Др. Я. Станкевіч

БЕЛОРУССКО - РУССКИЙ
(Великолитовско - русский)
СЛОВАРЬ

• • • • • •

БЕЛАРУСКА - РАСІЙСКІ
(Вялікалітоўска - расійскі)
СЛОЎНІК

BYELORUSSIAN - RUSSIAN
(Greatlitvan - Russian)
DICTIONARY

by Dr. J. Stankevich

Published by: Lew Sapieha Greatlitvan (Byelorussian) Foundation, New York.

Др. Я. Станкевіч

БЕЛОРУССКО - РУССКИЙ
(Великолитовско - русский)
СЛОВАРЬ

• • • • • •

БЕЛАРУСКА - РАСІЙСКІ
(Вялікалітоўска - расійскі)
СЛОЎНІК

BYELORUSSIAN - RUSSIAN
(Greatlitvan - Russian)
DICTIONARY

by Dr. J. Stankevich

Published by: Lew Sapieha Greatlitvan (Byelorussian) Foundation, New York.

Др. Я. Станкевіч

БЕЛОРУССКО - РУССКИЙ
(Великолитовско - русский)
СЛОВАРЬ

• • • • • •

БЕЛАРУСКА - РАСІЙСКІ
(Вялікалітоўска - расійскі)
СЛОЎНІК

BYELORUSSIAN - RUSSIAN
(Greatlitvan - Russian)
DICTIONARY

by Dr. J. Stankevich

Published by: Lew Sapieha Greatlitvan (Byelorussian) Foundation, New York.

LIBRARY OF CONGRESS CATALOG CARD NO. 89-092248

СОДЕРЖАНИЕ
ЗЬМЕСТ

ОТ ИЗДАТЕЛЕЙ СЛОВАРЯ:

Белорусско-русский словарь издается при помощи Великолитовского (Белорусского) Фонда имени Льва Сапеги.

Д-р. Я. Станкевич основал этот фонд на эмиграции в Соединенных Штатах Америки. Главная цель фонда — помощь изданию научных работ д-ра Яна Станкевича, а также других белорусских исследователей. Составитель словаря оставил для фонда все свои сбережения как равно и все свое недвижимое имущество.

Набор словаря, а также и окончательную обработку собраного словного материала после смерти д-ра Яна Станкевича продолжал и закончил его сын (он же и член правления фонда) — Юрий Станкевич.

Первой и главной целью словаря было и есть познакомить широкие круги белоруссов с богатством своего языка, а также сослужить роль исчерпывающего пояснительного словаря белорусского народного языка в самых широких сферах.

Одновременный перевод на русский язык этого лексического богатства был задуман по следующим практическим соображениям:

Во-первых: в результате культурной руссификации, проводимой на нашей родине, значительное большинство белоруссов владеет русским языком зачастую лучше, чем своим родным белорусским.

Во-вторых: исследователи-студенты славянской лингвистики в высших учебных заведениях всегда, или в первую очередь, изучают русский язык. Владея русским языком, эти исследователи смогут пользоваться данным словарем также и для изучения белорусского языка и литературы.

Конечно, чтобы выполнить эту задачу, было бы еще лучше, чтобы белорусская лексика данного словаря была переведена на английский язык, найболее распространенный язык западной культуры.

Однако, лексическое богатство данного словаря может стать основанием для обработки в будущем белорусско-английского, да и других подобных словарей.

А сейчас несколько замечаний о словарном составе и структуре словаря:

• Д-р. Ян Станкевич в своих работах последнего времени старался систематически возродить старое белорусское название Литва в таких формах как: *Великолитва, Великолитвин, великолитовский*. Эти термины прочно вошли в лексический состав словаря. Но издатели словаря, исходя из практических соображений, пользуются терминами *Беларусь, беларус, беларускі* в предисловии, а также употребляют эти термины и во вступительном слове автора.

• Издатели и те, кто обрабатывал словарный материал сочли уместным оставить все белорусские географические названия в белорусской транскрипции, несмотря на то, что пояснительные тексты переведены на русский язык. Такой подход помогает популяризации старой белорусской топонимики.

• Так как верстка набраного текста производилась вручную, некоторые ошибки исправить не удалось. В виду этого, некоторые пропущеные слова позже были включены в "Приложение".

АД ВЫДАЎЦОЎ СЛОЎНІКА:

Беларуска-расійскі слоўнік выдаецца коштам і высілкамі Вялкалітоўскае (беларускае) Фундацыі ймя Лява Сапегі.

Др. Я. Станкевіч заснаваў Фундацыю, будучы на эміграцыі ў ЗША. Галоўная мэта яе — памагчы выдаць навуковыя працы Др. Станкевіча ды іншых беларускіх навукоўцаў. Аўтар слоўніка аддаў Фундацыі ўсю сваю ашчаднасьць, а пазьней тэстамэнтам сваю маемасьць.

Набор слоўніка й канчатковае апрацаваньне слоўнікавага матар'ялу выканаў сябра Фундацыі й аўтараў сын — Юрка Станкевіч.

Першай і аснаўной мэтай слоўніка было й ёсьць пазнаёміць самых жа Беларусаў із багацьцем свае мовы — адыграць ролю вычарпальнага тлумачальнага слоўніка беларускае народнае мовы на ўсім яе прасьцягу яе карыстаньня.

Адначасны пераклад гэтага слоўнага скарбу і ў расійскую мову быў задуманы дзеля наступных практычных меркаваньняў:

Першае: у выніку культурнае русыфікацы, што дагэтуль праводзіцца на нашай Бацькаўшчыне, вялікая бальшыня Беларусаў валодае расійскай мовай, часта лепш, чымся сваёй роднай.

Другое: дасьледавальнікі-студэнты славянскае лінгвістыкі на вышэйшых навучальных установах заўсёды, або ў першую чаргу вывучаюць расійскую мову. Знаючы расійскую мову, яны могуць выкарыстаць гэты слоўнік для дасьледаваньня й беларускае мовы ды літаратуры.

Праўда, каб споўніць гэтае заданьне, было б яшчэ лепш, каб беларуская лексыка, зьмешчаная ў слоўніку, была перакладзена ў найбольш пашыраную мову заходняе культуры — ангельскую.

Адылі, слоўнае багацьце гэтага слоўніка будзе магчы служыць асновай для апрацаваньня беларуска-ангельскага й падобных слоўнікаў у будучыні.

Уканцы колькі заўвагаў што да зьмешчанага матар'ялу й да арганізацыі яго:

• Др. Янка Станкевіч у вапошніх сваіх працах і выданьнях сыстэматычна намагаўся аднавіць наш стары нацыянальны назоў "Літва" у хормах: *Вялікалітва, Вялікаліцьвін, вялікалітоўскі.* Гэтыя тэрміны знаходзім усюды ў слоўніку. Выдаўцы Слоўніка дзеля практычных меркаваньняў ужываюць тэрміны *Беларусь, Беларус, беларускі* ў ваўсіх прадмоўных артыкулах, улучна із прадмовай аўтара.

• Апрацаваньнікі матар'ялу пастанавілі пакінуць усе беларускія географічныя назовы ў іхнай беларускай транскрыпцыі, ня гледзячы на тое, што тэкст выясьненьняў перакладзены ў расійскую мову. Гэты падыход памагае папулярызацыі старадаўнае топонімікі беларускіх местаў і сёлаў.

• Паколькі ламаньне набранага тэксту ў балонкі праводзілася ручным спосабам, некаторыя абмылкі ў наборы і ў ламаньні нельга было ўжо выправіць.

ОТ АВТОРА

I. ЗАДАНИЕ СЛОВАРЯ.

Осознав свою национальность в 1909 году, я начал записывать белорусские слова. Позже я начал записывать слова из фольклора и литературные. Таким образом предлагаемый словарь является словарём живого народного языка и одноврéменно словарём языка литературного.

Изучая белорусский язык, я убедился, что если в народном языке не принимать во внимание ненужные варваризмы (так как наряду с варваризмами в своем языке есть и свои собственные формы и слова), а также отбросить варваризмы из литературного языка, тогда наш народный и литературный язык будут почти одинаковыми. Разница между ними будет только в научной терминологии, которой нет в народном языке.

Одноврéменно я понял, что белорусский язык очень богат и развивался совершенно самостоятельно. Белорусский язык отличается от всех славянских языков более чем каждый из них один от другого. От русского языка (на самом деле от языка новгородского) белорусский язык отстоит значительно дальше, чем от северо-западных славянских языков.

Для данного словаря я собирал слова не только из белорусского живого языка, но также иногда в тех местах, где наблюдается значительное и даже большое влияние русского языка (Северная Пскóвщина, центральные районы Тверской области, западная часть земель древних вятичей и даже более восточные земли вятичей вплоть до границ с Мордвой на востоке). Толковый словарь Даля — это не только русский словарь. Это также словарь белорусский, что признал языковед А. Крымский в дискуссии с А. Соболевским о происхождении населения Киевского треугольника (между Днепром, Ирпенем и Росью). Ещё больше слов заимствовано для данного словаря из старого белорусского и народного языка из Аль Китаба.

Задание словаря — практическое. Поэтому принятое в нем правописание как переводных слов, так и иллюстративных примеров — литературное.

Назначение словаря помочь во-первых изучению белорусского языка всем: белоруссам и небелоруссам, во-вторых изучать язык русский белоруссам, которым этот язык нужен.

Из-за своих звуковых особенностей и ударений белорусский язык весьма сложен для изучения не-белоруссам. Поэтому в словаре даются многие окончания разных склонений и спряжений, а также ударения. Ударение обозначается значком ' над гласными. Ударение не обозначается над **о**, **е**, **э**, так как в белорусском языке эти звуки всегда ударные. Исключение составляют только заимствованые "необелорущенные" слова, в которых эти звуки бывают и не под ударением; в таких случаях над этими словами ударение указывается.

Несмотря на то, что этот словарь — это результат долгой работы, он не полон, так как не все материялы были использованы. Главная причина здесь та, что я — национально активный представитель порабощенного народа. Лучшие условия для работы представились мне, когда я приехал в Америку. Но и здесь, в Америке, нужно было зарабатывать и на жизнь, и на издательскую деятельность. Кроме того, я не мог не выдержать не принимать участия в национально-общественной деятельности. Шесть лет я работал над переводом Библии, не считая времени, отданного корректуре и изданию Святого Писания. Единственным сотрудником и помощницей во всех моих работах была моя дорогая Супруга Мария.

II. БЕЛОРУССКИЙ АЛФАВИТ

Славянские народы, которые приняли христианство из Византии, приняли христианскую веру на древне-македонском языке, который став языком церковного обихода и церковной литературы, стал называться языком церковно-славянским. Форма письма древне-македонского языка, или языка церковно-славянского, была двоякая: сначала глаголичная, а немного позже — кириличная. Глаголица долгое время была в употреблении у хорватов, пока она не была вытеснена латинским алфавитом.

Когда наши предки приняли христианство в 10-ом веке, церковная литература пришла в Белоруссию древне-македонская, писанная кириличным письмом, или кирилицей. Кириличный алфавит происходит от греческого, сохраняя при этом порядок букв греческого алфавита.

В конце 17 века известный учёный и печатник белорусского происхождения Илья Копиевич-Копиевский произвел реформу в кириличном алфавите и придал буквам форму, в которой эти буквы известны сегодня в кириличных алфавитах белорусского и других народов, которые приняли реформу учёного белорусса. Но порядок букв алфавита Копиевич оставил старый. Этот порядок не согласуется со звуками славянских языков, а особенно большие неувязки в алфавитном порядке в языке белорусском. Главная причина этого то, что в белорусском языке другое развитие гласных, а главное, в белорусском языке есть *аканье*, чем белорусский язык отличается от всех других славянских языков.

В белорусском языке безударные **о, э, е** всегда переходят в **а(я)** и **а** из безударных **о, э** и на письме всегда обозначается буквой **а**; в тоже время буква **я** из безударного **е** передается часто на письме буквой **я**. Из-за этого при нынешнем порядке букв в белорусском алфавите, слова с тем самым этимологическим коренным **о**, но с различным ударением, находятся в словаре в пределах той же буквы, далеко одно от другого. Напимер, *ноч* и *начаваць, начлег, начніца, начулішча*; *воз, возьнік* и *вазіць*). Еще дальше одно от другого стоят слова различно-ударные с этимологическим коренным **э, е** (одни слова стоят в начале буквы, а другие в конце) например: *чэсьць* и *частаваць, чэп* и *чапаць, чапяла*; *рэзаць* и *разьнік*; *дзень* и *дзяньнік*. Если бы алфавитный порядок был такой, что буквы **о, а, э** стояли бы сразу одна за другой [1], а вслед за ними **е, ё, я** то указаные выше слова стояли бы рядом или недалеко одно от другого. Такой порядок значительно облегчил бы пользование словарем, нахождение слов в словаре, а это, в свою очередь, значительно способствовало бы лучшему пониманию происхождения и значения слов.

Другой особенностью белорусской фонетики, вследствие чего нужно изменение порядка алфавита — это переход **у** и **в** в **ў** (у-краткое). При настоящем порядке букв в алфавите однокоренные слова с **у** и **ў** из безударного **у** (слова: *навука, наўчоны*), а также с **в** и **ў** из буквы **в** (например в словах: *лава* и *лаўка*; *галава* и *галоўка*; *трава* и *траўка, траўлівы*; *стаў* и *ставок*) эти слова стоят далеко одно от другого в словаре. Однако, если бы поставить в алфавите **в, у, ў** рядом, то подобные слова стояли бы в словаре рядом или вблизи одно от другого.

---

1. Так как буква **а** бывает в словах от неударного **о**, будет логично чтобы и в алфавите **о** стояло перед **а**, а также **е** перед **ё** и обе буквы стояли бы перед **я**.
2. Так как в словах **ў** (у-краткое) бывает происходящим от **в** (*мова, прымаўка, размаўляць*), или же **ў** происходит от **у** (*навука*, но *наўчоны*), а не наоборот, то алфавитный порядок должен быть такой: **в, у, ў**

Такой лексико-графический принцип словаря произвести полностью невозможно, но сделав это даже частично, так как в данном словаре, это уже облегчит работу со словарем и над словарем.

Названые изменения белорусского алфавитного порядка очень необходимы, иные желательны, чтобы улучшить порядок букв. Желательно, чтобы буквы, обозначающие звуки близкие один к одному своим произношением стояли в алфавите недалеко одна от другой. В равном порядке при распроделении букв в алфавите надо принять во внимание происхождение звуков: если данный звук происходит от другого, то следственно и буква его обозначающая должна бы стоять сразу же за буквой из которого она происходит.

Таким образом, буквы **ґ, г, х** должны стоять в алфавите в том же порядке, так как звук **г** происходит из **ґ**, а произношение **х** близкое к произношению **г**. [3]

Дз, дж, з, ж должны стоять вместе из-за близости их произношения [4] **Дж** должно стоять за **дз**, а **ж** будет за **з**, так как **дж** часто происходит из **дз** (*хадзіць — хаджу*) а **ж** происходит часто из **з** (*рэзаць — рэжу*). [5]

С и **ш** должны стоять рядом из-за близости произношения, **ш** следует за **с**, так как **ш** часто происходит от **с** (*каса, касіць — кашу*). [6]

Ф должно стоять перед **п**, так как **ф** часто переходит в **п** (к примеру: *пасоля* производится от *фасоля*, *Панас* происходит от *Афанасі*).

Таким образом белорусский кириличный алфавит, правильно иногда называемый "копиевкою," мог бы быть следующим:

о, а, э, б, г, ґ, х, д, е, ё, я, дз, дж, з, ж, і, й, к, л, м, н, ф, п, р, с, ш, т, в, у, ў, ь, ц, ч, ы, ю Такой алфавитный порядок для белорусского алфавита будет правильный и этот порядок употреблен в данном словаре.

3 .Такой алфавитный порядок принят в алфавите чешском, а у них языкознание развито как теоретически, так и в практическом употреблении.

4. Тоже самое наблюдается в церковно-славянском алфавите: церковно-славянская буква называемая **зело**, а обозначающая звук **дз** стоит около буквы называемой **земля** обозначающей звук **з**

5. Надо заметить, что в славянских латиничных алфавитах буква **ж** следует за **з**

6. Также **с, ш** стоят в чешском языке

III. ПРИНЦИП СОСТАВЛЕНИЯ СЛОВАРЯ И ОБЪЯСНЕНИЯ, КАК ПОЛЬЗОВАТЬСЯ СЛОВАРЕМ

Как правило, в словаре указывается место записи данного белорусского слова или же источник, откуда это слово взято. Место записи слова указывается в сокращенной форме, обыкновенно это название района. Если же местность, где данное слово было записано, очень маленькая, то в сокращенном виде указывается также название района. Для слов, выписанных из словаря Даля, указаны только губернии. Если же слово взято из источника и при слове уже дается место записи слова, то в нашем словаре указывается место записи слова, а равно и источник, откуда это слово взято.

Структура словаря

Со значительным ограничением, о котором будет сказано ниже, слова в нашем словаре расположены в алфавитном порядке. Ононимы (слова похожие по звучанию, но различного значения) приводятся в примерах только в случае различного происхождения.

Если два или больше слов одного происхождения и формы, но принадлежат к различным частям речи, то каждое из этих слов приводится отдельным параграфом в алфавитном порядке и перед каждым словом стоит римский номер I, II, III. Например:

•**край I,** *краю, предл. и зват. краю, мн. ч. краі, краёў-ём-і-ямі-ёх, м.* **1.** страна. Ар.; Шсл. *Пасхалі жыць у чужы край.* Сл. *У сваім краю, як у раю.* Нсл. 251.

•**край II,** *предлог. с род. пад.* близ, возле, около. *Палажылі сына край дарожкі, а нявестачку край даліначкі.*

Если два слова одного происхождения и формы, но различного значения и ударения, то каждое из этих слов приведено отдельным параграфом.

•**сіліць**-*лю-ліш-ле, каго-што, несоверш.* —подкреплять пищею силы. *Сілі, куме, дзеткі свае.* Нсл.

•**сіліць**-*лю-ліш-ле, каго-што, несоверш.* —принуждать. *Ня сіль яго, калі ня хоча піць.* Нсл.

Имена существительные

Все имена существительные даются в именительном падеже единственного числа, но далее указывается также окончание родительного падежа единственного числа. Кроме того, у существительных мужского рода часто дается также окончание предложного и звательного единственного числа, а также родительный, дательный, винительный, творительный и предложный падеж множественного числа.

У существительных женского рода с ударением на корне всегда даются окончания дательного и предложного падежей единственного числа и только иногда родительный и винительный падежи множественного числа. Например:

•**абава**-*вы-ве, ж.* — промедление. *Янка, на сход, але без абавы.* Варсл.

У имен существительных среднего рода, кроме родительного падежа, всегда указывается окончание именительного падежа множественного числа (а в существительных с ударением на корне дается также и окончание предложного падежа множественного числа). Другие окончания указываются не всегда. Например:

дзяржа́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к дзяржаць.* **1.** держание. *Ад дзяржаньня бярна рукі адабрала.* Ар.

Имя существительное (и каждое слово) с которого начинается параграф, печатается черным жирным шрифтом. Перед словом стоит толстая черная точка. Перед первым значением слова стоит черная единица жирным шрифтом.

Далее следует русский эквивалент. Сразу же за переводом слова указывается фамилия того, кто это слово перевел, или же название словаря, откуда этот перевод заимствован.

Каждое иное значение слова дается с новой строчки. Перед каждым значением слова указывается номер черным шрифтом. Например:

•**гасьцінец**-*нца, предл.-нцу, м.* **1.** подарок с пути. Ар.; *Дсл.*; МГсл.; БНсл. *Прынясу зь кірмашу гасьцінца.* Макарова Віц. (Ксл.). *Бацька даў дзяцём гасьцінца.* Ст. *Кірмашовы гасьцінец.* Нсл. 120.
2. большая дорога, *Дсл.* большак, БНсл.; Ар. тракт, большая дорога, Макарова Віц. (Ксл.);

Уменьшительная форма существительного следует за тем значением обычной формы, к которому она относится. После уменьшительной формы идет форма ласкательная, а дальше форма увеличительная.

Имена прилагательные

Прилагательные даются в словаре в именительном падеже единственного числа мужеского рода, однако приводятся также окончания женского и среднего родов. За переводом и соответственными примерами даются сравнительные формы (степени) прилагательного. Часто за превосходной степенью даются еще отдельные параграфы без вступительной черной точки, или же отдельные параграфы в алфавитном порядке.

При этом даются формы уменьшительная, уменьшительно-ласкательная и увеличительная.

Наречия, производные от прилагательных, в словаре даются в параграфе вместе с прилагательными, следуя за увеличительной формой прилагательного.

Наречия

Наречия, которые не происходят от прилагательных, даются в словаре отдельными параграфами, расположенными в алфавитном порядке.

Глаголы

Параграфы с глаголами начинаются неопределенной формой глагола. Глаголы одного корня стоят в одном параграфе. Этот параграф начинается глаголом без приставки (*несьці, бегчы*) совершенного или несовершенного вида в

зависимости от начальных букв в глаголах. Глагол, которым начинается параграф, печатается жирным толстым шрифтом, с предыдущей черной точкой. Перед окончанием параграфа с этим глаголом стоит номер 1.

Если глагол имеет только одно значение, то однократная и многократная его формы следуют сразу же за формой обыкновенной. Далее следует совершенный вид, в случае, если параграф начинался формой несовершенной, или несовершенный вид, в случае, если параграф начинался глаголом совершенного вида. Например:

> •**сту́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—стучать. Ар.; Варел.; Вят. (Даль, III, 598). *Одикрат.* **стукнуць**-*ну-неш-не*—стукнуть. Ар. *Соверш.* **засту́каць**—застучать. Ар.; Нсл. 186; Вят. (Даль); БНсл. *Нехта застукаў у вароты.* Нсл. *Соверш.* **насту́каць**—настучать. Ар. *Соверш.* **насту́каць**—постучать. Ар.

Если данный глагол имеет несколько значений, то все они даются с новой строки и перед каждым из них стоит номер **2, 3** и т. д.

АД АЎТАРА

I. ЗАДАНЬНІ СЛОЎНІКА.

Нацанальна ўсьведаміўшыся ў 1909 г., я пачаў усюдых запісаваць словы беларускія. Пасьлей выпісаваў таксама з фольклёру й літаратуры. Такім парадкам, падаваны Слоўнік ё слоўнікам жывое народнае й заразом літаратурнае мовы беларускае.

Вызукаючы мову беларускую, я пераверыўся, што, калі ў мове народнай ня лічыцца зь непатрэбнымі барбарызмамі (бо побач із імі ё ў ёй словы й хормы свае) і адкінуць таковыя барбарызмы з мовы літаратурнае, дык наша народная й літаратурная мовы блізу сусім будуць аднолькавыя. Розьніца блізу толькі будзе ў тых навуковых тэрмінах, каторых у мове народнай няма.

Заразом я даведаўся, што мова беларуская вельмі багатая, і дарога яе развою супоўна апрычоная. Яна болей розьніцца ад усіх моў славянскіх, чымся кажная іншая мова славянская. Ад мовы ж расійскае (запраўды ноўгарадзкае) яна стаіць далей, чымся ад паўночна-заходніх моў славянскіх.

Да Слоўніка я браў словы ня толькі з найболей захавалае мовы беларускае, але, з прыгоды, троху й з прасьцягаў з ладным або й вялікім уплывам расійскім (паўночная Пскоўшчына, сярэдняя Цьвершчына, заходняя часьць зямлі старавечных Вяцічаў) і на'т з дальшае ўсходняе часьці Вяцічаў аж да граніцы з Мардвою на ўсходзе. Зьясьняльны слоўнік Даляў ё ня толькі расійскі, але й беларускі, дарма што ён так не названы і што толькі адзін раз адзіны мовавед гэта пісома прызнаў. Учыніў гэта А. Крымскі ў дыскусі з А. Сабалеўскім праз паходжаньне жыхарства Кіеўскага трыкутніка (памеж Дняпра, Ірпеня й Росі).

Яшчэ болей з прыгоды й меней узята да Слоўніка із старых літаратурнае й народнае (Аль Кітаб) моў беларускіх.

Заданьне Слоўніка — практычнае. Затым правапіс яго ўсюдых — як у перакладаных словах, так і ў ілюструючых фразах — літаратурны.

Слоўнік прызначаны памагчы, першае, вучыцца мовы беларускае — усім, сваім і чужым: другое, вучыцца мовы расійскае тым Беларусам, што гэтага патрабуюць у сваей адумысловасьці.

З прычыны сваіх гукавых асаблівасьцяў і націску мова беларуская досыць цяжкая навучыцца яе небеларусам. З гэтае прычыны падаецца ў Слоўніку шмат канчаткаў адмены й спражэньня. А таксама націск. Нацiск паказаны знакам ' над самагукам. Над **о, е, э** не паказаны націск, бо гэтыя гукі ў мове беларускай бываюць толькі пад нацiскам. Выняткам ё перанятыя незьбеларушчаныя словы, у каторых на пісьме бываюць гэтыя гукі й не пад нацiскам, затым, як на іх ё нацiск, дык ён і паказаны.

Дарма што Слоўнік ё працаю майго жыцьця, ён ня супоўны, бо ня ўсі чыста матар'ялы скарыстаны. Галоўная прычына тая, што я — нацанальна дзейная людзіна паняволенага народу. Найлепей я мог працаваць прыехаўшы да Амэрыкі. Але й тут, апрача працы на жыцьцё, надабе было зарабляць і на выданьні, ды ня мог я вытрываць, каб ня браць удзелу ў працы нацанальна-грамадзкой. Шэсьць год заняў і пераклад Біблі, ня лічачы карэктуры й клопату, зьвязанага з выданьням Сьвятога Пісьма. Адзіным супрацаўнём і памачніцаю маёю ў вусіх маіх працах была мая Дарагая Спадарыня Марыя.

II. АБЭЦАДА БЕЛАРУСКАЯ.

Тыя з народаў моў славянскіх, што прынялі хрысьцянства зь Бізанты, прынялі веру Хрыстову ў мове стара-макядонскай, катораял, стаўшыся такім парадкам моваю царкоўных адпраў а царкоўнае літаратуры, пачала звацца моваю царкоўна-славянскай. Пісьмо мовы стара-макядонскае або царкоўна-славянскае было дваякае, спачатку глаголічнае, крыху пасьлей і кірылічнае. Глаголіца даўгі час заставалася ў Харватаў, пакуль ня была там выцісьнена лацініцаю.

З прыймом хрысьцянства дзядамі нашымі ў 10-ым веку, да Беларусі прышла царкоўная літаратура стара-макядонская, пісаная пісьмом кірылічным, кірыліцаю . Кірыліца была ўтворана з абэцады грэцкае із захаваньням парадку літараў гэтае абэцады. У канцу 17 стагодзьдзя выдатны наўчоны й друкар беларускі, Галяш Капіевіч-Капіеўскі, зрабіў рэформу кірыліцы, даўшы яе літарам хорму такую, якая цяпер ёсьцека ў кірыліцы беларускай і ў кірыліцы іншых народаў, бо й яны прынялі рэформу наўчонага Беларуса.

Але парадак літараў кірыліцы Капіевіч пакінуў стары. Гэты парадак не прытарнаваны да гукаў славянскіх, а ў вабэцадзе беларускай асабліва ў ім вялікія заганы. Прычына гэтага галоўна тая, што ў мове беларускай ё накшы развой самагукаў, зн, ё аканьне, чым мова беларуская розьніцца ад усіх іншых моў славянскіх.

У мове беларускай ненацісьненыя **о, э, е** заўсёды пераходзяць у **а(я)** ды**а** зь ненацісьненых **о, э** абазначаецца й на пісьме заўсёды літараю **а**; а **я** зь ненацісьненага **е** абазначаецца на пісьме часта літараю **я**. Затым, пры дагэтулешнім парадку літараў нашае абэцады, словы з тым тым этымолёґічным **о** ў караню, але з розным націскам, стаяць у слоўніку ў межах тае самае літары далёка адно ад аднаго (прыкладам: *ноч* і *начаваць, начлег, начніца, начулішча*; *воз, возьнік* і *вазіць*). Яшчэ далей стаяць адно ад аднаго (бо адныя на пачатку, а другія на канцы пад тэй самай літараю) словы розна-націсьненыя з этымолёґічным **э, е** ў караню (прыкл.: *чэсьць* і *частаваць, чэп* і *чапаць, чапяла*; *рэзаць* і *разьнік*; *дзень* і *дзяньнік*.). Калі ж бы парадак літараў абэцады быў такі, што **о, а, э** стаялі беспасярэдне адна за аднэй[1], а **е, ё, я** таксама, тады менаваныя й да іх падобныя словы стаялі б побач або блізка адны да адных, што палягчыла б знаходжаньне слоў у слоўніку, прыяла б лепшаму разуменьню паходжаньня й значаньня.

Другой асаблівасьцяй фонэтыкі беларускае, дзеля якое патрэбна адмена парадку літараў абэцады, ё пярэйсьце **у** і **в** у **ў**. Пры цяперашнім парадку літараў абэцады аднакарэнныя словы з **у** і **ў** зь ненацісьненага **у** (прыкл.: *навука, наўчоны*), а таксама з **в** і **ў** зв (прыкл.: *лава* і *лаўка*; *галава* й *галоўка*; *трава* й *траўка, траўлівы*; *стаў* і *ставок*) стаяць у слоўніку далёка адно ад аднаго. Калі б, адылі паставіць у вабэцадзе **в, у, ў** побач, дык падобныя словы таксама стаялі б у слоўніку побач або блізка адны да адных.[2]

Такі лексычна-ґрафічны прынцып слоўніка супоўна правесьці немагчыма, але й часткава праведзены, толькі, колькі тут паказана, палягчыць працу над слоўнікам і яшчэ болей із слоўнікам.

---

1. Затым, што ў словах бывае **а** зь ненацісьненага **о**, то будзе лёгічна, каб і ў вабэцадзе **о** стаяла перад **а** а таксама **е** перад **ё** і абедзьве гэтыя літары перад **я**.
2. Затым, што ў словах бывае **ў** з **в** (*мова, прымаўка, размаўляць*),або **ў** з **у** (*навука*, але *наўчоны*), а не наадварот, парадак гэтых літараў мае быць гэткі: **в, у, ў**

Менаваныя адмены парадку літараў нашае абэцады вельмі патрэбныя, іншыя пажаданыя дзеля палепшаньня парадку літараў. Пажадана, каб літары, абазначаючыя гукі блізкія адны да адных сваёй вымоваю і стаялі блізка да сябе. Таксама пры разьмяшчэньню літараў можа быць брана пад увагу паходжаньне гукаў: калі адзін гук паходзе з другога, дык і літара, яго абазначаючая, мела б і стаяць зараз жа за літараю таго, з каторага паходзе.

Дзеля менаванага літары **ґ, г, х** маюць і стаяць у вабэцадзе ў гэткім жа парадку, бо гук **г** паходзе з **ґ**, а вымова **х** блізкая да вымовы **г**. [3)]

Дз, дж, з, ж маюць стаяць разам дзеля блізіні вымовы гэтых гукаў [4)] ды **дж** за **дз**, а **ж** за **з**, бо **дж** часта паходзе з **дз** (*хадзіць — хаджу*) а **ж** часта паходзе із **з** (*рэзаць — рэжу*). [5)]

С, **ш** маюць стаяць побач дзеля блізіні свае вымовы ды **ш** за **с**, бо **ш** часта паходзе із **с** (*каса, касіць — кашу*). [6)]

Ф мае стаяць перад **п**, бо часта ў яго пераходзе (да прыкладу: *пасоля* паходзе з *фасоля*, *Панас* — з *Афанасі*).

Дык парадак літараў кірыліцы беларускае, добра званае "капіеўкаю," мае быць гэткі:

о, а, э, б, г, ґ, х, д, е, ё, я, дз, дж, з, ж, і, й, к, л, м, н, ф, п, р, с, ш, т, в, у, ў, ь, ц, ч, ы, ю

Гэткі парадак літараў будзе лепшым, правільным у вабэцадзе беларускай і гэткі прыведзены ў слоўніку.

3. Чэхі, у каторых мававеда стаіць найвышэй і тарнуецца ў жыцьцю практычным, такі самы прынялі парадак гэтых трох літараў.
4. Таксама ў вабэцадзе царкоўна-славянскай літара, званая **зело**, абазначаючая гук **дз**, стаіць ля літары, званай **земля** абазначаючай гук **з**
5. Зацемлю, што ў лацінічных абэцадах славянскіх **ж** стаіць за **з**.
6. Таксама **с, ш** стаяць у мове чэскай.

III. ЯК СЛОЎНІК УКЛАДЗЕНЫ, АБО ЯК ІЗЬ ЯГО КАРЫСТАЦЬ.

Як правіла, у Слоўніку адцямляецца месца запісу кажнага слова беларускага, або зь якога жарала яно выпісана. Месца запісу паказана скарачэньням назову павету. А калі месцам запісу ё малая мясцовасьць, тады да яе даданы ў скарачэньню назоў яе павету. У выпісах із Даля даданы толькі ґубэрні. Калі ў жарале паказана месца запісу слова, тады падаецца месца запісу яго, а ў дужках жарало, з каторага яно выпісана.

Структура Слоўніка.

З ладным абмежаньням, праз каторае неўзабаве будзе сказана, словы ў Слоўніку раскладзены ў вальфабэтным парадку.

Анонімы (словы аднолькавага гучэньня, але рознага значаньня) толькі тады паданы ў розных артыкулах, калі яны рознага паходжаньня.

Калі ё два або болей слоў аднаго паходжаньня й хормы, але належачых да розных часьцяў мовы, дык кажнае зь іх выдрукавана асобным артыкулам подле абэцады і перад кажным стаіць I, II,або III Да прыкладу:

•**край I,** *краю, предл. и дат. краю, мн. ч. краі, краёў-ём-і-ямі-ёх, м.* **1.** страна. Ар.; Шел. *Паехалі жыць у чужы край.* Ст. *У сваім краю, як у раю.* Нсл. 251.

•**край II,** *предлог. с род. пад.* близ, возле, около. *Палажылі сына краї дарожкі, а нявестачку край далінаўкі.*

З двух слоў таго самага паходжаньня й хормы, але з розным значаньням і націскам, кажнае друкуецца асобным артыкулам.

•**сілі́ць**-*лю-ліш-ле, каго-што, несоверш.* —подкреплять пищею силы. *Сілі, куме, дзеткі свае.* Нсл.

•**сі́ліць**-*лю-ліш-ле, каго-што, несоверш.* — принуждать. *Ня сіль яго, калі ня хоча піць.* Нсл.

Спакменьнікі.

Усі спакменьнікі падаюцца ў назоўным адменьніку адз. ліку, адлі паданы канчатак родавага адменьніка адз. л. Апрача тога, ў спакменьнікаў мужчынскіх часта падаецца канчатак мясцовага й гукальнага адм. адз. ліку і родавы, давальны, вінавальны, снадзіўны й мясцовы (або некаторыя зь іх) множнага ліку. У спакменьнікаў жаноцкіх націсьненых на аснове заўсёды паданы канчатак давальнага й мясцовага адм. адзіночнага ліку і рэдчас родавага й вінавальнага адм. множнага ліку. Прыклад:

•**абава**-*вы-ве, ж.*—промедление. *Янка, на сход, але без абавы.* Варсл.

У спакменьнікаў ніякага роду, апрача род. адм. адз. ліку, заўсёды паданы канчатак назоўнага адм. множнага ліку (а ў націсьненых на аснове і канчатак мясцовага адм. мн. ліку); іншыя канчаткі падаюцца не заўсёды. Да прыкладу:

дзяржа́ньне-*ня, предл.-нню, отгл. имя сущ. к дзяржаць.* **1.** держание. *Ад дзяржаньня бярна рукі адабрала.* Ар.

Спакменьнік (і кажнае беларускае слова), каторым пачынаецца артыкул, выдрукаваны чорным таўстым шрыфтам. Перад ім стаіць таўстая чорная бодка. Перад першым значаньням яго стаіць 1. (чорным таўстым). Адлі даецца расійскі пераклад яго. Беспасярэдне за перакладам стаіць прозьвішча таго, хто пераклаў, або назоў слоўніка, з каторага пераклад узяты.

Дальшыя значаньні спакменьніка паданы кажны з новага радка. Перад кажным значаньням стаіць лік чорным. Да прыкладу:

> •**гасьцінец**-*ніца, предл.-ніцу, м.* **1.** подарок с пути. Ар.; Дсл.; МГсл.; БНсл. *Прынясу зь кірмашу гасьцінца.* Макарова Віц. (Ксл.). *Бацька даў дзяцём гасьцінца.* Ст. *Кірмашовы гасьцінец.* Нсл. 120.
> **2.** большая дорога, Дсл. большак, БНсл.; Ар. тракт, большая дорога, Макарова Віц. (Ксл.);

Памяншальная хорма спакменьніка ставіцца па тым значаньню хормы звычайнае, да каторага тарнуецца. Па хорме памяншальнай стаіць хорма любосная, па гэтай — павялічальная.

Прыметнікі.

Прыметнікі паданы ў Слоўніку ў назоўным адменьніку адз. л. мужчынскага роду, адлі прыведзены канчаткі жаноцкага й ніякага роду. Па перакладзе й ілюстрацыйных фразах падаюцца ступені прыраўнаньня прыметніка. Часткава вышшы ступень прыраўнаньня прыводзіцца яшчэ асобнымі падартыкуламі (бяз уступное таўстое бодкі), або асобнымі артыкуламі подле абэцады.

Па гэтым прыводзяцца хормы памяншальная, памяншальна-любосная й павялічальная.

Прыслоўі, утвораныя ад прыметнікаў, выдрукаваны ў вадным артыкуле з прыметнікамі просьле хормы павялічальнае прыметніка.

Прыслоўі.

Прыслоўі, нявытвараныя ад прыметнікаў, выдрукаваны асобнымі артыкуламі подле абэцады.

Дзеясловы.

Артыкулы зь дзеясловамі пачынаюцца неазначаньнікам. Дзеясловы таго самага караня стаяць у вадным артыкуле, каторы пачынаецца дзеясловам бяз прыростку (несьці, бегчы) нясканчанага або сканчанага трываньня залежна ад пачатковых літараў у дзеясловаў. Дзеяслоў, каторым пачынаецца артыкул, выдрукаваны таўстым чорным шрыфтам, з уступной чорнай бодкай. Перад першым значаньням гэтага дзеяслова стаіць 1.

Як дзеяслоў мае толькі адно значаньне, дык аднаразная й наваратная хормы яго стаяць беспасярэдне па хорме звычайнай. Просьле іх ідзець хорма сканчаная, калі артыкул пачаўся хормаю нясканчанаю, або нясканчаная, калі на пачатку артыкулу стаіць дзеяслоў сканчанага трываньня. Да прыкладу:

•**стукаць**-*аю-аеш-ае*, *несоверш.*—стучать. Ар.; Варсл.; Вяг. (Даль, III, 598). *Однократ.* **стукнуць**-*ну-неш-не*—стукнуть. Ар. *Соверш.* **застукаць**—застучать. Ар.; Нсл. 186; Вяг. (Даль); БНсл. *Нехта застукаў у вароты.* Нсл. *Соверш.* **настукаць**—настучать. Ар. *Соверш.* **настукаць**—постучать. Ар.

Калі ё другое, трэйцяе і г. д. значаньні дзеяслова, дык яны паданы кажнае з новага радка, і перад кажным значаньням стаяць лікі **2**, **3** і г. д.

А

●**а I**—название второй буквы велико-литовского(белорускаго) альфавита.

●**а II**-*союз соединительный; в русском языке ему соответствует* "и". Ксл.; Шсл.; Гсл.; Нсл. 1. "Из союзов, кроме употребляющихся в русской речи, обращает на себя внимание: а — и.". Карскі II-3,214. *"У старой мове беларускай злучу "а" прыраўнальна часта ўжывалі ў значэньню злуча "і" дзеля задзіночаньня асобных столак проказі ўнутры простых проказяў."* Нарысы гіст. мовы, 388.

а) соединяет повторяемые слова, которые показуют продолжительность действия, усиление черты, качества и т.п.: да, и. *Як лут — ляжыць а ляжыць.* Гсл. *Ідуць а ідуць.* Гсл. *А тыя Асмолаўцы возяць а возяць князёў сьпірыт, болей а болей нялюдзеюць і хаваюцца самы ў сабе.* Гарэцкі: Песьні 9. *Там а там сінеюць чароўна прынадныя галоўкі-красачкі ціхіх васількоў.* Гарэцкі: Песьні 54. *Мык а мык: то ў хату, то з хаты.* Гсл. *Далей а далей*—дальше и дальше. Гсл. *Урэдзь а ўрэдзь ходзе да царквы.* Нсл. 71. *Скрозь а скрозь гарота.* Гарун: Сын. *Дзе а дзе*—кое-где, там и тут, то там то сям. Гсл.

Соединяя два слова, создает союз, выражающий одно понятие: да, и. *Сорам а ганьба.*

б) соединяет подлежащие и дополнения, когда они встречаются с одинаковой участью или ролью (как свидетели, купцы, работники; как залог, платеж и т.п.); когда показуют подобный вес, одинаковую местность и т.п. *А ў Новегорадзе бяша князь Раман Мсьціславіч а пасаднік Якун а ўладыка Иван.* Пск. Лет. III, 1169 г., л. 10. *А пры том былі баяра а бабраўнічы гаспадарскі.* Полац. ліст 1533 г. *Пан Аляксандра Тарноўскі а рэчнік Лапкоўскае-Савіцкі былі.* Літ. мэтрыка IIА; 1540 г. (Барысёнак: Адвакатура, 133). *Даў ясьмі тую клячу ку паставеньню да права Чыжу шындзельніку, а паручнікі Гаўянец Сташковіч каўбасінец а Кузі Юшковіч, брат Чыжаў, а Ясюта Сьцецявіч дзядзьковіч.* Гордз. Акты ХУII, 5. *купцы каралявецкія* (*Сымон а Балцар*) *на тот рок перад каралём ся яго міласьці станавілі.* 1535 г., Літ. Мэтрыка IIА-8а, 262. *Вон купіў пашанку і задатку даў каня а сукно.* Гордз. Акты, ХУII, I. *Слуг яго Андрэя а Цішука параніў.* Гордз. Акты, ХУII, 3. *Пры том быў Ян Кеўла а Сьцецка.* Літ. Мэтр. РИБ ХХХ(Нарысы гіст. мовы 388). *Ана ўмоўкла, а кароль меў большае размышленьне а гнеў.* Трышчан, II, 1580 г. *Ад жарагла малым частым невадам на берагу к Раскапелі а востраву Заяччу.* Выпіс із пскоўскіх кніг ХУII стт. (РФБ, 1913, стр. 7). *Далі ясьмо яму... за яго верную службу, сёла ў Крэменецкам павеце: Баршчоўку а Барок а селішча Кандзітава а лес Дзедаў.* АЗР I, 48, 1438 г. *Прокша а Белік а Кучук а Лісіца Жыбянцяй.* (Карскі II-3, 221). *Я а ты.* Скарына. *Старыя лісты гаспадарства... ня мала сьветчаць аб сівой мінуласьці Лугвенева, аб яго красных часох пад уладаю ўнукаў а праўнукаў князя Лугвеня.* Гарэцкі: Песьні. *Мужыку а жонцы на кажную нядзелю па шасьці грашэй.* Стт. 460. *За ведамасьцю а парадаю старшых будзець магчы заставіці.* Тм. 311. *Маюць апыт чыніці ня толькі аб самым тым учынку, але й аб захаваньню а паступках тых абедзьвіх асобаў, права із сабою вядучых.* Тм. 441. *Цімох а Хомка пойдуць на работу.* Нсл. 1. *Казянікі а Пудзіцак — адна часіна* (*дарогі*)*: увосень такое балота, што ня вылезьці.* Ст. *Бярно а дровы дух высілілі, пакуль вывез.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.). *Думкі а пачуцьці любыя атожылкі.* Дубоўка: Залатымі лёсткамі(Узвышша, Но. 3, 1927, 31). *Самае тое, што вы засмуціліся ўзглядам Бога, якую дбайласьць учыніла ў нас а апраўеньне а абурэньне а страх а жаданьне а рупнасьць а адплату!* Луцк.: 2-гі ліст да Карынцян 7: 11.

г) соединяет определения подобных значений (позитивные, негативные, те, которые выражают твердость, скорость, сильность и т.п.).

Вон ня слушным а ня радным абычаём, ня водле права Майдаборскага сягнуўся на маю чэсьць. Суд. Акты ХУI стг. (Барысёнак: Адвакатура 95). *Не красамоўным вывадам... але яко... просыі ашчырыі.* Цяпінскі ў перадмове (Карскі III-2, 36). *Шырокая а далёкая жоўтая ніва!* Гарэцкі: Песьні 54. *Бачачы таковую рэч праціўную а шкодную, выставуем.* Літ. мэтр. IIА-12а, 81. *Маюць давесьці пры праўных довадзех і яўных а пэўных знакох таго таковага ўчынку.* Стт. 69. *Рыжага а крывога бойся, як пса злога.* Нсл. 145. *А буйны а прыгожы ягады.* Шылавічы Духаўшч. (Дсл.). *О, прышлы дзень, сумлеўны а сьвяты!* Кавыль: Думы 35. *Ды зачыню зімы завейны том, паэтаў сьвет, прывабны а шырокі,* Кавыль: Ч. лёд. *Мы йшлі вялікім валам, войскам буйным а зухвалым.* Гарун: Зь песьняў няволі. *Я цябе чакаю з роднай а далёкай староны.* Крушына (Лебедзь чорная, ст. "Можа прыйдзеш?").

ґ) Союз *"а"* соединяет также обстоятедьства и именные части сложных сказуемых. *Ваша міласьць так шчасьліва а доўга панаваў.* Стт. II. *Ясна а грунтоўна*

б) соединяет два предложения, из которых одно выражает несогласие с тем, что выражено в другом. Соответствует смыслом союзу *"жа, ж"*. О союзе *"а"* в "противодейственном" смысле
...... хорошо сказано в *"Нарысах па гісторыі беларускае мовы"*, Минск, 1957 г., стр. 391. Что там говорится на основе памяток, написаных на литературном языке белорусском, соответствует с тем, что есть в рассмотренном мною "Аль-Китабе" шестнадцатого-семьнадцатого века, написанного на народном белорусском языке. По их мнению "союз *а* служил для противоставления подлежащего и сказуемого одного предложения подлежащему и сказуемому другого предложения". *Ана ўмоўкла, а кароль меў большае размышленьне а гнеў.* (Нарысы, 391).

Примеры из "Аль-Китаба": *Ты на сьвеце што дзень посьнікаў, а праз ноч Пану Богу паклоны чыніў.* Кіт. 19а92. *Ізь неба колькі кітабаў* (*араб., кнігаў*) *зышло? ты моў*: *чатыры кнігі, а сто зьвіткаў прароцкіх.* Кіт. 40б16. *Учыніць Пан Бог галаву яго галавою аслоў, а парсону яго парсонаю сьвіною.* Кіт. 84а9. *Іса прарок яго міласьць па карэньне траўнае пашоў, а матка яго намаз* (*араб., малітву*) *кланялася, а ў тым часе Азраіл прышоў.* Кіт. 94а4. *Да сотні далічыў, а далей зьбіўся.* Ст.
г) употребляется в сложно-однородных предложениях, в которых во втором предложении есть действие отрицательное или противоположное тому, чего надеешься из первого предложения.
Іно тот рок мінуў, а ана перад яго міласьцю ня стала і тых слуг сваіх не паставіла. Літ. Мэтр., Рус. ист. библ. 1192, 1516 г. *Я. дзей, вольная, а тот Багдан вернець мя ў няволю.* Тм., 440. Примеры из "Аль-Китаба": *Імам селям* (*араб., здаровань-ням*) *дасьць, а ты не давай.* Кіт. 87а15. *Пракокі ня ведалі, а стварэньне цябе павялічыў.* Кіт. 109б1. *Нейкі войстры, а салодкі, і гарачы а прыемны. Гэты боль таму вядомы, хто ў жыцьцю кахаць умеў.* Крушына: Лебедзь чорная, 53. *Людзі йдуць із сахою й скацінаю, а ён ідзець ізь зелязьнікам.* Н. (Афанасьев, У, 1914, 8). *Табе, маці, у пуні кароўка, а імне, маці, у клеці каробка.* Старадуб (Жив. Старина, 1909, I, 102). *Атопкі чужыя панасіў, а яшчэ вашапрудзіцца.* Нсл. 376.
г) Союзом *"а"* соединяются предложения остро противоположные своим смыслом. Значит тоже, что союз *"але"* (но). *Я, дзей, на тот рок на зямлі быў сам і судзьдзю сваяго вывеў, а ты, Мерла, ня быў.* Літ. Мэтр., Рус. ист. библ. XX, 22, около 1510 г. *Ты пасядзі тут, а я пайду на сяло восі дабываці пад тот воз.* Тм., 1311, 1519 г. (*Спадар Бог*) *раскажа нам усім, абысьмы сэджэдэ* (*араб., род паклону*) *Адаму учыніліі, а адзін із нас* (*ангілаў*) *сэджэдэ яму ня ўчыніць.* Кіт. 81а1. *У прочкі зьбірайся, а жыта сей.* Послов. *Лясьніка дома ня было, а лясьнічыха.* Ст. *Доўга хадзіў так музыка па сьвеце, весяліў добрых людзёў, а ліхім без нажа рэзаў па сэрцу.* Сц. *Горка рэдзька, а ядуць; блага замужам, а йдуць.* Послов.
аII) Союз укрепительный. Употребляют в начале или в середине предложения для прибавления силы, понятности: да. *Он жа пачаў ваяваці Літоўскую зямлю а з помаччу нямецкаю.* Віл. 4446 (Карскі, II-3, 222). *А скуль, дзеўка? — а з Чавус. Шынкарачка малада, падай мёду і віна і гарэлкі чаркі дзьве. — А за колькі, маладзец, а за колькі, беленькі?* Горц. (Кот. 214). *Ці ж мая гарэлка а не салодкая, ці ж мае заедкі а не смачныя?* Гсл. *Таргач ня жыў, калі ня выкручуе чаго ў нашага брата. заўсёды хоць капейку а выкруце.* Нсл. 84. *А маламала што ня стане.* Ст.
А чаму ж?—почему нет?
А скуль, дзеўка? - А з Чавус. — Хочаш замуж? — А чаму ж. Зварыць ігрушы? — А чаму ж. Ар. *А чыя ж іскрыпка гэта? зноў спытаўся гаспадар. — А яго! О, граць ён мэта.* С. Музыка, 88. *Я пад ягоную іскрыпку ў кунежнай восенскай журбе а ўрочыста, а бяз крыку на ліры выславіў цябе.* Крушына: Творы, 146. *А ня чорт цябе нёс на дзіравы мост, было табе дзяржаціся за сабачы хвост.* Кліх., 51.
2а)—частица; стоит в начале возгласов отогнания. Например: *а гыля*—возглас при отгнании гусей. Ар. *А псік*—возглас при отогнании кошки. Ар.
3а) частица укрепительная; ставится перед местоим. *"нікога, нічога, нікому"* и т.п., и тоже перед наречиями *"ніколі, нійдзе, нікуды"* и т.п., придает им значение абсолютности.
•а IУ, междометие, для выражения: **1.** удивления (или восхищения). Дсл.; Нсл. 1; Шсл. *А-а! што гэта? Нсл. А-а! во дык дзіва!* Ст. *А! во штук!* Дсл.
2. догадки. Шсл. *А-а, бачыш, як яно; я й ня ведаў!* Ст.
3. негодования. Шсл. *А, ліха на вас!* Ст.
4. неудовольства. Нсл.; Ар. *А, які ты дурны!* Нсл. *А, ды во як вы!* Дсл.
5. звукоподражения. Лсл.; Ар. *Аа! пяець нянька, калышучы дзецянё, пад рып калыбкі.* Дсл. *Аа! люлі, прыляцелі куры.* Из колыб. песни, Ар.
•а, аб(аба), *предлог с вин. и предл. падежом.* **1.** с винительным падежом,
а) в, в продолжение времени (в котором совершается действие, **С.**) Нсл. 344; Дсл. 495. *А тры дні зьвярнуўся.* Нсл. *Аб ноч зьвярнуўся.* Нсл. 350.

доводзе гэта іхная хвігура. Дубоўка (Узвышша, Но. 1, 1929, 110). *У хаце цёмна, ціха, смутна, цяжка а тужліва.* Гарун: Казка.

х) Союз *"а"* соединяет сказуемые одинаковой категории значений. *Наехаўшы, яго самога зьбіў а зраніў.* Гордз. Акты XУII, 3. *У пятніцу сегасьветную работу(рабіць) а дарма сядзець хэрам (араб., грэх).* Кіт. 33613. *Мяніў, што рэч паспалітую зрадзіць хацеў а на то ся гатаваў.* Стт. 69. *Вазьмі зброю а паўстань на помач мне.* Псалт. XУI ст. (Карскі II-3, 214). *Прыйдзеце а абачча.* Тм. 636. *Прыйдзеце а будземся радаваці.* Тм. 96. *Ня пі, ня еж а з хаты ня лезь.* Нос., пр. 164. *Абачы ж а памятуй.* Катых. 1562 г. *Цяпер табе ў старасьці жыць а Бога хваліць.* Нсл. 1.

Заметка 1: Когда слова противоположного значения не соединяются одной ролью и под., то между ними не может стоять союз *"а"*, а только *"і"*. Например: *Увясну надвор'е бывае цёплае й сьцюдзёнае, як калі. Перазь дзьверы ўходзяць і выходзяць.*

Заметка 2: Когда исчисление в предложении начинается союзом *"і"*, то и далее между исчисляемыми словами будет *"і"*. Например: *Быў там і Пётра, і Паўла, і Аляксандра, і Адоль.* Но: *Былі там Пётра а Паўла а Аляксандра а Адоль.*

А когда *"і"*, стоя в начале предложения, касается целого предложения, то соединительный союз *"а"* употребляется так, как в предложениях, которые не начинаются с *"і"*. Например: *Я чуў празь цябе, што дух багоў у табе, і асьвета а розум а дасканалая мудрасьць знойдзены ў табе.* Данель 5:14.

Тоже бывает, когда *"і"*, начинающее предложение, употреблено в значении слова *"тады"*: *І адказалі сынове Рувінавы а сынове Гадовы а палавіна ад племені Манасовага.*

д) соединительный союз *"а"* употребляется тоже для соединения отдельных предложений. *Плаціці... чым можаць, а што дом маець.* Літ. мэтр. РИБ. XX, 39, 1570 г. *Прэдак мой тыі людзі дзяржаў, а я ныне па таму ж дзяржу.* Тм. 735, 1511 г.

Прысягні на том, естлі ясі ня зьведам таму, а я хачу тыя пенязі плаціці. Тм., 1215, 1518 г. (Нарысы гіст. мовы, 389). *Ідзіце да пашні сваей, адкуль хочаце, а бярыце ўперад імя Божае.* Кіт. 7068. *Быў у мяне мужык, любіў мяне, а я яго моцна.* Пруж. п. (Фед., Шэйн). *На вясельлю гралі музыкі, а скакалі дзяўчаты.* Столінск. р. (Шэйн). *Быў сьлёсар луганскі, а сталь ён каваў.* Купала (Нарысы дыялектолёгіі, 328). *Не ўважай падупалага а хату яго за баўдыр.* Послов. Лепле. *Будзь сьмелым, як бура, што крыша дубы, а будзе твой верх, твае права ўсягды.* Купала.

1а.—союз соединительный; соединяет предложение, связанное смыслом с целой предыдущей речью или с какой-л. раньше выраженной мыслью: и.- *А есьлі бы ўкрыўджаны зладзействам хацеў шкоды свае даходзіці капою, тады ўсі ў той аколіцы вокам на мілю, з усіх чатырох старон, маюць казаці падданым сваім на капу сходзіціся. А то ся маець разумеці ўперад на тыя месцы, гдзе дагэтуль копы ня бывалі — каторыя каповішча кажны падкаморы ў павеце сваім назначыці і сёла тых. хто ся там станавіці будзець, апісаці маець. А іспаш маець абвесьці людзьмі старонь-німі й акопаваці з тымі ж людзьмі.* Стт. 467. *А чаму, зь якой прычыны, пад брывамі ў дзяўчыны загараюцца агні?* Крушына. *А сват ходзе, харабруе, як індык.* Купіна Віц. (Ксл.).

2а.—союз соединительно-укрепительный. Употребляется в начале вопросительных и восклицательных предложений для укрепления понятности. *А йдзе тая крынічанька, галуб што купаўся? А йдзе тая дзяўчынанька, з каторай кахаўся?* Из песни. *А хто там ідзе, а хто там ідзе ў вялізарнай такой грамадзе? — Беларусы. А што яны нясуць?--- А каму нясуць гэту крыўду ўсю?.. А чаго ж, чаго захацелася ім?* Купала. *Бач ты яго, міласэрны які знашоўся — папрацуй у яго дзён колькі... А папытаць бы ў цябе, а колькі ты плаціць будзеш?* ЛНч., стр. 11.

3а.—союз соединительно-изъяснительный. Употребляется для соединения членов предложения и целых предложений, которые дополняют, изъясняют выраженную мысль: же, да.

На вялікае княжэньне Літоўска Літва абралі на дзень сьвятога Лукі Евангелістага, а яму ў тот час было дзевяць лет. Лет. Рач., 350, 1580 г. *Назаўтрае ў ваўторак абыход быў з марамі, а мар было трыццаць.* Тм. *См.* Нарысы, 389. *Гэй, капайце, далакопы, яміну-магілу, а шыроку, а глыбоку, колькі стане сілы.* Купала. *Наляцелі гусі а з чужое Русі.* Бяльсл.

4. *союз противодействительный*:

а) соединяет предложение, связанное смыслом с всей предыдущей речью или с какой-л. раньше выраженной мыслью, и прибавляет некоторый оттенок працівеньня....... *Князь Вялікі Вітаўт сядзеў у Крэве за старожаю ў каморы. І княгіню зь ім пасадзілі. А, палажыўшы іх, вон ідуць. А старожа заўжды была...* Лет. Рач., 321, 1580 г. *А жарабок толькі бегае ды іга-га-га! іга-га-га!* Ст. *Тут во ў нас парня. А тут, калі маеце ахвоту зірнуць, сушня... А тут, маю чэсьць вам паказаць, гатовыя вырабы.* Лынькоў: Капля малака.

б)—об (обо); при обозначении предмета, с которым кто, что-л. соприкасается при движении, действии. *Спатыкнуўся аб палена.* Ар. *Параніўся аб гвозд.* Ар.
г)—о, об(обо), за, из-за; при указании на предмет действия при обозначении причины, цели; иногда не переводится. *Жыцьцё гняцець дбаньням аб кавалак хлеба.* МГсл. (перадмова). *Прасіць будуць а адпушчэньне грахоў,* Кіт. 3610—просить будут прощения грехов. *А капейку няма чаго сьперачацца,* Нсл. 344.—за копейку нечего спорить. *А сваё кажан стоіць,* Тм.—за свое каждый стоит.
2. с предл. падежом,
а)—для обозначения времени (, в котором совершается действие, **С.**) Дсл.—на, в. *Аб сьвятой бачыла сястру — з тае пары ня бачыла.* Дсл. *Аб Міколу была на кірмашу.* Тм. *Аб Пятру купіла сабе хусту.* Тм. *Запеў а палудні пявун.* Купала: Тая незаб. вясна. *А паўдні вышаў на работу.* Нсл. 425. *Заўтры аб гэтай пары.* *Послов.* *Ня цьвіла каліна аб Пятрэ, зацьвіла каліна аб Раджбе.* Косіч, 250. *Заўсёды аб Калядах наймаюць работнікаў годніх.* Нсл. 308. *Усталі а поўначы.* Ар. *А поўначы пяюць першыя пятух* Ар. *Судзі, Божа, табе то аб такой пары як гэта.* Косіч 241. *Любе дзед ісьці аб гэтай пары па сьцежачцы сярод зялёнай пушчы канапелек.* Гарэцкі: Песьні 13. *Чуй, аб тэй пары сякіры стук нясецца.* С. Музыка 209. *Ці думана ж гэта ці гадана, каб аб Пакровах пашоў сьнег.* Дсл. 191.
б) *с предл. пад.*: с. Шсл.; Дсл. *Гаруе аб аднэй бульбе.* Ст.
г) с предл, пад.—с, на (для указания свойства, качества, признаки, **С.**) Дсл. *Каза аб адным воку, аб двух воках, аб трох воках.* Смол. (Дсл.). *Янка аб аднэй (абутай) назе выскачыў на вуліцу.* Варсл.
•а ніколі, *нареч.*—совершенно никогда. Ар. *Не забудзься а ніколі, будзеш бедны ці багат, нашай долі і нядолі, нашых пожняў, нашых хат.* Жылка, 81.
•а нікагу́тка, *местоим.*—совершенно никого. Шсл. *А нікагутка ня было на дварэ.* Ст.
•а ніку́ды, *нареч.*—совершенено никуда. Янк. I; Ар. *Не пасылаюць а нікўды.* Янк. 1.
• а нічога, *местоим.*—совершенно ничего. Ар. *Ды рукі, скажыце, нашто імне, калі ўжо ня могуць зрабіць а нічога.* Кляўка: Няўміручая баляда. *А ў Лугвенаве а нічога не захавалася.* Гарэцкі: Песьні 5.
•а то, *союз*—иначе, в противном случае, Ар. а ежели нет, то, Нсл. 9. а не то, а то. *Не чапай яго, а то ён укусе.* Север (Раст.: Северск. 132). *Глядзі, а то дастанѐцца табе.* Нсл. *Адзін кажа — мала, другі кажа — годзе, трэйці кажа — маўчы, а то загадаюць таўчы.* Нсл.
•а тоб, *союз*—в противном случае. *Ня ведаў, а тоб і я прышоў.* Ст.

•а каліж—да когда же. Ар.; Нсл. 4. *А каліж ён аддасьць?* Лёзна (Ксл.). *А каліж ён усё чапаецца.* Нсл.
•а нія́к, *нареч. с отрицанием "не"*—никаким образом, Ар. никак. Шсл. *А ніяк не падняць бярвіна.* Ст. *Дзяўчына задумалася й зацеміла, што а ніяк ня можа зразумець, што дзеецца вокал яе ці зьёю.* Ю. Жывіца ("Прыйсьце", Но. 1).
•а нія́кі-*кая-кае,* *местоим.*—совершенно никакой. Шсл.; Ар. *А ніякае сьці ў яго няма.* Ст.
•або(а́ба, Нсл.**), альбо(а́льба,** Нсл.)—или. Союзы расчислительные: их употребляют, сопоставляя предложения или отдельные части предложений, заменяющие друг друга по смыслу, показуя, что любой смысл может быть избран. Ар.; Шсл.; Раст.: Северск. 132; Гсл. ; Нсл. 1, 5; НК.: Очерки 66,—либо. Ар. ;МГсл.—либо, или. Кал., Пск. (Даль). *Мае ўжыць наўчоных двух альбо як веле зможа.* Кіт 47а12. *Айца або матку ўгневіць.* Кіт. 11а11. *А хто бы каго ахраміў, нагу альбо руку ўцяў, тот маець заплаціці яка за паўчалавека.* Літ. мэтр. (Рус. ист. библ. XXX, 190, 1551 г.). *Прыду ў нядзелю або ў панядзелак.* Раст.: Северск. 132.

Эти союзы употребляются тоже попарно, зн. в начале первой и второй части или предложения. Пример: *Гавары аба тое, аба другое.* Нсл. 1. *Або я, або ты, толькі ня разам.* Ст. *Або йдзі, або людзём дарогу ўступі.* Раўбічы М. (Нарысы дыялект., 332). *Пане, альбо пусьці Трышчанѝ, альбо хачу сама сябе забіці гэтым мячом.* Трышч. 17, 1580 г. *Альбо хараша грай, ѝльбо іскрыпку паб'ю.* Нсл. 5. *Альбѝ грай, альбѝ грошы аддай.* Гсл. *Рабі ж ты як-колечы, альбо гэнак, альбо гэтак.* Ст.

Употребление этих союзов в начале каждого предложения создает большую ясность речи. Из древних времен оба эти союзы(*або, альбо*) имеют одинаковый смысл; употребляют их одинаково, нередко стоят они в том же предложении.
•або, альбо II—разве; вопросительные частицы. Ар.; Раз.; Кур.,Вар. (Даль). *Або я ведаю што?* Ст. *Або ты яго ня знаеш?* Ар.
•або III—междометие удивления. Ар. *Або, я ж табе ўчора яго аддаў!* Вішкавічы, Чаш. (Ксл.),—междометие при несчастном случае. *Або! Што ж гэта будзе?* Варсл.

або, што там—ничего особенного; что же такое. *Або, што там, калі ён чарку й выпіў.* Варсл.

або ж—неужели, да разве, *частица с утвердительным* **ж.** *Або ж ты ня ведаеш, што Кір ізь Менску прыехаў?* Куравічы, Імсьць. (Бяльсл.). *Або ж я ведаю, што ў цябе там робіцца?* Бродкі, Крыч. (Тм.). *Або ж ты ня бачыў?* Нсл. 5. *Альбо ж я ня ведаю?* Нсл. 5. *Альбо ж каму язык завяжаш?* Адамчык: Арж. Колас.

•**абод**-*да, предл.-дзе; мн. ч.-ды-доў-дом-ды-дамі-дох, м.*—обод. *Абады ў каткоў крэпкія.* Вярхоўе, Беш. (Ксл.). *Собир.* **абодзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.*—ободья. Шсл. *На месьце шмат было абодзьдзя.* Ст.

•**абодва(абодвы,** Ксл.). Гсл.; Шсл.; Ар.; Нсл. 3, 50; Ксл. *З абодвых бакоў.* ЗСД 242. *Ёсьць два Юр'і, ды абодва дурні: адзін галодны, другі халодны.* *Послов.* Дукра, Сьміл. (Шсл.). *Хто каго вучыць каран і хто вучыцца, абодвым спасеньне роўнае.* Кіт. 136б8. *Сулейман прарок і Ёнус прарок, абодвым ім... абрадаваньне стала.* Тм. 79а13. *Абодвы сыны былі на вайне.* Пятніцкая, Беш.(Ксл.)

•**абое,** *собир.*—оба. Употребляется **а)** для означения существительных разных родов, **б)** когда существительное имеет только множественное число(*вароты, дзьверы*), **в)** для означения неизвестного пола(*гусянё, ягнё* и т.п.). Ар. *Ізьвёў іх шайтан абое(Адама й Еву,* **С.).** Кіт. 74б13. *Кабыла лысая, жарабё рабое — зьеў воўк абое.* *Послов.* *Абое рабое.* *Послов.*: два сапога — пара. Ар. *Яны абое (Езус і Марыя) пашлі на Лібнан гару.* Кіт. 93б17. *Глянуў на тую бярэзу, ідзе дзеўка зь дзяцюком засіліліся(перш дзеўка, потым і дзяцюк); абое яны калышуцца на крывой бярэзе.* Ельн.(Дсл.). *Мы абое, галубка дрыжоная, наўем лятуценьняў вянкі.* Крушына: Лебедзь, 34. *Ізьбер вас Бог абаіх хіракоў і мужа й жонку.* Нсл. (*под хірак*).

•**абоз**-*зу, предл.-зе, м.*—обоз(несколько подвод, повозок и т.п., с кладью, следующих друг за другом, **С.**). Мгсл.

•**абозны**-*ная-нае, прилаг.(к абоз).*—обозный.

•**абозьня**-*ні-ні, ж.* **1.**—холодная постройка для повозок и саней, сарай для повозок и телег. *Там у пана, Рэйтан звалі, абозьня была.* Янк. 1. *Хурман пашоў у вабозьню.* Скобраўка, Пух.(Шсл.)

2. (*перен.*)—большая неуютная изба. *Нейкую абозьню зрабілі, а ня хату.* Янк. 1.

•**абойкі**-*каў(абоек), единств. ч. нет.* **1.**—изношенные снаряды, снасть. *Не калёсы — абойкі нейкія.* Янк. 1.

2. — *акалот.* Зубарэвічы(Янк. І).

•**абор**-*ра, предл.-ру; мн. род.-раў,* м.—заставной рыболовный снаряд, прямая без кормы сеть-тройчатка, с поплавками на верхнем *"абору"* и с *"катэлкамі"*—на нижнем, имеющая длину от 20-70 маховых саж. при ширине в 1 арш. и 12 верш. *Уменьш.* **абарэц**-*арца, предл.-арцу; мн. ч.-рцы-рцоў-рцом, предл.-рцох, — абор.* *Уменьш.* **абарэчык**-*ыка, предл.-ыку,*—малый *"абарэц"*, длиною 3-4 саж., ширина чуть превышает аршин. НК: Очерки, 502.

•**абора**-*ры, дат., предл.-ры; мн. род.-ор(-раў), ж.,* **1.**—большой хлев. Шсл., скотный двор. Гсл. *Каровы стаяць у ваборы.* Ст. *Загнаў статак у вабору.* Нсл. 351.

2.—общее название для всего скотного помещения (*"хлявоў", "дзяньнікоў", "паветкі"*). НК: Очерки, 261. *Одна*: **аборына**-*ны, дат., предл.-не. Аборына шчытная статку.* Нсл. 351. *Увелич.* **аборышча**-*чы-чы, ж.* Нсл. 351.

•**абора**-*ры, дат., предл.-ры, ж.*—бечёвка, в том числе в лаптях. Ар., тонкая веревочка в роде бечёвки, прикрепляемая к лаптям для обертывания ею ног сверх онуч. Нсл. 351; Шсл.; Гсл.; Ксл.; Дсл. *Усі ўборы — лапці ды аборы.* *Послов.* Нсл. *Парвалася ў лапці абора.* Ст. *Удзень аборы ў лапці.* Сухарукава, Аз. (Ксл.) *Давай сьцёбаць жонку абораю.* Дсл. *Единств. ч.* **аборына.** *Аборынаю сьцебануў.* Нсл. 351. *Разьвязалася аборына.* Чараўкі, Сян. (Ксл.) *Уменьш.* **аборка**-*кі, дат., предл.* *аборцы.* Ар.; Нсл. 351; Орловский уезд (Будде: Тула-Орел. Слов.); Дсл. *Лейцы ценкі, як аборка.* Нсл.

аборачка-*кі, дат., предл.-рцы, уменьш. к аборка.* Ар. *А Божа ж мой, толькі! Аборачкі тонкі! Ніхто аборак не паўе, ніхто замуж не бярэ!* Лупекі, Стдуб. (Косіч 61). *Увелич.* **аборышча**-*чы, дат., предл.-чы, ж.* Нсл. 351.

•**аборак**-*рку, м.*—сенокосная лощина (лощинка, мокрая или сухая, Гсл.) среди пахотной земли (опахиваемая кругом, Гсл.). Нсл. 351; Гсл.; Ксл.; Дсл. *Аборкі мае павыкасіў нехта.* Нсл. *Пусьці каня ў ваборак.* Нсл. *У ваборку напаі каня.* Тм. *На аборку папасі коніка.* Балдыкова, Аз. (Ксл.) *Паўлюк узяўся ў пана касіць аборак.* Дсл. *Уменьш.* **аборачак**-*чка.* Дсл. *Паня, дазвольце скасіць аборачак.* Дсл. *Аборачкі свае пакасіў.* Нсл. 351. *Поўныя вадою аборачкі разьліліся.* Гарэцкі: Песьні, 58.

•**аборнік**-*іка, предл.-іку, м.,* **1.**—навоз из хлева. Аш.

2.—заведующий скотным двором, подстилкой хлевов и прокормом скота зимней порой. НК: Под. пос. 42.

•**аборыш**-*ша-шу; мн. род.-шаў, м.,* **1-**—место, пропущенное при пахании. Нсл. 351. *Ня пушчай аборышаў, а хораша ары.* Нсл. *См. узрэх.*

2.—пласт сена. Бяльсл. *Янка сьпярша пазьбіваў сухое сена ў ваборышы, а тады пачаў кідаць на воз.* Куляшоўка, Клім. (Бяльсл.)

•**абоўдзіцца,** *соверш.*—свыкнуться. *Абоўдзіўся троху.* Вейна, Сян. (Ксл.)

•**ababak**-*бка, предл.-бку, м.*—черный гриб. Гсл.; НК.: Очерки 472.—гриб, свойственный более березовым рощам, березовик, черный гриб. Нсл. 1.—гриб березовик. Раст.: Северск. 133; Ксл.; Каталін, Росл., Солава, Выса-Чэрт, Пар. (Дсл.)-подберезовик. *Дзяўчына знашла ў лесе добры ababak.* Пустынкі, Сян.(Ксл.). *Уменьш.* **ababачак**-*чка.* *Маладзенькія ababaчкі.* Нсл. *Ababaчкі, глянь, растуць пад елкаю.* Дсл.

•**абабэніць**-*ню-ніш-не, соверш., безлич.* —вздуть живот от объядения. Шсл. *Абабэніла жывот.* Ст.

•**абабэнчыць**-*чу-чыш-ча, соверш., безлич.* — *абабэніць. Сымонаву авечку абабэнчыла.* Дуброўка, Пух.(Шсл.)

•**абабіць,**—*см. под біць.*

•**абабіцца,**—*см. под бабіцца.*

•**абабка**-*бкі-бцы, ж.*—ободранный липовый или вязовый ствол дерева, на котором еще растут сучья. Бяльсл. *На абабцы адрэзаў сук.* Брылёўка Краснап. (Бяльсл.).

•**аб-абраць**-*ірàць-рàць,—см. под берці.*

•**абабрацца,**—*см. под берціся.*

•**абагнаць,**—*см. под гнаць.*

•**абагнацца,**—*см. под гнацца.*

•**абагульняць**-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.* —обобщать. *Соверш.* **абагульніць**-*ню-нішне*—обобщить. МГсл. *Прич.* **абагульнены.** *Отгл. имя сущ.* **абагульненьне**-*ня, предл.-ню*—обобщение. МГсл.

•**абадай,** *междомет.*— а чтоб. Варсл. *Абадай той зьгінуў, хто па доктара пашоў.* Варсл.

•**абадмацца,**—*см. под дмацца.*

•**абаднець,**—*см. под днець.*

•**абадранец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —оборванец. Нсл. 350. *Дàўна абадранцам ходзе.* Нсл. *Уменьш.* **абадранчык.** Нсл. 350. *Малы̀ абадранчыкам бегае.* Нсл.

•**абадранка**-*нкі-нцы, ж.*—оборванка.

•**абадзіночыць,**—*см. под адзіночыць.*

•**абадзісты**-*тая-тае*—полукруглый, на подобие обода. Варсл. *У гэнай дзяўчыны, як і ў маткі, нос абадзісты.* Варсл.

•**абадзьмуты**-*ўць,—см. под дзьмухаць.*

•**абадзьмуцца,**—*см. под зьмуцца.*

•**абаджгаць,**—*см. под джгаць.*

•**абазволіць**-*лю-ліш-ле, соверш.*—освободить от чего. Варсл. *Я на гэтым тавару не зарабіў, але рад, што рукі абазволіў, як прадаў яго.* Варсл.

•**абазвацца,**—*см. под звацца.*

•**абазурыцца,**—*см. под бязурыцца.*

•**абакула**-*лы, общ.*—обманщик-ица, преимущественно такие, которые в глаза обманывают, Нсл. 1, 344. обманщик, плут. Гсл.; Дсл. *О! ён вялікі абàкула, кажнаму пратрэць бакулы.* Нсл. 344. *Ня бачыў я гэткага абàкулы, горш за таргача.* Нсл. *Ён такі абàкула!* Дсл. *См. бакула.*

•**абакуленьне**-*іць-іцца,—см. под бакуліць.*

•**абакульнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —обманщик. Бяльсл. *Ня йдзі да Янкеля ў краму — ён абакульнік.* Бяльсл.

•**абакураць,**—*см. под кураць.*

•**абалона**-*ны-не, ж.*—верхний слой дерева до сердцевины. Шсл. *Нядобры стол: дошкі з аднае абалоны.* Ст. *См. аьалонь.*

•**абалоністы**-*тая-тае,* **1.** сделанный из верхних слоев дерева, *"абалоны".* Шсл. *Ня купляй абалоністага цэбра.* Ст.

2. клетчатый. Вой *Абалоністая хустка.* Войш.

•**абалонка**-*нкі-нцы, ж.*—оконное стекло (стекло в окне, С.) Шсл.; Войш.; Ксл. *Дзяцё выбіла абалонку.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Дзці, дурэючы, пабілі абалонку.* Селядцова Беш. (Ксл.). *См. балона, балонка.*

•**абалонь**-*ні; мн. ч., род.-няў, ж.* **1.** луговое побережье реки, заливаемое во время разлива. Глуск (Янк. I, 23). *См. абалоньне.*

2. верхний слой древесины, вокруг сердцевины свола. Ксл. *Гэта бярно ня годзіцца, бо абалонь сусім гнілая.* Высачаны Выш. (Ксл.).

•**абалоньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—заливное место у реки. Ксл. *Добра мець такое абалоньне, як у вас — сена хопе.* Аляксандрава Гар. (Ксл.). *См. абалонь 1.*

•**абалак**-*лка, м.*—тонкое и короткое полено. Варсл. *Гэты абалак толькі цьмее на агню, а карысьці зь яго ніякае.* Варсл.

•**абаланясты**-*тая-тае*—с изображенными клеточками (четырехугольниками). Варсл. *Завяжы, дачушка, абаланя̀стую хустку.* Варсл.

•**абалачок**-*чкỳ, предл.-чкỳ; мн. ч.-чкі-чкоўчком, мн. ч., предл.-чкох, м.*—облочко. Глуск (Янк. I, 23). *Ср. булак.*

•**абалваніць,**—*см. под балваніць.*

•**абалваніцца,**—*см. под балваніцца.*

•**абамкнуцца,**—*см. под мкацца.*

•**абамлелы**-*лая-лае,* **1.** находящийся в обморочном состоянии.

2. оторопелый. *Ён, абамлелы ад страху, адмахаваўся ад іх ценькім сваім кіёчкам.* ЗСД. 82.

3. увядший. *Шкада было абамлелага варыва.*

•**абам-леньне**-*èць,—см. под млець.*

•**абамраваць,** *несоверш., област.*—ослабевать. Ксл. *Соверш.* **абамрэць**-*эю-эешэе*—ослабеть. Ксл. *Конь сусім абамрэў.* Каралёва Выс. (Ксл.).

•**абаніты**-*тая-тае, област.*—балованный. Ксл. *Мой сын страшна абаніты. Абанітае дзяцё.* Рудня Аз. (Ксл.).

•**абапольна,** *нареч.*—совместно, пополам (обоюдно, С.) Гсл.; Нсл. 344. *Абапольна дзяржаць двор.* Нсл. *Сенажаць скасілі абапольна, а потым дзялілі сена.* Пірагова Імсьц. (Бяльсл.).

•**абапольны**-*ная-нае*—совместный (общий, обоюдный, С.) Нсл. 344. *То наша абапольнае дзяржаньне.* Нсл. *Млын гэты — іх абапольны: разам дзяржаць.* Жараціна Імсьц. (Бяльсл.). *Гэта поле абапольнае ўсяго сяла, а сеяць яго хто купе.* Гібалы Касьцюк (Тм.).

•**абапал,** *предлог.*—по обеим сторонам, Нсл. 344. с двух сторон, Гсл.; Дсл. по обе стороны. Ксл.; Шсл. *Абапал дарогі ехалі хурманкі.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Абапал ракі, дарогі лес.* Нсл. *Мужыкі жывуць абапал рэчкі.* Дсл. *Яна будзе спаць моцна, абапал яе будуць стаяць дзьве бочкі віна.* Смол. (Дсл.). *Абапал дарогі бярэзы.* Тм. *Узяць абàпал*—взять поперек (человека), Нсл.

344. взять с двух сторон. *Вазьмі яго абапал.* Нсл. *См. у пол.*

•**абапаль**-*лі, ж.*—пространство, лежащее с двух сторон чего-л. *Паглядзі, у пана якая абапаль.* Дсл.

•**абапальнасьць**-*ці, ж.*—пространство, лежащее с двух сторон. Гсл.

•**абапальны**-*ная-нае*—лежащий или находящийся по обеим сторонам. *Аб'ехаў усі абапальныя сёлы, шукаўшы свайго лесу.* Дсл.

•**абап-ерці**-*ірацъ,—см. под* перці.

•**абапнуць,**—*см. под пяць.*

•**абапнуцца,**—*см. под пяцца.*

•**абапрэць,**—*см. под прэць.*

•**абарона**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—защита, Ксл.; Шсл. оборона. Гсл. *Ён у нас уся абарона.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Ламачыну якую вазьмі — і то будзе абарона.* Ст. *Ого, у Немцаў вялікая абарона.* Ст.

•**абаронна,** *нареч.*—в оборонительном положении. Нсл. 351; Гсл. *Стаў абаронна.* Нсл. *Абаронна жывець.* Нсл.

•**абаронны**-*ная-нае*—оборонительный (оборонный, С.), Нсл. 351. охранный. Гсл.

•**абароньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —защитник. *Няма жывога віду сяла: сорамам заірдзеліся б шчокі яго абароньнікаў.* Дзьве Душы 150.

•**абароньніца**-*цы-цы, ж.*—защитница.

•**абаротны**-*ная-нае* (*зброя, меч*)—обоюдоострый. *Абаротны меч.*

•**абаранак**-*нка, м.* **1.** баранка. Ксл. *Купі імне абаранкаў.* Доўжа Куз. (Ксл.). *См. абаранка.*

2. свиток, перевязка из крепких лык для связки деревянных борон. Варсл. *Тата накруціў абаранкаў, а заўтра будзе смыкі вязаць.* Варсл.

•**абараніць,**—*см. под бараніць.*

•**абараніцца,**—*см. под бараніцца.*

•**абаранка**-*кі, дат., предл.* абаранцы, *ж.* —баранка. НК.: Очерки, 37; Гсл.; Ар.; Смаргоні Аш. *Вялікія абаранкі.* НК.: Очерки, Но. 70.

уськідаваць на абаранкі—бить кого руками, ногами, палкой, чем попало, но не кнутом и розгами. НК.: Пособ., Но. 22.

•**абараньнік**-*ка, предл.-ку, зват.* абараньніча, *м.*—промышляющийся печением или продажей сушек, баранок. Смаргоні Аш.

•**абараньніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж. к "абараньнік".* Смаргоні, Аш.

•**абарачаць,**—*см. под вярнуць.*

•**абарачацца,**—*см. под вярнуцца.*

•**абар**-*эц-эчак,—см. под абор.*

•**абарэчны**-*ная-нае, прилаг. к "абарэц". Абарэчныя вокі.* НК: Очерки, 500. *Абарэчны канец.* Тм. 501.

•**абарсаць,**—*см. под барсаць.*

•**абарваць,** *соверш.* **1.**—нарвать, опухнуть и нагноиться. Ар. *Рука абрывае — скула на руцэ.* Ар. *Безлич.: Шчаку абарвала.* Ар.

2.—*см. под ірваць.*

•**абарвацца,**—*см. под ірвацца.*

•**абасець,**—*см. под басець.*

•**абасянець,**—*см. под асянець.*

•**абаткнуць, абтыкаць,**—*см. под ткаць 2.*

•**абава**-*вы-ве, ж.*—промедление. *Янка, на сход, але без абавы.* Варсл.

•**абавязак**-*зку, предл.-зку, м.*—обязанность(—долг, МГсл.) Нсл.; Гсл. *Будуць лі на лісьцех дзельчых паложаны якія абавязкі, зарукі а няўзрушаньню таго дзелу, кажны подле свайго абавяз-ку з рассудку праўнага заплаціці маець.* Стт. 370.

•**абавязаваць**-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма, несоверш.*—обязывать (кого, чем). *Абавязую цябе словам.* Нсл. 350. *Прич. наст. вр.* **абавязуючы,**—обязующий, обязывающий. Гсл. *Соверш.* **абавязаць,** *абавяжужаш-жа*—обязать (кого, чем). Нсл. 350. *Абавязаў мяне канечне прысьці да сябе.* Нсл. *Прич.* **абавязаны**—обязанный. *Ты абавязаны гэта зрабіць яму.* Нсл. 350.

•**абавязавацца**-*зуюся*—обязываться. Нсл. 350. *Соверш.* **абавязацца**-*вяжуся*—обязаться. Нсл. *Як абавязуешся, аба-вязаўся, так і павінен зрабіць.* Нсл. *Маюць досыць чыніці, чаго ся ацец іх абавязаў.* Стт. 309. *Таковымі лісты абавязаліся.* Стт. 321.

абвязацца, *абвя-жуся-жашся*—обязаться (чем). *Абвязаўся лістам сваім.* Стт. 220. *Калі ся паддасьць пад тое і абвяжаць, тагды прэд ся воны названы наперад будзець яму павінен усправядлівіціся.* Тм. *Ср. абавязаць.*

•**аба-віцца,**-*ўляцца,—см. под бавіцца.*

•**абач, 1.** *междом.*—ба! смотри. Нсл. 344. *Абач! і ты тут?* Нсл. *Абач! ён мяне ашукаў.* Нсл.

2. *повел. к "абачыць".* Нсл. 344.

•**абачэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—благожелательность, внимание. *Мусіць на цябе вучыцель нейкае абачэньне мае, што кніжкаю падараваў.* Варсл.

•**абачлівасьць**-*ці, ж.*—благожелательность, внимание. *Ён ізь нікога не насьміяўся ані ўкрыўдзіў каго — вялікую меў абачлівасьць і бядзе чужой упары памагчы заўсёды ўмеў.* Дудзіцкі (Бацькаўшчына, Но. 376-377).

•**абачнасьць**-*ці, ж.*—внимание, (снисходительность, С.). Шсл.; Заўшыцы, Сц. *Хай мае пярэйдзе: некаліся чалавек будзе мець абачнасьць і на мяне.* Ст. (—будет иметь ввиду, уважит, окажет внимание).

•**абачны**-*ная-нае*—видный. *Дом, што абачны на гарэ, быў раней панскі.* Дзісна-кіта, Імсьц. (Бяльсл.)

•**абачыць,**—*см. под бачыць.*

•**абачыцца,**—*см. под бачыцца.*

•**абэцада**-*ды-дзе, ж.*—азбука (алфавит, С.). МГсл.

•**абборыш**-*ша, предл.-шу; мн. ч., род.-шаў, м.*—самая плохая вещь, оставшаяся из собрания подобных же вещей после выбора. *Усі добрыя дзеўкі замуж пабралі — табе засталіся адны абборышы*

— *вялей куды далі праедзь.* Дсл. *Уменьш.* **абборышкі**—жалкий остаток после выбора. *Пакінуў яму адны абборышкі.* Дсл.

•**абб-егчы**-*ягаць,—см. под бегчы.*

•**аббізуніць,**—*см. под бізуніць.*

•**аббіраць,** — *абіраць.*

•**аббіваць,** *аббіць,—см. под абабіць.*

•**аббіўкі**-*вак или -каў, единств. ч. нет* —вымолоченные колосья; все то, что остается после *"біцьця"*, молочения и т.п. Гсл.—отбитые колосья при молочении. Нсл. 344. *Аббіўкі надабе перамалаціць; у іх зярнят ёсьць шмат.* Нсл.

•**аббіцік,**-*іка, предл.-іку, м.*— кувшин, верхняя часть коего отбита. *Вось ён пашоў да таго мыцельніка, а там у ваббіціку чысты дзёгаць.* Ельн. уезд (Дсл.)

•**абблутаць,**—*см. под блутаць.*

•**аббрахала**-*лы, общ.*— клеветник, поноситель. *Да яе валей ня йдзі: такая ўжо аббрахала, што сто разоў праклянеш, чаго хадзіў.* Юшкі, Імсьц. (Бяльсл.) *Такі ўжо аббрахала гэты Хведар — аббрэша, як баба якая.* Каменка, Расьн.(Тм.)

•**аббрахаць,** Шсл; Дсл., **абрахаць.** Ар.
1.—облаять. *Калі стары ўдварэ, ня надабе сабакі дзяржаць, — ён усіх аббрэша.* Дсл.
2.—оговорить, оклеветать. Шсл.; Ар. *За маё добрае ды ён яшчэ мяне аббрахаў.* Ар. *Ужо ўсьпеў аббрахаць ты мяне.* Ст. *Несоверш.* **аббрэх**-*аваць-ую-уеш-уе; повел.-уй-уйма,* **1.**—лаять вокруг кого-либо. *Сабакі мядзьведзя аббрэхуюць.* Дсл.
2.—оговаривать, возводить клевету. Шсл. *Давай яны, бабы, нявестку аббрэхаваць.* Дсл. *Толькі бегае па сяле ды аббрэхуе суседзяў.* Ст.

•**аббрэхаваць,**—*см. под брахаць.*

•**абгоцаць,**—*см. под гоцаць.*

•**абгабляваць,**—*см. под габляваць.*

•**абгадаваць,** *абгадаць,—см. под гадаць.*

•**абгалаганіць,**-*ню-ніш-не, соверш., насмеш.*—остричь догола. *Некрутаў абгалаганяць, аж блішчаць.* Юрсл.

•**абгалаганіцца,** *соверш., возвр.*—нехорошо остричься. *Ідзе ты так абгалаганіўся?* Юрсл.

•**абгала-сіць**-*шаць,-шоны,-шэньне,—см. под галасіць.*

•**абгал-аціць**-*ачу-оціш-оце, соверш.* —обобрать до нитки. Бяльсл.—довести до нищеты. *Абгалаціў ты мяне, пабраў маё ўсё чыста.* Юшкі, Імсьц. (Бяльсл.). *Отгл. имя сущ.* **абгалачэньне**-*ня, предл.-ню*—нищета. *Хата пакрывілася; пуні няма чым крыць, карова здохла — абгалачэньне чыстае.* Юшкі, Імсьц. (Бяльсл.)

•**абгалач-ацца**-*аюся-аешся, несоверш.* —нищать. *Абгалачаемся мы спакваля, а новага сабе нічога не спраўляем.* Юшкі, Імсьц. (Бяльсл.)

•**абгал-ецць**-*еньне,—см. под галець.*

•**абгал-іць**-*яць,—см. под галіць.*

•**абгаліцца,**—*см. под галіцца.*

•**абган-ашыць**-*ошаны,—см. под ганашыць.*

•**абганяць,**—*см. под гнаць.*

•**абганіць,**—*см. под ганіць.*

•**абгарода**-*ды-дзе, ж.*—ограда. *Каля саду няма ніякае абгароды.* Прыдзьвіньне, Беш. (Ксл.)

•**абгар-адзіць**-*аджаць,-оджаны,—см. под гарадзіць.*

•**абгара-дзіцца**-*джацца,—см. под гарадзіцца.*

•**абгар-эць**-*аць,—см. под гарэць.*

•**абгарэлы**-*лая-лае*—обгорелый, обгоревший. Ар.

•**абгарнуць,**—*см. под гарнуць.*

•**абгарнуцца,**—*см. под гарнуцца.*

•**абгатавацца,**—*см. под гатавацца.*

•**абгл-едзіць**-*ядаць,—см. под глядзець.*

•**абгрыз-ьці**-*аць,—см. под грызьці.*

•**абходка**-*кі, дат., предл. абходцы, ж.* —первоочередные надобности, оборот. *Няма граша на абходку, хоць лажыся.* Б. Лётцы, Куз. (Ксл.)

•**абходзіць, абхадзіць,**—*см. под ісьці.*

•**абходзіцца,**—*см. под ісьціся.*

•**абходжаньне**-*ня, предл.-ню (зь кім, чым)*—обращение с кем, чем.

•**абхадзячы**-*чая-чае*—оскорбительный, обидный. *Абхадзячае імне ты сказаў слова.* Нсл. 354.

•**абхадзіцца,**—*см. под ісьціся, хадзіцца.*

•**абхін-уцца**-*аццa,—см. под хінуцца.*

•**абхлястаць,**—*см. под хлястаць.*

•**абхлюпаць,**—*см. под хлюпаць.*

•**абхлюпацца,**—*см. под хлюпацца.*

•**абхваст-аць**-*аны,—см. под хвастаць.*

•**абдараваць,**—*см. под дараваць.*

•**абдрап-ацца**-*авацца,—см. под драпацца.*

•**абдрапаць,**—*см. под драпаць.*

•**абдуласьць**-*ці, ж.*—одутловатость.

•**абдулы**-*лая-лае*—одутловатый. *Ві́д нейкі абдулы, ці хто пабіў, ці што.* (Бяльсл.).

•**абдурыць**-*ру-рыш-ра, соверш.*—обойти, надуть, обмануть(одурачить, **С.**) Гсл.; Ксл. *Дзяцюк абдурыў дзяўчыну.* Уланавічы, Віц. (Ксл.)

•**аб'-ехаць**-*яжджаць,—см. под ехаць.*

•**абед**-*ду, предл.-дзе, м.*—в Великолитве еда во время от семи до девяти час. утра в зависимости от поры года. На *"абедзе"* бывают блюда, более-менее соответствующие блюдам обеда в полдень других стран. *Ср. полудзень. Уменьш.* **абедак**-*дку. Пачакай, дзяцятка, абедку.* Нсл. 356.

•**абедаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—обедать (в 7-9 час. утра). Ар. *Ніхто ня ведае, як хто абедае.* *Послов.* Янавічы, Сур. (Ксл.); Ар. *Соверш.* **паабедаць**—отобедать, пообедать (в 7-9 час. утра). Ар. *Калі паабедалі, дык зьбірайцеся ехаць.* Ст.

●**абедачнік**-*іка, предл.-іку, м.*—горшок, в котором носят обед на поле. *Яшчэ йдуць із поля нечыя дзеці і нясуць наповірку, на кії, пустыя абедачнікі-спарышы.* Гарэцкі: Песьні, 67.

●**аб'едкі**-*каў, единств. ч. нет*—остатки еды. Ар.

●**абеднік**-*іка, предл.-іку, м.*—небольшой горшок. Глуск.(Янк.1).

●**абедзьве**-*дзьвіх-дзьвім-дзьве-дзьвімі - дзьвіх* (или:-*дзвюх-дзьвюм-дзьве-дзьвюма-дзьвюх*)—обе. МГсл.; Ар.; Гсл.; Ксл.; Дсл.; Нсл. 344. Употребляется, когда оба существительные женского рода. *Абедзьве дзяучыны пашлі ў гарод.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Абедзьве бабы замелі на хаўтуры.* Дсл.

●**абезахоціць,**—*см. под безахоціць.*

●**абезнадзеіць,**—*см. под безнадзеіць.*

●**абезнадзеіцца,**—*см. под безнадзеіцца.*

●**аб'езьдзіць,**—*см. под езьдзіць.*

●**абе́наж,** *нареч.*—обхватив что-либо обеими ногами. (Бяльсл.) *Сеў абенаж на жэрдзь* (*рубель*) *калёс.* Гарэцкі: Песьні, 66. *Ср. аберуч.*

●**аберн-уты**-*ены, абярненьне,—см. под вярнуць.*

●**аберуч,** *нареч.*—обеими руками. Ксл.; ЗСД 307; ПНЗ; Шсл.; Гсл.;Смол. уезд, Зьверавічы, Красьн. (Дсл.) *Узяла я аберуч яго за галаву.* Кулакоўскі: Дабрасельцы. *Вазьмі міску аберуч.* Ст. *Вазьміся за работу аберуч.* Патапенкі, Выс. (Ксл.) *Аберуч бяручы дубіну ў рукі, у крыўду не даваўся вельмі дзед.* Лойка: Л. Песьня. *Ухапіў аберуч.* Глуск.(Янк. 1). *Ашчаперылася аберуч, плача.* Тм. *См. аберучкі.*

●**аберучкі,** *нареч.*—обеими руками. *Аберучкі калыша калыбку.* Міх. *Аберучкі дзяржыся.* Ст. *См. аберуч.*

●**абестка**-*ткі-тцы, ж.* **1.**—оповещение. Нсл. 356. *Абесткі ня даў, што паедзе.*
2.—объявление.
3.—извещение, сообщение.

●**аб'есьці, аб'ядаць,**—*см. под есьці.*

●**аб'есьціся, аб'ядацца,**—*см. под есьціся.*

●**абетка**-*кі, дат., предл. абетцы, ж..* **1.** обет. *Абетку дала схадзіць да Кіева.* Нсл. 356.
2.—обещание. *Абетка толькі была, што дасьць, а даць ня даў.* Нсл. 356.

●**абэтка**-*ткі-тцы, ж.*—азбука.

●**абецава́ць**-*цўю-цўеш-цўе; пов, повел.-цуй-цуйма, несоверш., перех.*—обещать (давать обещание, С) Нсл. 356. *Восьмі раёў табе абяцую і парсуну сваю ў раі ўказаці табе абяцую.* Кіт. 4а2. *Соверш.* **абяца́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, перех.*—обещать (давать обещание, С.). Нсл. 356; Ар.; Шсл. *Абяцаў пан кажух — слова яго цёпла. Послов.* Нсл. *Прачыстая Маці абяцала долю даці Зосечцы дзяцяці.* Из дер. песни, Нсл. *Я табе гэтага не абецаваў і не абяцую, а што абяцаў, тое дам.* Нсл. 356. *Тая абятніца, што абяцаў Праўдзівы табе, дойдзеш гэтай ночы да тае абятніцы.* Кіт. 109а8. *Соверш.* **прыабяцаць**—обещать. *Прыабяцаў цесьць каня, але ня даў.* Нсл. *Прич. прош. вр.* **прыабяцаны**—обещанный. Нсл. 518. *Прыабяцанага каня ня даў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **прыабяца́ньне**-*ня, предл.-ню*—обещание. Нсл. 518. *Даў прыабяцаньне болей ня піць.* Нсл.

●**абецава́цца**-*цўюся-цўешся; повел.-цуйся-цуймася, несоверш. из неопред.* абецаваць. *Ты заўсёды абецуешся паправіцца, але ня правішся.* Нсл. 356. *Соверш.* **абяцацца**-*аюся*—*абяцаць. Абяцаўся заехацца, але не заехаўся.* Нсл. 356. *Абяцаўся, а потым і забыўся.* Ст.

●**абечка**—веко. *Праціраў рукамі вочы, устрасаў палцамі нарэзаныя пылам абечкі.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 1-2/437-438)

●**аб'ядайла**-*лы, общ.*—обжора. МГсл.

●**абязглузьдзіць,**—*см. под бязглузьдзіць.*

●**абязглузьдзіцца,**—*см. под бязглузьдзіцца.*

●**абязжыліць,**—*см. под бязжыліць.*

●**абязжыліцца,**—*см. под бязжыліцца.*

●**абязручыць**-*чу-чыш-ча, соверш.*—лишиться употребления рук, сделаться калекой.. *Акрывей, ахрамей, ашалей, адзервяней, абязручы.* Ельн. (Дсл.)

●**абязурнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—шалун, озорник. *Андрэй вялікі абязурнік.* Сянно (Ксл.)

●**абязурны**-*ная-нае*—озорный. *Дужа абязурны Ахрэмка — не прайці вуліцу.* Сухарукава, Аз. (Ксл.)

●**абязьдзеціць,**—*см. под бязьдзеціць.*

●**абязьдзеціцца,**—*см. под бязьдзеціцца.*

●**абязьверыцца,**—*см. под бязьверыцца.*

●**абязьвеч-ыць**-*аны,*—*см. под бязьвечыць.*

●**абязьвечыцца,**—*см. под бязьвечыцца.*

●**абязьвініць,**—*см. под бязьвініць.*

●**абяліць,**—*см. под бяліць.*

●**абярэмак**-*мка, предл. и зват.-мку, м.*—ноша, сколько можно взять, обхватить руками. Нсл. 346.—охапка. *Абярэмак сена, дроў.* Нсл. *См. бярэма.*

●**абярненьне,**—*см. под абарачаць.*

●**абярняся,** *нареч.*—то и дело, очень часто. Ар. *Абярняся ўходзяць і выходзяць, чыста вышвіндалі хату.* Ар.

●**абярнуць,**—*см. под вярнуць.*

●**абярнуцца,**—*см. под вярнуцца.*

●**абяртня**-*ні, ж.*—ломоть хлеба, обрезанный кругом булки. Міх. *Бацька адкроіў абяртню хлеба.* Міх. *Уменьш.* **абярценька**-*кі.* Міх.

●**абяспамяціць,**—*см. под бяспамяціць.*

●**абяспамяціцца,**—*см. под бяспамяціцца.*

●**абясьпечыць,**—*см. под бясьпечыць.*

●**абясьціць**(*из аб-вясьціць*), *абяшчу, абесьціш-це, соверш.*(*што каму*) **1.**—оповестить. Нсл. 356.—оповестить, уведомить. *Чаму ты імне не абясьціў, калі хацеў ехаць?* Нсл.
2.—довести до всеобщего сведения, объявить, огласить. *Абясьціць рассудак суду.*

3.—официяльным актом заявить о начале какого-либо действия, положения; объявить. *Абясьціць вайну.* *Несоверш.* **абяшчаць**-*аю-аеш-ае.*

•**абясьціцца,** *абяшчуся, абесьцішся,* 1.—отозваться. Растсл.—голосом дать знать о своем где-либо нахождении. ПНЗ. *См. аказацца* (*под казаць*).

2.—известить, сообщить о чем-либо, относящимся к самому себе. *Фрэдрык прадаў чалавеку мех солі, і вон услышаў, ажа ты не вялеў госьцеві з госьцям таргаваці, і абясьціўся табе, княжа.* Письмо Рижан к витебскому князю из ок. 1280 г., напеч. в "Запісы Бел. Нав. Т-ва" 1, в Вильне 1938, стр. 36.

•**абяшчаць,**—*см. под абясьціць.*

•**абятніца**-*цы, дат., предл.*-*цы; мн. ч., род.*-*цы, ж.* 1.—обет. Нсл. 356. *Абятніцы свае ня выпаўніў.* Нсл. *Тая абятніца, што абяцаў Праўдзівы табе, дойдзеш гэтай ночы да тае абятніцы.* Кіт. 109а8.

2.—обещенная вещь. Нсл. 356. *Абятніцы ня даў.* Нсл.

•**аб'явеньне,** *предл.*-*ню, ср.*—откровение.

•**аб'явіць,** *аб'яўлю, аб'явіш-ве, соверш.*—открыть, сделать откровение (о изъявлении Божественной воли). *Несоверш.* **аб'яўляць**-*яю-яеш-яе.*

•**аб'явіцца,** *аб'яўлюся, аб'явіцца, соверш.*—открыться (о Божественной воли). *Аб'явілася ў тых словах праўда.* Кіт. 124а4. *Несоверш.* **аб'яўляцца**-*яецца.*

•**аб'яўляць,**—*см. под аб'явіць.*

•**аб'яўляцца,**—*см. под аб'явіцца.*

•**абяцанка**-*кі, дат., предл. абяцанцы, ж.* 1.—обещание. Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 356. *Абяцанка-цацанка, а дурному радасьць.* *Послов.* Ст.

2.—обещанная вещь. Нсл. 356. *Вось табе абяцанка мая!* Нсл.

•**абяц-аць**-*аца,*—*см. под абецаваць.*

•**абячаек**-*айка, предл.*-*айку, м.*—ободок, образующий края сита, решета, кузова или *"века"* для *"дзяжы"*. Шсл.; Ар. *Загбаў арэшневы абячаек.* Турэц, Сьміл. (Шсл.)

•**абячайка** (Ар.; Нсл. 346), **бячайка** (Нсл. 26)-*йкі-йцы, ж.* 1.—лубочный (не только лубочный,**С.**) обод у решета и у мельничного камня (и т. п., **С.**) Нсл. 346—деревянный обод решета. Ксл. *Абячайка карбатая.* Нсл. 347. *У века паламалася абячайка.* Ст. *Было б добрае рэшата, каб не паськяпалася абячайка.* Абрэзкава, Сян. (Ксл.)

2.—круглая дырка в верхнем ручном жернове, куда сыплют зерна. Ксл. *Ня сып поўную абячайку.* Сянно (Ксл.). *Ср. бічай.*

•**абячэйка**-*йкі-йцы, ж.*—*абячаек.* Шсл. *У века трэба новая абячэйка.* Голацак, Сьміл. (Шсл.)

•**абдзень,** *нареч.*—за день, в течении дня. Ксл. *Я зьехаў туды абдзень.* Карма, Куз. (Ксл.) *Ср. абудзён.*

•**абдз-ерці**-*іраць,*—*см. под дзерці.*

•**абдз-ерціся**-*ірацца,*—*см. под дзерціся.*

•**абдзець**—обмануть. Ксл. *Ён яго абдзеў.* Баравыя, Куз. (Ксл.)

•**абдзёрка**-*ркі-рцы, ж.*—мука со снятой на мельнице шелухой. Юрсл.; Ксл. *Змалоў абдзёркі пудоў шэсьць.* Юрсл. *З абдзёркі хлеб смачнейшы.* Марчонкі, Сур. (Ксл.)

•**абдзёуб-аваць**-*аць,*—*см. под дзяўбаць.*

•**абдзяжыць,**—*см. под дзяжыць.*

•**абдзял-яць**-*іць,*—*см. под дзяліць.*

•**абдзяўб-аць**-*аны,*—*см. под дзяўбаць.*

•**абдзімаць,**—*см. под дзьмуць.*

•**абдзірош**-*ша, предл. и зват.*-*шу; мн. род.*-*шаў, м.*—порванная одежда, отрепье. Шсл. *Ськівь ты гэты абдзірош.* Дукарка, Сьміл. (Шсл.)

•**абдзірала**—берущий или требующий непомерной цены, платы. *Ці ў яго дакупішся? Абдзірала гэты скуру хоча зьдзерці, а ня то што.* Міцькаўшчына, Імсьц. (Бяльсл.)

•**абдзіраньне**-*ня, предл.*-*ню* 1.—обдирание 2.—*абдзёрка, шатроўка.* Юрсл. *Абдзіраньне ссыпім у бочку, а сьвіньням няхай у мяхох.* Юрсл.

3.—снимание на мельнице шелухи с зерна. Юрсл. *На абдзіраньне радоўка вялікая, змалоў упроста.* Юрсл.

•**абдзіркі**-*каў, мн. ч.*—поношенная, потрепанная одежда, обувь; обноски. *Малыя дзеці абдзіркі носяць большых.* Палуж. Краснап. (Бяльсл.)

•**абдзьмух-аць**-*аны,*—*см. под дзьмуць.*

•**абджогаць**-*аю-аеш-ае, повел.*-*ай-айма, соверш.*—отхлестать. *Абджогалі хлапца розачкамі.* Дзіснакіта, Імсьц. (Бяльсл).

•**абджыгаць,**—*см. под джыгаць.*

•**абджынджарыць,** *соверш., перех., област.*—высечь. Дсл. *Абджынджарыла яго матка розкаю.* Дсл.

•**абзой**-*оя, предл.*-*ою, м.*—плосковыпуклая доска, крайняя из бревна; горбыль. Бяльсл. *На мост дошка з абзоям пойдзе, далоў яго можна павярнуць.* Імсьціслаўе (Бяльсл.). *См. аполак. Ср. абза.*

•**абза**-*зы-зе, ж.*—нижний слой коры дерева. Ксл. *На кажнай цалёўцы ёсьць абза — чаму так чысьціў?* Храпавічы, Куз. (Ксл.) *Пад гэбаль лучыла жывая смала, ды к на дошцы абза асталася.* Чашнікі (Ксл.) *Перш абчашы абзу на дошцы, а тады будзем яе спушчаць.* Варсл.

•**абзадачыць** *и* **азадачыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* *или* *чаго*—дать задаток при покупке. Шсл. *Паеду, каб дзе хлеба абзадачыць.* Слопішча, Шацк. (Шсл.) *Нашы ўжо азадачылі пасеку.*

•**абзаводак**-*дку, м.*—обзаведение (животными, **С.**) МГсл.; Нсл.347. *Памажы на абзаводак.* Нсл. *Цяліцу даў на абзаводак.* Нсл.

•**абздацца**-*амся-асіся, абздасца, абздамося, абздасьцеся, абздадуцца, соверш.* —обдаться (облить себя водой, С.) Ксл. *Абздайся сьцюдзёнай вадою.* Храпавічы, Куз. (Ксл.)

•**абз**-*ерыць-іраць,—см. под зерыць.*

•**абзначыць,**—*см. под значыць.*

•**абзывацца,**—*см. под звацца.*

•**абжалеваць**-*люю-люеш-люе; повел., каго, што*—обвинять, обносить кого жалобою. Нсл. 346. *Сам быў у вусім вінен, дый мяне абжалюеш, абжаліў перад панам.* Нсл. *Соверш.* **абжаліць**-*лю-ліш-ле; повел.-льльма.* Нсл. 346. *Прич. прош. вр.* **абжалены**—обвиненный жалобою перед кем. Нсл. 346. *Нявінна я абжалены перад панам.* Нсл. *Ср. жаліцца, жалаваць.*

•**абжаняць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш. каго, што*—отгонять. Нсл. 346. *Абжаняць вераб'ї ад пшонкі.* Нсл.

•**абжарыць,**—*см. под жарыць.*

•**абж-аць**-*ынаць,—см. под жаць.*

•**абжэрціся,**—*см. под жэрці.*

•**абжыгаць,**—*см. под жыгаць.*

•**абжынкі**-*каў, единств. ч. нет*—конец жатвы. Ксл. *У няс сядні абжынкі.* Нов. Сяло, Беш. (Ксл.)

•**абібок**-*ка, предл.-ку, зват. абібоча, м.* —лежебок. Гсл.; лентяй, лодырь. Міх. *Ах ты гультаіна, абібок!* Ст. *Ад гэтага абібока няма чаго спадзявацца работы.* Міх. *Единств. ч.* **абібочына**-*ны, дат., предл.-не, общ. Абібочына гэты толькі ведае ляжаць цэлы дзень.* Ст.

•**абібока**-*кі, общ.*—лентяй. Бяльсл. *абібок* Войш. *Абібока гэты нічога ня робе, а толькі па суседах бегае. Яна — абібока вялікая.* В. Хутары, Краснап. (Бяльсл.)

•**абібочына,**—*см. под абібок.*

•**абізгал**-*ла, предл.-лу, зват.-ле, област., м.*—дурак. Ксл. *Абізгал ты бязмозґі!* Азярэцк, Сян. (Ксл.)

•**абірок**-*рка, м.*—остаток чего-либо. Бяльсл.. *Я купіла абірок матэрыі, мо' выйдзе блюзка.* Шумячы (Бяльсл.)

•**абіраньнік**-*ка, предл.-ку, зват. абіраньніча, м.*—выборщик. Гсл.

•**абіраньніца**-*цы, дат., предл.*-*цы, ж.* —выборщица.

•**абіраць,**—*см. под берці.*

•**абіральны**-*ная-нае*—избирательный.

абіральнае права—избирательный закон.

агульнае абіральнае права—всеобщее избирательное право.

абіральная коміся— избирательная коммиссия.

абіральная акруга—избирательный округ.

абіральная урна—избирательная урна.

•**абїрхаваць,**—*см. под ірхаваць.*

•**абїршыць,**—*см. под іршыць.*

•**аб-іць**-*іваць,—см. под біць.*

•**аб-іцца**-*івацца,—см. под біцца.*

•**абіркі**-*каў, единств. ч. нет*—остатки после выбирания из чего-либо. Ар.; Дсл. *Яны ўсё павыбіралі, а мне кінулі адны абіркі.* Гсл.

•**абіцік**-*іка, м.*—кринка или кувшин с обитыми краями. Бяльсл. *Вазьмі гарлачык-абіцік у ягады.* Брылёўка, Краснапан. (Бяльсл.)

•**абічоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—(у цепа) короткий, вершков в 10-12 пест, диаметральная толщина которого не перевышает 1-1/2 верш. НК: Очерки, 402. *См. біяк, біч.*

•**абкосак,** *м.*—небольшое место луга, случайно оставленное косарями. Бяльсл. *Сварыліся за мяжу, ажно й абкосак пакінулі.* Віхраны, Імсьц. (Бяльсл.)

•**абкоскі**-*каў, единств. ч. нет.*—конец косьбы. Ксл. *Сягодні абкоскі.* Стралкі Беш. (Ксл.).

•**абкажушыць,**—*см. под кажушыць.*

•**абкалоцца,**—*см. под калоцца.*

•**абкалантырыць,**—*см. под калантырыць.*

•**абкалаціць,**—*см. под калаціць.*

•**абкалядаваць,**—*см. под калядаваць.*

•**абкарэць,**—*см. под карэць.*

•**абкарх-аць**-*ацца,—см. под кархаць.*

•**абкарыць,**—*см. под карыць.*

•**абкасіць,**—*см. под касіць.*

•**абкасмацець,**—*см. под касмацець.*

•**абкатаваць,**—*см. под катаваць.*

•**абкешкацца,**—*см. под кешкацца.*

•**абкеўзаць,**—*см. под кеўзаць.*

•**абкеўзацца,**—*см. под кеўзацца.*

•**абкід-аць**-*аны,—см. под кідаць.*

•**абкіраваць,**—*см. под кіраваць.*

•**абкітаваць,**—*см. под кітаваць.*

•**абклад**-*ду, предл.-дзе, м.*—первый венец плотины на мельнице. Дсл. *Зрабілі абклад із грэблі.* Дсл.

•**абкладанік**-*ка, предл.-ку, м.*—бутерброд, ломтик хлеба с мясом, сыром и т.п.

•**абклад**-*аць,-аны,-аньне, абкласьці,—см. под класьці.*

•**абкляпаць**-*аю-аеш-ае, соверш.*— забрызгать грязью. Бяльсл. *Ехаў на калёсах і крысо ў паліце абкляпаў.* Імсьці-слаўе, (Бяльсл.)

•**абкляпацца**-*аюся-аешся, соверш.*—забрызгаться грязью. Бяльсл. *Ты нейдзе абкляпаўся — увесь зад у балоце.* Імсьцісл-лаўе, (Бяльсл.)

•**абкроек**-*ойка, м.*—обрезок (материи, С.) Бяльсл. *Зьбяры абкройкі і выкінь вон.* Хведараўка, Краснап. (Бяльсл.) *Просьле краўца засталіся абкройкі.* Белы Камень, Бялынкав. (Бяльсл.)

•**абкру-ціць**-*чаваць,—см. под круціць.*

•**абкруціцца,**—*см. под круціцца.*

•**абквэцаць,**—*см. под квэцаць.*

•**абквэцацца,**—*см. под квэцацца.*

•**абкусаць,**—*см. под кусаць.*

•аблога-*гі, дат., предл.* *аблозе, ж.* **1.**—запущенная нива (предлог, Гсл., залежь **С.**) Нсл. 348; Ксл.; Дсл.—залежь, целина, непашь. Смл. (Даль). *Узьдзерці аблогу.* Нсл. *Я падымаў сядні аблогу.* Косы, Віц. (Ксл.) *Надабе аблогу падняць на лён.* Русінава, Сян. (Ксл.) *Запрог коні й давай дзерці аблогі ў гэтага пана.* Бельск. уезд (Дсл.) *Узьдзер аблогу.* Дсл. *См. дзірван. Аблогаю зарасло поле.* Нсл.
2.—осада. Ст. акты. *Ср. аблягаць (под легчы).*

•аблогам, *нареч.*: *ляжаць аблогам*—быть тяжело больным. Міх. *Жонка аблогам ляжала.*

•аблогаваць-*гуе*—зарастать дерном. Нсл. 348. *Ніва твая ўжо даўно аблогуе.* Нсл.

•аблогавы-*вая-вае*—к запущенной ниве относящийся. Нсл. 348. *Аблогавае, а не лугавое сена.* Нсл.

•абложаць (абложыць, Дсл.)-*жаю-жаеш-жае, несоверш.* **1.**—быть в запустении, покрываться дерном. Нсл. 348; Дсл. *Поле аблоҗыць.* Дсл.
2.—дичать. Дсл.
зааблоҗаць, *соверш.* **1.**—запустеть, покрыться дерном. Нсл. 348. *У добрага гаспадара зямля не аблоҗае, не зааблоҗае.* Нсл.
2.—одичать. *Без паноў вы чыста зааблоҗылі, жывіцё, як сьвятыя.* Дсл.

•аблоҗжа-*жа, предл.-жу, м.*—окраины луга. Ксл. *Абкасіў аблоҗжа.* Копцевічы, Чаш. (Ксл.)

•аблоҗны-*ная-нае,* **1.**—к запущенной ниве относящийся. Нсл. 348. *Аблоҗнай накасіў травы.* Нсл.
2.—(о болезни): заставляющий долго, не вставая, лежать в постели. Нсл. 348. *У яго аблоҗная хвароба, няборзда ачуняе.* Нсл.
3.—затяжной (дождь). Дсл. *Пашоў ложны дождж.* Дсл.

•аблоҗына-*ны, дат., предл.-не, ж.—аблога* (*в 1-вом смысле*). Нсл. 348. *Пусьці каня на аблоҗыну.* Нсл.

•аблой-*ою, предл. и зват.-ою, м.*—изморозь. Ксл.—шереховатый снег. Дсл. *Гэткі сяньня аблой!* Лоўжа, Сір. (Ксл.) *Сядні ішоў аблой.* Асінава, Аз. (Ксл.) *Увясну стаўся аблой.* Лугі, Пор. (Дсл.)

•аблом-леваць, *абламіць,—см. под ламіць.*

•аблона-*ны, дат., предл., ж.*—поле ровное, открытое, не занятое посевом. Нсл. 348. *Пусьці каня на аблону.* Нсл. *Усё відаць, як на аблоне.* Нсл.

•аблоніна-*ны-не*—одна "аблона". *Коні ходзяць на аблоніне.* Нсл. 348. *Аблоніну загарадзіў, няма йдзе коні пусьціць.* Тм.

•аблонь-*ні, ж.* **1.**—обширное, ровное пространство земли, поляна (не занятя посевом, **С.**) Нсл. 348. *Бацькаўшчына сьнілася б мая, і лясы і ветлыя аблоні.* Крушына: Лебедзь, 22. *На аблоні вечар млявы лёг і слухае цішком.* Крушына: Творы, 86. *Аблонь, аблонь! Дзе ж ніва, дзе ж, якую дзед араў?* Салавей: Сіла, 41.
2.—низменное луговое пространство. Гсл.

•аблоньне-*ня, дат., предл.-ню, - ср.*—обширное, ровное ространство земли, поляна (не занятая посевом, **С.**) Нсл. 348. *Жаўнеры занялі цэлае аблоньне.* Нсл.

•аблаежлівы-*вая-вае*—разборчивый в еде. Ксл. *Парасё дужа аблаежлівае.* Сухарукава, Аз. (Ксл.)

•аблаяць,—*см. под лаяць.*

•абладзіць,—*см. под ладзіць.*

•аблазіць,—*см. под лезьці.*

•аблажэньне-*ня, предл.-ню, ср.*—осада. Ксл. *Ну, і аблажэньне ж гэтага гораду было!* Балдыкова, Аз. (Ксл.) *См. аблога.*

•аблажыць,—*см. под лажыць.*

•аблажыцца,—*см. под лажыцца.*

•аблам I-*ма, предл.-ме, м.* **1.**—мех. Нсл. 347.—мех, шуба. Гсл.; БНсл. *Поў абламу зайцаў трэба на шубейка.* Нсл.
2.—бруствер. Гсл.

•аблам II-*ма, предл.-ме, м.* **1.**—облава. Ксл. *Сягодні быў аблам на ваўка.* Шапурава, Сур. (Ксл.)
2.—напор, натиск толпы. Дсл.
абламам—натиском, напором, Дсл. толпой. *Бабы абламам пашлі ў маліны.* Дсл.

•абламіцца,—*см. под ламіцца.*

•аблап-іць-*лены,—см. под лапіць.*

•аблава-*вы-ве, ж.*—облава. МГсл.

•аблавух-*ха, м.*—шапка с ушами. Нсл. 349. *Аблавух надзеў, дык і ня чуе.* Нсл.

•аблавуха-*хі-усе, ж.*—коническая, на бараньем меху, крытая сукном шапка с пришитыми наушниками и воротником. НК: Старцы, Но. 26. *Уменьш.* **аблавушка**-*шкі-шцы.* НК: Старцы, Но. 26—шапочка мужеская с ушами. Нсл. 349. *Надзень на дарогу аблавушку, цяплей будзе вушам.* Нсл.

•аблавухі-*хая-хае*—вислоухий. Кур. (Даль); Ксл.—с большими ушами. Шсл. —ушастый (Дсл.)—долгоухий. Кур. (Даль); Нсл. —имеющий отвислые уши. НК: Старцы, Но.26. *Конь нейкі аблавухі.* Ст. *Купіў аблавухую шапку.* Ст. *Шчанё ты аблавухае.* Ст. *Ты дужа аблавухі.* Луб'ева, Аз. (Ксл.) *Аблавухі сабака, парсюк.* Нсл. *Асёл ты аблавухі.* Дсл.

•аблавуша-*шы-шы, ж.*—белый полевой гриб. *Аблавуша — грыб падобны да гаварушак і апенек, спадыспадзьдзя чорная. Каровы яе ядуць.* Хведараўка, Краснап. (Бяльсл.)

•аблег-чы,-*чыся,—см. под легчы.*

•аблéзлы-*лая-лае,*—полинявший (выцветший, **С.**), оголенный от шерсти или волос. Шсл.; Ар. *Вуй, які гадкі хлапец! нейкі аблезлы від!* Ст. *Работнік у скураным аблезлым кульку.* ЗСД. 30.

•**аблет**-*ету, предл.-ецe, м.*—сухие дрова, лесной материал, пролежавший лето. Бяльсл. *Я сабе аблету нарэзаў.* Хведараўка, Краснап. (Бяльсл.) *Уменьш.* **аблетак**-*тку, предл.-тку, м.* **1.**—сухие дрова, пролежавшие лето. Шсл. *У Вінцэся цэлая павець аблетку.*

2. (*общ.*)—животное годовалое. Нсл. 348. *Бычок, цялушка аблетак.* Нсл.

•**аблетаваць II**-*тую-туеш-туе, соверш.* —сделать воду тёплой. Дсл. *Аблетаваць ваду казаў дохтар.* Дсл.

•**аблетавы**-*вая-вае*—высохший в течение лета. Нсл. 348. *Аблетавыя дровы.* Нсл. *Аблетавая судзіна.* Нсл.

•**аблетнік**-*ка, предл.-ку, м.*—перелетовавшие дрова. Шсл.; Пск., Твер(Даль.). *Добра гарыць аблетнік.* Амельна, Пух. (Шсл.) *См. аблетак.*

•**аблётаць,**—*см. под лётаць.*

•**абляг-аць**-*аца-аньне,—см. под легчы.*

•**аблямоўка**-*ўкі, дат., предл. аблямоўцы, ж.*—кайма. Шсл.—обшивка краев одежды тесьмой, мехом или снурками, оторочка. Нсл. 349. *Пазыч імне на аблямоўку гэты кавалачак.* Ст. *Аблямоўка ўсё пакрасіла.* Нсл.

•**аблямаваць,**—*см. под лямаваць.*

•**аблямчыцца,**—*см. под лямчыцца.*

•**абляпаць,**—*см. под ляпаць.*

•**абляпіць,**—*см. под ляпіць.*

•**аблярвіцца**-*вюся-вішся, соверш.*—стать развратной. *Добрая была баба, але во глядзі ты, аблярвілася бяз мужыка.*

•**абліз**-*за, м.*—облизывание. *Жарэць у сем сярбоў з аблізам.* Віраўляны, Гар. (Ксл.)

•**абліз-аць**-*аваць,—см. под лізаць.*

•**абліз-ацца**-*авацца,—см. под лізацца.*

•**аблінав-аць**-*аны,—см. под лінаваць.*

•**аблінак**-*нка, м.*—верхний слой лыка. *Лыкі таўстыя, дык я аблінкі зьняў.* Хведараўка, Краснап. (Бяльсл.)

•**абліпак**-*пка, м.*—тонкое, легкое платье. *Не надзявай ты абліпка гэтага, валей адзень другую.* Клімавічы, (Бяльсл.)

•**абліп-ці**-*аць,—см. под ліпці.*

•**аблітня**-*ні-ні, ж.*—удильный снаряд — пластинка с заделанным крючком, напоминающая белорыбицу, — блесна. НК: Очерки, 509; Ксл. *Аблітнёю ловяць рыбу або ўзімку ў палонцы, трасучы вуду, або ўлетку з човена, цягнучы вуду супроць вады.* Вішкавічы, Чаш. (Ксл.)

•**абліваха**-*ахі-асе, ж.*—зимний дождь, замерзающий на земле, деревьях и т.п., от чего получается гололедица. Ксл. (жидкая грязь на земле от дождя или мокрого снега, **С.**), слякоть. Шсл. *Сядні на дварэ абліваха.* Аськершчына, Беш. (Ксл.) *На дварэ абліваха, холад.* Ст. *Ср. аблой.*

•**аблічна,** *нареч.*—лицом к лицу. Нсл. 348. —лично, сам(сама, сами) своей особой; персонально. Гордз. акт. XYII, 536. *Аблічна зь ім стаяў перад судам.* Нсл. *Кахна, аблічне стоячы, адказала.* Гордз. Акт. 4. *Таго ніколі ў гаспадарстве яго міласьці гаспадарскам, Князстве Вялікам Літоўскам ня бывала, каб меў хто каго ў крыўдах сваіх не аблічне называці і позвы на меньню класьці.* Із судовых актаў XYI стг.(Борисенок: Списки, 70)

•**аблічнасьць**-*ці, ж.*—личное присутствие. Нсл. 348. *Перад аблічнасьцю пана зманіў.* Нсл. *Гэта было ў тваей аблічнасьці.* Нсл. *Абачыш Пана Бога аблічнасьці.* Кіт. 10964.

•**аблічны**-*ная-нае*—лицевой, на лице находящийся. *За рану аблічную на відзе — сорак коп грошай.* Стт. 410.

•**абліччa**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.* —черты лица. Нсл. 348.; Ксл.—физиономия(выражение лица, **С.**) Шсл. —лицо. Раст.: Смоленск 150; Нсл. 348. *З абліччa пазнаць можна, што гэта твой сын.* Нсл. *І абліччa тваё зладзейскае.* Нсл. *Ці прыгожае ў яго абліччa?* Сукрэмна, Сян. (Ксл.) *З абліччa відаць, што Васількоў сын.* Ст. *Стварыцеля Бога абліччa відзеў дзіўне, яўна стала перад мной Божае абліччa.* Кіт. 120а7, 8.

у вабліччу—в лицо. *У вабліччу маім маніш.* Нсл. 348.—в лицо мне(перед лицом) лжешь.

•**аблуд**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.**—беспамятство, заблуждение (Гсл.); Нсл. 348. *Аблуда на мяне напала, што я ашукаўся.* Нсл. *Нейкая аблуда, што дарогі не знайду.* Нсл. 406.

2.—беспутство. Нсл. 348.—распутство. БНсл. *У ваблуду пусьціўся дзяцюк.* Нсл.

•**аблуднасьць**-*ці, ж.*—заблуждение. Нсл. 348. *У ваблуднасьць упаў.* Нсл.

•**аблудны**-*ная-нае*—заблудший. *Аблудная авечка.* Нсл. 348.

•**аблуз-аць**-*аны,—см. под лузаць.*

•**аблук**-*ка, м.*—цельный липовый лубок для закладывания ящика и стенок в крестьянской телеге, кладется также и на сени. *Залажы ў калёсы аблук.* Крамяні, Пух. (Шсл.)

•**аблупежыць,**—*см. под лупежыць.*

•**аблуп-іць**-*лены,—см. под лупіць.*

•**аблушчыць,**—*см. под лушчыць.*

•**аблыг**-*гу, предл.-ызе, м.*—напраслина, клевета. Дсл.

•**аблыжна,** *нареч.*(*к аблыжны*)—обманным образом. Дсл.—мошеннически, обманом. Ксл. *А возьнік хацеў аблыжна з імною жаніцца.* Дсл. *Ён адзяржаў гэту рэч аблыжна.* Ст. Беліца, Сян. (Ксл.)

•**аблыжнасьць**-*ці, ж.*—напраслина, клевета. *Вышла аблыжнасьць.* Дсл.

•**аблыжны**-*ная-нае,* **1.**—ложный, вымышленный. Нсл. 348.; Дсл. *Аблыжныя рэчы.* Нсл. *Гукаў аблыжныя словы.* Дсл.

2.—клеветнический. Нсл. 348. *Аблыжная на мяне мова гэта.* Нсл.

3.—лживый. *Чалавек ён аблыжны.* Дсл.

4.—лукавый(склонный к козням, интригам, хитрый, коварный, **С.**). *Ён аблыжны чалавек, яму верыць ня можна.* Нсл.

5.(о болезни)—повальная(? **С.**). Дсл. *Стала па ўсім нашым сяле качаць аблыжная хвароба.* Смол. (Дсл.)

•**аблыкацца,**—*см. под лыкаць.*

•**аблысіць,**—*см. под лысіць.*

•**аблытаць,**—*см. под блытаць.*

•**аблюкацца,** *соверш., област.*—сделаться смелым, привыкнуть к новому положению, среде. *Дзеўка ў нас абтукалася, аблюкалася.* Дсл.

•**абмова**-*вы-ве; мн. ч., род.-ваў, ж.* **1.**—оговор, диффамация, клевета. *Не на голую павесьць і абмову, але за выведаньням.* Стт. 85. *Жыві па праўдзе і ніколі ня бойся абмовы.* Нсл. 349.

2.—оговорка. *Есьлі бы хто хацеўся на першым року за позвы падкаморага вымаўляці пазваньням да іншага павету й суду, тагды таковая абмова... ня маець быць прыймавана.* Стт. 350. *Абмова проціў року завітаму толька на адных роках маець быць дапушчана.* Стт. 218. *Уменьш.* **абмоўка**-*ўкі-ўцы,* **1.**—оговор, клевета, диффамация. *Гэта абмоўка на яго людзкая, а то ўсё няпраўда.* МГсл.

2. обмолвка, оговорка, МГсл.—ошибка в слове. МГсл.; Нсл. 349; Дсл. *Гэта адна абмоўка.* Дсл.

•**абмо-віць**-*ўлены,*—*см. под мовіць.*

•**абмовіцца,**—*см. под мовіцца.*

•**абмоўка,**—*см. под абмова.*

•**абмоўца**-*цы-цу, предл.-цу, м.*—клеветник. *На суд Божы ўстане, мяса іх рэжучы, іх будуць карміць, размоўнікі, абмоўцы, людзей абмаўляюць.* Кіт. 57б10.

•**абмах**-*ху, предл.-се, м.* **1.**—промах. Нсл. 349.; Гсл. *Глядзі абмаху ня дай.* Нсл.

2.—обман(подвох, Гсл.), Нсл. 349.; Гсл. *Тут абмаху ніякага няма.* Нсл.

•**абмах-аць**-*аваць-нуць,*—*см. под махаць.*

•**абмах-авацца**-*нуцца,*—*см. под махацца.*

•**абмазаць,**—*см. под мазаць.*

•**абмалоткі**-*каў, единств. ч. нет*—окончание молотьбы (празднование по этому поводу, **С.**) Дсл.; Ксл.; Нсл. 349. *Надабе абмалоткі справіць.* Дсл. *Сяднi абмалоткі жыта.* Нсл. *Сяднi ў нас абмалоткі.* Пустынкі, Сян. (Ксл.)

•**абмаладзіцца,**—*см. под маладзіцца.*

•**абмана**-*ны-не, ж.*—обман, плутовство. Нсл. 349. *У вабману не падамся.* Нсл.

•**абманяць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш.*(*каго, што*)—обманывать. Нсл. 349. *Глядзі не абманяй мяне, кажы праўду.* Нсл. *Соверш.* **абманіць**-*ню-ніш* (*каго, што*)—обмануть. Нсл. 349. *Раз абманіў, другі раз не паверу.* Нсл. *Абманіў мяне, як чорт добрую душу.* *Погов.* Нсл. *Прич. прош. вр.* **абманены**—обманутый. Нсл. 349. *Абманеная дзеўка.* Нсл.

•**абманяцца**-*яюся-яешся, несоверш.*—обманываться, ошибаться. Нсл. *Соверш.* **абманіцца**—обмануться, ошибаться. Нсл. 349. *Абманіўся, гэта ня твой конь.* Нсл.

•**абмарока**-*окі, общ.*—назойливый-вая. Шсл. *А якая ж ты абмарока: адстань валей.* Ст.

•**абмасоліць,**—*см. под масоліць.*

•**абмасоліцца,**—*см. под масоліцца.*

•**абмаскалець,**—*см. под маскалець.*

•**абмаскаліць,**—*см. под маскаліць.*

•**абмашка**-*шкі-шцы, ж.* **1.**—промах, просчёт. Юрсл. *Ні з тога боку паз у шуль выдзяўбаў — абмашка вышла.* Юрсл.

2.—ошибка. Гсл.; Нсл. 349. *См. абмах. Ср. абмахнуцца.*

•**абмаўл-яць**-*яньне,*—*см. под мовіць.*

•**абмаўляцца,**—*см. под мовіцца.*

•**абмачка**-*чкі-чцы, ж.* **1.**—толченная разведенная молоком картошка. Ельн. (Дсл.)

2.—вскипяченная вода с мукой, кушанье; иногда прибавляют в отвар патроха, куски сала — и все это едят с кислыми блинами. Прышч., дер. Росл. уезда (Дсл.)

•**абмежак**-*жка, предл.-жку, м.*—край возле пашни. Ксл. *На абмежках трава дрэнная.* Сьвеча, Беш. (Ксл.)

•**абмежаньне,** *предл.-ню*—ограничение. Гсл.

•**абмежыць**-*жу-жыш-жа; повел.-ж-жма, соверш., перех.*—ограничить. Гсл. *Прич. прош. вр.* **абмежаны**—ограниченный. *Несоверш.* **абмяжаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, перех.*—ограничивать. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **абмежаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—ограничивание.

•**абмер**-*ру, предл.-ру, м.* **1.**—нечаянная ошибка в мере. Нсл. 350. *Пэўне абмер зрабіўся, што не стаець.* Нсл.

2.—обман в мере. Нсл. 350. *Таргач без абмеру ня купіць і не прадасьць.* Нсл.

•**абмергаваць,**—*см. под меркаваць.*

•**абмеркав-аць**-*аны,-аньне, абмяркова-ваць,*—*см. под меркаваць.*

•**абмерлы**-*лая-лае*—упавший в обморок. Нсл. 349. *Абмерлага ледзь вадою аблілі.* Нсл.

•**абмер-це**-*ці,*—*см. под мерці.*

•**абм-есьці**-*ятаць,*—*см. под месьці.*

•**абметніца**-*цы-цы, ж.*—мука, оставшаяся около мельничного жернова. Дсл. *Стараць зьбірае абметніцу.* Дсл.

•**абмеці** — *амеці* (Янк. I)

•**абмяж-аць**-*аньне,*—*см. под абмежыць.*

•**амярцьвелы**-*лая-лае*—безжизненный. МГсл.

•**абмяшэніць,**—*см. под мяшэніць.*

•**абмяшэніцца,**—*см. под мяшэніцца.*

•**абмятацца**-*аюся-аешся; повел.-ай-айма-ся, соверш.*—после поисков, колебаний остановиться(осесть, **С.**) на чем-либо. Гсл. *Ня меў раёк, ідзе яму абмятацца.* Гсл.

•**абмін**-*ну, предл.-не, м.*—объезд мимо. Нсл. 349.; Дсл. *Дарога вузкая, абміну ніяк зрабіць ня можна.* Нсл.

•**абмін-аць**-*уць,*—*см. под мінаць.*

•**абмінкі**-*каў*—обгонка. Груздава, Пост.

•**абміраць,**—*см. под мерці.*
•**абмул-яць**-*яны,—см. под муляць.*
•**абмурз-аць**-*аны,—см. под мурзаць.*
•**абмурзацца,**—*см. под мурзацца.*
•**абмуткі**-*так, единств. ч. нет*—осадок на дне посуды. Бяльсл. *Што тут піць? Адны абмуткі засталіся.* Каробчына, Імсьц. (Бяльсл.)
•**абмыл**-*лу-ле, м.*—ошибка, более допусканная для обмана других. Нсл. 350. —ошибка. *Глядзі, каб было без абмылу адважана.*
•**абмыла**-*лы-ле, ж.*—ошибка. *Абу Хенifэг імама навука яго пэўнейшая, бо абмылы нямаш, а ў іншых імамаў абмыла ест.* Кіт. 69a8. *Той дзень, што будзе абмылы, то Панбог прыйме.* Кіт. 82б5. *Уменьш.* **абмылка**-*лкі, дат., предл. абмылцы, ж.*—ошибка. МГсл.; Ар.; Косіч 81; Рэч.(Пет. II, 261); Гсл.; Нсл. 350; Шсл.; Ксл. *Абмылка сталася ў лічбе грошай.* Нсл. *Зрабіў вялікую абмылку, што вашчоўну позна пасадзіў.* Селядцова, Беш. (Ксл.) *Тож ся і а пісару ґродзкам у вабмылцы якой пісаньня разумеці маець.* Стт. 169. **Друкарская абмылка**—опечатка. Нсл.
•**абмылак**-*лка, м.*—оставшийся от мыла кусочек. Бяльсл. *Вазьмі на рэчку абмылак, бо вялікі кавалак упусьціш часамі.* Імсьціслаўе (Бяльсл.); НК: Очерки, 24.
•**абмыліцца,**—*см. под мыліцца.*
•**абмылка**—*см. под абмыла.*
•**абмыльна,** *нареч.(к абмыльны)*—ошибочно.
•**абмыльнасьць**-*ці, ж.*—ошибочность.
•**абмыльны**-*ная-нае*—ошибочный.
•**абмы-сьліць**-*шляць,—см. под мысьліць.*
•**абмы-ць**-*ываць,—см. под мыць.*
•**абмы-цца**-*ывацца,—см. под мыцца.*
•**абножка**-*жкі, дат., предл.-цы, ж.*—пыльца которые пчелы носят на ножках в улей. Шсл.—обножка (цветочное пыльце). *Сядні пчала з абножкаю добра йдзе.* Ст.
•**абножыцца**-*жуся-жышся, соверш.*—утромить ноги. Бяльсл. *Няма дзіва, што конь абножыўся — цэлы дзень бяз воддышы едзем.* Палуж. Краснап. (Бяльсл.)
•**абноч,** *нареч.*—в ту же ночь, за ночь. Ксл. *Абноч назад пасьпелі.* Каралёва, Выс. (Ксл.)
•**абнадзеіць,**—*см. под надзеіць.*
•**абнадзеяцца,** *соверш.*—положить надежду, понадеяться на кого. Нсл. 350. *Абнадзеяўся я на цябе, а ты мяне і абманіў.* Нсл. *См. паспадзяявацца.*
•**абнара-віць**-*ўляць,—см. под наравіць.*
•**абнара-віцца**-*ўляцца,—см. под наравіцца.*
•**абначаваць,**—*см. под начаваць.*
•**абначыцца,**—*см. под начаваць.*
•**абняць,**—*см. под імаць.*
•**абняцца,**—*см. под імацца.*
•**абнікаць,**—*см. под нікаць.*
•**абпаляч-ыць**-*аны,—см. под палячыць.*
•**абпаліць,**—*см. под паліць.*
•**абпар-ыць**-*аваць,—см. под парыць.*
•**абпар-ыцца**-*авацца,—см. под парыцца.*
•**абпэцка-ць**-*аны,—см. под пэцкаць.*
•**абпэцкацца,**—*см. под пэцкацца.*
•**абпелесав-аць**-*аны,—см. под пелесаваць.*
•**абпянуць,**—*см. под пяць.*
•**абпінацца,**—*см. под пяцца.*
•**абпляйміць,**—*см. под пляйміць.*
•**абпляйміцца,**—*см. под пляйміцца.*
•**абпрундзіць**-*джу-дзіш-дзе, соверш., перех., област.* — обмочить. Дсл. *Абпрундзіла дзяцё сарочку.* Дсл. *Бясстыднік, усё пастаньне абпрундзіў.* Тм.
•**абробіць,**—*см. под рабіць.*
•**абробіцца,**—*см. под рабіцца.*
•**аброк**-*оку, предл.-оку, м.* **1.**—жертва. *Чыньце добра сабе, чыньце добра душам сваім і сваяком сваім аброкі.* Кіт. 25б9. *Была зямля не сьвячона, былі людзі ня хрышчоны; ня верылі Госпаду Богу, а верылі люту-цмоку. Люту-цмоку далі аброку кажны дзень па чалавеку.* Глуск., Слуц.("Божым Шляхам" Но. 1, 1951, стр. 11). **Даваць, даць аброк**—приносить, принести жертву. *Аброкі сэдэку ня даўшы... ласкі маёй ня будзе.* Кіт. 26а7. *Каб ачуняла дзяцё, дала аброк паставіць Міколе сьвечку.* Зялезьніца, Краснап. (Бяльсл.). *Дай аброк схадзіць да Кіева пакланіцца машчам.* Сохана, Імсьц. (Тм.). **Чыніць, учыніць аброк**—приносить, принести жертву.
2.—обет. Кур. (Даль.); Кіт.
3.—клятва(присяга, **С.**). Дсл. *Даў аброк ня піць гарэлкі.* Дсл.
4.—дача овса лошади или самый овес, даваемый лошадям. Ар.; Нсл. 352. *Дай коням аброку.* Нсл. *Дай аброку, дый бі каня па боку.* *Поговор.* (Янк. 1). *Уменьш.* **аброчак**-*чку и* **абрачок**-*чку.* Нсл. 352. *Коні іржуць, аброчку ждуць.* Нсл.
•**абронка** (*от раніць*)-*нкі,-нцы, ж.*—потеря (чего-либо, нечаянно выпущенного из рук, **С.**). Нсл. 352. *Абронку тваю я падняў.* Нсл.
•**аброслы**-*лая-лае*—обросший. *Мільгнуў аброслы ласкавай расьліннасьцю від.* ЗСД 203. *Ён пачаў гаварыць... выкідаючы шурпатыя словы, аброслыя мохам густой хрыпоты.* ЗСД 30. *Мужчына з драбным відам, аброслым кароткай барoдкай.* Тм. 70.
•**абротка,** *см. аброць,* **1.** *абротнік-іка,*
•**абротнік**-*іка, област., м.*—бездельник. Северщ.(Раст.: Северск. 139).
•**аброць** (*корень рот*)-*ці-ці; мн. ч.-ці-цяў, ж.,* **1.**—пеньковый (веревочный, Гсл., всякий, **С.**) недоуздок. Нсл. 352; Гсл.; Смл. (Даль); Ржевский у.(Афанасьев: Сказки I, 1897, 182). *Конь із аброці зьдзерся.* Нсл. 352. *Купіў каня ды без аброці.* Касачы, Лёз. (Ксл.). *Конь зьдзеў аброць.* Дсл. *Уменьш.* **абротка**-*ткі, ж.*—недоуздок. Северск. 139; Нсл. 552. *Вядзі каня на абротцы, а злодзея на ланцузе.* *Поговор.* Нсл.

2.—уздечка. Шсл.—узда. Раст.; Смоленск 151. *Каня купіў ды без аброці.* Касачы, Лёз. (Ксл.) *Зьдзерлася з каня аброць.* Крамяні, Пух. (Шсл.) *Не па каню аброць.* Рапан: Прыказкі 205. *Ськідай аброць — во табе гэты конік.* Ельн. (Дсл.) *Вазьмі каня на аброць.* Дсл. *См. вобрацъ.*

•**аброцьце**-*ця, предл.-цю, собир., ср.*—веревки, из которых делается род уздечки. Смол. у. (Дсл.)

•**аброчак,** *см. аброк 4.*

•**аброчна,** *нареч.*—самоотверженно.

•**аброчнасьць,**-*ці, ж.*—самоотвержение, самоотверженность.

•**аброчнік**-*іка, м.*—жертвенник.

•**аброчны**-*ная-нае,* **1.**—жертвенный.

2.—самоотверженный.

3.—(лошадь) постоянно получающая известную дачу овса. Нсл. 352. *Твае аброчныя коні, а мае гады ў рады бачаць аброк.* Нсл. *Аброчная торба.* (Янк. 1).

•**абраб-іць**-*ляць,—см. под рабіць.*

•**абрахаць,**—*см. под брахаць.*

•**абрад**-*ду, предл.-дзе, м.*—обряд. МГсл.

•**абрадаваць,**—*см. под радаваць.*

•**абрадавацца,**—*см. под радавацца.*

•**абрадзініцца,**—*см. под радзініцца.*

•**абрадзіцца,**—*см. под радзіцца.*

•**абраджаць** (*от абрад*)-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—исполнять предписываемую обрядность, как напр. при сопровождении младенца ко кресту, брачущихся в церковь, покойника в гроб и на кладбище. НК: Очерки, Но. 25.

абраджаць нябошчыка—омыть, одеть, прибрать покойника. НК: Очерки, Но. 248.

•**абраз I**-*за, предл.-зе, зват.-зе; мн. ч.-зы-зоў-зом, предл.-зох, м.,* **1.**—образ, лик (облик, **С.**) Нсл. 351. *Абраз Божае Маці.* Нсл. (*Наканаваў*) *быць падобнымі да абраза Сына Свайго.* Луцк. (Письмо Римлянам, 8:29)

2.—образ. Ар.; Гсл.; МГсл.—икона. Нсл. 351; Шсл.; Ар.; Гсл.; Ксл.; Дсл. *Паглядзі, можа за абразамі ляжыць.* Нсл. *Абразы на месьце прадаюць.* Тм. *Вісяць у куце абразы.* Рыбчына, Сір. (Ксл.) *Палажы кніжку за абраз.* Бабінічы, Віц. (Ксл.) *Глянь там за абразамі.* Дсл. *Высокі пад самыя абразы стол.* Гарэцкі: Песьні, 16.

3.—картина. *Углядаліся на абразы.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 49-50, 435-436) *Калі дым разьвеяўся, пабачылі гэткі абраз: на зямлі ляжала шмат параненых.* Агнявіца(Беларус, Но. 71). *Ланцуг успамінаў паказаваў абразы.* Шакун: Сьлед, 17. *Абразы паняволеньня маюць у сабе шмат агульнага.* Глыбінны (Прыйсьце, Но. 1). *Калышуцца абразы далёкага.* Ільляшэвіч: Сон. *Хай паўстае стары абраз далёкага ціхога сяла.* Крушына(Конадні, У-УІ, 42). (*Антыхрыст*) *кажа жыхарам рабіць абраз*

•**абразок**-*зка, предл.-зку; мн. ч.-зкі-зкоў-зком-зкі-зкамі-зкох,* **1.**—иконка. Шсл.; Ар.

2.—картинка. *Дзяцё згубіла абразок.* Дсл.

абразочак-*чка, уменьш.к абразок 1, 2.* Дсл.

•**абраз II,** *нареч.,* **1.**—тотчас, в сию минуту. Нсл. 351; Дсл. *Абраз зьбегаю.* Нсл. *Ня плач, а то абраз паб'ю.* Дсл.

2.—за один раз, за один приём. Дсл. *Абраз выпіў лек.* Дсл.

•**абразовік**-*іка, предл.-іку, м.*—вышитое полотенце, висящее на иконах. Ксл. *Павесь заўтра новы абразовік на абразы.* Цяпіна, Чаш. (Ксл.). *См. абразьнік.*

•**абразанцы**-*цаў,*—обрезанная картофельная (корнеплодов вообще, **С.**) кожица. Шсл. *Занясі, Міколка, карове абразанцы.* Харавічы, Сьміл. (Шсл.)

•**абраз-аць**-*аны, абрэзаць,—см. под рэзаць.*

•**абразіньне,**(*абразіньне,* Нсл.)-*ня, предл.-ню, ср.*—лицо. Дсл., черты лица, особенно поражающие. Нсл. 351. *Ён із абразіньня сабе нічога.* Дсл. *З абразіньня ягонага відаць, што ён злодзей вялікі.* Нсл.

•**абразьнік**-*іка, предл.-іку, зват. абразьніча, м.,* **1.**—торговец образами, иконами. *Абразьнік прадаець абразы.* Ар.

2.—торговец картинами.

3.—вышитое полотенце, висящее на иконах. Ксл. *Зьмяні абразьнік, бо ўжо брудны.* Пушкары, Сян. (Ксл.). *См. абразовік.*

•**абрака́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к абракаць, абракацца,* **1.** жертвоприношение.

2. обетование, совершение обета. Дсл. *Калі зо сну парвауся да абраканьня, то нэмэз* (*араб. малітву*) *не запсуе.* Кіт. 84б10. *Зрабіце, паненка, абраканьне ў Белыя Берагі схадзіць.* Дсл. *Купец із жаною сьнілі: "Споўніце сваё абраканьне".* Ельня (Дсл.). *Абраканьне да посту.* Кіт. 23б3. *Колька прыстойнасьці ест? — Пяць ест: абраканьне ўчыніць.* Кіт. 43а9. *Абраканьне меіта* (*араб. нябожчыка*) *да мыцьця.* Кіт. 49а3. (*Вініц*) *пачаў ізноў маліцца й рабіць перад Хрыстом вялікія абраканьні.* Тат.: Кво вадыс 282.

• **абрака́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—жертвователь.

•**абрака́ньніца,** -*цы-цы, ж.*—жертвовательница.

•**абрака́ць,** -*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., перех.* —жертвовать. *Соверш.* **абрачы́,** *абраку̀, абрачэш-чэць-чэм-чыцѐ* —пожертвовать. Отгл. имя сущ. **абрачэньне**-*ня, предл.-ню*—пожертвование.

•**абрака́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.*—давать обет, Ксл.; Щсл. *Калі вучыш, як мае абракаціся, калі па татарську ня ўмее, то паруску няхай абракаецца.* Кіт 86б17, 87а1. *Соверш.* **абрачы́ся, 1.** дать обет. Ксл.; Шсл.; Дсл. *Ужо вы, нашы матулі, абрачыцѐся памінаць сваякоў.* Смол. (Дсл.). *Абракліся Туркі, усі недаверкі, Божай Маці Нячаеўскай кажын год дань даваці.* Дсл. *Абраклася схадзіць у Жарэбічы.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Каб ачуняць, абракла̀ся даць на абедню.* Ст. *Абраклася паня-дзелкаваць.* Нсл. *Як абрачэшся, правую руку на левую ўзлажы.* Кіт. 83а12. *Нэмаз*

(*араб. малітву*) *пей, каторыы аброкся.* Кіт. 8463.
•**абра́нец**-*нца, предл.-нцу, зват. абранча, м.* **1.** избранник. Нсл. 352.
2. любимец. Нсл. 352. *Абранец панскі.* Нсл. *Гэта ж твой каханы абранец зламіў нож.* Нсл. *Абранцу свайму ўсё дазваляе рабіць.* Нсл.
•**абра́ніць,**—*см. под ра̀ніць II.*
•**абран-і̇ць**-*і̇цца,—см. под раніць.*
•**абра́нка**-*нкі-нцы, ж. к абранец 1*—избранница.
•**абра́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** избрание.
2. выборы. *См. берці.*
•**абраста́ць, абрасьці̇,**—*см. под расьці.*
•**абрасьне́лы,** *-лая-лае*—покрывшийся плесенью. Нсл. 352. *Капусты абрасьнелай зварыла.* Нсл.
•**абрасьне́ць,**—*см. под брасьнець.*
•**абрата́ць,**—*см. под братаць.*
•**абраві̇та,** *нареч.* **1.** *област.*—прямо. Раст.: Северск. 139.
2. обязательно, непременно. Бяльсл. *Абравіта ўсё будзе зроблена, калі я сказаў.* Гірэвічы Клім. (Бяльсл.).
•**абраўн-а́ны,** *-ава̀ньне-ава̀ны-авàць-àць,* —*см. под раўнаваць.*
•**абра́ць,**—*см. под берці.*
•**абрачок,**—*см. под аброк 4.*
•**абрачэньне,**—*см. под абракац*
•**абрэз**-*зу, предл.-зе, м.* **1.** жесткий снег, по которому некованным лошадям бежать неудобно. Дсл. *На паляваньне йсьці нельга: сядні абрэз.* Дсл.
2. неровность зимней дороги после вьюги. Дсл. *Глядзі — вядзі каня трошкі вышэй дарогі — сядні абрэз, зараз абернеш воз.*
•**абрэз-аны**-*аць,—см. под рэзаць.*
•**абру́д**-*ду, предл.-дзе; мн. ч.-ды-доў-дом-ды-дамі-дох, м.*—нижняя часть деревянной посуды от дна. Шсл. *У цэбру выламіўся абруд.* Турэц Сьміл. (Шсл.). *Вядро цячэ ў вабрудзе.* Тм.
•**абру́нець,**—*см. под ру̀нець.*
•**абру́с**-*сà; мн. ч.-сы̀-соў-сом, мн. ч., предл.-сох, м.*—скатерть. МГсл.; Нсл. 352; Шсл.; Ксл.: Гсл. *Набралі модных абрусоў.* Ст. *Пакладзі белы абрус на стол.* Нсл. *Толькі нам, Крывічом-Беларусам, можна выткаць падобны абрус.* Случчанэн ("Каласкі", Но. 60-61). *См. убрус. Уменьш.* **абру́сак**-*ска, предл.-ску.* Шсл. *На стол заслалі белы абрусак.* Скрыль Пух. (Шсл.). *Уменьш.* **абрусік**-*ка.* Ксл. *Засьцялі стол абрусікам.* Замасточча Сір. (Ксл.).
•**абру́сны**-*ная-нае, прилаг. к абрус.*
абрусны ручнік—полотенце для навешиваания на иконах. Шсл. *Абрусны ручнік вісіць на абразе.* Слопішча Шацк. (Шсл.).
•**абру́ч**-*чà, предл.-чу; мн. ч.-чы̀-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.* **1.** обруч. Ксл.; Дсл.; Ар. *Абручы покнулі ў вадзянцы.* Косы (Ксл.).
2. кольцо (звено, С.) Ксл. *Дрэнныя абручы ў гэтым ланцузе.* Заронава Куз. (Ксл.).
•**абру́чык**-*ка, м.* **1.** вышитая золотом или серебром полоска, обвивающая голову. Ельн. (Дсл.). *Маладуха купіла абручык.* Дсл.
2. круг из бумаги, надеваемый на голову невесты. К *"абручыку"* прикрепляются цветы. Дсл.
3. лычко или веревочка, обшитая холстом; надевается на повойник. Прышчэпаўск. в. Смол. (Дсл.).
•**абрыдоны**-*ная-нае*—надоедливый, Шсл. постылый, досадный. *Якое ж абрыдонае дзяцё, перастань ты дурэць!* Ст.
•**абры́да**-*ды-дзе, ж.* **1.** мерзость, Нсл. 352. гадость. Дсл. *Кінь абрыду гэту ў качарэжнік.* Нсл.
2. чувство омерзения, Нсл. 352. отвращение. Гсл.
абрыда бярэць—овладевает чувство омерзения. Дсл. *Абрыда бярэць, гледзячы на яго яду.* Нсл. *Абрыда бярэць, гледзячы на п'янчаньне, на бязулства.* Дсл.
3. *общ.*—мерзавец,-вка, Нсл. 352. предмет омерзения. Дсл. *Каму гэты, гэтая абрыда трэба?* Нсл. *Абрыда, ня дзеўка.* Дсл. *Абрыда, чаго ты да мяне прычапіўся?* Міх.
4. *общ.*—гадкое дитя, Нсл. 352. надоедала. *Абрыда, а ня дзяцё.* Нсл.
•**абры́дак**-*дка, предл. и зват.-дку, м.* — *абрыды, 4.* Нсл. 352. *Уменьш.* **абры́дачак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Нсл. 352. *Абатры абрыдка, абрыдачка гэтага.* Нсл.
•**абры́даць**-*аю-аеш-ае, соверш.*—надоесть, опротиветь, Шсл. опостылеть, опротиветь; надоесть. Белр., Кал., Кур., Смл., Вар. (Даль III, 1591). *Казаў, казаў — аж абрыдала яго слухаць!* Ст.
•**абры́днуць**-*ну-неш-не; прошл. вр. абрыд, абрыдла, абрыдлі, соверш.*—опротиветь, Ар.; Гсл. возбудить омерзение к себе, Нсл. 352. опостылеть, опротиветь, Белр., Кур., Кал., Смл., Вар. (Даль III, 1591). надоесть. ПНЗ. *Абрыд ужо гэты халаднік.* Косіч, 20.
•**абры́длівы**-*вая-вае*—надоедливый, Шсл. постылый, досадный. *Абрыдлівы, нягодны ён халапец.* Скрыль Пух. (Шсл.). *См. абрыдоны.*
•**абры́длы**-*лая-лае,* **1.** постылый, досадный, Нсл. 352. опротивевший, Гсл. противный. Гсл.; Ксл. *Абрыдлы чалавек, кажнаму дадзяець.* Нсл. *Ён дужа абрыдлы.* Бешанковічы (Ксл.). *Рада моладзеж, што пад нагамі прыгрэтая сонцам зямліца, замест "абрыдлага сьнегу".* Косіч, 25. *Пусьці ж, абрыдлая.* Гарун (ст. "Слабасьці").
2. презренный. Нсл. 352. *Абрыдлы п'яніца.* Нсл. *Абрыдлая замужка.*
•**абры́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —мерзавец. Нсл. 352. *Абрыдніка гэтага, абрыдніцу гэтую на двор ня трэба пушчаць.* Нсл.
•**абры́дніца**-*цы-цы, ж.*—мерзавка. Нсл. 352. *Ср. абрыднік.*

●**абры́дны**-*ная-нае*—мерзкий, скаредый, Нсл. 352. противный. *Абрыдны жмінда.* Нсл. *Абрыдны характар.* Нсл.
●**абры́-дзіцца**-*джацца,—см. под брыдзіцца.*
●**абры́мсьціць,**—*см. под рымсьціць.*
●**абры́нд-аны**-*аць,—см. под бryндаць.*
●**абры́ндацца,**—*см. под брындацца.*
●**абрытні́к**-*ка̀, предл.-ку̀; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі̀-камі-кох, м.*—повод, ремень прикрепленный к удилам или недоуздку. *Абрытнікоў купіць можна.* Янк. I.
●**абрыва́ць I,**—*см. под абарваць.*
●**абрыва́ць II,**—*см. под ірваць.*
●**абры́віна**-*ны-не, ж.*—лощина у горы. Шсл. *Ськінуўся з гары ў вабрывіну.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).
●**абс-охці**-*ыхаць,—см. под сохці.*
●**абсочны сабака**—охотничья или служебная собака, приучаемая к розыску дичи или человека по следу: ищейка. *За пса абсочнага — тры рублі грошай.* Стт. 474.
●**абса́да**-*ды-дзе, ж.*—оконные и дверные косяки. Ксл. *Хату паставіў, але яшчэ надабе абсада.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Ср. асада, асадка.*
●**абсадзі́ць,**—*см. под садзіць.*
●**абсадзі́цца,**—*см. под садіцца.*
●**абса́ц**-*ца, предл.-цу, м.*—каблук. Ар.; МГсл.; Гсл.; Нсл. 353; Ксл. *Абсацам ступіў на нагу.* Нсл. *К лапцю абсац ня прыладзіш.* Воўсішча Сян. (Ксл.).
●**абсе́дзіцца,**—*см. под сядзець.*
●**абс-е́сьці**-*ѐсьціся-ядаць,—см. под сесьці.*
●**абся-ка́ць**-*чы̀,—см. под сячы.*
●**абся-ка́цца**-*чы̀ся,—см. под сячыся.*
●**абскра́б-аць**-*нуць,—см. под скрабаць.*
●**абскра́бнуцца,**—*см. под скрабацца.*
●**абскуб-а́ць**-*сьці,—см. под скубаць.*
●**абслух-ова́ваць**-*аць,—см. под слухаць.*
●**абсм-октаваць**-*актаны-актаць,—см. под смактаць.*
●**абсморг-аны**-*аць,—см. под сморгаць.*
●**абсморгацца,**—*см. под сморгацца.*
●**абсмакав-а́ны**-*аць,—см. под смакаваць.*
●**абсма́л-ены**-*іць,—см. под смаліць.*
●**абсмарк-а́ны**-*аць,—см. под смаркаць.*
●**абсмарка́цца,**—*см. под смаркацца.*
●**абсмэркаць,**—*см. под смэркаць.*
●**абсмэркацца,**—*см. под смэркацца.*
●**абсмы́каць,**—*см. под смыкаць.*
●**абсмыле́ць,**—*см. под смылець.*
●**абст-оіць**-*аяць,—см. под стаяць.*
●**абсталява́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. от абсталяваць,*—оборудование. Ксл. *Абсталяваньне новае хаты дорага абыйдзецца.* Цяпіна Чаш. (Ксл.).
●**абсталяваць,** *-люю-люеш-люе*—оборудовать. Ксл. *Мы ўжо абсталявалі хату на аднаселі.* Калышкі, Лёз. (Ксл.).
●**абстава**-*вы-ве, ж.*—обстановка (? С.). МГсл.
●**абстругаць,**—*см. под стругаць.*
●**абстрыкаць,**—*см. под стрыкаць.*
●**абстрыкацца,**—*см. под стрыкацца.*
●**абступ-іць**-*аць,—см. под ступаць.*
●**абступачка**-*кі-чцы, ж.*—грех, ошибка, заблуждение. Дсл., прогрешение. *Дзевачка абступачку ўчыніла — дзяцюка любіць кінула.* Росл. (Дсл.)
●**абсурыцца**-*руся*—ошпариться. Ксл. *Ён абсурыўся варам.* Пустынкі, Сян. (Ксл.)
●**абсьцёб-аць**-*аны,—см. под сьцёбаць.*
●**абсып-аць**-*аць,—см. под сыпаць.*
●**абсып-ацца**-*ацца,—см. под сыпацца.*
●**абсюкаць,**—*см. под сюкаць.*
●**абсюкацца,**—*см. под сюкацца.*
●**абшаляваць,**—*см. под шаляваць.*
●**абшарапорыць**-*ру-рыш-ра, соверш., област.*—высечь, обмочить (о сильном дожде). Дсл. *Дождж абшарапорыў.* Дсл.
●**абшарпанец**-*нца, предл.-цу, зват. абшарпанча, м.*—оборванец. Нсл. 355; Юрсл. *Цэлы век абшарпанцам ходзе.* Нсл. *Перадзенься, не хадзі абшарпанцам.* Юрсл. *См. абшарпанік, абадранец.*
●**абшарпанік**-*іка, предл.-ку, зват. абшарпаніча, м.*—оборванец. Гсл. *См. абшарпанец.*
●**абшарпанка**-*нкі, дат., предл. абшарпанцы, ж.*—оборванка. Нсл. 355.
●**абшарп-аць**-*аны,—см. под шарпаць.*
●**абшарпацца,**—*см. под шарпацца.*
●**абшарыць,**—*см. под шарыць.*
●**абшас-тацца**-*нуцца,—см. под шастацца.*
●**абшастаць,**—*см. под шастаць.*
●**абшатраваць,**—*см. под шатраваць.*
●**абшкумаціць,**—*см. под шкумаціць.*
●**абшлындаць,**—*см. под шлындаць.*
●**абшлындацца,**—*см. под шлындацца.*
●**абшморгаць,**—*см. под шморгаць.*
●**абшмуляць,**—*см. под шмуляць.*
●**абшмульгаць,**—*см. под шмульгаць.*
●**абшмульгацца,**—*см. под шмульгацца.*
●**абшмургаць,**—*см. под шмургаць.*
●**абшныпарыць,**—*см. под шныпарыць.*
●**абшвіргаць, абшвыргаць,**—*см. под швіргаць.*
●**абшуканства**—*ашуканства.* Нсл. *Няма праўды на сьвеце, адно абшуканства.* Дукора, Сьміл. (Шсл.)
●**абшук-аць**-*аваць-аны,—см. под шукаць.*
●**абшукацца,**—*см. под шукацца.*
●**абшурпаціцца,**—*см. под шурпаціць.*
●**абшуснуцца,**—*см. под шустаць.*
●**абшчапіць,**—*см. под чапіць.*
●**абшчэпка, абшчыпка:** *у вабшчэпку (абшчыпку)*—как раз в меру. Зьверавічы, Красьн. (Дсл.) **Жупаны ў вабшчэпку**—как раз в пору (о жупанах, сшитых по мерке). Дсл.
●**абшчыпак**-*пка, м.,* **1.**—жалкие остатки чего-либо. Дсл. *Гарох шчыпалі, але тымі абшчыпкамі вяршкі затыкалі.* Бельск. у. (Дсл.).
2.—шельма. Дсл.
●**абшчыпаць,**—*см. под шчыпаць.*
●**абшчыпка,**—*см. под абшчэпка.*

•**абшыбордзіць**-*джу-дзіш-дзе, соверш.* —устроить дело тайным образом, обстряпать дело незаметно, и выставить на вид. Дсл. *Абшыбордзілі справу — выдалі дзеўку замуж, і суседзі ня ведалі.* Дсл.
•**абш-ыць**-*ываць,—см. под шыць.*
•**абш-ыцца**-*ывацца,—см. под шыцца.*
•**абток**-*ку, предл.-ку, м.*—остров. Будслаўе, Вял. *Пачалі абстрэл узьбярэжных абтокаў.* "Бацьк." Но. 34(740). *Абток Капры лагодна казытае прыемныя ўспаміны.* Акула, 306. *Адусюль відаць Аркнэйскія абтокі.* Тм. 539. *Расплыліся на абтоку.* Тм. 516. *Берагавыя батарэі пачалі абстрэлеваць абтокі Квэмой і Матсу.* "Бацьк." Но. 1-2(437-438). *На сьнежных землях поўначы халоднай, сярод абтокаў, званых Салаўкамі, дзе дні здаюцца даўгімі вякамі, пад сэрцам носіш ліст ад маці роднай.* Салавей(Конадні, Но. 2/28).
•**абтапіць,**—*см. под тапіць.*
•**абтаўчы, абтаўкаць,**—*см. под таўчы.*
•**абтрапаць,**—*см. под трапаць.*
•**абтукацца,**—*см. под тукаць.*
•**абтыкаць,**—*см. под ткаць II.*
•**абтыніць,**—*см. под тыніць.*
•**абтынкаваць,**—*см. под тынкаваць.*
•**абваж-ыць**-*аны,-аваць,—см. под важыць.*
•**абваліць,**—*см. под валіць.*
•**абваліцца,**—*см. под валіцца.*
•**абвалынд-аць**-*ацца,—см. под валындаць.*
•**абварзопаць,** *соверш., област.*—запачкать. Дсл. *Абварзопалі ў балота сарочку.* Дсл.
•**абвеўны аўтамабіль**—отекаемый автомобиль.
•**абвядзеньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—обведение троекратное жениха с невестою на помолвке (*"заручынах"*) вокруг квашни. Дсл.
•**абвязацца,**—*см. под абавязавацца.*
•**абвярцець,**(*от неупотребляемого вярцець*)-*чу-верціш-це, соверш., перех.*—обернуть. Ар. *Зьняў із шыі сваю хустку, абвярцеў рану.* Н. (Афанасьев, I, 1913, 211).
•**абвязка**-*кі, област., ж.*—большой платок. Бяльсл. *Добрая ў цябе абвязка, цёплая.* Гарадок Міласл. (Бяльсл.) *Завяжы абвязку на галаву, цяплей будзе.* Хведараўка, Краснап. (Тм.)
•**абвін-аць**-*уць-уты,—см. под вінуць.*
•**абвін-уцца**-*ацца,—см. под вінуцца.*
•**абвугран-іць**-*іцца,—см. под вуграніць.*
•**абвыкаць,**—*см. под выкці.*
•**абугоня**-*ні, дат., предл.-ні; мн. ч., род.-няў, ж.,* **1.**—вспаханная часть *"гоняў"*, узкая полоска вспаханной земли. Гсл.
2.—часть полосы при вспашке. *Заняў шырокую абугоню і трошку не даараў.* Юрсл.
•**абух**-*уха, предл.-усе; мн. ч.-хі-хоў-хом-хі-хамі-хох, м.*—обух. Ар.; Шсл. *Уменьш.* **абушык**-*ка, предл.-ыку.* Нсл. 354. *Сякіра ладная а абушык малы.* Нсл.

•**абудзён,** *нареч.*—в тот же день. Ксл. *Зь места зьвярнуўся абудзён.* Халімшчына, Куз. (Ксл.)
•**абуза**-*зы-зе, ж.,* **1.**—дурное поведение, Нсл 1. повесничание. Гсл.
2.—злоупотребление. Нсл. 1. *Добрая штука, але ў вабузу пашла.* Нсл. *Дзеўка пусьцілася ў вабузу.* Нсл. *Дзеўка сабе нішто, але ў вабузу пусьцілася.* Гсл.
3. (*общ.*)—человек плохого или дурного поведения. *Ідзе ты праваліўся, Хомка? Сьпіш пад кустом, абуза, і ня бачыш!((што коні ў жыце) — крычаць на полю жнеі.* Гарэцкі: Песьні, 58.
•**абузны**-*ная-нае*-неприличный, неприятный. Нсл. 1; Ксл. *Абузная вышла справа.* Нсл. *Абузная гаворка іхная.* Сянно (Ксл.)
•**абузьмежак**-*жку, м.*—слишком косой, невозможный для сохи, спуск с верхней площади на низменную. НК: Очерки, Но. 866.
•**абузьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.,*
1.—шалун, Нсл. 1. озорник. Ксл. *Які ты абузьнік! Не пасядзіш ціха.* Нсл. *Гані вон абузьнікаў.* Доўжа, Куз. (Ксл.)
2.—повеса. Гсл.
•**абузьніца**-*цы-цы, ж.,* **1.** *жен. к. абузьнік 1.*
2.—повеса, Гсл. распутная женщина. Нсл. 1. *Калі дачка абузьніца, дык матка ведзьма.* Нсл. *У што ты пусьцілася, абузьніца?* Нсл.
•**абузьнічаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—шалить, неприлично поступать, Нсл. 1. озорничать. Ксл. *Абузьнічаеш толькі, а работы ня робіш.* Нсл. *Абузьнічае гэты дзяцюк, нічога добрага зь яго ня будзе.* Нсл.
•**абумовіць,**—*см. под мовіць.*
•**абумерце**-*ця*—обморок. Іг. *Ляжала ў вабумерцю.* Іг.
•**абумерці,**—*см. под мерці.*
•**абур-ыць**-*аць,—см. под бурыць.*
•**абур-ыцца**-*ацца-эньне,—см. под бурыцца.*
•**абусока,** *дат., предл. абусоцы, ж.*—окружение после выслеживания. Ксл. *На ваўкі абусоку зрабілі добра.* Хобаты, Куз. (Ксл.)
•**абутак**-*тку, м.*—обувь. Буда; Ксл. *Абутак дарагі стаў.* Лужасна, Куз. (Ксл.). *См. вобуй. Собир.* **абуцьце**-*ця, предл.-цю, ср. Нежн.* **абуцьцейка**-*ка, предл.-ку, ср.* НК: Старцы, 78; Очерки 203. *Мы ў вабуцьцейку таптаным.* НК: Старцы, 78.
•**абутка**--*ткі-тцы, ж.*—обувь. Ксл. *Няма ў яго абуткі.* Зямковічы, Сян. (Ксл.). *См. абутак, вобуй.*
•**абуткавы**-*вая-вае*—относящийся к обуви, обувной. Буда. *Абуткавая крама, абуткавая хвабрыка.* Менск.
•**абуцьце,**-*ейка,—см. под абутак.*
•**абцерабіць,**—*см. под церабіць.*
•**абцерабіцца,**—*см. под церабіцца.*
•**абцяг**-*нуць-аваць—см. цягнуць.*
•**абцер**-*ці-ты-шы, абціраць,—см. под церці.*
•**абцерціся, абцірацца,**—*см. под церціся.*
•**абцяжар**-*ыць-аваць,—см. под цяжарыць.*

•**абцяжлівасьць**-*ці, ж.*—притеснение, Нсл. 355 обременительность. *Ніякае ад пана ня маем абцяжлівасьці.* Нсл.

•**абцяжлівы,** *-вая-вае*—притеснительный, стеснительный. *Абцяжлівы прыгон.* Нсл. *Абцяжлівая работа.* Тм.

•**аб-цяць-***цінаць,—см. под цяць.*

•**абцінак**-*нка, предл.-нку, м.*—обрубленный ствол дерева, Нсл. 355 обрубок ствола, Дсл. обрезок вообще. *Абцінак елкі.* Нсл. *Прывёз двору абцінак елі.* Дсл. *Уменьш.* **абцінaчак**-*чка, предл.-чку.* Нсл. 355. *Абцінaчак яліначкі закудравіўся хараша.* Нсл.

•**абцубацца**-*аюся-аешся, соверш.*—замочить в грязи низ одежды. Ксл. *Ішла па балоце й дужа абцубалася.* Слабада, Чаш. (Ксл.)

•**абцугі**-*гоў-гом, мн.ч. предл.-гох, единств. ч. нет,*—клещи, Раст: Северск. 139; Шсл.—железные, кузнечные, слесарские и сапожнические клещи, Нсл. 355 щипцы. Ар.; Гсл.; НК: Очерки, 349; Ксл.; Дсл. *Падай, сынку, абцугі вырваць цьвіх.* Ст. *Выцягні гвозд ды палажы абцугі на месца.* Ісачкова, Аз. (Ксл.) *Без абцугоў ня выймеш гвазда.* Нсл. *Абцугамі выцягнуў гвозд.* Дсл. *Уменьш.* **абцужкі**-*коў-ком, мн. ч. предл. -кох.* НК: Очерки, 350; Ар.; Дсл.; Нсл. 355. *Заваліліся нейдзе нашы абцужкі.* Ст. *Уменьш.* **абцужыкі**-*каў.* НК: Очерки, 350.

•**абцудзіць,**—*см. под. цудзіць.*

•**абцуж**-*кі,-ыкі,—см. под. абцугі.*

•**абцулінды**-*даў, единств. ч. нет,* **1.**—огромные клещи. Нсл. 355. *Абцуліндаў гэтых аднэю рукою не падымеш.* Нсл.

2. (*перен.*)—здоровые руки. Нсл. 355. *Луч толькі ў вабцуліндьі ягоныя, жывога ня выпусьціць.* Нсл.

•**абцурыць,**—*см. под цурыць.*

•**абцюпацца,**—*см. под цюпаць.*

•**абчапацца,**—*см. под чапацца.*

•**абчаркавацца,**—*см. под чаркавацца.*

•**абчмарыць,**—*см. под чмарыць.*

•**абчысьціць,**—*см. под чысьціць.*

•**абы, абыб I,** *частица*—лишь бы. Употребляется в предложениях, выражающих желание. *Абыб злавіць у рукі.* Нсл. 1.

•**абыб II,** *союз*—только бы, Дсл. чтобы только, Нсл. лишь бы, только бы. Ксл. Соединяет придаточные предложения желания. *Абыб грошы, усе будзе.* Нсл. *Не глядзі бяла, абыб рабоча была.* *Послов.* (Тм.) *Хоць бы мы морам плылі, абыб барзьдзей удварэ былі.* Нсл. *Ведаем, абыб злавіць яго, дык дамо.* Карма, Куз. (Ксл.).

•**абыходзіць,**—*см. под ісьці, хадзіць.*

•**абы-хто** (Ар.; Ксл.), **абыхта** (Нсл. 2), *абыкаго, абы-каму и т. д., неопредел. местоимение,* **1.**—всякий, каждый, Нсл. 2; МГсл. безразлично кто, любой, Гсл.; Ар. лишь бы кто, кто угодно. Ксл. *Гэта можа зрабіць абыхто.* Пустынкі, Сян. (Ксл.) *Гэтак абыхта ўзумее.* Нсл. *Туды не абыхта сунецца.* Нсл.

2.—кто-либо, кое-кто. Нсл. 2; Растсл.; МГсл. *Абы-хто няхай ідзець.* Нсл. *Пашлі абыкаго.* Нсл.

•**абыдны**-*ная-нае*—обыдённый, повседневный, заурядный. *Відаць было, што спадзявалася яго, бо, замест абыднае адзежы, мела на сабе мяккую белую столю.* Кво вадыс 258.

•**абыяк** (Нсл.), **абы як** (Ксл.; Ар.), *нареч.*—как-нибудь, (Нсл. 2; МГсл.; Растсл.) как попало, Гсл. лишь бы как, как угодно, Ксл. кое-как, как попало, спустя рукава. Ар. *Абыяк зрабіў.* Ст. *Абыяк перазімуем.* Нсл. *Няма чаго спадзявацца на абыяк, а надабе старацца загадзя.* Нсл. *Абыяк прышло, лёгка й з рук зышло.* Тм. *Абыяк зышло і добра.* Навікі, Віц. (Ксл.)

•**абы-які** (Нсл. 2), **абы-які** (Ксл.; Ар.)

1.—какой-либо, Нсл. хоть какой-нибудь, Дсл. лишь бы какой, (Ар.) какой угодно. Ксл. *Абы-які чорт наваліцца.* Нсл. *Абыякую шаўлюгу вазьмі.* Нсл. *Абы-якае месца адзяржаць.* Дсл. *Бяры абы-якую сякіру і бяжы баржджэй.* Высачаны (Ксл.)

2.—равнодушный. *Пленум ня мог стацца абы-якім да выяўленьня нацанальнае дэмократы.* Асьвета, 1929, Но.10, стр. 9.

•**абы́дзень,** *нареч.* **1.**—в течение одного дня. Нсл. 356. *Абы́дзень зьвярнуўся.* Нсл.

2.—почти ежедневно. Нсл. 356. *Абы́дзень к нам ходзе.* Нсл.

•**абы́йдзе,**(Нсл. 2) **абыйдзе́,** *нареч.* **1.** везде, во всяком месте, Нсл. 1 где-либо, в любом месте, (Гсл.; Ар.; Ксл.) лишь бы где, Шсл. где попало. Ар. *Абыйдзе знойдзеш гэтага; абыйдзе прымуць.* Нсл. *Паклаў абыйдзе, дый ня помніш.* Нсл.

2.—где-нибудь. Нсл. 1. *Абыйдзе дастаць трэба.* Нсл. 1.

•**абыймо**-*ма́, ср.*—объем. Войш.

•**абы́ймаць, абыма́ць,**—*см. под імаць.*

•**абыма́цца,**—*см. под імацца.*

•**абы́ймы**-*маў, единств. ч. нет.*—обьятия.

•**абыйці́, абысьці,**—*см. под ісьці.*

•**абы́к**-*ку, м.* **1.**—обыкновение. Нсл. 356. *Абыку такога ў нас няма.* Нсл.

2.—привычка. Нсл. 356. *Абык узяў хадзіць у карчму.* Нсл.

•**абы́-калі** (Нсл. 2), **абы́-калі́** (Ксл.; Ар.)

1.—когда угодно. Нсл.

2. в любое время, безразлично когда, Гсл.; Ар. в любое время, когда-нибудь. Ксл. *Прыду абы́-калі.* Нсл. *Абы́-калі аддасі.* Нсл. *Абы́-калі можна зайсьці да нас.* Нсл.

2.—изредка. Нсл. 2. *Абы-калі бывае ў нас.* Нсл.

•**абыка́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—привыкать. Нсл. 356. *Соверш.* **абы́кнуць**-*нунеш*—привыкнуть. Нсл. 356. *Абыкай, абыкнеш нѐхацяя.* Нсл.

•**абы́клы**-*лая-лае*—обыкновенный, Нсл. 356; Ксл. обычный. *Гэта ў яго абыклы парадак — гэта тут, а гэта там.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.) *Абыклым спосабам рабі.* Нсл.

●**абы́-куды**(Нсл. 2), **абы́-куды́,** *неозн. нареч.* —куда-нибудь, Нсл. 2. в любое место, безразлично куда, Гсл.; Ар. куда-нибудь, в любое место. Ксл. *Ідзі абы-куды, абы да вячэры дома быў.* Дварэцк Сян. (Ксл.) *Абы-куды пайду, толькі тут ня буду.* Ст. *Пайду абы-куды, за ачыма.* Нсл.

●**абылеб, абу́леб**—лишь бы, хотя бы. *Абулеб хто сказаў штоль, дык і навалíцца.* Янк. 1. *Мне абулеб куды.* Тм.

●**абыночны**-*ная-нае*—еженочный. Ксл. *Абыночная бяда — нехта каня муча.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.)

●**абы́нач,** *нареч.* **1.** каждую ночь. МГсл.; Нсл. 356. *Абынач нехта лазе ў гарод наш.* Нсл.

2.—в течение ночи. Нсл. 356. *Абынач пашыю.* Нсл.; Дсл. *Абынач зьвярнуўся.* Дсл.

●**абысока**-*окі-оццы, ж.*—окружение известной местности с целью изловить, поймать кого-либо. Дсл. *Зрабілі на ваўка абысоку.* Дсл.

●**абы́-шта**(Нсл. 2), **абы́ што**(Ксл.; Ар.; Гсл.) *абы-чаго-чым, неопред. местоим. 1.*—всё равно что, любое, Гсл.; Ар. лишь бы что(Шсл.), что угодно. Ксл. *Плявузгае абы-што, а ўсе слухаюць.* Ст. *Яна кажа абы-што.* Пушкары Сян. (Ксл.) *Дзяржыся аднаго абы-чаго, альбо таго, альбо другога.* Нсл. 2.

2.—кое-что, Нсл. 2; МГсл. что-либо. Растсл. *Абыйдзем абы-чым. Збыў гасьцей абы-чым.* Нсл.

●**абы-ва́цца**-*цца,—см. под быць.*

●**абычáй**-*àю, предл.-àю, зват.-àю; мн. ч.-аі-аёў-аём, мн. ч., предл.-аёх, м.*—обычай (привычка, Нсл.) Шсл.; Нсл. 356. *Што край, то абычàй.* Дайнава Пух. (Шсл.) *Я абычàю такога ня маю.* Нсл. *Абычай такі быў у людзей мэдынейськіх: меры і вагі былі ў іх хвальшывыя.* Кіт. 60б12. *Які абычай азанны, ведай.* Кіт. 89а4.

2.—способ, образ действия. Нсл. 356.

●**абычáйлівы**-*вая-вае, област.*—с норовом. Ксл. *Прадалі каня, бо ён дужа абычай-лівы.* Цясалы Аз. (Ксл.)

●**абычáйнасьць**-*ці, ж.*—умение держать себя в обществе, Гсл. нравственность, обходительность. Нсл. 356. *Трэба змалку вучыць абычайнасьці.* Гсл. *Ня добрую мае абычайнасьць хлапец гэты.* Нсл. *Ня добрай абычайнасьці ён.* Нсл.

●**абычáйны**-*ная-нае,* **1.** (заурядный, Гсл.), обыкновенный. Гсл.; Нсл. 356. *Казалі: прыгож, харош — аж яго прыгаство абычайнае.* Гсл. *Абычайная дарога.* Нсл. *Абычайная цана.* Нсл.

2. обходительный. Нсл. 356. *Дзяцюк абычайны.* Нсл. *Яны абычайныя людзі.* Нсл.

●**абы-чый**-*чыя-чыё, неопред. местоим.*—безразлично чей, Гсл.; Ар. лишь бы чей. Шсл. *Абы-чыё, толькі не сваё.* Ст.

●**агонь,** *агню, у вагню, зват. вогню; мн. ч. агні-нёў-нём-ні-нёх, м.,* **1.** *област.*—огонь. Ар.; Ксл. *Агонь пылае ў печы.* Раіны Аз. (Ксл.). *З агню ды ў прысак. Послов.*—з огня да в пламя. Ар. *Бліск ідзець, быццам з агню.* Гарун: Шчасьце М. *См. цяпло. Уменьш.* **агоньчык**-*ыка*—огонёк. Шсл.; Ар. *У вачох эмігрантаў засьвяціўся агоньчык цікавасьці.* Шакун (Сьлед 1). *А вэнь агоньчык!* Ст.

2. агонь вялікі—костер. Ксл. *Мы ў полю расклалі вялікі агонь.* Асінаўка Выс. (Ксл.). *Увелич.* **агнішча**-*ча; мн. ч.-чы-чаў, ср.* Нсл. 358. *Разлажылі агнішча пад самае небясішча.* Нсл.

3. ретивость, способность, энергия. Дсл.

4. прозвище(эпитет, С.) ретивого человека. *Дзеўка на работу агонь.* Дсл.

●**агараць.** Ір.; ЛНЧ., **агарацца.** *За якія тры гады я агораў сабе хату.* Яўген Васілёнак ("Полымя",Но.12, 1967, стр. 190). *Перад самаю вайною й хату яны з Адамом агоралі, аддзяліліся, сталі жыць самы сабе.* Марціновіч(Беларус, Но.159). *Ці раз маліла загаднікаў(калгаспу): дайце помачы хату агораць.* Тм. *Прич.* **агораны**—приобретенный тяжелым трудом. *Сядні ён прагаласаваў, а заўтра пашла дымам ягоная хата, так-сяк агораная за колькі год.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

●**агарацца**-*аюся-аешся; повел.-айся - аймася, соверш.* **1.**—преодолеть значительные препятствия к достижению чего-либо. Ір.; ЛНЧ; Н. *Сымон агараўся наладзіць сваю гаспадарку. Вялікаліцьвіны агараліся стварыць сваю школу, камітэт і пад. Слова "агарацца" ё, на маю думку, сынонімам слова "спрамагчыся".* Др. А. Ворса.

2. *ірон.*—решиться(на что-либо). Ск. *Агорыўся даць грош жабраку.* Ск.

●**агорклы**-*лая-лае*—опротивевший, надоевший (до крайности, С.). Шсл. *Які агорклы чалавек!* Ст.

●**агоркці,**—*см. под горкці.*

●**агоўтацца,**—*см. под гоўтацца.*

●**агá I,** *частица потверждения,* **1.**—да. Гсл.; Нсл. 2; Шсл.; Ар.; Ксл.; Пск. (Иеропольский). *Ага, трэба.* Нсл. *Ці зваў ты кўма? Ага, зваў.* Нсл. *Ага, я вазьму.* Ст. *Ага, так я й думаў.* Дсл. *Ці пойдзеш заўтра на кірмаш? — Ага!* Навікі Віц. (Ксл.) *Ласкат.* **агашацькі**—да. Ксл. *Агашацькі, і я пайду.* Крылцова Сян. (Ксл.). *См. але, ня ўжо ж не.*

агá, II, *междомет.,* **1.**—выражает удовольствие. Нсл. 2. *Ага, лўчыў у мае рукі!* Нсл.

2.—ну вот, злорадство. Ксл. *Ага, я ж табе казаў!* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

3. выражает возмущение: ах так! вот как! *Ага! Дык нас будуць страляць, як хлеба ня стане! Авохці, ратуйце! Нам гэткае ўлады ня надабе, не.* Тм. 155.

●**агáд-аваць**-*àць,—см. под гадàць.*

•**агáзны**-*ная-нае*—надоедливый, озорной. Ксл. *Твае рукі агазныя.* Вулянавічы Сян. (Ксл.)

•**агáзьзю,** *нареч.*—нахально, нагло. Ксл. *Агазьзю ў вочы як кінецца!* Даўгое Беш. (Ксл.)

•**агáзьлівы,** *-вая-вае — агазны,* Ксл.—склонный к озорству, скандальному, буйному поведению. *Як муха, агазьлівы!* Чашнікі (Ксл.)

•**агá ж** . Шсл. *Ага ж, я казаў, што гэтак будзе!* Ст.

•**агала-сíць**-*шоны-шàць-шэньне,—см. под галасíць.*

•**агал-яць-íць,***—см. под галíць.*

•**аганотак**-*тка, м.*—полено, из которого колют лучину. Ксл. *Падай мне аганотак, буду лучыну ськвяпаць.* Пяцігорск Беш. (Ксл.)

•**агарода**-*ды-дзе, ж.* **1.**—ограда, Нсл. 358. забор. Дсл. *Агароду разламілі коні.* Нсл. *Коні пераскочылі пераз агароду.* Дсл.

2. защита. Нсл. 358. *Ты адна нам агарода.* Нсл.

•**агарожа**-*жы-жы, ж.*—ограда. БНсл. *У будынак яны не пашлі, а селі ля століка пад каштаном у самым кутку агарожы.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1)

•**агара-дзíць**-*джàць,—см. под гарадзíць.*

•**агара-дзíцца**-*джàцца,—см. под гарадзіцца.*

•**агарнýць** *и т.п.,—см. под гарнýць.*

•**агáрышкі,** (*единств. ч.* **агáрышак**)—огарки, остатки свечи. Дсл. *Усі агàрышкі прапаліла.* Дух. (Дсл.)

•**агáшнік**-*ка-ку, м.*—мотуз или веревочка, вшитая в штаны и заменяющая собою пуговицы. Дсл. 4. *Без агашніка зьехалі нагавіцы.* Дсл. 4.

•**ага-тý, 1.** *междомет., выражающее досаду и презрение,*—тьфу. Нсл. 2; Гсл. *Ага-ту на яго!* Нсл. *Ага-ту цябе, што ты нарабіў.* Нсл. *Ага-ту! што ты мелеш, брыдка слухаць.* Гсл. *Ага-ту! ага-ту! на цябе, Адаме, Адаме, як ты нас згубіў.* Из комедии 1787 г.("Беларусь", 1920, Но. 106). *Ідзе ты правалíўся, Хомка? Ага-ту! Ага-ту! Сьпіш пад кустом абуза, і ня бачыш — крычаць на полю жнеі.* Гарэцкі: Песьні, 58.

2. держи, стой. Гсл.—ату(возглас при псовой охоте, означающий: бери, лови!)

•**ага-ту яго!** *междомет.*—прогонный крик на волка и медведя. НК: Пособ., Но. 93.

•**агá-ту-гá,**—ату. Ксл. *Як крыкнуў на ваўка:"ага-ту-га!", дык ён драла.* Касачы Лёз. (Ксл.) *См. цюй-га.*

•**агáч**-*чу, предл.-чу, м.*—дрова. Ксл. *Нашы вазілі да места агач прадаваць.* Вяжышча Беш. (Ксл.)

•**агíба**-*бы, ж.*—низкое, топкое место на болоте, где можно провалиться. Ксл. *Агіба цябе бяры!* Вішкавічы Чаш. (Ксл.)

•**агíда**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.* **1.**—отвращение, МГсл. мерзость, гадость, Гсл.; МГсл. мерзость, чувство отвращения. Нсл. 357. *Агіда бярэць мяне, гледзячы на яго.* Нсл. *Яна з агіды й страху трасецца.* Каласкі, 1955, Но.29-30, 15.

2. *общ.*—отвратительный-ная. Нсл. 357. *Выжані вон агіду гэтага праклятага.* Нсл.

•**агíдак**-*дка, м.*—самая дрянная вещь, возбуждающая отвращение. Дсл. *Бярэш сабе дабро, а імне кідаеш самы агідак.* Дсл.

2. *общ.*—отвратительный-ная. *Адну маю дачку, дый тую агідак.* Нсл.

•**агíдлівы**-*вая-вае*—навлекающий нелюбовь, назойливый. Нсл. *Агідлівы хлапец.* Нсл.

•**агíдлы**-*лая-лае*—противный, Шсл. гадкий. Ксл. *Агідлы ты мне стаў.* Бор Сьміл. (Шсл.) *Які ты мурзаты, агідлы!* Бешанковічы (Ксл.)

•**агíднік**-*ка, предл.-ку, зват.* *агідніча, м.* —гадкий, Гсл. сквернавец. Нсл. 357.

•**агíдніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж. к агіднік.* Нсл. 357. *Хто гэтую агідніцу будзе любіць.* Нсл.

•**агíднуць**-*ну-неш-не; прош. вр. агід, агідла, агідлі*—опротиветь, Нсл. 357; Ар. стать гадким, омерзеть. Гсл. *Агідла імне ўжо гэтая ежа.* Ар. *Агіднуў мне гэты хлапец.* Нсл.

•**агíдны**-*ная-нае*—отвратительный. *Агідная рапуха цісьнецца да роту.* Калас-кі, 1955, Но. 29-30, 15. *"Героі" аказаліся агіднымі баязьліўцамі.* Карандзей ("Бацьк." Но. 437-438).

•**агíдзіць,***—см. под гíдзіць.*

•**агíдзіцца,***—см. под гíдзіцца.*

•**агíдзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.* **1.**—скверность. Нсл. 357. *Выкінь вон агідзьдзе.* Нсл.

2. дрянь, Нсл. 357. гадость.

•**агілáньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к агілàцца*—промедление, проволочка. Войш.

•**агілáцца**-*яюся-яешся; повел.-яйся-яймася, несоверш.*—мешкать, медлить. Іг.; Войш.; Халоп. *Ня час драмаці ні агіляцца, але за жніва трэба ўжо брацца.* Стары Ўлас: Год Беларуса. *Рабі, не агіляйся!* Войш. *Жнець, агіляючыся.* Тм. *Агіляецца з работаю.* Тм. *См. ацялàгавацца.*

•**агíлства**-*ва, ср.,*—свойство по глаг. *"агіляцца".* Войш.

•**агірáчыць**-*чу-чыш-ча, соверш.*—обхватить обеими ногами. *Друк, які агірачыў Хведар, разгойдаў яго й пусьціў(з вышак) галавою далоў.*

•**аглобельна(аглабéльна,** Нсл.)-*на, ср.* —деревцо, приготовленное для оглобли. Дсл.; Нсл. 357. *З гэтага дубка аглабельна вымеркаваць можна.* Нсл.

•**аглабнá**-*ні-ні; мн. ч. аглобні-няў, ж.* —оглобля. Шсл. *Увядзі каня ў ваглоблі ды запрагай.* Ст.

•**агладзíць,***—см. под глàдзіць.*

•**агламаздáць,***—см. под гламаздàць.*

•**аглама-зьдзíць,** *-жджоны-жджàць, —см.од гламазьдзíць.*

●**аглама-зьдзіцца**-*жджацца*,—*см. под гламазьдзіцца.*

●**агламажджэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—беспамятство. Нсл. 357. *Агламажджэньне якоесь напала на мяне, што я забыўся рукавіцы ў карчме.* Нсл.

●**агле́дзіны**-*ін, единств. ч. нет.*—смотрины. Шсл. *Нашы паехалі на агледзіны аж у Дукору.* Летніца Сьміл. (Шсл.) *См. аглядзіны, перагля́дзіны.*

●**агле́дзіць, агляда́ць** *и т. п.—см. под глядзець.*

●**агле́дзіцца, агляда́цца,**—*см. под глядзецца.*

●**агля́д**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.**—осмотр. Гсл.; Шсл.; Ксл. *Пашлі на агляд жыта.* Ст. *Паехаў на агляд зямлі.* Мянюцева Сян. (Ксл.)
2. обзор. МГсл.
3. обозрение. Гсл.; МГсл.

●**агля́днае**-*ага, имя сущ.* **1.**—плата за осмотр.
2. плата за обследование на месте. *Агляднага ня маець быці больш брана, толька подле ўставы нашае.* Стт. 183.

●**агля́дны**-*ная-нае*—относящийся к осматриванию чего-либо. Нсл. 358. *Аглядныя комісянты яшчэ не зьяжджаліся.* Нсл.

●**агля́дзіны**-*ін(-наў), единств. ч. нет.*—смотрины. Ксл. *У Насты ўчора былі сваты, а ў нядзелю бацька ейны паедзе на аглядзіны.* Суднік Куз. (Ксл.). *См. агледзіны, перааглядзіны.*

●**агляну́цца,**—*см. под глядзецца.*

●**аглу́хці,**—*см. под глухці.*

●**аглу́-зьдзіць**-*жджаць,—см. под глузьдзіць.*

●**аглу́-зьдзіцца**-*жджацца,—см. под глузьдзіцца.*

●**аглум-е́ньне**-*іць-лёны-ляць,—см. под глуміць.*

●**аглум-іцца**-*ляцца,—см. под глуміцца.*

●**аглусе́ць,**—*см. под глусець.*

●**аглушы́ць,**—*см. под глушыць.*

●**аглушы́цца,**—*см. под глушыцца.*

●**агно-ены**-*еваць, агнаіць,—см. под гнаіць.*

●**агнёвы**-*вая-вае,* **1.**—состоящий из огня. *Кідайце душу ў вагнёвую раку.* НК: Старцы, 95.
2. (*перен.*)—огневой, пламенный, жгучий. *Сонца цалуе агнёвымі вуснамі.* Зарэцкі: Радасьць(Калосьсе, кн.І, 1935г.,стр. 23).
3. огневой, сверкающий, горячий, живой. *Дзяўчынка трынанцаёх год... Як можна апісаць яе радасьць? Ці ё словы такія — жвавыя, агнёвыя, якімі б выказаць можна?* Тм. 25.

●**агняны́**-*ная-нае, прилаг. к агонь*—огненный. Кіт. 53а12. *Нашлець Спадар тры хмары навальнічных: адну камённую, другую ветраную, трэйцюю агняную.* Росл. (Дсл.)

●**агнявішча**-*ча; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—место, где был (или есть, **С.**) огонь. Дсл.; Нсл. 358. *На агнявішчу пасеялі рэпу.* Дсл. *См. вогнішча.*

●**агнявіца**-*цы,* **1.**—маленькая сумочка, в которой носят *"крэсіва"*, кремень и *"цыр"*. Сержпутовский: Живая старина, 909, I, 40. *См. магалейка, каліта.*
2. снаряд разного устройства для добывания огня. Тм. 41-44.
3. гангрена.

●**агнявіць,**—*см. под гнявіць.*

●**агніньніца**-*цы-цы, ж.*—бойкая, шустрая на что-либо. *Дзеўка прасьці агніньніца.* Смол. у. (Дсл.)

●**агнішча**-*ча, ср.*—огонь, разложенный в поле (или место, где был или есть разложен огонь, **С.**) Дсл. *Агнішча канюх кладзець.* Дсл. *На агнішчу пякуць бульбу.* Дсл. *См. вогнішча.*

●**агра́б-іць**-*ляць,—см. под грабіць.*

●**а́граст**-*сту, предл.-сьце, м.*—крижовник. НК: Очерки, 412. *См. агрэст, агрыст, я́граст.*

●**агр-ава́ць**-*эты-эць,—см. под грэць.*

●**аграва́цца, агрэцца,**—*см. под грэцца.*

●**агрэлы**-*лая-лае*—огретый, Дсл. согретый. Нсл. 358. *Яблыкі агрэлыя палажы на талерку.* Дсл. *Агрэлымі полкамі абгарні дзяцё.* Нсл.

●**агрэст**-*ту, предл.-це, м.*—крижовник. Ксл.; Гсл.; Шсл. *Як у вас шмат агрэсту ў садзе!* Прусаўкі Аз. (Ксл.) *У садку пасадзілі агрэсту й малін.* Ст. *Сёлета шмат агрэсту.* Альгова Віц. (Ксл.)

●**агрэць,**—*см. под грэць.*

●**а́груст**-*ту—агрыст.* Нсл. 2. *Агрусту нашчыпаў поўную пазуху.* Нсл.

●**агрыбе́ць,**—*см. под грыбець.*

●**агры́за**-*зы, общ.*—сварливый-вая, дурного нрава. Дсл. *Дзеўка агрыза.* Дсл. *См. агрызак 2.*

●**агры́зак**-*зка, предл.-зку, м.* **1.**—огрызок, Шсл.; Ар. обгрызенный кусок чего-либо. Дсл. *Выкінь вон агрызак із яблыка.* Бор Сьміл. (Шсл.) *Агрызак хлеба кінь сабаку.* Дсл. *Уменьш.* **агрызачак**-*чка.* Нсл. 358. *Агрызкі, агрызачкі паеў.* Нсл.
2. сварливый-вая, дурного нрава, Дсл. тот, та, который-ая огрызается, грубо отвечает. *Дзеўка агрызак, кавалак Сібіру.* Дсл. *Агрызак ты сабачы, слова нікому ня спусьціш.* Нсл. 358.

●**агрыз-а́цца**-*нуцца,—см. под грызціся.*

●**агры́зьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—*агрыза, агрызак 2.* Нсл. 358. *З усёга сяла не перагрызуць нашага агрызьніка, нашу агрызьніцу.* Нсл.

●**агры́зьніца**-*цы-цы, ж. к"агрызьнік".* Нсл. 358.

●**а́грыст**-*ту, предл.-це, м.*—крижовник [Ribes grossularia]. Нсл. 2. *См. ягрыст.*

●**а́грыставы**-*вая-вае*—относящийся к крижовнику или сделанный из крижовника. Нсл. 2. *Агрыставы куст, ліст.* Нсл. *Агрыставая ягада.* Нсл. *См. ягрыставы.*

●**а́грысьнік**-*ка, предл.-ку, м.*—кустарник крижовника. Ксл.; Нсл. 2. *Абкалоўся на агрысьнік.* Доўжа Куз. (Ксл.)

●**агу́**, *междомет., выражает* **1.** удивление: ах. Нсл. 2.—ах. МГсл. *Агу, і сьледу няма!* Нсл. *Пытаўся каравай у перапечы, ды кудэй сьцежка да клеці? Агу! ты караваюварапаю, часта ў клеці бываеш, сьцежкі, дарожкі ня знаеш.* Свадеб. песня, Нсл.

2. укор, неудовольствие: эх! Нсл. 2. —укоризну, (Дсл.) или отсутствие всякой надежды. Гсл. *Агу, што ты зрабіў!* Нсл. *Агу, які ты!* Нсл. *Агу, што ты нарабіла!* Гсл. *Агу — і сьледу няма яго!* Гсл. *Крычаць бабы, каб ішоў ты зганяць коні. Прачніся! Агу, будзе бяда!* Гарэцкі: Песьні, 58. *Агу, мой сынку, знаць, ты зрадзіш мяне, знаць, ты мяне, сынку, пакінеш.* Дсл.

3. печаль, горе. Дсл. 4.

4. неожиданность. Дсл. 4. *Агу, разумныя! Дурань усіх перайшоў.* Дсл.

5. Да,*утверждение.* Ксл. *Пойдзем да дому? — Агу, братка ты мой.* Лужасна Куз. (Ксл.)

●**агу́дзіць, агу́джаны,**—*см. под гу̀дзіць.*

●**агу́зьзе**-*зя, предл.-зю; мн. ч.-зі-зяў, ср.* **1.** то, что находится сзади, заднее(зад—*"гуз"*). Гсл.

2. задняя часть штанов. Гсл.

●**агу́каньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —клеветник, поноситель.

●**агу́каньніца**-*цы-цы, ж.*—клеветница, поносительница.

●**агу́к-аць**-*а̀ць,—см. под гу̀каць.*

●**агукну́ць,**—*см. под гука̀ць.*

●**агукну́цца,**—*см. под гука̀цца.*

●**агу́л**-*лу, предл.-ле, м.*—опт, гурт. Нсл. 358. *Кладзі ўсё ў вагул.* Нсл. *Гэта да агулу належа.* Нсл.

●**агу́лам,** *нареч.* **1.**—вообще. МГсл.; Гсл.; Шсл. *Агулам чалавек нічога ня робе.* Ст.

Агулам кажучы—говоря вообще. Гсл.

2. всё вместе, сразу без разбора, не делая различий.

3. оптом,(Гсл.; Шсл.; Нсл. 358; Дсл.) гуртом. Ксл. *Агулам гусі прадаваць выгадней.* Пустынкі Сян. (Ксл.) *Кладзі агулам усё.* Нсл. *Скажы, што будзе агулам каштаваць?* Нсл. *Агулам купляй — танней будзе.* Ст. *Цанаваў усё агулам.* Дсл. *Кладзі ўсё агулам.* Тм.

4. сообща, вместе. Ксл. *Агулам хату ўзбудавалі.* Мішкава Куз. (Ксл.)

5. скопом, сплошной массой. Дсл. *Арэхі земляныя ядуць. Капаюць іх, ідзе руча̀й вялікі; ляжаць яны там агулам і пляцёнкаю.* Ельн. (Дсл.)

●**агу́льна,** *нареч.* **1.**—вообще. Нсл. 358; Дсл. *Усі вы агульна п'яніцы.* Нсл.

2.—*агулам 2. Агульна няма чаго вінаваціць усіх.* Ст.

3. оптом. Нсл. 358; Дсл. *Агульна прадаў свой тавар.* Нсл. *Тавар прадаў агульна.* Дсл.

4. сообща. Ксл. *Агульна ўзяліся зрабіць мост.* Навікі Віц. (Ксл.)

●**агу́льны**-*ная-нае,* **1.** общий, Гсл.; Ксл. принадлежащий многим, всеобщий. *Ср. супольны.*

2. оптовый. Нсл. 358; Дсл. *Агульная продаж.* Нсл.

3. (*грамм.*)—нарицательный. МГсл.

●**агульта́іцца,**—*см. под гульта̀іцца.*

●**агу́ра**-*ры, общ.*—лодырь. Мікалаўшчына Стаўп. *Агура — такі, што лянуецца й апусьціўся.* Мікалаўшчына Стаўп.

●**агурэнь**-*рня̀, общ.*—апатичный, ленивый (человек, животное). Міх. *Но, агурэнь! яго цяжка раскратаць.* Міх.—грубиян, упрямец. Нсл. 358. *Агурня ня вось прысіліш што рабіць.* Нсл.

●**агурэць**-*эю-эеш-эе, соверш.*—облениться, Ксл. стать апатичным. Міх. *Ён агурэў, што ня хоча й павярнуцца.* Міх. *Ён агурэў і да людзёў ня хоча высьці.* Міх. *Так агурэў я, што й есьці лянуюся.* Ходцы Сян. (Ксл.).

●**агу́рлівасьць**-*ці, ж.*—ослушание, упрямство. Нсл. 359. *Адганю тваю агу̀рлівасьць.* Нсл.

●**агу́рлівы**-*вая-вае*—ослушный, упрямый. Нсл. 359.

●**агу́рны**-*ная-нае*—непослушный, упрямый, Нсл. 359 упрямый, лентяй, ослушник. Твер. (Даль). *Агурны малец.* Нсл.

●**агу́рскі**-*кая-кае*—грубый и упорный. Кал. (Даль).

●**агу́рства**-*ва, ср.*—грубиянство, непослушание. Нсл. 359. *Надабе адагнаць гэта агурства.* Нсл.

●**агу́рыцца**-*руся-рышся, несоверш.* **1.**—лениться и не заботиться о своем внешнем или внутреннем облике, стать неопрятным, неряшливым и т.п. Мікалаўшчына Стаўп.

2. упрямиться, ослушиваться, грубить. Нсл. 359. *Не агу̀рся.* Нсл. *Соверш.* **заагу̀рыцца.** Нсл. 359. *Заагу̀рышся, біт будзеш.* Нсл.

●**а гы́ля!** *междомет.*—возглас, которым отгоняют гусей.

●**ах,** *междомет.* **1.** при выражении горя, печали. Шсл. *Ах ты, горачка маё!* Ст.

2. при выражении удовольствия. *Ах, які смачны квас, ня ўесьціся!* Ст.

3. выражает удивление.

4. выражает испуг. Ксл. *Ах, як я спалохаўся!* Буднікі Беш. (Ксл.)

●**ахорац**-*рца, предл.-рцу, м.*—кукиш. Ксл. *Я адзяржаў за працу ахорац.* Ходцы Сян. (Ксл.)

●**ахова**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—сохранность, укрывательство. Гсл.

•**ахоцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—охота, (Нсл. 386) страсть. Дсл. *У яго ахоцьця няма ні да чога.* Нсл. *З ахоцьцю за яго йдзець.* Нсл. *У яго вялікае ахоцьце да картаў.* Дсл.

•**ахоцьцю,** *нареч.*—охотно (Дсл.), с охотою, Нсл. 386 добровольно. *Ахоцьцю пацоў у некруты.* Нсл. *Ахоцьцю наняла̀ся дзеўка.* Дсл. *Дзеўка пашла замуж не сваею ахоцьцю.* Дсл.

•**ахоча,** *нареч.*(*к ахочы*)—охотно. Нсл. 386. *Ахоча робе.* Нсл. *Ахоча ўзяліся за работу.* Тм.

•**ахочы**-*чая-чае*—охотный. *Хто бы быў з просьбамі ахочым, пакорным сэрцам у доме Божым, у мячыці, даруе Пан Бог яму грахі.* Кіт 31а6. *Ахоч да пісьмені.* Нсл. 416(под *пісьмя*).

•**аха́ха**-*хі*—верзила; здоровый, рослый человек, "косая сажень в плечах". Раст.: Смоленск 150.

•**аха́яць,** *ахаю-аеш-ае; повел.-а̀й-а̀, соверш., перех.*—соблюсти чистоплотность, Ксл. соблюсти опрятность. *Хоць бы ты сам сябе ахаіў.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.) *Каб я вам не дазваляла мыцца, дык вы маеце вымыцца, бо надабе сам сябе ахаіць.* Войш.

•**аха́яцца,** *аха̀юся-а̀ешся*—обчиститься. Шсл.; Ар., *соверш. Ніяк не аха̀яцца ад гэтага бруду.* Ст.

•**аха́йлівасьць**-*ці, ж.*—чистоплотность; склонность к поддержанию чистоты. Ар.; Ск.

•**ахайлівы**-*вая-вае*—склонный к поддержанию чистоты, чистоплотный. Ар.; Ск.

•**аха́йнасьць**-*ці, ж.*—опрятность. Гсл.; Ар.; Ск.

•**ахайны**-*ная-нае*—опрятный. Ск. *Ахайная людзіна̀.* Ар. *Ахайна апрануўся.* Ар. *Ахайна ў хаце.* Ск. *Ахайны дамок.* Ск.

•**аха́лак**-*лка, м.*—короткая толстая палка. Ксл. *Ён выцяў сабаку ахалкам.* Луб'ева Аз. (Ксл.)

•**ахамяну́цца**-*нўся-нѐшся, соверш.*—спохватиться. Ар.; Гсл. *Я ўжо й пашоў, але потым ахамянуўся, што ня ўзяў із сабою грошы.* Ар. *Дзе ж авечкі... Вой блазнота... Ну й дадуць табе, браток! — Тут Сымон ахамянуўся, бегчы кінуўся кулём.* С. Музыка, 22.

•**аха́п-аваць**-*іць-леваць-ляць,—см. под ха̀паць.*

•**ахап-і́цца**-*левацца-ляцца,—см. под ха̀пацца.*

•**ахаронны**-*ная-нае*—охранный.

•**ахарона**-*ны-не, ж.*—охранение, защита, (Дсл.); Нсл. охрана. *Бог нам найлепшая ахарона.* Нсл. *Стары муж маладой жонцы благая ахарона.* Дсл.

•**ахараня́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-я̀й-я̀йма, несоверш., перех.*—охранять, (Нсл. 386) защищать. Дсл. *Бог нас ахараняе, ахароне ад усякае бяды.* Нсл. *Сабака ахараняе стаду ад ваўкоў.* Дсл. *Соверш.* **ахараніць**-*ню̀, хароніш-не.*—охранить. Нсл. 386. *См. ахараняць. Прич.* **ахаронены**—охраненный, сбереженный. (Дсл.); Нсл. 386. *Яблыкі, добра ахароненыя, далежылі да Вялікадня.* Нсл.

•**ахараня́цца,** *-я̀юся-я̀ешся*—оберегаться.сл. 386. *Ахараняйся, дзяцятка, ад усякага ліхога ўчынку, ад благога таварыства.* Нсл.

ахараніцца-*нюся-ахаронішся, соверш.*(*к ахараняцца 2*).

•**ахара́так**-*тка, м.*—объедок, остаток. Ксл. *Давядзецца імне даношаваць твае ахара̀ткі.* Сухарукава Аз. (Ксл.)

•**ахі́лім**-*ма, предл.-ме, м.*—длинная широкая одежда в виде плаща, ниспадахожая до земли, мантия.

•**ахін-а́ць**-*ены-уты-ўць,—см. под хінуць.*

•**ахін-а́цца**-*ўцца,—см. под хінуцца.*

•**ахла**-*лы-ле, ж.*—тысячелистник, Achillea millefolium. Дсл.

•**ахля́лы**-*лая-лае*—ослабевший. Растсл.

•**ахлу́павата,** *нареч.*—некруто. Ксл.

•**ахлупны́**-*на̀я-ное*—охватывающий, верхний. Ксл. *Становячы хату паклалі ахлупны̀я й скончылі.* Хмары Куз. (Ксл.).

•**ахмурэць,**—*см. под хмурэць.*

•**ахра́к**-*ка̀, предл.-кў; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** плевок мокроты. Шсл. *Мост у хаце ў вахракох.* Ст. *Увелич.* **ахрачы́шча**-*ча; мн. ч.-чы-чаў.* Шсл. *Ахрачышчы тыя на шапцы.* Ст.
2. насмешка и ругань на слабосильного. Шсл. *Анан наш — чысты ахрак.* Ст. *Вой ахрак ты, адзін рады не дасі мяху!* Ст.

•**ахра́пак**-*пка, м.*—ствол качана капусты. Ксл. *Ахрапкі мы пасеклі сьвіньням.* Асінаўка Беш. (Ксл.)

•**ахрап'е-п'я,** *предл.-п'ю, ср.*, НК: Очерки, 423.—**ботва** овощей. Ксл. *Пайдзі налам ахрап'я.* Копцевічы (Ксл.)

•**ахрыбці́ся**-*бчўся-бцішся, соверш.*—взять на себя тяжёлую ношу, от которой спина гнется. Дсл. *Ахрыбціўся нёсшы жыта, ажно ў роце горка стала.* Дсл.

•**ахры́-пці**-*па̀ць,—см. под хры̀пці.*

•**ахрысьці́ць,**—*см. под хрысьціць.*

•**ахрысьці́цца,**—*см. под хрысьціцца.*

•**ахвота**-*ты, дат., предл.-це, ж.*—охота (желание, Гсл.; Ксл.), Ар.; Гсл.; Шсл. *З ахвотаю сягодні пайду ў лес.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Ні да чога нешта няма ахвоты.* Ст. *Ласкат.* **ахвотанька**-*кі. Да работанькі няма ахвотанькі. Послов.* Рапан: Прык. 118.

ахвота да яды—аппетит. Куцевічы Аш. *Няма ахвоты да яды.* Рэч. (Пет. II, 263).

у вахвоту—в выражениях: *у вахвоту рабіць, вучыцца, араць* и под.

•**ахвотна,** *нареч.*—охотно. Ар.; Шсл.; Ксл. *Так ахвотна робе, што аж люба глядзець!* Ст. *Ён заўсёды ахвотна ходзе.* Азярэцк Сян. (Ксл.).

•**ахвочы**-*чая-чае*—охотный. Шсл. *Чаму, ён ахвочы на чужое.* Ст.

•**ахвіцэр**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч.-ры-раў, м.*—офицер. ПНЗ. 45; Марцінкевіч. *Ахвіцэр маёр Богу моліцца.* ПНЗ. 45. *Было двух ахвіцэраў.* "Бацьк.", Но. 1-2/437-438. *См. хвіцэр.*
•**ахвіцэрскі**-*кая-кае*—офицерский. *Убраў у вахвіцэрскую адзежу.* Н. (Афанасьев, I, 1913, 211). *См. хвіцэрскі.*
•**ахці мне!** *междомет., означает:* **1.** печаль. *Ахці мне беднаму.* Нсл. 9.
2. удивление: неужто? *Ахці мне! альбо гэта праўда?* Нсл. *Каравайніцы п'яніцы, усе цеста пакралі, па кішэнях паклалі. Ахці мне прышло: у кішані цеста абышло.* Нсл.
•**ад,** *предлог с род. пад.*—от. Ар.; Шсл.; Гсл.; Нсл. 360; Вост. (Даль); Ксл. **1.** указывает на отношения простора: от. *Адступіся ад акна. Ад хаты да сьвірна дзесяць сігнёў. Яблык ад яблыны недалёка коціцца.* *Послов.*, Ар.
В соединении с предл. *"да"* и вторым существительным употребляется для указания границ, ы которых происходит движение, действие-**ад... да**—от... к. *Гаспадыня абярнўся хадзіла ад печы да столу, і ад столу да печы.* (*Ідуць*) *ад столу к полу.* НК.: Очерки 52, Но. 99.
2. отношения времени: от. *Ад другадня да сыботы йшоў дождж.*
3. отдаление: от. *Адмовіцца ад паслуг, Адвучыць дзяцё ад пелькаў. Схавацца ад дажджу.*
4. в соединении с числ. и предл. *"да"* с вторым числ. употребляется для обозначения величин, что-то граничивающих: от... до. *Цяпліня бывала ад асьмінанцаёх да сараку градусаў.*
5. употребляют, указуя на лицо, предмет, явление и т.п, которые являются источником чего-л.: от. *Ад бацькі спала яму ладная гаспадарка. Ведамкі ад прыяжджомых.*
ад бацькі й маткі—после смерти отца и матери. Дсл. *Ад бацькі й маткі дзеці засталіся дурнэнькімі.* Дсл.
ад каго (гукаць, пісаць...)—говорить, писать и т.п. от имени кого-л. *Мовіў ад Елея.* Кіт. 2а7. *І халопе Мой, чы сам ад сябе мне кланяешся, чы з Майго прыказаньня?* Кіт. 4а15.
употребляют, указывая на лицо, от которого кто испытывает что-л.: от. *Шмат яна ўцёрпела ад сьвякрыві.*
6. отношения причины: от. *Чатырох рэчаў шайтан баіцца і ўцякае... ад голасу азаннага...* Кіт. 1а11. *Ад чаго табе стала: ці ад круп, ці ад сала?* Беліца Сян. (Ксл.).
7. употребляют, указывая на состояние, явление, лицо, против которых что-л. *"ужываецца"*. *Замкі ад злодзеяў. Лекі ад хваробы.*
8. употребляют при противоставлении одного к другому (однех к другим): от. *У цямноце нельга было адрозьніць сваіх ад чужых.*
адходзіць, адысьці ад розуму,—*см. под розум.*
слова ад слова,—*см. под слова.*
9. употребляется вместе с наречием *"далёка"* для обозначения отдаления. *Жыву цяпер у шумнай сталіцы, далёка ад цябе.* Пушча (Калосьсе, Но. 1/16, 19139, стр. 15). *Я ад вас далёка, бацькаўскія гоні.* Купала.
•**адонак**-*нка, предл.-ку, м.* **1.** подкладка из веток ля стога сена. Шсл. *Стог стаіць на высокім адонку.* Ст.
2. остатки от хлебной, Дсл. или сенной скирды. Нсл. 360. *Адонак сена годзіцца толькі на подсьцілку.* Нсл. *Адонак жыта асобна малаціць трэба.* Нсл.
•**адоньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** остатки (скирды, С.) сена. Дсл.
2. все находящееся внизу (у дна, С.) Нсл. 360. *Адоньня сена коні не ядуць.* Нсл. *Адоньне жыта прытхлю пахне.* Тм.
•**адабраць,**—*см. под берці.*
•**адабрацца,**—*см. под берціся.*
•**адагр-аваць**-*эць,—см. под грэць.*
•**адагр-авацца**-*эцца.—см. под грэцца.*
•**адазвацца,** *адзаўся-вёшся да каго, соверш., юрист.*—аппелировать. *Гдзе бы ся каму суд падкаморага ня подле права відзеў, тагды па галоўнай сказьні рэчы самае вольна кажнай старане адазваціся з тым да Суду Галоўнага.* Стт. 352. *Отгл. имя сущ.* **адазваньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—апеллирование. *Па адазваньню, пакуль ся перад Судам Галоўным старана правам разапруць, суд адправы чыніці ня маець.* Стт. 262. *Несоверш.* **адзывацца**-*аюся-аешся, да каго*—апеллировать. *Хто ся адзавець, ня маець судзьдзі слоў сарамотных мовіці, адно тымі словы паведзіці: панове судзьдзі, тое сказаньне ваша мне ся відзіць ня подле права, адзываюся да Суду Галоўнага.* Стт. 262.
2. *чым,*—обнаруживать запах, Нсл. 359. иметь постоянный привкус, запах, припахивать, отдавать чем-л. *Соверш.* **адзаўнуцца**-*нуся-нешся, област.*—отозваться. Дсл. *Ганчак адазваўся.* Красьн. (Дсл.). *Адзаўнуўся ўрове*—отозвался во рву. Дсл. *Отгл. имя сущ.* **адзываньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—апеллирование. *А адзываньне із суду да Галоўных судзьдзяў.* Стт. 262.
•**адажмаць,**—*см. под жмаць.*
•**адамова галава**—ночная бабочка-бражник, мертвая голова. Дсл.
•**адамашка**-*шкі, дат., предл. адамашцы, ж.*—шелковая материя с узорами (камка, Гсл.) Нсл. 3; Гсл. *Кабат із адамашкі.* Нсл.
•**адамашкавы**-ая-ае—камчатый. МГсл.; Гсл.
•**адамкнуць, адмыкаць,**—*см. под мкаць.*
•**адапх-аць**-*нуць,—см. под пхаць.*
•**адапнуць,**—*см. под пяць.*
•**адапнуцца,**—*см. под пяцца.*

•**адаробка**-*бкі-бцы, ж.*—трубка из липовой коры для наматывания ниток для сушки. Ксл. *Калі ты імне зробіш адаробку — матаць ніткі надабе.* Спаская Сір. (Ксл.).

•**адарáць,**—*см. под араць.*

•**адарв-áньне**-*аны-аць,—см. под ірваць.*

•**адарваáцца,**—*см. под ірвацца.*

•**адасобніць,** *-ню-ніш-не, соверш., перех.* —уединить (изолировать, С.). *Несоверш.* **адасабняць**-*яю-яеш-яе*—уединять. МГсл.

•**адасобніцца**-*нюся-нішся, соверш.*—уединиться. *несоверш.* **адасабняцца**—уединяться.

•**адасляць, адсьцілаць,**—*см. под слаць, сьцялю.*

•**адаслáць, адсылáць,**—*см. под слаць, шлю.*

•**адаслáцца, адсьцілáцца,**—*см. под слацца, сьцялюся.*

•**адбоіна**-*ны, дат.*—*не, ж.*—отбой. Нсл. 371. *Адбоінгы ня маешм ад яго.* Нсл. *См. адбіцьцё 2.*

•**адбой**-*ою, предл.-ою, м.* **1.** ответный удар. Шсл. *Як даў адбой, дык кацёлка разьбілася.* Ст.

2. клеймо для дров и др. лесного материала. Шсл. *Нешта ня відаць адбою на дровах.* Ст.

•**адбойка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** оскрёбки от столярной работы. Дсл. *Ляціць адбойка.* Дсл.

2. отрезы от досок. Дсл. *Засталася адбойка.* Смол. (Дсл.).

•**адбарона**-*ны-не, ж.*—сопротивление. Мгсл.

•**адбараніць,**—*см. под бараніць.*

•**адбараніцца,**—*см. под бараніцца.*

•**адб-áвіць**-*аўляць,—см. под бавіць.*

•**адб-áвіцца**-*аўляцца,—см. под бавіцца.*

•**адб-éгчы**-*ягаць,—см. под бегчы.*

•**адбéрці, адбірáць,**—*см. под берці.*

•**адбéрціся,**—*см. под берціся.*

•**адбірáнка**-*нкі-нцы, ж.*—пласт сена. Юрсл. *З адбіранак кладуць копы — 20 штук у капу.* Юрсл. *Заўсёды так заведзена: звычайная адбіранка — пуд вагі.* Тм. *См. перабіранка. Уменьш.* **адбіраначка**-*чкі-чцы.* Юрсл. *Нарабіў адбіраначак — будзе прыкопак.* Юрсл.

•**адбітак**-*тку, м.* **1.** отпечаток. МГсл.

2. оттиск.

•**адб-іты**-*івáць-іць-іцьцё,—см. под біць.*

•**адбівáньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.**—обмолоченная солома. Дсл. *Кармлю кароўку адным адбіваньням.* Дсл.

2. *см. под біць, адбіваць.*

•**адб-івáцца**-*іцца,—см. под біцца.*

•**адбівіны-н,** *единств. ч. нет.*—обмолоченная солома. Дсл. *Дай карове адбівін.* Дсл.

•**адбрахáць,**—*см. под брахаць.*

•**адбрахáцца,**—*см. под брахацца.*

•**адбудова**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—восстановление. Гсл.

•**адбуд-оўваць**-*áваць,—см. под будаваць.*

•**адбуд-оўвацца**-*авацца,—см. под будавацца.*

•**адбывáць**-*ыць-ываньне-ыты,—см. под быць.*

•**адб-ывáцца**-*ыцца,—см. под быць.*

•**адгоджаны,**—*см. под гадзіць.*

•**адгокаць,**—*см. под гокаць.*

•**адгосткі**-*каў, единств. ч. нет.*—отдача визита. Сопаць Бел. (Дсл.)

•**адгоцаць,**—*см. под гоцаць.*

•**адгоцацца,**—*см. под гоцацца.*

•**адгад-áць**-*аваць-аны-аньне,—см. под гадаць.*

•**адгáдка**-*дкі-дцы, ж.*—ответ на загадку, — разгадка, отгадка. Ар.

•**адгáдлівы**-*вая-вае*—быстро отгадывающий, постигающий задачу(загадку, С.) Нсл. 372, способный отгадывать. Дсл. *Адгадлівы хлапец! Ніхто так уборзьдзе не адгадае загадкі як ён.* Нсл. *Адгадлівы дзяцюк, такі масьцюк заданьні адгадаваць.* Дсл.

•**адгадунцы**-*цоў*—разгадки. Гсл.

•**адгадзіць, адгаджáць,**—*см. под гадзіць.*

•**адга-дзіцца**-*джацца,—см. под гадзіцца.*

•**адганашыць,**—*см. под ганашыць.*

•**адгара-дзіць**-*джаць,—см. под гарадзіць.*

•**адгара-дзіцца**-*джацца,—см. под гарадзіцца.*

•**адгар-áць**-*эць,—см. под гарэць.*

•**адгарнýць,**—*см. под гарнуць.*

•**адгарнýцца,**—*см. под гарнуцца.*

•**адгартáць,**—*см. под гарнуць.*

•**адгэнуль,** *нареч.* **1.**—от того времени. Ар.; Вал.; Вял.; Барн.; Мен.; Мл. *Адгэнуль, як бацька памер, пачалося ў нас ліха.* Ар.

2. оттуда, от того места. Ар.; Барн.; Вал.; Вял.; Мен.; Маг. *Касілі адгэнуль дагэтуль.* Ар.

•**адгэтуль,** *нареч.* **1.**—отныне, от сего времени. Ар.; Вал.; Вял.; Барн.; М.; Маг. *Адгэтуль будзем начай рабіць.* Ар.

2. отселе, отсюда. Ар.; Барн.; Вал.; Вял.; Мен.; МГсл.; Нсл.372.; Ксл.; Дсл. *Адгэтуль пачынаецца наша сенажаць і цягнецца дагэнуль.* Ар. *Адгэтуль далёка рака.* Нсл. *Адгэтуль мы пойдзем лёгка.* Капланы Сян. (Ксл.)

•**адгрыз-áць**-*ьці,—см. под грызьці.*

•**адгрыз-áцца**-*ьціся,—см. под грызьціся.*

•**адгрымéць,**—*см. под грымець.*

•**адгý-дзіць**-*джаны,—см. под гудзіць.*

•**адгук-áць**-*нуць,—см. под гукаць.*

•**адгук-ацца**-*ацца-нуцца,—см. под гукацца.*

•**адгырк-авацца**-*нуцца,—см. под гыркаць.*

•**адход**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.**—уход, отшествие, Нсл. 382 отход. *Па тваім аходзе.* Нсл.

2. убежище от кого-либо. Нсл. 382. *Адходу няма ад дакучнікаў.* Нсл.

•**адходны**-*ная-нае,* **1.** назначенный для отхода. Нсл. 382. *Адходны дзень.* Нсл.

2. (*церк.*)—прощальный(отходный, С.) Нсл. 382. *Адходную малітву чытаў.* Нсл.

•**адходзе,**(*безлич.*), **адходзіць,**—*см. под ісьці.*

•**адходзіцца,**—*см. под ісьціся.*

•**адхон**-*ну, м.* **1.**—отлогость, покатость. Гсл.
2. уклон, МГсл. склон. *Дэбае варона на адхон затону, стала над вадою і — бух з галавою!* С. Музыка, 78.
3. откос. МГсл. *Восень шэрыя заслонкі моўчкі клала на адхон.* С. Музыка, 34.
•**адхона,** *нареч.* **1.**—отлого. Нсл. 382. *Дарога йдзець адхона.* Нсл.
2. поодаль, Нсл. 382. отклонив немного. *Адхона нясі, каб не абліўся.* Нсл. *Пастаў адхона ад сьцяны.* Нсл.
•**адхоны**-*ная-нае*—отлогий, Гсл.; Нсл. 382 пологий. Гсл. *Бераг адхоны, можна ёмка спусьціцца.* Нсл. *Адхоная гара.* Нсл. *См. спускля̀сты.*
2. покатый. МГсл.
•**адхоплены, адхапі̇ць,**—*см. под хапі̇ць.*
•**адха́кацца,**—*см. под ха̀кацца.*
•**адха́п-аваць**-*і̇ць-ляць-ну̇ць,*—*см. под хапаць.*
•**адхапі̇цца,**—*см. под хапа̀цца.*
•**адхін-а́ць**-*у̇ць,*—*см. под хіну̇ць.*
•**адхін-а́цца**-*у̇цца,*—*см. под хіну̇цца.*
•**адхіне́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—отступление, уклонение, отклонение. **Лірычнае адхіненьне**—лирическое отступление.
•**адхісну́ць,**—*см. под хіста̀ць.*
•**адхісну́цца,**—*см. под хіста̀цца.*
•**адхля́снуць,**—*см. под хля̀скаць.*
•**адхліп-а́ць**-*ці,*—*см. под хлі̇паць.*
•**адхвастá́ць,**—*см. под хваста̀ць.*
•**адху́к-аць**-*нуцца,*—*см. под ху̇каць.*
•**аддохці,**—*см. под дохці.*
•**адда́л-іць**-*ены-еньне,*—*см. под да̀ліць.*
•**адда́леч,** *нареч.*—издали. Шсл. *Аддалеч стань ды глядзі.* Ст.
•**аддал-я́ць**-*іць,*—*см. под да̀ліць.*
•**аддал-я́цца**-*іцца,*—*см. под да̀ліцца.*
•**адда́ль:** *пушчаць у ваддàль*—медлить. Ар. *Гэну дзяўчыну надабе цяперака браць, а ня пушчаць у ваддаль.* Ар. *Соверш.* **пусьціць у ваддáль**—замедлить. Ар.
пайсьці ў ваддáль—замедлиться, затянуться, задержаться. Ар. *Справа пашла ў ваддаль.*
•**аддáнасьць**-*ці, ж.*—преданность. МГсл.
•**аддарав-á́ць**-*а̀ны-а̀ньне,*—*см. под дарава̀ць.*
•**аддáтак**-*тку, предл.-тку, м.*—то, что отдано. Нсл. 60. *Ранейшых аддаткаў я ня ўлічыў.* Нсл.
•**адд-авá́ць**-*а̀ць,*—*см. под дава̀ць.*
•**адд-авá́цца**-*а̀цца,*—*см. под дава̀цца.*
•**аддýха**-*ухі-усе, ж.*—передышка. Юрсл. *Дай мне аддуху.* Нсл. 359. *Аддухі не даюць, просячы.* Тм. *Аддухі дзяцё не даець.* Дсл. *Рабіў без аддухі.* Юрсл. *Аддухі няма.* Тм.
•**аддудораваца**—выдаваться вперед, топорщиться. Дсл. *Багатыр ідзець — кішэні аддудоруюцца.* Дсл. *См. аддудураваца.*

•**аддудýраваць**-*рую-руеш-руе; повел.-руй-руйма, несоверш., перех.*—выставлять вперед, оттопыривать. Нсл. 373. *Не аддудуруй пазухі.* Нсл. *Соверш.* **аддудýрыць.** *Нешта ты аддудурыў сваё крысо, пакажы, што там у цябе.* Нсл. *Прич.* **аддудýраны**—выдавшийся, оттопыренный. Нсл. *Нешта твая кішаня аддудурана.* Нсл.
•**аддудýравацца**-*руюся-руешся, несоверш., возвр.*—надыматься, выдаваться вперед, (Дсл.) оттопыриваться, Нсл. 373. топорщиться. Дсл. *У цябе пазуха аддудуруецца, аддудурылася нешта.* Нсл. *Соверш.* **аддудýрыцца**-*руся-рышся*—выдаться вперед, оттопыриться. (Растсл.; ПНЗ); Нсл. *Адзежа, пуза аддудуруецца, аддудурылася.* Нсл.
•**аддуды́рыць**-*ру-рыш-ра,* **1.** — *аддудурыць. Чым ты аддудырыў кішэні?* Юрсл.
2. отставить, протянуть в сторону. Юрсл. *Аддудырыць руку.* Юрсл. *Зазлавалася, губы аддудырыла й пашла.* Тм.
Прич. **аддуды́раны, 1.**—*аддудураны. Ідзець — кішэні аддудыраны, як тама па цагліне ляжыць.* Юрсл.
2.—отставленный, протянутый в сторону. Юрсл. Юрсл.
•**аддуды́рыцца**—*аддудурыцца. Сарочка аддудырылася ад ветру.*
•**адды́ха,** *аддыхі, аддысе. ж.* —передышка. *Песьні бяз краю, без пачатку, без аддыхі.* Гарэцкі: Песьні, 55. *Ср. воддыш.*
•**аддыхáньне,** *-ня, ср.*—передышка. *Дождж пашоў — парабку на аддыханьне, гаспадару на ўздыханьне.* Дсл. *Зьбірайцеся, хмаркі, у кучкі, ды няхай дожджжык будзе — гаспадаром на ўздыханьне, а жнейкам на аддыханьне.* Нсл. 359.
•**аддых-áць**-*ну̇ць,*—*см. под ды̇хаць.*
•**адэ-эст!** *междомет.*—окрик пастуха на коров, когда те гонятся к стаду или отгоняются от потравы. Шсл. *Адэ-эст куды!... Адэ-эст сюды!* Войстрава Сьміл. (Ксл.)
•**ад'ех-аць**-*аццa,*—*см. под ехаць.*
•**ад'езьдзіны**-*н, единств. ч. нет.*—подарок, даваемый слугам хозяина отъезжающими гостями. Нсл. *Ад'езьдзін нікому ня даў; такі скупы!* Нсл.
•**ад'емнік лесу**—отдельная часть леса, выдавшаяся в поле. Дсл. 565.
•**ад'-éсьці**-*ядаць,*—*см. под есьці.*
•**ад'éсьціся,**—*см. под е̇сьціся.*
•**ад'яжджáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—отъезд. Гсл.
•**ад'яжджáць,**—*см. под ехаць.*
•**ад'я̀ліцца,**—*см. под я̀ліцца.*
•**аддзогаць,**—*см. под дзогаць.*
•**аддзе́л**-*лу, предл.-ле, м.* **1.**—отдел.
2. двор, образовавшийся после раздела семьи. Шсл. *Брат жывець на аддзеле.* Дукарка Сьміл. (Шсл.) *Вон на тот час быў на сваём хлебе, у ваддзеле ад айца.* Гордз. Ак. XVII, 7.
3. отряд. МГсл.

•**аддзельны**-*нага, во смысле им. сущ.*—отделившийся. *Ідзе ты быў? У ваддзельнага.* Ельн. (Дсл.)

•**аддзе́рж-аваць,** *аддзяржа̀ць,—см. под дзяржаць.*

•**аддз-е́рці**-*іра̀ць,—см. под дзѐрці.*

•**аддзя́каваць,**—*см. под дзя̀каваць.*

•**аддзял-я́ць**-*і̀ць,—см. под дзялі̀ць.*

•**аддзял-я́цца**-*і̀цца,—см. под дзялі̀цца.*

•**аддзя́чыць,**—*см. под дзя̀чыць.*

•**аддзірлівы**-*вая-вае, охотн.*—гонящий зверя не дружно (о собаке). Дсл.

•**аддзу́нуць,**—*см. под дзу̀нуць.*

•**адзоў,** *адзову, предл.-зьве, м., юрид.*

1.—аппелляция. *Хто бы ся бяз прычыны слушае ад суду падкаморага адзоў учыніў, тот павінен заплаціці віны падкамораму шэсьць рублей грошай.* Стт. 352. *За адзовам маюць быці высланы ад Суду Галоўнага камісары.* Стт. 352.

2. отзыв, Нсл. 373. отозвание. Тм. *Адзоў ад работы.* Нсл.

•**адзоўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —апеллятор.

•**адзоўніца**-*цы-цы, ж.*.—апелляторша.

•**адзоўны**-*ная-нае, юрид.*—апелляционный.

•**адза́баль, адза́быль, адза́былі,** *нареч., област.*—в самом деле, действительно. Ксл. *Адзабаль кажу, што не пайду.* Рыбчына Сір. (Ксл.) *Адзабыль Міхась пашоў.* Міхалі Куз. (Ксл.). *Адзабылі я здурэла!* Канавалава Куз. (Ксл.) *См. адзаль.*

•**адза́бальны**-*ная-нае*—старый,(? **С.**) Дсл. действительный? **Адзабальнае павѐданьне**—старый рассказ. Барада Парэц. (Дсл.) *Ср. адзабаль.*

•**адза́былі,**—*см. под адза̀быль.*

•**адза́дні**-*няя-няе*—задний. МГсл. *Адзаднія малцы на конях, у зьнізах, штырхаюць іх пад бокі нагамі.* Дзьве Душы, 110.

•**адза́ду,** *нареч.*—сзади, (Дсл.; Нсл. 373) позади. Гсл. *Ён шпарка шчэз у вагоне, быццам уцягнены нейкім адзаду.* ЗСД 229. *Засталося туманным сном нейдзе адзаду.* Тм. 279. *Ідзе Васіль? — Васіля няма. Адзаду едзе, застаўся.* Дсл. *Яна адзаду прышла.* Реч. у. *Чуецца адзаду нейкае хрупаньне.* Гарэцкі: Песьні, 56. *Уменьш.* **адза́дку**—сзади. *Адзадку едзе.* Нсл. *Сядзь, дзевачка, у вазочку адзадку.* Дсл.

•**адзале́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, соверш.*—отмёрзнуть, пропасть. Ксл. *Адзалѐла расада.* Бікава Сян. (Ксл.). *Ср. золка.*

•**адз-аўну́цца**-*ыва̀цца,—см. под адазва̀цца.*

•**адзїмак**-*мку, м.*—мороз, бывающий после тёплых дней в начале весны. Нсл. 373. *Сёлета адзімак ня горы зімы дзяржыць.* Нсл.

•**адзін, адна, адно;** *род. аднаго и област. аднагà, аднаѐ, аднаго* (*аднага*)*; дат. аднаму, аднэй, аднаму; твор. з адным, аднэй, адным; предл. пры адным, аднэй, адным; мн. ч. адны, адных, адным...* —один, одна, одно. *Адны вы разумныя.* Нсл. 359. *Адзін хоць зьеж вала — адна хвалà. Послов.* Нсл. *Мяне аднаго выправілі.* Падсады Сір. (Ксл.). *Адным возам па піва едуць, послов.*—два сапога — пара. ВК (ЛБ 1708). *Адзін чорт маляваў, послов.*—одним миром мазаны. ВК (ЛБ 1637). *Адзін поп хрысьціў, послов.*—одним миром мазаны. Мл. *Аднэй чаркі зь цябе досыць*—будет с тебя одной. Зьверавічы Краснап. (Бяльсл.).

Именительный падеж мн. ч. имеет полную форму *адныя,* если в другой части предложения ему соответствует числ. *другія. Адныя кажуць адно, другія — другое.* Ар.

адзін аднаго, адзін аднаму..., адна з аднэй—друг друга и т.п. *Падганяюць адзін аднаго.* ЗСД 139. *Ідуць адзін з адным.* Тм. *Праца пашла яшчэ спарней, бо адны адных падганялі.* Тм. 146. *Кажны майстат розны блеск выдае, адзін аднаго сьветласьцяю асьвячае.* Кіт. 1146б. *Адно аб адно крыло ўдарыць.* Кіт. 1186б. *Крыло адно аб адно б'ючы, ночных нэмазкараў* (*араб., багамолцаў*) *будзіць.* Кіт. 1186в. *Адных адным учынкі не агіжу.* Кіт. 1216в.

Когда роды существительных, к которым применяется числ. *адзін, адна, адно* — разные, тогда говорится: *адно аднаго, адно аднаму и т.п. Андрэіха й Іван пачалі памагаць адно аднаму.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Ня пара мы* (*дзяўчына й дзяцюк*) *адно аднаму.* ЗСД. 240.

Для определения времени употребляется род. падеж: *Аднаго разу жонка каралёва падышла да люстра.* Н.(Афанасьев III, 1914, 104). *Аднаго разу бязь ведама айца яна пашла.* Н.(Тм. IУ, 1914, 286). *Нешта аднаго разу закрычэў у вадказ.* Гарэцкі: Песьні 84.

аднаго тыдня дзяцё—недельного возраста ребёнок. Тананыкіна Росл. (Дсл. 523). (*На Севершчыне*) *"Звычайныя родавыя адменьнікі часу, прыкладам: таго году, таго ж часу; таго лета, як мой бацька памер; таго ж вечара, аднаго разу і г.д."* Раст.: Северск. 126.

По отрицании ударение переходит на один слог к началу слова: *адзін, аднаго,* но: *ні водзін, ні воднага ...*—ни один, ни одного и п.п. Ар.; Косіч 81. *Не пабачыш ужо ні воднай гадзіны.* Косіч 33. *Нам яго не караці ні воднаю віною.* Квятк. 150.

Тоже после предлога *"да",* и после других предлогов: *Пакажыце вашыя кнігі! — Яны ўсе тут. Перабралі й перагарнулі да воднай.* Корзюк.

При исчислении без существительных употребляется средний род: *адно, дваццаць адно, трыццаць адно.* Ар.

Увелич. **аднюсенькі.** Нсл.; Дсл., **адзінюсенькі,** Ар.; Ст., **адзінюткі.** Ст.—одинёхонький. Нсл.; Ар. *Адзінюткі й стаіць наш ячмень.* Ст. *Аднюсенькую мяне заставілі ў дварэ.* Нсл.

•**адзы́ч-аваць**-*ыцъ-аны-эньне,—см. под зычыць.*

•**аджон**-*ну, предл.-не, м.*—отработка жатвою. Шсл. *Пазычылі хлеба на аджон.* Ст.

•**áджа,** *частица,* **1.**—ведь. МГсл.; Раст: Северск 132; Гсл.; Нсл. 3. *Аджа ён ведаў.* Нсл. *Аджа ты быў у яе.* Раст.: Северск. 132. *Аджа ты ўзяў.* Тм.

2. вот же (напротив, Нсл.) Нсл. 3; Бяльсл. *Аджа прыехаў.* Нсл.

3. однако же, *местоим. Мы шукалі кветкі папараці. Аджа кветкі не знашлі.* Крушына, Лебедзь 43.

•**адж-áць**-*ынàць,—см. под жаць.*

•**адж-áцца**-*ынàцца,—см. под жаць.*

•**аджымáць,**—*см. под жмаць.*

•**аджы́н**-*ну, предл.-не, м.*—жатва за деньги или хлеб, прежде в долг взятые. Дсл. *Шаталаўскія бабы ўзялі збожжа на аджын.* Дсл. *См. аджон.*

•**аджы́так**-*тку, предл.-тку, м.*—пережиток. *Нашто гнятуць сялян калгасамі, уводзяць паншчыны аджытак.* Кл.: Каліна, 43.

•**адж-ывáць**-*ыць,—см. под жыць.*

•**адīнáчыць,**—*см. под інàчыць.*

•**адīсьц-евацца**-*іцца,—см. под ìсьціцца.*

•**адкосак I** (*от каса*—луч, **С.**)-*ска, предл. адкоску, м.*—отблеск, отражение. Дсл. *Мост гатоў, блішчыць, ажно адкоскі па нябёсах.* Ельн. (Дсл.)

•**адкосак II,** *м.*—мыс чего-либо(выдающаяся углом часть чего-либо, **С.**). Дсл. *Адкосак грэблі кажнага відаць.* Дсл.

•**адкотны**-*ая-ае*: *адкотны яблычак*—обращение к покойнику. Дсл. *Яблычак мой адкотны, ненаглядны мой сыночак.* Дсл.

•**адкáз**-*азу, м.* **1.**—ответ. Ар.; Шсл.; Нсл. 373; Гсл.; Ксл.; Дсл. *Ніякага адказу ня даў.* Нсл. *Няма ведама, які дадуць адказ на маю просьбу.* Ст. *Адказ, як шыла.* Нсл.—(зн. острый). *Надабе даць які адказ.* Дсл. *Якое пытаньне, такі й адказ.* *Послов.* Рапан 279.

2. ответ, ответственность. *Павінен стanавіцца і ў вадказе быці, як на завітам року.* Стт. 197.

3. завещание.

•**адкáз-аваць**-*àць,—см. под казàць.*

•**адкáзнасьць**-*ці, ж.*—ответственность. МГсл. *На беларускіх пісьменьніках ляжыць адказнасьць захаваць самаіснасьць беларускае літаратуры.* "Бацьк.", Но.1-2(437-438).

•**адкáзны**-*ная-нае,* **1.**—ответный, являющийся ответом, заключающий в себе ответ. *Гэй, ты чуеш? дзе ты зьгінуў? І няма адказных слоў.* С. Музыка.

2. ответственный. *Ср. ст.* **адказьнéйшы.** *Начэльніка пераводзяць на новы, адказьнейшы ўрад.* Васілёнак("Полымя", 1967 г., Но.12, стр. 192).

•**адкалуп-áць-íць,**—*см. под калупàць.*

•**адкарáскацца,**—*см. под карàскацца.*

•**адкáрх-авацца**-*нўцца,—см. под кàрхаць.*

•**адкáсаваць**-*сую-суеш-суе, несоверш., перех.*—отворачивать засученные рукава рубахи или штаны, Ар.; Шсл. отворачивать. Нсл. 373.; Дсл. *Давай ён рукавы адкасаваць.* Дсл. *Адкàсаваць, адкасàць крысы, рукавы.* Нсл. *Соверш.* **адкасáць,** *адкашў-адкàшашша*—отвернуть засученные рукава рубахи или штаны. Ар.; Шсл.; Нсл. 373.; Гсл.; Ксл.; Дсл. *Чарнец крысы адкасаў.* Дсл. *Адкашы рукавы ды кідай работу.* Ст. *Адкасаў нагавіцы: там няма вады.* Ст. *Адкасай (? С.,) рукавы.* Вулянавічы Сян. (Ксл.). *Прич.* **адкасáны**—отвернутый. Ар.; Нсл. 373.

•**адкасáць,**—*см. под адкàсаваць.*

•**адкáсавацца**-*суецца, несоверш. к адкасàцца.*

•**адкасáцца,** *адкàшацца, соверш.*—отвернуться, напр. засученным рукавам. Ар.; Ксл. *Рукавы адкасаліся й вэдзгаюцца.* Лужасна Куз. (Ксл.)

•**адкасáцца I,**—*см. под адкасавацца.*

•**адкасáцца II,**-*àюся-àешся; повел.-àйся-àймася, несоверш. ад каго, чаго*—отставать, отвязываться. *Адкасайся, адкасьніся ты ад мяне; я цябе ня знаю.* Нсл. 374. *Соверш.* **адкаснýцца**-*нўся-нèшся.* Гсл.; Нсл. 374; Шсл.; ЗСД; ПНЗ; Смл. (Даль); Ксл.; Дсл.—отвязаться, отделаться, избавиться от кого, чего-либо. *Адкасьніцеся вы ад мае галавы!* Гарэцкі: Песьні, 81. *Ня лезь, адкасьніся.* Гсл. *Адкасьніся ад мяне, чаго чэпішся.* Ст. *Адкасьніся ты ад мяне.* Асіпова Аз. (Ксл.) *Во прыстаў, — адкасьніся ад мяне.* Дсл. *Адкасьніцеся ад мяне, нягодныя, будзьце пракляты адгэтуль аж да веку.* Ельн. (Дсл.) *Думаецца, лезе ў галаву сьляпіцаю ўсякае, не адкасьнешся.* Марціновіч(Беларус, Но.159). *Адкасьніся ты з назольнаю сваею просьбаю.* Нсл. 308(*под назольны*). *Адкасьніся ты, мне не да цябе.* Юрсл. *На зьвіх прыкладала, памогі давала, каб зьвіх адкаснуўся на стромкія скалы.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/-20, стр. 146). *Соверш.* **прыкасáцца**—привязаться, пристать к кому-либо, надоедать. *Прыкасаўся к імне, ледзь адапхала яго ад сябе. Нсл. 376.*(*под адапхаць*).

•**адкасíць,**—*см. под касìць.*

•**адкаснýцца,**—*см. под адкасацца II.*

•**адкашаляць,**—*см. под кашалàць.*

•**адкашаляцца,**—*см. под кашалàцца.*

•**адкáшнік**-*іка, предл.-іку, м., бот.*—белая буковица. Ельн. (Дсл.)

•**адкавýліць,**—*см. под кавўліць.*

•**адкаўх-áць**-*нўць,—см. под каўхàць.*

•**адкачáцца,**—*см. под качàцца.*

•**адкідáе, адкíнула,** *безлич.,—см. под кìдаць.*

•**адкідáць,**—*см. под кìдаць, кідàць.*

•**адкіда́цца,**—*см. под кідацца.*
•**адкі̂дзік**-*ка, м.*—полное веретено пряжи; два *"адкідзікі"* свиваются в один *"пачынак". Наста напрала два адкідзікі.* Войстрава Сьміл. (Шсл.)
•**адкі̂дзіч**-*ча; мн. ч., род.-чаў, м.—адкідзік.* Шсл. *Ув Агапы нейкія маленькія адкідзічы.* Ст.
•**адкі̂нуць,**—*см. под кідаць, кідаць.*
•**адкі̂нуцца,**—*см. под кідацца.*
•**адкірмашава́ць,**—*см. под кірмашаваць.*
•**адклон**-*ну, предл.-не, м.*—прощание. Нсл. 374; Гсл. *І адклону ня даў.* Нсл.
•**адкла́д**-*ду, предл.-дзе, м.*—отлагательство, отсрочка. Шсл.; Нсл. 374; Ар.; Сл. *Рабі без адкладу, калі робіш.* Нсл. *Адклад ня йдзець у лад. Послов.* Нсл.; Ар.; Ст.
пайсьці ў вадклад—о замедлении. Дсл. *Справа пашла ў вадклад.* Дсл.
•**адклад-а́ньне,**—*см. под класьці.*
•**адкла́даны** *нож*—складной. Нсл. 374. *Адкладаны ножык.* Нсл.
•**адкл-ада́ць**-*асьці,—см. под класьці.*
•**адкл-ада́цца**-*асьціся,—см. под класьціся.*
•**адкла́няцца,**—*см. под кланяцца.*
•**адкля́цьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—ответ на браны (проклятие, С.). Дсл. *Кліні, ды сабе ў заўлоньне бяры.* Дсл.
•**адклія́ць,**—*см. под крыяць.*
•**адклуп-а́ць**-*іць-нуць,—см. под калупаць.*
•**адклуп-а́цца**-*ацца-іцца-нуцца,—см. под калупацца.*
•**адкрасава́ць,**—*см. под красаваць.*
•**адкрыш-аны**-*ыць,—см. под крышыць.*
•**адкрышы́цца,**—*см. под крышыцца.*
•**адкр-ыва́ць**-*ыць,—см. под крыць.*
•**адкв-ісьці̂**-*ісьць-ітаць-аньне,—см. под квісьці.*
•**адквіт**-*ту, предл. адквіце, м.*—рассчет, заработанная плата, Дсл.рассчет, взаимный платёж. Нсл. 374. *Ён яму адквіту ня даў.* Дсл. *Я ж табе адквіту ня даў яшчэ.* Нсл.
•**адквітава́ць**-*тую-туеш-туе, несоверш.*, **1.**—отплачивать, рассчитывать. Дсл. *Пачаў ён парабка адквітаваць.* Дсл.
2. отплачивать, отомщать. Нсл. 374.
3. взносить в счет долга. Нсл. 374. *Хоць патроху адквітуй доўг, пакуль сусім адквітаеш.* Нсл.
•**адквіта́ць,** *соверш.* **1.**—рассчитать. Дсл. *Я парабка адквітаў.* Дсл.
2. отплатить, отомстить. Нсл. 374. *Я табе цяпер не адквітую, а адквітаю пасьлей.* Нсл.
3.—взнести в счет долга. Нсл. 374.
Прич. **адквіта́ны, 1.**—рассчитанный. Дсл. *Пашоў батрак не адквітаны.* Дсл.
2. удовлетворенный чем, уплаченный. Нсл. 374. *За табою ляжыць яшчэ не адквітаны доўг.* Нсл.

•**адкві̂тавацца,** *несоверш.* **1.**—расплачиваться, не оставаться в долгу. Дсл. *Грошы пазычылі, а як будзем адкві-тавацца.* Дсл. *Ён мяне набіў — буду й я адквітавацца.* Дсл.
2. быть уплачиваемому, удовлетворяемому. Нсл. 374. *Доўг мой адквітуецца.* Нсл.
Соверш. **адквіта́цца, 1.**—расчесться, свести с кем счеты. Дсл. *Цяпер мы адквіталіся.* Дсл.
2. быть уплаченну, удовлетворённу. Нсл. 374. *Адквітаўся заработкамі.* Нсл.
•**адкуля́цца,**—*см. под куляцца.*
•**адку́ль,** *нареч.*—откуда. Ар.; Нсл. 375; Гсл.; Шсл.; ПНЗ; Кіт. 51б13; Ксл.; Дсл. *Адкуль хмара, адтуль і дождж. Послов.* Нсл. *Адкуль ідзеш?* Ст. *Адкуль — з пад кур.* Ст. *Адкуль ты прыехаў?* Прыстоі Чаш. (Ксл.). *Адкуль прыехалі?* Дсл.
•**адкумі̂цца,**—*см. под кумiцца.*
•**адкуп-і̂ць**-*іцца-лены-ляны-ляць,—см. под купіць.*
•**адла́з:** *адлазу не даваць*—беспрестанно беспокоить чем-либо. Войш. *Адлазу не даець ён імне.* Войш. *Ня даў цэлы дзень адлазу.* Тм.
•**адл-а́зіць**-*лезьці,—см. под лезьці.*
•**адламі̂ць,**—*см. под ламіць.*
•**адламі̂цца,**—*см. под ламіцца.*
•**адле́га**-*егі-езе, ж.*—оттепель. Іг.; Ксл.; Шсл.; Гсл. *Мо' адлега будзе? Вельмі ж дадзеў мароз.* Янк. І. *Сядні адлега.* Казаноўка Чаш. (Ксл.). *На дварэ адлега: можна й слабей цепліць.* Ст. *Пад вясну прышла адлега.* Іг.; Лемантар 84.
•**адле́гліва,** *нареч.*(*к адлеглівы*)—милосердно, мягко, умеряя горячность. Нсл. 375. *Наш пан ня любе даравацъ за правінку, але карае адлегліва.* Нсл. *См. адпускліва.*
•**адле́глівасьць**-*ці, ж.*—отходчивость. Нсл. 375. *Наш пан дужа сярдзіты, але адлеглівасьць мае.* Нсл. *См. адпускліваcьць.*
•**адле́глівы**-*вая-вае*—отходчивый. Нсл. 375. *Зараз уськіпіць, але адлеглівае сэрца мае.* Нсл. *Адлеглівы характар.* Нсл. *См. адпускліва.*
•**адл-е́гчы**-*ягаць,—см. под легчы.*
•**адле́зьці,**—*см. под лезьці.*
•**адле́выш**-*ша, м. — адлеўнік.* НК: Очерки, 78.
•**адле́ўнік**-*ка, предл.-ку, м.*—котел и горшок, почти наполовину меньше основного, служит запасом для пополнения основного горшка при выкипе, сплаве и вообще на всякий случай, НК: Очерки, 78 глиняный горшок. Ксл. *Дзеці панеслі на поле адлеўнік малака.* Воўсішча Сян. (Ксл.)
•**ад-ле́ці,** *нареч.*—искони, с давних лет, давно. Дсл. *Быў ён у нас у гасьцёх ад-леці.* Дсл.(*под от*). *См. ад-леаь.*
•**ад-ле́ць,** *нареч.*—искони, с незапамятных времен, Гсл. искони, с давних лет. Нсл. 385. *Гэты звычай у нас ад-лець трывае.* Нсл. *См. ад-леці.*

●**адляг-áе**-*ло,безліч.,—см. под легчы.*
●**адляг-áць,**—*см. под легчы.*
●**адля́ж**-*жы, ж.*—оттепель. МГсл. *См. адліга, адлега.*
●**адля́ка,** *нареч.*—тупым углом. Ксл. *Адляка каса насаджана.* Сухарукава Аз. (Ксл.)
●**адля́кацца,**—*см. под длякацца.*
●**адляпíцца,**—*см. под ляпіцца.*
●**адлі(áдлі,** Нсл.), *нареч.* (Косіч 80) **1.**—наконец, Нсл. 3 затем, после этого. *Адлі я зрабіў так.* Нсл. *Адлі так наша ўзяла.* Нсл.
2. затем, далее(для обозначения перехода к следующему положению или выводу в речи).
3. *област.*—однако, все таки. Вост. (Даль). *Муляўся, муляўся, адлі грошы заплаціў.* Гсл. 143.
●**адлíга**-*гі, дат., предл.-зе, ж.* **1.**—оттепель. Гсл.; Ар.; Нсл. 375; Вост. (Даль); Ксл. *Адліга на дварэ.* Нсл.
2. облегчение. Нсл. 375; Вост. (Даль). *Адліга на сэрцу.* Нсл.
3. льгота. Нсл. 375; Вост. (Даль). *Адлігу пан зрабіў у рабоце.* Нсл. *І ў сьвята няма адлігі нашаму брату.* Нсл.
●**адлíглівы**-*вая-вае,* **1.**—*адлеглівы.* Нсл. 375.
2. облегчительный. Нсл. 375. *Адліглівая работа.* Нсл.
3. не слишком морозный, Нсл. 375 изобилующий оттепелью. *Сёлета адліглівая зіма.* Нсл.
●**адлíпак**-*пка, предл.-пку, м.*—то, что отстало, отклеилось. *Адліпка ня прылèпіш.* Нсл. 375.
●**адліп-áць**-*ці,—см. под ліпнуць, ліпці.*
●**адлíплы**-*лая-лае*—отлепившийся, Нсл. 375 отклеившийся. *Адліплую масьць прылажы ізноў да болькі.* Нсл. *Адліплая гліна валяецца.* Тм.
●**адлíпыш**-*ша, предл. и зват.-шу; мн. ч., род.-шаў, м.* **1.**—*адліпак.* Нсл. 375.
2. (*перен.*)—лицо, отделившееся от семейства. Нсл. 375. *Ты ўжо ў нас адліпыш, не належыш да нашае радзімы.* Нсл.
●**адлітав-áны**-*áць,—см. под літаваць.*
●**адлітавáцца,**—*см. под літавацца.*
●**адлíў**-*ліва, м.* крыло в плуге, отвал. Ксл. *Зрабі мне адліў у плуг.* Бешанкавічы (Ксл.).
●**адлíўнічак**-*чка, м.,* **1.**—глинянный горшочек. Ксл. *Налі вады у вадліўнічак.* Капланы Сян. (Ксл.).
2. большая (разливательная? **С.**) ложка. Берашоўцы (Ксл.)
●**адлíч-аны**-*áць-ыць,—см. под лічыць.*
●**адлупíць,**—*см. под лупіць.*
●**адлупцавáць,**—*см. под лупцаваць.*
●**адлуч-áць**-*эньне-ыць,—см. под лучыць.*
●**адлу́чны**-*ная-нае,* **1.** отделенный. Нсл. 376. *Адлучныя коні яшчэ не зьвярнуліся.* *Местоим.* *Адлучныя авечкі не ганіце ў поле.* Нсл.
2. отлученный, отнятый от матери (о животных, **С.**) Нсл. 376; Дсл. *Адлучнае жарабё.* Дсл. *Адлучныя жарабяты трэба дзяржаць у дварэ.* Нсл.
3. отсаженный для откорма. Дсл. *Адлучны вапер.* Дсл.
●**адлыг**-*ыгу, предл.-ызе, м.* **1.** отсрочка, Дсл. промедление? *Справа пашла ў вадлыг.* Дсл.
2. перерыв. Дсл. *Маразы пякуць без адлыгу.* Дсл.
●**адмоклы**-*лая-лае,* **1.**—выведенный посредством щелока, Нсл. 276. намокнув, отделившийся, отставший. *Пляма адмоклая на хусьцю ледзь відаць.* Нсл.
2. вымокший. Нсл. 376. *Жыта па лагчынах адмоклае.* Нсл.
●**адм-окці**-*акáць,—см. под мокці.*
●**адмова**-*вы-ве; мн.ч., род.-ваў, ж.* **1.**—отказ. Гсл.; Нсл. 376; Ар.; Дсл. *Жаднае адмовы ня прыму.* Нсл. *У яго няма ніякае адмовы.* Дсл.
2. отговорка. Нсл. 376; Гсл.; Дсл. *Бяз жаднае адмовы зрабі гэта.* Нсл. *Уменьш.* **адмоўка**-*ўкі-ўцы*—отговорка. Нсл. 376; Дсл. *Гэта адна адмоўка — была тут праўда?* Дсл. *Добра, што адмоўку мае такую.* Нсл.
3. отговаривание. Нсл. 376. *Адмова работніка.* Нсл.
●**адм-овіць**-*оўлены-аўляньне-аўляны аўляць,—см. под мовіць.*
●**адм-овіцца**-*аўляцца,—см. под мовіцца.*
●**адмоўка,**—*см. под адмова.*
●**адмоўна,** *нареч.*—отрицательно. МГсл.
●**адмоўны**-*ная-нае,* **1.**—отрицательный; содержащий отказ.
2. умеющий дать скорый ответ, находчивый. Нсл. 376. *Ён у нас адмоўны дзяцюк, кажнаму адрэжа.* Нсл.
●**адмахáць,**—*см. под махаць.*
●**адмахáцца,**—*см. под махацца.*
●**адмайстравáцца,**—*см. под майстраваць.*
●**адмаладзéць**—получить живость(свежесть, **С.**) Нсл. 376. выглядеть более молодым. *Як абчысьцілі дзервы, дык і адмаладзеў сад.* Нсл.
●**адмéл**-*лу, предл.-ле, м.*—прибрежная мель, отмель. НК: Очерки, 489.
●**адмéн**-*ну, предл.-не, м.* **1.**—перемена, Нсл. 360; Дсл. замена. *Бяры, калі хочаш толькі без адмену.* Нсл. *Будзем мяняцца без адмену.* Дсл.
2. (*грам.*)—склонение.
●**адмéна**-*ны, дат., предл.-не, ж.* **1.**—замена. Нсл. 360. *Вазьмі ў вадмену другую пару.* Нсл.
2. изменение, (Нсл. 360) перемена.(Ксл.; Дсл.) Гсл. *Ці пацяплела на дварэ? — Крыху адмена ёсьць.* Дсл. *Павінна нейкая адмена настаць.* Аксянці Чаш. (Ксл.). *Адмена надвор'я.* Нсл. *На відзе адмена стала.* Кіт. 12763.
3. смена. Ар. *Прышла вам адмена.* Ар. **Адмена варты**—смена караула. **Дзянная адмена**—дневная смена.

●**адме́нны**-*ная-нае*—переменный. Нсл. 360; Дсл., переменившийся. Дсл. *Адменнае надвор'е.* Нсл. *Надвор'е стала адменнае.* Дсл.

●**адме́ньнік**-*іка, у вадменьніку, м., грам.* —падеж.

●**адм-е́раць**-*ярàць,—см. под мèраць.*

●**адмя́кці,**—*см. под мя̀кці.*

●**Адмяне́ньне Хрыстова**—Преображение Господне.

●**адмян-я́ць**-*іць,—см. под мяня̀ць.*

●**адмян-я́цца**-*іцца,—см. под мяня̀цца.*

●**адмя́ча**-*чы-чы, ж.*(*обласm.?* С.)—оттепель. Дсл. *Адмяча: сьнег хрўніць.* Дсл.

●**адмыка́ць,**—*см. под мкаць.*

●**адмы́лка**-*лкі-лцы, ж.*—левая ручка сохи. Сакуны 27.

●**адмысловы**-*вая-вае*—специальный. (*У катà*) *шарсьціначкі шаўковыя; губкі, зубкі адмысловыя.* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.) *См. адумысловы.*

●**адм-ыва́ць**-*ы̀ць-ы̀ты,—см. под мыць.*

●**адм-ыва́цца**-*ы̀цца,—см. под мыцца.*

●**адно I,** *ср.*(*к адзін*)—одно.

●**адно II,** *частица*—только (Дсл.), лишь (Шсл.), исключая, кроме, только. Нсл. 360. *Адно ўсё крычаць: дай есьці, дай піць.* Ст. *Гэты мост можна адмыць адно лугам.* Княжыцы Куз.(Ксл.). *Тута адно тэбглям пакруціл.* Латыгаль Сян. (Ксл.). *Рыжы* (*кот*) *адно пацягуецца ды грэецца на сонцу.* Каласкі, 1955, Но.29-30, стр. 10. *Адно ня баўся там, сынку.* Янк. *Пер'е адно пасыпалася.* Тм. *Вы адно мяне, такога самага мужыка, як і вы, паслухайце добра.* Каліноўскі(Мужыцкая Праўда, Но. 2). *За ёю смучуся, журуся адно.* Гарун(ст. "Ноктурно").

●**адно дзяло, 1.** в смысле утверждения, без всякого сомнения. Дсл. *Ці так я зрабіў? — Адно дзяло, што так.* Дсл.

2. в смысле одобрения. Дсл. *Ці надабе вам блінкоў? — Адно дзяло!*

3. на основании всех соображений. Дсл.

4. в минуту удовольствия, в виде большого одобрения. Дсл. *Добрая гарэлка, Аўсею? — Добрая, паночку, — адно дзяло: шыбаны!* Дсл.

●**адно III,** *союз.*—лишь. *Дзяржу ж ня начай, адно зь Евангелі.* Цяпінскі(Перадмова да Евангелі). *Пасягнуў — малако з куфлям да рук прышло; піў, адно на сподзе троха застала.* Кіт. 114а6. *Нявольнікі ўперад ня маюць быці зь іншых прычын, адно палоненікі.* Стт. XII, 21. *Што ён прадаець у краме? — А там шмат чаго ё, адно што дорага.* Вялейка. *Нічога табе ня дам, адно калі папра̀вішся.* Нсл. 360. *Даю табе на зьлюб, адно выбірай.* Нсл. 210(*под зьлюб*). *Што ты сабе думаеш, адно блуканяньне ў цябе на ўме.* Юрсл. *Пан казаў: ня буду прымаць парабкоў — адно, калі прыкуплю меньня.* Дсл. *Не кажы нічога, сынку, адно сілкуйся аладкамі.* Цэлеш (Ярылаў агонь). *Хай Лацьвію возьмуць Лацьвійцы, і рыбную ў Балтыцы лоўбу, — адно я да іхнай зямліцы баронаў дадам на гадоўлю.* Купала("Бацькаўшчына", Но. 24-25/410-411). *В состоянии отрицательного союза:*

не адно... але [й]—не только... но. *Слова ад слова так, яка ўсе ў вусіх цэрквах маюць; не адно для лепшае іх веры, але і для лепшага іх рассудку.* Цяпінскі.

быць за адно зь кім—солидаризоваться с кем-либо.

мы(вы, яны) за адно—мы солидарные. *У іх усі за адно.* ВК (ЛБ85).

адно толькі—лишь только. *Усім добры, адно толькі гарэлку любе.* Нсл. 360.

●**аднойчы, адноўчы** (Гсл.) *нареч.*—однажды. МГсл. *Адноўчы ўкінуўся ў яму.* Гарэцкі: Песьні, 71. *Адноўчы ўвечары.* Тм. 81. *Аднойчы ён такім парадкам наткнуўся на Халіму.* ЗСД 50. *Аднойчы ён быў зайшоўшы ў сасоньнік.* Тм. 79. *Аднойчы запяяў салавей.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но.1).

●**аднолетак**-*тка, предл.-тку, м.*—одногодок. Шсл. *Цяляткі аднолеткі, але наша лепшае.* Ст.

●**аднолетка**-*ткі, дат., предл. аднолетцы, ж. к "аднолетак". Цяліцы аднолеткі.*

●**аднолька,** *союз.*—все равно. Ар. *Даведайся й праз майго сына, аднолька йдзеш да вучыцеля.* Ар.

●**аднолькава,** *нареч.* **1.**—одинаково (в равной мере, С.) Гсл.; Ар.

2.—все равно. Ар. *Купі імне паперы, аднолькава йдзеш да крамы.* Ар.

3. равно. *Прыемна імне вашэцю бачыць, аднолькава й бацьком.* Ар.

●**аднолькавасьць**-*ці; мн. ч., род.-цяў*—одинаковость.

●**аднолькавы**-*вая-вае*—одинаковый. МГсл.; Гсл.; Ар. *Крыштальнае шкло абодвых келіхаў загучэла аднолькавым тонам.* Ю. Жывіца("Прыйсьце",Но. 1)

●**адн-осіць**-*èсьці,—см. под нèсьці.*

●**адн-осіцца**-*èсьціся,—см. под нèсьціся.*

●**адноўчы,**—*см. под аднойчы.*

●**аднабокасьць**-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.* —односторонность. Гсл.

●**аднабокі**-*кая-кае*—односторонний.

●**аднагодак**-*дка, предл.-дку, м.*—одно-леток, ровесник, одногодок. Войш.

●**аднагодка**-*дкі-дцы, ж.*—однолетка, ровесница, одногодка. Войш.

●**аднаду́м**-*ма, предл.-му, зват.-ме, м.*—единомышленник. Гсл. *Я — ягоны аднадум — такі ж жвавы, як ён сам.* Салавей: Сіла, 51.

●**аднаду́мства**-*ва, ср.*—единомыслие. Гсл.

●**адна́я,** *обласm.*—*адна.* Войш. *Каб бралі дзесяць, а то бярэць аднўю, дык ніяк ня выходзе.* Войш.

●**аднаяй**-*я̀я, предл.-я̀ю; мн. ч., род.-я̀яў м.* —животное с одним яйцом. Войш.

●**адна́дзіць,**—*см. под нàдзіць.*

●**адназорна,** *нареч.*—однообразно.

●**адназорнасьць**-*ці, ж., свойство* (*по прилаг. адназорны*)—однообразие. *См. аднастайнасьць.*

•**адназорны**-*ная-нае*—однообразный. *Шмат вечароў было адназорных, падобных, але адзін запаў у ягонай памяці вельмі глыбака.* Шакун: Сьлед 16.

•**адна́к,** *союз., област.* **1.**—однако (Нсл. 360)
2.—все равно. *Зьбегай па ваду, аднак гуляеш.* Нсл. 360.

•**аднак жа,** *союз., област.*—однако же. Нсл.360. *Аднак жа на маё вышла.* Нсл.

•**аднакол**-*олу, предл.-оле, м.*—постройка(усадьба, **С.**) в отдельном и пустом месте. Дсл. *Жывець на аднаколе.* Дсл.

•**аднаколіца**-*цы-цы, ж.*—одной материи кофта и юбка. Ксл. *Аднаколіцу пашылі Ганьне.* Загрудзьдзе Сян. (Ксл.)

•**аднаколы**-*лая-лае, област.*—одинаковый. Ксл. *Хусткі аднаколыя.* Вулянавічы Сян. (Ксл.)

•**аднакончы,** *нареч.*—обязательно. Ксл. *Аднакончы ты заўтра прыдзі к нам.* Кабішча Куз. (Ксл.)

•**адналёзка**-*зкі-зцы, ж.*—шерхебель, рубанок с одним лезвием. Бяльсл. *Пазыч ты мне свае адналёзкі, дошку надабе пачысьціць.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

•**аднара́дны**-*ная-нае, грам.*—однородный.
аднарадныя столкі проказі—однородные члены предложения.

•**аднара́зны**-*ная-нае, грамм.*—однократный.
аднаразны дзеяслоў—однократный глагол.
аднаразнае трываньне—однократный вид.
аднаразная хорма дзеяслова—однократная форма глагола.

•**аднару́лька**-*лькі-льцы, ж.*—ружье с одним стволом. НК: Очерки, Но.586.

•**аднару́чка**-*чцы-чцы, ж.*—веретено небольшого размера, на которое обыкновенно прядут. Нсл. 360, *См. ручайка.*

•**аднару́чнік**-*іка, м.*—*аднаручка.* Нсл. 360. *См. ручайка. Уменьш.* **аднару́чнічак**-*чка.* Нсл. 360.

•**аднасе́ля, аднасе́ль** (ВКЛБ 78)-*лі, ж.*—одинокая усадьба. Ар. *Ён жывець на аднаселі.* Ар.

•**аднаселянін**-*іна, предл.-іну, зват.-іне, м.*—одной деревни житель, Нсл. 360 односельчанин. *Чаму ж яго ня знаць? Ён наш аднаселянін.* Нсл.

•**аднасе́ль,**—*см. под аднасе́ля.*

•**аднаскладовае**(*слова*)—односложное (слово). МГсл.

•**аднаста́йна,** *нареч.*—однообразно. Нсл. 360; Ар. *Не аднастайна зроблены каткі.* Нсл. *См. адназорна.*

•**аднаста́йнасьць**-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.* **1.**—однообразие. Нсл. 360; МГсл.; Ар. *Няма аднастайнасьці ў катках.* Нсл. *См. адназорнасьць.*
2. постоянство. Нсл. 360. *Аднастайнасьці няма ў тваім жыцьцю, тваім абходжанью.* Нсл.

•**аднаста́йны**-*ная-нае,* **1.**—однообразный Ар.; Нсл. 360; Ксл. *Ад абедзьвіх кароў малако аднастайнае.* Ст. *Аднастайная работа.* Нсл. *Аднастайны парадак.* Тм. *Усі дні гэтыя аднастайныя.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.) *См. адназорны.*
2. постоянный. Нсл. 360. *Аднастайны ў яго характар.* Нсл.

•**аднавокі**-*кая-кае*—одноглазый. Нсл. 360; Гсл.; Ар.; Пустынкі Сян. (Ксл.) *Аднавокую кабылу купіў.* Нсл.

•**аднавор:** *сеяць, садзіць у васнавор*—сеять или садить в почву, вспаханную один раз, Янк.І один раз паханное поле. Шсл. *Ячмень у ваднавор ня добра сеяць.* Янк.І. *Бульба ў ваднавор вырасьце, толькі дагледзь.* Тм. *Авес пасеяў у ваднавор.* Ст.

•**аднава́,** *нареч.*—однажды, Дсл. *Аднава̀ імне, браткі, сьніўся дзіўны сон.* Дсл. *См. аднойчы, аднoўчы.*

•**аднава́га**-*гі, ж.*—равновесие. Адзельск Гордз.; Гсл.

•**аднава́га абы якая**—безразличное равновесие.

•**аднава́жны**-*ная-нае*—равновесный.

•**аднавіць**-*ўлю, адновіш-ве, перех., соверш.* **1.**—возобновить (начать снова, обратиться к чему-либо опять, **С.**) Гсл.
аднавіць перамовы—повторить вновь. *Аднавіць, змову, кантрахт.*
2. обновить, восстановить первоначальный вид, придать вид нового (чему-либо обветшавшему). *Аднавілі сьвіран.* Ар.
адноўлены, *прич.* **а)**—возобновлённый, **б)**—обновлённый, восстановленный.
аднавеньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* **а)** возобновление, **б)** восстановление.

•**аднаўля́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш.* **1.**—возобновлять.
2. обновлять, восстановлять.

•**аднаўля́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* **1.** возобновление.
2. обновление, восстановление.

•**аднавіцца, адновіцца,** *соверш.* **1.** возобновится, начаться снова (после перерыва), повториться. *Перамовы аднавіліся.*
2. обновится, стать опять свежим, сильным.
3. обновиться, стать новым по составу. *Склад таварыства аднавіўся, прыбылі новыя сяброве.*

•**аднаўля́цца,** *несоверш. к аднавіцца 1,2,3.*

•**аднача́сна,** *нареч.*(*к адначасны*) **1.**—одновременно. Ксл. *Адначасна загарэлася й пошта.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.)
2. кратковременно, на краткое время. Нсл. 360. *Ён тут адначасна жывець, скора паедзець.* Нсл.

•**адначасна́сьць**-*ці, ж.*—одновременность. Гсл.

•**адначасны**-*ная-нае,* **1.** одновременный.
2. кратковременный. Нсл. 360. *Жыцьцё наша адначаснае: сягодні жывем, заўтра паміраем.* Нсл.

•**аднэй** (*дат., предл. падежи к адна*)—одной. Ар.
•**аднекуль,** *нареч.* (Янк.I)—откуда-то. Ар.; Шсл. *Аднекуль прынесла дзьве гладышкі малін.* Янк. I. *Аднекуль прывалокся кот у хату.* Ст. *Аднекуль зьявіўся лясьнік.* Вышынскі: Хата пад ліпою (Беларус, Но. 155).
•**адняць,**—*см. под імаць.*
•**ад ніці да ніці**—подробно без выпущений. Дсл. *Царэвіч ад ніці да ніці расказаваў айцу аб сваім падарожжу.* Красьн. (Даль.) *Ад ніці да ніці ўсё чысьценька расказала і ад сябе дадала.* Дсл.
•**адным чынам**—одним словом. Шсл. *Адным чынам пагуляллі добра.* Ст.
•**адпомнецца,**—*см. под помнець.*
•**адпор**-*ру, м.*—сопротивление. МГсл.
чыніць адпор—возражать, опровергать жалобу. *Туруса, адпор чынячы, паведзіў.* Гордз. Акты XУII, I.
•**адпоўшыць,**—*см. под поўшыць.*
•**адпакут-аваць**-*аць,—см. под пакутаваць.*
•**адпакутная**—искупительная (жертва). Гсл. *За маладосьць адпакутна старасьць.* Гсл.
•**адпалохаць,**—*см. под палохаць.*
•**адпал-іць**-*льнуць,—см. под паліць.*
•**адпанав-аць**-*аціа,—см. под панаваць.*
•**адпароць,**—*см. под пароць.*
•**адпароцца,**—*см. под пароцца.*
•**адпасьціць,**—*см. под пасьціць.*
•**адпасьціцца,**—*см. под пасьціцца.*
•**адпаведна,** *нареч.*—соответственно. МГсл.
•**адпаведны,** *-ная-нае*—соответственный—сл. *Адпаведную трубу дастань.* Дабра-мысьль Лёз. (Ксл.)
•**адперці,**—*см. под перці.*
•**адперціся,**—*см. под перціся.*
•**адп-ець**-*яяць-яваць,—см. под пець.*
•**адпякаць,**—*см. под пякаць.*
•**адпяраз-аваць**-*аць,—см. под пяразаць.*
•**адпяраз-авацца**-*аціа,—см. под пяразацца.*
•**адпятраць,**—*см. под пятраць.*
•**адпіх-аць**-*нуць,—см. под пхаць, піхаць.*
•**адпіхацца**-*нуцца,—см. под пхацца, піхацца.*
•**адпіловаваць, адпілаваць,**—*см. под пілаваць.*
•**адпіловавацца, адпілавацца,**—*см. под пілавацца.*
•**адпілюкаць,**—*см. под пілюкаць 3.*
•**адпінаць,**—*см. под пяць.*
•**адпінацца,**—*см. под пяцца.*
•**адпіраньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** *действо по гл. "адпіраць". Нашто тое адпіраньне.*
2. (*перен.*)—отпирательство. Нсл. 377. *Адпіраньне тваё табе не паможа.* Нсл.
•**адпіраць,**—*см. под перці.*
•**адпірацца,**—*см. под перціся.*
•**адпіргнуць,**—*см. под пігргаць.*
•**адпіс-аваць**-*аць,—см. под пісаць.*
•**адпісавацца**-*аціа,—см. под пісацца.*
•**адпіска**-*скі-сцы, ж.*—отписка(писменный, С.), ответ. Ксл. *Зрабі яму адпіску — я занясу.* Чашнікі (Ксл.).
•**адп-івацца**-*іцца,—см. под піцца.*
•**адпіць,**—*см. под піць.*
•**адплац-іць**-*іцца,—см. под плаціць.*
•**адправа**-*вы-ве, ж.* **1.**—исполнение решения суда. *Урад тот судовы маець старане павадовай адправу на йменьню стараны праціўнае, подле артыкулаў у сём Статуце вышэй а адправе рэчаў суджаных пастановеных, учыніці.* Стт. 346. *Возны із шляхтаю подле ўважэньня свайго адправу на тых рёчах чыніці маець.* Стт. 277. *На йменьню праціўнага чараз дваранiна нашага ўкрыўджанаму моцную адправу удзелаці.* Стт. 272.
2. совершение молитвенного служения, Нсл. 378 церковная служба, Ксл.; Гсл.; Кацельня Пц. богослужение. *Адправа малебна, сьвячы.* Нсл. *На Пятра там бывае адправа.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Паставілі капліцу. На ільлінскую пятніцу бывае тут адправа.* Гарэцкі: Песьні, 4.
3. поминовение по усопшем, панихида. Нсл. *Адправу зрабіў па бацьку.* Нсл.
4. празднование. Нсл. *Адправа ксьцінаў, вясельля.* Нсл. *Адправа радзінаў. Адправа ўгодкаў прагалашэньня незалежнасьці.*
•**адправіць І**-*аўлю-авіш-аве, соверш.* **1.** привести в исполнение решение суда. *Ср. адправа 1. На тых абжалаваных адправена быці маець.* Стт. 249.
•**адправіць ІІ,**—*см. под правіць II,3.*
•**адпрацаваць,**—*см. под працаваць.*
•**адпрыччыць**-*чу-чыш-ча, соверш., перех.*—отучить от дому кого, Шсл. заставить кого-либо прекратить свои посещения и т.п., отшить, отвадить. *Сораму ён ня знае: будзе датуль хадзіць, пакуль не адпрыччаць.* Ст. *Адпрыччылі яго ўжо — болей ня ходзе к нам.* Ст.
•**адпудзіць,**—*см. под пудзіць.*
•**адпусклівасьць**-*ці, ж.*—отходчивость.
•**адпусклівы**-*вая-вае*—отходчивый. Ар. *Пан Бог любіць добрых і адпусклівых.* Кіт. 96б. *Ты*(*Бог*) *ест адпусклівы, зьмілуйся нада мною.* Тм. 23а5.
•**адпусьціцца,**—*см. под пусьціцца.*
•**адрозьн-іць**-*еваць-ены,—см. под розьніць.*
•**адрозьн-іцца**-*іўшыся,—см. под розьніцца.*
•**адрочнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—отрекшийся от Бога. Дсл. *Ён чараўнік, ён Богу адрочнік.* Дсл. 561.
•**адработ**-*оту, предл.-оце, м.*—плата работой за долг. Шсл. *Пазычылі хлеба на адработ.* Ст. *Паны душылі даўней людзёў то паншчынаю, то адработам.* Ст.(Шсл. *под душыць*). *Уменьш.* **адработак**-*тку — адработ.* Ар.
•**адработнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—тот, кто работает за долг. Ар.
•**адработніца**-*цы-цы, ж.*—работающая за долг. Ар.
•**адраб-іць**-*ляць,—см. под рабіць.*
•**адраб-іцца**-*ляцца и т.п.,—см. под рабіцца.*
•**адр-агаваць(адр-агаць)**-*агаць,—см. под драгаць.*

•**адра́-еваць**-*іць,—см. под раіць.*
•**адра-дзі́ць**-*джэньне,—см. под радзіць.*
•**адра-дзі́цца**-*джацца-джэньне,—см. под радзіцца.*
•**адраджэнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—возрождённый мужчина.
•**адраджэнка**-*нкі-нцы, ж.*—возрождённая женщина.
•**адраджэнскі**-*кая-кае*—относящийся к возрождению, принадлежащий к нему. *Адраджэнскі рух.*
•**адра́зу,** *нареч.*—сразу. Шсл.; Ар.; Ксл.; Дсл. *Адразу работа пашла.* Ст. *Адразу яна замоўкла.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Возьме букатку хлеба ды адразу і зьесьць.* Красьн. (Дсл.) *Уменьш.* **адразочку.** *Лявон адразочку яе пазнаў.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 1-2/437-438).
•**адрака́цца**-*аюся-аешся, несоверш.(к адрачыся), ад каго, чаго*—отрекаться. Ксл. *Я ад іх адракаюся, яны не мае уммэты(араб. — вернікі).* Кіт. 9169, 136б14. *Соверш.* **адрачыся,** *адракуся, адрачэшся-чэцца-чэмся-чыцёся*—отречься. Ксл. *Адрачэцца ад яго іман(араб. — вера).* Кіт. 46б13. *Адракуцца ад яго прарокі.* Кіт. 46б16.
вырака́цца-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш. каго, чаго*—отрекаться. МГсл.; Ар.; Нсл. 93. *Выракаюцца цябе.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **выракáньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—отрекание. *Дачка заслужыла на выраканьне.* Нсл. *Соверш.* **вы́рачыся,** *выракуся, вырачашся; прош. вр. выракся,-клася-ліся*—отречься. Ар.; Нсл. 93. *Выракаецца, выракся словаў сваіх.* Нсл.
•**адра́нак**-*нку, м.*—утро до завтрака. *Адранкам касілі сена.* Хмара Куз. (Ксл.) *Цэлы адранак адрабіў.* Стрэлкі Беш. (Ксл.)
•**адра́п-аць**-*нуць,—см. под драпаць.*
•**адра́пацца,**—*см. под драпацца.*
•**адратава́ць,**—*см. под ратаваць.*
•**адрачы́ць**-*чу, соверш., област.*—дать ответ, возразить. Смол. у. (Дсл.). *Ня мог ён адрачыць нічагенечка.* Дсл.
•**адрэс**-*у, м.*—адрес. Ар. *См. адрыс.*
•**адру́піла,** *безлич.-см. под рупе.*
•**адры́г**-*ыгу, предл.-ызе, м.*—возвращение, рецидив. Дсл. *Ня быць ім адрыгу, ня быць ім пакрату!* Парэц. (Дсл. 561)
•**адрыга́цца**-*аецца, несоверш., безлич.* **1.** отрыгиваться. Ар. *Соверш.* **адрыгну́цца**-*нуся-нешся*—отрыгнуться. Ар. *Прыемна адрыгнулася.* Ар.
2. рыгать. Ар.
•**а́дрыс**-*у, м.*—адрес.
•**адрысава́ць I**-*сую-суеш-суе; повел.-суй-уйма, соверш. што,*—отчертить. Шсл. *Роўненька адрысуй, пакуль згабляваць.* Ст.
•**адрысава́ць II**-*сую-суеш-уе*—адресовать, написать адрес на конверте. *Прич.* **адрысава́ны**—адресованный.
•**адрыва́ць,**—*см. под ірваць.*
•**адрыва́цца,**—*см. под ірвацца.*
•**адсохці,**—*см. под сохці.*
•**адсорбца**-*цы, ж.*—адсорбция.
•**адсосак**-*ска, м.*—жеребенок, отнятый от доения (от *"ссаньня",* С.) НК: Очерки,355.
•**адса-дзі́ць**-*джаць,—см. под садзіць.*
•**адсача́ць**-*ае; соверш.*—отстать(о коре дерев весной). Юрсл. *Сонца ўвясну прыгрэе, кара адсачае, і пашоў сок па дзераве.* Юрсл.
•**адсача́цца**-*аецца, соверш.* — *адсачаць.* Юрсл. *Ужо й на дубе кара адсачалася.* Юрсл.
•**адсэнсу,** *нареч.*—бестолково. *Адсэнсу гукаеш.* Нсл.
•**адсе́яць, адсява́ць,**—*см. под сеяць.*
•**адсе́-дзіць**-*джаваць,—см. под сядзець.*
•**адсе́-дзіцца**-*джавацца,—см. под сядзець.*
•**адсе́сьціся, адсяда́цца,**—*см. под сесьці.*
•**адс-яка́ць**-*ячы,—см. под сячы.*
•**адся-ка́цца**-*чыся,—см. под сячыся.*
•**адскок**-*оку, предл.-оку, м.* **1.** скачек, прыжок в сторону или назад. Нсл. 380. *Заяц адскок зрабіў.* Нсл.
2. рикошет. Гсл.
3. мгновение, удаление от чего-либо. Нсл. 380. *Работа ня любе адскоку.*
4. зерна полные, отлетающие при веянии далее других. Нсл. 380. *Выбраў зярнят самага адскоку.* Нсл. *См. чало.*
•**адскока**-*окі-оцы, ж.*—отдаление. МГсл.; Нсл. 379.
на адскоцы—в отдалении, на некотором расстоянии. *Жывуць на адскоцы.* Гсл. *Царква ад нас на адскоцы.* Нсл. *Рака на адскоцы.* Нсл. *На адскоцы й ён жывець.* Спаская Сір. (Ксл.).
•**адскокам,** *нареч.*—рикошетом. Гсл.
•**адск-очыць**-*акаваць,—см. под скакаць.*
•**адсмалі́ць,**—*см. под смаліць.*
•**адсто-еваць**-*евацца-іць-іцца-ены,—см. под стаяць.*
•**адстагна́ць,**—*см. под стагнаць.*
•**адстан-аві́ць**-*аўляць,—см. под станавіць.*
•**адста́віць,**—*см. под ставіць.*
•**адстраш-а́ць**-*ыць,—см. под страшыць.*
•**адступ-а́ць**-*іць,—см. под ступаць.*
•**адступ-а́цца**-*іцца,—см. под ступаць.*
•**адсту́пства**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.* **1.** отступничество. Нсл. 380. *Адступства ад веры.* Нсл.
2. отступление. Нсл. 380. *Адступства ад свайго слова не зраблю.* Нсл.
•**адсудзі́ць,** *адсудж-оны-аны-аць,—см. под судзіць.*
•**адсу́к-аваць**-*аць,—см. под сукаць.*
•**адсу́к-авацца**-*ацца,—см. под сукацца.*
•**адсу́-нуць**-*ваць,—см. под сунуць.*
•**адсу́-нуўшыся**-*нуцца-вацца,—см. под сунуцца.*
•**адсу́праці, адсу́праціў,** *нареч.* (Нсл.)—с противной стороны. Нсл. 380. *Сядні вецер адсупраціў дзьмець, як учора.* Нсл.
•**адсусе́джавацца** *и т.п.,—см. под сусьдзіць.*
•**адсува́ць,**—*см. под сунуць.*
•**адсува́цца,**—*см. под сунуцца.*
•**адське́п**-*пу, предл.-пе, м.*—раскол, отщепление. Гсл.

•**адськ-éплеваць**-*èплены-япіць-япляць,* —*см. под* *сьляпàць.*
•**адськ-éплевацца**-*япіцца-япляцца,* —*см. под сьляпàцца.*
•**адськёп**-*пу, предл.-пе, м.*—раскол. Нсл. 379. *Па самы адськёп адрэж.* Нсл. *З адськёпу відаць, якое дзерва.* Нсл. *Уменьш.* **адськё-пак**-*пка, предл.-пку, м.*—осколок. Нсл. 379. *І адськёпка ня даў лучыны.* Нсл.
•**адсьвéчаваць,**—*см. под сьвяціць.*
•**адсьвяткав-áньне**-*àны-àць,*—*см. под сьвяткавàць.*
•**адсьцéнь**-*ні, ж.*—тень. Нсл. 380. *Адсьцень яго відаць, дарма што схаваўся.* Нсл.
•**адсых-áньне**-*àць,*—*см. под сохці.*
•**адсы́п-аць**-*аць,*—*см. под сыпаць.*
•**адсы́п-ацца**-*àцца,*—*см. под сыпацца.*
•**адсы́пка**-*пкі-пцы, ж.*—плата за посуду, отмеренная, отсыпанная самой купленной посудой раз, два или сколько сторгуются. Шсл. *Купіла гаршчок на адсыпку.* Ст.
•**адсю́ль,** *нареч.*—отсюда, МГсл.; ПНЗ; Ар.; Нсл. 381; Шсл.; Ксл. *Адсюль пачынай.* Нсл. *Адыйдзі ты адсюль, не замінай!* Ст. *Вазьмі ты яе адсюль.* Купіна Віц. (Ксл.). *Адсюль да Буева сусім блізка.* Мазалава Куз. (Ксл.). *Уменьш.* **адсюлека.** Ксл. *Адсюлека лепі відаць.* Мікалаёва Куз. (Ксл.)
•**адшарáх-аць**-*нуць,*—*см. под шарàхаць.*
•**адшарапорыць**-*ру-рыш-ра, соверш.*—высечь, обдать водой. Дсл. 564. *Дождж адшарапорыў.* Дсл.
•**адшаравáць,**—*см. под шаравàць.*
•**адшáрх-аць**-*нуць,*—*см. под шàрхаць.*
•**адшáрпнуць,**—*см. под шàрпаць.*
•**адшáс-таць**-*нуць,*—*см. под шàстаць.*
•**адшáснуцца,**—*см. под шастацца.*
•**адшкад-оваваць**-*авàць,*—*см. под шкадавàць.*
•**адшпіл-я́ць**-*іць,*—*см. под зашпілàць.*
•**адшпіл-я́цца**-*іцца,*—*см. под зашпілàцца.*
•**адштýрх-аваць**-*аць-нуць,*—*см. под штýрхаць.*
•**адшукáць,**—*см. под шукàць.*
•**адшчапéнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—отступник от веры, Нсл. 385. раскольник. *За адшчапенца ніколі не пайду.* Нсл.
•**адшчапéнка**-*нкі-нцы, ж.*—отступница от веры, Нсл. 385. раскольница.
•**адшчапéнства**-*ва, предл.-ве, ср.*—отступничество от веры, Нсл. 385 раскольничество. Нсл. *Яго за адшчапенства судзяць.* Нсл.
•**адшчап-іць** *и т.п.*—*см. под чапіць.*
•**адшчы́к-нуць**-*нуты,*—*см. под шчыкаць.*
•**адшы́б**-*бу, м.*—отдельная часть леса, выдавшаяся в поле. Дсл. *Ваўкі ў гэтым адшыбе.* Дух. (Дсл.). *Пачулі яны: зьвяр'я дужа шмат у вадшыбе, у лесе.* Тм.
•**адш-ывáцца**-*ыцца,*—*см. под шыцца.*
•**адтогды,** *нареч., област.*—с того времени. Нсл. 381. *Адтогды і я буду да цябе добры, калі ты паправішся.* Нсл.
•**адтахтýрыць,**—*см. под тахтурыць.*
•**адтапіць І,**—*см. под тапіць І.*
•**адтапіць ІІ,**—*см. под тапіць ІІ.*
•**адтапы́рыць,**—*см. под тапырыць.*
•**адт-авáць**-*àць,*—*см. под тàіць.*
•**адтýль,** *нареч.*—оттуда. ПНЗ; Растсл.; Гсл.; Нсл. 381; Кіт. 74а13, 112а7; Шсл.; Ксл.; Дсл. *Бяда ні адтуль, ні адсюль.* Нсл. *Адтуль яна зьвярнулася позна.* Пужалава Аз. (Ксл.). *Мы — адтуль.* Капланы Сян. (Ксл.). *Я адтуль выйду.* Ельн. (Дсл.). *Пашоў адтуль на другое неба.* Кіт. 116б1. *Адтуль прыехаўшы, ударыў ясьмі яму чалом.* Гордз. Ак. XII, 8. *Ні адсюль, ні адтуль ліха ўзьнялося.* Ст. *Уменьш., ласкат.* **адтулецька.** Нсл. 381. *Адтулецька нядаўна прышоў.* Нсл. Нсл.
•**адтылавáць,**—*см. под тылавàць.*
•**адвод**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.**—отвод (действие).
2. (*юрид.*)—проверження. *Суд, выслухаўшы жалаб і адпораў старон, скажаць каторай-колечы старане давод або адвод.* Стт. 257. *За каторую стараною больш сьветчаньня па выведаньню будзець, тая к даводу або адводу прыпушчана быці маець.* Стт. 416.
•**адводлы**-*лая-лае*—переставший водить. Состоя *"дзяцінухай"* до майских дней и, выростив *"пісклят", "адводлая курка"* в юне снова делается *"нясушчай"*. НК: Очерки, 409.
•**адводнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —проводник плотов в опасных местах. Малюкіна Пар. (Дсл.).
•**адв-одзіць**-*èсьці,*—*см. под вèсьці.*
•**адв-озіць**-*èзьці,*—*см. под вèзьці.*
•**адвáга**-*гі, дат., предл.-зе, ж.*—отвага, (Шсл.) смелость, (Нсл. 371) храбрость, Ар. отвага, решимость. Ксл. *Гэта ж трэба адвага: аднаму ночы пайсьці на магілкі.* Ст. *Адвага гарады бярэць.* Нсл. *Адвага ляпей.* Кляшчыно Беш. (Ксл.).
•**адвахвíць, адваўхвíць,** *област.*—исцелить. Дсл. *Адваўхвіла бабка маладуху ад прыткі.* Дсл.
•**адвáжыць, адважáць,**—*см. под вàжыць.*
•**адвáжлівы**-*вая-вае*—отважный, смелый. Шсл. *Адважлівы ты чалавек, хоць у мора лезеш.* Скрыль Пух. (Шсл.)
•**адвáжна,** *нареч.*—храбро, (БГсл.) смело, отважно. Ар.
•**адвáжнік**-*іка, предл.-іку, зват. адважніча, м.*—смельчак. *Знойдзецца на яго адважнік — прывуча.* Ст.
•**адвáжны**-*ная-нае*—храбрый, (БГсл.) смелый, отважный. Ар.; Шсл.; Ксл. *Ой не кажы, ён адважны чалавек, гатоў на ўсё пайсьці.* Ст. *Адважны ты хлапец.* Кузьміно Сян. (Ксл.).
•**адвáжыцца,**—*см. под вàжыцца 2.*
•**адвакáт**-*àта, предл.-àту, зват.-àце, м.* —адвокат.
•**адвакáтка**-*ткі-тцы, ж.*—женщина - адвокат.
•**адвакáцкі**-*кая-кае*—адвокатский.

●**адвалока**-*окі-оцы, ж.* **1.**—проволочка, Дсл.; Нсл. 372 промедление. *Гэта адна адвалока — абяцаў аддаць доўг, а не аддаець — толькі зубы замаўляе.* Дсл. *Адвалоку робяць у судзе.* Нсл. *Будзем павінны кажнаму з падданых нашых, каму бы йшло а чэсьць, неадвалочную справядлівасьць учыніці на першым Сойме Вялікам без усякае адвалокі.* Стт. 93.

без адвалокі—безотлагательно, незамедлительно. *Галаўшчына маець быць плачона без адвалокі.* Стт. 73.

2. отдаление. Гсл. 10. *Дзядзька жывець на адвалоцы.* Гсл.

●**адвал-ака́ць**-*ачы̀,—см. под валачы̀.*

●**адвала-ка́цца**-*чы̀ся,—см. под валачы̀ся.*

●**адва́л-еваць**-*ї̀ць,—см. под валї̀ць.*

●**адва́л-евацца**-*ї̀цца,—см. под валї̀цца.*

●**адва́льчык**-*ка*—сани со спинкой. Ксл. *У вадвальчыку куды лепей ехаць, як у простых санках.* Ходцы Сян. (Ксл.)

●**адварот**-*оту, предл.-оце, м.* **1.**—возврат, отдача хорошего и дурного, Дсл. возврат, взаимная отдача. Нсл. 372. *Выцяў яго на адварот.* Дсл. *Дай яму на адварот.* Нсл. *Чаму ты яму адвароту ня даў?* Нсл.

2. отвращение (крайне неприятное, гадливое чувство, вызываемое кем-чем-либо,**С.**) Нсл. 372. *На цябе адварот нашоў, што ты нічога не ясі?* Нсл.

●**адваротны**-*ная-нае,* **1.** взаимно отдаваемый, обратный, (МГсл.); Нсл. 372 отданный обратно, ответный. Дсл. *Адваротная лаянка.* Нсл. *Адваротная аплявуха.* Нсл. *Адзяржаў адваротную аплявуху.* Дсл. *Гэта адваротная хлеб-соль.* Дсл.

2. тот, который отварачивается, недоброжелательный. *Доля мая — гэта доля гаротная, сэрца далà мне, наўчыла любіць, дый прысудзіла яна ж адваротная, век у сіроцтве, ў выгнаньню пражыць.* Гарун: Думы ў чуж.

●**адварача́ць,**—*см. под вярнуць.*

●**адварача́цца, адвярну́цца,**—*см. под вярнуцца.*

●**адве́даць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, соверш., перех.*—посетить, навестить. Ксл.; Нсл. *Пайду адведаць братанічну.* Красьніца Чаш. (Ксл.). *Адведаць дзеці свае.* Глуск. (Янк. I). *Адведаць сваякоў.* Тм. *Чаму калі нас не адведаеш?* Нсл. *Да цябе я прышла не абедаці, хацела цябе адведаці.* Жукова Імгл. (Косіч, 35), *См. давѐдацца да каго.*

●**адве́дкі**-*дак, единств. ч. нет.*—ответный визит. *Пайду ў вадведкі да братанічны.* Мясаеды Беш. (Ксл.). *Хадзіла ў вадведкі.* Глуск. (Янк. I). *У вадведкі з пустымі рукамі ня йдуць.* Тм. *Матка прышла к дачцэ ў вадведкі.* Дсл.

●**адв-ерне,** (*безлич.*)-*ярнỳць,—см. под вярнỳц.*

●**адве́сьці,**—*см. под вѐсьці.*

●**адве́чару,** *нареч.*—перед вечером. Дсл. *Прыду к вам адвечару.* Дсл. *Ср. адвячорак, адвячоркам.*

●**адвярну́ць,**—*см. под вярнỳць.*

●**адвярну́цца,**—*см. под вярнỳцца.*

●**адвячорак**-*рку, предл.-рку, м.*—время от полдня до вечера(ближе к вечеру нежели полдню, Ар.) Ар.; Ксл. *Адвячоркам быў дождж.* Прудок Віц. (Ксл.). *Пойдзем касіць, адвячорак яшчэ вялік.* Хацімшчына Куз. (Ксл.). *Адвячоркам я выйду за весьніцы.* Крушына: Лебедзь, 34.

●**адвячорка**-*ркі-рцы, ж.*—вечеринка. Дсл. *Усі дзеўкі на адвячорцы.* Дсл.

●**адвячэр'е**-*р'я, предл.-р'ю; мн. ч.-р'ї-р'яў, ср.* — *адвячорак.* Ксл. *Усё адвячэр'е араў.* Чарніцы Лёз. (Ксл.)

●**адвї́слы**-*лая-лае*—отвисший, отвислый. *Зь недалужна і неяк сьмешна адвіслай левай рукой.* ЗСД 287.

●**адву-ча́ць**-*чы̀ць-а̀ны-а̀ньне,—см. под вучы̀ць.*

●**адвы́чка**-*кі, дат., предл. адвычцы, ж.*—утрата какой-либо привычки, обыкновения делать что-либо., бывать где-л. и т.п. *На прывычку ёсьць адвычка.* Рапан. Прык. 202.

●**адубе́лы**-*лая-лае*—окоченелый, Ксл. отверделый, одеревенелый. Шсл.; Ар. *Каб не адубелы прыехаў назад!* Ст. *Чалавек стаў адубелы.* Сянно (Ксл.). *Рукі сусім адубелыя з марозу.* Дсл.

●**адубе́ць,**—*см. под дубѐць.*

●**адубяне́лы**-*лая-лае*—окоченевший. Дсл. *Адагрэй свае адубянелыя рукі.* Нсл. 360. *Ср. адубянѐць* (*под дубянѐць*).

●**адудзя́чыць,**—*см. под дзя̀каваць.*

●**адукава́насьць**-*ці, ж.*—образованность. МГсл.

●**адукава́ць**-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма, несоверш. и соверш., перех.*—образовать, воспитать, Шсл. давать (дать, Ар.) образование, Гсл.; Ар. воспитывать, обучать. Нсл. 723. *Адукуеш яго*(*павадыра*), *як добрага; а ён кіне цябе, дый хвастом накрыецца!* НК: Старцы, 77. *Сідаровіч адукуе сына.* Ар. *Не адукаваўшы дзяцей ня можна.* Нсл. *Прич.* **адукава́ны**—образованный. Гсл.; Ар.; Нсл. 723. *Наш старшыня, відаць, адукаваны чалавек.* Ст. *Паповіч наш, знаць, добра адукаваны, што кàзань кажа так хараша.* Нсл. *Вучыцель добра адукаваны.* Гарэцкі: Песьні, 58. *Вы людзі адукаваныя, дык жа мусіце ведаць усё.* Цялеш: Дзесяць 56. *А ён патрэбны быў як чалавек адукаваны.* Кл.: Каліна, 79. *Дзяцюкі гэта адукаваныя.* "Ніва", Но. 36(654). *Соверш.* **вы́адукаваць,** (*област. выдукаваць,* Нсл. 723)—воспитать, обучить, Нсл. 723 дать образование. *Выдукавалі дурня.* Нсл.

•**адукава́цца**-*кўюся-кўешся*—получать образование. Ар. *Ігнат пабыў у месьце, дык адукаваўся.* Ст. *Панскія дзеці адукуюцца.* Нсл. 724. *Соверш.* **вы́адукавацца,** (*област.* **выдукавацца,** Нсл. 723.)—получить образование.
•**адука́ца**-*цы-цы,—образование.*
•**адука́чны**-*ная-нае*—образовательный.
•**аду́мам сваім,** (Дсл.), **сваім аду́мам,** (Ар.)—по своему замыслу, произвольно, Дсл.; Ар. самоуправно.
адумам сваім людзёў вешаць—произвольно, с превышением власти вешать людей. Дсл. *Што ты пачаў рабіць і сваім адумам вешаеш людзёў?* Ельн. (Дсл.). *Ты ўсё сваім адумам робіш.* Нсл. 360 (*под адум*).
•**адуме́рлы**-*лая-лае*—выморочный. *Уся-кая маемасьць мацярыстая адумерлая маець іці ў роўны дзел межы ўсіх дзяцей.* Стт. 295.
•**адуме́ршчына**-*ны-не, ж.*—выморочное имение. Нсл. 381. *Пан пабраў сабе адумершчыну нашага суседа.* Нсл.
•**адумысловасьць**-*ці, ж.*—специальность.
•**адумысловец**-*ўца, предл.-цу, зват. адумыслоўча, м.*—специалист. Гсл.
•**адумысловы**-*вая-вае,* **1.** специальный. Ар.; Яцкава Вал. *Ня было адумысловага будынку пад школу.* Яцкава Вал. *Проста кідала кароткія й нясkладныя пагрозы папалам із брыдкімі цяжкімі словамі адумысловае лаянкі.* ЗСД 288.
2. нарочный. Ар. *Адумысловы пасланец.* Ар.
•**адумыслоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—специалистка.
•**адумы́сьля,** *нареч.*—специально, Гсл.; Ар. нарочно.
•**адусю́ль,** *нареч.*—отовсюду. Ар.; Гсл.; Шсл.; Ксл. *Адусюль яму йдуць грошы.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Арабове адусюль прыходзілі.* Кіт. 82а4. *Адусюль беды.* Нсл. *Адусюль наехала людзёў на кірмаш.* Ст.
•**адурні́ць,**—*см. под дурніць.*
•**адцохлы**-*лая-лае, област.*—отсохший. Нсл. 383.
•**адцохці** — *адсохці,* (*под сохці*).
•**адца́цкацца,**—*см. под цацкацца.*
•**адце́міць, адцямля́ць,**—*см. под цеміць.*
•**адце́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—оттенок. *Усе навокал прыняло на сябе іншае адценьне, іншы характар.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 99).
•**адце́рці, адцíра́ць,**—*см. под церці.*
•**адцяг-а́ць**-*нуць,—см. под цягнуць, цягці.*
•**адця́гі**-*гаў, единств. ч. нет.*—проволочка, оттяжка. *Вясельле адцягаў ня любе.* Нсл. 383.
•**адц-я́ць**-*яты-яцьце,—см. под цяць.*
•**адця́цца,**—*см. под цяцца.*
•**адці́н**-*ну, м.* **1.**—отрубление, отрубка. Нсл. 383. *Ня там пачаў адцін.* Нсл.
2. отруб. Нсл. 383. *З адціну відаць, што дзерва здаровае.* Нсл. *Уменьш.* **адці́нак**-*нка, предл.-нку*—обрубок, Нсл. отрезок. *Адцінкі зь бярвеньня.* Нсл. *Уменьш.* **адці́начак**-*чка, предл.-чку*—обрубочек. Нсл. *Адцінaчкі палажы ў печ.* Нсл.
3. колкий, язвительный ответ; отпор. Нсл. 383. *Адцінам сваім ты нос яму зьвярнуў.* Нсл.
•**адці́н-ак-ачак,**—*см. под адцін.*
•**адцін-а́ць**-*аньне,—см. под цяць.*
•**адціна́цца,**—*см. под цяцца.*
•**адцір-а́ць**-*аца,—см. под церці.*
•**адціс-ка́ць**-*нуць,—см. под ціснуць.*
•**адцмы́гаць,**—*см. под цмыгаць.*
•**адцу́равацца**-*руецца, несоверш.*—отскакивать при рубке. Нсл. 383. *Як сячэш ты, то трэскі далёка адцуруюцца.* Нсл. *Соверш.* **адцуры́цца**-*ыцца*—отскочить при рубке. Нсл. 383. *Цурка, адцурыўшыся імне ў лоб лучыла.* Нсл.
•**адцытнік**-*іку, предл.-іку, м., бот.*—очиток острый. Верассл. *См. сытнік.*
•**адцю́к-аць**-*нуць,—см. под цюкаць.*
•**адча́х-аць**-*аца,—см. под чахаць.*
•**адчап-і́цца**-*ляцца-іўшыся,—см. под чапіцца.*
•**адчап-і́ць**-*ляць,—см. под чапіць.*
•**адчасав-а́ць**-*аны,—см. под часаваць.*
•**адч-аса́ць**-*эсаваць,—см. под часаць.*
•**адч-аса́цца**-*эсавацца,—см. под часацца,*
•**адчэпнае**-*ага*—отступное (отступной, С.) Шсл.; Ар. *Хвэльчар даў адчэпнага.* Ст. *Даў на адчэпнае.* Ст.
на адчэпнае—выпить последнюю на прощание рюмку. НК.: Пит. 74.
•**адчу́х-аваць**-*аць,—см. под чухаць.*
•**адчупры́жыць,** *соверш.*—выставить. Ксл. *А ён сваю морду адчупрыжыў, як на паказ.* Пушкары Сян. (Ксл.).
•**адчура́цца,**—*см. под чурацца.*
•**адчыкры́жыць,**—*см. под чыкрыжыць.*
•**адчын-і́ць**-*іцца-яць-яцца,—см. под чыніць.*
•**адчыркну́ць,**—*см. под чыркаць.*
•**адчыры́к-аць**-*нуць,—см. под чырыкаць.*
•**адыход**-*ду, предл.-дзе, м.*—отход. Ксл. *Борзда будзе адыход параплаву.* Бешанкавічы (Ксл.).
•**адыж,** *отрицательный союз,*—однако. Гайнін (Я. Гладкі). *Мала яе дагэтуль пазнаў; адыж кажу вам і ў імне штосьці яна ўжо зьмяніла.* Татар: Кво вадыс 233. *Ты сабе жывеш дома, заняты думкаю то празь Лілю, то праз хрысьцян, дык хіба ня ведаеш, што сталася надовечы. Адыж Нэрон зьвянчаўся прынародна.* Татар: Кво вадыс 241.
•**адыйм-а́ць**-*аньне,—см. под імаць.*
•**адылі́,** *отрицательный союз,* **1.**—однако. Гсл.; Вял.; МГсл. *Крыху лупаценькія, адылі прыгожанькія вочкі.* Гсл.(*под лупаты*). *Добра кажаш, адылі сам ня робіш.* Гсл. *Доўга хварэў, адылі пачаў ачуневаць.* Гсл. 23. *Я ж вам казала, што ня трэба йсьці, бо ў мяне дрэнна. Адылі сядайце цяпер ужо.* ЗСД 372. *У вабароне іх страціў гэтыя восьць два палцы. Адылі меж хрысьцян,*

чутно, здараюцца чудосы, дык маю надзею, што мне адрастуць. Татар: Кво вадыс 109.

2. адылі́, *нареч., област.*—затем. МГсл.; Міх.; Гсл. 168. *I пашла гаротніца ў на̀ймы, адылі і ў старчыхі.* Гсл.(*под "наймы"*). *Ня̀ўся чытаць, адылі пісаць.* Гсл.(*под няўся*). *Біць... Ж-жыдоў! Вышла дужа сьмешна й недарэчна. Адылі аказалася, што ён быў п'яны.* ЗСД 21. *Загадаў мне пан касу кляпаць, адылі йсьці на луг.* Нсл. *Лета цэлае валачыўся, адылі к зіме дамоў прыцягнуўся.* Нсл. *Дзядзька змалаціў, адылі стаў атрасаць салому.* Міх. *Ды зьявіўся Хрыстос міраносіцам, адылі ўсім апосталам.* Из волочебной песни, Нсл. *Свой ясны талент, Богам дадзены, у зямлю не закапай. Адылі, чуеш, дзяблуга̀дзіне ў спакусе не прадай.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20,5). *Трохү пагаманіў, адылі пашоў да хаты.* Гсл.

3. впрочем. МГсл.; Гсл.

●**адылі́ж,** *союз,*—а в самом деле, Нсл. однако же. *Адыліж праўда!* Нсл.

●**адыма́лка** — *адымка.* Мгл.

●**адыма́н**-*на̀, предл.-нѐ; мн. ч.-ны-ноў-номны-намі-нох, м., мат.*—вычитаемое.

●**адыма́нка** — *адымка.* Каловічы Вял.

●**адыма́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, м., мат.*—вычитание. МГсл.; Ар.

●**адыма́чка**-*чкі-чцы, ж.*—тряпка, которой вынимают горшки из печи. Ар. *См. адымка.*

●**адыйці́, адыйсьці́,**—*см. под ісьці.*

●**ады́мка**-*мкі-мцы, ж.*—тряпочка(тряпка для вынимания горшков из печи, Ар.) Барада Пар. (Ксл.); Ар.; Ксл. *Вазьмі адымку, адцадзі гаршчок.* Ар. *Кашуля чорная, як адымка.* Ар.

●**ады́стар,** *нареч.*—точь-в-точь, необыкновенное сходство. Гсл.; МГсл. *Наш Юрачка — адыстар татулька.* Гсл. *Сказаў і думаў, што нос у Васіля адыстар бацькаў.* Дзьве душы, 156.

●**адысьці́ся,**—*см. под ісьціся.*

●**ад'ю́шыць,**—*см. под юшыць.*

●**ае́й,**—междометие боли. Ар.

●**аёй**—междометие удивления. Ксл. *Аёй, якія прыгожыя кветкі!* Лёзна (Ксл.). *См. айё.*

●**аёў,** межд. негодования, отрицания. Дсл. *Аёў нягож буду рабіць?* Сялцо Бельск. у. (Дсл.).

●**аяё,** крик от ужаса и от боли. Дсл. *Аяё, як баліць, ажно сьцерпу нетуці.* Дсл.

●**аяёкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—охать, стонать. Дсл. *Хворы ўсё будзе аяёкаць.* Дсл.

●**аяя́**—междометие удивления. *У паноў было ігрышча, а якое аяя!* Стих. 2-ой пол. XIX века. *См. аяяй.*

●**аяя́й,**—междометие (радостного, Нсл.) удивления. Шсл.; Нсл. 9. *Аяяй, якая вялі̀зная рыба!* Нсл. *Аяяй, якія прыгожыя грошы!* Нсл. *Аяяй, як хoраша прышлося!* Нсл. *Аяяй, які сьнег наляпіў вялікі!* Ст.

●**ая́й,**—междометие удивления. *Аяй, які ён вялікі!* Азярышча Аз. (Ксл.).

●**адзе́ж-ка**-*ына-ынка,—см. под адзежа.*

●**адзе́жа**-*жы-жы, ж.*—платье, одежда (нижняя, как брюки, юбка, пиджак, блуза, кофта и т.п., Ар.) МГсл.; Ар.; Шсл.; Ксл. *Шмат паспраўляў сваім дзеўкам адзежы.* Ст. *Ні адзежы, ні ежы, нічога няма.* Ст. *Брыль не адзежа — сырапеня ня ежа.* Палуянава Гар. (Ксл.).

адзежа сьмяротная—одежда, назначенная для покойника. *Гатуй адзежу сьмяротную.* Красьн. (Дсл.).

Уменьш. **адзежка**-*жкі-жцы.* Войш. *Каб ні ежка, ні адзежка, дык была̀ бы грошы дзежка.* *Послов.* Войш. *Единств. ч.* **адзежына**-*ны-не.* *Няма на ім ніякае адзежыны.* Дсл. *Каб хоць якая адзежына была̀ ў хаце, нічога няма.* Ст. *Уменьш.* **адзежынка**-*нкі-нцы,* (Нсл. 395)—бедная, жалкая одежда. Дсл. *Якая была̀ адзежына, адзежынка, уся пагарэла.* Нсл. *Ідзець убогенькая, і няма на ёй ніякае адзежынкі.* Дсл.

●**адзежны,** *-ная-нае, прилаг. к адзѐжа*—одежный. *Адзежны склад.*

●**адзе́рж-аваць**-*а̀ць,—см. под дзяржаць.*

●**адзе́рж-авацца**-*а̀цца, —см. под дзяржацца.*

●**адзервяне́ласьць,** *-ці, ж.*—одеревенелость.

●**адзервяне́лы,** *-лая-лае*—отверделый, одеревенелый. Нсл. 359. *Пачуўся супакойны, адзервянелы... голас.* ЗСД 373.

●**адзервяне́ць,**—*см. под дзервянець.*

●**адзе́так**-*тку, предл.-тку, м.*—одежда (нижняя). Ар.

●**адзе́ць,** *адзѐну-неш-не; повел.-нь-ньма, соверш., перех.* **1.** одеть(нижнюю одежду), Ар.; Ксл. одеть кого-л.(в нижнюю одежду). Ар. *Прич.* **адзе́ты**—одетый. Шсл.; Ар. *Яшчэ пакуль адзеты, абуты й не галодны.* Ст. *Соверш.* **прыадзе́ць**—несколько одеть. Ар. *Сто нагіх прыадзеў.* Кіт. 2966. *Несоверш.* **адзява́ць,** *адзяю, адзѐш-ѐць-ѐм-іцѐ, адзяюць, повел. адзява̀й-а̀йма*—одевать (в нижнюю одежду). Ар.

2. обеспечивать кого-л. одеждой, давать возможность носить одежду того или иного фасона, качества и т.п.

зьдзець-*ну-неш-не, соверш.*—снять, скинуть с себя(одежду или что-л. другое надетое), Растсл. снять с себя или с кого-л. нижнюю одежду, упряжь, часть упряжи с лошади. Ар. *Зьдзень чорную сарочку.* Нсл. 205. *Несоверш.* **зьдзява́ць**—скидывать с себя что-л. из одежды. Нсл. 205.

надзе́ць, 1. надеть(нижнюю одежду, упряж) Ар. *Надзень рукавіцы.* Ар.

2. начинить (кишки и проч.). *Надзець кішкі.* Ар. *Надзець курыцу кашаю.* Ар.

надзява́ць-*яю-яеш-яець-яем-яэцѐ, несоверш. к надзець 1, 2.* Ар. *Прич.* **надзява́ны**—начинённый, Ар. фаршированный (начинённый фаршем, С.) НК.: Очерки, Но. 211.

надзява́ныя кішкі—все не мясные колбасы. НК.: Очерки, 23. *Соверш.* **панадзява́ць**-*дзяю-дзяеш-яець*—надеть много нижней одежды или одеть многим. Ар. *Рукавіцы... на рукі панадзявайце.* Кіт. 48б13.

разьдзе́ць—снять с кого-л. нижнюю одежду, раздеть. Ар. *Прич.* **разьдзе́ты.** *Несоверш.* **разьдзява́ць**—раздевать(снимая нижнюю одежду, С.) МГсл.; Ар.

узьдзе́ць—надеть на верхнюю часть тела, при том быстро. *Яна маўкліва падала яму хатылёк. Ён узьдзеў яго на плечы.* Дзьве Душы, 186. *Несоверш.* **узьдзява́ць,** *узьдзяю, узьдзяеш, узьдзяець-яем-яіцё-яюць.*

●**адзе́цца,** *-ёнуся-ёнешся, соверш., возвр.* —одеться(в нижнюю одежду). Ар. *Прич. прошл. вр.* **адзеўшыся**—одет(в нижнюю одежду, если сам оделся. *Несоверш.* **адзява̀цца,** *адзяюся, адзяешся-ецца-ёмся-іцёся, адзяюцца*—одевать на себя(нижнюю одежду), одеваться. Ар.

зьдзецца-*нуся-нешся*—снять, скинуть с себя что-л. надетое. *Конь з аброці зьдзеўся.* Нсл. 352. *Несоверш.* **зьдзява́цца,** *зьдзяюся (зьдзява̀юся)-ешся*—раздеваться. Нсл. 205. *Зьдзявайся, зьдзеньса; кладзіся спаць.* Нсл.

разьдзе́цца—раздеться, сбросить с себя(нижнюю одежду). Ар. *Прич. прошл. вр.* **разьдзеўшыся**—раздет(если сам разделся). Ар. *Несоверш.* **разьдзявацца**—сбрасывать с себя(нижнюю одежду), раздеваться. Ар.

●**адзе́цьце**-*ця, предл.-цю, собир.*—одежда. Віцебшч. (НК.: Очерки, 102). *Ласкат.* **адзе́цейка**-*ка, предл.-ку.* НК.: Старцы 78.

царкоўнае адзецьце(адзеньне, МГсл.) —облачение. МГсл.

●**адзёнак**-*нка, предл.-нку, м.* **1.** подмостки под стогом. Янк. I; Шсл. *Пад стог зрабілі новы адзёнак.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *См. адонак.*

2. стог. Янк. I. *Адзёнкаў дваццаць нечапаных.* Янк. I.

●**адзёр I,** *адрỳ, у вадру, м.*—болезнь, корь. Шсл.; Янк. I. *Хлопчык хварэе на адзёр.* Ст. *Адзёр у хату ўкінуўся.* Янк. I.

●**адзёр II,** *адра̀, предл.-рỳ, м.* **1.** корпус телеги. НК.: Очерки, 364.

2. палати с которых караулят медведя. Дсл.; Сакуны 32.*Цікуюць медзьвядзя з адра.* Лук'янова Бельск. у.(Дсл.).

3. ругат. слово. Дсл. *Адры якія, ужо здаровыя сыны яго і нічогенька ня робяць.* Дсл.

●**адзял-я́ць**-*іць,—см. под дзяліць.*

●**адзява́льны**-*ная-нае*—служащий для одевания. *За кажух барані мускі, адзявальны — капу грошай.* Стт. 472.

●**адзява́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —тот, об одежде которого нужно заботиться. Дсл. *Двух адзяваньнікаў у дварэ.* Дсл.

●**адзява́ць,**—*см. под адзець.*

●**адзява́цца,**—*см. под адзецца.*

●**адзявỳліць**-*лю-ліш-ле; повел.-ль-льма, соверш., перех.*—на диво поддеть, обморочить, обмануть. Нсл. 359. *Адзявуліў ты нас добра.* Нсл. *Ср. азьдзявуліць.*

●**адзіноства**-*ва-ве, ср.* **1.** единство. *У летапісах кажацца, што, задзіночыўшыся супроці Яўнута, Вялікі Князь Альгірд а князь Кейстут увесь час із сабою жылі ў вадзіностве.*

2. (*относительно Бога*)—выражает значение, что Бог есть один, единый. *Калі Ты, Пан мой, мне ласкі й помачы Сваей ня ўчыніш, як Тваё адзіноства знаць маю?* Кіт. 46I. *Божае адзіноства вызнавай.* Тм. 39a11. *Я, Бог на адзіноства Сваё праўдзівае табе абяцую.* Тм. 135б13. *У Божае адзіноства ня верылі.* Тм. 113б3.

●**адзінота**-*оты-оце, ж.*—одиночество (уединение, Шсл.) Гсл.; Шсл.; Ар.; Ксл.; Дсл. *Жывець на адзіноце і не баіцца нікога.* Ст. *Янка жывець на адзіноце.* Бухла Сян. (Ксл.). *Як табе не дадзене адзінота, чаму ты ня жэнішся?* Пятніцкая Сян. (Ксл.). *І ён думаў, як добра, што ёсьць гэтае жыта, яго шырокі шум на адзіноце.* Адамчык: Арж. колас. *У поўнай адзіноце думкі роям кружыліся.* Гарун: Пан Шаб.

●**адзінотны**-*ная-нае*—одинокий. Гсл.; МГсл. *Яго апанавала романтыка адзінотных блуканьняў.* Корзюк. *Сядні крыж гэткі ж адзінотны, як і сяло.* Нязнаны(Бацьк., Но. 36-37/115-116). *Пабудавалі будынак, дзе жывець шмат людзёў адзінотных.* Бацьк. Но. 38-39/573-574.

●**адзіноцы**-*цаў, мн. ч.*—уединенный поселок для одной семьи, НК: Под. пос., Но. 100 хутор. **На адзіноцы,** (НК: Очерки 209)—на обособленной усадьбе.

●**адзіночак**-*чка, предл. и зват.-чку, м.* —единственный (сын, С.). Нсл. 359. *Адзіночак сын расьцець.* Нсл.

●**адзіночка**-*чкі-чцы, ж.***1.**—единственная (дочь,С.) Нсл. 359. *Дачку адзіночку мае.* Нсл.

2. отдельный экземпляр. Дсл. **Па адзіночцы**—отдельно. Дсл. *Па адзіночцы кветкі вырасьлі.* Дсл.

●**адзіночны лік,** *грам.*—единственное число.

●**адзіночыць**-*чу-чыш-ча; повел.-ч-чма, несоверш., перех.*—объединять (людей). Вішнева Вял. *Соверш.* **задзіночыць**—объединить. Вішнева Вял. *Прич.* **задзіночаны**—объединенный. Сьпягліца. *Хіны спадзяваліся прызнаньня сяброўства ўв Арганізацы Задзіночаных Нацыяў.* "Бацьк.", Но. 1-2(437-438). *Заходнія хаўрусьнікі паказалі сябе задзіночанымі.* Тм. *Соверш.* **абадзіночыць**—лишить семьи, причинить одиночество. *Наш дзядзька абадзіночыў: сына забралі ў войска, а дачкі замуж пашлі.* Варсл.

•**адзіночыцца,** *взаимн.*—объединяться. Летапіс. *Соверш.* **задзіночыцца**—объединиться. Лет. *Отгл. имя сущ.* **задзіночаньне**-*ня, мн. ч.-ні-няў, ср.*—объединение. *Супраца ў кірунку задзіночаньня пачалà даваць эфэкт.* Бацьк. Но. 38-39(473-474). *Частку плацілася сваімі грашыма, засталае пазычалася ў банках або ў вадумысловых задзіночаньнях.* Сьцяблевіч (Тм.). *Шамун быў пераказаю задзіночаньню арабскага сьвету.* (Тм.)

•**адзіна́к**-*акà, предл.-акỳ, зват.-àча; мн. ч.-акì-коў-ком-коў-камі-кох, м.*—один сын в семье. Вят.; Вост. (Даль).

•**адзіна́ка**-*кі, общ.*—один сын или одна дочь в семье. *Калі ў бацькі сын адзінака, будзе ён сабака.* *Послов.* Рапан. 79.

•**адзіна́нцаты,** *числ.*—одиннадцатый. Кацельня Пц.; Н.; Менск; Магілеўшч.; Лёсік: Пач. граматыка, Менск 1926, стр. 103; Сербаў 113; Івянец Вал.; Нсл. 359; Смаленшчына(Раст.: Смоленск). *Адзінанцаты год пашоў.* Нсл. *Адзінанцаты пяток.* Тм.

•**адзіна́нцацера,** *соб. числ.*—одинадцать. Шсл. *Вывялася толькі адзінàнцацера пылянятак.* Ст. *Наша сьвіньня апарасіла адзінàнцацера парасят.* Сербаў 13.

•**адзіна́нцаць**-*цацёх-цацём, сн.-цацьмà, предл.-цацёх, числ.*—одинадцать. Кацельня Пц.; Ст.; Юравічы Рэч.(Мат. Акад. Наук, отд. р. яз. и слов., 75); Перарост Гом.(Ром. У, 53); Севершчына(Расторгуев: Говоры восточных уездов Гомельск. губ., 12); Гарадзішча Н.; Маг. губ.(Мат. Б, Но. 4); Нова-Аляксандр.(тм.); М.(тм.,Но.23); Вял.(тм., Но.31); Ксл.; Івянец Вал.; Нсл. 359; М. (Кліх 72); Горц.,Арш., Сянск.(Ром. I-II, 212); Слц.(Шейн: Мат. I, 27); Смлш.(Расторгуев: Говоры 91); Шсл.; Лёсік: Пач. граматыка, М. 1926, стр. 103. *Адзінанцаць маткоў нітак зьвіла.* Бікложа Беш. (Ксл.). *Начыркаў адзінанцаць палак.* Рэч. (Пет.). *Паклаў на стале ў радок адзінанцаць гарошын.* Тм. *Хлапцу адзінанцаць год.* Ст.

•**адзі́не,** *нареч.*—единственно. *З высокасьці мне адзіне голас прышоў.* Кіт. 1196Б.

•**аджынджа́рыць,** *соверш., перех.*—о действии каком-либо, энергично произведенном, напр. выбить(луг). Дсл. *Аджынджарылі луг.* Дсл.

•**аза́дак**-*дка, предл.-дку, м.* **1.** задняя часть тела, (Шсл.) туши, Гсл. задняя часть мелкого (всякого, С.) животного, Нсл. 361.; Ар. задняя часть скотины. Ксл. *Кабыла сьвісь азадкам каню ў бок.* Гсл. *Азадак цяляці.* Нсл. *Азадак таншы за перад.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).
2. часть тела человека ниже спины. *Азадак адбіў, едучы вокліп.* Нсл. 361. *Як гопнуўся аб лёд, дык увесь азадак адбіў.* Ст.

•**азада́чыць**-*чу-чыш-ча, соверш., перех. или чаго*—дать задаток при покупке. *См.* *абзадачыць.*

•**аза́дкавы**-*вая-вае, прилаг.*—из задней части (животного). Нсл. 361. *Азадкавае мяса.* Нсл.

●**аза́дкі**-*аў, единств. ч. нет.*—последний сорт зерна, названный так потому, что при веянии сыплется наиболее близко, сзади. Ар.; Ласт.(Крывіч, 1926, Но. 1, 114); Нсл. 361. **2.** (*перен.*)—о чем-либо происшедшим в прошлом, обыкновенно дурном. *Цяпер хвалішся, што танна каня купіў, але глядзі, каб азадкаў ня было! Значыць, ці ня крадзены ён.* Даль.

●**аза́дліві**-*вая-вае* (*авёс, жыта и т.п.*)—с *"азадкамі".* Ск.

●**аза́дны**-*ная-нае* (*ячмень, жыта, хлеб*) —самый худший разбор из провеянного зернового хлеба. Нсл. 361. *Азаднае жыта.* Нсл. *Азадны ямо хлеб.* Нсл.

●**аза́дзь,** *нареч.*—позади. Нсл. 361. *Сядзь азадзь мяне.* Нсл.

●**аза́дзьдзе**-*дзя, собир., ср.—азадкі.* Ласт. (Крывіч, 1926, Но 1, 114); Нсл. 361; Ск.—худшие зерна с сором, полученные после веяния. Ксл. *Азадзьдзе адабраць на хлеб, а чыстае на продаж.* Нсл. *Азадзьдзе статку аддай.* Дубнікі Сян. (Ксл.)

●**аза́ж,** *частица.*—да разве. Гсл.; Нсл. 3. *Азаж ты ня ведала?* Гсл. *Азаж ты ня бачыш?* Нсл.

●**азале́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, соверш.*—смерзнуть, окоченеть. Ксл. *Азалеў сусім, пакуль прыехаў.* Амілянова Аз. (Ксл.). *Ср. адзалець.*

●**аза́нчы**-*чага, м., сущ.*—муэззин.

●**аза́сь**—междометие, употребляемое при отогнании собаки. Гсл.; Нсл. 3. *Аза̀сь, каб цябе воўк ізьеў!* Нсл. *См. зась, асьцюць.*

●**аза́ська,** *междомет.*—иди прочь, недам(отказ в просьбе). Даніл. вол. Ельн. (Даль)

●**азе́л**-*лу, предл.-ле, м.*—колдовство, чарование. Дсл. *Слова азѐл які!* Смол. у. (Дсл.) *Уменьш.* **азе́лак**—обман. Дсл. *Азѐлак вышаў — купілі сапатага каня ў Жыда.* Дсл.

●**азелязе́ць**-*ѐе, соверш.*—ожелезиться, сделаться железным. Ксл. *Каб ты азелязеў!* Даўгое Беш. (Ксл.).

●**азе́лкі**-*лак, единств. ч. нет.*—зелье чарующее. Дсл. *Ён антыхрыст — азелкі пушчаў у вочы.* Дсл. *Ён азелкі ў вочы пушчае.* Тм.

●**азе́рвіна**-*ны-не, ж.*—глубокое топкое место. Дсл.

●**азе́рыцца,**—*см. под зѐрыцца.*

●**азяле́ньне,**—*см. под зялі̀цца.*

●**азязю́л-еваць**-*іць,—см. под зязюліць.*

●**азязю́ліцца,**—*см. под зязюліцца.*

●**азял-я́ць**-*і̀ць-і̀ла-ѐньне,—см. под зялі̀ць.*

●**азяле́лы**-*лая-лае,* **1.**—очарованный.
2. обольщённый.
3.—одурманенный.
4.—увлекшийся, как бы опьяневший. *Як вялікі груд глядзеньнікаў разам шухнуў у бок азялелых, ні на кога й ні на чога ня гледзячых каля сябе наўкола скакуноў, яна схапілася за яго руку.* Гарэцкі: Песьні, 74.

●**азял-я́цца**-*і̀цца,—см. под зялі̀цца.*

●**азяро**-*ра̀, предл.-ру; мн. ч. азёры-раў,* —озеро. НК: Очерки, 488, 489; Ксл. *На азяру ўзьнялася бура.* Рудня Аз. (Ксл.)

●**азярод**-*ду, предл.-дзе, м.*—приспособление для сушки снопов, состоит из 2-4 столбов и впущенных в них жердей, Янк. I; Войш. высокая изгородь(приспособление), переплет из столбов с перекладинами для сушки трав и снопов. Гсл.; Шсл.; Ксл. *Нашы снапы яшчэ ў вазяродзе.* Ст. *Малінаўцы не рабілі азяродаў.* Янк. I. *Выходжу з хаты рана, каб стаць на азярод і першаму з туману пабачыць сонца ўсход.* Жылка, 31.

●**азяродны**-*ная-нае, прилаг. к азярод. Прынёс азяродную жэрдку.* Мікольск М.(Демид: Веров. 108).

●**азяровы**-*вая-вае,*—темносиний. Юхн.

●**азярэдзіна**-*ны-не, ж.* **1.** жердь в *"азяродзе".* Янк. I. *Ня боўт, а азярэдзіна нейкая.* Янк. I.
2. (*перен.*)—высокое неуклюжее животное(лошадь, корова). Янк. I. *З такое азярэдзіны малака не пад'ясі.* Янк. I.

●**азярэдзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш.* —вешать снопы и проч. в *"азярод"* для сушки. Шсл. *Хадзем азярэдзіць грэчку.* Ст. *Соверш.* **назярэдзіць**—заполнить снопами или травой *"азярод".* Варлыга: Назіраньні, 11. *Соверш.* **увазярэдзіць**—наполнить чемлибо *"азярод"* или часть его. *Трэба да дажджу ўвазярэдзіць гэту канюшыну.* Варлыга: Назіраньні, 13.

●**азярлі́цца**-*люся-лішся, соверш., област.* —рассердиться. Дсл.

●**азір-а́цца**-*нуцца,—см. под зѐрыцца.*

●**азнаймава́ць**-*му̀ю-му̀еш-му̀е, несоверш. што*—объявлять торжественно. Гсл. *А ночы Кедыр Пан Бог азнаймуе.* Кіт. 16а5. *Соверш.* **азна́йміць**-*млю-міш, што*—оповестить, объявить всенародно. Гсл. *Табе азнаймлю іх віны.* Кіт. 12169. *Прич.* **азнайменны**—оповещенный. Нсл. 361. *Не азнайменаму, як ведаць, што ты прыедзеш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **азнайменьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—оповещение. МГсл.; Нсл. 361. *Без азнайменьня паехаў у дарогу.* Нсл. *Цяпер чуў азнайменьне як ходзіць.* Кіт. 112а1.

азна́ймеваць, *несоверш., перех.*—оповещать, предуведомлять. Нсл. 361. *Я азнаймеваў, азнайміў табе, што прыбуду.* Нсл. *Соверш.* **азнайміць.** Нсл. 361.

азна́ймевацца, *возвр.*—извещаться, осведомляться о чем или о ком. Нсл. 361. *Азнаймевацца а здароўю, а цане на жыта.* Нсл. *Соверш.* **азна́йміцца**—осведомиться. Нсл. 361.

●**азна́йміць,**—*см. под азнаймава̀ць и азнаймеваць.*

●**азна́йміцца,**—*см. под азна̀ймевацца.*

●**азна́чаньне,** *предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*
1.—определение.
2. (*грам.*)—определение.

●**азнача́льны,** -*ная-нае*—определительный. МГсл.

•**азвáцца,** *азвỳся-вèшся*—отозваться, Гсл. откликнуться. Нсл. 361. *Ледзь ты азваўся.* Нсл. *Мо' хворая? — азваўся бацька.* М. Змагар: Лесавікі. *Алè, алè — азваўся Віктар, — ня ведаем мы наканавàных людзём дарогаў.* М. Вольны(Б. Ускалось, Но. 6, 24). *См. адгукнỳцца. Несоверш.* **азывáцца**-*àюся-àешся; повел.-àйся-àймася*—откликаться(отзываться, С,) Нсл. 361. *Не азывайся, няхай сабе гукàюць.* Нсл.

•**азýка,** *азỳкі, азỳццы; мн. ч., род.-каў, ж.* **1.** проворство. Гсл.

2. (*общ.*)—проворный и умный мальчик или девочка, Нсл. 3 проворный-ая, бойкий-ая, шустрый-ая. Гсл. *Гэты хлапец — азука, на ўсякія штукі здольны.* Гсл. *Азука дзяцюк, азука дзеўка.* Нсл. *Пакажацца азука-хлапчук, музыкаў памагачы, з бубном уваднэй руцэ й булдавешкаю ў другой.* Гарэцкі: Песьні, 5. *Ср. празука.*

•**азýкаваты**-*тая-тае*—чуткий, проворный, поворотливый, послушный. Нсл. 3. *Малец азукаваты.* Нсл. *Азукаватае дзяцё.* Нсл.

•**азýць,** *азỳю-ỳеш-ỳе; повел.-ỳй-ỳйма, соверш., перех.*—обуть. *Ср. азỳцца.*

•**азýцца**-*ỳюся-ỳешся; повел.-ỳйся-ỳймася* —обуться, Янк. I. *Нага азута.* Янк. I. *Прот. разуцца.*

•**азьдзявýліць**-*лю-ліш-ле, соверш.*—ударить с яростью, Ксл. огреть, сильно ударить. Вост. (Даль). *Ты б яму азьдзявуліў паленам, каб ён век помнеў.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.)

•**азьдзівя́ліць**-*лю-ліш-ле, соверш., перех.* **1.**—озадачить, ударить порядочно. Нсл. 361. *Азьдзівяліў яго разы тры кіям.* Нсл.

2. хватить, выпить. Нсл. *Азьдзівяліў чаркі тры.* Нсл. *Ср. адзявуліць.*

•**азьнібéлы**-*лая-лае*—наболевший. *Дзе знайсьці прытульле азьнібеламу сэрцу?* ЗСД 178.

•**азы́злы**-*лая-лае,* **1.** опухший (обрюзглый, С.) Шсл. *Від зрабіўся азызлы, сам увесь страшны.* Ст. *Азызлы й пульхны від зьвісаў двума падбародкамі.* Акула 483.

2. вообще не плотный(о мясе), одутловатый. Аш. *Парсюка кармілі малаком, дык мяса азызлае.* Аш.

3. продрогший, озябший. *Ср. азызнуць*(*под зызнуць*).

4. потерявший бодрость, ставший вялым, апатичным, бездейственным; раскисший. *Ср. азызнуць 4.*(*под зызнуць*).

•**азы́знуць,**—*см. под зы̀знуць.*

•**азы́зьлік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —зябкий, боящийся холода. Гсл. *Ср. азызнуць 4.*

•**азы́равата,** *нареч.*—холодновато. *Ён апрануўся й вышаў з хаты: на дварэ было азыравата просьле ўчарашняга дажджу, айстраваты вецер шумеў цёмназялёным топалям за страхою чужое хаты.* Адамчык: Арж. колас. *См. сядрàва. Ср. зы̀ркі.*

•**азывáцца,**—*см. под азвàцца.*

•**азю́знуць,**—*см. под зю̀знуць.*

•**аж II,** *частица.* Означает самую высокую меру во времени, пространстве, в усилии и т.п.: даже (вообще усилительная частица, Шсл.; Ар.) Гсл.; Нсл, 3; Дсл.; Ксл. Переводится посредством "даже", "вплоть до" или "до" с местоим. "самый". *Паехаў аж на Украіну.* Нсл. 3. *Спаў аж да сьвету.* Тм. *Прапушчаў аж да дарогі.* Тм. *Бабы паўкручаваліся сядні аж да пеўняў.* Ст. *Аж зубамі заляскаў.* Навікі Віц. (Ксл.). *Дым віецца аж да хмар.* Грахоўскі: Лясная казка. *Вадой паліваць ад галавы аж да ног.* Кіт. 48б17. *Прышоў ізь ёй аж да дзьвярэй, дзе жылà.* Шакун: Сьлед, 14. *Прахадзіў ён па лесе аж да цемнае ночы.* Нікольск М.(Демид.: Веров, 96). *Плыві. плыві, рожа-кветка, аж да майго роду.* Из песни, Войш.

•**аж,** *союз и частица.* **I.** *союз.* **1.** *противоположный союз.* Соединяет два предложения, из которых вторая выражет несоответствие, противоположность тому, чего надеемся из первого предложения: а, но вот, а вот. Нсл. 3; Ар.; Гсл.; Шсл. *Ня верылі, аж усё праўда, што людзі казалі.* Нсл. *Казалі нам людзі, што наша Аґатка ні ткальля, ні пральля; аж наша Аґатка і прала тонка, і ткала звонка.* Из свад. песни, Нсл.

2. *и вот.* Нсл. 2. *Шукалі, шукалі Йванькі, аж ён дома ў пуні сьпіць.* Дсл. *Пагляджу, аж ён тут.* Нсл. *Выйду я на ґаначак, гляджу я на красачкі, аж мае красачкі зьзяюць, аж мае рučанькі вянуць.* Свад. песня, Нсл. *Служыў ён у караля год, другі, аж на трэйцім годзе пачалàся вайна.* Н. (Афанасьев I, 1913, 210).

3. как. Нсл. 3. *Так у нас усё стала, аж ніколі таго ня бывала.* Нсл.

4. *союз объяснительный или результата:* так что, Раст.: Северск. 132; Шсл.; Нсл. 3. так что даже. Дсл. *Так дам, аж усьнеш.* Нсл. *Так угрэўся, аж пот пацёк.* Ст. *Спалохаўся, аж трасуся ўвесь.* Раст.: Северск. 132. *Зьмерз, аж калоціцца ўвесь.* Ст. *Замарылася, аж горка стала ў роце.* Дсл. *Любіў рак жабу, аж вочы выеў. Послов.* Рапан. 80. *Наеўся, аж кішка дугою стала. Послов.* Рапан. 42. *Пакамячыў шапку, аж нельга надзець.* Ст.

5. *союз временный:* до тех пор, пока. *Ня пушчаў з поля, аж сонца зайшло.* Нсл. 3.

С дополнением *"пакуль"*: до тех пор, пока; даже до тех пор, пока. Гсл. *Прабуйце іх сірот, аж покі прыйдуць да станоў.* Кіт. 106б. *Пійце, аж покі значна будзе нітка чорная ад белай.* Кіт. 16а2.

•**ажоўклы**-*лая-лае*—пожелтевший. Нсл. 361. *Ажоўклае лісьце.* Нсл. *Ажоўклы від.* Нсл.

•**ажоўкці,**—*см. под жоўкці.*

•**ажажу́рыць**-*ру-рыш-ра, соверш.*—выпить много воды. Юрсл. *Ажажурыў ледзь не паўвядра.* Юрсл.

•**ажажу́рыцца**-*руся-рышся, соверш.*—опиться. Юрсл. *Глядзі не ажажурся.* Юрсл.

•**ажарабе́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—действие по знач. глаг. *"ажарабіцца".* Ар. *Кабыла на ажарабеньню.* Ар.

•**ажарабі́цца,**—*см. под жарабіцца.*

•**ажаві́ны,** (*одна ажавіна*)-*н или -наў*—ежевика, (Ксл.) глухая малина. НК: Очерки, 480. *Каля ракі расьцець ажавіна.* Сьвеча Беш. (Ксл.). *См. сурмаліна.*

•**ажнож**—усиленное *"ажно"* при помочи частицы *"ж".* Войш.

•**а́жна,** *союз объяснительный, област.*—так что даже. *Слухаў, слухаў, ажна страшна стала.* Раст: Северск. 132. *І што за чалавек, ажна нельга выказаць!* Ягоркі Куз. (Ксл.). *См. ажно 2.*

•**ажну́,** *частица, област.*—даже. Ксл. *Ажну тошна імне стала.* Сялец Чаш. (Ксл.).

•**ажну́ль,** *частица, област.* **1.**—даже. Ксл. *Ажнуль ня вытрываў.* Мазалава Куз. (Ксл.).
2. так что даже. *Уменьш.* **ажну́лька.** *Ён так рабіў, ажнулька пот у яго пашоў.* Мазалава Куз. (Ксл.)

•**ажну́ць,** *союз объяснительный, област.*—так что даже. Дсл. *Жàлі, жàлі, ажнуць сярэдзіна забалела.* Дсл.

•**ажны́,** (ПНЗ.) *союз объяснительный, област.* —так что даже. *Ну, і ўмарыўся, ажны лоб мокры.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

•**ажы́мкі**-*мак, единств. ч. нет.*—жмыхи. Шсл. *Сямён купіў ажымак із сяменьня.* Матарова.

•**ажы́віць,**—*см. под жывіць.*

•**ажы́ць,**—*см. под жыць.*

•**а́ін**-*на, предл.-не, м.*—перочинный нож. Ксл. *Гануля пасачы складаны аін!* Рэчана Куз. (Ксл.).

•**а́інацька,** *нареч., област.*—вон там. Ксл. *Аінацька ходзе твой конь.* Шавяно Куз. (Ксл.).

•**а́інка,** *междомет.*—выражает удивление. Ксл. *Аінка, як я спалохаўся!* Масьлена Куз. (Ксл.).

•**а́інька,** *междомет.*—выражает нежный отклик на зов, особенно детей. Нсл. 4.

•**а́інькі мае́,** *во смысле междомет.*—означает сильный смех. Нсл. 4.

•**ай І,** *союз распределительный*—или. Союз *"ай"*, как и союз *"ці"* употребляют при двух взаимно исключающихся вопросах. Нсл. 3; Гсл.; Ксл.; Юрсл. *Ты ай ён?* Нсл. *Ці ёсьць ай нямаш?* Гсл. *Як ты мне зычыш? ці ехаць ай не?* Нсл. 222(*под* зычыць). *Пойдзем сядні пакасіць, ай бульбу паганяем?* Студзянец, р. Касьцюковічы ("Нарысы дыялект. 333). *Ай тут ваўка сьлед, ай сабака прабег?* Пц(тм.) *Піў ваду, ай нет?* р. Гарадок (тм.) *Ці пойдзеш із імною, ай застаешся ў дварэ?* Нсл. 218(*под застававацца*). *Як ты імне радзіш, парадзіш: ехаць імне ай не?* Нсл. 544(*под радзіць*). *Праўду кажаш, ай маніш?* Нсл. 492(*под праўда*). *Мы ай яны будуць гэта рабіць?* Сьвіціна Беш. (Ксл.) *Ці ты за двор вышла, ай прымачка?*—в чужой дом вышла замуж, или к себе приняла? Нсл. 505(*под прымачка*). *У цябе алавянік ёсьць ай няма?* Юрсл. *Ты ў мяне пойдзеш ай узноў хлабазіны захацеў?* Тм. *Матруна! Ай ты глуха?* Гарэцкі: Песьні, 29. *Ня сьпі ты, дурню! — крыкнуў бацька і балюча таргнуў: — ай зьмерзнуць хочаш?* Гарэцкі: Песьні, 26. *Ой як ты крычыш! — гневаецца гаспадыня замест падзякі за помач. — Ай ты думаеш, хлопча, што ты ў стайні?* Гарэцкі: Песьні, 30. *А селядцоў? — Не, якія там селядцы: ці мы не вячэраўшы паехалі, ай што?* Тм. 32. *Вы разважаеце: хлопчык ай дзяўчынка?* Гарэцкі: Песьні, 18. *На Новы Год завушніцы ай жуковіны кладуць у чару.* Церк. дер. Спаскае-Лутовінава Мценского у.(Будде: Тула-Орел 63). *См. ці.*

•**ай ІІ,1**—междометие, выражающее боль или испуг(удивление, Ксл.) Нсл. 3; Шсл. боль, жалость, страх, радость, восхищение и проч. Юрсл. *Ай баліць.* Нсл. *Ай баюся.* Тм. *Ай звалюся.* Тм. *Ай, якая бяда!* Гарадок (Ксл.).
2. ах. Нсл. 3; МГсл. *Ай бяз маткі, без айца, блукаюсь у сьвеце як аўца.* Нсл.
3. при выражении брезгливости. Шсл. *Ай, які гадкі хлапец!* Ст. *Ай, кінь ты валей плявузгаць.* Ст.

•**ай ІІІ,** *междомет.*: выражает отрицание. Юрсл. *Ай, чаго я там ня бачыў.* Юрсл. *Ай, не частуй ты мяне.* Тм. *"Бяжы завярні статак". "Ай"(не пайду).* Юрсл. *См. айт.*

•**ай-ай,** *междомет.*—выражает сильное удивление. Нсл. 4. *Ай-ай, што тут дзеецца?* Нсл.

•**айба́,** *междомет.* **1.** выражает насмешку над получившим неожиданную неприятность, Нсл. 4. вот-то хорошо! Гсл. *Айбà, якаво табе?* Нсл. *Айба даграўся.* Нсл.
2. выражает удивление при какой-либо неожиданности, (Нсл. 4) и означает: неужто? Нсл.; Гсл. *Айбà? ды калі б гэта праўда былà.* Нсл. *Айбà! ці праўда гэта?* Нсл.

•**айё,** *междомет.* **1.** выражает чувство боли, причиненное другим: ой. Нсл. 4. *Айё, балюча б'ешся.* Нсл.
2. выражает удивление. Ксл. *Айё, як гэта вышла!* Гарадок (Ксл.)

•**а йдзе́** (*из а ідзе*), *нареч.*—где же. *А йдзè маладая наша?* Нсл. 4. *А йдзе ты быў?* Тм. *А йдзе мяне ня было!* Тм.

•**а йдзе́ж**— а где же. Ксл. *А йдзеж быў дагэтуль?* Міхалі Куз. (Ксл.)

•**а́йкала**-*лы, общ.* **1.**—стонущий без умолку. Нсл. 4; Ксл. *Не чапай нашага айкалы.* Астроўна Віц. (Ксл.).

2. кричавший при всяком прикосновении, недотрога. Нсл. 4. *Не чапай гэтага айкалы.* Нсл. *См. нядократка.*

●**а́йканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* —стон,(стонание, Нсл. 4) Ксл. *Кінь ты сваё айканьне!* Храпавічы Куз. (Ксл.). *Дадзела ўжо гэта айканьне.* Нсл.

●**а́йкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—стонать (беспрестанно, Нсл.) Ксл.; Нсл. 4, стенать. МГсл. *Як пачаў айкаць, дык цэлую пару.* Астроўна Віц. (Ксл.). *Усё айкае, як за язык павешаны.* Нсл.

●**айля́!** *междомет.-аюсь!* Янк. I. *Айля̀ куды!* Янк. I.

●**айстры́цца,**—*см. под істры́цца.*

●**айт, ат,** *междомет.* **1.** выражает отрицание. Юрсл.; Ксл. *Айт, не пайду.* Юрсл. *Айт, не пайду я нікўды.* Гравы Сян. (Ксл.).

2. пусть(себе). Юрсл. *Айт, дайду з горам папалам.* Юрсл.

3. употребляется при опровержении мнения другого лица, при чем течение речи нередко прерывается, Дсл. выражает опровержение, (Гсл.) сказанного другим, а инода и самим собою. Нсл. 9. *Ат, маўчы ты, куме: слухай, што я табе скажу.* Дсл. *Ат, мала што сказаў я.* Нсл. *Ат, што вы гаворыце.* Зьвяровічы Красьн. (Дсл.). *Ат, мала што кажуць людзі.* Нсл. 9. *Ат, прыкра слухаць.* Гсл. *Ат, ясі пасаля.* Гсл.

4.—эх. Нсл. 9. Употребляется для выражения досады, неудовольствия, (Растсл); Шсл.; Ар.; Вост. (Даль). *Ат, які ты дурань!* Нсл. *Ат, толькі што робіць!* Ст. *Ат, ё тут што слухаць!* Ст.

5. ну, тьфу, э! Выражает негодование, недовольство. Гсл.

●**айцоў**-*ова-ова*—принадлежащий отцу, отцовский.

●**айцоўскі**-*кая-кае*—отцовский, свойственный отцу.

●**айце́ц,** *обласг.* **ацец,** *айца, предл.-цу, зват. войча; мн. ч. айцове, дат. айцом, предл. айцох, м.*—отец. Гсл. *Ай, дай мне, Войча, моцных слоў.* Гарун("Малітва"). *Бязь ведама айца яна пашла.* (Н. Афанасьев IУ, 1914, 286). *Ой, Югася, Югася, у каго ж ты ўдалася? Ці ў матулю, ці ў вайца?* Из песни. *Я ёсьць у Маім Айцу.* Т. Р.(Сяўбіт, Но. 13).

●**айчы́м**-*ы̀ма, предл.-ыму, зват.-ыме, м.* —отчим. Ар.

●**айчы́на**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—отчизна, Гсл. отечество. *Каму дарагая наша айчына?* ЗСД 21. *А я — твой сын, ад косьці твая косьць, кроў ад крыві твае, мая айчына.* С. Дзяргай(Літ. і Маст., 1957 г.) *Цяпінскі стаў на службе праўды і айчыны.* Салавей: Сіла, 15.

●**аколіца**-*цы-цы, ж.*—окрестность. Гсл. *Ідзі, Марыля, гэткага дзяцюка і ў ваколіцы няма.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

●**аколушка**-*шкі-шцы, ж.*—околыш. Ар.

●**акольні**-*няя-няе*—окрестний. *Адпісала мужу свайму двор свой у замку акольнім у Луцку.* Ліст Зыгмона Старога 1514 г.(Курашкевіч 138).

●**аконьніца**-*цы-цы, ж.*—ставня. Ксл. *Як такія аконьніцы, дык вялѐй бязь іх.* Мігава Куз. (Ксл.)

●**аконца,**—*см. под акно.*

●**акоп**-*пу, предл.-пе, м.*—насыпанный на землю в виде конуса картофель, обложенный соломой и проч. и обсыпанный землей на зиму. Ксл. *З акопу дастанем бульбы.* Вайхары Гар. (Ксл.).

●**акопаваць I,**—*см. под капа̀ць.*

●**акопаваць II,**-*пую-пуеш-пуе; повел.-пуй-пуйма, несоверш., перех.*—судить или оценивать *"капою". Іспаш маець абвесьці людзьмі староньнімі і акопаваці з тымі ж людзьмі.* Стт. 467. *Отгл. имя сущ.* **акопаваньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў. Ад акопаваньня шкоды вознаму грош.* Стт. 187.

●**акот**-*оту, предл.-оце, собир., м.*—волоски из колосков хлебных злаков. Шсл. *Набрала за сарочку акоту.* Крамяні Пух. (Шсл.

●**ака́завацца**-*зуюся-зуешся, несоверш.* —голосом или другим способом давать знать о своем где-либо нахождении, отзываться, откликаться. Ар. *Соверш.* **аказа́цца,** *акажуся-жашся*—отозваться, откликнуться. Ар.; Ск. *Ганька, акажыся, ідзе ты?* Ар. *На другім баку вуліцы ценкім маладым голасам аказаўся гультаяваты сабака і сьціх.* Адамчык: Арж. колас.

●**ака́іна**-*ны, общ.*—(бессовестный, Дсл.) нераскаянный-ая. Нсл. 361.; Дсл. *Такі акаіна — жонку забіў.* Дсл. *Акаіну гэтага ня толькі розкі, але й дубіна̀ ня ймець.* Нсл.

●**акалот**-*оту, предл.-оце, м.*—снопы ржи, вымолоченные посредством обивания, идут на кули, Шсл.; Ар. снопы ржи не вполне вымолоченные, так как были молочены *"акалотам"*, или (поиному) *"сырамалотам"*. Ар.; НК: Очерки, 275. *Маю акалоту на кулі капы з тры.* Ст. *Акалот вельма траўлівы.* Янк. I. *Акалот злажылі пад страхою.* Міх. *Жыта чатыры сьціргы вялікія, а пятая акалоту.* Из инветаря двора нач. XУI века. Пичета: Ист. сел. хоз. и землевл., 1928, 41.

●**акалотам:** *малацьба акалотам*—молотьба наспех, хлестанием о доску, бревно и т.п., после чего остаются снопы не вполне вымолоченные, молотьба которых должна еще повториться. Ар. *См. сырамалотам.*

●**акалотыш**-*ша, м.*—околоченный сноп без зерен. Хадулава Куз. (Ксл.). *На возе ляжыць куча акалотышаў.* Тм.

●**акалоціны**-*н, единств. ч. нет.*—зерна, получаемые от молотьбы, *"акалоту"*. НК: Очерки, Но. 574.

•**акалаціїць,**—*см. под калаціць.*
•**акале́ч-ыць**-*аны,—см. под калѐчыць.*
•**акале́чыцца,**—*см. под калѐчыцца.*
•**акалі́,** *союз.*—еслиже. Ар.; Нсл. 4. *Акалі не захоча, што ж тады рабіць?* Нсл.
•**акалі́чнасьць**-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.*—побочные объяснения, обстоятельства. (МГсл.); Нсл. 362. *Прасі без акалічнасьці.* Нсл. *Акалічнасьць кажа мне прасіць у пана грошы.* Нсл.
•**а калі́ж**—да когда же. Ар.; Нсл. 4. *А каліж ён аддасьць?* Лёзна (Ксл.). *А каліж ён усё чапаецца.* Нсл.
•**акалічны**-*ная-нае*—окрестный, ближний, близлежащий. *Ловаў зьвярных нікаторых нет, адно акалічныя сёла, гонячы, зьвер да іх з прыгоды запудзяць.* Даўгяла: Сьвіслацкая воласьць 1560 г.(Наш Край, 1927, XII, 30).
•**аканом**-*ма, предл.-му, зват.-ме, м.*—эконом. Ар.; Гсл.; Ксл. *У нашым двару дужа благі аканом.* Азярэцк Сян. (Ксл.)
•**аканава́ць,**—*см. под канавàць.*
•**акані́ца**-*цы-цы, ж.*—ставня. Шсл.; Ксл. *Раман парабіў вокны з аканіцамі.* Ст. *Зачыні ўвечары аканіцы.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *См. аконьніца.*
•**а́каньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—произношение этимологических безударных **о, э, е[ѣ]** как **а**(*нагà, частавàць, сядзѐць, вядỳ*). Составляет главную особенность великолитовского ("белорусского") языка, которой он отличается от всех других славянских языков.
•**акапані́чаваць**-*чую-чуеш-чуе, несоверш. што*—обкапывать мотыгой (*"капаніцаю"*). Янк I. *Каня ня было, дык акапанічавалі капаніцаю. Соверш.* **акапанічыць**-*чу-чыш-ча*—обкопать *"капаніцаю".* Янк. I. *Бабуля ўсю бульбу акапанічыла сама.* Янк. I.
•**акары́ць,**—*см. под карыць.*
•**ака́с-аваць**-*нỳць,—см. под касавàць.*
•**акашы́цца,**—*см. под кашавàць.*
•**акава́ць,**—*см. под кавàць.*
•**акаці́цца,**—*см. под каціцца.*
•**акачэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—окот. Ар. *Авечка на акачэньню.* Ар.
•**акачу́рыцца**-*рыцца, соверш.*—подохнуть. Ксл. *Наш сабака гэтымі днямі акачурыўся.* Селядцова Беш. (Ксл.).
•**акэшкаць,**—*см. под кэшкаць.*
•**акэшкацца,**—*см. под кэшкацца.*
•**акзі́мачка**-*чкі-чцы, ж.*—печка. Ксл. *Сядзь на акзімачку, угрэешся.* Вяжышча Беш. (Ксл.).
•**акіда́ць,**—*см. под кідàць.*
•**акіда́цца,**—*см. под кідàцца.*
•**акія́н**-*ну, предл.-не, м.*—океан. Шсл. *Бязьмежны акіян.* Кавыль: Ростань 9. *Аж дзіва, як ехалі пераз акіян да Амэрыкі.* Ст. *Шляхі мае ляглі — морамі, акіянамі.* М. Хведаровіч. *Крывавы акіян.* Салавей: Сіла, 81.
•**акі́нуць,**—*см. под кідàць.*
•**акі́нуцца,**—*см. под кідàцца.*
•**акладня́**-*ні-ні, ж.*—отвал плуга. Шсл. *У плузе прашмаравалася акладнà.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *См. накладнѧ.*
•**акно**-*нà; мн. ч. вокны, акон,* **1.**—окно. Ар.; Ксл. *Дзеці разьбілі акно.* Рудня Аз. (Ксл.). *Адчыні ўсад акно.* С. Музыка, 271. *Уменьш.* **аконца**-*ца, предл.-цу; мн. ч.-цы-цаў*—окошко. Пск. Палея 1477г., 60(Кар.: Яз.Пскова, 56). *Загляне сонца і ў наша аконца. Послов.* Рапан 32.
2. (*перен.*) *только в мн. ч.* **вокны**—глаза. Дсл. *Вокны мае бачаць блага.* Дсл.
3. естественное или искусственное углубление, отверстие в *"імшару".* Ар.
•**акромак**-*мка, м.*—горбушка хлеба. Ксл. *Акромак зьеў.* Гарадок (Ксл.).
•**акропна,** *нареч.*—очень страшно, Гсл. ужасно. *Міма могільніку ночы ехаць акропна.* Гсл.
•**акропнасьць**-*ці, ж.*—ужас. МГсл.; Ксл. *Як зірнуў на гэта, аж акропнасьць узялà.* Капланы Сян. (Ксл.).
•**акропны**-*ная-нае*—страшный (ужасный, **С.**). Нсл. 362. *Акропная справа.* Нсл.
•**акрай**-*ая, предл.-àю, м.*—краюха, горбушка(хлеба). Ксл. *Дай старцу акрай хлеба.* Сяргейкі Сян. (Ксл.) *Уменьш.* **акра́ец**-*айца, предл.-айцу*—краюха(хлеба), Гсл.; Шсл.; Ар.; Растсл.; Косіч 86; Вост. (Даль 608); Ст.; Сукрэмна Сян. (Ксл.) краюха. горбушка хлеба. Нсл. 4; Дсл. *Падаравалі старца акрайцам хлеба.* Ст. *Пашоў у лес із акрайцам хлеба.* Дсл. *Цэлы акраец узяў.* Нсл. *Мала будзе зь яго гэтага акрайца.* Тм. *См. краец.*
•**акра́йчык**-*ка, предл.-ку,* **1.** *уменьш. к "акраец".* НК: Очерки; Нсл. 4.
2. (*перен.*)—последнее дитя у родителей. НК: Очерки, 42.
•**акра́ец,**—*см. под акрай.*
•**акра́йка**-*йкі-йцы, ж.*—кромка(сукна). Ксл.; Нсл. 4. *І акрайкі згодзяцца.* Чашнікі (Ксл.). *Акрайка добрая на спавівіч.* Нсл.
•**акра́йкі**-*каў, единств. ч. нет.*—крайние коренные зубы. Міх. *Кабыла акрайкі паськідала.* Тм.
•**акрамосак**-*ска, м.*—кусок, обрезок. Ксл. *Застаўся акрамосак хлеба.* Сялец Чаш. (Ксл.) *Падай імне акрамосак.* Лясьнікі Сян. (Ксл.). *Собир.* **акрамосьсе**-*ся, предл.-сю*—куски, обрезки. Ксл. *Ня былà б тая швачка — акрамосься на воз не забярэш.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).
•**акра́са**-*сы-се, ж., област.*—украшение, *Ты ўважаеш, што культура ходзе ў портках ката слаўнае камуны? Ня веру я ў гэткія акрасы, я лепш вазьму акрасы Беларусі...* Дуб. (Калосьсе, Но. 3/20, стр. 153). *Ср.* *акрàсіць* (*под крàсіць*).
•**акравок** *и* **акра́вак**-*аўка*(*-кà*), *предл.-ку, м.*—обрезок, Гсл.; Дсл. обрезок лыка или материи. Шсл.; Ксл. *Акравок лык прынёс.* Дсл. *Ну, Іване, ідзі зьбірай, ідзе краўцы шыюць, акраўкі.* Ельн. (Дсл.). *На зямлі*

ляжаў акравак ліповага лыка. Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *Лапці стаптаў, толькі акраўкі засталіся.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Дзед сплёў нейкія лапці з акраўкаў.* Ст.

•**акравéнь**-*ўня, предл.-ўню; мн. ч.-ўні-неў-нём-ні-нямі-нёх, м.*—отрезок лыка или материи. Ксл. *На лапці шмат акраўнёў — надабе абрэзаць.* Варошчына Куз. (Ксл.)

•**акрáўка**-*ўкі-ўцы, обыкн. в мн. ч.—акраўкі* —обрезки сукна, овчин. Янк. I. *З акраўкаў коўдру на ваце пашыла.* Янк. I.

•**акрýга**-*угі-узе, ж. мат.* **1.**—окружность.

2. округ. *Пазьбіраў іх пан з усяе акругі.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но.2, 1935 г., стр. 97).

3. окружающая, прилегающая к чему-либо местность. *З усяе акругі зьяжджаюцца сюды.* Гарэцкі: Песьні, 4.

•**акружáць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —окружать. *Соверш.* **акружыць**-*жў, акружыш-жа*—окружить. *Як маю казаць, як веле галін: акружылі ўсе нябёса.* Кіт. 125а4.

•**акруцéнь**-*тня, предл.-тню; мн. ч., род.-тнёў, м.*—веревка, которой привязана оглобля к саням. Дварэцк Чаш. (Ксл.). *У санёх акруцень парваўся.* Тм. *Ср. вокрутня.*

•**акрыяць**,*—см. под крыяць.*

•**акрысіцца**, *соверш.*—(по- С.)смотреть гневно, с недовольным видом, Дсл. в раздражении наброситься, напуститься на кого-либо; раздраженно, злобно ответить кому-либо. *Што ты на мяне акрысіўся?* Дсл.

•**акрывáвіць**,*—см. под крывавіць.*

•**акрывáвіцца**,*—см. под крывавіцца.*

•**акрывáць**,*—см. под крыць.*

•**акрыцьце**-*я, предл.-цю, ср.* **1.**—покрытие(то что, покрывает что-либо сверху, снаружи). Гсл.

2. укрытие. Гсл.

•**аксаміт**-*іту, предл.-іце, м.*—бархат. Дсл.; Нсл. 4; Гсл.; Ар.; Шсл. *Набрала аксаміту на аблямоўку.* Ст. *Набрала аксаміту на кабат.* Нсл. *Аксаміту чырвонага купіла.* Нсл.

•**аксамітавы** — *аксамітны.* Нсл. 4.

•**аксамітка**-*ткі-тцы, ж., област.* **1.**—головной венчальный убор невесты, сделанный из полотна в роде кокошника, на который наклеивали разные цветы, блёстки вместо венчальных цветов. Ксл. *Аксамітку пашылі, а яе й няма!.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

2. растение из рода простой огородной гвоздики, отличающееся бархатной поверхностью; бархатка, [Flos africanus]. Нсл. 4.

3. бархатная ленточка(лента). Нсл. 4. *Уменьш.* **аксамітачка**-*чкі-чцы*—бархатная ленточка. Нсл. 4.

•**аксамітнік**-*іку, предл.-іку, м., раст.*—петуший гребешок, бархатник, Нсл. 4.

•**аксамітны**-*ая-ае*—бархатный. Ар.; Нсл. 4; Дсл. *Аксамітны кабат.* Нсл.

•**актор**-*ра, предл. и зват.-ору, м.*—актёр. *Спадак драматычных дружын, у выглядзе колькіх актораў, стаў глебаю да драматычнага тэатру.* Глыбінны (Прыйсьце Но.1),

•**акторка**-*ркі-рцы, ж.*—актриса. МГсл.

•**акторскі**-*кая-кае*—актёрский. **Па-акторску**—по-актёрски.

•**акторства**-*ва, ср.*—актёрство.

•**аквéціць**-*чу-ціш-це; повел.-ць-цьма*—украсить цветами. Гсл. *Аквяці лугавыя пакосы.* Купала: Шляхам Ж. *Прич.* **аквечаны.** *Касулямі аквечаны, чую моцны ўзьвей цеплі.* Крушына: Лебедзь, 16. *Несоверш.* **аквячáць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма*—украшать цветами. Гсл.

•**аквéцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—околоцветни; покровы цветка. НТ 6.

•**акýбкі**-*аў*—сыроежки. Бяскатава Гар. (Ксл.). *Акубкаў набраў на сьнèданьне.* Тм.

•**а кýзя!**—возглас, которым отгоняют лошадь. Ар.

•**акуляры**-*раў, единств. ч. нет.*—очки. Ар.; Шсл.; Ксл.; Гсл.; Нсл. 362; Дсл. *Дзед забыўся свае акуляры.* Дсл. *Ён без акуляраў ня можа чытаць.* Ст. *Ходзе, як пан, у вакулярах.* Ст. *Без акуляраў ня ўдзену ніткі ў голку.* Нсл.

•**акул-яць**-*їць,—см. под куляць.*

•**акул-яцца**-*їцца,—см. под куляцца.*

•**акульбáчыць**,*—см. под кульбачыць.*

•**акунéц**,*—см. под акунь.*

•**акунéчны**-*ная-нае, прилаг. к акунец,* НК: Очерки, 509 окуневый. *Акунечныя месцы.* НК: Очерки, 509.

•**акýнь**-*уня, предл.-ню; мн. ч.-ні-неў-нём-ні-нямі-нёх, м.*—окунь. Ар.; Ксл.; Дсл. *Я злавіў акуня.* Кошчава Беш. (Ксл.). *Акунёў у рэчцы шмат.* Малюкіна Пар. (Дсл.). *У каня акунём грыва.* Дсл. *Уменьш.* **акунéц**-*нца, предл.-нцу*—годовой стайный окунь. НК: Очерки, 439.

•**акýраць**,*—см. под кураць.*

•**акушэнец**-*нца, м.*—обманщик (искуситель, соблазнитель? С.) Ксл. *Акушэнец ты!* Мянюцева Сян. (Ксл.).

•**акцыз**-*у, м.*—акциз, налог на питейное и съестное. Ар.

•**акцызьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —акцизный чиновник. Шсл.; Ар.. *Акцызьнік аштрапаваў Гіляра за гарэлку.* Ст.

•**акыш I**, *междомет.*—возглас при отгонании кур (Ар.) и ворон(птиц, Дсл.), Нсл. 4.

•**акыш II**-*ша, предл.-шу, зват.-шу; мн. ч.-шы-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.*—простофиля. Нсл. 4. *Ён акыш-варона.* Нсл. *Я не акыш, мяне не ашукаеш.* Нсл.

•**акышканы**-*ная-нае*—привыкший к испугу, обстрелянный. Нсл. 362. *Ён ня вось спалохаецца; акышканая варона!* Нсл.

•**алáдка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.* — *ладка.* Гсл.; Ксл. *Маці напякла аладак.* Каралі Куз. (Ксл.).

●**ала́дзеніца**-*цы-цы, ж.*—квашня, в которой ставят тесто на оладьи. Янк. I. *Аладзеніцу купі.* Янк. I. *Уменьш.* **ала̀джчынка**-*нкі-нцы, ж.* Янк. I. *Пекалну аддала̀ дачцэ, а ў валаджчынцы рашчыняю.* Янк. I.
●**ала́джчынка,**—*см. под аладзеніца.*
●**алавя́нік**-*іка, предл.-іку, м.*—сосуд из свинца. *Цэлы алавянік піва выпіў адзін.* Нсл. 363.
2. карандаш. *Уменьш.* **алавя́нічак**-*чка.*
●**алавя́нка**-*нкі-нцы, ж.* 1.—всякий предмет из *"волава"*-свинца. *Падай талерку-алавянку.* Нсл. 363. *Алавянку купіў да вады.* Тм.
2. небольшие хорошо тонущие в воде специальные предметы, прикрепляемые к нижней части рыболовных снастей для улучшения их погружения при ловле. Альмуны Стол. (Крывицк. Полесье 170).
●**алавя́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —свинцовых дел мастер. *Пан казаў алавяньніка пазваць — папpавіць алавяныя талеркі.* Нсл. 363.
●**алавя́ны**-*ная-нае*—свинцовый. Ар.
●**алхірэй**-*эя, предл. и зват.-эю, м.*—архирей. Дсл.; Сеўск. *Па старшым брату служа алхірэй.* Дсл.
●**алегора**-*ры-ры, ж.*—аллегория.
●**алегорны,** (Нсл. 5)-*ная-нае*—аллегорический, иносказательный.
●**алехавы**-*вая-вае*—ольховый. Шсл. *Ён пашоў к Дняпру і там лёг пад шырокі алехавы куст.* ЗСД 74. *Насек воз алехавых дроў.* Дукора Сьміл. (Шсл.)
●**але́,** *частица*—да.
●**але́ж,** (Ар.), **аліж,** (Нсл.) *частица,*—да. Нсл. 5. *Алеж добра задаў яму.* Нсл. *Аліж добра п'ець.* Нсл. *Аліж раз праўду сказаў.* Нсл.
●**але́ець**-*ѐю-ееш-ее, несоверш.*—маслить постным маслом. Нсл. 362. *І знаку няма, што ты алеела кашу.* Нсл. *Прич.* **алеены** —намасленный постным маслом. Нсл. 362. *Каша не алеена.* Нсл.
●**але́й**-*ѐю, предл.-ѐю, м.*—конопляное масло, Нсл. 362; Гсл.; ПНЗ постное масло, Дсл. подсолнечное или льняное масло, Ксл. растительное масло. Ар.; Шсл. *Каша алей любе.* Дсл. *Ці лілі алей? — Але, лілі, будзе.* Дсл. *Каша з алеям.* Ст. *З тае пары ад алею адвярнула, дабрадзею.* Багуш. *Няма ні росачкі алею.* Косіч 30. *Алей ёлкі, праялчэў.* Нсл. *Уменьш.* **але́ец**-*ѐйцу, предл.-ѐйцу, м.* Нсл. 362. *Каша із смажаным алейцам.* Нсл. *Ня плач, купіць матка хахлач, алейцам памажа і табе не пакажа.* *Послов.* Нсл. *Увелич.* **алеішча**-*ча, предл.-чу, ср.* Нсл. 362. *Гаркога алеішча налілà ў кашу.* Нсл. *Купала на Йвана, вячэрала варэнішча на алеішчу.* Из куп. песни.
●**але́йня**-*ні, ж.*—маслобойня растительного масла, Ксл.; Янк. I. изба, в которой постоянно выжимают коноп-лянное масло, маслобойня. Нсл. 362. *Вязі ў іх алейню алею выгнаць — добра гоне.* Спаская Сір. (Ксл.). *Нясі каноплі ў валейню памяняць на алей.* Нсл.
●**але́йнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—изготовляющий или продающий растительное масло. (Нсл. 362); Янк. I. *Гэта, што алей рабіў, што прадаваў алей.* Янк. I. *Схадзі к алейніку, няхай дасьць сьвежага алею.* Нсл.
●**але́йніца**-*цы-цы, ж.* 1. маслобойня(постного масла, С.) Смл. (Дсл.).
2. хата, в которой бьют постное масло. Смл. (Дсл.). *Паставіў алейніцу супраці хаты.* Смл. (Дсл.).
3. женщина, занимающаяся продажею (или изготовлением, С.) конопляного (растительного вообще, С.) масла. Нсл. 362. *У валейніц не заўсёды сьвежы алей.* Нсл.
4. глиняный(каждый, С.) сосуд, в котором обыкновенно содержат конопляное(растительное,С.)масло. Нсл. 362. *Алейніцу надабе выпарыць гарачаю вадою.* Нсл. *Забыўся алейніцу, а ехаў да крамы.* Дсл.
5. простая(всякая, С.) глиняная лампа, налитая конопляным маслом. Нсл. 362. *Папраў кнот у валейніцы.* Нсл. 362.
●**але́йны**-*ная-нае*—относящийся к конопляному(растительному, С.) маслу. Нсл. 362. *Алейны жбанок.* Нсл. *Алейная пляшка.* Нсл.
●**але́сісты**-*тая-тае, област.*—болотистый. Н., Бабр. (Нсл. 5). *Алесістае поле.* Нсл.
●**але́сіць,** *алѐшу, алѐсіш-се, несоверш.*—говорить заманчиво, *местоим. Ведаем, што ты ўмееш алесіць.* Нсл. *Ср. лѐстачка, лѐсьціцца.*
●**але́сьнік**-*іку, предл.-іку, м.*—ольховый лес, роща; молодой ольховый лес. Ар. *Каровы пасьвілі ў валесьніку.* Ар.
●**але́шневы**-*вая-вае*—ольховый. Шсл. *Зрабіў алешневы карэц.* Турэц Сьміл. (Шсл.). *Высек алешневы кол.* Тм.
●**але́шнік** (НК: Очерки, 467)-*іку, м.* 1. заросли черной ольхи, Гсл. ольховый лес, Шсл.; Луб'ева Аз.(Ксл.) заросль мелкой ольхи. Янк. I. ольховник, ольшаник. *Малады алешнік і той павысякалі.* Адамчык: Арж. колас. *У валешніку накасіў капы паўтары.* Янк. I. *Забраўся ў густыя кусты алешніку.* ЗСД 177. *Поле пачало зарастаць алешнікам.* Ст.
2. молодые мелкие ольхи. Янк. I. *Алешніку вазоў чатыры прыгатавалі.* Янк. I.
●**але́шша**-*ша, предл.-шу, ср.*—олешник (ольшаник, С.) Солава Парэцк. (Дсл.).
●**але́шчына, але́шына,**—*см. под вольха.*
●**алёнка**-*нкі-нцы, ж.*—маленький хрущ, появляющийся в юне месяце. Росл. (Дсл.).
●**алёс I**-*су, предл.-се, бот.*—алоэ. Нсл. 5.
2. смола сабурная(алоэ, С.), распущенная в водке, в роде слабительного. Нсл. 5. *Выпі алёсу, няхай праляксуе.* Нсл.

•**алёс II,**-*су, предл.-се. м.* **1.**—мокрое место. Дсл.; Гсл. *Косяць алёс.* Каленідава Пар. (Дсл.).
2. топь, зыбкое место. Бабр., Н. (Нсл. 5). *У валёс заехаў.* Нсл.
3. лесное болото, где растет трава. Ксл. *У валёсе накасілі шмат сена.* Хмары Куз. (Ксл.), *У нашай мясцовасьці шмат алёсу.* Косы Віц.
•**алёсавы**-*вая-вае*—алоевый, составленный из сабура. Нсл. 5. *Алёсавая настойка.* Нсл.
•**алякнýць,**—*см. под лякàць.*
•**алякнýцца,**—*см. под лякàцца.*
•**аляндáр**-*арà, предл.-арỳ, зват.*—*àру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—арендатор, откупщик. *Баўтрук аляндар згубіў.* ЧЧ.(Б. Студіс, II-1969, 79). *'Гінем усе ў валяндара.* Тм. *См. ляндар.*
•**аляндáрка**-*ркі-рцы, ж.*—арендаторка, откупщица. *См. ляндарка.*
•**аляндавáць**-*дỳю-дỳеш-дỳе, несоверш., перех.*—арендовать или держать откупом. *Чаму ты свайго дому ня збудуеш, ды чужы дом аляндуеш?* ЧЧ: Песьні 90. *См. рандаваць.*
•**аля́скаш,** *предл. и зват.-шу, м.*—*саладушнік.* Лук'янова Бельск. у. (Дсл.)
•**áлі, аль,** *союз.*—или. *Ад дзела лытаеш, алі дзела пытаеш?* Пск., Пушк.(Ч. 103). *Вось вязець мужык на вясельле алі на сьвята бочку віна.* Тм. 75. *Ці ад дзела лытаеш, аль дзела пытаеш?* Боўдзіна (Ч. 176). *См. ай.*
•**алі I,** *союз.*—но. (Нсл. 5), однако. *Алі я табе не казаў гэтага.* Нсл.
•**алі II,** *частица.*—разве. Нсл. 5. *Алі ўсі ўжо грошы?.* Нсл.
•**аліб,** *нареч.*—только бы. Нсл. 5. *Аліб пераказы ня было.* Нсл.
•**аліж,**—*см. под алèж.*
•**аліндáр**-*арà, предл.-арỳ, зват.-àру; мн. ч.-ры-роў-ром-роў-рамі-рох, м.*—арендатор. *Панскі аліндар як прыстаў да дзядзіны.* Багушэвіч: Дзядзіна. *Аліндар казу браць.* Тм.
•**аліва**-*вы-ве, ж.*—деревянное масло. Растсл.; Дсл.; Нсл. 363. смазочное масло, Ксл. оливковое масло. *Алівы купі да царквы.* Нсл. *Купі ў краме алівы — няма чым кашу закрасіць.* Дсл. *Купі алівы.* Інькава Парэцк. (Дсл.) *Купі алівы залíваць арпу.* Касачы Лёз. (Ксл.). *Рыбу смажылі на аліве.* Нсл.
•**алівэс**-*су, предл.-се, м.*—столетник, [Aloe arborescens Mill] Ксл. *Ёй даюць піць алівэс, бо ўжо замучылі сухоты.* Азярэцк Сян. (Ксл.).
•**аліўны**-*ная-нае*—относящийся к деревянному маслу. Нсл. 363. *Аліўная пляшачка.* Нсл. *Дух аліўны.* Нсл.
•**аль**—*сокращенное алè.*
•**аль,**—*см. под алі.*
•**альбо, альбож, альба,**—*см. под або.*
•**альховіна,**—*см. под вольха.*
•**альфа**-*фы, ж.*—название первой буквы греческого алфавита. **Альфа й омэґа**—начало и конец; основное, главное. **Ад альфы да омэгі**—от начала до конца.
•**альсá**-*сы, ж.*—болотный сенокос, иногда с ольховыми деревьями, Ксл. болотный сенокос с бывшими или находящимися ольховыми деревьями. *Сядня касілі ў вальсе.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Будзем касіць альсы.* Кайтанова Куз. (Ксл.)
•**альсавíна**-*ны-не, ж.*—болотистое место, пересекаемое ручьем(последнее не обязательно, **С.**). Лук'янова Бельск. у. (Дсл.).
•**áльсе**-*ся, предл.-сю, ср.*—болото среди леса, заваленное деревом. Бабр., Слц. (Нсл. 5). *Якое альсе, ні прайці, ні праехаць.* Нсл.
•**альшáнік**-*іка, предл.-іку, м.*—плод яблони, получившийся от прививки ольхи. НК: Очерки, Но. 813.
•**альтáна**-*ны-не, ж.*—мезанин. Нсл. 5. *Дымляніну ў вальтане павесілі.* Нсл.
Уменьш. **альтáнка**-*нкі-нцы, ж.*—мезанин. Гсл.
•**альтáнка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** беседка(в саду, Нсл.). Нсл.; Гсл.
2.—*см. под альтана.*
•**алю-гатý,** *междомет.*—восклицание с оттенком негодования. Дсл. *Алю-гатỳ не саўражай*—(не мели чепухи). Лук'янова Бельск. у.
•**алюдзя́ць,**—*см. под людзяць.*
•**алю́к-аць**-*аны,*—*см. под лю̀каць.*
•**алю́н**-*ну, предл.-не, м.*—квасцы. МГсл.; Ксл. *Купі алюну на грыўню.* Стрэлка Беш. (Ксл.).
•**а мо',** *сокращ. из а можа* (Нсл.; Ар.)—а может быть. Шсл.; Ар. *А мо'гэта й праўда?* Ст. *А можа ты ня хочаш з імною іці?* Семянцова Беш. (Ксл.). *А можа не дармà зьезьдзім?* Нсл.
•**ам-овіць**-*аўляць,*—*см. под мовіць.*
•**ам-овіцца**-*аўляцца,*—*см. под мовіцца.*
•**амоўка**-*кі, дат., предл. амоўцы, ж.* **1.** оговорение, осуждение, Нсл. 363. оговор. *Плюнь на людзкỳю амоўку.* Нсл.
2. ошибка в словах , омолвка. Нсл. 363. *Прабач, пане, гэтую амоўку.* Нсл.
•**амоўч-ыць**-*аны,*—*см. под маўчэць.*
•**амамля́ць**-*яю-яеш-яе и* **амáмлеваць,** (Нсл.)-*люю-люеш-люе, несоверш., перех.*
—обаять, вводить в обман, ослеплять. Нсл. 363. *Амàмлюй каго хочаш, а мяне не амаміш.* Нсл. *Соверш.* **амáміць**-*млю-міш-ме,* Нсл. 363.
•**амамля́цца**-*яюся-яешся и* **амáмлевацца** (Нсл.)-*лююся-люешся, несоверш.*—повергаться обаянию, увлекаться льстивым обманом. Нсл. 363. *Не амàмлюйся салодкімі гаворкамі ягонымі; здурэеш, калі амамішся.* Нсл. *Соверш.***амáміцца**-*млюся-мішся.* Нсл. 363.
•**амáна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—прельщение, обман. Нсл. 363. *Ты ня бачыш, што гэта адна амàна толькі.* Нсл. *У вамàну пусьціўся.* Нсл.

•**аме́тнік**-*іка, предл.-іку, м.*—небольшая пристройка окол продольной стены рыги, куда ссыпаются *"амеці"*. Шсл. *Надзьмула ў ваметнік сьнегу.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**аме́ці**-*цяў, единств. ч. нет.*—овсяная мякина, Янк. I. мелкая мякина. Шсл. *Амеці пад страхою.* Янк. I. *Замяшай карове амецяў.* Турэц Сьміл. (Шсл.).

•**амёга**-*ёгі,*—кислое, солённое. Растсл. *См. вомег.*

•**аманіць**-*ню-ніш-ніць*—обмануть. Нсл. 363. *Ня раз ты мяне аманіў.* Нсл.

•**ама́нна,** *нареч.*—кокетливо. *Арлоўскія панёвы простага крою ў тры полкі; палехаўскія аманна зьбертыя ля паясьніцы, каб відаць былі з пад іх кашулі, таксама із вышытым подалам.* Веда, 1953, стр. 85.

•**ама́нны**-*ная-нае*—кокетливый. *Умеюць прычапіць аманныя істужкі.* Веда, 1953, стр. 85.

•**амарко-ціць**-*чаны,—см. под маркоціць.*

•**Амарыка́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—американец: так называют и великолитвина(белоруса), побывавшего в Америке. Шсл.; Ар. *Вышла замуж за Амарыканца.* Ст.

•**ама́тар**-*ру, предл. и зват.-ару; мн. ч., род.-раў, м.*—любитель. МГсл.

•**амэн,** *утвержд. частица*—аминь. *См. амін I.*

•**амбона**-*ны, ж.*—амвон. МГсл.; Ар.; Нсл.6. *Сьвятар із амбоны заказаў, каб не рабілі ў сьвяты.* Нсл.

•**аме́лька**-*лькі-льцы, ж.* **1.**—лядунка (сумка на перевязи через плечо у кавалеристов, **С.**) Гсл.; Нсл. 6.

2. сумка, Гсл. почталионская сумка для писем. Нсл. 6.

•**а́мяга**-*гі, дат., предл. амязе, ж.* Вост. (Даль) —усталость, (Дсл.) усталость от сильного желания, Гсл. слабость, усталость. Нсл. 363. *Амяга панавала імною.* Адаменкі Лёз. (Ксл.). *Бег, пакуль амяга апанавала.* Нсл. 363. *Амяга бярэць просьле хваробы.* Дсл. *Ср. амèга, амёга.*

•**амяг-а́ць**-*ці,—см. под мягці.*

•**амя́глы**-*лая-лае*—изнемогший от усталости. Нсл. 363. *Амяглы ад гарачыні, ад крыку.* Нсл. *Ідзець мой сын із заработкаў, такі амяглы і краскі на віду нетуці.* Дсл. *Амяглы конь.* Вост. (Даль.).

•**амя́жыць**-*жу-жыш-жа*—утомить. Шсл. *Ганяў, ганяў, пакуль не амяжыў.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**амя́жыцца**-утомиться. Шсл. *Амяжыўся бегаючы.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**амяла́**-*лы, ж.*—мятлик луговой, [Poa pratensis L.] Шсл. *На маей сенажаці нічога не расьцець, апроч амялы.* Клятное Пух. (Шсл.).

•**амяле́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—остатки льна с кострой, полученные при мятьи его. Шсл. *Амяленьням паабтыкалі хату на зіму.* Ст.

•**амя́льле**-*ля, предл.-лю, ср.*—костра. Иеропольский. *См. амяленьне, мяльле.*

•**амілу́шкі,** (*одна* **амілу́шка**)-*шак*—перелетные птицы из семейства дроздовых, которые позднею осенью изредка появляются большими стаями и истребляют рябину. НК: Очерки, Но. 935.

•**аме́ці**-*цяў, единств. ч. нет.*—овсяная мякина, Янк. I. мелкая мякина. Шсл. *Амеці пад страхою.* Янк. I. *Замяшай карове амецяў.* Турэц Сьміл. (Шсл.).

•**аме́тнік**-*іка, предл.-іку, м.*—небольшая пристройка около продольной стены риги, куда ссыпаются *"амеці"*. Шсл. *Надзьмула ў ваметнік сьнегу.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**амі́н, 1.** *утвержд. частица*—аминь. Пск(Параклитик Пск. 1386); Шсл.; НК: Старцы 86; Гсл.; Смол. у. (Дсл.). *Амін! Ён гэта сказаў зь несупакойнаю вераю ў самога сябе.* Юхн.(Узгоркі).

2. (*перен.*)—конец, Шсл.; Нсл. 6 гибель. Дсл. *Тут табе й амін будзе.* Ст. *Амін яго галаве!* Нсл. *Ну цяпер будзе вам амін!* (*област.* Дсл.). *См. амэн.*

•**амін-а́ць**-*ўць,—см. под мінаць.*

•**амні́ста**-*сты-сьце, ж.*—всепрощение, МГсл. амнистия.

•**аму́л-яць**-*яны,—см. под муляць.*

•**аму́рзаць**-*аны,—см. под мурзаць.*

•**аму́рз-аща**-*аўшыся,—см. под мурзаца.*

•**амшэлы, абамшэлы**-*лая-лае*—обомшелый. *Зашумелі векавыя ліпы абамшэлым гальлём.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 98).

•**ано́, 1.**—впрочем. Гсл.; Нсл. 6. *Ано, няхай так сабе будзе.* Нсл. *Ано, няхай сабе так.* Гсл.

2. пусть себе. Ксл. *Ано сабе й так будзе.* Макарова Віц. (Ксл.).

•**аnож,** *союз.*—а, но вот, а вот. Нсл. 6. *Думаў адно, аnож вышла другое.* Нсл. *См. аж I, ажно I.*

•**аномаля**-*лі-лі, ж.*—несходство, необыкновенное явление, аномалия.

•**анагдовень,** *нареч.*—на днях, недавно. Ксл. *Анагдовень ён быў тут.* Спаская Сір. (Ксл.).

•**анагда́сь,** *нареч.*—недавно, на днях. Нсл. 6.

•**анагда́шны**-*ная-нае*—недавно бывший, недавний. Нсл. 6. *Анагдашная мова.* Нсл.

•**анагды́сь,** *нареч.* (М. Туд. Гринькова IУ, стр. 323)—на днях, недавно. Ксл. *Анагдысь як раз таксама было зь ім.* Шыркі Куз. (Ксл.).

•**анахіма**-*мы-ме, ж.*—проклятие, анафема. Нсл. 6.

•**анахронізма**-*мы, ж.*—анахронизм.

•**анадоечы,** *нареч.*—давеча, Шсл. на днях. *Чаму ж ты, татку, казаў анадоечы.* Рэч. (Пет. II, 263). *Анадоечы хадзіў да валасьці.* Загай Пух. (Шсл.). *См. надоечы.*

●**анадáсь,** *нареч.*—на днях, недавно. Ксл. *Анадась мы яго бачылі.* Высачаны (Ксл.).
●**аналёгія**-*іі, ж.*—аналогия, сходство, уподобление.
●**аналі̃за**-*ы, ж.*—анализ, разложение, разбор.
●**аналізавáць,** -*зу̃ю-зу̃еш*—анализировать разбирать.
●**аналітычны**-*ная-нае*—аналитический.
●**анáрхія**-*і-і, ж.*—анархия.
●**анархі̃сты**-*ага, ж.* **анархі̃стая**-*ае*—анархист, анархистка.
●**анархі̃чны**-*ная-нае*—анархический.
●**анатом**-*ома, предл.-ому, зват.-оме, м.*—анатом.
●**анатома**-*мы-ме, ж.*—анатомия.
●**анатомка**-*мкі-мцы, ж.*—женщина анатом.
●**анатомны**-*ная-нае*—анатомический.
●**анэкдота**-*ты, ж.*—анекдот.
●**ангéльскі**-*кая-кае*—английский. Шсл. *Хіба ангельскі брусок адточа сякіру.* Слопішча Шацк. (Шсл.).
●**ангéрка(ангéрка,** Ар.)-*ркі-рцы, ж.* —верхняя длинная женская одежда из сукна. Ар.; Ксл. *Яна пашыла сабе новую ангерку.* Прыстой Чаш. (Ксл.).
●**áнгіл** (Шсл.), **áнгіль** (Дсл.), **áнгыл** (Дсл.)-*ла*(-*ля*), *предл.-лу*(-*лю*), *зват.-ле*(-*лю*), *м.*-ангел. Шсл.; Бельск. у. (Дсл. под *ангел*). *Чалавек табе ня ангіл.* Ст. *Як паслаў жа Бог ды двух ангіляў.* Смл. у. *Не чалавеку кланяецеся, а яго ангілю.* Дсл. 4.(под *ангіль*). *Ангыл лётае, гу̃кам гукáе й меччу махае.* Дсл.
●**áнгільскі**-*кая-кае*—ангельский. *Ср. ангіл, ангіль.*
●**Áнгля**-*і-і, ж.*—Англия.
●**андарáк**-*кá, предл.-ку̃, м.* **1.**—верхняя суконная юбка, Гсл. верхняя юбка, Дсл. юбка, Шсл.; Войш.; Ксл. юбка из домотканного сукна, Полесье III шерстяная юбка. Нсл. 6. *Набрала на андарак у палоскі.* Ст. *Андарак надзень — цяплей будзе.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Заставіла андарак капеяк за пяцьдзясят.* Ельн. (Дсл.). *Уменьш.* **андарачок**-*чка.* Нсл. 6. *У вадным андарачку вышла.* Нсл.
2. вид верхнего пальто из домотканного сукна. Ксл. *Апрані андарак на кулёк.* Патапенкі Выс. (Ксл.).
3. символ женской неволи и замужества. Дсл.
●**андараковы**-*вая-вае*—сделанный из "андаракоў". Ксл. *Андараковых сарочак ня бывае.* Пустынкі Сян. (Ксл.).
●**андаракі̃**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох*—домотканное сукно или полусукно, чаще всего идущее на юбки. Ксл. *Пяць губак андаракоў выткала.* Пустынкі Сян. (Ксл.).
●**андрáк** — *андарáк.* Гсл.
●**Андрак із кабацікам**—юбка, которая шьется из темносинего домашнего сукна и делается отдельно лифчик из простого холста. Юбка пришивается к лифчику; лифчик застегивается спереди на крючки. Тананыкіна Росл. (Дсл.).
●**андрэйка**-*кі-ку, м.*—божая коровка (насекомое, Coccinella). Шсл. *На руццэ сеў андрэйка.* Ст.
●**андынáра**-*ры-ры, ж.*—плата за батрацкую службу натурою. Шсл. *За панам у дварэ давалі андынару, а цяпер даюць пэнсю.* Ст.
●**анé,** *междомет.*—нет, Нсл. 6 да нет. *Ане! Крый Божа, не чапай.* Нсл.
●**анёж,** *вопрос. частица*—а неужели, Смл. у. (Дсл.) неужели, разве. Ксл. *Анёж не?* Макарова Віц. (Ксл.).
2. *утвержд. частица*—ну да, а то какже, Шсл. верно, да, Ксл. конечно, да разумеется. *Анёж як: я ж так і зраблю.* Ст. — *Чорт яго дагледзе, народу цяперка як людзёў. — Анёж!* Віцебш. (Наш Край 1929, Но. 8-9, 70).
●**анёл**-*ёла, предл.-ёлу, зват.-ёле*—ангел. МГсл.; Шсл.
●**аняго,** *вопрос. частица,* **1.**—неужели, разве. Ксл. *Аняго ўжо паехалі?* Храпавічы Куз. (Ксл.).
2. *утверж. частица*—верно, да. Ксл.
●**анягож,** *вопрос. частица,* **1.**—неужели, а неужели. Смл. у.; Ксл. *Анягож вы яшчэ не аралі?* Католін Росл. (Дсл.). *Анягож я дурны?* Асіпова Аз. (Ксл.).
2. *утвержд. частица*—верно, да, Ксл. конечно, да, разумеется. *Сядні настаў маладзік? — Анягож, настаў сядні.* Лёзна (Ксл.). *Ці пажалі сваё жыта? — Анягож.* Леташнікі Росл.
●**анягожчы,** *вопрос. частица,* **1.**—неужели, разве. Ксл. *Анягожчы ты будзеш каровы пасьціць?* Буднікі Беш. (Ксл.).
2. *утвержд. частица*—верно, да. Ксл.
●**анягоні,** *вопрос. частица,* **1.**—неужели, разве. Ксл. *Анягоні ўжо нічога ня будзе?* Янавічы Сур. (Ксл.).
2. *утвержд. частица*—верно, да. Ксл.
●**аняж,** *вопрос. частица,* **1.**—неужели, разве. Ксл. *Аняж ты ня бачыў, што купляў?* Чарніца Лёз. (Ксл.).
2. *утвержд. частица,*—верно, да. Ксл.
●**андзія**-*і-і, ж.*—пустомеля. Міх. *Рамановічава андзія цэлы дзень із пустога ў парожняе пералівала.* Міх.
●**аніrадкі,** *нареч.*—не плохо, хорошо (кому-либо). Янк. I. *Табе аніrадкі на пэнсі.* Янк. I. *Прывёз лучыны на зіму ўсю — бабе аніrадкі, будзе падпалу.* Тм.
●**ані ў знак,** *нареч., област.*—без всякого знака, незаметно. *Урэзаў штуку й ані ў знак.* Загай Пух. (Шсл.)
●**ані ў званьне** — *ані званьня.* Шсл. *Ані ў званьне не баіцца цябе ніхто.* Ст.
●**ані звáньня,** *в знач. наречия*—нисколько, Шсл. ничуть. Ар.; МГсл. *Хлеба не засталося ані званьня.* Ст.
●**ані кога,** *местоим.*—совершенно никого. Шсл.; Ар. *У хаце а нікога, усе пашлі.* Ст. *Любі мяне, а я цябе, болей а нікога.* Из песни, Войш.

•ані каліва, ні каліва, *нареч.*—нисколько, Нсл. 339; Ар. ни мало, ни чуть. МГсл. *Ні каліва не баюся.* Нсл. *Ні каліва ня еў.* Нсл. *Уменьш.* **ні каліўка.** Нсл. 339. *Ні каліўка не спалохаўся цябе.* Нсл.

•ані кім кагенька, *местоим.*—совершенно никого. Гсл.

ані чым-чагенька, *местоим.*—совершенно ничего. Гсл. *Згалелі так, што няма ў іх анічогенькі, ані чым-чагенька.* Гсл.

•аніж, *сравн. союз*—нежели. Нсл. 6. *Лепі ж малодшага брата ўзяць, аніж мяне зь дзецьмі разлучаць.*

•анікаваты, *-тая-тае*—глуповат(слабоумен, Нсл.), Гсл.; Нсл. 6. *Хлапец на пагляд здаецца добры, але анікаваты.* Нсл.

•анівэзь, *нареч., усиляет отрицание, област.* —нисколько, никаким образом. Нсл.; Ар. *Анівэзь ня ўгнеш.* Нсл. *Анівэзь, ані чым чагенька. Поговор.*

•антонаў агонь—гангрена. МГсл.

•антонаўка-*ўкі-ўцы, ж.*—известный великолитовский(белорусский) сорт яблони, а также ее крупные ароматные яблоки кисло-сладкого вкуса, созревающие осенью. Ар.

•антонаўскі-*кая-кае*—антоновский (о яблоках и яблонях *"антонаўках"*). Ар.

•анталяжы-*жаў, единств. ч. нет.*—кружева. Ар.; Шсл. *Хрысьціна зрабіла абрус із анталяжамі.* Ст. *Крашаніна можа быць умоўна аднесена да галіны сялацкага малярства, да якога належаць: росьпіс, вышываньне, анталяжы й крашаніна.* Фурман: Крашаніна, 11. *І якіх убораў толькі на паненках ня было. Анталяжы ў дзьве ролькі.* С. Музыка, 219.

•антыхрыст-*ста, предл.-сту, зват.-сьце, м.* **1.**—антихрист.
2. бранное. Нсл. 6.

•антылера-*ры-ры, ж.*—артилерия. Шсл. 19. *Служыў у вантылеры.* Ст.

•антылернік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —артиллерист.

•антыпата-*ты, ж.*—антипатия.

•ану, *междомет.* **1.** употребляется при отогнании в значении "прочь". Нсл. 6. *Ану адчапіся.* Нсл.
2. выражает досаду: ну вот. Нсл. 6; Ксл. *Ану які ты дакучлівы.* Нсл.
3. невольное согласие: пусть, пускай. Нсл. 6. *Ану яго! Ану як сабе хочаце.* Нсл.
4, побуждение: ну. Нсл. 6.
5. предположение: авось. Нсл. 6. *Ану, ці ня дасьць Бог заўтра пагоды.* Нсл.

•ануж, *междомет.*-тоже, что *ану* в 4-том и 5-том зн. Нсл. 6.

•анутыкі, *междомет.*—а вот; Нсл. 6. *Анутыкі цягнеш добра.* Нсл.

•ануча-*чы-чы, ж.* **1.**—обмотка для ноги под сапог или лапоть, портянка, онуча. Ар.; Шсл.; Нсл. 364. *Брат аборы паўе, матка анучы падзярэ, сусім дзеўку прыбярэ.* Лупекі Стдуб. (Косіч 61).
2. тряпка вообще. Шсл.; Ар. *Акно заткнулі анучамі.* Ст. *Глядзі, бо хвазану анучаю ў вочы.* Ст.
3. женщина дурного поведения или неопрятная. Нсл. 364. *Выгнаць вон із сяла надабе гэту анучу.* Нсл. *Ануча, анучаю ходзіш.* Тм.

•анучка-*чкі-чцы, уменьш. к* *ануча 1, 2. Абуў белыя анучкі.*

•анучнік-*іка, предл.-іку, м.*—скупщик тряпья. Шсл.; Ар. *Анучнік едзе па сяле — трэба голак купіць.* Ст.

•анцыбуры-*раў, единств. ч. нет.*—лишние остроты, пустые разговоры. Дсл. *Панёс свае анцыбуры.* Дсл.

•анцыхрыст-*ста, предл.-сту, зват.-сьце, м.* **1.** антихрист. Ар.; Нсл.; Шсл. *Перад канцом сьвету прыдзе анцыхрыст.* Ст. *См. антыхрыст.*
2. слово бранное: немилосердный. Нсл.; Шсл. *Анцыхрыст гэты за капейку скуру із жывога зьдзярэць.* Ст.

•аподка-*дкі-дцы, ж.*—дно в улье. Шсл. *На аподцы із жменю было пшчол няжывых.* Лядно Пух. (Шсл.). *Ср. под.*

•апоіна-*ны-не, общ.* **1.** с жадностью пьющий-щая. Нсл. 365. *Досіць табе жлоктаць малако, апоіна ты.* Нсл.
2. пьяница, много употребляющий хмельного. Нсл. 365. *Апоіну гэтага ня борзда споіш.* Нсл.

•апоіны-*ін и -інаў, единств. ч. нет.*—остатки от пойла, особенно приготовляемого для телят. Нсл. 365. *Апоіны вылі сабакам.* Нсл.

•апойкі, *апоек и апойкаў, единств. ч. нет.*—остатки от пойла. Дсл. *Вылі апойкі сабакам.* Дсл.

•апока І,-*окі-оццы, ж.*—кусок извести(мельничное дело). Католін Росл. (Дсл.).

•апока ІІ,-*кі, общ.* **1.**—прожора, Гсл. объедало. Нсл. 365. *Апока гатоў покаць датуль, пакуль папокае ўсё.* Нсл. *См. покала. Ср. покаць.*
2. жестокий пьяница. Нсл. 365. *Гэтаму апоку й гарца мала на дзень.* Нсл.
3. лентяй, лежебок, Гсл.; Ксл.; Дсл.; Юрсл.; Сакуны 77 любящий долго спать, Дсл. лодырь. Юрсл. *Во ўдалася апока: і сьвет ня чуў, і людзі ня бачылі.* Юрсл. *Ён апока — у работу ня годзіцца; ляжаў бы на баку ды жлукціў гарэлку.* Дсл. *Гэты апока й гаспадарства нябёснае прась піць.* Дсл.

•аполак-*лка, м.* **1.** горбыль, плосковыпуклая доска, крайняя из бревна. Ст. (Шсл.); Ксл.; Ар. *З кажыннага бярна два аполкі.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *Трэба купіць аполкаў, каб абгарадзіцца.* Ст. *І яму падумалася, што вось было б добра будавацца, ачэсаваць сырыя дзеравіны, кідаць звонкія аполкі.* Адамчык: Арж. колас.
2. край подошвенной кожи. Нсл. 365. *З аполка выразаць падошвы на чаравікі, а ценшы край пойдзе на падножкі.* Нсл.

3. полка, железная лопаточка у сохи. Нсл. 365. *Аполак нехта зьняў ад сахі.* Нсл.

•**аполкавы**-*вая-вае*—выбранный из *"аполка"*. Нсл. 365. *Аполкавыя падошвы на чаравікі добрыя.* Нсл.

•**апона**-*ны-не, ж.* **1.**—то, чем покрывают что-либо, покрывало. *Уменьш.* **апонка**-*нкіцы, ж.*—оболочка.

2. завеса, Гсл. занавес, занавеска.

3. ткань(? **С.**) Гсл.

•**апоркі**-*рак и -ркаў*(*один апорак*)—сапоги с отрезанными голенищами. Дсл.; Гсл.; Ар. *Насунь на нogi апоркі і выскач на двор.* Навасёлкі Куз. (Ксл.)

•**апорышча**-*ча; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—подспорье, прибыль. Дсл. *Заставіла сына ў парабкі, усё ж будзе апорышча ў двара.* Дсл.

•**апошкі**-*каў, мн. ч.*—последнее. Ар.

•**апошні**-*няя-няе*—последний. Ар.; Гсл.; Шсл.; Ксл. *Даелі апошні хлеб.* Якшы Беш. (Ксл.). *Загубіў апошні стогн.* Гарун(ст. "На сьмерць"). *Будзе прарок апошні, каторы ўвесь сьвет наверне к Богу.* Кіт. 103б17. *Апошні раз казаў табе: не рабі ты гэтага!* Ст. *Выняў дурань апошні бохан хлеба.* Крамушоўка Н. (Демид: Веров. 92). *Чырвоны ліхтар, матляючыся ззаду апошняга вагону, згас.* Сяднёў: Корзюк. *Добра сьмяецца, хто сьмяецца апошні.* *Послов.* Рапан. 220. *Яшчэ апошняга ў печ ня ўсыпаў*—имею еще запас. ЛБ. 176.

•**апоўдні, апаўдні,** *нареч.*—в полдень. *Сонца ня мела тае цяпліні, як апаўдні.* Шакун: Сьлед, 10. *А поўдні, як сонца вісела высака, Дзімка сядзеў на прызьбе.* Капыловіч: Хлеб.

•**апоўзак**-*зка, м.*—оползень. Ксл. *На беразе ракі апоўзак.* Пясочак Куз. (Ксл.).

•**апоўзіна**-*ны-не, ж.*—связанные в верхних концах *"дубцы"*, Янк. І. связанные ветки, которые кладутся на верх стога. Шсл. *Апоўзіны накладаюць накрыж на верх стога.* Янк. І. *На стог трэба яшчэ пакласьці апоўзіны, бо раськідаецца верх.* Лядцо Пух. (Шсл.).

•**апоўзлая**—употребляют из сущ. *"жаба"*, означает: никчёмность. Янк. І. *Жабу тую апоўзлую не пасылай.* Янк. І.

•**апоўзлы**-*лага, во смысле сущ.*—*апоўзьлік. Апоўзлы чалавек ён.* Новае Сяло Беш. Ксл.).

•**апоўзьлік**-*іка, предл.-іку, зват., уменьш.*—неповоротливый, слабый человек, Ксл. слабосильный, хилый. *Куды ты пашоў, апоўзьлік ты!* Асіпова Аз. (Ксл.).

•**а поўначы**—в полночь. Ар. *А поўначы хатку няведама хто падпаліў.* Гарун: Жабрачка. *Учора а поўначы мужыка ў лячэльню выправіла,* Вышынскі: Хата пад ліпаю(Беларус, Но. 155).

•**апочына**-*ны-не, ж.*—плотовое весло. Калупайла.

•**апахáць,**—*см. под похці.*

•**апáд**-*ду, предл.-дзе, м., соб., единств. ч. нет.*—опавшие с дерева фрукты. Янк. І. *Ападу насушыла мо' мех.* Янк. І.

•**ападáць,**—*см. под пàдаць.*

•**апáдкі**-*дкаў, единств. ч. нет.*—падалица(о фруктах). Ар.; Шсл. *Хадзем у садок зьбіраць ападкі.* Ст. *Купіў нейкіх гаркіх ападкаў, што нельга й есьці.* Ст.

•**апáды**-*даў — апàд, апàдкі.* Іг.

•**апáл**-*лу, предл.-ле, м.* **1.**—топиво. Ар.; Ксл. *Апалу не дакупіцца.* Сяркуці Сян. (Ксл.). *З апалам цяжка ў нас: лесу няма блізка.* Ст.

2. отопление. Гсл.; Нсл. 364. *Дроў на апал не даюць.* Нсл.

3. болезнь лошади, Дсл. одышка у лошадей. *Не гані каня, — будзе апал.* Ельн. (Дсл.).

•**апалойка**-*йкі-йцы, ж.*—половинка квашенной капустной головки. Шсл. *З нашае капусты будуць добрыя апалойкі.* Войстрава Шсл. *См. палуйка.*

•**апалонік**-*іка, предл.-іку, м.* **1.**—разливательная ложка, Ар.; Шсл. половник, поварежка. *Няма апалоніка, чым налівaць блінэ.* Ст. *На гарачыя сквароды налівала Прузына зь дзежкі апалонікам цеста, стоячы ля печы.* Калюга: Заблоцкі. *См. палойнік, палонік.*

2. лягушка—головастик. Гсл.; Шсл. *На балотцы ўжо ё апалонікі.* Ст. *См. палонік.*

•**апалоў**-*ва, м.*—сковорода. Ксл. *На апалове скварaць сала.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.). *См. скварада.*

•**апáлак**-*лку, м.*—кусок чего-либо горящего или обожженного? *Дзесь зары апалак пакаціўся із смуткам.* Кавыль(Блр. Думка, Но.2).

•**апалан-íць**-*ёньне-ёны,—см. под апаланяць,*

•**апаланя́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-я́й-я́йма, несоверш., перех.* **1.** пленять, забирать в плен, обладевать. Нсл. 365; Дсл. *Знаць, чэрці іх там апаланяюць, апаланілі, што яны ня йдуць.* Нсл.

2. окружать во множестве(с целью овладеть, **С.**), Нсл. 365 окружать, теснить. Дсл. *Чэрві капусту апаланяюць.* Нсл. *Радня маладую апаланяе.* Дсл. *Вышла ў тое сяло, ідзе радні, як мардвы — радня апаланяе: што сказаў чутненька, радня за яе.* Тм.

3. пленять, прельщать. Нсл. 365.

•**апаланíць**-*ню-ніш-не,* **1.** *соверш. к апаланяць 1*—пленить, взять в плен. Дсл.

2. стеснить. Дсл. *Жыдава апаланіла.* Дсл. *Дзяцюка апаланілі дзеўкі.* Дсл.

3. пленить, прельстить. *Дзеўка апаланіла дзяцюка.* Нсл. *Прич.* **апаланёны, а**)-взятый в плен. *Масквà былà апаланёна Пранцузамі.* Дсл. **б**)—окруженный(недоброжелательным, **С.**) множеством (с целью овладеть, **С.**), Нсл. 365. *Ня борзда выберашся, апаланёны таргачамі.* Нсл. **г**)—пленённый, увлеченный. Нсл. 356. *Відаць ты апаланёны ёю.* Нсл.

Отгл. имя сущ. **апаланеньне,** *предл.-ню,* **а**)—пленение, **б**)—нападение во множестве, размножение, особенно насекомых. Дсл.; Нсл. 365. *Апаланеньне ад чарцей, мурашак.* Нсл. *Апаланеньне чыстае ад блашчыцаў.* Дсл. *Апаланеньне ад чарвей.* Тм. *Ад Жыдоў на кірмашу — апаланеньне: нічогенька за імі ня купіш.* Дсл.

•**апала́нка**-*нкі, дат., предл.-нцы, ж.*—маленькая "начовачка" для очистки зерна или крупы от пыли. Ар. *См. пала̀йкі, пала̀нка, пала̀нкі.*

•**апаласка́ць,**—*см. под паласка̀ць.*

•**апала́ць**-*аю-аеш-ае, каго-што, несоверш.* — *пала̀ць II. Апала̀ла крупы.* Янк. I.

•**апал-я́ць**-*їць,—см. под паліць.*

•**апа́мятавацца,**—*см. под па̀мятаваць.*

•**апанав-а́ць**-*а̀ны-а̀ньне,—см. под панава̀ць.*

•**апанча́**-*чы-чы̀, ж.* **1.**—покров. Гсл. *Ср. асянча, семянча, запінаха, апона и под.*

2. накидка(верхняя одежда без рукавов, **С.**). Гсл.

3. полость(покрывало для ног под седока в экипаже, **С.**), Гсл. *См. гу̀нька.*

•**апарасі́цца,**—*см. под парасі́цца.*

•**апарашэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—спорос. Ар. *Сьвіньня па апарашэньню.* Ар.

•**апа́раваць**-*рыць,—см. под па̀рыць.*

•**апа́р-авацца**-*ыцца,—см. под па̀рыцца.*

•**апара́ца**-*цы-цы, ж.*—операция. Шсл.; Троська (Конфэрэнца). *Будуць рабіць апарацу, дык адрэжуць нагу.* Ст.

•**апа́сьці,**—*см. под па̀даць.*

•**апа́та**-*ты, ж.*—апатия. МГсл.

•**апаўдні,**—*см. под апоўдні.*

•**апэт**-*ту, м., област.* — *ахвота да яды.* Ар.

•**апе́ка**-*екі-еццы, ж.* **1.**—опека(надзор за недееспособными, **С.**) Ар.; Шсл. *Няма над малы̀мі апекі.* Ст.

2. забота(попечение, опека, **С.**) Шсл.; МГсл.

3. попечительство. МГсл.

4. призрение. МГсл.

•**апе́кан**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—черт, дьявол, житель ада. Дсл. *Як паслаў жа Спадар Бог двух апеканаў:—"Ляціце вы, апеканы, па тую душу, сіляйце ж вы яе пад скабы круччам.* Дсл.

•**апекава́цца(апе́кавацца,** Дсл.)-*ку̀юся-ку̀ешся, кім*—иметь о ком попечение, Ар.; Нсл. 364. опекать. *Дзядок ім апекаваўся.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 212). *Не апякуйся намі.* Нсл. *Бог адзін апякуецца беднымі сіротамі.* Нсл. (*перен.*)—заботиться(о ком, о чем-либо), помогая, направляя его действия, охраняя его интересы. Дсл. *Матка ўсімі апякуецца.* Дсл. *Отгл. имя сущ.* **апекава́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—попечение. МГсл.

•**апе́куш**-*ша, предл. и зват.-шу, м.*—жирный, толстый. Дсл. *Дзяцё, як апекуш; як ізь цеста зьлеплены.* Дсл.

•**апе́нка(апе́нька,** Шсл.)-*кі, ж.*—опёнок. Ар.; Гсл.; Ск. *Пойдзем у лес у вапенкі.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Бабы пашлі ў вапенькі.* Ст.

•**апераз-а́ць**-*а̀ны,—см. под пераза̀ць.*

•**апе́рціся,**—*см. под пѐрціся.*

•**апе́таваць**-*ую-уеш-уе, несоверш., перех.* —есть с аппетитом, жрать. Міх. *Забілі парсюка й апѐтуюць сала.*

•**апе́чак**-*чку, м.*—фундамент печи. Даўгое Беш. (Ксл.). *Муляры̀ зрабілі камѐнны апечак.* Дукорка Сьміл. (Шсл.). *Апечкі надабе новыя.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**апяка́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —покровитель, протектор. *Валадзіслаў... кароль... пaставіў нас апякальнікам мужом і людзём Вялікага Ноўгараду.* Акты Зап. Рос.I, Но. 10, 25/IУ, 1389 г.

•**апяку́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн.ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.**—опекун. Ар.; Ксл.; Шсл. *Мой бацька апякун Грышкавых дзяцей.* Кузьміно Сян. (Ксл.).

2. заботяшийся, проявляющий заботу о ком, чем-либо. *Няма чаго імне паказаваць, знашоўся апякун такі!* Ст.

•**апяку́нка**-*нкі-нцы, ж.*—опекунша. Ар.

•**апяшэлы**-*лая-лае*—сконфуженный, озадаченный. Дсл. 533. *Ідзець ад пана апяшэлы.* Дсл.

•**апячы,**—*см. под пячы̀.*

•**апячы́ся,**—*см. под пячы̀ся.*

•**апіня́нка**-*нкі-нцы, ж.*—большой платок, которым в холодную или мокрую погоду накрывают голову и(более) плеча. Янк. I. *Апінянку забралі.* Янк. I. *См. вялікая хуста, хустка под хуста 2.*

•**апіна́ць,**—*см. под пяць I.*

•**апіра́ць,**—*см. под праць.*

•**апіра́цца,**—*см. под пѐрціся.*

•**апі́рышча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—опора. Ар.

•**апі́с-аваць**-*а̀ць,—см. под піса̀ць.*

•**апіва́ка**-*акі, м.*—любящий "апіваць". Янк. I. *Я з хаты таго апіваку прагнала.* Янк. I. *Апівака той швэндаўся.* Тм.

•**апіва́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—часто и много пить чужое, гостить. Янк. I. *Апіваў ды маніў, пакуль прагналі.* Янк. I.

•**апі́ўкі**-*вак, единств. ч. нет.*—остаток от питья. Дсл. *А гэта, дзяцятка, што: ня годзіцца апіўкі ўліваць у вядро, з катарага п'ем.* Смл. (Дсл.).

•**апла́та**-*а̀ты-а̀це, ж.*—оплата, платёж. *Прыняў тавар без аплаты.* Дсл.

•**апла́вы**-*ваў, единств. ч. нет.*—болезнь женская, состоящая в сильном и продолжительном кровотечении. Нсл. 364. *Другі месяц, як аплавамі мучыцца жонка.* Нсл.

•**апле́сьці,**—*см. под плѐсьці.*

•**аплята́нік**-*іка, предл.-іку, м.*—глиняный горшок, оплетенный проволокою. *Куцьця варыцца ў ваплятаніку.* Ст.

•**аплята́ць,**—*см. под плѐсьці.*

•**апляву́ха**-*ухі-усе, ж.*—затрещина(пощечина, **С.**) Ар.; Шсл. *Пачаставаў яго аплявухаю добра.* Ст. *Дам аплявухі.* Ст.

•**аплявýшыць**-*шу-шыш-ша, соверш., перех.* —дать затрещину(пощечину, **С.**) Шсл.; Ск. *Як аплявушыў яго, аж закруціўся.* Ст.

•**аплі̌к**-*ікà, предл.-ікў; мн. ч.-кі̌-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—крючок для застегивания одежды. Ар.; Шсл.; Ксл. *У мяне ў кульку вырваліся аплікі.* Прыстой Чаш. (Ксл.). *Высах, як аплік.* Ст. *Пашыла гэстку на аплікох.* Ст.

•**Аплікáнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—африканец.

•**Аплікáнка**-*нкі-нцы, ж.*—африканка.

•**аплікáнка**-*нкі-нцы, ж.*—курица африканской породы. Шсл.; Ар. *Завялі сабе апліканак — будуць несьці крэпкія яйцы.* Ст.

•**аплікáнт**-*нта, предл.-нту, зват.-нце, м.* —ученик-практикант. Гсл. **Аплікант судовы**—стажёр-юрист.

•**аплікавáцца**-*кўюся-кўешся, несоверш.* —практически изучать письменную или землемерную часть. Гсл.

•**аплікі**-*оў*—крючки, которые вшиваются в торбу. Зьвяровічы Красьн.

•**аплі̌чка**-*чкі-чцы, ж.*—петличка для крючка. Ксл. *Надабе ўшыць аплічку ў споднік.* Латыгаль Сян. (Ксл.).

•**аплывýда**-*ды, общ.*—медлительный, неповоротливый и в то же время некрасивый. Шсл. *Цягнецца ззаду, як аплывуда.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).

•**аплы́цька**-*кі, общ. — аплывуда.* Шсл. *Аплыцька ты! Куды ты варты?* Ст.

•**апроч,** (Псковский лист 1474 г.,Беляев 44) *нареч.* **1.**—отдельно. Янк. I. *Апроч садзілі.* Янк. I. **2.** (*област.*)—кроме. Ар.; Нсл. 366. *Апроч гэтага, я ведаю нешта яшчэ.* Сянно (Ксл.). *Апроч мяне, хто хоця бяры.* Нсл.

•**апраг-áцца**-*àе, апрэгчыся,—см. под прàгці, прэгчы.*

•**апрамéтніца**-*цы-цы, ж.*—резвая, ветреная. Дсл.

•**апрандавáць**-*дўю-дўеш-дўе; повел.-дўй-дўйма, несоверш., каго-што, област.* **1.** бережно обращаться с чем-либо. Ар. *Апрандуй адзежу.* Ар.
2. (*относительно людей*)—хорошо относиться к кому-либо, вежливо обращаться с ним. Ар. *Надабе бацькоў апрандаваць.* Ар. *См. шанавàць.*

•**апранí̌ха**-*іхі-ісе, ж.*—каждая верхняя одежда. Ар. *См. вопратка.*

•**апран-ýць**-*ўцца,* **апрáт-аваць**-*авацца, —см. под прàтаць I.*

•**аплікáнскі**-*кая-кае*—африканский. Ар.; Шсл. *Выбраў апліканскага мацакà.* Ст. *Крэпенькі, харошанькі конік, як апліканcae яечка.* Ст. *Апліканскія куры.* Ар.

•**апраст-áць**-*àньне,—см. под прастàць.*

•**апраст-áцца**-*àўшыся,—см. под прастàцца.*

•**апрашчонíк**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —человек опростившийся. *Адрокся ад нарадалюбца, апрашчоніка.* Дзьве Душы, 10.

•**апрáт,** *м.*—здоровенный, большой. Дсл. *Мужчына такі апрàт.* Дсл.

•**апрáтаць,**—*см. под прàтаць II.*

•**апрáтка**-*ткі-тцы, ж.*—одежда, (*"сьвітка", "жупан", "кажух"*) Гсл. верх-няя одежда.

•**апрáва I**-*вы-ве, ж.*—оправдание. Дсл. *Нетуці ў іх ніякае аправы.* Дсл.

•**апрáва II**-*вы-ве, ж.* **1.**—книжный переплет. Ар.; Ксл.; Гсл. *Якая добрая аправа ў тваей кніжцы!* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).
2. отделка, обшивка. Гсл.

•**апрá-віць**-*ўляць,—см. под прàвіць II.*

•**апрáвіцца,**—*см. под прàвіцца.*

•**апрáўня**-*ні-ні, ж.*—переплётная.

•**апрáўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —переплётчик.

•**апрáўніца**-*цы-цы, ж.*—переплётчица.

•**апрацав-áць**-*àны,—см. под працавàць.*

•**апрáць,**—*см. под праць.*

•**апрачá,** *предлог.*—кроме. Вял.; Гсл.; Ксл.; Янк. I.; Дсл. *Слоўнічак, апрачà гэтага, спатрэбіцца Беларусу, каторы чытае памаскоўску.* МГсл., Перадмова У. *Апрача мяне, ніхто ня ведае.* Мігава Куз. (Ксл.). *Я ведаю, што вы купецкі сын, вельма багаты — апрача вас мяне ніхто ня можа выжывіць.* Красьн. (Дсл.). *Апрача іх, і рабоцькаў няма.* Янк. I.

•**апрýда,** *общ.*—ленивый обжора. Ксл. *Гэты апруда нічога ня хоча рабіць.* Выгары Куз. (Ксл.).

•**апрýдзіцца**-*джуся-дзішся*(*из апрўціцца, ср. апруцянèць,* **С.**)—околеть. Ксл. *Каб ты ня выжыў ды апрудзіўся!* Стралкі Беш. (Ксл.).

•**апруцянéць**-*èю-èеш-èе; повел.-èй-ёйма, соверш.*—стать прутом, околеть. Шсл. *Вось каб ты апруцянеў з такім катом, усё сала паеў на скварадзе.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).

•**апрыкл-я́цца**-*іцца,—см. под прыкрацца.*

•**апрыкронíк**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —надоедливый, Міх. *Я не хацеў, каб гэны апрыкронік быў у нашай кумпані.* Міх.

•**апры́краць,**—*см. под прыкраць.*

•**апрыкрáцца,**—*см. под прыкрацца.*

•**апры́сак**-*ска, предл.-ску, общ.* Гсл.; Нсл. 7—вспыльчивый-вая. *Такая апрысак, што й слова ня дасьць вымавіць.* Нсл.

•**апры́скліва,** *нареч.*—вспыльчиво, капризно. Гсл.

•**апры́склівасьць**-*ці, ж.* (Гсл.)—вспыльчивость, МГсл. вспыльчивость, склонность к ссорам. Нсл. 7. *Хлапец апрысклівасьць мае.* Нсл.

•**апры́склівы**-*вая-вае*—вспыльчивый, МГсл. вспыльчивый, капризный, упрямый, склонный к ссорам и драни. Нсл. 7. *Апрыскліві чалавек, нічым не дагодзіш яму.* Нсл. 366. *Сын мой разумны, але вельмі апрыскліві.* Нсл. *Ср. прысак.*

•**апры́снуць,** -*сну-сьнеш-сьне* —вспылить, разгорячиться. Вост.(Даль).

•**апры́ч I,** *нареч.*—отдельно. Нсл. 366; Дсл. *Сядзь апрыч ад нас.* Нсл.

•**апрыч II,** *прэдлог.*—кроме, без, Шсл. кроме. Нсл. 366; Дсл. *Гуляйце, дзевачкі, апрыч мяне.* Ст. *Апрыч нас.* Нсл. *Апрыч Бога няма нікога.* Дсл. *Здохні ты валей апрыч добрых людзёў.* Демид: Веров. 104.

•**апрычон,** *предлог.*—кроме. Дсл. *Апрычон мяне, пан нікога ня знае.* Дсл.

•**апрычона** *и* **апрычоне,** *нареч.*—врозь, в разных местах(особенно, особо, Пархв.) *местоим.* *Пастаў коні апрычона, каб ня біліся.* Нсл. *Пасадзі іх за стол апрычоне; апрычоне седзячы, ня будуць ва̀дзіцца.* Нсл.

•**апрычонасьць**-*ці,* *ж.*—обособленность. *Імкнецца сьцерці знакі апрычонасьці нерасейскіх народаў.* Бацьк., Но. 3(439). *Адчуваньне свае нацанальнае апрычонасьці.* Бацьк., Но. 20-21(456-457).

•**апрычонік**-*іка,* *предл.*-*іку,* *зват.*-*іча,* *м.* **1.** любящий особенно от семьи лучшие кушанья, требующий особенного чего от общего стола. Нсл. 366. *Які ты апрычонік! Еж із усімі разам.* Нсл.

2. (*в особом,* **С.**) положении. Дсл. *Адзін сын — ён у маткі апрычонік.* Дсл.

3. особый хлеб, который пекут на *"Дзяды".* Пархв.

4. *обыкн. в мн. ч.* **апрычонікі**-*каў*—особенно от общих изготовленные кушания. Нсл. 366. *Радка̀я гаспадыня ня робе сабе апрычонікаў.* Нсл. *Я ня люблю бабскіх апрычонікаў.* Нсл. *Уменьш.* **апрычонічкікаў,** Нсл. 366. *Не спадзявайся на апрычонічкі, а еж, што даюць усім.* Нсл.

•**апрычоніца**-*цы-цы,* *ж.*—женск. к *"апрычонік" 2.* Дсл. *Адна дачка ў маткі — апрычоніца.* Дсл.

•**апрычоны**-*ная-нае*—обособленный, особый. Пархв.

•**апры́чна,** *нареч.*—отдельно, (Дсл.) порознь. Нсл. 366. *Яны жывуць адзін ад аднаго апрычна.* Дсл. *Браты апрычна адзін ад аднаго жывуць.* Нсл. *Сядзьце апрычна, каб ня дурэць.* Тм.

•**апры́чнік**-*іка-іку,* *зват.*-*іча,* *м.* **1.**—любящий отдельно от других кушать, прихотливый. Нсл. 366. *Усё апрычніку свайму піхаеш у горла.* Нсл.

2. любимец. Нсл. 366.

•**апрычнічак**-*чка,* *уменьш. к "апрычнік" 1.*

2. любимчик, (Нсл. 366) баловень. Дсл. *Найменшы ўнук — у дзеда апрычнічак.* Дсл. *Ой ты апрычнічак матчын!* Нсл.

•**апры́чнікі**-*каў*—сласти, приготовленные отдельно для кого-либо. Дсл. *Бабка сьпякла ўнукам апрычнікаў.* Дсл. *Уменьш.* **апрычнічкі**-*каў*—особенные сласти. Нсл. 366. *Гэты ўсе апрычнічкі любе.* Нсл.

•**апры́чніца**-*цы-цы,* *ж. к. "апрычнік" 1, 2.* Нсл. 366. *Апрычніца гэта прывыкла на матчыны малімонікі.* Нсл.

•**апры́чнічаць**-*аю-аеш-ае;* *повел.*-*ай-айма,* *несоверш.* *ад каго,*—отделяться(обособляться, **С.**) от других в кушанье, работе и ни с кем, Нсл. 366. держаться особняком, быть от других в особом положении. Дсл. *Нявесткі ядуць разам, а дачка апрычнічае.* Дсл. *Ты ў вусім ад нас апрычнічаеш, якбы твая работа лепшая за нашую, як бы ты лепшае што за нас.* Нсл.

•**апрычны**-*ная-нае*—особенный, (Нсл.) отдельный(особый, **С.**) Дсл.; Нсл. 366. *Апрычная плата.* Нсл. *Пан у вапрычных жывець пакоях ад дзяцей.* Нсл. *Апрычнага чалавека надабе дзяржаць дзеля цябе.* Тм.

•**апры́чыць**-*чу-чыш-ча,* *соверш., перех.* —выделить, обособить.

•**апры́чыцца**-*чуся-чышся,* *соверш.*—выделиться, обособиться. Пархв. *Отгл. имя сущ.* **апры́чаньне**-*ня,* *предл.*-*ню*-выделение, обособление.

•**апсом,** *нареч.*—неожиданно кинуться(о животных). Юрсл. *Кот на куранё кінуўся апсом.* Юрсл.

•**а псік!** *междомет.*—возглас, которым отгоняют кошку, брысь. Ар.; Ксл. *А псік, коце, ня бурчы, а дзяцятка, сьпі, маўчы!* Из колыб. песни.

•**апсюга́н**-*ана̀,* *предл.*-*ану̀,* *зват.*-*а̀не,* *м.* —ругательное слово. Дсл. *Стары̀ апсюган! до табе бурчэць.* Дсл.

•**апсюга́нка**-*нкі-нцы,* *ж.*—ругательное слово. Дсл. *Апсюганка ты стара̀я.* Дсл.

•**а́пшыт(апшы́т,** Гсл.)-*ту,* *предл.*-*це,* *м.* **1.**—изгнание(от службы, Нсл.) Нсл. 7; Гсл. *Апшыт нашаму войту.* Нсл.

2. дурной атестат. Нсл. 7. *Апшыт узяў, і паказаць нельга.* Нсл.

•**аптака́р**-*ара̀,* *предл.*-*ару̀,* *зват.*-*а̀ру;* *мн. ч.*-*ры-роў-ром,* *мн. ч.,* *предл.*-*рох,* *м.* **1.** аптекарь, Ар. работник аптеки, изготовляющий лекарства, фармацевт.

2. владелец аптеки. Ар.

•**аптака́рскі**-*кая-кае,* *прилаг. к аптака̀р* —аптекарский. Ар.

•**аптакары́ха**-*ыхі-ысе,* *ж.*—аптекарша, жена аптекаря.

•**аптакары́ца**-*цы-цы,* *ж. к "аптакар".*

•**аптэка**-*экі-эццы,* *ж.*—аптека. Ар.

•**аптэсам,** *нареч., област.*—моментально, быстро. Ксл. *Ён аптэсам кінуўся на мяне.* Азярэцк Сян. (Ксл.).

•**аптэчны**-*ная-нае,* *прилаг. к аптэка*—аптечный. Ар.

•**апу́ка,** *апукі,* *апуццы,* *ж.* **1.**—мяч из коровьей шерсти, Растсл. мяч вообще. Вост. (Даль). *Нѐкуды зацурыў апуку.* Дсл. 259. *Зацурыў апуку, ня знойдзеш.* Тм.

2. лапта, игра в мяч двумя партиями. Дсл. 4.(*под Адарка*).

3. шар.

зе́мная апука—земной шар.

паветраная апука—воздушный шар.

круглая апука—сферический аэростат.

апука на вувязі—привязной аэростат.

назіральная апука—аэростат наблюдения.

запынная апука—аэростат заграждения.

кірава́ная апука—дирижабл
білярдная апука—биллиардный шар.
●**апу́касьць**-*ці, ж.*—шарообразность.
●**апунды́рыцца,** *област.*—вздуться животу. Ксл. *Еў, еў, аж апундырыўся.* Слабада Чаш. (Ксл.).
●**апусьці́ць, апушча́ць,**—*см. под пусьці́ць.*
●**апушчэнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* **1.**—неряха, небрежный. Нсл. 366; Дсл. *Як ты ходзіш, апушчэніца?* Нсл. *Апушчэнец, не засьцягнуўшы сарочкі, бегае.* Нсл. *Ахвота вам, паня, такога апушчэнца наймаць за парабка.* Дсл.
2. лентяй. Нсл. 366. *Апушчэнца гэтага ні за што ня прыб'еш да работы.* Нсл.
●**апушчэнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** неряха, небрежный. Дсл.; Нсл. 366.
2. распутный, развратный, ленивый. (Нсл. 366); Дсл. *Ён такі апушчэнік.* Дсл.
●**апушчэніца**-*цы-цы, ж.***1.**—неряшливая, ленивая. Дсл.; Нсл. 366. *Яна такая апушчэніца.* Дсл.
2. распутная. Дсл.
●**апушчэнка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** небрежная, ленивая. Дсл.; Нсл. 366. *Яна такая апушчэнка.* Дсл. *Гэткая апушчэнка, што й прарэхі на сябе не зашые.* Нсл. *Апушчэнку гэту няма за што хлебам карміць.* Нсл.
2. развратная. Дсл.
3. разведённая. Нсл. 366. *З апушчэнкаю жаніўся.* Нсл.
●**апушчэнства**-*ва-ве, ср.* **1.**—неряшество, Нсл. 366 лень, неакуратность, неряшливость. Дсл. *Сорам матцы за апушчэнства дачкі.* Нсл.
2. распущенность, (Нсл.) распутство. Нсл. 366. *Да якога апушчэнства давяла ты свае дзеці!* Нсл. *Давяла ты дзеці да такога апушчэнства.* Дсл.
●**апушы́ць,**—*см. под пушы́ць.*
●**апу́цак**-*цка, предл. и зват.-цку, общ.*—полный лицом мальчик или девочка, Нсл. 366 толстячок. Гсл. *Усі дзеці ягоныя апуцкі.* Нсл.
●**апыну́цца**-*ну́ся-нёшся, соверш.*—очутиться. Гсл.; Ар.; Нсл. 366; Ксл.; НК: Дудар, Но. 21. *Вун як далёка ён апынуўся.* Гравы Сян. (Ксл.). *Апынуўся на тым баку ракі.* Нсл. *Як табе памагала апынуцца, уперад за нас выехаўшы?* Нсл. *Абмінуўшы пару кустоў, апынулася перад дарогаю.* Ю. Жывіца ("Прыйсьце", Но. 1).
●**апы́рск-аваць**-*аць-аны,—см. под пы́рскаць.*
●**апы́т, апыту,** *предл. и зват.* *апыце, м.* —спрос. **Апыт чыніць**—делать спрос. *Маюць апыт чыніці ня толька а самым тым учынку й прычынах яго, але й захаваньню а пастулках тых абодвых асоб, права із сабою вядучых. А стараны часу такога апыту й выведаньня пры ўрадзе быці і таго ся прыслухаваці ня маюць.* Стт. 441.
●**апыта́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў* —опрос, разузнание распрашивая. Горадз. Ак. ХУІІ, 2. *Я, хочучы ся а тым дзераве пэўне даведаці, паслаў есьмі на агляданьне таго дзерава і на апытаньне тых драніц служэбніка сваяго Мяцея Унучка.* Стт. 441.
●**апыта́ньнік**-*іка, предл.-іку, м.*—опросный лист, анкета.
●**апыт-аваць**-*а́ць-а́ны,—см. под пыта́ць.*
●**апы́т-авацца**-*а́цца-а́ўшыся,—см. под пыта́цца.*
●**арол**, *арла, зват. ворле; мн. ч. арлы-лоўлом-лы-ламі-лох, м.* **1.**—орёл. Шсл.; Ар. *Арлы ў нас не вядуцца.* Ст. *Абачыш гэнам, ворле.* Гарун(ст. "Ветру").
арлянё-*няці; мн. ч.-ня́ты, вин.-ня́ты, ср.*—орлёнок. Ар.; Шсл. *Малое, а б'ецца, як арлянё.* Ст.
2. часть сохи, за которую держатся. *Мой муж пашоў у роўна поле араць, ды забыўся сахі ўзяць. Як вазьму ж я за арол ды за ім у пагон.* Из песни, Вішнева Вал.
●**аромы**-*мая-мае,* **1.** пахотный(о земле). *Аромая зямля.*
2. которым пашут. *Аромыя валы. Іх (конеў) месца, хіба, занялі "валы аромыя".* Пичета: Ист. сельск. хоз. и землевл. в Белор., 1928, 141.
3. к пахоте относящийся. *Аромы хамут. Аромая вупраж.*
●**Араб**-*ба, предл.-бу, зват.-бе и* **Арабін**-*на, предл.-ну, зват.-не; мн. ч. Арабаве*—араб, аравитянин.
●**Арабін,**—*см. под Араб.*
●**ара́біца**-*цы-цы, ж.*—арабский алфавит.
●**Арабка**-*бкі-бцы, ж.*—Арабка.
●**арабскі**-*кая-кае*—арабский.
●**арахве́ньне**-*ня, предл.-ню, област.* — *гарахвіньне, гарахвіны.* Ск.
●**арале́йны**-*ная-нае*—*аральле́льны. Аралейны хамут.* НК: Под. пос. 33.
●**аральба́**-*бы,* (НК: Очерки, 441)—вспаханное поле(пахота). Ксл. *Твая аральба парасла травою.* Рубо Куз. (Ксл.). *См. аральля́, ральля́, аральлё.*
●**аральбі́т**-*іта́, предл.-іту́, зват.-і́це; мн. ч.-ты-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—пахарь. НК: Очерки, Но. 378; Ксл. *Едзе сам з поля наш аральбіт.* Сухарукава Аз. (Ксл.) *См. араты.*
●**аральле́льны**-*ная-нае*—пахотный, предназначенный для пахоты. *Аральлельны хамут.* НК: Очерки, Но. 785.
●**аральлё**-*ля-лю, ср.*—вспаханное поле. Ксл. *Папарнае аральлё.* НК: Очерки, 441. *Куды ні глянеш, усюдых аральлё.* Чарніцы Лёз. (Ксл.). *См. аральба́, аральля́, ральля́.*
●**аральля́**-*лі́-лі́, ж.*—вспаханное поле. Ксл. *Пасеяў авес на аральлі.* Кошчава Беш. (Ксл.). *См. аральба́, ральля́, ральлё.*
●**араселы**-*лая-лае*—покрытый росою, орошенный. *Вочы, падобныя пры месячным бліску да містычных красак ды так араселыя бы краскі.* Кво вадыс 261.

●**ара́ты**-*тага, имя сущ., м.*—пахарь. Чарніцы Лёз. (Ксл.); Шсл.; Купала. *Шчасьлівы лёс таго, хто твой араты.* Пысін(В. Голас, Но.70). *Сам і касец, і араты, і баранавалок.* Ст. *Часта заплача мужык араты.* Няслухоўскі. *Дзе араты плача, там жонка скача. Послов.* Рапан: Прык. 94. *Рупліва вечныя аратыя працуюць да цямна.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 18). *Рупліва ральлю аглядае араты.* Лойка: Л. песьня, *См.* *аральбіт, артàй. Ты — пан, ты — багаты, ты — сіла, араты!* Полымя, Но. 8, 1967.

●**араво́**-*à, ср.*—время пахоты. Копцевічы Чаш. (Ксл.). *У вараво коням цяжка.* Тм.

●**ара́ць,***арỳ, арэш, арэць, арэм, арыцè, арỳць, несоверш., што*—пахать. Ар.; Шсл.; Ксл. *Пара араць нà зіму.* Ст. *Аручы̀ згубіў пугу.* Ст. *Калі хочаш арыма паркаю; мой і твой конь.* Ст. *Надабе браца араць папар.* Навікі Віц. (Ксл.). *Арэць усю маю зямлю̀.* Міхалі Куз. (Ксл.). *Нашы ўжо даўно аруць.* Міхалава Куз. (Ксл.).

адо-раваць-*рую-руеш-руе, несоверш.*(*к адарàць*). *Надабе адораваць ячмень і пасеяць авес. Соверш.* **адара́ць**—вспахать засеянное поле под новый посев. *Вымаклае жыта надабе адараць. Прич.* **адара́ны.** *На адараным жыце пасеялі авес.*

даво-раваць-рую-руеш-руе, *несоверш.* —допахивать, оканчивать пахоту. *Даворую нà зіму. Соверш.* **даара́ць**—допахать. Шсл. *Надабе ўсё даараць.* Ст.

заво-раваць-*рую-руеш-руе, несоверш.* (НК: Очерки, 446)—запахивать. *Отгл. имя сущ.* **завораваньне**-*ня, предл.-ню*—запашка. Ар. *Соверш.* **заара́ць**—запахать. Ар. *Зaараў поле.* Дсл. 246. *Соверш.* **зара́цца**-*рэцца*—испортиться от употребления—пахоты ("арбы"), о сохе, плуге и их частях. Бяльсл. *Плуг зарàўся, надабе новы купляць.* Бязводзічы Імсьц. (Бяльсл.)

узо-раваць-*рую-руе-руеш-руе, каго-што, несоверш.*—вспахивать. МГсл. *Соверш.* **узара́ць**—вспахать. Ар.; Шсл.; Ксл.. *Засталося ўзараць яшчэ пад авес.* Навікі Віц. (Ксл.). *Да полудню ўзараў усю палоску.* Ст. *Прич.* **узара́ны**—вспаханный. Ар. *Поле ўзарана.* Ар.

уво-раваць-*рую-руеш-руе, несоверш.* —пахая, зарывать в землю. *Соверш.* **увара́ць**-*ру-рэш-рэць-рэм-рыцè*—пахая, зарыть в землю. *Сядні ты маеш увараць гэты лубін.* Варлыга: Назіраньні 13.

●**арацьба́**-*бы̀, ж.*—пахота(действие, **С.**). Ксл. *Арацьба цяжкàя работа.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.).

●**арача́ць,** *несоверш., област.*—отвечать. Дсл. *Хрыстос арачае.* Дсл.

●**арэх**-*эха, предл. арэсе, м.*—орех. Ар.; Косіч 77; Шсл.; Дсл. *Як у лесе на арэсе галуб урадзіўся.* Нсл. 664 (*под урадзіцца*). *Хлапцэ пабеглі ў варэхі.* Ст. *Даў масла з арэх.* Ст. *Уменьш.* **арэшык**-*шка. А як пашла наша ўдава ды ў варэшыкі адна.* Смл. у. (Дсл.)

●**арэд**-*ду, предл.-дзе, м.*—шум, беспорядок. Дсл. *Во які арэд быў у іх у хаце.* Дсл.

●**арэдалы**-*аў, единств. ч. нет.*—большая телега для возки сена. Ксл. *Запрагай арэдалы і едзь па сена.* Чарніцы Лёз. (Ксл.).

●**арэлі**-*ляў, единств. ч. нет.*— качели, Гсл.; Ксл. качели на висячих веревках. Нсл. 7; Арэтава Парэцк. *Малцы калышуца на арэлях.* Вулянавічы Сян. (Ксл.). *Калыхацца на арэлях.* Нсл. *Гоўтаешся на лягкіх, як вецер, арэлях.* ЗСД 74.

●**арэшневы**-*вая-вае*—ореховый. Шсл. *Пагнуліся арэшневыя абручэ.* Ст. *Выразаў арэшневы кій.* Ст.

●**арэшнік**-*іка, предл.-іку, м.* (НК: Очерки, 467)—орешник. *Одна* **арэшына**—лещина. Ксл. *Арэшына добра гбаецца.* Лужасна Куз. (Ксл.).

●**арба́**-*бы̀, ж.*—пахота(действие, Ар.), Ксл.; Ар. *Арба — ня гульня. Послов.* Высачаны (Ксл.). *См.* *арацьба.*

●**арбі́тра**-*ры, предл. и зват.-ру, м.*—арбитр. Бацьк., Но. 45(529).

●**арґані́-зма**-*змы-зьме, ж.*—организм.

●**арганісты**-*тага; мн. ч.-тыя-тых, имя сущ.*— клирик в римско-католической церкви, играющий на органах при богослужении, Ар.; Нсл. 7. органист. (Ксл.); Шсл. *Пашлі да мяне арганістага.* Сянно (Ксл.). *Арганістага няма, дык і няма каму граць у касьцеле.* Ст.

●**арга́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** мастер, делающий органы. Нсл. 7.
2. настройщик органа. Нсл. 7.

●**арга́ны**-*наў*-музыкальный духовой инструмент с клавишами, Нсл. 367; орган. Ар.; Дсл. *У касьцеле граюць на арганах.* Ар. *Загралі ў варганы.* Дсл. *Як удырылі, братка, ў варганы, хоць польку скачы!* Сянно (Ксл.).

●**арґумэнт**-*ту, м.*—аргумент. *Добры арґумэнт.* Нсл. 7. **Арґумэнт Хаванскага** —взятка. *Хочаш выграць справу, пашлі арґумэнты Хаванскага.*

●**а́рха**, *архі, арсе, ж.*—веялка(машина, **С.**), Шсл.; Ксл. *Авес прапусьцілі праз арху.* Ст. *Пазыч архі.* Хараброва Чаш. (Ксл.). *См.* *арпа.*

●**архава́ць**-*хỳю-хỳеш-хỳе, несоверш.*—веять (машиной, **С.**) Ксл. *Будзем архаваць жыта.* Застадольле Сян. (Ксл.).

●**архідзя́кан**-*ана, предл.-ану, зват.-ане, м.*—архидиакон. БНрбел.

●**архірэй**-*эя, предл. и зват.-эю, м.*—архиерей. Гарэцкі: Песьні, 6.

●**арда́**-*ды̀, ж.*—разорение, буянство, шум. Нсл. 367. *П'яны̀ арду твора, унàць ня можна.* Нсл. *Дзеці ардỳ паднялі̇̀.* Нсл.

●**арлоў**-*ова-ова*—орлиный. Дсл. *На тых караблёх красна дзеўка, па пояс дзеўка ў золаце, па плечы красная ў срэбру, на галоўцы ў дзеўкі арлоў вянок.* Дсл.

●**арлоўскі**-*кая-кае*—относящийся к орлу. Дсл. *Шчакол-дачка, ці сьмееш ты арлоўскім імям выхваляцца?* Дсл.

●**арла́н** (*от аpàць*), *обласm.*—пахарь. Дсл. *Арлан чалавек у поле пахаці, яго малада жана ў карчму гуляці.* Дсл.

●**арлянё,**—*см. под арол.*

●**арлі́ца**-*цы-цы, ж.*—самка орла. (*Варона*) *хоча быць арліцай, бліснуць бліскавіцай.* С. Музыка, 78.

●**а́рпа**-*пы, ж.*—веялка(машина). Шсл.; Ксл. *Купілі новую арпу.* Скорбаўка Пух. (Шсл.). *Арпай перачышчаюць збажыну.* Смалянцы Чаш. (Ксл.).

●**арта́й**-*ая̀, предл.-аю̀, зват.-àю, м.*— араты. Ар.

●**артэпа**-*пы-пе, ж.*—топкое место. *Конь лу̀чыў у вартэпу.* Казакі Куз. (Ксл.). *См. артэпель.*

●**артэпель**-*лю, предл.-лю, м.*—топкое место. Ксл. *Ня лезь у вартэпель, бо праваліўся.* Бабінавічы Выс. (Ксл.). *См. артэпа.*

●**артыку̀л**-*лу, предл.-ле, м.* **1.**—статья(в газетах и т.п., **С.**) Гсл. статья, член, параграф в законах, постановлениях, правах и пр. Нсл. 8; Стт.; Гсл. *Артыку̀л сымволу веры.* Нсл. *Артыкулы вайсковыя.* Нсл. *Усі артыкулы знае.* Нсл.

2. часть условия, Нсл. 8 статья в условии. Ксл. *На першы артыку̀л згаджаюся, а на другі не.* Нсл. *Подле гэтых артыкулаў свае хаты пад школу не аддам.* Жэрына Чаш. (Ксл.).

●**арты́стая**-*ае, ж.*—артистка.

●**арты́сты**-*тага, имя сущ.*—артист.

●**ару́д**-*да, м.*—закром. Ар.; Ксл.; МГсл.; Нсл. 8. *Поўныя аруды ў клеці.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Дай жа, Божа, каб жыта радзіла на ніве капамі, на таку ўмалотам, а ў варудзе снопам.* Нсл. *Ня здохне мыш у варудзе.* *Послов.* Рапан: Прык. 44.

●**а́рышт**-*ту, предл.-це, м.*—арест. Ар.; Гсл.; Шсл.; Ксл. *Уцёк з пад арышту.* Бабінавічы Выс. (Ксл.). *Коні ўзялі пад арышт.* Ст. *Гэта ніякі арышт.* Хмара(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 38). *Корзюку не паказалі на'т ордэру на арышт.* Сяднёў: Корзюк.

●**арыштав-а́ць**-*àны,*—*см. под рыштавàць.*

●**асоб,** *нареч.*—отдельно. Нсл. 369. *Як пасадзілі асоб таго і асоб другога, то й перасталі сварыцца.* Нсл. *Рабі сабе асоб мяне, каб я ня бачыў.* Нсл. *Асоб іншых пачаў рабіць.* Нсл.

●**асоба**-*бы-бе, ж.* **1.** лицо(индивидуум, **С.**) личность, Гсл.; Шсл. Нсл. 369; Ар. особа(персона, Дсл.), Гсл.; Дсл. *Хто бы меў Богу адзінаму што прыраўнаваць, асобу якую або айца.* Кіт. 138a1. *Не вялікая ты асоба, каб цябе слухаць.* Нсл. *Цяпер Юрка стаў вялікая асоба.* Ст. *Асоба гаршкі лізаць.* *Послов.* *Наш пан важная асоба.* Нсл.

2. стан(туловище, корпус человека, **С.**) Нсл. 369 внешность(человека, **С.**) Дсл. *Асобаю складны.* Нсл. *Заручэнец багаты, і так асобаю сабе дарма.* Дсл. *Уменьш.* **асобка**-*бкі-бцы.*—человек небольшого роста, (Нсл. 364) или незначительного общественного положения. Дсл. *Не вялікая асобка, але разумны.* Нсл. *Асобка невялічкая.* Дсл.

●**асобіста,** *нареч.*—уединенно. Нсл. 369. *Асобіста жывець ад усіх.* Нсл.

●**асобісты**-*тая-тае*—видный собою. Нсл. 369. *Асобісты мужчына.* Нсл. *Асобістая баба.* Нсл.

●**асо-біцца**-*блюся, бішся; повел.-бсябмася, несоверш. ад каго*—уединяться, устраняться от кого. Нсл. 369. *Чаму ты асобішся ад нас?* Нсл.

●**асобка**-*бкі-бцы, ж.* **1.** статуйка(статуя, **С.**) Нсл. 369. *Прыгожая асобка.* Нсл.

2.—*см. под асоба.*

●**асобна,** *нареч.*—отдельно. Ар.; Гсл.; Нсл. 369. *Асобна сядзь ад яго.* Нсл.

●**асобнасьць**-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.*—собство подле прилагательного *асобны 2*—частность. **У васобнасьці**—в частности. *Зрабіўшы агульны нарыс стану культурна-асьветных установаў масавага характару, застановімся, у васобнасьці, на ўнівэрсытэце.* Некрашэвіч(Беларусь 256). *Гісторыя кажнага народу і, у васобнасьці, яго права вельмі цесна зьвязаны памеж собку.* Полымя 1926, Но. 8, стр. 170(перевод статьи В. Пичеты).

●**асобнікі**-*каў, единств. ч. нет.*—все даваемое, получаемое *"асобна"*—отдельно, все лучшее по выбору. Нсл. 369. *Нашто выбіраць асобнікі, усім роўна трэба дзяліць.* Нсл. *Уменьш.* **асобнічкі**-*чкаў.* Нсл. 369. *Ты ў нас асобнічкі любіш.* Нсл.

●**асобніна**-*ны-не, собир.*— *асобнікі.* Нсл. *Ты ня лепшы за іншых, што асобніну любіш.* Нсл.

●**асобны**-*ная-нае,* **1.** отдельный. Ар.; Нсл. 369. *У васобным дварэ жывець.* Нсл. *Асобную мае каморку.* Нсл.

2. частный. *Агульныя й асобныя патрэбы, беды й пераказы.* Петроград 1620 г.

3. один, уединенный. Нсл. 369. *Сядзі сабе асобны, калі хочаш.* Нсл.

●**асока**-*кі, асоцы, ж.*—действие по глаг. *"сачыць-асачыць". Уменьш.* **асочка**-*чкі-чцы*—выслеживание, окружение, Гсл. открытие, окружение скрывающихся в тайных местах. *Нсл. 369. Асочка ваўкоў, медзьвядзёў.* Нсл.

●**асона́нс**-*у, предл.-се, м.*—ассонанс.

●**асосак**-*ска, предл.-ску, м.*—телячья кожа. Шсл. *Аддаў татарыну асосак на выраб.* Ст.

●**асот**-*ту, предл.-це, м.*—осот, Ар. осот огородный, [Sonchus oleraceus L.] и полевой, [Sonchus arvensis]. Шсл. *Уеўся асот у грады — усё паглушыў.* Ст. *У бульбе шмат асоту.* Ст.

●**асотнік**-*ку, м.*—большое количество в данном месте сорной травы—*асоту. Куры пабеглі ў васотнік.* Амілянова Лёз. (Ксл.).

●**асочка,**—*см. под асока.*

●**асаба́чыцца,** *соверш.*—привыкнуть к жизни циничной, Дсл. начать жить развратно. *Ён на Юзыві сусім асабачыўся.* Дсл.

●**асабі́ста,** *нареч.*—лично. Гсл.

●**асабі́сты**-*тая-тае*—личный.

●**асаблі́ва,** *нареч.*—особенно, МГсл; Ар.; Гсл.; Ксл. в особенности. Гсл.; Ар.

●**асаблі́васьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.* **1.** особенность, Гсл.; Ксл.; Дсл. особенность. Нсл. 367. *Такая ў яго асаблівасьць.* Расна Сян. (Ксл.). *Пакладзі гэтыя рэчы ў васаблівасьці.* Нсл.

2. особенная и важная черта,

●**асаблі́вы**-*вая-вае*—особенный. Нсл. 369; Ар.; Дсл. *Пры гаспадару асаблівы парадак.* Нсл. *Ёсьць на то асаблівы спосаб.* Нсл. *Справы асаблівыя: панскае мы будзем разглядаць папанску, мужыцкае — памужыцку.* Дсл.

асаблі́ўшы, 1. *ср. степень к "асаблівы". Асабліўшае Божае дабраславенства ёсьць найбольшае шчасьце апостала.* Тат.: Ванэлі 295.

2. отличнейший по достоинствам, Нсл. отличающийся более важными особенностями. *Чым жа твой конь асабліўшы ад майго?* Нсл. 740.

●**аса́да**-*ды-дзе, ж.* **1.** ложе(ружья, автомата, револьвера и т. п. оружия, **С.**) НК: Очерки, 520; Ар. *Асада стрэльбы.* Нсл. 367. *Пісталет у багатай асадзе.* Тм. *Ср. абсада.*

2. укрепление, насадка какого-либо хозяйственного орудия. Нсл. 367. *Асада сахі, касы, сякіры.* Нсл.

3. дверный или оконный косяк. *Хто зробе аконныя асады ў новай хаце?* Гарэцкі: Песьні, 10. *См. абсада.*

4.(*перен.*) *лишь в мн. ч.*: **асады**—пределы, границы чего-либо, рамки. *Уменьш.* **асадкі**-*дак. У васадках такіх ґеоґрафных умоваў разгартаецца беларуская гаспадарка.* "Полымя" 1928 г., Но. 8, стр. 100.

●**аса́дка**-*дкі-дцы, ж.* **1.** ручка для пера. Гсл.; Ар. *Ён кінуўся на мяне з асадкаю і зламіў пяро аб лоб, хацеў выкаліць вока.* Дзьве Душы, 182.

2. оправа(рама, рамка, **С.**). *Дастаў патрэт із асадкаю.* Ст.

3.—*см. под асада.*

●**аса́дзісты**-*тая-тае,* **1.**—приземистый. Ар. *Асадзісты мужчына.* Ст.

2. окладистый(о бороде, **С.**) Нсл. 367. *Асадзістая барада.* Нсл.

●**асадзі́ць**-*джў-дзіш-дзе,*—оправить — дать черенки к ножу, рамки на картину и проч., Шсл.; Ксл. обделать в раму. Ксл. *Панясу нож да каваля асадзіць.* Ст. *Асадзіўшы патрэцікі дык ляпей.* Ст. *Бацька асадзіў Міколу і дасьць Паланеі ў дабраславенства.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Асадзіць касу, сякіру, пілу.* Нсл. 367.

●**асаладжа́ць**-*ае, несоверш. и соверш.*—портясь, становиться неприятно сладким на вкус. Ар.

●**асалапе́ць**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-ейма, соверш.*—опешить; смешаться от неожиданности. Гсл. *А яна дужа асалапела.* Красьн. (Дсл.). *Асалапеў і язык высунуў.* Дсл.

●**асалаве́лы**-*лая-лае*—осоловелый. *Ня мог знайсьці месца сваім: убога асалавелым ачом.* ЗСД 376.

●**асалаве́ць**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-ейма, соверш..*—слегка опьянеть(от вина, страсти и т.п.), или как бы опьянеть почему-либо(напр. в замешательстве), Гсл. осоветь. *Выпіў кілішак, ужо й асалавеў.* Гсл. Гсл.

●**аса́місты**-*тая-тае*—осанистый, величавый, пристойный. Нсл. 367. *Асамісты мужык.* Нсл. *Асамістая барада.* Тм.

●**аса́міцца**-*млюся-мішся, соверш. и несоверш.*—представлять (представить, **С.**) собою значущее лицо. Нсл. 366. *Асаміўся б, але ня ўмееш, дый няма чым дужа асаміцца.* Нсл.

прыаса́міцца, *соверш.* **1.**—приосаниться. Нсл. 518. *Сядзіць прыасаміўшыся.* Нсл.

2. почувствовать собственную силу. Нсл. 518. *Недалужны наш прыасаміўся і не паддаўся.* Нсл.

3. выпрямиться. Нсл. 518. *Як прыасаміўся, дык і павіднеў дзяцюк.* Нсл.

4. приодеться щеголевато. Нсл. 518. *Дзяцюк папрыгажэў, як прыасаміўся.* Нсл.

●**асаро́міць,**—*см. под сароміць.*

●**асарама́ціць,**—*см. под сарамаціць.*

●**асач-ы́ць**-*эньне,—см. под сачыць.*

●**асе́ласьць**-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.*—оседлость. Нсл. 317; Гсл.; Ксл.; Дсл. *Ня можна яму паверыць грошы, калі ён аселасьці ня мае, а па суседзях служа.* Нсл. *Аселасьці ня маем, жывем па людзёх.* Дсл. *Ён жа аселасьці ня мае, як жа за яго йці?* Шарыніна Беш. (Ксл.). *То ў Сібір спачатку зьехаў, а цяпер вунь у Салігорску асеў. Айт, якая там аселасьць: бяз кутка свайго, адзін ложак у інтэрнаце.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

●**асе́лец**-*лца, предл.-лцу, зват.-лча, м.*—оседлый; местный житель. *Вітай, прыймай асельца — ня госьця.* Салавей(Конадні, Но. 5-6, 13).

●**асе́лішча**-*ча; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—место поселения. *Там, дзе вецер сьвішча, хвошча, я аселішча знашоў.* Жылка 51.

●**асе́ліца**-*цы-цы, ж.* **1.**—пастбище около двора, маленький выгон. Гсл.

2. лужок на краю усадьбы, Ксл. лужок на краю усадьбы, составляющий продолжение огорода. Ар. *На аселіцы трава расьцець добрая.* Вулянавічы Сян. (Ксл.). *Прабягае злосны вецер за аселіцаю.* Крушына: Лебедзь 42. *Ср. селіца.*

●**асе́лы**-*лая-лае*-имеющий оседлость, оседлый. Нсл. 371; Стт.; Дсл. *Мы аселыя людзі, а не валацугі якія.* Нсл. *Мы людзі аселыя.* Дсл.

●**асе́ніна**-*ны-не, ж.*—осеннее добровольное подаяние церковному притчу. Нсл. 367. *Асеніну папу не давалі яшчэ.* Нсл. *См. асяні́на.*

●**асе́сьці, асяда́ць,**—*см. под се̂сьці.*

●**асе́сьціся, асяда́цца,**—*см. под се̂сьці.*

●**асе́тны**-*ная-нае, прилаг. к асець.* (НК: Очерки, 275)—овинный.

●**асе́вачны**-*ная-нае*—состоящий из отрубей *"асевак".* Дсл.

●**асе́ўкі**, *асевак и асеўкаў, единств. ч. нет.*—отруби, высевки, оставшиеся в решете. Дсл. *Пасып сьвіньням корм асеўкамі.* Дсл.

●**асе́ць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.*—овин, (Дсл.) более высокий нежели *"ёўна"* и имеющий два этажа, разграниченные полом, и в верхнем ярусе отверстие с дверью для передачи снопов, НК: Очерки, 274 овин. Гсл.; Растсл.; Нсл. 367; МГсл.; Ксл. *Снапы сушылі ў васеці.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Асець насадзілі пшаніцы.* Нсл. *Асеці чатыры будуць аўсу.* Нсл. *Вылазь із асеці!* Нсл. *Уменьш.* **асётка**-*ткі-тцы, ж.*—небольшой овин. Нсл. 367. *Асётка не вялікая, уборзьдзе змалоцім.* Нсл.

●**асёл**-*сла̀, на асьлѐ, зват. восьле; мн. ч.-лы-лоў-лом-лы-ламі-лох, м.*—осёл.

●**асьлю́га**-*югі-юзе,* **1.** *увелич. к асёл.*
2. бранное. Дсл. *Балван, дурань, асьлюга.* Дсл.

●**асёлак**-*лка, предл.-лку, м.*—лужайка на усадебных участках между огородами. *Коні ходзяць у васёлку.* Ст. *Асёлак будзем касіць.* Тм.

●**асёрдак**-*ака, м.*—сердцевина капустной хряпки(кочерыжки, **С.**) Росл. (Дсл.)

●**асётны**-*ная-нае*—относящийся к овину, Нсл. 367 овинный. *Асётныя снапы.* Нсл. *Асётнае акно.* Нсл. *См. асетны.*

●**асяг-а́ць**-*ну̂ць,*—*см. под сяга̂ць.*

●**асяка́ць, асячы́,**—*см. под сячы̂.*

●**асяка́цца, асячы́ся,**—*см. под сячы̂ся.*

●**асялі̂ць,**—*см. под сялі̂ць.*

●**асяне́ць**-*ее, несоверш.* **1.**—наступать погоде осеннего типа. Смаленш.; Менш.
2. подвергаться влиянию осени. Дсл. *Ліс асянее, абруневае.* Дсл.
абасяне́ць-*ее, соверш. к асянець 1, 2.*

●**асяні̂на**-*ны-не, ж.*—сбор осенью служителями церкви хлеба в зёрнах на церковь и священника, Янк. I. сбор по осени платы натурою (например, **С.**) для кузнеца. Шсл. *Сяло згадзіла сабе каваля на асяніну.* Шсл. *См. асе̂ніна.*

●**асянча́**-*чы̂-чы̂, ж.*—осенняя трава, оставшаяся на корне от осени прошлого года. Ар.; Войш.

●**асянчу́к**-*ка̀, предл.-ку̂; мн. ч.-кі̂-коў-ком-ком-кі̂, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** животное, самец, родившийся осенью. Ар.
2. — *асянча. Гэтым летам было благое надвор'е, і мы шмат нарабілі асянчуку* (т. е. пришлось косить весною следующего года, **С.**). Амельна Пух. (Шсл.).

●**асяродак**-*дку, предл.-дку, м.* **1.**—сердцевина. Шсл. *У яблыне ўвесь асяродак выгніў.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.). *См. сэрца.*
2. центр, МГсл.; Гсл. средоточие.

●**асяці̂ць**-*чу̂-ці̂ш-ціць; повел.-ці̂-ці̂ма, соверш. каго-што,* **1.**—букв., опутать сетями. Нсл. 371. *Нячысьцік, знаць, мяне асяціў.* Нсл.
2. невидимой силой взять над кем непреодолимую власть. Нсл. 371. *Нячыстая, знаць, сіла асячае, асяціла яго так, што яго цягне ў карчму.* Нсл.
3. пленить, очаровать. Нсл. *Нявідная дзеўка ды якога малайца асяціла.* Нсл. *Прич.* **асячоны**—как бы сетью увлеченный, ослепленный морально. Нсл. 371. *Асячоны так і падае за гэтаю зводніцаю, увядзёнкаю.* Нсл. *Отгл. имя сущ.*
асячэньне-*ня, предл.-ню*—опутание, омрачение, Нсл. 371 нечто близкое к легкому умопомрачению. Гсл. *Нашло нейкае асячэньне, ня ведаў, што рабіў.* Гсл. *Асячэньне на яго напала, што ён па ёй так і зохае.* Нсл.
асяча́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-айма, несоверш.* Нсл. 371.

●**асяці̂цца,** *асячу̂ся, асяці̂шся,*—пойматься таким образом. Леск III 227, зацем 602.

●**асяч-а́ць**-*оны-эньне,*—*см. под асяці̂ць.*

●**асячы́ся,**—*см. под сячы̂.*

●**асі́лак**-*лка, предл. и зват.-лку, м.* —богатырь, (Гсл.; Ксл.; Шсл.), силач, (Нсл. 367; Шсл.; Пар: Дсл.) обладающий необыкновенной силой, Гсл. исполин. МГсл. *Асілак у ваднэй руцэ падыйме пяць пудоў.* Ст. *Дужы, як асілак.* Ст. *Асілку гэтаму пяцёх такіх, як я, мала на адну руку̀.* Нсл. *А браты й сёстры, як асілкі.* Кавыль: Ростань 9. *Ён у нас асілак, ня долейся зь ім.* Віц. (Ксл.). *Цяпер нетуці асілкаў.* Дсл.

●**Асі́лкі**-*каў, мн. ч.*—название какой-то звезды. Вожа Брсл.(Ар. Красьневіч).

●**асі́на**-*ны-не, ж.*—осина. Шсл.; Ар. *Парэзалі асіну на ночвы.* Ст.

●**асі́ніна**-*ны*—(одно) осиновое дерево. Нсл. 367.; Ксл. *Асініну сьсек на дровы.* Нсл. *Мужык сьсек асініну.* Дсл. *Уменьш.* **асі́нка**-*нкі-нцы*—осинка. *Асінка мая сілка(пілаваць, сячы асіну лёгка).* Дсл.

●**асі́навік**-*іка, предл.-іку, м.*—плод яблони, получившийся от прививки осины. НК: Очерки, Но. 813.

●**асінавы**-*вая-вае*—осиновый. Шсл. *Асінавымі дрыўмі не нагрэеш печы.* Ст.

●**асі́наўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—сеялка, сделанная из осины. Бельск. у., Смл. (Дсл.).

•**асіньнік**-*іку, предл.-іку, м.*—осиновый лес. НК: Очерки 467; Ар.; Ксл.
•**асіпці,**—*см. под сіпці.*
•**асіраціць,**—*см. под сіраціць.*
•**аскома**-*мы, дат., предл.-ме, ж.* **1.** оскомина. Ар.; Шсл.; Нсл. 368; Дсл. *На дзяснах тоны горкае аскомы.* Кавыль: Ч. лёд. *Яшчэ яблыкі зялёныя: адна аскома ад іх.* Ст.
наганяць, нагнаць аскому—набивать, набить оскомину. Ар. *Аскому нагнаў яблыкам.* Дсл.
2. сильное завистливое желание при виде чего-либо лакомого или прибыльного, (Нсл. 368) вожделение. Дсл. *Аскома бярэць, гледзячы, як яны ўбіраюць(хіжа ядуць).* Нсл. *Чужыя грошы аскома. Послов.* Нсл. *Аскома бярэць, гледзячы на дзеўкі.* Дсл. *Уменьш.* **аскомка**-*мкі-мцы*—зависть, желание. Нсл. 368; Дсл. *Аскомка бярэць жаніцца зь дзеўкаю.* Дсл.
•**аскоміцца**-*млюся-мішся, несоверш.*—острить зубы, (Дсл.) иметь прихотливое желание. Нсл. 368. *Дарма аскомішся, гэта не табе.* Нсл. *Аскоміцца купіць у пана зямелькі.* Дсл.
•**аскомы**-*мая-мае*—жадный, (Дсл.) прихотливый. Нсл. 368. *Аскомы на чужое.* Нсл. *Да яблыкаў ты аскомы.* Дсл.
•**аскаболак, аскабалак**-*лка, м.*—отколотый кусок дерева, полена, Шсл. осколок. *Аскаболкам такжа добра даў сабаку!* Ст. *Аскаболкам жарні яму па нагах.* Ст.
•**аскалёпак**-*пка, м.* — *аськёпак.* Нсл. 368. *Чорны аскалёпак дзерва.* Гарэцкі: Песьні, 4. *Уменьш.* **аскалёпачак**-*чка.* Нсл. 368.
•**аскротак**-*тка, м.* **1.**—осколок, крупная щепка, Гсл. осколок, обломок. Ксл.; Арл.; Пск. (Даль).
2. *обыкн. в мн. ч.* **аскроткі**-*отак*—мелкие частицы, Дсл. мелкие частицы от какого-либо вещества, напр. камня. Туль. (Даль). *Гэтыя дзьверы на аскроткі паламаліся.* Ельн. (Дсл.).
•**аскрабаць,**—*см. под скрабаць.*
•**аскраб-ацца**-*авацца-нуцца,—см. под скрабацца.*
•**аскрамётак**-*тка, м.*—осколок(осколочек, С.) Дсл. *Лучыў аскрамётак у вока.* Дсл.
•**аскрэбак**-*бка, м.* **1.**—остаток чего-либо; обрезок, нечистая(не обязятельно, С.) корка хлеба. Дсл. *Вазьмі аскрэбак хлеба і кінь сабаку.* Дсл.
2. о последнем ребенке. Дсл. *Гэта ўжо апошні аскрэбак.* Дсл.
•**аскрэбкі**-*бак и -бкаў, единств. ч. нет.*—жалкие остатки чего-либо. *Дсл. Ад бацькі засталіся яму адны аскрэбкі.* Дсл.
•**аскубак**-*бка, м.*—оставшаяся после чески часть шерсти или льна. Дсл. *Аскубак лёну застаўся.* Дсл.
•**аскубка**-*кі, ж.*—ощипа, опушка пера, содранная с комля, промысел Сычевцев, кои торгуют *"аскубкаю".* Смл. (Даль).
•**аскубсьці,**—*см. под скубаць, скубсьці.*
•**аслаба**-*бы-бе, ж.*—послабление, облегчение. Дсл. *Зямлі мала, навокал панская — ніякае аслабы нам няма.* Дсл. *Уменьш.* **аслабка**-*бкі-бцы*—поблажка. Дсл. *Дзяржы сына ў стродкасьці: аслабкі ніякае яму не давай.* Нсл.
•**аслабадзіць**-*джу, аслабодзіш, дзе, соверш.*—освободить. *прич.* **аслабоджаны**—освобождённый. Дсл. *Цяпер рукі мае троху аслабоджаны, як аддала дзьвюх падчарак замуж.* Дсл. *Несоверш.* **аслабаджаць**—освобождать. Дсл. *Пашоў аслабаджаць каня: лучыў у копань.* Дсл.
•**аслабан-яць**-*іць,—см. под слабаніць.*
•**аслабан-яцца**-*іцца,—см. под слабаніцца.*
•**аслабеніць,**—*см. под слабяніць.*
•**аслабеніцца,**—*см. под слабяніцца.*
•**асланяць**-*ьню-ьнеш-ьне, несоверш., перех.*—укрывать, защищать. Дсл.; Нсл. 368. *Дзерва асланяе ад гарачыні.* Дсл. *Курадводка асланяе кураняты.* Тм. *Асланяць дзяцё ад сонца, ад ветру.* Нсл. *Соверш.* **асланіць**-*ню-ніш-не*—укрыть, защитить. Нсл. 368. *Каб ты мяне не асланіў, ён бы выцяў мяне.* Нсл.
•**асланяцца**-*ьнюся-ьнешся, несоверш.*—уклоняться от чего-либо. Дсл.; Нсл. 368. *Паўлюк із работы асланяецца.* Дсл. *Соверш.* **асланіцца**-*нюся, аслонішся*—уклониться. Нсл. 368.
•**асмолак**-*лка, м.*—смольное полено. Шсл. *Асмолкі будуць добра на падпалку.* Ст.
•**асмакавацца**-*куюся, куешся; повел.-куйся-куймася, соверш.*—войти во вкус. Шсл. *Бачыш, як конь асмакаваўся: лезе а лезе ў вавёс.* Ст.
•**асмактаць,** *см. абсмактаць (од смактаць).*
•**асмал-яць**-*іць,—см. под смаліць.*
•**асмаліцца,**—*см. под смаліцца 2.*
•**асмаркаць,**—*см. под смаркаць.*
•**асмузкаваць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., што*—обрывать зёрна овса, захватывая между пальцами по одному или несколько стеблей. Янк. I. *Тую аштрапавалі, хадзіла й асмузкавала авес у прыпол.* Янк. I.
•**асмычыны**-*ын и -ынаў, единств. ч. нет.* **1.**—остатки *"смыка"*, т. е. бороны, сделанной из сучьев, для бороньбы *"ляда".* Дсл. *Смыка ў нас няма, асмычыны ёсьць.* Дсл.
2. хлопье, оставшееся от *"мычкі"* или очески от льна и шерсти. Дсл.
•**асном — ?** *Ня маець чужога дзерава бортнага блізка падораваць, так яка бы ад сахі асном дзерава дасягнуці ня мог.* Стт. 377.
•**аснова**-*вы-ве, ж.* **1.**—продольные нити в ткацком станке, сквозь которые продевают уток. Нсл. 369; Шсл.; Ксл. *Толькі на аснову стала нітак.* Ст. *У сукне парцяная аснова.* Ст.

2. образ, начертание, Нсл. 369 остов, каркас, костяк, скелет, схема, основа. *Высах як ськепка, толькі аснова тая людзкая.* Нсл.
3. основание. Нсл. 369. *Аснову залажылі — цяпер пойдзе.* Высачаны (Ксл.).
4. *грамм.*—основа.
•**асноўніца**-*цы, единств. ч. нет.*—приспособление для снования ткания: две пластинки с колышками, прибитые к стене по углам. Шсл. *Загінулі асноўніцы — няма як снаваць кроснаў.* Турэц Сьміл. (Шсл.).
•**аснáда**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.* **1.** оснастка (действие и вещи, коими судно снастится — снасти верфяные, блоки, крюки, паруса, и пр. Ласт. (Крывіч, 1926, Но. I-II. 114).
2. оснащение (совокупность технических средств, которыми оснащено что-л.).
•**аснáдзіць**-*джу-дзіш-дзе, соверш., перех.* **1.** оснастить (оборудовать, снабдить судно снастями, **С.**) Ласт. (Крывіч, 1926, Но. I-II, 114).
2. снабдить необходимыми средствами, приспособлениями.
•**аснавáць**,—*см. под снаваць.*
•**аснáцкі**-*кая-кая*—относящийся к судовщикам. *І ці ня бурлацкая, або, як тут кажуць — аснацкая доля спрычынілася да іхнага змаганьня.* Віцьбіч (Бацьк. Но. 49-50/435-436).
•**аснáч**-*ачà, предл.-ачỳ, зват.-ачỳ; мн. ч.-чы̀-чоў-чом-чоў-чамі-чох. м.*—работник на водоходных судах, барочник, судовщик, бурлак, Гсл.; Нсл. 8. бурлак, речной матрос. Вост. (Даль). *Слова "аснач" азначае работніка, які або аснаджае нешта* (*караб, лодку і пад.*, **С.**) *або працуе пры аснадзе: пры вясьле, пры снасьцях і інш.* Ласт. (Крывіч, 1926, Но. I-II, 114). *Ср. аснада. Ой, на тэй на Мядзьведжай Гары падмывае Дзьвіна тры крыжы, а пад імі ляжаць асначы, ой туташнія ўсё дзяцюкі.* Віцьбіч: Зь песьні вяліскіх плытнікаў (Бацьк., Но. 49-50/435-436. *Асначы пяюць.* Нсл. *Наняўшыся асначом на барку, спусьціцца далоў.* Гарун: Пан. Шаб. *Як той аснач, цягнуў гужы.* Крушына: Творы, 140.
•**асначоў**-*ова-ова*—принадлежащий бурлаку, судовщику. Нсл. 8. *Асначоў заработак.* Нсл.
•**асначоўскі**, -*кая-кае*—принадлежащий или относящийся к судовщикам. Нсл. 8.
•**аспода**, *област. — гаспода.* Ар.
•**асподнік**, *област. — гасподнік.* Ар.
•**асподніца**, *област. — гасподніца.* Ар.
•**аспáлы**-*лая-лае*, **1.** сонливый, вялый. Дсл. *Такі ён аспалы.* Дс
2. носящий следы сна. Дсл. *Від у яго аспалы.* Лсл.
•**асто-евацца**, -*іцца,—см. под стаяць, стаць.*
•**астадоліцца**, -*люся-лішся*—успокоиться, замедлить бег. Янк. I. *Конь упудзіўся, нёс аж да грэблі. Цяжка стала й астадоліўся.* Янк. *І пра чалавека так гавораць: бег, бег дый астадоліўся.* Янк. I.
•**астáласьць**-*ці, ж., област.*—отсталость. *См. застàласьць.*
•**астáлец**-*лца, предл.-лцу, зват.-лча: мн. ч.-лцы, м.*—реакционер.
•**асталявáцца**, -*лююся-люешся*—устроиться, Шсл. обосноваться. Гсл.; Шсл. *Бусел асталявàўся жыць на бярэзе.* Ст. *Асталяваўся на жыцьцё ў Менску.* Гсл. *Шукаў сабе чорт месца, шукаў, а потым неяк асталяваўся каля млына.* Мікольск (Демид: Веров. 1896, I, 100),
•**астáлцы** (**астальцы**, Ксл.)—остальное (остальные, **С.**) Ксл. *Пудоў дзесяць аўсу засею, а астàлцы прадам.* Заазер'е Сян. (Ксл.).
•**астáлы, 1.** отсталый. Ар.; Вал.
2. оставшийся от чего. Нсл. 371. *Нэмаз* (*араб. малітву*) *із азанам*(*араб. гукàньням на малітву*) *кланяціся трэба, хоць бы асталыя намазы.* Кіт. 88б. *асталыя ад куплі грошы.* Нсл.
•**астáркаваты**, -*тая-тае*—старообразный. Сялцо Бельск. у.(Дсл.).
•**астáтні**-*няя-няе, област.*—остальной. *"Астатнім"* убранством Сумона были: общая у витебских Белорусов кожаная калита, ножик в кожаном чехле и медный *"грабянец"*, обыкновенно носимые на рубашечном поясе. НК.: Старцы 77.
•**аставáцца**, *астаюся-аешся; повел.-вайся-ваймася, несоверш. ад каго,* **1.** отставать. Ар.; Вал. *См. астацца, 1. Ідзі баржджэй, не аставайся.* Ар. *Соверш.* **астáцца**-*нуся-нешся-нèцца-нèмся-ніцèся-нỳцца ад каго*—отстать. Ар. *Халіма быццам хацеў уцячы ад Лясьніцкага, або падражніцца, прымусіць прабегчы трушком, каб не астацца.* ЗСД 20. *Астаўся ззаду на вярсту.* Ст. *Вініцавы прэторане асталіся ззаду.* Тат.: Кво вадыс, 288. *См. заставацца, застацца.*
2. оставаться. Шсл. *Аставайцеся здаровы — пайду ўжо дамоў.* Ст. *См. заставацца. Соверш.* **астáцца**—остаться. Ар. *І сыну мой Іса, астанься здароў, а я ўжо адыйду.* Кіт. 96б11.
•**астáцца**,—*см. под аставацца.*
•**астáча**-*чы, дат., предл.-чы, ж.* **1.** остаток. Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл.; Войш. *Яны прадалі каля шасьцёх пудоў грэччыны, а астачу змалолі.* Войш. *Астачу таксама падзялілі на ўсіх.* Ст. *Давядзецца табе аддаць усю астачу аўсу.* Азярэцк Сян. (Ксл.).
2. *мат.*—разность.
•**астромак**-*мка, м.*—небольшая охапка сена фунтов с 20. Дсл. *Прыехаў рызьнік — бабы купілі ў ягл хустак і вынесьлі яму астромак сена.* Дсл.

●**астрова**-*вы-ве; мн. ч., род.-оў, ж.*—нетолстая ёлка с сучьями в 10-15 цм. длиной. Янк. I. *Астрову зрабіў, старўю пастухі спалілі.* Янк. I.

●**астроўкі**-*каў — астравіна.* Ксл. *У вастроўкі палажылі авес.* Хадулава Куз. (Ксл.).

●**астрагон**-*ону, предл.-оне, м.*—уксус. Дсл. *Купі бутэльку астрагону — дохтар казаў, каб я астрагонам галаву мачыла.* Дсл.

●**астракол**-*олу, предл.-оле, м.* **1.** заостренные колья. Дсл. *Астраколам сад загарадзіў.* Дсл.

2. *перен., род. п.-ола*—дерзец большой руки. Дсл. *Дзяцюк вялікі астракол.* Дсл.

●**астракольле**-*ля, предл.-лю, собир.*—заостренные колья. Дсл. *астракольлям сад загарадзіў.* Дсл.

●**астрамок**-*мка; мн. ч., дат.-мком, мн. ч., предл.-мкох, м.*—узкий и высокий воз сена или что-л. подобное. Гсл. *Уменьш.* **астрамочак**-*чка*—базарный небольшой воз сена. Ксл. *За гэты астрамочак толькі просе!* Сянно (Ксл.).

●**астравокі**-*кая-кае*—остроглазый. Нсл. 370. *Які ты астравокі, зараз і ўбачыў.* Нсл.

●**астравіна**-*ны-не, ж.*—приспособление для сушки гороха, льна и т.п. Ксл. *Парадзь, дзе імне дастаць сукаватую ялінку на астравіны.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.). *Астравіна павалілася.* Луб'ева Аз. (Ксл.). *См. астроўкі.*

астравінка-*нкі, 1.* небольшой лужок среди леса, или заростающий мелколесьем болотины. НК.: Очерки, Но. 888.

2. небольшая кнея или рощица среди лесной *"пожні".* НК.: Очерки, Но. 888.

●**астраўкі**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох* —сооружение для сушки снопов, представляющее изгородь длиною в 2-3 сажня и более и состоящее или из суковатых жердей, подобных стожару (серединный в стогу шест), или же из столбов той же высоты с равномерными пробоинами, чрез которые проходят жерди, — что дает подобие широкой лестницы. НК.: Очерки, 287.

●**астрыжонак**-*нка, м.*—стержень, центр чего-л., напр. нарыва. Дсл. *Верад блага выціснула; астрыжонак застаўся — ізноў стаўся верад.* Дсл.

●**астрыня́**-*ні-ні, ж.* **1.** острота, жало. Нсл. 370. *Знаць, трава астрыню мае, што да крыві парэзала палец.* Нсл.

2. лезвие, Нсл. острое ребро на разных орудиях. *Хапіўся за астрыню і палец парэзаў.* Нсл.

●**астыг-а́ць**-*ці,—см. под стыгці.*

●**астыглы**-*лая-лае*—остывший. Нсл. 370. *Астыглую кашу няма чаго масьліць.* Нсл. *Набіраў поўныя грудзі астыглага паветра.* Гарун: Пан. Шаб. *Каму шкада астыглага нічога.* Кавыль: Думы, 39.

●**асвоіць**-*ою-оіш-ое; повел.-ой-ойма, соверш.* —приручить, прибрать к рукам. Гсл. *Прич.* **асвоены**—ручной, прирученный. Гсл. *См. асвойчыць.*

●**асвойкацца**-*аюся-аешся, соверш.*—освоиться, привыкнуть к незнакомой среде, обстановке и т.п. *Як ён добра асвойкаецца, тады будзе падабаць.* Войш.

●**асвойчыць**-*чу-чыш-ча; повел.-ч-чма-чча, соверш.*—приручить. Шсл. *Асвойчыў сабаку, дык ён і ня кусаецца.*

асвойчыцца, -*чуся-чышся*—приручиться. Шсл. *Чужы кот асвойчыўся ды жывець у нас.* Ст.

●**асва́**-*вы; мн. ч. восвы-ваў-вам-вы, ж.*—оса. Дсл.; Ар.; Ксл.; Гсл.; Пск. (Иеропольский). *Асва укусіла.* Дсл. *Лезе, як асва*—о неотвязчивом или задорном. Дсл. *Ня лезь ты к яму асвой у вочы.* Азярэцк Сян. (Ксл.).

●**асу́давішча**-*ча, ср.*—осуждение, оговор. Дсл. *Дарма ты байкаеш усё з гэтаю дзеўкаю: ад людзёў асўдавішча будзе.* Дсл.

●**асу́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—любящий осуждать других. Дсл. *А, ня люблю яго — ён такі асўднік.* Дсл.

●**асу́дны**-*ная-нае*—склонный к осуждению других. Дсл. *Ад асудных і прычынных, завісных, наглядных збаў, Божа!* Замова, Дсл.

асуднае вока—взор человека злоречивого, недоброжелательного. Дсл.

●**асу́-нуцца**-*ва́цца,—см. под суваць.*

●**асуроч-аны**-*ыць,—см. под сурочыць.*

●**асу́шак**-*шка, предл.-шку, м.*—сухой кусок хлеба. Шсл. *Каб хацяі які асушак хлебба папасьці ды з вадою ізьесьці.* Ст.

●**ась,** *междомет.*—отклик. Ксл *Ганулял — Ась!* Высачаны (Ксл.). *Уменьш.* **а́сечка**—выражение отклика нежного на зов. *Ср. аінька.* Нсл. 8.

●**аське́пак**-*пка, предл.-пку, м.* **1.** осколок. Ксл. *Аськепак сонца ў грудзёх нясу.* Кавыль: Ч. лёд. *Аськепак удырыў па назе.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *См. аськялёпак.*

2. обломок (разбитый ушат, бочка и т.п.) Барысаўшчына, Случчына (Юхн.). *Аськепак-маладзік у неба ўзіраўся.* Кавыль: Пад зорамі 21. *Трэснула зямля, і на аськепкі паськапалася над ёю выш.* Салавей: Сіла 71.

●**аськёпак**-*пка, м.*—осколок, Сц.; Нсл. 368. осколок дерева, частью уже использованый на лучину, Гсл. осколок, получаемый при щепании. *Ср. сьқяпаць, сьқёпка. Аськёпкам кінуў на яго.* Нсл. *См. аськепак. Уменьш.* **аськёпачак**-*чка*—осколочек. Нсл. 368, *І аськёпачка няма лучыны.* Нсл.

●**аськялёпак**-*пка, м.,* **1.** осколок. Ксл. *Дровы ня ўмее біць, а толькі аськялёпкі сьқяпае.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

2. остаток полена, израсходованного на лучину. Ксл. *Падлажы пад дровы аськялёпак.* Русінава Сян. (Ксл.). *См. аськепак.*

•**аськіля́цца**-*яюся-яешся, несоверш.*—скалить зубы. *Аськіляецца, як сабака на чужую працу.* Слн (ЛБ 190). *Ср. шкеліць.1*

•**асьма́к**-*акà, предл.-аку; мн. ч.-кі-коў-комкі-камі-кох, м.* **1.**—осмилетнее животное, особенно лошадь. Нсл. 31. *Конь асьмак.* Нсл.
2. овёс, посеянный на осьмой неделе по Пасхе. Нсл. 371. *Асьмак дзьля сабак, а семачок на абрачок. Послов.* Нсл.
3. восьмая часть сажня дров.
4. восемь грошей.

•**асьмачок**-*чка, мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох, м.* **1.** *уменьш. к асьмак 2.* Нсл. 371.
2. осмилетний мальчик. Нсл. 371. *Хлопчык асьмачок.* Нсл.

•**асьме́л-іць**-*ены,—см. под сьмѐліць.*

•**асьме́ліцца, асьмяля́цца,**—*см. под сьмеліцца.*

•**асьмётак**-*тка, м.*—стоптанный лапоть или башмак(вообще стоптанное что-нибудь из обуви, С.) Растсл. стоптанный лапоть. ПНЗ; Дсл. *Дзеці налажылі ў васьмётак чарвей, зачапілі асьмётак і павѐзьлі хаваць.* Дсл.

•**асьмётка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** тряпка, которой стирают пыль или нечистоту. Нсл. 369; Дсл. *Асьмёткаю па аччу выцяў.* Нсл. *Варочае імною, як асьмёткаю якою.* Нсл. Нсл. *Асьмётку накінула на галаву.* Нсл. 369.
2.(*бранное*)—неопрятная , а более непотребная женщина. Нсл. 369. *Ходзіш, як асьмётка якая.* Нсл. *Не дазволю табе жаніцца з асьмёткаю.* Нсл.

•**асьмя́га**-*ягі-язе, ж.*—сухость, ожестение, происходящее от жары, Нсл. 369. сухость во рту от жажды. Гсл. *Крывавая асьмяга на вуснах, на языццэ.* Нсл.

•**асьмяг-а́ць**-*нуць,—см. под сьмягці.*

•**асьмя́глы**-*лая-лае*—засохший, завявший(без воды, от жары, С.) Нсл. 369 засохший, Дсл. покрытый беловатым налётом от жажды, жары. *Асьмяглыя вусны, краскі.* Нсл. *Асьмяглыя вусны.* Дсл.

•**асьмідзяся́т**—восемдесят. Кіт. 98б16, 17. *Ад асьмідзясят чатырох год грахі адпусьціць.* Кіт. 14а10.

•**асьмі́на**-*ны-не, ж.*—мера, 1/8 бочки — 3 пуды ржи — 48 кг, Шсл.—осьмина, Ар. четвериковая мера, чаще кадка. Ксл. *Прадаў на ўбясьпечню асьміну жыта.* Ст.

•**асьміна́нцаты,** -*тая-тае*—восемнадцатый. Сербов, 113; Н.

•**асьміна́нцаць(васімна́нцаць)**-*цацёх - цацём, тв.-цацьмà, мн. ч., предл.-цацёх, числ.*—восемьнадцать. Расторгуев: Северск. 12; Сербов 113; Магілеўшч., на границе из Смол.(Мат. Б., Но. 18); Карскі ІІ-2, 122; Лёсік: Пач. граматыка 103. *Малец стаў ужо вялікі, год асьмінанцаць.* Пск., Пушк. (Ч. 196). *Ср. двананцаць.*

•**асьмі́ніт**-*іту, предл.-іце, м.*—холст, тканный в восемь *"нітоў".* Ар.

•**асьмісот.** *нескл.*—восемьсот. *Асьмісот год.* Кіт. 103б14.

•**асьпя́нік**-*іка, предл.-іка, зват.-іча, м.*—оспопрививатель. Нсл. 369. *Асьпянік прывёз воспу дзяцём шчапіць.* Нсл.

•**асьпя́ны**-*ная-нае*—оспенный. Нсл. 363; Дсл. *Асьпяныя струпы пасохлі.* Дсл. *Асьпяны струп.* Нсл. *Асьпяныя знакі на целе.* Тм.

•**асьве́р**-*ра, предл.-ру, м.*—колодежный журавль. Ксл. *Пры нашай студні новы асьвер.* Альшанка Чаш. (Ксл.). *Асьвер на ветру рыпіць.* Лойка: Л. песьня. *См. сьвіршнѐ.*

•**асьве́та**-*ты-це, ж.*—просвещение. Гсл.

•**асьве́тнасьць**-*ці, ж.*—просвещенность. Гсл.

•**асьве́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —просветитель.

•**асьве́тны**-*ная-нае*— к просвещению относящийся, просветительный.

•**асьве́тчаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—свидетельствование, Нсл. 367 заявление.

•**асьве́тчыць, асьвятча́ць,**—*см. под сьвѐтчыць.*

•**асьвяжы́ць**-*жỳ, асьвѐжыш-вѐжа*—убить(о животных). *Папрасіла б яна Мітрахвана асьвяжыць бычка.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•**асьвяжы́цца**-*ыцца, соверш.*—скончаться(о животных). Ксл. *Ён ужо асьвяжыўся.* Стрэлкі Беш. (Ксл.). *Парасё асьвяжылася.* Нсл. 367. *Заяц быў падбіты, а цяпер сусім асьвяжыўся.* Дсл.

•**асьвя́лы**-*лая-лае*—вялый, увядший. *Шкадую, калі, адарваўшы іх(краскі) зь лістоў, неўзабаве робяцца асьвялымі.* Юхневіч (Б. Моладзь, Но. 18, 18).

•**асьв-яці́ць**-*яцìцца-ячàцца,—см. под сьвяціць.*

•**асьце́нь**-*еня, предл.-ѐню, м.*—ость, попадающая в пушном хлебе. Нсл. 370. *Якія вялікія асьцені ў хлебе, як голкі.* Нсл. *Асьцень табе ў зубы. Поговор.* Нсл.

•**Асьце́р,** *Астрà, на Астрỳ, зват. Асьцѐру*—река в Росл. у., а также в Черниговской губ., вблизи нижней Десны. *Каля Астра.* Дсл.

•**асьця́га**-*ягі-язе, ж.*—крайняя настойчивость при недостатке средств к осуществлению желания; крикливость. Гсл.

•**асьця́гаваццa**-*гуюся-гуешся, соверш.* **1.** выходить из себя, доходить до последних пределов, до изнеможения, желая настоять на своем. Гсл.

2. надрываться. МГсл. *Соверш.* **асьцягну́цца** *-нўся-нѐшся*—выбиться из сил от крика, от чрезмерного напряжения(надорваться, С.) Гсл. *Крычы, хоць ты асьцяг-ніся.* Гсл. *Цягнуў калоду, як не асьцяг-нуўся.* Гсл.

●**асьця́гла,** *нареч.*—настойчиво до изнеможения. *Другі аддзел асьцягла плюецъ на грыфельнай дошцы.* Гарэцкі: Песьні, 41.

●**асьця́глы**-*лая-лае*—происходящий, совершающийся с изнеможением, с надрывом. *Ср. асьцягàцца, асьцягла.*

●**асьцярога**-*огі-озе, ж.* 1.—опасение, опаска. *Апрача Бога, чарта й сьвятых, ёсьць яшчэ нейкая сіла, да якой Беларус ставіцца з асьцярогаю і некаторым страхам.* Атраховіч: Бел. прыказкі(Узвышша, 1927, Но. 7, стр. 142). *Гнаў гарэлку без усякае асьцярогі.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *У такой справе трэба асьцярога.* Ст. *Асьцярога не пашкодзе.* Ст. *Заграніца — гэта таямніца, адважны спрыт і асьцярога.* Кл.: Каліна 63. *"Далёка мы з табой залазім" — сказаў прафэсар з асьцярогаю.* Кл.: Каліна 88.

2. предостережение. Гсл.

●**асьцярожлівы**-*вая-вае*—опасливый.

●**асьцярожна,** *нареч.*—осторожно. Шсл.; Гсл.; Войш. *Асьцярожна, сынку, ідзі па кладцы.* Ст. *Уменьш., ласк.* **асьцярожненька.** *Асьцярожненька хадзі.* Колас("Каласкі". Но. 60-61, 1958г.).

●**асьцярожнасьць**-*ці, ж.*—осторожность. МГсл.

●**асьцярожны**-*ная-нае*—осторожный. Шсл.; Войш.; Ксл. *Асьцярожны чалавек і слова лішняга ня скажа.* Ст. *У гэтай справе ён асьцярожны.* Чаш.(Ксл.).

●**асьцільно**-*нà; мн. ч. асьцїльны-наў, ср.* —длинный тонкий шост, к которму прикрепляются *"восьці*(острога, С.). Дсл. *Асьцільно кінуў у трысьцю, а восьці хахапіў з сабою.* Дсл.

●**асьцюдзяне́ць,**—*см. под сьцюдзянѐць.*

●**асьцю́к**-*юкà, предл.-юкỳ; мн. ч.-кї-коў-ком-кї-кàмі-кох, м.*—ость(тонкий длинный усик на цветковой или колосковой чешуе у многих злаков, С.) Нсл. 370; Ар. шелуха от зерен в хлебе, Шсл. колючка колоса ячменя. Ксл. *Асьцюкі тырчаць у хлебе.* Нсл. *Галодныя зубы асьцюкоў ня чуюць. Послов.* Рапан. Прык. 34. *Асьцюкоў не давай каню.* Амілянова Лёз. (Ксл.). *Хлеб із аднымі асьцюкамі.* Ст. *Жальба мая асьцюком у верш залезе.* Крушына: Лебедзь 41.

●**асьцюкава́ты**-*тая-тае*—с шелухою от зерен, Шсл. с остями. *Хлеб нейкі асьцюкаваты.* Ст. *Перапечка смачнàя, але асьцюкаватая.* Ст.

●**асьцю́лька**-*лькі-льцы, ж.*—ость в пушном хлебе, Нсл. 371. щетинистый усик на колоске растения; часть околоплодной плёнки. Гсл.

●**асьцю́ць!,** *междомет.*—возглас, которым отгоняют собаку. Ар.

●**асца́**-*цы̀-цы̀, ж.*—подкожный зуд(на ладони или на подошве ноги, Нсл.) Ар.; Гсл.; Нсл. 9, болезнь на коже животных и человека, сопровождающаяся сильным зудом и чесанием. Дсл. *Употребляется в фразе:* **Асца́ завіла́**—..... *Ой, мамка, асцà завілà!* Янк. I.

●**асык-а́цца**-*нўцца,—см. под сы̀каць.*

●**асыпа́льня**-*ні-ні, ж.*—женщина, обсыпающая вручную землей при помощи *"гачкі"* молодые корнеплоды(картофель и проч.). Ар.

●**асып-а́цца**-*аццa,—см. под сы̀пацца.*

●**ашаламе́ць**—одуреть. Ксл. *Чаго ты, стары̀, ашаламеў?* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).

●**ашалапу́ц-ець**-*іць,—см. под шалапỳцець.*

●**ашале́лы**-*лая-лае,* 1.—бешенный, Ксл.; Нсл. 388 бешенный, больной бешенством, вз̆бесившийся(о животных) Ар. *Ашалелы сабака пакусаў.* Нсл. *См. шалёны.*

2. исступленный, неистовый. *Бяжыць, як ашалелы.* Бешанковічы (Ксл.).

Бегае, як ашалелы. Ст. *Здань небясьпечнасьці супроць волі ашалелага кодла... прыймала вырàзьлівыя хормы.* ЗСД 221.

●**ашал-е́ць**-*явàць,—см. под шалѐць.*

●**аша́ра**-*ры-ры,* **I.** *ж.*—отброс. Дсл. *Гэта ашары.* Красьн. (Дсл.).

●**ашара́**-*ры̀-ры̀,* **II,**—проходимка. Дсл. *Яна ў нас бойкая ашарà.* Шаптова Бельск. (Дсл.).

●**аша́рпаць,**—*см. под шàрпаць.*

●**аша́рпацца,**—*см. под шàрпацца.*

●**ашаву́рак**-*рка, предл.-рку, зват.-рча, м.* —замухрышка. Ар.

●**ашкалёпак**-*пка, м.* 1.—осколок. Ксл. *Ашкалёпкам пушчаецца, абузьнік!* Сухарукава Аз. (Ксл.) *См. аськялёпак.*

2. заноза. *Выняў з вока ашкалёпак.* Міхалава Куз. (Ксл.).

●**ашке́л-еваць**-*евацца-іць,—см. под шкѐліць.*

●**ашкі́р!,** *междомет.*—возглас, которым отгоняют овец. Нсл.; Гсл. *Ашкір у поле!* Гсл. *Ашкір дамоў!* Нсл. *См. ашкіра!*

●**ашкі́ра!,** *междомет.*—оклик на овец. Ар.; Гсл.; Ксл. *Ашкіра ў хлеў.* Вулянавічы Сян. (Ксл.). *См. ашкір!*

●**ашкы́р,** *междомет.*—крик на овец(при отогнании, С.) Дсл. *Ашкы̀р, ідзіце ў хлеў.* Дсл.

●**ашкыра́!** *междомет.*—окрик на овец. Ст. *Шкы̀ра ў хлеў! Ашкырà! См. ашкір, ашкірà, ашкы̀р!*

●**ашла́піць**-*плю-піш-пе, соверш. каго-што,* 1.—охватить лапами или руками. Міх. *Мядзьведзь ашлапіў стралца й задушыў.* Міх.

2. (о лошади), расставить ноги при езде по дороге над небольшими лужами. Шсл. *Удзень во ехаць, дык конь хоць дзе яшчэ ашлапе лужыну.* Ст.

•**ашла́пкі: у вашлапкі**—в обхват(руками или ногами, **С.**). Міх. *Хлапцы схапіліся ў вашлапкі пераз плячо.* Міх. *Адам ашлапкамі далазе да суччa падгалае сасонкі.* Варсл.

•**ашлапны́**-*нàя-ное*—охватывающий, верхний(в постройках, **С.**) Ксл. *Ашлапнѝ кладзі ня менш пяці вяршкоў.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *См. ахлупнѝ.*

•**ашмётак**-*тка, м.* **1.** старый(стоптанный, **С.**) лапоть. Дсл.; Касьцюковіцк. р. Калининского окр.(Наш Край, Но. 6-7, стр. 60). *Колькі ашмётак зачэпім, зьвязем у поле, зложым іх, як гной, і пяем.* Дсл. *Абуў ашмётак, анучкі па сьнезе баўтаюцца.* Дсл.

2. (*ругат.*) Дсл. *Старѝ ашмётак.* Смл. (Дсл.)

3. дрянь, лохмотник. Нсл. *Крый Божа, каб я гэтага ашмётка прынàў за зяця.* Нсл. *Ашмётак ты жыдоўскі!* Нсл.

•**ашмётка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** тряпка. Гсл.; Нсл. 388. *Ты мяне ў вашмётку ня ставіш.* Нсл. *Хустка твая чорная, як ашмётка.* Нсл. *Правая рука ў яго перавязана нейкай, ня надта чыстай ашмёткай, на якой відаць цёмныя плямы крыві. ЗСД 31.* *Уменьш.* **ашмётачка**-*чкі-чцы, ж.*—тряпочка. Нсл. 388. *І ашмётачкі далà палатна.* Нсл.

2. (*перен.*)—женщина дурного поведения, потаскуха. Нсл. 388. *Ашмётку гэту сорамна браць замуж.* Нсл.

•**ашмурэць**-*эю-эеш-эе, соверш.*—одуреть, помрачиться; делать недопустимое, позволять себе поступки сумасшедшего. Гсл. *Ашмурэла баба: спаліла патрэбныя паперы.* Гсл.

•**ашныхарыць,**—*см. под шнѝхарыць.*

•**ашны́парыць,**—*см. под шнѝпарыць.*

•**ашты́рыцца,**—*см. под штѝрыць.*

•**ашу́ка**-*кі, дат., предл.* *ашуццы, ж.* **1.** обман, Нсл. 388; Гсл. обман, надувательство. Ксл. *Раз няпраўда ці ашука, а сумленьню на век мука.* *Послов.* Рапан: Прык. 209. *Так не кажы — гэта ашука.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Без ашукі прадаю.* Нсл. *За гэтакую ашуку і ў турму пасадзіць гожа.* Нсл. *Тут схадзіліся плямёны сьпярэчкі сілаю канчаць... каб у віры тэй ашукі зьнішчыць нашы ўсе сьляды, каб ня ведалі і ўнукі, хто такія іх дзяды.* С. Музыка, 109.

2. ошибка. Нсл. 388; НК: Очерки, Но. 497. *Я ашуку зрабіў вялікую, перадаў рубля.* Нсл.

•**ашука́лка**-*лкі-лцы, ж.*—обманщица. Нсл. *Гэта прадаўнìца ашукалка.* Нсл.

•**ашука́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—обманщик. Нсл. 389. *Ты ж ведамы ашукальнік, ня жыў, калі не ашукаеш.* Нсл.

•**ашука́льніца**-*цы-цы, ж. к ашукальнік.* Нсл. 389.

•**ашу́каваць**-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма, соверш., перех.*—обманывать, (МГсл.); Дсл. в торге, мене, расчете, надувать. Нсл. 389; Ар. *Ты майстра ашукаваць іншых, але мяне не ашукаеш.* Нсл. *Быў пачаўшы мяне ашукаваць.* Дсл. *Отгл. имя сущ.* **ашу́каваньне**-*ня, предл.-ню*—обманывание. Нсл. 389. *Тут ніякага няма ашукаваньня.* Нсл. *Соверш.* **ашука́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-àй-àйма*—обмануть, НК: Очерки, Но. 497; Гсл.; Ар.; Шсл.; Вост. (Даль); Ксл. провести, надуть. (Гсл.); Ар.; Шсл.; Вост.(Даль). *Хоць я ночкі ня спàла, але сваю свацюхну ашукала, сабе нявестку даждала.* Из свад. песни. Нсл. *Прич.* **ашука́ны**—обманутый(чем-либо, плутовством. Нсл.) Ар.; Нсл. 389. *Ашуканы таргачамі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **ашука́ньне**-*ня*—обман. Нсл. 389. *Лỳчыў у вашуканьне.* Нсл.

•**ашу́кавацца**-*куюся-куешся, несоверш.* **1.** даваться в обман, Нсл. 389 обманываться. *Соверш.* **ашука́цца**—обмануться. Ар.; Шсл.; Гсл.; Вят., Вост. (Даль); Ксл.; НК: Дудар, Но. 52; Дсл. *Ашукаўся, што так танна прадаў.* Ст. *Глядзі, другі раз не ашукавайся, ашукаешся, сваім заплаціш.* Нсл. *Купіў каня, але ашукаўся.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Ашукаўся, Адаме? Адам мертвых чарту запісаў і сам ашукаўся.* Ельн. (Дсл.).

2. ошибиться. НК: Дудар, Но. 52; Ксл.; Гсл. *Ён дзяўчыну к сабе ждаў, але ашукаўся.* Из песни. *Ср. ашука.*

•**ашу́кны**-*ная-нае,* **1.** обманный, неверный. Нсл. 389. *Ашỳкны тавар.* Нсл. *Ашукная вага, мера.* Нсл.

2. ненадежный, обманчивый. Нсл. 389. *Ашукны чалавек.* Нсл. *Ашукны чалавек.* Нсл.

3. неискренный. Нсл. 389. *Ашукны прыяцель.* Нсл.

•**ашчаболак**-*лка, м.*—осколок полена(и, вероятно, осколок вообще, **С.**) Шсл. *Адлезь, бо заробіш ашчаболка па нагах.* Ст.

•**ашча́днасьць**-*ці, ж.*—бережливость. Ар.; Гсл.

•**ашча́дны**-*ная-нае*—бережливый. МГсл.; Ар. *См. ашчэдны.*

•**ашчаджа́цца**-*àюся-àешся, несоверш.*—быть бережливым, экономным. *Ашчаджаўся, ашчаджаўся — хлеб зьеў, квас застаўся.* *Послов.* Рапан. 31.

•**ашчалопак**-*пка, м.*—выбой, ухаб. Ксл. *Засеў воз у вашчалопку.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•**ашчаля́ць** (*от кел*—зуб, клык, **С.**)-*ѝю-ѝеш-ѝе, несоверш., перех.*—оскаливать. Дсл. *Сабака ашчаляе зубы.* Дсл. *Соверш.* **ашчэліць**—оскалить. *Ср. ашчэліцца.*

•**ашчаля́цца**-*ѝюся-ѝешся, несоверш.*—оскалять зубы, смеяться. Дсл. *Сабака ашчаляецца на сьвіньню.* Дсл. *Ча ты ашчаляешся?* Дсл. *Соверш.* **ашчэліцца**—оскалить зубы. Дсл. *Воўк на паляўнічага ашчэліўся.* Дсл.

•**ашчапе́рыць**-*ру-рыш-ра, соверш. кагошто*—охватить, Янк. I. охватить крепко руками или лапами. *Ашчаперыў шыю.* Янк. I. *Восьмі рук, ашчаперыўшы днішча, алавяным цяжарам зморaны, зь цеснай варыўні на дварышча назаўсёды выносяць*

жорны. Дукса. *Сьціскаю, ашчaперыўшы рукамі, чало.* Дуб.: Наля 37. *См. ашчапіць, ашчарэпіць.*

•**ашчапéрыцца**-*руся-рышся, соверш.—ашчапѐрыць. Ашчаперыўся за ногі.* Янк. I.

•**ашчапìць,**—*см. под шчапìць 2.*

•**ашчапìць**-*плю̀, ашчэпіш-пе, соверш.*—охватить. Янк. I. *Ашчапіў за шыю і не адарвець*(*о ребенке*). Янк. I. *См. ашчапѐрыць.*

•**ашчарэпіць**-*плю-піш-пе, несоверш. каго-што*—обхватить крепко руками или лапами. Шсл. *Ашчарэпіў, як мядзьведзь, ды дзяржыць.* Ст.

•**ашчэгнуць**-*ну-неш-не, соверш.*—истощиться, МГсл. известить. Дсл. *Ашчэгне з голаду.* Дсл.

•**ашчэдны**-*ная-нае*—бережливый. Ксл. *Ашчэдны чалавек ня псуець дабра.* Заронава Куз. (Ксл.).

•**ашчэліць,**—*см. под ашчаляць.*

•**ашчэліцца,**—*см. под ашчаляцца.*

•**ашчэрак**-*рка, м.*—зубоскал. Дз.; Буда. *См. вы̀шчарка, скалазу̀б.*

•**ашчэр-ыць**-*аны,—см. под шчэрыць.*

•**ашчэрыцца,**—*см. под шчэрыцца.*

•**ашчыр-áцца,** *ашчы̀рыцца,—см. под шчэрыць.*

•**ашыбáць,**—*см. под шыбàць.*

•**ашыбáцца,**—*см. под щыбàцца.*

•**ашы́як**, *ашыйка, предл.-йку, м.*—карковина, Шсл. шейное, затылочное мясо. *Во гэта сала з ашыйка.* Ст.

•**ашы́йна,** *нареч.*—непременно? (*иронич.*) —не очень, необязательно. Шсл. *Ашыйна нам ехаць із табою.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**ашы́йнік**-*іка, предл.-іку, м.*—ошейник. МГсл.; Ксл. *Ашыйнік быў у нашага сабакі.* Мішкава Віц. (Ксл.).

•**аш-ы́ць**-*ывàць,—см. под шыць.*

•**ат,**—*см. под айт.*

•**атож,** *междомет.* **1.** вот, вот какой. Шсл. *Атож дурны хлапец!* Ст.

2. а вот же. Ксл. *Атож ляжыць на печцы.* Плоскія Куз. (Ксл.).

3. да, утверждение. Ксл. *Ці вы едзеце да места? — Атож!* Берашоўцы Беш. (Ксл.).

•**атож алé!**—вот действительно! Вк.

•**атож як,** *нареч.*—а то как-же. Шсл. *Атож як ты хацеў?* Ст.

•**атожыла**-*лы-ле, ж.*—отпрыск(от пня срубленного дерева), молодой пабег растения. Ар. *З пня атожылы пусьціліся.* Ар.

•**атойбішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—расположение(место). *Ср. атайбавацца.*

•**атока**-*окі-оццы, ж.* **1.**—рукав реки. Ксл. *Атока поўна вады.* Навікі Віц. Ксл.).

2. глубокий залив реки. Лугі Пар. (Дсл.).

•**атокі**-*каў*(*одна атока*)—прудки вдоль некоторых рек, в половодье сообщающиеся один с одним и с рекою. НК: Очерки, Но. 804.

•**атом**-*му, предл.-ме, м.*—атом.

•**атоньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—остаток, подонки. Ксл. *Бадай тваё й атоньне зьвялося!* Гравы Сян. (Ксл.).

•**атопак**-*пка, предл.-пку, м.*—изношенный, истоптанный лапоть, Вішкавічы Чаш. (Ксл.); Шсл. изношенная, истоптанная обувь. Янк. I; Нсл. *Цягаецца ў ватопках.* Ст. *Выкінь атопкі на сьметнік.* Ст. *Атопкі чужыя панасіў, а яшчэ вашапрудзіцца.* Нсл. *Па такім балоце ды ў такіх ліхіх атопках ходзе!* Янк. I. *Уменьш.* **атопачак**-*чка*—истрепанный лапоть(сапог, башмак, С.) Дсл. *Зьбяры чэрві ў ватопачак.* Ельн. (Дсл.).

•**атора**-*ры-ры, ж.*—мелкая солома с пустым колосом, получающаяся после молотьбы, Зьвяровічы Красьн., Парэцк. (Дсл.); Гсл. крупная мякина из вымолоченных колосьев, соломинок и т. п., Ксл. обмолоченные колосья, Растсл.; Сакуны 77; Нсл. 376 хлебный обой от молотьбы: смесь мякины, охоботья, пустой колос, мелкая солома и пр. корм скоту. Вост., Смл. (Даль). *Узімку коні паядуць атору.* Нсл. *Аторы запар карове.* Спаская Сір. (Ксл.) *Прывезьлі з току аўсяную атору.* Дсл. *Дай карове аторы.* Ельн. (Дсл.) *Вось, яму далі̀ пачапню̀, што езьдзяць па атору.* Ельн. (Дсл.) *Уменьш.* **аторка**-*ркі-рцы, ж.*—мелкие обмолоченные колосья. Нсл. 377. *Зьбяры на месца аторку.* Нсл. *Собир.* **атор'е**-*р'я, предл.-р'ю, ср.*—собрание обмолоченных колосьев от разного хлеба. Нсл. 377,— *атора.* Вят., Вост., Кур. (Даль). *Атор'я зьберлася повен кут.* Нсл.

•**ато-р'е**-*рка,—см. под атора.*

•**аторва**-*вы-ве, общ.*—сорванец, Гсл. сорванец, говорится в похвалу молодечества; удалой-лая, проказник-ица. Нсл. 377. *Аторва — дзеўка, кажнага разсьмяшыць.* Нсл. *Успамінаецца, як бегалі яны — малыя аторвы — па-над самай вадою, па-над самым прадоньням, пэцкаліся з галавы да ног у шызлы ліпучы глей — рыбу лавілі.* Полымя, Но. 8, 1967 г., 242.

•**атос**-*са, предл.-се, м.*—тяж из веревки или железного прута, натянутый от верхнего конца оглобли к оси переднего колеса для выравнивания хода экипажа. Шсл. *Воз наклаў, аж атосы парваліся.* Ст.

•**атоса**-*сы-се, ж.*—веревка, ремень или проволока, натягивающая оглоблю. Гсл. — *атос.* Растсл.; Вят., Вост. (Даль); Ксл. *Залатыя калёсы, шаўковыя атосы.* Из свад. песни. Гсл. *Нацягні тужэй атосу.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *Уменьш.* **атоска**-*скі-сцы, ж.*—тоненький тяж. Нсл. 377. *Одна* **атосіна**-*ны-не, ж.*—тяж, правило. НК: Очерки, 368; Нсл. 377. *Атосінаю ўдырыў.* Нсл.

•**атосны**-*ная-нае*—свойственный тяжу. Нсл. 377. *Атосная вяроўка.* Нсл.

•**атосьнік**-*іка, предл.-іку, м.*—деревянный или железный подтяжник. Нсл. 377.

•**атомны**-*ная-нае*—атомный.

•**атайбавáцца,** *-бу̀юся-бу̀ешся*—обосноваться. Каралішчавічы, Менск. у.

•**аталéк**-*èку, предл.-èку, м.*—покой. Ксл. *не даюць яму аталèку.* Луб'ева Аз. (Ксл.). *Ад сьвіней аталеку няма.* Тм. **Няма аталéку**—нет отбоя. Тм.

•**атáрыца**-*цы-цы, ж.*—частина земли, засеянная работником или работницей в свою пользу, по условию с хозяином. Нсл. 9; Гсл.

•**атасá**-*сы̀; мн. ч. атосы — атос.* Ар.; Гсл.

•**атáва**-*вы-ве, ж.*—отава. Шсл.; Ар. *Уменьш.* **атáўка**-*ўкі-ўцы, ж.* Шсл. *Атаўка — сену прыбаўка, ды ня ўмеў скасіць Саўка. Послов.* Дукорка Сьміл. (Шсл.)

•**атáвець**-*ве, несоверш.*—зарастать отавой. *Соверш.* **уватáвіць**-*ве*—зарасти отавой. *Гэта ральля ўватàвіла: пара яе скародзіць.* Варлыга: Назіраньні 13.

•**атач-áць**-*ы̀ць,—см. под тачы̀ць.*

•**атач́-цца**-*ы̀цца,—см. под тачы̀цца.*

•**атэўнік**-*іка-іку, м.*—котелок. Ксл. *Звары груцу ў ватэўніку.* Чашнікі (Ксл.).

•**атхáеваць**-*àюю-àюеш-àюе, несоверш. перех.*
1. буквально воодушевлять, возвращать дыхание, оживлять. Нсл. 381.
2. спасать уходом от смерти или из плохого приводить уходом к лучшему физическому или материальному состоянию. *Атхаевай яго! Як ён бедненькі зайшоўся з голаду.* Нсл.

•**атхáець**-*àю-àеш-àе,* **1.** (*к атхаеваць 1*). Нсл. 381; Шсл.; Войш. *Ужо даходзіў, ледзь атхаелі.* Ст. *Атхаелі душу̀.* Нсл. 2.
2. (*к атхаеваць 2*) Шсл.; Дап. Нсл.; Войш. *Атхаеваем, атхаелі мы свае жываты за вольнасьць.* Нсл. *Пакуль ён сьвіньні атхае, дык 60 асьмін скорме.* Войш. *Прич.* **атхаены.** Дап. Нсл. *Атхаены тапельнік.* Дап. Нсл.

•**атхáевацца,** *возвр., несоверш.* **1.** приходить в чувство, возвращаться к жизни. Нсл. 381.
2. приходить из плохого к лучшему физическому состоянию. *Хворы пачаў атхаевацца, атхаеўся троху.* Нсл. 381.
3. терять дух, бодрость, отчаеваться. Нсл. 381. *Не атхаевайся, яшчэ ня ўсё прапала.* Нсл.

•**атхáецца**-*àюся-атхàешся, соверш.*(*к атхаевацца 1,2,3*). *Я ўжо атхаеўся бачыць цябе жывога.* Нсл. 382.

•**атхлáн**-*àну, предл.-ане, м.* **1.** (*лит.*)—прохлада во время летних жаров. Нсл. 382. *Атхлану Бог ня дасьць: усё ў полю пасохла.* Нсл. 382.
2. краткое облегчение от тяжелой продолжительной работы. Нсл. *Атхлану нам няма ў рабоце.* Нсл. 382.

•**атхлáнь**-*ні, ж.* **1.**—*атхлан* в 1 смысле. Нсл. 382. *Дождж ык прайшоў; атхлань нам Бог даў.* Нсл.
2. — *атхлан 2.*

•**атлáс I**-*су, предл.-се, м.*—плотная шелковая ткань с лоском, атлас. Ар.

•**атлáс II,** *м.*—атлас, географические карты.

•**атласовы**-*вая-вае*—атласный. Ар.

•**атразьнí**-*нёў*—туфли. Ксл. *Пашыў жонцы атразьні.* Прыгунова Сір. (Ксл.).

•**атрапáць,**—*см. под трапаць.*

•**атрасáць, атрэсьці,**—*см. под трэсьці.*

•**атрасáцца, атрэсьціся,**—*см. под трэсьціся.*

•**атрэп'е**-*п'я, предл.-п'ю, ср., собир.* **1.** негодные остатки при трепании льна, Шсл. очесы при первой стадии обработки льна. Ксл. *Зь лёну шмат вышла атрэп'я.* Ст. *Атрэп'е ськінь туды, а кужаль пакінь.* Аляксандрава Куз. (Ксл.). *См. атрэпыш.*
2. полотно (из такого льна, С.) худшего качества. Шсл. *Хадоська выткала дзьве губкі атрэп'я.* Ст.

•**атрэпыш**-*ша, предл.-шу; мн. ч.-шы̀-шоў, м.*—грубые хлопья льна с грубою кастрикою, отделившиеся из-под трепалки. НК.: Очерки 147. *См. атрэп'е.*

•**атруб-íць**-*лены,—см. под трубіць.*

•**атрус-áць**-*іць,—см. под трусіць.*

•**атрус-áцца**-*іцца,—см. под трусіцца.*

•**атрýскі**-*сак, единств. ч. нет.*—обивки, мелочь. Нсл. 379. обивки муки; что отяслось. Ксл. *Набяры атрусак каровам.* Амілянова Лёз. (Ксл.). *Атрускі мукі.* Нсл. *Зьмяці атрускі сена.* Нсл.

•**атрýшка**-*шкі-шцы, ж.*—отбросы от сена. Дсл.

•**атрýта**-*ты, дат., предл.-це, ж.* **1.** отрава. Ар.; Гсл.; Нсл. 379; Шсл.; Ксл.; Кур., Смл. (Даль); ПНЗ. *Вялікая атрута яму самому той грэх.* Кіт. 137а5. *Купі ты мышам атруты.* Красьніца Чаш. (Ксл.). *Атруты падмяшаў.* Нсл. *Солана, як атрута.* Нсл. 379.
2. яд. Дсл.; МГсл. *Выпіў атруты й памер.* Смол. (Дсл.).
3. *мед.*—токсин. *Одна, усилит.* **атрýціна**-*ны-не, ж.*—отрава. Нсл. 377. *Атруцінаю страва*—т.е. сольна. Нсл.
4. в бранном смысле. Шсл. *Атрута ты мая, што ты мяне губіш?* Ст.

•**атрýтнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** отравитель.
2. побранка на лентяя, на сварливого и вообще на (очень, С.) надоедливого. Шсл. *Атрутнік ты, што ты ўсё ляжыш, чаму нічога ня робіш?* Ст. *Атрутнік гэты ўсіх пазагрызаў у хаце.* Ст.

•**атрýтны**-*ная-нае*—содержащий отраву, отравляющий. *Атрутны чад паўзе зь "вяршынь" Жэнэвы.* Кавыль: Думы, 7.

•**атруціць,**—*см. под труціць.*

•**атруціцца,**—*см. под труціцца.*

•**атвай**-*аю, предл.-аю, м.*—глубокое, спокойное место реки. Калупайла.

•**атý,** *междомет.* досады и презрения: тьфу, фу! Нсл. 8. *Ату ты!* Нсл. *Ату яго!* Тм. *Ату на яго!* Тм. *Няўжо панская кроў, што цячэць у маіх жылах, мае тут нейкае значаньне? Ату, што за дурныя думкі — гэтага ня можа быць.* Дзьве Душы 96.

•атуга-*угі-узе, ж.* **1.** стесненные обстоятельства, Гсл. тесные(стесненные, **С.**), тяжелые обстоятельства, стеснение. Нсл: 381.
2. горести. *Атуга найшла на наш край.* Нсл. *Атуга ад нèпрыяцеля была нам і ад двароў адракліся.* Нсл.
3. скорбь.
•атукаць,—*см. под тукаць.*
•атукацца,—*см. под тукаць.*
•атулак-*лку, предл.-лку, м.* **1.** прикрытие. Гсл.; Нсл. 381.
2. укромное место. Гсл.
3. покровительство, убежище, приют. *Атулку ні адкуль няма.* Нсл. 381.
•атул-ены-*яць-іць,—см. под туліць.*
•атульле-*ля, предл.-лю; мн. ч.-лі-ляў, ср.* —уют. *Вылазе чорны дамавік з атульля.* Кавыль.
•атумека-*екі-ецы, ж.* **1.** намёк. Ксл. *Атумекамі кажа.* Шупарава Сур. (Ксл.). *См. нèменка.*
2. *лишь в мн. ч.* **атумекі**—обиняки, недоговоренность, иносказание, НК.: Очерки, Но. 484. иносказание; окольный подступ к делу. НК.: Под. пос., Но. 24. *Гукае атумекамі.*
•атумечны, *-ная-нае*—иносказательный. НК.: Под. пос, Но. 24.
•атута, *междомет.*—отклик на зов ищущего: здесь, Нсл. 9. здесь, вот здесь. Дсл. *Іване, ідзе ты? — Атута.* Дсл. *Атута я.* Нсл. *Уменьш.* **атутацкі.** Нсл.
•атуту, *междомет.*—употребляется в игре в жмурки: здесь. Нсл. 9.
•атыніць,—*см. под тыніць.*
•а ты сабе, *междомет.*—да, согласен. Ксл. *Ці можна ў вас узяць скараду? — А ты сабе!* Копцевічы Чаш. (Ксл.).
•аво, *междомет.*—вот. Нсл. 2; Ксл. *Аво й я тут!* Нсл. *Аво яму!* Нсл. *Аво й ён!* Лятоўшчына Куз.)(Ксл.).
•авохці, *междомет.*—ах, ох. Гсл. *Заб'ець! Авохці! Дадушы заб'ець!* (**кабылу**). *Дрыжыць усё ў Хомцы, як струна.* Гарэцкі: Песьні 59. *Авохці, Божачка наш, — казала яна, — каторы год сьвет увесь круціцца. Воля прышла, а усё канца няма.* Дзьве Душы 19. *Ага! Дык нас будуць страляць, як хлеба ня стане! Авохці, ратуйце! Нам гэткае ўлады ня надабе.* Тм. 155.
•авохці мне(імне), *междомет.*—горе мне!, Нсл. 2. горе мне, охё, ах, Гсл. ах, восклицание при горе. Ксл. увы мне. Дсл. 4. *Авохці мне, як цяжка!* Бабінічы Віц. (Ксл.).
•авохцінькі мае, *междомет. — авохці мне.* Нсл. 2.
•авоз-*зу, предл.-зе, м.*—ход под овин. Нсл. 2. *Пакладзі дровы ля авозу.* Нсл.
•авож, *междомет.*—вот же, Ксл., но вот. Нсл. 2. *Авож напярэк табе!* Нсл. *Авож табе Бог даў за тваю хітрыню.* Нсл. *Авож і ня буду прасіцца.* Сянно (Ксл.).
•авой, *междомет.* **1.** ах, межд. изумления. Нсл. 2; Гсл.; Ксл. *См. авай. Авой мая мамачка!* Сялцо Бельск. у. (Дсл. 4). *Авой, як хораша!* Бабінічы Віц. (Ксл.). *авой... авой... авой, што гэта яму прыгадзілася?* Міхалі Куз. (Ксл.).
2. межд. негодования. Нсл. 2; Каледзіна, Ніз Парэцк. (Дсл. 4); МГсл. *Уменьш.* **авоінькі,** —межд, изумления. Нсл. 2. *Авоінькі ж мае!* Нсл.
•авосьжа, *междомет.*—вот же, Ксл.; Нсл. 2. напротив. Нсл. 2; Гсл. *Авосьжа прыедзе сядні.* Нсл.
•авадзень-*дня, предл.-дню; мн. ч.-дні-днёўднём-дні-днямі-днёх, м.*—овод. Ксл. *Авадзень мяне ўкусіў.* Ісачкава Аз. (Ксл.).
•авай, *междомет.* **1.** удивления. Нсл. 2; Гсл. *Авай, што я бачу!* Нсл. *Авай, як жа шмат!*
2. ах, Нсл. 2. межд. негодования. Нсл. 2; Гсл. *Авай, што ты нарабіў.* Нсл. *Авай, які ты дурань.* Нсл.
•авантура-*ры, дат., предл.-ры, ж.*—авантюра(беспринципное, рискованное предприятие, дело начатое без учета реальных сил и условий, в расчете на случайный успех, **С.**) Гсл.; Ксл. *Увязаўся ў вавантуру з гэтымі жулікамі.* Лёзна (Ксл.).
•авантурнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —авантюрист. Ксл. *Зловяць яго — вялікі авантурнік.* Дубнікі Сян. (Ксл.).
•авап-іць-*лены,—см. под вапіць.*
•авэй, *междомет.*—тьфу! Шсл. *Авэй, авэй! які ж ты дурны, братка.* Ст.
•аверадз-іць-*іцца,—см. под верадзіць.*
•авес, *аўсу; мн. ч. аўсы, мн. ч., дат. аўсом, мн. ч., предл. аўсох, м.*—овёс. Мал.; Вял.; Міх. *Я вас прыемна ўспамінаю, загоны буйнага аўсу.* Клішэвіч: Каліна. *На гары зялёна жыта, пад гарой авес, не па праўдзе, мой міленькі, з імною жывеш.* Міх.
•авечка-*кі, дат., предл.-цы; мн. ч., род.* **авец,** *мн. ч., вин.* **авечкі,** *ж.*—овца. Ар.; Шсл.; Ксл. *Авечкі бягуць дамоў.* Ст. *Авечка ты дурная!* Ст. *Чаму ўзгарэўся Твой гнеў на авечкі пасты Тваe?* Луцк. (Пераклад Псальмаў, 74). *Андрэйка, памажы загнаць авечкі.* Янк. І. *Пастух авечкі што дзень ліча, а такі воўк бярэць. Послов.* Рапан.: Прык. 229. *Уменьш.* **авечачка,** *дат., предл.-цы; мн. ч., вин. авечачкі.* Ар. *Перабегла наша авечачка.* Ст.
авечка-глумачка—овца, больная головокружением. Дсл. *Вось у мяне авечкаглумачка, я яе шукаю.* Смол. (Дсл.).
•авечнік-*іка, предл.-іку, м.*—хлев для овец (овчарня, Ксл.) НК.: Очерки 258; Ксл. *Загані авечкі ў вавечнік на нач.* Калышкі Лёз. (Ксл.).
•авечны пастух, пастыр—пастух, пасущий овец. Шсл. *Авечны пастух ужо гоне.* Ст.
•авясец-*сца*—стайный окунь-сеголеток. НК.: Очерки 493.
•авячы-*чая-чае*—овечий. Лцні. *Авячая воўна.* Луні.

•**авыць,** *междомет.*—окрик на свиней. Нсл. 2. *Авыць вон.* Нсл.

•**аў,** *междомет.*—выражает довольство. Дсл. *Аў, цяпер я выўплюся.* Сопат Бельск. (Дсл.).

•**аўх ця мне!,** *междомет.*—восклицание при вздохе. Ксл. *Аўх ця мне беднай!* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**аўдотка**-*ткі-тцы, ж.*—название небольшой озерной рыбки. Нсл. 2.

•**а ўжо,** *междомет.* **1.** ну. Дсл. *А ўжо дастанеш на арэхі.* Дсл.

2. а вот. Дсл. *А ўжо пагляджу я тваe работы.* Дсл.

3. и может быть. Дсл. *Дзеўка ня хоча за тога дзяцюка йсьці, а ўжо абдумаецца.* Дсл.

4. выражает готовость: уже, Нсл. 5. да уже.

•**а ўжо ж,** *междомет.* **1.** разумеется, ну да (конечно, Гсл.; Растсл.) Гсл.; Шсл. как же. *А ўжо ж так.* Ст. *А ўжо ж хай будзе так.* Ст. *А ўжо ж не падарую.* Нсл. 9. *А ўжо ж дастанѐцца табе.* Нсл. 9.

2. ну, ну уж. Нсл. 2. *А ўжо ж паглядзім!* Нсл. *А ўжо ж табе дастанѐцца сядні.* Тм.

3. иронически: как раз! Гсл.

•**аўжэ ж,** *обычно в ответах на вопрос,*— конечно, да, разумеется. Раст.: Северск. 132. *Ці праўда гэта? — Аўжэ ж праўда.* Раст.: Северск. 132. *См. а ўжо ж 1.*

•**аўле́,** *междомет.*—радостное восклицание во время обряда кумления. Дсл. 3.

•**аўра́н**-*ў, предл.-анѐ, бот., м.*—Божья милость. Нсл. 2.

•**аўра́ць**-*аю-аеш-ае*—складывать горох, вику и т.п. для просушки. Ксл. *Цэлы дзень гарох аўралі.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *Ср. урэць.*

•**аўрэць,**—*см. под урэць.*

•**аўся́нік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** торговец овсом. Сьпісаньне сяброў брацтва віленскага.

2. *бот.*—шишечник. БНсл.

•**аўся́нішча**-*ча, предл.-чу, ср.*—поле (под овсом или, С.) с овсяной стерной, Ар. место посева овса после снятия урожая. Гсл.; Нсл. 357; Ар.; Ксл.

•**аўся́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** овсяная каша. Шсл. *Наеўся аўсянкі з малаком.* Ст.

2. суп из овсяной крупы. Ксл. *Аўсянку варацъ із аўсяных круп.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

3. овсяная солома. Ар.; Шсл. *З аўсянкаю каровы ляпей ядуць.* Ст.

4. овсянка. Ксл. *Ня бі аўсянкі.* Гарадок (Ксл.).

5. прозвище весноватой бабы. Дсл. *У Самахотаўцы жывецъ аўсянка; у яе тры дачкі — аўсянкі.* Дсл.

6. рыба мелкая, не больше овсяного зерна. Інькава Пар. (Дсл.).

•**Аўстрыя́ка(Аўстра́ка)**-*кі, дат. и вин.-ку, предл.-ку, м.*—Австриец. Янк. I; Шсл. *Лу̀чыў у палон да Аўстрыякаў.* Ст.

•**аўсюга́н**-*ану̀, м.*—черный овёс, попадающийся между белым. Нсл. 357. *Аўсюгану шмат урадзілася.* Нсл.

•**аўсю́к**-*юку̀, м.*—дикорастущий овёс, овсяница, Нсл. 357. овес живой. Шсл. *Аўсюку шмат павыскакавала ў ваўсе.* Ст.

•**аўторак**-*рка, м., област.*—вторник. Гсл.; Нсл. *См. дру̀гадзень.*

•**аўторкавы**-*вая-вае, област.*—вторничный. *Аўторкавае печыва хлеба.* Нсл. *См. другадзенны.*

•**аўтары́сты**-*тага, сущ.*—служитель культа.

•**аўтэнтык**-*ка, м.* **1.** подлинник, МГсл. письменный, подлинный документ. Нсл.

2. письмо или сочинение, писанное собственной рукой чью-л. Нсл. 2. *Аўтэнтык твайго лісту пакажу, калі хочаш.* Нсл.

•**аўча́рнік**-*іка, м.*—овечий хлев, Шсл. овчарня. Ар. — *авечнік.* Ксл. *Авечкі загналі ў ваўчарнік.* Варашылы Куз. (Ксл.). *Воўк падкапаўся ў ваўчарнік.* Ст.

•**аўча́тнік**-*іка, предл.-іку, м.*—волк, повадившийся таскать овец. Дсл. *Унадзіўся воўк цягаць авечкі — самы аўчатнік.* Дсл.

•**аўчуга́н**-*ана̀, предл.-анѐ; мн. ч., вин.-аны̀, м.*—собака, стерегущая стадо овец, овчарка. Нсл. 357.

•**аўчы́на**-*ны-не, ж.*—овчина. Ар.; Шсл. *Аднае аўчыны мала будзе на рукавы.* Ст. *Уменьш.* **аўчынка**-*нкі-нцы.* Ар.; Шсл.; Ксл. *Купіў пяць аўчынак на кажух.* Ст. *Падай імне бірку ад аўчынак.* Сянно (Ксл.).

•**аўчы́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —человек вырабатывающий овчины; дубильщик, Ксл. скорня Шсл. *Занясі аўчыны да аўчыньніка.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Заббыўся ўзяць ад аўчыньніка бірку.* Ст.

•**ацанава́ць,**—*см. под цанаваць.*

•**аце́пл-еньне**-*ены-іць.*—*см. под цепліць.*

•**ацерабі́ць,**—*см. под церабіць.*

•**ацерабі́цца,**—*см. под церабіцца.*

•**аце́рпецца,**—*см. под цярпецца.*

•**аце́сьлівы**-*вая-вае*—с закальцем, недопеченный. Ксл. *У яе хлеб заўсёды ацѐсьлівы.* Петрашы Сян. (Ксл.).

•**аце́ц,** *айца̀, предл. айцу̀, зват. войча; мн. ч. айцове, айцоў-ом, м.*—отец. Нсл. 367. *Ні айца, ні маткі.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **войчанька**-*кі-ку.*

•**а́цець**-*ею-ееш-ее; повел. ацей, ацейма, несоверш., дет. каму*—благодарить. Нсл. 9; Гсл. *Чаму ж ты ня ацееш?* Нсл. *Матка ацець не научыла.* Нсл. *Соверш.* **паа́цець**-*ею-ееш-ее, каму*—поблагодарить. Нсл. 421. *Тады паацею табе, як гэта збудзецца.* Нсл.

•**а́ця,** *аці, аці, ж., дет.*—благодарность. Нсл. 9. *Нізенькую ацю дам, калі зробіш.* Нсл. *Ацямі не адбудзеш.* Гсл.

•**ацяжа́раньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—отягощение. Нсл. 387. *Ацяжа̀раньня нам ад старога пана ніякага ня было.* Нсл.

•**ацяжары́ць,**—*см. под цяжарыць.*

•**ацяжары́цца,**—*см. под цяжарыцца.*

•**ацяле́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—отёл. Ар.

●**ацяля́гавацца**-*ваюся-ваешся,* несоверш. —мешкать, медлить. Ар.; Міх.; Лагойск. *Яны цэлы дзень ацялягаваліся, дык работы й ня відаць.* Міх. *Отгл. имя сущ.* **ацяля́гаваньне** *-ня.* Ар. *См. агіляцца.*

●**ацяробкі**-*каў — цяробкі.* Ар.

●**ацярушы́ць,**—*см. под цярушыць.*

●**ацярушы́цца,**—*см. под цярушыцца.*

●**ац-я́ты**-*я̀ць,—см. под цяць.*

●**а́ці,** *дет.*—спасибо. Гсл. *Ацямі не адбудзеш.* Гсл. *Аці, аці, няма чаго даці.* Гсл. *Аці табе за гэту ласку.* Нсл. 9. *Уменьш.* **а́цькі, а́ценькі.** Гсл.; Ксл. *Ацькі Божку.* Гсл. *Ацькі табе за мукỳ.* Клашчыно Беш. (Ксл.).

●**а ці́,** Шсл., **а чы́,** Нсл. **1.** разве. Шсл.; Нсл. 9. *А ці ты скончыў работу?* Ст. *А чы ты ведаў?* Нсл.

2. *с частицею Ж*—разве. Шсл.; Нсл. 9. *А ці ж я ведаю што?* Ст. *А ці ліха ж цябе паднѐсла сюды?* Нсл. *А чы ж я ведаў тое?* Нсл.

●**аціна́ць,**—*см. под цяць.*

●**аці́ркі**-*рак и -ркаў, единств. ч. нет. — вы̀цiркі.* НК: Очерки Но. 661.

●**а́ціць**-*а̀чу-а̀ціш-а̀це, несоверш. каму, детин.* —благодарить. Гсл. *См. а̀цець.*

●**ацмы́гаць,**—*см. под цмы̀гаць.*

●**ацтупное бярно,** *област.*—отступное бревно, бревно верхнего венца у крыши. Ксл. *Ацтупное бярно блага ляжыць.* Гарадок (Ксл.).

●**а́цькі,**—*см. под а̀ці.*

●**ацьм-ява́ць**-*і̀ць,—см. под цьміць.*

●**ацьверазе́лы**-*лая-лае*—отрезвлённый, Нсл. 386. пришедший в трезвое состояние. Дсл. *Ён ацьверазелы й мух ня лове, а п'яному лучỳ толькі на зубы.* Нсл. *Ён да пана пашоў ацьверазелы.* Дсл.

●**ацьверазе́ць,**—*см. под цьверазѐць.*

●**ацьверазі́ць,**—*см. под цьверазі̀ць.*

●**ацьверазі́цца,**—*см. под цьверазі̀цца.*

●**ацьцён**-*у, м.*—отсечение. Растсл.

●**а-цю-яго!** *междомет.*—натравливание собак на волков и медведей. НК: Пособ., Но. 93. *См. цюй га̀!*

●**ач I** (*от вока, а̀чыці, отсюда и бач, абачыць, бачыць*), *глагол. частица*—вишь. Нсл. 9. *Ач ты яго!* Нсл. *Ач яго наґадзі̀ла тут.* Нсл.

●**ач II,** *союз.* **1.** разве. Нсл. 9; Гсл. *Ач у рукі не пападзешся, а то...* Нсл.

2. (хоть, С.), хотя. Нсл. 9; Гсл. *Ач ты бацька, ач матка, будзь у мяне.* Нсл.

●**ач бы,** *союз.*—хотя бы. Нсл. 9; Гсл. *Не пагляджу, ач бы хто быў; ач бы ты й сам стаяў там.* Нсл.

●**ачосы: на ачосы**—напрямик. *А гэты месяц безгалосы, ідучы небам на ачосы, зірнуцца ў рэчцы быў ахвочы.* С. Музыка, 216. *Дзедка, бачыш, вунь сядзіба, панад лесам хутарок! — На ачосы пойдзем хіба, ды барзьдзей, барзьдзей, сынок. — Із шляху яны зьвярнулі, нацянькі̀ ідуць мяжой.* С. Музыка, 85.

●**ача́хаць,**—*см. под ча̀хці.*

●**а́чай,** *союз.* **1.** разве. Гсл.; Нсл. 9. *Ачай мяне ня будзе, ачай памру.* Нсл. *Ачай двору ня прыдзеш.* Нсл.

2. хотя. *Ач бацька, ачай матка, не пакаруся.* Гсл. *См. ач II.*

●**ачаме́ра**-*ры, общ.*—(большой, С.) надоеда. Шсл. *Вось дзе ачамѐра: лезе а лезе да мяне.* Ст. *Ср. чэмер.*

●**ачамярэлы**-*лая-лае*—(очень, С.) надоедливый. Шсл. *Такое ж ачамярэлае дзяцё, проста бяда зь ім.* Ст. *Ср. ачамера.*

●**ачамярэць**-*эю-эеш-эе; повел.-эй-эйма, соверш.* **1.**—опротиветь (сильно, С.) надоесть. Шсл. *Аж ачамярэла яго слухаючы.* Ст.

2. одуреть. Шсл. *Галава ачамярэла мая.* Ст.

●**ача́пацца,**—*см. под ча̀пацца.*

●**ача́пкі**-*пкаў, единств. ч. нет.*—остаток от корма, данного свиньям. Аш.

●**ачасава́ць,**—*см. под часава̀ць.*

●**ача́та**-*а̀ты-а̀це, ж., област.*—гурба(толпа, група людей, С.) Дсл. *Ачата цэлая.* Дсл. *Пойдуць хлопцы ачатаю.* Зьверавічы Красьн. (Дсл. 17).

●**ачавы́-ва̀**-*я-вое*—глазной.... *Пазірала з глыбокіх ачавых ямін тужлівым і трудлівым відзеньням("зрокам").* Дзьве Душы, 98.

●**ачэп**-*па, предл.-пе, м.* **1.** род угла деревянных построек, когда обтёсанное одно бревно входит в прямоугольный вырез другого бревна. Міх. *Гэта хата пастаўлена ў вачэпы.* Міх.

2. верхнее бревно в продольной стене постройки, на которое ставятся стропила. Шсл.; Аш. *У пуньцы ўсё старое бярвеньне выкінулі, толькі ачэпы пакінулі, каб ляпей было крохвы ставіць.* Ст.

●**ачхну́цца(абачхну́цца,** Сакуны)-*ўся, ачхнѐшся, соверш.*—очнуться ото сна, пробудиться. *Я із тога страху ачхнуўся.* Кіт 1965. *Білял, да прарока яго міласьці, да пакою падышоўшы, голасам крыкнуў... Прарок учуў, ачхнуўся.* Тм. 89б17. *Як яна ачхнулася, было цёмна.* Я Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 5.

прачхну́цца-*нуся-нѐшся-нѐцца-нѐмся - ніцѐся*—проснуться, очнуться ото сна. Ар. *Прачхнуўся каралевіч.* Н. Афанасьев, I, 1913, 211. *Падскочыўшы разам із возам на каўдобіне, прачхнуўся.* Дз. *Бобік быццам прачхнуўся із засонку.* Шакун: Сьлед 19. *Несоверш.* **прачыха́цца**-*а̀юся-а̀ешся*—просыпаться. Ар.

●**ачку́рнік**-*іка, предл.-іку, зват. ачкурніча, м.*—лапотник. МГсл.; Нсл. 9.

●**ачмарыць,**—*см. под чмарыць.*

●**ачмур-ы́ць**-*а̀ць,—см. под чмуры̀ць.*

●**ачмур-ы́цца**-*а̀цца,—см. под чмуры̀цца.*

•ачмурэлы-*лая-лае*—одуревший, обезумевший, подобно угоревшему или съевшему белены, Нсл. 387 одуревший, обезумевший от страсти, увлечения. Дсл. *Што ты ачмурэлы робіш?* Нсл. *Бегае, як ачмурэлы.* Нсл. *Ходзе Пятрок, як ачмурэлы, рады, што ажаніўся.* Дсл. *Ср. чмурыць.*

•ачмурэньне-*ня, предл.-ню, ср.*—омрачение, Нсл. 387. увлечение чем-либо, доходящее до ослепления рассудка. Дсл. *Ачмурэньне на цябе напала нейкае.* Нсл. *Заграўся мой да зары ў тры лісьцікі* (*столкі?* **С.**) — *гэта проста ачмурэньне.* Дсл.

•ачмурэць,—*см. под чмурэць.*

•ачмуціць,—*см. под чмуціць.*

•ачýха-вацца-*цца,—см. под чỳхацца.*

•ачýлецъ,—*см. под чỳлецъ.*

•ачýліць,—*см. под чỳліць.*

•ачýліцца,—*см. под чỳліцца.*

•ачýнецъ,—*см. под чỳнецъ.*

•ачуня́лы-*лая-лае*—выздоровевший. *Просьле месяца цяжкое хваробы, ён із радасьцю й бясклопатным чуцьцём лягчыні й супакою ў вачунялым целе ўглядаўся ў соннае поле.* Дзьве Душы, 9.

•ачуня́ць,—*см. под чуня̀ць.*

•ачура́цца,—*см. под чура̀цца.*

•ачýсь! *междомет.*—горит! пожар!

•ачу-ціць-*ціцца-чаны-ча̀ць-ча̀цца,—см. под чỳціць.*

•а чы́, а чы́ ж,—*см. под а ці.*

•ачыкры́ж-аваць-*ыць,—см. под чыкры́жыць.*

•ачы́сьціць,—*см. под чы̀сьціць.*

•ачышчэньне-*ня, предл.-ню, ср.*—очистка. Дсл. *Супоўны пост вам будзе ачышчэньне грахоў.* Кіт. 1763.

•ачышчэньніца-*цы-цы, ж.*—очищающая, избавляющая от болезни и грехов. Дсл.

•аю́с (НК; Ксл.; Гсл.), **аю́сь,** (Шсл.; Ар.) *междомет.*—возглас, которым отгоняют свиней, НК: Очерки, Но. 712.; Ар. окрик(оклик, Ксл.) на свинью. Шсл.; Ксл. *Аюс у пуню, юс!* Гсл. *Аюсь у хлеў!* Ст. *Аюс у поле.* Вулянавічы Сян. (Ксл.).

•аю́ц! *междомет.*—оклик на поросят. Шсл.; Ар. *Аюц вон! у хлеў пашлі, каб вы падохлі!* Ст.

Б

•бо I, *союз причины,* **1.** потому что. Ар.; Нсл. 28; Шсл.; Янк. I; Гсл.; БНсл.; Ксл. *Не зрабіў, бо не загàдавалі.* Высачаны (Ксл.). *Я ня буду жаніціся, бо ліхая жонка.* Из песни, Янк. I. *Маўчыш, бо праўда, гўкаць няма чаго.* Нсл. *Бо й праўда, што дурны.* Ст.

Иногда *"бо"* бывает без ударения и тогда переходит в *"ба". Маўчыць, ба вінен.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).

2. так-как. Гсл. *Хіба ў паклонах, Богу чынячых, смаку ня знаеш, бо то слова важныя.* Кіт, 5а7. *Пану стала сорамна, бо госьці глядзяць яму ў вочы.* Сян. (Ром. III, 7). *Кароль зараз да жонкі, бо ў яе былі ключы.* Н. (Афанасьев, I, 1913, 209).

•бо II, *частица,* **1.** понукательное "же". Ар.; Кур., Вар. (Даль) же. Употребляется при выражении одновременно неудовольства и причины. *Ідзі бо.* Кур., Вар. (Даль). *Садзіся бо.* Тм. *Барджджэй бо.* Тм.

В некоторых местностях частицу *"бо"* выговаривают без ударения, и тогда она переходит в *"ба". Глянь ба.* Раст.: Северск. 132. *Ідзі ба ўжо.* Тм. *Ня біся ба!* Тм.

2. бо, бок, *частица.* В вопросительных предложениях служит для усиления вопроса, для выражения безпосредственной заинтерессованности предметом вопроса. Чаще употребляется не *"бо"*, но *"бок".* Янк. I. *Як бо ён?* (*Як яго завуць?*). Янк. I. *Ці твая бок шапка знайшлася?*

•боб, *бобу, собир.*—бобы. Ар.; Шсл. *Напарылі бобу есьці.* Ст. *Змалацілі боб.* Ст.

бабіна́-*ны̀, ж.*—зерно боба, Ксл. боб. *Дай хоць адну бабінỳ.* Берашоўцы Беш. (Ксл.).

•бобам, *прсл.*—величиною в боб. Нсл. 28. *Сьлёзы бобам цякуць.* Нсл.

•Бог, *Бога, предл. Богу, зват. Божа, мн. ч. багі-гоў-гом-гох, м.*—Бог. *Бог — бацька.* *Послов.* Вільня. *Дай, Божа, усе ўмець, але ня ўсе рабіць.* *Послов.* Рапан. 58.

Божа, памажы, а ты, дỳрню, падбяжы. *Послов.*—Бог то Бог, но не будь и сам плох. Геранёны Л. *Бог ня цяля, бача круцяля̀.* Войш; Ант. 101; Іг.:-Бог видит, кто кого обидит. *Бог не цяля, знае круцяля.* Ск., Вк. (ЛБ 4022)—тоже. *Калі Бог не папусьціць, сьвіньня ня ўкусіць.* *Послов.* — Бог не выдаст-свинья не съест. НСБ 62. *Ведаў Бог, што ня даў сьвіньні рог, яна б увесь сьвет пабала б.* *Послов.* Войш.— Бодливой корове Бог рог не дает. *Памажы, Божа, але й ты не лянуйся, нябожа.* Вк. (ЛБ.4222) — На Бога надейся, но сам не плошай. *На Бога спадзявайся, але й сам старайся.* Вк.(ЛБ.7655).—тоже. *Уменьш.* **Божачка**-*чкі-ку.* Нсл. 29; Ар. *А Божачка ж мой!* Нсл. *Калі б то Божачку ў вушы гэта слова.* Нсл. *Пусьці ж, пусьці, мой Божачка, маю мамачку* (*памерлую*) *мяне беднае дзяцё дабраславіці.* Нсл. *Ласк.* **Божанька**-*кі.* Ар.; Нсл.29, *ласк. к Бог. Божаньку памаліся.* Нсл. *Ласк.* **Божухна**-*ны.* Гсл. 31. *Не прашу я, Божухна, скарбаў.*

Гарун: Белр. марш. *Дзе, Божухна, мае надзеі?* Дубоўка: Браніслава (Прыйсьце, Но. 11). *В знач. межд. при удивлении.* Нсл.29. *Божухны мае! Куды ж гэта ўсё дзелася?*

памажы Божа!—Бог на помощь! Ар.

сыць Божа!—приятного аппетита! Хлеб да соль! Доры; Іг.; Ар.

радзі Божа!—пожелание сеющим. Ар.

спары Божа!—пожелание входящего в гумно, амбар, вообще в склад чего-л.

Судзі, Божа, спажыць у карысьці, у радасьці, у добрым здаровейку, судзі, Божа!—пожелание убивающему домашнее животное. НК.П.145. *Пасі, Божа, засталцы!* Тм—тоже. *Няхай так будзе, як Богу падабаецца.* Вк.(ЛБ.1029)—да будет так, как Богу угодно. **Дзякуй Богу!**—слава Богу! Доры; Іг.: Ар. *Дзякуй Богу, дождж пашоў.* Ар.; Доры; Іг. *Дзякуй Табе, Божа!*—слава Тебе, Господи! Ар.; Доры; Іг. *Так Богу ўпадабалася.*—так Богу было угодно. Вк. (ЛБ.849).

•**Бог дзяціны**—Бог детей. Дсл. 33. Роптущим на заботы о детях говорят: *"Не гняві дзяцінага Бога: угневаеш — ня борзда ўпросіш!"* Дсл.

•**богавы анучы**—весьма тонкие блины из пшеничной мкуи на молоке, с яйцом, которые пекут в день Вознесения. Дсл.

•**богава барада**—оставленный закрученым на полосе овёс. Дсл. 31.

•**бохан**-*на, м.* (Растсл.)—каравай хлеба, МГсл. большой каравай хлеба. Ар.; Сянно (Ксл.); Шсл.; Нсл. 31. *За палудням ізьелі цэлы бохан хлеба.* Ст. *На талаку два бoханы хлеба пашло.* Нсл. 31.

•**бохаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перах.* **1.** выплескивать воду. Шсл. *Ня бохай вады на мост.* Ст.. **2.** *презр.*—с жадностью есть(жидкое, **С.**). Шсл. *Бохае, як не ў сябе.* Ст. *Соверш.* **набохацца**-*аюся-аешся*—налопаться. Шсл. *Набохаўся, аж прэць із яго.* Ст.

•**бодка**-*дкі-дцы, ж.*—точка. Шсл. *На бязьмене ня відаць бодак.* Ст. *Уменьш.* **бодачка**-*чкі-чцы*—пятнышко, точка. Шсл. *Набрала сабе на андарак у бодачкі.* Ст.

•**бодня**-*ні-ні, ж.***1.**—кадка. НК: Очерки, Но. 916.

2. родник с невысоким срубом, или со вставной кадкой. НК: Очерки 483.

•**бодра,** *нареч., област.*—красиво.

бодра адзеўшыся—красиво, нарядно одевшись. Дсл. 33. *Ср. ст.* **бадрэй**—моднее, красивее. Дсл. 33. *Бадрэй адзежа, што далей.* Зьверавічы Красьн. (Дсл.)

•**бодрае,** *област.*—красивое. Дсл. 33. *Або ў цябе ё што бодрае.* Мамошкі Пар. (Дсл.)

•**боязка,** *нареч.*—страшно, опасно, Нсл. 29. страшновато. Гсл. *Боязка аднаму ў лесе начаваць.* Нсл. *См. боязна, баязно.*

•**боязкі**-*кая-кае* — боязливый. Нсл. 29; Іг. *Ня боізкі хлапец.* Нсл. *Боізкі туды ня пойдзе.* Нсл.

•**боязна,** *нареч.* — страшно, (Ксл.) опасно, Нсл. 29. страшновато. Гсл. *Адному ночы неяк боязна.* Ст. *Боязна зьвяр'я ў нашым лесе.* Крупеніна Віц. (Ксл.). *См. боязка, баязно.*

•**боязны**-*ная-нае,* МГсл.—страшный, опасный. Нсл. 29. *Грозны, але ня боязны.* Нсл.

•**божая кароўка,** *насек.*— коровка из рода Соссіпелла, имеет красную скорлупку. Ар.

•**божая раса** — росянка круглолистая. Шсл. *На божай расе ўсю раньніцу блішчыць раса.* Ст.

•**божкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* — и плакать и стонать с частым призыванием Бога. Нсл. 29. *Ня божкай а слухай, што кажуць табе.* Нсл. *Нічога ня кажа, толькі божкае ўсё.* Тм. *Отгл. имя сущ.***божканьне**—*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў.* Нсл.

забожкаць — начать стонать или плакать, повторяя при этом: *Божа мой, Божа мой.* Нсл. 160. *Штось яму зьдзеялася што ён забожкаў.* Нсл.

•**божкацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—с усердием божиться, Шсл. учащательно божиться, часто повторать клятвенные слова. Нсл. 29. *Няма чаго божкацца: усяроўна ніхто не паверыць.* Ст. *Божкайся, ня божкайся, а грошы аддай.* Нсл. *Божкаючыся, ня выкруцішся.* Тм. *Соверш.* **забожкацца**—начать с божбою отрекаться. Нсл. 160. *І забожкаўся, што ня ён.* Нсл.

•**божня**-*ні-ні, ж., устар.*—храм. *Уменьш.* **божанка**-*нкі-нцы, устар.*—небольшой храм. *Уменьш.* **бажніца**-*цы-цы, ж.* **1.** *устар.*—храм.

2.мусульманский храм, мечеть. *Баюся йсьці да татарскае бажніцы.* Ст.

3. висячий ящик в углу, где стоят иконы, Пск. (Иеропольский) полка в красном углу избы, на которой стоят иконы и проч. святости. Вяліж; Смл. (Максимов Смоленщина, 451).

•**Божы**-*жая-жае*—Божий. Ар.

•**божыя сьлёзкі,** *единств. ч. нет.*—гвоздика картузианская, богоробичная трава. Смал., Ельн. (Дсл.).

травка. Смал., Ельн. (Дсл.)

•**бой,** *бою, предл. бою, м.*—побои. Дсл. 34. *Ведама: бой ня мёд.* Дсл.

крывавы бой—(сильные **С.**) побои. Дсл. 34. *Чаму ж мяне ацец-маці ня ўлыца - ба крывавага бою ня біла.* Дсл.

•**бойка**-*кі-йцы, ж.* **1.** драка (потасовка, **С.**). Ксл.; Зьверавічы, Росл. *У суседзяў сягодні была бойка.* Пустынкі Сян. (Ксл). *См. бітва.*

2. маслобойка. Ар.; Кабішча Куз. (Ксл.); Шсл.; НК: Очерки, 88. *Трэба купіць бойку на масла.* Ст.

•**бойкасьць**-*ці, ж.* **1.** способность к раскалыванию. Ар.; Нсл.29. *Подле бойкасьці плахі можна было раўней яе разьбіць, каб ня сук.* Нсл.

2. способность к разбитию чего. Нсл.29. *Бойкасьць яйца.* Нсл.
3. ловкость, расторопность, Нсл.29. решительность и находчивость, смелость, — бойкость. *Бойкасьцю сваею толькі і ўзяў.* Нсл.
•**бойкі**-*кая-кае,* **1.** способный к раскалыванию. Нсл.29; Ар. *Бойкая плаха.* Нсл. *Бойкае дзерва.* Нсл.
2. крепкий, способный к разбитию чего. Нсл.29. *Бойкая сякіра.* Нсл. *Бойкае яйцо.* Нсл.
3. расторопный,Нсл.; Ар. решительный и находчивый, смелый-бойкий. *Бойкі хлапец.* Ар.; Нсл.
•**бойла**-*ла, мн. ч.-лы-лаў, н.*—избиение. Дсл.34. *Захацелася Валадзімеру там есьці - ён ужо ачуняў ад бойла.* Смол. и Красьн. (Дсл.)
•**бойны**-*ная-нае,* **1.**—убитый, укатанный (о пути). Нсл.29. *Бойны гасьцінец.* Нсл. *Бойная дарога.* Высачаны Віц. (Ксл.)
2. служащий для убиванья. Дсл.34. *Бойны статак.* Дсл.
•**бок,** *боку, твор. бокам, предл.боку,* (*баку*); *мн. ч. бакі-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** (*анат.*)—бок. Ар.; Шсл. *Далёка боку да боку, локцю да носу, а гультаю да гаспадара. Послов.* Рапан. 117. *У баку баліць.* Ар. *Коле імне ў боку.* Ст. *З правага боку ад галавы мылам межы рук церці.* Кіт 48616. *Каб табе бокам вылезла маё дабро!* Ст. *Але: узяцца ў бокі.* Ар. (*Едучы на начлег*) *малцы на конях штырхаюць іх пад бокі нагамі.* Дзьве Душы 110. *Га-га-га! Бач нага сама ў бокі скача.* Гарун: Вясельле.
2. пространство, место, расположенное в каком-л. направлении от чего л., а также само это направление, сторона. *З боку лесу.* Ар. *Разышліся ў розныя бакі.* Войш. *І ў той бок не глядзіць. Зь левага боку баяры, з правага боку Андрэйка.* Косіч 250. *Пасунься ў бок.* Сянно (Ксл.).
3. сторона, (Нсл.29) но только с предлогом *у, з, на. Што чуваць* (*чутно,* Нсл.) *у вашым баку?* Ар.; Нсл. *У наш бок ніхто не паедзе.* Ст. *З твайго боку.* Нсл. *Адгукніся, мая доля, на тым баку сіня мора.* Тм.
4. а) сторона, пространство, место, расположенное вправо или влево от середины, средней линии чего-л., а также направление вправо или влево от кого, чего-л. *На адным баку поля пасаджана бульба, а на другім расьцець канюшына.* Ар. *Мэдалі на левым баку грудзей. Курэц абярняся пліваў на бок.*
б) сторона, пространство, расположенное по краям чего-л., боковой край. *Правы бок вуліцы.* Ар. *Перавялі мяне на тый бок Дняпра.* Вост. (Даль).
в) сторона, боковая поверхность чего-л. *Дом із абодвых бакоў маляваны.* Ар.
г) сторона, место, расположенное в некотором отдалении от кого, чего-л. (только с предлогами *"на", "з"*). *Глядзець з боку на каго. Ен гукнуў сябру на бок.*
д) *перен.*—сторона, положение вне центра событий, вне главного пути, основной линии чего-л. *Дзяржацца з боку. У ходаньню ня можна адыходзіць на бок.*
е) *перен., только в род. падеже с предл. "з"*—сторона, посторонний взгляд, точка зрения незаинтересованного. *Гледзячы з боку, здавалася ўсё добра.*
5. *с определением*—сторона, одна из поверхностей какого-л. предмета.
добры бок матар'ялу, адзецьця, хусьця —лицевая сторона. Ар.
благі бок матар'ялу, адзецьця й пад. —изнанка. Ар. *Узлажыў кашулю на благі бок.* Ар.
6.а) (*чаго або які*),—сторона, составная часть, элемент чего-л. *Знацьцё людзёў ёсьць адным із важных бакоў праўды. Цікаўны гісторычны бок твораў Купалавых.*
б) сторона, отдельные черты, особенности, обстоятельства, касающиеся чего-л.
на бок вымавіць—в сторону произнести.
на бок![разьмінаючыся]—сторонись! Ар. *На бок, грыбок, баравік едзе!* Ар.
зь якога боку—с какой стороны, со стороны чего, с какой либо точки зрения. *Разгледзіць з усіх бакоў.*
з аднаго боку... з другога боку,—с одной стороны... с другой стороны.
быць на чыім баку—быть на чьей стороне. Ар.
стаць на чый бок—стать на сторону чью.
пад бокам—под боком. Ар.
з боку прыпёку—о ком, чем-л. лишнем, ненужном, совершенно постороннем.
•**бачок**-*чка, предл.-чку, уменьш. к бок.* **1.** сторонка, уклонение от прямой линии. Нсл. 32. *Зьвярні каня ў бачок.* Нсл.
2. край сосуда. Нсл. 32. *Адламіў бачок талеркі.* Нсл.
•**бок II.**—*см. под бо II,2.*
•**бокам,** *в знач. нареч.*—стороной. Ар.; Шсл. *Бокам едзь, а ня пшонкаю.* Ст. *Хмара йшла бокам.* Груздава Пост.
бачком, *уменьш.*—сторонкою. Нсл. 32. *Едзь бачком: ні зь кім не зачэпішся.* Нсл.
•**бокам скокам,** *нареч.*—не так, как обыкновенно, но прилагая разную сноровку, практические приёмы для совершения какого-л. дела. Ар.
•**боксар**-*ру, предл.-ру, м. собир.*—сладкие стручки. Нсл. 29. *Гарэлка з боксарам.* Нсл.
•**болакі**-*каў,*—облака. Растсл.; Косіч, 80; Нсл. 30. *Болакамі зацягнула неба.* Нсл. *См. болка.*

●**болясна,** *нареч., област.*—серо, облачно, пасмурно. Пск., Тв. (Даль).
●**болячна,** *нареч.*—серо, облачно, пасмурноо. Пск., Смл., Тв. (Даль).
●**болбат**-*ата, предл.—ату, зват.-аце, м.* —болтун, МГсл. пустомеля. Гсл.
●**болбатка**-*ткі-тцы, ж.*—тетерев. *Голасна болбатка ў лесе балбоча.* Бядуля: Пад родн. 74. *См.* цецярук.
●**болбацень**-*тня, предл. и зват.-тню; мн. ч., род.-няў, м.* **1.**—болтун, нескромный в речах, Нсл.29. болтун, пустослов. *Болбацень лапоча а ты слухаеш.* Нсл.
2. говорящий быстро и невнятно. *Ср. балбамаць.*
●**боле,** *ср. ст. нареч.—см. под* шмат.
●**более,** *безлич.,—см. под* болець.
●**болей,** *ср. ст. нареч.,—см. под* шмат.
●**болесна,** *нареч.(к* болесны*)*—болезненно, больно. Нсл. 30. *Болесна сэрцу бачыць гэта.* Нсл.
●**болесны**-*ная-нае,* **1.** болезненный, мучительный.
2. скорбный, печальный.
3.разительный. Нсл. 30. *Болесныя речы гаворыш.* Нсл.
●**болесьць**-*ці,ж.*—чувствование боли и в особенности скорбь, печаль. Нсл.30. *Болесьці задаў нам гэтаю ведамкаю.* Нсл. *Нейкія болесьці мае, што плача.* Тм.
●**болець**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-ейма, несоверш.* **1.** увеличиваться, Нсл. 30 (*под* боліць) увеличиваться, становиться больше. Растсл.; Юрсл.; Мцэнскі пав. (Будде: Тула-Орел., слов.) *Места што год более.* Нсл. *Ноч более, паболела.* Нсл. (*под* болець). *Дні болеюць.* Юрсл. *Дзераўца более віда-віда.* Юрсл.
более, *безлич., несоверш.*—увеличивается, Нсл.729. прибывает. *Дня более.* Нсл. *Соверш.* **прыболець**-*ею-ееш-ее*—прибыть, прибавиться. Нсл.495. *Ноч прыболела, уборзьдзе яшчэ прыболее.* Нсл. *Безлич.* **прыболела.** Нсл. 495. *Нас утрая прыболела а хлеба ня прыболела.* Нсл. *Вады у рацэ прыболела.* Нсл. *Дня прыболела.* Нсл.729.
2. становиться выше (длиннее, Нсл.); ПНЗ.; Нсл.30 (*под* болець), подрастать. *Дзеці болеюць, болей і трэба ім.* Нсл.
паболець-*ею-ееш-ее,* **1.** *соверш.(к* болець *1.)*—увеличиться. Нсл.422. *Дзень па Варвары паболее.* Нсл. *Ноч паболела. Нсл.30* (*под* болець.)
2. *соверш.(к* болець *2.)*—стать выше, подрасти. Нсл.422. *Як паболеш, тады будзеш касіць а цяпер не пара табе.* Нсл. *Безлич.* **паболела** —увеличилось, прибавилось. Нсл.495, 729. *Замуж пашла — шчэ й пагорала, журбы-клопату шчэ й паболела.* Жукава Імгл.(Косіч, 35).
●**боля**-*лі-лі, ж,дет.*—нарыв, рана. Ар.; Шсл. *Пакажы, сынку, дзе ў цябе боля.* Ст.
●**боляча,** *нареч.*—больно. МГсл. *І горача, і боляча.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 435-436).
●**болі,** *ср. ст.—см. под* шмат.

●**боліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.*—увеличивать. Нсл. 30; Юрсл. *Соверш.* **паболіць**-*лю-ліш-ле*—увеличить. Нсл.422. *Паболіў без патрэбы лацці.* Нсл.30. *Боты на зіму паболіць можна.* Нсл.422. *Ці паболіш ты нам платы, як дзень паболее?* Тм. *Соверш.* **пераболіць,** *перех.* **1.** сделать что-л. более надлежащего. Нсл.398. *Пераболіў боты.* Нсл.
2. дать более надлежащего. Нсл. 398. *Пераболіў троху квоты, цаны за каня.* Нсл.
3. преувеличить. *Соверш.* **прыболіць**-*люліш-ле*—прибавить. Нсл. 495. *Работы прыболіў а платы ня прыболіў.* Нсл. *Прич.* **прыболены**—прибавленный. Нсл. 495. *Плата за ранду прыболена.* Нсл.
●**болка**-*лкі-лцы, ж.*—облако. МГсл. *См. болакі. Единств. ч.* **балачына (балачіна,** Пск. Иеропольский)—облако. Нсл.30; Смл., Пск. (Даль); Юрсл. *Здаецца, ці пашоў бы дождж із гэткае балачыны?* Юрсл. *Уменьш.* **балачынка**-*нкі-нцы*—облочко. Нсл.30; Гсл. *Балачынка нашла.* Нсл. *Па небе лёгка плылі беленькія пярэстыя балачынкі.* ЗСД.74.
●**болмат**-*ата, предл.-ату, зват.-аце; м.* —пустомеля, (Гсл.) шутник, балагур. Нсл.30. *Болмат гавора, што на рот лезе.* Нсл. *См.* балматун.
●**боль,** *болю, предл. болю, м.* боль, *ж.* Ар.
●**болька І**—*лькі-льцы, ж.*—больное место (нарыв, чирей, рана), Вост. (Даль); Нсл.30; Шсл.; Гсл.; Ар. рана, Ксл. язва гноящаяся или воспаленная ранка на поверхности кожи или слизистой оболочки. Ар. *Больку выцяў.* Нсл. *Увесь у больках качаецца.* Ст. *Чужая болька нікому не баліць.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Уменьш.* **болечка**-*чкі-чцы.* Нсл.30.
засохлая болька—струп. МГсл.
●**болька ІІ.** *в зн. нареч.*—больно. Ксл. *Ай, болька!* Рыбчына Сір. (Ксл.)
●**больны**-*ная-нае*—причиняющий боль. *Байбус-мешчанін шпурляе ў яго больнымі крамянымі сьнежкамі.* Гарэцкі: Песьні 87.
●**больш,** *ср. ст.—см. под* шмат.
●**большаць**-*аю-аеш-ае,* (Шсл.) **бальшэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.* **1.** увеличиваться. Нсл.30; Шсл.; Ксл. *Дзянёк пачаў большаць.* Ст. *Дзень большае а большае.* Ст. *Дзень ладне стаў большаць.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Дзень мінаў—разбою хвалі большалі ўтрая.* Салавей: Сіла, 22.
2.—становиться выше, возрастнее, Нсл.30. подрастать. Гсл.; Ксл. *Сын твой бальшэе што год.* Нсл. *Надабе большаць, бо мамцы няма каму памагаць.* Капланы Сян. (Ксл.)
3. сильнеть. Нсл.30. *Мароз бальшэе.* Нсл.
пабольшаць-*аю-аеш-ае,* (Шсл.)**, пабальшэць,**(Нсл.) **1.** *соверш.(к* большаць*)***, бальшэць, 1.** увеличиться. Шсл.; Нсл.30. *Шмат пабольшаў дзянёк.* Ст. *Ноч ужо пабольшала.* Ст. *Дзень пабальшэў.* Нсл.

2. пабальшэць, *соверш. к бальшэць 2* —стать выше, возрастнее. Нсл.30. *Сын твой шмат пабальшэў.* Нсл. *См. пабалець.*

3. пабальшэць, *соверш. к бальшэць 3.* —стать сильнее. Нсл.30. *Мароз пабальшэў.*

•**большы I,** *ср. ст. нареч.,—см. под шмат.*

•**большы II,** *ср. ст.—см. под вялікі*

•**большыць**-*шу-шыш-ша, несоверш., нареч.* —увеличивать. Нсл.30. *Соверш.* **збольшыць**-*шу-шыш-ша,* **1.** увеличить, расширить размер. Гсл.

2. сделать более надлежащего. Гсл. *Соверш.* **пабольшыць,** -*шу-шыш-ша*—увеличить. Шсл. *Сьвітка мала: трэба яе пабольшыць.* Ст. *Каб як шапку пабольшыць, яшчэ троха насіў бы.* Ст. *Соверш.* **перабольшыць** —преувеличить. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **перабольшаньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў.* МГсл.

•**большыцца,** *несоверш.*—выражать претензию на власть. Пабітае Юхн. (Дсл 36.)

•**бома**-*мы-ме, ж.*—бубенчик. БНсл. *Бомы вясёла шумяць.* М. Багд.

•**бомкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** издавать звук, подобный колоколу. Ар.; Шсл. *Бомкае ў чыгун.* Ст.

2. невнятно говорить. Шсл.

бомкнуць-*ну-неш-не, однкр. к бомкаць 1,2. Бомкнуў нешта сабе пад нос.* Ст.

•**бонапартызма**-*змы-зьме, ж.*—бонапартизм.

•**бонапартыстая**-*ае, сущ. ,ж.*—бонапартист(женщина).

•**бонапартысты**-*тага, сущ., м.*—бонапартист.

•**бонапартысцкі,** -*кая-кае*—бонапартистский.

•**бонба**-*бы-бе, ж.*—бомба. *Выбухла бонба.* Пабядзіншчына Куз. (Ксл.)

•**бонда**-*ды-дзе; мн. ч.-даў, ж.* **1.** бочка, (Ксл.), кадь. Гсл.; Нсл.30.

2. печенный хлеб, Нсл.30. булка (каравай, С.), печенный хлеб. Гсл.

3. *перен., оскорбительно,*—брюхо. Ксл. *Набіў сваю бонду.* Пустыр Сір. (Ксл.).

4. выслуженная доля земли (в некоторых западных частях Белоруссии.) Нсл.30., земля обрабатываемая наемником в свою пользу в счет годового вознаграждения. Ар. *Выслужаная бонда.* Нсл.

•**бондачка**-*чкі-чцы, уменьш.* **1.** (*к бонда 2.*), маленький хлебец (печенный обыкновенно для детей). Нсл.30.

2. *уменьш. к бонда 4.*

•**бондар,**(Нсл.; Шсл.; Гсл.; Ксл.), **бандáр,** (Ар.), **бондыр,** (Смл. Даль)-*ра*(-*рà*), *предл.-ру*(-*рў*), *зват. бондару; мн. ч.ры-роў-ром-роў-рамірох, м.*—бочарь, Нсл.30; Гсл.; Ксл.; Ар. обручник, делающий обручную деревянную посуду. МГсл; Вост., Тв. (Даль). *Бондар робе бочкі.* Бабінічы Віц. (Ксл.)

•**бондарства**-*ва, н.*—бочарничество. Нсл. 30; Ксл. *Забыўся й на сваё бондарства.* Ілінова Чаш. (Ксл.). *См. бандàрства.*

•**бондарыха,**(**бандарыха,** Ар.)-*ыхі-ысе, ж.*—жена "*бондара*"—бочаря. Нсл.30.

•**бондарыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—бочарничать. Нсл.30. *См. бандàрыць*

•**бондаць**-*аю-аеш-ае, област.*—зря шляться, Полсл. шляться без дела. Растсл.

•**бор,** *бору,у бору,*(*барў*), *зват. бору; мн. ч. бары- роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** хвойный лес, краснолесье. Ар. *А я ў бару ваду бяру.* Из песни.

шчыры бор—исключительно краснолесье, растянувшееся на большом пространстве. НК: Очерки 468.

2. *област.*—сосновый лес. Паўдн. а сярэдняе Палессье. (Петк.) *Единств. ч.* **борына**—сосна. Мош. Тэрм. 4.

•**бор-барно**—неглубокое торфовое болото, поросшее сосною. Рэч. (Мош.: Тэрм.1)

•**бордза,**(Шсл.), **борзда,** (Ар.; Гсл.; Ксл.), *нареч.к бордзы,* (Шсл.), *борзды,* **1.** быстро (в короткий срок С.). Шсл., скоро, о близком наступлении чего-л., приближении к чему-л. *Так бордза праляцеў гэты год, што й незацемілі.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Даў Пан Бог кàяту на вас: калі борзда пакаецеся, ізмажа Пан Бог той грэх ад вас.* Кіт 1566. *Адаслан на паслугу нашу гаспадарскую з граніц гаспадарстваў нашых, ня мог ся адтуль борзда зьвярнуці.* Стт.218. *Скора (як толькі С.) назнаеце час намазу (араб., малітвы) каторага, а вы борзда пойдзеце й будзеце намаз кланяцца, а калі зараз ня пойдзеце, апусьціце на заплату.* Кіт. 6168. *У Пазнанскім зборніку вельмі часта: борзда растучы, 9, паведзі лі борзда і г.д.* Ягич: Крит. заметки, 86. *Борзда пачынайце (пець).* ЧЧ (Б.Студіс II-1, 1969 г.-70).

2. быстро, стремительно, Ар. быстро, Гсл. скоро. Ксл.; Гсл. *Борзда йсьці.* Запольле Н. *Борзда рабіць.* Бярэзавец.Н. *Скора (як толькі С.) прыехаў да Сынай гары, борзда ісьсеў із каня ў тым часе на зямлю.* Кіт.11269. *Борзда усьсеў на каня.* Кіт 113а2. *Бяжы борзда да Грышкі.* Пушкары Сян. (Ксл.).

бардзей. Ар., **барджэй,** Шсл.; Гсл., **барж-джэй.** Нсл.115, **1.** *ср. ст. к бордза, борзда.*

2.—поскорее, (Ар.), ни мало не медля. Нсл. 15. скорее, быстрее. *Барджэй ідзі сюды.* Ст. *Барджэй, але не завіхайся.* Послов. Ст. *Пане гаспадàру, да даруй гасьцей, даруй гасьцей, да ня баў, баржджэй.* Нсл. *Яны баржджей ішлі.* Мікольск М. (Демид: Веров 108). *Баржджэй жа бяжы.* Нсл.15.

набарзьдзей, найбарзьдзей, (Ар.), **найбаржджэй,** *прев. ст. к бордза, борзда 1,2. Урад справядлівасьць неадвалочную што набарзьдзей чыніці павінен будзець. Ст.*

бордзенька, *ласкат.*(*к борзда 1,2*), **борзьдзенька,** *ласкат.* (*к борзда 1,2*). *Борзьдзенька прайшлі дні.* Карэлічы Н.

•**бордзы,** (Шсл.), **борзды,** (Ар.) **1.** скорый, длящийся недолгое время. *Каторы чалавек хоча сабе борздай бяды або прыгоды, той чалавек няхай пры азане (араб., гуканьне на малітву) сегасьветныя слова гутарыць.* Кіт.92б9.
2. быстрый (способный к стремительным, быстрым движениям, С.). Шсл.; Ар.; Мір. Н.; Жарабковічы ля Клецка; Барн. *Ты, дзяціна, вельма бордзы.* Слопішча Шацк. (Шсл.)
•**борза,** *нареч. к борзы, област.*—быстро, шибко. Нсл. *Борза едзеш, каня загонеш.* Нсл. *Ласкат.* **борзенька**—скоренько. Нсл.31. *Бяжы борзенька.* Нсл.
•**борзы**-*зая-зае, област.*—скорый, быстрый.
•**боршні**-*няў*—обувь *"з кож".* Высачэрт Пар. (Дсл.37)
•**бортнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—пчеловод, пасеку которого составляют *"борці"*
•**борціна,**—*см. под борць.*
•**борць**-*ці; мн. ч.-ці-цяў, ж.*—дерево с пчелиным гнездом. Гсл.
борціна-*ны-не, ж.*—одно сосновое дерево, стоящее, годное для выдолбления в нем улья и заведения пчел. Нсл.31.
•**босіны**-*наў, единств. ч. нет.*—еврейский праздник очищения, когда они ходят босыми. Нсл.31.
•**боскасьць**-*ці, ж.*—божественность.
•**боскі**-*кая-кае*—божеский. Ар.; Шсл. *Кажны з боскім расказаньням у вадном дзеле.* Кіт 117а2. *Во то дзе боская моц!* Ст.
2. божественный.
•**Боства**-*ва, ср.*—Божество. *Панбог у вялікасьці Боства сваяго... каран...учыніў.* Кіт 16а9. *(Хрыстос) ня ўтраціўшы таго, чым быў, Бозства, прыняў з крыві Прачыстае Дзевы, чым ня быў людзтва.* Малітвы 1695 г.
•**босьць,** (Нсл.), **басьці,** (Ар.; Шсл.), *бадўдзèш-дзèць-дзèм-дзіцè-дўць; мн. ч. боў, балà, бало, балі, несоверш., перех.* **1.** бодать. Шсл.; Нсл.31; Ар. *Бычок умее босьць.* Нсл. *Соверш.* **збосьць,** (Гсл.), **збасьці.** (Ар.) —забодать. Гсл. *Рабèнькі быська бадзецца: збоў мяне.* Гсл.31 (под *босьць*). *Наш бык збоў вашага.* Ар.
Соверш. **прабасьці, 1.** пробить бодая. Ар. *Чарнà прабала Бялў.* Ар.
2. проколоть. Шсл. *Ня ступай сюды на суччa: нагу можна прабасьці.* Ст. *Соверш.* **убасьці.** Ар.; Нсл.31. **1.**—ранить бодая. *Карова ўбала.* Нсл.
2. (*о волах, коровах*): одолевать бодаясь. Ар. *Лысы бадзецць рабога.* Ар.
пабасьці, *соверш.* **1.** одолеть, бодаясь, многих. Ар. *Красуля пабала шмат кароў.* Ар.
2. поколоть крапивой, Шсл. поколоть. *Ня йдзі сюдэю: тут ногі аб крапіву пабадзеш.* Ст.
3. (*перен.*) идти в ход, удаваться. Дсл. 37. *Ваша справа бадзець*—идет в ход. Дсл.
•**босца,** (Нсл.), **басьціся,** (Ар.; Шсл.;) *бадусядзèшся-дзèцца-дзèмся-дзіцèся-дуцца, несоверш.*—(иметь склонность бодать, С.) бодаться. Ар.; Шсл.; Нсл.31; Ксл. *Бычка дзеці прыўчылі басьціся.* Азярэск. Сян. (Ксл.). *Быку рогі ўпілавалі, каб ня боўся.* Нсл. *Карова бадзецца і блізка да сябе нікога не падпушчае.* Ст. *См. басьці 1.*
2. колоться крапивой (не только крапивой, С.). Шсл. *Узяў ды крапівою бадзецца.* Ст. *Соверш.* **прабасьціся** —проколоться. Шсл. *Ня лезь пераз плот: яшчэ на гвозд тут прабадзешся!* Ст.
3. бодать друг друга. *Вол іхны бадзецца з нашым.* Ар.
пабасьціся, *соверш.* **1.** окончить бодаться со всеми, с миогими. *Наша Рагуля з усімі каровамі пабалася.*
2. бодаться некоторое время.
3. поколоться крапивой, Шсл. поколоться. *Голымі рукамі ня ірві травы: пабадзешся аб крапіву.* Ст.
•**босы**-*сая-сае*—босой. Ар.;Раст.: Северск. 137; Шсл.; Пск. (Иеропольский). *Зямля кажа, што босы, а неба — боты. Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Нареч.***боса**—босиком. Ксл.;Ар. *Улетку мы ходзім боса.* Раіны Сір. (Ксл.)
•**боты**-*таў*(*один* **бот**) **1.**—сапоги. НК: Очерки 125; Ар.; МГсл.; Бель Выс. (Ксл.); Шсл.; Нсл.31. *Справіў сабе новыя боты.* Ст. *Убраўся ў боты.* Нсл. *Бот скрывіўся.* Нсл. 32. *Крапкія боцікі.* Ст. *У боціках, як паніч ходзе.* Нсл.
2. (*ругат.*)—бот. Ар.;Шсл. *Бот ты дурны, ты ж сусім ня тое робіш!.* Ст.
•**боўдзіла**-*ла, ср.*—тупица, малоумный, балда. Ар. *Боўдзіла гэта дурное зробе што!* Ст. *Вòсь жа боўдзіла — паказаў сваю дурноту.* Корзюк. *См. баўдзіла.*
•**боўк,** *отглаг. частица,*—означает звук воды при падении чего-л. в нее. Нсл.28. *Боўк у ваду!* Нсл.229.
•**боўкала**-*ла, н.*—язык у колокола. Растсл.
•**боўкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., звукоподр.* **1.** ныряя в воду, производить звук. Нсл.28. *Боўкаць камянямі ў ваду.* Нсл.
2. говорить отрывисто, невнятно. Шсл. *Што ён там боўкае, гавары ты палюдзку!* Ст.
3. болтать. Тмб. (Даль.3).
боўкнуць, *однкр. к боўкаць 1,2,3. Шчупак боўкнуў хвастом.* Нсл.28. *Боўкнуў, як камень у ваду.* Тм. *Боўкае слова ды маўчыць.* Ст.
боўкнулася—сорвалось словечко.
•**боўкнуць,**—*см. под боўкаць.*

•**боўт,** *боўта, предл.-боўце, м.*—мутовка, снаряд, которым возмущают жидкость, Нсл.28. тонкий шест, около 2 саж., на одном конце которого неподвижно прикреплена круглая или досчатая деревяжка. Употребляется при рыболовстве. Нк: Очерки 501; Ар. *Уменьш.* **боўцік**-*ка.* Нсл.28.

•**боўтала**-*ла, общ.*—болт, (длинная) палка для пугания рыбы (во время ловли), Растсл. болт, болтушка, чем болтают. Нсл. 28. *Гані боўталам рыбу.* Нсл. *Мяшаць боўталам вапну.* Тм.

•**боўтаць(баўта́ць,** Нсл.)-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** болтать (взбалтывать какую-л. жикость, Нсл.) Шсл. *Ня боўтай малака.* Ст. *Однкрат.* **баўтану́ць**-*нў-нѐшнѐць-нѐм-ніцѐ*—ударить по воде, произвести звук в воде. Нсл. 28. *Шчупак баўтануў у вадзе.*

2. боўтаць—стирать белье, взбалтывая его, Шсл. полоскать. *Маці пашла боўтаць хусьце да студні.* Ст.

пабоўтаць, пабаўта́ць, *соверш. к боўтаць, баўтаць 1, 2. Не пабаўтаўшы гарлача, зьліла̀ зьверху сьмятанку.* Нсл. 442. *Да студні трэба нѐсьці пабоўтаць хусьце.* Ст. *Аж у дзьвюх вадах пабоўтала хусьце.* Ст. *Соверш.* **забаўта́ць, 1.** заколебать, раскачать. Нсл. 159. *Забаўтаць біло ў звоне.* Нсл.

2. подболтать в кушание муки. Нсл. 159. *Чаму ты не забаўтала верашчакі?* Нсл. 18. *Соверш.* **збоўтаць**—сболтать (взболтать, **С.**) Шсл. *Збоўтала ўсё разам ды вара.* Ст.

•**боўтка**-*ткі-тцы, ж.*—шестик с головкой на конце для загонки рыбы в сеть. Даўгое Беш. (Ксл.).

•**боўцік,**—*см. под боўт.*

•**боўціла**-*ла, ср. — боўтала.* Растсл.

•**боўць,** *междомет., отгл. частица*: означает однократный, быстрый удар болтом или мутовкою в воде, или плеск рыбы, Нсл. 28. междометие для передачи звука при падении в воду. Шсл. *Рыба боўць у вадзе.* Нсл. *Боўць у ваду — толькі й бачылі яго.* Ст.

•**боцікі**-*каў, единств. ч. нет., бот.* **1.** борец синий. Шсл. *Дзеці нарвалі боцікаў.* Капейна Сьміл. (Шсл.).

2.—*см. под боты.*

•**боцькацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—ходить, передвигаться с место на место на небольшом мокром пространстве. *Хоцяняхоця прыяжджомыя боцькаліся па нейкай гліністай дарожнай калатушцы.* Акула, 514.

•**бочанае**-*нага, в см. сущ.; ср.*—подать от бочки проданного чего-л. *Перазь іх* (*намесьнікаў.дзяржаўцаў*) *рукі ішло да скарбу бочанае.* Любавский: Очерк.

•**бочка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** посуда—кадка, Шумкі Сян. (Ксл.). бочка. Ар. *Гуркі пасалілі ў бочцы ад селядцоў.* Ст.

2. мера: 24 пуда ржи — 384 кг. ржи, Стралкі Беш. (Ксл.). мера сыпучих тел в велико-литовском государстве — Великом Княжестве Литовском. Гордз. Акты, XVII. *На хлеб засталося дзьве бочкі жыта.* Ст.

3. бочка вялікая—бочка, вмещающая 4 четверти, или 8 осмин, или 407 л.

4. бочка зямлі—участок, на засев которого требовалася бочка зерна, т. е. около 250 кг. ржи. Стт. 1529.

•**бочыць, бачы́ць(** Нсл.)-*чу, бочыш, боча, несоверш.* **1.** ехать стороной дороги, сворачивать с прямой дороги. Нсл. 32. *Куды ты бочыш?* Нсл.

2. делать что не по прямой линии, Нсл. 32. отклоняться в сторону. *Шый проста не бачы̀.* Нсл. *Стрэльба бачы̀ла.* НК.: Очерки, 521.

3. обходить препятствия. НК.: Очерки 521.

4. преступать правила или нарушать условия. Нсл. 32.

збочыць, Гсл. **збачы́ць,** Нсл., *соверш.* **1.** свернуть с прямой дороги, Нсл. 32. уклониться в сторону. Гсл. *Збачы троху, няхай праедуць із вазамі.* Нсл.

2. уклониться в сторону.

3. обойти препятствие. *Збочу з пагрозы дарог.* Салавей: Сіла, 31.

4. преступить правила или нарушить условия. Нсл. 32. *Згадзіліся так, а ты збачы̀ў інакш.* Нсл. *Ня збочу, каб чакаць падмогі.* Бічэль (Б. Голас, Но. 71).

•**ба,** *междомет.*—да, о. Нсл. 10. *Ба, калі б гэта спраўдзілася.* Нсл.

•**бабок,** *бабка̀, предл.-бку, м.*—трилистник водяной. Шсл. *У канаве нарвалі бабку карове.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *См. бабоўнік.*

•**бабошкі(бабушкі)**—круглые шарики из теста. Дсл.19. *На Саракі пякуць бабушкі й жаваранкі. Каму дастанѐцца бабушка, тый на яе ставе сьвечку.* Дсл.

•**бабоўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.* **1.** *собир.*—вымолоченные стебли боба. Шсл. *Укінуў авечкам нанач бабоўя.* Ст.

2. земля, бывшая (и находящаяся, **С.**) под бобам. Шсл. *Сяголета грады будуць на бабоўю.* Ст.

•**бабоўнік**-*іку, предл.-іку, м.*—трилистник водяной. Ксл.; Нсл. 28; 3. Верас; Гсл.

•**Бабоўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча*—насмешливое название жителя бывшего Бабиновичского у. Мог. губ. и смежных с ним уездов Витебской губ., у которых бобы в большом употреблении. Нсл. 28.

•**ба́ба**-*бы-бе; мн. ч. бабаў, баб; мн. ч., вин. бабы, ж.* **1.** женщина вообще, Нсл. 10. женщина пренебрежительно. Гсл. *Сорам службе чапацца з бабамі.* Нсл. *І жук, і жаба, і чорт, і баба. послов.*—куда конь с копытом, туда и рак с клешнѐй. Вк.

2. замужняя женщина. Ар.; Нсл. 10. *Як бабе радзіць, так цяжка скупому даўгі плаціць.* Нсл. *Ці будзе ды з бабы дзеўка? Послов.* Ар.

3. мать отца или матери. Нсл. 10; Ар.; Шсл.; Ксл. *Хто бабе ня ўнук?* Нсл. *Бацькі памерлі а дзеці засталіся жыць пры бабе.* Ст. *Ласкат.* **бабухна**-*ны-не*—бабушка. *Бабухны мае! Во, што вы яшчэ ўздумалі.* Нсл.10. *Ласкат.* **бабу́ля**-*лі-лі; мн. ч.-ляў, мн.ч., вин., -лі*—бабушка. Ар.; Нсл. 10. *Уменьш., ласкат.* **бабу́ленька**-*нькі-ньцы.* Дсл. *А дзед-дзядуленька, а йдзе твая бабуленька?* Дсл. *Уменьш., ласкат.* **бабу́лька**-*лькі-льцы; мн. ч.-ляк, мн.ч., вин.-лькі*—бабушка. МГсл.; Ар.; Нсл .10. *Успомне няньку-бабульку.* Гарун: Варажба. *Ласкат.* **бабу́ся**-*сі-сі; мн. ч.-сяў, мн.ч., вин.-сі*—бабушка. Нсл. 10. *Няхай жа наша бабуся нагуляецца.* Расуха Імгл.(Косіч, 254). *Была'б здарова мая бабуся, нікога не баюся. Поговор.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **бабу́сенька**-*нькі-ньцы.* Нсл. 10. *Гуляй, гуляй, бабусенька, ты сягодні ў мяне.* Бародзінка Імгл.(Косіч, 255). *Я й у бабусенькі быў, я й гарэлачку піў.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **бабусечка**-*чкі-чцы.* Нсл.

Адвязіце ды бабусечку дамоў. Росуха Імгл.(Косіч 254).

4. всякая старуха, Ар.; Нсл. 10; Гсл. старая седоволосая женщина. Шсл. *Тады баба варажыць стала, як хлеба ня стала. Послов.* Нсл. *А, яна ўжо стара̀я, баба год пад семдзясят.* Ст.

5. повитуха. Ар.; Гсл; Нсл. 10; Шсл.; Ксл. *Хадора пашла бабаю к Еўцы.* Ст. *Баба з рукамі, а Бог з помаччу.* Нсл. *Можа табе на радзіны бабу гукнуць?* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).

баба пупарэзная—повитуха. Кіт. 10066.

6. птица неясыть. Нсл.10.

7. игра мальчиков, пасущих лошадей. Дсл. 18.

8. нетолстая и небольшая колода, на которую кладут бревно на санях. Шсл. *Уськіньце ж бабу на сані, бо нельга будзе й бярвеньне класьці.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

9. орудие для вбивания свай. Шсл. *На мост прыцягнулі бабу забіваць палі.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

●**ба́бка**-*бкі-бцы; мн. ч., род. бабак, мн.ч., вин. бабкі,* **1.** повитуха. Ксл. *Дрэнная бабка, памерла дзяцё.* Прыстоі Чаш. (Ксл.).

бабка пупарэзная—повивальная бабка. НК: Старцы 81, Но.42.

2. бабушка. Ксл.; Нсл. 10. *Гукні бабку абедаць.* Сьвеча Беш. (Ксл.).

3. жена старушка. Нсл.10. *Бабка мая, галубка мая. Галубка мая, саколка мая.* Из песни.

4. маленькая наковальня, на которой клеплют косу. Ар.; Ст.; Гсл.; Ксл.; НК: Очерки, 400; Нсл. 10. *Дай мне бабкі пакляпаць касу.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Клявец доўры, але бабка ня гладкая.* Нсл.

5. 10-15 снопов (чаще всего овса или ячменя **С.**), поставленных для просушки и накрытых одним из них. Ксл.; Шсл. —бабка снопов содержит 10, а яровая 6 снопов, считая в том числе и покрышечный, НК: Очерки, 452. несколько снопов, пять или десять, поставленные в кучку, Смол.. Красьн. п.п. (Дсл.) копка 10-15 снопов. Ксл. *Жыта злажылі ў бабкі.* Варашылы Куз. (Ксл.). *Нажала тры бабкі.* Ст. *Конь бабкі патрос.* Нсл. 10. *Накрываць бабкі*—класть на *"бабкі"* покрышечный сноп. Ар. *Ускрываць бабкі*(*снапоў*)—снимать с *"бабак"* покрышечный сноп. НК: Очерки, 452.

6. скатанная из покоса в кучку гречиха. Нсл. 10. *Пакачаў грэччыну ў бабкі.* Нсл.

7. кушание из растертого картофеля, крупы и сала, Шсл. особое печенье из пшеничной муки, яиц, молока и пр., Гсл. кушанье, чаще картофельное. Ксл. *Марыля сьпякла смачны̀я бабкі.* Ст. *Зараз дам есьці бабку.* Машчоны Сян. (Ксл.).

8. гриб березовик. Ксл.; Шсл. черный гриб. Гсл. *Бабакназьбіраў.* Касачы Лёз. (Ксл.). *Набрала цэлы кошык адных бабак.* Ст.

9. деревянная подставка под угол стены, стойка. Нсл. 10.

10. *област.*—стрекоза. Шсл. *Над ракою шмат лётае бабак.* Ст. *См. стрэлка 3.*

11. *раст.*—попутник. Нсл. 10.

●**баба́хнуць**-*ну-неш-не, однкр.*—упасть, шлепнуться. Гсл.; Растсл.

●**бабаду́р**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.*—куролесник, завлекающий женщин своими разговорами. Нсл. 10. *Слухайце гэтага бабадура!* Нсл.

●**бабажон**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—насмешливое название оженившегося на старухе. Нсл. 10.

●**бабава́ць**-*бу̀ю-бу̀еш-бу̀е; повел.-бу̀й-бу̀йма, несоверш.*—вести себя, как подобает бабе. Дсл. *Калі баба, дык бабуй.* Зьверавічы Красьн.(Дабрсл.).

●**бабёр**-*бра̀, предл.-бру̀, зват. бобру; мн. ч.-бры-броў-бром-бры-брамі-брох, м.*—бобр. Шсл. *А бабёр жа плача, як чалавек.* Ст. *Завяліся ў нас бабрэ.* Ст. *Усі бабры — дабры, адна выдра — ліха яе бяры. Послов.*—все люди, как люди, один черт в колпаке. Нсл. 17.

●**ба́бяя кароўка,** *раст.*—купена, девичий корень. Нсл. 10.

●**бабзды́р**-*ыра̀, предл.-ыру̀, зват.-ы̀ру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—женский угодник, подлипала, волокита, бабник. (Ксл.); Нсл. 10. *Аўдакім вялікі бабзды̀р.*

●**бабзно**-*на̀, собир., презр.* **1.** толпа женщин (бабьё, **С.**). Нсл. 10. *Зьберлася адно бабзно.* Нсл.

2. трус. Нсл. 10. *Чаго ты зьлякаўся, бабзно?* Нсл.

●**ба́бі**-*бяя-бяе, прилаг.*(*к баба*)—бабий.

●**бабі́зна**-*ны, бабізьне; мн. ч., род.-наў, мн. ч., вин. бабізны, ж.* **1.** высокорослая женщина, бабище. Нсл. 10. *Ну бабізна твая жонка!* Нсл.

2. *общ.*—большой трус. Нсл. 10. *Эх, ты бабізна.* Нсл.

3. наследство от бабушки. Гсл.; Нсл. 10. *Сядзіць на бабізьне.* Нсл.

•**бабілёнскі**-*кая-кае*—вавилонский.

бабілёнская бакшта, вежа—вавилонская башня, вавилонское столпотворение.

•**ба́бін цьвет,** *раст.*—попутник, подорожниек. З. Верас.

•**ба́бін**-*на-на*—принадлежащий бабе(бабин, Ар.). Нсл. 10. *Што міру, тое й бабінаму сыну. Послов.* Ст. *Гэта хустка бабіна.* Тм. *Палівай, дождэжыку, палівай, на бабіна жыта.* Из песни. Нсл.

•**бабіна́,**—*см. под боб.*

•**ба́біна душыца,** *раст.*—душица. Нсл. 10.

•**бабі́нец**-*нца, предл.-нцу, м.*—церковная паперть, где обыкновенно стоят нищие старухи, Ар.; Гсл.; Нсл. 10. бывший в старину особый женский притвор в церквях. Вят. (Даль).

•**бабі́нкі,**—*см. под бабіны.*

•**ба́біньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.*(*к бабіць*)—занятие повивальным искусством или обязанность повивальной бабки. Нсл. 10. *Маладая жонка, а займаецца ба̀біньням.* Нсл.

•**бабі́ны**-*наў, единств. ч. нет.*—праздник в честь бабки 26-го декабря, Дсл. вечернее угощение у повивальной бабки на 2-ой день Рождества Христова. Угощение приносят муж и жена, у которых в даном году бабка принимала новорожденного ребенка. Косіч, 57. *Уменьш.* **бабінкі**-*каў, единств. ч. нет.*—угощение бабки-повитухи и др. близких женщин после принятия и купанья ребенка. Шсл. *Дзядзіну ж трэба паклікаць на бабінкі.*

•**бабі́ца**-*цы-цы, ж.*—укорительное название старухи при выговоре за что-л. Нсл. 10. *Бабіца ты дурная!*

•**ба́біць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.*—принимать ребенка от роженицы, акушерствовать. Гсл.; ПНЗ; Нсл. 10; Шсл.; Растсл.; Ксл. *Хто ж у вас будзе бабіць?* Ст. *Соверш.* **перабабіць**—принять ребенка от роженицы. *Баба мая багданая! Хадзі к імне — перабаб імне.* Гарэцкі: Нар. песьні 1.

•**ба́біцца**-*біцца, несоверш.* **1.** стариться, морщиться(о лице). Гсл. *Соверш.* **збабіцца** —состареться, одряхлеть. Нсл.194. *Ты ўжо сусім збабіўся.* Нсл.

2. (*-блюся-бішся*)—делаться женоподобным. Гсл.

3. жениться. Нсл. 10. *Рана ты бабішся, абабіўся.* Нсл. *Дзеці ёсьць — давялося бабіцца.* Дубнікі Сян. (Ксл.).

Соверш. **абабіцца**—ожениться. Нсл. 10. *Соверш.* **пабабіцца.** Нсл. 10—пожениться.

4. *перен. о девушке, молодице*—не заботиться о своем внешнем, становиться неопрятной. *Ці табе ўжо з маладых год і бабіцца, як старой?* Юрсл.

•**ба́біч**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чаў, м.*—ребенок(сын, С.) родившийся от повитухи. Шсл. *Вось баба: сама радзіла дзяцё — будзе бабіч.* Ст.

•**бабічані́н**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.* **1.** скромный или женственный. Дсл.

2. насмешливый эпитет поречанина. Інькава Парэцк. (Дабрсл.). *Парачані-бабічані.* Інькава Парэцк. (Дсл.).

•**бабі́чаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—исполнение обязанности повивальной бабки во время рождения.

•**бабковы ліст**—лазровый лист.

•**ба́бка**-*бкі-бцы, ж.* **1.** отверстие(углубление, С.) в жерле печи, куда загребается и жар. Ельн. (Дсл.19). *См. гарнушка, ямка.*

2.—*см. под баба.*

•**ба́бкі**-*бкаў, мн. ч.*—коренные зубы. Парэцк.п. *У мяне бабкі ўсі выкрышыліся.* Парэцк п. *См. кутнія зубы.*

•**ба́бленае дзяцё**—ребенок, у которого бабка завязала пупок. Смол. (Дсл.)

•**ба́бнік**-*іка, предл.-іку, зват., м.*—волокита. Дсл. 19. *Ён сабе ня п'яніца, толькі бабнік вялікі.* Дсл.

•**бабровы**-*вая-вае*—бобровый.

бабровы гон-место охоты на бобров. Стт. 1529.

бабровы сабака—охотничья собака, приученная к охоте на бобров.

•**бабра́к**-*ака̀, предл.-аку̀; мн. ч.-кі-коў-комкі-камі-кох, м.*—бобр. Шсл. *У рацэ хлапцы бачылі бабрака.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.). *См. бабёр.*

•**бабраві́на**-*ны-не, ж.*—место, где водятся бобры. Шсл. *Дакасілі аж да бабравіны.* Ст.

•**бабскі**-*кая-кае,* **1.** старушечий. Нсл. 10.

2. *презр.* женский вообще. Нсл.10; Ксл. *Бабская работа.* Нсл. *Бабскія байкі.* Тм. *Кінь гэтыя бабскія прыбабоны.* Гарадок Віцебшч. (Ксл.).

бабскія розбрыкі—исключительно праздник огородниц, приуроченный к вечеру вторника, четверга, субботы; празднество совершается семьей, или колективно соседками, управившимися с огородной запашкой, — совершается вдали от дома, на сухом пригорке, и состоит в выражении радости по случаю запашки: участницы п'ют водку, поют, бегают, борются, катаются по земле, словом *"дзяціняцца"*. Если тут и появляются мужчины, так они не выходят из роли скромных гостей и зрителей *"бабскіх розбрыкаў"* (из наблюдений в окрестностях Вит. в 1874-76 гг). НК.: Очерки, Но. 821.

•**бабство**-*ва̀, ср.*—женщине свойственный характер, неуместный, неприличный мужчине. Нсл. 10. *Бабство паганяеш.* Нсл.

•**ба́бства**-*ва, ср., собир., с оттенком пренебрегания*—бабьё. Нсл. 10. *Набралася бабства поўная хата.* Нсл.

•**бабу́х,** *форма междометия из глагола: выражает нечаянность.* **1.** бросить, сбросить. выбросить, перебросить; налить, вылить, насыпать, высыпать неожиданно (обыкновенно с грохотом, **С.**). Юрсл. Употребляют в знач. глагола *"бабухнуць". Бабух у палонку!* Ст. *Нёс-нёс жардзіны, дый бабух пасярод дарогі.* Юрсл. *Проса бабух у ночвы, а там вада.* Тм.
2. упасть (с силным шумом, грохотом. **С.**). Юрсл. *Лез на гняздо а сук трэсь — і ён бабух.* Юрсл.
3. ударить неожиданно(сильно, **С.**). Юрсл. *Ён ішоў, а яму бабух у плечы.* Юрсл.
4. зайти неожиданно. Юрсл. *Ні ждала, ні гадала, а тут — бабух госьці.* Юрсл.
5. дать, получить(неожиданно, **С.**). Юрсл. *Ураньні бабух — грошы лістаноша прынёс: дачка прыслала.* Юрсл.
6.(*перен.*)—сказать неожиданно, необдуманно. Юрсл. *Маўчаў-маўчаў, а тады бабух такое, што й раты паразяўлялі.* Юрсл.
•**бабу́хаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** сбрасывать что-л. или падать(с шумом, грохотом, **С.**) Юрсл. *Бабухае снапы із стога.* Юрсл.
2. с шумом наливать или выливать воды(не только воды, **С.**) Юрсл. *Не бабухай так, лі паціху й акуратна.* Юрсл.
3. наливать кушанье (слишком много). Юрсл. *Бабухаеш ты імне на чацьвярых.* Юрсл.
4. нагружать чрезмерно. Юрсл. *Бабухаюць вазы, што не павезьці.* Юрсл.
5. рыть чрезмерно (яму, погреб). Юрсл. *Нашто ты бабухаеш гэткую ямішчу?* Юрсл.
6. (слишком сильно, **С.**) вбивать, вколачивать. Юрсл. *Бабухаў па колу абухом і разьбіў увесь верх.* Юрсл.
7. доноситься, раздаваться (о звуке взрыва). Юрсл. *Да самога раньня бабухалі каля мосту — лёд ірвалі.* Юрсл.
•**бабухнуць**-*ну-неш-не, соверш.* **1.** бросить, сбросить, выбросить, перебросить(сильно, **С.**). Юрсл., (грузно с шумом, **С.**) упасть(бухнуться, **С.**) Шсл. *Бабухнулі з калёс на зямлю — мех і разьдзерся.* Юрсл.
2. с шумом вылить воду(вообще жидкость, **С.**). Юрсл. *Бабухнула зь вядра ў бочку.* Юрсл.
3. чересчур налить кушания. Юрсл. *Бабухнула на траіх, ідзе ж я паем.* Юрсл.
4. бросить или упасть в воду. Юрсл. *Бабухнуў у ваду — чаго ж цябе гнала туды.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).
5. упасть(на землю). *Лазіў-лазіў: далазіўся: бабухнуў аж заякатаў.* Юрсл.
6. донестись, раздаться (о звуке взрыва). Юрсл. *Во бабухнулі нейдзе — зямля здрыганулася.* Юрсл.
7. зайти неожиданно. Юрсл.
8. сделать что-л. необдуманно, неожиданно. Юрсл. *Бабухнуў дровы на ражку, а тады глядзіць, што зрабіў.*
9. сказать необдуманно. Юрсл.
•**бабу́хацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** *общ.* —падать, валиться с чего-л. *Колькі разоў ён за дзень бабухаецца — ня зьлічыць.* Юрсл.
2. бросаться или падать в воду. Юрсл.
3. с шумом выливаться(о воде). Юрсл.
•**бабу́хнуцца,** *-нуся-нешся, соверш.* **1.** упасть, свалиться. *Здаецца, і ня цемна, а бабухнулася ў яму.* Юрсл.
2. упасть, броситься в воду. Юрсл. *Бабухнуўся у рэчку, дык ледзь вылез.* Юрсл.
3. стукнуть, удариться(с грохотом, **С.**). Юрсл. *Воз выкладалі, пень як бабухнуўся ў сьцяну, ажно балонкі дзынкнулі.* Юрсл.
4._страд., безлич. к бабухнуць._ Юрсл. *Ня думаў казаць — само бабухнулася.* Юрсл.
•**бабухі́**-*хоў-хом, мн. ч., предл.-хох, мн. ч.*—внутренности, потроха. Гсл. *См. патрыхі.*
•**ба́бухна,**—*см. под баба.*
•**бабу́хнуць,**—*см. под бабухаць.*
•**бабу́хнуцца,**—*см. под бабухацца.*
•**бабу́ля,**—*см. под баба.*
•**бабу́лін**-*на-на, род. бабуліна га-наенага*—бабушкин. Ар.; Нсл. 10. *Бабулін гасьцінец.* Нсл.
•**бабу́льчын**-*на-на, род.-нага-нае-нага* —бабушкин. Ар.
•**бабу́ра**-*ры-ры, ж.,насек.*—мокрица,(мелкое ракообразное животное), сороконожка. Нсл. 10.
•**бабу́ся,**—*см. под баба.*
•**бабу́шкі,**—*см. под бабошкі.*
•**ба́бчаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.к бабчыць, бабчыцца,* **1.** баловство. *Бабчаньням здурылі дзяцё.* Юрсл.
2. морщение, ссучивание. Юрсл.
3. возня с чем-л., медленная работа. *Бяз бабчаньня ня можа ступіць.* Юрсл.
•**ба́бчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* **1.** сваливать в *"бабки"* гречневые покосы. Нсл. 10. *Ідзіце бабчыць грэччыну.* Нсл.
2. проявлять нежность, любовь, оказывать ласку (кому-л., ласкать; баловать). *Бабчыла — і дабабчылася: ледзь нос не расквасіла.* Імсьц. (Юрсл.)
•**ба́бчыцца**-*чуся-чышся, несоверш.* **1.** морщиться, ссучиваться, подобно круто ссученным ниткам, Гсл.; Нсл. 10. комкаться, путаться. Дсл. *Ніткі бабчацца; дужа туга ссуканыя.* Нсл. *Жыта бабчыцца на пасадзе.* Смол. (Добрсл.). *Мокрая супоня бабчыцца.* Юрсл.
2. сминаться. Нсл.10. *Мычкі бабчацца, доўга лежачы.* Нсл.
3. стареть, представлять себя старою бабою. Гсл.; Нсл. 10. *Від твой бабчыцца.* Нсл.

4. *с ребенком:*—ласкать, баловать. *Ня бабчыся а нясі ды мый.* Юрсл. *Соверш. к бабчыцца*—балуя, окончивать чем-л. плохим, повредить. *См. под бабчыць.*
5. возиться с чем-л., копошиться; медлить, медленно делать что-л. *Ня бабчыся, бо ждаць няма калі.* Юрсл.
•**збабчыцца, 1.** *соверш. к бабчыцца в 1-ом зн.* Нсл. 10.
2. *соверш. к "бабчыцца" во 2-ом зн.*, смяться. Нсл. 10. *Кудзеля збабчылася, трэба перачэсаваць.* Нсл.
3. *соверш. к "бабчыцца" в 3-ем зн.*, состариться. Нсл. 10. *Ты ўжо сусім збабчыўся.* Нсл.
•**бабылка**-*лкі-лцы, ж. к бабыль.*
•**бабылства**-*ва, ср.* **1.** состаяние "*бабыля*". Нсл. 28. *Забраўся з усім сваім бабылствам.* Нсл.
2. общество "*бабылёў*". Нсл.28. *А ту, вы бабылства!* Нсл.
•**бабыль**-*быля, предл.-былю, зват.-былю; мн. ч.-лі-лёў-лём-лёў-лямі-лёх, м.*—(одинокий, бессемейный человек, С.), бобыль. Шсл. *Антон жывець бабылём.* Ст.
•**бабырка**-*ркі-рцы, ж.*—рыба пескарь. Шсл. *Налавіў плотак, галаўнёў і бабыркі.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.).
•**багон**-*ону, предл.-оне, м, раст.* Янк.І. **1.** небольшой кустарник, растущий на торфовом болоте. Вісла II, 700; Фед.І, 419; Мош.: Тэрм.1.
2. трясина. Кур., Ворон.(Мош.: Тэрм.1).
•**багоньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—заливной луг. Ксл.
•**багоньнік**-*ку, собир.*—багон. *У багоньніку ўзагнаў цэлую чараду цецярукоў.* Янк. І.
•**багоўка**-*ўкі-ўцы; мн. ч., род. баговак, багоўкаў, ж.*—полотенце, закрывающее в красном углу всю "*бажніцу*" Вяліж(Віцьбіч).
•**багоўня**-*ні-ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—сундучок под образами для хранения свечей, просфор и пр. Гсл.
•**багабойлівасьць**-*ці, ж.*—страх Божий, Нсл.28. богобоязненность. Гсл. *Трэба мець багабойлівасьць.* Нсл.
•**багабойлівы,** *-вая-вае*—богобоязненный, Нсл.28. *Багабойлівы чалавек заўсёды міласьцівы.* Нсл.
•**багамолец**-*лца, предл.-лцу, зват.-льча, м.*—богомол, богомолец. *См. багамолца. Наўчоны п'яніца лепшы за ненаўчонага багамолца.* Кіт. 4565. *Калі моўчыкам даяцё ўбогім багамолцам, то яшчэ ляпей.* Кіт 9610. *Багамолец мой, ён у келі сядзіць — Богу моліцца.* ПНЗ, 45.
•**багамолства**-*ва; мн. ч.-вы-ваў*—богомолье. *Семдзясят год багамолства чыніў.* Кіт. 1462. *Багамолства чыняць.* Кіт. 6061. *Я дзень багамолствам быў пілен.* Кіт. 62а12.
•**багамольле**-*ля, предл.-лю; мн. ч.-лі-ляў, ср.*—богомоление, молитвословие, Нсл. 729. богомолье. *Гэты старац ніякага багамольля ня знае.* Нсл. *Багамольле жаноцкае.* Кіт. 57613. *Багамольле твае даўгое.* Нсл.
•**багамольлівы,** *-вая-вае*—богомольный. Нсл.729.
•**багамолца,** *общ.-лцы, дат.-лцу, вин.-лцу, предл.-лцу, м.*—богомол, богомолка. *Джагіль нёпрыяцель Божы, хоць бы быў багамолца.* Кіт. 45612.
•**багамаленны,** *-ная-нае*—богомольный. Юрсл. *Людзі вы багамаленныя.* Юрсл.
•**багамаленства**-*ва, ср.*—богомолье. Юрсл.
•**багамаленьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—богомолье, Юрсл. молитвословие, Нос. Дапсл. 2. богомольние.
•**багамаленьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—богомол, богомолец. Юрсл. *Ізноў зьберліся багамаленьнікі.* Юрсл.
•**багамаленьніца**-*цы-цы, ж.*—богомолка. Юрсл.
•**баган**-*ана, предл.-ану, зват.-ане; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—какой-то добрый дух, покровитель скота. Смл. (Даль). *Баган задушыў авечку.* Смл. (Даль). *Баган нарадзіў цялё.* Тм.
•**багапасланьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—апостол. Дсл.32. *Як яны завуцца апосталамі, або багапасланьнікамі, то яны усё ведалі, што каму ўперад будзе.* Ельн. (Дсл. 32).
•**Багародзіца**-*цы-цы, ж.*—Богородица.
•**багаслоў**-*ова, предл.-ову, зват.-ове, м.*—богослов.
•**багаслоўе**-*ўя, предл.-оўю, ср.*—богословие.
•**Багатая куцьця,**—*см. под куцьця.*
•**Багатае сьвята**—Рождество Пр. Богородицы 8 сентября. Гордз. Ак., XVII,стр. ЛХУ. *См. багатнік.*
•**багатка**-*ткі-тцы, ж., раст.*—одуванчик. З. Верас.
•**Багатнік**-*іка, предл.-іку, м.*—праздник 8-го сентября, Шсл. Рождество Пр. Богородицы. *См. Багатае сьвята.*
•**багатшы**-богаче, богатый. Нсл.729.
•**багаты**-*тая-тае*—богатый. МГсл. *Багаты дзівіцца, чым мізарак жывіцца, а бедны сьмяецца, дзе ў багатага дзяецца.* *Послов.* Войш. *Ср. ст.* **багатшы**—более богатый, богаче. Нсл.729. *Ахвіцэра паставілі ў багатшым дварэ.* Нсл. *Прев. ст.* **найбагатшы.** *Прышоў да каралеўскага палацу ўбраны як найбагатшы каралевіч.* Н.(Афанасьев, II, 1914, 293). *Выйсьці замуж за найбагатшага.* Ю. Жывіца(Прыйсьце, Но. 1).
•**багатыр**-*ыра, предл.-ыру, зват.-ыру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—богач. Янк.І; Ар.; Пятніцкае Беш. (Ксл.); Вят., Вост.(Даль). *Гэтыя багатыры, каторыя давалі скарб на інтэрас.* Кіт. 130а5. *Тодар багатыр: мае валоку зямлі.* Ст. *Усі нашы багатыры паехалі на кірмаш.* Нсл. 28.

•**багатыроў,** *-ова-ова*—принадлежащий (богачу, **С.**) богатею. Шсл.; Ар. *Узяў замуж багатырову дачку.* Ст.

•**багаты́рка**-*ркі-рцы; мн. ч., род.-рак(-ркаў), мн.ч., вин.-ркі, ж.*—богачка, Ар.; Азярэцк Сян. (Ксл.); Ст. богатая женщина. Нсл. 28. *Багатырку ўзяў за сябе.* Нсл. *Прышлі сваты к багатырцы.* Смол. у. (Дсл.).

•**багаві́ньне**-*ня, предл.-ню, собир., ср.*—водоросли, тина. Гсл.

•**Багаві́ца:** *Багавіца цябе* (*яго, іх і пад.*) *ведае!* Гсл.; Ксл.—выражает неизвестность.

•**багаўня́**-*ні-ні; мн. ч. багоўні-няў, ж.* —багоўня, Гсл. шкафчик для икон. Загарск вол. Нск. (Труды 12, 137).

•**багаўні́к**-*ікà, предл.-ікў, мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—полотенце на иконы. *Гэта хустка, а не багаўнік.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет 9).

•**багаце́ць,[бага́цець,** Нсл. 28)-*ёю-ёеш-ёе; повел.-ёй-ёйма, несоверш.*—обогащаться. Гсл. *Што багацееш, то скупееш.* *Послов.* Ст. *Соверш.* **забагаце́ць**—разбогатеть. Нсл. 160; Ар. *Як забагацелі, дык запыхацелі.* *Послов.* Рапан. 54. *Соверш.* **пабага́цець.** Нсл. 28,—стать более богатым. Ар. *Чужым дабром багàцее, пабагàцеў.* Нсл.

•**багаці́ла**-*лы, м.*—богач. Дсл.30. *Жыў адзін мужычок, і такі ён быў багаціла, што ён проста ня знаў свайго скарбу.* Ельн. (Дсл.).

•**багаці́ць**-*чў-ціш каго, несоверш.* **1.** обогащать. Нсл. 28. *Другіх багаціў, а сам зьбяднеў.* Нсл. *Соверш.* **забагаці́ць.**

2. почитать богатым. Нсл. 28.

•**бага́цьце**-*ця, предл.-цю; мн. ч.-ці-цяў, ср.*—богатство. Ст.; Стаішча Чаш. (Ксл.); Гсл.; Нсл. 28; Шсл.; Войш. *На добрае здаровейка, на жыцьцё а на багацьце.* НК: Старцы, 81. *Дай, Божа, з драбнымі дзеткамі на жыцьцё, на багацьце.* Нсл. *Усяго багацьця, што хлеб а крошка сала.* Ст.

•**багдада́ш,** *област.*—дай Бог! Дсл. *Багдадàш, калодачка — ты ўбіла, была б мяне. Анісьцечка любіла.* Смол. у. (Дсл.).

•**багда́й, бада́й,** (*из Бог дай*),*междометие* (*желания,* **С.**), оскорбления. Нсл. 11. Выражает проклятие, пожелание кому-то гибели, всего плохого. Тмб., Вор., Смл.(Даль). **1.** о чтоб! Нсл.28; Гсл. чтобы. Раст: Северск 132; ПНЗ; Ар.; Шсл.; Войш.; Ксл. *Багдай яго ліха ўзяло.* Нсл. *А бадай ты цàміўся з тапаром: палажыў ды ня ведаю дзе!* Ст. *Багдай ты прапаў!* Нсл. 28. *Багдай ён не даждаў.* Тм. *Багдай яго, як яго завуць?* Тм. *Багдай табе Бог аддаў!* Нсл. 29. *Багдай ён хварэў.* Тм. *Багдай яго, кажа, кадук, і не дачакаў тыкі.* Войш. *А бадай вы падохлі!* Раст: Северск. 132. *А бадай цябе ліхая гàдзіна задавіла.* Тм. *А вось прыляцела мушанька, прыляцела й разьлілà (страву). Ды багдай цябе, мая мушачка, багдай цябе пераламіла.* Красновічы Сураск.(Сержп: Отчет, 10). *Бадай сена агнём села, каса зламілася, ды каб мая Тацяначка, дый ня журылася.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 22).

2. *вставное слово*—вероятно. МГсл.; Гсл. *Бадай, што так яно й будзе.* Бешанковічы (Ксл.). *Яму усё, бадай, відно.* Кавыль(Бацьк. 12-13/496-497). *Памеж хаты яна адна, бадай, на страсе гадуе мох зялёны.* Кавыль: Пад зорамі, 17. *Калі чалавека стрэне гора адзін раз — ён войстра ўспрыймае яго. Калі ж яно прыходзе занадта часта, ён ужо сьцерпіцца зь ім. Добра гэта ці блага? Бадай, што добра.* І. Новікаў(Полымя, Но. 12, 1967, стр. 146).

3. *вставное слово*—пожалуй. *Кратаў дый накратаў гэткі воз, што бадай, конь не пацягне.* Гсл. *З добрай весткаю, бадай, на старoначку, на Палескую — у наш край слоўца ветлае пашлем.* Крушына: Творы, 8.

4. *скаб* **: бадай каб**—хорошо бы, хорошо чтобы. *Павет абыйсьці, роўную паньне, бадай, каб знайсьці.* Гарун: Варажба. *Хлюпачок гэты бадай, каб вырас.* Нсл. 680(*под хлюпак*). *Угнёўся сюды, а адсюль бадай. каб вылезьці жывому.* Нсл. 730(*под угнесца*).

5. бадай не—лучше бы не. *Бадай не казалі.* Нсл. 29. *Бадай бы я ня бачыў таго.* Тм.

•**багда́н**-*анà, предл.-анў, зват.-àне; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—внебрачный ребенок, подкидыш. Нсл. 28; Ксл. *Ён багдан, бо ў яго бацькі няма.* Русінава Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **багданчу́к**-*укà, предл.-уку; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* Нсл. 24.

•**Багда́н**—Богдан.

•**багда́нка**-*нкі-нцы, ж.*—внебрачная девочка, подброшенная. Нсл. 28.

•**багданчу́к,**—*см. под багдан.*

•**багда́ны**-*ная-нае*—данный Богом. *Баба мая багданая! Хадзі перабаб імне.* Гарэцкі: Нар. песьні.

•**багі́ня**-*ні-ні, ж.*—богиня (у язычников).

•**багла́й**-*ая, предл.-аю, зват.-àю; мн. ч.-аі-аёў-аём, мн. ч., предл.-аёх, м.*—неповоротливый мужчина, лежебок, Нсл. 28. бездельник, МГсл. лентяй, тунеяд, увалень, лежебок. Кур. (Даль). *Даў Бог парабка баглая, толькі б ляжаць а спаць.* Нсл. *См. абібока.*

•**багла́йка**-*йкі-йцы, ж.*—женщина беспутная и ленивая, любящая спать долго. Нсл. 28. *Баглайкі нікому ня трэба.* Нсл.

•**багла́йства**-*ва, ср.* **1.** страсть к лежанию, неповоротливость, лень, Нсл. 28. отленивание, леность. Гсл.

2. (*собир.*)—сборище ленивых работников. Нсл. 28. *З такім баглайствам ня шмат чаго зробіш.* Нсл.

•**багно**-*нá; мн. ч.-ны-наў, ср.* (Растсл.), **ба́гна**-*ны; мн. ч., род.-наў, ж.* (Шсл.; Нсл.; НК; Ксл.), **бэгна**-*ны; мн. ч., род.-наў, ж.* (Шсл.) **1.** топь на болоте, Шсл. болото, топь, Нсл. 11. топь, Гсл. топкое место (Максимов: Блр. Смоленщина 444.), болото. Кур., Ворон. (Даль), черное (торфяное) болотистое место, не покрывающееся растительностью и имеющее

вид черной грязи. НК: Очерки, 487. *Балота адна багна.* Ст. *Ледзь выбраўся з бэгны.* Ст. *Уехаў у багну.* Нсл. *Зрабілася багнам рэчка.* Гарэцкі: Песьні 3. *Увелич.* **багнішча**-*ча, ср.* Нсл. *У якое багнішча лучыў.* Нсл.

•**ба́гна,**—*см. под багно.*

•**ба́гнавы**-*вая-вае*—болотный, растущий на болоте. Нсл. 11. *Багнавае зельле.* Нсл. *Багнавая трава не гадзячая на сена.* Нсл.

•**ба́гнаўка**-*ўкі-ўцы, раст.*—водяница. Нсл. 11.

•**ба́гневы**-*вая-вае*—болотистый, тинистый, топкий, Нсл. 11. болотный, топкий. Ксл. *Багневы іржавец.* Нсл. *Аб'едзь гэта багневае месца.* Калышкі Лёз. (Ксл.)

•**багнё, багны́**-*няці; мн. ч.-няты, мн.ч., вин.-няты, ср.* **1.** ягненок. Нсл. 11.

2. пушистые пупышки на вербе(барашки, С.). Нсл. 11. *См. каткі, кунюткі.*

•**ба́гнік**-*іка, предл.-іку, м.*—рыба вьюн, живущий в тине; тумак, тунец. Нсл. 11.

•**ба́гніна**-*ны-не, ж.*—болотное место. Нсл. 11. *У бағніне каня ўтапіў. Ног ня выцягне з бағніны.* Тм.

•**багні́сты**-*тая-тае*—имеющий болотное свойство, тинный, топкий. Нсл. 11. *Багністы грунт.* Нсл. *Багністая дарога.* Тм.

•**ба́гнішча,**—*см. под багно.*

•**ба́гніва**-*ва, ср.*—болотное место. Нсл. 11. *У самае багніва лучыў.* Нсл. *См. бағніна.*

•**багу́н**-*уну; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** багульник болотный, Гсл.; Ксл.; Дсл.; Нсл. 11. багон 1.; Мош: Тэрм. 1. *См. бор 3. Нарвіце багуну.* Дсл. *Натохаўся багуну, аж галава забалела.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *Пахадзіў па багуну, аж галава закруцілася.* Ст.

2. дурь, омрачение ума, затмение. Дсл. *Яго ў галаве багун: чаўпець няма ведама што.* Дсл.

•**бах,** *междомет., означает:* **1.** удар, выстрел. Нсл. 17. *Бах і забіў.* Нсл. *Бах у лоб каменям.* Тм.

2. бац. Нсл. 17. *Бах па руках.* Нсл.

3. падение. Нсл. 17. *Бах, дзяцятка, бах.* Нсл.

•**ба́хар**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.* **1.** представление на *"сьвяточным ігрышчу". "Бацька"* принуждает мужчин и женщин, девушек и парней целоваться. Дсл. *Бахара жэняць.* Дсл.

2. любовник. Ксл. *Вунь яна пашла із сваім бахарам.* Ст.; Беліца Сян. (Ксл.).

•**ба́хаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., дет.*—бухать, падать. Гсл. *Однкр.* **ба́хнуць, бэхнуць,** (Ксл.)-*ну-неш-не,* **1.** упасть. Нсл. 17; Дсл.; Гсл.; Юрсл.; Ксл. *Ня гойдай, галуза, на лаўцы: бахнеш, забаліць.* Гсл. *Бярно трахà ўсьцягнулі, а яно як бахне назад.* Юрсл. *Ня бахні, сынку, у ваду.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Дзецянё бахнула з пасьцелькі.* Дсл.

2. выстрелить. Дсл.; Гсл. *Як бахне лясьнік із стрэльбы.* Дсл. *Бахнулі з гармат.* Нсл.

3. ударить. Гсл.; Нсл. 17; Ксл. *Я, браце, як бэхну, дык ты й сам ня рад будзеш.* Доўжа Куз. (Ксл.)

4. побежать(о животных). Юрсл. *Вёў-вёў, а яна вырвалася дый бахнула цераз сяўбу, — ну, гэта ж не халерная статчына — га?* Юрсл. *Соверш.* **перабахаць,** *перех.*—перебить, допуская падать. Нсл. 397. *Усі гаршкі перабахала.* Нсл.

•**ба́хілы**-*лаў; мн. ч.*—кожаная обувь, в роде башмаков, не шитых, но забранных по краям. Город. губ.; Сц.; Пінск.(Нсл. 16). *Уменьш.* **бахілкі**-*лак, мн. ч.*—кожаные лапти. Гсл. *См. бахмачы.*

•**бахма́ты**-*тая-тае*—косматый, пушистый. Гсл

•**бахмачы́,** *мн. ч.—чоў-чом, у бахмачох, м.*—кожаные лапти. Гсл.; Нсл. 16. *См. бахілы, бахілкі.*

•**бахма́чы**-*чая-чае*—относящийся к *"бахмачом".* Нсл. 16. *Бахмачая скура.* Нсл.

•**ба́хнуць,**—*см. под бахаць.*

•**ба́хнуцца**-*уся-нешся*—удариться, падая. Нсл. 17. *Так і бахнулася воб зямлю.* Нсл. *Бахнуўся галавою аб сьцяну.* Тм.

•**бахту́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех., грубо, презр.* **1.** наливать в сосуд. Нсл. 17. *Нашто ж ты толькі бахтурыш?* Нсл. **перабахту-раваць,** *-рую-руеш-руе, несоверш.*—переливать через край или через известную меру. Нсл. 397. *Перабахтуруючы, толькі пераказіў.* Нсл. *Соверш.* **перабахтурыць**-*ру-рыш-ра,* Нсл. 397. *Я табе казаў дасюль ліць, а ты перабахтурыў.* Нсл.

2. набивать чью-либо голову бреднями. Нсл. 17. *Галаву маю бахтурыш, набахтурыў.*

набахтурыць, *соверш. к бахтурыць, 1,2.* Нсл. 17. *Набахтурыў пуза сваё.* Нсл.

•**ба́хур I,**-*ра, предл. и зват.-ру, област.*

1.—главный распорядитель праздничных игр, Дсл.

2. волокита, Гсл.

3. любовник. Гсл.; Нсл. 17. *См. бахар.*

4. свиной нехолощенный самец. Нсл. 17.

•**ба́хур II**-*ра, предл. и зват.-ру, м.* **1.** еврейский мальчик. Гсл. *Уменьш.* **бахурок**-*рка, мн.ч., дат.-рком; мн. ч., предл.-ркох*—еврейское дитя, обучающееся грамоте. Нсл. 17.

2. молодой еврей, впрочем женатый, который посвятил себя единственно изучению талмуда и, ничем не занимаясь, сидит только над книгой, готовясь быть учителем еврейским. Нсл. 17.

•**баху́ра**-*ры-ры, м., област. — бахур.* Дсл. *Васіль будзе ў нас за бахуру.* Мамошкі Парэцк.

•**бахурава́ць,** *-рую-руеш-руе, несоверш.*—волокитничать, развратничать. Нсл. 17. *Валей бы жаніўся, чымся бахураваць.* Нсл.

•**ба́хурка**-*ркі-рцы, ж.*—женщина, предавшаяся разврату. Нсл. 17.
•**ба́хурства**-*ва, ср.*—волокитство, разврат. Нсл. 17. *Паганяе за бахурствам.* Нсл. *Пусьцілася ў бахурства.* Тм.
•**бада́й,**—*см. под багдай.*
•**бадану́ць,**—*см. под босьць.*
•**ба́ечнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—сказочник. Нсл. 11. *Добры баечнік, хараша бае казкі.* Нсл. *Ня слухай ты баечнікаў.* Нсл. *См. бай.*
•**ба́ечніца**-*цы-цы, ж.*—сказочница. Нсл. 11.
•**ба́ечны**-*ная-нае,* **1.** сказочный.
2. баснословный. МГсл.
3. пустой, ложный. Нсл. 11. *То ўсё баечныя рэчы.* Нсл.
•**баязно,** *нареч.*—страшно, вызывает опасения. Ар. *См. боязна, боязка.*
боязка.
•**баязьлі́вы**-*вая-вае*—боязливый. Ар.; Шсл. *Які ты баязьлівы, баішся адзін на двор выйсьці.* Ст.
•**бая́зьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча; мн. ч.-кі-коў*—имеющий боязнь Бога. *Такія людзі ест баязьнікамі Божымі.* Кіт. 668. *Баязьнікамі Божымі былі.* Кіт. 1469. *Іншыя* (*ангілы*)*такжа Божых баязьнікаў.* Кіт. 117а5.
•**баязю́р**-*ра, предл.-ру, зват.-ру, м.*—трус. М. Мурашка.
•**бая́ра**(*один баярын*)*; мн. ч.-ра-р* — в независимой Великолитве-Белоруси(Великом Княжестве Литовском) свободное землевладельческое население или же отправляющее государственные повинности, но не имеющее гербов и привилегии шляхты. **Путныя баяра**—*"баяра"*, исполняющие дорожную повинность. *Собир.* **баяр'е**-*р'я, предл.-р'ю, ср.*—общество господ, дворян или отличаемых первенствующих в пирушке лиц. Нсл. 18. *Станавіся баяр'е ўсі радом; чы ня будзе войчанька пад перадом. Колькі я сьцежачак перайшла, роднага войчанькі не знайшла; колькі баяр'я перабрала, роднага войчанькі не пазнала.* Нсл.
•**баярка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** шаферица, Ксл. старшая дружка невесты, Вост. (Даль) подружка невесты. Дсл. *Ці едуць баяркі, ці пяюць свацьці песьні?* Бародзінка Стдуб.(Косіч 238). *Баяркі за стол селі.* Купіна Віц. (Ксл.). *На ігрышчу маладая сядзіць супроці абраза, баяркі — пакутох.* Шоптава Бельск. у. (Дсл.).
2. *мн. ч.* **баяркі**—девушки, составляющие свиту невесты. Хоцькава Сыч. (Дсл.).
•**баярчу́к**-*ука̀, предл.-уку̀; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** сын барина, господина. Мікола Ядрэвіч, Дух. (Дсл.38).
2. сын боярина.
•**бадзя́га І**-*а̀гі-я̀зе, ж.*—выдолбленная колона для водопоя. Гсл.
•**бадзя́га ІІ**-*я̀гі-я̀зе, общ.*—бродяга. Нсл. 11; Вост. (Даль); Ксл. *Якісь бадзяга прышоў.* Нсл. *Гэты бадзяга, што месяц тут ходзе.* Азярэцк. Сян. (Ксл.).
•**бадзя́жнік**-*іка, предл.-іку, м.*—водяной пороcт. Нсл. 11. *У корме адзін бадзяжнік.* Нсл.
•**бадзя́ка**-*кі, общ.* **1.** бродяга. МГсл.; Ар.; Войш. *Ганька прышла? — Прышла бадзяка гэтая.* Войш.
2. скиталец(бродяжничающий, **С.**) МГсл.
•**бадзя́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.*(*к бадзяць, бадзяцца*) **1.** скитание, бродяжничество. Ар.; Шсл. *Дадзела яму бадзяньне па сьвеце, дык узяў ды зьвярнуўся дамоў.* Ст.
2. таскание без дела. Шсл.; Ар. *У бадзяньню цэлае даабедзьдзе правёў.* Нсл. 11. *Уся работа ягоная — бадзяньне чорт ведае дзе й чаго.* Ст.
•**бадзя́ўка**-*ўкі, общ.*—распутник, распутница. Ксл. *Бадзяўка! ідзе была̀, туды йдзі!* Навікі Віц. (Ксл.).
•**бадзя́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е, несоверш., перех.* **1.** таскать, бросать, крайне небрежно относиться. *Не бадзяй пояса, гэта не аборка, каб ім завязаваць мех. Соверш.* **пабадзяць.** *Сабака ня будзе есьці мяса, не пабадзяўшы.* Ар.
•**бадзя́цца**-*я̀юся-я̀ешся; повел.-я̀йся-я̀ймася, несоверш.* **1.** скитаться, бродяжничать. (Ксл.); Гсл.; Шсл.; Ар. *Як выехаў із дому, дык няма ведама дзе бадзяецца.* Ст. *Бадзяецца па сьвеце.* Нсл. 11. *Соверш.* **набадзяцца** —наволочиться, Шсл. достаточно много скитаться, бродяжничать. *Набадзяўся ён па сьвеце шмат!* Ст. *Соверш.* **пабадзяцца** —поблуждать, потаскаться, Нсл. 421. поскитаться, побродить. *Пабадзяўся па сьвеце досіць.* Нсл. *Соверш.* **перабадзяцца** —укрыться на время, переходя с места на место. Нсл. 741. *Перабадзяйся дзе, пакуль ліха гэта пройдзе.* Нсл.
Соверш. **прыбадзя́цца**—прибрести (бродяжничая, Ар.) Нсл. 495. *Якісь бадзяга прыбадзяўся да нас.* Нсл. *Ледзь прыбадзяліся мы да сяла.* Нсл. *Соверш.* **разбадзяцца, а**) разбрестись. Нсл. 545. *Разбадзяўся наш статак, адбіўся ад дому.* Даўгое Беш. (Ксл.). *Калі б было добрае жыцьцё, не разбадзяліся б людзі нашага пана па сьвеце.* Нсл. **б**) спортиться бродяжничая. Ар.
2. таскаться без дела, Шсл. шататься, бродить, МГсл. шляться. Вост. (Даль). *Гультай бадзяецца цэлы дзень.* Ст.
3. (о вещах)—валяться. Ар. *Што тут бадзяецца ў вадзе?* Нсл. 11. *Соверш. збадзяцца*—(о вещах): валяясь, дойти до невозможности употребления. *Пояс збадзяўся валяючыся.*
забадзяцца, *Соверш.* **1.** загуляться, Нсл. 159. слишком долго бродить, шляться. *Забадзяўся нейдзе наш хлапец.* Нсл.

2. (о вещах): затеряться, завалиться. Ар.; Нсл. 11. *Дзесь забадзяўся тапор.* Нсл.

•бадзíла-*ла, мн. ч.-лы-л(-лаў), ср.* **1.** рог коровы. Ксл. *На бадзілы карова падняла Сымонку.* Труханавічы Чаш. (Ксл.).

2. то, что колется (*"бадзецца"*). Ксл. *Шыла бадзіла па хаце хадзіла, пад парогам спаць лягло* (*венік*). Бешанковічы (Ксл.).

•бадзюќа-*юкі-юцы, ж.*—**1.** все, что колется, имеет шипы или иглы: ветка крыжовника, суковатая палка и пр. Шсл. *Узяў нейкую бадзюку ды давай ганяцца за імною.* Ст.

2. колкая головка у растений, относящихся к роду колючих. Нсл. 20. *Бадзюк набраўся.*

3. бодливая скотина. Нсл. 29. *Карова бадзюка.* Нсл.

4. употребляется, как бранное. Шсл. *Ах, ты бадзюка, што ж гэта ты робіш?* Ст.

5. мотовильце для наматывания ниток. Зайкава Меж. (Ксл.).

•бадзю́лька-*лькі-льцы, уменьш.*(*к бадзюка*) **1.** игла у ежа. Нсл. 29.

2. игла у растений, шип. Нсл. 29. *Войстрыя бадзюлькі ў яграсьце.* Нсл.

3. (вообще **С.**)колючка. Ксл. *Бадзюлькі дзядоўніка дужа колюцца.* Горкі Аз.(Ксл.).

4. мотовильце для наматыванья ниток. Ксл. *Вазьмі бадзюлку зматаць ніткі.* Зайкава Меж. (Ксл.).

•бадзю́лькаваты, *-тая-тае*—имеющий (сипы, **С.**) иглы. Нсл. 29. *Акунь а ерш бадзюлькаватыя.* Нсл.

•бадзю́чы-*чая-чае* **1.** колючый. Нсл. 29; Ксл. *Асот бадзючы.* Навасёлкі Сян.(Ксл.). *Бадзючы куст, сук.* Нсл. *Бадзючая шышка.* Нсл.

2. бодливый. Нсл. *Бадзючая карова.* Нсл.

•базíкала-*ла, м.*—пустомеля. Нсл. 12. *Досіць табе, базікала, малоць.* Нсл.

•базíкалка-*лкі-лцы, ж.*—пустомеля(женщина). *Баба базікалка.* Нсл. 12.

•базíканьне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.*(*к базікаць*) **1.** неважный разговор. Нсл. 12.

2. пустословие, болтовня. Нсл. 12. *Базіканьням работы ня зробіш.* Нсл. *За базіканьням час страцілі.* Нсл.

•базíкаць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** разговаривать кой о чем. Нсл. 12. *Цяпер на адзіноце будзем базікаць.* Нсл.

2. болтать вздор, пустословить. Нсл. 12. *Глядзі валёй работы, чымся базікаць, што й слухаць няма чаго.* Нсл. *Соверш.* **забазікацца**—заговориться (заболтаться,**С.**). Нсл. *Я тут у вас забазікаўся.* Нсл. *Соверш.* **набазікаць**—наговорить, наболтать много. Нсл. 12. *Набазікаў сем карабоў.* Нсл. *Соверш.* **набазікацца**—наговориться вдоволь. Нсл. наболтаться. *Вы яшче не набазікаліся пераз цэлы дзень.* Нсл. **пабазíкаць 1.** поразговаривать кой о чем. Нсл. 12. *Пабазікаем аб тым, аб сім.* Нсл.

2. поболтать вздор. Нсл. 12.

•базьзё-*зя, предл.-зю, ср., собир., област.*—эпитет старых дряхлых баб. Леташнікі Росл. *Зьберліся на работу — адно базьзё.* Дсл.

•бажон-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—ханжа, Гсл.; Дз.; Кур. (Дал.) святоша. *Ён сам выказаўся супроць фанатызмы бажонаў.* Вішкоўскі (Полымя, 1929 г., Но. 4, стр. 129).

•бажона-*ны-не, ж.*—ханжа, святоша. Гсл.; Дз; Кур. (Даль, 109).

•бажавольле-*ля, предл.-лю, ср.*—ненасытное желание. Гсл.; Нсл. 11. *Бажавольле напала на цябе.* Нсл.

•бажавольнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—человек(ненасытный, **С.**) ничем недовольный. Нсл. 11. *Бажавольніку ўсяго сьвету мала.* Нсл.

•бажавольніца-*цы-цы, ж.*—женщина ненасытная, ничем недовольная. Нсл. 12. *Бажавольніца наша ўсе б сабе забрала.* Нсл.

•бажавольны, *-ная-нае*—необузданный, МГсл. недовольствующийся ничем, неудовлетворимый, ненасытный. Нсл. 11. *Бажавольнага горла шырокае.* Нсл.

•бажáць-*аю-аеш-ае, несоверш., чаго*—пламенно желать чего-л. Дсл. 20. *Ён ялавічынкі бажае.* Дсл. *Безлич.* **бажацца.** *Укінула ў пот(ад вытню аськёпкам гранаты), замлявіла, бажалася вады.* Гарэцкі: Песьні, 87.

•бажáцца-*аюся-аешся,* (Нсл. 29), **бажы́цца**-*жўся-жышся.* Ар., *несоверш.*—божиться, (Шсл.) клясться (именем Бога, Ар.); Нсл. 29; Ар. *Маніць ды яшчэ божыцца.* Ст. *Соверш.* **забажацца,** (Нсл.), **забажыцца,** (Шсл.)—начать усиленно божиться для отрицания чего-л. Шсл. *Забажаўся, што ня браў.* Нсл. 160. *І забажыўся, і замаліўся, што нічога ня ведае.* Ст. *Соверш.* **пабажáцца,**(Нсл.), **пабажыцца,**(Ст.)—побожиться. Шсл.; Ар. *Вось маньцель — яшчэ й пабажыўся!* Ст.

•баéць, *бáю, бáеш, бáе; повел. бай, байма, несоверш.* **1.** говорить, (Дсл. 20.) говорить, распускать молву, слухи, Нсл. 12. рассказывать, говорить. Ксл. *Баюць людзі пра вайну.* Нсл. *Баюць яны шмат чаго, алеж усёткі гэта байкі.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Кідай ужо баець, ды пойдзем двору.* Азярэцк. Сян. (Ксл.).

2. болтать вздор, пустословить, Нсл. 12. говорить неправду, выдуманное. Шсл. *Бай, што хочаш.* Нсл. *Слухай. што табе ўсякі бае.* Ст.

3. (*перех.*)—рассказывать сказки. Дсл.; Нсл. 12. *Вечар баеў.* Смол. (Дсл.). *Ці ўмееш ты казкі баець?* Шсл. *Мне сама жонка ягоная баела.* Смол. (Дсл.). *Соверш.* **збаіць**—рассказать сказку. Нсл. 12. *Збай казачку.* Нсл. *Соверш.* **перабаець**—переговорить, рассказать. Нсл. 391. *Усі казкі перабаеў я вам.*

Нсл. *Соверш.* **убаець** (*каго*)—уговорить, убедить. Нсл. 45. *Убаілі хлапца жаніцца.* Нсл.

•**бажэньне**-*ня, предл.-ню, Отгл. имя сущ.*(*к бажыцца*)—божба,(Нсл. 29; Гсл.) клятва именем Бога. Ар. *Баженьню твайму ня можна верыць.* Нсл.

•**бажні́ца**-*цы-цы, ж.* **1.** (*уст.*)—храм.
2. мусульманский храм, мечеть.
3. висячий ящик в переднем углу, где стоят иконы. Пск. (Иеропольский).

•**бажы́цца,**—*см. под бажацца.*

•**бай,** *бáя, предл. баю, зват. баю; мн. ч. баі, м.* **1.** сказочник. Ар. *Ішоў бай па сьцяне у чырвоным жупане. Ці баець, ці не? — Бай.* Ар. *См. баечнік.*
2. — *базікала.* Нсл. 12.

•**байбос**-*оса, предл.-осу, зват.-осе, м.*—байбус. Нсл. 12. *Байбоса гэтага ня так і зломіш пасьцёбаць.* Нсл. *Ого! Якога байбоса выгадавала.* Нсл.

•**байба́к**-*ака̀, предл.-аку̀; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м., зоол*—зверёк сурок, Нсл. 12; Гсл. родовое название небольшого прыгуна сем. беличьих, живущего в норах и зимой впадающего в спячку.
2. лежебок, лентяй, любящий спать. Гсл.

•**байбакавы,(байбаковы,** Ар.)-*вая-вае*—относяшийся к *"байбаку".* Нсл. 12. *Байбакавая скура.* Нсл. 12. *Байбакавае гняздо.* Тм.

•**ба́йбас**-*са, предл.-су, зват.-се, м.*—большой человек, лентяй.

•**байбус**-*уса, предл.-усу, зват.-усе, м.* **1.** высокорослый и неуклюжий. Нсл. 12; Гсл. *Вось дзе байбус вялізны вырас.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *Байбусам вырас, а разуму ня вынес.* Нсл.
2. бранное на возрастного мальчика. Нсл. 12.

•**байдосаваць,** -*сую-суеш-суе*—баклуши бить. Нсл. 12. *Ты ня вучышся а ўсе байдосуеш.* Нсл.

•**байдосіць**-*ошу-осіш-осе, несоверш., перех.*—бить, колотить. Нсл. 12. *Соверш.* **забайдосіць**—заколотить, убить. Нсл. 159. *Забайдосіў вяпра.* Нсл. *Соверш.* **збайдосіць, а)** свести со света, уходить. Нсл. 195. *Збайдосілі ліхія людзі твайго тату.* Нсл. **б)** разбить. Нсл. 195. *Збайдосіў шклянку.* Нсл. *Соверш.* **прыбайдосіць**—приколотить. Нсл. 495. *За што ты так прыбайдосіў хлапца, аж захварэў.* Нсл. *Соверш.* **убайдосіць, а)** убить, ухлопать. Нсл. 647. *Ледзь убайдосілі вяпра.* Нсл. **б)** вбить силою, всучить. Нсл. 45. *Дзеўку дзяцюку ўбайдосілі.* Нсл. **в)** поставить кого в неприятное положение, Нсл. 647. упрятать, услать, поместить куда-л., откуда трудно выбраться. *Мы яго убайдосілі ў некруты.* Нсл.

•**ба́йда**-*ды-дзе, ж.* **1.** свая. Гсл.; Нсл. 12.

•**байды біць**—быть праздну, праздношаться; баклуши бить, Нсл. 12.; Гсл. бездельничать, заниматься пустяками. Растсл. *Ты тут толькі байкі байды б'еш.* Нсл.
2. бабка. Гсл.

•**байда́к**-*ака̀, предл.-аку̀; мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** толстая доска для пола и потолка. Дсл.
2. род барки.
3. ругат. слово. Сялцо Белск. у. Дсл.

•**байда́н**-*ну̀, м.* **1.** юр, т. е. открытое для ветра, незащищенное место, НК: Очерки, Но. 432. открытое место. Ксл. *См. буй. На байдане вецер сьвішча.* Курашчаны Сур. (Ксл.).

•**байда́цкі**-*кая-кае*—относящийся к *"байдаку".*

•**байдачнае**-*нага, ср.*—пошлина, внимаемая при пропуске *"байдака"* через речной мост или за появление с товаром. Нсл. 12. *Байдачнага не заплацілі.* Нсл.

•**байда́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—работник на *"байдаку"*, барочник. Нсл. 12.

•**байда́чнікаў,** -*кава-кава*—принадлежащий барочнику. Нсл. 12. *Байдачнікавы заработкі.* Нсл.

•**байда́чніцкі**-*кая-кае*—относящийся к барочнику, свойственный ему. *Байдачніцкае жыцьцё вясёлае.* Нсл. 12.

•**ба́йка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** басня. Шсл.; Гсл.; Нсл. 12.
2. сказка. Нсл. 12; Ар.; Ксл. *Раскажы імне байку.* Дубнікі Сян. (Ксл.). *Харошыя байкі кажа.* Нсл.
3. вымысел, небылица, Нсл. 12. выдумка. Шсл. *Гэта байка, ня праўда.* Нсл. *Кажа байкі дый годзе.* Ст.
4. *только в мн.ч.* **байкі**-враки. Нсл. 12; Ксл. *Усё гэта байкі.* Нсл. *Ад баек галава баліць.* Тм.
5. *в знач. нареч.*—ничего, не важно, не имеет значения. Ар.

•**ба́ечка**-*чкі-чцы, уменьш.*(*к байка 1,2*)-басенька, сказочка. Нсл. 12. *Баечкі кажа хораша.* Нсл.

•**ба́йкар**-*ара, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў*—баснописец.

•**ба́йкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** поговаривать. Нсл. 12; Юрсл. *Байкаюць людзі.* Нсл.
2. (*перех.*)—убаюкивать дитя колыбельной песнью. Нсл. 12; Дсл. *Чаму ты ня байкаеш дзяцяці?* Нсл. *Мар'я, на пакалышы маё дзецянё, байкай яму: яно барджджэй засьнець.* Дсл.

•**ба́йкацца,** *несоверш.*—поддаваться сну(о ребенке). Дсл.

байкаецца дзецянё-ребенок начинает проникаться колыбельною песню няньки, начинает подпевать ей; потом оно скоро заснет. Дсл.

•**бай-пісьме́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—баснописец. *См. байкар.*

•**байстру́к**-*ука̀, предл.-уку̀, зват.-у̀ча; мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох.* **1.** *общ.*—внебрачное дитя. Шсл.; Ар.; Растсл.; Гсл.; Азярэцк Сян. (Ксл.); Нсл. 12. *Куліна нарадзіла байструка.* Ст.
2. *в бранном смысле; вообще на ребят.* Шсл.; Ар. *Ах, ты байструк, нашто ты ваду разьліў.* Ст.
3. (*муж. р.*)—незаконнорожденный сын. Нсл. 12. *Байструка нарадзіла.* Нсл.
•**байструкоў**-*ова-ова*—принадлежащий *"байструку".* Нсл. 12; Ар. *Байструковага роду ніхто ня ведае.* Нсл.
•**байструкоўскі**-*кая-кае*—относящийся к *"байструкам".* Нсл. 12; Ар. *Байструкоўскае плямя.* Нсл.
•**байстру́чка**-*чкі-чцы, ж.*—незаконнорожденная дочь. Нсл. 12. *Хоць байстручка, але харошая.* Нсл.
•**байч, бач,** (Растсл.; Ксл.), *частицы,* **1.** вишь, Гсл.; Нсл. 17; Ксл. ишь, смотри. Растсл.; БНсл. *Бач, як яно вышла.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Бач, куды йдуць?* Янк.I. *Бач, які ты жвавы.* Нсл. *Бач, які пан шчодры: сам ракі паеў, а старцом юшку аддаў.* *Поговор.* Нсл. *Вун, бач, у лесе на дзервах поўна птушыных гнездаў.* Г. Лемантар.
2. *сокращ. бачыш.* Янк. I. *Сёлета не завіцуе й на пракос: бач, стараюцца. Мне, байч, ужэ й ня трэба, усе каб вам.* Янк.I 679.
як байч, як бач—моментально, мгновенно, молниеносно. *Як байч прыпру к вам.* Янк.I. *Як бач зробіць!* Тм.
•**баконаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—дверца в печке, где закрывается вьюшка. Ксл. *Выгартай пераз баконаўку сажу з коміна.* Бiклoжа Беш. (Ксл.).
•**баконка**-*нкі-нцы, ж.*—фортовка. Гсл.; МГсл. *Адчыні баконку, няхай зыйдзе дым.* Нсл. 13.
•**бакоўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** альков. Гсл.
2. боковая комнатка, Гсл.; Ар. комната в роде спальни. Нсл. 29; Ксл. *У бакоўцы сьпіць.* Тм.
3. однотолочное отверстие в двух смежных брёвнах. НК: Очерки, 247.
4. дверца в печи, Растсл. дымовое отверстие в печи, стене, Віц.(НК: Очерки, Но. 264) дверца в печке, где закрывается вьюшка. Ксл. *Зачыні бакоўку, бо дым ідзець.* Стрэлкі Беш. (Ксл.).
•**бакала**-*ла(от вока), общ.*—ротозей. Нсл. 12. *Што ты дзівішся, як бакала.* Нсл.
•**бакаля́р**-*ярà, предл.-ярỳ, зват.-яру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** бакалавр.
2. клиросный дьяк, дьячок. Нсл. 13.
3. школьный учитель. Нсл. 13. *Бакаляру трэба аддаць хлапца.* Нсл.
•**бакаляронак**-*нка, предл. и зват.-нку,* **1.** сын *"бакаляра"* (1,2,3, С.), дьячка. (Нсл. 12).
•**бакаляроў**-*ова-ова*—принадлежащий *"бакаляру".* Нсл. 13.
•**бакалярава́ць**-*рую-руеш-руе, повел.-руй-руйма, несоверш., уст.*—отправлять должность школьного учителя или дьячка клиросного или обе вместе. Нсл. 12. *Доўга ў нас бакаляраваў.* Нсл.
•**бакаля́рскі**-*кая-кае*—относящийся к *"бакаляру".* Нсл. 13. *Бакалярскі голас.* Нсл.
•**бакаля́рства**-*ва, ср., уст.*—должность и звание *"бакаляра".* Нсл. 13.
•**бакаля́рстваваць**-*вую-вуеш, уст.*—бакаляраваць.
•**бакалярыха**-*ыхі-ысе, ж.*—жена дьячка, Нсл. 12. жена бакалавра.
•**бакалярыі́шка**-*шкі-шцы, ж.*—дочь бакалавра.
•**ба́калы,** (Iг.), **ба́кулы,** (Нсл. 13)-*аў*—глаза, шутливо или презрительно. Нсл. 13. — *буркалы. Пралупі свае бакулы.* Нсл.
•**бакава́я**-*вое, в знач. сущ.* **1.** отдых. Нсл. 29. *Пад'еўшы, дый на бакавую.* Нсл.
2. спальная. Нсл. 29. *Пан у бакавой сьпіць.* Нсл.
•**бакаве́нка**-*нкі-нцы, ж.*—заслонка в трубе. Полевой сл. *См. баковенка.*
•**бакаві́к**-*іка, предл.-ікỳ; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** боковая сторона лаптя, низкого башмака, изредка — боковая сторона верхней одежды. НК: Очерки, Но. 264.
2. дымовое отверстие в печи, стене, которое чаще (в Вит. у.) называется *"бакоўкаю".* НК: Очерки, Но. 264.
3. поль(книги, тетради). *Ср.: Палажыў ясьмі на бацэх некаторыя слова для людзей простых, што каторае слова знамянуець.* Скарына ў перадмове да Псалтыру.
•**бакаві́на**-*ны-не, ж.*—край дороги, сторонка. Нсл. 29. *Аб'яжджай бакавінаю.* Нсл.
•**бакаві́ца**-*цы-цы, ж.* **1.** *бакавік в 1-вом и 2-ом зн.* НК: Очерки, Но. 264.
2. боковая сторона дороги. *Бакавіцы шашы запруджаныя ўцекачамі.* Карань-дзей(Бацьк., Но. 1-2/437-438).
•**бакавы́**-*ва̀я-вое*—боковой. Ксл. *Яшчэ надабе бакавыя сьцены паправіць.* Азярышча Аз.(Ксл.).
•**ба́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** многословить(разговаривать, болтать, С.) Нсл. 13. *Досіць табе бакаць.* Нсл.
2. медленно говорить, запинаясь; читать не твердо. Нсл. 13. *Бакаеш толькі, а ня чытаеш.* Нсл. *Кажы барждждэй, ня бакаючы.* Тм.
•**ба́каньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к бакаць 1,2)*—многословие, болтовня. Нсл. 13. *Не дажджэшся канца баканьню ягонаму.* Нсл.
•**ба́кі I** (*от. вока*), *единств. ч. нет.*—глаза, (буркалы, С.). Нсл. 13; Гсл. *Ці табе бакі вылезьлі?* Нсл.
ба́кі забіваць—упорно опровергать очевидное. Нсл. 13—очки втирать. *Што ты імне бакі забіваеш? Я сам гэта бачыў.* Нсл. *Я ведаю, што ён гэта зрабіў, а як*

стаў я яму гу̇каць, дык ён і пашоў бакі забіваць. Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Соверш.* **ба́кі забіць,** Нсл. 13; Растсл.—очки втереть. *І бакі забіў.* Нсл.

•**ба́кі II**-*каў*—бакенбарды. Ар. *Бакі запусьціў.* Ар.

•**ба́кір: наба́кір**—набекрень. Гсл.; Нсл. 13. *Шапка набакір, крысы за поясам.* Нсл.

•**ба́кшта**-*шты-шце, ж.* **1.** гауптвахта, тюрьма. Нсл. 13.

2. башня. Нсл. 13. *Шостае неба відзеў — дарагі камень; брамы, бакшты — усё з дарагога каменя.* Кіт. 132а5. *Жывець ля бакшты.* Нсл. *Бакшта відаць панская.* Нсл.

•**бактэроз**-*зу-зе, м.*—бактериоз.

•**бактэра**-*ры-ры, ж.*—бактерия.

•**бактэразабіўчасьць**-*ці, ж.*—бактерицидность.

•**бактэразабіўчы,** -*чае-чае*—бактерицидный.

•**бактэралёг**-*ёга, предл.-ёгу, зват.-ёжа, м.*—бактериолог.

•**бактэралёгія**-*іі-іі, ж.*—бактериология.

•**бактэралёжны**-*ная-нае, прилаг.*(*к бактэралёгія*)—бактериологический.

•**бактэрава́ць**-*ру̇ю-ру̇еш-ру̇е, соверш. и несоверш., перех.*—бактеризовать. *Прич.* **бактэраваны**—бактеризованный.

•**бактэрава́цца**-*руецца, зав.*(*к бактэраваць*(—бактеризоваться.

•**бактэрафаг**-*агу, м.*—бактерофаг.

•**бактэрны**-*ная-нае, прилаг.*(*к бактэра*) —бактериальный, бактерийный.

•**баку́ла**-*лы, общ.*—лгущий в глаза, плут, обманщик. Нсл. 13. *Мала што гу̇кае гэты баку̇ла.* Нсл.

•**баку́ліць,** -*лю-ліш-ле, несоверш., перех.* —лгать в глаза, обманывать, надувать, отуманивать речью. Нсл. 13. *Таргачы добра бакуляць нас простых.* Нсл. *Соверш.* **абакуліць.** Нсл. 13. *Таргач абакуліў цябе.* Нсл. *Соверш.* **абакуліцца.** Нсл. *Мы з табою абое абакуліліся.* Нсл. *отгл. имя сущ.*

абаку́леньне-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** явное, очевидное надувательство. Гсл.

2. состояние человека, в котором он часто ошибается или попадает в видимый обман. Гсл.

•**баку́ль**-*уля̀, предл.-улю̀, зват.-у̇лю; мн. ч.-лілёў, лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—житель Хахлоўшчыны Ельн. Дсл. *Бакулі прыехалі да царквы.* Хахлоўшчына Ельн.(Дабрсл.).

•**ба́кулы,**—*см. под ба̇калы.*

•**бакуня́цца**-*я̀юся-я̀ешся; повел.-я̀йся-я̀ймася, несоверш.*—шляться по сторонам, уклоняться от прямого пути, блуждать, Нсл. 29. околачиваться. *Бакуняецца, а ў хату ня йдзець.* Нсл.

•**балобан**-*на, предл.-не, м.* **1.** большой горшок. *Ці лёгка цягаць гэткія балобаны.* Нсл.

2.(*предл.-ну*)—толстобрюхий. Нсл. 30. *Трэба накарміць гэтага балобана.* Нсл.

3. хищная птица из породы соколиных, которая приучается к охоте за болотной и полевой дичью. Стт. 1529, сл.

•**балона**-*ны-не, ж.*—(большое, Нсл.) стекло в раме(окна, Нсл.). Гсл.; Нсл. 3. *Шкляры балоны да шопы Роны, папраўце, чэсьць Богу дайце.* Старад. вялікаліт. калядка(Божым шляхям). *Ціха! балону разаб'еш.* Нсл.

2. поляна на низменом луговом пространстве, Гсл. обширное, открытое ровное место при селении или в поле, поляна. Нсл. 30. *Пусьці каня на балону.* Нсл.

•**балоніна**-*ны-не* **1.** *единств. ч. к балона 1,2.*

2. плева под корою соснового дерева, состоящая из огустевшей смолы. Нсл. 30.

3. смолистая лучина, отщепленная от края смолистой плахи. *Балоніну запаліла: надыміла цэлую хату.* Нсл.

•**балонка**-*нкі-нцы, уменьш. к балона* **1.** оконное стекло, МГсл.; НК: Очерки, Но. 457; Ксл.; Сеўск.(Преобр. 30) небольшое стекло в окне, Нсл. 30. стекло в раме. Гсл. *Памалу ля акна, бо балонку паб'еш.* Чарніца Лёз. (Ксл.). *Налажылі балонку.* Луб'ева Аз. (Ксл.). *Балонку вываліш.* Нсл.

2. прямоугольная клетка. Ксл. *Выткала пасьцілку ў балонкі.* Зямковічы Сян. (Ксл.).

3. лист(в книге, брошюры). *Пажоўклыя балонкі паперы дрыжэлі ў руках бацькі.* Цялеш: Дзесяць, 8.

4. *уменьш. к балона 2.*

5. *перен., презр., только в мн. ч.* **балонкі** —глаза. Нсл. 30. *Пратры свае балонкі, калі ня бачыш.* Нсл.

балоначка-*кі, уменьш. к балонка 1,2,3,4. Трэба выткаць ручнікі ў балоначкі.* Гравы Сян. (Ксл.).

•**балон**-*ачка-ка,—см. под балона.*

•**балоначнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —стекольщик. Глыбокае Краснь.(Дсл. 35).

•**балонь**-*ні; мн. ч., род.-няў* **1.** обширное, открытое, ровное место при селении или в поле. Нсл. 30. *См. балона.*

2. верхний слой дерева. Прышчанск. в. Росл. Дсл. 21.

•**балоньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** всякая луговина, примыкающая к озеру (реке, С.) или его *"плавам", "завынькам"*, и одинаково доступная для косьбы, как и для скота, НК: Очерки, 490. низменная луговая равнине у реки или озера. Вост. (Даль.).

2. низкая прибережная полоса, затапливаемая весной водой, Рэч.(Пет., Мош.: Тэрм. 3.). пойма, (Ксл.) низкое место, залитое водою. Высочэрт Царэцк. (Дсл.)

3. болото, низина. Нсл. *На балоньню плаваюць вуткі.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•**балота**-*ота, предл.-оце; мн. ч.-оты, ср.* **1.** болото. Нсл. 30; Ар.; Раст.: Северск 137.

ідзі ў балота—иди к черту! НКП. *Уменьш.* **балотца**-*ца, предл.-цу; мн. ч.-цы-цаў*—небольшое болото. Шсл. *Коні павялі на балотца.* Ст.

2. большая грязь, Шсл. грязь. Нсл. 30; Ар.; БНсл. *Луг — адно балота.* Ст. *Упэцкаўся ў балота.*
3. *област.*—лес, чаще болотный. Ксл. *Надабе зьезьдзіць у балота па дровы.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Увелич.* **балотнішча**-*ча*—лес. Дсл. 35. *Я хаджу па балотнішчу, ірву, шчыпаю я смуродзіну.* Данькова Смал. (Дсл.).
•**балотлівы**-*вая-вае*—болотистый. Бясл. *Там месцы ўсё балотлівыя — усюдых балота, дрыгва.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.).
•**балотна,** *нареч.*—грязно. Ксл.; Нсл. 30; БНсл. *Балотна на сяле.* Зайкава Меж. (Ксл.). *На вуліцы балотна.* Нсл.
•**балотная мятліца,** *раст.*—дрожалка, 3. Верас. трясунка.
•**балотнае вужава зельле**—ужовник обыкновенный. Верас.
•**балотнік,** *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —чорт, по поверию находящийся в болоте. НК: Очерки, 487.
•**балотны**-*ная-нае,* (*о месте*) **1.** грязный. Нсл. 30; БНсл.; Ксл. *Ня йдзі па балотным месцу.* Нсл.
2. болотный(болотистый, С.) Ксл. *Балотны наш луг.* Зайкава Меж.(Ксл.).
•**балоціна**-*ны-не, ж.* **1.** забалоченное (болотистое С.) место; весьма топкое место. Шсл. *Такая балоціна, аж ня ўлезьці.* Ст.
2. сено с болотистого луга. Ар. *Балоціна накасіў.* Ар.
•**балоцьвіна**-*ны-не, ж., област.*—лес. Дсл. 35.
•**балабон**-*а, предл.-не, м.* **1.** бубенчик, Гсл.; Растсл.; Халопенічы; Бегамля, бубенчик. Ксл. *К вясельлю надабе балабон пазычыць.* Азярэцк Сян. (Ксл.).
2. (*ирон.*)—колокол. Юрсл. *Балабоны паржавеюць.* Юрсл.
3. (*перен., предл.-ну*)—пустозвон. Дсл.
4. *общ.*—болтун-нья, пустомеля. Юрсл. *Ня слухай ты гэтага балабона.* Юрсл.
•**балабончык**-*ыка, предл.-ыку.* **1.** бубенчик. Глыбокае Красьн.(Дабрасл.)
2. колокольчик(цветок). Юрсл. *Нарвала пук балабончыкаў.* Юрсл.
•**балабоненьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к балабоніць, балабоніцца*) **1.** (*насм.*) —звон(звук, процесс). Юрсл. *Сьціхнуў бы з балабоненьням, неж балабоніць.* Юрсл.
2. (*перен.*)—болтовня. Юрсл. *Пераслухаць яго балабоненьне — надабе пару з тыдзень.* Юрсл.
•**балабоніць**-*ню-ніш-не, несоверш.*—звонить(ирон. Юрсл), бренчать. Гсл.
2. (*перен.*)—болтать. Юрсл. *Пакуль балабонілі, і печ выцеплілася.* Юрсл.
•**балабоніцца**-*ніцца, несоверш. ирон., зав.-безлич. к балабоніць. Ім балабонілася цэлае раньне.* Юрсл.
•**балабончык,**—*см. под балабон.*
•**балабос**-*са, предл.-су, зват.-се, м.*—говорун, болтун. Ксл. *Усьціхамір свайго балабоса.* Шуміліна Сір. (Ксл.).
•**бала́ба**-*бы-бе, ж.*—род рыбы. Растсл.
•**балаба́йка**-*йкі-йцы, ж.*—балалайка. Гсл.; Нсл. 13; Шсл.; Ксл. *Ср. балабайкі. На балабайцы грае.* Нсл. *Наўчыўся граць на балабайку.* Ст. *Падай імне балабайку, граць буду.* Высачаны Віцебш. (Ксл.).
•**балабайкі**-*баек, единств. ч. нет.*—бубенцы. Міх. *См. балабэйкі, шарнуны.*
•**балабу́ша**-*шы-шы, ж., област.*—хлеб из ржаного или пшеничного теста. Нсл. 13. *Уменьш.* **балабушка**-*шкі-шцы.* Нсл. 13. *Пяць балабушаў а шостая балабушка сьпечаны.* Нсл.
•**балабу́шка**-*шкі-шцы, ж.* **1.** леженка, небольшая рыбка, похожая на пескаря и на небольшого калима; живет в проточой воде, прячется под камнями. Католін Росл.(Дсл.21.)
2.—*см. под балабуша.*
•**балагол**-*ла, предл.-ле, м.* **1.** дилижанс. Гсл.; Ксл. *У балаголе паехалі да местачка.* Стаішча Чаш. (Ксл.).
2. еврейский дилижанс. Дсл. *Паехалі Жыды ў ў балаголе.* Дсл.
3. (*предл.-лу*)—Еврей-извозчик на подобном экипаже. Гсл.
•**балаголка**-*лкі-лцы, ж.*—грубый колокольчик из толстой жести, имеющий вид усеченного конуса с железным билом внутри. По тупому звяканью *"балаголкі"* производимому лошадью при подскоке (когда она спутана) узнается местонаходжение последней. НК: Очерки, Но. 763.
•**балагу́ла**-*лы, м. — балагол.* Гсл.
•**балазе́,** *нареч.***1.** благо, Міх.; Ар.; Растсл. хорошо что. Гсл.; Шсл.; Ксл. *Балазе цемна ў калідору й цесна, ніякі кандуктар ня ўлезе.* ЗСД 56. *Жаруць яблыкі, балазе шмат сёлета ё іх.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.). *Балазе так, бывае горш.* Гсл. *Балазе ён сказаў.* Смл. (Дал.). *Балазе яны прышлі, а як бы не?* Тм. *Балазе, гаспадар прышоў па ваду, абачыў казла ў студні, дый выцягнуў.* І. Г.: Лемантар, 78. *Балазе бацька прышоў.* Ар. *Балазе ты прышоў.* Пылькі Аз. (Ксл.). *Балазе конь знашоўся.* Сутнікі Куз. (Ксл.).
2. хорошо. Нсл. 13. *Балазе табе, а як то імне з драбнымі дзеткамі жывіцца?* Нсл. *Балазе таму жыць, чыя бабка ўмее варажыць. Послов.* Тм.; Міх.
•**баламу́т**-*ута, предл.-уту, зват.-уце, м.* **1.** забавник, обманщик, вскруживающий головы, Нсл. 14. повеса, волокита. *Усі дзеўкі зьвёў баламут гэты.* Нсл.
2. плут. Ксл. *Які ж ты баламут!* Стрэлкі Беш. (Ксл.). *Каштуйце мукі пекляной за тое, што сталі баламутамі.* Кіт.2168.
3. интриган. Шсл. *Слухай ты, што баламут гэты гарова.* Ст.
4. смутьян, (ПНЗ)—возмутитель. Растсл.
•**баламу́тка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** *ж.*(*к баламут в 1-ом зн.* Нсл. 14)—обольстительница, кокетка.

2. *ж. к баламут в 3-ом зн.* Шсл.). *Вось дзе баламутка: зьвяла людзёў, а тыя сварацца.* Ст.

•**баламутна,** *нареч.* **1.** ложно, с враньем, плутовски. Нсл. 14. *Баламутна гаварыць, жыць.* Нсл.

2. сбивчиво, с помехою. Нсл. 14. *Можна й гэтак зрабіць, але баламутна.* Нсл.

•**баламу́тня, баламутня́,** (Нсл.) **1.** интрига, совращение. Шсл. *Якая гэта праўда: адна баламу́тня.* Ст.

2. вздорные речи, вранье. Нсл. 14. *Баламутнёю нічога ня выграеш.* Нсл.

3. головоломное дело. Нсл. 14. *Уздумаў нейкую баламутню.* Нсл.

•**баламу́тны**-*ная-нае,* **1.** грязный, мутный. Дсл. *Баламутная вада.* Дсл. *У баламутнай вадзе рыбу лавіць.* Тм.

2. обманчивый, льстивый. Нсл. 14. *Ня слухай гэтых баламутных рэчаў.* Нсл. *Не баламутныя мы людзі.* Нсл.

3. сбивчивый. Нсл. 14. *Баламутная дарога.* Нсл.

4. бестолковый, затруднительный, головоломный. Нсл. 14. *Баламутная работа.* Нсл.

•**баламу́цень**-*тня, предл. и зват.-тню; мн. ч., род.—тняў, м.* **1.** интриган. Нсл. 14. *Знаюць, што ты баламуцень вялікі.* Нсл.

2. обманщик, льстец. Нсл. 14.

•**баламу́ціць**-*учу-уціш-уце; повел.-уць-уцьма, несоверш., перех.* **1.** мутить. Дсл.; Гсл.; Шсл. *Не баламуць тут вады: дай пакупацца.* Дсл. *Не баламуць вады.* Ст.

2. мешать, приводить в беспорядок. Нсл. 14. *Не баламуць парадку.* Нсл.

3. обманывать, обольщать, Нсл. 14. совращать. Гсл. *Не баламуць ты яе; збаламуціш, а ня возьмеш.* Гсл.

4. интриговать, Гсл.; Шсл. сбивать с толку, обманывать. Ксл. *Ён толькі баламуце народ.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Ходзе ды баламуце людзёў.* Ст.

5. приводить в возмущение, Нсл. 14. волновать, возмущать. Гсл. *Усё сяло баламуце, узбаламуціў адзін чалавек.* Нсл.

забаламу́ціць, *соверш.* **1.** кое-как, очень мало заправить чем-либо кушанье. Нсл. 159. *Страву толькі забаламуціла, а ніякага смаку няма.* Нсл.

2. затейнить, запутать дело. Нсл. *Калі б ты не забаламуціў, усе было б добра.* Нсл. *Несоверш.* **забаламучаваць**-*чую-чуеш-чуе; повел.-чуй-чуйма,* **1.** заправлять кое-как, очень мало кушанье. Нсл. 159.

2. запутывать. Ксл. *Гукалі добра, а ён забаламучаваць пачаў.* Труханавічы Чаш. (Ксл.).

збаламуціць, 1. смутить. *Збаламуціў ваду.*

2. совратить, соблазнить. *Не баламуць дзеўкі; часам збаламуціш, ды ня возьмеш.* Нсл. 14.

3. увлечь с намерением обмануть. Нсл. 195. *Не баламуць хлапца, збаламуціўшы, будзеш сьміяцца зь яго.* Нсл.

збаламучаны, *прич.* **1.** *к збаламуціць 1. Збаламучаная вада.*

2. совращенный, соблазненный. *Збаламучаная дзеўка.* Нсл.

3. с ума сведенный, обманутый. *Збаламучанаму няма чаго радзіць.* Нсл.

пабаламуціць, *соверш.* **1.** сделать немного мутным, помутить.

2. помешать, привести в беспорядок. Нсл. 14. *Усі рэчы пабаламуціў.* Нсл.

выбаламуціць, *соверш.* выманить, выпросить разными способами. Нсл. 79. *Выбаламуціў у мяне каня.* Нсл.

узбаламу́ціць, *соверш.* **1.** взмутить. Нсл. 50. *Узбаламуціў ваду.*

2. возмутить, (Гсл.) взволновать, (Гсл.) возбудить к чему неблагонамеренному. Нсл. 50. *Узбаламуціў дзяцюка, сына супроць айца.* Нсл.

3. расстроить, отвратить от чего-либо внушениями. Нсл. 50. *Дзеўка хацела выйсьці за мяне, але яе ўзбаламуцілі злыя людзі.* Нсл. *Узбаламучаны, прич.* **1.** взмученный. *Узбаламучаная вада.*

2. (*перен*).—возмущенный, взволнованный. Нсл. 50. *Людзі ўзбаламучаныя ад веры адступілі.* Нсл.

3. (*перен.*)—расстроенный. Нсл. 50.

•**баламу́ціцца**-*учуся-уцішся, несоверш., возвр.* **1.** мешаться, теряться, сбиваться с толка. Нсл. 14. *Баламуціцца ў гаворцы.* Нсл.

2. терять постоянство, совращаться с пути. Нсл. 14. *Наш ляндар пачынае баламуціцца.* Нсл.

збаламуціцца, 1. *соверш. к баламуціцца в 1-ом зн.* Нсл. 14. *Збаламуціўся, ня тое гавора.* Нсл.

2. *соверш. к баламуціцца в 2-ом зн.* Нсл. 14. *Які быў пасьціві чалавек, ды збаламуціўся.* Нсл.

узбаламу́ціцца, *соверш., возвр.* **1.** вдруг измениться в своем намерении, расстроиться в мыслях от внушения других. Нсл. 50. *Усё сяло ўзбаламуцілася супроць войта.* Нсл. *Несоверш.* **узбаламучавацца**-*чуюся-чуешся.* Нсл. 50. *Наш дзяцюк узбаламучуецца, ня хоча слухаць нашае рады.* Нсл.

•**баламу́цтва**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.* **1.** интрига. Гсл.

2. совращение. Гсл.

3. вздор, обман. Нсл. 14. *Ат! Усё гэта баламуцтва.* Нсл.

4. помеха в деле, возмущение. Нсл. 14. *Баламуцтвам сваім усю справу папсаваў.* Нсл.

•**баласьнïць,** *безлич., област.*—небо заволакивает, становится облачно, пасмурно. Пск., Смл., Тв. (Даль.)

•**балацяны**, *-ная-нае*—болотный(болотистый, С.) Шсл. *Над балацянымі сенажацьмі расплываўся сівы туман.* Шакун: Сьлед, 10. *Балацянае сена ня вельма што статак есьць.* Ст. *Асінаўка мясьцілася ў балацянай дузе на левым беразе Нёмну.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50/435-436). *Балацяная смуга.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 1-2 /437-438).

•**балачы́-на**-*нка,—см. под болка.*

•**балачынны**-*ная-нае*—облачный, пасмурный. Пск., Смл., Тв. (Даль).

•**балбата́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к балбатаць 1,2,3. Дадзела ягонае балбатаньне.* Сянно (Ксл.). *Наслухаліся мы твайго балбатаньня.* Нсл. 29.

•**балбата́ць,** *балбачу̀-бочам-боча, несоверш.* **1.** кричать свойственно индейскему петуху или тетереву. Нсл. 29. *Індык балбоча.* Ст. *Індыкі, цецярукі балбочуць.* Нсл.

2. невнятно и быстро говорить. Ар. *Што ты балбочаш — я нічога не разьбяру.* Навікі Віц. (Ксл.).

3. говорить чепуху, неразборчиво. Шсл. *Балбоча чорт ведае што, як п'янь̀.* Ст. *Балбоча, ліха ведае што.* Нсл. 29. *Соверш.* **забалбатаць**—заговорить непонятно (или невнятно, С.). Нсл. 160. *Па свойму забалбаталі.* Нсл.

•**балбатня́**-*ні-ні, ж.*—речь быстрая и невнятная, часто без связи. *Ня люблю слухаць балбатні твае.* Нсл. 29.

•**балбату́ха,** (Ксл.)-*хі, дат., предл.-усе; мн. ч., род.-ухаў, мн. ч., вин.-ухі, ж.*—женщина, говорящая невнятно и быстро, Ар. говорящая неразборчиво, как индейский петух. *Балбатуха гэта набалбоча табе абы чаго.* Ст. *Уменьш.* **балбатушка**-*шкі-шцы.* Нсл. 29.

•**балбату́н,** Сянно (Ксл.)-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—невнятно и быстро говорящий, Ар. говорящий чепуху, неразборчиво, как индейский петух. Шсл. *Балбатуна гэтага не зразумееш.* Нсл. 29.

•**балбу́ка**-*укі-уццы, ж.*—подкожный нарост на теле(или на древесной коре. Нсл.) Нсл. 13; Вост. (Даль), блона, шишковатый нарост на дереве. Вост. (Даль).

•**балдава́**-*вы̀, ж.*—палица, булава, дубина. Дсл. 21. *Пачаў гэты каваль думаць думу̀: як із гэтага матар'ялу зрабіць гэтакую штуку: балдаву дванаццаціпудоў.* Красьн. (Дсл.). *Уменьш.* **балдавешка**-*шкі-шцы.* Дсл. 21.

•**балдаве́шка**-*шкі-шцы, ж.* **1.** наконечник у палки, НК.: Очерки, Но. 281. набалдашник.

2. головка у палки. НК: Очерки, Но. 659.

3. палка с наконечником. НК: Очерки, Но. 281.

4. палка с головкою. НК: Очерки, Но. 659.

5. (*перен.*)—дурак. Шсл. *Балдавешка гэта нічога ня цяме.* Ст.

6.—*см. под балдава.*

•**балдаўня́**-*ні-ні ,ж.* **1.** — *балдавешка в первых 4-ех знач.* НК: Очерки, Но. 281.

2. табацёрная балдаўня—пест в 2-ом, заканчивающийся большой головкой, служит для терки в *"табацёрнай макітры"* нюхательного табака. НК: Очерки, 325.

•**бале́я**-*ѐі-ѐі, ж.* —лохань для стирки белья. Ар.; Лёзна (Ксл.); Шсл. *У балеі добра паласкаць хусьце.* Ст. *Балея да хусьця.* Нсл. 13.

•**бале́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—страдание, родовые муки. Дсл. 36.

•**бале́ць,** *неполный глагол, употр. только в 3-ем л. ед. и мн. числа*—чувствовать боль. Ар. *Баліць нешта мая галава.* Ст. *Соверш.* **забале́ць**-*ліць*—почувствовать боль. Ар. *Штось нага забалела. Соверш.* **збале́ць**-*іць*—изнемочь от страданий, исстрадаться. *Соверш.* **набале́ць**-*ліць*—наболеть. *соверш.* **пабале́ць**-*ліць,* **1.** чувствовать боль некоторое время, пострадать. Нсл. 422. *Сэрца пабалела троху дый перастала.* Нсл.

2. (*к пабаляваць*)—побеспокоиться, позаботиться.

пабаляваць-*дю-деш-де,* **1.** иметь сострадание, Нсл. 422. соболезновать. *Багабойлівы чалавек а кажным пабалявае, пабалее.* Нсл.

2. заботиться, иметь попечение. Нсл. 422. *Каму ж а сваім дзяцяці пабаляваць, калі ня бацьку.* Нсл.

перабалець—перестрадать, (Гсл.) перестать страдать. Нсл.398. *Маё сэрца ўжо перабалела аб ім.* Нсл.

прыбале́ць, *соверш., перех.*—пострадать сердцем за кого, соболезнуя. Нсл. 496. *Я такое сэрца маю, што ўсякага прыбалею, а мяне ніхто.* Нсл.

•**ба́ля**-*лі-лі, ж., дет. — баранка.* Ар.; Шсл. *Ня плач, на балю.* Ар. *Іванька, на балю.* Ст.

•**баля́да**-*ды, ж.*—баллада.

•**баля́нс**-*су, предл. и зват.-се, м.*—баланс.

•**баля́с**-*су, собир.*—столбики для изгороди. Ксл. *Схадзі ў лес і насячы балясу.* Заазер'е Сян. (Ксл.).

•**баля́са**-*сы-се, ж.* **1.** точеный столбик у перил. Нсл. 14.

2. обделанный столбик для невысокой изгороди. Шсл. *Балясаю абкружылі хату.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Одна* **баля́сіна**-*ны-не, ж.*—кол, столбик из тына. Ксл. *Я гэтай карове як дам балясінаю, дык яна будзе помнець.* Мокавічы Чаш. (Ксл.).

•**баляска**-*скі-сцы, уменьш. к баляса 1,2.*

•**баля́ска**-*скі-сцы, ж.* **1.** пластинка в крестьянской телеге; из *"балясак"* состоит боковое заграждение в телеге. Шсл. *Паўсаджаваў у драбінку дубовыя балыскі.* Дайнава Пух. (Шсл.).

2.—*см. под баляса.*

●**баля́сны**-*ная-нае*—сделанный из *"баляс"*. Нсл. 14. *Балясная агароджа.* Нсл.
●**баля́сьнік I**-*іка, предл.-іку, м.*—ограда из точеных столбиков, палисадник. Нсл. 14.
●**баля́сьнік II**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—рассказщик, занимающий публику веселыми разговорами. Нсл. 14. *Балясьнік наш усю кумпаню вясеціць.* Нсл.
●**баля́сы**-*саў*—изгородь, тын из кольев, столбиков. Ксл. *Каля вуліцы надабе загарадзіць балясамі.* Стаішча Чаш. (Ксл.).
●**балява́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.*(*к* *баляваць 2,3,4*) **1.** пиршество. Нсл. 13. *Якое ж вясельле без баляваньня.* Нсл. *За баляваньням бывае галадаваньне. Послов.* Тм. *Там не баляваньне а цэлае заліваньне было.* Нсл.
●**балява́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—участник бала. *Дзіўной трывозе й клопату маладое жонкі баляваньнікі надта не падзівілі.* Дзьве Душы, 4.
●**балява́ньніца**-*цы-цы, ж.*—участница бала. *Ср. баляваньнік.*
●**балява́ць**-*люю-люеш-люе; повел.-люй-люйма, несоверш.* **1.** устраивать балы. Ар.; Шсл.
2. посещать балы. Ар.; Шсл.
3. пиршествовать(пировать, Ар.; Шсл.). Нсл. 13. *Там нашы балююць.* Нсл. *Паны даўней толькі тое й рабілі, што балявалі.* Ст. *Соверш.* **разбалява́цца**-*лююся,*—предаться пиршеству, разгулу. Нсл. *Разбаляваліся нашы і ня думаюць ні аб чым.* Нсл.
4. вести раскошную жизнь. Нсл. 13. *Паны балююць, а мы гаруем.* Нсл. *Балявалі, балявалі, пакуль голы сталі. Послов.* Нсл.
●**балячо,** *нареч.*—больно. Ксл.
●**баля́чка**-*чкі-чцы, ж.*—больное место, чирей, Гсл.; Шсл. нарыв, прыщ, рана, Нсл. 30. рана, нарыв. Ксл. *На шыі ўсхапілася нейкая балячка.* Ст. *Каб цябе балячкі елі.* Ст. *Не дражні нічым балячкі.* Нсл. 30. *На руццэ вялікая балячка.* Мігава Куз. (Ксл.). *Не памер Даніла, балячка ўдавіла. Послов.* Северш.(Косіч 79). *См. болька.*
●**балі̂зна,** (Ксл.)**, блізна́,** (Шсл.; Аш.)-*ны*(*ны̀*), *ж.*—пропущенная нитка в основе при тканье, Ксл. ошибка в тканье, когда основа идет поверху без перетыканья, Шсл. огрех при тканье. Аш. *Блізна̀ бывае, калі дзьве ніткі зараз уводзяць межы дзьвюх кабылак; таксама й ткучы дзьве гэныя ніткі разам закідаюць.* Аш. *Бывае і ў яе балізна.* Гарадок Віцебш. (Ксл.). *Упацёмку наткала блізну.* Ст.
●**Балі̂вец,** *Баліўца, предл.-ўцу, зват.-ўча, м.*—боливиец.
●**Балі̂ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—боливийка.
●**балі̂ўскі**-*кая-кае*—боливийский.
●**балі̂ць,** *соверш.,* **забалела.** Ар. *каму, глаг., безлич.*—больно. Нсл.; Ар. *Запярыньне Пух.* (*Шсл.*)*; Ксл. Мне дужа баліць.* Гсл. *У носе баліць.* Белькава Беш. (Ксл.). *Дзе баліць, там ручкі; дзе міла, там вочкі. Послов.* Рапан. 219.

●**балазе́й,** *нареч.*—хорошо, лучше. Шсл. *Балазей Васільку: яму сыны памогуць.* Ст.
●**балайбу́шка** — *балабушка*(*под балабуша*).
●**балканскі**-*кая-кае*—балканский.
●**Балкары**-*роў, один* **Балка́р**—балкары, один из народов Северного Кавказа.
●**балмава́ць,** -*му̀ю-му̀еш-му̀е, несоверш.* —делать пустое, бесполезное, шалить. Нсл. 30. *Не балмуй каля самагрэя.* Нсл.
●**балту́ха**-*ухі-усе, ж.*—кушанье жидкое, сваренное кое-как. Дсл. 35. *Гаспадыня хляптуха, ці гатова балтуха?* Дух. (Дсл.).
●**Ба́лты**(*один* **Балт**)—народы балтийской ветви индоевропейцев(жмудины, латыши, древние прусы); балтийцы.
●**балты́ш**-*ыша̀, предл.-ышу̀; мн. ч.-шы-шоўшом, мн. ч., предл.-шох, м.*—палка, которой загоняют рыбу в сеть. Шсл. *Заганяй рыбу балтышом.* Лядцо Пух. (Шсл.). *См. боўт.*
●**балтыцкі**-*кая-кае*—балтийский. *Балтыцкае мора.*
●**балвахва́л**-*ла, предл.-лу, зват.-ле*—идолопоклонник. БНсл.
●**балвахвалства**-*ва, предл.-ве, ср.*—идолопоклонничество. БНсл; Нсл. 13.
●**балвахва́льскі,** -*кая-кае*—идолопоклоннический. Нсл. 13.
●**балва́н**-*ана̀, предл.-ану̀; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** истукан, идол. Шсл.; Ксл. *Балвана̀ камѐннага знайшлі.* Пустыр Сір. (Ксл.). *Хінцы дык моляцца балваном.* Ст. *Ібрагім балваны сякіраю парубаў.* Кіт. 78а9. *Балваноў завуць багамі.* Кіт. 89б3. *На стоящим болване.* Пск., Пролог 1425 г., 40. *Бьльвань, бльвань.* Слова о п. Ігор.
2. деревянный столб в переднем углу печи. Нсл. 29. *Павесь сьвітку на балване, каб прасохла.* Нсл. *Уменьш.* **балване́ц**-*нца̀, предл.-нцу.* Нсл. 29. *Павесь сьвітку на балванец, няхай прасохне.* Нсл.
3. всякий вообще столб. Нсл. 29. *На дарозе балваны стаяць.* Нсл.
●**балване́ц**-*нца̀, предл.-нцу; мн. ч.-нцы-нцоўнцом, мн. ч., предл.-нцох, м.* **1.** форма или колодочка, на которой валяют из шерсти шапки или маргелки. Нсл. 29.
2. обвал целой массой высокого берега в фарватер рэки. Цымборскі.
3.—*см. под балван 2.*
●**балва́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.* **1.** округлять деревянный столбик. Нсл. 29. *Досіць табе балваніць стаўпец.* Нсл.
2. (*перен.*)—стричь очень близко к телу волосы. Нсл. 29. *Нашто ты яго так балваніш?* Нсл.
3. привести в тупик, одурачить. Нсл. 350. *Закрычэлі ўсі на хлапца разам і абалванілі яго.* Нсл.
4. обыграть до гола. Нсл. 344. *Глядзі, яны цябе абалваняць і конікі твае палятуць.* Нсл. *Прич.* **абалванены 1.** округлённый.
2. остриженный догола. Дсл. *Палядзі, сусім аббалванены.* Дсл.
3. приведенный в тупик.

•**балва́ніцца**-*нюся-нішся, несоверш.*—столбенеть, приходить в тупик. *Соверш.*
абалва́ніцца, 1. остолбенеть, стать дураком. Нсл. 350. *Выпіў лішняе і абалваніўся.* Нсл.
2. остричься на-голо. Дсл. *Лядзіце, як я абалваніўся.* Дсл.
•**балва́нка**-*нкі-нцы, ж.*—бревно, предназначенное для шпал. Шсл. *Так воз наклаў балванак, аж конь ледзь запер да Рудзенску.* Ст.
•**балванчу́к**-*ука̀; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, перен.*—мальчишка, остриженный очень коротко. Нсл.
•**балве́е,** *безлич., област.*—светает. Вк. *См. зарае(зе), сьвітае.*
•**баль,** *балю, на балю; мн. ч.-лі-ляў, м.* **1.** бал. Нсл. 14; Шсл.; Ксл. *Ведама багаты, выдумаў баль спраўляць.* Ст.
2. пиршество(пир, Ар.). Нсл. 14; Ар. *Ніякага балю там ня было: пасядзелі людзі, пазюкалі дый разышліся.* Нсл.
3. пирушка. Ксл. *Тата пашоў на баль.* Бабінавічы Выс. (Ксл.).
•**бальдахім**-*му, м.*—балдахин.
•**балькон**-*ну, предл.-не, м.*—балкон.
•**ба́лька**-*лькі-льцы; мн. ч., род.-лькаў, ж.* —балка(брус, укрепленный концами в две противоположные стены или устои и служащий поддержкой настила-пола, потолка и др.) Шсл.; Ксл., перекладина в потолке дома или сарая, Нсл. 14. балка(в доме). НК: Очерки, 222; МГсл. *Канюшыны наклалі(ў пуні) аж пад бальку.* Ст. *Падняў пад самую бальку.* Нсл. *У нашай хаце на чатырох бальках столь.* Навікі Віц. (Ксл.).
•**бальса́м**-*му, предл.-ме, м.*—благовонное масло, вытекающее из известных дерев (бальзам, С.). Нсл. 14.
•**бальсамава́ць**-*мўю-мўеш-мўе, несоверш., перех.*—бальзамировать.
•**бальсамі́на**-*ны-не, ж.* **1.** бальзамин. Нсл. 14.
2. жидовские ягоды. Нсл. 14.
•**бальса́мка**-*мкі-мцы, ж.*—род яблоков, имеющих бальзамический вкус. Нсл. 14.
•**бальса́мны,** *-ная-нае*—бальзамический (ароматный, душистый) Нсл.14.
•**бальство**-*ва̀, ср.*—превосходство, преимущество. Гсл.
•**бальшаві́зма**-*мы-ме, ж.*—большевизм. Шсл. *Цяпер настала бальшавізма.* Ст.
•**бальшаві́к**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-і̀ча; мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—большевик.
•**бальшаві́ца**-*цы, ж.*—большевичка.
•**бальшаві́цкі,** *-кая-кае*—большевистский.
•**бальшэць,**—*см. под болець.*
•**бальшу́ха**-*ухі-усе, ж.* **1.** старшая (Ксл.) сестра в семье. Шсл. *Бальшуха гэта аднэй сабе ўсё палатно пашыла.* Ст. *Ужо бальшуха, а не працуе.* Селядцова Беш. (Ксл.).
2. великанша. Ксл. *Сьню я, што быццам бальшуха на мяне як кінецца!* Кабішча Куз. (Ксл.).
•**бальшу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват. бальшу̀не; мн. ч.-ны̀-ноў-ном-ноў-намі-нох, м.* **1.** старший брат в семье, Шсл. старший. Ксл. *Бальшун усё пахапаў, а меншым нічога не пакінуў.* Ст. *Пашлі свайго бальшуна.* Шапурава Сур. (Ксл.)
2. великан. Ксл. *Гэтага бальшуна ўсі баяцца.* Лужасна Куз. (Ксл.).
•**бальшыня́**-*ні, ж.*—большинство. Ар.; Войш. *Краі ў бальшыні палітычна нясьпелыя.* Бацьк., Но. 38-39(573-574). *У бальшыні людзі не перабіралі працаю.* Сьцяблевіч (Бацьк., Но. 1-2/437-438). *Бальшыня набірала ваду далонямі.* Рамановіч(Конадні, Но. 2,16).
•**ба́лцка-славя́нскі** —балтийско-славянский.
мовы балцка-славянскія—балтийско-славянские языки.
•**ба́лцкі**-*кая-кае*—относящийся к *"Балтам"* — балтийцам. *Балцкая мова.*
•**балю́ча,** *нареч.(к балючы)*—больно. ЗСД. 217. *I мне рабілася балюча за родных сёстраў і братоў.* Кавыль: Ростань, 39.
•**абалва́ніць,** *соверш.* **1.**(*к балваніць*)—округлить с одного конца деревянный столбик. Нсл. 29, 344. *Хораша абалваніў.* Нсл.
2. (*к балваніць 2*)—остричь близко к телу, Нсл. 29, 344. остричь на-голо. Дсл. *Абалваніў, як абгаліў.* Нсл. *Паглядзі, як ён яго аббалваніў.* Дсл.
•**балю́часьць**-*ці, ж.*—свойство по прилаг. *"балючы". Я не магу адчуць гэтага... гэтае балючасьці ад яго сьмерці. Дзьве Душы, 143.*
•**балю́чы**-*чая-чае,* **1.** больной, Нсл. 30; Ксл. тот, который болит. *Хапіў за балючы палец.* Нсл. *Балючую нагу крануў.* Пустыр Сір. (Ксл.).
2. производящий боль. Нсл. 30. *Балючая масьць.* Нсл.
•**бамба́к**-*ака̀, м.* **1.** хлопчатая бумага. Нсл. 14; БНсл.
2. ископаемое волокнистого свойства, горный лён, льняной камень. Нсл. 14.
•**бамба́кавы,** *-вая-вае*—хлопчатобумажный. Нсл. 14; БНсл.
•**бамбёнак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.*—голубь, имеющий косматые ножки. Нсл. 14.
•**бамбі̀за,** (Гсл.; Нсл.), **банбі̀за**-*зы, общ.* —увалень, Гсл. возрастной и более неуклюжий, Нсл. 14. долговязый, верста. *Ах! Які ты страшны бамбіза.* Нсл. *Один* **банбі̀зіна**-*ны, м.*—высокорослый, неуклюжий и ленивый человек. Шсл. *Вырас вялікі, як банбізіна.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).
•**бана́н**-*ана̀, предл. анѐ*—банан.
•**бананова**-*вая-вае*—банановый.
•**банбі̀за**-*іна,—см. под бамбіза.*
•**банда́р,**—*см. под бондар.*
•**бандаронак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.* —сын *"бандара".* Ар.; Нсл. 30; Ксл. *Бандаронак пабег.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.).
•**бандара́нка**-*нкі-нцы, ж.*—дочь бочаря. Ар.

•**бандароў**-*ова-ова, род.-ровага-ровае, дат.-роваму и т.п.*—бочарю принадлежащий. Ар.

•**бандарава́ць,** *-ру̀ю-ру̀еш-ру̀е*—бочарничать. Лятоўшчына Куз. (Ксл.); Нсл. 30. *См. бандарыць.*

•**банда́рня**-*ні-ні, ж.*—бочарня. Даль.

•**банда́рскі**-*кая-кае*—относящийся к бочарям или к мастерству их. Ар.

•**бандары́ха**-*ы̀хі, дат., предл.-ы̀се, ж.*—жена "бандара"—бочаря. Ар.; Даль; Нсл. 30.

•**бандары́шка**-*шкі-шцы, ж.*—дочь бочаря. Ар.

•**банда́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—бочарничать. Нсл. 30; Шсл. *Сын умее бандарыць, ня трэба прасіць людзёў, каб набілі абруч.* Ст. *См. бандараваць, бондарыць.*

•**банду́ра**-*ры-ры, ж. — бандура.*

•**бандуры́сты**-*тага, сущ.*—бандурист. БНсл.

•**бандзе́ля**-*лі-лі, мн. ч., род.-ляў, ж.* **1.** головная девичья повязка. Гсл.; Нсл. 14.

2. опояска из ленты. Гсл.; Нсл. 14.

•**бандзе́лька**-*лькі-льцы, уменьш. к бандзеля 1,2. Аксамітная бандзелька.* Нсл. *Бандзелькаю падперазаўся.* Тм.

•**банковы**-*вая-вае*—банковый.

банковы дом—банкирская контора.

•**ба́нка**-*нкі-нцы, ж.*—банк.

гаспадарствавая банка—государственный банк.

ралейная банка—сельскохозяйственный банк.

дысконтава-пазычная банка—учётно-ссудный банк.

прамыслова-тарговая банка—торгово-промышленный банк.

•**банке́т**-*ѐту, предл.-це, м.*—пирушка, (Дсл.) пиршество. Нсл. 15. *Даў банкет на ўвесь сьвет.* Нсл. 15. *Адным банкетам два вясельлі адправіў.* Тм. *Казала бочачка, стоячы ў клеці: Калі мяне ня вып'еце на вясёлым банкеце, сама выкачуся на парэ, разальлюся на дварэ.* Нсл.

голы банкет—баня, Нсл. 15. пребывание в бане. НК: Очерки, Но. 613. *Просім на голы банкет.* Нсл. *Уменьш.* **банкецік**-*ка.* Нсл. 15. *Банкецікі не давядуць да дабра.* Нсл.

•**банке́та**-*ты*—банкет. НК: Очерки, Но. 613.

•**банкетава́ць**-*ту̀ю-ту̀еш-ту̀е, несоверш.* —задавать пиры, угощать на славу (посещать пиры, С.). Нсл. 15. *Змоладу банкетавалі, а пад старасьць жабракамі сталі. Послов.* Нсл.

•**банке́тнік,** (Нсл. 15)-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** участник в пиршестве.

2. охотник до пиров. Нсл. 15. *У банкетнікаў ніколі няма работы.* Нсл.

голы банке́тнік—банный посетитель. НК: Очерки, Но. 613.

•**банке́тніца,** (Нсл. 15)-*цы-цы, ж.*—участница в пиршестве.

2. охотница до пиров. Нсл. 15.

голая банкетніца—банная посетительница. НК.: Очерки, Но. 613.

•**банке́тнічаць**-*аю-аеш-ае*—быть *"банкетнікам"*, пировать. Нсл. 15. *Добра таму банкетнічаць, у каго ёсьць усяго ў запасе.* Нсл.

•**банке́тны**-*ная-нае*—относящийся к пиршеству. Нсл. 15. *Банкетныя госьці.* Нсл.

•**банке́цік,**—*см. под банкет.*

•**банкі̀р**-*ра̀, предл.-ру̀, зват. банкі̀ру; мн. ч.-ры̀-роў-ром-роў-рамі-рох, м.*—банкир.

•**банкі̀рскі**-*ая-ае*—банкирский.

•**банкрутава́ць,** *-у̀ю-у̀еш-у̀е, несоверш.* —становиться банкротом. *Соверш.* **збанкрутава́ць**—обанкротиться.

•**банкруце́лка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** женщина банкрот.

2. плутовка, особенно в играх, Нсл. 15. злостная женщина банкрот. *Банкруцелку ня можна прымаць да гульні; яна ўсе круце.* Нсл.

•**банкруце́лства**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.* **1.** банкротство.

2. плутовство, Нсл. 15. злостное банкротство.

•**банкруце́ль**-*цяля̀, предл.-цялю̀, зват.* **1.** банкрот. Нсл. 15.

2. бессовестный должник, употребляющий разные извороты к неплатежу. Нсл. 15.

•**банкру́ціць**-*учу-уціш-уце, несоверш., перех.* —плутовать в денежных и других отношениях; плутовски обращаться с чужими вещами. Нсл. 15. *Ты заўсёды банкруціш.* Нсл. *Соверш.* **збанкру́ціць.** Нсл. *Збанкруціў імне маё добрае.* Нсл.

•**банкру́ціцца**-*учуся-уцішся, несоверш., возвр.* **1.** приходить в разорение по торговому промыслу, Нсл. 15, терять доверие всех. Нсл. 15. *Соверш.* **збанкруціцца.** Нсл. 15. *Збанкруціўся, ніхто яму ня вера.* Нсл.; Бясл.

•**банкру́цтва**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—банкротство. Ар.

•**ба́нька**-*нькі-ньцы, ж.* **1.** цилиндрическое колесико, которым что-л. прикрепляется, Янк. I. кольцо железное или медное у збруи, калитки и на др. местах, или надеваемое на что-л. для прикрепления. Нсл. 15.

2. плоское кольцо для укрепления шейки косы на рукоятке. Асінава Аз. (Ксл.); Шсл. *На касьсё ня лезе банька.* Ст. *Баньку ў каваля папрашу, новую касу асаджавацьму.* Янк.I.

3. большое металическое кольцо(в двери или в стене). Гсл.

4. вообще металическое кольцо хозяйственного значения.

5. валек со сквозной дырочкой сверху вниз, прикрепленный к обручу верхнего жернова. НК: Очерки, 327.

6. шпора. Гсл.
7. (*мед.*)—кровососная банька, Ар. кровопускательный рожок. Нсл. 15. *Банькамі пусьцілі кроў.* Нсл.
8. (*ирон.*)—кольцо. Юрсл. *Усі палцы ў баньках — як жа за граблі ўзяцца.* Юрсл.
•**ба́нечка**-*чкі-чцы, уменьш. к банька 1, 2, 3, 4, 5.* Нсл. 14.
•**ба́нькі**-*нькаў(-нек), единств. ч. нет., презр., перех.*—глаза. Нсл. 15. *Пратры свае банькі.* Нсл.
•**бапты́зма**-*мы-ме, ж.*—баптизм.
•**баптыс́тая**-*ае*—баптистка.
•**баптыс́ты**-*тага, сущ.*—баптист.
•**баптыс́цкі**-*кая-кае*—баптистский.
•**бародаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—бородавка. Ар.; Шсл.; Раст: Северск. 87; БНсл. *У Зьмітры на руках адны барадаўкі.* Ст. *Калі б сем столак зямлі й нябёс забраліся і ў той лятарні іх паставілі,.... так веле яе знаці, як на чалавечым відзе знакі або барадаўкі.* Кіт. 118б2.
•**барон**-*она, предл.-ону, зват.-оне, м.*—барон.
дзяржава барона—земельное владение барона.
•**барабошка**-*шкі, общ.*—женщина или мужчина, говорящий скоро. Ельн. (Дсл. 22).
•**барада́**-*дѝ; мн. ч.-дѝ,* **1.** борода. Ар. *У іх барадах яснасьць мая Божая.* Кіт. 13а12. *Дзіравая барада, поговор.*—говорится о том, кто, кушая, проливает. Ар.
2. несколько несжатых колосьев, оставляемых на поле в знак окончания жатвы, Ксл. также песня по этому поводу. *Жнеі ўжо пяюць бараду.* Мазалава Куз. (Ксл.).
•**барада́ты**-*тая-тае*—бородатый. Ар.
•**баразна́**-*нѝ; мн. ч. барозны-зён, ж.*—борозда. Ар.; Раманаўка Сян. (Ксл.); Шсл.; Вят., Вост. (Даль); Гсл.; Нсл. 31. *Ідзі ты баразною, не тапчы градаў.* Ст. *Стары вол баразны ня псуець. Послов.* Ар.;Нсл. *Уменьш.* **баразёнка**-*нкі-нцы.* Ар.; Шсл. *Выжні пайдзі баразёнку.* Ст.
•**баразьнíць**-*ню, несоверш.*—проводить борозды, (Ксл.) бороздить. БНсл. *У нас зямля нізкȁя — заўсёды надабе баразьніць жыта.* Хацімшчына Куз. (Ксл.).
•**бара́н**-*анȁ, предл.-анѐ, зват.-ȁне; мн. ч.-ны-ноў-ном-ны-намі-нох, м.* **1.** баран. Нсл. 15; Ксл.
2. овечья кожа с шерстью, Нсл. барашек. *На кажусе просты баран, але сам сабе пан. Послов.* Нсл.
3. выделанная баранья кожа без шерсти, сафьян. Нсл. 15.
4. вид рубанка с ручками по концам для работы в двоем. Ксл. *Бараном габлявалі да вечара.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).
5. барометр. Ксл. *Глянь, ля школы барана павесілі.* Лоўжа Сір. (Ксл.).
6. инструмент березовые прутья гнуть, необходимый при сплаве барок. Дсл.
7. баба, которой вбивают сваи в землю. Нсл. 15.
8. отрезок колоды, которым забивается клин во время выжимания постного масла на ручных маслобойнях. Шэптава Бельск. (Дабрсл.)
9. первый знак зодиака, соответствующий мес. марту. Нсл. 15.
10. бекас. Высачэрт Парэцк. (Дсл.)
•**баранок**-*нкȁ, предл.-нкѝ, мн.ч., дат.-ком, мн.ч., вин.-кі, мн. ч., предл.-кох,* **1.** молодой баран. Ксл. *Задушылі ваўкі баранка.* Зайкава Меж. (Ксл.).
2. малый болотный бекас. Шсл. *Слухай: дзікі баранок мяркеча.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).
•**баранчык**-*ка, уменьш.(к баранок)*—барашек. *Рэжуць баранчыка.* (Косіч 31).
•**баранок**-*нкȁ, предл.-нкѝ; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** рогулька в прялке. Ксл. *Суседзе, зрабі ты мне баранок у прасьніцу.* Вяжышча Беш. (Ксл.)
2.—*см. под баран.*
•**барана́**-*нѝ, мн. ч.-нѝ, ж.* **1.** борона. Шсл. *Вось конь слабѝ — і бараны не пацягне.* Ст. *См. скарада.*
2. всякий громоздкий предмет, занимающий большое место в избе, напр. скамейка для сиденья, столярная скамейка и проч. Шсл. *Выкінь ты гэту барану вон, хай тут не замінае.* Ст.
•**баранабы́к**-*ыкȁ, предл.-ыкѝ; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-кȁмі-кох, м.*—овцебык. ЗТ.(БНсл.).
•**баранарог**-*ога, предл.-озе, м.*—криоцерос. НТС.
•**баранавалок**-*ока, предл.-оку, зват.-оча, област., м.*—несущий работу по бороньбе. Шсл.; Ар. *См. скарадзьбіт. Падрос хлапчук — і ё баранавалок.* Ст.
•**баранава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к баранаваць), област.*—бороньба. Шсл. *Якое тваё баранаваньне — нічога ня варта.* Ст. *См. скарадзьба.*
•**баранава́ць**-*нѝю-нѝеш-нѝе, несоверш., перех., област.*—боронить. Шсл. *Паедзем баранаваць грэччын.* Ст. *См. скародзіць. Соверш.* **забаранаваць**—заборонить. Шсл. *Забаранаваў ячменю ганьке.* Ст. *Соверш.* **пабаранаваць,** *област.*—поборонить. Шсл.
•**бара́нек,** *предл.-ньку, м.*—кружек свитый из лозы, для связки бороны и укрепления зубьев. Нсл. 15. *Прыгатаваць бараньқаў на скароды.* Нсл.
•**бара́нец**-*нца, предл.-нцу, м.*—растение, употребляемое против падучей болезни. Нсл. 22.
•**бара́ніна**-*ны-не, ж.*—мясо барана, баранин. Ар.
•**бараніць**-*ню,бароніш-не, несоверш., перех.* **1.** защищать, Ар.; Растсл.; МГсл.; Шсл.; Нсл. 31; Ксл. оборонять. *Што там дзеецца, няхай Бог бароне.* Нсл. 133. *Калі хто без пакаяньня памрэць, Пане Божа, барані, горай магільнай мукі нет.* Кіт. 5164. *Я ня буду цябе бараніць.* Раіны Аз. (Ксл.). *Соверш.* **абараніць**—защитить(оборонить, Ар.), Шсл.; Ар.

Соверш. **убараніць**—защитить(оборонить, С.) Шсл. *Ледзь убаранілі каноплі ад вераб'ёў.* Ст.
2. (воспрещать, Ар.; Гсл.), запрещать, возбранять. Ар.; Гсл.; Нсл. 31. *Ты бы й цяпер ей браці таго дзерава не бараніў.* Квятк. 150. *Я табе не бараню сюдэй хадзіць.* Ар. *Поп бароне хадзіць на ігрышча.* Нсл. *Хлеба-солі не бараню табе.* Нсл. *Соверш.* **забараніць**—запретить. Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 160. *Ані Пан Бог забараніў, ані дазволіў, і прарок таго ня чыніў, і людзём не бараніў, ані дазваляў — то ест мэкруг. (заб., няма грэху).* Кіт. 68613. *Забаранілі на атаве пасьціць.* Ст. *Прич.* **забаронены** —запрещенный. Ар.; Шсл. *Сяголета Глушня луг забаронена.* Ст.

разбароневаць-*нюю-нюеш-нюе; повел.-нюй-нюйма, несоверш., перех.*—разводить дерущихся. Шсл.; Ар. *Пачаў іх разбароневаць, дык яны яму надавалі.* Ст. *Соверш.* **разбараніць**—развести дерущихся. Гсл.; Ар.; Шсл.

•**бараніцца,** *несоверш., возвр.*—защищаться, обороняться. Ар.; Гсл.; Шсл. *Барысе, сам бараніся. Послов.* Ст. *Ліст князя маець прынесьці, чым бы ся Сенька бараніці меў.* Гордз. Ак. XУII, 3. *Соверш.* **абараніцца** —оборониться, защититься. Ар.; Шсл. *Ледзь абараніўся ад сабак.* Ст. *Соверш.* **адбараніцца**—защититься, оборонится. Шсл. *Ад бабы не адбаронішся.* Дсл. *Ледзь адбараніўся ад ваўкоў.* Ст. *Соверш.* **убараніцца**—защититься. Шсл. *Не ўбараніцца ад мышэй.* Ст.

•**баранькоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—баранья шапка. Ксл. *Купіў шапку-баранькоўку.* Замошша Сян. (Ксл.).

•**баранькавы(бараньковы,** Ксл.)-*вая-вае, прилаг.(к бараранькі)*—мерлушковый. Нсл. 15. *Хутра баранькавае.* Нсл. *Бараньковы кажух апрануў.* Беліца Сян. (Ксл.).

•**бара́нькі**-*каў, мн. ч.*—мерлушки. МГсл.; Нсл. 15. *Гэткія бараньki толькі паном насіць.* Нсл. *Хомачка цярэбе ў руках абадраную, з аблезлымі штучнымі баранькамі, шапку.* Гарэцкі: Песьні, 56.

•**баравік**-*іка̀, предл.-іку̀; мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** белый гриб. Ар.; Ст.; Нсл. 31; Шсл.; Ксл. *Грыбок на бок, баравік едзе. Послов.* (Нсл.)—чин чина почитай, а младший на край. *Лу̀чыў на гняздо баравікоў, дык як відзіш кошык набраў.* Ст. *Мы пойдзем у лес у баравікі.* Шумкі Сян. (Ксл.).
2. медведь живущий собственно по борам. Нсл. 31.
3. дух живущий по поверью в бору. Нсл. 31.

•**баравіковы,** -*вая-вае*—принадлежащий (или относящийся, С.) к белому грибу. Шсл.; Ар. *Баравіковы й карэнь добры.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**баравіна**-*ны, ж.*—вереск с другими травами в хвойном лесу; служит пастбищем. Шсл. *Каравы пагналі на баравіну.* Ст.

•**баравінка**-*нкі-нцы, ж.*—хвойная рощица. Ксл. *Прыгожая ягоная баравінка.* Б. Летцы Куз. (Ксл.).

•**баравіца**-*цы-цы, ж.*—род травы. *І баравіца! У лесе на нізкіх месцах расьцець, пад хвоямі.* Капыловіч: Хлеб.

•**баравы**-*вя̀я-вое*—растущий в бору. Шсл. *Сьсек баравую бярэзіну.* Ст. *Яму ані шум баравы*—он и ухом неведет. Будслаўе.

•**барэткі**-*так(одна барэтка)*—дамские полуботинки. Ксл. *Барэткі цісну̀ць нагу.* Навікі Віц. (Ксл.).

•**ба́рбар**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч.-ры-раў, м.*—варвар. БНсл.

•**барбара**-*ры-ры, ж.*—жердь для прикрепления плотов у берега. Калупайла.

•**ба́рбарскі**-*кая-кае*—варварский. БНсл.

•**ба́рбарства**-*ва, ср.*—варварство. БНсл.

•**барбары́зма**-*змы-зьме, ж.*—варваризм.

•**барда́**-*ды̀, ж., област.*—тупой топор. Ксл. *Не сякіра твая, а барда — нічога не сячэць.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**бардады́м**-*ма, предл.-му, зват.-ме, м.*— (очень высокий человек С.), верзила. Гсл.

•**бардзе́й, барджэй, баржджэй,**—*см. под бордза.*

•**барзабага́ты,** -*тая-тае*—скорообогащающийся. Нсл. 31. *Хто хоча быць барзабагатым, борза страціць на тым. Послов.* Нсл.

•**барзьдзіць,** *барждж*у̀*-дзіш-дзіць,* **1.** спешить, торопиться. Барс., Лепел. *Барзьдзіць да аўтара.* Юхн.(Узгоркі). *Соверш.* **пабарзьдзіць**—поспешить. *У сьвятыні абачыў вас, дый да дому пабарзьдзіў.* Юхн.(Узгоркі).

•**барка́н**-*у, м.*—забор из еловых сучьев. Ксл. *На гародзе заваліўся баркан.* Кабішча Куз. (Ксл.).

•**барка́на**-*ны-не, ж.*—морковь. Ксл. *Мая ты свацьця, якая ж у мяне сёлета баркана ўрадзіла.* Марынчына Сір. (Ксл.).

•**барку́н**-*уну̀, предл.-унѐ, м.*—донник(трава), Гсл.; Верас; БНсл. люцерна серповидная. Верас.

•**барку́н жоўты**—донник жёлтый. Верас.

•**барлёчы,** (Ксл.), **барля́чы**-*чаў(один* **барля́ч)**—женские ботинки на пуговицах, Шсл.; Вішнева Вал. грубые женские башмаки. Ксл. *Цісну̀ць на назе барлячы.* Дукорка Сьміл. (Шсл.). *Барлёчы ўлетку мала хто носе.* Заронава Куз. (Ксл.).

•**барля́ць,** *област.* **1.** переливать, взбалтывать. Ксл. *До табе барля̀ць крупеню!* Пустыр Сір. (Ксл.).
2. без толку работать. Ксл. *Ён зямлі ня ўмее араць, а толькі барляць.* Мокавічы Чаш. (Ксл.).

•**барлі́на**-*ны-не, ж.*—род речного судна. *Барліна падымала да 50 тыс. пудоў збожжа.* Віцьбіч(Бацьк. Но. 49-50/435-436).

•**барнады́н**-*ы̀на, предл.-ы̀ну, предл.-ы̀не, м.*—бернардин, монах римско-католического ордена св. Бернарда. Нсл. 41.

•**барнады́нскі,** *-кая-кае*—бернардинский. *Нсл. 41.*

•**барса́ньне**-*ня-ню, ср., отгл. имя сущ. к барсаць.*

•**барса́ць**-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш., перех.*—продевать завязки в ушки лаптя, Ар.; Шсл.; Гсл.; Ксл. укреплять(лапти, С.) оборою. Нсл. 16. *Ня ўмее яшчэ лапця барсаць.* Белае Пух. (Шсл.). *Барсаць лапці, кавярзьні.* Нсл. *До табе барсаць лапці!* Лужасна Куз. (Ксл.). *Соверш.* **абарсаць**—продеть завязки в ушки лаптя. Шсл. *Абарсаю лапці ды буду абувацца.* Белае Пух. (Шсл.). *Соверш.* **забарса́ць**—продеть шнурок в лапоть, Гсл. затянуть *"абору"* в лапоть. Нсл.; Ар.;Нсл. 159; Ксл. *Забарсай аборы ў лапці.* Зямковічы Сян. (Ксл.). *Ня ўмееш ты забарсаць лапця.* Ст. *Прич.* **забарса́ны** —продеты *"аборы"* сквозь верхние дырочки лаптя. Нсл. 159; Ксл. *Аборамі забарсаны лапці.* Нсл. *Соверш.* **разбарса́ць** —вытянуть из лаптя *"аборы"*. Шсл. *Разбарсай свае лапці: яны ўжо патапталіся.* Ст.

выбарсаць, *соверш.*—вытянуть из лаптя *"аборы"*. Шсл. *Выбарсаў патаптаны лапаць.* Белае Пух. (Шсл.). *Прич.* **выбарсаны (лапаць)**—с вытянутыми *"аборамі"*. Шсл. *Валяецца выбарсаны лапаць.* Белае Пух. (Шсл.).

•**барсу́к**-*ука, предл.-уку; мн. ч.-кі-коў-комкі-камі-кох, м.*—барсук.

•**барсукоў**-*ова-ова*—барсучий. Шсл. *Знайшлі барсуковую нару.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.).

•**барсьні́,**(*мн. ч.*)-*нёў-нём, предл.-нёх*—кожаные лапти. Ксл. *Я пашыў сабе навыя барсьні.* Чарніца Лёз. (Ксл.).

•**баршчовы(колер)**—цвет раскаленного железа. Юхн.

•**баршчоўка**-*ўкі-ўцы, ж., раст.*—кислица. БНсл.

•**баршчэ́ўнік**-*іка, предл.-іку, м., раст.*—медвежая лапа, борщ, употребляется в западных и южных областях Великолитвы (Белоруси), вместо свекольника в щи. Нсл. 31.

•**бартава́ць**-*тую-туеш-туе; повел.-туйтуйма, несоверш., перех.*—вынимать паз в бревне. Шсл. *Бартуюць бярвеньне на хату.* Ст.

•**барту́ль**-*уля, предл.-улю; мн. ч.-лі-лёў-лёмлі-лямі-лёх, м.*—насекомое, гнездящееся в коре дерева. *Каб насадзіць (на кручок вуды) лове ў садох бартулёў.* НК.: Очерки, 510.

•**барузьдзі́ць**-*джу-дзіш, несоверш.*—бредить, плести вздор. Ксл. *Ён п'яны доўга барузьдзіў, пакуль заснуў.* Баравыя Куз. (Ксл.).

•**барця́ны**-*ная-нае*—бортевой. Нсл. 31. *Барцяны прыпас.* Нсл.

•**барцяві́к**-*іка, предл.-іку; мн. ч.-кі-коў-комкі-камі-кох, м.*—медведь, лакомый до бортевого мела и очень опасный для бортевых пчел. Нсл. 31. *Бяда, калі барцявік унадзіцца.* Нсл.

•**бары́ла**-*лы, общ.* **1.** боченок, (Ксл.) мерою в 3 ведра и более. Нсл. 16. *Уменьш.* **бары́лка**-*лкі-лцы*—боченок. Міх.; Растсл.

•**бары́лачка**-*чкі-чцы, уменьш.*(*к барылка*) —боченочек, не более как с полведра. Нсл. 16.

2. (*перен.*)—толстяк. Ксл. *З гэтым барылаю ня думай доляцца.* Азярэцк Сян. (Ксл.).

•**бары́ліца**-*цы-цы, ж.*—порядочный боченок. Нсл.16. *Выкаці барыліцу гарэліцы.* Нсл.

•**бары́лка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** цилиндрик около вершка длиною, вставляемый в *"шратаўніцу"*, через который всыпается в *"шратаўніцу"* и высыпается из нея дробь. НК: Очерки, 528.

2. каждая из двух частей сегёлки, в ушки которых протягивается чересседельник. Міх.

3.—*см. под барыла.*

•**барыльца**-*ца, ср.*—боченочек. Растсл.

•**бары́ш**-*шу, м.* **1.** угощение после обмена или продажи(или заключения сделки, С.) Ар.; Шсл. *Давай за каня сто рублёў і барыш твой.* Ст. *Лепш за дзякуй молат зьбі, а барышоў ты ня пі.* Песьні, 81.

2. угощение при сватанье невесты. Шсл. *Сваты прыехалі барыш піць.* Ст.

•**ба́рышнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —свидетель при продаже, обмене и при найме работника. *Сьветкі пры куплі каня і пры найме работніка (званы) барышнікамі.* Гордз. Ак. XYII, стр. XXXY. *Пры куплі або мене маюць барышнікі, людзі добрыя, веры годныя.* Стт. 486.

•**барышы́**-*шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, мн. ч.*—угощение по случаю заключения сделки, Гсл. угощение после обмена, продажи или уступки чего-л. Нсл. 31; Гсл. *Барышоў трэба запіць.* Нсл. *Пакуль тыя барышы, у бабы ня стала душы. Послов.* Нсл. *Мае барышы, ды на твае грошы. Послов.* Нсл. *Зь цябе, браце, надабе барышы.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *См. барыш.*

•**бас**-*са, м.*—бас.

•**басоль**-*лі, мн. ч., род.-ляў, ж.* контрабас. Ксл. *Хто грае на басолі, у таго няма ні хлеба, ні солі.* Пустыр Сір. (Ксл.).

•**басота**-*оты-оце, ж., собир.* **1.** босяки, (Ксл.; БНсл.), хулиганы. Гсл. *Усякая басота а галота хоча камандаваць.* Ст.

2. босяк; оборванец. *Басота ты!* Ст. *Чыстая басота ты!* Новае Сяло Беш. (Ксл.). *Там — пашел, а ён басота!* С. Музыка, 203.

•**басанож,** *нареч.*—на босу ногу(без чулок, С.). Ар.; Ксл. *Абуў боты ды басанож, дык усёроўна сьцюдзена.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Рэха басанож бяжыць па лесе.* Лойка: Л. Песьня. *См. галоступкам.*

•**басатва́**-*вы́, собир.*—босяки, хулиганы. *Знайшоў па сабе басатву.* ЗСД 76. *См. басота.*

•**ба́саваць**-*сую-суеш-суе, несоверш.*—шалить, резвиться, беситься. Нсл. 16. *Досіць табе басаваць.* Нсл. *Соверш.* **збасаваць, 1.** разбить, шаля; испортить. Нсл. 195. *Збасавалі талерку.* Нсл.
2. убить, Нсл. 195. сжить со света, извести. Гсл.

•**басава́ць**-*сую-суеш-суе; повел.-суй-суйма, несоверш.*—петь(говорить, С.) басом, Нсл. 16; Ксл. басить. *Хораша басуе.* Нсл. *Два музыкі стараюцца скупіцца, стаць да пары: адзін ізь іх ізь лепшым навытыраньням дзяржыць вярхі, а другі, пачынаючы, прыкладам толькі басуе.* НК: Дудар 191. *Ён ужо ў царкве не басуе.* Сянно (Ксл.).

•**басавікі**-*коў-ком, мн. ч., предл.-ках,* —туфли. Ксл. *Абуй мае басавікі.* Астровы Сір. (Ксл.).

•**басэтля**-*лі-лі, ж.*—контрабас. Шсл.; Нсл. 16; Ар.; МГсл.; Ксл. *Музыка з басэтляю была.* Нсл. *Грае на басэтлю, аж равець.* Ст. *Мірон купіў сабе басэтлю.* Вярхоўе Беш. (Ксл.).

•**басе́ць**-*ею-ееш-ее, несоверш.*—становиться босяком. *Соверш.* **абасе́ць**—обосячиться, Ксл. стать босяком. *А мой мілы абасеў — ля чужых дзевак сеў.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).

•**басі́сты**-*тага,* **1.** певчий, поющий басом. Нсл. 16. *Наш басісты як крыкне, аж вокны трасуцца.* Нсл.
2. музыкант, играющий на басах. Нсл.

•**Ба́скі**(*един.* **Баск**-*ска*), *предл.-ску, зват.-сча, ж.* **Басчанка,** *мн. ч., род.-анак*—Баски, народ северной Испании.

•**бастоліць,** *-лю-ліш-ле, несоверш., перех.* —бить нещадно. Нсл. *За што ты яго бастоліш так?* Нсл.

•**баство**-*ва, ср.*—божественное естество, Гсл. божество.

•**бастысь**-*ыся, предл.-ысю, зват.-ысю; мн. ч.-сі-сёў-сём, мн. ч., предл.-сёх, м.*—шляющийся, здоровый, но ни к чему неспособный парень, Ксл. лодырь. *А гэты бастысь чаму нічога ня робе?* Спаскае Сір. (Ксл.).

•**басьця́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к басьцяцца)*—скитальчество. Гсл.

•**басьця́цца**-*яюся-яешся, несоверш.*—(шляться, Ксл.), бродить, МГсл.; Ксл. скитаться, бродяжничать. Гсл. *Што ты бязь дзела басьцяешся.* Рыбчына Сір. (Ксл.).

•**басьці,**—*см. под босьць.*

•**басьціся,**—*см. под босца.*

•**Башкіры,** (*один* **Башкір**)-*оў-ром*—башкиры, один из народов СССР.

•**башла́к**-*ака, предл.-аку, зват.-ача; мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-ках, м., област.* —барышник; мошенник. Растсл.

•**батоўе**-*уя, предл.-ую, ср.*—свекольные стебли с листьями при них. *Насячы сьвіньням батоўя.* Сянно (Ксл.). *Ср. бацьвіньне. Уменьш., ласкат.* **батовейка**-*ка, предл.-ку, ср.*—свекольные стебли с листьями при них. НК.: Очерки, 420.

•**бата́ля**-*лі-лі, мн. ч., род.-ляў, ж.* **1.** баталия, битва, сражение.
2. свалка, драка, крик в большом споре. Шсл. *Бабы баталю паднялі на ўсе сяло.* Ст.

•**бата́нік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—ботаник.

•**бата́ніка**-*ікі-іцы, ж.*—ботаника.

•**бата́ніка**-*цы-цы, ж.*—ботаник(женщина).

•**батаніцкі**-*кая-кае*—ботанический.

•**батава́ць**-*тую-туеш-туе; повел.-туй-туйма*—роптать. Янк. I. *Кінь батаваць на іх.* Янк. I. *Я ўсе на Мар'ю гавару а батую, што к сыну ня едзе.* Тм. *Батавала, што сьмяюцца.* Тм.

•**батава́цца**-*туюся-туешся, област.*—возиться. Растсл.

•**батле́йка**-*йкі-йцы, ж.*—вертеп. Шэйн, 121. (Сборник Отд. рус. яз. и слов. Акад. Наук, т. 72)

•**батлейкавы**-*вая-вае*—вертепный.

•**бату́рства**-*ва, ср.*—зверство. МГсл.

•**баты́ст**-*сту, предл.-сьце, м.*—батист.

•**баты́ставы**-*вая-вае*—батистовый.

•**бавоўна**-*ны-не, ж.*—хлопок(волокно семян хлопчатника, С.) Ксл.; Ар. *Купі бавоўны хунты два.* Шуміліна Сір. (Ксл.). *См. баваўна, баўна.*

•**бава**-*вы-ве; мн. ч., род.-ваў, ж.* **1.** забава, развлечение детей и для детей, в самом раннем детском возрасте, когда у дитяти начинает розвиваться некоторая самостоятельность действий и мышления, НК: Игры, Но. 1,стр. 30; Бабы, Но. 5. развлечение. Гсл. *Дзяціныя бавы.* НК: Игры 22.
2. замедлившееся отсутствие, НК: Игры, Но. 1. замедление, Гсл.; Нсл. 11. промедление. *За баваю аднаго дурня і наша праца прапала.* Нсл. *Зьнібее сэрца й да працы гукде, бо наша бава надаець сораму.* МГсл., перадмова, III.
3. провождение времени, или занятие, легкое и приятное, забава, потеха. Нсл. 11. *Зь ім не вялікая бава...* Нсл. *Уменьш.* **баўка**-*ўкі-ўцы*—времяпровождение. МГсл.
4. обман, обаяние, (Гсл.) прельщение. Нсл. 11. *Знаю вашы бавы.* Нсл.

•**бавароwы**-*вая-вае*—баварский. НК: Очерки, 69; Пит. Но. 17. *Баваровае піва.* НК: Очерки, 69.

•**Бава́ра**-*ры-ры, ж.*—Бавария — государство, входящее в состав Немецкой Федеративной Республики.

•**ба́ваўна**-*ны-не, ж.* **1.** хлопчатая бумага, (*устар.*) Нсл. 11, хлопок, Гсл. хлопчатник. *См. бавоўна.*
2. волокно из хлопка, вата. Нсл. 11. *Коўдра баваўнаю падаслана.* Нсл. *Каптан баваўнаю насьціланы.* Тм.
3. хлопчатобумажная пряжа.

•**бавауня́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** хлопчатобумажная ткань. Нсл. 11. *Бавауняикаю падбіта камізэлька.* Нсл.
2. хлопчатобумажное одеяло. Нсл. 11. *Накрыўся бавауняикаю.* Нсл.
•**бавауня́ны**, *-ная-нае*—хлопчатобумажный, (Гсл.) ватный. Нсл. 11. *Камізэлька бавауняная.* Нсл. *Прадзіва бавауняное.* Тм.
•**бавауні́к**-*іка̀, предл.-іку̀, м., бот.*—хлопчатник. БГсл.
•**ба́веньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к бавіць 1,2,3; бавіцца 1,2. За малой патрэбаю, а толькі бавеньня было.* Нсл. 11. *А другі голас спрабаваў шаптаць тады яму, што ня ўсё ж і адзінота, кнігі й думкі, што трэба нейкага іншага, агульнага зь людзьмі й вясельшага бавеньня.* Дзьве Душы 94.
•**баві́ла**-*лы, общ.* **1.** медлительный человек. Нсл. 11. *Бавіла дурны, як пашоў, дык і забавіўся.* Нсл.
2. кунктатор.
•**ба́віць**-*ўлю-віш-ве; повел. бау̀, бау̀ма, несоверш., перех.* **1.** доставлять развлечение, НК: Игры, Но. 1. забавлять, развлекать, НК: Бабы, Но. 5. забавлять, утешать, Нсл. 11. развлекать. Гсл. *Бау̀, пакуль я прыду.* Нсл. *Чаму ня бавіш дзецяняці?* Гсл. *Соверш.* **паба́віць, а)** развлечь, утешить на некоторое время. Нсл. 11. *Пабаў яго, пакуль я прыду.* Нсл. **б)** занять(развлечь на некоторое время, не дать скучать, **С.**). Нсл. 421. *Пабаў госьця картамі.* Тм.
2. мешкать, медлить, Гсл. мешкать. Вят., Вост. (Даль). *Пан доўга бавіў, пакуль заплаціў грошы.* Гсл.
3. задерживать в ожидании(чего-л., **С.**), занимать, Гсл.; Нсл. 11. задерживать. Вят., Вост. (Даль.). *Ня бау̀ ты мяне.* Нсл. *Цэлы тыдзень бавіш мяне ні за тым, ні за сім.* Нсл.
4. (*да сябе*)—манить, подзывать. *Аршовы музьзін(араб., азанчы, гука̀ннік на малітву) ночы азан (араб., гука̀ньне на малітву) пяючы, мяне бавіў да сябе.* Кіт. 1196Z.
5. адбавіць, *соверш.*—отбыть угощением. Нсл. 359. *Гаворкамі нас не адбавіш.* Нсл. *Прич.* **адбаўлены**—отбытый умеренным угощением. Нсл. 359. *Нічым адбаўлены нашы госьці.* Нсл. *Несоверш.* **адбаўляць**—отбывать угощением.
заба́віць, *соверш.* **1.** развлечь, утешить, Нсл. 11. развлечь(игрой) ребенка. Гсл. *Забаў дзяцё.* Нсл. *Каб дзяцё чым забавіць, дык ня плакала б.* Ст.
2. задержать чем-л.(разговорами). Гсл. *Ты мяне забавіў, а мне няма калі.* Нсл. 11. *Прич.* **забаўлены**—задержанный(чем-л., **С.**) замедленный. Нсл. 158. *Забаўлены пасланец.* Нсл.
3. (*пад сябе*)—взять, присвоить себе. Гордз. Ак. XVII, 524. *Забавіў мі гарод мой.* Тм. 91. *Па сьмерці айца нашага ўсі статкі дамовыя пабраў і пашню... пад сябе забавіў.* Тм. 7.
Соверш. **набавіць, 1.** занять(вдоволь, **С.**), повеселить, позабавить. Нсл. 298. *Набавіў нас перазь вечар.* Нсл.
2. надбавить. *Набавіць цану.*
3. налить с излишеством какую-л. жидкость. Нсл. 298. *Набавіць жывот квасам.* Нсл. *Прич.* **набаўлены**—налитый с излишеством. Нсл. 298. *Набаўлена вады.* Нсл. *Страва набаўлена вадою.* Тм. *Несоверш.* **набаўля́ць**-*яю-яеш-яе*—наливать с излишеством какую-л. жидкость. Нсл. 298. *Не набаўляй вады ў капусту.* Нсл.
перабавіць, *соверш.* **1.** переманить. *А я тую дзяўчынаньку к сабе перабаўлю.* Из песни.
2. переправить чрез реку(озеро, море, гору, **С.**). Нсл. 397. *Перабаўляць, перабавіць вазы, тавар пераз раку.* Нсл.
3. пережить кое-как, Нсл. 397. перебиться. *Перабаўляем, перабавілі дзякуй Богу сваім хлебам зіму.* Нсл.
перабаўляць, *несоверш. к перабавіць 1,2,3.*
прабавіць, 1. провести(время, **С.**) Нсл. 519. *Прабаўляем, прабавілі зіму чым Бог даў.* Нсл.
2. промедлить. *Прабавіў шмат часу за табою.* Нсл. 11.
прабаўляць, *несоверш.(к прабавіць 1)*—проводить(время, **С.**) Нсл. 519. *Прабаўляем час ні за тым, ні за сім.* Нсл.
•**ба́віцца**, *баўлюся, бавішся,* **1.** забавляться, Нсл. 11; МГсл; Ар. развлекаться(о детях, самого раннего возраста), НК: Игры., играть, забавляться. Ксл. *Чым бы дзяцё ні бавілася, абы ня плакала.* НК: Игры.
2. *Дзеці бавяцца. Як малы̀ ўсяроўна, бавіцца зь дзецьмі.* Ст.
3. медлить, опаздывать, НК: Бабы, Но. 5. медлить (Дсл.) отсутствием, НК: Игры, Но. 1. мешкать, медлить, (Ксл.) задерживаться, (Ксл.) засиживаться где-л. Ар; Міх.; Гсл. *Ідзі, ды ня баўся.* Ст. *Я ня буду бавіцца тутака.* Навікі Віц. (Ксл.). *Матка казала ня бавіцца.* Дсл. *Ай едзь, паедзь, маё дзяцятка, ня баўся.* Смал. (Дсл.). *Ня баўся там доўга.* Пск.; Орл. (Даль). *На ганку яго задзяржала гаспадыня і папыталася, калі ён зьвернецца. Корзюк адказаў, што бавіцца ніійдзе ня будзе.* Корзюк.
Соверш. **аба́віцца**, *абаўлюся, аба̀вішся*—промедлить. *Многократ.* **абаўля́цца**-*яюся-яешся.* Варсл. *Вы, дзяцюкі, не абаўляйцеся, бо надабе да вечара стог ськівдаць.* Варсл.
Соверш. **адбавіцца**—отвязаться. Нсл. 359. *Колькі ні адбаўляйся ад яго, ніяк не адбавішся.* Нсл. *Многократ.* **адбаўля́цца**—стараться отвязаться от кого-л. Нсл. 359. *Адбаўляйся ты ад яго: ён табе не таварыш.* Нсл.

забáвіцца, *соверш.* **1.** (*о детях*)—развлечься, провести время в каких-л. удовольствиях, развлечениях. *Во няхай забавіцца, пагуляе.* Ст.
2. задержаться, замешкаться, провести незаметно время, когда надо было уходить, Гсл.; Ар. засидеться, Міх.; Ар. задержаться. Шсл.; Ксл. *Ён не забавіцца, ураз надыйдзе.* Гсл.(*под надыходзіць*). *Мама, дзе ты так забавілася?* Асіпова Аз. (Ксл.). *Пашоў з патрэбай ды троха забавіўся.* Ст.
пабáвіцца, *соверш.* **1.** поиграть, поразвлечься(детям). *Пабавіліся крыху й досыць.*
2. посвидеть(задержаться, С.) в ожидании чего. Нсл. 421. *Пабаўся троху, пакуль я зьбяруся.* Нсл.
3. погостить(побыть, С.) Нсл. 421. *Пабаўцеся ў нас хоць дзянёк.* Нсл.
перабáвіцца, 1. переправиться. *Ледзь перабавіліся на другі бок.* Нсл. 397.
2. пережить, довольствуясь малым, Нсл. 397. перебиться. *Перабаўляемся, перабавіліся сваім, не пазычаным хлебам.* Нсл. *Несоверш.* **перабаўля́цца, 1.** переправляться. *Перабаўляйцеся марозікам із вазамі пераз раку.* Нсл. 397.
2. *несоверш.*(к *перабавіцца в 2-ом зн.*)—переживать, довольствуясь малым, Нсл. 397. перебиваться. *Многократ.* **прабаўля́цца** —кое-как проживать, Шсл. перебиваться. *Ат, памаленьку так і прабаўляемся!* Ст.
прабавіцца, *соверш.*—кое-как прожить.
бáвеньне-*ня-ню, ср.* **1.** препровождение времени. Нсл. 11; Ксл. *Бавеньне часу.* Нсл. *Як такое бавеньне, дык валёй працаваць.* Сянно (Ксл.).
2. задержка, промедление, приостановка. Нсл.; Юрсл. *Ну каб хоць раз прысьці бяз бавеньня.* Юрсл.
•**Баўгáрка**-*ркі-рцы, ж.*—болгарка.
•**баўгáрскі**-*кая-кае*—болгарский.
•**баўгары́зма**-*мы-ме, ж.*—болгаризм. (*лингв.*)
•**Баўгáрын**-*ына, предл.-ыну, зват.-ыне, м.* —болгарин.
•**баўхвá**-*вы̀-вѐ, ж.*—цветные нитки для вышиванья. Ксл. *На гэты набожнік шмат баўхвы пашло.* Хмяльнік Беш. (Ксл.).
•**баўды́р,** (Нсл. 28), **буўды́р,** (Нсл. 38)-*рà, предл.-рỳ; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** возвышенное место, холм. Нсл. 38. *На баўдырỳ паставіў хату, сьцюдзена будзе.* Нсл.
2. уединенная и худопостроенная лачужка, Нсл. 38. лачуга. *Не ўважай падупалага за ўпалага, а хату го за баўдыр.* *Послов.* Лепле.
3. плетенная из хвороста и обмазанная глиной дымовая труба, выведенаая из сеней. Курск. (Даль.).
4. пузырь. Дсл. 43. *Буўдыр сьвіны надзьмула.* Дсл.
5. пузырь водяной на реке или луже, Нсл. 38. водяной пузырь. Нсл. 28. *Баўдыры на вадзе скачуць, будзе большы дождж.* Нсл. 28. *Баўдыры плаваюць на вадзе, дождж будзе доўга.* Нсл. 28. *См. бурбалка 1.*
6. пузырь на теле, Нсл. 38. пузырь. Дсл. 43. *Баўдырамі паднялося цела.* Нсл. *См. пухір.*
7. прыщ. Нсл. 28. *См. пухірок.*
•**баўдырок, буўдырок,**(Нсл. 38), *уменьш. к "баўдыр, буўдыр" во всех знач.*
•**баўды́рнік, буўды́рнік,** (Нсл. 38)—плохой хозяин, человек без состояния; лачужник Нсл. 38. *Не аддам я свае дачкі за буўдырніка.* Нсл.
•**баўдзі̃ла**-*лы, общ.*—балда(бран. о бестолковом, глупом человеке, С.) Ксл. *А ты, баўдзіла ты, баўдзіла!* Чашнікі (Ксл.). *См. боўдзіла.*
•**бáўкала**-*ла, ср.*—шуточное название колокола. Нсл. 11.
•**бáўканьне**-*ня, предл.-нню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.*(*к баўкаць*) **1.** звонение(в колокола, С.) Нсл. 11.
2. звучание колокольного звона. Нсл. 11; Ксл. *Вядрэньскага баўканьня ня чуваць.* Асташова Чаш (Ксл.). *Баўканьне чутно — нейдзе нехта памер, знаць.* Нсл.
•**бáўкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, звукоподраж., несоверш., област.*—звонить, (ПНЗ; Растсл.) в колокола. Нсл. 11; Гсл.
бáўкнуць-*ну-неш-не, однкр. к баўкаць.* *Першы раз баўкнулі на службу.* Нсл. 11. *Соверш.* **забáўкаць**—начать звонить в колокола. *У царкву к службе Божай баўкаюць, забаўкалі.* Нсл.
•**бáўна**-*ны-не, мн. ч., род.-наў, ж.*—вата. Гсл.; БНсл. *См. баваўна 2.*
•**бáўна II,** *нареч.*(*к баўны*) **1.** забавно, потешно, весело. Нсл. 11.
2. медлительно.
•**бáўны**-*ная-нае,* **1.** забавный, потешный. Нсл. 11. *Дзяцё баўнае й разумнае.* Нсл. *Баўная гаворка.* Нсл.
2. медлительный. Гсл.
•**баўток**-*ткà; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—рыбная сеть. *Баўтком добра лавіць рыбу.* Кузьміно Сян.(Ксл., *под баўцяк*).
•**баўтонка**-*нкі-нцы, ж.*—болтушка(жидкий корм, С.), пойло. Ксл. *Дай каню баўтонкі.* Пустынкі Сян. (Ксл.).
•**баўтоўка**-*ўкі-ўцы, ж.* — *баўтонка.* Ксл. *Мы даем цяляці баўтоўку.*
•**баўтанýць,**—*см. под боўтаць.*
•**баўтáць,**—*см. под боўтаць.*
•**баўтáцца**—шевелиться в жидкости. Нсл. 28. *Однкр.* **баўтанýцца, баўтнýцца**—шевельнуться. Нсл. 28. *Штось баўтаецца, баўтанулася, баўтнулася ў вадзе.* Нсл. *Соверш.* **забаўтáцца, 1.** засуетиться. Нсл. 160. *Забаўтаўся ходзячы і там і сям.* Нсл.
2. заколыхаться, закачаться. Нсл. 160. *Біло забаўталася ў звоне.* Нсл.

•**баўту́ха**-*ухі, дат., предл. баўтусе, ж.*—суп из разведенной холодной водой муки, приближается к густым кушаньям, НК: Очерки, 18. кушанье из жидкого теста. *Улі яму баўтухі.* Высачаны Віц. (Ксл.). *См. баўцюха.*

•**баўту́н**-*уна̀, предл.-унѐ; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—насиженное яйцо птицы без зародыша, Вял.; Ар.; МГсл.; Нсл. 28. испорченное, болтающееся яйцо. Шсл. *Глядзі ў яечню не разьбі баўтуна.* Ст.

•**баўця́к**-*ка̀, м.*—рыбная сеть. Ксл. *Цягні баўцяк!* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**баўцю́ха**-*юхі-юсе, ж.*—кушанье из жидкого теста. Ксл. *Улі яму баўцюхі.* Высачаны (Ксл.). *См. баўтуха.*

•**бац,** *бáца, предл.-цу; мн. ч.-цы̀-цоў-цом-цы-цамі-цох, м.*—крыса. Ар.; Ксл. *Каток заеў баца.* Пясочак Куз. (Ксл.). *См. пац. Уменьш.*

•**бацу́к**-*ка̀, предл.-кỳ; мн. ч.-кì-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—крыса. Ар. *См. пацук.*

•**ба́цене**-*ня, предл.-ню, ср.*—сын или дочь с физическими или в характере чертами отца. Янк. I. *Вось бàцене: і ходзе, і гавора, як мой бацька.* Янк. I.

•**баця́н**-*яна̀, предл.-янѐ, зват.-яне; мн. ч.-ны-ноў-ном-ны, мн. ч., предл.-нох, м.*—аист. Ар. *См. буцян, буўцян, бусел.*

•**ба́цнуць**-*ну-неш-не*—сильно ударить, Растсл. ударить чем-л. широким и мягким, обыкновенно ладонью, не обязательно сильно. Ар.

•**бацу́к,**—*см. под бац.*

•**ба́цька**-*кі, дат.-ку, вин.-ку, предл.-ку, м.* **1.** отец. МГсл.; Ар.; Шсл. *Бацька ўжо старỳ на работу.* Ст. *Як хто хоча, так па сваім бацьку плача. Послов.* Ст. *Ні бацька купляў, ні сын едзе.* (*послов.*)—лошади чужие, хомут не свой — погоняй не стой. Л.

2. Бацька-Саўка, *областн., преп.*—Савва. Дсл. *У Беларусаў(смаленскіх) кажуць: "Сягодня (6-га сьнежня) сьвятога Мікалая, а ўчора было сьвята бацькі ягонага Саўкі".* Дсл.

•**бацькава́ць**-*кỳю-кỳеш-кỳе; повел.-кỳй-кỳйма, несоверш.*—заступать место отца. Нсл. 17. *Айчым бацькуе ў нас.* Нсл.

•**ба́цькавіна**-*ны, ж.*—всякое наследство от отца. Іг.

•**ба́цькавіч**-*ча, предл.-чу, м.*—законный сын отца, говор. более шуточно. Нсл. 17. *Чый ты хлапец? Бацькавіч.* Нсл. *Усі ліхія дзяцюкі і ўсі бацькавічы.* Нсл. *Я прывёўся к табе не із сабачым сынам, а з бацькавічам(зн. з пасьцівым дзяцюком і добрага бацькі).* Нсл.

•**ба́цькаў**-*ава-ава*—принадлежащий отцу, Ар.; Шсл. отцов. *Апрануў бацькаў кажух.* Ст.

•**бацькаўбі́ўства**-*ва, ср.*—отцеубийцтво. МГсл.

•**ба́цькаўскі**-*кая-кае*—отцовский(о наследстве), Шсл.; Ксл. отеческий, отцу свойственный. Нсл. 17; Ар. *Сын жыве у бацькаўскай хаце.* Ст.

•**ба́цькаўшчына**-*ны, ж.* **1.** (земельное, **С.**) наследство после отца. Ар.; Шсл. *Па бацькаўшчыну паехаў.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *Браты судзяцца за бацькаўшчыну.* Ст.

2. отечество. Гсл.

•**бацькі̇́**-*коў-ком-оў-камі-ох, единств. ч. нет.*—родители. Ар.; Гсл.; Нсл. 17. *Бацькі памерлі, дык і ўсё памерла.* Ст. *Што твае бацькі далѝ імне за табою?* Нсл. *Бацькі іх не пазналі, бо мелі свайго сына за прапалага.* Н.(Афанасьев I, 1913, 212).

•**бацьві́ньне**-*ня, собир.* **1.** стебли и листья свеклы раннею летнею порою, НК: Очерки, 12. ботва(свеклы, **С.**) Ксл.

2. борщ из стеблей съедобной свеклы. Ар.

•**бацьві́ньнік,**-*іку, предл.-іку, м., собир.*—стебли свеклы. Юрсл. *Ай, мае парасяты дык бацьвіньніку ні ў рот; кінеш, стопчуць, згымзя̀ць у гной.* Юрсл. *Уменьш.* **бацьвіньнічак.** Юрсл.

•**ба́цца,** *безлич.(сокращ. из бачыцца)*—кажется повидимому. Нсл. *Бацца рабілі шчыра, але сьпеху мала.* Нсл.

•**бацы́ля**-*лі-лі, ж.*—бацилла. БНсл.

•**бацю́к**-*юка̀, предл.-юкỳ, м.*—мальчик. Ксл. *Бацюк пашоў зь дзяўчатамі.* Гарадок Віц. (Ксл.).

•**бацю́та**-*ты-це, м.*—мальчик. Ксл. *Як твой бацюта жывець?* Сьліжыкі Куз. (Ксл.). *Уменьш.* **бацю́тка.** Ксл. *Змовіў сабе бацютку.* Хвядзькова Беш. (Ксл.). *Бязмозгаму бацютку не загадуй.* Гарадок (Ксл., *под бязмозгі*).

•**бач,**—*см. под байч, бачыць.*

•**бачо́к**-*чка̀, на бачку; мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** обочина дороги. Ксл. *Мужыкі ня любяць, што бачкі заяжджаюць.* Храпавічы Куз. (Ксл.).

2.—*см. под бок.*

•**ба́чалкі**-*лак, мн. ч.*—глаза(гляделки, **С.**), говор. презрительно. Нсл. 17. *Пралупі свае бачалкі.* Нсл.

•**ба́чаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** глядение, смотрение. Нсл. 17. *Бачаньням жорава ня зловіш. Послов.* Нсл.

2. досмотр. Нсл. 17. *Без твайго бачаньня няма сьпеху ў рабоце.* Нсл.

3. усмотрение.

подле бачаньня—по усмотрению. *А рок таму выезду камісарскаму ад суду падкаморага будзе пакладан подле бачаньня іх.* Стт. 352. *Вольна аддаці, прадаці, дараваці, запісаці, ад дзяцей і блізкѝх аддаліці — подле бачаньня свайго тым мафаваці.* Стт. 315.

[ня мець] бачаньня—не взирая. *Буду даглядаці, ня маючы бачаньня на высокія й на подлыя станы.* Стт. 165.

•**ба́чліва,** *нареч.* **1.** *к бàчлівы 1. На яе глядзіць бачліва.* С. Музыка, 267.

2. *нареч. к бачлівы 2.*

•**ба́члівы**-*вая-вае,* **1.** сострадательный, внимательный к другому. Нсл. 17. *Наш пан, бачлівы пан, па ўсякім пагадае.* Нсл.

2. наблюдательный, умный. Нсл. 17; БНсл. *Бачлівы лацьвей то абача й паправе.* Нсл.
•ба́чна, *нареч.* (*к бачны*)—рассудительно, предусмотрительно, острожно. Нсл. 17. *Бачна зрабіў, што не патураў.* Нсл. *Ср. ст.* **бачне́й**—виднее. Нсл. 17. *Адсюль бачнѐй.* Нсл.
•ба́чнасьць-*ці, ж.* **1.** осторожность, внимательный взор, Нсл. 17. внимательность. Гсл. *Бачнасьць ніколі ня шкодзе.* Нсл.
2. снисходительность, Гсл. внимание, сострадание. Нсл. 17. *Май бачнасьць на маю худобіну.* Нсл. *Хто бы меў узгляд і бачнасць, убогіх людзей, сірот і няволь-нікаў карміў, накорміць яго Пан Бог.* Кіт. 12а4.
•бачне́ць-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—становиться виднее. Нсл. 17. *Соверш.* **пабачне́ць**—стать виднее. Нсл. 17. *Царква ўжо бачнее, пабачнела.* Нсл.
•бачне́цца—виднеться издали. Нсл. 17. *Толькі крыжык з-за гары бачнеецца.* Нсл.
•ба́чны-*ная-нае,* **1.** видимый. Нсл. 17. *Бачная справа.* Нсл.
2. — *бачлівы в 1-ом зн.* Нсл. 17. *Бог-бацька на ўсіх бачны.* Нсл.
3. рассудительный, сведущий, Нсл. 17. предусмотрительный, осторожный. *Бачны й разумны чалавек.* Нсл.
•бачу́рка-*ркі-рцы, ж.*—бочка вместимостью от трех ведер до гарнца. НК.: Очерки, 92.
•ба́ччына-*ны, ж.* **1.** наследственное по отце имение, ПНЗ. вотчина. Іг. *Сядзіць на баччыне.*
2. отечество.
•бачы́на-*ны-не, ж.*—страница. Красьн. (Дсл.).
•ба́чыць-*чу-чыш-ча; повел. бач, бѝчма, бѝчча, несоверш., перех.*—видеть. Нсл. 17; Прышчанск. в. Росл. і сумежныя сёлы Бранск п.; Шсл.; ПНЗ; Ксл. *Бача вока, ідзе пячэцца кока.* Нсл. *Бачу, чаго табе хочацца.* Тм. *Бог усе бачыць.* Нсл. *Бачыш, які ты добры!* Ст. *Бачыш, што робіцца на дварэ?* Ст. *Распытаваліся ў яго, што бачыў.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 211). *Пелі, радуючыся, што бачаць.* Кіт. 132, 9. *Повел.* **бач**—вишь, вот, Нсл. 17. смотри, гляди. *Бач, які ты хітры!* Нсл. *Га-га-га! Бач, нага сама ўбокі скача.* Гарун: Вясельле. *Бач, які пан шчодры: сам ракі паеў, а ўбогім усю юшку аддаў.* *Послов.* Нсл.
ці бачыш?—видишь ли? Янк.I. *Соверш.* **абачыць,** *повел. абач*—увидеть. (Нсл. 344). *Абачыш потым, ды ня вернеш.* Нсл. *Абач, што там дзеецца.* Нсл. *Кланяцца будзе яму — не абачыць.* Кіт. 54, 14. *Калі абачыце іх, што ў рэчах добра справуюцца, тагды ім(сіротам) аддайце скарбы.* Кіт. 10б9. *Хто абачыць месяц рамазан і людзём асьветчыцца, няхай посьнікаюць.* Кіт. 14б17. *Сьхініся к нам і абач.* Гарун(ст. "Малітва").
Соверш. **паба́чыць, а)** посмотреть. Растсл.; Ксл. *Пабач, што тут робіцца!* Ст. *Пабачыш, што блага будзе.* Нсл. 422. *Пабач, гаротны мой: ціж ты ня моцна верыў, сьвятою праўдаю ціж кажны сіг ня мерыў?* Гарун(ст. "На сьмерць").
б) повидать. Нсл. 422. *Падарожжуючы на сьвеце, усяго пабачыш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **пабачаньне**-*ня, предл.-ню*—свидание. МГсл.
Соверш. **перадба́чыць, прадбачыць**—предвидеть. МГсл.
даба́чаваць-*чую-чуеш-чуе; повел.-чуй-чуйма, несоверш.*—досматривать. Нсл. 135. *Сваё вока ўсюдых дабачуе.* Нсл. *Соверш.* **дабачыць**-*чу-чыш-ча; повел.-ч-чма*—досмотреть, Нсл. 135. присмотреть(за кем-чем). Гсл. *Свае вока ўсюдых дабача.* Нсл.
недаба́чаваць-*чую-чуеш-чуе,* **1.** иметь слабое зрение. Нсл. 330. *Пад старасьць недабачую, недабачу.* Нсл.
2. просматривать, не замечать. Нсл. 330. *Дзе сваім вокам недабачуеш, недабачыў, там ня пытай дасьпеху.* Нсл.
3. пропускать мимо ушей, оставлять без внимания. Нсл. 330. *Блага, калі бацька недабачуе, што робе сынок.* Нсл.
недабачыць-*чу-чыш-ча,* **— а)** *соверш. к недабачаваць в 1-ом зн.* Нсл.
б) *соверш. к недабачаваць в 2-ом зн.*—просмотреть, не заметить. Нсл. *Ідзе сваё вока недабачыць, там капшук даплаціць.* *Послов.* Нсл.
•бачы́ць,—*см. под бочыць.*
•ба́чыцца-*чуся-чышся, несоверш.*—иметь свидание, видеться. Нсл. 17. *Соверш.* **аба́чыцца**—увидеться. Нсл. 344. *Калі мы яшчэ з табою абачымся? — абачымся на тым хіба сьвеце.* Нсл. *Соверш.* **паба́чыцца**—увидаться(увидеться, С.). Нсл. 422. *Дасьць Бог пабачымся ўвясну.* Нсл. *Яны хочуць, каб як пабачыцца.* Ст.
пераба́чавацца-*чуюся-чуешся; повел. чуйся-чуймася, взаимн., несоверш.*—иметь переговоры, часто видеться. Нсл. 397. *Мы часта зь ім перабачуемся.* Нсл. *Соверш.* **пераба́чыцца**—тайно пероговорить, свидеться. Нсл. 397. *Яны, знаць, мяжсоб перабачыліся, бо вадно слова гавораць.* Нсл.
•ба́чыцца, *прош. вр. бачылася, безлич.*—кажется, казалось. Нсл. 17. *Бачыцца ён ня дурань. Бачылася, што не дарма паеду, ажно ашукаўся.* Нсл. *Соверш.* **пабачылася,** **а)** показалось, **б)** привиделось. *Табе так пабачылася.* Нсл. 17.
•баю́н-*нѝ, предл.-нў, зват. баюне; мн. ч.-ны-ноў-ном-ноў-намі-нох, м.* **1.** охотник болтать. Нсл. 18.
2. сказочник. Нсл. 18. *Кот баюн, баіць байкі заморскія.* З байкі, Нсл.
•бэгна,—*см. под багно.*
•бэз, *бэзу, м.*—сирень. Гсл.; Ар.; Нсл.41; Ксл. *У садку распукнуўся бэз.* Ст.

•бэза-*зы-зе, ж.*—бузина. Гсл.; Нсл.41.
•бэзавы-*вая-вае,* **1.** бузинный. Нсл.41. *Бэзавы цьвет.* Нсл.
2. сиреневый. Нсл.41.
•бэйбас-*аса, предл.-асу, зват.-асе, м.*—увалень, лентяй. Ксл. *Ходзе, як бэйбас.* Сіроціна Сір. (Ксл.).
•бэкаць-*аю-а повел., -ай-айма, несоверш.* —неумело читать, складывать звуки в слог. Ар.; Шсл. *Бэкае сабе пад нос, і ніхто яго не разьбярэць.* Ст.
•Бэльг-*льга, предл.-льгу, зват.-льжа, м.* —бельгиец.
•бэльгійс-кі-*кая-кае*—бельгийский.
•Бэльгіца-*цы-цы, ж.* бельгийка.
•бэнзабодка-*дкі-дцы, ж.*—бензозаправочная колонка, бензоколонка.
•бэнзаме́р-*ра, предл.и зват.-ру, м.* бензомер.
•бэнзы́на-*ны-не, ж.* бензин. Ар.
•бэнься-*ся, предл.-сю; мн. ч.-сі-сяў, н.*—внебрачное дитя. Шсл. *Круцілася яна зь дзяцюкамі, пакуль не дабыла̀ сабе бэнься.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).
•бэнцнуць-*ну-неш-не, соверш.*—ударить. Ксл. *Як бэнцнуў яго па галаве — тутака яму і ўсё.* Шаркі Куз. (Ксл.).
•бэрбэрскі-*кая-кае*—берберский.
•Бэрбэры-*аў, мн. ч.*—берберы, население западной части Северной Африки (Морокко, Алжира, Туниса, Ливии).
•Бэрбэрыца-*цы-цы, ж.*—берберка.
•бэрла-*лы, общ.област.*—неповоротливый и некрасивый человек. Ксл. *Вунацька наша бэрла пашла.* Беліца Сян. (Ксл.).
•бэрсаць-*аю-аеш-ае, несоверш.* — нечисто, спеша жать, Шсл. употребляется вместо глаголов движения, когда делаеш что-л. неаккуратно, негладко, нечисто; спутывать, перемешивать. Ар. *Якое яе жніво: бэрсае дый толькі.* Ст. *Соверш.* **збэрсаць** —нечисто сжать (скосить, сгрести и т.п. С.). Шсл., запутать, перемешать. Ар. *Ат, збэрсалі, спаскудзілі палосу.* Ст. *Прич.* **збэрсаны.** Шсл. *Жыта збольшага збэрсана.* Ст. *Соверш.* **пабэрдзаць, пабэрсаць** —неаккуратно что-л. сделать: сжать, сгрести, скосить и т.д. Шсл. *Ну й панчоху ты робіш: вочкі ўсяроўна, як куры пабэрдзалі!* Даўнава Пух. *Нячыста пажалі: пабэрсалі з большага дый толькі.* Ст.
•бэсьціць, *бэшчу, бэсьціш-це, несоверш., перех.*—бесчестить. Шсл. бесчестить словесно. Ар. *Рабі, рабі гэтак: хай бэсьцяць людзі.* Ст. *Соверш.* **збэсьціць** —обесчестить словесно. Ар. *Збэсьцілі людзі дзеўку.* Ст.
•бэсьціцца, *бэшчуся, бэсьцішся* **1.** уподобняться животным. Гсл.
2. становиться разнузданным, распущенным. *Соверш.* **разбэсьціцца**—стать разнузданным. Ар. *Разбэсьціўся дзяцюк.*
•бэтон-*ну, предл.-не, м.*—бетон.
•бэтанава́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к бэтанаваць)*—бетонировка.
•бэтоньнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —бетонщик.
•бэтановы-*вая-вае*—бетонный.
•бэтанава́ць, *-нўю-нўеш-нўе, несоверш.* —бетонировать.
•бгаць, *бгаю, бгаеш-ае; повел. бгай, бгайма, несоверш., перех.* **1.** тискать, запихивать. Гсл.; Нсл.18. *Бгаць адзежу ў скрыню.* Вост. (Даль). *Ср. гбаць.*
2. гнуть, сгибать. Вят., Вост.(Даль 143). *Соверш.* **разабга́ць**—розогнуть, разворотить. Нсл. 550. *Разабгаць кулак, палцы загбаныя.* Нсл.
3. мять. Вят., Вост.(Даль 143). *Памажы, Божа Маці, наш каравай бгаці.* Свад. песня.
4. комкать. Вят. Вост.(Даль 143). *Бгаць адзежу ў скрыню.* Даль. *Соверш.* **забга́ць,** *забга̀ю-а̀еш-а̀е.* Вят., Вост.(Даль 143). **1.** согнуть.
2. скомкать. Вят., Вост.(Даль 143). *Усе забгаў у кучу.* Вят., Вост.(Даль.). *Прич.* **забганы** —согнутый, смятый. Нсл. 598. *Забганая белая наметка, хустка.* Нсл. *Соверш.* **убга́ць**—втиснуть, вместить. Ксл. *Ледзь убгаў у вадзін мех абсыпку.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Ня туды ўбгаў.* Нсл.18.
•бга́цца, *бгаюся, бгаешся, соверш.* **1.** тиснуться, продираться в тесноте. Нсл.18. *Куды ты бгаешся?* Нсл. *Соверш.* **убгацца.** Нсл.18.,—вместиться. Вят., Вост.(Даль). *Сюды ня ўбгаемся.* Нсл.
2. гнуться. *Соверш.* **разабра́цца**—разогнуться. Нсл.550. *Усяго забгала ў кулак, ледзь разабгаўся.* Нсл.
•беганї́на-*ны-не, ж.*—суматоха, беготня. (Ксл.); Гсл. *Зь вясельлям ягоным было толькі беганіны, што аж усе пазабівaліся.* Азярэцк Сян. (Ксл.).
•бе́ганіца-*цы-цы, ж.*—корова, требующая случки. Войш. *Як бѐганіцы, за дзяцюкамі бегаюць.* Войш.
•бе́гкасьць-*ці, ж.*—острота разума, Нсл.40. быстрота, беглость (счета, напр.). Гсл. *Бегкасьць мае, зараз зразумее.* Нсл.
•бе́гкі-*кая-кае,* **1.** быстрый в ходу. Нсл.40. *Бѐгкі конь.* Нсл.
2. острый разумом. Нсл.40. *Бегкі малец.* Нсл.
•бе́гма, *нареч.* **1.** бегом. Нсл.40:, Гсл.
2. усиливает значение глаг. „*бегчы.*" *Бегма бяжыць ад работы.* Нсл.
•бе́гчы, *бягў, бяжы̀ш, бяжыць, бяжым, бяжыцѐ, бягуць; прош. вр. бег, бегла, беглі, несоверш.* **1.** бежать. Шсл.; Гсл.; Ксл. *Надабе барджэй бегчы дамоў, бо не пасьпею на вячэру.* Ст. *Куды вы бяжыцѐ?* Ст. *Бяжыма туды.* Ст. *Ня надабе бегчы так шыбка.* Селядцова Беш. (Ксл). *Прич. наст. вр.* **бягу́чы**-*чая-чае*—бегущий, НК: Пособ. 150; Нсл. бегающий. Шсл. *Супасі, Спада̀ру, нашую стаду і ўсякую стачынінку ад гада бягучага, ад зьвяра ліхога.* НК.: Пособ. 150.

Бягучага ваўка ногі кормяць. Послов. Дукора Сьміл. (Шсл.). *Бягучага ваўка добра й за хвост злавіць.* Послов. Нсл. *Деепр.наст.вр.* **бягучы.** *Бягучы ня йдучы, барджэй стомішся.* Дайнава Пух. (Шсл.).
2. кипя, литься через край, бежать. Ар. *Гаршчок бяжыць.* Ар.

•**бе́гаць**-*аю-аеш-ае, многократ.*(*к бегчы*) **1.** бегать. Янк.I; Шсл.; Дсл. *Па лузе бегае авечка.* Чараўкі Сян. (Ксл.). *Бегае баба туды-сюды.* Ст. *Соверш.* **забе́гаць**—начать бегать, забегать засуетиться. Дсл.; Ар. *Соверш.* **зьбегаць**—сходить бегом, вообще скоро, спешно; сбегать. (Ксл.). *Адвечаркам зьбегаю па зельле.* Кавалеўшчына Беш. (Ксл.). *Зьбегаць на аднэй ножцы* (*назе,* Ар.)—сбегать куда-л. очень быстро. НК: Пит.70; Ар. *Соверш.* **набе́гаць,** *перех.*—приобрести, получить, благодаря беготне, хождению. Гсл. *Набегаў сабе хваробу.* Гсл.
2. (о коровах): иметь случку, (Янк.I) быть в периоде случки. Ар. *Наша карова йшчэ ня бегала, позна ацеліцца.* Янк.I.

пабе́гаць, 1. *соверш.*(*к бегаць*) Ар. *Карова пабегала.* Ар.
2. бегать некоторое время.

аббегчы, -*бягу̀-бяжы̀ш-жы̀ць-жы̀м -жыцѐ, соверш.*—обежать. *Соверш. Трэба навокал аббегчы.* Ст. *Несоверш.* **аббягаць**—обегать. Шсл. *Конь уцякаў а я стаў яго аббягаць.* Ст.

адбегчы, *соверш.*—отбежать. Шсл. *Трэба было ў бок адбегчы.* Ст. *Несоверш.* **адбяга́ць.**

забе́гчы, *соверш.*(*к бегчы, забегаць*), **1.** забежать.
2. забе́гчы(*чамусь*), *соверш.*(*к забяга̀ць чамусь*)—предупредить, предотвратить что-л.

забегчы напе́рад—быстро очутиться впереди кого-л.
Несоверш. **забяга́ць, 1.**—забегать.
2. (*чамусь*): предупреждать, предовращать что-л., принимать меры вперед. *Забягаючы затрудненьню й абцяжараньню справядлівасьці, уставуем, штож усі панове рады нашы маюць ся захаваці ў браньню перасудаў подле таеж уставы.* Стт.132. *Розьніцам забягаючы.....уставуем. Стт.147.*
3. заискивать. Дсл.231; Нсл.161. *Забягаць, забегчы пана.* Нсл. *Я яго не забягаю.* Дсл.

забягаць наперад, *несоверш.*(*к забегчы наперад*). *Отгл. имя сущ.* **забяга́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.мн.-ні-няў,* **1.** *забегание.* Ар.
2. заискивание. Нсл.161. *Не спадзявайся на сваё забяганьне.* Нсл.

зьбегчы, *зьбягу̀, зьбяжы̀ш, зьбягу̀ць, соверш.*—бегом спуститься вниз, сбежать вниз. *Несоверш.* **зьбягаць.**

набе́гчы, *соверш.* **1.** набежать на кого. Шсл. *Собіла яму набегчы на дзяцё.* Ст.
2. перепасть в руку чему: деньгам и пр. Шсл. *Калі-нѐкалі й набяжыць якая капейка.* Ст. *Несоверш.* **набяга́ць.**

пабе́гчы, *соверш.*—**1.** (*к бегчы 1.*)—побежать. Ксл.; Шсл. *Куды дзеўкі пабеглі?* Пяцігорск Беш. (Ксл.). *Надзеўся, аж не пабегчы.* Ст. *Дзяўчаты пабеглі ў грыбы.* Ст.
2. (*к бегчы 2.*). Ар. *Гаршчок пабег.* Ар.

пазьбе́гці, *соверш.*—избежать чего, избавиться от чего исподволь. Нсл.454. *Пазьбег я ад бяды.* Нсл. *Несоверш.* **пазьбяга́ць**—избегать.

прыбе́гчы, *соверш.*—прибежать. Шсл. *Ня можа ён барджэй прыбегчы назад.* Ст. *Несоверш.* **прыбягаць**—прибегать.

убе́гчы, *убягу, убяжыш, куды, у што, соверш.*—вбежать. *Трус убег у пуню. Несоверш.* **убяга́ць,** *куды, у што,* **1.** вбегать. *Убягаць у хату.*
2. (*за кім, каля, каго*),—ухаживать. Гсл.; Нсл.648. *Ня просяць цябе, каб ты ўбягаў за імною.* Нсл. *Што ты каля яго ўбягаеш?* Нсл.

убяга́ньне-*ня, предл.-ню; мн. ч. -ні-няў, отгл. имя сущ.*(*к убягаць, убягацца*) **1.** вбегание.
2. (*за кім-чым, каля каго*)—ухаживание, Нсл.648. влечение. *Убяганьне за дзяўчатамі, за багацьцям.* Нсл.

•**бегчыся,** *страд. к бегаць. Тут добра бяжыцца.*

•**бе́гацца,** *бегаецца, несоверш.* (*о коровах, овцах*)—требовать случки, (Ксл). быть в периоде случки. Ар. *Ваша авечка бегаецца.* Чараўкі Сян. (Ксл.). *Соверш.* **зьбе́гацца**-*аецца*—похудеть от беготни. *Сусім зьбегаўся бугай за каровамі.* Ст.

набе́гацца-*аюся-аешся, соверш.*—вдоволь побегать. Ар.
Соверш. **пабе́гацца**-*аецца*—(о коровах, овцах):—иметь случку. Ксл. *Добра, калі карова пабегаецца ўвосень: на ўсю зіму малака будзе.* Ходцы Сян. (Ксл.).

адбе́гчыся, *соверш.*—отбежать куда л. по близости. Ар. *Надта ужо далёка адбегся.* Ст. *Несоверш.* **адбягацца.**

забе́гчыся-*бягуся, 2-ое лицо мн. ч.-забяжыцѐся, несоверш.*—забежать по пути на короткое время куда-л. *Несоверш.* **забяга́цца**-*аюся-аешся.*

зьбе́гчыся, *2-ое лицо мн. ч.-жыцѐся, зьбягуцца, соверш.*—сбежаться быстро, бегом собраться в одно место.

зьбяга́цца-*аецеся-аюцца, несоверш. к* **зьбегчыся.**

пазьбегчыся, *соверш.*—сбежаться с многих сторон. Нсл.454. *Як на дзіва якое, усі суседзі пазьбегліся.* Нск. *Соверш.* **пазьбяга́цца**—сбегаться с многих сторон. Нсл. 454. *Людзі пазьбягаліся на гэта дзіва, на крык.* Нсл.

убе́гчыся, *убягу̀ся, убяжы̀шся-ы̀цца*—увлечься. Нсл.648. *Убегшыся злосьцю, удырыў.* Нсл. *Не сказаў бы гэтага слова, калі б ня ўбегся гневам.* Нсл. *Несоверш.* **убягацца**—увлекаться. Нсл.648. *Не ўбягайся так за пажыткамі.* Нсл.

•**бедалáка**-*кі, общ.*—бедняга. *Прыходзе пад ноч конь, іржэць бедалака а ён у санёх мертвы.* Вышынскі: Хата пад ліпою. (Беларус, Но.155).

•**бедавáньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.*(*к бедаваць*)—изъявление жалобы на плохие обстоятельства. Нсл.40. *Бедаваньням не паможам.* Нсл.

•**бедавáць**-*ўю-ўеш-ўе; повел.-ўй-ўйма, несоверш.* **1.** бедствовать, горевать, (Ксл.); Нсл.40; Гсл. *Бядуе чалавек, няма хлеба, дзеці галодныя.* Ст. *Цэлы век бядуем.* Нсл. *Яна дужа бедавала, як памер яе мужык.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Як ты жывеш, і зь дзецьмі сваімі бядуеш.* Гарун: Шчасьце М. *Соверш.* **перабедаваць,** *перех.*—перегоревать. Нсл.399. *Перабедавалі зіму, сваё гора.* Нсл. *Прич.* **перабедавáны, 1.** терпением преодоленный. Нсл.399. *Перабедаванае гора няма чаго ўспамінаць.* Нсл.

2. проведенный в бедствии. Нсл.399. *Зіма перабядавана, а на вясну паправімся.* Нсл. *Соверш.* **прабедавáць**—провести бедствено. Нсл.519. *Прабедавалі зіму бяз хлеба; і вясну, Бог дасьць, прабядуем.* Нсл.

2. скорбеть. Нсл 40. *Ёсць над чым бедаваць, страціўшы такога сына.* Нсл. *Не бядуй, сястрыца мая.* Тм.

3. беспокоиться. *Э, дрэнь, не бядуй, я табе памагу.* Каласкі, 1955, Но. 29-30, стр. 5.

пабедавáць, 1. погоревать,

2. посетовать.

3. побеспокоиться. *Пабедавалі троху дый толькі таго.*

•**бедавáцца,** *бядўюся-ўешся, несоверш.* **1.** переносить бедствия. Нсл.40. *Соверш.* **зьбедавацца**—удручить себя бедою, горем. Міх.; Ар. *Соверш.* **набедавáцца**—натерпеться бед, горя. Шсл.; Ар. *Набедаваўся чалавек бяз хлеба.* Ст. *Бедненькі набедаваўся пераз жыцьцё сваё.* Нсл.40.

2. беспокоиться, заботиться о чем-л. Войш. *Напісаў ужо, не бядуйся.* Войш. *Бядуецца чалавек, як зіму пражыць, дзеці пракарміць.* Нсл.40. *Не бядуйся, пераживем неяк.* *Соверш.* **разьбедавáцца**—сильно разжалобиться, загоревать, Шсл.; Ар. сильно опечалиться, розжалобиться. Нсл.545. *Разжаліўся, разьбедаваўся чалавек — ну й мусіў жа пазычыць яму з пуд мукі, хоць і ў самога вобмаль.* Ст. *Разьбедаваўся, быццам вялікае што страціў.* Нсл.

•**бедкавáцца**-*кўюся-кўешся, несоверш., на каго*—жаловаться, выражать жалобу, скорби на каго. Нсл.40. *Ён заўсёды бядкуецца на цябе, что ты яго крыўдзіш.* Нсл.

•**бéдна, 1.** *нареч. к бедны. Яны жывуць бедна.*

2. тоскливо на душе. Ксл. *Ай, як імне сядні бедна!* Ганкавічы Беш. (Ксл.).

•**бéднасьць**-*ці, ж.*—бедность. Гсл.; Ар.; Шсл. *З багацьця жджы беднасьці, зь беднасьці—багацьця.* *Послов.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).

•**бéдніцца**-*нюся-нішся, несоверш.*—притворяться бедным. Ар. *соверш.* **зьбéдніцца**-*нюся-нішся*—притвориться бедным. Ар. *Соверш.* **прыбéдніцца**—(притвориться, С.), прикинуться (несколько С.) бедным. Ксл. *Як ён прыбедніўся!* Бель Выс. (Ксл.).

•**бéдны**-*ная-нае,* **1.** бедный. Ар.

2. (*в знач. сущ.*)—бедняга, бедняжка. Ар.

•**бéдранец**-*нца, предл.-нцу, м.*—растение, на корнях которого собирают червец. Нсл.18.

•**безаблýдна,** (Нсл.22)—несбивчиво, верно. *Ср. безаблудны.*

•**безаблýдны,** -*ная-нае*—несбивчивый, верный, справедливый. Нсл.22. *Безаблуднай ідзі, дзяцятка, дарогаю, і Бог цябе дабраславе.* Нсл.

•**безаблы́жна,** *нареч.*(*к безаблыжны*)—безобманно, неложно, искренне. Нсл.22. *Безаблыжна гавора.* Нсл.

•**безаблы́жны,** -*ная-нае*—необманчивый, неложный, искренный. Нсл.22. *Безаблыжны прыяцель.* Нсл. *Безаблыжны тавар.* Тм.

•**безагля́дна,** *нареч. к безаглядны. Баўтрамей ня ўчуў падходу і згадзіўся безаглядна.* Гарун: Кан. Паўлючонка.

•**безаглядны**-*ная-нае*—совершаемый без оглядки, без рассуждений.

•**безахотна,** *нареч.к безахотны.* Нсл. 23. *Безахотна жаніўся.* Нсл.

•**безахотны**-*ная-нае*—неимеющий желания, неохотный. Нсл. 23. *Безахотная работа цяжкая.* Нсл.

•**безахоціць**-*очу-оціш-оце; повел.—оцьоцьма, несоверш., перех.*—лишать охоты. Нсл. 23. *Мяне безахоціў, а сам захацеў.* Нсл. *Соверш.* **абезахоціць**—лишить охоты. Нсл. 23.

•**безахоцьце**-*ця, предл.-цю, ср.* **1.** неохота. *Ізь вялікім безахоцьцям, але дзеля існуючага парадку, прышоў ізь ёй аж да дзьвярэй, ідзе жыла.* Шакун: Сьлед 14. *Валей не пачынай работы, калі бярэшся зь безахоцьцям.* Нсл.

2. апатия.

•**безадхланна,** *нареч.*(*к безадхланна*)—без облегчения. Гсл.; Нсл. 22. *Безадхланна грэшнікі мучацца ў пекле.* Нсл.

•**безадхланны,** -*ная-нае*—необлегчаемый, Нсл. 22.—безотрадный. МГсл. *Безадхланная мука.* Нсл.

•**безаддýшна,** *нареч.*(*к безаддушны*)—постоянно, безпрерывно, без отдыха. Нсл.22. *Безаддушна лезе ў вочы.* Нсл. *Безаддушна прыціскае работаю.* Тм.

•**безаддýшны**-*ная-нае*—не позволяющий перевести дух, беспрерывный. Нсл.22. *Безаддушная праца.* Нсл.

•**безадды́шна,** *нареч. — безаддушна.* Нсл.22.

•**безадзоўнасьць**-*ці, ж.*—безапелляционность. *Ср. адзоў, адзоўны.*

•**безадзоўны,** -*ная-нае*—безапелляционный. *Ср. адзоў.*

•**безадкáзна,** *нареч.*(*к безадказны*) **1.** безответно.

2. безответственно.
•**безадка́зны**-*ная-нае,* **1.** безответный. МГсл.
2. безответственный.
•**безадва́жны**-*ная-нае*—несмелый. Нсл.22. *Безадважны чалавек, калі мёду ня п'ець, дык і зялезы ня трэць.* Нсл.
•**безадвалочны,** -*ная-нае*—немедленный, безотлагательный. *А вайводаве маюць у такіх рэчах безадвалочную справядлівасьць учыніць.* Стт.205.
•**безасобавасьць**-*ці, ж.*—безличность.
•**безасобавы**-*вая-вае*—безличный.
безасобавыя дзеясловы—безличные глаголы.
безасобавыя проказі—безличные предложения.
безасобавыя звароты, (*грам.*)—безличные обороты.
•**безашу́кна,** *нареч.*(*к безашукны*)—безобманно. Нсл.23. *Безашукна памяняўся.* Нсл.
•**безашу́кны,** -*ная-нае*—безобманный. Нсл. 23. *Безашукны падзел.* Нсл. *Безашукная мера.* Нсл.
•**безбая́зна,** *нареч.*(*к безбаязны*)—смело, безбоязненно. Нсл.18. *Ідзі к яму безбаязна.*
•**безбая́зны**-*ная-нае*—смелый, безбоязненный, бесстрашный. Нсл.18. *Ад безбаязнага й мядзьведзь уцякае.* Нсл.
•**безбаязьліва,** *нареч.*(*к безбаязьлівы*)—нестрашно, безбоязненно, неустрашимо. Нсл.18. *Безбаязьліва ў лесе жывець адзін.* Нсл. *Безбаязьліва сваволе.* Нсл.
•**безбаязьлівы,** -*вая-вае*—бесстрашный, неустрашимый (безбоязненный, С.). Нсл. 18. *Безбаязьлівы хлапец не баіцца ні кіба, ні кія.* Нсл. *Наш бацька безбаязьлівы: адзін ходзе на медзьвядзя.* Нсл.
•**безьбародзька**-*кі, дат., предл.-ку, м.*—неимеющий бороды, безбородый. Нсл.18.
•**безбаронна,** *нареч.*(*к безбаронны*) **1.** беззащитно. Гсл.
2. беспрепятственно, невозбранно. Нсл.18. *Яму ўсё безбаронна можна рабіць.*
•**безбароннасьць**-*ці, ж.* **1.** беззащитность.
2. беспрепятственность.
•**безбаронны**-*ная-нае,* **1.** беззащитный. МГсл.; Нсл.18. *Безбаронная сіротка.* Нсл.
2. невозбранный, Нсл.18. безпрепятственный. *Мае безбаронны к пану прыступ.* Нсл.
•**безгалосіца**-*цы-цы, ж.*—недостаток в звучности голоса, Нсл.19. потеря или ослабление голоса. *Што ж ты не пяеш, ці безгалосіца напала.* Нсл.
•**безгалосна,** *нареч.*(*к безгалосны*)—тихо, тайком без огласки. Нсл.19. *Зрабі ж, каб гэта было зроблена ціха, безгалосна.* Нсл.
•**безгалосны**-*ная-нае*—тишком сделанный. Нсл.19. *Безгалосныя заручыны.* Нсл.
•**безгалосы**-*сая-сае,* **1.** неимеющий звучности в голосе. Нсл.19. *Безгалосы пяюн.* Нсл.
2. безответный, немогущий оправдываться. Нсл.19. *Што ён будзе казаць, калі безгалосы. У вусім вінен.* Нсл.
3. тихий, скромный. Нсл.19. *Як авечка безгалосы.* Нсл.
безгалосыя сугукі—глухие согласные (п,т,ш,с,й, и т.п.)
•**безгалова,** *нареч.*(*к безгаловы*)—глупо, бестолково. Нсл.19. *Безгалова, браце, жывеш ты на сьвеце.* Нсл.
•**безгаловіца**-*цы-цы, ж.* **1.** несчастье. Нсл. 19. *Безгаловіца спаткала.* Нсл.
2. беспамятство(забывчивость, С.). Нсл.19. *На цябе безгаловіца напала.* Нсл.
3. *общ.*—глупец, бестолковый, беспамятный. Нсл.19. *Што ты будзеш рабіць із гэтым безгаловіцаю?* Нсл.
•**безгаловы**-*вая-вае*—глупый, бестолковый. Нсл.19. *Безгаловага няма чаго пасылаць із патрэбаю.* Нсл.
•**безгалоўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—несчастье, Шсл. беда, горе, несчастье, Нсл.19. неурядица. Гсл. *Чужы жоны безгалоўе.* Дсл. *Ліхадзеям безгалоўе, а добрым людзём на добрае здароўе.* Нсл. *Вялікі хмель, мой міленькі, безгалоўе.* Манекі НЗ (Косіч 29). *Было б нам безгалоўе, каб не надышлі.* Ст. *Адкуль гэта безгалоўе на мяне звалілася?* Юрсл. *Я табе казала, што будзе табе безгалоўе.* Дзяніскавічы НЗ.(Шэйн,II,170).
•**безгалоўная**-*нае, в зн. сущ.* **1.** несчастье. Нсл.19. *Безгалоўная панесла яго на благі мост.* Нсл. *См. безгаловіца 1.*
2. беспамятство. Нсл.19. *Безгалоўная на мяне напала.* Нсл. *См. безгаловіца 2.*
3. потеря головы. Нсл.19. *Ці безгалоўная імне ехаць супроць ночы.* Нсл.
•**безгалоўны**-*ная-нае,* **1.** нерассудительный, бестолковый. Нсл.19. *Безгалоўны ты чалавек!* Нсл.
2. неимеющий головы или начальника. Нсл.19. *Нашае брацьце мужыкі бяз пана людзі безгалоўныя.* Нсл.
•**безгаспада́рны,** -*ная-нае*—неимеющий хозяина, безхазяйный.
•**безгаспада́рствавы**-*вая-вае,* **1.** не имеющий (своего) государства.
2. неимеющий гражданства.
•**безгатоўны**-*ная-нае*—безналичный.
безгатоўны зварот—безналичный оборот.
безгатоўны разьлік—безналичный расчёт.
•**безграшоўе**-*ўя-ўю, ср.*—безденежье. Ар.; Шсл. *Але якраз выпаў такі час, што безграшоўе.* Нсл.
•**бездагля́днасьць,** -*ці, ж.*—безнадзорность.
•**бездагля́дны**-*ная-нае*—безнадзорный.
•**бе́здараж**-*жы, ж.* **1.** бездорожье. Ар.
2. распутица.
•**беззаба́ві,** *нареч.*—немедленно. Нсл.20. *Беззабаві зрабі.* Нсл. *См. беззабаўна.*

•**беззаба́ўна,** *нареч.*—немедленно. Нсл.20; БНсл. *Ідзі, ды беззабаўна прыдзі.* Нсл. *См. беззабаві.*

•**беззага́нна,** *нареч.(к беззаганны)*—безукоризненно, Гсл.; БНсл.; Нсл.20. без порока, изьяна. *Жывець беззаганна.* Нсл. *Беззаганна пашыў.* Нсл.

•**бездакорна,** *нареч.*—безукоризненно, МГсл. безупречно. *См. бязупічышчна, Ср. дакараць.*

•**беззаганнасьць**-*ці, ж.*—безукоризненность, Нсл.20; БНсл. беспорочность. *У вусім беззаганнасьць ягоная відаць.* Нсл.

•**беззага́нны**-*ная-нае,* **1.** беспорочный. МГсл.

2. безукоризненный. Нсл.20; БНсл. *Беззаганнае жыцьцё.* Нсл.

3. неимеющий никаких недостатков, имеющий должное совершенство, Нсл.20. безупречный. БНсл. *Беззаганны тавар.* Нсл.

•**беззава́дна,** *нареч.(к безавадны)* **1.** безвредно. Гсл.; БНсл. *Ср. завадна, вадзіць.*

2. без всякого порока или порчи, без изьяна, Нсл.20. без порока. БНсл.

•**беззава́дны**-*ная-нае,* **1.** непричиняющий вреда, Нсл.20. безвредный. БНсл. *Вада — напітак беззавадны.* Нсл.

2. неимеющий порчи, порока, Нсл.20. беспорочный. МГсл.; БНсл. *Тавар беззавадны.* Нсл.

•**безздароўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—нездоровье. Дсл.25. *Безздароўе стрэла.* Зьверавічы Красьн. (Дсл)..

•**беззваротны**-*ная-нае*—не подлежащий возврату, безвозвратный. *См. бяззыскны.*

•**безмазолевы**-*вая-вае*—легкий, неутрудительный. Нсл.22. *Служба пісарская безмазолевая.* Нсл.

•**безмалімонна,** *нареч.(к безмалімонны)* —бесцеремонно. Нсл.22. *Ану, выпі безмалімонна.* Нсл. *Гарэшка безмалімонна падхапіў Абдзіраловіча пад паху.* Дзьве Душы 169.

•**безмалімонны,** -*ная-нае*—безцеремонный. Нсл.22. *Я чалавек безмалімонны, что стрэў, то ізьеў.* Нсл.

•**безнадзее́ньне,** *отгл. имя сущ.(к безнадзеіць)* **1.** лишение надежды.

2. безнадёжность. Нсл.22. *У безнадзееньню ляжыць.* Нсл.

3. отчаяние.

•**безнадзе́янна,** *нареч.(к безнадзеянны)* —нечаянно, неожиданно. Нсл.22. *Безнадзеянна прыехаў.* Нсл. *См. неўспадзеўкі.*

•**безнадзе́янны**-*ная-нае*—нечаянный, неожиданный. Нсл.22. *Безнадзеянны госьць.* Нсл.

•**безнадзе́іць**-*ею-еіш-ее; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш., перех.*—лишать кого-л. надежды, Нсл.22; Гсл. обезнадёживать, приводить в отчаяние. Гсл. *Безнадзеіць цябе ня буду; можа Бог і вызвале.* Нсл. *Соверш.* **абезнадзеіць**—лишить надежды, Нсл.22. обезнадёжить. *Сусім абезнадзеіў чалавека.* Нсл. *Прич.* **абезнадзе́ены**—лишенный от кого надежды, обезнадёженный. Нсл.346. *Абезнадзеенаму няма чаго й думаць на тое, чаго спадзяваўся.* Нсл.

•**безнадзе́іцца**—лишаться надежды, отчаиваться. *Соверш.* **абезнадзе́іцца** —лишиться надежды, обезнадёжиться (отчаиться, С.) Нсл.346. *Тым гарэй, калі абезнадзеішся.* Нсл.

•**безнадзе́йна,** *нареч.(к безнадзейны)*—отчаянно, Нсл.22. безнадёжно. Ксл. *К яму безнадзейна хадзіць: усё роўна грошы ў яго няма.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Хворы безнадзейна.* Нсл.

•**безнадзе́йнасьць**-*ці, ж.*—безнадёжность. Нсл.22; Ксл. *Як бяда, дык і безнадзейнасьць.* Горкі Аз. (Ксл.). *Тужа ад безнадзейнасьці.* Нсл.

•**безнадзе́йны**-*ная-нае*—безнадёжный, (Гсл.; Ксл.) отчаянный. Нсл.22. *Ён ужо безнадзейны.* Пустыр Сір. (Ксл.). *Ляжыць безнадзейны.* Нсл.

•**безнале́жна,** *нареч.(к безналежны)*—не по принадлежности, не надлежаще. Нсл.22. *Безналежна заплаціць.* Нсл. *Безналежна сказаць.* Нсл.

•**безнале́жны,** -*ная-нае*—непринадлежащий к делу, (Гсл.) излишний. Нсл.22. *Безналежная рэч.* Нсл. *Безналежны клопат.* Нсл.

•**безработны**-*ная-нае*—безработный.

•**безрабоцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—безработица.

•**безразьліку,** *нареч.*—безрасчётно.

•**безразьлічны,** -*ная-нае*—производимый без расчёта, безрасчётный.

•**безвалочна,** *нареч.*—без отлагательства, Нсл.18. безотлагательно, незамедлительно.

•**бе́звач,** *нареч.*—вслепую, Іг. слепо. Гсл.

•**безьязы́кі**-*кая-кае*—неимеющий языка, Шсл. немой, безъязыкий, безъязычный. *Мікае, як безьязыкі.* Нсл.284.(*под* мікаць).

•**безьвесьць**-*ці, ж.*—неизвестность, безвестность. Нсл.19. *Каторы год гіне ў безьвесьці.* Нсл.

•**безьліч,** *нареч.*—(безчисленное количество, С.)—без числа. БНсл. *Загадаў, і прышла шаранча а вусені безьліч.* Луцк. (Пераклад Біблі, Псальма 105:34).

•**безьміласэрна,** *нареч.(к безьміласэрны)* —немилосердно.

•**безьміласэрны,** -*ная-нае*—немилосердный.

•**беж,** *бежы, бежы, мн. ч.-жаў, ж.*—походка лошади, бег. Гсл. *Несамавіты конік, а беж надта харошая.* Гсл.

•**бе́жкі,** *нареч.*—бегом. Янк.І. *А ты бежкі, то й дагоніш.* Янк.І.

•**белабокі**-*кая-кае*—белобокий.

•**белагалова**-*вы-ве, ж., уст.*—женщина. *Уменьш.* **белагаловачка**-*чкі-чцы. Дабраслаўце, войча й маці, і вы, жоначкі, белагаловачкі, маладых на куце саджаці.* Горц. (Кот.210).

•**белаглíньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—каолин. НТ(БНсл.).
•**белагрýдка**-*дкі-дцы, ж.*—ласка.. Ксл. *У хлебе жывець белагрудка.* Пяцігорск Беш. (Ксл.).
•**белая гарлянка**—извар, ея пьют при боли гортани. Ельн. (Дсл.48.).
•**белая краска**—поповник, белоцвет. Шсл. *Зьвілі вянок зь белымі краскамі.* Ст. *Зь белае краскі паўрываў лісткі.* Ст.
•**белазоры**-*рая-рае,* **1.** с белыми глазами. Ксл. *На мосьце быў белазоры чалавек.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).
2. светло-голубой(с светло-голубыми глазами, **С.**) Шсл.
•**белакапы́тнік**-*іка, предл.-іку, бот.*—белокрыльник. НТ (БНсл.)
•**белакры́лачка**-*чкі-чцы, ж.*—эпитет рыбы. Дсл.47. *Дурні мужыкі ўпусьцілі рыбачку-белакрылачку.* Дсл.
•**белаві́ды**-*дая-дае*—белолицый.
•**белавы́**-*вáя-вое*—белеющий, белый. Ксл. *Бярэзка мая белавáя, вецейка маё кудраве.* Шапурава Сур. (Ксл.).
•**беляны́**-*ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, единств. ч. нет.*—белила. Смл.
•**бéліца**-*цы-цы, ж.*—болото с белым мхом. Жучкевіч, 14.
•**бель,** *белі; мн. ч., род.-ляў, ж.* **1.** белый фон. Гсл. *За вокнамі сьнежная бель.* Кавыль: Пад зорамі, 62. *Зь зяленіваў земных, з вышынных сіняў, беляў тут гутарыў з імной развáжлівы Лёнгфэлёў.* Салавей.
2. белый цвет, краска, Гсл. белизна. *Шыйка, як бель лебядзіная.* Ґарун(ст. „Мая люба"). *І даліны ўбраліся ў белі.* Гарун(ст. „Мае думкі"). *Калыша ноч пялёсткавую бель.* Кавыль: Ч. лёд.
3. общее название льняной ткани и ниток, поступивших в беленье, находящихся в этом состоянии и вполне готовых, пока они не поступили в складище. НК: Очерки, Но.340.
4. ровный болотистый луг среди лесов, поросший жёсткой травой. Рэч; Гордз.(Мош. Терм. 2).
•**бéлька**-*кі-* *— Дык што'ж ты, мой белька, маўчыш?* Касьцюковіцкі р.Калінінскае акругі (Наш Край, 1928, Но.6-7,44).
•**белы**-*белая-лае*—белый. Ар.
Белы панядзелак—понедельник Великого поста. Шсл. *Сядні ня можна прасьці: белы панядзелак.* Ст.
бяло табе!—приветствие моющим белье. Ксл. *Бяло табе, сястрыца!* Высачаны (Ксл.). *Ср. ст.* **бельшы**—белее, более белый. *Паненка бельшая.* (Б. Студіс, ІІ-І, 1969, 71). *Прев. ст.* **найбельшы**—самый белый, белейший. *Ласкат.* **беленькі.** Ар. *Уменьш.* **бяля́вы, 1.** беловатый. *Быў пярэсьценькі каток — нос чарнявы, хвост бялявы.* Колас. *Гладзіла бялявыя валасы.* Гамолка. *У імшарах, балотах, лагчыне бялявы, прасьветны туман.* Жылка, 40. *Рыбка бялява хвастом віляла, лясы ламала, горы стаўляла (каса).* Рапан. 337. *На бялявым небе зьявіліся зоркі.* Гарун: Пан Шаб.
2. белокурый. Шсл. *Нейкі такі сабе бялявы чалавек.* Ст.
Увелич. **бялю́сенькі**—белёхонький. Шсл.; Ар.; Нк: Очерки, Но.426; Нсл.41. *Хусьце бялюсéнькае.* Ст. *На дварэ сьвет бялюсенькі.* Шапачка. Імгл. (Косіч 58). *Умыюся бялюсенька.* Тм. *Увелич.* **бялю́ткі**— белёхонький. Шсл. *Паркаль, як вымыўся, дык такі бялюткі стаў.* Ст.
3. эпитет зари. Дсл.48. *Узышла белая зара. Зара сьвету белага.* Дсл.
•**бéраг**-*агу, на бѐразе, зват. бѐража; мн. ч. берагі̀, м.* **1.** край земли у водной поверхности, берег. Ар. *Высокі бераг. Ар. Ледзь выскачыў з вады на бераг.* Ст.
2. край (предельная линия, ограничивающая поверхность чего-л., а также часть поверхности, близкая к этой предельной линии, **С.**) Гсл., край леса. Шсл. *Далёка ў лес ня йдзі: зь берагу зьбірай грыбы.* Ст. *Уменьш.* **бераж-ок-эчак.** Ельн. (Дсл.26).
3. обрез (обрезанный край, кромка книги, картона и.т.п. **С.**) Гсл.
4. **родны бераг**—родина. *Я няволяй цяжка змучан із родным берагам разлучан.* Колас: Новая Зямля.
5. **матчын бераг**—высшее счастье. Дсл. 26. *Матчын бераг, бы капшук грошы.* Дсл.
•**берагýлька**-*лькі-льцы, ж.*—стриж. Ксл. *Берагўлька зрабіла сабе гняздо і вывяла дзеткі.* Асінаўка Сян. (Ксл.).
•**беражня́к**-*яку, предл.-якў; мн. ч.-кі-коўком-кі-камі-кох, м.*—дорога, расположенная по берегу реки. Нсл.25. *Беражняку будзе гоняй з трое, а там паедзеш на гару, апусьціўшы беражняк.* Нсл.
•**беражняком,** *в знач. нареч.*—дорожкою, по берегу реки идущей. Нсл.25. *Беражняком цяпер не праедзеш.* Нсл.
•**берасьнёўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—посуда женского рода, обвитая берестой. НК: Очерки, Но.187.
•**берасьцéнь**-*сьня, предл.-ню; мн. ч.-сьнісьнёў-сьнём, мн. ч., предл.-сьнёх, м.* **1.** общее имя посуды, обвитой берестой, и более тесное — глиняного горшка, НК: Очерки, Но.187. горшок, обвитый берестой, Гсл.; Ксл. большой горшок, оплетенный березовою корою, берестою. Нсл.25; Дсл 26. *Баба насыпала ў берасьцень солі.* Выгары Куз. (Ксл.). *Два берасьні мёду наклаў.* Нсл. *См. берасьнюшка. Ласкат.* **берасну́лек-лька,** *предл.-льку.* НК.: Очерки, 187. *Уменьш.* **берасьцéнак**-*нка, предл.-нку.* НК: Очерки, 187. *Уменьш.* **берасьцéньчык.** Нсл.25.
2. в клятве уверение: *Біце ў маю галаву, як у берасьцень.* Смол.у.(Дсл. 26). *Куме, бі ў маю галаву, як у берасьцень*—надейся на меня. Дсл.

•берасьню́шка-*шкі-шцы, ж.*—горшок, оплетенный берестой. Ксл. *Прынясі берасьнюшку.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

•берасьця́нка-*нкі-нцы, ж.* **1.** простая (это не обязательно, **С.**) берестовая табакерка. Нсл.25.

2. зяблик. Ксл. *Берасьянка зрабіла на дзерве сваё гняздо зь бяросты.* Камоскі Беш. (Ксл.).

3. *оскорб.*—глаз. Ксл. *У яго вялікія берасьцянкі.* Слабодка Віц. (Ксл.).

•берасьця́ны-*ная-нае*—берестовый. Ксл. *Купі скураныя або берасьцяныя лапці.* Красьніца Чаш. (Ксл.).

•бе́рда-*да; мн. ч.-ды-даў, ср.*—*бёрдо.* Ар.

•бе́рка-*кі, дат., предл.* *берцы, ж.*—сок от подрубленной березы. Нк: Очерки, 67; Ксл. *Прынясі зь лесу беркі.* Лапы Беш. (Ксл.).

•беркаце́нь-*тня̀, предл.-тню, м.*—оборотень. Ксл. *Чалавек тры гады быў беркатнём.* Мазалева Куз. (Ксл.).

•бе́рці, (Віцебш.), **брацць,** (Шсл.), *бяру-рэш-рэць-рэм,рыцѐ,бѐруць*(*бяру̀ць*)*; прош. вр. браў,брàла,брàлі, несоверш., перех.*—брать. Ар.; Шсл.; Раст: Северск. *Раз два, тры — бяры̀* — этот возглас на месте весьма часто заменяет известное (русское, **С.**) „Эй, ухнем!" НК: Игры, Но.36.

брацць на пыхі—гордиться, чваниться; показывать себя человеком не своей среды. Гсл.

Безлич. **бярэць,** *соверш.,* **узяло**—забирает. Нсл.25. *Чаго цябе бярэць?*—чего кричишь? *За кішкі бярэць, узяло.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **брацьцё**-*ця̀, предл.-цю*—взятие, но без указания, совершилось действие или нет, Гсл. брание, взятие. Нсл.33. *Дурное тваё брацьцё: Глядзі, як людзі бяруць.* Гсл. *Брацьцё тваё непамернае: брацьцём сваім куцалапым ты ніколі не падыймеш мяха.* Нсл.

2. *ольну и коноплях*: убирать с поля. *Лён ужо сьпелы. Калі яго будзем берці? См. ірвацць*(*лён, каноплі*).

абіра́ць-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, несоверш.* **1.** (*што*)—щипать, Дсл.; Шсл. снимать плоды с деревьев, кустов. *Пара абіраць вішні.* Ст.

2. (*каго за каго*)—избирать, Дсл.; Ксл.; Гсл.; Нсл.347. избирать, выбирать голосованием (для исполнения каких-л. обязанностей). *Абіраць, абраць бурмістраў, старасту. У воласьці шмат народу - абіраюць старшыню.* Дсл.; Нсл. **абіра́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*

2а. (*к абіраць 1.*—снимание плодов с деревьев, кустов.

2б. выборы (путем голосования). *А вольнам абіраньню ўраду земскага - судзій, падсудкаў і пісараў.* Стт.162.

Несоверш. **абіра́ць**-*àюеш-àе; повел.-àй-àйма. Соверш.* **абра́ць,** *абяру̀-рэш-рэць-рэм-рыцѐ,* **1.** отдать предпочтение кому-чему-л., избрать, выбрать. Ксл. *Проста яны абралі вас як трагічных людзёў.* Корзюк. *Ён абраў яе* (*з памеж харашухаў*). Крушына: Лебедзь 52. *Урад мае ізь сёл акалічных па тры чалавекі да прысягі абраці.* Стт.408.

2. (*к абіраць 2*)—избрать,(МГсл.) выбрать (голосованием, **С.**). Бясл. *На судзтва падсудка або пісара абралі.* Стт.164. *За старшыню Міколу абралі.* Расна Сян. (Ксл.)

абраны, *прич.*(*к абраць 1,2*)—избранный. Нсл.352. *Абраны галава, стараста.* Нсл. *Паслы з кажнага павету, будучы на с'ем із паветаў на сойміках абраныя — ад судоў вольны будуць.* Стт. 223. *Статут новы ад людзей мудрых, з народу нашага на то абраных, папраўлены.* Стт.162.

абраньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к абраць 1,2*)—избрание. Нсл.352; МГсл. *Мы Гаспадар подле Статуту, за абраньням і просьбаю шляхты, іншых на тыя ўрады маем устанавіці.* Стт.116. *Зь вялікага абраньня ды вышаў кікс*(*нішто*). Сохана Імсьц.(Бясл.). *Абраньне галавы, старасты.* Нсл.

наабіраць, *соверш.*(*к абіраць 1*)—нарвать обирая, снимая с многих деревьев или много раз. Ар. *Наабіраў вішняў з гарнец.*

Соверш. **паабіраць 1.** обобрать с многих деревьев. Ар. *Усі яблыны паабіралі.* Ар.

2. *соверш.*(*к абіраць 2*)—выбрать (голосованием)в многих местах.

ababра́ць, *аббяру̀-рэш-рэць-рэм-рыцѐ, соверш.*(*к абіраць 1*) **1.** снять плоды (с деревьев, кустов). Шсл. Абабралі яблыкі.

2. обокрасть (совершенно, **С.**) Ксл.; Дсл. *Міколу зладзеі чыста абабралі.* Латышы Беш. (Ксл.). *Абабралі краму.* Гсл.; Янк.1. *Папа абабралі ночы.* Дсл.

3. (*каго за каго*)—выбрать (избрать, **С.**). Ксл.; Дсл.; Бясл. *Яхрэма да рады абабралі.* Красьніца Чаш.(Ксл.). *Як караля абабраць, адкуль?* Ельн. (Дсл.).

4. выбрать все. Дсл. *Абабралі ўсі грыбы.* Дсл.

адабра́ць, (Шсл.), **адбе́рці,** (Нсл.359), *соверш. у каго што,* **1.** отнять, Нсл.359; Шсл. отобрать, взять у кого-л.вопреки его воли, Ар. отобрать, присвоив себе, завладев чем-л. *Апошняга каня ў мяне адабралі.* Нсл. *Яны адабралі ад дурня тую птушку.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 209).

2. отобрать, заставить, вернуть.

адабра́ны, *прич. к адабраць. Несоверш.* **адбіра́ць**—отбирать, отнимать. (Ксл.). *Нашто адбіраць, нашто адабраў у дзяцяці цацку?* Ст.

дабе́рці, дабра́ць, *соверш.* **1.**—добрать, дополнить что-л., до какой-л. меры.

2. сделать какое-л. дело окончательно, довести его до полного результата. *Прич.* **дабраны**—добранный, дополненный. Нсл.

забе́рці, забраць, *соверш.* **1.** взять, захватив рукой и т.п., забрать.

2. взять что-л. с собой, забрать.

забра́ны, *прич.(к забраць 1,2)*—забранный. *Не загіне Край Забраны, пакуль будуць людзі.* Купала. *Несоверш.* **зьбе́рці,** (Нсл.195)**, забра́ць,** (Кіт.)**, забіраць, субра́ць.** (Суцькава, Аш.), *зьбяру-рэш-рэм-рыцѐ; прош. вр. зьбер, зьбѐрла, зьбѐрлі; забраў(субраў)-брала-бралі, соверш., перех.* **1.** собрать, сосредоточить в одном месте (многое, многих, **С.**) Нсл.195, собрать, сложить в одном месте (ряд вещей). *О чем-л. упавшем, рассыпанном:*—собрать. *Рассыпаўшы, трэба зьберці.* Нсл. 195.
2. собрать, скопить постепенно, по частям (коллекцию, собрание чего-л.). *Зьберьці кніжню*-скопить какую-л. сумму денег. *Зьберлі мы тры рублі.* Пшчолка (Бацьк. Но.51-52, 333-334). *Зьберлі трошку гасьцінца.* Тм.
3. получить в каком-л. количестве — от разных людей или из разных источников: собрать. *Зьберці сяброўскія складкі. Зьберці падачкі.*
4. набрать в каком-л. количестве с земли (грибов, желудов, ягод), или срывая (фрукты): собрать.
забра́ны, зьбе́рты, субра́ны, *прич.(к забраць, зьберці, субраць 1,2,3,4)*—собранный. *Людзі, на судны дзень забраныя, рэкнуць.* Кіт.88 стр. 14. *І людзі, тут забраныя, тыя, каторыя, на сьвеце будучы, азан пявалі.* Кіт.88 стр. 16.
зьбіраць, *несоверш.* **1.** *(к зьберці, забраць, субраць)*—собирать. Ксл.; Ар. *Пойдзем зьбіраць дурніцы.* Асінаўка Беш. (Ксл.). *Ня родна маці выраджае (замуж), ня ўвесь род зьбірае.* Пісараўка Імгл.(Сержп.:Отчет 8). *Зьбірай, калі рассыпаў.* Ст. *Жыта радкое, па каласку зьбіраем.* Нсл.2.
2. *(к зьберці, забраць, субраць 2)*—собирать. Ар. *Зьбіраць кніжню.*
о деньгах:—копить. МГсл.; Ар.
3. *(к зьберці, забраць, субраць)*—собирать. *Скарбнік зьбірае сяброўскія складкі..*
4. *(к зьберці, забраць, субраць 4)*—собирать. *Зьбірайце жалуды.* Ар.
набе́рці, набраць, 1. *(чаго)*—набрать, взять, собрать постепенно или в несколько приемов какое-л. количество чего-л. *Набраў мех яблыкаў.* Ар.,—набрать, взять, принять — в каком-л. количестве (обычно большом). *Набраў работы.* Ар.
2. *(каго)*—набрать, нанять, навербовать. *Набраў работнікаў. Набралі шмат вучанікаў да школы.* Ар.
3. покупить материи (ткани, **С.**) Шсл.; Ар.; Ксл. *Набрала кумачу на сарочку.* Асавец Беш. (Ксл.). *Людзкага чаго яна набрала: нейкага маціліньня.* Ст. *Набраў корту на нагавіцы.* Ст.
набра́ны, *прич.(к набраць 1,2,3)*—набранный.

набіраць, *несоверш.* **1.** *(к набраць 1,2)*, —набирать.
2. *(к набраць 3)*, покупать материю (мануфактуру, ткани. Ар.). Шсл.; Ар. *Паедзем на места дзеўкам набіраць на катанкі.* Ст.
назьбе́рці, *назьбяру-рэш-рэць-рэм-рыцѐ,* (Нсл.), **назьбіра́ць.**(Нсл.; Шсл.), *соверш. чаго*—насобирать. *Назьберці ягадаў, дроў.* Нсл.307. *Мацейка назьбіраў суніц.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.). *Назьбірала кошычак ягадаў.* Ст. *Бяжы назьбірай трэсачак.* Нсл.307. *Прич.* **назьбіраны**—собранный понемногу (или с многих мест **С.**) Нсл.307. *Назьбіранымі кавалкамі хлеба цэлы тыдзень жывімся.* Нсл.
пабе́рці, пабра́ць, *прош. вр.-раў-рàла-рàлі, перех.* **1.** *соверш.(к пабіраць 1.)*, взять. Нсл.423. *Ліха яго пабяры!* Нсл.422.*(под пабіраць)*.
2. *(к пабіраць 2)*—получить многим.
3. забрать (многое, у многих или многими, **С.**) Нсл.423. *Ці ўсё ты свае пабраў?* Нсл.423. *Коні нашы пабралі ў панскі двор.* Тм. *Вон па сьмерці айца нашага ўсі статкі дамовыя пабраў.* Гордз. Ак.ХУІІ,7. *Уперад самы абдэс (араб., умываньне) пабярыце.* Кіт.48612.
4. (о льну и коноплях)—убрать с поля. Нсл.423. *Пабраць лён, каноплі.* Нсл.
пабра́ны, *прич. к пабраць 2,3,4. Усі пабраныя рэчы зьвярнуў.* Нсл. *Коні у ваўсе пабраныя, павялі на панскі двор.*
Отгл. имя сущ. **пабраньне**-*ня, предл.-ню*—забрание чего-л. (о многих, **С.**) Нсл.423.
2. сочетание браком. Гсл.; Нсл.422. *Пераз пабраньне мы з тобою парадніліся.* Нсл.
3. снятие с поля льна или конопли. Нсл.422. *Па пабраньню лёну й канапель жаноцкае няма ў полю работы.* Нсл.
пабіраць-*аю-аеш-ае, нв.* **1.** *(к берці, браць в 1-вом знач., к паберці, пабраць)*, брать. Нсл.422. *Ліха яго пабірай!* Нсл.422.
2. получать (в сроки), Нсл.422. получать, взимать. *Андынару пабірае вялікую.* Нсл.
пазьбе́рці, пазьбіра́ць, (Нсл.), *соверш., перех.*—собрать со всех сторон, со всех мест, углов. Нсл 454. *Пазьбярыце кашулі, намёткі, хусьцінкі на падол.* Нсл. *Пазьбіраць народ.* Нсл.
перабе́рці, перабраць, *соверш., перех.* **1.** перебрать, разбирая одно за другим, поочередно, пересмотреть всё, многое. Ар. *Перабраць паперы.* Ар.
2. *(к перабіраць в 2-ом зн.)*—отобрать лучшие экземпляры, Шсл.; Ар. отделить из чего-л. лучшее. Нсл.398. *Перабраў крупы ад бузы.* Ст.
3. *(перен., соверш. к перабіраць 4)*—вспомнить, представить, мысленно воспроизвести одно за другим всё, многое. *Усе перабраў у памяці.*

4. (*к перабіраць в 5-том зн.*)—взять лишнее. Нсл.398. *Перабраў меру.* Нсл. *Прич.* **перабра́ны, 1.** отобранный. Шсл.; Ар. *У каламашцы перабраная бульба.* Ст.

2. взятый больше, чем следует. *Перабраныя за падачкі грошы скарб зьвярнуў Піліпу.* *Несоверш.* **перабіра́ць, 1.** перебирать, разбирая одно за другим поочередно.

2. отбирать, (Ксл.) лучшие экземпляры, Шсл.; Ар. отделять из чего-л. лучшее. Нсл.398. *Перабіраць арэхі, гарох, боб, грыбы.* Нсл.398. *Заўтра будзем перабіраць бульбу на садзьбу.* Ст. *Перабіралі бульбу.* Княжыца Куз. (Ксл.).

3. быть разборчивым в пище или в предлагаемых вещах(а также в работе **С.**) Нсл.398; Ар. *Хто перабірае, тый перамірае.* *Послов.* Нсл. *Не перабірай, а то скулу возьмеш.* Нсл. *У бальшыні людзі не перабіралі працаю, глядзелі толькі, каб яна была добра платная.* Сьцяблевіч ("Бацьк. Но.1-2, 437-438).

4. перебирать, вспоминать, представлять, мысленно воспроизводить, одно за другим всё, многое. *Ён сіліўся перабіраць у памяці ўсё пражытае на сваім крывым вяку — і добрае й благое.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но.1-2, 437-438).

5. *несоверш.*(*к* *перабраць 4*)—брать слишком много, Нсл.398. брать лишнее. Ксл. *Калі б табе кішкі перебрала, як ты ў нас заўсёды перабіраеш.* Нсл.

6. последовательно, поочередно касаться всего, многого.

перабіраць струны—последовательно рассмотреть, оценивая и решая что-л.

7. (*чым*)—поочередно производить движение чем-л. Вял. *Перабіраць нагамі, рукамі*—шевелить то одной, то другой ногой, рукой. Ар.; Вял. *Ня плавае, а толькі нагамі перабірае.*

перабіра́ньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.*(*к* *перабіраць*) **1.** делание разбора в предлагаемых предметах. Ар.; Нсл.398.

2. брание сверх определенного. Нсл.398. *Дастанѐцца табе за тваё перабіраньне ў нас падачкаў.* Нсл. *Безлич.* **перабірае,** *соверш.* *перабрала*—бурчит в животе. Нсл.398. *Штось у жываце перабірае.* Нсл. *Усі кішкі перабрала ў мяне ад грыбоў.* Нсл.

разабраць, разьбе́рці, *прош. вр.* *разабрàў-бра̀ла-бра̀лі, соверш., перех.* **1.** разобрать, взять по частям, по одному. Ар.

2. разобрать, приводя в порядок, рассортировать, отделить одно от другого. Ар. *Я разабраў твае рэчы.* Ар. (о убитом животном): рассортировать мясо убитого животного, отделяя одну часть от другой. Ар. *Дзядуля разабраў парсюка.* Ар.

3. разобрать, разнять на составные части. Ар. *Паўла разабраў леварвэр.* Ар.

4. разобрать, различить, распознать что-л. слухом, зрением, обонянием. *Разабраць подпіс.*

5. оказать сильное действие, опьянить (о хмеле). *Яго разабрала гарэлка.* *Безлич.* **разабрана.** *Несоверш.* **разьбірае**—дурь, бешенство находит, злость нападает. Нсл.545. *Чаго цябе разьбірае, што ты так крычыш?* Нсл. *Ужо яго разабрала.*

разьбіра́ць, *несоверш. к разабраць во всех знач.* *Шайтан рэк: "Которыя хмельны напітак шынкуюць і тыя, што разьбіраюць, то мае наўчоныя вялікія."* Кіт 60а3.

выбіраць, 1. *несоверш., перех.*(*к* *выбраць 1,2*)—выбирать.

2. собирать с поля картофель. Шсл. *Нашы паехалі выбіраць бульбу.* Ст.

3. рвать лён, коноплю. Шсл. *Маці выбірае ў гародзе каноплі.* Ст.

выбіраць вочы—надоедать насмешками, Нсл.79. изводить насмешками, стыдить. *За цябе мне выбіраюць, выбралі вочы.* Нсл.

выбраць, *соверш.* **1.** вынуть, вытащить беря все до конца; выбрать.

2. выделить, отобрать по какому-л. признаку. *З напіткаў у бухвэце выбраў яблычны сок.*

убе́рці, убра́ць, *убяру̀-рэш-рэць-рэм-рыцѐ, уст.*—убрать, уменьшить размеры чего-л. *Я вам убраў прамове* (*абмылка зам. прамовы?* **С.**) *устамі.* Кіт 67а13. *Несоверш.* **убіра́ць.**

●**бе́рціся, брацца,** *бяруся, бярэшся, бярэцца, бярэмся, бярыцѐся; прош. вр. бѐрся, бѐрлася*(*бра̀ўся, бра̀лася*) **1.** браться. Шсл.; Ар. *Не за сваё няма чаго брацца.* Ст. *Соверш.* **абабрацца,** *аббяруся-рэшся-рэцца-рэмся-рыцѐся,* **1а.** вызваться на что. Шсл. *Абабраўся гэт'кі разумны, ня трэба.* Ст. *Выхвалялася Марынка:—ніхто мяне ня высватае ў татачкі ў багатага. Абабраўся Іванечка - не хваліся Марынка, я цябе высватаю.* Север. (Косіч, 150).

2а. *с отрицанием „не"*—очиститься. Шсл. *Ніяк не абабрацца ад бруды.* Ст.

2. (*взаим.*)—сочетаться браком. Нсл.33; БНсл. *Яны ў радні мяжсоб бяруцца.* Нсл.

3. (*да каго*)—обращаться к кому. *Тут ім права ня ўступуючы, бяруся да каралiцы яе міласьці.* Гордз. Акты XYII,1.

адабрацца, адбе́рціся, *адбяруся-рэшся, соверш.*—отделиться. Дсл. *Адабраліся жарабяты й схаваліся.* Дсл.

4. приниматься за что-л. (*Гаспадыня*) *бралася ўжо месьці хату, а за нечым там пабегла - уздумала яшчэ - і пакінуты галень супакойна чакае на яе пасяродку хаты.* Гарэцкі: Песьні 63.

зьбе́рціся, (Нсл.195), **забрацца, субрацца,** (Суцькава Аш.), *зьбяруся-рэшся-рэцца-рэмся-рыцѐся, зьбѐруцца(зьбяруцца), прош. вр. зьбѐрся, зьбѐрлася, зьбѐрліся (забра̀ўся, субра̀ўся-бра̀лася-бра̀ліся), соверш.*—собраться, приготовиться к чему. Нсл.195; Ар. *Усі зьберліся ў вадну хату.* Нсл.195. *Дурань сьвіснуў на каня, і ён прыбег. Дурань забраўся дый паехаў.* Н.(Афанасьев, II,1914,292). **зьбіра́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к зьбіраць, зьбірацца*—сбор (действие, С.) Ксл. *Пачалося зьбіраньне людзёў.* Застадольле Сян. (Ксл.); Нсл.

зьбіра́цца-*аюся-аешся, несоверш.*—собираться. МГсл.; Ар.; Шсл.; Нсл.195; Ксл. *Мужыкі к нам часта зьбіраюцца.* Рудня Аз. (Ксл.). *Зьбіраюцца мужчыны на сход.* Ст. *Доўга ты зьбіраешся.* Нсл. *Зьбірайцеся, родныя, у хатку.* Нсл.

Соверш. **зьбе́рціся,** (Нсл.195), **забрацца, субрацца,** (Суцькава Аш.), *зьбяруся-рэшся-рэцца-рэмся-рыцѐся, зьбѐруцца, зьбяруцца; прош. вр. зьбѐрся, зьбѐрлася, зьбѐрліся, забра̀ўся, субра̀ўся-бра̀лася-бра̀ліся.*

зьбіра́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к зьбіраць, зьбірацца)*

Соверш. **назьбіра́цца**-*аецца,* **1.** собраться с разных строн во множестве. Нсл. *Паўнюсенькую царкву назьбіралася народу.* Нсл. *Адусюль назьбіралася старцоў.* Нсл.

2. понемногу насобирать себе. Нсл. 307. *За дзень каровы троха й назьбіраліся.* Ст.

набіра́цца, *несоверш.(к набрацца 1,2)*—набираться.

набрацца, *набярэцца-рэмся-рыцѐся; прош. вр. набра̀лася-бра̀ліся, соверш.* **1.** собраться, скопиться в каком-л. количестве; набраться. *Паўнюсенькая хата набралася цікавых.*

2. достигнуть какого-л. количества, набраться. *Покуль загаспадарыліся, вун колькі даўгоў набралася!*

3. много потрудиться, нагореваться. Шсл. *Вось набраўся, пакуль прышоў дамоў па гэткай благой дарозе!* Ст.

4. взять, достать в нужном, достаточном количестве. *Гэтулькі патрэбаў, ідзе на ўсе грошы набрацца!*

набіра́цца. *несоверш. к набрацца 1, 2*—набираться.

пабра́цца, *соверш.* **1.** взяться (многим **С.**) Гсл.; Ксл. *Пабраўшыся за рукі, русалкі пачалі весела гуляць.* Гсл.

2. покрыться чем-л., оказаться покрытым чем-л. *Уся хустка пабралася ў плямы.* Каралёва Выс. (Ксл.)

3. *взаим., соверш.(к брацца 2)*—сочетаться браком, МГсл.; ПНЗ; Нсл.423; Растсл.; Вят.,Вост. (Даль); Ксл. жениться. *Нядаўна пабраліся а ўжо й пабіліся.* Нсл. *Любіліся, не пабраліся, толькі людзі насьміяліся.* Кажамякі Імгл.(Косіч,59). *Яны ўжо пабраліся.* Глебаўск. Сян. (Ксл.). *Дзяўчынка-сэрца, сябе ня трывож. Ня песьці надзеі і жалю ня множ. З табою пабрацца мне волі няма.* Гарун (ст. Ноктурно). *Ня раз ужо гаварылі аб тым, каб пабрацца, каб пачаць супольнае жыцьцё.* ЗСД.194.

перабіра́цца, *возвр., несоверш.* **1.** переправляться, перемещаться, переселяться. *Асьцярожна перабірайеся пераз раку.* Нсл.398.

2. исподволь изменяться, говор. о погоде. Нсл.741. *Пагода перабіраецца на дождж.* Нсл. *Перабіраецца на пагоду.* Нсл.741.

3. переезжать (или переходить, **С.**) на новое место жительства. Ксл. *Соверш.* **перабра́цца , а)** (*к перабірацца в 1-ом зн.*) Нсл.398. *Ня ведаю, як мы перабярэмся пераз гаць.* Нсл.

б) (*к перабірацца в 2-ом зн.*) Нсл.741. *Пад вечар на мароз перабралася.* Нсл.

в) (*к перабірацца 3*)—переехать на новое жительства. Ксл. *Ён перабраўся да Віцёбску.* Доўжа Куз. (Ксл.).

разабра́цца, *соверш.*—разобраться, привести в порядок свои вещи (обычно после переезда, переселения и т.п.)

разьбірацца, *несоверш. к разабрацца.*

выбірацца-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** собираться уходить или уезжать. Шсл. *Бацька выбіраецца ў лес.* Ст.

2. иссякать. Шсл. *У нашай студні выбіраецца вада.* Ст.

•**бесхаці́мец**-*мца, предл.-мцу, зват.-мча, м.*—бездомный. *Пайсьці вандроўным бесхацімцам.* Дуб.

•**бескаламе́сна,** *нареч.(к бескаламесны)*—без суматохи, без шума. Нсл.21. *Разьдзялілі мяжсобку палюбоўна, бескаламесна, бяз сваркі.* Нсл.

•**бескаламе́сны**-*ная-нае*—спокойный, не сопровождаемый суматохою, шумом, спором, Нсл.21. безмятежный. *Бескаламеснае вясельле рэдка бывае.* Нсл.

•**бесканоўны**-*ная-нае*—внеочередный в игре, Нсл.21. вообще внеочередный. *Бесканоўная варта.* Нсл. *См.* бясконны *1.*

•**бескара́нна,** *нареч.(к бескаранны)*—безнаказанно. Гсл.; Нсл.21. *Ён усе робе бескара̀нна.* Нсл. *Можна вѐсела й бескара́нна пасьміяцца.* ЗСД 213.

•**бескара́нны,** -*ная-нае*—безнаказанный. Нсл.21; БНсл. *Учынак застаўся бескаранным.* Нсл.

•**бескарэнны**-*ная-нае*—неимеющий корня. *Расьце трава бескарэнная, а я малада — бязродная.* Кажамякі Імгл.(Косіч 27).

•**бескары́сна,** *нареч.(к бескарысны).* Нсл.21, **1.** бесполезно, (Ксл.) напрасно. Нсл.21. *Ён робе бескарысна.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Бескарысна езьдзіш, уганяешся.* Нсл.

2. без прибыли, без роста. Нсл.21. *Бескарысна пазычыць.* Нсл.

3. дурно. Нсл.21. *Бескарысна зрабіў.* Нсл.

•**бескары́сны,** -*ная-нае*—бесполезный. МГсл.; Нсл.21. *Бескарысны чалавек.* Нсл. *Бескарысная работа, рэч.* Нсл.

•**бескарысьліва,** *нареч.*—бескорыстно.
•**бескарысьлівасьць**-*ці, ж.*—бескорыстность.
•**бескарысьлівы,** -*вая-вае*—бескорыстный. *Народ беларускі дружбаю, ветласьцю бескарысьлівы.* Ан. Цярэшка.
•**бескарысьце**-*ця, предл.-цю; мн. ч.-ці-цяў, ср.*—ничтожность, дрянь, безделица. Нсл. 21. *Даў якоесь бескарысьце.* Нсл.
•**бескаштоўна,** *нареч.(к бескаштоўны)* —без издержек, Нсл.21. без затрат. Ксл. *Бескаштоўна абышлося.* Сянно (Ксл.). *Зьезьдзіў бескаштоўна.* Нсл.
•**бескаштоўны,** -*ная-нае*—несопровождаемый издержками. Нсл.21. *Бескаштоўнае падарожжа, прыбытак.* Нсл.
•**бескаўнерны**-*ная-нае*—неимеющий воротника (*"каўняра"*). НК: Очерки, 106. *Бескаўнерныя порткі.* НК: Очерки, 106.
•**беспагадлівы**-*вая-вае*—который не сочувствует. *Хто сам беднасьці не цярпеў, тый беднаму беспагадлівы.* Нсл.23. *Нареч.* **беспагадліва**—без сочувствия. *Беспагадліва судзіць.* Нсл.23.
•**беспакойлівы-вая-вае** —беспокойный, докучливый,(надоедливый, С.) Нсл.23. *Беспакойлівага ніхто ня любе.* Нсл. *Беспакойлівае дзяцё.* Нсл. *Нареч.* **беспакойліва**—беспокойно. Нсл.23. *Выбачай, калі спаць было беспакойліва.* Нсл.
•**беспакаятны,** -*ная-нае*—нераскаянный. *Той напітак Пан Бог назначыў п'яніцам беспакаятным.* Кіт.64а14.
•**бесспакменны,** -*ная-нае*—беспредметный.
•**беспакутна,** *нареч.*—без мук. Ксл. *Беспакутна зышоў у дамаўё.* Пустыр Сір. (Ксл.).
•**беспапічны**-*ная-нае*—беспопречный (безупречный, С.). Нсл.23. *Свой хлеб беспапічны маю.* Нсл.
•**беспапічышчны**-*ная-нае — беспапічны.* Нсл.23. *Свой хлеб беспапічышчны маю.* Нсл.
•**беспапраўны,** -*ная-нае*—неисправимый. Нсл. 23. *Беспапраўнага ня можна паправіць.* Нсл.
беспапраўная рэч,—т. е. трудно к изменению (к лучшему, С.) Нсл. *нареч.* **беспапраўна**—без исправления, Нсл. 23. неисправимо.
•**беспарадзтва**-*ва, ср.*—беспорядочность. *Штобы беспарадзтвам і няўстаўнасьцю межы рэчай потам ракасьці бы ня было.* Квятк. 149.
•**бе́спары,** *нареч.*—безвременно, Ксл. преждевременно. *Карова бѐспары цялілася.* Рудня Аз. (Ксл.).
•**беспасярэдне,** *нареч.(к беспасярэдні)* —непосредственно, прямо.
•**беспасярэднесьць**-*ці, ж.*—непосредственность, искренность, простота.
•**беспасярэдні,** -*няя-няе*—непосредственный. БНсл.
беспасярэдняе абіраньне—прямые выборы.

•**беспаветраны**-*ная-нае*—безвоздушный.
•**беспацешна,** *нареч.(к беспацешны)* БНсл. —безутешно.
•**беспацешны,** -*ная-нае*—безутешный. БНсл.
•**беспляновасьць,** -*ці, ж.*—беспляновасть.
•**бесплянова**-*вая-вае*—бесплановый.
•**беспратхланьня,** *нареч.*—без передышки, беспрестанно. Шсл. *Вось дзе дзеткі; беспратхланьня лезуць; дай ім тое, дай ім гэта.* Ст.
•**беспрывілейны,** -*ная-нае*—непривилегированный, (БНсл.) неимеющий законного права, Нсл.23. неимеющий привилегии. *Беспрывілейны дохтар.* Нсл.
•**бессаромны**-*ная-нае*—бесстыжий. Ксл. *Архіп сусім бессаромны стаў.* Выгары Куз. (Ксл.).
•**бессарамяжнасьць**-*ці, ж.*—беззастенчивость; бесцеремонность, наглость.
•**бессарамяжны,** -*ная-нае*—бесстыдный, беззастенчивый; бесцеремонный, наглый. *Нареч.* **бессарамяжна**—бесстыдно, не стыдясь, Нсл.24. беззастенчиво; бесцеремонно, нагло. *Бессарамяжна есьць, гавора.* Нсл.
•**бессстароньне,** *нареч.(к бесстароньні)* —беспристрастно. Гсл.
•**бесстароньні,** -*няя-няе*—беспристрастный. МГсл.
•**беставалосы,** -*сая-сае*—простоволосый, без головного убора. Ксл. *Беставалосая пабягу.* Выгары Куз. (Ксл.).
•**бесьперастанку,** *нареч.*—непрестанно, МГсл.; Ар. беспрестанно. Нсл.23. *Цэлы дзень бесьперастанку дождж ідзець.* Нсл.
•**бесьперастанны,** -*ная-нае*—непрестанный, безостановочный, Нсл.23. беспрерывный. *Бесьперастанны мароз.* Нсл. *Бесьперастанная мяцеліца.* Нсл. *Бесьперастанны дождж ідзець.* Рудня Аз. (Ксл.).
•**бесьперастаньня,** *нареч.*—беспрерывно. Ксл. *Бразгае дзьвярыма бесьперастаньня.* Зацуброўе Сур. (Ксл.). *Дождж ідзець а йдзець бесьперастаньня.* Ст.
•**бесьперач I,** *нареч.*—беспрекословно. Гсл.
•**бесьперач II,** *нареч.* **1.** постоянно. Гсл. **2.** беспрерывно, Гсл. беспрестанно. Нсл.23. *Бесьперач жарэш хлеб.* Нсл. *Цела ные й сьвярбіць, як бы што па ім бесьперач глабаецца.* Гарэцкі: Песьні 83.
•**бесьпярэчна,** *нареч.(к бесьпярэчны)* **1.** беспрекословно (без возражения. Нсл.) МГсл; Нсл.23. *Разьлічыўся бесьпярэчна.* Нсл. **2.** бесспорно, (БНсл.) неоспоримо.
•**бесьпярэчны**-*ная-нае,* **1.** неделающий возражения, беспрекословный. Нсл.23. *Дзяцюк слухмяны й бесьпярэчны.* Нсл. **2.** бесспорный, (БНсл.) неоспоримый.

•**бесьпяча́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** ограждать от опасности.
2. осмеливать, обнадёживать, (Гсл.); Нсл.23. *Не бесьпячай нас, калі тут небясьпечна.* Нсл. *Соверш.* **абясьпе́чыць**—обнадёжить. Нсл.23. *Прич.* **абясьпе́чаны**—обнадёженный.
•**бесьпяча́цца**-*аюся-аешся, несоверш.* (Нсл. 23) **1.** ограждать себя от опасности.
2. считать себя в безопасности. *Не бесьпячайся ехаць па лёдзе, лёд часам праломіцца.* Нсл.23.
забесьпяча́цца, *несоверш.*—обеспечиваться. *Соверш.* **забясьспечыцца**—обеспечиться.
убесьпяча́цца, 1. страховаться.
2. полагаться на верность чего. Нсл.647. *Ня вось убесьпячайся на ягоныя: убесьпечышся, а як ён зманіць?* Нсл. *Соверш.* **убясьпе́чыцца а)** застраховаться, **б)** положиться на верность чего. Нсл.647.
забясьпе́чыць, *соверш.* **1.** обезопасить. Гсл.
2. обеспечить. *Прич.* **забясьпечаны**—обеспеченный.
убесьпяча́ць, *несоверш.* **1.** страховать.
2. обеспечивать.
3. уверять, обнадеживать. Нсл.647. *Нашто ўбесьпячаць другога ў тым, чаго сам добра ня ведаеш. Нсл.* *Соверш.* **убясьпе́чыць. 1.** застраховать. *Отгл. имя сущ.* **убясьпе́чаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—страхование.
2. обеспечить.
3. уверить, обнадёжить. Нсл.647. *Дарма ты мяне толькі убясьпечыў.* Нсл. *Прич.* **убясьпечаны, 1.** застрахованный. Нсл.647.
2. обнадеженный. Нсл.647. *Убясьпечаны верным словам.* Нсл.
•**бесьсябе,** *нареч.*—сами собой (С.). Ксл. *Каровы пасуцца бесьсябе.* Сянно (Ксл.).
•**бесьцяле́сны**-*ная-нае*—бесплотный, бестелесный.
•**бягою,** *нареч.*—рысью. Гсл.
•**бяга́**-*гі-зе; мн. ч. бѐгі, бѐгаў, ж.*—бег. Гсл.; Шсл.; Нсл.40. *Так конь дужы̀, але на бягу ня годзіцца.* Ст. *У сівога бяга лепшая.* Гсл. *Конская бяга.* Нсл.
•**бяга́й,** *повел., област.* — *бяжы*—беги. Шсл. *Бягай сюды, сынку.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.)
•**бяглі̀вы**-*вая-вае, обычно о домашем скоте*: склонный к беганию. *Бяглівая карова.* Юрсл. *Бяглівае цялё.* Тм.
•**бягня́**-*ні-нѝ; мн. ч. бѐгні-няў, ж.*—беготня. Гсл.; Нсл.40; Юрсл. *Бягня на цябе напала.* Нсл. *Заўтра шмат будзе бягні.* Нсл. *Паддавалі духу ў бягні.* Гарэцкі: Песьні 25. *Адкуль ёй скадум, і мая шпаркасьць у бягні бярэцца?* Нсл. 59.
•**бягва́**-*вы̀, ж.*—бег, способность бежать. Дсл.46. *Заячая яда да парога бягва.* Дсл.
•**бягу́н**-*уна̀, предл.-унѐ; мн.ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** столбик у ворот, на котором "*бегаюць*" ворота. Янк. I. *Бягун ледзь ліпіць, падгніў.* Янк.I. *См. верая.*
2. еловая или березовая крученная связь в плотах. *Бягун разарваўся, і балька паплыла.* Прыгаўкі Сір. (Ксл.).
3. бездельник. Ксл. *Работы ён ня любе— вялікі бягун.* Лужасна Куз. (Ксл.).
•**бягу́чы,**—*см. под бегаць.*

•**бяда́**-*ды; мн. ч. бѐды-даў, ж.* **1.** беда, несчастье. Шсл.; Ар.; Ксл. *Бяда бяды шукае.* *Послов.* Ст. *Бяды не чапай, дык яна цябе не зачэпе.* *Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Ня то бяда, што адна а што дзьве.* *Послов.* Самін Пух. (Шсл.). *Валей хлеб есьці з вадою, чымся пірог зь бядою.* *Послов.* Дайнава Пух. (Шсл.). *Чужая бяда людзём за вясельле.* *Послов.* Амельна Пух. (Шсл.). *То не бяда, што ня п'ецца вада.* *Послов.* Самін. Пух. (Шсл.).
2. *в зн. сказуемого*—плохо, нехорошо; горе, неприятность. Ар. *Бяда зь ім.*
бядзіна—одна беда. *Во калі сустрэла мяне бядзіна.* Дсл.46(*под беда*).
такое бяды, малое бяды, 1. что за беда, не важно. Ар.; Н. *Едзь, міленькі, такое бяды.* Н.(Кліх.75). *Суцяшае ўсё: такой бяды, цётка Юстына,— вось арганізуем нашых цімураўцаў.* Вышынскі: Хата пад ліпою (Беларус, Но.155).
2.—так и быть. Ар. *Дай закуру, такой бяды.* Ар.
бяды! (*род. пад. к бяда*), *в знач. нареч.*- нисколько. Дсл.
а бяды я яго баюся—я его не боюсь нисколько. Дсл. *Бяды ты імне згразіў.*
во бяды!—отвечают в свое оправдание тому, кто порицает чей поступок. Дсл. *Бутэльку разьбіў! Во бяды!* Дсл.
ня чорт бяды табе!—ты еще не испытывал беды. Дсл.46.
3. род тележной повозки, состоящей из одного передка и приделанного к нему кузова, Нк: Очерки, 374. двуколка. *Вунь нейкі шляхцюк паехаў на бядзе.* Ст.
•**беднота**-*ты, ж.* **1.** беднота. *Наўкола жывець адна бяднота.* Ст.
2. сильная бедность. Шсл. *Вось дзе бяднота: бульбы й тае няма.* Ст.
•**бядне́ньне**-*ня, предл.-ню, ср., област.*—тоска, уныние вследствие плохого житья. Дсл.46. *Зь бядненьня ссохла на быліначку.* Дсл.
•**бядне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ей-ейма, несоверш.*—становиться бедным, беднеть. Ар. *Соверш.* **зьбяднець**-обеднеть. Гсл.
•**бядні́ць**-*ню̀-ні̀ш-ні̀ць, несоверш., перех.* **1.** делать бедным.
2. почитать бедным. *Мяне багаціш, а сам сябе бядніш.* Нсл.28.(*под багаціш*). *Соверш.* **зьбяднíць**-обеднить.
•**бядру́нка**-*нкі-нцы, ж., насекомое,*—золотистый жук. Нсл.18.
•**бядры́нец**-*нца̀, предл.-нцу̀, м.*—черноголовник, совина стрела. Нсл.18.
•**бяду́ля**-*лі-лі, общ.*—бедняга. МГсл.

•**бяду́н**-*уна̀, предл.-уну̀, повел.-у̀не; мн.ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—хлопотун, Нсл.40. озабоченный, обеспокоенный человек. *Бядун наш ніколі нічым не здаволіўшыся.* Нсл.

•**бядунлі̇̀вы**-*вая-вае,*—заботливый, беспокойный; беспокоящийся, принимающий близко к сердцу неуспехи, неудачу. Ар. *Ср. бядун.*

•**бяёдаваць**-*дую-дуеш-дуе; повел.-дуй-дуйма,* Нсл.; Растсл. **бяёдаць**-*аю-аеш-ае; ай-айма,*(Міх.; Ар.), *несоверш., перех.* **1.** уничтожать (небрежным отношением С.). Растсл., портить (небрежным отношением С.). ПНЗ, утрачивать по недосмотру. Міх.; Ар.; Халопенічы. *Соверш.* **зьбяёдаць, а)** утратить по недосмотру, Міх.; Ар.; Халоп. испортить (небрежным отношением С.). ПНЗ. **б)** (о человеке). *Зьбяёдаць ізь сьвету*—извести со света. Іг.

збаёдаць—извести со света, уходить (изморить, измучить, погубить С.) Шсл. *Збаёдаў ён сваю жонку.* Ст.

Соверш. **набаёдаваць**-*дую*—навалить слишком. Нсл.299. *Набаёдаваў бочак повен воз.* Нсл.

2. бить, колотить. Нсл. 729. *Бяёдай добранька злодзея, няхай не крадзець.* Нсл. *За што ты так яго бяёдуеш?* Нсл.

3. втягивать кого в беду. Нсл.41. *Гаркога сіраціну бяёдуюць, убяёдалі ў некруты.* Нсл.

убаёдаць, убяёдаваць, убяёдаць, *соверш.* **1.** убить(укокошить, Шсл.) Нсл.729; Шсл. *Нешта ж няма із суду нашага бацькі — ці не ўбаёдалі яго дзе тыя зладзеі?* Ст. *Борзда ж ты ўбяёдаў кабана.* Нсл.

2. втянуть в бедственное положение. *Ср. бяёдаваць, 3.*

Прич. **убяёданы, 1.** убитый. Нсл. 648. *Убяёданага кабана борзда трэба разьбіраць, каб кішкі не папрэлі.* Нсл.

2. втянутый в бедственное положение. Нсл.648. *Бедны дзяцюк, убяёдаваны ў некруты, у турму, плача, седзячы.* Нсл.

убяёдаваца-*дуюся-дуешся, возвр., соверш.* —ослабеть в силах, возясь с кем или чем. Нсл.648. *Убяёдаваўся я , покуль дабраўся да двара зь цяжкім возам, па гэткай благой дарозе.* Нсл.

•**бядзёлы**-*лая-лае, област.*—крепкий. Шсл. *Гэтыя сані йшчэ бядзёлыя.* Слопішча Шацк. (Шсл.)

•**бядзі̇̀цца**-*джу̀ся, бѐдзішся, несоверш.* **1.** представлять себя бедным. Нсл.40. *Ён заўсёды бѐдзіцца.* Нсл. *Соверш.* **зьбедзі̇̀цца.** Нсл.40. *Сусім зьбядзіўся, як бы нічога ня мае.* Нсл.

2. бедствовать. Нсл.40. *Век цэлы б'ешся, бедзішся, зарабляючы на кавалак хлеба.* Нсл.

•**бязбогі**-*гая-гае*—немилосердный, жестокий. Нсл.18. *Бязбогую просіш цану.* Нсл. *Бязбогая крыўда.* Нсл.

•**бязбожнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —(атеист, С.), безбожник. Шсл. *І Мікола ўжо стаў за бязбожніка: у Бога ня вера.* Ст.

•**бязбокі**-*кая-кае*—неимеющий одной стороны, испорченный с одной стороны, или бока. Нсл.18. *Ці бачыў ты бязбокую рыбу?* Нсл. *Ножык бязбокі купіў.* Нсл.

•**бязбоства**-*ва, ср.* **1.** безбожие.

2. немилосердие, жестокость. Нсл. 18. *Ах, якое бязбоства так біць.* Нсл.

•**бязба́цькавіч**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чаў, м.* **1.** мальчик неимеющий отца(сирота, Нсл.). Ксл.; НК: Старцы, Но. 14; Нсл. 18. *Мусіць ты бязбацькавіч, што нічога ня ўмееш.* Нсл.

2. незаконнорожденный. НК: Старцы, Но. 14; Нсл. 18; Гсл.

3. бязба́цькавіч-бязма́ткавіч-обычное имя незаконнорожденного, безродного, приемыша "пасынка общества" и также, вообще, лица з разнузданною волею, с изуродованным строем души. НК: Сбяги, Но. 1.

•**бязгода**-*ды-дзе, ж.*—дурная погода, безведрие, ненастье. Нсл. 19. *Такая бязгода на дварэ, хоць із печы ня злазь.* Нсл.

•**бязгодны**-*ная-нае*—ненастный. Нсл. 19. *Бязгоднае лета.* Нсл.

•**бязгодзіца**-*цы-цы, ж.* **1.** ненастье, Гсл. дурная погода. Нсл. 19. *Хто выяжджае ў такую бязгодзіцу?* Нсл.

2. раздор. Гсл.

•**бязгодзьдзе**-*дзя, предл.-дзю; мн. ч.-дзі-дзяў, ср.*—непогода (плохая погода, С.) Нсл. 19. *Бязгодзьдзе на дварэ.* Нсл. *Сядні бязгодзьдзе.* Дсл.

•**бязга́нна,** *нареч.*—безукоризненно. Нсл. 19. *Бязганна зрабіў.* Нсл. *Ср. ган.*

•**бязга́нны**-*ная-нае,* **1.** беспорочный.

2. безукоризненный. Нсл. 19. *Бязганная праца.* Нсл. *См. беззаганны.*

•**бязглу́зды**-*дая-дае,* **1.** бессмысленный (неразумный, ничего не понимающий, С.) МГсл. безмозглый, беспамятный, Ксл. неимеющий здравого смысла, бестолковый, безмозглый, Нсл. 19. бессмысленный, бестолковый, безмозглый, Вят., Вост. (Даль) глупый, без ума, Растсл. глупый дурак. ПНЗ. *глуповатый.* Шсл. *Бязглуздая галава твая.* Нсл. 19. *Ён бязглузды, што зь яго возьмеш?* Ксл. *Ат, нейкі бязглузды гэты Хведар, ніколі добра баразны не прагоне.* Ст.

2. лишенный смысла, содержания, бессмысленный. *З аччу яе глядзіць бязглузды страх.* Гарун: Белр. марш.

•**бязглу́зьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.*—одур (одурение, С.) беспамятство. Нсл. 19. *За бязглузьдзям сваім ты шмат страціў.* Нсл.

•**бязглу́зьдзіца**-*цы-цы, ж.* **1.** бессмыслица. Гсл.; Ксл.

2. бестолковщина. Нсл. 19. *Меле бязглузьдзіцу.* Нсл.

3. — *бязглузьдзе.* Нсл. 19. *Бязглузьдзіца напала на яго, сам ня ведае, што гавора, што робе.* Нсл.
4. *общ.*—сумасброд, дурак. Нсл. 19. *Бязглузьдзіцы гэтаму не зрабіць гэтага.* Нсл. *Ат! Слухай ты гэту бязглудзіцу.* Нсл.
•**бязглу́зьдзіць**-*ўжджу-ўзьдзіш-дзе, несоверш., перех*—приводить в беспамятство, отнимать способность ума, одурать повреждать мозг. Нсл. 19. *Досіць табе бязглузьдзіць, яго б'ючы па галаве.* Нсл. *Соверш.* **абязглузьдзіць.** Нсл. 19. *Разбойнікі не забілі яго, а толькі абязглузьдзілі.* Нсл.
•**бязглу́зьдзіцца**-*джуся, несоверш., возвр.* —приходить в беспамятство; терять присутствие ума. Нсл. 19. *Плача па мужыку, забіваецца й бязглузьдзіцца.* Нсл. *Соверш.* **абязглу́зьдзіцца.** Нсл. 19. *Як жа ты абязглузьдзіўся, што забыўся рукавіцы ў карчме.* Нсл.
•**бязгрошна,** *нареч.*—безденежно. Нсл. 19. *Бязгрошна служа.* Нсл.
•**бязгрошны**-*ная-нае*—безденежный.
•**бязгрэшны**-*ная-нае*—безгрешный.
•**бязгрунтоўна,** *нареч.*—беспочвенно, неосновательно. Гсл.
•**бязгу́чнасьць**-*ці, ж.*—беззвучность.
•**бязгучны**-*ная-нае*—беззвучный.
•**бяздольле**-*ля, предл.-лю, ср.* **1.** несчастье. Нсл. 20; Ксл. *Няхай яго, якое бяздольле прыкінулася!* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Яго бяздольле спаткала.* Нсл. *На маё бяздольле пятух не пяяў, гусак ня крычаў, толькі адзін ваўчышча за гарою вые.* Нсл.
2. несчастная участь, Нсл. 20. отсутствие (шчачливой, **С.**) доли. Ксл. *Маё такое бяздольле, мне ні ў чым не таланіць.* Нсл. *Знаць, я ў бяздольлю на сьвет нарадзілася, знаць, мяне маці ў бур'яне купала, купаючы кляла, каб я шчасьця ня знала.* Из песни. Нсл.
•**бяздолейка**-*ка, предл.-ку, уменьш., ласкат. к бяздольле 1,2. Усі людзі добра жывуць, а я малада, на бяздолейку.* Лужкі Стдуб.(Косіч 12).
•**бяздольнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —подверженный несчастной участи. Нсл. 20. *Ня кажан бяздольнік, як я гаркі.* Нсл.
•**бяздольніца**-*цы-цы, ж. к бяздольнік.* Нсл. 20. *Ах, як наша бяздольніца ў чужой старане, да ці жывець, ці жывець, ці гаруе, ці бяду бядуе.* Нсл.
•**бяздольны**-*ная-нае*—горемычный. Гсл., неимеющий счастливой доли(судьбы, **С.**), преследуемый неудачами. Нсл. 20. несчастный, *противоп. дольны.* Шсл. *Пра мяне, пра горкую ды гавораць — няма нашае бяздольнае.* Шапачка Імгл.(Косіч 58). *Якая яна бяздольная ўрадзілася!* Ст. *Бяздольны сіраціна.* Нсл. *Бяздольнае жыцьцё.* Нсл. *Відаць бяздольны ён чалавек — ня шчасьце ў жыцьцю.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).
•**бяздонік**-*іка, предл.-іку, м.*—наперсток без дна. НК. Очерки, 181.
•**бяздоньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** бездна, Гсл.; Ксл. неизмеримая глубина, бездна. Нсл. 20. *Працуеш, працуеш, а карысьці што — ўсё як у бяздоньне.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Лу́чыў у бяздоньне і ўтануў.* Нсл.
2. пропасть. МГсл.
•**бяздноўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—бездна. Шсл. *Кінуўся ў бяздноўе і зьгінуў.* Забалоцце Сьміл. (Шсл.). *См. бяздоньне.*
•**бяздвор'е**-*р'я, предл.-р'ю*—разорение. Дсл. *Самагрэі — усё бяздвор'е, вялік сон — нездароўе, чужы жоны — безгалоўе.* Из песни. Росл. (Дсл.).
•**бяздворны**-*ная-нае*—бездомный, неимеющий пристанища, жилья. Нсл. 19. *Бяздворнаму ня жаль чужога двара.* Нсл. *Ср. двор.*
•**бязду́шны**-*ная-нае,* **1.** неодушевленный. МГсл.; Нсл. 20; Ксл. *Збожжа бяздушна, але душу́ нашу жыве, а само есьці ня просе.* Нсл. *Бяздушныя камяні, а ня людзі.* В. Летцы Куз. (Ксл.).
2. безжалостный, жестокий. Нсл. 20. *Бяздушнага сьлёзамі не кранёш.* Нсл.
3. насмешливый эпитет шляхтичу без крестьян. Нсл. 20. *Панок бяздушны; пан сам над сабою ды над сваёю душою.* Нсл.
•**бяздымны**-*ная-нае*—бездымный. *Бяздымны порах.*
•**бяззорны**-*ная-нае*—беззвёздный. *У ноч бяззорную мы — апалае лісьцё.* Крушына: Лебедзь, 3.
•**бяззбройны**-*ная-нае*—безоружный.
•**бяззгу́бны**-*ная-нае*—безубыточный. Нсл. 20. *Сьмела купляй, тавар бяззгубны.* Нсл. *Нареч.* **бяззгу́бна**—безубыточно. МГсл.
•**бяззлучны**-*ная-нае, грамм.*—бессоюзный.
•**бяззра́дны**-*ная-нае,* **1.** который не изменит, Нсл. 20. верный. *Бяззра̀дны пры̀яцель.* Нсл.
2. безопасный, надежный. Нсл. 20. *Бяззра̀дная справа.* Нсл. *Бяззрадная кладка.* Нсл.
•**бяззру́чны**-*ная-нае*—неудобный, не к руке, несподручный. Нсл. 20. *Бяззручная сякіра.* Нсл. *Бяззручная дарога.* Тм. *Нареч.* **бяззру́чна**—неудобно, несподручно. Нсл. *Далёкую пашню ня зручна дзяржаць.* Нсл.
•**бяззвонны,** *-ная-нае*—отправляемый (совершаемый, **С.**) без колокольного звона. Нсл. 20. *Бяззвонны пахоў.* Нсл. *Бяззвонная служба.* Нсл.
•**бяззвычайны**-*ная-нае,* **1.** неприобыкший. Нсл. 20. *Бяззвычайнымі рукамі цяжка рабіць.* Нсл.
2. несвойственный, неусвоенный. Нсл. 20. *Ад бяззвычайнай работы мазалі натрэш.* Нсл. *Нареч.* **бяззвыча́йна**—без привычки. Нсл. 20.—несвойственно. Гсл. *Каму што, а яму бяззвычайна гэта.* Нсл.
•**бяззу́бы**-*бая-бае*—беззубый.

•**бяззы́скны,** *-ная-нае*—безвозвратный. МГсл.; Нсл. 21. *Доўг бяззыскны.* Нсл. *Нареч.* **бяззы́скна**—безвозвратно. Нсл. 21; Гсл.

•**бязжонны**-*ная-нае,* **1.** имеющий недостаток в женщинах. Нсл. 20. *Хата бязжонная.* Нсл.

2. неимеющий жены, холостой. Нсл. 20.

•**бязжа́ласьлівы,** *-вая-вае*—безжалостный, немилосердный, несострадательный. Нсл. 20. *Пан бязжаласьлівы.* Нсл. *Нареч.* **безжаласьліва**—безжалостно, беспощадно. Нсл. 20. *Бязжаласьліва караеш.* Нсл.

•**бязжы́ліць**-*лю-ліш-ле; повел.-ль-льма, несоверш., перех.*—обессиливать, налагать на кого непосильную тяжесть. Нсл. 20. *Маладога каня бязжыліш, абязжыліш, падпрагаючы пад цяжкі воз.* Нсл. *Соверш.* **абязжыліць.** Нсл. 20.

•**бязжыліцца,** *возвр., несоверш.*—обессиливаться. Нсл. 20. *Падыймаючы ня подле сілы, бязжылішся толькі!* Нсл. *Соверш.* **абязжыліцца.** Нсл. 20. *Абязжыліўся падыймаючы.* Нсл.

•**бязла́днасьць**-*ці, ж.*—нестройность; хаотичность. НТ2.

•**бязла́дны**-*ная-нае*—нестройный, неупорядоченный; хаотический, хаотичный. НТ2.

•**бязла́дзіца**-*цы-цы, ж.* **1.** нестройность в общей работе, особенно в молотьбе. Нсл. 21.

2. несогласие в пении, музыке, играх и проч. Нсл. 21. *Адзін заразьніў і ў вусіх пашла бязладзіца.* Нсл.

3. отсутствие всякого порядка, беспорядок (Гсл.) в хозяйстве. Нсл. 21. *Куды ні глянь, усюдых бязладзіца, нічога не ляжыць на сваім месцу: то кінена, то ня скончана, то ня зроблена.* Нсл.

4. ссора в семействе или соседстве. Нсл. 21. *Меж іх бязладзіца сталася.* Нсл.

5. нелепость в речах, чепуха. Нсл. 21. *Ат, пляцець бязладзіцу.* Нсл.

6. неисправная вещь. Нсл. 21. *Дай касу бязладзіцу.* Нсл.

7. *общ.*—человек беспорядочный или ссорящийся со всеми. Нсл. 21. *Няма каму навучыць гэтага, гэту бязладзіцу.* Нсл.

•**бязла́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю; мн. ч.-дзі,дзяў, ср.* **1.** беспорядок, МГсл. хаос. БГсл.

2. несогласие, ссора в семействе или в соседстве. Нсл. 21. *Пад'ехаў, лўчыў пад самае бязладзьдзе.* Нсл.

•**бязла́пы**-*пая-пае,* **1.** неимеющий, лишенный лапы, руки.

2. (*перен.*)—неимеющий силы(или ловкости, С.) в руках. Нсл. 21. *Не падыймеш із гэтымі бязлапымі.* Нсл.

•**бязмоўна,** *нареч.*(*к бязмоўны*)—не говоря ни слова; не отказываясь. Нсл. 22. *Бязмоўна пашоў на работу.* Нсл.

•**бязмоўнасьць**-*ці, ж.*—безмолвие (молчание, С.). Гсл.; Нсл. 22.

•**бязмоўны**-*ная-нае,* **1.** бессловесный. Нсл. 22; Ксл. *Што ты б'еш бязмоўную жывёлу?* Камышка Лёз. (Ксл.).

2. немой. Нсл. 22. *У бязмоўнага нічога ня выпытаеш.* Нсл.

3. лежащий на смертном одре, лишившийся употребления языка. Нсл. 21. *Ляжыць ужо бязмоўны.* Нсл.

4. виновный, ничего неимеющий сказать в свое оправдание. Нсл. 22. *Што ты скажаш, калі бязмоўны.*

•**бязма́ла,** *нареч.*—чуть-чуть не, почти, Гсл. чуть-чуть не, без малого, (Шсл.); Нсл. 22. *Год бязмала ў работніках быў.* Нсл.

•**бязма́ль,** *нареч.* **1.** почти. МГсл. *Бязмаль уцёк.* Нсл. 22.

2. авось. Нсл. 22. *Бязмаль, ці ня прыехаў пан.* Нсл. *Бязмаль распагодзіцца.* Нсл.

•**бязма́льна,** *нареч., часто требует местоим. чаго.*—чуть, чуть не, без малого, Шсл.; Нсл. 22. почти, почитай, чуть не. *Бязмальна год рабіў.* Нсл. *Бязмальна чаго не ўтапіўся.* Нсл. *Бязмальна ўвесь хлеб вышаў.* Ст. *Ахвіцэры бязмальна ўсі мелі радню ў месьце, бязмальна ўсі былі болей-меней здаровыя.* Дзьве Душы, 13.

•**бязма́льнасьць**-*ці, ж.*—недостающая к совершенству малость, очень малый, незаметный недостаток, или очень малое, незаметное несовершенство, безделица, (МГсл.); Нсл. 22. *А бязмальнасьці й гўкаць няма чаго.* Нсл. *Бязмальнасьці не ставала.* Тм.

•**бязма́льны**-*ная-нае,* **1.** почти совершенный, без малого чего. Нсл. 22. *Цэлы бязмальны тыдзень петаваўся.* Нсл.

2. порядочный, немалый. Нсл. 22. *Бязмальны кавалак зямлі адрэзалі.* Нсл.

•**бязма́льскі**-*кая-кае*—порядочный, немалый. Нсл. 22. *Бязмальскую плату бярэць.* Нсл.

•**бязма́льчына**-*ны-не,* **1.** безделица, ничтожность, вещь нестоящая названия даже малости. Нсл. 22. *Дай якуюсь бязмальшчыну дый то папікае.* Нсл.

2. немалость. Нсл. 22. *Бязмальшчыну ўзараў сядні.* Нсл.

•**бязма́ткавіч**-*ча, предл.-чу, м.*—неимеющий матери. НК: Старцы, Но. 14.

•**бязмэтна,** *нареч.*(*к бязмэтны*)—бесцельно.

•**бязмэтнасьць**-*ці, ж.*—бесцельность.

•**бязмэтны**-*ная-нае*—бесцельный.

•**бязмлынны,** *-ная-нае* —неимеющий мельницы. Нсл. 22. *Бязмлынная рака.* Нсл.

•**бязногі**-*гая-гае*—безногий. Ар.; Ксл. *Бязногі ходзе на кавёлах.* Гарывецк. Сян. (Ксл.).

•**бязносы**-*сая-сае*—безносый.

•**бязну́дны**-*ная-нае*—не скучный. Нсл. 22. *Бязнуднае жыцьцё.* Нсл. *Нареч.* **бязну́дна**—не скучно. Нсл. 22. *Бязнудна правялі час.* Нсл.

•**бязрогі**-*гая-гае*—безрогий.

•**бязрочны**-*ная-нае*—бессрочный.

•**бязра́дна,** *нареч.*(*к бязрадны*)—беспомощно. *Бязрадна растапырыла рукі.* Цялеш: Дзесяць, 64.
•**бязра́дасны,** *-ная-нае*—безотрадный, МГсл. безрадостный.
•**бязра́дны**-*ная-нае*—беспомощный.
•**бязрэйкавы**-*вая-вае*—безрельсовый.
•**бязрукаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—жилетка. Прышчапак в. Росл.
•**бязру́кі**-*кая-кае*—безрукий. Ар.
•**бязру́патлівы,** *-вая-вае*—беззаботный, беспечный, нестарательный. Нсл. 24. *Бязру̀патлівая галава.* Нсл. *Нареч.* **бязру́патліва**—беззаботно, Гсл. беспечно. Нсл. 24. *Жывець бязру̀патліва.* Нсл.
•**бязру́патны,** *-ная-нае*—беззаботный, беспечный. Юрсл. *Ён прывык бачыць яе заўсёды вясёлай, бязрупатнай.* ЗСД. 37. *Як ты будзеш жыць такім бярупатным?* Юрсл. *Нареч.* **бязру́патна**—беспечно, Гсл. беззаботно.
•**бязру́пацьце**-*ця, предл.-цю, ср.* **1.** беззаботность, беспечность. *Бацька не з гультаёў, і матка працаўлівая, — адкуль жа ў цябе такое бязру̀пацьце?* Юрсл.
2. *общ.* — *бязрупатны-ная*(*мужчына, жонка*). Юрсл.
•**бязводнік**-*іка, предл.-іку, м.*—ангидрид. БНсл.
•**бязводны**-*ная-нае*—безводный. БНсл.
•**бязводзіца**-*цы-цы, ж.*—безводье, недостаток воды. Нсл. 18. *Ня ўзяў у поле вады, будзем цярпець бязводзіцу.* Нсл.
•**бязвокі**-*кая-кае,* **1.** безглазый. Ксл. *Лепш бы бязвокаму ня жыць.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.)
2. одноглазый. Нсл. 18. *Бязвокую кабылу купіў.* Нсл. *Ён бязвокі. — Не грашы Богу, ён і на абодва вокі нявісны.* Нсл.
•**бязвольны**-*ная-нае,* **1.** сделанный противу желания, Нсл. 18. невольный, непроизвольный. *Бязвольны выступак і Бог даруе.* Нсл. *Нареч.* **бязвольна**—противу желания, невольно. Нсл. 18. *Бязвольна завініўся.*
2. несвободный. Нсл. 18. *Бязвольнае жыцьцё.* Нсл. *Я ў вусім бязвольны чалавек.* Нсл.
•**бязвосьцевы**-*вая-вае*—безостный. БНсл.
•**бязва́днасьць**-*ці, ж.*—безвредность. *Ср. бязвадны 1.*
•**бязва́дны**-*ная-нае,* **1.** безвредный. Нсл. 18; БНсл. *Бязваднае зельле.* Нсл. *См. беззавадны.*
2. не ссорящийся ни с кем. Нсл. 18. *Уважны й бязвадны чалавек, і вады не замуце нікому.* Нсл.
бязвадна, *нареч.* **1.** не причиняя вреда, безвредно. Нсл. 18; БНсл.
2. не ссорясь. Гсл.; Нсл. 18. *Жывець ціха, бязвадна, нікому ня вадзе і ні зь кім ня вадзіцца.* Нсл.
•**бязва́ртасьць**-*ці, ж.*—ништожность. Нсл. 18. *Кінуў, як бязвартасьць якую.* Нсл.
•**бязва́ртны**-*тая-тае*—ничего нестоющий, Нсл. 18. неценный, нестоящий. *Хіба ж мая работа бязвартая?* Нсл.
•**бязвыгада**-*ды-дзе, ж.*—невыгода, Нсл. 18. неудобство. *Табе добра, а мне бязвыгада.* Нсл. *Зрабіў імне вялікую бязвыгаду.* Нсл.
•**бязвы́гадзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.*—отсутствие выгод(удобств, С.) Нсл. 19. *Цяжка жыць пры бязвыгадзьдзю такім, што ні лесу, ні вады.* Нсл.
•**бязвы́гляднасьць**-*ці, ж.*—бесперспективность.
•**бязвы́глядны.** *-ная-нае*—бесперспективный.
•**бязвы́звалу,** *нареч.*—не имея освобождения. Нсл. 19. *Служа бязвызвалу.* Нсл.
•**бязвы́лазу,** *нареч.*—безвыходно. Нсл. 19; Гсл. *Сядзіць там бязвылазу.* Нсл.
•**бязвы́лазны**-*ная-нае*—без выхода или выезда(о пребыванию где-л.)
•**бязвымоўны**-*ная-нае,* **1.** неговорящий ни слова. Нсл. 19. *Жывёла бязвымоўная, ня скажа, што есьці хоча.* Нсл.
2. беспрекословный, Нсл. 19. тот, который не отговаривается, безотговорочный. *Бязвымоўны дзяцюк, робе, што ні загадаеш.* Нсл.
3. даваемый сверх условия, наградный. Нсл. 19. *Вось табе бязвымоўныя боты, рукавіцы за праўдзівую службу.* Нсл. *Ср. вымаўляцца.* *Нареч.* **бязвымоўна, а]** не говоря ни слова, безмолвно. Нсл. 19. *Церпіць бязвымоўна.* Нсл. **б]** не делая отговорок, беспрекословно. Нсл. 19. **в]** не делая условий. Нсл. 19. *Год служыў бязвымоўна, а на другі валёй умовімся.* Нсл.
•**бязужы́ўны**-*ная-нае,* **1.** неуживчивый. Нсл. 24; БНсл. *Ня дай Божа бязужыўнага суседа!* Нсл.
2. неупотребительный. Нсл. 24. *Бязужыўная каса, сякіра.* Нсл.
•**бязуломны**-*ная-нае,* **1.** неповрежденный, здоровый. Нсл. 24. *Бязуломны дзяціна.* Нсл.
2. упрямый, неисправимый. Нсл. 24. *Бязуломнага не пераломіш на свой лад.* Нсл.
•**бязу́ла**-*лы, общ.*—бездельник(бран., о дряном, негодном человеке? С.) Ксл. *Пашоў ты ад нас вон, бязула!* Ст. Беліца Сян. (Ксл.).
•**бязула́дны**-*ная-нае*—безвластный; анархический. БНсл.
•**бязула́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.*—безвластие, анархия. БНсл.
•**бязу́лець**-*лею-лееш-лее, несоверш.*—шалить, поступать без приличия. Нсл. 24. *Нічога добрага ня робіш, толькі бязулееш.* Нсл. *Ср. бязула.*
•**бязу́ля**-*лі-лі, общ.* **1.** шалун-нья, своевольник-ница. Нсл. 24.
2. развратник-ница. Нсл. 24. *Зьдзяржаць цяжка гэтую бязулю.* Нсл.

•**бязу́ліцца**-*люся-лішся, несоверш.*—портиться от шалости, Нсл. 24. шалить, баловаться, дурачиться. Дсл. *Дзяцюк ні на̀ шта, толькі бязуліцца, сусім зьбязуліўся.* Нсл. *Досыць табе бязуліцца.* Дсл. *Соверш.* **зьбязу́ліцца**—испортиться. *См. бязуліцца. Соверш.* **перабязу́ліцца**—перебеситься, нашалиться. Нсл. 398. *Дзяцюк, як перабязуліцца, будзе добры.* Нсл. *Соверш.* **разьбязуліцца**—разбаловаться. Нсл. 545. *Хлапец разьбязуліўся, ні за̀ шта ня прыгоніш яго да работы.* Нсл.

•**бязу́лства**-*ва, ср.* **1.** шалость. Нсл. 24; Дсл.
2. дурное поведение, Нсл. 24. разврат. *Дзеўка ў бязулства пусьцілася.* Нсл.

•**бязу́лстваваць,** -*вую-вуеш-вуе*—поступать безнравственно, Нсл. 24. развратничать. *Уп'юцца дый бязулствуюць.* Нсл.

•**бязу́льлівы**-*вая-вае*—шаловливый. Нсл. 24. *Бязу̀льлівы хлапец.* Нсл. 24.

•**бязу́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—шалун. Дсл. *Які ты бязульнік!* Дсл.

•**бязу́льны**-*ная-нае*—беспутный, Нсл. 24. развратный. *Бязульны малец.* Нсл. *Нареч.* **бязу́льна, 1.** шаловливо, без приличия. Нсл. 24.
2. беспутно, развратно. *Бязульна жывець, робе.* Нсл.

•**бязу́м**-*му, м.*—безрассудство. Дсл. *Розум кажа, што пара да драва, а бязу̀м кажа: яшчэ пасядзім, на людзёў паглядзім.*

•**бязумоўны**-*ная-нае,* **1.** необязанный условием. Нсл. 24. *Бязумоўны работнік.* Нсл. *Бязумоўная плата, служба.* Нсл.
2. безусловный, категорический. НТ4 (БНсл).

бязумоўна, *нареч.* **а)** без условий. Нсл. 24; Ксл. *Зрабілі ўсё бязумоўна — іх сіла.* Труханавічы Чаш. (Ксл.). *Služа бязумоўна.* Нсл. 24. **б)** безусловно. БНсл.; Ксл.

•**бязу́млівы**-*вая-вае*—иррациональный.

•**бязумы́сьльны,** -*ная-нае*—неумышленный. Нсл. 24. *Безумы̀сьльнае слова.* Нсл. *Нареч.* **бязумы́сьльна**—без умысла, (Нсл. 24) неумышленно. БНсл. *Безумы̀сьльна сказаў.* Нсл.

•**бязупі́чышчны,** -*ная-нае*—несопровождаемый упреком, безупречный. Нсл. 24. *Бязупічышчны хлеб.* Нсл. *См. беспапічышчны, беспапічны. Нареч.* **бязупі́чышчна**—без упрека. Нсл. 24. *Дай, ды каб гэта было бязупічышчна.* Нсл.

•**бязупы́нку,** *нареч.*—безостановочно, безпрерывно. Ар. *Перастань жа, вѐтру, дзьмуці бязупынку.* Гарун: Песьня.

•**бязу́пынны,** -*ная-нае*—беспрерывный, МГсл. безостановочный. *Ногі пачалі прыставаць ад бязупыннае хадні.* Гарун: Пан Шаб. *Нареч.* **бязупы́нна**—безостановочно, МГсл.; Гсл. беспрерывно.

•**бязура́дны,** -*ная-нае*—анархический. БНсл.

•**бязура́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.*—безвластие, анархия. БНсл.

•**бязура́зны** (*от без уразу*)-*ная-нае,* **1.** нераздражительный, неоскорбляющийся. Нсл. 24. *Бязуразная галава: яго б'юць, а ён сьмяецца.* Нсл.
2. безобидный, (МГсл.); БНсл. неоскорбительный. Нсл. 24. *Безуразнае слова.* Нсл. *Няма чаго злаваць: слова ж маё бязуразнае.* Гсл. *Нареч.* **бязура́зна**—безобидно, Гсл.; БНсл. неоскорбительно.

•**бязу́расьць**-*ці, ж.* НК: Старцы, Но. 53—озорство. *Ср. бязуры.*

•**бязу́рны**-*ная-нае*—озорной. Ксл. *Бязу̀рны хлапец урадзіўся.* Саўчонкі Гар. (Ксл.)

•**бязу́ры**-*рая-рае*—озорник, НК: Старцы, Но. 53. озорный.

•**бязу́рыць**-*ру-рыш-ра*(НК: Старцы, Но. 53) —озорничать. *Ср. бязуры.*

•**бязу́рыцца**-*руся-рышся, несоверш.*(НК: Старцы, Но. 53)—озорничать, шалить. Ксл. *Не бязурся там!* Цяпіна Чаш. (Ксл.). *Соверш.* **абязу́рыцца**—потерять стыд. Ксл. *Яму ня сорамна — ён ужо абязурыўся.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.)

•**бязуста́нку,** *нареч.* **1.** не вставая с места. Нсл. 24. *Бязустанку тчэць.* Нсл. 24.
2. беспрестанно.

•**бязуста́нны**-*ная-нае,* **1.** невстающий с места, неоставляющий своего дела. Нсл. 24. *Бязустанны работнік.* Нсл.
2. беспрестанный, Нсл. 24. беспрерывный. *Бязустанны дакучнік.* Нсл.

•**бязусьці́шна,** *нареч.*—безумолчно, МГсл. неумолчно.

•**бязушчу́кны,** -*ная-нае*—неумолчный (безумолчный, С.). Нсл. 24. *Бязушчукнае дзяцё.* Нсл. *Бязушчукная птушка.* Нсл. *Нареч.* **бязушчу́кна**—безумолчно(неумолчно, С.). Нсл. 24. *Бязушчукна крычыць, гавора, плача.* Нсл.

•**бязува́жліва** — *бязуважна.* БНсл.

•**бязува́жлівасьць** — *бязуважнасьць.* БНсл.

•**бязува́жлівы** — *бязуважны.* БНсл.

•**бязува́жна,** *нареч.* **1.** невнимательно, без внимания. Нсл. 24. *Папсаваў, бо бязуважна рабіў.*
2. бестрастно, (МГсл.; Гсл.) равнодушно.
3. без снисхождения.

•**бязува́жнасьць**-*ці, ж.* **1.** невнимательность. БНсл.
2. бесстрастие, равнодушие. *Пачуўся спакойны, адзервянелы ў сваёй бязуважнасьці голас.* ЗСД. 373.

•**бязува́жны,** -*ная-нае* **1.** невнимательный. *Нсл. 24; Ксл.* *Бязуважнага нічога не навучыш.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Бязуважнаму што ні дай, папсуець.* Нсл.
2. сделанный без внимания. Нсл. 24. *Бязуважная работа.* Нсл.
3. бесстрастный, равнодушный.
4. без снисхождения.

•**бязуці́на,** *нареч.*—непрерывно, Ксл. безостановочно. *Бязуціна крычыць а крычыць.* Гарадок (Ксл.)

•**бязьбе́дзіца**-*цы-цы, ж.*—безбедное состояние. Нсл. 18. *Сёлета бязьбедзіца; як то Бог дасьць налета.* Нсл.
•**бязьдзе́яльнасьць**-*ці, ж.*—бездеятельность.
•**бязьдзе́яльны**-*ная-нае*—бездеятельный.
•**бязьдзе́яньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к бязьдзеіць*)—бездействие.
•**бязьдзе́яць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, несоверш.*—бездействовать. МГсл.
•**бязьдзе́йнасьць**-*ці, ж.*—пассивность.
•**бязьдзе́йны**-*ная-нае*—пассивный, бездейственный.
•**бязьдзе́тна,** *нареч.*—не имея(своих, **С.**) детей. Нсл. 20. *Ня вѐсела жыць бязьдзетна.* Нсл.
•**бязьдзе́тнасьць**-*ці, ж.*—бездетность.
•**бязьдзе́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—неимеющий(своих, **С.**) детей(бездетный, **С.**) Нсл. 20. *Удавец бязьдзетнік.* Нсл.
•**бязьдзе́тніца**-*цы-цы, ж. к бязьдзетнік.* Нсл. 20. *Удава бязьдзетніца.* Нсл.
•**бязьдзе́тны**-*ная-нае*—бездетный. Шсл. *І бязьдзетнаму ня добра быць і зь дзецьмі клопат.* Ст.
•**бязьдзе́туха**-*ухі-усе, ж.* **1.** женщина неспособная к деторождению. Нсл. 20.
2. вдова или старуха лишившаяся детей. Нсл. 20. *Жаніўся з удавою бязьдзетухаю.* Нсл.
•**бязьдзе́ціць,** *бязьдзѐчу-чыш-ча, несоверш., перех.*—лишать детей. *Соверш.* **абязьдзеціць**—лишить детей. Нсл. 346. *На старасьць мяне абязьдзецілі: апошняга сына ўзялі ў некруты.* Нсл.
•**бязьдзе́ціцца,** *бязьдзѐчуся-ышся, несоверш.*—лишаться детей, делаться бездетным. *Соверш.* **абязьдзе́ціцца**—лишиться детей. Нсл. 346. *Ад Бога абязьдзеціўся.* Нсл.
•**бязьле́сіца**-*цы-цы, ж.*—безлесье. Ксл.; Нсл. 21; БНсл. *Блага жыць пры бязьлесіцы, яшчэ гарэй пры бясхлебіцы.* Нсл. 21. *Год за пяць, як хвабрыку збудавалі, бязьлесіца настала.* Чыр. Зорка Чаш. (Ксл.)
•**бязьле́сны**-*ная-нае*—безлесный.
•**бязьле́так**-*тка, предл.-тку, зват.-тку, м.*—малютка(маленький ребенок, младенец, **С.**) Гсл., малолетний мальчик. Нсл. 21. *Бязьлетка мяне пусьцілі ў чужыя людзі.* Нсл. 21.
•**бязьле́тка**-*ткі-тцы, ж.*—малютка(маленький ребенок, младенец, **С.**) Гсл., малолетняя девочка. Нсл. 21. *Ёй выбачыць можна; яна яшчэ бязьлетка.* Нсл. 21.
•**бязьле́тнасьць**-*ці, ж.*—малолетство, Гсл.; Нсл. 21. младенчество, раннедетство. *У бязьлетнасьці пакінула матка.* Нсл.
•**бязьле́тны**-*ная-нае*—малолетний, МГсл.; Нсл. 21. младенческий. *Ён яшчэ бязьлетны.* Нсл. *Як Пранцуз быў, я яшчэ быў бязьлетны.* Нсл.
•**бязьле́цьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—худые годы; несчастливые времена. Гсл. *Каторы год ужо бязьлецьце.* Нсл. *Ну, й хлеба ў цябе, як на бязьлецьце!* Пятніцкая Беш. (Ксл.)
•**бязьлётны**-*ная-нае,* (о птицах и насекомых)—нелетающий. Нсл. 21. *Індык бязьлётная птушка.* Нсл.
•**бязьлікліва**-*вая-вае*—непугливый. Нсл. 21. *Бязьлікліваe дзяцё.* Нсл. *Бязьліклівая жывёла.* Нсл.
•**бязьлю́дна,** *нареч.*(*к бязьлюдны*) **1.** без соучастия посторонних людей, Нсл. 22. без людей, в одиночестве. Гсл. *Пахавалі маму бязьлюдна.* Нсл.
2. безлюдно. *Просьле вайны стала бязьлюдна.*
•**бязьлю́днасьць**-*ці, ж.* **1.** малонаселенность. Гсл.; Нсл. 22. *У нас бязьлюднасьць, чалавек дарагі.* Нсл.
2. недостаток в людях. Нсл. 22.
•**бязьлю́дны**-*ная-нае,* **1.** безлюдный, малонаселенный или необитаемый.
2. не при людях. Ксл. *Бязьлюдная сьмерць яе была̀.* Труханавічы Чаш. (Ксл.)
•**бязьлю́дзкі**-*кая-кае,* **1.** зверский, жестокий. Нсл. 22. *Бязьлю̀дзкі характар.* Нсл. *Бязьлю̀дзкая справа.* Нсл.
2. удаляющийся от общества. Нсл. 22. *Бязьлюдзкі чалавек; ці гавора хто зь ім.* Нсл.
•**бязьлю́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.* **1.** человек, которого не стоит назвать человеком по его неросторопности, лености, упрямству и другим дурным качествам. Нсл. 21. *Ату ты бязьлюдзьдзе якое!* Нсл. *Во нейкае бязьлюдзьдзе ўдалося, у людзі зь ім сорамна выйсьці.* Юрсл.
2. человек чуждающийся, боящийся людей. Нсл. 22. *Ён у нас бязьлюдзьдзе якоесь.* Нсл.
3. бранное слово. Дсл. 25. *Маўчы ты, бязьлюдзьдзе ты!* Дсл.
4. ненаселённое, дикое, пустое место. Дсл. 25.
•**бязьме́жны,** *-ная-нае*—беспредельный. МГсл.
•**бязьме́н**-*на, предл.-не, м.*—безмен. Шсл. *На бязьмен адважым.* Ст.
•**бязьме́рна,** *нареч.*(*к бязьмерны*)—чрезьвычайно, безмерно.
•**бязьме́рнасьць**-*ці, ж.*—неизмеримость, безмерность.
•**бязьме́рны,** *-ная-нае*—неизмеримый, чрезмерный, безмерный.
•**бязьме́сячны**-*ная-нае*—безлунный.
•**бязьве́дама,** *нареч.* **1.** незнаемо, безвестно. Нсл. 19. *Бязьведама куды дзяваліся.* Нсл.
2. не спросясь, тайком, скрытно. Нсл. 19. *Бязьведама выцягалі грошы з кубла.* Нсл.
•**бязьве́дамы**-*мая-мае,* **1.** неизвестный. Нсл. 19. *Не дзяржы бязьведамага чалавека.* Нсл.
2. неиспытанный. Нсл. 19. *Ня суньcя ў бязьведамую раку.* Нсл.
•**бязьве́рак**-*рка, предл. и зват.-рку, м.* **1.** лишенный доверия. Нсл. 19. *Паверу я гэтаму бязьверку.* Нсл.

2. недоверчивый. Нсл. 19.
3. неверный, неверующий во Христа. Нсл. 19.
•бязьве́рка-*ркі-рцы, ж.* **1.** лишенная доверия. *Ср. бязьверак.*
2. злочестивая женщина, неуважающая святыни. Нсл. 19. *Бязьверка ты, табе й серады няма.* Нсл.
3. недоверчивая. *Бязьверка гэта й роднай матцы не павера.* Нсл.
•бязьве́рнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —неверный, неверующий во Христа. Нсл. 19. *Жыды бязьвернікі.* Нсл.
•бязьве́рыца, *-цы-цы, ж.*—недоверие. МГсл.; Нсл. 19. *Чым я ў цябе заслужыў на бязьверыцу?* Нсл.
•бязьве́рыцца, *-руся-рышся*—лишаться доверия. Нсл. 19. *Часта маніш, сам бязьверышся.* Нсл. *Соверш.* **абязьве́рыцца** —лишиться доверия. Нсл. 19. *Раз зманіў, назаўсёды абязьверыўся.* Нсл. *Соверш.* **зьбязьве́рыцца**—(совершенно, **С.**) лишиться доверия. Нсл. 195. *Ты мне зьбязьверыўся раз, другі раз ніколі не пазычу.* Нсл.
•бязьве́чча-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—изувечье, Нсл. 19. увечье. Гсл.; БНсл. *Бязьвечча сабе зрабіў.* Нсл.
•бязьве́чыць-*чыш-ча, несоверш., перех.*—изувечивать. Нсл. 19; Ксл. *Ср. безвека биеть.* Смаленск. Праўда, 1229 г. *Як прыступіла, дык і ўзяўся бязьвечыць бацюту.* Кр. Сяло Беш. (Ксл.). *Біўшы так, ты бязьвечыш дзяцё.* Нсл. 19. *Соверш.* **абязьвечыць**—изувечить. Ар.; Шсл.; Гсл. *Ня сунь рукі ў цапы, бо сам сябе абязьвечыш.* Ст. *Прич.* **абязьве́чаны** —изувеченный. Ар.; Шсл.; Нсл. 346; ЗСД. *На векі абязьвечаны чалавек.* Ст.
•бязьве́чыцца, *возвр., несоверш.*—изувечиваться. Нсл. 19. *Маладзёны бязьвечацца, ня хочучы ў маскалі.* Нсл. *Соверш.* **абязьве́чыцца**—изувечиться. Нсл.; Ар. *Падыймаючы цяжкое супроць сіл, сам бязьвечышся.* Нсл.
•бязьві́ніць-*ню-ніш-не; повел.-нь-ньма, несоверш., перех.*—оправдывать, не находить вины, Гсл. оправдывать осужденного в вине. Нсл. 18. *Чыста вінен, а ты яго бязьвініш.* Нсл. *Бязьвініў, што гэта добра.* Дзьве Душы, 114. *Разам вінаваў і бязьвініў сябе за тое упушчэнства.* Тм. 119. *Соверш.* **абязьвініць**—оправдать осуждаемого, обвиняемого другими. Нсл. 346. *Людзі ўдалі, а Бог абязьвініў.* Нсл. *Прич.* **абязьвінены**—оправданный. *Мікола ўсьведамляў, што радасьць ад гэтае рэакцы ня можа быць абязьвінена й пахвалена.* Дзьве Душы, 123.
•бязьві́ньне, *нареч.*—без вины(невинно, **С.**). Нсл. 18. *Бязьвіньне церпім.* Нсл.
•бязыдэйнасьць-*ці, ж.*—безыдейность.
•бязыдэйны-*ная-нае*—безыдейный.
•бязыме́нны-*ная-нае,* **1.** безымянный. **бязыме́нны палец**—безымянный палец. *Трыма палцамі левымі — малы̀м, бязыме́нным і сярэднім — правую руку із надвор'я пагладзіць.* Кіт. 73611.
2. анонимный. НТ2.(БНсл.).
бязыме́нны лік—отвлеченное число. БНсл.
•бязыме́ньнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—аноним. НТ2(БНсл.)
•бязымёнка-*нкі-нцы, ж.*—что-л. безымянное. Бранск(Тихонов 35).
•бяло табе́,—*см. под белы.*
•бялоха-*охі-осе, ж.*—имя белой коровы. НК: Очерки, 357.
•бялок-*лка, м.*—белок. Ар.; Шсл. *Жаўток есьць, а бялка ня любе.* Ст.
•бялосьць-*ці, ж.*—белый цвет чего-л., белизна. Нсл. 41; Гсл.; ЗСД. *Бялосьць палатна.* Нсл. *Бялосьць ейных ручак.* Гсл.
•бяле́ня-*ні-ні, ж.*—имя белой коровы. НК: Очерки, 357.
•бяле́т-*ету, предл.-еце, м.*—билет. Шсл.; Вял. *Далі яму воўчы бялет.* Ст. *Уменьш.* **бяле́цік**-*іка, предл.-іку.* Шсл. *Малѐнькі бялецік.* Ст.
•бяле́ць-*ѐю-ѐеш-ѐе, несоверш.* **1.** белеть (становиться белым). Ар.
пабяле́ць—стать несколько белым. Ар.
2. бледнеть.
зьбяле́ць,—побелеть. Гсл.; Ар. *Ці ты, мая дачушачка, сем нядзель хварэла, чаму гэта, рожа кветка на вадзе зьбялела?* Из песни, Войш. *См. спалатнѐць. Отгл. имя сущ.* **зьбяленьне**-*ня, предл.-ню,* **1.** побеление. Гсл.
2. бледность. Гсл.
•бялёны-*ная-нае,* **1.** покрытый белой краской. *Стаяць стаўпы бялёныя, на іх шапкі зялёныя*(*бярэзы*). Рапан. 353.
2. заправленный сметаной, молоком. (Ксл.); НК: Очерки, Но. 38. *Бялёная поліўка.* НК: Очерки, 13.
•бяле́ць-*ѐю-ѐеш-ѐе, несоверш.* **1.** белеть (становиться белым). Ар. *Соверш.* **пабялець** —стать несколько белым. Ар.
2. бледнеть.
•бяля́к-*якà, предл.-якỳ, мн. ч.-кі-коў-комкі-камі-кох, м.*—белый заяц. Астапова Чаш. (Ксл.); Нсл. 41. *Беляка забіў у ваўсе.* Нсл.
•Бяля́не-ян(*один Белянін, жена Бяля̀нка*) —жители гор. Белае. Дсл.
•бяля́нка-*нкі-нцы, ж.* **1.** гриб горкушка, молочай, Нсл. 41. гриб молочай. Ксл. *Бялянак у лесе ня браў.* Горбава Лёз. (Ксл.).
2. девица белая лицом. *Ср. бялянaчка.*
•бяля́начка-*чкі-чцы,* **1.** *уменьш. к бялянка 1. Белая ты бялянaчка, красная суравежачка, ці баішся ты марозу?* Аляксандраўка 1мгл. (Косіч 238).
2. *уменьш. к бялянка 2,*—девица белая лицом. Нсл. 41. *Бялянaчку палюбіў.* Нсл.
•бяля́нкі-*нак, мн. ч.*—белки в глазах. Нсл. 41. *Заліў свае бялянкі,*—т.е. опьянел. Нсл.

•**бяля́скі**-*каў, мн. ч.*—забор из столбиков или тонких планок. Растсл. *Ср. баляска 2, балясьнік 1.*

•**бяля́сы**-*сая-сае*—беловатый, Гсл.; Растсл. с белыми пятнами (о животных, **С.**) Нсл. 41. *Бялясы конь.* Нсл. *Бялясы лоб у жарабяці.* Нсл. *Ср. ст.* **бялясшы**—имеющий более белизны в шерсти. Нсл. 729. *Мой конь бялясшы за твайго; тым толькі й распазнаць можна іх.* Нсл.

•**бяля́сшы,** *ср. ст. к бялясы.*

•**бяля́ва**-*вы-ве, ж., раст.*—белянка весенняя.

•**бяля́вая**-*ае*—блондинка. БНсл.

•**бяля́васьць**-*ці, ж.*—беловатость. *І глядзеў у мутную бялявасьць акна.* Адамчык: Арж. колас.

•**бяля́вы**-*вага,* **1.** блондин. БНсл.

2.—*см. под белы.*

•**бялі́ць**-*лю, бѐліш-ле, несоверш., што* **1.** делать белым, покрывая мелом, известью и т.п.; производить побелку (белить, **С.**) Шсл.; Ар. *К сьвяту белім хату й печ.* Ст. *Соверш.* **пабяліць**—покрыть белой краской. *Прич.* **пабе́лены**—покрашенный белой краской. *Заставіў пояс золатам шыт, наконча сярэбранае, а пражка зялезная пабеленая.* Гордз. Акты XYII, 2.

2. заправлять суп молоком или сметаной. Ар.; Шмсл. *Не бялі шмат крупніку.* Ст. *Соверш.* **забялі́ць**—заправить суп молоком или сметаной. Ар. *Забялі крупнік.* Ст. *Забяліць капусту, грыбы.* Нсл. 161. *Прич.* **забе́лены**—приправленный молоком, сметаной. Ксл.; Ар. *Забеленай крупені не бярэць.* Сураўні Сур. (Ксл.). *Грыбы не забелены.* Нсл. 161. *Ядуць забеленую зацірку.* Ст. *Соверш.* **прыбялі́ць**-*лю, прыбеліш-ле.* Нсл. 496. *Прыбяліла б, але сьмятаны няма.* Нсл. *Прич.* **прыбе́лены**—подбеленный сметаной или молоком. Нсл. 496. *Капуста прыбеленая.*

3. снимать кожу с убитой овцы, козы, кролика, зайца. Ар. *Хто будзе бяліць барана?* Ар.

абяліць, а), *соверш к бяліць 3. Дзядуля абяліў авечку.* Ар. *Прич.* **абелены.** Ар. *Абеленая авечка.* **б**) снять кору, чтобы была видна белая древесина. *Калі абеліш пугаўё, дык яно будзе лягчэйшае.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

4. делать белым, подвергая особой обработке, белить, Ксл.; Ар. выполаскивать (не только, **С.**) и высушивать на солнце новый холст. Шсл. *Скуты беляць попелам.* Кураеды Беш. (Ксл.). *Бабы панѐсьлі бяліць палатно.* Ст. *Зімỳ прала, вясну ткала, лецечка бяліла.* Косіч, 243. *Край Дунаю палотны бяліла.* Росуха Імгл. (Косіч 61). *Соверш.* **вы́бяліць.** *Выбялілі палатно.*

убе́левацъ-*люю-люеш-люе; повел.-люйлюйма, несоверш.*—доводить до надлежащей белизны. Нсл. 648. *Другія жанкі ўжо ўбелююць, убялілі свае палотны, а ты яшчэ за кроснамі сядзіш.* Нсл.

убе́леваньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к убелеваць, убелевацца,* —старание довести до надлежащей белизны. Нсл. 648. *За ўбелеваньням палатна шмат часу страцілі.* Нсл. *Соверш.* **убялі́ць**-*лю, убѐліш-ле.* Нсл. 648. *Прич.* **убе́лены**—доведенный до надлежащей белизны. Нсл. 648.

•**бялі́цца,** *бѐліцца, страд. к бяліць 1, 2, 3, 4.*

убе́левацца-*лююся-люешся,* **1.** быть доводиму до надлежащей белизны. Нсл. 648. *Мае палотны сёлета ўбелююцца, убяліліся хораша.* Нсл.

2. умываться или притираться белилами. Нсл. 648. *Паня наша ўбелюецца, убялілася сядні, знаць гасьцей чакае.* Нсл. *Соверш.* **убялі́цца, а**) быть доведену до надлежащей белизны. Нсл. 648. **б**) *соверш. к убелевацца 2. Паненка , як убялілася, дык і папрыгажэла.* Нсл. 648.

•**бялкі́**-*коў-ком; мн. ч., предл.-кох, единств. ч. нет., презр.*—глаза. Нсл. 729. *Пралупі свае бялкі, дык і абачыш.* Нсл.

•**бялю́га**-*югі-юзе, ж.*—рыба белуга. Шсл. *Бялюга злавіла пяшкура.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.).

•**бялю́к**-*юкỳ, предл.-юкỳ, м., бот.*—венечник. НТ6(БНсл.).

•**бялю́сенькі,**—*см. под белы.*

•**бянёха**-*ёхі-ёсе, ж.* **1.** нянька, балующая ребенка. Нсл. 25. *Даў Бог бянёху, усё цацкаецца а бянёхаецца з малым.* Нсл.

2. *общ.*—не сходящее с рук дитя. Нсл. 25. *Уменьш.* **бянёшка**-*шкі-шцы*—ребёнок, любящий забавляться на руках. Нсл. 25.

•**бянёханьне**-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ. к бянёхаць, бянёхацца.* **1.** няньчение дитяти (на руках, **С.**) Нсл. 25.

2. медленное занятие чем-л. Нсл. 25. *Да вечара будзе гэта бянёханьне.* Нсл.

•**бянёхаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** няньчить, качать ребёнка на руках. Нсл. 25.

2. играть с вещью, подобно как с ребёнком или с куклою. Нсл. 25. *Бянёхаеш шклянку, пакуль зьбянёхаеш.* Нсл. *Соверш.* **зьбянёхаць**—испортить или разбить "бянёхаючы". Нсл. 25. *См. бянёхаць 2.*

•**бянёхацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—возиться, забавляться с кем или с чем, подобно как с ребёнком или игрушкой. Нсл. 25. *Перастань бянёхацца зь дзяцём, ідзі на работу.* Нсл. *Досіць табе бянёхацца зь лялькамі, пара вучыцца шыць.* Тм.

•**бянёхі**-*хаў, единств. ч. нет.*—шалости, баловное обращение с кем, чем-л. Нсл. 25. *Бянёхі не давядуць да дабра.* Нсл.

•**бянтэжыць**-*жу-жыш-жа, несоверш., перех.* **1.** путать, спутывать, перемешивать, разбрасывать в разные стороны. Ар.; Вал.

2. сбивать с толку. Гсл.; Нсл. 25. *Не бянтэж дзеўкі.* Нсл.

3. конфузить, Нсл. 25. называть какими-л. обидными, бранными словами. Вал.

зьбянтэжыць, 1. *соверш. к бянтэжыць 1. Вецер зьбянтэжыў бабкі (снапоў)*—поразбросал снопы. Вал. *Град зьбянтэжыў збожжа.* Яцкава Вал. **2.** сбить с толку. *Зьбянтэжылі хлапца.* Нсл.
3. сконфузить. Нсл. 25.

•бянтэжыцца, *-жуся-жышся, несоверш.* —конфузиться, сбиваться с толку, путаться. Нсл. 25. *Не бянтэжся, гавары.* Нсл. *Соверш.* **зьбянтэжыцца.** Нсл. 25. *Зьбянтэжыўся да сьлёз.* Нсл.

•бяроза, бярэза(Ар.)*-зы-зе, ж.*—береза.

бярэзіна-*ны-не,* Гсл.; НК.: Очерки, Но. 902 —одно березовое дерево. Шсл.; Ар. *Сьсек добрую бярэзіну на калёсы.* Ст. *Берка цячэць ізь бярэзіны.* Навікі Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **бярэзка**-*зкі-зцы.* Ар. *Собир.* **бярэзьзе**-*зя, предл.-зю*—берёзовый лес. Лугі Пар. (Дсл. 26).

•бярозавік, бярэзавік, Ар.-*іку, предл.-іку, м.* **1.** весенний сок берёзы, употребляемый как напиток. Шсл.; Косіч 257; Нсл. 729. *Напіся бярозавіку, калі ня хочаш вады.* Ст. *На Пятроўку да заквасу бацьвіньня зьберлі вядзёр дзесяць бярозавіку.* Нсл. *Бярозавік сёлета дужа салодкі, добра зьберці дзежку на квас.* ЗСД 233. *Уменьш.* **бярозавічак, бярэзавічак.** *Пачастуй татульку бярозавічкам.* Нсл. 729.
2. плод яблони, получившийся от прививки когда-то березы. НК.: Очерки, Но. 813.

•бярозавы, бярэзавы, Ар.-*вая-вае*—берёзовый. Ар.; Шсл. *Жалі пад бярозавым гаям.* Ст.

бярозавы(бярэзавы) жук—майский жук или хрущ. *Во калі цёпла: ужо лётаюць бярозавыя жуке.* Ст.

бярозавая каша— (на смех): наказание розгами. Ар.; Шсл. *Чаго табе даць: мо' бярозавае кашкі?* Ст.

•бярозка(бярэзка)-*зкі-зцы, ж., раст.* **1.** вьюнок призаборный, Гсл. и полевой. Шсл. *Увесь лён спляла бярозка.* Ст.
2.—*см. под бяроза.*

•бяроста, бярэста-*сты-сьце, ж.*—берёста. Шсл. *Вярэнька сплецена зь бяросты.* Ст. *Одна* **бярэсьціна.** Ксл. *Падай бярэсьціну зацепліць печку.* Сянно (Ксл.).

•бяроставы, бярэставы-*вая-вае*—берестовый. Шс *Пастух зрабіў ьяроставую трубу.* Ст.

•бярэза,—*см. под бяроза.*

•бярэзавік,—*см. под бярозавік.*

•бярэзьнік-*іку, предл.-іку, м.*—березовый лес, НК.: Очерки 467. берёзовая роща. Шсл.; Ар. *Каровы пагналі ў бярэзьнік.* Ст. *Бярэзьнікам пяе над галавой.* Лойка: Л. песьня. *Уменьш.* **бярэзьнічак**-*чка*—берёзовы лесок. Ксл. *За беленькім бярэзьнічкам талалайчык сьвішча (язык).* Сьвіціна Беш. (Ксл.).

•бярэжа кабыла—кобыла жеребная. Высачэрт Пар. (Дсл.).

•бярэма-*ма, предл.-ме; мн. ч. бярэмы-маў, ср.*—охапка, сколько можна понести в руках перед собою, НК.: Очерки, Но. 722; Ельн.(Дсл. 26). ноша в обхват руками, Нсл. 25. охапка, Ксл. ноша. Гсл. *Прынясі дзьве бярэмы дроў.* Рудня Аз. (Ксл.). *Набраў бярэма, як падняць.* Нсл. *Уменьш.* **бярэмцаца,** *предл.юцу; мн. ч.-цы-цаў.* Нсл. 25. *Бярэмца сена.* Нсл.

•бярэста,—*см. под бяроста.*

•бярэць, *соверш. узяло, безлич.,—см. под бѐрці.*

•бярдзе́чнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —мастер, изготовляющий бёрда. Дсл. 25.

•бярлог-*ога, предл.-озе, м.*—берлога. Ар.

•бярловы-*вая-вае*—смолотый из невеянных семян. Нсл. 25. *Бярловая мука.* Нсл.

•бярно-*нà; мн. ч. бёрны-наў, ср.*—бревно. Гсл.; Вят., Вост. (Даль); МГсл.; Ксл. *Ледзь паднялі бярно на хату.* Рыбчына Сур. (Ксл.). *См. бярвіно. Уменьш., ласкат.* **бярнушко**-*кà; мн. ч.-кі, ср.,* Нсл. 25. *и* **бярну́шка**-*шкі-шцы, ж.* Ксл. *Яна вельмі таўстая гэта бярнушка.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.).

•бярнушковы-*вая-вае*—состоящий из бревёшек. Нсл. 25.

•бярну́шка,—*см. под бярно.*

•бярвіно-*нà; мн. ч.-вёны-наў, ср.*—бревно. Шсл. *Бярвіно ляжыць ды буцьвее на дварэ.* Ст. *Бярвіно ледзь усьцягнулі на козлы.* Ст. *Кілун гэты ня дасьць рады бярвіну.* Ст. *Скацілася бярвіно ды дало па назе.* Ст. *См. бярно. Уменьш.* **бярвінцо**-*ца; мн. ч.-венцы. Собир.* **бярве́ньне**-*ня, предл.-ню*—брёвна, Ар.; Шсл.; Гсл. куча бревён. Нсл. 25. *Нацягалі на хату бярвеньня.* Ст. *Калі б да гэтага бярвеньня ды яшчэ толькі, вось бы хата была.* Нсл. *Расьпілуй гэтае бярвеньне.* Пужалава Аз. (Ксл.).

•бясха́тнасьць-*ці, ж.*—бездомность. *Ср. бясхатны.*

•бясха́тны, *-ная-нае*—бездомный(без крова, избы, Даль). Ксл.; Нсл. 24; Вят., Вост. (Даль). *Пажалець надабе бясхатнага чалавека.* Горбава Лёз. (Ксл.). *Бясхатны бабыль.* Нсл.

•бясхле́біца-*цы-цы, ж.* недостаток в хлебе. *Блага жыць пры бязьлесіцы, яшчэ гарэй пры бясхлебіцы.* Нсл. 21.(*под бязьлесіца*).

•бясхмарны-*ная-нае*—безоблачный. Ксл. *Дзень быў бясхмарны.* Бабінічы Віц. (Ксл.)

•бясхвосты-*тая-тае*—бесхвостый.

•бяседа-*ды-дзе, ж.*—пирушка, Шсл.; Ксл. пир, пиршество. *Бяз хлеба й солі благая бяседа.* Самін Пух. (Шсл.). *У майго суседа была̀ ўчора бяседа.* Бесьцьвена Сян. (Ксл.)

•бясконна I, *нареч.(к бясконны I)*—не по очереди. Нсл. 21. *Бясконна выступаеш.* Нсл.

•бясконна II, *нареч.*—не верхом, а пешком. Нсл. 20. противоконно. *Бясконна прыбыў.* Нсл.

•**бясконны I**-*ная-нае*—внеочередный в игре, Нсл. 21. вобще внеочередный. Бясконны ход. *См. бесканоўны.*

•**бясконны II**-*ная-нае,* **1.** пеший. Нсл. 21. *Бясконнага яго выправілі.* Нсл.

2. безлошадный.

•**бясконца,** *нареч.* **1.** бесконечно. Ар.; Шсл. *Ідуць сабе, гады ідуць, бы карагод бясконца.* Гарун (ст. "Ідуць гады"). *Як сталі йсьці жаўнеры, дык бясконца йдуць а йдуць.* Ст. *Не магу ж я цярпець такога палажэньня бясконца!* Корзюк. *Любы так бясконца мне яны.* Жылка, 21.

2. чрезвычайно, необыкновенно. Ар. *Бясконца добры.* Ар. *Бясконца благі.* Ар. *Памер далёка ад бацькаўшчыны, каторую так бясконца кахаў.* Бацк. Но. 49-50/435-436.

•**бясконцасьць**-*ці, ж.*—бесконечность. БНсл.

•**бясконцы**-*цая-цае*—бесконечный. МГсл.; Ар.; БНсл. *Мне трэба бясконцую сьцежку меж бору.* (Ускалось, Но. 11). *Зару соцыялізмы ты ж разьдзьмухаў пад стогн нявольнікаў мілённы і бясконцы.* Падсонечны(Ускалось, Но. 7, 10). *Валёй страха нябёс, бясконцы шлях і ліры корба.* Жылка. *Паваенная Францыя была паралiжаваная бясконцымі ўрадовымі крышамі.* Бацьк. Но. 1-2/437-438. *Учую твой голас у сьпевах бясконцых.* С. Музыка 188.

•**бяскостачны**-*ная-нае*—бескостный. *Розинки безкосточные.* П.П. 2:3 (3 12 книг Библии).

•**бяскосты**-*тая-тае*—бескостный. Нсл. 21; БНсл. *Бяскостая рыба.* Нсл.

•**бяскосы**-*сая-сае*—неимеющий косы. Нсл. 21. *Што ж ты бяскосы прышоў сена касіць?* Нсл.

•**бяскаятны**-*ная-нае*—нераскаянный. Нсл. 21. *Бяскаятны грэх, грэшнік.* Нсл. *Бяскаятная тва душа.* Нсл.

•**бясклопатны,** *-ная-нае*—беззаботный. Нсл. 21; МГсл.; Шсл.; БНсл. *Бясклопатнага дня няма.* Нсл. *Бясклопатны чалавек.* Нсл. *Нареч.* **бясклопатна**—беззаботно, (Гсл.) без сует, без горя. Нсл. 21; БНсл. *Жыву сабе бясклопатна.* Нсл.

•**бяскля́саваcьць**-*ці, ж.*—бесклассовость.

•**бяскля́савы**-*вая-вае*—бесклассовый.

бясклясавае грамадзтва—бесклассовое общество.

•**бяскры́жы,** *-жая-жае*—не имеющий креста. Нсл. 21. *Бяскрыжая царква.* Нсл.

•**бяскры́л**-*ла, предл.-ыле, м., зоол.*—киви. ЗТ.(БНсл.)

•**бяскры́шны,** *-ная-нае*—бескризисный. *Ср. крыш.*

•**бяскры́ўдны,** *-ная-нае*—справедливый, безобидный.(БНсл.); Нсл. 21. *Бяскрыўдная плата.* Нсл. 21. *Блукаў усьмех бяскрыўднага чалавека.* Цялеш(Ярылаў агонь). *Нареч.* **бяскрыўдна**—безобидно. Нсл. 21; Ксл.; БНсл. *Бяскрыўдна падзяліліся дабром.* Труханавічы Чаш. (Ксл.). *Рассудзіў бязкрыўдна і на тую і на другую старану.* Нсл. 21.

•**бясквотна,** *нареч.* (*к бясквотны*)—беспроцентно. Нсл. 21. *Жыд ніколі не пазыча бясквотна.* Нсл.

•**бясквотны,** *-ная-нае*—беспроцентный. НСл. 21.

бясквотная вера—беспроцентное одолжение(кредит, С.) Нсл.

•**бясквíтна,** *нареч.* (*к бясквітны*)—без письменного вида, Нсл. 21. без расписки, квитанции, без ордера. *Бясквітна не дазваляй сячы лесу.* Нсл.

•**бясквітны**-*ная-нае*—неимеющий письменного вида, Нсл. 21. без ордера. *Бясквітныя даўгі.* Нсл.

•**бяску́длы**-*лая-лае*—не имеющий *"кудлы"*—патлы, космы. *У бяскудлага не пажывішся хахлом. Послов.* Нсл. 21.

•**бяскульба́чны,** *-ная-нае*—неоседланный. Нсл. 21. *Прыехаў конна на бяскульбачным каню.* Нсл.

•**бяску́тны**-*ная-нае*—не имеющий дома своего(квартиры, комнаты, С.), бесприютный.(БНсл.); Нсл. 21. *У нашым сяле няма бяскутных радзімаў.* Нсл.

•**бяскы́пці**-*цяя-цяе*—неимеющий когтей. Нсл. 21. *Бяскыпцяя курыца.* Нсл.

•**бяспартачнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—мальчик, который еще ходит без штанов. Ксл. *Бач, колькі бяспартачнікаў набралася.* Асінова Аз. (Ксл.)

•**бяспа́мяціць**-*ячу-яціш-яце, несоверш., перех.*—лишать кого-л. памяти. Нсл. 23. *Б'ючы па галаве, ты яго бяспамяціш, абяспамяціш.* Нсл. *Соверш.* **абяспамяціць**—лишить кого-л. памяти. Нсл. 23.

•**бяспа́мяціцца**-*ячуся-яцішся, несоверш., собир.*—лишаться памяти. Нсл. 23. *За гэтым клопатам толькі бяспамяцішся, абяспамяціўся.* Нсл. *Соверш.* **абяспа́мяціцца.** Нсл. 23.

•**бяспа́мяцьце**-*ця, предл.-цю, ср.* **1.** забвение. Нсл. 23. *Бяспамяцьце напала на мяне.* Нсл.

2. амнезия. НТ4.

•**бяспа́ншчына**-*ны-не, ж.*—состояние имения или поместья без владетеля; безначалие. Нсл. 23. *Ідзе бяспаншчына, там кажны сабе пан.* Нсл.

•**бясплодны,** *-ная-нае*—бесплодный(не дающий плода, потомства). МГсл.

•**бясплоцьны**-*ная-нае*—бесполый.

•**бяспроспу,** *нареч.*—беспросыпа, непробудно. Нсл. 23. *Сьпіць бяспроспу.* Нсл. *См. бяспроспу.*

•**бяспроспы,** *нареч.*—непробудно, беспросыпа. Гсл.; МГсл. *См. бяспроспу.*

•**бяспросу,** *нареч.*—без приглашения. Гсл.; Нсл. 24. *Прышоў бяспросу, дык і сядзі ціха.* Нсл. *Бяспросу ня сунь носу. Послов.* Ст.

•**бяспра́шпартны,** *-ная-нае*—беспаспортный.

•**бяспра́ўнасьць**-*ці, ж.*—беззаконие. Ксл. *Ён любе бяспраўнасьць.* Бабінічы Віц. (Ксл.)
•**бяспра́цна,** *нареч.(к бяспрацны)*—не трудясь, без работы. Нсл. 23. *Жыць, сядзець бяспрацна.* Нсл.
•**бяспра́цны**-*ная-нае*—праздный, безработный; бывающий без трудов. Нсл. 23. *Бяспрацны хлеб.* Нсл. *Бяспрацны заработак.* Тм.
•**бяспрыгодны**-*ная-нае*—негодный в дело. Нсл. 23. *Ад бязрукага помач няпрыгодна.* Нсл. *Даў касу ды бяспрыгодную.* Тм.
•**бяспрыгля́дны**-*ная-нае,* **1.** безнадзорный, Ксл. состоящий без надзора, неприсматриваемый. Нсл. 23. *Бяспрыглядная работа йдзець блага.* Нсл. 23.
2. беспризорный. *Бяспрыгляднае дзяцё доўга ня жывець.* Княжыцы Куз. (Ксл.). *Нареч.* **бяспрыглядна**—без надзора. Нсл. 23. *Двор пакінуў бяспрыглядна.* Нсл.
•**бяспры́хаматны**-*ная-нае*—не подверженный суеверию. Нсл. 23. *Чалавек бяспрыхаматны, ня вера бабскім забабоеам.* Нсл. *Ср.* **пры́хамаць.**
•**бяспрыкла́дна,** *нареч.(к бяспрыкладны)*—беспримерно. БНсл.
•**бяспрыкла́днасьць**-*ці, ж.*—беспримерность.
•**бяспрыкла́дны**-*ная-нае,* **1.** дураковатый, Шсл. не могущий служить примером, (Шсл.) строптивый, неодобрительный, Нсл. 23. беспримерный(в отрицательном смысле). *Лукаш нейкі бяспрыкладны мужчына.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.). *Бяспрыкладны дзяцюк.* Нсл. *Бяспрыкладнае жыцьцё вядзеш.* Тм.
2. беспримерный. БНсл.
•**бяспрыму́сны,** *-ная-нае*—непринужденный. Нсл. 23. *Бяспрымусны ўчынак.* Нсл. *Бяспрымусная работа.* *Нареч.* **бяспрымусна**—без принуждения, Ксл. непринуждённо. Нсл. 23. *Усе гэта зрабіў ахвотна, вяспрымусна.* Нсл. *Ён жа бяспрымусна хату зрабіў.* Амілянова Лёз. (Ксл.)
•**бяспрыну́кны,** *-ная-нае*—неожидающий, нетребующий понуждения. Нсл. 23. *Я госьць бяспрынукны, ня люблю марыць гаспадара.* Нсл. *Бяспрынукная жняя.* Нсл.
•**бяспрытомнасьць**-*ці, ж.* **1.** отсутствие памяти(рассудка, С.) Нсл. 23. *У бяспрытомнасьці зрабіў, сказаў.* Нсл.
2. отсутствие. *Ср.* *прытомнасьць 1.*
•**бяспрытомны**-*ная-нае,* **1.** лишенный памяти или присутствия ума, Нсл. 23. невменяемый. Ксл. *Бяспрытомны кінуўся на яе.* Труханавічы Чаш. (Ксл.). *Бяспрытомны можа й сказаў.* Тм.
2. отсутствующий. *Ср.* *прытомны 1.* *Нареч.* **бяспрытомна**—не в присутствии рассудка или памяти. Нсл. 23. *Бяпрытомна памер.* Нсл.
•**бяспрыту́льнасьць**-*ці, ж.*—бясприютность. БНсл.
•**бяспрыту́льны,** *-ная-нае*—неимеющий пристанища, Нсл. 23. бесприютный. МГсл.; БНсл. *Бяспрытульны сірата.* Нсл. *Нареч.* **бяспрыту́льна**—без приюта, Ксл.; БНсл. без пристанища. Нсл. 23. *Бяспрытульна век пражыў.* Горбава Лёз. (Ксл.). *Валочыцца бяспрытульна.* Нсл.
•**бяспрыця́мны**-*ная-нае,* **1.** ненаблюдательный. Гсл.; Нсл. 23; БНсл. *Які ты бяспрыцямны, нічога ня бачыш, што каля цябе дзеецца.* Нсл.
2. рассеянный, непомнящий, (Нсл. 23). *Бяспрыцямная галава твая.* Ксл.
•**бяссонны**-*ная-нае*—бессонный.
•**бяссоньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—бессонница.
•**бяссорамнасьць**-*ці, ж.*—беззастенчивость; бесцеремонность, наглость. *Ср.* *бяссорамны.*
•**бяссорамны**-*ная-нае,*(**бессаромны** Нсл.; Ксл.)—бесстыжний, Ксл. бесстыдный, Нсл. 24; БНсл. беззастенчивый; бесцеремонный, наглый. *Архіп сусім бессаромны стаў.* Выгары Куз. (Ксл.). *Бессаромная твая галава, сораму ня знае.* Нсл.
•**бяссму́тны**-*ная-нае*—беспечальный. Нсл. 24. *Бяссмутная галава.* Нсл. *Нареч.* **бяссму́тна**—беспечально. *Пражыў бяссмутна.* Нсл. 24.
•**бясстра́тна,** *нареч.(к бясстратны)*—без потери, Нсл. 24. безубыточно. БНсл.
•**бясстра́тны,** *-ная-нае*—безубыточный. Нсл. 24; БНсл. *Бясстратны торг.* Нсл. *Бясстратная купоўля.* Нсл. *Бясстратнае вясельле.* Нсл.
•**бяссумле́ву,** *нареч., област.*—без сомнения. Віл. *Уменьш.* **бяссумлеўку.** Віл.
•**бяссумлеўны**-*ная-нае, област.*—несомненный. Віл.
•**бяссу́мна,** *нареч.(к бяссумны)*—несомненно, БНсл. без сомнения, не сомневаясь. Нсл. 24. *На гэта бяссумна можна здавацца.* Нсл.
•**бяссумны**-*ная-нае*—несомненный. Нсл. 24; БНсл. *Бяссумная ўмова.* Нсл.
•**бяссурочны**-*ная-нае*—небоящийся изуроченья. Нсл. 24. *Бяссурочны хлапец, і чорнае вока не ўрачэць.* Нсл.
•**бясшлю́бны,** *-ная-нае*—безбрачный. БНсл
•**бясшча́сны,** *-ная-нае,* —несчастный, (Прышчанск. в. Росл. Дсл. 2) неудачник. БНсл.
•**бясшча́сьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—несчастье, Дсл. 25. неудача. БНсл. *У нас вялікае бясшчасьце.* Красьн. (Дсл.)
•**бясьхі́бна,** *нареч.*—метко, верно, безошибочно. Гсл.
•**бяськішэнны,** *-ная-нае*—бескарманный. Нсл. 21. *Бяськішэнная сьвітка.* Нсл.
•**бяські́шкі**-*кая-кае*—неимеющий живота, тощий, бессильный. Нсл. 21. *Ідзе бяськішкаму падняць гэты цяжар.* Нсл.
•**бясьпе́чна,** *нареч.*—безопасно. *Противоп.* **небясьпечна.**

•бясьпе́чнасьць-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.* —безопасность. МГсл. *Подле сьпісаньня, паданага арга̀намі бясьпечнасьці.* Бацьк. Нр. 15/499. *Маеш даваці а бясьпечнасьць лісты заручныя.* Стт. 90. *Противоп.* **небясьпечнасьць.**

грамадзка́я бясьпе́чнасьць—общественная безопасность.

паграажаць бясьпечнасьці—ставить под угрозу безопасность.

•бясьпе́чнік-*іка, м.*—безопасное место.

•бясьпе́чны-*ная-нае*—безопасный. *Кажнаму вольны й бясьпечны прыступ да справядлівасьці.* Стт. 244. *Противоп.* **небясьпечны.**

•бясьсі́ліць,—*см. под сіліць.*

•бясьсі́ліцца,—*см. под сіліцца.*

•бясьціха́ньня, *нареч.*—без умолку. Шсл.; Гсл. *Бясьціханьня ўсё просе: дай а дай есьці.* Ст.

•бясцэньне: за бясцэньне[купіў, прадаў] —за бесценок. *Купіў за бясцэньне.* Нсл. 25.

•бяшчу́лы, *-лая-лае*—нечувствительный, несострадательный. Нсл. 25. *Бяшчулае сэрца.* Нсл. *Бяшчулая душа.* Нсл. *Бяшчулы чалавек.* Нсл.

•бяшчу́р, *нареч.*—весьма, очень много. Шсл. *Вой, вой! Што таго народу на месьце — бяшчур!* Ст.

•бячэйка-*йкі-йцы; мн. ч., род. бячэек* —деревянный(не обязательно деревянный, С.) ободок решета(и т.п., С.) Сянно (Ксл.).; Мікалаева Куз. (Ксл.). *См. абячайка, абічайка 1.*

•бзовы-*вая-вае*—бузинный. Нсл. 25. *Бзовы цьвет.* Нсл.

•бзоўнік-*іка, предл.-іку, м.*—бузинный кустарник. Нсл. 25.

•бзды́чка-*чкі-чцы, ж., област.*—лампочка, в каторой горит фитилек без стекла. Ксл. *Засьвяці бздычку.* Максімова Куз. (Ксл.)

•бзумклі́вы-*вая-вае, звукоподр.*—подобный звуку гудящей пчелы и других подобных насекомых. *Я чую....пчалы бзумклівы гуд на сонечным пакосе.* Сяднёў (Бацьк. Но. 46-47/530-531).

•бзьдзюль-*ля̀, предл.-лю̀; мн. ч.-лі̀-лёў-лёмлі̀-лямі-лёх, м.*—полевой клоп(насекомое), Нсл. 25; БНсл. древесной клоп, Дсл. 27. полевой клоп, вонючка. *Ксл. На сунічыне пасядзеў бзьдзюль, дык ня можна ў рот узяць.* Пацкава Сян. (Ксл.)

•бзы́каць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., насм.*—сердиться, волноваться и бегать. Шсл. *Няма чаго бзыкаць, ніхто цябе не баіцца.* Ст.

•бзы́каць-*ае, несоверш.*—жужжать, гудеть. БНсл. *Бзыкалі мухі.* Гартны: Сокі цаліны, 56. *Гулі мухі і бзыкалі авадні.* Тм. 176.

•біогра́фа-*фы-фе, ж.*—биография.

•біохі́ма-*мы-ме, ж.*—биохимия.

•біолёг-*ёга, предл.-ёгу, зват.-ёжа, м.*—биолог.

•біолёгія-*іі-іі, ж.*—биология.

•біофі́зыка-*ыкі-ыццы, ж.*—биофизика.

•бі́бікі біць—баклуши бить. Вк.(ЛБ. 558); Ксл. *Кінь ты бібікі біць.* Беліца Сян. (Ксл.)

•бі́бла-*лы, дат., предл.-ле, ж.* **1.** толстая пористая бумага. Ар.

2. промокательная бумага, пропускная бумага.

•бі́бля-*лі-лі; мн. ч., род.-ляў, ж.*—библия. Варлыга: Назіраньні 15. *Рабін сядзеў над Бібляю.* Сержп. II, 85. *Галаву падымаю, на Біблю кладу.* Дсл. 27.

•біблятэка-*экі-эццы, ж.*—библиотека. Варлыга: Назіраньні 15. *См. кніжня.*

•біблі́йны-*ная-нае*—біблейский.

•бія́к-*яка̀; предл.-яку̀; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—та часть цепа, которой ударяют по колосьям; молотило. Ар. *См. біч.*

•біза́нцкі-*кая-кае*—византийский.

•бізу́н-*уна̀; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—ременная плеть, Нсл. 25; Красьн. (Дсл. 24) всаднический кнут с короткой рукояткой, перевитой тонкими ремешками, сработанный с ремешков, НК: Очерки, Но. 762; Ар. арапник. Пск. (Даль); Ар. нагайка. Ар. *Сплёў бізун у шэсьць столак.* Ст. *Голы, як бізун.* Ст. *Дай яму бізуна̀.* Даль; Ар. *Уменьш.* **бізунок**-*нка̀, предл.-нку̀. мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох.* Нсл. 25. *Глядзі, бізунок паходзіць!* Нсл. *Уменьш.* **бізуне́ц**-*нца̀, предл.-нцу̀, мн. ч., дат.-нцом, мн. ч., предл.-нцох.* Нсл. 25.

бізу́нчык-*ка, уменьш. к бізунец.* Нсл. 25.

•бінда́с-*са, м.* **1.** вид топора для отбивания толстых щеп, колун. Ксл. *Біндасам адськяпі.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

2. великан. Нсл. 26. *См. бінда 3.*

3. *бранное*—болван. Ксл. *Эх, ты бінда̀с!* Лазаватна Сур. (Ксл.).

•біндавокі-*кая-кае*—имеющий высунувшееся на глазу бельмо. Нсл. 26. *Купіў біндавокага каня.* Нсл.

•бі́ндус-*уса, предл.-усу, зват.-усе, м.*—слово бранное о возрастном молодом человеке. Нсл. 26. *Прысіль ты гэтага біндуса што-лень рабіць.* Нсл.

•бі́нды біць—баклуши бить. Нсл. 26. *См. брынды біць, бібікі біць.*

• біндзюга́йла-*лы, общ.*—праздношатающийся, ничем не занимающийся. Нсл. 26. *Біндзюгайла гэты нічога ня робе, толькі біндзюгаецца.* Нсл.

•біндзюга́цца, *-а̀юся-а̀ешся*—праздношататься, бить баклуши, Нсл. 26. лодырничать. *Самае што касіць, а яны біндзюгаюцца.* Юрсл. *Ня робе, а біндзюгаецца каля работы.* Нсл.

перабіндзюга́цца, *соверш.* —перебродиться от праздности, Нсл. 398. устать или проголодаться от праздного шатанья. *Перабіндзюгаўся, есьці захацеў, а ці зарабіў жа што?*

разьбіндзюга́цца, *соверш.*—предаться лености и шалостям. Нсл. 545. *Дзеці твае разьбіндзюгаліся, ні на пса ня годны.* Нсл.

•**біньдзю́к**-*юка̀, предл.-юку̀; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** телега на железных осях, верх, коробка телеги, Ксл. большая глубокая телега. Растсл. *Заправы не калёсы, а біньдзюк.* Спаская Сір. (Ксл.).
2. *бранное*—мальчишка ленивец и шалун. Нсл. 26. *Біндзюка гэтага пара вучыць.* Нсл.

•**бі́рка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** палочка для нанесения нарезов, отмечающих счет, Ар.; Гсл.; Нсл. 26; Ксл. палочка с нарезами вместо цифровых обозначений даты, количества денег или вообще с заметкой на память. Шсл. *Бірка твая ня верная.* Нсл. *Татарын імне даў бірку ад аўчыны.* Ст.
2. плашечка вершковой длины из расколотых чурок, не превышающих толщины мизинца, служит для игры *"у біркі".* НК: Очерки, Но. 274.
3. палочка, употребляемая вместо пуговицы. Юрсл. *Я, як малạя была̀, дык гузікаў і ня знала: бірку прычэпіш — і добра.* Юрсл.
4. бранное слово о рябом. Нсл. 26. *См. насяканік.*

•**біркава́ць**-*кую-куеш-куе; повел.-уй-уй-ма, несоверш.* **1.** делать на палке нарезы вместо цифровых записей. *Я буду лічыць, а ты біркуй.* Нсл. 26. *Соверш.* **забіркаваць,** *перех.*—сделать зарубку, заметить (Нсл. 26). *Забіркую табе гэта на сьпіне тваей.* Нсл.

зьбіркаваць, *соверш., перех.* **а)** наделать много знаков на палке вместо цифровых записей.
б) (*перен.*)—наделать много знаков ударами плетью или розгами. Нсл.
2. замечать что-л. на стене мелом или углем. Нсл. 26. *Шмат ты штось біркуеш на мяне.* Нсл. *Соверш.* **убіркаваць**-*кую*—открыть начет на ком. Нсл. 45. *Войта пан убіркаваў.* Нсл.

набірковаваць-*вую-вуеш-вуе; повел.-вуй-вуйма, несоверш., перех.* **1.** насчитывать (считая, прибавить лишнее, сверх нормы, С.). Нсл. 298. *Карчміт заўсёды лішняе набірковуе на нашага брата, ня жыў, калі не набіркуе.* Нсл.
2. (*перен.*)—порядочно сечь. Нсл. *Глядзі, як нашаму брату набірковуюць, набіркавалі старую, будзе й табе знак.* Нсл.

набіркаваць-*кую-куеш-куе, соверш. к "набіркаваць"* в обоих знач.

•**біркава́цца**-*куюся-куешся-куецца, несоверш.*—браться на палке, кому падет жребий. Нсл. 26. *Будзем біркавацца, каму ў дарозе дзяржаць перад.* Нсл. *Соверш.* **убіркавацца**—подвергнуться начету. Нсл. 45. *Войт наш убіркаваўся.* Нсл.

•**бі́рма,** *нареч., укрепляет значение действия* (берці, С.)—грабительски. Нсл. 26. *Бірма бярэць.* Нсл.

•**бірyболка**-*лкі-лцы, ж.*—пуговица. Ксл. *Ушый бірyболку ў сарочку.* Гарнакі Сян. (Ксл.).

•**бірýк**-*ука̀, предл.-уку̀, зват.-уча; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.* **1.** волк, Нсл. 20. волк-одиночка.
2. *мн. ч., вин.-коў*—бранное слово, вор, подозреваемый в хищничестве. Нсл. 26. *Бірук з катніх рук.* Нсл.
3. угрюмый человек. Зьверавічы Красьн. (Дсл. 27).

•**бі́рыч**-*ча, предл.-чу; мн. ч., род.-чаў,* **1.** глашатай. Гсл.
2. полицейский чиновник, объявлявший народу распоряжение властей. Гсл.

•**бі́скуп**-*па, предл.-пу, зват.-пе, м.*—епископ (особенно римско-католический, Нсл.) Гсл.; Нсл. 26; Ар. *Сам біскуп будзе імшыць у касьцеле.* Ст.

•**бі́скупаў**-*ава-ава*—принадлежащий к *"біскупу".* Нсл. 26.

•**бі́скупскі(біску́пскі,** Нсл.)-*кая-кае*—относящийся к *"біскупу".* Нсл. 26. *Біскупскія людзі.* Нсл.

•**бі́скупства(біску́пства,** Нсл.)-*ва, ср.* **1.** епископство римскокатолическое. Нсл. 26.
2. имение, принадлежащее епископу или епископской кафедре римско-католической. Нсл. 26.

•**біску́пшчына**-*ны-не,*—имение, принадлежащее римско-католическому епископу. Нсл. 26.

•**бі́тка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** яйцо, разбитое о другое яйцо в игре *"у біткі".* С.; Янк.І; Ар. **Ар.** *Ён бітак прыносіў на Вялікдзень па капе.* Янк. І. *Хто выгуляе яйцо на Вялікдзень, дык гэта бітка.* Тм. *Бітка борзда псуецца.* Дварэцк, Чаш. (Ксл.).
2. палка, которой играют в *"пігара"* Янк. І.

•**бі́ткі**-*кая-кае*—расторопный, бойкий. Іг.

•**бі́тма,** *нареч.*—битком. Гсл.; Нсл. 26. *Бітма набіта царква людзёў.* Нсл.

•**бітва́**-*вы-ве; мн. ч. бітвы-ваў,* **1.** битва. МГсл.; Ар.; Шсл. *Зараз бітва̀ будзе.* Ст.
2. драка. Янк.І; Ар. *Даўней ня было ў Барбораве кірмашу, каб ня была̀ бітва̀!* Янк.І. *Будзе ў нас бітва̀.* Лупекі Стдуб. (Косіч 247).

•**біту́ха**-*ухі-усе, ж. к бітун.* Аш.

•**біту́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-уне; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—драчун, Гсл.; МГсл.; Нсл. 26. драчливый. Ксл. *Зьвязаць гэтага бітуна̀.* Раманаўка Сян. (Ксл.). *Трэба ўняць гэтага бітуна̀, каб ня біўся.* Нсл.

•**бі́ты**-*тая-тае,—см. под* біць.

•**бі́тыва, бі́цьцева:** *біцьцева, бітыва шукае*—лезет в драку, старается поссориться. Дсл. 27. *Ён проста біцьцева шукае.* Дсл. *Ах, ты бэстыя, гад, кроў маю сьсеш. — А ты бітыва шукаеш.* Дсл.

•**біва́ць,**—*см. под* біць.

•**біць,** *б'ю, б'еш, б'ець, б'ем, б'іце̇, б'юць; повел.-бі, несоверш., перех.* **1.** бить, колотить. Ар. *Ё каго біць, але няма каму. Послов.* Забалоцце Сьміл. (Шсл.).

2. бить, наносить поражение. *Біць ворага (на вайне).*
3. бить, убивать. *Рыбак восьцямі біў рыбу.* Войш.
4. бить, стрелять. *Заўсёды ходзе бор сьцярэгчы і птушкі біць з стрэльбы Тарас.* Тарас на Парнасе.
5. бить, издавать звуки, отбивать удары. *Гадзіньнік б'ець восьмі.* Дз.
6. о злаках: молотить. *А ў ваўторак снапоў сорак пшанічанькі б'ю, б'ю.* Из песни.

біць, зьбіць масла—бить, сбить сливочное масло. Ар.

біць дровы—колоть дрова(если в длину). Ар.; МГсл.; Ксл. *Надабе біць дровы.* Сабалёва Куз. (Ксл.).

біць у ладкі, а) бить в ладоши. Ар. **б)** рукоплесать, аплодировать.

біць на тое—клонить речь к тому-то. Шсл. *А ён усё б'ець на тое, каб яму дасталося болей.* Ст.

Прич. и прилаг. из прич. **біты, 1.** бывший под наказанием. Нсл. 26. *Бітаму сабаццы кія не паказуй.* Нсл.
2. *о дровах:*—колотый, расколотый. Ар. *Бітыя дровы.* Ар.

•біўцева,—*см. под бітыва.*

•біцьцё-*ця, дат., предл.*-*цю; мн. ч.*-*ці-цяў, ср.* **1.** биение.

біцьцё сэрца—биение сердца. *Біцьцё пульсу.*

біва́ць-*аю-аеш-ае; прошл. вр. біваў, многократ. к біць 1, 2, 3, 4.*

абабі́ць, *абаб'ю, соверш.* **1.** побить. Гсл.
2. абабіць, (Шсл.), **абіць,** (Ар.)—обить; прибив, покрыть, обтянуть чем-л. *Скрыню абабілі зялезам.* Ст.
3. (обить, Ксл.), околотить. Шсл.; Ксл. *Абабіў капы зь дзьве жыта.* Астроўна Віц. (Ксл.). *Абабіць снапы.*

абабіты, *прич. к абабіць во всех трех зн. Як засяюць, дык сьцелюць першы абабіты снапок.* Ст. (Шсл. *под* аббіваць).

абабі́ьцце-*ця.* МГсл., *отгл. имя сущ. к абабіць 1, 2, 3.*

аббіваць, *несоверш. к абабіць в 2-ом и 3-ем зн. Соверш.* **аббіць,** *абаб'ю-б'еш-б'ець-б'ем, б'іцѐ каго-што*—побить. Гсл.; МГсл. *Аббіў ты мяне — і я цябе абаб'ю.* Гсл.

аббіць абмежак, узьмежак—скосить "*абмежак, узьмежак*", (Гл.) мелкая сенокосная работа. НК: Очерки, Но. 887.

аббіць парогі—надоесть частым приходом, посещением. НК: Бабы, Но. 52. *См. нацерці парогі.*

абіва́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.* (*к абіць*) — *аббіваць. Соверш.* **абіць,** *абаб'ю, абаб'ешець*—абабіць 2.

адбіва́ць, *несоверш.* **1.** отбивать, откалывать ударом. Ар.; Гсл.
2. отражать. Гсл.
3. клеймить дрова, бревна (и т.п., **С.**) Шсл.; Ар.
4. отсаживать, ударившись. Ар.
5. делать оттиск в типографии. Гсл.
6. оттаптывать. Нсл. 371. *Кажны дзень туды ходзячы, ногі сабе адбіваю, адбіў.* Нсл.
7. привлекать от другого к себе, Нсл. 371. переманивать. Дсл.
8. колотить сильно, молотить. Дсл. *Васілька не адбівае добра цэпам: застаецца зярнё.* Дсл.
9. адбіваць рукі—отрясать руки. Дсл. *Пачаў дзед адбіваць ад сірот рукі.* Дсл.

адбіва́ньне, (Гсл.), *отгл. имя сущ. к адбіваць 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Соверш.* **адбіць,** *адаб'ю, б'еш, б'еца, б'ем, б'іцѐ; повел. адбі,* **1.** отбить, отколоть ударом. Гсл.; Ар.
2. (*к адбіваць в 2-ом зн.*)—отразить. Гсл.; Ар.
3. (*к біваць в 3-ем зн.*)—поставить клеймо на дровах, деревьях и т.п. Шсл.; Ар. *Лясьнік ужо адбіў дровы, можна вазіць.* Ст.
4. (*к адбіваць в 4-ом зн.*)—отсадить ударившись. Ар. *Усе грудзі адбіў, як ськінуўся зь печы.* Ст.
5. (*к адбіваць в 5-ом зн.*) *Адбі імне карэктурны ліст.*
6. (*к адбіваць в 6-ом зн.* Нсл. 371)—оттоптать.
7. (*к адбіваць 7*)—привлечь от другого к себе. Нсл. *Дзяцюкі адбілі ад Лаўрэна дзеўку.* Ст.
8. запечатлеть(передать, воплотить в чем-л., **С.**) МГсл.

адбіты, *прич. к адбіць 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Отгл. имя сущ.* **адбіцьцё**-*ця, предл.*-*цю; мн. ч.*-*ці-цяў, ср.* **1.** отражение.
2. отбой. Нсл. 371. *Адбіцьця няма нам ад іх.* Нсл.

дабіва́ць-*аю-аеш-ае; повел.*-*ай-айма, несоверш.* **1.** продолжать бить до конца. Нсл. 135.
2. *перен.*—приводить до конечного расстройства. Нсл. 135; Дсл. *Дабіваеш, дабіў нас сваім бязулствам.* Нсл.
3. оканчивать что-л. Нсл. 135; Ксл. *Дабівайце сядні касьбу, арбу.* Нсл. 135.

дабіць, *соверш. к дабіваць 1,2,3.*

забіваць, *несоверш.*—убивать. Ар.; Шсл.; Ксл. *Біце колькі ўлезе гэтаму гаду, толькі на сьмерць не забівайце.* Ст. *Соверш.* **забіць, 1.** убить. Ар.; Шсл.; Нсл. 159; Гсл. *Калі заб'еш бабра, ня будзеш мець дабра. Послов.* Нсл. *Лясьнік польскі забіў чалавека ў лесе за ягады.* Дз.
2. проконопатить(дыру, **С.**) Ксл. *Забіць пакульлям дзірку.* Кузьміно Сян. (Ксл.).

Прич. **забіты. 1.** убитый. Нсл. 159; Ар. *Знайшлі на дарозе забітага Жыда.* Нсл. *Сьпіць як забіты.* Нсл.
2. сильный, необыкновенный. Нсл. 159. *Забіты злодзей, п'яніца. Отгл. имя сущ.* **забіцьцё**-*ця, предл., -цю; мн. ч.*-*ці-цяў*—убийство. Гсл; Нсл.159. *Забіцьцё чалавека.* Нсл.

зьбіва́ць, *несоверш.*—сбивать. Ар. *Хлапцы паленьням зьбіваюць ігрушы.* Ст. *Зьбіваць, зьбіць шапку з галавы.* Нсл. 195.
2. избивать. Ар.; Шсл. *За што ты яго зьбіваеш, зьбіў так?* Нсл. 195.
3. озадачивать, затруднять разными вопросами, отклоняя от предмета, Нсл. 195. сбивать. *Ня зьбівай яго, няхай гавора.* Нсл.
4. отделять решетом колосья и сорныя семена от чистого зерна. Нсл. 195. *Зьбіраць, зьбіць жыта, пшонку.* Нсл.
5. опровергать.
Соверш. **зьбіць,** *заб'ю, заб'èш, заб'èць, заб'ем, заб'іцè, заб'юць; повел.* *зьбі,* **1.** (*к зьбіваць в 1-ом зн.*)—сбить. Ар. *Зьбіў дулю.* Ар.
2. (*к зьбіваць в 2-ом зн.*)—избить. Ар.; Шсл. *Зьбіў, зьбіў малога на гаркì яблык.* Ст. *Наехаўшы, бязьвіньне яго зьбіў а зраніў.* Гордз. Ак. XУII, 3.
3. (*к зьбіваць в 3-ем зн.*)—заставить спутаться в чем-л.; привести в замешательство.
4.(*к зьбіваць 5*)—опровегнуть.
5. соединить, прибив друг к другу, сбить, сколотить.
зьбіць рогі,—*см. под рог.*
набіва́ць-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш.* (*к набіць*) **1.** заряжать(оружие). Гсл.; Ар.; Сахны Сян. (Ксл.); Нсл. 739. *Набіваць, набіць стрэльбу.* Нсл. *Паляўнічы набіваў стрэльбу.* Ар.
2. *несоверш. к набіць 7. Отгл. имя сущ.* **набіваньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў* —заряжание(оружия). Ар. *Соверш.* **набіць, 1.** зарядить(оружие). Гсл.; Ар.; Ксл. *Набіў стрэльбу.* Сахны Сян. (Ксл.).
2. побить, поколотить. Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 739; Ксл. *Мяне хацелі набіць, але я ўцёк.* Застадольле Сян. (Ксл.). *Патыліцу табе наб'ю, калі пусьціш каня ў шкоду.* Нсл. *Набіў хлапца, няхай не наругаецца.* Ар. *За што ты набіў хлапца майго?* Ст.
3. о дровах: наколоть (дров), раскалывая поленья в длину. Ар.
4. набить, настрелять в каком-л. количестве.
5. укатать.
6. *к біць, о злаках*—намолотить. *Набіла пшаніцы чатыры капіцы.* Из песни, Ар.
7. надбить, надбавить.
набіць цану-надбавить цену против других.
Прич. **набіты, 1.** заряжённый. Ар.; Нсл. 739. *Набіты леварвэр.* Ар. *Ня дурэй каля набітае стрэльбы.* Нсл.
2. поколоченный. Ар.; Дсл; Нсл. 298. *Чаму ня плакаць набітаму?* Нсл. *За маё жыта дый мяне ж набіта.* Нсл.
3. (о дровах): наколотый. Ар. *У павеці тры грады набітых дроў.* Ар.
4. *о птицах:*—настрелянный.
5. укатанный. Нсл. 298; Дсл. 429. *Набітая дарога.* Нсл. *Не набітаю дарогаю цяжка ехаць із вазамі.* Тм. *Во дарожка набітая — жвырок возяць.* Дсл.
набіты дурань, (Нсл. 298)—об очень глупом, тупом человеке.
пабіва́ць-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш.* (*к пабіць*) **1.** побеждать, Нсл. 422. побивать. *Нашы Туркаў пабіваюць.* Нсл.
2. *Многократ.*: бить, колотить. Нсл. 422. *Прышоўшы п'янì дамоў, усіх пабівае.* Нсл. *Соверш.* **пабіць, а)** победить, **б)** разбить. Ар.; Нсл. 422. *Асьцярожна йдзі, не пабі гаршкоў.* Нсл. *Альбо хараша грай, альбо іскрыпку паб'ю.* Нсл. **в)** убить, умертвить всех, многих, **г)** повредить во многих местах(ударами, толчками) побить. *Пабіў сабе ногі, рукі.* Ар. **д)** (праз засеяньне, расьліны) уничтожить, повредить, побить(о неблагоприятной погоде, стихийном бедствии). *Град пабіў збожжа.*
пабіць на раны, *безлич.*—поделаться от неизвестной причины язвам, ранам. Шсл. *Чыста ўсю нагу пабіла на раны.* Ст.
Прич. **пабіты, 1.** побежденный,
2. разбитый. *Пабітае шкло.* Ар.
3. повреждённый. *Пабітыя плечы, рукі.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **пабіцьцё**-*ця, предл.-цю, ср.*—побои. *За пабіцьцё чалавека судзяць.* Нсл.
падбіва́ць, *несоверш.* **1.** прикреплять, прибивать что снизу, Ар.; Шсл. подбивать. *Надабе падбіваць падноскі ў ботах.* Лагавая Аз. (Ксл.).
2. подшивать с изнанки. Ар. *Нашто было падбіваць подбіўку, калі й так цёпла?* Ар.
3. подзадаривать, (МГсл) с лукавым намерением, Нсл. 439; Дсл. 619. подстрекать. Шсл.; МГсл. *Нашто табе падбіваць яго к таму? Сам папрабуй.* Нсл.
4. взбивать(подушку). Шсл.
Соверш. падбіць, падаб'ю, **а)** прикрепить, прибить что снизу. Ар.; Шсл. *Падбіў падноскі.* Ст. **б)** подшить с изнанки. Ар. *Падбіў подбіўку да манынаркі.* Ар. **в)** подзадорить, подстрекнуть,(Шсл.); Нсл. 439. *Ня купіў бы гэтага каня, калі б мяне не падбілі.* Нсл.
падбіць клінкі каму—подзадорить. Нсл. *Падбілі другія, а ён дурань паслухаў.* Ст. **г)** взбить(подушку). Шсл. **д)** ударив по чему-л., повредить; подбить. Ар. *Яму падбілі вока.* Ар. **е)** подвести итог.
перабіва́ць, 1. расстраивать сделку, Шсл. помешать кому-л., приобрести что-л., сделав это раньше его; перехватить. Ар. *Чалавек умовіўся купіць, дык няма чаго яму перабіваць.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **перабіваньне**-*ня, предл.-ню*—надбавка цены в торге. *Пашло на перабіваньне.* Нсл. 398.
2. *несоверш. к перабіць 2.*
3. *несоверш. к перабіць 3,*—менять с уроном. Нсл. 398. *Перабівае быкі на бараны.* Нсл.

4. *несоверш. к перабіць 4.*

Соверш. **перабіць**-*б'ю-б'еш-б'ець-б'ем-б'іцё; повел. перабі,* **а)** расстроить сделку; перехватить, **б)** повредив кость, сломать. Нсл. 398. *Ногі пераб'ю, не хадзі сюды.* Нсл, **в)** (*к перабіваць 3*)—обменять с уроном, Нсл. 398 **г)** *перабіць рукі*-ударить по рукам(при покупке-продаже, сделке), что значит, что соглашение произошло: товар продан, сделка состаялась.

прабіва́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.* (*к прабіць*). *Соверш.* **прабіць**—пробить ударом(ударами), проломить, продыравить что-л., сделать отверстие и т.п. *Галавою муру не праб'еш.* Вк.(ЛБ 2566).

прыбіва́ць, 1. *несоверш.* (*к прыбіць 1,2,3*). *Соверш.* **прыбіць, 1.** набить, прикрепить на поверхность чего-л. Ар. *Прыбіў да дзьвярэй картачку з прозьвішчам.*

2. прикрепить к чему-л. гвоздями; приколотить. Ар.

3. прибить, прижать, придавить к земле (дождем, градом.) Ар. *Ральлёй прыбіта зло.* Салавей: Сіла, 33.

4. избить, не совсем убить.

разьбіва́ць, 1. *несоверш. к разьбіць в 1-ом зн. Маскалі разьбіваюць крамы, магазыны.* Войш.

2. *несоверш. к разьбіць в 5-ом зн.*—растрясать покосы сена для более хорошей просушки, что ручным способом делается рукояткой грабель. Ар.; Шсл. *Пойдзем зараз сена разьбіваць, мо' да вечара яшчэ высахне.* Ст. *Соверш.* **разьбіць,** *разаб'ю-б'еш-б'ець-б'ем-б'іцё* **а)** разбить, расколоть, разломать на куски. Ар. *Разьбіў балонку ў вакне.* Ар.,—разгромить, разнести. *Маскалі разьбілі краму.* Войш.

б) разбить, повредить ударом, ушибом (какую-л. часть тела). *Зваліўся з акна й разьбіў сабе галаву.* Ар. **в)** (о дровах): расколоть(по длине). Ар.; Ксл. *Разьбіць палена.* Ар. *Гэта палена без даўбешкі не разаб'еш.* Слабада Чаш. (Ксл.).

г) победить,

д) растрясти покосы сена. Ар. *Сена прасохла зьверху, цяпер трэба разьбіць, каб усе высахла.* Ар.

Прич. **разьбіты, 1.** разбитый. Ар. *Міса разьбіта.* Ар. *Разьбіта галава.* Ар.

2. *о дровах:*—расколотый. Ар. *Разьбітая калодка.* Ар.

3. *о сене*—растрясенный. Ар. *Пракосы сена разьбіты.* Ар. *См. раструшаны 2* (*под трусіць*).

выбіва́ць, *несоверш.* **1.** *к выбіць 1, 2, 3, 4, 5.*

2. отбивать холст. Шсл. *Бабы выбіваюць палатно.* Ст. *См. пярыць. Соверш.* **выбіць, а)** вышибить. Ар.; Гсл. *Павярнуўся й выбіў локцям талерку з рук.,*—с боем вытеснить, выгнать противника, **б)** разбить давлением. Ар. *Рукою выбіў акно.* Ст. *См. выцісну́ць*(*под ціскаць*), **в)** вытесать что-л. из камня. Шсл. *Дзед выбіў тачыла.* Ст. **г)** ударяя, чистить от чего-л.; выколотить. *Дыван у пыле, надабе яго выбіць.* **д)** ударами, падением воды сделать углубление. *Кáпаючы із страхі, вада выбіла ямкі ў каменю.*

убіваць, *несоверш.* **1.** вбивать, вколачивать. Ар.; Нсл. 647. *Убіваць гвозд у сьцяну, калок у зямлю.* Нсл.

2. (*каму*)—насильно давать(навязывать, Шсл.). Нсл. 45; Шсл. *Ня хоча браць, дык сілком няма чаго ўбіваць.* Ст. *Чужое дзяцё ўбіваюць імне ў рукі.* Нсл. 647.

3. *каму,*—внушать. Нсл. 45. *Ня ўбівай яму ў галаву таго.* Нсл. *Соверш.* **убі́ць,** *уб'ю, уб'еш, уб'ець, уб'ем, уб'іцё, уб'юць* **а)** вбить, (Ксл.) вколотить. Ар. *У зямлю ўб'юць.* Кіт. 53613. *Падай імне, сынку, клявец; надабе гвозд убіць.* Адамова Сян. (Ксл.), **б)** (*каму*)—насильно дать(навязать), Шсл.; Нсл. 45. *Ня было ў мяне ахвоты купляць гэта парасё, але проста неяк убілі імне яго.* Ст. *Убіў імне ў рукі, што хочаш рабі.* Нсл. *Сваю работу ты ўбіў імне.* Тм. 150, **в)** (*каму*)—внушить. Нсл. 45. *Хоць як, ня ўб'еш яму таго.* Нсл.

●**бі́цца,** *б'юся, б'ешся, б'ецца, б'емся, б'іцёся; повел. біся, несоверш.* **1.** драться, (Шсл.) биться. Гсл.; Ар. *Годзе табе ўжо біцца.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Біцца ў грудзі.* Ар. *Дзяцюкі б'юцца.* Ар. *Сварыцеся, толькі ня біцеся.* Ст. *За што ты б'ешся?* Ар.

біцца ў вадчыненыя дзьверы—ломаться в открытую дверь. Ар.

2. о сердце: бить в ритмическом движении, пульсировать, биться. *Аж сэрца б'ецца, так спалохаўся.* Ст.

3. сражаться.

4. о дровах: колоться. *Дровы добра б'юцца.* Ар.

5. иметь свойство разбиваться, биться. *Шкло б'ецца.* Ар.

абіва́цца, *несоверш.* (*к абіцца*)—обиваться. *Соверш.* **абіцца,** *абаб'ецца*—получить повреждения с краев, обиться. Ар. *Парог абіўся.* Ар.

адбівацца, *несоверш. к адбіцца 1,2,3,4. Соверш.* **адбіцца,** *адаб'юся,* **1.** отбиться, отколоться. Ар. *Ручка адбілася ад коўні.* Ар.

2. отразить нападение, защититься от нападения, отбиться.

3. (*ад каго*)—отделиться, отстать(от тех, с кем находился вместе, отбиться, С.) Шсл.; Ар. *Ягнё адбілася ад чарады.* Ст. *Сусім ён адбіўся ад свае сям'і.* Ст.

4. (*ад чаго*)—отказаться, отойти от какой-л. сделки, предприятия. *Не адбівайся ад куплі гэтага каня, ён варты таго; адаб'ешся, жалець будзеш, калі іншыя купяць.* Нсл. 371.

5. суметь избавиться, освободиться, отделаться от чего-л.

адбіцца ад рук—отвыкнуть, начать чуждаться, избегать. *Кот адбіўся ад рук: і блізка не падходзе.* Ст.

дабіва́цца, *несоверш.* (*к дабіцца*). *Соверш.* **дабіцца** *да чога,* **1.** придти в какое-л. положение. Дсл.170. *Вось ён дабіўся да тога, што паесьці няма чаго.* Ельн. (Дсл.).
2. добиться. *Дабіўся ласкі панскае.* Нсл. 135. *Колькі ні дабіваліся праўды, нічога не дабіліся ў яго.* Тм.

забівацца, 1. *несоверш. к забіцца 1,2.*
2. надрываться, Нсл. 159. убиваться, сильно страдать, испытывая большое горе. *Забіваецца плачучы.* Нсл.
3. не щадить здоровья, заботясь о чем-л. Нсл. 159. *Досіць вам забівацца над работаю.* Нсл.
4. (*взаимн.*)—драться сильно. Нсл. 159. *Забіваюцца мяжсобку пятухі.* Нсл. *Соверш.* **забіцца, 1.** убиться, разбиться на смерть. Ар.; Шсл.; Гсл. *Забіўся чалавек на сьмерць.* Ст.
2. залезть куда, Нсл. 159. забраться куда-л., спрятаться. *Во аж куды ён забіўся, думае — і ніхто ня знойдзе.* Ст.

зьбівацца, 1. *несоверш. к зьбіцца 1, 2, 3, 4.*
2. трудиться до истощения, суетиться. Нсл. 195. *На каго ты зьбіваешся? Дзяцей у нас няма, няма на кога зьбівацца нам.* Нсл. *Соверш.* **зьбіцца,** *заб'юся, б'ешся, б'ецца, б'емся, б'іцёся,* **1.** ударяясь о что-л. получить много ушибов, ран.
2. получить повреждение, прийти в негодность от ударов, толчков, сбиться. *У каня зьбіліся капыты.*
3. сбиться с правильного пути, заблудиться, сбиться. *Зьбівацца, зьбіцца з дарогі.* Нсл. 195. *Малады малойчык, чаго зажурыўся, ці валы прыстаді, ці з дарогі зьбіўся?* Из песни.
4. ошибиться в чем-л., прийти в замешательство, (Нсл. 195) сбиться. *Хлапец зьбіўся на экзамене.*
5. *соверш. к зьбівацца 2.*

набівацца, *несоверш.* **1.** навязываться. Ар.; Ксл.; Гсл. *А у полю дубок раськідаецца, багатыр дачкой набіваецца.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).
2. напрашиваться. Ар.; Шсл.; Гсл. *Яшчэ із сваім дабром ды буду набівацца!* Ст. *Набіваецца завезьці мяне да Воршы.* Гсл.

набіцца, *соверш.* **а]** (*к набівацца в 1-ом зн.*)—навязаться. Ар.; Шсл.; Дсл. 429. *Я не прасіў яе, яна сама набілася імне із сваею работаю.* Ст. **б)** *соверш.*(*к набівацца в 2-ом зн.*)— напроситься.

пабіва́цца, *несоверш.*—сильно драться. Нсл. 422. *На сьмерць пабіваюцца.* Нсл. *Соверш.* **пабіцца, 1.** подраться. Гсл.; Ар.; Шсл. *Хлапцы за нішто пабіліся.* Ст.
2. разбиться. Ар.; Шсл.; Ксл. *Талерка пабілася.* Бешанковічы (Ксл.). *Пабілася новая місачка.* Ст.
3. оказаться повреждённым, помятым от ударов, толчков и т.п., побиться. *Ігрушы пабіліся.*
4. удариться. Ксл. *Пабіўся аб вяршняк.* Лужасна Куз. (Ксл.).
5. иметь случку. Ксл. *Наша кабыла пабілася ўжо.* Задарожжа Віц. (Ксл.)

падбівацца, *несоверш. к падбіцца. Соверш.* **падбіцца,** *падаб'юся,* **1.** подбиться, повредить себе мякоть на конечностях (под копытом у лошади, на лапах у собаки, на нижней части ступни у человека). Ар. *Коні падбіліся, ісьці ня хочуць.* Нсл. *Сусім падбіўся я: шмат прайшоў, ня думайся!* Ст.
2. износиться(снизу). Нсл. 439. *Боты падбіліся.* Нсл. *Андарак падбіўся, мохры вісяць.* Тм.
3. ошибиться, обмануться. Нсл. 439. *Ага, падбіўся, не ўдалося, не ўдалося табе зрабіць тое, што хацеў.* Нсл.

прабівацца, *несоверш. к прабіцца. Соверш.* **прабіцца**—пробиться, преодолевая препятствия, пройти, прорваться сквозь что-л. Ар.

прыбівацца, *несоверш. к прыбіцца. Соверш.* **прыбі'цца**—(присоединиться, С.) пристать к дому или стаду. Ар.; Шсл.; МГсл.; Дсл. *Чужое ягнё прыбілася да нашых авец.* Ар. *Нейчая авечка прыбілася к нашым.* Ст. *Што імне* (*табе, яму і г.д.*) *за прыбілася* (*што рабіць*)—не моё (твоё, его и т.д.) дело; это меня (тебя, его и т.д.) не касается, Ар. я не имею никакого отношения(чтобы что-л. делать — вмешиваться, ходатайствовать и т. п.). *Што імне за прыбілася ўмаўляць?* Ар.

выбівацца, *несоверш. к выбіцца 1, 2. Соверш.* **выбіцца, 1.** вылезть с трудом из грази или др. места(выбиться, С.). Шсл. *Ледзь выбіўся з балота.* Ст. *Ну, й наблудзіліся мы ў лесе, ледзь на бераг выбіліся.* Ст.(Шсл. *под наблудзіць*).
2. прилагая усилия, выбраться, прорваться откуда-л., куда-л., с трудом освободиться от чего-л., преодолеть что-л.

выбіцца ў людзі—выбиться в люди. Ар. *Во дзяцюк выбіўся ў людзі — будзе жыць.* Ст.

убівацца, *несоверш. па кім-чым,* **1.** предаваться плачу, сильной печали. Нсл. 647. *Убіваецца па сыну. Убіваецца з гора.* Дсл. 926,
2. класть много труда на что, доводить себя до изнеможения, трудясь над чем-л. Дсл. 926.
3. насильно втираться во владение чем, Нсл. 647. влезать, насильно входить куда. *Дарма ўбіваешся, убіўся да мяне ў дзель.* Нсл.

убівацца ў ласку, (Гсл.)—домогаться (втираться, Ар.) в расположение. Нсл. 647; Ар. *Убіваецца, убіўся ў панскую ласку.* Нсл. *Соверш.* **убіцца,** *уб'юся, уб'ешся, уб'ецца, уб'емся, уб'іцёся, уб'юцца,* **а)** влезть, насильно войти куда-л., Шсл.; Ар. насильно втираться во владение чем. Нсл. 647. *Чаго ты ўбіўся сюды, каб замінаць тут?* Ст. **б)** попасть в безвыходное

положение, Ксл. попасть куда-л. Дсл. 926. *Убіўся — ні ўзад ні ўперад.* Стралкі Беш. (Ксл.).

убіцца ў ласку—*втереться в расположение.* Ар.

узьбівацца, *несоверш. на што*—старанием приобретать что-л. Нсл. 50. *Узьбівацца на каня, на каровы.* Нсл. *Соверш.* **узьбіцца,** *узаб'юся-б'ешся-б'ецца-б'емся-б'іцеся,* **1.** взобраться на верх чего-л. Шсл.; Ксл. *Чаго ты ўзьбіўся на печку?* Вейна Сян. (Ксл.). *Узьбіўся на печ ды сядзіць.* Ст.

2. взбрести на что-л. *Наблудзілі мы тую ноч, пакуль на дарогу ўзьбіліся.* Ст. (Шсл. *под наблудзіць*).

3. старанием приобрести что. Нсл. 50; Ар. *Цяжка толькі ўзьбіцца на грошы, куплю каня.* Нсл. *Як ня ўзьбівайся не ўзаб'ешся на харошую адзежынку.* Нсл. *Каб як узьбіцца на другую кароўку.* Ст. *Каб узьбіцца на сваю гаспадарку.* Ст.

•**біцюк**-*юка̀, предл.-юкỳ; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.* **1.** часть цепа, палка, каторой бьют по снопам. Ксл. *Адарваўся біцюк і ледзь ня ўдырыў Сьцепана̀.* Русінава Сян. (Ксл.).

2.(*мн.ч., вин.-коў*): неуклюжий. Ксл. *Павернецца, як біцюк.* Шуміліна Сір. (Ксл.).

•**біч,** *біча̀, предл. бічỳ; мн. ч., род. бічоў, м.*—часть цепа, которой бьют по колосьям, Меж. раён; Вк. круглое полено цепа, которым бьют по снопам. Шсл. *Адарваўся біч ад цэпа.* Ст. *См. біяк, біцюк.*

•**біча́й**-*ая, предл.-а̀ю; мн. ч.-а̀аі, м.* **1.** круглая дырка в верхнем ручном жернове, куда сыплются зёрна. Ксл. *Бічай вузкі ў маіх жорнах.* Беліца Сян. (Ксл.).

2. берег лужка. Юрсл. *На бічаю касіць цяжэй, чымся пасярод.* Юрсл.

•**біча́йка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** узкая незасеянная полоска около полевой дороги. Юрсл. *Сядзелі на бічайцы й гаманілі.* Юрсл.

2. обод решета. Ксл.; Дсл. 28. *Новую бічайку зрабіў.* Мікалаева Куз. (Ксл.).

•**бічу́к**-*ука̀, предл.-укỳ; мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** било цепа, то, чем ударяют. Гсл.; Дсл. 28. *См. біяк, біч.*

2. неловкий, неповоротливый. Дсл. *Ходзе, як бічук.* Дсл.

•**блоньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—низкое место, луг, заливаемый водой. Дсл. 30. *Па блоньню вада разьліваецца, Лаўрэн дачкою набіваецца.* Дсл.

•**благоткі,** *нареч.*—плоховато. Шсл. *Гэта ж не благоткі.* Ст. *Уменьш.* **благотачкі.** Шсл. *Благотачкі яму жыць тут, ці што?* Ст.

•**благоцьце**-*ця, предл.-цю; мн. ч.-ці-цяў, ср.* — *благата̀ в 2-ом зн.* Ар.

•**бла́га,** *нареч.* **1.** дурно, скверно, Гсл.; Ар. плохо(худо, Ар.) Шсл.; Ар. *Каму добра, а каму й блага жывецца.* Ст. *Ср. ст.* **горай,** Ар.; Нсл. 119. **горш,** Гсл.; Ксл. **горшы,** Віцебск; Дсл.; Нсл. 119. **горы.** Нсл. 118; **гарэй.** Вял; МГсл.—хуже. Ар.; Гсл.; Вял.; Віц.; Нсл. 118, 119. *Цяпер блага жыць, а кажуць, што будзе горы.* Нсл. *Чужая хата гарэй ката. Послов.* НК: Очерки, 206. *Чым далей, тым горай.* Гсл. *Горш стала хвораму.* Ст. *Блага, каля Віцёбска, а каля Воршы яшчэ горшы. Послов.* Навікі Віц. (Ксл.). *Тату горшы стала.* Нсл. 119. *Прев .ст.* **найгарэй.** Вял.; **найгорай.** Ар.; **найгоршы, найгоры.**

2. тошно(о состоянии тошности, **С.**) Міх. *Як Антон скурыў папяросу моцнай самасейкі, дык яму зрабілася блага, і ён варацаў.* Міх. *Ці ня блага табе стала?* Рыбчына Сір. (Ксл.).

•**благата́**-*ты̀, ж.* **1.** ничтожество. Гсл.

2. *общ.*—плохой, нехороший, сварливый. Шсл. *Вось, дзе благата! Добраму чалавечку добра і ў запечку, а благой благаце не ўнаравіць і на куце. Поговор.* Ст.

3. жалкий с виду. Гсл.

•**благі́**-*гая-гое,* **1.** дурной, Гсл.; Нсл. 26; Ар.; Пск.(Иеропольский) плохой, Ар.; Ксл. худой. *Благога ваўка цяляты ліжуць. Послов.* Копцевічы Чаш. (Ксл.). *У яго благое вока.* Ст. *Маці нябожчыца не благая была.* Ст. (Шсл. *под нябожчыца*). *Добры стралец — благі гаспадар. Послов.* Рапан. 94. *Благія вочы, благія й рукі. Послов.* Нсл. 26. *Што нам за зьнявага! Чым наша сястра блага? Наша сястра гожа, як чырвоная рожа.* Нсл. (*Вятры*) *на жах благім і добрым, усім тужлівы сьпеў вядуць.* Гарун(ст "Навокал").

не ўспамінайце благім словам—не поминайте лихом. Ар. *Да вас мой гэты верш і словы ўсе благія.* Гарун(ст. "Юдаш").

2. нездоровый, нехороший на вид, Шсл. жалкий. Гсл. *Хлапец нешта сусім стаў благ.* Ст. *Благі зь віду.* Гсл.

3. ничтожный. Гсл.

4. малосильный. Гсл.

5. худосочный. Гсл.(*под благенькі*). *Благѐнькі зь віду.* Гсл. *Увелич.* **благу́сенькі.** Ар. *Ср. ст.* **горшы**—хуже. Шсл.; Ар.; Шсл.; Ксл. *Наша хата ня горшая за чужыя.* Ст. *Прев. ст.* **найгоршы**—самый плохой, Ар. худший.

благі бок—изнанка. Ар.

•**благу́шкі**(*один* **благушка**)—*шак,* **1.** все несъедобные грибы. НК: Очерки, 476; Дсл. 29.

2. гриб горькушка. Нсл. 26.

•**блазава́ць**-*зу̀ю-зу̀еш-зу̀е, несоверш.*—кичиться, заноситься, обнаруживая тем свою глупость. Гсл.

•**бла́зен,** (Нсл.; Шсл.; Дсл.) (**бла́зень,** Гсл.)-*зна, предл.-зну, зват.-зьне, м.*—**1.** малолетний, Нсл. 26. мальчишка(мальчик, **С.**) БНсл. *Куды табе? Ты яшчэ блазен.* Нсл. *Адны блазьні ў хаце.* Дсл. 29.

2. молокосос. Шсл.; БНсл.; Ксл. *Сам блазен, а бярэцца другога вучыць.* Ст. *Блазен ты, яшчэ жаніцца.* Ст. *Ты яшчэ блазен сьперачацца із стары̀мі.* Мазалева Куз. (Ксл.).
3. (о недостаточно зрелом, неопытном, несерьезном человеке, С.),—мальчишка. Гсл.; МГсл.
4. шут, Гсл. шутник. Нсл. 26. *Блазен блазенскае й паганяе.* Нсл.

●**блазе́нскі**-*кая-кае*—свойственный "блазну". *Блазенскі век, блазенская гульня.* Нсл. 26.

●**блазе́нства**-*ва, ср.* 1. детское состояние, детство. Нсл. 26. *Яшчэ з блазенства ня вышаў.* Нсл.
2. мальчишество. Гсл.; БНсл.
3. дурачество, шалость. Нсл. 26; БНсл. *За блазенствам паганяеш.* Нсл.
4. *собир.*—мальчишки. Нсл. 26. *Выгань вон гэта блазенства.* Нсл.

●**блазе́нстваваць**-*вую-вуеш-вуе, несоверш.*—дурачиться, шалить, подобно несмыслящим детям, ребячиться. Нсл. 26. *Сорам табе блазенстваваць, ты не малѐнькі.* Нсл.

●**блазё́н**-*ёна, предл.-ёну, зват.-ёне, м.*—малолетний. Нсл. 26. *Табе блазёну не пара яшчэ гэтага ведаць.* Нсл. *См. блазен 1.*

●**блазнота**-*оты, предл.-оце, собир.*—малолетние дети, Нсл. 27; Дсл. 29. детвора, Гсл.; БНсл; Ксл. малопонимающая детвора. Шсл. *Блазнота зьберлася.* Нсл. *Блазнота ты яшчэ малàя.* Ст. *Усьціш гэту блазноту.* Сянно (Ксл.).

●**блазнотка**-*ткі-тцы, ж.* НК: Очерки, 240—малолетняя девочка.

●**блазноўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—малолетняя девочка. Нсл. 27. *См. блазьніца, блазнотка.*

●**блазноцтва**-*вы-ве, ж.*—состояние девушки, когда она начинает формироваться и подступает к возрасту невесты. НК: Бабы, Но. 47.

●**блазнава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к блазнаваць 1,2. Насьмяшыў нас сваім блазнаваньням.* Нсл. 26.

●**блазнава́ць**-*нỳю-нỳеш-нỳе; повел.-нỳй-нỳйма, несоверш.* 1. дурачиться, шалить, подобно несмыслящим детям, Нсл. 27; БНсл. мальчишствовать. Гсл.; Шсл. *Няма чаго блазнаваць: не малы̀.* Ст. *Соверш.* **зблазнава́ць**—по ветренности сделать глупость. Нсл. 196. *Як жа ты зблазнаваў.* Нсл. *Соверш.* **зблазнавацца**—избаловаться. Нсл. 196. *Хлапец зблазнаваўся сусім; ні за што не бярэцца.* Нсл.
2. шутить неприлично. Нсл. 27. *Не блазнуй, бо па руках заробіш.* Нсл.

●**блазьні́ца**-*цы-цы, ж.*—малолетняя девочка, Нсл. 26. малопонимающая, наивная девочка. Шсл. *Ня слухай ты гэту блазьніцу.* Нсл. *Блазьніца ты, дзеўка, праўду табе кажу.* Ст. *См. блазнотка, блазноўка.*

●**блазьню́к,** *м.* (НК: Очерки, 240) 1. несовершенолетний, Нсл. 27. молокосос. Ксл. *Не давай гэтаму блазьнюку.* Шыпы Сян. (Ксл.). *Яшчэ ты з блазьнюкоў ня вышаў.* Нсл. *Уменьш.* **блазьнючок**-*чкà, предл.-чкỳ, зват. блазьню̀чку; мн.ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох.* Нсл. 27.
2. бранное, (Нсл. 27), мальчишка, молокосос. БНсл. *Не табе блазьнюку гэта зрабіць.* Нсл.

●**блазьню́чка**-*чкі-чцы; мн. ч., род.-чак, ж.*—несмыслящая девочка. Нсл. 27. *Не мяшайся, блазьнючка, у нашы рэчы.* Нсл. *См. блазнотка, блазноўка, блазьніца.*

●**блажэць**-*эю-эеш-ее, несоверш.*—дурнеть, (Гсл.) худеть. Шсл. *Нешта началà блажэць наша дзеўка.* Ст. *Соверш.* **зблажэць**—стать худым, болезненным. Шсл. *Сусім зблажэла дзеўка.* Ст. *Соверш.* **паблажець, а)** похудеть(подурнеть, С.) Шсл. *Бачыў, што яна не паблажэла ані-ані, можа нават і папрыгажэла.* ЗСД 147. *Абачыў, як яна паблажэла і замяшаўся.* Тм. 367. *Паблажэла наша дзеўка просьле хваробы.* Ст.
б) испортиться(несколько, С.) Шсл. *Нешта ён паблажэў, уперад быў лепшы.* Ст.

●**блакуня́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш.*—уклоняться от дела. Дсл. 29. *Будзе сядзець, шчапіўшы рукі, а блакуняць.* Дсл.

●**блакуня́цца,** -*яюся-яешся, несоверш.*—шляться без дела. Ксл. *Хвядот блакуняецца ў лесе.* Задарожжа Куз. (Ксл.). *Блыкуняецца мая дзяўчына цэлую ноч.* Даргейкі Сян. (Ксл.). *Ср. блуканяцца.*

●**блашчы́ца**-*цы-цы, ж.*—клоп. Янк. I; Вк. *У нас і даўней казалі блашчыца. "Клоп" не па нашаму.* Янк. I.

●**блашчы́чнік,** -*іка, предл.-іку, м, раст.*—льнянка. Верас. *См. чысьцец.*

●**блех,** *блеху, предл.-блесе,* — луг на речке, где белят холсты, Нсл. 27. место, на котором производится отбелка. *Нясі скуты на блех.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Матка на блесе.* Нсл.

●**бле́да,** *нареч. к бляды̀*—бледно. *Навет месяц бледа-срэбны сьмяецца.* Жылка, 79.

●**бле́дасьць**-*ці, ж.*—бледность. Нсл. 27; ЗСД, 394. *Бледасьць у відзе паказалася.* Нсл.

●**бледаві́ды**-*дая-дае*—бледнолицый.

●**бле́днуць**-*ну-неш-не; прош. вр. блед, бледла, бледлі, несоверш.*—бледнеть. *Соверш.* **збле́днуць**-*ну-неш-не; прош. зблед, збледла-длі*—побледнеть. *Лямпачка пад стольлю збледла і ночная цемра сплывала з куткоў камэры.* Сяднёў: Корзюк.

●**бле́дшы,** *ср. ст.(к блѐды, бляды̀)*—побледнее. Нсл. 729. *См. блѐды.*

●**бле́ды**-*дая-дае*(Нсл. 27), **бляды́**-*дàя-доe.* Ар.; МГсл; Шсл.—бледный. Нсл. 27; Ар.; ЗСД. 167, 231; Шсл.; МГсл. *У яго заўсёды бледы від.* Нсл. *Папсаваўся хлапец, пахудаў, стаў нейкі бляды.* Ст. *Мусіць яна хворая, што стала блядàя.* Ст. *Сьміяўся старац ля дарогі, як я, бляды і малады.* Кавыль: Ростань, 38. *Ціж быў раней такім сухім я і*

блядым? Салавей: Сіла, 89. *Я ніколі ня бачыў места ў вагню, затым мае апісаньне блядое.* Тат: Кво вадыс, 267. *Ср. ст.* **бле́дшы** —побледнее. Нсл. 729. *Твой від бледшы за мой.* Нсл. *Істужка твая бледшая за маю.* Нсл. *Прев. ст.* **найбле́дшы**—самый бледный, бледнейший.

•**блеката́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к блекатаць*) **1.** блеяние козы. Нсл. 27.
2. нескладная речь, дичь. Нсл. 27. *Плюнь гэта блекатаньне.* Нсл.

•**блеката́ць,** *блекачу̀, блякочам-ча,* **1.** блеять, свойственно козе. Нсл. 27.
2. говорить нескладно или нескромно. Нсл. 27. *Блякоча ліха ведае што.* Нсл.

•**бле́кці,** *блѐкну-неш-не, несоверш.*—блёкнуть. *Соверш.* **збле́кці(зблекнуць,** БНсл.) —поблёкнуть. БНсл.

•**блёка́да**-*ды-дзе, ж.*—блокада.

•**блёкат,** (Гсл.)-*ату, предл.-аце, м.*—белена, Растсл. белена. Шсл.; Нсл. 27; Ксл.; Дсл. 29. *Блёкату наеўся.* Нсл. *Каля плоту шмат блёкату.* Ст. *Надабе на гародзе парваць блёкат, бо ён грады псуець.* Азярэцк Сян. (Ксл.).

•**блёкава́ньне**-*ня, предл.-ню*—блокирование.

•**блёкава́ць,** *-кую-куеш-куе, несоверш.* —блокировать.

•**блёкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—ругать непотребными словами, чернить. Дсл. 29. *Самы зачэпяцца, другіх блёкаюць.* Дсл.

•**блёўтаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—болтать воду. Шсл. *Ня блёўтай там вады.* Ст.

•**бля́ха,** *бляхі, блясе, ж.* **1.** жесть. Гсл.; Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 28. *Бляхаю пакрываюць царкву.* Нсл. *Дай імне кавалак бляхі.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **бля́шка**-*шкі-шцы*—(небольшой, Янк. I.) кусок жести. Нсл. 28; Шсл.; Ар. *Далава̀х валяецца бляшка.* Ст. *Бляшка бліщчусенькая.* Янк. I.

бляшачка-*чкі-чцы, уменьш. к* ***бляшка.*** Нсл. 28.
2. противень. НК: Очерки 79; Ксл. *Давай бляху, будзем пірог садзіць.* Застадольле Сян. (Ксл.).

•**бля́хар**-*ра, предл.-ру, зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.*—жестяник, Гсл.; Шсл.; Ксл. жестяной мастер, литейщик и кровельщик. Нсл. 28. *Трэба яшчэ зайсьціся да бляхяра купіць кварту.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Вядро трэба аддаць бляхару, каб паправіў, бо цячэць.* Ст.

•**бляха́рня**-*ні-ні, ж.*—мастерская жестяных изделий.

•**бля́хавы**-*вая-вае*—жестяной, к жести относящийся. Нсл. 28. *Бляхавыя абрэзкі.* Нсл.

•**бляду́н**-*унà, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн.ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—развратный мужчина. Шсл. *У каго радкія зубы, той будзе блядун.* Ст.

•**бляды́,**—*см. под блѐды.*

•**бляя́ць,** *бляѐць, несоверш.*—блеять(об овцах). Шсл. *Авечкі галодныя бляюць у хлеве.* Ст.

•**бля́класьць**-*ці, ж.*—блёклость.

•**бля́клы**-*лая-лае,* **1.** блёклый, слабый цветом, не яркий, не живой. Нсл. 27. *Купіў бляклую істужку.* Нсл.
2. вялый, завянувший. Нсл. 27. *Бляклае лісьце.* Нсл. *Бляклыя краскі.* Нсл.

•**бля́кці,** *бля̀кнуць-ну-неш-не; прош. вр. бляк, блякла, бляклі, несоверш.* **1.** блёкнуть, увядать, чахнуть. Нсл. 28. *Краскі блякнуць.* Нсл.
2. изменять цвет, линять, Нсл. 28. утрачивать яркость окраски. *Істужкі ад сонца блякнуць.* Нсл. *Соверш.* **забля́кці** —пожелтеть, поблекнуть. Нсл. 159. *Забляклі шчокі, лісьцё.* Нсл. *Соверш.* **зблякці** —совершенно лишиться свежести, увянуть.

пабля́кнуць, пабля́кці, 1.(*соверш. к блякці 1.*)—поблёкнуть, лишиться свежести, увянуть. *Краскі пабляклі.* Нсл. 28.
2.(*соверш. к блякці 2.*)—поблёкнуть, утратить яркость краски. *Істужкі пабляклі.*

•**бля́нка**-*нкі-нцы, ж.*—бланк.

•**бляша́нік**-*іка, предл.-іку, м.*—мера, сделанная из листового железа. Нсл. 28. *Два бляшанікі ўсыпаў жыта.* Нсл. *Вазьмі гарцовы бляшанік.* Тм.

•**бляша́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** жестяная коробка(банка, С.) Янк. I.; Ар., жестянка. Гсл.; Ксл. *Бляшанка*(*газы*) *поўная.* Янк. I. *Поўная бляшанка газы.* Бабінічы Віц. (Ксл.).
2. жестяная кружка. Шсл.; Нсл. 28. *Набраў бляшанку вады.* Ст. *Падай бляшанкаю вады.* *Уменьш.* **бляша́начка**-*чкі-чцы.* Шсл. —жестяная баночка. Нсл. *Будзе добрая бляшаначка.* Ст.

•**бляшаны́**-*ная-ное*—сделанный из жести, жестяной. НК: Очерки, 91, Но. 195; Ар.; Шсл.; Ксл. *Цячэць бляшанае вядро.* Ст.

•**бляшка,**—*см. под бляха.*

•**блявота**-*ты-це, ж.*—рвота. Дсл. 29.

•**блява́ць, блюва́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.* —извергать ртом принятую пищу, рвать.(*безл.*). Дсл. 29. *Ня пі саматужкі, бо блюваць будзеш.* Ст. Сяло Куз. (Ксл.). *Ён пачаў блюваць.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Соверш.* **зблява́ць.** Шсл. *Дзяцё зблявала.* Ст.

•**бляву́зганьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—богохульство.

•**бляву́зганьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—богохульник.

•**бляву́зганьніца**-*цы-цы, ж.*—женщина богохульница. •**бляву́згаць**-*аю-аеш-ае,*

•**бляву́згаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—богохульствовать. *См. плявузгаць.*

•**блізіня́**-*ні-ні̀, ж.*—близость. Ар. *Блізіня̀ мучыла яго.* Сяднёў: Корзюк.

•**блізі́р**-*ру, м.*—внешний вид, лоск, Гсл. 2. вид, образец. Нос.; Дпсл. *Пан гэта даў табе дзеля блізіру, каб ты так зрабіў.* Нос.; Дпсл.

•**блїзка,** *нареч.* **1.** близко. Шсл.; Ар. *Блізка, як рукою падаць. Ср. ст.* **бліжэй.** Ар.; **бліжшы,** Віц.; Смл.—ближе. *Прев. ст.* **набліжай.** Нсл. 298, **найбліжэй.** Ар. — **а)** весьма близко. *Сюды набліжай ехаць.* Нсл. **б)** приличнее, лучше, Нсл. 298. скорее всего. *Набліжай табе памаўчэць, чымся яму.* Нсл.
2. приблизительно. Шсл.; Дсл. *Блізка сказаць, яму год сто.* Дсл. 29. *Зарабіў блізка рублёў дзесяць.* Ст. *Ужо за сьпінаю Іры стала блізка дзесятку чалавекаў.* Дзьве Душы, 136. *Перапускі мы не выдаем ужо блізка месяца.* Тм. 138.
блізка што—почти. Гсл.; МГсл.; Ксл. *Блізка што толькі сама.* Азярэцк Сян. (Ксл.). **Блізка таго, а)** приблизительно. Гсл.; Ар.; МГсл.; Ксл. *Аўсу блізка таго, што й летась пасеялі.* Азярэцк Сян. (Ксл.) **б)** правдоподобно, может быть. Гсл.; Ар. *Ласкат.* **блїзенька.** *Сядзь блізенька.* Ст.
блізенечка, *уменьш. к блізенька. Туды ж сусім блізенечка.* Ст. *Увелич.* **блізю́сенька.** Ар.; Мокрае. *Увелич.* **блізю́тка**—близёхонько. Шсл.; Смл. (Даль). *Сусім блізютка сходзіць туды.* Ст.
•**блізкї**-*кая-кое*—близкий, Ар. ближний (находящийся неподалеку, С.). МГсл.; Шсл. *І блізкія, і далёкія — усе зьберліся.* Ст.
блізкї сьвет—весьма дальнее расстояние. Ар.; Шсл. *Гэта ж ня жартачкі: ісьці блізкі сьвет пехатой.* Ст.
за блізкї сьвет—в большую даль. Шсл. *Ніхто ня пойдзе туды за блізкі сьвет.* Ст. *Куды я пайду за блізкі сьвет?* Ст. *Ср. ст.* **блїжшы**—ближе, более близкий.
бліжшы к прысязе—имеющий большее право на употребление этого рода доказательства(на суде). Гордз.,Ак. XVII, стр. XXXVI. *Туша бліжшая дарога.* Нос.; Донсл.I. *Прев. ст.* **набліжшы,** (Нсл. 298), **найбліжшы,** (Ар.)—ближайший, Нсл. 298. самый близкий. *Набліжшая радня, дарога.* Нсл. *Ласкат.* **блізенькі.** Ар. *Увелич.* **блізю́сенькі**—близёхонький. Ар.
•**блізказна́чнік**-*іка, предл.-іку, м.*—синоним. НТ. 2(БНсл.)
•**блізказна́чны,** -*ная-нае*—синонимический. БНсл.
•**блізна,**—*см. под балізна.*
•**блізьнятая**—родившая близнецов; с близнецами вси близнечаты. П.П. 4:2(3 12 книг. Б.)
•**блізу́,** *нареч.* **1.** почти. Н.
блізу што—почти. Ар.
2. недалеко, недалече, смежно, подле, возле. Тмб. (Даль).
•**блізьнё**-*няці, твор. блізьнём; мн. ч. блізьняты, ср.*—близнец. Ар. *Еўка радзіла блізьняты.* Ст. *Увелич.* **блізьнётка,** *мн. ч. блізьня́ткі.* Ар. *Гэта нашы блізьняткі.* Ст. *Ісхаку два сыны наралзіліся: Эзаў старшы, Якуб малодшы, блізьнята былі.* Кіт. 99а17.

•**блізьню́к**-*юка̀, предл.-юку̀, зват.-ючa, мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—близнец. Гсл.; Шсл. *Адам Данілаў дык блізьнюк.* Ст.
•**блїжаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к бліжаць, бліжацца)*—приближение. Юрсл.
•**блїжаць**-*аю-аеш-ае,* (Полсл.), *несоверш.* —приближаться. Юрсл. *См. бліжэць.*
•**блїжацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—приближаться. Юрсл. *Хмара бліжаецца, борзда.* Юрсл.
•**бліжэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.(к бліжэць)* **1.** приближение. **2.** сближение. Гсл.
•**бліжэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—становиться ближе к чему, Нсл. 27. становиться близким по времени; близиться, приближаться. *Човен бліжэе да берагу.* Нсл. *Што гадзіну бліжэем да сьмерці.* Нсл. *Нейкая падвода тама, ці яна бліжэе, ці на месцу стаіць.* Юрсл. *Соверш.* **пабліжэць** —стать ближе к чему, Нсл. 27. стать близким по времени, приблизиться.
•**блїжнасьць**-*ці, ж., област.*—близость. Дсл. 29. *Ён жывець на бліжнасьці*—живет недалеко. Дсл.
•**блїжшы,** *ср. ст.(к блізкі)*—ближе, более близкий. Нос.; Допсл. *Тут бліжшая дарога.* Нос.; Дспл. *См. блізкі.*
•**блїжыць**-*жу-жыш-жа; повел.-ж-жма, несоверш.*—приближать. Нсл. 27; Юрсл.; БНсл. *Дабро кажны к сабе бліжыць.* Нсл. *Большы вяху̀ ня бліжы, няхай так стаіць.* Юрсл. *Соверш.* **дабліжыць**—приблизить. *Соверш.* **пабліжыць**—подвинуть ближе. Нсл. 422. *Пабліж да мяне сьветач.* Нсл.
•**блїжыцца**-*жуся-жышся, несоверш., возвр.* **1.** приближаться, Нсл. 27; Гсл.; Юрсл. близиться. *Куды ты бліжышся? Гэта не табе.* Нсл. *Човен бліжыцца да берагу.* Нсл. *Соверш. дабліжыцца*—приблизиться. Нсл. 135. *Соверш.* **пабліжыцца**—подвинуться ближе. Нсл. 422. *Пабліжся да столу.* Нсл. *Пабліжся толькі да мяне, то й абачыш.* Нсл. **2.** сближаться. Гсл.
набліжа́цца, -*а̀юся-а̀ешся, несоверш.* —подходить близко(о предметах в большом количестве). Шсл. *Набліжаецца войска.* Ст. *Соверш.* **набліжыцца**—несколько приблизиться.
•**блімяне́**-*ня, ср., област.*—молния. Дсл. 29. *Блімяне мыгціць*—молния сверкает. Дсл. 29.
•**блін,** *бліна̀; мн.ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—блин. Ар. *Першы блін сабаку* —первый блин комом. Ар. *Скачком бліны!*—обычное приветствие новопришедшего при печеньи блинов, НК: Очерки, Но. 510. приветствие кушающему блины. Даўгое Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **бліне́ц**-*нца, предл.-нцу-нцом, мн. ч., предл.-нцох, м.*—блинок, Нсл. 729. блинчик. Гсл. *Дай дзяцём па блінцу.* Нсл.

гарэлы блін, *перен.*—о вялом, плохом работнике или хозяине. Дсл. 29. *Ні то, ні сё, як гарэлы блін.* Дсл.

•бліноўка-*ўкі-ўцы, ж.*—кадка, в которой приготовляют тесто для блинов. Бешанковічы (Ксл.). *См. бліньніца.*

•блінец,—*см. под блін.*

•бліньніца-*цы, дат., предл.*-*цы, ж.*—квашня для блинов. НК: Очерки. *См. бліноўка.*

•бліны-*ноў, единств. ч. нет.*—представление на *"сьвяточным ігрышчу"*, бьют лопатою по спине. Дсл. 30.

•бліск-*ку, м.*—блеск. МГсл.; БНсл.; Ксл. *Яна ўжо мае прыгожы бліск.* Сянно (Ксл.). *Не памірае крылаты дух пры бліску надземным.* Салавей(Конадні, Но. 5-6, 12). *Гарэшка азірнуўся ў розныя бакі сьпячае, пустое вуліцы пад сонным бліскам месяца.* Дзьве Душы, 169.

•бліскат-*ату, предл.*-*аце, м.*—блеск. *Вагкім бліскатам зацягнуліся вочы паняволеных.* Хмара(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 137). *См. бліск.*

•бліскавіца, -*цы-цы*—молния. Нсл. 27; Растсл.; Ксл.; Ар. *Бліскавіца як бліcьнець, а пярун як грукнуў, дык аж конь спатыкнуўся.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *См. маланьня, маланка.*

2. зарница. МГсл.

•бліскаўка-*ўкі-ўцы, ж.*—молния, Растсл.; Гсл.; Дсл. 30. молнийка. Нсл. 27. *Знаць, навальніца будзе — бліскаўка так і бліскае.* Дсл. *Зрэдку пыхала бліскаўка.* Гарецкі: Песьні, 82. *См. бліскавіца, маланьня, маланка.*

•бліскацець, -*ачу-аціш-аціць-ацім-аціце -ацяць, несоверш.*—тоже что *"бліскаць"*, но мельче и чаще. *Пакінем сядні нашы думкі, што, як іскры мітусяцца ў галавах, на імгненьне бліскацяць.* М. Вольны(Б. Ускалось, Но. 6, 24) *Соверш.* **забліскацець,** (Шсл.)—начать *"бліскацець"*. .

•бліскаць, (Гсл.; Нсл. 27)-*аю-аеш-ае; повел.*-*ай-айма, несоверш.* **1.** мерцать. МГсл. *Шкло бліскае.* Нсл. 27.

2. сверкать. Шсл.; Ксл. *Вун і маланьня бліскае.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Аж страх, як маланка бліскае!* Ст. *Маланка бліскае.* Нсл. 27. *Отгл. имя сущ.* **бліcканьне**-*ня, предл.*-*ню; мн. ч.*-*ні-няў,* **а)** мерцание, **б)** сверкание. *Однкр.* **бліснуць**—сверкнуть. Шсл. *Як маланка бліcьнець, так борзда пярэйдзе.* Кіт. 25б16. *Бліснула цяпелца.* Ст. *Соверш.* **забліскаць**—засверкать. *Забліскала маланка.* Ст.

•бліскун-*унà, предл.*-*унè,* **блішчак**-*акỳ, предл.*-*акỳ, м.*—мёд на дне чашечек сотов, не съеденный за зиму пчёлами. Шсл. *Трэба выразаць бліскуну ды зварыць васкавіцы.* Амельна Пух. (Шсл.). *Аж ля полкі відаць блішчак.* Лядцо Пух. (Шсл.).

•бліскучы-*чая-чае*—блестящий. Растсл.; ПНз; Гсл.; Нсл. 27; ЗСД; Ксл. *Двору ён зьвярнуўся ў бліскучых гузіках.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Гузікі бліскучыя.* Нсл.

•бліснуць,—*см. под бліскаць, блішчэць.*

•блісь, *отгл. частица*—выражает мгновенное действие блистания огня, молний и другого светящегося, вместо однкр. *"бліснуў".* Нсл. 27. *Голка блісь.* Нсл. *Маланка блісь.* Тм. *Соўнечка блісь дый схавалася.* Тм. *Цяпелца нейдзе блісь дый зьгінула.* Ст. (Шсл. *под бліскаць*).

•блісьня-*ні-ні, ж.*—блесна. Янк. I. *Зачапіў за галіну й адарваў блісьню.* Янк. I. *А ці дарагая такая блісьня?* Тм.

•блішчак,—*см. под бліскун.*

•блішчасты-*тая-тае* блестящий. Іг.; Сц.; Калюга,—блистающий. Ксл. *У яе блішчастыя барэткі.* Доўжа Куз. (Ксл.).

•блішчэць-*чỳ-чыш-чыць, несоверш.*—блестеть. МГсл; Ар.; Нсл. 27; ЗСД 61; Ксл.; Дсл. 29. *Мае боты дужа блішчаць.* Вулянавічы Сян. (Ксл.). *Шклянка блішчыць.* Нсл. *Пачысьціў боты, аж блішчаць.* Ст. *Шкло блішчыць на сонцу.* Ст.

блішчэць ачыма—смотреть с чувством стыда. *Блішчэла ачыма.* ЗСД. 218. *См. Сьвяціць ачыма.*

блішчэць у вочы—засматриваться из любопытства в глаза, Шсл. засматриваться заискивающе. *Блішчыць у вочы людзём, як сабака.* Ст. *Няма чаго блічшэць у вочы: усяроўна ня дам.* Ст. *Однкр.* **бліснуць**-*нỳ-нёш-нёць-нём-ніцè*—блеснуть. Ар.; Нсл. 27. *Штось блiснула, ці ня голка?* Нсл. *Соверш.* **заблішчэць**—заблестеть, Ар. заблестеть от освещения другим источником света. *Заблішчэла шклянка на сонцу.* Ст. *Соверш.* **паблішчэць**—поблестеть. Ар.

паблішчэць у вочы—поторчать пред глазами(заискивая, **С.**). Шсл. *Паблішчыць у вачы ды пойдзе.* Ст.

•блішчэцца-*эецца*—казаться вдали блестящим. Нсл. 27. *Царква блішчэецца.* Нсл.

•блішчусты-*тая-тае*—блестяший. Шсл. *Прышыў блішчустыя гузікі.* Ст.

•блішчык-*ка, предл.*-*ку, м.*—безделушка.

•блуд-*ду, предл.*-*дзе, м.* **1.** блуждание, Гсл. потеря пути, направления. Нсл. 27; Ксл. *Стаўся яму вялікі блуд, заблудзіў ён у лесе.* Ельн. (Дсл. 30). *Блуд на мяне напаў.* Высачаны (Ксл.).

2. заблуждение.

3. злой дух, водит пьяных. Дсл. 30. *Блуд Івана дні тры вадзіў.* Дсл.

•блудня-*ні-ні, ж.*—блуждание.

•блудны-*ная-нае*—о скоте: блуждающий по чужим дворам. Нсл. 27. *Блудная жывёла.* Нсл.

•блудзяга-*ягі-язе, общ.* —заблудившееся животное. *....больш трох дзён ня маюць у сябе хаваці блудзягі.* Стт.

•**блудзіць,** *-джў-джіш-дзе* , *несоверш.* —блуждать(бродить, путать в поисках дороги, Ар.). МГсл.; Шсл. *Блудзіў, блудзіў у лесе, ледзь выбіўся на бераг.* Ст. *Хто пытае, той ня блудзе.* *Послов.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.). *Соверш.* **заблудзіць**—заблудиться. Ар. *Соверш.* *зблудзіць із чаго* —заблудиться, сбиться с пути. *Муса зблудзіў із дарогі.* Кіт. 80а9. *Добра было б, каб ня зблудзіць.* Демид: Веров. 103. *Соверш.* **даблудзіцца**—дойти, (доехать, С.) куда, блуждая. Нсл. 135; Ксл. *Даблудзіліся да стагоў, а адтуль няма дарогі.* Нсл. *Даблудзіўся да нейкага іржавеню, а больш ходу няма.* Чаркасаў Беш. (Ксл.). *Соверш.* **наблудзіць**—много походить, блуждая. *Наблудзілі мы тую ноч, пакуль на дарогу ўзьбіліся.* Ст. *Соверш.* **наблудзіцца** — *наблудзіць. Ну й наблудзіліся мы ў лесе, ледзь на бераг выбіліся!* Ст. (Шсл. *под наблудзіць*). *Соверш.* **прыблудзіць** —блуждая, подойти куда-л. Дсл. 703. *Прыблудзіў да белае бярэзы.* Дсл.

прыблудзіцца, *соверш.*—блуждая, подойти куда. Нсл. 495. *Да якога сяла мы прыблудзіліся?* Нсл. *Несоверш.* **прыблуджацца**-*аюся-аешся,* **1.** блуждая, подходить куда-л.

2. (бродя, блуждая, С.) приставать куда, находить приют. Нсл. 495. *Да яго шмат хто прыблуджаецца.* Нсл. *Прыблуджайся да нас.* Нсл.

•**блўжа**-*жы-жы* — *блуша.* Жучкевіч, 135.

•**блуканяньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* (к *блуканяць, блуканяцца*)—блуждание, хождение без определённой цели и направления. Юрсл. *Што ты сам сабе думаеш, адно блуканяньне ў цябе на ўме.* Юрсл.

•**блуканяць**-*яю-яеш-яе, несоверш.* — *блуканяцца.* Юрсл.; Дсл. 30.

•**блуканяцца**-*яюся-яешся; повел.-яйсяяймася, несоверш.* **1.** шататься, бродяжить. Смл. (Даль). — *блукацца.* Нсл. 27. *Дзяцюк блуканяецца.* Нсл. *Блуканяецца па вуліцы дзень пры дні.* Юрсл. *Соверш.* **зблуканяцца** —избаловаться, шатаясь, бродняжничая. Нсл. 196. *Зблукуняўшыся па сьвеце, які ён будзе работнік удварэ?* Нсл. *Соверш.* **пераблуканяцца** —пошататься(прошататься, С.) где-л. Нсл. 398. *Пераблукуняйся тым часам, пакуль некрутаў здадуць.* Нсл. *Соверш.* **прыблуканяцца**—прибрести. Нсл. 595. *Ледзь прыблукуняліся да сяла.* Нсл.

2. валяться. Нсл. 27. *Шапка твая блукуняецца, заблукунялася дзесь.* Нсл.

заблуканяцца, 1. (*соверш. к блуканяцца 1*), задержаться, бродя. *Заблуканяўся нейдзе ў лесе.* Нсл.

2. (*соверш. к блуканяцца 2*)—заваляться.

•**блуканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(к *блукаць, блукацца*)—блуждание, (Ксл.) хождение по разным местам, как бы отыскивая кого-л. Нсл. 27. *Блуканьне на цэлае раньне.* Нсл.

•**блукаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* Сеўск.(Преобр.),—шататься, шляться. *Дух фэргата ў мыгле сівой блукаў.* Крушына: Лебедзь, 61. *Соверш.* **праблукаць** —проблуждать(пробродить, С.). Растсл. *Соверш.* **прыблукаць**—блуждая, прибыть. *Можа з пару камароў прыблукалі з роднае зямліцы.* Крушына: Лебедзь, 22.

•**блукацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—шататься, шляться, Нсл. 27. слоняться. Ксл. *Дзядзька наш блукаецца, паблукаўся па сьвеце,*(Нсл. 27) *як Марка па пекле.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Соверш.* **паблукацца.** Нсл. 27. *Соверш.* **заблукацца** —зайти далеко, странствуя по свету. Нсл. 159. *Заблукаўся на чужую старану.* Нсл. *Соверш.* **зблукацца** —избаловаться, шатаясь. Нсл. 196. *Конь зблукаўся, двору ня пільнуе.* Нсл.

•**блукуняка**-*які, общ.*—бродяга. Дсл. 30. *Які гэта блукуняка тут ходзе?* Дсл.

•**блукуняць** — *блуканяць.*

•**блукуняцца** — *блуканяцца.*

•**блўша**-*шы-шы, ж.*—моховое болото обычно верхового типа, пригодное для заготовки мха на прокладку стен. Жучкевіч, 14.

•**блутаніна**-*ны-не, ж, област.* —путаница. Ксл.; Шсл. *У іх гэта блутаніна цягнецца з Каляд.* Лук'янова Сян. (Ксл.). *См. блытаніна.*

•**блўтаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., устар.*—путать. Шсл. *Ня блутай нітак.* Ст. *См. блытаць.* *Соверш.* **заблўтаць,** *устар.*—запутать. Шсл. *Заблутаў канец у нітках і не знайсьці.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Соверш.* **зблўтаць**—спутать. Шсл. *Зблутаў усі ніткі.* Ст. *Прич.* **зблўтаны.** *Зблутаны ячмень за гарою.* Ст.

•**блыха**-*ыхі-ысе; мн. ч. блохі, ж.*—блоха. Ар.; Шсл. *Блыха пырснула.* Ст. *Увелич.* **блышышча**-*чы. Вось вялізная блышышча!* Ст.

•**блыкуняцца** — *блакуняцца.*

•**блындаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., област.* —шататься без дела. Ксл. *Яму толькі блындаць.* Замошша Сян. (Ксл.). *См. брындаць.*

•**блышак**-*ака, предл.-акў; мн. ч.-кі-коў-комкі-камі-кох, м.*—земляная блоха. ЗТ.

•**блышнік**-*іка, предл.-ікў, м.*—блошница обыкновенная. Шсл. *Троха падавілі блохі блышнікам.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).

•**блышыць**-*шў-шыш-шыць, несоверш.* **1.** говорить вздор, пустословить, пускать пыль в глаза, Нсл. 27. лгать (врать; говорить пустяки, блотать, С.), шутить, Нсл. 27. врать. Ксл. *Ня слухай яго, што ён блышыць.* Нсл. *Скажы праўду, можа ты блышыш?* Нсл.

2. говорить нелепости, неприличия. Нсл. 27. *Блышыць, пакуль Бог скарае.* Нсл. *Соверш.* **зблышыць**—сказать нелепость,

Нсл. 196. сделать, сказать глупость. Ксл. *Зблышыў, браце, а так ня надабе было.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Ня першаму табе ён так зблышыў.* Нсл.
3. нашептывать(наушничать, сплетничать, С.). Нсл. 27. *Хлеба ня стала, баба блышыць стала.* Нсл.
наблышы́ць, 1. (*соверш. к блышыць 1.*)—наговорить много вздора. Нсл. 298. *Наблышыў нам за вечар.* Нсл.
2. (*соверш. к блышыць 3.*)—наклеветать. Нсл. 298; Дсл. 429. *Дужа ён на мяне наблышыў.* Ходцы Сян. (Ксл.). *Ты ўжо наблышыў на нас пану.* Нсл. *Баба яму нешта наблышыла.* Нсл. 27. *Наблышыў з тры карабы пану.* Дсл.
•**блы́таніна**-*ны-не, ж.* **1.** путаница. Ар.; Шсл. НТ2. *Нарабіў блытаніны, каб яму ў грудзёх нарабіла!* Скрыль Пух. (Шсл.). *Пануе ўнутры прыкрая блытаніна.* ЗСД. 13.
2. запутаность в расположении чего-л., путаница.
3. сбивчивость.
•**блы́таць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** путать, Шсл.; Ар. запутывать, спутывать. *Ня блытай нітак.* Ар. *Зьмена яго(назову) блытала-б чытара.* Зюзкаў: Крывавы шлях, стр. 5. *Мо' лісіца хітрая нюхае ў бары, ходзе, сьцежкі блытае ля свае нары.* Калачынскі: Лясная казка. *Соверш.* **аблытаць**—опутать. *Ты аблытала душу ганебным сном.* Гарун(ст. "Слабасьці"). *Соверш.* **заблытаць**—запутать. *Соверш.* **наблытаць**—напутать. *Ты ж наблытаў на мяне цянёты.* Гарун: Казка. *Соверш.* **паблытаць**—перепутать, спутать, запутать. *Прич.* **паблы́таны**—запутанный. *Маемасьць пацярпела пераз паблытаныя справы.* 400-лецьце бел. друку, 239.
Соверш. **пераблы́таць**—перепутать. *Прич.* **пераблытаны, а)** перепутанный. Ар. **б)** (*перен.*)—смешанный. *Гукі аркестры спляліся зь пераблытаным гоманам.* ЗСД 24.
2. сбивать с толку, зводить в заблуждение, путать.
3. (*без доп.*)—сбиваться в разговоре(говорить, рассказывать, неточно передавая суть и последовательность событий, путать, С.). Шсл. *Калі пачаў блытаць, мусіць ты вінен.* Скрыль Пух. (Шсл.).
4. смешивать с кем-чем-либо, принимать одно за другое, путать.
•**блы́таны, 1.** (*прич. к блытаць 1*)
2. (*прич. к блытаць 2*), сбивчивый, неясный, нелогичный. *Ён разьвяжа й гэтае блытанае пытаньне.* Цэлеш(Ярылаў агонь.).
•**блы́тацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—**путаться.** Ар.; Ксл. *Але што раз больш пачынаў блытацца, праклінаць у душы сябе за такі няўдалы пачатак.* Няміга (Бацьк. Но. 36-37/115-116). *Жыта блыталася й шастала нясьпелымі каласамі.* Адамчык: Арж. Колас. *Доўга блытаўся па лесе.* Бараўляны Куз. (Ксл.). *Соверш.* **заблы́тацца**—запутаться, спутаться. *Бачу, што ты запраўды заблытаўся.* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся.
•**блюза**-*зы-зе, ж.* **1.** блуза. *Уменьш.* **блю́зка**-*зкі-зцы, ж.*—блузка(кофточка, С.). Шсл. *Марыля пашыла сабе крамную блюзку.* Турэц Сьміл. (Шсл.).
2. гимнастёрка.
•**блюзна́**-*ны́, ж.*—близна, место в холсте, где при тканье порванная нитка, не будучи связана, оставляет пустое место. Нсл. 27; Сеўск. (Преобр.). *Ср. славенск. блузна. Палатно з блюзною.* Нсл.
•**блюшч**-*чу, предл.-чу, м., бот.*—плюшч. Верас.
•**блюва́ць,**—*см. под бляваць.*
•**брод**-*ду, предл.-дзе, м.*—брод(мелкое место во всю ширину реки, пруда, озера, через которое можно переходить, переезжать, Ар.). Шсл.; Ар. *Залезшы ў воду, ня шукай броду. Послов.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).
•**брождж**-*джу, предл. брожджу, м. Ідзі, ідзі, дожджу, я навару брожджу, пастаўлю пад елкай, накрыю талеркай.* Из песни, Ар.
•**броіць,** *брою, броіш, брое; повел.-ой-ойма, несоверш.*—шалить, Нсл. 34. шалить, забавляться безобидными шалостями, играть. Гсл. *Ня брой, паніч.* Нсл. *Пад ім конік брое, капыцікам зямлю крое.* Нсл. *Соверш.* **зброіць,** *перех.*(Нсл. 34)—совершить шалость, проказу. *Ты тут нешта зброіў.* Нсл. *Соверш.* **наброіць**—нашалить, напроказничать, накуролесить. Гсл. *Ты ўжо тут наброіў.* Нсл. *Соверш.* **наброіцца**-*оюся-оішся*—нашалиться вдоволь. Нсл. *Вы яшчэ тут не наброіліся.* Нсл. *Соверш.* **назброіць**—напроказничать. Нсл. *Ты тут пэўне назброіў.* Нсл. *Соверш.* **паброіць, а)** *"броіць"* немного, некоторое время. *Паброілі троху й до.* **б)** *перех.*—потрогать непозволительное. Нсл. 423. *Паброіў сьмятану.* Нсл. *Вы тут штось паброілі.* Нсл.
•**брой,** *броя, предл. и зват. брою, м.*—шалунишка, Гсл. шалун. *Уменьш.* **бройка**—шалунок. Нсл. 34. *Бройку надабе па руках біць.* Нсл.
•**бройка**-*кі* **1.** *общ.*—шалун, шалунья.
2.—*см. под брой.*
•**бройлівы**-*вая-вае*—своевольный. Нсл. 34. *Бройлівыя дзеці.* Нсл.
•**бромы-маў,** *мн. ч.*—здание торговых рядов. Ксл. *У бромах пераначавалі.* Віцебск. (Ксл.).
•**бронхі**-*хаў(один бронх), анат.*—бронхи.
•**бронхі́т**-*іту, предл.-іце, м.*—бронхит.
•**бросьнь**-*ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—плеснь. Віленшч.; Горадзенш.; Нсл. 34. *Ср. брасьнец, брасьнелы.*

•**бровар**-*ру, предл.-ру, м., област.* **1.** водочный или пивоваренный завод. Ар.; Ксл. *См. провар. Тады кажны пан меў свой бровар.* Навікі Віц. (Ксл.).
2. (*род.-ра*)—пивовар. Нсл. 34. *Папрасі ў бровара брагі.* Нсл.
•**бра́га,** *бра̀гі, бра̀зе, ж.* **1.** барда. Нсл. 32. *Ад брагі статак сыцее.* Нсл. *Брагі бы ты хапіў, а не гарэлкі.* Тм. *Укарміў парсюка брагаю.* Ст.
2. (*перен.*)—прокислое кушанье. Нсл. 32. *Мы ня сьвіньні, што ты нам брагі падала̀.* Нсл.
•**браха́**-*ахѝ-асѐ, ж.*—лай. Нсл. 33. *Сабачая браха чутна.* Нсл. *См. брэх.*
•**браха́ла**-*лы, общ.*—ругатель, Ксл. клеветник, доносчик. Дсл. 40. *Які ж ты стаў брахала!* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Брахалам, войтам быць не хачу.* Дсл.
•**брахатня́**-*нѝ-нѝ, ж.*—клевета. Нсл. 33. *Ня слухай ты брахатні благіх людзёў.* Нсл.
•**браха́ць,** *брашу̀, брэшаш, брэша, несоверш.* **1.** лаять. Ар.; Шсл.; Гсл.; Нсл. 33; Вят., Вост. (Даль); Дсл. 40; Ксл. *І сабакі не брахалі, і піпку ўкралі. Послов.* Демид: Веров. 110. *Сабака брэша, вецер носе. Послов.* Ст. *Сабакі не брахалі.* Кіт. 108а5. *Сабака брэша, а дваранін едзе. Послов.* Нсл. *Соверш.* **забраха́ць**—залаять. Ар.; Нсл. 729. *Забрахаў сабака.* Ар. *У кустох забрахаў дзікѝ казёл.* Шакун: Сьлед, 10. *Прыданкі запяялі, як сучкі забрахалі.* Из свад. песни, Нсл.
2. говорить неправду, Шсл. врать. Дсл.; *Глядзі, ці ня брэшаш.* Нсл. 33. *Слухай, што людзі брэшуць.* Ст. *Мала што людзі брэшуць.* Ст. (Шсл. *под мала што*). *Калі ня брэша, дык праўду кажа. Послов.* Рапан. 146. *Ну й пракляты ж сядні мароз! Новы кажух прабірае. Брэша, ня зломе старога жаўнера.* Гарун: Варажба. *Няхай людзі брэшуць.* Дсл. 40. *А ты не брашы.* Шм.
брахана, *безлич.*—врано. Нсл. 33. *Соверш.* **збраха́ць**—сказать неправду, соврать. Ксл. *Можа збрахаў, як сабака.* Нсл. 33. *Збрахала Іванішка праз усё гэта.* Андрукі Беш. (Ксл.).
3. говорить вздор, пустяки; болтать. Ар.
4. (*каму, на каго*)—клеветать. Нсл. 33. *Мала што людзі брэшуць, набрахалі табе.* Нсл. *Няхай людзі брэшуць, няхай пагаворацъ, дажджэм тыя гадзіначкі, што іх пераломе.* Красновічы Сур.(Сержп: Отчет, 13).
аббраха́ць, (Шсл.; Дсл.), **абрахаць,** (Ар.) **1.** облаять. Дсл. *Калі старѝ ўдварэ, ня надабе сабакі дзяржаць — ён усіх аббрэша.* Дсл.
2. оговорить, оклеветать. Шсл.; Ар. *За маё добрае ды ён яшчэ мяне абрахаў.* Ар. *Ужо ўсьпеў аббрахаць ты мяне.* Ст.
аббрэхаваць-*хую-хуе; повел.-хуй-хуйма,* **1.** лаять вокруг кого-л. Дсл. *Сабакі медзьвядзя̀ аббрэхуюць.* Дсл.
2. оговаривать, возводить клевету. Шсл. *Давай яны, бабы, нявестку аббрэхаваць.* Дсл. *Толькі бегае па сяле ды аббрэхуе суседзяў.* Ст.
адбрахаць—выругать в ответ на ругню. Ксл. *Адбрашы за мяне ёй.* Княжыцы Куз. (Ксл.). *Несоверш.* **адбрэхаваць.**
набраха́на, *безлич.*—наврано. Нсл. 33.
набраха́ць, *соверш.* **1.** налгать(наврать, С.). *Сёмка набрахаў, а ты яму веры дала̀.* Лук'янова Сян. (Ксл.).
2. насплетничать. Шсл.; Ар. *Чаго толькі не набрэшуць людзі!* Ст. *Нічога б ня было, калі б ты не набрахаў на мяне.* Нсл.
3. наклеветать. Нсл. 299. *Прич.* **набраха́ны, а**) навранный. Нсл. 298. *Гэта ўсё набрахана на мяне табе.* Нсл. **б**) наклеветанный.
пабраха́ць, *соверш. на каго,и без доп.* **1.** полаять. Ар.; Шсл. *Сабака пабрэша ды сьціхне.* Ст.
2. наговорить ругательств, Нсл.; Шсл. побранить, поругать. *Ты маўчы валѐй; ён пабрэша ды пойдзе.* Ст.
перабраха́ць, *соверш., перен.* **1.** превзойти в лаянии. Нсл. 398.
2. превзойти в ругательстве. Нсл. 398. *Зьбяру ўсі ізь сяла сучкі, ты й тых перабрэшаш.* Нсл.
3. ябеднически пересказать, передать. Нсл. 398; Дсл. 580. *Ты ўсе гэта пану перабрэшаш.* Нсл.
•**браха́цца,** *брашуся, брэшашся, несоверш. зь кім*—ругаться между собою. Нсл. 33; Ксл. *Няхай сабе яны брэшуцца мяжсобку, не мяшайся да іх.* Нсл. *Соверш.* **адбраха́цца(***ад каго,* НК: Старцы, 74,—*на сьмех*)—отбиться от нападающих с ругательством или упреками, Нсл. 371. дать ответ(отпор, Дсл.) в споре с кем-л. Ксл.; Ар. *Ледзь адбрахаўся ад іх.* Нсл. *Баба зубатая, ад усіх сучак на сяле адбрэшацца.* Нсл. *А ўсё-ткі ён зумеў адбрахацца.* Вейна Сян. (Ксл.). *Соверш.* **перабрахацца**—перессориться. Нсл. 398.
набраха́цца, *набрашуся, набрэшашся,* **1.** полаять вдоволь.
2. налгаться. (наврать вдоволь, наговорить неправды, **С.**) Нсл. 299. *Шмат людзі ліхія набрахаліся на мяне.* Нсл.
3. набраниться(вдоволь побранить, **С.**) Нсл. 299. *Яшчэ ты не набрахалася?* Нсл. *Пакінь іх, няхай набрэшуцца.* Нсл.
•**брахло**-*ла̀, общ.*—болтун, пустомеля. Ар. *Брахло, што ты ўсё брэшаш бесьперастанку!* Ар.
•**брахлївасьць**-*ці, ж.* (Гсл.)—свойство *"брахлівага"* во всех значениях. Ар.
•**брахлївы**-*вая-вае,* **1.** склонный лаять. Ар. *Брахлівага сабаку здалеку пачуеш. Послов.* Рапан. 138.
2. болтливый, пустобайливый. Ар. *Брахлівы нікому ня спускае.* Нсл. 33.

3. имеющий страсть без стыда говорить вздор. Нсл. 33. *Брахлівы дужа, па сабаку з роту скача.* Нсл.
4. лживый. Дсл. 40. *Грышка брахлівы: яму ня вер.* Дсл.
•**брахня́**-*ні-ні; мн. ч. брэхні-няў, ж.* **1.** поклепная молва, пересуд, Шсл. клевета. Ксл. *Сабачая брахня да неба не даходзе.* *Послов.* НК: Старцы, 84. *Распусьцілі людзі на дзеўку брэхні.* Ст.
2. врание, вздор. *Усе гэта людзкая брахня.* Нсл. 23. *Усё гэта твая брахня.* Азярэцк Сян. (Ксл.).
(Ксл.).
•**брахýн**-*уна, предл.-уне; мн. ч.-ны-ноў-ном-ны-намі-нох, м.* **1.** сторожевой пёс.
дамовы брахун—собака дворняжка. *За пса дамовага брахуна — тры капы грошай.* Стт. 473.
2. (*мн. ч.-уну*)—врун. МГсл. *Брахун, дык і брэша абы што.* Ст. *Брахуну гэтаму нельга верыць.* Дсл. *Уменьш.* **брахунéц**-*унца, предл.-унцу, зват.-унча; мн.ч., дат.-нцом, мн. ч., предл.-нцох, м.* Шсл. *Бачыш, які брахунец знайшоўся!* Ст.
3. болтун, пустомеля. *Жываты парваць, слухаўшы гэтага брахуна.* Нсл.
4. насмешливое название адвоката в судопроизводстве. Нсл. 33; Дсл. *Выграў справу, добрага меў брахуна.* Нсл. *Паджджы — брахуна найму.* Дсл.
5. сплетник, Нсл. 33; Дсл. 40. клеветник. *Паслухаў брахуна.* Нсл.
•**брахуцкі**-*кага, в знач. сущ., м.*—шутливое название человека болтающего всякий вздор, разные шутки и прибаутки. Нсл. 33. *Брахуцкаму ўсё можна гукаць.* Нсл.
•**брахвá**-*вы-ве, ж.* **1.** лаяние. Нсл. 33. *Гэта брахва ня нашага сабакі.* Нсл.
2. клеветание. Нсл. 33. *Брахвою сваею сьвет павадзіў.* Нсл.
3. ругательство. Нсл. 33. *За брахву гэту зубы выб'ю.* Нсл.
•**брахýха,** (Шсл.)-*ухі-усе, ж. к брахун 2, 3, 4, 5.*
•**браднíк**-*іка, предл.-іку; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—бредень(вид рыболовной сети). Ксл. *Я браднік дастаў.* Воўсішча Лёз. (Ксл.).
•**брадзíна,**—*см. под брэд II.*
•**бразголіць**-*лю-ліш-ле; повел.-ль-льма, несоверш.,* чым. **1.** бить, стучать чем-л. звонкохрупким. Нсл. 36. *Не бразголь шклянкаю, разбразголіш.* Нсл. *Соверш.* **разбразголіць,** *перех.*—разбить, говор. одлично о чем-л. хрупком и звонком. Нсл. 545. *Разбразголіць шклянку.* Нсл. *Разбразголіць сабе галаву аб лёд.* Нсл.
2. звонить шаля. Нсл. 36. *Бразголіць ключамі.* Нсл.
•**бразготка**-*ткі-тцы, ж.*—побрякушка, погремушка. Ксл. *Дзяцяці купілі бразготку.* Мішкава Куз. (Ксл.). *См. бразгаўка, бразкалка.*

•**бразкатáць,** -*ачу-очаш-оча, несоверш.*—производить продолжительное бряканье звонкими предметами; шалить звонкими предметами, Нсл. 36. стучать, греметь чем-л., Шсл. брякать, бряцать. *Перастань бразкатаць шклянкамі, ключамі, званком.* Нсл. *Однкр.* **бразкатнýць**-*ну-нёш-нёць-нём-ніцё-нуць,* **а)** брякнть, **б)** болтнуть. *Былі бразкатнуўшы па сяле, што жэніцца, жэніцца, а ён і ня думае жаніцца.* Юрсл. *Соверш.* **забразкатáць,** Нсл. 36—начать брякать, бряцать.
•**бра́зкаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—побрякушка, погремушка. Азярэцк Сян. (Ксл.). *См. бразготка, бразкалка.*
•**бразгацéць,** -*ачу-аціш-аціць, несоверш.*—тоже, что *"бразгаць", "бразкаць"*, но мельче и чаще. *Сабака ўжо цяпер на ганку бразгаціць клямкаю.* Сяднёў: Корзюк.
•**бразгаць,**—*см. под бразкаць.*
•**Бразжы́ны**-*н,-наў, мн. ч.*—неделя после Духова дня. Дсл. 40.
•**бразкотка**-*ткі-тцы, ж.*—погремушка, детская игрушка. Нсл. 36; Юрсл. *Кінь бразкотку, у вушшу зьвініць.* Юрсл.
•**бра́зкалка**-*лкі-лцы, ж.*—побрякушка (погремушка, **С.]** Шсл. *Папаў нейкую бразкалку ды гуляе.* Ст. *См. бразкотка, браждржолка.*
•**бразкатáньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к бразкатаць)*—произведение звука чем-л. звонким, Нсл. 36. бряканье, бряцание. *Бразкатаньне ключамі, званком.* Нсл.
•**бразкатня́**-*ні-ні, ж.*—продолжительное бряцание. Нсл. 36. *Бразкатнёю галаву здурыў.* Нсл.
•**бра́зкаўка**-*кі, дат., предл. бразкаўцы, ж.*—погремушка, Гсл. погремушка, детская игрушка. Нсл. 36. *См. бразготка, бразкалка, браждржолка.*
•**бра́зкаць(бразгаць,** Ар.)-*аю-аеш-ае; повел. -ай-айма, несоверш.* **1.** брякать, бряцать, МГсл.; Ар. звенеть. Нсл. 36. *Чуеш, нехта бразкае ў дзьверы.* Ст. *Конь бразгае зялезным путам.* Ар. *Грошы бразкаюць, забразкалі ў кішэні.* Нсл. *Ня бразкай ключамі.* Нсл.
2. звонить(гов. несерьёзно, **С.**) Нсл. 36. *У царкву бразкаюць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **бра́зканьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **а)** бряцание(брякание, **С.**), ударение чем-л. производящим звук. Нсл. 36. *Бразканьне шклянкамі, талеркамі.* Нсл., **б)** болтовня. Юрсл. *Дадзела ўсім тваё бразканьне.* Юрсл. *Однкр.* **бразканýць**-*ну-нёш-нёць-нём-ніцё*—произвести(сильный, **С.**) звук ударом о что-л. звонкое. Нсл. 36. *Бразкануў талеркамі, ключамі.* Нсл. *Однкр.* **бра́знуць,** Нсл. 36—тоже, что *"бразкануць"*, но менее сильно. *Бразкнуць ключамі, званком.* Нсл.

•**бра́зкацца**-*аецца, страд. к бразкаць. Соверш.* **дабразкацца**—брякать чем-л. до тех пор, пока не обратят внимания и не приостановят. Шсл. *А што — дабразкаўся: будзе табе!* Ст.

•**бразь,** *междомет.* **1.** бац, Шсл. мгновенный удар по чему-л. или чем-л.(обычно, С.) звонким. Нсл. 36. *Бразь яго па шчаццэ.* Нсл. *Бразь талеркаю аб стол.* Нсл.

2. мгновенное падение со звуком. Нсл. 36. *Бразь воб зямлю.* Нсл. *Ішоў, ішоў ды бразь воб зямлю!* Ст. *Бразь грошы із заўлоньня.* Нсл.

•**Бразы́лец**-*лца, предл.-лцу, зват.-лча; мн. ч.-лцы, м.*—бразилиец.

•**Бразы́лка**-*лкі-лцы, ж.*—бразильянка.

•**бразы́льскі**-*кая-кае*—бразильский.

•**бражджолка**-*лкі-лцы, ж.*—побрякушка, погремушка. Дз.

•**бражджоўніца**-*цы-цы, ж.*—гремучая змея. ЗТ

•**бражджатлі́вы,** -*вая-вае*—бренчащий, БНсл. дребезжащий.

•**бражджэць,** -*джу́-джы́ш-джы́ць*—дребезжать. Ар. *Ср. бражчэць, браскаць.*

•**бражовы**-*вая-вае*—цвета апельсина, оранжевый. Юхн. *Неба бражовае — пагода будзе.* Юхн.

•**бражчэць,** -*чу́-чы́ш-чы́ць*—дребезжать. Полсл.

•**брак,** *браку, предл. браку, м.*—товар, оказавшийся негодным, порченным или ниже должного качества, брак. Ар.; Шсл. *У тваёй пянцы ёсьць шмат браку.* Нсл. 729. *Тавар добры: няма ніякага браку.* Ст.

•**браковіны**-*наў, мн. ч.*—предметы обракованные. Нсл. 32. *Купіў браковіны.* Нсл.

•**браковы**-*вая-вае*—забракованный. Ксл. *Браковага каня купіў.* Гарадок Віцебш. (Ксл.). *См. бракоўны.*

•**бракоўны,** -*ная-нае*—забракованный, Шсл. бракованный, Ар. с браком, с изьяном, бракованный. *Ня варта купляць бракоўнага каня — бракоўнага тавару. См. браковы.*

•**бракава́ць**-*ку́ю-ку́еш-ку́е; повел.-ку́й-ку́йма, несоверш., перех.*—признавать негодным, браковать, Ар.; Шсл. отвергать, не принимать по находимым недостаткам. Нсл. 32. *Няма чаго бракаваць мой тавар.* Ст. *Прич.* **бракаваны,** Ар.—исключенный из числа предметов доброго качества, Нсл. 32. бракованный, забракованный. Ксл. *Гэты лес бракава̀ны.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *Соверш.* **збракава́ць**—забраковать. Шсл; Ар.; Нсл. 32. *Збракаваць тавар.* Нсл. *Збракавалі, дык і ў маскалі не пашоў.* Ст.

•**бра́клы**-*лая-лае*—мокрый, пропитанный влажностью. Нсл. 36. *Браклая сярмяга.* Нсл.

•**бра́кці,** *бракну-неш-не,* **1.** опухать. Ар. *Няма ведама чаму рука бракне.* Ар. *Цела бракне.* Тм.

2. напитываться влагою, Нсл. 36; Гсл. набухать. *Хусьце два дні бракне ў вадзе.* Нсл.

набрака́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.*—намокать, напитываться влагою, Нсл. 299. набухать. *Пянька ня борзда набракае, яшчэ не набракла.* Нсл.

набра́кці, *соверш.(к бракці, набракаць)* **1.** опухнуть. *Рука́ набракла.* Ар.

2. набрахнуть от воды, от сырости. Шсл.; Гсл. *Насеньне ўжо набракла.* Ісачкова Аз. (Ксл.). *Ня кі̀дай дашчок на дварэ, бо могуць набракці.* Ст. *Набраклі дзьверы.* Ст. *Пянька набракла ад дажджу.* Нсл. 36.

разбрака́ць, *несоверш.(к разбракці),* **разбракці,** *соверш.*—размокнуть и разбухнуть. Шсл. *Вокны чыста разбраклі.* Ст.

набру́кнуць, набру́кці-*ну-неш-не* **1.** опухнуть. *Ср. набруклы.*

2. намокнуть, пропитаться влажностью. Нсл. 299. *Сьвітка ад дажджу набрукла.* Нсл. *См. набракці 2.*

•**бра́ма**-*мы-ме; мн. ч., род.-маў, ж.*—**1.** ворота замка, крепости. Нсл. 32; Гсл. *Замковая брама.* Нсл. *Шостае неба відзеў — дарагі ка̀мень; брамы, бакшты — усё з дарагога каменя.* Кіт. 132а5. *У кажнам палацу на браме напісана: то ест таго а таго сына палац.* Тм. 12362. *Каралевіч вышаў за браму.* Н.(Афанасьев, 1913, 210).

2. городские ворота на главных въездах в город. Нсл. 32. *Жывець пад чаўсаўскаю брамаю на Лупалаве.* Нсл. *Войстрая брама ў Вільні.* Нсл.

3. триумфальные ворота. Нсл. 32. *Каралеўская брама.* Нсл.

4. всякие ворота со столбами по сторонам и накрыты балкой или крышей. В "браме" находятся ворота, составляющие часть "брамы". Ар. *Цераз браму ня можна ехаць.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.).

•**бра́мны**-*ная-нае*—принадлежащий к браме. Нсл. 32. *Брамны замок, званок.* Нсл.

•**бранзале́т**-*ѐта, предл.-еце, м.*—браслет. Ксл. *На руццэ быў надзеты прыгожы бранзалет.* Бешанкавічы (Ксл.). *См. бружлет.*

•**бра́мніца**-*цы-цы, ж.*—привратница. Нсл. 32.

•**бра́мнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—привратник, Нсл. 32. вратарь. *Ключ у брамніка.* Нсл.

•**брасьне́лы**-*лая-лае*—плесневой, Нсл. 34. заплесневелый. *Брасьнелы хлеб.* Нсл. *Брасьнелыя буракі.* Нсл. *Сядзі із сваім брасьнелым скарбам.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 153).

•**брасьне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма*—покрываться плесенью, Нсл. 35. плесниветь. Гсл.; Вост. (Даль). *Копань брасьнее.* Гсл. *Шкада̀ цябе, што брасьнееш у затоцы свае зяленіцкае будзеншчыны.* ЗСД. 117. *Соверш.* **абрасьне́ць**—покрыться плесенью. Нсл. 352. *Капуста абрасьнела.* Нсл. *Соверш.* **забрасьне́ць**—заплесниветь. Нсл.

35. *Квас брасьнее, забрасьнеў.* Нсл. *Копань забрасьнела.* Нсл. *Соверш.* **збрасьне́ць**—заплесниветь совершенно. *Соверш.* **пабрасьне́ць**—покрыться красноватою плесенью или пеною в роде плесени, Нсл. 423. несколько покрыться плесенью. *Малако пабрасьнела.* Нсл. *Буракі пабрасьнелі.* Нсл.

•**брасьня́віць**-*я̀ўлю-я̀віш-я̀ве; повел.-я̀ўя̀ўма, несоверш., перех.*—допускать покрываться плесенью, держать в нечистоте. Нсл. 35. *Благая гаспадыня брасьнявіць нямытыя гаршкі пад лаўкаю.* Нсл. *Соверш.* **забрасьня́віць**—допустить что-л. покрыться плесенью. Нсл. 160. *Якая ты гаспадыня, што забрасьнявіла капусту.* Нсл.

•**брасьня́вы**-*вая-вае,* **1.** плесневатый. Нсл. 35. *Сьмятана брасьнявая.* Нсл. *Брасьнявы сыр.* Нсл.

2. пепеловидный искрасна. Нсл. 35. *Брасьнявая істужка.* Нсл.

•**брат,** *брата, предл. брату, зват. браце; мн. ч. браты-тоў-том-тоў-тамі-тох, м.* **1.** брат. *Няма горшага ката над роднага брата.* *Послов.* Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Гэтта скажаш, браце, мне.* Гарун(ст. "Ветру"). *Мы з табою браты.* Нсл. 32. *Собир.* **брацьце**—*ця, ця, предл.-цю.* Нсл. 33; Дсл. 39. *Свайго брацьця не жалей.* Нсл. *Пашоў вон із сваім брацьцям!* Нсл.

Ласкат., уменьш. **браток**-*ткà, предл.-ткỳ, зват. брàтку; мн.ч., дат.-тком, мн. ч., предл.-ткох,*—братец. *Братку, парай, што рабіць.* Ст. *А браткі вы мае, што вы робіце?* Ст. *Ласкат., уменьш.* **браточак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Ар. *А браточку ж ты мой!* Ар.

Ласкат. **брахна**-*ны, дат., вин., предл.-ну.* *Брахна па гумне ходзе ды тры сады содзе.* Нсл. 33. *Ласкат.* **брахнейка**-*кі, дат., вин., предл. и зват.-ку.* *Міл жа мне, дзевачкі, ды мой родны брахнейка.* Навасёлкі Стдуб. (Косіч, 246). *З імной, брахнейка ў паезьдзе — ён мяне пад вянец падвядзець.* Север Сур.(Шэйн, 1-2, 497). *Ласкат.* **брахніка**-*кі, дат., вин., предл. и зват.-ку.* Нсл. 33. *Брахніку майго пряшу даведацца мяне.* Нсл. 33. *Ласкат.* **бра́танька**-*кі, дат., вин., предл. и зват.-ку.* *Братаньку майго ўзялі ў некруты.* Нсл. 32. *Уменьш.* **братка.** *Ну й нарабіў жа ты, братка, справаў.* Сянно (Ксл.). *Ласкат.* **бра́тухна**-*ны, дат., вин., предл.-ну.* Гсл.; Дсл. *Братухна мой, як жа ты шмат бярэш!* Нсл. 32. *Ласкат.* **брату́ля**-*лі, дат., вин., предл. и зват.* Нсл. 32. *Пацалуй братулю свайго.* Нсл.; Гсл. *Уменьш., ласкат.* **брату́лька**-*кі, дат., вин., предл. и зват.-ку.* *Абачым братульку, коні пасець.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Ласкат.* **бра́цейка**-*кі, дат., вин., предл. и зват.-ку.* (НК: Старцы, 78). *Брацейка мой родненькі, дай жа мне каня ў воз, каб мяне да шлюбу завёз.* Из свад. песни, Нсл. 33. *Ласкат.* **бра́цімка**-*кі, дат., вин., предл. и зват.-ку.* *Не давай ты, брацімка, усяму гору гараваць.* НК: Старцы, 95. *У лузе салавей, то мой брацімка.* Нсл. *Увелич.* **брацю́га.** Дсл. 40. *А жаўнер яго абачыў і кажа:"А, брацюга, папаўся!"* Ельн. (Дсл.).

2. *област.*—палец. Дсл. 39. *Пяць братоў злажыўшы дый мяк(праз выцень усёй рукою або кулаком).* Дсл. *Зьбер пяць братоў(палцаў), дый шмяк.* Дсл.

•**брат ізь сястрою,** *бот.*—Иван да Марья. Ксл.; Гсл.; Верас. *Во, колькі тут красачак — усё брат із сястрою.* Асавецк Беш. (Ксл.).

•**брат-сястра,** *бот.*—Иван-да-Марья, растение, имеющее на одном стебле два цвета, фиолетовый и желтый. Нсл. 33.

•**брата́н**-*ана́, предл.-ану́(о людях),-а́не(о животных), зват. брата́не; мн. ч.-ны-ноў-ном-ноў(о людях),-ны(о животных)-намі-нох, м.*—большой, крупный. Говорится о людях и животных, если они производят впечатление своим ростом, дородством; напр. о большом волке выражаются так: *" Ах, які брата́н ідзець".* Дсл. 38. *Братан ладны.* Дсл.

•**брата́ніч**-*ча; мн. ч., род.-чаў, м.*—сын брата, племянник. Шсл. *Хіба ў братаніча трэба пазычыць грошы.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Вон мяне з братанічам маім Міскам да местачка па жыта пасылаў.* Гордз. Акты, ХУІІ, Но. 19.

•**брата́нічна**-*ны-не; мн. ч., род.-наў, ж.*—племянница, дочь брата. Гсл.

•**бра́таваць**-*тую-туеш-туе, несоверш., перех.* **1.** равнять кого с кем. Нсл. 32. *Што ты мяне братуеш із ім?* Нсл.

2. вводить кого в дружбу с кем. Нсл. 32.

•**бра́тавацца**-*туюся-туешся; повел.-туйся-туймася, несоверш., взаимн.*—вступать в дружескую связь. Нсл. 32. *Соверш.* **пабра́тавацца.** Нсл. 32. *Братуешся, пабратаваўся з імною, а ліха імне мысьліш.* Нсл.

•**бра́таў**-*ава-ава, род. братавага, дат.-таваму*—братнин. *Братаў сын.* Нсл. 33. *На братавым каню прыехаў.* Тм. *Жонка братава, дзеці братавы.*

•**братаўбі́ўства**-*ва, ср.*—братоубийство.

•**братаўбі́ўца**-*цы-цу, м.*—братоубийца.

•**брата́ць**-*а́ю-а́еш-а́е, несоверш., перех.*—надевать недоуздок. *Соверш.* **забрата́ць**-*а́ю-а́еш-а́е каго,*—одеть уздечку, Ксл. надеть недоуздок. Афанасьев І, 1897, 182; Смол. г. (Дсл.). *Забратай каня й прывяжы.* Дужчына Куз. (Ксл.). *Узяў яго гэтай аброцьцю, забратаў і дамоў павёў.* Ржевский у.(Афанасьев І, 1897, 182). *А ці чуў, браток, якога каня забратаў сабе Масей?* НК: Бабы, 23. *Соверш.* **абрата́ць**-*а́ю-а́еш-а́е, каго-што*—зауздать, МГсл. надеть недоуздок (узду, Раст.: Смоленск. 151).

•**братка й сястрыца**—*браткі.* Шсл. *Трэба назьбіраць а насушыць браткі й сястрыцы.* Ст.

•**бра́ткі**-*ткаў, единств. ч. нет.*—Анютины глазки, (МГсл.) фиалка трехцветная. Шсл.; Ксл. *На траве сохлі браткі.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *Ад залатухі трэ' парыць браткі дый піць.* Клятное Пух. (Шсл.). *Уменьш.*
братачкі-*чкаў*—Анютины глазки. Верас.
•**бра́тні**-*няя-няе*—свойственный брату, братский.
•**бра́тчыкі,** (*один* **братчык**)—члены *"братчыны".* Дсл. 40.
•**бра́тчына**-*ны-не, ж.*—округ, с которого все деревни организуют *"сычу"* во время весенних или осенних праздников. *Сяброве братчыны зьвяза́ны мяжсобку або суседзтвам, або свайнёю, або гаспадарскімі патрэбамі.* Барада Пар. (Дсл.).
•**брава́рка,** (Шсл.), **бравэрка,** (Шсл.; Аш.)-*ркі-рцы, ж.*—более короткая *"сьвітка"*; обыкновенно надевается на полушубок. Шсл. *Уськінь на плечы браварку.* Ст. *Пашыў новую бравэрку.* Ст. *Вазьмі сваю бравэрку.* Купіна Віц. (Ксл.).
•**бравэрка,**—*см. под браварка.*
•**браце́нік,** (Шсл.), **браце́ньнік,** (Нсл.)-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** двоюродный брат. НК: Пособ., Но. 28; Косіч, 241; Растсл.; Смаргоні Аш; НК: Бабы, Но. 2; Янк. I; Шсл.; ЗСД. 236; М. Туд(Гринкова, IУ, 324); Дсл. *Яшчэ й браценік, а гэткую дурніну робе!* Ст. *Браценьнік прыходзіў, дзядзькаў.* Янк. I. *Панас, мой збратдзены браценьнік, зямлю запісаў.* Пшчолка(Бацьк. Но. 51-52, 333-334).
2. не родной брат. Гсл.; Нсл. 33. *Яны браценьнікі мяжсобку.* Нсл.
3. брат — человек вообще. Гсл.
•**браці́ха**-*'іхі-'ісе, ж.*—жена брата. Янк. I; Н. Рудня; Вял.; Шсл.; Яз. Пушча; Рэч. *А браціха яшчэ лепшая, як брат.* Ст.
•**браці́ш**-*іша́, предл.-ішу́, зват.-'ішу; мн. ч.-шы-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.*—братец — ласковое обращение. Дсл. 39.
•**бра́цкі**-*кая-кае*—принадлежащий обществу, *"брацтву",* (3 С.); Нсл. 32. *Брацкая царква, царква сьвяча.* Нсл. *Закупіў брацкі малебен.* Тм.
•**бра́цтва**-*ва, ср.* **1.** братство(содружество, единение, **С.**). Гсл.
2. общество из прихожан, составившееся на какой-л. богоугодный предмет, во имя какого-л. праздника или св. угодника. Нсл. 32. *Брацтва Мікольскае, Варварынскае, Прачысьценскае,* Нсл. вообще общество людей, составивших союз для какой-л. цели.
3. ремесленнический цех. *Брацтва шапачнікаў.*
4. брацтва-*вы-ве, ж.*—церковь, устроенная брацтвом, как в Могилеве. Нсл. 32. *Пойдзем на абедню да брацтвы.* Нсл. *На Ёрдань заўсёды ходзяць із брацтвы.* Тм.
•**брацць, брацьцё,**—*см. под берці.*
•**брацца,**—*см. под бе́рціся.*

•**брэх,** *брэху, предл. брэсе, м.* **1.** собачий лай, Нсл. 34; Ар. лай. Гсл.; Ксл.; Дсл. *Што твае слова, што сабачы брэх, то ўсе роўна.* Нсл. *Брэх сабачы яшчэ доўга ня сьціхаў.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *См. браха́.*
2. (*перен.*)—сплетни. Дсл. *Па сяле пашоў брэх.* Дсл.
•**брэд I**-*да, мн. ч.-дзе, м., област.*—острие ножа. Ксл. *Не вадзі па брэдзе рукою, бо парэжаш.* Хмары Куз. (Ксл.). *См. лязо.*
•**брэд II**-*ду, предл.-дзе, м., област.*—лоза. Солава Пар.(Дсл. 40).
•**брадзі́на**-*ны-не, ж.*—одно дерево ива, верба, ветла, ракита, лоза, малокитник, тал, тальник. Вост., Пск., Кал.(Даль, *под* бредина). *Одна* **брадзі́ніна**—ива. Ксл. *Брадзініна расьцець пасярод поля.* Горкава Куз. (Ксл.).
•**брэк,** *брэку, предл. брэку, м., област.*—спокойствие. Шсл. *Няма сягодня табе брэку.* Сінча Пух. (Шсл).
•**брэкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—пренебрегать. Дсл. 40. *Жонкі брэкаюць мужмі (мужоў,* **С.**). Хоцькава Сыч. (Дсл.).
•**брэндаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., област.*—бродить, таскаться, Шсл. **брындаць 2,3.** *Вечна ён брэндае па грыбох.* Крамяні Пух. (Шсл.).
•**брэчкі**-**чкаў,** *единств. ч. нет.*—узкие кружева. Адзельск.
•**бру́ха**-*ха; мн. ч.-хі-хаў, ср.*—брюхо. Ар.

•**бруха́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш.,ять брюхо,* Нсл. 35. набивать брюхо, жрать, обжираться, есть много, уплетать. Твер. (Даль). *Соверш.* **забруха́ніць**(кажуць кусьліва, на сьмех)—забеременеть. Нсл. 160. *Ня даўна забруханіла.* Нсл.
•**бруха́ніцца**-*нюся-нішся, несоверш., возвр.* **1.** наедаться, наполнять свой желудок. Нсл. 35. *Досіць табе бруханіцца.* Нсл. *Соверш.* **набруха́ніцца.** Нсл. 35.—наесться, набить брюхо. Твер.(Даль). *Набруханіўся, як бубён.* Нсл.
2. выставлять брюхо из чванства. Нсл. 35. *Ня бруха588ся, мы цябе знаем.* Нсл.
•**бруха́ты**-*тая-тае*—с большим брюхом. Ар.
•**брухаце́ць**-*е́ю-е́еш-е́е несоверш., грубо,* **1.** становиться беременной, Нсл. 35. чреватеть, беременеть. *Баба мая што году брухацее.* Нск. *Соверш.* **забрухаце́ць,** *грубо*—забеременеть. Нсл. 35. *Ужо забрухацела.* Нсл.
2. толстеть от жира. Нсл. 35. *Што далей, то брухацее.* Нсл.
•**брухе́ль**-*хяля́, предл.-хялю́, зват.-хе́лю; мн. ч.-хялі́-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—обладатель большого брюха. Ар. *См. пузач.*
•**бруд**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** *област.*—грязь, Шсл. нечистота. Нсл. 35. *Усюдых завёўся бруд.* Ст. *Студня запала брудам.* Нсл. *Поўна хата бруду.* Тм. *См. бруда.*

2. *област.*—гной(из раны и т.п. **С.**). Шсл. *З болькі цячэць бруд.* Ст.
3. родильная нечистота. НК: Бабы, Но. 16.
4. кровь, сукровица. Нсл. 35. *Бруд із рукі пусьціць.* Нсл.
5. человек дурного поведения. Нсл. 35. *Не аддам я дочкі за гэтага бруда.* Нсл.
6. *собир.*—дурное общество. Нсл. 35. *Гэта бруд, а ня людзі.* Нсл.

•бруда́-*ды̀, дат., предл.-дзѐ, ж.* **1.** грязь, нечистота. Ксл. *Вада бруды̀ не дзяржыць.* НК: Очерки, 66. *Памост аж коўзкі ад бруды.* Гравы Сян. (Ксл.).
2. болото. Дсл. 41. *А я ў тую ваду-бруду па калені ўвязну.* Дсл.

•бру́дась-*сі, ж.*—отмель,(**С.**). Дсл. 41. грязь, ил. *Наша возера ўсё ў брудасі.* Лук'янова Бельск. у. (Дсл.).

•бру́дна, *нареч.* **1.** грязно, НК: Бабы, Но. 16; Шсл. грязно, нечисто. Нсл. 35; Ксл. *У яго дужа брудна ў хаце.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Як няма гаспадыні, дык і ў хаце брудна.* Ст.
2. (*перен.*)—дурно, подло. Нсл. 35. *Брудна робіш, аж людзі сьмяюцца.* Нсл.
3. неприятно, горько. Дсл. 41. *Цяперака ім будзе брудна.* Дсл. *Ад дыму ў хаце брудна.* Тм.

•бру́днасьць-*ці, ж.*—нечистота. Нсл. 35. *З бруднасьцю далі есьці.* Нсл. *Бруднасьці поўна хата.* Тм.

•брудната́-*ты, ж.*—нечистота, сор. Нсл. 35. *Брудната̀ пад сталом.* Нсл.

•брудне́ць-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—грязнеть, Гсл. чернеть, грязнеть. Нсл. 35. *Соверш.* **збрудне́ць**—почернеть от нечистоты, Нсл. 197. совершенно загрязниться. *Сарочка збруднела за тыдзень.* Нсл. *Соверш.* **пабрудне́ць**—стать более грязным. Нсл. 35. *Рукі ад работы брудненюць, пабруднелі.* Нсл.

•брудні́ць-*ню-ніш-не, несоверш.*—грязнить, марать, пачкать. *Соверш.* **збрудні́ць**—измарать. *За адзін дзень збрудніў сарочку.* Нсл. 197.

•брудні́цца, *-нюся-нішся*—грязниться, мараться. *Соверш.* **збрудні́цца**—измараться. Нсл. *Сарочка твая ад копату збруднілася.* Нсл. 197.

•бру́дны-*ная-нае,* **1.** грязный. НК.: Бабы, Но. 16; ПНЗ; МГсл.; Шсл.; Ксл.; Дсл. *Затры стол, бо брудны.* Ст. *Брудны мост у хаце.* Ст. *Брудная спадніца.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Ср. ст.* **брудшы**—более грязный. Нсл. 729. *Брудшы падвяжы запон, каб не пакрыяніць белага.* Нсл. 729.
2. дурной по поведению. Нсл. 35. *Брудны чалавек.* Нсл.

•бру́дшы, *ср. ст. к брудны.* Нсл. 729,—*см. под брудны.*

•бру́ды-*дая-лае*—темнорусый.' Гсл.; Нсл. 35. *Брудая барада.* Нсл.

•бруя́, *бруі̀, ж.*—струя. *Веру: смàгу праганю бруёю Случы.* Кавыль(Прыйсьце, Но. 1). *Уськіпае кроў бруёй напеву.* Кавыль: Думы, 61. *У вачох — крынічная бруя̀.* Крушына: Творы, 139. *Сны й ластаўкі лётаюць нізенька над стаўком, над пеністай бруёй.* Крушына: Творы, 44.

•бруя́к-*яка̀, предл.-яку̀; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—отмель. Ксл. *Як пачысьціў у гэтай рацэ бруяк, дык і пашоў без пары на той сьвет.* Касьцюкі Куз. (Ксл.).

•брудзе́ць, (НК: Бабы, Но. 16)—пачкаться, грязниться. *Соверш.* **забрудзе́ць,** (НК: Бабы, Но. 16)—запачкачься, загрязниться.

•брудзя́ніць-*ню-ніш-не, несоверш., перех.*—грязнить. Нсл. 35; Ксл. *Чаго брудзяніш лаву?* Дубнікі Сян. (Ксл.). *Сарочку крывёй брудзяніш.* Нсл. *Соверш.* **забрудзя́ніць**—загрязнить. Нсл. 35. *Чысты настольнік брудзяніш, забрудзяніў.* Нсл. *Соверш.* **збрудзя́ніць**—(сплошь, **С.**) покрыть нечистотой, марать кровью. Нсл. 196. *Прич.* **збрудзя́нены**—(сплошь, **С.**) запачканный в нечистоту, особенно запачканный кровью(*"брудам"*). Нсл. 196. *Збрудзяненую сарочку не кладзі разам із хусьцям.* Нсл. *Соверш.* **перабрудзя́ніць**—перемарать, особенно кровью. Нсл. 398. *Усё хусьце перабрудзянілі крывёй.* Нсл.

убрудзя́ніць, *соверш.*—**загрязнить, замарать.** Нсл. 648. *Сарочку ўбрудзяніш; закасай рукавы.* Нсл.

•брудзя́ніцца-*нюся-нішся, несоверш.*—грязниться, покрываться нечистотой. Нсл. 35. *Белая сарочка брудзяніцца.* Нсл. *Соверш.* **забрудзя́ніцца**—загрязниться. Нсл. 35; Ксл. *Гарлач сусім забрудзяніўся.* Чашнікі (Ксл.). *Соверш.* **збрудзя́ніцца**—(совершенно, **С.**) загрязниться. *За адзін дзень збрудзянілася сарочка.* Нсл. 197.

•брудзяны-*ная-нае*—нечистый(грязный, **С.**) Нсл. 35. *Брудзяны ручнік.* Нсл. *Брудзяная міса.* Нсл. *Брудзянымі рукамі за хлеб бярэшся.* Нсл.

•брудзь-*дзі, ж.*—пробивающийся на усах и бороде пушок волос, Нсл. 35. растительность на лице; поросль волос у бреющегося. Гсл. *Брудзь чорная, сьветлая.* Нсл.

•брузьдзіць-*джу̀*—врать(**С.**). Дунаева Бельск.(Дсл. 41), говорить вздор, нарушать порядок. *См. бурузьдзіць.*

•бружджавы́, *-вая-воe*: *бружджавая жанка*—женщина, могущая за всех работать(**С.**). Дсл. 42. *Я ж не бружджавая, што буду за ўсіх рабіць.* Мамошкі Пар. (Дсл.).

•бружле́т-*ета, предл.-еце, м.*—браслет. Ксл. *На руццэ бружлет.* Быкоўшчына Беш. (Ксл.).

•бружме́левы, *-вая-вае*—жимолостный. Нсл. 35. *Бружмелевы цьвет.* Нсл.

●**бружмéль**-*мялю̀, предл.-мялю; мн. ч.-лі-леў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—жимолость. Ксл.; Гсл.; Нсл. 35; Верас. *Бружмель разрося там так, што прайсьці ані няма як.* Новае Сяло (Ксл.).

●**бружмéнь**-*ѐню, предл.-ѐню; мн. ч.-ні-нёў-нём, мн. ч., предл.-нёх, м., бот.*—бересклет. Гсл.; Верас.

●**бру̀іць,** *бру̀ю, бру̀іш, бру̀е, несоверш.* **1.** струиться, журчать, струясь(жужжать, МГсл.). *Пад домам тым бруяць крыніцы.* Салавей.

2. мочу испускать. Нсл. 35. *Кажную ноч бруіш, пасьцель убру̀іў.* Нсл. *Соверш.* **убру̀іць,** *перех.*—замочить, испуская мочу. Нсл. 35.

●**бруі̀цца, 1.** струиться. *Краю родны, краю гожы! Што мілей у сьвеце Божым гэтых сьветлых берагоў, дзе бруяцца срэбрам рэчкі...* Колас: Н. Зямля. *Пад бярозкай бруіцца крыніца.* Салавей: Сіла, 27. *Рэчанька бруіцца.* Из песни. *Бруіцца песьня вольнаю ракой.* Кавыль: Душы, 58. *Соверш.* **забруі̀цца**—стать *"бруіцца". Дзе пярун мне, там шчасьце забру̀іцца.* Кавыль: Думы, 5. *Крымсай граніт, яж забру̀іцца сок.* Кавыль: Думы 37.

2. иметь слабость, испускать под себя мочу во время сна. Нсл. 35. *Што ноч бру̀іцца, убру̀іцца гэты быкус.* Нсл. *Соверш.* **убру̀іцца**—испустить мочу под себя.

●**бруй,** *бру̀я, общ.*—имеющий-щая слабость, испускать под себя мочу во время сна. Нсл. 35. *Вялікі быкус, а бруй.* Нсл. *См. бруль, брулька.*

●**брук I,** *бруку, на бруку, м.*—мостовая. Ар.; Ксл. *Па бруку ехаць, дык вельма трасе.* Ст. *Некаванаму каню цяжка йсьці па бруку.* Нсл. 35. *Во на месьце, як брук, дык ужо й суха.*

●**брук II,** *бру̀ку, предл.-ку, м.* **1.** самая быстрина реки. Нсл. 35. *Ня едзь із човенам каля бруку.* Нсл.

2. песчаная отмель в реке. Дсл. 41.

●**бруковы**-*вая-вае*—относящийся к мощению(мостильный, **С.**). Нсл. 35. *Бруковы камень.* Нсл.

●**брукáр**-*арà, предл.-ару̀, зват.-àру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—мостильщик, мостовщик.

●**брукавáць I**-*ку̀ю-ку̀еш-ку̀е, што, несоверш.*—мостить камнем, Бешанковічы (Ксл.); Шсл.; Гсл. мостить. *У Сьмілавічах брукуюць вуліцы.* Ст. *Прич.* **брукавáны**—вымощенный камнем. Нсл. 35. *Брукаваная вуліца.* Нсл. *У іх брукаванае дворышча.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **брукавáньне**-*ня, предл.-ню*—настилание камнем. Нсл. 35. *Каменьне на брукаваньне.* Нсл. *Соверш.* **вы̀брукаваць.** Нсл. 35. *Вуліцы бруку̀юць, вы̀брукавалі.* Нсл.

●**брукавáць II**-*куе*—ворковать по голубиному. Шсл. *Брукуюць галубкі.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).

●**бру̀лець**-*ею-ееш-ее*—тоже, что *"бруіць" 2*, но более в среднем зн., Нсл. 35. испускать мочу. *Соверш.* **набру̀іць**—намочить, испуская мочу. Нсл. 35.

●**брулі̀**-*лёў, единств. ч. нет.*—моча. Нсл. 35. *Пусьціў брулі.* Нсл.

●**бруль**-*ля, общ.*—имеющий-щая слабость испускать под себя мочу во время сна. Нсл. 35. *См. бруй.*

●**бру̀лька**-*лькі-льцы, ж.*—девочка, мочащаяся под себя во время сна. Нсл. 35. *Біць трэба розкаю гэту брульку.* Нсл.

●**брунэлька**-*лькі-льцы, ж., бот.*—черноголовка. НТС.

●**бру̀нта**-*та, мн. ч.-ты-таў, ср.*—валёк, короткий, круглый брусок, на который надеваются постромки в конной упряжи. (Калосьсе, Но. 3, 16, стр. 174).

●**брус**-*са, предл.-се; мн. ч.-сы̀-соў-сом-сы-самі-сох, м.* **1.** четырехгранное отесанное бревно, Гсл.; Ксл.; Шсл. брус. *Гарасім вычасаў брус.* Ст.

2. четырехгранный кол. Ксл.

3. брусок(предмет, имеющий форму продолговатого четырехгранника, **С.**). *Гсл.*

4. кусок мыла в виде бруска. Гсл.

●**брусьсе**-*ся, предл.-сю, собир. к брус 1, 2, 3, 4. Куча брусься.* Нсл. 35. *Вось крэпкая хата: зроблена з гэт'кага брусься.* Ст.

●**брусок**-*скà, предл.-ску̀, мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох,* **1.** уменьш. к *"брус"* во всех знач.

2. поперечная часть граблей. Юрсл. *Сена сьпярша заграбаюць, а тады ссовуюць брускамі.*

●**брусок,**—*см. под брус.*

●**брусавáць,** *-су̀ю-су̀еш-су̀е*—обтёсывать бревна гранями, Беліца Сян. (Ксл.) обтёсывать гладко одну сторону бревна для дома или другой постройки, Шсл. тесать брёвна с двух или 4-ех сторон. Нсл. 35. *Брусуюць бярвеньне на хату.* Ст. *Брусаваць бярвеньне да будынку.* Нсл. *Прич.* **брусавáны**—сделанный из бревен, обтесанных нагладко с одной стороны, Шсл. тёсанный. Нсл. 35. *У дзядзькі хата брусаваная.* Ст. *Брусаваны будынак.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **брусавáньне**-*ня, предл.-ню*—гранение бревна, обтесывая с четырех сторон. Нсл. 35.

●**брусянéньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к брусянець, брусянецца)*—опухание. Юрсл. *Брусяненьне пашло на назе ўгару ледзь не да калена.*

●**брусянéць**-*ее, несоверш.*—пухнуть, опухать. Юрсл. *Схадзі к дохтару: даланѝ брусянее, не палягае.* Юрсл. *Ср. брусьнець.*

●**брусянéцца**-*еецца, несоверш. — брусянець.* Юрсл. *Ад зубоў брусянеецца ўся шчака.* Юрсл. *Здаецца малю̀сенькую скабачку загнала, а палец брусянеецца.* Юрсл.

•**брускі**-*коў, мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—кушанье, приготовляемое из разваренного гороха й боба, кои пропускаются через решето для очистки от шелухи. Полученный кисель, охладившись, густеет и тогда разрезается на квадратики.

•**брусьлён**-*ёну, предл.-ёне, м.*—бружмень. Верас.

•**брусьне́лы**-*лая-лае,* **1.** красноватый. Нсл. 35. *Брусьнелая ягада.* Нсл. *Ня шуміць бруснелае віно.* Кавыль: Думы, 10.

2. загорелый. Нсл. 35. *Брусьнелы від.* Нсл.

•**брусьне́ць**-*ёю-ёеш-ёе; повел.-ёй-ёйма, несоверш.* **1.** краснеть(до цвета брусники, Гсл.) подобно бруснике. Нсл. 35. *Ягада брусьнее.* Нсл.

2. загорать. Нсл. 35. *Від брусьнее.* Нсл. *Соверш.* **забрусьне́ць**—загореть. Нсл. 35. *Від забрусьнеў ад сонца.* Нсл.

пабрусьне́ць а) покраснеть. Нсл. **б)** загореть. Нсл. *Від ад сонца пабрусьнеў.* Нсл.

•**бру́сьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—шафер. Шсл. *А бру́сьнік упіўся, аж языка не паверне.* Ст.

•**брусьні́цы**-*цаў(одна* **брусьніца**)—брусника. Вядрэнь Чаш.; Мікалаева Куз. (Ксл.); Шсл. *Дзеўкі пашлі ў брусьніцы.* Ст. *Одна* **брусьнічыніна.** НК: Очерки, Но. 902. *См. брушніцы.*

•**брусы́**-*соў, мн. ч.* **1.** приспособление для снованья тканья: две пластинки с колышками, прибитые к стене по углам. Шсл. *Прыбіце к сьцяне брусы: Будзем кросны снаваць.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**брушні́цы,**(*одна* **брушніца**)-*цы*—брусника. Ар.; Нсл. 35; Гсл.; Вел. Куз. 190. *Я малада, як брушніца.* Дсл. *Па лубцы брушніцаў прынèсьлі.* Нсл. *См. брусьніцы. Уменьш.* **брушнічка**-*чкі-чцы*—мелкая брусника. Нсл.729; Ар. *Зялèпеці брушнічкі ня ірві.* Нсл.

•**брушні́чнік**-*іка, м.*—стебли брусники. *Брушнічнік топяць і п'юць ад ламоты ў касьцёх.* Дсл. 41.

•**бруштьі́н**-*ыну̀; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—янтарь. НК: Очерки, 131; Гсл.; Нсл. 36; БНсл.; Ксл. *Кралі з бруштыну.* Нсл.

•**бруштьі́навы**-*вая-вае*—из янтаря сделанный, янтарный. Нсл. 35; БНсл. *Бруштынавыя кралі.* Нсл. *См. бруштынны.*

•**бруштьі́нка**-*нкі-нцы, ж.*—вещица из янтаря, а более зерно янтарного ожерелья. Нсл. 35.

•**бруштьі́нны**-*ная-нае*—янтарный. Нсл. 35. *Бруштынны колер.* Нсл. *Бруштынная нітка.* Тм. *См. бруштынавы.*

•**бручкоўнік**-*іка, предл.-іку, м.*—стебли брюквы. Ар.

•**бру́чка**-*кі, дат., предл. бручцы, ж.*—брюква, Нсл. 35; Гсл.; Ар.; Азярэцк Сян. (Ксл.) брюква огородная. Шсл. *Урадзіла бручка.* Ст. *См. грыжанка.*

•**брыд**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** нечистота. Нсл. 34; Растсл. *На дне застаўся брыд.* Нсл.

2. брожение, горечь от брожения в заквашиваемых веществах. Нсл. 34. *З капусты яшчэ брыд ня вышаў.* Нсл.

3. острота, горечь в воздухе, дым или чад, гарь, испарения. Вят., Вост., Пск. (Даль). *У лазьні страх які брыд.* Даль.

•**брыда́, (бры́да,** Нсл.)-*ды̀, ж.* **1.** мерзость, МГсл.; Ар.; Ксл.; Нсл. 34; Шсл. гадость. МГсл.; Ар.; Шсл. *Хто даў дазвол ставіць гэтую брыду?* Мрый: Запіскі Самасуя(Бацьк., Но. 31-32, 1953). *Не глядзі на гэту брыду.* Нсл.

2. *общ.*—пакостник, замарашка. Нсл. 34. *Хто пойдзе за гэткага брыду?* Нсл. *Чаго ты чэпішся да мяне, брыда ты!* Ст. *Ах, ты брыда!* Бешанковічы (Ксл.). *Уменьш.* **бры́дачка**-*кі, общ.*—замарашка маленький-кая, говор. о малых заслюнившихся детях. Нсл. 34. *Дай мне брыдачку гэтага.* Нсл.

•**бры́дасны,** -*ная-нае*—отвратительный. Ксл. *Ай, які ён брыдасны, ажно зь ім пацалавацца ня можна.* Сянно (Ксл.).

•**бры́дасьць**-*ці, ж.*—гадость, то, что неприятно разит чувство, НК: Старцы, Но. 66. приторность, противность. НК: Очерки, —предмет возбуждающий отвращение. Нсл. 34. *Якая ты брыдасьць!* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Кінь дзяцятка, гэту брыдасьць.* Нсл. *Брыдасьць, а ня дзейка.* Нсл. *Брыдасьць нейкая!* Ст.

•**бры́дка,** *нареч.* **1.** некрасиво. Ар.; Гсл. *Брыдка пашыта.* Нсл. 34. *Гэтак брыдка рабіць.* Ст.

2. дурно, отвратительно, Нсл. 34. гадко, противно. Ксл. *Брыдка слухаць, што ён гавора.* Нсл. *Дужа брыдка глядзець.* В.Летцы Куз. (Ксл.)

3. стыдно. Ар.; Шсл. *Брыдка яму стала, аж ня ведае, куды дзецца.* Ст.

4. горько,(Дсл.), едко, ПНЗ. едко, противно. Растсл.

5. тошнит. Нсл. 34. *Брыдка на сэрцу, на душы.* Нсл.

•**бры́дкасьць I**-*ці, ж.* **1.** гадость, нечистота Нсл. 34. *Якаясь брыдкасьць у вадзе.* Нсл.

2. неприятность для вкуса. Нсл. 34. *Брыдкасьць якаясь у капусьце.* Нсл.

•**бры́дкасьць II**-*ці, ж.* **1.** острота. Дсл. 41. *Тапор мае вялікую брыдкасьць.* Дсл.

2. способность к работе, рвение, успех. Дсл. 41. *Вялікую брыдкасьць мае ў рабоце.* Дсл.

•**брыдкі́(бры́дкі,** Нсл.; НК; Дсл.)-*ка̀я-кое,* **1.** некрасивый, Ар.; Шсл.; Вят., Вост. (Даль) безобразный. *Вуй! якое брыдкое дзецянё.* Ст.

2. гадкий. НК: Старцы, Но. 66; Шсл. (мерзкий, Нсл.), отвратительный, гадкий (противный, Ксл.). Нсл.; Ксл. *Які ты брыдкі хлапец!* Зямковічы Сян. (Ксл.).

3. приторный, противный, НК: Очерки, Но. 63. невкусный. Нсл. 34.

●**брыдлiвы**-*вая-вае*—брезгливый, имеющий отвращение. Нсл. 34. *Брыдлiвае дзецянё; чужое цыцкi ня возьме.* Нсл.

●**брыдны**-*ная-нае*—мерзкий, отвратительный, гадкий. Нсл. 34. *Брыднае дзяцё.* Нсл.

●**брыды**-*доў, мн. ч.*—концы клепок около дна кадки и т.п. Ксл. *Калi згнiюць брыды, дык дзежку цяжка паправiць.* Ходцы Сян. (Ксл.).

●**брыдзець,** *3 лицо ед. числа*: **брыдзiць;** *прош. вр.* **брыдзела, 1.** слегка зудеть. Шсл. *Нешта на целе брыдзiць.* Крамянi Пух. (Шсл.).
2. щипать(говорится о действии мыла на глаза. Растсл.).

●**брыдзiць**-*джу-дзiш-дзе, несоверш., каму, што,* **1.** внушать отвращение,
2. питать отвращение. НК: Старцы, Но. 66; НК: Очерки, 63.

збрыдзiць *каму,* **а)** прийти в омерзение, Нсл. 196. внушить отвращение; опротиветь. (Ксл.). *Ты iмне збрыдзiў сваею дакукаю.* Нсл. *Во ён iмне збрыдзiў, што я на яго i глядзець не хачу.* Мокавiчы Чаш. (Ксл.),
б) (*каго*)—почувствовать отвращение к кому-л. Ар. *Я яго збрыдзiў.* Ар. *Безлич.* **збрыдзiла.** *Як пабачыў я гэта, — дык мяне збрыдзiла.* Хведараўка Краснап.(Бясл.).

●**брыдзiцца**-*джуся-дзiшся, кiм-чым, несоверш.*—брезгать, МГсл. гнушаться, МГсл. питать отвращение, НК: Старцы, Но. 66; НК: Очерки, Но. 63. иметь отвращение. Нсл. 34. *Соверш.* **збрыдзiцца, а)** получить отвращение от чего-л. *Еў, смакаваў а цяпер збрыдзiўся.* Нсл. 196. **б)** (*каму*)—прийти в омерзение. Нсл. 196. *Хлапец збрыдзiўся сусiм, нiхто яго ня любе.* Нсл. *Соверш.* **пабрыдзiцца**—погнушаться. Нсл. 423. *Пабрыдзiўся дзяўчынаю.* Нсл. *Пабрыдзiўся маею работаю.* Нсл.

абрыдзiцца, *соверш.*—прийти в омерзение. Нсл. 352. *Абрыдзiўся мне гэты хлапец.* Нсл. *Несоверш.* **брыджацца**-*дюся-дешся; повел.-дайся-даймася. зь кiм*—иметь неприятности с людьми, наживая себе недоброжелателей. Ар. *Не хачу з усiмi абрыджацца.* Ар.

●**брыдзь**-*i, ж.*—пробивающаяся на лице растительность, поросль волос у бреющегося. Рэч.(Пет., II, 84). *См. брудзь.*

●**брыджыбай**-*ая, предл.-аю, зват.-аю, м., област.*—лентяй праздный человек. Iнькова, Пар. (Дсл.).

●**брызок**-*зка; предл.-зку; мн.ч., дат.-зком, мн. ч., предл.-зкох, м.* **1.** отборное зерно, Гсл. отборное семя зернового хлеба, отлетающее при веянии далее других. Нсл. 36. *Найлепшае зярнё брызок.* Нсл. *См. чало 2,*
2. мелкий дождь. Гсл.; Халопенiчы; Лепле. *Брызок, брызочак iдзець на дварэ.* Нсл. 36.

●**брызочак**-*чка, предл.-чку, уменьш. к "брызок" 1,2.* Нсл. 36. *Выбяры самы брызочак пшонкi.* Нсл.

●**брызэлевы**-*вая-вае, (прилаг. к брызэля)* —сандальный(цвет, краска, С.) Нсл. 34. *Брызэлевая хварба.* Нсл.

●**брызэля**-*лi-лi, ж.*—сандал, (Нсл. 34) краситель, извлекаемый из древесины дерева сандала, а также некоторых других деревьев. *Купiць брызэлi на яйцы.* Нсл. 34.

●**брызэльны**-*ная-нае — брызэлевы.* Нсл. 34. *Брызэльны колер.* Нсл.

●**брызэнт**-*нту, предл. и зват.-нце, м.*—брезент.

●**брызэнтавы**-*вая-вае*—брезентовый.

●**брызглы**-*лая-лае*—свернувшийся(о молоке). Ар. *Малако брызглае, не смачное.* Ар.

●**брызгцi,** *брызгне, несоверш.*—свёртываться(о молоке). Ар. *Соверш.* **збрызгцi** —свернуться(молоку). *Не бялiце буракоў малаком, бо яно збрызгшы.*

●**брызгцi**-*гне, несоверш.*—свёртываться(о молоке). Ар. *Малако брызгне.* Ар. *Соверш.* **збрызгцi**—свернуться(о молоке). Ар. *Малако збрызгла.* Ар.

●**брызка**-*зкi-зцы, ж.* **1.** капелька, МГсл. мелкая капля влажности. Нсл. 36. *Брызка пала на нос.* Нсл.
2. мелкие частицы чего-л. ломкого или рассыпающегося. Нсл. 36. *Цэлае будзе й брызкi палятуць.* Нсл. *Брызкi лятуць далёка.* Тм.

брызачка-*чкi-чцы, уменьш.* **1.** капелька, зернышко. Нсл. 36. *I брызачкi ня даў.* Нсл. *Брызачку солi даў.* Тм. *Брызачкi пабяры.* Тм.
2. очень мелкая частица чего-л. раздробляемого. Нсл. 36. *Толькi брызачкi засталiся.* Нсл.

брызачкi падабраць—иметь удивительное сходство, Гсл. быть очень похожу на кого-л. до самых мелочей. Нсл. 36. *Але ж уся чыста матка: i брызачкi падабрала.* Гсл. *Дужа падобны да дзядзькi i брызачкi яго падабраў.* Нсл.

пабiць, разьбiць, пабiцца, разьбiцца ў брызачкi—разбить, разбиться в дребезги. *У брызачкi пабiў.* Нсл. 36.

●**брызкалка**-*лкi-лцы, ж.* **1.** сосуд для поливки в виде ведра со впаянной в него трубкой, лейка.
2. мелкая капля жидкости. Нсл. 36. *Брызкалкi далёка лятуць.* Нсл.

●**брызканьне**-*ня, предл.-нню, отгл. имя сущ.(к брызкаць, брызкацца)*—брызгание, присканье, кропление. Нсл. 36. *Гэта брызканьне, а ня дождж.* Нсл. *См. пырсканьне.*

●**брызкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—кропить, Гсл.; Нсл. 36. брызгать. Дсл. 41. *Дождж толькi брызкае, а ня йдзець. См. пырскаць. Однкр.* **брыскануць**-*ну-нёш-нёць-нём-нiцё,* **1.** прыснуть, (Нсл. 36) брызнуть. *Дождж ык брыскануў.* Нсл. *Соверш.* **пабрызкаць**—побрызгать. Дсл. 42. *Пабрызкай кветкi.* Дсл.

•**брызкацца,** *-аюся-аешся , несоверш.* —иметь наклонность брызгать других, Нсл. 36. брызгаться. *Ня брызкайся, бо на самога брызкану.* Нсл. *З лужыны брызкаецца.* Ст.

•**брызкуха**-*ухі-усе, ж. к "брызкун".*

•**брызкун,** (Нсл. 36)-*уна, предл.-уну, зват.-уне; мн. ч.-ны-ноў-ном-ноў-намі-нох, м.* —тот, кто "*брызкае*" или "*брызкаецца*".

•**брызь,** *междометие; значит* **1.** мгновенное брызгание. Нсл. 36. *Дождзжык брызь.* Нсл.
2. мгновенное убежание, прыг. Нсл. 36. *Брызь із хаты і ўцёк.* Нсл.

•**брыж I**-*жа, предл.-жу, м.* **1.** острый край чего-л. Нсл. 34; Гсл. *Брыж столу.* Нсл. *Аперся на брыж столу.* Юрсл. *Уменьш.* **брыжок**-*жка, предл.-жку — брыжык 2.* Нсл. 34. *Не кладзі на брыжок.* Нсл. *Брыжок адляцеў.* Тм. *Па брыжку выцяў.* Нсл.
2. острый угол, грань, Нсл. 34. угол граней. Гсл. *Выцяўся лобам аб брыж печы.* Нсл.
3. карниз. МГсл.

•**брыжык I**-*ыка,* **1.** *уменьш. к брыж 1,2,3.*
2. бережок, край малого сосуда, как напр. тарелки, блюдечка, рюмки. Нсл. 34.

•**брыж II**-*жа, предл.-жу, м.*—кружевной край. Ксл. *Засьцялі пасьцілку з брыжамі.* Дубнікі Сян. (Ксл.).

•**брыжанка**-*нкі-нцы, ж.*—кружевная занавесь, занавеска. Скідзель.

•**брыжма,** *нареч.*—острием, краем, Гсл. гранью, острием. Нсл. 34. *Камень ляжыць брыжма дагары.* Нсл. *Брыжма лучыў у лоб.* Нсл.

•**брыжы**-*жаў, единств. ч. нет.*—кружево, МГсл.; Адзельск.—оборка, кружева, ПНЗ. оборки. Шсл. *Шапачка ў дзяцяці з брыжамі.* Ст. *І ў поэмаў брыжы упляту васілёчкамі ўзоры.* Кавыль: Ростань, 34. *Уменьш.* **брыжыкі**—оборки воротника, рукавов. Гсл.; Нсл. 34. *Брыжыкі не памыла добра.* Нсл.

•**брыжыкавы**-*вая-вае*—кружевной. Смл.
брыжыкавая дзяўчына—кисейная барышня. Смл.

•**брыжыкі,**—*см. под брыжы.*

•**брык,** *междометие по глаг. брыкаць, брыкнуць, значит.* **1.** мгновенный удар ногою. Нсл. 36. *Цялё брык!* Нсл.
2. мгновенное исчезновение, побег. Нсл. 36. *Брык і ня стала яго.* Нсл.

•**брыка,** *брыкі, брыццы, ж.*—вид телеги, Ксл. бричка. *Запражы каня ў брыку.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

•**брыканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* **1.** (*к брыкацца*)—ляганье. Нсл. 36.
2. непослушание, каприз. Нсл. 36. *Адганю я тваё брыканьне.* Нсл.

•**брыкаць(брыкаць,** Нсл.)-*аю-аеш-ае; повел. -ай-айма, несоверш., перех.* **1.** лягать. Ар.; Шсл.; Нсл. 36; Ксл.; Дсл. *Няўжо ты ня бачыў, як яна яго брыкала?* Селядцова Беш. (Ксл.). *Кабыла брыкае жарабё.* Ст. *Однкр.* **брыкнуць**—убежать. Нсл. 36. *Брыкнуў, толькі пыл а дым.* Нсл. *Брыкнуў на тый сьвет.* Тм.—умер. **убрыкнуць**-*ну-нёш-нёць-нём-ніцё*—лягнуть. Гсл.; Шсл.; Ар.; Нсл. *Ня лезь да каня, убрыкнець.* Нсл. *Ах, каб цябе рак убрыкнуў! Поговор.* Рапан. 253; Нсл. *Жарабок ледзь ня ўбрыкнуў мяне.* Ст.
2. прыгать, шалить, подобно коровам, козам и т.п. Нсл. 36. *Няхай нашы конікі брыкаюць. Поговор.* Нсл. *Брыкае, як каза.* Тм.
3. *забрыкаць нагамі*—заболтать ногами. Дсл. *Нагамі забрыкаў — быццам чарта згледзеў.* Дсл.
4. начать пренебрегать кем-л. Дсл. 230. *Забрыкала мужам.* Дсл.
5. о несочувствии. Дсл. 230. *Я кажу, а ён і рукамі і нагамі забрыкаў.* Дсл.
забрыкаць, *соверш. к брыкаць 1, 2* —начать прыгать, лягать.
пабрыкаваць, *-ую-уеш-уе*—попрыгивать, лягая. Нсл. 423. *Глянуў увечары на ягнё, аж яно ўжо й пабрыкуе.* Косіч, 15. *Няхай конікі нашы пабрыкуюць. Поговор.* Нсл. *Кабыла, пабрыкуючы, пабегла ў поле.* Нсл. *Соверш.* **пабрыкаць**-*аю-аеш-ае,* Нсл. 423. *Пабрыкалі ў поле коні.* Нсл.
выбрыкаваць-*кую-куеш-куе, несоверш.(к брыкаць 1, 2)*—подпрыгивать с откидыванием задних ног. Шсл. *Выбрыкуе жарабё.* Ст. *Выбрыквае жарабок.* Ст.

•**брыкацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—лягаться. Гсл.; Ар.; Шсл.; Ксл. — *брыкаць. Коні брыкаюцца.* Ст. *Ня лезь пад каня, бо ён брыкаецца. Азярэцк Сян.(Ксл.). Кабыла ня йдзець, усе брыкаецца.* Росуха Імгл.(Косіч, 254).

•**брыклівасьць**-*ці, ж.*—свойство "*брыклівага*", лягающегося.

•**брыклівы**-*вая-вае*—лягающийся. Ар.; Шсл. *Нейкая халерная брыклівая кабыла.* Ст.

•**брыкуха**-*ухі-усе, ж.* **1.** *женск. к "брыкун".*
2. веселая, ветреная баба, которой на уме песни и шутки. Дсл. 42. *Гапка слаўная брыкуха.* Дсл. *А не наймай ты тую брыкуху.* Дсл.

•**брыкуля**-*лі-лі, ж.*—употребляемое в загадках: название кобылы. *У рагулі чатыры кулі, а ў брыкулі дзьве кулі(цыцкі ў каровы і ў кабылы).* Рапан. Прык. 364.

•**брыкун**-*уна, предл.-уне; мн. ч.-ны-ноў-ном-ны-намі-нох, м.* **1.** название мужеского рода лягающегося животного.
2. (*перен.*), *предл.-ну, зват.-уне,*(пагудна, С.)—молодой человек, весельчак. Дсл. 42.

•**брылеўнік**-*ка, предл.-ку, раст., м.*—репейник. Ксл.; Нсл. 36. *На брылеўніку растуць шышкі.* Ганкавічы Беш. (Ксл.).

•**брылянт**-*нта, предл.-нце, м.*—брильянт. Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 287). *У сёмай хаце срэбра а брылянты.* Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 287).

•**брылянтовы**-*вая-вае*—брильянтовый. *На тым каню вуздэчка брылянтовая.* Н.(Афанасьев II, 1914, 292).

•брылянцїсты-*тая-тае*—блестящий как брильянт. *Сьнег, мыгцяць няшчысьлёныя мілёны брылянцістых голак.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе 2, 1935, стр. 95).

•брыляваць-*люю-люеш-люе; повел.-люй-люйма,н несоверш.* **1.** ходить в *"брылю"* —шляпе. Лепле; Еўлічы.

2. (*перен.*)—щеголять, форсить, франтить. Лепле; Еўлічы.

•брыль-*ля, предл.-лю; мн. ч.-лі-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.* **1.** шляпа. Гсл.; ПНЗ; Косіч, 277; Лепле; Еўлічы; Смл. (Даль); Ксл.; МГсл. *Брыль — не адзежа, сырапеня — ня ежа.* Палуянава Гар. (Ксл.).

2. козырек у фуражки, картуза и др. Ар.

3. карниз. Шсл. *На брылі ляжыць мыла.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

•брылёк-*лька, предл.-льку; мн. ч.-лькі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, уменьш. к "брыль" 1, 2, 3.*

•брын-брын, *междомет. звукоподраж.*—выражает удар по струнам или по губам. Нсл. 34. *Ты толькі брын-брын умееш.* Нсл. *См. брынк.*

•брында-*ды-дзе, ж.* **1.** волан или оборка, (Гсл.); Ксл. *Ах, як люба пашыта — з брындамі!* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *См. брынджа.*

2. *общ.*—бродяга, бездельник, (Ксл.) шатающийся без дела. Нсл. 36. *Галаву здурыў імне гэты брында.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Нейку брынду узяў да сябе.* Нсл.

•брындаць, Вост. (Даль)-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** обрывать мохрами. Ар. *Соверш.* **абрыдаць што**—оборвать мохрами. Ар. *Абрындаў калошы.* Ар. *Прич.* **абрынданы**—оборвавшийся мохрами. Ар.

2. шляться, МГсл. бродить шляться, расхаживать без дела. Нсл. 36. *Нічога ня робе, толькі брындае.* Нсл.

3. таскаться(ходить, ездить куда-л., где-л., С.). Нсл. 36. *Брындае па сьвеце, каб то служыць дзе?* Нсл. *Соверш.* **пабрындаць** —потаскаться без дела, побродить. Нсл. 423. *Яшчэ не набрындаўся, табе яшчэ хочацца пабрындаць па сьвеце.* Нсл. *Пабрындаў таргу і нічога ня купіў.* Нсл. *Соверш.* **прабрындаць,** *перех.*—пробродить, потерять что-л., таскаясь. Нсл. 519. *Прабрындаў свой абед.* Нсл. *Цэлы дзень прабрындаў.* Нсл. *Соверш.* **забрындаць** —начать вести праздную жизнь. Дсл. 23. *Дзейка забрындала, засьвістала.* Дсл.

•брындацца-*аецца*—обрываться мохрами. Ар. *Соверш.* **абрындацца**—оборваться мохрами. Ар. *Крысы ў паліце абрындаліся.* Ар. *Соверш.* **набрындацца**-*аюся-аешся*—набродиться, натаскаться по разным местам. Нсл. 739. *Набрындаўся я за свой век па чужых краёх.* Нсл.

•брынды-*даў, мн. ч.* **1.** широкие рукава в праздничных рубахах. Дсл. 42.

2. бродяжничество. Нсл. 36. *Брындамі займаецца.* Нсл. *Уменьш.* **брындзікі**-*каў.*

брынды біць—безделничать, Гсл. баклуши бить, Нсл. 34. баклуши бить, шляться, шататься праздно. Вост. (Даль.). *До табе брынды біць.* Інькава Пар. (Дсл.).

•брыняць, *несоверш.* **1.** разбухать, набухать(о зёрнах). Ар.

2. *перен. Брыняе слова мужным гукам гневу.* Кавыль: Думы, 61. *Соверш.* **набрыняць** —набухнуть, (Ксл.) от сырости. Ар.; Шсл. *Дзьверы набрынялі, дык не зачыняюцца.* Ст. *Соверш.* **разбрыняць**—разбухнуть. Шсл. *Гуркі толькі яшчэ разбрынялі, але не прарасьлі.* Ст. *Соверш.* **паразбрыневаць** —поразбухать от сырости, от воды. Шсл. *Паразбрыньваў гарох, лежачы на таку.* Ст. *Ячмень паразбрыньваў.* Ст. *См. бракці, набракці.*

•брындзік-*іка, предл. и зват.-іку, м.*—лентяй. Інькава Пар. (Дсл. 42).

•брындзікі-*каў, единств. ч. нет.* **1.** лохмотья старой одежды. Ксл. *У яго баўтаюцца брындзікі.* Сянно (Ксл.)

2. бренчание на цимбалах или на подобном инструменте. Нсл. 34. *Пачуў брындзікі і пабег.* Нсл.

3.—*см. под брынды.*

•брындзюлька-*лькі-льцы, ж.* **1.** побрякушка. Гсл.; Нсл. 34.

2. привеска к ожерелью металлическая. Нсл. 34. *Брындзюляк шмат панавешана.* Нсл.

•брынджа-*джы, ж.*—волан или оборка. Ксл. *Дадзела мне гэтая спадніца, я ўзяла ды адпарола брынджы.* Таранова Чаш. (Ксл.). *См. брында, 1.*

•брынк-*ку, м.*—звук от струнного инструмента. Нсл. 34. *Адкульсь брынк чуцен.* Нсл.

•брынканьне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к брынкаць*)—бренчание. Ар.; Нсл. 34. *Пакінь брынканьне сваё.* Нсл.

•брынкаць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** бренчать, Ар.; Гсл.; Шсл. **бренчать** на каком-л. струнном инструменте. Нсл. 34. *Грай, а ня брынкай.* Нсл. *Соверш.* **забрынкаць**—забренчать, (Дсл. 230) начать ударять по струнам какого-л. инструмента. Нсл. 160. *Не заграў, а забрынкаў.* Нсл. *Соверш.* **пабрынкаць**—побренчать. Нсл. 423. *Пабрынкай на цымбалах.* Нсл. *Пабрынкаеш грыбамі, як есьці ня будзе чаго, зн. паплачаш.* Нсл.

2. играть пальцем по губам, свойственно детям. Нсл. 34. *Досіць брынкаць, бо вусны паб'еш.* Нсл.

•брынкнуць-*ну-неш-не,* **1.** произвести шум, вызвать звук, тронув натянутую струну или что-л. подобное, Гсл. сделать удар по струнам. Нсл. 34. *Брынкні, хлопча малады, у сваe цымбалы.* Гарун: Журба й сьмехацьцё.

2. ударить пальцем по губам, чтобы произвести звук *"брынк".*

3. упасть со звуком, подобно чему-л. металлическому. Нсл. 34. *Брыўня брынкнула і нявесь дзе падзелася.* Нсл.
4. удрать, убежать. Нсл. 34. *Брынкнуў і з аччу далоў.* Нсл.
•бры́нкнуць,—*см. под брынкаць.*
•брысь-*ся, предл. и зват.-сю; мн. ч., род.-сяў, м.* **1.** верзила. Гсл.
2. сильный, здоровый мужчина. Гсл. *Такому брысю касіць а касіць.* Юрсл.
3. жирный кот. Гсл.
•брысю́га-*югі, презр. к брысь 2, 3. Разьеўся, як брысюга.* Гсл.(*под брысь*).
•брысьці́, *брыдў-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ, несоверш.*—бресті. Ар. *Брыдзем зь няведамых старон.* Купала(Бацьк., Но. 24-25/410-411). *Брыў ці многа ён, ці мала, ў лес густы яго прыгнала.* Гарун: Шчасьце М. *Соверш.* **пабрысьці**—побрести. Ар.; ЗСД, 177. *Соверш.* **перабрысьці**—перебрести. Ар. *Перабрыў ён Нёман.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 110).
•брыта́н-*ана́, предл.-анѐ; мн. ч.-ны-ноў-номны-намі-нох, м.* **1.** собака британской породы. Нсл. 34.
2. толстяк. Нсл. 34.(*предл.-ну, зват.-ане*). *Ого які твой сын брытан!* Нсл.
•Брыта́нец-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—британец.
•брыта́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к брытаць, брытацца*),—налагание узды на лошадь. Нсл. 34. *Брытаньне коні.* Нсл.
•брыта́ніць-*ню-ніш-не-нім, несоверш., перех.*—бить уздою. Нсл. 34. *За што ты так няміласэрна брытаніш хлапца аброцьцю?* Нсл. *Однкр.* **брытану́ць**-*нў-нѐш-нѐцьнѐм-ніцѐ-нўць*—ударить(уздою и т.п., **С.**) как бы уздою по плечам или рукою по роже. Нсл. 34. *Брытануў яго добранька па мордзе за такое слова.* Нсл. *Аброцьцю брытануў па сьпіне.* Тм.
•Брыта́нка-*нкі-нцы, ж.*—британка.
•брыта́нскі-*кая-кае*—британский.
•брыта́ць-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш., перех.* **1.** налагать узду(недоуздок, **С.**) на лошадь. Нсл. 34. *Брытàць, забрытáць каня.* Нсл.
2. (*перен.*)—ограничивать волю чью-л., обязывать кого-л., чем-л. Нсл. 34. *Хоць ня хоча, брытаюць, забрытàлі малайца, дзеўку.* Нсл.
забрыта́ць, *соверш.*(*к брытаць 1,2*) **1.** взнуздать или надеть недоуздок на лошадь. Юрсл.
2. (*перен.*)—ограничить волю чью-л., обязать кого-л., чем-л. Нсл. 34; Юрсл
•брыта́цца-*дюся-деішся,* **1.** даваться под узду, быть ручным. Нсл. 34. *Конь наш борзда брытаецца.* Нсл.
2. (*перен.*)—связываться каким-л. обязательством. Нсл. 34. *Сам брытаешся, сам лезеш у пятлю.* Нсл.

забрыта́цца, 1. *соверш. к брытацца 1.*
2. *соверш. к брытацца 2*-закабалить себя чем-л., позволить, взвалить на себя какую-л. обязанность. Нсл. 160. *Ажаніўся — забрытаўся.* Нсл.
•бры́тва-*вы, ж.*—бритва. МГсл.; Ар.
•Бры́ты, (*один* **Брыт**), келцкае плямя, што жыхарыла ўв Англі ў старавеччу: бриты.
•брыво-*ва; мн. ч. бровы-ваў, ср.*—бровь. МГсл.; Ар.; Шсл.; ЗСД. *Каменям лўчыў у самае брыво, чуць ня ў вока.* Ст.
•бры́ва-*вы, ж., област. — брыво.* Ксл. *Брыву апаліў.* Бешанковічы (Ксл.).
•бры́ца-*цы-цы, ж.*—куриное просо. Шсл. *У гародзе парасла вялікая брыца.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).
•бу́ба-*бы-бе, ж., ед. и собир., дет.* **1.** зёрна(и зерно, Ар.). Нсл. 36., всякая ягода. Шсл. *Пасып курачцы бубы, яечка зьнясець.* Нсл. *Мама, дай бубы!* Ст. **бубіна́**-*нь̀і*—одна *"буба". Уменьш.* **бубі́нка**-*нкі-нцы*—зернятко, крошечка. Нсл. 37. *Уменьш.* **бубка**-*бкібцы, ж., дет.*—крупинка, Растсл.; Ар. зернышко, Растсл.; Гсл.; Ар. ягодка. Гсл.; Шсл.; Дсл. 42. *Ня плач, мой хлопча, дам бубкі!* Ст. *Птушачка па бубцы зьбірае, і пад'ядае.* Нсл. 37.
2. ласкательное слово. Дсл. 42. *Ах, ты мая бубка.* Дсл.
бу́бкі падабраць—быть похожим, как две капли воды, Гсл. выражение означающее великое сходство с кем в самых мелочах, как і *"брызачкі падабраць".* Нсл. 37. *Копаны бацька й бубкі падабраў.* Нсл. 37. *См. брызачкі падабраць.*
•буба́шкі-*шкаў(-шак)*—род лепешек, черепенники, НК: Очерки, 10. бублики. Тм. 38. *Мамка пякла бубàшкі.* Янк I; Беш. (Ксл.).
•бубе́хі-*хаў, мн. ч.*—толстые ноздреватые грибы. Дсл. 42.
•бу́бен(бубён, Ар.)-*бна, м.*—барабан. Ар.; Ксл. *Ён удырыў у бубен.* Аляхнова Сян. (Ксл.). *Хлопцы пашлі з іскрыпкаю й бубнам.* Ст. *Ані няма пашы: гола, як бубен.* Ст. *Мікіта зрабіў із сабачае скуры бубен.* Турэц Сьміл. (Шсл.). *Славен бубен за гарамі, а ў нас дык роўны з намі. Послов.* Войш.
•бубён-*бнà,—см. под бубен.*
•бубяне́ц-*нцà, предл.-нцỳ; мн.ч., дат.-нцом, мн. ч., предл.-нцох, м., анат.*—слуховой барабан. Мэд. тэрм. Інст. Блр. Культуры.
•бубянцовая плява́, *анат.*—барабанная перепонка. Мэд. тэрм. Інст. Блр. Культуры.
•бубне́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к бубнець*) **1.** игра на барабане. Юрсл. *Тваё бубненьне й слухаць ня хочацца.* Юрсл.
2. неявственный разговор. Нсл. 37. *Не разьбяру я твайго бубненьня.* Нсл.
3. изъявление неудовольствия переговариванием. Нсл. 37. *Ці не пара б табе ўняцца з бубненьням.* Юрсл. *Няма чаго глядзець на яго бубненьне.* Нсл.
4. громкий(и скорый, **С.**) разговор. Нсл. 37. *Бубненьням сваім разбудзілі дзяцё.* Нсл.
5. *осуд.*—стучание. Юрсл.

•**бубне́ць**-*ню́-ні́ш-ні́ць, несоверш.* **1.** барабанить. Юрсл. *Однкр.* **бубну́ць**-*ну́-нёш-нёць-нём-ніцё-ну́ць*—забарабанить, ударить в барабан. Юрсл. *Бубну́ў і пашоў.* Юрсл.
2. *осуд.*—стучать. Юрсл. *Ледзь не замерз, пакуль бубнеў у дзьверы.* Юрсл.
3. брюзжать. *Перастань бубніць.* Юрсл. *См. бубніць 5.*

•**бубне́цца**-*ніцца, несоверш., страд., безлич. к бубнець.* Юрсл. *Як яно бубніцца, не замарыўся яшчэ?* Юрсл.

•**бубні́ць**-*ню-ні́ш-ні́ць, несоверш.* **1.** барабанить. Ксл.; Нсл. 37. *Пачалі бубніць у бубен.* Бабінічы Віц. (Ксл.)
2. издавать звук, подобный звуку от бубна. Шсл. *Нехта ў вакно бубніць.* Ст. *Чэрці пачалі́ бубніць.* Демид: Веров. 104. *Бубніць у вакно.* Нсл. *Дождж бубніць.* Салавей: Сіла, 60.
3. громко говорить, Шсл. громко, быстро и невнятно говорить. *Бубніць аж у самае вуха.* Ст.
4. говорить что неявственно. Нсл. 37. *Нейкія словы бубніць сабе пад нос.* Нсл. *Бубняць нешта мяжсобку.* Тм.
5. брюзжать, Ксл. говором изъявлять неудовольствие. Нсл. 37. *Ай, кінь ты бубніць, дадзела ўжо!* Навікі Віц. (Ксл.). *Колькі ні бубні, а на тваім ня стане.* Нсл.
6. болтать. Нсл. 37. *Досіць табе бубніць.* Нсл.

забубні́ць, 1. забарабанить. Шсл. *Нехта забубніў у вакно.* Ст.
2. громко(и быстро, **С.**) заговорить. Шсл. *Кацярына забубніла на ўсю хату.* Ст.
3. *соверш. к бубніць 6,*—начать болтать, заболтать. *Забубніў і дзяцё пабудзіў.* Нсл. 37.
4. начать противоречить(быстро заговорив, **С.**) Нсл. 161. *Я не гляджу на тое, што ты забубніш.* Нсл.
5. заворчать. Ксл. *Ізноў забубніў сваё.* Навікі Віц. (Ксл.).

набубні́ць, *соверш.*—наболтать, набарабанить. Нсл. 299. *Набубніў поўныя вушы.* Нсл.

пабубні́ць, *соверш.(к бубніць 1)* **1.** бить в бубен некоторое время.
2. *соверш. к бубніць 2*—барабанить некоторое время.
3. *соверш. к бубніць 5.*—побрюзжать. *Пабубніш болей, дастанеш на абаранкі.* Нсл. 37.

перабу́бневаць-*нюю-нюеш-нюе; повел.-нюй-нюйма, несоверш., перех.*—переговаривать, повторять чужие слова под нос, оказывая неудовольствие. Нсл. 398. *Кажнае маё слова перабубнюе сабе пад нос.* Нсл. *Соверш.* **перабубні́ць.** Нсл. 398. *Палёгчала, як перабубні́ць.* Нсл. 398. *Палёгчала, як перабубніў мае словы.* Нсл.

•**бубу́ры**-*раў, единств. ч. нет.*—паренные корнеплоды, картофель и т. под. для свиней. Ксл. *Сунь казан із бубу́рамі.* (Ксл.).

•**бубу́шка**-*шкі-шцы, ж.*—водяная желтая лилия, кубышка желтая. *На рацэ ўжо зацьвілі бубушкі.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•**бубчэць**-*чу́-чы́ш-чы́ць, несоверш.*—говорить под нос, в сердцах. Нсл. 37. *Што ты там бубчыш?* Нсл.

•**бубы́шка**-*шкі-шцы, ж., област.*—почка. Ксл. *Бубышкі таполі раськідаюцца.* Навікі Беш. (Ксл.).

•**буга́й**-*ая́, предл.-аю́, м.* **1.** племенной бык, производитель, Доўжыца Чаш. (Ксл.); Шсл.; Ар. некастрированный бык. Янк.І. *Карова хоча бугая.* Ст. *Загані бугая ў кароўню.* Нсл. 37.
2. выпь. Янк.І. *Бугаёў гэтых няма цяпер.* Янк.І. *Дзесь за вербамі стары́мі у траве бугай бубніць.* С. Музыка, 209.
3. (*перен.*), *зват.-а́ю,*—здоровый, большой. Дсл. 42.
4. бранное. Дсл. 42. *Бугай равець.* Дсл. *Бач, бугай здаровы.* Дсл.

•**буга́н**-*ана́, предл.-ану́, зват.-а́не, м.*—дух-покровитель домашнего скота, охраняющий скот от болезней и в особенности при скотских родах. Поверье это сохраняется еще преимущественно в Пинском, Берестейском и Слуцком уездах, но большею частью как предание. Нсл. 37.

•**бугава́ць**-*гу́е, несоверш.*—бушевать(о животных, волах).

•**буха́йла, буха́ла,** (Дсл.)**, буха́ч,** *м.*—выпь, водяной бык. БНсл.; Дсл.45.

•**бу́хан**-*на, предл.-не, м.*—удар в спину. Шсл. *Даў у плечы аднаго бу́хана, то йшчэ дам.* Ст. *Ср. бухнуць 2* (*под бухаць*).

•**бу́хаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—стремительно выбрасываться. Гсл.; Нсл. 40. *Во, вада бухала, як прарвалася.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Агонь бухае ў вокны.* Нсл. *Однкр.* **бу́хнуць**-*ну-неш-не,* **1.** стремительно выброситься. Нсл. 40. *Бухнула вада.* Нсл. *З хаты бухнула затхлае паветра.* Гсл. (*под бухаць*).
2. силно ударить. *Як бухнуў у плечы, дык і паваліўся.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл., *ср. бу́хан*).
3. моментально упасть в воду. Шсл. *Камень бухнуў у ваду.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).

выбуха́ць, *несоверш.*—взрываться. *Соверш.* **вы́бухнуць, 1.** вспыхнуть; выброситься. Гсл. *Полымя выбухнула скрозь страху.* Гсл.
2. взорваться.

•**буха́ч,**—*см. под бухайла.*

•**бухтораньне**-*ня, предл.-ню, Отгл. имя сущ.(к бухторыць)* **1.** неумеренное(чрезмерное, Юрсл.) литье жидкости. Нсл. 40; Юрсл. *За бухтораньням колькі гарэлкі разьліў.* Нсл. *Паджджы з бухтораньням, пацячэць на мост.* Юрсл.
2. неумеренное питье. Нсл. *Цэлую ноч бухтораньне было.* Нсл.

•**бухторыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* **1.** неумеренно лить жидкость, Нсл. 40; Юрсл. лить с силой. Растсл. *Досіць табе бухторыць, і так ужо набухторыў безмаль ня цэлую бочку.* Нсл. *Ня бухтор поўную місу, я не паем.* Юрсл.
2. неумеренно пить. Нсл. 40. *З самага раньня бухтораць гарэлку.*
3. подстрекать. Аш. *См. падвучаць. Соверш.* *падбухторыць, -ру-рыш-ра*—подстрекнуть. Шсл.; Ар. *Гэта ж ён іх падбухторыў, каб пабіліся.* Ст.

набухторыць, *соверш.(к бухторыць 1)* **1.** налить полно, до краев, с излишком, более чем бы следовало, Гсл. неумеренно налить. Нсл. 40.
2. неумеренно выпить. *Набухторыў пуза.* Нсл. 40.

•**бу́хтаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—лить с силой. Растсл.

•**бухвэт**-*эта, предл.-эце, м.*—буфет. Шсл. *Хадзем закусім у бухвэце.* Ст.

•**будоўля**-*лі-лі, ж.* **1.** возведение постройки, Ксл. искусство строения, Нсл. 37. строительство, стройка. *Будоўля добрая* Нсл. *См. будаваньне. Ён раней будоўляю займаўся.* Семянцова Беш. (Ксл.).
2. самое строение, Нсл. 37. постройка (здание **С.**), Ксл.; Шсл.; МГсл.; Гсл. *Паставіў новую будоўлю.* Ст. *Прадаў двор із усею будоўляю.* Нсл.

•**будоўны**-*ная-нае*—строительный. БНсл.

•**бу́да,** (НК.; Дсл.; Сакуны 78; Шсл.; Нсл.)**, буда́,** (Ар.) **1.** фура(повозка), НК:Очерки, 374. крытая повозка, фургон, Ар.; Шсл. кибитка. Нсл. 37; БНсл. *Цыганы возяць дзеці ў будзе.* Ст. *Ён едзе ў будзе.* Бабінічы Віц. (Ксл.)
2. малая крытая постройка, обыкновенно для собаки. Ар. *А да бу́ды!*—(крик на собаку). Ар.
3. шалаш. Ксл. *У садзе зроблена буда.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.).
4. верх у повозки. Нсл. 37. *Прывяжы буду, часам дождж будзе.* Нсл.

•**бу́дка**-*дкі-дцы, ж.* **1.** *уменьш. к буда, 1.*—повозка с верхом. Гсл.
2. *уменьш. к буда, 2.*—конура. МГсл.; Ар. *Сабачая будка.* Ар.
3. караульня, шалаш, сторожевая. Нсл. 37. *Вартаўнік із будкі выскачыў.* Нсл. *Пастушкі зрабілі сабе будку.* Ст.
4. еврейская куща, в праздники кущей. Нсл. 37. *Лапак яловых прывёз на будку Жыду.* Нсл.

•**бу́дачка**-*чкі-чцы, уменьш. к "будка" 2, 3.* Ар.; Нсл. 37.

•**буда́н**-*на̀; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* Глуск.(Янк. I, 15)—палатка. *Дзеці разьмешчаны ў брызантовых буданох* **(палатках)**. Б. Голас, Но. 71. *Квітуць твае лясныя рожы ля партызанскіх буданоў.* Прыходзька(Літ. й Маст., 17.IX.1971).

•**будава́ньне,** (Ар.)**, будува́ньне,** (НК.)-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні, отгл. имя сущ.(к будаваць, будавацца)*-строение(действие), Ар.; НК: Очерки, Но. 415; Нсл. 37. возведение построек, Ксл.; Ар. строительство, производство построек. Гсл.

•**будава́ць**-*дѝю-дѝеш-дѝе, несоверш., перех.* —строить, возводить постройку. Ар.; Растсл.; Шсл.; Ісачкова Аз. (Ксл.); Гсл.; Нсл. 37. *Пан вялікую абору будуе.* Нсл. *См. ставіць.* *Прич.* **будава́ны**—строенный. Нсл. 37. *Двор будаваны прадаў.* Нсл. *Соверш.* **збудава́ць** —построить. Ксл. *Я ўжо й хлеў збудаваў на аднаселі.* Алексінічы Сян. (Ксл.). *Сулейман прарок мечыць збудаваў.* Кіт. 42а3. *Соверш.* **пабудава́ць**—построить. Нсл. 423; Шсл. *Зарабіў сабе грошы ды пабудаваў новую хату.* Ст. *Прич.* **пабудава́ны**—оконченный строением. Нсл. 423. *Двор пабудаваны.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **пабудава́ньне**-*ня, предл.-ню*—постройка(действие, **С.**). Нсл. 423. *Пабудаваньне царквы.* Нсл. *Соверш.* **вы́будаваць**—выстроить. Шсл. *Выбудаваў добрую хату.* Ст. *Соверш.* **узбудава́ць** —быстро построить. *Агулам хату ўзбудавалі.* Мішкава Куз. (Ксл. *под агулам*).

адбудоўваць-*вую-вуеш; повел.-вуй-вуйма, несоверш.*—отстраивать. *Соверш.* **адбудаваць**-*дѝю-дѝеш-дѝе; повел.-дѝй-дѝйма* —отстроить, вновь построить, восстановить что-л.(после разрушения, пожара и т. п.).

дабудоўваць-*вую-вуеш-вуе, што, несоверш.*—достраивать. Ар.; МГсл. *Соверш.* **дабудава́ць**—достроить, окончить строить. Ар. *Дабудаваная асець.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).

забудоўваць-*вую-вуеш-вуе; повел.-вуй-вуйма, несоверш.*—застраивать, занимать строением. Нсл. 161. *Соверш.* **забудава́ць** —застроить. Нсл. 161; Шсл. *Якубовы забудавалі ўсе месца.* Ст. *Прич.* **забудава́ны** —застроенный. Нсл. 161. *У іх усё гумно забудавана.* Ст.

забудава́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к забудаваць, забудавацца)* **1.** застройка.
2. постройка. Нсл. 161. *Усё забудаваньне пагарэла.* Нсл.

перабудоўваць-*довую-вуеш-вуе; повел.-вуй-вуйма, несоверш.*—перестраивать. Нсл. 398. *Увесь двор на зіму надабе перабудоўваць, перабудаваць.* Нсл. *Соверш.* **перабудава́ць**—перестроить. Нсл. 398; Ар. *Прич.* **перабудава́ны**—перестроенный. Ар.; Нсл. 398. *Усі будоўлі нàнава перабудаваны.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **перабудава́ньне**-*ня, предл.-ню*—перестройка. Ар.

прыбудоўваць-*довую-вуеш-вуе; повел.-довуй-вуйма, несоверш.*—пристраивать. Ар. *Соверш.* **прыбудава́ць**—пристроить(что близко, Нсл.). Шсл.; Нсл. 496. *Прыбудаваў к хаце новыя сенцы.* Ст. *Пакоік прыбудаваў к двору.* Нсл. *Сьвятліцу прыбудаваў к хаце.* Тм. *Прич.* **прыбудава́ны**—пристро-

енный. Нсл. 496; Ар. *Клець прыбудавана блізка к хаце.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **прыбудава́ньне**-*ня, предл.-ню*—пристройка(действие). Нсл. 496. *Прыбудаваньне сьвяцёлкі к хаце.* Нсл.

•**будава́цца,** (Ар.), **будува́цца,** (НК.)-*дўюся-дўешся; повел.-дўйся-дўймася, несоверш.* —строиться, (Нсл. 37) застраиваться. НК: Очерки, Но. 215; Ст.; Ганкавічы Беш. (Ксл.); Ар.; Войш. *Доўга ж ты будуешся; сёлета не дабудуешся яшчэ.* Нсл. *Калі маеш аруд жыта — будуйся; калі маеш мех грошы — правуйся.* *Послов.* Войш.

адбудовавацца-*довуюся-вуешся, несоверш.*(*к адбудавацца*)—отстраиваться. *Соверш.* **адбудава́цца**—отстроиться, вновь построиться, восстановить свое жилье (после разрушения, пожара и т. п.).

дабудоваваццa-*овуюся-овуешся, несоверш.*(*к дабудавацца*)—достраиваться. *Соверш.* **дабудава́цца**—достроиться, строя для себя, окончить постройку.

забудоваваццa, *забудовуюся-вуешся, несоверш.*—начинать строить(для себя, С.). Нсл. 161. *Не на добрым месяцу пан забудовуешся, забудаваўся.* Нсл. *Соверш.* **забудава́цца.** *Ён добра забудаваўся: паставіў новы ток а пуню.* Ст.

забудаваўшыся, *деепр. наст. вр. к забудавацца. Калі братанічы твае будуць будавацца? Яны ўжо забудаваўшыся.*

прыбудоваваццa-*вуюся-вуешся, несоверш. к прыбудавацца. Соверш.* **прыбудаваццa,** —пристроиться близко к кому-л. Нсл. 496. *Па самую сьцяну к імне сусед прыбудаваўся.* Нсл.

•**буддыі́зма**-*змы, зьме, ж.*—буддизм.

•**буддыі́стая**-*ае, сущ.*—буддистка.

•**буддыі́сты**-*тага, сущ.*—буддист.

•**бу́дка,**—*см. под буда.*

•**бу́дкі**-*дак, единств. ч. нет.*—еврейский праздник кущей. Нсл. 37. *Гэта было ў жыдоўскія будкі.* Нсл. *Лапак насячы надабе на жыдоўскія будкі.* Нсл. 265.(*под лапка*).

•**бу́дкі**-*кая-кае*—чуткий во сне, скорый на подъём. Нсл. 37. *Будкі хлапец.* Нсл.

•**бу́дніцца**-*нюся-нішся, несоверш.*—становиться обыденным, буднишним. *Соверш.* **збу́дніцца**—стать обыденным, буднишним. *Як чалавек збудніцца памеж сваіх суседзяў, то так хочацца кудысь упячы, ці на багамольле, ці на касавіцу.* Рэч.(Пет. II, 307.).

•**будворыца**-*цы-цы, ж.*—выгон за деревней. Ксл. *Гані статак на будворыцу.* Слабада Сір. (Ксл.).

•**бу́дучыня**-*ні-ні. ж.*—будущее, МГсл.; ЗСД. 117, 373. будущность, события будущего времени. *См. прыйсьце 3,4.*

•**будыі́ня**-*ні-ні, ж.*—постройка. Дсл. 43.

•**будыі́ніна**-*ны-не, ж.*—одна постройка. Шсл. *Будыніна так і стаіць раскрытая.* Ст. *Ці ён будыніну якую пастанавіў?* Навікі Віц. (Ксл.).

•**буякі́**-*коў-ком; мн. ч., предл.-кох, мн. ч.* —ягода голубика, (БНсл.) сем. брусничных, похожа на чернику, растет между богульником болотным. Шсл.; Сакуны. *Дзеўкі пашлі ў буякі.* Ст. *Чарніц ня было, дык набралі буякоў.* Ст.

•**буя́нства**-*ва, предл.-ве, ср.*—(буйство, С.), дебош. МГсл.

•**буя́ны**-*ная-нае*—буйный. *Халіма ўжо справіўся быў навесьці ў пакою буянае, як сам, бязладзьдзе.* ЗСД. 205. *Вырастаў буяны віхор вялікага народнага бунту.* ЗСД. 221. *Усплылі ў думках Халімавы разважаньні буяныя, нясуладныя, як і ўся натура ягоная.* Тм. 305.

•**буя́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш.* **1.** быстро расти, расцветать пышным цветом. Гсл. *А ў гародзе буяюць кветкі, мак, боб і бульба.* Гсл. *Буяе паша маіх балот.* Жылка, 37. *Ён бача, дзе буяе пустацьвет.* Кірэенка. *Цьвіці вяргіннаю зарой, буяй і жытам і пшаніцай!* Салавей: Сіла, 20. *Як была ў роднай маці, гуляла, буяла, радзімая мая маці гуляць ня ўнімала.* Старадуб.(Жив. Старина, 1910, I, 92). *Гуляла, буяла сьвякроўка на балю, гуляўшы, буяўшы двору прышла.* Шапачка Імгл.(Косіч 58). *Каля хаты ўлетку буяла крапіва ў рост чалавека.*

Соверш. **забуя́ць** *чым*—быть заглушену чем-л. быстро, пышно растущим. *А чыя ж гэта рута-мята пад гарою зарасла, забуяла лебядою?* Расуха Імгл.(Косіч, 237). *Соверш.* **збуя́ць,** (о корнеплодах)—слишком вырасти стеблю за счет корня или семени. Ар.; Шсл. *Бульба збуяла.* Ар. *Чыста ўся бульба збуяла, мусіць гною перадаў.* Ст. *Збуялі каноплі — нічога ня будзе насеньня.* Ст.

2. парить(в воздухе, С.), реять. Гсл. *Буяў сакол аж пад нябёсы.* Гсл.

•**бу́ду,** *бу́дзеш, бу́дзе, бу́дзем, бу́дзеце бу́дуць,* **1.** *буд. время от "быць".* Ар. *Што будзе, то будзе, а Грышка на куце ня будзе.* *Послов.* Нсл. 37. *Досіць будзе зь яго.* Тм.

2. *3-ее лицо ед. ч.* **будзе** *в знач. нареч.*—довольно, Нсл. 37; БНсл.; Ар.; Растсл. хватит. БНсл.; Няпрахіна Карачэўск.(Будде: Тула-Орел, 72). *Будзе сыпаць.* Нсл. *Будзе зь мяне.* Тм.

•**бу́дучы**—находящийся где-л. *Пасланца альбо старану, пры ім будучую, лісты есьці прымусіў.* Стт. 88.

•**будзе́нны,** (Нсл. 37; Смаргоні), **будзённы.** Шсл.; БНсл.), **будзёны,** (Нсл. 37; Іг.) **1.** буднему дню свойственный, Нсл. 37. будничный(о работе, одежде), Шсл. буднишний. Нсл.; Смаргоні; Іг. *Будзенная работа.* Нсл. *Табе будзёнага дня няма, што ты ў сьвята робіш?* Нсл. *Сьвята, а ён надзеў будзённую адзежу.* Ст. *Будзённая работа.* Ст. *Будзенная адзежа.* Смаргоні. *У будзён дзень зробіш.* Нсл.

2. обыденный, банальный. НТ2.(БНсл.).

●**бу́дзень**-*дня, предл.-дню* будний, рабочий день. Нсл. 37; БНсл.; Гсл. *Яму й будзень сьвята.* Нсл. *Табе будня няма, што ты ў сьвята робіш.* Нсл.

●**будзённасьць(будзе́ннасьць, С.)**-*ці, ж.* **1.** будничность, буднишность.
2. обыденность, банальность. НТ2.(БНсл.).

●**будзёны,**—*см. под будзенны.*

●**будзі́ць,** *буджу̀, бу̀дзіш, бу̀дзе, несоверш., перех.*—будить. Ар. *Соверш.* **абудзі́ць**—возбудить, пробудить. *Гэты пагляд раптам абудзіў у Л. цёплую даверлівасьць.* ЗСД. *Соверш.* **пабудзіць**—разбудить. Ар.; Нсл. 423. *Яны пабудзілі дурня.* Н. Афанасьев I, 1913, 209. *Рана ты пабудзіў нас.* Нсл. 423. *Братоў пабудзіў.* Росуха Імгл.(Косіч, 56). *Прич.* **пабуджаны**—разбуженный. Нсл. 423. *Не пабуджаны праспаў бы пару.* Нсл. *Многократ.* **пабуджа́ць,** *-дю-деш-де*—будить (многих или многократно, С.)от сна. Нсл. 423. *Хто ж будзе салавейку пабуджаці? Ёсьць у яго зязюлечка, тая пабудзе.* Водзьвінка Імгл.(Косіч, 57). *Будзе мяне маладую пабуджаці.* Бародзінка Імгл.(Косіч, 236). *Ня муж яе пабуджае, ні люта сьвякруха, пабуджаюць удоўку дробныя дзеткі.* Косіч, 232. *Рана ты пабуджаеш нас.* Нсл.

пабуджа́ньне-*ня, предл.-ню*—бужение (многократное, С.) от сна. Нсл. 423. *Сам без пабуджаньня ніколі ня ўстанеш.* Нсл. *Соверш.* **збудзі́ць, 1.** (быстро, энергично, С.) разбудить. Ксл. *Заўтры ранюхна ўзбудзі мяне.* Нсл. 555(*под ранюхна*). . *Наперш узбудзі рана.* Чараўкі Сян. (Ксл.).
2. возбудить, вызвать, пробудить(мысль, чувство, состояние и пр.).

●**будзі́цца**-*джу̀ся-дзішся, несоверш.*—пробуждаться. Ар.

дабудзі́цца-*джу̀ся-дзішся, соверш.*—с трудом разбудить. Нсл. 136.

дабуджа́цца-*а̀юся-аешся*—с трудом разбуждать, Нсл. будить до пробуду, поднимать со сна заспавшегося. *Кажны раз дабуджайся яго, пакуль дабудзішся.* Нсл.

●**бу́дзька**-*кі-ку, предл.-ку, м.*—(тот, кто будит, Гсл.), будильщик. Гсл.; Нсл. 37. *З нашым будзькам не засьпішся.* Нсл. *Будзька набудзіцца, а хвалько нахваліцца.* Нсл.
2. будильник.

●**буз,** *бузу, предл.-зе, м.*—порча до невозможности употребления. Ар. *См. глум 1.*

●**бузава́ць**-*ўю,*—бить, сечь. Дсл. 43. *І давай мяне бузаваць.* Смол. у. (Дсл.).

●**буза́**-*зы̀, ж.* **1.** подонки. МГсл.; Ар.; Нсл. 37. *На дне засталася адна буза.* Нсл. *Бузы напіўся.* Нсл. *У вядру на дне буза.* Ар.
2. ил. НК: Старцы, Но. 60. *Дно нашага возера пакрыта бузою.* Заронава Куз. (Ксл.).
3. сорняки в зерне. Шсл. *У семі шмат бузы.* Ст. *Авес чысты, няма бузы.* Ст.

●**буза́н,** *сущ. несклон., употребляется только с предлог. "за" в выражении: заганяць, загнаць за бузан — бузаніць, забузаніць.* Нсл. 37.

●**буза́ніць**-*ню-ніш-не; повел.-нь-ньма, несоверш., перех.* **1.** гонять, истязать. Нсл. 37. *За што ты яго так бузаніш, забузаніў?* Нсл.
2. жестоко бить, тузить. Нсл. 37. *Ня бузань яго так.* Нсл.
3. конфузить. Нсл. 37. *Ср. забузаніць 2.*
4. мутить.
5. пачкать, марать чистый предмет. НК: Старцы, Но. 60.

забуза́ніць, 1. *"бузаніць" 1,2.* Нсл. 37.
2. *соверш. к бузаніць 3*—привести в замешательство, сбить с толка взысканиями. Нсл. 161. *Забузанілі дзяцюка.* Нсл. *Прич.* **забуза́нены, 1.** загнанный. Нсл. 161. *Забузанены й слова не сказаў.* Нсл.
2. сконфуженный.

●**бузава́ць**-*зу̀ю-зу̀еш-зу̀е; несоверш., перех.* —**1.** портить(дурно использовать, С.) Шсл.; Ар. *Нашто бузуеш адзежу?* Ст. *Соверш.* **збузава́ць**—испортить что-л. по небрежности, Ар. попортить что, занимаясь шалостями, Шсл. грязнить. Ксл. *Ня ўсьпеў надзець, як ужо збузаваў новую шапку.* Ст. *Ня бузуй імне адзежыны.* Мазалава Куз. (Ксл.). *Соверш.* **вы́бузаваць** —испортить небрежным обращением. Ар.
2. шалить. Нсл. 37; Шсл. *Бузуеце па хаце малыя.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

●**бузава́цца,** (Растсл.) **1.** портиться(от небрежного обращения, С.] Шсл.; Ар. *Валяецца, бузуецца новая шапка.* Ст. *Соверш.* **збузава́цца**—испортиться от небрежного обращения. Ар.
2. возиться. Растсл.
3. сердиться, Шсл. шалить, шуметь. *Чаго ты там крычыш, чаго бузуешся?* Слопішча Шацк. (Шсл.).

●**бузя́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.*—мутить. Ксл. *Ня бузянь вады.* Даўгое Беш.(Ксл. *под бузаваць.*) *Соверш.* **набузя́ніць**—загрязнить, Церахоўка(Наш Край, 1928, Но. 11, стр. 48) нагрязнить.

●**бузя́ны**-*ная-нае,* **1.** илистый. НК: Очерки, Но. 920; НК: Старцы, Но. 60; Ксл. *Бузянае дно.* НК: Очерки, Но. 920. *Нашыя азёры бузяныя.* Машчоны Сян. (Ксл.).
2. мутный. Ксл.; Пск.(Иеропольский). *Ня пі бузянае вады.* Селядцова Беш. (Ксл.).
3. засоренный. Ксл. *Нейкае бузянае малако сядні.* Гравы Сян. (Ксл.).

●**бузны́к**-*ыка, предл.-ыку, м.*—салазки. *Апрача саначак ("бузнык"—салазки), дзеці гатуюць "маразянку".* НК: Игры, 30.

●**буй,** *буя̀, на бую̀, зват. бу̀ю, мн. ч. буі̀, буёў, буём, мн. ч., предл. буёх, м.* **1.**(неуступчивый, Нсл.), буян. Гсл.; Нсл. 37. *Ніхто ня ўскроміць гэтага буя̀.* Нсл.
2. быстрый, острый, Нсл. 37. сильный(о ветре). Дсл. 43. *Буй вецер.* Нсл. *Дзеўка буй, дзяржы вуха войстра.* Нсл.

3. высокое, открытое место, (Гсл.) подверженное бушеванию ветра. Войстама Вял.; Нсл. 37; Дсл. *Хата стаіць на самым буі.* Ст. *Паставіў двор на бую.* Нсл. *Не стаі на буі, зараз зьмерзьнеш.* Юрсл. *Селі на буі.* *Уменьш.* **буёк,** *буйка̀ предл. буйку̀, зват. бу̀йку; мн.ч.,'дат.-ком, мн. ч., предл.-кох.*

буёчак-*чка, уменьш. к буёк. Двор на буёчку — з аднаго боку лес абгараджае ад ветру.* Дсл.

•**бу́йла**-*лы, м.* **1.** буйвол. Гсл.

2. большой(толстый, Гсл.), здоровый. Гсл.; Дсл. *Ён такі буйла.* Дсл.

•**боймі́на**-*ны-не, ж., бот.*—сердечник. НТ6.

•**буйносьць**-*ці, ж.* **1.** свойство крупных вещей, крупность(относительно плодов, зёрен, ягод, дождя, града, **С.**) Нсл. 38. *Буйносьць зярнят.* Нсл.

2. бушевание, (Нсл. 38) буйный нрав, веселое настроение духа. Дсл. 43. *Маладосьць — буйносьць.* Нсл. *Маладосьць — буйносьць, пад старасьць ка̀йнасьць.* Дсл.

•**бу́йна,** *нареч.(к буйны̀)*—крупно. Ксл.; Ар.; Нсл. 38; МГсл. *Буйна сёлета меле наш млын.* Баравыя Куз. (Ксл.). *Буйна парэзаў, пакрышыў.* Нсл.

•**буйне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.* **1.** крупнеть (о плодах, ягодах, дожде, граде, растениях, **С.**) Гсл.; Нсл. 38; Ксл. *Грэччына буйнее.* Нсл. *Яблыкі ўжо буйнеюць.* Куз. (Ксл.). *Цьвці ж, расьці, буйней* (*колас*) *на дзіва.* Гарун (ст. "Коласу").

2. подрастать. Нсл. 38; Дсл. 43. *Дзеці патроху буйнеюць.* Нсл. *Бульба пачала̀ буйнець.* Дсл.

пабуйне́ць, 1. покрупнеть. Нсл. 424. *Яблыкі пабуйнелі.* Нсл.

2. подрасти. Нсл. 38. *Ты троху пабуйнеў.* Нсл.

•**буйні́ць**-*ню̀-ніш, несоверш., перех.* —укрупнять. *Не драбні дый ня буйні, буракоў, клёцак.* Нсл. 38. *Соверш.* **пабуйні́ць**—укрепнить. *Пабуйніла кавалкі рыбы, не дасмажацца добра.* Нсл. 423. *Соверш.* **убуйні́ць** —сделать что-л. крупнее надлежащего. Нсл. 45. *Клёцкі, лапшу ўбуйнілі.* Нсл.

перабу́йневаць-*нюю-нюеш-нюе; повел.-нюй-нюйма, несоверш.*—делать что-л. (могущее быть *"буйны̀м"*, **С.**) крупнее надлежащего. Нсл. 398. *Не перабуйнюй круп.* Нсл. *Соверш.* **перабуйні́ць**-*ню-ніш* —сделать крупнее надлежащего. Нсл. 398. *Перабуйніла клёцкі.* Нсл.

•**буйны́**-*на̀я-ное,* **1.** (о плодах, ягодах, дожде, граде, монетах)—крупный. Ар.; Нсл. 38, ПНЗ; Ксл. *На тым шнюру жыта было буйное.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *Буйны гарох, боб.* Ар. *Буйныя зярняты.* Нсл. *Буйны дождж.* Нсл. *Пашоў буйны град.* Ар. *Буйныя грошы.* Нсл. *Буйны статак.* Нсл.

2. сильный, бушующий(о ветре, **С.**) Нсл. 38. *Супроці буйнога йсьці ветру.* Нсл.

•**бук,** *бука, предл. буку, м., бот.* **1.** бук.

2. (*род. буку*)—древесина бука.

•**буконка,** (Растсл.)-*нкі-нцы, ж.* **1.** отверстие в потолку курной хаты. Ксл.; Дсл. 43. *Зачыні буконку.* Чарнасаў Беш. (Ксл.).

2. задвижка окна в черных избах. Дсл. 43. *Засунь буконку.* Дсл.

3. задвижная деревянная дверца, которой закрывают окошко без стекла в амбаре, а иногда и со стеклом в избах, Нсл. 35. форточка. *Адсунь буконку.* Нсл.

4. ставня. Ксл.; Полсл. *Ідзі й зачыні буконкі.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

5. узкое горизонтальное отверстие в стене, задвигаемое доской. Ксл. *Ён пераз буконку паглядаў.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Ср. баконка.*

6. деревянная доска в окне вместо стекла. Зямковічы Сян. (Ксл.).

7. *област.*—стекло в окне. Нсл. *Ня дурэй, буконку разаб'еш.* Нсл.

•**буконьніца**-*цы-цы, ж.*—ставень без петель, передвигаемый в пазах, приделанных к окну. Нсл. 38. *Засунь буконьніцу на нач.* Нсл.

•**буковы**-*вая-вае*—буковый.

•**бу́ка,** *букі, буцы, ж.*—указка, употребляемая при обучении грамоте. Нсл. 38. *Вазьмі ў руку̀ буку.* Нсл. *См. дасьціпулка.*

•**букотка**-*ткі-тцы, ж.*—каравай(хлеб). НК: Очерки, 246, 41.

•**бука́та**-*а̀ты-а̀це, ж.*—булка(каравай, **С.**) Ксл.; Вост. (Даль); Гсл. *Пазыч імне букату хлеба.* Мерзлякі Сян. (Ксл.). *См. букотка.* *Уменьш.* **бу́катка,** (НК)**, бука́тка,** (Нсл.)-*ткі, дат., предл. букатцы, ж. Прыношаны на стол хлеб мае гэткія назовы: букатка, букотка, бохан.* НК: Очерки, 41. *Талачане ў палудзень ізьелі букатку хлеба.* Нсл. 38.

•**букатá́цца**-*а̀юся-а̀ешся, взаимн. — бу̀кацца.* Нсл. 38.

•**бука́ты**-*тая-тае,* **1.** крупный, Растсл. выпуклый. *Хата буката, акон багата, а няма кудой вылезьці*(*невад*). Вост. (Даль).

2. толстый, чреватый. Дсл. 43. *Карова наша буката дужа.* Дсл.

•**букавіца**-*цы-цы, ж.*—взварь ея употребляется в грудных болезнях. Ельн.(Дсл. 43).

•**бу́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех., дет.*—ударять лбом подобно молодым животным из рогатого скота. *Букай, пабукай яго.* Нсл. *Однкр.* **бу́кнуць**-*ну-неш-не*—ударить лбом. Нсл. 38. *Букні мяне.* Нсл. *Соверш.* **пабу́каць**—постучать лбом. Нсл. 38.

•**бу́кацца**-*аюся-аешся, несоверш., взаимн.* **1.** биться лбами(о баранах, козлах, Шсл.). Гсл.; Шсл.; Нсл. 38; Дсл. 43. *Козы букаюцца.* Нсл. *Бараньчыкі букаюцца.* Ст. *Давай букацца., дет. слово.* Дсл. *Однкр.* **бу́кнуцца**-*уся-нешся*—стукнуться лбами. Гсл.; Нсл. 38. *Соверш.* **пабу́кацца,** (Нсл. 38)—побиться лбами. Шсл. *Хай пабукаюцца бараны.* Ст. *Казельчыкі пабукаліся.* Ст.

2. иметь склонность бить лбом. Нсл. 38. *Ня лезь, цялё букаецца.* Нсл.

•**бу́кі,** *мн. ч., дет.*—означает желание "букацца". Шсл. *Ну, зрабі букі-букі!* Ст.
•**бу́кіш**-*ша, предл.-шу; мн. ч.-шы-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.*—удар лбом. Нсл. 38. *Бычок даў букіша.* Нсл.
•**букла́н**-*ана̀, предл.-ну̀, зват.-а̀не; мн.ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—человек с полным лицом. Ар.
•**бу́кнуць I,** *однкр.,—см. под бу̀каць.*
•**бу́кнуць(бу́кці) II**-*ну-неш-не, несоверш.*—болеть, толстеть, Нсл. 38. размокать. *Лыкі ў вадзе букнуць.* Нсл. *Соверш.* **разбу́кнуць(разбукці)**. Нсл. 38. *Лыкі ў вадзе разбуклі.* Нсл.
•**бу́кнуцца,** *однкр.,—см. под бу̀кацца.*
•**бу́кса**-*сы-се, ж.*—втулка(машинная деталь или деталь какого-л. устройства, имеющая осевое отверстие, в которое входит другая деталь, **С.**) Шсл. *Моцна скрыгаталі буксы, рэжучы на няроўнай дарозе зялезныя загваздкі ў калёсах незнаёмых.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 1-2/437-438). *Выкінулася з кола букса.* Ст.
•**бу́квіца**-*цы-цы, ж., раст.*—арника. Верас. лекарственная трава. Ксл. *Ламота ў касьцёх — напар буквіцы.* Жэрына Чаш. (Ксл.).
•**бу́квіца белая**—первоцвет. Ксл.; Гсл.; Ксл. *Зазябіўся, дык п'ю буквіцу белую, а не гарбату.* Астроўна Віц. (Ксл.).
•**була́к**-*ака̀, предл.-аку̀; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—облоко. Ксл. *Найшоў дажджавы булак.* Гарадок (Ксл.). **(***Гром***)** *із балакоў***(***абмыльна зам. булакоў,* **С.)** *бывае.* Дсл.(*под гром*).
•**була́ны**-*ная-нае*—светлогнедой, буланый. Шсл. *Купіў буланага жарэбчыка.* Ст.
•**булава́**-*вы̀, ж.* **1.** булава. Ар.
2. шар или яблоко на церковном куполе. Нсл. 38. *Галубы на булаве селі.* Нсл.
3. шар на одном конце палки, вместе набалдашника. Нсл. 38. *Выцяў па галаве булавою.* Нсл. *См. булдава.*
4. головка у "швайкі". Нсл. 38. *Швайку ўсадзіў па самую булаву.* Нсл.
•**булаве́шка**-*шкі-шцы, уменьш. к булава 3,4.* Нсл. 38. *Палка з булавешкаю.* Нсл.
•**булаве́шка,**—*см. под булава.*
•**булаві́ца**-*цы-цы, ж.*—дубина(толстая тяжелая палка, **С.**). Шоптава Бельск. у. (Дсл. 43).
•**булдові́шча,**—*см. под булдава.*
•**булдоўка**-*ўкі-ўцы, ж., раст.* **1.** кувшинка белая. Ксл. *Па вадзе плаваюць булдоўкі.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).
2.—*см. под булдава̀.*
•**булдаве́шка,**—*см. под булдава̀.*
•**булдава́**-*вы̀, ж.*—шар на одном конце палки, вместо набалдашника. Нсл. 38. *Увелич.* **булдові́шча**-*ча; мн. ч.-шчы-шчаў*—огромный круглый набалдашник. Нсл. 38. *Уменьш.* **булдаве́шка**-*шкі, дат., предл. булдавешцы, ж.* **1.** набалдашник, Гсл.; Ксл. круглый набалдашник на палке в роде нароста. Нсл. 38. *Галава, як булдавешка.* Нсл.
2. шишка на дубине. Нсл. 38. *Булдавешкаю выцяў па галаве.* Нсл.
3. толстая палка с головкой. Шсл. *Папаў нейкую булдавешку й б'ецца.* Ст. *Як даў булдавешкай па галаве, дык ён і захістаўся.* Азярэцк Сян. (Ксл.).
•**булён**-*ну, предл.-не, м.*— **1.** картофельный суп. Ар.; Ксл.; НК: Очерки, 15. *На вячэру булён ізь мясам.* Кавалеўшчына Беш. (Ксл.). *Зьеў чыгун булёну.* Заставін(Бацьк., Но. 49-50/435-436).
2. бульон. Шсл.; Ксл. *Дайце булёну. Пайдзі к Лявону. шкелі.* Ст. *Зь мясам зварылі булёну.* Ст.
•**бульбоўнік**-*іку, предл.-іку, м.*—картофельная ботва, Ар.; Баркова Куз. (Ксл.) картофельные стебли. Нсл. 38. *Прывязі бульбоўніку ў хлеў.* Баркова Куз. (Ксл.). *А крот з бульбоўнікаў у сад рые ход.* Калачанскі: Лясная казка.
•**бу́льба**-*бы, дат., предл.-бе, ж.* —картофель. Ар.; ПНЗ; Невель(Бузук-Невель, 10); Горбава Лёз. (Ксл.); Турэц Сьміл. (Шсл.); Гсл.; НК: Очерки, 419; Нсл. 38; Арэхава Маларыцк. р.(Полесье 60). *Урадзіла добрая бульба.* Турэц Сьміл. (Шсл.). *Уменьш.* **бу́льбачка**-*чкі-чцы.* Ар.; Нсл. 38. *Одна* **бу́льбіна**-*ны-не*—картофелина. Ар.; Раўнапольле Сьміл. (Шсл.); Ляпоўшчына Куз. (Ксл.); Нсл. 38. *Галоднаму й бульбіна — маліна.* *Послов.* Рапан. 33. *На бульбіне нагарэў вялікі гарэлік.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.). *Уменьш.* **бульбінка**-*нкі-нцы*—картофелинка. Нсл. 38. *Увелич.* **бульбішча**-*ча, ср.* Нсл. 38.
•**бульбе́нішча**-*ча, ср.*—поле, на котором рос(или растет, **С.**) картофель. Ксл. *Бульбенішча доўга не скарадзі — яно й так мяккое.* Сухарукава Аз. (Ксл.).
•**бульбя́нік**-*іку, предл.-іку, м.* **1.** картофельный блин. Ксл. *Выцягні зь печы бульбянікі.* Станіслававa Сір. (Ксл.).
2. (*род.-іка*)—человек, питающийся одним картофелем. Іг. *Там усе бульбянікі, бульбаю жываты напханыя.* Іг.
3. картофельные стебли. Нсл. 38; Шсл. *См. бульбоўнік.*
•**бульбя́ніна**-*ны, ж.*—картофельный стебель. Нсл. 38. *Бульбянінаю сьцебануў.* Нсл.
•**бульбя́нішча**-*ча, предл.-чу, ср.*—поле, находящееся или бывшее под картофелем. Ар.
•**бульбяны́**-*ная-ное*—картофельный. Ар.; Лёзн. (Ксл.); НК: Очерки, 420. *Дай імне бульбяной кашы.* Лёзна (Ксл.) *Бульбяная гарэлка.* Ар.
•**бульдозэр**-*эра-эру, тэх., м.*—бульдозер.
•**бульката́ць,** -*чу̀-чаш-ча*—булькать. Растсл. *А вадзіца ў цурочку то булькоча, то бурчыць.* Гсл.(*под бурчэць*).
•**бу́льма**-*мы-ме, област. — бульба.* Шсл. *Насыпалі два скляпы бульмы.* Турэц Сьміл. (Шсл.)

•**бульмя́нік,** *абласт.* — *бульбоўнік.* Шсл. *Ужо бульмянік павяў на бульме.* Крамяні Пух. (Шсл.)
•**бу́льва**-*вы, ж.*—земляная груша. Ар.
•**булы́шка**-*шкі-шцы, ж.*—луговая возвышенность. Ксл. *Мы былі на начлезе за булышкаю.* Максімова Аз. (Ксл.)
•**бунава́ць**-*ну̂ю-ну̂еш-ну̂е; повел.-ну̂й-ну̂йма, несоверш.* *на каго*—бранить, шуметь. Шсл. *Дзядзька бунуе на братаніча.* Слопішча Шацк. (Шсл.)
•**бунт І**-*нта, предл.-нце, м.*—связка, Ксл. связка, куль(кипа, С.) Нсл. 38. *Прынёсла на кірмаш цэлы бунт грыбоў.* Бешанковічы (Ксл.). *Два бунты пянькі.* Нсл. *Уменьш.* **бу́нцік**-*іка, предл.-іку*—связочка. Гсл.; Нсл. 38. *Бунцік шоўку, нітак.* Нсл.
•**бунт ІІ**-*нту, предл.-нце, м.* **1.** бунт. Ар.
2. беспокойство, несогласие, помешательство. Нсл. 38. *Бунту толькі нарабіў сваім парадкам.* Нсл.
•**бунтоўнасьць**-*ці, ж.*—бунтарство.
•**бунтоўны**-*ная-нае*—мятежный, бунтарский.
•**бунтані́на**-*ны, ж.* **1.** (беспорядок, Дсл.), путаница. МГсл.; Нсл. 38; Дсл. 44.
2. неспокойствие, замешательство. Нсл. 38. *Ты толькі бунтаніну меж нас робіш.* Нсл.
3. смесь. Нсл. 38. *Якуюсь далі бунтаніну.* Нсл.
•**бунтава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к бунтаваць, бунтавацца*) **1.** нарушение порядка. Нсл. 38. *Бунтаваньне ў рабоце.* Нсл.
2. взмучение. Нсл. 38. *Бунтаваньне вады, піва.* Нсл.
3. частое препятствование. Нсл. 38. *Калі б не бунтаваньне, работа скончана была б дагэтуль.* Нсл.
•**бунтава́ць**-*ту̂ю-ту̂еш-ту̂е; повел.-ту̂йту̂йма, несоверш.* *каму,* **1.** мешать, сбивать с толку. Ксл.; Шсл. *Ня бунтуй яму, хай кажа, як ведае сам.* Ст. *Ня бунтуй імне.* Горбава Куз. (Ксл.)
2. (*перех*)—путать, нарушать порядок. Нсл. 38. *Бунтаваць дні ў рабоце.* Нсл.
3. (*перех.*)—мутить. Нсл. 38. *Ня бунтуй вады.* Нсл.
4. препятствовать. Нсл. 38. *Усяму дзелу бунтуеш.* Нсл. *Ня бунтуй сонцам.* Тм.
5. подстрекать к бунту.
збунтава́ць, *соверш.*(*к бунтаваць 1*), *перех.* **1.** сбить с толку, Шсл. привести в замешательство. Нсл. 197. *Ён мяне збунтаваў.* Ст. *Збунтаваў мяне, перабіў мову.* Нсл.
2. (*перех.*)—взмутить(жидкость). *Лі* (*так*), *каб не збунтаваць бузы.* Нсл. 197.
3. произвести бунт. Ар.
збунтава́ны, *прич. к збунтаваць 1, 2, 3. Збунтаваная гарэлка.* Нсл. 197. *Малако збунтавана.* Тм.
перабунтава́ць, *перех., соверш.*(*к бунтаваць 2*) **1.** перепутать. Гсл.; Нсл. 399; Ксл.; Дсл. 581. *Ніткі ты перабунтавала.* Нсл. *Работу маю перабунтавалі.* Нсл. *Парадак увесь перабунтаваў ты.* Тм. *Перабунтаваў ты імне ўсё на сьвеце.* Пустынкі Сян. (Ксл.)
2. перебить(разговор). Гсл. *Перабунтавалі гаворку маю, ня буду далей гаварыць.* Нсл. 399.
3. (*к бунтаваць 3*)—взмутить. Нсл. 399. *Перабунтаваць піва з дрожджамі.* Нсл. *Прич.* **перабунтава́ны, 1.** перепутанный. Нсл. 398. *Вяроўкі перабунтаваны.* Нсл.
2. попрепятствованный, перевитый. Нсл. 399. *Мова мая перабунтавана.* Нсл.
3. взболтанный, взмученный. Нсл. 399. *Перабунтаванай з бузою гарэлкі даў.* Нсл.
•**бунтава́цца,** *-ту̂юся-ту̂ешся*—мешаться в словах, работе, порядке; путаться. (Ксл.); Нсл. 38. *Чаго ён бунтуецца, усё ж ясна.* Лужасна Куз. (Ксл.). *У яго бунтуюцца вочы, ногі.* *Соверш.* **збунтавацца, 1.** сбиться с толку, Шсл. прийти в замешательство. Нсл. 197. *У вадным месцу збунтаваўся.* Ст. *Коні збунтаваліся, страцілі дарогу.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **збунтаваўшыся.** *Ён збунтаваўшыся*—он сбился с толку, пришел в замешательство.
2. произвести бунт, принять участие в бунте.
•**бунтаўні́к**-*іка́, предл.-іку, зват.-іча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-ках, м.*—бунтовщик. МГсл. *Бунтаўнікі горлам караны быці маюць.* Стт. 205.
•**бунтаўні́ца**-*цы-цы, ж.*—бунтовщица.
•**бу́ра**-*ры-ры, ж.*—буря. МГсл.; Ар. *Узьнялася вялікая бура.* Ст.
•**бурагон**-*ону, предл.-оне, м.*—сильный ветер с бурей. *І халодны віхор, бурагон — сухавей гэту хмарку-красуню чапіў.* С. Музыка, 237.
•**буракі́**-*коў-ком, мн. ч., предл.-ках*(*один* **бурак**), *м.* **1.** свекла. Ар.; Купіна Віц. (Ксл.); Шсл.; Сеўск. (Преобр.); Гсл.; Нсл. 38; Дсл. 44. *Чырвоны, як бурак.* Ст. *Не ўдаліся сяголета буракі.* Ст. *Буракі прапалі сёлета.* Нсл.
цукровыя буракі—сахарная сьвекла. Ар.
ядомыя буракі—столовая свекла. Ар.
2. (*только в мн. ч.*)—борщ. Ар.; НК: Очерки, 12; Ксл.; Шсл. *Навары буракоў.* Пушкары Сян. (Ксл.). *На палудзень будуць буракі із затаўкаю.* Ст. *Звары буракоў.* Нсл. 38.
крышыць буракі на абодва бакі—действовать двусмысленно. Смол. у. (Дсл. 35)
•**буралом**-*ома, предл.-оме; мн.ч., вин.-омы, м.*—самый большой медведь. Лук'янова Бельск. у. (Дсл. 45)
•**Бура́т**-*а́та, предл.-ату, зват.-аце, м.*—бурят.
•**Бура́тка**-*ткі-тцы, ж.*—бурятка.
•**бурава́л**-*а́лу, предл.-але, м.*—бурелом. БНсл.

•**буравéй**-*èю, предл.-èю*—ветер с бурей. *Нашумелі хвалі ў шале буравею.* Крушына: Лебедзь, 46.

•**бурáцкі**-*кая-кае*—бурятский.

•**бýраньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к бураць, бурацца*)—испускание мочи. Нсл. 39. *Соверш.* **набýрыць**-*ру-рыш-ра.* Нсл. 39.

•**бýраць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех., звукоподр.*—испускать мочу. Нсл. 39. *Доўга ты бýраеш.* Нсл.

•**бýрацца,** *бýраюся-àешся*—мочиться под себя. Нсл. 39. *Часта ночы бýраецца хлапец.* Нсл. *Соверш.* **убýрыцца**-*руся-рышся.* Нсл. 39. *Убурыўся па вушы.* Нсл.

•**бурáчнік**-*іку, предл.-іку, м.* **1.** листья и стебли свеклы. *Наламала сьвіньням бурачніку.* Ст.
2. квас от свеклы. Шсл. *З кадушкі выцек бурачнік.* Ст.

•**бурáчны**-*ная-нае,* **1.** свекольный. Ксл.
2. свекловичный. *З бурачнага соку робяць цукер.* Статішча Чаш. (Ксл.)

•**бурэня**-*ні-ні, ж.*—имя бурой коровы. НК: Очерки, 357. *Уменьш., ласкат.* **бурэніца**-*цы-цы.* Дсл. 45.

•**бурэшыць**-*шу-шыш-ша, несоверш.*—испускать мочу, мочиться. Дсл. 45. *Соверш.* **аббурэшыць**—обмочить мочой. *Дзяцё матку аббурэшыла.* Дсл. 45.

•**бурэшыцца**-*шуся-шышся, несоверш.* — *бурэшыць.* Дсл. 45. *Глядзі, дзяўчынка бурэшыцца.* Дсл.

•**бурболеньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к бурболіць, бурболіцца*) **1.** наливание(со звуком, **С.**) Нсл. 39.
2. *осуд.*—продолжительное или излишнее наливание жидкости. Нсл. 39.
Досіць гэтага бурболеньня. Нсл.
3. *осуд.*—излишнее питьё.

•**бурболіць**-*лю-ліш-ле; повел.-ль-льма, несоверш., перех., звукоподр.* **1.** лить продолжительно производя звуки. Нсл. 39
2. наливать много чего-л. Нсл. 39. *Досіць бурболіць.* Нсл.
3. производить звуки подобные наливанию в бутыль. Ксл. *Бурболе дурны ў вадзе.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Соверш.* **набурболіць,** *чаго*—налить много. *Набурболіла алею.* Нсл. *Набурболіць бочку півам.* Нсл. 299. *Прич.* **набурболены**—наполненый(слишком или со звуком, **С.**) жидкостью. Нсл. 299. *Бочка набурболена па самае горла.* Нсл. *Соверш.* **падбурболіць**—подбавить таким образом жидкости. *Подбурболіць кіслага піва.* Нсл.
4. *осуд.*—пить (много. **С.**) Нсл. 39. *Досіць табе бурболіць гарэлку, піва.* Нсл.

•**бурболіцца**-*люся-лішся, несоверш., осуд.* —пить неумеренно. Нсл. 39. *На нач бурболішся, а потым убурышся.* Нсл. *Соверш.* **набурболіцца**—слишком напиться. *Набурболіўся, як пуза ня покне.* Нсл. 299.

•**бурбáліць,** *безлич.*—о воде(и т. под., **С.**), вздыматься пузырями. Шсл. *Ну і яшчэ будзе большы дождж, бо вельма бурбале вада ў лужынах.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.)

•**бýрбалка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** водяной(мыльный и т.п., **С.**) пузырь. Шсл.; Ар.; ПНЗ; Нсл. 39; Ксл. *Харошыя з мыла бурбалкі.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Аж бурбалкі па вадзе пашлі.* Ст. *Пухіры покаліся, як раптоўна выдзьмутыя мыльныя бурбалкі.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50/435-436). *Скýла, як бурбалка, вялікая.* Ст.
2. пена у умирающего или ослабевшего. Нсл. 30. *Бурбалкі пусьціў з роту.* Нсл.
3. желтая водяная лилия. Шсл. *Бурбалкі ўжо распукаліся.* Русаковічы Пух. (Шсл.)

•**бурбулéць**-*ліць, несоверш.*—сильно кипеть, Юрсл. бурлить, клокотать, с шумом кипеть(о жидкости). Ар. *См. бурбуляваць.*

•**бурбулявáць**-*люе*—клокотать, бурлить, с шумом кипеть(о жидкости). Ар.

•**бургáн**-*анà, предл.-анè, мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—бугор, вынувшееся вверх место. Нсл. 30. *На бурганè пастанавіў хату.* Нсл.

•**бýрдавы**-*вая-вае*—темно-красный, Ксл. бордо, бордовый. *Брат купіў бýрдавую сарочку.* Траяны Беш. (Ксл.)

•**бурды́ль**-*ылà, предл.-ылю̀; мн. ч.-лі̀-лёўлём, мн. ч., предл.-лёх, м.* **1.** водяной пузырь, волдырь. Нсл. 39. *Бурдылі̀ плаваюць па вадзе.* Нсл.
2. прыщ. Нсл. 39. *Бурдылямі паднялося цела.* Нсл.

•**бурдылёк**-*лькà, предл.-лькỳ; мн. ч.-кі-коўком, мн. ч., предл.-кох, уменьш.*(*к бурдыль 1,2*)
1. водяной пузырек, волдырек. Нсл. 39. *Бурдылькі скачуць, плаваюць па лужы.* Нсл.
2. водянистый пузырек на теле, прыщик. Нсл. 39. *Бурдылёк ускочыў на руцэ.* Нсл. *Бурдылькамі пакрылася цела.* Тм.

•**бурды́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—вспенивать что-л. жидкое. *Соверш.* **узбурды́ліць**—вспенить какую-л. жидкость. Нсл. 50. *Узбурды̀ліць ваду, гарэлку.* Нсл.

•**бурды́ліцца**-*ліцца, несоверш.*—приходить в брожение, покрываться водяными пузырьками. Нсл. 39. *Вада бурдыліцца, закіпае.* Нсл. *Соверш.* **узбурды́ліцца 1.** прийти в брожение, покрыться водяными пузырьками, Нсл. 39. вспениться, покрыться пеною. Нсл. 50. *Буракі бурдыляцца, узбурдыліліся; пачынаюць закісаць.* Нсл. *Квас узбурдыліўся.* Тм. 50.
2. покрыться пузырьками(о теле, **С.**) Нсл. 50. *Цела ўзбурдылілася.* Нсл.

•**бурды́нкаць**-*аю-аеш-ае, звукоподр., несоверш.*—падать с грохотом, стремглав. Нсл. 39. *Дзяцё бурдынкае часта.* Нсл. *Однкр.* **бурды́нкнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 39. *Дзяцё бурдынкнула з полу.* Нсл.

•**бурды́нц,** *отгл. частица*—служит для выражения стремительного падения с грохотом. Нсл. 39; Ар. *Жбанок бурдынц воб зямлю і разьбіўся.* Нсл.

•**бурды́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.*—ворчать добродушно. Дсл. 44. *У п'яных прымаўка: "Цыц, пыц, куме: Ня бурдыч ты!"* Інькова Пар. (Дсл.)

•**бурдзе́ць,** *-джу́-дзіш-дзіць, несоверш.* —шуметь, звенеть. Дсл. 45. *Бурдзяць камары каля яго — не даюць спаць.* Дсл.

•**бурдзі́ла**-*лы*—большой, неуклюжий. Глыбокае Красьн.(Дсл. 44).

•**бу́ркала**-*ла, ср.* **1.** детская игрушка. Дсл. 44. *Дай яму бу̀ркала пагуляць.* Дсл. *Сьцеражыся, бо бу̀ркала ў лоб вытне.* Дсл. *Уменьш.* **бу́ркалка**-*лкі-лцы, ж.*—детская игрушка, производящая урчанье. Нсл. 39; Дсл. 44. *Касьцяная буркалка.* Нсл.

2. *общ.*—ворчун(ворчунья, С.) Нсл. 39; Юрсл. *Я б і дня ня жыў з такім буркалам.* Юрсл. *Буркала наш цэлы дзень, будзе бурчэць.* Нсл. *Маўчы ты, буркала.* Дсл.

•**бу́ркалка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** (*презр.*)—уста, как орудие ворчанья. Нсл. 39. *Ня бурчы, бо па буркалцы задам.* Нсл.

2.—*см. под буркала.*

•**бу́ркалы**-*ал(-лаў), единств. ч. нет., презр.* —глаза(ругат. слово). Глыбокае Красьн.(Дсл. 44).

•**бу́рканьне**-*ня, предл.-ню, Отгл. имя сущ.*(*к буркаць*)—ворчаньне. Нсл. 39. *Ад бурканьня калі б буркалка не забалела.* Нсл.

•**бурката́ць,** *буркачу̀, буркочам-ча, несоверш., звукоподр.* **1.** производить урчание. Нсл. 39,— *буркаць.* Нсл. 39.

2. ворчать, оказывая неудовольствие, переговаривать чужие слова. Нсл. 39. *Колькі хочаш буркачы, а на тваім ня стане.* Нсл.

3. говорить тихо(невнятно, С.). Растсл.

•**буркатня́**-*ні-ні, ж.*—выражение неудовольствия ворчаньем, бранью, Нсл. 39. брань. Дсл. 44. *Што дня буркатня.* Нсл. *Буркатня адна, пагрозы, вокам добрым ня зірнець.* Полымя, Но. 8, 1967, 243.

•**бу́ркаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., звукоподр.* **1.** производить урчание. Нсл. 39. *Буркаць буркалкаю.* Нсл.

2. грубить. Нсл. 39. *Ня буркай, ты імне, бо па буркалцы заробіш.* Нсл.

3. говорить под нос, оказывать неудовольствие. Нсл. 39. *Не глядзі на яго, што ён буркае.* Нсл. *Буркае сабе пад нос.* Ст.

•**бу́ркнуць**-*ну-неш-не,* **1.** *однкр. к буркаць 1.*

2. сказать ворчливо(или отрывисто, невнятно, С.). Нсл. 39., проворчать. Ксл. *Буркнуў слова, ды ўжо ня вернеш.* Нсл. *Буркнуў нешта пад нос ды пашоў.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.)

3. юркнуть, броситься в воду. Нсл. 39. *Буркнуў, як камень у ваду.* Нсл.

•**буркліва,** *нареч.*—ворчливо. *Бурклiва масьціліся вечныя поркалы шчамялі.* ЗСД, 176.

•**бурклі́васьць**-*ці, ж.*—ворчливость.

•**бурклі́вы**-*вая-вае*—ворчливый.

•**бу́ркнуць,**—*см. под буркаць.*

•**бурку́ха**-*ухі-усе, ж.*—сварливая женщина, Нсл. 39. ворчунья. *Баба буркуха.* Нсл. *Ой, ты муха буркуха, ня ўмее ані ткаць, ані прасьці.* Из песни. Тм.

•**бурма**-*мы̀, м., област.* **1.** приказчик, бургомистр, войт. Дсл. 45.

2. (*перен.*)—взяточник. Дсл. 45. *А ты ж ня бурмà, каб давалі табе дармà.* Дсл.

•**бурмашы́сты**-*тая-тае*—с полным лицом. Ар.; Гальшаны Аш.

•**бурмава́ць**-*му̀ю-му̀еш-му̀е; повел.-му̀й-му̀йма, несоверш.*—бушевать, переворачивать вверх дном, подобно буре; бурлить. Нсл. 39. *Шуртуе ды бурмуе, не даець нікому супакою.* Нсл.

•**бурмістроу́ства**-*ва, ср.*—должность бургомистра. *Будучы ў бурмістроўстве, шляхціча забіў.* Стт. 471.

•**бурмі́стра**-*ры-ру-ру-рам, предл.-ру, зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.*—бургомистр. *Прамыслам скарбнага караля яго міласьці, пана Лукаша Мамоніча і брата яго Кузьмы, бурмістры віленскага.* Каратаев: Описание славяно-русских книг. СПб. 1883, Но. 162.

•**бурмістрава́ць**-*ру̀ю-ру̀еш-ру̀е; повел.-ру̀й-ру̀йма, несоверш.*—исполнять должность бургомистра. Нсл. 39. *Соверш.* **набурмістрава́цца**—достаточно долгое время занимать должность бургомистра. *Набурмістраваўся ў нас досіць.* Нсл.

•**бурнос**-*са, предл.-се; мн. ч.-сы, м.*—верхняя шерстяная одежда, обычно надеваемая на тулуп. Ар. *Свацьця апрану̀ла новы бурнос.* Данілава Сір. (Ксл.)

•**бурнэлька**-*лькі-льцы, ж., раст.*—черноголовка обыкновенная.

•**буртэль**-*ля, предл.-лю, м.*—чурбан(обрубок дерева, бревна, С.) Ксл. *Гэтага буртэля не перавернеш.* Гарадок (Ксл.)

•**буру́зд**-*ду, предл.-дзе, м.*—бред, нескладный говор, недоконченные фразы и слова хмельного. НК: Пит. Но. 28.

•**бурузьдзі́ць**-*джу̀-дзіш, несоверш.* **1.** говорить вздор, нарушать порядок, Ксл. выражает состаяние *"бурузду",* НК: Пит. Но. 28. говорить вздор. Гсл. *Што ты бурузьдзіш — дай спакой.* Стрэлкі Беш. (Ксл.). *Шмат чаго нязвычайнага пачуў Абдзіраловіч ад іх, як паўпіваліся й пачалі бурузьдзіць абы што.* Дзьве Душы, 164. *За жывое, Богам створанае хараство, за дзевачкі ці што — так бурузьдзіў Гарэлік Абдзіраловічу, быццам надта ўжо п'янѝ, што й нічога не разумее.* Тм. 165.

2. мутить. Ксл. *Кастусь ня лове, а толькі ваду бурузьдзіць.* Косы Віц. (Ксл.)

•**буру́зьніць**-*ню-ніш-не, несоверш.*—говорить вздор. Глыбокае Красьн.(Дсл. 45). *См. бурузьдзіць.*

•**бурцалёк**-*лька́, м.*—чурбан(обрубок дерева, бревна, **С.**) Ксл. *Хлопцы пілавалі бурцалёк.* Рудня Гар. (Ксл.). *Ср. буртэль.*
•**бурча́к**-*аку́, предл.-аку́; мн. ч.-чакі́-коу́-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** быстрое течение на реке, такой отрезок реки. Янк. I. *На бурчаку̑ злавіу̑ акуня̀.* Янк. I.
2. лучший вид гороха, Ксл. горох красного цвета, крупнозернистый с темными пятнами. Гордз. (Даль.). *Гарох бурчак коні ізьелі.* Дау̑гое Беш. (Ксл.)
•**бурчэньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к бурчэць)*—ворчание. Ар.
•**бурчэць**-*чу̑-чы̀ш-чы̀ць*—ворчать, МГсл.; Ар. урчать. Ар. *Сабака бурчыць.* Ар. *Бурчыць, як сабака.* Ст. *Бурчы, ня бурчы, а што трэба, то трэба.* Нсл. 39. *Чаго гэтыя жагуны бурчаць?* З пагранічча жмудзкага. *Нешта у̑ мяне у̑ жываце бурчыць.* Ст. *А вадзіца у̑ цурочку то булькоча, то бурчыць.* Гсл. *Тата у̑сё бурчыць на Ивана, что ён ходзе на ігрышча.* Воу̑сішча Сян. (Ксл.). *Соверш.* **забурчэць**—заворчать. Ар. *Соверш.* **пабурчэць**—ворчать некоторое время, поворчать. Ар. *Соверш.* **разбурчэцца** -*чу̑ся-чы̀шся*—разворчаться. Ар.
•**бурыны**-*ная-нае*—бурый. Дсл. 45. *Я выпіла тры кварты з палавіцаю на тую цялушачку, на бурыную.* Дсл.
•**бу́рыць**-*ру-рыш-ра; повел. бур, бурма, несоверш.*—сильно лить воду(или другую жидкость, **С.**). Шсл. *Вось стау̑ бу̑рыць дождж!* Ст. *Каля ганку проста й бу̑ра памыі.* Ст. *Соверш.* **набу́рыць**—налить неаккуратно, пролить, образовать лужу, Гсл. налить слишком много.
•**буры́ць**-*ру̑-рыш-ра, несоверш., перех.*—разваливать, Шсл. разрушать, Сеу̑ск.(Преобр. 55); Вост. (Даль); Ксл. разорять, разрушать, Растсл. разорять, валить, ПНЗ. разорять, обрушивать. Нсл. 39. *Работнікі бу̑раць страху.* Ст. *Ня трэба буры̀ць хаты, не прыгатавау̑шы лесу на другую.* Нсл. *Бурѝць лёгка, будаваць цяжка.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **бурэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няу̑*—разорение строения, Нсл. 39. разрушение. *Бурэньне пуні.* Нсл. *Многократ.* **бура́ць**-*а̀ю.* Вост. (Даль)—разрушать. *Дзесяць разоу̑ робе, а як трэба, то дзесяць разоу̑ бурàе дый узноу̑ робе, пакуль ня станецца подле яго волі.* Рэч.(Пет. II, 264). *Соверш.* **набуры́ць**—(нагородить, Нсл.), навалить в беспорядке, (свалить как попало в одну кучу, Гсл.). Нсл.; Гсл. *У хаце ты у̑сяго шмат набурѝу̑. Нсл.*
абура́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.(к абурыць)*—возмущать, вызывать негодование. *Прич. наст. вр.* **абура́ючы** —возмутительный. МГсл. *Соверш.* **абуры́ць** —обрушить. Шсл. *Вецер абурѝу̑ стоу̑п.* Ст. *Прич.* **абу́раны**—обрушенный. *Азярод так і стаіць абу̑раны.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **абурэньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** обрушение.
2. негодование, возмущение. МГсл.
забура́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.(к забурыць). Соверш.* **забуры́ць**—обрушить. Нсл. 39. *Вецер забурѝу̑ пуню.* Нсл. *Прич.* **забу́раны**—разрушенный, особенно бурею. Нсл. 729. *Забу̑раную павець перабраць трэба.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **забурэньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няу̑*—разрушение. Нсл. 161. *Забурэньне дому.* Нсл.
збура́ць, *несоверш.(к збурыць). Соверш.* **збуры́ць**—сбросить сверху. Шсл. *Збурѝу̑ з гары клёпкі.* Ст. *Збурѝлі страху.* Ст.
разбура́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.*—разорять, разрушать, МГсл. разрушать, разбрасывать. Шсл. *Стару̀ю страху трэба разбура̀ць.* Ст. *Соверш.* **разбуры́ць,** -*ру̑-бу̑рыш-ра*—разрушить. Шсл.; Ксл. *Разбурѝу̑ будку.* Ухлё Чаш. (Ксл.). *Разбурѝлі пуню.* Ст. *Разбу̑рыш хату, а йдзе зімаваць будзеш?* Нсл. *Прич.* **разбу́раны**—разрушенный. Шсл. *Хлеу̑ так і ляжыць разбу̑раны.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **разбурэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няу̑* —разрушение. *Разбурэньне хаты, току.*
узбу́раваць-*рую-руеш,* **узбура́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—взволновывать, возмущать. Нсл. 653. *Вецер узбурае, узбурыу̑ возера.* Нсл. *Соверш.* **узбуры́ць**—взволновать, возмутить. Нсл. 653. *Узбу̑раваць, узбурѝць народ супроць пана.* Нсл. *Прич.* **узбу́раны**—взволнованный. Нсл. 653. *Узбу̑раная рака.* Нсл. *Узбу̑раны народ супроць пана.* Нсл.
•**бу́рыцца**-*руся-рышся, несоверш.*—мочиться. Дсл. 45. *Ср. бурыць.*
•**буры́цца,** -*ру̑ся-рышся*—обрушиться, Нсл. 39. разрушаться. Ксл. *Наша хата у̑жо бу̑рыцца.* Сянно (Ксл.). *Будоу̑ля стара̀я бу̑рыцца, забурѝлася.* Нсл. *Я пляту лапаць а ён бу̑рыцца.* Ст.
абура́цца-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.* на каго —возмущаться, негодовать. *Соверш.* **абуры́цца. 1.** обрушиться, обвалиться. Шсл.; Ксл. *Наша павець абурѝлася.* Воу̑сішча Сян. (Ксл.).
2. (*на каго, на што*)—обрушиться(наброситься на кого-что, с упреками, обвинениями и т.п., **С.**). Гсл. *Як абурѝу̑ся на мяне дзядзька ды давай лаяцца.* Ст.
3. возмутиться, прийти в негодование. Шсл.
забураваცца, (Нсл.), **забура́цца**-*а̀ецца, несоверш.*—подвергаться разрушению. Нсл. 733. *Ток наш забу̑раваецца хоча: шулы й сохі сусім падгнілі й скрывіліся на адзін бок; трэба да восені паправіць, каб не забурѝу̑ся, пакуль новы пастановім.* Нсл. *Соверш.* **забуры́цца**—подвергнуться разрушению, Нсл. обрушиться. Ксл. *Трысьцен згніу̑ і забурѝу̑ся.* Завараньне Сян. (Ксл.)
збу́равацца, збура́цца, *збу̑руюся(збура̀юся)-руешся(-ра̀ешся), несоверш.*—вооружаться, восставать. Нсл. 197. *Усі збу̑руюцца, збу̑рыліся на аднаго мяне.* Нсл. *Соверш.* **збу́рыцца.** Нсл. 197. *Збу̑рылася сяло ды не пашло у̑ двор на работу.* Варсл.

разбура́цца, *-а́еуца, несоверш.*—разрушаться, разбрасываться. Шсл. *Соверш.* **разбуры́цца**—разрушиться, Шсл. развалиться. Ксл. *У печкі комін разбуры̀ўся.* Сянно (Ксл.). *Разбурыўся наш стог.* Ст.

узбу́равацца, (Нсл.), **узбура́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.*—взволновываться, возмущаться. Нсл. 653. *Соверш.* **узбуры́цца**-*ру̀ся-рышся*—взволноваться, возмутиться. Нсл. 653. *Рака ўзбу̀руецца, узбуры̀лася ад ветру.* Нсл. *Усі супроць мяне ўзбу̀руюцца, узбуры̀ліся.* Нсл.

•**буса́йла**-*ла-лу-лу-лам-лу, м.* **1.** дерзкий шалун, Гсл. возрастный шалун, буян, развратник. Нсл. 39. *Нічым ня уймеш гэтага бусайлу.* Нсл. *Бусайла перацягнуў Пятрыка па плячох папірашкаю.* Гарецкі: Песьні, 76.

2. гуляка, (Гсл.) пьяница. Нсл. 39. *Ср. бусаць.*

•**буса́к**-*ака̀, предл.-аку̀; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—барон. Ксл. *Бусаком цягалі лён із вады.* Сьвеча Беш. (Ксл.)

•**бусава́ць**-*су̀ю-су̀еш-су̀е; повел.-су̀й-су̀йма, несоверш.* **1.** пьянствовать, шутить пьянствуя. Нсл. 39. *Нашы бусуюць у карчме.* Нсл.

2. бушевать, повесничать. Нсл. 39. *Ня бусуй, сорамна.* Нсл.

•**буса́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—пьянствовать. Нсл. 39. *Зьбяруцца ў карчме дый бусаюць.* Нсл.

•**бу́сел**-*сла, предл. и зват.-сьле, м.*—аист. Гсл.; ПНЗ; Ст.; Ксл.; Вост. (Даль); НК: Очерки, 370; Нсл. 39. *Бусел прыляцеў: ужо будзе цёпла.* Ст. *Ходзе, як бусел па балоце.* Ст. *Замоўкне бусел-клекатун.* Купала: Тая незаб. вясна. *На балоне бусла клёкат.* Кавыль: Ростань 7.

•**бусьлянё**-*няці, твор.-нём; мн. ч.-няты, ср.*—птенчик аиста. Шсл. *У гнязьдзе няма аднаго бусьляняці.* Ст. *Зараз вывядуцца бусьляняты.* Ст.

•**бу́сенькі,**—*см. под бусі.*

•**бу́сець**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-еййма, несоверш., каго ў што, дет.*—целовать. Гсл.; Нсл. 39; Ксл. *Даволі яго табе бусець!* Вулянавічы Сян. (Ксл.). *Бусей у руку̀ тату.* Нсл. *Соверш.* **пабу́сець**—поцеловать. Гсл.; Нсл. 39. *Пабусей мяне.* Гсл. 35.(*под буся.*) *Пабусею табе ў руку̀, толькі купі.* Нсл. *Прич.* **пабу́сены,** *дет.*—поцелованный. Нсл.

•**бу́сецца**-*еюся-еешся, дет.*—целоваться. Нсл. 39. *Глядзі, як дзеці бусеюцца.* Нсл. *Соверш.* **пабу́сецца**—поцеловаться. Нсл. 39. *Пабусейцеся мяжсобку.* Нсл. *Деепр. прошл. вр.* **пабусеўшыся.** Ар. *Яны ўжо пабусеўшыся*—они уже поцеловались. Ар.

•**бу́ся**-*сі, ж., дет.*—поцелуй, МГсл.; Ар.; Нсл. 39. поцелуйчик. Гсл. *Дай жа імне бусю.* Гсл. *Якая харошая буся!* Нсл.

•**бу́сі,** *дет., несклон.*—поцелуй. *Нсл. 39. Дай мне бусі.* Нсл. *Уменьш.* **бу́ські.** Войш.; Ксл. *Дай імне буські.* Ст. *Уменьш.* **бу́сенькі**-*каў, единств. ч. нет., дет.*—целование, поцелуй. Нсл. 39. *Бусенькаў не пад'ясі.* Нсл.

•**бусла́й**-*ая̀, предл.-аю̀, зват.-а̀ю; мн. ч.-аі̀-аёў-аём, мн. ч., предл.-аёх, м. — бусайла.* Нсл. 39.

•**бу́слаў**-*ава-ава*—аистовый. Шсл. *Ськівулі зь бярэзы буслава гняздо.* Ст. *Дзеці пабралі буславы яйцы.* Тм.

•**бусу́ха**-*у̀хі-у̀се, ж., област.*—бранное слово; бранливая, сварливая. Мамошкі Пар. (Дсл.)

•**буські,**—*см. под бусі.*

•**бусьля́нка**-*нкі-нцы, ж.*—аистово гнездо. БНсл.

•**бу́сю,** *вместо повел.*—поцелуй. Нсл. 40. *Бусю мяне, тату.* Нсл.

•**бушава́ць**-*шу̀ю-шу̀еш-шу̀е, несоверш.* **1.** бушевать(дурно проявлять какое-л. движение, силу, С.). Шсл. *Вол бушуе, вясну чуе.* Из нар. песни. *Пачаў нешта вецер бушаваць.* Ст. *Бычок бушуе.* Ст.

2. буянить, Ксл. буйствовать. *Соверш.* **забушаваць**—начать "бушаваць." *Забушавала кіпучая весялосьць.* ЗСД. 285.

•**бу́шма**-*мы-ме, ж., област.*—брюква. Пабітае Юхн.(Дсл. 45.)

•**бутара́ж**-*жу, предл.-жу, м.*—скандал. Ксл. *Паднялі̀ вялікі бутараж.* Дрыкольле Куз. (Ксл.)

•**бутары́сіца**-*цы-цы, ж., област.*—вьюга. Ксл. *Сядні на вуліцы бутарысіца.* Вяжышча Беш. (Ксл.)

•**бутава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к бутавацца*)—тяжёлый труд. Юрсл. *Хапіла бутаваньня над шулам.* Юрсл.

•**бутава́цца,** *буту̀юся, буту̀ешся, несоверш.*—тяжело до изнеможения работать. Юрсл. *Бутаваліся ўдваіх цэлы дзень, ледзь выкапалі, — гэткі вялізарны пень быў.* Юрсл. *Ср. батавацца.*

•**бутэл-ечка**-*лька,—см. под бутля.*

•**бутэлькавы**-*вая-вае*—разливаемый или разлитый по бутылкам. Нсл. 40. *Бутэлькавае піва.* Нсл.

•**бутле́ць**-*ѐе — буцьвѐць. Ср. бутлы. Соверш.* **збутле́ць**—истлеть, сгнить. Ксл. *См. збуцьвѐць*(*под буцьвець*). *Крыж на магілцы збутлеў і рассыпаўся.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.)

•**бу́тля**-*лі, дат., предл.-лі, ж.*—бутыль. *Бутля з малаком пабілася.* Чашнікі (Ксл.). *Купілі бутлю газы.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Гарэлачная бутля.* Нсл. *Уменьш.* **бутэлька**-*лькі-льцы, ж.*—бутылка. Ар.; НК: Очерки, 91; МГсл.; Шсл. 40; Ксл. *Бутэлька гарэлкі. См. пляшка.*

•**бутэлечка**-*чкі-чцы, уменьш.*(*к бутэлька,* Ар.)—стекляный пузырек. Нсл. 40. *Шкіпінару бутэлечку купі.* Нсл.

•**бу́тлы**-*лая-лае*—подгнивший от сырости, от воды. Шсл. *А гэта, здыхата, сена ўжо бутлае.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**бутуром,** *нареч.*—кверху ногами. Дсл. 45. *Сваё дзяцё хоць тырчма, хоць бутуром, ён не пажаліцца.* Дсл.

•**бутура́ць,** *-а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., перех.* —гонять, беспокоить. Дсл. 45. *І пача̀ў воўк па кустох бутураць барана.* Дсл. *Дзеці бутураць — спакою за імі нетуці.* Дсл.

•**бутурну́цца**-*ну̀ся-нѐшся, соверш., област.* —перекинуться(С.). Дсл. 45. *Дзьве цурачкі з пад пня бутурнуліся, яны ўсьміхнуліся.* Ельн. (Дсл.).

•**бувальні́ца**-*цы-цы, ж.*—полотно с примесью или целиком из хлопчатобумажных ниток. Ксл. *Мае бувальніцы ўдалыя.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).

•**буўдыр**-*ок,—см. под баўдыр.*

•**буўды́рнік,**—*см. под баўдырнік.*

•**буўды́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех., звукоподр.* **1.** лить(много, сильно **С.**) Нсл. 38. *Досіць табе буўдъ̀рыць.* Нсл. *Ср. буўдыр* (*под баўдыр*). *Соверш.* **набуўды́рыць**—*налить(таким образом,* **С.**) Нсл. 38. *Набуўдырыў пуза.* Тм.

2. возмущать(жидкость, С.) Нсл. 38. *Ня буўдыр квасу.* Нсл. *Соверш.* **узбуўды́рыць** —возмутить. Нсл. 38. *Нашто ты ўзбуўдырыў гарэлку?* Нсл.

3. (*от баўдыр, буўдыр 2*)—строить на скорую руку, Нсл. 38. строить в роде лачуги (*"буўдыра"*). *Буўдъ̀рыць, збуўдъ̀рыць хату.* Нсл. *Соверш.* **збуўды́рыць** —построить наскоро. Нсл. 38.

•**буўця́н, буця́н,** Красьн. (Дсл)-*яна̀, предл.-янѐ; мн. ч.-ны-ноў-ном-ны-намі-нох, област., м.*—аист. Гсл.

•**буўцяновы ножкі**—пятилистник болотный, *раст.* Гсл.

•**бу́цар**-*ры, ж., област.*—дурь. Дсл. 45. *У яго ў галаве шмат такі буцары.* Дсл.

•**буцэнькі**-*каў, единств. ч. нет.*—салазки. НК: Очерки, 377.

•**буця́н,**—*см. под буўцян.*

•**бу́цьвець,** *-ее; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.* —гнить от большой сырости. Шсл. *Бярвіно ляжыць ды буцьвее на двар э.* Ст. *Соверш.* **збу́цьвець**—сгнить от сырости. Шсл. *Бярвіно збуцьвела пад карою.* Матарова Сьміл. (Шсл.).

пабу́цьве́ць, *соверш.*—подгнить от сырости. Шсл. *Пабуцьвеў зруб у студні.* Ст. *Пабуцьвела бярвеньне, лежачы на дажджу.* Ст.

•**бу́ццам,** *област. — быццам.* Растсл.

•**буч,** *буча̀,* (Ар.), **буча́**-*чъ̀,* (Вк.; НК.)—заставной рыболовный снаряд — коническая плетёнка из прутьев, с открытым устьем. Ар.; Вк.; НК: Очерки, 505. *См. прутня.*

•**бу́чна,** *нареч.*—крупно, ботело. *Ср. ст.* **бучне́й.** *Ідзе часта пасаджана цыбуля, там радзі, парадзі, вырываючы, каб бучней расла.* Нсл. 746.(*под радзіць*).

•**бучне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—толстеть от лучшего питания. *Соверш.* **пабучне́ць**—потолстеть. *Як пачалі ляпей карове даваць, дык адразу паправілася, пабучнела.* Ст. *Ср. бучны.*

•**бу́чны**-*ная-нае*—крупный, ботелый. Нсл. 40. *Бучны ячмень.* Нсл. *Бучная пшонка.* Нсл.

•**бу́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех., област.*—бить. Дсл. 45. *Як пачалі старасту бу̀чыць.* Бельск. у. (Дсл.).

•**бы,** *союз сравнения*—словно, Вят., Вост. (Даль),—как, как бы. *Ідзець, бы шклянку вады на галаве нясець.* *Послов.* Рапан. 145. *Чыстая вада, бы шкло.* Сцк. *Бярэць голымі рукамі вугальле і сыпе яго ў крысы свае адзежыны, бы якія арэхі або яблыкі.* "Божым шляхам", Но. 3, стр. 13. *Так працуе, бы кот плача.* *Послов.* Рапан. 103. *Перастаў музъ̀ка граць, а ваўкі, бы сонныя, пасунулі ў лес.* Слц. *Від, бы ральля, увесь зморшчыўся.* Слц. (Серж. 87). *Адну (думку), бы пшчолы матку, я кунежу.* Кавыль: Думы,3. *Зьбегліся людзі, пачалі званіць, бы на пажар.* Жгунь Гом. (Сержп: Отчет, 15). *Пад ступой рыпяць пяскі, бы сьнег аб полаз.* Салавей. *І голас у любай, бы ў лесе зьвінючай, бліскучай крынічанькі.* Гарун (ст. "Мая люба".) *Гады ідуць, бы карагод бясконца.* Тм.(ст. "Ідуць гады"). *І войстры пах травы і цьвілі, і воўчых ягад горкі сок паветра вогкае паілі, бы ў навальніцу дождж пясок.* Крушына: Лебедзь 10. *Стала дзіўна: — гады гэтак шпарка прашумелі, бы ўвосень лісты.* Жылка, 49.

•**быб,** *союз, в начале желательных предложений:* только бы. Нсл. 40. *Быб дзень прайшоў.* Нсл.

•**бык,** *быка̀, предл. быку̀;* Ст.-*кі̀-коў-ком-кі̀-камі-кох, м.*—бык. Ар. *Сялом купілі заволнага быка.* Ст. *Уменьш.* **бычок**-*чка̀; мн. ч., дат.-чком, мн. ч., вин.-чкі̀, мн. ч., предл.-кох*—бычёк. Ар. *Карова прывяла бычка.* Ст.

бычэчак, *уменьш. к бычок. Было ў іх пяць авечачак, шосты бычэчак.* З байкі, Мгсл.

•**быкаў**-*ава-ава*—бычачий. Шсл. *Быкаў хвост.* Ст. *Быкавы рогі.* Ст.

•**было,** *в знач. наречия.* Употребляется с дательным пад. личного местоимения и с инфинитивом.

1.—надо было, следовало, когда высказывается мнение, что следовало что-либо совершить, что, однако, небыло сделано. *Така было й вам абіды не стварыці.* Ліст рыскае рады 1271-80 г. *Княжа, табе было тае абіды пасьцярэчы.* Тм., строчка 72. *Дагнала я свае леты ў калінавым мосьце: — Зьвярніцеся, мае леты, хоць да мяне ў госьці. — Хацелі б зьвярнуцца, ня маем да кога, было табе шанаваці здароўейка свога.* Из песни, Войш. *Табе было, княжа, сядзеці ў Пскове на княжэньні, а намесьнікі табе Пскова не дзяржаці(так казалі Псковічы князю Андрэю Алігірдавічу 16-га стг.). А ня чорт цябе нёс на дзіравы мост, было табе дзяржаціся за сабачы хвост.* Кліх. 51. *Нашто табе было браць*

дзяціныя цацкі. Ст. (Шсл. *под* *браць*). *Было яму ня бегчы.* Мікалаёва Куз. (Ксл. *под бегчы*). *Ср.* ПОС 44.

2. дательный падеж местоимения может только подразумеваться. *Было ня браць малога, а мне што?* Гарэцкі: Песьні, 30. *Ці вылезьлі табе вочы, ці ты сватаў мяне ночы? Было сьветла запаліці.* Новыя Івойценкі Імгл. (Косіч, 24).

•**быліб I. 1.** *союз; употр. для присоединения предложений цели:*—только бы, Нсл. 40. лишь бы, только для того чтобы. *Хоць гразь пеляскаць, быліб сваё зыскаць.* Нсл. *Гэта не работнік, а дзяньдзівір: глядзіць, быліб дзень прайшоў, ды да нас не дайшоў.* Нсл. 129(*под дзяньдзівір*).

2. *союз.*—лишь бы только. *Быліб сьняжок падпаў, дарога будзе.* Нсл. 40.

•**быліб II,** *частица.*—только бы, Нсл. 40. лишь бы. *Быліб грошы дастаць.* Нсл.

•**быстра́**-*ры̀-ры̀, ж.*—название быстрой коровы. Ар.

•**былі́на**-*ны-не, ж.*—стебель травный. Нсл. 40. *Былінаю сьцебануў.* Нсл. *Уменьш.* **былі́нка**-*нкі-нцы.* Нсл. 40. *Саломы ні былінкі няма.* Нсл. *Собир.* **быльлё,** (Ксл.)-*ля, предл.-лю, ср.* **1.**—голые стебли. Гсл. *Усе сена падабраў, адно быльле засталося.* Нсл.

2.—стеблистая трава, Нсл. 40. жесткая стеблистая трава. Ксл. *Быльлё скасіў.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Поле быльлям зарасло.* Нсл.

3.—солома. Нсл. 40. *У пшонцы адно толькі быльлё.*

•**быльнёг**-*нягу̀, предл.-нязѐ, м.*—*быльлё 2* (*под* *быліна*). *Быльнягом парос курган.* Крушына: Творы 161. *Вятры ўзрываюць быльнёг на мяжы.* Трус(Калосьсе, Но. 1, 1935 г, стр. 22).

•**бы́льнік**-*іку, предл.-іку, м., собир.*—жесткая стеблистая трава, Ксл. стеблистая трава. Нсл. 40. *Парос адзін быльнік.* Пяцігорск Беш. (Ксл.). *Там нічога не расьцець, толькі адзін быльнік.* Ст. *У хлеў нарваў быльніку.* Ст. *Быльніку накасіў.* Нсл. *Уменьш.* **бы́льнічак**-*чку, предл.-чку*—мягкая стеблистая трава. Нсл. 40. *Быльнічку нажні каню.* Нсл.

•**бырк,** *междомет.* — *бурдынц.*

•**быстра́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.**—мальчик с быстрым дарованием. Нсл. 40. *Хлапец твой быстрак, зараз поймецца, што абача.* Нсл. *Уменьш.* **быстрэчак**-*чка, предл. и зват.-чку*—мальчик с большим дарованием, остроумный. Дсл. 46. *Гэты сын у яго быстрэчак.* Дсл.

2.—быстротечь, самая быстрая струя реки, Нсл. 40. быстрина. *Лу̀чыў на быстрак, і пацягнула.* Нсл.

3. гусиное перо крайнее от верха крыла. Нсл. 40. *Быстрак ня так добры да пісьма.* Нсл.

•**быстравокі**-*кая-кае*—быстроглазый.

•**быстрэчак**—*см. под быстрак.*

•**бы́стры**-*рая-рае*—быстрый. МГсл.; Ар. *Я тую быстру рэчку хочу-пераскочу.* Расуха Імгл.(Косіч 11). *Быстры ручай.* МГсл. *Быстрая вада.* Ар.

•**быстрыня́**-*ні̀-ні̀; мн. ч. быстры̀ні-няў, ж.*—быстрота. МГсл.; Ар.; Нсл. 40. *У самую быстрыню ракі пусьціўся.* Нсл. *На быстрыні жыцьця.* Г. Радзімы, Но. 40(1047).

•**бы́ська**-*ські-ську, м., дет.*—бычок. Нсл. 40. *Быську накарміце.* Нсл.

•**быт,** *быту, предл. быце, м.*—бытие, существование. *Каб мне маладзенькай быту не разьбілі.* Из песни.

быту не даваць—дословно: не давать жить, не давать покоя. *См. збыту не даваць.*

•**бы́тае**-*ага*—прошедшее. Гсл.

•**бы́ты**-*тая-тае*—былой. Нсл. 40; БНсл. *Гэта бытае дзела, было дый прайшло.* Нсл.

•**быва́лашні**-*няя-няе*—бывалый, Ксл. бывший прежде. имевшийся. *Я ня ўмею пабывалашняму пяяць.* Стаішча Чаш. (Ксл.).

•**быць I.** *В наст. вр. формы 3-его лица ед. числа,* **ё, ёсьць, ёсьцека,** *употр. для всех лиц ед. и мн. числа.*

Буд. вр. бу̀ду-дзеш-дзе; повел. будзь, будзьма; прошл. вр. быў, была̀, было, былі̀, тоже с отрицанием: ня бы̀ў, ня была̀, ня было, ня былі̀.

1. *несоверш.*—быть, существоввать. Ар.; Ржевский у. (Гринькова: Тудовляне 316, 24); Северск. 38. *Ці ведаюць, як да̀ўна былі̀ людзі на сьвеце? — Людзі былі̀ ад стварэньня сьвету.*

—иметься. *Даўней у Вялікалітве было шмт болей дзікое жывёлы, чымся цяпер ё. У Гаўрэля былі каровы й козы, а цяпер ё адно каровы. Жыў дзедка, жыла бабка, было ў іх пяць авечачак, шосты бычэчак.* Из байки, Мл.

2. находиться, присутствовать где-либо.

быў на каню і пад канём, (*послов.*)—прошел огонь и воду и медные трубы. Н.(ЧЧ, 107); Ск.(ЛБ 3919); Іг. *Яўген быў на судзе за сьветку.* *Соверш.* **зьнябы́цца**—затосковать, загрустить долгим отсутствием откуда-либо. Ар. *Зьнябыўся з дарогі.* Ст. *Соверш.* **набы́цца**—побыть долго. *Нядоўга ты ў нас набыўся.* Нсл. 299. *Досіць доўга сякіра мая ў вас набылася.* Тм. *Соверш.* **убы́ць**-*буду-будзеш-будзе; прош. вр. убыў, убыла̀, убыло, убылі̀*—пережить, выжить. *Не вялікая шкода, абачымся, як жывы ўбудзем.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 1-2/437-438).

быва́ць-*аю-аеш-ае, многократ.; повел. бывай-айма-айце,* **1.**—бывать, иметься, попадаться.
2.—бывать, случаться, происходить. Ар. *Бывала й варона кукавала, а цяпер і зязюля ня кукуе.* Бесьцьвена Сян. (Ксл.).

бывайце здаровы! (Дсл.)—прощайте, до свидания! Ар.; БНсл.
3. бывать, время от времени приходить, Ксл. приезжать куда-либо.

быва́йце!—прибудьте, посещайте. Дсл. 45. *Бывайце к нам калі-колечы.* Выгары Куз. (Ксл.).

абы́цца, *абудуся, абудзешся, соверш.* —привыкнуть к чему-либо. *Спачатку людзі ня вельмі й бралі да галавы тую страляніну, бо гэта ж не пяршыня, што яна бліжылася, то дàлілася і, часам, досыць нядоўга. Прывыклі й абыліся.* Дудзіцкі(Бацьк., яно. 49-50/435-436). *Несоверш.* **абыва́цца**-*дюся-дешся.*

адбыва́ць, *несоверш., перех.*
1.—выполнять относящееся к службе, Нсл. 37. отбывать, исполнять какую-либо повинность, связанную с пребыванием где-либо. *Адбываць, адбыць варту.* Нсл.
2. отправлять, сбывать с рук кого-либо, спроваживать(отделываться, **С.**) Нсл. 371. *Абяцанкаю толькі адбываеш мяне, ды не адбудзеш, не пайду з хаты, пакуль не аддасі.* Нсл.
3.—угощать. Нсл. 371. *Чым ты будзеш адбываць гасьцей? — Ёсьць чым адбыць.* Нсл.
4.—удовлетворять. Нсл. 371. *Як хочаш адбывай яго за шкоду; а не адбудзеш, пойдзе справа да суду.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **адбыва́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** выполнение. Нсл. 371. *Адбываньне службы.* Нсл.
2.—сбывание. Нсл. 371. *Адбываньне дакучлівых гасьцей.* Нсл. *Соверш.* **адбыць, 1.**—отбыть(исполнить какую-либо повинность, связанную с пребыванием гделибо, Ар.) Ксл.; Ар. *Адбыў свой тыдзень на стойцы.* Нсл. 371.
2.—отделаться. Ар.; Ксл. *Дзякуям не адбудзеш, дзень жаць будзеш.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Дзякуям не адбыць — трэба заплаціць.* Ар.
3.—угостить. Нсл. 371. *См. адбываць. Прич.* **адбыты, 1.**—выполненный. Нсл. 371; Дсл. *Мой рад адбыты.* Дсл.
2.—сбытый, спроваженный. Нсл. 371. *Адбыты дакучнік.* Нсл.
3.—угощенный. Нсл. 371. *Госьці адбытыя хлебам—сольлю і добрым словам.* Нсл.

адбы́цца-*адбудзецца, соверш.* **1.**—побывать. Ксл. *Усі адбыліся ў нас.* Даўгое Беш. (Ксл.).
2.—состояться. *Усі вясельлі адбыліся.* Альшанікі Беш. (Ксл.). *Несоверш.* **адбыва́цца**-*дюся.*

забыва́цца-*дюся-дешся, несоверш.*—забывать. Нсл. 161; Ар.; Ксл. *Не забывайся нас.* Нсл. *Соверш.* **забы́цца,** *забудуся, перех. илина каго-што,* — забыть(перестать помнить, утратить воспоминание о ком-чемлибо, Ар.) Шсл.; Нсл. 161., позабыть. Гсл.; Ар. *Сваіх прыяцеляў мы ніколі не забудземся. Я й забыўся, што ён сказаў.* Чашнікі (Ксл.). *с союзом "што" или с инфин.*
—забыть(упустить из виду, не вспомнить в нужный момент, Ар.) Шсл.; Нсл. 161. *Не забудзься сказаць нашым, што госьці будуць заўтра. Нешта забыўся я сказаць табе.* Нсл. *Забыўся падзякаваць.* Ст. *Соверш.* **прызабы́цца**—несколько, немного призабыть. *Як глянула ў хату, схамянулася — на полю дзяцё прызабылася.* Росуха Імгл.(Косіч 23).

збыва́ць, *несоверш. каго-што,* **1.**—сбывать, сваливать с рук, Нсл. 197. освобождаться, избавляться, отделываться от кого-либо, -чего-л. *Збываць, збыць бяду.* Нсл. 197.
2. (сбывать, **С.**), продавать. Нсл. 197; Шсл. *За нішто збываеш, збыў коні.* Нсл. *Прич.* **збываны, 1.**—неприятный, которого хотелось бы сбыть с рук. Нсл. 197. *Вы ў нас госьці ня збываныя, гасьцюйце.* Нсл.
2.—бывший в продаже или назначенный в продажу. Нсл. 197. *Збываныя коні. Соверш.* **збыць,** *збуду-дзеш-дзе. Нічым збываем, збылі гасьцей.* Нсл. 197.
2. (сбыть, **С.**), продать. Нсл. 197. *Добры быў конік, але давялося збыць.* Ст.

збывацца-*аецца, несоверш.*—сбываться, осуществляться, исполняться. *Соверш.* **збыцца,** *збудзецца; прош. вр. збыўся, збылася-лося-ліся; повел. збудзься, збудзьмася*—сбыться, осуществиться, исполниться.

пабыва́ць, *несоверш.*—побывать. *Я ўчора на таргу пабываў, я ж табе вяночак старгаваў.* Север Сур.(Шэйн I-2, 496). *Соверш.* **пабыць**-*буду-дзеш-дзе; прош. вр.* **пабыў, пабыла**-*ло-лі*—побыть, пробыть.

перабыва́ць, *несоверш.* **1.**—жить, пребывать(быть где-либо, находиться в каком-либо состоянии, положении, **С.**). Нсл. 399. *Чаго табе валачыцца? перабывай у мяне.* Нсл.
2.—переживать что-либо, подвергаясь чему-либо(преодолевать, выносить, **С.**) Нсл. 399. *Як-колечы перабывай зіму, а вясну лацьвей перабыць.* Нсл. *Соверш.* **перабы́ць**-*буду-будзеш-будзе; прош. вр.-быў-была-было-былі,* **1.**—прожить(какоел. время, каким-л. образом, **С.**) Нсл. 399. *Праз восень перабыў у мяне, перабудзе й перазь зіму!* Нсл. *Не ўрадзіў мак, перабудзем так. Послов.*
2.—пережить(выжить, **С.**). Нсл. 399. *Каб як зіму перабыць, а там штосьці-колечы прыдумаем.* Ст.

перабывацца-*дюся-дешся*—с трудом переправляться чрез что-л. Нсл. 399. *Якколечы перабывайцеся на тый бок.* Нсл. *Соверш.* **перабы́цца**-*будуся-будзешся; прош. вр.-быўся-былася-былося-былíся*—с трудом переправиться чрез что-л. Нсл. 399. *Нядаўна шмат падводаў перабылíся пераз раку, а цяпер ніяк не перабудзешся.* Нсл.

прыбы́ць,*прыбудзе, соверш.*—увеличиться, прибыть. *Спор ім ад Пана Бога прыбудзе.* Кіт. 29а15. *На том дзераве яшчэ так веле прыбудзе.* Тм. 13367. *Несоверш.* **прыбыва́ць.** *Хто глядзіць, любячы, на наўчонага чалавека, яго ачом яснасьці прыбывае.* Кіт. 136 10.

4. (*у чым*)—заключаться в чем-л., состояться в чем-л., сводиться к чему-л. *Запраўдная няволя жыдоўская ў Ягіпце была ў тым, што яны былі да яе прывыкшы.* *См.* *замыкаць у сабе*(*под мкаць*).

•**быць II,** *союз.*—будто. *Ча ты махлюеш, быць я табе паверу?* Марцінкава Куз. (Ксл, *под махляваць*).

•**быцьцё**-*ця, предл.-цю, ср.* **1.**—бытьё(бытие, Ксл.; Гсл.)жизнь, Нсл. 40. существование *Людзкое быцьцё.* Нсл. *Ласкат.* **быцьцейка**-*ка, предл.-ку, ср.* НК: Старцы, 80.

2. состояние, быт. Нсл. 40. *Благое наша быцьцё: няма чым і паправіцца.* Нсл.

3. бытность, присутствие. Гсл.; Нсл. 40. *У маім быцьцю так-сяк робяць.* Нсл.

•**бы́цца,** *союз., област.*—будто. Дсл.(*под будто*). *См. быццам.*

•**бы́ццам,** *союз и частица* **1.** *сравнительный союз; употребляют в сравнительных обращениях и в сравнительных предложениях* : будто, МГсл.; Ксл.

словно. *Яна стаіць, быццам тая былінка ў полю.* Стрэлкі Беш. (Ксл.). *Думкі, быццам іскры прыску, узьлятаюць да нябёс.* Крушына: Лебедзь 28. *А ў іх шалікі зьвязаны, хто іх знае — ня вузлом: нейкай шпількай прышпіляны, быццам накрыж казялком.* Тапчэўскі: Пан. ігрышча. *Наталя моўчыкам, быццам застыглая, усё рукамі коўдру абірае.* Бацьк., Но. 11-12/447-448. (*Вецер*) *прыпаў да зямліцы, быццам дзесь загінуў.* Гарун(ст. "Вецер"). *Тады прайшоўся яшчэ разы з два па пляцформе, быццам баяўся, каб чаго не забыцца, быццам што ўспамінаў.* ЗСД 177. *Маці ўсплакала, быццам буры б'юць, а сястрычанька — ручаї цякуць, маладая жонухна, бы раса пала.* М. Багд.: Сон-трава. *Ты жыцьцём, быццам жытняй мяжою, паступаеш свабодна і пэўна.* Жылка 62. *Быццам сонцам зямля пасьля буры, я асьвечан маім пачуцьцём.* Жылка 50.
Нейкія трызьні плятуцца дзяўчыне — быццам яна не ў двары ахмістрыня, быццам яна ня жыве ў вахвіцыне, быццам яна няма ведама хто, хочацца сэрцу ня ведама што. Гарун: Варажба. *Ну й праклятЫ ж сядні мароз! Новы кажух прабірае, быццам кажух — не кажух, а папера.* Гарун: Варажба.

2. *частица.*—будто, как будто. *Чалавек сядзіць высокі, але быццам з тога сьвету.* Гарун: Шчасьце М. *Рукавічкі маляваны, толькі боты быццам клін.* Тапчэўскі: Пан. ігрышча. *Навокал людзі быццам скамянелі.* Крушына: Лебедзь 48.

•**бычок**-*чка-чку, м.* **1.** великолитовский (белорусский) танец, танцуется с теми же фигурами, что и кадрыль, за исключением 1, 2, и 3-ей фигур. Шсл.

2.—*см. под бык.*

•**бюрократ**-*ата, предл.-ату, зват.-аце, м.*—бюрократ.

•**бюрокра́тка**-*ткі-тцы, ж.*—женщина бюрократ.

•**бюрократы́зма**-*змы-зьме, ж.*—бюрократизм; бюрократы, чиновничество.

Г

•го-о-о!—восклицание для остановки лошадей при молотилке. Шсл. *Го-о-о!... стой.* Ст.

•гогаль-*ля, предл. и зват.-лю; мн. ч., род.-лёў, вин. гогалі, м.* **1.**—гоголь.

2. *перен. мн. ч., вин.-лёў*—смелый, отважный человек, молодец. Нсл. 115. *Гогаль твой мужык, на ўсе адважны.* Нсл. *Гогалям ходзе, нікому ня спусьце.* Нсл. *Жонка твая гогаль баба.* Тм.

3. франт, Растсл. щеголь. *Уменьш.* **гагалёк-лька;** *мн. ч., дат.-льком, мн. ч., предл.-льках*—щеголь. Нсл. 115. *Паніч гагалёк.* Нсл.

гагалёчак-*чка, уменьш.*—голубчик. Нсл. 115. *Гагалёчак мой маленькі.* Нсл. *Тваe дзеці як гагалёчкі.*

•гогат-*ату, предл.-аце, м.* **1.** тихое ржание, Гсл. ржание лошади на призыв или при приходе человека, которого она знает. Нсл. 115.

2. хохот на все горло, Нсл. 115 неумеренный хохот. Ксл.; Гсл. *Во! паднялі гогат на ўсю хату.* Нсл. *Гогат паднялі зь яго за гэта.* Замшына Лёз. (Ксл.).

•гогаць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—бить одно о другое, особенно издающее гул. Нсл. 115. *Гогаць гарлячы.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **гоганьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—толчок одного звонкого предмета о другой. Нсл. 115. *Гоганьне гаршкоў.* Нсл. *Соверш.* **гогнуць**-*ну-неш-не*—стукнуть(особенно о что-либо издающее гул, С.) Нсл. 115. *Гогнуць па гаршку.* Нсл. *Гогнуць кулаком у сьпіну.* Тм. *Гогні яго па галаве!* Тм.

разгогаць—разбить(особенно что-либо издающее гул, С.) Нсл. 115. *Разгогаць гаршчок.* Нсл. *Коўзаючыся, галаву сабе разгогаў аб лёд.* Нсл.

•гогнуцца-*нуся-нешся, несоверш., возвр.*—удариться. Нсл. 115. *Гогнўся галавою аб стол.* Нсл. *Соверш.* **разгогацца**—разбиться(чему-либо издающему гул, С.) Нсл. 547. *Міска разгогалася, зьляцеўшы з паліцы.* Нсл.

•год-*ду, зват. годзе; мн. ч. гады, год*—год. Ар.: МГсл. *Пяць год яму служыці меў.* Гордз. Ак., XVII, 4. *Шасьцьдзясят год Богу маліўся.* Кіт. 13б1. *Кукавала зязюля людзём даўгіх-даўгіх год.* Лойка: Л. песьня. *Гады йдуць.* Гарун(ст. "Ідуць гады"). *Мінула ўжо колькі год.* Сяднёў(Бацьк., Но. 46-47/530-531). *А ты ведаеш, колькі год расьцець дзерва? Сто год!* Гамолка.

пераступны год—високосный год.

гады ў рады—очень редко. НК: Очерки, 530; Нсл. 116. *Гады ў рады бывае ў нас.* Нсл. *Да цёткі прыяжджала гады ў рады, як кажуць, і то на які дзень-два.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1).

Уменьш. **гадок**-*дка, предл.-дку; мн. ч., дат.-дком, мн. ч., предл.-дкох*—**годик.** Нсл. 116; Шсл.; БНсл. *Ня чуць сына год, ня чуць і другі, на трэйці гадок едзе сынок.* Барадзінка Імгл. (Косіч 49). *Дзяўчынцы пашоў шосты гадок.* Ст. *Трэйцім гадком застаўся сіратою.*

гадочак-*чка, предл.-чку, уменьш. к гадок.* *Хоць бы яна яшчэ гадочак пакрасавалася ў дзеўках.* Косіч, 233. *І гадочку разам не пажылі.* Ст.

•годна, *нареч.* **1.** хорошо, выгодно, Нсл. 116. надлежащим образом. *Годна зроблена.* Нсл.

2. достойно, подобающим образом; так, как следует.

3. *в знач. безличн. глаг.*—стоит. Нсл. 116. *Годна цябе выбіць за гэта.*

•годнасьць-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.* **1.** достоинство. Нсл. 116; Ксл. *То ё міласьць, то ё і годнасьць.* Кіт. 11б9. *Чым узьвялічаць тваю годнасьць?* Нсл. *Не вялікая годнасьць вашага брата.* Нсл.

людзкая годнасьць—человеческое достоинство.

2. стоимость. Нсл. 116. *Годнасьць каня твайго не аднолькавая з маім.* Нсл.

3. способность, выгодность. Нсл. 116. *Подле годнасьці твае работы ты й хлеба кавалка ня варт.* Нсл.

•годні-*няя-няе*—годовой. Нсл. 116. *Годні работнік.* Нсл. *Годняя служба, плата.* Нсл. Как частица, *годні* сочиняет слова, как: *двугодні, трыгодні* и т.п. *Мелі за сабой тысячагоднія гісторы.* "Бацьк.", Но. 3(439).

•годны-*няа-нае,* **1.** достойный. Нсл. 116; Ксл.; Стт. 1529. *Годны сьці чалавек.* Нсл. *Хіба пакаецца, то да ласкі Божай і да маей прычыны годны будуць, а не пакаецца, то ня будзе годны.* Кіт. 29а11, 12. *Чатыры рэчы чалавеку добрыя, за каторымі ласкі Божай годзен будзе.* Кіт. 36а11, *Калі хто таго пытаньня ня ўмее пытаць і адказаць, той чалавек імамам быць ня годзен.* Кіт. 4а10. *Ласкі Божай годзен будзе.* Кіт. 85б1. *Ты Пан Бог адзіны, Ўсемагучы й годзен ад усёга стварэньня кланеньня.* Кіт. 135б9. *Суннэт то ест: хто чыніць ... ласкі Божай годзен будзе.* Кіт. 46а8,9. *Вѐдама, яна годна яго.* Жукаўка Лёз. (Ксл.).

2. достойный (заслуженный, справедливый. С.) Нсл. 116. *Ты годны, каб цябе ў маскалі здаць за твае штукі.* Нсл.

годны павагі—достойный уважения.

годны спадкаемца—достойный преемник.

годны веры—заслуживающий доверия. Стт. 1529.

гаднéйшы, 1. *ср. ст. к годны,*—достойнее. Нсл. 116. *Ён гаднейшы за цябе.* Нсл.

2. способнее, выгоднее. *Выбер гаднейшы серп.* Нсл. 116. *Прев. ст.* **найгаднейшы** —самый достойный; самый выгодный.

•**годзе,** *нареч.* **1.** довольно, будет, полно, Гсл. полно, довольно, Нсл. 115. довольно, Ксл.; МГсл. довольно, перестань. Растсл. *Годзе песьні пець.* Росл. *Ой лізу̀не, годзе табе ўжо лізацца: пазнàюць.* Ст. *Годзе табе ўжо бегаць.* Летцы Куз. (Ксл.). *Годзе табе ўжо брахаць!* Ст. *Не пакуль годзе, пакуль усё.* Ск. *Устань, устань, салавеечка, годзе табе спаці.* Водзьвінка Імгл. (Косіч, 57).

2. довольно, вдоволь. Нсл. 115. *Насьміяліся годзе.* Нсл.

дый годзе—да и только. Гсл. *Насланьне нейкае, дый годзе!* Васілёнак ("Полымя" 1967, Но. 12, стр. 194). *Яму кажы, а ён ня слухае дый годзе.* Ст. *Нейкае дзіва дый годзе.* Гарун (ст. "Іванку").

•**годзе, гадзі̀ла,** *безлич.,—см. под гадзі̀ць.*

•**гожа,** *нареч. к гожы,* **1.** надлежащим образом. *Гожа зроблена, пашыта.* Нсл. 116.

2. *в знач. безличн. глаг.*—следует, стоит. Нсл. 116. *Гожа цябе за гэта абсьцёбаць розкамі.* Нсл. *За гэтакую ашуку і ў турму пасадзіць гожа.* Нсл. 388.

2. уместно. *Сэдэку* (*араб. убожніну*) *хоць бы па байрам у колька дзён аддаў — гожа; а фітрэ калі перад байрам нэмазам* (*араб. перад малітваю на Байрам*) *аддасі, то гожа.* Кіт. 20б10.

•**гожшы**-*шая-шае, ср. ст. к гожы. Дай гожшую сякіру.* Нсл. 116.

•**гожы**-*жая-жае,* **1.** способный к употреблению, годный, Ксл.; Нсл. 116. употребительный. Католін Росл. (Дсл.). *Калі маеш, дай гожую касу, гожую сякіру.* Нсл. *Куды ты гожа!* Купіна Віц. (Ксл.). *Чатыры рэчы шайтану̀ гожыя ест.* Кіт. 1аб. *Гэтыя словы няхай будуць у азану* (*араб., гуканьне пяцьцём на малітву*): *да нэмазы* (*араб., малітвы*) *гожыя ест.* Тм. 90а2. *Сядзіць на рагожы, а кажа, што ў паны гожы. Послов.* Рапан. 155. *Ср. ст.* **гожшы.** *Дай гожшую сякіру.* Нсл. 116.

2. достойный (заслуженный, справедливый, **С.**) Нсл. 116; Гсл. *Гож бізуна за такую работу.* Нсл.

3. почтенный, заслуживающий уважения. Нсл. *Ён чалавек гожы й пасьцівы.* Нсл.

4. красивый. Ксл. *Гожая дзеўка Пятрусёва.* Мянюцева Сян. (Ксл.).

•**гой І,** *гоя, общ.* **1.** храбрец, герой. Нсл. 116; Гсл. *Ой! ты гой у нас на ўсё.* Нсл. *Гой маладзец! Гоя сына маеш.* Нсл.

2. гой-баба—бой-баба. Ксл. *Да жонкі ягонай патыкайся: гой-баба!* Азярышча Лёз. (Ксл.). *Твая жонка гой-баб* Нсл. 116.

•**гой II,** *междомет.* **1.** ах! ой! Нсл. 116. *Гой бяда!* Нсл.

2. означает насмешку. Нсл. 116. *Гой баюся цябе дужа.* Нсл.

•**гойда**-*ды-дзе, ж.*—высокая, тонкая женщина. Ксл. *Ідзець, як гойда.* Гарадок (Ксл.).

•**гойдалка**-*лкі-лцы, ж.*—качели. *Ср. гойдаць.*

•**гойдаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—качать (качели, колыбель). Вост. (Даль). *См. гайдàць. Соверш.* **прагойдаць**—прогулять. Міх. *Дзядзька прагойдаў кабылку.* Міх.

•**гойдацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—ритмически колебаться из сторону в сторону или сверху вниз; качаться. *Гойдаюцца сосны над аднаселяй, шумяць, гамоняць.* Цялеш: Дзесяць 18. *См. гайдàцца.*

•**гойканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к гойкаць.*—гик (гикание, **С.**) МГсл.

•**гойкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** выкрикивать, Ксл. гикать. *Сваты̀ці пачалі пяяць і гойкаць.* Асінаўка Беш. (Ксл.).

2. аукать. МГсл.

•**гойнік**-*іку, предл.-іку, м., бот.*—крестник. З. Верас.

•**гойсаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—бегать, скакать, резвиться. *См. гайсàць. Соверш.* **адгойсаць**—прожить таким образом. *Прич.* **адгойсаны**—проведённый таким образом. *Гукàю дух адгойсаных вякоў.* Кавыль: Думы 13.

•**гойшаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—неумеренно обращаться с чем-л. *Цяпер жыта гойшае, а просьле будзе пухці бяз хлеба.* Ст.

•**гойчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.*—колыхать, убаюкивать, пестовать кого-л. Гсл.

•**гок,** *отглаг. частица, значти.* **1.** быстрый удар. Нсл. 116. *Гок гаршком аб стол.* Нсл. *Гок гаршчок аб гаршчок.* Тм.

2. нечаянное падение. *Дзяцё гок воб зямлю.* Нсл.

•**гоканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к гокаць*—стучание. Нсл. 116. *Гоканьне ў дзьверы, па стале.* Нсл.

•**гокаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** стучать. Нсл. 116. *Галавой гокай воб сьцяну.* Нсл. *Соверш.* **загокаць**—начать стучать. *Нехта ў вароты гокае, загокаў.* Нсл.

2. *перех.*—бить. Нсл. 116. *За што ты яго так гокаеш?* Нсл. *Соверш.* **адгокаць**—отбить, Нсл. 342. отколотить чем-л, нанося звучные удары. *Соверш.* **згокаць**—разбить. Нсл. 202. *Згокала гаршчок.* Нсл.

гокнуць-*ну-неш-не, однкрат. к гокаць 1, 2. За што ты яго так гокнуў?* Нсл.

•**гокнуцца**-*нуся-нешся, несоверш., возвр.* —удариться. Нсл. 116. *Гокнуцца галавою аб сьцяну.* Нсл. *Дзяцё гокнулася воб зямлю.* Нсл. 116.

•**голад**-*ду, предл.-дзе, мн. ч. нет.*—голод (острое ощущение потребности в пище, сильное желание есть). Ар.; Шсл. *З голаду*

статак і салому із страхі паеў. Ст.

прагнаць першы голад—заморить червяка. Ар.

•**голас**-*су, предл.-се; мн. ч.-сы́-соў-сом, мн. ч., предл.-сох, м.* **1.** голос.

пусьціць голас—подать голос, Гсл. громко запеть, воскликнуть, чтобы далеко было слышно, что голос. раздавался. *Пушчу голас дуброваю.* Гсл. *Уменьш.* **галасок.** *Пара маці, дачку 'ддаці — галасок зьмяніўся. Галасочак на лясочак, ціха мова, розна.* ПНЗ 46.

галасочак, *уменьш. к галасок.*

2. тон. *Як пяюць гэту сьвятую песьню гурбай, дык во як хараша, такі голас жаласны ды харошы.* Стдуб. (Косіч, 13).

жаласны тон—минорный тон.

голас галасу́е—голос раздается. *Пушчу голас па дуброве; няхай голас галасуе, няхай мая маці чуе.* Из песни.

•**голасна,(галасно,** Сакуны), *нареч.* **1.** громко, Чачот 65; Сакуны 79. во весь голос. Нсл. 117; БНсл. *Чытай малітву голасна.* Нсл. **2.** *безлич.*—слышно. Нсл. 117. *Што ў вашым баку голасна?* Нсл.

•**голда**—*ды-дзе, ж.*—польба. Ксл. *Надабе сядні сеяць голду.* Замошша Сян. (Ксл.).

•**голка**-*лкі-лцы, ж.*—игла, Ар.; Гсл.; Ксл. иголка. Гсл.; БНсл.; Янк. II. *Абачыў войстрыя, як голкі, вочы Рыгоравы.* ЗСД 94. *Дай еншую голку,* Каралёва Выс. (Ксл.). *Віднютка, хоць ты голкі зьбірай.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 49.50/435-436). *Голкамі паролі.* Кл.: Каліна 148.

як з голкі зьняты—с иголочки. ВК. (ЛБ 2904). *Уменьш.* **голачка.** Чачот 65.

•**голм**-*му, м.*—высокий речной берег горбом. Цымборскі.

•**голь**-*лі, ж.*—ветвь. *Кажная голь, як гэты сьвет, на том дзераве.* Кіт 13365. *Уменьш.* **голька**-*кі-цы*—ветка с дерева, Вост. (Даль, 382я2 веточка.

галіна́-*ны̀-нѐ*—одна ветка. Гсл.; Шсл.; Ар. *Як маю казаць, як веле галін* (*на дзрве*): *акружылі ўсе нябёса.* Кіт. 125а4. *На кажнай галіне птах сядзіць.* Тм. 134а5. *Галіну̀ зламіў у дулі.* Шсл. *Уменьш.* **галі̇нка**-*нкі-нцы. Собир.* **гольле,** Растсл., **гальлё,** Ар.; Гсл.; Шсл. ветви, Растсл.; ПНЗ; Гсл. куча ветвей. Нсл. 117. *Датыкнуўся да гальля таго дзерава.* Кіт. 75а11. *Вазьмі адсюль гальлё.* Нсл. *Назьбірай воз гальля.* Ст. *Ласкат.* **гольлейка**-*ка. Я марозу не баюся, гольлейкам абгараджуся.* Аляксандраўка Імгл. (Косіч 238).

•**гольнік**-*ку, предл.-ку, м.*—подмаренник ручейный. Ксл. *Каля канавы дзе-колечы гольніку знойдзем.* Раманаўка Сян. (Ксл.).

•**гольшы,** *ср. ст. к голы*—беднее.

•**голць**-*ці, ж.*—гололедица со снегом. Гсл.

•**голы**-*лая-лае,* **1.** нагой, Гсл. голый. Ар. *Яны разьдзеліся ды ляжаць голыя.* Мехава Аз. (Ксл.).

2. (крайне, Гсл.; Ар.) бедный. Гсл.; Нсл. 117; Ксл. *Гол, як сакол.* Нсл. *Голы, як бізун.* Гсл. *У голага не пазычыш.* Сянно (Ксл.). *Гол, як кол, послов.*—гол, как перст. Ар.; Нсл. 26. *Ср. ст.* **гольшы**—беднее. *А мужык быў голы, цяпер яшчэ гольшы.* Багушэвіч (ст. "Немец"). *Прев. ст.* **найгольшы**—беднейший, самый бедный. *Ласкат.* **голенькі**—бедненький, бедняжка. Нсл. 116. *Голенькі вох, а к яму Бог. Послов.,* Нсл. *Увелич.* **галю́сенькі, 1.** голёхонький, совершенно голый.

2. совершенно бедный. *Пагарэў, галюсенькім застаўся.* Нсл, 118. *Бусенькі, бусенькі — абое галюсенькі.* Войш.; Ксл.

гола, *нареч. к голы 1, 2. Прев. ст.* **галей**—беднее. Нсл. 117. *Чым галей, тым сьмялей.* Нсл.

3. голая—бесприданная. Нсл. 117. *Голую замуж выперлі.* Нсл.

гольма голы, 1. совершенно голый. Нсл. 117. *Гольма голы ходзе.*

2. совершенно бедный. Нсл. 117. *Гольма голую ўзяў.* Нсл.

голы доўг—долг без процентов. *А а голых даўгох, за праўнымі запісы на йменьне ўцеклага ўнесеных... так ся разумеці маець.* Стт. 71.

голая павѐсьць—голословное заявление. Гордз. Акты ХУІІ, ХХХУІ. *Пра̀ва літоўскія таго ня знаюць, абы на голую павѐсьць мелі каму казаці прысягаці.* Горд. Акты ХУІІ, ХХХУІ.

•**гом,** *гому, предл.-ме, м.*—крик и шум, смех, говор, нестройные шумные голоса. *Абышлося бяз гому, бяз крыку.* Нсл. 118.

•**гомалка**-*лкі-лцы, ж.*—малый сухой сыр в форме яйца или шара. Янк. II. *Надабе Сьцепану̀ гомалак паслаць.* Янк.II. *Любе, каб гомалку зьесьці.* Тм.

•**гоман**-*ну, предл.-не, м.* **1.** говор, оживленный (и громкий, **С.**) разговор, Шс громкий говор. Вост. (Даль). *У хаце гоман, аж нічога не разабраць.* Ст. *Досіць гоману аб гэтым па ўсім сяле.* Нсл. 118. *Паднялі̇ гоман, як Жыды ў школе.* Тм. *На лузе чуць гоман касцоў.* Чашнікі (Ксл.).

2. шум, крик. Ксл.; Нсл. 118. *Падняўся крык і страшэнны гоман.* Кацькава Сян. (Ксл.).

•**гомзала. гамза́ла**-*ла, общ.*—говорящий, поющий в нос; гнусавый. Янк. I. *Гомзала нейкі.* Янк. I. *Гамзала — гэта хто гамзае.* Тм.

•**гон: даваць гон**—сильно гнать. Дсл. *І даець ён гон свайму каню.* Красьн. (Дсл. 156).

•**гонар**-*ру, предл.-ру, м.*—чванство. Нсл. 118. чванство, ревнивая охрана своего достоинства. Шсл. *Ён із гонарам!* Нсл. *У Мікіты вялікі гонар.* Ст. *Што Тодар, то гонар. Послов.* Ст. *Гонару свайго яму не панесьці.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

•**гонда**-*ды-дзе, ж.* — *ґонта. Гондаю накрый, дык да сьмерці перакрываць ня трэба будзе.* Янк. I. *Одна* **ганьдзі̇на.** Янк. I. *Вазьмі тую ганьдзіну.* Янк. I.

•**гоня**-*ні-ні, ж.*—в старину мера длины. Гсл.

•**гоні**-*няў*, Ар. *единств. ч. нет.* **1.** часть полосы около 60-80 саж. длиною приbспашке. Ар. *Я ўзараў двое гоняў.* Латыгаль Сян. (Ксл.). *Адсюль возера ў чатырох гонях.* Машчоны Сян. (Ксл.). *См. вератнік.*
2. расстояние шагов в сто. Дсл. *Прайшоў толькі трое гоні.* Ельн. (Дсл.).
•**гонка,** *нареч. к гонкі*—быстро. Ксл. *Вада бяжыць гонка.* Бешанковічы (Ксл.). *Ср. паганко.*
•**гонкі**-*кая-кая,* **1.** о дереве: ровный, прямой, сучья которого начинаются на значительной высоте. НК.: Очерки, Но. 672; Ар. *Але лес такі гонкі!* Ст. *Якая гонкая хвойка!* Тм. *У гэтага пана дужа гонкі лес.* Дсл. *Гонкая ліпка.* Ар. *Русалкі гушкаюцца на гонкіх бярэзках.* Цэлеш (Ярылаў агонь). *Гонкія хвоі калыхаліся шапкамі ў лесе.* Тм.
2. *перен.*—быстро происходящий. *Асабліва падабаў Лясьніцкі канчатак песьні — такі халодны, гонкі, як восенскі вецер.* ЗСД. 131. *Ср. паганкі.*
•**гоньчык**-*ка, м.* **1.** гончая собака. Нсл. 118. *Добры гоньчык!* Нсл. *См. ганчак.*
2.—*см. под ганец.*
•**гоны,** *гонаў, единств. ч. нет.* **1.** — *гоні.*
2. сплавливаемый по реке лес. Нсл. 118. *Гоны гоняць.* Нсл.
•**гоп,** *междомет.* **1.** гоп. Ксл.; Ар. *Ён стаяў, стаяў; тады гоп на каня — дый паехаў.* Баравыя Куз. (Ксл.). *Не кажы "гоп", пакуль не пераскочыў. Послов.* Войш. *См. гуп. Уменьш.* **гопачкі.** Шсл. *Гопачкі на ручкі (да дзяцяці).* Ст.
2. восклицание при ударе. Шсл. *Па ім паленам гоп а гоп!* Ст.
•**гопаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—сильно бить кого или тяжёлым предметом. Шсл. *Гопае цэпам па пустых снапох.*
•**гопнуцца**-*уся, гопнешся, соверш.*—сильно, с отзвуком шлёпнуться о землю или удариться о предмет. Шсл. *Як гопнуўся аб лёд, дык ледзь устаў.* Ст.
•**гор,** *гору, м.*—вышина (относительно пространства над землей, С.) Дсл. выс *См. гарыня.*
к гору—навзничь. Дсл. *Хоць к гору кладзіся, хоць бокам.* Зьверавічы Красьн. (Дсл.).
•**гора**-*ра, предл.-ру, ср.*—горе. Ксл.; Ар.; Дсл. *Каб я а вы ня зналі тога гора.* Дсл. *Гэта ня гора, а тое гора, як усе гола.* Тм. *Гора, як імецца, дык і страх мінецца.* Тм. *Прыдзе гора — нагаруешся.* Госьміра Сян. (Ксл.). *Гора пасьціла коні*—плохой пастух был у лошадей. Дсл. *Не чалавек, а гора.* Тм.
гора прыняць—испытать горе. Дсл.
гора трапаць—испытать горе. Тм.
заліцца ў гору—испытать большое горе. Тм.
гора ў край!—не беда. Гсл. *Уменьш.* **горачка.** Шсл. *Вось горачка ты маё, дзе ж гэта грошы мне дастаць!* Ст. *Ня ўсё па гору смуціцца.* Гарэцкі: Песьні, 64.

•**горад**-*ду, предл.-дзе; мн. ч.-ды, м.* **1.** крепость. Вайсковыя статуты 16-17 стг.; Стт. 1529. *Стаяньне пад горадам.* Вайсковы статут 17 стг.
2. замок. Стт. 1529. (*Вітаўт*) *спусьціцца з гораду* (*з краўскога замку,* **С.**) *і ўцячэць у Немцы й Прусы.* Увар. сьпіс. лет., 89. *Умацаваныя гарады — "крепости" будаваліся на граніцах беларускае этнографнае тэрыторы.* П. Урбан: Спроба рэгабілітацы гісторыі Беларусі ў БССР.
•**горае,** *соверш.* **пагорала,** *безлич.*—становиться (стать, **С.**) хуже. Нсл. 119. *Горае, пагорала нам жыць за маладым панам.* Нсл. *Замуж пашла — шчэ й пагорала, журбы-клопату шчэ й паболела.* Жукова Імгл. (Косіч 35).
•**горай, горш, горшы, горы, гарэй,**—*см. под блага.*
•**горан**-*рна, предл.-рне, м.*—горн (печь для нагревания или переплавки металлов; печь для обжига керамических изделий, грнило, **С.**) Ксл.; Міх.; Нсл. 118. *У горне нейдзе закапаўся кавалак зялеза.* Ст. *Надабе місы насіць у горан.* Бешанковічы (Ксл.). *У горне зялеза нагрэй.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Палажы вугальля ў горан.* Нсл.
•**горача,** *нареч.,—см. под гарачы.*
•**горб**-*ба; мн. ч., дат.-бом, мн. ч., предл.-бох, м.*—горб, уродливая выпуклость на спине человека. Ар.
•**горка,** *нареч. к горкі, гаркі,* **1.** горько (об ощущении горечи). *Горка праглынуць, але жаль пакінуць. Послов.* Нсл. 732.
2. досадно, невыносимо. Нсл. 732. *Горка імне цярпець гэта ад сына.* Нсл.
3. очень (крайне, **С.**) необходимо. Нсл. 119. *Горка трэба.* Нсл. *Горка прыдзі.* Нсл.
гарчэй, *ср. ст. к горка 1, 2, 3. Гарчэй за перац.* Нсл. 732. *Гарчэй за цябе ніхто не дадзеў імне.* Тм.
найгарчэй, *прев. ст. к горка 1, 2, 3. Уменьш.* **гаркава**—горьковато. Гсл.; Нсл. 119. *Гаркава ў роце.* Нсл. *Увелич.* **гаркусенька.**
•**горка-дольны,** *-ная-нае*—горемычный, злополучный, горестный. *Пра мяне, пра горкую ды гавораць — няма нашае бяздольнае, няма горка-дольнае.* Шапачка Імгл. (Косіч 58).
•**горкі,** Ксл.; Ар. **гаркі,** Вял.; Дсл. **1.** горький (имеющий особый неприятный едкий вкус, **С.**) Ксл.; Вял.; Дсл.; Ар. *За гаркую гарэлку.* Прышч. в., Росл. (Дсл.). *Гаркі яблык.* Вял. *Салодкім псуюць, а горкім лечаць.* Алексінічы Сян. (Ксл.). *Ср. ст.* **горкшы** —горьче. Нсл. 732. *Я люблю горкшую рэдзьку.* Нсл. *Уменьш.* **гаркавы**—горьковатый. Ксл.; Нсл. 119. *Прыладзілі гаркавы кісель.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *Гаркавая капуста.* Нсл. *Увелич.* **гаркусенькі**—горькохонький. Нсл. 119; Ар.
2. полный горя, очень тяжёлый, горький. *Гаркая доля. Ср. ст.* **горшы**—горбче. *Палын, палын трава горкая, мая доля яшчэ горшая.* Из песни.

3. тот, на которого долю выпало много горя; несчастный, горемычный. *Горкі сіраціна.* Нсл. 732. *Пра мяне, пра горкую ды гаворань — няма нашае бяздольнае.* Шапачка Імгл. (Косіч 58).
4. досадительный. Нсл. 732. *Горкі ты чалавек! чаго табе ад мяне хочацца?* Нсл.
5. маловозрастный, малосмышленный. Шсл. *Куды табе жаніцца — ты яшчэ горкае дзяцё.* Ст.
•**горклы**-*лая-лае*—прогорьклый. Нсл. 119. *Горклы хлеб.* Нсл.
•**горкшы**-*шая-шае, ср. ст. к горкі, гаркі*—горьче. Нсл. 732. *Люблю горкшую рэдзьку.* Нсл.
•**горкці**-*кну-кнеш-кне, несоверш.,* о еде —становиться горьким на вкус, горькнуть. *Соверш., перен.* **агоркці,** *прошл. вр. агорк-кла-клі,* **1.** чрезвычайно дочадить. Ар. *Агорк ты імне сваім крыкам!* Ар. *Агоркла чытаючы.* Войш.
2. сильно надоесть, опротиветь. Шсл.; Ар. *Агоркла мне жыцьцё такое.* Ст. *Соверш.* **згоркці**-*кну*—прогорькнуть. *См. згарчэць.*
прыгарка́ць-*аю-аеш-ае, несоверш., о еде* —становиться несколько горьким. *Соверш.* **прыгоркці(прыгоркнуць,** Шсл.) —прогорькнуть несколько. *Вось прыгорклі яблыкі, дык сусім ня той смак.* Ст.
•**горла**-*ла, у горле; мн. ч.-лы-лаў, ср.* **1.** горло, Шсл. часть шеи у человека и животных, заключающая в себе начало пищевода и дыхательных путей. Ар. *У рот і нос вады ўзяць, штоб тая вада ў горла заходзіла.* Кіт. 71а8. *Усё ўсадзіў бы ў сваё горла.* Ст.
горла спаласнуць—выпить рюмку-две водки, НК.: Пит. 74. промочить горло. *Увелич.* **горлішча.** Нсл. 119. *Горлішча сваё распусьціў.* Нсл.
2. *перен.*—жизнь. Стт.; Нсл. 119. *Горла сваё трачу, калі гэта ня праўда.* Нсл. *Нікому ня жаль чужога горла.* Тм.
3. крикун. Нсл. 119. *Перастань, дурное горла!* Нсл. *См. гарлапан.*
•**горна,** *нареч.*—грустно, печально. Янк. II. *Адна, дык і горна.* Янк. II. *Бо як на сэрцу горна... спакайней у хаце зорнай, чымся ў куце гаспадарскім.* Броўка: Збор твораў, II, 1957.
•**горшае,** *соверш.* **пагоршала,** *безлич.*—становиться (стало, С.) хуже. Нсл. 119. *Я ж думала, што палепшае, ажно ж пагоршала.* Дсл. *Было ліха, дый пагоршала.* Нсл. 437. *Надварэ горшае, пагоршала.* Тм. *Нашаму хвораму яшчэ пагоршала.* Ст. *См. горае, пагорала.*
•**горшаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—ухудшаться. Ксл. *Мая дачка ўсё горшае — як відаць, памрэць.* Амілянова Лёз. (Ксл.). *Соверш.* **пагоршаць**—притти в хужшее положение. Нсл. 437. *Жыцьцё нам пагоршала.* Нсл. *Тата не ачуняў, а пагоршаў.* Нсл.

гаршэць-*эе, несоверш.*—становиться сильнее (о морозе, дожде и т.п., **С.**) Нсл. 119. *Мароз гаршэе.* Нсл. *Соверш.* **пагаршэць, 1.** стать сильнее. Нсл. 119. *Дождж пагаршэў.* Нсл.
2. сделаться горьче, печальнее. Дсл.
пагаршэла—жизнь сделалась печальнее. Дсл.
•**горшчык,**—*см. под гаршчок.*
•**горшы,**—*см. под благі.*
•**гортаць, гарта́ць,**—*см. под гарнуць.*
•**горы ляжаць**—лежать навзничь. Глыбокае Красьн. (Дсл.). *См. к гору.*
•**госьця**-*ці-ці, ж.; мн. ч., род. госьцяў, мн. ч., вин. госьці*—гостья. Ар. *Уменьш.* **госьціца**-*цы-цы; мн. ч., вин. госьціцы.* Ар. *А мая ж ты госьціца!* Ар. *Пачаставала свае госьціцы.* Ар. *Ласкат.* **госьцейка**-*йкі-йцы, мн. ч., вин. госьцейкі.* Гсл.; Нсл. 120. *Ужо твая госьцейка ў дарозе.* Косіч 248. *Госьцейку дарагую і прыняць няма чым.* Нсл. *Я госьцейкі свае частаваць буду.*
•**госьць,** *госьця, госьцю, твор. госьцям, предл. и зват. госьцю; мн. ч. госьці, госьцяў, м.*—гость. Ар. *Пячы яечню госьцю.* Ст. *Кажнаму госьцю сваю пасьцель.* Рапан.: Прык. 339. *Ёсьць на сьвеце станца такая, што мяне, як госьця сустракае.* І. Калясьнік: Смак хлеба. *Ярэмка з Косьцям быў першым госьцям.* Старавялікал. калядка (Божым Шляхам). *У родзічаў сваіх ты будзеш госьцям.* Н. Тарас (Ускалось, Но. 7, 13). *Трэба дома бываць ня госьцям.* Брыль (Літаратура й мастацтва, 3. 1. 1969). *Жыд стаў першым у хаце госьцям.* Багушэвіч. *Потым у вочы ўсе засьмяюць: "Панна ночы ды госьцяў прыймае! ручкай гусара з кален падымае".* Гарун: Варажба. *Ласкат.* **госьцейка.** *Ох вы, госьцейкі мае, вы любоўненькія!* Жукова Імгл. (Косіч, 34). *Уменьш.* **госьцік**-*іка, предл.-іку.* НК.: Игры, 61, Очерки, Но. 315; Ар.; Нсл. 120. *Каток мыецца, госьціка вяшчуе.* Гсл. *Любыя госьцікі мядок п'юць.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр. (Наш Край, 1928, Но. 6-7). *Дзякуем вам, госьцікі.* НК.: Пособ. 116. *Уменьш.* **госьцічак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Нсл. 120. *Ты ў мяне дарагі госьцік, госьцічак.* Нсл.
бываць у госьці—посещать кого-л. Дсл. *Чаму к імне, татулька, у госьці ня бываеш?* Дсл.
у госьці пайсьці [паехаць]—в гости пойти (поехать).. Ар. *Уменьш.* **у госьцікі.** Войш. *К мамачцы ў госьцікі захацелася.* Из песни, Войш.
•**гоўтацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—раскачиваться. *Недалужна гоўтаўся човен.* ЗСД. 221. *Соверш.* **агоўтацца**—привыкнуть к чему-л., сродниться с чем-л., Дсл. освоиться, Ксл.; Шсл. прийти в нормальное состояние, успокоиться, Гсл. прийти в себя. Растсл. *Зразу яму здалося дзікім, а потым агоўтаўся, і нічога.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Агоўтайся ды жыві памалёньку.* Ст.

Нават агоўтацца ей не дае, рупіць зьбірацца, капотку ўзьдзяе. Гарун: Важажба.

агоўтацца каля рук—привыкнуть к человеку. Дсл. *Вуткі агоўталіся каля рук і сталі як свойскія.* Дсл.

•**гоц,** *междомет.* **1.** восклицание при подпрыгивании, при танцах, Шсл. гоп, скок, прыг. Вост. (Даль). *Гоц -гацацà!* Ст. *Скажаш гоц, як пераскочыш.* Вост. (Даль).

2. *глаг. частица*—означает удар. Нсл. 119. *Гоц яго кулаком.* Нсл.

3. *глаг. частица*—означает пестование дитяти, Нсл. 119. подбрасывание вверх ребёнка.

гоцанькі-*каў, единств. ч. нет.*—пестование на руках (подбрасыванием, С.) Нсл. 120. *Гоцанькамі сваімі пабіў дзяцё.* Нсл.

гоцанькі-гоц!, *междомет.* употребл. при пестовании(подбрасыванием дитяти вверх, С.) Нсл. 120. *Як падкідàюць дзяцё, то кажуць: "Гоцанькі-гоц, гоцаца!"* Дсл.

•**гоцаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к* *гоцаць,* **1.** пестование (подбрасыванием, С.) Нсл. 120. *Гоцаньне дзяцяці на руках.* Нсл.

2. удары чем-л. по доске или по чем-л. другому, издающему звук. Нсл. 120. *Чутно гоцаньне ў вароты.* Нсл.

3. подпрыгивание. *Ад гоцаньня па лаўцы ў вушшу шуміць.* Нсл. 120.

4. (на смех, С.) пляска. Нсл. 120. *Гоцаньне паднялі дзеўкі.* Нсл.

5. бегание, особенно без дела. Нсл. 120. *За гоцаньням тваім дзень страціла.* Нсл.

•**гоцаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** подбрасывать вверх ребёнка. *Асьцярожна гоцай дзяцё, каб ня ўпусьціў.* Нсл. 120.

2. подпрыгивать по чему-либо издающему гул. Нсл. 212, подпрыгивать и с силой опускаться. Гсл. *Давай ён па пасьцелі гоцаць.* Дсл. *Ня гоцай па лаўцы, гаршкі зваліш.* Нсл. *Дзеці гоцаюць па сене.* Ст.(Шсл *под гацàць*). *Соверш.* **абгоцаць,** *каго-што*—оббегать. Нсл. 345; Дсл. *Як пабегла, дык усі двары абгоцала.* Нсл. *Дзеўка абгоцала ўсіх суседак.* Дсл.

3. *перех.*—бить чем-либо. Нсл. 120. *За што ты гоцаеш яго, гоцнуў кулаком?* Нсл. *Соверш.* **адгоцаць**—оттопать, отплясать. Дсл. *Адгоцала ўсю ноч наша Гапка; як гоц, так гоц, да белага сьвету.* Дсл. **Адгоцаць ногі**—отбить(ноги пляской, Дсл.), пляша, оттоптать. Нсл. 372. *Адгоцала сабе Гапка, скачучы, ногі.* Дсл. *Адгоцала сабе ногі.* Нсл. *Чаравікі адгоцаеш, скачучы.* Тм. *Соверш.* **разгоцаць**—разбить (опрокинуть, Дсл.), сломать, шаля и особенно роняя(прыгая, скача, Дсл.)Нсл. 120, 547; Дсл. *Дзеўкі, дзяцюкі ўсі копы разгоцалі.* Дсл. *Разгоцаць гаршчок.* Нсл. *Чаму ты не разгоцала сабе галавы, як разгоцала міску.* Нсл.

4.(*у што*) стучать. Нсл. 120. *Нехта гоцае ў вароты.* Нсл.

гоцнуць-*ну-неш-не, однократ.* (*к гоцаць*) **а.** ударить чем-либо. Нсл. 120. **б.**—стукнуть чем-либо. *Гоцнуў калмыгаю ў вакно.* Нсл. 121.

згоцаць, *соверш.*(*к гоцаць*), *перех.* **а)** ушибить, уронить из рук, пестуя(подбрасывая, С.). Нсл. 203. *Згоцалі дзяцё.* Нсл. **б)** быстро куда сходить или съездить. Шсл. *Як бачыш, згоцаў у той канец.* Ст.

пагоцаць, *соверш.* **а)** *"гоцаць"* некоторое время. Нсл. 120. *Пагоцай трохy маленькага.* Нсл. **б)** прыгать некоторое время.

прагоцаць, **а)** провести время в прыганьи или беганьи. Нсл. 521. *Прагоцалі цэлы дзень без работы.* Нсл. **б)** истратить на забавы, игры или шалости. Нсл. 521. *Да капейкі ўсі прагоцаў грошыкі.* Нсл. *Прагоцаў усі свае грошыкі.* Ст.

•**гоцацца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш.* **1.**—падать. Нсл. 121. *Нешта ты сядні гоцаешся, другі раз гоцнуўся воб зямлю.* Нсл. *Соверш.* **гоцнуцца**-*нуся-нешся*—упасть. Нсл. 121. *Гоцнуўся на каўзялю, аж ледзь устаў.* Нсл.

2.—шалить, подпрыгивая. *Ты гоцаешся, разгоцаўся на лаўцы, пакуль гоцнешся воб зямлю.* Нсл. 121. *Соверш.* **адгоцацца** —отплясcаться, прекратить пляску. Дсл. *Паскачы, Дарачка! — Адгоцалася я, кумачка — няхай маладыя скачуць.* Дсл. *Соверш.* **дагоцацца**—допрыгаться, дойти до беды, до неприятности. Шсл. *А што, дагоцаўся да ліха?* Ст. *Соверш.* **нагоцацца** —напрыгаться, Нсл. 303, наплясаться. Дсл. *Ці не пара вам, дзеўкі, за работу брацца? Гоц, гоц, нагоцаліся досыць.* Дсл. *Ці ты яшчэ не нагоцалася за дзень?* Нсл. *Соверш.* **разгоцацца,** **а)** расшалиться, распрыгаться(по чем-либо издающем звук или гул). Нсл. 547; Дсл. *Дзеці разгоцаліся па лаўцы — спаць не даюць.* Нсл. *До вам — бач як разгоцаліся.* Дсл. **б.** разбиться (упав, С.) Нсл. 547. *Гаршчок разгоцаўся, зваліўшыся з паліцы ад дроганьня.* Нсл. *Соверш.* **узгоцацца**—начать шалить, разбегаться, шаля. Нсл. 52. *Нешта ты сядні рана ўзгоцаўся.* Нсл.

•**гоцкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—трясти. Шсл. *Наш конь вельма гоцкае, як едзеш конна.* Раўнапольле Сьміл.(Шсл.).

•**га,** *частица,* **1.** *вопросительная* **а.**—а, вопросительный отклик на обращение или при переспросе не расслышанного. *Га? што ты кажаш?* Ст. *Га! Я тут.* Нсл. 106. *Га! чаго ты?* Тм. **б.**—а, после предложений, требующих ответа, подтверждения и т. п., выражает побуждение к ответу или действию. *Ці чуеш ты, га? хадзі сюды.* Нсл. 106.

2. выражает брезгливость, эх, фу. Нсл. 106. *Га, ты паганы!* Нсл.

•**габёлак**—*см. под* *гэбаль.*

•**габлёнка**-*нкі-нцы, ж.*—стружка. Шсл. *Зьбяры ўсе габлёнкі ў печ.* Ст.

•**габляваць**-*люю-юеш-юе; повел.-люй-люйма, несоверш., перех.*—строгать "*гэблям*", "*габёлкам*". Ар., рубанком выглаживать. Нсл. 111. *Мой брат зьбіраецца габляваць дошкі на лаўку.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Габлюй дошку на стол.* Нсл. *Прич.* **габляваны.** *Отгл. имя сущ.* **габляваньне**-*ня, предл.-ню*—выглаживание рубанком. Нсл. 111. *Габляваньне столу, дашчок.* Нсл. *Соверш.* **абгабляваць**—обстрогать доску иликусок дерева. Шсл. *Добра абгаблюй гэту дошку, каб была гладкая.* Ст. *Соверш.* **згабляваць**—(несколько, С.) обстрогать. Шсл. *Троха згабляваў дошку — будзе гладшая.* Ст. *Соверш.* **нагабляваць**—наготовить выструганных рубанком досок. Нсл. 302. *Соверш.* **пагабляваць, 1.** окончить строгание столярным инструментом, рубанком. Нсл. 435. *Пагабляваў дошкі на стол.* Нсл.
2.—построгать рубанком. Шсл. *Пятрок пагабляваў сваё лаўкі.* Ст.

перагаблёвоваць-*вуе-вуеш-вуе; повел.-вуй-вуйма, несоверш.*—вновь острогать. Нсл. 401. *Дошкі ня чыста габляваны, надабе ўсі перагаблёваваць, перагабляваць.* Нсл. *Соверш.* **перагабляваць.** Нсл. 401. *Прич.* **перагаблёваны, перагабляваны**—перестроганный, вновь выглаженный стругом. Нсл. 401. *Дошкі ўсі перагаблёваны.* Нсл.

•**габлюшок**-*шка, м.*—*габлюшка.* Ксл. *Пазыч габлюшка пачысьціць дошку.* Воўсішча Сян. (Ксл.).

•**габлюшка**-*шкі-шцы, ж.*—шархебель, вид рубанка. Ксл. *Габлюшкаю габлююць дошкі.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•**гагокаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—кричать го-го! Янк. II. *Гадзіны мо' дзьве нехта ночы гагокаў за ракою.* Янк. II.

•**га-га,** *междомет.*—о громком смехе. Дсл. *Зьбяруцца толькі гага, гага. Вось і работа ваша ўся.* Дсл.

•**гагай**-*ая, предл.-аю, зват.-аю; мн. ч.-аі-пёў-аём, мн. ч., предл.-аёх, м.*—громко смеющийся. Язьвіна Ельн. (Дсл.).

•**гагал-ёк**-*ёчак—см. под гогаль.*

•**гагатаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к гагатаць*) **1.**—тихое ржание лошадей, когда им дают корм, или когда оне хотят пить. Нсл. 115. *Ты ня чуеш гагатаньня коні.* Нсл.
2. неумеренно-громкий хохот. Нсл. 115. *Гагатаньне тваё ня людзкае.* Нсл.

•**гагатаць,** *гагачу-чаш-ча, несоверш.* **1.** ржать. Нсл. 115. *Коні гагочуць, аўсу хочуць.* Нсл.
2. (*из сарказмом*)—хохотать. Нсл. 115. *Не гагачы так, дзяцё пабудзіш.* Нсл. *Соверш.* **нагагатацца**-*гачуся, нагагочашся*—нахохотаться. Нсл. 302. *Што ж мы там нагагаталіся з яго!* Нсл. *Соверш.* **загагатаць.** Нсл. 115. **а)** начать ржать. *Загагатаў, як конь.* Нсл. **б)** (*из сарказмом*) —начать хохотать.

разгагатацца, *разагагачуся-чашся, соверш.* **1.** поднять ржание(о лошади). Нсл. 547. *Коні нешта разагаталіся, бы хто знаёмы ходзе каля іх.* Нсл.
2. (*предосуд.*)—расхохотаться громко. Нсл. 547. *Чаго ты разгагатаўся на ўсё горла? — дзяцё пабудзіш.* Нсл.

узгагатацца, *узгагачуся, узгагочашся, соверш.* **а.**—начать ржать. Нсл. **б.** (*предосуд.*) —расхохотаться громко. Нсл. 52. *Няўвага! узгагатаўся, як конь.* Нсл. *Узгагочашся ты ў мяне ня так.* Тм.

•**гагатуха**-*ухі-усе, ж.*—хохотуха.

•**гагатун**-*уна, предл.-уну, зват.-уне, м.*—хохотун. Нсл. 115.

•**гагаць**—*см. под ґаґаць.*

•**гахам**-*ма, предл.-му, зват.-ме, м.*—высшее духовное лицо у караимов, проживает в Троках.

•**гад**-*да, предл. и зват.-дзе; мн. ч. гады, м.* **1.**—змея. Гсл.; Ксл.; Нсл. 107. *Гада забілі ў лесе.* Вядрэя Выс. (Ксл.) *Вужоў, гадаў у сярэдзіне поўна, у кажнага на шыі адзін страшны гад.* Кіт. 12968, 9.
2. (*предл. гаду*)—злой, злонравный человек. Нсл. 107. *бранн.*—злой, мерзкий мужчина, Шсл.; Ксл. обыкновенное ругательное слово — мерзавец, подлый. Дсл. *Во, гад хітры! Гэтаму гаду ды ладзіць.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Гэтаму гаду ніяк ня ўладзіш.* Нсл. *Пане, пане, — гадзе чорны.* Гарун: Веч. памяць Шаўчэнку. *Гад ты печаны!* Ст. *Гад ты смаляны!* Ст. *Усякі гад на свой лад.* (*Послов.*)—всяк молодец на свой образец.

гадаўё-*ўя, предл.-ўю, ср.* **а.** *собир. к гад 1.* Шсл. *У куп'ю шмат гадаўя.* Ст. **б.**(*собир. к гад 2*)—мерзкие, злые люди. Шсл. *Гадаўё гэта, што хоча тое й робе.* Ст. *Гады! Усе становіцеся гадаўём!* Цялеш: Дзесяць 29.

•**гадота**-*оты-оце, ж., собир.*—дрянь, мелюзга(С.). Дсл. *Ідзіце гадота!*(*кураняты, вуцяняты*). Дсл.

•**гадоўля**-*лі-лі, ж.* **1.** вскармливание(животных, С.) Ксл., выкормка(животных, С.) Нсл. 116. *Кінула трое парасятак на гадоўлю.* Янк. I. *Нешта няма на іх*(*кураняті*) *гадоўлі.* Шсл. *Конь сваё гадоўлі.* Нсл. *Жарабок сваё гадоўлі.* Ст. *Купілі цялё на гадоўлю.* Ст.
2. разведение животных. Ар. *Гадоўляй сьвіней зарабляў.* Падлазьнікі Куз. (Ксл.).
3. рощение.

•**гадоўны**-*ная-нае*—легко вскармливаемый(о детях и молодых животных). Янк. II. *Против.* **негадоўны.**

•**гадакі**(*один* **гадак**)-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—(кожаные? С.) лапти. Ніз Парэцк. (Дсл.). *Ср. хадакі.*

•**гадаванец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —питомец, воспитанник. Ксл. *Гадаванец наш добры.* Мішкава Куз. (Ксл.).

•**гадаванка**-*нкі-нцы, ж.*—(питомница, С.), воспитанница. Вел. Куз. 190.

•**гадава́ньне I**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к гадаваць I)*—пребывание в продолжение года. Нсл. 116. *За гадаваньне досыць можна было пазнаць і мяне і маю работу.* Нсл.

•**гадава́ньне II**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к гадаваць, гадавацца)* **1.** возрастание, Шсл. вырастание(о человеке, животном, растении). *Каб яму гаркое гадаваньне, як ён усе мае грады пацер!* Ст.
2. вскармливание(детей, животных **С.**) Ксл. *Конь свайго гадаваньня.* Нсл. 116. *Добрага гадаваньня друга дзічка.* Мядзелева Куз. (Ксл.).

•**гадава́ць I**-*дўю-дўеш-дўе; повел.-дўй-дўйма, несоверш.*—проживать год. Нсл. 116. *Дзеля цябе, гаспадару, я гадаваў бы ў цябе, але гаспадыня твая жыць не даець.* Нсл. *Соверш.* **прагадава́ць**—провести год. Нсл. 251. *Я тут у вас прагадую.* Нсл.

дагадоўваць-*довую-довуеш-довуе, несоверш.*—оканчивать год службы или пребывания. Нсл. 137. *Дагадовуй ужо ў мяне, тады пярэйдзеш на іншую гасподу.* Нсл. *Соверш.* **дагадава́ць**-*дую-дуеш-дуе; повел.-дўй-дўйма*—окончить службы или пребывания. Нсл. 137. *Не дагадаваўшы, адходзіш ад мяне.* Нсл.

•**гадава́ць II**-*дўю-дўеш-дўе; повел.-дўй-дўйма, несоверш., перех.* **1.** выращивать (выкармливать, Ксл., детей, животных **С.**) ПНЗ; Шсл.; Ар. *Ваўка колькі ні гадуй, усе ў лес глядзіць. Послов.* Нсл. *Гадуй дзеці, як гадавала.* Смл. у. (Дсл.). *Жарабё будзем гадаваць.* Ст. *Будзем гадаваць абедзьве цяліцы.* Навікі Віц. (Ксл.). *Дачка ня бацькава карысьць, я ж яе гадавала й кукобіла.* Косіч 233. *Гадавала родная матуля дарагога свайго сына Янку.* С. Бандарэнка("Бел. Голас", август 1962). *Пакінула яна дзеці, каторыя гадавала.* Гарун: Белр. марш. *Соверш.* **загадава́ць**—развести(о домашних животных). Варсл. *Сусед загадаваў заводныя сьвіньні. Соверш.* **падгадава́ць**—(несколько, до некоторой степени **С.**) откормить, воспитать. Дсл. *Падгадаваў кабана на сала.* Нсл. 116. *Падгадаваць воліка на мяса.* Нсл. 440. *Сіроцінку як падгадую, работнік будзе.* Нсл. 440. *Падгадавалі сіраціну, пара замуж аддаваць.* Дсл. *Отгл. имя сущ.* **падгадава́ньне**-*ня, предл.-ню. Падгадаваньне сіраціны.* Доп. к. Нсл. 12.
2. разводить(о домашних животных).
3. воспитывать. Шсл.; Ар.; Гсл.; Нсл. 116; ПНЗ; Ксл. *Мы яго гадавалі, а ён нас пакінуў.* Лук'янова Сян. (Ксл.). *Я бяруся гадаваць дзяцё да асьмінанцаёх год.* Навікі Віц. (Ксл.). *Гадаваць дзеці.* Нсл.

дагадоўваць-*ву--вуеш-вуе; повел.-вуй-вуйма, несоверш.*—довершить воспитание чье-либо. Нсл. 137. *Дагадовуем сіраціну, а як дагадуем, тады альбо пан возьме к сабе, альбо ў некруты аддадуць.* Нсл. *Соверш.* **дагадава́ць.** Нсл. 137.

вы́гадаваць-*дую-дуеш-дуе, соверш., перех.* **а)**—вырастить, вскормить(Ксл. о животных и детях). Ар. *Выгадаваў жарабка.* Лужасна Куз. (Ксл.). **б)**—развести (животных). Ар. *Выгадавалі колькі га-тункаў курэй.* **г)**—воспитать. Нсл. 80. *Калі свайго дзяцяці ня выгадаваў, трэба чужое гадаваць.* Нсл. *Яе(дзеўку) выга-давалі.* Косіч 233. *Прич.* **вы́гадаваны, а)**—выращенный. **б)**—разведённый. **г)** —воспитанный. Нсл. 80. *Выгадаваны ў школах, у чужых людзёх.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **вы́гаданьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **а)**—вскормление. **б)**—воспитание. Нсл. 80. *Даў выгадаваньне, як трэба.* Нсл.

узгадоўваць-*довую-довуеш-довуе, несоверш., перех.*—воспитывать. Нсл. 52. *Чужое дзяцё ўзгадоўваць ня тое, што сваё.* Нсл. *Соверш.* **узгадава́ць**—воспитать. Гсл.; Нсл. 52; ПНЗ. *Узгадаваў дзяцюка, а яго й адабралі ў маскалі.* Нсл. 116. *Узгадаваў на сваю галаву.* Нсл. *Узгадуй сіротку, яна згодзіцца.* Тм. *Прич.* **узгадава́ны**—воспитанный. *Узгадаванага дзяцюка хоць хто прыме.* Нсл. 52. *Отгл. имя сущ.* **узгадава́ньне**-*ня, предл.-ню*—воспитание. МГсл.; Нсл. 52. *Добра падзякаваў за маё ўзгадаваньне.* Нсл.

•**гадава́цца**-*дўюся-дўешся,* **1.** возрастать, вырастать, Ар. выкармливаться. Ксл. *Як гадуюцца вашыя дзеткі?* Ст. *Сёлета ў нас гадуецца добрая цяліца.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Соверш.* **вы́гадавацца**—возрасти, вырасти, воспитаться. Ар. *Ён выгадаваўся на маіх руках.* Нсл. 80.
2. воспитываться. Нсл. 116.; Ксл. *Дзеці гадуюцца, узгадаваліся добра.* Нсл. *Чаму ж гэта ён (сын) такі выгадаваўся?* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

узгадоўвацца-*довуюся-довуешся, несоверш., возвр.*—воспитываться. Нсл. 52. *Плача, што дзеці ня ўзгадовуюцца.* Нсл. *Соверш.* **узгадава́цца**—воспитаться, Нсл. 116. возрасти, воспитаться. Шсл. *Дзеці ўзгадаваліся добра.* Нсл. *Каб ты ня ўзгадавалася гэткае дзяцятка!* (*проклен*). Ст.

•**гадаві́к**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-іча, мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—дитя(мальчик, **С.**) одного года. Нсл. 116.

•**гадаві́чка**-*чкі-чцы, ж.*—дитя(девочка, **С.**) одного года. Нсл. 116; Малюціна Пар.(Дсл.).

•**га́даўка**-*ўкі-ўцы, ж. к гад 2. Ах, ты гадаўка!*

•**гадаўні́к**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-ìча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—годовой праздник(Рождество Христово, Новый Год, Пасха, Тройца). Войш.

•**га́даўскі**-*кая-кае*—свойственный *"гàду" 2. Бачыш гàдаўская скура, як зрабіў на сьмех!* Ст. *Гàдаўскі ён чалавек.* Ст.

•**гада́ць**-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш.* **1.** предполагать, МГсл. думать, предполагать, Гсл. думать, иметь намерение, Ксл. намереваиться, Нсл. 107 строить предположения, догадки, гадать. *Соверш.* **перагада́ць**—оставить собственное свое намерение. Нсл. 400. *Гатоў жаніцца, а цяпер перагадаў.* Нсл.
2. угадывать. Нсл. 107. *Гадаў, але не адгадаў.* Нсл.

абга́даваць-*дую-дуеш-дуе; повел.-дуй-дуйма, несоверш., перех.*—предварительно стараться о чем, Нсл. 345 предварительно запасаться чем-либо. Дсл. *Абгàдаваць трэба запас хлеба на зіму.* Нсл. *Давай яны хлеба абгàдаваць. Соверш.* **абгада́ць**—приобрести, предварительно стараясь. *Абгадаў сабе хатку.* Нсл. 345.

ага́даваць-*дую-дуеш-дуе, несоверш. Соверш.* **агада́ць**—приобрести(купить, вырастить, изготовить в течении известного времени), Міх.; Халоп. расстараться, достать что-либо. Янк. II. *Як я агадаў гэтага коніка, дык у мяне гаспадарка наладзілася.* Міх. *Антон агадаў боты.* Міх. *Напісаў пасынак ліст, што хоча хату станавіць. Агадалі троху грошы.* Янк. II.

адга́даваць-*дую-дуеш-дуе; повел.-дуй-дуйма, несоверш.* **1.** отгадывать(загадку), разгадывать(загадку). Дсл. *Борзда ты адгадуеш, адгадаў маю загадку.* Нсл. 372. *Сталі валачэбнікі загадку адгадаваць.* Дсл.
2. изменить(решение, Дсл.) намерение (затею, **С.**) Нсл. 372. *То загадуе, то адгадуе сваё ж загадаваньне.* Нсл. *Пан то загадуе, то адгадуе грэблю рабіць.* Дсл. *Соверш.* **адгада́ць, а)**—отгадать, разгадать(загадку). **б)**—изменить намерение(затею, **С.**) Нсл. 372. *Учора загадаў, а сягодні адгадаў язду.* Нсл.

зага́даваць-*ду-дуеш-дуе; повел.-дуй-дуйма, несоверш.* **1.** *перех.*—затевать(задумывать, **С.**). Нсл. 163. выдумывать. Дсл. *Няма ведама што загадуеш!* Нсл.
2. *кім-чым*—заведывать, управлять. (Дсл.). *Ня дай, Божа, чужымі дзяцьмі загадаваць.* Нсл. 163.
3. *каму*—распоряжаться. Нсл. 163; Вост. (Даль); Ар.; Дсл. *Загадаваць ё каму, а рабіць няма каму.* Сукрысьціцкі Аз. (Ксл.).
4.—предлагать загадку, загадывать. *Не загадачку дзяўчыначка загадавала.* М. Погар Стдуб. (Косіч 70).

Отгл. имя сущ. **зага́даваньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.**—затевание(задумывание, **С.**) Нсл. 163. *Лішняе загадаваньне.* Нсл.
2. заведывание. МГсл.

Соверш. **загада́ць, 1.** *што*—затеять(задумать, Дсл.; Бяльсл.)Нсл. 163. *Новую загадаў работу.* Нсл. *Што задумаў ты, загадаў?* Пск., Пушк. (Черн. 91). *Што я бедная ўдава загадаю з малымі дзецьмі.* Варсл.
2. *каму*—распорядиться, Нсл. 163; Ар.; Вост. (Даль) задать работу. Дсл. *Загадаў імне тата работу.* Ст. *Попелаў загадаў бацьку зрабіць булаву.* Погар(Афанасьев I, 153). *Ель мая зялёная! Сьвякроў мая шалёная загадала імне тры дзелы рабіць.* Из песни, Нсл. 704.
3. приказать. *Дык што ты мне загадаеш — дзякаваць табе за такую ласку?* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся.
4. загадать. Ар.
Прич. **1.**—затеянный. Нсл. 163.
2. назначенный по распоряжению. *Загаданая на заўтра работа.* Нсл. 163.
3.—загаданный, данный к разрешению. Нсл. 163. *Загаданая загадка.* Нсл.

зага́давацца-*дуюся-дуешся-дуецца; повел.-дуйся-дуймася, несоверш.*—задумываться(предаваться размышлению, **С.**) МГсл.

зга́даваць-*дую-дуеш-дуе; повел.-дуй-дуйма, несоверш., перех.*—угадывать. Ар.; Нсл. 201. *Згадавай, як хочаш, што рабіць і чым жывіцца.* Нсл. *Соверш.* **згада́ць**-*дюдеш-де; повел.-ай-айма*—угадать. Ар.; Нсл. 201. *Не згадае матуля, што выйдзе з Алесі.* Купала.

нага́даваць-*дую-дуеш-дуе; повел.-дуй-дуйма, несоверш., перех.*—затевать. Нсл. 301. *Пустое дзела нагадуеш.* Нсл. *Соверш.* **нагада́ць**-*дю-деш-де; повел.-дай-дайма, перех.*—затеять. Нсл. 301. *Нагадаў канечне ехаць.* Нсл. *Мама як нагадае чытаць, дык я чытаю, чытаю і гублю шапку.* Войш.

прага́даваць-*дую-дуеш-дуе, несоверш.*—промышлять, Нсл. 520. добывать, предварительно стараясь. *Прагадаваць, прагадаць загадзя надабе сена коням на зіму. См.* *абгàдаваць. Соверш.* **прагада́ць,** Нсл. 520.—отыскать что-либо, раздобыть(добыть, достать с трудом, **С.**) Дсл. *Прагадаў сабе сенажаці. Прич.* **прагада́ны**—добытый, снисканный промыслом, Нсл. 520 снисканный, приобретенный предварительными стараниями. *Прагаданым хлебам жывімся зіму.* Нсл. *См.* *абгадаць, агадаць.*

прыга́даваць-*дую-дуеш-дуе; повел.-дуй-дуйма; несоверш.* **1.**—придумывать. Нсл. 498; Дсл. *Прыгàдуй, прыгадàй, што сядні абедаць.* Нсл.
2. (*несоверш. к* *прыгадаць 2*)—приискивать(способы, Дсл.). *Зàраз пачаў прыгадаваць, якое б згатаваць.* Дсл. *І стаў ён горачку прыгадаваць.* Дсл. *Соверш.* **прыгада́ць**-*дю-деш-де,* **1.**—придумать. Нсл. 498.; Шсл.; Дсл. *Ня прычуе, дык прыгадае.* Ст.
прыгадаць горачку—найти способ облегчить горе или избавиться от него. Дсл. *Парадзьце, прыгадайце, кумачкі, майму горачку.* Тм.

2.—приискать. Нсл. 498. *Прыгадай барджэй вяроўку, каб узьлезьці.* Нсл. *Прич.* **прыгада́ны, 1.**—придуманный. Нсл. 498. *Добра прыгаданы сяродак.*
2.—приисканный.

разга́даваць-*дую-дуеш-дуе што,* — оставлять предпринятое без исполнения. Нсл. 546. *Учора загадаў работу, а сядні разгадуеш, разгадаў яе.* Нсл. *Соверш.* **разгада́ць** *што,* **1.**—оставить предпринятое без исполнения, Нсл. 546. раздумать, перерешить, отменить. Вят., Вост., Кал., Орл. (Даль). *Пан разгадаў ехаць.* Нсл.
2. (*неперех.*)—определить, вынести решение. Нсл. 546. *Люд разгадаў, каб твайго сына ў некруты здаць канечне.* Нсл. *Прич.* **разгада́ны**—оставленный без исполнения, Нсл. 546. раздуманный, отмененный. *Дарога наша ўжо разгадана.* Нсл.

выга́даваць-*дую-дуеш-дуе; повел.-дуй-дуйма, несоверш., перех.* **1.**—затевать, выдумывать. Нсл. 79. *Лішняе выгàдуеш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **выга́даваньне**-*ня, предл.-ню*—затевание. *Нашто гэта лішняе выгàдаваньне?* Нсл. 79.
2.—(стараясь заблаговременно, **С.**) извлекать пользу; промышлять(добывать, приобретать разными стараниями, **С.**) Нсл. 79. изобретать, измышлять средства. Дсл. *Выгàдуе чалавек сабе, як ляпей.* Нсл. *Выгàдуем мы то з кліньня, то з даўбень.* Дсл. *Соверш.* **вы́гадаць, 1.**—затеять (Дсл.) —выдумать. Нсл. 79. *Выгадаў ліхатню, чаго ў нас спрадвеку ня было.* Нсл.
2. предварительно стараясь, приобрести кого-либо, что-либо. *Выгадаў сабе каня.* Нсл. 79. *См.* **агадаць.**
3. выдумать(изобрести, **С.**) Косіч 37. *Казак Емялян выгадаў песьню.* Росуха Імгл. (Косіч 37).
4.—извлечь пользу. Дсл. *Во выгадаў — дык выгадаў!* (*иронически*)—ошибся в рассчете: вместо получения пользы потерпел убыток. Дсл. *Прич.* **вы́гаданы**—извлеченный из чего-либо с пользою, Нсл. 79 приобретенный, полученный благодаря предварительным стараниям. *Вы̀гаданы прыбытак.* Нсл. 179. *Выгаданая падмога.* Нсл.

уга́даваць-*дую-дуеш-дуе, несоверш.* **1.**—угадывать. *Афетваю піша:"Хто бы меў таемныя рэчы угадаваць, казаць, чаго яму Бог ня даў ведаць...* Кіт. 138а17.
2. помогать, уноровлять. Нсл. 649. *Кажны свайму гору ўгадуе.* Нсл. *Соверш.* **угада́ць, 1.**—угадать. Нсл. 649.
2. (*к угадаваць 2*). *Угадай, як жыць на сьвеце.* Нсл.

узга́даваць-*дую-дуеш-дуе, несоверш., перех.*—затевать, выдумывать. Нсл. 52. *Узгàдуе ліхатню ночы ехаць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **узга́даваньне**-*ня, предл.-ню*—затейливые выдумки. *Пустое ўзгàдаваньне.* Нсл. *Соверш.* **узгада́ць, 1.**—за-теять, выдумать. Нсл. 52. *Ліха ведае, што ўзгадаў.* Нсл.
2.—вздумать что-либо, капризничая. Шсл. *Чаго столькі не ўзгадае — дай ёй.* Ст. *Прич.* **узгада́ны**—затеянный, задуианный. Нсл. 52. *Ліха ведае, што ўзга-дана.*

•**гаду́н**-*унà, предл.-унè; мн. ч.-ны-ноў-номны-намі-нох, м.*—годовалый. Янк. II. *Уменьш.* **гадунок**-*нкà, предл.-нкỳ; мн.ч., дат.-нком, мн.ч., вин.-нкі, мн. ч., предл.-нкох.* Янк. II. *Меншага (кабана) прадайма, а гадунка карміцьму на сала.* Янк. II. *Уменьш.* **гадуне́ц**-*нцà, предл.-нцỳ; мн. ч., дат.-нком, мн. ч., вин.-нцы, мн. ч., предл.-нцох*—молодое животное, вскормленное материным молоком. Нсл. 116. *Прадаў бычка гадунца.* Нсл. *Прадаў жарабка гадунца.* Ст.

•**гадуне́ц**-*нцà, предл.-нцỳ, зват. гадỳнча; мн. ч., дат.-нцом, мн. ч., предл.-нцох, м.* **1.**—молочный сын. Нсл. 116. *Гадунец усё не сваё дзяцё.* Нсл. *Паніч мой гадунец.* Нсл.
2. (*мн. ч., вин.-нцоў*)—воспитанник, Нсл. 116; Гсл.; Шсл.; МГсл.; БНсл. питомец. МГсл. *Гэта твой гадунец гэтак нарабіў.* Ст. *Гадунца ажаніў.* Нсл. *Няма сваіх дзяцей, дык гадунца ўзяў.* Нсл. *Мусіць блага няньчаць дзеці, бо не пяюць іхныя гадунцы аб доліняволі туташняга краю.* Гарэцкі: Песьні, 9.
3.—*см. под гадун.*

•**гады́ ў рады́**—очень редко. Ар.; Гсл.; Нсл. 116. *Гады ў рады бывае ў нас.* Нсл. *Ср.* *рады ў гады.*

•**гадзя́чы**-*чая-чае*—годный к употреблению, Гсл.; Нсл. 116 .годный, пригодный. *Рэмень яшчэ гадзячы папсаваў.* Нсл. *Гэта яшчэ гадзячая сьвітка.* Нсл.

•**га́дзіна**-*ны-не, ж.* **1.**—змея. Шсл.; Ар.; Нсл. 107; МГсл. *Гàдзіна ўкусіла.* Нсл. *Паўзець нейкая гàдзіна.* Ст. *Кажная гàдзіна, як хамуціна.* Кіт. 130а1.
2. в бранном смысле: мерзкая злая женщина, Шсл. злая, неугомонная женщина. Нсл. 107. *Вось дзе жанчына — гадзіна нейкая!* Ст. *Няма на сьвеце такое гадзіны, як яна.* Нсл.

•**гадзі́на**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—час. МГсл.; Нсл. 115; Шсл.; ПНЗ; Ар.; Войш.; Гсл.; Дсл. *Гадзіна прыбудзець.* Скарына: Малая Падарожная Кніжыца(400-лецьце блр. друку, стр. 237). *Пры Пасхалі знайдзеш таго ж году, месяц, дзень і гадзіну.* Тм. *Пры мусульманскіх магілах гадзіну сядзеў.* Кіт. 35а17. *Якая гадзіна?* Смл. у.(Дсл.). *Гадзіны няма свабоднага часу.* Ст. *Уменьш.* **гадзі́нка**-*нкі-нцы*—часок. Ар.; Нсл. 115; Дсл. *Пазабаўся ў нас гадзінку.* Нсл. *Уменьш.* **гадзі́начка**-*кі*—часочек. Ар.; Нсл. 115. *Добрая гадзінaчка з усёю радзіначкай.* Косіч 241. *Дажджэм тае гадзіначкі.* Красновічы Сур.(Сержп.: Отчет 14).

•**гадзі́нны**-*ная-нае, прилаг. к гадзі́на*—часовой. МГсл.; Ар.; БНсл.

•**гадзі́ньнік**-*ка, предл.-ку, м.*—часы. МГсл.; Бараўляны Куз. (Ксл.); Шсл.; Гсл, *Глянь на гадзіньнік, колькі часу.* Ст.

•**гадзіць**-*джу̂, годзіш-дзн, несоверш. каму,* **1.** угождать. НК.: Старцы 82; Ар.; Шсл.; Гсл.; Ксл.; Нсл. 11; Дсл. *Сумон толькі гадзіў сваім заказьнікам.* НК.: Старцы 82. *Цяжка ўсім гадзіць — ня ўгодзіш.* Курына Віц. (Ксл.). *Яна табе годзе.* Мамойкі Беш. (Ксл.). *Годзіш яму, як ліхой скуле; у вадным не дагадзі і ўсё прапала.* Нсл. *Соверш.* **дагадзіць,**— угодить, сделать угодное. Нсл. 137; Шсл.; Дсл. *Дагадзіў матцы.* Дсл. *Добра дагадзіў мне, сынку!* Ст. *Табе ніколі не дагодзіш.* Нсл. *Бог нам ніколі не дагодзе.* Нсл. *Тыя ж, што жывуць подле цела, Богу дагадзіць ня могуць.* Луцк.: Ліст Паўлаў да Рым. 8:8. *Соверш.* **загадзіць**-*джу̂-дзіш,* **а)** задобрить, Шсл. расположить в свою пользу. Варсл.

б) помирить, удовлетворить. Нсл. *Прич.* **загоджаны, а)** задобренный. *Лякай, каторы выносіў грошы бабе, быў ад яе загоджаны і падняўся уткнуць шпільку, каторую баба дала.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 105).

б) удовлетворенный. Нсл. 165. *Загоджаны за крыўду.* Нсл. *Соверш.* **падгадзіць**—подладить что-л. кстати, ко времени, в удобный час, Дсл. приноровить. *Ну, браце, падгадзіў ты к абеду.* Дсл. *Во яна імне падгадзіла — зьбіраюся йсьці на абед, а яна імне абед цягне.* Тм. *Соверш.* **угадзіць**—угодить, удовлетворить кого-л. *Цяжка ўсім гадзіць — ня ўгодзіш.* Курына Віц. (Ксл.).

2. *кагось*—нанимать, уславливать, БНсл. договаривать. Ар. *Мужчыны пашлі гадзіць пастуха.* Ст. *Гадзіць, згадзіць на год работніка.* Нсл. 115.

3. *кагось зь кімсь*—мирить две противные стороны. Ар.; Шсл.; Нсл. 115. *Ты іх годзіш, а яны ў вір глядзяць.* Нсл. 1115. *Соверш.* **пагадзіць,** *перех.* —помирить. Ар.; Нсл. 436; Ксл. *Я іх пагадзіла.* Градкі Сур. (Ксл.). *Я вас бізуном пагаджу.* Нсл. *Прич.* **пагоджаны**—примирённый(помирённый, **С.**) Нсл. 436. *Пагоджаны нѐпрыяцель ня можа быць шчырым прыяцелям.* Нсл.

4. годзе, гадзіла, *безлич.*—способствует, благоприятствует (относительно погоды, **С.**) Нсл. 115. *Годзе сёлета сєна касіць, а летась не гадзіла.* Нсл.

адгадзіць, *соверш. каму*—отблагодарить кого. Янк. I; Шсл. *За гэтае адгаджу вам калісь.* Янк. I. *Пазыч грошы, ня бойся, некалі адгаджу.* Ст. *Ня ведаю, як і адгадзіць вам за ласку.* Ст. *Несоверш.* **адгаджа́ць**-*аю-аеш-ае. Ср. адгаджацца.*

згадзіць, *згаджу̂, згодзіш-дзе, соверш., перех.* **1.** условить, Шсл. договорить. Ар. *Сяло згадзіла сабе каваля.* Ст. *См.* змовіць.

2. согласовать одно с другим (привести в нужное соотношение, в соответствие с чем-л., **С.**) Нсл. 202.

3. примирить, помирить. *Ніяк не згадзіў іх мяжсобку.* Нсл. 202. *Прич.* **згоджаны,**— условленный, договоренный. Ар.; Нсл. 202. *Найміт на год згоджаны.* Нсл.

згаджэньне, *отгл. имя сущ. к згадзіць 1.* **1.** договорение.

2. согласование. *Многократ.* **згаджа́ць**-*аю-аеш-ае,* **1.** договаривать. Нсл. 202. *Згадзіць, згаджаць работнікаў.* Нсл.

2. согласовывать одно сдругим. Нсл. 202. *Згаджаць трэба, каб воўк быў сыты і козы цэлыя. Послов.* Нсл.

3. склонять к миру. Нсл. 202. *Колькі ні згаджу іх, ніяк не згадзіў іх мяжсобку.* Нсл.

нагадзіла, *соверш.,* **нагаджае**—не впору принесло, несёт его. Нсл. 302. *Ач яго нагадзіла тут.* Нсл. 9. *Чаго цябе тут нагадзіла, нагаджае? Хвароба цябе тут нагадзіла.* Нсл.

•**гадзіцца**-*джу̂ся, годзішся, годзіцца, узаем зь кімсь, з чымсь,* **1.** мириться. Ар.; Шсл.; Нсл. 115. *Пасварыліся, а цяпер будуць гадзіцца.* Ст. *Нашы годзяцца, пагадзіліся, ды ці на доўга.* Нсл. *Соверш.* **пагадзіцца** —помириться. Ар.; Нсл. 436; Ксл. *Досіць сварыцца, пагодзімся.* Нсл. *Пабіліся, дый пагадзіліся.* Нсл. *Яны ўжо пагадзіліся.* Заазер'е Сян. (Ксл.). *Кажны зь ёй захацеуў жаніцца; але як не маглі пагадзіцца, то ўзялі яе сабе за сястру.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 105). *Соверш.* **пагадзіцца**—попасться, подвернуться. Гсл.

2. *на штось, каму*—быть годным, Шсл. быть угодну (годиться, Ар.) Нсл. 115. *Гэтае бярвінцо ні на што ня годзіцца.* Ар. *Табе сьвітка гэта ня годзіца,а мне згадзілася б, калі дадуць.* Нсл. *Крайка на спавівіч годзіцца.* Нсл. 251. *Гэта слова тут ня годзіцца.* Нсл.

2а. быть годным, удобным, приемлемым для чего.л., соответствовать чему-л.; подойти. *Каток твой ня годзіцца к маім калёсам.* Нсл. *Хамут на гэтага каня ня годзіцца.* Нсл.

3. соглашаться на что-л., позволять что-л.

4. договариваться (условливаться, наниматься, **С.**) Нсл. 115. *Нуце гадзіцеся, як дагодзіцеся, падкрушчыну будзем піць.* Нсл. 194. *Каго найму? Ніхто ня хоча ані клопату, ані грошы. Уперад бывала хоць Аньцілеўскі пастух гадзіўся... — памагаў.* Вышынскі: Хата пад ліпою (Беларус, Но. 155).

5. *безлич., обыкн. с отрицанием*—годится, уместно, следует. *Так гукаць ня годзіцца.*

адгадзіцца-*джу̂ся, адгодзішся, соверш.* —отплатить угождением за угождение. Нсл. 372. — *адгадзіць. Жыва буду, спамагуся, Табе, братку, адгаджуся.* Из песни, Нсл. *Несоверш.* **адгаджа́цца**-*аюсяюаешся* —отплачивать, платить угождением за угождение. Нсл. 372. *Як мага буду адгаджацца табе; чым колечы ды адгаджуся.* Нсл.

згадзіцца-*джўся, згодзішся, згодзіцца, соверш.* **1.** пригодиться. Ар.; Гсл.; Шсл. *Хай валяюцца круглякі, мо' на што згодзяцца.* Ст. *Што ў лесе родзіцца, у дварэ згодзіцца.* Нсл. 202.
2. оказаться способну, годну. *У некруты, у салдацікі маладзец згадзіўся.* Росуха Імгл. (Косіч 44). *Дзяцюка твайго ставілі ў некруты, ды не згадзіўся.* Нсл. *Цыт, некруце, ня журыся, яшчэ молад, ня згодзішся.* Из рекрутской песни, Нсл. 332.
3. согласоваться,(оказаться в соответствии с чем-л., **С.**) Нсл. 202. быть одним из пары. *Адно з другім не згаджаецца, ніяк ня можа згадзіцца.* Нсл.
4. согласиться. Ар.; Растсл.; Гсл. *Зязюлька згадзілася за яго высьці замуж. Усе на гэта згадзіліся.* Н. (Афанасьев, I, 1913, 210). *Я на гэта не згаджуся.* Нсл.
5. условиться (наняться, **С.**) Шсл. *Ахрэм згадзіўся на каровы.*

згаджацца-*дюся-дешся,* **1.** *несоверш. к згадзіцца 3. Рукавіцы няпарыстыя, адна з аднэй не згаджаюцца.* Нсл. *Каток твой не згаджаецца к маім калёсам.* Нсл. *Гадзіньнік із жыватом не згаджаецца.* Нсл. 202.
2. *к гадзіцца 3,*—соглашаться. *Я на гэта не згаджаюся.*
•**газа́рд**-*ду, предл.-дзе, м.*—азарт. МГсл.
•**газардоўна,** *нареч.*—азартно. МГсл.
•**газоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—коптилка, лампочка без стекла. Шсл.; Ксл. *Засьвяці газоўку.* Ст. Сяло Куз. (Ксл.). *См. газулька, газьніца.*
•**газу́лька**-*лькі-льцы, ж.*—коптилка, лампочка без стекла. Раўнапольле Сьміл. (Шсл.). *См. газоўка, газьніца.*
•**гаіць,** *гаю, гоіш, гое што, несоверш.* **1.** лечить, заживлять. Растсл.; Ар.; ПНЗ; Ксл. *Табе трэба добра гаіць руку.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Гаіў, гаіў, ніяк ня выгаіць болькі.* Ст. *Прич.* **гоены**—затянувшийся от пластыря, говор. о ране, Нсл. 116. леченный (о ране, чирье, язве и т.п.). *Гоеная болька ўсё роўна баліць. Послов.* Ст. *Гоенае раны ня трэба дражніць, Послов.* значит: не раздражай человека, с которым ты помирился. Нсл. *Отгл. имя сущ.* **гаеньне**-*ня-ню*—заживление. Гсл. *Соверш.* **загаіць**—заживить. Ар.; Шсл.; Вят. (Даль); Нсл. 165. *Ледзь загаіў больку на назе.* Ст. *Масьць загаіла рану.* Нсл. 116. *Прич.* **загоены**—заживлённый. Нсл. 165. *Загоеная рана.* Нсл. *Многократ.* **загаяць**-*яю-яеш-яе*—заживлять. Нсл. 165. *Соверш.* **згаіць**—залечить(рану, язву, ссадину и т.п., **С.**) Шсл. *Ніяк не згаіць свае болькі.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Соверш.* **прыгаіць**—слегка залечить рану (и т.п.). Шсл. *Сусім ня вылячыў, але троха прыгаіў рану, каб ня гніла.* Ст. *Соверш.* **выгаіць**—вылечить (излечить рану и т.п., **С.**) Шсл.; Ар.; Нсл. 80. *Ледзь выгаіў скўлу.* Ст. *Выгаіць рану, верад.* Нсл.
2. способствовать к заживлению раны. Нсл. 116. *Масьць гое рану.* Нсл.
•**гаіцца,** *гоіцца*—заживляться, зарубцовываться(о ране, порезе), Ксл.; Нсл. 116. заживать. Ар.

Болька гоіцца, ужо загаілася. Нсл. *Валасень ня борзда гоіцца.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Нешта ня гоіцца скўла.* Ст. *Соверш.* **загаіцца**—зажить, потянуться кожей, зарубцоваться(о ране, порезе). Ар.; Нсл. 116. *Рана загаілася.* Ар. *Маё сэрца ніколі не загоіцца.* Нсл. *Несоверш.* **загаяцца**—заживляться. Нсл. 165. *Рана загаяецца.* Нсл. *Соверш.* **вы́гаіцца**-*іцца*—заживет. Нсл. 80. *Верад ня борзда выгаіўся.* Нсл.
•**гай I,** *гаю, предл. гаю; мн. ч. гаї, гаёў, гаём, мн. ч., предл. гаёх. м.*—роща, ПНЗ; Дрыкольле Куз.; Рашэтнік Сір. (Ксл.); Шсл.; Ар.; Нсл. 107; Гсл. настоящая с рослыми деревьями роща, расположенная на возвышенности среди окружных низин и *"раўнядзін"*, а также и среди леса. В первом случае образование *"гая"* дают бывшие *"наспы"*, а во втором — *"купы"* односортных дерев. НК: Очерки, 468. *У прудкаўскім гаю грыбы ірвала.* Дсл. *Жыта пасеялі за гаям.* Ст. *Пад зялёным гаям.* Нсл. *Да майго гаю табе няма дзела.* Нсл. *У гаю грыбоў набраў.* Нсл. *Уменьш.* **гаёк**, *гайка, предл.-йку; мн. ч.-йкі-йкоў-йком, мн. ч., предл.-йкох*—рощина. Нсл. 107; Ар.; НК: Очерки, 468. *Дарога йдзець праз гаёк.* Нсл.

гаёчак-*чка, уменьш. к гаёк.* Нсл. 107; Ар. *Ля царквы гаёчак.* Нсл. *Хаджу, хаджу каля гаю, гаёчак ня гнецца, — пройдуць леты маладыя, славачка мінецца.* Жыгалкі Стдуб. (Косіч 20).
•**гай II,** *междомет.*—выражает отрицание. Дсл. *Гай! Я не хачу гэтага.* Дсл. *Гай, ідзі ты.* Тм.
•**гайда́ць**-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш., перех.*—качать(качели, колыбель и т.п., **С.**) Шсл. *См. гойдаць.*
•**гайда́цца**-*дюся-дешся, несоверш., возвр.* —качаться (на качелях, в колыбели и т.п., **С.**) Шсл. *Хлопцы любяць гайдацца на вяроўцы.* Ст. *См. гойдацца.*
•**га́йкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., област.* —говорить часто, чем-либо надоедать. Дсл. *Я яму ўсё гайкала.* Барада Парэцк. (Дсл.).
•**гайно**-*а, ср.*—логово. Сянно (Ксл.); Шсл. *Сьвіньня зрабіла парасятам гайно.* Ст.
•**гайса́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—бегать, Шсл. бегать, скакать, резвиться. Ар. *Ня трэба есьці даваць, што гайсаў цэлы дзень.* Громаць Гар. (Ксл.). *Борзды восенскі вецер гайсаў меж абсмаленых чорных руінаў.* Таполя, стих. "Сустрэча". *Гайсае, як шалёны.* Рудзенск Сьміл. (Шсл.). *Гайсае страх на конях вараных.* Кавыль: Думы, 35. *Як ваўкі, гайсалі гэстапаўцы.* Рамановіч(Конадні, Но. 2, 20). *Соверш.* **згайса́ць.** *Люблю захутацца кажухам, згайсаць ад меж да меж краіну.* Чарот(в стих. "Люблю").

•**гайсу́ха**-*ухі-усе, ж. к гайсун в обоих смыслах.*
•**гайсу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч.-ны-ноў-ном-ноў-намі-нох. м.* **1.** бегающий, резвящийся мальчик. *Там ніву песьцяць песьні і вятры гайсуны. Як шмат там ґвалту зьнесьлі Пакорнасьці сыны.* Яз. Пушча. *А сьнежных Альпаў гайсуны-вятры мяне загналі на спачын у пуню.* Салавей: Сіла 92.
2.—бойскаут.
•**гайчу́к**-*ука̀, предл.-уку̀, зват.-у̀ча; мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—мальчик прыгун. Нсл. 126. *Папястуй гэтага гайчука. Нсл. Гайчук, гайчук, гайчука. любе дзеўка дзяцюка.* Нсл.
•**гак,** *га̀ку, м.* **1.** железный крюк на конце багра судового или пожарного, Нсл. 108 крюк. Шсл.; МГсл. крюк(на конце багра и т.п.) Гсл. *Гакам зачапіць за бярвіно.* Нсл.
2. мера или участок земли. Нсл. 108.
3. зубец на остроге. Нсл. 108. *Выламіўся гак у восьцеў.* Нсл.
4. порядочной величины крючек у уды для живца. Нсл. 108.
5. загнутый конец подковы, Нсл. 108. шип в подкове. Шсл.; Ксл. *Конь гакам уступіў на нагу.* Нсл. *Гакі тупы, трэба істрыць.* Пятніцкая Беш. (Ксл.) *Конь пазьбіваў гакі.* Ст.
з гакам—с излишком, Шсл.; Ксл. с лишним, с лишком. *Будзе пяць вёрстаў з гакам.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Ехаць дзесяць вёрстаў з гакам.* Ст.
•**га́кан**-*на, предл.-не, м.*—сильный толчок. Ксл. *Гакана̀ даў добра.* Даўгое Беш. (Ксл.
•**га́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—крякать с придыханием при каждом ударе топором. Дсл. *Однократ.* **га́кнуць**-*ну-неш-не,* **1.**—произнести "га".
2. (*перен.*)—умереть. Ар. *Яна ўжо да̀ўна гакнула б*—ей уже давно был бы конец. Ар. *Соверш., област.* **адга́каць**-*аю-аеш-ае,* **1.**—отрубить(сук, ветвь, отрезок бревна). Янк. II.
2.—пройти значительное расстояние, не затратив много времени. Янк. II. *Да полудню адгакалі вёрст трыццаць.* Янк. II.
3. пробыть в тяжелом состоянии значительное время. Янк. II. *Адга̀калі ў матросах пяць год.* Янк. II.
•**гал,** *га̀лу, м.*—чистое безлесное(среди леса, С.) место. Гсл.; Сакуны.
•**гало,** *нареч.*—нет. Нсл. 117. *Купіў бы сяло, ды грошы гало.* Нсл.
•**галодны**-*ная-нае*—голодный. Ар.
Галодная Куцьця—*см. под Куцьця.*
•**галосна,** *нареч.*—звучно. Гсл.; БНсл. *Галосна грае дудка. Ср. голасна.*
•**галоснасьць**-*ці, ж.* **1.**—звучность. БНсл. *Ср. галосны 1.*
2.—громкость.
3. гласность, молва. Нсл. 117; БНсл. *Галоснасьць пашла, што вайна будзе.* Нсл.
•**галосны**-*ная-нае,* **1.** звучный. Нсл. 117; БНсл. *Галосная іскрыпка.* Нсл.
2.—громкий. БНсл. *Галосная справа.* Нсл.
галосныя сугукі—сонорные звуки в великолитовском языке: р, л, м, н, в, й.
•**галоступкам,** *нареч.*—на босую ногу. Шсл. *Надзеў боты галоступкам.* Ст. *См. басаножс.*
•**галота**-*ты-це, ж., собир., брезгл.*—голь, Гсл.; БНсл. голытьба, (БНсл.) люди бедного состояния. Нсл. 117. *Галоту гэту за што я буду карміць.* Нсл. *Ср. галетнік, галеча. Усякая басота а галота хоча камандаваць.* Ст.(Шсл. *под басота*).
•**галоўе**-*ўя; мн. ч.-ўі-ўяў, ср.*—то, что кладется под головы, напр. подушка. Дсл.
•**галоўкі,** *галовак, единств. ч. нет.* **1.**—передняя часть саней. Нсл. 117. *Сядзь у галоўках.* Нсл.
2.—верхние загнутые части полозьев. Шсл. *Паламаліся ў санях галоўкі.* Ст.
•**галоўна,** *нареч.*—главным образом, необходимо. Нсл. 117. *Галоўна туды зьбегаць, а то нічога ня будзе.* Трыбухова Сір. (Ксл.). *Галоўна трэба йсьці да пана.* Нсл. 117. *Галоўна гэта зрабіць трэба.* Тм.
•**галоўнае**-*нага, во смысле им. сущ.*—главное, (Гсл.) существенное. Нсл. 117. *Галоўнае гэта зрабіў.* Нсл. *Галоўнага ты не зрабіў.* Нсл.
•**галоўны**-*ная-нае,* **1.** главный. Ксл.; БНсл. *Ня крычы, — я да галоўнага пайду.* Селядцова Беш. (Ксл.).
2. главный, существенный. БНсл. *Не галоўны інтарэс.* Нсл. 117. *Галоўную справу маю да цябе.* Нсл.
•**га́ла**-*ла, предл.-ле; мн. ч.-лы, ср.* **1.**—большое пространство между лесов. Янк. I.
2. болотный сенокос, чистый от заросли, Шсл. широкий, болотистый луг среди леса. Янк. I. *Паганю статак на гала, там троха паадроствала асака.* Клятное Пух. (Шсл.). *Там гала — і канца няма.* Янк. I.
3. непроходимое топкое болото. Жучкевіч 14.
•**галабокі**-*кая-кае*—обнаженный с боку. Нсл. 117. *Галабокі пашоў у скокі.* Нсл.
•**галабародзька**-*кі, вин.-ку, м.*—мужчина, у которого не растет борода и усы. Янк. I. *Галабародзька ў Барбарове быў.* Янк. I.
•**галагаловы**-*вая-вае*—с обнажённой головой. Дсл. *Ідуць к нам госьці, ды галагаловыя, без шапак.* Ельн. (Дсл.).
•**галагут**-*ута, предл.-уце, м.*—большой породистый петух. Янк. I. *Галагуту нагу зламілі.* Янк. I.
•**галагу́цкі**-*кая-кае*—название крупных кур с голыми(без оперения) шеями. Янк. I. *Галагуцкі пѐвень.* Янк. I.
•**галадоў**-*ові, ж.*—голод(отсутствие или крайний недостаток хлеба и вообще продуктов питания как массовое бедстие вследствие неурожая, войны и других причин, С.) Нсл. 117. голодное время. Тм.; Гсл. *Другі год галадоў церпім.* Нсл.

•**галадоўля**-*лі-лі, ж.* **1.** (голодание, С.); голодовка. Шсл.; Ксл.
2. голодовка, отказ пищи в знак протеста.
3. голодное время. Ксл. *У іхным бакў была галадоўля.* Раманоўка Сян. (Ксл.). *Будзе сяголета галадоўля: збожжа ані не ўрадзіла.* Ст.
•**галадаміра**-*ры, общ.* **1.** малоядущий. Нсл. 117. *Чым гэтага галадаміру карміць?* Нсл.
2. морящий себя или других голодом?
•**галадамірны**-*ная-нае,* **1.** *прилаг. к галадаміра.*
2. малоядущий. Нсл. 117. *Ён у нас галадамірны, мала есьць.* Нсл.
•**галадамірыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.* **1.** голодом мереть. Нсл. 117. *Цэлы год галадамірым.* Нсл. *Успомнім, як галадамірыў калісьці разам ты з імной. Я пачынаў іграць на ліры, тады і рукі піў нагбом, тады й сухоты пачаліся.* Дуб.
2. голодом морить. Нсл. 117. *Я ня буду сябе галадамірыць.* Нсл.
•**галадаваць**-*дўю-дўеш-дўе; повел.-дўй-дўйма, несоверш.*—голодовать. МГсл.; Косіч 228; Шсл.; Ксл.; Нсл 117; БНсл. *Ну й галадавалі той год!* Асінаўка Беш. (Ксл.) *Давядзецца статку галадаваць бяз корму.* Ст. *Галадуем без запасу.* Нсл. *Хто ўлетку халадуе, той узімку галадуе. Послов.* Рапан: Прык. 106. *Мы тутка галадавалі.* Шакун: Сьлед 13. *Хіба ж яны галадуюць?* Гарун (ст. "Іванку"). *Отгл. имя сущ.* **галадаваньне**-*ня предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—голодуха, Нсл. 117.—(голодование, БНсл.). *За баляваньням ідзець галадаваньне. Послов.* Нсл. *Соверш.* **пагаладаваць**-*дўю-дўеш-дўе*—терпеть довольно долгое время голод. Нсл. 436. *Пагаладавалі мы цераз мінулыя гады.* Нсл. *Соверш.* **перагаладаваць**—в голоде провести время. Нсл. 401. *Зіму перагаладавалі, а вясну як-колечы перажывем.* Нсл. *Соверш.* **прагаладаваць**-*дўю-дўеш-дўе; повел.-дўй-дўйма*—проголодать, голодать в продолжение известного времени. Нсл. 521. *Прагаладавалі вясну.* Нсл. *Соверш.* **прагаладавацца**—про-голодаться. Нсл. 521. *Прагаладаваліся мы тут, пакуль падвёз ты хлеба.* Нсл. *Соверш.* **выгаладавацца**. *-дуюся-дуешся*—проголодаться, Шсл. почувствовать голод. Нсл. *Выгаладаваўся за дзень добра.* Ст. *Няхай ня есьць, як выгаладаецца, сам папросе. Соверш.* **выгаладніцца,** *-нюся-нішся*—проголодаться. Ар.
•**галадранец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—нищий, оборванец, бедняк. Л.
•**галадзіць**-*джў, галодзіш-дзе; повел.-дзі-дзіма, несоверш., перех.*—морить голодом. Нсл. 117; Гсл.; БНсл. *Нас тут галодзяць.* Нсл. *Соверш.* **угаладзіць**—уменьшить благосостояние, довольство в пище, Нсл. 650. изнурить голодом. *І сябе ўгаладзіў, і другому не ўгадзіў.* Нсл. *А вось прыляцела мушанька, прыляцела й разьліла (страву). Ды багдай цябе, мая мушачка, багдай цябе пераламіла, як ты мае жнейкі угаладзіла.* Красновічы Сураск. (Сержп.: Отчет 10). *Прич.* **угалоджаны** *мн. ч., род.* Нсл. 650. *Вы ў мяне ніколі ня былі ўгалоджаны.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **угаладжэньне**-*ня, предл.-ню*—уменьшение продовольствия, оскудение в пище. Нсл. 650. *Дзеля другога я ня буду цярпець угаладжэньня.* Нсл.
•**галалёд**-*ду, предл.-дзе, м.*—гололедица. Ар.; МГсл.
•**галамоўза**-*зы, дат., вин., предл.-зу, м.*—куцеголовый, коротко остриженный, (БНсл.) прилизанный, Гсл. безволосый. БНсл. *Гэт'кага во наўчонага Клемуса Несьцеравага пераз Базылішынага галамоўзу сходалі.*
•**галамень**-*мнѝ, предл.-мню, м.*—дерево без ветвей или маловетвистое? *Вецер сьвішча, гоне з поля хвалі сьнегу, кідае яго на сосны й круце ля галамнёў.* Цялеш: Дзесяць 28.
•**галапуза**-*зы, общ.*—с голым животом. *Юза, пуза, галапуза лавіў мышы на паліцы.* Из дет. песни, Ар.
•**галапузік**-*іка, предл.-іку, м.*—мальчик, бегающий с голым, ничем не прикрытым брюхом. Нсл. 117. *Галапузікі бегаюць.* Нсл.
•**галапузы**-*ая-ае*—голобрюхий, (БНсл.) одетый в рваную одежду, Ксл. одетый в лохмотье. Нсл. 117. *Чым ён не галапузы — пераэь дзірку ўсё пуза сонцам сьвеце.* Котава Сур. (Ксл.). *Галапузы чорт.* Нсл.
•**галапупец**-*пца, предл.-пцу, зват.-пча, м.* **1.**—бранное слово на малых детей. Шсл. *Што ты разумееш, галапупец ты!* Ст.
2. (*насм.*)—бедный, несостоятельный. Шсл. *Галапупец — яшчэ бярэцца ён таргаваць сьвіньмі.* Ст.
•**галапупы**-*пая-пае, бранное*—голобрюхий. Шсл. *Чорт ты галапупы!* Ст.
•**галаруч,** *нареч.* **1.** голыми руками. Ксл.; Гсл.; БНсл.
2. с пустыми руками. Гсл.
•**галаручы**-*чага, предл.-чым; мн. ч.-чыя, имя сущ.*—работник не пользующийся для работы своими орудиями, НК: Под. пос. 35 с пустыми руками. Гсл.
•**галас,** (Ар.; Шсл.; Нсл.) **галас.** Нсл.; Вят. (Даль)-*су, м.*—крик, шум, неспокойствие, Нсл. 108 крикливый разговор, шум, Шсл. крик, шум голосов, шумный говор и крики, Вят.(Даль) крик, шумный разговор, Гсл. шум, крик, галдёж. *Галас паднялі на ўсю хату.* Ст. *З галасам прыскочылі.* Нсл. 108. *Ад вашага галасу дзяцё спалохалася.* Нсл. *Не рабіце тут галасу, ідзіце вон галасаваць.* Нсл.
•**Галас**-*са, м.*—кличка собаки. Ар.
•**галасаваць**-*сўю-сўеш-сўе; повел.-сўй-сўйма, несоверш.* **1.** о голосе: раздаваться, разливаться. Вост.(Даль, изд. 1880 г., стр. 380). *Пушчу голас па дуброве, няхай голас галасуе, няхай мая маці чуе.* Даль.

2. шуметь, производить шум, крик(гам, С.) Нсл. 108. *Нашы нешта галасуюць там, бы б'юцца.* Нсл. *Соверш.* **загаласава́ць,** (Нсл. 108)—начать *"галасаваць". Нёпрыяцелі галасуюць, загаласавалі.* Нсл.
3. голосовать. Гсл.

Отгл. имя сущ. **галасава́ньне**-*ня, предл.-ню,* 1.—голосование.
2. шум, крик. *Дадзела ты сваім гаасаваньням.* Нсл. 117.

•**галасі́ць**-*шў, галосіш-се, несоверш.* 1. громко с причитаниями плакать. Ар.; Цельчынск. в. Мценск. у.(Будде: Тула-Орел 47); Няпрахіна Карачэўск. у.(Тм. 70). *Маладая галосе, як яе заводзяць на пасад.* Ст. *Ляцеў ґруґан па над морам ды стаў галасіці: ой, як цяжка ўбогаму багату любіці.* Из песни, Нсл. 117. *Соверш.* **нагаласі́цца**—наплакаться громко, причитывая. Нсл. 302. *Жонка мая век свой нагалосіцца.* Нсл.
2. причитывать с плачем по умершем, Нсл. 117; Ар. оплакивать с причитаниями. Шсл.; Ар. *Матка галосе па сыну.* Ст. *Перастань галасіць, пара ў труну класьці.* Нсл. *Маці твая так галасіла, так, бедная галасіла! І адслужылі па табе й панахіду і хату высьвяцілі, бо думалі, што ты ўжо ня жывеш.* Цялеш(Ярылаў агонь). *Соверш.* **пагаласі́ць,** (Шсл.)—поплакать, попричитать по родным(по ком-либо, С.) Дсл.
3.—предвещать. Нсл. 117. *Маразы Калядкі галосяць.* Нсл.

галашэньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к галасіць 1, 2.*

абгаласі́ць, агаласі́ць, *соверш. каго-што,* 1. сделать гласным, огласить, Нсл. 345, 358. разгласить. *Ты агаласіла мяне па ўсім сяле п'яніцаю.* Нсл. 358.
2. оповестить, Нсл. 345 опубликовать, обнародовать. *Вас абгалашалі, абгаласілі, каб прышлі на абраньне старасты, а вы ня прышлі.* Нсл. *Прич.* **абгалашоны, агалашоны,** 1.—пущенный в огласку, оглашённый, Нсл. 345 сделанный гласным. Нсл. 358. *Вясельле наша ўсюдых ужо абгалашона; усі ведаюць што й калі будзе. Местоим. Заручыны ўжо агалашоны, няма чаго таіць.* Нсл.
2.—обнародованный. Нсл. 345, 358. *Отгл. имя сущ.* **абгалашэньне, агалашэньне**-*ня, предл. -ню,* 1.—огласка. Нсл. 345. *Ня надабе гэтага пушчаць у вабгалашэньне.* Нсл. *Рабі без абгалашэньня.* Нсл.
2.—оповещение, обнародование, (Нсл. 358; МГсл.) объявление, опубликование. *Несоверш.* **абгалаша́ць, агалаша́ць,** 1.(*к агаласіць 1*)—делать гласным, оглашать. Нсл. 358. *Не агалашай гэтага нікому.* Нсл.
2. (*к агаласіць 2*) объявлять, публиковать.

загаласі́ць, *соверш.* 1.(*к галасіць 1*) —громко заплакать. Шсл. *Загалосе, аж самому шкода становіцца!* Ст.
2. начать плакать с причитаниями. Ар.; Дсл. *Во нехта прыгожа загаласіў на могілках.* Дсл.

прагаласі́ць, *соверш.*—возгласить. МГсл. *Несоверш.* **прагалаша́ць, 1.**—возглашать.
2.—провозглашать.

разгаласі́ць—распустить молву, слух. Нсл. 547; Дсл. *Ніхто б ня ведаў, калі б ты не разгаласіла аб тым суседзям.* Нсл. *Гэта тыя зводніцы разгаласілі.* Дсл. *Прич.* **разгалошаны.** Нсл. 547. *Гэта справа па ўсім сьвеце разгалошана.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **разгалашэньне**-*ня* —разглашение. Нсл. 547. *Несоверш.* **разгалаша́ць,** *каго-што* —разглашать, распускать молву, слух. Нсл. 547. *Ня годзіцца разгалашаць таго, што ў дварэ дзеіцца.* Нсл.

узгаласі́ць, *соверш. к галасіць 1, 2. Чаго ты ўзгаласіла, як па мертвым?* Нсл. 52.

•**галасно**—*см. под голасна.*

•**галасьба́**-*бы, ж.*—причитание по покойнику. Дсл. 954. (*под "хамтуры"*).

•**галасьлі́вы**-*вая-вае,* 1. голосистый, (БНсл.) зычный, Гсл. звучный. Нсл. 117. *Галасьлівая іскрыпка.* Нсл. *Выйдзі, паслухай — гучаць галасьлівыя трубы.* Салавей: Сіла 13.
2. (*перен.*)—славный. Нсл. 117. *Будзь шчасьлівы й галасьлівы.* Из нар. песни, Нсл.

•**галасьні́к**-*іка́, предл.-ікў; мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* 1.—резонатор. Гсл.
2. отверстие в середине деки музыкальных инструментов. Гсл.
3. гриф(длинная пластинка из дерева или пластмассы у струнных инструментов, к которой во время игры прижимают пальцами натянутые вдоль нее струны для изменения высоты звуков, С.) Шсл. *Адляпіўся ў іскрыпцы галасьнік.* Ст.

•**галасы́**-*соў-сом, мн. ч., предл.-сох, единств. ч. нет.*—слухи, (Сакуны 79; БНсл.) молва, *Галасы пусьцілі, што некрутаў будуць браць.* Нсл. 117.

•**галашэньніца**-*цы-цы, ж.*—плачка с причитанием. *Галашэньніца пагаласіла па родных на могілках.* Дсл.

•**галашчок**-*ку, предл.-ку, м.* 1.—замерзшая голая(без снега) земля. Янк. I. *Галашчок, хоць кацІся бокам.* Янк. I.

галашчокам заме́рзла—без снега замерзла. Янк. I.
2. мороз без снега. Нясьвеж. *У дровы езьдзілі самым галашчокам.* Белае Пух. (Шсл.).

•**галатва́**-*вы, ж., собир.*—голытьба, Гсл. голь, бедные люди. Нсл. 117. *У вашага пана ўсё галатва.* Нсл.

•**галава́**-*вы-ве-вў; мн. ч.-вы, галоваў и галоў-вам-вы-вамі-вах, ж.* 1. голова. Ар. *За дурной галавой і нагам неспакой.* Послов. Ар. *Галавою муру не праб'еш.* Послов. Вк.(ЛБ 2566). *Што галава, то розум.* Послов. Ар.

галава круціцца, закруцілася—голова кружится, закружилась. Ар.

закруціла(ся) ў галаве—закружилось в голове. Ар. *Выпіў чарку, выпіў дзьве, закруціла ў галаве.* Из песни.

галавою налажыць—погибнуть, добиваясь чего или благодаря чему, Гсл. сложить голову.

з галавы сходзіць—бесноваться. МГсл.

пакапаць у галаве—подумать. Дсл.

жыць аднэй галавой—жить холостым. *Ка што ўжо яму гэта(жаніцца)? жыў бы аднэй галавой, калі Бог жыцьцё паслаў.* НК: Старцы, 98.

у галавах—в изголовье, в головах. *У галавах стаіць сьмерць.* Крамушоўка Н. (Демид: Веров. 93).

за маей галавой—при моей жизни · (когда сам распоряжаешься, С.) Варсл.

Един. ч. **галаві̂на**-*ны-не*—головище. Нсл. 117. *Галавіна ты, галавіна! нашто табе лішняе выдумляць?* Нсл. *Ласкат.* **галованька**-*нькі-ньцы*—головушка. Нсл. 117. *Галованька мая бедная.* Нсл. *Шчашу, змыю да буйну галованьку.* Кажамякі Імгл. (Косіч 43). *Увелич., бранное,* **галавю́га**—огромная голова, головище. Ельн. (Дсл.).

галава цукру—сахарная голова. Ар. *Купіў на вясельле галаву цукру.* Ар.

галава вульля—вершина(улья). Ром.

2. старший. Шсл. *Ён галава, дык і няхай робе, як хоча.* Ст.

галоўка-*ўкі-ўцы,* **1.**—головка. Ар.; Шсл. *У хлопчыка вялікая галоўка.* Ст. **2.**—луковица. Шсл. *Пакрышыла галоўку цыбулі.* Ст. *Укінула ў булён галоўку чысныку.* Ст.

3. плод льна или мака. Ксл. *Дай імне галоўку маку.* Спаская Сір. Ксл.). *Пойдзем узьдзяваць галоўкі ў вастроўкі.* Тм.

4. качан капусты. Ар. *У капусты вялікія галоўкі.* Ар.

•**Галаварэзы**-*заў*—праздник 29 августа в честь Іоанна Крестителя.

•**галава́шка**-*шкі-шцы, ж. — галавашнік.* НК: Очерки, Но. 515.

•**галава́шнік**-*іка, предл.-іку, м.*—многие предметы, подкладываемые под голову лежащего человека: маленькая *"падушчонка"*, скомканная одежда в изголовке, на *"палу"*, палатях, — небольшой, наклонный помост из досок там-же. НК: Очерки, Но. 515.

•**галава́ты**-*тая-тае*—с умной головой. *Во табе маці галавата: апусьцее твая хата, Дуньку мы возьмем і песьню запяем.* Из свад. песни. Горц. (Кот 211).

•**галаве́нь,** *галаўня̀, предл.-ню; мн. ч.-ўнì-ўнёў-ўнём-ўні-ўня̀мі-ўнёх, м.*—головль (рыба бычёк). Шсл.; НК: Очерки, 493. *Злавіў галаўнёў штук пяць.* Жораўкі Сьміл. (Пух.). *Уменьш.* **галаве́нчык**-*ыка, предл.-ыку, мн. ч., вин.-ыкі. Памеж іх праходжуюцца поўныя напышлівае грацы, ялцы й галавенчыкі.* ЗСД 53.

•**галаве́нька**-*нькі-ньцы, ж., бот.*—чистец. Верас. *См.* **жыві̂чка.**

•**галаве́шка**-*кі, дат., предл. галавешцы, ж.* **1.**—головешка. Ар.

2.—головня(тлеющее или оюгорелое полено, бревно, Ар.) Ар.; Гсл.; Шсл.; Замошша Сян. (Ксл.). *Залі вадою галавешку.* Ст.

•**галаві̂зна**-*ны-не, ж.*—съедобные части головы животного. Ар.; Шсл. *Галавізна ад сьвіньні будзе на кваша̀ніну.* Ст.

•**галаўні̂к**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-і̂ча; мн.ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.**—уголовный преступник, убийца, уголовник, уголовный(в знач. им. сущ.). (*Калі*) *вязень на горла сказаны, тады што намацней вязеньням асмотран быці маець у той вежы, каторая ёсьць на галаўнікі.* Стт. 206. *Прасіў у насісправы галаўніка, і мы галаўніка выдалі.* Лист псковского кн. Ивана Александровича 1463-65(ИОРЯС ХУІІ, 3-4, 1912 г, стр. 350).

2. плытогон у переднего плотового весла — *"аночыны"*. Калупайла.

•**галаўны̂**-*ная-ное*—головной. БНсл.

галаўныя мазгі—головной мозг. НТ 2.

•**галаўшчы̂на**-*ны-не, ж.*—штраф за убийство. Стт. *Раннаму навязка або забітага галаўшчына маець быці плачана.* Стт. 243. *Муляру, шаўцу, ганчару — тым усім галаўшчыны па трыццаці коп.* Стт. 448.

•**га́лачка**-*чкі-чцы, ж.*—пилюля. МГсл.

•**галэп**-*па, предл.-пе, м.*—птенец без оперения. Янк. І. *Галэпаў знашоў.* Янк. І.

•**га́лган**-*ну, предл.-не, м.*—имбирь. НК: Очерки, Но. 153.

•**га́лганны**-*ная-нае*—имбирный. НК: Очерки 71, Но. 153.

•**галгата́ць,** *галгочаш-ча, несоверш.*—говорить по-еврейски. Ар. *Жыды галгочуць.* Ар.

•**галдапі̂к**-*ка, предл.-ку, зват. галдапі̂ча; мн. ч. галдапікі-оў-ом-оў-амі-ох, м., брезгл.* —человек с узкими, острыми, словно от голода, чертами лица. Ар. Слово состоит из *голд*—голод и *піка*—лицо. *Галдапі̂к ты, галдапі̂к!* Ар.

•**гале́лы І**-*лага, во смысле им. сущ.*—шелег (монета). Нсл. 106. *Галелага ня варты.* Нсл.

галелага ня дам—знач. ничего не дам. Нсл.

•**гале́лы ІІ**-*лая-лае*—обнищалый. Нсл. 118. *Быў багаты, а цяпер галелым стаў.* Нсл.

•**гале́нь,** *гальня̀, предл.-льню̀; мн. ч.-льні̂-льнёў-льнём, мн. ч., предл.-льнёх, м.*—голик, истрепанный веник. Нсл. 116; Юрсл. *Гальнём вышаруй лаўкі к сьвяту.* Нсл. *Гальня заробіш.* Нсл. *Гальнём нічога не падмяцеш, яго толькі ў печ.* Юрсл. *См. дзяркач.*

•**гале́ньнік**-*ка, предл.-ку, зват. галеньніча, м.*—парикмахер. МГсл.

•**гале́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м., брезгл.* **1.** большой бедняк, (Шсл.) голыш, голытвенный, Ар. голыш, бедняк. Нсл. 116. *Нічога ты ня высудзіш із гэтага галетніка.* Ст. *Не пайду я за галетніка гэтага.* Нсл. 116.

2. обирало. Нсл. 116. *Галетнік гэты не аднаго абгаліў.* Нсл.

•**гале́ць**-*ёю-ёеш-ёе; повел.-ёй-ёйма, несоверш.* **1.** обнажаться. Гсл. (*Лес*) *скончыў сваё панаваньне, жоўкне, галее.* Гарун(ст. "Восенскі сьпеў"). *Соверш.* **абгалець, 1.** обнажиться. Гсл. *Абгалеў гаёк на зімухну.* Гсл. *Отгл. имя сущ.* **абгале́ньне**-*ня, предл.-ню*—обнажение. Гсл.

2. нищать(доходить до нищеты, Нсл.) МГсл.; Нсл. 118; Ар.; Шсл.; Ксл.; Міх. *Як прышло няшчасьце, пагарэла ўсё, дык і пачаў галець.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.). *Гаспадарка галее.* Ст. *Цыган, як галее, дык сьмялее. Послов.* Войш. *Што год галееш.* Нсл. *Галей ты!* Нсл. *Што галеем, то выдрэем.* Нсл. *Соверш.* **згалець,** (Гсл.)—дойти до крайней нищеты, Нсл. 202 обнищать. Шсл. *Згалей ён ад мяне.* Нсл. *Сьпіўся, згалеў і прапаў чалавек.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **згале́ньне**-*ня*-крайнее обнищение. *Згаленьне сёлета прышло на нас.* Нсл. 202. *Соверш.* **пагале́ць** —обнищать. Ар. *Былі калісь багатыя, але пагалелі.* Нсл. 437. *Пагалелі яны, бульбы й тае няма!* Ст.

3. бедствовать. Шсл. *Галееш век свой, дабра ня бачыш.* Ст. *Галеюць дзеці век бяз хлеба.* Купала: Спад. 5.

•**гале́ча**-*чы, общ.* **1.** (большой, С.) бедняк, Ксл. голыш(но без презрит. знач., С.) Гсл. тот у которого *"галіта"*—(нищета). Пархв. *Гэты мужчына — галеча.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).

2. *собир.*—(большая, С.)беднота(люди, С.). Ксл.

•**галёкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—выкрикивать протяжно слова. Шсл.; Ар. *Пачалі цемрашалцы галёкаць, спавядацца ў цноце сваёй.* Дуб. *Пастух галёкае на каровы.* Ст.

•**галёнка**-*кі-цы, ж.*—голень, Ар.; Шсл.; Ксл. голень, часть ноги от колена до ступни, *област.* *Алесь зваліўся із страхі, і пераламіў галёнку.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.). *Галёнку абскрабаў.* Нсл.

•**галёнкі**-*нак, мн. ч.*—гетры, чулки без низа, прикрывающие голени. Ксл. *Галёнкі адзень, бо сьцюдзена.* Аляксандрова Гар. (Ксл.).

•**галёны**-*наў* (*один галён*)—блестящие шнурки, нитки, которыми расшивали корсажи; галуны, позументы. Ксл. *Шнуроўка ўся расшыта была галёнамі.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

•**галёп**-*пу, м.*—галоп. Ар.

•**галёпам,** *нареч.*—галопом. Ар.; Шсл. *Ёмкі конь: увесь час бяжыць галёпам.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).

•**галёш**—*см. под ґалёш.*

•**галя́к**-*якà, предл.-якý, зват.-я̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.**—бедняк. Нсл. 118; БНсл. *Галяк галяком.* Нсл. *Хацінка галяка ўехала ў зямлю.* Гарэцкі: Песьні, 15.

2. голик. Нсл. 118. *Галяком падмяці хату.* Нсл.

3. бритва. Гсл.

•**галямоўжа**-*жы, общ.*—неряха, растрёпа. Віленшч.; Горадзеншч.; Валынь(Нсл. 118). *Галямоўжаю вышла на вуліцу.* Нсл. *См. галамоўза 2.*

•**галя́чка**-*чкі-чцы, ж. к галяк 1,* Нсл. 118 беднячка. *Ня бачыў ты маладой* (невесты) *галячкі.* Нсл.

•**гал-іна́**-*ьлё—см. под голь.*

•**галіня́сты**-*тая-тае, област.*—обильный ветвями. Дсл. *См. рассахаты.*

•**галіта́**-*ты̀, м.*—нищета. Нсл. 117; Пархв.

•**га́ліца**-*цы-цы, м.*—птица галка, [Corvus Monedula]. Нсл. 108.

галіц страляць—зевать. Нсл.

•**га́ліць**-*лю-ліш-ле; повел.-ль-льма, несоверш.* —возбуждать(разжигать, С.) в ком желание, охоту к чему, Нсл. 108 возбуждать стремление. Гсл. *Нашто ты га̀ліш яго ехаць?* Нсл. *Соверш.* **пага́ліць**—побудить кого-либо к чему-либо, возбудить в ком алчность к чему-либо. Нсл. 434. *Ён ня сам туды палез, а яго пага̀лілі іншыя.* Нсл.

•**галі̇ць**-*лю-голіш-ле, несоверш., перех.* **1.** обнажать.

галі̇ць зубы—смеяться, зубоскалить. Малюкіна Пар. (Дсл.).

2. приводить в нищету. Нсл. 117. *Ляндар голе нас, сусім абгаліў.* Нсл.

3. брить. Ар.; Гсл.; Нсл. 117; БНсл. *Соверш.* **пагалі̇ць,** *каго*—обрить. Ар.; БНсл. *Пагалі мяне.* Ар. *Хто бы меў мусульмані̇на ў дому сваім частаваць і валасы яму пагаліць.* Кіт. 31а14.

абгаля́ць, агаля́ць, *каго-што,* **1.** обнажать. *Восень агаляла карчы.* ЗСД. 63.

2. грабить, обирать. Нсл. 345, 358. *Ляндар сусім абгаляе нас, хоць із торбачкаю йдзі.* Нсл.

3. обривать. Нсл. 356. *Агаляйце, агаліце яму палавіцу галавы.* Нсл. *Соверш.* **абгалі̇ць, агалі̇ць, 1.** обнажить. Ксл.; Дсл. *Агаліла хлапца ды ў ваду.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.).

2. привести в нищету, Нсл. 117 обобрать. Дсл. *Ляндар абгаліў нас.* Нсл. *Кажа гэты мужычок сваей жонцы: "Вось цяпер мы іх як абгалілі.* Смл. у. (Дсл.).

3. обрить, Нсл. 358 побрить. Ксл. *Агалілі цябе блага.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.). *Прич.* **аголены, 1.** обнаженный.

2. доведенный до нищеты. Нсл. 358. *З аголеных мужыкоў што ты возьмеш?* Нсл.

3. обритый. Ксл.; Ар.; Нсл. 358; Дсл. *Ходзе з аголенаю галавою, як гарбузом.* Астроўна Віц. (Ксл.). *Галава абголена.* Гсл.

загаля́ць—обнажать. Нсл. 165. *Не загаляй сарочкі, брыдка.* *Соверш.* **загалі̇ць**—обнажить. Нсл. 163. *Загаліць дзяцё.* Нсл. *Загаліў дый зь пяток уваліў.* Тм. *Лыткі загаліў, а шчупака не злавіў.* *Послов.* Рапан. 201. *Прич.* **заголены**—обнаженный снизу. *Дзяцё бегае заголенае.* Нсл.

згаляць *каго-што*—приводить в нищенское положение, разорять до крайности. Нсл. 202. *Ляндар згаляе нас.* Нсл. *Соверш.* **згаліць** *каго-што,* **1.** привести в нищенское положение. Нсл. 202. *Ляндар чыста згаліў нас.* Нсл.
2. сбрить. Ар.

Прич. **зголены, 1.** доведенный до нищеты. Нсл. 202. *Усі людзі зголены аканомам.* Нсл.
2. сбритый. Ар.

прагаляць—пробривать. *Прагаляюць лоб. Ср. абгаляць, агаляць. Соверш.* **прагаліць**-*лю-праголіш-ле*—пробрить. Нсл. 520. *Прагалілі лоб.* Нсл. *Прич.* **праголены** —пробритый. Нсл. 521. *Праголены лоб.* Нсл.

выгаляць—выбривать. *Соверш.* **выгаліць** —выбрить.

выгаляць вочы—таращить глаза. Шылавічы Дух. (Дсл.).

Соверш. **выгаліць вочы**—широко раскрыть глаза, посмотреть с удивлением на кого-либо, Траецкае Пар. (Дсл.). вытаращить глаза.

•**галіцца I**-*люся-лішся, несоверш. на каго-што*—зариться, Сакуны 75; Войш.; Міх.; Барс.; Ксл.; БНсл. с алчностью(страстью, С.) желать, стремиться к чему. Нсл. 108. *Ён толькі на яе дабро галіцца.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Галіцца й сам ня ведае на што.* Нсл. *Дзяцюк надта галіцца на яе.* Гсл. *Галіцца із сваімі падпаскамі пасьвіць.* Дсл. *Хто не жаніўся, той галіцца; хто ажаніўся, той каіцца. Послов.* Міх. *Хлапец ня вельмі галіцца часаць клёпкі.* Сакуны 75. *Отгл. имя сущ.* **галеньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—страстное хотение чего. Нсл. 108. *Адно толькі галеньне наша, а не вось якое дабро.* Нсл. *Соверш.* **пагаліцца** *на што*—позариться(польститься, Дсл.) Войш.; Міх.; Растсл.; Ксл.; Нсл. 434; БНсл.; Дсл. *Пагаліўся ехаць.* Нсл. *Пагаліўся на лягкія заработкі.* Тм. *Пагаліўся на такое сьмяцьцё.* Храпавічы Куз. (Ксл.). *Пагаліўся на чужое дабро.* Нсл. 108. *Пагалілася малада на вялікую худобу.* Няўзорава Стдуб. (Косіч 10). *Хворы пагаліўся яблычак зьесьці.* Міх. *Пагаліўся на чужое добрае.* Дсл. *Пан пагаліўся на добры кавалак зямлі.* ЗСД 92. *Соверш.* **паўзгаліцца**—изъявить сильное желание. Гсл. *Соверш.* **угаліцца, 1.**—страстно возжелать чего. *Узгаліўся з намі ехаць.* Нсл. 108.
2. (*у каго-што*)—страстно привязаться к кому или чему-либо. *Угаліўся ў дзяўчыну.* Нсл. 46. *Угалілася бегаць на ігрышча.* Тм. *Соверш.* **узгаліцца**—сильно возжелать чего-либо, воспламениться желанием к чему-либо. Нсл. 52. *Узгаліўся на чужое дабро.* Нсл.

•**галіцца II;** *прош. вр. галілася, безлич.*—проясняться(о погоде). Гсл. *Галіцца на небе, пагода будзе.* Гсл.

•**галіцца**-*люся, голішся, несоверш., возвр.* **1.** бриться. Нсл. 117; Гсл.; Ар.; Войш.; Ксл.; БНсл. *Пойдзем галіцца ягонай брытваю.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Прич.* **голены**—бритый. Ар.; Нсл. 116. *Голеная галава.* Нсл. *Голены лоб.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **галеньне**-*ня, предл.-ню*—бритьё. Ар.; Нсл. 116. *За галеньне некрутаў дадзена хвэльчару.* Нсл. *Соверш.* **пагаліцца**—обриться, Нсл. 117. побриться. Ар.; БНсл. *Не замінай, пакуль ён голіцца, паголіцца.* Нсл. *Надабе к сьвяту пагаліцца.* Бабінічы Віц. (Ксл.).
2. делаться бедным. Нсл. 117. *Соверш.* **згаліцца**—(обнищать, С.) дойти до крайней нищеты. Нсл. 202. *Ад вялікіх падачкаў усе сяло згалілася.* Нсл.

загаляцца, *несоверш.*—обнажаться. Нсл. 165. *Нашто ты загаляешся?* Нсл. *Соверш.* **загаліцца**—обнажиться, подняв край одежды. Гсл.; Ар.; Нсл. 163. *Загаліўшыся, рыбу ловяць.* Нсл.

•**галка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** небольшой шар. Нсл. 108. *Кругла, як галка.* Нсл. *См. апучка.*
2. рыбная клёцка. НК: Очерки, 31.

галачка, *уменьш.* **1.**—шарик. Нсл. *Галачку зрабіў з хлеба.* Нсл.
2. *уменьш. к галка 2.*

•**галкі**-*кая-кае*—палкий до чего. Дсл. *Да дзевак галак.* Дсл. *Ср. галіцца.*

•**галуб**-*уба, предл.-убе, зват.-убе; мн. ч.-бы-боў-бом-бы-бамі-бох, м.*—голубь. Ар.; МГсл.; Пушкары Сян., Заронава Куз. (Ксл.); Дсл. *У кошыку вядуцца галубы.* Ст. *Залілася сьлязьмі люба: — не забудзься, мой галубе.* Гарун: Габруська. *Собир.* **галуб'ё.** Дсл. *Паляцела галуб'ё на дуб'ё, засталіся недаростачкі.* Інькава Парэцк. (Дсл.).

Уменьш. **галубок**-*бка, предл.-бку, зват. галубку; мн. ч., дат.-бком, мн. ч., вин.-бкі, мн. ч., предл.-бкох*—голубчик. Шсл.; Ар. *Мой ты галубку, паслухай ты мяне!* Ст.

•**галуба**-*бы, ж.* (Гсл.; БНсл)—голубка. Дсл. *Кума-галуба, даруй імне! кажуць маленькія дзеці, занураючыся ў ваду.* Дсл. *Уменьш.* **галубка**-*бкі-бцы*—голубка. Ар.

галубачка-*чкі-чцы, уменьш. к галубка* —голубушка. Нсл. 117. *Галубачкі мае вы!* Нсл. *Ласкат.* **галубухна**-*ны*—голубушка. Нсл. 117. *Мамухна галубухна!* Нсл.

•**галубнік**-*іка, предл.-іку, м.*—голубятня. *Уменьш.* **галубнічак.** (*Галуб*) *задумаў ляцець у галубнічак.* Козіна Пуц.(Халанский 155).

•**галуза**-*зы, общ.* **1.** чрезвычайный шалуннья, Нсл. 108. неугомонный шалун, Гсл.; БНсл озорник, шалун, Ксл. проказник, повеса(? С.) шалун, Вост. (Даль) *сорванец.* БНсл. *Галуза гэты акно пабіў.* Сянно (Ксл.). *Ах ты, галуза, ты! Яшчэ ён хваліцца.* Ст. *За гэтым галузаю ня можна нічога зрабіць.* Нсл. *І ў каго такая галуза пашла?* Юрсл.

2. глупый-пая, бестолковый-вая. Нсл. 108. *Галузе гэтаму нічога ня уб'еш у галаву.* Нсл. *Одна* **галу́зіна**-*ны-не.* Юрсл. *Во кавалак галузіны ўдаўся — ня дай ты і ня прывядзі сьвет.* Юрсл.
3. *област.*—головня. Янк. II. *Вынясьце, мама, галузы ды юшку зачынеце, бо ўвесь дух выйдзе.* Янк. II. *Надабе зрабіць галузу(абпаліць палена), шнюр пачарніць.* Тм.
4. болезнь проса — сажа. Янк. II. *У тваім просе палавіца галузы.* Янк. II.
•**галу́заваты**-*тая-тае,* **1.**—шаловливый, склонный к шалостям, своевольный. *Вучыцца добра, але галузаваты.* Нсл.
2. глуповатый. Нсл. 108. *Хлапец на пагляд добры, але галузаваты.* Нсл. *Від у яго галузаваты.* Нсл.
•**галузава́ньне**-*ня, предл.-ню*—бездельничание, шаловство, Нсл. 108 озорничание.
•**галу́заваць**-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма и* **галу́заць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—шалить, глупости делать, Нсл. 108. шалить, дурить шутя, повесничать(**С.**) баловаться, Смл. (Даль); Дсл. шалить, проказничать. Гсл. *Ён (хлопчык) ня лепе (з гліны) вялікіх і невялічкіх піражкоў, а пачынае галузаваць, ляпіць ня-то конікі, ня-то цюцькі.* Гарэцкі: Песьні, 14. *Ён тамацькі ўсё галузае.* Смл. (Даль). *Досіць табе галу̀заваць; галу̀зуючы, папсаваў сякіру.* Нсл. *У сьвяты маладыя толькі галузуюць.* Цясьляціна Сір. (Ксл.). *Не галу̀зай*—не балуйся. Мікола-Ядрэвіч Дух. (Дсл.). *Галу̀зае малы̀.* Красьн. (Дсл.). *Соверш.* **нагалу́заваць**—много наделать шалостей, Нсл. 301 наозорничать. *Паніч нагалузаваў тут, дый шкоду зрабіў.* Нсл.
нагалу́завацца-*зуюся-зуешся, соверш.*—надурачиться. Нсл. 301. *Яшчэ ты не нагалузаваўся, галуза.* Нсл.
•**галу́зьлівы**-*вая-вае*—любящий баловаться, баловник. Дсл.
•**галу́н**-*на̀, м.*—квасцы. Азярэцк Сян. (Ксл.); Нсл. 108; Шсл.; Гсл.; БНсл. *Машынку да магазыну прыклеіў галуном.* Ст.
•**галуновы**-*ая-ае,* **галу́нны**—квасцовый. Нсл. 108; БНсл. *Галуновая, галунная кісьля.* Нсл.
•**галу́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.*—смачивать распущенными в воде квасцами, напр. для окраски. Кур. (Даль).
•**галуны́-ноў-ном;** *мн. ч., предл.-нох*—клочки сбившейся шерсти в овчине. Шсл. *Ня добрая аўчынка: адны галуны.* ТурэцСьміл. (Шсл.).
•**га́льлівы**-*вая-вае*—жадный. Войш. *См. прагавіты.*
•**гальмава́ць** (*паяздок*)-*му̀ю-му̀еш-му̀е, несоверш.*—тормозить, закладывать за колеса тормоз, крюк, или просунуть кол. Вят., Вост. (Даль). *Надабе гальмава̀ць: гара стромкая.* Даль. *Калёсы гальмуюць у галаледзь.* Кур. (Даль).
•**гальні́к**-*ка̀, м.*—веник, Растсл. веник, обтершийся от употребления. Нсл. 117; Юрсл. *Падскрабі хату гальнікам.* Нсл. *Уменьш.* **гальнічок**-*чка*—веничек (обтрёпанный, **С.**) Нсл. 117. *См. голік, галя̀к 2.*
•**га́льны**-*ная-нае, прилаг. к "гал". Гальныя балоты.* Сакуны 5.
•**га́лы,** *галаў, единств. ч. нет.*—ягодицы (БНсл.) задней части туловища. Нсл. 108. *Задзер ногі і паказаў свае галы.* Нсл.
на галах паедзе—зн. не поедет. Нсл.
•**га́лы**-*лая-лае,* **1.** *област.*—голый, обнажённый. Дсл. *Ішоў па галым месцу.* Католін Росл. (Дсл.).
2. голый, безлесный.
га́лае балота—безлесное болото. Росл. (Дсл.).
•**галы́н**-*на̀, м.*—квасцы. Высачаны (Ксл.); БНсл. *См. галун.*
•**галы́тка**-*ткі-тцы, ж.*—?.... *Чорт вас водзіць тут, галыткі.* Гарун: Кан. Паўлючонка.
•**гам I,** *га̀му, м.*—шум, крик, суматоха, Гсл.; Нсл. 108 нестройный гул голосов. *На гэтым гаму̀, хто зарваў, то таму.* Нсл. *См. гом.*
•**гам II,** *междомет., звукоподр.*—есть, кушать. Ар.; Дсл. *Сьпі, ня плач, бо воўк гам — і пераглынець.* Дсл. *І сам ня гам, і другому ня дам. Послов.*—значит: и сам не воспользуюсь, и другому не позволю. Ар. *Гам, гам! дзеткі, кашку гамайце.* Гсл.
•**гамонка**—*см. под гамана̀.*
•**гамазе́я**-*ѐі-ѐі, ж.*—хлебный общественный магазин, Гсл. магазин. Нсл. 108. *Да гамазеі збожжа павезьлі.* Нсл.
•**гама́н I**-*ана̀, предл.-ану̀, símbolo зват.-а̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** дурной, злой человек, Гсл. прозренный человек. Нсл. 108. *Наваліліся на мяне, як на гамана̀ таго.* Аш. *Усі крычаць на яго, як на гамана̀.* Нсл. *Напалі, як на гамана̀ якога.* Тм.
2. злой. Нсл. 108. *Лучы̀ся толькі ў рукі гаману̀ гэтаму.* Нсл.
•**гама́н II**-*ана̀, предл.-анѐ; мн. ч., род.-ноў, мн. ч., предл.-нох,* m.—кожаный кошелек для денег. Вост. (Даль). *Доля мая... нейдзе гама̀н з маім шчасьцям згубіла.* Гарун: Думы ў чуж. *Уменьш.* **гаманок**-*нка̀, мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох*—кожаный кошелёк для денег. Вост. (Даль).
•**гамана́**-*ны̀, ж.*—разговор. Слуцак. *Вось гамана̀!* Слуцак. *Ня чутно курортнай гаманы̀.* Гілевіч("Маладосьць", Но. 4, 1967 г, стр. 79). *Даходзяць словы нечай гаманы̀.* Кавыль: Думы, 32. *Уменьш.* **гамонка**-*нкі-нцы, ж.*—разговор. Куцькава Сян. (Ксл.); Шсл.; ПНЗ; Барс.; Плц.; Лепл.; Люцын; Прыдруйск. *Ходзе па сьвеце такая гамонка.* Ст. *Тут вось якая гамонка.* ЗСД94. *Выгляд ды яшчэ гамонка хаплівая, перарываная частымі аддышкамі — усё гэта заражала нейкай руплівасьцю.* Тм. 299. *Шмат было гамонкі*

ў сяле. Цялеш(Ярылаў агонь). *На вуліцы чуваць была нейчая гамонка.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**гаманіць**-*ню, гамоніш-не, несоверш.* **1.** говорить, (Пск. Иеропольский) беседовать, ПНЗ; Гсл.; Барс.; Плц.; Лепл.; Люцын; Прыдруйск. разговаривать. МГсл.; Косіч; Сц. *Быў сад чароўнаю прынадаю, вялікі быў, густы, гаманіў жывою моваю.* Крушына: Калыханка(Зьніч, 1954, Но. 27). *Соверш.* **дагаманіцца** —договориться(до какого-либо времени, С.) *Местоим. Дагаманіліся аж да вечара.* Дсл. *Соверш.* **нагаманіцца**-*нюся-нагамонішся*—наговориться. Шсл. *Нагаманіліся за вечар.* Ст. *Соверш.* **разгаманіцца** —разговориться. Шсл. *Разгаманіліся мужчыны — і дамоў ня йдуць.* Ст.

2. громко говорить(толковать, Нсл. 118), Пск., Смл., Кал. (Даль). *Аб чым яны гамоняць мяжсобку?* Нсл. *Не гаманіце, дзяцё пабудзіце.* Нсл. *Гаманіць — галава не баліць. Послов.* Нсл. *Соверш.* **узгаманіць,** —заговорить громко. Нсл. 52. *Узгаманіла й дзяцё пабудзіла.* Нсл.

3. шумно разговаривать. Шсл. *На вуліцы гамоняць мужчыны.* Ст. *На вуліцы нехта гамоне.* Гсл.

4. шуметь, кричать, браниться. Пск., Смл., Кал. (Даль). *Ды цыт ты, ня чуць нічога, не гамані.* Смл. (Даль).

5.(*на каго*)—слегка прикрикивать, уговаривать. *Даволі табе ўжо гаманіць на малых.* Ст.

6. (о лошади) старательно ехать(бежать, С.) Шсл. *Но, кося, гамані барджэй.* Ст.

загаманіць, *соверш.* **1.** заговорить, начать говорить. Бяльсл.; Нсл. 118.

2. шумно заговорить. Шсл. *Усе разам і загаманілі.* Ст.

нагаманіць, *соверш.* **1.** наговорить. Шсл.

2. нашуметь. Нсл. 302. *П'яныя прышлі, нагаманілі тут дый пашлі.* Нсл.

3. (*на каго*),—побранить(слегка, С.). Шсл. *Троху нагаманіў на сваю жонку.* Ст.

пагаманіць, *соверш.* **1.** поговорить. Шсл.; Ксл.; Слуцак. *У сьвята я зайшоў пагаманіць.* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *Мужчыны пагаманілі ды разышліся.* Ст. *Заходзьце да мяне, пагамонім ляпей.* Гарун: Пан Шаб.

2. (*на каго*)—побранить слегка. *Местоим. Троху я пагаманіў на гэтага нягодніка, а болей што ты яму зробіш?* Ст.

•**гаманкі**-*кая-кое*—разговорчивый, словохотливый, говорливый. (Шсл.); Ксл. *Тамаш дужа гаманкі чалавек.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Як выпіў, дык і гаманкі.* Ст. *Гаманкі веснавы дзень на сяле заціх.* Гарун: Пан Шаб. *Выбіраецца гаманкі сват.* Кот. 202. *Нареч.* **гамонка**—громко. (*Вераб'і*) *гамонка чырыкалі.* Шакун: Сьлед 11.

•**гама́рня**-*ні-ні, ж.* **1.** медный завод, Нсл. 118 медноплавительный завод. БНсл. *Такі стук, як у гамарні.* Нсл.

2. (*перен.*)—шум, содом, Ксл. шумный разговор, Шсл. шумное место. БНсл. *У яе чыстая гамарня, ніколі ціха ня бывае.* Хацінічы Куз. (Ксл.) *Пашла ўжо на сходзе гамарня.* Ст. *Ср. гамэрня.*

•**гама́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —медный заводчик. Нсл. 118.

•**гама́рны**-*ная-нае*—к медному заводу относящийся, Нсл. 118 медноплавительный. БНсл. *Гамарны казан.* Нсл.

•**гама́ры** (*один гамар*)-*аў*—ручки поперечной пилы в виде трубок, в них всаживаются колышки. Шсл.; Ксл. *Адарваліся ад пілы гамары.* Ст. *Купіў пілу бяз гамараў.* Ст. *Адламаўся гамар у піле.* Ляхава Віц. (Ксл.).

•**гамава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.к гамаваць, гамавацца*—усмирение гама, шума, драки, гнева, страстей и проч. Нсл. 108. *Ніякага гамаваньня ня слухаюць; сваё паганяюць.* Нсл. *Гамаваньне гневу, сэрца.* Тм.

•**гамава́ць,** *гамую-муеш-муе, несоверш., перех.* **1.** угомонять. Гсл.; Нсл. 108; БНсл. *Гамуй дзеці, няхай ня дурэюць.* Нсл.

2. удерживать, (Нсл. 108) успокаивать. (БНсл.; Гсл. *Гамаваць ад п'янчаньня.* Нсл. *Соверш.* **загамава́ць**—успокоить. Нсл. 163. *Загамуй дзеці, каб ня крычэлі.* Нсл.

загамава́ць раку па старому—направить реку в прежнее русло. Стт. 1529. *Прич.* **загамава́ны**—укрощенный, успокоенный. Нсл. 163. *Загамаванае сэрца.* Нсл. *Соверш.* **пагамава́ць**—(несколько, С.) усмирить, успокоить. Нсл.; БНсл. *Пагамаваць дуронікаў, дуронства.* Нсл. *Пагамаваць полымя.* Тм. *Пагамаваць гнеў, сэрца.* Нсл. *Соверш.* **перагамава́ць**—поуспокоить, поусмирить. Нсл. 400. *Перагамуй ты сваю злосьць, сваё сэрца.* Нсл. *Прич.* **перагамава́ны**—успокоенный, усмиренный. Нсл. 400. *Сэрца ягонае яшчэ не перагамавана, не дакучай яму.* Нсл. *Соверш.* **угамава́ць, 1.**—усмирить, угомонить, *област.* укротить.

2. удержать, Нсл. 108; Гсл. успокоить. *Угамаваць ад п'янчаньня, буянства.* Нсл.

угамава́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к угамаваць-ацца,* **1.** усмирение, (БНсл.) угомон. Нсл. 649. *Угамаваньня на яго няма.* Нсл.

2. укрощение. Гсл. *Прич.* **угамава́ны**—успокоенный. БНсл.

•**гамава́цца**-*муюся-муешся, несоверш., возвр.*—угомоняться, успокаиваться, Гсл.; БНсл. успокаиваться, удерживаться от чего, Нсл. 108. сдерживаться. *Гамуйцеся, угамуйцеся, чаго вас разьбірае.* Нсл. *Піва гамуецца, угамавалася.* Тм. *Соверш.* **загамава́цца**—успокоиться. Нсл. 163; БНсл. *Загамуйся троху, ня крычы.* Нсл. *Соверш.* **перагамава́цца**—поуспокоиться, поусмириться, Нсл. 400 усмириться. Дсл. *Дай яму спакой, няхай перагамуецца.* Нсл. *Піва*

перагамавалася. Тм. *Мужыкі перагамаваліся, а то крычэлі ўсю ноч.* Дсл. *Соверш.* **угамава́цца**—воздержаться от какого-либо волнения, (Дсл.) угомониться. Нсл. 649. успокоиться. Гсл.; БНсл.; Дсл. *Сярдзюк наш угамаваўся.* Нсл. *Хворы ўгамаваўся, перастаў кідацца.* Нсл. *Тады толькі ён адвязаў жонку, як яна ўгамавалася.* Смл. у. (Дсл.).

•**га́маць**-*аю-аеш-ае, звукоподр., дет., несоверш., перех.*—есть, кушать. *област.* Шсл. *Дзяцятка маё плача, гàмаць хоча кашкі.* Нсл. *Мама, дай гамаць.* Ст. *Ласкат.*

га́мацькі, га́мачкі: *имеет значение инфинитива — гамаць.* Нсл. 108. *Дай дзяцяці гамацькі.* Нсл. *Хадзі гамачкі дам.* Нсл. *Соверш.* **зга́маць**—съесть. Нсл. 108; Шсл. *Згамаў увесь крупнічак.* Ст. *Соверш.*

пага́маць—покушать, поесть. Нсл. 434. *Каток кашку пагамаў.* Нсл.

•**гамэрня**-*ні-ні, ж.*—громадина, Ар.

•**гамза́**-*зы̀, ж., област.*—прибыль, деньги. Дсл. *Здаровую гамзу сабе загнаў.* Дсл. *Загнаў сабе гамзу ладную.* Дсл. (*под загнаць*).

•**гамзала**—*см. под гомзала.*

•**гамза́ты**-*тая-тае*—говорящий, поющий в нос; гнусавый, Янк. I. гугнивый, Ксл.; Шсл. гнусливый. Вост. (Даль). *Я таго гамзàтага не разабрала.* Янк. I. *Антось нейкі гамзàты.* Ст.

•**га́мзаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—медленно есть, жевать. Нсл. 108. *Гамзаеце, як не сваімі зубамі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **га́мзаньне** *-ня-ню, бранное*—медленное жева-ние. Нсл. 108. *Пакуль будзе гэтае гамзань-не ваша? Ешча барждждэй.* Нсл. *Соверш.* **пага́мзаць** Нсл. 108. *Усю кашу пагамзалі, а другім не пакінулі.* Нсл. *Ср. гам II.*

•**гамза́ць I**-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, несоверш.*—говорить, петь в нос., Янк. I. гугнивить, Ксл.; Шсл. гнусавить. Вост. (Даль); БНсл. *Гомзала гомзае.* Янк. I. *Вельма ж ён гамзàе; нічога не разабраць.* Ст. *Не гамзі ты, а кажы вырàзьліва.* Сянно (Ксл.). *Ср. гэмзаць.*

•**гамза́ць II**-*àю-àеш-àе, несоверш., перех.* —бить толчками, колотить. Нсл. 118. *Гамзàй злодзея добра; няхай ня лезе па клецях.* Нсл. *Однократ.* **гамзану́ць**—ударить толчком. Нсл. 118. *Гамзані яго, няхай ня дурэе.* Нсл.

•**гамзе́ль,** *глаг. частица*—означает быстрый тупой толчёк, особенно кулаком; тук. Нсл. 118. *Гамзель яго кулаком у сьпі̀ну.* Нсл.

•**гамзе́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к гамзіць 1.*—толкание. Нсл. 118. *Ад гамзеньня твайго ўздухі заняло.* Нсл.

•**гамзі̀ла**-*лы, общ.*—драчун-нья. Нсл. 118. *Ніхто ня уймець гамзі̀лу гэтага.* Нсл.

•**гамзі̀ць,** *гамжу̀, гамзі̀ш-зі̀ць, несоверш., перех.* **1.**—тискать коленами или бить кулаками. Нсл. 118. *За што ты яго так гамзіш?* Нсл.

2. мять, комкать, бросать где попало, не беречь(одежду, обувь). Юрсл. *Не гамзі ты ў балота новую адзежыну. Калі ты заўсёды так гамзіш, дык папомні маё слова — ані ра̀зачку ня будзе чаго ў людзі адзець.* Юрсл. *Ср. ганодаць.*

3. убирать, есть. Нсл. 118. *Ты ўжо другую лусту гамзі̀ш.* Нсл.

4. ругать, поносить. Юрсл. *Ні за што гамзіць чалавека.* Юрсл.

•**гамзу́ха I**-*у̀хі-у̀се, ж.*—говорящая в нос. *Ср. гамзун.*

•**гамзу́ха II**-*ухі-усе, ж., област.*—работница, содействующая прибыли. Дсл. *Твая жонка, браце, у цябе гамзуха.* Дсл. *Ср. гамзà.*

•**гамзу́ля**-*лі-лі, ж.*—большой ломоть хлеба. Нсл. 118.

•**гамзу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.**—говорящий в нос, (БНсл.) гугнивец, Ксл.; Шсл.; гнусарь. Вост. (Даль). *Слухай ты гамзуна гэтага!* Ст. *Гамзун — чалавек, што ня чыста гавора.*

2. дикий голуб. БНсл.

•**га́мкаць**-*аю-аеш-ае, соверш., дет.*—есть. Нсл. 108. *Гàмкаць кашку, баранàчку.* Нсл. *См. гàмаць. Соверш.*—съесть. Нсл. 201. *Дзеці цэлы краец хлеба згàмкалі.* Нсл. *Соверш.* **пага́мкаць**—поесть. Нсл. 434.

•**га́мкі** — *гамацькі* (*под гàмаць*). Нсл. 118. *Дайце дзяцяці гàмкі.* Нсл.

•**гамля́чка**-*чкі, ж.*—телега на железном ходу в виде люльки. Ксл. *Папрасі ў яго гамлячку зьезьдзіць па бульбу.* Спаская Сір. (Ксл.).

•**га́муз**-*зу, предл. и зват.-зе, м.*—множество, группа. Юрсл. *Вышаў на луг цэлы гамуз, дык што ім: на паўдня работы таѐ.* Юрсл.

•**га́музам,** *нареч.*—сразу, гуртом. Полсл.; Юрсл. *Гàмузам схапілі бульбу да марозу.* Юрсл.

•**ган,** *гàну, предл.-не, м.* **1.** порок, (БНсл.) пятно, дурная сторона чего-либо, Нсл. 109 недостаток(физический), Ксл. дефект, изъян. (БНсл.). *Купляй — ніякага гану ў коніка няма.* Сянно (Ксл.). *Ніякага ганы няма гэтаму каню.* Нсл. *Бязь ніякага гану.* Нсл.

2. порицание. Нсл. 109. *Аддай валѐй бяз гану.* Нсл.

•**ганодаць** (*из ган и даць*)-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, соверш. што*—(дословно: находить недостаток—*"ган"* и, вследствие этого, небрежно относиться), портить, уничтожать небрежным отношением. Ар. *Нашто ганодаеш шапку, абы йдзе кідаючы?* Ар. *Ганодае ён пальчаткі.* Ар. *Соверш.* **зганодаць што** —испортить, уничтожить небрежным отношением. Ар. *Хлапец зганодаў лемантàр.* Ар. *Зганодала новую хустачку.* Ар. *Соверш.* **разганодаць**—испортить, растратить плохим обращением. Ар.

•**ганодацца**-*аецца, несоверш., страд.*—портиться, уничтожаться чему-либо по причине небрежного отношения к нему, вследствие нахождения в нем недостатка. *Соверш.* **зганодацца.** Ар. *Ня ведаю, чаму гэты дом так заранёў зганодаўся.* Ар. *Соверш.* **паганодацца**-*даюцца*—испортиться от плохого обращения(о многих вещах).

•**гáнак**-*нку*—крыльцо. Шсл.; Нсл. 109; Сукрэмна Сян. (Ксл.).; Вост. (Даль); НК: Старцы 90; МГсл.; НК: Старцы, Но. 441. *Ля нашае хаты новы ганак.* Ст. *Зыходзіў з ганку.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но.155). *Уменьш.* **гáначак**-*чку*(-*чка*), Нсл.—крылечко. Ар.; Нсл. 109. *Кумачка п'яна на ганачку пала.* Из песни., Нсл. *См.* *ґанак.*

•**ганаплéчка**-*чкі-чцы, ж.*—короткая рубашка со складками у воротника; носят мужчины. Шсл. *Парвалася мая ганаплечка.* Бор Сьміл. (Шсл.).

•**ганарьíсты**-*тая-тае*—горделивый, чванливый. (Шсл.); Гсл. *Наш начэльнік ганарысты.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Ён не гагарысты, просты хлапец.* Ст.

•**ганарьíцца**-*рўся-рышся, несоверш.*—гордиться, чваниться. Шсл. *Дурны, як пень, а яшчэ ганарыцца.* Ск. *Соверш.* **заганарьíцца**—загордиться, зачваниться. Шсл. *Заганарыўся й гаварыць ня хоча.* Ст.

•**ганашьíць**-*шў, ганошыш-ша, соверш., перех.*—дочиста(жестоко, чрезмерно, **С.**) ощипывать. Шсл. *Вэнь нехта ганоша нашу дульку.* Ст. *Соверш.* **абганашьíць**—совершенно(жестоко, чрезмерно и при том часо бесправно, **С.**) общипать что-либо. Шсл. *Чыста абганашылі садок.* Ст. *Гаспадыня ўсе грады абганашыла сьвіньням.* Ст. *Прич.* **абганошаны**—совершенно (жестоко, часто бесправно, **С.**) ощипан-ный. Шсл. *Але ўся дулька абганошана.* Ст. *Соверш.* **адганашьíць,** *чаго*—весьма много(жестоко, *деепр. наст. вр.*)нарвать чего. Шсл. *Вось адганашылі хлопцы дуляў, як улезьлі ў садок.* Ст. *Соверш.* **наганашьíць** *чаго*—(много, жестоко, **С.**) нарвать с дерева плодов. Шсл. *Наганашыў цэлае заўлоньне дуляў.* Ст. *Соверш.* **паганашьíць**—(жестоко, **С.**) ощипать. Шсл. *Без пары дзеці паганашылі ўсе яблыкі.* Ст. *Соверш.* **вьíганашыць**—(жестоко, **С.**) выщипать плоды фруктового дерева или же ощипать для корма ботву. Шсл. *Чужыя дзеці выганашылі ўвесь садок.* Ст. *Прич.* **вьíганашаны.** *Выганашаны ўсе грады.* Ст.

•**ганéбнасьць**-*ці, ж.*—бесчестность. Нсл. 109.

•**ганéбны**-*ная-нае*—постыдный, Гсл. позорный, бесчестный. *Ганебны твой учынак.* Нсл. 109. *Ты аблытала душў ганебным сном.* Гарун(ст." Слабасьці"). *Нареч.* **ганéбне.** *Ганебне робіш, дык і гàняць людзі.* Нсл. 109.

•**ганéц**-*нцà, предл.-нцà, зват. гонча; мн. ч., дат.-нцом, мн. ч., предл.-нцох, м.*-гонец. *Уменьш.* **гоньчык.** Нсл. 118. *Пашлі гоньчыка зь ім.* Нсл.

•**ганя́ць**—*см. под* *гнаць.*

•**ганя́цца**—*см. под* *гнацца.*

•**ганя́чка**-*чкі-чцы, ж.*—понос. Ар.

•**гандзéль,** *бот.*—живучка мохнатая, [Fjuga reptans]. Верас.

•**гандзю́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—балагурить. Нсл. 108. *Аб чым вы тут гандзюліце?* Нсл. *Соверш.* **пагандзю́ліць**—поболтать, поговорить о неважном. Нсл. 435. *Перазь вечар пагандзюлілі а тым-а сім.* Нсл. *Соверш.* **прагандзю́ліць**—провести время в пустых разговорах. Нсл. 520. *Цэлую ноч прагандзюлілі.* Нсл.

•**гáніць**-*ню-ніш-не; повел.-гань-ньма, несоверш., перех.* **1.** хулить, Ар.; Шсл.; МГсл.; Вост. (Даль) порицать, Ар.; Гсл.; Нсл. 109 хаить, хулить, порицать, осуждать. Вост. (Даль). *Нашто гàніць чалавека?* Бешанкавічы (Ксл.). *Няма чаго гàніць дзеўку.* Ст.

2. признавать предосудительным что-либо; выражать неодобрение кому-чему-либо., осуждать, Гсл. осуждать. Нсл. *Отгл. имя сущ.* **гáненьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—порицание. *Не глядзі на чыё гàненьне,а рабі, як Бог кажа.* Нсл. 109. *Як ні рабі, а людзкога гàненьня ня мінеш.* Тм. *Соверш.* **абгáніць**—вынести порицание, отозваться очень дурно. Гсл. *Абгàніў хочаш.* Ст.

Соверш. **агáніць**—охулить, осудить. Ксл.; Нсл. 357. *Трэба ж было яго так агàніць!* Дубнікі Сян. (Ксл.). *Ня гань иайго каня; хоць ты агàніў, а ўсё-ткі сваю цану вазьму.* Нсл. *Прич.* **агáнены**—охуленный, осуждённый. Нсл. 357. *Ня купляй аганенага таьою тавару: безь цябе купяць.* Нсл. *Соверш.* **згáніць**—осудить, Гсл. неодобрительно отозваться, раскритиковать. *Хто бы меў Божага фэрзу*(*араб., права*) *адно зганіць.* Кіт. 138а7. *Дарма згàнілі маю работу.* Ст. *Тваю работу ганяць, зганілі.* Нсл. 109. *Прич.* **згáнены**—неодобренный, опороченный. Нсл. 201. *Згàнена мая работа.* Нсл. *Соверш.* **пагáніць**—похулить. Нсл. 345. *Ты пагàніў мой тавар, а людзі безь цябе купілі.* Нсл. *Я думаў, што ты пахваліш, ажно ты пагàніў маю работу.* Тм. *Прич.* **пагáнены**—осуждённый. Нсл. 345. *Твая работа пагàнена, а мая не.* Нсл. *Нашто купляць пагàнены табою тавар.* Тм.

загáняць-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш.*—находить, приписывать кому недостаток; распространяя предосудительные сведения о ком-чем-либо, выставлять в неблаговидном свете, опорачивать. *Чым ты майго каня загàняеш, што ў ім ё за загàна?* Асіпова Аз. (Ксл.). *Соверш.* **загáніць**-*ню-ніш-не*—найти, приписать кому недостаток; опорочить, (Стт. 1529) охулить. Нсл. 164.; Бяльсл. *Сусім*

заганілі дзеўку. Ст. *Сусім заганіў мае будынкі.* Лучкі Віц. (Ксл.). *Заганілі работу.* Нсл. 164. *Прич.* **зага́нены,** Нсл. 164. *Пянька заганена, ня чыстая.* Нсл.

нага́няць, *несоверш.(к нагàніць)*—часто выговаривать, взыскивать, Нсл. 301. отчитывать. *Соверш.* **нага́ніць**—отчитывать, сделать строгое замечание, выговор. *Ні зàшта наганіў мяне перад людзьмі.* Нсл. 301.

прыга́няць-*яю-яеш-яе, несоверш.*—вменять в порок. Нсл. 498. *Яму прыгàняюць, прыгàнілі тое, што ён трох уп'ець.* Нсл. *Соверш.* **прыга́ніць**—вменить в порок. Нсл. 498. *Нічога ня можна прыгàніць гэтаму хлапцу.* Нсл.

прыга́ніць на чэсьць—опорочить. Стт. 1529.

Прич. **прыга́нены, 1.**—приписанный в вину. Нсл. 498. *Яму прыгàнена тое, што ён пасабляў злодзеям уцячы.* Нсл.
2. (*на чэсьць,* **С.**)—опороченный. Стт. 1529, сл.

разга́неваць-*нюю-нюеш-нюе каго-што*—сильно охуждать, (*уст.*) порицать. Нсл. 546. *Людзі хваляць, а ты разгàнюеш маю работу.* Нсл. *Соверш.* **разга́ніць.** Нсл.

•**гані́ць**-*ню-ніш-ніць, несоверш.*—гнать. Шсл.; Гсл, *Пастухі ганілі каровы ў поле.* Клятное Пух. (Шсл.). *Проста ў шкоду й ганіць чараду.* Тм. *Ганілі злодзея да самага сяла.* Нсл. *Соверш.* **вы́ганіць**-*ню-ніш-не, перех.*—выгнать. Гсл. *Трэба вы̀ганіць сабаку з з хаты: Богу маліцца будзем.* Гсл.

•**гані́цца**-*нюся, гонішся-ніцца, несоверш.*
1.—гнаться. *Не ганіся сюды із статкам.* Ст. (Шсл. 69 *под гнацца*).
2.(*за чым*)—стремиться(к чему, **С.**). *Не ганюся я за грашмі.* Ст. (Шсл. 69 *под гнацца*). *Ня вельмі што я ганюся за тваім дабром.* Тм.
3. (*за кім-чым*)—увлекаться кем или чем. Ар. *Дзяўчаты за Адамом гоняцца.* Ар.

•**га́нка**-*нкі-нцы, ж.*—порок, недостаток. Нсл. 108. *Ніякае гàнкі няма майму тавару.* Нсл. *См. ган.*

•**га́нкавы**(**га́нкавы,** Ар.)-*вая-вае*—крыльцовый. Нсл. 109; Ар. *Гàнкавыя стаўпы падгнілі.* Нсл.

•**га́нкі**-*каў(-нак,* Нсл.), *мн. ч.* **1.** ступеньки на крыльцо. Нсл. 109; ПНЗ. *Пакаціўся з гàнак.* Нсл. *Гàнкі крута зроблены.* Нсл. *Уменьш.* **га́начкі**-*чкаў(-чак,* Нсл.)—ступеньки. Нсл. 104. *Ганачкі вузенькі, можна зваліцца.* Нсл. *Толькі ж быдà вышла зь церама ды на ганачкі.* Семяшкова Стдуб. (Косіч 238). *См. ганак.*
2. крыльцо. Нсл. 109; ПНЗ. *Пан сядзіць на ганках.* Нсл.

высокія ганкі—о неудачной просьбе. *Круць направа, круць налева — высокія ганкі.* Дсл.

•**Га́нны**-*наў, единств. ч. нет.*—чтимый день св. Анны, 25 июня. НК: Очерки, Но. 871; Ар.; Нсл. 109. *Прышлі аб Ганнах.* Нсл. *На сьв. Ганны грэх рабіць.* Нсл. *Сьвяты Барыс снапы звозіць, а сьвятыя Ганны дамоў звозяць.* Из свад. песни. Нсл.

•**ганта́ль**-*аля̀, предл.-алю̀; мн. ч.-лі̀-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—гвоздь среднего размера четырехгранный, употребляется на набивку гонт. *Местоим. На страху шмат пашло ганталёў.* Ст.

•**ганта́р**-*рà-рў, зват. гантàру, м.*—гонтовщик. *Гантары гонтаў і лат дадайце.* Старобелор. колядка(Божым Шляхам).

•**га́нус**-*су, предл.-се, м.*—анис, [Pimpinella Anisum] Даль; Вядрэнь Чаш. (Ксл.); Вар. (Даль). *См. ганущ, гэнус.*

•**га́нусавы**-*вая-вае*—анисовый. Нсл. 109. *Гàнусавае семя.* Нсл.

•**га́нусаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—анисовая настойка. Нсл. 109. *Ня люблю гàнусаўкі, дай прасьцюхі.* Нсл.

•**га́нуш**-*шу, предл.-шу, м.*—анис. *Нсл. 109. См. гàнус.*

•**га́ньба**-*бы-бе, ж.* **1.** позор, (МГсл.; Вост. Даль) бесчестье, Ар.; Войш.; Хаценчыцы Вял.; Радашкавічы, бесчестье. Гсл. *Такую ганьбу на яе навялі!* Асіпова Куз. (Ксл.). *Я яму не дарую гэткае ганьбы!* Ст. *За цябе й мы ганьбу церпім ад усіх.* Нсл. 109.
2. природный недостаток(порок, **С.**) Шсл.; Ар.; Войш.; Радашкавічы; Смаргоні. *Дзяцюк ня мае ніякае ганьбы, чаму ж бы яго не ўзялі ў маскалі?* Ар. *Што ў твайго каня за ганьба?* Гайдукі Сур. (Ксл.). *У каня няма ніякае ганьбы.* Ст.

ганьбу даваць, даць—*ганьбаваць, зганьбаваць. Ганьбу даць.* Вк. (ЛБ. 266).

•**ганьба́**-*бы̀, ж.*—(очень быстрая, **С.**) езда на лошадях(и вообще, **С.**). Нсл. 118. *Ганьбà коні дармавàя.* Нсл.

•**ганьбава́ць**-*бую-буеш-буе; повел.-буй-буйма, несоверш. кім-чым,* **1.** находить в ком, чем-либо недостатки, Шсл. (хотя бы объективно никакого недостатка не было, **С.**) и поэтому относиться отрицательно; отклонять, отвергать. Сухаволя, Новы Двор Ск.; Радашкавічы; Смаргоні; Ар.; Войш. *Як Бог ё Богам не ганьбуй убогім.* Вк.(ЛБ). *Ня ганьбуйце, госьцікі, намі!* Ст. *Ня ганьбуй старым ботам, пакуль новы ня купіш.* *Послов.* Рапан. Прык. 227. (*Бульба*) *астыглая й развадзянелая, смакам напамінала, як здалося Сянькевічу, мокры грыб. Але, казаў той, кішкі марша гралі, дык не ганьбаваў бы й другой такой бульбінай.* Акула 180. *Ганьбавалі чорнай працаю і сароміліся за яе.* Акула 510. *Маёр не належаў да тых, што ганьбавалі пляшкаю.* Тм. 556.
2. (*каго-што*)—порочить. *Ня купляеш, дык і не ганьбуй тавару.* Ст. *Як жа тыя злыдні? Хоць адзін шкадуе? — адзін часамі, а другі ганьбуе.* Гарун: Два каханьні.

зганьбаваць *кім*, **1.** *соверш. к ганьбаваць 1.* Тм. *Яму сваталі, сваталі дзяўчыну, а ён зганьбаваў.* Сухаволя Ск.

2. (*каго-што*), *соверш. к ганьбаваць 2.*—опорочить. *Зганьбаваў майго каня, ня хоча купіць.* Ар. *Зганьбаваў кужаль.* Новы Двор. Ск. *Сусім зганьбавалі Мікітавага каня на месьце.* Ст.

•**ганьбіць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.* —позорить, Гсл. бесчестить. Ар. *Маю дачку на нет ганьбяць.* Сухарукава Аз.(Ксл.). *Работа нікога ня ганьбіць.* *Послов.* Рапан. 101. *Соверш.* **зганьбіць**—опозорить, обесчестить. *Што ты мяне ганьбіш, зганьбіў перад людзьмі?* Нсл. 109. *Ты сусім зганьбіў маю славу.* Нсл. *Зганьбілі маю работу.* Нсл. *Добры тавар зганьбіў.* Нсл. *Прич.* **зганьбены**—опозоренный, обесславленный. Нсл. 201. *Старасьць мая зганьбена за цябе.* Нсл.

паганьбіць, *соверш.*—опозорить, обесчестить многих. *Кафіраў(араб., нявольнікаў) усіх паганьбіш, бо кафіра мовяць: нашы багі балваны вялікія.* Кіт. 89а15, 7. *Мовіць: "Алах то Бог вялікі" і ўсіх кафіраў паганьбіш.* Тм. 89б4.

•**ганьбіцца**-*блюся-бішся, несоверш.*—позориться. *Соверш.* **зганьбіцца**—опозориться.

•**ганьбішча**-*шча, предл.-чу, ср.*—наношение, срам, Нсл. 109. *увелич. к ганьба.* *Усім нам не малое ганьбішча, і аччу на сьвет паказаць ня можна.* Нсл.

•**ганьня**-*ні-ні; мн. ч. ганьні-няў, ж.*—стая собак или волков, (Янк. II) во время беганья за сукою. Шсл. *Па полю лётае ганьня.* Ст. *Ледзь уцёк ад ганьні ваўкоў.* Ст. *Як ён падышоў да аднаселі, яго зьдзівіла надзвычайная цішыня. Бывала тут за кілёмэтру падарожнага сустракала страшэнным брэхам цэлая ганьня сабак.* Чарнышэвіч: Сьвітаньне. М. 1957, 317.

•**ганчак**-*ка, м.*—гончая собака. Ар.; Дзямідавічы Чаш. (Ксл.); Шсл.; БНсл. *Яго й ганчаком ня ўгоніш.* Ст.

•**ганчар**-*ара, предл.-ару, зват.-ару; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—горшечник. Шсл.; Ар.; БНсл. *Ганчар возе судзьдзе.* Ст.

•**ганчароў**-*рова-рова*—принадлежащий горшечнику. Ар.

•**ганчараваць**-*рую-руеш-руе; повел.-руй-руйма, несоверш.*—гончарничать. Нсл. 118; БНсл.

•**ганчарка**-*ркі-рцы, ж.*—тряпка, которой берут из печи горячие горшки. Нсл. 118. *Хустка твая чорная, як ганчарка.* Нсл. *См. адымачка, адымка.*

•**ганчарня**-*ні, ж.*—гончарная мастерская, Берасьні Беш. (Ксл.) горшечная. *З ганчарні прывезьлі судзьдзе.* Ст.

•**ганчарства**-*ва, ср.*—ремесло горшечника, гончарство.

•**ганчасты**-*тая-тае*—ровный, прямой, сучья которого начинаются на значительной высоте. *Ох ты дубе, дубе, чаго ты ганчасты?* ПНЗ. 45. *См. гонкі.*

•**ганы: ганы выганяць**—охотиться с гончими, выпускать их в кнею(чату). НК: Под. пос. Но. 33.

•**гапелька**-*лькі-льцы, ж.*—петелька к одежде(для крючка, С.). Смл. (Даль). *См. гаплічка.*

•**гаплік**-*іка, предл.-іку; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—крючок для застегивания, Ксл. крючок для застежки. Нсл. 109; Водзьвінка Імгл.(Косіч 234); ПНЗ; БНсл. *У паліто ўшылі гаплік.* Сухарукава Аз.(Ксл.). *Сьвітка з гаплікамі.* Нсл. *Дый спраў жа ты, мой родненькі, казловыя чаравічкі з гаплікамі.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 234). *Уменьш.* **гаплічок**-*чка*—маленький крючок для застежки. Нсл. 109. *Гаплічкі к кабату.* Нсл.

•**гапліковы**-*вая-вае*—относящийся к крючку(у одежды, С.) Нсл. 109. *Гапліковая ўшыўка.* Нсл.

•**гаплічковы**-*вая-вае*—относящийся к маленькому крючку у одежды. Нсл. 109.

•**гаплічка**-*чкі-чцы, ж.*—петля для крючка(у одежды, С.). Полсл. *См. гапелька.*

•**гаплюк**-*юка; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—крючек. Дсл. *Рыба схапіла гаплюк і адарвала яго ад вуды.* Парэцк. и Красьн. у. (Дсл.). *Уменьш.* **гаплючок**-*чка, м.*—крючок в шубе. Сялцо Бельск. у. (Дсл.).

•**гар**-*ры-ры; мн. ч., род.-раў, ж.* **1.** (после вырубки леса) место выжженное для приготовления земли к пашне. НК: Очерки, Но. 860.

2. *м.*—запах горенья, НК: Очерки, Но. 860 гарь. Шсл. *Чуць нейкі гар у хаце.* Ст.

•**Гародня**-*ні-ні, ж.*—уездный город в Черниговщине.

•**гарох**-*оху, предл.-осе; мн. ч. гарахі-хоў-хом-хі-хамі-хох, м.* **1.** горох. Ар.; Шсл. *Хадзіма ў гарох* (знач. щипать горох). Ст. *Засьпеў дзеці ў гаросе.* Ст. *Ідзе гарох, там сем дарог.* *Послов.*, о частом щипании гороха. Дсл. *Уменьш.* **гарошак**-*шку.* Дсл.

скакаць гарошкам перад кім—вытягиваться в струнку, угождать. Дсл. *Скачы гарошкам перад зяцям.* Дсл.

2. гороховый суп, похлебка. Ар. *Улі гароху.*

•**гарохавішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—земля бывшая (и находящаяся, С.) под горохом. Шсл. *На гарохавішчу парасло добрае жыта.* Загай Пух. (Шсл.).

•**гарохаўе**-*ўя, предл.-ўю, ср., собир.*—стебли гороха. Юрсл. *Кінуў гарохаўя ў пуню.* Юрсл. *См. гарохаўнік.*

•**гарохаўнік**-*іку, предл.-іку, м.*—горох.

•**гарохвіньне**-*ня, предл.-ню, ср., собир.* —стебли гороха. Юрсл. *Наблыталася, накруцілася гарохвіньня на каткі — ня зырваць.* Юрсл.

•**гарохвіны**-*наў*—гороховая солома. НК: Очерки, Но. 294. *См. гарохаўе, гарохвіньне, гарахвѐны, гарахвіньне.*

•**гарод**-*ду, предл.-дзе; мн. ч.-ды-даў, м.* —огород. Ар.; НК: Очерки 415; Гсл.; Навікі Віц. (Ксл.); Нсл. 119; Арэхава Маларыцк, у.(Полесье 56). *У гародзе чырвоная рожа.* Гараны Імгл. (Косіч 23). *Уменьш.* **гародчык**-*ку, м.* Ар. *Гародчыку з паўдзесяціны ёсьць.* Косіч 133. *Маладая бярэзіна ў гародчыку чутка кратала лісьцям.* Адамчык: Арж. колас. *См. гародня.*

•**гародня**-*ні-ні, ж.*—огород. Гсл.

•**гародні**-*няя-няе*—огородный.

•**гароднік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —огородник. Ксл.; Ар. *Я купіла сабе ў гародніка гуркоў.* Лагавая Аз. (Ксл.). *См. гараднічы.*

•**гародніна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—овощи. МГсл.; Ар.; НК: Очерки, 420; БНсл. *На століках — хлеб, мяса, рыба, гародніна.* Рамановіч (Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**гародніца**-*цы-цы, ж.*—огородница. НК: Под. пос. 43.

•**гародніцтва**-*ва, ср.*—огородничество. БНсл.

•**гарожа**-*жы-жы, ж.*—забор, ограда, БНсл.; Нсл. 119 изгородь. Католіна Росл. (Дсл.). *Дай добрую гарожу, ня будуць сьвіньні лазіць у гарод.* Нсл.

•**гарошак**-*шка, предл.-шку, м.* **1.**—мышиный горошек, Шсл. [Vicia Cracea L.] и заборный горошек. [Vicia Sepium L.]. *Нарві а дай каню гарошку.* Ст.

2.—*см. под гарох.*

•**гарошкавае дзерва** — *гарошнік.* БНсл.

•**гарошнік**-*іку, предл.-іку, м.*—акация. [Acacia Bobinia L.] БНсл.

•**гарота**-*ты-це, ж.*—горемычная жизнь. *Мілёны сэрц праткне гароты злой каса.* Гарун(ст. "Поэту"). *Усе жыцьцё нястача, гарота.* ЗСД 347. *Захацелася, мусіць, і ёй расказаць пра жыцьцё сваё, пра гароту.* ЗСД 37. *Біўся зь няпраўдай, зь бядой і гаротаю.* Гарун: Думы ў чуж. *Ён сьпяшаецца, бо ведае, што там шмат сьлёзаў, шмат гароты.* Тм. 43.

•**гаротнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—горемыка. ЗСД 289; Гсл.; Шсл.; Ксл. *Які ён гаротнік — ні каня, ні каровы.* Сянно(Ксл.). *См. гарэтнік.*

•**гаротніца**-*цы-цы, ж.*—горемыка, Гсл. горемычная женщина. Шсл. *А гаротніца, аж шкадà яе, як яна гаруе з малѐнькімі дзѐцьмі.* Ст.

•**гаротны**-*ная-нае*—горемычный. Ксл.; Шсл. *Доля мая — гэта доля гаротная.* Гарун: Думы ў чуж. *Бязбацькавічу — гаротнае жыцьцё заўсёды.* Лужасна Куз. (Ксл.). *См. гарэтны.*

•**гароўля**-*лі-лі, ж.*—беспрерывный напряжённый труд при недостатке. Янк. I. *З тае гароўлі нічога ня вышла.* Янк. I. *Каму шанцуе на гадоўлю, а каму на гароўлю.* Янк. I.

•**гáра**-*ры, дат., предл.-ры, ж., брезгл.*—водка. Ар.; Шсл. *Зàраз зьлезем, купім гары, і заплацім тры таляры.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Сярбануўшы троху гары, Рыгор хваліць стаў акуляры.* Паўловіч(Снапок). *Няма гэтае гары й добра.* Ст. *На вясельлю выпілі гары вядры два.* Ст. *Заліў наш розум гараю.* Таўпа(Б. Ускалось, Но. 11, стр. 10). *См. гарэлка.*

•**гарá**-*ры̀-ры̀, на гарỳ; мн. ч. горы, гор, горам, горы, горамі, на горах,* **1.** гора. Ар.; Шсл. *Цыган па гары ходзе і сонца ня бача. Послов.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).

з гары(ісьці, ехаць)—под гору.

у гары—вверху. Ар.

пад гару—в гору. Ар. *Пад гару цяжка йсьці.* Нсл.

горы ляжаць—лежать навзничь. Глыбокае Красьн. (Дсл.).

гарỳ дзерці за каго—заступаться за кого всеми силами, отстаивать кого всеми правдами и неправдами. Дсл. *Ён за яе гару дзярэць.* Дсл. *Досыць табе за яе гару дзерці.* Тм.

Уменьш. **гарыца**-*цы*—горка. Укропава (Дсл.). *Увелич.* **гарышча**—большая гора. Шсл. *Вось вялікая гарышча, ніколі ня ўзьлезьці на яе.* Ст.

2. чердак. Ар.; Навікі Віц. (Ксл.); Нсл. 118; Шсл.; МГсл.; Гсл.; НК.; Очерки, Но. 357; БНсл. *На гарэ хусьце павесіць.* Нсл. *Сяўня ляжыць на гары.* Ст. *Злазь на гару па венікі, пойдзем у лазьню.* Гсл. *Глядзі ж, каб заўтра ты яе выкапаў і ўськінуў на гару.* Кавалеўшчына Н. (Демид.: Веров. 106).

3. возвышение (повышение, С.) цены, Нсл. 118. наценка. *На што ж гэта гара!* Нсл. *Даў гары рубля.* Нсл. *У гару пагнаў.* Нсл.

4. насыпка сверх меры, сверх краев, верхом. Нсл. 118. *Пазычаеш роўна, а аддаваць трэба з гарою.* Нсл.

горка-*ркі-рцы, ж., уменьш. к гара 1.* **1.** горка. Ар.; НК.: Очерки, 464.

2. чердак. НК.: Очерки, 464.

3. небольшая подпотолочная полка. НК.: Очерки, Но. 357.

•**гарахвїны**-*наў, мн. ч.* **1.** гороховая солома. Пустынкі Сян. (Ксл.); Шсл. *У падстрэшніку ляжаць гарахвѝны.* Ст. *Собир.* **гарахвїньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** гороховая солома. Шсл. *Авечкам нàнач укінуў гарахвіньня.* Ст.

2. земля, бывшая под горохом. Шсл. *Гарахвіньне ўзарэцца пад жыта.* Ст.

•**гарадня́**-*ні-ні, ж.* **1.** горожение. Нсл. 119; БНсл. *Гарадню маю паламіў.* Нсл.

2. поставление вещей не на месте. Нсл. 119. *За гараднёю няма йдзе нічога ані пакаласьці, ані прайсьці.* Нсл.

•**гараднї́чы**-*чага, сущ., м.*—огородник. МГсл.

•**гараднї́чы II**-*чага, сущ., м.*—полицмейстер.

•**гарадзі́ць**-*джу́, гародзіш-дзе,* несоверш., перех. **1.** ставить забор (ограду; огораживать, **С.**) Шсл.; Ар. *Пашлі гарадзіць гумно.* Ст.
2. гарадзіць плот—врать, говорить чепуху. Шсл. *Няма чаго гарадзіць плот, ведаем, як было.* Ст. *Гародзе, як плот ізь лебяды.* Послов. Капейна Пух. (Шсл.).
гарадзіць мох із балотам—нести всякую чушь. Дсл.
абгарадзі́ць, Шсл. **агарадзіць,** Ар. **1.** огородить. Шсл.; Ар.; Нсл. 353. *Агараджай добра гарод; не агародзіш добра, сьвіньні будуць лазіць.* Нсл.
2. перен.—защитить (оградить, **С.**) Нсл. 358. *Набілі б мяне, калі б ты не агарадзіў.* Нсл. Прич. **абгароджаны,** Шсл. **агароджаны,** Ар. **1.** огороженный. Ар.; Шсл. *Гарод абгароджаны.* Стрэлкі Беш. (Ксл.). *Сад агароджаны тынам.* Ар.
2. защищенный. Нсл. 358. *Адным табою я агароджаны.* Нсл. Несоверш. **агараджа́ць**-*-аю-аеш-ае,* **1.** огораживать, Нсл. 358. обносить забором. Дсл. *Пачаў Галавень агараджаць сад.* Дсл.
2. защищать (ограждать, **С.**) Нсл. 358; Дсл. *Пуня агараджае хату ад ветру.* Нсл. *Панскі двор на буёчку — з аднаго боку лес абгараджае ад ветру.* Дсл.
адгарадзі́ць—отгородить. Ксл.; Ар.; Шсл. *Катух адгарадзілі дзеля бульбы.* Зямковічы Сян. (Ксл.). *Цялятам адгарадзілі асобна.* Ст. Прич. **адгароджаны**—отгороженный. Несоверш. **адгараджа́ць.**
загарадзі́ць, соверш. **1.** загородить, обнести оградой. Ар.; Шсл. *Дзеркачамі дарогі не загародзіш.* Послов. Белае Пух. (Шсл.).
2. преградить ход. Нсл. 165. *Поле загарадзілі.* Нсл. *Загарадзілі нам дарогу.* Ар.
загароджаны, прич. к *загарадзіць 1, 2.*
загараджа́ць-*аю-аеш-ае,* **1.** несоверш. к *загарадзіць 1*—загораживать. Ар.
2. преграждать ход. Нсл. 165. *Не загараджай імне туды дарогі.* Нсл.
нагарадзі́ць, соверш.—построить, сделать заборы в большом количестве; нагородить. Ар.
нагарадзіць мох із балотам—наерундить. Дсл. *Нагарадзіў пану мох із балотам — ведама пустамлён.* Дсл.
нагараджа́ць, несоверш. к *нагарадзіць.*
перагарадзі́ць-*джу́, перагародзіш-дзе,* соверш. **1.** разделить перегородкой, перегородить.
2. образовать преграду поперек чего-л. *Вуліцу перагарадзілі.*
перагароджаны, прич. к *перагарадзіць 1, 2.*
перагараджа́ць, соверш. к *перагарадзіць 1, 2*—перегораживать.
прыгарадзі́ць-*джу, прыгародзіш-дзе,* соверш.—присоединить к чему-л., обнеся изгородью, горадой; пригородить. Ар.
прыгароджаны, прич. к *прыгарадзіць.*
прыгараджа́ць-*аю-аеш-ае,* несоверш. к *прыгарадзіць*—пригораживать.
разгароджаваць, *-джую-джуеш-джуе;* повел.*-джуй-джуйма,* несоверш.—разбирать забор в одном месте. *Надабе плот разгароджаваць, каб ямчэй было хадзіць.* Ст. Соверш. **разгарадзі́ць.** Шсл. *Нехта ў гумне паркан разгарадзіў, дык перазь дзірку сьвіньні лазяць.* Ст.
разгараджа́ць — *разгароджаваць.*
угароджаваць-*джую-джуеш-джуе;* повел.*-джуй-джуйма,* несоверш. к *угарадзіць*—обносить оградой. Соверш. **угарадзі́ць**-*джу́-дзіш-дзе*—обнести оградой. Шсл. *Ціхон аполкамі ўгарадзіў гумно сваё.* Ст.
•**гарадзі́цца**-*джу́ся, гародзішся,* несоверш.—ставить себе, для своего хозяйства забор. Ар. *Усе людзі гародзяцца.* Ст. Соверш. **загарадзіцца**—загородиться. Шсл. *Навокал загарадзіўся.* Ст.
абгарадзіцца, Шсл. **агарадзіцца.** Ар. **1.** огородить свои владения, огородиться. Ар.; Шсл. *Навокал абгарадзіўся ад суседзяў.* Ст. Прич. прошл. вр. **агарадзіўшыся.** *Яны агарадзіўшыся тынам.*
2. защититься, оградиться. Несоверш. **агараджа́цца, 1.** огораживаться, окружать свrё имущество оградой. Нсл. 358. *Агараджацца, агарадзіцца тынам.* Нсл.
2. перен.—защищаться (ограждаться, **С.**) Нсл. 358; Дсл. *Агараджайся як хочаш ад нападкаў.* Нсл. *Агараджайся сам.* Дсл.
адгарадзіцца—отгородиться. Шсл. *Ад гэткіх суседзяў валей адгарадзіцца.* Ст. Несоверш. **адгараджа́цца.**
угароджавацца-*джуюся-джуешся,* несоверш. к *угарадзіцца*—огораживаться. Соверш. **угарадзі́цца**-*джу́ся-дзішся-дзіцца*—огородиться. Шсл. *Нашы суседзі навокал угарадзіліся.* Ст.
•**гарадзьба́**-*бы́,* ж.—огораживание, Ксл. постановка забора. Шсл.; Ар. *На гарадзьбу купілі жэрдзя.* Ст. *Шмат гарадзьбы сёлета.* Кузьміно Сян. (Ксл.).
•**гарані́н**-*на,* предл.*-ну,* зват. *гараніне;* мн. ч. *гаране,* м.—горец. Сьп.
•**гарані́на**-*ны-не,* ж.—горемыка. Ср. *гаранінаrка.* Уменьш. **гаранінаrка**-*чкі-чцы*—горемыка. Нсл. *А хто едзе? Гаранінаrка.* Нсл.
•**гарапа́шнік,** (Чачот 77)*-іка,* предл.*-іку,* зват.*-іча,* м.—тяжелым трудом добывающий себе пропитание, трудящийся, Гсл. труженик. БНсл.
•**гарапа́шніца**-*цы-цы,* ж.—трудящаяся.
•**гарапа́шны**-*ная-нае*—трудящийся. *Ціха цячэць жыцьцё гарапашных сялян.* ЗСД49.
•**гарапя́ка**-*кі,* общ.—горемыка.
•**гаратлі́ва,** нареч.—с разными лишениями, горемычно, БНсл.; Гсл. *Гараваў ты, як вол, гаратліва.* Гарун.
•**гаратлі́вы**-*вая-вае*—горемычный. БНсл.

•**гаратык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча; мн. ч., дат.-ыком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** еретик, диссидент по религии. Нсл. 111. *За гаратыка пашла і дзеці будуць гаратыкі,* Нсл.
2. (*на смех*)—неупотребляющий чего-либо. Нсл. 111. *Ён ня наш брат, а гаратык: ні піпкі ня кура, ні гарэлкі ня п'ець.* Нсл.
•**гаратыцкі**-*кая-кае*—еретический. Нсл. 111. *Гаратыцкія звычаè.* Нсл.
•**гаратычка**-*чкі-чцы, ж.*—еретичка, диссидентка. Нсл. 111. *Закаранелая гаратычка і дужа зубатая.* Нсл.
•**гаравàтка**-*ткі-тцы, ж.*—холмик. Ксл. *Пасярод поля гаравàтка.* Аськершчына Беш. (Ксл.).
•**гараваць**-*рую-руеш-руе, несоверш.*—бедствовать. МГсл.; Ар. *Соверш.* **пагаравàць**—бедствовать некоторое время. Ар. *Соверш.* **прагаравàць**—горевать (бедствовать, С.) в продолжение известного времени. Нсл. 521. *Адно гора прагаравалі і другое прагаруем.* Нсл.
•**гаравы**-*вая-вое,* **1.** горный. Ксл. *Мая сястра на гаравым полю мучыцца.* Навікі Віц. (Ксл.).
2. гористый. Смоленщ.
•**гарàчы**-*чая-чае,* **1.** горячий(имеющий высокую температуру, сильно нагретый, С.). *Гарачае зялеза.* Ст. *Піць будуць гарачую ваду.* Кіт. 64а12, 9163.
2. ретивый(действующий с рвением, С.) Шсл. *Пачакай троху, які ты гарачы!* Ст. *Гарачы конік.* Ст.
3. (горячий, С.) вспыльчивый. Шсл. *Ён чалавек гарачы, яго валёй не чапай, бо ўсё можа зрабіць.* Ст.
4. страстный. Шсл. *Вось дзе гарачая дзеўка, крані аж млее.* Ст.
5. (о времени)требующий сосредоточения всех сил. *Гарачая парà, жніво.* Ар.
6. (о солнце, теплоте и т.п.) жаркий (источающий, дающий сильный жар, палящий, С.) Ар.; Шсл. *Гарачыя косы сонца.*—жаркий, знойный. *Гарачы дзень.* Ст.—жаркий, тропический. *Гарачыя краі.*
7. жаркий, пылкий, страстный. *Гарачая цалавань, цалаваньне.*—жаркий, очень оживленный, бурный. *Гарачая сьпярэчка.*

горача, *нареч.*—горячо, жарко, (Ксл.; Ар.), БНсл. знойно. Гсл.; Сакуны 79; Ар. *І горача і боляча.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Сядні горача на дварэ.* Цербяшова Куз. (Ксл.). *Табе горача сядзець.* Нсл. 732.
•**гарачыня**-*нè, ж.*—жара, (БНсл.; Шсл.) зной. (Шсл.); Ар. *Такая гарачыня на полю, аж ня вытрываць.* Ст.
•**гарэза**-*зы, общ.* **1.**(непочтительный, грубый, С.) дерзкий, МГсл. дерзкий шалун, Гсл. дерзкий, своенравный. Нсл. 110. *Гарэза хоць на нож кінецца.* Нсл. 110. *Дзёрні гэтага гарэзу добра, няхай перастане распусьнічаць.* Тм.... *Зьнячэўку віскнула дзяўчына, якую ўшчыкнуў ці паказытаў гарэза хлапец.* Полымя, Но. 8, 1967, стр. 242.
2. еретик. Гсл.; БНсл.
•**гарэзасьць**-*ці, ж.*—дерзость. МГсл.; БГсл.
•**гарэзаваць**-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма, несоверш.*—непристойно вести себя, дерзко шалить, Гсл. шалить, озорничать. *Досыць вам ужо гарэзаваць.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Перастань гарэзаваць, а вазьміся за работу.* Нсл. 110. *А Дняпро шкеле, гарэзуе зь імі(зь дзервамі), трэцца ў нагах.* ЗСД 34. *Соверш.* **нагарэзаваць**—нашалить много, наделать пакостей из шалости(озорства, С.) Нсл. 301. *Нагарэзаваў тут дый уцёк.* Нсл.
•**гарэзны**-*ная-нае,* **1.** (непочтительный, грубый, С.) дерзкий. МГсл.; БГсл. *У Лясьніцкага ў сэрцу закіпеў малады задзёр. Хацеў адказаць нешта гарэзнае, але пакуль надумаўся, было позна.* ЗСД 6.
2. шаловливый, (БНсл.) игривый. Гсл. *Нырае рыбка з дна гарэзная.* Крушына (Зьніч, 1952, Но. 20, 4).
3. еретический. Мгсл.
•**гарэзьліва,** *нареч.* **1.** дерзко.
2. шаловливо, игриво. *Гарэзьліва гледзячы мне ў вочы, дзяўчына гаварыла...* Мрый:Запіскі Самасуя("Бацькаўшчына", Но. 31-32, 1953). *Яна гарэзьліва сьміялася.* ЗСД 210.
•**гарэзьлівасьць**-*ці, ж.* **1.** дерзость.
2. шаловливость. *Мэдыкі, на думку Корзюка, людзі бяз сэрца і ня здольныя на нейкую там гарэзьлівасьць і захапленьне.* Корзюк.
•**гарэзьлівы**-*вая-вае,* **1.** непокорный, нескромный, задорливый, Нсл. 110. дерзкий. *З гэтага гарэзьлівага хлапца ня будзе дабра.* Нсл.
2. шаловливый(игривый, С.) Нсл. 10; Нсл. *Асьвечаны гарэзьлівым блескам грубкі, М. здаўся сымпатычным.* ЗСД 41. *Ён абачыў у ваччу дзяўчыны іскрынкі гарэзьлівага сьмеху і супакоіўся.* Жывіца ("Прыйсьце", Но. 1). *Рассыпаліся ценкасрабрыстымі, гарэзьлівымі званочкамі высокія, як неба, жаўранкі.* ЗСД. 172.
•**гарэзьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —дерзкий мальчик, шалун в высшей степени, Гсл.; Нсл. 110. тоже, что *"гарэза"* в 1-ом зн. *З гарэзьнікам гэтым ніяк ня ўправішся, нічым ня ўскроміш яго.* Нсл. *Усьціхамірыць гарэзьніка.* НК: Бабы 2. *Ён ня любе, як іншыя гарэзьнікі яго веку, крыўдзіць слабшых, але затое й сам не даецца ў крыўду.* Полымя, Но. 8, 1967, стр. 242.
•**гарэзьніца**-*цы-цы, ж. к гарэзьнік.*
•**гарэзьнічаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—поступать как *"гарэзьнік".* *Нічога ня вучыцца, а толькі гарэзьнічае.* Нсл. 110. *Отгл. имя сущ.* **гарэзьнічаньне**-*ня, предл.-ню*—повесничание, шалости, выходящие из границ приличия. Нсл. 110. *Пара табе пакінуць тваё гарэзьнічаньне.* Нсл. *Соверш.* **нагарэзьнічаць** — *нагарэзаваць.* Нсл. 301.

•**гарэзы**-*заў, единств. ч. нет.*—резвость детей и подростков. НК: Игры, Но. 13.

•**гарэлачнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —виноторговец. МГсл.

•**гарэлік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** пригоревшая картофелина(и т.п., **С.**) Шсл.; Янк. I. *На, із'еж гарэліка.* Ст. *Хадзі гарэліка дам.* Янк. I.

2. пригоревшая часть картофелины и т.п. *На бульбіне нагарэў вялікі гарэлік.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).

•**гарэліца**-*цы-цы, ж.*—водка. *Ах, ты мая гарэліца, ах ты весялуха.* Из песни.

•**гарэлка**-*лкі-лцы, ж.*—водка. Альшанікі Беш. (Ксл.); Раст.; Смоленск 150; Запрудзьдзе Сян. (Ксл.); Дайнава Пух. (Шсл.); Растсл.; МГсл.; Аль Кітаб 65а4; Дсл. *Гатуй, пане, міскі, талеркі, нам па чарцы гарэлкі.* Красновічы Сураск. (Сержпут: Отчет 10). *Уменьш.* **гарэлачка**-*чкі-чцы. Піце, людзі, гарэлачку.* Красновічы Сур.(Сержп: Отчет 13).

•**гарэлчаны**-*ная-нае*-относящийся к хлебному вину, свойственный хлебному вину, Нсл. 119 водочный. *Судзьдзе гарэлчанае, казаны, кублы, бочкі... забіраці маюць да замку.* Стт. 503. *Гарэлчаны дух, бочка.* Нсл.

•**гарэлы**-*лая-лае*—обгоревший. Шсл.; Гсл. *Не бярыся за гарэлы канец.* Ст. *Бяжыць воўк — гарэлы бок.*(*Загадка: засланка*) Ст.

•**гарэнець**-*не или -нее, несоверш.*—отдавать горьким вкусом, Шсл.; Ксл.; Дсл.; БНсл. горчить. *Тухлая капуста гарэне.* Ганкавічы Беш. (Ксл.). *Буракі гарэняюць, аж нельга есьці.* Ст.

гарэне піва—пиво отдает горечью. Калянідава Парэцк. (Дсл.). *Соверш.* **прыгарэнець**-*ее*—приобрести запах, привкус дыма, гари(при кипячении, варке). Шсл. *Прыгарэнелі буракі, аж нельга есьці.* Ст.

•**гарэтнік**-*іка, м.*—горемыка. Іг.; Нсл. 118. *Адзін гарэтнік я на сьвеце.* Нсл. *Уменьш.* **гарэтнічак**-*чка*—горюнок. Нсл. 118. *Гарэтнічак сіротка.* Нсл.

•**гарэтніца**-*цы, ж.*—женщина горемыка. Нсл. 118. *Цэлы век гарэтніцаю жыву.* Нсл.

•**гарэтнічаць**-*чаю-чаеш-чае*—терпеть горе, Нсл. 118 быть горемыкою. *Другі год гарэтнічаю ў турме.* Нсл.

•**гарэтны**-*ная-нае*—горемычный. Іг.

•**гарэцкі**-*кая-кае, прилаг. к названию г. Горкі.* *Ён злы, — сказаў вартаўнік, — з гарэцкіх студэнтаў.* Дзьве Душы, 181.

•**гарэць**-*рў-рыш-рыць-рым-рыцè-рàць, несоверш.* **1.** поддаваться действию огня, уничтожаться огнём; гореть. *Соверш.* **пагарэць**-*ру-рыш-рыць,* **а**) лишиться имущества, строения во время пожара. Ар.

б) гореть некоторое время. *Цяпло пагарэла й патухла.* Ар. *Соверш.* **узгарэць** —рассердиться, Дсл. вспылить. *Узгарэў, але ні слова не сказаў.* Дсл.

2. (о огурцах)—цвести. Шсл.; Вял. *Гуркі добра гараць, але пустацьвет.* Ст.

абгарáць-*àю-àеш-àе, несоверш.*—обгорать. *Соверш.* **абгарэць**-*ру*—обгореть. Ар.; Шсл. *Уся качарга абгарэла.* Ст.

адгарэць *соверш.*—отгореть; угорев, перегорев в каком-либо месте, отпасть, отвалиться от чего-либо. *Несоверш.* **адгарàць**-*àе.*

дагарэць-*ру-рыш-рыць, соверш.*—догореть. *Несоверш.* **дагарáць.**

загарáць-*àю-àеш-àе, несоверш.*—загорать. *Соверш.* **загарэць**-*рў-рыш-рыць-рым-рыцè-рàць*—стать смуглым, приобрести темный цвет под воздействием солнечных лучей; загореть.

загарэцца-*рўся-рышся,*—начать гореть, загореться, вспыхнуть огнём.

(МГсл.).. *Соверш.* **загарэлася,** *безлич.*—сильно хочется, непременно захотелось как бы по крайней необходимости. НДсл. 5. *Табе загарэлася туды ехаць.* НДсл.

згарэць, *соверш.*—быть уничтоженным, истреблённым огнём; сгореть. *Несоверш.* **згарáць**-*àе*—сгорать. *Отгл. имя сущ.* **згарàньнне**-*ня, предл.-ню*—сгорание.

падгарэць, *соверш.*—подгореть снизу, в нижней части, у корня(о деревьях). *Дуб падгарэў. Ср. падгніць. Несоверш.* **падгарàць.**

прагарэць, *соверш.*—пострадать от огня, выгорев от огня, выгорев до дыр, прогореть. *Несоверш.* **прагарáць.**

перагарэць, *соверш.* **1.** разделиться на части, сгорев в каком-либо месте; сломаться от сильного нагревания, трения и т.п.; перегореть.

2. (о молоке)—испортиться в вымени коровы, не будучи выдоено. *Хаця б добра выдоевала*(*карову*)*, а то, ня дай Божа, малако перагарыць.* Марціновіч (Беларус, Но. 159). *Несоверш.* **перагарáць.**

прыгарэць, *соверш.*—местами обгореть, почернеть(при печении, жарении); пригореть. *Бульба прыгарэла.* Ар.—приобрести запах, вкус дыма, гари(при кипячении, варке) Ар. *Страва прыгарэла.* Ар. *Несоверш.* **прыгарáць.**

вы́гараць-*рыць, соверш.*—уничтожиться от огня, пожара; сгореть до конца; выгореть. *Тор вы́гараў на сенажаці.*—израсходоваться полностью в процессе горения. Ар. *Газа ў лянпе вы́гарала.* Ар. *Электрычная жаранка вы́гарала.* *Несоверш.* **выгарáць.**

угарэцца-*рыцца, соверш.*—начать сильно или хорошо гореть, разгореться. Ар. *Дровы ўгарэліся.* Ар. *Несоверш.* **угарáцца**-*àецца.*

узгарэцца, *-руся-рышся-рыцца,* **1.**—вскипеть(вспылить, **С.**) Гсл. вспыхнуть гневом. Нсл. 52. *За нішто ўзгарэўся.* Нсл. *Ён вельмі ўлякаўся й узгарэўся.* Дсл.

2.—изъявить сильное желание. Нсл. 52. *Узгарэўся ехаць скрозь ноч.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **узгарэўшыся.** Ар. *Несоверш.* **узгарàцца.**

•**гарба́та**-*ты, дат., предл. гарбàце, ж.*—чай. Ар.; Гсл.; Ксл.; Нсл. 116; БНсл. *Сядзелі ля столу за шклянкаю гарбаты.* Мамойкі Беш. (Ксл.). *Пастукалася гаспадыня й прынèсла гарбату.* Корзюк. *Што кажух, то ня вата, а капуста — не гарбата.* *Послов.* Рапан. Прык. 53. *Села за стол выпіць шклянку гарбаты.* Гарун: Пан Шаб. *Частавалі гарбатаю.* Гсл. *Паселі ля гарбаты.* Рунь 49. *Выпіў гарбату з абкладанікам.* Корзюк(Конадні, У-УІ, 27).

•**гарба́тасьць**-*ці, ж.*—горбатость.

•**гарба́тня**-*ні-ні, мн. ч., род.-няў, ж.*—чайная.

•**гарба́тны**-*ная-нае*—чайный. Нсл. 111. *У гэтай гарбаце гарбатнага духу няма.* Нсл.

•**гарба́ты**-*тая-тае*—с горбом, горбатый. Шсл.; Ар.

•**гарба́цець**-*ею-ееш-ее, несоверш.* **1.**—становиться горбатым. Нсл. 118. *Старэе а гарбàцее.*

2. выказывать беременность. Нсл. 118. *Жонка што дзень гарбàцее.* Нсл. *Соверш.* **пагарба́цець**-*ею. Пастарэў, пагарбàцеў.* Нсл.

•**гарба́ціць**-*àчу-аціш-аце, несоверш.* **1.** горбить. Юрсл. *Нашто ты гарбàціш сьпіну, сядзь роўна.* Юрсл.

2. коробить. Юрсл. *Сонца гарбаце дошкі, надабе пад павець пераносіць.* Юрсл. *Прич.* **гарбачаны**—покоробленный. *Соверш.* **пагарба́ціць**—покоробить. Нсл. 437. *Лубкі пагарбаціў, палажыўшы на сонцу.* Нсл. *Прич.* **пагарба́чаны**—покоробленный. Нсл. 437.

•**гарба́ціцца**-*ачуся-ацішся, несоверш.* **1.** горбиться. Юрсл.; Нсл. 118; БНсл. *Не гарбацься, табе яшчэ няма бяды, гады маладыя.* Юрсл. *Дзяцюк харошы, але гарбаціцца.* Нсл.

2. коробиться. Юрсл.; Нсл. 118; БНсл. *Дошкі ня можна кідàць на сонцу — гарбацяцца.* Юрсл. *Лубка, стоячы на сонцу, гарбаціцца.* Нсл. *Соверш.* **пагарба́ціцца**—покоробиться. Нсл. 437; БНсл. *Лубкі, на сонцу лежачы, пагарбаціліся.* Нсл. *См.* *карбаціцца.*

згарба́ціцца, *соверш.* **1.** сгорбиться. Гсл.; БНсл.

2. согнуться. Нсл. 203. *Прывык хадзіць, згарбаціўшыся.* Нсл.

3. скоробиться. Нсл. 118. *Лубка згарбацілася.* Нсл.

•**гарбе́ць**-*èю-èеш-èе; повел.-èй-èйма, несоверш.*—корпеть, усидчиво заниматься, Гсл. не разгибая спины, сидеть за работой. Нсл. 118. *Гарбее над работаю, а нашто яму?* Сураўні Сір. (Ксл.). *Гарбею над работаю, а Бог ведае, якая будзе плата.* Нсл. 114. *Отгл. имя сущ.* **гарбеньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—корпение, усидчивая работа. Нсл. *Гарбеньне над работаю, над пісьмом.* Нсл.

•**гарбу́з**-*зà; мн. ч., дат.-зом, мн. ч., предл.-зох, м.* **1.** тыква. НК: Очерки, Но. 41; ПНЗ; Шсл.; Нсл.; Ар.; Новікі Віц. (Ксл.); Смл. (Даль); Гсл.; Дсл. *Урадзілі добрыя гарбузы.* Ст. *Парэзалі адзін гарбуз на насеньнікі.* Ст.

2. суп и другие приготовления из тыквы. НК: Очерки, Но. 41; Ар.

3. (*перен.*)—дряхлый старик. Нсл. 109. *Стары гарбуз, туды ж за маладымі.* Нсл. *Не табе гарбузу гэта рабіць.* Нсл.

•**гарбузовы**-*вая-вае*—тыквенный. Раманаўка Сян. (Ксл.); Ар.; Нсл. 109. *Гарбузовая каша.* Нсл.

•**гарбузоўнік**-*іка, предл.-іку, м.*—тыквенная ботва. Сянно (Ксл.); Нсл. 109. *Патаптаў гарбузоўнік.* Нсл.

•**гарбузе́ньне**-*ня, предл.-ню, ср., собир.* —тыквенная ботва. *Гарбузеньне... пнецца кручанымі вусінамі на плот.* Гарэцкі: Песьні, 63.

•**гарбузянё**-*няці-няці; мн. ч.-няты, ср.* —маленький здоровый мальчик. Шсл. *Уменьш.* **гарбузянётка.** Шсл. *Маё ты гарбузянётка малèнькае.* Ст.

•**гарбу́зік**-*ка, предл.-ку, м.*—семечко из тыквы. Шсл.; Янк. І. *Палузаў усе свае гарбузікі.* Ст. *Будзем лузàць гарбузікі.* Янк. І.

•**гарбу́зіцца**-*жуся-зішся, насм.*—спесивиться. Нсл. 109. *Дармà гарбузішся, не баяцца цябе.* Нсл.

•**гарбу́зьнік**-*іку, предл.-іку, м.*—стебли тыквы. *Ён зірнуў перазь лісьцё гарбузьніку.* Капыловіч: Хлеб.

•**гарбулём,** *нареч.* **1.** нагнувшися. Нсл. 118. *Гарбулём ходзе.* Нсл.

2. на ребро. Нсл. 118. *Гарбулём палажылі дошкі.* Нсл.

•**гарбу́ль**-*улà, предл.-улю; мн. ч.-лі-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.* **1.** нарост на дереве или на теле. *Гарбуль зрэзалі.* Нсл. *Уменьш.* **гарбулёк**-*лька, мн. ч., дат.-льком, мн. ч., предл.-льках.* **1.** прыщик на теле. *Гарбулёк зарваў.* Нсл.

2. бугорок. Нсл. 118. *Скапаў гарбулёк.* Нсл.

•**гарбы́ль**-*ылà, предл.-ылю; мн. ч.-лі-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх,* **1.**—*гарбуль 1.* Нсл. 118.

2. горб. Нсл. 118. *Старац із гарбылём.* Нсл.

3. холм, бугор. Ксл *З гарбыля ўсё відаць.* Навікі Віц. (Ксл.).

•**гарга́ра**-*ры, ж., звукоподр., так как грызущиеся собаки,* **1.** неугомонная бранчивая женщина. Нсл. 109. *Увелич.* **гарга́рына**-*ны-не.* Юрсл. *Ад гаргарыны ні часіны спакойна не пасядзіш.* Юрсл.

2. *общ.*—сварливый человек. Юрсл. *Супакойся, ня будзь такою гаргараю.* Юрсл.

3. *област.*—громадина. Ар.

•**гарга́ч**-*ачỳ, предл.-ачỳ; мн. ч.-чы-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—бульон. Ксл. *Улі імне гаргачу.* Грынькі Гар. (Ксл.).

•**гардава́нка**-*нкі-нцы, ж.*—гордая, спесивая. Дсл. *Дзеўка гардаванка, не гардуй ты імною.* Смл. (Дсл.).

•**гардава́цца** (БНсл.)-*дую-дуеш-дуе, несоверш. кім*—пренебрегать, Дсл. брезгать, небречь, гнушаться. Вост. (Даль). *Чаго, чаго галубачка, гаркуеш: ці ты мною галубочкам гардуеш? Не гардуй ты імною.* Дсл. *Васіль нават гардаваў і хванабэрыўся.* Ц. Гартн.: СЦ 30.

•**гарду́н**-*уна, предл.-уну, зват.-уне; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—гордец.

•**гардыба́чыць**—грубить, делать дерзости. Дсл. *Сталі яны імне гардыбачыць.* Дсл.

•**гардзе́ць**-*ею-ееш-ее; повел. гардзей-ейма*—становиться гордым. *Тады чалавек гардзее, як багацее. Послов.* Рапан. 48. *Соверш.* **загардзе́ць**—возгордиться. *Некаторыя з вас загардзелі.* Луцк.: 1-шы ліст да Карынцян, 4:18. *Соверш.* **пагардзе́ць**—стать более гордым. *Пабагацеў і пагардзеў.* Нсл. *Соверш.* **узгардзе́ць**—возгордиться. Нсл. 52. *Пабагацеў і ўзгардзеў.*

•**гардзі̍нка: з гардзі̍нкай**—заносчивый. Дсл. *Яна з гардзінкай.* Дсл.

•**гардзірон**-*она, предл.-ону, зват.-оне, м.* —укоризненное прозвище: гордец. Дсл.

•**гаркотнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —*гарэтнік.* Нсл. 119.

•**гаркотніца**-*цы-цы — гарэтніца.*

•**гаркотны**-*ная-нае*—бедный (горемычный, С.) Нсл. 119. *Гаркотны чалавек, людзіна.* Нсл.

•**гаркоцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—горечь, что-либо горькое. Шсл. *Гуркі — адно гаркоцьце, аж нельга есьці.* Ст.

•**гарка́ва,** *нареч.*—горьковато. Нсл. 119. *Гаркава ў роце.*

•**гарка́васьць**-*ці, ж.*—горьковатость. Нсл. 119; БНсл. *Гаркавасьць у роце, у яблыку.* Нсл.

•**гарка́вець**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-ейма, несоверш.*—становиться горьковатым, Ксл. горкнуть, принимать горький вкус. Нсл. 119. *Гаркавець пачало, ня надабе хаваць.* Мядзелева Куз. (Ксл.). *Гаркавее капуста.* Нсл. *Соверш.* **прагарка́вець**—прогоркнуть. Нсл. 119; БНсл. *Сыровадка прагаркавела.* Нсл. 521.

•**гарка́віць**-*аўлю-авіш-аве, несоверш.*,—делать что-либо горьким, допускать до прогорклости. Нсл. 119. *Не гаркаўце капусты, як летась прагаркавілі.* Нсл. *Соверш.* **прагарка́віць**—допустить проникнуться горечью. Нсл. 521. *Благая гаспадыня прагаркавіла сыр.* Нсл. *Прич.* **прагарка́ўлены**—допущенный до горечи. Нсл. 521. *Прагаркаўленае капусты і сьвіньні есьці ня будуць.* Нсл.

•**гарка́вы**-*вая-вае*—горьковатый. БНсл.; Ар.; Гсл.; Нсл. 119. *Прыладзілі гаркавы кісель.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *Гаркавая капуста.* Нсл.

•**гарка́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—горькое яблоко, горькая яблонь. Нсл. 119. *Даў яблык гаркаўку.* Нсл.

•**гарка́ч**-*ача, предл.-ачу, зват.-ачу; мн. ч.-чы-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—тот, кому приходится терпеть горе. Зьверавічы Красьн. (Дсл.).

•**га́ркі**-*кая-кае*—хорошо горящий. Пск.

•**гаркі̍**—*см. под горкі.*

•**гарку́ха**-*ухі-усе, ж.*—водка (одно из названий ее, С.) Нсл. 119. *З гора выпем гаркухі.* Нсл.

•**гаркунок**-*нка, предл.-нку; мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох, м.*—эпитет голубя. *Уменьш.* **гаркуночак**-*чка.* Дсл. *Голубе мой, шызы галубочак, маладзюсенькі ты, мой гаркуночак.* Дсл.

•**гарку́ш**-*ушà, предл.-ушу; мн. ч.-шы-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.* **1.** — *гаркушка.* Нсл. 119.

2. молочай. Нсл. 119.

•**гарку́ша**-*шы-шы, ж.* **1.** одно из названий водки. НК: Очерки 70.

2. мыкающая горе, сирота. Дсл. *Гаркуша я бедная!* Смл. (Дсл.).

•**гарку́шка**-*шкі-шцы, ж.*—горький гриб вообще. Нсл. 119. *Гаркушак набрала лубку.* Нсл.

•**гарла́н**-*ана, предл.-ану, зват.-ане; нн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—крикун.

•**гарланi̍ста,** *нареч.*—во всё горло. Нсл. 119. *Гарланiста пяець.* Нсл.

•**гарланi̍сты**-*тая-тае*—горластый. Нсл. 119; БНсл. *Гарланісты пèвень.* Нсл.

•**гарла́ніць**-*ню-ніш-не*—сильно орать, кричать. Шсл. *Гарлане на ўсю хату, аж глушыць.* Ст. *Соверш.* **загарла́ніць**—завопить, закричать или запеть во все горло. Нсл. 152. *Узгарланіў, як бы яго рэжуць.* Нсл.

•**гарлапа́н**-*на, предл.-ну, зват. гарлапане, м.*—крикун. Ар.

•**гарлапа́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш.*—орать, кричать. *Чаго ты гарлапаніш? — асьцярог падпілага шофэра капраль.* Акула 378.

•**гарлаві̍на**-*ны-не, ж.*—гирло. НТЗ(БНсл.).

•**гарла́ць**-*аю-аеш-ае; несоверш., бранное* —кричать во всё горло. БНсл.; Юрсл. *Нап'юцца й гарлаюць, — спакою няма.* Юрсл. *Не гарлай, пабудзіш дзяцё.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **гарла́ньне**-*ня, предл.-ню* —громкий крик, БНсл.; Юрсл. крик во всё горло. Нсл. 119. *Соверш.* **дагарла́цца**-*аюся-аешся,* **1.** дозваться кого-либо, надседаясь от крика. Нсл. 137. *Ледзь дагарлаўся цябе, гукаючы.* Нсл.

2. получить какую-либо неприятность от крика. *Гарлаючы дагарлаешся ты ў мяне да чаго.* Нсл. *Соверш.* **загарла́ць**—закричать во всё горло. БНсл. *Загарлаў на ўсю хату.* Нсл. 165. *Соверш.* **пагарла́ць**—покричать более. Нсл. 437; БНсл. *Пагарлай яшчэ, дык я табе заткну горла.* Нсл.

•**гарла́цца**-*аецца, несоверш., страд., безлич. к гарлаць.* Юрсл. *Чаго вам гарлаецца ў самую поўнач?* Юрсл.

•**гарла́ч**-*ча̀, предл.-чу̀; мн. ч.-чы-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—молочная кринка, у которой нет ручки, НК: Очерки, Но. 186 кувшин без ручки. Ксл.; Гсл; (с продолговатым горлом, С.) Смл. (Дсл.). *Нацадзі ў гарлач малака.* Бешанкавічы (Ксл.). *Повен гарлач малака нацадзіла.* Нсл. 119. *Уменьш.* **гарлачык.** Нсл. 119; Смл. (Даль); Дсл.

•**гарлачоўка**-*ўкі-ўцы, ж., бот.*—гравилат аптечный. (Гсл.) Gecem rivale. Верас.

•**гарла́чыкі**-*каў, единств. ч. нет.* **1.** желтая водяная лилия(кувшинка, Гсл.) Нсл. 119; Гсл. Nuphar luteum. Верас.

2. весенняя детская игра. Дсл. *Давайце ў гарлачыкі гуляць.* Дсл. *Дзеючыя асобы: маці, дачка, кот і гарлачыкі. Маці на полю жнець, а дачка ахараняе гарлачыкі ад ката. Наапошку матка праганяе ката.* Дсл.

•**гарля́к,** (Ар.)-*яка̀, предл.-яку̀; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—Адамово яблоко, кадык, Шсл. гортань, дыхательное горло. *У Ільлюка тырчыць гарляк.* Ст.

•**гарля́нка**-*нкі-нцы, ж.*—жабная трава, [Prunella], которой отваром пользуют боль в горле, Нсл. 119; Шсл. лекарственная трава от боли глотки. Ельн. (Дсл.). *Гарлянкі піць, дык памагае ад горла.* Ст.

•**гарляны́**-*на̀я-ное*—горловой. *Гарляна̀я хвароба.*

гарляны́я сухоты—горловая чахотка. Сып.

•**гармолік**-*ка, м.* — *гармонік.* Шсл. *Упіўся Мікіта ды пабіў гармолік.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**гармоня**-*ні-ні, ж.*—гармония.

•**гармонік**-*ка, м.*—гармоника, Ар.; Ксл. гармонь. Шсл. *Я купіў харошы гармонік.* Буева Аз. (Ксл.) *Грае на гармонік.* Ст.

•**гарманı́сты**-*тага, им. сущ.*—музыкант, играющий на гармони. Ксл.; Шсл.; Ар. *Васіль гарманісты заграў марш.* Азеркі Беш. (Ксл.). *На ігрышча пазвалі гарманістага.* Дукоршчына Сьміл. (Шсл.).

•**гарма́та**-*ты-це, ж.*—пушка. МГсл.; Ар.; Шсл. *Страляюць із гарамат.* Ст.

•**гарма́тні**-*няя-няе,* **1.** пушечный. Ар. *Дакацілася да Асінаўкі гарматння страляніна.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50/435-436).

2. артиллерийский.

•**гарма́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —пушкарь, артиллерист. БНсл.

•**гарма́тнікаў**-*ава-ава*—артиллеристу принадлежащий.

•**гарма́тніцкі**-*кая-кае*—свойственный артиллеристу.

•**гарма́ты**-*ат и атаў*—пушки, артиллерия. БНсл.

•**гарміда́**-*ды̀, общ.*—громадина. Шсл. *Вось дзе гарміда̀: вырас аж пад самую столь.* Матарова Сьміл. (Шсл.).

•**гарнаста́й**-*ая-аю, зват.-а̀ю; мн. ч.-аі̀-аёў-аём-аі̀-аямі-аёх, м.* **1.** горностай.

2. (*в "кроснах", мн. ч.*)—деревянные кружки в *"кроснах"*, которые соединяются *"набелками"* и вращаются посредствием шнурка, а, вследствие этого, в *"кроснах" образуется зёв, куда бросают челнок во время тканья.* Дсл.

гарнаста́йка-*йкі, ласкат. к гарнастай 1, 2. Уменьш.* **гарнаста́ечка**-*чкі-чцы. Красёнцы ткала, прымаўляла: "На чапёлачкі — перапёлачкі, на пабелкі — гарнастаечкі, на прашэрстачкі — залаты кругі."* Дсл. 137.

•**гарнаты**-*аў*—*"кралі"*(ожерелья), зерна которых имеют грани в темновишневый цвет, НК: Очерки 131. ожерелья из гранат.

•**гарне́ньне**—*см. под гарнуцца.*

•**гарнёха**-*ёхі-ёсе, ж., област.*—гордячка. Гсл. *Пастой, гарнёха, пастой, пышнёха, аддам жа я табе ў бацькі на дварэ.* Гсл.

•**гарня́нка**-*нкі-нцы, ж., област.*—гордая. Дсл. *Гарнянка Наталья, нічога яна ня знала.* Гжацак (Дсл.).

•**га́рнік**-*іка, предл.-іку, предл.*—трава, имеющая свойство, по суеверию, приворачивает расположение лиц, любимых, но не отвечающих любви; приворотник, Нсл. 109 приворотная трава. БНсл.

•**гарніту́р**-*ўру, предл. и зват.-ўру, м.* —мужской костюм. Нсл. 110; БНсл.; Ар. *Цэлы гарнітур сабе справіў.* Нсл.

•**гарніту́равы[-ровы,** Ар.]-*вая-вае*—костюный. БНсл.

•**гарну́ль**-*ля̀, предл.-лю̀; мн. ч.-лі̀-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—горшок, НК: Очерки, Но. 172 глиняный горшок. Раманаўка Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **гарну́ленак**-*нка, предл.-нку.* НК: Очерки, Но. 172. *Уменьш.* **гарну́лешак**-*шка, предл.-шку, м.* НК: Очерки, Но. 172. *Уменьш.* **гарну́лік**-*ка, предл.-ку, м..* НК: Очерки, Но. 172.

•**гарну́шка**-*шкі-шцы, ж.*—углубление в жерле печи, куда загребается зола, жар. Ельн. (Дсл. 19).

•**гарну́ць,** (Смл., Даль)-*ну̀, горнеш-не, несоверш., перех.* **1.**—грести(собирать в кучу, подбирать вилами, лопатой и т.п.), Нсл. 119; Ар.; Шсл. сгребать. Смл., Вар. (Даль). *Кажны гарне не ад сябе, а да сябе. Послов.* Нсл. 119. *Гарні ваду вяслом.* Ст.

2. выгребать. Шсл. *Гарні, гарні бульбу зь печы.* Гсл. *Гарні галавешку на прыпечак.* Ст. *Гарні сюды.* Нсл. 119. *Соверш.* **пагарну́ць.**

3. тащить, собирать к себе. Шсл. *Кажны горне да сябе. Послов.* Ст.

4. (*да каго*)—иметь привязанность (склонность, симпатию к кому-л., С.) Нсл. 110. *Маё сэрца к яму горне.* Нсл.

гарне́ньне-*ня, предл.-ню,* **1.** *отгл. имя сущ. от гарнуць, 1. Гарненьне вугалья.*

2. *отгл. имя сущ. от гарнуць 3. Гарненьне да сябе.* Нсл. 109.

гортаць, (Шсл.) **гарта́ць,** (Нсл.)-*аю-аеш-ае, несоверш.*—переворачивать, (Нсл. 119), мешать в печке или на костре. Шсл. *Гартай сена, няхай ветрае.* Нсл. *Ня чытаеш, а толькі лісты гартаеш.* Нсл.

Ня гортай больш цяпла. Ст. *Отгл. имя сущ.* **гарта́ньне**-*ня, предл.-ню*—переворачивание, Нсл. 110 119 листание. *Гартань-не сена.* Нсл. *Ня чытаньне, а толькі гартаньне лістоў.* Нсл. *Ад частага гартаньня сена барждж*э*й сохне.* Нсл. 119. *Однократ.* **гартану́ць**-*ну́-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—перевернуть. Нсл. 110, 119. *Гартані сена.* Нсл. *Соверш.* **пагарта́ць**—повернуть с одной стороны на другую. Нсл. 437. *Пагартай сена, барждж*э*й высахне.* Нсл.

абгарну́ць, агарну́ць, 1. обкопать, Дсл. загрести что-л. по краям, вокруг, Гсл. огрести. Ксл.; Дсл. *Абгарні гаршчок жарам.* Ст. *Абгарні гаршчэчак вугальлікам.* Гсл. *Надабе абгарнуць капусту.* Труханавічы Чаш. (Ксл.).

2. (укрыть со всех сторон, С.) обернуть чем-либо, окутать. Нсл. 345, 357. *Агарні дзяцё хусткаю.* Нсл. 357. *Агарні дзяцё.* Дсл. *Агарні дзяцё крысою.* Нсл. 345.

3.—отряхнуть платье, расправив складки.

4. охватить со всех сторон. Шсл.; Смл., Кал., Пск., Тул. (Даль); Гсл. *Барждж*э*й дажынайма, бо й ноч нас тут агорне.* Ст. *Агарнула зямельку ночухна цёмная.* Гсл. *Агарнула сьветлая цішыня.* ЗСД 179.

5. обступить, окружить. Нсл. 345. *Агорнуць магілу яго семдзясят тысяч ангелаў.* Кіт. 29б11.

6. пришибить, облить, Нсл. 358 обнять, овладеть. *Туга мяне агарнула.* Нсл. 357. *Сьлёзы мяне агарнулі, як я абачыў гэта.* Нсл. 358. *Мімаволі самога агарнула нейкая ліпучая жудасьць.* ЗСД 134. *Прич.* **абгорнуты, агорнены,** (Ар.), **агорнуты.** *Бульба агорнута.* Дсл. *Капуста ляпей удаецца, калі яна абгорнута.* Ст. *Дзяцё не агорнутае носіш, вынесла на холад.* Нсл. 358. *Агорнуты людзьмі ня мог уцячы.* Тм. *Несоверш.* **агортваць,** (Шсл.), **агарта́ць**-*ае-ае*ш*-ае; повел.-ай-айма. Нашы абгортваюць капусту.* Ст.

адгарнуць, *соверш.* **1.** отгрести. Нсл. 372; Ксл.; Дсл. *Адгарні сьнег ад парогу.* Дсл. *Адгарні цяпло.* Нсл. *Адгарні кучу на другое месца.* Нсл. *Надабе адгарнуць насеньне, бо падмоча.* Бабінавічы Выс. (Ксл.).

2. оттолкнуть. Нсл. 372. *Ср. адгартаць 2.*

3. раскутать. Нсл. 372. *Адгарні дзяцё, яно спацела.* Нсл. *Несоверш.* **адгарта́ць** *што,* **1.** отгребать. *Моцнымі ўзмахамі вёслаў адгартае глыбокую ваду.* Ільляшэвіч: Сон.

2. отталкивать. *Дабра ніхто ад сябе не адгартае.*

3. раскутывать. *Ср. адгарнуць, 3.*

загарну́ць, *соверш.* **1.** загрести. Шсл.; Ксл.; Нсл. 164. *Загарнуць жыта ў кучу, сена ў стогу, агонь у пячурку.* Нсл. *Загарні жар у пячурку.* Шаркі Куз. (Ксл.).

2. загрести, (Шсл.) захватить. *Старшы брат усё загарнуў у свае рукі.* Ст.

3. завернуть. Нсл. 164. *Загарні грошы ў хусьцінку.* Нсл.

4. охватить. Ксл. *Загарнула ўсё дымам.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.). *Прич.* **загорнуты, 1.** сгребённый. Нсл. 165. *Загорнутае ў капу сена.* Нсл.

2. завернутый. Нсл. 165. *Грошы, загорнутыя ў хусьцінку, нехта выбраў.* Нсл. *Несоверш.* **загарта́ць, 1.** загребать. Шсл.; Ксл.

2. завёртывать.

згарну́ць, 1. сгрести в одно место, собрать в одно место. Шсл.; Дсл. *Што ж ты, браце, згарнуў у вадну кучу і мае і свае грошы?* Нсл. 576. *Бульбу згарнулі ў кучу.* Ст. *Згарні ты гэта сянцо ў кучу.* Дсл.

2. свернуть, (Шсл.) согнуть. Нсл. 201, 576. *Згарнуць хусьце ў зьвязак.* Нсл. *Не згартай адзежы, тады згорнеш, як высахне.* Нсл. 576. *Прич.* **згорнены,** Ар. **згорнуты, 1.** сгребенный в кучу. Нсл. 203. *Сена да дожджу згорнута.* Нсл. *Ячмень на таку так і ляжыць згорнуты ў кучу.* Ст.

2. свернутый. Шсл.; Нсл. 203. *У згорнутай хустцы ёсьць нешта.* Нсл. *Несоверш.* **згарта́ць, 1.** сгребать в одно место. *Згартаць паперы.* Нсл. 201.

2. свертывать. Нсл. 201. *Згартаць хусьце.*

нагарну́ць, *соверш.*—нагрести. Шсл.; Ар. *Нагарнуў гарнец вішняў ізь верхам.* Ст. *Несоверш.* **нагарта́ць.**

падгарну́ць, *-ну́-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-нуць—соверш.* **1.** подвернуть. Нсл. 440; Ар. *Падгарні пад сябе адзежу, каб мякчэй было спаць.* Нсл.

2. (о сене)—поворотить немного. *Падгарні сена.* Нсл. 440. *Ср. разьбіць сена.*

3. подвинуть, подкатить. Нсл. 440. *Падгарні жыта да кучы.* Нсл. *Прич.* **падгорнены,** (Ар.) **падгорнуты, 1.** подвернутый. Нсл. 440. *Чужы кажушок падгорнуты пад бок.* Нсл.

2. поворошенный. *Сена падгорнутае барждж*э*й высахне.* Нсл. 40. *Сена падгорнутае — няхай сохне.* Дсл. *Ср. разьбітае сена.*

3. пододвинутый. Нсл. 440. *Падгорнутую пшонку ў кучу зграбай.* Нсл. *Несоверш.* **падгарта́ць.**

перагарну́ць-*ну-неш-не, соверш.*—переворотить, перевернуть, Нсл. 400; Дсл. перелистать, поворошить(сено). *Перагарні жар у печы і разьбі галавешкі.* Дсл. *Перагарнуць сена, ліст у кніжцы.* Нсл. *Вецер перагарнуў ліст.* Нсл. 401. *Прич.* **перагорнуты**—перевернутый на другую сторону. Нсл. 401. *Сена перагорнутае дождж памачыў.* Нсл. *Ліст перагорнуты.* Нсл. *Несоверш.* **перагарта́ць,** (Нсл. 401)—перевёртывать. *Усі лісты перагартаў, а ніўдзе не знайшоў.* Нсл. 401. *Однократ.* **перагарну́ць**—вдруг переворотить, перевернуть(опрокинуть, Дсл.) Нсл. 401; Дсл. *Вецер перагартнуў ліст.* Нсл. *Вецер перагартнуў лодку.* Дсл.

прыгарну́ць, 1. пригрести, Шсл. пригрести к одной стороне. Нсл. 498. *Прыгарні жар к боку.* Нсл. *Ён усё прыгарнуў да сваіх рук.* Тм. *Прыгарні бульбу бліжэй к цяплу, хай добра выпякаецца.*
2. прижать, (Нсл. 198) приласкать, Раст.: Северск. 149; Шсл. приютить. *Прыгарнуў яе да сябе.* Ст. *Прыгарнуць к сабе дзяцё.* Нсл. *Прич.* **прыгорнуты.** *Зярняты ня прыгорнуты да кучы.* Нсл. 499. *Несоверш.* **прыгарта̀ць.**

разгарну́ць, *соверш.* **1.** разгрести, развернуть. МГсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 546. *Разгарні жар ды пастаў там на гарачым гаршчок.* Ст.
2. раскрыть, развернуть. Растсл. *Разгарнуць кнігу.*
3. развернуть(копы сена, **С.**) Нсл. 546. *Разгарнуць копы.* Нсл. *См. распусьціць (копы). Прич.* **разгорнуты, 1.** развернутый. Нсл. 547. *Няхай разгорнутая адзежа прасохне на сонцу.* Нсл.
2. раскрытый(о книге). *На стале ляжаў грудок кнігаў, адна была разгорнута.* ЗСД 362.
3. разворошенный(о копе сена). *Сена вогкае, не разгорнутае, згарыцца.* Нсл. 547. *См. распушчаны(копы). Отгл. имя сущ.* **разгарне́ньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** разворачиние. Нсл. 547. *Разгарненьне адзежы на сонцу.* Нсл.
2. раскрытие(книги).
3. разворошение(копы сена). *Несоверш.* **разгарта́ць,** (Нсл. 547)-*аю-аеш-ае.*

вы́гарнуць, *соверш.*—выгрести. Гсл.; Шсл.; Ар.; Дсл. *Выгарні жар із печы.* Дсл. *Прич.* **вы́гарнены,** (Ар.), **вы́гарнуты**—выгребенный. Шсл.; Ар. *Вазьмі выгарнуты вуга̀ль прыкурыць.* Ст. *Несоверш.* **выгарта́ць**—выгребать. *Выгартай, Сымонка, галавешкі, бо будзе чад.* Войш.

угарну́ць, *соверш.*—завернуть во что-либо, закрыв со всех сторон. *Угарні ў кажушок дзяцё.* Нсл. 748. *Прич.* **угорнуты**—завернутый таким образом. *Угорнутыя ў кажух ногі ня зьмерзнуць.* Нсл. 748. *Несоверш.* **угарта́ць.** *Нада̀бе ўгарта̀ць (хворы палец).* Янк. I.

•**гарну́цца**-*нуся, горнешся, страд., возвр.* **1.** придвигаться. Нсл. 119; Дсл. *Гарніся да мяне бліжэй, каб іншым было месца.* Нсл. *Соверш.* **адгарну́цца, 1.** отодвинуться. Нсл. 372. *Адгарніся далей, няхай ён тут ляжа.* Нсл.
2. отворотиться(о перемене расположения). Дсл. *Адгарніся маё сэрца ад яго, як стаў ён за тэю ўпа̀даваць.* Дсл. *Соверш.* **падгарну́цца, а)** подкатиться близко, приблизиться, Нсл. 440. пододвинуться. *Падгорнешся да мяне, цесна будзе імне.* Нсл. *Кот падгарнуўся да печкі.* Дсл.
б) укрыться потеплее, Дсл. накрыться, подвернув под себя что-либо. *Падгарніся кажухом, бо навокал вецер.* Дсл.
в) подделаться(добиваясь расположения, доверия и т.п., намеренно приспособиться к чьим-либо вкусам, привычкам, прихотям, **С.**) Дсл. *Падгарнуўся к пану.* Дсл.
2. иметь влечение к кому, Нсл. 119 чувствовать к кому-либо привязанность. Дсл. *Сэрца мае ня горнецца к яму.* Нсл. *Сын да бацькі горнецца.* Дсл.
3. прижиматься, (Шсл.) ласкаться, льнуть. Гсл. *Лёгка, птушачка мая, сам к табе гарнуся.* Гсл.

абгарну́цца, *соверш., возвр.*—окутаться. Нсл. 345. *Абгарніся добра на мароз.* Нсл. *Агврніся хутрам лепі.* Дсл. *Соверш.* **загарну̀цца**—завернуться. Нсл. 164. *Загарніся ад ветру.* Нсл. *Соверш.* **згарну́цца**—собраться приобрести что-либо. Міх. *Паўлюк адтуль згарнуўся й купіў каня.* Міх. *Соверш.* **нагарну́цца,** *возвр.*—насесть, напасть. Нсл. 302. *За што вы ўсі нагарнуліся на мяне? Што я вам зрабіў такое?* Нсл. *Соверш.* **перагартну́цца**—перевернуться. Дсл. *Перагартніся к імне перадам.* Дсл. *Соверш.* **угарну́цца**—завернуться. *Угарніся добранька на мароз.*

гарне́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к гарнуцца 1, 2, 4. Гарненьне дзяцяці к матцы.* Нсл. 119.

прыгарну́цца, *соверш., страд.* **1.**—пригрестись. Шсл.; Ар. *Галавешка прыгарнулася ў цялешнікі.* Ст.
2. придвинуться. Нсл. 119. *Куды ты горнешся, прыгарнуўся?* Нсл.
3. приласкаться. Раст: Северск. 149; Шсл.; Нсл. 119; Дсл. *Дачка прыгарнулася да маткі.* Ст. *Бедненькі да мяне горнецца, прыгарнуўся.* Нсл.
4. прижаться. *Прыгарнуўся да мяне бедненькі, бы да роднае маткі.* Нсл.

разгарну́цца, *соверш.* **1.** развернуться. Шсл. *Няма на чым тут мне разгарнуцца, каб добра гаспадарыць.* Ст.
2. развернуться, сделаться тороватым, гостеприимным, готовым поделиться своим запасом. Нсл. 547. *Ну, гаспада̀ру, разгарніся ды пашлі яшчэ па гарэлку.* Нсл.

•**гартоль,** *м.* **1.**—шест с поперечиной для задерживания плотов. Калупайла.
2. плотогон у переднего плотового весла(*"апочыны"*). Калупайла.

•**гаршэньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*—порча нравов, соблазн. Нсл. 119. *Гэта гаршэньне моладзежы.* Нсл.

•**гаршэць**—*см. под горшаць.*

•**гаршкалёп**-*па, предл.-пу, зват.-пе, м., брезгл.*—гончар, горшечник, (БНсл.); Гсл. презрительное название горшечника. Івянец.

•**гаршчок**-*шка̀, предл.-кў; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—горшок. НК: Очерки 78;Ар.; Шсл.; Нсл. 119; Ксл. *Грошы схаваў у гаршчок, ідзе быў попел.* Н.(Афанасьев, У, 1914, 8). *На паліцы гаршчок із куляшом.* Узрэчча Беш. (Ксл.).

кі́даць гаршкі — кі́даць банькі—ставить баньки. НК: Очерки 78, Но. 173. *Уменьш.* **гаршчэчак**-*чка. На Куцьцю кажа гаспадыня да гаспадара: "Ты прынясі аўсянкі, іржанкі й сена мяшэчак". А гаспадар да гаспадыні: "А ты прыгатуй маку, селядцоў і кісялю гаршчэчак".* Ск.

•**гаршыíць**-*шу́, горшыш-ша, несоверш., перех.*—портить нравственность чью. Нсл. 119. *Малога горшыш, вучачы благога.* Нсл. *Соверш.* **згаршыíць.** Нсл. 119—испортить нравственно. *Згаршылі хлапца: стаў да нічога.* Нсл. *Прич.* **згоршаны**—развращенный, соблазненный, испорченный нравственно. Нсл. 203. *Згоршаны хлапец.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **згаршэньне**-*ня, предл.-ню*—развращение, соблазн, Нсл. 203 порча, развращение. БНсл. *Гэта вялікае згаршэньне моладзежы.* Нсл. *Несоверш.* **згарша́ць**-*аю-аеш-ае*—соблазнять, портить нравственность. Нсл. 203. *Нашто ты яго згаршаеш на благое?* Нсл. *Соверш.* **пагаршыíць**-*шу́, пагоршыш-ша*—исортить несколько более нравственность. *Отгл. имя сущ.* **пагаршэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—соблазнение, соблазн. Нсл. 437. *Гэткае дзела пагаршэньне моладзежы.* Нсл.

•**гаршыíцца**-*шу́ся-шышся, несоверш.*—увлекаться дурным примером, становиться безнравственным. Нсл. 119. *З благімі таварышамі водзячыся, і добры горшыцца, згоршыцца.* Нсл. *Соверш.* **згаршыíцца.** Нсл. 119. *Згоршыўся хлапец.* Нсл. *Несоверш.* **згарша́цца**-*а̀юся-а̀ешся*—развращаться, соблазняться, Нсл. 203 портиться, развращаться. БНсл. *Не згаршайся гэтым благім прыкладам.* Нсл.

•**гарт**-*ту, м.* **1.**—закалка. Ар.; Шсл.; Азярэцк Сян. (Ксл.). *У сталі мала гарту.* Ст.

2. нагоняй, взбучка. Шсл. *Дам табе добрага гарту.* Ст.

•**гарта́нка**-*нкі-нцы, ж., бот.*—живучка, [Sempervivum saboliferum] Верас. *См. скочка.*

•**гартан-у́ць**-*ньне—см. под гортаць.*

•**гартава́ць**-*ту̀ю-ту̀еш-ту̀е, несоверш., перех.*—закаливать, Ар.; ПНЗ; Пустынкі Сян. (Ксл.); Шсл.; МГсл. калить. Нсл. 110. *Каваль гартуе зялеза.* Ст. *Гартаваць сякіру.* Нсл. *Прич.* **гартава́ны**—калённый. МГсл.; Ар.; Нсл. 110. *Гартаванае зялеза.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **гартава́ньне**-*ня, предл.-ню*—каление, действие калящего. Нсл. 110. *Сякіру аддаў у гартаваньне.* Нсл. *Соверш.* **загартава́ць**—закалить. Ар. *Каваль добра загартаваў сякіру. Прич.* **загартава́ны**—закалённый. Ар.

перагартоўваваць, -*товую-товуеш-тову, несоверш.* **1.** перекаливать чрез меру. Нсл. 400. *Не перагартовуй сякіры, сыпацца будзе.* Нсл.

2. снова закаливать в горниле. Нсл. 400. *Перагартовваваць надабе нарогі: дужа мяккія.* Нсл. *Соверш.* **перагартава́ць**-*ту̀ю,* **1.** перекалить. Нсл. 400.

2. снова закалить. Нсл. 400. *Прич.* **перагартава́ны**—перекалённый. Нсл. 400. *Перагартаваная сякіра сыпецца.* Нсл.

гартава́цца-*ту̀юся-ту̀ешся, несоверш.*—закаливаться. Ар.; Шсл. *Хай яшчэ гартуецца нарог.* Ст. *Соверш.* **загартава́цца**—закалиться.

перагартоўвавацца, -*вуецца*—перекаливаться. Нсл. 400. *Сякіра перагар-товуецц. Соверш.* **перагартава́цца.**

•**гарта́ць**—*см. под гортаць.*

•**га́ртны**-*ная-нае*—калённый. Гсл.

•**гару́ха**-*у̀хі-у̀се, ж.*—муха с синим животом, которая издает грустное жужжание. Дсл. *Мухі-гарухі зьбіраліся, камаровы косьці зьбіралі.* Дсл.

•**гару́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—горемыка.

•**гару́шчы**-*чая-чае*—претерпевший много горя, невзгод. Аш. *Мае ручкі, ножкі гарушчыя.* Аш.

•**гару́тнік,** *област. — гарэтнік.* Ар. *Ты вялікі гарутнік.* Шакун: Сьлед 13.

•**гару́тніца,** *област.—гарэтніца.* Ар.

•**гару́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** горячка(болезнь), Нсл. 119; Гсл.; БНсл. тиф, горячка. Ксл. *Каб цябе гаручка запаліла!* Алёхнава Сян. (Ксл.).

2. (при отрицании)—решительно ничего. Нсл. 119. *Гаручку возьмеш, а ня грошы.* Нсл.

3. вспыльчивость. Нсл. 119. *Кінь сваю гаручку, а выслухай.* Нсл.

4. *общ.*—вспыльчивый человек. Нсл. 120. *Нясусьветны гаручка ён, зараз і загарыцца.* Нсл. *Яна гаручка, але адпусклівая.* Нсл.

•**гарчакі́,** (один **гарча́к**)—шеститычинковые виды, Polzdonum. В отваре их красят шерсть в ярко-желтый цвет, не линяющий на солнце. Дсл.

•**гарчані́**-*нёў* (один **гарчэнь**)—грибы белые, буроватые, потом чернеющие, растут на горах. Дсл. *Гарчанёў набралі.* Дсл.

•**гарчэль**-*лі, ж.*—горечь. Мядзела(Танк).

•**гарчэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—делаться горьким, Нсл. 119 горькнуть. БНсл. *З Богам! калі мая хлеб-соль табе гарчэе.* Нсл. *Соверш.* **згарчэць**—прогоркнуть, стать горьким. Нсл. 203; БНсл. *Сыр згарчэў.* Нсл. *Соверш.* **пагарчэць**—стать более горьким.

•**гарчыня́**-*ні-ні, ж.*—горькость, горечь. Ар.

•**га́ры**-*раў*-выгоревшее(в лесу, **С.**) место. Ксл. *У гарах воўк ізьеў авечку.* Кляшчыно Беш. (Ксл.).

•**га́рыда**-*ды, общ.* **1.** скаред. Гсл.; БНсл. *Ср. горыд.*

2. дрянь, (*ругат.* Гсл.); БНсл.

•**гары́ла**-*лы*—светач. Дсл. *Дай гарылу.* Смл. (Дсл.).

•**гарыня́**-*ні-ні, ж.*—пространство, находящееся высоко над землей, высь; высота(относительно пространства над землей). *З гарыні, з вышыні паляцеў бы за*

сьмерцяй сваёю. Гарун(ст. "Ноч"). *Жыцьцё куецца, і сонца ўздымаецца, сьветла касулі ільлець з гарыні.* Гарун: Думы ў чужыне. *См. гор.*

•**гары́пень**-*пня, предл. и зват.-пню; мн. ч., род. -пняў, м.*—лицо, оставшееся без пары в игре *"гары́пні"*. Нсл. 118.

•**гары́пні**-*няў, единств. ч. нет.*—игра в горелки, в которой, став в круг по-парно, скачут около беспарного *"гары́пня"*, припевая: *Гары, гары, гары пень, дай нам калапень; ні гарэў, ні балеў, калапенькі паеў.* После этого разбегаются врозь, и беспарный старается поймать девицу. Если словит, то оставшийся беспарным делается *"гарыпням"*. Нсл. 118; БНсл.

•**гарывада́**-*ды̀-дзѐ, ж.*—нефть. Хмара(Белр. голас). *Масква... нават ля Рэчыцы гарываду̀ смокча.* Кавыль(Б. Ускалось, Но. 11, стр. 3).

•**гары́вы**-*вая-вае*—гористый. Дсл. **Гарывае месца**—гористое место. Барада Парэцк. (Дсл.).

•**гас,** *гасу, м.* **1.**—страх. Нсл. 110; Гсл.; БНсл. *Усім ім задаў гасу.* Нсл. 110.

2. нагоняй, (БНсл.) взбучка. Гсл. *Даў ён табе гасу, будзеш ведаць.* Гсл.

•**гасі́ць,** *гашу̀, гàсіш-се, несоверш., перех.* —тушить(гасить, МГсл.; Ар.) Зайкава Меж., Забор'е Сян. (Ксл.); МГсл.; Ар. *Соверш.* **згасі́ць** —загасить, погасить, потушить. Ар.

га́снуць(га́сьці)-*ну-неш-не; прош. вр. гас, гасла, несоверш., перех.*—тухнуть, гаснуть. Ар.; Гсл. *Соверш.* **зга́снуць**—потухнуть, погаснуть. Гсл.; Ар. *Соверш.* **пага́снуць (пага́сьці)**—погаснуть многому. *Масла пагасла, сала патала.* Ар.

•**гаспода**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.*—квартира. Ар.; Ск. *Яны ня маюць свайго дому, а жывуць на гасподзе.* Ар. *Што дзьве стрэлы, то ўрубы, што лялеі значаць, то ўсі людзі мудрыя вельмі вельмі гаразд бачаць, каторых зацны тот дом за гэрб ужываець. Вер мне іж там гасподу цнота сваю маець.* Стих. Рымши 1585 г. *Просім, абы не жадалі спушчэньня агню зь неба да забурэньня гаспады.* Перадмова Цяпінскага(Янчук: Нарысы гіст. 36). *А есьлі хто каго ў месьце, на вуліцы або ў гасподзе стрэльбаю раніць, тот маець...* Стт. 75-20. *У том даму... часу адправаваньня ў Менску рокаў земскіх... нікому з ураду жадная гаспода давана быці ня маець.* Л. 1592 г.(М. А. 66). *У Сымонкі баль ды годзе, ён усеўся на калодзе, ён у лесе, бы ў гасподзе.* С. Музыка, 65.

•**гасподні к**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —квартирант, квартиронаниматель, жилец. Ар.; Ск.

•**гасподніца**-*цы-цы, ж.*—квартирантка, квартиронанимательница, жилица. Ар.; Ск.

•**гаспада́р** (*област.* **аспада́р**)-*арà, предл. ару̀, зват.-àру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.**—господарь, лицо, стоявшее во главе великолитовского(белорусского) государства, Великого Княжества Литовского. *Усі йменьня зрадніка такога міма дзяцей на нас гаспадара ку столу нашаму, Вялікаму Княству прыпадаці будуць.* Стт. 67.

2. (общее название лиц, стоящих во главе государства — князь, царь, король, император, президент)—государь. МГсл.; БНсл. *Бог... каторы есьць Гаспадар над гаспадарамі.* З пасольскае прамовы Л. Сапегі 1600 г.(Янчук: Нарысы 73). *Аспадар мой, вялікі кароль, даў мі намесьнічаці ў Луцку.*(Ліст Хведара Данілевіча, намесьніка Луцкага 1386-88 г.).

3.—владелец, властелин(полновластный распорядитель, С.) Нсл. 120. *Як веле пакоеў чыню без гаспадара, душу̀ вазьму вялікім страхам так.* Кіт. 1266б. *Над сваім дабром усякі гаспадар.* Нсл.

4. хозяин. Ар.; Войш.; Пархв.; Дз.; Н.; Госьміра Сян. (Ксл.); Ст.; Нсл. 120; Гсл.; Дсл.; БНсл. *Быў сабе гаспадар.* Н.(Афанасьев І, 1913, 209). *Уменьш.* **гаспадарок**-*ркà, предл.-рку̀, зват. гаспадàрку; мн. ч., дат.-рком, мн. ч., предл.-ркох.* Нсл. 120.

гаспадарочак, *уменьш. к гаспадарок.* Нсл. 120. *Гаспадарочку мой, ня кідайся імною.* Нсл.

дамовы гаспадар—хозяин дома, домохозяин. *З рэчмі дамовага гаспадара пагарэлі.* Стт. 336.

5. первый сжатый сноп ржи, который приносят домой и ставят в красном углу. Ар.

•**гаспадароў**-*ова-ова,* **1.**—принадлежащий *"гаспадару"*.

2.—государев.

3.—принадлежащий хозяину. Ар.; Нсл. 120. *Сьвітка не мая, а гаспадарова.* Нсл.

•**гаспадарава́ць**-*ру̀ю-ру̀еш-ру̀е; повел.-ру̀й-ру̀йма, несоверш.* **1.** хозяйничать. Нсл. 120. *Добра безь мяне гаспадаравалі, што й сена з лугу ня зьберлі.* Нсл.

2. быть распорядителем по хозяйству. Нсл. 122. *Ідзе двух гаспадаруе, там парадку мала.* Нсл. *Соверш.* **нагаспадарава̀ць,** *ирон.*—нахозяйничать. Нсл. 303. *Нагаспадараваў ты тут досіць.* Нсл. *Соверш.* **пагаспадарава́ць**—похозяйничать некоторое время. Нсл. 437. *Добра ты пагаспадараваў, што й гумно спаліў.* Нсл.

•**гаспада́рка**-*ркі-рцы, ж.*—хозяйство. Ар.; Войш.; Пархв.; Гсл.; Дз.; Кляшчыно Беш. (Ксл.); Шсл.; Нсл. 120; БНсл. *Гаспадарку весьці ня лапці плесьці.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.). *Добра вядзець сваю гаспадарку.* Нсл. *Не вялікая гаспадарка, але ўсяго ёсьць.* Нсл.

•**гаспада́рліва,** *нареч.*—хозяйственно. Ар.

•**гаспада́рлівасьць**-*ці, ж.*—хозяйственность. Ар.

•**гаспада́рлівы,** -*вая-вае*—хозяйственный,меющий склонность к хозяйству; такой, который хорошо ведет хозяйство. Ар. *І добры дзяцюк, ціхі, спакойны, з гаспадарлівае радзімы.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

•**гаспада́рскі**-*кая-кае,* **1.** относящийся к Господарю. *Абяцуем словам нашым гаспадарскім.* Стт. 66.
2. государский.
3. хозяйский. Нсл. 120; БНсл.; Ар. *Гаспадарскага расказу трэба слухаць.* Нсл.
4. относящийся к хозяйству(к экономике, к производственной стороне дела, С.) хозяйственный. Нсл. 120. *Гаспадарскі парадак.* Нсл. *Гаспадарскі абзаводак.* Нсл. *Гаспадарскія справіў калёсы.* Ст. *Малы́, але відаць, што гаспадарскі хлапец.* Ст.
5. свойственный хорошему хозяйству. Нсл. 120. *Тваё гумянцо гаспадарскае, усяго поўна.* Нсл. *Ты прышла ня ў пусты, а ў гаспадарскі двор.* Нсл.

•**гаспада́рства**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.* **1.** государство, (БНсл.) держава. МГсл. *Вялікі Князь Альґірд(Ґідзімінавіч) Літоўскі й Рускі, іспраўляючы ўрадна гаспадарства сваё, не малы́ (час) гаспадарстваваў у Вялікім Князьстве Літоўскім.* Павесьць: Паход Альґірда на Маскву. *Гэтым актам (25 сакавіка 1918 г) Беларускі Народ станаўко выказаў сваю волю да стварэньня незалежнага гаспадарства.* "Беларус", Но. 5(51). *Такім гаспадарствам было й засталося дагэтуль гаспадарства Маскоўскае.* Тм. *Утварылася Беларуска-Літоўскае Гаспадарства.* Касьпяровіч("Полымя", Но. 5, 1927 г, стр. 185). *Стары́я лісты й акты гаспадарства... ня мала сьветчаць аб сівой мінуласьці Лугвенева.* Гарэцкі: Песьні 5. *Дэмократычная наца-налізма ня можа быць у зьвязку з гаспадарствам дыктатуры пралета-рату.* Ігнатоўскі(Беларусь, 201). *Статут 1588 г. прымаўся, як на тэрыторы гаспа-дарства ўводзілася валочная памера.* Забела(Працы Блр. У-ту, Но. 20, 1928 г., стр. 162). *Магутнасьць расійскага гаспадарства пахіснулася.* Ігнатоўскі("Беларусь").
2. *собир.*—годари и господарыни вместе. *Гаспадарства будзець несправядліва. Таковыі іх будуць воі — баяра й слугі па іх прыкладзех.* Сказаньне а Сівільле, выдрукаванае ў Варш. Ун. Изв. 1898.

•**гаспада́рствавасьць**-*ці, ж.*—государственность. *Твор, што ўкрашае гаспадарствавага лзеяча Залатога Веку нашае гаспада̀рствавасьці.* "Беларус", Но. 5(51).

•**гаспада́рстваваць**-*ву--вуеш-вуе; повел.-вуй-вуйма, несоверш.*—быть государём (королём, императорм, президентом), царствовать. Пахвала Вітаўта(Летапіс). *Альґірд... не малы́ (час) гаспадарстваваў у Вялікім Князьстве Літоўскім.* Павесьць: Паход Альґірда на Маскву. *Соверш.* **загаспада̀рстваваць,** *-вую-вуеш-вуе*—воцариться, Гсл. начать быть государем.

•**гаспада́рствавы,** *-вая-вае*—государственный, царственный, державный. *Яшчэ за Вялікага Князства Літоўскага, Беларускі Народ, маючы праводную ролю ў варганізацы гэтага Гаспадарства, выказаў сваю духовую існасьць у гаспадарствавым і нутраны̀м грмадзкі̀м ладзе.* Беларус, Но. 5(51).

•**гаспада́рыня**-*ні-ні, ж.* **1.** *женск. к "гаспадар" 1. Тую ж віну гаспадарыні караліцы заплаціці маюць.* (1527 г.)Квятк. 157.
2. государыня.

•**гаспада́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—хозяйничать, Ар.; Шсл.; БНсл. вести хозяйство, Гсл. хозяйствовать. *Разумныя (сынове) гаспадарылі.* Н.(Афанасьев II, 1914, 292). *Няма тут на чым гаспадарыць.* Ст. *Гаспадарылі пакуль хлеб быў.* Нсл. *Соверш.* **загаспада́рыць**—начать хозяйничать. *Соверш.* **нагаспада́рыць**—нахозяйничать. *Добра ты нагаспадарыў, што адзін толькі конік застаўся.* Нсл. 303. *Што ён яшчэ нагаспадарыў тут?!* Ст. *Соверш.* **пагаспада́рыць**—похозяйничать. Шсл.; Ар. *Ня доўга пагаспадарыў ён: борзда памер.* Ст.

•**гаспада́рыцца**-*руся-рышся,* **1.** *несоверш., зав. к гаспадарыць. Як вам тут гаспадарыцца?*
2. самовольно распоряжаться по хозяйству. Нсл. 120. *Безь мяне не гаспадарся, як разгаспадарыўся перад тым.* Нсл. *Соверш.* **загаспада́рыцца**—устроить для себя хозяйство. *Соверш.* **згаспада́рыцца**—дойти дурным распоряжением до крайнего расстройства по хозяйству. Нсл. 203. *Згаспадарыўся на апошні канец.* Нсл. 203. *Соверш.* **разгаспада́рыцца, 1.** развернуть хозяйство.
2. самовольно распорядиться в чужом хозяйстве. Нсл. 547. *Разгаспадарыўся, бы ў сваім двар*э. Нсл.

•**гаспада́рычна**-*ны, ж.* **1.** дочь господаря.
2. государева дочь. Аль кітаб Вольскага(Узвышша 1927, Но. 4). *Ср. братанічна.*

•**гаспады́ня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—хозяйка. Ар.; Нсл. 120; Шсл.; Раманаўка Сян. (Ксл.); Дз.; Н.; Гсл.; Дсл.; БНсл. *Я гаспадыня ў сваім двар*э. Нсл. *Антоля добрая гаспадыня: усё ў яе ў парадку.* Ст. *Ня бі яе дубінаю, каб была̀ гаспадыняю.* Яблынка Імгл.(Косіч 251).
2. домоправительница в господском доме, ключница. Нсл. 120. *Як гаспадыня скажа, так і будзе.* Нсл.
3. стряпуха для прислуги в господском доме. Нсл. 120. *Гаспадыню, калі памрэць з голаду, у падпеччу хаваюць.* Нсл.

гаспады́нька-*нькі-ньцы, уменьш. к гаспадыня 1, 2, 3. Дзякуй нашай гаспадыньцы, накарміла.* Нсл. 120.

•**гаспады́нін,** *-іна-іна*—принадлежащий хозяйке, Нсл. 120; Ар. хозяйкин. БНсл. *Гаспадынін кажух.* Нсл. *Гаспадыніна ласка.* Нсл. *Гаспадыніна дзяцё.* Тм.

•**гаспады́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш.*—хозяйничать по женской части. Шсл.; Мл. *Ужо пача̀ла гаспадыніць нявестка.* Ст. *Соверш.* **нагаспады́ніць**—побыть хозяй-

кой в доме. Шсл. *Мала пагаспадыніла мая жонка — зь першага дзяцяці памерла.* Ст.
•**гаспады́нічаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* —хозяйничать, вести порядок по женскому хозяйству. Нсл. 120. *Яна пасвойму гаспадынічае.* Нсл. *Гаспадынічала, як хацела ў чужым дварэ.* Нсл.
нагаспады́нічаць—*"гаспадынічаць"* с противоположным значением; наделать беспорядков по женскому хозяйству. Нсл. 303. *Ня шмат гаспадынічала, але добра нагаспадынічала.* Нсл.
•**гаспады́нькі,** -*кая-кае*—свойственный хзяйке. Нсл. 120. *Гаспадынькі парадак.* Нсл.
•**гасьцява́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—гостьба, Нсл. 120 гощенье. БНсл. *За гасьцяваньням час страціў.* Нсл.
•**гасьцява́ць**-*цюю-цюеш-цюе; повел.* Ксл.; Дсл.; БНсл. *Вы ў нас госьці ня збываныя, гасьцюйце.* Нсл. 197.(*под збываны* . *Мой бацька гасьцяваць любе.* Асінаўка Выс.(Ксл.). *Гасьцюй у нас.* Нсл. 112. *Гасьцяваць бы гасьцяваў, ды хлеба із сабою ня браў.* *Послов.* Нсл. *Гасьцюй у мяне.* Дсл. *Гасьцяваў у князя ў палацу.* Гарэцкі: Песьні, 13. *Соверш.* **пагасьцява́ць**—погостить. Нсл. 120, 437; БНсл.; Дсл. *Надабе троху пагасьцяваць у дачкі.* Дсл. *Пагасьцюй яшчэ дзянёчак.* Нсл. *Тры дзянькі пагасьцяваў у вас я.* Нсл. 437. *Соверш.* **перагасьцява́ць**—пробыть гостем некоторое время. Нсл. 401. *Перагасьцюй у мяне тыдні два.* Нсл. *Соверш.*
дагасьцява́цца—будучи в гостях, получить неприятность. Нсл. 137. *Дагасьцяваліся, каня ўкралі.* Нсл. *Соверш.* **загасьцява̀цца.** БНсл. *Соверш.* **нагасьцява́цца**—нагоститься. Нсл. 303; Дсл.; БНсл. *За два тыдні нагасьцяваўся досіць.* Нсл. *Нагасьцявалася ты досыць у маткі — паедзем дамоўкі.* Дсл. *Соверш.* **разгасьцява́цца, 1.** *букв.* оставить церемонии и быть как бы в своем доме. Нсл. *Разгасьцюйся ў нас, зьдзень сярмягу, кажух.* Нсл.
2. в чужом доме начать самовольничать. Нсл. *Нешта ж ты дужа разгасьцяваўся ў нас, бярэш тое, што да цябе не належа.* Нсл.
•**гасьці́на**-*ны-не, ж.*—пребывание в гостях. *Пакуль матка жыва, мне гасьціна будзе.* Моўчадзь Слон.(ЛБ У. Но. 1526).
•**гасьці́нец**-*нца, предл.-нцу, м.* **1.** подарок с пути. Ар.; Дсл.; МГсл.; БНсл. *Прынясу зь кірма̀шу гасьцінца.* Макарова Віц. (Ксл.). *Бацька даў дзяцём гасьцінца.* Ст. *Кірмашовы гасьцінец.* Нсл. 120.
2. большая дорога, Дсл. большак, БНсл.; Ар. тракт, большая дорога, Макарова Віц. (Ксл.); Шсл.; Смл. (Даль) торговый тракт, битая торговая дорога. Гсл. *Зараз выедзем на гасьцінец.* Ст. *Гасьцінцам ляпей ехаць, чымся малой дарогаю.* Нсл. *Біты гасьцінец.* Нсл. *Другі разбойнік пашоў на гасьцінец, трэйці на другі гасьцінец.* Н. (Афанасьев, IУ, 1914, 287). *Ня было тут гасьцінца, ані людзкіх яжджалых дарогаў.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Ён вылез із свайго схову і вышаў на гасьцінец.* Цэлеш: Ярылаў агонь.
•**гасьці́ны**-*наў, единств. ч. нет.* **1.** гостинное празднество, сборище гостей, НК.: ПИТ. Но. 9. собрание гостей, гостинная пирушка. НК.: Бабы, Но. 48.
2. гощение, которое бывает в два срока: от начала октября до заговения (14 ноября) и от рожд. святок до масленицы. НК.: Очерки, Но. 315.
3. пир.
•**гашт**-*ту, бот.*—гвоздика.
•**гатова,** *нареч.*—готово. *Усё гатова, як нагу ў бот уставіць.* Ст.
•**гатовае, гатовенькае**—приготовленная, исправленная вещь. Нсл. 120. *Гатовенькае кажны возьме.* Нсл. *Сеў на гатовенькім, зн. на гатовай гаспадарцы.* Нсл.
•**гатовы**-*вая-вае,* **1.** готовый. Шсл.; Ар. *Заказаваць ня буду, а куплю гатовую шапку.* Ст. *Да намазу* (*араб. малітвы*) *гатовы будзьце.* Кіт. 29а13.
2. выражающий согласие, склонный, расположенный что-л. сделать; готовый.
гатоўшы, 1. *ср. ст. к гатовы 1.* Нсл. 120. *Мая работа будзе гатоўшая, чымся твая.* Нсл.
2. *ср. ст. к гатовы 2. Гатоўшага над яго нікога няма.* Нсл. 120.
гатовыя грошы—наличные деньги. Стт.
•**гатоў**-*ові, ж.*—готовность.
у гатові—в готовности. Нсл. 46. *У мяне ўсё ў гатові.* Нсл.
•**гатоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—наличные деньги. Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 120. *Даў тры рублі гатоўкаю.* Ст. *Дай валёй гатоўку, чымся адкладаць.* Нсл.
•**гатоўля**-*ўлі-ўлі, ж.*—действие по глаг. *гатаваць, гатавацца*—приготовление. Нсл. *Гатоўлю тваю я знаю, будзеш доўга чакаць, пакуль зьбярэшся.* Нсл. 120.
•**гатоўшы,** *ср. ст. к гатовы 1, 2.*
•**гатаяй**-*яя, предл.-яю, зват.-яю, м.*—лентяй. Шсл. *Здаровы ж ты браце, гатаяй!* Загай Пух. (Шсл.). *См. лянуцька, абібока.*
•**гатава́ць**-*тую-тўеш-тўе; повел.-туйтуйма, несоверш., перех.* **1.** готовить. Ар.; Ельн. (Дсл.). *Гатуй, пане, міскі, талеркі.* Красновічы Сураск. (Сержп. Отчет, 10). *Падзеньнік паўднём гатуе сена.* НК.: Пособ., 114.
2. приготовлять, припасать, Нсл. 120. заготовлять. *Гатуй, мамухна, кубла мне.* Росуха Імгл. (Косіч 248). *Гатуй грошы на каня.* Нсл. *Соверш.* **нагатава́ць** *чаго,* Шсл.; Нсл. 303, **1.** заготовить, запасти в каком-л. количестве. *Нагатаваць дзерва на̀ калёсы.* Ст. *Гэта табе нагатавалі розак.* Нсл. *Нагатаваў Пан Бог такім нявернікам му̀ку пеклянную.* Кіт. 2669. *Соверш.* **падгатава́ць**—подготовить, сделать запас. Дсл. *Падгатавала палатна на сарочку.* Дсл. *Соверш.* **прыгатава́ць**—пригото-

вить. Шсл.; Ар.; Нсл. 499; Дсл. *Надабе прыгатаваць што дзяцём паесьці.* Дсл. *Кароль казаў прыгатаваць зялезныя бараны.* Н. (Афанасьев, IУ, 1914, 287). *Я гэта табе прыгатаваў.* Нсл. *Прыгатуй трушанкі на заўтра.* Ст. *Прич.* **прыгатава́ны**—приготовленный. Ар. *Там сядзелі прыгатаваныя людзі.* Н. (Афанасьев, iУ, 1914, 287). *Соверш.* **угатава́ць**—приготовить. Гсл.; Нсл. 650. *Угатуй месца, ідзе складаць пшонку.* Нсл. *Угатуй лазьню падарожным.* Нсл. *Надабе угатаваць сена за пагоду.* НК.: Очерки, 459. *Прич.* **угатава́ны**—приготовленный. Нсл. 650. *Не табе, котку, угатавана гэта!* Нсл. (*Друкаваў з*) *памачнікамі й на то ўгатаванымі рознымі снадзьмі ручнымі.* Псалтыр 1593 г. *Отгл. имя сущ.* **угатава́ньне**—приготовление. Гсл.

•**гатава́цца**-*туюся-туешся; повел.-туйся-туймася, несоверш.*—приготовляться (готовиться, С.), Ар.; Адамова Сян. (Ксл.). приготовляться, собираться. Нсл. 120; БНсл. *Жыту красавацца — жнейкам гатавацца.* Адамова Сян. (Ксл.). *Брат кажа сястры, каб яна гатавалася да вянца.* Погар (Афанасьев, IУ, 1914, 122). *Зачуе цешчухна, гатавацца будзе.* Косіч, 240. *Соверш.* **абгатавацца.** -*туюся-туешся*—приготовиться. Раст.: Северск. 139. *Соверш.* **згатава́цца**—приготовиться, собраться. Нсл. 120. *Кадзе згатаваліся ехаць у госьці.* Нсл. *Соверш.* **нагатава́цца**—собраться, возыметь намерение, готовность к чему-л. Нсл. 303. *Нагатаваліся ехаць.* Нсл. *Соверш.* **прыгатава́цца**—приготовиться, Шсл. собраться. Нсл. 500. *Ты яшчэ не прыгатаваўся, а я ўжо сусім.* Нсл. *Прыгатаваліся гасьцей прымаць, але яшчэ нікога няма.* Ст. *Соверш.* **угатава́цца**—быть приготовленну. Нсл. 650. *Лазьня няхай угатуецца добра, каб чаду ня было.* Нсл.

•**гатаві́зна**-*ны-не, ж.* **1.** приготовленное. Гсл.

2. запас провианта. Гсл.

•**гатаві́зьніна**-*ны-не, ж.* — *гатавізна в обоих знач.* Гсл.

•**гатма́н**-*ана, предл.-ану, зват.-ане; мн. ч.-ны-ноў-ном-ноў-намі-нох, м.* **1.** гетман.

2. главнокомандующий военными силами великолитовского (белорусского) государства, Великого Княжества Литовского. Стт. 1529 г.

гатма́н польны—главнокомандующий во время войны. Гсл.

гатман з расказаньня—наказной гетман.

•**гатма́нства**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—должность гетмана.

гатманства вялікае—должность великого гетмана в объединённом государстве великолитовском(белорусском), коим было Великое Княжество Литовское. *Мы гаспадар абяцуем тот урад гатманства вялікае годным людзём, родзічам старадаўным туташнага гаспадарства нашага Вялікага Князства Літоўскага даваці.* Стт. 102.

•**гатту́,** *межд.*—а ну тебя к черту! Дсл. *Гатту, чур, пярун цябе бяры!* Салова Парэцк.(Дсл.). *Гатту на цябе!* Парэцк.(Тм.).

•**гату́нак**-*нку, предл.-нку, м.* **1.** *биол.*—вид. Гсл.

2. сорт (качество, С.). Ар.; Гсл.; Шсл.; Ксл. *Сёлета косы дрэннага гатунку.* Сянно (Ксл.). *На стале ежы ўсялякага гатунку.* Ст. *Сукно добрага гатунку.* Нсл. 110.

•**гаворка**-*кі, дат., предл. гаворцы, ж.* **1.** разговор. МГсл.; Ар.; Смл. (Даль). *См. гамонка.*

бязглуздая гаворка—галиматия. Гсл.

з гаворкі вышла—к слову пришлось. Ар.

2. диалект, говор. МГсл.; Ар.

3. способ выражаться. Гсл.

•**гаворка,**—*см. под гавара.*

•**га́валка (на́валка, С.)**-*кі, дат., предл. гавалцы. ж.*—наволочка. Рэч. (Пет. II, 102).

•**гаварок**-*рка, предл.-рку, зват. гаворку; мн. ч., дат.-рком, мн. ч., предл.-ркох, м.*—краснобай. Нсл. 115.

•**гавара́**-*ры-ры, ж.* **1.** речь. Янк. I. *У яго гавара нехарошая, слоў не разьбярэш.* Янк. I. *См. мова.*

2. разговор, высказанное мнение. Янк. I; БНсл. *Усякую гавару запісаць трэба.* Янк. I. *Таго старога гавару пісалі.* Тм. *См. гамана. Ср. гутарка.*

3. диалект, говор.

4. молва. Янк. I. *Пусьцілі людзі гавару.* Янк. I. *Гавара пашла.* Тм. *Самы нарабілі гавары.* Тм.

•**гаварко,** *нареч.*—выразительно. Нсл. 115. *Гаварко гавора.* Нсл.

•**гаваркі́(гаворкі,** Нсл.)-*кая-кое,* **1.** говорливый, Шсл. разговорчивый, ЬНсл. словоохотливый. Ар.; Янк. I; НК.: Очерки, Но. 479; Барс. *Піліповіч вельма гаваркі.* Янк. I. *Такі ж гаваркі чалавек ён.* Ст. *Застаўся адзін Тэкінец — відаць гаваркі.* ЗСД 259. *Быў не гаваркі.* Корзюк. *Ня менш за жонку гаваркі.* Бацьк., Но. 15/499. *См. гаманкі, гутарлівы.*

2. разговорчивый, приветливый. Нсл. 115. *Наш пан гаваркі, усякі да яго йдзі сьмела.* Нсл.

•**гаварня́**-*ні-ні, ж.* **1.** разговор. Нсл. 115. *Мала якая там была гаварня: усяе гаварні не пераслухаеш.* Нсл.

2. рассказни. Нсл. 115. *Гаварнёю не адбудзеш.* Нсл.

3. молва. Нсл. 115. *Гаварня гэта па ўсім сьвеце.* Нсл.

•**гавару́ха**-*ухі-усе, ж.*—говорунья. Ар.; Нсл. 115; БНсл. *Баба гаваруха.* Нсл.

•**гавару́н**-*на, предл.-ну, зват. гаваруне; мн. ч.-нове (и ны)-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—многоречивый, краснобай. Ар.

•**гавару́шкі**(*одна* **гавару́шка**)-*шак*—грибы опёнки, ранние. желтоватые, водя-

нисто-прозрачные, НК: Очерки 474. опёнки настоящие. Гсл.

•**гаварыць**-*рỳ, гаворыш-ра, несоверш.* **1.** говорить, владеть устной речью. *Дзяцё ўжо гавора.* Ар. *Калі муэзін азан(араб., гукàньне на малітву) пяець, сегасьветныя словы не гаварыце.* Кіт. 92а17.
2. вести разговор, разговаривать. *Праз усе яны з намі гаварылі.* Ар. *У пятніцу, ні зь кім не гаворачы, намаз(араб., малітву) пеў.* Кіт. 32б16.

гаварыць на вей (на ўзьвей, Ар.; Іг.)вецер — пускать слова на ветер, понапрасну. Шсл.; Ар. *Ат, гаворыш ты на вей вецер.* Ст.

•**гаве́ньнік**-*іка, м.*—вязка, накладываемая в санях на оконечность разъединённых головок полозьев, в пазы их. НК: Очерки 375.

•**гавя́да**-*ды-дзе, ж., власт.*—домашний скот, Гсл.

•**гаў**, *междомет., звукоподр.*—означает собачий лай, Нсл. 106 тяв. Дсл. *Гаў, дый зубы сьцяў. Послов.* Нсл. *Што гаў, што ты сказаў, то ўсё роўна. Послов.* Тм. *Цюці, кусі Іваньку: гаў, гаў.* Ст.

•**гáўка**-*кі, общ., област.*—капризный ребёнок, вечно недовольный, надоедающий жалобами. Дсл. *Ну, гаўка, хадзі ты сюды: на ўлоньню падзяржу трохў.* Дсл.

•**гáўкала**-*лы, м.* **1.** собака, надоедающая лаянием. Нсл. 106. *Уймі ты гэтага гаўкалу.* Нсл.
2. *общ., насм.*—много говорящий. Шсл. *Сьціхні ты, гаўкала, абрыдла ўжо слухаць цябе.* Ст.
3.—бранливый, ворчун. Дсл. *Ці ў дварэ тваё гаўкала? Ідзе яно падзелася?* Дсл.

•**гáўканьне**-*ня, предл.-нню, отгл. имя сущ.(к гаўкаць)*—тявкание. Ар. *Гаўканьне сабак чутно, знаць недалёка сяло.* Нсл. 106.

•**гáўкаць**-*ае, несоверш., звукоподр.* **1.**—лаять, Нсл. 106; Растсл.; Шсл. лаять, медленно, редко произнося звуки лая, тявкать. Ар.; Дсл. *Выйдзі, глянь! нешта сабака гаўкае.* Нсл. *Однократ.* **гáўкнуць,** (Нсл. 106)—тявкнуть. Ар. *Соверш.* **загáўкаць,** (Нсл. 106)—затявкать. Ар. *Сабака загаўкаў.* Нсл. *Соверш.* **узгáўкацца**—начать оживлённо тявкать, лаять, поднять лай. Нсл. 52.
2. (*насм.*)—браниться(ругаться, **С.**) Шсл. *Хай сабе гаўкае, як сабака. — гэта яе работа.* Ст.

•**гацáць**-*àю-àеш-àе, несоверш.* — быстро ездить верхом на лошади. Шсл. *Гацае з канём па полю.* Ст.—бегать, особенно без дела, Нсл. 121 бегать, прыгать. (Дсл.); Растсл. *Гацаеш цэлы дзень, а за работу ня возьмешся.* Нсл. *Куды ты сядні гацàў?* Тм. *См. гоцаць.*

•**гáціць**-*чу* (**гаціць**-*чỳ*, Нсл.)-*ціш-це, несоверш., каго-што* **1.** (гатить, Нсл.), мостить хворостом и пр. дорогу в болотной местности. Ксл. 110. *Гаціць дарогу.* Нсл. *Ужо тры дні гацілі, а знаку мала.* Сянно (Ксл.).
2. запруживать воду, Нсл. 110 устраивать запруду на воде. Гсл. *Загацілі рэчку і вылавілі рыбу.* Гсл.
3.(*перен.*)—засыпать деньгами какое-либо ответственное дело. Нсл. 110. *Трэба гаціць гэтую справу, але загаціць яе трэба шмат грошы.* Нсл.

гáчаньне-*ня, предл.-нню, отгл. имя сущ.(к гаціць 1, 2)* **1.**—засыпка болотистого, топкого места для проезда. Нсл. 110. *Благое гачаньне дарогі.*
2.—запруживание реки для образования озера или для мельницы. Нсл. 110. *Гачаньне прарвала рака.* Нсл. *Прич.* **гáчаны**—засыпанный землею с хворостом. Нсл. 110. *Пераз гачанае балота праехаць можна добра.* Нсл. **загáціць (загаціць,** Нсл.) *соверш. к гаціць 1, 2, 3.* Нсл. 106. *Загаціць дарогу цераз балота.* Нсл. *Гаціць, загаціць прорву.* Нсл.

•**гацувáць**-*цỳю-цỳеш-цỳе, несоверш.*—прыгать, скакать. Дсл.

•**гаць**-*ці, ж.*—гать, Шсл. плотина, гать, Нсл. 110 плотина (запруда, БНсл.) Ксл.; БНсл. *Там трэба йсьці цераз гаць.* Ст. *У нас гаць прарывае — скора й малоць вады ня стане.* Лужасна Куз. (Ксл.).

гаць гаціць—говорится для выражения большого количества. Шсл. *Народу — хоць ты гаць гаці.* Ст.

•**гачэнь**-*чня, предл.-чню, м.*—пояс для стягивания "панёвы". Дсл. *Ці ня бачыў ты майго гачня?* Ельн. (Дсл.).

•**гáчка**-*чкі-чцы, ж.*—орудие для обсыпки вручную землёй молодых корнеплодов(картофеля и проч.), состоит из короткой деревянной рукоятки и широкой железной части с лезвием. Ар.

•**гáчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.* **1.**—зацеплять крюком за что-либо для привлечения. Нсл. 110. *Куды ты ў вір гачыш, загачыў ня ў тое бярно.* Нсл.
2. вешать на крюк.

загáчыць, *несоверш., к гачыць* **1.**—зацепить крюком за что-либо. Нсл. 110.
2.—повесить на крюк. Нсл. 164. *Загачыць мех.* Нсл.

•**гаю́шка**-*шкі-шцы, ж.*—дерево в роще? *Аддалà дачушку, а сама буду, як гаюшка: н.*

•**гаю́часьць**-*ці, ж.*—действие по зн. им. прилаг. *гаючы. Едзе ж ад сына... загаіла душу. Загаіла душу. Загаіла... дык жа хіба надоўга. Можа тое гаючасьці стала толькі, пакуль села во ў гэты аўтобус.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

•**гаю́чы**-*чая-чае*—заживающий, Ксл. способный к закрытию раны. Нсл. 121. *Каб дастаць дзе гаючае вады.* Пагост Сір. (Ксл.). *Гаючая масьць.* Нсл. *Прынёс смугу карпацкіх туманоў гаючых.* Лойка: Л. песьня.

•**гэбаль**-*бля, предл.-блю; мн. ч.-блі-бляў, м.* —преимущественно шлифтубель, хотя нередко шерхебель, НК: Очерки, Но. 694 рубанок, Нсл. 111 фуганок. Ксл. *Гэблям выгладзіць, параўнаць.* Нсл. *З габёлкам тут не абыйдзешся, трэба гэбаль — з даўгою калодкаю.* Куксы Сір. (Ксл.). *Уменьш.* **габэльчык**-*ка*—рубанок. Ксл. *Дошкі габлююць габэльчыкам.* Павульле Чаш. (Ксл.). *Уменьш.* **габёлак**-*лка, м.*—рубанок. Ксл. *Габёлак у майстры заўсёды войстры.* Гарывецк Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **гэблік**-*ка*—рубанок. Шсл. *Надабе гэблікам пагладзіць дошку.* Ст.

•**гэбельны**-*ная-нае*—относящийся к рубанку. Нсл. 111. *Гэбельны клінок.* Нсл.

•**гэбкі**-*кая-кае*—гибкий. Дсл. 125. *На гэбкай дошцы.* Дсл. *См. гібкі.*

•**гэблік**—*см. под гэбаль.*

•**гэгаць**-*аеш-ае, несоверш., звукоподр.* (Янк. II)—*ґаґаць. Гусі гэгаюць.* Янк. II.

•**гэджра**-*ры-ры, ж.*—уцекі Магамэта з Мэккі да Мэдыны 622г. па Нар. Хрыста; адгэтуль пачынаецца мусульманскае гадалічэньне.

•**гэзьдзе,** *нареч. места*—вот здесь. *См. гэтта.*

•**гэй,** *междомет.* **1.**—означает зов: эй. Ар.; Нсл. 126. *Гэй ты, хлопча, хадзі сюды!* Нсл. *Гэй, народзе, трэба ўстаць.* Гарун: Белр. марш.

2. припев в песнях.

3. увы. *Гэй маю ніву выбіла градам.* Ельн. (Дсл.).

•**гэй, гэй,** *междомет.*—крик извозчиков, требующих, чтобы им уступили дорогу. Дсл.

•**гэмзаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—говорить в нос, гнусавить. Шсл. *Гэмзае сам сабе ў нос.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *См. гамзаць.*

•**гэнак,** *нареч.*—вон так. Войш.; Ар.; Вал. *Противополож. "гэтак". Ты хацела гэнак пажыць, а я гэтак.* Войш. *Скажаш слова гэтак, дык ён перайнача, каб гэнак сказаў; скажаш гэнак, дык ізноў блага.* Войш.

•**гэнакі**-*кая-кае, местоим.*—вон такой, противополож. *"гэтакі".* Войш.; Ар. *Дай імне пяро, а я табе, паглядзішся, заўтра гэнакае аддам.* Войш. *Купі гэнакі сшыток, як паказаваў.* Тм. *См. гэнкі.*

•**гэнам,** *нареч. места*—вон там. Ар.;Войш.; Вал. Противополож. *"гэтта". Гэнам граюць, гэтта скокі — выраблююць, узяўшысь у бокі.* Гарун: Канец Паўлючонка(Матчын дар). *Абачыш гэнам, ворле, у краі тым — старонцы: брат мой Беларусін гібее бяз сонца. Гэтта скажаш, браце, мне, што там пабачыў.* Гарун(ст. "Ветру"). *Пойдзем, галубка, пад дубам прысядзем, мая. Гэнам пабачым лістоў ападаньне.* Гарун("Восенскі сьпеў").

•**гэндзе,** *нареч. места*—вон там. *См. гэнам.*

•**гэнкі**-*кая-кае, местоим.*—вон такой, противополож. *"гэткі". За гэнкі дом дзер ты грош апошні.* Купала("Жалейка").

гэнкім парадкам—таким образом(о том, что далеко).

•**гэнулькі,** *нареч.*—вон столько, противополож. *"гэтулькі".* Ар.; Войш. *Я гэтулькі скасіў, а сусед гэнулькі.* Войш.

•**гэнус**-*су, предл.-се, м.* — *ганус.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.).

•**гэнчыкі**-*каў, област.*—перчатки. Ксл. *Зьвяжы імне гэнчыкі.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

•**гэны**-*ная-нае, местоим.*—вон тот, оный, Ар.; Нсл. 11; Войш.; Вішкавічы Чаш. (Ксл.) противополож. *"гэты". Ідучы па гэнай сьцежцы, спыніўся на ўзвышшу пачуцьця, як адзяржаў дыплём інжынера.* Шакун: Сьлед 15. *Мы сядзім ля гэтага столу, а яны ля гэнага.* Войш.

•**гэпнуцца**-*нуся-нешся, соверш.*—упасть, шлёпнуться. Растсл.; Ар.

•**гэроїзма**-*мы-ме, ж.*—героизм.

•**гэрась**-*сі; мн. ч., род.-сяў, ж.*—ересь. МГсл.

•**гэрц**-*ца, предл.-цу, зват. гэрча; мн. ч., род.-цаў, област., м.* **1.**—знаток. Гсл.; БНсл. *Ён гэрц на коні.* Нсл. 111.

2.—плут. Гсл.; БНсл. *Гэрцу гэтаму што ні дай, прагэрцае.* Нсл. 111.

•**гэрцаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—мотать, плутовать. Нсл. 111. *Гэрцаў, пакуль прагэрцаў усё.* Нсл. *Соверш.* **згэрцаць** —промотать. Нсл. 111. *Згэрцаў грошыкі.* Нсл. *Соверш.* **прагэрцаць**—промотать. Нсл. 111.

•**гэрцык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.* —мотишка, плут, Нсл. 111 плутишка. БНсл. *Бачылі мы такіх гэрцыкаў.* Нсл.

•**гэта,** *местоим. указ.*—это. Ар.

•**гэта ж,** *частица и союз.*—ведь, ведь это. Ар. *Гэта ж ня жартачкі: ісьці блізкі сьвет пехатой.* Ст.; Шсл.(под *блізкі сьвет*). *"Нашто ты гэту здыхату садзіш на сьвячонае месца?" — "Якую здыхату?" вырачыўся чалавек: "гэта ж ня тая, што была; я ўжо новую вымяняў."* Крамушоўка Н.(Демид.: Веров. 111).

•**гэтак,** *нареч.*—вот таким образом, противополож. *"гэнак".* Ар. *Я пішу гэтак, а ён гэнак.* Войш. *Гэтак хоць хто ўмее.* Нсл. 111.

•**гэтакі**-*кая-кае, местоим.*—вот какой(, который здесь, который близко), противополож. *"гэнакі",* Ар.—этакий. Нсл. 111. *Гэтакага злодзея сьвет ня бачыў. См. гэткі.*

•**гэтакі**-*кая-кае, местоим.*—вот такой (который здесь, который близко), противополож. *"гэнакі".* Ар.—этакий. Нсл. 111. *Гэтакага злодзея сьвет ня бачыў. См. гэткі.*

гэткім парадкам—таким образом(о том, что близко).

•**гэтта,** (Чачот 77) *нареч. места*—вот здесь, противополож. *"гэнам". Усяго пакрысе знойдзеце вы гэтта, пры сасе, пры касе субрана за лета.* Купала(Шляхам жыцьця).

•**гэтуды,** *нареч.*—этой стороною, Гсл.;Нсл. 111 этим путём, этой дорогой. *Гэтуды ляпей ісьці.* Гсл. *См. сюдэй.*

•**гэтулькі,** *нареч.*—вот столько, Ар.; Войш.; Беліца Сян. (Ксл.) противополож. *"гэнулькі". Гэтулькі ён набраў!* Ар.

•**гэты**-*тая-тае, местоим.*—этот. Ар.; Гсл. *Гэтыя чатыры чалавекі шайтану таварышамі.* Кіт. 1а9. *Гэтага цьвету па ўсяму сьвету. Послов.* Нсл. 111.

•**гбанýць**—*см. под гбаць.*

•**гбаць,** *гбаю, гбаеш, гбае; повел. гбай, гбайма, несоверш., перех.* **1.**—гнуть, нагибать(сгибать, **С.**) Гсл.; Нсл. 111. *Гбай гэтага дубінў, каб у ногі пакланіўся матцы.* Нсл. *Ср. бгаць. Прич.* **гбáны**—гнутый. Нсл. 111. *Гбаныя палазы, а не каранёвыя.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **гбáньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—гнутие. Нсл. 110. *Гбаньне абадоў, дуг.* Нсл. 111. *Однократ.* **гбанýць**-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-нуць*—разом(мгновенно, сразу, **С.**) нагнуть. Нсл. 111. *Гбануў і пераламіў.* Нсл. *Многократ.* **гі̑баць,**(Юрсл.) *и* **гібáць, 1.** (Нсл.)-*аю-аеш-ае*—гнуть туда и сюда. Нсл. 111. *Ня гібȁй дроту, бляхі.* Нсл. *Ня гібай жардзінў — можа зламіцца.* Юрсл. *Соверш.* **пагбаць**—согнуть во многих местах. Нсл. 435. *Пагбаць паперу, бляху.* Нсл. *Прич.* **пагбаны**—погнутый во многих местах. Нсл. 435. *Бляха пагбаная ні нашто ня годзіца.* Нсл.

2.—складывать, свертывать, мять. Нсл. 111. *Ня гбай паперы, адзежы.* Нсл.

загбáць, *соверш. к гбаць, загінаць*—загнуть. *Прич.* **загбáны**—загнутый. Нсл. 164. *Несоверш.* **загінáць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма*—загибать. Гсл.; Нсл. 164; Ар.; БНсл. *Загінай, загіні канец гвазда.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **загінáньне**—*ня, предл.-ню*—загибание. Нсл. *Загінаньне гвазда.* Нсл.

загінýць, *соверш. к загінаць*—загнуть. Нсл. 164; БНсл.

зьгінáць-*ȁю-ȁеш-ȁе, несоверш.*—сгибать. Нсл. 201; БНсл. *Зьгінȁць дзерва.* Нсл. *Упорыстыя хвалі ветру елкі а хвоі зьгібалі да паловы.* Шакун: Сьлед 19. *Соверш.* **сугбáць.**

нагбáць, *соверш.*—нагнуть. Гсл.; Нсл. 301; БНсл. *Нагбай яго за чуб, каб пракланіўся.* Нсл. *Несоверш.* **нагінáць**—нагибать. Нсл. 302; БНсл. *Нагінаючы часам сук зломіш.* Нсл.

перагбáць, *соверш.* **1.**—перегнуть. Нсл. 400; БНсл.; Дсл. *Перагбаў арэшыну.* Дсл. *Перагбаць каму сьпі̑ну.* Нсл. *Прич.* **перагбáны**—перегнутый. Нсл. 400. *Дуга перагбана дужа.* Нсл. *Несоверш.* **перагінáць**—перегибать.

сугбáць, 1. *соверш. к гбаць 1.*—согнуть. Нсл. 111. *Ніяк ня сугбаеш яго.*

2. *соверш. к гбаць 2.*—свернуть, смять. Нсл. 111. *Сугбаў хустку дый паклаў за ўлоньне, бы сваю. Прич.* **сугбáны, 1.**—согнутый, сложенный. Нсл. 598. *Сугбаныя палцы.* Нсл. *Сугбаная папера.* Тм.

2.—согбенный. Нсл. 598. *Сугбаны ходзе.* Нсл.

вы́гбаць, *соверш.*—выгнуть. Нсл. 80. *Выгбаць дугу, палазы.* Нсл. *Выгбаць дрот.* Нсл. *Дай імне сына свайго, я яго выгбаю.* Тм. *Прич.* **вы́гбаны**—выгнутый. Нсл. 80. *Вы̀гбаныя палазы.* Нсл. *Несоверш.* **выгінáць**—выгибать,(Гсл.; БНсл.)) гнуть в круглую форму, в круг. Нсл. 80. *Выгінаць абодзьдзе, дугу.* Нсл.

угбáць, *соверш.*—вогнуть. *Несоверш.* **угінáць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма,* **1.**—наклонять, (БНсл.) принуждать наклониться. Нсл. 649. *Як ня ўгінай яго, ніяк ня ўгнеш.* Нсл.

2.—вгибать. БНсл. *Соверш.* **угнýць.**

Соверш. **угнýць**-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* **1.** наклонить. Нсл. 649. *За хахол вазьмі, дык і ўгнеш.* Нсл.

2. вогнуть. *Прич.* **угнёны**—вогнутый. *Перад ачыма цякла Іслач, перацятая стары̀м угнёным мостам.* Шакун: Сьлед, 16.

•**гбáцца,** *гбȁюся, гбȁешся, несоверш.* **1.** нагибаться, гнуться. Нсл. 111. *Ня гбайся, стой проста.* Нсл. *Ляшчына гбаецца.* Храпавічы Куз. (Ксл.). *См. бгацца 2. Многократ.* **гі̑бацца.** *Нешта гі̑баецца масьніца наша, надабе падбіць.* Юрсл. *Соверш.* **абагнуцца**—вогнуться. Ксл. *Столь абагнулася ад цяжару.* Асіпова Аз. (Ксл.).

пагбáцца, *соверш.*—быть согнуту во многих местах, быть измяту. Нсл. 435. *Прасаванае хусьце пагбалася.* Нсл. *Соверш.* **сугбацца**—согнуться. Нсл. 111. *У крук сугбаўся.*

2. кланяться(гнуться, покоряться, **С.**) Нсл. 111. *Гбайся дзяця̀тка перад кажным старшым.* Нсл. *Соверш.* **нагбáцца**—накланяться вдоволь. Нсл. 302. *Нагбаўся я ўсім у свой век, цяпер нікому не кланяюся.* Нсл.

загбáцца, *соверш.*—загнуться. *Несоверш.* **загінáцца, 1.** загибаться. Нсл. 164. *Гвозд не загінаецца, а ломіцца.* Нсл. *Соверш.* **загінýцца**-*нѐцца*—загнуться. Нсл. 164.

нагінáцца, *несоверш.*—нагинаться. Нсл. 302. *Не нагінайся, а стой проста.* Нсл. *Соверш.* **нагнýцца**—нагнуться.

вы́гбацца, *соверш.*—выгнуться. *Несоверш.* **выгінáцца, 1.** выгибаться. Гсл.

2. изгибаться(гнуться, принимая вид дуги, **С.**) МГсл.; Ар.

3. нагибаться на одну сторону, Нсл. 80. поворачивать, отклоняться в сторону, делать изгиб. *Не выгінайся, храсткі зломіш.* Нсл.

•**гды́рха, гдырка,** *ж.*—трахея. Бр. (С.Т., Крывіч, 1926, Но. 1-11).

•**гéрбаваць**-*бую-буеш-буе, несоверш., област.*—брезговать, пренебрегать; заноситься, гордиться. НК.: Старцы, Но. 49.

•**гевер**-*ру, м.*—часть овина между столбами, поддерживающими балки, крышу. Ксл. *Сёлета мы нажалі тры геверы жыта.* Навікі Віц. (Ксл.). *См. застаранак.*

•**гзымс**-*су, предл.-се, м.*—карниз. Ар.; МГсл.; Мазалава Куз. (Ксл.); НК.: Очерки, 245; Шсл. *Сярнічкі ляжаць на гзымсе.* Крамяні Пух. (Шсл.). *См. брыль 3.*
•**гіба́ць,**—*см. под гбаць.*
•**гі́бацца,**—*см. под збацца.*
•**гібе́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, несоверш., област.*—пропадать(погибать, С.) Шсл. *Гібее чалавек на чужыне.* Ст. *Соверш.* **загібе́ць**—погибнуть. Шсл. *Гэта ж загібець можна ў такую мяцеліцу.* Ст.
•**гі́бінка**-*нкі-нцы, ж.*—изгиб. Гсл.; Дсл.
•**гі́бкасьць**-*ці, ж.*—гибкость. МГсл.
•**гі́бкі**-*кая-кае*—гибкий. Шсл. *Гібкі, як уюн.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *Ср. ст.* **гі́бшы** —легче сгибающийся. Нсл. 731. *Выбірай да кольля гібшую лазу.* Нсл. *Лаза гібшае дзерва, чымся бярэза.* Тм.
•**гі́бшы,** *ср. ст. к гібкі 1, 2.*
•**гі́бца**-*цы-цы, ж.*—трясогуска. Сакуны 80.
•**гігі́,** *гігоў, единств. ч. нет.*—смех, хохот, Нсл. 112. о смехе, Дсл. хи-хи. БНсл. *Ты тут гігі спраўляеш, гігамі бавішся, а ў дварэ дзеці плачуць.* Нсл. *Гаго а гігі.* Дсл. *Па чом прадаіцѐ гігі?* Дсл. *У іх гігі танныя.* Тм.
•**гігі́каньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к гігікаць*—хохотание, Нсл. 112. хихикание. БНсл. *Цэлы вечар за гігіканьням работы няма.* Нсл.
•**гігі́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** хохотать, впрочем не громко, Нсл. 112. хихикать. Шсл.; БНсл. *Чаго вы тут гігікаеце?* Нсл. *Гігікае, як дурань.* Слопішча Шацк. (Шсл.).
2. ржать потихоньку. Нсл. 112. *Коні гігікаюць, піць хочуць.* Нсл.
гігі́кнуць-*ну-неш-не, однкрат. к гігікаць 1, 2.* Нсл. 112. *Гігікні толькі яшчэ, то й заробіш.* Нсл.
•**гі́дасна,**—*см. под гідасны.*
•**гі́дасны**-*ная-нае*—вызывающий чувство отвращения. *Ср. гідасьць.*
•**гі́дасьць**-*ці, ж.*—чувство отвращения, поселяемое предметом или состоянием его, НК.: Очерки, Но. 309. гадость, Рыбчына Сір. (Ксл.); Гсл. мерзость. Гсл.
•**гі́дка,** *нареч. к гідкі,* **1.** отвратительно, Нсл. 112; МГсл. противно, Растсл. гадко, Ксл.; Дсл.; БНсл. мерзко. БНсл. *Гідка глядзець на жабу.* Навікі Віц. (Ксл.). *Гідка ізьесьці, жаль пакінуць.* Клятное Пух. (Шсл.). *Як ён гідка крыўляецца.* Нсл. *Гідка пяеш, перастань.* Нсл.
2. *безлич.*—противно, тошнит. Нсл. 112. *Мне гідка стала ад ягад.* Тм. *Мне стала гідка ад крупені.* Асіпова Аз. (Ксл.).
•**гі́дкасьць**-*ці, ж.*—отвращение, Нсл. 112. тошнота. БНсл. *Гідкасьць бярэць, як ён крыўляецца.* Нсл. *См. гідасьць.*
•**гі́дкі**-*кая-кае,* **1.** вызывающий чувство отвращения, НК.: Очерки, Но. 309. отвратительный, БНсл. противный, Растсл.; Нсл. 112. гадкий, БНсл. противный, Ксл.; Вост. (Даль) мерзкий, омерзительный. БНсл. *Гідкі ты чалавек, Сідар.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Гідкая работа.* Нсл. *Гідкі ты чалавек, з табою жыць ня можна.* Нсл. *Гідкая ежа.* Тм. *Жонка мая ня гідкая, ня брыдкая, можна любіць.* Нсл. 239.
2. склонный к брезгливости. Нсл. 112. *Я ня гідкі, усе ем, што даюць.* Нсл.
гі́дшы, 1. *ср. ст. к гідкі 1*—более отвратительный, Нсл. 730. гаже. *Якія твае гідкія дзеці! — А імне твае гідшыя за мае.*
2. *ср. ст. к гідкі 2.*
•**гі́дліва,** *нареч.* **1.** омерзительно. Нсл. 112. *Гідліва есьць, чмякае.* Нсл.
2. с отвращением, гадливо, Гсл. брезгливо. БНсл.
•**гі́длівасьць**-*ці, ж.*—склонность к рвоте при виде чего-л. омерзительного, Нсл. 112. брезгливость. БНсл. *У яго гідлівасьці няма да нічога.* Нсл.
•**гі́длівы**-*вая-вае*—брезгливый, Шсл.; Дсл.; БНсл. склонный к омерзению. Нсл. 112. *Ты дужа гідлівы, перабірлівы.* Нсл. *Гідліваму не паказуй гэтага, бо зарвець.* Нсл. *Апанас гэтага ня зробе, бо вельма гідлівы.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Я ня гідлівы чалавек. усё ем.* Нсл. 329.
•**гідрогра́ф**-*фа, предл.-фу, зват.-фе, м.* —гидрограф.
•**гідрогра́фа**-*фы-фе, ж.*—гидрография.
•**гідрогра́фка,***жен. к гідрограф.*
•**гідронімы**-*аў, один* **гідроним**—гидронимы.
•**гі́дшы,** *ср. ст. к гідкі 1, 2.*
•**гі́дзе,** *соверш.* **зьгі́дзіла,** *безлич.*—тошнит, позывает на рвоту, Нсл. 112; Дсл. вызывает отвращение, тошнит. БНсл. *Яго гідзіць, зьгідзіла ад ягадаў.* Нсл. *Яго гідзіць ад кашы (кажацца гіронічна).* Нсл. *Нашу нявестку зьгідзіла.* Дсл.
•**гі́дзіць**-*джу-дзіш-дзе; повел. гідзь, гідзьма, несоверш. каго*—вызывать чувство отвращения, НК.: Очерки, Но. 309. гадить, Вост. (Даль) вызывать омерзение к чему, возбуждать в ком отвращение. Нсл. 112; Гсл. *Ня гідзь яго, няхай есьць на здароўе.* Нсл. *Соверш.* **агі́дзіць**—вызвать отвращение, омерзеть. БНсл. *Адных адным учынкі не агіджу.* Кіт. 12169. *Соверш.* **зьгі́дзіць**—вызвать тошноту чем-л., вызывающим отвращение. *Яго нічым ня зьгідзіш.*
•**гі́дзіцца**-*джуся-дзішся, несоверш.*—чувствовать отвращение, НК.: Очерки, Но. 309; Нсл. 112; Гсл.; Ксл. брезгать, иметь отвращение к чему-л. БНсл. *Я гіджуся, як іншыя п'юць тук.* Навікі Віц. (Ксл.). *Ня гідзься, паночку, нашай стравою.* Нсл. *Яна гідзіцца есьці трусяніну.* Гсл. *Соверш.* **агі́дзіцца**—получить отвращение к чему. Нсл. 357. *Паглядзеў і агідзіўся.* Нсл. *Соверш.* **зьгі́дзіцца**—почувствовать отвращение к чему. Гсл.; Нсл. 201; Ксл. *Не паказуй! ён гідзіцца.* Нсл. *Соверш.* **узьгі́дзіцца, 1.** возыметь(почувствовать, С.) отвращение, исполниться отвращением. Нсл. 52, 649. *Усі ўзьгідзіліся табою.* Нсл.

2. получить позыв на рвоту при возрении на что-л. Нсл. 52. *Узьгідзіўся, абачыўшы плюгаўства.* Нсл. *Соверш.* **угі́дзіцца**—получить (полное, С.) отращение. *Дзяцё ўгідзілася чужое цыцкі.* Нсл.

●**гіз**-*за, предл. гізе, м.*—муха-слепень. БНсл.

●**гізава́ць**-*зуе, несоверш., о скоте*—бегать от кусания мух во время жары. Шсл. *Гарачыня̀, дык статак гізуе.* Ст.

●**гіж,** *гіжа, предл. гіжу; мн. ч., род. гіжоў, м.* **1.** название мухи, больно кусающей во время зноя. Гсл.; Нсл. 112. *См. зыкаўка.*

2. ярость. Гсл.

●**гі́каньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к гікаць*—икание, икота. Ар.

●**гі́каўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—икота. Ар.

●**гі́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—икать. Ар. *Однкрат.* **гі́кнуць**-*ну-неш-не*—икнуть.

●**гіль,** *гіля̀, предл. гілю̀, зват. гі̀лю; мн. ч.-лі̀-леў-лём-лі̀-лямі-лёх, м.*—снигирь. Ксл.; Вост. (Даль). *Гіля̀ злавіў у сіло.* Гарадок (Ксл.).

●**гіморнічаць,**—*см. под ґіморнічаць.*

●**гіморы,**—*см. под ґіморы.*

●**гіма́ць,** *област.* — *імаць.* Ск.

●**гі́нуць**-*ну-неш-не; повел. гінь, гіньма, несоверш.* **1.** гибнуть, МГсл.; Ар.; Растсл. Даль. пропадать, БНсл. подыхать, Шсл. пропадать, исчезать. Даль. *Нашы нешта куры гінуць.* Ст. *Хто сядзіць із ненаўчоным, гіне ў ём іман* (*араб., вера*). Кіт. 1465. *Няхай яно тут гіне* (*кажуць, засьцерагаючыся, каб не пераказавалі іншым*). Ар. *Соверш.* **угі́нуць**—пропасть. Дсл. *Ні воднае куранё ня ўгінула.* Дсл.

2. уничтожаться, разрушаться. Даль. *Страха цячэць, хата гніець, гіне.*

3. умирать. Даль; БНсл. *Пагнаныя на вайну бяз зброі гінуць у бітвѐ.*

4. подвергаться бедствию, злополучию. Даль. *Гінуць людзі ад няgоднага ладу.*

загіна́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е,* **1.** погибать. Нсл. 164; БНсл. *Мы за табою тут загінаем, загінулі,* Тм.

2. пропадать, оставаться долгое время. Нсл. 164. *Дзе ты да начы заўсёды загінаеш.* Нсл. *Соверш.* **загі́нуць,** (Скар. ІЦ)-*ну-неш-не; повел.-нь-ньма,* **1.** погибнуть. Нсл. 164; Гсл.; БНсл. *Янка загінуў у сваім жыцьцю.* Вейна Сян. (Ксл.). *Загінуў чалавек няма ведама дзе.* Ст. *Ад мяча загінуць.* Луцк.: Мацьвей 26:52. *Як зазлуецца, загіне розум.* Кіт.59а3. *І нябачанай яна загіне.* Салавей: Сіла 73. *Не, кажа, загіну, калі з табой штосьць стане на вайне.* Кавыль: Думы 22. *Браты загінулі на фронце.* Юхневіч(Б. Моладзь, Но. 18, 19). *Я мог сто раз загінуць.* Гілевіч: Ра̀весьніку(Г. Радзімы, Но. 4/1011). *Не загіне Край Забраны, пакуль будуць людзі.* Купала. *Адважным будзь! Хай нават цела за родны край загінуць можа.* Кліш.: Каліна.

2. затеряться. Нсл. 164 пропасть. Шсл. *Тапор загінуў дзесь.* Нсл. *Загінуў чалавек няма ведама дзе.* Ст.

3. пропасть, (Гсл.) остаться долгое время. Нсл. 164. *Як пойдзеш куды, дык і загінеш там.* Нсл.

зьгіна́ць, *несоверш.*—погибать. Нсл. 201; БНсл. *За цябе я зьгінаю, зьгінуў.* Нсл. *Соверш.* **зьгінуць, ізьгінуць**-*ну-неш-не, 1.* пропасть(исчезнуть, скрыться, Ар.) Шсл.; Ар.; Нсл. 224. *Конь ізьгінуў.* Нсл. *Дуга ізьгінула.* Нсл. *Зьгінь ты, мара!* Амельна Пух. (Шсл.). *Сядзь на гліне, дык ня зьгінеш.* *Послов.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **загіне́ньне**-*ня*—гибель, мучение. Нсл. 164. *Загіненьне тут нам дый годзе.* Нсл.

2. погибнуть. БНсл.; Дсл. *Шайтан зьгіне.* Кіт. 165. *А зьгінь яна!* Дсл. *Отгл. имя сущ.* **зьгіне́ньне**-*ня*—погибель, уничтожение в пагубу. Нсл. 201. *Добрая рэч, ды на зьгінѐньне пашла.* Нсл. *Пазычыў грошы на зьгінѐньне.* Нсл.

пагіна́ць, *несоверш.*—погибать(многим или в разное время, С.). *Соверш.* **пагі́нуць, 1.** погибнуть(многим, С.) Нсл. 435; Нсл; Дсл. *Ад холаду блашчыцы ўсі пагінулі.* Дсл. *Пагінулі гуркі ад марозу.* Ст.

2. пропасть(многим или в разное время, С.). *Пагінулі нейдзе пыляняты ў траве.* Ст.

●**гіпотэза**-*зы-зе, ж.*—гипотеза.

●**гіпотэка**-*экі-эццы, ж.*—*застава.*

●**гірок**-*рка̀, предл.-рку̀; мн. ч., дат.-рком, мн. ч., предл.-ркох, м.*—залом в фуражке. Шсл. *Вось задаецца... і гірок заламіў.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

●**гіроні́чна,** *нареч.*—иронически. *Ці не адкусіў ён кавалак твайго чòвена з голаду? — гіронічна прамовіў дзед.* Цялеш: Дзесяць 88.

●**гі́ра**-*ры-ры, ж.*—завиток волос (насм.). Шсл. *Як хаплю, дык усе гіры павыцягаю.* Ст.

узяць за гіры—взять в оборот. Іг.

●**гірава́ць**-*ру̀ю-ру̀еш-ру̀е; повел.-ру̀й-ру̀йма, несоверш., перех.*—править, управлять кем. Ск. *Соверш.* **угірава́ць**-*рую-руеш-руе*—управить лошадью(не только лошадью, С.) Шсл. *Ён яшчэ ня ўгірує каня.* Ст.

●**гіра́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., област.*—бросать, пихать, Растсл. толкать. ПНЗ.

●**гі́рда**-*ды-дзе, ж.*—каменный топор каменного века, который находят на поле. Шсл.

●**гі́рка**-*кі, ж.*—разбитый кувшин. ПНЗ.

●**гі́ркаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—грубо и остро отзываться. *Ён ніколі добрага слова ня скажа, а ўсё гіркае а гіркае.* Міх.

●**гірса**—*см. под ґірса.*

●**гірсаваты**—*см. под ґірсаваты.*

●**гірча́ць(гірчэць,** С.)-*чу̀-чы̀ш-чы̀ць, несоверш.*—ворчать(о собаке, издавать негромкие низкие звуки, выражающие недовольство, С.). Растсл.

●**гісэрневая печ**—домна. БНсл.

●**гісэрня**-*ні-ні, ж.*—литейная мастерская, меднолитейный завод. БНсл.

●**гістора**-*ры-ры, ж.*—история.
●**гісторык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.* —историк.
●**гісторыца**-*цы-цы*—женщина-историк. *Ср. дамавіца.*
●**гістарычны**-*ная-нае*—исторический.
●**Гішпа́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —испанец.
●**Гішпа́нка**-*нкі-нцы, ж.*—испанка.
●**гішпа́нскі**-*кая-кае*—испанский.
●**гі́цаль**-*цля, предл. и зват.-цлю; мн. ч., род.-цляў* **1.**—истребитель собак, Нсл. 112 собаколов. Ар.; Ксл. *Не бяры сабакі да места: там гіцаль зараз заб'ець, там гіцлі б'юць сабакі.* Нсл. *Гіцлі поўную будку сабак павѐзьлі.* Віцебск(Ксл.).
2. озорник(проказник, **С.**) Шсл.; Ксл. *Ах ты, гіцлю, нашто ты баркан павыцягаваў!* Ст. *Ах ты, гіцлю, нашто ты забіў нашу куры̀цу!* Сянно (Ксл.). *Увелич., пренебр..* **гіцлюга**-*югі, дат.-юзе, югу, вин.-югу, предл.-югу, м.*—озорник(буян, скандалист, **С.**). *Гіцлюга гэты толькі ведае разьбівацца.* Ст.
3. мошенник, плут(плутишка, БНсл.) Нсл. 112. *Гіцаль гэты, што ня возьме, скруце.*
4. петля (у воротника, **С.**) для вешания одежды. Шсл. *Адарваўся ад кажуха гіцаль.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).
●**гі́цаць**-*аю-аеш-ае*—подскакивать. Растсл.
●**гіч,** *гічы; мн. ч., род.-чаў, ж.* — *націна,* Янк. I огородная ботва, особ. огуречная, тыквенная, Вост. (Даль) ботва, зелень овощей. *Гіч добрая, а бульбіны драбны̀я.* Янк. I.
●**гічы́на**-*ны, ж.*—один стебель картофеля, (Янк. I) и т.п.
●**гіча́н**-*анѐ, предл.-анѐ, м.*—стебель ботвы. *Гічана̀мі пуза ўздута.* Колас. *См. гіч.*
●**глог**-*огу, предл.-озе, м., бот.*—боярышник.
●**гломазд**-*ду, предл.-дзе, м.*—хлам. Гсл.; Ксл.; Нсл. 113; Юрсл. *Гломазду шмат у хаце.* Нсл. *Заваліў увесь панадворак гломаздам.* Азярэцк Сян. (Ксл.).
●**глонка**-*кі, ж.*—пищепровод(у птиц). Бр(С. Т., Крывіч, 1926, Но. 1/11, 116).
●**глот**-*ту, м., област.*—болезнь, изнуряющая человека. Дсл. *Розныя глоты, ідзіце на махі, на балоты.* Бельск. у. (Дсл.).
●**гла́бань**-*ні, ж.*—то, что награблено.
●**гла́баньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* **1.**—карабкание. Гсл.
2. жадное забирание всего, что попадает под руку. Гсл.
3. грабёж, грабительство.
●**глаба́стаць,** *несоверш.*—брать плутовским образом, красть. *Соверш.* **наглаба́стаць**—накрасть. Дсл. *Пісар наглаба̀стаў грошы кучу.* Дсл.
●**гла́баць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—загребать, забирать, с жадностью хватать, Гсл. грабить. Нсл. 112. *Із сваім і маё гла̀баеш, загла̀баў.* Нсл. *Прич.* **гла́баны** —грабленный, добытый хищничеством. Нсл. 112. *Гэта ў яго ўсё гла̀банае, а не сваё.* Нсл. *Соверш.* **загла́баць**—забрать вместе с своим и чужое, Нсл. 112, 164. захватить грабежом. *Загла̀баў із сваім і маё.* Нсл. 164. *Отгл. имя сущ.* **загла́баньне**-*ня, предл.-ню*—присвоение чужого, захватывание, грабёж. *Загла̀баньне к сабе хлеба, адзежы.* Нсл. *Прич.* **загла́баны**—присвоенный, захваченный. Нсл. 164. *Не нажывешся загла̀баным маім дабром.* Нсл.
Соверш. **згла́баць**—схватить насильно или тайно. Нсл. 202. *Згла̀баў сабе мае рукавічкі.* Нсл. *Соверш.* **нагла́баць**—набрать чего-л. много, награбить. Нсл. 302. *Нагла̀баў чужога дабра шмат.* Нсл. *Прич.* **нагла́баны**—награбленный, неправедно приобретенный. *Местоим. Гэта дабро ў яго ўсё нагла̀банае.* Нсл. *Соверш.* **пагла́баць** —грабительски или хищнически забрать что-л. во множестве. Нсл. 435. *Усі рэчы нашы к сабе паглабаў.* Нсл. *Соверш.* **пазагла́баць**—пограбить, произвести ряд грабежей; ограбить постепенно всех, многих или украсть всё, многое. Імсьц. *Прич.* **пазагла́баны.** *Стары̀я лісты а акты гаспадарства, у кругабегі вялікіх разбурэньняў пазагла̀баныя ў біблётэкі чужых краёў, ня мала сьветчаць аб мінуласьці Лугвенева.* Гарэцкі: Песьні 5. *Соверш.* **перагла́баць**—перетаскать, позабрать. Нсл. 401. *Усё дабро пераглабаў к сабе.* Нсл. *Соверш.* **прыгла́баць**—притянуть к себе, прибрать к своим рукам. Нсл. 498; БНсл. *Усё наша дабро прыглабаў к сабе.* Нсл. *Прич.* **прыгла́баны**—пригребенный, притянутый руками. Нсл. 498. *Аддай усё, прыглабанае табою к сабе.* Нсл.
●**гла́бацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—грестись, взбираться, (МГсл.) куда-л., лезть, Нсл. 112 карабкаться. Гсл.; БНсл. *Куды ты глабаешся?* Нсл. *Цела ные й сьвярбіць, як бы што па ім бесьпярэч глабаецца.* Гарэцкі: Песьні 83. *Соверш.* **загла́бацца**—забраться куда, залезть. Нсл. 164. *Заглабайся за печ, адагрэйся.* Нсл. *Соверш.* **наглабацца** —нажиться хищническим образом. Нсл. 302. *Наглабаўся ад нас шмат.* Нсл. *Соверш.* **перагла́бацца,** *возвр.* **1.** перелезть. Нсл. 401. *З полу пераглабаўся на печ.* Нсл.
2.—перебраться, переправиться. Нсл. 401. *Ледзь пераглабаліся мы пераз раку.* Нсл. *Соверш.* **прыглабацца**—подвернуться, подсесть. Нсл. 498. *Прыглабацца к хлебу, к гарэлцы.*
Соверш. **узгла́бацца**—взабраться, Нсл. 112. вскарабкаться. Нсл. 52. *Вучыцель ... узглабаўся на высокую дульку.* Гарэцкі: Песьні, 58.
●**гла́дка, 1.** *нареч. к гладкі.*
2. как следует, хорошо, до сыта. Дсл. *Выпіў гладзенька.* Дсл.

•**гладкі**-*кая-кое,* **1.** ровный без впадин и выступов, без шероховатостей; гладкий. Вял.; Мядзел.(Танк).
2. сытый, румяный, полный лицом и телом, Нсл. 112. полный телом, Шсл. жирный. Дсл. *Зачым казак гладак? — Пайдаўшы дый на бак.* *Послов.* Нсл. *Такі стаў гладкі мужчына.* Ст.—упитанный, откормленный, жирный. БНсл.
•**гладзюсенькі,** *увелич. к гладкі 1, 2:* НК: Очерки, 456.
•**гладчаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—становиться жирным. Янк. II.
•**гладыш**-*ыша, предл.-ышу; мн. ч.-шы-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.*—гладкий и без ручки кувшин. Гсл.; Шсл.; Еўлічы; Ар. *У гладышу крупы.* Ст. *Нацадзілі два гладышы малака.* Застадольле Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **гладышык**-*ка.* Шсл. *Андрэіха паставіла гладышык малака.* Кулакоўскі: Дабрасельцы. *Зьберла гладышык сьмятаны.* Ст.
•**гладышка**-*шкі-шцы, ж.*—небольшой куфшин без ручки, Шсл. кринка. *У пячурцы стаіць гладышка з малаком.* Крамяні Пух. (Шсл.).
•**гладзеньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*—жирение. Юрсл. *Пакуль у волю мукі не дасі, гладзеньня ня жджы.* Юрсл.
•**гладзець**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-ейма, несоверш.* **1.** становиться гладким. Юрсл. *Нябось, ад гэбля гладзее брусок.* Юрсл.
2. жиреть. Юрсл. *Сьвіньню, як корміш, тады й гладзее.* Юрсл.
•**гладзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.* **1.** проводить ладонью, пальцами и т.п., приглаживая что-л., гладить. Ар.
2. откармливать. Юрсл. *Кабанчыка гладзілі, але надабе было яшчэ трошку падзяржаць.* Юрсл. *Соверш., перех.* **агладзіць**—(немного, С.) откормить (о животных). Шсл. *Жаробку троха агладзіў — сытая.* Слопішча Шацк. (Шсл.)
гладжаны, *прич.* **1.** глаженный.
2. откармливаемый, откормленный. Юрсл. *Твой ужо ладна гладжаны, а я свайго толькі пачынаю гладзіць.* Юрсл.
гладжаньне, *отгл. имя сущ.* **1.** глажение. Ар.
2.—откармливание. Юрсл. *Па гладжаньню кабанчык да кабанчыка падобны стаў.* Юрсл.
пагладзіць, *соверш.* **1.** погладить, провести ладонью. Ар.
2.—откормить несколько.
•**гламазда**-*ды, общ.* **1.** неуклюжий. Ксл. *Гламазда ты, гламазда — не павернешся.* Віц. (Ксл.)
2.—бестолковый. Шсл.; Нсл. 113. *Вось дзе гламазда: гавора няма ведама што.* Ст. *Добрага нічога не пачуеш ад гэтага гламазды.* Нсл. 113. *Чаго ты ўрадзіўся гэткім гламаздою?* Юрсл.
3. бестолковщина. Нсл. 113. *Гламазду гаворыш.* Нсл. *Не хачу я гламазды тваe слухаць.* Нсл.
•**гламазданьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*—неумелая работа. Юрсл. *Твайго гламазданьня і ў рукі браць ня хочацца.* Юрсл.
•**гламаздаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—неумело делать что-л. Юрсл. *Гламаздаю сутнік, можа што й выйдзе.* Юрсл. *Соверш.* **агламаздаць**—грубо, на скорую руку смастерить что-л. *Ня майстра: агламаздае што — і ў рукі няма чаго ўзяць.* Купала. *Агламаздаў граблі.* Янк. I. *Соверш.* **згламаздаць**—сделать что-л.(сплести, сшить) грубо, неумело, кое-как. Юрсл. *Згламаздаў кош, бульба ня высыпецца.* Юрсл. *Прич.* **згламазданы**— кое-как сделанный(сплетенный, сшитый). Юрсл. *Троху згламаздана пляцёнка, можа не разваліцца.* Юрсл.
•**гламаздацца**-*аецца, несоверш., зал.* Юрсл. *Сутнік троху гламаздаецца.* Юрсл. *Соверш.* **згламаздацца,** *страд. к згламаздаць* (*—см. под гламаздаць*). Юрсл. *Нешта згламаздалася, у пастух надзець можна будзе, гэта не на вясельле.* Юрсл.
•**гламазнуць**—*см. под гламазьдзіць.*
•**гламазьдзень**-*зьня,-дзеня; мн. ч.-нінёў-нём-нёў-нямі-нёх, м.*—бестолковый мужчина. Нсл. 113. *З гламазьдзеням гэтым нічога добрага ня зробіш.* Нсл. *Гламазьня гэтага няма чаго пасылаць.* Нсл. *Гламазьню гэтаму, як незьясьняй, ён усе сваe правіць.* Тм.
•**гламазьдзіць**-*джу-дзіш-дзіць, несоверш., перех.* **1.** набивать чем голову. Нсл. 113. *Не гламазьдзі ты мае галавы.* Нсл.
2.—бить по голове. Нсл. 113. *Гламазьдзіўшы так хлапца, апошнюю адаб'еш у яго памяць.* Нсл. *Однократ.* **гламазнуць**-*ну-нёш-нець-нем-ніцё*—ударить по голове. Нсл. 118. *Гламазнуў кабана даўбнёю ў лоб, і юк яму.* Нсл.
агламазьдзіць, *соверш.* **1.** лишить присутствия, памяти или внимания, обеспамятить. Нсл. 357. *Агламазьдзіў мяне сваімі гаворкамі.* Нсл.
2.—одурить ударом по голове. Дсл. *Я яго сусім агламазьдзіў.* Дсл. *Прич.* **агламажджоны**—лишенный присутствия памяти. Нсл. 357. *Ад гэтага крыку галава мая агламажджона сусім.* Нсл. *Несоверш.* **агламажджаць**-*аю-аеш-ае*—лишать присутствия памяти или внимания. Нсл. 357. *Агламажджаеш ты мяне, ты маю галованьку сваім крыкам: пасядзі ты, дзетка, ціханька.* Дсл.
загламазьдзіць, *несоверш.* **1.**—занять чем-л. громоздким, притом в беспорядке. *А сам вунь увесь двор свой дрыўмі загламазьдзіў.* Вышынскі: Хата пад ліпай(Беларус, Но. 155).
2. (*перех.*)—загромоздить. Нсл. 164. *Загламазьдзіў дарогу.* Нсл.

3. сбить с толку многими предметами, затемнить. Нсл. 164. *Загламазьдзіў мяне сваімі рэчмі.* Нсл. *Несоверш.* **загламаж-джа̀ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е,* **1.** (*букв.*)—забивать мозг; сбивать с толку. Нсл. 164.

2. загромождать. Нсл. 164. *Загламаж-джаеш патрэбнае месца.* Нсл.

нагламазьдзі́ць, *соверш.*—набить чем голову, внушая. Нсл. 302. *Нагламазьдзілі яму галаву пусьцінёю.* Нсл. 113. *Несоверш.* **нагламажджа́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—набивать голову, внушая. Нсл. 302.

•**гламазьдзі́цца**-*джу̀ся, несоверш., возвр.*—затруднять свою голову какой-л. головоломной работой. Нсл. 371. *Досіць табе гламазьдзіцца над гэтаю справаю.* Нсл.

агламазьдзі́цца, *соверш.*—лишиться присутствия апмяти или внимания. Нсл. 351. *За вашым крыкам толькі агламажджа-ецца агламазьдзілася галава мая.* Нсл. *Несоверш.* **агламажджа́цца**-*а̀юся-а̀ешся*—лишаться присутствия (духа, Дсл.) памяти или внимания. Нсл. 357. *За шумам, за гукам галава агламажджа̀ецца.* Дсл.

загламазьдзі́цца-*джу̀ся, соверш., возвр.*—лишиться памяти, потерять полное внимание. Нсл. 164. *Несоверш.* **загламаж-джа̀цца.** Нсл. 164. *Гутаркамі вашымі толькі загламажджаюся, загламазь-дзіу̀ся.* Нсл.

•**гламава́ты**-*тая-тае*—дураковатый. Шсл. *Нейкі гламаваты, ані нічога не разумее.* Ст.

•**глэмаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—перехватывать наскоро пищу. Шсл. *Што ты там глэмаеш?* Ст. *Ср. глыма̀ць, глыма̀нік. Однократ.* **гламану́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-нуць*—перехватить наскоро пищу. Шсл. *Гламануў раз дый пашоў. Дай мне чаго гламануць.* Ст.

•**гле́ба**-*бы-бе, ж.*—почва. МГсл.; Гсл.; Шсл. *Чвырава̀тая глеба ня родзе.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.).

урадлівая глеба—урожайная почва.

•**глебаве́д**-*да, предл.-ду, зват.-дзе, м.*—почвовед.

•**глебаве́да**-*ды-дзе, ж.*—почвоведение.

•**глебаве́дка**-*дкі-дцы, ж.*—женщина почвовед.

•**гле́бавы**-*вая-вае*—почвенный. БНсл.

глебавыя ўмовы—почвенные условия.

•**гле́дзішча**-*ча, предл.-чу, ср., неол.*—точка зрения.

з гледзішча—с точки зрения. *Палажэньне з гледзішча межнароднага права наступное.* Бацьк.,Но. 31/467. *См. гляньво.*

•**глеі́сты**-*тая-тае*—глинистый, глинистого свойства. Нсл. 112. *Глеістая зьмена.* Нсл.

•**глей**-*ѐю, м.* **1.** глина(белая, синяя). ПНЗ. *Накапалі глею, каб пабяліць печ.* Ст.

2. глинистая вязкая земля. Гсл. *Усадзіў ногі ў глей і ня выцягнуць.* Ст. *На глею нічога не расьцець.* Нсл. 112. *Глеям заплыў луг.* Тм.

гляёк, *гляйка̀, уменьш. к глей 2.* Нсл. 112. *Рыба гляйком жывіцца.* Нсл. *Тут ня гразка, а толькі гляёк.* Тм.

•**гле́йкі**—*кая-кае*—глинисто-вязкий. Нсл. 112; Шсл. *На глейкай зямлі нічога не расьцець.* Нсл.

•**гле́йны**-*ная-нае*—глинистый. Нсл. 112. *Глейная зямля.* Нсл.

•**глень**-*ні, ж.*—часть крыши. Ксл. *Валѐй разьбіраць страху гленямі.* Навікі Віц. (Ксл.).

•**глё,** *междомет.*—крик, которым пастух собирает коров на пастбище. Шсл. *Глё-глё-глё!* Войстрава Сьміл. Шсл.).

•**глёк I,** *глёка, м.*—глинянный, муравленный сосуд с довольно узким горлом, Нсл. 112 пузырчатая посудина с узеньким горлышком. *См. гляк. Уменьш.* **глячок**-*чка́; мн. ч., дат.*—**чком,** *мн. ч., предл.*-**чкох**—маленький глинянный сосудец, к верху суженный. *У Магілеве глёчкамі малако прадаюць; за грош глячок.* Нсл.

•**глёк II,** *междомет.*—звукоподр. от льющейся жидкости из полного с узким горлышком сосуда. Нсл. 112.

•**глёўка,** *нареч. к глёўкі*—слишком много влаги в почве, влажно. Чнк. I. *Там глёўка было, мы кінулі, не аралі.* Янк. I.

•**глёўкі**-*кая-кае,* **1.** содержащий слишком много влаги (о почве). Янк. I. *Глёўкае поле.* Янк. I. *Глёўкая зямля.* Тм.

2. сырой, недопеченный(хлеб), Шсл.; Янк. I тестянный. Сакуны. *Дала̀ нейкага глёўкага (хлеба) кавалак.* Янк. I. *Сусім глёўкі хлеб, аж у рот ня ўзяць яго.*

•**гля,** *частица,*—употребляется вместо "глянь", когда хотят обратить чье-л. внимание: смотри-те (для выражения удивления, изумления чем-л.): послушайте (для привлечения внимания). Вал.

•**гляд,** *гля̀ду, предл.-дзе, м.*—взгляд. НК: Сбяги. Но. 20.

•**глядзе́лка**-*кі-цы, ж.*—зеркало. Ксл.; Кур.; Арл. (Даль). *Падай сюды глядзелку.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**глядзе́льня**-*ні-ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—зрительный зал. БНсл.

•**глядзе́ньнік**-*ка, предл.-ку, зват.-ча*—зритель. МГсл.

•**глядзе́ньніца**-*цы-цы, ж.*—зрительница.

•**глядзе́ць**-*джу̀-дзіш, несоверш.* **1.** смотреть, МГсл.; Шсл.; Нсл. 114 глядеть, зреть на кого-что. Ар.; МГсл. *Деепр. наст. вр.* **глѐдзячы.** *Гледзячы на бацькоў і дзеці гэтак робяць.* Ст. *Шчакатала сарока на тычынцы седзячы, на хмялінку гледзячы.* Из песни. Нсл.—обращать внимание. *Час па зямлі хадзіў, час па небе ляціць, ні гор, ні каменьня, ні даліны не глядзіць.* Кіт. 112а2. *Чы хелал(араб., дазволенае), чы херам(араб., забароненае) не глядзелі, ядалі.* Тм. 130а6.

глядзі(-це), *повел. во см. междометия,* **а)** (*выражает предупреждение*)—гляди-те. Ар. *Глядзі, не заблудзі ў лесе.* Ар. *Глядзі, зрабі ўсё акуратна.* **б)** (*выражает угрозу*)—гляди-те. Ар. *Ня лезь у сад, глядзі, каб гэта было апошні раз.* **г)** *употребляется во смысле указания, см.*—смотри-те.

глядзець няма на што—глядеть не на что, о чем-л. плохом, невзрачном. Ар.

глядзець пераз палцы—глядеть сквозь пальцы. Ар. *Отгл. имя сущ.* **глядзе́ньне**-*ня, предл.-ню*—смотрение (*устар. и книжн.*). *Хто... вочы свае ад хэрамнага*(*араб., забароненага*) *глядзеньня... захаваў, Пан Бог спасеньне дасьць.* Кіт. 24614. *Однократ.* **гля́нуць**-*ну-неш-не; повел. глянь, гляньма мн. ч., род.,* (Нсл. 114), глянуть. Шсл.; Ар. *Глянь, хто там ідзець.* Ст. *Глянуў на адзінага Бога пасад.* Кіт. 118а. *На рай гляне — сьмяецца, іграе, радуецца, хораша гуляе.* Кіт. 131а. *Глянуў, як капейку даў.* *Послов.* Нсл. *Соверш.* **прагля́нуць**—открыв глаза, посмотреть, взглянуть. *Зялёны мурог аконца залёг — не магу праглянуці.* ПНЗ 41. *См. праглѐдзець, 2. Соверш.* **згле́дзець**-*джу-дзіш-дзе* —завидеть, Шсл.; Ар. заметить. Гсл. *Ня зглeдзіў, як бліснуў агонь.* Гсл. *Толькі зглeдзеў бацьку, дык і пабег да яго.* Ст. *Чорт яго зглeдзе, куды ён бегае.* Нсл. 202. *Соверш.* **пагле́дзець**-*джу-дзіш-дзе,* **а)** посмотреть. Шсл. *Ня хоча й паглѐдзець сюды.* Ст. *Паглeдзь сабе, калі хочаш, я пакажу.* Ст.

б) заметить. Нсл. 436. *Каго ты там паглѐдзеў?* Нсл. *Не паглѐдзеў таго, як ён гэта зрабіў.* Нсл.

2. (*каго-чаго*)—наблюдать, следить; заботиться о ком-чем-л., оберегать кого-что-л., глядеть за кем-чем. *Глядзі дзяцей. Глядзі хворай. Глядзі саду.*—отыскивать глазами, высматривать кого-л., где-л. *Глядзець каго-колечы на кірмашу.*

абгле́дзець, (Нсл.) **агле́дзець** (Нсл.; Ар.; Вял.)-*джу,* **1.** осмотреть. Гсл.; Нсл. 345, 357; Ар.; Вял.; Дсл. *Няхай добрыя людзі аглeдзяць маю шкоду.* Нсл. *Увесь двор абглeдзеў.* Дсл.

2. обыскать. Гсл.; Нсл. 345. *Абглeдзь яго, ці ня ўкраў чаго.* Нсл.

3. привести в надлежащее состояние, Ар. оправить, привести в порядок. Шсл.; Дсл. *Абглeдзелі сад.* Дсл. *Аглeдзелі хлеў, будзе цёплы.* Ар.

4. облюбовать. Дсл. *Пшчолы абглeдзелі сабе кош.* Дсл. *Аглeдзеў сабе каня, хачу купіць.* Дсл.

5. высмотреть, подсмотреть. Нсл. 357. *Нехта аглeдзеў маю схоўку.* Нсл.

6. (*перен.*)—обворовать. Нсл. 345. *Злодзеі абглeдзелі клець добра.* Нсл. *Прич.* **абгледжаны, агледжаны, 1.** осмотренный. Нсл. 345; Вял.; Ар.; Дсл. *Увесь лес абглeджаны.* Дсл.

2. приведенный в надлежащее состояние. Вял.; Ар.; Дсл. *Пшчолы аглeджаны.* Нсл. 357. *Твае сані не аглeджаны добра.* Тм. *Садок аглeджаны, дык і садавіна ўрадзіла.* Ст.

3. обысканный. Нсл. 345. *Абглeджаныя вазы няхай праяжджаюць.* Гсл. *Несоверш., перех.*. **абгляда́ць, агляда́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма.* **1.** оглядывать, осматривать, Гсл.; Шсл.; Нсл. 357; Вял.; Ар.; Дсл. обозревать МГсл. *Пашлі аглядаць іспаш.* Ст. *Усі закавулачкі, куточкі абглядалі, няма.* Нсл. *Мужчыны абглядаюць жыта.* Падбярэжжа Пух. (Шсл.)

2. обыскивать. Гсл.; Нсл. 345; Дсл. *Абглядаюць на казульцы, ці не нясець гарэлкі.* Нсл.

3. приводить в надлежащее состояние. Ар.; Дсл. *Суседзі аглядаюць хату на зіму.* Ар. *Прич.* **абгляда́ны, агляда́ны, 1.** (осматриваемый, **С.**) осматриванный, оглядыванный(оглядываемый, **С.**) Нсл. 357 осмотренный. Дсл. *Шкода аглядана.* Нсл. *Работа панам агляданая.* Нсл. *Яблыны на зіму не абгляданы, не абвязаны, ззайцы будуць грызьці.* Дсл.

2. обыскиваемый, обысканный. *Абгляданыя вазы няхай праяжджаюць.* Нсл. 345. *Отгл. имя сущ.* **абгляда́ньне, агля-да̀ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** осматривание. Нсл. 357; Ар.; Гсл.; Дсл.

2. обыскивание, обыск. *Абгляданьне вазоў.* Нсл. *Без абгляданьня не прапусьцяць да места.* Нсл.

3. агляда́ньне—присмотр, призор. Нсл. 357. *Двор пакінуў на чужое аглядааньне.* Нсл.

4. (*юрид.*)—осмотр, обследование на месте. *Паслаў ясьмі на аглядааньне таго дзерава.* Гордз. Ак., XVII, 2.

5. агляда́ньне—оглядка. Нсл. 357. *Рабі без агляда̀ньня.* Нсл. *Соверш.* **паабгле́дзець** —осмотреть и исправить, привести в порядок(все, многое, **С.**) Дсл. *Гаспадар двор свой паабглeдзеў — цяпер жыць можна.* Дсл.

дагле́дзець, *соверш., перех.* **1.** усмотреть, (Гсл.) уследить, наблюдая, удержать от каких-л. самовольных поступков.

2. досмотреть, подсмотреть, присмотреть. Нсл. 137. *Даглeдзь, куды ён ходзе, лазе.* Нсл.

3. присмотреть, оказать заботливость (уход, **С.**) Гсл.; Ар.; Шсл. *Не клапаці: я даглeджу малога.* Гсл. *Прич.* **дагле́джаны.** *Усё будзе даглeджана, як трэба.* Нсл. 137. *Несоверш.* **дагляда́ць, 1.** присматривать, (Гсл.) надзирать, досматривать. Нсл. 137. *Даглядай рою, каб ня ўцёк.* Нсл.

2. ухаживать, (Шсл.) заботиться, иметь попечение о ком-чем-л., оказывая услуги, помощь, создавая необходимые условия и т.п. *Бацька нейдзе даглядае статак.* Ст. *А што яна робе, толькі дзяцё даглядае.* Ст. *Прич.* **дагляда́ны.** *Ня так было даглядана дзяцё, як трэба было.* Нсл. 137.

Отгл. имя сущ. **даглядáньне**-*ня, предл.-ню. Не спадзяюся я на тваё дагляданьне.* Нсл. 137.

заглéдзець-*джу-дзіш-дзе, соверш., перех.* —подсмотреть. Нсл. 164. *Ён ужо тут нешта загледзіў.* Нсл. *Несоверш.* **загля-дàць**—заглядывать,(МГсл.; Вят., Вост.-Даль; Ар.) посматривать, (Нсл. 164) внутрь чего-л., обращать взгляд на то, что надо увидеть, рассмотреть. *Куды ты заглядаеш?* Нсл. 164.

наглéдзіць, *соверш., перех.*—высмотреть (внимательно осматривая, найти, заметить, С.) Нсл. 302. *Нагледзіў сабе заручонку, месца.* Нсл. *Нагледзіў добрую бярэзіну.* Ст. *Прич.* **наглéджаны**—высмотренный. Нсл. 302. *Гняздо нагледжанае.* Нсл. *Несоверш.* **наглядáць**-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, каго,* **1.** надсматривать(надзирать, Ар.) Гсл.; Шсл.; Дсл. *Наняў прадаўнікоў і лаўкі ўсі пакрыў таварамі, дзеці наглядалі прадаўнікоў.* Смл. у.(Дсл.).
2. присматривать за кем-чем. Нсл. 302. *Наглядай майго каня, мой воз.* Нсл. *Нанялà паня дзевачку гусі наглядаць.* Смл. у. (Дсл.).

паглядáць, *несоверш.* **1.** поглядывать, Нсл. 436 посматривать. Шсл.; Ар. *Нешта ён скоса паглядае на мяне.* Ст. *Паглядаць на неба, назад, на дзяўчыну.* Нсл. *Няхай паглядае душа.* Kіт. 7613. *Нэмаз(араб., малітву) пяючы, гўтарыць, паглядаць каля сябе, нэмаз псуеш.* Kіт. 84а13. *Отгл. имя сущ.* **паглядáньне**-*ня, предл.-ню*—поглядыватние. Нсл. 46. *Работа ня любе паглядання на бакі.* Нсл.
2. надсматривать. Нсл. 436. *Паглядай на дзеці.* Нсл. *Соверш.* **паглядзéць, палядзéць, 1.** посмотреть. Ар.; Шсл.; Нсл. 436. *Паглядзі на мяне, якоў я?* Нсл. 436. *Купіш, ня купіш, а паглядзець можна.* Ст.

2. постеречь, присмотреть. Ар.; Нсл. 436. *Паглядзі тут майго малога.* Нсл.

падглéдзіць-*джу-дзіш-дзе, соверш.* **1.** подсмотреть(подметить, Нсл.) Ар.; Шсл.; Нсл. 440. *Нехта падгледзіў, ідзе ляжалі грошы, ды ўкраў.* Ст. *Падгледзь, куды ён часта ходзе.* Нсл. *Падгледзіць чужую схоўку.* Тм.
2. подчистить, подрезать, говоря о пчелах, Нсл. 440 вынимать мёд из ульев. Шсл. *Пара падглядаць, падгледзіць пшчолы.* Нсл. *Прич.* **падглéдзены, падглéджаны, 1.**(подсмотренный, С.) подмеченный. Нсл. 440. *Схоўка наша падгледзена, падгледжана.* Нсл.
2.(о пчелах)—подрезанный, подчищенный. Нсл. 440. *Несоверш.* **падглядáць, 1.** подсматривать. Ар.; Шсл. *Прыцікаўся ды падглядае, што мы робім.* Ст.
2. (о пчелах)—вынимать мёд из ульев. Шсл.; Нсл. 440. *Сьцяпан падглядае пшчолы.* Ст.

перагléдзець, *соверш., перех.* **1.** просмотреть занова, переглядеть. Ар.
2. оглядеть, осмотреть все, многое. Ар. *Несоверш.* **пераглядáць.**

прагléдзець, 1. (*перех.*)—глядя, не досмотреть, упустить из виду, пропустить, Нсл. 521 не заметить, прозевать, просмотреть. (Дсл.). *Другі рой прагледзеў ты.* Нсл. *Мы прагледзелі, як пан ехаў.* Дсл. *Прич.* **прагледжаны**—упущенный из виду, не усмотренный. Нсл. 521. *Прагледжаны рой уцёк.* Нсл.
2. открыв глаза, посмотреть, взглянуть. *Вочы засыпала, ледзь прагледзеў.* Нсл. 521. *См. праглянуць.*
3. (*перех.*)—наскоро ознакомиться с чем-л., бегло прочитать.

прагледзець вочы—повредить зрение, занимаясь долгое время чем-л. требующим пристального рассматривания, Ар. утрудить зрение долгим смотрением. Нсл. 521. *Вочы свае прагледзела я, пакуль ты зьвярнуўся.* Нсл. *Несоверш.* **праглядáць, 1.** просматривать. МГсл. проглядывать, наскоро знакомиться с чем-л., бегло читать.
2. *несоверш. к праглянуць, прагледзіць 2.*

прыглéдзець, *соверш.* **1.** заметить. *Прыгледзела яна, што пан нейкаю масьцю вельмі часта мажа сабе вочы.* Дубровіцы Н.(Демид.: Веров 101).
2. присмотреть. Нсл. 498. *Прыглèдзь дзяцё, каб не звалілася з лаўкі.* Нсл. *Прыгледзь гасьцей, каб пілì й елі.* Нсл.
3. присмотреть за кем. Нсл. 498. *Я цябе прыгледжу!* Нсл. 4—позаботиться о ком, посмотреть за кем. Нсл. 499. *Ніхто ня прыгледзіў, як ён сканаў.* Нсл. *Прич.* **прыгледжаны.** *Дзяцё кінута ня прыгледжанае.* Нсл. 498. *Несоверш.* **прыглядáць.** *Прыглядай, каб дзяцё не звалілася.* Нсл. 498. *Ну, і я жалела й прыглядала яго дзетачкі.* Смл. у. (Дсл.). *Отгл. имя сущ.* **прыглядáньне**-*ня, предл.-ню*—присматривание, надзор. Нсл. 498. *Дзяцё кінулі без прыгляданьня.* Нсл. *Найміты любяць прыгляданьне.* Тм.

разглéдзець, *соверш., перех.* **1.** рассмотреть. Гсл.; Нсл. 457; Шсл.; Ар.; Дсл. *Добра трэба разгледзець, а тады браць.* Ст. *Разгледзеўшы ў раю, вярнуўся назад.* Kіт. 12466. *Не разгледзеў я добра твайго каня.* Нсл.

у вабрáз разглéдзець, *област.*—рассмотреть, как следует. Малюкіна Пар.(Дсл.).
2. понять, выяснить, обнаружить что-л., разобраться в чем-л. *Прич.* **разглéджаны.** *Здаецца дарога добра разгледжана.* Нсл. 547. *Меж разгледжаных рэчаў нічога свайго не пазнаў.* Тм. *Несоверш.* **разглядáць, 1.**—разглядывать, рассматривать. Нсл. 547. *Разглядай цяпер коні, каторы твой.* Нсл.

2. *несоверш. к* *разглéдзіць 2. Прич.* **разгляданы.** *Отгл. имя сущ.* **разгляданьне**-*ня, предл.-ню*—рассматривание. Нсл. 547. *Разгляданьне пасагі.* Нсл.

выглядаць, *несоверш.* **1.**(*перех.*)—высматривать что. Нсл. 80. *Што ты тут выглядаеш, можа ўкрасьці што выглядзеў?* Нсл.

2. представиться на взгляд(выглядеть, С.) Нсл. 80. *Дзеўка выглядае хараша.* Нсл.

3. высматривать для выбора. Нсл. 80. *Выглядаць, выглядзець заручонку.* Нсл. *Соверш.* **выглядзець, 1.** высмотреть, подсмотреть. Нсл. 80. *Ды куды ты, Дарачка, глядзела, ды каго ты сабе выглядзела?* Росуха Імгл. (Косіч 244). *Выглядзелі каня дый укралі.* Нсл.

2. высмотреть для выбора. Нсл. 80. *См. выглядаць 3.*

углéдзець-*джу-дзіш-дзе, соверш.*—усмотреть, наблюдая,(Дсл.)взглядывыаясь, увидеть, заметить, (Гсл.); Ар. увидеть, заметить. Шсл. *Ня ўглèдзеў я яго, як ён праехаў.* Нсл. 650. *Угледзелі роя, во цяпер будуць пшчолкі.* Дсл. *Кінуліся людзі да яе, глядзелі, глядзелі і нічога ня ўгледзелі.* Дубровіцы Н.(Демид.: Веров. 102) *Ня ўгледзелі, як час мінуў.* Нсл. *І ня ўгледзеў, як ён вышаў з хаты.* Ст. *Прич.* **угледжаны**—досмотренный. Нсл. 650; Дсл. *Рой ня ўгледжаны ўцёк.* Нсл. *Несоверш.* **угля-даць**—приметить. Нсл. 46. *Углядай, як яны паедуць.* Нсл.

•**глядзéцца**-*джуся-дзішся, несоверш., возвр.*—посмотреться. Ар.; Шсл. *Будзе з гадзіну глядзецца ў глядзелку.* Ст. *Соверш.* **зглèдзецца**—уставиться, не сводя глаз, неподвижно смотреть на кого-что-л., ошибившись узнавая. Ар. *См. уталопіцца. Соверш.* **наглéдзіцца, 1.** наглядеться, насмотреться. (Шсл.) *Чаго толькі там не наглèдзеўся!* Ст.

2. налюбоваться чем. Нсл. 302. *Наглèдзецца, штукаў.*Нсл. *Соверш.* **паглядзéцца, 1.** посмотреться. Шсл; Ар. *Паглядзіся ў глядзелку.* Ар. *Ну паглядзіся цяперака ў глядзелку, які ты харошы!* Ст.

2. (*обыкн. в 2-ом лице един. ч. и 2-ом л. мн. ч.*)—посмотреть, увидеть что-л., убедиться на опыте в чем-л. Ар. *Паглядзішся, што на маім будзе!* Ст.

абглéдзецца, *соверш., возвр.* **1.** обыскать самого себя. Нсл. 344; Дсл. *Сам абгледзься, можа ў тваёй кішані хустка.* Нсл.

2. **аглéдзецца**—осмотреться, Ксл.; Дсл. оглядеться. *Ну дык ты ж агледзься!* Чараўкі Сян. (Ксл.). *Нельга дзеўку замуж аддаваць — надабе аглèдзецца.* Дсл.

3. ориентироваться. Дсл. *Нявестка ў сьвёкара яшчэ не абгледзелася.* Дсл.

4. оглянуться. *Агледзеліся, ці едзеш за імі.* Нсл. 357.

5. заметить, спохватиться. Ар.; Іг. *Агледзеўся, ды ўжо позна.* Нсл. 357. *Аг-лèўся, што хлеба няма.* Іг. *Агледзелася баба, што сусім у благое месца лучыла.* Дубровіцы Н.(Демид.: Веров. 101)

6. привыкнув к темноте, начать различать предметы. Ар.

7. **абгледзецца, агледзецца**—обзавестись чем-л. по хозяйству, Нсл. 345 прийти в лучшее состояние по хозяйству. Нсл. 357. *У нас, дасьць Бог, усе будзе, толькі дайце абгледзецца на новым месцу.* Нсл. 345.

8. **агледзецца**—сделать уборку в домашнем обиходе. Ар. *Шмат воглядкі ў хаце: пакуль аглèдзішся, дык і на поле йсьці пара.* Ар. *Однократ.* **аглянýцца**-*ўся-аглянèшся* **1.** оглянуться.

2. оказать благодеяние, вспомнить о ком, обратить внимание. Дсл. *Спадар Бог на нас аглянуўся, уздумаў на нас.* Дсл.

3. в просьбах: *Агляніцеся на Бога і ўздумайце аб нас.* Дсл. *Несоверш.* **агля-дацца**—*аюся-аешся,* **1.** осматриваться, Ксл. оглядываться. Нсл. 357. *Нашы аглядаюцца, ці едзем за імі.* Нсл. *Бяжыць не аглядаючыся.* Дсл.

2. иметь осторожность(поступать с опаской, С.) Нсл. 357. *Ясі, дый аглядаешся, каб і к заўтраму было.* Нсл.

3. приходить в лучшее состояние по хозяйству, Нсл. 357 приводить дела в порядок. Дсл. *Маладыя нашы патроху аглядаюцца: ужо агледзеліся каля сябе.* Нсл.

4. делать уборку в домашнем обиходе; ухаживать за скотом во дворе. Ар. *Паедзем пад вечар, а не — то заўтра раніцаю, — так сказаў ды пашоў ён аглядацца.* ПНЗ 37. *Ужо вечар: трэба йсьці аглядацца.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

5. заботиться о ком, благодетельствовать кому. Дсл. *Бог на нас аглядаецца.* Дсл.

6. *во см. страдательного*—быть осматриваемому. Нсл. 357. *У нас і звычаю такога няма, каб аглядаліся стагі.* Нсл. *Соверш.* **паабглéдзецца**—осмотреться (во всем, во многим, С.) на новом месте, ориентироваться. Дсл. *Маладыя паабгледзеліся і жывуць добра.* Дсл.

заглéдзецца, *соверш.*—заглядеться, засмотреться, глядя на кого-что-л., увлечься, забыться. *Несоверш.* **заглядáцца, 1.** (заглядываться, С.) засматриваться, зевать. Нсл. 164. *Не заглядайся нікуды, часам заглендзішся, а тут із возу ўкрадуць што.* Нсл.

2. смотреть с завистью. Нсл. 164. *Не заглядайся на чужое дабро.* Нсл.

прыглéдзіцца-*джуся-дзішся, соверш.* **1.** присмотреться. МГсл. *Прыгледзіўся ды пазнаў.* Нсл. 498.

2. приглянуться. Нсл. 498. *Дзеўка прыгледзелася імне.* Нсл.

3. ослабеть зрением. Нсл. 498. *Вочы мае прыгледзеліся.* Нсл.

4. осмотреться(свыкнуться, **С.**). Нсл. 498. *Як прыгледзімся, дык і жыць будзем.* Нсл. *Блага пакуль прыгледзімся.* Нсл. *Несоверш.* **прыглядáцца, 1.** присматриваться. *Прыглядаешся, як бы пазнаеш.* Нсл.
2. ослабевать зрением.
3. привыкать, свыкаться.
разглéдзіцца, *соверш.* **1.** осмотреться(посмотреть по сторонам вокруг себя, **С.**) Гсл.; Нсл. 547. *Разгледзеўся я, аж гэта ня мой кажушок.* Нсл.
2. осмотреться, ознакомиться с окружающей обстановкой. *Несоверш.* **разглядàцца**—осматриваться по сторонам, вокруг себя. Нсл. 547; Ар. *Разглядайся, разгледзься добра, ці туды мы едзем.* Нсл.
углéдзецца, *соверш.* **1.**—всмотреться, пристально посмотреть на кого или что. Нсл. 46. *Углядаецца, угледзеўся на каня, як бы пазнаець.* Нсл.
2. засмотреться(глядя на кого или что, увлечься, забыться, **С.**) Гсл.
3. ошибиться, узнавая. Нсл. 46. *Вашэць угледзеўся: то не вашэцяў конь, а мой.* Нсл. *Несоверш.* **углядáцца**—взглядываться, всматриваться. (Нсл. 46); Ар.; Гсл. *Углядаеца, як бы ў знаёмага.* Нсл.
узглянýцца, *соверш., област.* **1.** окинуть взглядом. Дсл. *Яны 'дно на 'днаго узглянỳліся; меж сябе яны ўсьміхнуліся.* Радашкава Ельн. (Дсл.).
2. (*над кім*)—сжалиться над кем, оказать на деле кому сострадание. Дсл. *Спадар Бог узглянуўся над ёю: паслаў ёй борздую сьмерць — перастала трỳдніцца.*
•**гляк**-*кà, предл.-якỳ; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—пузырчатая глиняная посудина с маленьким горлышком, Ар.; НК: Очерки 92; Гсл. почти совершенно круглый кувшин с узким горлышком. Ксл. *Повен гляк алею разьбілі.* Нсл. 114. *Гляк стаіць із ґазаю.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Купілі гляк на ваду.*
•**глянуць**—*см. под глядзець.*
•**гляньво**-*вà, ср.*—точка зрения. Барс; Сц. (Юхн.). *См. гледзішча.*
•**гляўкáч**-*ачà, предл.-ачỳ, м.*—*глёўкі хлеб.* Янк. I—сырой(недопеченный, **С.**) хлеб. Шсл. *Сьпякла маці нейкага гляўкача, што і ў рукі страшна ўзяць.* Ст. *Гляўкачу кавалак далà.* Янк. I.
•**глячка**-*чкі-чцы, ж.*—деревянная колодочка для вылащивания каблуков. Шсл. *Абсац вышмуляны глячкаю.* Матарова Сьміл. (Шсл.).
•**глі** (*сокр. из глядзі*)—смотри(гляди, **С.**) Шсл. *Глі, што робіцца.* Клятное Пух. (Шсл.).
•**гліна**-*ны-не, ж.*—глина. Ар.
•**гліняк**-*якà, предл.-якỳ; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—алюминий. НТ5(БНсл.).
•**гліняні́к**-*іка, предл.-іку, м.*—глиняный горшок. Шсл. *Капуста варыцца ў глінянiку.*
•**гліняны**-*ная-нае*—глиняный. Ар.
•**гліськік**-*іку, предл.-іку, м., бот.* **1.** паслен сладко-горький, Гсл. доставляет цитварное семя, горько-слад; паслен красный. Даль. *См. ліськік.*
2. цитварное семя. Шсл. [Santonine]. *Дзяцём купіў пернікаў з гліськікам, мо' жываты палепшаюць.* Ст.
•**гліва**-*вы-ве, ж.*—особый род груши, имеющий твердое тело, Нсл. 113. род груши, дули. Вят., Сар. (Даль).
•**гліца I**-*цы-цы, ж.*—планка, которая соединяет пазы досок в двери и т.п. Ксл. *Вываліласся зь дзьвярэй гліца.* Ашвец Беш. (Ксл.).
•**гліца II**-*цы-цы, ж.*—весенний ветер. Гсл.; Дсл.; БНсл. *Сядні гліца дзьмець.* Дсл. *Лёгкай гліцай песьня прыносе з сабой смольны водыр Палесься.* Крушына: Творы 34. *Мне прыносе гліца пах чабору.* Крушына: Лебедзь 41.
•**гліца III**-*цы-цы, ж.* **1.** спица(вязальная). Ар.
2. деревянный ручной челночек для вязания рыболовных сетей. Лукава Маларыцк.; Сварынь Дарагіч.(Полесье 167).
•**глухáя крапівá,** *бот.*—белая яснотка, [Lamium album] Верас.
•**глухандá,** Ар., **глухяндá,** Шсл.-*дỳі, общ., брезгл.*—глухой, глухая. Шсл.; Ар. *Вось глухяндà, нічога ня чуе, хоць ты яму ў вуха страляй.* Ст. *См. глушман.*
•**глухі**-*хàя-хое*—глухой. Ар.
•**глухмéнь**-*èні, ж.* **1.** глушь, отдаленное от поселений пустынное место. Іг. *Ня зьгінуць у глухмені сьвятла збуджальнагаавей: Сіла 37.*
2. захолустье. Іг.
3. глубокая полночь.
•**глýхці**-*хну-хнеш-хне,* **1.** глохнуть, становиться глухим. Смаргоні Аш. *Соверш.* **аглухці**—оглохнуть. Смаргоні Аш.; Шсл. *Бацька пад старасьць аглух.* Ст. *Гэтак можна аглухці ад такога стукату.* Ст.
2. (*о растениях*)—глохнуть. Нсл. 114. *Пшонка глухне ад асоту.* Нсл.
•**глузд**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** ум, память, рассудок. Вят., Вост. (Даль). *Вароне паў на глузд замер неспадзеўны.* С. Музыка 77. *Вось жа, зь вялікага розуму з глузду зьехаў, браце.* Цялеш: Дзесяць 76.—мозг. Вят., Вост. (Даль).
2. болтун, бестолковый. Нсл. 113. *Ня слухай ты гэтага глузда; мала што ён глузьдзіць.*
•**глуздáньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*—битьё по голове. Нсл. 113. *Такім глуздàньням памяць яму адаб'еш.* Нсл.
•**глуздáць, глýздаць,** Даль,-*àю-àеш-àе, несоверш., перех.*—бить по голове, Нсл. 113 темятить, бить в голову. Смл. (Даль). *Глуздàючы часта па галаве, глуздỳ адаб'еш.* Нсл. *Однократ.* **глузданýць**-*нỳнеш-нèць-нèм-ніцè*—ударить по голове. Нсл. 113. *Глузданỳў, аж у вушшу зашу-*

мела. Нсл. *Соверш.* **наглузда́ць**—наколотить по голове. Нсл. 302. *Наглуздаў яго па галаве досіць.* Нсл. 302. *Соверш.* **разглуздàць**—растолковать непонимающему чего-л. *Разглуздàй яму гэта, што яму ж будзе гарэй, калі ён не паслухае добрае рады.* Нсл.

•**глузды́**-*доў-дом, у глуздох, м.* Вят., Вост. (Даль) **1.** мозг. Гсл.; Нсл. 113; БНсл.
Глуздỳ павярнуліся ў галавè. Нсл. *Ці ёсьць у цябе глуздỳ, што ты так гаворыш?* Тм.
2. память, ум, (Гсл.); Нсл. 113; БНсл. сознание. Ксл. *Ці табе глуздỳ адняло, што ты ня помніш?* Нсл. *Глуздỳ табе адсохлі, ці што, нічога ня помніш.* Ксл. *Ня бі яго; усі глуздỳ адаб'еш.* Гсл.
3. способности. Даль. *Дай дзяцяці хоць крыху часу пагуляць; ты яму сваімі заняткамі ўсі глуздỳ забіў.* Кур. (Даль).

•**глузьдзе́нь**-*èня, предл. и зват.-èню; мн. ч.--яні-янёў-янём, общ.*—бестолковый-вая. Нсл. 113. *Няма чаго пасылаць з патрэбаю глузьдзèня, калі ў яго глуздỳ благія.* Нсл.

•**глузьдзі́ць**-*джў-дзіш-дзіць, несоверш., перех.*—набивать голову вздором; беспокоить пустым разговором. Нсл. 113. *Ня глузьдзі ты мяне.* Нсл. *Соверш.* **заглузьдзі́ць**—забить, отбить память. Нсл. 164.
Якое ліха заглузьдзіла табе мазгі, што ты ня помніш. Нсл. *Соверш.* **наглузьдзі́ць**—наполнить вздором. Нсл. 302.
Наглузьдзіў імне галаву сваімі гаворкамі. Нсл.

аглузьдзі́ць, *соверш.* **1.** набить голову вздором. Нсл. 113. *Аглузьдзіў ты маю галаву сваім балматаньням.* Нсл.
2. привести в беспамятство, (Нсл. 357) нравственным или физическим ударом. Дсл. *Б'ючы па галаве, ты яго аглужджаеш, аглузьдзіць можаш.* Нсл. *Я ваўка аглузьдзіў абухом.* Дсл. *Прич.* **аглужджоны**—нприведённый в беспамятство. *Сядзіць, як аглужджоны.* Нсл. 357. *Несоверш.* **аглужджа́ць**-*àю-àеш-àе*—приводить в беспамятство. Нсл. 357.

•**глузьдзі́цца**-*джўся-дзішся, несоверш., возвр.*—терять внимание, толк. Нсл. 113. *Ня глузьдзіся гэтаю баламутняю.* Нсл. *Соверш.* **заглузьдзі́цца, 1.** потерять внимание, толк. Нсл. 113. *Заглузьдзіўся, забыўся табакі.* Нсл.
2. потерять здравый смысл. Гсл.

аглузьдзі́цца—прийти в беспамятство. Нсл. 357. *Вашымі гаворкамі аглузьдзіўся я.* *Несоверш.* **аглужджа́цца,** -*àюся-àешся*—приходить в беспамятство. Нсл. 357. *За гэтым крыкам галава аглужджаецца.* Нсл.

•**глум**-*му, предл.-ме, м.* **1.** порча(небрежным отношением, **С.**) Шсл.; Гсл.; Ар.; БНсл. *Усё дабро пашло на глум.* Дайнава Пух. (Шсл.).
2. небрежное употребление, Нсл. 113 дурное употребление. Гсл. *Добрую рэч у глум пусьцілі.* Нсл.
3. дурь(сумасбродство, блажь, **С.**) Нсл. 113; БНсл. *Глум нейкі на цябе напаў.* Нсл.

•**глума́**-*мы́,* **1.** дураковатый, (Дсл.)-тая. *Ня йімі яму веры: ён дзяцюк глумà.* Малюкіна Парэцк. (Дсл.).
2. бестолковый, (Дсл.) *Глумà, дай людзём супакой.* Малюкіна Парэцк. (Дсл.).

•**глума́к**-*акà, предл.-акў, зват.-àча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** бестолковый. Гсл. *Зьясьні гэтаму глумаку, няхай ня глуме.* Нсл. *Уменьш.* **глумачок**-*чкà; мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох*—не смыслящий по малолетству. Нсл. 113. *Выбачай, паночку; ён яшчэ глумачок.* Нсл.
2. ограниченный человек. Юрсл. *Бачыў заручэнца ейнага: глумак глумаком.* Юрсл.
3. шалун(делающий порчу шалостями, **С.**) Нсл. 113. *Дай добра гэтаму глумаку, няхай ня глуме.* Нсл.

•**глумава́ць**-*мўю-мўеш-мўе, несоверш.* —шалить(причиняя вред, порчу, **С.**) Нсл. 113. *Ня глумуй, паніч; сорамна панічу глумаваць так.* Нсл.

•**глума́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** бестолковая. Гсл.
2. дурочка. Дсл. *Дачка ў яе глумàчка.* Дсл.

•**глумі́ць**-*млю-міш-ме, несоверш., перех.* **1.** (по небрежности, **С.**) портить, (Шсл.) дурно использовать. Гсл.; Ар. *Ня глумі ты хлеба, ня крышы яго.* Ст. *Чаму (поэта) глуміў паперу?* Салавей: Сіла 83. *См. бузаваць. Соверш.* **зглумі́ць, 1.** испортить, (Шсл.) небрежным отношением, Ар. испортить, употребить не в пользу, потерять. Нсл. 202. *Зглуміў гэткі кавалак дзерва.* Ст. *За табою дзень зглуміў.* Нсл.
2. допустить глупость. Нсл. 202. *Зглумілі мы з табою: дарага далі за каня.*
3. причинять вред из шалости или портить из шалости. Нсл. 113. *Паніч засеяньне глуме сабакамі.* Нсл. *Добрую рэч дуронячы глуміш, зглуміў.* Нсл.
4. омрачить. Нсл. 113. *Досіць табе глуміць мяне.* Нсл.
5. шалить, ветреничать(делая вред, **С.**) Нсл. 113. *Перастань, паніч, глуміць, бо татульку скажу.* Нсл.

аглумі́ць, *соверш.* **1.** омрачить. Нсл. 113. *Аглуміў мяне сваімі гаворкамі.* Нсл.
2. привести в беспамятство, в одурь, Нсл. 357 одурить. Ксл. *Як закрычэлі ўсі, дык і аглумілі мяне.* Нсл. *Такім шумам можна галаву аглуміць.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **аглуме́ньне**-*ня, предл.-ню*—одурь. **аглумлёны**—приведённый в какое-то забвение, одурённый. Нсл. 357. *Аглумлёны іх крыкамі, ніякае рады ня мог падаць.* Нсл. *Несоверш.* **аглумля́ць**-*яю-яеш-яе* —приводить в беспамятство, в одурь. Нсл. 357. *Не аглумляй ты мяне сваімі патрэбамі.* Нсл.

заглуміць, *соверш.*—отнять память, лишить внимания. Нсл. 164. *Заглуміў ты яго сваімі дакукамі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **заглумле́ньне**-*ня, предл.-ню*—лишение памяти, потеря понимания, сбитие с толка. Нсл. 164. *Заглумленьне нейкае напала на вас, што вы ня бачылі гэтага.* Нсл. *Прич.* **заглумлёны**—лишенный памяти, обезумленный. Нсл. 164. *Несоверш.* **заглумля́ць**—отнимать память, лишать внимания. Нсл. 164. *Не заглумляй мяне.* Нсл.

наглуміць, *соверш.* **1.** напортить. Ар.; Шсл. *Наглумілі шмат хлеба.* Ст.
2. нашалить(делая вред, С.) Нсл. 113. *Паніч наглуміў тут, дый пабег.* Нсл. *Шмат ён у жыцьцю сваім наглуміў.* Нсл.

паглуміць, *соверш.* **1.** попортить что во множестве. Ар.; Нсл. 436. *Толькі дарма паглуміў дошкі, а нічога не зрабіў.* Ст. *Паглуміў пожню коньмі.* Нсл.
2. пошалить. Нсл. 436. *Дзеці паглумілі троху.*

•**глуміцца**-*люся-мішся,* **1.** портиться, (*Шсл.*) по причине небрежного обращения или дурного использования. Ар. *Не варыце шмат ежы — толькі будзе глуміцца.* Ст. *Соверш.* **зглуміцца**—испортиться от небрежности. *Соверш.* **паглуміцца**—подвергнуться порче(во множестве, С.) Нсл. 436. *Паглумілася шмат дабра гэтым важэньням.* Ст. *Колькі збожжа паглумілася коньмі.* Нсл.
2. омрачаться, терять память. Нсл. 113. *Ня глуміся шмат над гэтым.* Нсл.

аглуміцца, *соверш.*—омрачиться, прийти в беспамятство, Нсл. 357 потерять здравый смысл, Гсл. сбиться с толку, одуреть. Ксл. *Аглуміўся я ад вас, нічога ня помню.* Нсл. *Я проста аглуміўся.* Стралкі Беш. (Ксл.). *Несоверш.* **аглумля́цца**—омрачаться, приходить в беспамятство. Нсл. 357. *Ад гэтага крыку нехаця аглумляешся, аглумішся.* Нсл.

заглуміцца-*млюся-мішся, соверш.*—забить чем-л. голову, лишиться ясного представления, соображения, толка, памяти, Гсл. лишиться внимания, памяти. *Несоверш.* **заглумля́цца**-*яюся-яешся*—лишаться внимания, памяти. Нсл. 164.

•**глу́мна,** *нареч.* **1.** глупо, Нсл. 113; БНсл. необдуманно, вредно. *Глумна зрабіў, што паверыў яму.* Нсл.
2. производя порчу плохим обращением.

•**глу́мнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—шалун(причиняющий порчу, вред, С.) сл. 113. *Вытні глу̀мніка гэтага па руках, каб ня глуміўся з хлебам.* Нсл.

•**глу́мніца**-*цы-цы, ж. к глу̀мнік. Адыймі ад глумніцы гэтае голку й куклу, а дай ёй работу.* Нсл. 113.

•**глу́мны**-*ная-нае,* **1.** глупый. Нсл. 113; Нсл. *Глумная рада твая.* Нсл. *Глумныя ўчынкі.* Тм.
2. производящий порчу или способствующий ей.

•**глусе́ць,** *несоверш., област.*—глохнуть. *См. глухці. Соверш.* **аглусець,** *област.*—оглохнуть. Малюкіна Пар. (Дсл.).

•**глуш**-*шы́, ж.*—глубокая полночь, (Шсл.) полночная тишина. Нсл. 114. *У самую глуш абакралі.* Нсл. *Ехаў паўз могілкі ў самую глуш.* Ст. *Глуш абнялася зь цішынёй.* Купала: На Куцьцю.

•**глуша́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-ках, м.*—глухой. Нсл. 114. *Глушака ня борзда дагука̀ешся.* Нсл. *Ён глушак, ня чуе.* Тм.

•**глушэнь**-*шня̀, предл.-шню̀; мн. ч.-шні-шнёў-шнём-шні-шнямі-шнёх, м.*—глухой тетерев. Калядзінова Ельн. (Дсл.).

•**глушэц**-*шца̀, предл.-шцу̀; мн. ч.-шцы-шцоў-шцом-шцы-шцамі-шцох, м.* **1.** тетерев-глухарь. Гсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 114; БНсл.; Янк. II. *Глушца падстрэліў.* Нсл. 114. *Глушэц цяпер радка̀я птушка ў лясох.* Заронава Куз. (Ксл.).
2. глухой человек. Янк. II.

•**глушма́н**-*ана̀, предл.-ану̀, зват.-а̀не; мн. ч., дат.-ном; мн. ч., предл.-нох, м., презгл.*—глухой человек. Ск. *См. глуханда̀. Ср. цíхма̀н.*

•**глушы́ць**-*шу̀-шыш-ша, несоверш., перех.* **1.** ударами по голове лишать сознания, ошеломлять. *Соверш.* **аглушы́ць, а)** ударом по голове лишить сознания, ошеломить. *Як жа̀рнуў па галаве, дык чыста аглушыў.* Ст.
б) оглушить шумом, криком лишить на время ясности слуха, способности слышать. *Соверш.* **паглушы́ць**—оглушить многих. Нсл. 436. *Крыкам сваім паглушыў нас.*
2. (*што*) своим ростом мешать росту других растений, лишая их света и проч.; глушить. Ар.
3. делать неслышным, заглушать. БНсл. *Траскатнёю вашаю я аглушыўся.* Нсл.

•**глушы́цца**-*ыцца, зав. к глушыць*—глушится. *Соверш.* **аглушыцца**—оглохнуть от шума. Нсл. 357.

•**глуты́ра**-*ры-ры, ж.*—глыба. Юрсл. *Глуты̀ра лёду.* Юрсл. *Глутыра сала.* Тм. *Уменьш.* **глуты́рка**-*ркі-рцы.* Юрсл. *Пабіў лёд на глутырці — баржджэй растане.* Юрсл. *Увелич.* **глуты́рышча.** Юрсл. *Адкроіў глутырышчу хлеба на чацьвярых і зьеў за раз.*

•**глыб**-*бі-бі, ж.*—глубь, глубина. Гсл.; Пск.(Иеропольский); Тмб. (Даль); БНсл. *У глыбі Палесься*—название повести Т. Гушчы. *Лу̀чыў на самую глыб.* Нсл.

•**глыбозны**-*ная-нае*—очень глубокий, *Навокал роў глыбозны.* С. Музыка 185.

•**глыбокі**-*кая-кае*—глубокий. Ар.; Нсл. 114; Косіч 80; Вост. (Даль); Дсл.(*под грыб*); БНсл. *Глыбокі вір.* Нсл. *Ср. ст.* **глы́бшы.** Нсл. 114. *Тут глыбшае месца.* Нсл. *Прев. ст.* **найглыбшы**—глубочайший.

•**глы́бака,** *нареч. к глыбокі*—глубоко. Ар.; Вят., Вост. (Даль). *Глыбака ўнутры ганарыўся.* Акула 487. *Глыбака ўнурыўшыся ў пульхную падушку, боязка кідае яна вочкамі наўкола.* М. Змагар. *Ср. ст.* **глыбе́й,** (Ар.; БНсл.)**, глы́бі,** (Нсл.; Юрсл.)—глубже. Ар.; Нсл. 114; Юрсл.; Бнсл. *Капай зямлю глыбі.* Нсл. *Сьмела капай глыбі, тут вада ў склеп не падыйдзе.* Юрсл. *Прев. ст.* **найглыбей.** Ар., **найглы́бі.** Імсьц.

•**глыбачэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—становиться глубже. Гсл.

•**глы́беньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—углубление. Юрсл. *Па глыбеньню студня паправілася.* Юрсл.

•**глы́бець,** (Нсл.)**, глыбе́ць,**(Ар.; Гсл.; БНсл.)-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—становиться глубже. Нсл. 114; Гсл.; Ар.; БНсл. *Возера глыбее, паглыбела. як вычысьцілі.* Нсл. *Соверш.* **паглы́бець,** Нсл. 114 **паглыбе́ць.** Ар.; БНсл.—стать глубже. Нсл.; БНсл.; Ар.

•**глыбіня́**-*ні-ні; мн. ч. глыбіні-няў, ж.*—глубина. Ар.; Ваўкарэзіна Гар. (Ксл.); Ст.; ЗСД 64, 116, 102, 394; Шсл.; БНсл. *Тупат босых ног раптам сьцішэў у глыбіні хаты.* Адамчык: Арж. колас.

•**глы́біць I**-*блю-біш-бе,* **глыбі́ць**-*блю̀*—углублять. Юрсл. *Копані глыбілі ўлетку.* Юрсл. *Соверш.* **паглы́біць, паглыбі́ць,** (БНсл.), *што*—углубить, БНсл. сделать глубже.

•**глы́біць II, 1.** настойчиво домагаться чего-л. Смоленщ. *Вось ён мяне ўсё глыбіць, каб я тое зрабіў.* Смоленщ.

2. вымогать, стараться взять взятку. Дсл. *Пісар глыбіць.* Дсл.

•**глы́бшы,** *ср. ст. к глыбокі.* Нсл. 114. *Тут глыбшае месца.* Нсл.

•**глы́за**-*зы-зе, ж.*—глыба. (*Рака*) *такую сілу мае, што лёд угору падымае і ломе глызу, як націну.* Колас: Н.З. 139. *Там цяпер ральля чарнела, глызы ўскопанай зямлі.* С. Музыка 35.

•**глы́жа**-*жы-жы, ж.* (Пск., Даль)—большая комлыга. Юрсл. *Такім глыжам скарада нічога ня зробе, іх надабе кіям.* Юрсл. *Уменьш.* **глы́жка**-*жкі-жцы, ж.*—ком засохшей земли. Гсл. *Глыжкаю як шыбануў, дык і выбіў акно.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**глык,** *глаг. частица*—означает быстрое глотание со звуком. Нсл. 114. *Глык разам, і выпіў.* Нсл.

•**глык,** *глыку, предл. глыку, м.*—глоток. Гсл.; Нсл. 114; БНсл. *Мне гэтага на адзін глык мала.* Нсл. *Адным глыкам выпіў.* Нсл. *Уменьш.* **глычок**-*чкà, предл.-чкỳ; мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох, м.*—глоток. Нсл. 114. *Адным глычком праглынуў.* Нсл.

•**глы́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—глотать (особенно жидкость, Нсл. 114); БНсл.; Нсл. *Досіць табе глыкаць піва, ваду.* Нсл. *Однократ.* **глы́кнуць.** Нсл. 114—глотнуть. БНсл. *Глыкнуў і не ўдавіўся.* Нсл. *Соверш.* **наглы́кацца**-*аюся-аешся*—налакаться. Нсл. 302. *Наглыкаўся гарэлкі, піва, малака.* Нсл. *Соверш.* **паглы́каць**—поглотать. Нсл. 114. *Паглыкаў малако бяз хлеба.* Нсл.

•**глыма́нік**-*ка, м.*—кусок хлеба и т.п., как в рот взять. НК: Очерки 43. *Ср. глэмаць. См. глытанік.*

•**глыма́нь**—*глыманік.*

•**глы́мзаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—щипать низкую траву, захватывая ея языком; гломзать(о коровах). Ар. *Каровы глымзаюць нізкую траву.* Ар.

•**глы́нуць, глыну́ць**—*см. под глытаць.*

•**глыт**-*ту, предл. глыце*—глоток. Шсл. *Малака засталося на адзін глыт.* Ст.

•**глыта́нік**-*іка, предл.-іку, м.* **1.** кусок хлеба и т.п., как в рот взять. НК: Очерки 43.

2. глоток. НК: Очерки 28.

•**глыта́нь**-*ні, ж.*—*глытанік.*

•**глыта́ць**-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, несоверш., перех.*—глотать. Ар.; Шсл.; Нсл. 114; ЗСД 167. *Ня глытай кавалкамі — еж палюдзку.* Ст. *Однократ.* **глы́нуць(глыну́ць,** Ар.)-*ну-неш-не-нем-ніце*—глотнуть. Ар.; Нсл. 114; Гсл. *Даў, як на раз глынуць.* Нсл. *Соверш.* **зглыта́ць**—с жадостью выпить (съесть, С.) Шсл. *Адзін зглытаў малако, а імне не пакінуў.* Ст. *Соверш.* **наглытàцца**—наглотаться. Нсл. 302. *Наглытаўся дыму.* Нсл. *Наглытаўся я сьлёз ад цябе.* Нсл. *Соверш.* **паглыта́ць**—поглотать, жадно поесть. Ар.; Шсл. *Адзін паглытаў усё, нікому не пакінуў.* Ст. *Соверш.* **праглыну́ць** *мн. ч., род.* Ар.; Косіч 74, Растсл.; Нсл. 521. *Яна праглынула тую соль.* Погар (Афанасьев I, 153). *Пан Бог рэк да рыбы, абы Ёнаса праглынула.* Кіт. 79а5. *Горка праглынуць, а жаль пакінуць.* Нсл.

Прич. **праглы́нуты**—*проглоченный.* Нсл. 521. *Праглынутага ня выплюнеш.* Нсл. *Соверш.* **вы́глытаць**—выглотать. Шсл. *Выглытаў жбан малака.* Ст.

•**глы́тніца**-*цы-цы, ж.*—глотка.

•**глытва́**-*вы̀, ж.*—глотка. Дсл. *А пап'ець мая глытва, узьвяселіцца галава.* Смл. (Дсл.).

•**глю́га**-*гі-зе, ж.*—длинный клюв. Шсл. *Журавы дык глюгамі выцягаваюць бульбу з радоў на полю.* Ст. *Бусел закінуў на плячо глюгу і заклякатаў.* Шакун: Сьлед 11.

•**ґлю́ґа**-*ґі, дат., предл. ґлюзе, ж.*—*клюв.* Міх.; Лёзна Віц.; Парэцк, Смл. *Ср. дзёб.*

•**гмілу́шка**-*шкі-шцы, ж., зоол.*—свиристель, [Bombicilla garrula] БНсл.

•**гмур**—мрак? сумрачность? *Празь неўглядзь зла, несупакой, праз гмур няўцешлівых часін загляне воля ў наш пакой.* Салавей: Сіла 33. *Гмур і маркота ці талань?* Тм. 66.

•**гму́ра**-*ры, общ.* **1.** человек сурового вида, с нахмуренным челом. Нсл. 114—хмурыйрая. Гсл.; Ксл. *Наш гмура ніколі добрага віду не пакажа.* Нсл.

2. прищуривающий глаза. Нсл. 114. *Кот гмура.* Нсл.

•**гму́раньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к гму́рыць, гму́рыцца,* **1.** хмурение, нахмуривание (БНсл.).
2. прищуривание. Нсл. 114. *Гмураньне аччу.* Нсл.
•**гму́рыць**-*ры-рыш-ра, несоверш., перех.* **1.** морщить, хмурить, (Гсл.); Нсл. 114. *Гмурыць лоб.* Нсл. *Соверш.* **нагму́рыць**—наморщить, нахмурить. Нсл. 114. *Нагмурыў від, злы.* Нсл. *Цябе не баяцца, што ты нагмурыў лоб.* Нсл. 302. *Прич.* **нагму̀раны**—нахмуренный. Нсл. 302. *Нагмураны паказаў від.* Нсл. *Соверш.* **пагму̀рыць** —поморщить. *Пагмурыў лоб, як яму гэта сказалі.* Нсл. 436.
2. жмурить. Нсл. 114. *Ня гмур аччу.* Нсл. *Соверш.* **загму́рыць**—зажмурить. Нсл. 114. *Загмурыў вочы.* Нсл.
•**гму́рыцца**-*руся-рышся, несоверш., возвр.* **1.** (хмуриться, Гсл.) морщиться, Гсл.; БНсл. показывать сердитый, мрачный вид. Нсл. 114. *Ня гмурся, чаго ты нагмурыўся?* Нсл. *Соверш.* **нагмурыцца**—нахмуриться. БНсл.; МГсл.; Нсл. 302. *Злосна штось нагмурыўся.* Нсл. 302. *Прич. прош. вр.* **нагмурыўшыся.**
2. жмуриться. Гсл.; Нсл. 165; БНсл. *Соверш.* **загмурыцца.** Нсл. 165. *Загмурыўшыся ляжыць, бы сьпіць.* Нсл. *Соверш.* **пагмурыцца**—поморщиться, поморщить лицо, надуться. Нсл. 436. *Пагмурся яшчэ троху, дык і заробіш.* Нсл.
•**гмыз**-*зу, предл.-зе, собир., м.*—насекомые. Іг.; Пагост Дз. (Лсл. 818).
•**гмызу́ра**-*ры-ры, собир., ж.*—насекомые. Пагост Дз. (Лсл. 818). *Уменьш.* **гмызу́рка**-*ркі-рцы*—насекомые. Пагост Дз. (Лсл. 818).
•**гмы́ра**-*ры-ры, общ.—гмура.* Нсл. 114.
•**гмыра́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—суровый, хмурный. Гсл.
•**гнояўка**-*ўкі-ўцы, ж. к гной 3.* НК: Очерки, Но. 868.
•**гной**-*ою, предл.-ою; мн. ч. гнаї, гнаёў-ём, мн. ч., предл.-ёх, м.* **1.**—навоз. Гсл.; Ар.; Рудня Аз.(Ксл.); Шсл.; ПНЗ; НК: Очерки, Но. 868; Нсл. 114; Дсл. *Я (верабей) палЯцеў, сеў на гной і клюю.* Дзяніскавічы НЗ (Шейн, II, 163). *Уменьш.* **гнаёк**-*йку*—навозец. Нсл. 114; Ар. *На ніву — гнаёк.* Косіч 307. *Палажы гнайку, і будзе пшонка добра на таку.* *Послов.*
штучны гной—удобрение(не навозом). Ар.
2. гниль, тление. Нсл. 114. *Усе адзецьце гноям узялося.* Нсл.
3. *бран.* о мужчинах. НК: Очерки, Но. 868.
•**гнойны**-*ная-нае*—навозный, (Нсл. 114) унавоженный, удобренный. (Шсл.); Ксл. *Гнойнай зямлі там — адно гарод.* Дзяды Сір. (Ксл.). *Гнойная зямля.* Нсл. *Наша поле добрае, гнойнае.* Ст.
•**гнаявы́**-*ва̀я-вое*—навозный. Нсл. 114; Дсл. *Гнаявая куча.* Нсл.—предназначенный для работы с навозом, навозный. Юрсл.; Нсл. 114. *Гнаявыя вілы.* Юрсл. *Гнаявыя боты.* Тм.

•**гнаяўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—доска, которой закладывается телега для возки "гною"—навоза. Шсл. *Залажы панарад гнаўкамі.* Дукора Сьміл. (Шсл.).
•**гнаі́ць**, *гнаю̀, гноіш, гное, несоверш., перех.* **1.** унавоживать, Нсл. 114 удобрять. *Гнаіць зямлю.* Нсл. *Прич.* **гнаёны**—унавоженный. Нсл. 114. *Пасеяў на гнаёвай зямлі.* Нсл. *Соверш.* **угнаіць**—унавозить (Нсл. 114), удобрить. МГсл. *Угнаіць зямлю.* Нсл.
2. допускать до гноения. Нсл. 114. *Гноіш адзежу.* Нсл. *Пянька ўжо добра вымакла, даволі яе ўжо гнаіць, надабе выцягаваць.* Ст. *Соверш.* **згнаі́ць.** (Нсл. 114)—привести в гнилое состояние. Дсл. *Згнаіў адзежу добрую.* Нсл. *Не адзін брыль згнаіў пад капяжом стоіўшы.* Леташнікі Росл. (Дсл.). *Прич.* **згноены**—допущенный до гниения. Нсл. 202. *У сырасьці паложаная адзежа ўся згноена.* Нсл.
агноеваць, *агнoюю-юеш-юе, несоверш.* —унаваживать. Нсл. 358. *Агноеваць, агнаіць пад пшонку.* Нсл. *Соверш.* **агнаіць**-*аю-оіш-ое*—унавозить. Нсл. 358. *Прич.* **агноены**—унавоженный. Нсл. 358.
нагноеваць-*оюю-оюеш-оюе, повел.-оюй-оюйма, несоверш.*—унаваживать. Нсл. 302. *Нагноеваць, нагнаіць пашню пад пшонку.* Нсл. *Соверш.* **нагнаіць**—унавозить. Нсл. 302. *Прич.* **нагноены**—унавоженный. Нсл. 302. *Нагноеная зямля заўсёды родна.* Нсл.
перагноеваць, *перагнoюю-оюеш-оюе, несоверш.*—чересчур унаваживать. Ар. *Соверш.* **перагнаі́ць, 1.** чересчур унавозить. Ар. *Зямлю пад бульбу перагнаілі.* Ар.
2. перепортить(допуская до гниения всё, много, С.) Дсл. *Палажыўшы вогкае хусьце ў кубел, усё яго перагнаілі.* Нсл. 401. *Перагнаілі ўсё сена.* Дсл. *Прич.* **перагноены, 1.** чересчур унавоженный. Ар. *Зямля перагноена.*
2. перепорченный гноением(о многом). *Усі хусты перагноены.* Нсл. 401.
прыгноеваць-*оюю-оюеш-оюе; повел.-оюй-оюйма, несоверш.* **1.** немного унаваживать.
2. немного допускать до гниения. *Соверш.* **прыгнаі́ць, 1.** немного унавозить. *Дзе прыгнаілі, дык там лепшае жыта.* Ст.
2. допустить немного до гниения. *Прич.* **прыгноены.**
угноеваць, *угнoюю, угнoюеш, угнoюе; повел.-оюй-оюйма, несоверш.*—(вполне, С.) унаваживать, Нсл. 650 удобрять. Шсл. *Мала ў іх гною, няма чым угноеваць поля.* Ст. *Угноеваць зямлю пад пшонку.* Нсл. *Соверш.* **угнаі́ць,** *угнаю, угноіш-ое*—(вполне, С.) унавозить. Нсл. 650, удобрить. Шсл. *Добра ўгнаілі адну палоску.* Ст. *Прич.* **угноены**—(вполне, С.), удобренный. Шсл. *Угноенае поле дык і родзіць.* Ст. *На ўгноенай зямлі пасеяць пшонку.* Нсл.

узгноеваць, *узгнoю̀ю-ноюеш-ноюе; повел.-ноюй-ноюйма,* *несоверш.*—(энергично, С.) унаваживать. Нсл. 52. *Узгноеваць, узгнаіць ніву.* Нсл. *Соверш.* **узгнаіць**-*наю̀-ноіш-ное*—унавозить. Нсл. 52. *Прич.* **узгноены**—унавоженный. Нсл. 52. *Узгноеную ніву хоць хто возьме.* Нсл.

•**гнаїцца**-*іцца, страд. несоверш.*—быть приводиму в гниение, до тления; гнить. (Шсл.); Нсл. 114. *Адзежа гноіцца, тут лежачы.* Нсл. *Сена валяецца па гумне, гноіцца.* Ст. *Соверш.* **загнаїцца**—загнить. *Адзежа загнаїлася.* Нсл. 114. *Соверш.* **згнаїцца**—сгнить. Нсл. 114. *Пшонка згнаілася.* Нсл. *У благім месцу добрая згнаілася адзежына.* Нсл. 262.

•**гнаць,** *жану̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-ну̀ць; прош. вр. гнаў, гнàла, гнàлі,* *несоверш., перех.*—гнать. Гсл.; Раст.: Северск 138; Ар.; Шсл. *Тыя ваўкі жануць кабыліцы.* Погар(Афанасьев II, 1914, 198). *Жані яго вон.* Нсл. 154.(под *жануць*). *Жані перапёлачкі з пшонкі.*

гнаць з парадку—рассказывать что-л. последовательно. Дсл. *Прич.* **гнаны**—высылаемый вон, Нсл. 114 гонимый. БНсл. *Прышоў ня званы і йдзі ня гнаны.* *Послов.* *Отгл. имя сущ.* **гнаньнё**-*ня̀, предл.-ню̀; мн. ч.-ні-ня̀ў*—гнание. *Ці я заслужыў на гнаньнё, што мяне, як сабаку, жануць вон?* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **гнацьцё,** (Гсл.)-*ця̀-цю̀*—гнание. *Многократн.* **ганя́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е; повел.-я̀й-я̀йма*—гонять. Ар.; Шсл. *Пашоў ганяць куры з гароду.* Ст.

абагна́ць, *абжану̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-ну̀ць,* *соверш.* 1. окучить(картофель, свеклу и т.п.) Ар.; Шсл.; Янк. II. *Надабе да нядзелі абагнаць бульбу, бо перарасьцецъ.* Янк. II. *Мы толькі яшчэ раз абагналі сваю бульбу.* Ст.

2. отогнать(вокруг чего-л., С.) Нсл. 340. *Аб'яжджай каля пшоначкі, абжані перапёлачкі.* Из свад. песни, Нсл. *Несоверш.* **абганя́ць**—окучивать(сохой, плугом картофель и т.п.) Глуск(Янк. I, 24); Ар.; Шсл. *Абганялі бульбу.* Янк. I. *Прич.* **абганя́ны.** *Сёлета хто позна садзіў(бульбу), дык неабганяная была̀.* Янк. I.

даганя́ць-*я̀ю,* *несоверш.* 1. догонять. Ар. *Даганяючы не пацалуешся.*(*Послов.*)—насильно мил не будеш. Войш.; НСб 36.

2. доканчивать окучивать картофель. Шсл. *Даганяю бульбу ды паедзем дамоў.* Ст. *Соверш.* **дагна́ць,** *дажану̀, дажанѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-ну̀ць*—догнать, заставить двигаться до какого-л. места. *Соверш.* **здагна́ць**—*дагнаць.* Янк. II.

заганя́ць, *несоверш.*—загонять. Ар. *Соверш.* **загна́ць,** *зажану̀, зажанѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-ну̀ць* 1. заставить кого-л. войти куда-л., загнать. Ар.

2. загнать, заставить уйти, убежать, заехать и т.п. куда-л. далеко. Ар. *Аж туды вас загналі.* Ар.

3. вбить, забить с силой, глубоко вонзить. Ар. *Загнаў гвозд у сьцяну. Загнаў дзерва(стрэмку) ў палец.* Ар.

4. приобрести, нажить. *Усё загроб бы й замёў, але пугаю багацьця не зажанеш.* Дсл. *Загнаў сабе гамзу̀ ла̀дную.* Тм. *Прич.* **загна́ны, загна́ты, 1.** загнанный в огороженное место. Нсл. 165. *Не загна̀ты статак начаваў.* Нсл.

2. вонзённый. Ар. *Надабе выцягці загна̀ны ў бальку гвозд.* Ар.

нагна́ць, *нажану̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ каго-чаго,* 1. согнав, собрав, сосредоточить в одном месте, нагнать. Ар.; Дсл. *Нагналі шмат статку пастыру̀. Вецер узьняўся, ці не нажанѐць хмары.* Дсл.

2. пригнать на что-л. *Нагналі палічніка на міну й па̀трыхаў не засталося.* Янк. I.

3. насадить. Дсл. *Стары̀ нагнаў абручча на цэбар.* Дсл. *Улажыў яе ў гроб і нагнаў гэтыя абручы на гроб.* Ельн. (Дсл.)

нагнаць холаду—внушить страх, пригрозить. Дсл. *У сьвёкаркі халадоў шмат: нагнаў на мяне холаду.* Дсл.

нагнаць аскомы—набить оскомины. Ар.; Дсл.; Іг. *Прич.* **нагна́ты,** (Дсл.), **нагна́ны.** *Поўна хата вераб'ёў нагна̀та.* *Загадка.* Дсл.

наганя́ць, 1. *несоверш. к нагнаць.*

2. *соверш.*—выбранить, выругать, Нсл. 302; Дсл. дать нагоняй, намылить голову. *Наганяла нас паня, што мы ў мокраць жыта жалі.* Дсл. *Пан наганя̀ў нас за тое, што мы позна прыехалі.* Нсл.

паганя́ць-*я̀ю,* *несоверш.* 1. (понукая или стегая, заставить ускорить бег, ход, движение, Ар.) погонять, Гсл.; Ар. гнать, побуждать. Нсл. 437. *Паганяй каня аўсом, а ня дубцом.* *Послов.* Ар.

2. несмотря ни на какие советы и убеждения, твердить свое и стремиться к осуществлению своего намерения. Нсл. 437. *Кажы, не кажы, ён усё сваё паганяе.* Нсл.

3. (*за кім-чым*)—увлекаться чем-л. (сильно, Дсл.) Нсл. 437; Дсл. *За пусьцінёю паганя̀еш.* Нсл. *Ён мала робе, а паганяе за паляваньням.* Дсл. *Ахрэм за чужымі жонкамі паганяе.* Тм. *Не паганяй ты за малцамі, а глядзі гусей, бо матка абсьцёбае, як увы̀йдуць у шкоду.* Тм.

4. гонять некоторое время, погонять. *Вучачы жарабка, паганяй яго, дык ён паспакайнее. Ніякага гамаваньня ня слухаюць, сваё паганяюць.* Нсл. 108(под *гамаваньне*). *Блазен блазенскае й паганяе* Нсл. 26(под *блазен*).

крутно-мутно паганяць—прибегать к плутовству. *Крутно-мутно паганяеш.* Нсл. 255(под *крутня*).

паганяць моду—стремиться одеваться по модному.

паганяць панства—стремиться жить побарски(*"папанску"*). *Соверш.* **пагна́ць,** *пажану̀,* 1. погнать. Ар. *Да пекла пажануць.* Кіт. 64а10.

2. *соверш. к паганяць 1. Паганяць, пагнаць каня.* Нсл.

3. *соверш. к* *пагнаць 2.* Нсл. 437. *Ізноў сваё пагнаў.* Нсл. *Безлич.* **пагоне, пагнала**—начать страдать поносом. *Я выпіў бутэльку сьліўкавага соку, і мяне ад яго пагнала.* Ар. *Ср. ганячка. Прич.* **пагна̀ны**—погнанный. *Пагнаных коні не даганеш.* Нсл. 436.

падагна́ць, *паджану̀-нѐш-нѐць-нѐм-нэцѐ-ну̀ць; повел. -жані; прош. вр. падагнаў-гна̀ла-гна̀лі, соверш.* 1. подогнать. *Паджані гусі да вады.*

2. загнать под что-л., подогнать. *паджані кураняты пад павець.*

3. заставить идти, бежать быстрее, подогнать. *Падагнаць коні.*

4. заставить быстрее делать что-л., ускорить исполнение чего-л., подогнать. *Паджані жнеі.* Нсл. 440.

5. сравнивать что, строя. Нсл. 440. *Паджаніце сьцяну гэтую да другое.* Нсл. *Несоверш.* **падганя́ць.**

пераганя́ць, *несоверш.* 1. гнать из одного места в другое.

2. производить *"перагон".* НК: Очерки, Но. 590.

3. рассказывать вторично, повторять несколько раз. Дсл. *Нянька скажа байку, а потым ізноў пераганяе.* Дсл.

пераганяць з пустога ў парожнае—толковать с кем попусту. Дсл. *Соверш.* **перагна́ць,** *пераджану̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ.*

праганя́ць, *несоверш.* 1. прогонять. Ар.

2. (о сухой или густой пище)—запивать. Ар. *Праганяй хлеб квасам.* Ар. *Соверш.* **прагна́ць,** *пражану̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-ну̀ць,* 1. прогнать. Ар.

2. (о сухой или густой пище)—запить. Ар. *Пражані бульбу малаком.* Ар.

праганяць смагу—утолять жажду. Ар.; Дз. *Гаварыўшы, трэба ж, як тое кажуць, смагу праганяць.* Ант. 12.

прагнаць смагу, смажку—утолить жажду. Ар.; Дз.; Нкпр. 145.

прагнаць першы голад—заморить червяка. Ар.

прыганя́ць, *несоверш.* 1. пригонять, гоня приводить, доставлять.

2. утомить ездой. Дсл. *Прыганяў коніка па горах езьдзячы.* Смл. (Дсл.).

3. приближать, Дсл. пригонять, прилаживать одно к другому так, чтобы совпало, пришлось в пору. *Бярвенца да бярвенца прыганяеш так хараша.* Дсл.

4. (*перех.*)—побуждать к работе. Нсл. 499. *Прыганяй жнеі.* Нсл. *Соверш.* **прыгнаць, 1.** пригнать, гоня привести, доставить.

2. *соверш. к* *прыганяць 3*, приблизить, Дсл. пригнать.

спаганя́ць-*я̀ю-я̀еш-я̀е; повел.-я̀й-я̀йма, несоверш., перех.* 1. взыскивать следуемое(долг и т.п., С.) Шсл.; Ар.; Гсл. *Во калі ён уздумаў спаганяць даўнейшы доўг.* Ст. *Трэба спаганяць даўгі.* Чашнікі (Ксл.). *У яго беды былі, ён пахоў меў, дык я грошы не спаганяла.* Ар.

2. взымать(подати, МГсл., налоги, пошлины, штрафы, С.) МГсл. *Соверш.* **спагна́ць,** *спаганю̀, спагоніш-не,* 1. взыскать, заставить уплатить, потребовать, получить с кого-л. принудительным путем). Ар. *Спагнаў зь яго ўсе свае грошы.* Ст.

2. отомстить. Шсл. *Дарма, я яму спаганю за гэта!* Ст.

спагнаць ахвоту—удовлетворить желание. *Хочаш? Выпі наперад. спагані ахвоту!* Гарун: Журба й сьмехацьцё.

спагнаць злосьць—утолить злобу. Ар. *Ня мае на кім злосьць спагнаць, дык на жывёле.* Ар.

спагнаць цікавасьць—удовлетворить любопытство. *Скажы мне, малое! Хачу я пазнаць, А дай, залатое, цікавасьць спагнаць.* Гарун: Нязнаны госьць. *Прич.* **спагна́ны.** Ар. *Отгл. имя сущ.* **спагна́ньне**-*ня, предл.-ню*—взыскание. МГсл.; Ар.

выганя́ць-*я̀ю-я̀еш-я̀е, несоверш.*—выгонять. *Пара выганяць статак у поле.* Ар. *Соверш.* **вы́гнаць,** *вы̀жану-неш-не,* 1.—изгнать, Ар.; МГсл. выгнать.

2. прогнать, Дсл. изгнать. *Ён ёй даравaў, а цара выгнаў з дому.* Ельн. (Дсл.).

угна́ць, *ужану̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-ну̀ць; прош. вр. угна̀ў, угна̀ла, угна̀лі, соверш. у што,* 1. вогнать, заставить войти, вбежать куда-л. *Угнаўшы іх да пекла ў муку і рэкнуць на тых нявернікаў.* Кіт. 2166. *Ужануць усіх кафіраў(араб., нявернікаў) да пекла.* Тм. 54б15.

2. догнать. Нсл. 650. *Далёка ўгнаў я яго.* Нсл.

3. вовлечь. Нсл. 650. *Ты ў убыткі мяне ўгнаў, ужанеш.* Нсл.

4. вбить, вонзить, воткнуть во что-л. *Несоверш.* **уганя́ць, 1.** вгонять.

2. *к угнаць 2, 3., 4.*

•**гна́цца,** *жану̀ся-нѐшся-нѐцца-нѐмсяніцѐся-ну̀цца; прош. вр. гна̀ўся, гна̀лася-ліся, несоверш., за кім-чым,* 1. гнаться. *Многократн.* **ганя́цца**-*я̀юся-я̀ешся,*—го- Ар.; Шсл. *Ганяецца за імною.* Ст. *Соверш.* **абагна́цца,** *чаще с отрицанием "не"*—отогнать от себя многих. *Як зойдзе сонца, дык ад камароў не аджанешся.* Кліш.: Каліна 92.

2. чувствовать влечение к кому-л., увлекаться кем-л. *Адама̀ падабаюць, любяць, за ім жану̀цца.* Ар. *За гулою жанѐшся.* Нсл. 125(под *гула̀*).

даганя́цца, *несоверш.* 1. доискиваться. Шсл. *Калі тое было, а ён цяпер даганяецца.* Ст.

2. *несоверш. к* *дагнацца. Соверш.* **дагна́цца,** *дажану̀ся-нѐшся*—гоня, догнать до какого-л. места.

загна́цца, *зажану̀ся, зажанѐшся-нѐццанѐмся-ніцѐся-ну̀цца, соверш.*—гоня кого-л. зайти далеко. Ар. *Даходныя Вурняняты аж у Каранды загналіся з каровамі.* Ар. *Несоверш.* **заганя́цца:**

зганя́цца-*яюся-яешся, взаим.*—стараться сравниваться с кем-л. в каком-л. деле. Нсл. 202. *Дарма ты зганяешся з імною ў рабоце: ты яшчэ малады, ня згонішся.* Нсл. *Соверш.* **сугнацца,** *зганюся, згонішся*—сравниться с кем в каком деле. Нсл. 202. *З багатым няма чаго зганяцца, ня згонішся.* Нсл.

паганя́цца, *несоверш.* **1.** увлекаться чем-л. сильно. Дсл. *Не паганяйся ты за тымі абібокамі, а рабі сваё дзела.* Дсл.
2. (*соверш.*)—гоняться некоторое время. *Соверш.* **пагна́цца,** *пажанўся-нѐшся-нѐцаа-нѐмся-ніцѐся-нўцца; прош. вр. пагнаўся, пагналася, пагналіся,* **1.** погнаться, побежать(в догонку, Ар.) Шсл.; Ар. *Сабака пагнаўся за зайцам.* Ст.
2. (*за чым*)—увлечься чем(проявить стремление добиться чего-л., **С.**) Шсл.; Ар.; Нсл. 436. *Пагнаўшыся за малым, рэдчас большае згубіш.* Нсл. *Дурань ён, пагнаўся на чужое дабро, а савё патраціў.* Ст. *Пагнаўся за лягкімі заработкамі, ды сваё прарабіў.* Ст.

прагна́цца, *соверш.*—прогнать скот(через что-л., **С.**) Дсл. *Няма куды прагнацца — усюдых зааралі.* Дсл.

уганя́цца-*яюся-яешся, несоверш. за кім-чым,* **1.** стремиться к чему-л., добиваться, домагаться чего-л. *Ув Анцыюме прымеж тога Пятрон што дня маў перамогу над усімі аўгустыянамі, што ўганяліся за ласкамі цэсаравымі.* Кво вадыс 265. *Мой сябра адзін уганяўся за музаю.* Яз. Пушча.
2. ухаживать(в любовном смысле). Ар. *За Вайніловічанкаю дзяцюкі ўганяюцца.* Ар. *Соверш.* **угна́цца,** *ужанўся-нѐшся-нѐццанѐмся-ніцѐся-нўцца,* **1.** увлечься чрез меру. Нсл. 650. *Угнаўшыся сваёю злосьцю, кінуўся біцца.* Нсл.
2. вовлечься. Нсл. 650. *Угнацца ў даўгітныя, у страту.* Нсл.

•**гне́ды**-*ая-ае*—гнедой. Янк. II.

•**гнє́зьдзічак**-*чка, предл.-чку, м.*—животное, родившееся вместе с другим животным! Дсл. *Як былі ў багатыра два гнезьдзічкі.* Дсл.

•**гнє́зьнікі**(*один* **гнє́зьнік**), **1.** собака одного помета. Дсл.
2. вообще животное, родившееся вместе с другим. Дсл. *Уменьш.* **гнє́зьнічкі.** *Як былі ў багатыра два гнезьнічкі.* Дсл.

•**гнє́сьці,** (БНсл.), **гнесьць,** (Нсл.)-*гнятў, гняцѐш-цѐць-цѐм-ціцѐ-тўць, несоверш., перех.* **1.** жать. Нсл. 114; БНсл. *Адусюль народ гняцець, ня можна вылезьці.* Нсл. *Однократ.* **гняну́ць**-*нў-нѐш-нѐць*—давнуть. Нсл. 114. *Гняну й расьцісну, як чарвяка.* Нсл. *Соверш.* **загнесьці**—гнетя лишить жизни, Нсл. 165. задавить. Шсл. *Ня йдзі туды; там цябе загнятуць.* Нсл. *Коні бягучы загнялі парасё.* Ст. *Дзяцё загняла матка.* Нсл. *Сьвіньня загняла парасё.* Нсл. *Соверш.* **прагнє́сьці**—продавить. Дсл. *Узвалілі пудавік на калёсы, ён і прагнуў седава.* Дсл.
2. избивать, Шсл. бить, применяя давление. *Паваліў ды давай гнесьці ботамі ў плечы, дзе папала.* Ст.

•**гнє́сца, гнє́сьціся,** *гнятўся, гняцѐшся, несоверш., возвр.* **1.** нажиматься. Нсл. 114. *Не гняціся дужа, каб не парвацца, гнятучыся.* Нсл. *Соверш.* **нагнє́сьціся**—натужиться,(Юрсл.) напрячься. Нсл. 302. *Нагнёўся так, аж у галаве закруцілася, пакуль схадзіў на двор.* Нсл.
2. протискиваться. *Не гняціся сюды: заціснуць.* Нсл. 114. *Соверш.* **прыгнє́сца, прыгнє́сьціся**—прижаться. Нсл. 744. *Прыгнёўся к імне сіротачка, як ік роднай матцы.* Нсл. *Соверш.* **угнє́сьціся, 1.** втиснуться в толпу. Нсл. 730. *Угнёўся сюды, а адсюль бадай каб вылезьці жывому.* Нсл.
2. протиснуться сквозь тесный проход. Нсл. 730. *Якая малѐнькая дзірачка, а мыш ладная ўгнялася ў кубел.* Нсл.
3. (*перен.*)—скряжничать, быть крайне скупым для самого себя. Гсл.

•**гнє́вацца**-*аюся-аешся*—сердиться. Шсл.; Кіт. 964. *Дармà няма чаго гневацца.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **гнє́ваньне,** (Нсл.)-*ня, предл.-ню. Не глядзі на яго гнѐваньне.* Нсл. 115. *Соверш.* **пагнє́вацца** *зь кім*—рассориться. Ар. *Соверш.* **угнє́вацца**-*аюся-аешся*—разгневаться, рассердиться. *Ср. угнявіць. Ср. угрэцца, узлавацца.*

•**гнеў**-*гневу, предл.-ве, м.*—гнев.

•**гнє́ўна,** *нареч.*—гневно. *Гнеўна ім не адказуй.* Кіт. 11а8.

•**гнє́ўны**-*ная-нае*—гневный, сердитый.

•**гнёпа**-*пы, област.*—скупой, чересчур расчетливый человек. Дсл. *Ён багатыр і вялікі гнёпа.* Дсл.

•**гнётка**-*ткі-тцы, ж.*—натужный понос. Ксл.; Варсл. *У яго гнётка.* Сянно (Ксл.). *См. гнятучка.*

•**гняздо**-*да, мн. ч. гнезды-даў, ср.* **1.** гнездо. Ар. *Уменьш., ласкат.* **гнязьдзє́чка**-*ка, предл.-ку мн. ч.-кі*—гнездышко. Гсл.; МГсл. *Шукала шэрая перапёлка свайго гнязьдзечка.* Чаўпня Стдуб.(Косіч 26).
2. неправильное строение свихнувшегося сустава или поломанной кости, Дсл. место сустава. *Гняздо сталі віць, храшчы на тым месцу, ідзе было ўдырана.* Дсл.
3. название какой-то звезды, Вожа Бсл. (Красьневіч).

•**гнязьдзі́ць,** *гнѐзьдзе, несоверш.*—свивать гнездо. Нсл. 115.

•**гнятýха**-*ўхі-ўсе, ж.*—беспрестанный (натужный, **С.**) понос. Дсл. *Малца майго гнятуха задушыла.* Дсл.

•**гнятýчка**-*чкі-чцы; мн. ч., род.-чак, -чкаў, ж.*—натужный понос. Ксл.; Нсл. 114. *Каб палячыць чым, гнятучка ў яго.* Сянно (Ксл.). *См. гнётка.*

•**гнявíць**-*ўлю-віш, несоверш., перех.*—приводить в гнев, Нсл. 115; Гсл. сердить. Шсл. *Не гняві пана, валѐй прызнайся.* Нсл. *Не гняві, сынку, бацькі, рабі, як ён кажа!* Ст. *Хто*

бы гнявіў сірату, якобы гнявіў, паніжаў Пана Бога. Кіт. 12a13. *Соверш.* **агнявіць** —раздражить. Нсл. 358. *Соверш.* **загнявіць** —рассердить, разгневать. *Чым я цябе загнявіў?* Нсл. *Соверш.* **пагнявіць**-*яўлю, пагнèвіш-ве,* **1.** рассердить. *Гнеў Божы за айца, за матку, калі іх пагнявіш.* Кіт. 11б10.
2. рассердить многих. *Хаця ж каб гасьцей не пагнявіць!* Ст. *Соверш.* **угнявіць**-*яўлю*—разгневать. Шсл. *Цяпер, як угнявілі яго, дык валèй не падходзь да яго.* Ст. *Хто айца або матку ўгнявіць, якобы мяне Бога гнявіў.* Кіт. 11a11. *Угнявілі мы сына.* Вушакі Чэрык. (Бяльсл.).
•**гнявы**-*воў*—гнев, сердце. Дсл. *Гнявы не становяць хлявы. Послов.*—намёк, что *"хлеўнікі"* не любят бранных слов. Дсл.
•**гняўко**-*кà, общ.*—склонный к гневу, легко приходящий в состояние гнева. *Не давайце гняўку абедаць.* Нсл.
•**гняўленьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—прогневание, Нсл. 115 раздражение, чувство острого недовольства, досады, злости. *Гняўленьне пана.* Нсл. 115.
•**гняўлівы,** *-вая-вае*—раздражительный. *Ужо вельма гняўлівы ты.* Ст. *А нашто такому гняўліваму быць?* Янк. I.
•**гнібеньне**-*ня, предл.-ню, м.*—уничижение, угнетение. Нсл. 114. *Гнібеньне беднага чалавека.* Нсл.
•**гнібіць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.* —притискать, угнетать, уничижать. (БНсл.; Гсл.); Нсл. 114. *Досіць Вам гнібіць беднага сірату.* Нсл. *Соверш.* **зьгнібіць,** Нсл. 114—принизить, уничижить. БНсл. *Сусім зьгнібілі дзяўчыну.* Нсл. *Пачакай, я цябе самога зьгніблю.* Тм. *Соверш.* **пагнібіць** —довести до крайней нищеты или до изнурения. Нсл. 436. *Ляндар пагнібіў нас сусім.* Нсл.
•**гнібіцца.** *несоверш., возвр.*—гнуться, корчиться, уничижаться, (БНсл.; Гсл.) представлять себя нищим. Нсл. *Няма чаго табе гнібіцца, маеш чым заплаціць падачкі.* Нсл. *Соверш.* **згнібіцца.** Нсл. 114. *Згнібіўся, як бы й капейкі пры душы ня было.* Нсл. *Згнібішся, як добра возьмуцца за цябе.* Нсл. 202.
•**гніда**-*ды-дзе, ж.*—гнида. Шсл.
•**гнідыцка**-*цкі-ццы, ж.*—паразит, кусающий коня. Траецкае Парэцк. (Дсл.).
•**гнілèцьце**-*ця, предл.-цю,* **1.** что-л. гнилое, разложившееся. Дсл. *Мужык пашчупаў у канцу гнілèцьця.* Бельск. (Дсл.).
2. гнилая часть бревна, Бельск. (Дсл.).
•**гніляк**-*якà, предл.-якý, зват.-ячa; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** гнилое полено, бревно и пр. Шсл.; Госьміра Сян. (Ксл.).; Аш. *Пасек гніляка на дровы.* Ст.
2. (*перен.*)—совсем слабый, нездоровый мужчина. Аш.
•**гніліна**-*ны-не, ж.*—сгнивший предмет. Нсл. 114. *Выкінь вон гэту гніліну.* Нсл.
•**гнілýха**-*ýхі-ýсе, ж.* **1.** гнилой картофель, груша и т.п. Аш.
2. (*перен.*)—совсем слабая, нездоровая женщина. Аш.
•**гнілýша**-*шы-шы, ж. — гнілуха.* Войш.
•**гнільлё**-*ля, предл.-лю, ср., собир.* (гнилые предметы, С.) гниль. Гсл.; БНсл.
•**гнісьці,** *гнію, гнíеш-èць-ѐм, гніíцѐ; повел. гній, гнійма, несоверш.*—гнить. Шсл.; Зьметняў, Чарнегаўшчына(Курило: Матеріяли). *Бульбу трэба выцягаць із склепу, даволі ей там ужо гнісьці.* Ст.
•**гніва**-*вы, ж.*—толстая веревка, коей связывается *"ганок"* (плот). Дсл.
•**гнýткі**-*кая-кае*—гнущийся, гибкий. Гсл.(под *ня гнуткі*). *См. гібкі.*
•**гнýцік**-*іка, предл.-іку, м.*—гнутый полоз или какое-л. другое гнутое приспособление. НК: Очерки 375.
•**гнýцікі**-*каў, единств. ч. нет.*—сани с полозьями, *"гнуцікамі".* НК: Очерки 375.
•**гнюс,** *гнюсу, предл.-се, м.* **1.** нечистота. Шсл. *У хаце шмат гнюсу.* Ст. *Вады ня півалі* (*з Дняпра*) *ад вялікага гнюсу трупу маскоўскага.* Баркулабаўскі летапіс.
2. нечистоплотный человек. Шсл. *Гнюс гэты ўсё загнюсіў.* Ст.
3. *собир.*—насекомые, нападающие на животных и человека(мухи, комары). Янк. II. *Кажны год гнюсу шмат, а каторы спакайней.* Янк. II.
•**гнюсіць,** *гнюшý, гнюсіш-се, несоверш., перех.* **1.** пачкать. сорить. Шсл. *Даволі вам ужо гнюсіць тут.* Ст. *Соверш.* **загнюсіць** —замарать(загрязнить, С.) Шсл. *Нашто загнюсіў ваду?* Ст. *Прич.* **загнюшаны.** Шсл. *Нечым загнюшана капуста.* Ст.
2. пакостить, портить. БНсл. *Соверш.* **згнюсіць**—изгадить, испортить. Шсл. *Згнюсілі імне мост* (*у хаце*). Ст. *Прич.* **згнюшаны.** Шсл.—изгаженный. *Толькі хата згнюшана гэтаю гульнёю.* Ст. *Соверш.* **нагнюсіць,** Гсл.—загадить. *Сабака піў ваду і нагнюсіў вядро.* Гсл. *Соверш.* **пагнюсіць**—загадить. Шсл. *Прич.* **пагнюшаны**—загаженный. Шсл. *Соверш.* **перагнюсіць**—перепачкать. Шсл. *Усе місы перагнюсілі і няма ўчым есьці.* Ст.
•**гнюсна,** *нареч.* **1.** нечисто. Шсл. *Неяк у хаце гнюсна.* Ст.
2. пакостно. БНсл.
•**гнюсны**-*ная-нае,* **1.**—нечистый. Шсл. *Гнюснымі рукамі бярэцца за хлеб.* Шсл.
2. пакостный. БНсл.
•**гроб**-*бу, у гробе; мн. ч. грабы, м.* **1.** гроб. *Із гробу голас прышоў.* Кіт 96a17.
2. сосвездие. Лук'янова Бельск.(Дсл.).
•**грозны,** *-ная-нае*—грозный(содержащий себе угрозу, выражающий угрозу, С.) Шсл. *Грозны ён чалавек.* Ст. *Грозен рак, ды ззаду вочы. Послов.* Ст.
•**грозьба**-*бы-бе; мн. ч., род.-баў, ж.*—стращание, Нсл. 122 угроза. Гсл.; Дсл.; Янк. II; Нсл. *Нічым ня ймеш, ні грозьбаю, ні просьбаю. Послов.* Нсл. *Я й у просьбу, я й у грозьбу, а ён не шманàе.* Янк. II. *См. гразьбà.*

●**гром**-*му, предл.-ме, м.-гром.* Шсл. *Зь вялікага грому малы дождж. Послов.* Ст.

●**гроп**-*па, предл.-пе, м.*—дрофа. БНсл.

●**грош,** *грашà, дат., предл.-шỳ; мн. ч. грашы̀-оў-ом-ы-мі(грашы̀ма)-ох, м.* **1.** сначала в великолитовском(белорусском) государстве большая ценная монета, по присоединении к России — деньга, пол копейки. *Па грашу на дзень — куды хочаш, туды й дзень. Послов.* Рапан. 45. *Рубель із грашоў складаецца. Послов.* (Рапан. 47)—копейка рубель бережет. *Чужыя грашы і гультаю харашы. Послов.* Рапан. 53.

2. *собир.* **грошы,**—деньги. *Чужы грош бяжыць, як воўк. Послов.* Рапан. 53. *Чалавек без граша, як бяз душы.* Тм. *Уменьш.* **грошык**-*ыка*—денежка. БНсл.

3. деньги вообще. Шсл. *Граша ў яго чоршта.* Ст.

●**грошы,** *мн. ч.; род. грошы, дат. грошам, вин. грошы, сн. грашмі(грашыма), предл. грошах*—деньги. Ар.; Шсл.; ПНЗ; Ксл.; Гсл.; Варсл. *Грошы на ўсё надабе.* Рудня Аз. (Ксл.). *За грошы ўсюдых харошы.* Ст. *На падачкі грошы трэба.* Рапан. 56. *К яму безнадзейна хадзіць: усё роўна грошы ў яго няма.* Азярэцк Сян.(Ксл. под *безнадзейна*). *Хатніх грошы ня траць на сваe патрэбы.* Варсл. (под *хатні*) *Бяз грошы мы і ў судзе нехарошы. Послов.* Рапан. 12. *Грашмі й на тым сьвеце дагодзіш.* Рапан 35. *Выцягнуў машонку з грашыма.* Нсл. 257(*под кубрыць*)

грошы гатовыя—наличные деньги. *Маемасьць мацярыстая адумерлая, то ёсьць грошы гатовыя, золата, пэрла, каменьне дарагое маюць іці ў роўны дзел межы ўсіх дзяцей.* Стт. 295. *Грошы гатовыя сьпісаці маець.* Стт. 284. *Уменьш.* **грошыкі**—*каў*—денежки. Нсл. 122; Шсл. *Усякі любе грошыкі.* Ст. *Вы, добрыя людзі, глядзіце, і грошыкі нам кладзіце.* Горц.(Кот 206).

●**гра,** *гры, гры, ж.*—игра на музыкальном инструменте. Варлыга: Назіраньні.

●**граб**-*бу, предл.-бе, предл.*—граб. Шсл. *На дворышчу ў нас расьцець граб.* Турэц Сьміл.(Шсл.).

●**грабанýць**—*см. под грабсьці.*

●**грáбавы**-*вая-вае*—грабовый.

●**грабавы̀**-*вàя-вое*—гробовой. *Патрабỳй навукі, як выйдзеш із калыбкі, пакуль пойдзеш да грабавой дошкі.* Кіт. 45а1. *Грабавыя дошкі сьціснулі ножкі.* Из песни.

●**грáбаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—грести к себе, Нсл. 732 грести, огребать. Дсл.; Пск.(Иеропольский). *Нашто ты із сваімі мае грàбаеш, зграбаў?* Нсл. *Соверш.* **заграбаць**—загрести к себе. Нсл. 732. *Нехта хустачку маю заграбаў із сваею. Соверш.* **зграбаць**—сгрести к себе.

●**грáбацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—карабкаться. Нсл. 732. *Грабацца, узграбацца на дзерва, на стромкую гарỳ.* Нсл. *Ср. глàбацца. Соверш.* **узгрáбацца**—взобраться.

●**грабéж**-*бяжỳ, предл.-бяжỳ; мн. ч.-жы̀-жоў-жом. мн. ч., предл.-жох, м., юрид.* **1.** секвестр. *Большую моц мае меці тот грабеж заставіці і прадаці каму-хоця.* Стт. 1529 (Временник, УІ, лист 31).

2. конфискация.

●**грабéлькі**-*каў, единств. ч. нет., бот.*—гераний или журавленник луговой, Гсл. первоцвет. Верас. *См. зязюліны панчошкі.*

2.—*см. под граблі.*

●**грабéнь,** *м.*—гребень. БНсл. **грабéнчык,** *уменьш. к грабянец.* Нсл. 125; БНсл. *Уменьш.* **грабянéц**-*нцà, предл.-нцỳ; мн. ч., дат.-бянцом, мн. ч., предл.-нцох, м.*—гребешок. НК: Старцы 73, 129; Гсл.; Глыбокае Красьн. (Дсл.); БНсл. *Грабянцом рашчашы валасы.* Нсл. 121.

●**грабéньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—работник с граблями. Юрсл.; Гсл. *Па абедзе грабеньнікі пойдуць стугаваць.* Юрсл.

●**грабéньніца**-*цы-цы, ж.*—работница с граблями. Юрсл. *Якая зь цябе грабеньніца, грабель яшчэ ня ўдзержыш.* Юрсл.

●**грабéнчык, грабянéц**—*см. под грабèнь.*

●**грабéства**-*ва, ср.*—грабительство(грабёж, С.) Гсл.

●**грабяльно**-*нà; мн. ч. грабельны, ср.*—рукоятка граблей. Нсл. 121. *Грабяльном парнуў пад бок.* Нсл. *См. грабілна, грабільно, грабіліна.*

●**грабяст**-*сту, общ.*—жерди для зарешечивания крыши по стропилам. Застарыньне Беш.(Ксл.).

●**грабїліна**-*ны-не, ж.*—рукоять граблей. НК: Очерки 401. *См. цаўё, грабільно. Ср. касавіна.*

●**грабільно**-*нà, ср.*—рукоятка граблей. Ар.; Дсл.

●**грабїльна**-*на, ср.*—рукоятка граблей. Шсл. *Пераламілася грабільна.* Ст. *Маўчы, бо грабільнам наўськідаю.* Ст. *См. грабяльно, грабіліна, грабільно.*

●**грáбіць I**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.*—грести(веслом, граблями) Гсл. *Отгл. имя сущ.* **грабéньне**-*ня, предл.-нюю.* Ар. *Соверш.* **зграбіць**—сгрести. Ар. *Да дажджу надабе сена зграбіць.* Ар. *Соверш.* **нагрáбіць**—нагрести. *З гэтае лукі досыць сена награбілі.* Ар. *Соверш.* **пагрáбіць**—грести некоторое время, погрести.

аграбáць, 1.—огребать. Ксл.; Шсл. *Аграбі копы.* Дубнікі Сян. (Ксл.).

аграбаць грошы—загребать деньги лопатой. Гсл.

2. сгребать в мех муку на мельнице из под жерновов. Ксл. *Маё мелецца — іду аграбаць.* Лужасна Куз. (Ксл.).

агрáбіць, *соверш. к аграбаць 1, 2. Аграбі копы.* Дубнікі Сян. (Ксл.).

дагграба́ць—оканчивать грести или прибавлять грести, догребать. Шсл. *Соверш.* **дагра́біць**—догрести, окончить сгребание чего-л. *Яшчэ троху даграбі сена.* Ст.

•**гра́біць II**-*бу̀-бѐш-бѐць-бѐм-біцѐ, несоверш., перех.*—грабить(похищать чужое имущество, С.) Гсл. *Соверш.* **агра́біць**—ограбить, похитить чужое имущество. *Многократ.* **аграбля́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е*—грабить. Ксл. *Паны езьдзяць па сёлах, аграбляюць мужыкоў.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Соверш.* **згра́біць**—разграбить. Нсл. 203. Кіт. 3б14, 4а9, 46а6.

•**град**-*ду, предл.-дзе, м.*—град(атмосф. осадок). Ар.

•**гра́дзіна**-*ны-не, ж.*—одно зерно града. Дсл.

•**градовы**-*вая-вае, прилаг. к града̀ 2.* НК: Очерки, Но. 18.

•**градоўка**-*кі-цы, ж.*—хлеб, недостаточно провеянный, почти такой, как он выходит из сушильной грядки. НК: Очерки, Но. 18.

•**града́**-*ды̀, ж.* **1.** гряда(узкая полоса земли в огороде или цветнике, С.) Ксл.; Ар.; Шсл. *У мяне сем градаў на гародзе.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Трава паглушыла ўсе грады.* Ст.
2. настилка из жердей в сушильне, на которой ставят снопы.
3. штабель дров. Ар.; Ксл. *Дровы склалі ў граду.* Воўсішча Сян. (Ксл.).
4. возвышенность среди болота, поросшая лесом, Шсл. гряда. *Хадзіў на граду ў пярэвітк і.* Амельна Пух. (Шсл.).

гра́дка-*дкі-дцы, ж.* **1.** жердь у печки, на которую вешают одежду, белье и пр. Ксл. *Павесь на градку.* Гарадок (Ксл.).
2. приделанное к стене приспособление для затыкания ложек. НК: Очерки, Но. 77. *См. заложнік, залэжнік.*
3. *уменьш. к града 3.*

•**градава́я серада́**—среда на пасхальной неделе. Шсл. *На градаву̀ю сераду̀ ня можна араць, каб град не пабіў збожжа.* Ст.

•**градавы́**-*ва̀я-вое, прилаг. к град.*

•**гра́дкі**-*дак*—настилка на перекладины тонких жердей аршина на полтора от пода в риге, для ставления на них снопов. Нсл. 123. *Пасунь да аднаго боку градкі, дый вымяці под.* Нсл. *Пасунь градкі.* Бельск. (Дсл.).

•**гра́днічак**-*чку,* **1.** полки для посуды. Ксл. *Вазьмі латушку з граднічку.* Бабінавічы Выс. (Ксл.).
2. (*прыт.*)—этажерка.

•**граза́**-*зы, ж.*—острастка, Шсл. страх от угроз. Нсл. 122. *Раздурэлі дзеці, няма на іх гразы.* Ст. *Гразы ён не баіцца, пакуль не дадуць.* Лужасна Куз. (Ксл.) *Задаў яму гразы.* Нсл. *Граза ў лес ня йдзець, а па людзёх ходзе.* Тм.

•**гразёцьба**-*бы-бе, ж.*—угроза. Дсл. *Што мне твая гразёцьба.* Дсл.

•**гразі́ць,** *гражу̀, грозіш, грозе, несоверш.*—грозить, предупреждать с угрозой о чем-л. тяжелом, страшном; угрожать. НДсл. 3. *Пан Бог грозіць пеклам.* Кіт. *Чым ты мне грозіш? Не баюся я цябе.* Дсл.
—делать угрожающий жест. *Соверш.* **зграз́іць,** *зграж у̀, згрозіш-зе*—исполнить угрозу. Нсл. 203. *Вось жа згразіў яму!* Нсл. *Зґразіў, пусьціў рака ў ваду.* Нсл. *Нікому ня згрозіш сваім упорам, толькі сабе.* Тм.

прыгража́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—делать (некоторые, С.) угрозы. Нсл. 500. *Не баюся я таго, чым ты імне прыгражаеш.* Нсл. *Соверш.* **прыгразі́ць**-*ажу̀, прыгрозіш-зе.* Нсл. 500. *Прыгразіў, дык і зроблена.* Нсл.

•**гразі́цца**—*гразіць.* Шсл.; НДсл. 3. *Грозіцца, што адлупе дзе, як убярэць.* Ст. *Бог грозіца на нас.* НДсл.

•**гразьба́**-*бы̀, ж.*—угроза. Гсл.

•**гра́зьці,** *гразну-неш-не*—погружаться во что-л. вязкое или сыпучее, грязнуть. *Соверш.* **угразьці.** *Там можна ўгразьці.* Барс.

•**гра́жня**-*ні, ж.*—огороженная дорога. Ксл. *Статак ганяюць у поле па гра̀жні.* Сасонкі Куз. (Ксл.).

•**грайло**-*а̀, ср.*—беспорядок. Растсл.

•**грак I,** *грака, предл. граку; мн. ч.-кі̀-коўком-кі-камі-кох, м.* **1.** грач. Гсл.; Навікі Беш. Ксл.; Нсл. 121; Шсл.; Дсл.; БНсл. *Гракі̀ лётаюць.* Нсл.

гракі̀ страляць—зевать по сторонам. Нсл.
2. зевака. Нсл. 121. *Грак ты грак, і гэтага ня ўгледзеў.* Нсл.

грака злавіў—прозевал. Тм.

•**грак II,** *глагол. частица*—означает быстрое падение, бряк. Нсл. 123. *Грак воб зямлю.* Нсл.

•**гра́каць I**(Кур. Даль)-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** брякать, стучать чем-л. металлическим. Нсл. 123. *Гра̀каць баначкаю ў баконку.* Нсл. *Нехта гракае ў ваконца палачкаю.* Тм. *Гракаць па гаршку.* Тм.
2. падать часто. Нсл. 123. *Ня першы раз гракаеш сядні.* Нсл.

гра́кнуць, (Кур. Даль)-*ну-неш-не* **1.** стукнуть. Нсл. 123. *Нехта гракнуў у ваконьніцу.* Нсл.
2. упасть. Нсл. 123. *Гракнуў воб зямлю.* Нсл.
3. (*перех.*)—ударить. Нсл. 123. *Гракнуў яго па галаве палкаю.* Нсл.
4. бросить. Нсл. 123. *Гракнуў гаршчок воб зямлю.* Нсл.

•**графа́ць II**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—глазеть, смотреть по сторонам. Нсл. 121, зевать. *Не грака̀й, а рабі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **грака́ньне**-*ня*—глазение по сторонам. Нсл. 121. *За грака̀ньням ня ўгледзеў, як сьвітку зьнялі з воза.* Нсл. *Соверш.* **заграка́цца**—зазеваться, засмотреться. Нсл. 165. *Ня ўкралі б, каб не загра̀каўся.* Нсл. *Соверш.* **награка́цца**—назеваться, насмотреться. Нсл. 303. *Калі ты награка̀ешся на гэтыя*

штукі? Нсл. *Соверш.* **праграка́ць,** *перех.* —прозевать. Нсл. 521. *Праграка̀ць рой.* Нсл.

•**гра́кнуць**—*см. под гра̀каць I.*

•**гра́кнуцца**-*нуся-нешся, соверш., возвр.* —удариться, падая; грохнуться. Нсл. 123. *Гракнуўся, як калода, воб зямлю.* Нсл. *Гракнуўся галавою аб стол.* Тм.

•**грамада́**-*дьі-дзѐ; мн. ч. грама̀ды-д(-даў),* *ж.* **1.** толпа. Шсл.; Ар.; Нсл. 122; Гсл. *Ва̀ле хлапцоў грамада̀.* Ст. *Грамада̀ людзёў.* Нсл.

2. община.

3. мир(сельская община, а также члены этой общины, С.) Гсл. мир, общество, Кур., Вар. (Даль) поземельная община.

4. общество. Нсл. 122; БНсл. *Цэлай грамадзѐ кажу.* Нсл.

•**грама́давы**-*вая-вае, прилаг.*—общинный.

•**грамадзе́йскасьць**-*ці, ж.*—общительность.

•**грамадзе́йскі**-*кая-кае*—общительный.

•**грамадзяні̇́н**-*іна, зват.-іне; мн. ч. грамадзя̀не-ян, м.*—гражданин. МГсл.

•**грамадзя́нка**-*нкі-нцы, ж.*—гражданка.

•**грамадзя́нскі**-*кая-кае*—гражданский.

•**грамадзя́нства**-*ва, ср.*—гражданство.

•**грама́дзтва**-*ва, ср.*—общество. *Пагука̀й жа гордае грамадзтва, каб на здабытках даўных не застыглі.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3-20, стр. 145).

•**грама́дзкасьць**-*ці, ж.*—общественность. БНсл.

•**грамадзкі̇́**-*ка̀я-кое*—общественный. МГсл.; БНсл.

•**грамазьдзі̇́ць**-*джу̀-дзіш-дзіць, несоверш.* —нести ахинею, пороть чепуху. Гсл.

•**грамасьці̇́ць**, -*машчу̀-масьці̇ш-масьці̇ць, несоверш.*—громоздить, высоко накладываь(воз), стлать(постель). Дсл. *Соверш.* **зграмасьці̇́ць**—наложить высоко. Дсл.

•**грамя́кнуць**-*ну-неш-не,* **1.** (сильно, С.) ударить. (Растсл.) с шумом(стуком, С.) ПНЗ.

•**грамя́кнуцца**-*нуся-нешся*—упасть (со стуком, грохотом, С.) Растсл.

•**гра́мма**-*мы, общ.* **1.**—свидетельский источник в лице старожила, знатока давних событий и времени. НК: Очерки, Но. 28.

2. старожил. Ксл. *У граммы папытай.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).

жывая грамма—живое пока-что лицо, свидетель событий, на авторитет которого можно полагаться. НК: Очерки, Но. 28. (*Павядаюць*) *жывыя старѝя граммы.* НК: Очерки 517.

•**грамні̇́ца**-*цы-цы, ж.*—свеча, освящаемая 2-го февраля в день Сретения Господа. Гсл.; БНсл.

•**грамні̇́чная сьвечка**—свеча, освящённая на праздник Сретения Господня. Шсл. *Схавай грамнічную сьвечку за абраз.* Ст.

•**Грамні̇́цы**-*цаў, единств. ч. нет.*—праздник Сретения Господня 2-го февраля. Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 122; БНсл. *На Грамніцы сьвяцяць сьвечкі.* Ст. *На Грамніцы наняўся.* Нсл.

•**грамні̇́чны**-*ная-нае*—относящийся к празднику Сретения. Нсл. 122. *Грамнічная сьвечка.* Нсл.

•**гранок**-*нкà; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—птичка, живущая в норках, ею самою сделанных в отвесной над рекой скале. Нсл. 732. *Гранка цяжка злавіць.* Нсл. *Дзеці, як гранкі, выткнуліся ў вокны.* Тм.

•**грана́та**-*ты, ж.*—граната.

•**грана́тнік** (БНсл.)-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—гранатомётчик.

•**грані̇́ца**-*цы-цы, ж.* **1.** граница.

2. палка с колышком в улье для навешивания сотов. Шсл. *Каля граніцы ўвясну яшчэ на корх мёду.* Лядцо Пух. (Шсл.).

•**грані̇́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —пограничный житель. Нсл. 121. *Гранічнікаў нашых б'юць, грабяць чужыя гранічнікі.* Нсл.

•**грані̇́чнікі**(*один* **гранічнік**)-*каў,* **1.**—владельцы соседних граничащих имений (хозяйств, С.) Стт. 1529 сл. *Суседзі блізкія й сумежнікі, тыя гаднейшыя будуць да сьветчаньня, чымся... не гранічнікі і ня сумежнікі.* Стт. 1529, VIII, 41.

2. пограничники.

•**грані̇́чны**-*ная-нае*—пограничный. БНсл.

•**гра́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** грядка на огороде. Ксл. *На гародзе гранкі.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).

2. сот медовый. Шсл. *Вынясі з вульля тры гранкі мёду.* Ст.

3. гроздь, кисть. Сьп. *Арэхі, памідоры, маюць гранкі.* Сьп.

•**грану́лька**-*лькі-льцы, ж., област.*—ласточка. Пісараўка Імгл. (Серж.: Отчет 9).

•**гра́ньне**—*см. под граць.*

•**грап**-*па, предл.-пу, зват.-пе, м.*—граф. Ст.; ЗСД 44;Васілеўскі (Полымя, 1929, УІ, 186); Нсл. 121; БНсл. *Хочаш панам быць прыдворным, грапам, князям, дваранінам?* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Собир.* **грапаўё**-*ўя, предл.-ўю.* *Бачылі ўсялякага грапаўя.* Сакуны 8.

•**грапоўшчына**-*не, ж.*—графское имение, графство. Нсл. 121.

•**грапёнак**-*нка, м.*—сын графа. Нсл. 121.

•**грапя́нка**-*нкі-нцы, ж.*—дочь графа. Нсл. 121; БНсл.

•**грапі̇́ня**-*ні-ні, мн. ч., род.-няў; мн. ч., вин.-ні, ж.*—графиня. Нсл. 121; БНсл.

•**грапі̇́нін**,(*род. пад.-нага, дат. пад.-наму*),-*іна*(*род. пад.-нае*),-*іна*(*род. пад.-нага*) —графинин. Нсл. 121.

•**гра́пскі**-*кая-кае*—графский. Нсл. 121.

•**гра́пшчына**-*ны-не, ж.*—имение (земля, С.) принадлежащая графу, Нсл. 121. графство.

•**грашовы**-*вая-вае,* **1.** стоящий грош. *Грашовы пернік.*

2. полукопеечный.

•**граша́к**-*акà, предл.-аку̀; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—пол копейки, полушка, деньга. Ар. *Знашоў два грашакі.* Ст.

•**грашавіты**-*тая-тае*—денежный, состоятельный(богатый, **С.**) Гсл.
•**грашаўё**-*ўя, предл.-ўю, ср., собир.*—деньги. Шсл. *На ўсе надабе грашаўё.* Ст.
•**грашаўны**-*ная-ное,* **1.** имеющий деньги. Гсл.
2. капиталистический. Гсл.
•**грашыны**-*ная-нае*—денежный. Нсл. 122. *Грашыны капшук.* Нсл. *Грашыная складанка.* Нсл.
•**грашыць**-*шў-шыш-ша, несоверш.*—грешить. Ар. *Соверш.* **ізграшыць**—согрешить. *Адам быў у раі ізграшыў.* Кіт. 77б16.
•**грацковішча**-*ча; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—поле, с которого убрана(или находится, растет, **С.**) греча. Нсл. 121. *Авечкі на грацковішчу ходзяць.* Нсл.
•**грацковы**-*вая-вае*—гречневый. Юрсл. *Грацковую салому склалі ў стажок.* Юрсл. *См. грэцкі.*
•**грацкоўе**-*ўя, предл.-ўю; мн. ч.-ўі-ўяў, ср.* **1.** вымолоченные гречневые стебли. Ар.; Шсл.; Юрсл. *Укінуў авечкам грацкоўя.* Ст.
2. поле, бывшее(или находящееся, **С.**) под гречихою. Шсл.; Нсл. 121; Юрсл.; Дсл. *Узараў грацкоўе.* Ст.
•**грацкоўнік**-*ка, предл.-іку, м.*—гречневая солома. Нсл. 121.
•**граць**-*дю-деш-де; повел. грай, грайма, несоверш., перех.*—играть(на музык. инструменте, **С.**) Война.; Нсл. 121; ЗСД 138; Вят. (Даль); Ксл.; Дсл. *Грайце, дудачкі, голасна, скачча, дзевачкі, хараша.* Нсл. *Грай, мы будзем гуляць.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Ой грайце, музыкі, калі ночы не вялікі.* Косіч. 79. *Або грай, або іскрыпку аддай. Послов.,* Рапан. 81. *Ён лепі граў.* НК.: Дудар, 189. *Пытаньні незалежнасьці пачынаюць граць усё большую ролю.* Беларусь, 219. *Дудар ужо грае.* Гарун (ст. "Вясна").
граць песьні, *област.*—петь песни. НК.: Дудар, 196.
граць на валасянцы—развратничать. Ар.; Вк.
Отгл. имя сущ. **граньне**-*ня, предл.-ню*—игра на музыкальной имнструменте. Войш.; Ар.; БНсл. *Граньне на іскрыпцы.* Нсл. 121. *Валей было маўчаць з убогім граньням.* Салавей. *Соверш.* **даграць**—доиграть. *Дdisplay граў да канца.* *Соверш.* **заграць, 1.** начать играть, заиграть. Ар. *Заграй, заграй, хлопча малы, у скрыпачку і ў цымбалы, а я заграю ў дуду, бо ў Крошыне жыць ня буду.* П. Бахрым.
яго Бог заграў у дуды—счастье его пригрело, обласкало. Дсл.
2. о движении весенней воды. Дсл. 237. *Загралі ручаі.* Дсл.
Соверш. **награць, 1.** проиграть, исполнить на музыкальном инструменте в каком-л. количестве (музыкальные пьесы, песни и т.п.); наиграть.
2. наиграть, сыграть для звукозаписи(на пленку, пластинку и т.п.).
Соверш. **пограць**—поиграть.

•**грацца,** *граецца, несоверш., страд. к граць. Соверш.* **даграцца**-*аюся-аешся-аецца*—играя, довести себя до каких-л. неприятных последствий; доиграться. *Соверш.* **заграцца**—увлекшись игрой, забыть о времени, заиграться. *Соверш.* **награцца**—вдоволь поиграть, наиграться.
•**Грачыіца**-*цы-цы, ж.*—гречанка.
•**грэб**-*ба, предл.-бе, м.*—большой горшок с широким отверствием. Нсл. 121.
•**грэбаваць**-*бую-буеш-буе; повел. грэбуй-уйма, несоверш. кім-чым,*(Еўлічы; Імсьц.) **1.** презирать, МГсл.; Ксл.; Прл.; Вят., Пск.(Даль) считать кого или что недостойным себя, своего вкуса. Гсл. *А ты ўжо грэбуеш, Бог з табой.* Пуців.(Халанкі 115). *Сынок выўчыўся й запанеў: грэбуе бацькамі й раднёю.* Гсл.
2. пренебрегать. Растсл.; Нсл. 121. *Маею хлебам-сольлю грэбуеш.* Нсл. *Калі, куме, ня грэбуеш. дык еж. Прич.* **грэбаваны**—непринятый с благодарностью, пренебреженный. Нсл. 121. *Отгл. имя сущ.*
грэбаваньне-*ня, предл.-ню* **1.** презрение.
2. пренебрежение, Нсл. 121. пренебрежительное отношение. Гсл. *Грэбаваньне хлебам-сольлю.* Нсл. *Соверш.* **загрэбаваць,** *перех.*—перенебречь. Нсл. 165. *Загрэбаваць заручонку.* Нсл. *Прич.* **загрэбаваны**—непринятый, пренебрежённый. Нсл. 165. *Хлеб-соль мая загрэбавана.* Нсл.
пагрэбаваць, 1. презреть. *Ты й маленьням іх не пагрэбаваў.* Луцк.(перевод 102 псальма). *Пагрэбаваў маім дарам.* Нсл. 121.
2. пренебречь, неблагосклонно принять. Нсл. 437;Дсл. *Не пагрэбуй маім хлебам-сольлю.* Дсл. *Дзякуй вам за вашу працу, што не пагрэбавалі імною.* Косіч 253. *Маю хлеб-соль пагрэбаваў.* Нсл. *Я нічым не пагрэбую.* Тм. *Прич.* **пагрэбаваны, 1.** презренный.
2. пренебреженный. Нсл. 437. *Мая хлеб-соль пагрэбавана.*
•**грэбацца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш.*—клопотиться(возиться с чем-л., **С.**) Шсл. *Старая сабе грэбаецца ў хаце.* Ст. *Хай грэбаюцца куры на сьметніку.* Ст.
•**грэбельны**-*ная-нае*—относящийся к гати(*"грэблі"*). *Грэбельная работа.* Нсл. 121.
•**грэбла**-*а, ср.*—железная щётка, скребница для чистки лошадей. Ар.; Ксл. *Іван узяў грэбла й шчотку чысьціць каня.* Сьвеча Беш. (Ксл.).
•**грэблевы**-*вая-вае—грэбельны.* Нсл. 121, относяшийся к гати. Ар. *Грэблевая папраўка.* Нсл.
•**грэбля** Ксл.)-*лі-лі; мн. ч., род.-бляў, ж.* **1.** гать, (МГсл.) вымощенная хворостом, деревом и проч. дорога в болотной местности. Ар. *Так дарога добрая, толькі ў грэблі гразка.* Ст. *Паехалі грэблю правіць.* Ар.

2. запруда, плотина, ПНЗ плотина. Дсл. *Стаіць грэбля, а на грэблі вярба.* Дсл.

запіраць(запыняць, Ар.) **грэблю**—запруживать. МГсл.

•**грэбліва,** *нареч.* **1.** презрительно. МГсл.

2. пренебрежительно.

•**грэблівы**-*вая-вае* **1.** презрительный. *Гэта быў тоўсьценькі чалавечак із арыстакратычна-грэблівай мінаю.* ЗСД 212.

2. пренебрежительный. Гсл.

3. слишком разборчивый. Гсл. *Ваш конь надта грэблівы, нашага сена ня есьць.* Гсл.

•**грэх,** *грэху; мн. ч. грахі-оў-ом, мн. ч., предл.-ох, м.*—грех. *Грэх у мех, а кіям па баку. Послов.* Ст.

уступіць у грэх—совершить грех. *Слава ж Табе Божа, што ў грэх ня ўступілі. сястры ня згубілі.* Смл.(Дсл.).

•**Грэкі**(*один* **Грэк**)—греки.

•**грэкнуць**-*ну-неш-не, соверш.*—грохнуться. Шсл. *Бег, бег, ды калі грэкнуў!* Лядцо Пух. (Шсл.).

•**грэкнуцца**-*нуся-нешся, соверш.*—грохнуться. Шсл. *Грэкнуўся, аж ледзь устаў.* Лядцо Пух. (Шсл.).

•**грэласьць**-*ці, ж.*—согревание. (*Музыка просе*) *чарачкі дзеля грэласьці.* НК: Дудар 192.

•**грэнка**-*нкі-нцы, ж.*—сухарь. Дсл.; БНсл.

грэнку грэць—мстить за что-л. Дсл. *Дай на мяне грэнку грэць.* Дсл.

•**грэнуць**—*см. под грэць 3.*

•**грэцкі**-*кая-кае,* **1.** (гречишный, **С.**) гречневый. Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 121; Ксл.; Дсл. *Каша грэцкая.* Дсл. *Грэцкая каша.* Гсл. *Грэцкія крупы, грэцкая мука, грэцкія клёцкі.* Нсл. *Грэцкія крупы — смачныя.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).

2. греческий. Гсл. *Грэцкая навука.* Гсл.

•**грэць,** *грэю, грэеш, грэе; повел. грэй, грэйма, несоверш.* **1.**—греть, передавать свою теплоту, согревать. *Сонца грэе.* Ар.

2. (*перех.*)—делать теплым, горячим, греть, нагревать. *Грэць рукі. Отгл. имя сущ.* **грэньне**-*ня, предл.-ню*—согревание, нагревание. Нсл. 123. *Хутра грэньня ня любе.* Нсл. *Бяз грэньня цёплы.* Тм. *Соверш.* **пагрэць**—погреть. Ар.

3. бить больно(крыть, **С.**) Нсл. 123; Дсл. *Давай яго грэць.* Дсл. *Грэць па шчоках.* Нсл. *Грэй яго бізуном па сьпіне.* Нсл. *Однократ.* **грэнуць**-*ну-неш-не*—ударить больно. Нсл. 123. *Грэнуў па сьпіне бізуном.* Нсл. *Грэнь яго добра.* Нсл. *Соверш.* **загрэць**—ударить больно. Нсл. 165; Ар. *Загрэй яго поўху.* Нсл.

агравáць-*ваю-ваеш-вае* (*аграю, аграеш, аграець,* **С.**) **1.** (обогревать, **С.**), согревать. Нсл. 358. *Агравацьрукі.* Нсл. *Соверш.* **агрэць**-*эю-эеш-эе; повел.-эй-эйма,* **1.** обогреть, согреть. Нсл. 358; Дсл. *Агрэй полкі.* Нсл. *Прич.* **агрэты,** —согретый. Нсл. 358; Дсл. *Агрэтыя полкі.* Нсл.

адагравáць-*ваю-ваеш-вае* (*адаграю-аеш-аець,* **С.**), *несоверш., перех.*—отогревать. *Соверш.* **адагрэць**-*эю-эеш-эе*—отогреть.

награвáць-*ваю-ваеш-вае, несоверш., перех.*—наказывать розгами. Нсл. 303. *Награвяць, нагрэць каму сьпіну.* Нсл. *Соверш.* **нагрэць**-*эю-эеш-эе*—наказать розгами. Нсл. 303. *Будзеш помнець, як тую табе нагрэюць за такі ўчынак.* Нсл.

прыгравáць-*аю-аеш-аець-аем-аіце, несоверш., перех.*—пригревать. Ар. *Сонца прыграець.* Ар. *Соверш.* **прыгрэць, 1.** пригреть, сделать теплым. *Сонца прыгрэла.* Ар.

2. (*перен.*) выпороть, высечь. Нсл. 500. *Прыгрэй яму сьпіну, каб помнеў.* Нсл.

угравáць, *ўграю-аеш-аець-аем-аіце* (*ўгравáю и т.п.,* Нсл.)—согревать, нагревать. Нсл. 651. *Сонца ўжо добра ўгравае зямлю.* Нсл. *Соверш.* **угрэць, 1.** согреть, разогреть. Ар.; Нсл. 651. *Сонца ўгрэла ўжо, а ты яшчэ сьпіш.* Нсл. *Сонейка ўгрэла.* Тм. *Угрэў ты мае коні, гонячы.* Нсл. *Сонца, як добра ўгрэе, во тады глядзі дый глядзі, — зараз пачнець шчупак церціся.* Дсл. *Заначуеш — не пачуеш: я* (*завіруха*) *завею, я ўгрэю.* Гарун: Завіруха. *Прич.* **угрэты, а**) нагретый. Нсл. 651. *Зямля ўгрэтая.* Нсл.

б) разогретый. *Угрэтым коням не давай піць.* Нсл. 651.

2. ударить крепко. Нсл. 651. *Угрэй яго бізуном па сьпіне.* Нсл.

•**грэцца,** *грэюся, грэешся, несоверш., возвр.* **1.** греть себя, греться. Ар. *Грэшся ля цяпла.* Ар.

2. становиться теплым, горячим; греться. *Вада грэецца.* Ар. *Самагрэй памалу грэецца.* Ар.

агравáцца-*ваюся-ваешся, несоверш.*(обогреваться, **С.**) согреваться. Нсл. 358. *Агравайся каля агню.* Нсл. *Соверш.* **агрэцца**-*эюся-эешся,* **1.** (обогреться, **С.**) согреться. Нл. 358. *Ці агрэўся ты?* Нсл.

2. удариться больно. Нсл. 358; Дсл. *Агрэўся я дужа аб вушак.* Нсл. *Я агрэўся моцна.* Дсл.

адагравáцца, *адаграюся-аешся, несоверш. к адагрэцца*—отогреваться. *Страва адаграецца. Соверш.* **адагрэцца**—вернуть себе утраченную теплоту, отогреться. *Крупеня адагрэлася.*

пагрэцца, *соверш.*—погреться.

угравáцца-*аюся-аешся, несоверш., возвр.*—согреваться, Нсл. 651. разогреваться. *Зямля ўграваецца просьле зімы.* Нсл. *Угравайся на палку.* Нсл. *Соверш.* **угрэцца, 1.** согреться, (Гсл.) разогреться. (Шсл.; Ар.) *За работаю так угрэўся, аж пот пацёк.* Ст. *Сьцяпан так адубеў, што ледзь угрэўся.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *Угрэўся я сякучы дровы.* Нсл. 651. *Прич. прош. вр.* **угрэўшыся.** Ар. *Угрэўшыся, ня можна выбягаць на сьцюжу.* Ар.

2. удариться крепко. Нсл. 651. *Пакаўзнуўшыся, угрэўся сьпінаю.* Нсл.

•**грэччына**-*ны-не, ж.*—гречиха. Войш.

•**гру́ба**-*бы, ж.*—голландская или комнатная печь, Кур., Орл.(Даль) большая комнатная печь.(Гсл.); Нсл. 122. *Пара̀ цепліць грубу.* Нсл. *Уменьш.* **грубка**-*бкі-бцы, ж.*—голландская печка. Шсл.; Ксл.; Растсл.; Нсл. 122; Гсл. *Падпалілі ў грубцы.* Ст. *У грубцы ня цеплена.* Нсл.

•**груба́я**-*ое,* **1.**—беременная. Юрсл. *За чатыры гады трэйці раз грубою ходзе.* Юрсл.

2.—*см. под грубы̀.*

•**гру́бен,** *м.*—неучтив, груб, Нсл. 122. грубец. *Хлапец дарма̀, але грубен.* Нсл.

•**грубе́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, несоверш.* **1.** расти в толщину, увеличиваться в объеме, Нсл. 122. толстеть. Гсл. *Дзерва грубее.* Нсл.

2. становиться грубым. жестким, утрачивать мягкость; грубеть. *Рука ад работы грубее.* Нсл. 122.

3. толстеть от беременности. Шсл. *Мар'я пачала̀ грубець.* Ст.

дагруба́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—грубить, делать дерзости. Дсл. 172. *Ён ня мае дагруба̀ць.* Дсл.

пагрубе́ць, *соверш. к* *грубець 1, 2, 3.* Нсл. 122. *Дзерва пагрубела.* Нсл.

•**грубіня́**-*ні̂-ні̂, ж.*—толщина. Ар.; Шсл.; БНсл. *Вось грубіня дзе!* Ст.

•**гру́бнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—истопник. Гсл. *Ср.* ***жыбінцяй.***

•**грубы́**-*ба̀я-боe,* **1.** толстый, Гсл.; Ар.; Шсл.; Юрсл. *Грубы̀я ніткі добра будуць на мех.* Ст. *Грубое сукно.* Нсл.

2. толстый, жирный. Юрсл.

3. недостаточно или плохо отделанный; простой, без изящества; грубый.

4. неприятный, невежливый, Нсл. 122. неучтивый, неделикатный, резкий, грубый. *Груба̀я гаворка.* Нсл. 122. *Праўда груба, але Богу люба.* *Послов.* Тм.

•**гру́бшы** (Нсл. 122), *ср. ст. к грубы̀ 1, 2. Сукно грубшае.* Нсл. 122. *Вазьмі за грубшы канец.* Тм. *Прев. ст.* **найгрубшы**—толстейший, самый толстой. Ар.

•**груга́н**-*на̀; мн. ч.-ны̀-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—ворон. Вішкалевічы Чаш. (Ксл.); МГсл.; БНсл. *Няхай іх склюють груганы.* Я. К.(Адплата 5). *Крычаць, бы над пагостам груганы.* Кавыль: Думы 33. *Здалося, што груган.* Акула 261. *Собир.* **груганьнё**-*ня̀, предл.-ню̀. Груганьнё закрычэла над лугам.* Кавыль: Пад зорамі 6.

•**груд**-*ду, предл.-дзе; мн. ч. груды̀-доў-дом, мн. ч., предл.-дох, м.* **1.** небольшое возвышение у реки, озера, болота или среди болота, Ар. бугор. БНсл. *Скародзяць груды а ляды.* НК: Очерки 402.

груды пескавыя—бугры песчаные. НТС(БНсл.).

2. куча чего-л, Ржевский у.(Афанасьев I, 1897 г., 182); Дз.; Ксл.; Ворон.; Мгсл. груда, Смл.(Даль) куча хвороста. Смл.(Дсл.). *Мы ўчора хадзілі ў лес усім сялом паліць груды гальля.* Халамер'е Аз. (Ксл.). *Груды й пяньнё сохнуць.* НК: Очерки 437. *Паліць груды.* Тм. *Ты, мядзьведзю, сьвіньні дзяры, а ты, воўча, у груд кладзі.* Смл. (Дсл.). *Собир.* **грудзьдзё,** *Дзядуля, мы (дзервы) ў грудзьдзё складзѐм.* Ржевск.(Афанасьев I, 1897 г., 182).

3. (о птицах)—стая. *Пушчаў ён дзесяць сакалоў на лебядзіны груд.* Купала: Пераклад Слова аб палку Ігоравым. *Ня дзесяць сакалоў на лебядзіны груд пушчаў.* Тм. *Галіцы грудам бягуць да вялікага Дону.* Тм.

4. (о людях)—толпа. Дз.; Імсьц. *Наяжджаюць із грудам махляроў.* Гарэцкі: Песьні 9. *Стаяў груд людзёў.* Дз. *Сядзелі ўсі грудам на ложку.* ЗСД 9. *Як вялікі груд глядзеньнікаў разам шугнуў у бок азялелых, што не глядзелі ні на кога й ні на чога каля сябе наўкола, скакуноў, яна схапілася за яго руку̀.* Гарэцкі: Песьні 74. *Грудам сыпяць па вуліцы хлопчыкі—вучанікі з хатулькамі на плячох.* Гарэцкі: Песьні 64. *Пашлі ўсі гаманкі̂м і сьмелым грудам.* Тм. 73.

5.—группа.

6.—труппа.

грудок-*дка̀, предл.-дку̀; мн. ч., дат.-дком, мн. ч., предл.-кох,* **1.** *уменьш. к груд 1 - 6.Пусьціў коні на даліну, сам лёг спаці на грудку.* Гсл. *На стале ляжаў грудок кнігаў.* ЗСД 362. *Хоць бы ты, сынку, схадзіў, ідзе грудок падабраў — мы б рэпы пасадзілі.* Бельск.(Дсл.) *Падбіралі ляды, хвораст, клалі ў грудок.* Тм. *Сплывуцца сьветленькія балачынкі ў бліскучыя з краёў грудкі.* Гарэцкі: Песьні 67.

2.—кружок. *У нашых сёлах ёсьць грудкі Беларускае Сялацка-Работніцкае Грамады̀. Літаратурны грудок. Скакальны грудок. Музыцкі грудок.*

4.—разряд(клас, группа).

•**грудок**—*см. под груд.*

•**гру́да**-*ды-дзе, ж.* **1.** ком замерзшей или засохшей земли. Ар.; Іг.; Смл.; Вят.(Даль). *Собир.* **гру́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю*—засохшие комья земли. Шсл. *На палосе шмат гру̀дзьдзя.* Ст. *Уменьш.* **гру́дка**-*дкі-дцы.* Ар. *Узяў ды шпурляецца грудкамі* Ст. *Малы̀я гру̀дкі на ральлі ня шкодзяць збожжу.* Ар.

2. взрытая, неровная и замерзшая земля, замерзшая комками грязь. Гсл.; Ксл.; Нсл. 122. *Найгоршая язда па гру̀дзе.* Нсл. *Не бяжыць па грудзе конь.* Азярэцк Сян.(Ксл.).

•**грудаві̂на**-*ны-не, ж.* **1.** грудина. БНсл.

2. увал. НТЗ(БНсл.).

•**грудавы́**-*ва̀я-вое.* Гордз.(Мош.: Тэрм. 4), *прилаг. к груда 2. Груда̀вая зямля.*

•**гру́дкі**—*см. под грудзі.*

•**грудлі̂вы**—*вая-вае*—обильный "гру-— замерзшими комьями земли. Дсл. *Грудлівая дарога настала.* Дсл. (*под грудок*).

•гру́дна, *нареч.* **1.** обильно *"грудамі".* (Гл.). **2.** тряско (от *"грудаў",* **С.**) Нсл. 122; БНсл. *Гру́дна ехаць.* Смл., Пск. (Даль).

•гру́дны-*ная-нае, прилаг. к груда 2*—свойственный *"грудзе" 2.* Нсл. 122. *Гру́дная дарога.* Нсл. *Грудная парà.* Тм.

•гру́дзі, *единств. ч. нет, грудзей-дзём-дзі-дзьмі-дзёх*—грудь. Ар.; Шсл.; Пск.(Иерополь-ский); Дсл.; Гсл. *Хвошча яго ў грудзі кулаком.* Ст. *Нешта ад сэрца к грудзём падышло.* Гарун: Варажба. *На грудзёх у Ягор'і субор-царква.* Дсл. *У грудзёх грае.* Тм. *Грудзі адбіў кашаль.* Нсл. 122. *Прыпаўшы грудзьмі да мацярынага пляча, цалаваў ейныя зморшчаныя шчокі.* Дудзіцкі,"Бацьк.", Но. 1-2/437-438. *На грудзёх рукі шчапі.* Кіт. 83а13. *Не пачуеш, як узьляжа на грудзёх навала.* Гарун.
2. грудная полость. Дсл. *Як захрыпяць грудзі — глядзі, прыступяцца людзі.* Дсл. *Дыхавіца ў грудзёх.* Купала: Спадч. 9. *У грудзёх ня выцьвіла трывога.* Кавыль: Пад зорамі 14. *Глыбака ў грудзёх адчуваецца пачуцьце блізіні.* М. Вольны(Б. Ускалось, Но. 6. 23).

у грудзёх маткі—в утробе матери. Янк. II. *Уменьш., ласкат.* **гру́дкі**-*дкаў(-дак).* Гсл.; БНсл.

парыць грудкі—типичное обозначение действия, при котором пьется или естся горячее. НК: Очерки, Но. 144.

•грудзі́на-*ны-не,*—свиная кость с мясом. Шсл. *Грудзіну пасолім.* Ст.

•грудзі́сты-*тая-тае*—бугорчатый, Ксл. трясший (БНсл.) от (мерзлой) *"груды"* (Нсл.) —комов замерзшей земли. *Коням цяжк па гру́дзістай дарозе.* Пяцігорск Беш.(Ксл.) *Коням цяжка па гру́дзістай дарозе.* Пяцігорск Беш. (Ксл.) *Гру́дзістая дарога.* Нсл.

•груздьí-*доў-дом, мн. ч., предл.-ох (один груд)*—грузди(грибы), НК: Очерки 73; Солава Пар. (Дсл.). *У майго сьвёкара бяда за бядой: стайня расьперта, коні выведзе грузды вынесены.* Інькова Пар. (Дсл.).

•гру́зіць, *гру́жу, гру́зіш-зе, несоверш., перех.*—ходя по мягкой земле, в особенности по посеве, производить на ней копытами небольшие углубления. Ар. *Ня пушчайце кароў на рунь: яны грузяць: зямля яшчэ мала ўмерзшы. Ср. гразьці, гру́зкі. Соверш.* **згру́зіць.** Ар. *Няхай гусі ходзяць па руні: яны ня згрузяць. Соверш.* **угрузіць**—вогнать скот в топкое место, из которого он не может вылезть без помощи. Янк. II. *У струзе каня ўгрузіў.* Янк. II. *Ср. угру́знуць.*

•гру́зка, *нареч.*—топко, вязко. *Тудою не ганеце, там грузка, угрузнуць (каровы).* Янк. I.

•гру́зкасьць-*ці, ж.*—вязкость. БНсл.

•гру́зкі-*кая-кае*—топкий, вязкий. Гсл.; БНсл.

•грузьдзі́ла-*ла; мн. ч.-лы-лаў, ср., обласm.* —удила, Гсл.; Нсл. 2; Ксл. мундштук (для лошади). Юрсл. *Пашукай новае грузьдзіла і закілзай каня.* Гсл. *А ты б грузьдзіла ёй надзеў.* Пушкары Сян. (Ксл.). *Залажыць каню грузьдзіла.* Нсл. *См. закілзы.*

•гру́зьці, *гру́зну-зьнеш-зьне, несоверш.* —вязнуть. *Соверш.* **угру́зьці**—увязнуть(в болото, **С.**) БНсл. *Карова ўгрузла, ледзь выбавілі на бераг.* Янк. I. *Многкрат.*
угруза́ць-*дю-деш-де*—вязнуть. БНсл. *См. грàзьці, угразьці. Грузнуць санкі ў ім(сьнезе).* Вышынскі: Хата пад ліпаю(Беларус, Но. 155).

•грук, *гру́ку, м.*—стук, Нсл. 128; Шсл.; Растсл.; Гсл. тоже, что *"грукат",* но менее сильный и продолжительный. *Ці чуеш, які там грук?* Нсл. *Ні стуку, ні груку, павѐзьлі, як суку. Послов.* Нсл. *Які справілі грук дзеўкі.* Нсл.

•грук, *междомет. от гру́каць.* Шсл., означает **1.**—удар чем-л. по чем-л. *Грук кулаком па стале.* Ст.
2.—падение громкое. Нсл. 123; Ар. *Грук воб зямлю.* Нсл.
3.—нечаянный приезд с шумом. Нсл. 123; Дсл. *Грук разам усі на дворышча.* Нсл. *Вось толькі яна тыя грошы панѐсла, грук на дворышча багаты брат із коньмі.* Смл. (Дсл.).

•гру́кат-*ату, предл.-це, м.*—грохот. Ар.; Гсл.; БНсл. *Нейдзе чуваць грукат.* Ст. *Яго перабілі грукатам, шумам.* ЗСД 52. *Грукатам сваім усіх пабудзіў.* Нсл. 122. *Які грукат у хаце паднялі малцы.* Дсл. *Сьмех заціхаў — яго заглушыў грукат цяжкіх гэстапаўскіх ботаў.* Шакун: Сьлед 17.

•грукатáньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к грукатàць*—сильное стучание, произведение грохота. Нсл. 122. *Якое там на ліха грукатаньне?* Нсл.

•грукатáць-*качу́-кочаш-коча, несоверш.* —грохотать, Гсл.; БНсл.; Растсл. сильно стучать, колотить, производить грохот. Нсл. 122. *Па ўсім небе грукатаў гром.* Гсл. *Нехта ў вароты грукоча, загрукатаў; калі б зубамі грукатаў.* Нсл. *Соверш.* **загрукатáць.** Нсл. 122—загрохотать.

•грукатня́-ні-*ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—продолжительное стучание, колочение. Нсл. 122. *Грукатню паднялі.* Нсл. *Грукатня ўсё мацнела.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•грукацéць-*чу́-ціш,* (ЗСД 224)—стучать, ПНЗ. тоже, что *"гру́каць",* но мельче и чаще, тарахтеть. *Соверш.* **загрукацець** —застучать, загреметь в отдалении, Шсл. начать *"грукацець". Калёсы толькі загрукацелі.* Ст. *За Нёмнам яшчэ мацней загрукацела.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Калёсы толькі загрукацелі.* Ст. *Соверш.* **пагрукацéць**—поехать, стуча (так, как *"грукацяць",* **С.**) Шсл. *Ён аж вунь дзе пагрукацеў.* Ст.

•**гру́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* —грохать Ар. стучать, (Гсл.; Шсл.) колотить во что-л., Нсл. 123. стучать, греметь, бряцать. Ряз., Тмб. (Даль). *Хто там грукае ў дзьверы?* Ст. *Нехта грукае ў вароты.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **гру́каньне**-*ня, предл.-ню* —грохание, стучание. *Груканьне чутно ў вароты. Однократ.* **гру́кнуць**-*ну-неш-не,* **1.**—грохнуть, Растсл.; Ар. стукнуть, Шсл. постучать. Дсл. *Стукнуў, грукнуў у вароцікі.* Ельн. (Дсл.).
2.—ударить. Нсл. 123. *Нехта грукнуў каменям у дзьверы.* Нсл. *Гру̀кні яго ў сьпіну.* Тм. *Соверш.* **загру́каць**—застучать, (Нсл. 165) загрохотать. *Нехта ў вароты загрукаў.* Нсл. *Як загрукаў гром, аж страшна.* Ст. *Соверш.* **нагру́каць, 1.** настучать, (Шсл.) надоесть, стуча. Нсл. 303.
2.—нашуметь, Шсл. накричать на кого. Ар. *Нагрукаў, настукаў на малы̀х, дык маўчаць.* Ст. *Соверш.* **пагру́каць**—постучать. Нсл. 437. *Пагрукай у вароты.* Нсл. *Соверш.* **разгру́каць,** *перех.* **1.**—разбить, расколоть что-л. из ломкой посуды. Нсл. 547; Дсл. *Разгрукалі місу.* Дсл. *Грукаючы так гаршкамі, борзда разгрукаеш іх.* Нсл.
2. (*перен.*)—расстрелять(заряды). Дсл. *Усі набоі разгрукаў а зайца не забіў.* Дсл.
•**гру́кацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.**—стучаться (с грохотом, **С.**) Гсл.; Шсл.; Нсл. 123. *Нехта грукаецца ў вакно.* Нсл. *Соверш.* **нагру́кацца**—настучаться вдоволь. Нсл. 303; Дсл. *Няхай грукаюць у вароты, пакуль нагрукаюцца зубамі.* Нсл. *Досыць нагрукаўся — не адчыняюць вароты.* Дсл. *Соверш.* **пагру́кацца**—постучаться. Нсл. 437.; Дсл. *Нехта пагрукаўся ў вакно дый пайшоў.* Нсл. *Пагрукайся ў вароты.* Дсл. *Соверш.* **разгру́кацца**—расшалиться, производя грохот чем-л.,расстучаться. *Чым вы там разгрукаліся?* Нсл. *Нехта разгрукаўся ў вароты.* Нсл. *Соверш.* **узгру́кацца** —начать производить грохот. Нсл. 165. *Чаго ты так узгрукаўся? Супакою няма нікому за табою.* Нсл.
2. ударяться. Нсл. 123. *Як ты часта грукаешся аб лаўку.* Нсл. *Калышаш так, што калыбка грукаецца аб стол.* Нсл. *Однократ.* **гру́кнуцца**-*нуся-нешся*—стукнуться. Шсл., грохнуться. Ар. *Грукнуўся галавою аб сьцяну.* Ст.
•**гру́кнуць**—*см. под гру̀каць.*
•**гру́кнуцца,**—*см. под гру̀кацца.*
•**груку́,** *глаг. частица*—выражает действие стучания. Нсл. 123. *Я стуку, я груку, ажно там нікагутанька няма.* Нсл.
•**грумада́**-*ды, област. — грамада̀.* Ар.
•**грунём,** *нареч.*—очень быстро. *Грунём пабеглі.* Іг. *Вось так, разьмерна дзень за днём у вечнасьць коцяцца грунём.* Кл.: Каліна 91.
•**гру́ня**-*ні-ні, мн. ч., род.-няў, ж.*—здоровая, красивая и притом скорая во всем женщина. Нсл. 123. *Гру̀ня дзеўка, маладзец.* Нсл. *Узяў жонку гру̀ню.* Нсл.
•**гру́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.*—принуждать, Шсл. понуждать, подгонять, заставлять быстрее делать что-л. *Ня буду яго гру̀ніць ніколі й ні на што.* Крамяні Пух. (Шсл.) *Соверш.* **прыгру́ніць** —принудить(**С.**), понудить, подогнать, заставить быстрее делать что-л. *Не хацеў сам, дык сілаю прыгрунілі, каб ішоў.* Ст.
•**грунка́ч**-*ача̀-ачу̀; мн. ч.-чы-чоў-чом-чымі-чох, м., звукоподраж.*—ворон. (Дсл.) *См.* *ґрун, крумка̀ч.*
•**грунт**-*ту, предл.-це, м.* **1.**—почва, МГсл.; Шсл.; Нсл. 122. грунт. *На благім грунце нічога ня родзе.* Ст. *Добры грунт, добры й урод.* Нсл. *Багністы грунт ня годзен ні на што.* Тм.
2.—основание чего-л. Нсл. 123; БНсл. *Даў добры грунт, і справа пашла добра.* Нсл.
3.—первый слой краски, которым покрывают холст, грунт.
4.—бумага, документ. Бельск.(Дсл.). *Слова вецер, а ліст грунт.* Нсл. 123.
•**грунтоўна,** *нареч.*—основательно (МГсл.), прочно. БНсл. *Грунтоўна зроблена.* Нсл. 122.
•**грунтоўнасьць**-*ці, ж.*—основательность, прочность. БНсл.
•**грунтоўны**-*ная-нае*—основательный, (Нсл. 122) прочный. БНсл. *Грунтоўны довад.* Нсл.
•**грунтава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к грунтаваць, грунтава̀цца*—основание, упрочение чего-л. Нсл. 122; БНсл. *Палажы добрае грунтаваньне і будзе добра* —положи деньги и дело в шляпе. Нсл.
•**грунтава́ць**-*ту̀ю-ту̀еш-ту̀е, несоверш., перех.*—упрочивать, (БНсл.) утверждать основание чего-л. Нсл. 122. *Грунтаваць, угрунтаваць за сабою двор.* Нсл. *Соверш.* **угрунтава́ць, 1.**—упрочить, утвердить прочно. Нсл. 600. *Угрунтаваць за сабою зямлю.* Нсл.
2.—дать чему-л. прочное основание. Нсл. 650. *Угрунтаваць царкву на падмурку.* Нсл.
3.—готовить грунт для картины. БНсл.
•**грунтава́цца**-*ту̀юся-ту̀ешся, несоверш.* —утверждаться на чем-л., Нсл. 122. основываться, упрочиваться. *Соверш.* **угрунтава́цца,** Нсл. 122. **1.** обосноваться. Гсл.
2.—положить для себя твердое основание в чем-л. Нсл. 650. *Угрунтава̀цца на дакумэнтах.* Нсл.
•**грушаўні́к**-*іка̀, предл.-іку̀, м., бот.*—грушанка. БНсл.
•**гру́та,** -*ты-це, ж., зоол.*—веретенник большой. ЗТ (БНсл.).
•**грува́сьціцца**-*іцца, несоверш.*—громоздиться. *Груба̀сьціліся, ліплі адзін да аднаго мураваныя дамы.* Капыловіч: Хлеб. *На адгароджаным месцу паводдаль грувасьціліся падводы із сенам.* Тм.
•**гру́ца**-*цы-цы, ж.* **1.** перловая крупа. БНсл. *Крупѐня з груцы.* Нсл. 123.

2.—суп(Ар.) из перловой крупы. Гсл.

•**гру́цавы**-*-вая-вае*—из перловой крупы. *Груцавая каша.* Нсл. 123.

•**гручэць**-*чу̀-чы̀ш-чы̀ць, несоверш.*— грохотать. *Ня грук гручыць ды па сенечках, там Міхасечка йдзець.* Гарэцкі: Нар. песьні 1. песьні I.

•**грыб,** *грыба̀*(*гры̀ба* Нсл.), *на, у грыбѐ, зват. гры̀бе, мн. ч., дат.-бом, мн. ч., предл.-бох, м.* **1.** гриб. Ар.; Шсл.; Юрсл. *Калі падмеўся грыбом, то лезь у каробку.* (*Послов.*) —назвался груздем — полезай в кузов. ВК.(Л.Б. 3121). *Заўтра пойдзем у грыбы̀.* Ст.

добры грыб—лучший, съедобный гриб, губчастый, с беловатой головкой, похожий на боровика (белого гриба, С.) Шсл. *Насушылі на зіму̀ добрых грыбоў.* Ст.

станавіцца грыбом—дряхлеть. Нсл. 121.

стаць грыбом—одряхлеть. Нсл. 121. *Мой мужык грыб грыбам стаў.* Нсл.

грыб ізьесьці—приозадачиться (озадачиться, С.) Дсл. *Хацеў увыйсьці злавіць мяне ў зладзействе, але грыб ізьеў.* Дсл. *Уменьш.* **грыбок**-*бка̀, на грыбку̀; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох*—грибок. *На бок грыбок, баравік едзе.* (*Послов.*)—чин чина почитай, а младший — на край. Ар.; Нсл. 29.

2. *област.*—губа. Нсл. 121; Растсл.; Вост. (Даль) *обычно мн. ч., перен., грубо*: **грыбы́**—губы. *Чаго ты надзьмуў свае грыбы̀?* Лук'янова Сян. (Ксл.). *Разьбілі яму ўсі грыбы̀.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Грыбы̀ папухлі.* Нсл.

грыбы́ надзьмуў—разгневался. Нсл.

грыб задзе́р—загордился. Нсл.

•**грыбок**-*бка̀, предл.-бку̀, мн. ч., дат.-бком, мн. ч., предл.-бкох, м.* **1.** общеизвестная драчона, тесто для которой приготовляется значительно гуще блинного, — на молоке и яйцах, НК: Очерки, Но. 208. драчона. Нсл. 121; БНсл. *Грыбок ня ўдаўся.* Нсл.

2.—*см. под грыб.*

•**грыбоўнік**-*іка, предл.-іку, м.*—пирог с начинкой из грибов. Нсл. 121.

•**гры́ба**-*бы-бе; мн. ч. гры̀бы, ж., област.* —губа. Смл., Пск., Тверск. (Даль).

ба́цнуць па гры́бах— ударить в щеку. Смл., Пск., Тверск. (Даль),

•**грыбазвон**-*она, предл.-ону, зват.-оне, м.* **1.** имеющий большие, толстые губы, Гсл.; Нсл. 121. толстогубый. БНсл.

2.—губошлёп. Ксл. *Што ты, як грыбазвон які!?* Луб'ева Аз. (Ксл.).

•**грыбазьдзі́ла**-*лы, общ., пренебр.*—губошлёп, губастый. Юрсл. *Ну, нягож ня стала імне за такога грыбазьдзілу іці.* Юрсл.

•**грыба́ты**-*тая-тае, област.*—с некрасивыми толстыми губами, Дсл. толстогубый(губастый, БНсл.) Лужасна Куз. (Ксл.); Нсл, 121; Юрсл. *Ён гарбат, грыбат.* Росуха Імгл.(Косіч 244). *Які ён грыбаты: грыбы як цадзілкі.* Нсл. *Ня судзіце мяне, дзеўкі, што грыбатага люблю.* Юрсл.

•**грыбава́ты**-*тая-тае*—грибовидный. БНсл.

•**грыбаві́к**-*іка̀, предл.-іку̀; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—мелкий дождь при солнечном сиянии, способствующий обильному росту грибов. *Во пашоў грыбавік!* Дсл.

•**грыбе́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—дряхлеть. Нсл. 121; БНсл. *Што дзень, то грыбее.* Нсл. *Грыбее а ліха дзее.* *Послов.* Нсл. *Соверш.* **агрыбе́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе*—сильно состариться. Шсл. *Сусім агрыбеў чалавек.* Ст. *Соверш.* **згрыбе́ць**—одряхлеть. Нсл. 121; БНсл.

•**грыбзон**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.* **1.** плакса, Нсл. 121.

2. человек, имеющий большие, толстые губы. Нсл. 121. *За грыбзона такога ніхто ня пойдзе.* Нсл.

•**грыбзоніць**-*ню-ніш-не*—плакать по-детски. Нсл. 121. *Соверш.* **загрыбзоніць** —начать плакать по-детски. Нсл. 121. *Досіць грыбзоніць, ідзі есьці.* Нсл.

•**гры́бісты**-*тая-тае*—похожий на гриб. Нсл. 121. *Гры̀бістая губа.* Нсл.

•**грыбкі-гаварушкі**—особый сорт грибов. Дсл. *Ну, грыбкі-гаварушкі, зьбірайцеся ўсі ў лубянку.* Ельн. (Дсл.).

•**грыбно** (Войш.), **гры́бна,** (Нсл.), *нареч.* —урожайно на грибы. Нсл. 121; Войш. *Сёлета грыбна.* Нсл. *Калі грыбно, то й хлябно.* *Послов.* Войш.

•**гры́бнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** собиратель грибов, НК: Очерки, Но. 190; Ксл. грибник. *Сядні грыбнікі ўжо прайшлі, і няма што зьбіраць.* Сіроціна (Ксл.). *Ды ці знойдзеш словы, апісаць дарожкі, дзе хадзілі ножкі грыбнікаў заўзятых.* Колас: Грыбы.

2. промышляющий грибами.

•**гры́бны**-*ная-нае*—урожайный на грибы. БНсл.

•**гры́хвель**-*ля, предл.-лю, м.*—грифель. Шсл. *Няма грыхвеля чым пісаць на дошцы.* Ст.

•**грызота** (БНсл.)-*оты-оце, ж.* **1.** выражение неудовольствия частыми выговорами, Нсл. 123. брань. Дсл.; Сакуны 79. *Толькі й чуеш адну грызоту.* Дсл.

2. боль в животе, резкая, щемящая. Дсл.

•**гры́за**-*зы-зе, ж.*—брюква. Баркова Куз. (Ксл.).

•**гры́занка**-*нкі-нцы, ж.* — *грыза.* Кабішча Куз. (Ксл.).

•**грызе́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—выражение неудовольствия частыми выговорами. Нсл. 123. *Ад грызѐньня й хлеб ня лезе ў рот.* Нсл. *См. грызота.*

•**гры́зла**-*ла; мн. ч.-лы-лаў, ср.*—морда, Ксл. рыло. *Даў яму па грызлу.* Патапенкі Выс. (Ксл.).

•**грызнуць**—*см. под грызьці.*

•**грызу́ха**-*у̀хі-у̀се,* **1.** *ж. к грызу̀н.* Равы Гальш. в. Аш.

2. морская свинка, [Cavia] ЗТ.(БНсл.).

•**грызу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—человек, очень надоедающий упреками, Равы Гальш. в. Аш. сварливый мужчина, ворчун(брюзга, **С.**) Нсл. 123. *У грызуна̀ адна пацеха — грыжа.* Нсл.

•**грызуны́**-*ноу̀-ном-ны-намі-нох*(*один* **грызу́н**)—грызуны, травоядные млекопитающие(белка, суслик, мыш, крыса и др.) с длинными сильно развитыми передними зубами.

•**грызь**-*зі, ж.* **1.** ганглион(ганглий, **С.**); лечат заговорами. Шсл. *Грызь, грызі сук, грызі крук, а ня грызі Варчыных рук!* (із замовы), Навасёлкі Пух. (Шсл.).
2. детский понос. Шсл. *У хлопчыка грызь: гоне а гоне на двор.* Ст.
3.—*грыжа II.* Сухі Пачынак Ельн. (Дсл.); БНсл.

•**грызьлі̀вы**-*вая-вае*—сварливый, бранчивый, задорливый. Нсл. *Наша гаспадыня дужа грызьлівая.* Нсл. *Грызьлівы, як сабака; з усімі грызецца.* Нсл.

•**гры́зьці**-*зу̀-зѐш-зѐць-зѐм-зіцѐ, несоверш., перех.* **1.** грызть, Ар. глодать. Гсл.; Нсл. 123. *Гры̀зьці сухары.* Ар. *Соверш.* **згры́зьці** —грызя, съесть или испортить(сгрызть, **С.**)—оглодать. Гсл. *Соверш.* **пагрызьці, 1.** грызть некоторое время, погрызть. Ар.
2. сгрызть всё, многое. Ар.
2. постоянно ругать, бранить, журить. Нсл. 123.

грызну́ць-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, однократ.* **1.** надкусить. Нсл. 123. *Грызну̀ць яблык.* Нсл.
2. ругнуть, уколоть язвительным словом. Нсл. 123. *Ня ўцерпеў, грызнуў мяне такі.* Нсл.

абгрыза́ць[агрыза́ць, Ар. **]**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.*—обгрызать. *Конь во няхай абгрызае каля градаў.* Ст. *Соверш.* **абгры́зьці**—обгрызть. Шсл.

адгрыза́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—отгрызать. Шсл. *Соверш.* **адгры́зьці**—отгрызть. Шсл.

загрыза́ць, *несоверш.* **1.** рвать, кусая(о собаках). Нсл. 165, загрызать. *Сабакі загрызаюць, загрызьлі сьвіньню.* Нсл.
2. постоянно бранить, грызть, Нсл. 165. загрызать. *Сьвякрывя загрызае, сусім загрызла нявестку.* Нсл. *Соверш.* **загры́зьці, 1.** загрызть. Шсл. *Ваўкі загрызьлі кабылу.* Ст.
2. *к загрызаць 2.*—загрызть. *Жонка сусім загрызла мужыка свайго. Соверш.* **пазагрыза́ць**—загрызть многих. *Сабакі пазагрызалі сьвіньні ў шкодзе.* Нсл. 742.

нагрыза́ць, *несоверш.* **1.** нагрызать.
2. надгрызать. *Соверш.* **нагры́зьці, 1.** нагрызть.
2. сильно, крепко побранить. Нсл. 303. *За цябе пан нагрыз імне галаву.* Нсл. *Мачыха досыць мяне нагрызла.* Дсл.
3. надгрызть. Дсл. *Нагрызла яблыка й кінула.* Дсл. *Прич.* **нагры́зены, 1.** крепко обруганный. Нсл. 303. *За цябе імне нагрызена галава.* Нсл.
2. надгрызенный.

перагрыза́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—перегрызать. *Соверш.* **перагры́зьці**-*зу̀-зѐш-зѐць-зѐм-зіцѐ-зу̀ць*—перегрызть.

выгрыза́ць. *несоверш.*—выгрызать. *Соверш.* **вы́грызьці.** *І зубамі тут ня выгрызьці.* Ст.

•**гры́зьціся,** *-зу̀ся-зѐшся-зѐцца-зѐмся -зіце-зу̀цца, несоверш.* **1.** кусаться. уязвлять друг друга зубами, грызться (о животных, **С.**) Нсл. 123; Ар. *Сабакі грызуцца.* Нсл.
2. ссориться, ругаться между собой, Нсл. 123. постоянно ругаться, Шсл. грызться. *Сядні грызуцца, а заўтра пагодзяцца.* Нсл. *Грызуцца цэлую раньніцу.* Крамяні Пух. (Шсл.).

адгрыза́цца-*а̀юся-а̀ешся, несоверш. ад каго*—отвечать дерзостью на дерзость (на брань бранью, **С.**) Дсл. *Соверш.* **адгры́зьціся, 1.** окончить грызню (о собаках). Дсл.
2. дать отпор дерзости. Дсл. *Я адгрызуся — свае зубы войстры.* Дсл.

пагры́зьціся, *-зу̀ся-зѐшся-зѐцца-зѐмся -зіцеѐся,* **1.** покусать друг друга (о животных). Ар.
2. (сильно, Шсл.) поссоритья. Шсл.; Нсл. 437. *Свае чэрці пагрызуцца, дый пагодзяцца.* Нсл. *Пагрызьліся, як тыя сабакі, і гу̀каць ня хочуць адзін з адным.* Ст.

перагры́зьціся, 1. перекусать друг друга (о собаках) Дсл.
2. перессориться, Нсл. 401; Дсл. переругаться. *Ты з усімі суседзьмі перагрызлася.* Нсл. *Нашы сёлета перагрызьліся.* Дсл.

•**грыжоу̀нік**-*іка, предл. -іку, м.*—ботва брюквы. Дуброва Беш. (Ксл.); НК: Очерки, 420, Но. 827.

•**гры́жа I**-*жы-жы, ж.*—брюква. Рудня Аз. (Ксл.). *См. гры̀за, гры̀занка, гры̀жанка.*

•**гры́жа II**-*жы-жы, ж.* **1.** ссора, (Дсл.) брань, ворчание за всякую безделицу, частые выговоры, Нсл. 123. грызня, свара, Шсл. ссора, брань. БНсл. *Бяз грыжы ў нас ніколі ня бывае.* Нсл. *Завялі грыжу на ўсю хату.* Ст. *У іх кажны дзень грыжа.* Дсл. *Уменьш.* **гры́жка**-*жкі-жцы*—ссора, распря. Нсл. 123. *Кажан дзень грыжку мяжсобку маюць.* Нсл.
2. болезнь в желудке. Дсл.

гры́жыца-*цы-цы, уменьш. к грыжа II, 1, 2.* Сухі Пачынак Ельн.(Дсл. 148).

•**гры́жанка**-*кі, дат., предл. гры̀жанцы, ж.* **1.** брюква. НК: Очерки, Но. 42; Новікі Віц. (Ксл.). *Одна* **гры́жаньчына.** НК: Очерки 421. *См. грыза, грызанка.*
2. кушание из брюквы. НК: Очерки, Но. 42.

•**грыжэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—постоянные ссоры, постоянная брань за каждую малость. Нсл. 123. *З грыжэньня гэтага дабра ня будзе.* Нсл.

•**гры́жка**—*см. под грыжа II.*

•**гры́жыца**—*см. под грыжа II.*

●**грым**—отглагольная частица, означ. быстрый въезд с грохотом. Дсл. *Толькі зьберліся ў храп'я зьбегаць, а тут госьці грым у хату.* Юрсл. *Госьці грым на панадворак.* Нсл. *Нявестанька грым на дворышча.* Смл. (Дсл.).

●**грымошыць**-*шу-шыш-ша, несоверш., перех.*—бить кулаком в плечи. Шсл. *Грымоша а грымоша яго кулаком у плечы.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).

●**грымота**-*оты-оце, ж.* **1.** (сильный и продолжительный, Шсл.) гром, МГсл.; Шсл. шум от грома. Дсл. *Цэлую ноч была̀ грымота.* Ст.

2. (*чаще мн. ч. грымоты*)—ворчание, брюзжание, брань. Юрсл. *Ці уймешся ты з грымотамі?* Юрсл. *Пачала̀ся грымота.* Тм.

●**грымотнік**-*іку, м., бот.*—тмин. Helichrzsum. НТ 6(БНсл.). *См. кмен.*

●**грыма́к**-*ака̀, предл.-аку̀; мн. ч.-кі-коў, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** тумак(удар в плечи кулаком, С.) Шсл. *Надаваў яму ў плечы грымакоў.* Амельна Пух. (Шсл.)

даць, надаваць, надаць грымака́ [у плечы]—ударить. Янк. II. *Надаць грымакоў.*

2. старая лошадь. Шсл. *Пакуль заехаў на сваім грымаку, пачало днець.* Амельна Пух. (Шсл.).

●**грымаце́ць**-*ачу̀-аці̀ш-аці̀ць, несоверш.* **1.** сильно греметь. Шсл. *Вось гром грымаціць!* Ст. *Соверш.* **загрымаце́ць**—(сильно, С.) загреметь. Шсл. *Вось гром вялікі загрымацеў!* Ст.

2. грохотать. *Едзе борзда, аж грымаціць.* Ст.

●**грыме́ньне**-*ня, предл.-ню,* **1.**—*грымота 2.* Юрсл. *Уніміся з грыменьням: людзі сьмяюцца.* Юрсл.

2. *прич. к грымець 1, 2.*

●**грыме́ць**-*млю-міш, несоверш.* **1.** греметь. Гсл.; Ар.; Нсл. 122; Юрсл.; Шсл.; Дсл. *Гром грымі̀ць.* Юрсл. *Ну й грымела сядні ночы!* Ст. *Прич. наст. вр.* **грымя́чы**—гремучий. МГсл. *Соверш.* **адгрыме́ць**—отгреметь(о громе). Шсл. *Ня будзе болей грому: адгрымеў сваё.* *Соверш.* **загрыме́ць**—загреметь. Нсл. 122; Ар. *Гром загрымеў.* Нсл.

2. о грохоте телеги, о езде. Дсл. *Грымяць калёсы па дарозе.* Дсл.

3. (сильно, С.) кричать на других, Шсл.; Янк. I. ворчать, бранить, Юрсл. бранить, обвинять. Янк. I. *Як сьпіць, тады ня грыміць.* Юрсл. *Прышоў, кажу, сюды грымець.* Янк. I. *Наш бацька грыміць а грыміць.* Ст.

4. катить, ехать скоро. Нсл. 122. *Нашыя ўжо грымяць.* Нсл. *Соверш.* **нагры́мнуць**—с шумом наехать, нагрянуть. Нсл. 303. *Нагрымнулі сваты.* Нсл. *Нагрымнулі госьці з усіх бакоў.* Тм. **Нагрымнула,** *безлич.*—наехало с шумом, нагрянуло. Нсл. 303. *Нагрымнула гасьцей.* Нсл. *Соверш.* **прыгры́мнуць**—прикатить. Нсл. 122. *Сваты прыгры̀мнулі.* Нсл. *Нашыя ўжо прыгрымнулі.* Нсл. *Соверш.* **узгры́мнуць**—быстро взъехать. Нсл. 52. *Ні адтуль, ні адсюль узгрымнулі на дворышча сваты.* Нсл.

5. (*ирон.*)—ехать, появляться. Юрсл. *Тры дні мінула — грыміць із сутнікамі: схадзіла замуж.* Юрсл. *Зьберлі, выправілі, як у людзей. — што ж ты думаеш — грыміць назад: нарабіўся й зарабіў.* Тм.

гры́мнуць(гры́нуць)-*ну-неш-не, однократ.* **1.** грянуть. Нсл. 122. *Гром грынуў.* Нсл. *Бунтарскае грымнула слова.* Купала("Беззназоўнае", 1925, 8).

2. с грохотом взъехать. Нсл. 122. *Неўспадзеўкі грымнулі сваты на панадворак.* Нсл.

3. мгновенно ударить по лошадям, покатить, Нсл. 122. *Грымнулі ўсі разам з двара.* Нсл.

4. упасть с грохотом. Нсл. 122. *Так і грымнуў воб зямлю.* Нсл.

●**грыме́цца**-*міцца, страд., безлич. к грымець 2.* Юрсл. *Грыміцца табе ідзень, і ўвечары, спакою няма.* Юрсл. *Соверш.* **гры́мнуцца**-*нуся-нешся*—сильно удариться. Шсл.; Ар. *Грымнуўся галавою аб дзьверы.* Ст.

●**грымя́чы**—*см. под грымець 1.*

●**грымзані̀на**-*ны-не, ж.*—каракули. МГсл.

●**грымі̀ла**-*лы, м.*—ворчун. Юрсл. *З грымілаю жыць — нэрвы натрэпеш.* Юрсл.

●**гры́мнуць**—*см. под грымець.*

●**гры́мнуцца**—*см. под грымѐцца.*

●**гры́шча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў* **1.** место, где происходит *"ігрышча".*

2.—*ігрышча.* Нсл. 122.

●**грыта́нка**-*нкі-нцы, ж.*—верхняя часть дыхательного горла, гортань.

●**гры́ва**-*вы; мн. ч.-вы-ваў, ж.* **1.** длинные волосы на шее некоторых животных, грива. Ар.; Шсл. *Каню трэба пастрыгчы грыву.* Ст.

грыўка-*ўкі-ўцы,* **а)** *уменьш. к грыва 1. Харошая грыўка ў каня.* Ст.

б) подстриженные впереди волосы у женщин. Ар.

2. подводная или прибережная мель, коса(у реки). Цымборскі.

3. курган на возвышенном месте среди болота, покрытый лесом. Дсл. *Лось на грыве капыты суша.* Ялаўка Прышчынск. в. Росл.(Дсл.).

грыўка-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** финский овес. Кушляны Аш. *Мы сеем авес-грыўку.* Кушляны Аш.

2.—*см. под грыва 1.*

●**грыўня**-*ні-ні, ж.*—монета в 20 грошей, 10 копеек, гривна. Ар.; Селядцова Беш. (Ксл.); Нсл. 121. *Грыўню даў за паправу сякіры.* Нсл. *Увелич.* **грыўня́га**-*ягі-язе. Не пашкадуй грыўнягі, купі гасьцінца.* Нсл. 122.

●**грыцу́к**-*ка̀, м.*—веретенник. ЗТ(БНсл.).

•**гвозд,** *гвазда; мн. ч.-дьі-доў-дом, мн. ч., предл.-дох, м.*—гвоздь. Войш.; Нсл. 111; Пск. (Даль), *Без гвазда нічога ня зробіш.* Нсл. *Сказаў, як гваздом прыбіў.* Нсл. *Прыкратай гвозд добранька.* Нсл. 503.(под *прыкратаваць*). *Гвозд так прыкратан, што ніяк ня вырвеш.* Тм. *Уменьш.* **гваздок**-*дка, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—гвоздик. Войш.

гваздочак-*чка, уменьш. к гваздок. Павесіла на залатым гваздочку.* Семяшкова Стдуб.(Косіч 238).

•**гвазда́ць**, *-аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —бить сильно, как бы вколачивая гвоздь. Нсл. 111. *За што ты яго так гваздаеш?* Нсл. *Однократ.* **гвазданўць**-*нў-неш-нець-нем-ніце*—ударить сильно. Нсл. 111. *Як гваздану па галаве, дык і ўсьнеш тут.* Нсл. *Соверш.* **прыгвазда́ць**—приколотить палкой (и т.п., С.) Нсл. 498. *Прыгваздалі злодзея да паўсьмерці.* Нсл. *Соверш.* **разгвазда́ць**—разбить, пробить. Нсл. 546. *Галаву табе разгваздаю, калі ты яшчэ дакучаць імне будзеш.* Нсл.

•**гвазьдзіковы**-*вая-вае, бот.*—гвоздичный. Нсл. 111. *Гвазьдзіковы цьвет.* Нсл.

•**гвалт**(ґвалт, Ар.)-*лту, предл.-лце, м.* **1.** крик, скандал, Шсл. шум, крик, суматоха. Нсл. *Цэлую хату нарабілі гвалту.* Ст. *Як паднялі гвалт — цэлы гармідар!* Навікі Куз. (Ксл.).

2. насилие. Ст.; Гсл.; Ксл., насилие, грабёж, разбой. Нсл. 111. *Не рабіце гвалту над удавою!* Котава Сур. (Ксл.). *Напаўшы, гвалт учынілі.* Нсл.

3. призыв на помощь. Нсл. 111. *Гвалту нехта крычыць на возеру.* Нсл. *На гвалт звоняць.* Нсл. *Крычыць, як на гвалт.* Тм.

4. *во см. междометия*—призыв на помощь для защиты от насилия. Шсл.; Ар.—караул! *Гвалт, ратуйце, людзі!* Ст.

•**гвалтоўна,** *нареч.*—насильно. Нсл. 111; Гсл.; Ксл. *Гвалтоўна забралі ўсё й пашлі.* Дубнікі Сян. (Ксл.).

•**гвалтоўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —насильник. Ксл. *Гвалтоўнікі напалі на двор і аднялі каня.* Нсл. 111. *Злавілі гвалтоўніка й павялі ў міліцу.* Рубеж Беш. (Ксл.).

•**гвалтоўны**-*ная-нае,* **1.** насильный(насильственный, С.) Нсл. 111. *Гвалтоўны вянец.* Нсл.

2. сильный, Нсл. 111. бурный, стремительный. *Гвалтоўны град палажыў пшонку.* Нсл.

3. немедленно нужный, необходимый. *Гвалтоўная справа.* Нсл. 111. *Гвалтоўная патрэба.* Тм.

•**гва́лтам,** *нареч.*—насилием, насильно. Гсл.; Нсл. 111; Шсл. *Лясьнік гвалтам адабраў сякіру ў мяне.* Ст. *Гвалтам узялі а павялі.* Нсл. *Гвалтам аддалі замуж.* Тм.

•**гвалтава́ць**-*тўю-тўеш-тўе, несоверш., перех.* **1.** насиловать. Гсл.; Ксл. *Гвалтуюць людзёў, а да чога гэта?* Картышы Сур. (Ксл.).

2. кричать "караул". *Абы што, дык і гвалтуе.* Ст.

•**гвязда́**-*дьі; мн. ч. гвёзды-даў, ж.*—звезда. Ластсл. *Рабілі гвязду.* Альманы Стол. р., Полесье(Полесье, стр. 62). *Бяруць гвязду й прыходзяць пад акно.* Тм. *См. зорка, зара.*

•**гу́ба I**-*бы-бе, ж.*—губа(часть тела). Шсл. *Адвесіў свае губы.* Ст. *Уменьш.* **гу́бка**-*бкі-бцы*—губка. Ар. *У дзяцяці абсыпала губкі.* Ст.

•**гу́ба II**-*бы-бе, ж.* **1.**—губка,(мягкий, пористый остов некоторых видов низших многоклеточных животных, служит для мытья, С.) Гсл.

2. плодовое тело гриба-трутовика, вырастающее на стволах или корнях деревьев. Янк. I. *Калісь курцы насілі крэмень, крэсіва й губу. Выкрасае агню й прыкура.* Янк.

гу́бка-*бкі-бцы, ж.* **1.** *уменьш. к "губа" II, 1.*

2. (*уменьш. к "губа" II, 2.*)—трут из берёзовой губы. Нсл. 123.

3. губка для высекания огня. Шсл. *Дай губкі прыкурыць.* Ст.

•**губа́ткі**-*так, мн. ч., бот.*—губоцветные. [Labiatae]. НТ 6.

•**губа́ты**-*тая-тае*—губастый(Юрсл. под *грыбазьдзіла*), имеющий отвислые большие губы. Нсл. 123; БНсл. *Губаты конь.* Нсл.

•**гу́біца**-*цы-цы, ж.*—мера нитей в основе холста, имеющих протяжение от одного угла строения да другого. Нсл. 123. *Шэсьць губіц выткала палатна.* Нсл. *См. губка, сьцяна 3.*

•**губі́ць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.* **1.** терять. Гсл.; Ар.; Нсл. 123; Ксл. *Ня губі часу.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Час толькі губіш, згубіў.* Нсл. 123.

2. портить(включительно до невозможности употребления чего, С.) Нсл. 123. *Ня губі тапара.* Нсл. 123. *Каня згубіш, згубіў надта гонячы.* Тм. *Прич.* **гу́блены**—порченный(до невозможности употребления, С.) Нсл. 124. *Ты мне такую й даў губленую касу.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **губе́ньне**-*ня, предл.-ню*—порча(до невозможности употребления, С.) Нсл. 124. *Даў на патрэбу, а не на губеньне.* Нсл.

3. изводить со свету, Шсл. губить. *Каб было каму сьвет губіць.*—поговорка о заносчивом ничтожестве. Ар.

•**губля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, многократ.*—терять. Ар.; Шсл.; Ксл.; Гсл. *Яму што ні дай — губляе.* Смалякі Гар. (Ксл.). *Нашто ты кажны раз губляеш грошы?* Ст. *Отгл. имя сущ.* **губля́ньне**-*ня, предл.-ню.* Ар.; Гсл. *Соверш.* **пагубля́ць**—порастерять. Ар.; Нсл. 437. *Пярсьцёнкі свае пагубляла.* Нсл. *Да чые ж то жоначкі на месяцу жалі, сярпы пагублялі?* Из песни, Нсл.

загубі́ць, *соверш.* **1.** утратить. Шсл. *Ня ўмеў шанавацца: загубіў сваё шчасьце.* Ст.

2. погубить, лишить жизни. Шсл.; Гсл.; Смл. (Даль). *Загубіў апошні стогн.* Гарун("На сьмерць"). *Загу̀біш ты мяне без пары, чалавеча!* Ст. *Прич.* **загу́блены**—убитый. Нсл. 165, лишенный жизни. *Чалавека загубленага ў лесе знашлі.* Нсл. *Во см. прилаг.* **загублёны**—лишенный жизни. *У нахрацьцю загублёны.* НК: Старцы 81. *Отгл. имя сущ.* **загубе́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—погубление. Нсл. 165. *Пастух авечку заставіў у полю на загубѐньне ваўком.* Нсл. *Несоверш.* **загубля́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е; повел.-я̀й-я̀йма*—лишать жизни. *Душу̀ сваю загубляеш на векі.* Нсл. 165.

згубі́ць, *соверш.* **1.** потерять(, утерять, Гсл.) Нсл. 203; Гсл.; Ар.; Шсл. *Валѐй з разумным згубіць, чымся з дурным знайсьці.* *Послов.* Нсл. 203. *Дарогу згубілі.* Тм. *Згубіў грошы з партманом.* Шсл. *Ізгубіў свой ножык.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Тыя грахі ўчыніўшы, усе згубіць.* Кіт. 3662. *Хто няпраўду гаворыць, той іман(араб., веру) згубіць.* Кіт. 3961б. *Старана пазваная пазоў згубіла.* Стт. 189.

2. утерять, утратить. *На чужой старонанчцы занятаў душой, — і згубіў здаровейка, і згубіў спакой.* Гарун:("Песьня").

3. испортить(до невозможности употребления). Нсл. 203. *Касу згубіў аб камень.* Нсл. 203. *Тапор згубіў, на гвозд лу̀чыў.* Тм.

вы́губіць-*блю-біш-бе, соверш.*—истребить. Ар.; Нсл. 80. *Отгл. имя сущ.* **выгубе́ньне**—истребление. Гсл.; Нсл. 80. *Несоверш.* **выгубля́ць**—истреблять. Гсл.; Ар.; Нсл. 80. *Выгубляць мышы, бацы.* Нсл.

●**губі́цца**-*блюся-бішся, несоверш., страд.* **1.** теряться. *Штосьці пёры ў нас губяцца.*

2. подвергаться гибели, несчастью. Нсл. 123. *Сам губішся сваім жыцьцём.* Нсл. *Соверш.* **загубі́цца**—погубить себя. Нсл. 165. *Ажаніўся, як загубіўся.* Нсл. *Соверш.* **згубі́цца, 1.** быть потеряну, Ар.; Нсл. 203. потеряться. *Сподка загубілася.* Нсл.

2. испортиться(до утраты, **С.**) Нсл. 203. *Тапор згубіўся, на гвозд лу̀чыў.* Нсл.

●**губля́ць**—*см. под губіць.*

●**гу́бка**-*бкі-бцы, ж.* **1.** мера нитей, приготовленных на основу ткани и размотанных по стене избы, по набитым колышкам, от одного ея угла до другого. Нсл. 124. *Мар'я аснавала пяць губак красён.* Сьвеча Беш. (Ксл.). *Ткальля снувала тры губкі, дык адну ўжо выткала, а дзьве яшчэ будзе ткаць.* Гсл. *См. сьцяна̀.*

2. мера (7 сажен) вытканног полотна, Юрсл. мера полотна по длине основы от одного угла стены до другого, прибл. 6 метров, Шсл. определенная часть ткани. Гсл.; Дсл. *Усяго пяць губак сёлета снувала.* Юрсл. *Выткала тры губкі кужалю.* Ст. *Прадала̀ губку ручнікоў.* Асінаўка Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **гу́бачка**-*чкі-чцы.* Юрсл.; Нсл. 124. *Айт, якое там палатно — дзьве губачкі.* Юрсл.

3. заметка на нитке, Гсл. узелок на нитке основы, обозначающий меру *"губку".* Ксл. *Завяжы першую губку.* Азярэцк Сян. (Ксл.).

4.—*см. под гу̀ба I, гу̀ба II.*

●**гу́бкавы** -*вая-вае*—относящийся к "губке" — мере нитей. Нсл. 124. *Гу̀бкавы зацѐм.* Нсл. *Губкавае тканьне.* Тм.

●**гу́галь** -*лю, раст.*—куколь, головня в пшеничном колосе.[Agrostema]. Нсл. 124. *Пшонка з гугалям.* Нсл.

●**гуга́,** *междомет.*—означает разгар пиршества. Нсл. 124. *Ці доўга будзе гэта гуга̀?* Нсл. *А цяпер жа я даждаўся, вось я тут загуляю.* Гуга̀, *гуга̀! загукаю.* Баршчэўскі.

●**гуга́ньне**-*ня, отгл. имя сущ.*—разгульная жизнь. Нсл. 124. *Што дзень гуга̀ньне не прывядзець да дабра.* Нсл.

●**гуга́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—гулять, пиршествовать; вести разгульную жизнь. Нсл. 124. *Гуга̀еш, пакуль ёсьць што.* Нсл. *Соверш.* **нагуга́ць**—наделать долгов разгульной жизнью. Нсл. 303. *Сынок нагуга̀ў на бацькаву шыю.* Нсл. *Соверш.* **перагуга́ць**—прожить шумно; расточить имущество, ведя разгульную жизнь. Нсл. 401. *Уборзьдзе перагуга̀еш усё, што маеш.* Нсл. *Соверш.* **прагуга́ць**—прогулять(растратить, ведя разгульную жизнь, **С.**) Нсл. 124. *Прагуга̀еш, тады чым будзеш жыць?* Нсл. *Гуга̀ючы, прагуга̀еш уборзьдзе бацькаўшчыну.* Нсл. 521. *Соверш.* **разгуга́ць**—расточить, ведя разгульную жизнь. Нсл. 547. *Разгугаўшы бацькаўшчыну, з хатулём пойдзеш.* Нсл.

●**гу́гель** -*лю, предл.-лю, м.*—еврейское пирожное, приготовляемое из муки с гусиным жиром. Нсл. 124. *Жыд гу̀гелю пад'еўшы.* Нсл. *Ня гу̀гелям жыдоўскім цябе карміць.* Нсл.

●**гугна́**-*нь̀і, общ.*—гугнивый(гнусавый, **С.**) Нсл. 124. *Гугну̀ прынялі̀ ў некруты.* Нсл.

●**гугна́ва(гугня́ва,** БНсл.), *нареч.*—гнусаво. БНсл. *Гугнава гавора, чытае.* Нсл. 124.

●**гугна́васьць**-*ці, ж.*—косноязычие. Нсл. 124. *Я табе аджану гугнавасьць.* Нсл.

●**гугна́віньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*—невыразительная речь, с заиканием. Нсл. 124. *Ня люба слухаць гугна̀віньне тваё.* Нсл.

●**гугна́віць**-*аўлю-віш-ве, несоверш.*—говорить гугниво(гнусаво, **С.**), невыразительно, заикаться. Нсл. 124; БНсл. *Пакуль ты будзеш гугна̀віць?* Нсл.

●**гугна́вы[гугня́вы,** БНсл.]-*вая-вае*—косоязычный и более говорящий в нос, Нсл. 124. гнусавый. БНсл. *Гугна̀вага не разьбярэш, што ён гугна̀е.* Нсл.

●**гугна́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—гугнивая(гнусавая, **С.**) женщина. Нсл. 124.

●**гугна́ўства**-*ва, ср.*—притворная гугнивость, Нсл. 124. гнусавость. *Знаю я тваё гугна̀ўства.* Нсл.

•**гугнáць**-*áю-áеш-áе, несоверш.*—говорить, произносить что-л. в нос, невыразительно, Нсл. 124. гнусавить. *Што ты там гугнàеш?* Нсл. *Ня гугнàй, а чытай голасна й вырàзьліва кажнае слова.* Нсл. *Однократ.* **гугнýць,** *-нý-нèш-нèць-нèм-нíцè*—заворчать в нос. Нсл. 124. *Гугнì яшчэ хоць слова, то й заробіш па губах.* Нсл. *Соверш.* **загугнáць**—заговорить в нос. Нсл. 124. *Ці ізноў загугнаў у нос?* Нсл. *Соверш.* **пагугнáць**—гнусавить некоторое время. *Пагугнай яшчэ, дык і заробіш па губах.* Нсл. 437.

•**гу-гу-гу,** *междомет.* **1.** возглас, которым перекликаются, чтобы найти или не потерять друг друга; ау. Ар.

2. *междомет.* выражающее печаль(вопль, **С.**) Дсл.

•**гуд,** *гýду, предл. гýдзе, м.* **1.** музыкальный звук, тон. *Дрыжыць агонь, як струн дрыгучых ціхі гуд.* С. Музыка 160. *Вочкі чыесь зораць і вяселяць струнны гуд.* Тм. 182.

2. гудение. *Жупіць ветрычак з ракітай, гуд у дубовым дупле.* С. Музыка 260. *Гуд бітвы̀ сьціцшыўся.* Дзьве Душы, 93.

•**гудок**-*дкà, предл.-дкỳ; мн. ч., дат.-дком, мн. ч., предл.-дкох, м.* **1.** всякий музыкальный инструмент. Дсл. *Каль іскрыпачка-гудок, яна зьберла ўвесь дамок.* Дсл.

2. прибавление к передней части бумажного змея; перепонка, производящая выбрирующий звук. Дсл. *Прычапі к гàду гудок.* Дсл.

3. муха, похожая на трутня, издающая пронзительное жужжание. Дсл.

4. трещотка в бумажном змее. Дсл. *Гад із гудком.* Дсл.

5. звук паровой машины.

•**гýда** -*ды-дзе, ж.*—осуждение. Дсл. *Пойдзе гỳда.* Зьверавічы Красьн.(Дсл.).

•**гýдам**—частица, усиливающая глагол *"гудзець". Сход гудам гудзеў.* Дзьве Душы, 28.

•**гудкі̀**-*коў-ком, единств. ч. нет.*—порицание, осуждение, сплетни. Дсл. *Вясельле на вазок, гудкі̀ на палазок.* Зьверавічы Красьн. (Дсл.).

•**гудзéц,** *гудцà, предл.-дцỳ, зват. гỳдча; мн. ч.-дцы-дцоў-дцом, мн. ч., предл.-дцох, м.* —порицатель. Дсл. *Бог купца, чорт гудца — вясельле разгудзяць.* Зьверавічы Красьн. (Дсл.).

•**гудзéць,** *гуджỳ, гудзі̀ш, гудзіць-дзі̀м-дзіцè-дзяць, несоверш.* **1.** играть на струнном(на всяком музыкальном, **С.**) инструменте. Гсл. *Цішэй гудзіць дудà.* Гарэцкі: Песьні 5. *Чаму ж мне ня пець, чаму ж ня гудзець, калі ў маёй хатаньцы парадак ідзець.* Из песни.

2. гудеть(издавать длительный, протяжный низкий звук, гул, Ар.) МГсл. *Жукі гудзяць.* Ар. *См. гусьці. Соверш.* **загудзéць, 1.** начать гудеть, загудеть. Ар.

2. заиграть. Дсл.

3. (*перен.*)—запеть. *Мала вам пяяці будзем! Ля сябе троху загудзім.* ЧЧ.(Б. Студыі II, 1969, 70). *Загудзелі гусьлі.*

4. о жужжании насекомых. Дсл. *Загудзелі сьляпнì а вадні̀.* Дсл.

пагудзець—*"гудзець"* некоторое время во всех значениях этого глагола.

•**гудзéцца,** *страд., безлич. к гудзець 3.* Юрсл. *чаго табе гудзелася — ад пугі ці ад дзягі?* Юрсл.

•**гýдзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.* **1.** осуждать, (БНсл.) признавать плохим, хулить, (БНсл.); Нсл. 124. хулить, порицать, Гсл.; Чачот 65. порицать, хаять, хулить, осуждать. Вост. (Даль). *Нашто табе гỳдзіць мой тавар, і безь цябе купяць.* Нсл. *Ўсіх дзяцюкоў гỳдзіла:"Усі дзяцюкі грыбаты, адзін мой Іванька бел-харош".* Смл. (Дсл.). *Соверш.* **агýдзіць**—осудить(вынести порицание, Гсл.) Нсл. 358., охулить. Дсл. *Агỳдзілі дзеўку суседкі.* Дсл. *Нашто таргаваць, калі агỳдзіў мой тавар; лепшага йдзі шукай.* Нсл. *Прич.* **агýджаны** —охуленный, (Дсл.) неодобренный. Нсл. 358. *Ня купляй агуджанага тавару.* Дсл. *Агуджанага тавару няма чаго табе таргаваць.* Нсл. *Соверш.* **загýдзіць** (Нсл. 124)—похулить. *Ня гудзь майго каня, ён добры, дармà што ты загỳдзіў.* Нсл. *Прич.* **загýджаны**—похулённый. Нсл. 165. *Работа мая ня будзе загуджана.* Нсл. *Соверш.* **згýдзіць**—(совершенно, **С.**) охулить, БНсл.; Нсл. 203. опорочить. *Работу маю згудзілі людзі, ды няхай сабе.* Нсл. *Прич.* **згýджаны**—похуленный, Нсл. 203. опороченный. *Згỳджана твая работа.* Нсл. *Згỳджаным канём ня кі̀даюцца.* Тм. *Соверш.* **пагýдзіць**—похулить, Нсл. 437; Шсл.; БНсл. подвергнуть порицанию. Дсл. *Пагỳдзіць работу, тавар.* Нсл. *Пагудзь аднаго зь іх, дык ня добра й перад другім.* Ст. *Пагỳдзілі вараныя коні істрабцы, пагỳдзілі дый Дарачку малайцы.* Дсл. *Прич.* **пагýджаны**—похуленный, неодобренный. Нсл. 437. *Соверш.* **прыгýдзіць**—немного похулить. *Ня купляй, калі прыгудзіў мой тавар.* Нсл. 500.

2. мешать, расстраивать, Гсл. неодобрительными отзывами предостерегать от чего-л. *Соверш.* **адгýдзіць**—отсоветовать (неодобрительными отзывами, **С.**) Дсл. *Адгỳдзілі няньку злыя людзі.* Дсл. *Прич.* **адгýджаны** —отсоветованный(неодобрительными отзывами, **С.**) Дсл. *Адгуджана дзевачка.* Ля Дзьвіны, Чачот 78. *Адгуджаная дзеўка харошая за заручонку.* Дсл. *Соверш.* **разгýдзіць**—неодобрительными отзывами помешать чем-л. *Вясельле было завеўшыся, але людзі разгудзілі заручэнца.* Нсл. 547. *Калі Бог судзіць, ніякі чорт не разгудзіць.* Гсл.(под *гудзіць*). *Прич.* **разгýджаны**— в следствие охулки отмененный, отложенный. Нсл. 547. *Было б вясельле, але разгуджана.* Нсл.

•**гуз,** *гуза, предл.-зе, м.* **1.** желвак, (Гсл.) затверделый нарост (Гсл.) на лбу и голове(природный и от ушиба). НК: Очерки, Но. 237; Ар.; Гсл.—шишка на лбу, (БНсл.) на голове, на теле вообще. Шсл.; Ар. *Як трэснуў па галаве, аж гуз усхапіўся.* Ст.
2. нарост на дереве. Шсл. *Гуз ты, браце, асінавы ды больш нічога!* Ст.
3. узел, связь. Нсл. 124; Гсл.; БНсл. *Гузы̀ нарабіў на вяроўцы.* Нсл.
4. завязанное отверстие верхней части мешка. Нсл. 124. *Цягні за гуз.* Нсл.
5. зад(отсюда *чарнагуз, вертагуз, агузьзе*) Гсл.
6. тупой конец снопа. Нсл. 124; Дсл. *Кладзі снапы гуза̀мі да сьцяны.* Дсл.
7. шах в штанах. Дсл. *На вялікага мужчыну порткі шыеш, а гуз малы̀, яны будуць яму цесныя.* Дсл.
8. узкая длинная полоска. Дсл. *Станавіце ячмень у гузы! З гузоў яго лепі браць.* Дсл.
гузок-*зка̀, предл.-зку̀; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох,* **1.** узелок (БНсл.) на веревке. Нсл. 124. *Разьвяжы гузок.*
2. желвачок. Нсл. 124. *Гузок на лобе ўскочыў.* Нсл.
гузочак-*чка, предл. гузочку, уменьш. к гузок.* Нсл. 124. *Гузочак на лобе ўскочыў.*
•**гузовы**-*вая-вае*—относящийся к узлу или к тупому концу чего-л. Нсл. 124. *Гузовы канец.* Нсл.
•**гузаробка**-*бкі-бцы, ж.*—берестовый кубок для ягод. Янк. II.
•**гуза́ць,** *несоверш., перех.* **1.** вязать(о снопах и т.п.) Нсл. 124; БНсл. *Гузаць кулі, снапы.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **гуза́ньне**-*ня, предл.-ню,* **а)** вязание снопов. Нсл. 124. *Гуза̀ньне кулёў, снапоў.* Нсл.
б) битьё верёвкой с узлом. Нсл. 124. *Ад твайго гуза̀ньня гузы̀ парабіліся на целе.* Нсл. *Прич.* **гуза́ны**—вязанный(о снопах). Нсл. 124. *Гузаныя снапы, кулеўя.* Нсл. *Соверш.* **перагуза́ць**—перевязать вновь(о снопах). Нсл. 401. *Ня добра гуза̀ў кулі, надабе іх перагузаць.* Нсл. *Прич.* **перагуза́ны**—вновь перевязанный(о снопах). Нсл. 401. *Перагуза̀ныя кулі кі̀дай на павець.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **перагуза́ньне**-*ня, предл.-ню*—перевязка снопов. Нсл. 401. *Адкінь снапы, што на перагуза̀ньне.* Нсл.
2. тузить, бить верёвкой. Нсл. 124. *За што ты гуза̀еш хлапца?* Нсл. *Однократ.* **гузану́ць** -*нў-нёш-нёць-нём-ніцё*—ударить чем-л. узловатым. Нсл. 124. *Гузануў вяроўкаю, аж гуз ускочыў.* Нсл.
нагуза́ць, 1. навязать узлами. Нсл. 303. *Нагузаў кулёў.* Нсл.
2. (*перен.*)—наделать знаков на теле ударами чем-л. узловатым. Нсл. 303. *Нагузаць сьпіну аброцьцю, лейцамі.* Нсл.
•**гузе́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—нижняя(седалищная, С.) часть штанов на задней стороне, где под углами сходится несколько швов, НК: Очерки, Но. 237. часть штанов у стыка штанин. Ксл. *Ня сігай шырака, бо парвеш гузѐньне.* Луб'ева Аз. (Ксл.).
•**гузе́чніца**-*цы-цы, ж.*—толстая(прямая, С.) кишка. Ксл. *Пѐчанямі гузечніцу надзень, будзе таўстая каўбаса.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).
•**гузёнка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** (болезнь, Дсл.) выпадение(прямой, Дсл.) кишки. Гсл.; Дсл. *Ад гнятухі дзяцё захварэла гузёнкаю.* Ельн. (Дсл.)
2. узкая и маленькая полоска земли. Гсл.
•**гузя̀к**-*яка̀, предл.-яку̀; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* — *гуз. Гузя̀к усхапіўся на лобе.* Ст.
•**гу̀зік**-*іка, предл.-іку, м.*—пуговица. Косіч 82; Ар.; МГсл.; Ст.; Статішча Чаш. (Ксл.); Вост.(Даль); Нсл. 124; Дсл.; БНсл. *Бліскучыя гузікі.* Нсл. *Уменьш.* **гузі̀чак**-*чка*—пуговка. Ар.
•**гу̀зікі**-*каў, единств. ч. нет., бот.*—короставник [Scabiosa arvensis L.] Шсл. *См. старасьнік. Асыпаліся ўсе гузікі.* Капейна Сьміл. (Шсл.).
•**гу̀зка**-*зкі-зцы, ж.*—маленькая лубяная коробка для ягод или грибов, Шсл. лукошко. *Ягад навет і гузкі не назьбіраў.* Ст.
•**гузла́к**-*ака̀, предл.-аку̀; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—накожный твердый нарыв. Ксл. *Сеў гузла̀к на шыі.* Санікі Беш. (Ксл.).
•**гузно**-*на̀; мн. ч. гу̀зны-наў, ср.*—задняя часть тела птицы — зад птицы, Дсл. задница вообще. *См. гузна 2.*
•**гу̀зна**-*на, ср.* **1.** нижнее место чего-л. подъёмистого. Нсл. 124. *Гу̀зна мяха.* Нсл. *Бяры мех пад гу̀зна.* Тм.
2. задница(человека и животных, С.) Нсл. 124. *Ідзе з малаком каша, там міласьць ваша; а йдзеж пуга з вузлом, туды нас з гузном. Послов.* Нсл. *Пачысьцілі гузна*—высекли розгами. Нсл. *См. гузно.*
•**гузы́р**-*ра̀*—задняя часть снопа, Замошша, Гародзішч. в., Барн. огузок снопа, комель, Вят. (Даль) тупой конец снопа. Нсл. 124; Колас Н. Зямля XYI, 120. *Снапы̀ гузырамі кладзі навонкі.* Нсл.
•**гуж,** *гужа̀, предл. гужу̀; мн. ч.-жы-жоў-жом, мн. ч., предл.-жох, м.* **1.** гуж, часть упряжи(кожаная петля у хомута, служащая для скрепления оглобель и дуги, С.) Гсл.
2. веревка, которой привязывается оглобля сохи к хомуту. Дсл.
3. вереница. Гсл.; БНсл.
прыстаць ізь цеснымі гужамі—усиленно просить(требовать? С.) Дсл. *Раз ацец прыстаў да мяне зь цеснымі гужамі.* Бельск. (Дсл.).
гужы уцяць—прекратить, вследствие страха и опасения, какое-л. действие. Дсл. *На ўлу̀сы коні вадзіць, — гужы ўцяў.* Дсл.
•**гужовы хамут**—хомут для пахоты. Юрсл. *Купілі гужовых хамутоў на ўвесь калгасп.* Юрсл.

•**гу́жам,** *нареч.*—вереницей, гуськом. БНсл. *Паехалі гужам.* Нсл. 124. *Каровы гужам ідуць з поля.* Тм. *Журавы ў вырай лятуць гужам.* Гсл. *Уменьш.* **гу́жыкам,** *во см. наречия* —пряменько, ровненько, последовательно. Дсл.—гуськом. *У гэтым жбане нетуці нічога, толькі зь яго пашоў гужыкам дымок.* Дсл. *Гужыкам гусі лятуць.* Тм.

•**гужба́**-*бы̀, ж., собир.*—свитые довольно толстые прутья(березовые, дубовые), используемые при связке бревен в"клейні", плоты. Янк. II. *См. віцьцѐ, пярэвіцьце.*

•**гук,** (Скар: Ц.) *гу̀ку, предл.-ку, м.* **1.** звук. Гсл.; ПНз.; Ксл.; БНсл. *Гук пачуў ды туды, а там — чэрці!* Смалянцы Чаш. (Ксл.). *Пачуў гук ліры.* Цэлеш(Ярылаў агонь). *Як каго* (*чараўніка*) *магілу прабівалі, з магілы гук вышаў, слова карова равець.* Смл.(Дсл.)
2. гул. МГсл.; Гсл.; Нсл. 125.
3. бас дуды. НК: Дудар, Но. 16.
4. говор. Нсл. 125. *Мы чулі гук людзёў.* Нсл.
5. зов. Гсл. *У лесе выйду на твой гук.* Гсл.
6. *едн. ч., род. гукà; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі, мн. ч., предл.-кох*—нехолщенный самец свиньи. Ар. *Уменьш.* **гучок.** Ар.
7. (*ед. ч., род. гукà, о раст.*)—побег, молодой стебель растения. *З аднаго зярняці было 30 каласоў. Значыцца, 30 гукоў было.* Крэва, Аш. *На яблыне шмат сухіх гукоў.* Ст. *Ні воднага сухога гукà не пакінуў — усе абрэзаў.* Ст. *См. пагон.*

•**гук,** *отглаг. частица*—означает удар со звуком. Нсл. 125. *Гук сякіраю ў сьцяну̀.* Нсл. *Гук палкаю па галаве.* Тм.

•**гу́кала**-*ла, общ.*—балагур. Нсл. 124. *Гу̀кала дурны! сам ня сьпіць і другім спаць не даець.* Нсл.

•**гука́ла, 1.** дружек. Дсл. *Гукàла мой прышоў.* Дсл.
2. дружок на свадьбе. Ягор'е Дараг. (Дсл.). шафер.

•**гу́каліца**-*цы-цы, ж., зоол.*—водяной бык или выпь. Дсл. *Ужо гукàліца прыляцѐў.* Солава Пар. (Дсл.).

•**гука́лкі,** *мн. ч.*—шампиньоны. Ельн. (Дсл.).

•**гу́кам,** *нареч.* **1.** много, множества. Юрсл. *На рынку ўсяг гу̀кам, толькі бяры ды каб грошы.* Юрсл.
2. усиливает значение гл. *"гукàць". Ангыл лётае, гукам гукàе і меччу махае.* Дсл.

•**гу́каньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** беседа, разговор. Нсл. 124. *Гу̀каньню гэтаму канца ня будзе.* Нсл.
2. стучание, производя гул. Нсл. 124. *Гу̀каньням пабудзіў дзяцё.* Нсл.

•**гука́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** выклик. НК: Игры, Но. 25.
2. зов, НК: Игры, Но. 25. зов, кликание. Нсл. 124; Ксл.; БНсл. *Гукàньне вясны.* НК: Игры 41. *Ня слухае ён твайго гукàньня.* Юрсл. *Ня чуў я твайго гукàньня.* Нсл. 124.
3. приглашение. Юрсл. *Каб бяз гукàньня іці — гэта ж надабе вочы ў сабакі пазычыць.* Юрсл. *Прич.* **гука́ны**—кликанный, (Нсл. 124) приглашённый. Юрсл. *Кусім хадзілі, толькі Мархва яшчэ ня гукàна.* Юрсл. *Мяне ня гукàнага пакінулі аднаго ў лесе.* Нсл.

•**гукаперайма́льны**, *-ная-нае*—звукоподржительный.

•**гукаперайма́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—звукоподражание. БНсл.

•**гукава́ць**-*ку̀е, несоверш.*—быть в периоде случки (о свинье). Ар.; Міх. *Сьвіньня гуку̀е.* Ар. *Соверш.* **пагукава́ць.** Ар.; Міх. *Нашая сьвіньня дàўна пагукавàўшы.* Ар.

•**гукавы́**-*вàя-вое*—звуковой. МГсл.

•**гу́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** говорить, Прыдруйск, Пустынь Дрыс.; Люцынь;Дз.; Смл., Кал.(Даль) беседовать, разговаривать. Гсл.; Нсл. 124; Лепле(Чачот); БНсл. *Гу̀калі быццам набор будзе.* Смл., Кал.(Даль). *Гу̀кайце, гу̀кайце, дый дзела помніце.* Нсл. *Ня гу̀кайце, не гаманіце: цар не забудзецца пра нас.* Блус: Рэч Старавойта. Могилевские Губ. Ведомости, 1862(Карскі, I, 72). *Просьле гэтага я глянуў, і вось, дзьверы рашчыненыя на неба і першы голас, каторы я чучў, быццам голас трубы, гу̀каючы з імною, сказаў.* Луцк.: Аб'яўленьне, 4:1. *Сымонка сядзіць, кура, і дзьве кумы̀ ля яго прымасьціліся, гу̀каюць.*(Бацьк., Но. 16/500). *Ад гэтых сініх вод павінен я далёка падацца аж туды, дзе шапацяць лясы, дзе гу̀кае з лазой над возерам асока, ды на шнурох калышуцца аўсы.* Грамыка ("Апошняе даруй"). *Соверш.* **прагу́каць,** — провести время в разговоре(проговорить, С.) Нсл. 521. *Вы цэлую ноч прагу̀калі, калі ж будзеце спаць.* Нсл.
2. забавлять, (Нсл. 124) развлекать разговором. *Гу̀кай, пагу̀кай дзяцё.* Нсл.
3. стучать, производя гул. Нсл. 124. *Чым ты там гу̀каеш, гу̀кнуў?* Нсл.

гу́кнуць-*ну-неш-не, однократ.* **1.** промолвить. Нсл. 125. *Гу̀кні толькі слова, то й пабачыш.* Нсл. *Гу̀кнуў, што й слухаць ня можна.* Нсл. *Ані паў слова ня гу̀кнуў.* Нсл.
2. стукнуть, падая. Нсл. *Нешта гу̀кнула ў клеці.* Нсл.

агу́каць, *соверш.*—оговорить, оклеветать. *"Я агу̀кала яе", спавядалася жонка.* Пц. *Прич.* **агу́каны**—оклеветанный. *Несоверш.* **агука́ць**—оговаривать, клеветать.

загу́каць, *соверш. к гу̀каць 1, 3.*

нагу́каць, *соверш.* **1.** наговорить. Гсл.
2. настучать.

пагу́каць, *соверш.* **1.** поговорить, (Гсл.) побеседовать. Нсл. 438; БНсл. *Пагу̀кай яму аба мне.* Нсл. *Пагу̀кайце мяжсобку, пакуль я схаджу па гарэлку.* Нсл.
2. (*перех.*)—позабавить(разговором, С.) Нсл. 438. *Пагу̀кай малога.* Нсл.

разгу́каваць(разгука́ць? С.) *-кую-куеш-куе, несоверш., перех.*—развлекать разговорами. Нсл. 548. *Трэба разгу̀каваць, разгу̀каць яе, бо яна дужа засмуцілася.* Нсл. *Не разгу̀куй дзяцяці, яму спаць пара.* Нсл. *Соверш.* **разгу́каць**-*аю-аеш-ае*, **1.** развлечь разговорами. Нсл. 548. *Расплакаўся бедненькі,ледзь разгу̀калі.* Нсл.
2. разбить ударом(что-н. издающее гул, **С.**) Нсл. 548. *Гу̀каючы так, гаршчок разгу̀каеш.* Нсл.

•**гука́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.* *каго*, **1.** звать, кликать, Шсл.; Гсл.; ПНЗ; Нсл. 124; НК: Старцы, Но. 73; Буда Кашалёва Гом.; Дсл.; Н.(Чачот); БНсл. звать, приглашать. Юрсл. *Мае дзяды̀ вясну зялёную гука̀лі.* Бялевіч. *Гука̀йце ўсіх маліцца.* НК: Старцы92. *Хто ў полю паціхеньку гука̀е? Там Агатка свае маткі шукае. Хоць гука̀й, хоць ня гу̀кай, ня знойдзеш.* *Из сир. песни. Нсл.* *Зьнібее сэрца й да працы гука̀е.* МГсл., перадмова, III. *Хто мяне гука̀ў?* Ст. *Я гука̀ў, а ты ня чуў, — заснуў ці што.* Юрсл. *Гука̀й усіх, будзем за стол садзіцца.* Тм. *Дабраслаў, Божа, песьні зачынаці, Вясну-красну гука̀ці.* Гарцава Стдуб.(Косіч 257). *Русалкі сядзелі дый дзеўкі гука̀лі.* Вадзьвінка Імгл.(Косіч 14). *Гука̀ю дух.* Кавыль: Думы 13. *Гука̀е Край Забраны ў паход.* Тм. 61. *Вясна прышла, што чакалі, выглядалі, да сябе даўно гука̀лі.* Гарун("Вясна"). *Гу-у-жэ-э-віч! Гу-у-жэ-э-віч! — гука̀ў нехта Лявона.* Дудзіцкі("Бацьк., Но. 1-2/437-438).

гука́ць у госьці, да столу—просить, приглашать. НК: Очерки, Но. 654. *Соверш.* **пагука́ць,** *каго*—позвать, Гсл.; Шсл. покликать. Нсл. 438; БНсл. *Пагука̀й тату абедаць.* Нсл. *Трэба бацьку пагука̀ць, хай ідзець сьнедаць.* Ст. *Прич.* **пагука́ны**—позванный, покликанный. *Однократ.* **пагукну́ць**—скликнуть. Нсл. 438. *Пагукні людзёў на помач.* Нсл.
2. (*да каго*)—взывать, обращаться, призывать к чему-л. *Однократ.* **агукну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—окликнуть. Дсл. *Агукні яшчэ раз!* Дсл.
3. восклицать. *Тавару стане ўсім! гука̀лі яны.* Няміга(Бацьк. Но. 16/560). *Соверш.* **вы́гукнуць**-не-неш-не—*воскликнуть. А вось і карчма! — вы̀гукнула Наталя.* Ю. Жывіца(Прыйсьце, Но. 1).
4. (*на каго*)-кричать на кого. *Вышаў адзін чалавек на двор, дык бача ён, што на пругмені каля кабылы ўвіхаецца воўк. Ён пачаў гука̀ць на яго.* Крывічы Уселюбск. в. Н.(Демид: Веров. 1896, II, 144). *Тужэй сьцягнуў супоню, зьехаўшы з дарогі, каб людзі на яго ня гука̀лі.* Дудзіцкі (Бацьк. Но. 49-50/435-6).
5. (*о песни*)—петь. *Дзяк гука̀е ў царкве.* Ст.

разгука̀ць—распеть. *У лесе тым з жалейкай салаўїнай і песьню разгука̀лі не адну — пра яр, пра чырвоную каліну, пра шэрую зязюлю і сасну.* Лойка: Л. песьня.
6. аукать. МГсл.; Ар.
7. причитывать по покойникам. Дсл. *Гука̀ць бацькоў.* Дсл.

гукну́ць-*ну̀-нѐш-нѐць, однократ.* —позвать, (Дсл.) кликнуть, Гсл.; Шсл.; Нсл. 125; БНсл. позвать, пригласить. Юрсл. *Бабуся гукнѐць із вуліцы дзяцюкоў.* Косіч57. *Гукні̀ брацееньніка.* Нсл. *Гукні̀ там малацьбітоў, няхай сьнедаць ідуць.* Гсл. *Гукні̀, няхай ідзець есьці.* Юрсл. *Праўлялі їгрышча і гукну̀лі ўсіх суседзяў.* Тм. *Мой родны край мяне гукну̀ў да працы.* Грамыка("Апошняе даруй"). *Ідзі сынку, гукні бацьку, хай дамоў ідзе.* Ст.
2. воскликнуть.

адгука́ць, *несоверш.*—отзывать от кого, чего-л. *Соверш.* **адгукну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць*—отозвать. Нсл. 372. *Адгукні̀ яго ад гэтае кумпані.* Нсл.

згука́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.*—сзывать, Нсл. 203. скликать. БНсл. *Згука̀й работнікаў на абед.* Нсл. *Однократ.* **згукну́ць**—созвать, скликать. Нсл. 203. *Прич.* **згу́каны**—скликанный из разных мест. Нсл.; БНсл. *Народ згуканы чакае.* Нсл.

нагу́каваць(нагука́ць? С.)-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма, несоверш., перех.*—накликивать. Нсл. 303. *Не нагу̀кавай на сябе бяды̀.* Нсл. *Соверш.* **нагука́ць(нагу́каць? С.)**—накликать. Гсл.; Нсл. 303. *Нагука̀ўшы бяды, ня ўборзьдзе яе збудзеш.* Нсл. 303.

прыгука́ць, *несоверш., перех.*—призывать. *Прыгука̀лі слуг.* Малюкіна Пар. (Дсл.). *Однократ.* **прыгукну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐць-нѐм-ніцѐ*, **1.** созвать, Дсл. призвать. *Ён прыгукну̀ў сваю радню.* Дсл.
2. призвать в причитании покойников. Дсл. *Досыць мы пілі — прыгукнѐм бацькоў.* Дсл. *Ня бось, мой сынку, у цябе шмат памірала — прыгукні̀ іх!* Ельн.(Дсл.). *Соверш.* **прыгу́каць**—призвать.

выгука́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.*—вызывать. Гсл.; МГсл.; Нсл. 80; БНсл. *Ідзі выгука̀ць людзёў на сход.* Госьміра Сян. (Ксл.). *Выгука̀й, вы̀гукні людзёў на сход.* Нсл. *Однократ.* **вы́гукнуць,** *-ну-неш-не*—вызвать. Нсл. 80; Дсл.; БНсл. *Вы̀гукні з хаты Багамола.* Дсл. *Збудзе ў душы абраз даўна пражытага часу і выгукне асаблівыя пачуваньні.* Дзьве Душы 103.
2.—*см. под гукаць 3. Соверш.* **вы́гукаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма*—вызвать. Нсл. 80. *Ледзь вы̀гукаў яго з карчмы.* Нсл.

•**гу́кацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** удараться обо что. Нсл. 125. *Гука̀йся сам аб сьцяну.* Нсл. *Соверш.* **гу́кнуцца**-*нуся-нешся*—удариться обо что. Нсл. 125. *Дзяцё гу̀кнулася аб лаўку галоўкаю.* Нсл. *Соверш.* **дагу́кацца**—продолжить разговор до известного времени. Нсл. 137. *Дагука̀ліся да сьвету.* Нсл. *Соверш.* **нагу́кацца**—наговориться, набеседоваться. Нсл. 303. *Не нагу̀каліся яшчэ ўдзень, і ночы гу̀каюць.* Нсл.

2. *взаим., област.*—иметь случку с кабаном (о свинье). Шсл. *Сьвіньня лётае, хоча гукацца.* Ст.

разгукавацца(разгукацца? С.), *несоверш., возвр.*—развлекаться разговорами от печали(и вообще, С.) Нсл. 548. *Досіць табе смуціцца, разгукуйся(разгукайся, С.) з намі патроху.* Нсл. *Бауце дзяцё, няхай разгукуецца(разгукаецца, С.), разгукаецца: яшчэ не пара спаць.* Нсл. *Соверш.* **разгукацца, 1.** разговориться. *Вы разгукаліся мяжсобку, а другім спаць хочацца.* Нсл. 548.
2. развлечься разговорами от печали(и вообще, С.) Нсл. 546. *Як разгукалася, дык і павесялела.* Нсл.
3. расстучаться. Нсл. 546. *Што гэта ты так разгукауся сякіраю?* Нсл.
4. разбиться от нескольких ударов(чему-н. издающему гул, С.) *Гаршчок разгукауся.* Нсл.

•**гукацца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш.*—(кричать гу-гу! С.), перекликаться, аукаться. Нсл. 124; Дсл.; БНсл. *Гукайцеся у лесе.* Нсл. *Однократ.* **гукнуцца,** *зал. к.* *гукнуць.* Юрсл. *Пятрок блізка, гукнецца пасьлей.* Юрсл. *Соверш.* **агукнуцца**—откликнуться, (Нсл. 358) аукнуться. Ар. *Агукнууся нейдзе далёка.* Нсл. *Соверш.* **дагукацца**—дозваться. Ксл.; Шсл. *Нешта не дагукацца цябе.* Ст. *Ніяк цябе не дагукацца, быццам ты глухі.* Янавічы Сур. (Ксл.). *Ледзь дагукаліся мы цябе.* Нсл. 137. *Однократ.* **дагукнуцца**—с трудом докликаться. Нсл. 137. *Я цябе калілень бізуном дагукнуся.* Нсл.

нагукацца, *соверш.* **1.** накликаться, долго звать. Гсл. *Гукау, гукау, добра нагукауся, а не дагукауся, бо лес вялікі.* Гсл. *Нагукауся я досіць, пакуль дагукауся цябе.* Нсл.
2. накричаться(вдоволь, Дсл.) долго клича. Нсл. 303. *Нагукалася я досыць, пакуль ты прышоу.* Дсл. *Соверш.* **пагукацца** (Дсл.)—перекликнуться, аукаясь. *У лесе пагукаемся.* Дсл. *Соверш.* **перагукнуцца**—перекликнуться. Нсл. 401; Дсл. *Калі б не перагукнуліся, няма ведама куды зайшлі б.* Нсл. *Нашы перагукнуліся.* Дсл. *Соверш.* **разгукацца**—раскричаться. Дсл.

адгукацца, *несоверш.*—откликаться. Нсл. 372. *Не адгукайцеся.* Нсл. *Соверш.* **адгукацца, 1.** отозваться. Дсл. *Мы адгукаліся: яны, мабыць, к нам ідуць.* Дсл.
2. отозваться на просьбу. Дсл. *Ідзе ты, кума, на кажан гук адгукаешся.* Дсл. *Однократ.* **адгукнуцца, 1.** откликнуться. Нсл. 372; Дсл. *Хоць кліч, ня кліч, татуля, я ж табе не адгукнуся.* Смл. (Дсл.).
2. отразиться эхом. *Як гукнеш, так і авдгукнецца.* *Послов.* Нсл. 372.

згукацца, *несоверш.*—перекликаться между собою. Нсл. 204. *Глядзіце згукайцеся у лесе, згукніцеся мяжсобку.* Нсл. *Соверш.* **згукацца**—перекликнуться. Нсл. 204. *Ня усі нашы згукаліся.* *Однократ.* **згукнуцца**—перекликнуться. Нсл. 204.

•**гук-гук-гук,** *междомет.*—возглас, которым зовут старых свиней. Дсл.

•**гукі**-*коу-ком, мн. ч., предл.-кох*—(в "дуде") тонкие цылиндры вершк. в 10, заканчивающиеся в виде курительной трубки. НК: Очерки, Но. 687.

•**гукнуць**—*см. под гукаць.*

•**гукнуць**—*см. под гукаць.*

•**гукнуцца**—*см. под гукацца.*

•**гукнуцца**—*см. под гукацца.*

•**гук-пук,** *междомет.*—передающее тупой звук. который слышится при мерном ударе ударе цепов по снопам. НК: Очерки, Но, 575.

•**гуку**, *отглаг. частица*—подражает говору и означает разговор. Нсл. 125. *Мы сабе гуку а гуку зь ім і нічога ня бачылі.* Нсл.

•**гула**-*лы, ж.*—пустяки, вздор. Нсл. 125. *Гулу плятуць людзі.* Нсл. *За гулою гонішся.* Нсл.

гула смаленая—кукиш с маслом. Іг. *Гулу смаленую дастау.* Іг.

•**гулец** (Юрсл.)-*лца, предл.-лцу, зват. гульча; мн. ч.-лцы-лцоу-лцом, мн. ч., предл.-лцох, м.*—принимающий участие в игре(забаве, С.) Гсл., игрок. МГсл.; Янк. І.; БНсл. *Шахматны гулец.* ЗСД 389. *Той Іванчык гулец вельмі у шашкі.* Янк. І.

•**гуля**-*лі, общ.* **1.** голубь, голубка, Нсл. 125 голубь, голубчик, голубка, (*ласк.*) Гсл. *Люлі, люлі, люлі, прыляцелі гулі, селі на варотах у чырвоных ботах.* Колыб. песня, Нсл. *Уменьш.* **гулечка**-*чкі*—голубочек. Нсл. 125. *Гулечкі есьці хочуць.* Нсл.
2. небольшое возвышение(на теле, С.), выпуклость, шишка, нарыв. Гсл.

•**гуляя**—сесёлая, игривая, желающая гулять(развлекаться, развиться, С.) Дсл. *Гуляй, гуляй гуляя.* Смл. (Дсл.).

•**гуляка**-*кі, общ.* **1.** (праздно проводящий-щая время, С.) гуляка. Шсл.
2. (веселящийся-щаяся, развлекающий-ся-щаяся, С.), гуляка. Шсл. *Сымон добры гуляка.* Ст.
3. танцор, танцорка. Шсл.; Янк. І. *Пра таго, хто прыгожа й многа гуляе(скача).* Янк. І. *Ваш Карпа гуляка быу, а пеу як!* Тм. *См.* *скакун, скакуха.*

•**гулянка**-*нкі-нцы, ж.*—игривая, весёлая. Дсл. *Гулянка наша Дунечка, па усіх вуліцах гуляля.* Смл. (Дсл.).

•**гулянкі**-*нкау(-нак), единств. ч. нет.*—свободное от занятий время. Дсл. *На гулянках лапці спляту.* Дсл.

•**гуляньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няу,* **1.** праздное провождение времени.
2. развлечение, забавы. *Пашоу на чацьвертае неба з добрым гуляньням.* Кіт. 117а9.
3. занятие играми. Нсл. 125. *Гуляньне у крэглі, у карты.* Нсл.

гуля́ньнейка-*ка, предл.-ку, ср. ласкат. к гуляньне во всех смыслах. На Васіль ля — гуля́ньнейка.* Росуха Імгл.(Косіч 56).

гуля́ньніка-*ка, предл.-ку, ласкат. к гуляньне во всех смыслах. Жаль пакінуці дзявоцкае гуля́ньніка.* Нсл. 125. **Гуля́ньне з караваям**—игра с *"караваям"*. Дружка берёт на голову каравай и носит его —*"гуляе"*. Круцілаўка Ельн. (Дсл.).

•**гуля́ньнікі** (*один* **гуля́ньнік**)-*каў*—гуляющие(играющие, развлекающиеся, С.) Дсл. *Гуля̀ньнікі разышліся.* Зьверавічы Красьн. (Дсл.).

•**гуля́шчы**-*чая-чае*—легко добываемый. Шсл. *Захацеў чалавек гуляшчага хлеба ды кінуў гаспадарку.* Ст.

•**гуля́васьць**-*ці, ж.*—праздность. МГсл.

•**гулявı̀зна**-*ны-не,* 1. (общ.)—свободный, праздный. Дсл.

2. эпитет весёлой женщины, любящей потанцовать и песни попеть. Дсл. *Ярцула, ты й гулявı̀зна!* Дсл.

•**гуля́вы**-*вая-вае* (Нсл.; МГсл.), **гулявы́**-*ва̀я-вое*(Юрсл.; Дсл.) **1.**—неупотребительный, МГсл. не занятый. Нсл. 125; Юрсл. *Вун гулявы̀я плугі. бяры які любя.* Юрсл. *Гуля̀вая саха.* Нсл. *Гуля̀вые коні.* Нсл.

2. свободный от работы. Нсл. 125; Юрсл.; Дсл. *Гуля̀вы чалавек.* Нсл. *Дождж — траха́ ўсі коні гулявы̀я.* Юрсл. *Во й у нас такі гулявы̀ ёсьць: калі трэба, дык змаўляй з Богам.* НК: Пособ. 133. *Гэта баба — людзіна́ гуляв́ая.* Дсл.

3. (*перен.*)—даровой. Юрсл. *Што ты, гулявога хлеба захацеў?* Юрсл. *Дарма табе — адзержаваць гулявы̀я грошы.* Тм.

•**гуля́цінькі,** *ласкат. инфинитив, вместо гуля̀ць.* Нсл. 125. *Пойдзем гуля̀цінькі.* Нсл.

•**гуля́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е; повел.-я̀й-я̀йма, несоверш.* **1.** *единств. ч. нет. Ён гу́льма гуляе, як пан.* Купала.

2. быть не заняту. Нсл. 125. *Хто перабірае ды часта мяняе, у таго заўсёды хамут гуляе. Послов.* Марц. *Калёсы гуляюць мае, сядзь і едзь з імною.* Нсл. *Саха гуляе мая.* Нсл.

3. развлекаться, развиться, забавляться. Ар. *Дзеці гуляюць.* Ар. *Той конь указаваць яму будуць. Чалавек то абачыўшы, зарадуецца і плакаць перастане, гуляе, сьмяецца.* Кіт. 13164.

4. играть в карты, играть на музыкальном инструменте, Ар. играть игру. Нсл. 125; Гсл.; Ар. *У жмуркі гулялі.* ЗСД 321. *Гуляць у ляскаўкі.* Нсл. *Гуляць у яшчура.* Ар. *Дзеці гуляюць у коні.* Капейна Сьміл. (Шсл.). *Частка дзяцюкоў засталася гуляць у двацацаь адно.* ЗСД. 11.

5. играть в театре, на сцене. *Гуляць драму, камэду.*

6. танцевать. Войш.; Гсл. *Гуляць Лявоніху, Юрку, Кадрылю.* Войш. *Дзеўкі гуляюць польку.* Капейна Сьміл. (Шсл.).

7. (*о животных*)—быть в периоде случки. Гсл.

згуля́ць, *соверш.* (*к гуляць 1*) **1.** провести в праздности. Нсл. 204. *Згуляў пагодлівы дзянёк.* Нсл.

2. отпраздновать. Нсл. 204. *Згулялі вясельле.* Нсл. *Мы дабіркі, а яны вясельле згулялі.* Лашнёва Выс. (Ксл.). *Жаніўся Янка і згуляў вясельле.* Гарун: Два каханьні.

3. сыграть какую-л. игру. *Згуляем у карты, у дурня.* Нсл. 204.

4. сыграть в театре, на сцене. *Згуляць камэду, трагеду.*

пагуля́ць, *соверш.* **1.** ничего не делать известное время. Ар.

2. поразвлечься. Ар. *Пагуляў троху, а цяпер і за работу.* Ст.

3. поиграть(но не на музыкальном инструменте) Ар.; Шсл. *У коні пагулялі, а цяпер у гусака́ пагуляем.* Ст.

4. потанцевать. Войш.

5. (*о животных*)—быть покрыту самцом. Смаргоні Аш.

прагу́леваць-*люю-люеш-люе; повел.-люй-люйма, несоверш., перех.* — проигрывать(в карты, Нсл.) МГсл.; Нсл. 521; БНсл. *Апошнюю капейку прагу́люеш, прагуляў.* Нсл. *Соверш.* **прагуля́ць**—проиграть. Нсл. 521; БНсл.

выгу́леваць-*лю ю-люеш-люе, несоверш.* —выигрывать. МГсл. *Соверш.* **вы́гуляць** —выиграть.

•**гуля́цца**-*я̀ецца, несоверш.. страд. к гуляць 3, 4, 5, 6. Тут добра гуляецца. Соверш.* **загуля́цца**—долго проводить праздно время. Шсл. *Загуляўся сам, а работа стаіць.* Ст. *Соверш.* **перагуля́цца, 1.** чересчур предаться пьянству, разгулу. Дсл. *Нашы перагуляліся.* Дсл.

2. об отдыхе от беременности. Дсл. *Гэты год кабыла перагулялася.* Дсл.

прагу́леваца-*лююся-люешся, несоверш.* —проигрываться. Нсл. 521; БНсл. *Кажны раз прагу́люешся ў карты.* Нсл. *Соверш.* **прагуля́цца,** *-я̀юся-я̀ешся*—проиграться. Нсл. 521; БНсл. *Прагуляўся да капейкі.* Нсл.

•**гуля́цюхны,** *ласкат., инфинитив, вместо гуляць. Гуля̀цюхны захацеў.* Нсл. 125.

•**гуля́чы**-*чая-чае*—свободный, не женатый. Нсл. 125. *Гуля̀чы хамут.* Нсл. *Гуля̀чая прасьніца.* Тм. *Гулячыя валы̀. Гуля̀чы крэўчык.*

•**гу́лі**-*ляў,* (Ар.), **гулы**-*лаў,* (НК), *единств. ч. нет,* **1.** игры детей в возрасте с 10-ти лет приблизительно. НК: Игры 30, Но. 13; Ар.; БНсл.

2. забавы, (БНсл.) в праздности проводимое время. Нсл. 125. *Гулі да дабра не давядуць.* Ар. *Гулі не аднаго ў лапці абулі.* Нсл. 125.

•**гуль**-*ля, предл. гу́лю; мн. ч., род. гулеў, м.*—весёлый шум, шум подгулявшей компании. Дсл. *Такі гуль пашоў.* Дсл.

•**гульба́**-*бы̀, ж.*—праздное препровождение времени, праздная забава. Дсл. *Íм усё гульба́ на ўме.* Дсл.

гульбу́ ўчыні́ць—повеселиться, натешиться удовольствиями. Дсл. *Уменьш.* **гульбі́ца**-*цы-цы*—гуляние. Дсл. *Гульбі́ца такая пашла з радасьці.* Ельн. (Дсл.),

•**гу́лькаць**—о первоначальном разговоре ребенка; детская песенка, которую он начинает, пробуждаясь от сна. Дсл. *Ён гулькае.* Дсл.

•**гульлява́ць**-*лю́ю-лю́еш-лю́ю, несоверш.* —быть *"гулявы́м"*, не занятым. Католіна Росл. (Дсл.).

•**гульлі́ва,** *нареч.* — игриво. Гсл.; БНсл. *Хмарак шаўковая грыва расьцілаецца гульліва.* С. Музыка 149.

•**гульлі́васьць**-*ці, ж.*—игривость. БНсл.

•**гульлі́вы**-*вая-вае,* **1.**—игривый. МГсл.; Дсл.; БНсл. *Я была́ дужа гульліва, была́ бойкая дзеўка.* Смл.(Дсл.). *Абрастала песьня словамі, гульлі́ваю ігрой.* Крушына (Зьніч, 1953, Но. 23) *Увесь лог... з гульлі́вым гоманам.* Гарэцкі: Песьні 4.

2. (*немножко предосудительно*)*к играм, забавам. Тым гульлівым усю ноч не да сну.* Юрсл.

•**гу́льма,** *нареч.* **1.** гуляя, в промежуток забав, Нсл. 125. шутя. *Гу́льма зрабіў.* Нсл.
2. усиливает значение гл. *"гуляць"*:совершенно ничего не делать. Шсл.; Ар. *Гу́льма гуляе, нічога ня робе.* Нсл. *Дзеўка ані нічога ня робе, гульма гуляе.* Ст.

•**гульня́**-*ні-ні́; мн. ч. гу́льні-няў, ж.* **1.** игра(но не на музыкальном инструменте, **С.**) Ар.; Косіч 249; Ксл.; БНсл., игра, забава. Гсл.; Нсл. 125; Мал. Туд(Гринкова, IУ); Дсл. *Дзеці займаюцца гульнёю.* Сянно (Ксл.). *Не харошая гэта гульня̀, валёй у другую будзем гуляць.* Нсл. *Дзявоцкая гульня̀.* Дсл.

паганя́ць за гульнёю—предаваться играм, забавам, увлекаться ими. *Не паганяйся за гульнёю.* Дсл.(под *гульня*). *Мае браты за стрэльбаю, сёстры за гульнёю*(*паганяюць,* **С.**) Дсл.

ісьці за гульнёю—предаваться разврату (*област.,* **С.**) Дсл. *А твая вось жона за гульнёю пашла.* Дсл.

2. праздность. Гсл.; Нсл. 125. *Гульня̀, ды ня што дня. Послов.* Нсл.

•**гульні́вы**-*вая-вае,* (*пагудна*)—склонный к играм, забавам. *Тым гульнівым усю ноч не да сну.* Юрсл.

•**гу́льны**-*ная-нае*—свободный от работы. Нсл. 125. *Гу̀льным часам зраблю.* Нсл. *Гульнага часу няма.* Нсл.

•**гульта́еньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к гульта́іць*—провождение времени в лености. Нсл. 125. *Гульта́еньням не заробіце хлеба.* Нсл.

•**гультаява́ць**-*аю́ю-аю́еш-аю́е; повел.-аю́й-аю́йма, нв.*—лентяйничать(бездельничать, **С.**) Шсл. *Даволі табе ўжо гультаяваць.* Ст. *Соверш.* **згультаява́ць**-*аю́ю-аю́еш-аю́е; повел.-аю́й-аю́йма*—слентяйничать. Шсл. *Згультаяваў такі — не зрабіў.* Ст.

•**гульта́іна**—*см. под гульта́й.*

•**гульта́іць**-*дю-дìш-де, несоверш.*—лениться, ничем не заниматься. Нсл. 125. *Гульта̀ючы, не заробіш нічога.* Нсл. *Соверш.* **згульта́іць**—провести в лености. Нсл. 204. *Згульта̀іў* (*дзень*) *у карчме седзячы.* Нсл. *Прич.* **згульта́ены**—проведённый в лености. Нсл. 204. *Дзень пагодлівы згультаены.* Нсл. *Соверш.* **пагульта́іць**—провести (некоторое время, **С.**) время в праздности. Нсл. 438;Дсл. *Шкада̀! не далі̀ табе беднаму пагульта̀іць.* Нсл. *Батракі пагульта̀ілі, а паня сварыцца.* Дсл. *Соверш.* **прагульта́іць**—провести в лености. Нсл. 521. *Тры дні прагультаіў.* Нсл.

•**гульта́іцца**-*іцца, страд. гульта̀іць. Соверш.* **агульта́іцца**—предаться совершенно лени. Нсл. 358. *Агульта̀іўся наш хлапец, бегае ад работы.* Нсл. *Соверш.* **загульта́іцца**-*а̀юся-а̀ішся; повел.-а̀йся-а̀ймася*—залентяйничать. Шсл. *Гэта ж вы загульта̀іліся сядні.* Нсл. 166. *Ізноў ён загульта̀іўся.* Ст. *Соверш.* **разгульта́іцца**—разлениться. Нсл. 548. *Ты сусім разгульта̀іўся, усё печы пільнуеш.* Нсл. *Я стаў пасылаць сына, дык ён быў на хронце, разгультаіўся, ня йдзець.* Дзьве Душы 152.

згульта́евацца-*та̀юся-та̀юешся, несоверш.*—разлениться, предаваться лености. Нсл. 204. *Не давай згульта̀евацца хлапцу.* Нсл. *Соверш.* **згульта́іцца**-*аюся-аешся* —разлениться, предаться лености. Нсл. 204. *Згультаіўся, ні на̀ шта ня годны.* Нсл.

•**гульта́й**-*ая̀, предл.-аю̀, зват.-а̀ю; мн. ч.-а̀і-аёў-аём, мн. ч., предл.-аёх, м.* Смл.(Даль) —лентяй(бездельник, БНсл.) Гсл.; Ар.; Нсл. 125; Шсл., лодырь. Ар. *Гультаю̀ заўсёды сьвята. Послов.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.). *Работнік мой гульта̀й, за ім глядзець надабе.* Нсл.

гульта́іна-*ны, общ.*—большой лентяй, большая лентяйка. Нсл. 125; Шсл. *Гульта̀іна ты, што ты сабе думаеш, чаму ты нічога ня робіш?* Ст. *З такім гульта̀інаю ня шмат чаго зробіш.* Нсл.

•**гульта́йка**-*йкі-йцы, ж.*—лентяйка(бездельница, Ар.) Гсл.; Ар.; Нсл. 125. *Дзеўка, калі беларучка, то й гульта̀йка.*

•**гультаю́га**-*гі, общ., увелич., презрит.* (*к гультай, гультайка*)—отчаянный лентяй,-йка. Нсл. 732. *Даў нам Бог работніка, работніцу гультаю̀гу.* Нсл.

•**гульта́йскі**-*кая-кае,* **1.** принадлежащий лодырю(лентяю, Шсл.); относящийся к лодырю, свойственный ему. *Гульта̀йская твая работа.* Ст.
2. даровой(не оплачиваемый, **С.**) Нсл. 125. *На гультайскім хлебе сядзіць.* Нсл.

•**гульта́йства**-*ва, ср.*—лентяйство(безделие, пребывание в праздности, **С.**) Нсл. 125; БНсл. *Праца корме, а гультайства глуме. Послов.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.). *Табе за гульта̀йствам няма калі.* Нсл.

•**гультаю́га**—*см. под гульта́й.*

•**гу́льцікі: гу́льцікі спраўляць**—праздно проводить время, лениться. Дсл. *Ты ўсё гульцікі спраўляеш.* Дсл.

•**гулі́**—праздное препровождение времени. Дсл. *Усё будзеш гулі біць — надабе за работу брацца.* Дсл.

удырыць на гулі́—бить на удачу, рассчитывать на удачу, успех. Дсл.

•**гу́лю-гу́лю,** *междомет.*—означает приманивание голубей. Нсл. 125.

•**гумаля́ст**-*ту, м.*—резина. Ксл. *Галёшы робяць з гумалясту.* Бешанкавічы (Ксл.).

•**гумалястовы**-*вая-вае*—резиновый. Ксл. *Купі дзяцяці гумалястовую сысолку.* Бешанковічы (Ксл.).

•**гу́мар**-*ару, предл.-ару, м.* **1.**—юмор. Гсл.; БНсл.

2. хорошее настроение. Шсл. *У гумар уступіў.* Нсл. *Гэта яму не пад гумар.* Ст.

•**гумары́сты**-*тага, существ.*—юморист. БНсл.

•**гумава́ць**-*мую-муеш-муе, несоверш., перех., област.*—делать кротким, спокойным. Нсл. 125. *Гумаваць, угумаваць нораў.* Нсл. *См. гамаваць. Соверш.* **угумава́ць,** Нсл. 125. *См. угамаваць* (*под* **гамаваць**).

•**гумава́цца**-*муюся-муешся. несоверш., област.*—делаться кротким, спокойным. Нсл. 125. *Нораў яго гумуецца, угумаваўся.* Нсл. *См. гамавацца. Соверш.* **угумавацца,** *област.* Нсл. 125. *См. угамавацца* (*под гамавацца*).

•**гуме́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —заведующий гумнами. НК: Под. пос. 42.

•**гуме́нца**-*ца; мн. ч.-цы-цаў, ср.* **1.** кружок на темени, пробриваемый у католических священников, Нсл. 125; Дсл. тонзура.

2.—*см. под гумно 2.*

•**гумно**-*на; мн. ч. гумны-наў, ср.* **1.** площадь земли, поросшая травой, где стоят *"ток"* и сенной сарай (*"пуня"*). *Пашлі гарадзіць гумно.* Ст.; Сакуны, б. IУ.

2. *област.*—гумно, помещение, сарай для сжатого хлеба. Ар. *Уменьш.* **гуме́нца, (гумянцо,** Ар.)-*ца; мн. ч.-нцы-нцаў.* Нсл. 125. *Гуменца, хоць маленькае, але шчытненькае.* Нсл.

•**гу́мнішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср., област.*—огород, на котором стоит *"ток"* („*гумно"* в местном говоре), то есть сарай для склада хлеба в снопах. Ар.

•**гу́мус**-*су, м., рал.*—перегной. БНсл.

•**гу́ня**-*ні-ні; мн. ч., род.-няў, ж.* **1.** полость (покрывало для ног седока в экипаже, **С.**) Гсл. *Гуняю засьцялі вазок.* Нсл. 125.

2. попона. БНсл.

3. черпак (суконная или ковровая подстилка под седло лошади, **С.**) Гсл.; Нсл. 125; БНсл. *Уменьш.* **гу́нька**-*нькі-ньцы, ж.* **1.**—*гуня,* Гсл. собств. лошадиное покрывало, НК: Игры, Но. 12; Ар.; Асіпова Аз. (Ксл.); Шсл. черпак. Нсл. 125. *Каня накрый гунькаю.* Ст.

2. всякая покрышка лт дождя, мокрого снега, при морозе, на человеке и даже на перевозимом или сложенном товаре (хлеб, пенька, рыба и под.) НК: Игры, Но. 12. *Пасьцялі гуньку.* Нсл. 125.

•**гуня́ва,** *нареч.*—гнусаво. Ксл. *Яна дужа гунява гавора.* Касачы Лёз. (Ксл.).

•**гу́нька**—*см. под гуня.*

•**гуп,** *междомет.*—гоп, прыг. Нсл, 125. *Не параскочыўшы рэчкі, не кажы — гуп!* Нсл. *См. гоп.*

•**гу́пель,** *гупля, предл.-плю; мн. ч., род.-пляў, м., област.*—губа. Шсл. *Падбіў свой гупель.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Ужо рашчыніў свае гуплі.* Тм.

•**гурок**-*рка, предл.-рку; мн. ч.-ркі-ркоў-рком, мн. ч., предл.-ркох, м.*—огурец. Гсл.; Косіч 29; Растсл.; НК: Очерки 420; Альшанікі Беш. (Ксл.); Нсл. 125; Высочэрт Пар. (Дсл.); Кур., Смл. (Даль); БНсл.; Янк. II; Спорава Беразоўск.(Полесье 46).

гара́ць гуркі́—цветут гурцы. НК: Очерки 420, Но. 820; Вял. *Уменьш.* **гурочак**-*чка,* (Нсл. 125)—огурчик. БНсл. *Зялёненькага гурочка паспыталіся.* Нсл. *Твая цяліца поўненькая, як гурочак.* Косіч 19. *Пасею гурочкі.* Из нар. песни. *Увелич.* **гурочышча**-*ча*—большой огурец. Нсл. 125.

•**гу́ра**-*ры-ры, ж.*—сугроб. Шсл.; Янк. II. *Каля самае хаты навапіла цэлую гуру сьнегу.* Ст. *За гурамі праехаць ня можна.* Янк. II. *З гуры важыняліся.* Тм. *См. гурба.*

•**гурага́н**-*ну, предл.-не, м.*—ураган. МГсл.; НПТз(Бнсл.).

•**гурэчнік**-*іка, предл.-іку, м.*—огуречная ботва. Нсл. 125.

•**гурэчны**-*ная-нае*—огуречный. Нсл. 125. *Гурэчны цьвет.* Нсл.

•**гу́рба[гурба́,** Дсл. 4-тое изд. 1012**]**-*бы-бе, ж.* **1.** сугроб. МГсл.; Ар.; Ксл.; Шсл.; БНсл.; Кочышча Ельск.(Полесье 60). *Навеяла вялікія гурбы сьнегу.* Ар. *Каля сяла былі вялікія гурбы.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *См. гура.*

2. толпа, Гсл.; НДсл. 4. толпа, ватага, куча народа. Кур. (Даль). *Гурба народу.* Нсл. *Як ідуць у жыта ды пяюць гэту сьвятую песьню гурбай, дык во як хараша, такі голас жаласны ды харошы.* Стдуб.(Косіч 13). *Прысталыя к гурбе людзі.* Нсл. 512(под *прысталы*). *Чаго ж ты адкідаешся, адкінуўся ад нашае гурбы?* Нсл. 374(под *адкідацца*). *Да дому падышла гурба калгасьнікаў.* Цялеш: Дзесяць 32. *Гурба дзяцей рассыпалася па дамох.* Рунь 53.

гу́рбачка-*чкі-чцы, Уменьш.*(*к гурба*) **1.** небольшой сугроб. Ар.

2. небольшая толпа. Гсл.; НДсл. 4. *Гурбачка госьцікаў.* Гсл.

•**гу́рбаю,** *в смысле наречия*—общими силами, дружно или сообща, всею толпою, все вместе. Кур. (Даль).

•**гу́рбіцца**-*імся-іцеся, несоверш.*—собираться в толпу, в кучу, Кур.(Даль). толпиться.

•**гурда́**-*ды, ж.*—кушание, приготовленное из жмыхов. Зьверавічы Красьн. (Дсл.).

•**гурковы**-*вая-вае*—огуречный. Нсл. 125; БНсл. *Гурковы расол.* Нсл. *См. гурэчны.*

•**гуркоўнік**-*іку, м.*—огуречная ботва. Лужасна Куз. (Ксл.).; Нсл. 125; Юрсл. *Летась гуркоўнік рана пасох.* Юрсл.

•**гуркоўнішча**-*чая; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—место, где были посеяны огурцы(или находящееся под посеянными огурцами, **С.**) Нсл. 125. *Гуркоўнішча пустуе.* Нсл.

•**гу́ркала**-*лы, общ.*—забавляющийся, надоедающий жужжанием, гудением детской игрушки. Нсл. 125. *Выпхні вон гу̀ркалу гэтага.* Нсл.

•**гу́ркалка**-*лкі-лцы, ж.—буркала.* Нсл. 125.

•**гуркатня́**-*ні-ні, ж.*—воркование. *Няхай ня сьціхае гуркатня̀ галубоў.* Крушына: Творы 177.

•**гу́ркаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—производить жужжание, гудение детской игрушкой (*"гу̀ркалкаю"*, **С.**) Нсл. 125. *Ня гу̀ркай тут.* Нсл.

•**гуркі́**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох, единств. ч. нет.* **1.** сплетение шнура, аксельбанты. Гсл. **2.** бернардинские шнурки, служащие вместо пояса, с узлами на выпущенных длинных концах. Нсл. 125. *Ці спытаваў ты калі барнадынскія гуркі?* Нсл.

•**гу́ркнуць**,—*см. под гурчэць.*

•**гу́рма**(гурма́, Дсл.)-*мы-ме; мн. ч., род.-маў, ж.*—толпа, БНсл.; Гсл. толпа, ватага, куча народа. Кур. (Даль, 4-тое изд. 1011). *Дзеці нападуць на куст гурмаю.* Гілевіч: Здарэньне ў варэхах. *Абачылі гу̀му народу.* ЗСД. 119. *А ўжо ў самае лета хадзілі гурмай угару.* ЗСД. 62. *См. гу̀рба.*

•**гу́рмам,** *нареч.*—толпою, разом. Ар.; Нсл. 125. *Гурмам увыйшлі, паехалі.* Нсл. *Гурмам безь бялетаў валяць.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**гу́рны**-*ная-нае*—гордый. Дсл. *Гу̀рныя, пышныя падружачкі!* Смл. (Дсл.). *Ласкат.* **гу́рненькі.** Дсл. *А што ж ты гэта гу̀рненька дужа стала?* Ельн. (Дсл.).

•**гурчэць***чу̀-чы̀ш-чы̀ць, несоверш.* **1.** журчать. Нсл. 126; Гсл.; ПНЗ.; БНсл. *Ручàй гурчы̀ць.* Нсл.

2. производить громкий звук, греметь. Гсл.; Нсл. 126. *Камень гурчы̀ць. Перад варотамі машына доўга чакала, гурчэла.* Сяднёў: Корзюк.

3. (*о собаке*)—ворчать. *На мяне Барбос гурчы̀ць.* Дсл. *Соверш.* **загурчэць**—начать *"гурчэць".*

•**гуры́ня**-*ні-ні, ж.*—гарус. БНсл.

•**гуса́к**-*ака̀, предл.-аку̀; мн. ч.-кі-коў-ком-кì-кàмі-кох, м.* **1.** гусь-самец, Гсл.; Ар.; Шсл.; Ксл. гусак. *На гэта ліха певень ня пеў, ні гусак ня крычэў.* Из песни, НДсл. 4.

2. детская игра. Шсл. *Дзеці гуляюць на вуліцы ў гусака.* Ст.

•**гу́с-анька**-*ачка-янё-іна-ка,—см. под гусь.*

•**гу́сачка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** почка на вербе. Дсл. *Гу̀сачкі распукаліся.* Дсл.

2.—*см. под гусь. См. кунюткі.*

•**гусяла́пка**-*пкі-пцы, ж., бот.*—манжетка. НТ6 (БНсл.).

•**гусяня́ты**-*т, мн. ч.* **1.** ошибка в *"кроснах".* Дсл. *Палатно тваё ў гусянятах — ня дужа харошае.* Дсл.

2.—*см. под гусь.*

•**гуся́рня**-*ні-ні, ж.*—хлев для гусей (гусятник, **С.**) НК.: Очерки, Но. 541; Гсл.

•**гуся́чыя лапкі,** *бот.*—росянка обыкновенная. Верас. *См. кацячыя лапкі.*

•**гуся́чына**-*ны-не, ж.*—гусиное мясо, Янк. I. гусятина. *Гусячыну купляюць.* Янк. I.

•**гу́сі**-*сей, единств. ч. нет.*—представление на *"сьвяточным ігрышчу". Дети, посаженные в корзину, изображают гусей, их обливают водой.* Дсл.

•**гусі́ны**-ная-нае—гусиный.

•**гусі́ная дарога**—млечный путь на небе. Кіт. 3614, 46а6.

•**гу́ска**-*скі-сцы. ж.* **1.** водяная лилия белая. Шсл.; Янк. I. *Дастань імне гуску.* Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Гускі цьвітуць ужо.* Янк. I. *Гу̀сак нарваў пук.* ТМ.

2.—*см. под гусь.*

•**гу́ста,** *нареч.*—густо. *Ср. ст.* **гусьце́й.** *Трэ' было гусьцей варыць кашу, бо радкàя.* Ст. *Прев. ст.* **найгусьце́й.**

•**густа́я бу́льба**—кушание, которое приготовляется следующим образом: отваривается чищенный картофель, вода вся сливается. Картофель покрошат ножем, помаслят сальцем, закроют сковородкой и поставят в печь. Тананыкіна Ельн. (Дсл.).

•**густшы,** *ср. ст. к густы.*

•**густы́**-*тая-ое*—густой. Ар.; Шсл. *Густы крупнік.* Ст. *Ср. ст.* **гу́стшы**—гуще. *Прев. ст.* **найгу́стшы**—самый густой, густейший. *безлич.* **гусьце́нькі.** Ар. *Увелич.* **гусьцю́сенькі** —совсем, совершенно густой. Ар.

•**густы́ш**-*шу̀, предл.-шу̀, м.*—гуща. Шсл.; Пск. (Даль). *У гаршку на дне густы̀ш застаўся.* Ст. *Густышу̀ не пакінулі імне.* Ст.

•**гусь**-*сі, ж.*—гусь. А; ПНЗ. 17. *Гусь хацела ўкусіць мяне.* Ст. *З выраю прыляцелі гусі.* Ст.

гусянё-*няці; мн. ч.-нѧты*—гусёнок. Ар.; Шсл. *Гусянё крычыць.* Ст. *Уменьш.* **гусянётка;** *мн. ч. гусяняткі.* Ар. *Уменьш.* **гу́ска**-*скі-сцы*—гусь-самка, Гсл.; Ар. гусыня. *Одна* **гу́сіна**-*ны.* Гсл. *Ласкат.* **гу́санька**-*нькі-ньцы.* Нсл. 126. *Гу̀санькі гагаюць, есьці хочуць.* Нсл. *Ляцелі гу̀санькі ў чужы край, час табе, дзеванька, за каравай.* Нсл. *Уменьш.* **гу́сачка**-*чкі-чцы.* Ар. *Гусачка лапку адмаразіла.* НДсл. 4. *Ласкат.* **гу́сухна**-*ны,* Вост. (Даль).

•**гу́сьлі**-*ляў, единств. ч. нет.*—гусли.

•**гусьце́ж**-*жу̀, предл.-жу̀, м.*—густая часть супа. НК.: Очерки, 61, Но. 116.

•**гу́сьці,** Нсл.; Гсл. **гусьці́,** Шсл. **гусьць,** Нсл. *гуду̀-дзèш-дзèць-дзèм-дзіцè; прошл. вр. гуў, гулà, гуло-лì, несоверш.* **1.** гудеть, МГсл. издавать длительный протяжный низкий звук, гул. *Пшчолы гудуць.* Нсл. 124. *Нешта як пачало гусьці ў гумне, — дык уцёк.* Ст. *См. гудзець 2.*

2. выть, Нсл. 124; Дсл. *Ваўкі гудуць.* Нсл.; Дсл.
3. плакать в голос, Гсл. вопить, Нсл. 124. реветь (, громко плакать, С.) МГсл., выть, плакать навзрыд, реветь. Вост. (Даль); Юрсл.; Дсл. *Отгл. имя сущ.* **гудзе́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—рёв, плач. Юрсл. *Справіў гудзеньне на ўсю вуліцу.* Юрсл. *Перастань гу́сьці, бо загудзеш іншым спосабам.* Нсл. *Колькі табе год, што ты гудзеш, як малѐнькі?* Юрсл. *Ці гудзеш ты, як ён матку б'ець? — Не, чаго ж гусьць?* Дсл. *Дзеўка бядуе, гудзець па ім.* Дсл. *І давай баба гусьці.* Ельн. (Дсл.). *Ідзець малец абстрыканы й ґудзець.* Дсл. *Соверш.* **прагу́сьць**—проплакать. Дсл. *Дзеўка прагулà, пакуль я прышла з грыбоў. — Маўчы, кума: і мая загулàся!* Дсл. *Соверш.* **узгусьці, узгу́сьць,** *узгуду̀, узгудзѐш, узгудзѐць, узгудзѐм, узгудзіцѐ*—зареветь (, заплакать в голос, С.) Нсл. 653. *Як воўк узгулà.* Нсл. *Чаго ты, як карова, узгулà нябітая?* Нсл.
4. шуметь и петь. Дсл.; Нсл. 124. *Ідуць, гуду̀ць валачэбнікі.* Дсл. *Талака гулзѐць.* Нсл.

загу́сьці, *загуду̀-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ; прошл. вр. загуу̀-гулà-ло-лі̀, соверш.* **1.** начать "гусьці", загудеть.
2. завыть.
3. завопить, Нсл. 166. зареветь. Гсл.; Дсл. *Загулà як воўк.* Нсл. *Мяне ніхто ня біў, а я сядні зваліўся з ложку, пабіўся, — загуў, пагуў дый палез ізноў на пасьцелю.* Дсл. *Ён загуў.* Дсл.
4. загоревать, принять горе. Дсл. *Зь ім загудзеш.* Дсл.
5. *соверш. к гусьці 4.*

загу́сца, загусьціся, *соверш.*—нагореваться. Дсл. *Зь ім загудзешся.* Дсл.

пагу́сьці, *соверш.*—"гусьці" некоторое время во всех знач. этого глагола.

•**гусьце́р**-*ру̀, предл.-ру̀, м.* **1.** густота хлеба на пне. НК.: Очерки, Но. 116.
2. большой лес, между которым сплошной стеной идет мелколесье и отдельный "хмызьнік" или "парасьнік". НК.: Очерки, 469.

•**гусьце́рва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—мелкая чаща. НК.: Очерки, 469, Но. 116.

•**гусьце́ць**-*еш-ее, несоверш.*—сгущаться, густеть. Ар. *Соверш.* **згусьце́ць**—сгустеть. Ар. *Соверш.* **пагусьце́ць**—стать более густым, погустеть. Ар.

•**гусьціня́**-*ні-ні̀, ж.*—густота. Ар.

•**гусьці́ць,** *гушчу̀, гу̀сьціш-це, несоверш., перех.*—сгущать. *Соверш.* **загусьці́ць**—сделать гуще надлежащего. Нсл. 166. *Гаспадыня хлеб загусьціла.* Нсл. *Прич.* **загушчаны**—сделанный гуще надлежащего. *Хлеб загушчаны ў замесе.* Нсл. 166

•**гу́шкалка**-*лкі-лцы; мн. ч., род.-лак(-лкаў), ж.*—качель, устраиваемая обыкн. на балке в гумне или на дереве, состоит из веревок и доски или корыта, Шсл. — *арэлі.* Янк. I. *Дзяцюкі зь дзеўкамі пашлі на гу̀шкалку.* Ст.

•**гу́шкалкі**-*лак, См.*—трясина на болоте. Шсл. *На гу̀шкалках ледзь не залілася карова.* Амельна Пух. (Шсл.).

•**гу́шкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш. каго*—качать на качелях, в люльке. Шсл. *Памаленьку гушкай дзяцё.* Ст.

•**гу́шкацца**-*аюся-аешся, несоверш., возвр.*—качаться на качелях, Шсл. качаться. Янк. I. *Хадзіма гушкацца.* Ст. *Добра гу̀шкацца на бярэзе.* Янк. I.

•**гу́шкі,** *междомет.* при качании детей на ногах, на качелях или в люльке. Шсл. *Гу-ў-шкі! гу-ўшкі!* Ст.

•**гу́шча**-*чы-чы; мн. ч.-чаў, ж.* **1.** густая часть супа. Ар. *Гушчу зьеў, а жыжку на кагал. Послов.*
2. суп из крупы, имеет третью часть жидкости. НК.: Очерки, 18.
3. *област.*—сваренная ячменная (всякая, С.) крупа. Шсл.; Дсл. *Мала сягодні наварылі гушчы. Запярыньне Пух.* (*Шсл.*).
4. гушча-каша—кушание, отличается от супа "*гушчы*" тем, что не имеет жижи. НК.: Очерки, 20.

•**гушча́р**-*ару̀, предл.-ару̀; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** чаща. Гсл.; Шсл.; Крупеніна Віц. (Ксл.). *Пераз пераблытаны гушчар палез у гару.* ЗСД 85. *См. гушчэр.*
2. трущоба (, густой лес, С.) Гсл.

•**гушчэ́р**-*эру, предл.-эру, м.*—лесная чаща. Шсл. *Залез у лесе ў самы гушчар, ледзь назад выбіўся.* Ст. *См. гушчар.*

•**гушчыня́**-*ні-ні̀, ж.*—густота. ЗСД 287; БНсл. *См. гусьціня.*

•**гу́танькі,** *междомет.*—крик русалок, качающихся на дереве. Дсл. *Загавеўшыся ў Пятроўцы, калышуцца яны*(*русалкі*) *на разьвітых вянкох і крычаць: гу̀танькі, гу̀танькі.* Смл. у.(Дсл.).

•**гу́тараньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к глаг. гутарыць*—беседование. *Даўгое гу̀тараньне ваша!* Нсл. 126.

•**гутарэлі**-*ляў, единств. ч. нет.*—качели. Гсл.; Юрсл. *Павесіў гутарэлі і цэлы дзень ня злазе.* Юрсл.

•**гу́тарка**-*ркі-рцы, ж.*—беседа. Ар.; Шсл.; Бабінічы Віц. (Ксл.).; Гсл.; БНсл. *Жанчыны разьвялі гутарку.* Ст. *Яна чула ўсю іх гутарку.* Н. (Афанасьев, IУ, 1914, 287).

•**гу́тарлівасьць**-*ці, ж.*—разговорчивость. БНсл.

•**гу́тарлівы**-*вая-вае*—разговорчивый. Ар.; БНсл.

•**гу́тарыць**-*ру-рыш-ра; повел. -тар-тарма, несоверш.*—беседовать. Гсл.; Ар.; Шсл.: Канавалава Куз. (Ксл.); БНсл. *Ай, на дварэ людзі гутараць.* Дсл. *Сягодня і за мной Пан гутарыў.* Кіт. 5а4. *У мэчыці сегасьветных слоў ня гутар.* Тм. 3061. *Зьберліся ўсе ў хату ды гутараць сабе.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Соверш.* **нагу́тарыцца**—достаточно, вдоволь побеседовать. *Нагу̀тарыліся перазь вечар, пара спаць.* Нсл. 303. *Нагутарыліся мы сядні досыць, — ці не пара*

нам спаць. Дсл. *Соверш.* **пагу́тарыць** —побеседовать. *Пагу̀тарце мяжсобку.* Нсл. 126. *Вось, пагу̀тарыўшы яны так, адзін пашоў направа дарогаю, а другі налева.* Смл. у. (Дсл.).

•**гута́шаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к гута̀шыць*—качание на качелях, в люльке. Юрсл.

•**гута́шыць**-*шу-шыш-ша; повел.-ш-шма, несоверш., перех.*—качать в люльке. Гсл.; Нсл. 126; Юрсл. *Гута̀шачы, ня выкінь дзяцяці з калыбкі.* Нсл. *Ганначка любе, каб яе гута̀шылі.* Гсл. *Мы гута̀шым малѐнькага брацік* Юрсл. *Соверш.* **пагута́шыць**—покачать в люльке. Нсл. 126. *Пагута̀ш дзяцё.* Нсл.

•**гута́шыцца**-*шуся* (*-шыюся,* Юрсл.)*-шышся; повел.-шся-шмася, несоверш., возвр.*—качаться в люльке, подобно как на качелях. Нсл. 126. *Ня гута̀шыйся доўга, ад гута̀шаньня галава забаліць.* Юрсл. *Соверш.* **пагута́цца**—покачаться в люльке. Нсл. 126.

•**гу-та-та́**(**гутутá,** Нсл.), *междомет.* при качании детей (в колыбели, Нсл.) Шсл. *Гу-та-та̀! малѐнькага!* Ст.

•**гутата́лка**-*лкі-лцы, ж. — арэлі.* Янк. I. *Зачапі за бальку лейцы, вазьмі дошку — й гутата̀лка.* Янк. I.

•**гутата́ць**(**гутута́ць,** Нсл.)—качать младенца в люльке. Смл. (Даль); Нсл. 126. *См. гуташыць.*

•**гутата́цца**(**гутута́цца,** Нсл. 126), *несоверш., возвр.*—качаться в люльке, Нсл. 126.

•**гута́ць**-*даю-даеш-дае, несоверш., перех.*—качать, Гсл.; Нсл. 126; БНсл. качать, подбрасывать. ПНЗ. ПНЗ. *Гута̀й, пагута̀й дзяцё.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **гута́ньне**-*ня, предл.-ню*—качание, Гсл. качание на веревке (на качелях, в люльке, С.) Нсл. 126. *Дзеці любяць гута̀ньне.* Нсл. *См. гута̀шыць, гутатаць. Однкрат.* **гутну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—качнут Юрсл. *Гутнѝ, каб аж да столі.* Юрсл. *Соверш.* **пагута́ць**—покачать. Нсл. 126.

•**гута́цца,** *-да̀юся-да̀ешся, несоверш., возвр.* —качаться, МГсл.; БНсл. качаться на качелях. Растсл.; Нсл. 126. *Асьцярожна гута̀йцеся, дзеці.* Нсл. *Однкрат.* **гутну́цца** —качнуться. Юрсл. *Соверш.* **пагута́цца.** Нсл. 126.

•**гу́тня**-*ні-ні, ж.*—завод (, промышленное предприятие, С.) Гсл.

гу́тня зялеза—металлургический завод.

гу́тня шкляна́я—стекольный завод. Гсл.

•**гу́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—металлург.

•**гу́тніцкі**-*кая-кае*—металлургический.

гу́тніцкі прамысл—металлургическая промышленность.

•**гу́тніцтва**-*ва, ср.*—металлургия.

гу́тніцтва зялезнае—чёрная металлургия.

гу́тніцтва коваў незялезных—цветная металлургия.

•**гутну́ць,**—*см. под гута̀ць.*

•**гутну́цца,**—*см. под гута̀цца.*

•**гутута́шкі**-*шак, единств. ч. нет.*—качание в колыбели из забавы. Нсл. 126. *Гутута̀шкамі сваімі дзяцё зьвіхнеш.* Нсл. *Ласкат.* **гутута́шанькі.** Нсл. 126, *Гутута̀шанькі маей Марыльцы.* Нсл.

•**гучок**-*чка̀, предл.-чку̀; мн. ч.-чкѝ-чкоў-чком-чкѝ-чкамі-чкох, м.* **1.** *охотн.*—загонщик. *Гучкі ня ўсе разам абазваліся, ды на правым крыле ўперад гукну̀лі, дык мядзьведзь... выбег на нашага хвалька̀.* Рэч. (Пет. II, 262).

2.—*см. под гук 6.*

•**гучэць**-*чу̀-чы̀ш-чы̀ць, несоверш.*—звучать. МГсл.

•**гу́чна,** *нареч.* **1.** звучно. Гсл.

2. весело, шумно. Ар.; Нсл. 126. *Гу̀чна гулялі.* Нсл.

•**гу́чнасьць**-*ці, ж.*—звучность. Гсл.

•**гучне́ць**-*нею-нееш-нее, повел.-ей-ейма, несоверш.* **1.** становиться звучнее. Нсл. 126. *Іскрыпка гучнее, пагучнела.*

2. становиться шумнее, веселее. Нсл. 126. *Кумпаня наша гучнее.* Нсл.

пагучне́ць, *соверш.* **1.** стать звучнее. *См. гучнець 1.*

2. стать шумнее, веселее. Нсл. 438. *Вясельле пагучнела, як знайшлі добрага шкѐля.* Нсл.

•**гу́чны**-*ная-нае,* **1.** звучный. МГсл.; БНсл. 1.

2. веселый, шумный. БНсл.; Ар.; Нсл. 126. *Гучнае было вясельле.* Нсл. *Вясельле было гучнае.* Н. (Афанасьев, IУ, 1914, 287).

•**гы́ля,** *междомет.*—окрик на гусей (при гнании, С.) Гсл.; Ар.; Шсл. *Гыля куды!* Ст.

•**гы́ня**-*ні-ні, ж., дет?.*—гусь вообще. Нсл. 126. *Гы̀ня, гы̀нечка лапку адмаразіла.* Нсл. *Прич.* **гы́нечка**-*чкі-чцы.* Нсл. 126.

•**гынь,** *междомет.*—употребляется при выгоне гусей. Нсл. 126; Дсл. 4. *Гынь у поле.* Нсл.

•**гы́рканіна**-*ны-не, ж.*—грубо-резкие ответы одного другому или взаимно. Ар. *Бабы паднялѝ гы̀рканіну.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**гы́рканьне**-*ня, предл.-ню, действие по глаг. гы̀ркаць,* **1.** ворчание озлившейся собаки. Ар.

2. *о людях*—грубо-резкие ответы одного другому.

•**гы́ркаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** громко ворчать, Гсл. издавать ворчание, Пск., Твер. (Даль) отрывисто ворчать. Ар. *Сабака гы̀ркае: не чапайце яго.* Ар. *Коўтнуўшы хлеб, сабака, адылі, пачынае гы̀ркаць ізноў.* Сяднёў: Корзюк.

2. *о людях*—грубо, резко отвечать, подобно озлившейся собаке, огрызаться, Шсл.; Ар. грубо отвечать в ответ старшим. Пск. (Даль). *І думак не зьбярэш, калі навокал гы̀ркаюць: ня так сеў, ня так крутнуўся, ня так адказаў.* Гарэцкі: Песьні, 84.

гы́ркнуць-*ну-неш-не,* **1.** *однкрат. к гыркаць 1, 2. Сабака ваш гы̀ркнуў на мяне.* Пар., Смл. (Дсл.). *Сабака гы̀ркнуў.* Ар. *Яму скажы палюдзку, а ён як гы̀ркне.* Ст.
2. бросить бранное слово, проворчать. Пск. (Даль).
3. сказать что-л. непонятное. Нсл. 126.
загы́ркаць, *соверш.*—начать *"гыркаць"* в знач. 1, 2. *Загы̀ркалі пашайтанску.* Нсл. 126.
пагы́ркаць, *соверш.* **1.** поворчать (о собаке). Ар.
2. *о людях*—грубо, резко отвечать некоторое время. Ар.
•**гы́ркацца**-*аюся-аешся — гы̀ркаць 2. Соверш.* **перагы́ркацца**—переговорить на некотором иностранном языке. *Яны́ перагыркаліся мяжсобку, цяпер ня скажуць праўды.* Нсл. 401.
адгы́ркавацца, *-куюся-куешся*—грубо, резко отвечать, отгрызаться. *Як табе ня сорам адгыркавацца із стары̀м чалавекам!* Ст. *Соверш.* **адгы́ркнуцца**-*нуся-нешся*—грубо, резко ответить, отгрызнуться.
•**гы́ркнуць,**—*см. под гы̀ркаць.*
•**гы́цанька**-*нькі-ньцы, ж.*—гуляние, кутёж. Дсл. *Аднаго коніка прадалà, а другога на гы̀цаньку аддалà: як гоц, як гоц, на ўсю ноч да белага сьвету; прыду двору, работанькі нету.* Смол. у. (Дсл.).
•**гы́цанькі,** *междомет. в см. сущ.*—гуляние, пляски; собственно ласкат. форма глагольного междометия: *гыц!* Дсл.

Ґ

•**ґонта**-*нты-нце, ж.*—гонт. Войш.
•**ґорс**-*са, м.*-выемка в женской рубахе для открытия шеи и верхней части груди, Нсл. 119. декольте. БНсл.
•**ґа-ґа-ґа,** Нсл.—крик гусей. Ар.; Нсл. 106. *А гусанькі ґа-ґа-ґа.* Нсл.
•**ґáґаць,** Ар. **гагаць,** Гсл.; Ксл.; Дсл.—гоготать (о гусях, С; Гсл.; Ксл.; Нсл. 106. *Гусі ўжо дàўна гагаюць — выпушчай іх у поле.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.). *Гусі гагаюць, есьці хочуць.* Нсл.
•**ґаз,** *ґазу, хим., м.*—газ.
сьвячэльны ґаз, ґаз сьвяціць—светильный газ.
дзярвя́ны ґаз—древесный газ.
трывалкí ґаз—стойкий отравляющий газ.
лётны ґаз—нестойкий отравляющий газ.
•**ґазá,** Ар. **гáза,** Шсл.-*зы-зе, ж.*—керосин. МГсл.; Стаішча Чаш.; Шсл.; Гсл.; БНсл. *Выгарала газа ў лянпе.* Ст.
•**ґазаліна**-*ны-не, ж.*—газолин.
•**ґазамэтра**-*ры-ры, ж.* **1.** газометр.
2. газовый счётчик.
•**ґазаме́р**-*èра, предл.-èру, м.* **1.** газомер.
2. газовый счётчик.
•**ґазасхоў**-*ову, м.*—газоубежище.
•**ґазашчы́тны,** *-ная-нае*—газонепроницаемый.
•**ґазавод**-*да, предл.-дзе, м.*—газопровод. *Ср. валавод, вадавод.*
галоўны ґазавод—газовая магистраль.
•**ґáзавы, гáзавы**-*вая-вае,* **1.** керосинный.
2. газовый. БНсл.
ґазавая ґрана́та—химическая граната.
•**ґазэта, газэта**-*ты, ж.*—газета. Ар.; Шсл. *У газэце піша праз вайну.* Ст.
газэціна-*ны-не, ж.* **1.** *одна к газэта.*
2. большая газета. Шсл. *Вялікая газэціна, як пасьцелка.* Ст.
•**ґазэтнік, газэтнік**-*іка, м.*—газетчик. Вільня.
•**ґазьніца,** Ар. **газьні́ца**-*цы-цы, ж.*—лампочка, ночничок, Гсл. коптилка, лампочка без стекла. Ар.; Шсл. Стаішча Чаш. (Ксл.). *Вельмі курыць газьніца.* Ст. *См. газоўка, газулька.*
•**ґале́ра I**-*ры-ры, ж., ист. мор.*—галера.
•**ґале́ра II**-*ры-ры, ж.*—галерея.
ґалера абразоў—картинная галерея.
супрацьмінная ґалера—контрминная галерея.
•**ґалён**-*ёна, предл.-ёне, м.*—галлон.
•**ґалёп**-*пу, предл.-пе, м.*—галоп.
ґалёпам—галопом.
•**ґалёшны**-*ная-нае*—галошный. Ар.
•**ґалёшы**-*шаў, один* **ґалёш,** *м.*—галоши. Ар. *См. цюмкі 2, цюнкі 2. Наназе ґалёш рыпіць а ў гаршку трасца пішчыць. Послов.* Ст.
•**ґаля́с (галя́с)**-*су, предл.-се, м.*—чернильные орехи. БНсл.
•**ґаліцы́зма**-*мы-ме, ж.*—галлицизм.
•**ґальванахрома**-*мы-ме, ж.*—гальванохромия.
•**ґальванамэтра**-*ры-ры, ж.*—гальванометр.
•**ґальванапля́стыка**-*кі-цы, ж.*—галванопластика.
•**ґальванаскоп**-*опу, предл.-опе, м.*—гальваноскоп.
•**ґальванатэхніка**-*ікі-іццы, ж.*—гальванотехника.
•**ґальванатэрапа**-*пы-пе, ж.*—гальванотерапия.
•**ґальванатыпа**-*пы-пе, ж.*—гальванотипия.
•**ґальванізавáць,** *-ýю-ýеш-ýе, несоверш.*—гальванизировать.
•**ґальванізáца**-*цы-цы, ж.*—гальванизация.

•**ґальванічны**-*ная-нае*—гальванический.
•**ґа́ма**-*мы-ме, ж., муз.*—гамма.
•**ґа́нак**-*нку, на ґанку, м.,* **ґанкі**-*нкаў,* Растсл.—крыльцо. Ар.; Растсл.
•**ґанґрэна**-*ны-не, ж.*—гангрена.
•**ґанта́р**-*ара̀, предл.-ару̀, зват.-а̀ру; мн. ч.-ры̀-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—гонтовщик. Войш.
•**ґанта́рня**-*ні-ні, ж.*—гонтовая мастерская.
•**ґарба́р, гарба́р,** БНсл.-*ара̀, предл.-ару̀, зват.-а̀ру; мн. ч.-ры-роў-ром-роў-рамі-рох, м.*—кожевник. БНсл.; Ар. *См. кажамяка. Ср. аўчыньнік.*
•**ґарба́рня, гарба́рня,** БНсл.-*ні-ні, ж.*—кожевенный завод. БНсл.; Ар.
•**ґарба́рны, гарба́рны,** БНсл. **1.** кожевенный.
ґарба́рны промысл—кожевенная промышленность.
2. дубильный.
•**ґарба́рства**-*ва, ср.*—кожевенное дело.
•**ґарба́рыць, гарба́рыць,** МҐсл.-*ру-рыш-ра каго-што, несоверш.*—дубить. МҐсл.
•**ґарсэт, гарсэт,** БНсл.-*та, м.*—корсет. Ар.; БНсл.; Шсл.; Пятніцкая Беш. (Ксл.); МҐсл. *Даўней дзяўчаты й замужкі насілі ґарсэты.* Ст.
•**ґарсэтніца, гарэтніца,**-*цы-цы, ж.*—корсетница. БНсл.
•**ґарсэтны**-*ная-нае*—корсетный. Ар.; БНсл.
•**ґастроном**-*ома, предл.-ому, зват.-оме, м.*—гастроном.
•**ґастронома**-*мы-ме, ж.*—гастрономия.
•**ґастрономны,** -*ная-нае*—гастрономический.
•**ґату́нак**-*нку, м., биол.* **1.** вид. *Мяшаньне ґатункаў*—гибридизация.
2. сор.
ґатунак воўны—сорт шерсти.
•**ґавы́ла**-*лы, дат., предл.-ле, общ.*—рёва, Міх. плакса. *Ср. плаксун,-уха.*
•**ґавы́ліць**-*лю-ліш-ле; повел. ґавыль, несоверш.*—реветь(плакать). Міх. *Перастань ґавыліць!* Міх.
•**ґен I,** *ґену, м., биол.*—ген.
•**ґеоґра́ф**-*а̀фа, предл.-а̀фу, зват.-а̀фе, м.*—географ.
•**ґеоґра́фа**-*фы-фе, ж.*—география.
•**ґеоґра́фка**-*фкі-фцы, ж.*—женщина географ.
•**ґеоґра́фны**-*ная-нае*—географический.
ґеоґрафная даўжыня, шырыня—геогр. долгота, широта.
•**ґеохіма**-*мы-ме, ж.*—геохимия.
•**ґеодэзя**-*зі-зі, ж.*—геодезия.
•**ґеолёґ**-*ёґа, предл.-ёґу, зват.-ёжа, м.*—геолог.
•**ґеолёґія**-*іі-іі, ж.*—геология.
•**ґеолёжны**-*ная-нае*—геологический.
ґеолёжная будоўля—геологическая структура.
•**ґеомэтра**-*ры-ры, ж.*—геометрия.
•**ґеомэтрычны,** -*ная-нае*—геометрический.
•**ґеофі́зыка**-*ыкі-ыццы, ж.*—геофизика.
•**ґегенна**-*ны-не, ж., рел.*—геенна.
•**ґейзэр**-*эру, предл.-эру, м.*—гейзер.
•**ґе́мза**-*зы-зе, ж.*—шевро.
•**ґе́мзавы**-*вая-вае*—шевровый.
ґе́мзавыя чаравікі, камашы—шевровые ботинки, башмаки.
•**ґен II,** *ґена, предл. ґегу, зват. гене, м.*—гений.
•**ґенара́л**-*ала, предл.-алу, зват.-але, м.*—генерал.
•**ґенара́ліха**-*іхі-ісе, ж.*—жена генерала, генеральша.
•**ґенара́лішка**-*шкі-шцы, ж.*—дочь генерала.
•**ґенара́льскі**-*кая-кае*—генеральский.
•**ґенэза**-*зы-зе, ж.*—генезис.
•**ґенэра́тар**-*ара, предл.-ару, м.*—генерптор.
•**ґеня́льна,** *нареч.*—гениально.
•**ґеня́льнасьць**-*ці, ж.*—гениальность.
•**ґеня́льны**-*ная-нае*—гениальный.
•**герґята́ць**-*ячу̀, ґяргечаш-ча, несоверш., област.*—говорить по-жмудски. Ар. *Жаґуны ґярґечуць.* Ар.
•**ґермані́зма**-*мы-ме, ж.*—германизм.
•**ґілёс**-*су, предл.-се, м.* **1.** летняя пора, когда скотина бегает от овадов. Ар. *Сядні горача, ґілёс, каровы ґілюють.* Ар. *См. зык 3.*
2. состоянме рогатого скота во время зноя, когда он мечется от овадов. Ар. *См. зык 4.*
•**ґіля́ва́ць**-*люе, несоверш.*—бегать от укушения *"ґілёў"*—овадов, что бывает в жаркие летние дни. Ар. *См. зыкацца.*
•**ґіль,** *ґіля̀, предл.-лю̀, м.*—овад, ку́сающий рогатый скот во время зноя. Ар. *См. зык 5.*
•**ґі́льда**-*ды-дзе, ж.*—гильдия.
•**ґіморнічаць (гіморнічаць,** Юрсл.)-*чу(-чаю),-чыш(-чаеш), несоверш.*—капризничать, не слушаться. Юрсл. *Ня гіморнічай, а йдзі ды раськяпі палена.* Юрсл.
•**ґіморы(гіморы,** Юрсл.)—капризы, НК.: Пособ., Но. 30. каприз. Юрсл. *Як вазьму махрач, дык якга йдзе гіморы дзенуцца.* Юрсл.
•**ґімна́зя**-*зі-зі, ж.*—гимназия. *Дзявоцкая ґімназя. Хлапецкая ґімназя.*
•**ґімназны**-*ная-нае, прилаг. к ґімназя*—гимназический. *Ґімназная праґрама.*
•**ґімназы́стая**-*ае, сущ., ж.*—гимназистка.
•**ґімназы́сты**-*тага, сущ., м.*—гимназист.
•**ґімназы́цкі**-*кая-кае, прилаг. к гімназысты,-ая*—гимназический. *Ґімназы́цкая хорма.*
•**ґімна́стык**-*ыка, м.*—гимнаст.
•**ґімна́стыка**-*ыкі-ыццы, ж.*—гимнастика.
•**ґімна́стыца**-*цы-цы, ж.*—гимнастка.
•**ґімна́стыцкі**-*кая-кае*—гимнастический.
•**ґінэколёґ**-*ёґа, предл.-ёґу, зват.-ёжа, м.*—гинеколог.
•**ґінэколёґія**-*іі-іі, ж.*—гинекология.
•**ґінэколёжны,** -*ная-нае*—гинекологический.

•**ґіпс**-*су, предл.-се, м.*—гипс.
•**ґіпсавы***вая-вае*—гипсовый.
•**ґірля́нда**-*ды-дзе, ж.*—гирлянда.
•**ґірса,** Ар. ґірса, Шсл.; Нсл., *бот.*—костер мягкий. Шсл. *У жыце адна ґірса.* Ст. *Хлеб із ґірсаю.* Ст. *Пшонка ня чыстая, зь ґірсаю.* Нсл.
•**ґлёбус**-*са, м.*—глобус. БНсл.
•**ґлядзя́тар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—гладиатор.
•**ґлязу́ра**-*ры-ры, ж.*—глазурь.
•**ґляйцары́на**-*ны-не, ж.*—глицерин. Ар.
•**ґляйцары́навы**-*вая-вае*—глицериновый.
•**ґлі́ста**-*сты-сьце, ж.*—глист.
істужкавая ґліста—ленточный глист.
•**ґрамофон**-*она, предл.-оне, м.*—граммофон.
•**ґрама́тыка,** *у ґрама̀тыццы, ж.*—грамматика.
•**ґраматы́чны,** *-ная-нае*—грамматический.
•**ґрана́та**-*аты-аце, ж.*—граната.
супраціпаўзьнява́я ґраната—противотанковая граната.
супраціпа́нцырная ґраната—бронебойная граната.
пырскавая ґраната—бризантная граната.
•**ґраніт**-*іту, предл.-іце, м.*—гранит.
•**ґрані́тнікі**-*каў, мн. ч.*—гранитные породы. ЬНсл.
•**ґра́вер**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.*—гравёр.
•**ґравю́ра**-*ры-ры, ж.*—гравюра.
•**ґруґа́н**-*ана̀, предл.-анѐ; мн. ч.-ны-ноў-ном-ны-намі-нох, м.*—ворон. *Ґрун або ґруґан — вялікая чорная птушка, што жывіцца здыхатою.* Варсл.
•**ґрун**-*на̀, предл.-нѐ; мн. ч.-ны-ноў-ном, м.*—ворон. *Ґрун ґруну̀ вока не дзяўбець.* Варлыга: Прыказкі. *См. грункач, ґруґан, крумкач.*
•**ґру́ца**-*цы-цы, ж.*—ячменная каша. Ар.
•**ґвазьдзікі (гвазьдзікі,** Нсл.)-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох*—гвоздика. Ар.; Нсл. 111. *Пасеяць гвазьдзікоў.* Нсл.
•**ґва́рда**-*ды-дзе, ж.*—гвардия.
•**ґва́рднік***іка, предл.-іку, м.*—гвардеец.
•**ґва́рдзкі**-*кая-кае*—гвардейский. *Ср. радзкі.*
•**ґубарна́тар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.* —губернатор. Шсл.; Ар.
•**ґубэрня**-*ні-ні, ж.*—губерния. Азбукін: Ґеографія Эўропы, 1924; Троська (Конфэрэнца); Янавічы Нясьв.; Жылуновіч: Я. Купала ў крытыцы, 15; БНсл.
•**ґубэрскі**-*кая-кае*—губернский. БНсл.
•**ґуз**-*за, м.*—нарост, шишка (на теле, С.) Растсл.; Ар.
•**ґу́лта**-*та, ср.*—постель свиньи в взлохмаченной соломе. Ар. *Ср. раскултацца.*

Х

●**хохлік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* Вост. (Даль) **1.** гном. Ксл. *Глядзіць, як хохлік.* Даўгое Беш. (Ксл.).
2. чертёнок(маленький черт). Нсл. 683. *З хохлікамі водзіцца.* Нсл. *Хохлік табе на шыю.* Нсл.
3. чертёнок(о шалуне, сорванце, С.). Нсл. 683. *Выжані з хаты гэтага хохліка.* Нсл.
●**хохлікавы**-*вая-аве,* **1.** *прилаг. к "хохлік" во всех знач.*
2. чертовский. Нсл. 682. *Хохлікавая дарога, што адны хохлікі бегаюць.* Нсл.
●**ход,** *ходу, предл. и зват. ходзе, м.*—ход, движение. *Ад кажнага запону да запону пяцьсот год дарогі ходу вялікасьці.* Кіт 120а1.
●**ходанькі, 1.** ходи, ступай(при ласковом обращении к дитяти). Смол. у. (Дсл. 963); Нсл. 681. *Ходанькі, маленькі, да мяне.* Нсл.
2. *как инфинитив*—походить. Нсл. 681. *Дзяцё ходанькі хоча.* Нсл.
●**ходаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к ходаць, ходацца)*—борьба. МГсл.
●**ходарам хадзіць(ісьці, пайсьці)**—ходенем, ходуном ходить(идти, пойти). Гсл.; Растсл.; Нсл. 681. *Ходарам пашло ўсе*—затряслось. Нсл. *Перад парам Хвёдарам расхадзіўся ходарам.* Тм. *Ходзе ходарам камэта.* Купала.
●**ходаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-ăма, несоверш, перен.*—бороть, одолевать.
даходаць—постепенно измучить, убить(уходить, С.) Шсл. *Хведарка біў, біў сваю жонку, пакуль не даходаў.* Ст. *Соверш.* **паходаць**—побороть. Шсл. *Вось дужы ён: ледзь паходаў яго!* Ст. *Соверш.* **сходаць**—побороть(одолеть, С.) Шсл.; Ар. *Мікіта сходаў Івана, бо дужшы.* Ст. *Цяжка маркоту сходаць.* Дуб. *Соверш.* **уходаць, 1.** с трудом побороть, с трудом осилить. Ар.
2. уходить, погубить. *Завялі нейдзе аднаго ды ўходалі.* Ст.
3. сожрать что. *Адзін уходаў гэткі кавалак сала!* Ст.
●**ходацца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш., взаимн.* **1.** тоже, что *"дужацца"*, когда не остаются на месте, но, борясь, несколько ходят. Ар.
2. бороться. Шсл. *Дзяцюкі ходаюцца, а дзяўчаты рáдуюцца. Послов.* Белае Пух. (Шсл.),—состязаться в чем-л., стараясь получить перевес, бороться. (МГсл.), *перен.* —вступать в столкновение(о чувствах, стремлениях), бороться.
3. (*з чым, супроці чаго*)—бороться, сопротивляться чему-л., стараться преодолеть что-л.
4. (*за што*)—отстаивать что-л., добиваться что-л. *Соверш.* **паходацца**—побороться. Шсл. *Калі хочаш, давай паходацца.* Крамяні Пух. (Шсл.).
●**ходня**-*ні-ні, ж.*—штольня. БНсл.
●**ходу, 1.** дать тяги, дать стрекача. Шсл. *А ён барджэй ходу з хаты.* Ст. *Вырваўся ды ходу!* Ст. *Пан тады ходу.* Быx.(Ром. III, 276)—бросился бежать.
2. следует подвигаться далее, двигаться далее. Дсл. 963. *Ну, ходу, ходу!* Дсл.
●**ходзе на часох**—о последних днях беременности. Варсл. *Жонка ягоная ходзе на часох.* Варсл.
●**холад**-*ду, предл. и зват.-дзе; мн. ч.-дьі-доўдом, мн. ч., предл.-дох, м.*—холод. МГсл.
●**холéрык**-*ыка, м.*—холерик.
●**холéрычны,** -*ная-нае*—холерический. *Холерычны тэмпэрамэнт.*
●**холя**-*лі-лі, ж.* **1.** действие по гл. *"холіць"*; состояние холимого, выхоленного, Даль. нежное воспитание, содержание. Дсл. *Жывець у холі.* Дсл.
●**холіць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—держать в чистоте, опрятности; ходить, ухаживать за чем-л., нежить, баловать уходом. Тверск. (Даль)
●**хольна,** *нареч.* **1.** чисто. Дсл. 965. *Ходзе ён хольна, хольненька.* Цэптава Бельск. у. (Дсл.).
2. проборка, наказание. Дсл. *Прыедзе пан, дасьць вам холі.* Дсл.
3. чистка. Ельн. (Дсл.)
●**хольны**-*ная-нае*—чистый, Дсл. опрятный. Пск.(Даль из Опд.) *Хата хольная.* Дсл. *Сарочка хольная.* Дсл.
●**хоп,** *отглаг. частица*—хвать. Нсл. 682, — *хапіць. Хоп яго за кішэню, аж там хустка мая.* Нсл. *Туды хоп, туды хоп, за сьмецьціка восьмі коп.* Тм.
●**хопе(хопіць),**—*см. под хапаць.*
●**хор,** *хору, предл. и зват.-хору, м.*—хор.
●**хораш, хорша, хоршы, хоршанька,** *нареч.*—осторожно. Ксл. *Хораш ідзі.* Красьніца Чаш. (Ксл.). *Хорша, каб не зваліласе.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Хоршы не зваліся. Навікі Віц. (Ксл.). Хоршанька нясі.* Халамер'е Сян. (Ксл.)
●**хораша,**—*см. под харошы.*
●**хорхулевы**-*вая-вае*—фарфоровый. Ксл. *Хорхулевы сподак.* Зыскі Беш. (Ксл.)
●**хорма**-*мы-ме, мн. ч., род.-маў, ж.* **1.** форма, (Дсл. 965)—внешний вид, очертание(какой-л. вещи, С.) Шсл. *Хормы ня мае твой сутнік.* Ст.
2. платье официального образца. Шсл. *Гэта ў іх такая хорма — шапкі бяз брылёў.* Ст. *Уладыка апранецца ўсёю хормаю.* Дсл.

3. гнездо для отливки. Шсл. *Жуковіну выліў на хорму.* Ст.

•**хорша-анька**-*ы,—см. под хораш.*

•**хорт**-*тà, зват. хорце; мн. ч. харты-оў-ом-ы-амі-ох, м.*—борзая собака, Растсл.; Гсл.; Дсл. 965. хорт. *Не тады харты карміць, як на ўловы ехаць. Послов.* Дубейкаўскі, Но. 171. *Выхатрыўся, як хорт.* Смол. у. (Даль.)

•**хоры**-*раў, м.*—хоры.

•**хоўка,** *хоўкі, хоўцы, ж.*—место, где что-л. спрятано. Бяльсл. *Я знашоў хоўку, куды бацька хаваў свае грошы.* Бяльсл.

•**хоўкі,** *ховак(хоўкаў), единств. ч. нет.* —прятки. Нсл. 962. *Малцы пачалі ў хоўкі хавацца.* Дсл.

•**хоця-няхоця,** *нареч.*—волей-неволей. *Хоця-няхоця а давядзецца неяк ёй перадаць.* ЗСД.84. *Хоця-няхоця, мусіш зрабіць, што кажуць.* Нсл. 683.

•**хоця,** *союз и частица,* **1.** разрешительный союз. Присоединяет к главному предложению конструкцию с инфинитивом или повелительным видом; соответствует значением слову *"можна"* : хоть. *Як на лаўцы лягу, рукі зашчаміўшы, тады воля ваша, хоця на галаве хадзіце, мае дзеткі.* Гсл.(*под зашчаміць*).

хоць што—хоть бы что. *Гўкай хоць што, абы не маўчэў.* Варсл.

2. хоцяж, хоцяй(хоцеж, хоцей, Нсл.), *разрешительные союзы.* Присоединяют дополнительные предложения к главному; соответствуют значением словам *"дарма што".* Употребляется в главном предложении с союзамі *"а", "але", "ды", "адылі",*—хоть. *Хоцяж ён вялік, ды ня дуж.* Нсл. 683. *Хоцяй як яго бі, ён сваё вырабляе.* Тм. *См. хоць 3а.*

3. хоць, *разрешительный союз.* Присоединяет дополнительные предложения: хоть, хотя. *Хоць бы ўсяму сьвету людзём добрасьць чыніў, Пан Бог ад яго ня будзе ўдзячан.* Кіт. 11б12. *Хоць шайтаноў многа, ангел адзін, Пан Бог памачнікам.* Тм. **а)** *с союзамі "а", "але", "адылі", "ды" в главном предложении: хоть. Хоць ён і аддыхнуў, але ногі балелі. Ён такі чалавек, хоць і хоча есьці, а не папросе.* Тур'я Краснап. (Бяльсл.). *Хоць і матка я яму, ды дарма.* Севершч. (Раст.: Северск. 133).

4. *разрешительный союз:* **хоць, хоць.** Употребляют сопротивставляя предложения или отдельные члены предложения, исключающие друг друга своим значением: хоть-хоть. *Хоць так, хоць гэтак, а ехаць трэба.* Раст.: Северск. 133. *Хоць я, хоць ён — ніхто дармà рабіць ня будзе.* Тм. *Хоць саву аб пень, хоць пнём аб саву, усе сабе баліць. Послов.* Нсл.

5. хоцяж, *частица для выражения желания, надежды. Хоцеж бы троху ты паправіўся.* Нсл. 683.

6. *укрепительная частица:* хоть. *Прыдзі хоць на часінку.* Ар. *Пашлі, хлопцы, да карчмы, хоць пагуляем наапошку.* Вушакі Чэр. (Бяльсл.).

7. *укрепительная частица; употребляется перед словом, к которому относится:* хоть. *Айца, матку шануй, хоць бы яны кяфірамі (араб., нявернікамі) былі.* Кіт 11б8. *Хоць кажух застаўлю, але на сьаім пастаўлю.* Варсл. *Хоць таўкачом, дык ёсьць па чом. Послов.* Нсл. 149.

8. *укрепительная частица; ставится перед укркпляющим словом; значением соответствует словам "аж", "ажно". Ён такі гідкі, хоць не глядзі.* Парадзіна Імсьц. (Бяльсл.).

9. хоця, *частица.* Употребляется после вопросительных местоимений и наречий и придает им значение "угодно". Например:

хоць бы штося—полное равнодушие. Варсл. *Усі бегаюць, мітусяцца, тое-сёе хаваюць, а яму хоць бы штося, сядзіць ды сьмяецца.* Варсл.

•**хоць, хоці(хці),** *ж.* **1.** охота, желание. Нсл. 683. *Хці ня маю ехаць.* Нсл.

2. расположение. Нсл. 683. *Я хоці да яе ня маю, але пан кажа жаніцца.* Нсл.

•**хоцькі-няхоцькі,** *нареч.*—волей-неволей, воленс-ноленс. *Хоць-няхоцькі, а трэба йці.* Ст. *См. хоця-няхоця.*

•**хоцьцю,** *нареч.*—хотя, желая. Бяльсл. *Я гэта ня хоцьцю зрабіў.* Бяльсл.

•**хоцьцю-нехацьцю,** *нареч. — хоця-няхоця. Хоцьцю-нехацьцю мушу ехаць.* Нсл. 683.

•**хоцючы,** *деепр. наст. вр.(к глаголу хацець)* —охотно. Нсл. 683. *Ніхто хоцючы ня йдзець у некруты.* Нсл.

•**хочана,** *нареч.*—довольно. Дсл. 966. *"Хочана" ўжываюць, каб выказаць паважную* ("почтительную") *а ветлую адмову.* Прышч. в. Росл. (Дсл.)

•**хабоцьце**-*ця, предл.-цю, собир.* **1.** лохмоть. Нсл. 6675. *Прыймі адсюль сваё хабоць.* Нсл. *Разлажыўся із сваім тут хабоцьцям.* Нсл.

2. пустые колосья, мякина. Дсл. 952. В Смол. губ. *"хабоцьцям"* называются отброски от молотьбы после веяния кучи. *Хабоцьце й згонкі.* Тм.,—мякина. Смл.; Кур.; Орл. (Даль). *Накарміў каня хабоцьцям.* Дсл.

•**хаба́л**-*алà, предл.-алỳ, зват.-àле, м.*—наглец, озорник, буян, ругатель; бранчивая баба. Кур. (Даль).

•**хаба́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча — хабал.* Кур. (Даль)

•**хабальніца**-*цы-цы, ж. к "хабальнік".* Кур. (Даль)

•**хабалы̀**-*лоў, мн. ч.*—неприличные слова, прибаутки. Дсл. *Панёс свае хабалы.* Малюкіна Пар. (Дсл.)

•**ха́бар**-*ара, предл.-ару, зват.-ару, мн. ч.-ры́-роў-рох, м.*—взятка. Гсл.; Ксл.; Нсл. 675; Варсл. *Яму далі ха̀бар.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *Ха̀барамі разжыўся.* Нсл. *Мінуцца табе твае ха̀бары.* Нсл. *Пісар за ха̀бар выдаў яму прашпарт.* Варсл.

•**ха́барнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—взяточник. Гсл.; Ксл. *Ведама ха̀барнік, туды ён і цягне, а ты не зразумеў.* Шаркі Куз. (Ксл.)

•**хаба́рніцтва**-*ва, предл.-ве, мн. ч.-вы-ваў*—взяточничество. Гсл.

•**хабатня́**-*ні-ні, ж.*—рыболовная сеть, сплетенная из длинных лозовых прутьев. Ганкавічы Беш. (Ксл.)

•**хабаўзьдзё**-*дзя, предл.-дзю, собир.*—лохмотья(отрепья, С.). Ксл. *Хабаўзьдзё нейкае надзеў.* Даўгое Беш. (Ксл.)

•**хахол,** *хахла̀, предл.-лѐ, зват. хохле, мн. ч., дат.-лом, мн. ч., предл.-лох, м.*—место завязки меха. *Мех перакулены хахлом падыспад.* Нсл. 404(*под перакулены*). *Бяры мех за хахол, а я за рагі і панясѐм.* Юрсл.

•**хахоля**-*лі-лі, ж.*—выхухоль. БНсл.

•**хахольле**-*ля, предл.-лю, собир., презр.*—волосы. Юрсл. *Распусьціў хахольле, хоць бы прычасаўся трошку.* Юрсл.

•**хахла́ч**-*ача̀, предл.-чу̀, зват.-а̀чу; мн. ч.-чы-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м., насмешл.*—Украинец. Нсл. 682.

•**хахла́чка**-*чкі-чцы, ж., насмешл.*—Украинка. Нсл. 682.

•**хадоба**-*вы-ве, ж.*—хождение, странствование. Дсл. 963. *Хадзіў хлопчык па хадобе і папрасіўся начаваць у старога.* Дсл.

•**Хадоня**-*ні-ні, ласк. к "Хадося"*—Феодосия. Дсл. 952. *Хадоня Іванішка.* Дук'янова Бельск. у.(Дсл.)

•**Хадора**-*ры-ры, ж.*—Феодора. Нсл. 675; Бяльсл. *Уменьш.* **Хадорка**-*ркі-рцы.* Нсл.; Бяльсл.

•**Хадос**-*оса, предл.-осу, зват.-осе, м.*—Феодосий. Нсл. 675.

•**Хадося**—Феодосия. Нсл. 675. *Уменьш.* **Хадоска**-*скі-сцы.* Тм. *З Богам, Хадоска, калі людзі лучы̀ліся. Послов.* Нсл. *Ідзі, Параска, калі людзі здараюцца.* Дзяверішкі Л.

•**хадоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—женщина пешеход; женщина, которая много, хорошо и быстро ходит или охотно ходит, легкая на ногу. Войш. *См. хадуха.*

•**хада́**-*ды̀, ж.* **1.** походка. Ар.; Нсл. 681. *Якая яда, такая й хада. Послов.* Рапан. 54.

2. поступь. Гсл.; Ар.; Варсл. *Андрэй падыйшоў да яго сваёю плаўнаю хадою.* ЗСД. 17.

3. хождение, ходьба. Нсл. 681; Дсл. 962. *Сядні досіць было мне хады.* Нсл. 681. *Ну й хада ў яго; ледзь валачэцца!* Ст. *Пяць вёрстаў за гадзіну - гэта не хада.* Купіна Віц. (Ксл.). *Лістаношу шмат хады на дзень.* Варсл.

4. приспособление для упражнения ребенка в ходьбе. Варсл. *Ейны хлопчык ужо ходзе ў хадзе.* Варсл. *См. хадак 2.*

•**хада́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча, чаще мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох*—кожаный лапоть, Ар. туфли, полуботинки, кожаные. Новасільск.(Будде: Т. Орел, слов.). *Бабулька да сьмерці хавала свае хадакі.* Варсл.

2. приспособление для упражнения ребенка в ходьбе; состоит из шеста и обруча. Шсл. *Дзяцё вучыцца хадзіць у хадаку.* Турэц Сьміл. (Шсл.).

3. пешеход, состоящий на посылках, Нсл. 681. пешеход для получения сведений с чем-л., напр. с целью переселения. Ар.; Шсл. *Выправілі хадакоў у Сібір агледзіць зямлю.* Турэц Сьміл. (Шсл.)

•**хадака́сты**-*тая-тае*—любящий быть в хождении; похаживать. Дсл. 962. *Ах, ты, хадакастая, - ты птушка, на званіцы не сядалая.* Дсл.

•**хадала́ дава́ць**—удирать бегом. Ксл. *Давай хадала̀!* Даўгое Беш. (Ксл.)

•**хадалы́**-*оў, единств. ч. нет., област., насмешл.*—ноги. Бяльсл. *Я свае хадалы̀ ўжо прахадзіла.* Канава Хоцім. (Бяльсл.).

•**хадня́**-*ні-ні, ж.*—хождение, (Нсл. 681; Дсл. 963) ходьба. Гсл.; Ар. *Спрыкрылася імне гэта частая хадня.* Нсл. 502(*под прыкрыцца*). *Работа невялікая, а хадні шмат за ёй.* Нсл.

•**хаду́ха**-*ўхі-ўсе,* **1.** *ж. к "хадун". См. хадоўка.*

2. — *хадак 2.* Шсл. *Дзяцё ў хадусе ходзе, а так яшчэ ня ўмее.* Ст.

•**хаду́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-ѝне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** пешеход, ходок.

2. кто много, хорошо и быстро ходит или охотно ходит, легкий на ногу. Войш.

•**хаду́р**-*ура̀, предл.-уру̀, зват.-ѝру, мн. ч.,дат.-ром, мн. ч., предл.-ох, м.*—нищий. Ксл. *У вясну у сяле часта ходзяць хадуры.* Гравы Сян. (Ксл.)

•**хады́ка**-*ы̀кі, общ.* **1.** — *хадун 2.* Варсл. *Вось, дык хадыка ваш Антон, — за восьмі гадзін із Менску прышоў не аддыхаючы.* Варсл.

2. бродяга. Варсл. *Нейкі хадыка ў суседа начуе.* Варсл.

•**хады́ль**-*я̀, предл.-лю̀, м.*—палка, на которую опираются старые, с больными ногами. Бяльсл. *Янку ж балелі ногі, што ён хадзіў на хадылёх.* Хоцімск. (Бяльсл.)

•**хадзе́ньне**-*ня, предл.-ню*—хождение. Нсл. 681. *Дармавое тваё хадзеньне, нічога ня выхадзіш.* Нсл.

•**хадзі́ла**-*лы, общ., пагуд.*—кто без нужды часто ходит куда-л. Аш.

•**хадзі́ць,**—*см. под ісьці.*

•**хадзя́чы,** *прич. наст. вр.*—ходящий. Нсл. 681. *На хадзячага напалі.* Нсл.

•**хадзьба́**-*бы, ж.*—ходьба, хождение. *Кажны ступень пяцьсот год хадзьбы дарогі.* Кіт. 120а5.

•**хадзю́чы**-*чая-чае*—ходячий. Нсл. 681. *Хадзючы памер.* Нсл.

•**хадзя́ка**-*кі, общ.* **1.** прохожий, Дсл. 963. (прохожая). Нсл. 681; МГсл.,—скиталец? *Адкуль гэты, гэтая хадзяка?* Нсл.
2. бродяга, (Нсл. 681; Ксл.; МГсл.) *Хадзяка нейкі бадзяецца па сяле.* Нсл. *Хадзяка няшчасны бадзяецца па сьвеце.* Астроўна Віц. (Ксл.) *См. бадзяка.*
3. нищий. Дсл. 963.
4. ходящий-щая с книгой или с просительным письмом. Нсл. 681. *Хадзяка на царкву просе.* Нсл.
5. торговец-коробейник.
6. ремесленник, ходящий работать по домам. Нсл. 681. *Хадзякі-шапавалы ходзяць па сяле.* Нсл.
•**хаджа́лы**-*лая-лае,* **1.** бывалый. Шсл. *Ён чалавек хаджалы, шмат чаго бачыў.* Ст.
2. часто бывавший у кого, где-л. Ксл. *Не хаджалыя к нам.* Беш. (Ксл.)
3. прохожий. Нсл. 681. *Гэта хаджалыя людзі, не чапай іх.* Нсл.
4. о одежде: ежедневно употребляемый, обиходный. Нсл. 681. *Хаджалая сьвітка, кажух.* Нсл. *Ён і ў сьвята ў хаджалым ходзе.* Тм.
•**хаджанін**-*на, предл.-ну, зват.-не, мн. ч. хаджане, м.*—странник, Дсл. 963. скиталец. *Лучалі толькі адзіночныя хаджане.* Корзюк. *Хаджане на часіну спыняліся на масткох.* Тм. *Якіх ты гэта хаджан проці ночы пусьціў?* Ельн. (Дсл.)
•**хай, няхай.** Преобр.(Арлоўскі пав. Будде: Тула-Орел. слов), *частица и союз.* **1.** *частица.* Вместе с глаголом 3-его лица ед. и мн. числа создает повелительный вид: пусть, пускай. Ар.; Шсл.; Ксл.; Растсл.:Северск. 133; Гсл.; Нсл. 338; Смл., Кур., Тмб. (Даль); Арл.; Кур., Тмб. (Преобр.). *Няхай Бог табе паможа.* Нсл. *Хай яго ня знаюць.* Гсл. *Хай яно валей усё праваліцца!* Ст. *Хай перш ён да мяне прыйдзе, а тады я да яго.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *Няхай ён кажа.* Раст.: Северск. 133. *Няхай паглядае душа.* Кіт. 7б13.
2. *частица.* Употребляется в значении: ничего не сделаешь, все равно: пусть, пускай. *Няхай людзі брэшуць, няхай, няхай пагаворaць.* Красновічы Сур. (Сержп.; Отчет. 13). *Узяў чорт кароўку, няхай бярэць і вяроўку.* Нсл. *Дзе прапала кароўка, там няхай і вяроўка.* Войш.
3. *союз уступаемо-ограничительный.* Употребляется в простом предложении в знач. "хоць бы нават". *Будзем дамагацца свайго, няхай нам і адмовяць, хай(няхай) сабе, хай(няхай) яго (яе, іх).* Употребляют для выражения разрешения, согласия или пренебрегания: пусть себе, пусть его(ее, них). *Хай сабе гэтак і будзе!* Ст.
хай(няхай) жыве́ць!(жывуць)—да здравствует! МГсл.
•**хайдоліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.*—бить жестоко(до полусмерти). Нсл. 681. *Хайдоліўшы так, ты калі-лень захайдоліш хлапца.* Нсл. *Соверш.* **захайдоліць.** Нсл. 681. *Захайдолілі кабана.* Нсл.
•**хаіл,** *вм. хадзіў.* Прышчаўск. в. Росл. Говор смежных деревень Бранск. у., с. Пекліна.
хаілі-ходили. *Ср. в. д. Барада*:*хаіць*-ходить. Шылава Ельн. у. 953.
•**хайло** **1.** нечто скверное, неопрятное, возбуждающее чувство отвращения. Дсл. 952. *Як узыйсьці ў гэта хайло?*-в его хату и взойти скверно. Дсл.
2. ругательное слово. Дсл. 952.
3. беспорядок. Бяльсл. *У мяне тут такое хайло, што ня ведаем, дзе што ляжыць.* Серчыцы Краснап.(Бяльсл.).
•**ха́йны**-*ная-нае*—опрятный. Гсл. *См. ахайны.*
•**хаз, 1.** искусный работник. 952. *А ён рамяство свае знаў дужа добра — хаз быў.* Смол. у.
2. ретивый, ретивая. *На работу дзеўка хаз.*
•**ха́зіцца**—порываться к работе, усердствовать. *Дзеўка прасьці ха́зіць.* 952.
•**ха́каньне**-*ня, предл.-ню, действие(к хакаць, хакацца)*—тяжелое прерывистое дыхание. Брсл. *Ад хаканьня й рот разявіў.* Юрсл.
•**ха́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—тяжело, запыхавшись, дышать, Гсл. тяжело, прерывисто дышать. Юрсл. *Ха̀кай-ня хакай, а само ня пойдзецца, ісьці надабе.* Юрсл. *Сабака хакае на сонцу.* Слопішча Шацк. (Шсл.)
•**ха́кацца**-*аецца, несоверш., страд. к хакаць.* Юрсл. *Чаму ж ня будзе ха̀кацца просьле такога бярна.* Юрсл. *Соверш.* **адха́кацца**—отдышаться. *Замарыўся, што ледзь адхакаўся.* Юрсл.
•**халоп**-*опа, предл.-опу, зват.-опе; мн. ч. халапы̀-поў-пом-поў-па̀мі-пох, м., уст.*—раб, холоп. Дсл. 953. *Пан Бог ест адзіны, а я Яго халоп.* Кіт. 79б10. *І халопе мой!* Тм. 3а5. *Маіх халапоў карміў.* Тм. 121а6. *Прышлі панскія халапы.* Дсл. 36.
халап'я-*п'і; ж., уст.*—холопы. *Халап'я Мае Божыя.* Кіт. 26а6.
•**халопства**-*ва, ср., уст.*—состояние раба, холопа, холопство. *І халопе, ты каму халопства і падданства чыніш.* Кіт. 4а12.
•**хала́**-*лы̀, ж.*—пшеничная булка, приготовляемая евреями. Нсл. 675. *Жыды ўжо халы̀ напяклі.* Нсл.
•**халахала́**-*лы̀, общ.*—суетливый, неосновательный. Дсл. 953. *Ён такі халахала̀.* Дсл.
•**халадок**-*дку, мн. ч., предл.-дкох, м.* **1.** прохладное место, Гсл. прохлада, Ар. тенистое место. Дсл. 964. *Во й лес. Сьцень і халадок.* Гарэцкі: Песьні 55. *На дрывотні яшчэ не растаў халадок ліпнёвага раньня.* Тм. 68. *Думаў: будзе імне лягчэй у халадку.* Гарун (ст. "Ноктюрно"). *Дай прысядзем у халадку.* Ст. *Толькі ведае, як халадкі выціраць а не работу рабіць.* Ст.
2. нежаркое время. Дсл. 964. *Касі ў халадку — прынясу мядку.* Дсл.

халадочак-*чку, уменьш. к халадок 1,2. Сядзім у халадочку ды зюкаем.* Дсл. 964.

•**халадава́ць**-*дую-дуеш, повел.-дуй-дуйма, несоверш.*—прохладаться. *Хто ўлетку халадуе, той узімку галадуе. Послов.* Рапан. 106.

•**халада́ць**-*ае, употр. как безлич., несоверш. к захаладаць*—холодеть. *Соверш.* **захалада́ць,** *чаще всего безлич.* **захаладае, захалада́ла**—настать холоду. Ар. *Сядні захаладала.* Ар. *Адразу як захаладала!* Ст.

•**халадка́вы**-*вая-вае, прилаг.(к халадок)*—прохладный, умеренно холодный, освежающий. *Выкаціў свой бачок на халадкавае сонца малады гарбуз.* Гарэцкі: Песьні 63.

•**халадні́к**-*ка̀, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—родовое название кислого супа из ботвиньи, свеклы, *"шпыці"* и даже щавеля; употребляется в холодном виде. НК: Очерки, 12; Ар. *Халаднік вараць заўсёды ўлетку; зь вясны вараць із шчаўя, а пад восень, як вырастуць буракі, з буракоў; закрашаюць халаднік кіслай сьмятанай, цыбуляй, кропам і гуркамі.* Беш. (Ксл.). *Ідуць на "закрасу халадніка".* НК: Очерки, 420.

•**халадні́ца**-*цы-цы, ж.*—эпитет тюрьмы. Дсл. 964. *Засадзіў мяне ў цямніцу, у халодную халадніцу.* Вялікае Дар. (Дсл.)

•**халады́**-*доў, мн. ч., предл.-дох, единств. ч. нет.* **1.** холодное время. Ксл. *Халады такія насталі....* Астроўна Віц. (Ксл.),—продолжительное холодное время. Нсл. 682. *За халадамі росту няма ў засеяньню.* Нсл.

2. неприязненное отношение. Дсл. 964. *Сьвёкар едзе, журбў вязець. У сьвёкара халадоў многа.* Дсл.

•**халая́**-*аі-аі, ж.*—сплетница, словам которой не можно верить. Крэва, Аш.

•**халадзёнка**-*нкі-нцы, ж.*—холодная вода. НК: Очерки, 293.

•**халадзі́ць**-*джў, халадзіш-дзе, несоверш., перех.*—делать холодным, охлаждать. *Вецер шуміць жытам, халодзіць плечы і сушыць зямлю.* Адамчык: Арж. колас.

•**халаджа́вы**-*вая-вае*—прохладный. Ксл. *Халаджавае надвор'е тады было.* Купіна Віц. (Ксл.). *Ср. ст.* **халаджаўшы**—попрохладнее. Нсл. 750. *Тут ветрык халаджаўшы.* Нсл. *Халаджавы вецер.* Нсл. *Халаджавае надвор'е.* Нсл. *Халаджавае лета.* Тм.

•**халазі́на**-*ны-не, ж.*—палка, лозина. Нсл. 682. *Халазінаю секануў пераз плячо.* Нсл.

•**халайдра́**-*ры-ры, общ.*—болтун, пустослов, хвастун. Юрсл. *Пры халайдру й гўкаць няма чаго: што хочаш трапянець.* Юрсл.

•**халайстра́**-*ры̀-ры̀, ж., собир.* Новае Сяло Беш. (Ксл.)—пустой человек. Ар.

•**халамяя́**-*яі-яі, общ.*—простак, простачка, имеющий-щая пустую голову. *Уменьш.* **халаме́йка**-*йкі-йцы, общ.*—простак-чка, имеющий-щая пустую голову. Нсл. 682. *Ён наш брат халамейка.* Нсл.

•**халамі́да**-*ды-дзе, ж.* **1.**хламида, мужская верхняя одежда древних Греков и Римлян — род плаща с застежкой на правом плече или на груди.

2. балахон, халат. Гсл.

3. *област.*—рвань, рваное платье. Юрсл. *На баракі — ня ў госьці: халаміду якўю нацягнуў і капай.* Юрсл. *Уменьш.* **халамідка.** Тм. *Халамідзіна — одна "халаміда", уменьш.* **халамідзінка.**

•**халастакава́ты**-*тая-тае*—человек с "простиной"(недальний умом, туповатый, С.) Дсл. 959. *Гэта ён такі дзяцюк халастакава̀ты.* Малюкіна Пар. (Дсл.)

•**халашэць**-*эю-эеш-эе, несоверш., област.*—сердиться. Дсл. 953. *Я кажу пану, а пан халашэе а халашэе, ажно зьбялеў.* Дсл. *Не чапай — халашэе.* Дсл. *Ачыма плюснуў—халашэе.* Дсл.

•**ха́лда**-*ды-дзе, общ.* **1.** неаккуратная, необстоятельная, Дсл. 953. неопрятный-ная, нескладный-ая, растрепа. Нсл. 675. *Хто пойдзе за гэтага ха̀лду?* Нсл. *Возьме гэтакую халду? Ходзе халда халдаю.* Тм.

2. ругательное слово, Дсл. 95. бранное. Нсл. 675.

•**халдама́**-*мы̀, общ.*—ветренник-ица, бестолковый-ая. Нсл. 675. *Ад гэтага халдамы̀ не даведаешся, што было.* Нсл.

•**ха́лепа(халіпа,** Нсл.; Варсл.)-*пы-пе, ж.*—слякоть, Ксл.; Нсл. 675. снег с дождем, Шсл.; Варсл.; Юрсл. мокрый снег, лепень, дрябня. Вят., Вост., Кал., Смл. (Даль.). *Пайшла нейкая халепа, што й на двор нельга высьці.* Асінаўка Сян. (Ксл.). *Глянь якая на двары халепа!* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *Вось халепа паваліла — будзе цяпер гразі!* Амельна Пух. (Шсл.),—слякоть, мокрая погода, Гсл. мокрая мятель(мокрый снег, С.). Дсл. 953. *Халіпа пайшла, такая немярэчча!* Дсл.

•**хале́ра**-*ры-ры, ж.* **1.** холера. Шсл.

2. в бранном см. Шсл. *Ты сама халера, няма чаго чапацца!* Ст. *Отгл. имя сущ.* **халерава́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.,* **1.** неистовство. МГсл.

2. исступление. МГсл.

•**халерава́ць**-*рўю-рўеш-рўе, повел.-рўй-рўйма, несоверш.* **1.** выходить из себя. Гсл.

2. нервничать. Гсл.

3. бесноваться. МГсл.

4. неистовствовать.

•**хале́р'я**-*р'і, област. — халера.* Ар.

•**хале́рны**-*ная-нае, прилаг.(к халера)* **1.** холерный, связанный с истреблением холеры: холерный. *Халерная ганячка. Халерны год.*

2. призначенный для больных на холеру, или умерших от холеры: холерный. *Халерная лячэльня. Халерны могільнік.*

3. *бранное*—скверный, противный. Шсл. *Вось, такое халернае дзецянё, усё равець а равець!* Ст.

●**халя́бнічак**-*чка, предл. и зват.-чку, м., област*—мелкий лесок. Прышч. в. Росл.(Дсл. 953)

●**Халімон**-*она, предл.-ону, зват.—оне*—Филемон. Нсл. 675.

●**халя́ва**-*вы-ве, ж.* **1.** голенище сапога. Гсл.; Ар.; Растсл.; Прыгунова Сір. (Ксл.); Шсл.; Вят., Вост. (Даль); Дсл. 953. *Халявы парваліся ў ботах.* Ст. *Дурны, як халява.* Ст. *Халявы ад ботаў цэлыя.* Красьн. (Дсл.

2. *перен., презр.*—рот, горло. Нсл. 682. *Халяву сваю распусьціўшы, крычыць.* Нсл.

3. гордость, Нсл. 682. чванство, спесь. *У халяву ўступіў.* Нсл.

халя́віна-*ны-не*—одно голенище. Ксл. *Парвалася халявіна.* Іванск. Чаш. (Ксл.)

●**халя́вісты,** *-тая-тае, презр.орту*

1. широкий, неуклюжий(рот). Нсл. 682. *Халявісты рот.* Нсл. *Халавістыя грыбы.* Нсл.

2. *презр. о рту, губах*—широкий, неуклюжий (рот). Нсл. 682. *Халявісты рот.* Нсл. *Халявістыя грыбы.* Нсл.

халяўка-*ўкі-ўцы,* **1.** *уменьш. к "халява"* с теми же знач. Ар.; Дсл. 953.

2. короткое голенище в женской обуви. Шсл. *На гузіках пашыла халяўкі.* Ст. *Даўгія ў тваіх чаравіках халяўкі.* Ст.

●**халяўны**-*ная-нае*—кожевенный товар, приготовленный для голенищ. Шсл. — *"халява". Мне трэба дастаць халаўнага тавару на боты.* Слопішча Шацк. (Шсл.)

●**халя́вісты**-*тая-тае*—с длинными голѐнищами(об обуви). *Гэта быў высокі мужчына ў чорным кажушку і вялікіх халявістых ботах.* Дзьве Душы, 161.

●**халі́ба**-*бы-бе, ж.*—мерзость. Ксл. *Халіба ты!* Беліца Сян. (Ксл.)

●**Халімон**-*она, предл.-ону, зват.-оне*—Филимон. Нсл. 675.

●**халімон**-*она, предл.-оне, м.*—хоровод. Бяльсл. *Давайце, дзеўкі, будзем гуляць у халімона.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.)

●**ха́ліпа,**—*см. под халепа.*

●**халіморны,** *-ная-нае*—ветренный(легкомысленный, непостоянный, С.), бешенный. Нсл. 675. *Бегае, як халіморны.* Нсл.

●**ха́ліпа**—мокрая мятель. Дсл. 953.

●**халтамаві́ты**-*тая-тае, област.*—дураковатый. Дсл. 953. *Баба рахманая, але троху халтамаві́тая.* Дсл.

●**халу́га**-*ўгі-ўзе, ж* **1.** ветхая изба. Нсл. 675. *Жыву ў сваёй халузе.* Нсл. *Уменьш.* **халу́жка** *-жкі-жцы*—лачужка. *Надабе паправіць сваю халужку.* Нсл.

2. плетневой шалаш или землянка. Нсл. 675. *Схаваемся ад дажджу ў гэту халугу.* Нсл.

●**халу́дара**-*ры-ры, ж., област.*—хаманея. Дсл. *Халу́дара мая борзда заваліцца.* Дсл. 953.

нясецъ халу́дару—говорит вздор.

●**халудзі́на**-*ны-не, ж.*—складка. Дсл. 953. *У яе сшыта курта з трыма халудзінамі.* Малюкіна Пар. (Дсл.)

●**халумі́на**-*ны-не, ж.*—дурь. Дсл. 953. *Дзяцюк із халумінаю.* Дсл. *Уменьш.* **халумі́нка**-*нкі-нцы*—дурь. Дсл. 953. *Ён троху с халамінкаю.* Дсл.

●**халу́сьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—хлам. Нсл. 682. *Адно халусьце засталося.* Нсл.

●**халь**-*лі, ж.*—дрянь, пустошь, ветошь. Нсл. 675. *Усё пабраў; адна халь засталася.* Нсл.

●**Хальдэй**-*эя, предл. и зват.-эю, м.* **1.** *мн. ч. Хальдэі-яў*—семитический народ, образовавший в конце 7 в. до Христа Ново-Вавилонское государство.

2. хальдэй—оборванный. Нсл. 675. *Цэлы век свой хальдэям ходзе.* Нсл.

●**Хальдэйка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** женск. к *Хальдэй.*

2. хальдэйка—неопрятная женщина. Нсл. 675. *Сорам дзеўцы хальдэйкаю хадзіць.* Нсл.

●**хальдэйскі,** *-ская-скае*—халдейский. *Хальдэйскае гаспадарства.*

●**хаморны,** *-ная-нае*—мрачный. *Сталасьць хаморную абміну.* Салавей: Сіла, 61.

●**хаморыцца**-*рыцца, несоверш.*—хмуриться, становиться пасмурным, сумрачным (о небе, погоде). *Ср. хаморны. Соверш.* **захаморыцца.** *Хмара ўспаўзла на неба, захаморыўся блакітны дзень.* Салавей: Сіла, 71.

●**Хама́**-*мы, м.*—Фома. Нсл. *Уменьш.* **Хомка, Хомачка.** Тм. *Здароў Хомка, ці здарова жонка, дзеткі ці гудуць. Поговор.* Тм.

●**хамане́я**-*ѐі-ѐі, ж., област.*—нелепица, вздор. Малюкіна Пар. (Дсл.)

●**хамя́га**-*гі, общ.*—тяжелый-лая на работу, лентяй-тяйка. Нсл. 682. *Мой работнік ня рупатлівы, хамяга.* Нсл.

●**хамя́жаваты**-*тая-тае*—увалень, нескладный, Дсл. 965. леноватый. Нсл. 682. *Хамяжаваты хлапец.* Нсл.

●**хамя́жлівы,** *-вая-вае*—неповоротливый. Нсл. 682. *Хамяжлівы ня борзда возьмецца за работу.* Нсл.

●**хамяну́цца**-*ну́ся-нешся-нѐцца, соверш.*—спохватиться. Юрсл. *Не раскідай струмэнту, бо хамянешся то таго, то гэтага — і няма на месцу, шукай.* Юрсл.

●**хамло**-*а́, общ.*—невежа, грубый человек. Растсл.

●**хаму́т**-*та́, у хамуце, м.*—хомут. Ар. *Уменьш.* **хамуце́начак**-*чка, м., област.*—малый хомут. *Ралейны хамуценачак.* Дсл. 954. *Хамуценачак надзяюць на непасьцівую маладую.* Дсл.

●**хаму́цік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* 1. ремешок в виде кальца для прикрепления молотила к цепу. Шсл. *Зарубі ў бічу добра галоўку, каб не зарваўся хамуцік.* Ст.

●**хамуці́на**-*ны-не, ж.*—соломенный обод, основание хомута, обшитое кожей. Ксл. *Хамуціна якраз па меры клешчаў.* Бабінавічы Выс. (Ксл.). *Кажная гадзіна, як хамуціна.* Кіт. 130а1.

•**хамыляцца**-*яюся-яешся, несоверш.*—идти, едва перекачиваться с ноги на ногу. НК: Под. пос. Но. 89. *Кійком папіраўся, ледзь хамыляўся.* НК. Под. Пос. 63.
•**хамыль-хамыль,** *междометие от глаг. хамыляцца.*
•**хан,** *хàна, предл. хàну, зват. хàне, м.*—хан.
•**хандыба**-*бы-бе, ж.*—медленно ходящая женщина. Бяльсл. *Вось пашла хандыба, пакуль дойдзе, дык вечар будзе.* Гусарка Клім. (Бяльсл.)
•**ханіца**-*цы-цы, ж.*—ханша.
•**ханскі**-*кая-кае*—ханский.
•**ханства**-*ва, у ханстве, мн.ч.-вы-ваў, ср.*—ханство.
•**хап,** *хапа, м.*—хищение с быстротой. Нсл. 676. *Ці не зрабіў ты тут хапу якога?* Нсл. *Хапам сваім арэхі рассыпаў.* Нсл.
•**хап,** *отглаг. частица, обозначает* **1.** быстрое хватание, хвать. Нсл. 676. *Бягучы міма хап за абаранку, ды ў кішаню, а я яго хап за руку, і злавіла.* Нсл.
2. кусание исподтишка. Нсл. 676. *Сабака хап за лытку і ўкусіў.* Нсл.
•**хапайла**-*лы, общ.* **1.** букв. хватающий-ая что-л. не позволенное. Нсл. 682. *Па руках б'юць хапайлу гэтага.* Нсл.
2. воришка. Нсл. 682. *Падгледзелі тыкі, хто ў нас хапайла.* Нсл.,—взяточник, одирало, грабитель, неправедный стяжатель. Пск. (Даль.)
•**хап-ануць**-*нуць,—см. под хапаць.*
•**хàпаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к хàпаць*—хватание из подтишка, хищение. Нсл. 676. *Эгé! Ты ўжо хапаньня наўчыўся.* Нсл. *За хапаньне надабе біць па лапах.* Тм.
•**хапàньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к хапàць*)—хватание. Нсл. 682; Ар.; БГсл. *Хапаньне баранкаў.* Нсл. *Хапаньне грошы ў доўг.* Тм.
•**хапàць**-*àю-àеш-àе, несоверш., перех.* **1.** хватать. Ар.; Нсл. 682; Шсл.; Гсл.; Ксл.; БНсл. *Хапàй адзежу ад агню, бо згарыць.* Нсл. 682. *Хапàе, як у нячывільлях.* Баравікі Сян.(Ксл.).
Проста з рук хапàе, як сабака. Ст. *Не хапàй, бяры палюдзку.* Гсл. *Однкр.* **хапанýць**-*нý-нèш-нèць-нèм-ніцè,* **а)** неожиданно(быстро, **С.**) схватить. Нсл. 682. *Хапануў яго за руку.* Нсл.
б) выхватить. Нсл. 682. *Хапані ў яго з рук піраг.* Нсл. *Однкр.* **хапнýць**-*нý-нèш-нèць-нèм-ніцè*—неожиданно(быстро) схватить. Нсл. 682. *Безлич.* **хопе**—хватит. Ар. *Хопе каню пошару.* Ар. *Соверш.* **расхапàць,** *каго-што*—расхватать. Ар.; Нсл. 552.
Пірагі, на места вынесеныя, зараз і расхапалі. Тм. *Прич.* **расхапàны(расхопаны,** Нсл.)—расхватанный, Нсл. расхищенный. *Расхапаныя абаранкі паадымалі назад.* Нсл.
2. ловить. Нсл. 682. *Я кіну, а ты хапàй.* Нсл.
3. воровски хватать. Нсл. 682. *Ён умее хапаць, ці не падхапіў ён чаго ў нас?* Нсл. *Соверш.* **падхапіць.** Нсл. 682. *Соверш.* **прыхàпіць, прыхапіць, 1.** прихватить, зацепить. Нсл. 516; Дсл. 725. *Кола прыхапіла крысо і ледзь не скалечыла чалавека.* Нсл. *Праходзь баржджэй, бо цябе дзьвярмі прыхàпіць.* Дсл. *Адзявайся баржджэй, бо часам хвароба цябе прыхàпіць.* Дсл.
2. захватить кого-л. в помощь себе. Нсл. 516; Дсл. 725. *Прыхапіў бы чалавека, але няма каго.* Нсл. *Прыхапі яшчэ мужчын дзесяткà з два грэблю гаціць.* Дсл.
3. часто брать в долг. Нсл. 682. *Хапай, хапай; чым аддаваць будзеш, як нахапаеш шмат?* Нсл. *Соверш.* **нахапàць,**—набрать в долг. Нсл. 682.
2. нахватать, Ар.; Шсл. нахватать чего-л. во множестве. Нсл. 324. *Нахапаў поўныя кішэні арэхаў.* Нсл. 324. *Вуй, колькі ён нахапаў сабе яблыкаў.* Ст.
пахапàць, *соверш.* **1.** похватать. Ар.; Нсл. 587. *Жыды не далі стаць на месцу; зараз пахапàлі яйцы.* Нсл. *Вось дзе дзеткі: усе яблыкі пахапàлі!* Ст.
2. изловить(поймать, **С.**) многих. Ар.; Нсл. 487. *Разбойнікаў пахапàлі.* Нсл. *Прич.* **пахапàны, 1.** похватанный. Нсл. 487. *Пахапаныя дзецьмі бараанькі.* Нсл.
2. изловленный.
хапіць-*плю, хопіш-пе, соверш., перех.* **1.** хватить. Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 682. *Хапіў мой кавалак ды пабег.* Ст. *Хапіў шылам кашы.* *Послов.* Нсл.
2. водки: выпить. НК.: Очерки, 70. *Соверш.* **нахапіць** *каго-што*—нечаянно принести. Нсл. 324. *Ліха цябе нахапіла сюды прысьці, падысьці.* Нсл. *Соверш.* **прыхапіць, 1.** прихватить, зацепить, Нсл.516; Дсл. 725. призанять. *На куплю наня надабе прыхапіць грошы.* Нсл. 516. *Соверш.* **хапіць, 1.** схватить. Ар.; ПНЗ; Растсл.; Гсл.
2. поймать. Нсл. 682. *Лісіцу схопіш, ня стой блізка каля агню.* Нсл. *Соверш.*
ухапіць, 1. ухватить, схватить, взяться быстро за что-л. Шсл.; Ст. *Ухапіў каршун куранё.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).
2. получить от кого побранку, неприятность. Шсл. *А што, ўхапіў? Я казаў, не чапайся валей зь ім!* Ст.
адхапіць—быстро отхватить, отнести от чего-л., Нсл. 382. отдернуть. *Адхапі блін ад полымя, згарыць.* Нсл. *Несоверш.* **адхапляць(адхоплеваць,** Нсл.)—отхватывать, быстро относить от чего-л. Нсл. 382.
Адхоплюй чапялу ад полымя — згарыць. Нсл.
захапіць, *соверш.* **1.** захватить. Ар.; Шсл. *Усё захапіў у свае рукі.* Ст.
2. увлечь.
3. восхитить, заставить целиком отдаться чему-л. *Прич.* **захоплены, 1.** захваченный. Ар.
2. увлеченный.

3. восхищенный. *Отгл. имя сущ.* **захапленьне**-*ня, предл.-ню,* **1.** захват.
2. увлечение. Гсл. *Да яго борзда падступае захапленьне й борзда адпадае.* Варсл.
3. восхищение.
4. восторг. Гсл.
5. пыл, (Гсл.) сильное внутреннее возбуждение, страстный порыв. Нск.

захапля́ць-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма,* **1.** захватывать. Ар.; Гсл.
2. восхищать.

падхоплеваць(падхапляць, С.)-*люю-люеш-люе; повел.-люй-люйма, несоверш., перех.*—подхватывать. Шсл. *Я буду кідаць, а вы падхоплевайце.* Ст. *Соверш.* **падхапі́ць**-*плю, падхопіш-пе,* **1.** подхватить. Шсл. *Вецер падхапіў шапку ды панёс.* Ст.

•**ха́пацьь,** *несоверш., перех.*—хватать, брать тайком, воровски, Нсл. 676; Дсл. 955. хватать, брать жадно или силою; захватывать, отнимать, присваивать себе; брать взятки, красть. Вят., Вост. (Даль). *Ты тут нешта ха̀паеш, ха̀пнуў.* Нсл. *Хапай адзежу ад агню, згарыць.* Нсл. 682. *Однкр.* **ха́пнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 676. *Нехта ха̀пнуў мае грошыкі.* Нсл.

ха́пе, *безлич.*—хватит. Гсл. *Хапіць зь мяне.* Гсл. *См.* *хопе*(*под* *хапаць*). *Агонь ахапуе, ахапіў ток.* Нсл. **аха́паваць**-*пую-пуеш-пуе; повел.-пуй-пуйма, несоверш., перех.*—обхватывать. Нсл. 386. *Соверш.* **абха́піць,** (Дсл.), **ахапі́ць**-*плю, ахопіш-пе,* **1.** обхватить. Нсл. 386; Дсл. *Ахапіў мяне дый пасадзіў.* Нсл. *Яна, як абхапіла яго навокал, сьціснула дужа.* Ельн. (Дсл.)
2. (*перен.*) Дсл. *Ахапіла ўсіх ахвота йсьці на Украіну.* Дсл.
3. обнять, охватить. Гсл. *Ахапіла дзяцё матку ручкамі.* Дсл. 566.
4. о наступлении ночи. Дсл. *Ахапіла ноч.* Дсл.
5. простудить разогретую лошадь, напоив ее, поставив против ветра и т.п. Нсл. 386. *Поячы спацелага каня, ахапіш борзда яго.* Нсл. *Прич.* **аха́плены**—простуженный (о лошади). *Конь ахаплены хварэе.* Нсл. 386.

адха́паваць, -*пую-пуеш-пуе, несоверш.*—отхватывать, быстро относить от чего-л. Нсл. 382. *Адха̀пуй руку баржджэй, бо прыцісну.* Нсл. *Однкр.* **адха́пнуць, 1.** отхватить с быстротой. Нсл. 382. *Адхапнутая ад агню адзежа.* Нсл.
2. отхватить воровски. Нсл. 382. *Адха̀пнуў сабе троху сена.* Нсл. *Прич.* **адха́пнуты, 1.** выхваченный с быстротой. Нсл. 382. *Адхапнутая ад агню адзежа.* Нсл.
2. выхваченный воровски. Нсл. 382. *Тут нешта адха̀пнута.* Нсл. *Соверш.* **адхапі́ць**-*плю,* **1.** быстро отстранить, Нсл. 382. отхватить, отдернуть. *Згарэла б сьвітка, калі б не адхапілі.* Нсл.
2. утащить часть чего-л. Нсл. 382. *Ты тут адхапіў грошыкаў.* Нсл. *Прич.* **адхоплены**—быстро отстраненный, Нсл. 382. отхваченный, отдернутый. *Адхопленая ад агню сарочка прасмылена.* Нсл.

заха́паваць-*пую-пуеш-пуе, несоверш., перех.*—захватывать. *Што ты наперад усіх заха̀паваеш непадзеленае.* Нсл. *Однкр.* **захапну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць,* **1.** ухватить. Нсл. 190. *Захапні троху сянца.* Нсл.
2. застать(застигнуть, С.) Нсл. 190. *Ледзь захапнуў яго ўдварэ на выезьдзе.* Нсл. *Соверш.* **захапі́ць**-*плю̀, захопіш-пе,* **1.** захватить. Нсл. 190. *Вазьмі, колькі захопіш.* Нсл.

падха́паваць-*пую-пуеш-пуе; повел.-пуй-пуйма, несоверш.* **1.** подхватывать упадающее. Нсл. 449. *Падхапуй дзяцё пад ручкі; калі б не падхапіў, разбіў бы сабе галоўку.* Нсл.
2. утаскивать воровски. Нсл. 499. *Маскалі падхапаваюць на торгу; будзь асьцярожны, ня ўгледзіш, як падхопяць штоколечы.* Нсл.

падхапі́ць, *соверш. к* *падхапаваць 1, 2.* Нсл. 449.

пераха́паваць-*пую-пуеш-пуе; повел.-пуй-пуйма, несоверш., перех.* **1.** перехватывать. Нсл. 410. *Я буду кідаць, а ты перахапавай, перахапі яблык.* Нсл.
2. наскоро есть. Нсл. 410. *Няма калі перахапаваць.* Нсл. *Однкр.* **перахапну́ць**—наскоро закусить. Нсл. 410. *Перахапнуўшроху дый паехаў.* Нсл. *Перахапніце трошку.* Дсл.
3. перелавливать. Нсл. 410. *Перахапавайце злодзееў! Ужо мы шмат іх перахапілі.* Нсл. *Соверш.* **перахапа́ць**—переловить, (Дсл. 594) перехватать. Нсл. 410. *Усіх злодзеяў перахапалі.* Дсл.
4. пересекать, забегая, занимать прежде. Нсл. 410. *Не перахапавай імне дарогі.* Нсл. *Калі б яны дарогі нам не перахапавалі!* Тм.

перахапі́ць, *соверш. к* *перахапаваць 1, 2, 3, 4.*

прыха́паваць-*пую-пуеш-пуе; повел.-пуй-пуйма, несоверш.* **1.** прихватывать. Нсл. 515. *Сьвітка ў рукавох пад пахамі прыхапавае троху, надабе адпусьціць.* Нсл.
2. брать в долг в случае необходимости. Нсл. 515. *Прыхапаваеш, калі ня маеш свайго, а тут надабе.* Нсл. *Однкр.* **прыха́пнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 514. **1.** призанять. *Троху свайго было запасу, а троху прыха̀пнуў.* Нсл.
2. захватить кого-л. в помощь себе. Нсл. 516. *Прыхапні на адзін дзень чалавека.* Нсл. Дсл. 725. *Прыхапіў бы чалавека, але няма каго.* Нсл. *Прыхапі яшчэ мужчын дзесятка з два грэблю гаціць.* Дсл.

расха́паваць-*пую-пуеш-пуе, несоверш., перех.*—расхватывать. Нсл. 560. *Не давай ім расхапаваць ладкі.* Нсл. *Соверш.* **расха́пацьь**—расхватать. Нсл. 560; Дсл. 787. *Толькі сьпякла, зараз і расхапалі дзеці.* Нсл. *Расхапалі на рынку ўсі дровы.* Дсл. *Прич.* **расха́паны**—расхватанный(расхищен-

ный, Нсл. 560). *Расхапаныя малцамі баранкі, пернікі.* Нсл.

схапаваць-*пую-пуеш-пуе; повел.-пуй-пуйма, несоверш., перех.*—схватывать, проворно брать. Нсл. 625. *Схапавай, схапі барджджэй хусьце з паркану, дождж находзе.* Нсл. *Однкр.* **схапнуць**-*ну-неш-не*—схватить, унесть. Нсл. 625. *Маскаль схапнуў мае рукавіцы.* Нсл. *Соверш.* **схапіць,** Нсл. 625. ухватить. Дсл. 892. *Схапіўшы каромісел вады, дзеўка пайшла.* Дсл. *Выхапавай з хаты, што луча.* Нсл.

выхапаваць, -*пую-пуеш-пуе, несоверш.*—выхватывать. Нсл. 100. *Соверш.* **выхапіць**—выхватить. Шсл.; Ар.; Нсл. 100. *Выхапіў з рук грошы.* Нсл. *Прич.* **выхаплены**—выхваченный. Нсл. 100. *Грошы з рук выхаплены.* Нсл. *Адзежа й выхапленая пагарэла ўся.* Нсл.

ухапаваць-*пую-пуеш-пуе, несоверш., перех.*
1. ухватывать. Нсл. 699. *Ухапаваць, ухапіць яблык, шпурляк на ляту.* Нсл.
2. поспешать(спешить, **С.**) захватить что-л. впору. Нсл. 699. *Ухапавайце, ухапіце сена: дождж находзіць.* Нсл.

ухапіць,— *соверш. к ухапаваць 1,2.*

•**хапацца**-*дюся-дешся*(Нсл. 676)—хватать-ся. *Нешта ты хапаешся за кішаню; ці цэлы твае грошы?* Нсл.

ахапіцца, (Нсл. 386) **1.** простудиться разгоряченной лошади, от чего она заболевает.
2. получить несвойственный кислый вкус. Нсл. 386. *Квас ахапіўся.* Нсл. *Буракі ахапіліся.* Тм.

ахаплевацца(ахапляцца)—*люецца, несоверш.(к ахапіцца 1). Коні зараз просьле работы ня можна борзда паіць: ахаплююцца.* Нсл. 386.

пахапавацца-*пуюся-пуешся, несоверш.*—скоро приниматься за что-л. Нсл. 486. *Сам пахапуецца за работу.* Нсл. *Соверш.* **пахапнуцца,** -*нуся-нешся-нецца-немся-нiцеся.* Нсл. 486. *Нябось пахапнуўся, як абачыў бізун.* Нсл.

падхапавацца-*пуюся-пуешся, несоверш., возвр.* **1.** вспрыгивать. Нсл. 449. *Падхапуйся на воз! — Не падхаплюся, высокі.* Нсл.
2. наставать вдруг, подниматься. Нсл. 449. *Вецер падхапуецца, падхапіўся.* Нсл.
3. вскакивать, *несоверш. к падхапіцца 3.* Нсл. 449.

падхапіцца, 1. *соверш. к падхапавацца 1,2.* Нсл. 449.
2. вскочить. Нсл. 449. *Калі ня хочаш сам устаць, то ад бізуна падхопішся.* Нсл.

нахапацца, *соверш. каго-чаго*—нахвататься. *Нахапаўся лапаноў, чужога дабра.* Нсл. 324. *Лётаў па дварэ, нахапаўся ветру, а цяпер кашляе.* Ст.

перахапавацца, *несоверш., возвр.*—скоренько переходить чрез опасное место. Нсл. 410. *Перахапуйцеся пераз раку, толькі асьцярожна.* Нсл. *Однкр.* **перахапнуцца**—перепрыгнуть, быстро перейти через опасное место. Нсл. 410. *Ледзь перахапнуліся пераз раку.* Нсл. *Соверш.* **перахапіцца.** Нсл. 410. *Ледзь перахапіліся.* Нсл.

схапавацца, *несоверш.* **1.** хвататься за какую-л. часть тела. Нсл. 625. *Хворы часта схапуецца за бок.* Нсл.
2. ухватываться за что-л. Нсл. 625. *Ён у злосьці й за нож схапуецца.* Нсл.
3. (*взаимн.*)—схватываться между собою. Нсл. 625. *Схапуюцца біцца.* Нсл.

схапіцца, 1. *соверш.(к схапавацца 1).* Нсл. 625. *Схапіўся за галаву.* Нсл.
2. *соверш.(к схапавацца 2)*—ухватиться за что-л. Нсл. 625. *Схапіўся за кішаню, аж грошы няма.* Нсл.
3. *соверш.(к схапавацца 3)*—схватиться между собой. Нсл. 625. *За хахлы схапіліся.* Нсл.

выхапавацца, *несоверш.*—наскоро выбираться; вытаскивать свое имущество. Нсл. 100. *Выхапуймася, гарым.* Нсл. *Соверш.* **выхапіцца.** Нсл. 100. *Ледзь выхапіліся з хаты.* Нсл.

ухапавацца-*пуюся-пуешся, возвр.* **1.** хвататься за что-л. Нсл. 669. *Ухапуйся за павароз.* Нсл.
2. вбегать поспешно. Нсл. 669. *Ухапуйцеся з вазамі на ток ад дажджу.* Нсл.

ухапіцца, *соверш.(к ухапавацца 1)* **1.** хватиться за что-л. Нсл. 669. *Ухапіся за свой бок, а не за маё дзяцё.* Нсл.
2. *соверш.(к ухапавацца 2)*—сбежать поспешно. Нсл.

нахапіцца, *соверш.* **1.** появиться нечаянно против желания других. Нсл. 324. *Адкуль ты тут нахапіўся?* Нсл.
2. набежать нечаянно под удар, подвернуться. Нсл. 324.

•**хапацца**-*дюся-дешся; повел.-дйся-дйма-ся, несоверш.* **1.** хвататься за что. Ар.; Растсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 682. *Здурнеў ён на тую часіну, хапаецца то за калёсы, то за каня.* Купіна Віц. (Ксл.). *Барджэй за хлеб хапаецца.* Ст. *Однкр.* **хапянуцца**—схватиться. Нсл. 682. *Хапаніся за жывот, за бок свой, а не за дзеці мае.* Нсл. *Хапянуўся за галаву.* Тм. *Однкр.* **хапнуцца**—хватиться. *За гарачы камень хапніся, а не за мае дзеці.* Нсл. 682. *Соверш.* **хапіцца,** *хаплюся, хопішся,*— быстро хватиться за что. Шсл.; Нсл. 682. *Хто топіцца, за брытву хопіцца.* Нсл. *Хапіўся за нож.* Ст. *Соверш.* **адхапіцца**—отскочить. Нсл. 382. *Ледзь адхапіўся ад агню.* Нсл.

схапіцца, а) схватиться, (Гсл.) взяться за кого-что-л. быстрым, резким движением.
б) схватиться, вступить в борьбу, драку. *Соверш.* **выхапіцца**—наскоро выбраться, вытащить свае имущество. Нсл. *Ледзь выхапіліся з хаты.* Нсл. *Соверш.* **ухапіцца.** Растсл.—ухватиться. Шсл. *Ухапіўся за жэрдку.* Ст. *Ён ухапіўся за бярно й выплыў на бераг.* Лужасна Куз. (Ксл.) *Соверш.*

усхапіцца, а) быстро встать(вскочить, Гсл.; Ар.) Ксл.; Ар. *Яны ўсхапіліся й памаглі брату.* Баравыя Куз. (Ксл.). *Ён глядзеў на таго каня, глядзеў, а потым разам ўсхапіўся дый злавіў.* Н.(Афанасьев, II, 1914, 292).
б) вздуться. *Усхапілася скула на руццэ.* Ст.
в) подняться. *Усхапіўся раптам вецер.* Ст.
2. спешить, (Нсл. 682); Дсл. 969. стараться в работе. Шсл.
3. торопиться. Гсл. *Рабі, не хапаючыся.* Нсл. *Не хапайся ўперад за бацьку на шыбеніцу. Поговор.* Нсл. *Ужо позна, а яна ўсё хапаецца іці ў царкву.* Красьн. Смол. у. (Дсл.). *Не хапайся надта, бо падарвешся.* Ст. *Ня йдзеб касіць хапацца, ты на грыбох шлындаеш.* Гсл. *Соверш.* **пахапа́цца** —поторопиться. *Хапаўся я прыехаць.* Нсл. 682.

пахапля́цца, *-яюся-яешся, многократ.-* —поспешать, торопиться. Нсл. 487. *Ня дужа ты пахапляешся, пахопішся на работу.* Нсл. *Соверш.* **пахапіцца.** Нсл. 487.

захапіцца-*плюся, захопішся; повел.-пíся, пíмася, соверш. кім-чым,* **1.** увлечься. Гсл.
2. восхититься. *Ён захапіўся харастввом прыроды.* Варсл. *Несоверш.* **захапля́цца**-*яюся-яешся кім-чым,* **1.** увлекаться. Гсл.
2. восхищаться.
3. восторгаться. Гсл.

нахапа́цца, *соверш. каго-чаго*—нахвататься. *Нахапаўся лапаноў, чужога дабра.* Нсл. 324. *Лётаў па дварэ, нахапаўся ветру, а цяпер кашляе.* Ст. *Я ня вінен, калі ты сама нахапілася пад цэп.*

нахапіцца, *соверш.* **1.** появиться нечаянно против желания других. Нсл. 324. *Адкуль ты тут нахапіўся?* Нсл.
2. набежать нечаянно под удар, подвернуться. Нсл. 324.
3. неожиданно взяться туче, ветру. Шсл. *Як нахапілася хмара, дык усе барджэй за сена ўзяліся!* Ст. *Як нахапіўся віхор ды стаў ірваць страху.* Ст.

•**ха́пе(ха́пiць)**—*см. под хàпаць.*

•**хапе́ль,** *отглаг. частица,* означает быстрое хватание: хвать. Нсл. 682. *Хапель яго за валасы!* Нсл. *Хапель мяне за рукỳ!* Тм.

•**хап-яну́цца**-*нỳся,—см. под хапàцца.*

•**хапіць,**—*см. под хапàць.*

•**хапіцца,**—*см. под хапàцца.*

•**хаплі́ва,** *нареч.*—торопливо. *Раптам зьмяніўшы тон, загаварыла хапліва, горача, быццам сьпяшалася нèкуды.* ЗСД. 345.

•**хаплі́васьць**-*ці, ж.*—торопливость, поспешность.

•**хаплі́вы**-*вая-вае*—суетливый, торопливый. Гсл. *У хаплівым пасьпеху ірвалі апошнія краскі свайго панаваньня.* ЗСД 306.

•**хапу́га**-*гі, дат.-гу, предл.-зе, м.*—взяточник. Бяльсл. *Нічога ня зробіш, трэба заткнуць зубы хапугу гэтаму.* Палуж Краснап.(Бяльсл.).

•**хапу́н**-*унà, предл.-унỳ, зват.-ỳне; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** по народному поверью: черт, хватающий евреев в ночь под Новый Год. Шсл. *Зьгінуў Абрам: нейдзе хапун яго схапіў.* Ст.
2. воришко, Нсл. 676. — *хапайла.* (Даль). *Пакарай ты свайго хапуна, няхай ня вучыцца красьці.* Нсл.
3. взяточник. Бяльсл. *Быў прыстаў у нас — ну й хапун быў: бывала, апошняе выцягне.* Маластоўка Краснап.(Бяльсл.).

•**хапунок**-*нкà, м.*—пиджачок, Бяльсл. курточка? *Хапунок уськінуў на плечы й пабег.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.).

•**харобры**-*рая-рае*—храбрый. БГсл.

•**харома**-*мы-ме, ж.*—одно из названий хаты, НК: Очерки, 218. здание, постройка, Стт. хозяйственное домашнее строение (дом, сарай). Пск. (Иеропольский). *Зямлю пану сваймy падаці із жытам засеяным і з харомамі.* Стт. 343. *Харома ў яго прыстатная, вялікая.* Бараўляны Куз. (Ксл.).

хароміна, (НК: Очерки, 218)—одна "харома". *Акно ў тае хароміны было вялікае.* Стт. 492. *Улетку жонка і дзяўчаты жнуць жыта, ярынỳ. А ён звозе, а ён зносе ўсё ў хараміну.* ЧЧ: Песьні, 76.

•**харошшы,**—*см. под харошы.*

•**харошы**-*шая-шае*—красивый. Ар.; МГсл. *Гэта харошыя слова.* Кіт. 90а1. *У Пана Бога ест усьцівая й харошая рэч: розум.* Тм. 136а13. *Ср. ст.* **харошшы**—красивее, более красивый. *Быў сабе кароль із караліцаю і мелі адну дачку вельмі харошую. Потым у караля жонка памерла, і ён ажаніўся з другою харошшаю, як была першая; але дачка ад першае жонкі за яе харошшая.* Н.(Афанасьев, III, 1914, 104). *Ты харошая, але твая пасербіца яшчэ харошшая.* Тм. *Караліца вельмі была рада, што страціла сваю пасербіцу за сябе харошшую.* Тм. *Прев. ст.* **вельмі харошы, найхарошшы,** *или(редко)* **нахарошшы**—самый красивый, красивейший. *Прывялі вельмі харошую панèнку.* Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 287). *О мова ты родная, мова найхарошшая!* Беларус, Но. 137, 1968 г., стр. 4. *Каралеўна дàўна яго палюбіла, бо быў вельмі харошы.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 212). *Ты найхарошшая ў цэлым сьвеце.* Н.(Афанасьев, III, 1914, 106). *Яму магілу як нахарошшы палац Пан Бог учыніць.* Кіт. 52а15. *Увелич.* **харашусенькі** —совершенно красивый. Ар. *Уменьш.* **харашля́вы.** Ар. *Ср. нехарашлявы. Нареч.* **хораша, 1.** (Дсл. 966) красиво. Ар.; Шсл.; Ксл. *Хораша ў вас у доме.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Цела рукамі хораша абатры.* Кіт. 71б12. *Хораша гуляе.* Тм. 131а7.
2. (что-л. делать, обращаться) осторожно. Ксл. *Хораша ты з агнём ля кудзелі.* Цеплякі Сян. (Ксл.). *Хораша лезь із печы, ня кінься.* Клятное Пух. (Шсл.).

•**харабрава́ць**-*ру̀ю-ру̀еш-ру̀е; повел.-ру̀й-ру̀йма, несоверш.* **1.** совершать храбрые подвиги. Дсл. 966. *У цэлым месьце Ерузаліме сьвяты Зьмітра Салунскі з двума ангіламі Хрыстовымі харабруе.* Дсл.
2. храбриться. *А сват ходзе, харабруе, як індык.* Купіна Віц. (Ксл. *под індык.*).
•**харахоня**-*ні-ні, ж.* **1.** кокетка, франтиха. Дсл. 955. *Ужо ты, Дуня, харахоня!* Дсл.
2. *общ.*—выскочка. Нсл. 682. *Бачылі мы такіх харахоняў.* Нсл.
•**харахоніцца**-*юся-нішся, несоверш., возвр., област.*—охорашиваться, выставлять себя, хвастливо высказывать сваю важность. Нсл. 682. *Перад намі няма чаго табе харахоніцца; харахонься перад тым, хто цябе ня знае. Соверш.* **захарахоніцца** —начать охорашиваться, выставлять свой достоинства. Нсл. 191. *Нешта захарахоніўся дужа.* Нсл. *Соверш.* **расхарахо-ніцца.** Нсл. 682. *Расхарахоніўся, як бы што добрае.* Нсл.
•**хара́ктар**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—характер(нрав, **С.**) Ар; Ксл. *Благі ў яго характар; як нап'ецца, дык і лезе біцца.* Глебаўск. Сян. (Ксл.).
2. почерк.
вырабіўшыся, (*нареч.*) **выраблены характар**—сложившийся характер.
нястача характару—бесхарактерность. ность.
характар часапісу—лицо журнала.
ле́нтага характару—слабохарактерный.
•**характарызава́ць,** -*зу̀ю-зу̀еш-зу̀е*—характеризовать, описывать; изображать.
•**характары́стыка**-*ыкі-ыццы, ж.*—характеристика.
•**характарысты́чна,** *нареч.*—характерно.
•**характарысты́чнасьць**-*ці, ж.*—характерность.
•**характарысты́чны,** -*ная-нае*—характерный, отличительный, свойственный.
характарыстычная рыса—характерная черта.
характарыстычная зьява—характерное явление.
•**хараство**-*ва̀, ср.*—красота. Ар.; МГсл. *Ці мы чуем, колькі хараства — гордага, высокага хараства ў гэтых словах!* ЗСД78. *Пан Бог розум стварыў зь вялікага хараства.* Кіт. 13564. *Якое ж хараство было тут: лес, рэчка, а цяпер і рэчка зьмянілася, як лес высеклі.* Ушакі Чэрык. (Бяльсл.).
•**харашу́ха**-*ухі-усе, ж.*—красавица. Ар.
•**харашу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—красавец. Ар.
•**харашыня́**-*ні-ні, ж.*—красота. Ар. *У маіх лятунках Ты(Вільня) ўладарная, пануеш Ты, харашыня̀.* Жылка, 83.
•**хархур**-*ру, предл.-ру, м.*—фарфор.
•**хархуровы(хурхуровы,** Бяльсл.)-*вая-вае*—фарфоровый. Бяльсл. *Я купіла сабе хурхуровае судзьдзё.* Слаўнае Імсьц. (Бяльсл.).
•**харкоціна**-*ны-не, ж.*—мокрота, *мед.* Варсл.
•**ха́рканьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—харканье.
•**ха́рканы**-*ная-нае*—достойный оплевания. Нсл. 676. *Бацькі нашы, хвала̀ Богу, ня былі харканы(прымаўка праз памерлую радню).* Нсл.
•**харкаві́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** плевок мокроты.
2. лягушечья икра. Бяльсл. *Поўны луг жабяга харкавіньня.* Юравічы Калінішчына (Бяльсл.).
•**ха́ркаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—харкать. Варсл. *Однкр.* **ха́ркнуць**—харкнуть.
•**харкі́**-*оў, единств. ч. нет.*—мокрота(грудная флегма). Растсл.
•**харме́тчына**-*ны-не, област., ж.*—верхняя женская одежда, род балахона. Дсл. 953. *Цягні зь мяне харметчыну: я періазь цябе растаўсьцела.* Дсл.
•**Харва́т**-*ата, предл.-ату, зват.-аце,—см. под Харваты.*
•**Харва́ты** (*один* **Харва́т,** *жен.* **Харватка**) —отдельный народ славянского языка: хорваты.
•**харва́цкі**-*кая-кае*—хорватский.
•**харуба**-*бы, ж.* — . *Харуба груба, ды Богу люба.* Смаленшч.
•**хару́гаў(хару́гва,** Ластсл. 212)-*гвы-гве; мн. ч.-гвы,* (МГсл.)-*гваў, ж.* **1.** хоругвь, МГсл. войсковое знамя, Ст. 1529, сл. боевое знамя войска. *Хоругов....люба.* П. П. 2:4(з 12 кніг Б.).
2.(*ист. белр.*)—отряд войска, выступавший под своей хоругвью. Стт. 1529, сл.
харугаў паветавая, *ист. белр.*—ополчение *"павета"*, состоящее из военнослужилых землевладельцев и имевших свою *"харугаў"*, т.е. войсковое знамя.
•**хару́жы I**-*жага,* **1.** начальник *"харугвы паветавай".* Ст. 1529, сл.
2. знаменщик, Ластсл. хорунжий.
•**хару́жы II**-*жаў, мн. ч.*—срамные части тела. Дсл. 955.
•**хару́ства**-*ва, ср.*—должность *харужага.*
•**хары́стая**-*ае, ж.*—хористка.
•**хары́сты**-*тага, м.*—хорист. БГсл.
•**ха́та**-*ты, ж.*—изба, Гсл.; Дсл. 956. хата. Ар.; Шсл.; Пск.(Труды, 12, 136). *Уменьш.* **хатка**-*ткі-тцы.* Дсл.—избушка. *Свая хатка, як родная матка.* Дсл. *Цёплая ваша хатка.* Ст.
ха́тачка-*чкі-чцы, уменьш. к хатка. А хатачка тая маленькая - як яны там жывуць?* Ст.
•**хатковы**-*вая-вае*—помещичий батрак, живущий(с семьей, **С.**) в дворовой хате. Шсл. *Макар даўней па дварох увесь час служыў хатковым.* Ст. *Паўлюк паехаў у двор за хатковага парабка.* Варсл.
•**ха́тні(ха́тны,** Нсл. 676.)-*няя-няе, прилаг.*(*к хата*)—домашний. Гсл.; Ар. *Хатнія ня бачылі яго.* Кавалеўшчына Н.(Демид: Веров. 106),—принадлежащий всей семье. Варсл.

Ты хатніх грошы ня траць на сваё патрэбы. Варсл.
•**ха́тняя вайна**—междоусобие. Акін. 193.
•**ха́трасьце**-*ця, собир., ср.*—лохмотья. Дсл. 956. *Павыкінула свае ха̀трасьце із сутніка.* Дсл.
•**хату́ль**-*уля̀, предл.-лю̀, зват. хату̀лю; мн. ч.-лі-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.* Ксл. **1.** котомка(дорожная сума, носимая за плечами, **С.**) МГсл.; Смл.(Даль 559); БГсл., котомка, дорожный у пешехода мешок с поклажею, носимый за плечами, НК: Сбяги, Но. 14. сумка у странников, Дсл. 956. руксак, увеличенная *"тарбешка"* с закрытым устьем, носимая на спине при помочи ремней. поясов, тесем. НК.: Очерки, 135. *Схапіў хату̀ль — дый быў патуль* —говорится про поспешный уход. Нк: Сбяги, Но. 14. *Багатаму ня так шкада карабля, як беднаму хатуля̀. Прадаў хату̀ль рызьзя.* Чараўкі Сян. (Ксл.). *Ішлі дзьве жанкі з хатулямі.* Варсл. *Уменьш.* **хатулёк.** Смл. (Оп.); Міт.
2. ранец. *Плечы цісьне цяжкі̀ жаўнерскі хатуль.* Акула, 144.
3. неповоротливый, Нсл. 676. мешок(о неуклюжем, нерасторопном человеке).
•**хаты́ль**-*ыля̀, предл.-ылю̀, зват.-ы̀лю; мн. ч.-лі̀-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.* **1.** нищенская сума, Нсл. 682. заплечный, Юрсл. мешок, нищенская сума, Гсл. сума вообще. *Схапіў хаты̀ль на бярэма й панёс.* Гсл. *Ня плач, бо стара̀я ў хаты̀ль возьме.* Нсл. *Настольнік гэты(з пагоняю) захавай. Нам будзе памяткай няхай. Што нашы прашчуры былі̀ гаспадарамі Беларусі; а мы..... пустой кішэняй трусім, надзелі з гора хатылі̀.* Крушына: Творы, 154. *Хатылі за плечы — і пашлі.* Юрсл.
2. ранец. *Хатыль і амуніца да нуднага болю гнялі̀ яго.* Гарэцкі: Песьні, 86. *Уменьш.* **хатылёк**-*лька̀, предл.-льку̀, зват. хаты̀льку; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох*—сумочка, мешёчек, носимый за плечами. Нсл. 682. *Вазьмі хатылёк за плечы ды йдзі з Богам.* Нсл.
3. (*перен.*)—неповоротливый, пузан. Нсл. 682. *Шмат трэба, каб накарміць такога хатыля̀.* Нсл.
•**хатылёк,**—*см. под хатыль 1,2.*
•**хава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* **1.** погребение. Нсл. 681. *Перад хаваньням мэйіта(нябожчыка, араб.) куран пеў таму мэйіту.* Кіт. 51, 4. *Пан быў сам пры хаваньню майго бацькі.* Нсл.
2. прятание, скрывание. Нсл. 680; Ар.; Дсл. 962. *Хаваньне адзежы ад нѐпрыяцеляў.* Нсл. *Хаваньне хусьця да скрыні.* Нсл. *Якое тваё хаваньне: пахаваў ігрушкі, а нехта знашоў ды паеў.* Ст.
•**хава́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.* **1.** прятать. Ар.; ПНЗ; Варсл.; Растсл.; Шсл.; Ксл.; Нсл. 681; Вят., Вост., Пск., Кал. (Даль); Дсл. *Хавай цукеркі ад дзяцей.* Ар. *Вось гэту рэч трэба хаваць.* Каверзіна Меж. (Ксл.)
2. помещать, класть куда-л. для сохранности, предохранения от чего-л., прятать. Варсл. *На зіму бульбу хаваем у ямы.* Варсл. *Хаваць масла да істопкі. Сала хаваем у кубле. Суконнае адзецьце хавалі ў кухру і пасыпа̀лі нафталінаю ад молі,*—убирать, помещать на должное место. *Ён часта глядзеў на гадзіньнік і хаваў яго да кішані.*
3. хранить, содержать в целости, сохранности, не давать чему-л. пропасть. Ар.; Вял.; Вост., Пск., Кал. (Даль). *Няма куды дабра хаваць.*—сохранять(в сердце, душе, памяти). *Ваш сэлават(малітву на чэсьць прарокі, араб.) да ласкі сваей прыйму і да суднага дня хаваць буду.* Кіт. 3368.
4. хоронить, погребать. Ар.; Шсл.; Варсл.; Ксл.; Нсл. 681; Вят., Вост., Пск., Кал.(Даль 571); Дсл. 962. *Поп некага хавае.* Дсл. *Такіх людзей межы мусульманськіх магіл не хаваюць.* Кіт. 4067. *Няма чым хаваць, пахаваць бацьку.* Нсл. *Нябожчыка павѐзьлі хаваць на могілкі.* Навасёлкі Сян.(Ксл.). *Суседа свайго хаваю.* Пост. *Ужо павѐзьлі хаваць Вінцэся.* Ст. *Соверш.* **нахава́ць**—напрятать, (Нсл.) скопить. Дсл. 472. *Не табе я нахаваў грошы, калі й нахаваў.* Нсл. *Прич.* **нахава́ны**—напрятанный. Нсл. *У яе шмат нахавана арэхаў.* Нсл. *Соверш.* **пахава́ць, 1.** погрести, похоронить. Гсл.; Ар.; Шсл.; НК: Дудар, Но. 2; НК: Очерки, 282. *Там, паўшы, пахавалі.* Кіт. 18б13. *Дзяцё таго'ж дня й пахавалі, як памерла.* Ст. *Палажылі малойчыка на лаўцы, пахавалі на траўцы.* Из песни, Нсл. 681. *Отгл. имя сущ.* **пахава́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—погребение. МГсл. *Калі перад пахаваньням.... намаз(араб, малітва) ня будзе, то такі мусульманін мае магільную муку.* Кіт 47б5. *Пры пахаваньню мэйіта(араб., нябожчыка) няхай Бога просяць, із курану аеты (араб., вешчы) няхай пяюць.* Кіт. 51а14.
2. (*в знач. многократном*)—попрятать. Гсл.; Ар.; Шсл. *Усё пахавалі, ні̀йдзе нічога й ня відаць.* Ст.
захоўваць, *захоўваю-уеш-уе; повел.-уй-уйма, несоверш. к захаваць 1, 2, 4. Соверш.* **захаваць, 1.** сохранить. Гсл.; Нсл. 191. *Захаваць парадак.* Нсл. *Захаваць грош на чорны дзень,*—не нарушить, не изменить, оставить в прежнем, неизменном виде; сохранить. *Захаваць родную мову,*—удержать, не утратить, не лишиться чего-л.; сохранить. *Захаваў здольнасьць да працы. Захаваць аднавагу. Захаваць аднавагу. Захаваць здароўе.*
2. уберечь от порчи, ущерба, уничтожения; сохранить. Вят., Вост., Пск.(Даль 1645). *Захаваць далікатныя яблыны ад марозу,*—уберечь от осквернения. *Хто вушы ад харамнага слуханьня захаваў і посьнікаў, Пан Бог спа̀сеньне дасьць.* Кіт. 24б14. —спасти, избавить от опасности, гибели,

сохранить. *Захаваць эміграцу ад асымі-ляцы.*
3. приберечь, Гсл. припрятать. Шсл. *На вясну захаваў троху канюшыны.* Ст.
4. хорошо спрятать, чтобы не нашли. Вят., Вост., Пск. (Даль, IУ, 1645). *Захаваў так, што ніхто ня знойдзе.* Нсл. 191. *Захавай мяне, Божа, пад сакалінае крылца.* Гараны Імгл. (Косіч 235). *Отгл. имя сущ.* **захаваньне**-*ня, предл.-ню* **1.** сохранение. Гсл.; Нсл. 191. *Захаваньне сьці.* Нсл.
2. сбережение. Гсл.

захавалы, (Нсл. 191)—сохранившийся. *Прич. прошл. вр.* **захаваны**—сохранённый. *Звычаї старэ̀я захаваныя маюць.* Нсл. 191.

пераховаваць-*вую-вуеш-вуе; повел.-вуй-вуйма, несоверш.* **1.** *несоверш. к* перахаваць *1,2.* Нсл. 410.
2. принимать воровские вещи. Нсл. 410. *Хто пераховуе крадзеныя рэчы, тый жа злодзей.* Нсл. *Соверш.* **перахава́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма,* **1.** продержать тайно. Нсл. 410. *Пераховаваць, перахаваць не-крута, уцеклых.* Нсл.
2. переложить что-л. спрятанное из одного места в другое. Нсл. 410. *Пераховаваць, перахаваць чужую схоўку.* Нсл. *Прич.* **перахава́ны**—переложенный из одного тайного места в другое. Нсл. 410. *Наклад перахаваны ў другое месца.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **перахава́ньне**-*ня, предл.-ню*—прятание из одного места в другое. Нсл. 410. *І перахаваньне твaё не памагло табе, і там укралі.* Нсл.

прыховаваць, -*вую-вуеш-вуе, несоверш.* —припрятывать. Нсл. 515. *Запасец прыховаваць, прыхаваць надабе дзеля ўсяго дзеля.* Нсл. *Соверш.* **прыхава́ць.** Нсл. 515.

схава́ць-*аю-аеш-ае, соверш. к хаваць 1,2*—спрятать. Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 681. *Ад вас як ні хавай, нійдзе не схаваеш нічога.* Нсл. *Трэба схаваць добра чужыя снадзівы, каб хто ня ўзяў.* Ст. *Схавай лейцы ў клеці.* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *Ты ад мяне хочаш схаваць?* Навікі Віц. (Ксл.). *Прич.* **схаваны** —спрятанный. Ар.; Нсл. 626. *Шапку схаваную знашоў.* Нсл. *Схаваныя грошы хтось павыбраў.* Тм.

вы́хаваць, *соверш.*—припрятать, придержать. Шсл. *На вясну трохі выхаваў канюшыны. Ст.*

ухава́ць, *соверш.*—сберечь. *Прич.* **ухава́ны** —сбереженный. *Отгл. имя сущ.* **ухава́ньне**-*ня, предл.-ню*—сбережение. Гсл.

•**хава́цца**-*аюся-аешся, возвр., несоверш.* **1.** прятаться. Ар.; Шсл.; Растсл.; Нсл. 681; МГсл.; Ксл.; Дсл. 962. *Не хавайся: усяроўна знайду.* Ст. *Сястра к брату ў госьці йдзець, а ён ад яе хаваецца.* Алексічы Сян. (Ксл.). *Ён ад гаспадара па каноплях хаваецца і каноплі топча.* Дсл.
2. скрываться. Ар. *Ён тут дзесь хаваецца.* Ар.
3. быть погребаему, хорониться. Нсл. 681. *На гэтым месцу нашыя дзяды, прадзеды хаваліся.* Нсл. *Соверш.* **дахава́цца**—прятать до тех пор, пока не пропадет. Шсл. *Хаваў, хаваў, пакуль не дахаваўся, нехта ўкраў.* Ст. *Соверш.* **захава́цца**—удержаться, запечатлеться(в памяти, уме) — сохраниться. *Першыя школьныя гады добра захаваліся ў яго ў памяці.* *Соверш.* **нахава́цца** —набедствоваться пряча или прячась, Нсл. 324. напрятаться. Дсл. *Нахаваўся я ад некрутаў.* Нсл. *Нахавалася сядні ночы Настася ад п'янога мужыка.* Дсл.

пахава́цца, *соверш., возвр.* **1.** попрятаться. Ар.; Шсл. *А мы ў салому пахаваліся, і не знашлі нас.* Ст. *Чэрві пахаваліся ў зямлю ад сьцюжы.* Нсл. 487.
2. быть погребену. Шсл.; Нсл. 487. *Хай будзе адна чыстая сарочка, каб было ў чым пахавацца.* Ст. *І пахавацца ня будзе ў чым.* Нсл. *Соверш.* **схава́цца,** *возвр.* **1.** спрятаться. Ар.; Ксл.; Шсл. *Ён бача, што бяда, дый схаваўся ў кухню.* Погар(Афанасьев: Нар. рус. сказки I, 153). *Схаваўся ў каноплі.* Ст.
2. скрыться. *Каралевіч удырыў каня й схаваўся за гару.* Н. (Тм. I, 1913, 211). *Да суднага дня ён схаваецца.* Кіт. 11569. *Сонца схавалася за хмары.* Кузьміно Сян. (Ксл.).

•**хаў,** *междомет, звукоподр.*—означает крик сизоворонки, которым выражается довольство кормом. Дсл. 952.

•**хаўбосьце**-*ця, предл.-цю, ср., собир.*—тряпьё, старьё. Бяльсл. *Шмат у цябе хаўбосьця, выкінь яго вон.* Палуж Краснап.(Бяльсл.).

•**хаўбе́ня**-*ні-ні, ж.; мн. ч., род.-няў, ж.*—дура, глупая. Нсл. 675. *Добрага нічога ня зробе гэта хаўбеня.* Нсл. *Дзевак табе няма, што ты хочаш жаніцца з гэтаю хаўбеняю?* Нсл.

•**хаўбе́нь**-*ня, предл. и зват.-ню; мн. ч., род.-няў, м.*—олух, болван. Нсл. 675. *Няма чаго пасылаць туды гэтага хаўбеня.* Нсл.

•**ха́ўкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** харкать, плевать. Нсл. 675. *Ты нешта з крывёй хаўкаеш.* Нсл. *Однкр.* **хаўкнуць.** Нсл. 675.
2. о собаках, свиньях: хватать ртом, быстро глотая. Нсл. 675. *Сабака хаўкае, што ні кінеш яму.* Нсл. *Соверш.* **сха́ўкаць.** Нсл. 675.

•**хаўру́с**-*су, предл. и зват.-се, м.* **1.** союз. Гсл.; Шсл. *Ня прымайма яго ў свой хаўрус.* Ст.
2. сотоварищество. Нсл. 681. *У цябе зь ім хаўрус.* Нсл.

•**хаўрусава́ць**-*сую-суеш-суе; повел.-суй-суйма, несоверш.* зь кім—находиться в союзе. *Вельма ты ўжо хаўрусуеш ізь ім!* Ст.

•**хаўру́сны**-*ная-нае*—союзный.

•**хаўру́сьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —союзник. *З хаўрусьнікам сваім усё прагуляў, што зарабіў.* Ст. *З гэтае часіны я вам больш не хаўрусьнік.* Цялеш: Дзесяць, 29.

•**хаўру́сьніца**-*цы-цы, ж.*—союзница. *Не хаўрусьніца яна табе і няма чаго гуляць ізь ёю.* Ст.

•**хаўсьцё**-*ця́, предл.-цю́, ср.* **1.** холст плохого качества. Порплішча ля Глыбокага; Варсл. *Гэта хаўсьцё, хіба, на мяхі згодзіцца.* Варсл.

2. (*собир.*)—бельё, разная ткань, исключая сукно. Бяльсл. *Хаўсьця ў цябе шмат, ды хаўсьцё харошае, ценкае.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.).

•**хаўшчовікі**-*каў, единств. ч. нет.*—штаны из домотканого холста. Бяльсл. *Хаўшчовікі на каленях парваліся.* Восаў Краснап. (Бяльсл.) *Ср. хаўсьцё.*

•**хаўту́рны**-*ная-нае*—погребальный, Нсл. 681. похоронный. *Хаўтурныя клёцкі, бліны.* Нсл.

•**хаўту́ры,** Нсл. 681-*раў, единств. ч. нет.* —похороны. Растсл.; ПНЗ; Дсл. 953. *Абедзьві бабы зайшлі на хаўтуры.* Дсл.(*под обе*). *На хаўтурах усяго было досыць.* Нсл.

•**хаце́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—хотение, желание, (Нсл. 683). *На хаценьне ёсьць пацярпеньне. Послов.* (Нсл.).

•**хаце́ць,** *хачу́, хочаш, хочам, хачаце, хочуць*—хотеть. Нсл. 683; Ар. *Ня хочаце таго, што даюць, як хочаце, а болей ня дам.* Нсл.

•**хаце́цца,** *хочацца, безлич., несоверш., чаго, с инфин.*—хотеться. Ар. *Дужа хацелася яе пабачыць.* Дзіснакіта Імсьц.(Бяльсл.).

•**хаця́,** *нареч.*—сознательно. Варсл. *Ён гэта зрабіў хаця.* Варсл.

•**хаця́, хаця́б, 1.** *разрешительный союз.* Начинает дополн. предложение, выражающее последнее желание, от которого нельзя отказаться.

Свацечкі, галубачкі, просім вас: пераляцела наша птушачка там да вас: хоць вы ёй піці, есьцікі ня дайце, хаця вы яе ў госьцікі пушчайце. Из песни. *Ці добра ўсё прыгледзела Настуля, асабліва Зорку — хаця б сена ўпару падкідала ёй, хаця б добра выдоевала, а то, ня дай Божа, малако перагарыць.* Марціновіч (Беларус, Но. 159).

2. *частица для выражения желания, надежды.* *Хаця ты гэтага нікому не кажы.* Варсл.

•**хаці́мы**-*мая-мае*—жадный. Бяльсл. *Хацімая душа твая, усяго табе мала.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.). *См.* прагавіты, гальлівы.

•**ха́цькаль**-*ля, предл. и зват.-лю, м.*—пачкун. Бяльсл. *Хацькаль ты, паглядзі на сябе, як ты ўрабіўся ўвесь!* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

•**хэру́ў**-*ўва, предл.-ўву, зват.-ўве, м.*—херувим.

•**хэру́ўскі**-*кая-кае*—херувимский.

•**хэўра**-*ры-ры, ж.*—шайка, Ксл.; Войш. группа обьединившихся для преступной деятельности(обыкновенно о людях). Варсл. *Хэўраю ластаўкі заляпілі вераб'я.* Войш. *У вас залатая хэўра.* Крамяні Пух. (Шсл.). *І тутацькі цэлая хэўра назьбіралася.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Папаў сабе зладзейскую хэўру.* Ст.

•**хе́лька**-*лькі-льцы, ж., област. — бульба.* Бяльсл. *Малая сёлета хелька ўрадзілася, пакуль на бліны наскрабеш, дык і абедаць пара.* Барысавічы Хоцім. (Бяльсл.).

•**хіб,** *хіба, предл. и зват. хібе, м.*—хребет. Шсл. *На хібу яшчэ сала дарма.* Ст.

•**хі́ба**-*бы-бе, ж.*—ошибка, оплотшость. БНсл.

•**хіба́,** *частица и союз.* **I.** *частица,* ПНЗ; Растсл. **1.** разве. Гсл.; Шсл.; Ар.; Ксл.; Вят., Вост. (Даль). *Хіба ты ня прыйдзеш к імне?* Вейна Сян. (Ксл.). *Хіба ты гэтай скуле ўладзіш?* Ст.(Шсл. *под уладзіць*). *Хіба ж ня сорам так жыць, гэткім нядбайлівым быць?* Гарун:(ст. "Іванку").

2. *вставное слово*—вероятно. *Я ня прыйду, хіба, брат прыйдзе.* Варсл. *За тыдзень, хіба, скончым жніво.*

II. *союз разрешит.*—разве, Нсл. 678, только, разве что. *Хіба двору ня прыйдзеш, а то дам.* Нсл. *Па байрам намазе (араб., малітве) фітрэ(араб., род убожніны) не даходна, хіба сэдэку(араб., род убожніны) даць.* Кіт. 21611.

•**хіба́ра,** *-ры-ры, ж.*—хижина, лачуга. *Уменьш.* **хіба́рка,** (Раст.: Смоленск 148)-*ркі-рцы*—такая "хатка", о которой можно сказать: *Ды хіба ж гэта хатка?* НК: Очерки, Но. 448.,—лачуга, хилая избенка, Арл. (Даль) хижина. *Ганутцы ўявілася старэнькая стопка з адным маленькім аконцам і раптам палятуцелася, быццам яна ўсе яшчэ жывец у тэй хібарцы.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Ну, было нѐкалі блага: ня хата — хата ў вайну згарэла, а хібарка.* Тм. *См. хібура.*

•**хіба́цца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш., возвр.*—ошибаться. Нсл. 678. *Хібаешся; гэта ня твой конь, а мой свае гадоўлі.* Нсл. *Соверш.* **сьхібну́цца**-*нуся-нешся*—ошибиться(промахнуться, сделать какую-л. оплошность, С.). Нсл. 678. *Сьхібнуўся я, ня тое сказаў.* Нсл.

•**хібе́ць**-*ею-ееш-ее, несоверш.*—гибнуть, находиться в запустении. *Хібеюць доўга тыя гоні.* Колас: Н. 3. XXII.

•**хі́біць**-*блю-біш-бе, несоверш.* **1.** ошибаотся. Нсл. 678. *Хібіш ты ў сваіх мысьлях.* Нсл.

2. давать промах. Нсл. 678.

3. сворачивать с прямого пути, неправильно делать. Нсл. 678. *Хібіш, сьхібіў сахою, узрэх зрабіў.* Нсл.

4. *соверш. и несоверш.*—выявлять, выявить недостаток в чем-л. Шсл. *Роўна хунт вагі, ня хібе ані.* Ст.

5. *соверш.*—промахнуться. Варсл. *Мірон у гэтым гандлю хібіў.* Варсл.

6. *соверш.*—неуродить. Шсл. *Хібіў наш ячмень.* Ст. *Хібіла бульба.* Ст. *Жыта сягалета хібіўшы.* Ст.

сьхібіць, *соверш.* **1.** ошибиться. Нсл. 678. *Сьхібіў я, улічыўся.* Нсл.
2. дать промах. Нсл. 678. *Стрэлба сьхібіла.* Нсл.
3. свернуть с прямого пути, неправильно сделать. Нсл. 678. *См. хібіць в 3-ем знач.*
•**хі́біцца**-*блюся-бішся — хібіць в 1-ом знач.* Нсл. 678. *Ня так робіш, хібішся.*
•**хі́бнасьць**-*ці; мн. ч.,род.-цяў, ж.*—погрешность. БНсл.
•**хі́бны**-*ная-нае*—погрешный. БНсл.
•**хібу́ра**-*ры, ж.*—избушка(лачуга, С.) Ксл. — *хібара. Мая хібура зараз паваліцца.* Міхалі Куз. (Ксл.). *Уменьш.* **хібу́рка,** (Дсл. 958) — *хібарка. Гэта, бачыце, жывець у нас бедная такая, што адну кароўку зь хібуркаю мае.* Дсл.
•**хіхоты**-*таў, единств. ч. нет.*—сдержанный смех. *Майстра на жарты які, на хіхоты.* Гарун: Варажба.
•**хізок**-*зка, м.*—амбарчик, в коем помещаются молодые, Шылавічы Дух.(Дсл. 958) холодная избенка на лето. *См. хізык.*
•**хізь**-*зі, ж., обласм.*—страстное хотение, желание. Дсл. 958. *Хізь іці ў мніхі, і пойдзе.* Дсл.
•**хі́зык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.*—холодная избенка на лето; клетушка, амбарчик, где летом спят. Тул., Нвсл. (Даль.). *См. хізок.*
•**хі́жа,** *нареч.*—проворно.
•**хі́жасьць**-*ці, ж.* (Дсл. 958)—проворство. *Няма ў ім ніякае хіжасьці.* Дсл. *Ср. хіжы.*
•**хі́жы**-*жая-жае*—проворный. Нсл. 678; Дуб.; Вост. (Даль); Дсл. 958. *Дзяцюк хіжы.* Дсл. *Наша хіжа рана ўсхадзілася каля кры-жа. Послов.* Нсл. *У Нясьвіжы людзі хіжы: салому таўкуць, бліны пякуць; сена смажаць, бліны мажуць. Послов.* Тм. *Чыя жонка хіжа, языком дзяжу ліжа.* Из свад. песни, Тм. *Ср. ст.* **хі́жшы**—проворнее. Нсл. 678. *Ты ўчора хіжшы быў, чымся сядні.* Нсл. *Ласкат.* **хі́жанькі**—проворненький. Нсл. 678. *Хіжанькі хлапец.* Нсл.
•**хі́каньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к хікаць)*—хихиканье.
•**хі́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—хихикать. Шсл. *Ужо пачалі хікаць.* Ст.
•**хільпа́сны**-*ная-нае, обласм.*—худой. Таропец(Дсл. 958).
•**хім,** *хіма, м.*—прядь между ушей на лбу лошади; чёлка. Бяльсл. *Хлопчык едзе на каню ды дзяржыцца за хім.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.).
•**хі́ма**-*мы-ме, ж.*—химия,
(не)арга́нічная хіма—(не)органическая химия.
аналітычная хіма—аналитическая химия.
тарнава́ная хіма—прикладная химия.
•**Хі́ма,** *-мы-ме, ж.*—Евфимия. Нсл. 687. *Уменьш.* **Хімка.**
•**хіматэрапа**—химиотерапия.
•**хімік**-*іка, предл.-ку, зват.* хі́міча, *м.*—химик.
•**хімікалі**—химикалии.
•**хімны**-*ная-нае*—химический.
хімны алавя́нік—химический карандаш.
хімны вы́рабат—химическая продукция.
хімныя вырабы—химические изделия.
•**хімная аналі́за**—химический анализ.
хімны элемэнт—химический элемент.
хімнае злучэньне—химическое соединение.
хімны прамы́сл—химическая промышленность.
•**хі́на**-*ны-не, ж.*—хина, хинин.
•**Хі́на**-*ны-не, ж.*—Китай.
•**хіна́ць,**—*см. под хінуць.*
•**Хіне́ц**-*нца, предл.-нцу, зват.* Хі́нча, *м.*—китаец.
•**Хі́нка**-*нкі-нцы, ж.*—китаянка.
•**хінскі**-*кая-кае*—китайский.
хінскі мур—китайская стена.
•**хіну́ць**-*ну́-нёш-нёць-нём-ніцё-ну́ць, несоверш., перех.*—наклонять, Шсл.; Гсл. клонить верхнюю часть чего-л.; придавать чему-л. наклонное положение. *Ня хіні галавы.* Нсл. 678. *Соверш.* **пахіну́ць**—нагнуть, (Шсл.) наклонить, склонить. Пахіні голь. Нсл. 678. *Пахіні на бок пляшку ды лі.* Ст. *Многократ.* **хіна́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма*—наклонять. Нсл. 678. *Ня хінай столу.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **хіна́ньне**-*ня, предл.-ню*—нагибание, наклонение. Нсл. 678. *Хінаньне столу.* Нсл.
ахіна́ць, *соверш.* **1.** охватывать со всех сторон, Гсл. прикрывать, слегка окрывать. *Ледзь цямкі шызы налёт не зьмяншаў харастваа гэтых аччу — ён ахінаў толькі іх лятуценна мякчынёй.* ЗСД. 102.
2. укрывать(окутывать, Гсл.). Нсл. 386. *Ахінаць на зіму прышчэпы саломаю.* Нсл.
3. осенять. Нсл. 386. *Бярозка ахінае, ахінула магілку.* Нсл., (*перен.*)—осенять, охватывать, обнимать. *Душу радасьць авявала, душу смутак ахінаў.* С. Музыка, 89. *Куды ні зірнеш — усё агорнута нязвычайнаю красою — ціхою, ветліваю, якая ахінае нейкаю прасьветнаю ціхінёю.* ЗСД 61.
ахіну́ць, 1. *соверш. к ахінаць 1.*
2. *соверш.* (*к ахінаць 2*)—укрыть(окутать, Гсл.). Нсл. 386. *Ахінулі прышчэпы ад марозу. Гэй, шаптуха — завіруха загула, забегала, ахінула сьвет кажухам, лягла ўсюды белая.* Рунь, 23.
3. *соверш.* (*к ахінаць 3*)—осенить. *Ноч ахінула зямлю.* Гсл., (*перен.*)—осенить, охватить, обьять. *Яго ахінула туга.*
ахі́нуты, *прич. к ахінуць 1,2,3. У іх было штось далёкае, балючае, штось ахінутае жудаснаю трывогаю.* ЗСД. 134. *Вызірнуў смутны від Макрынін, ахінуты тым няясным, загадкавым, што прывё-*

зла яна зь места. ЗСД 184. *Вясна прынадна адкрыла перад ім ахінутыя новай цеплю прасьцягі.* ЗСД. 244.

адхіна́ць, *несоверш.* **1.** отклонять, (Шсл.) отворачивать. Нсл. 382. *Адхінаць, адхінуць галаву.* Нсл.
2. отвергать, *см. адхінуць 2. Прич.* **адхіна́ны, 1.** выпрямляемый. Нсл. 382. *Адхінаны гвозд зламіўся.* Нсл.
2. отворотный(откладной, **С.**) Нсл. 382. *Бурнос із адхінаным каўняром.* Нсл.
3. отвергаемый. *Соверш.* **адхіну́ць, 1.** отклонить, (Шсл., Гсл.) отворотить, Нсл. 382. отвести, отстранить(рукою). Гсл.
2. отвергнуть. Гсл. *Прич.* **адхі́нены**—склоненный на одну сторону. Нсл. 382. *Стаіць із адхіненай галавой.* Нсл. *Прич.* **адхі́нуты**—разогнутый. Нсл. *Адхінуты гвозд.* Нсл.

захіна́ць, *несоверш.*—обворачивать чем, завертывать. Шсл.; Нсл. 190. *Захінай, захіні ад ветру сьвіткаю дзяцё.* Нсл. *Соверш.* **захіну́ць.** Нсл. 190. *Захіні свае грудзі.* Ст. *Захінулі дзяцё ў пасьцілку.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Прич.* **захі́нены, 1.** завернутый чем, закрытый. Нсл. 190. *Від дзяцяці не захінены нічым.* Нсл.
2. заткнутый за что. Нсл. 190. *Крыс(о) захінута за пояс.*

нахіна́ць, *несоверш.* **1.** наклонять. Гсл.; Нсл. 323; Дсл. *Нашто нахінаць шмат вядра: ваду разальлеш.* Ст. *Даволі нахінаць ляшчыну.* Дсл.
2. делать навись чем. Нсл. 323. *Дзерва нахінае, нахінула вецьце сваё.* Нсл. *Соверш.* **нахіну́ць, 1.** наклонить. Нсл. 323; Дсл. *Ніжей нахіні галаву.* Ст. *Выняла пляшку й асьцярожна нахінула яе да сухіх вуснаў.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *См.* **нахіна́ць** *в 2-ом зн. Прич.* **нахі́нены,** (Ар.), **нахі́нуты,** (Нсл.; Дсл.)—наклонённый силой, нагнутый. Нсл. 323. *Сук нахінуты зламіўся.* Нсл. *Дзерва на бок нахінута.* Дсл.

падхіна́ць-*аю-аеш-ае, несоверш., пад што*—подбирать под себя края одежды. Шсл., наклонять, подбирать под что-л. *Каб не падхінаў пад сябе сьвіткі, дык не папэцкаў бы.* Ст. *Соверш.* **падхінуць.** Шсл. *Падхіні пад сябе кажух, мякчэй будзе сядзець.* Ст.

прыхіна́ць, *несоверш.* **1.** наклонять. Нсл. 515. *Прыхінаць шулу да сьцяны.* Нсл.
2. наклонять кого к чему. Нсл. 515. *Прыхінаць зяця да гаспадаркі.* Нсл. *Соверш.* **прыхіну́ць, 1.** наклонить. Нсл. 515. *Маці прыхінула дзяцё да грудзей.* Варсл. *См. прыхінаць в 1-ом знач.*
2. наклонить кого к чему. Нсл. 515. *Прыхінуць дзеўку да рамяства.* Нсл.
3. (*перен.*)—приютить. Варсл. *Добрыя людзі прыхінулі сірату.* Варсл.

расьхіна́ць, *несоверш.*—раскрывать, развертывать. Шсл. *Ён ціха веў яе перазь цемны груд хмурых дзерваў, расьхінаючы вольнай рукою вецьце кустоў.* ЗСД 131. *Соверш.* **расьхіну́ць**—раскрыть, развернуть. Шсл. *Выняў скураны капшук, расшнураваў, расьхінуў, набраў трыма палцамі махоркі.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 376-377). *Расьхіні кніжку ды пачытай.* Ст. *Прич.* **расьхі́нены**—раскрытый, приоткрытый. *Выняў із зубоў скрутку, паклаў яе на расьхінены капшук.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 376-377).

сьхіна́ць, *несоверш.*—нагибать, наклонять. Нсл. 626. *Сьхінаць, сьхінуць галаву пад шапку.* Нсл. *Соверш.* **сьхіну́ць, 1.** нагнуть, наклонить. (Дсл. 892); Нсл. 626. *См. сьхінаць.*
2. (*перен.*)—склонить, расположить к себе, привлечь на свою сторону.
3. (*перен.*) *да чаго, на што, або зь неазн.*—склонить, убедить сделать что-л., согласиться на что-л. *Паўла зумеў сьхінуць пана да спуску цаны за бёрны.*

выхіна́ць, *несоверш.*—выгибать. Нсл. 100. *Выхінаць, выхінуць палазы, луб на лубянку.* Нсл. *Выхінаць бок, сьпіну.* Нсл. *Соверш.* **вы́хінуць**—выгнуть(придать гнутую форму, **С.**). Нсл. 100. *Прич.* **выхінены,** (Ар.), **выхінуты,** (Нсл.)—выгнутый. Нсл. 100. *Выхінутую сьцяну трэба паправіць клямарамі.* Нсл.

●**хіну́цца**-*нуся-нешся, несоверш., возвр.* **1.** наклоняться, Шсл.; Гсл.; Нсл. 678. клониться. Тм. *Бярэза хінецца ад ветру, як ня зломіцца.* Ст. *Колас хінецца зярнём да зямлі.* Варсл. *Соверш.* **пахіну́цца**—наклониться. Нсл. 678. *Хата наша хінецца, пахінулася.* Нсл. *Лейка пахінулася на бок, дык газа й разьлілася.* Ст.
2. питать к кому благорасположение. Шсл. *Ён нам ніякі ня свой, але так хінецца да нашае радні.* Варсл. *Ня хінецца ён к сваім — чураўся ўжо.* Ст. *Дзьмецца цешча, дзьмецца ды к нам ня хінецца, каля прыпечку трэцца.* Нсл. 678. *Адзін да аднаго ня хінуцца.* Тм.

абхіна́цца — *ахінацца. Соверш.* **абхіну́цца,** — *ахінуцца. Абхініся сьціпненька хустачкаю.* Кузьміно Сян. (Ксл.).

ахіна́цца, *несоверш.*—слегка окрываться. *Ахінайся, ахініся каўняром ад ветру.* Нсл. 386. *Соверш.* **ахіну́цца, 1.** слегка окрыться. *Ахініся хустаю.* Гсл. *Паўсталі ў ваччу віды Андрэя, Макрыны, Раісы — ахінуліся смутнаю ветлівасьцю.* ЗСД, 178. *Сады ахінуліся мыглою.* Сяднёў: Корзюк. *Ішоў зраньня дзень пануры, ахінуўшыся ў мыглу.* С. Музыка, 34.
2. наклониться. Дсл. *Елачка, ты ахініся і туды і сюды на ўсі чатыры стараны.* Дух. (Дсл.).

адхіна́цца, *возвр.* **1.** отклоняться, отворачиваться, Нсл. 382. отклоняться. Шсл. *Не адхінайся ты ад мяне.* Ст. *Адхініся троху.* Нсл. *Старшыня, як заўсёды, адхінаецца: чым жа, кажа, памагу я?* Вышынскі: Хата под ліпою(Беларус, Но. 155). *Моршчыцца ад сонца, сонны, адхінаецца.* Гарэцкі: Песьні, 64.

2. сторониться, отстраняться. *См. адхінуцца 2.*
3. отлучаться. *См. адхінуцца 3. Соверш.* **адхіну́цца, 1.** отклониться, (Шсл.; Дсл.) отворотиться. Нсл. 382. *Здраз вялікі гад адхінецца, тый камень ад сьцяны лізьнець.* Ельн. (Дсл.).
2. посторониться; отстраниться. Гсл. *Адхініцеся, дзеці, з варот, бо авечкі гоняць із поля.* Варсл.
3. отлучиться. Шсл.; Кацельня Пц.; Забалаць ля Язны Дз. *Гаспадар нейдзе адхінуўся на гумно.* Ст.

захіна́цца-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш.* **1.** заветриваться чем. Нсл. 190; Шсл.; Ксл. *Захінаецца, захінуўся каўнаром ад ветру.* Нсл. 190. *Бабы захіналіся ў хусткі.* Гамолка.
2. прятаться за предмет. *См. захінуцца в 2-ом знач. Соверш.* **захіну́цца, 1.** закрыться. Шсл.; Ксл. *Захініся ты ляпей.* Ст. *Захініся, бо зьмерзьнеш.* Канавалава Куз. (Ксл.). *Ён захінуўся й падперазаўся, а ўсё трасецца ад холаду.* Варсл. *Захініся хусткаю перад ночы пусткаю.* Кавыль: Пад зорамі, 67.
2. спрятаться за предмет. Шсл. *Захініцеся, хлопцы, бо паліца едзе.* Варсл. *Захініся за вугол ды рабі, што трэба.* Ст.

нахіна́цца, *несоверш.*—наклоняться. Нсл. 323; Гсл.; Дсл. *Сучча нахінаецца, нахінулася дужа.* Нсл. *Не нахінайся нізка — пралезеш.* Ст. *Давай нахінацца й хавацца ў кусты, ці знойдуць яны нас.* Дсл. *Соверш.* **нахіну́цца**—наклониться. Нсл. 323; Гсл. *Яблынка, куды нахінулася?* Смол. у. (Дсл.). *Яблына нахінулася.* Нсл. *Нахініся галавою.* Нсл. *Дзерва з тугі на зямлю нахінулася.* Купала: Пераклад Слова а полку Ігоравым. *Прич.* **нахінуўшыся.** *Дзерва на бок нахінуўшыся.* Дсл.

прыхіна́цца, *несоверш.* **1.** приклоняться к чему, Нсл. 515. прислонятся. Гсл. *Не прыхінайся да сьцяны.* Нсл. *Да грудзей маіх прыхінаешся.* Крушына: Лебедзь, 14.
2. приучаться, приобретать наклонность к чему. Нсл. 515. *Прыхінацца да гаспадаркі.* Нсл.
3. оказывать расположение к кому-чему-л. *См. прыхінуцца в 3-ем знач.*
4. склоняться на что. Нсл. 515. *Пан не прыхінаецца на маю просьбу.* Нсл. *Соверш.* **прыхіну́цца,** *-нуся-нешся-нецца-немся -ніцеся,* **1.** прислониться, Гсл. прижаться. Шсл. *Прыхінуліся адно да аднаго ды гавораць ціхенька.* Ст. *Прыхініся да мяне.* Нсл. 515. *Дзяцё прыхінулася да сваe мамы.* Варсл.
2. присесть(поместиться, приютиться, С.) в защищенном месте. Шсл. *Каб дзе прыхінуцца каля дзерва ды папалуднаваць.* Ст.
3. оказать расположение к кому(или к чему, С.), оказать помощь. Варсл. *Суседзі прыхінуліся й памаглі ў бядзе, як мы хварэлі.* Варсл. *Барджэй ён прыхінецца да чужога, а не да свайго.* Ст.
4. приклонить голову, Гсл. прислониться, найти убежище. Дсл. 725. *Я засну тут пад дубам, прыхінуся к яму.* Ельн. (Дсл.). *А, Божухна Ты мой, куды ж нам цяперака прыхінуцца?* Смол. у. (Дсл.).
5. склониться на что. Нсл. 515. *Пан ня прыхінуўся на маю просьбу.* Нсл.

прыхіне́ньне-*ня-ню, отгл. имя сущ.*—охота, наклонность. Нсл. 515.

расьхіна́цца, *несоверш.* **1.** раскрываться, растворяться. (Дсл. 787). *Калаціліся сьцены, зьвінела шкло, расьхіналіся вокны.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 376-377). *За сігнёў сто парасьнік пачаў радзець, пачаў расьхінацца, паказуючы жоўта-шэрыя лапіны паляны.* ЗСД 245.
2. размахиваться в разные стороны. Дсл. 787. *Вароты ад ветру расьхінаюцца.* Дсл. *Крысы махаюцца, расьхінаюцца.* Дсл. *Соверш.* **расьхіну́цца, 1.** раскрыться. *См. расьхінацца.*
2. размахнуться в разные стороны.

сьхіна́цца, *несоверш., возвр.*—наклоняться, нагибаться. Нсл. 626. *несоверш. к сьхінуцца во всех знач. Сучча нізка сьхінаецца, сьхінулася.* Нсл. *Соверш.* **сьхіну́цца, 1.** наклониться, (Дсл.) нагнуться. Нсл. 626. *См. сьхінацца.*
2. *да чаго, на што*—склониться, незаметно перейти к чему-л., принять какое-л. направление(о речи, разговоре), принять, признать какое-л. мнение, убеждение.
3. (*перен.*) *да чаго, на што*—склониться, согласиться на что-л., поддавшись уговорам, убеждению.

Ня кажнае дзерва выхінаецца добра. Нсл. *Соверш.* **выхіну́цца**—выгнуться. Нсл. 100. *Сьцяна выхінулася вон. Рака выхінулася каленам.* Нсл.

ухіна́ць, *несоверш.*—укрывать со всех сторон. *Соверш.* **ухінуць**—укрыть со всех сторон. *Надабе ўхінуць хлеб настольнікам.* *Прич.* **ухі́нуты**—укрытый со всех сторон.

ухіна́цца, 1. укрываться со всех сторон.
2. *страд.*(*к ухінаць*)—быть укрываему со всех сторон. *Ён*(*хлеб*) *кладзецца сярод столу і ўхінаецца белым абрусом.* Я. Г-і: Казкі Но. 3, стр. 6.

ухіну́цца, *соверш. к ухінацца 1,2. Деепр. наст. вр.* **ухінуўшыся.**

•**хінь I,** *хіні, ж.*—пустяки, Дсл. 958. *Справа хіньню разьйдзецца.* Тананыкіна Росл. (Дсл.).

•**хінь II,** *отгл. междомет.*—пропади. Дсл. 958. *Хінь твая галава!* Дсл.

•**хїра,** (Варсл.)-*ры-ры; мн. ч., род.-раў, ж.* **1.** болезненное состояние, Нсл. 678. болезнь, Гсл. болезненное изнеможение. Пск. *Ня я б'ю, вярба б'ець, за тыдзень Вялікдзень; хіра ў лес, хіра ў лес, а здароўе ў косьці*(*кажуць на Вербніцу, б'ючы вярбою*). Ар. *Хіра табе ў косьці.* Нсл.

2. *област.*—слабая, нездоровая. Бяльсл. *Ня ведаю, чаго ты стала такая хіра, хіба, нездаровая была.* Канічы Касьцюк.(Бяльсл.).
•**хіра́к**-*акà, предл.-акỳ, зват.-àча; мн. ч.-кì-коў-ком-камі-кох, м.*—слабого здоровья человек. Нсл. 678.
•**хірама́нт**-*нта, предл.-нту, зват.-нце, м.* —хиромант.
•**хіратоня**-*ні-ні, ж.*—хиротония.
•**хі̀раць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—быть слабого здоровья, недомогать. Нсл. 678. *Ён часта хірае.* Нсл. *Соверш.* **сьхіраць.** Нсл. 678. *Сусім сьхіраў хлапец.* Нсл. *См. хірэць.*
•**хірэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—недомогать. *Бацька хірэе.* Нсл. 678. *См. хìраць.*
•**хірля́к**-*якà, предл.-якỳ, зват.-яча; мн. ч.-кì-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—слабый, болезненный человек. Варсл. *І мой жа хірляк касіць пашоў.* Варсл.
•**хіру́рг**-*рга, предл.-ргу, зват. хірỳржа, м.* хирург.
•**хірургія**-*іі, ж.*—хирургия.
•**хірургічны**-*ная-нае*—хирургический.
•**хі̀ры**-*рая-рае*—недомогающий. *Зь хірага не вялікая работа.* Нсл. 678.
•**хіры́м**-*му, м.*—сговор торговцев-обманщиков с целью дешево платить за товар(и дорого продавать, С.). Варсл. *Як настала галадоў, дык і хірым шчэ.* Варсл.
•**хісе́ль,** *глаг. частица*—означает быстрое движение в сторону. Нсл. 678. *Хісель сталом і страва палілася зь місы.* Нсл.
•**хіс-ну́ць**-*танỳць,—см. под хістаць.*
•**хіс-ну́цца**-*танỳцца,—см. под хістаца.*
•**хіста́льны,** -*ная-нае*—колебательный. БНсл.
•**хіста́ньне**-*ня, предл.-ню, действие по глаг. хістаць, действие и состояние по глаг. хістаца,* **1.** шатание. Нсл. 678. *Хістаньне лаўкаю, сталом.* Нсл. *Хістаньне шумы ў плоце. См. калытаньне.*
2. (*перен.*)—шатание, непостоянство, неустойчивость в своих взглядах, убеждениях, действиях.
3. колебание. Нсл. 678. *Хістаньне вецьця ад ветру.* Нсл. *Хістаньне хістаньніка.*
4. (*перен.*)—колебание, нерешительность, сомнение.
•**хіста́ньнік**[*област.* **хістальнік**]-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—маятник. БГсл.
•**хіста́ць**-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, несоверш., перех.* **1.** шатать. Гсл.; Нсл. 678. *Ня хістай столу.* Нсл. 678; Ст. *Нашто хістаеш кол?* Ар. *См. калытаць.*
2. колебать. *Вецер хістае лісьцём.*
3. (*перен.*)—колебать, делать неустойчивым, расшатывать. *Яго жыцьцё хістала.* ЗСД. *Хістаць аўторытэт, вàгу, знàчаньне. Однкр.* **хісну́ць**-*нỳ-нèш-нèць-нèм-ніцè*—шатнуть, колебнуть. *Гэта ён хіснуў зуслон, дык вядро й ськінулася.* Ст. *Однкр.* **хістану́ць**-*нỳ-нèш-нèць-нèм-ніцè* —поколебать мгновенно со всею силою, Нсл. 678. шатнуть, колебнуть. *Нагамі хістанỳў стол.* Нсл. *Вецер хістанỳў дзерва й зламіў.* Нсл. *Соверш.* **адхісну́ць** *ад каго-чаго*—отшатнуть, (*перен.*)—заставить отказаться от кого-чего-л., прекратить общение с кем-л.; отшатнуть. *Мяне ад вас не адхіснуў і стогн руін агністай Вены.* Салавей.
захіста́ць—зашатать, заколебать. *Грымотны крэх (ад гранаты) захістаў бярэзы й зямлю.* Гарэцкі: Песьні, 87. *Ня хістай калыбкі, захістай толькі, то я самога цябе хісну.* Нсл. 687. *Соверш.* **пахісну́ць, 1.** пошатнуть. Нсл. 687. *Пахіснуць шулу, стол.* Нсл. *Пахіснуў ды чуць ня ськінуўся ў раку.* Ст.
2. (*перен.*)—пошатнуть, поколебать, сделать менее устойчивым, менее крепким. *Райху зьгін не пахіснуў і не паставіў на калены.* Салавей. *Соверш.* **пахіста́ць**—пошатать. *См. пакалытаць(под калытаць). Соверш.* **расьхіста́ць**—расшатать. Шсл. *См. раскалытаць(под калытаць). Вецер расьхістаў дзярэўе.* Нсл. 552. *Расьхістаў ножкі ў заслоне.* Ст. *Прич.* **расьхіста́ны** —расшатанный.
•**хіста́цца**-*àюся-àешся; повел.-àйся-àймася, несоверш.* **1.** шататься. Ксл. *Зуб хістàецца, хіснỳўся.* Нсл. *См. калытацца.*
2. шататься вследствие непрочного прикрепления. *У старой хаце масьніцы хістаюцца. Однкр.* **хісну́цца**-*нỳся-нèшся-нèцца-нèмся-ніцèся,* — шатнуться. Нсл. 678. *Ішоў, неяк хіснỳўся ды паваліўся.* Ст. *Рука мая ня хісьнèцца,*—т.е. не дрогнет. Нсл. *Однкр.* **хістану́цца**-*нỳся-нèшся-нèцца-нèмся-ніцèся*—мгновенно сильно поколебаться(шатнуться). Нсл. 678. *Так штырхнуў, аж стол хістанỳўся.* Нсл. *Однкр.* **адхісну́цца** *ад каго-чаго.* Шсл. **а)** быстро отклониться, Гсл. отшатнуться. *Панна Аміля, зумеўшыся гэтым, хоча устаць, адхіснуцца.* Гарун: Варажба.
б) (*перен.*)—резко изменив отношение к кому-чему-л., прекратить общение с кем-л., отказаться от кого, чего-л.; отшатнуться. *Адхіснуліся ад мяне ўсе сябры.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).
3. шататься, покачиваться при ходьбе из стороны в сторону(от усталости, болезни и т.п.). *Аж ісьці ня можа — хістаецца.* Ст. *Там п'янѝ хістаецца ля плоту.* Варсл. *Соверш.* **расьхіста́цца,** — расшататься. Нсл. 552. *Зуб расьхістаўся, баліць.* Нсл. *Стол расьхістаўся, зьбіць трэба.* Нсл. *Дзерва расьхісталася ад ветру.* Нсл.
4. колебаться. Нсл. 678; Гсл. *Быльлё ад ветру хістаецца.* Гравы Сян. (Ксл.).
5. *перен.*—терять прежнее значение, силу, устойчивость, шататься, колебаться. *Хістаюцца старыя звычаì радзімы: дзеці ня слухаюць бацькоў. Хістаецца панаваньне панскае.*
6. (*перен.*)—быть в нерешительности, испытывать неуверенность, сомневаться. *Я яму раджу купіць дом, а ён нешта яшчэ хістаецца.* Варсл. *См. майначыць.*

захіста́цца, *соверш.* **1.** зашататься. **2.** заколебаться. *Дуб захістаўся ад ветру.* Нсл. 678.

пахісну́цца, *соверш.* (*к хістаца 1*) **1.** пошатнуться. *Стол, зуб пахіснуўся.* Нсл. *Шўла пахіснулася ў бок.* Нсл.
2. (*перен., соверш. к хістаца 5*)—пошатнуться, стать менее устойчивым, менее крепким; поколебаться, потерять прежнее значение, силу; ослабеть. *Аўторытэт Лясьніцкага пахіснуўся адразу.* ЗСД. 95.

•**хїстка,** *нареч.* (*к хісткі*)—неустойчиво, (БНсл.) шатко. *См. хісьлява.*

•**хїсткасьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.*—неустойчивость. БНсл.

•**хїсткі**-*кая-кае*—неустойчивый, шаткий, колеблющийся. Гсл. *См. хісьлявы. Ср. ст.* **хістшы.**

•**хісь,** *частица, от глаг. хіснуць,* означает: **1.** быстрое уклонение в сторону. Нсл. 678. *Хісь назад, на бок.* Нсл.
2. кивание. Нсл. 678. *Хісь галавою.* Нсл.

•**хісьля́ва,** *нареч.* (*к хісьлявы*)—неустойчиво, шатко.

•**хісьля́вы**-*вая-вае*—неустойчивый, шаткий, колеблющийся. *Хісьля̀вае дзерва.* Нсл. 678. *Хісьля̀вы хлапец.* Тм. *Ср. ст.* **хісьля̀ўшы.** Нсл. 750. *Хісляўшае дзерва, хоць які вецер, ня зломіцца й ня вывернецца.* Нсл.

хісьля́вая аднава́га, *физ.*—такое равновесие, в которое тело не возвращается после того, как оно из него выведено; неустойчивое равновесие.

•**хісьць**-*ці, ж.*—желание, страсть к чему-л., Дсл. 959. расположение, склонность. Нсл. 678. *Такая ў мяне хісьць лён браць.* Дсл. *Хісьці ня маю да яго.* Нсл. *Хісьць да работы.* Тм.

хісьць да яды—аппетит. *Ніякае хісьці да яды нетуці.* Дсл. *См. ахвота да яды.*

•**хітрава́ць**-*рўю-рўеш-рўе; повел.-рўй-рўйма, несоверш.*—хитрить. Ар.; Шсл.; Дсл. 959. *Вельма пачаў ты хітравàць.* Ст. *Як ні хітрўй, а хітрэйшым за мяне ня бўдзеш.* Дсл. *Соверш.* **сьхітрава́ць**—схитрить. Шсл. *Хацеў сьхітравàць, але не ўдалося.* Ст. *Можа вы сьхітравàлі, мэдыкі?* Калачынскі: Лясная казка.

•**хітру́ха**-*ўхі-ўсе, ж.*—хитрая женщина. Ар.; БНсл.

•**хітру́н**-*унà, предл.-унў, зват.-ўне; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—хитрец, лукавец. (МГсл.); БНсл.; Нсл. 679; Ар. *Хітрунà гэтага ніколі не пападзеш, заўсёды выкруціцца.* Нсл. *Ласкат.* **хітру́нька.** Дсл. 959. *Ах ты, хітрунька, зіккі, меккі захацеў*—материнской груди. Дсл.

•**хітру́ня**-*ні-ні, м.*—хитрый(шутят с ребенка). Дсл. 959. *Ах, ты хітруня.* Дсл.

•**хїтры**-*рая-рае*—хитрый. Ар.

•**хїтрык**-*ыка, м.*—хитрый, Дсл. 959. хитрец.

•**хїтрыкі**-*каў, единств. ч. нет.*—улобки, (Гсл.; БНсл.) ухищрение. Ар. *Хітрыкамі ўвесь сьвет пройдзеш, але назад ня зьвернешся.* Ст.

пусьціцца на хітрыкі—употребить хитрость. Ар.

•**хітрыня́**-*ні-ні, ж.*—хитрость. Новы Двор.

•**хітры́нка**-*нкі-нцы, ж.*—лукавство, Дсл. 959. хитреца. *Няма, няма цяпер такіх людзёў; цяпера ўсі, усі зь хітрынкаю, усі ладзяць як бы скрыўдзіць адзін аднаго.* Смол. у. (Дсл.).

•**хлабаза́**-*зы̀, собир.* — хворост. Юрсл. *Ськінь хлабазў ля дарогі, каб не загараджаць увесь двор.* Юрсл.

•**хлабазїна,** -*ны-не*—хворостина, Вост. (Даль) палка, лозина, Нсл. 679. прут. Юрсл.; Дсл. 959. *Ты ў мяне зàраз дастанеш хлабазіны. Бяры хлабазіну й жані карову.* Юрсл. *Ён у кустох высек хлабазіну.* Ельн. (Дсл.). *Уменьш.* **хлабазїнка**-*нкі-нцы*—хворостинка. *Хлабазінкаю па нагах — і супакою.* Юрсл.

хлабазьзё-*зя̀, предл.-зю, собир.*—хворост, сучье. Нсл. 679. *Забяры адгэтуль хлабазьзё гэта.* Нсл.

•**хлабазну́ць,**—*см. под хлабазьдзіць.*

•**хлабазьдзїна**-*ны-не, ж.*—хворостина. Нсл. 679. *Жані каня хлабаздзінаю з двара.* Нсл.

•**хлабазьдзїць**-*жджў-зьдзі̇ш, несоверш., перех.*—стегать лозой. Нсл. 679. *Цябе часта хлабазьдзяць, але ты непапраўляешся.* Нсл. *Однкр.* **хлабазну́ць**—стегануть лозиной. Нсл. 679. *Хлабазнуў дубцом па плячох, аж сарочка прыліпла.* Нсл.

•**хлаба́зьнік**-*ку, м.*—мелкий кустарник. Дсл. 959. *Пераз хлабàзьнік а пàскуднік не прадзярэшся.* Дсл.

•**хлабазьзё,**—*см. под хлабаза.*

•**хлябта́ць,**—*см. под хлёптаць.*

•**хлапе́ц**-*пца̀, предл.-пцў, зват. хлопча; мн. ч.-пцы̀; област.-пцэ-пцоў-пцом-пцоў-пцàмі-пцох, зват., мн. ч. обыкновенно хлопцы, м.*—отрок, подросток, Шсл. мальчик(в возрасте между 13-17 лет, Ар.). Дсл. 960. *Які ён нягодны хлапец: ні зàшта не паслухае.* Ст. *Евін Тодар ужо ладны хлапец.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Абрыдлівы, нягодны ён хлапец.* Скрыль Пух. (Шсл. 6, *под* абрыдлівы). *Сеў хлапец несамавіты.* Гарун: Казка. *Надзерла хлапцу вушы.* Дсл. *Брынкні, хлопча малады, у свае цымбалы.* Гарун: Журба й сьмехацьцё. *Хлапцэ гуляюць у каменчыкі.* Ст. *Уменьш.* **хлопчык.** (Шсл.; МГсл.)—ребенок мужского пола до 8-9 лет. Ар. *Пакажы імне свайго хлопчыка.* Нсл. 679. *Ладны вырас ваш хлопчык.* Ст.

хлопчычак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к хлопчык.* Шсл.; Ар. *Харошанькі ваш хлопчычак.* Ст. *Уменьш.* **хлапчу́к**-*укà; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох*—подросток, Шсл. мальчик, мальчишка от 10 до 12 лет включительно. *Ладны ён ужо хлапчук: сам арэць і троху косе.* Ст.

•**хлапе́цкі**-*кая-кае*—относящийся, свойственный мальчику, подростку, отроку; мальчишеский, отроческий. *Гэта хлапецкая гульня.* Ст. *Хлапецкая шапка.* Ст. *Хлапецкая работа, гульня.* Нсл. 679. *Хлапецкая бурса, школа. Ср. дзяцюцкі.*

•**хлапі́на**-*ны-не, ж.*—сосновый лес, имеющий(крупные и) мягкие слои. Дсл. 960; Нсл. 679. *На гары жарына, а ў балоце хлапіна.* Дсл.

•**хлапня́к**-*якў, м.*—мелкий корявый сосновый лес. Абухова Бел. у. (Дсл. 960)

•**хлеб**-*ба, предл. и зват.-бе, м.*—хлеб(печёный). Ар.

пражаны хлеб—гренки.

хлеб у сваім пусе—хлеб, приготовленный из муки, зерно для которой не провеивалось. Шсл. *Цяпер яны пачалі ляпей жыць, а ўперад дык душыліся аднэй бульбаю ды хлеб елі ў сваім пусе.* Ст. *Уменьш.* **хлябе́ц**-*бцà, предл.-бцỳ, зват. хлѐбча, м.*—хлебушко. Нсл. *А ці хлябѐц мой пушон?* Тм.

•**хлебасьлі́вы(хлебасольлівы, С.)**-*вая-вае*—хлебасол. Дсл. 959. *Паня добрая, хлебасьлівая.* Дсл.

•**хле́бна,** *нареч.*—много, достаточно хлеба. *Калі хлебна, дык і ўедна.* Нсл. 680.

•**хле́бнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** рабочий по печению хлеба. Сьпісаньне сяброў брацтва віленскага.

2. доставляющий хлеб. Нсл. 680. *Папоўскі трэбнік — хлебнік.* Нсл.

3. пользующийся пищей. Нсл. 680. *Хлебнікаў у мяне досіць, але памагачых мала зарабляць хлеб.* Нсл. *Уменьш.* **хлебнічак**-*чка*—дитя требующее питания. Нсл. 680. *Былі б хлебнічкі, а хлеб будзе, Бог дасьць.* Нсл.

•**хле́бніца**-*цы-цы, ж.*—квашня, в которой замешивают хлеб. Ксл. *Мая хлебніца папсавалася — хлеб не ўдаецца.* Заронава Куз. (Ксл.).

•**хлехата́ць,** *хлехачỳ-чаш-ча, несоверш.* —клокотать, Міх.; Нсл. 679; Кур. (Опд) издавать *"гук падобны да булькакьня вады".* Варсл. *Тата, як разануў баранчыка нажом па горле, дык аж кроў захлехатала.* Міх. *Кроў хляхоча ў горле.* Нсл. *См. лехатаць. Соверш.* **захлехатаць**—начать клокотать. Нсл. 679. *Кроў захлехатала ў горле.* Нсл.

•**хлехату́н**-*унà, предл.-унỳ, зват.-ỳне; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—хохотун-часто смеющийся, скорый к смеху, С.). Ксл. *Рагоча, як хлехатун.* Латышы Беш. (Ксл.).

•**хлеў,** *хлѐву, предл.-вѐ,* (Ар.), **хле́ве.**(Шсл.), *зват. хлѐве; мн. ч.-вы̀-воў-вом, мн. ч., предл.-вох, м.*—хлев, хлева, в хлеве и в хлеву. *Ля хлеву ў мяне гола, ані паленца дроў.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Конь іржэ стоячы ў хлеве.* Ст. *У хлеве стаяць каровы.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Уменьш.* **хлявок,** *хляўкà, предл.-ўкỳ, зват. хлѐўку; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох.* Ар.; Ксл. *Загані, Іване, авечкі ў хлявок.* Аськершчына Беш. (Ксл.).

хлявушок—*шкà, хлявушкỳ, зват. хлявỳшку; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—хлев меньшего размера нежели *"хлявок".* Ар. *Уменьш.* **хляўчу́к**-*укà — хлявок.* Шсл. *Сьвіньні заганіце ў хляўчук.* Ст.

•**хлёхат**-*ату, предл. и зват.-аце, м.*—клокот. Нсл. 679. *Хлёхат крыві.* Нсл.

•**хлёп,** *отглаг. частица; означает* **1.** быстрый удар по щеке: хлоп, Нсл. 768. шлёп. *Ні за тое, ні за сёе, хлёп мяне па шчацэ.* Нсл.

2. быстрое оседание. Нсл. 678. *Хлёп, і сеў уперад за гасьцей.* Нсл.

•**хлёпаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** плескать, идя по воде, по грязи, Шсл. шлёпать. *Не падкасаў портак ды хлёпае па вадзе.* Ст.

2. *перех.*—трепать, бить по щекам. Нсл. 679. шлёпать. *За што ты яго так хлёпаеш, хлёпнуў?* Нсл.

3. (*неперех.*)—падать задом, мягкой частью тела, шлёпать. *Дзяцё часта хлёпае.* Нсл. 679.

4. хлопать, ударять хлыстом или плетью в воздухе. Нсл. 579. *Ня хлёпай, часам па воку хлёпнеш.* Нсл.

•**хлёпнуць, 1.** *однкр. к хлёпаць 2, 3, 4,*—шлёпнуть.

2. брызгнуть влагою. Дсл. 959.

•**хлёпнуцца**—удариться, падая, Нсл. 679. шлёпнуться.

•**хлёптаць(хлябта́ць,** Варсл.**, хляпта́ць,** МГсл.), *хлёпчу-чаш-ча, несоверш., перех.* —(обыкновенно о скоте)—есть со звуком что-л. жидкое, Аш. локать. МГсл. *Матуля, матуля, кот крупеню хлёпча.* Аш. *Сабака языком хлебча і ваду і страву.* Варсл. *Лыска хлебча зацірку.* Тм.

•**хлёр**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—хлор. БГсл.

•**хлёрохо́рма**-*мы-ме, ж.*—хлороформ.

•**хлёрофі́ль**-*лю, предл.-лю, м.*—хлорофилл.

•**хля́ба**-*бы-бе, ж.* **1.** дождь с мокрым снегом, слякоть сверху, Вост. (Даль.) мокрый снег. Юрсл. *Хляба пашла — ні паказацца нікỳды.* Юрсл. *Увелич.* **хля́бішча**-*ча. Куды пацягнешся такою хля́бішчаю?* Юрсл.

2. очень дождливая погода, МГсл. продолжительный сильный дождь, очень мокрая погода. Нсл. 680. *У гэтакую хля́бу чорт мяне панясець із двара.* Нсл. *На доўга пашла хляба.* Нсл.

•**хляб́яны**-*ная-нае*—хлебный. Нсл. 680. *Хлябя̀ны квас.* Нсл.

•**хлябіста́ць**-*яшчỳ-ѐшчаш-ѐшча, несоверш.* —сильно, неумеренно смеяться, хохотать. *На вуліцы дзяўчаты хлябешчуць.* Варсл.

•**хлябісту́ха**-*ухі-усе, ж., пагудна — женск. к "хлябістун". Хлябістуха ты, ці ёсьць тут із чаго сьміяцца?* Варсл.

•**хлябісту́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м., пагудна*—человек, имеющий привычку часто и громко смеяться. Ар.

•**хлябі́нішча**-*ча, област.*—великан. Дсл. 961. *Як ты можаш памясьціцца тут, гэткі хлябінішча?* Смол. у. (Даль).

•**хлябно,** *нареч.*—есть много хлеба, урожай на хлебные злаки. Войш. *Калі грыбно, дык і хлябно. Послов.* Войш.,—зн. часто проходят дожди, от чего хорошо растут грыбы и злаки.

•**хлябту́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-нох, м.*—пустомеля. Ксл. *Ах, ты хлябтун!* Мазалова Куз. (Ксл.).

•**хляк**-*ка̀, предл.-ку̀, зват. хля̀ча; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.* (*гукаперайм.*) Нсл. —невыхолощенный самец — свинья. Гсл.; Нсл. 680; Юрсл. *Хлякі̀ грызуцца, аж пена з роту цячэць.* Нсл. *См. кнур.*

•**хля́нуць**-*ну-неш-не, однкр.*—хлынуть. Нсл. 680. *Хлянула вада, кроў з носу.* Нсл.

прыхля́нуць, *соверш.*—прихлынуть. Нсл. 515. *Вада разам прыхля̀нула.* Нсл.

•**хляп,** *межд.* **1.** о стуке при открытии или закрытии двери, Дсл. 961. хлоп. Нсл. 750. *Рыбак зѐраз, хляп, века.* Смол. у. (Дсл.). *Баконка хляп а хляп!* Нсл. *Акно хляп, і разьбілася балонка.* Тм.

2. звук от удара чем-л. мягким и мокрым. Варсл. *Хляп! Балотам па сьцяне!* Варсл.

•**хля́па**-*пы-пе, ж.* **1.** изморозь(дымка испарений в холодную сырую погоду, **С**). Дсл. 961. *Пашла хляпа.* Дсл.

2. плохая погода: дождь, снег, грязь. Варсл. *Я ў гэткую хляпу не адважуся ехаць у дарогу.* Варсл.

3. *презр.*—широкий рот. Шсл. *Усё ўбраў бы ў сваю хляпу!* Ст.

4. отворот на одежде, обшлаг. Варсл. *П'яны̀я адзін аднаго за хляпы тузаюць.* Варсл.

•**хля́паньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*от глаг. хляпаць*)—хлопанье дверью или окном. Нсл. 750. *Хля̀паньне баконкі дадзела; ідзі падапры, каб акна не разьбіла.* Нсл. *Хля̀паньне балонкаю, аконцам.* Тм.

•**хля́паць**-*аю-веш-ае, несоверш.* чым.—стучать, Дсл. 961. хлопать, стучать, Смл. (Даль) производить стук при запирании, хлопать. Нсл. 750. *Хляпае дзьвярмі, прыадчыне ды ізноў зачыне.* Малюкіна Пар. (Дсл.). *Аконьніца, непадпертая, хляпае; ідзі падапры.* Нсл. *Баконка, на клямку не зачыненая усё хляпае.* Тм. *Однкр.* **хля́пнуць, 1.** стукнуть(о двери), Дсл. 961. хлопнуть. Нсл. 750. *Аконьніца хля̀пнула.* Нсл. *Дзьверы хляпнулі.* Дсл.

2. ударить со звуком. *За што ён табе хля̀пнуў?* Варсл. *Однкр.* **захля́пнуць, 1.** засунуть со звуком железную задвижку или запереть дверь железной задвижкой. Нсл. 734. *Мяне выгнала вон паня й дзьверы захляпнула клямкаю.* Нсл.

2. затворить, Нсл. 734. захлопнуть. *Захляпні акно, бо сьцюдзёны вецер цягне.* Нсл.

•**хляпта́ць,**—*см. под хлёптаць.*

•**хляпту́ха**-*у̀хі-у̀се, ж., област.* **1.** хлопотунья. Дсл. 961. *Гаспадыня — хляпту̀ха, ці гатова баўтуха?* Дсл.

2. женщина со слабым здоровьем. Мікола Ядрэвічы Дух. (Дсл. 961).

•**хля́сканьне**-*ня, предл.-ню, действие по глаг. хляскаць.*

•**хля́скаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—шлепать, ударять. *Ср. хляскаць, пляскаць. Однкр.* **хля́снуць**-*ну-неш-не*—шлёпнуть, (Дсл. 961) ударить, стегнуть. Юрсл. *Хля̀снуў супоняю ля кален.* Юрсл. *Ср. ляснуць, пляснуць. Однкр.* **адхля́снуць, 1.** отдать удар за удар. Нсл. 382. *Ты мяне хля̀сьнеш, а я цябе лепі адхля̀сну.* Нсл.

2. ответить колкостью на колкость. Нсл. 382. *Я не маўчэла ёй, а адхля̀снула дабранька.* Нсл. **ахля́снуць, 1.** запасть со звуком. Нсл. 191. *Пасадка захля̀снула.* Нсл.

2. покрыться каким-л. липким веществом. Нсл. 191. *Гля захліпці. Дзірачка захляснула.* Нсл.

•**хля́снуцца**-*нуся-нешся, соверш.*—удариться, стукнуться. Юрсл. *Няхай сабе цемна, ідзі сьмела: там нічога няма, ня хлясьнешся.* Юрсл.

•**хлясь,** *междом.* **1.** отгл. частица означающая быстрый удар, Дсл. означ. быстрый удар по щеке. Нсл. 680. *Хлясь! У вадно, хлясь! У другое вуха.* Нсл.

2. отголосок треска, щелк! Нсл. 680. *Па̀садка̀ хлясь!* Нсл. *Клямкаю хлясь —хлясь! А мы баяліся адперці.* Тм.

•**хляшчом,** *нареч., област.* —открыто. Растсл.; ПНЗ.

•**хляўні́к**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-і̀ча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—особый вид домашнего "нячысьціка", который ведается со скотом только в хлеву, то покровительствуя животным, то изводя их, НК: Пособ. Но. 95; НК: Очерки, Но. 539; Дсл. 961. хлевный дух. *Ксл. Хляўніка яны спалохаліся.* Стасева Выс. (Ксл.).

•**Хлі́мон**-*она, предл.-ону, зват.-оне*—Филимон. Бяльсл. *Хлімон ужо араць паехаў.* Слабада Крыч. (Бяльсл.).

•**хліп,** *отгл. частица,* **1.** тихий плач. Нсл. 679. *Яна ў куце хліп а хліп!* Нсл.

2. мерцание огня. *Агонь хліп! і пагас.* Нсл. 679. *Агонь хліп, і цемна стала!* Варсл.

•**хлі́паньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** всхлипывание. Ар.; Нсл. 679. *Пакінь сваё хлі̀паньне, ды хадзі есьці.* Нсл.

2. дрожание слабого огня.

•**хлі́паць(хлі́пці, С.)**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** всхлипывать. МГсл.; Ар.; Нсл. 679; Ксл.; Варсл. *Годзе табе ўжо хлі̀паць, ідзі есьці!* Ст. *Перастань хліпаць.* Нсл. 679. *Хліпу, хліпу — хліпучы̀, горка заплакаў.* Дсл. *Дзяцё ў калыбцы сплакалася, змаглося, дык толькі хліпае.* Варсл. *Як яго з вады вы̀хапілі, дык ён прыдых-*

нуць ня мог, а толькі хліпаў. Тм. *Соверш.* **нахлі̇паць**—наплакать(всхлипывая, С.). Дсл.471. *Нахліпала сабе, ажно вочы чырвоныя.* Дсл. *Соверш.* **нахлі̇пацца**—наплакаться(всхлипывая, С.). Шсл.; Дсл. 471. *Дзяцё няма ведама, колькі нахліпалася, пакуль маці прышла.* Ст. *Досыць ты па матцы нахліпалася.* Дсл. *Соверш.* **дахлі̇паць**—окончить плач. Дсл. 183. *Дахліпала ты гавыла? Соверш.* **пахлі̇паць,** — тихо поплакать. Дсл. 690. *Пахліпала троху.* Дсл. *Соверш.* **расхлі̇пацца**—расплакаться (всхлипывая, С.). Нсл. 560; Ар. *Расхліпалася, як бы яе білі.* Нсл.

2. о свете, огне: мерцать. Варсл. *Чаму твая газьніца хліпае? Папраў яе.* Варсл. *Лішне падкручаная лянпа.* Цялеш: Дзесяць. *Заходзячы, хліпае над узгоркам сонца.* Корзюк. *Воддаль на ўзгорку хліпаў млявы агоньчык.* Акула.

хлі̇пнуць-*ну-неш-не, однкр.* 1. всхлипнуть, Нсл. 679. *Ані хліпні!* Нсл.

2. бледно, дрожаще сверкнуть, свойственно огню. *Сьвечка хліпнула й пагасла.* Нсл. 679.

захлі̇паць, *соверш.* 1. начать всхлипывать. Дсл. 258; Ар.; Нсл. 679, 190. *Ні слова не скажы яму, зàраз захліпае.* Нсл. *Ужо й захліпаў, вельма жаласьлівы.* Ст.

2. замерцать. Шсл. *Нешта захліпала лянпа.* Ст. *Соверш.* **захлі̇пці**—погаснуть вдруг. Нсл. 190. *Сьвечка захліпла.* Нсл.

адхліпа́ць-*ае, несоверш.*—отлипать, отставать(чему-л. слабо держащемуся, С.). Нсл. 382. *Скарынка ад хлеба адхліпае, адхлі̇пнула.* Нсл. *Соверш.* **адхлі̇пці**-*пну-пнеш-пне,* 1. отстать. Нсл. 382. *Скарынка ад хлеба адхліпла.* Нсл.

2. отпасть. Нсл. 382. *Падошвы ад ботаў адхліплі.* Нсл. *Кіт(ад акон) адхліп.* Тм. *Гліна адхліпла.* Тм.

захліпа́ць-*àю-àеш-àе, несоверш.* 1. покрываться каким-л. липким веществом. Нсл. 190. *Вочы захліпаюць, захліплі сьнегам, возалкам.* Нсл.

2. залепляться. Нсл. 190. *Дзірачка захліпàе, захліпла.* Нсл. *Однкр.* **захліпнуць**-*ну-неш-не*—залипнуть вдруг. Нсл. 190 *Дзірачка захліпнула.* Нсл.

•**хлі̇пацца**-*аецца, страд. к хліпаць*

захліпа́цца-*àюся-àешся, несоверш.*—плакать захлебываясь. Нсл. 190. *Плача захліпаючыся.* Нсл. *Соверш.* **захліпнуцца**-*нуся-нешся*—захлебнуться. Растсл.: ПНЗ.; Нсл. 190. *Захліпнуцца вадою, гарэлкаю, сьлязьмі.*

•**хліпясьлі̇васьць**-*ці, ж., собства (подле прм. хліпясьлівы)*—слезливость, Гсл. плаксивость. МГсл.

•**хліпясьлі̇вы**-*вая-вае*—слишком чувствительный, вдруг готовый плакать, Нсл. 679. плаксивый, слезливый. *Які ён хліпясьлівы, не дакткніся да яго ні дзелам, ні словам, зараз заплача.* Нсл. 679. *Ср. ст. хліпясьліўшы.*

•**хлі̇пнуць,**—*см. под хліпаць.*

•**хліпу́чы**-*чая-чае*—такой, как мерцающий огонь. *Цела маладое, сэрца хліпучае, а галоўка ясьненькая(сьвечка).* Рапан. 341. *Ср. ст. хліпучшы. См. хліпаць в 2-ом знач.*

•**хліпце́ць(хліпе́ць, С.), 1.** о слабом и неровном горении. Дсл. 959. *Сьвечка хліпціць!*

2. о слабом проявлении жизни. Дсл. 959. *Хворы ледзь хліпіць.* Дсл.

•**хлі̇пы**-*паў, мн. ч.*—оторванные свисающие белья одежды. Варсл. *Хлапцы Захарку падзерлі сарочку, дык толькі хліпы хліпаюцца.* Варсл. *Ср. хліп.*

•**хлісь,** *отгл. частица; означает*: быстрый удар хлыстом или чем-л. гибким. Нсл. 679. *Хлісь яго дубцом па плячу.* Нсл.

•**хлуд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* 1. мелкий хворост, Ксл. сухой хворост. Дсл. 960; Нсл. 679. *Хлудам заслаць зямлю пад сена, каб ня гніло здолу.* Нсл. *Хлуду наваліў цэлы воз.* Тм. *Хлудам цаплім печ.* Тм. *Завалена хлудам студня.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 376-377). *Начлежнікі запалілі хлуд.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **хлудзе́ц**-*дца*—сухой прут. Дсл. 960. *Хлудцом яго паганяй!* Дсл.

2. мусор и нанос измельченных органических предметов(травы, тростника, прутьев), образующийся на озерных и речных кустистых берегах во время разлива, Гсл. нанос растительных остатков(плавунов) на корни, кусты и в залив. НК: Очерки, 489.

3. заноза. Ксл. *Сын захлудзіў нагу; дай голку выняць хлуд.* Астроўна Віц. (Ксл.).

4. деревянный сруб колодца. Ксл.; Шсл. *У студню ўпусьцілі дубовы хлуд.* Ст. *Надабе новы хлуд у студню.* Купіна Віц. (Ксл.).

5. *собир.*—дощечки, приготовленные для бочарного ремесла. Варсл. *Палажы хлуд на траме.* Варсл.

•**хлудзі̇на**-*ны-не, ж.*—хворостина. Нсл. 679. *Выжані хлудзінаю гусі зь ячменю.* Нсл. *Уменьш.* **хлудзінка.** Нсл. 679. *Хлудзінкаю сьцебані каня.* Нсл.

2. полено из "хлуда". *Вун тая хлудзіна над вадою гнілая.* Купіна Віц. (Ксл.).

•**хлуя́,** *хлуі, общ., бранное*—дурак, ворона. Нсл. 679. *Хлую гэтаму(хлуі гэтай) няма чаго даваць такую работу, толькі папсуець.* Нсл.

•**хлудзе́ц,**—*см. под хлуд 1.*

•**хлуз,** *собир.* — *хлуд 1.* Юрсл. *К хлузу надабе закінуць таўстых дроў.* Юрсл.

хлузі̇на—хворостина. Юрсл. *Колькі якіх хлузін падпаліш, а на іх тору як уськінеш, дык і есьці наварыш, і духу будзе.* Юрсл.

•**хлуп**-*па, предл.-пе, м.*—туловище птицы; затылок, спина. Растсл.

•**хлус**-*са, предл.-су, зват.-се*—врун, БНсл.; Іг.; Сц. тот, кто "хлусе".

•**хлуса́**-*сы̀, общ.* Вар. (Даль) **1.** тот, кто *"хлусе" 1-4.*, причудник-ица. Ар.
2. врун, врунья.

•**хлусі́ць,** *хлушу̀, хлусіш-се,* **1.** попусту молоть языком. Гсл. *Датуль хлусі̀лі, пакуль перакусілі. Послов.* Рапан. 247. *Ня хлусі ты дарма̀, ніхто цябе ня слухае.* Заронава Куз. (Ксл.).
2. говорить вздор. Кур., Вар., Вост. (Даль).
3. дурачиться. Ар.
4. шутить, трунить. Кур., Вар. (Даль).
5. лгать, Шсл. врать. Іг.; Сц. *Толькі, стрэўшыся зь няпраўдаю, ня хлусілі б яны ліcьлі̀ва.* Яр. Пархута. *См. брахаць.*
6. спешно немного есть. НК: Очерки, 59. *Троху хлусе, каб ня было нашча сэрца.* НК: Очерки, 59.

•**хлу́ска**-*кі, дат., предл. хлусцы, ж.*—спешная, скромная еда. НК: Очерки, 59.

•**хлусьлі̀вы**-*вая-вае*—кто часто *"хлусе"*, склонный *"хлусіць".* Ар.; Вост.(Даль). *Ср. ст.* **хлусьліўшы.**

•**хлусьня́**-*ні̀-ні̀, ж., действие по знач. глагола хлусіць. Нельга ашукаваць жонак. Лягка̀я хлусьня̀ неаднойчы цяжкім каменям на сэрца ляжа.* Лявонь 32.

•**хлыбасну́ць,** *-нӯ-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—выпить водки. *Музы̀ка любе хлыбаснуць.* НК: Дуран 193.

•**хлы́нканьне**-*ня, предл.-ню, действие по глаг. хлынкаць, област.*—бродяжничество. *З хлы̀нканьням хлеба не пад'ясі.* Юрсл. *См. бадзяньне.*

•**хлы́нкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—бродить без дела, бродяжничать. Брсл. *Хлынкаў бы а хлынкаў, абы не рабіць.* Юрсл.

•**хлы́нкацца**-*аецца, несоверш., страд. к хлынкаць.* Юрсл. *Хлы̀нкалася б табе, каб хто за цябе ў касе стаяў.* Юрсл.

•**хлюп,** *отгл. частица, означает:* **1.** быстрое падение в грязь. Нсл. 680. *Хлюп, рукамі ў балота.* Нсл.
2. быстрое занятие места. Нсл. 680. *Цябе не прасілі тут сесьці, а ты, хлюп, — і сеў.* Нсл.

•**хлю́па**-*пы-пе, ж.* **1.** дурная мокрая погода, слякоть, (Гсл.); Нсл. 680.
2. грязь, Нсл. 680. жидкая грязь, иногда со снегом. Варсл. *Чаго ты па хлюпе ходзіш?* Нсл. *А ён убіўся ў нейкую хлюпу ды боўтаецца.* Варсл.

•**хлюпа́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват. хлюпа̀ча; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—нездорового телосложения человек. Нсл. 680. *Хлюпака гэтага няма чаго пасылаць на такую работу.* Нсл. *Уменьш.* **хлюпачок**-*чка̀, предл.-чку̀, зват. хлюпа̀чку, мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох*—не твердый на ногах, слабенький телосложением мальчик. Нсл. 680. *Хлюпачок гэты бадай, каб вырас.* Нсл.

•**хлю́панкі**-*нак, мн. ч.*—загрязненные края верхней одежды. Нсл. 680. *Не разьвесіла сушыць сваіх хлюпанак.* Нсл. *Хлюпанкамі сваімі і мяне запэцкаў.* Нсл.

•**хлю́паньне**-*ня, предл.-ню, действие по глаг. хлюпаць*—хождение по грязи. Нсл. 680. *Ня люблю хлюпаньня, валей удварэ пасяджу.* Нсл.

•**хлю́паць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** ходить по жидкой грязи, Варсл. плескаться, идя по воде, по грязи. Шсл.; Ар. *А ён ня выбірае лепшае дарогі, але хлюпае сярод вуліцы ў каламусе.* Варсл. *Абыйдзі бокам, ня хлюпай па балоце.* Ст.
2. падать в грязь, или падать мягкой частью тела. *Дзецянё часта задком хлюпае.* Нсл. 680. *Однкр.* **хлю́пнуць, 1.** упасть(в грязь, **С.**). Нсл. 680. *Пакаўзнуўся й хлюпнуў у балота.* Нсл.
2. хлебнуть, выпить. Нсл. 680. *Ты ўжо нейдзе хлюпнуў.* Нсл. *Соверш.* **абхлюпаць,** *перех.*—обрызгать грязью. Ст. *Абхлюпала спадніцу што й не пазнаць.* Ст. *Прич.* **абхлюпаны**—обрызганный грязью. Шсл. *Абхлюпаная сьвіта.* Ст. *Соверш.* **захлю́паць**—забрызгать грязью. *Хлюпаеш, захлюпаў, ідучы, кажух.* Нсл. 680(*под хлюпаць*). *Прич.* **захлю́паны**—загрязненный(нижний край одежды), Растсл. забрызганный грязью. *Соверш.* **ухлюпаць**—(совершенно, **С.**) загрязнить нижние края одежды. Нсл. 699. *Новенькую сьвітачку ўхлюпаў.* Нсл. *Прич.* **ухлю́паны**—запачканный грязью(о нижних краях одежды, **С.**). Нсл. 669. *Ухлюпаную сьвітку павесь, каб прасохла.* Нсл.

•**хлю́пацца**-*аюся-аешся, несоверш., возвр.*—небрежно идти по грязи, марая нижние края одежды. Нсл. 680. *Сорам табе, што ты хлюпаешся, захлюпаўся так.* Нсл. *Однкр.* **хлю́пнуцца**—упасть, свалиться во что-л. жидкое, вязкое, или упасть мягкой частью тела. *Маленькі хлюпнуўся, ходзячы.* Нсл. 680. *Соверш.* **абхлю́пацца**—обрызгаться грязью. Шсл. *Соверш.* **захлю́пацца.** Нсл. 680—забрызгаться грязью. *См. хлюпацца. Соверш. ухлюпацца, 1.* (совершенно, **С.**) загрязнить снизу свою одежду. Нсл. 669. *Ідзі, ды падыймай адзежу, каб ня ўхлюпацца.*
2. (*перен.*)—опьянеть. Нсл. 669. *Ты як толькі пойдзеш туды, за̀ўсёды ўхлюпаешся.* Нсл.

•**хлюпачок,**—*см. под хлюпак.*

•**хлюпяндзе́й**-*ея, м.*—небрежно ходящий, загрязнивающийся. Нсл. 680. *У хлюпяндзея гэтага рук няма крысы закасаць.* Нсл.

•**хлюпяндзейка**-*йкі-йцы,— женск. к "хлюпяндзей".* Нсл. 680. *Рукі б адсохлі хлюпяндзейцы гэтай, калі б паднялася троху.* Нсл.

•**хлю́пнуць,**—*см. под хлюпаць.*

•**хлю́пнуцца,**—*см. под хлюпацца.*

•**хлюпчэць**-*чыць, несоверш.*—литься(о дожде). Нсл. 680. *Дождж хлюпчыць.* Нсл.

•**хлюст**-*ста, предл.-сту, зват. хлюсьце, м.* **1.** прохвост, Гсл. лгун и подлиза, Шсл. обманщик, проходимец. Варсл. *Зь яго толькі добры хлюст, а болш нічога.* Ст.

Ну й хлюст жа з гэтага баўтрука! Варсл.
2. в карточной игре: (четыре, Нсл.) карты одной масти у игрока. Гсл.; Нсл. 680. *Чатыры дзясяткі старшыя за хлюст.* Нсл.

•**хма́ра**-*ры-ры, ж.*—туча. ПНЗ; Растсл.; Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл.; Дсл. 962; Нсл. 680. *Хмара заходзе ад лесу чорная.* Дсл. *Насунула хмара.* Ст. *Найшла хмара: відаць будзе дождж.* Жабяньцяі Куз. (Ксл.). *Месяц, як у хмары будзе.* Кіт. 122614. *Уменьш.* **хмарка**-*ркі-рцы*—тучка. Ар.; Нсл. 680. *Сонца ў хмарку схавалася.* Нсл.

хма́рына, *-ны-не* —надвинувшаяся (большая, **С.**) туча, Нсл. 680. одна туча. *Хмарына насунула.* Нсл.

хма́рынка-*нкі-нцы, уменьш.*(*к хмарына*) —тучка(одна, **С.**). Нсл. 680.

•**хма́рна,** *нареч.*(*к хмарны*) **1.** пасмурно. Нсл. 680; БНсл.; Растсл.; Гсл. *Было хмарна, але дажджу ня было.* ЗСД. 98. *Вонках хмарна.* Нсл.
2. (*перен.*)—мрачно(пасмурно, угрюмо, **С.**). Нсл. 680; Пархв. *Нешта ён глядзіць хмарна.* Нсл.
3. облачно. БНсл.

•**хма́рнасьць**-*ці, ж.* **1.** мрачность. *Нікне хмарнасьць на відзе панурым, і вясёлкай я зьвязан з жыцьцём.* Жылка, 50.
2. облачность. БНсл.

•**хма́рны**-*ная-нае,* **1.** покрытый тучами, Ар.; Гринькова IУ. пасмурный. Нсл. 681. *Хмарны дзень.* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *Надвор'е хмарнае.* Мест. Белагубцова Ржэўск. п.(Гринькова IУ). *Хмарнае надвор'е.* Нсл. *Хмарнае неба.* Тм.
2. мрачный, угрюмый, пасмурный, (*перен.*). Докшыцы; Пархв.; Нсл. 681. пасмурный, мрачный. Дсл. 962. *Сядні гаспадар нейкі хмарны.* Докшыцы. *Хмарны від.* Нсл. *А жана сядзіць, як хмарны дзень.* Дсл. *У яго быў хмарны работнік.* Дзьве Душы, 16.
3. облачный.

•**хма́р-ына**-*ка-ынка,—см. под хмара.*

•**хма́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—хмурить, морщить(лоб, С.). Нсл. 680. *Пан хмарыць, нахмарыў лоб, відаць злы.* Нсл. *Соверш.* **нахма́рыць**—нахмурить, паморщить. Нсл. 680.

прыхма́рыла, (Дсл. 72), *безлич., соверш.* —нашли тучи, заволокло, Нсл. 515. о появлении тучь. Дсл. 725. *Прыхмарыла, прыпарыла, дождж будзе.* Нсл. *К паўдню а к вечару прыхмарыла.* Дсл.

•**хма́рыцца**-*уся-рышся, несоверш.* **1.** становиться пасмурным, Растсл. хмуриться. Нсл. 680. *Неба хма́рыцца.* Нсл. *Соверш.* **захма́рыцца,** Нсл. 680. покрыться тучами. Шсл. *Неба захмарылася.* Нсл.
2. хмуриться, принимать пасмурный вид(становиться хмурным, угрюмым, **С.**). Нсл. 680. *Пан хмарыцца, нахмарыўся, начуўшы гэта.*

нахма́рыцца, *соверш.* **1.** нахмуриться, принять пасмурный вид(стать хмурным, угрюмым, **С.**). Нсл. 680.
2. покрыться тучами, Гсл. стать пасмурным, сумрачным. *Безлич.* **хма́рыцца,** *соверш.* **нахмарыцца**—делается пасмурно, тучи находят, хмурится. Нсл. 680. *Вонках хмарыцца, нахмарылася.* Нсл.

•**хме́лішча**-*ча, предл.-чу, ср.*—место, где растет(или рос) хмель; хмельник. Стт. 1529. *Ср. вінішча.*

•**хмель,** *хмѐлю, предл. и зват. хмѐлю; мн. ч. хмялі̇-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—хмель. Ар.; Ксл. *Дзе ты, хмѐлю, зімаваў, што не разьвіваўся?* Из песни. *Нарві шышачак хмѐлю.* Марчонкі Сур. (Ксл.). *Уменьш.* **хмялёк**-*лька̀, предл.-льку̀, зват. хмѐльку.*

•**хме́льны**-*ная-нае*—вызывающий состаяние опьянения, хмельной. Шайтан прывозіць да хмельнага напітку. Кіт. 1613.

•**хмяле́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—хмелеть. *Соверш.* **захмяле́ць**—стать пьяным, опьянеть.

•**хмялёк**-*лька̀, предл.-льку̀, зват. хмѐльку; мн. ч. хмялькі̇-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*
1.клевер пашенный. Ксл. *Хмялёк на полю паказаўся.* Гарадок (Ксл.).
2.—*см. под хмель.*

•**хмялі̇на**-*ны-не, ж.*—действие хмеля, водки, Дсл. 962. состаяние опьянения. *Гэта, хіба̀, у галаве ў мяне хмялі̇на водзе.* Ельн. (Дсл.).

•**хмурэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*(*к хмурэць*). *Соверш.* **ахмурэць, ахмырэць, 1.** заскучать, затосковать. Ксл. *Чаго ты ахмурэў?* Стрэлкі Беш. (Ксл.).
2. ослабеть, заболеть. Ксл. *Ён нешта сусім ахмырэў.* Слабада Чаш. (Ксл.).

•**хмурэе,** *соверш.* **нахмурэла**—заволакивает, заволокло тучами. Ар.

•**хмыз**-*зу, предл.-зе, м.*—хворостник, кустарник, мелкая поросль, молодежник Вят., Вост., Кал. (Даль) кустарник. Гсл. *Пакорна, як хмыз ці гной чужога поля,.... гібеў мой люд.* Жылка 35. *Собир.* **хмызоўе**-*ўя, предл.-оўю, ср. Яны*(*чаранкі*) *узноў шпарка ўляталі ў гушчарны сьцень узьбёражжаў, але ніколі, дзе хмызоўе лазы.* Юхневіч: Цётка. *Уменьш.* **хмызок**-*зка; мн. ч.-кі-коў-ком-камі-кох. У хмызок пабег заяц, а за ім сабакі.* Башары Расьн. (Бяльсл.).

•**хмызоўе,**—*см. под хмыз.*

•**хмы́зьнік,** (Варсл.)-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.*—кустарник, Юрсл. густая, невысокая заросль на лугу, болоте, вдоль рек и в приозерных луках, в которой в мокрых местах бывает лозняк, а на несколько возвышенных — ольшаник и кустарник волчих ягод(*"крушыньнік"*). НК: Очерки, Но. 867. *У хмызьніку бабы: бабы бяруць грыбы.* Дсл. 962. *Па хмызьніку хадзілі нейкія цені.* ЗСД 251. *Гэта быў глыбокі, заліты густа-зялёным хмызьнікам роў.* ЗСД 330. *Насеклі вазок хмызьніку.* Юрсл. *Уменьш.* **хмы́зьнічак**-*чку.* Юрсл. *Увесь аборак зарос хмызьнічкам.* Юрсл.

•**хмыліць**-*ле(ліць)*, *несоверш., перех.*—выражать мордой ярость(о лошади). Нсл. 681. *Не падходзь да жарабяці, кабыла морду хмыле, укусе.* Нсл.
•**хмыліцца**-*люся-лішся-іцца, несоверш., возвр.* **1.** показывать злое, гневное лицо. Нсл. 681. *Калі што не па табе, ты зàраз хмылішся, захмылішся.* Нсл.
2. лукаво, злобно улыбаться. Нсл. 681. *Нічога ня кажа, толькі хмыліцца, гледзячы з пад лобу.* Нсл.
3. о лошади: заварачивать назад уши. Шсл. *Хмыліцца кабыла, яшчэ ўбрыкнèць.* Ст.
захмыліцца, *соверш.(к хмыліцца 1, 2).*
•**хмыра**-*ры, общ.*—угрюмый человек, смотрящий из подлобья. Нсл. 681. *Да хмыра гэтага прыступіцца страшна.* Нсл. *Жонка твая хмыра; ня любе, кал госьць прыдзе.* Тм.
•**хмырыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* —хмурить, морщить. Нсл. 681. *Хмурыць від.* Нсл. *Соверш.* **нахмырыць**—нахмурить, наморщить. Нсл. 681. *Нахмурыць від.*
•**хмырыцца,** *несоверш., возвр.*—показывать мрачное недовольное лицо, хмуриться, морщиться. Нсл. 681. *Скажы, чаго ты хмырышся, нахмырыўся?* Нсл. **нахмырыцца.** Тм.
•**хніпала**-*лы, общ.*—плакса.
•**хніпаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—поплакивать. Ск.
•**Хрол**-*ла, предл. и зват.-лу, м.*—Флор. Нсл. 683; БНсл.
•**хром**-*му, м.*—хром.
•**хромолітогрáфа**-*фы-фе, ж.*—хромолитография.
•**хромолітогрáфны,** *-ная-нае*—хромолитографический.
•**хроматызма**-*мы-ме, ж.*—хроматизм.
•**хроматыпа**-*пы-пе, ж.*—хромотипия.
•**хронограф,** *м.*—хронограф.
•**хронолёг**-*ёга, предл.-ёгу, зват.-ёзе, м.* —хронолог.
•**хронолёгія**-*гіі, ж.*—хронология.
•**хронолёгічны,** *-ная-нае*—хронологический.
•**хрономэтра**-*ры-ры, ж.*—хронометр.
•**хроноскоп,** *м.*—хроноскоп.
•**хроніка**-*ікі-іцы, ж.*—хроника.
•**хронт,** *хронту, предл. и зват. хронце, м.*—фронт. *Я стаў пасылаць сына, дык ён быў на хронце, разгультаіўся, ня йдзець ..... А другі бацька пытаецца: "На якім хронце?" - "У нейкіх Карпатах."* Дзьве Душы, 152.
•**хроп І**-*пу, предл. и зват.-пе, м.* **1.** хриплые звуки, издаваемые человеком во время сна, храп. Ар.
•**хроп ІІ.** *частица от глаг. храпсьці.* **1.** ломание с треском, Дсл. 967. хруп. *Нехта хроп, хроп у лесе.* Дсл.
2. удар. Нсл. 684. *Хроп галавою аб сьцяну.* Нсл.
3. разрушение, хруп. Нсл. 684. *Хроп лёд пад нагамі, я й спалохаўся.* Нсл. *Хроп вось на самай дарозе!* Тм.
•**хропат**-*ату, предл. и зват.-аце, м.*—храпение(храп, С.). Нсл. 683. *Заснуўшы хропат падняў.* Нсл.
•**хропаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** ломать с треском. Нсл. 683; БНсл. *Ня хропай лучыны.* Нсл.
2. громко, звучно бить. Нсл. 683.
3. (*неперех.*)—трещать, хрустеть. Нсл. 683. *Лёд хропае.* Нсл.
4. (*неперех.*)—производить треск, шум. Нсл. 683. *Чым ты там хропаеш, хропнуў?* Нсл.
хропнуць-*ну-неш-не, однкр.(к хропаць 1)*
1. переломать с треском. Нсл. 683.
2. (*неперех.*)—переломаться с треском. Нсл. 683. *Вось хропнула.* Нсл.
3. (*к хропаць 2*)—ударить со звуком. Нсл. 683. *Хропні яго добранька, каб перакуліўся.* Нсл.
4. (*к хропаць 3*)—хрустнуть. Нсл. 683; Гсл. *Лёд хропнуў пад нагамі.* Нсл.
5. *однкр. к "хропаць" 4.*
пахропаць, *соверш.(к хропаць 1)* **1.** переломать с треском. Нсл. 683. *Пахропаў кій свой на ім.* Нсл.
2. (*к хропаць 2*)—ударить со звуком.
3. *соверш. к хропаць 3, 4.* Нсл. 683.
•**хропет**-*ету, предл. и зват.-еце, м.* **1.** хрустение, Дсл. 967. хруст.
2. треск от хождения по чему-л. хрупкому, Дсл. 967. хруп. *Чуцен хропет.* Дсл.
•**хропнуць,**—*см. под хропаць.*
•**хропнуцца,** *-нуся-нешся, возвр., однкр.* —треснуться. Нсл. 683; БНсл. *Хропнуўся галавою аб вушак.* Нсл.
•**хропсьць,** (Юрсл.), **храпсьці,** (Ар.), **храпці,** (Шсл.), *храпў,* (Ар.), *храпèш,* (Ар.; Юрсл.),
храпéць, (Юрсл.), *храпèм-піцè-пўць; прош. вр. хроп, храплà, храпло, несоверш.*—храпеть. Ар.; Шсл.; Гсл.; Юрсл. *Храпець, як пшонку прадаўшы.* Юрсл. *Кінуўся на ложак ды давай храпці, як пшонку прадаўшы.* Ст. *Храпці на ўсі застаўкі, поговор.*—сильно храпеть. Ар. *Соверш.*
храпанýць, *-нў-нèш-нèць-нèм-ніцè*—хорошо поспать, выспаться. *Храпануў дык храпануў: сонца з абедзьдзя дàўна павярнула.* Юрсл. *Соверш.* **захрапці,** *прош. вр. захроп-храплà-храпло-храплì*—начать храпеть. *Захроп асіплы ад зморы паравік.* ЗСД 177.
•**хропсца,** (Юрсл.), **храпсьціся,** *страд. к хропсьць, храпсьці.*
•**храбастáць,** (Варсл.), **храбустáць,** (Шсл.) —*башчў(бушчў,* Шсл.)*-шчаш-шча или*
храпастáць-*пашчў-шчаш-шча, несоверш., перех.*—жрать что-л. раскалывая зубами (кусая с хрустом, С.) Шсл. *Сабака храбушча косьці.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Сьвіньня храпошча жалуды.* Ст. *Дзеці яблыкі храбошчуць.* Варсл. *Соверш.* **пахрабустаць, пахрапастаць, 1.** поесть(хрустя, С.) Шсл.

Глядзі, каб карова не пахрапастала капусты ў возе. Ст.
2. побить, поламать на мелкие части. Шсл. *Як шпурнуў, дык на драбнюя кавалачкі пахрастаў міску.* Ст.
●**храбуста́ць,**—*см. под храбаста́ць.*
●**храк**-*ка̀, предл.-кỳ, зват. хра̀ча; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.*—самец свиньи. *Злавіў ён, пашоўшы, храка і давай яго гнесьці.* Дсл. 967. *См. гляк, кнур. Уменьш.* **храчок**-*чка̀.* Дсл.
●**хра́каўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—отхаркиваемая мокрота. БНсл.
●**хра́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—отхаркивать(мокроту). БНсл.
●**Хралоўшчына**-*ны-не, ж.*—молебствие Флору и Лавру. Нсл. 683.
●**Хралы́**-*лоў-лом, только в мн. ч.*—праздник Флора и Лавра. Нсл. 683. *Гэта на Хралы было.* Нсл.
●**храні̇́чны**-*ная-нае*—хронический.
●**Француз**-*ўза-ўзу, зват.-узе, м.*—Француз. Дсл. 952; Бяльсл.
●**храп,** *м.*—переносица, переносье. Гсл.; БНсл.
●**хра́па I**-*пы-пе, ж.* **1.** ноздра у животного. Ар.; Ксл. *З храпы кроў пацякла.* Дсл. 966. *Якая храпа ў твайго каня!* Купіна Віц. (Ксл.). *Ня бі каня па храпах!* Лужасна Куз. (Ксл.)
2. (*презр.*)—рожа. *Храпу табе наб'ю.* Нсл.
3. *только в мн. ч.* **храпы**-*паў*—нос в унижительном смысле. НК: Под нос., Но. 13. *Будзь здароў! Храпы розна, нос далоў*—привет при чхании. НК: Под нос. Но. 13.
●**хра́па II**-*пы-пе, ж.* **1.** мелко изрубленная трава для корма животных. Ксл. *Мы кармілі сьвіньні храпаю.* Луб'ева Аз. (Ксл.)
2. *обычно в мн. ч.* . **храпы**—овощные черенки в листьях и капустные кочерыжки. НК: Очерки, Но. 716. *Собир.* **хра́п'е**-*п'я, предл.-п'ю,* **1.** изрубленная ботва для животных. Ксл. *Храп'я насячы.* Даўгое Беш. (Ксл.)
2. собрание кочерыжек. Нсл. 684. *Уменьш.* **хра́пка**-*пкі-пцы, ж.* **1.** кочерыжка капусты. Дсл. 967; Нсл. 684; Тул., Арл., Вар. (Даль). *Храпкамі выкарміў сьвінку.* Нсл. *Упусьці коні на гарод — няхай храпкі грызуць.* Красьн. п., Смол. у. (Дсл.). *См. качан.*
2. (*бранное*)—старуха, хреновка, хрычевка, карга. Смл. (Даль.) *Гэткая старая храпка.*
●**храпаста́ць,**—*см. под храбастаць.*
●**хра́п'е I,**—*см. под храпа II.*
●**храпка,**—*см. под храпа II.*
●**храплі̇́вы**-*вая-вае*—храпящий. Шсл. *Купіў ты сабе нейкага храплівага каня.* Слопішча Шацк. (Шсл.).
●**храпсьці̇́,**—*см. под хропсьць.*
●**храпу́ха**-*ухі-усе, ж.* **1.** ворчливая баба. Дсл. 967. *Унімай сіпуху, храпуху.* Ельн. (Дсл. 967).
2. змея. Дсл. 967. *Зьмія ты сіпуха, храпуха.*
●**хра́пы I.**—*см. под храпа I.*
●**хра́пы II,**—*см. под храпа II.*
●**храсьці**-*нў,—см. под храстаць.*
●**храсток I**-*тка̀, предл.-ткỳ, зват. хростку; мн. ч., дат.—тком, мн. ч., предл.-ткох, м. анат.*—хрящ. Ар.; Варсл. *У гэтым мясе шмат храсткоў.* Варсл.
●**храсток II**-*тка, м., анат*—крестец. Нсл. 683. *Храсток самы баліць.* Нсл. *Уменьш.* **храсточак**-*чка.* Нсл. 683. *Храсточак дзяцяці пераломіш.* Нсл.
●**храсток III**-*тка̀, м.*—стебель растения в самом начале его развития из семени, клубня, корневища, луковицы; расток. Варсл. *Нашы гуркі ўжо храсткі папускалі.* Варсл.
●**храстоўнік**-*іка, предл.-іку, м.*—крестовник. Бяльсл. *Храстоўнік — трава зь няшырокім лістам, квіцець жоўтым кветам.* Пірагова Імсьць. (Бяльсл.).
●**храста́ць,** *несоверш., перех.*—бить рукой по лицу. Нсл. 684. *Храстаючы так, пераносіцу зломіш.* Нсл. *Однкр.* **храсну́ць**—ударить. Нсл. 684; Дсл. 968. *Храсьні яго па мордзе, каб крывёю абліўся.* Нсл. *Як храсьне кіям.* Дсл.
●**храстковы I,** *прилаг.(к храсток I)*—хрящевой. БНсл.
●**храстковы II,** *прилаг.(к храсток II)*—крестцовый.
●**храсткі̇́**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох, анат.*—крестец, (МГсл.; Бяльсл.) крестцовая кость,(конечная, нижняя часть позвоночного столба, состоящая из пяти сросшихся позвонков, примыкающих к костям, С.), позвонки. Нсл. 683. *Папар імне храсткі.* Нсл. *Уменьш.* **храсточкі**-*чкаў.* Нсл. 683. *Храсточкі мае баляць.* Нсл.
●**хрась,** *междомет.*—означает быстрый удар. Дсл. 968; Нсл. 684. *Нехта хрась мяне хлабазінаю па сярэдзіне.* Дсл. *Хрась яго ў морду, і кроў палілася.* Нсл.
●**хра́сьці(храснуць,** Нсл.)-*сну-сьнеш-сьне, соверш.* **1.** задерживаться(сгустившись, С.), говорится о жидкости, текущей сквоз узкий проход. Дсл. 968; Нсл. 684. *Кроў у горле храсьне, захрасла.* Нсл. 684.
2. засариваться (в узком проходе, С.). Ар.; Нсл. 684; Дсл. 968. *Гарэлка ня ільлецца, рылца храсьне, захрасла.* Нсл.
3. *несоверш.(к захрасьці 3)*—застревать, заседать в узком проходе.
захра́сьці, (Нсл. 191)-*сну-сьнеш-сьне, соверш.(к храсьці I)* **1.** затвердеть и застрять. ПНЗ; Ар.
2. засориться. Нсл. 684; Ксл.; Гсл.; Ар. *Жаролы ў цыцках каровы захрасьлі.* Ар. *Каля халаджэньніка рулька захрасла — не цячэць саматужка.* Глебаўск Сян. (Ксл.)
3. засесть(в узком проходе, С.). Нсл. 191., застрять. Дсл. 968. *Костка захрасла ў горле.* Нсл. *Костка ў горле захрасла.* Дсл.
4. быть заглушену. *Аграст захрас у садовым куце.* НК: Очерки, 414.
●**храсцо**-*ца̀, предл.-цỳ, ср., анат.*—прилегающая к тазу часть "сярэдзіны", крестец, как у людей, так и у животных. НК: Очерки, Но. 493.

•**храсцы́**-*цоў-цом, мн.ч.,предл.-цох, единств. ч. нет.* **1.** крестец. Ксл. *Ад даўгое работы загнуўшыся баляць храсцы.* Лужасна Куз. (Ксл.)

2. четвёртая среда Великого поста. Войш. *На Храсцы, кажуць, каўбаса із селядцом на азяродзе важыцца, а хто пойдзе басы глядзець, той дастане чырвоныя боты.* Войш.

•**храчок,**—*см. под храк.*

•**хрэн**-*ну, предл. и зват. хрэне, м.*—хрен. Ар.; Дуброва Беш. (Ксл.).

•**хрэньнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, собир.* —ботва хрена. Ксл. *Хрэньніку яны ня будуць есьці.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**хрэст,** *хрысту, хрысту, з хрыстом, на хрысьце, м.*—крещение. Ар.; Гсл.; МГсл. *Пад хрэст павезьлі.* Гсл. *Дзяцё ўжо павезьлі да хрысту.* Ст.

•**хрэсты**-*таў, мн. ч.*—трефы(масть карт). Шсл. *Хадзі хрэсты!* Ст. *См. хрэсьці; жолудзь, жалуды.*

•**хрэсьбіны**-*наў, единств. ч. нет*—крестины. Ар.; Яноўшчына Беш. (Ксл.); Шсл.; Гсл. *Прасіў тата на хрэсьбіны.* Нсл. 683.

•**хрэсьці**-*цяў, единств. ч. нет.*—трефы, трефовая масть карт. Гсл. *См. жалуды, жолудзь, хрэсты.*

•**хрэсцы**-*цаў, единств. ч. нет.*—среда на крестопоклонной неделе(половина поста). Мікольск, м.(Демид-Веров. II, 1896, 3); Шсл. Слово происходит от пирога, который пекут в виде креста. *См. храсцы 2.*

•**хрэшчык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыку, м.* —маленький хлеб в виде креста, спеченный к *"хрэсцам".* Шсл. *Трэба маку ў каго дастаць ды сьпячы хрэшчыкаў к хрэстам.* Ст.

•**хру́мскаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —есть с треском. Варсл. *Конь авес хрумскае.* Варсл.

•**хру́мстаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—грызть, раскусывать, жевать так, что хрустить. Ар.; БНсл. *Соверш.* **пахрумстаць**—поесть с хрустом. Ар.

•**хрумсьце́ць,** *хрумшчў, хрумсьціш*—хрустеть. Ксл. *Добра пасохлі сухары, аж хрумсьцяць.* Бешанковічы (Ксл.).

•**хрумце́ць, -**ціць, *несоверш.*—хрустеть, трещать. Гсл.

•**хру́ніць**-*не*—хрустеть. Салова Пар. (Дсл.). *Адмя̀ча: сьнег хруніць.* Дсл.

•**хрушч,** *хрушча̀, предл.-чу̀, зват. хру̀шчу; мн. ч.-чы-чоў-чом-чы-чамі-чох, м.* **1.** жук, бескрылое насекомое; майский жук. Вят., Вост. (Даль).

2. приколка для волос. Ксл. *Прыгожую хрушчу купіла.* Лужасна Куз. (Ксл.)

3. лесной гриб(плохого качества, С.) Варсл. *Благі грыб хрушч, а безь яго пушч. Послов.* Варсл.

4. печенье из крученного теста, Варсл. хворост(печенье). *Сядні цётка пякла хрушчы. Уменьш.* **хрушчык**-*ыка, предл.-ыку*—хрустик, хворост(печенье). Шсл. *На хрэсьбіны напяклі хрушчыкаў.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**хрыбе́т(хры́бет,** Дсл., **хры́біт,** Нсл.)-*бта(біта,* Нсл.*), на хрыбце(хрыбіце,* Нсл.*); мн. ч.-ты̀-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—хребет. Нсл. 683; Ар.; Ксл.; БГсл. *Усытога каня круглы хрыбет.* Гарывецк Сян. (Ксл.). *Дай яму ў хры̀біт.* Нсл. *Не жалей хрыбіта яго.* Тм.

•**хрыбе́тная косьць** — позвоночный столб. Ксл. *Хрыбетную косьць пашкодзіў.* Баркова Куз. (Ксл.). *См. зятняя косьць.*

•**хрыбе́тнікі**(*один* **хрыбе́тнік**)—позвоночные животные. ЗТ. (БНсл.).

•**хрыбціна,** (Дсл. 967)-*ны-не, ж.*—позвоночный столб. Гсл. *Лу̀чыла па хрыбціне.* Дсл.

•**хрызалі́т,** *мин.*—хризолит.

•**хрыпа́ты**-*тая-тае*—страдающий хрипотой, хриплый. *Хрыпаты Паўлюк памер.* Варсл.

•**хры́пка**-*пкі-пцы, ж.*—хрипота. Нсл. 683. *Хрыпка на цябе напала.* Нсл.

•**хры́пці**-*пну-пнеш-пне, несоверш.*—хрипнуть.

ахрыпці—охрипнуть. Шсл. *Гэтак можна ахрыпці, калі будзеш крычэць на ветру.* Ст. *Я ахрыпшы.* Ст. *Ахрып Архіп.* Ст. *Многократ.* **ахрыпа́ць**-*аю-аеш-ае*—терять голос. Дсл. *Маладыя свацечкі ахрыпаюць.* Красьн. (Дсл.).

•**Хрыстос,** *Хрыста̀, предл. Хрысту̀, зват. Хры̀сьце*—Христос.

Хрыстос ускрэс!—Христос воскресе! Ар.

дзеля Хрыста—Христа ради.

•**Хрыстоў**-*ова-ова*—Христов.

Нараджэньне Хрыстова—Рождество Христово.

•**хры́ста**-*сты-сьце, ж. — расхрыста.* Нсл. *Ай, ты хрыста ніколі не засьцянешся.* Тм.

•**хрысьце́нь**-*ня, предл. и зват. хрысьцѐню; мн. ч.-ні̀-нёў-нём, мн. ч., предл.-нёх, м.*—ходящий с обнаженной грудью. Нсл. 683. *Хрысьценям ходзіш, не зашпіліўшы сарочкі.* Нсл.

•**хрысьцяні́н**-*іна, предл.-іну, зват.-іне, м.* —християнин. Варлыга: Назіраньні, 15. *Хто ёсьць у карчме? А там збор-дружына: жыды, хрысьцяне й цыганы̀.* Нсл. 196(*под збор-дружына*).

•**хрысьця́нка**-*кі, дат., предл. хрысьцянцы, ж.*—християнка. *Ты зь вечара хрысьцянка.* Гараны Імгл.(Косіч 29).

•**хрысьця́нскі,** -*кая-кае*—христианский. *Навернуты на хрысьцянскую веру.* Нсл. 300(*под навернуты*). *Хрысьцянскі ўчынак.* Нсл. 671(*под учынак*).

•**хрысьця́нства**-*ва, ср.*—християнство.

•**хрысьці́ны**-*наў, единств. ч. нет*—крестины. Шсл.; Нсл. 683. *Пайду к куму на хрысьціны.* Ст. *У нашага суседа хрысьціны гуляюць.* Нсл.

•**хрысьціць,** *хрышчу, хрысьціш-це, несоверш., перех.* **1.** крестить, Ар.; МГсл.; Шсл.; совершать над кем-л. таинство крещения. Нсл. 683. *Хай сабе злуецца, я не бядую: хрысьціць дзеці ў яго ня буду!* Ст. *Прич.* **хрышчаны**—подвергшийся таинству св. Крещения, крещённый. *Дзяцё памерла ня хрышчанае.* Ст. *Соверш.* **ахрысьціць**—окрестить. Ар.; Шсл. *Кумы ахрысьцілі дзяцё.* Ст. *Прич.* **ахрышчаны**—окрещенный. Ар. *Наша малое яшчэ не ахрышчана.* Ст.

2. полагать знамение креста. Нсл. 683. *Ты лобу свайго ніколі ня хрысьціш, не перахрысьціш добра.* Нсл. *Соверш.* **перахрысьціць.** Нсл. 683; Войш. *Перахрысьціла маці Тодара.* Крушына: Калыханка(Зьніч, 1954, Но. 27).

•**хрысьціцца,** *хрышчуся, хрысьцішся, возвр., несоверш.* **1.** креститься. Войш.; Шсл. *Углядаліся на абразы, хрысьціліся.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50/435-436). *Ён даўна ўжо да царквы ня ходзе, і хрысьціцца, мусіць, забыўся — во як цяпер!* Ст. *Пачаў пасьпешна хрысьціцца.* Цэлеш(Ярылаў агонь). *Соверш.* **перахрысьціцца**—перекреститься. *Мяэйчы перахрысьціўся.* Бацьк. Но.3/439. *Маці перахрысьцілася.* Цэлеш(Ярылаў агонь).

2. принимать крещение. Ар. *Соверш.* **ахрысьціцца**—принять крещение. Ар.

•**хрышчоны**—крещенный, принявший християнство. Ар.

хрышчоны бацька, хрышчоная маці—крестный отец, мать. Ар.; Шсл. *Хрышчонага бацьку трэба паслухаць, памагчы яму.* Ст. *Хрышчэнік прышоў у госьці да хрышчонае маткі.* Ст. *Хрышчоная матка сказала.* Мікольск М.(Демид: Веров., 1896, II, 736).

хрышчоны ліст—метрическая выпись рождения и крещения. Ст. Акты.

•**хрышчэнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—крестник. Шсл.; Міх. *Хрышчэніку даў пару яец на Вялікадне.* Ст. *Я свайму хрышчэніку даў гасьцінца.* Міх.

•**хрышчэніца**-*цы-цы, ж.*—крестница. Міх.; Шсл. *Мая хрышчэніца ўжо вялікая; гасьцінца ёй ня трэба.* Ст.

•**Хрытон**-*она, предл.-ону, зват.-оне, м.*—Харитон. Бяльсл. *У Хрытона няшчасьце: карова прабілася на кол.* Імсьц. (Бяльсл.).

•**хто, каго,** (*обласm.*) **кагá,** (Вял.), **каму, каго(кагá), кім, на кім,** *местоим.* **1.** *вопросительное*: кто.

2. *неопределенное*: кто-либо. *Уставуем: есьлі бы хто з прыгоды, страляючы на зьвер, каго забіў; другое, есьлі бы каму, страляючы з ручніцы да шапкі, куля, узяўшы похват у бок, каго зраніла, вязеньням каран ня будзець, ведзь жа галаўшчыну блізкім яго заплаціці будзець павінен.* Стт. 407.

3. *относительное. Шчасьлівы, хто ў сваім краю.*

•**хто хоця, каго хоця, каму хоця, зь кім хоця, пры кім хоця**—кто угодно, кого, кому угодно и т.д. *Едзе на карку ў яго хто толькі хоця.* ЗСД. 70. *За каго хоця, за того вольна будзець аддавацiся.* Стт. 154. *Лес раздаюць каму хоця.* ЗСД. 237. *Апрача мяне, хто хоця бяры.* Нсл. 366(*под апроч*). *Няхай княжа, хто-хоця.* Дзьве Душы, 150.

хто-колечы, каго колечы, каму колечы—кто либо, кого-л. и г.д.

хто-лень, каго-лень—кто-л. и г.д.

хто любя, каго любя, каму любя—любой, любая, любое и т.д. Ар. *Бяры із сабою каго любя.* Ар.

•**хтось, кагось, камусь, зь кімсь, на кімсь**—кто-то. Раст.: Северск. 100; Гсл.; Нсл. 684; Бяльсл.-некто. *Камусь аддаў, але ня помню.* Нсл. *Кімсь паслаў, але ня ведаю кім.* Тм. *Хтось душыў мяне за горла.* Гарун: К. Паўлючонка. *І я плыву сваей ракой, жыцьцём якую хтось назваў.* Гарун. *Ізноў пусьціў хтось у рух вашы кросны.* Машара (Калосьсе, кн. I, 1935 г.,стр. II).

•**хтосьці, кагосьці, камусьці** *и т.п.* — *хтось. Просяць спагады ў кагось.* Кавыль: Ростань II. *Прыйдзе хтосьці.* Кавыль: Пад зорамі 15.

•**хтотака,** *местоим. вопросительное*—кто. *Жаноцкі голас папытаў у пусьціню цемных сенцаў: "Хтотака?".* Адамчык: Арж. колас. *Ср. тутака.*

•**хвоя,** *хвоі, мн. ч., род. хвояў, ж.*—сосна. БНсл.; Мар'янфельд Беш. (Ксл.); Рэч.(Пет., II, 27)—сосна обыкновенная. Шсл. *З аднае хвоі вышла тры бярвіне й верхавіна.* Ст. *Уменьш.* **хвойка**-*йкі-йцы, мн. ч., род.-ек(-йкаў)*—сосна. ПНЗ; Растсл.; Шсл. *Араць пайду пад хвойку.* Ст.

•**хвойка,**—*см. под хвоя.*

•**хвойнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—сосновый лес. Шсл. *Хвойнік навокал ды густы, як шчотка.* Колас: Грыбы. *Хвойнік яшчэ дзяржаў радкую расу, мусіць на дождж.* Адамчык: Арж. колас. *Знайшлі галаву ў хвойніку.* Мікольск М.(Демид-Веров. 96).

•**хваёвы**-*вая-вае*—сосновый. *Над ім лёгка калыхаліся хваёвыя лапкі.* Адамчык: Арж. колас.

•**хворасьць**-*ці, ж.*—болезненное состояние. Нсл. 677. *За хворасьцю ня можа зрабіць.* Нсл.

•**хвоська,** *хвасток,—см. под хвост.*

•**хворы**-*рая-рае*—больной. Ар.; Нсл. 677. *Ён яшчэ ляжыць хворы, мо' зараз папрравіцца.* Ст. *У хворага Пятруся пачырванелі вусны.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.). *Ср. ст.* **хворшы.** Нсл. 677. *Тата хворы, стаў хворы, як учора быў.* Нсл.

•**хворыш**-*ша, предл. и зват.-шу, м.*—болезненный припадок. Нсл. 676. *Хворыш яго вазьмі.* Нсл.

•**хвост**-*тá, у хвасьце; мн. ч., дат.-том, мн. ч., предл.-ох, м.* **1.** хвост. Ар.

хвастом накрыцца—после совершенного неправильного поступка выглядеть как-будто ничего предосудительного не случилось. Ар.; Віцебшч. *Я яго адукаваў, а ён мяне кінуў і хвастом накрыўся.* НК. *Бачыць — чорт хвастом накрыўся і падаўся у балота.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 150). *Прышый кабыле хвост, калі ў яе свой ёсьць*—о чем-л. совершенно ненужным. Ар. *Ласкат.* **хвоська**-*кі*—коротенький хвост(у зайца, овцы, козы). НК: Под. пос., Но. 34. *Ня круці ты хвоськай, хвоськай караценькай.* НК: стр. 41. *Уменьш.* **хвасток**-*ткà, предл.-ткỳ, зват. хвосткy; мн. ч., дат.-тком, мн. ч., предл.-ткох,*—хвостик. Ар. *Пайшоў каток пад масток — злавіў рыбку за хвасток.*

•**хвоська, хвасток,**—*см. под хвост.*

•**хва, хвы,** *ж.*—дрянь, мелочь. Нсл. 676. *Вы ўсі хва супроці мяне.* Нсл. *Набралася хвы тут шмат.* Нсл.

•**хвабрыка**-*ыкі-ыцы, ж.*—фабрика. Север.(Косіч 87); Нсл. 676. *У хвабрыку дзяцюка ўзялі.* Нсл. *Палікарп служа на хвабрыцы.* Ст. *У Клімавічах будуюць новую хвабрыку.* Самацевічы Касьцюк. (Бяльсл.).

•**хвабрыка́нт**-*нта, предл.-нту, зват.-нце, м.*—фабрикант.

•**хва́брычак**-*чка, м., област.*—(маленькая, С.) фабрика. Дсл. 956. *На прыкрасі стаіць хвабрычак новы.* Дсл.

•**хвабрычны,** -*ная-нае* —фабричный. *Жыцьцё камечыцца памеж тога каменьня, хвабрычным дымам дыміцца штодня.* Крушына: Творы, 40.

•**хваёвы**-*вая-вае*—сосновый. Шсл. *Над ім лёгка калыхаліся хваёвыя лапкі.* Адамчык: Арж. колас.

•**хвазану́ць**-*нỳ-нèш-нèць-нèм-нiцè, однкр.*—хватить(ударить). Шсл. *Хвазануў яго па галаве.* Ст.

•**хвала́**-*лы̀, ж.* **1.** хвала. Шсл.; БГсл. *Адзін зьеж вала — усё роўна адна хвала. Послов.* Загай Пух. (Шсл.). *Катораму Богу хвалу чыніш?* Кіт. 4а4. *Хвалу аддаваць будзеце.* Тм. 15, 10.

2. слава. Нсл. 676. *Ад Бога міласьць, а ад людзёў хвалу мае.* Нсл. *Каб аб табе хвала, па ўсім сьвеце чула̀.* Нсл.

•**хва́лда,** *област.* **хванда.** Шсл., *ж.*—фалда. Нсл. 676; Шсл. *Сьвітка з хвалдамі.* Нсл. *Даўней сьвіты насілі з хвандамі, а цяпер гэтак ня шыюць.* Ст.

•**хвале́ндыш**-*ша, предл. и зват.-шу, м.*—самохвал. Нсл. 676. *Хвалендыша такога рэдка знайсьці.* Нсл. *См. хвалько.*

•**хваліва́рак**-*рку, м.*—фольварк, небольшое имение. Ар.; Шсл. *Каля нас дык усі панскія хваліваркі пааддавалі на сёлы, толькі большыя двары пакінулі на радаспы.* Ст. *Да сёлетняга году хваліварак дзяржаў пасэсар.* Ст. (Шсл. *под* пасэсар). *См. дварэц.*

•**хва́ля**-*лі-лі; мн. ч., род.-ляў, ж.* **1.** вал, волна, зыбь,(**С.**) Гсл. волна. МГсл.; Ар.; БНсл.

2. ветер с дождем. Гсл.

3. дама в игральных картах. (**С.**) Гсл.

•**хвалі́сты**-*тая-тае*—волнистый, волнообразный. БНсл. *Разьліваецца ўваччу хвалістае.* ЗСД 245.

•**хвалі́ць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.* **1.** хвалить. Ар.; Нсл.; БГсл. *Хоць за плот валіць, але сваё хваліць. Послов.* Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Сябе не хвалі і людзёў ня гань.* Капейна Сьміл. (Шсл.). *Соверш.* **пахваліць**—похвалить.

2. славить, прославлять, Нсл. 676. воздавать поклонение. Дсл. 956. *Жывіце ды Бога хваліце.* Нсл. *Пана Бога стварыцеля неперастаньне хвалі.* Кіт. 7а6. *Кажнага дня Пана Бога павінен хваліць.* Кіт. 8а2.

выхваля́ць-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш.* **1.** превозносить похвалами, Нсл. 100. восхвалять, (Гсл.) расхвалять. *За што ты так яго выхваляеш, выхваліў?* Нсл. *Пан Бог ня любіць, хто ест пышны і сам сябе выхваляе.* Кіт. 13а1.

2. славить, прославлять. *Жывем, Бога выхваляючы.* Нсл. 100. *Пана Бога неперастаньне выхваляй.* Кіт. 23б12.

выхваліць, *соверш. к выхваляць в обоих знач. Прилаг. из прич.* **выхвалёны, 1.** восхваленный. Нсл. 100. *Гэтаж выхвалёны твой так зрабіў табе.* Нсл.

2. прославленный. *Няхай будзе выхвалёны на векі.* Нсл. 100. *Отгл. имя сущ.*

выхваленьне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** восхваление. Нсл. 100. *Нявольнікаў карміў сваімі стравамі, не жадоючы ад іх платы ані выхваленьня.* Кіт. 12аб.

2. прославление. *Выхваленьне Бога.* Нсл.

ухваліць, *соверш., перех.*— восхвалить. Нсл. 669. *Дужа ты ўхваляеш, ухваліў гэтага каня, ды перахваліў.* Нсл. *Прич.* **ухва́лены**—превознесенный похвалами. Нсл. 669. *Вось што нарабіў твой ухвалены сын.* Нсл. *Адна была ўхвалёна, а другая зганёна.*

•**хвалі́цца**-*люся-лішся, несоверш., возвр., кім-чым*—хвалиться, (БНсл.) хвастаться. Ар. *Няма тут чым хваліцца.* Ст. *Не хваліся — Богу маліся. Послов. Завада ест, хто даўшы сэдэку*(*убожніну, араб.*), *хваліцца.* Кіт. 9б6. *Соверш.* **нахваліць,** *перех.*—похвалить. *Соверш.* **пахвалі́цца**—похвалиться. Ар.

выхваля́ць-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш.* **1.** превозносить похвалами, Нсл. 100. восхвалять, (Гсл.) расхвалять. *За што ты так яго выхваляеш, выхваліў?* Нсл. *Пан Бог ня любіць, хто ест пышны і сам сябе выхваляе.* Кіт. 13а1.

2. славить, прославлять. *Соверш.* **нахваліцца**—вдоволь похвалиться. *Ты хвалішся сваімі дзецьмі, але яны яшчэ малы̀я; тады нахвалішся, як яны падрастуць ды будуць добрымі людзьмі.* Нсл. 676. *Соверш.*

пахваліцца—похвалиться. Ар.

выхваля́цца, *несоверш.* **1.** хвастать. Дсл. 107. *Досыць табе выхваляцца, знаем мы твае дастаткі.* Смол. у. (Дсл.)

2. угрожать мщением. Нсл. 100. *Выхваляецца, выхваліўся пабіць мяне.* Нсл.

вы́хваліцца. Нсл. 100; Дсл. 107. *соверш. к выхваляцца в обоих знач. Ці ня выхваліцца хто проці яго харашыні.* Дсл.

хваліць, *в знач. междометия*—а слава! Нсл. 676. *Пад'еў, хваліць Табе Божа!* Нсл. *Маю, хваліць Табе Божа, усялякага дабра.* Нсл. *Хваліць Табе Божа, што ў Войніне прыгожы.* Дсл. 956. *Соверш.* **нахваліцца** —вдоволь похвалить,-ться.

•**хвальбона**-*ны-не, ж.*—оборка. Ксл.; Гсл. *Да спадніцы прышыта хвальбона.* Замошша Сян. (Ксл.).

•**хвальба́**-*бы, ж.*—похвальба. БНсл.; Варсл.; Бяльсл.

•**хвалько**-*ка̀; мн.ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—хвастун, бахвал. Ар.; Нсл. 676; Ксл. *Ён вялікі хвалько.* Чашнікі (Ксл.). *Другога такога хвалька, як ты, ня відаць.* Нсл. *Хвалько нахваліцца.* *Послов.* Тм.

•**хвальш**-*шу, предл. и зват.-шу, м.*—фальш, обман. Нсл. 676.

•**хвальшава́ць**-*шую-шуеш-шуе, несоверш., перех.*—фальсифицировать. *См. хвальчуваць. Соверш.* **схвальшава́ць.**

•**хва́льшнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —фальсификатор. *І вы бы тых хвальшнікаў каралі па свойму праву сьветачна.* Станг: Полацкія памяткі, 145.

•**хвальшы́вы**-*вая-вае,* **1.** фальшивый (поддельный, С.). Ар.; Ксл. *Гэта хвальшывыя грошы.* Біклажа Беш. (Ксл.). *См. хвальчывы.*

2. с(скрытыми, С.) недостатками. Ксл. *Хвальшывага каня купіў.* Купіна Віц. (Ксл.). *Дарага ты заплаціў за каня, але ж ён хвальшывы!* Астроўна Віц. (Ксл.).

•**хвальчары́ца**-*цы-цы, ж.*—фельдшерица. *Схапілі Лену, хвальчарыцу.* Гамолка.

•**хвальч,** (Варсл.)-*чу, предл.-чу, м., област.* **1.** дело дурное. Дсл. 950.

2. (*ж.*)—порок. Шсл. *Конь бяз хвальчы, купляць можна сьмела.* Ст.

•**хвальчува́ць**-*чую-чуеш-чуе, несоверш., област.*—поступать несправедливо. Дсл. 950.

•**хвальчы́вы**-*вая-вае*—фальшивый, (Шсл.) поддельный, (Варсл.) ненастоящий. *Нехта на месьце ўсунуў імне хвальчывага рубля.* Ст.

•**хванабэр**-*эра, предл. и зват.-эру; мн. ч., род.-эраў, м.*—фанфарон. Нсл. 676. *Не чапайся з хванабэрам гэтым.* Нсл. *Уменьш.* **хванабэрык**—спесивец. Нсл. 676. *Наш пановіч хванабэрык, нікому з нас ня кланяецца.* Нсл.

•**хванабэра**-*ры—ры, ж.*—спесь, чванство, Нсл. 676. фанаберия. Ар. *Зьбілі яму троху хванабэру дурную.* Нсл.

•**хванабэрка**-*ркі-рцы, ж. к хванабэр. Старасьціна дачка хванабэрка, з намі беднымі не карагодзіцца.* Нсл. 676.

•**хванабэрлівы**-*вая-вае*—чванливый. Нсл. 676. *См. хванаберны, хванабэрысты.*

•**хванабэрны,** *-ная-нае*—хванабэрысты. Нсл. 676.

•**хванабэрык,**—*см. под хванабэр.*

•**хванабэрысты,** *-тая-тае*—чванливый. Нс 676; Ар. *Пабыў у панскім двары і хванабэрысты стаў.* Нсл.

•**хванабэрыцца,** *-руся-рышся, несоверш.* —высказывать спесь свою, чваниться. Нсл. 676; Ар. *Не хванабэрся, панічыку, вазьмі ў рукі цапок, вучыся малаціць.* Нсл. *Соверш.* **захванабэрыцца**—начать чваниться. Нсл. 676. *Захванабэрыўся, пашоў з току!* Нсл. *Соверш.* **пахванабэрыцца**—быть чванливым некоторое время. *А! Яму цяпер дыкжэ й пахванабэрыцца.* Нсл.

•**хванда,**—*см. под хвалда.*

•**хвандэлы,** *област.*—фалды. Дсл. 957. *На хвандэлах.* Зьверавічы Красьн. (Дсл.).

•**хвароба**-*бы-бе, ж.* **1.** болезнь. Ар.; Косы Віц. (Ксл); Растсл.; Шсл.; Гсл.; Нсл. 677; Арл.; Мцэнскі (Будде: Т.-Орел, слов.); Дсл. 957. *Па людзёх ходзе ўсялякая хвароба.* Ст. *Хвароба табе на пуп.* Нсл. *Увелич.* **хваробішча**-*ча*—сильная болезнь. Нсл. 676. *Хваробішча нейкае напала на цябе.* Нсл.

2. *в знач. отрицания*—ничто(ничего, Дсл. 957.), скорее болезнь, нежели что-л. Нсл. 677. *Хваробу возьмеш.* Дсл. *Хвароба якая ў нас ёсьць.* Нсл. *Хваробу зьясі, возьмеш, калі няма чаго есьці.* Тм. *Вось табе й на! і бяры хваробу.* Нсл. *Падбабіўся, ды хваробу ўзяў.* Нсл. 438(*под* падбабевацца). *Учора хадзілі ў рыбу, ды так і прышлі: ні хваробы не злавілі.* Дсл.

3. ничего хорошего, плохое. *Хваробу сабе ўзяў, а ня малца, гэтага неслуха.* Нсл. 677.

4. ругательное слово. Ар.; Пск.(Иеропольский). *Хвароба ты!* Ар.

на хваробу—не зачем. *На хваробу табе гэты лубок.* Нсл. 677.

паганая хвароба—венерическая болезнь. Раст.: Смоленск. 150.

•**хваробішча,**—*см. под хвароба.*

•**хваросьце**-*ця, собир., област.*—хворост, сучья. Ксл. *Буслы носяць хваросьце ў гняздо.* Навікі Беш. (Ксл.).

•**хваратня́**-*ні-ні, ж.* **1.** легкая болезнь. Нсл. 677. *Хваратня на яго напала.* Нсл.

2. малость, ничтожность. Нсл. 677. *Мае, хіба̀, хваратню якую.* Нсл.

3. *при отказе*—ничто. Нсл. 677. *Хваратню ў яго возьмеш.*

•**хвараве́кі**-*кая-кае*—болезненный. Ст. *См. хваравіты.*

•**хвараві́к**-*іка̀, предл.-іку, зват.-іча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—болезненный человек. Ск.

•**хваравітасьць**-*ці, ж.*—болезненность. МГсл.; Гсл.; Ар.

•**хваравіты**-*тая-тае*—болезненный. Ар.; Астроўна Віц. (Ксл.); Шсл.; Гсл.; Нсл. 677. *Нейкая хваравітая іх дзеўка.* Ст. *Хваравітую купіў кабылу.* Нсл. *Было нешта хваравітае, ліхаманкавае ў гэтай хадзьбе.* ЗСД. 79. *Гучэлі, як хваравіты ёкат ахопленага перадсьмяротнай агоніяй зьвера.* ЗСД.221.

•**хварэц**-*рца̀, предл.-рцу̀, зват. хворча; мн. ч. хварцы̀-оў-ом, мн. ч., предл.-ох, м.*—пациент. Смл. *У нашым дварцы — усі хварцы.* Дсл. 957.

•**хварэць**-*эю-эеш-эе; повел.-эй-эйма, несоверш. на што или без дополнения*—болеть, Шсл.; Ксл.; Нсл. 677; Растсл.; ПНЗ. болеть, хворать. Гсл.; Ар. *Ня бійце мяне, многа хварэў.* Кіт. 53614. *Ён зваліўся й хварэе.* Вейна Сян. (Ксл.). *Ні хварэўшы, ні балеўшы памер.* Нсл. *Хварэй ты!* Нсл. *Ён на пана хварэе.* *Послов.* Рапан. 119. *Дзеці хварэюць на застуджаньне.* Ст. *Несклоняемая частица* **хварэць**—проклятие, пожелание болезни. Ар. *Хварэць твой бок!* Ар. *Хварэла б яго галава, нашто ж ён такі ліхадзей.* Ар. *Соверш.* **захварэць**—заболеть. МГсл.; Ар.; Нсл. 677; Дсл. 258. *Калі б імне не захварэць.* Дсл. *Ня так да̀ўна захварэў на гаручку.* Нсл. *Усякі чалавек захварэе.* Крамушоўка Н.(Демид-Веров. 93). *Соверш.* **пахварэць**—заболеть всем, многим. Ар. *Усякі чалавек захварэе.* Крамушоўка(Демид: Веров 93). *Соверш.* **пахварэць**—заболеть всем, многим. Ар. *Ледзь ня ўсі пахварэлі!* Ар. *Соверш.* **прыхварэць**—приболеть, прихворнуть. *Прыхварэў тыдні тры.* Нсл. 515.

вы́хвараць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, соверш.* (Нсл. 100)—выболеть, пропасть, уничтожиться под действием боли, страдания. *Каб ты гэта выбалела, выхварала.* Ар.

расхварэцца, *-рэюся-рэешся, соверш.* —разболеться. Ар.

•**хварбота**-*ткі-тцы, ж.*—бахрома. Дсл. 956. *За̀пан із хварботамі.* Дсл.

•**хварботы**-*таў, единств. ч. нет.* **1.** цветные сапожки. Гсл.

2. кружева(на белье, платье, Юрсл.). Гсл. *У хварботах без работы.* *Уменьш.* **хварботкі.** Юрсл.

•**хварбоцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—обившийся подол и висящий на подобие бахромы. Дсл. 956. *Сорам і не глядзеў бы; хоць бы ты сваё хварбоцьце адцяла.* Дсл.

•**хва́рба**-*бы-бе; мн.ч., род.-баў, ж.*—краска. Нсл. 676; Гсл.; Ар.; Войш.; Копцевічы Чаш. (Ксл.); Шсл. *Купі хварбы хварбаваць яечкі.* Нсл. *Купіла сіняе хварбы на спадніцу.* Ст.

•**хварбава́ць**-*бу̀ю-бу̀еш-бу̀е; повел.-бу̀й-бу̀йма, несоверш., перех.*—красить, окрашивать(водной краской, С.). Гсл.; Ар.; Войш.; Шсл. *Прич.* **хварбава́ны**—крашенный, окрашенный(водной краской, С.). Ар.; Ксл. *Хварбаваныя ніткі вісели на сонейку.* Дзямідовічы Чаш. (Ксл.). *Соверш.* **пахварбава́ць**—покрасить(водной краской). Ар.

•**хварту́х**-*уха̀, предл.-усѐ, зват.-у̀ша; мн. ч., дат.-хом, мн. ч., предл.-хох, м., обласm.* —передник. Шсл.; Ксл. *Дзяўчына бегае ў хвартусе.* Пірамонт Лёз. (Ксл.). *Набрала сабе на хвартух.* Ст. *См.* *запон.*

•**хвару́чы**-*чая-чае*—хворающий. *Не хваручы, а хадзячы памер.* Нсл. 677. *Хваручага чалавека выслалі на прыгон.* Тм.

•**хваставое**-*вога, в знач. сущ.*—денежный подарок пастуху от купца при продаже домашнего животного. Варсл. *Матэўка адзяржаў ад купца рубля хваставога.* Варсл.

•**хваста́ць,** *хвашчу̀, хвошчаш-ча(хвастаю-аеш-ае),* *несоверш., перех.* **1.** парить в бане веником. Ар.; Нсл. 677. *Хвастай дзеці.* Нсл. *Ты ўжо шмат яго хвошчаш.* Тм.

2. хлестать, Шсл. сечь розгами. Нсл. 677. *Хвастай яго часта, дык і паправіцца.* Нсл.(*на чым*), ударять при движении(о ветвях, стеблях и т. п.). *Чуў, як па відзе ягоным, аж да чырвані ў ваччу, хвастала хваёвае гальлё.* Адамчык: Арж. колас. *Маю бярэзінку гадамі хвасталі вецер, навальніца.* М. Хведаровіч. *Там, дзе вецер сьвішча, хвошча, я аселішча знашоў.* Жылка, 51. *Соверш.* **абхваста́ць,** *перех.* —наказать. *Соверш.* **вы́хвастаць,** *вы̀хвашчу-чаш-ча, перех.*—высечь, отхлестать, отколотить. (Шсл.). *Выхвастаў яму морду.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **хваста́ньне**-*ня, предл.-ню,* **а)** парение в бане(веником, **С.**). Нсл. 677. *Хвастаньне сьпіны.* Нсл.

б) сечение розгами или гибким чем. Нсл. 677. *Просьле твайго хвастаньня папраівіўся хлапец.* Нсл. *Катаўскае твае хвастаньне.* Нсл. *Соверш.* **расхвастацца** —разбиться. Шсл.; Ар. *Расхвасталася.* *Выхвастаў яму морду.* Ст.

3. бить. Шсл. *І давай хвастаць яго калом.* Ст.

4. разбивать что. Шсл. *Уп'ецца ды хвошча судзьдзе.* Ст. *Соверш.* **расхвастаць**—разбить. Шсл.; Ар. *Ужо ўсьпеў расхвастаць новую глядзелку.* Ст. *Расхвастаў галаву.* Ст.

пахваста́ць, *соверш., перех.* **1.** попарить в бане веником. Ар.; Нсл. *Хвастай, пахвастай дзяцё.* Нсл.

2. побить. Шсл. *Ня кінься, бо галаву пахвошчаш.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**хваста́цца,** *хвашчу̀ся, хвошчашся, несоверш., возвр.*—париться в бане веником. Нсл. 677; Ар.; Ксл. *Яна дужа любе хвастацца ў лазьні.* Бешанковічы (Ксл.). *Соверш.* **расхваста́цца**—разбиться. Шсл.; Ар. *Расхвасталася талерка.* Ст.

•**хваста́ч**-*ча̀, предл.-чу̀, м.*—полотенце с бахромой. Варсл. *Ня дурэй, бо маці хвастачом высьцебае.* Варсл.

•**хвасьлі̃васьць**-*ці, ж.*—хвастливость.

•**хвасьлі̃вы**-*вая-вае*—хвастливый. Нсл. 676. *Ср. ст.* **хвасьлі̃ўшы.** Нсл. 750. *Ты кажаш, што я хвасьліў, а ты сам хвасьліўшы за мяне ў вусім.* Нсл.

•**хвасьці́ць,** *хвашчу́, хвошчыш-ча, несоверш., перех.*—хлестать. Нсл. 750. *Паглядзі, як хвосьцяць вашага брата за крадзежу. Прахвасьцілі, аж небарак ледзь зь месца споўз.* Нсл. *См. хвастаць 2. Соверш.* **прахвасьці́ць.** *См. под хвасьціць.*

•**хвасьць**-*ці, ж.*—хвастовство. Нсл. 677; Дсл. 957. *Ня зробіш так, як трэба, а толькі хвасьць тая.* Нсл. *Хвасьць хлеба ня дасьць.* Дсл.

•**хвашча́нка**-*нкі-нцы, ж.*—пучок хвоща для мытья посуды. БНсл.

•**хва́шчыць,** *област.*—хвастаться, гордиться чем-л. Батурліна Юхн.(Дсл. 957).

•**хвэйчар** — *хвэльчар.* Шсл. *Хвэйчар даў зельля.* Клятное Пух. (Шсл.).

•**хвэльчар**-*ара, предл. и зват.-ару; мн. ч.-араў, м.*—фельдшер. Шсл. *Да хвэльчара павезьлі дзяцё лячыць.* Ст.

•**хвэст**-*сту, предл.-сьце, м.*—большой праздник у Великолитвинов-католиков. *У каталікоў сядні вялікі знаць хвэст: усі да касьцёла паехалі.* Нсл. 678.

•**Хвядос,** *-оса, предл.-осу, зват.-осе, м.* —Феодосий. Нсл. 677. *Падняўся Хвядос да самых нябёс.*(**дым**). Нсл.

•**хвяру́б'е**-*б'я, предл.-б'ю, ср.*—старое платье. Юрсл. *Зьбяры троху ды прасушы хвяруб'е: папрэе й патлее.* Юрсл. *Ср. хвіраб'е.*

•**хві́га,** *хвігі, хвізе, мн. ч.-гаў, ж.*—кукиш. Гуліна Сян. (Ксл.); Нсл. *Хвігаю падцер нос. Послов.* (грубо, оскорбительно, **С.**)—отказал в просьбе. Нсл. *См. дуля 3.*

•**хвігурава́цца(фігуравацца,** МГсл.)-*ру́юся-руешся, несоверш.*—жеманничать (жеманиться, **С.**). МГсл.

•**хвілязоп**-*опа, предл.-опу, зват.-опе*—философ. Нсл. 677.

•**хвілязопа**-*пы-пе*—философия. Нсл. 677.

•**хвілязопка**-*пкі-пцы*—женщина философ.

•**хвіра́б'е,** (Дсл.), **хвіры́б'е,** (Нсл.), *собир.* —старое платье, (Нсл.) отрепки, лоскутье, Дсл. тряпье. Нсл. 677. *Зьбяры тое хвіраб'е ў кучу.* Дсл. *І хвірыб'е сваё забрала.* Нсл.

•**хвіру́ля**-*лі-лі, ж., звукоподр., област.*—буря; завывание ветра в трубе. Дсл. 957.

•**хвіры́б'е,**—*см. под хвіраб'е.*

•**хвіцэр**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч.-ры-раў, м.*—офицер. Нсл. 677. *Хвіцэру пажался на маскаля.* Нсл. *См. ахвіцэр.*

•**хвіцэрскі**-*кая-кае*—офицерский. Нсл. 677. *Хвіцэрскі мундур.* Нсл. *См. ахвіцэрскі.*

•**хву́стка**-*ткі-тцы, ж.,област.* — *хустка. У Куліны новая хвустка.* Машавая Бялынкав.Бяльсл.).

•**ху́га,** *предл. хузе, ж.* **1.** (*муз.*)—фуга.
2. пас(широкая тесьма или ремень в машине, **С.**) Ксл. *Трэба выбраць хугу на машыну.* Вяляшковічы Лёз. (Ксл.).

•**хух,** *хуху, предл. хусе, зват. хуша, м.* — дуновение(изо рта для согревания, **С.**). Гсл., дыхание изо рта. Нсл. 685. *Ні хуху, ні духу. Послов.* Нсл. *Хухам пагрэй ручкі.* Тм.

•**худоба**-*бы-бе, ж.*—домашнее имущество, БНсл.; Гсл.; Нсл. 684, имущество вообще, вещи, скарб, хозяйство, скот, одежда и пр. Вят., Вост. (Даль). *Вой хадзі, сынку, з карчмы да дому, забіраюць ляндары ўсю тваю худобу. Я сам тое бачу, што худобу трачу.* Нсл.

•**худобіна**-*ны-не, ж.*—небольшой домашний скарб. Нсл. 684. *Якую худобіну маў і тую пан за падачкі забраў.* Нсл. *Уменьш.* **худобінка**-*нкі-нцы*—плохое, бедное(домашнее) имущество. Нсл. 684. *Ніякае худобінкі няма ў дварэ.* Нсл.

•**худобы**-*бая-бае*—бедный. Нсл. 684. *Садзі ўсю сваю радзіну і багатую і худобую.* Из свад. песни, Нсл.

•**худаба́,** *ж.*—бедность. Ксл.; Гсл.; Нсл. 684. *У іх нічога не дастанеш — худаба̀.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Блага жыць у худабе.* Нсл. *См. беднасьць.*

•**худа́к**-*ака̀; предл.-аку̀, зват.-а̀ча; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—бедняк. Гсл.; Нсл. 684; Вост. (Даль); БНсл. *Худаку няма чаго братацца з багатымі.* Нсл. *Багатыр дзівіцца, чым худак жывіцца. См. бедны. Уменьш.* **худачок.** Шсл. *Як памрэ багаты, дык па сямёра з хаты, а як памрэ худачок — дык толькі поп а дзячок. Послов.* Капейна Сьміл. (Шсл.).

•**худамэнт**-*нта, предл.-нце, м.*—фундамент. Бяльсл. *Хату паставілі на хундамэнт.* Машаная Бялынкав.(Бяльсл.). *Ср. Кастанін.*

•**ху́дасьць**-*ці, ж.*—скупость(в продовольствии, Нсл.). БНсл.; Нсл. 684.

•**худа́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-а̀йма, несоверш.*—худеть. Нсл. 684; Ксл.; Ар.; БНсл. *Худае твой конь.* Купіна Віц. (Ксл.). *Соверш.* **пахудаць**—похудеть. Нсл. 684; Ар. *Пахудаў ад тугі.* Нсл. *Соверш.* **схуда́ць**—спасть с тела, с лица. Нсл. 626; Ар.

•**худы́,** *-дая-дое*—поджарый; тощий. (БНсл.); Ар. *Худы, як рак.* Ст. *Худы, як цмык.* Ст. *Конь стаў худы.* Ст. *Ср. ст.* **худшы.** *Прев. ст.* **найхудшы.** Демид: Веров., 1896, III, 144. *Уменьш., ласкат.* **худзе́нькі.**

•**худзїзна,** *ж.*—очень худое животное. Шсл. *Вось карова худзїзна, аж страшна на яе пазіраць!* Ст.

•**худзіня́**-*ні̇-ні̇, ж.*—худощавость. Ар.

•**хук**-*ка, предл. хуку, зват. хуча, м.*—фук, фука в шашечной игре. Нсл. 684.

•**ху́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** дышать на какой-л. член тела, чтобы согреть, Ар.; Шсл. дуть, согревать дыханием. Ксл.; Дсл. 969. *Хукай у рукі, дык адыйдуць.* Ст. *Ня хукай больш, до!* Валькі Сур. (Ксл.). *Хукай на ручкі.* Дсл.
2. покрывать что парами дыхания. Ар.; Шсл. *Ня хукай на глядзелку, бо нічога ня відаць.*
3. внимательно,(чересчур, **С.**) нежно ухаживать за ребенком или за больным. Шсл. *Ня ведае маці, як хукаць на малога.* Ст.

ху́каньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к хукаць 1, 2, 3.* Ар., нарочитое испускание теплого дыхания. Нсл. 684. *Хуканьням пагрэў рукі.* Нсл.

ху́кнуць-*ну-неш-не, однкр.(к хукаць 1,2)* —дохнуть(сделать выдох, выпустить изо рта струю воздуха, С.). Нсл. 684; Вост. (Даль); Дсл. 969.

ху́кнуць-*ну-неш-не, однкр.(к хукаць 1,2)* —дохнуть(сделать выдох, выпустить изо рта струю воздуха, С.). Нсл. 684; Вост. (Даль); Дсл. 969. *Хукні імне ў рот, чым ты пахнеш?* Нсл. *Соверш.* **схукнуць**—сдуть (доханием). Пск. Пушк.(Черн. 334). *Схукні (попел з правае рукі).* Пск. Пушк.(Черн. 334).

адху́каць, *перех., соверш.(к хукаць 1)* **1.** отогреть теплым дыханием. Гсл.; Шсл.; Нсл. *Ледзь адхукаў рукі — так зьмерзьлі.* Ст. **2.** с трудом вылечить. Шсл.

адху́каны, *прич. к адхукаць 1,2. Адхуканыя ручанькі.* Нсл. *Соверш.* **адхукну́цца,** *област.*—отдышаться. Ксл. *Дай адхукнуся — стамаваўся чыста!* Канавалава Куз. (Ксл.).

паху́каць, *на што, соверш.(к хукаць 1,2)*—подышать на член тела для согревания его, или на какой-л. предмет, чтобы покрыть его парами. Ар.; Шсл.; Дсл. 691. *Хукай, пахукай на ручкі.* Нсл. 684. *Пахукай на глядзелку й вытры.* Ст. *Пахукай на палцы, ці ня ўгрэюцца.* Дсл.

•**ху́кнуць,**—*см. под хукаць.*

•**хула́**-*лы̀, ж. област.*—хвала. Лепле (Ксл.). *Хула табе, Божа, што зьвярнуўся.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**хуламе́й,** *общ.*—имеющий-ая дурь в голове. Нсл. 684. *Хуламей хуламеям, проста дурань.* Нсл. *См. халамяя.*

•**хула́па**-*пы-пе, ж.*—полевой голубь. *Хулапа яйцо зьнесла ў ральлі.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.). *Знашоў сядні два хулапіныя яйцы.* Тм.

•**хулудзе́ц**-*дца̀, предл.-дцу̀; мн. ч.-дцы-дцоў-дцом, мн. ч., предл.-дцох, м., област.*—хворостина. Дсл. 969. *Дагнаў братоў, пасьцёбаў іх хулудцом.* Бел. (Дсл.). *См. хлудзец (под хлуд).*

•**хунт**-*а, м.*—фунт. Север. (Косіч 87); ПНЗ. 15; Ксл.; Шсл.; Пск.(Иеропольский). *Я прынёс хунт цукру.* Вярхоўе Беш. (Ксл.). *Там на хўнты дуляў не прадаюць, а на гарцы.* Ст. *Паказаў табе, па чом хунт ліха.* Макаёнак: Каб людзі..... *За асьмушку(табакі) хочуць хунт мукі.* Дзьве Душы, 152. *А жонка на мяне гавора, нашто я пяць хунтаў мукі занёс за пяць асьмушак табакі.* Тм. 153.

•**хунтоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—крупный сорт картофеля. Шсл. *Пяць бочак накапалі хунтоўкі.* Ст.

•**хупа́вы**-*вая-вае,* **1.** грациозный, изящный. Гсл. **2.** ловкий. Вост. (Даль). *Жыў-быў Энэй, дзяцюк хупавы!* Энэіда. *Гэта дзяцюк хупавы!* Вост. (Даль).

•**хупі́сты**-*тая-тае*—нарядный, элегантный. Барада Пар.(Дсл. 969).

•**хура́**-*ры̀-ры̀, ж.*—метель. Католін Росл.(Дсл. 969). *См. хўрта.*

•**ху́ра**-*ры-ры, ж.* **1.** фура, арба. Шсл. *На хурах паехалі па муку да калгоспу.* Ст. **2.** закрытый кузов на грузовых машинах, телегах и т.п.

•**хурава́ць I**-*рўю-рўеш-рўе, несоверш.* **1.** безпрерывно ездить. Шсл. *Цэлы дзень усё хуруе а хуруе па снапы.* Ст. **2.** *(перех.)*—бранить. Шсл. *Хуруе Васіль на сваю бабу.* Шсл.

•**хурава́ць II**-*рўю-рўеш-рўе, несоверш. на каго*—бранить кого. Шсл. *Хуруе Васіль на сваю бабу.* Ст. *Соверш.* **нахурава́ць,** *на каго*—побранить кого-н. с криком. Шсл. *Нахураваў на сваю бабу, дык спакайнейшая стала.* Ст.

•**хурхуле́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—кипение. Юрсл., клокотание. *Ад хурхуленьня аж прыскі.* Юрсл.

•**хурхуле́ць**-*лі̀ць*—сильно кипеть, Юрсл. бурлить. *Цягні чыгун: ён да̀ўна хурхуліць.* Юрсл.

•**хурхуровы,**—*см. под хархуровы.*

•**хурма́н**-*ана̀, предл.-ану̀, зват.-а̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м., област.* —кучер. Ар.; Нсл. 684.

•**хурма́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** подвода. Гсл.; Нсл. 684. *У хурманкі паехаць*—отправиться на зароботок с подводой. Шсл. *Усе людцы ў хурманкі паехалі, а мой гаспадар вылежуецца.* Ст. **2.** извозчичий промысел. Гсл.

•**ху́рта**-*рты-рце, ж.*—буран, метель, вьюга. Кур. (Даль).

•**хуртава́ць**-*ўе, несоверш.*—вьюжить, мести. Кур., Вор. (Даль).

•**хуртаві́на**-*ны-не, ж.*—вихр, набег ветра, Вят. (Даль) ненастье, непогода. ПНЗ.

•**ху́ста**-*сты-сьце, ж.* **1.** платок. НК: Очерки, 118; Шсл.; Вят., Вост. (Даль); Акулічы Бранск. у. (Дсл. 969). *Няма хусты на галаву.* Ст. *Хуста нейкая вісіць на біле.* Ст.

вялікая хуста—большой платок, набрасываемый на плечи. Ар. *См. апінянка. Уменьш.* **хустка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** платок. НК: Старцы, 97; Ар.; НК: Очерки, 118; МГсл.; Шсл.; Ксл.; Вят., Вост. (Даль), Смол., Красьн., Пар., Росл. у. (Дсл. 969). *Зьняў із шыі сваю хустку.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 211). *Абвяжы хустку.* Прусаўкі Аз. (Ксл.). *Завяжы новую хустку.* Слопішча Шацк. (Шсл.). **2.** косынка(женский треугольный головной или шейный платок, С.). МГсл. *Уменьш.* **хустачка**-*чкі-чцы*—платочек. Ар.; НК: Очерки, 119; Шсл.; Ксл.; Смол. у. (Дсл. 969). *Далі табе хустачку — уся ў шаўку.* Яноўшчына Беш. (Ксл.). *Абаранкі завяжы ў хустачку.* Ст. *Грошы ў хустачцы.* Ст. **3.** *только в мн. ч.* **хусты**-*таў*—бельё. Ар.; Вят., Вост. (Даль). *Здрапаўшы на сабе рубіе альбо хусты.* Пераклад(з лац. мовы Жыцьця Аляксея, чалавека Божага XV стг.— Карскі III-2, 46). *Ды ў нас рэчка пад акном цячэць, ніколі хустаў яна мыць ня йдзець.* ЧЧ.(Б. Студіс II-

1, 1969, 79). *Гаспадыня на рэчку йдзець, хусты нясець.* Тм. *Дзядзіна хусты прала.* Багушэвіч: Дзядзіна. *Прасам прасаваныя хусты.* Ст.(Шсл. 225). *Каня купіўшы, сядло злажыла, сядло злажыўшы, сына ўсадзіла і на ваенку выправіла. Старшая сястра хусты качала, серадольшая сястра брата ўбірала.* Л.Б.У, Но. 1859. *Не ўважай, Ясеньку, што пярсьцёнкі густа, да ўважай, пытай, ці памые хусты.* Янышы каля Гнезны(Л.Б.У, Но. 2052). *Собир.* **хусьце**-*ця, предл.-цю*—бельё. *См.* *порце. Ср. хаўсьцё.*

•**хус-тка**-*ты-сьце,—см. под хуста.*

•**хутаць**-*аю-аеш-ае, несоверш. каго*—одевать, окутывать, Пск., Тверск.(Даль) закрывать, Гсл. кутать. Ар. *Соверш.* **ухутаць** —окутать. Ар.

•**хутра**-*ры-ры, ж.*(**хутра**-*ра,* Растсл.; Ар.) 1. шуба. МГсл.; Ксл.; Шсл.; Ар.; Смол. у. (Дсл. 969). *Напрануў ён хутру.* Цьвяткоўшчына Сур. (Ксл.). *У гэткай цёплай хутры ня зьмерзьнеш.* Ст.

2. меховая подкладка. Ксл. *Із шапкі выдзерлася хутра.* Хацімшчына Куз. (Ксл.).

•**хутраваць**-*рўю-рўеш-рўе, несоверш., перех.* **1.** подшивать мех под одежду. Нсл. 685. *Ён мне хутруе паліто.* Купіна Віц. (Ксл.)

2. обшивать дверь дощечками, фанерой и т.п., что в Великолитве делают в виде квадратиков. Ар. *Дзьверы хутруе, каб у хаце цяплей было.* Ст.

3. утеплять, накладывая паклю, солому и проч. и все это покрывать материей. Шсл.

хутраваньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к хутраваць 1, 2, 3.*

хутраваны, *прич. к хутраваць 1, 2, 3. У сьвірне хутраваныя дзьверы.* Ар.

•**хутыр**-*ра, предл.-рў; мн. ч.-ры-роў-ром-рамі-рох, м.*—брюхо, Нсл. 685. брюхо, желудок. БНсл.

•**хуць,** *хуці, ж.* **1.** хотение, желание. Нсл. 685. *Хуць мае жаніцца.* Нсл. *Бяз хуці йдзець замуж.* Нсл.

2. мужское семя. *У эдбэс*(*умываньню, араб.*) *яшчэ колька прашкоды: дванаццаць ест: першая прашкода, іж жаной іграючы, штоб хуць вышла або сеч.* Кіт. 4362. *Калі, іж жаной іграючы, выйдзе троха хуці, то гусул браць ваджыб.* Кіт. 70а2.

Д

•**до,** *сокращ. из досыць, нареч.*—довольно Ар.; Гсл.; Ксл.; Бялсл.; Юрсл. *Мужчына есьць, пакуль до, а баба, пакуль усё.* Алексінічы Сян. (Ксл.). *До каня туравіць!* Бель Лёз. (Ксл. 314).

до за до—(об удачной отместке). Дсл. 170. *Во што ты яму зрабіў. До за до.* Дсл.

•**доб** — *добры.* Дсл. 171. *Доб конь*—хороший конь. Ц. с. Высачэрт. Пар. у. (Дсл.).

•**доба**-*бы-бе, ж.* Тверск., Смл.(Даль)—подобие лица или нрава. Нсл. 134; Мал. Туд.(Гринкова IУ). *Уся, якраз матчына доба.* Нсл. *Бабуля ў маю добу.* Мал. Туд(Гринькова: Тудовляне).

•**добра,** *нареч.* **1.** хорошо. Ар.; ПНЗ.; МГсл.; Шсл.; Дсл. 170. *Адзін кажа, што аддайце імне гэты пярсьцёнак. "Добра!" казалі ўсе.* Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 286). *Добра, хай сабе будзе й так.* Ст. *Там добра, дзе нас няма.* *Послов.*

2. правильно, верно, Ар. ладно, хорошо. Дсл. 171. *Добра кажа, робе і пад.*—правильно говорит, делает и т.п.

3. *в зн. междометия*: ладно (угроза). Нсл.; Ар. МГсл. *Добра, пачакай!* Нсл. *Ср. ст.* **лепей,** Ар., **ляпей,** Вял.; НК: Очерки, Но. 135., **лепі,** НК: Очерки, Но. 66, Но. 135., **лепшы,** *област.* **1.** лучше. МГсл.; НК: Очерки, Но. 135; Гсл.; Ар. *Ён лепі граў.* НК: Дудар, 189. *Безлич.* —лучше(об улучшении состаяния больного). *Хворай ляпей.* *Прев. ст.* **вельмі добра, надта добра,** (Ар.), **найлепей,** (Ар.), **найляпей,** (Вял.), **найлепі, найлепшы,** (Смаленшч.)—весьма, очень хорошо, прекрасно. *Ласкат.* **добранька**—хорошенько. МГсл.; БГсл. *Увелич.* **дабрусенька**—совершенно хорошо. Ар.

•**добрае**-*ага, в зн. сущ.*(*с местоим. "маё", "наша"* С.)—собственность. *Пап'ець, паесьць наша добрае.* Дсл.

•**добрасьць(дабросьць,** Дсл.))-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.* **1.** доброта. Варсл.; Бяльсл. благость. МГсл. *Айцоўскай добрасьці вельмі сьцеражы, ба стварыцельськая добрасьць у вайца, у маткі, у сэрцу.* Кіт. 1168, 9. *Падзякуй імне за маю добрасьць, што я тады цябе ня зьеў.* З байкі(Варсл.). *У добрасьці сьвятой зрабіў іх імне.* Гарун: Белр. марш. *У чартà добрасьці ня знойдзеш. Шмат добрасьці ў гэтага чалавека.* Палуж. Краснап.(Бяльсл.). *Бог за добрасьць даў яму дзьве траве.* Крамушоўка Н.(Демид: Веров. 92)

2. доброкачественность, добротность. *Добрасьць матар'ялу.*

•**добры**-*рая-рае,* **1.** хороший. Ар.; Шсл.; Дсл. *Добры ўдаўся дзянёк.* Ст. *Добрае далёка чуваць, а благое яшчэ далей.* *Послов.* Загай Пух. (Шсл.)

2. добрый. Ар.; Дсл. 171.

3. благополучный(находящийся в состоянии благополучия, С.). *Ой ці ўсі добры, здаровы.* Дсл.

добры стан—благополучие. МГсл.

добры знаёмы—хороший знакомый.
добры вечар!—поздравление вечером, здравствуйте! *Жыта ядронае, добры вечар!* Кажамякі Імгл.(Косіч 27).
добрае якасьці—доброкачественный.
што чуваць добрага?—что слышно хорошего? *Ср. ст.* **лепшы**—лучше, более хороший. Ар. *Райськія напіткі за тую ваду лепшыя ня будуць.* Кіт. 56а16. *Прев. ст.* **найлепшы**—лучший, самый хороший. Ар. *Ласкат.* **добранькі.** *Увелич.* **дабрусенькі.** Ар.; НК: Очерки, Но. 426.

•**добрык**-*ыка, предл.-ыку, м.*—белый гриб. Рагачоўшчына. *См. баравік.*

•**догма́т**-*ату, м.*—догмат.

•**догматы́зма**-*мы, ж.*—догматизм.

•**догматы́чны**-*ная-нае*—догматический.

•**догадзь**-*дзі, ж.*—догадка. *Бадай вас, — забарматаў стары, — мне ж гэта ня ў догадзі — цмокае нешта ды цмокае.* Васілёк(Калосьсе, Но. 3-16, 1938 г., стр. 131).

•**дохля I**-*лі-лі; мн. ч., род.-ляў, ж., презр.* —характер, натура(нрав, С.). Бяльсл. *Ягоная дохля такая, што ўсяго дай яму.* Нсл. 144. *Ягоная дохля таго хоча.* Нсл. *Знаю тваю дохлю.* Тм. *У цябе бацькавая дохля.* Нсл. 144. *У яго бацькава дохля: такі самы жмінда.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

дохля II-*лі-лі, мн. ч., род.-ляў, ж.* **1.** бранное на слабосильного. Шсл. *Дохля гэта зробе што?* Ст.
2. эпидемическая болезнь у животных. Варсл. *Напала дохля на куры.* Варсл.

•**дохтар**-*ара, предл. и зват.-ру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох*—доктор, лекарь. Ар.; МГсл.; Шсл.; Бельск. у., Смаленш.(Дсл. 175); Бяльсл. *Дохтар казаў, каб я астрагонам галаву мачыла.* Дсл.(*под астрагон*). *Гэтыя менскія дахтары вымуць душу без пары.* З батлейкавай сцэны. *Хворага павезьлі да дохтара.* Ст.

•**дохці,** *дохну-неш-не, несоверш.* **1.** дохнуть, околевать. *Соверш.* **аддохці**—издохнуть(о многих), Шсл. передохнуть. *Аддохлі ўсе куры.* Ст.
2. пропадать, истощеваться, изнывать. Нсл. 144. *Ён дохне па ёй.* Нсл. *Дохні ён ад мае галавы.* Тм.

•**здохці,** *соверш. к дохці, здыхаць,* **1.** о животных: издохнуть, околеть. *Здох у мяне конь вараны.* Росуха Імгл. (Косіч 35). *Здохла кацянё.* Ст. *Карова здохла.* Нсл. 207.
2. презр. о человеке: умереть. Нсл. 207. *Здох ад гарэлкі.* Нсл. *Здохнеш, пакуль за цябе пайду.* Нсл.
3. *соверш. к здыхаць в 3-ем знач. І здох і ссох. Поговор.* Нсл. 207. *Соверш.* **падохці**—издохнуть многим. Нсл.

здыха́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма,* **1.** (*праз жывёлу*)—издыхать, околевать. Нсл. 207; Ар.; Шсл.; Гсл. *Конь здыхае.* Нсл.
2. презр. о человеке: испускать последнее дыхание, умирать. Нсл. 207. *Здыхай, здохні ты ад мяне!* Нсл.
3. мереть, сохнуть. Нсл. 207. *За тваім бязулствам і мы здыхаем, здохлі з голаду.* Нсл. *Будзе здыхаць.*

•**добрыцца**-*руся-рышся, несоверш.* **1.** делаться ласковым. Нсл. 135. *Пан патроху добрыцца.* Нсл. *Соверш.* **удобрыцца.** Нсл. 135. *Пан удобрыўся.* Нсл.
2. прикидываться добрым. Нсл. 135. *Цяпер добрышся, як папаўся.* Нсл. *Соверш.* **прыдабры́цца**—прикинуться добрым. Ар.

•**додня,** *нареч.*—в предутреннее время. Ар. *Додня малацілі.* Ар.

•**додніца**-*цы-цы, ж.*—время, начинающееся не ранее полуночи и до восхода солнца. Ар. *Тры додніцы малацілі.* Ар.

•**дождж,** *даждж**у**, предл., -джу, зват. дожджу; мн. ч.-джы-джоў-джом, па даждж**о**х, м.*—дождь. Ар.; Дсл. 184; Бяльсл. *Ідзі, ідзі дожджу, я навару брожджу. Пастаўлю пад елкай, накрыю талеркай.* Из песни, Ар. *Дождж у пару ўсё роўна, як золата. Послов.*—дорого яичко к красному дню. *Уменьш.* **дожджык.** Н.(ЛБ 2056).

•**дой**-*дою, м.*—процесс доения, Дсл. 174. дойка. *Доем дзяўчынка кароўку даіла.* Дсл.

•**дойка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** доильщица. Вішнева Вал.
2. работница, которая доит коров и ухаживает за ними, доярка. Вішнева Вал.

•**дойліда**-*ды-дзе, м.* (Стт. 1529, сл.; у Стт. стр. 448, *мн. ч., дат. дойлідзе*)—зодчий, строитель, Гсл.; Скарынац. 29; Акты Віл. Ком. ХУІІІ; Пін.(Зямкевіч) зодчий, БНсл.; Сян. (Шэйн). *Патрэбны дойліды.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3-20, стр. 149). *А тры дойліды палац будавалі.* Из нар. песни(Полымя, 1927, У, 183).

•**дойлідзкі**-*кая-кае*—зодческий.

•**дойлідства**-*ва, ср.*—архитектура, зодчество. *Асноўныя мамэнты гісторыі беларускага дойлідзтва.* Назоў арт. Касьпяровічавага("Полымя" 1927, Но. 5, стр. 183).

•**дойная**—дающая молоко, дойная. Ар. *Наша Краса дойная.* Ар.

•**дойсна,** *нареч.*—действительно(в действительности, подлинно, С.). Курило: Матеріяли до укр. діялектольогії. *Дойсна так было.* Местачка Бярэзнае Чарнегаўскага пав., на правым беразе р. Дзясны. Курило. Тм. *См. запраўды.*

•**дойснасьць**-*ці, мн. ч., род.-сьцяў, ж.*—действительность, подлинность. *См. запраўднасьць.*

•**дойсны**-*ная-нае*—действительный, реальный. *Ср. дойсна. См. запраўды.*

•**дойшлы**-*лая-лае*—хитрый, продувной. Дсл. *Стала мяне папікаць Маўра — "Пракоп імне ніколі не заплоце, а ты разумная, ты дужа дойшла, выкручуешся."* Смал.(Добр. Э. С. І. 66); Дсл. 174.

•**дол,** *долу, предл. и зват.-ле, м.* **1.** низкое место, долина. Гсл. *См. даліна.*

2. низ, Гсл.; Шсл. низ, пол, земля, Нсл. 139. низ, земля. Бяльсл.; Варсл. *Вятры ў гаі хінуць вербы да самага долу.* Трус.(Калосьсе, Но.I, 1935 г., стр. 22). *Гальлё гнецца аж да долу.* Ст. *Пастаў, кідай на дол.* Нсл.

3. вырытая для могилы яма. Ар.; Шсл.; Бяльсл.; Варсл. *Панны райськія маюць мыць(нябожчыка), а нам расказ Божы, абы мы дол капалі.* Кіт. 96а7. *Дол выкапалі.* Нсл. *Пашлі капаць нябожчыку дол.* Ст. *На могілках дол капаюць, мабыць нехта памер.* Азерцы Клім. (Бяльсл.). *Нябожчыка ўпусьцілі ў дол.* Варсл.

•**долата**-*та; мн. ч. долаты*—долото. Ар.; Раст: Северск. 137; Бяльсл.

•**доле,** *нареч., област.*—внизу. Вал. *См. долех, далавàх.*

•**долех,** *нареч., област.*—внизу. Вал. *См. далавàх.*

•**долець**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-еймa, несоверш. каго-што*—одолевать(бороть, **С.**) Нсл. 139., осиливать в борбе. *Соверш.* **здолець, 1.** побороть, осилить,(Нсл. 139); Ар.; Ксл.; Пск.(Иеропольский); Даль. одолеть. Гсл.; Пск. (Даль). *Не чапàй, ён цябе можа здолець.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Ты абодвых нас здолееш.* Нсл. 139.

2. иметь силу(сделать что-л., **С.**). Гсл., иметь силу одолеть, выполнить работу, Шсл. смочь, быть в состоянии сделать что-л. *Поэта, што ня знае агоні, ня здолее ўслaвiць Беларусь.* Пушча(Калосьсе, Но. 1-18, 1939, стр. 18). *Адзяржаць лісты.... ніяк ня здолеў адрысат.* Пушча(Тм. стр. 19). *Я здолеў іх правезьці сюды з Масквы.* Дзьве Душы, 182. *Ледзь здолеў падняць ношку сена.* Ст. *Цяцюха здолела мяне.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **здоленьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—здòровье, сила, Нсл. 205. возможность сделать что-л. *Калі б то было здоленьне, чалавек усё бы зрабіў.* Нсл. *Соверш.* **суздолець, 1.** осилить, Ксл. преодолеть, превозмочь. Нсл. 621, — *здолець 1. Мядзьведзь ваўка суздолее.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Я двух такіх суздолею, як ты.* Нсл.

2. быть в силах, Нсл.; Ксл. смочь, — *здолець. Ты ня суздолееш падняць гэты мех.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Ты падняць гэту ношку суздолееш.* Нсл. 653. *Соверш.* **уздолець, 1.** быть в здоровом состоянии, быть здорову. Нсл. 53. *Тата ня надта ўздолее; дзень чàпаецца, а дзень хірэе.* Нсл. *Калі чалавек уздолее, то й хлеба сухога зьесьць.* Тм. *Тата ўжо ўздолее.* Нсл. 653.

2. быть в состоянии. Нсл. 53. *Ліха цябе ня возьме: уздолееш, уздоліш падняць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **уздоленьне**-*ня, предл.-ню,* **1.** состояние здоровья. Нсл. 53.

2. возможность сделать что-н.

•**доля**-*лі-лі, ж.* **1.** участь, (Гсл.) судьба. Ар., Дсл. 174. *Зажурыўся ды мой татухна родны, ды па маёй горкай долі.* Из песни, Бяльсл. *Няшчасная яе нейкая доля.* Ст. *Уменьш.* **долька**-*лькі-льцы, ж.* НК: Старцы. *Зажурыўся мой татухна родны па маёй горкай дольцы.* Гараны Імгл.(Косіч 28). *Дзяцятка сьпіць, а долька расьцець.* Нсл. 139. *Ласкат.* **долюхна**-*ны-не. Доля, долюхна мая гаркàя.* Нсл. 139. *Ня даў Бог табе долюхны.* Тм.

2. (*бот.*)—мелкопестник. Верас.

•**доляцца**-*яюся-яешся*—бороться. Ар. *Хадзі падоляемся.* Ар. *См. дужацца. Соверш.* **падоляцца**—побороться. Ар. *См. падужацца.*

•**долках,** *нареч.*—внизу. Варсл. *У іх долках сьмяцьця не ажыргнуць.* Варсл.

•**долу,** *нареч.*—вниз. *Недалужна заграбаў рукамі, сударгава хапнуў колькі разоў паветра і пасунуўся долу.* ЗСД, 284. *Перад табою долу гнецца квет.*(Калосьсе Но. 1-18, 1939 г. стр. 5). *См. далоў в 1-ом зн.*

•**долька,**—*см. под доля.*

•**долькі**-*каў, единств. ч. нет.*—борьба, рукопашная схватка двух, в которой каждый старается осилить другого. Семярнікі, Гальшанск. вол. Аш. *Пойдзем у долькі*—предложение начать рукопашную борьбу.

•**дольні**-*няя-няе*—внизу находящийся, Нсл. 139. нижний. *Вазьмі вымі дольнюю дошку.* Нсл.

•**дольнік,** (НК: Пособ.97)-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* — приёмыш. Гсл.; Бяльсл.; Дсл. 176. *Узялі мы сабе дольніка, бо сваіх жа дзяцей няма.* Ушакі Чэрык. *Я ўзяў сабе ў дольнікі Ивана.* Студзянец Касьцюк.(Бяльсл.).

•**дольніца**-*цы-цы, ж. к дольнік.* НК: Пособ., 97; Дсл. 176; М. Туд(Гринькова IУ); Бяльсл. *Узяў мяне дзядулька ў дольніцы.* М. Туд(Гринькова IУ, 324).

•**дольны**-*ная-нае*—обладатель хорошей судьбы, противоп. *"бяздольны".* Ар. *Яна дольная, як вышла за Завыганскага, дык у яго гаспадарка паправілася.* Ар.

•**долюхна,**—*см. под доля.*

•**дом,** *дому, предл. и зват. доме; мн. ч. дамы-моў-мом, мн. ч., предл.-дом, уменьш.* **дамок**-*мка, зват. домку; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох*—домик. Ар.; Нсл. 140. *Ліхтар гэты асьвятляў ня толькі дамок, а й частку дарогі.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

дамочак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к дамок. Дамочак, як вяночак.* Нсл.

дом Божы—храм, святилище. *Людзей да мяне да дому Божага забраў.* Кіт. 19б16. *Хто любіць Пана Бога й дом Божы, улюбіць яго Пан Бог самога.* Тм. 31а2. *Уменьш.* **дамок Божы.** *У Божым дамку пабываў.* Росуха Імгл.(Косіч 242).

•**домысл**-*слу, предл. и зват.-сьле, м.*—догадка, (МГсл.) способность догадываться, Нсл. 140. домысел, допущение. *Добры домысл маець.* Нсл. *Бяз домыслу чалавек нічога ня варты.* Нсл.

•**дон:**—о изобилии чего-л. Дсл. 181. *Грошы ў цябе дон, цацак няма куды дзяваць.* Дсл.

•**дона**-*на, предл.-не, ср.* **1.** дно. Ксл.; НК: Очерки, 62, Но. 119. *У гэтай бочцы згніло дона.* Шчарбакі Сір. (Ксл.)

2. (специальная, **С.**) небольшая круглая или четырехугольная дощечка для резки на ней овощей и мяса. НК: Очерки, 62, Но. 119. *См. днушка.*

•**доннае**-*нага, ср.* (*в знач. сущ.*) дно вообще в воде; бездна. НК: Под. пос., Но. 22. *Няхай топіцца(гора), няхай у донныя йдзець.* НК. 38.

•**донны**-*ная-нае, прилаг. к дона.* НК: Очерки, 86., имеющий *"дона"*(дно), с дном. *Донны дошчнік.* НК: Очерки, 86.

•**дор,** *дору, предл. и зват. дору, м.*—кровельный материал из длинных, ухких и тонких дощечек, Гсл. дранка, Сакуны II. гонт. Юрсл. *Пад дорам пунька зьвекавала.* Юрсл.

•**дораб**-*ба, предл. и зват.-бе, м.*—короб (изделие из луба, бересты, щепы и т. п., служащее для упаковки, хранения, переноски чего-л., **С.**). Гсл.; Нсл. 142. *Цэлы дораб ячменю.* Нсл. *Уменьш.* **дарабок**-*бка*—короб. Дсл. 158. *Галава распохла ад бойла — стала як дарабок.* Дсл. *Пастаў дарабок ды сып бульбу.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл).

дарабочак-*чка, уменьш. к дарабок*—коробок, лукошко. Дсл. *Гусі садзяць у дарабок.* Смал. губ. (Дсл. 158).

•**дарабавы**-*вая-вае*—коробовой. Нсл. 141. *Дарабавае дно.* Нсл.

•**доражнік**-*ка, м.*—скотный двор. Шсл. *Каровы стаяць на доражніку.* Ст.

•**дорга,** *нареч.*—дорого. Бяльсл. *На рынку ўсё так дорга, што ня прыступішся.* Заходы Расьн. (Бяльсл.).

•**доргае,** *прош. вр. доргала, безлич.* **1.** дёргает.

2. при чувствии пульса крови на болящем месте. *Палец доргае другі дзень.* Юрсл.

3. рвет. Нсл. 141. *Цэлае раньне доргае, доргала, ледзь выдаргала.* Нсл. *Соверш.* **выдаргала**—вырвало. Нсл. 141. *Усё выдаргала, што зьеў.* Нсл. 81.

4. нападает ярость, горячность, кричится от ярости. Нсл. 141. *Чаго цябе доргае, раздоргала?* Нсл. *Соверш.* **раздоргала.** *Соверш.* **раздоргнула,** *безл.*—разорвало. Нсл. 548. *Стрэльбу раздоргне, не набівай крэпка.* Нсл. *Раздоргнула б цябе, як ты жарэш шмат.* Нсл.

•**доргала,** *общ.* **1.** тот, который дёргает. Бяльсл. *Ня доргай ты каня, доргала. Конь сам дарогу знае.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.)

2. обжора, с жадностью хватающий пищу. Нсл. 141. *Доргала гэты ўсе пажэр, падоргаў.* Нсл. *Доргалу гэту ніколі не накорміш.* Нсл.

•**дорганьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* **1.** дергание. Нсл. 141. *Дорганьне калыбкаю.* Нсл. *Дорганьне за крысо.* Тм.

2. жадное ядение. Нсл. 141. *Пакуль будзе дорганьне тваё?* Нсл.

3. рвота. Нсл. 141. *Дорганьням душў выцягнула.* Нсл.

•**дорганы**-*наў, единств. ч. нет.*—блевотина; изверженная из желудка ртом пища и проч. Нсл. 141. *Пасып попелам дорганы.* Нсл.

•**доргаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** дергать чем. Дсл.; Нсл. 141; Бяльсл. *Перастань доргаць ты каня, толькі з дарогі зьбіваеш.* Брылёўка Краснап.(Бяльсл.). *Ня доргаючы калыбкаю калышы.* Нсл.

2. подергивать чем. Нсл. 141. *Вяроўкаю доргаць, задоргаць.* Нсл.

3. дёргать, вытягивать, рвать, вырывать. Юрсл. *Ня доргай ніткі, матай паціху.* Юрсл. *Доргаў, доргаў кол, а ён ні зь месца.* Юрсл.

4. *презр.*—жрать. Нсл. 141. *На, доргай!* Нсл. *Соверш.* **надоргаць**—извергнуть рвоту. Нсл. *П'яны надоргаў тут, падмесьці трэба.* Нсл.

задоргаць, *соверш.*—начать *"доргаць" в 1-ом и 2-ом знач.*

раздоргаваць-*гую-гуеш-гуе, несоверш., каго-што*—расторгать. Нсл. 548. *Соверш.* **раздоргаць**-*аю-аеш-ае, каго-што*—расторгнуть. Нсл. 548. *Раздоргаваць, раздоргаць вянец, прыязьньства, знаёмасьць.* Нсл. *Прич.* **раздорганы, 1.** растерзанный, разорванный. Нсл. 548. *Сабака раздорганы ваўкамі.* Нсл.

2. расторгнутый на части. Нсл. 548. *Раздорганы вянец.* Нсл.

•**доргацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—дёргаться(подёргиваться, **С.**). Юрсл. *Конь ня хоча стаяць прывязаны, усё доргаецца.* Юрсл. *Соверш.* **надоргацца**—нажраться. Нсл. 141. *Каб цябе доргала, калі ты надоргаешся.* Нсл.

•**дос**, *сокращ. из досыць, нареч.*—довольно. Імсьц.; МГсл.; Гсл.; Юрсл.; Бяльсл. *Дос табе спаць, уставай.* Зарубец Крыч. (Бяльсл.). *См. до, досіць, досыць.*

•**доса,** *нареч., област.*—довольно, Ц. сяло Барада Пар. пав., ц. с. Шылавічы Духоўшч.(Дсл. 181) полно. Нсл. 142; Варсл. *Доса табе гуляць.* Нсл.

•**дося,** *сокращенное из досіць*—довольно. Варсл. *Дося блазнаваць.* Варсл. *См. до, дос, досіць, досыць.*

•**досіць,** (Чухны Краўское вол. Аш.; Нсл. 142), **досыць,** *нареч.*—довольно, Гсл.; Ар.; Нсл. 143. Бяльсл. довольно, полно, (МГсл.) будет. Смл., Твр. (Даль). *Мне досіць было таго, што Пан Бог вызвале ад пекла.* Кіт. 18а8. *Досіць, ня сып болей.* Нсл. *Досіць табе спаць.* Нсл. *Досыць табе гуляць.* Нсл. **Досіць(досыць) стаць жаданьню, зычэньню**—быть удовлетворену. *Досіць стала жаданьню майму.* Кіт. 122а3.—я удовлетворен.

досыць чыніць—выполнять; удовлетворять. Стт. 1529, сл..... *Павінны будуць усі дзела тыя судзіці і ім досыць чыніці.* Стт. 1529, УІ, 5. *Маюць досыць чыніці, чаго ся ацец іх абавязаў.* Стт. 309. *Чыніце досіць расказаньню Божаму.* Кіт. 75б11.

досыць учыніць—удовлетворить. *У вязеньню патуль маець сядзеці, пакуль рукаемства на том дасьць, іж старане сваей досыць учыніць.* Стт. 278. *Баюся такіх уммэтаў(вернікаў, араб.), каторыя імаму досіць ня ўчыняць.* Кіт. 9365. *Укрыўдзіўшы, досыць ня ўчыніў.* Нсл. 143. *Отгл. имя сущ.* **досыцьучыненьне.** *Бяручы пензі сваі, досыць учыненьня яго зазнаці не хацеў.* Стт. 319. *Противопол.* **нядосыць учыненьне.**

•**досталь**-*лі, ж.*—богатство, достаток. Дсл. 182.

у досталь—вдоволь. Дсл.

•**досьвітак**-*тку, м.*—время пред рассветом. *См. дасьвецьце. Досьвіткам таўкуць каноплі ў ступе.* Северсшч.(Косіч 53). *Прыгожы сон на досьвітку сьніцца.*

•**досьвіткі**-*ак(-ткаў)* **1.** предутренняя пора, Гсл. время пред рассветом. *Зімовая ноч, з познымі вечарамі і раньнімі досьвіткамі.* Гарэцкі: Песьні 33.

3. посиделки, но не вечером, а утром, т.е. собственно, с первых-вторых петухов и до дня. Гсл.

•**досыць учыненьне,**—*см. под досіць*

•**досыць чыніць, учыніць,**—*см. под досіць.*

•**дошка**-*шкі-шчы, мн. ч., род. дашчок, ж.*—доска. Дсл.; Ар.; Кіт. 45а1. *Грабовы дошкі сьціснулі ножкі.* Рылавічы НЗ.(ПНЗ41). *Уменьш.* **дошчачка**-*чкі-ччы.* Ар.

•**дошчнік**-*іка, предл.-іку, м.*—клёпчатая из толстых досок посудина, для хранения муки и зернового хлеба в помощь закромам. НК: Очерки, 86.

донны дошчнік — *"дошчнік"* с дном. НК: Очерки, 86.

•**довад**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—доказательство.

пасярэднія довады—косвенные улики.

довад урадовы, радны— удостоверение, выданное соответствующими властями. Стт. 1529.

•**довесель, у довеселі,** *нареч.*—навеселе. *Крыху ў довеселі.* Нсл. 136.

•**довеселы**-*лая-лае*—хмельной, навеселе, Нсл. 136. находящийся в состоянии лёгкого опьянения, под хмельком. *Прышоў двору не п'яны, а довеселы.* Нсл. *Выбач яму, ён довесел.*

•**довечар**-*ры-ры, ж.*—предвечернее время. Нсл. 136. *Прыдзі да мяне ў довечары.* Нсл. *Цэлую довечар зюкалі.* Нсл.

•**доўб, дзёўб**-*бу, предл.-бе*—действие клюва. Дсл. 176.

дзёўбам сесьці—приостановиться, замедлить в росте. Дсл. *Ідзі, ідзі, дожджу, на дзедава сена, каб яно дзёўбам села.* Дсл.

•**доўбяла,** (Ар.), **даўбяла,** (Шсл.)-*лы, общ.*—глупый, непонятливый. Шсл.; Ар. *Паслухаў гэтага даўбялы дурнога — сусім яно ня добра вышла.* Ст.

•**доўг,** *доўгу, предл. доўгу, зват. доўжа; мн. ч., дат.-гом, мн. ч., предл.-гох, м.*—долг, то, что взято или отдано заимообразно. Стт.; МГсл.; Шсл.; Нсл. 136. *Маюць доўг.* Кіт. 662. *Ня ўлазь у доўг.* Нсл. *Трэба паспаганяць із людзёў свае даўгі.* Ст. *Уменьш.* **даўжок**-*жкў, предл.-жкў, предл. доўжку; мн. ч., дат.-жком, мн. ч., предл.-жкох, м.* Нсл. 136; Шсл. *Аддай мой даўжок!* Ст. *За табою даўжку ёсьць троху.* Нсл.

•**доўга,**—*см. под даўгі.*

•**доўж,** *доўжы, ж.*—длина. Дсл. 176.

у доўж—в длину. Дсл. *Ай, у доўж хутра карацюсенька.* Смал. п.(Дабр. Э.С. II, 70).

•**доўжны**-*ная-нае*—задолженный, имеющий непогашенный долг. *Тот чалавек доўжны памер.* Стт. 93. *А йменьне доўжнае.* Тм. 322.

•**доўжыць**-*жу-жыш-жа, несоверш., перех.*—удлинять. Ксл. *Кінь доўжыць — ужо хопе. Асінаўка Выс. (Ксл.). См. даўжыць.*

•**доўжыцца,** -*жуся-жышся, безлич.*—о времени: казаться долгим. *Некаторыя, каб ня доўжылася, прыладжаваліся на каменьню і спажывалі сабе пад голым небам. Соверш.* **здоўжыцца**—показаться долгим. Ар. *У дарозе мне здоўжылася.* Ар.

•**доцэ́нт**-*нта, предл.-нту, зват.-нце, м.*—доцент.

•**д'**—вместо *ды.* Смол. губ. Дсл. 156. *Піва п'яна д'на хаду, д' на салодкім мяду.* Смал. (Дсл.). *Ср. ды.*

•**да,** *предлог с род. пад.* **1.** до, к. Дсл. *А ну іх да Бога!*—Бог с ними! надоели они мне. Дсл. 170.

2. *употр. с наречием "блізка" для показания близкого расстояния.* Ар. *Яму блізка да нас.* (*Але: ён далёка ад нас*). Ар.

•**даара́ць,**—*см. под араць.*

•**даасяродкавы**-*вая-вае*—центростремительный. НТ. (БНсл.)

•**даба́, даба́ ж.,** *выгук.*—междометие, означающее препятствие: да вот, Нсл. 126. выражает пожелание в осуществении которого было, есть препятствие; хорошо, чтобы было — да вот нет, не будет. Ар.

Купіў бы каня — Даба! Грошы няма. Нсл. *Каб урадзіў лён, былі б і грошы. Даба ж, каб урадзіў.* Ар. *Каб надвор'е папрыяла, высушылі б добра сена. Даба ж, каб папрыяла.* Ар. *Пpасторна жыць — Даба! Надабе ўсё пакідаць.* Нсл. 10(*под ба*). *Калі б ён згадзіўся, усё было б добра. Даба ж, каб згадзіўся.* Ар.

•**даба́д**-*да, предл. и зват.-дзе, м.*—лебедь. Ксл. *Дабады высака лётаюць.* Бешанковічы (Ксл.).

•**даба́ва**-*вы-ве, ж.*—добавление(то что добавлено). *Сюды (да крупені) йдуць тыя ж "дабавы" сала, мяса, грыбоў, рыбы.* НК: Очерки II. *Уменьш.* **даба́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—дополнение (добавление, С.) Нсл. 134. *У дабаўку таго сказаў.* Нсл. *А гэта хай будзе на дабаўку.* Ст.

•**даба́вак**-*ўку, предл. и зват.-ўку, м.*—прибавление. Гсл.; Юрсл. *Усё зьеў; дабаўку папрасіў.* Брсл.

дабаў-ўма, соверш., перех. чаго—добавить. *Несоверш.* **дабаўляць**-*яю-яеш-яе*—добавлять. *Отгл. имя сущ.* **дабаўляньне**-*ня, предл.-ню: мн. ч.-ні-няў, ср.* — добавление (действие). Нсл. 135. *Без усякага дабаўленьня будзе добра.* Нсл.

•**дабáвіцца**-*ўлюся-вішся, соверш.*—добраться. Шсл. *Ледзь да вечара дамоў дабавіліся.* Ст. *Несоверш.* **дабаўляцца.**

•**дабаўл-яньне**-*яць,—см. под дабавіць.*

•**дабаўное**-*ога, в знач. сущ.*—платеж сверх положения. Нсл. 135. *Лішняе рабіў, а дабаўнога не далі.* Нсл.

•**дабáўны,** (Нсл.), **дабаўны́**, (Ксл.)-*ная-*

•**дабáвіць,** *дабаўлю, дабавіш-ве; повел. нае(ное)*—добавочный, Нсл.; Ксл. дополнительный. *Дабаўная плата, работа.* Нсл. *Дабаўныя падачкі.* Нсл. *Гэта дабаўныя падачкі да восенскіх.* Цяпіна Чаш. (Ксл.).

•**дабач-аваць**-*ыць,—см. под бачыць.*

•**даб-éгчы**-*ягáць,—см. под бегчы.*

•**дабéдні**-*няя-няе*—дообеденный. Нсл. 136. *Дабеднім часам можна скончыць.* Нсл.

•**дабéдзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.*—время от завтрака до обеда. Кулакова Сір. (Ксл.); Юрсл. *Цэлае дабедзьдзе прахадзіў, страціў за табою.* Нсл. 136. *Усё дабедзьдзе касілі.* Юрсл. *Уменьш.* **дабедзьдзіка.** Юрсл.

•**дабéрці, дабірáць,**—*см.под берці.*

•**дабі́ркі**-*рак(-ркаў), единств. ч. нет.*—конец уборки льна, конопли, сопровож-даемый обычно угощением. Язьвіна Сір. (Ксл.); Дсл.; Нсл. 135. *Канапляныя дабіркі.* Дсл. *Каноплі дабіраюць: сядні дабірачкі будуць.* Тм. *На канапляныя дабіркі пякуць піражкі.* Дсл. *Сядні дабіркі зрабілі.* Нсл.

•**дабівáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—домагательство. Нсл. 135. *Я без дабіваньня скажу.* Нсл. *Дабіваньням выпытаў.* Тм.

•**даб-івáць**-*іць,—см. под біць.*

•**даб-івáцца**-*іцца,—см. под біцца.*

•**дабіўны́**-*ная-ное*—добивчивый, умеющий добиться своего, Ксл. *умеющий открывать себе доступ к каждому (и до всего,* С.) Нсл. 135. *Дабіўны хлапец за месяц, але свайго дабіўся.* Галабурды Куз. (Ксл.). *Ён чалавк дабіўны, і да цара даб'еуца.* Нсл.

•**даблі́жыць,**—*см. под бліжыць.*

•**даблі́жыцца,**—*см. под бліжыцца.*

•**даблудзі́цца,**—*см. под блудзіць.*

•**дабро**-*рá, предл.-рý, ср.* **1.** благо, добро, (БНсл.) всё положительное, хорошее. *Ня то дабро, што прынясець, а то дабро, што нажывець.* Дсл.

2. добро, хорошее, доброе дело; поступок, приносящий пользу.

3. хорошая жизнь. *Даліся нам Палякі, ну ня бачылі ж дабра й за Немцамі!* Ст. *Хто абачыць, няхай ведае, што там дабра нямаш.* Кіт. 54б14.

4. хлеб в зернах, Шсл.; Варсл. зерновые хлеба. Ксл.; Бяльсл. зерновой хлеб, преимущественно запасной, НК.: Очерки, Но. 342. растение, из зерен которого изготовляется мука и крупа. *У Хвядоса пярун спаліў ток із дабром.* Бяльсл. *Шмат дабра намалацілі.* Ст. *"Ганяць дабро, збожжа"* —обычный термин, которым выражается действие над хлебом в промежутке, когда цеп окончил работу, до наступления веяния: тут главным образом работают вили и грабли; остальное же *"ганяньне дабра" справляют грабли и метла после веяния.* НК.: Очерки, Но. 796. *Татка а Аніська жнуць дабро на полю.* Копцевічы Чаш. (Ксл.). *Уменьш.* **дабрыццо,** Ар., **дабры́цца,** Шсл.-*цца-ццу, предл.-ццу, ср.* —рожь, Шсл. хлеб в зернах. Ар. *Урадзіла сяголета дабрыцца.* Ст.

5. имущество. Бяльсл. *Падумаеш, гэткі валадар нашоўся на чужое дабро.* Слаўнае Імсьцісл. *Чалавек чыста голы, а хваліцца сваім дабром.* Міцькаўшчына Імсьцісл.(Бяльсл.).

•**дабротліва,** *нареч.*—прочно, добротно. Нсл. 135; БНсл. *Дабротліва зроблена.* Нсл.

•**дабротлівы**-*вая-вае*—добротный, прочный. Нсл. 135; БНсл. *Дабротлівая падашва.* Нсл.

•**дабрабы́т**-*ыту, предл.и зват.-ыце, м.* —благосостаяние(благополучие, БНсл.). Гсл.

•**дабрахот**-*ота, предл.-оту, зват.-оце, м.* **1.** доброжелатель. Гсл.; Бяльсл; Нсл. 135.

2. добрый лесной дух. Нсл. 135.

•**добрахотны,** *-ная-нае*—доброжелательный. Гсл.; Нсл. 135. *Добрахотны ў рабоце.* Нсл.

•**дабрахоцтва**-*ва, предл.-ве, ср.*—доброжелательные отношения.

•**дабрахоцьце**-*ця, предл.-цю; мн. ч.-ці-цяў, ср.*—собственное желание, добрая воля, непринужденность. Нсл. 135. *Не прынукай, калі дабрахоцьця ня мае хто.* Нсл.

•**дабрахоцьцю,** *нареч.*—по своей охоте, добровольно. Нсл. 135. *Дабрахоцьцю пашоў у маскалі.* Нсл.

•**дабрахвочы**-*чая-чае,* **1.** доброжелательный. Чашнікі (Ксл.).

2. сующийся во всякое дело. Шсл. *Дабрахвочы — блішчы ў вочы. Послов.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**дабрадзей**-*ею, предл. и зват.-ею, м.* **1.** благодетель. Гсл.; Нсл. 135; Сініцына Віц. (Ксл.); Шсл.; БНсл.; Варсл. *Такіх дабрадзеяў мала, як пан наш.* Нсл. *Ня думайся, што ён твой дабрадзей.* Ст. *Противопол.* **ліхадзей.**

2. благотворитель, филантроп.

•**дабрадзейка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** благодетельница. Нсл. 135: БНсл.

2. благотворительница.

дабрадзеечка-*чкі-чцы, уменьш. к "дабрадзейка" в обоих знач.*

дабрадзеюхна-*ны-не, ласкат. к "дабрадзейка" в обоих знач. Дабрадзеюхна мая, пазыч бульбы на садзьбу.* Нсл.

•**дабрадзейнасьць**-*ці, ж.*—благотворительность. Гсл.

•**дабрадзейны**-*ная-нае,* **1.** благодетельный, благотворный.

2. благотворительный.
•**дабрадзейства**-*ва, ср.*—благодеяние (доброе дело, **С.**). Нсл. *135; БНсл. Дзякуем за тваё дабрадзейства.* Нсл.
•**дабра́зкацца,**—*см. под бразкацца.*
•**дабра́нач!**—спокойной ночи! Шсл.; Бял.-Куз. 197; Гсл.; Нсл. 135; Ксл.; Імсл; Доры; Іг.; Вк.(ЛБ 10043); Дсл., пожалание доброй ночи при прощании с кем-л. перед сном. Дсл. 170. *Дабранач да чыстаму полю, шырокай пастаці.* Мікола Ядрыловіч Духаўшч.(Дсл.). *Дабранач! Мне трэба йсьці.* Корзюк. *Дабранач, татачка, дабранач!* Лупекі Стдуб.(Косіч 248). *Дабранач, суседзе, трэба йсьці спаць.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Дабранач, мамухна, дабранач! Ды ня тый дабранач, што на нач, а тый, што на ўвесь век.* Нсл. 135. *Дабранач вам — пайду ўжо спаць.* Ст. *Ну, дзетка, скажы бабуні дабранач, і пойдзем спаць.* Дсл.
•**дабrandа**
•**дабрародна,** *нареч.*—благородно.
•**дабрароднасьць**-*ці, ж.*—благородство. *Паступак "Н. Шляху" заслугуе... павагі, як... экзамен...на чалавечую дабрароднасьць.* Старажоўскі("Сьвет" Но. 3-22, 9).
•**дабрародны,** -*ная-нае*—благородный. *Дабрародныі й пачэсьлівыі нашы мілыі суседзі.* Ліст полацкі 1468. (Станг: Полацк. пам. 73). *Вымоўнай праяваю ё дабрародны голас празыдэнтаў.* Бацьк. Но. 31-467. *Ня шмат дабрародных.* Луцк: 1-шы ліст да Карынц. 1:26.
•**дабраславенства**-*ва, ср.*—благославение.
•**дабраславіць,** *дабраслаўлю-авіш-ве; повел. дабраслаў-лаўма*—благословить. *Дабраслаў, душэ мая, Госпада.* Псалтыр XYI стг., стр. 102(Карскі ІІ-2, 219, 230). *Калі хочаш запраўды любіць Марыю, каб цябе дабраславіла ў жыцьцю, насьлядуй яе цноты.* Божае слова, 1.Мая 1955.
дабраслаў! *повел. к дабраславіць*—приветствие, употребляемое при встрече. Барс., Пц., Лепл. (Юхн.).
•**дабраволка**-*лкі-лцы, ж.*—беглянка во время крепостного права. Дсл.
•**дабравешчаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—благовещение. *На пачатку дабравешчаньня ні водная царква ня прылучылася да мяне дарам.* Луцк.: Ліст да Піліпян, 4:15.
•**дабраць,**—*см. под берці.*
•**дабры́дзень!** (*вам, табе*) **1.** пожелание доброго дня. Нсл. 135; Вял.; Бачэйкава Беш. (Ксл.); Рэч.(Пет., II, 6); Шсл; Іг.; Імсь.; Дсл.; БНсл. *Дабрыдзень добрым людзём!* (Дсл.)
2. доброго утра! Касьцюковіцкі р. Калінінскае акругі(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 49).
3. здравствуйте! МГсл.; Север.(Косіч 229); Красновічы Сураск.(Сержп: Отчет 10); Гсл. *Дабры̀дзень вам.* (Косіч 229). *Заўтра ня сьвята, сядні ня будні дзень — ішоў дурны̀ ды ня даў дабрыдзень.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).
•**дабрыня́**-*ні-ні, ж.* **1.** доброта. Ар.; Шсл. *Там дабрыня й любата̀.* Думка.
2. добрый, простодушный человек(добряк, **С.**). Нсл. 135. *З гэтым дабрынёю кажны зладзе.* Нсл.
3. (*ирон.*)—плохой. Шсл. *Вось дабрыня: даў скарынку хлеба.* Ст.
•**дабры́сты**-*тая-тае*—доброго, хорошего качества. Дсл. *Лён дабрысты.* Дсл.
•**дабры́шча**-*ча, предл.-чу, ср.* **1.** большое имение. Нсл. 135. *Якое было дабрышча, а ўсё прагэрцаў.* Нсл.
2.(*ирон.*)—безделица. Нсл. 135. *Такое дабрышча ўсюдых знайсьці можна.* Нсл.
3. (*ирон.*)—большое зло. *Ну будзе зь цябе дабрышча, як падрасьцеш.* Нсл.
•**дабры́вечар!**-вечернее приветствие. Прычэўск. вол. Росл. (Дсл.); Нсл. 135. *Дабры̀вечар вам!* Нсл.
•**дабры́ць**-*рў, добрыш, добра, несоверш., перех.* **1.** одобрять, называть добрым. Нсл. 135. *Ты яго добрыш, але ён ня варты гэтага.* Нсл.
2. задобрять. Нсл. 135. *Чым болей ты яго добрыш, тым горай ён у вір глядзіць.* Нсл.
•**дабрыццо, дабры́цца,**—*см. под дабро.*
•**добрыцца**-*руся-рышся, несоверш.* **1.** делаться ласковым. Нсл. 135. *Пан патроху добрыцца.* Нсл. *Соверш.* **удобрыцца.** Нсл. 135. *Пан удобрыўся.* Нсл.
— прикидываться добрым. Нсл. 135. *Пан удобрыўся.* Нсл.
2. прикидываться добрым: Нсл. 135. *Цяпер добрышся, як папаўся.* Нсл. *Соверш.* **прыдабрыцца**—прикинуться добрым. Ар.
•**дабуд-ававаць**-*аваць,—см. под будаваць.*
•**дабуд-ававацца**-*ава̀цца,—см. под будавацца.* •**дабудаваньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—достройка. БНсл.
•**дабу́дкі**-*каў, единств. ч. нет.* **1.** добывание, взятие в долг. Нсл. 136. *Я к табе ў дабудкі прышоў, ці не пазычыш хлеба.* Нсл.
2. промышление. Нсл. 136. *У дабудкі паехалі.* Нсл.
•**дабу́дны**-*ная-нае*—скорый на подъём, послушный(чуткий во сне, которого легко дабудиться? **С.**) Нсл. 136. *Няма чаго казаць, малец дабудны.* Нсл.
•**дабудзі́цца, дабуджа́цца,**—*см. под будзіць.*
•**дабытак**-*тку, м.*—прибыль от скота или промысла. Нсл. 136. *Зьгінуў бы чалавек, калі б ня было дабытку.* Нсл.
•**дабы́тны**-*ная-нае*—прибыльный, легко получаемый, Нсл. 136. прибыльный. БНсл. *Дабытны кавалак хлеба.* Нсл.
•**дабываньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** добывание. БНсл.
2. (*мат.*)—извлечение(корня). БНсл.
•**дабываць**-*аю-аеш-ае, несоверш. што,* **1.** добывать. *Прич.* **дабываны**—заимствованный, добытый. Нсл. 136. *Дабываным хлебам жывімся.* Нсл.
2. проживать до известного времени. Нсл. Доп. 4. *Дажывай, дабудзь у нас да Каляд.* Нсл.
3. (*мат.*)—извлекать(корень).

дабыць, *дабуду-дзеш-дзе, соверш.* (*к дабываць 1,2,3*)

•**дабыць дзяцё**—прижить ребенка с девушкой или с чужой женщиной. Шсл. *Цярэшка дабыў дзяцё Алене.* Ст. *Прыдабыць дзяцё.* Шсл. *Хадзіў, хадзіў да яе, пакуль не прыдабыў дзяцяці, а потым і кінуў.* Ст.

•**дагода**-*ды-дзе, ж.*—угождение. *Панічыку, пусьці мяне; я табе буду ў вялікай прыгодзе й дагодзе і як чаго трэба будзе, то сьвісьні на мяне — і я зараз прыбягу.* Н. Афанасьев, II, 1914, 292. *Людзі з догодай засяваюць.* Салавей: Сіла, 49.

•**дагодкі**-*дак(-дкаў), единств. ч. нет.*—окончание условия, заключенного на год. Нсл. 187. *Уборзьдзе будуць дагодкі, як я згадзіўся.* Нсл.

•**дагодлівасьць**-*ці, ж.*—угождение, услужливость, Нсл. 137. угодливость. *Я не хачу твае дагодлівасьці.* Нсл.

•**дагодлівы**-*вая-вае,* **1.** услужливый, Нсл. 137. угодливый. *Дагодлівы чалавек.* Нсл. *Дагодлівая паслуга.* Нсл.

2. удобный, благоприятный, такой, который нужен. *Дагодлівы час.* Нсл.

дагодліва, *нареч.*—услужливо, Нсл. 437. угодливо. *Дзякуй, дагодліва зрабіў.* Нсл.

•**дагоднасьць**-*ці, ж.* **1.** выгода(польза, С.). Нсл. 137. *Не вялікая мне зь цябе дагоднасьць.* Нсл.

2. угодность, угождение. Нсл. 137. *У дагоднасьць табе гэта зроблена.* Нсл.

•**дагодны**-*ная-нае,* **1.** выгодный(благоприятный, С.). Нсл. 137. *Дагодны час, прылучай.* Нсл. *Дагодная служба.* Нсл. *Дагоднае жыцьцё.* Нсл.

2. угодный, полезный. Нсл. 137. *Зрабі дагоднае другому а сам, як хочаш.* Нсл.

дагодна, *нареч.*—выгодно, Нсл. 137. удобно. *Дагодна боты зрабіў.* Нсл.

•**дагон**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—погоня. Гсл.

у дагон—в погоню. Гсл. *Піцьця сотчыха ў дагон.* НК: Под. пос. 63.

пусьціцца ў дагон—погнаться. Ельн.(Дсл. 172).

•**дагонкі,** *мн. ч., род.-нак(-нкаў), единств. ч. нет.* **1.** погоня. Нсл. 137. *Бяжы за ім у дагонкі.* Нсл.

2. игра в запуски. Нсл. 137; Гсл. *Пабяжым у дагонкі, хто каго дагоне.* Нсл.

•**дагоцацца,**—*см. под гоцаць.*

•**дагад-ававаць**-*ава́ць I,—см. под гадаваць I.*

•**дагад-ававаць**-*ава́ць—см.под гадаваць II.*

•**дагадзіць,**—*см. под гадзіць.*

•**даганяць,**—*см. под ганяць, гнаць.*

•**дагаманіцца,**—*см. под гаманіць.*

•**даганяцца,**—*см. под гнацца.*

•**дагараць**-*эць,—см. под гарэць.*

•**дагарэлы**-*лая-лае*—догоревший. БНсл.

•**дагары,** *нареч.*—вверх, к верху, (Шсл.); Гсл.; Ар.; МГсл.; Нсл. 137. вверх ногами. ПНЗ; Растсл. *Перакуліўся дагары нагамі.* Гсл. *У раю на тых дзеравах ліст ідзе дагары, а плод да зямлі.* Кіт. 124а6. *Паставіў зуслон дагары нагамі.* Ст. *Ляжыць сабе, дагары бараду задзершы.* Ст. *Сьвет дагары нагамі перавярнуўся.* Рапан. 171. *Дагары нагамі й ляжыць, паваліўшыся.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Колас, што зярнят ня мае, дагары лоб задзірае. Послов.* Войш. *Адчыніў вечка скрыні, перавярнуў у ёй усё дагары.*

•**дагасьцява́цца,**—*см. под гасьцяваць.*

•**дагэнулешні**-*няя-няе(от дагэнуль)* **1.** бывший до определенного сравнительно отдаленного времени.

2. простирающийся до определенного более или менее отдаленного места.

•**дагэнуль,** *нареч.* **1.** до тех пор, до того времени. Ар. *Дагэнуль усе было добра.* Ар.

2. до того(более или мене отдаленного) места. Ар. *Адгэтуль пачынаецца наш лес і цягнецца дагэнуль.* Войш. *Мы жалі дагэнуль.* Ар.

•**дагэтуды,** *нареч., област.*—доселе, до этих пор. Нсл. 137. *Дагэтуды я цярпеў.* Тм. *См. дагэтуль 1,2.*

•**дагэтулешні**-*няя-няе(от дагэтуль)* **1.** до сих пор продолжающийся, существующий.

2. простирающийся до сего места.

•**дагэтуль,** *нареч.* **1.** до сих пор, до сего времени, доныне.(МГсл.); Ксл.; Ар.; Гсл.; Нсл. 137. *Дагэтуль мы зь імі жылі ў згодзе.* Янавічы Сур. (Ксл.). *Дагэтуль ты жыў.* Нсл. *Ёсьць у мяне хацінка, дагэтуль не абжытая нікім.* Куляшоў: У зял. дуброве, 50. *Затым я дагэтуль яшчэ ня хрышчаны.*

2. до сего места. Гсл.; Ар.; Ксл. *Нашы палосы цягнуцца дагэтуль.* Дварэцк Чаш. (Ксл.). *Яны касілі дагэтуль.* Ар.

•**дагле́длівы**-*вая-вае*—охотно досматривающий, старательный, заботливый. *Жонка ягоная — добрая баба, дагледлівая.* Журбін Бялынкав.(Бяльсл.).

•**дагледзець,**—*см. под глядзець.*

•**дагледзецца,**—*см. под глядзецца.*

•**дагля́д**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** досмотр (действие, С.). Нсл. 137; Ар.; Бяльсл. *За гэтым дзяцём трэба добры дагляд.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Дагляду няма ніякага.* Нсл.

2. уход. Ар.; Ксл. *Дагляд хворага.* Ар.

•**дагляда-аньне**-*аць,—см. под глядзець.*

•**дагля́днае**-*нага*—платеж за досмотр. Нсл. 137. *Дасі дагляднага, дык буду даглядаць.* Нсл.

•**дагля́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** досмотрщик. Нсл. 137; Ар. *На даглядніка не спадзявайся, а сам даведавайся.* Нсл.

2. совершающий уход за кем-л. Ар. *Дагляднік хворых.* Ар.

•**дагля́дніца**-*цы-цы, женск. к "дагляднік" в обоих знач.* Ар.

•**дагля́дны**-*ная-нае,* **1.** легко могущий быть досмотренным. Нсл. 137. *Дагляднная пожня.* Нсл.

2. любящий подсматривать. Нсл. 137. *Дагляднны хлапец.* Нсл.

3. хорошо досматривающий.

•**дагнаць,**—*см. под гнаць.*
•**дагна́цца,**—*см. под гнацца.*
•**дагра-ба́ць**-*біць,—см. под грабіць I.*
•**дагр-аба́цца**-*эбсьціся,—см. под грабсьціся.*
•**даграць,**—*см. под граць.*
•**дагра́цца,**—*см. под грацца.*
•**дагрэбці,**—*см. под грабсьці.*
•**дагруба́ць,**—*см. под грубець.*
•**дагу́кацца,**—*см. под гу̀кацца.*
•**дагук-а́цца**-*ну̀цца,—см. гука̀цца.*
•**дах,** *даха, предл. даху, зват. даша, м.* —дающий что-л. другому. Дсл. 159. *Будзь узях, будзь і дах.* Дсл.
•**даходаць,**—*см. под ходаць.*
•**даходлівасьць**-*ці, ж.*—сообразительность, сметливость. *Надабе ж мець такую даходлівасьць — сам вятрак зрабіў.* Горкі Краснап.(Бяльсл.).
•**даходлівы,** -*вая-вае*—сообразительный смеливый. *Чалавек даходлівы: да ўсёга ён сваім розумам дойдзе.* В. Хутары Краснап.(Бяльсл.).

даходна, *нареч.*—доходчиво куда, к чему. *Па байрам нэмазе фітрэ не даходна*(*да Бога*), *хіба сэдэку*(*араб. род убожыны*) *даць.* Кіт. 21б11.
•**даходны**-*ная-нае,* **1.** всюду успевающий, проникающий, находящий себе доступ благодаря старательности. Каранды Аш.; Ар. *Хто гэтыя Вурняняты даходныя, усюдых дагоняцца із статкам.* Каранды Аш.; Ар.
2. имеющий особенный доступ, Нсл. 144. доходчивый. *Няхай нашы малітвы даходныя будуць Богу.* Нсл.
•**даходзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш.* **1.** доискиваться, Шсл. отыскивать(судом и т.под., **С.**). Нсл. 144., отыскивать; иметь (на что) притязание, БНсл. отыскивать своё посредством суда; приходить к кому с каким-л. делом, с каким-л. ходатайством. Дсл. *Ён свайго даходзе.* БНсл. *Даходзь сваю собскасьць; кажны сваё даходзе.* Нсл. *Ён на судзе даходзе і сваё возьме.* Дсл.
2. разузнавать. Варсл. *Карнейчык у дзяцей даходзіў, куды нараніцы бацька езьдзіў.* Варсл.
3.—*см. под ісьці.*

дайсьці, *дайду, дойдзеш, дойдзе, соверш.* **1.** (*к даходзіць 1*). Нсл. 144; БНсл.; Шсл. *Дайшоў украдзеную сярмягу.* Нсл. *Дайду свайго, ня думайце!* Ст.
2. (*к даходзіць 2*). *Прич.* **дойдзены**—отысканный, исследованный. Нсл. 138. *Усе, што накрадзена, дойдзена.* Нсл. *Гэта штука ўжо дойдзеная.* Нсл. *Дойдзены спосаб.* Тм.
•**даходзіцца**-*джуся-дзішся, несоверш. чаго,* **1.** доискиваться. Шсл. *Аж калі ён уздумаў даходзіцца сваіх грошы.* Ст.
2. приходиться относительно родства, Нсл. 144. доводиться. *Ён імне даходзіцца брацецьнікам.* Нсл.
3.—*см. под ісьціся.*
•**даходжаньне**(**дахаджэньне,** Нсл.)—отыскивание(обыкновенно судом своей собственности или того, что тебе должно принадлежать, **С.**). Нсл. 144. *Свайго без дахаджэньня ня можна пакінуць.* Нсл.
•**дахадзя́чы**-*чая-чае*—доходящий. Нсл. 144. *Малітвы ягоныя дахадзячыя Богу.* Нсл.
•**дахадзі́ць,**—*см. под ісьці.*
•**дахаты,** *нареч., обласm.*—домой. Ар. *Пойдзем дахаты.* Ар.
•**дахава́цца,**—*см. под хавацца.*
•**дахлі́пацц,**—*см. под хліпаць.*
•**дахтары́ца,** -*цы, дат.,предл.*-*цы-цы, ж.* —женщина доктор, врач. *Чым лячыць?! Мо' адкажа дахтарыца?* Калачынскі: Лясная казка. *Ня гру̀кай ты гэтак, сварыцца на яго нейкая дахтарыца.* Кулакоўскі: Дабраселцы.
•**дадому,** *нареч., обласm.* домой. Гсл.; Шсл.
•**дад-а́ньне**-*ава̀ньне,—см. под даваць.*
•**дадатак**-*тку, предл. и зват.*-*тку, м.*—дополнение. Гсл.; Нсл. 137. *У дадатак таго скажу, што...* Нсл. *См. прыдатак.*
•**дада́ткавы**-*вая-вае*—прибавочный, Нсл. 137. добавочный, МГсл. дополнительный. БНсл. *См. дабаўны.*
•**дада́тны,** -*ная-нае*—положительный. (БНсл).

дадатны лік—положительное число.
•**дада́тчына**-*ны-не, ж.*—добавочная пошлина. Нсл. 137. *Дадатчыны не аддаў.* Нсл.
•**дад-ава́ць**-*а̀ць,—см. под даваць.*
•**даду́м-ацца**-*ля̀цца,—см. под думацца.*
•**дадушы́,** *междомет.*— клятва, равносильная "ей Богу". НК: Дудар Но. 30; МГсл.; Ксл.; Бяльсл. *Дадушы ж няма ў мяне нічога.* Татаркі Сір. (Ксл.). *Дадушы ня буду.* Нсл. 137. *Я цябе люблю, дадушы люблю.* ЗСД 160. *Я дадушы рада, што вас сустрэла.* ЗСД 210. *Да душы — Марыля свайму Янку кажа: Хіба сьмерць бяз часу нас з табой разьвяжа.* Гарун: Два каханьні. *Дадушы ж, дадушы праўда.* Нсл. *Не пайду, да душы не пайду.* Дсл. 156.
•**дады́бацц,**—*см. под дыбаць.*
•**дады́хаць,**—*см. под дыхаць.*
•**дае́хаць,**—*см. под ехаць.*
•**даедкі**-*каў, единств. ч. нет.*—остатки от кушанья, объедки. Гсл.
•**дае́ньне**-*ня, предл.*-*ню, ср.*—дойка. Ар.
•**да-есьці**-*яда̀ць,—см. под есьці.*
•**даёха,** *даёхі, даёсе, ж.*—дойная корова. Ксл. *Даёха ела сена, як яе даілі.* Пясочак Куз. (Ксл.).
•**даёміста,** *нареч.* (*к даёмісты*) **1.** пронимая до живого. Нсл. 732. *Даёміста пахадзіў бізун па сьпіне.* Нсл.
2. сильно. *Даёміста цапамі калоцяць пшаніцу.* Нсл. 732.
•**даёмісты**-*тая-тае*—дающий себя чувствовать. Нсл. 138. *Даёмісты бізун.* Нсл. *Даёмістая лазіна.* Нсл.

●**даёнка**-*нкі-нцы, ж.*—подойник(дойник, **С.**). Растсл.; Луні; Ходцы Сян. (Ксл.); Шсл.; Нсл. 138; НК: Очерки, 87; Гсл.; БНсл. *Карова дала поўную даёнку малака.* Нсл. *Малачко смачна, белае, аж блішчыцца ў даёнцы.* ЧЧ.(Б. Студіс II-I, 1969, 71). *Вада бурбоніла ў падстаўленую маткаю даёнку.* Гарэцкі: Песьні, 82.

●**даёрзацца,**—*см. под ёрзацца.*

●**даяжджаць,**—*см. под езьдзіць.*

●**даял-яць-їць,**—*см. под яліць.*

●**дадзейкацца,**—*см. под дзейкацца.*

●**дадзерж-аваць**-*ыць,*—*см. под дзяржаць.*

●**дадзець,** *дадзену-енеш-ене; повел.-ень-еньма, соверш., каму чым*—досадить. БНсл. *Халіму гэта, відаць, трохі дадзела.* ЗСД. 384. *Несоверш.* **дадзяваць,** *дадзяю-дзяеш-дзяець-дзяем-дзяіце, каму чым*—досаждать. Ар.; МГсл.; БНсл. *Да жывога дадзяеш, дадзеў яму.* Нсл. 137.

●**дадзённа,** *нареч.*—ежедневно. *Пакінула яна дзеці, каторыя гадавала, тыя, што дадзённа лупцавала.* Гарун: Белр. марш.

●**дадзяваньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, м.*—досаждение. БНсл.

●**дазор**-*ру, предл. и зват.-ру*—досмотр, надзор. (БНсл.); Нсл. 138. *Блага без свайго дазору.* Нсл.

●**дазорац**-*рца, предл.-рцу, зват.-рча, м.*—надзиратель, смотритель. Нсл. 138; БНсл. *Няхай дазорац нас рассудзе.* Нсл.

●**дазорнік,** *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—надзиратель. БНсл.

●**дазорніца**-*цы-цы, ж.*—надзирательница. Нсл. 138. *Дазорніцу жаноцкае гаспадаркі маю добрую.* Нсл.

●**дазорны,** *-ная-нае*—предназначенный для надзора, сторожевой.

●**дазорца**-*цы-цу, предл.-цу, зват. дазорча, м.*—надзиратель. БНсл.; Варсл. *Тодар Насевіч быў даўгі час дазорцам.* Варсл.

●**дазорчыха**-*ыхі-ысе, ж.*—надзирательша. Нсл. 138.

●**дазаляць**-*яю, ж.*—надоедать. ПНЗ; БНсл.

●**дазерыць,**—*см. под зерыць.*

●**дазяла,** *нареч.* **1.** очень чрезвычайно, Нсл. 138. в дым. *Дазяла п'ян.* Нсл. 138. *Зьнішчыў дазяла.* Тм.

●**даз-іраць**-*рэць,*—*см. под зерыць.*

●**дазнаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** убеждение опытом, опыт,(совокупность знаний, навыков, умения, вынесенных из жизни, практической деятельности и т.п., **С.**). Нсл. 138. *Дазнаньням наўчыцца.* Нсл. *А што да прадбачаньня долі чалавека, дык тут я маю такое дазнаньне, што хоця-няхоця паверыш.* Бацьк. Но. 15(499). *Пачаў Паўла дзяліцца сваім нязвычайным дазнаньням.* Тм. *Практычнае жыцьцявое дазнаньне падказавала яму, што чым раней, тым ляпей.* Няміга(Бацьк. Но. 16/500). *Але паўвядра вады я магу прынесьці да хаты, а брат і гэтага ня зрушыць зь месца. Я маю дазнаньне, не аднойчы выклікаў яго на гэтую работу.* Юхневіч: Цётка.

2. испытание(тяжелое, тягостное переживание; жизненные трудности, невзгоды, **С.**). *Ср. даведаньне.*

●**дазнаваць,** *дазнаю-аеш-аець-аем-аіце, несоверш., што,* **1.** испытывать, узнавать, изведывать, на собственном опыте какое-л. чувство, ощущение.

2. испытывать, претерпевать что-л., подвергаться чему-л. Аш.; Вал. *Ср. знаць 4.*

3. *юрид.*—уличать.

дазнаць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, соверш.* **1.** (*к дазнаваць 1*). *Хто бы меў веру мусульманськую, дазнаўшы, прыняць сабе за вучня, трэба грахом сваім чынюшчым каяціся.* Кіт. 137aII.

2. (*к дазнаваць 2*). Аш.; Вал. *Дазналі мы шмат гора.* Вал.

3. (*к дазнаваць 3*)—уличить.

дазнаны, *прич. к дазнаць 1, 2, 3,* **1.** испытанный, изведанный. Вал.; Нсл. 138. *Дазнаная праўда.* Нсл. *Дазнанае дзела.* Нсл. *Раскажу вам тое сёе з дазнанага й прадуманага.* Свадкоўскі(Асьвета, Но.1, 1927, стр. 128).

2. *прич. к дазнаць 2.*

3. уличенный. *Залатары, каторыя золата хвальшуюць, а ў том былі бы дазнаны, тады самы на горле агнём маюць быць караны.* Стт. 84. *Хто бы бяз прычыны ад суду падкаморага адзоў учыніў, тот павінен за высланьням камісароў дазнаны, заплаціці віны падкамораму щэсьць рублей грошай.* Стт. 352.

●**дазнацца**-*аюся-аешся, соверш.*—разузнать, убедиться путем следствия, расспросов. Дсл. 174. *Ну, надабе дазнацца аб гэтым дзеле добранька.* Дсл. *Дазнаўся пан, ідзе яго ўкрадзеная кабыла.* Тм. *Дазнаўся пан, што нехта к яму ў гарох ходзе.* Тм.

●**дазвол**-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—разрешение, Ксл. позволение, Шсл.; Бяльсл.; Варсл. разрешение, позволение. Гсл.; МГсл.; Дсл.; БНсл. *Батрак пашоў без дазволу ў госьці.* Ельн. (Дсл.). *Калі ё дазвол, дык пойдзем.* Навікі Віц. (Ксл.). *Не далі дазволу на лес.* Ст. *Без майго дазволу не сячыце лесу.* Нсл. 138. *Як ты сьмеў жаніцца без майго дазволу?* Ельн. (Дсл. *под* общий).

●**дазволіць**-*лю-ліш-ле; повел. дазвольльма*—позволить, Гсл.; Асташова Чаш. (Ксл.); Шсл.; Дсл.; Бяльсл. разрешить(дать разрешение, позволение, **С.**). Ксл.; Дз.; МГсл.; Дсл. *Біла чалом, жэбых ей дазволіў тот пояс заставіці. Я ясьмі ей дазволіў ў тых жа пенязях заставіці.* Гордз. Ак. XVII. *Хто табе дазволіў чужое браць?* Ст. *Ён нам дазволіў адкасіць воз сена.* Асташова Чаш. (Ксл.). *Ехалі яны толькі ўдвух, у купэ першае клясы, куды й яму дазволілі сесьці, як хвораму.* Дзьве Душы, 7. *Прич.* **дазволены**—позволенный, БНсл. разрешённый. *Несоверш.* **дазваляць**-*яю-яеш-яе;*

повел.-яй-яйма, несоверш.—позволять, Гсл.; Асташова Чаш. (Ксл.); Шсл.; Бяльсл. разрешать (давать разрешение, позволение С.). Ксл.; Дз. *Не дазваляйце дзяцём дурэць.* Ст. *Шляхціча, хто бы сам корчмы пакутныя....меў, альбо людзём сваім меці дазваляў, пазваці да суду....вольна.* Стт. 504.

•**дазволіцца,** *соверш.*—получить позволение, Гсл.; Ксл.; Вост. (Даль); БНсл. спросить о позволении. БНсл. *Ты гуляла, як самаволка, а я ж дазволіўся ў таты.* Гсл. *Трэба аб гэтым у яго дазволіцца.* Бікава Сян. (Ксл.). *Несоверш.* **дазваляцца**-*яюся-яешся*—просить позволения(разрешения, С.). Дсл., испрашивать, получать по просьбе разрешение. Ксл.; Вост. (Даль). *Кажны раз надабе дазваляцца дамоў ехаць.* Красьн. (Дсл.). *Я стала дазваляцца памагчы памясіць.* Тм.

•**дазвольны, -***ная-нае*—позволительный. БНсл.

•**дазвольны злуч,** *грам.*—уступительный союз.

•**дазваленьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к дазваляць*)—разрешение, позволение. Бяльсл. *Жане можна бяз мужняга дазваленьня ў школу пайсьці навукі вучыціся.* Кіт. 40б10.

•**дазваляць,**—*см. под дазволіць.*

•**дазваля́цца,**—*см. под дазволіцца.*

•**дазваньня, даўзваньня,** *нареч.*—совершенно, (БНсл.) дочиста. Шсл.; Варсл. *Дазваньня высахла дзяўчына.* Ст. *Дазваньня град пабіў дабро.* Ст. *У яго згарэла ўсе дазваньня.* Варсл.

•**дазубі́ць,**—*см. под зубіць.*

•**дажон**-*ону, предл. и зват.-оне, м.*—окончание жатвы. Гсл. *А ў нас сядні дажон, дажон, — прыганятаму ражон, ражон.* Гсл. *См. дажынкі.*

•**дажоньніца**-*цы-цы, ж.*—женщина совершающая *"дажон"*, иначе *"дажынкі"*. НК: Очерки, 451.

•**даж-а́ць**-*ынàць,*—*см. под жаць.*

•**дажданьнё**-*ня, предл.-ню, ср.*—дожидание, терпеливое ожидание. Нсл. 138. *Дажданьня ня стала ў вас яшчэ троху пачакаць.* Нсл.

•**дажда́ць,**—*см. под ждаць.*

•**дажджаві́к**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-ìча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—непромокаемый плащ. Яцкава Вал.; Ар.

•**дажджавы́**-*вàя-вое*—дождевой. Ар. *Дажджавая вада.* Ар.

•**дажджлі́вы**-*вая-вае*—дождливый.

•**дажджы́вы**-*вая-вае*—дождливый. Шсл. *Дажджывы сяголета год.* Ст. *См. дажджавы̀.*

•**дажвя́каць,**—*см. под жвякаць.*

•**дажы́гацца,**—*см. под жыгацца.*

•**дажы́гнуць,**—*см. под жыгаць.*

•**дажы́нкі**-*нак, единств. ч. нет.* 1. окончание жатвы. Гсл.; Ар.; Нсл. 138; Дсл.; Шсл.

2. угощение соседей и жней по случаю окончания жатвы. Нсл. 138; Ар.; Шсл. *Спраўлялі дажынкі.* Дсл. *На дажынках і іскрыпка была.* Нсл. *Як дажнем жыта, дык дажынкі спраўляць будзем.* Бялсл.

•**дажывотна,** *нареч.*—пожизненно. Нсл. 138; БНсл. *Двор запісаў дажывотна жонцы.* Нсл.

•**дажывотны, -***ная-нае*—пожизненный. Нсл. 138. *Дажывотны мае вольны хлеб.* Нсл.

•**дажывоцьце**-*ця, предл.-цю, ср.* 1. время до конца жизни. Нсл. 138. *Па дажывоцьце сваё будзе сыт.* Нсл.

2. пожизненное владение, (Гсл.) пожизненный надел, пожизненная рента, пожизненный доход. БНсл.

•**даі́ць,** *даю̀, доіш, дое, несоверш.*—доить. Ар. *Соверш.* **надаіць.** Ар. *Соверш.* **падаіць** —подоить. Ар. *Соверш.* **удаіць**—надоить за один раз. Ар.

выдоеваць-*оюю-оюеш-оюе, несоверш. к выдаіць. Ці добра ўсё прыгледзела Настуля,......асабліва Зорку — хаця б сена ўпару падкідала ёй, хаця б добра выдоевала, а то, ня дай Божа, малако перагарыць....* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Соверш.* **выдаіць**—выдоить. Ар. *Прич.* **выдаены.** *Малако із цыцок выдаена, ня можна ў цыцкі назад уліць.* Кіт. 64б13.

•**даі́цца,** *доіцца, страд. к даіць*—доиться. Ар. *Лыса̀ доіцца.* Ар.

•**даймо**-*мà, мн. ч. доймы-маў, ср.*—впечатление. *Чалавек ня можа забыцца і ў сваёй памяці зацерці першых жыцьцявы̀х доймаў.* Шакун: Сьлед 3.

•**даймаі́лам,** *нар., в выражениях: даходзіць, дайсьці, даведацца даймаілам*—приставая, задавая неожиданные вопросы, применяя уловки, стараться узнать что-л. *Ён у дзяцей даймаілам даходзіў, хто ў нас быў.* Варсл.

•**дайманьням,** *у знач. прысл. — даймаілам.* Ар.

•**дайма́ць,** *даняць,*—*см. под імаць.*

•**дайні́ца**-*цы-цы, ж., област.*—даёнка. Ар.

•**дайсьці, дайці,**—*см. под ісьці.*

•**дакор**-*ору, предл. и зват.-ору, м.*—упрёк, МГсл. укор. Бяльсл. *Ня толькі тае выпіўкі было, колькі дакору.* Гібалы Касьцюк. (Бяльсл.).

•**дакорлівы**-*вая-вае*—склонный к упрекам. Міх.

•**дакорна,** *нареч.*—укоризненно. МГсл.

•**дакоскі,** *мн. ч.-каў, единств. ч. нет.,* 1. окончание сенокоса.

2. празднество по случаю окончания сенокоса. Ар. *Як будуць дакоскі — во будзе пацехі.* ЗСД 140.

•**дак-ошаваць**-*асіць,*—*см. под касіць.*

•**дака́з**-*зу, предл.-зе; мн. ч.-зы-заў, м.*—донос. МГсл.; БНсл. *Ён даведаўся, што Канцавога а Сухавея арыштавалі з даказу за контра-рэволючную агітацу.* Дзьве Душы, 145.

•**дака́заваць**-*зую-зуеш-зуе; повел. зуй-зуйма, несоверш.*, *на каго*, **1.** слишком много высказывать в ссоре, обвинять. Шсл. *Сталі сварыцца й чаго яны не дакàзавалі адзін на аднаго!* Ст. *Як стаў на яго даказаваць, дык адкуль ён што й бярэць.* Ст. *Каб ты чула, што на цябе даказавала Агата ля студні.* Варсл.
2. (*на каго*)—доносить. *Соверш.* **даказа́ць,** *дакажу-жаш-жа,* **1.** донести на кого-л., Дсл. 174. сделать донос. Гсл.; БНсл. *Кухарка даказала на лякая, што ён дыкжэ ўкраў жуковіну.* Дсл. *Ён на яе даказаў.* Дсл.
2. сравниться с чем-л. Дсл. 174. *Мой лён не дакажа супроці твайго.* Дсл. *Леташні лён супроці сёлетняга не дакажа.* Дсл.
3.—*см. под казаць.*
•**дака́зка**-*зкі-зцы, ж.*—оговор(клевета, С.). Гсл.
•**дака́зьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—тот который *"даказуе"*, доносчик.
•**дака́зьніца**-*цы-цы, ж.*—доносчица.
•**дакалу́п-аваць**-*іць,*—*см. под калупаць.*
•**дакана́цца**-*àюся-àешся, соверш.*—убедиться. Шсл.; Гсл.; БНсл. *Трэба даканацца, чыя праўда.* Ст.
•**дакандыбаць,**—*см. под кандыбаць.*
•**дакара́ць**-*àю-àеш-àе; повел.-ай-айма, несоверш., каму*—упрекать, (Шсл.) укорять. Міх.; Бяльсл. *Бацька дакараў, што я рана зьвярнуўся з работы.* Міх. *Не дакарай мне больш.* Ст. *Не дакарай яму болей, і так ужо шмат дакарыў.* Нсл. 138. *Соверш.* **дакары́ць.**
•**дакаўха́цца,**—*см. под каўхацца.*
•**дак-і́даць**-*іддаць-і̇нуць,*—*см. под кідаць.*
•**даківа́цца,**—*см. под ківацца.*
•**дакла́д**-*àду, предл. и зват.-адзе, м.* **1.** дополнение, Нсл. 138; БНсл. добавление. *Тут ніякага дакладу ня трэба, усе ёсьць.* Нсл. *Дзе недагляд, там і зь кішанѝ даклад.* *Послов.* Рапан. 219.
2. дополнительные вещи при шитье одежды, как подкладка, пуговицы и проч. Ксл.; Вят. (Даль 469). *Да гэтай адзежы даклад будзе дарагі.* Высачаны (Ксл.)
3. приправа кушанья. Ксл. *Каб даклад добры — было б смачна.* Бяскатава Гар. (Ксл.).
•**даклад-а́ньне**-*àны-дàць, даклàсьці,*—*см. под класьці.*
•**дакла́дна,** *нареч.* **1.**-обстоятельно, основательно. Нсл. 138; МГсл. *Дакладна гавора.* Нсл. *Ня знойдзеш слоў, каб іх(думкі) выказаць дакладна.* С. Музыка 95.
2. точно. БНсл. *Колькі ўсіх было там, дык дакладна й ня ўспомніш.* Дуб.(Калосьсе, Но.3-20, стр. 159).
•**дакла́днасьць**-*ці, ж.*—точность. БНсл.
•**дакла́дны**-*ная-нае,* **1.** обстоятельный, основательный.
2. точный. БНсл.

•**даклямáтар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—декламатор.
•**даклямáтарыца**-*цы-цы, ж.*—декламаторша.
•**даклямава́ць**-*мỳю-мỳеш-мỳе; повел.-мỳй-мỳйма, несоверш., перех.*—декламировать.
•**даклямáцa**-*цы-цы, ж.*—декламация.
•**даклі̇кацца,**—*см. под клікаць.*
•**даклы́гаць,**—*см. под клыгаць.*
•**дакрану́цца,**—*см. под кратацца.*
•**даку́ка**-*кі, ж.*—надоедливость, (Гсл.) **1.** беспокойство, Шсл. беспокойство со стороны посетителей или просителей. Нсл. 139. *Слухаць цябе — адна дакука.* Юрсл. *Чыстая дакука з гэтым дзіцям.* Ст. *Ну, якая з вас дакука, мілы чалавеча!* Макарова Віц. (Ксл.). *Кажан дзень цярплю дакуку ад яго.* Нсл. *Во яшчэ дакука, прычапілася й не адчэпішся.* Бяльсл. *Уменьш.* **даку́чка**-*чкі-чцы, ж.* Нсл. 139.
2. тот, который *"дакучае".* Юрсл.,—*дакучнік.*
•**даку́ль,** *нареч.*—докуда. Ар.; Нсл. 139. *Дакуль ты ўзараў?* Ар.
•**дакульга́ць,**—*см. под кульгаць.*
•**дакупі̇цца,**—*см. под купіць.*
•**дакуча́ць**-*àю-àеш-àе; повел.-ай-айма, несоверш., каму.* Нсл. 139.—надоедать, беспокоить. Шсл. *Ніхто тут ня будзе дакучаць табе.* Ст. *Кажны дзень дакучае аб сваёй патрэбе.* Нсл. *А не дакучай ты імне!* Дсл. *Дакучаць прышоў вашай міласьці.* Тм. *Ну, куме, слухай: не адмоў ты маёй просьбе, аб чым я табе дакучаць буду!* Смал. (Дсл.). *Отгл. имя сущ.* **дакучаньне,** — обеспокоивание просьбами, Нсл. 139. надоедание. Ар. *Дадзеў мне сваім дакучаньням.* Нсл. *Соверш.* **даку́чыць**-*чу-чыш-ча каму.* Нсл. 139.,—надоесть. Ар. *Дакучыў мне як гаркі̇ яблык.* Нсл. *Соверш.* **надаку́чыць**-*чу-чыш-ча*—надоесть. Растсл.; Ар.; Гсл.
•**даку́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** безотвязный, Нсл. 139. надоедливый. *Адкасьніся ты, дакучка дурнàя!* Нсл.
2.—*см. под дакука.*
•**даку́члівы**-*вая-вае*—надоедливый, навязчивый. *Гэта Альжбета дакỳчлівая баба: кажны дзень то таго то сяго прыходзе пазычаць.* Варсл.
•**даку́чна,** *нареч.* (*к дакучны*). Ксл.—назойливо. МГсл. *Зь ім вельмі дакучна быць.* Бабінічы Віц. (Ксл.).
•**даку́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—неотвязчивый человек; назойливый хлопотун, проситель. Нсл. 139. *Я твой дакучнік.* Нсл. *Супакою няма ад дакучнікаў.* Тм. *Уменьш.* **дакучнічак**-*чка*—малолетний, неотступно просящий чего. Нсл. 139. *Дай гэтаму дакучнічку, няхай пагуляе.* Нсл.
•**даку́чніца**-*цы-цы, ж. к"дакỳчнік".* Нсл. 139.
•**даку́чны**-*ная-нае,* — беспокойный, надоедливый, (БНсл.); Ксл. надоедающий, скучный. Дсл. 175. *Адыйдзі, дакучны чорт!* Макарова Віц. (Ксл.). *Дакучны чалавек, дакучныя госьці, дакучная байка.* Нсл.

•**даку́чыць,**—*см. под дакучаць.*
•**дало,** *безлич.,—см. под даваць. См. собіла.*
•**далонь**-*ні, ж.*—ладонь. Шсл.; МГсл. *Што ў цябе на далоні?* Ст. *См. даланя̀.*
•**далоў,** *нареч.* **1.** вниз. Ксл.; Гсл.; Дз.; Вал.; Вял.; Імс.; Брс.; Раст.: Северск. 142. *Хлопчык зваліўся з лавы далоў.* Рудня Меж. (Ксл.). *Ліс ня ўдзержыўся на плячох у жорава, дый паляцеў далоў.* І.Г. Лемантар 63. *Тады пшонку далоў ды ізноў жыта туды.* Вел., Куз. 200. *Дзядзька, ссадзі мяне далоў з лаўкі.* Гсл. *Валі яго далоў з каня!* Нсл. 42(*под валіць*). *Скрануўся гаршчок і палез далоў.* Дзьве Душы, 66. *Лезьце вы, коткі, зь елак далоў.* НК: Игры, Но. 26. *Здыймі далоў із столу ўсе.* Нсл. 139. *Пастаў далоў кадушку.* Тм. *Ну! Крыкнуў Калістрат — і пацягнуў яго далоў за хвост шынэлі.* Дзьве душы, 56. *Ідзець старчык, нясець стаўчык: і кіпіць, і варыцца, і далоў ня валіцца(піпка).* Рапан. *Зялёны ліст дуброў Сам асыпаўся далоў.* Танк: Як вясна прышла. *Жыцьцё зрынута далоў.* Крушына: Творы, 159. *Уменьш., ласкат.* **далоўкі**—вниз. Ксл.; НК: Пособ., Но. 29; Дсл. 176. *Хочам зьлезьці далоўкі.* Храпавічы Куз. (Ксл.). *Хадзі, дзеткі, ссаджу цябе далоўкі.* Ст. *Уменьш.* **далоўку**—вниз. *Дзяцё далоўку лезе.* Нсл. 139.
2. долой, прочь. Гсл. *Далоў з майго двара!* Нсл. 139. *Гара з плеч далоў.* ЛНЧ. 23. *Касі каса, пакуль раса: раса далоў — каса дамоў.* Рапан.: Прым. 96. *З капыльля далоў*—пьян, что не удержится на месте. НК: Очерки, 190.
•**далоўкі, далоўку,**—*см. под далоў I.*
•**далоўе**-*ўя, предл.-ўю, мн. ч.-ўі-ўяў, ср.*—низ (земля, пол), дно. Брс.; Вял.; Дз.
•**далоўках,**—*см. под далава̀х.*
•**далагодзіць,**—*см. под лагодзіць.*
•**да ладу,** *нареч.*—как следует, толком, (Варсл.) кстати. Гсл. *Гэта ён сказаў да ладу.* Варсл. *Кажы да ладу, бо кіну слухаць.* Гсл.
•**дала́зіць,**—*см. под лезьці.*
•**далакоп**-*па, предл.-пу, зват.-пе, м.*—могильщик(рабочий, занимающийся рытьем могил, С.). Гсл. *Гэй, капайце, далакопы, яміну-магілу!* Купала. *Да̀ўна рыдлёўкі войстрыцць далакоп.* Кавыль: Душы,35. *Ср. дол.*
•**даланя́**-*ні-ні; мн. ч. далоні,* (Ар.; ПНЗ)-*няў, ж.*—ладонь. Ар. *Сумысьля далоні сваепрабіў.* Дуб. *Далоні ў другое мейсца ўдарыць.* Кіт. 73б15.
•**далатава́ць,** *-тую-туеш-тує, перех.*—долбить долотом. Луні. *Альфон пачаў далатаваць начоўку.* Луні.
•**далава́х,** *нареч.*—внизу(на земле, на полу, на дне воды); Дз.; Брс.; Войстама Вял.; Кацельня Пц. *Пакуль, далёка далавах, бунтуе рошча....ляжы ў сьцішы душа.* Бацьк. 34.(470). *Імкненьні завісьлі на вольхах, імкненьні ляглі далавах.* Дуб. *А зоры над хатаю, а зоры ляглі далавах.* Дуб. *Наля, 32. Грукат у далінах і далавах.* Тм. 26. *Уменьш.* **далоўках**—внизу, на земле, на полу, Гсл. внизу. Нсл.; Ксл. *Дзеткі, гуляйце далоўках.* Гсл. *Далоўках ляжам.* Нсл. *Пасачы далоўках, мо' дзеці закінулі.* Шпакова Гар. (Ксл.).
•**далагодзіць,**—*см. под лагодзіць.*
•**дале-боле,** *нареч.*—дальше-больше. Гсл.
•**далекі,** (Сц.), **далёкі,** (Ар.)-кая-кае—далёкий. Ар. *Ср. ст.* **дальшы**—далее. Шсл. *Наша сенажаць дальшая, а ваша бліжэй.* Ст. *Прев. ст.* найдальшы.
•**да́лець**-*ею-ееш-ее, несоверш.*—становиться далее, Нсл. 127. отдаляться. Ксл. *Як борзда мы да̀леем ад Мяжы.* Мяжа (Ксл.). *Чым большы(болей) едзем, тым далеем ад двара.* Нсл.
•**дале́цьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—весна; предшествующие лету дни. Нсл. 139. *Пачакай да далецьця.* Нсл.
•**далеч**-*чы, мн. ч.-чаў, ж.*—даль. Гсл.; БНсл.
•**далякосьці-цяў,** *единств. ч. нет.*—отдаленнейшие места. Гсл.
•**далякосьць**-*ці, ж.*—даль. МГсл.
•**далёка,** *нареч.*—далеко. Ар.; Нсл. 127; Шсл. *Яшчэ далёка галёка, далёка. Послов.* Ст. *Каб ня еў, ды не стаяў, дык бы далёка стаў. Послов.* Запярыньне Пух. (Шсл.). *Ср. ст.* **да́лей,** Ар., **дале́й.** Вял. *Далей а далей*—дальше и дальше. Гсл., **да́ле,** *област.,* Мсьц. *Хатняя рада мае слухаць селавое, а селавая — валаснное і так дале.* Дзьве Душы, 154., **да́лі.** Растсл.; Дсл.; Варсл. *Ты яму папусьціся, дык далі-болі ён цябе і з хаты выжане.* Варсл. *Сярэдні хлопец далёка заехаў, а меншы яшчэ далі.* Юрсл. *Зразу рука трошку забалела, а тады да̀лі-болі, далі-болі — і не павярнуць.* Тм. *Кажы далі, што было.* Нсл. 127. *Прайдзі далі.* Дсл. *Вялей куды далі праедзь.* Тм.
дальшы, *област. Туды ехаць на пяць вярстоў дальшы.* Палуж Краснап.(Бяльсл.).
далячэй, *нареч. Чым далячэй яна праедзе, дык даўжэйшы будзе лён.* НК: Очерки, Но. 318. *Прев. ст.* **найдалей, найдале, найдалі, найдальшы, найдалячэй.**
•**далякавокасьць,** -*ці, ж.*—дальнозоркость. Ар.
•**далякавокі**-*кая-кае*—дальнозоркий. Ар.
•**даля́скацца.**—*см. под ляскаць.*
•**даля-та́ць**-*цѐць,—см. под ляцець.*
•**далявы́**-*вая-вае*—продольный. Ксл. *Далявая піла запсавалася.* Бешанковічы (Ксл.).
•**далячыня́**-*ні-ні, ж.* даль, МГсл. дальность, отдаленность. *Жарты: гэткая далячыня!* Ст. *Адляцела на няведамую далячыню.* ЗСД.248.
•**далібог!**—ей Богу. Сл. *Далібог жа, я яго там бачыла.* Варсл. *Рыпнулі дзьверы.... І вось на парог.... Панначка зірк! - Гэта ж ён, далібог!* Гарун: Варажба. *См. дальбо, дальбог.*
•**далігойда**—эпитет вороны. Дсл. 157. *Сіўка варона далігойда.* Дсл.
•**даліка́тна,** *нареч.*—деликатно, вежливо. Ар.; Шсл. *Далікатна як умее ён казаць.* Ст.

●**далíка́тнасьць**-*ці, мн. ч., род.* *цяў, ср.* **1.** нежность, (МГсл.) изящность работы. Нсл. 149. *Далікатнасьці ў рабоце няма.*
2. вежливость. Нсл. 149. *Далікатнасьць у вабходжаньню.* Нсл. *Паказаў сваю далікатнасьць.* Нсл.
●**далíка́тны**-*ная-нае,* **1.** деликатный, вежливый. (Нсл. 149); Ар.; Шсл. *Вельма ўжо ты стаў далікатны.* Ст. *Далікатны чалавек.* Нсл.
2. нежный(слабый, хрупкий, Ар.). Нсл. 149.
3. тонко сделанный. Нсл. 149. *Далікатны складанчык, ня нашаму брату ім рабіць.* Нсл.
●**далíка́цік-іка,** *предл.-ку, общ.*—неженка. Гсл.; Нсл. 149. *Панічок, панѐнка далікацік, нашага хлеба ня будзе есьці.* Нсл.
●**далíка́ціць**-*чу-ціш-це; повел.-ць-цьма, несоверш., перех.*—делать деликатно, не грубо, чище, НК: Дудар, Но. 40. делать что тонко. Нсл. 149. *Не далікаць дужа тапара, здалікаціш, борзда вызубіцца.* Нсл.
2. нежить. Нсл. 149. *Дужа ты далікаціш свае дзеці, сусім здалікаціў.* Нсл.
здалікаціць, *соверш. к* далікаціць *у вабодвых знач.* Нсл. 149.
●**далíка́ціцца**-*чуся-цішся, несоверш.*—привередничать, Шсл. представлять себя нежным. Нсл. 149. *Няма чаго далікаціцца: еж палюдзку. Ст. Не далікацься, а еж, што Бог даў.* Нсл. *Соверш.* **здалíка́ціцца.** Нсл. 149. *Здалікаціўся, да малімонікаў прывык.* Нсл. *Соверш.* **раздалікаціцца**-*ачуся-ацішся*—изнежничать. Ксл. *Ты ўжо раздалікаціўся ад хваробы.* Стаішча Чаш. (Ксл.)
●**далíкту́н**-*унȁ, предл.-унȕ, зват.-ȕне; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—разборчивый в пище. Шсл. *Іванька ў нас даліктун, абы чаго есьці ня будзе.* Ст.
●**далíна́**-*іны̀; мн.ч.-ìны-ін, ж.*—долина. Ар.; МГсл. *Па гэткай далінѐ ня прыедуць борзда.* Нсл. 127. *Уменьш.* **далі̀ніца**-*цы-цы.* Смол. г. (Дсл.).
даліня́-*ні-нì, ж.*—дальность.
●**далі̀ніца,**—*см. под* даліна.
●**дал-іва́ць**-*ìць,—см. под* ліць.
●**да́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.*—отдалять. Нсл. 127. *Соверш.* **адда́ліць**—отдалить. Нсл. 127. *Нашто ты дȁліш, аддȁліў яго ад мяне?* Нсл.
аддаля́ць-*яю-ѐеш-ѐе, несоверш.* — удалять, Нсл. 359, устранять. Нсл. 372. *Мяне, беднага сіраціну, аддаляюць, аддȁлілі ад радні.* Нсл. *Ці чулі, Пятрок брата ад сябе аддаляе?* Дсл. *Соверш.* **адда́ліць**—удалить, Нсл. 359. устранить. Нсл. 372. *Абы нас Бог не аддаліў ад царства свайго.* Зізані: Талкаваньне. *Аканома пан аддаліў ад гаспадаркі.* Нсл. 372. *Пытаў ясьмі (у сьветак): есьлі б яны былі пры том, калі Міска Мозьневіч духоўніцу пісаў, есьлі б вон аддаліў Паўлу ад пашні купленай? Аны адказалі: былі ясьмо пры том, калі Міска духоўніцу пісаў, пашню купленую сыну свайму Ясюце адпісаў, а ад Паўлы, сына свайго старшага, аддȁліў.* Гордз. Ак. XУII, 7. *Ад грахоў яго аддȁліўшы, дасьць ім Пан Бог спȁсеньне.* Кіт. 24б14. *Пан Бог такім, ад грахоў аддаліўшы, спасеньне дасьць.* Кіт. 24б15. *Отгл. имя сущ.* **адда́лены**—удаленный, устраненный. Нсл. 372. *Хто ўродзіцца чалавекам ліхім, ад ласкі Божай аддалены будзе.* Кіт. 36аI. *Старайся, штоб ня быў ад ласкі Божай аддȁлен.* Кіт. 47бII. *Што адзін раз разказаньне Божае ня ўчыніў, я з ласкі Божай аддален.* Кіт. 62б5. *Да....нэмазу (арабізма, малітвы) гатовы будзьце, такіх людзей грахі аддалены будуць.* Кіт. 29а14. *Войт аддалены ад войтаўства.* Нсл. 372. *Ад сумы̀ свае аддалены быці ня маець.* Стт. 72. *Цяпер усе перапоны й небясьпечнасьці быццам былі аддаленыя.* Тат.: Кво вадыс, 276. *Отгл. имя сущ.* **адда́леньне**-*ня, предл.-ню*—устранение.
здаля́ць-*яю-ѐеш-ѐе, несоверш., каго-што,* **1.** удалять. Нсл. 204. *Не здаляй мяне, татка, ад свайго двара.* Нсл.
2. отрешать от должности. Нсл. 204. *Аканома здаляюць.* Нсл. *Соверш.* **зда́ліць, 1.** удалить. Нсл. 204.
2. отрешить от должности. Нсл. 204. *Аканома здалілі.* Нсл. *Прич.* **здалены**—удаленный, отрешённый от должности. *Отгл. имя сущ.* **зда́леньне**-*ня, предл.-ню*—удаление, особенно от должности. Нсл. 204. *За здȁленьням урадніка, другія пашлі парадкі.* Нсл.
да́ліцца-*люся-лішся, несоверш., возвр.*—отдаляться. Нсл. 127. *Ня далься ад мяне, хадзі блізка.* Нсл. *Соверш.* **адда́ліцца,** — отдалиться. Нсл. 127. *Ён ужо далёка аддаліўся, як мы схапіліся.* Амілянова Лёз. (Ксл.). *Аддалішся, шукаць будзеш.* Нсл. *Іван Гвідонавіч аддаліўся ад гэтых коні.* Валатоўкі Казьлянскае вол. Гардц. (Ром., УІ, 163).
аддаляцца-*яюся-яешся, несоверш.*—удаляться, устраняться. *Соверш.* **адда́ліцца, 1.** удалиться, устраниться.
2. *страд. к* аддаліць. *Суннэт (род права, арабізма, С.) хто ня чыніць, прароцкая прычына не аддаліцца.* Кіт. 68, 6. *Ня чынячы мусджаб(род права, арабізма, С.) прароцкая прычына не аддаліцца.* Кіт. 68, 8.
здаля́цца, *несоверш., возвр.*—удаляться. Нсл. 204. *Здаляйся ад тых, што на зло вядуць.* Нсл. *Соверш.* **зда́ліцца**—удалиться. Нсл. 204. *Здаліўся ў другое сяло.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зда́леньне**-*ня-ню*—удаление, особенно от должности. Нсл. 204. *За здаленьням урадніка, іншыя пашлі парадкі.* Нсл.
●**даліч-а́ць**-*ы̀ць,—см. под* лічыць.
●**даліч-а́цца**-*ы̀цца,—см. под* лічыцца.
●**далу́б**-*ба, предл. и зват.-бе, м.*—углубление для скрепления, напр. досок, бревен. Крывіч, 1926, 106.
●**далуба́ць**-*ȁю-ȁеш, ȁе, несоверш.*—выдалбливать, напр. долотом, углубление в чем-либо. Крывіч 1926, 107. *Далубай барж-*

джэй, дагэтуль нічога не надалубаў мёду. Нсл. 139. *Соверш.* **надалубаць.** Нсл. 139.
•**дальбо!,** *междомет. Богу.* Гсл.; Ар.; Шсл. *Дзіўны чалавек! Дальбо, дзіўны чалавек.* Дзьве Душы, 94. *Дальбо я нічога ня ведаю!* Ст. *Дальбо ж гэта ён узяў тваю шапку.* Ст.
дальбог — *дальбо. Дальбог праўда!* Дукоршчына Сьміл. (Шсл.).
•**дальшаць**-*ае, несоверш.*—отдаляться. Юрсл. *Чым болей еду да тога маяка, тым ён, здаецца, дальшае.* Юрсл. *См. далець.*
•**дальшы,** *ср. ст. к далёкі.*
•**да́льшыць**-*шу-шыш-ша, несоверш.*—отдалять. Юрсл. *Другі раз ня дальшы жардзіну, прыкапай на тым самым месцу.* Юрсл.
•**дамок, дамочак,**—*см. под дом.*
•**дамова**-*вы-ве; мн. ч., род.-оў(-оваў), ж.*—семья, дом(или квартира) и хозяйство вместе взятыя. *Габруся у войска ўзялі, ад дамовы адарвалі.* Гарун. *Благая тая дамова, дзе вала бадзець карова. Послов.* (Рапан. 73); Ст. Рудня Вял.; Нсл.
студэнцкая, работніцкая, вучыцельская й інш. дамова—студенческий, рабочий, учительский и проч. дом.
нацанальная дамова—родина, отечество. *Уменьш.* **дамоўка**-*ўкі-ўцы. Ня ў гроб багатыр жадае, а ў дамоўку.* Дсл. 177.
•**дам-овачкі**-*оўкі-оўку,—см. под дамоў.*
•**дам-овіць**-*аўляць,—см. под мовіць.*
•**дам-овіцца**-*аўляцца,—см. под мовіцца.*
•**дамовы**-*вая-вае*—домашний. Гсл.; МГсл.; Нсл. 140. *А дамовы вецер вее — любу ўспомне, абамлее.* Гарун: Габруська.
дамовы гаспадар—хозяин дома, домохозяин. *З рэчмі дамовага гаспадара пагарэлі.* Стт. 336.
•**дамовы**-*ваў, единств. ч. нет.*—намеки, колкости. Гсл.
•**дамоў,** *нареч.*—домой. Вал.; Мл.; Радз. летапіс 27, 32. (Ганцоў); Далыкі Аз.; Храповічы Куз. (Ксл.); Гсл.; Бел.-Куз. 190; Нсл. 140; Шсл.; Раст.: Смоленск. 141; Дсл. 180. *Пойдзем дамоў.* Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 10). *Пара, жонкі, дамоў ісьці, згубіла зара ключы, каля постаці йдучы, а месіка гукаючы, із сонікам гуляючы.* Жніўная песьня, Нсл. *Пара ўжо дамоў.* Ст. *Уменьш., ласкат.* **дамоўкі.** Лалыкі Аз.; Храпавічы Куз. (Ксл.); Шсл.; НК: Очерки, Но. 417; НК: Пособ. Но. 29; Бел.-Куз. 190. *Намётачку не вазьму, і дамоўкі не пайду.* Старадуб(Жив. старина, 1910, 1, 105). *Хадзі дамоўкі.* Ст. *Паедзем дамоўкі.*
дамоўка І-*ўкі-ўцы, ж.*—легкий упрёк. Нсл. 139. *Ня люблю дамовак.* Нсл.
дамоўка ІІ-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** побывка дома. Нсл. *Адпусьцілі на дамоўку, па дамоўках.* Нсл. 139.
2.—*см. под дамова.*
дамовачкі, *уменьш. к дамоўкі. Я й дамовачкі пайду.* Старад.(Живая старина, 1910, 1, 105).
дамоўку, *уменьш., детск.*—домой. Нсл. 140. *Паедзем дзіцятка дамоўку.* Нсл.
•**дамоўны**-*ная-нае*—смелый в речах, имеющий способность высказать все. Нсл. 140. *О! Ён дамоўны, не замаўчыць.* Нсл.
•**дамага́цца**-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася, несоверш.* **1.** домогаться. Гсл.
2. требовать. Гсл. *Кажны чалавек дамагаецца, каб яму было ляпей.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **дамага́ньне, 1.** требование. Гсл.
2. настойчивое преследование поставленной цели. Гсл. *Соверш.* **дамагчыся**-*гуся, даможашся-аецца*—добиться. Ар.
•**дама́ха**-*ахі-асе, ж.*—жена домового. Дсл. 157.
•**дамалоткі**-*ткаў, единств. ч. нет.*—окончение молотьбы. Гсл.; Шсл.; БНсл.
•**дамал-очаваць**-*аціць,—см. под малаціць.*
•**дамароб**-*оба, предл.-обу, зват.-обе, м.*—кустар. *Ср. дамароблены.*
•**дамароблены**—домашнего, кустарного производства. *Цана рэчам дамаробленым, адзежы належачым і іншым.* Стт. 472.
•**дамату́р**-*ура, предл.и зват.-уру; мн. ч., род.-раў, м.*—домосед. Ар.; Гсл.; Нсл. 139; БНсл. *Дзед — даматур....пільнуе двору, дзяцей і пшчол.* Гарэцкі: Песьні, 12. *Даматура гэтага нійдзе ня відаць, нікуды ня выганіш.* Нсл.
•**дамату́рка**-*ркі-рцы, ж.*—домоседка. Ар.; БНсл.
•**дамава́ць**-*мую-муеш-муе; повел.-муй-муйма, несоверш.*—распоряжаться домом, хозяйничать, Нсл. 139. распоряжаться "дамоваю"(См.). *Блага ж ты дамаваў безь мяне.* Нсл. *А пашоў сам Даніла на вайну ваяваць, а пакінуў Кацярыну ў сваім доме дамаваць.* Нсл.
•**дамаве́р**-*ера, предл. и зват.-еру; мн. ч., род.-ераў, м.*—домоправитель.
•**дамаве́рка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** домоправительница. Нсл. 140. *Дамаверка што сказала, тое й будзе.* Нсл.
2. (*перен.*)—жена. Нсл. 140. *Як дамаверка мая скажа, так і будзе.* Нсл.
•**дамавернік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—домоправитель. Нсл. 140. *Пакуль прыеду, слухайце майго дамаверніка.* Нсл.
•**дамаві́к**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-ках, м.*—дух, согласно поверью, живущий в доме, Шсл. домовой. Пар.(Дсл. 177); БНсл. *Нейкі паніч сядзіць на каню, а конь увесь у пене, а гэта дамавік.* Ст.
•**дамаві́на**-*ны-не, ж.*—гроб. МГсл.; Гсл.; Сініцына Віц. (Ксл.); Шсл. *Ужо нябожчыка палажылі ў дамавіну.* Ст.
•**дамаві́ца**-*цы-цы, ж.*—жена домового. Пар.(Дсл. 177, 158).
•**дамэтны**-*ная-нае*—целесообразный. Гсл.
•**дамяня́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., каму праз што*—напоминать. Нсл. 139. *Я пану дамяняў а тым.* Нсл. *Соверш.* **дамяніць**-*ню-ніш-не, каму праз што*—напомнить. Нсл. 139. *Чаму ты пану*

аба мне не дамяніў? Нсл. *Прич.* **даменены** —напомятный.

•**дамяня́цца**—напоминать о себе или о своем деле. Нсл. 139. *Дамяняцца а сваім доўгу, а сваім прыезьдзе.* Нсл. *Соверш.* **дамяніцца.**

•**дамяні́ць,**—*см. под дамяняць.*

•**дамі́на**-*ны-не, ж.*—гроб. Ксл. *Прыгожая даміна была зроблена яго памерламу сыну.* Княжыца Куз. (Ксл.).

•**дамі́нкі**-*нак, единств. ч. нет.*—окончание мятья пеньки или льна. Дсл. 176. *Сядні дамінкі: лён дамінае.* Дсл.

•**дамсьлі́ва,** *нареч.*—догадливо. Гсл.

•**даму́р**-*ура̀, предл.-уру̀, зват.-ўру; мн. ч., дат.-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—домосед. Сьп. *Нейкі дамур, сядзіць усё ў хаце.* Сьп.

•**дамы́сьлены**-*ная-нае*—хитрый, предусмотрительный, находчивый. Дсл. *Гэты дамысьлены чалавек.* Смал. (Дсл.).

•**дамысьля́цца,** *-яюся-яешся*—догадываться, Нсл. 140. додумываться. *Дамысьляйся, як хочаш, чаго яму хочацца.* *Соверш.* **дамы́сьліцца**-*люся-лішся*—догадаться, Нсл. 140; Гсл. додуматься. Бяльсл. *Гэта ты сам дамысьліўся, ці табе хто падказаў?* Бяльсл. *Дамысьліўся, што зь яго сьмяюцца.* Нсл. *Неяк дамысьліўся зрабіць так штучна.* Нсл. 343.(*под неяк*). *Ср. мысьліць.*

•**дамы́сьліва,** *нареч.*—догадливо. Нсл. 140; Гсл. *Дамы̀сьліва зрабіў.* Нсл.

•**дамы́сьлівы**-*вая-вае*—догадливый. Нсл. 140. *Дамы̀сьлівы хлапец.* Нсл.

•**дан-осіць**-*ѐсьці,—см. под несьці.*

•**дан-ошаваць**-*асі̀ць,—см. под несьці.*

•**дан-ошавацца**-*асі̀цца,—см. под несьціся.*

•**да налецьця**—до будущего года. *Давядзецца чакаць да налецьця, а сёлета таксяк даставаць за грошы.* ЗСД. 98.

•**данар-ауля́ць**-*аві̀ць,—см. под наравіць.*

•**даніна**-*ны, ист.*—жалование(землёй, имением, С.). Ст. 1529.

•**да́ньнікі**(*один* **даньнік**), *ист.* **1.** плательщики дани.

2. крестьяне, выполнявшие феодальные повинности в форме оброка(дани) деньгами, медом или пушниной. Ст. 1529.

•**дап-оўніць**-*аўня̀ць,—см. под паўніць.*

•**дап-а́дацьь**-*а̀сьці(-асьць),—см. под падаць.*

•**дапа́дацца**-*а̀сца(-сьціся),—см. под падацца.*

•**дапазна́,** *нареч.*—до позднего времени. Ар.; Шсл. *Дапазна̀ ня трэба аднаму быць у полю.* Ст.

•**дапалі́ць,**—*см. под паліць.*

•**дап-аўза́ць**-*аўзьці̀.—см. под паўзьці*

•**дапэўніцца,**—*см. под пэўніцца.*

•**дапх-а́цца,** *-нỳцца,—см. под пхацца, пхнуцца.*

•**дапхну́ць,**—*см. под пхаць, пхнуць.*

•**дап-е́рці**-*іра̀ць,—см. под перці.*

•**дап-е́рціся**-*іра̀цца,—см. под перціся.*

•**дап-е́ць**-*пява̀ць.—см. под пець.*

•**дап-яка́ць**-*ячы̀,—см. под пячы.*

•**дап-яка́цца**-*ячы̀ся,—см. под пячыся.*

•**дап-я́ць**-*іна̀ць,—см. под пяць 1.*

•**дап-іка́ць**-*ікнỳць,—см. под пікаць.*

•**дапі́кі**-*каў, единств. ч. нет.*—упрёки. БНсл.

•**дапіл-оваваць**-*ава̀ць,—см. под пілаваць.*

•**дап-іна́цца**-*нỳцца,—см. под пяцца.*

•**дапі́нкі**-*нак, единств. ч. нет.*—упрёки. Гсл.; Нсл. 140; БНсл. *Дапінак ніхто ня любе, а ты за маёю хлеб-сольлю і мне дапінкі робіш.* Нсл.

•**дапі́с-аваць**-*а̀ць,—см. под пісаць.*

•**дапі́с-авацца**-*а̀цца,—см. под пісацца.*

•**дапі́ць,**—*см. под піць.*

•**дапл-очаны**-*аці̀ць,—см. под плаціць.*

•**дапл-ы́сьці**-*ыва̀ць,—см. под плысьці.*

•**дапрыкла́ду**—например. Гсл.; МГсл.

•**дапуска́ць,**—*см. под пусьціць.*

•**дап-усьці́ць**-*ушча̀ць,—см. под пусьціць.*

•**дапу-сьці́цца**-*шча̀цца.—см. под пусьціцца.*

•**дапушча́льны,** *-ная-нае*—допустимый, предположительный, гипотетический. НТЦ. (БНсл.).

•**дапы́т-авацца**-*а̀цца,—см. под пытацца.*

•**дапы́тлівы**-*вая-вае*—любопытный, любящий расспрашивать. *Які ты дапытлівы.* Ст.

•**дар,** *да̀ру, предл. и зват. да̀ру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** дар, приношение. *Едзе хлопчычак па свой дар. А яго ж то дар — дарагі тавар.* (Косіч 240).

2. лепта(вклад в какое-л. общее дело, **С.**). МГсл.

•**даробачны**-*ная-нае*—относящийся к коробке (*"даробцы"*). *Даробачны майстра.* Нсл.

•**даробіць**-*блю-біш-бе, несоверш.*—коробить. Нсл. 141. *Нашто ты луб на сонцу даробіш, здаробіў?* Нсл. *Соверш.* **здаробіць.** Нсл. 141.

•**даробіцца**-*іцца, несоверш.*—коробиться. Нсл. 141. *На сонцу луб даробіцца.* Нсл. *Соверш.* **здаробіцца.** Нсл. 141. *Дно здаробілася.* Нсл.

•**даробка**-*бкі-бцы, ж.*—коробка. Нсл. 141; БНсл.; Бяльсл. *Адна даробка была ў яго з цукеркамі, а другая пустая.* Бяльсл. *Прынясі даробку жыта.* Нсл. *Уменьш.* **даробачка**-*чкі-чцы.* Нсл. 142. *Ідзіце з даробачкамі ў грыбы.* Нсл.

•**даробкавы**-*вая-вае*—коробовый. Нсл. 141. *Даробкавы лубок.* Нсл.

•**даробны**-*ная-нае*—додельный, которого доделать можно. Нсл. 141. *Даробная работа.* Нсл.

•**дарога**-*огі-озе, ж.* **1.** дорога, путь. *І Божа мой, мяне управадзь у дарогу праўдзівую!* Кіт. 464.

2. путешествие, поездка. Ар. *См. падарожжа.*

3. место для прохода, проезда. Ар. *Не заступай дарогі.* Ар. *Ня стой на дарозе.* Ар.

4. средство. Нсл. 142. *Я ведаю да гэтага дарогу.* Нсл.

па дарозе—попутно. Ар. *Уменьш.* **дарожка** *-жкі-жцы*—узкая дорога, дорожка. Ар. *Ласкат.* **дарожанька-нькі-**ньцы. *Туташнія дарожанькі.* НК: Пособники, 108.

•**дарожасьць-***ці, ж.*—высокость цены. Нсл. 142. *Судзячы з дарожасьці твайго каня, трэба думаць, што ён добры.* Нсл. *Дабрыня ня подле дарожасьці.* Нсл.

•**дарожаць-***аю-аеш-ае — даражэць. Хлеб увясну дарожае.* Нсл. 142.

•**дарожка-***жкі-жцы, ж.* **1.** удильный снаряд — металическая с крючком пластинка, привязанная к длинному снуру. НК: Очерки, 509; Шсл.

2.—*см. под дарога.*

•**дарожны ліст**—путевка.

•**дарожшы,**—*см. под дарагі.*

•**дароўны-***ная-нае*—дарственный.

•**дароўны ліст**—дарственная грамота. Стт.; Пташыцкі: Пузыны.

•**дарочны** —совершающийся прежде срока, Нсл. 142. досрочный. *Дарочны адыход работніка.* Нсл.

•**дараба́н-***ана̀, предл.-нѐ, зват.-не, м.*—барабан. БНсл.

•**дараба́неньне-***ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(к *дарабаніць*) **1.** барабанение, стучание по чему-л. звонкому. Нсл. 141.

2. (*перен.*)—громкий продолжительный говор. Нсл. 141. *Дараба̀неньням сваім пабудзіў.* Нсл.

•**дараба́ніць-***ню-ніш-не, несоверш.* **1.** барабанить, (Гсл.; БНсл.) ударять по чему-л. звучному. Нсл. 141. *Дарабаніць у даробку.* Нсл. *Не дарабань у бочку, у вакно, пабудзіш дзяцё.* Нсл. *Хтось дарабане ў ваконьніцу.* Тм.

2. говорить громко, резко. Нсл. 141. *Перастань дарабаніць, спаць не даеш.* Нсл.

3. говорить, молоть вздор. Нсл. 141. *Дарабаніць, слухаць няма чаго. Соверш.* **надарабаніць.** Нсл. 141. *Надарабаніў сем дорабаў.* Нсл.

•**дара-біць-***бляць,—см. под рабіць.*

•**дара-бля́цца-***біцца,—см. под рабіцца.*

•**дарабча́сты-***тая-тае*—лубяной, сделанный из лубка. Смал. г. (Дсл. 154). *Як куплю я калыбачку, калыбачку дарабчастую, а пачопачкі пяньковыя, пялёначкі бялёвыя, спавівушы шаўковыя.* Ц. С. Зьвяровічы Красьн. (Дсл.).

•**дараго,** *нареч.*—купить что-л. *"за три дороги"*, Дсл. 181. дорогой ценой. *Прадала̀ б я сьвёкара за тры шалягі, купіла б я татачку у тры дарагі.* Дсл.

•**дарагоў-***ові, ж.*—дороговизна; время дороговизны. Нсл. 142. *У самую дарагой купіў.* Нсл. 142. *См. дарагоўля, дарагатоў, даражыня̀.*

•**дарагоўля-***лі-лі, ж.*—дороговизна. Гсл. *См. дарагоў, дарагатоў, даражыня̀.*

•**дарагатоў-***ові, ж.*—дороговизна. МГсл.; Нсл. 142. *Паднялàся на ўсе дарагатоў.* Нсл. *Дзеля дарагатові і тату прадаць гатовы. Послов.* Нсл. *См.* **дарагоў, дарагоўля, даражыня.**

•**дараге́н-***ечкі-ькі,—см. под дарагі.*

•**дарагі-***гая-гое,* **1.** дорогой. *Дарагое стала зялеза.* Ст. *Ср. ст.* **дарожшы** —дороже, более дорогой. *Тут дарожшая гаспода, чымся там.* Нсл. 732. *Няма дарожшага імне госьця, як ты.* Тм. *Прев. ст.* **найдарожшы**—самый дорогой, дражайший. *О мова ты родная, мова найдарожшая!* Беларус, Но. 137, 1968 г., стр. 4. *Усім найдарожшым прысягаю.* Жылка, 101. *Ласкат.* **дараге́нькі, дараге́нечкі.** Ар.; Гсл. *Вы ж мае дарагенечкія госьцікі.* Гсл. *Ласкат.* **даражэнькі.** Гсл. *А сынку мой даражэнькі, а што ж гэта з табой робіцца?* Цэлеш.(Ярылаў агонь). *А мае ж вы даражэнькія, я ж вам навіну скажу.* Варсл. *Даражэнькая галубка, ясачка мая!* Крушына: Лебедзь, 37. *Піліпка даражэнькі, упражы ж ты мне гэтага крывалапага.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 1-2/437-438)

2. драгоценный. *Чатыры рэчы чалавека здобяць як дарагі камень.* Кіт. 58б15.

•**дарадава́цца,**—*см. под радавацца.*

•**дара́зу,** *нареч.*—сразу, Бяльсл. за один раз? *Саўка ўсю місу зьеў даразу.* Палуж Краснап. (Бяльсл.).

•**дараз-уме́ньне-***умѐць-умявàць,—см. под разумець.*

•**даражэнькі,**—*см. под дарагі.*

•**даражэць-***эю-эеш-эе, несоверш.*—становиться дороже, дорожать. Ар.; Шсл.; БНсл. *Жыта ізноў пачало даражэць.* Ст. *Соверш.* **здаражэць**—вздорожать. *Ізноў здаражэла крамнінà.* Ст. *Соверш.* **падаражэць** —подорожать. Ар.; Шсл. *Крамнінà падаражэла, а жыта патанела.* Ст. *Хлеб даражэе, разам падаражэў.* Нсл. 142.

•**даражбі̀т-***ітà, предл.-ітỳ, зват.-ìце; мн. ч.-тỳ-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—тот, который дорожится, дорого ценит свой товар, свой труд. Ар.

•**даражбі̀тка-***ткі-тцы, ж. к даражбіт.* Ар.

•**даражыня́-***ні-ні, ж.*—дороговизна. Гсл.; Ар.; Нсл. 142; Шсл. *Пашню купіўшы, даражыні чакае, а потым прадае.* Кіт. 59б2. *Ня чуваць было гэткае даражыні.* Нсл. *Даражыня сталася на ўсе тавары.* Ст. *См. дарагоў, дарагоўля, дарагатоў.*

•**даражыць-***жў-жыш-жыць*—дорого ценить, дорожиться, просить высокую цену за что. Нсл. 142; БНсл. *Дужа даражыш за пояс, ці ня можна таней?* Нсл.

•**дара́начны-***ная-нае*—относящийся во времени между зарёю и восходом солнца, предутренний. Нсл. 141. *Дара̀начная малацьба.* Нсл.

•**даранчу́к-***кà, област., м.*—крепкая яичница. Ц.с. Мамошкі Пар.(Дсл. 158).

•**дара́ньне-***ня, предл.-ню, ср.*—время утренней зари. Нсл. 141. *Цэлае дараньне прагуляў.* Нсл.

•**да раньня,**—*см. под раньне.* Гсл.

•**дара́ньні**-*няя-няе*—предутренний. Гсл.; Нсл. 141.

•**дарашава́ты,** -*тая-тае*—грязно-коричневый, желтоватый. Шсл. *Наш конь дарашаваты.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).

•**дарава́ць,** *дару̀ю-у̀еш-у̀е; повел.-у̀й-у̀йма,* **1.** *несоверш., каго, чым*—дарить. Гсл.; Нсл. 127; МГсл.; Дзяды Сір. (Ксл.); БНсл. *Чым жа ты будзеш свае дзеці даравацъ? Ці канём, ці валом, ці хлебам-сольлю, ці добрым здароўям?* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр. (Наш Край, 1928, Но.6-7, 54). *Даруе вас ваша матка хлебам-сольлю і добрым здароўлям.* Тм. *Ой каролю, каролю, чым мяне даруеш?* Карскі III-1, 372. *Соверш.* **абдарава́ць** —одарить. Нсл. 346; Бяльсл. *Бог абдараваў яго розумам.* Нсл. *Паня ўсіх старцоў абдаравала.* Дсл. *Убогі прышоў да Хесен Бэсэры, просячы, штоб яго чым абдараваў.* Кіт. 1967. *Пан Бог таго чалавека раям абдаруе.* Тм. 89а3. *Радаснай навіной ізноў абдараваў цябе поэта.* Лужанін("Бел. Голас", жнівень 1962).

Прич. **абдарава́ны**—осыпанный подарками, одаренный. Нсл. 345; Бяльсл. *Маладая абдаравàна.* Нсл. *Жывем хваліць Бога ўсім дабром ад Бога абдараваныя.* Нсл. *Абдараваны розумам.* Нсл. *Соверш.* **аддарава́ць, а)** отдарить подарком за подарок. Нсл. 373. *Просіш, каб я цябе дараваў канём, а ты чым мяне аддаруеш?* Нсл. **б)** окончить дарить. *Калі "аддаруюць" маладога, маладыя вылазяць із застольля.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но.6-7, 58). *Прич.* **аддарава́ны**—отдаренный, вознагражденный подарком за подарок. Нсл. *Аддараваны малады.* Нсл. *Аддараваная маладая.* Нсл. *Соверш.* **надарава́ць**—надарить. Нсл. 303. *Надараваў нас усім.* Нсл.

2. *несоверш. и соверш. каму*—прощать, простить. Ар.; Гсл.; Нсл. 127; Шсл.; Ксл.; БНсл. *Даводзіцца на гэты раз яму дараваць.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Я ж табе не дарую махлярства гэтага, гад ты смаляны!* Ст. *Па кон веку не дарую.* Нсл. 458(*под пакон*). *І ці мне ня могуць дараваць, і сядні задуменныя бярэзы.* Лойка: Л. Песьня. *Ты, Божухна, мне даруй.* ЧЧ: Песьні, 87. *Да вас, да вас, Мікола, даруйце, што так спазьніліся ў дарозе.* Дзьве Душы, 112. *Даруй мне ўсе мае віны.* Псальма 51 перакладу Луцкевічавага. *Даруйце, сябры, аднагодкі.* Г. Новік. *Даруй жа, маці, што ня змог я ў хаце у гэты дзень пабыць з аднэй табой.* Лойка: Л. песьня. *Даруйце, дзяцюкі̀, што помніка вам не паставілі.* Пархута: Размова з братамі. *Дараваць табе нельга.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Пан даруе.* ЧЧ.(Б. Студіс, II-I, 1969, 72). *Даруйце мне, спадарыні й спадары!* Бацьк. Но.30-466. *Старшыня! Даражэнькі! Даруй яму!* Макаёнак: Каб людзі.... *Няма чаго яму дараваць.* Тм. *Яму дараваць не маглі.* Тм.

дарава́ны, 1. *прич.* (*к* *дараваць 1*) подаренный. Нсл. 127; Ксл. *Даравaнаму каню ў зубы не глядзяць.* Нсл.

2. (*к* *дараваць 2*)—прощенный. Ксл.; Ар. *Дараваная крыўда доўга помніцца.* Вярхоўе Беш. (Ксл.).

дарава́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* **1.** (*к* *дараваць 1*)—дарение. Гсл., Нсл. 127.

2. (*к* *дараваць 2*)—прощение. Гсл.; Ар.;

падарава́ць-*рую-руеш-руе, соверш.* **1.** (*каго чым*)—подарить. Гсл. *Чым вы нашага князя маладога і кня̀гіню маладую падаруеце?* Косіч 244.

2. (*каму што*)—простить. Гсл.; Ар. *Не падарую, пакуль не перавѐруся, што гэта ня ён зрабіў.* Нсл. 404(*под пераканаНы*). *А ўжо ж дастанѐцца табе, а ўжо ж не падарую.* Нсл. 9(*под а ўжо ж*). *Першы раз дарую табе тваю правінку, а другі раз не падарую.* Нсл. *Я ж табе не падарую, гіцлю, болей ты ня будзеш заводзіцца зь дзецьмі.* Ст. *Свайго на грош не падарую.* Гсл. *Прич.* **падарава́ны, 1.** подаренный. Нсл. 438; БНсл. *Падараванага каня не прадавай нікому.* Нсл.

2. прощенный.

раздараваць-*рую-руеш-руе, соверш.* — дарить много и разным лицам, раздаривать. Нсл. 746. *Раздоруючы так, самому часам не застанѐцца чым веку дажываць, як раздаруеш усё.* Нсл. *Соверш.* **раздарава́ць**-*рую-руеш-руе.* Нсл.

•**дарэчны**-*ная-нае*—подходящий, уместный, (БНсл.) дельный. *Дарэчная прычына.* Нсл. 141. *Дарэчнае слова.* Тм.

•**дарэчы,** *нареч.*—кстати. Нсл. 141; Шсл.; МГсл.; БНсл.; Бяльсл. *Дарэчы прышлося.* Нсл. *Ня войтава дачка, а дарэчы гавора.* *Послов.* Нсл. *Дарэчы сказаць, ты добра ня ведаеш гэтага сам.* Ст.

•**дарбу́н**-*уна̀, предл.-унѐ, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—пружинная борона. Бараўляны Куз. (Ксл.).

•**дарга́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-айма, несоверш., област.*—дергать, Гсл. терзать, раздергивать, — *доргаць.* Дсл. 158. *Даргаюць ваўкі̀ цела.* Дсл.

•**даржэнь**-*жня̀, предл.-жню̀; мн. ч.-жні̀-жнёў-жнём, мн. ч., предл.-жнёх, м.*—скотный двор. Ксл. *Хай каровы на даржні пабудуць, пакуль падаю.* Мядзелева Куз. (Ксл.).

•**даржні́к**-*ніка̀, предл.-іку̀, зват.-і̀ча, м.* —огороженное место, куда летом загоняют скот. Аш. *Пастухі загналі статак у даржнік, а самы пашлі абедаць.* Варсл.

•**да́рка**-*ркі-рцы, ж.*—мячик, пойманный в игре в *"апуку"* — лапту. Дсл. 158. *Дарка злоўлена — наш гонар.* Дсл.

•**дармо,** (Скар.Ц.), *нареч.* **1.** даром.

2. без причины. *Дармо й скулка ня сядзе, а падзершы.* *Поговор.*

•**дарма́,** *нареч.* **1.** даром, МГсл.; Дсл. 158 бесплатно. Шсл.; Ксл. *Дарма грошы не бяры.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш

Край, 1928 Но.6-7, 55). *Ён любе, каб яму рабілі дармà.* Халамер'е Аз. (Ксл.). *Дарма ніхто ня будзе табе рабіць.* Ст. *А ты ж ня бурмà, каб давалі табе дарма.* Дсл. 45(*под бурма*). *Хоць я, хоць ён — ніхто дарма рабіць ня будзе.*(Раст.: Северск. 133). *Ах, мая ты галубачка, дай мне гэтых капляў. Матулька, я дарма ня дам.* Ельн. (Дсл.). *Табе гэта дарма няпройдзе.* Цэлеш: Ярылаў агонь.

2. напрасно(без надобности, зря, **С.**). Нсл. 127; Гсл.; Ксл.; Дсл. *Не кланіся дарма.* Дсл. *У пятніцу сегасьветную работу*(*рабіць*) *а дарма сядзець хэрам*(*забаронена, грэх, араб.*) *ест.* Kit. 33б13. *Ці ты маленькі, што на нас дарма зларэчыш?* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Дарма ты даеш яму грошы.* Нсл. 127. *Дарма ты, Ягору, на яго брэшаш.* Мазалава Куз. (Ксл.). *Духам пàдаў ён дарма.* С. Музыка, 64. *Ох, як пачне калі што руйнавацiся, што не рабі ты, а будзе дарма.* Гарун: Жабрачка. *Дарма ўглядаюся ў цямноту.* Машара(Калосьсе, кн. 1, 1935 г.,стр. 10). *Колькі дзён дарма я прачакаў тады цябе.* Лойка: Л. песьня. *Спрабаваў Леў высякаць іскры*(*з каменя*)*, ды дарма, толькі кіпцюры ступіў, а агню няма.* Танк: Конь і Леў. *Дарма свае сілы зьбірае зіма, у друзгах няміла "Народаў турма".* Жылка, 37. *Я дарма яго прасіла, не паслухаў слоў маіх.* Машара(Калосьсе, кн. 2, 1935, 81). *Дарма схадзіў к пану.* Дсл.

3. напрасно (тщетно, бесполезно, **С.**) Гсл.; Нсл. 127; Ксл. *Дарма яна табе адыйдзе ды ізноў будзе юрэць.* Ст. (Шсл. 315, *под* юрэць). *Буду спаганяць свой доўг. Дарма, не спагоніш, бо вэксаля ня маеш.*

4. ничего особенного, неважно, ничего, Шсл. все равно, пусть. Раст.: Северск. 133. *Дарма, усё будзе добра.* Ст. *Дарма, будзеш жыў, жывенькі.* Ст. (Шсл. 95). *Дарма, што малỳ, але шустры хлапец.* Ст. (Шсл. 313). *Так дарма хлапец вучыцца, але заданьняў нічога ня кеміць.* Ст. (Шсл. 134). *Браты дарма, але ятроўкі ўсё граюць дзяліцца.* Ст.(Шсл. 317). *Ён бы й дарма быў конік, але закіданы.* Ст. *Подле чужога й наша жыта дарма.* Ст.(Шсл. 59, *под* вэдлуг). *Ён яшчэ дарма, памяргоўны чалавек: зьмергавацца зь ім можна.* Ст.(Шсл. *под* памяргоўны). *Тату, тату, лезе чорт у хату! Дарма, сынку, абы не Маскаль.* *Послов.* *Дарма, я яму спаганю за гэта.* Ст.(Шсл. *под* спаганяць). *Купіў сароску? Купіў, ды вузку. Дарма, што вузку, і за тую дзякуй.* Косіч 42. *Нябось, ляпей бывала пры самым князю? Ня здыхалі, садовыя дарожкі чысьціўшы? Ну, дарма. Ён пан, яго быласà й воля.* Леск. 1, 29.

5. ничего, сносно. *Наша пярэдайка яшчэ дарма даець малака.* Ст. (Шсл. *под* пярэдайка). *На хібу яшчэ сала дарма.* Ст. (Шсл. *под* хіб).

6. не имеет значения в данном случае. *Хоць і матка я яму, ды дарма.* Раст: Северск. 133.

7. дарма сабе—ничего себе. *Мікіта дарма сабе шэўчык: шые добра боты й танна.* Ст. (Шсл. 315).

8. дарма што, *в зн. союза*—несмотря на то, что. Растсл.; Гсл.; Нсл. 127. *Дарма што хваляць, а ты ня вер.* Дсл. *Работы ніяк ня мог знайсьці, дарма што ўсяляк стараўся.* Шакун: Сьлед, 7. *Дарма што восень, а было цёпла, як улетку.* Іг. *Разумны поп быў, дарма што піў.* Ант. 32. *Дарма што поп, але абсудзіў чалавек яго.* Ст. (Шсл. 6). *Дарма што сьлеп, ды ня кеп.* Нсл. *Дарма што малое, але ўсюдых яно табе далезе.* Ст. (Шсл. 77). *Удалося на жыцьцявой дарозе пералезьці яшчэ адзін парог, дарма што адчыненыя дзьверы вялі ў цемру.* Акула, 487. *Дарма што значны раны, яе абліччa сьветла.* Жылка, 32.

•**дармае́д**-*да, предл.-ду, зват.-дзе, м.*—тунеядец. Гсл.; МГсл.; Нсл. 127; Ар.; Шсл. *Дзякуй за абед, што паядаў дармаед.* *Поговор.* Нсл. *Дармаедаў шмат, а рабіць няма каму.* Нсл.

•**дармаедны**-*ная-нае*—тунеядный. Нсл. 127. *Дармаеднага хлеба захацеў, пусьціўся красьці.* Нсл.

•**дармае́дзтва**-*ва, ср.* **1.** тунеядство. Нсл. 127. *Прыняў я цябе не на дармаедзтва, а на работу.* Нсл.

2. *собир.*—общество лентяев и празднолюбивых. Нсл. 127. *Зьберлася дармаедзтва*(*часта кажуць на сьмех і праз гасьцей*)*.* Нсл.

•**дармавое**-*ога, в зн. сущ.*—прибыль, получаемая без трудов или заслуг. Нсл. 127. *Дармавога нічога на сьвеце няма.* Нсл.

•**дармава́ты**-*тая-тае*—довольно хороший, Шсл. ничего себе. *Ён хлапец дармавàты.* Ст. *Дармавàтая дзяўчына.* Ст.

•**дармаві́к**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-ìча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—тот, кто бесплатно работает. Ар.

•**дармавіка́: дармавіка́ рабіць**—работать даром, бесплатно. Віленш. *Дармавікà табе буду рабіць?!*

•**дармавы́**-*вàя-вое,* **1.** даровой, бесплатный,(Ксл.; БНсл.) безвозмездный, МГсл.; Ар. достающийся даром. Дсл. 159. *Дармавому каню ў зубы не глядзяць.* Ар. *Дармавы хлеб лёгка есца.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Мы табе не батракі дармавыя.* Дсл. *Сьвятар жджэць сьвята, каб ехаць да места на дармавы палудзень.* Ельн.

2. излишний, праздный, напрасный. Дсл. *Дармавая кляцьба гаспадара знойдзе.* Дсл.

•**дармаўшчы́на**-*ны-не, ж.*—полученное даром, бесплатно, НК: Очерки, 433. достающееся без труда, посредством подарка. Дсл. 159. *Гэта ў цябе дармаўшчына.* Дсл. *Уменьш.* **дармаўшчы́нка**-*нкі-нцы.* *Ладзе ўсё на дармаўшчынку.* Дсл.

•**дарніца**-*цы-цы, ж.*—дранка. Бяльсл. *Воз дарніц.* Нсл. 141. *На гэту страху надабе дзьве тысячы дарніц.* Бяльсл.

•**дарнічны**-*ная-нае*—драночный. *Дранічная павець, страха.* Нсл. 141.

•**дар-вацца**-*ывáцца,—см. под ірвацца.*

•**дарýбала**-*лы, общ.*—тупой, непонятливый? *На сьмех хлопца падымаюць:- Вось дарубала, даўбня.* С. Музыка, 10.

•**дарýмзацца,**—*см. под румзацца.*

•**дарýпіцца,**—*см. под рупіцца.*

•**дарыцелка**-*лкі-лцы, ж. к "дарыцель".*

•**дарыш**-*шà, предл.-шỳ, зват. дарышу; мн. ч. дарышы̀-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.* —приобретаемо в дар, дарственное. Дсл. 158. *Дарыш паехаў у Парыж, а застаўся адзін Купіш.* Дсл.

•**дарыцель**-*ля, предл. и зват.-лю, м.*—тот, кто дарит. *За пятніцу Божую, Караля Дарыцеля, ласкавага над усімі.* Кіт. 5а10.

•**дас-охці**-*ыхàць,—см. под сохці.*

•**дасал-я́ць**-*іць,—см. под саліць.*

•**дасачыць,**—*см. под сачыць.*

•**дасачыцца,**—*см. под сачыцца.*

•**дас-éдзіць**-*èджаваць,—см. под сядзець.*

•**дас-éдзіцца**-*èджавацца,—см. под сядзецца.*

•**дас-éсьці**-*ядàць,—см. под сядзець, сесьці.*

•**дасéўкі**-*каў, единств. ч. нет.*—окончание посева. Гсл.; Шсл.

•**дася́г**-*у, предл.-язе, м.*—достижение. БНсл.; БГсл.

у дася́гу—достижимо. *Глядзі, каб было ў дасягу.* Брс. (Юхн.).

•**дасягáльнасьць**-*ці, ж.*—досягаемость.

•**дасягáльны**-*ная-нае*—досягаемый.

•**дасяг-áньне**-*àць-чы̀,—см. под сягаць.*

•**дасягнéньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—достижение. БНсл.

•**дася́жна,** *нареч.* достижимо. Брс. (Юхн.) *Глядзі, сынку, каб было дасяжна.* Брс. (Юхн.).

•**дася́жнасьць**-*ці, ж.*—достижимость. Гсл.

•**дася́жны**-*ная-нае*—достижимый. БГсл.; Гсл. *Ср. дасягаць(под сягаць).*

•**дасі́**—дашь. Ар. *См. даваць, даць.*

•**даскочыць,**—*см. под скакаць I.*

•**дасканáла,** (Варсл.; БНсл.; Бяльсл.), *нареч.* —отлично, (МГсл.) прекрасно, превосходно. *Ён дасканала ўсё нам зьясьніў — і як дайсьці да тога чалавека, і што ў яго прасіць.* Краснаручча Расьн.(Бяльсл.).

•**дасканáлства**-*ва, ср.*—совершенство. *Духоўныі Бяседы Сьв. Айца нашага Макары....а дасканалстве хрысьцян праваслаўных.* Назоў кнігі, выданай у Вільні 1627 г.(400-лецьце беларускага друку, стр. 655). *Проза Жывіцы вызначаецца дасканалствам тэхнікі.* Гарэцкі: Гіст. бел. літ.

•**дасканáлы,** (СКЦ)-*лая-лае*—совершенный, (Шсл.; БНсл.) прекрасный, превосходный, образцовый. *Ты надта дасканалы.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Арцём — дзед дасканалы, ад усіх хвароб знае.* Какотова Імсьц. (Бяльсл.).

•**даскрáбацца,**—*см. под скрабацца, скрэбсьціся.*

•**даскýліць**-*лю-ліш-ле, соверш.*—досадить. Дсл. *Даскуліла дужа крываротная хэўра.* Тананыкіна Росл. (Дсл.).

•**да слова кажучы**—кстати говоря. Шсл. *Да слова кажучы, і ты варты нечага.* Ст.

•**дасляцца,**—*см. под слаць II.*

•**дасмáж-аваць**-*ыць,—см. под смажыць.*

•**даспадобы,** *нареч.*—по сердцу, по вкусу. Гсл.

•**дастаéнства**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—высокая должность в государстве, сан. *Уставуем, абы жыд і татарын і кажны бесурмянін на дастаенства ані на каторы ўрад праложан ня быў і хрысьцян у няволі ня меў.* Стт. 451. *Прывілеям нашым яго пацьвердзім да жывата яго або да падвышэньня на іншы які большы ўрад або дастаенства.* Стт. 344.

•**дасто-еваць**-*іць,—см. под стаяць.*

•**дасто-евацца**-*іцца,—см. под стаяцца.*

•**дастоіла,** *безлич., см. под стаяць.*

•**дастамэнт**-*ту, предл. и зват.-це*—завещание. *Хто бы меў памерці без дастамэнту,....такі чалавек, як сабака, здохне.* Кіт. 53а5. *Няхай мой мілы сын прыйдзе,.....я яго абачу і дастамэнт учыню.* Кіт. 94а14. *За жывата дастамэнт чыні.* Кіт. 52б6.

чыніць дастамэнт—делать, писать завещание. *Есьлі бы ся прыгадзіла каму дастамэнт чыніці на вайне...* Стт. 340. *Пры кананьню-сьмерці сваей чыні дастамэнт.* Кіт. 56б8.

•**дастáтак**-*тку, м.*—достаток, (МГсл.) зажиточность(материальная обеспеченность, С.). Шсл. *Жывець чалавек у дастатку.* Ст. *З убоства і подле дастатку маеш даць.* Кіт. 47а14.

•**дастаткі**-*каў, единств. ч. нет.*—состояние. МГсл.

•**дастáтнасьць**-*ці, ж.* **1.** достаточность. Гсл. **2.** зажиточность. Гсл.; БНсл.

•**дастáтны**-*ная-нае,* **1.** достаточный. **2.** зажиточный. Гсл.; БНсл.

•**дастáтчыцца,** (*из даастачыцца,* **С.**)-*чуся, несоверш.*—употреблять до остатка, издерживаться до последнего. Нсл. 143. *Досіць табе дастатчыцца; мы хвалà Богу сыты.* Нсл. *Соверш.* **здастатчыцца.** Нсл. 143. *Перазь вясельле здастачыўся сусім.* Нсл.

•**дастáва**-*вы-ве, ж.*—поставка, доставка. Гсл.

•**даставáць,** *дастаю-аеш-аець, несоверш.* (*к дастаць*). *Соверш.* **дастáць**-*стану-станеш-стане, каго-што,* **1.** достать что-л. Ар. *Дастань камень із вады.* Ар. *Паступіся на ўслончык і дастань кнігу з паліцы.* Ар. **2.** достать до чего и что(коснуться, дотронуться до чего-л. находящегося на расстоянии). *Час па зямлі хадзіў, час па небе ляціць, ні гор, ні каменьня, ні даліны не глядзіць: даліна прыйдзе – - дастанець*

ногі. Кіт. 112а. *Купаючыся, дастаў дно ракі нагамі.*
3. *перех.* (*і чаго*)—раздобыть, достать. *Трэба дзе дастаць бульбы на садзьбу.* Войстама Вял.
●**дастáўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —поставщик. Гсл.; БНсл.
●**дастáўніца**-*цы-цы, ж.*—поставщина. Гсл.
●**дастáць,**—*см. под даставаць.*
●**дастýкацца,**—*см. под стукацца.*
●**дасты́рыць**-*ру-рыш-ра, соверш., пагуднае* —добыть где-л. до конца. *Ты мусе на їгрышчу дастырыла да канца, бо позна прышла.* Варсл.
●**дасýжлівы**-*вая-вае*—досужий. Нсл. 143. *Дасужлівы час.* Нсл. *Дасужлівы гаспадар.* Тм. *Ср. ст.* **дасýжліўшы.**
●**дасýжы**-*жая-жае*—проворный, (Шсл.) скорый, заботливый. Нсл. 143. *Ён дасуж на ўсё.* Нсл. *Дасуж там, ідзе ня трэба.* Нсл. *Дасужы гаспадар.* Тм. *Дружкава жана дасужа была: сем год кросны ткала, сем тыдняў запон шыла, да абеда знасіла, на парозе згубіла.* Из свад. песни, Нсл. *Ня сунь свой дасужы нос куды ня надабе.* Юрсл. *І чаго табе быць гэткім дасужым?* Юрсл. *Ён надта на ўсё дасужы.* Ст. *Ср. ст.* **дасужшы**—проворнее, заботливее. Нсл. 143. *Дасужшага няма за яго.* Нсл.
●**дасьляд-ававаць**-*авàць,—см. под сьлядзіць.*
●**дасьпéх**-*ху, предл. дасьпесе, м.*—успех. Смл.; "Беларус", Но. 63, стр. 2, 3. *Дасьпеху няма ў рабоце.* Нсл. 143.
●**дасьпел-еваць**-*їць,—см. под сьпеліць.*
●**дасьпéшнасьць**-*ці, ж.*—постоянная готовность.
●**дасьпéшны,** (Нсл.) **дасьпяшны́,** (Дсл.)-*наянае(ная-ное)*, **1.** успешный. Смаленшч.
2. пронырливый, Дсл. такой, которому сопутствует успех в чем-л. *Ён у нас у вусім дасьпешан, усюдых пасьпее.* Нсл. 143. *Дасьпяшон ён усюдых.* Дсл. 182.
●**дасьпéць I,**—*см. под сьпець II.*
●**дасьп-éць II**-*явàць,—см. под сьпець III.*
●**дасьвéткам,** *нареч.*—рано утром, до света от полуночи. Шсл. *Устаў неяк дасьветкам.* Ст.
●**дасьвéтны**-*ная-нае*—бываемый перед восходом солнца, Нсл. 142. предрассветный. БНсл. *Дасьветная работа.*
●**дасьв-éтчаны**-*èтчыць-ятчàць,—см. под сьветчыць.*
●**дасьв-éтчыцца**-*ятчàцца,—см. под сьветчыцца.*
●**дасьвéцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—предрассветное время, началом которого считается такая или иная деятельность проснувшегося человека. НК: Очерки, Но. 316. Смотря по времени просыпления, *"дасьвецьце"* бывает *"ладнае"* (продолжительное), *"трошачнае"* (короткое) и, *"туды й сюды"* (средней продолжительности). НК: Очерки, Но. 316.,—время пред рассветом, Гсл.; Дсл.; БНсл. время от пения первых петухов до света(рассвета, С.). Нсл. 142., время до рассвета. Касьцюкі Куз. (Ксл.). *Целае дасьвецьце рабілі.* Нсл. *Целае дасьвецьце пракруціўся й нічога не зрабіў.* Ст. *За дасьвецьце спрала кудзелю.* Гсл. *К дасьвецьцю ў Хаславічы здыбаем.* Дсл.
●**дасьвíст-авацца**-*àцца,—см. под сьвістаць.*
●**дасьцер-агáць**-*агчы̀.—см. под сьцерагчы.*
●**дасьцíп**-*пу, предл. и зват.-пе, м.*—остроумие. *Ср. дасьціпны, недаўсьціп.*
●**дасьцíпна,** *нареч.*—остроумно. *Аддаў зброю! Вам ня трэба было б шукаць яе, каб яна была ў мяне. Вы хочаце сказаць, што яна асьветчыла б сама празь сябе? Па тое ж яна зброя. Гм-м... дасьціпна.* Сяднёў: Корзюк.
●**дасьцíпны**-*ная-ное*—остроумный. Шсл.; Дз.; Івянец Вал.; Добры Вал.; БНсл. *Ён вельмі дасьціпны.* Копцевічы Чаш. (Ксл.). *Пяро ў паэты войстрае, дасьціпное.* І. Клімаў(Г. Радзімы Но. 5-1012). *Быў, як заўсёды, памальны, ляны, дасьціпны й ськептычны.* Тат.: Кво вадыс, 266. *Ого, наш хлапец вельма дасьціпны.* Ст. *Цяпінскі ў перадмове да выданае ім Евангелі меніць народ беларускі "зацны, слаўны, войстры, дасьціпны народ."* Карскі, III-2, 36.
●**дасьціпýлка**-*лкі-лцы, ж.* —указка, употребляемая при обучении грамоте. Ар.
●**дасюль,** *нареч.* **1.** доселе, до сих пор. Дсл.; Нсл. 143; Ар.
2. досюда, до этого места. Гсл.; Ар.; Дсл. *Адсюль шый ды дасюль.* Нсл.
●**дашýк-авацца**-*àцца,—см. под шукаць.*
●**дашчáн**-*нà, м.*—кадка. Ксл. *Нанасі поўны дашчан вады.* Застарынные Беш. (Ксл.).
●**дашчáнка**-*нкі-нцы, ж.*—мера 1/2 *"асьміны"* или 24 кг. ржи, Шсл. мера, содержащая в себе известное количество гарнцев. Нсл. 144. *Намералі дзевяць дашчанак жыта.* Дукорка Сьміл. (Шсл.). *Дзядзька купіў дашчанку.* Сянно(Ксл.). *Адмераў тры дашчанкі.* Нсл.
●**дашчáны**-*ная-нае*—дощатый. Гсл.; БНсл.
●**дашчýпацца,**—*см. под шчупаць.*
●**дáта,** *даты, ж.*—дата.
●**даткáць,**—*см. под ткаць I.*
●**дат-кнýцца,** *датыкàцца,—см. под ткацца II.*
●**дáтны**-*ная-нае*—щедрый, любящий давать подарки. Нсл. 732. *Наш пан — датны пан: заўсёды дасьць гасьцінца, хто яму паслужа.* Нсл.
●**датрáвіла,** *безлич.,—см. под травіць.*
●**датýды,** *нареч. — датуль 2.* Нсл. 144. *Датуды яшчэ не абедалі.* Нсл.
●**датýля,** *нареч. — датуль 2.* Нсл. 144. *Датуля ня еўшы.* Нсл.
●**датýль,** *нареч.* **1.** до того места, дотуда. Гсл.; Ар.; Дсл.; Шсл. *Датуль я прапушчаў яго.* Дсл.
2. до тех пор. Гсл.; ПНЗ; Нсл. 144; Дсл. *Датуль я яго й бачыў.* Дсл.
3. до той степени. Гсл.

•**датýркацца,**—*см. под туркацца.*
•**датурыць,**—*см. под турыць.*
•**датурыцца,**—*см. под турыцца.*
•**датýта,** *нареч.* **1.** до этого места. Нсл. 144.
2. до этих пор. Нсл. 144. *См. дагэтуль.*
•**датыкáньнік**-*іка, м.*—приспособление для оканчивания ткани на ткацком станке, чтобы нитки оставалісь меншие. Бяльсл. *Надабе паправіць датыканьнік, каб ніткі былі каротшыя.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.).
•**дат-ыкáць**-*ыкнỳць,—см. под ткаць II.*
•**даводца**-*цы, общ.*—доводчик-чица, Нсл. 136. доносчик-чица. *Пакажы даводцу гэтае справы.* Нсл. 136.
•**даводчы**-*чага,* **даводчая**-*ае*—доносчик-ица. Нсл. 136. *Вазьміцеся за даводчага, даводчую.* Нсл.
•**даводзячы**-*чая-чае,* **1.** доказывающий что-л. Стт. 1529.
2. *ист.*—истец. Стт. 1529. ... *а тот даводзячы, другімі сьветкамі не асматрэў.* Стт. 1529, УІІІ, 15.
старана даводзячая—истец. Стт. 1529, сл.
•**дав-одзіць**-*ѐсьці,—см. под весьці.*
•**дав-одзіцца**-*ѐсьціся,—см. под весьціся.*
•**даволяй,** *нареч., областн.* — *даволі.* Шсл.
•**даволі,** *нареч.*—достаточно. Гсл.; Ар.; Дукора Сьміл. (Шсл.); Варсл.; Бяльсл. *Даволі будзе аднаго твайго слова, а выедзем адгэтуль далёка.* Кво Вадыс, 263.
•**давольле**-*ля, предл.-лю, ср.*—об изобилии чего-л. Дсл. 172. *Паляцім, галубка, з імною: у мяне давольле.* Круцілаўка Ельн. (Дсл.).
•**да-вораваць**-*араць,—см. под араць.*
•**давáж-аваць**-*ыць,—см. под важыць.*
•**давáжка**-*жкі-жцы, ж.*—довесок. Нсл. 136; БНсл. *Пяньку прынялі без даважкі.* Нсл.
•**давал-акáць**-*ачы̀,—см. под валачы.*
•**давал-акáцца**-*ачы̀ся,—см. под валачыся.*
•**давáльны,** *грам.*—дательный (падеж).
•**давáцель**-*ля, предл. и зват.-лю, м.*—дающий. Бельскі п. (Дсл. 171).
•**давáць,** *даю̀, даѐш, даѐць, даѐм, даіцѐ; повел.-давай-айма, несоверш., перех.* **1.** давать. *Кажан раз давае ўбогаму.* Нсл. 126. *Давайма гуляць!* Ст.
2. давать корм скоту. Ар. *Пайду даваць каровам.* Ар.
3. *несоверш. к "даць" 3,5.*
даваць карысьць—приносить пользу. Ар. *Сад даець карысьць. Отгл. имя сущ.* **даваньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў.* Ар.
4. *с отрицанием: не даваць*—лишать(оставлять кого-л. без чего-л., **С.**). МГсл. *Даваць волю рукам. Языком што хочаш мялі, а рукам волі не давай.* Ар. *Не даваць*(*ня даць*) *спуску,—см. под спуск.*
даваць у зубы—посовывать развязанные снопы при молотьбе в барабан молотилки. Шсл. *Мікіта будзе даваць у зубы, а ты падаваць на стол*(*падаваць яму снапы на стол малатарні*). Ст.

даць, *дам, дасі, дасьць, дамо, дасьцѐ, дадуць; повел.-дай, дайма; прош. вр.-даў, далà, дало, далі̇* (*с отрицанием: ня даў, не далà, не дало, не далі̇*), *соверш.* **1.** дать. Ар.; Войш.; Раст.: Северск. 138. *Дасі рукамі а бѐрыш нагамі. Послов.* НК: Пособ. 128.
даць кругá—идя, делать круг вместо прямого пути. Ар. *Усіх пàмятуйма, пакуль дамо рады.* Гарун: Белр. марш.
2. дать корм скоту. Ар. *Даў каню.* Ар.
3. назначить, определить: дать. *Даць работу. Даць гасподу.*
4. дать трепку, побить. Шсл.; Ар. *Ну й даў жа я Максіму̀; будзе ведаць, як чапацца! Даў яму кія й мяла й таго яшчэ мала. Послов.* Ст. *Даць по вуху.* Ар.
5. дать возможность, разрешить, не препятствовать: дать. *Дайце яму прамовіць Мала даюць часу на воддыш.*
ня даць—лишить (оставить кого-л. без чего-л., **С.**) МГсл.
даць карысьць—принести пользу. Ар.
даць драла—дать тягу. *Выскачыў з хаты ды драла.* Ст.
даць ходу —убежать. Палуж Краснап. (Бяльсл.)
дыхту даць, задаць—сильно досадить, напугать, загнать, причинить большое беспокойство, Гсл. сильно досадить или напугать, Шсл. дать взбучку. Ар. *Даў яму добрага дыхту, будзе помнець!* Ст. *Задам табе такога дыхту, што ў духі зь цябе выпра!* Ст.
даць жару—дать нагоняй. Шсл. *Ну й дам жа я хлапцу жару!* Ст.
даць славу—восславить. Гсл.
даць духу,—*см. под дух.*
як піць даць,—*см. под піць.*
даць у пяту̀,—*см. под пятà.*
даў ладу—шутливое замечание на хвастовство в знач. "не так уж ты постарался". Варсл. *Ну, ты там ужо й даў ладу.* Варсл.
даць кругá—идя, сделать круг вместо прямого пути. Ар.
бяз дай прычыны, бяз даньня прычыны, *—см. под прычына.*
дало, *безлич.* — *собіла. І дало ж табе гэта зрабіць!* Ар. *Прич.* **дáны**(*рэдка дан*), **дáна,** *ср. дàна; мн. ч. даны; даты,* (Нсл.) —данный. Нсл. 127. *Датае табою назад аддаў.* Нсл.
аддавáць-*ваю-ваеш-вае,* **аддаю, аддаеш, аддаець, 1.** возвращать, отдавать. Ар.; Нсл. 372. *Што ж ты не аддаваеш пазычанага?* Нсл. *Адоль аддаець грошы.* Ар.
2. резонировать. Шсл. *У вялікім пакою добра аддае голас.* Ст. *Іскрыпка не аддае голасу.* Ст.
3. (*чым*)—иметь какой-л. привкус, припахивать чем-л., отдавать. Нсл. 372; Войш. *Цэбар аддаець соснаю.* Войш. *Пшаніца аддавае прытхляю.* Нсл. *Ад хвойнага вядра вада смалою аддавае.* Нсл.

4. предоставлять, посвящать. *Божа мой, Табе сваё падданства аддаю.* Кіт. 4а14. *Божыя паслугі аддавай.* Тм. II, стр. 15.

аддава́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к аддаваць 1,2,4.*

адда́ць-*дàм-дасі̀-дàсьць-дамо-дасьцѐ, соверш. к аддаваць 1,4. Прич.* **адданы**—(отданный, **С.**)—возвращенный, (Нсл. 372) отплаченный, отомщённый. Дсл. *Гэта хлеб аддазы.* Нсл. *Гэта хлеб-соль адданы.* Дсл. *Ці аддана месячная пàрабкам?* Дсг *Соверш.* **пааддава́ць**—отдать многократно или многим. *Раскàзуюць сыну свайму, каб ён пааддаваў сёстраў сваіх замуж.* Погар (Афанасьев, II, 1914, 195).

дадаваць, *дадаю(дадавàю)-аèш(-авàеш)-аèць(-авàе); повел. дадавай-айма, несоверш., перех. и чаго*—дополнять, Гсл. **1.** прибавлять, Гсл.; Нсл. 137; Шсл.; Ксл. добавлять, МГсл. набавлять, МГсл. додавать. *Мы дадаваем цаны, а вы ня хочаце браць.* Нсл.
2. возбуждать что. Нсл. 137. *Ты нам дадаваеш болей жалю.* Нсл.
3. придавать, сообщать(какое-л. качество, свойство, состояние). Гсл. *Дадаваць смаку. Отгл. имя сущ.* **дадава́ньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** (*мат.*)—сложение. Нсл. 137.
2. возбуждение какого-л. чувства. Нсл. 137. *Дадаваньне жалю, ахвоты.* Нсл.

дада́ць, *дадам, дадасі, дадасьць, дадамо, дадасьцѐ; прош. вр. дадàў-далà, дало, далі̀; повел. дадай-айма, соверш.* **1.** (*к дадаваць в 1-ом зн.* *Дадай яму яшчэ пудоў пяць сена.* Стрэлішча Беш. (Ксл.). *Дадаў роўна да рубля.* Ст. *Не дадасі й не даясі.* Нсл.
2. (*к дадаваць 2, чаго*)—возбудить что-л. Нсл. 137. *Дадаць ахвоты.* Нсл.
3. *к дадаваць 3, чаго,*—придать, сообщить)качество, свойство, состояние). *Дадаць хварбы.* Ар.

дада́ны, 1. *прич. к дадаць в 3-ех знач.*
2. (*грам.*)—придаточный. *Даданая проказь.*

даданьне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к дадаць 1, 2, 3.*

здава́ць, *здаю, здаеш, здаець, здаем, здаіцѐ, несоверш.* **1.** сдавать. Ар.
2. сдавать, успешно проходить испытание в знании чего-л. *Здаваць экзамен.*
3. сдавать; прекратив сопротивление, не удержав, отдавать неприятелю. *Хто бы мусульманськую веру здаваў, яны, пашоўшы, усіх унівэч абернуць.* Кіт. 116б7.

здаваць, здаць лічбу,—*см. под лічба.*

здаць, *здам, здасі, здасьць, здамо, здасьцѐ; прош. вр. здаў, здалà-ло-лі, соверш. к "здаваць" 1,2,3.*

надава́ць. *Госьці шмат гасьцінцаў надавалі дзяцём.*

нада́ць, *надам, надасі, надасьць, надамо, надасьцѐ; прош. вр. надàў, надало, надалі̀, соверш.* **1.** (*чаго*)—наделать чего-л.(в высшей степени, Ар.). Шсл.; Ар. *Надаў пылу цэлую хату.* Ст. *Ах, надаў ты работы тут!* Ст.
2. (*каму*)—побить кого. Ар.; Шсл. *Добра надаў яму ў каршэнь.* Ст. *Ср. даць*—дать трепку.
3. испортить воздух. Шсл.; Ар. *Нехто ўжо надаў, аж нос верне.* Ст.

надало, *безлич.*—угораздило. Нсл. *Надало табе падысьці пад гэты час.* Нсл. *См. собіла.*

падава́ць, *несоверш., каму што,* **1.** подавать. *Падавай, а я буду прымаць.* Ар.
2. быть похожим на кого. Смаленшч.
3. *соверш.*—дать корм нескольким или многим штукам скота. Ар. *Падаваў каровам.* Ар. *Соверш.* **пада́ць,** *падàм, падасі̀, падàсьць, падамо, падасьцѐ; прош. вр. падаў, падалà-ло-лі̀; повел. падай-айма*—подать. Ар. *Падай імне кош.* Ар.

паддава́ць, *паддаю, паддаеш-аèць-аеш-аіце, несоверш. каму што,* **1.** подсоблять, поднять на плечи тяжесть. Ар.; Шсл. *Я буду насіць мяхі а ты паддаваць мне.* Ст.
2. (*чаго*)—прибавлять более к чему, Нсл. 440. прибавлять пар к ване, Тм. усиливать, делать более ощутительным(какое-л. действие, качество, и т. п.). *Паддавай яму розак часьцей, дык і паправіцца.* Нсл. *Шмат паддаваеш, паддаў вады; ня можна на палку ўседзіць.* Нсл.
3. в некоторых играх преднамеренно отдавать противнику(шашку, карту и т. п.). *Паддаваць карту.* Ар.
4. чарами, колдовством причинять болезнь, вред. Гсл.
5. подносить отраву. Нсл. 440. *См. паддаць 5.*

паддаваць духу—воодушевлять. МГсл.

паддаць, *паддам, паддасі, паддасьць, паддамо, паддасьцѐ; прош. вр. паддаў, паддалà-ло-лі̀, соверш.* **1.** (*к паддаваць 1, 2, 3, 4*).
2. (*к паддаваць 5, чаго*)—поднести отраву. *Яму зельля паддалі̀, дык і захварэў.* Нсл. *Паддадзены хлеб як зьеў сабака, дык і здох.* Нсл. *Не хварэў бы, калі б не паддадзена было яму.* Нсл.
3. паддаць сябе—подчинить себя. *Ён меў сам сябе паддаць да судоў мусульманськіх.* Кіт. 65, 6.

паддаць духу, ахвоты—ободрить, Гсл. придать охоты, подзадорить(поощрить, **С.**) Шсл. *Яшчэ паддай духу, каб аж грымела!* Ст. *Паддай ахвоты, дзяцюкі!* Ст.

перадава́ць-*даю-даеш-даець-ем-іце, несоверш.* **1.** давать лишнее, больше следуемого. Ар. *Можна перадаваць, перадаць пры куплі, плацячы за купленае вышэй, чымся яно варта; перадаць солі ў гаршчок; перадасі ў рабоце, калі будзеш рабіць болей, як належыцца. Перадаем таксама ў вымаганьню, у ганеньню іншых.* Ар. *Соверш.* **перадаць**-*дам-дасі-дасьць-дамо-дасьцѐ*—дать лишнее, более

следуемого. Ар. *Перадаў за каня.* Ар. *Адшкадуй ужо тое, што перадаў; ня зьвернеш.* Нсл. 385(*под* **адшкадававаць**).

прыдаваць, *-даю-даеш-даець-даем-даі-це, —несоверш. каго-што,* **1.** прибавлять. Нсл. 500. *Болей як рубель не прыдавай да цаны.* Нсл. *Соверш.* **прыда́ць,** *прыдам, прыдасі, прыдасьць, прыдамо, прыдась-це; прош. вр. прыдаў, прыдала, прыдало, прыдалі*—прыбавить.

раздава́ць, *несоверш.*—раздавать. Ар. *Соверш.* **раздаць,** *раздам, раздасі-дасьць-дамо-дасьце; прош. вр. раздаў-дала-дало-далі; повел. раздай-дайма*—раздать, отдать, выдать всё, многое, многим, распределить между всеми, многими. Ар. *Прич.* **раздадзены,** (Нсл.), **разда́ны,** (Ар.) —розданный. Нсл. 548; Ар. *Грошы раздадзены ў пазыку, а цяпер самому трэба.* Нсл.

•**выдава́ць,** *выдаю, выдаеш, выдаець, выдаем-аіце; повел.-вай-вайма,* **1.** *несоверш. к "выдаць".*

2. *безлич.*—казаться похожим. Шсл. *Хуста старая, а выдае ўсё роўна, як новая.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **выдава́ньне**-*ня, предл.-ню*—выдача(действие). *Выдаваньне прашпартаў.*

выдаць-*ам-асі-асьць-ама-асьце каго-што, соверш.* **1.** издать. МГсл. *Выдаць кнігу.*

2. издержать, МГсл. израсходовать, истратить. Шсл. *На боты выдаў тры рублі.* Ст.

3. выдать(дать, отпустить из места хранения, запаса и т.п.). *Выдаць еміну.*

выдаць уцекача,—выдать(передать в чье-л. распоряжение, возвратить кого-л. против его воли).

выдаць замуж,—выдать за кого(со словом *"замуж"* и без него). *Матус выдаў Язэпу за Зыдора Галяшонка.*

4. выдать(сделать известным, открыть, обнаружить).

выдаць сакрэт,—выдать(разоблачить, предать).

выдаць шыяю—выдать головой, выдать на всю волю за долговые обязательства. Гордз. Акты, XУII, стр. XIII. *Ня буду яму тых пенязей плаціці, а выдайце, дзей, мяне яму шыяю. У тых пенязех выдаў яго князю Багдану шыяю* (т. е. на всю волю князя). Тм.

на выданьню—в возрасте, когда пора выходить замуж.

уздава́ць, *уздаю, уздаеш, уздаець-аем-аіце-аюць; повел.-авай-авайма, несоверш.* **1.** поддавать пар в бане; лить воду на горячую банную печь, Нсл. 52. лить воду(на руки, на печ в бане). Гсл. *Уздавай патроху.* Нсл. *Уздаець не палюдзку.* Нсл.

2. сечь, наказывать розгами. Нсл. 52. *Не такі бы ён быў, каб яму часьцей уздавалі.* Нсл.

уздаць, *уздам, уздасі, уздасьць, уздамо, уздасьце, соверш.* **1.** (к *уздаваць I*). Нсл. 52.,—налить воды(на руки, на печь в бане). Гсл. *Уздай больш духу!* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Уздайма на печ.* Нсл.

2. всыпать(побить), Гсл. наказать розгами. Нсл. 52. *Уздаць трэба, каб помнеў.* Нсл.

3. воздать. *Уздай вам, Божанька!* НК: Старцы, 82.

•**дава́цца,** *даюся, даешся, даецца-даемся-даіцеся; повел.-давайся-аймася,* **1.** *несоверш. к "даццa".*

2. *страд. к даваць.*

дацца, *дамся, дасіся, дасца, дамося, дасьцеся, дадуцца; прош. вр. даўся, далася-лося-ліся; повел. дайся, даймася, соверш.*—даться(позволить, схватить себя; допустить сделать что-л. с собой). *Гэй, коню, устыдайся, дайся дасесьць прароку.* Кіт. IIIа4.

дацца ў знакі—неприятностями остаться в памяти. Гсл.

аддавацца-*даюся-даешся,* **1.** *страд. к аддаваць.*

2. *несоверш. к аддацца. Соверш.* **аддацца**-*дамся-дасіся-дасца-дамося-дасьцеся; прош. вр. аддаўся-далася-лося-ліся,* **1.** отдаться, предоставить себя в чье-л. распоряжение; ввериться кому, чему-л.

2. отдаться, всецело посьвятить себя кому, чему-л. *Аддацца грамадзкой працы. Аддаўся ведзе.*

3. предаться, всецело погрузиться во что-л. *Аддаўся ідзі.*

дадава́цца, 1. *страд. к дадаваць.*

2. *несоверш. к дадацца. Соверш.* **дада́цца,** *дадасца*—будет додано. *Да платы твае яшчэ дадасца.*

здава́цца, *здаюся, здаешся, здаецца,* (*здыецца област.*), *здаемся, здаіцеся, здаюцца; повел. здавайся-аймася, несоверш.* **1.** сдаваться(прекращать сопротивление, признавать себя побежденным, **С.**) Гсл.

2. (*на каго-што*)—полагаться. МГсл.; Ар.; Нсл. 204. *Здаюся на мужнюю волю.* Нсл. 293(*под мужні*). *Я здаюся на твой суд.* Нсл. 621(*под суд*).

3. отдаваться, соглашаться. Нсл. 204. *Ні на якую мову не здаецца, ня здаўся.* Нсл.

4. казаться. Нсл. 204. *Гэта табе здаваецца, здаецца, здалося, а то ня праўда.* Нсл.

5. представляться во сне. Нсл. 204. *Нябожчыкі імне здаваюцца, здаюцца, а сягоначы здаўся тата.* Нсл.

здацца, *здамся, здасіся, здасца, здамося, здасьцеся, здадуцца; повел. здайся, здаймася, соверш.* **1.** (*к здавацца 1*)—сдаться. *Горад здаўся. Места здалося.*

2. (*к здавацца 2*) *на каго-што*—положиться. *Здайся на мяне.* Ар. *На яго можна здацца.* Ар.

3. (*к здавацца 3, 4*).

4. *повел. в. не употребляется; прошл. вр.* *здаўся, здалася, здалося, здаліся*—понадобиться, стать нужным, необходимым.

5. *безлич.* **здаецца**—кажется. Нсл. 204. *Мне здаецца, што ты мяне гукàў.* Нсл. *Здаецца, я гэтага не казаў.* Нсл. *Соверш.* **здалося.** Нсл. 204. *Каму здалося, а мне збылося. Послов.* Нсл.

падава́цца, *несоверш.* **1.** несколько подвигаться с места. Ар.; Нсл. 438. *Шула троху падаѐцца назад.* Нсл. *Ні туды, ні сюды не падаецца.* Нсл.
2. делаться слабее, говоря о натягивании чего. Нсл. 438. *Вяроўка падаецца, падалася, расслабла.* Нсл.
3. подступать. Нсл. 438. *Не падавайся к імне, толькі падасіся, дык і трэсну.* Нсл.
4. брать направление, Гсл. отправляться куда-л., уезжать, уходить.
5. поступать на службу или в учебное заведение. Шсл.

пада́цца, *падамся, падасіся, падасца, падамося, падасьцѐся, пададуцца, соверш. к падавацца 1, 2, 3, 4, 5. Падайся з возам троха напѐрад.* Ст. *Падаўся на Украіну.* Гсл. *Скончыў вучэньне ў Сьмілавічах ды падаўся вучыцца яшчэ да Менску.* Ст.
6. *безлич.* **падасца,** *прош. вр. падалося* —покажется, показалось. *Загаварыў ты, а я ледзь не абамлела: думаю — падалося.* Адамчык: Арж. колас. *См. здасца, здалося.*

паддава́цца, *несоверш.* **1.** уступать в борьбе; поддаваться, оказываться под воздействием чего-л. *Рабы дуж, а Лысы не паддавайся! Крычэлі пастушкі, як валы баліся.* Ар. *Лявона пачынаў марыць сон, але ён не паддаваўся.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 1-2, 437-438).
2. подчиняться, МГсл. уступать.

паддацца, *-дамся-дасіся-дасца-дамося -дасьцѐся-дадуцца, соверш. к паддавацца 1,2. Не паддавайся ягонай хітрыні, паддасіся, зьгінеш.* Нсл. 440.

выдава́цца, *несоверш.* (*к выдацца*)—давать до последнего. Нсл. 80. *Соверш.* **вы́дацца,** *вы̀дамся-дасіся-дасца-дамася -дасьцѐся -дадуцца*—израсходоваться. *Ня вы̀дасіся, калі даеш убогім.* Нсл. 80. *Дары, гаспадàру, слаўны мужу, гэтым ты дарам ня вы̀дасіся.* З валачэбнае песьні, Нсл.

•**даве́даньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** (*да каго*)—посещение(здорового, С.). МГсл.; Ар.; Ксл.; Нсл. 136. *Якое там даведаньне — прабылà дзянёк.* Пажарышча Беш. (Ксл.).
2. (*каго*)—посещение больного, заключенного. *Даведаньне хворага.* Нсл. 136.
3. опыт. Нсл. 136. *Даведаньня ня маючы, як пераносіць не пагадаеш па другім.* Нсл.

•**даве́даньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** (*да каго-чаго, куды*)—посетитель(здоровых людей или местности),
2. (*каго*)—посетитель больных, заключенных, пленных.

•**даве́даньніца**-*цы-цы, ж. да каго-чаго* —посетительница(здоровых или местности).
2. (*да каго*)—посетительница (больных, заключенных).

•**даве́дацца**-*аюся-аешся, соверш.* **1.** (*да каго*)—посетить(здорового). Ар.; Ксл.; Доры. *Даведайцеся там к цётцы Настулі.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Чаму да нас ніколі даведацца ня прыдзеце?* Доры. *Выбраўся даведацца да Зосі.* Шакун: Сьлед.
2. (*каго*)—навестить(больного, заключенного). Ар.; Доры; Сакуны 46; Ксл. *Даведацца хворага.* Доры. *Даведаешся цёткі другім разам.* Ант. 77. *Домна, даваецца цябе(хворую) прышлі.* Тм. *Парадзіхі даведацца трэба.* Нсл. 474(*под парадзіха*). (*Арыштаваны*)*Мікола быў нязвычайна рады, што Ігнат даведаўся яго.* Дзьве Душы, 180. *Трэба даведацца хворае суседкі.* Сохана Імсьц.(Бяльсл.). *Брахніку майго прашу даведацца мяне.* Нсл. 33. *Накажыце там, дзядзька, нашай Ганначцы, што татулька хварэе, каб прышла даведацца.* Гсл. *Барысе! Даведайся свае кумы, бо яна сягодні пamрэць.* Сакуны 46.
3. (*да чога*)—посетить что. *Там Дняпро робе вялікую луку, траха на вярсту разганяецца ў бок, быццам забыўся, што трэба даведацца да сяла.* ЗСД 62. *Дай, Божа, табе даведацца да тога месца, куды ты мяне пасылаеш.* Дсл.

давяда́цца-*àюся-àешся; повел.-айся-аймася, несоверш. да каго-чаго, куды,* **1.** посещать(здоровых или местность, С.). Ксл.; Ар. *Давядайцеся да нас, калі ласка.* Ар.
2. (*каго*)—навещать(больного, заключенного). *Хворых надабе давядàцца.* Ар.

•**дав-е́даваццa**-*èдацца,—см. под ведаць.*

•**даве́дка**-*дкі-дцы; мн. ч., род.-дак(-дкаў), ж.*—справка. Акін. 191. С. Баркоўскі: Пра зялезную прамысловасьць на Беларусі(гістарычная даведка). Савецкая краіна, 1931 г., Но. 12, стр. 59.

•**даве́дкі**-*дак(-дкаў), единств. ч. нет.*—посещение, визит. *Як пашлі ўчора ў даведкі, і сядні няма.* Юрсл.

•**даве́днік,** *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —справочник. *Аканамічна-статыстычны даведнік(назоў кнігі, выданае ў Менску 1930 г.).*

•**даве́ку,** *нареч.*—навек, до конца жизни. Гсл.

•**даве́р**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—доверие. Варсл. *Гэты чалавек мае давер у нашых селакоў.* Варсл.

•**даве́рліва,** *нареч.*—доверчиво. Варсл. *З куста зьвярок даверліва зірнѐць.* Крушына: Творы, 41. *Ён даверліва ставіцца да майго бацькі.* Варсл.

•**даве́рлівасьць**-*ці, ж.*—доверчивость. *Гэты пагляд раптам абудзіў у Л. цёплую даверлівасьць.* ЗСД. 301.

•**даве́рлівы**-*вая-вае*—доверчивый. Варсл. *Даверлівага чалавека часта ашукуюць.* Варсл. *Даведлівая надзея.* ЗСД. 167.

•**давяда́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, да каго,* **1.** посещение много раз или многих лиц.
2. (*каго*)—посещение много раз или многих больных, заключённых.
•**давяда́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** многократный посетитель здоровых.
2. (*да чаго*)—многократный посетитель больных, заключеных, пленных.
•**давяда́ньніца**-*цы-цы, ж. к давяданьнік 1,2,3.*
•**давяда́шча,**—*см. под даведацца.*
•**давядзе́цца,** *давялося, безлич., см. под весьціся.*
•**давяроны**-*ная-нае,* **1.** доверенный(пользующийся, облеченный чьим-л. доверием). Іг. *Давяроны чалавек.* Іг.
2. проверенный, испытанный. Іг. *Давяроная праўда.* Іг. *Медзьвядзя̀ бачыць(у сьне) — хвароба, гэта давяроная* ("верная", "испытанная") *рэч; ён сядзе табе на плечы.* Ляцкі(Этнограф. обозрение 1898 г., Но. 1, стр. 148).
давяроная праўда—достоверная правда. *Гэта давяроная проўда, што неўзабаве вайна будзе.* Варсл.
•**давячэраць,**—*см. под вячэраць.*
•**давіда́цца**—увидеть что-л. наконец. Дсл. *Я яму адказ̀ую:"Дай Божа табе гэтага меса давідацца, куды ты зычыш нам".* Смал. (Дсл.).
•**даві́дзець,** *обычно с отрицанием"не"* —располагать чувством зрения. Дсл. *Дзеўка ўсё адмаўлялася рабіць пад прыклепам, што яна не давідзе — благое ў яе відзеньне.* Смал. (Дсл.).
давіджу—увижу, досмотрю. Ц. С. Зьверавічы Красьн. (Дсл. 172).
•**даві́цца,** *даўлюся, дàвішся, несоверш., чым и без доп.* **1.** задыхаться от чего-л. застрявшего в горле, давиться. Нсл. *Соверш.* **удаві́цца**—подавиться. Ар.
2. сильно кричать, орать. Шсл. *Ціха, чаго ты там дàвішся!* Ст.
3. слишком много работать. Шсл. *Аж дàвяцца людзі за работаю!* Ст.
•**даўба́ць,** *-àю-àеш-ае, несоверш., перех.* —долбить. МГсл.; Гсл.; Ар.
•**даўбе́жка**-*жкі-жцы, ж.* **1.** зубрёжка. Дсл. 175. *Вучыўся лекцы ў даўбежку.* Духоўш. (Дсл.).
2.—*см. под даўбня.*
•**даўбе́жны**-*ная-нае*—сделанный долбленьем-*"даўбàньням". Пад назовам "даўбежныя" ведамны рад дзярвяных вырабаў: лодкі, карыты, ражкі, вульлі, місы, карцы й ложкі (лыжкі). У цясьнейшым сэнсе за "даўбежныя" вырабы даводзіцца маць тыя вырабы, што выдаўбаны долатам і нажом.* НК: Очерки, 61. *"Паёк" бывае "клёпчаты" й "даўбежны".* НК: Очерки, 86.

•**даўбе́нка**-*нкі-нцы, ж.*—боченок или иная посуда, выдолбленная из целых кусков дерева. Ксл. *Няхай ён зробе даўбенку.* Нямойта Сян. (Ксл.).
•**даўбе́нь**-*бèня, предл. и зват.-беню, м.* —непонятливый. Нсл. 136. *Даўбеню як не зьясьняй, не ўдаўбеш у галаву свайго розуму.* Нсл. *См. даўбня.*
•**даўбёнка**-*нкі-нцы, ж. — даўбенка.* Ксл. *Даўбёнка стаіць із мукой.* Алексінічы Сян. (Ксл.).
•**даўбя́ла** — *доўбяла.*
•**даўбня́**(**доўбня,** Ар.)-*ні-ні, ж.* **1.** деревянный молот. Ар. *Глыбака ўгнаў каляк даўбнёю ў зямлю.* Гарэцкі: Песьні 40. *Дровы б'юць даўбнёю.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Запякаў кабана даўбнёю.* Нсл. 543(*под пякаць*). *Хацеў забіць яе даўбнёю.* Ельн. (Дсл.) *І даўбнёю ня ўверыш.* Тм. *Уменьш.* **даўбе́жка**-*жкі-жцы*—колотушка. Ар.; МГсл.; Дсл. 175; Шсл.; Бешанковічы (Ксл.). *Загані клін даўбежкаю.* Ст. *Ідзе мая даўбежка?* Дсл.
2. тупой человек. *На сьмех малца падымаюць: Вось дарубала, даўбня̀.* С. Музыка, 10.
•**даўбсьці**-*бỳ-бѐш-ѐць, несоверш. каму* —постоянно говорить, напоминать, повторяя одно и тоже. Ар.
•**даўговачка**-*чкі-чцы, ж.*—отданная за долг. Дсл. 176. *Каму вы сваю даўговачку кідаеце?* Смал. (Дсл.).

•**даўгалыгі**-*гая-гае*—длинноногий. Шсл.; Ар.; Варсл.; Бялсл. *Гэны ж даўгалыгі прыходзіў калёс пазычаць.* Варсл. *Вось гэты Сьцяпан даўгалыгі!* Ст. *Ты, як бусел, даўгалыгі.* Высокі Бор Краснап.(Бяльсл.).
•**даўгаве́чар**—поздний вечер. Дсл. 176. *Сядзеў я даўгавечар адзін.* Дсл.
•**даўгаве́чны,** (Скар. Ц.)-*ная-нае*—долговечный. Шсл. *Дуб — даўгавечнае дзерва.* Ст.
•**даўгаві́ды**-*дая-дае*—с продолговатым лицом. Ар.
•**даўга́ч**-*ачà, предл.-ачỳ, зват.-àчу, м.*—балка в холодных строениях, идущая под самой крышей. Шсл. *У таку зламаўся даўгач.* Турэц Сьміл. (Шсл.).
•**даўгі́**-*гàя-гое,* **1.** длинный. МГсл.; НК: Очерки, 227; Дз; ЗСД.223, 376; Ксл. *Даўгое бярвіно.* НК: Очерки, 227.
2. долгий, длительный. *Даўгі кашаль быў чуваць.* Гарун: Сьвята. *Даўгі час Іра быццам ня мела ані тэй вясны, ані тога каханьня.* Дзьве Душы, 127. *Пакуты дзень так довег і ня міл!* Гарун(ст. "Поэту"). *Ср. ст.* **доўжшы.** Прев. ст. **найдоўжшы.** *Нареч.* **доўга, 1.** длинно. Гсл.; Ар.
2. долго. Гсл.; Ар. *Ср. ст.* **даўжэй, 1.** длиннее. Ар.; Шсл.; Нсл. 732. *Пусьці аборку даўжэй.* Нсл.
2. долее, дольше. Ар. *Даўжэй цярпець ня буду: досіць цярпеў.* Нсл. 732.

•**даўзрослы**-*лая-лае*—не совсем возрастный, не достигший полного возраста. Нсл. 136. *Даўзрослы ўсё яшчэ ня дуж.* Нсл.
•**даўжо, даўжо ж.**—ну да. Шсл. *Даўжо ж, хіба, і ты паедзеш з імною.* Ст.
•**даўжэнны**-*ная-нае,* **1.** очень длинный. *Даўжэнны пусьціла канец.* Нсл. 136.
2. очень долгий. Нсл. 136. *Які цяпер даўжэнны дзень!* Нсл.
•**даўжэр**-*ры-ры, ж. — даўжыня.* Шсл. *Ого гэтакую даўжэр прайці!* Ст.
•**даўжэразны**-*ная-нае*—весьма длинный. Шсл. *Узяў даўжэразны кій ды як дасьць!* Ст.
•**даўжэць**-*эю-эеш-эе; повел.-эй-эйма, несоверш.* **1.** становиться длиннее. Нсл. 136. *Аборка даўжэе.* Нсл.
2. становиться дольше. Ар. *Дзень увясну даўжэе.* Нсл. *Соверш.* **падаўжэць, 1.** стать длиннее. Нсл. 136; Ар. *Аборка падаўжэла.*
2. стать дольше. Нсл. 136; Ар. *Ноч узімку падаўжэла.* Ар.
•**даўжбі̂т**-*іта̀, предл.-іту̀, зват.-і̂це; мн. ч.-ты̀-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—должник, дебитор. Смал. ліст каля 1240 г.(Шахматов: Курс, 69); Дз.
•**даўжбі̂тка**-*ткі-тцы, ж.*—должница.
•**даўжыня́**-*ні-ні, ж.* **1.** долгота. Гсл.; Ар.
2. длина. Ар.; ПНЗ; Шсл.
•**даўжы́ць**-*жу̀, доўжыш-жа, несоверш., перех.* **1.** удлинять, увеличивать длину чего. Нсл. 136. *І не даўжы і не караці кажуха, а зрабі подле меркі.* Нсл. *Можна яе караціць і даўжыць.* ЗСД. 120. *См. доўжыць. Соверш.* **падаўжы́ць**—удлинить. Нсл. 136. *Падоўжыш кажух, дык і ня стане аўчынаў.* Нсл.
2. длить. Нсл. 136. *Даўжы Бог век твой.* Нсл. *Соверш.* **прадаўжыць**—продлить. Нсл. 136. *Прадаўжы, Божа, табе яшчэ веку.* Нсл.
даўжэньне-*ня, предл.-ню, действие по глаг. даўжыць 1, 2., даўжыцца.* **1.** удлинение. удлинение.
2. продолжение. Нсл. 136. *Адклалі толькі на даўжэньне часу.* Нсл. *За даўжэньням часу шмат страцілі.* Нсл.
•**даўжы́цца**-*жуся, доўжышся*—длиться. Нсл. 136. *Няхай век твой доўжыцца да праўнукаў.* Нсл. *Соверш.* **прадаўжыцца**—продлиться. Нсл. 522. *Век твой прадоўжыўся, і праўнукаў дажыў ты.* Нсл. *Соверш.* **здоўжыцца,** *каму*—показаться долгим. Ар. *Здоўжылася нам гэта падарожжа.* Ар.
•**да́ўка,** *нареч.*—терпко. Нсл.; Гсл. *Даўка есьці нясьпелыя ігрушы.* Нсл.
•**даўкасьць**-*ці, ж.*—терпкость, (Гсл.) вяжущее вещество чего-л. глотаемого. Нсл. 126. *Даўкасьць яблыка.* Нсл.
•**даўкі**-*кая-кае,* **1.** терпкий(на вкус). Гсл.; Нсл. 126. *Да̀ўкі яблык.* Нсл. *Дулькі даўкі.* Гсл.
2. (*о вони*). *Хаваецца ў шэрых стаўпох даўкага* (*ад пінкі*) *дыму.* Лынькоў: Воўчы лог.(Калосьсе, 1935 г., Но. 2, стр. 96). *Ён хапіў паветра — яно было даўкае, настоёнае смалою.* Адамчык: Арж. колас. *Казыча ў горле даўкі пыл.* Лойка: Л. песьня.
3. (*перен.*)—о тягостном, мрачном настроении; о тяжелом, неприятном состоянии, в котором находится кто-л. *Асела на сэрцу нешта цяжкое, даўкае.* ЗСД. 90. *Гатова была̀ парваць цяжкі̂ пласт даўкага страху.* Тм. 167.
•**даўмяв-а́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.*—додумываться. Юрсл. *Ужо не маленькі, пара самому да ўсёга даўмявацца.* Юрсл. *Соверш.* **даўмецца,** (Варсл.), **даўміцца,**(Юрсл.; Дсл.; Гсл.)—догадаться, (Гсл.; Дсл.; Варсл.) додуматься, Юрсл. сообразить. *Нічога не даўмелася тады Ганутка.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Мы даўміліся, што рабіць надабе.* Дсл. *Даўміўся такою сьцюжаю без паліта выпраўляцца.* Юрсл. *Я доўга ня мог даўмецца, чаго гэты чалавек ад мяне хоча.* Варсл. *Соверш.* **здаўмецца**—сообразить. Шсл. *Як жа гэта я раней не здаўмелася так зрабіць?* Ст. *Ягапа здаўмелася, што гэты негаваркі̂ чалавек вельмі галодны, і што яму трэба даць есьці.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377). *Гледзячы на яе, Лявон не адразу здаўмеўся, што гэта варушыцца ягоная жонка.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 1-2, 437-438).
•**даўм-ецца**-*іцца,—см. под даўмявацца.*
•**да́ўна,** *нареч.*—давно. *Вось толькі мы яшчэ маўчым, хоць да̀ўна пабойні муляюць.* Танк (Калосьсе, Но. 3-20, стр. 133). *Да̀ўна, надта да̀ўна...езьдзіў Ярыла.* Я.Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 7. *Збудзе ў душы абраз да̀ўна пражытага часу.* Дзьве Душы, 103. *Ср. ст.* **да́ўней,** Гсл., **даўне́й,** Шсл. *Даўнѐй — дурнѐй. Послов.* Ст. *Прев. ст.* **найда́ўней(-е́й).**
•**даўнамінулы,** *-лая-лае*—давнопрошедший. Гсл.
даўнамінулы час, *грам.*—давнопрошедшее время.
•**да́ўнасьць**-*ці, ж.*—давность. Шсл.; Ар. *На зямлю ўжо зайшла даўнасьць.* Ст.
•**даўне́йшы**-*шая-шае*—(давний), давнишний. Шсл.; Ар. *Ён мае даўнейшыя грошы.* Ст. *Яшчэ даўнейшы хлеб ямо.* Ст.
•**даўне́цца**-*ѐецца, несоверш.*—продолжаться долгое время. Нсл. 126. *Доўг твой даўнеецца, задаўнеўся.* Нсл. *Соверш.* **задаўне́цца, зада́ўніцца**—продолжиться. Нсл. 126.
•**да́ўніна,** (Гсл.; Нсл.), **даўніна́,** (Нсл.; Ксл.; Ар.)—старина. Гсл.; Нсл. 126; Ар.; Ксл.; МГсл. *У даўніну ня так было.* Нсл. *Да̀ўніну ўспамянуў.* Нсл.
•**даўніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.*—затягивать на долгое время(срок, Ксл.). Нсл. 126; Ксл.; Гсл. *Ня добра да̀ўніць доўг.* Нсл. *Што гэта ты да̀ўніш із падачкамі?* Ходцы Сян. (Ксл.). *Соверш.* **зада́ўніць**-*ню-ніш-не*—затянуть на долго. Нсл. 166. *Прич.* **зада́ўнены**—затянутый, существующий долгое время. Нсл. 166. *Зада̀ўнены доўг.* Нсл. *Многократ.* **задаўня́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е:*

повел.-яй-яйма—затягивать на долго. Нсл. 166. *Няхай не задаўняе работы.* Нсл.

•**да́ўніцца**-*ніцца, несоверш.*—затягиваться на долгое время. Гсл. *Соверш.* **зада́ўніцца** —затянуться на долгое время. Нсл. 126. *Доўг твой задаўніўся.* Нсл. *Многократ.* **задаўня́цца**, -*яюся-яешся*—затягиваться на долгое время. Нсл. 166. *Другім аддаеш даўгі, а мой задаўняецца.* Нсл. *Даўгі, калі задаўняцца, то часта прападаюць.* Нсл.

•**даўны**-*ная-нае*—давний, давнишний. *У даўныя часы жыў хлопчык наймя Клёнік.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 14.

•**даўспадобы**—нравиться, по вкусу. *Гэты конь мне даўспадобы.* Варсл.

•**дацопаць**,—*см. под цопаць.*

•**даце́рці**-*ірàць,—см. под церці.*

•**дац-ягаваць(дац-яга́ць)**-*ягці,—см. под цягні.*

•**дацямна́**, *нареч.*—до тёмного. Шсл.; Ар. *Жалі аж да цямнà.* Нсл.

•**дацяка́віць(даціка́віць)**,—*см. под цякавіць.*

•**дацяка́віцца(даціка́віцца)**,—*см. под цякавіцца.*

•**даць**,—*см. под даваць.*

•**дацыбаць**,—*см. под цыбаць.*

•**да́ча**-*чы-чы, ж.* **1.** ссуда деньгами. Дсл. 159. *Свой із сваім пераз дачу стаў нялюб.* Дсл. **2.** деньги, которые жених платит невесте. Дсл. *Дачу слаўную даў маладой малады; малады дужа багаты.* Глыбокае Красьн. (Дсл.).

•**дачак-а́ць**-*àцца,—см. под чакаць.*

•**дачасава́ць**,—*см. под часаваць.*

•**дача́сна**, *нареч.*—преждевременно. БНсл.

•**дача́сны**, -*ная-нае*—временный, (Гсл., БНсл.) на время определенный. Нсл. 144. *Гэты сьвет — мешканьне дачаснае ест.* Кіт. 93 стр. 14. *Жыцьцё наша дачаснае.* Нсл. *Дачасны ўраднік.* Нсл.

•**да часу**, *нареч.*—временно. Ар.; Нсл. 144. *Ён тут да часу.* Нсл.

•**да́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** дача, выдавание назначенного. Нсл. 127. *Дàчка грошы.* Нсл. *У першую дачку ня ўсё аддаў.* Нсл. *Ср. дачкі, падачкі.*

2. надел, полоса луга. Бяльсл. *Мне лùчыла дàчка, што зь яе набраў воз сена.* Лешчынка Імсьць.(Бяльсл.). *Нешта няўпраўка ў нашага Максімà: усі пакасілі, а яго дàчкі стаяць.* Тм.

•**дачка́**-*кì, дат., предл. дачцэ, вин. дачкỳ; мн. ч. дачкì-чок*—дочь. Ар., МГсл.; Шсл.; Пск. (Иеропольский); Раст.: Смоленск. 150. *Дачка ня бацькава карысьць, я ж яе гадавала й кукобіла.* (Косіч, 233). *Чысты Бог...ад сыноў, ад дачок, ад усёга чысты.* Кіт. 37б17. *Шынкар любе п'яніцу, а дачкі за яго не аддасьць.* *Послов.* Рапан. 127. *Дачку аддаў сваю замуж.* Нсл. 144. *Пазнàюць нашу дачку і ў вандарачкỳ.* *Послов.* Рапан. 265. *Мелі адну дачку вельмі харошую.* Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 286). *Злазь, мая дачка!* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акругі(Наш Край, 1928, Но.6-7, стр. 47). *Зьмеевы дàчкі размаўляюць прамеж сабою.* Погар(Афанасьев: Нар. рус. сказки, 1, 153). *Луг, шаўковыя падушкі, яблына й крыніца — гэта ўсё былì дачкі зьмеевы.* Тм. *Ласкат.* **дачу́хна**-*ны-не, ж.* (Гсл.)—доченька. Смал. (Дсл. 184). *Шамнулі вазочкі на дварэ, — паглядзі, мамачка, ці не па мяне? — Па цябе, дачухна, па цябе.* Горц.(Кот. 208). *Павѐзла й дачухну сваю із сабою.* Нсл. 144. *Хочуць яго дачухну забраці.* Нсл. 740. *А чаму, дачухна, міла ня ўсьміхнешся?* Гарун: Два каханьні. *Ласкат.* **дачу́шка**-*шкі-шцы*, (Гсл.)—дочка, доченька. Ар.; Шсл.; Дсл. 184. *Дачушка ў дварэ госьціцца.* Дсл. *Ідзі, дачушка.* Горц.(Кот. 208). *Былà адна дачушка, але й тую Бог забраў.* Ст. *Галасіла маці над дачкой у хаце:"Ах, мая дачушка!"* Гарун: Два каханьні.

дачу́шачка-*чкі-чцы, уменьш. к дачушка.* Ар. *Расплакалася дачушачка, перад матухнай стоячы.* Жукова Імгл.(Косіч, 35).

•**да́чкі**, *дàчак(одна* **да́чка**)—подати. Любавский: Очерк. *Ср. дачка, падачкі.*

•**дач-ува́цца**-*ўцца,—см. под чуцца.*

•**дачча́нка**-*нкі-нцы, ж.*—дочь брата, племянница. Ськідзель Гордз.

•**дачыне́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—дело до другого лица, Шсл. касательство, отношение. Гсл.; БНсл. *Няма абмылы ў маім сьцьвярджэньню! Праз спадак жа культуры буржуазнай даволі сказàна і зразумела. Але якое маюць дачыненьне да спадку гэтага твае ўсе казкі — ня ведаю і, больш таго, не разумею.* Дуб. (Калосьсе, Но. 3-20, стр. 152). *Да гэтае справы ня маю дачыненьня.* Гсл. *Зьвярніся: ё к табе дачыненьне.* Ст. *Ня было ніякага дачыненьня.* Менск. *Да яго ніякага дачыненьня ня маю.* Варсл.

•**дашчу́рка**-*ркі-рцы, ж., област.*—дощечка. Шсл. *Няма ніякае дашчуркі, на чым пакрышыць сала.* Ст.

•**дэбаць, ды́баць.** Бяльсл. *Ён дэбае, дык за вярсту чутна.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.).

•**дэдукца**-*цы-цы, ж.*—дедукция.

•**дэду́кчны**-*ная-нае*—дедуктивный.

•**дэзарганіза́тар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—дезорганизатор.

•**дэзарганіза́тарскі**, -*кая-кае*—дезорганизаторский.

•**дэзарганізава́ць**-*зую-зуеш-зуе, соверш. и несоверш.*—дезорганизировать.

•**дэзарганіза́ца**-*цы-цы, ж.*—дезорганизация.

•**дэзынфэ́ктар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.* —дезинфектор.

•**дэзынфэ́кца**-*цы, ж.*—дефинфекция.

•**дэзынфэкчны**, -*ная-нае*—дезинфекционный.

•**дэзынфікава́ць**-*кỳю-кỳеш-кỳе, несоверш. и соверш.*—дезинфицировать.

•**дэі́зма**-*мы-ме, ж.*—деизм.

•**дэкаграм**-*ма, у дэкаграме, м.*—декограмм.
•**дэкадэнт**-*нта, предл.-нту, зват.-нце, м.*—декадент.
•**дэкадэнтызма**-*змы-зьме, ж.*—декадентство.
•**дэкуш праўда!**—в самом деле, действительно правда. Вк.
•**дэлегáт**-*àта, предл.-àту, зват.-àце, м.*—делегат.
•**дэлегáтка**-*ткі-тцы, ж.*—делегатка.
•**дэлегáца**-*цы-цы, ж.*—делегация.
•**дэлегáцкі**-*кая-кае*—делегатский.
•**дэлегачны**-*ная-нае*—делегационный.
•**дэмобілізавáньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—демобилизация(действие).
•**дэмобілізавáць**-*зўю-зўеш-зўе, соверш.*—демобилизовать.
дэмобілізавáны—демобилизованный.
•**дэмобілізáца**-*цы-цы, ж.*—демобилизация.
асобавая дэмобілізаца—демобилизация личного состава.
•**дэмобілізáчны,** -*ная-нае*—демобилизационный.
•**дэмографа**-*фы-фе, ж.*—демография.
•**дэмонстрат**-*ата, предл.-ату, зват.-аце, м.*—демонстрант.
•**дэмонстратка**-*ткі-тцы, ж.*—демонстрантка.
•**дэмонстравáць**-*рўю-рўеш-рўе, соверш. и несоверш.*—демонстрировать.
•**дэмонстрáца**-*цы-цы, ж.*—демонстрация.
•**дэмаралізавáць**-*зўю-зўеш-зўе, соверш. и несоверш., перех.*—деморализировать. *Прич.* **дэмаралізавáны**—деморализованный.
•**дэмаралізáца**-*цы-цы, ж.*—деморализация.
•**дэмагóг**-*ога, предл.-огу, зват.-ожа, м.*—демагог.
•**дэмагогія**-*іі, ж.*—демагогия.
•**дэмагогі́чны,** -*ная-нае*—демагогический.
•**дэмакрáт**-*ата, предл.-ату, зват.-аце, м.*—демократ.
•**дэмакратызавáць**-*зўю-зўеш-зўе, соверш. и несоверш., перех.*—демократизировать.
•**дэмакратызáца**-*цы-цы, ж.*—демократизация.
•**дэмакраты́зма**-*змы-зьме, ж.*—демократизм.
•**дэмакраты́чны,** -*ная-нае*—демократический.
•**дэмакрáца**-*цы-цы, ж.*—демократия.
•**дэнацаналізáца**-*цы-цы, ж.*—денационализация.
•**дэфіцыт**-*ыту, у дэфіцыце, м.*—дефицит.
•**дэфляца**-*цы-цы, ж.*—дефляция.
•**дэпрэся**-*сі-сі, ж., у розных знач.*—депрессия.
•**дэпрэсны**-*ная-нае*—депрессивный.
•**дэраш**-*ша, предл.-шу,* .— пегая лошадь.
•**дэс,** *дэсу, предл. и зват. дэсе, м.*—узор на ткани. Ксл. *На тваёй коўдры прыгожыя дэсы.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).
•**дэсáнт**-*нту, предл.-нце, м.*—десант.
•**дэспот**—деспот.
•**дэспотызма**-*мы-ме, ж.*—деспотизм.
•**дэспотычны**-*ная-нае*—деспотический.
•**дэцэнтралізáца**-*цы-цы, ж.*—децентрализация.
•**дэцыгрáм**-*ма, предл.-ме, м.*—дециграм.
•**дэцылі́тра**-*ры-ры, ж.*—децилитр.
•**дэцымэтра**-*ры-ры, ж.*—дециметр.
•**дбáйлівы**-*вая-вае*—заботливый, старательный. *У дбайлівай гаспадыні ў згорненым у кучку прыску тліўся жар.* Акула, 523. *См. рупасьлівы, рупатлівы.*
•**дбáйнасьць,** (МГсл.)-*ці, ж.*—заботливость. *См. рупата, рупнасьць, рупасьць.*
•**дбáла,** (Нсл. 127), *нареч.*—заботливо, (Бяльсл.) старательно. БНсл. *Дбала робе, стараецца. Добры гаспадар дбала ставіцца да статку: ён у пару накормлены й напоены.* В. Хутары Краснап.(Бяльсл.).
•**дбáласьць**-*ці, ж.*—прилежание, неусыпность, Нсл. 27. заботливость, старательность. (БНсл.). *Дбаласьці ў рабоце ня было.* Нсл. *См. рупнасьць, рупасьць.*
•**дбáлы**-*лая-лае*—попечительный, досужий, Нсл. 127. заботливый, Бяльсл. старательный. (БНсл.). *Ён дбал, але нядуж.* Нсл. *Дбалы гаспадар не прапусьце часу.* Тм. *Рыгор — дзяцюк дбалы, у яго ўсё зроблена ўпару.* Бабінічы Імсьць.(Бяльсл.). *Ср. ст.* **дбáльшы**—заботливее(С.), старательнее. Нсл. 127. *Ён дбальшы за цябе.* Нсл. *Прев. ст.* **найдбáльшы.**
•**дбáньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* **1.** (*к дбаць 1*)—забота, сосредоточенность мыслей на исполнении чего-л. С. Гсл.; БНсл. *Гаспадару аб усім трэба мець дбаньне. Нсл. 127. См. рупата, рупасьць.*
2. *отгл. имя сущ. к дбаць 2.*
•**дбаць,** *дбàю, дбàеш, дбае; повел.-àй-айма, несоверш.* **1.** заботиться. МГсл.; Нсл. 127; Шсл.; Вост., Кур. (Даль); Варсл.; Бяльсл; Ст. 1529, сл. *Як дбаеш, так і маеш. Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Хто дбае, той і мае. Послов.* Ст. *Хто ўсяго шмат мае, той ні аб чым ня дбае. Послов.* Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Хто мала мае, мала дбае.* Смл. (Даль). *Хто ня мае, тый ня дбае. Послов.* Нсл. 127. *Тый нічога ня мае, хто сабе ня дбае.* Сохана Імсьць.(Бяльсл.)
2. обращать внимание, принимать во внимание. Стт. 1529, сл. *А лісты гаспадарскія запаведныя, есьлі бы хто а ніх ня дбаў.* Стт. 1529, 1, 12.
3. *с отрицанием "не"* — **нядбаць,**—не обращать внимания, пренебрегать, (Нсл. 330) не заботиться. (Тм.) *Нядбаю я на тваю грозьбу.* Нсл. 127. *Ён ні на што нядбае.* Тм. *Шайтан рэк:"Я тых людзей не магу зьвесьці, каторыя нядбаюць а маемасьць."* Кіт. 61а12.
занедбавáць-*бўю-бўеш-буе, несоверш.* (*к занядбаць*). *Соверш.* **занядбáць**—запустить, забросить, МГсл. пренебречь, оставить в пренебрежении. (Гсл.). *Глядзі, не занядбай таго, што я табе казаў.* Нсл. 177. *Занядбай а тым, што яна брахала на*

цябе. Тм. *Ён занядбаў грамадзкую працу.* Варсл. *Прич.* **занядба́ны,** Нсл. 177. оставленный в небрежении. *Отгл. имя сущ.* **занядба́ньне**-*ня, предл.-ню*—нерадение, халатность, Гсл. оставление в небрежении, Нсл. 177. нерадение, небрежение. БНсл. *Маё расказаньне ў занядбаньню мае.* Нсл. *Добрая рэч ляжыць у занядбаньню.* Нсл.

прыдбава́ць-*баю́(-бава̀ю), баѐш(бава̀еш), баѐць(бава̀е), несоверш. (к прыдбаць)* —приобретать. *Соверш.* **прыдба́ць**-*дю̀-дѐш-дѐ*—приобрести. Растсл.; ПНЗ; Раст: Северск. 149; Гсл. *Калі ён што й мае, дык прыдбаў сваім мазалём.* Варсл. *Купіць зямлю, прыдбаць свой кут, каб з панскіх выпутацца пут.* Колас: Н. Зямля. *Ледзь прыдбаў тую крошку сена дамоў.* Ст. *І чаго я тут прыдбаю?* С. Музыка 229. *Паставіў вас за япіскапаў, пасьціць царкву Божую, каторую Ён прыдбаў собскай крывёй Сваёй.* Луцк.: Дзеі Апост. 20: 28. *Ды ў лесе прыдбалі там ня мала.* Лойка: Л. песьня. *На гэтай сьцежцы калісьці ён шмат чаго сустрэў, бачыў і прыдбаў, але шмат чаго й страціў.* Шакун: Сьлед, 15. *Неразумны гэтае ночы забѐруць ад цябе душу̀ тваю, каму ж застанѐцца тое, што прыдбаў?* Татарыновіч: Ванэлі 308. *Прич.* **прыдба́ны**—приобретенный. *Нялюдзтва ўсё, прыдбанае спрадвеку, было чужым.* Салавей: Сіла, 81. *А ён ляжаў на ложку, прыдбаным сусім нядаўна.* Я. Васілёнак("Полымя", 1967 г., Но. 12, 191). *Отгл. имя сущ.* **прыдба́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў, м.*—приобретение.

●**дхаць,** *дхаю, дхаеш, дхае, несоверш.* **1.** дышать. Нсл. 783. *Гарэлкаю дхаеш.* Нсл. *Соверш.* **надха́ць.** Нсл. 783. *Рэдзькаю надхаў, дхнуў.* Нсл.

2. веять. Нсл. 783, дуть. *Халодны вецер дхае, дхнуў.* Нсл.

●**д'ямантовы**-*вая-вае*—алмазный. *Ногі іх парловыя былі, іншых — д'ямантовыя.* Кіт. 11466.

●**д'ямэнт**-*нту, предл. и зват.-нце, м.*—алмаз. *Сёмае неба із шчырага д'ямэнту.* Кіт. 13262.

●**длякацца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш., осуд.*—быть где-л. дольше, чем нужно, задерживаться, мешкать. Ар.; Міх. *Вы, дзяцюкі, ня длякайцеся там: бачыце сонца нізка, а копы ня зьнесены.* Варсл. *Дзе ён там длякаецца?* Ар. *Ён длякаецца абы дзень да вечара.* Міх. *Соверш.* **адлякацца,** *презр.*—замешкаться, задержаться, промедлить. Войш. *Сухалеты любілі, што ў Вішневе не адлякаецца.* Войш. *Соверш.* **задля́кацца,** *презр.* замешкаться. Ар.; Міх. *Задлякаўся з канём.* Купала. *Пашоў і задлякаўся.* Ар. *Ён пашоў, задлякаўся й спазьніўся на вячэру.* Міх. **(Чорт)** *карыстае з прыпадку, калі Бог дзе-лень задлякаецца, і тады стараецца ўварваць у чалавека што-лень і на сваю долю.* Атраховіч: Блр. прыказкі (Узвышша, Но. 6, 1927, стр. 142). *Ср. бавіцца, забавіцца. Бавіцца можна й за работай, а длякацца без патрэбы.*

●**дма́ньне**-*ня—ню, отгл. имя сущ.к дмаць, дмацца*—вздувание. Нсл. 134. *Дманьне агню.* Нсл.

●**дмаць,** *дма̀ю, дма̀еш, дма̀е-а̀ем-а̀еце-аюць; повел.* *дмай(дзьмі), несоверш., перех.* —дуть, вздувать. Нсл. 134; Гсл.; Дсл. 169; БНсл. *Сталі дмаць лучыну.* Дсл. *Дзьмі агонь.* Дсл. *Дмай, дзьмі агонь.* Нсл. *Я ня ўмею дмаць, дзьмі сам.* Тм. *См. дзьмуць. Соверш.* **узадма́ць**—вздуть, говоря аб огне. Нсл. 53. *Узадзьмі агню.* Нсл.

надма́ць, *соверш.* **1.** надуть, наполнив воздухом или другим газом, сделать упругим. *См. надзьмуць(под дзьмуць).*

2. надуть своим духом, настроить. Нсл. 305. *Надмаў яго пасвойму.* Нсл. *Соверш.* **надыма́ць**-*дю-дѐш-дѐ; повел.-да́й-да́йма,* **1.** надувать. Нсл. 306. *Надымаць кавальскі мех.* Нсл. *См. надзімаць 1(под дзьмуць).*

2. (обидевшись, делать недовольное лицо, **С.**), надувать губы. Нсл.

●**дма́цца,** *дма̀юся, дма̀ешся, несоверш.* **1.** дуться(раздуваться; наполняться воздухом, **С.**). Дсл.

2. *(перен.)*—надмеваться, Нсл. 134; БНсл. важничать, гордиться. *Дмайся, дзьміся, колькі хочаш, а мы цябе да̀ўна знаем.* Нсл.

3. *на каго, и без дополнения,*—дуться, обижаться, сердиться (Нсл. 134). *Дмайся, дзьміся, як хочаш, а на тваім ня будзець.* Нсл. *Соверш.* **абадма́цца**-*му̀ся-мѐшся-мѐцца-мѐмся-міцѐся-муцца,* **1.** раздуться, умереть от излишества, околеть. *Будзі ты яго, бо ён абадзьмецца спаўшы.* Дсл.

2. обоспаться, Дсл. околеть от излишества. *Люты сьвёкар абадзьмецца.* Дсл. *Люты сьвёкар паўночнай вады нап'ецца, к сьвету абадзьмецца.* Тм.

надма́цца, *надзьму̀ся, надзьмѐшся, соверш. к дмацца, надымацца.* Нсл. 134, **1.** вздуться, увеличиться в объёме. *См. надзьмуцца(под дзьмуцца).*

2. надуть губы, рассердиться. *Надмаўшыся й за стол не пашоў. Нсл. 306. См. надзмуцца 2(под дзьмуцца). Несоверш.* **надыма́цца**-*да́юся-да́ешся; повел.-да́йся-ай-мася,* **1.** надуваться. Нсл. 306; Гсл. *Пузыр не надымаецца, знаць, дзірка ёсьць.* Нсл. *См. надзімацца(под дзьмуцца).*

2. надмеваться, напышаться, Нсл. 306. чваниться, быть спесивым. Гсл. *Надымаецца, надзьмулася, як бы што добрае.* Нсл. *Чаму багатыру не надымацца супроці нашага брата небаракі?* Нсл.

3. сердиться, пыхтеть от гнева. Нсл. 306. *Не надымайся, а еж, што даюць.* Нсл.

надыма́ньне-*ня, предл.-ню*—стремление к напышенности, напышенность. Гсл. *отгл. имя сущ. к надымацца 1, 2, 3.*

●**дму́хаць,**—*см. под дзьмуць.*

●**дно,** *дна, на днѐ.* **1.** дно, почва под водой моря, реки, озера и т.п.

2. (*мн.* **дны**)—дно, днище. Ар.; Шсл. *З цэбра выскачыла дно.* Ст. *У вусім судзьдзю трэба новыя дны.* Ст. *См. дона 1.*

3. крышка для деревянной посуды(бочки и проч.). Юрсл. *Накрыла гуркі дном і прыклала зьверху каменям.* Юрсл.

●**днець**-*днее, прош. вр.* *днела, безлич.*—рассветает. Ар.; БНсл. *Як днець пачало, Адам абрадаваўся.* Кіт. 78а1. *На дварэ стала днець.* Слопішча (Шсл.). *Пачанѐць ужо днець: вісажэр далоў апусьціўся.* Курманава Імсьц.(Бяльсл.). *Соверш.* **абаднець**-*ее.* Ксл. *Ужо й абаднела.* Храпавічы Куз. (Ксл.). *Соверш.* **абадня́ць,** (*област.* **абудня́ць**) Лукнова Бельск.п. — *абаднець.* Сымонаўка Бельскі п.(Дсл.).

абаднець-*ѐю-ѐеш-нѐе, соверш.*— провести весь день, Ксл. очутиться в свете нового дня. Варсл. *Ён абаднеў, позна паехаўшы.* Асіпова Аз. (Ксл.). *Абаднелі мы, дзень нас засьпеў.* Дсл. *Мы абаднелі, як выяжджалі зь лесу.* Варсл.

●**днецца**-*днеецца, прош. вр.* *днелася, безлич.* — *днець, днее. Ужо днелася, як мы выяжджалі з дому.* Варсл. *Пачало ўжо днецца, як я ўстала — ледзь пасьпела ўправіцца з работаю.* Камароўка Крыч. (Бяльсл.).

●**днява́ць(днюва́ць,** Нсл. 134)-*днюю, днюеш, днюе, днюеце, днююць*—оставаться на день где-л., Дсл. 170; Шсл. дневать. *Давялося дняваць у гэтым сяле.* Дсл. *Яны днююць і начуюць у полю.* Дсл. *Дзе днюе, там і начуе.* Ст.

●**дні̀на**-*ны-не, ж.*—время от восхождения до захождения солнца. Нсл. 134. *Няхай бы ночы, а то ў дні̀ну ўкралі коні.* Нсл. *Якая вялікая дніна, а мы яшчэ сьпім.* Тм.

●**дніць,** *безлич.*—рассветает. Шсл. *Здаецца ўсталі рана, а покуль зьберліся ехаць, стала дніць.* Амельна Пух. (Шсл.). *См. днеець, днее.*

●**дну́шка**-*шкі-шцы, ж.*(**днушка**-*ка, ср.* Ар.) —(специальная, **С.**) небольшая круглая или четыреугольная дощечка для резки на ней овощей и мяса. Шсл.; Ар. *Крышы капусту на днушцы.* Ст. *См. дона 2.*

●**дроб**-*ба, предл. и зват.-бе; мн. ч.* *драбы-боўбом, мн. ч., предл.-бох, м.* **1.** малая частица чего-л. раздробляемого, крупина. Нсл. 146. *Дроб солі.* Нсл. *Дай хлеба й дроб цукру.* Ст. *Купі валей цукру ў драбох.* Ар. *Уменьш.* **драбок**-*бкȁ*—маленький кусочек(соли, сахара и под.), Шсл.; Ксл. зернышко чего-л. раздробленного. Нсл. 146; Ар. *Даў драбок солі.* Даўгое Беш. (Ксл.). *Укінь яшчэ драбок солі.* Ст. *Драбок солі.* Смл. *Ані драбка солі няма.* Нсл.

драбочак-*чка, уменьш. к "драбок".* Ар. крошечка. Нсл. 146. *Выслужыла хлеба кусочак, солі драбочак.* Из свад. песни. Нсл.

2. (*мат.*)—дробь.

●**дробавы**-*вая-вае*—дробный, состоящий из дроби, содержащий дробь. НТ(БНсл.).

●**дробязь**-*зі, ж.* **1.** мелочь. Шсл.; Гсл.; Бяльсл. *Ігрушы — адна дробязь.* Ст.

2. мелкий скот. Гсл.; Бяльсл.

●**дробка**-*бкі-бцы, ж.*—крошка, щепотка. Нсл. 146. *Дробка солі.* Нсл. *На дробкі пабіў.* Нсл. *Уменьш.* **дробачка**-*чкі-чцы, ж.*—щепотка, МГсл. тоже, что *"драбочак".* Нсл. 146. *Дай хоць дробачку солі.* Нсл.

●**дробнасьць**-*ці, ж.*—мелкозернистость. Нсл. 146; БНсл. *Дробнасьць пшаніцы.* Нсл.

●**дробны I,** *прилаг. к дроб*—мелкозернистый.

●**дробны II,**—*см. под драбны̀.*

●**дробы**-*баў, единств. ч. нет.*—лестница различной длины с густыми жердочными поперечками, которая привешивается к стене поперек; в *"дробы"* закладывают сено лошадям. НК: Очерки, 360.

●**дрогка,** *нареч.*—тряско. Гсл.; Нсл. 146; Бяльсл. *Па грудзе ехаць дрогка.* Нсл.

●**дрогкі**-*кая-кае,* **1.** тряский. Нсл. 146; МГсл.; Дсл. 186. *Дрогкая дарога.* Нсл. *Дрогкі конь.* Нсл.

дрогкія калёсы—телега, которая сильно трясет. Зьвяравічы Красьн. (Дсл.).

2. топкий. Дсл.

дрогкае месца—топкое место. Католін Росл. (Дсл.). *Ср. ст.* **дрогшы**—более тряский. Нсл. 733.

●**дрозд-пяву́н,** *дразда̀-пявуна̀, м.*—дрозд певчий. ЗТ(БНсл.)

●**дрожджы**-*джаў, единств. ч. нет.*—дрожди. Ар.; Нсл. 146; Шсл. *Глядзіць, як мыш із дрожджаў.* Нсл. *Пірагі сьпяклі на дражджах.* Ст. *Надабе купіць дрожджаў.* Ар. *Як на дражджох!* Бабынічы Імсьц.(Бяльсл.).

●**дром(дрэм, С.),** *дрому, предл. и зват.* *дроме, м.*—сонливое состояние, грёзы. Дсл. 185.

●**дрон**-*ону, предл. и зват.-оне, м.*—дранка. Смал. г. (Дсл.). *Новыя харомы цёсам аббіты, дронам пакрыты.* (Дсл.).

●**дронджыкі**-*каў, единств. ч. нет.*—телега для возки бревен. Ксл. *Кладзець бярно на брондҗыкі.* Біклажа Беш. (Ксл.).

●**дронкі**-*каў*—шарики для игры *"у дронкі".* Гсл.

●**дросень,**—*см. под драсён.*

●**дрот**-*ту, предл. и зват.-це; мн. ч.* *драты-оўом, мн. ч., предл.-ох, м.*—проволока. МГсл.; Ходцы Сян. (Ксл.); Нсл. 146; Шсл.; ПНЗ; Ар.; Вост. (Даль). *Клетка з дроту.* Нсл.

драці̀на-*ны, ж.*—кусок проволоки. Гсл. *Собир.* **дроцьце**-*ця, предл.-цю.* Бяльсл. *Бацька купіў дроцьця гаршкі аплятаць.* Людагошч Імсьц.(Бяльсл.). *Раські̀даў дроцьце — сам зьбірай.* Юрсл.

●**дротавы**-*вая-вае*—сделанный из проволоки, проволочный. Нсл. 146. *Дротавая клетка.* Нсл.

●**дро-вы,** (Смл., Даль)-*ваў(-ў), единств. ч. нет.* *твор. дрыўмі̀*—дрова. Ар.; МГсл.; Раст.: Северск. 137; Смл. (Даль). *Пад'едзь із дрыўмі на дрывотнік.* Ар. *Едучы з дрыўмі.* С. Музыка 214. *Паедзем у дровы. Дрывамі*

закідалі ўсю павець. Ст. *Хочам ехаць у дровы.* Пірагова Імсьц.(Бяльсл.).

•**дроўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—корова, отелившаяся в три года. Шсл. *Наша Рагуля — дроўка.* Амельна Пух. (Шсл.). *Уменьш.* **драву́шка**-*шкі-шцы, ж.*—корова первостенка, Прышчы Росл. (Дсл.) молодая корова, Варсл. первотёлка.

•**дроцьце,**—*см. под дрот.*

•**дрочыць**-*чу-чыш-ча*—гладить по голове, Пск.(Иеропольский) проявлять нежность, любовь; ласкать.

•**драб**-*ба, предл.-бу, зват.-бе, м., ист.* **1.** пеший воин. Гсл.; БНсл.

2. остов повозки. Бяльсл. *Драб ёсьць, каткі ёсьць, цяпер ужо мала чаго не стаець, каб калёсы зрабіць.* Арцёмаўка Міласл.(Бяльсл.).

•**драба́**-*бы̀, ж.* **1.** гуща с кваса. Шылавічы Духаўш.; Сымонаўка Бельск. (Дсл.)

2. худой, дряхлый человек. Смал. (Даль).

•**драба́к**-*ака̀; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—пружинная борона. *У нас ёсьць свой драба̀к.* Бачэйкава Беш. (Ксл.). *См. дарбун, дзярба̀к.*

•**драба́ка**-*а̀кі-а̀цы, ж.*—пружинная борона. Ксл. *См. драбак.*

•**драбе́йка**-*йкі-йцы, ж.*—лубок в решете. Ц. с. Зьвяровічы Красьн. (Дсл. 184); Смал. п. (Дсл.).

•**драбяза́**-*зы̀, собир.* **1.** мелкие предметы, Шсл. мелкота, маленькие, мелкие существа или предметы. Варсл.; Бяльсл. *Пабяжы на ток зьбѐрці драбязу.* Пяцігорск Беш. (Ксл.). *Назьбіраў аднае драбязы(грыбоў або чаго іншага).* Ст.

2. мелочь, мелкие деньги. Нсл. 146. *Усю драбязу высыпаў.* Нсл.

3. малые дети. Ар.; Нсл. 146; Варсл. *Што ж яна загадае ўдавой застаўшыся з гэтаю драбязою.* Варсл. *Абсыпаўся драбязой гэтай.* Ар. *Заста́лася ўдава із драбязою.* Нсл.

•**драбя́зак**-*зку, предл. и зват.-зку,* м. **1.** тоже, что *"драбяза"* в 1-ом и 3-ем зн. Нсл. 146. *Прынясі драбязку трэсачак.* Нсл. *Маці памерла, няма каму даглядзець гэтага драбязку.* Нсл.

2. мелкий скот. Нсл. 146. *Драбязак у дварэ застаўся.* Нсл.

•**драбя́зна,** *нареч.*—подробно.

•**драбя́знасьць**-*ці, ж.,* (Гсл.) подробность.

•**драбя́зны**-*ная-нае* подробный.

•**драбязьзё**-*зы̀, предл.-зю̀, собир.*—мелочь (мелкие вещи, **С.**) Нсл. 146. мелкота, маленькие, мелкие вещи или предметы. *Падбяры гэта драбязьзё!* Нсл.

•**драбя́зьліва,** *нареч.*—мелочно. Ар.

•**драбя́зьлівасьць**-*ці, ж.*—мелочность. МГсл. *Ср. драбязьлівы.*

•**драбя́зьлівы**-*вая-вае*—мелочный. Ар.

•**драбясьцё**-*цы̀, предл.-цю, собир., ср.*—мелкий лес, особенно жерди, приготовляемые на крышу под солому. Віленск., Горадзенск. й Ковенская губэрні.(Нсл. 146). *Купі, пане, маё драбясьцё.* Нсл.

•**драбі́на**-*ны*(**драбіна́**-*ны̀,* Ар.),*ж.* **1.** лестница. Нсл. 144; Растсл.; Ар.; Шсл.; МГсл.; БНсл. *Па драбіне палез на гару.* Ст.

2. ясли для кормления скота в виде лестнички, прикрепленные к стене под острым углом. Шсл. *Залажы за драбіну сена авечкам.* Ст. *См. драбіны 2.*

3. (**драбіна́**)—длинная телега без кузова, передок и задок, которой соединены продольными брусьями, дроги. Ар.

драбі́нка-*нкі-нцы,* **1.** небольшая лестница. Ар.; БНсл.

2. *уменьш. к драбіна̀ в 3-ем знач.* Варсл. *Дзядзька паехаў на кірмаш на новай драбінцы.* Варсл. (*Едучы*) *аж паднѝўся на драбінцы.* Гарун: Канец Паўлючонка.

•**драбі́нны**-*ная-нае, прилаг. к драбіны.* НК: Очерки, 372. *Драбі̀нны адзёр.* НК: Очерки.

•**драбі́ны**-*наў(-н), единств. ч. нет.* — *драбіна ўшыркі панарада, але доўжшая за яго на аршын і болей. Ужываюць вазіць снапы, сена, гарох і салому. Яны з бакоў і на'т сьпераду маюць краты, аднолькавае работы з хлеўнымі драбінамі, прыладжаныя наўскасѝ навонкі і дольнімі канцамі туга ўпушчаныя ў накладкі.* НК: Очерки, 372, **1.** большая телега для возки сена, снопов и под., Ксл. деревенская (всякая, **С.**) рабочая телега. Гсл. *Янка ў драбінах паехаў па сена.* Сьвеча Беш. (Ксл.)

2. тележный состав без колес. Нсл. 144; БНсл. *Драбіны купіў, а каткі̀ ёсьць свае.* Нсл.

3. лестница, прикрепленная к стене, за которую закладывают корм скоту. Ксл. *За драбінамі яшчэ ляжыць сена.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *См. драбіна 2. Ср. ясьлі.*

4. позвоночные кости животных, ребра. Нсл. 144. *Высах сусім, адны драбіны засталіся.* Нсл. *Конь твой адны драбіны.* Нсл.

драбі́нкі-*нак(-нкаў), единств. ч. нет.,* **1.** телега(небольшая, **С.**). Навікі Беш. (Ксл.), тележка. Гсл., *уменьш. к "драбіны" в 1-ом, 2-ми 3-ем знач. Запрэглі жарабкѝ ў новыя драбінкі.* Ст.

2. все, имеющее форму лесенки, напр., боковые решетки в ящике телеги вместо досок. Гсл.

•**дра́бкі**-*каў*—легкая повозка. Сянно (Ксл.).

•**драбнота**-*ты-це, ж. собир.*—малые дети. Дсл.

•**драбнаслой,** -*ою, предл. и зват.-ою, м.* —тонкие слои дерева. Варсл. *На верхнюю дошку іскрыпкі выбірай елку-драбнаслой.* Варсл.

•**драбне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—мельчать. Ар.; Ксл.; Нсл. 146; БНсл. *Нешта пачалі̀ авечкі драбнець.* Каўпякі Беш. (Ксл.). *Наводны статак у нас драбнее.* Нсл. *Зярняты драбнеюць ад сухмені.* Нсл. *Соверш.* **здрабнець**—измельчать. Нсл.; БНсл. *Пшаніца здрабнела.* Нсл. *Прич.* **здрабнелы** —измельчавший. Нсл.; БНсл. *Здрабнелая пшаніца.* Нсл.

•**драбне́ецца,** *безлич.*—представляться слишком малым. Нсл. 146. *У мяне драбнееца ў ваччу.* Нсл.
•**драбнячком,** *нареч.*—часто, очень мелко. Ксл. *Драбнячком польку гуляў.* Стаішча Чаш. (Ксл.).
•**драбні́ца**-*цы-цы, ж.* **1.** мелочь. МГсл.; Ксл.; БНсл. *Ён помне ўсякую драбніцу.* Сянно (Ксл.)
2. мелочь, мелкие деньги. Ар.
•**драбні́ць**-*ню-ніш-ніць, несоверш., перех.* —дробить, мельчить(размельчать **С.**). Ксл.; Нсл. 146; БНсл. *Не драбні вельмі солі — буйна̀я спарнейшая.* Асташова Чаш. (Ксл.). *Не драбні круп — буйны̀я спарнейшыя.* Нсл. *Соверш.* **здрабні́ць**—измельчить. Нсл. 206. *Нашто ты здрабняеш, здрабніў клёцкі?* Нсл. *Прич.* **здробнены**—измельчённый. *Многократ.* **здрабня́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма. Соверш.* **падрабні́ць**—измельчить. БНсл.
•**драбны́**-*на̀я-ное.* Вял.; Дз.; Мядзел.(Танк); **дробны**-*ная-нае.* Ар.; Кур, Пск. (Даль); Ржэўскі п. (Гринькова: Тудовляне); Смал. г.(Дсл.)—мелкий. Вял.; Дз.; Мядзел.(Танк); Ар.; Нсл. 146; Даль. *Драбныя яблыкі.* Дз. *Драбное жыта.* Дз. *Драбны дождж.* Вял. *Драбныя грошы.* Дз. *Драбныя дзеткі.* Вял. *Ср. ст.* **драбнейшы** —мельче, более мелкий. *Прев. ст.* **найдрабнейшы**—самый мелкий, мельчайший. Ар. *Уменьш., ласкат.* **дробненькі.** Ар. *Дробненькія вішні.* Смл. *Увелич.* **драбню́сенькі**—совершенно мелкий. Ар. *Драбнюсенькі дождж́ык.* Нсл. *Драбнюсенькі, як мак.* Нсл. *Нареч.* **дробна**—мелко. Ар.; Нсл. 146. *Таўчы дробна.* Нсл. *Ср. ст.* **драбней**—мельче. Ар. *Драбней маку рассыпся й то ня дам.* Ст. *Прев. ст.* **найдрабней.** Ар. *Уменьш., ласкат.* **дробненька.** Ар. *Увелич.* **драбню́сенька**—совершенно мелко. Ар.
•**драбну́шкі,** *мн. ч., род. драбнушак(драбнушкаў), единств. ч. нет.*—ясли. Ц. сяло Шэптава Бельск.(Даль 184).
•**дра́бы**-*баў, единств. ч. нет.* **1.**(длинная телега без кузова, передок и задок которой соединены продольными брусьями, **С.**)—дроги. МГсл.; Нсл. 144; Ксл.; БНсл. *На драбах сена не прывязеш.* Кляшчына Беш. (Ксл.). *Труну на драбы паставілі.* Нсл.
2. ребра, кости, Гсл.; Нсл. 144. торчащие ребра. Шсл.; Ар.; Алексінічы Сян. (Ксл.). *Які ён худы, адны драбы.* Нсл. *Адкуль тое малако ў каровы будзе, калі ў яе адны драбы.* Ст.
3. (*ист.*)—пехота. Гсл.
•**дра́гаць**-*аю, несоверш.*—стучать с дрожанием. Ар.; Шсл. *Пагледзьце, што там у хлеве драгае.* Ст.; Крамяні Пух. (Шсл.). *Калёсы драгаюць.* Ар. *Соверш.* **задрагаць**—начать "дра̀гаць". Ар.
адра́гаваць(адрага́ць, С.)-*гую-гуеш-гуе; повел.-уй-уйма, несоверш., перех. Адрагаваюць цела.* НК: Очерки, 371. *Соверш.* **адра́гаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма*—повредить "драгая" (стуча с дрожанием).

•**дра́гка,** *нареч.*—тряско. Ар. *Драгка ехаць.* Ар.
•**дра́гкі**-*кая-кае*—тряский. Ар. *Драгкая дарога.* Ар. *См. дрогкі.*
•**дражджовы**-*вая-вае*—дрожжевой. БНсл.
•**дражджоўня**-*ні-ні, ж.*—дрожжевой завод. БНсл.
•**дражджа́**-*джы̀*—бадровь, мел, закваска, испод брожженого напитка, особ. пива для ускорения брожжения в хлебенном, Пск., Твер.(Даль 509) гуща, осевшая в жидкости. Нсл. 146. *Гарэлка ўся, адна дражджа засталася.* Нсл.
•**дражні́ць**-*ню-ніш-не, несоверш., каго-што,* **1.** дразнить. Шсл.; Ар.; МГсл.; Тмб. (Даль 504); Нсл. 144. *Не дражні сабак ты, ціхенька йдзі.* Ст. *Соверш.* **падражні́ць, а)** подразнить. Ар.; Шсл. *Падражніў сабаку.* Ар., **б)** подзадорить. Нсл. 446; БНсл. *Дождж́ык толькі падражніў зямлю.* Нсл.
2. растравлять. Нсл. 144. *Не дражні болькі: удражніш, ня борзда загоіцца.* Нсл.
дражне́ньне-*ня-ню, отгл. имя сущ. к дражніць в 1-ом и 2-ом зн.*
дражненьне малацьбы—игра, состоящая в подражании молотьбе. НК: Очерки, Но. 576.
удражні́ць, *соверш.* **1.** раздражить, разъярить. Нсл. 652. *Удражніш сабаку, укусіць.* Нсл.
2. растравить. Нсл. 652. *Не ўдражні каўтуна.* Нсл. *Удражніў скулу, дык яна есца.* *Прич.* **удражнены, 1.** раздраженный, разъяренный. Нсл. 652. *Удражнены сабака пакусаў.*
2. растравленный. Нсл. 652. *Удражненая рана ня борзда гоіцца.* *Отгл. имя сущ.* **удражне́ньне**-*ня, предл.-ню*—растравление. Нсл. 652. *Удражненьне раны.* Нсл.
•**дражні́цца**-*нюся, дра̀жнішся, несоверш.* —дразниться, Шсл.; Ар. дразнить, Дсл. дразниться, делать насмешки, передразнивая. Нсл. 144. *Не дражніся, а то й цябе будуць дражніць.* Нсл. *Дра̀жніцца зь дзяцём.* Ст. *Зубы вышчырыў, быццам сьмяецца; язык высалупіў, быццам дра̀жніцца.* Дсл. *Соверш.* **падражні́цца**—подразниться. Ар.; Шсл.
•**дра́ка**-*акі-аццы, ж.* **1.** железный инструмент на подобие циркуля для более плотного припуска бревна во время постройки. Сьвеча Беш. (Ксл.). *Возьмі драку — будзем ставіць драку.* Тм. *Уменьш.* **драчка.** Варсл. *Цесьлі згубілі драчку.* Варсл.
2. выемки в бревнах, произведенные вышеуказанным инструментом для более плотного прилегания друг к другу. Асінаўка Беш. (Ксл.). Варсл. *Тата прадзірае бярно, а дзядзька выбірае драку на бярне.* Варсл. *Каб бёрны штчытна прыходзілі адно да аднаго — выбіраюць драку.* Сьвеча Беш. (Ксл.).
•**дра́ла**—бегом, БНсл.; Нсл. 144. удрать, пуститься в бегство. Гсл. *Я адтуль драла барждж́эй.* Нсл. *Драла дзярнуў, даў.* Нсл.

•**дра́лам,** *нареч.*—бегом(убегая, С.). Нсл. 145; БНсл. *Дралам пабег, уцёк.* Нсл.

•**дра́ма**-*мы-ме, ж.*—драма.

•**драма́,** (*област. произношение* **дрыма, С.**)-*мы́, ж.* **1.** дремота. Дсл. 185; Бяльсл. *Пачаў сон малайца таміць, і з ног драма валіць.* Дсл. *См. дрымота.*

2. растение, служащее лекарством для сна. Дсл. 186. *На гэтым лузе найбольшы* (*замест найболей,* **С.**) *дрымы.* Смал. (Дсл.).

•**драмату́рг**-*ўрга, предл.-ўргу, зват.-ўржа* —драматург.

•**драмату́ргія**-*іі-іі, ж.*—драматургия.

•**драматургічны,** -*ная-нае*—драматургический.

•**драматызава́ць**-*зўю-зўеш-зўе, несоверш., перех.*—драматизировать.

•**драматызаца**-*цы-цы, ж.*—драматизация.

•**драматы́зма**-*мы-ме, ж.*—драматизм.

•**драматы́чны,** -*ная-нае*—драматический, драматичный.

•**драмава́ць** , -*мўю-ўеш-мўе, несоверш.* —дремать, подремывать. Гсл. *Соверш.* **задрама́ць**-*млю, задрэмеш-ме.* Ар.

•**драмлі́вы**-*вая-вае*—наклонный ко сну, к дремоте. Дсл. 185. *Санліва поле, драмліва.* Смал. (Дсл.).

•**драмлю́г,** *м.*—хищная птица из семейства соколиных, содержалась для охоты. Ст. 1529, сл.

•**драму́тка**-*ткі-тцы, ж.*—легко поддающаяся дремоте. Гсл.

•**дрангі́ль,** междометие означающее мгновенное колебание. Нсл. 145. *Стол дрангіль, і зь місы плісь.* Нсл.

•**драні́ца**-*цы-цы, ж.* **1.** дранка(дощечка). Ар.; БНсл.; Варсл.

2. *только в мн. ч.* **драніцы**—кровельный материал из длинных узких дощечек, Ар.; Шсл.; Ксл.; Гсл. дранка. *Дàўна крылі стрэхі драніцамі.* Варсл. *На істопку дастаў драніц.* Ст. *Хата пакрыта драніцамі.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Дзерава й драніцы сабе браў і дом збудаваў.* Гордз. Ак. XYII, 2.

•**драні́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —мастер изготовляющий дранку. Варсл.

•**драні́чны**-*ная-нае*—дранковый. БНсл.

•**дранку́лі**(*одна* **дранку́ля**)-*ль*—ружейная картечь(крупная дробь, **С.**). НК: Игры, Но. 39. *Уменьш.* **дранку́лькі**-*каў*(-*ляк*),(*одна* **дранкулька**)—ружейная картечь, НК: Очерки, 528; Ар. вид дроби, небольшие пули. Ксл. *Аддай мне гэтыя дранкулькі, а я табе дам пораху.* Баравыя Куз. (Ксл.).

•**дрань**-*ні, собир.*—кровельный материал из длинных узких дощечек. Шсл. *Хата пакрыта драньню.* Рудзенск Сьміл. (Шсл.).

•**драньнё**-*ня̀, у драньню*—дор, Дсл. 184. гонт. Юрсл.

•**дра́ньнік**-*іка, предл.-іку, м.*—блин из тертого картофеля. *Кажны дзень драньнікі.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.).

•**дранчу́к**-*укà, м., област.*—яичница на сковороде. Ц. с. Барада Пар. (Дсл.).

•**драп**-*пу, предл. и зват.-пе, м.*—болезнь, более собачья, зуд. Нсл. 145; БНсл. *Хварэць на драп.* Нсл. *Сабака драпу набраўся.* Нсл. *См. сьверб, драчая.*

•**драпа́к**-*кà, м., област.*—пружинная борона. Вішкавічы Чаш. (Ксл.). *См. дзярбак.*

•**дра́пала**-*лы, общ.* **1.** царапающий-щая. Нсл. 145. *Драпала гэты падрапаў рукі.* Нсл.

2. выдирающийся откуда-л. Нсл. 145. *Ня ўседзе драпала гэты, дзярэцца з улоньня далоў.* Нсл.

•**драп-ану́ць**-*нўць,—см. под драпаць.*

•**дра́паньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* (*к драпаць, драпацца*)—царапание когтями(всякое, **С.**). Нсл. 145., царапание. Вост. (Даль); БНсл. *Зьвера няма, толькі драпаньне відаць.* Нсл.

•**дра́паць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** царапать. МГсл.; ПНЗ; Нсл. 145; Вост. (Даль); БНсл. *Кот драпае падушку.* Нсл. *Сялàк, нешта думаючы, драпаў патыліцу.* Варсл. *Прич.* **дра́паны**—царапанный, имеющий царапины, Нсл. 145. оцарапанный. БНсл. *Пакажы драпаную рукỳ.* Нсл. *Соверш.* **задра́паць**—схватив когтями, растерзать. Нсл. 164. *Ліс задрапаў зайца.* Нсл. *Прич.* **задра́паны**—разорванный(растерзанный, **С.**) когтями. Нсл. 167. *Куры́ца задрапаная каршуном.* Нсл. *Соверш.* **пад-ра́пацьS**—поцарапать. Нсл. 446; БНсл. *Падрапаць цела, скуру.* Нсл. *Прич.* **падра́паны** —поцарапанный. Нсл. 446; Растсл.; БНсл. *Усі рукі падрапаны катом да крыві.* Нсл.

2. драть. Нсл. 145; Вост. (Даль). *Грэбенчык драпае галаву.* Нсл.

3. тихонько уходить, Нсл. 145. поспешно уходить. *Куды ты ўсё драпаеш?* Нсл., —старательно идти. Шсл. *Драпаў, драпаў, ледзь прышоў парою дамоў.* Ст.

драпану́ць, дра́пнуць, *однкр.* **1.** (*к драпаць 1,2*). *Кот драпануў рукỳ.* Нсл. 145.

2. (*к драпаць 3*). Нсл. 145, улепетнуть. *Дзеўка драпанула двору.* Маластоўка Краснап.(Бяльсл.). *Наша цешча нèкуды драпнула, драпанула.* Нсл. *Адам, як уцякаў ад паліцы, дык драпануў раўком у балота.* Варсл. *Вырваўся ды як драпанець — толькі й бачылі яго.* Ст.

абдра́пацць, *соверш.* (*к драпаць 1,2*). *Кот абдрапаў рукі.* Нсл. 346. *Кот капцюрамі абдрапаў імне палец.* Бяльсл. *Прич.* **абдрапаны**—оцарапанный. Нсл. 346; Бяльсл. *Абдрапаны від.* Нсл. *Не магу курдопы чысьціць: палец абдрапаны, баліць.* Арцёмаўка Міласл.(Бяльсл.).

адра́пацць, *соверш. к драпаць 1,2. Кот адрапаў рукỳ.* Нсл. 360. *Прич.* **адрапаны** —оцарапанный. Нсл. 360. *Адрапаная рука разбалелася.* Нсл. *Однкр.* **адра́пнуць**—оцарапнуть. Нсл. 360. *Кот адрапнуў від.* Нсл.

•**дра́пацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** царапаться. Нсл. 145; Вост.(Даль); Дсл. 189. *Кот драпаецца лапамі.* Нсл. *Грэбенчык драпаецца.* Нсл. *Як каты, драпаюцца.* Дсл. *Однкр.* **дра́пнуцца**—царапнуться. Нсл. 145. *Дра̀п-*

нуўся ногцямі. Нсл. *Соверш.* **адра́пацца**—оцарапаться. Нсл. 360. *Адрапаўся аб сук.* Нсл. *Однкр.* **адра́пнуцца**—оцарапаться. Нсл. 360. *Неасьцярожна адрапнуўся аб сук.* Нсл.
2. чесаться, драть себя ногтями. Нсл. 145. *Ня драпайся, надрапаеш больку.* Нсл.
3. выдираться из засады, лезть куда-л. Нсл. 145, скрестись. *Кот драпаецца вон.* Нсл. *Сабака драпаецца ў хату.* Тм.
4. карабкаться(взбираться, С.). Нсл. 145; Бяльсл. *На сьцяну, на дзерва драпацца.* Нсл. *Ня драпайся ты на гэту ігрушу, там нічога няма — ўсё ўжо абарвалі.* Вушакі Чэрык. (Бяльсл.).

абдра́паваца-*пуюся-пуешся, несоверш.* —оцарапываться. Нсл. 346. *Дзяцё, седзячы ля ягрaсту, абдрàпуецца, абдрàпалася.* Нсл. *Соверш.* **абдрапацца.** Нсл. 346.

•**драпа́ч**-*ачỳ, предл.-чỳ, м., бот.*—ворсянка. Верас. *См. шчаткі.*

•**драпа́чка**-*чкі-чцы, ж.*—сапожный инструмент вытирать деревянные гвозди в сапоге. Бяльсл. *Падай драпачку гваздочкі выцерці ў боце, бо ногі будуць муляць.* Тур'я Чэрык. (Бяльсл.).

•**драпачы́(драпачэ,** Шсл.)-*оў, мн. ч.*—пружинная борона. Шсл. *Драпачамі дзяруць дзярно.* Скрыль Пух. (Шсл.). *См. дзярбак, драпак, драпач.*

•**драпе́жаньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** жестокое телесное наказание. Нсл. 145.
2. грабительство. Нсл. 145. *Война здàлілі за драпежаньне.* Нсл.

•**драпе́жнасьць,** (Гсл.)-*ці, ж.*—хищность.

•**драпе́жнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** грабитель, обдирало. Гсл.; БНсл.
2. хищник. БНсл.; Варсл. *Драпежнікі бываюць вялікія й малыя.* Варсл.

•**драпе́жнічаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* (БНсл.) —быть хищником.

•**драпе́жны**-*ная-нае*—хищный. Нсл. 145; БНсл. *Драпежная птушка.* Нсл.

•**драпе́жыць**-*жу-жыш-жа, несоверш.* **1.** драть, сечь жестоко. Нсл. 145. *Аканом ні зà шта нас драпежа.* Нсл.
2. грабить, брать взятки. Нсл. 145. *Паддàных маіх драпежыш.* Нсл.
3. драть, портить. Варсл. *Куры драпежаць грады.* Варсл.

•**драпе́ства**-*ва, предл.-ве, ср.* **1.** грабительство(грабёж, С.). Гсл.; Нсл. 145; БНсл. *Драпествам зголіў нас.* Нсл.
2. хищничество. БНсл.

•**дра́піна,** -*ны-не, ж.*—царапина. БНсл. *Уменьш.* **дра́пінка**-*нкі-нцы.* БНсл.

•**драпу́н,** -*унà, предл.-унè, зват.-ỳне, м.* —тычковая фасоль. Бяльсл. *Пад вокнамі расьцець драпун.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

•**драсён(дросень**-*сьня,* Шсл.), *м.*—трава горчак, почечуйная трава. Шсл.(*под дросень*). БНсл. *Там — прыветныя рамонкі і драсён, і каласы.* Крушына: Творы, 62. *На балотцы ўзяўся дросень.* Ст.

•**дратава́нка**-*нкі-нцы, ж.*—плеть, свитая из пеньковых волокон и обвитая для крепости отдельно свитой веревочкой. Шсл.; Варсл. *Добра ўкàпнуў яму дратаванкі.* Ст.

•**дратава́ць I**-*тỳю-тỳеш-тỳе; повел.-тỳй-тỳйма, несоверш., перех.* **1.** делать что-л. из проволоки. Нсл. 146. *Дратаваць клетку.* Нсл.
2. креплять, связывать что проволокою. Нсл. 146. *Майстра гаршкі дратуе.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **дратава́ньне**-*ня, предл.-ню*—оплетение проволокою. Нсл. 146. *Дратаваньне клеткі, гаршка.* Нсл.
3. свитую плеть, веровочку обвивать для крепости отдельно свитой веревочкой, Ар. вить из трех витушек. НК: Очерки, Но. 757; Ар.
4. сечь кнутом, Нсл. 146. сильно избивать плетью или веревкой. Шсл. *Разбойніка дратавалі нядаўна.* Нсл. *Як стаў яго дратаваць, дык ледзь жывога пусьціў.* Ст.

дратава́ны, 1. *прич.* (*к дратаваць I*)—плетенный из проволоки. Нсл. 146. *Дратаваная клетка.* Нсл.
2. (*к дратаваць 2*)—укрепленный проволокой.
3. (*к дратаваць 3*)—витый из трех витушек. НК: Очерки, Но. 757; Ар.; Ксл. *Дратаваная пуга. Я зьвіў сабе дратаваную пугу.* Сянно (Ксл.).

•**дратава́ць II**-*тỳю-тỳеш-тỳе, несоверш., перех.* — топтать посевы, траву. Шсл.; Ар.; Ксл. *Коні дратуюць Апанасава жыта.* Чараўкі Сян. (Ксл.). *Коні ходзяць па жыце — дратуюць яго.* Ст. *Соверш.* **здратава́ць** —истоптать посевы. Ар.; Шсл. *Коні здратавалі ячмень.* Ст. *Прич.* **здратава́ны** —истоптанный(о посевах). Ар.; Шсл. *Чыста ўся пшаніца здратавана.* Ст. *Здратаванае жыта мітусіцца ў ягоным аччу.* Цялеш: Дзесяць, 34.

задратава́ць, *соверш.*—засечь подковой заднюю мягкую часть копыта или ободрать кожу на ноге другим копытом. Шсл. *Конь задратаваў у дарозе капыты.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).

задратава́цца — *задратавàць.* Шсл. *Конь задратаваўся.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).

•**дра́тва**-*вы-ве*: *мн. ч., род.-ваў, ж.*—прочная просмоленная или навощенная нитка для шитья обуви, кожаных изделий. дратва. Ар.; Шсл.; Ксл. *Падай мне дратву — трэба боты шыць.* Сянно (Ксл.).

•**драты́(дратэ)**-*оў-ом, у дратох, единств. ч. нет., м.*—веялочные сита. Шсл. *Устаўце дратэ каласаваць амеці.* Харавічы Сьміл. (Шсл.).

•**дравасе́чы**-*чага, м.*—дровосек, колющий дрова. НК: Под.пос.34. *См. сякач 2.*

•**драву́шачы,** -*чая-чае*—молоко, сыр, масло от первотёлки (*"дравушкі"*) получаемые.

драву́шачае масла—коровье масло от *"пярвосьценкі"* коровы. Прычшы Росл. (Дсл.).

•**дравушка,**—*см. под дроўка.*
•**драцоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—лопата. Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Тутацькі трэба драцоўка.* Навасёлкі Сян. (Ксл.).
•**драцяк**-*якà, предл.-кỳ, зват.-ячa; мн. ч.-кì-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* — *дратавàнка.* Варсл. *Драцяк — пуга, зьвітая з трох столак(аборачак).* Варсл. *Пастушок начапіў новы драцяк.* Тм.
•**драцяны**-*нàя-ное*(**драцяны,** Гсл.; Растсл.)—проволочный. Растсл.; Ар.; Вят.; Кур.; Варн. (Даль); Шсл. *Паглядзеў, што няма ўжо драцяное загарадзі.* Адамчык: Арж. колас. *У яго пужка ды драцяная.* Росуха Імгл.(Косіч 59). *Купілі драцяныя сіты.* Ст. *Пуга крэпкая, усяроўна як драцянàя.* Ст.
•**драціна,**—*см. под дрот.*
•**драч**-*чà, предл.-чỳ, зват. дрàчу; мн. ч.-чы-чоў-чом-чы-чàмі-чох, м.* **1.** птица коростель. Пацкава Сян. (Ксл.); Нсл. 145; Шсл.; Дсл.; Гсл.; БНсл.; Бяльсл. *На балоце крычыць драч.* Ст. *Уменьш.* **драчык.** Дсл. *Драчык у васаццэ крычыць.* Дсл.
2. плотницкий инструмент для обозначения линий паза. Ст. *Пазыч мне драча: бартаваць бярвеньне буду.* Ст.
3. кнут. Ксл. *Вазьмі драч із сабой, тады каняга лепей пабяжыць.* Вяжышча Беш. (Ксл.).
•**драчона**-*ны-не, ж.* **1.** род лепешки, выпекаемой из только лишь вкисшего теста, жиже хлебного, но гуще блинного. Драчоны смазываются сверху маслом, салом или медом. НК: Очерки, 8.
2. лепешка из сырого картофеля с салом, Ксл.; БНсл. толстая лепешка с салом, Гсл. не очень крутое тесто, сжаренное на сковороде. Смал. (Дсл.). *Госьці елі драчоны.* Асіпова Аз. (Ксл.). *Пякуць драчону.* Смал. (Дсл.). *Драчона дужа смачнàя.* Ельн. (Дсл.). *Надзяры бульбы, дык я табе сьпяку смачнỳю драчону.* Слаўнае Імсьц. (Бяльсл.).
3. лепешка из пшеничной муки с яйцами и салом или маслом. Бяльсл. *Дай мне кавалак драчоны, твая матка дужа смачна пячэць.* Балакеры Імсьц. (Бяльсл.).
драчоніна-*ны.* НК: Очерки, 8—одна *"драчона".*
•**драча**-*чы-чы, ж.* **1.** мёрзлая, не покрытая снегом земля. Юрсл. *Па дрàчы ўраз вобуй рассыпецца.* Юрсл.
2. снег на дороге, замёрзший после оттепели. Юрсл.
•**драчая**-*аї-аї, ж.*—болезнь, состаящая в зуде всего тела. Нсл. 145. *Драчая цябе бярэць, што ты ўсе скрабешся.* Нсл.
•**драчэць,** *безлич.*—чесаться, зудеть. Шсл. *У вусе вельма драчыць.* Ст. *Нешта драчыць у горле.* Ст. *См. сьвярбець.*
•**драчка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** тёрка, Гсл. кухонная тёрка. Смл.; Ксл.; Дсл. 135; БНсл.; Бяльсл.; Юрсл.
драчка круп—тёрка крупы. Дсл. *Драчка зламілася, і бульбы надзерці няма чым.* Васілеўка Хоцім. (Бяльсл.). *Зьдзяры бульбу на драчку.* Леніна Сур. (Ксл.)
2. щетка с деревянными гвоздями, на которой чешут лён. Ксл. *На гэтай драчцы ўжо ня спусьціш лёну.* Шчарбакі Сір. (Ксл.)
3.—*см. под драка I.*
•**драчкі**-*чак, единств. ч. нет.*—щетка для чесания льна, *дрàчка 2. Мама прывязала драчкі да столу: будзе абдзіраць лён.* Варсл.
•**драчы,** -*оў-ом, у драчох* (*один драч*) —оладьи из тертого сырого картофеля. Бяльсл. *Сядні я пякла драчы.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
•**дрэбязь**-*зі, ж.* — *дробязь.* Шсл. *Што гэта за яблыкі — нейкая дрэбязь.* Матарова Сьміл. (Шсл.).
•**дрэбы**-*аў* — *драбы.* Шсл. *Вось жа захудаў статак: адны дрэбы тырчаць!* Ст.
•**дрэгаць**—колотить при езде. Шсл. *Вось жа дрэгае на калёсах!* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *См. дрàгаць.*
•**дрэпаць**—чесать, царапать. Шсл. *Кот дрэпае ў дзьверы.* Ст. — *дрàпаць.*
•**дрэпацца**—царапаться. Шсл. *Што ты ўсё дрэпаешся ў галаве?* Ст. — *дрàпацца.*
•**дрэц,** *дрыцà, мн. ч.-цỳ, м.*—помещение для охотника за медведем на дереве, палати. Дсл. 186. *Сеў на драцу.* Дсл.
•**другое,** *вставное слово*—во вторых. *См. под першае.*
•**другодзень,** *нареч.*—второй день. Нсл. 146. *Другодзень чакаем яго.* Нсл. *У другодзень прыедзеш,*—т.е. завтра или далее. Нсл.
•**другосьценка**-*нкі-нцы, ж.*—корова второго отеления. НК: Очерки, 3.
•**Другая Прачыстая**—праздник 8 сентября. Шсл. *На гэтым тыдні будзе другая Прачыстая.* Ст.
•**другадзенны**-*ная-нае*—вторничный.
•**другадзень**-*дня, м.*—вторник. Гсл.; Пц.; Кацельня Пц.; Магілеўшч.; Ст.; Слабада, Крывулькі і інш. Люц. пав.; Дсл. 187; БНсл. *Сядні дрỳгадзень.* Дсл.
•**другадзїчка**-*чкі-чцы, ж.*—животное, имеющее два года. НК: Очерки, Но. 540, двулетняя тёлка. Мікалаёва Сір. (Ксл.).
•**другажэнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—женатый на другой. Дсл. 187.
•**другак**-*акà, предл.-акỳ, зват.-àча; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-кàмі-кох, м.* **1.** двулеток (говорится о жеребенках, Нсл.). Лужасна Куз. (Ксл.); Нсл. 146. *Прадай імне свайго другакà.* Нсл.
2. животное по другому году. Дсл. *Майго другака воўк зьеў.* Дсл.
3. второй рой, вышедший из улья в известное лето. Дсл. 187. *Другака свайго агроб.* Дсл.
4. второй, вторичный. Гсл. *Уменьш.* **другачок**-*чкà,* **1.** жеребенок — самец по второму году. НК: Очерки, 355; Нсл. 146.

2. тот, кому идет второй год. Дсл. *Коні было чацьвёра: яму пара й мне пара; мне жарабок другачок, як печ, і конь чацьвяртак.* Смал. губ. (Дсл.)
3. *уменьш. к "другак" 3.* Дсл. 187.
4. второй, вторичный.
•**другара́дны,** *-ная-нае*—второстепенный. Гсл.; БНсл.
•**другаве́йка**-*йкі-йцы, ж.*—худшие мелкие семена, полученные при вторичном веянии. Ксл. *У мяне другавейкі вышла два гарцы.* Лясьнікі Сян. (Ксл.).
•**друга́чка**-*чкі-чцы, ж.*—жеребенок — самка по другому году. НК: Очерки, 355.
•**другі́**-*гая-гое*—второй. Гсл.
другім на́варатам, *у зн. прсл.*—вторично. Войш. *І толькі тады, як тый самы голас уварваўся ў вушы другім наваратам, Андрэй апрaвіўся.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына", Но. 45-46(431-432).
другі́м разам, *в зн. наречия*—в другой раз. Ар.; Нсл. 146; БНсл.; Варсл. *Другім разам, ды не цяпер.* Нсл. *Гэту работу зраблю другім разам.* Варсл.
другім часам, *в зн. наречия*—в другое время, Гсл.; БНсл. в другой раз. Нсл. 146. *Другім часам прыдзеш.* Нсл.
•**друя́нка**-*нкі-нцы, ж.*—пенька лучшего качества. Смл. (Даль.).
•**друз**-*зу, предл.-зе, м.*—куски глины, кирпича, извести из распавшегося чего-л., Ар.; Варсл. мусор с землей. Шсл. *З панадворку вывезьлі ўвесь друз.* Ст. *Я асьцярожна пераступаў друзы.* Рамановіч (Конадні, Но. 218). *См. друза, друзга.*
•**друза́**-*зы, ж.*—друз. *Ён — нікчэмнасьць, ён друза.* С. Музыка, 204. *Уменьш.* **друзачка**-*чкі-чцы, ж.*—мелкая часть чего-л. Шсл. *Дуда з дубу звалілася, на друзачкі пабілася, разьляцелася, не засталося й друзачкі.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).
•**друзга́**-*згі-зьзе, ж.*—все рыхлое и сухое; сор, сухой лист и прутья под ногами и проч. Смл. (Даль.).
•**дру́згі**-*гаў*—мусор от развалившегося каменного здания: куски штукатурки, глины. Ар.
•**друзгата́ць**-*гачу-гочыш-гоча, несоверш., перех.* **1.** сокрушать. *Сьмела яго друзгачы.* Купала: Спадчына, 16.
2. разбивать в дребезги. Ар. *Ср. друзга.*
здрузгата́ць, *соверш. к друзгатаць 1,2.*
•**дру́зіцца**-*іцца, несоверш.* **1.** обращаться в "друз".
2. (*перен.*)—размениваться на мелочи. *Марнаваўся век дзяцінны, талент друзіўся на пыл.* С. Музыка, 134.
•**дру́злы**-*лая-лае*—дряхлый. БНсл. *Паручылі яму. каб як толькі магà, а вывезьці з Масквы за граніцу радзкае тэрыторы аднаго друзлага архірэя.* Дзьве Душы, 160.
•**друзьле́ць**-*ею-ееш-ее, несоверш.*—дряхлеть. Нсл.
•**дру́зьці,** *друзну-друзьнеш-не, несоверш.* —тряхлеть

•**дру́жба**-*бы-бе, ж., собир.*— дружина. Гсл.
•**дружко**-*кà, предл.-кў, м.*—шафер, Нсл. 146; БНсл. щафер на свадьбе, товарищ жениха, Красьн.(Даль.) распорядитель мужчина на свадьбе; обыкновенно бывает повязан через плечо *"ручнiком".* Шсл. *Хай ужо дружко заводзе маладую на пасад.* Ст. *Улез дружко ў хату, ды ў печ паглядае, ці густа капуста, ці вялік гаршчок кашы, ці пайдаюць нашы.* Из свад. песни, Нсл. 146.
•**дружкоў,** *-ова-ова*—принадлежащий дружку. Нсл. 146.
•**дру́жка,** (Нсл. 146)-*жкі-жцы, ж.* **1.** шаферица. Шсл. *А я ў Марылі на вясельлю былà за дружку.* Ст.
2. подруга, жена(**С.**). Дсл. 187., подруга, приятельница. Нсл. 146. *Во гэта, дзядуля, мая дружка!* Дсл. 187. *Гэта дружка твая так табе зрабіла.* Нсл. *Пацалаваўся із сваёю дружкаю.* Нсл. *Уменьш.* **дру́жачка**-*чкі-чцы*—подруга, жена(**С.**). Дсл. *Табе, мой татулька, служачка, а мне, малайцу, дружачка!* Смал. (Дсл.).
•**друк І**-*ўка, предл.-ўку, зват.-ўча; мн. ч.-кì-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—толстая и длинная палка. *Вѐдама, вышкі зробленыя з рэдка паложаных круглых друкоў.* Заставін(Бацьк. Но. 49-50/435-436). *Гэта табе навука: у чужыя сані не садзіся бяз друка. Послов.* Рапан: Прык. 246. *Уменьш.* **дручок**-*чкà*—длинная крепкая палка, Варсл. дубина, палка, Гсл.; БНсл. дубинка, вообще толстая суковатая(**С.**) палка. Шсл. *Адзін буду йсьці, дык трэба ўзяць які дручок із сабою.* Ст.
•**друк ІІ**-*ку*—печать типографская, (БНсл.) печатание в типографии, Нсл.; Ар.; МГсл. пресса. БНсл. *Вышла кніжка з друку.* Нсл.
•**друкоўны**-*ная-нае*—печатный. Ксл. *Я ўжо ўмею друкоўныя літары.* Навікі Віц. (Ксл.).
•**друка́р**-*арà, предл.-арў, зват.-àру; мн. ч.-рыì-роў-ром-оў-рàмі-рох, м.* **1.** типограф, печатник, книгопечатник. Ар.; Нсл. 146; Вят., Вост. (Даль); Гсл.
2. набойщик холста красками. Нсл. 146; Ар. *Друкар набіў на запан.* Нсл.
•**друка́рня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—типография. Нсл.; МГсл.; Ар.; Вят., Вост. (Даль.); Гсл.; БНсл.
•**друка́рскі,** *-кая-кае*—типографский. БНсл
•**друкава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к друкаваць 1,2,* **1.** книгопечатание. Нсл. 146; Ар.; Гсл.
2. набивание холста красками. Нсл. 146.
•**друкава́ць**-*кўю-кўеш-кўе, несоверш., каго-што,* **1.** печатать. Ар.; Нсл.; Шсл.; МГсл. *Піша, усёроўна як друкуе.* Ст.
2. писать на пишущей машинке.
3. набивать холст красками. Нсл. 146; Ар. *Соверш.* **надрукава́ць**—набить холст красками. Нсл. 146; Ар. *Надрукаваў панёву прыгожа.* Нсл.

друкава́ны, 1. печатный. Нсл. 146; Ар. *Друкаваны ліст.* Нсл. *Друкаваныя літары.* Ар.
2. (о холсте)—набитый красками.
вы́друкаваць-*кую-куеш-куе, соверш.* **1.** напечатать. Нсл. 146; Гсл. *Выдрукаваць казаў сію кнігу.* Паслоўе "Апостала" 1591 г. *Павялеў ясьмі ім(Хведаровічу а Імсьціслаўцу), учыніўшы варстат друкарскі і выдрукаваці сію кнігу.* Перадмова гатмана Аляксандры Ходкевіча да Заблудаўскае Евангелі. *Лукаш Мамоніч із брацьцяю сваею Мамонічмі выдаткі й праторы сваімі выдрукаваці казаў сію...кнігу.* Віл. Апостал 1591 г.
2. написать на пишущей машинке.
вы́друкаваны, *прич. к выдрукаваць 1,2. Малітвы....выдрукаваны ў Вільні ў друкарні дому Мамонічаў 1601 г.* Малітаўнік Мамонічаў 1601 г. *Выдрукавана ў Еўю.* Тытульны ліст кніг, друкаваных у Еўю ў сямнанцатым стг. *Выдрукавана сія кніга Служэбнік у.....Вільні.* Служэбнік 1583 г.
•**друкава́цца**-*куецца*—печататься. Шсл.; Ар.; БНсл. *Кніжкі друкуюцца ў месьце.* Ст.
•**дру́кі**-*каў*—приспособление для сушки гороха, вики и т. п. Ксл. *Кладзі авес у друкі.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).
•**дручок,**—*см. под друк I.*
•**дру́чка**-*чкі-чцы, ж.*—щетка для чесания льна. Павульле Чаш. (Ксл.).
•**дру́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.* **1.** мучить. Гсл.
2. удручать. Гсл.
•**дры́баць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—ходить тихо с трудом. Дсл. 188. *Іван дрыбае.* Дсл. *Як стары маецца? Троху дрыбае.* Дсл.
•**дрыбя́шчэць**-*чыць*—дребезжать. Бяльсл. *Дрыбяшчыць балонка ад ветру.* Хаедараўка Краснап.(Бяльсл.).
•**дрыбі́ць**-*блю-біш-біць*—дробить, особенный приём в пляске. Смал. г.(Дсл. 189). *Конь дрыбіць нагамі.* Дсл.
•**дрыг,** *отглаг. частица*—мгновенное сотрясение от испуга. Нсл. 147. *Дрыг із страху.* Нсл.
•**дрыгота**-*оты-оце, ж.*—дрожь. Гсл.; БНсл. *На сінь зары, на белыя сьнягі паклала дрыготы здань атамовая.* Кавыль: Думы, 9. *У Л. пацякла па целе халодная дрыгота, моцна забілася сэрца.* ЗСД. 252. *З дрыготамі будзіўся.* Акула, 352. *Уменьш.* **дрыготка** -*ткі-тцы*—дрожь. *У дрыготкі кінула варожы стан.* Кавыль: Думы, 16. *Пракаціўся ў дрыготках мароз.* Кавыль: Пад зорамі, 49.
•**дрыготкі**-*кая-кае — дрыготны.* Іг. *Сівы, як галуб, дзед у дрыготкіх руках паказаваў людзём лутавыя лапцы — два рублі пара.* Капыловіч: Хлеб.
•**дрыготна,** *нареч. к дрыготны 1, 2, 3. Лісьцечка дрыготна вядзець на сутны лад.* С. Музыка, 114.
•**дрыготны**-*ная-нае,* **1.** вибрационный.
2. дрожащий. *Ціж я з радні дрыготнаму трусу?* Кавыль: Думы, 59.
3. дрожащий, мигающий, мерцающий. *У вакно зазірнула чырвонае із захаду сонца, лягло лагодна дрыготнымі плямамі на абрус.* ЗСД, 77. *Дрыготнае сьвятло лямпачкі.* ЗСД. 163.
•**дрыга́лка**-*лкі-дцы, ж.*—длинное тяжелое весло из бревна на конце плота(в передней и задней его части), служащее вместо руля, Ксл. длинное весло. Малюкіна Пар. Дсл. 184. *Наваліся на дрыгалку.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.). *Хто да стырна, хто за дрыгалку.* Віцьбіч(Бацьк. Но. 49-50/435-436).
•**дры́галы**-*лаў, единств. ч. нет.*—прикреплённые к концам задней оси кривые жердки в телеге для возки бревен. Бяльсл. *Схадзі да Мікіты, пазыч дрыгалы.* Ташна Клім. (Бяльсл.).
2. (*перен.*)—ноги. Дсл. *Задзер дрыгалы й ляжыць(праз тога, хто любе паспаць).*
•**дры́ганьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—дергание ногами. БНсл.; Нсл. 146. *Ад яго дрыганьня нагамі, ня можна спаць із ім.* Нсл.
•**дрыгаце́ньне,** *предл.-ню*—(мелкое и частое, С.) дрожание. Шсл. *У рукі прышло дрыгаценьне.* Ст.
•**дрыгаце́ць,** *дрыгачу, дрыгаціш, несоверш.* —мелко и часто дрожать. Ар.
•**дры́гаць**-*аю-аеш: повел.-ай-айма, несоверш.* —трясти, дёргать ногами, Нсл. 177. делать резкие, отрывистые движения(обычно ногами). *Раненая сэрна дрыгала нагою.* НК: Очерки, Но. 949. *Дзяцё дрыгае нагамі й плача, знаць, жываток баліць.* Нсл. 147. *Пакаціўся ды дрыгае нагамі.* Ст. *Сядзі хараша, ня дрыгай нагамі.* Нсл. *Однкр.* **дры́гнуць**-*ну-неш-не*—потрясти, дёрнуть. Нсл. 147; Дсл. *Дрыгнуўшы нагою, выцяў.* Нсл. *Соверш.* **задрыгаць, задрыгаць нагамі**—задергать ногами. *Однкр.* **здрыгану́ць,** -*ну-нёш-нёць-нём-ніцё*—потрясти очень сильно, до основания, всколыхнуть. Гсл..*Хай тое ўсе, што спала ў сьне, паўстане яваю жывой і сьветам блудным здрыгане, і панясе скрозь сьветач свой.* Купала("Бацькаўшчына", Но. 24-25/410-411).
уздрыга́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—вздрагивать. Нсл. 53. *Уздрыгаю, уздрыгнўў із страху.* Нсл. *Соверш.* **уздрыгну́ць**—вздрогнуть. Нсл. 53.
•**дры́гацца**-*аюся-аешся,* **1.** бить ногами. Нсл. 147 — *дрыгаць нагамі. Ён усе падбяжыць да мяне і дрыгаецца нагою.* Нсл. *Сплючы дрыгаецца нагамі. Нсл.*
2. дёргаться, делать судорожные движения; подергиваться.
здрыга́цца, -*аюсяю-аешся, несоверш.* —вздрагивать, Гсл.; МГсл. содрагаться. *Отгл. имя сущ.* **здрыга́ньне**-*ня, предл.-ню*—вздрагивание. Гсл. *Соверш.* **здрыгану́цца,** (Ар.; Косіч 74) **1.** содрогнуться, поколебаться. Гсл.; Шсл. *Яна моўчкі зірнула на яго і радасна здрыганулася.* Дзьве Душы, 145.

2. вздрогнуть, потрясти. Дсл.; Гсл. *Аж зямля пад ім здрыганулася.* Ст. *Здрыганулася зямелька.* Гсл. *Здрыганулісь сені, як сватоўе селі.* Дух. (Дсл.).

уздрыга́цца, *несоверш.*—содрогаться от ужаса. Нсл. 53. *Ня кажан уздрыгаецца, як страляюць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **уздрыга́ньне**-*ня, предл.-ню*—содрогание. *Соверш.* **уздрыгану́цца,** *-ну́ся-нѐшся-нѐцца-нѐмся-ніцѐся*—содрогнуться, поколебаться. *Увесь сьвет удрыгнуўся.* Навікі Віц. (Ксл.). *Дзяўчына ўздрыганулася й прачхнулася.* Тм. *Соверш.* **уздры́гнуцца**—содрогнуться от ужаса. Нсл. 53.

•**дры́гі**-*гаў, единств. ч. нет.* **1.** дрожь. Нсл. 147. *Досіць табе на марозе дрыгі прадаваць, ідзі ў хату.* Нсл. *Уменьш.* **дры́жыкі**—дрожь. Шсл.; Нсл. 147; МГсл.

дрыжыкі прадаваць—дрожать от холода. Глыбокае Красьн. пав. (Дсл.). *Во калі спалохаўся, аж у дрыжыкі кінула яго.* Ст. *Досіць табе на холадзе дрыжыкі прадаваць.* Нсл. *Халодныя дрыжыкі нейкага страху мурашкамі прабеглі па ейным целе.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1).

2. (*перен.*)—ноги. Нсл. 147. *Як пíхну, дык і дрыгі задзярэш.* Нсл.

•**дры́гнуць,**—*см. под дрыгаць.*

•**дрыгва́**-*вы̀, ж.* **1.** трясина. Ар.; Шсл.; Ксл.; МГсл.; Жукевіч 14; БНсл. *Ня пускай статку на дрыгву.* Каўлякі Беш. (Ксл.). *Аб'едзь гэту дрыгву.* Дукорка Сьміл. (Шсл.). *У гэтым лесе вялікая дрыгва.* Дсл. *У дрыгве сырой халоднай, там ляжаў у васоццы голы.* Гарун: К. Паўлючонка.

дрыгві́на-*ны-не, ж.*—одно место трясины (*"дрыгвы"*). *У зарасьніках ля дрыгвінаў пачалі пераклікацца бакасы.* Шакун: Сьлед, 10.

2. холодное (кушанье), Ксл. заливное (кушанье). *Нажэрся дрыгвы, ажно яго расьперла.* Рулеўшчына Сян. (Ксл.). *См. квѐшаніна.*

•**дрыгу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.—ох, м.*—тот, кто дрожит. Варсл. *Дрыгун ты, чаго ты трасешся?* Варсл.

•**дрыжоны**-*ная-нае*—очень дорогой(о людях), Імсьц.; Еўлічы. ненаглядный(очень дорогой, любимый, С.). Гсл.; Нсл. 147. *На гэта сьветлае багацьце, мая дрыжоная, зірні.* Крушына: Творы, 135. *Хвароба ж дрыжонае дачушкі, відаць, сусім у благі бок ськівавала настрой і думкі Міколы Макасея.* Дзьве Душы, 86. *Дрыжоны сын, дрыжоная дачка.* Нсл. *Мы абое, галубка дрыжоная, наўем лятуценьняў вянкі.* Крушына: Лебедзь, 34.

•**дрыжа́ка**-*а̀кі-а̀цы, ж.* — дрожь. Ксл. *Дрыжака мяне бярэць з холаду.* Пажарышча Беш. (Ксл.).

•**дрыжэць**-*жу̀-жы̀ш-жы̀ць, несоверш.* **1.** дрожать. Гсл.; Ар.; Смал. губ. (Дсл.). *Спалохаўся, аж дрыжыць.* Ст. *Із страху дрыжала цела маё.* Кіт. 127б. *Дрыжалі косьці мае, як ліст на дзераве.* Тм. *Соверш.* **задрыжэць**—задрожать. Ар. *Соверш.* **надрыжэцца**—надрожаться. Ар. *Горай калі баішся, і ліха ня мінеш, і надрыжышся.* *Послов.* Нсл.

2. (*перен.*)—оказывать сильную привязанность к чему; дрожать над кем. Нсл. 147. *Матка так і дрыжыць над ёю.* Нсл.

•**дры́жка**-*жкі-жцы, ж.* **1.** дрожь. Нсл. 147; БНсл. *Дрыжка ўзяла̀ мяне.* Нсл.

2. боящаяся холода. Нсл. 147.

•**дры́жык**-*ыка, предл. и зват.-ыку, м.*—боящийся холода и дрожащий от него. Нсл. 147. *Дрыжыку, ня стой на дварэ, а йдзі ў хату.* Нсл. 147.

•**дры́жыкі,**—*см. под дры̀гі.*

•**дрык,** *дры̀ка, м., област.*—овод. Бяльсл. *Дрык балюча ўкусіў мяне за руку̀.* Тур'я Чэрык. (Бяльсл.).

•**дрыля́ва́ць,** *-лю̀ю-лю̀еш-лю̀е, несоверш.*—сверлить лобзиком. Шсл. *Ня ў тым месцу дрылюеш.* Ст.

•**дры́ліх**-*іха, предл.-ісе, м.* **1.** полусуконная юбка из специальной ткани, где белые и окрашенные нитки, шерстяные и льняные, дают *"дрыліхавую"* материю, НК: Очерки, 117. самотканная юбка. Ксл. *Няма крамнага, дык і дрыліх зносіш.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Прыгожы твой дрыліх.* Заазер'е Сян. (Ксл.).

2. пестредь(цветной холст, С.). Нсл. 147. *Набраць дрыліху на панёву.* Нсл. *Уменьш.* **дры́лішак**-*шку, предл. и зват.-шку.* Нсл. 147.

3. тик, плотная, льняная или хлопчатобумажная ткань, обычно полосатая (употребляется на обивку матрацев, изготовление чехлов и т. п.).

•**дры́ліхавы**-*вая-вае, прилаг. к дрыліх.* НК: Очерки, 117.

•**дрыліхі̀**-*хоў-хом, мн. ч., предл.-хох*—самотканный цветной холст. Ксл. *Сёлета мы выткалі пяць губак дрыліхоў.* Сянно (Ксл.).

•**дры́лішак,**—*см. под дрыліх.*

•**дры́лішкавы**-*вая-вае, — дрыліхавы.* Нсл. 147. *Дрылішкавы кабат.* Нсл.

•**дрыль**-*ля, предл.-лю,*— лобзик. Шсл. *Дрылям пракруціў дзірку.* Ст.

•**дрымота**-*оты-оце, ж.*—дремота. БНсл. *Думкі ўзьвеяны дрымотаю ў паніклай галаве.* Крушына: Калыханка(Зьніч 1953, Но. 24). *Пасылае ціхую дрымоту.* Кавыль: Пад зорамі, 27.

•**дрымотны**-*ная-нае*—дремотный. *Ад'яжджаю ў гушчары лясоў дрымотных.* Салавей: Сіла 10.

•**дрымце́ць,**—*см. под трымцець.*

•**дрын,** *област., м.*—палка, полено. Юрсл. *Бацька за сынам ганяецца з дрынам.* *Поговор.* Юрсл.

•**дры́нда**-*ды-дзе, ж.* **1.** плуг, в котором наполок перекладывается с одной стороны на другую и который употребляется при песчаной почве. Белст.(Нсл. 147).

2. соха, у которой сошники ставятся круто, почти отвесно. Вост. (Даль).
3. *общ.*—лентяй-яйка, ничем не занимающийся-щаяся; любящий-щая делать, распевая. Нсл. 147. *Няма за што карміць дрынду.* Нсл.
•**дры́ндаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—лениться, расхаживать, распевая. Нсл. 147. *Нічога ня робіш, а толькі дрындаеш.* Нсл.
•**дрынду́ха**-*ўхі-ўсе, ж., пагудна*—частушка. Шсл. *Сьпяі накшую песьню, а то пяеш адны дрындухі.* Ст. *Уменьш.* **дрынду́шка**-*шкі-шцы, паг.*—частушка. Шсл.; Ар.; БНсл. *Ня песьня, а дрындушка.* Ст.
•**дры́нды**-*даў, единств. ч. нет.*—бродяжничество. Нсл. 147.
дрынды біць—баклуши бить. БНсл. *См. брынды, брынды біць.*
•**дры́нкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** бренчать. Юрсл. *Нехта нечым дрынкаў за сялібаю.* Юрсл. *Соверш.* **задры́нкаць**—начать бренчать.
2. *перен., о длинной одежде*—биться по ногам. Юрсл. *Як жа ты ходзіш, што дрынкае па пятах.* Юрсл.
3. *перен., презр.*—тащиться, плестись. Юрсл. *Дрынкалі як просьле касы.* Юрсл.
4. *перен., презрит.*—бродяжничать. Юрсл. *Чаго ты дрынкаеш без занятку?* Юрсл. *Однкр.* **дры́нкнуць**-*ну-неш-не*—забренчать. Юрсл. *Нехта дрынкнуў на балалайцы і перастаў.* Юрсл.
•**дры́нкацца**-*аецца, несоверш.* **1.** *дры̀нкаць 2.* Юрсл. *Надзела панёву, што дрынкаецца па пятах.* Юрсл.
2. *дрынкаць 3.* Юрсл. *Куды я, туды й ён дрынкаецца, ані не застаецца.* Юрсл.
•**дры́нкнуць,**—*см. под дры̀нкаць.*
•**дрынчэць**-*чу̀-чы̀ш-чы̀ць* **1.** дребезжать. МГсл.; Гсл.
2. *дрынкаць 1,2.* Юрсл.
3. *презр.*—болтать, бормотать, шуметь. *Ці не пара табе перастаць дрынчэць. Ня дрынчы̀, дай спакою на часінку.* Юрсл.
•**дрынчэцца**-*чыцца, страд. к дрынчэць 3.* Юрсл. *Ён і дзень дрынчыцца, і ноч спакою ня бывае.* Юрсл.
•**дры́пацць,** (Шсл.), **тры́пацць,** (Ар.)—идти, делая частые мелкие шаги, Шсл. семенить. *Конь дрыпае, як курыца.* Ст. *Барждждэй ты дрыпай.* Ст.
задры́пацць, *соверш., перех.*—обрызгать грязью, Шсл. замарать, загрязнить. Гсл. *Увесь падол задрыпала.* Ст. *Прич.* **задры́паны**—обрызганный грязью, Шсл. очень неряшливый, грязный, неопрятный. Гсл. *Ходзе запрыпаная, як авечка.* Ст. *Соверш.* **падры́пацць**—пойти мелким шагом. *Падрыпаў па гэткім балоце ды яшчэ ўвечары!* Ст.
•**дры́пацца**-*аецца, страд. к дрыпаць. Возвр.* **задры́пацца**(дрыпая, С.), испачкаться, изгадиться благодаря неряшливости. Гсл. *Соверш.* **паддры́пацца**—обрызгаться грязью. Шсл. *Дзе ж ты гэтак паддрыпаўся: уся сьвіта ў балоце.* Ст.
•**дрывотня**-*ні-ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—дровяной двор. Бяльсл. *Ля дрывотні яшчэ не растаў халадок ліпнёвага раньня.* Гарэцкі: Песьні, 68. *У ваднаго чалавека пачалі прападаць дровы з дрывотні.* Демид: Веров., 1896, II, 141. *См. дрывотнік.*
•**дрывотнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.*—дровяной склад, дровяной сарай. Ар.; БНсл. *Але ж во на паплецінах агароджы сьвежыя жбанкі, вядро, во дрывотнік.* Вышынскі: Хата пад ліпою. *См. дрыватоня.*
•**дрывалом**-*му, предл.-му, зват.-ме, м.*—высокий, сильный, здоровый человек. Бяльсл. *Дрывалом гэты калі вытне, дык надоўга застанѐцца.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
•**дрыварубі**-*бяга, м.*—дровосек, занимающийся лесной рубкой. НК: Под. пос.
•**дрыватоня,** *-ні-ні, мн. ч., род.-няў, ж.*—склад дров, дровяной двор, Гсл. место, где дрова рубят. Нсл. 146. *Ідзі прыбяры трошку на дрыватоні.* Юрсл. *Тапор на дрыватоні ляжыць.* Нсл.
•**дрыватонь**-*ні, ж. — дрыватоня.* Юрсл.
•**дрыватоньне**-*ня, предл.-ню, ср. — дрыватоня.* Юрсл. *Тапор ляжыць на дрыватоньні.* Юрсл.
•**дрыватоньнік**-*ка, м. — дрывотнік.* Юрсл.
•**дрыве́ць,** *дрыўлю̀, дрыві̀ш, несоверш.* **1.** бредить. Ар.; Ксл.; Нсл. 145; Пск.(Даль 1223); Дсл. 185, 186. *Хворы дрыві̀ць.* Ар. *Ён ужо дрывѐць пачаў.* Чарніца Лёз. (Ксл.). *Дрывіць у сьне.* Нсл. 145. *Дрывіць мой малы, не разьбярэш нічога.* Дсл. *Дрывіць і кідаецца.* Дсл.
2. говорить вздор. Нсл. 145. *Перастань дрывіць, людзі сьмяюцца, што ты дрывіш.* Нсл. *Ня дрыві ты.* Высачэрт. Пар. (Дсл.). *Соверш.* **задрывець**—начать бредить. Ар.
•**двое,** *дваі̀х, дваі̀м, числ., собир.* Употребляется, во-первых, у существительных разных родов. *Шапталіся двое — ён і яна.* Васілёнак ("Полымя", 1967, Но. 12, 193). *Не разлучыць дваіх* (*закаханых — дзяцюка й дзяўчыны*). Кл.: Каліна 125. *Бачыць: дзед і баба — двое і пытаюцца абое.* Гэрмановіч (Божым Шляхам, Но. 2, 119). *Пойдзем, каханачка, двое.* Гарун, ст. "Восенскі ліст".
во-вторых, когда существительное только в мн. числе (*дзьверы, сені, сані*), или, когда существительные выступают обычно в паре (*боты, галёшы, калошы*). *Было добрых двое грабель.* Ст. (Шсл. *под граблі*). *Двое гоняў узараў.* Нсл. 118.
в-третьих, когда пол неизвестный. *Было ў іх двое дзяцей.* Ар. *Поркалася двое парасятак.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, 18. *У нас усяго двое парасят.* Ст. *Пасьвіў двое коні.* Ар. *Ласкат.* **двойка.** Рэч. п. *Дзякуй Богу, маю двойка дзяцей.* Рэч.

двоячка-*чкі-чцы*, *уменьш. к* *двойка. Двоячка ягнятак.* Ст.(Шсл. *под* двое).

•**двоі,** *дваіх, дваім*, *числ., собир.*—двое. *Сымон двоі гоні ўзараў.* Ар.

•**двойні**-*няў*—вилы с двумя зубьями. Ксл. *Двойнямі там троху адкідай гной.* Пустыр Сір. (Ксл.).

•**двойства**-*ва, предл.-ве, ср.*—двойственность. Гсл.

•**двойчаты**-*тая-тае*—двусортный. Нсл. 128. *Двойчатая яблына.* Нсл.

•**двойчы,** *нареч.*—дважды. ПНЗ; Шсл.; Нсл. 128; Ганкавічы Беш. (Ксл.); МГсл.; Дсл. 160. *Двойчы хадзіў па бацьку.* Ст. *Двойчы прысылаў па цябе.* Нсл. *Мар'яна! Мар' яна! — двойчы агукнуў яе Лявон Гужэвіч.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50/435-436).

•**двор**-*ру, на двору; мн. ч.-ры̀-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** дом, Дсл. 161. дом со всеми хозяйственнымі постройками. Нсл. 128. *Усі з двору высыпалі.* Баршчэўскі: Рабункі мужыкоў. *Прыцінаюцца каля двору.* НК: Очерки, Но. 389. *Дзед-даматур... пільнуе двору, дзяцей і пшчол.* Гарэцкі: Песьні, 12. *Двор вялік, як мора, а на дварэ ходзе гора.* Дсл. *Тата ў дварэ.* Нсл. *Двор не каза, ня зьбяжыць.* Нсл. *Каля Слуцку ёсьць адно сяло, невялічкае, двароў зь дзесяток.* Кавыль: Пад зорамі, 17.

высьці за двор, а) букв. выйти за усадьбу.

б) (*перен.*)—выйти замуж в дом мужа. *Ці ты за двор вышла, ай прымачка?* Нсл. 505(*под* *прымачка*). *Уменьш.* **дварок**-*ркà*, **дварочак**-*чка.* Нсл. 128. *Бачыла я сон дзіўнюсенькі: што й над нашым над дварочкам наляцела стада галубочкаў.* Навасёлкі Стдуб.(Косіч 239). *Уменьш.* **дворык.** Дсл. *Мой дворык.* Бельскі п. (Дсл.). *Вось і дворык іх і хата, людзі ў весьніцах.* С. Музыка, 46.

2. имение. Беліца Сян. (Ксл.); Ар.; Шсл.; Гсл. *Дзеўкі пашлі на заработкі ў двор.* Ст. *Вёрстаў пяць ішлі да баранскага двору.* Гарэцкі: Песьні, 85. *Вышаў з панскага двору.* НК: Пособ. 126. *З гэтага да двору належыла 65 дзес.* Клімовіч(Калосьсе, кн. 1-ая 1935 г., стр. 54). *Не залічалі да прыгонных дзён ночнага вартаваньня двору ад заходу да ўсходу сонца.* Тм. *На панскім двору.* НК: Пособ. 144.

•**дворны**-*ная-нае,* **1.** домашний. Нсл.; Ксл. *См. хатні.*

2. из имения, Ар.; Ксл. относящийся к имению; дворовый, из имения. Гсл. *Дворны плуг паламіўся.* Ходцы Сян. (Ксл.).

•**двору,** *нареч.*—домой. Растсл.; Раст.: Смоленск. 141; Смаленск губ.(Дсл. 161); Бяльсл. *Прыбег двору.* Чэр.(Ром. УІ, 36). *Вязі гэта двору, што на возу.* Клім. (Тм. ІУ, 200). *Кашаляем цэлы дзень — двору ня прыдзем.* Дсл. 354. *Прывёз двору абцінак елі.* Дсл.(*под* *абчынак*). *Прышлі двору.* Пісараўка Імглінск.(Сержп.: Отчет 9). *Хто двору, хто дамоў, а я тут заначую, журбы не пачую.* Красновічы Сур.(Тм., ІІ). *Хлопчык пабег двору.* Клім.(Ром. ІІІ, 120). *Ён яе двору прывёз.* Клім.(Ром. ІУ, 216). *Паедзем двору, да дому, паелі коні салому.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 62). *Ён зьвярнуўся двору.* Клім.(Ром. ІУ, 200). *Двору яму, значыцца, далёка йсьці.* Тм. 215. *Пашоў двору.* Акулічы Бран.(Отч. 22). *Надабе барждждэй ісьці двору, каб зацемна быць дома.* Смол. у. (Дсл.). *Як гоц, як гоц, на ўсю ноч, да белага сьвету; прыду двору, работанькі нету.* Тм. *Ці двору паедзеш, ці двору паедзеш?* Гарэцкі: Нар. песьні, 5. *А што, сынку, прывязем мы дзеда двору!* Ельн. (Дсл.). *Паня нам цукру дала̀, і пашлі мы двору такія радыя, што мінула нас навальніца.* Смал. (Дсл.). *Пойдзем двору, няма чаго тут бавіцца.* Палуж Краснап. (Бяльсл.). *Уменьш.* **дворачку.** *А йдзе п'ець - сам дворачку йдзець.* Гарэцкі: Нар. песьні.

•**дворышча(дварышча)**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—двор, участок земли при доме, огороженный забором или стенами здания. Бяльсл. *На дварышчы дужа брудзяна.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.). *З дварышча Пераброду, з ганку, вiдаць было, як густа за такамі закурыўся дождж.* Танк(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 132). *Зарасьцець травой дварышча.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 155).

•**два,** *имена числительные количества*: два, *двух* (*о лицах мужеского рода*), *ж.* **дзьве,** *ср.* **два;** *мн. ч., род. двух, ж. дзьвюх, ср. двух; мн. ч., дат. двум, ж. дзьвюм, ср. двум; мн. ч., вин. так как имен. или род., ж.* **дзьве,** *ср.* **два;** *твор. пад. двумà, ж. дзьвюмà, ср. двумà.* Ар.; Гсл.; Ст.

Преимущественные формы юго-западного диалекта: **два, двох** (*о мужчинах*), *ж.* **дзьве,** *ср.* **два;** *мн. ч., род. двох, ж. дзьвёх, ср. двох; мн. ч., дат. двом. ж. дзьвём, ср. двом; твор. пад. двома, ж. дзьвёма, ср. двома. Як паслаў жа Бог ды двух ангілаў.* Смал. п. *Здаровая яна баба: перажыла двух мужыкоў.* Ст. *Дзяржыць на ланцу̀ дзьвюма рукамі.* Сербов: Белоруссы-Сакуны, 112. *Досіць двох чалавекаў.* Нсл. 128. *Што двом, то адзін паеў.* Тм.

•**дваяк**-*якà, предл.-якỳ; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—копейка или 2 гроша. Ар.; Нсл. 128. *І мастак і пятак, і тры грошы і дваяк.* Из песни. *Уменьш.* **дваячок**-*чкà.* Нсл. 128. *Прыдай дваячка.* Нсл.

•**дваякі**-*кая-кае*—двоякий. МГсл.; Ар.

•**дваямістае відзеньне**—зрение, которому представляется вдвойне. Варсл. *У старых людзёў бывае дваямістае відзеньне.* Варсл.

•**дваяміцца,** *дваяміцца, несоверш.*—двоиться, представляться вдвойне. Варсл. *Гэта табе ўваччу дваямілася, калі бачыў дваіх, бо там была̀ адная.* Варсл.

•**двая́чыць**-*чу-чыш-ча; повел.-ч-чма, несоверш.* **1.** переменять одно мнение на другое, изменять слово. Нсл. 128. *Нашто табе двачыць сваё слова, кажы так, як першы*(*перш,* **С.**) казаў. Нсл.
2. разноречить(противоречить, **С.**). Нсл. 128. *Ты сам сабе двачыш, двачыў.* Нсл.
здвая́чыць, 1. *соверш. к "двачыць" в 1-ом зн. Гаварыў адно, а цяпер здвачыў сваё слова.* Нсл. 204.
2. *соверш. к "двачыць" во 2-ом зн.*
•**двая́чыцца,** *безлич.*—представляться вдвойне. Нсл. 128. *Знаць у цябе ўваччу двачыцца, што ты ня туды глядзіш.* Нсл. *Соверш.* **здвая́чыцца,** *безлич.*—представиться вдвойне, сдвоиться. Нсл. 204. *У ваччу здвачылася.* Нсл.
•**дваі́ць,** *дваю, двоіш, двое, несоверш.* **1.** разделять на двое. Гсл.
2. повторять дважды. Гсл.
3. второй раз пахать. Шсл. *Бацька пашоў дваіць папар на жыта.* Ст. *См. мяшаць 3.*
•**дваі́цца,** *двоіцца, несоверш.* **1.** двоиться. Гсл.
2. рябить. Гсл. *Дваіцца імне ўваччу.* Гсл. *Отгл. имя сущ.* **двае́ньне**-*ня, предл.-ню*—двоение.
•**двайні́к**-*ікà, предл.-іку, зват.-іча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—двупудовая гиря. Нсл. 128; Ксл. *Два двайнікі заважыў мяшок із жытам.* Нсл. *Я дык двайнік падымаў у ваднэй руццэ.* Асінаўка Выс. (Ксл.).
•**двайні́ковы**-*вая-вае*—относящийся к двупудовому весу, двупудовый. Нсл. 128.
•**двайча́к**-*акà, предл.-акỳ, м.*—сосуд-мера, вмещающий две какие-л. единицы. Варсл. *Гэты гарнец двайчак. Ім за ràз сыпецца два гарцы.* Варсл.
•**двайча́стасьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.*—свойство по прил. *"двайчасты". Двайчастасьць арэха, коласа.* Нсл. 128.
•**двайчасты**-*тая-тае,* **1.** двойной(состоящий из двух однородных или подобных частей, предметов, **С.**). Ксл. состоящий из двух частей. Нсл. 128. *Меў двайчасты складанчык.* Гарэлае Гар. (Ксл.). *Двайчасты ножык, стол.* Нсл. *У нас у сьвятліцы дзьверы двайчастыя, а на кухні адзіночныя.* Варсл.
2. двурядный. Нсл. 128; Гсл.; Дсл. 160; БНсл.
двайчастыя гусьлі—гусли в два ряда. Дсл. *Я зраблю, маладзенька, двайчастыя гусьлі.* Юхнаў (Дсл.). *Двайчасты ячмень.* Нсл.
•**двайча́тка**-*ткі-тцы, ж.*—плеть, раздвоенная на две плетенки. Нсл. 128. *Глядзі, двайчаткі заробіш.* Нсл.
•**двана́нцата: у двана́нцата**—в двенадцать. *Я аснавала кросны ў двананцата*(*12 пасмаў*). Варсл.
•**двана́нцаты,** -*тая-тае*—двенадцатый. Нсл. 127; БНсл.; Івянец Вал.; Палесьсе(Сербов: Белорусы-Сакуны, 113). *Двананцаты дзень, як паехаў.* Нсл. *Двананцаты гадок пашоў.* Нсл. *Двананцаты забыліся год.* Блус: Речь Старовойта(Могил. губ. ведом, Карскі I, 93).
•**двана́нцацера,** *собир.*—двенадцать. Ст. *Забралі ў шкодзе аж двананцацера коні.* Ст. *Родная сьвіньня, па двананцацера парасят прыводзе.* Нсл. 564(*под родны*).
•**двана́нцаць**-*цёх-цём, сн.-цьмà, предл.-цёх*—двенадцать. Ксл.; Нсл. 127; Грыдзенкі Стдуб.(Косіч 13, 14); Севершчына(Расторгуев: Говоры восточных у. Гомельск. губ., стр. 12); Вяліжск.(Кузьмін: Вяліжск., 194). (*У Смаленшчыне*) *у вадказах на апытаньнікі* (*адказы Но. 4, 13, 15, 22, 26, 28а, 28б, 29, 34*) *у групе тц гук т упадобніўся да пярэдняга н: двананцаць, пятнанцаць.* Расторгуев: Смоленск. 91; Перарост Гом.(Ром. У, 53); М. Цімонава Клім.(Ром. III, 206); Гарадзішча Н.; Рэч.(Петк. II, 9); М. Юравічы Рэч.(Мат. Б., 75); Івянец Вал.; Палесьсе (Сербов: Сакуны 84; БНсл. *"У назовах лікаў другога дзесяткà замест-цццаць вымаўляюць-нцаць; да прыкладу: адзінàнцаць, двананцаць, трынанцаць, чатырнанцаць, пятнанцаць, шасьнанцаць, сямнанцаць, дзевятнанцаць."* Палесьсе(Сербов: Белорусы-Сакуны, 113). (*Чорт*) *прабывае кажначасна ў пекле, за двананцацьма дзьвярыма, на двананцацёх ланцугох.* М.(Демид: Веров. 99). *За парсюка ўзяў двананцаць рублёў.* Медзьвядзі Куз. (Ксл.). *Двананцаць коп.* Нсл. 127. *Запражыце, запражыце ды двананцаць валоў.* Росуха Імгл.(Косіч 254). *Выбягаюць з-за кустоў двананцацёх разбойнікаў.* Слц. (Сержп. 13).
•**дваровы**-*вая-вае,* **1.** домашний. Нсл. 128; Ксл. *Дваровыя патрэбы.* Нсл.
2. из имения. Ксл. *На дваровай пожні касіў.* Беліца Сян. (Ксл.).
•**двара́нін**-*іна, предл.-іну, зват.-іне, м.*—чиновник, служащий при дворе монарха. Ст. 1529, сл.
•**дварэц**-*рцà, предл.-рцỳ, зват.-рча; мн. ч., дат.-рцом, мн. ч., предл.-рцох, м.*—фольварк. *1551 г. Кароль падараваў яго дварцом із людзьмі й землямі ў павеце Троцкім. Дварэц гэты ўперад дзяржаў баярын Троцкага павету Міхайла Пашч.... Вайвода Троцкі, Ян Яновіч Забярэзінскі,.... адабраў гэты дварэц.... і прывярнуў к вайводзтву Троцкаму.* Любавский: Кто был Михайло Литвин, стр. 53 (подле Літоўск. мэтрыкі, кн. запіс. XXI, л. 191). *Пан Станіслаў Гамейка адзяржаў сурмінаўскі дварэц.* Пичета: Ист. сел. хоз. и землевлад. в Блр., 1928, 89. (*Менская мяшчанка мела*) *дварец непадалёку ад места Менскага ля р. Сьл.* Даўгяла (Наш Край, 1928, II, стр. 12).
•**дваста,** *числ., несклоняется*—двести. БНсл. *См. дзьвесьце.*
•**дваста,** *числ См. дзьвесьце.*
•**дваццáтка**-*ткі-тцы, ж.*—20 грошей или 20 рублей. Гсл.
•**дваццáты**-*тая-тае, числ. парадк.*—двадцатый.

●**дваццацёх**—двадцать, (*личномужская форма*). Ар.
●**два́ццаць,** *дваццацёх-цём, тв.-цьма̀, предл.-цёх*—двадцать. Ар.
●**дваццацьгодні,** *-няя-ня*—двадцатилетний. Ар.; Міх.
●**дваццацьпяцьгодні,** *-няя-няе*—двадцатипятилетний.
●**дваццацьсьце́ньнік**-*іка, м.*—двадцатигранник, икосаэрд. НТ. БНсл.
●**двубокі**-*кая-кае*—двусторонний. БНсл.
●**двугадаві́к**-*іка̀, предл.-іку̀, м.*—двулеток. Нсл. 128; БНсл. *Жарабка двугадавіка ваўкі зарэзалі.* Нсл.
●**двугадзі́нны**-*ная-нае*—двухчасовой.
●**двугаловы**-*вая-вае*—двуглавый. Нсл. 128. *Двугаловы арол.* Нсл.; БНсл.
●**двугу́к**-*уку, м., лингв.*—дифтонг. БНсл.
●**двудонка**-*нкі-нцы, ж.*—деревянный сосуд о двух днах. Нсл. 128. *См. двудноўка.*
●**двудноўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—боченок с двойным дном, Ксл. деревянный сосуд о двух днах. Нсл. 128. *Мая двудноўка пабілася.* Сянно (Ксл.). *Бочка двудноўка.* Нсл. *См. двудонка.*
●**двуду́шнасьць**-*ці, ж.*—двоедушие(лицемерие, двуличие, С.) МГсл.; БНсл.
●**двуду́шнічаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—лицемерить. *У яго праўды няма, заўсёды двудушнічае: адно гавора, а другое робе.* Нсл. 128.
●**двуду́шны**-*ная-нае*—лицемерный, двуличный. БНсл.; Ксл. *Двудушная пры̀сяга.* Нсл. 128. *Двудушны судзьдзя.* Тм. *Двудушны наш Ахрэм!* Дзяды Сір. (Ксл.).
●**двудзе́нны**-*ная-нае*—двухдневный. Нсл. 128. *Двудзеннае сьвята.* Нсл.
●**двузна́чнасьць,** *-ці, ж.*—двусмысленность.
●**двузна́чны**-*ная-нае*—двусмысленный.
●**двузу́бнік**-*ка, м.*—вилы с двумя зубьями. Ксл. *Адгарні гной двузубнікам.* Чашнікі (Ксл.).
●**двуі́снасьць**-*ці, ж.*—дуализм.
●**двукольны,** *-ная-нае*—двухколесный. БНсл.
●**двуконны**-*ная-нае*—параконный, Ксл.; Нсл. 128. двуконный. *Двуконны плуг завязі паправіць.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Двуконная падвода. Нсл.*
●**двукапы́тны**-*ная-нае, зоол.*—парнокопытный.
●**двулакцёвы**-*вая-вае*—шириной в два локтя. *Сукно ўшыркі двулакцёвае.* Нсл. 128.
●**двуле́ташак**-*шка, м.*—двухлетник. Нсл. 128.
●**двулёзка**-*зкі-зцы, ж.*—шерхебель, рубанок с двумя лезвиями. Бяльсл. *У яго адналёзка толькі, двулёзкі няма, затым і выходзе нячыста гэблявана.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
●**двумоўнасьць**-*ці, ж.*—двуязычие.
●**двумоўны**-*ная-нае*—двуязычный.
●**двуме́сячнік**-*іку, м.*—двухмесячник.
●**двуме́сячны**-*ная-нае*—двухмесячный.
●**двупя́травы**-*вая-вае,* **1.** трёхэтажный. **2.** двухъярусный.
●**двуру́лька**-*лькі-льцы, ж.*—двустволка.
●**двуру́льны**-*ная-нае*—двуствольный.
двурульная стрэльба—двуствольное ружье. *За плячыма нёс двурульную стрэльбу.* Крамушоўка Н.(Демид.: Веров. III).
●**двусотны**-*ная-нае*—двухсотый.
●**двусхонны**-*нае-нае*—двухскатный.
●**двускладовы-вая-вае**—двусложный.
●**двустолка**-*лкі-лцы, ж.*—двучлен.
●**двустолкавы**-*вая-вае*—двучленный.
●**двусьпе́ў**-*ёву, предл.-ве, м.*—дуэт. НТ2 (БНсл..
●**двушлюбны,** *-ная-нае*—двоебрачный. Нсл. 127.
●**двутрысьце́нны**-*ная-нае*—состоящий из двух половин. *У яго двутрысьценны капшук да табакі.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.). *Хведар двутрысьценны дом хоча станавіць.* Тм.
●**двутыднёвік**-*іка, м.*—двухнедельное периодическое издание.
●**двутыднёвы,** *-вая-вае*—двунедельный. Ар.
●**двуве́рш**-*шу, м.*—двустишие.
●**дуалі́зма**-*мы-ме, ж.*—дуалізм.
●**дуб,** *ду̀ба, предл. и зват. дубе; мн. ч. бы̀-боўбом, мн. ч., предл.-бох, м.* **1.** дуб. Ар.; Дсл. *Каму здароўе ня люба, сячы дуба.* Дсл. *У лесе сьсек дуба.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.).
дубі́ніна-*ны-не, ж.* НК: Очерки, 516.—один дуб. *Собир.* **дуб'ё,** *дуб'я, у дуб'ю. Паляцела галуб'ё на дуб'ё.* Інькава Пар. (Дсл.). *Ты дуброва, ты зялёная, чаго ў цябе дуб'я многа?* Из нар. песни (Бяльсл.)
Уменьш. **дубок**-*бка̀, предл.-бку̀, зват. ду̀бку; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох*—дубок. Ар.; Бяльсл., Нсл. 147. *Уменьш.* **дубе́ц**-*бца̀, предл.-бцу̀, зват.-бча; мн. ч.-бцы̀-бцоўбцом, мн. ч., предл.-бцох. Там стаялі два зялёненькія дубцы.* Ц. с. Сарокіна Юхн. (Дсл.). *Увелич.* **дубі́шча**-*чы-чы, ж.* Дсл. *Ён дубішчу заваліў, камарышчу разьбіў.* Дсл.
2. род большой лодки с парусом на Припяти(10-15 чел. груз), храма, большая лодка для обслуживания плотовщиков. Бяльсл. *Бяз дуба плыты ганяць ня пойдзем, канечне каб дуб быў.* Залесавічы Крыч. (Бяльсл.)
3. (*перен.*)—честный непоколебимый человек. Дсл. 190. *Смала к дубу ня прыстане (абмова да чалавека).* Дсл.
4. (*род. дубу*)—древесина дуба. *См. дзярва.*
●**дубок,**—*см. под дуб.*
●**дубовік**-*іка-іку, зват.-іча, м.* **1.** твердое яблока, плод сделанной когда-то прививки дуба. НК: Очерки, Но. 813.
2. рулевой на лодке-дубе. Бяльсл. *Ты садзіся за дубовіка, а я веславаць буду.* Барысавічы Клім. (Бяльсл.).
●**дубовы**-*вая-вае*—дубовый. Ар.; Дсл.
дубовы жук,—*см. под жук.*
дубовая каша,—*см. под каша.*

•**дубоўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** лодка, выдолбленная из дуба. Нсл. 147.
2. дубовая кадка(кадь, Нсл.), Ксл.; Нсл. 147. *Яшчэ летась я купіў сваю дубоўку.* Каралёва Выс. (Ксл.). *Дубоўка на капусту добрая.* Нсл.
•**дўбальт**-*ту, предл.-це, м.*—двойное количество. Нсл. 147; Бяльсл. *У дубальт кладзі.* Нсл.
•**дўбальтавы**-*вая-вае*—двойной. Гсл. *См. падвойны.*
•**дўбам,** *нареч., о волосах*—дыбом. Міх.; Варсл.; Бяльсл. *Із страху валасы дубам сталі.* Міх. *Конь стаў дубам.* Варсл. *Мне сядні такое прыгадзілася, што аж валосьсе дубам стала.* Бяседавічы Хоцім. (Бяльсл.).
•**дўбас**-*су, предл.-се, м., собир.*—дубовые клёпки. *Гандлюе "нашым дубасам" (дубовымі клёпкамі) бабруйскім.* Даўгяла (Наш Край, 1928, I, стр. 13).
•**дубáсіць,** *дубàшу-шыш-ша, несоверш., перех.*—крепко избивать(бить, С.). Шсл.; Варсл. *Падабраў пад сябе ды давай дубасіць.* Ст. *За што ты яго так дубасіш?* Нсл. 147.
•**дубавéцьце**-*ця, предл.-цю, ср., собир.*—пустяки, Ксл. дребедень. *Нашто ты запісуеш гэта дубавецьце?* Даўгое Беш. (Ксл.).
•**дубавíк(дубовік, С.)**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-ïча, м.*—богатырь, силач. Дсл. 190. *Падходзяць яны да дубоў, дубавік ходзе, вырывае дубы й раськідае іх.* Ельн. (Дсл.).
•**дубачá,** *нареч.*, **стаць дубачá**—стать дыбом. Войш.
•**дубéц**-*бцà, предл.-бцỳ, зват.-бча; мн. ч.-бцỳ-бцоў-бцом, мн. ч., предл.-бцох, м.* **1.** тонкий, гибкий прут, у пастухов заменяющий кнут. *"Дубцом"* чаще всего бывает лозовый прут. НК: Очерки, Но. 698; Дсл., розга. Шсл.; Ксл.; Ар. *Ці няма дубца сьвіньню прагнаць?* Ц. с. Барада Гар., ц. с. Сялцо Бельск. (Дсл.). *Глядзі, заробіш дубца.* Ст. *Б'ецца дубцом.* Ст. *Дзяўчаты, нашто вы пошыб'ю кідаеце ў каровы каменьням — валёй сьцебаніце дубцом або пугаю, ато заб'іцè.* Макеенкі Аз. (Ксл.). *Ня бі яе, ды дубцом, пакарай добрым слаўцом.* Яблынка Імгл.(Косіч 251). *На хлапца не жалей дубца.* *Послов.* Нсл. *Што за варанец, калі не патрэбны ні пуга, ні дубец(блыха).*
2. вениковый прутик. НК: Очерки, Но. 698.
3.—*см. под дуб.*
дубчык-*ка, уменьш. к дубец 1,2. Нясець малèнькі дубчык у руках.* Лойка: Л. песьня.
•**дубéць**-*èю-èеш-èе, несоверш.* **1.** твердеть, подобно дубу, Нсл. 147. отвердевать, Гсл. неметь, Вят. (Даль, 513) деревенеть. *Ад іх (жорнаў) рукі ня раз дубелі, кажны камень на шэсьць пудоў.* Дукса.
2. зябнуть, делаться негибким от холода, Нсл. 147. леденеть, коченеть, Гсл.; Ар. цепенеть. МГсл. *Рукі дубеюць ад сьцюжы.* Нсл. *См. дубянець. Соверш.* **здубéць**—оцепенеть, лишиться гибкости. Нсл. 206. *Соверш.* **падубéць**—покоченеть. Ар.; Жэрына Чаш. (Ксл.); Шсл. *Такі холад, аж ногі падубелі.* Ст. *Сядзяць на вазох, усе падубеўшы.* Ст. *Соверш.* **удубець**—отвердеть подобно дубу, потерять гибкость. Нсл. 652. *Дуга ўдубела, ня можна сьцягнуць хамута.* Нсл.
дубéцца: весьці ад дубецца—говорить дикий вздор. НК: Под. пос. Но. 71. *Завёў ад елі, ад дубецца.* Тм.
•**дубянéць**-*èю-èеш-èе; повел.-èй-èйма, несоверш.* **1.** твердеть, подобно дубу, Нсл. 147. отвердевать, Гсл. деревенеть. *Лаза дубянее, адубянела, ня гнецца, а ломіцца.* Нсл. *Соверш.* **здубянець**—оцепенеть, лишиться гибкости. Нсл. 206. *Палцы здубянелі.* Нсл.
2. зябнуть, леденеть, Нсл. 147. леденеть, коченеть, Гсл. коченеть. Пск., Тверск. (Даль). *Рукі дубянеюць ад сьцюжы.* Нсл. *Рукі дубянеюць на марозе.* Гсл.
•**дубíшча,**—*см. под дуб.*
•**дубíца**-*цы-цы, ж.*—камяга, НК: Очерки, 513. челн выдолбленный в виде корыта. Ксл. *Я на сваёй дубіцы лавіў рыбку.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).
•**дубкá,** *нареч.*: **стаць дубка**—стать на задние лапы(стать дыбом, С.). Варсл. *Сабака стаў дубка й просе цукру.* Варсл.
•**дўбнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.*—дубовый лес. НК: Очерки, 467; Ар.
•**дуброва**-*вы-ве, ж.*—дубрава. МГсл.; Ар.; БНсл.; Бяльсл. *Уменьш.* **дуброўка**-*ўкі-ўцы.* Бяльсл. *Во дуброўка — адзін сасоньнік.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
•**дубнёг**-*нягỳ, предл.-нязè; мн. ч.-нягі-гоўгом, мн. ч., предл.-гох, м.*—молодая дубовая роща; дубовая поросль. Ар.
•**дуброўны**-*ная-нае, прилаг. (к дуброва)*—дубравный.
•**дуброўка**-*ўкі-ўцы, ж., бот.* **1.** род травы, Дсл. 190. лапчатка. НТб(БНсл.). *Дуброўка вялікая ўсюдых, пара яе касіць.* Смал. (Дсл.). *Вунь дуброўка расьцець.* Залачова Імсьц.(Бяльсл.).
2.—*см. под дуброва.*
•**дубрэць**-*эю-эеш-эе; повел.-эй-эйма, несоверш.*—твердеть. Ксл. *Ад лёну зямля дубрэе.* Бараўляны Куз. (Ксл.).
•**дубуром,** *нареч.* — *дубам, дубкà.* Бяльсл. *Дубуром стаіць твая шапка.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.).
•**дўбчык,**—*см. под дубец.*
•**дугá,** *дугí, дузè, ж.* **1.** дуга. Ар. *Зламілася ў возе дуга.* Ст. *Не пацягне дуга, дык пацягне пуга.* *Послов.* Забалоцьце Сьміл.(Шсл.).
2. *област.*—радуга. Батурліна Юхн. (Дсл.).
•**дух,** *дўху, предл. дўсе, зват. душа; мн. ч. духí, духоў, духом, мн. ч., предл. духох, м.* **1.** дух.

дух займ́ць *каму*—перестать дышать. *Яму дух заняло.* Ар.
дух раніць—оказывать к кому любовь, расположение в высшей степени, идя за него даже на жертву, Шсл. души не чаять. Дсл. 196. *Ой, яна любе яго: проста дух за ім роне!* Ст. *Яна па ім дух раняла.* Дсл.
духам чуць—сразу, немедленно услышать, узнать. (*Дзяцюкі*) *"духам чуюць", ідзе дзеўкі.* Косіч, 13.
даць ду́ху, *ирон.*—сделать мало или менее надлежащего, говорится когда кто-л. хвастает своей работой. Ар. *Я сядні двоі гоні ўзараў. Даў духу!* Ар.
з духу выбівацца—заниматься какой-л. деятельностью не щадя сил. Дсл.
дух мой ня церпе гэтага—я не люблю этого, не мирюсь с этим. Дсл.
дух утаіць—не дышать от страха, притвориться мертвым. Дсл. *А жонка лягла й дух утаіла.* Ельн. (Дсл.).
каб ня было чыйго духу йдзе—о требовании чего-л. немедленного удаления. *Каб і духу твайго тут ня было!* Ст.
2. комнатный воздух. Шсл. *У каце цяжкі дух.* Ст.
3. тепло, теплота, Ар.; Юрсл. тёплая или горячая температура бани или печи, Дсл. пар в бане. *Дух із печы йдзець.* Юрсл. *Венічак намачыла, вадзіцы паставіла — духу й дзяваць няма дзе: цэлая лазьня.* Дсл. *Пара дух рабіць.* Нсл. *Ні духу, ні хуху.* Нсл.
паддаць духу—сделать(в бане), чтобы было более жарко. Ар. *Уменьш.* **душок.** Юрсл. *Ад дубовых дроў душок якга пойдзе, гэта не асіна гнілая.* Юрсл.
Сьвяты Дух, а) Святой Дух. **б)** праздник Сошествия Св. Духа. Нсл. 148. *Просьле Духа прыедзь.* Нсл.
•**духота**-*ты, ж.*—духота. *За горла душа духота.* Кавыль: Пад зорамі, 57.
•**духоўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—духовное лицо. Духоўнікі прышлі. Нсл. 148. *Уменьш.* **духоўнічак**-*чка.* Нсл. 148. *Добрага духоўнічка маем.* Нсл.
•**духоўніца**-*цы-цы, ж.*—духовное завещание. Гсл.; Нсл. 148. *Стары пан ужо духоўніцу зрабіў.* Нсл.
•**духоўны**-*ная-нае*—духовный. Ар.
духоўны стан—духовное звание.
•**духа́йла**-*лы-ле, ж.*—духовая печь. Войш.
•**ду́хам,** *нареч.*—скоренько, Нсл. 148; Юрсл. скоро, мигом. Дсл. *Духам даехалі да сяла.* Дсл. *Бяжы барждждэй — духам дабяжыш.* Тм. *Духам зьбегаў.* Нсл. *Духам бяжы за бацькам, няхай ідзець двору.* Юрсл.
•**духавы́**-*вя́я-вое*—духовой. Бяльсл. *Духавая аркестра грае.* Краснапольле (Бяльсл.).
•**ддухатня́**-*ні-ні, ж.*—духота, спертый воздух в избе. Нсл. 148.
•**духаве́нства**-*ва, предл.-ве, ср.*—духовенство.
•**Духаўшчы́на**-*ны-не, ж.*—Троицын и Духов день. Нсл. 148. *У Духаўшчыну ў быў у нас.* Нсл.
•**духмя́ны**-*ная-нае*—душистый, Ксл.; Пск. (Даль); Саўкіна Пушк. р. (Иеропольский). ароматный. *Ён (конь) ідзе, мурог скубе, ліст духмяны з дрэў.* Танк: Конь і леў. *Гэтыя краскі дужа духмяныя.* Заазер'е Сян. (Ксл.). *Льлюць кветкі пах духмяны.* Калачынскі: Лясная казка. *Кулідкі хлеба тхалі ў нос духмяным пахам.* Капыловіч: Хлеь. *У час жаданы, у духмяным чадзе калыша ноч пялёсткавую бель.* Кавыль: Ч. лёд. *Вясну пазносілі пшчолы ў вульлі, замуравалі духмяную ў наўзу.* Кавыль: Думы, 6.
•**духмя́насьць**-*ці, ж.*—душистость. *Вынясе зь ельніку духмянасьць шышак.* Бялевіч. *І яшчэ раз пацягнула носам хлебную духмянасьць.* Міско: Хлеб (Беларус, Но. 171).
•**духі́**-*хоў, единств. ч. нет.* **1.** вся грудь, бока и ложечка. НК.: Игры, Но. 22.
2. дыхание. Шсл. *Духе(духі) зь цябе ўперад выпра, пакуль ты гэта ў мяне адзяржыш!* Ст.
духі перці, запіраць—уиленно потиворечить. ВК.
духі заця́ць—затаить, прервать дыхание. Шсл. *Маўчыць — і духі яму зацяло.* Ст.
накрыць духі—поставить в прорубь рыболовную снасть. Лапацін, Пэнчк (Крывіцкі: Полесье, 169).
духі падцягнуць—исхудать. *Заўсёды хадзіў (ваўкалака) духі падцягнуўшы, бо цяжка было што злавіць.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 16.
духі выняць—измотать в сильной степени. Шсл. *Пакуль дажджэшся ты дабра, дык і духі зь цябе выме.* Ст.
3.—*см. под дух.*
•**дудоліць**-*ле, несоверш.*—сосать грудь (о ребенке). Дсл.
•**дудоля**-*лі-лі, общ.*—ребенок, сосущий грудь. Дсл. 190. *Дудоля зікку мёкку дудоле (дзяціная мова)*—ребенок грудь сосет. Дсл.
•**дуда́**-*ды́; мн. ч. ду́ды-даў, ж.* **1.** особенный род духового инструмента с кожаным мешком, надувши который, играют посредством воздуха, проходящего из мешка сквозь две флейточки, Нсл. 147. великолитовский(белорусский) народный музыкальный инструмент; состоит из сопелки и духового мешка. Шсл.; Дсл. *Ён дужа добра ў дуду́ граў.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Даўней гралі ў дуду.* Ст. *Скакаць пад дуду.* Нсл. *Чорт дуду надзьмець, калі дух ідзець.* *Послов.* Нсл. 147. *Бяз іскрыпкі, бяз дуды — ходзяць ногі ня туды.* *Поговор.* Дсл. 190.
дуда масьця́нка—совершенная дуда. НК.: Дудар, 179. *Уменьш.* **дудка**-*дкі-дцы.* *Дуда з дуба звалілася, на трусачкі пабілася. Ці ня дудка была, вох я!* Из песни. *Ласкат.*
ду́данька-*нькі-ньцы, ж.* *Грай а грай, дуданька, зь сёл да сёл, каб наш Міколка*

быў вясёл... НК.: Дудар, 180. *Ласкат.* **дуду́лька, дуду́ська, дуду́ленька, дуду́сенька.** НК.: Дудар, 185.

2. труба, духовое музыкальное орудие. Нсл. 147. *Пастух грае ў дуду.* Нсл.

3. *перен.*—плачущий беспрестанно ребёнок. Нсл. 147. *Дуда наша перастала гудзець.* Нсл.

4. *перен., общ.*—дурак, Нсл. 147. ограниченный человек. *Куды не пашлі дуду гэтага, нічога добрага ня зробе.* Нсл. *Дуда ты дурна̀я!* Ст.

•**дуда́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча; мн. ч., дат.-ком, вин.-кі, мн. ч., предл.-кох, м.*—дрофа. Нсл. 147. *См. дудар 3.*

•**ду̀дар**-*ры-ры, ж., област.*—сорь. Дсл. *Усю ду̀дар павымеў.* Мамошкі Пар. (Дсл.).

•**дуда́рны**-*ная-нае, прилаг. к дудар.* НК: Дудар, 175.

дударнае сяло—деревня, в которой находятся *дудары.* НК: Дудар, 175.

•**дудава́ты,** *-тая-тае*—неповоротливый, неуклюжий. Варсл. *Гэты дзяцюк нейкі дудаваты: дзе ні павернецца, дык зачэпіцца.* Варсл.

•**ду́дка**-*дкі-дцы, ж.* **1.** свирель из снятой с дерева коры или из просверленного дерева, Нсл. 147; Ар.; Шсл. свирель, (Ксл.) сопелка(сопель, **С.**). Гсл.; Дсл. 190. *Выраж мне лазіну̀: хачу дудку зрабіць(скруціць,* Ар.). *Умее добра ў дудку граць.* Ст.

2.—*см. под дуда.*

3. дудка-пасьвісьцёлка—двойная свирель, флейта. *Цішэй галосяць дудкі — пасьвісьцёлкі(так завуцца тут падвойныя жалейкі).* Гарэцкі: Песьні, 5.

падсудобіць дудку—сделать неожиданную преграду, неприятность, зло отомстить и проч. НК: Дудар, 185.

скака́ць пад чыю дудку—быть в зависимости от кого-л., находиться под влиянием чьим-л. *Ён пад чужую, пад жончыну дудку скача.* Нсл. 147. *Уменьш.* **дудачка**-*чкі-чцы.* Ар.; Нсл. 147.

•**дудкава́ты**-*тая-тае,* **1.** узкий(о платье). Варсл. *Гэны кажух, хоць і ня цесны, але выглядае дудкаватым.* Варсл.

2. круглый, продолговатый, пустой внутри предмет, имеющий сходство с *"дудкою". У дзягелю цыбіна дудкаватая.* Варсл.

•**ду́дкі,** междометие, выражающее отрицание чего-л., отказ от чего-л. Дсл. 190; Ар. *Зрабі імне гэта! — Дудкі.* Дсл. *Усе гэта дудкі.* Нсл. 147. *Дудку возьмеш.* Тм.

•**ду́ду-ду́ду,** *междомет.,* выражающее спокойный разговор. *Бабкі сядзяць сабе на калодцы:"дуду-дуду", а мы каля току яблыкі шчыпаем.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**дуду́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—(спокойно, **С.**) разговаривать. Ксл. *Яны на вуліцы дудукаюць, а коні авес скубуць.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Мы із сваёй залвіцаю зышліся, дык увесь вечар дудукалі.* Варсл.

•**ду́ды**-*аў,* **1.** шутки, обман, надувание. Нсл. 147. *Пакінь свае дуды, дудамі не ашукаеш.* Нсл. *Усе дуды, што ты гаворыш.* Нсл. *Ня грай у свае дуды.* Дсл.

2. бесполезный член семейства. Нсл. 147. *Ні туды, ні сюды, мае мілыя дуды. Послов.* Нсл.

за гэтыя дуды ўхапіцца—ухватиться за эту ниточку, придраться к чему. Дсл.

•**дудзе́ць**-*джу̀-дзі̀ш-дзі̀ць, несоверш.*—играть на сопелке, свирели(дуде или на каком-л. другом духовом инструменте, **С.**). Шсл., играть на дуде, дудке. Дсл. 191. *Купі мне дудку. Ня ўздумай дудзець калі няма чаго надзець.* Рапан: Прык. 41. *Хлапец у дудку дудзіць.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**дуж,** *ду̀жы, ду̀жы, ж.*—сила. Іг. *У яго страшэнная дуж.* Іг.

•**дуж,** *ду̀жа, ду̀жа,—см. под дужы̀.*

•**ду́жа,** *нареч.—см. под дужы̀.*

•**дужасі́л**-*ла, предл.-лу, зват.-ле, м.* **1.** силач. Рымавічы Аш.

2. атлет (*во всех знач.*).

•**ду́жасьць**-*ці, ж.*—сила, крепость. БНсл. *Здаецца, вада зварачае стомленаму і дужасьць, і пэўнасьць.* Полымя, 1967 г., Но. 8, 243. *См. дуж. Цешыўся дзядок, пачуваючы дужасьць і адвагу, зрабіўся нейкім пэўным у вусім чыста.* Дзьве Душы, 80. *Усё ў табе (айчыне) мне дужасьць прыдасьць.* С. Дзяргай: Род. мова.

•**ду́жаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** поправляться после болезни, выздоравливать. Нсл. 147; Гсл. *Тата дужае, падужаў, ды не адужаў сусім.* Нсл. 147. *Соверш.* **аду́жаць, а)** поправиться после болезни. *Хлапец адужаў просьле хваробы.* Нсл. 360. *Прыду, як адужаю.* Тм. *Хворы троху адужаў.* Дсл. *Маленькае ягнётка ўнёсьлі ў хату ледзь жывенькае, дні за тры яно адужала.* Тм. *Трошку адужаю й паеду ўнукаў глядзець.* Юрсл. **б)** окрепнуть, подрасти. Дсл. *Дзецянё адужала.* Дсл. **в)** ожить(о растениях). Юрсл. *Лугі адужалі.* Юрсл.

2. (*перех.*)—бороть, одолевать,(Гсл.) в борьбе. Ар.; Нсл. 147. *Як ня дужайся, ніяк ня здужаеш.* Нсл. *Соверш.* **зду́жаць**—побороть, Шсл. осилить, (Шсл.) одолеть. Ар.; Нсл. 206; Вост. (Даль). *Які малы̀, а вялікага здужаў.* Нсл. *Набраў, як здужаць панёсьці.* Ст.

3. *с отрицанием*: **ня здужаць**—не одолеть, не быть в силах, в состоянии. Гсл. *Соверш.* **уздужаць**—осилить что. Шсл. *Ужо ня ўздужаю адзін мях падняць.* Ст.

паду́жаць, *соверш.* **1.** несколько поправиться, (ПНЗ; Растсл.) после болезни.

2. осилить, Шаркі Куз. (Ксл.); Шсл. побороть. Барс.; Лепельск. *Думаешся, не падужаю цябе? Адразу!* Ст. *Ты гэтага нёсьці яшчэ не падужаеш: малы̀.* Ст. *Шмат хто холад падужаць ня змог.* Кавыль: Ростань, 21.

●**ду́жацца**-*аюся-аешся, несоверш., зь кім* —бороться, МГсл. схватившиеся друг с другом, стараться осилить противника, бороться. Ар.; Шсл.; Вост. (Даль). *Дзяцюкі дужаюцца.* Ст.

паду́жацца зь кім—*посостязаться* (*помериться,* **С.**) силами, Нсл. 191; Шсл. побороться. *Ну, хлопцы, хто з імной падужацца хоча, падходзь сюды!* Ст.

●**дужэль,**_дужаля́, предл.-лю́, зват.-жэлю; мн. ч.-лі́-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м._—борец. Рымавічы Аш.

●**дужэразны**-*ная-нае*—весьма сильный. Шсл. *Ён дык дужэразны: адзін хвою падыйме.* Ст.

●**дужэц**-*жцу̀, предл.-жцу̀, м., бот.*—шалфей аптекарский. Верас.

●**дужэць**-*эю-эеш-эе; повел.-эй-эйма, несоверш.* **1.** становиться крепче, сильнее, Ар.; Шаркі Куз. (Ксл.); Нсл. 148; Дсл. 191. становиться громче, сильнее и пр. Гсл. *Хлапец, што расьцець, дужэе.* Нсл. *Вецер так і дужэе.* Дсл.

2. становиться здоровее, приходить в большую силу, Нсл. 148. поправляться после болезни. Дсл. *Просьле хваробы, тата дужэе, падужэў.* Нсл. *Соверш.*

аду́жаць—поправиться после болезни. Дсл. *Наш Міхась адужаў просьле гаручкі.* Дсл.

3. (*перен.*)—богатеть. Дсл. *Нашы селакі ўсё дужэюць.* Дсл.

падужэць, *соверш.* (*к дужэць I*) **1.** стать крепче, сильнее. Ар.; Шаркі Куз. (Ксл.); Нсл. 448. *Вецер падужэў.* Нсл.

2. стать здоровее, прийти в большую силу. Ар.; Шаркі Куз. (Ксл.); Нсл. 148. *Тата просьле хваробы падужэў.* Нсл. *Падрасьцець, дык падужэе.* Шсл.

●**ду́жка**-*жкі-жцы, ж.* **1.** птичья грудная кость с развилинкой, Ксл. грудная кость у птиц на подобие двух разжатых пальцев; душка. Нсл. 147. *У вераб'я дужка меншая, чымся ў шпака.* Сянно (Ксл.). *Разломім з табою дужку, хто з нас даўжэй будзе жыць.* Нсл.

2. согнутая в круг розга(ребро) у плетенной корзины. Еўлічы. *См. лук в 2-ом зн.*

3. дверная скобка. БНсл.

4.—*см. под дуга.*

●**ду́жкі**-*каў, единств. ч. нет,* **1.** борьба, когда "*дужаюцца*". Ар. *Пойдзем у дужкі.* Ар.

2. (*грам.*)—скобки. *Узяць у дужкі.*

●**дужы́,** (Дз.), **ду́жы,** (Шсл.; Ар.; Нсл.)-*жàя-жое, именная* (*краткая*) *форма* **дуж-жа, 1.** сильный, Ар.; Шсл.; Нсл. 147; Дз.; Вост., Вят., Твер, Кал. (Даль) силен, здоров. Гсл. (*Бог*) *ест моцны й дужы.* Кіт. 75 б. 6. *Дужы, як мядзьведзь.* Ст. *З дужым ня бíся, з багатым ня судзіся. Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Хто дуж, той і пруж* (прав). *Послов.* Ст. *Ці дуж ты, ці здароў?* Нсл.

2. крепкий. Нсл. 147. *Дужы рэмень.* Нсл.

3. *в знач. сказуемого,* **дуж,** *дужа, дужа*—в состоянии. *Хто не грашыць словам, той дасканалы муж, які дуж закілзаць і ўсе цела.* Луцк.: Пераклад лісту апост. Якава, 3:2.

4. *с отрицанием"не"*: **ня дуж, а**) не в состоянии. *Сам вельмі зьнішчаў*(*старая хорма*) *і ня дуж з тэй зямлі дані даваці.* Гордз. акты, XVII, 3. *І можа толькі той збаіцца падзей вялікіх нашых дзён, у кім жыцьця ня б'е крыніца, хто сьпіць і здолець ня дуж сон.* Жылка, 26. **б**) не соответствующий силами. Нсл. 331. *Хлапец яшчэ ня дуж на гэту работу.* Нсл. *Ср. ст.* **ду́жшы**—сильнее, более сильный. Ар.; Нсл. 148; Трэпана Грэбля Ягоцінскага раёну, Прылуцкае акругі(Курило: Матеріяли до укр. діялектольогії). *Ён дужшы за мяне.* Нсл. *Хто дужшы, той пружшы.* Нсл. *Хто быў дужшы, той грунт лепшы карыстаў.* С. Музыка, 102. *Прев. ст.* **найду́жшы**—самый сильный, сильнейший. Ар.

дужа, *нареч.* **а**) очень. НК: Старцы, 92; Гсл. сильно, очень, ПНЗ. очень, весьма. Нсл. 147; Дсл. 206; Малады Туд(Гринькова IУ, 323, 325). *Нешта ж у вас дужа сьцюдзененька.* НК: Старцы, 92. *Дужа ты патрэбен, як пятая нага сабаку.* Нсл. *Дужа прасіў прысьці.* Нсл. *У вусім ім было нешта дужа старадаўняе.* Цялеш(Ярылаў агонь). **б**) здорово, сильно, крепко, (Нсл. 147); Гсл. *Дужа падцягнуў.* Нсл. **с**) громко. Гсл. *Прев. ст.* **дужэй**—крепче, сильнее, Нсл. 148. сильнее, громче. Дсл. 191. *Цягні дужэй.* Нсл. *Дужэй трэба біць.* Нсл. *Крычы дужэй.* Дсл. *Во мы̀ зàраз дамо нурца з табою ў вадзяную глыб, у вадзяное гаспадарства — дзяржыся ж дужэй за мой пояс.* Смал. (Дсл.).

●**ду́йма.** *нареч., укрепляет глагол дзьмуць.*

дуйма дзьмець—сильно дует. Гсл.

●**дука́р**-*арà, предл.-ару̀, зват.-àру; мн. ч.-ры-роў-ром; мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** дока. Гсл.

2. фокусник. Гсл.; Сакуны 79.

●**дука́т**-*àта, предл. и зват.-це, м.*—(даўнейшая срэбная, адлі залатая манэта, **С.**)—червонец. Гсл.; Нсл. *Ня дукàта заробіш, ня дукàта страціш. Послов.* Нсл. *Пан дукàтамі так і сыпе.* Тм. *Уменьш.* **дука́цік.** Нсл. *Не пажалей нам даць дукаціка на гэтую справу.* Нсл.

●**дукава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* (*к дукаваць*)—наставление, убеждение. *І чаго гэта, мальча, ды да цябе не даходзе ніякае дукаваньне?* Юрсл.

●**дукава́ць**-*кую-куеш-куе; повел. куй-куйма, несоверш., перех., област.*—наставлять, доказывать, убеждать. Юрсл.; Іг. *Што ты мяне дукуеш?* Іг. *Дукую-дукую сына, а ён і слухаць ня хоча.* Юрсл.

●**дукава́цца,** -*кùюся-куешся , несоверш.*-кривляться. Шсл. *Ня дукуйся ты надта!* Ст.

●**ду́крыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—понимать, Ксл. смекать. *Мая малàя ўжо нешта дукрыць.* Горкі Аз. (Ксл.). *Соверш.* **наду́крыць,** *перех.*—настроить кого. Ксл. *Гэта ён яго надукрыў.* Бікложа Беш. (Ксл.).

Соверш. **удукрыць**—вбить в голову, Ксл. втемяшить. *Удукрыў, дык палкай ня выбіць.* Луб'ева Аз. (Ксл.).

уду́крыцца, *соверш.*—влезть в голову, Ксл. втемяшиться. *Дурню як удукрылася ў галаву, што ён майстра.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**ду́ла,** *предл.-ле; мн. ч. дулы, ср.*—залив реки, соединяющийся с рекой или отделенный от реки наносным песком. Дсл.

•**дуле́лы**-*лая-лае*—гнилой. Дсл. 191.

•**дуле́ць**-*лее, несоверш.*—гнить (в *"дуле"* или как в *"дуле"* **С.**). Дсл. 191. *Сена дулее ад дажджу.* Дсл. *Дулее сухая быліна ў пяньцэ.* Дсл.

•**дулёўка**-*ўкі-ўцы, ж.*— *дуля 2.* Юрсл. *Дулёўкі ўрадзілі — па хунту.* Юрсл.

•**ду́ля**-*лі-лі; мн. ч., род.-ль(-ляў)* **1.** груша (дерево, родящее большие груши). Гсл.; Ар.; ПНЗ; Юрсл. *У нашым садзе дзьве дулі, а на гумнішчу — ігруша.* Ар. *Зьмерзла чатыры дулі.* Юрсл.

2. плод дерева *"дулі"*, Ар.; Шсл.; ПНЗ. большая груша. НК: Очерки, Но. 72; Русінава Сян. (Ксл.) *На зіму насушылі дуль.* Ст.

3. шишь(кукиш, **С.**). Ар.; ПНЗ; Шсл.; Ксл.; НК: Очерки, 72. *Вось табе дуля пад нос.* Нсл. *На, табе дулю ў нос!* Ст. *Падвязі, памей к нам ласку. — Вох, разумны йдзе знашоўся! Маеш дулю, пане Грыцу! Не з такім, браток, зышоўся!* Гарун: Кан. Паўлючонка.

4. кулачный удар в лицо. НК: Очерки, Но. 72.

ду́ліна-*ны-не*—одна *"дуля" в 1-ом и 2-ом зн.* НК.: Очерки, Но. 72. *Купіў дуліну, няхай сядзіць.* Юрсл. *Ці хочаш дуліну: цьвердавата, але дужа салодкая.* Тм.

ду́лька-*лькі-льцы, уменьш. к дуля 1, 2.* Ар.; Шсл.; Нсл. *Пасадзіў пяць дуляк, можа прымуцца.* Юрсл. *Што й пад дулькаю, пад ігрушкаю сядзіць галуб із галубкаю.* Жукова Імгл.(Косіч 60). *Падбіраць дулькі.* Нсл. 148. *На, ізьеж дульку.* Ст. *Нашы дулькі яшчэ цьвярдыя.* Ар.

дулечка-*кі, уменьш. к "дулька".* Ар.; Нсл. 148.

•**дулу́ках,** (*из далоўках*), *нареч.*—внизу. Тв.-Рж. (Даль). *Ляжы не вярціся, у дулуках будзеш!*—лежи смирно, упадешь. Рж. (Даль).

•**дулу́кі,** (*из далоўкі* **С.**), *нареч.*—вниз. Ксл. *Зваліўся Сяргейка зь печы дулукі й крычыць.* Селішча Гар. (Ксл).

•**ду́лька**-*лькі-льцы, ж.*—очень мелкое волокно, которое сыпется при растрясании льна. Варсл. —прыль, мусор. *Зьмяці, дачушка, дульку й выкінь на сьметнік.* Варсл. *Ср. дула, дул-елы-ець.*

2.—*см. под дуля.*

•**дум I,** *ду́ма, предл. ду́му, зват. ду́ме, м.*—думчий. Дсл. 192. *На пярэймы ім сьвяты Полхва; ён із думамі, з баярамі, із сваімі войстрымі мячамі.* Дсл.

•**дум II,** *ду́ма, предл. и зват. ду́ме, м.*—дюйм Дсл. 192. *Восьмі дум, дзевяць дум(як мераюць дзервы).* Ц.с. Высачэрт Пар. (Дсл.).

•**дума́**-*мы; мн. ч.-мы-маў, ж.* **1.** дума, мысль. Ксл.; Нсл. 148; Шсл. *І задумала я думу вялікую.* Вярхоўе Беш. (Ксл.). *Нейкая цяжкая дума залезла ў галаву.* Ст. *Думае думу вялікую, паняў радзіну багатую.* Из песни, Нсл. *Уменьш.* **думка**-*мкі-мцы*—раздумье, дума. Нсл. 148. *На думках сядзіць.* Нсл. *Думка думку паганяе.* Тм. *І ў думцы ў мяне ня было гэтага.* Тм. *Першы(перш) было гэтае ў думках.* НК: Пособ. 131. *Ласкат.* **ду́мухна**-*ны-не*—думушка. *Задумала думухну.* Горц.(Кот. 208).

2. дума́—дума(орган управления, **С.**). МГсл.; Ар.; Нсл. 148, совет городской или общественный. Нсл. 148.

месцкая дума́—городская дума. Нсл. 148.

гаспадарствавая дума́—государственная дума. *Дума пастанавіла.* Север.(Раст.: Северск. 156).

•**дума́р**-*ара́, предл.-ару́, зват.-а́ру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-ох, м.* (*ирон.* **С.**) —непонятливый, (Бяльсл.) несообразительный. *Ай, які ж ты думар, ніяк у галаву ня возьмеш.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл..). *Ср. дум I.*

•**ду́маць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** думать, (Шсл.) полагать, считать, предполагать. Ар. *Яшчэ нешта ён думае.* Ст. *Прич.* **ду́маны**-*ная-нае* (*или: думан-ана-ана*)—думан. *Ці думана ж гэта, каб аб Пакровах пашоў сьнег.* Дсл. 191. *Соверш.* **зду́маць што**—выдумать, придумать, изобрести. Варсл. *Ня дурань здумаў прыказку.* Варсл. *Соверш.* **паду́маць**—подумать. *А яна пагледзела на яго збоку й падумала, што ён адылі прыгожы, а потым адвярнулася й памысьліла: "Ты разумны цяпер разважаць, а йдзе ты сам быў уперад, вайсковы Беларус".* Дзьве Душы, 177. *Соверш.* **узду́маць на каго** *или с прибавленным предложением дополнения,* **1.** вспомнить. Шсл. *Седзячы ў месцкім садку на лавачцы, Абдзіраловіч уздумаў на Ігру.* Дзьве Душы, 178. *Ніяк ня ўздумаць, дзе гэта было.* Ст.

2. вздумать(неожиданно задумать, пожелать что-л. сделать).

2. предеваться раздумью.

3. (*праз каго-што*)—думать, заботиться, беспокоиться.

вы́думаць, *соверш., перех.*—выдумать, изобрести, (Шсл.) создать воображением; измыслить то, чего не было. *Выдумалі новую машыну.* Ст. *Несоверш.* **выдумля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма*—выдумывать (измышлять, **С.**) Гсл.; Ар. *Пяялі песьні, каторыя самы ж і выдумлялі.* ЗСД. 63. *Вось ён байкі выдумляе, як зладзеяў моцна б'юць.* С. Музыка, 80.

•**ду́мацца**-*аецца, безлич., несоверш.*—думаться. Ар.; Шсл. *Усяляк думаецца чалавеку.* Ст.

ду́мацца-*аюся-аешся, несоверш.* — *думаць. А ты як думаешся, так яно й будзе.* Ст.

дадумацца-*аюся-аешся*, *соверш.*—додуматься. *Наапошку я дадумаўся, чаго ён ад мяне хоча.* Варсл. *Несоверш.* **дадумляцца**-*яюся-яешся*—додумываться. *Як я яму гэта сказаў, дык ён стаў дадумляцца, калі гэта было.* Варсл.

задумацца-*аюся-аешся*, *соверш.*—задуматься. *Несоверш.* **задумляцца**-*яюся-яешся*—задумываться. МГсл. *Сама яна потым задумлялася.*

надумацца, *соверш.*—надуматься. *Несоверш.* **надумляцца**—надумываться.

•**думна**, *нареч.* **1.** думается. Нсл. 148. *І так і сяк думна.* Нсл.

2. удивительно, сомнение наводит, беспокоит. Нсл. 148. *Мне дужа думна тое, што яго яшчэ няма.* Нсл. *Вох, і думна мне, што яго няма.* Из песни, Зямцы Бельск. п. Смл.

3. (думается, **С.**), желается. Дсл. 192. *Як вам думна, прышліце па мяне.* Дсл. *Сват і кажа каралеўне:" Калі думна йсьці замуж, давай нам слова".* Смал. (Дсл.).

•**дум-ка-ухна**,—*см. под дума*.

•**думчы**-*чага*—советник. Ц. с. Леташнікі Росл. (Дсл.). *Цяпер зьберлі думчых санатараў.* Смал., Ельн. (Дсл.).

•**дундуля**-*лі*, *общ.*—болван, верзила, остолоп, долговязый. Раз. (Даль).

•**дундзіць**-*дзіш-дзе*—с азартом сосать. Шсл. *Вунь цялё карову дуньдзе.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**дупель**-*пля*, *предл.-плю*, *ср.*—дупло. Шсл. *У ігрушы выгніў дупель.* Ст. *См. дуплё.*

•**дуплё**-*ля*, *предл.-лю; мн. ч.-лі-ляў*, *ср.* **1.** дупло(пустое место в стволе дерева, **С.**). Гсл.; Ар.; Дсл.; БНсл. *У гэтай елцы дуплё.* Дсл.

2. ругательное слово. Дсл. *Маўчы ты, дуплё.* Дсл.

•**дуплявы**-*вая-вае*, (БНсл.)—с дуплом. *У дуплявым дубе малцы расклалі агонь, дык ён згарэў знутра й паваліўся.* Негін Касьцюк.(Бяльсл.).

•**дуплясты**-*тая-тае*—дуплистый. БНсл. *Дуплястае дзерва.* Нсл. 148.

•**дуплінясты**-*тая-тае*—пустой, дупловатый, Дсл. 192. с дуплом. *Прысьнілася потым сыном, што схаваны скарб у дуплінястай ліпе, што ля ракі.* Ельн. (Дсл.).

•**дупліняты**-*тая-тае*—пустой, дупловатый, Дсл. 192. с дуплом. *Дуплінятая іва.* Ельн. (Дсл.).

•**дур**, *дуру*, *предл.-ру*, *предл.*—сумасбродство, блажь, дурь, Ар. сумасбродные глупые мысли. Дсл. *У яе дур вялікі сядзіць. Божа мой, Божа мой, што ты гэта, Марка, уздумаў, які ты гэта дур на галаву сябе навалок?!* Смал. (Дсл.).

•**дуронік**-*іка*, *предл.-іку*, *зват.-іча*, *м.*—(тот, кто шалит, **С.**), шалун (не в укоризненном, а скорее в ласкательном смысле). НК: Пособ. Но. 62; Гсл.; Парх. *Вецер косы ночы заплёў, дуронік.* Дуб. *Ці няма ў вас дуронікаў?(пытаецца старац у гаспадыні).* НК: Старцы, 84. *Вецер-дуронік па полю гуляе.* Рунь, 7.

•**дуроніца**, *-цы-цы*, *ж.*—шалунья. Гсл., *женск. к "дуронік".* Парх.

•**дуронства**-*ва*, *ср.*—шалости, баловство. *Выбіраў найнебесьпячнейшыя пляны, даходзячы рэдчас да ані непатрэбнае рызыкі й дуронства.* ЗСД. 315. *Таго дуронства падахвіцэр ня чуў.* Гарэцкі: Песьні, 52.

•**дуроны**-*ная-нае*—баловень, шалун(не в укоризненном, а скорее в ласкательном смысле), НК: Пособ., Но. 62; Пархв. баловной. Пархв. *Дуроная наша Надзька!* Янкі Беш. (Ксл.).

•**дурань**-*рня*, *предл. и зват.-рню; мн. ч., род.-рняў*, **1.** дурак, Нсл. 148; Шсл.; Ар.; Гсл.; Ксл. глупец, Гсл.; Ар.; Ксл. дуралей. *Вырас да неба, а дурань, як трэба*, *послов.*—велика Федора да дура. Ар.; Іг. *Яны пабудзілі дурня.* Н. (Афанасьев, I, 1913, 209). *Дурань даець, а разумны бярэць.* Нсл. 148. *Дурань кашы навара, калі крупы ёсьць.* *Послов.* (Косіч 53).

ненадсяваны дурань, (Смл.)—совершенный, абсолютный дурак. Ар.

дурня клеіць—дурака валять. Будслаўе.

бабін дурань—маменькин сынок. НСл. 3.

чысты дурань—набитый дурак. Ар.; Іг.

2. карточная игра в дурачки. Нсл. 148; Ар. *Будзем гуляць у дурня.* Нсл.

•**дурасьліва**, *нареч.* (*к дурасьлівы*)—шаловливо. *Вочкам блiснуў дурасьліва.* С. Музыка, 151.

•**дурасьлівы**-*вая-вае*—тот, кто часто *"дурэе"*, Варсл. шаловливый. *Зваўся хлопчык наш Савось. Вой, і быў жа дурасьлівы!* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.). *Вось дурасьлівы гэты хлопец, і часінкі не насядзіць спакойна.* Варсл.

•**дурасьвет**-*ета*, *предл.-ету*, *зват.-еце*, *м.* —хвастун. Бяльсл. *Чаго не набрэша дурасьвет гэты.* Хведараўка Краснап.(Бяльсл.). *Ср. прайдзісьвет.*

•**дурасьць**-*ці*, *ж.*—глупость, МГсл. дурь, Шсл. дур. *Ой, глядзі: выжану ўсю дурасьць ізь цябе.* Ст. *Усе дурасьць робе.* Ст.

•**дурата**-*ты*, *ж.*—(глупый поступок; глупая мысль, **С.**) глупость. Нсл. 148; Шсл.; Дсл. *Ляксей свае дураты ня кідае.* Ельн. (Дсл.). *Есе дурата, ато трэ было б свае канюшыны пакінуць на насеньне.* Ст.

•**дураваньне**-*ня*, *предл.-ню*—шалости, глупые поступки. Нсл. 148. *Ня Божае караньне, а сваё дураваньне.* *Послов.* Нсл.

•**дураваць**-*рую-руеш-руе; повел.-руй-руйма*, *несоверш.*—шалить, дурачиться. Нсл. 148; БНсл. *Ня дуруй!* Нсл. *Дуруеш, паніч.* Нсл.

здураваць, *-рую-руеш*, *соверш.*—оплошать. Ар. *Сама здуравала — лядашчыцу зьлюбавала.* Няўзорава Стдуб.(Косіч 10).

●**дураве́й**-*ея(-яя ?* **С.**), *предл. и зват.-ею, м.* — *дурань.* Бяльсл. *Гэта можа зрабіць толькі дуравей, у якога мазкоў няма.* Слаўнае Імсьць.

●**дурэзьлівы**-*вая-вае,* — шаловливый. Шсл. *Міхалёвы дзеці вельма ж дурэзьлівыя.* Дукоршчына Сьміл. (Шсл.).

●**дурэц**-*рца̀, предл.-рцу̀, м.*—растение наркотического, одуряющего свойства; багун, дурман. Нсл. 148.

●**дурэць**-*эю-эеш-эе; повел.-эй-эйма, несоверш.*—шалить, (Шсл.); Ксл. *Андрэй, ня дурэй — хвартух падзярэш: мне татулька купіў, каб Янулька любіў.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Залішне дурэеш, дзяціна!* Ст. *Благія дзеці дурэюць.* Варсл. *I пашоў меж хвоек ён* (*вецер*) *дурэць, гуляці.* Гарун (ст. "Вецер"). *Андрэй, ня дурэй, не дзяры капоты; ні ты праў, ні ты ткаў, ні твае работы.* Ар. *Соверш.* **здурэць**—(утратить способность ясно воспринимать и понимать окружающее, происходящее, **С.**), одуреть. Нсл. 207. *Ці ты здурэў, ці што, што так зрабіў?* Нсл. *Здурэў я, што не парадзіўся з табою.* Нсл. *Соверш.* **надурэцца**—нашалиться. Шсл.; Ар. *Ну, малы̀я, надурэліся за дзень досыць — цяпер пашлі спаць!* Ст.

●**дурэцька**-*цькі, общ.* — *дуронік, дуроніца. Той дурэцька, хто часта дурэе.* Варсл.

●**дурдола**-*лы, общ.*—болван (о бестолковом, глупом человеке, **С.**). Нсл. 148. *Якогась дурдолу прыслалі.* Нсл.

●**ду́рдаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—с трудом будить крепко спящего. Ар. *Соверш.* **разду́рдаць.** Ар.

●**дурлі́вы**-*вая-вае — дурасьлівы.* Бяльсл. *Дурлівая дзеўка: Ціха не пасядзіць, усіх падыме.* Высокі Бор Краснап.(Бяльсл.).

●**дурносьць**-*ці, ж. — дурасьць.* Варсл. *Маладосьць — дурносьць. Послов.* Варсл.

●**дурнота,** (Варсл.)-*оты-оце, ж.* **1.** глупость. *Зарабіў бы грошы, каб не свая дурнота.* Ст. *Бог абраў дурноту сьвету.* Луцк.: 1-шы ліст да Кар. 1:27. *Вы (думы) мае сьцежкі перазь лябірынт дурноты.* Машара(Калосьсе, 1, 1935 г., стр. 10). *Загаварыў бы, прызнаўся б у дурноце сваей, дык ўсе й скончылася б добра.* Сяднёў: Корзюк. *Вось жа боўдзіла — паказаў сваю дурноту!* Тм.

2. *общ.*—глупыш. *На сына: ізноў застудзіцца, ля рэчкі ходзячы, дурнота гэткая.* Вышынскі: Хата пад ліпою.

●**ду́рна,** *нареч.*—глупо. Ар.; Дсл. 193. *Ня бойцеся, па̀ненка, мы дурна ня зробім: мы дойліды не якія-лень.* Дсл.

●**дурнап'я́н**-*яну, предл. и зват.-яне, м.* **1.** белена. Верас; Гсл.; Шсл.; Ар.; Нсл. 148. *У пшаніцы шмат дурнап'яну.* Ст. *Паная-даліся бліноў з дурнап'янам, дык ледзь не паўміралі.* Ст.

2. дурман.

●**дурнап'я́нкі**-*нак(одна дурнап'янка) — дурніцы.* НК: Очерки, 479.

●**дурнапы́шка**-*кі, общ.*—глупый гордец. Нсл. 148. *Ніхто яшчэ не наўчыў гэтую, гэтага дурнапышку.* Нсл.

●**дурнава́ць**-*ну̀ю-ну̀еш-ну̀е; повел.-ну̀й-ну̀йма, несоверш.*—глупо делать, Нсл. 148. глупить. *Дурнуеш, што спраціўляешся.* Нсл. *Соверш.* **здурнава́ць**—глупо сделать, Нсл. 206. сглупить, оплошать, дать маху. *Здурнаваў, што ня ўзяў таго, што давалі.* Нсл. *См.* **здураваць** (*под* **дураваць**).

●**дурне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—глупеть. Нсл. 148; Дсл. 193; Ар.; Варсл. *Не разумнееш, а дурнееш.* Нсл. *Што старэе, то дурнее.* Дсл. *Соверш.* **здурне́ць, 1.** оглупеть. Шсл. *Пад старасьць сусім чалавек здурнеў.* Ст.

2. одуреть, Ар. обезуметь. МГсл.

3. сойти с ума. Ар. *Соверш.* **падурнець а)** стать несколько глупее, **б)** поглупеть многим. Шсл. *Падурнелі вы ці што: што вы робіце?* Ст.

●**дурні́ла,** (Шсл.), **дурніла́,** (Ар.)-*лы-лы, общ.*—(большой, Ар.; БНсл.) дурак. Шсл.; Ар. *"Дурніла" — слова таго ж значаньня, што й "дурань", але болей зьнява̀жліва.* Варсл. *Гэны дурніла мне авечкі руспудзіў.* Варсл. *Слухай, што кажа гэты дурніла.* Ст. *Дурніла нейкая: разявіў рот ды пазірае.* Ст.(Шсл. *под разяўляць*).

●**дурніна́**-*ны̀-нѐ, ж.*—глупость, глупый поступок, глупая мысль, речь. Ар.

●**дурні́шча**-*чы, общ.*—дурачище. Шсл. *Дурнішча ты, ідзі, што-колечы рабі.* Ст.

●**дурні́ца**-*цы, общ.* **1.** глупенький(-кая, **С.**), Гсл.; Нсл. 148., неразумный, несведущий, наивный(о детях). *Дурніца ты, дурніца! Хто цябе возьме другі!* Нсл. *Вось нейкі дурніца ён.* Ст.(Шсл. *под* нейкі). *"Дурніца" — тое самае, што й "дурань", але ў ласкаўшай вымове.* Варсл. *Дурніца ты, куды ж ты пабег, ціж ты зайца дагоніш?* Варсл.

2. ягода, очень похожая на чернику, но имеющая одуряющее, наркотическое свойство. Она сама по себе безвредна, норостя между багуном, напитывается наркотическим его свойством. Нсл. 148.

●**дурні́ць**-*ню-ніш, несоверш., перех.*—делать глупым. *Ня дурні ты Масквы, яна й бяз тога дурная. Послов. Соверш.* **адурні́ць** —одурачить. Шсл. *Хоча мяне адурніць.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

●**дурні́цца**-*нюся-нішся*—дурачиться. Шсл. *Даволі табе ўжо дурніцца.* Ст.

●**дурні́цы**(*одна дурніца*)—гоноболь, голубика(ягоды), НК: Очерки 479. голубика, Гсл.; Ксл.; Дсл. 193. ягоды очень похожие на чернику, но имеющие одуряющее наркотическое свойство. Нсл. 148. *См. п'яніцы.*

●**дурні́чка: на дурні́чку**—даром. *Гадае на дурнічку.* Дсл.

●**дурні́чнік**-*іку, предл.-іку, м.*—самое растение, на котором выростает ягода голубика. Гсл.; Дсл. 193. *Там расьцець высокі дурнічнік.* Ельн. (Дсл.). *У тым лесе расьцець дурнічнік.* Смал. (Дсл.).

●**дурны́**-*ная-ное,* **1.** глупый. Ар.; Гсл.; Шсл.; Дсл. 193. *Дурны̀, як бот. Послов.* Ст. *Пашлі дурнога — за ім другога. Послов.* Ар. *Ай, ду̀рны сваты, ду̀рны, пазаехалі ў гумны, вераю абымалі, сьвіньню цалавалі — думалі, што дзеўка, ажно сьвіньня белка.* Свад. песня. Дсл.

2. *в зн. сущ.*—умалишенный-ная. Гсл.; Ар.; Нсл. 148. *Дурны поп хрысьціў.* Нсл. *Нареч.* **дурна**—глупо. *Дурна, што ня ўзяў із сабою палудня.* Ст.

●**дур-трава́**—белена. Географ. Смоленск. губ. Шестакова(Дсл. 194).

●**ду́рус**-*са, предл.-су, зват.-се, м.* — *дурань.* Бяльсл. *Гэткага дуруса, як Сапрон, і ў сьвеце ня знойдзеш.* Маластоўка Краснап. (Бяльсл.).

●**дуры́**—непроходимые места, трущобы. (**С.**). Дсл. 194. *Усі горы, дуры̀ із'езьдзіў.* Смал. (Дсл.).

●**ду́рык**-*ыка, предл. и зват.-ыку, м.*—дурачок. Бяльсл. *Ты дурыкаў шукаеш? Няма іх тут, апрача̀ цябе.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

●**дуры́ла**-*лы, общ.*—большой дурак. Нсл. 148. *Дурылу няма чаго пасылаць.* Нсл. *Дурыла свае гадоўлі.* Л. *Уменьш.* **дурылка**-*лкі,* **1.** глупенький-кая. Нсл. 148. *Дурылка маленькі.* Нсл.

2. шутник-ица, смехотвор. Нсл. 148. *Дурылка гэты насьмяшыў усіх сваімі штукамі.* Нсл.

●**дуры́ліца**-*цы-цы, ж.*—дурища, Нсл. 148. дура.

●**дурылда́**-*ды̀, общ.* — *дурыла.* Нсл. 148. *Дурылда̀ гэты, што ня возьме, папсуець.* Нсл.

●**дуры́нда**-*ды-дзе*—дура взбалмошная. Дсл. 194. *А ня дай жа, Божа, такое дурынды.* Дсл. *См. лапатлівы-вая.* Ар.

●**дуры́ць**-*ру̀-рыш-ра, несоверш., перех.* **1.** одурачивать(дурачить, МГсл.), обманывать, (Гсл.), Нсл. 148. надувать. Гсл. *Ты дурыш мяне.* Нсл. *Ня дуры яго гарэлкаю.* Тм. *Соверш.* **задурыць**—одурачить, сбить с толку. *Задурыў ты маю галаву сваёю закукаю.* Нсл. 733.

2. (*галаву*)—так беспокоить, что беспокоенный становиться менее сообразительным. *Ня дуры ты мне галавы сваімі чаравікамі!* Ст. *Ня дуры імне галавы.* Ар.

надурыць галаву—забить голову. Шсл. *Добра̀ й так надурыў галаву за вечар.* Ст. *Надурылі яны мне галаву за дзень.* Ст.

3. потворствовать. *Ня трэба дурыць малы̀я дзеці, бо потым цяжка будзе іх адвучаць.* Варсл. *Соверш.* **здуры́ць**—избаловать. Ар.

разду́раваць-*рую-руеш-руе; повел.-руй-руйма, несоверш.*—разбаловывать. Нсл. *Не раздуруйце вы дзяцяці ўсякімі гасьцінцамі.* Ст. *Соверш.* **раздуры́ць**—избаловать. Шсл. *Раздурылі ката ў хату пушчаць, цяпер ня хоча на ток іці мышы лавіць.* Ст. *Прич.* **разду́раны**—избалованный. Шсл. *Якія ж раздураныя вашы дзеці: маці шчэ ня ўсьпела бліна із скварады зьняць, а яны барджэй хапаюць!* Ст.

●**дуры́цца**-*ру̀ся-ры̀шся-ры̀цца, несоверш., возвр.* **1.** забивать(себе, **С.**) голову. Нсл. 148. *Ня дурыся ты гэтаю галаваломняю.* Нсл.

2. капризничать, (Дсл.) привередничать. Ар. *Ня дурыся — казала мне маці.* Кавыль (Бацьк., Но. 49-533). *Еж, ня дурыся.* Ар. *Кабыла дуры̀цца.* Дсл.

●**душа́**-*шы̀-шы̀, вин. душу̀, ж.*—душа. Дсл.; Ар. *Што душа мае, тым і прымае. Послов.* —чем богаты, тем и рады. Ар. *Квалѐй душы і крапчэй душы няма нічога да суднага дня.* Дсл. 197.

душа заплакала—расчувствовался, растрогался. *Ня вытрываў Іларывонавіч — у самага, значыцца, душа заплакала.* Дсл. 196.

душы паслухаўшы, біць—бить со всей силы, соразмеряя удар, чтобы не лишить жизни. Дсл. 197. *Надабе яго біць, душы паслухаўшы.* Смал. п., Ельн. у. (Дсл.).

ідзець на душу̀—приходиться по вкусу. Дсл. 196. *Салодкі мёд на душу̀ ня йдзець.* Дсл.

душа дубам(дыбам, Дсл. *ошибочно*)—выхожу из себя от гнева, ругаюсь. Дсл. 197. *Душа дубам у мяне, а яму й гора мала.* Дсл.

ад душы, *у знач. прсл.*—искренне, от всего сердца. Ксл. *Ласкат.* **ду́шухна.** Дсл. 197.

2. подпорка внутри скрипки. НК: Дудар, 194. Внутри скрипки, под правой стороной *"кабылкі"*, помещена не постоянная, а передвижная *"душа"* (подпорка), устанавливаемая на месте при помощи тонкого снурка, концы которого выходят наружу чрез *"эсы"* и связываются под нижней декой. НК: Дудар, 194. *Музыка іскрыпку ладзе, бо душа адвалілася.* Варсл.

3. щепочка между клещами в хомуте для должной широты его. Варсл. *У гэтым хамуце душа зламілася.* Варсл.

●**душагу́б**-*ба, предл.-бу, зват.-бе,* **1.** губитель. Гсл. *Такіх душагубаў надабе вучыць.* Дзьве Душы, 153.

2. убийца. Гсл. *Душагубу гэтаму ня доўга забіць жонку.* Нсл.

●**душагу́бка**-*бкі-бцы, ж.* **1.** губительница. Гсл.

2. убийца. Гсл. *Душагубка гэта не адно дзецянё загубіла.* Нсл.

3. голое, без пришитых бортов, судно (лодка, **С.**). НК: Очерки, 512.

4. *"душагубка"* с пришитым к ней досчатыми бортами, собственно лодка. НК: Очерки, 502, 512.

5. лёгкий, узкий чёлн. Бяльсл. *Я ня сяду ў гэтую душагубку, у ёй можна перакуліцца.* Барысавічы Клім. (Бяльсл.).

•**душагу́бны**-*ная-нае,* **1.** погибельный для души. Нсл. 148. *Душагубную пачынаеш справу.* Нсл. *Душагубная твая прызвычайка.* Нсл.

2. злой, разбойнический. Нсл. 148. *Душагубнае біцьцё.* Нсл.

•**душагу́бства**-*ва, предл.-ве, ср.*—убийство. Гсл.

•**душае́мца**-*цы, м.* —ангел смерти. *То ест душаемца Езраіл.* Кіт. 125а6, 138б12.

•**душаспасёны,** -*ная-нае*—душеспасительный. Гсл.; Нсл. 148. *Душаспасёныя малітвы.* Нсл.

•**душа́цца**-*дюся-дешся-децца; повел.-айся-аймася, несоверш.*—(давать клятву, говоря *"да душы"* **С.**) божиться, клясться. Нсл. 148. *Ён душаецца, што ня браў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **душа́ньне**-*ня, предл.-ню*—божба. Нсл. 148; Ксл. *Ніхто душаньню ягонаму ўжо ня вера.* Асінаўка Выс. (Ксл.). *Соверш.* **задуша́цца** —забожиться. Нсл. 733. *Соверш.* **падуша́цца** —побожиться, поклясться. *Падушайся, што заўтра гэтай парой ты прыдзеш да мяне.* Дзьве Душы, 74.

•**душкурава́ць**-*рую-рўеш-рўе, несоверш., област.*—шутить. Варсл. *Ён сядзеў з намі да познае ночы — душкураваў, сьміяўся.* Варсл.

•**душкурэнь**-*рня́, предл.-рню́, м.*—шутник, пустомеля, шут (*перен.*) Варсл. *Дзе гэты душкурэнь, там і сьмеху поўна.* Варсл.

•**ду́шна,** *нареч.* **1.** душевно, усердно, от души. Пск. (Даль).

2. душно. Шсл.; Ар.; Бяльсл. *Сягодні душна.* Ст. *Сядні дужа душна, мабыць, дождж будзе.* Стары Дзедзін Міласл. (Бяльсл.).

•**душні́к**-*іка́, предл.-ікў, м.*—отверстие для прохода воздуха, вентилятор. Шсл. *У капцу яшчэ трэба зрабіць душнік.* Ст.

•**ду́шны**-*ная-нае*—душевный. Нсл. 149. *Душны мой прыяцель.* Нсл.

•**душы́ць**-*шу́*-**шыш-ша,** *несоверш., перех.* **1.** душить, давить за горло. Шсл.; Ар. *Схапіў ды давай яго душыць за горла.* Ст. *Дзе цябе чэрці душаць? Ідзі ў хату.* Ст.

2. притеснять. Нсл. 149; Шсл.; Нсл. 149. *Душаць нас падачкамі рознымі.* Нсл. *Паны душылі даўней людзёў то паншчынаю, то адработам.* Ст. *Соверш.* **здушы́ць**—насильственно положить конец чему-л.; прекратить что-л. при помощи вооруженной силы; подавить. Ар.

задушыць, *соверш.* **а)** задушить, удушить, **б)** (*перен.*)—удушить, подавить, не дать развиться.

прыдушы́ць, *соверш.* **а)** придавить. *Яго ў лесе прыдушыла калодаю.* Ст. **б)** притеснить.

•**душы́цца, 1.** быть убиваему удушением. *Соверш.* **задушы́цца**—задохнуться(умереть от недостатка воздуха, от дыма, удушливого газа, **С.**). МГсл.

2. (*перен.*)—сильно кричать, орать. Шсл. *Чаго ты душышся на ўсё горла!* Ст.

3. (*перен.*)—ссориться. Шсл. *Сядзяць у хаце ды душацца цэлы дзень.* Ст.

4. много работать. Шсл. *Аж душацца людзі за гэтаю работаю — і ўсё ім мала!* Ст.

•**ду́цік**-*іка, предл. и зват.-іку, м.*—название полного ребенка. Дсл. 194. *"Які ты дуцік!" кажуць жанкі.* Дсл.

•**дуць,** *дўю, дўеш, дўе, несоверш., устар.* **1.** дуть. Дсл. 194. *Ах ты дуй, ах ты дуй, мая міла, не бядуй.* Из нар. песни. *Вось ён, як узяў сваю карнатку, ды стаў дуіць — дуіў, дуіў, так што сьцяў усё на шмецьце.* Ельн. (Дсл.). *См. дзьмуць.*

2. бить. Дсл. *Соверш.* **адду́ціць.** *Аддуіў сына палкаю.* Дсл. 194. *Соверш.* **прыдуціць.** Дсл.

3. идти. Дсл. *Дуў ён пехатою вярсты тры-чатыры.* Ельн. (Дсл.).

•**ду́чка**-*чкі-чцы, ж.*—оловянный или глиняный шарик для игры, состоящей в том, что игроки поочередно бросают шесть шариков в небольшую ямку в земле; бросивший четное число выигрывает. Ксл. *Гуляючы ў дучкі, час правёў.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•**ды I,** *союз присоединительный.* Употребляется с наречиями *"так", "яшчэ" и без них. Придает присоединенному предложению или члену предложения характер добавляемого известия: да; с наречиями "в добавок", "притом", "еще" и т.п.* (*Нішчылі*) *вуніяцкія кнігі, ды так старана, што цяпер вуніяцкая кніга ё надзвычайнай рэдкасьцяй.* ("Беларус", у Менску, 1924, стр. 115). *Аддаў мяне замуж, ды за дударонка.* Ц. с. Інькава Пар. (Дсл.).

2. ды, *частица с отрицанием "не",* **ды не**—да нет. *Кажуць, ты хочаш купіць зямлю ў пана — ды не, я ня буду купляць: ён дорага хоча. Ды не, ня йдзі, ня трэба.* Васілёўка Хоцім.(Бяльсл.).

•**ды II,** *област.* **да,** *частица укрепительная. Употребляется перед словами, служащими для укрепления.*

Татачка мой да ты родненькі, парадзь імне ты парадачку. Водзьвінка Імгл.(Косіч 240). *Суботухна нядзелюхне гадзіла, субралася Маланчына радзіма. Прыехала сем цётак ды на каравай....прыехала сямёх братоў ды на каравай....прыехала сем сёстраў ды на каравай....жоват будзе, прыгож будзе ды наш каравай.* Гарэцкі: Нар. Песьні, 14.

•**дыбаром,** *нареч.*—дыбом. Гсл., ершом, стоймя в неравном порядке. Дсл. 198. *Валасы дыбаром узьняліся.* Палуж Краснап. (Бяльсл.). *Дыбаром вылася сталі із страху — і шапка з галавы, брык!* Дсл. *Дыбаром хустку надзела.* Дсл. *Дыбаром зачасала валосьсе.* Тм. *Глядзі ж: я папаўзу каня рэзаць, як падымецца мая шэрсьць дыбаром, тады мне скажы.* Дсл.

●**ды́баць(дыба́ць,** ПНЗ; Вят., Вост.,Даль)*-аю-аеш-ае(аю-аеш-ае); повел.-ай-айма(ай-айма), несоверш.* **1.** букв. ступать, приподнимаясь на ножные пальцы, подобно дитяти, начинающему ходить, Нсл. 149. несмело идти, как бы на цыпочках. Гсл. *Дыбай, маленькі, да мяне.* Нсл.
2. идти медленно, Нсл. 119. медленно брести, Ксл. чуть идти. ПНЗ. *Дыбаеш, як не сваімі нагамі.* Нсл. *Архіп дыбае дамоў.* Сянно (Ксл.). *Відаць, але далёка дыбаць.* *Послов.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **дыбаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—медленная(слабая, Ксл.) походка. Ксл.; Нсл. 149. *На доўга будзе твайго дыбаньня.* Нсл. *Як гэткае дыбаньне, дык валей сядзець.* Рудня Меж. (Ксл.). *Соверш.* **дады́баць**—медленно дойти. Нсл. 137, 149. *Ледзь дадыбаў.* Нсл. *Соверш.* **пады́баць**—поковылять. Шсл. *Стары падыбаў зь кійком памаленьку.* Ст.
●**ды́бкі, ды́банькі, ды́бачкі,** *междомет.* для возбуждения дитяти становиться на ноги. Нсл. 149.
стаць на ды́бкі—стать на ноги (о начинающем ходить ребенке).
●**дыга́йла**-*ла(-лы), м.* **1.** идущий как приседая, чем умедляется походка. Нсл. 149. *Дыгайла наш пакуль дадыгае.* Нсл.
2. *имеющий длинные ноги и большой шаг.* Нсл. 149. *З дыгайлам гэтым не спаромішся йсьці.* Нсл.
●**ды́ганьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—медленная нескладная походка с пригибанием колен. Нсл. 149.
●**ды́гаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** медленно и как бы за каждым шагом приседая идти. Нсл. 149. *Чаму ты ня йдзеш хараша, а дыгаеш?* Нсл.
2. делать реверанс. Нсл. 149.
●**ды́гі**-*аў, единств. ч. нет.*—реверанс. Нсл. 149.
●**дых,** *дыху, предл. дыху, м.*—дыхание. Ар.; Бяльсл. *Дыху больш не хапае бегчы за ім.* Палуж Краснап.(Бяльсл.). *На гале сібер, аж хапіў, запіраў дых, нямелі з холаду пальцы.* Капыловіч: Хлеб("Беларус", Но. 157).
●**ды́халіца**-*цы-цы, ж., област.*—лошадиная болезнь. Дсл. 199.
●**ды́хальны**-*ная-нае*—дыхательный. БНсл.
●**ды́халцы**-*цаў, единств. ч. нет., област.*—дыхание. Дсл. 199. *Стары касіць ня можа: дыхалцы займае.* Дсл.
●**дыханьне**-*ня, предл.-ню,* **1.** дыхание. Гсл.; Нсл. 149. *Дыханьне запёрлася.* Нсл.
2. (*перен.*)—жизнь. Нсл. 149. *Каб табе дыханьне такое, як гэта праўда.* Нсл.
●**ды́хавіца**-*цы-цы, ж.* **1.** одышка. Гсл.; Шсл.; Ксл.; Ар.; БНсл.; Бяльсл. *Рабіў, рабіў, пакуль дыхавіцы сабе не нагнаў.* Ст. *Нагнаў каню дыхавіцу.* Ст. *Дыхавіца ў грудзёх.* Купала: Спад. 9. *Дыхавіца падпала каню.* Нсл. 149.
2. удушье. МГсл.; Ксл.
3. астма.
●**дыхаві́чны,** -*ная-нае*—удушливый(такой, как при удушье, С.). Ар. Іг. *Дыхавічны чалавек, конь.* Іг.

●**ды́хаць(ды́хці)**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** дышать. Ар.; Шсл.; Вят. (Даль); Дсл. 199. *Ледзь дыхае чалавек.* Ст. *Як аб'еўся я куцьці, ні сапсьці, ні дыхці, ні дамоў дайсьці.* З батлейкавае сцэны. *Однкр.* **дыхну́ць.** Нсл. 149—дохнуть. Ар. *Калі б яму так дыхаць цяжка было, як ён нам дыхнуць не даець.* Нсл.
2. (*перен.*)—жить. Нсл. 149; Дсл. *Мала яму дыхаць на сьвеце.* Нсл. *Нам можна дыхаць.* Смал. у. (Дсл.). *Соверш.* **дады́хаць** —дожить. Нсл. 732. *Няма надзеі, каб ён дадыхаў да сьвету.* Нсл.
аддыха́ць, *несоверш.*—передыхать. Ар. *Два разы рэкшы, аддыхаў; потым два разы мовіць аллягу акбар(араб.) і знову аддыхне.* Кіт. 90б1. *Соверш.* **аддыхну́ць**-*нў-нёш-нёць-нём-ніцё*—передохнуть. Ар.
3. здыха́ць, *несоверш.* **а)** издыхать, околевать(о животных). Нсл. 207. *Конь здыхае.* Нсл. **б)** (*презр. о человеке*), испускать последнее дыхание, умирать. Нсл. 207. *Здыхай, здохні ты ад мяне!* Нсл. **в)** мереть, сохнуть. Нсл. 207. *Здыхае з голаду, а рабіць ня хоча.* Ст. **г)** сохнуть, тосковать. Нсл. 207. *Здыхаеш па ім.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **здыха́ньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** падеж на животных. Шсл. *Няма на цябе здыханьня, на такога каня!* Ст.
2. издыхание, последние минуты жизни; говор. презрительно. Нсл. 207. *Здыханьня на цябе няма.* Нсл. *Хіба перад здыханьням перастанеш.* Нсл. *Соверш.* **паздыха́ць** —передохнуть, Ар. околеть. Нсл. 455. *Коні, каровы паздыхалі бяз корму.* Нсл.
здохці, *соверш.* **1.** *к здыхаць 1.* Нсл. 207. *Карова здохла.*
2. (*к здыхаць 2*). Нсл. 207. *Здохнеш, пакуль я за цябе выйду.* Нсл.
3. (*к здыхаць 3*). Нсл. 207. *За тваім бязульствам і мы здыхаем, здохлі з голаду.* Нсл.
пады́хаць, *соверш.* (*к дыхаць 1*)—подышать. Ар.; Нсл. 149. *Несоверш.* **падыха́ць** —повевать. Шсл. *Падыхае сьвежы ветрык.* Ст. *Млоснаю нямотаю падыхала летнае неба, цемнае й душнае.* Дзьве Душы, 109.
выдыха́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** выдыхать, дыханием выталкивать воздух из легких. Ар. *Однкр.* **вы́дыхнуць**—выдохнуть. Ар.
2. переносить болезнь. Ар. *Яшчэ тую больку выдыхае.* Ст. *Соверш.* **вы́дыхаць**-*аю-аеш-ае*—перенести болезнь. Ар. *Ледзь выдыхаў хваробу.* Ст.
уздыха́ць, *несоверш.*—вздыхать. Шсл.; Ар. *Нічога ня кажа ён, толькі цяжка ўздыхае.* Ст. *Соверш.* **уздыхну́ць**-*нў-нёш-нёць-нём-ніцё*—вздохнуть. Шсл.; Ар. *Цапочкам узмахнець, цяжанька ўздыхнець.* Из свад. песни, Ст. *За работаю няма калі лягчэй і ўздыхнуць.* Ст.

•**дыхацца,** *дыхаецца, безлич., несоверш.* —дышаться. *Тут лёгка дыхаецца.* Ар.

задыхацца-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** задыхаться, испытывать стеснение в дыхании от недостатка воздуха, запыхаться, (МГсл.)
2. задыхаться, умирать от недостатка воздуха, от дыма, удушливога газа. *Соверш.* **задыхнуцца**-*нуся-нешся*—задохнуться. Ар.

•**дыхля**-*лі-лі, ж.*—трясина. Бяльсл. *Тут дыхля, надабе йсьці ціха, бо калі правалішся, дык сам ня вылезеш; як яна "дыхае", як я йду.* Бяседавічы Хоцім.(Бяльсл.). *Уменьш.* **дыхлінка**-*нкі-нцы, ж.*—топина на болоте, где можно провалиться. Дсл. 199.

•**дыхляк**-*яка, предл.-яку, зват.-яча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—бранное на слабосильного мужчину, парня. Шсл. *Дыхляк ты, не з тваею сілаю тут управіцца!* Ст.

•**дыхляціна**-*ны-не, ж.*—мясо павшего животного. Шсл. *Купіў нейкае дыхляціны ды хоча, каб усі елі.* Ст.

•**дыхніца**-*цы-цы, ж.*—дыхательное горло, гортань. БНсл.

•**дыхнуць,**—*см. под дыхаць.*

•**дыхт,**—*см. под дыхту даць(под даваць, даць).*

•**дыхтоўны**-*ная-нае*—плотный, крепкий (о материале). Нсл. 149. *Дыхтоўная хустка.* Нсл. *Дыхтоўнае сукно.* Тм.

•**дыхта**-*ты, ж.*—фанера. Шсл. *Наклеілі паперу на дыхту.* Скрыль Пух. (Шсл.).

•**дыхтант**-*нту, м.*—диктант.

•**дыхтаваньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—диктовка.

•**дыхтаваць,** -*тую-туеш-туе, несоверш.* —диктовать.

•**дыхтавы**-*вая-вае*—фанерный. *Сяло, ідзе была дыхтавая хвабрыка, было вылучна вялікалітоўскае.* Васілёк(Калосьсе, Но. 3-16, 1938 г., стр. 130).

•**дыдалям,** *нареч.*—прахом. Шсл. *Хай яно дыдалям пойдзе!* Ст.

•**дыягноза**-*зы-зе, ж.*—диагноз.

•**дыялёг**-*ёгу, м.*—диалог.

•**дыямэнт**-*ту, предл. и зват. дыямэнце, м.*—алмаз. Гсл.; Нсл. 149. *Сьмешным выдаецца мне, што поэзя — дыямэнт прозы.* Кавыль (Бацьк. Но. 1-2/437-438). *Знашлі жуковіну з дыямэнтам.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но.2 з 1935 г.). *Думкі-дыямэнты, кветкі жыцьця, песьні — вас гэтак люблю!* Гарун. *Ты была маею песьняю, дыямэнтам пачуцьця.* Крушына: Лебедзь, 30.

•**дыямэтра**-*ры-ры, ж.*—диаметр.

•**дыяпазон**-*ону, предл.-оне, м.*—диапазон.

•**дыза**-*зы-зе, ж.*—девочка-подросток, тонкая и высокая. Міх.; Варсл. *А гэта ж дыза яшчэ бегае зь дзецьмі.* Варсл.

•**дый,** *союз.* Употр. для присоедиения однорядных членов предлож. или целых предложений: да и. Ар.

Ён узяў кіёк дый пашоў. Н.(Афанасьев Сказки, I, 1913, 210). *Каб дый зь неба суглядалі, хлеба й солі засылалі.* Из песни нищего, НК: Старцы. *Сеў дый паехаў.* Гсл. **а)** Употр. для присоединения предложений или отдельных членов предложений, дополняющих прежде выраженную мысль: да и. *Як пашлі, дак пашлі, дый зайшлі ў самы гушчэр.* Ст. *Ёй нічога не хацелася рабіць, дый работа падала зь яе рук.* Колас: В. Чурыла. *Бо я ня думаў бачыць у вас нічога, апрача Ісуса Хрыста, дый укрыжаванага.* Луцк.: 1-шы ліст да Карынц. 2. **б) дый годзе,**—*см. под годзе.*

•**дык** (*област.* **дак**) **1.** *наречие. Употребляют в начале предложений, содержащих в себе вывод из прежде сказанного:* так. *Маланка (ськеміла): Юля, дык мы пойдзем.* Макаёнак: Каб людзі... *Дык што ж нам рабіць?* Гсл.

Употребляют как соотносительное слово в главном предложении, когда дополнительные предложения условного или временного типа. *Як пяюць гэту песьню, дык во як хораша.* Стдуб. (Косіч 13). *Табе не казалі, дык я табе кажу.* Нсл. 149. *Па ім калі й чорт пабяжыць, дык нагу заскабіць.* НК.: Старцы, 72. *Калі ня брэша, дык праўду кажа. Послов.* Рапан. 146. *Во ў нас такі гулявы ёсьць, калі трэба, дык змаўляй з Богам.* НК.: Пособ. 133.

2. *нареч., област.* Употребляют в сравнительных предложениях и обращениях с союзом *"як", к которому, как и к "дык",* может добавляться *"і"(як і... дык і). Каб дый зь неба суглядалі, хлеба й солі засылалі!... Як і бацек, дык і матак, як і цётак, дык і дзядзек. Як і брацьцяў, дык і сёстраў.* Из песни нищего, НК.: Старцы, 80. *Ср. так і б.*

3. *союз.* **1.** так. Гсл.; Шсл.; Ар.; Нсл. 149. Употр. для присоединения предложений результата: так, вследствие того, пто-

4. *союз.* Употребляют для присоединения слова или несколько слов, связанных смыслом с всем прежде сказанным и объсняющим выраженную мысль. *Яшчэ дадам: быў прыехаўшы да нас Карусёнак із Вільні, дык нашы не маглі зь ім нагукацца, так было цікава.*

5. *союз для соединения против. предложений со значением "но". А што! казаў я табе не сябраваць із імі, дык ты ня слухаў. Вось і маеш цяпер бяду! Проклець нейкая гэты сабака: жэрці жарэць, а брахаць, дык ня хоча.* Ст. (Шсл. *под* проклець).

6. *союз.* Употребляется в начале предложения, содержащего общий вывод из предыдущего: итак. *Дык вы цяпер даведаліся, як было і чаму так было. Дык што Бог злучыў, няхай людзіна не разлучае.*

7. *частица.* Употребляют в начале вопросительной или восклицательной реплики, чтобы указать на вывод из предыдущего, прежде сказанного: так. *Дык чый жа гэта, калі ня твой?* Нсл. 149. *Дык калі мы пабачымся? Дык што ты скажаш на гэта?* Ст. **а**) употребляют в начале реплики, которая подсуммирует прежде сказанное. *Дык у дру́гадзень усе даведаемся.*

8. *частица. Употребляют, упоминая лицо, предмет и т.п., подчеркивая их настоящие качества: так.* *Во гэта дык пральля — дзьве шпулі за вечар!* Ст. **а**) употребляют для укрепления слова или несколько слов, к которым относится.

9. *частица ограничительная.* Употребляют для указания количества, меры, времени, близких к чему-л. *Пашло так за тыдзень. Яму было так год асьмінанцаць.*

10. *частица*: то. Гсл.; Нсл. 127. *Калі надыйдзе бяда за бядою, дык, хіба ты не ўбаронішся.*

Употребляется при повторении глаголов, укрепляя их значение. *Ідзець яна дык ідзець — аж у лесе стаіць палац.* Н. (Афанасьев III, 1914, 105). *Як пашлі, дык пашлі, дый зайшлі ў самы гушчар.* Ст.

•**ды́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—читая заикаться. Нсл. 149. *Што ты ня чытаеш, а ўсе дыкаеш.* Нсл.

•**ды́к жа,** *частица,*—так вот же, однако же. Гсл. *Дык жа ён там быў.* Варсл. *Дык жа было начай: Ня так як ты кажаш.*

•**дыкжэ,** *частица подчеркивания*: именно, вот именно. Ар. *Дыкжэ гэтак было.* М. *Кажуць, што коні падаражэлі. Дыкжэ ён заплаціў за свайго дарага.* Ар.

дыкжэ яму—ему то. Ар.; Іг.

дыкжэ яна (*і пад*)—она то и т. п.

дыкжэ ад яго—от него-то. Ар. *Дыкжэ ад яго й мусілі бараніцца*—от него-то и принуждены былі защищаться.

•**дыкшто,** *нареч., област.*—ничего, пусть. Ар. — *дармà 4.* Варсл. *Пятрусь пусьціў каровы ў канюшыну! Дыкшто, няхай ходзяць, тата дазволіў.* Ар. *Дыкшто, калі ён на мяне і сказаў, імне гэта не сьвярбіць і не баліць.* Варсл.

•**дыкта́тар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—диктатор.

•**дыктату́ра**-*ры-ры, ж.*—диктатура.

•**дыл,** (Варсл.), *дылу, у дыле, м.*—пыль. *Уменьш.* **дылок**-*лкà; мн. ч., род.-лком, мн. ч., предл.-лкох*—пылинка. Варсл. *Дылок мукі асеў на стол а лавы.* Варсл.

•**ды́ла,** *ды̀ла, предл.-ле, ср.*—дышло. БНсл.

•**ды́лда**-*ды, общ.*—худой, высокий человек, Русінава Сян. (Ксл.) высокий, неповоротливый, (Дсл. 198) дурно сложенный человек, (в Вил., Ковен., Гродн. и Минск. губ.); Нсл. 149. долговязый, (Бяльсл.) верста, оглобля, жердяй. Вост. (Даль). *Які ён дылда!* Нсл. *Варочаешся, як дылда.* Тм. *Вось дзе вырасла дылда дурная!* Ст. *Во нейкі дылда пашоў і сягае па цэлым сажню.* Бяльсл. *Выцягнула(кабыла, паваліўшыся ад болю), як дылда, свае нязграбныя ногі.* Гарэцкі: Песьні, 60.

•**дылема**-*мы-ме, ж.*—дилемма.

•**дылета́нт**-*нта, предл.-нту, зват.-нце, м.*—дилетант.

•**дылета́нтка**-*нткі-нтцы, ж.*—дилетантка.

•**дылетанты́зма,** *-мы-ме, ж.*—дилѐтантизм.

•**дылетанцкі**-*кая-кае*—дилетантский.

•**дыле́ць, дылі́ць,** *несоверш.*—чуть сыпаться.. Варсл. *Пачынае дылець сьняжок.* Варсл. *Соверш.* **падылі́ць(пады́лець, С.)**-*лю-лішле*—покрапать, еле попорошить, Ксл. слегка попорошить снежку. Шсл.; Варсл. *Дожджык чуць-чуць падыліў дарогу.* Беліца Сян. (Ксл.). *Падыліў троха сьняжок.* Ст.

•**дылёўка**-*ўкі-ўцы, мн. ч., род. дылёвак* (*дылёўкаў*), *ж. — дыля.* Шсл.; БНсл. *Нарэзалі на вокны дылёвак.* Ст.

•**ды́ля**-*лі-лі, ж.*—толстая доска, Гсл.; БНсл. толстая доска в 3 дм. и больше. Шсл. *З аднае калоды вышла чатыры добрыя дылі.* Дукора Сьміл. (Шсл.).

•**дылі̍,** *нареч., област.*—затем. Церахоўка Гомельск. акр. (Наш Край, 1928, Но. II, 48). *См. адлі̍.*

•**дылігойда, 1.** припев, рефрен к песне *"Сіўка-варонка". Сіўка-варонка, дылігойда.* Зь дзяцінае песьні, Дсл. 198.

2. ругательное слово. Дсл. 198. *Гэткая дылігойда — ня ўмееш рабіць.* Дсл. *Ну, ты дылігойда, ідзі сюды.* Тм. *Яна ўжо дылігойда запраўдная.* Тм.

•**дылі̍-дыль,** *междомет.*—подражание скрипке. НК: Дудар, Но. 9.

•**дылі́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., дет.*—играть на скрипке. НК: Дудар, Но. 9.

•**ды́льгаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—медленно идти. Міх. *Соверш.* **пады́льгаць**—медленно пойти. Міх. *Я гляджу, аж Кляймонаў чапяльнік падыльгаў ад тае пярэклеці.* Міх.

•**дыль-дыль!,** *междомет.*, звукоподражание быстрой и лёгкой походке. Варсл. *Я гляджу, аж нехта, дыль-дыль! ад мае клеці.* Варсл.

•**ды́лька**-*лькі-льцы, ж., дет.*—скрипка. НК: Дудар, Но. 9.

•**дымаку́рка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** *"курашка" в 1-ом зн.* НК: Очерки, 432, Но. 514.

2. (*перен.*)—курная изба. НК: Очерки, Но. 514.

•**дыме́ньнік**-*іка, зват.-іча, м.*—коптильщик.

•**дыме́ньніца**-*цы-цы, ж.*—коптильщица.

•**дыме́ць,** *дыміць, несоверш.*—порошить. Шсл. *Ат, троха дыміць сьняжок.* Ст.

•**дымі́ць**-*млю, ды̀міш, ды̀ме, несоверш.* **1.** дымить. Нсл. *Печка дыміць.* Тм. *Соверш.* **надыміць,** (*перех.*)—наполнить дымом.

2. (*перех.*)—коптить(мясо, сало, рыбу). *Соверш.* **удыміць**—прокоптить.

●**ды́мка**-*мкі-мцы, ж.*—узор из ломанных линий на ткани(и ткань с таким узором, С.). Ксл.

ткаць у дымкі—ткать таким узором. *Удымкі ткаць — за кроснамі нельга спаць, бо папсуеш.* Гарнова Сян. (Ксл.). *Буду ткаць удымкі.* Заазер'е Сян. (Ксл.).

●**дымлёны**-*ная-нае*—копчённый. *Дымлёны кунпяк.*

●**дымляніна**-*ны-не, ж.*—копчённое мясо, ветчина.

●**ды́мна I,** *нареч.* (*к дымны*)—дымно. *Вой у полю курна а дымна, за туманом сьвету ня відна.* Из песни.

●**ды́мна II,** *нареч.* (*област.,* **думна С.**)—неприятно, в высшей степени тяжело. Дсл. 199. *Стала зайцу дымна й мутарна ад нашых ганчакоў, яны дужа, браце, палазісты.* Дсл. *Пойдзем і з двара, калі дымна прыдзець.* Дсл.

дымна імне—тяжело на сердце. Смаленш.

●**ды́мніца**-*цы-цы, ж.* **1.** курная изба. Веляшковічы Лёз. (Ксл.).

2. коптильня.

3. дымоход. Бяльсл. *Мабыць, нешта ў дымніцы завалілася — дым ня йдзець у комін. Палезь ты палядзі на гару, што там такое.* Галічы Міласл. (Бяльсл.).

4. (*бот.*)—дымянка. Бяльсл.

●**ды́мны,** -*ная-нае*—дымовой. *Стоўп дымны.* Кніг 12 Б.,П. П. 3:6.

●**ды́на**-*ны-не, ж., физ.*—дина.

●**дына́ма**-*ма, предл.-ме, ср.*—динамомашина.

●**дынамамэтра**-*ры-ры, ж.*—динамометр.

●**дынамі́зма**-*мы-ме, ж.*—динамизм.

●**дынамі́т**-*іту, предл.-іце, м.*—динамит.

●**дынамі́чны**-*ная-нае*—динамический.

●**дына́ста**-*сты-сьце, ж.*—династия.

●**дынасты́чны**-*ная-нае*—династический.

●**ды́нда**-*ды-дзе, ж.*—босоножка. Сержп. (БНсл.).

●**ды́ндаль**-*ля, предл. и зват.-лю, м.*—бездельник, лентяй. БНсл.

●**дындава́ць,** -*дўю-дўеш-дўе, несоверш.*—бездельничать, лентяйничать. БНсл.

●**ды́ні**-*няў, единств. ч. нет.*—самое нижнее место живота. Варсл. *Гэны п'янъі схапіў Баўтрука загрудзі ды каленам пад дыні.* Варсл.

●**дыплём**-*ёму, предл.-еме, м.*—диплом.

●**дыплёмат**-*ата, предл.-ату, зват.-аце, м.*—дипломат.

●**дыплёма́тка**-*ткі-тцы, ж.*—дипломатка.

●**дыплёматычнасьць**-*ці, ж.*—дипломатичность.

●**дыплёматычны,** -*ная-нае*—дипломатический.

●**дыплёма́ца**-*цы-цы, ж.*—дипломатия.

●**дырэктар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—директор.

●**дырэктарскі**-*кая-кае*—директорский.

●**дырэкца**-*цы-цы, ж.*—дирекция.

●**дырдоха**-*охі-осе, ж.*—длинноногая девочка-подросток. *Усадзі гэту дырдоху, няхай прадзець.* Нсл. 149.

●**ды́рда**-*ды-дзе, общ.* **1.** человек высокого роста и особенно имеющий длинные ноги, Нсл. 149. "коломенская верста", (БНсл.) долговязый-ая, Гсл. верзила. БНсл. *Які ж ён вялікі дырда.* Нсл.

2. (высокая, С.) девчонка шалунья, вышедшая из детского возраста. Нсл. 149. *Пасадзі гэту дырду, няхай не сваволе; пара ўжо вучыць яе.* Нсл.

●**ды́рдас,** -*аса, предл.-асу, зват.-асе, м.*—мальчик шалун, вышедший из детского возраста. Нсл. 149. *Дырдаса гэтакага вучыць пара.* Нсл. *У людзёў гэтакія дырдасы коні пасуць.* Тм.

●**ды́рдзіцца**-*дзішся, несоверш.*—букв. вытягивать ноги перед смертью; умирать, Нсл. 149; Ар.; Ксл.; Дсл. протягивать ноги, умирать, Гсл. издыхать(о человеке). Говориться презр. об умирающем злом человеке. Нсл. 149. *Ужо й дырдзіцца пачаў.* Сянно (Ксл.). *Наш дабрадзей дырдзіцца.* Нсл. *Соверш.* **здырдзіцца,** (Смл. Даль)—протянуть ноги, умереть, Гсл.; Нсл. 149. околеть, издохнуть(о людях). Ар.; Шсл.; Ксл. *А бадай ты здырдзіўся!* Гсл. *Пан наш сядні здырдзіўся.* Беліца Сян. (Ксл.). *Усе не даждуцца, калі старàя здырдзіцца.* Ст. *Калі ты здырдзішся ад нас?* Нсл.

●**дысона́нс**-*су, предл.-се, м.*—диссонанс.

●**дысона́нсавы**-*вая-вае*—диссонансный.

●**ды́са**-*сы-се, ж.*—трубка в кузнечном мехе, которой дуют в горнило. Міх.

●**дысэртант**-*нта, предл.-нту, зват.-нце, м.*—диссертант.

●**дысэрта́нтка**-*ткі-тцы, ж.*—диссертантка.

●**дысэрта́ца**-*цы-цы, ж.*—диссертация.

●**дысгармоня**-*ні-ні, ж.*—дисгармония.

●**дысгармонны,** -*ная-нае*—дисгармонический.

●**дыскрэдытава́ць**-*тўю-тўеш-тўе, несоверш.*—дискредитировать.

●**дыскрымінава́ць**-*нўю-нўеш-нўе, соверш. и несоверш.*—дискриминировать.

●**дыскрыміна́ца**-*цы-цы, ж.*—дискриминация.

●**дыскрыміна́чны,** -*ная-нае*—дискриминационный.

●**дыскваліфікава́ць,** -*кую-куеш-куе*—дисквалифицировать.

●**дыскваліфіка́ца**-*цы-цы, ж.*—дисквалификация.

●**дыску́ся**-*сі-сі, ж.*—дискуссия, диспут, прение.

●**дыску́сьны**-*ная-нае*—дискуссионный.

●**ды́спут,** (Нсл. 149)-*ута, предл.-уце, м.*—диспут.

●**дыспутава́ць**-*тўю-тўеш-тўе, несоверш.*—диспутировать.

●**дысыміля́ца**-*цы-цы, ж.*—диссимиляция.

●**дысыміля́чны,** -*ная-нае*—диссимилятивный.

●**ды́шаль**-*шалю, м.*—дышло. Ар.; Шсл.; Ходцы Сян. (Ксл.). *У плузе адагнуўся дышаль.* Харавічы Сьміл. (Шсл.). *Кола бяз дышалю.* Тм. *См. дыла.*

●**дытырамба**-*бы-бе, ж.*—дифирамб.

●**дыва́н**-*ана̀, предл.-анѐ, зват.-а̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—ковер. МГсл.

●**дывэрса́нт**-*нта, предл.-нту, зват.-нце, м.*—диверсант.

●**дывэрся**-*сі-сі, ж.*—диверсия.

●**дыві́зя**-*зі-зі, ж.*—дивизия.

●**дыві́зьны**-*ная-нае*—дивизионный.

●**ды ўжо, ды ўжо ж,** (*област.* **да ўжо, да ўжо ж**)—да уж. Ар. *Да ўжо ж, хіба̀; і ты паедзеш з імною.* Ст.

Е

●**е, есьць, е́сьцяка,** на территории юго-западного диалекта. *3-ее лицо ед. числа наст. времени; употребляется для всех лиц ед. и мн. числа — ё, ёсьць. ёсьцека.*

●**егіптолёґ**-*ёґа, предл.-ёґу, зват.-ёжа, м.*—египтолог.

●**егіптолёгія**-*іі, ж.*—египтология.

●**е́ханьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—езда. Нсл. 723. *Дурным еханьням тваім ты коні сусім замарыў.* Нсл.

●**е́ханькі,** *ласкат. к "ехаць"*, употребляется в разговоре с малыми детьми. Нсл. 723. *Дзяцятка ѐханькі хоча.* Нсл.

●**е́хаць,** *ѐду, ѐдзеш, ѐдзе; прош. вр. ехаў, ехала, ехала; повел. едзь, едзьма, несоверш.*—ехать. *Хто едзе на снасьці, а хто на шчасьці.* *Послов.* (Ар.) **1.** двигаться, катиться, ехать. Ар. *Паезд едзе борзда.* Ар. **2.** выбираться куда-то; ехать. *Ехаць на заработкі. Ехаць да Вільні.* Ар. *Ехаць да Амэрыкі.* Ар. *Ехаць за граніцу.* Ар. *Ср. выяжджаць.*

аб'ехаць, *соверш.* **1.** объехать, проехать вокруг кого, чего-л.
2. опуститься, съехать вниз. *Адзецьце гэта так і аб'ехала.* Ельн. (Дсл.). *Хата аб'ехаўшы.* Прышчэпаўск. в. Росл. (Дсл.)
3. (*перен.*)—похудеть. Дсл. *Скажы, які быў таўсты Якуш, а цяпер аб'ехаў.* Дсл. *Несоверш.* **аб'яжджа́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е. Нічога ня будзе: даводзіцца аб'яжджаць роў.* Ст.

ад'ехаць—приехав, возвратиться ехав. *Несоверш.* **ад'яжджаць**—отъезжать. Ар. *Отгл. имя сущ.* **ад'яжджаньне**-*ня, предл.-ню*—(возвращение, Ар.) отъезд(приехавшего-ших, С.) Гсл.; Нсл. *Пры ад'яжджаньню вып'ем гарбаты.* Нсл.

зае́хаць, *соверш.* **1.** заехать(уехать далеко, в какие-л., за какие-л. пределы). Ар. *За гадзіну заехалі да Барун.* Ар.
2. заехать, подъехать не прямо, а со стороны, объезжая. Ар. *Заедзьце зь левага боку.* Ар.
3. заехать(свернуть за что-л., скрыться за чем-л.) Ар. *Заехалі за гай.* Ар.
4. (*перен.*) *па кім-чым*—сильно ударить. Ксл. *Я табе заеду па карку.* Сянно (Ксл.). *Несоверш.* **заяжджа́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е.* Ар.

зье́хаць, *соверш.* **1.** перестать находиться на каком-л. месте, уйти, уехать. Ар. *Ср. зьляцець. Яны ўжо тут ня жывуць, зьехалі. Зьехаць із двара.* Нсл. 221.
2. *з чаго*—(съехать, С.) спуститься. Ар.; Нсл. 221. *Пакаўзнуўся й зьехаў у самы дол.* Нсл. 221.
3. съехать, ехав, свернуть куда-л. Ар. *За хвойнікам зьехалі з дарогі на сенажаць.* Ар.
4. съехать(сдвинуться со своего места сползти, Ар.). *На̀бедрыкі ў каня зьехалі на бок.* Ар.
5. (*перен.*) *каго-чым*—ударить больно чем-л. гибким. Нсл. 221; Ар. *Зьехаць каго бізуном па плячох.* Нсл.
6. (*перен.*) *на што*—потерять состояние, Нсл. 221. *Які быў багаты, а цяпер зьехаў на адзін канец і хлеба няма.* Нсл. *Несоверш.* **зьяжджа́ць.** *Зьяжджа̀й з гары паціхѐньку.* Нсл. *Зьяжджаць із двара.* Нсл.

нае́хаць, *соверш. на каго-што,* **1.** наехать, натокнуться во время езды. Ар. *Наехалі на воз.* Ар.
2. приехать во множестве. Ар. *І наехала ж вазоў на рынак із дрыўмі!* *Несоверш.* **наяжджа́ць.** *Соверш.* **панае́хаць**—неоднократно приехать или многим. Ар. *Поўнае места панаехалі.* ЗСД 22.

пад'ехаць, 1. подъехать. Ар.
2. приехать, заехать куда-л. к кому-л. по близости.
3. хитростями, уловками и т.п. постараться добиться чего-л., склонить кого-л. в свою пользу; льстиво обратиться к кому-л., желая добиться чего-л. *Неяк пад'ехаў к яму, што выпрасіў грошы.* Нсл. 343. *Несоверш.* **пад'яжджа́ць.**

пае́хаць, *соверш.* **1.** поехать, уехать. Ар.
2. брать верх над кем. Нсл. 429. *Ня дамся, каб ты па імне паяжджаў; не дапушчу, каб паехаў па маей шыі.* Нсл. *Несоверш.* **паяжджа́ць,** Нсл. **1.** *несоверш. к паехаць.*
2. разъезжать. Нсл. 492. *Па постацях паяжджае, свае жнейкі прыганяе. Ср. пахаджаць.*

прыехаць, *соверш.*—приехать. Ар. *Отгл. имя сущ.* **прые́ханьне**-*ня, предл.-ню*—приезд. *Я адлажыў да прыеханьня свайго к Малявічам.* Гордз. Ак. ХУІІ, 5. *Несоверш.* **прыяжджаць.**

вы́ехаць, *соверш.*—выехать, уехать. Ар. *Несоверш.* **выяжджа́ць**—выезжать, уезжать. (МГсл.); Ар.

уе́хаць, *уѐду, уѐдзеш, уѐдзе; повел. уѐдзь, уѐдзьма, соверш., возвр.* **1.** въехать. Ар.; Ксл. *Мы ўехалі ў такую агіду, што ня вылезеш!* Ганкавічы Беш. (Ксл.).

2. проехать(передвигаясь на чем-л., покрыть какое-л. расстояние, Ар.) Шсл; Ар. *Сядні я шмат уехаў на каню — вёрстаў сорак.* Ст. *Што ўбіў, то ўехаў.* Ар. *Несоверш.* **уяжджа́ць.**

узье́хаць, *соверш.* **1.** взъехать. Ар.

2. наехать на кого, что-л. *Узьехаў з возам на дзяцё.* Ст. *Несоверш.* **узьяжджа́ць.** Ар.; Шсл.

●**е́хацца,** *ѐдзецца, страд. к ехаць. Добра гэтта едзецца.*

ад'е́хацца-*ѐдуся-ѐдзешся, соверш.*—отъехать(немного в сторону, на небольшое расстояние от кого, чего-л.). *Ад'едзься троху, бо тут замінаеш.* Ар. *Несоверш.* **ад'яжджа́цца.**

зае́хацца, *соверш. куды, да кога*—заехать(ненадолго, побывать где-л. по пути, мимоходом). Ар. *Едучы да Вільні, заехаліся на папас да карчмы.* Ар. *Несоверш.* **заяжджа́цца.** Ар.

зье́хацца, *соверш.* **1.** съехаться(, собраться где-л., приехав из разных мест, многим, Ар.) Нсл.; Ар. *Панове зьехаліся на хвэст.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зье́ханьне**-*ня, предл.-ню,* — съезд. Нсл. 221; Стт. 1529, сл. *Зьеханьне судзьдзяў на прасоку.* Нсл.

2. (*перен.*) *з чога*—прийти в бедность, в худое положение. Нсл. 221. *Быў калісь багаты, а цяпер зьехаўся.* Нсл. 221. *Быў маладзец, але зьехаўся.* Нсл. *Несоверш.* **зьяжджа́цца**—съезжаться в одно место(о многих, многом) Нсл.; Ар. *Да Крэва на кірмаш шмат народу зьяжджаецца.* Ар.

разьехацца,— разъехаться, уехать в разные места(о всех, многих). Ар. *Вясельнікі разьехаліся.* Ар. *Несоверш.* **разьяжджацца.** *Госьці ўжо разьяжджаюцца.* Ар.

●**е́дкі,** (Нсл.; Шсл.), **ядкі́,** (Шсл.; БНсл.; Ар.)-*кая-кое*—аппетитный. *Гэта сена ѐдкае, не падумай ты таго.* Ст. *Сена сьвежанькае, зялёненькае, дык вельма ж ядкое.* Ст. *Авес залежаўся, дык нешта й нядкі.* Ст. *См. ежчы.*

●**едзь,** *едзі, едзі; мн. ч., род. едзяў, ж.* —пища. Нсл. 723; Пск. *Не вялікая з гэтага едзь.* Нсл. *Ну! было тут ужо едзі.* Нсл.

●**ез,** *ѐза, предл.-зе, м.*—запруда в реке из кольев и прутьев для весеннего лова рыбы. Аськершчына Беш. (Ксл.); Шсл. *Мы зрабілі два езы.* Амельна Пух. (Шсл.) *Ез, сеж, будзь гат які парубаў.* Стт.

●**е́зда**-*ды-дзе, ж.*—неусидчивая женщина, вертушка, в доме не сидящая. Нсл. 723. *На што ты наняў чалядку езду, што самадумам, куды хоча бегае.* Нсл.

●**е́знае**-*нага, во смысле сущ.*—плата за езду поездом, трамваем, автобусом и пр.

●**е́зны**-*ная-нае*—на котором ездят. *Коні езныя й рабочыя, сьвіньні, гусі, вуткі на іспашы маюць быць займаны.* Стт. 467. *Воз парожны маець быць уступаваці возу наложанаму, езны — возу.* Стт. 374.

●**е́зны лісток**—карточка, билет, свидетельствующий уплату "езного".

●**е́зьдзішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў* —поверхность дороги, мостовой.

●**е́зьдзіць,** *ѐжджу, ѐзьдзіш, ѐзьдзе, многократн. к ехаць.* **1.** ездить. Ар. *Сюдэй ня езьдзяць, бо забаронена.* Ар. *Узімку езьдзяць у санёх.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **ежджаньне**-*ня, предл.-ню*—частая езда. Нсл. 723. *Ежджаньне тваё туды дармавое, бо за цябе не аддадуць дзеўкі.* Нсл.

2. бывать где-л., навещать кого-л.; ездить. *Яны да нікога ня езьдзяць, дык і да іх ніхто ня едзе.* Ар. *У месьце езьдзяць да тэатру.* Ар.

ісьці, ехаць уежджанаю дарогаю—ити, ехать проторённым путём.

3. уметь пользоваться орудием езды, или ездить на лошади: ездить. *Малы малец, а так хораша езьдзе конна.* Ар. *Уборзьдзе ты навучыўся езьдзіць на казе.* Ар. *Прич.* **ежджаны**—сани, телега, бывшие в употреблении.

Соверш., перех. **аб'е́зьдзіць** —объездить. Шсл. *Аб'езьдзіць жарабка.* Ст. *Надабе аб'езьдзіць новыя сані.* Ст.

зье́зьдзіць-джу-дзіш-дзе, *соверш.* **1.** (*куды, да каго, па што, чаго*)—съездить, поехать по какому-л. делу. Ар. *Трэба зьезьдзіць да Жукоўскага па грошы.* Ар. *Зьезьдзіў да Крэва купіць каня.* Ар.

2. (*каго, што*)—привести в негодное состояние от езды (о лошади, телеге, упряжи), Шсл. довести чрез езду до истощения или порчи. Нсл. 221. *Як бачыш зьезьдзіў калёсы.* Ст. *Добрага зьезьдзілі каня.* Нсл. *Прич.* **зьежджаны, 1.** обветшалый от употребления в езде. Нсл. 221. *Даў зьежджаныя калёсы.* Нсл.

2. обессиленный, изнуренный ездою. Нсл. 221. *На зьежджаным каню ня вось шмат паезьдзіш.* Нсл. *Несоверш.* **зьежджаваць**-*джую-джуеш-джуе каго-што*—доводить чрез езду до истощения или порчи. Нсл. 221, приводить в негодное состояние от езды. Шсл. *Так гонячы, зьежджаваеш коні.* Нсл.

Несоверш. **разьяжджа́ць**-*ѝю-ѝеш-ѝе; повел.-ѝй-ѝйма, без дополнения*—разъезжать. Ар. *Отгл. имя сущ.* **разьяжджаньне**-*ня, предл.-ню. Ласкат.* **разьяжджаньнейка**-*ка, предл.-ку. На Хрышчэньне — разьяжджаньнейка.* Росуха Імгл.(Косіч 56).

Соверш., перех. **уе́зьдзіць, 1.** укатать, утрамбовать, сгладить ездой.
2. обучить к езде (о лошади). *Прич.* **уе́джаны, 1.** *о лошади. Уежджаны конь.* **2.** о дороге: проторённый.

●**е́зьдзіцца,** *езьдзіцца, страд. к езьдзіць.*

наезьдзіцца—накататься вдоволь. Нсл. 326. *Ці наезьдзіліся вы сядні за дзень?* Нсл.

зьезьдзіцца, *соверш., возвр.* **1.** прийти в негодное состояние от езды(о лошади, телеге, упряжи), Шсл. прийти чрез езду до истощения или порчи. Нсл. 221. *Добры конік быў, але зьезьдзіўся.* Ст. *Палазы зьезьдзіліся.* Нсл.
2. (*перен.*)—прийти их хорошего положения в худшее чрез сумазбродную(не обязательно сумазбродную, С.) жизнь. Нсл.; Дз. *Езьдзіў шасьцёркаю, а цяпер зьезьдзіўся, ходзе пехатою.* Нсл. *Быў конь ды зьезьдзіўся. Послов.* Нсл.; Дз. *Несоверш.* **зье́жджавацца, 1.** портиться от езды. Нсл. 221. *Калёсы зьежджуюцца, ужо зьезьдзіліся.* Нсл.
2. (*перен.*)—приходить из хорошего положения в худшее.

уе́зьдзіцца, *уезьдзіцца, соверш.* **1.** умяться, сделаться укатану, умяту ездой. Нсл. 672. *Дарога ўезьдзілася.* Нсл.
2. объездиться. Нсл. 672. *Сані ўезьдзіліся.*
3. уняться, сделаться уважительнее. Нсл. 672. *Дарма што аканом наш дужа ліх, уезьдзіцца, будзе добры.* Нсл.

●**еж**—ешь, (*повел.*). Ар.; МГсл.

●**е́жа**-*жы-жы, ж.*—пища, еда, НК: Старцы 72, Очерки 58; Ксл.; Войш. пища. Нсл. 723; Гсл.; Варсл.; Бяльсл. *Брыль — не адзежа, сырапеня — ня ежа. Послов.* Палуянава Гар. (Ксл.). *На ежу там ня добра, скупа.* Нсл. *Уменьш.* **ежка,** *ежкі, ежцы, ж.* Войш. *Каб ня ежка, ні адзежка, дык была бы грошы дзежка. Послов.* Войш.

●**е́жык**-*ка, предл.-ыку, м.*—ёж. Ар.; МГсл.

●**е́йны**-*ная-нае, принадл. местоим.*—ея, ей принадлежащий. Вільня; Пск.(Иеропольский); Бяльсл. *Маланка — ейная дачка.* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся. *Шчокі ейныя зарумяніліся.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169). *Гэтая навука ізноў была сьціраваная на пярэдні шлях ейнага развою.* Залужны(Бацькаўшчына, Но. 419). *Птушынае шчабятаньне зьлівалася ў вадно суцэльнае з трымценьням ейнага сэрца.* Юхнавец(Прыйсьце, Но. 1). *Да сябе цягне ейнае сэрца, ейную душу.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1). *Я ейны дар знайду ў глыбіні душы.* Салавей: Сіла 8. *Кажная спроба праврваца да Бэрліну азначала б напад на Нямецкую Дэмократычную Рэспубліку, а тым самым і на ейных хаўрусьнікаў.* "Бацьк." Но. 1-2(437-438). *Выбіраўся зь ейнае хаты.* Макаёнак: Каб людзі...

●**е́ліць,** Ксл., **ялі́ць,** Нсл. 150. *èлю (ялю), èліш-ле, несоверш. каму и без доп.* **1.** колоть, подобно еловой игле, натирать садно. Нсл. 150; Сянно (Ксл.). *Пад сарочкаю еліць нешта.* Нсл.
2. надоедать. Нсл. 150; Ксл. *Еліць тут цэлую пару.* Сянно (Ксл.). *Дужа імне еліць ён сваею дакучнаю просьбаю.* Нсл. *Еліць імне, як мурашка якая.* Нсл. *Соверш.* **заялі́ць**-*лю̀, каму*—задеть, причинить досаду. Нсл. 167. *Заяліў ты мне добра.* Нсл. *Соверш.* **наялі́ць**—надоесть, не дать покоя. Нсл. 306. *Наяліў ты мне горш гарчыцы.* Нсл. *Капаньне гэта дужа нам наяліла.*

даяля́ць-*я̀ю-я̀еш-я̀е; повел.-я̀й-я̀йма, несоверш. каму*—досаждать. Нсл. 137. *Не даяляй ты імне сваімі просьбамі.* Нсл. *Соверш.* **даялі́ць**—досадить. Нсл. 137. *Даяліў сваімі дакукамі.* Нсл.

●**ель,** *елі; мн. ч., род. еляў, ж.*—ель.

ялі́на(ялі́на́, Ар.; Ст.), *ж.*—одна ель. Ксл.; Шсл.; Нсл. *Якая яліна высокая!* Прусаўка Аз. (Ксл.). *Гэтае аднаѐ яліны стане на дошкі.* Ст. *Яліна лета й зіму̀ зялёна.* Нсл. 150. *У варотах яліна, сярод двара чырвоная каліна.* Север(Косіч 250). *Уменьш.* **ялі́нка**-*нкі-нцы*—ёлочка. Ксл.; Нсл. *Узьлезь на ялінку.* Уланавічы Віц. (Ксл.). *Уменьш.* **елка**-*лкі-лцы.* Ар.; Растсл.; Северск 37; ПНЗ 9; Шсл.; Яцкава Вал. Шарыпіна Беш.(Ксл.). *Елкі шумяць.* Лойка: Л. песьня. *З аднае елкі вышла калода таўшчэразная і два бярвіны добрых.* Ст. *Пад елку трэба схавацца ад даждж у.* Ст. *Лесавік рагоча на елцы.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 5. *Што ў Панаса на двар э зялёная елка, зялёная елка.* Крапіўнае; ПНЗ. 43. *Валѐй пару елак зваліць, тады было б борзда.* Гамолка.

елачка, *уменьш. к елка*—ёлочка. Ар.; Шсл.; Сянно (Ксл.). *Сьсек елачку комін выціраць.* Ст. *Ласкат.* **ялу́шка**-*шкі-шцы.* Ксл. *Тут стаяла ялушка.* Бель Выс. (Ксл.).

●**е́лачка**-*чкі-чцы, мн. ч., род.-чак, ж.* **1.** полевой хвощ, [Equisetum arense] Шсл.; Ар. *У жнеўніку шмат елачкі.*
2.—*см. под ель.*

●**е́лка,** *елкі, елцы, ж.*—лодка с парусом треугольным в форме ёлки. Аўгустоўшчына(Хмара).
2.—*см. под ель.*

●**е́льні к**-*іку, предл.-іку, м., собир.*—еловый лес. НК: Очерки 467; Ар.; Лясьнікі Сян. (Ксл.). *Іду ў суніцы ельнікам густым.* Кавыль: Думы 14.

●**е́льні ца**-*цы-цы, ж.*— пихта, [Albies Tourn.] НТ(БНсл.).

●**е́льчына**-*ны-не, ж.*—борона, несколько меньше *"елцаў".* НК: Очерки 395. *Уменьш.* **е́льчынка**-*нкі-нцы.* НК: Очерки 395.

●**е́лцы**-*цаў, единств. ч. нет.*—борона, состоящая из еловых плах, урезанные сучья которых дают готовые зубья. НК: Очерки 395.

●**е́мя**—предназначенное в пищу, Гсл.; Вышадкі Меж. (Ксл.); Пархв. съестные припасы, провизия. *Што на семя, то пасеем; што на емя, то зьямо.* Гсл. *Адбіраем жыта, што на емя, а што на семя.* Нсл. 723. *Гэтымі рукамі капае яна кажнае рвніцы бульбу "на емя".* Косіч 36.

●**е́міна**-*ны, ж.*—продовольствие, съестные припасы, Гсл. продовольствие, харчи, БНсл. все из чего непосредственно или почти непосредственно может быть приготовлена пища(мука, крупа, сырой картофель, сырое мясо и под.) Пархв.; Барс., Пц., Лепл.(Юхн.); Стаўп. *І рос, вясёлы шалапут, зь дзядоў, прадзедаў сын мужыцкі, на еміне зь яго палёў.* Жылка 99. *Уменьш.* **е́мінка**-*нкі-нцы,*—съестные припасы. Ксл.; Забалаць Дз.; Кацельня Пц. *Адбірай больш емінкі. бо зіма вялікая.* Чараўкі Сян. (Ксл.).

●**е́мінны**-*ная-нае*—относящийся к "*еміне*"—съестным припасам. Пархв. *Прилаг. к еміна, еміны.* НК: Старцы 72. *Емінная крама.* Пархв. *Емінныя тавары. Емінная бульба.* Забалаць Дз.; Кацельня Пц.

●**е́міньнік**-*іка, предл.-іку, м.* **1.** заведующий "*емінаю*", продовольствием.

2. специалист по части "*еміны*", продовольствия, пищевик. *Ён лекар-еміньнік.*

●**е́міны**-*наў*—зерновой хлеб, предназначенный на продовольственные нужды; также всякие съестные запасы в прок и на текущие, ближайшие надобности. НК: Очерки, Но. 631.

●**е́нта**-*нты-нце, ж., област.*—женщина, (постоянно, С.) жалующая на свою бедность. Варсл. *Тая ента ізноў ідзе.* Варсл.

●**ерш,** *яршà, предл. яршỳ, зват. èршу; мн. ч.-шы̀-шоў-шом-шы-шамі-шох, м.*—ёрш. ЗСД 62.

●**е́станькі, е́сьцінькі, е́сьцічкі, е́сьцікі**—неопределенное наклонение, употребляемое вместо "*есьць*" для выражения нежности к дитяти. Нсл. 723. *Естанькі, есьцінькі, есьцічкі, есьцькі дзяцё хоча, захацела.* Нсл. *Закосьнічак верабей, чаго рана прыляцеў, ці есьцічкі захацеў.* Из свад. песни, Нсл.

●**е́стухны, е́сьцюхны,** *ласкат. к есьці. Рана ты естухны захацеў.* Нсл. 723.

●**е́сьці,** *ем, ясі, есьць, ямо, ясьцè, ядуць; прош. вр. еў, ела, елі; повел. еж, ежма, ежча, несоверш., перех.* **1.** кушать, МГсл. есть. Ар.; Шсл. *У Рамазан... ежча, аж покі значна будзе нітка чорная ад белай, да сьвітаньня.* Кіт. 6а1. *Ежча самы.* Тм. 266, 4. *Есьці ўжо пара.* Ст. *Мала ты ясі, чалавеча, — трэба болей!* Ст. *Ямо бліны зь верашчакаю.* Н. *Чаму вы не ясьце свае капусты?* Ст. *Дзеці ядуць добра.* Ар. *Ежча, не перабірайце!* Тм., *о насекомых и грызунах*—есть, кусать, жалить, грызть. *Моль есьць адзежу.*

ядáць-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма*—есть многократно. *Рыбы не ядалі (з Дняпра) з прычыны вялікага нюсу трупу маскоўскага.* Баркулабаўскі лет. *У тых усіх хелал (араб., дазволенае) быў, яны, пакінуўшы, херам (араб., забароненае) ядалі.* Кіт. 130б.

2. Ар.—есть, разрушать, разъедать химически. *Іржа есьць зялеза.* Ар.

3. журить, грызть. Нсл. 723. *Кажан дзень ясі маю галаву.* Нсл.

аб'есьці, *соверш.* **1.** съев много, причинить кому-л. ущерб. Ар.

2. объесть со сторон. *Несоверш.* **аб'ядáць.**

ад'есьці, *соверш. чаго,* **1.**—съесть часть от целого, отъесть. Ар.

2. ад'есьці галаву—надосадить напоминаниями. Нсл. 385. *Галаву мне ад'еў, просячы, дакучаючы.* Нсл. *Ад'еў сэрца.* *Несоверш.* **ад'ядáць.**

дае́сьці, *соверш.*—доесть. *Дзеці даелі сваё сьнёданьне.* Ар. *Несоверш.* **даядáць.** *Даядайце, нашто пакідаеце.*

●**зае́сьці,** *соверш.* **1.** заесть, загрызть до смерти. Нсл. 194. *Херамам (араб., забаронена) вам, што зьвер заеў.* Кіт. 686З. *Сабакі сьвінку заелі.* Нсл.

2. закусить. МГсл.; Нсл. 194.

3. *перен.*—досадить постоянной бранью. *Ён мяне заесьць, як даведаецца.* Нсл. 194. *Заеў ён сваю жонку.* Ст.

4. подвергнуть дурной участи. Нсл. 194. *Заеў ты маю галованьку.* Нсл. *Несоверш.* **заядáць, 1.** *чым*—закусывать. Нсл. 194; Гсл. *Гарэлку п'юць і пернікамі заядаюць.* Нсл. 66

2. *перех.*—бросаться на кого, стараясь укусить. Нсл. 194. *Сабакі заядаюць кагось.*

3. загрызать, изводить бранью, Гсл. постоянно бранить, преследовать бранью, Нсл. 194. досаждать постоянной бранью. Шсл. *Сьвякрывя заядае нявестку.* Нсл.

4. подвергать дурной участи. Нсл. 194. *Заядаеш на век.* Нсл.

зье́сьці, ізье́сьці, *чаго*—съесть, скушать. Ар. *Хева (араб., Ева), ізьеўшы, да Адамà мовіла.* Кіт. 746І5. *За полудням ізьелі цэлую букатку хлеба.* Ст. *Ты ж ізьеў сваю порцу ды яшчэ лезеш!* Ст. *Вала зьядуць, пакуль зайца заб'юць.* *Послов.* Рапан.: Прык., 13. *Несоверш.* **зьядáць.** Ар. *Зьядаюць усё, нічога не застаецца.* Ар.

пад'е́сьці, *о людях, соверш.* **1.** наесться, Ар. накушаться. Альгова Віц. (Ксл.); Гсл.; Міх.; Барс., Лепл. *Каб чаго смачненькага пад'есьці.* Ст. *Ня еўшы легчы(лягчэй), а пад'еўшы лепшы(ляпей).* Нсл. 450. *З хлынканьня хлеба не пад'ясі.* Юрсл.

2. подточить. Нсл. 450. *Чэрві пад'елі карэньне.* Нсл.

3. подвести под гнев или ответственность клеветою. Нсл. 450. *Свайго брата пад'ядаеш, пад'еў ты пану.* Нсл. *Несоверш.* **пад'ядáць**-*àю-àеш-àе,* **1.** наедаться. Ар. *Карова не пад'ядае ў чарадзе.* Ст.

2. подтачивать. Нсл. 450. *Чэрві пад'ядаюць жытняе карэньне.* Нсл.
3. *несоверш. к пад'есьці 3.*

пад'яда́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* **1.** *к пад'ядаць 2,*—подтачивание. Нсл. 450. *Жыта пагінула ад пад'яданьня карэньня чэрвямі.* Нсл.
2. *к пад'ядаць 3,*—клеветнический наговор. Нсл. 450. *Ня быў бы біты, калі б не тваё пад'яданьне.* Нсл.

пае́сьці, *соверш. што,* **1.** съесть все без остатка. Ар. *Паелі ўсе яблыкі.* Ар.
2. *чаго*—съесть немного чего-л.

пайда́ць, *соверш. чаго*—поесть, покушать. Гсл. *Ці пайдаў, сынку? Яшчэ ўвальлю.* Гсл.

паяда́ць, 1. *несоверш. к паесьці.*
2. съедать, есть некоторое время. *Мае вуцяняткі табе шкоды не нарабілі: паядаўшы грэчкі, паляцелі да рэчкі — паядаўшы пшанічанькі, паляцелі да крынічанькі.* Гарадзінка Імгл. (Косіч 13).

уе́сьці, *уем, уясі, уесьць, уямо, уясьцѐ, уядуць, соверш., без доп.* **1.** пробыть в довольствие относительно пищи. *Ні я ўпіла̀, ні я ўела, ні я ўхадзіла, маладыя сваe леты марне загубіла.* Из песни, Ар.
2. клеветою подвести кого под ответственность или гнев. Нсл. 672. *Ты нас заўсёды ўядаеш перад панамі; уямо й мы цябе калі-колечы.* Нсл. *Несоверш.* **уяда́ць**-*аю-деш,* **1.** привязываться, приставать (о собаках). *Сабакі кінулі зайца й пачалі ўядаць на дзерва — у гару.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 106).
2. *несоверш. к уесьці 2.*

пера́есьці(пераесьць, Нсл.) **1.** повредить чем-л. едким. Нсл. 412. *Іржа пераядае, пераела зялеза, нож.* Нсл.
2. есть более других. Нсл. 412. *Ты ўсіх пераядаеш, пераясі.* Нсл.
3. есть более надлежащего. Нсл. 412.

пераяда́ць, *несоверш. к пераесьці 1, 2, 3.*

•**е́жчы**-*чая-чае,* **1.** аппетитный. *Пакуль груды й пяньнё сохнуць, памеж іх вырастае надзіва высокая й густая, асабліва любовая статку "ежчая" трава, што стане красным пачаткам сенажаці.* НК.: Очеруи, 437.
2. неприхотливый в пище. Бяльсл. *Лўчыў дужа ежчы кабанок: што ні замяшай, — усе зьесьць.* Палуж Краснап. (Бяльсл.).

•**е́сьціся(е́сца,** Нсл.), *страд. к есьці, употребляется только в 3-ем лице единств. и мн. ч., есца, ядуцца,* **1.** быть употребляему в пищу. Нсл. 723. *Калі станеш трэсца, то й хлеб болей есца.* Нсл. *Ня ўсё ж пшонныя клёцкі, і ячныя ядуцца.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **ядзе́ньне**-*ня*—процесс еды. Гсл.
2. *лишь в 3-ем лице единств. ч.*—щипать, производить раздражение (, есть, С.) Нсл. 723; Ар. *Гарчыца есца.* Нсл. *Сіні камень дужа есца.* Тм. *Мыла дужа есца ў вочы.* Ар.
3. *зь кім*—грызться, постоянно ссориться. Шсл. *А мой (жонка жаліцца на мужа) дык бесьперастаньня есца а есца.* Ст. *Сьпяршà жылі добра, а потым і пачалі есьціся адно з адным.* Ст.

аб'е́сьціся—объесться. Ар. *Несоверш.* **аб'яда́цца**-*дюся-дешся*—объедаться.

ад'е́сьціся, -*ѐмся-ясіся-ѐсца-ямося-ясьцѐся-ядуцца; повел.-ежся-ежмася-ежчася, соверш.*—откормиться (, отъесться, С.) Шсл.; Ар. *Во як растаўсьцеў — ад'еўся на чужым хлебе.* Ст. *Несоверш.* **ад'ядацца.**

зае́сьціся, 1. проникнуть, глубоко войти во что-л., Нсл. 194. въесться во что-л. (вонзиться, С.). *Голка заелася далёка дый праламілася.* Нсл. *Вяроўка заелася, ніяк не адвязаць.* Ст.
2. войти в сильную злобу. Шсл. *Як заеўся, дык ледзь не затоўк яго.* Ст. *Сабакі заядаюцца, заеліся на сьмерць.* Нсл.

заяда́цца, *несоверш.* **1.** *к заесьціся 1,*-—проникать, глубоко входить во что-л. Нсл. 194. *Нож ня роўна рэжа, а заядаецца ў мяса.* Нсл.
2. *к заесьціся 2,*—входить в сильную злобу. *Родныя браты заядаюцца мяжсобку за бацькава дабро.* Нсл.
3. истощаться от плохого питания. Гсл.

наесьціся, *соверш., о животных (или о людях, с грубым оттенком)*—наесться. Ар.; Міх.; Барс., Лепле. *Несоверш.* **наяда́цца.**

•**прые́сьціся,** *прыесца, соверш.*—потерять вкус для кого-л. вследствие однообразия, приесться. Ар. *Хлеб ня прыесца, а пірог прыесца.* Ар. *Несоверш.* **прыяда́цца.** Ар.

уе́сьціся, *уѐмся, уясіся, уѐсца, уямося, уясьцѐся, уядуцца; прошл. вр. уеўся, уелася; повел. уежся, уежмася, уежчася, соверш.* **1.** стать жирным, упитанным. Ар. *Парсюк уеўся, калоць пара.* Ар.
2. впиться зубами (присосаться к чему-л., С.), говорится о собаках (и насекомых, С.) Нсл. 672. *Уеліся злыдні, як вошы ў цела.* Нсл. Ст.
4. сильно надоесть. Шсл. *Уеўся ён мне ў косьці!* Ст. *Дзень дажджом і зольлю ўеўся кажнаму ў косьці.* Акула, 515.
5. *с отрицанием "не",*—с аппетитом есть что-л. Шсл. *Каша смачная, аж ня ўесьціся!* Ст.

уяда́цца, *несоверш.* **1.** *к уесьціся 1. Ад цеста сьвіньні ўядаюцца.* Ар.
2. *к уесьціся 2.* Нсл. 672. *Сабакі ўядаюцца, уеліся ў сьвіньню.* Нсл.
3. *к уесьціся 3.*

•**Еванге́ля**-*лі-лі,*—евангелие. БГсл. *Дзяржу ж ня начай, адно з Евангелі.* Цяпінскі (Карский, III-2, 37). *Евангелю на царкву купіў.* Нсл. 150.

•**евангялі́сты**-*тага, м.*—евангелист.

•**еўге́ніка**-*ікі-іццы, ж.*—евгеника.

•**е́ўня**-*ні-ні, ж.*—овин. МГсл.; Нсл.; Невель (Бузук: Невель 19). *Снапы сушылі ў еўні.* Навікі Віц. (Ксл.).

•е́ча, *ѐчы-чы; мн. ч., род. ечаў, ж.*—пищевод. Укр.; Ар.; Міх.; Карачэўскі п. (Будде: Тула-Орл., 143).

•е́чня-*ні-ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—яичница. *См. яечня.*

ечня бульбяная—кушание, получаемое из мятого картофеля,- разжиженного молоком, яйцами и зарумяненное. НК.: Очерки, 20.

ечня пра́жаная—обыкновенная сковородная яичница. НК.: Очерки, 22.

ечня тушоная—смесь сладкого молока со взболтанными яйцами. НК.: Очерки, 22.

Ё

•**ё,** ПНЗ 26; Шсл.; Ксл.; Нсл. 150; Прыдруйск, Брасл., Плц., Лепл.; Гайна Лагойск, **ёсьць,** Ар.; ПНЗ6 Гсл.; Шсл., **ёсьцека,** Ар.; ПНЗ. 26; Шсл. —есть, *3-ее лицо единств. ч. наст. времени; употребляют для всех лиц единств. и мн. числа.* —есть. *У каго няма, а ў мяне ё.* Нсл. *Бацька ё дома?* Асінаўка Беш. (Ксл.). *Добра затаўчы капусту — чужыя людзі ё.* Сьцяпанавічы Беш. (Ксл.). *Ё тут аб чым казаць.* Ст. *Жаруць яблыкі, балазе шмат сёлета ё іх.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.). *Ё каго біць, ды няма каму. Послов.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.). *Казаць ё што, ды слухаць няма чаго. Послов.* Ст. *Ён і пытае: "Няма тут Чарнышлвага?" Ё! хадзем, я табе пакажу.* Дзяніскавічы НЗ. (Шэйн, II, 162). *На ўсё на сьвеце ё свой час.* Блус: Рэч старавойта(Могилевск. губ. ведомости 1862 г., Карскі, I, 92). *Ё часіна, ё скрыпіна, весяліся грамада!* Купала: Адвечная песьня. *Ці ў цябе табака ё? — Але, ё!* Кокатава Імсьц. (Бяльсл.). *У мяне ё шмат грошы.* Слаўнае Імсьц. (Тм.). *Ёсьць у мяне бацька й матка.* Сохана Імсьц. (Бяльсл.). *Цяпер рэдка ўжо носяць пістоны, але ж ёсьць.* Палуж Краснап. (Бяльсл.). *Ці ёсьць у вас чорныя гузікі? — Ёсьць.* Навашоўкі, Расьн. (Тм.).

•**ёхер**-*ра, предл. и зват.-еру, м.*—хитрец, надувало. Нсл. 152. *Мы знаем цябе; ты добры ёхер.* Нсл.

•**ёхеры**-*раў, единств. ч. нет.*—хитрость, лукавство, надувательство. Нсл. 152. *На ёхеры пусьціўся.* Нсл.

•**ёд,** *ёду, предл. ёдзе, м.*—иод.

•**ёдахорма**-*мы-ме, ж.*—иодоформ.

•**ёдка,** *нареч.*—больно от холода; морознзно. Гсл.; Бнсл. *На дварэ дужа ёдка, напрані кажух.* Маластоўка Краснап. (Бяльсл.).

•**ёкат**-*ату, предл.-аце, м.*—пронзительный вой, вопль, Гсл. пронзительный стон. Нсл. 150. *Ёкат які падняў.* Нсл. *Ёкату на ўсю хату.* Нсл. *См. якат.*

•**ёлапень[ёлупень,** Варсл.; Бяльсл.]-*пня, предл. и зват.-пню; мн. ч., род.-пняў, м.* **1.** еловый пень.

2. остолоп, БНсл; Іг. непонятливый человек. Варсл. *Ах, ты ёлупень стары*(*баба лае дзеда*). Варсл. *Ёлапень нейкі і пра мяне пачынае плесьці нябыліцы.* Танк(Конадні, У-УІ, 88). *См. воталапень. Або ты зробіш, як людзі, ёлупень безгаловы.* Высокі Бор, Краснап. (Бяльсл.).

•**ёлка,** *нареч.*—горьковато. *Ёлка ў роце.* Нсл. 151.

•**ёлкасьць**-*ці, ж.*—горькость, горьковатость(о масле, сале, С.) Ксл. *На мой смак, у гэтым масьле ёсьць ёлкасьць: нясьвежае яно.* Лешчынка Імсьц. (Бяльсл.). *Ёлкасьць ужо ё ў сале.* Сянно (Ксл.). *У масьле чутна ёлкасьць.* Нсл. 151.

•**ёлкі**-*кая-кае*—от порчи получивший горький вкус, Нсл. 151. пригорьклый, горьковатый(о сале, масле, С.) Шсл.; Ар. *Ёлкі сыр.* Нсл. Нсл. *Сала ёлкае, аж нельга есьці.* Ст. *Ёлкі здор.* Ст. *Ёлкае масла.* Ст. *Уменьш.* **ялка́вы**—горьковатый, оставляющий неприятный вкус на языке, Нсл. 150. немного горьковатый, менее *"ёлкі"*(о сале, масле). Ар. *Ялкàвага масла купіў.* Нсл. *Ялкавае масла на вясельлю было.* Альшанка Чаш. (Ксл.). *Нареч.* **ялка́ва**—(немного, С.) горьковато. Нсл. 150. *Масла ялкава аддаець.* Нсл. *У роце ялкава.* Нсл.

•**ёлкнуць**-*ну-неш-не, несоверш.*—горькнуть (о масле, сале, С.) Ар.; Марчонкі Сур. (Ксл.), портиться во вкусе, горькнуть. Нсл. 151. *Нашто ў цябе сыр ёлкне, непасолены.* Нсл.

•**ёлуп**-*па, предл.-пу, зват.-пе, бранное, м.* **1.** человек молодой с выпученными глазами. Нсл. 151. *Ад гэтага ёлупа нійдзе нічога не схаваеш.* Нсл.

2. дурак, Бяльсл. человек, имеющий глупый взгляд, Нсл. 151. остолоп, олух. Гсл.; Шсл. *Куды ты, ёлупе, глядзіш?* Нсл. *Што ты зрабіў, ёлупе? Ёлуп ты сьляпы, куды ты прэшся?* Парадзіна Імсьц. *Ах ты ёлуп! злаяў ён* (*вучыцель*) *Хомку за яго адказ.* Гарэцкі: Песьні, 49. *Уменьш.* **ёлупак**-*пка, предл. и зват.-пку*—ребёнок с выпученными, быстрыми или глуповатыми глазами; слово ругательное. Нсл. 151. *Вон ідзі, ёлупку!* Нсл.

ёлупачак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к ёлупак.* Нсл. 151. *Ёлупачак гадуецца.* Нсл.

ёлупчык-*ыка, предл. и зват.-ыку, уменьш. к ёлупак.* Нсл.

3. идиот.

•**ёлупень,**—*см. под ёлапень.*

•**ёлупіць**-*плю-піш-пе, несоверш., перех.*—вылупливать глаза, пальцами отворачивая нижние веки, по шалости. Нсл. 151. *Нашто ты ёлупіш вочы!* Нсл.

•**ёлуплівы**-*вая-вае,* **1.** выпученный, говорится о глазах. Нсл. 151. *Ёлуплівыя мае вочы.* Нсл.

2. глуповатый, хлопающий глазами. Нсл. 151. *Хлапец ёлуплівы.*

•**ём,** *ёму, предл. ёме, м.*—количество, запас; то, что имеется; уйма. Гсл. *У гэтым лесе ём птушак.* Гсл.

•**ёмістасьць**-*ці, ж.*—вместимость, вместительность, Гсл. ёмкость.

•**ёмісты**-*тая-тае*—вместительный, Нсл. 151; Ксл. ёмкий. *Ёмісты мяшэчак — пудоў зь дзесяць убгаю.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Дорад ёмісты, усё ўлезе.* Нсл.

•**ёмка,** *нареч.* **1.** ловко, Ксл.; Гсл. метко, сильно. Нсл. 151; БНсл. *Ёмка йдзець машына.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.). *Ёмка выцяў, лўчыў.* Нсл. *Ёмка сьцебануў бізуном.* Тм. *Бераг адхоны, можна ёмка спусьціцца.* Юрсл. *Ёмка кідаў ён шубнём.* Дзьве Душы, 38.

2. проворно. Шсл. *Хоць стары конь, але яшчэ ёмка бяжыць.* Ст.

3. звонко. Гсл. *Ср. ёмкі 3.*

4. удачно(? **С.**) Гсл.

5. хорошо. Ксл. *Бярозавыя дровы гараць ёмка.* Сініцына Віц. (Ксл.).

6. удобно. Шсл.; БНсл.; Бяльсл. *Няёмка неяк у руках дзяржаць: выкручуецца.* Залачова Імсьц. (Бяльсл.). *Во, гэтак ёмка сядзець.* Ст. *На зборні ёй было ня ёмка, а ў другім месцу пабаіцца.* Ц. Гартны: Сок Цаліны, 138. *Ср. ст.* **ямчэй**—быстрее, скорее. Шсл. *Ямчэй бяжы ты!* Ст. *Прев. ст.* **найямчэй.**

•**ёмкасьць**-*ці, ж.*—ловкость. Гсл.; Нсл. 151. *Ёмкасьць мае ў руках.* Нсл.

•**ёмкі**-*кая-кае,* **1.** проворный. Шсл. *Хлапец вельма ёмкі.* Ст. *Наш стары яшчэ ёмак.* Ст. *См.* *хіжы. Агата ёмкая работніца: работа ў руках ейных аж гарыць.* Ст.

2. ловкий, меткий, донимающий. Нсл. 156; БНсл. *Я работнік спрытны, ёмкі.* Гарун (ст. "Муляру"). *Ёмкі выцень.* Нсл. *Ёмкая рука.* Тм. *Ёмкі бізун. Ёмкая пуга.* Міх.

3. удобный. Бяльсл. *Грабельніца няёмкая.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

4. звонкий. *Песьняй ёмкай зьвесялі.* Гарун: Журба й сьмехацьцё.

5. крепкий. *На ёмкім камлі сядзіць (грыб) пры зямлі.* Колас: Грыбы. *Ср. ст.* **ямчэйшы.** Шсл., **ёмшы ?** *Прев. ст.* **найямчэйшы** (**найёмшы ?, С.**).

•**ён, яна, яно;** *мн. ч.* **яны,** *местоим. 3-его лица; не получает протезы "н" после предлогов:* *да яго, за ім, зь ім, к яму, па ім...*—он, она, оно, они. Нсл. 151; Ар.; Гсл.; ПНЗ; Кіт. 4а11.

•**ёнскі**-*кая-кае*—ионический.

•**ёрбалка**-*лкі-лцы, ж.*—бревно, на которое настилают потолок. Сіняkі Аз. (Ксл.).

•**ёрза**-*зы, общ.*—беспокойное дитя, не сидящее спокойно на месте, а беспрестанно ползающее сидя. *Не пасядзіць ёрза гэты.* Нсл. 151. *Пакарай ты ёрзу гэтага.* Тм.

•**ёрзаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к ёрзаць,*—ползание (движение сидя, **С.**) взад и вперед. Нсл. 151. *Дадзеў ты мне сваім ёрзаньням па каленях.* Нсл.

•**ёрзаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** двигаться сидя. *Просьле старцоў застаецца доўга сьлед, ідзе яны сядзелі й ёрзалі.* НК.: Старцы 87. *Крычыць, вые, ёрзае па печцы.* НК.: Под. пос. 57. *Сьвіньня ёрзала задкам па зямлі.* Гарэцкі: Песьні 40. *Ёрзаць па каленях.* Нсл. 151. *Соверш.* **наёрзаць**—натереть садно, ездя. Нсл. *Едучы вокліп, наёрзаў сабе задніцу.* Нсл. *Соверш.* **праёрзаць**—протереть "ёрзаючы". Нсл. 151. *Ёрзаўшы па бярне, нагавічкі праёрзаў.* Нсл.

2. шевелиться то в одну, то в другую сторону. *Ганачныя масьнічыны былі гнілыя і "ёрзалі" пад нагамі.* НК.: Старцы, 90.

•**ёрзацца,** *-аюся-аешся, несоверш.*—двигаться сидя. Ар. *Дзеці ёрзаліся ў сьвежым сене.* Варсл. *Соверш.* **даёрзацца**—иметь какую-л. неприятность от *"ёрзаньня"* и шалостей. *Даёрзаўся, разьбіў нос.* Нсл. 138.

•**ёрзыкам,** *нареч.*—двигаясь сидя. Так перемещаются ползающие дети и некоторые *"бязножнікі".* НК.: Очерки, Но. 825.

•**ёрка**-*ркі-рцы, ж.*—молодая овца; ярка. *Лукуціны ёркі зьбеглі.* Бешанковічы (Ксл.).

•**ёсьць, ёсьцяка,**—*см. под ё.*

•**ёвінны**-*ная-нае, прилаг. к ёўня,* НК.: Очерки, 273. овинный. *Ёвінная печ.* НК.: Очерки, 273.

•**ёўна**-*ны-не, ж.*—овин. Нсл. 150. *Насіце снапы да ёўны.* Нсл. *См. ёўня, ёўня.*

•**ёўня**-*ні-ні, ж.* **1.** овин. Гсл.; Шсл.; Ар.; НК.: Очерки 274. *Кузьма пашоў ёўню цяпліць.* Ст. *См. асець, ёўна, еўня, рэя, восець.*

2. мера снопов для сушки их в овине и молотьбы(около 3 коп). Шсл. *Насадзілі ёўню лёну.* Ст. *Ёўню аўсу змалацілі, а цяпер насадзілі жыта.* Марозаўка Сян. (Ксл.).

ладзіць ёўню—помещать снопы для сушки в овине. НК.: Очерки, 582.

садзіць ёўню(асець)—помещать в овине снопы для сушки. НК.: Очерки, Но. 570.

сушыць ёўню—сушить снопы в овине. Очерки, Но. 582.

•**ёцка**-*цкі, общ.*—поросёночок. Шсл.

ёцацка-*ка, ср.*—малый поросёночок. Шсл. *Якое маленькае ёцачка!* Ст.

Я

•**я,** *местоим. 1-ого лица единств. ч.; родств.* **мяне,** *дат.* **імне,** *твор.* **імною.** *предл.* **імне.** ПНЗ. 20, І. *Красачка мая джанджаровая, дзяўчынка мая чарнабровая, імне ты дасталася.* Рылавічы НЗ (ПНЗ, 41). *Імне ў бацечкі дый ня лѐтаваць.* Крапіўное (ПНЗ. 44). *Татухна мой да ты родненькі, парадзь імне ты парадачку.* Водзьвінка Імгл. (Косіч 240).

•**я́блык**-*ыка, предл.-ку; мн. ч.-кі-каў, м.* —яблоко. Гсл.; Ар.; Шсл.; Яноўшчына Беш. (Ксл.); БНсл.; Варсл. *Кіслы яблык лу̀чыў.* Ст. *Чуеш: мусіць яблык пякнуў.* Ст.

•**я́блына**-*ны-не, ж.*—яблоня. Ар.; Імсьц.; Шсл.; Варсл. *Аблаташылі яблыну пад раньне.* Юрсл. *Там ёсьць яблыны.* І. Г-кі: Лемантар, 59. *Уменьш.* **я́блынка**-*нкі-нцы* —яблонька. Ар.; Імсьц.; Шсл.; БНсл.; Бяльсл. *Яблынка яшчэ маладая, але яблыкаў шмат ё.* Ст.

•**я́блынавы**-*вая-вае*—яблонный. Ар. *Яблынавае лісьцё.* Ар.

•**я́блычны**-*ная-нае*—яблочный. *Яблычны сок.* Ар.

•**я́ґраст,** Ар., **я́ґраст,** Гсл.-*сту, предл.-сьце, м.*—крыжовник. Ар.; Гсл.

•**я́ґрасьнік**-*іку, м.*—кусты крыжовника. Ар.; Бяльсл. *За зіму сьнегам яґрасьнік паламала.* Зоры Чэр. (Бяльсл.).

•**ягомасьць**-*ця, предл. и ват.-цю; мн. ч., род.-цяў, м.*—господин; милостивый государь, Гсл. сударь. Шсл.; БНсл. *Сядайце, ягомасьцю!* Ст.

•**Яго Мі́ласьць, Яго Міласьці**—титулование (заочно или писменно) высокопоставленных лиц, соответствует русск. Его Сиятельство, Его Превосходительство, Его Преосвященство (по отношению к епископу). *Прарок Яго Міласьці плакаў.* Кіт 20аб. *Яго Міласьці Найпачэсьліўшаму Мітрапаліту (такому а такому).*

•**ягоны**-*ная-нае, принадл. местоим.*—его, ему принадлежащий. *Юля — ягоная дачка.* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся. *На парозе хаты Андрэя пераняла̀ ягоная суседка Лукера.* Дудзіцкі ("Бацькаўшчына", Но. 45-46/431-432). *Ён адышоў ад улады, пабачыўшы, што ягоныя перасьцярогі — гэта голас на пустыні!* Тм., Но. 1-2/437-438. *Нацанальны сход апрабаваў ягоны ўрад.* Тм. *Вынік ягонага біцьця.* Ю. Жывіца ("Прыйсьце", Но. 1). *Шляхі ягоныя вялікія.* Крушына (Зьніч, 1953, Но. 23).

•**я́гада**-*ды-дзе, ж.*—ягода. *См. яда.*

ягады ваўковыя—крушина. Бяльсл. *Гэта ягады ваўковыя, ня еж іх, бо жывот забаліць.* Буглаі Краснап. (Бяльсл.). *Уменьш.* **я́гадка**-*дкі-дцы. Пашлі дзеўкі ў ягадкі.* Косіч 17.

•**я́гадкі**(*одна* **я́гадка**)-*дак,* **1.** скулы лица. Гсл.

2. *см. под ягада.*

•**я́гаднік**-*ку, предл.-ку, м., собир.* **1.** стебли ягодных растений (земляники, черники и проч. ягод). Ар. *Увясну каровы ядуць ягаднік.* Ар.

2. *родств. п.-ка*—собиратель ягод. НК.: Очерки, 88, Но. 190; Ксл. *Сядні шмат ягаднікаў было ў лесе.* Каверзіна Меж. (Ксл.).

•**я́гадніца**-*цы-цы, ж. к ягаднік 2.*

•**Ягі́пет**-*пту, у Ягіпце, м.*—Египет.

•**ягі́пецкі**-*кая-кае*—египетский.

•**Ягіпця́не**-*цян* (*один* **Егіпцяні́н**)—Египтяне.

•**я́гіня**-*ні-ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—злая женщина (баба яга). Шсл. *Вось дзе я̀гіня: ад злосьці аж кіпіць!* Ст. *Рашчырванелася, як ягіня.* Ст. *Печ нагарэла, як ягіня.* Ст.

•**я́гленьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў* —кипение желанием, нетерпливое, страстное хотение чего. *Дарма тваё ягленьне ехаць; не паедзеш із намі.* Нсл. 726. *Дадзяеш толькі сваім ягленьням, калі ня можна таго рабіць, чаго ты ягліш.* Нсл.

•**я́гліць**-*лю-ліш-ле, несоверш. чаго или с инфинитивом*—кипеть, гореть желанием, нетерпеливо, страстно хотеть чего, Смл. (Даль) упорно желать чего с настойчивою просьбою. Нсл. 726. *Вось, толькі ягліў, заягліў малака, а цяпер і ня хочаш, хвост адкінуў.* Нсл. 726. *Можа б любіла, каб гэтак ня ягліў, так не палохаў, з адказам ня наглі́ў, быў да паненак ня гэтак панадліў.* Гарун: Варажба.

Соверш. **зая́гліць**—начать *"ягліць".* Нсл. 726.

•**я́гліцца,** *яглюся-лішся, несоверш.* **1.** усиливаться к достижению желания своего. Нсл. 726. *Хлапчына ягліцца, паягліўся канечне ехаць із імною; ці браць яго ці не?* Нсл. *А яна(кабыла) ня ловіцца і ўбрыкнуць яго ягліцца.* Гарэцкі: Песьні 59.

2. *на каго-што*—зариться. МГсл.; Нсл. 726; БНсл. *См. га̀ліцца. Яглішся, паягліўся ты на чужое дабро.* Нсл. *Ср. ягліць, яліць.*

пая́гліцца, *соверш.*

•**ягнё**-*я̀ці; мн. ч.-няты, мн. ч., вин.-няты, ср.*—ягненок. Гсл.; Ар.; Варсл.

•**ягня́**-*я̀ці; мн. ч. ягня̀ты*—детёныш овцы, ягненок. Вар., Тамб. (Даль). *См. ягнё.*

•**ягня́чы**-*чая-чае*—принадлежащий или относящийся к ягненку, ягнячий.

•я́граст—*см. под яґраст.*

•я́ха, *я́хі, я́се, ж.*—эхо. Гсл. *См. рэха.*

•я́хант-*нту, предл.-нце, м.*—яхонт. *Валася, вушы(у каня) ізь яханту.* Кіт. 11065.

•яхе́рнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—хитрец, лукавец. Нсл. 152. *Знаю цябе яхѐрніка добра.* Нсл. *Уменьш.* **яхе́рнічак**—льстец. Нсл. 152. *Вой, ты добры яхернічак.* Нсл.

•яхе́рства-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—лукавство, лесть. Нсл. 152.

•яхе́рыць-*ру-рыш-ра, несоверш.*—хитрить, лукавить, (Гсл.) льстить, надувать. Нсл. 152. *Знаю, што ты яхерыш каля мяне.* Нсл. *Досіць табе яхерыць.* Тм.

•я́хкаць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—особо лаять собаке при погоне за зайцем. Шсл.; Ар. *Нейдзе сабака яхкае на зайца.* Ст. *Соверш.* **зая́хкаць**—начать "яхкаць". Ар. *Як заяхкае сабака ды пабяжыць за зайцам!* Ст.

•ядомы-*мая-мае*—съедобный. МГсл.; Ар.; Пск., Твер.(Даль); Нсл. 726. *Ё грыбы ядомыя й сабачыя (не ядомыя).* Ар.

•я́да-*ды, ж.*—ягода. Л. *См. ягада.*

•яда́-*ды̀, ж.*—еда(действие). Ар. *Якая яда, такая й хада.* *Послов.* Рапан. 54.

•яда́ць—*см. под есьці.*

•ядкі́—*см. под ѐдкі.*

•ядро, *ядра̀, у ядру̀; мн. ч. ядры, ядраў, ср.*
1. ядро, основная, наиболее важная часть чего-л.
2. ядро, внутренная центральная часть чего-л. *Ядро атому. Канапляныя ядры.* Смл. (Даль). *У гэтым гарэсе буйное ядро.* Варсл.

•ядронкі-*нак, ж.*—ядрышки конопляных семен, нарочито очищаемых от шелухи для постного пирожного. Нсл. 726. *Пірог купі зь ядронкамі.* Нсл.

•ядране́е, *соверш.* **паядране́ла,** *безлич.*—делаться свежее, морознее. Нсл. 726. *На дварэ просьле дажджу ядранее, паядранела.* Нсл.

заядране́ла, *соверш., безлич.*—сделалось свежо, холодно. Нсл. 194. *К сьвету заядранела.* Нсл.

•ядране́ць-*ѐю-ѐеш-ѐе* **1.** становиться свежее, холоднее; говорится о погоде. Нсл. 726; Ксл. *Ночы ядранеюць, паядранелі.* Нсл. *Вецер паядранеў.* Тм.
2. становиться холоднее, резче. Нсл. 726. *Мароз ядранее, паядранеў.* Нсл.
3. делаться плотнее, ядристее. Нсл. 726. *Ячмень ядранее, паядранеў.* Нсл. *Ядранее наша жыцейка.* Матушова Лёз. (Ксл.).

паядране́ць, *соверш.*—стать более свежо, резко, плотнее. Нсл. 726; Ксл.

•ядране́цца, *ядранеецца, несоверш.* —рдеться. Нсл. 726. *Шчокі ад марозу ядранеюцца, заядранеліся.* Нсл. *Соверш.* **заядране́цца**—зардеть,-ться. Нсл. 726. *Дзеўка заядранелася.* Нсл. 194. *Яблыкі заядранеліся.* Тм.

•я́драны-*ная-нае,* **1.**(о погоде) морозный, холодный, резкий, Нсл. 726 довольно свежий, Шсл. свежий, бодрящий. *Ядраны вецер дзьмець.* Нсл. *Ядраная пагода.* Нсл. *Ядранае раньне.* Тм. *Ноч была ядраная.* Тм. *Ядраная раніца была.* Ст.
2. крупный, зернистый, Ксл. крупный, полный. Шсл.; Варсл. *На пагнойку ядранае жыта.* Варсл. *У мяне зарадзіла такое ядранае жыта.* Глебаўск, Сян. (Ксл.). *Яблык ѝдраны а смачны̀.* Гарадок (Ксл.). *Ядраныя арэхі.* Нсл. *Ядраная пшаніца.* Тм.
3. крепкий, твердый, Нсл. 726; БНсл. плотный. *Ядранае дзерва.* Нсл.
4. (твердый), недозрелый. Нсл. 726. *Яблыкі яшчэ ня сьпелыя, ядраныя.* Нсл.

ядрана, *нареч.* **1.**—свежо, холодновато(без ветра, Бяльсл.) Нсл. 726; БНсл. *Сядні на дварэ ядрана.* Нсл. *Ядрана было спаць на дварэ.* Тм.
2.—полно. *(Жыта) ядрана налівае.* НК: Очерки 445.

•я́дры, *ядраў, единств. ч. нет.*—*шуляты.* Нсл. 726—яички самца. Шсл.; БНсл. *За ядры схапіў, дык ён і замлеў.* Нсл. *У барана вялікія ядры.* Ст.

•яду́ха-*ѝхі-ѝсе, ж.*—охотница поесть. Гсл. *Мая жонка ні пітуха, ні ядуха.* Нсл. 416(под *пітуха*).

•яду́к-*ука̀, предл.-уку̀, зват.-ѝча; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—много едящий. *Гэта дык ядук, калі за раз чатыры хунты хлеба зьеў.* Варсл. *См. ядун.*

•яду́н-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-ѝне; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—едок, Шсл.; МГсл. охотник поесть, едок. Гсл.; Ар. *Ядун ізь цябе, чалавеча: скваркі сала й то ня ізьеў.* Ст. *См. ядук.*

•яду́ць—едят. Ар.; МГсл.

•Яе Міласьць, Яе Міласьці—женск. к муж. *Яго Міласьць. Эйша Яе Міласьць ад прарока мовіла:* Кіт. 24668.

•яе́чня-*ні-н-, мн. ч., род.-няў, ж.*—яичница. Ар.; Ксл. *Чужая яечня ня вечна.* *Послов.* Рапан. 242. *См. ечня.*

вірлатая яечня—яичница, сжаренная из цельно-выпущенных на сковороду яиц (глазунья, С.) Шсл. *Гаспадыня падала̀ вірлатую яечню.* Ст.

смажыць яечню—зажаривать яичницу. НкП. 147.

пражыць яечню—зажаривать на молоке яичницу. Тм.

•яе́чнік-*іка, ж.*—семенник(у птиц). Бр. (С.Ш., Крывіч 1926, Но. 1, стр. 116).

•ядзе́ньне—*см. под есьці 1.*

•яз, *язу, предл.-зе, м.*—плетневая перегородка через реку, с отверстием посредине, для установки "нерата", НК: Очерки, Но. 934 преграждение поперек реки для ловли рыбы. Цымборскі; Бяльсл. *Міма язу рыба ня пройдзе.* Нсл. 726. *Вялікая рыба скрозь яз не пралезе.* Тм. *См. ез, язы̀.*

•язовы-*вая-вае, прилаг. к яз.* НК: Очерки, Но. 934.

•**Язэп**-*па, предл.-пу, зват. Язэпе, м.*—Иосиф. Ар.; БНсл.; Бяльсл.

•**Язэпа**-*пы-пе, ж.*—Иосифа. Аш.

•**Язэпчык**-*ыка, м.*—сын *"Язэпаў"*. Гародзькі, Вал.

•**язда́**-*ды́, ж.* **1.** действие по знач. гл. *"езьдзіць"*—езда. Ар.; БНсл.

2. поездка. Нсл. 723; БНсл. *Дармава́я наша язда!* Нсл. *Частаю яздою замучылі коні.* Нсл.

•**язда́к**-*ака́, предл.-аку́, зват.-а́ча; мн. ч.-кі́-коў-ком-коў-ка́мі-кох, м.* **1.** ездок. Ар. *Ср.* *коньнік. Кажны ўдалы рух ездакоў сустракалі спачувальнымі вы́гукамі.* ЗСД 144.

2. пассажир.

•**язду́н**-*уна́, предл.-уну́, зват.-у́не; мн. ч.-ны́-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.**—ездок. Ксл. *Ані садзіся на гэтага каня — яздун такі.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).

2. (*перен.*)—дитя мужеского пола, не сидящее на руках спокойно, но ползающее туда и сюда. Нсл. 723. *Яздун гэты не пасядзіць ціхенька на ўлоньню, але ўсё езьдзіць а езьдзіць.* Нсл.

•**язьме́н**-*ну, предл.-не, м.*—жасмин. МГсл.; БНсл.

•**язьме́нны**-*ная-нае*—жасминный. БНсл.

•**я́зьвіна**-*ны-не, ж.*—прорытая в земле галерея. Сержп.; БНсл.

•**язы́,** *язоў, язом, у язох*—изгородь из прутьев и кольев поперек реки для рыбной ловли. Ксл. *Сьцяпан ужо язы паставіў.* Аляксандрава Гар.(Ксл.).

•**язы́к**-*ыка́, предл.-ыццэ, зват.-ыча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.**—язык, орган речи. Ар. *У яго цяляты язык аджавалі(зн. маўчыць).* *Послов.* Ст. *У цябе жаба на языццэ не сьпячэцца(зн., ня вытрываеш, каб не сказаць).* *Послов.* Ар. *Языча, языча, ці ліхі цябе мыча; у імне сядзіш, а імне дабра ня зычыш.* *Послов.* Нсл. 726.

язычо**к**-*чка, на язычку; мн. ч., дат-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** *уменьш. к. язык.*

2. в перен. зн. для выражения остроты слова и сплетничества. Шсл.; Ар. *Вось дзе язычок: як скажа, дык у самую бодку й лу́ча!* Ст. *Ну й язычок у яе: усіх табе абмове, аб мые — і ня лы́са!* Ст.

2. в льномялке двигающаяся доска. Шсл. *У церніцы язык зламіўся.* Ст.

•**языка́ты**-*тая-тае,*— острый на язык, языкастый. *Языкатая яна баба: такога табе нагавора, чаго й на сьвеце няма.* Ст.

•**язы́клівасьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў — язы́члівасьць.* Іг.

•**язы́клівы**-*вая-вае — язы́члівы.* Іг.

•**язычок, 1.** латачок. НК: Очерки, Но. 686.

2.—*см. под язык.*

•**язы́члівасьць**-*ці, ж.; мн. ч., род.-цяў, ж.*—осуждение других, склонность оговаривать других. Нсл. 726. *Усё гэта нарабіла твая язычлівасьць.* Нсл.

•**язы́члівы**-*вая-вае*—склонный к осуждению других. Нсл. 726. *Язычлівы ўсіх гудзе.* Нсл.

•**язы́чні́к**-*іка, предл.-іку*—сплетник, наушник, клеветник. Нсл. 726. *Язычнікам, язычніцам нашым калі б язык выперла.* Нсл.

•**язычні́ца**-*цы-цы, ж.*—сплетница, наушница, клеветница. Нсл. 726; Варсл. *Язычніца сакрэту не дзяржыць.* Варсл.

•**язы́чні́чаць**-*ча-чаеш-чае, несоверш.*—клеветать, осуждать за глаза. Нсл. 752. *Ты, па чужых дварох ходзячы, язы́чнічаеш пра сваю радзіму.* Нсл. *Соверш.* **наязы́чні́чаць.** Нсл. 752.

•**язы́чны**-*ная-нае,* **1.** *прилаг. к язык.*

2. невоздержанный на язык, любящий говорить колькости. Нсл. 726. *Валёй уступі язычнаму: ты адно скажаш слова, а ён табе пяць.* Нсл.

3. любящий сплетничать или осуждать других. Нсл. 726. *Язычнаму ня кажны вера.* Нсл.

•**яжгу́р**-*ура́, предл.-уру́; мн. ч.-ры́-роў-ром-ры-рамі-рох, м.*—ёрш. Ксл. *Ці ты яжгуры будзеш лавіць?* Цяпіна Чаш. (Ксл.).

•**яжджа́лы**-*лая-лае,* **1.** о лошади: объезженный. Шсл. *Гэты добры конік — яжджалы.* Ст.

2. много ездивший, охотник ездить, кататься. Юрсл. *Цябе шмат ждуць, яжджалага такога, адно жданкі паелі.* Юрсл. *Разьдзявайся, яжджалы, ды лезь на печ.* Тм.

3. по которому часто ездят. *Нябыло тут гасьці́нца, ані людзкіх яжджалых дарог.* Дудзіцкі("Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**я́ір**-*яіру, предл. яіру, м.*—аир, *раст.* Гсл. *См. явер.*

•**яйцо**-*ца́, предл.-цу́; мн. ч., род. яец, ср.* —яйцо. Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. *Купіла соды на дзьве яйцы.* Ст. *Куры зьнёсьлі чатыры яйцы.* Ст. *Прадала́ на мыла пяць яец.* Ст. *Уменьш.* **ячка**-*ка, предл.-ку; мн. ч. ячкі, ячак*—яичко. Ар.; Нсл. 726; Шсл.; МГсл.; Ксл.; Пск.(Иеропольский). *І ячка ня даў на Каляды.* Нсл. *Хоча ячка ды яшчэ аблупленае.* Ст. *Курынае ячка невялічкае.* Рэчына Куз. (Ксл.). *Шукала шэрая перапёлачка свайго гнязьдзечка, ідзе ляжала яе ячка.* Чаўпня Стдуб.(Косіч 26).

•**яйцапі́т**-*іта́, предл.-іту, зват.-піце, м.* —презрительное название пьющего сырые яйца. Варсл. *Паяёк і яйцапіт непаважаныя людзі.* Варсл.

•**як,** *нареч., частица и союз.* **I.** *наречие.* **1.** *вопросительное.* Означает вопрос о обстоятельствах или способе действия: как. *Як і калі вырастае ў душы чалавека пачуцьцё любосьці да роднае зямлі?* Гілевіч. *Як конь пярэйдзе перазь дзіравы мост? Як ён лучыў сюды? Як перабáвіцца на другі бок?*

В вопросах реторических и междометиях, чтобы выразить совершенную невозможность чего-л.: как. *Як уцячэш із турмы?*

2. *вопросительное.* Означает вопрос о качестве действия или состояния: как.

3. *вопросительное.* Означает размер действия: как. *Як доўга ты хварэеш? Як шмат яны зарабляюць?*

4. *определительное, обычно с частицами "во", "вось".* Употребляется для определения способа действия, вместо его названия: как. *Як ты скруціў дудку? — А во як, паказаў ён скруціўшы другую.*

5. *неопределенное.* В восклицательных предложениях употр. для определения высшей меры действия или состояния. *Ах, як хараша дудар дудзеў!*

6. *времени:* как, когда. *Калі аддасі доўг? Як*

7. *неопределенное.* **а)** как нибудь. *Ці ня можна як паправіць гэтую абмылу? Аддай мяхі, яму большы (болей, С.) надабе, мы як выкруцімся.* Юрсын, 24. **б)** — как будто. *Прымай жонка, хлеб-соль з стала, едзе ў госьці да нас сястра. А я тое ведала, сама дома паабедала.* Из песни. Ар.

8. *относительное.* Употребляется как союзное слово, **а)** так, как. *Ведай, як пытаць, так і адказаць.* Кіт. 3769. *Зраблю так, як ваша радзіш.* **б)** в дополнительных предложениях, сохраняя значение наречия способа действия: как. *Скажыце, як яго знайсьці ў месьце.*

9. *относительное.* Союзное слово в дополнительных и определительных предложениях, относящихся к существительному главного предложения, обычно означающего отрезок времени. *Першы дзень, як у поле выганяюць, ля кароў стой і стой, пакуль яны абыйдуцца, бо босца пачнуць.* Юрсл. 14.

●**як II,** *частица.* Употребляют для выражения удивления, оскорбления, по причине какого-л. качества, действия, состояния: как. *Як ты робіш? А ты як хочаш?* Ст.

Употребляют для выражения удивления, сомлевания с какого-л. вопроса или объяснения: как. *Ніхто ня прышоў. Як ніхто, а мы?*

2. як, *частица. Употребляется с инфинитивом (як падняць, як пакаціць, як панесьці и т.п.) для выражения вышайшей меры чего-л.* — столько, сколько еще возможно; более не было бы возможно. Ар. *Набраў вязанку саломы як узьняць.* Ар. *Камень як пакаціць.* Ар.

●**як III,** *союз.* **1.** *сравнительный.* **а)** присоединяет сравнительные обращения: как. *Мост. як маланьня пярэйдзе.* Кіт. 268. *Любе, як сабака палку.* *Поговор.* *Ціха, як у Божым вушку.* Ар.

Повторяя сравнительное слово, употребляют для определения обычности, типическости предмета: как. *А як дзеці, слухаюць? — Дзеці як дзеці.* **б)** присоединяет сравнительные предложения: как. *Як тая пераз кладкі вада льлецца, так рабы Божае Маруты па Ігнату сэрца б'ецца.* Ром. У, 41. *У караля жонка памерла, і ён ажаніўся з другою, харошшаю, як была першая.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 104). *Ты лепш сястры глядзіш, як мяне.* Н. (Афанасьев IУ, 1914, 84). *Яму магілу, як найлепшы й нахарошшы палац Пан Бог учыніць.* Кіт. 52а15.

2. *присоединительный.* **а)** присоединяет обращение с оттенком сравнения: как. *Зацемлю Вашэці, як прыяцель, каб Ваша гэтага не рабіў.* **б)** присоединяет вставные слова и предложения; как. *Мукараў дзевятнаццаць ест, як у куране піша.* Кіт. 3а4.

3. *временный.* Употребляют, чтобы выразить одновременность того, о чем говорится в главном и дополнительном предложении: тогда, иногда и как. *Знаць, аблічылася я, як снапы лічыла, во й вышла многа.* Юшкі Імсьц.(Бяльсл. *под* *аблічыцца*). *Як ён бавіўся зь яблыкам, увыйшла каралеўна да кухні.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 211а2. *Сьміяўся вельмі, як забыўся.* Кіт. 4366. *Прыду, як адужаю.* Нсл. 360. *Ня вызюкайцеся, як будуць гукаць.* Нсл. 83(*под* *вызюкацца*). *Быў квас, ды ня было вас; а як сталі квасіны, то й вас чэрці ўзнасілі.* Нсл. 232(*под* *квасіны*). *Падушка памулчэла, як зьбілася.* Нсл. 294(*под* *мулчэць*). *Пералякнуўся дужа, як пачуў крык.* Нсл. 405(*под* *пералякнуцца*). *Як я была дзевачкай, хадзілі к імне з гарэлачкай, а як стала маладзіцаю, ня сталі хадзіць і з вадзіцаю.* *Послов.* Нсл. 289(*под* *маладзіца*). *Патрабуй навукі, як выйдзеш із калыбкі, пакуль пойдзеш да грабавой дошкі.* Кіт. 45а1. *Блага робім, жоначкі, што усе лета п'ем, як у полю жнем.* ЧЧ.(Б. Студіс II-I, 1969, 82). *Як дайшоў сямёх гадкоў, пасьвіў авечкі.* Дзьве Душы 7 *Як войска ўжо ня трэба, то салдат сам шукай хлеба.* Гутарка старога дзеда. *І во цяпер, калі з тае пары, як старая памерла і як пачаўся бальшавіцкі лад жыцьця, ужо мінула колькі месяцаў,*

Употребляют, указуя на то, что действие, о котором говорится в главном предложении, начало происходить после начала действия, о котором говорится в дополнительном предложении, часто со словом *"адгэнуль"* в главном.

Адгэнуль, як я пачаў чытаць гэту кнігу, я ня мог спаць, пакуль яе прачытаў. Як Сулейман каралём стаў, Есаф у яго вайводай быў. Кіт. 1962. *Другі пашоў кірунак, як паказалі.* Нсл. 235(*под* *кірунак*). *Увечары, як згасьне дзенны грукат за акном, — ізноў*

4. причины. Присоединяет прибавочное предложение причины.
а) в прибавочном предложении, которое стоит перед главным и часто начинается соединительным союзом (обыкновенно со словом *"дык"*, или областным *"то"*) в главном предложении:—так как. *Кажны зь ёй захацеў жаніцца: але як не маглі пагадзіцца, то ўзялі яе сабе за сястру.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 105). *Але як хлеба ня стала, дык надалужылі бульбаю. Як на Лукеру пасеяў грэчку, то будзе добрая.* Вят., Вост. (Даль).
б) в прибавочном предложении, которое следует после главного: так как. *Валей вучыць малодшага, як ён здальнейшы.*
5. условный. Присоединяет условное прибавочное предложение; соответствует значением союзу *"калі". А што будзе, як шавец спозьніцца пашыць боты?.*
6. объяснительный. Присоединяет прибавочные предложения дополнительные: как. *Зыгмон пачуў, як хтось адчыніў дзьверы.*

Со словом *"тады"* *в главн. предлож.* *Як настане месяц рамазан, тады Пана Бога бесьперастанку выхваляй.* Кіт. 23б11. *Тады толькі ён адвязаў жонку, як яна ўгамавалася.* Смл. (Дсл. *под угамавацца*). *Тады дажджэшся ўмалоту, як будзе добры ўраджай.* Кл.: Каліна 41. *Чаму ты тады ня прышоў, як я цябе прасіла.* Из песни, Ар. *Баба тады пышна, як замуж вышла.* *Послов.* Рапан. 73.

●**як байч, як бач**—*см. под байч.*

●**як бы I,** *союз.*—якобы, будто бы. Нсл. 727. *Сядзіць ціхенька, як бы яго тут нябыло.* Нсл. *Хто кліне суседа, як бы клёў прарока.* Кіт. 1265.

●**як бы II,** *частица,*—как бы. Нсл. 727. *Як бы я хацеў бачыцца зь ім!* Нсл.

●**якгá,** *нареч.*—моментально, мгновенно. Войш. *І якга высах у яе вытак, і пачулася на целе ўздаравелай ад хваробы.* Тат.: Маркі, 4:29. *Дарма казаў яму аб лісьце ад пэўнага чалавека, што трэба якга ратаваць дамы а капіталы і сваё собскае жыцьцё.* Дзьве Душы 87.

●**як хоця(як хацá,** Нсл.), *нареч.*—как угодно. Гсл.; Іг.; Нсл. 727. *Можна яе караціць, даўжыць як хоця.* ЗСД 182. *Як хаця жыві на сьвеце.* Нсл. *Усім станам можна меньнямі сваімі як хоця шафаваці.* Стт. 155.

як захоця. *нареч.* Употребляют с будущим вр. глагола или с повел. видом: как угодно, сколько угодно. Нсл. 191. *Рабі, як захоця.* Нсл. *Выб'ю цябе як захоця.* Нсл. *Як захоця, наемся.* Нсл.

●**як дося**—более невозможно, Варсл. как довольно. *Пад'еў як дося. Болей не магу.* Варсл.

●**як да**—смотря по чему, в зависимости от чего-л., в соответствии с чем-л. *Як да смаку — адзін падабае, а другі не.* Іг.; Доры. *Як да чалавека — адзін пусьце, а другі ня пусьце.* Тм.

●**як-колечы,** *нареч.*—как-нибудь(как-либо, С.) Гсл.; Аш.; Ксл.; Бяльсл. *Як-колечы ратуйце, бо адзін ня дам рады.* Мацутаўка Расьн. (Бяльсл.). *Зрабілі як-колечы.* Дубнікі Сян.(Ксл.).

●**як-лéнь,** *нареч.*—как-либо. *Запражы каня ды прыяжджай сюды. Можа як-лень зложым золата на воз, дамоў завязем.* Р. Кут 24.

●**як-лісь,** *нареч.* (Сакуны 92)—*як-лень?*

●**як магá,** *нареч.*—сколь возможно. Гсл.; Ксл. *Стараемся як мага да дажджу.* Беліца Сян. (Ксл.). *Бяжы як мага барж джэй.* Ст. *Лясьніцкі наўмысьле прыгатаваўся як мага барж джэй пляскаць у ладкі.* ЗСД. 30. *Скачкі рэзалі паветра моцным як мага верашчаньням.* ЗСД. 172. *Як мага пабеглі да хаты.* Мікольск(Демид: Веров., 108).

●**як мае быць**—как должно быть, как следует. (Гсл.; Ксл.), Ар.; Іг. *Рабіў як мае быць, а нічога ня вышла.* Беліца Сян. (Ксл.).

●**як на**—что касается. Іг. *Як на мяне, дык імне ўсё роўна*—что касается меня, мне все равно.

●**як-ніяк**—кое-как, чуть-чуть; совсем плохо, НК: Очерки 553. всё таки, Бяльсл. как-никак. *Прышоў Бог да тэй да пеклы, дый пытаецца ў дзябла: "Як маешся, чорцюхна?" — "Нішто, Спадару Божа, як-ніяк мадзееш".... таксама й наша жыцьцё: як-ніяк мадзееш!...* НК: Очерки II.

●**якрáз,** *нареч.* **1.** точь в точь, Нсл. 727 как раз, именно, точно. *Якраз тата гавора, ходзе.* Нсл.
2. *озн. ироническое согласие с чем-л.* —как бы не так. Нсл. 727. *Якраз, пайду я за цябе!* Нсл.

●**якся,** *нареч.*—как-то. Бяльсл. *Якся бацька паехаў у горад.* Палуж. Краснап. (Бяльсл.). *Здарылася якся, што царэвіч зазлаваўся й выцяў царэўну ботам.* Погар(Афанасьев, IУ, 1914, 123). *См. неяк.*

●**як слова мовіць**—мгновенно, моментально. Вік.(ЛБ 7446). *Пашоў адтуль на другое неба. Як слова мовіць, мне ся здала так.* Кіт. 11б61.

●**як стой**—немедленно, тотчас. Войш.

●**як стаíш**—немедленно, тотчас. *Як стаіш, так борзда прароцкі прыймі селям.* Кіт. 125б1.

●**як той,(тый) казаў**—*казаў той(тый).* МГсл.; Ар.

●**як толькі магá**—как только возможно. *Было паручана яму, каб як толькі мага, а вывезьці з Масквы аднаго друзлага архірэя.* Дзьве Душы.

●**якоў, якава́, якаво,** *местоим. в знач. "выказьніка"*, **1.** вопросительное: каков. Растсл.; Нсл. 727. *А якоў у вас лес?*

2. отношения, **а)** как союзное слово присоединяет прибавочное определительное предложение (часто со словами *"такоў", "такі"* в главном предложении)—каков. *Яковы мы самы, таковы й нашы сані.* *Послов.* Нсл.

б) как союзное слово присоединяет прибавочные преложения дополнительные: каков. *Ці ня знаеш, якаво за п'яніцам быць.* Жукова Імгл. (Косіч 35). *Паглядзіся ў люстра, якоў ты.* Нсл. *Паглядзі сава, якава сама.* *Послов.* Тм. —чем кумушек считать трудиться, не лучше-ль на себя, кума, оборотиться.

●**якоўскі**-*кая-кае, местоим.* **1.** какой. Нсл. 726. *Якоўскі ты чалавек, варта цябе лаяць.* Нсл.

2. как великий. Нсл. 727. *Якоўскі цяпер час, а ты гультуеш.* Нсл. *Якоўскі час праседзеў я тут, ждучы цябе.* Нсл. *Якоўскія былі грошы, а ўсі парастраціў.* Нсл.

●**я́кар**-*ару, предл.-ару, м.* **1.** питательная часть зерна, в противоположность отрубям, Нсл. 727 ядро зерна. Ксл. *Якар самы высеяла сабе, а нам высеўкі аддала на хлеб. Луску здыймі, дык застанѐцца якар.* Лужасна Куз. (Ксл.).

2. отборные лучшего сорта зерна, Нсл. 727; Нсл. крупное зерно. Ксл. *Якар выбраў на продаж, а пазадзьдзе на хлеб пакінуў.* Нсл. *Чыстага якару даў, зярнё ў зярнё.* Тм.

●**я́карка**-*кі, общ.*—злой укоритель-ница не пропускающий-щая ничего без упрека или выговора. Нсл. 727. *Ты добры якарка: заўсёды й за ўсё якарыш мяне.*

●**я́карны**-*ная-нае*—отборный, отличный (о хлебных семенах). Нсл. 727. *Якарнае семя.* Нсл.

●**я́карыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.*—укорять, журить. Нсл. 727. *Досіць табе я́карыць яго!* Нсл. *Соверш.* **ная́карыць.** *Ная́карыў досіць.* Нсл.

●**я́касны**-*ная-нае, прилаг. к* якасьць, **1.** качественный. БНсл.

2. высокого качества, качественный.

●**я́кась,** *нареч., неопред.*—как-то. Нсл. 727; Растсл.; Рэч.; БНсл. *Якась няпрыгожа пайсьці з голымі рукамі да пана з такою справаю.* Нсл.

●**я́касьць**-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.*—качество. МГсл.; БНсл.

●**я́кат**-*ту, предл. якаце, м.* **1.** вопль. НК: Под. пос., Но. 17.

2. дружный лай гончих. НК: Под. пос., Но. 17.

3. пчелиное жужжание, особенно "иска". НК: Под. пос., Но. 17.

●**якатá́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—пронзительное стенание. Нсл. 150. *Не вялікая болька, а якатаньня на ўсю хату.* Нсл.

●**якатá́ць,** *якачу, якочаш-ча, несоверш.* **1.** пронзительно вопить, стенать. Гсл.; Ксл. *Удырыў локаць і пачаў якатаць.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Пераводзе хлопец вочы то на пана, то ў гушчар, де ражок, труба якоча.* С. Музыка 165. *Соверш.* **заякатà-ць**—начать *"якатаць"*, вопить пронзительно. *Заякатаў, адкінуты моцным вытням нагі ў жывот.* Сяднёў: Корзюк. *Нехаця якочаш, заякочаш, як баліць.* Нсл. 167. *Лазіў-лазіў і далазіўся: бабухнуў аж заякатаў.* Юрсл. *Ая-я-я-яй — заякатаў, як сабака, дзядок, схапіўшыся за нагу.* Дзьве Душы, 92. *Соверш.* **наякатàцца**—(сильно, С.) настонаться, Нсл. навопиться. *Наякатаўся жватом пераз усю ноч.* Нсл. *Соверш.* **разьякатáцца**—(сильно, С.) расстонаться. Нсл. 554, *Разьякатаўся небарака так, што аж у хаце ўседзець ня можна.* Нсл. *Соверш.* **вы́якатаць**—выстрадать стенаниями. Нсл. 81. *Выякатаеш усе, чым ты нас укрыўдзіў.* Нсл.

2. дружно лаять(о гончих).

●**якату́н**-*унà, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—пронзительно стонущий, вопящий. Ксл. *Памажы, ку̀ме, сваймy якатуну.* Нсл. 150.

●**якаво,** *нареч.* **1.** *вопросительное.* Означает вопрос о качестве действия или состояния: каково. *Выбачайце, якаво было ў нас?* Нсл. 726. *Якаво тваё здароўе?* Гібалы Касьцюк. (Бяльсл.).

2. *относительное.* *Ты ведаеш, якаво было імне там.*

●**які́,** *якàя, якое, местоим.* **1.** *вопросительное*: какой. Ар.; Нсл. 726. *Якое тут ліха ўблыталася?* Нсл. *Яму самому вучыцца надабе, а ня другіх вучыць. Які зь яго вучыцель!*

В отрицательных предложениях означает: каждый, какой-либо. *Які Вялікаліцьвін ня любе лесу?*

2. *вопросительное.* Употребляют для выражения вопроса о порядке избрания, о времени появления предметов: какой. *Якую мясцовасьць у Вялікалітве ты найбольш падабаеш?*

3. *определительное.* В восклицательных предложениях выражает чувственную оценку явления (восхищения, оскорбленя и т.п) или высшую меру упомянутого качества: какой. *Во, якое дзіва!* Нсл. 726.

4. *неопределенное*—какой либо, какой нибудь. *Калі відзіш нячыстасьць якая ў іх, абатры, абмый.* Кіт. 11а8.

5. *причинное; присоединяет определительные предложения*: какой. Ар.; Нсл. 726. *Які поп, такое й дабраславенства.* *Послов.* Войшт. *Ня пісалі ўсіх няверных слоў, а пісалі, чалавек на якія глянуўшы, штоб ад другіх высьцерагаўся.* Кіт. 137б15.

6. *относительное; присоединяет дополнения.* Ар. *Якая ё страва, такую еж.*

•**які-хоця,** *якая-хоця, якое-хоця, местоим.. неопред.*—какой угодно. Іг.

•**які-колечы,** *якая-колечы, якое-колечы, местоим., неопред.*—какой либо. *Тыя зь іх, у якіх былі якія-колечы надпісы, падчыркавалі.* Сяднёў: Корзюк. *Паддаець такой аналізе, якой ня быў падданы які-колечы іншы твор.* А. Адам.(Бацьк., Но. 38-39/573-574)

•**які-любя,** *якая-любя, якое-любя, местоим. неопред.*—любой. *Які-любя падарожны можа піць сок кляновы з латака.* Ар.

•**які-ніякі,** *якая-ніякая, якое-ніякае*—кое-какой, совсем плохой. *Клець ды паўклець, а сярод іх якая-ніякая павець(Адгадунец: паднябеньне й дольняя часьць роту, а сярод іх язык).* НК: Очерки, Но. 550. *Ср. як ні як.*

•**якія ні-лі будзь**—..... *Зладзіць шкелі якія ні-лі будзь.* НК: Дудар 189.

•**якісь,** *якаясь, якоесь, местоим. неопред.*—какой-то. Нсл. 726; Рстсл.; Іг.; БНсл. *Якісьці пан ехаў.* Доры. *Якуюсь справу мае.* Нсл. *Аддаў якомусь чорту, ды ня помню каму.* Нсл. *Якіясь людзі йдуць.* Нсл. *Ён у нас бязьлюдзьдзе якоесь.* Нсл. 22(*под бязьлюдзьдзе*).

•**Якуб**-*уба, предл.-убу, зват.-убе; мн. ч.-бы-боў-бом-бамі-бох, ж.*—Яков. Ар.

•**Якубоў**-*ва-ва*—принадлежащий Якову. Ар. *Гусі Якубовы ў нашым аўсе.* Ар.

•**ялосмыч**-*чу, частица.-чу, м.*—*мелкослоистое дерево с густыми сучьями.* Варсл. *Ялосмыч трывалкое дзерва.* Варсл.

•**ялавіна**-*ны-не, ж.*—пустующая полоса, поросшая травой, Шсл. полоса, незасеваемая год, два, три. *На ялавіне напасьціў каня.* Ст.

•**ялавіца,** (Кіт 2662)-*цы-цы, ж.*—корова, овца, коза без приплода в данном году; яловица, яловка.

•**ялавець**—не родить, быть не засеянну. Варсл.; Бяльсл. *Гэты луг зьярэў. Трэба яго пакінуць пад пашу, ялавець, дык можа паправіцца.* Варсл. *Ня мог пасеяць я, каня ня было, дык уся зямля ялавее.* Антонаўка Краснап. (Бяльсл.).

•**ялавіч**-*чу, предл.-чу, м.*—мясо рогатого скота. Гсл.; Пск. Опд.

•**ялавічына**-*ны-не, ж.*—говядина. Ар.; Ксл.; МГсл.; Растсл. *Сядні ў нас быў крупнік ізь ялавічынай.* Стасева Выс. (Ксл.).

•**ялавы**-*вая-вае,* **1.** бесплодный, яловый.
2. (*перен.*)—бездеятельный. Варсл. *Ваду пусьцілі на ялавыя застаўкі.* Варсл.

•**ялаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—не телившаяся в данном году корова. НК: Очерки 357; Ар.; яловка, яловица. *Ялаўка наша зараз сусім запусьціцца.* Ст.

•**ялдон**-*она, предл.-ону, зват.-оне, м.*—балда(о бестолковом, глупом человеке) Бяльсл. *Ялдон, ты, ялдон, што ты нарабіў?* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

•**яленец**-*нца, предл.-нцу, м.* **1.** можжевельник. Ксл.; Гсл.; НК: Очерки, Но. 812; Нсл. 150; Юрсл.; БНсл.; Бяльсл. *Мяж хвой рос яленец.* Вядрэнькі Чаш. (Ксл.). *Яленец расьцець у садзе.* Нсл. *Яленцам пакурыць.* Нсл. *У нас яленцам коміны чысьцяць.* Юрсл. *Уменьш.* **яленчык.**
2. можжевеловые ягоды. Нсл. 150.

•**яленіць**-*ню-ніш-не*—становиться горьковатым. *Сала ялене. Масла пачало яленіць.* Брылёўка Краснап. (Бяльсл.). *См. ялчэць.*

•**яленчык**—*см. под яленец.*

•**ялец,** *ялца, предл. ялцу; мн. ч.-цы-цоў-цом-цы-цамі-цох, м.*—елец(рыба). *Праходжуюцца поўныя напышлівае грацы маладыя ялцы й галавенчыкі.* ЗСД 53.

•**яляга**-*ягі-язе, ж.*—яловый куст. Ар.

•**ялін-а**-*ка*—*см. под ель.*

•**яліты**-*таў, мн. ч.*—яйца у самца животных. Нсл. 727. *Яліты расьцісную.* Нсл. *Яліты выпушчу, ня лезь.* Нсл. *Уменьш.* **яліткі.** Нсл. 727. *Яліткі прыцісную.* Нсл.

•**яліць**—*см. под эліць.*

•**яліць,** *соверш.* **заяліла,** *безлич.*—нетерпеливо, страстно хочется. *Табе яліць, заяліла туды йсьці.* Нсл. 727. *Табе яліць сказаць, язык сьвярбіць.* Нсл.

•**яліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—упорно желать чего с настойчивой просьбой. Нсл. 727. *См. ягліць. Соверш.* **наяліць,**—настоять на чем. *Наяліў на тым, каб скончылі сядні работу.* Нсл. *Соверш.* **заяліць**—начать "яліць". Нсл. 727. *Заяліў сядні ехаць.* Нсл. 194. *Заяліў есьці.* Тм. *См. заягліць(под ягліць).*

•**яліцца**-*люся-лішся, несоверш.* **1.** усиливаться к достижению желания своего. Нсл. 727. *См. ягліцца 1.*
наяліцца, а) *соверш. к яліцца 1.*
б) подвернуться, попасться нечаянно. Нсл. 327. *Наяліўся мне начы.* Нсл. *Ср. наелеваць—наяліць.*
2.(*на каго-на што*)—зариться. Нсл. 727. *См. ягліцца. Соверш.* **ад'яліцца**—отвязаться, перестать навязываться. Нсл. 385. *Ледзь ад'яліўся ад нас дакучнік гэты.* Нсл. *Соверш.* **прыяліцца**—привязываться. Нсл. 519. *Чаго ты прыяліўся да мяне? У мяне нічога не заробіш.* Нсл.
паяліцца, *соверш.* **1.** *к яліцца 1.*
2. позариться. Нсл. 727.

•**ялкава**-*вы*—*см. под ёлкі.*

•**ялкавасьць**-*ці, ж.*—незначительная горьковатость(о сале, мясе, масле). *Ялкавасьць у кубліку із салам ужо ёсьць.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.). *Ялкавасьць чутна на языцэ.* Нсл. 150.

•**ялкавець**-*ею-ееш-ее. несоверш.*—делать горьковатым, неприятным на вкус. Нсл. 150. *Масла ялкавее.* Нсл.

•**ялкáвіць**-*аўлю-віш-ве; повел. ялкаўкаўма, несоверш., перех.* **1.** допускать что-л. прогорькнуть. Нсл. 150. *Ялкавіць масла.* Нсл. *Соверш.* **зьялкáвіць.** Нсл. 150. *Зьялкáвіць сьмятану.* Нсл.

2. отдавать горьковатостью. *Масла ялкаве.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**я́лкі**-*каў, мн. ч., област.*—десны. Ксл. *У яго ў роце папсаваліся ялкі й паднябеньне.* Семянцова Беш. (Ксл.).

•**ялýшка**—*см. под ель.*

•**ялчэць**-*эе, несоверш.*—горькнуть(особенно о сале, масле, мясе). Ар.; Шсл. *У макрыні крупы ялчэюць.* Нсл. 151. *Соверш.* **зьялчэць**—прогорькнуть(о сале, масле, сметане). Ар.; Шсл. *Сала зьялчэла.* Ст.

•**я́ма,** *я̀мы, дат., предл. яме, ж.* **1.** яма. Ар. *Уменьш.* **ямка,** *ямкі, ямцы.* Ар.

2.(в реке, озере)—омут. Ар. *Тут яма ў рацэ, асьцярожна!* Ар.

3. пучина, водная глубь.

•**я́мба**-*бы-бе, ж., лит.*—ямб.

•**я́мка,** *ямкі, ямцы, ж.* **1.** небольшая печурка по ту и другую сторону *"прыпечка"*(площадки перед печным устьем), куда загребают жар после топки. Ар.; НК: Бабы, Но. 4; Ксл. *Загарнуць жар у ямку.* Нсл. 727. *Жар загартаюць у ямку, а не пад загнет.* Ходцы Сян. (Ксл.).

2.—*см. под яма.*

•**ямкáч**-*ачà, предл.-ачỳ, м.*—сковородник. Бяльсл. *Гаспадыня емкачом выставіла зь печы скавраду.* Тошчына Быхаў (Бяльсл.) *См. чапяла̀.*

•**я́мкі**-*мак; мн. ч., перен.*—глаза(презрительно). Нсл. 727. *Пралупі ты свае ямкі.* Нсл. *Ці табе ямкі заляпіла, што ты ня бачыш?* Нсл.

•**ямчыня́**-*нì-нì, ж.*—проворство, быстрота, Шсл. ловкость. *То ямчыня, як бачыш, зьбегаў.* Ст. *Ср. ёмкі.*

•**яно,** *частица.*—пусть. Нсл. 151. *Яно так, але ня так, як трэба.* Нсл.

•**Янаў**—Иванов. Нсл. 727. *Сонейка, чаму Янава ночка невялічка? Сонейка, бо ты рана ўсходзіш, рана ўсходзіш, ды граючы граючы, Яна ўзьвялічаючы.* Из купальн. песни, Нсл.

•**я́наўка**-*ỳкі-ỳцы, ж.*—сорт картофеля. Бяльсл. *Янаўка сёлета ўрадзіла, стане сабе й прадаць можна.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

•**яндоўка**-*ỳкі-ỳцы, ж.* **1.** маслобойка. Ксл. *Уменьш.* **яндовачка**-*чкі-чцы.* Ксл. *Вольга, прынясі з клеці яндовачку.* Лук'янова Сян. (Ксл.).

2. горшок с одной ручкой. Ксл. *Зьлі сьмятану ў яндоўку!* Пожынкі Сян. Ксл.).

3. (*насм.*)—нос. Ксл. *Нацягнуў сваю яндоўку.* Луб'ева Сян. (Ксл.).

•**Янка**-*нкі, предл. и зват. Янку, м.*—Иван. Нсл. 727.

•**Янкі**—янки(уроженцы США).

•**янчýк**-*укà, предл.-укỳ, м.*—лесной жаворонок. БНсл.

•**янычáр**-*арà, предл.-арỳ, зват.-àру; мн. ч.-ры̀-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—янычар.

•**Японец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—японец.

•**яр I,** *яры; мн. ч., род. яраў, ж.*—яровое. Ксл.; Юрсл.; Пск., Твер(Опд-Даль); Бяльсл. *Яр сёлета добрая.* Юрсл. *Статак пашоў па ярох, а пастухі сьпяць сабе.* Юрсл. *Яры зразу ўзяліся.* Тм. *Араць на яр.* Расна Сян. (Ксл.). *Яр сеяна ў суху зямлю.* Зб. Сынод. біблі, Но. 154, 220.

•**яр II,** *яру, м.*—балка, овраг. Лсл.; Бяльсл. *За сялом яр, дык цяпер не пярэйдзеш.* Касьцюк. (Бяльсл.). *См. яруга.*

•**я́равішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—поле, находящееся (или бывшее, С.) под яровыми посевами. Бяльсл. *Гароды не гароджаны, яравішча не арана, і ня ведаю, за што ўзяцца.* Пірагова Імсьц. (Бяльсл.).

•**я́рац,** *я̀рца, предл. я̀рцу, м.*—первый щенок у суки. Варсл. *Уменьш.* **ярчýк**-*укà, предл.-укỳ; мн. ч. -кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—визгливая злая собака, Шсл. превый щенок., особенно от суки же первого помета. Вят. (Даль). *Такі ж ярчук сабака іхны: хто ні йдзець, дык усё брэша.* Ст.

•**ярэць,** *ярэе, несоверш.*—становиться неурожайным. Варсл. *Пакладзі гною, дык зямля ня будзе ярэць.* Варсл.

•**ярзýха**-*ỳх-ỳсе, ж.*—ёрза. Нсл. 151.

•**ярзýн**-*унà, предл.-унỳ, зват.-ỳне; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—*ёрза.* Нсл. 151. *Сьцебані ты ярзуна гэтага.* Нсл.

•**Ярмáк**-*акà, предл.-акỳ, зват.-àча, м.*—Ермолай. Нсл. 151.

•**яршы́ць**-*шỳ-шы̀ш-шы̀ць, несоверш., без доп.*—колоть. Нсл. *За каўняром колас яршыць.* Нсл. *Ср. ерш.*

•**ярýга**-*ỳга-ỳзе, ж.*—овраг, глубокая водороина; крутобокая лощина. Вят. (Даль); Кур.(Опд.-Даль). *Абапал яругі цяпнік.* Ряз. (Даль). *Пуці ім ведамі, яругі ім знаемі.* Сл. о полку Ігор. *Прытапта Сьвятаслаў халмы й яругі.* Тм. *См. яр.*

•**ярчанё**-*ня̀ці; мн. ч.-ня̀ты, ср.*—подросток с визгливым крикливым голосом. Шсл. *Вось дзе ярчанё! няма спакою на яго.* Ст.

•**ярчýк**—*см. под я̀рац.*

•**я́ры**-*я̀рая-я̀рае*—яровой. *Павіўся хмель па ляску, яра пшаніца па ляску.* Крапіўнае НЗ. (ПНЗ 41).

•**ярыга**-*гі, общ., ругат.* **1.** бродяга, таскающийся по шинкам. Нсл. 151. *Гэта нясусьветны ярыга.* Нсл.

2. взяточник, сутяга. Нсл. 151. *Лучся толькі гэтаму ярызе ў рукі, як ліпку абдзярэць.* Нсл.

•**ярыжнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—*ярыга.* Нсл. 151.

•**ярынá**-*ны̀, ж.*—всякий яровой хлеб. Нсл. 727—*яр I.* НК: Очерки 448. *Ярыну Бог зарадзіў.* Нсл.

●**ярыня́**-*ні, ж.*—яровые посевы хлеба. Шсл. *Сяголета добрая ярыня, толькі бульба троха сьхібіла.* Ст. *Няма дажджу на ярыню.* Ст. *См. яр I, ярына̀.*

●**я́рыца**-*цы-цы, ж.*—яровая рожь. Рудня Вял.; Веляшковічы Лёз.(Ксл.). *Ці сеў ты ярыцу?*

●**ярыць,** *ярў*—о яйце: издавать чистый звук. Шсл. *Мацак мусіць крэпкі, бо добра ярыць.* Ст.

●**я́сакар**(ясака́р, Ксл.)-*ра, предл.-ру; мн. ч., род.-раў, м.*—(черный тополь, **С.**) осокорь. Ксл.; Гсл.; БНсл. *У нашым садзе расьцець ясакар.* Іванск Чаш. (Ксл.).

●**я́сень**(ясен, БНсл.)—ясень. БНсл.; Ар.

●**я́сеньнік**-*іку, предл.-іку, м.*—ясеневый лес. НК: Очерки 467.

●**Ясён**-*ёна, предл.-ну, зват.-не, м.*—Ясений. Бяльсл. *Ясён зрабіў новы вульляк.* Касьцюковічы (Бяльсл.).

●**ясяновы**-*вая-вае*—ясеневый. Бяльсл. *У гэтым катку вобад ясяновы.* Ташна Клім. Бяльсл.). *Ср. ясен(под ясень).*

●**ясі́**—ешь, *2-ое лицо наст. вр.* Ар.; МГсл.

●**я́ска,** *яскі, ясцы, ж.*—ласкательное название женщины, девушки. *Я за табой, Марыся, вячэрным сьветляком пад засьцяй зазігцею і яскай паляту.* Крушына: Творы 57. *Уменьш.* **я́сачка**-*чк-чцы*—ласкательное обращение, (Бяльсл.) душечка, ласточка. Гсл. *Мамачка, ясачка мая даражэнькая, купі мне хустку.* Слаўнае Імсьц. (Бяльсл.). *Даражэнькая галубка, ясачка мая!* Крушына: Лебедзь 37. *Зьнікла й ты, мая ясачка сонечных дзён.* Валошка(Прыйсьце, Но. 1).

●**я́скарка**-*ркі-рцы, ж.*—искорка, Гсл.; БНсл. искорка, более употребляется в нежных названиях к лицам. Нсл. *Яскаркі з аччу пасыпаліся.* Нсл. *Яскарка ты мая сястрыца!* Нсл.

●**яснота**-*оты-оце, ж.*—собства й стан подле прил. *ясны*—ясность. БНсл. *Дум ясноту Еўпрасіня пэўне ў спадак дала̀.* Звонак.

●**яснавокі**-*кая-кае*—светлоглазый. БНсл.

●**я́сны**-*ная-нае—ясный. Твары іх ясныя, як месяц.* Кіт. 55а11. *Ср. ст.* **ясьне́йшы.** *Прев. ст.* **найясьне́йшы.** *Нареч.* **ясна**(очень, **С.**) светло. Шсл. *Сярод ночы стала ясна, як удзень.* Ст. *Ср. ст.* **ясьне́й.** *Прев. ст.* **найясьне́й.**

●**ясь,** *ясі, ж.—яснота. Ясь вясёлая імкнець ад акон.* Полымя, Но. 8, 1967, 243. *Ср. бель, сінь.*

●**я́сьлі**-*ляў, единств. ч. нет.*—кормушка для скота в хлеве, состоящая из лестницы, прикрепленной к стене, за которую закладывают корм скоту. Ар.; Ксл. *Сьцяпане, укінь там у яські коням нанач.* Жалудова Лёз. (Ксл.).

●**ясьні́ць**-*ню-ніш-ніць; несоверш., перех.*—ясно освещать. *Тры зыркіх зоркі ў цемную поўнач , у будучыню нам сьцежку ясьняць.* Гарун: Белр. марш.

●**ясьпіс**-*су, предл.-се, м.*—яшма. БНсл.

●**ясьце́**—едите. *См. есьці.* МГсл.

●**я́шка**-*шкі-шцы, ж.*—шайка. Гсл.; Нсл. 728.

●**я́шчар**-*ры-ры, ж.*—жаба, болезнь в горле. Нсл. 728. *На яшчар хварэе.* Нсл.

●**я́шчарка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** ящерица. Гсл.(под *жужэлка*); Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 728. *У яшчаркі дык хвост сам адрастае, калі адарвуць яго.* Ст. *Яшчарак тутака процьма.* Шаркі Куз. (Ксл.).
2. (*перен.*)—бойкая девчонка(или мальчик, Нсл.) с живыми глазами. Л.; Шсл. *Яшчэ гэтае яшчаркі тут не ставала.* Ст. *Ад яшчаркі гэтага нійдзе нічога не схаваеш.* Нсл.

●**яшчары́ны**-*ная-нае*—свойственный ящерице. Нсл. 728. *Яшчарыны хвост.* Нсл. *Яшчарыныя вочы твае.* Нсл.

●**я́шчарыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., на каго-што*—(живо, **С.**) таращить. Нсл. 728. *Што ты на мяне яшчарыш, наяшчарыў вочы?* Нсл. *Соверш.* **ная́шчарыць.** Нсл. 728.

●**яшчэ,** *нареч.*—ещё. МГсл.; Лаговая Аз. (Ксл.); Ар. *Зьела вала і барана, чатыры качачкі, гаршчэчак кашачкі, яшчэ мала.* Нсл.

●**я́шчур**-*ра, предл. и зват.-ру, м.*—национальная игра великолитовских(белорусскх) детей. Гсл.

●**ятроўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—жена девера, невестка, Гсл. жена одного брата по отношению к жене другого брата. Шсл.; Ксл.; Нсл.; Шсл.; Вост., Вят. (Даль). *Браты дарма̀, але ятроўкі ўсё граюць дзяліцца. Ятроўка із залвіцаю пасварыліся.* Мясаеды Беш. (Ксл.).

●**я́трасьць**-*ці, ж.*—воспаление. БНсл.

●**я́трыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.*—воспалять(рану), раздражать, БНсл. бередить, растравлять. *У целе салодкая труць нам ятрыць раны.* Крушына:Эрот. іскрыпка. *Соверш.* **разья́трыць**-*тру-трыш-тра*—растравить. *Лёгка разьятрыць жывую рану, а загаіць яе вельмі цяжка.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377).

заятра́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-айма, несоверш.*—разъярять. Нсл. 194. *Сваім характарам болей заятраеш, заятрыў яго.* Нсл. *Соверш.* **за́ятрыць**—разъярить. Нсл. 194. *См. заятраць. Прич.* **заятроны, за́ятраны**—разъяренный, рассвирепев-ший. Нсл. 194. *Заятроны ад злосьці.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **заятрэньне**-*ня, предл.-ню*—разъярение.

●**я́трыцца,** *ятрыцца, несоверш.*—воспаляться(о ранах). БНсл.

●**я́ва**-*вы-ве; мн. ч., род.-ваў, ж.*—явление; дивное(странное, Гсл.) происшествие. Нсл. 725; Бяльсл. *Дзіўная была̀ ява на небе: нейкія стаўпы жоўтыя й зялёныя стаялі.* Палуж Краснап.(Бяльсл.). *Ява нейкая тут зьдзеялася, што мы пад сваім дваром дарогі ня знойдзем.* Нсл.

●**ява́нгельскі**-*кая-кае, прилаг. к евангеля*—евангельский.

●**явар**-*ру, предл. и зват.-ру, м.* **1.** явор. *У садзе каля явару крапіва й трава...* Кавыль: Ростань 11.

2. аир. [Acorus Calamus]. Шсл. *Нарвалі явару хлеб пячы.* Ст.

●**я́вер**-*ру, предл.-ру, м.. област.*—аир. Дсл. 5(под *аер*). *См. яір.*

●**яў-яў-яў,** *междомет.*—выражает тявкание собаки от боли. Ар.

●**я́ўкала**-*лы, общ.*—плакса, попрошайка. *Уймі ты гэту яўкалу.* Нсл. 725. *Дай есьці яўкале гэтаму, няхай не дакучае.* Нсл.

●**я́ўканьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** тявкание собаки от боли.

2. детский плач, сопровождаемый просьбами. Нсл. 726. *Дадзела мне гэта яўканьне дзяцяці, чаму ты ня уймеш яго?* Нсл.

●**я́ўкаць**-*ае, несоверш.* **1.** тявкать от боли(о собаке). Ар.; Ксл.; Нсл. 726. *Сабака яўкае нешта.* Слабада Куз. (Ксл.). *Выйдзі на двор, нешта сабакі яўкаюць, заяўкалі.* Нсл. *Соверш.* **зая́ўкаць**—начать тявкать от боли. Нсл. 726; Ар. *Сабакі заяўкалі.* Нсл.

2. просить чего с плачем, свойственно дитяти. Нсл. 726. *Ня дам, калі будзеш далей яўкаць; ані яўкні.* Нсл.

яўкнуць-*ну-неш-не, однократ.* **1.** тявкнуть от боли. Нсл. 726; Ар. *Сабака, яўкнуўшы ад болю, бяжыць у сваю брамку.* Сяднёў: Корзюк.

2. застонать от боли. *Спаў добра хворы, ані яўкнуў.* Нсл. 726.

прая́ўкаць, *соверш.* **1.** протявкать от боли. Нсл. 726.

2. плакать, стонать от боли в течении какого-л. времени. *Дзяцё цэлую ноч яўкала, праяўкала.* Нсл. 726.

●**Яўме́н**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—Евмений. Бяльсл. *Яўмен зь Міхасём паехалі ў лес.* Канахоўка Клім. *Школа наўпроці хаты Яўмена.* Тур'я Чэрык. (Бяльсл.).

●**я́ўна,** *нареч.*—явно. *Яўна стала перада мной Божае аблічча.* Кіт. 120а8. *Яўна, жэ Мухемэд пасол.*

●**я́ўны**-*ная-нае*—явный. Варсл. *Што ён сказаў — гэта яўны зьдзек з чалавека.* Варсл. *Што ест яўнага й тайнага ў Пана Бога, за яго лепшага нямаш.* Кіт. 11162.

●**я́ўтар**-*ра, предл.-ру, м.*—слиток говяжьего топленного жира формы посуды, в которой он застыл. Варсл. *Мама натапіла тры яўтары авечага лою.* Варсл.

●**я́чаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—поле, на котором растет или рос ячмень. *Па ячаньню пасеялі гарох.* Варсл.

●**я́чка**-*чкі-чцы, ж.*—ячейка. Сержп.; БНсл. *Уменьш.* **ячачка.** Сержп.; БНсл.

●**ячме́нь**-*ѐню, предл.-ѐню; мн. ч.-нѝ-нёў-нём, мн. ч., предл.-нёх, м.* **1.** ячмень. Ар. *Згарэў сяголета ячмень: год сухі.* Ст.

2. ячмень на глазе. Ар.; Шсл. *Пара твой ячмень жаць на воку (кажуць на сьмех).* Ст.

●**я́чнішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—земля, бывшая (или находящаяся, С.) под засевом ячменя. Шсл. *На ячнішчу жыта не ўрадзіла.* Ст.

●**я́чніца**-*цы-цы, ж.*—ячменная солома. Шсл.; Варсл. *Ячніцу каровы ня добра ядуць.* Ст.

●**я́чны**-*ная-нае*—ячменный. НК.: Очерки 9; Ксл.; Шсл.; Ар.; БНсл.; Варсл. *Ячныя бліны.* НК.: Очерки 9. *Нарабілі на ўсю зіму ячных круп.* Ст. *Вышла ячная мякіна.* Нов. Сяло Беш. (Ксл.). *У нас шмат ячных круп.* Ісачкава Аз. (Ксл.). *Блін із ячнае мукі.* Гарэцкі: Песьні. 64.

●**ячу́к**-*кà, предл.-кў; мн. ч.-кѝ-коў-ком-кѝ-камі-кох, м.*—откормленный поросёнок. Бяльсл. *Дзеці, як ячукі: поўныя, здаровыя.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.). *Ср. еча.*

ДЗ

•**дзобаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—жадно хватать, подобно птице набивающей зоб; цапать. Нсл. 131. *Па цэлых кавалках дзобаеш мяса.* Нсл. *Однкрат.* **дзобнуць**-*нунеш-не,* **1.** хватить, отхватить. Нсл. 131. *Дзобнуў кавалак ладны.* Нсл.
2. ударить. Нсл. *Дзобнуў яго па зубах.* Нсл. *Соверш.* **здзобаць**—схватить, Нсл. сцапать. *Каршун здзобаў курыцу.* Нсл. *Соверш.* **надзобаць**—нахватать. *Поўнае заўлоньне надзобаў сабе арэхаў.*

дзобацца, *дзобаецца, страд.*—цапаться. *Добра тут дзобаецца.* *Соверш.* **надзобацца,** *предосуд.*—нахвататься. Нсл. *Яшчэ ты не надзобаўся, ня досыць із твайго горла.* Нсл.

•**дзобнуць**—*см. под дзобаць.*

•**дзог,** *отгл. частица*—означает быстрый удар. Нсл. 131. *Дзог па гаршку й разьбіў.* Нсл. *Дзог у сьпіну.* Нсл.

•**дзога,** *дзогі, дзозе, ж.* —женщина, любящая прыгать или ходить шумливо. Нсл. 131. *Пасадзі ты дзогу за кросны.* Нсл.

•**дзоганка**-*нкі-нцы, ж.*—прыгунья, любящая побегать. Нсл. 131. *Усадзі гэту дзоганку, дай ёй работу.* Нсл.

•**дзоганьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** стук от удара по чему-л. звучному. Нсл. 131. *Дзоганьне качулкаю аб стол.* Нсл. *Ад дзоганьня твайго вокны трасуцца.* Нсл.
2. удары. *Ад дзоганьня твайго ў сьпіну захварэла.* Нсл.
3. стук от подрыгивания, Нсл. 131 шалости, дурачество, гарцевание. Юрсл.

•**дзогаць**-*аю-аеш-ае, несоверш* **1.** стучать ногами подпрыгивая, Нсл. 131. гарцевать, шалить, дурачиться, носиться. Юрсл. *Соверш.* **аддзогаць,** *перех.*—отбить, подпрыгивая; оттоптать. Нсл. 373. *Нядаўна пашылі чаравікі, а ўжо аддзогала.* Нсл. *Прич.* **аддзоганы**—оттоптанный. Нсл. 373. *У чаравікаў ад скокаў аддзоганы коркі.* Нсл. *Соверш.* **здзогаць,** *перех.*—отбить, истоптать. Нсл. 205. *Здзогаў боты скачучы.* *Соверш.* **прадзогаць, а)** протоптать бегая. Нсл. 531. *Прадзогаць чаравікі, боты.*
б) проходить, пробегать бесполезно. Дсл. *Людзі на сене былі(—сенавалі,* **С.**)*, а ты ідзе прадзогала?* Нсл. 521. *Прадзогала вячэру.* Нсл.
2. производить стук о что-л. звонкое ударами. Нсл. 131. *Ня дзогай па бочцы.* Нсл.
3. (*перех.*)—бить, колотить. Нсл. 131. *За што тыя го так дзогаеш, дзогнуў?* Нсл. *Соверш.* **раздзогаць**—разбить. Нсл. 548. *Ліха табе памагала раздзогаць здаровы гаршчок.* Нсл. *Прич.* **раздзоганы**—разбитый нечаянно(не обязательно нечаянно, **С.**). Нсл. 548. *Раздзоганага гаршка ня склеіш.* Нсл.

дзогнуць-*ну-неш-не, предосуд.* **1.** прыгнуть, упасть шаля, дурачась. Юрсл., *однократ.. к дзогаць 1, 2, 3.* Нсл. 131. *Дам, калі яшчэ дзогнеш.* Нсл. *За што ты яго так дзогаеш, дзогнуў?* Нсл.
2. побежать быстро, дернуть. Юрсл. *Дзогнула па сяўбе і праламіла ўсьцяж сьлед.* Юрсл.

задзогаць, *соверш.* **1.** начать "дзогаць". *Ізноў задзогаў.* Нсл. 131.
2. застучать. Нсл. 131. *Нехта задзогаў у дзьверы.* Нсл.

дзогацца-*аюся-аешся, пагуд.*—*дзогаць.* Юрсл. *Чаго вы дзогаецеся, аж сьцены дрыжаць.* Юрсл. *Однократ.* **дзогнуцца**-*нусянешся,* **1.** *мн. ч., род.* Нсл. 131. *Дзогнуўся галавою аб сьцяну.* Нсл.
2. (*предосуд.*)—упасть шаля. *Бегаў па страсе, пакуль дзогнуўся на зямлю.*
Соверш. **надзогацца**—наскакаться, напрыгаться. Нсл. 305. *Калі ты наздогаешся?* Нсл. *Надзогаешся ты каля яго, пакуль выпрасіш.* Нсл.

•**дзогнуць**—*см. под дзогаць.*

•**дзогнуцца**—*см. под дзогацца.*

•**дзе,** (*област.*)**, ідзе, ідзежа, 1.** где. (*Сьвятаславічы*) *Давід а Алег станаўко вымагалі, каб мошчы сьвятога Барыса пакласьці ў новай камѐннай царкве* (*у Кіеве там "идеже атец Сьвятаслаў познаменалъ".*) *Багалей, стр. 282.*
2. куда. БНсл.; Ар. *Дзе яны пашлі?* Ар.

дзе а дзе, *област.* **ідзе а йдзе,** *нареч.*—кое-где, там и тут; то там, то сам.

•**дзе [йдзе] любя́,**—в любом месте. Ар.; Харобрычы(Курыла 84). *Тый там гуляе, каму дзе любя.* Харобрычы (Курыла 84).

•**дзе-хоця,** (*област.*)**, ідзе-хоця,** *нареч.*—где угодно. Гсл.

•**дзеб, ідзеб,** *нареч.*—где бы. Гсл.; БНсл.

•**дзе́бра**-*ры-ры, ж.* **1.** долина между горами. Нсл. 129. *Жывець у гародзе на дзебры.* Нсл. *Пойдзем на дзебру ў шчаўё.* Нсл.
2. ручеек между горами. Нсл. 129.

•**дзехцярэнь**-*рня, предл.-рню, м.*—болезнь детского возраста. Варсл. *Дохтар казаў, што ў гэтага хлапца дзехцярэнь.* Варсл.

•**дзе-ня-дзе, ідзе-ня-йдзе,** *нареч.*—кое-где. Ар.; МГсл.; Шсл. *Дзе-ня-дзе тырчыць галоўка й добрае капусты.* Ст.

•**дзед I**-*да, предл.-ду, зват.-дзе; мн. ч. дзяды́-доў-дом, мн. ч., предл.-дох, м.*—дед, отец отца или матери. Ар.; Косіч 78. *Так жылі нашыя бацькі й дзяды, і мы ўступім у іх сьляды.* *Послов.* Ст. *Сьледам за дзедам.*

Послов. *Жылі дзяды, ня бачылі бяды, а застануцца ўнукі — нацерпяцца мукі.* Дсл. *Так вядзецца ад дзядоў.* Тм.

2. всякий старик. Ар.; Нсл. 133; Дсл. *Кашляе, як стары дзед.* Нсл. *Старая кажа: мой дзед.* Дсл. *Добра каша пры хлебу, добра баба пры дзеду.* *Послов.* Рапан. 76. *Старыя дзяды, б ярыце свае кіі.* Гарцава Стдуб.(Косіч).
Дзяды вадзі́ць—дремать. Гсл.; Нсл. 133. *Досіць табе дзяды вадзіць, валей ляж спаць.* Нсл. *Уменьш.* **дзядок**-*дка́, предл. дзядку́, зват. дзёдку; мн. ч., дат.—ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—старичок. *Дзядка сабе наняў.* Нсл. *А дзядок адзін сядзіць.* Ст.

3. воображаемый страшный лицом дед с горбом, которым в Великолитве пугают малых детей для удержания их от плача, капризов и шалостей. Нсл. 132. **Дзед на ігрышчу**— дзед сьвяточны, у выверненым кажусе, горб у яго зялёны, барада зь лёну. Дсл. *Уменьш.* **дзедка**-*дкі, предл.и зват.-дку.* *Пацалуй дзедку ў руку.* Нсл. *Дзедка даў гасьцінца.* Ст.

дзедзя-*дзі, предл. и зват.-дзю; мн. ч., род.-дзяў, ласкат.*—дедушка. Іг. *Чырвоны дзедзя на коніку едзе (загадка — сьвечаная лучына).* Іг.

дзедзька-*кі, дат., предл. и зват.-ку; мн. ч., род.-ек, каў, ласкат.*—дедушка. Вял.; Раст.: Смаленск. 150; Дсл. *Здароў, дзедзька!* Дсл. 204. *Старэнькі дзедзька быў сядні ў нас.* Бардзіч Краснап.(Бяльсл.). *Старэнькі дзедзька па гародзе ходзе, канапелькі сее.* Косіч 5. *А я дзеду зраблю беду — на кірмаш не паеду. Звару сала, сьпяку блін, каб мой дзедзька дома быў.* Вял. *Маўчы, дзедзька пачуе, дый у хатуль возьме.* Нсл. *Дзедзька за вуглом сядзіць.* Тм. *Гукніце дзедзьку.* Тм.

дзедзечка-*чкі-чку, предл. и зват.-чку, уменьш. к дзедзька.* **1.**—дедушка. Нсл. 132.
2. почтительное обращение ко всякому, хотя бы и незнакомому старику. Дсл.
3. старичок, старинушка. Нсл. 132. *Ой ты, дзедзечка, глянь на палічку.* Росуха Імгл. (Косіч 59). *Схадзі, дзедзечка, па венік.* Нсл.

дзе́дзюхна-*ны-не, предл.-ну, ласкат.*—дедушка. Нсл. 132. *Дзедухна, лябёдзюхна мой.* Нсл.

дзяду́ля-*лі, дат., предл. и зват.-лю, ласкат.*—дедушка. Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 133. *Дзядуля прышоў, абаранку даў.* Нсл. *Дзядуля, я гатоў з табою плысьці.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20, 4). *Уменьш., ласкат.* **дзяду́лька**-*лькі*—дедушка. Ар.; Гсл.; Шсл.; Нсл. 133. *Дзядулька йдзець.* Нсл. *Дзядулька прышоў да нас у госьці.* Ст. **дзяду́ленька**-*нькі, дат., предл. и зват.-ньку, уменьш. к дзядулька*—дедушка. Дсл. *А дзед-дзядуленька, а йдзе твая бабуленька?* Дсл.

дзяду́ня-*ні, ласкат.*—дедушка. Дсл. 203. *Што ты шалееш, дзетачка — не даеш дзядуні супачынку.* Дсл. 532.(под *апачынак*). *Ваш дзядуня а паўдні любіў спаць.* Дсл.

дзядзю́га-*югі, предл.-югу, увелич., грэбл. к дзед 2, 3.* Нсл. 132. *Ты яшчэ здаровы дзядзюга.* Нсл.

●**дзед II** (МГсл.)—*род дзеду, дзед калючы,* (Варсл.) **1.**—чертополох. МГсл.; Варсл. *Напар свайму дзяцяці ад пярэпалахаў калючага дзеда.* Варсл.
2.—*дзядоўнік.* Бяльсл. *Конь пахадзіў каля прасла, дык цэлая грыва й хвост дзядоў начапляласся.* Бяседавічы Хоцім.(Бяльсл.). *Мой сабака нейдзе ў дзяды ўбіўся: увесь шышкамі аброс.* Барысавічы Клім.(Тм.).
3. мордовник круглоголовый, [Echinops spherocephalus]. Верас.
4. вертикальная часть в станку для выгинания полозьев. Бяльсл. *Гэты дзед яшчэ крэпкі — хоць які полаз загнець.* Ташна Клім.(Бяльсл.).

●**дзе́даваць**-*дую-дуеш-дуе; повел.-дуй-дуйма, несоверш.*—есть, питаться, как на *"Дзяды"*, когда бывает 12 блюд; пировать. Ар. *Соверш.* **падзе́даваць.** Ар.

●**дзедава́ць**-*ду́ю-ду́еш-ду́е,* — беседовать по стариковски. Нсл. 133. *Зьберліся дый дзядуюць.* Нсл.

●**дзедаві́к**-*іка́, предл.-іку, м.*—свинья-самец, откармливаемый на мясо к *"Дзядом"*. Варсл.

●**дзедаві́чка**—*см. под дзёдачка.*

●**дзе́даў**-*ава-ава*—принадлежащий деду. Ар.; Дсл. *Мой бацька ў хату дзедаву кулём зь няўзьдзержнай радасьцяй прыбег.* Салавей: Сіла 33.

●**дзе́даўшчына**-*ны-не, ж.*—земля унаследованая от деда. НК: Очерки 208; Шсл. *Паедзем жыць на дзедаўшчыну.* Ст.

●**дзе́дачка, дзедаві́чка**-*чкі-чцы, ж.*—свинья, откармливаемая на мясо, к *"Дзядом"*. Варсл. *Воўк схапіў дзедавічку Янкі Канцавога.*

●**дзе́дка**-*дкі, предл. и зват.-дку, м.* **1.** давнишнее приспособление из железа для вставки лучины; вбивалось в стену. Шсл. *Уткні лучыну ў дзедку.* Ст.
2.—*см. под дзед 1.*

●**дзе́дніна**-*ны-не, ж.*—наследство от дедушки. Нсл. 133. *Гэта мая дзедніна.* Нсл.

●**дзея,** *дзеі, ж.*—действие, акт. БНсл.

●**дзеяздольнасьць,** -*ці, ж.*—дееспособность.

●**дзеяздольны,** *-ная-нае*—дееспособный. БНсл.

●**дзе́яльнасьць**-*ці, ж.*—деятельность. Гсл. *Лятуцелася аб працы ў вольным краю, аб дзеяльнасьці.* Дзьве Душы, 10.

●**дзе́яльны**-*ная-нае*—деятельный. Гсл. *Калі ўжо абіраць, дык дзеяльных, каб карысьць была.* Парадзіна Імсьц. (Бясл.).

●**дзе́яньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к дзеяць, дзеяцца*—действие.

арытмэтныя(арытматычныя) дзеяньні —арифметические действия.

●**дзе́яньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —деятель.

грамадзкі дзеяньнік—общественный деятель.
нацанальны дзеяньнік—национальный деятель.
палітычны дзеяньнік—политический деятель.
культурна-асьветны дзеяньнік—культурно-просветительный деятель.
•**дзе́яньніца**-*цы, ж.*—деятельница.
•**дзеяпрыме́тнік**-*іка, предл.-іку, м., грамм.* —причастие.
•**дзеяпрыме́тнікавы**-*вая-вае, грамм.*-причастный.
•**дзеяпрыслоўе,** *ср., грамм.*—деепричастие.
•**дзеяпрыслоўны,** *-ная-нае*—деепричастный.дзеяслоў-*ва, м., грамм.*—глагол. МГсл.
•**дзеяслоўны**-*ная-нае, грамм.* **1.** глагольный. *Дзеяслоўны канчатак.*
2. отглагольный.
•**дзеяспакме́ньнік**-*іка, предл.-іку, м., грамм.* —отглагольное имя существительное.
•**дзеятвор**-*ора, предл.-ору, м.*—пьеса. НТ2 (БНсл.).
•**дзе́яць I,** *дзѐю, дзѐеш, дзѐе; повел. дзей, дзѐйма, несоверш.* **1.** действовать, Варсл. (проявлять, совершать какое-л. действие, поступки, С.), делать. Гсл. 74. *Што яны там дзеюць?* Ст. *Ліха дзее ён.* Нсл. 133. *Тут надабе ея толькі гаварыць, але й дзеяць.* Варсл. *Соверш.* **зьдзеяць**—совершить,.
2. действовать, использовать, применять. *Дзеяць друкам, асьветаю.*
3. о машине, механизме, части тела: действовать, функционировать. *Малатарня ня дзее. Тэлефон ня дзее.*
4. оказывать влияние, воздействовать. *Ня кажны лек алнолькава дзее.*
дзеючы, *прич.*—действующий. Гсл.
дзеючая арма—действующая армия.
дзеючая сіла—действующая сила.
дзеючыя асобы, *театр.*—действующие лица.
•**дзе́яць II,** *дзѐю, дзѐеш, дзѐе; повел. дзей, дзѐйма, несоверш.*—поговаривать, Нсл. 133. расказывать. Варсл. *Старѝ дзеяў, як да̀ўна жылося. Мала што людзі дзеюць пра мяне і пра цябе.* Нсл. *Дзеялі, што некрутаў будуць браць.* Нсл. *См. дзейкаць.*
•**дзе́яцца,** *дзеецца, дзеюцца; прошл. вр. дзеялася,*—происходить, Ст. 1529 г.; БНсл.; Дсл. 204. делаться, Гсл.; Нсл. 133; Ксл.; БНсл. совершаться, Гсл.; Нсл. 133; Ксл.; БНсл.; Ст. 1529 г. твориться. Употребляется лишь в 3-ем лице ед. и мн. числа. *Ці чуеш ты, Салома, што дзеецца дома?* Дсл. *Што гэта над табой дзеецца?* Кіт. 10а9. *Як табе паводзілася, што над табой дзеялася?* Тм. 96б7. *Скажу, што ся дзеяла.* Тм. 108а3. *Дзеялася ў Горадне пад лета Божага нараджэньня 1539.* Гордз. Акты XYII, 3. *Паглядзі, што тут дзеецца.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Пасадзіў ён сына на воз, а сам пашоў паглядзець, што дзеецца на кірмашу.* Мікольск М. (Демид.: Веров 98). *Страх, што дзеецца на сьвеце!* Гсл. *Ну, што дзеецца на сьвеце?* Ст. *Соверш.*
зьдзе́яцца—произойти, сделаться, Гсл.; Нсл. 133. совершиться, сотвориться. *Неўзумяваю, як гэта зьдзеялася.* Нсл. 339. *Па тваім паеханьню гэта здзеялася.* Нсл. 492. *Што там дзеецца, зьдзеялася, няхай Бог бароне.* Нсл. *Якое ліха з табою дзеецца (зьдзеялася)?* Нсл. *Дзіўное зьдзеялася прылучэньне.* Нсл. 504.
•**дзе́дзень,** *м.*—старик. Смол. у.(Дсл.).
•**дзе́дзечка,**—*см. под дзед 1.*
•**дзедзя,**—*см. под дзед 1.*
•**дзеканьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—произношение среднеязычного *дз*(один звук), происходящего из *д* в положении пред *ё, е, і, ь, ю, я*(*дзедзька, дзіра, дзёгаць, Радзюк, дзяга*); одна из главных особенностей великолитовского(белорусского) языка.
•**дзел,** *дзѐлу, предл. и зват. дзеле, м.*—дележ, раздел. Нсл. 133; Бяльсл. *Такая сварка ўзьнялася, што бязь дзелу ніяк не абыйдзешся.* Палуж Краснап. (Бяльсл.).
•**дзе́ла**-*ла, предл.-ле; мн. ч. дзелы, дзел, ср., редко употр.*—важная работа, занятие. *За прыгону рабілі дзела. Яны сьмяюцца, а паном хоць бы што, балююць сабе ды яшчэ больш прыбаўляюць работы. — Бо яны —каа, — рагочуць бы жарабцы, затым што мала дзела.* Сц.(Сержп.: Казкі Сц. пав., 1926). *Няўжо табе, кума мая, у дварэ няма дзела, што ты з маім мужыком у шынку засела?* Задубеньне Імгл.(Косіч 24). *У сярэдзіне так поўна ангелаў, кажны з Боскім расказаньням у вадном дзеле.* Кіт. 117а2. **Быць у дзеле**—быть запутанным в дело. *А хто ж у дзеле, а хто ў вадказе? Сьвёкар у дзеле, сьвякрывя ў вадказе.* Ц. с. Інькава Пар.(Дсл.). **Што за дзела, каму** —какое дело, кому. Ар. *Што табе за дзела?* Ар. *Ох, і што каму за дзела, што дзеўка зь дзяцюком села.* Росуха Імгл.(Косіч 21). *Уменьш.* **дзелца**-*ца, предл.-цу; мн. ч. дзелцы-лцаў;* **дзелечка**-*чка; мн. ч.-чкі-чак*(*-чкаў*). *З гора ножачкі ня ходзяць, ручкі ня робяць.* Жукова Імгл.(Косіч 31).
•**дзелавод**-*да, предл.-ду, зват.-дзе, м.*—делопроизводитель. Гсл. *См. сакратар.*
•**дзелаводзтва,** *ср.*—делопроизводительство. МГсл. *См. сакратарства.*
•**дзе́лева**-*ва, предл.-ве, ср., мат.*—делимое. НТ.(БНсл.).
•**дзел-ечка**-*ца*—*см. под дзела.*
•**дзеля,** *и иногда сокращенное* **дзель,** *предлог с род. пад.* **1.**—ради. Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 129. *Дзеля свайго ўсё зробіш.* Нсл. *Дзеля цябе толькі.* Тм. *Дзеля вас пастараемся.* Ст. *Хацела дзеля грошы зарэзаць цябе.* Уселюб Н.(Демид: Веров. Н. I, 1896, 18).
2.—для. Гсл.; Нсл. 129; Бяльсл. *Каля саду ўкапалі стоўп дзеля гіган.* Рачкавічы Навазыбк.(Бяльсл.). *Прынясі дзеля каровы клінцоў.* Тур'я Чэрык.(Бяльсл.). *Збожжа дзеля старцоў.* НК: Старцы 83. *Нясі бочку*

піва, бачонак гарэлкі дзеля нашае дзеўкі. Горц.(Кот., 205). *Дзеля* (*дзілі,* Дсл.) *сьмеху.* Зьверавічы Красьн.(Дсл.). *Сунься змовіць вас дзеля паствы*—для пастьбы, стеречь скотину. НК: Старцы 74. **Дзеля таго, дзель таго.** *Употр., указуя на цель действия. Але людзі захацелі, каб то буслы перaселі на другі бок саду. Дзель таго стоўп укапалі, барану прымацавалі, розную прыладу.* Я. Лучына. **Дзеля гадзіся**—так только, для виду; так себе, потому что так принято. Гсл.; Гарэцкі: Песьні. **Дзеля ўсяго дзеля**—на всякий случай. Ар. *Дзеля ўсяго дзеля вазьмі із сабою леварвэр у дарогу.* Ар.

•**дзель I**-*лі; мн. ч., род.-ляў, ж.* **1.** часть, (Гсл.; БНсл.), доля. Ар. *Дастаў сваю дзель, маеш і маўчы.* Гсл.
2. участок. Ар. *Кажны сваю дзель магільніку гарадзіў чым хацеў.* Ар. *Едучы да дарогі*(*правіць дарогу*)*, кажны праве сваю дзель.* Ар.
3. *мат.*—частное. МГсл.; НТ(БНсл.).

•**дзель II,** *предлог.—см. под дзеля.*

•**дзе́льба,** (Гсл.), **дзяльба́,** (Шсл.; Варсл.; Дсл.)-*бы*(*-бы̀*)*, ж.*—раздел(действие, С.) Гсл., делёж. Шсл. *У Баравікоў цяпер ідзець дзяльба̀.* Ст. *У нас пачнецца дзяльба.* Дсл. *Ідзе дзяльба, там усё баба.* Ельн.(Дсл.).

•**дзе́льнасьць I**-*ці, ж.* **1.** способность сделать что-л. хозяйственное, умение. Нсл. 133. *У яго дзельнасьць у руках.* Нсл. *Ня маючы дзельнасьці, няма чаго брацца за дзела.* Шсл.
2. энергичность.

•**дзельнасьць II**-ці, *ж.*—делимость.

•**дзе́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** делец (Гсл.; БНсл.),—*мастар?* Нсл. 133, мостак, изворотливый а иногда и плутоватый. Дсл. 205. *Дзельніка дзела баіцца. Ён на ўсі дзелы дзельнік.* Смл.(Дсл.).
2. удалой, бедовой. Дсл. 205. *Наскочыла на дзельніка.* Зьверавічы Красьн.(Дсл.).
3. человек способный. Дсл. 205. *Ён на гэтыя дзѐлы дзельнік.* Дсл.
4. человек хитрый, изворотливый, плутоватый. Дсл. *Ён дзельнік — густа месе.* Дсл.

•**дзе́льнік II**-*іка, предл.-іку, м., мат.*—делитель.

найбольшы супольны дзельнік—общий наибольший делитель.

•**дзе́льніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—мастерица. Нсл. 133. *Твая жонка ў вусім дзельніца.* Нсл.

•**дзельніцкі**-*кая-кае*—делячеcкий.

•**дзельніцтва**-*ва, ср.*—делячество. Гсл.

•**дзе́льны I**-*ная-нае*—энергичный.

•**дзе́льны II,** *мат.*—делимый.

•**дзельчы ліст,**—*см. под ліст.*

•**дзендзяру́ха**-*ухі-усе, ж.*—род танца. Бяльсл. *Адгоцалі дзендзяруху, а тады лявоніху пачалі.* Васілёўка Хоцім.(Бяльсл.).

•**дзе́нны**-*ная-нае*—дневной. Нсл. 129; Ксл. *У дзенных нэмазах*(*араб. малітвах*) *моўчыкм пяюць, а ў ночных голасам пяюць.* Кіт. 4269. *Гэта дзела дзеннае — ня ночы рабіць.* Янавічы Сур.(Ксл.). *Дзенная работа.* Нсл. *Ночная зязюлька дзенную перакукуе.* *Послов.* Нсл.

•**дзень,** *дня, мн. ч., род. дзён.* Ар.; Дсл. 163—день. *Шмат дзён.* Дсл.

рабочы дзень—рабочий день.

у дзень—днём.

у дзень і ночы—днём и ночью.

до дня—до рассвета, на заре.

дабры́дзень!—здравствуйте.

дзень-ноч—день и ночь; все время, не переставая. *Дваццаць год дзень-ноч Пана Бога прасіць будуць.* Кіт. 369.

дзень пры дню (*област.* **дзень пры дні**)—ежедневно, Нсл. 129; Гсл.; БНсл.; Сініцына Віц. (Ксл.). каждый день, Дсл. 162; Варсл. изо дня в день. *Дзень пры дню да нас ходзе.* Нсл. *Дождж дзень пры дні йдзець.* Ст. *Бывае часам, — звонкі сьпеў птушыны на дзерве ня сьціхае дзень пры дні.* Грачанікаў: Хлеб. *Во й сядзіць дзень пры дні дый тытун свой глытае.* Мамошкі Пар. (Дсл.). *Блуканяецца па вуліцы дзень пры дню.* Юрсл. (*под блуканяцца 2*). *Яна* (*бярозка*) *расла, набірала сілы дзень пры дню.* Яўген Васілёнак ("Полымя", Но. 12, 1967, стр. 190).

дзень у дзень—каждый день. Гсл. *Дзень у дзень ходзе ў карчму.* Нсл. *Дзень у дзень посьнікалі.* Кіт. 94а1. *Вон жанець нас на работу ў лес дзень у дзень.* Гордз. Акты XУІІ, І.

што-дня—ежедневно. Ар.

•**дзе́ньнік,** *м.* **1.** дневник. Нсл.
2. (*род. дзеньніку*)—отгороженное от тока место в гумне. Бяльсл. *У дзѐньніку ўжо мала саломы засталося, ня стане да вясны.* Барысавічы Клім.(Бяльсл.). *См. застаранак, ср. дзяньнік.*

•**дзеньудзе́нны**-*ная-нае*—ежедневный. Бяльсл. *Гэта мой дзеньудзенны кажушок, я яго ня ськідаю з плеч штодзень.* Клясін Краснап.(Бяльсл.).

•**дзе́нуцца**—*см. под дзецца.*

•**дзераза́**-*зы̀, ж.*—плаун. НК: Очерки, Но. 310; Ар.; Гсл.; Верас. *Паўзець, быццам жывая, па мчышчы дзераза.* Калачынскі: Лясная казка. Калачынскі: Лясная казка.

•**дзераво**-*ва̀, ср.*—кривая доска, составляющая главную основу сохи. НК: Очерки 387.

•**дзераво**[**дзіраво,** Ксл.]-*ва̀, ср.*—часть сохи, на которую набивают лемехи. Ксл. *З гэтае крывіны будзе добрае дзераво.* Кайтанова Куз.(Ксл.).

•**дзеравя́ка**-*які, ж.*—обрубок дерева. Варсл. *У балоце на нейкую дзеравяку нагу прабіў.* Варсл.

•**дзеравік**-*іка́, предл.-іку̀, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.**—инструмент, употребляемый при изготовлении гонта. Войш. *Нажом сьќяпаюць у дзеравіку̀.* Войш.
2. гонтовщик, который дерет дерево на гонты.

•**дзеравіна**-*ны-не, ж.*—крупное и ровное дерево на пне. НК: Очерки, Но. 770.

•**дзераўё**-*у̀я, предл.-у̀ю, ср., собир.*—нагромажденное дерево разрушенных построек. Варсл. *Дзераўём завалілі дворышча.* Варсл.

•**дзерачка**-*чкі-чцы, ж., бот.*—ясменник [Asperula R.] НТ6(БНсл.).

•**дзербалызнуць**—напиться до беспамятсва. Дсл. 165.

•**дзе́ржачы**—*см. под дзяржаць.*

•**дзермяза́**-*зы, ж., бот.*—ползучая трава. БНсл. *На сучча плятуча паўзла дзермяза.* Купала: Шляхам Ж. 103.

•**дзерпану́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць, соверш.*—царапнуть. *Як дзерпануў капцюрамі дык аж кроў пашла!* Ст.

•**дзе́рва**-*ва, на дзерве; мн. ч.-вы-ваў, ср.* (Брсл.); **дзе́рва**-*вы, на дзерве; мн. ч.-вы-ваў, ж.* (Харомск на Палесьсю) **1.** дерево. Брсл.; Харомск на Палесьсю(Полесье 65). *Па дзерву едуць.* Харомск(Полесье 65). **2.** *област.*—заноза. Ар. *Загнаў дзерва ў палец.* Ар.

•**дзервякі́-коў-ком,** *мн. ч., предл.-кох, единств. ч. нет.*—деревянные туфли. Ар.

•**дзервяне́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—деревенение. БНсл.

•**дзервяне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—цепенеть, млеть, *област.* коченеть, цепенеть, деревенеть, (Шсл.; БНсл.) деревенеть, коченеть. Ксл.; Бяльсл. *Палцы на нагах дзервянець пачалі.* Беліца Сян. (Ксл.). *Аж рукі дзервянеюць ад сьцюжы.* Ст. *Рукі дзервянеюць, доўга дзержачы.* Нсл. *Ногі пачалі дзервянець ад холаду.* Юрсл. *Соверш.* **зьдзервянець**—сделаться неподвижным, сдеревенеть. *Отгл. имя сущ.* **зьдзервяненьне**-*ня, предл.-ню*—сдеревенение. БНсл.

•**дзе́рці,** *дзяру̀-рэш-рэць-рэм-рыцѐ-руць; прош. вр. дзер, дзѐрла, дзѐрлі, несоверш., перех.* **1.** царапать, Гсл. чесать, скрести, царапать для облегчения зуда. *Не дзяры болькі.* Ар.
2. тереть, измельчать, водя с нажилом взад и вперед по тёрке. Ар. *Дзерці бульбу, хрэн.* Ар. *Ср. драчка.*
3. убивать, растерзывать(о хищных птицах). *Каршун дзярэць куры.*
4. изнашивать до дыр(одежду, обувь), *Ідучы падымай ногі, каб ня дзерці ботаў. Не дзяры кажуха.* Ар.
5. отрывая, отделать что-л., крепко держащееся. Ар. *Дзерці карэньне.* Ар.
6. (*без доп.*)—задевать за что-л., царапать(о притупившихся инструментах). *Брытва дзярэць.*

дзерану́ць-*ну̀, -нѐш-нѐць, -нем-ніцѐ-нуць, однкрат., перех.* **1.** царапнуть.
2.—рвануть. Нсл. 130. *Дзерануць за валасы.* Нсл.
3. ударить чем-л. гибким. Нсл. 130. *Так дзерану бізуном, аж ускочыш.* Нсл.
4. (*неперех.*)—уйти, побежать. Нсл. 130. *Дзеранўў, аж пыл а дым.* Нсл. *Соверш.* **абдзерці, 1.** оцарапать. *Абдзерла руку, дзяручы бульбу.*
2. (о злаках)—очистить от шелухи. *Абдзерлі грэччыны на крупы. Несоверш.* **абдзіра́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е* **1.** *к абдзерці 1.*
2. (о злаках)—очищать от шелухи. *Павязем ячмень абдзіраць на крупы.*

аддзе́рці, *соверш. к дзерці,*—с силой вырвать(часть чего-л. или что-л. прочно прикрепленное). *Аддзер масьніцу ад мосту ў хаце. Прич.* **аддзе́рты.** *Несоверш.* **аддзіра́ць.**

задзерці, *соверш.* **1.**—растерзать. *Ня бачылі, як каршун задзер курыцу.* Нсл.
2. поднять кверху, задрать. Нсл. 166. *Задзерці галаву. Несоверш.* **задзіра́ць.** *Не задзірай галавы.*

зьдзерці, *соверш.* **1.**—истереть, измельчить на тёрке. *Зьдзерла ўвесь хрэн, што ты накапаў.*
2.—содрать. *Зьдзерці струп.* **Зьдзерці венік**—истрепать веник, долго употребляя. Ар. *Несоверш.* **зьдзіраць.** *Нашто было зьдзіраць струп?*

надзе́рці, *соверш.* **1.**—чего натереть, измельчить. *Надзерла шмат бульбы, будзе до на бліны.*
2. *к дзерці 5. Мала ты надзер карэньня, ня стане яго сплесьці нам кашы.*

падзерці, *соверш.* **1.**—почесать. *Ня вытрываеш, каб не падзерці.*
2. износить. *Малец падзер сарочку.*

разьдзе́рці, *соверш.*—разодрать. *Чатырыста... ратоў разьдзярэ,,, чатырыста брухаў разьдзярэ.* Кіт. 168-9. *Разьдзер калашу аб сук. Прич.* **разьдзерты**—разодранный. *Калаша разьдзерта. Канвэрт разьдзерты. Несоверш.* **разьдзіраць**—раздирать.

вы́дзерці, *соверш. к дзерці 5*—выдрать, с силой вырвать. *Сто ачэй выдзера.* Кіт. 1610. *Несоверш.* **выдзіра́ць**—выдирать. **Дзерці збожжа**—размалывать зерно на крупу; очищать зерно от шелухи. **Задзерці нос**—*см. под нос.*

•**дзе́рціся,** *дзяруся-рэшся, несоверш.* **1.** чесаться, чесать свое тело. *Чаго ты дзярэшся? — Дзяруся, бо сьвярбіць.*
2. рваться. *Сарочка дзярэцца.* Ар. *Соверш.* **падзерціся**—порваться. *Сьвітка падзерлася.* Ар.

абдзерціся, *соверш.* **1.** изорваться, обтрепаться. *Адзецьце абдзерлася.*
2. изорвать, истрепать свое платье, обноситься. *Малец ходзе абдзершыся.*

абдзірацца, *несоверш. к абдзерціся 1, 2.*

аддзерціся, *соверш.*—оторваться. *Падноскі аддзерліся.* **аддзіраццa, 1.** *несоверш. к аддзерціся .*
2. *зав. к аддзіраць.*

задзерціся, *соверш.* — подняться краям одежды. *Крысо ў бурносе задзерлася. Несоверш.* **задзірацца.** *Соверш.* **разьдзерціся**—разодраться(разорваться от резкого движения, от ветхости, С.). *На штукі разьдзярэцца.* Кіт. 165. *Хуста разьдзерлася.*

разьдзірацца, 1. *несоверш. к разьдзерціся.*
2. *зал. к. разьдзіраць.*

вы́дзерціся, *соверш.*—оторваться внутри чего-л. *Кішаня выдзерлася. Несоверш.* **выдзірацца.** *Блага ўшыты кішэні — выдзіраюцца.*

●**дзерць**-*ці; мн. ч.-цяў, ж.* **1.** пустая задеревнелая земля. Варсл.
2. густая заросль в лесу(везде, С.). Варсл. *Усі чэрці з аднэй дзерці. Послов.* Варсл.
3. (*перен.*)—густые сплёвшиеся волосы. Варсл. *Цяжка расчасаць гэту дзерць.* Варсл.

●**дзесяток**-*ткà, предл.-ткỳ; мн. ч., дат.-тком, мн. ч., предл.-ткох*—десяток. Войш.; Груздава Пост.; Глыбокае; Барс.; Ільля Вял. *Дзесяток міліцанераў прылучылі да нас.* (Б. Ускалось, 1954, Но 4, 38).

●**дзесятковы**-*вая-вае*—(увеличенный в десять раз, С.), десятерной. МГсл.

●**дзесятня́**-*ні-ні; мн. ч. дзясятні-няў, ж.-рдо на десять"пасмаў"*)связка ниток в ткацком станке). Бяльсл. *Ці купіла ты, таечка, дзесятню?* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

●**дзесятны́** (**дзеся́тны**)-*ная-нае*—десятичный.

дзеся́тны дроб—десятичная дробь.

●**дзесяці́на**-*ны-не, ж.* **1.** десятина(мера земли).
2. десятина, налог на содержание церкви и духовенства в размере одной десятой части дохода. *Выдаюць дзесяціну.* Кіт. 569.

●**дзе́сяць**-*цёх-цём-цёх*(*-ць*), *дзесяцьма, на дзесяцёх, числ.*—десять. Ар. *Дзесяць раз мер і то ня вер, Послов.*—сем раз отмерь, а один раз отрежь. ВК. (ЛБ 4913). На вопрос сколько: когда *"дзесяць"* относится к лицам мужеского рода, то оно употребляется в род. падеже, имеет форму *"дзесяцёх". Колькі вас (вучанікаў)? - дзесяцёх.* Аш.

На вопрос *"колькі"*, когда *"дзесяць"* относится к лицам мужеского рода, то оно употребляется в родств. падеже; имеет форму *"дзесяцёх". Колькі вас (вучанікаў)? — дзесяцёх.* Аш.

●**дзесяцьдзе́нны,** *-ная-нае*—десятидневны.

●**дзесяцькутнік**-*іка, м.*—десятьугольник.

●**дзесяцьсьце́н**-*èна, предл.-не, м.*—десятигранник.

●**дзесяцьсьце́нны,** *-ная-нае*—десятигранный.

●**дзесь** (Растсл.; Гсл.; БНсл.), **ідзесь**—где-то. Растсл.; Гсл.; БНсл.—куда-то. БНсл. *Прочках дзесь маркота.* Гарун(~~в.~~"Начлег"). *Прыпаў да зямліцы, быццам дзесь загінуў.* Гарун.(в "Вецер").

●**дзет-дзет-дзет**—возглас для призывания. Ар.

●**дзетагу́б**-*ба, предл.-бу, зват.-бе, м.*—детоубийца. БНсл.

●**дзетагу́бка**-*бкі-бцы, ж.*—детоубийца-женщина. БНсл.

●**дзетагу́бства**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—детоубийство.

●**дзет-ка**-*кі—см. под дзецянё.*

●**дзе́тніца**-*цы-цы, ж., анат.*—матка. Віленшч.

●**дзе́туха**-*ухі-усе, ж.*—курица(вообще птица, С.), водящая цыплят. Шсл. *Нейдзе прапала дзетуха з пелянятамі.* Ст.

●**дзев-анька**-*ухна—см. под дзеўка.*

●**дзевава́ць**-*вую-вуеш-вуе*—быть девушкой. *Дзевачкі, галубачкі мае, вы ня знаеце прычыначкі свае, ня век жа вам на сьвеце дзеваваць, і бяз шапкі гараваць. Сьвякроў галоўку памые, мыжык шапкаю пакрые, годзе табе дзеваваць.* Горц.(Кот 211).

●**дзе́вер**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч. дзевяры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—брат мужа, деверь. Ар.; Гсл.; Шсл. *Валей тры дзевяры, чымся адна залвіца. Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Дзевяры, як зьвяры, а залвіцы, як зьвярыцы.* Войш. *Собир.* **дзевяр'ё.** Дсл. 168. *Ласкат.* **дзе́верка**-*ркі, предл. и зват.-рку*—деверек. Нсл. 129. *Дзеверка твой гэта насплёў.* Нсл. *Кланяйся дзеверку свайму.* Нсл.

●**дзевясі́льнік**-*іку, предл.-іку, ж., бот.*—девясил. БНсл.

●**дзевяцьна́нцаты,** *-тая-тае*—девятнадцатый. Магілеўшч.(Мат. Б., Но. 18); Сербаў 113; Лёсік Пач. граматыка 103; БНсл.

●**дзевятна́нцаць**-*цацёх-цацём, тв.-цацьма, предл.-цацёх*—девятнадцать. Сербаў 113; Магілеўш.(Мат. Б., Но. 18); Севершчына(Растограуев: Северск 12); Карскі, II-2, 122; Бнсл.

●**дзевяцерка**-*ркі-рцы, ж.*—собрание девяти предметов. Смл. (Дсл.). *Безь яе ў вас нічога ня было: сèмера варот і ўсі на гарод; — цяпер жа і ў вас дзевяцерка коні.* Смл. (Дсл.)

●**дзевяці́ны**-*наў, единств. ч. нет.*—поминальный обед по покойнику на 9-тый день со дня смерти. Шсл. *Сядні ў нас дзевяціны па бацьку.* Ст.

●**дзевяць**-*цёх-цём, тв. -цьма,ять.*

●**дзевяцьгодні**-*няя-няе*—девятилетний.

●**дзевяцьдзясят,** *не склоняется*—девяносто. Ар.; МГсл.; Сербаў 113;Варлыга: Назіраньні 38; БНсл. *Анутові ў дзевяцьдзясят год урадзіўся Кензан.* Кіт. 98611. *І скончана по божием нароженіемь 14 сътъ девѳтьдесят и 1 лето.* Октоіх, у Кракаве 1491 г.

●**дзевяцьдзясяты**-*тая-тае,* —девяностый. Ар.; Варлыга: Назіраньні 38; БНсл.
●**дзевяцькутнік**-*ка, м.*—девятиугольник.
●**дзевяцьме́сячны,** *-ная-нае*—девятимесячный.
●**дзевяцьсот,** *не склоняется*—девятьсот. *Не стаець дзевяцьсот рублёў.*
●**дзевяцьсотны**-*ная-нае*—девятисотный.
●**дзевяцьсьце́н**-*ена, м.*—девятигранник.
●**дзевяцьты́сячны,** *-ная-нае*—девятитысячный.
●**дзе́вішча**-*шчы, ж., увелич. к несуществующему дзева — дзеўчышча.* Нсл. 132. *Дзевішчу гэту ніяк не ўламаеш.*
●**дзевіч-вечар**-*ра, предл.-ру, м.*—девичник. Нсл. 132. *Успомнела бабка дзевіч-вечар, дый заплакала. Послов.* Нсл.
●**дзеўбану́ць**—*см. под дзёўбаць.*
●**дзеўбану́цца**—*см. под дзёўбацца.*
●**дзеўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.**—девушка. Ар. Белор. *"дзеўка"* не значит девка, а девушка. Карский.
2. девица, Ар.; Нсл. 132. *Глянуў на тую бярэзу, ідзе дзеўка зь дзяцюком засіліліся.* Ельн.(Дсл. I пал а-а!). *Суджанаму дзеўка. Послов.* Нсл. *Ідуць у брусьніцы дзеўкі, маладзіцы.* Колас: Грыбы. *Любіў хлопец дзеўку чатыры гадочкі, іздалося хлопцу чатыры дзянёчкі.* ПНЗ 45. *Хоць бы яна яшчэ гадочак пакрасавалася ў дзеўках.* Севершч.(Косіч 233). *Дзяўчаты любілі як "зусім сваю дзеўку".* Юст. *Уменьш.* **дзе́вачка**-*чкі-чцы*—девушка. Нсл. 132. *Красная дзевачка.* Нсл. *Дзевачка, гуляй, гуляй, а дзелца знай.* Дсл. *Вязем дзевачку з-пад вянца, ды зь дзявоцкаю красою, ды з русаю касою.* ПНЗ. 40. *Ласкат.* **дзеванька**-*нькі-ньцы*—девушка. Нсл. 132. *Дзеванькі мае, прыдзіце да мяне.* Нсл. *Ці пойдзеш, дзеванька з намі, маладымі сватамі?* Нсл.
дзе́вухна-*ны-не, ласкат.*—девушка. Нсл. 132. *Схадзі, дзевухна, вады.* Нсл. *Увелич.* **дзе́ўчышча.** Нсл. 132. *Такой дзеўчышчы каб не падняць гэтага!* Нсл.
дзяўчы́на-*ны-не*(*одна дзеўка*); *мн. ч. дзяўчаты*(*единств. дзяўчо*). Ар.; Гсл.; Вост., Твер., Пск. (Даль), *дзяўчаняты.* Тм. (Даль)—девица. Ар.; МГсл.; Растсл.; Нсл. 132—девушка. Гсл. *Харошая дзяўчына.* Нсл. *Ладная ўжо вырасла ваша дзяўчына.* Ст. *Дзяцюкі сабе, а дзяўчаты сабе гуляюць.* Нсл.
дзяўчынанька-*нькі-ньцы, ласкат. к дзяўчына.*
дзяўчыначка-*чкі-чцы, уменьш. к дзяўчынка; мн. ч. дзяўчатачкі. Не глядзі, дзяўчыначка, што галоўка гладка, а глядзі, дзяўчыначка, ці мецена хатка. Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.).
дзяўчынка-*нкі-нцы, уменьш. к дзяўчына; мн. ч. дзяўчаткі.* Войш. *Красачка мая джанджаровая, дзяўчынка мая чарнабровая. імне ты дасталася!* Рылавічы НЗ. (ПНЗ 41). *Раскажы, дзяўчынка, чым дала прынады?* ПНЗ. 45.
дзеўчанё-*няці. мн. ч. дзеўчаняты* и **дзяўчо**-*чаці, мн. ч. дзяўчаты*—девочка-ребенок.
●**дзе́ўма,** *нареч., укрепляет значение глагола дзець-дзяваць, дзецца-дзявацца*—решительно. Нсл. 132. *Дзеўма нейдзе дзяваў маю шапку.* Нсл. *Дзеўма дзяваўся некуды тапор.* Нсл.
●**дзе́ўчын**-*на-на, род.-нага-нае-нага, дат.-наму.*—принадлежащий девушке(*"дзеўцы"*). Ар.
●**дзеўчышча**—*см. под дзеўка.*
●**дзе́ўчыцца**-*чуся-чышся, несоверш.*—стараться высматривать девушкой. Ксл. *Яна ўжо дзеўчыцца.* Даўгое Беш. (Ксл.).
●**дзецянё**-*няці-няці,* **дзецянётка**-*нётка, предл.-тку; мн. ч. дзецяняткі, ср.*—младенец. Ар.
дзяцё, (*област. дзіцё*)-*цяці, дат., предл.-цяці, вин. дзяцё, тв. дзяцём; мн. ч. дзеці. Дзяцё плача.* Груздава Пост. *Адкрой дзяцяці папы.* Нсл. 392. *Мяне зь дзецьмі хочаш запрадаць.* Я. Г-кі: Казкі, Но.2, стр. 11. *Не па нутру, як сьмерць, яму, што беларускае дзіцё бяжыць у сьнежную зіму ў школку пазнаваць жыцьцё.* Купала. *Уменьш.* **дзетка**-*ткі. Ня плач, дзетка.* НК: Под. пос. 55. *Уменьш., ласкат.* **дзяцятка**-*ка.* Нсл. 108(под *гамаць*); Сердов: Сакуны 65. *Дзяцятка маё плача, гамаць хоча кашкі.* Нсл. 108.(под *гамаць*). *І ўдзень і ночы ўсе плача па сваім дзяцятку.* Сербов: Сакуны 125. *Ласкат.*
дзяця́тухна. Дсл. 169. *А маленькага ды дзяцятухну, калышыце ж яго!* Смл. (Дсл.).
●**дзе́ці,** *дзяцей, дзяцём. дзѐці, дзѐцьмі, дзяцёх, противополож. к выраслыя,* **1.** дети, малолетние. *Кажнаму чалавеку павіннасьць дзеці свае ўчыць да веры мусульманськай і способу належачага.* Кіт. 40б8. *Жану і дзеці навучай.* Кіт. 44б13. *Дзеці чужацкія корме ўжо дочка.* Купала(ст. "Над Нёмнам"). *У іх усіх свае дзеці былі; свае пакінуўшы, чужыя мамчылі.* Кіт. 129а5. *Кідай жонку, дзеці ў дому.* Каратынскі: Гутарка(Б. Шляхам, 1967, Но.6). *Есьлі каторая жана замужам была і дзеці мела.* Стт. 1529, 55. *Тым жа абычаям і мачыха, есьлі дзеці мела.* Тм. *Маець у вапеццы меці дзеці свае.* Тм. 56. *І хавалі дзеці ад нашага вока.* Багушэвіч: Пані Арэшчысе(стих.). *Бяда безь дзяцей, але бяда і зь дзецьмі. Послов.* Рапан. 73. *Дух свой роне над дзецьмі.* Нсл. 566(под *раніць*). *Аддала дзяцём гуляць.* Дсл. 43(под *"булдырь"*). *Не рабі няроўнасьці ў дзяцёх.* Дзьве Душы 6.
2. сыновья и дочери (независимо от возраста), дети. *Яны пажанілі й павыдавалі замуж свае дзеці.* Ар.—ближайшие потомки, младшее поколение, дети. *Дзеці ваявалі ляпей за бацькоў.*
3. (*чаго*)—дети(о людях, усвоивших характерные черты своего времени, среди). *Дзеці места. Дзеці прыроды.*
●**дзеткі**-*так-ткам-ткі, единств. ч. нет.* **1.** *уменьш. к дзеці 1.*

2. обращение к одному дитяти, ребенку, младшему и к нескольким. Гсл. *А мае вы дзеткі! Як жа ты замарыўся!* Ст. *Ласкат.*
дзетухны. Варсл. *Пайдзем, дзетухны, малаціць.* Варсл. *А йдзі, сястра, двору, твае дзетухны плачуць.* Багацькаўка Імсьц. (Бяльсл.).
•**дзецкаваньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср., истор.*—вознаграждение "*дзецкаму*" за его труды. Гордз. Акты XУII, стр. XXУII.
•**дзецкі**-*кага, сущ., истор.*—судебный пристав. Гордз. Акты XУII, стр. XXУIII.
•**дзець**—*см. под дзяваць.*
•**дзецца**—*см. под дзявацца.*
•**дзеўбаком,** *нареч.*—неподвижно, без изменения. Дсл. 169.
дзеўбаком сядзець—ничего не делать. Дсл. *I кажа на мяне муж: "Хоць бы, нявісная, вады прынёсла, а то сядзіш дзеўбаком а сядзіш."* Дсл. *Жыта без дажджу села дзеўбаком.* Смл. (Дсл.).
•**дзеючы**—*см. под дзеяць 1.*
•**дзёб** (Нсл.), **дзёўб-ба,** *предл. и зват.-бе, м.*—клюв. Нсл. 129. *Дзёбам птушкі дзяўбуць.* Нсл. *У дзятла крэпкі дзёўб.* Асінаўка Выс. (Ксл.). *Даўгі дзёўб.* Нсл. 129.
•**дзёбам,** (Шсл.), **дзёўбам сядзець, сесьці** (Дсл. 166)—сиднем сидеть, на одной мере, Шсл. как камень, неподвижно, Гсл. как бы крепко прикован гвоздём. Нсл. 129.
Дзёбам сядзіць трава. Крамяні Пух. (Шсл.). *Іван дзёбам сядзіць, ані не расьцець.* Тм. *Як пашоў, дык дзёўбам там і сеў.* Нсл. *См. ґлюґа.*
•**дзёгаць**-*гцю, предл.-гцю, м.*—деготь. Ар.
•**дзёхаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—скоро передавать другим (разбалтывать, С.) секреты, новости. Шсл. *Вось умее дзёхаць; усё ўжо разьдзёхала.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Соверш.* **разьдзёхаць**—разболтать.
•**дзён,** *мн. ч., род. к дзень.*
•**дзёрзкі**-*кая-кае*—бравый. Ар. *Ён малец дзёрзкі.* Дсл. 166.
•**дзёўб I,** *отгл. частица*—означает мгновенное действие клюющей птицы. Нсл. 129. *Пятух дзёўб у руку.* Нсл.
•**дзёўб II,** *дзёўбам сесьці—см. под дзёб.*
•**дзёўбаць**-*аю-аеш-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* 1. клевать. Гсл. *Куры дзёўбаюць ячмень.* Амілянова Лёз. (Ксл.).
дзяба́ць-*àю, несоверш., перех.*—клевать. ПНЗ. **дзяўба́ць**-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, несоверш., перех.* 1. клевать. Нсл. 129; Гсл.; Юрсл. *Куры дзяўбаюць зярняты.* Нсл.
2. долбить, Гсл.; Нсл. 129; Ксл. долбить острием. Нсл. 129. *Перастань дзёўбаць стол.* Нсл. *Не дзяўбай столу гваздом.* Нсл.
3. (*ирон.*)—делать, работать неумело. *Добрым долатам і дзяўбаць борзда.* Юрсл. *Дзяўбаю дзіркі па аднэй, будзе лесьвіца.* Юрсл.
4. (*юмор.*)—пить, выпивать; кушать. Юрсл. *Дзяўбалі, бачыў, гарэлку.* Юрсл.

дзяўбаньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ., ср.* 1. клевание. Нсл. 129; Гсл.; Юрсл. *Дзяўбаньням прадзяўбалі скуру.* Нсл. *Кыш, зь дзяўбаньням.* Юрсл.
2. долбение остроконечным орудием. Нсл.
3. (*ирон.*)—неумелая работа(клёпка косы, пробивание дырок). Юрсл. *Сваім дзяўбаньням адно лапатухі нагоніш.* Юрсл.
дзёўбнуць-*ну-неш-не, однократ. к дзёўбаць 1, 2.* Гсл.; Нсл. 129. *Курыца дзёўбнула ў руку.* Нсл. *Прич.* **дзёўбнуты, 1.** клюнутый.
2. ущипнутый клювом. Нсл. 129. *Дзяўбнутая ручка зажыла.* Нсл. Однократ. **дзеўбану́ць**-*нў-нèш-нèць-нèм-ніцè,* 1. клюнуть. Ар.; Шсл.; Гсл.; Дсл. 169. *Курыца дзеўбанула разы з два ды больш ня хоча.* Ст.
2. ударить чем-л. острым, долбануть. Шсл.; Дсл. 169. *Як дзеўбануў па галаве рыдлёўкаю дык адразу й прабіў дзірку.* Ст. (Шсл. 85). *Соверш.* **задзёўбаць, задзяўба́ць**—заклевать до смерти. Нсл. 166. *Пятух задзёўбаў селязьня.* Нсл. *Прич.* **задзёўбаны**—заклёванный. Нсл. 166. *Задзёўбанае варонаю куранё.* Нсл. *Соверш.* **зьдзёўбаць**—склевать. *Прич.* **зьдзёўбаны**—склёванный. Нсл. 204. *Даў ня цэлы яблык, а зьдзёўбаны курамі.* Нсл.
абдзёўбаць-*бую-буеш-буе; повел.-буй-буйма, несоверш.*—обкловывать. Бяльсл. *Куры капусту абдзёўбуюць — што зьімі рабіць?* Пірагова Імсьц. (Бяльсл.). *Соверш.* **абдзёўбаць** —*обклевать, общипать.*- *Прич.* **абдзёўбаны**—обклёванный. Бяльсл. *Наш пятух увесь абдзёўбаны, галава прабіта.* Брылёўка Краснап. *Соверш.* **абдзяўба́ць**—обклевать. Бяльсл.; Дсл. *Каб на іх каршун на гэтыя куры! Усю капусту абдзяўбалі на гародзе.* Пірагова Імсьц. (Бяльсл.). *Птушкі вішні абдзяўбалі.* Дсл. *Прич.* **абдзяўба́ны**—обклеванный. Дсл. *Вішні абдзяўбаны.* Дсл.
надзёўбаваць-*бую-буеш-буе, несоверш.* — вызубривать, выдалбливать. Нсл. 304. *Надзёўбаваць, надзёўбаць, надзяўбаць серп.* Нсл. *Соверш.* **надзёўбаць, надзяўба́ць.** Нсл. 304.
Надзёўбаў лапатачку да касы. Нсл. *Прич.* **надзёўбаны, 1.** вызубренный. Нсл. 304. *Серп ня добра, рэдка выдзёўбаны.* Нсл.
2. выдолбленный. Нсл. 304. *Лапатачка ня добра надзёўбана, пясок не дзяржыцца.* Нсл.
падзёўбаць, 1. поклевать.
2. истыкать острием. Нсл. 441. *Дзеці падзёўбалі нажом стол.* Нсл. *См. падзяўбсьці, падзяўбці.* *Прич.* **падзёўбаны, 1.** поклёванный. Гсл.
2. истыканный острием. Нсл. 441. *Стол падзёўбаны гваздом.* Нсл. *Соверш.* **падзяўба́ць**—поклевать. Нсл. 441. *Куры падзяўбалі зярняты.* Нсл. *Сарока падзяўбала яблыкі.* Нсл. *Прич.* **падзяўба́ны**—поклёванный. Нсл. 441. *Зярняты падзяўбаны.* Нсл. *Падзяўбаны яблык.* Нсл.

прадзяўба́ць, *соверш.* **1.** проклевать. *Вароны прадзяўбалі скуру здохламу каню.* Нсл.
2. пробить насквозь острием. Нсл. 521. *Прадзяўбай долатам дзірку ў дне.* Нсл.
разьдзяўба́ць, *соверш.* **1.** букв. расклевать. Нсл. *Курыца разбдзяўбала поклад.* Нсл.
2. *перен.*—разжевать, понять, растолковать. Нсл. *Не твайму розуму разьдзяўбаць гэта.* Нсл.
вы́дзяўбаць, *соверш.* **1.** выклевать. Нсл. 81. *Выдзяўбаць ямку ў мясе.* Нсл.
2. выдолбить. Нсл. 81. *Хай куры выдзяўбуць зь місы куцьцю.* Ст. *Выдзяўбаць дзірку на грабельна.* Нсл.
3. надоесть насмешками. Нсл. 81. *Выдзяўбаць вочы.* Нсл. *Несоверш.* **выдзяўба́ць, 1.** выклёвывать. Шсл.
2. выдалбливать. Шсл. *Выдзяўбае дзірку долатам.* Ст.
•**дзёўбацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** иметь навык клевать других (клеваться, **С.**) Нсл. 129. *Пятух дзёўбаецца.* Нсл.
2. *взаимн.*—клевать друг друга, клеваться.
дзяўба́цца, *несоверш., взаимн.*—клевать друг друга, клеваться. Нсл. 129. *Куры дзўбаюцца мяжсобку.* Нсл. *Соверш.* **задзяўба́цца,** *взаимн.*—заклеваться. Нсл. 166. *Пятухі задзяўбаліся на сьмерць.* Нсл. *Соверш.* **надзёўбацца** *чаго*—наклеваться. Шсл.; Нсл. 304. *Куры добра надзёўбаліся.* Ст. *Соверш.* **надзяўба́цца**—наклеваться вдоволь. Нсл. 304. *Куры надзёўбаліся зярнят.* Нсл.
•**дзёўбіна**-*ны-не, ж.*—рубец от клевания. Нсл. 129. *Дзёўбіна яшчэ не зарасла.* Нсл.
•**дзёўбнуць,**—*см. под дзёўбаць.*
•**дзёўбнуцца,**—*см. под дзёўбацца.*
•**дзя́бал**-*ала, предл.-алу, зват.-але, м.*—дьявол. Дсл. 206. *Адкархнуўся дзябал — і з кархавѐньня таго пашлі балоты.* Дсл. 552 (*под адкархнуцца*). *Дзябал мяне падамкнуў сказаць.* Нсл.
•**дзябальскі, дзявалскі**-*кая-кае*—дьявольский.
•**дзяба́ць**—*см. под дзёўбаць.*
•**дзяг,** *дзяга, предл. дзязе, м.*—полоска лыка, приготовленная для плетения лаптя. Шсл. *Во гэты добры вышаў дзяг.* Ст. *Дзягам яго а дзягам!* Ст. *Собир.* **дзяжжа**-*жа, предл.-жу*—лыка (приготовленные для плетения лаптя, **С.**) Шсл. *Нарэзаў на лапці дзяжжа.* Ст.
•**дзя́га**-*гі, дат., предл. дзязе, ж.*—кожанный пояс, ремень. НК.: Очерки, 108, Пособ., Но. 32; Ар.; Сініцына Віц. (Ксл.); Вост. (Даль). *Уменьш.* **дзя́жка**-*жкі-жцы, ж.* НК.: Очерки, 108; Ар.
•**дзя́гель(дзя́гыль,** Бяльсл.)-*лю, м., бот.* —дудник. НТ (БНсл.); Бяльсл. *У дзягыля квет, як у морквы.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
•**дзя́гліца**-*цы-цы, ж., бот.*—дягиль. НТ6 (БНсл.).
•**дзягно**-*нà, ср.*—кушание из конопли, приготовленное в виде киселя, Ксл. молоко из конопляного семени. Бяльсл. *Забялі дзягном. Елі дзягно.* Серчыцы Краснап. (Бяльсл.). *Натаўчы канапель, змый цёплаю вадою, звары, як кісель, і будзе дзягно; у яго мачаюць бліны.* Альшанікі Беш. (Ксл.).
•**дзягця́р**-*ярà, предл.-ярỳ, зват.-ỳру; мн. ч.-ры̀-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—дегтярник. БНсл.
•**дзягця́рка**-*ркі-рцы, ж.*—ведро для дёгтя, Дсл. 162. посуда для дегтя в виде ведра с глухой крышкой, Шсл. дегтярица. *Ідзе ваша дзягцярка?* Дсл. *Дзёгаць у дзягцярцы.* Ст. *Дзягцярка ёсьць, а квачыка й няма.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
•**дзягця́рня**-*ні-ні, ж.*—дегтярня.
•**дзягця́рства**-*ва, предл.-ве, ср.*—занятие гонкой дегтя. БНсл.
•**дзягці̀ць**-*гчỳ-гці̀ш-гці̀ць*—марать в деготь. Нсл, 129. *Не дзягці сьвіткі.* Нсл. *Соверш.* **падзягці̀ць**—замарать (помарать, **С.**) дегтем. Нсл. 441. *Падзягціў сарочку сваю, круцячыся каля калёс.* Нсл. *Соверш.* **удзягці̀ць**—замарать дегтем. Нсл. 47, 129. *Удзягціў сарочку белую.* Нсл. 129.
•**дзядок**-*дкà; мн. ч., дат.-дком, мн. ч., предл.-дкох, м.* **1.** приспособление для свивания ниток, состоящее из лежащего бруска и вставленных в него двух столбиков, в которые вкладывается *"вітушка".* Шсл. *Прынясі дзядок зьвіваць пражу.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).
2. перпендикулярная, отесанная пластина, поддерживающая верхнюю перекладину на стропилах в холодных строениях. Шсл. *У шчыце пастанавілі дзядок.* Дукарка Сьміл. (Шсл.).
3.—*см. под дзед 2.*
•**дзядоўнік**-*іку, предл.-іку, м.* **1.** растение с лопухообразными листьями, бывает *"колкі", "глухі й гладкі"*; головки двух последних крепко цепляются за платье крючковатыми иглами, Н1.: Очерки, Но. 817. репейник. Гсл.; Нсл. 133. *Дзядоўніку адтапі ад колькі дый выпі.* Нсл. *Дзядоўнікам рукỳ скалоў.* Тм. *Ён усё п'ець дзядоўнік.* Дсл. 203. *Дзядоўнік расьцець па загародзьдзях і ля прасла.* Парадзіна Імсьц. (Бяльсл.). *Назьбірай дзядоўніку сьвіньням.* Касьцюковічы, Тм. *Глядзі не пакаліся на дзядоўнік.* Хведараўка Краснап. (Тм.).
2. татарник. Пск. (Иеропольский).
3. чертополох. БНсл.
•**дзядкі̀**-*коў-ом-амі-ох, единств. ч. нет.* **1.** выступ над задней осью в телеге. Ксл. *Дзядкі мае паськяпаліся.* Негліца Гар. (Ксл.).
2. *бот.*—репейник. НТ6(БНсл.).
•**дзяды́**-*доў-дом-доў-дамі-дох, единств. ч. нет.* **1.** безразличное имя предков. НК.: Очерки, Но. 52; Гсл.; Нсл. 133; Шсл. *Жывàлі дзяды, ня малі бяды.* НК.: Очерки, Но. 52. *Дзяды нашы так рабілі.* Нсл.

2. умерших родственников, к которым причисляются и умершие дети. НК.: Очерки, Но. 52.
3. отдельные поминальные дни, коих четыре:
а) *"Першыя Дзяды, або Таўстая сыбота"*—перед мясопустом (перед заговением на масленую). НК.: Очерки, Но. 52; НК.: Пособ., 110; Нсл. 133.
б) *"Вялікадныя Дзяды, або Раданіца"*—вторник Фоминой недели. НК.: Пособ. 110; НК.: Очерки, Но. 52.
г) *"Траецкія або Зялёныя Дзяды"*—суббота перед Троицей. НК.: Пособ. 110; НК.: Очерки, Но. 52.
д) *"Восенскія Дзяды, або Зьмітроўка"*—суббота перед 26 окт. НК.: Пособ. 110; НК.: Очерки, Но. 52; Шсл. *Пастушка наняў ад Вялікадня да Дзядоў.* Ст. *У гэту сыботу будзем спраўляць дзяды.* Ст. *На Дзяды быў у нас.* Нсл. 133. *Не заўсяды, як на Дзяды.* *Послов.* Рапан. 44—не всё коту масленица.

Дзяды вадзіць—взаимное приглашение в гости, когда переходят от одного хозяина к другому, пока не перейдут всех. Варсл. *Нашы суседзі цэлы тыдзень Дзяды вадзілі. См. пярэзвы.*
4. поминки, день поминовения усопших (вообще). Гсл.; Ар.
5.—*см. под дзед.*
•**дзя́дз-енька**-*ечка,—см. под дзядзя.*
•**дзя́дзя**-*дзі-дзі, предл. и зват.-дзю, м., дет.*—дядя (брат отца или матери, С.) Нсл. 134. *Бусяй дзядзю.* Нсл. *Уменьш. форма* **дзядзька**-*кі-ку, предл. и зват.-ку; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м., употребл. в знач. обычной формы,* 1. дядя, брат отца или матери. Ар. *Пайду да дзядзькі ў госьці.* Ст. *На вясельле пазваў усіх сваіх дзядзькоў.* Ст.
2. обращение (детей и подростков, С.) ко всякому взрослому мужчине. Дсл. *Гэй, дзядзька, скажы, кудэй праехаць.* Дсл. *Ідзе мой дзядзька?* Дсл. *Ласкат.* **дзя́дзенька**—вежливое обращение (детей, С.) к пожилому человеку, Дсл. дядюшка. *Дзядзенька, даруй — ня буду болей ніколі ў гарох хадзіць.* Дсл. *Уменьш.* **дзя́дзечка**-*чкі,* Нсл. 134—почтительное обращение детей к взрослому и пожилому мужчине. Дсл. *Ласкат.* **дзя́дзюхна**-*ны-не*—дяденька, дядюшка. *Гэта ж твой дзядзюхна наплёў на мяне.* Нсл. *Ласкат.* **дзядзю́ля**-*лі-лю.*
•**дзядзя́к**-*яка́, м., бот.*—василёк перистый. Верас.
•**дзя́дзіна**-*ны-не, ж.*—жена дяди, но не тэтка, как сестра отца или матери. НК.: Бабы, Но. 2; НК.: Дудар, Но. 51; Ар.; МГсл.; ПНЗ; Растсл.; Дсл. 206. *Ну й дзядзіна была ў мяне!* Багушэвіч. *Уменьш.* **дзя́дзінка**-*нкі-нцы.* НК.: Дудар, Но. 51; Нсл. 134; Смол. у. (Дсл.).
•**дзя́дзіная**-*ае, сущ. — дзядзіна.* Нсл. 134.
•**дзя́дзінін**-*іна-іна*—принадлежащий жене дяди (*"дзядзіне"*). Бяльсл. *Надзела дзядзініну хусту.* Брылёўка Краснап. (Бяльсл.).
•**дзя́дзінка,**—*см. под дзядзіна.*
•**дзядзі́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—дворник, отправлявший обычные дворницкие работы. НК.: Под. пос. 42.
•**дзя́дзька,**—*см. под дзядзя.*
•**дзя́дзькавіч, дзядзькевіч**—двоюродный брат, сын дяди. Гордз. Акты ХУІІ, 522. *Жалаваў перад намі Аніська Сімановіч на дзядзькевіча свайго Коташа.* Тм, 4. *А паручнік Ясюта Стэцавіч дзядзькавіч.* Гордз. Акты ХУІІ, 5.
•**дзя́дзькавічна**-*ны-не, ж.*—дочь дяди.
•**дзя́дзькаў-ава-ава**—дядин. Ар.; Шсл. *Гэта дзядзькаў ток.* Ст.
•**дзя́дзькаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—просить как родственника; просить нежно; подольщать, называть *"дзядзькам".* Дсл. 206. *Ня дзядзькай, ня дам усё роўна.* Дсл.
•**дзя́дзькевіч,**—*см. под дзядзькавіч.*
•**дзядзюга́н**-*ана́, предл.-ану́, зват.-а́не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.—старый хрыч.* Нсл. 132.
•**дзя́дз-юхна**-*юля,—см. под дзядзя.*
•**дзяжа́**-*жы́-жы́, ж.*—квашня. Ар.; Шсл.; Кавалеўшчына Беш. (Ксл.).; Гсл.; Малады Туд (Гринкова ІУ); Вят., Твер. (Даль); Дсл. *Уменьш.* **дзе́жка**-*жкі-жцы*—небольшая квашня. Ар.; Шсл.; Няхлюдава Аз. (Ксл.); Дсл.
дзежка-бліньніца-*цы-цы, ж.*—маленькая квашня, специально предназначенная для блинного теста. НК.: Очерки, 83.
дзежка-хлебніца—квашня для хлебного теста. НК.: Очерки, 82.
дзежачка-*чкі-чцы, уменьш. к дзежка.*
verbal nounlру́**ж-ачка**-*ка,—см. под дзяга.*
•**дзяжы́ць**-*жу-жыш-жа, несоверш., перех.* 1. бить, стегать ремнем. Гсл.; Ксл.; Бяльсл. *Пакінь ужо яго дзяжыць!* Амілянова Лёз. (Ксл.). *Каго гэта ўчора Мікіта дзяжыў, злавіўшы ў садзе, ці не цябе часма?* Серчыцы Краснап. (Бяльсл.).
2. истязать, сечь. МГсл.; Нсл. 134; БНсл. *За што ты яго так дзяжыш?* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **дзя́жаньне**-*ня, предл.-ню*—истязание, жестокое наказание, Нсл. 134. битье ремнем. *Як то можна перанесьці дзяцяці такое дзяжаньне?* Нсл. 134. *Соверш.* **аддзя́жыць**—высечь жестоко, розгами (ремнем, поясом, С.) Нсл. 346. *За гэтую штуку трэба цябе розкамі аддзяжыць.* Нсл. 346. *Соверш.* **вы́дзяжыць**—высечь (ремнем, С.), розгами. Нсл. 81. *Яго трэба выдзяжыць за гэта.* Нсл.
3. *област.*—бежать. Юрсл. *Куды ты так дзяжыш?* Юрсл.
•**дзя́жыцца**-*жыцца, несоверш. к дзяжыць 3,* Юрсл. спешить. *Чаго табе дзяжыцца так, ці пяты сьвярбяць?* Юрсл.

●**дзяк,** *дзякà, предл. дзякỳ, зват. дзя̀ча; мн. ч., дат. дзяком, мн. ч., предл. дзякох, м.* —дьячок (дьяк, **С.**), псаломщик. Ар.; Шсл.; Нсл.; БНсл.; Бяльсл. *Адзін дзяк гукáе ў царкве.* Ст. *Дзяк — вобзямлю пяк. Поговор.* Ст.

●**дзяковіч**-*ча, предл.-чу, м.*—сын дьячка, псаломщика. Нсл. 134; Веляшковічы Лёз. (Ксл.); БНсл.

●**дзякоў**-*ова-ова*—дьячков. Нсл. 134.

●**дзякоўства**-*ва, ср.*—должность дьячка, Нсл. 134. служба псаломщика. Ксл.; Шсл. *Васілёк займаецца дзякоўствам.* Ст. *Сьцінулі зь дзякоўства.* Нсл.

●**дзякоўшчына**-*ны-не, ж.*—участок земли, принадлежащий дьячку. Нсл. 139. *Дзякоўшчыну ўзараў.* Нсл.

●**дзя̀ка,** *дзя̀кі, дзя̀ццы, ж.*—благодарность. *Адна дзяка, што за рыбу, што за рака. Поговор. Прымі ж нашу дзяку.* Багушэвіч: Пані Арэшчысе.

●**дзякан**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—дьякон. Бяльсл. *Ацец дзякан.* Прышч. Росл.(Дсл. 198). *Ласкат.* **дзяканька**-*нькі, дат. и вин.-ньку. Дзяканька мой, куды мне цябе дзець.* Ельн. (Дсл.); БНсл.

●**дзя̀каваць** (Скар. П. Ц.)-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма, несоверш. каму*—благодарить. Ар.; ПНЗ; Шсл..; Нсл. 134. *Ня ведаю, дзядзечка, як вам і дзякаваць за вашу ласку!* Ст. *Дзякаваць Богу за ўсё.* Нсл. *Ён узяў і ня дзякуе.* Тверск. (Даль). *Калі ня п'юць, то й ня дзякуй,* (*Послов.*)—в чужое просо не суй нос. Ар. *Отгл. имя сущ.* **дзя̀каваньне**-*ня-ню, ср.*—благодарение. Ар.; Нсл. 134. *Дзякаваньне Богу за ўсе.* Нсл. *Прич.* **дзя̀каваны**—благодарственный, отплаченный. Нсл. 134. *Гэта табе дзякаваны хлеб*—т.е. отомщенная обида. Нсл. *Соверш.* **аддзя̀каваць** *каму*—отблагодарить. Шсл. *Ня ведаю, чым і аддзякаваць за вашу ласку.* Ст. *Соверш.* **адудзя̀чыць** *каму*—отблагодарить. Ар. *Соверш.* **надзя̀каваць** *каму*—отблагодарить вдоволь. Нсл. 305. *Надзякаваў ты мне досіць,* (*ирон.*). Нсл. *Соверш.* **падзя̀каваць** *каму*—поблагодарить. Ар.; Шсл.; Нсл. 441. *Падзякуй цётцы за гасьцінец.* Ст. *Ніхто й падзякаваць ня хоча за маё дабро.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **падзя̀каваньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—благодарение. Нсл. 441. *Узяў і падзякаваньня не сказаў.* Нсл.

●**дзякава̀ць**-*кỳю-кỳе; повел.-кỳй-кỳйма, несоверш.*—исполнять должность дьячка. Нсл. 134; БНсл. *Дзякава̀ць няма каму.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **дзякава̀ньне**-*ня, предл.-ню*—дьяческая должность(действие, **С.**). Нсл. 134. *Дзякава̀ньне свае перадаў зяцю.* Нсл.

●**дзя̀кі** *каму*—спасибо. Нсл. 134. *Дзякі табе за гэта.* Нсл. *Дай дзякі пану за абаранку.* Нсл.

●**дзя̀кла**-*ла; мн. ч.-лы-лаў, ср., истор.*—оброк продуктами, который крестьяне обязаны были давать феодалу наряду с выполнением других повинностей. *"Дзякла"* взималось рожью, овсом, сеном. Стт. 1529.

●**дзя̀ку,** *каму*—спасибо(благодарю, **С.**) Нсл. 134. *Дзяку табе за гэта, а за другое болі падзякую.* Нсл.

●**дзякуй,** *каму, за што и без доп.* **1.** благодарю, Гсл.; Ар. спасибо. Ар.; МГсл.; Шсл.; Ксл.; Нсл. 134. *Дзякуй табе, Дара, сказала гаспадыня, — адагрэла ты мяне.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Дзякуй табе, мая родненькая.* Расна Сян. (Ксл.). *Дзякуй вам за палудзень!* Ст. *Дзякуй вам за чэсьць!* Ар. *Дзякуй за абед, што пад'еў дармаед. Послов.* Рапан. 118. *Дзякуй табе, дзядуля.* Макаёнак: Каб людзі.

вялікі дзякуй—большое спасибо. Ар.

шчыры дзякуй—сердечное спасибо.

2. *в знач. сущ.*—благодарность, спасибо. *Дзякуям не адбыць — трэба заплаціць.* Ар.; Варсл.

за дзякуй (*рабіць што*)—за спасибо, даром.

●**дзялект**-*кту, предл.-кце, м.*—диалект.

●**дзялектолёґ**-*ёґа, предл.-ёґу, зват.-ёжа, м.*—диалектолог.

●**дзялектолёґія**-*іі, ж.*—диалектология.

●**дзялѐньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср., мат.*—деление.

дзяленьне дробаў—деление дробей.

●**дзялёнка**-*нкі-нцы, мн. ч., род.-нак*(*-нкаў*), *ж.* **1.** часть. доля, Нсл. 133; Ксл. удел, часть. Зьверавічы Красьн. (Дсл.). *Ён ад свае дзялёнкі адмовіўся.* Лалыкі Аз. (Ксл.). *Кажны з нас узяў сваю дзялёнку.* Нсл.

2. пай. Зьверавічы Красьн. (Дсл.).

3. делянка(участок земли для обработки, застройки и т.п. или участок леса для вырубки).

●**дзялі̀ць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.*—делить. *Усім сваім баярам* (*ручнікі*) *дзяліла.* Из свад. песни, Лупекі Стдуб.(Косіч 243). *Дружко каравай дзеле.* Піліпча Гораднянск.(Косіч 245).

няма чаго дзяліць каму—делить нечего, нет поводов до ссор. *Няма чаго ім дзяліць.* Ст.

абдзяля̀ць-*я̀ю-я̀еш-я̀е, несоверш.*—наде--лять, оделять. *Соверш.* **абдзяліць**—наделить, оделить. Варсл. *Вучыцель вынес кашэль яблыкаў і ўсіх вучанікаў абдзяліў.* Варсл.

аддзяляць, *несоверш. к аддзяліць. Соверш.* **аддзялі̀ць**—отделить(выделив какую-л. часть, отдать, уступить во владение, в пользование кому-л.).

падзяля̀ць, *несоверш. к падзяліць*—разделять. *Пан па праўдзе падзяляе, падзяліў нас.* Нсл. 441. *Соверш.* **падзялі̀ць, 1.** разделить. Нсл. 441. *Зямлю падзялілі.* Раст.: Северск. 157. *Зарэзаўшы* (*жывёлу*) *падзяліць мяса на трое.* Кіт. 26611. *Падзяліць тую*

ваду ангелы нясуць. Кіт. 13466. *Меньне прамежку сябе падзялілі.* Стт. 370. *Прич.* **падзе́лены**—разделённый. Нсл. 441. *Браты падзеленыя жывуць.* Нсл. *Бацькаўшчына падзелена.* Нсл.
2. (*перен. зь кім*) разделить, пережить вместе с кем-л.(какое-л. чувство и п.п.). *Зь кім свой фрасунак падзялю, каму сваю таемніцу скажу.* Кіт. 9562.

разьдзяля́ць, *несоверш. к разьдзяліць*—распределять. *Прич.* **разьдзяля́ны**—распределяемый. *Соверш.* **разьдзялі́ць,** *каму*—распределить, дав каждому часть. Л.; Ар. *Ды ён сьвіньням і то добра не разьдзеле. Послов.* Рапан. 194. *Зіму прала, вясну ткала, лецечка бяліла, за адзін час разьдзяліла.* Косіч 243. *Прич.* **разьдзе́лены**—распределённый. *Отгл. имя сущ.* **разьдзяленьне-я**—распределение. *Часьць дастамэнту подле славенскага разьдзяленьня.* Цяпінскі(Карскі, III.2,37).

выдзе́леваць (*выдзяляць?* **С.**)-*лююлюеш-люе, несоверш., перех.* **1.** назначать долю чего, выделять. Нсл. 81. *Выдзелеваць часьць спадкаемцу.* Нсл.
2. отделять кого из семейства, назначая долю. Нсл. 81. *Жанатага брата выдзелююць, выдзелілі на новую гаспадарку.*

вы́дзяліць-*лю-ліш-ле, соверш. к выдзелеваць 1, 2.* Нсл. 81.

удзяля́ць[**удзелеваць,** Нсл.]—уделять, сообщать(? **С.**) Нсл. 651. *Ён нікому нічога ня ўдзелеваў, не ўдзяліў.* Нсл. *Соверш.* **удзялі́ць**-*лю-ліш-ле.* Нсл. 651.

прыўдзяляць[**прыўдзелеваць,** Нсл.]—наделять (понемногу, **С.**) частенько. Нсл. 519. *Суседа маю добрага, заўсёды прыўдзелевае, прўдзеле, калі ні папросіш чаго.* Нсл. *Соверш.* **прыўдзялі́ць**-*лю-ліш-ле.* Нсл. 519.

●**дзялі́цца**-*людся-лішся,* **1.** делиться, разделяться. *Ля крыжа дарога дзеліцца на дзьве: адна йдзець да сяла Равоў, а другая — да двара пана Крычынскага.*—делится, расчленяться по группам и т.п. *Крамы дзеляцца на емінныя, зялезныя, папяраныя й інш.*—делиться, выделяться для самостоятельного хозяйствования. *Браты дзеляцца.* Ст.
2. делиться(давать, отдавать кому-л. часть чего-л. своего; взаимно отдавать друг другу часть чего-л. своего, **С.**). Шсл. *Падарожнікі дзяліліся тым, што мелі із сабою.*—делиться, поверять кому(мысли, чувствия).
3. *мат.*—делиться, обладать способностью деления на какое-л. число без остатка. *Асьмінанцаць дзеліцца на шэсьць.*
4. *страд. к дзяліць*—делиться.

аддзяля́цца, 1. *несоверш. к аддзяліцца,* отделяться.
2. *страд. к. аддзяляць.*

аддзяліцца, *соверш.*—отделиться(получив при разделе свою часть имущества, земли, перейти на самостоятельное ведение хозяйства).

падзяля́цца,·1. *несоверш. к падзяліцца 1.*
2. делиться, распадаться на части. *Хлеб падзяляецца, падзяліўшыся; хто колечы з радзімы аддзеліцца.* Нсл.
3. разделиться между собою. *Браты жывуць падзяліўшыся.* Нсл. 441.
4. поделиться чем с другим, Нсл. дать, уделить кому-л. часть своего. *Я з кажным падзялюся, калі ў мяне ёсьць, а з імною ніхто нічым падзяліцца ня хоча.* Нсл., (*перен.*)—передать, сообщить кому-л. что-л., (*перен.*)—сообщить кому-л. о своих мыслях, переживаниях и т.п.

●**дзяльба́**—*см. под дзе̇льба.*

●**дзяльня́**-*ні-ні; мн. ч. дзе̇льні-няў, ж.*—дележ. Ар.; Гсл.

●**дзяня́шні**-*яя-яе*—оставшийся от дня, бывший в день. Ар. *Дзяняшняя ежа.* Ар.

●**дзянка**-*нкі-нцы, ж.*—*дзя̇дзінка*(*под дзядзіна*).

●**дзянны́**-*ная-ное*—дневной. *Заработак дзянны.* Нсл. 162.

●**дзяньгу́б**-*ба, предл.-бу, зват.-бе, м.*—лентяй, тратящий по пусту время, Нсл. 129 лодырь, Бяльсл. лентяй, праздно шатающийся, Гсл. предающийся безделию, бездельник. *Мне дзяньгуба ня трэба, а работніка.* Нсл. *Гэта не работнік, а дзяньгуб; ён робе абы дзень да вечара.* Асінаўка Імсьц. (Бяльсл.).

●**дзяньгу́біць**-*блю-біш-бе; повел.-б-бма, несоверш.*—терять напрасно время, Нсл. 129 бездельничать. Міх. *Ня робіш, а дзяньгубіш.* Нсл. *Ты не дзяньгуб, бачыш, ужо заходзе, а ў нас работы шмат.* Міх. *Соверш.* **зьдзяньгубіць,** *перех.*—истратить, потерять(время). Нсл. 204. *Час патрэбны зьдзяньгубіў.* Нсл.

прадзяньгубіць, *соверш., перех.*—потерять напрасно, говорится о времени. Нсл. 521. *Рабочы час прадзяньгубіць.* Нсл.

●**дзяньгу́бка**-*бкі-бцы, ж.*—лентяйка, тратящая попусту время, Нсл. 129 предающаяся безделию, бездельница.

●**дзяньгу́бны**-*ная-нае*—соединенный с потерею времени, бесполезный. Нсл. 129. *Дзяньгубная работа.* Нсл.

●**дзяньгу́бства**-*ка, ср.*—бесполезное препровождение времени, праздность, Гсл. трата времени; пустое бесполезное занятие, Нсл. 129 безделие. Бяльсл. *Не работа, а дзяньгубства.* Нсл. *Дзяньгубствам занімаешся.* Нсл. *Нудзіўся ад дзяньгубства й разважаў, што рабіць.* Дзьве Душы 105. *Гэта не работа — адно дзяньгубства.* Гібалы Касьцюк. (Бяльсл.).

●**дзяньдзі́вір**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.*—неповоротливый человек, лентяй. *Гэта не работнік, а дзяньдзівір, глядзіць, быліб дзень прайшоў, ды да нас не дайшоў.* Нсл. *У нашы дні і радасьці і*

гора патрэбны дойліды, не дзяньдзівіры. Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 148).

•**дзяньдзївіраць**-*раю-раеш-рае* (*из дзень ідзі ў вір*)—лениться, лениво работать, попусту терять время, Нсл. 129 лодырничать. *Досіць табе дзяньдзівіраць, трэба добра, шчыра рабіць.* Нсл. *Дзяньдзівіраеш, а ня робіш таго, што трэба.* Нсл.

•**дзяньдзївірка**-*ркі-рцы, ж.—тоже что и "дзяньгубка"*, ленивая работница. Нсл. 129. *Нанялі дзяньдзївірку.* Нсл.

•**дзяньдзївірства**-*ва, ср.—дзяньгубства.* Нсл. 129. *За дзяньдзївірствам тваім яшчэ жыта стаіць на полю а людзі сваe пажалі.* Нсл.

•**дзяньдзю́ліць**-*лю-ліш-ле*—лениво заниматься чем-л. Нсл. 129. *Ня робіш а дзяньдзюліш толькі.* Нсл.

•**дзяньдзю́ліцца**, -*люся-лішся*—заниматься так, лишь бы день прошел. Нсл. 129. *Трэйці дзень дзяньдзюліш із сваею работаю.*

•**дзяньдзю́ль**-*ля́, общ.*—лентяй-ка, неповоротливый-ая. Нсл. 129. *Дзяньдзюлю гэтаму ніякай работы ня можна даць.* Нсл.

•**дзяньнї́к**-*іка́, предл.-іку́, м.*—площадь, ограниченная задней стеной хаты, хлевами и заборами, служащая для дневной стаянки и отдыха скота. НК: Піт., Но.30; НК: Очерки, Но. 545,—хлев, в который загоняют скот на день. Дсл. 162.

•**дзяньнї́ца**-*цы-цы, ж.*—утренная звезда. Гсл. *Разам зь дзяньніцай зацьвіцеў агніста.* Салавей: Сіла 45.

•**дзяронікі**-*каў*(*один дзяронік*)—блины из тертого картофеля. Ксл. *Пасьнедаў дзяронікамі.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *См. дзярбонікі.*

•**дзярэлка**-*лкі-лцы, ж.*—эпитет водки. *Гарэлка-дзярэлка: хоць чалавеку ад яе вясёла, аблупе яго на гола. Послов.* Рапан. Прык. 116.

•**дзярбонікі**-*каў*(*один дзярбонік*)—блины из тертого картофеля. Ксл. *Смачныя дзярбонікі.* Ст. Сяло Куз. (Ксл.). *См. дзяронікі.*

•**дзярба́к**-*ка́, предл.-ку́; мн. ч.-кі́-коу́-ком, мн. ч., предл.-ках, м.*—пружинная борона. Навасёлкі Сян. (Ксл.).

•**дзярба́н**-*ана, м.*—заброшенное, заросшее сорными травами поле. Шсл. *Ледзь узараў да паўдня дзярбан гэты. См. дзірван.*

•**дзярба́чыць**, -*чу-чыш-ча, несоверш., перех.*—боронить пружинной бороной. Ксл. *Я ўжо сваю ніву дзербаком дзярбачыў.* Заазер'е Сян. (Ксл.).

•**дзярзон**-*она, предл.-оне, м.*—улей дощатый, но не рамный. Варсл. *Малая перавага дзярзона над калодаю.* Варсл.

•**дзяржа́льна**-*ны, ж.*—черенок(рукоятка какого-л. орудия, напр. косы, серпа, ножа, **С.**) БНсл.

•**дзяржа́нка**-*нкі-нцы, ж.*—посудина для держания в ней чего-л. ПНЗ.

•**дзяржа́ньне**-*ня, ср.*— ручка ложки, Шсл. ручка(рукоятка, **С.**) чего-л. Ксл. *У ложцы кароткае дзяржаньне.* Ст. *Дзяржаньне ў двойнях зламілася.* Сідары Меж. (Ксл.). *Пусьціўшы ў ход кулакі ды дзяржаньні пісталетаў, ім удалося сяк-так зачыніць дзьверы.* Няміга(Бацьк., Но. 16/500).

дзяржа́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к дзяржаць*, **1.** держание. *Ад дзяржаньня бярна рукі адабрала.* Ар.

2. (*к дзяржаць 2*)—соблюдение. *Дзяржаньне права.*

3. (*к дзяржаць 3*)—владение(действие), управлениие(действие). *Мы, бачачы на звычай тамашняга гаспадарства нашага, іж хто чаго ў дзяржаньні есьць чараз тры гады, тот таго маець у дзяржаньню быці да права.* Лист из 1521 г. *Маець у йменьне ўвязаці і то яму ў дзяржаньне да заплаты пенязей падаці.* Стт. 270(Барысёнак: Звычаёвае права 73). *Дзяржаньне двара ў вапецы.* Нсл. 130.

4. (*к дзяржаць 4*)—владение(действие) на правах собственности. *Дзяржаньне купленае зямлі.*

5. (*истор.*)—феодальное землевладение. Стт. 1529, сл.

6. правление(действие). **За дзяржаньне[пры дзяржаньню]**—в правление. *Пры дзяржаньню наласкаўшага гаспадара Жыгімонта Казімеравіча.* Апостал Скарыніні 1525 г.(400-лецьце блр. друку, 236).

•**дзяржа́ва**-*вы-ве. ж.*—владение(земля). *Дзяржавамі пачалі звацца часьці вайводзтваў, каторыя Гаспадар даваў дзяржаць сваім адміністратарам — вайводам або намесьнікам, званым з часам дзяржаўцамі.* Рожков: Рус. история 128. *Землі й людзтва, што падпадаюць пад такую адміністрачную дзеяльнасьць вайводаў, ё ў іх "дзяржаве", яны джяржаць гэтыя землі ад Вялікага Князя.* Пресняков: Лекции по истории II, 119. *Стárасты а дзяржаўцы загадуюць усімі землямі, што ў іх стараствах а дзяржавах.* Пічэта(Працы Блр. У-ту, Но. 2-3, 241). *Вялікі Князь Аляксандра абавязаўся дзяржавы прызначаць тым кандыдатам, які пададуць вайводы.* Любаўскі(400-лецьце блр. друку, 72). *За дзяржавы Жыгімонта Старога, за мэтрапаліта Дзевачку...* Буркулабаўскі летапіс. *Выдрукавана сія кніжка малітвы(Малітаўнік Мамонічаў 1601 г.)...пры дзяржаве Гаспадара нашага Жыгімонта Трэйцяга.*

•**дзяржаўца**-*цы, м.*—владелец. *Калі бы хто купіў якое дзядзіцтва і дзяржаў з пакоям, а на том хто іншы доўг меў, первей запісаны, пакуль было не прадана... А есьлі бы а тот доўг да права пазваў таго, каторы тое іменьне дзяржыць, таму, подле запісу яго першага, маець дзяржаньне вонага дзядзіцтва ў

том ж доўгу быць прысуджана, абы тот, каторы ў дзяржаньні таго дзядзіцтва, тот доўг маець заплаціці, а тот дзяржаўца на том, у каго купіў, маеца тых пенязей і кажнага накладу даіскаваці. Статут 1529 г.(Товстоліс: Суть, стр. 6). *Деепр. наст. вр., (истор.)*—управитель государственным имением. Статут 1529, сл. *А гдзе бы каторы дзяржаўца або цівун у том павеце, гдзе яго дзяржава ляжыць, аселасьці свае собскае ня меў, тагды суд маець адаслаць на адправу да іного ўраду й суду, у каторым павеце вон аселасьць сваю меці будзець.* Стт. 249. Государство в целом есть *"дзяржаваю"*, но только по отношению к своему государю(князю, королю, президенту и проч.)

•**дзяржáць**-*жу-жыш-жыць, несоверш. каго-што,* **1.** держать. Ар.; МГсл.; Растсл. 138. *Дзяржыць у правай руццэ аднаго каня.* Кіт. 110б. *Адзін палумісак у руках дзяржаць.* Кіт. 114а. *У вязеньню дзяржаць маець.* Стт. 278.

2. (закон, порядок, пост и т.п.)—соблюдать, блюсти. *Таковы запіс перад правам ня маець дзяржан быці.* Стт. 318. *Павінны права іх цэла й непарушна дзяржаці.* Стт. 7. *Каторага-лень імама павесьць учуўшы, трэба верыць і дзяржаць таго.* Кіт. 69а. *Навукі прароцкай не дзяржаць.* Кіт. 65б15. *Соверш.* **зьдзяржаць**—соблюсти. *Отгл. имя сущ.* **зьдзяржаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—соблюдение.

3. (управлять, пользоваться за долг), держать в своей власти, управлять. *Жалаваў М. Даркевіч на дзядзьку свайго Мацку тым абычаём, што ж вон дзяржыць поле мое нет ведама за што. Мацка паведзіў:"Дзяржу я тое поле ў пяцьдзесят грошах" і ліст на то ўказаў".* Гордз. Акты XVII, 4. *Хто заставу дзяржыць.* Статут(Товстоліс: Суть заставы 2). *Дзяржу я поле ў заставе, каторага поля Некраш мне на шэсьць бочак... заставіў.* Гордз. Акты 6.

4. владеть, иметь кого-что-л. своей собственностью. *Калі бы хто купіў якое дзядзіцтва і дзяржаў з паковм.* Стт. 1529г., сл. *Рассудкам сваім Вялікі Князь прызнаў жонцы дохтара Скарыны, дзяржаці,, й ужываці(дом) супакойне на вечныя часы подле суду".* "400-лецьце блр. друку, 239.

дзяржачы, *прич. наст. вр. к дзяржаць 1, 2. 3, 4.*—тот, кто что-л. *"дзяржыць"*, держащий, также будучи собственником. *Калі б хто йменьне закупное ў каторай суме дзяржаў, а другі бы ся з доўгам сваім к таму йменьню прапаведаў..., тагды тот, каторы маець болшую суму, яка дзяржачы, так і зыскуючы, будзе павінен другому меншую суму заплаціці.* Стт. 322-23. *Пазоў дзяржачы таковага йменьня вінен будзець пану вонага йменьня, каторы яму арандаваў, азнайміці.* Стт. 231. *Маюць цяпер дзержачыя такія староства прысягу на суды ўдзелаці ротаю судзьдзі земскага.* Стт. 240. *Мандатам нашым дзержачых пазваў.* Пташыцкі: Князья Пузыны 74. *Маець вонага дзержачага ўрадоўне, яка ў тому вартыкуле сорак восьмам сяго разьдзелу есьць папісана, аднесьці.* Стт. 230.

аддзéржаваць-*жую-жуеш-жуе, несоверш.*—выдерживать, продолжаться упорно. *Маразы аддзержуюць.* Дсл. *Ср. трываць. Соверш.* **аддзяржаць**—выдержать, продолжить энергично до конца начатое действие, Дсл. устоять, вытерпеть. *Ну, мароз аддзяржаў — ваюн гэткі.* Дсл. *Ср. вытрываць.*

адзéржаваць-*жую-жуеш-жуе, несоверш.* **1.** останавливать. Ксл.; Дсл. *Маці пачалà сына ад гульні адзержаваць.* Дсл. *Аля ведала, што гэта пройдзе і затым толькі адзержавала сябе.* Дзьве Душы 85.

2. получать. Нсл. 359. *Адзержаваць ліст.*

3. заарестовывать.

адзéржыць, 1. *соверш. к адзержаваць 1*—остановить, (Бяльсл.) удержать. Гсл. *Хай бяжыць, ня надабе адзержыць.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Адзяржыце падводы — дайце пану праехаць.* Дсл. *Адзержыў каня ды зьлез з калёс.* Нашкавічы Імсьц. (Бяльсл.). *Адзержылі злодзея.* Палуж Краснап. (Тм.).

2. адзяржáць, *соверш. к адзержаваць 2.*—получить. Гсл.; Нсл. 359. *Супоўнае дараваньне адзяржыш.* Малітвы пры Сьвятой Літургіі, 1695 г.(Б. Шляхам, Но. 1/24, стр. 7). *Хто пярвей купіў, маець тое адзяржаці.* Стт. 318. *Жалабнік ужо тое йменьне адзяржаці маець.* Стт. 254. *Маець вонную рэч, на што лісты зьгінулі, адзяржаці.* Стт. 2-і(Товстоліс: Суть 4). *Хоця бы больш над то глейтаў з канцыляры нашае адзяржаў, таковы глейт жаднае моцы й важнасьці меці ня будзець.* Стт. 79.

3. заарестовать. Дсл. *Адзяржалі ў лесе злодзея.* Дсл.

адзяржаны, *прич. к адзяржаць 1, 2. Адзяржаныя грошы.* Нсл. 359.

адзяржаньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к адзяржаць 1, 2.*

дадзéржаваць-*жую-жуеш-жуе, несоверш., перех.*—сдерживать. Нсл. 738. *Соверш.* **дадзéржыць,** -*жу-жыш-жа*—сдержать. Нс. 732. *Слова свайго ты не дадзержыў.* Нсл.

задзéржаваць-*жую-жуеш-жуе, несоверш. к задзяржаць*—задерживать. *Соверш.* **задзяржáць**-*жу-жыш-жа, каго-што*—задержать. Ар. *Прич.* **задзяржáны** —задержанный.

удзéржаваць-*жую-жуеш-жуе; повел.-жуй-жуйма, несоверш., каго ад чаго*—удерживать. Нсл. 651. *Удзержаваць, удзержыць каго ад п'янчаньня.* Нсл. *Соверш. удзяржаць-жу-жыш-жыць*—удержать. Нсл. 651.

прыўдзе́ржаваць-*жую-жуеш-жуе; повел.-жуй-жуйма, несоверш.*—приостанавливать. Нсл. 519. *Прыўдзержуй, прыўдзержы коні.* Нсл. *Соверш.* **прыўдзе́ржыць**-*жу-жыш-жа*—приостановить, Нсл. 519 приудержать. *Прыўдзержы свой язык, каб не малоў лішняга.* Нсл. 519.

узьдзержаваць-*жую-жуеш-жуе; повел.-жуй-жуйма, несоверш., перех.*—удерживать, Нсл. 52 воздерживать. *Узьдзержуй коні згары.* Нсл. *Соверш.* **узьдзе́ржыць**-*жу-жыш-жа*—удержать. Нсл. 52. *Ніяк ня ўзьдзержыш хлапца.* Нсл. 52. *Прич.* **узьдзержаны**—удержанный. Нсл. 52. *Коні ўзьдзержаны.* Нсл.

•**дзяржа́цца**-*жу́ся-жы́шся-жы́цца, возвр.*
1. держаться.
2. держаться, следовать чему-л.. поступать сообразно чему-л. *Шайтанськай навукі дзяржаліся.* Кіт. 1136а.

адзержавацца-*жуюся-жуешся, несоверш.*
1. воздерживаться, Дсл. удерживаться, отвыкать. Нсл. 359. *Адзержавацца ад п'янчаньня.* Нсл. *Сынку мой, ад п'янчеьня адзержуйся.* Дсл.
2. останавливаться. Нсл. 359. *Адзержуйся, адзержыся, што ты робіш.* Нсл.
3. после некоторых затруднений оставаться на месте. Нсл. 359. *Аканом наш на другі год адзержуецца, адзержыўся.* Нсл.

адзе́ржыцца-*жуся-жышся, соверш. к адзержавацца 1, 2, 3.* Нсл. 359. *У намазе(араб. малітве) не адзержаўся — выпусьціў долам.* Кіт. 846б. *Адзержыцеся тут на часіну.* Нсл. 359.

удзе́ржавацца-*жуюся-жуешся; повел.-жуйся-жуймася, несоверш., возвр. ад чаго*—удерживаться от чего. Нсл. 651. *Як мага, удзержуйся ад благога налогу.* Нсл. *Соверш.* **удзе́ржыцца**-*жуся-жышся*—удержаться. Нсл. 651. *Блага будзе, калі ня ўдзержышся.* Нсл.

прыўдзе́ржавацца-*жуюся-жуешся, несоверш.*—понемногу воздерживаться от чего-л. Нсл. 519. *Прыўдзержавацца, прыўдзержыцца ад п'янчаньня.* Нсл. *Соверш.* **прыўдзе́ржыцца**, -*жуся-жышся*—воздержаться несколько.

узьдзе́ржавацца-*жуюся-жуешся; повел.-жуйся-жуймася. несоверш. ад чаго*—воздерживаться. Нсл. 653. *Узьдзержуйся, узьдзержыся ад злосьці.* Нсл. *Соверш.* **узьдзе́ржыцца**-*жуся-жышся; повел. жы́ся,жы́мася. ад чаго*—воздержаться. Нсл. 653.

•**дзяржа́чы**-*чая, во смысле сущ., истор.* **1.** владелец имения. Стт. 1529, сл. *Уставуем, іж кажны дзяржачы... будзець дзяржаньня свайго довадам даводзіць.* Ст. 1529, сл.
2.—*см. под дзяржаць.*

•**дзярка́ч**-*ча̀, предл.-чу̀; мн. ч.-чы-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—износившийся веник, Клімавічы Сян. (Ксл.); Шсл. обтрепанный веник. Гсл.; Ар. *Венік зьмёўся на дзяркач.* Ст.

•**дзярклі́вы**-*вая-вае*—мелочно задиристый. Ар.

•**дзярку́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—царапающийся, Шсл. царапка. *Дзяркун ты нейкі, вось што!* Ст.

•**дзярлі́вы**-*вая-вае*—хищный. Ар.; Вішнеўск. вол. Вал. *Начамі, наводзячы жах, вылі дзярлівыя зьвяры.* Н. Змагарка: Казка аб вадзе. *Гэнае места бязьмерна дзярлівае ў сваёй надлюдзкай магутнасьці.* Кво вадыс 253.

•**дзярмо**-*а̀; мн. ч. дзёрмы-маў, ср.*—дёрн. МГсл. *См. дзярно.*

•**дзярно**-*на̀; мн. ч. дзёрны-наў, ср.*—дёрн. Ар.; Гсл.; Рудня Аз. (Ксл.); Юрсл. *См. дзярмо. Выклаў дарожку дзярном.* Юрсл.

•**дзярнеўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—бывшая под дёрном, недостаточно возделанная земля. *Няма надзеі, што на гэтым дзярнеўю парасьцець добры лён.* Варсл.

•**дзярніна́**-*ны, ж.*—земля, заросшая дерном. Шсл.—*дзярно. Цяжка араць: адна дзярніна̀.* Ст.

•**дзярту́ха**-*у̀хі-у̀се, ж.*—низкое дерево с густыми сучьями. Варсл. *Каля гэтае дзяртухі працы шмат, а карысьці мала.* Варсл.

•**дзярва́**-*вы̀, ж.*—древесина, плотное вещество, составляющее основную часть дерева или кустарника. Пост.

•**дзярва́н** — *дзярба̀н.* Шсл.

•**Дзярвя́не**-*н.(единств. ч.* **Дзервянін**)—одно из великолитовских(белорусских) племен, занимающее територию между Припятью и Ирпенем а также на запад от Ирпеня.

•**дзярвя́ны**-*ны-нае*—деревянный. Ар. *Падаў дзярвяную судзіну.* Гарун: Пан Шаб.

•**дзяру́га**-*у̀гі-у̀зе, ж.* — название грубой ткани, НК: Очерки, Но. 302 покрывало из плотной и грубой ткани, одеяло, Гсл. род одеяла, Раст: Смоленск 149 дерюга. *Набітае палатно йшло на коўдры(дзяругі).* Фурман: Крашаніна 20. *Уменьш.* **дзяру́жка**-*жкі-жцы, ж..*

•**дзяруза́**-*зы̀, ж.*—плавун. Шсл. *Рану засыпалі дзярузою.* Ст. *См. дзераза.*

•**дзяру́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч.-ны̀-ноў-ном-ны̀-на̀мі-нох, м.* **1.**—хищный зверь, хищник. Драс.; Вішнева Вал.
2. *мн. ч., вин. дзяруноў.*—мальчик скоро изнашивающий одежду. Ар.; Варсл. *Майму дзяруну адзежы не напорацца: ляціць як на агню.* Варсл.
3. слишком много требующий за свою услугу, работу(чиновник, врач, священник). Варсл. *Гэты дзярун за̀раз і скуру зьдзярэць.* Варсл.

•**дзяся́тка**-*ткі-тцы, ж.* **1.**—десятигрошовая или иначе пятикопеечная монета. Ар.; Нсл. 130. *За дзясяткаю пан не ганіся.*
2. название различных предметов, нумеруемых цифрой 10(трамвай, автобус, маршрута Но. 10 и т.п.)
3. игральная карта с десятью очками. Ар. *Бі дзясяткаю.* Ар.
•**дзяся́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—десяцкий, самой нижний полицейский чин. НК: Под. пос. 63; Бяльсл.
•**дзесяту́ха**-*ухі-усе, ж.* **1.** десятая неделя по Пасхе, Гсл. десятая по Пасхе пятница, простолюдинами празднуемая. Нсл. 130. *На дзесятуху ў Крычаве торг, а ў вадзінанцатую пятніцу ў Шамове.* Нсл. *Сьвятая дзесятуха жыта красуе.* Из волоч. песни, Нсл.
2. кружка, Ксл. мера водки на 10 копеек. Нсл. 130. *Вып'ем па дзесятусе.* Нсл. *Цяпер піва п'юць дзясятухамі, як раней гарэлку.* Сянно (Ксл.).
•**дзя́слы**-*слаў*(*одна* **дзя́сла]**, *анат.*—десна. Гсл.; БНсл.; Бяльсл. *Баляць мае дзяслы.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
•**дзя́сна**-*наў*(*одна* **дзя́сна]**, *анат.*—дёсны. Ар.; Пуцівель(Халанскі, 116); Гсл.; Шсл.; Раіны Аз. (Ксл.); БНсл. *Успухла правая дзясна.* Ст. *На дзяснах тоны гаркое аскомы.* Кавыль: Думы 60.
•**дзя́тлік**—*см. под дзяцел.*
•**дзя́тліна**-*ны-не, ж., бот.*—дикий клевер, Гсл. клевер белый [Trifolium vepens] Верас. *См. дзяцельнік.*
•**дзятва́**-*вы́, ж.* **1.** детвора, Ар.; Шсл.; Ксл. собрание детей. Дсл. 205; Бяльсл. *Захапілі дзятву.* Дсл. *Не даець дзятва спакою.* Пушкары Сян. (Ксл.). *Дзятва ня ведае, як дурэць.* Ст. *Дзятвою абсеўся.* Нсл. 133. *Увелич.* **дзятві́шча**-*ча*—детвора. МГсл.; БНсл. *З гэтага ўзрос шум і непарадак, павялічаны дзятвішчаю.* Дзьве Душы 50. *Пашоў рад бедных завулкаў із бруднымі дзяцьвішчамі.* ЗСД. 299.
2. молодые пчелы в зародышном состоянии, Дсл. детва. *Пшчолы грэюць дзятву.* Дсл.
•**дзяту́-дзяту́**, *междомет.*—означает кликание свиней, особенно поросят. Нсл. 133.
•**дзявошчына**-*ны, предл.-не, ж.*—девические года. Дсл. 203. *Самы бабы ў дзеўках былі, пра дзявошчыну забыліся.* Хоцькава Сян. (Ксл.).
•**дзявоцкасьць**-*ці, ж.*—девственность(целомудрие, невинность). МГсл. *См. дзявушчасьць.*
•**дзявоцкі**-*кая-кае*—девичий. НК: Дудар 197; Ар.; Запрудзьдзе Сян. (Ксл.); Шсл.; Вост. (Даль 523); Нсл. 132. *Ты, каса мая, краса дзявоцкая.* Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет 12). *Гэта дзявоцкая гульня, а не дзяцюцкая.* Ст. *Дзявоцкі сорам.* Нсл. *Дзявоцкія ўборы.* Тм.

•**дзявоцтва**-*ва, предл.-ве, ср.* **1.**—девичьи годы, девичество. МГсл.; Навікі Віц. (Ксл.); Гсл.; Нсл. 132; Ар. *Дзявоцтва правялі яккалечы.* Навікі Віц. (Ксл.). *Дзявоцтва мае было сіроцкае.* Нсл.
2. девство.
•**дзявочнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—склонный проводить время в девическом обществе, любитель девиц, Гсл. волокита(любитель ухаживать за девушками, женщинами). МГсл. *Гэта яго чырвоная. сьпечаная скурачка(на шыі) п'яніцы й дзявочніка.* Дзьве Душы 161.
•**дзявочы**-*чая-чае*, **1.** девичий. Нсл. 132. *Дзявочы сорам.* Нсл. *Дзявочая хітрыня.* Нсл.
2. девственный.
•**дзявал**—*см. под-дзябал.*
•**дзявалскі**—*см. под дзябалскі.*
•**дзява́нна**-*ны-не, ж., бот.*—серый и чёрный коровяк(раст.), НК: Очерки, Но. 346 коровяк [Verbascun] Верас.
•**дзява́нна дзіка́я**, *бот.*—энотэра двулетная [oepòthera bienis]. Верас.
•**дзява́ць**, *дзяю́, дзяѐш, дзяѐць, несоверш., перех. к дзець*—девать. *Соверш.* **дзець**, *дзену-неш-не; повел. дзень, дзеньма* (*употребляют с наречием "куды", "некуды"*) - —деть Ар.
няма куды дзець—деть некуда, очень много. Ар.
падзець, *соверш.*(*употребл. с нареч. "куды"*)
1. (деть, С.) истратить. Нсл. 441. *Куды ты падзеў грошы, што за сена ўзяў?* Нсл.
2. поместить; найти для кого, чего-л. место.
падзява́ць-*яваю-яваеш-явае* (*падзяю̀, падзяѐш, падзяѐць*). *Употребляют с наречием "куды", многократ. к падзець.* Нсл. 441. *Дзіўна мне, куды ты што дзень падзяваеш грошы?* Нсл.
•**дзява́цца**, *дзяюся, дзяешся*(*област. дзяваешся и т.п.*) **1.** *несоверш. к дзецца*—пропадать(деваться, С.). Ар.; Нсл. 132. *Ідзе ён дзяецца?* Ар. *Куды ты часта дзяваешся?* Нсл. *Соверш. дзѐцца, дзѐнуся, дзѐнешся; повел. дзенься, дзеньмася, соверш., употр. с нареч. "куды", "некуды",* **1.** пропасть(деться, С.) Нсл. 132. *Ідзе ты там дзеўся?* Ар. *Куды дзеўся тапор?* Нсл.
2. поместиться где-л., спрятаться. Дсл. *Ажно цяпер ты ня толькі не здаволіш прыводным дзяцём, але й твайму дзецца ад цябе няма йдзе.* Смл. (Дсл. 205).
падзе́цца-*нуся-нешся, соверш., употр. с наречием "куды"*, **1.** скрыться. Гсл. *Няма ведама, куды ён падзеўся.* Нсл.
2. потеряться. Нсл. 441. *Тапор нейдзе падзеўся.* Нсл.

падзява́цца, *падзяюся, падзяешся, падзяецца*(*símbolo* *област.* *падзяваюся и т.п.*). *Употребляют с наречием"куды", многократ. к падзецца,* **1.** скрываться(исчезать, **С.**), уходить. Нсл. 441. *Кажан вечар хлапец няма ведама куды падзяваецца з двара.* Нсл.

2. истрачиваться. Нсл. 441. *Ня ўгледзіш, куды падзяваюцца грошы гэтыя.* Нсл.

•**дзявя́тка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** название различных предметов, нумеруемых цифрой 9 (трамвай, автобус маршрута Но. 9 и т.п.).

2. игральная карта с девятью очками.

•**Дзявятнік**-*іка, предл.-іку, м.*—четверг 9-ой недели по Пасхе. НК: Пособ. 110, Старцы 85, 9-ая неделя по Пасхе, особенно пятница этой недели. Нсл. 129. *На дзявятнік там кірмаш.* Нсл. *Сьвяты дзявятнік жыта раўнуе.* Из волоч. песни, Нсл.

•**дзявятуха**-*ухі-усе, ж.*—девятая неделя по Пасхе. Гсл.

•**дзявічкі**-*чак(-чкаў), единств. ч. нет.*—девичник. Косіч 237.

•**дзяву́шчасьць**-*ці, ж.*—девственность.

•**дзяву́шчы**-*чая-чае,* **1.** холостой. Ксл.

2. старый холостяк или такая же девушка. НК: Очерки, Но. 303; Гсл. *Дзявушчым век пражыў.* Калышкі Лёз. (Ксл.).

•**дзяву́шчы**-*чая,* (Гсл.)—девственный-ная, целомудренный-ная, невинный-ная.

•**дзяўба́ць**—*см. под дзёўбаць.*

•**дзяўба́цца**—*см. под дзёўбацца.*

•**дзяўбацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** иметь навык клевать других(клеваться, **С.**) Нсл. 129. *Пятух дзяўбаецца.* Нсл.

2. *несоверш., взаимн.*—клевать друг друга, клеваться. Нсл. 129. *Куры дзяўбуцца мяжсобку.* Нсл. *Соверш.* **задзяўба́цца,** *взаимн.*—заклеваться. Нсл. 166. *Пятухі задзяўбаліся на сьмерць.* Нсл. *Соверш.* **надзяўба́цца**—наклеваться вдоволь. Нсл. 304. *Куры надзяўбаліся зярнят.* Нсл.

3. (*аб што*)—биться, особенно носом, дремля, Нсл. 129 клевать носом. *Досіць табе дзёўбацца аб стол, дзёўбнешся рэдчас да крыві.* *Однократ.* **дзеўбануцца**—удариться, особенно носом. Нсл. 129. *Дзяцё дзеўбанулася носам, аж кроў пацякла.* *Однократ.* **дзёўбнуцца**—дремля, удариться носом о что-л. *См. дзёўбацца 3.*

•**дзяўбе́ль, дзяўбе́нь**—отгл. частицы, означ. быстрый удар остреем. Нсл. 129. *Дзяўбень верацяном.* Нсл.

•**дзяўбсьці́,** (Ар.), **дзяўбці́,** (Шсл.)-*бу-бèш-бèць-бèм-біцè, несоверш., перех.* **1.** есть, хватая пищу клювом, клевать. Ар.; Шсл. *Курам няма чаго дзяўбці.* Ст. *См. дзёўбаць, дзяўбаць.* *Соверш.* **падзяўбці, а)** поклевать(склевать всё, **С.**) Шсл.; Ар. *Вераб'ї напалі на каноплі, мабыць, хочуць чыста падзяўбці іх.* Ст.

б) (*што а чаго*)—поклевать, клевать некоторое время. Ар. *Соверш.* **выдзяўбсьці,** (Ар.), **выдзяўбці,** (Шсл.)—выклевать. Ар.; Шсл. *Хай куры выдзяўбуць зь місы куцьцю.* Ст.

дзяўбсьціся, (Ар.), **дзяўбціся,** (Шсл.)—клеваться(клевать друг друга, **С.**). Шсл. *Дзяўбуцца пеўнікі.* Ст.

3. ударять клювом, клевать. Ар.; Шсл. *Наш певень дзяўбе чужыя куры.* Ст. *Соверш.* **прыдзяўбсьці,** (Ар.)

прыдзяўбці, (Шсл.)—заклевать(ударом клюва убить, изранить, **С.**) Шсл.; Ар. *Курыца прыдзяўбла пылянё.* Ст.

4. разъяснять, долбить. *Дзяўбі, дзяўбі яму, а ён усё сваё гавора.* Ст.

•**дзяўч-о**-*анё—см. под дзеўка.*

•**дзяўчы́н-а**-*анька-ачка-ка—см. под дзеўка.*

•**дзяўчынін**-*на-на,* —принадлежащий "дзяўчыне"—девице. *Пажар гневу запаў у дзяўчыніна сэрца.* Глыбінны (Прыйсьце, Но. 1).

•**дзя́цел,** *дзятла, предл.-тле, мн. ч., род.-тлаў, м.*—дятел. *Дзяцел падзёўб бярэзу.* Ст. *Уменьш.* **дзятлі́к**-*ка.* Шсл. *Злавіў дзятліка.* Ст.

•**дзяцеліна белая**—*дзятліна.* Верас.

•**дзяцельні́на**—*дзяцельніца.* Шсл. *Напасьвіў каня на дзяцельніне.* Ст.

•**дзя́цельнік**-*іку, м.*—дикий клевер. *Гэта дзяцельнік... На ім улеткі пшчолкі гудуць.* Капыловіч: Хлеб. *См. дзятліна, дзяцеліна белая.*

•**дзяц-ё**-*ятка—см. под дзецянё.*

•**дзяцячы**[*област.* **дзіцячы**]—*чая-чае*—детский(в знач. анатомическом и физиологическом). Гсл. *Ср. дзяцінны.*

•**дзяці́на**-*ны-не, м., област. редко употр.*—парень. *Падрослы дзяціна, яго жаніць пара.* Нсл. 447(под *падрослы*).

•**дзяці́нец**-*нца, предл.-нцу,* **1.** младенческая болезнь, родимец [Eclampsia] Ксл.; Нсл. 132. *Ці праўда, што тваё дзецянё б'ецца дзяцінец?* Ганкавічы Беш. (Ксл.).

2. (*зват. дзяцінча*) подросток, поступающий по-детски. Міх. *Ты, дзяцінец, зь дзецьмі знашоў гульню.* Варсл.

•**дзяці́нець**-*ею-ееш-ее; прош. вр. дзяцінеўнела; повел.-ей-ейма, несоверш.*—впадать в младенчество. Шсл. *Людзі на старасьці дзяцінеюць.* Ст.

•**дзяці́ніха**-*іхі-ісе, ж.*—курица(каждая птица. **С.**), выведшая и водящая цыплят. Вел.: Куз. 198.

•**дзяці́ніць**-*ню-ніш-не; прош. вр. дзяцініўніла; повел.-нь-ньма*—возрастного считать ребенком. Нсл. 133. *Быка гэтага ты дзяцініш.* Нсл. *Соверш.* **зьдзяці́ніць.** Нсл. 133—приучить взрослого считать себя малолетним.

•**дзяці́ніцца**-*нюся-нішся, несоверш., возвр.* **1.** считать себя еще не возрастным, малолетним. Ар.; Нсл. 133. *Ты ўсё дзяцінішся, а ўжо пара з бараной хадзіць.*

2. ребячиться, поступать против рассудка, Нсл. 133; НК: Очерки, Но. 821 ребячиться, Гсл.; Ксл. вести себя по-детски, Шсл. поступать по-детски. НК: Бабы, Но. 11; НК: Дудар 195. *І яна дзяцініцца ў дваццаць год.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.). *Дзяцініцца, як малы.* Ст. *Дзяцініцца, сам ня ведае, што робе.* Нсл.

3. выживать с ума, Гсл. от радости лишаться рассудка. Нсл. 133. *Баба дзяцініцца. Гэты стары пачынае дзяцініцца.* Варсл.

зьдзяцініцца, *соверш.* 1. привыкнуть считать себя малолетним. *Ты ўжо не малы, а толькі зьдзяцініўся.* Нсл. 133.

2. от престарелости лишаться рассудка, Нсл. 133 стать жить и поступать, как дети. НК: Игры, Но. 51. *Дзед, мусіць, зьдзяцініўся.* Гарэцкі: Песьні 81.

•**дзяцінка**-*нкі, дат., предл.-нку, м., област.*- 1. парень. Косіч. *Пасадзяць дзяцінку за столікам, ля боку пасадзяць дзяўчыначку.* Север. Сур.(Шэйн, 1-2, 496). *Дзяцінка коніка сядлае.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет 7).

2. юноша. Косіч 76. *Паехаў дзяцінка, паехаў, толькі конікі зарзалі, у скрыпкі дружкі загралі.* Север. Сур.(Шэйн, 1-2, 497). *См. дзяцюк.*

•**дзяцінка,** *см. дзяціна.*

•**дзяцінны, дзяціны**-*ная-нае*—детский(во всех значениях, кроме анатомического и физиологического), 1. *прилаг. к"дзеці" 1, 2.*, принадлежащий детям, детский. Нсл. 133; Дсл.; Стт. 1529, сл.; БНсл. *Дзяціннага дабра другому каму запісаваць ня можна.* Нсл. *Маець также зь першымі дзецьмі часьць роўную маці, а ў скарбех дзяцінных ня маець меці.* Стт. 1529 г., 55. *Нашто табе ўсьпіраць на свой маздан дзяціную шапку, — каб парваць яе?* Ст.(Шсл. под *усьпіраць*). *Ішлі гады, Бронік стаў Браніславам. Нявыразьлівае яшчэ дзяцінае жаданьне цяпер у сьведамʼю ягоным выкрышталізавалася ў пэўную мэту.* Бацьк. 36-37(115-116). *Дзяціны паясок.* Нсл. *Дзяціная гульня.* Нсл. *Крыўда дзяціная.* Стт. 314(4 разы). *Забарона дзяцінай працы да 16 год.* Жылуновіч(Беларусь, 190). *Апякунове ня маюць меньня дзяцінага прадаваці.* Стт. 310(дважды). *Справа маець быці адложана да лет дзяцінных.* Стт. 309.

Дзяціную сарочку трэба выпаласкаць. Ст.(под *сарочка*). *Нашто табе трэба было браць дзяціныя цацкі?* Шсл. под *браць*. *Дзяціныя бавы.* НК: Игры 22. *Зь дзяціных дзён цярплівасьці нас вучаць.* Гарун: Блр. Марш. (*Мова*) *любай старою гучыш з пад калыбкі, з гадоў тых дзяціных.* Геніюш("Бацьк., Но. 1-2/437-438). *Усе ку пажытку дзяціннаму справаваці.* Стт. 306. *Дзяцінныя меньня ў розных павецех былі.* Тм.(трэйчы). *Табе сьніцца твая дзяціная пара.* Гарэцкі: Песьні 58. *Абцірае дзяціны пот із лобу.* Тм. 66. *У дзяціныя гады быў музыкаю, граючы на іскрыпачцы з лучынак.* Тм. 15. *І было ў іх задуменьне не дзяціных яго год.* С. Музыка 86. *Дзяціны Бог. Угневаеш дзяцінага Бога: ня борзда ўпросіш.* Дсл.—детский, предназначенный для детей. *Дзяціная кніжка.*

2. детский, свойственный детям, Нсл. 133 свойственный детскому возрасту. Дсл. 205. *Хвароба гэта дзяціная.* (Дсл.). *Дзяціным голасам пяець.* Нсл. 133. *Трэйці із слабенькім дзяціным галаском.* Цэлеш(Ярылаў агонь). *Яна ў нейкіх дзяцінных пярэпалахах ачыма сінімі глядзела на мяне.* Кавыль: Пад зорамі 66.

•**дзяцінства**-*ва, ср.* 1. детское поведение, НК: Бабы, Но. 11 ребячество. НК: Игры 60; Гсл.; Нсл. 133. *Дзяцінства паганяеш.* Нсл. *Дзяцінства ў цябе ў галаве.* Нсл. *Чырванеў, ахамянуўся, што ў гарачы час крывавага змаганьня займаецца такім дзяцінствам.* Дзьве Душы 125. *Ты ўжо вырас з чалавека, а пачынаеш дзяцінства паганяць.* Варсл.

2. состояние стариков, впавших в детство. НК: Бабы, Но. 11.

•**дзяцінуха**-*ухі-усе, ж.*(*НК: Очерки 409*)—наседка. Ксл.; Пск. (Даль),

•**дзяцьвішча**—*см. под дзятва.*

•**дзяцюк**-*юка, предл.-юку, зват.-юча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* 1. парень. МГсл.; Шсл.; Ар.; Смл. (Даль); Смол. губ.(Дсл. 169). *Дзяцюкі! Жывучы пад урадам маскоўскім, кажны ведае, што...* К. Каліноўскі(Мужыцкая Праўда). *Дзяцюкі! Ці мая праўда горка, ці яна салодка, я пісаў заўсёды і пісаці буду.* Тм. *Дзяцюкі! Калі Бог даў мне розум, то вам буду радзіць.* Тм. *Ой, на тэй на Мядзьведжай Гары падмывае Дзьвіна тры крыжы, а пад імі ляжаць асначы, ой туташнія ўсё дзяцюкі.* Зь песьні вялікіх плытнікаў. Віцьбіч(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Ня ймі яму веры: ён дзяцюк глума.* Малюкіна Пар. (Дсл.). *Яна прылабуніла... здаровага дзяцюка.* Рэч.(Пет. II, 38). *Багатая ня думае, што бедненькі нудзіць; багатая ды думае, як дзяцюкоў гудзіць.* Нсл. 342. *Гэта мае такое значаньне: калі дзяцюкі ўськінуць лубку на печ, то дзяўчаты сёлета ня выйдуць замуж і наадварот.* Кот. 204. *Высокі дзяцюк выступіў наперад і сказаў: "Мы прышлі прасіць спадара інжынера на нашае ігрышча".* Шакун: Сьлед 17. *Дзяцюкі, малойчыкі, кладзіце чырвончыкі; а дзевачкі, баярачкі, кладзіце падарачкі.* Нсл. 32(под *баярачка*). *Дзяцюка пара жаніць.* Нсл. 133. *Ён дзяцюк, а я дзяўчына, жыць хацелася жывым.* Машара(Калосьсе, II, 1935, стр. 80). *Мікіта здаровы дзяцюк.* Ст. *Ішлі змагацца дзяцюкі.* Швэд: Сьцежкі 34. *Дзяцюкі справілі ігрышча.* Варсл. *З ног дзяцюк зваліўся.* Гарун: Сын. *Дзяцюкі пазіраюць, ці каханая прышла...* Кавыль: Пад зорамі 19. *Гэта ж мая вясна, у якой дзяцюком я пяяў залатую заранку.*

Крушына: Творы 63. *Узгадаванага дзяцюка хоць хто прыме.* Нсл. 52. *Дзяцюкі, пабраўшы пары, тут лёталі. як віхры.* С. Музыка 133.
2. не женатый юноша. Ар. *Да яе сваталіся найлепшыя дзяцюкі.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 3. *См. маладзён.*
3. холостой, холостяк. Ар.; Войш.; БГсл.; Акін. 194; МГсл. *Стары дзяцюк, яму за 40 год.* Войш. *Ай, любіў дзяцюк ды дзяўчынаньнку.* Из песни, Бяльсл.
•**дзяцюкоў**-*ва-ва, прилаг. к дзяцюк*—принадлежащий парню. *Дзяцюкова сэрца б'еццa.* Гарун: Габруська.
•**дзяцюцкі**-*кая-кае,* **1.** свойственный парню.
2. свойственный холостяку, холостяцкий.
•**дзяцюцтва**-*ва, ср.* **1.** период жизни парня.
2. период жизни холостяка.
•**дзячковіч**—сын дьячка. Дсл. 198. *Дзячковіч прыехаў.* Дсл.
•**дзя́чыць І**-*чу-чыш-ча, несоверш.*—упорно распускать молву. Гсл.
•**дзя́чыць ІІ**-*чу-чыш-ча, несоверш. каму,* **1.** благодарить. Гсл. *Соверш.* **аддзячыць**—отблагодарить. Юрсл. *Ты мяне зь бяды выратаваў, я табе аддзячу.* Юрсл.
•**дзі́да**-*ды-дзе, ж.* **1.** копье. Гсл.; Нсл. 131; БНсл. *Пяюць дзіды на Дунаю.* Купала: Слова а палку Іграавым(перевод). *Каторы хурф (араб., верш) — дзіда, каторы шабля...., каторы страла.* Кіт. 1616. *У сьв. Юр'я дзіда ў руках; ён дзідаю коле зьмея.* Нсл. *Казакі зь дзідамі едуць.* Нсл.
2. суковатая палка. Ксл. *Кінуў дзіду пад ногі.* Сялец Чаш. (Ксл.).
3. шип, колючий вырост, образующийся на стеблях некоторых растений в результате разрастания клеток кожицы. *Пялёсткамі тваімі(шыпшыны) стану, на дзіды сэрца ускалю.* Дуб.: Наля 39. *Пышных рожаў дзіды колюцца.* Крушына("Зьніч" 1953 г., Но. 23).
4. (*перен.*)—что-л. колющее. *Хай падыйме мяне аптымісты і калючыя дзіды сатыры...* Кавыль: Ростань 32.
5. (*перен.*)—жгучие лучи. *Сонца сьпелы сноп гарачымі дзідамі коле.* Кавыль: Пад зорамі 47.
дзідка-*дкі-дцы, уменьш. к дзіда,* **1.** копьецо.
2. палка с железным острием на конце. Нсл. 131; Дсл. *Ходзе зь дзідкаю.* Нсл.
3. суковатая палка. Ксл. *Прыгожая ў цябе дзідка.* Вербялі Сір. (Ксл.).
4. острый шипок, (БНсл.) на деревах и кустах, как то: на дикой груше, шиповнике, репейнике и крыжовнике, Нсл. шип. *Ягруставыя дзідкі.* Нсл.
•**дзік,** *дзі́ка, предл. дзі́ку; мн. ч. дзікі́-коўком-кі-ка̀мі-кох, м.* **1.** дикая свинья(кабан, С.) НК: Очерки 517, Но. 949; Ар.; Дзяды Сір. (Ксл.); Вост. (Даль). *Дзіка̀ ў лесе забілі.* Нсл. 131. *Недабіты дзік.* Кавыль: Пад зорамі 21.
2. спорынья [Claviaps purpurea] Гив. Ксл. *На жыце шмат дзікоў.* Сідоры Меж. (Ксл.).
•**дзікая грэчка**—камыш лесной [Scirpus siolvaticus L.]. Самін Пух. (Шсл.).
•**дзіка́я рабінка**—пижма. [Hanacetum vulgare L.] Ксл. *Гэта дзікое рабінкі лісты.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).
•**дзіка́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** отчуждение, убегание, нелюдимость, МГсл.; Нсл. 131. *Дзіканьне ад людзёў.* Нсл.
2. стыдливость, застенчивость. Нсл. 131. *Дакуль будзе тваё дзіка̀ньне, ты ўжо не маладзенькая.* Нсл.
•**дзіка́васьць**-*ці, ж.*—несвойственный вкус, неприятность. Нсл. 131. *Казінае малако дзікавасьцю аддаець.* Нсл.
•**дзіка́вець**-*ею-ееш-ее, несоверш.* **1.** становиться диким. Нсл. 131. *Яблына дзікавее.* Нсл.
2. делаться на вкус неприятным. Нсл. 131. *Квас дзікавее.* Нсл.
зьдзіка́вець, *соверш.* **1.** стать диким. *Яблына зьдзікавела.* Нсл.
2. сделаться на вкус неприятным. Нсл. 131. *Квас зьдзікавеў.* Нсл.
•**дзі́кавы**-*вая-вае*—относящийся к кабану(дикой свиньи, С.) Нсл. 131. *Дзікавы клык.* Нсл. *Дзікавае скуры куля не бярэць.* Нсл.
•**дзіка́вы**—*см. под дзікі.*
•**дзіка́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш. каго, ад каго,* **1.** чуждаться кого, уходить, Нсл. 131 дичиться, избегать общества людей. *Хто яго ведае, чаго ён дзіка̀еца ад нас.* Нсл.
2. быть необщительным, застенчивым. БНсл.; Нсл. 131. *Нявестцы стыдна дзікацца.* Нсл. *Хадзі, дураньчыку, ня дзікайся татулькі, пацалуй у ручку, ён табе праскурку дасьць.* Нсл.
•**дзікі́**-*ка̀я-кое,* **1.** дикий, находящийся в первобытном состоянии: **а)** не прирученный, живущий на воле в отличие от домашнего(о животных и птицах). *Дзікія гусі.* Ар. *Дзікі зьвер.* Нсл. 131. **б)** некультированный, растущий на свободе в отличие от садового, огородного. *Дзіка̀я яблына.* Ар.
3. находящийся на ступени первобытной культуры(о людях). *Дзікія народы.* Ар.
4. (*перен.*)—не разговорчивый, чуждающийся общества. Нсл. 131. *Ня будзь ты дзікі ды хадзі пагавары з намі.* Нсл.
4. несвойственный, странный. Нсл. 131. *Дзікі смак.* Нсл. *Дзікім закрычэў голасам.* Нсл.
дзіка́вы, *уменьш.* **1.** дикий в меньшей степени, незнающения. *Дзікавы малец.* Нсл. 131. *Дзікавая дзевачка.* Тм.
2. дик оватый, (БНсл.) несвойственный. Нсл. 131. *Дзікавы смак.* Нсл.
•**дзіклі́васьць**-*ці, ж.* **1.** застенчивость. МГсл.; Нсл. 131;Гсл.; БНсл. *Пакінь дзіклівасьць сваю ды хадзі пазюкай з намі.* Нсл.
2. нелюдимость. Гсл.; БНсл.

●**дзіклі́вы**-*вая-вае,* **1.** (стыдливый, Нсл.), застенчивый. Нсл. 131; Ксл.; Дсл. 168; БНсл. *А нашы дзеўкі дзіклівыя.* Вербялі Сір. (Ксл.). *Ня будзь дзіклівай, а будзь свойлівай.* Віцебск. *Усі дзеўкі дзіклівыя.* Нсл. *Якое дзіклівае дзецянё.* Дсл.
2. нелюдимый.
●**дзіку́ха**-*ўхі-ўсе, ж.*—дикарька. Ар.; Гсл.; БНсл.
●**дзіку́н**-*унà, предл.-унỳ, зват.-ỳне; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—дикарь. Ар.; Гсл.; БНсл.; Бяльсл. *Маюць мяне за дзікуна й людаеда за тое, што Тыгелін адзяржаў ад мяне колькі рассудкаў сьмерці на маіх варагоў.* Кво вадыс 273.
●**дзіку́нства**-*ва-ве, ср.*—дикость. Гсл.; БНсл.
●**дзінота** (*сокр. из* адзінота)-*оты-оце, ср., област.*—одиночество. Дсл. 168.
па дзіноце—поодиночке. *Па дзіноце спаць маняцца.* Дсл. *Па дзіноце дзёўбам селі.* Дсл.
●**дзіра́**-*ры̀, дат., предл.* дзіры̀, *вин.* дзірỳ; *мн. ч.* дзі́ры, *ж.*—дыра. МГсл.; Войш.; Вел.-Куз.; Дсл. 168; БНсл. *Уменьш.* **дзі́рка**-*ркі, дат., предл.-рцы. ж.*—дырка. Войш.; Шсл.; Косіч 84; Раст: Северск 64; Ранчыцы Беш. (Ксл.); Нсл. 131; Дсл. *Увесь мех у дзірках.* Ст. *У трубе дзірак так веле, як веле на сём сьвеце ствараньня.* Кіт. 118а4. *Мышы прагрызьлі дзірку ў бочцы.* Нсл. *Сьвіньні зрабілі ў гарод дзірку.* Нсл. *Ці табе дзіркі ў вушшу заваліла, што ты ня чуеш?* Нсл. *Чорт дзірку знойдзе.* Дсл.
дзірачка-*чкі-чцы, уменьш. к* дзірка—дырочка. Нсл. 131. *У гэту дзірачку працякае гарэлка.* Нсл.
●**дзіра́вець**-*ею-ееш-ее, несоверш.*—делаться дыравым. Нсл. 131. *Сарочка дзірàвее.* Нсл.
●**дзіра́віць,** *дзірàўлю-віш-ве; прош. вр.-віў-віла; повел.-ў-ўма, несоверш.*—делать дыру в чем-л., продырявливать, Ксл. дырить. Нсл. 131. *Ня сморгай локцям, сарочку дзіравіш, сморгаючы.* Нсл. 131. *Нашто дошку дзіравіш?* Асінаўка Беш. (Ксл.). *Соверш.* **зьдзіравіць**—издырявить, прорвать во многих местах. Нсл. 205. *Ня носячы, а валочачы па зямлі, мех зьдзіравілі.* Нсл. *Прич.* **зьдзіра́ўлены**—издыравленный, прорванный во многих местах. Нсл. 205. *Зьдзіраўлены мех далі.* Нсл. *Кораб зьдзі раўлены мышамі.* Нсл. *Соверш.* **прадзі-рàвіць, 1.** продырявить. *Ты свае локці прадзіравіў.* Нсл. 521.
2. проточить насквозь. Нсл. 521. *Мышы прадзіравілі мех.* Нсл. *Прич.* **прадзірàўлены**—прорванный насквозь, продырявленный. Нсл. 521. *Мех прадзіраўлены залапіць трэба.* Нсл.
●**дзіра́віцца,** *дзірàўлюся, дзірàвішся, несоверш.*—продыравливаться. Нсл. 131. *Мех дзіравіцца, прадзіравіўся.* Нсл. *Соверш.* **зьдзіравіцца**—сделаться дырявым(во многих местах, С.) Нсл. *Соверш.* **прадзіравіцца**—продырявиться. Нсл. 521. *Мех прадзіравіўся.* Нсл.

●**дзіра́вы**-*вая-вае*—дырявый. Войш.; Вел.-Куз.; Ксл.; Шсл.; Раст.: Северск. 64; Нсл. 131. *Дзіравая дзежка цячэць.* Алексінічы Сян. (Ксл.). *Гэта ж сусім дзіравы хатылёк.* Ст. *Чорт панёс на дзіравы мост.* *Послов.* Нсл.
●**дзір-ачка**-*ка—см. под дзіра.*
●**дзірбалы́знуць**-*ну-зьнеш-зьнеш-зьне, соверш.*—выпить водки. НК: Очерки 70.
●**дзіркава́тасьць**-*ці, ж.*—скважистость. Нсл. 131. *У бочцы адна клёпка зь дзіркаватасьцю.* Нсл. *Дзіркаватасьць дуба.* Тм.
●**дзіркава́ты**-*тая-тае*—скважистый. Нсл. 131. *Дзіркаватая клёпка ў дзежцы.* Нсл.
●**дзіркава́ціць**-*àчу-àціш-àце, несоверш., перех.*—делать в чем дырочки. Нсл. 131. *Чэрві точаць, дзіркавацяць дуб.* Нсл. *Соверш.* **зьдзіркаваціць**—продырявить, прогрызть во многих местах. Нсл. 205. *Мышы мех зьдзіркавацілі.* Нсл.
●**дзіркава́ць**-*кỳю-кỳеш-кỳе; повел.-кỳй-кỳйма, несоверш., перех.*—делать дырочки в чем-л. *Соверш.* **надзіркава́ць**—наделать дырочек в чем-л. Нсл. 305. *Надзіркуй брусок на граблі.* Нсл. *Соверш.* **падзіркавàць**—продырявить в разных местах. Нсл. 441. *Чэрві падзіркавалі дзерва, як рэшата.* Нсл. *Прич.* **падзіркаваны**—испещрённый дырочками. *Падзіркаваны мышамі мех.* Нсл. 441.
●**дзірва́н**-*анỳ, предл.-анè; мн. ч.-ны-ноў-ном-ны-намі-нох, м.* **1.** залежь, не обрабатываемый несколько лет подряд участок земли. Ар. *Сядні пасьвілі на дзірванох.* Ар. *Дзірваны арала.* Кавыль(Б. Моладзь, Но. 18, 20). *Пачаў зь сядла хінуцца на дзірван.* Ар. Вольскі: Паланянка.
2. (*перен.*). *Парастуць успамінаў дзірваны.* Крушына: Лебедзь 16.
●**дзівосна,** *нареч.* **1.** удивительно. Ксл.
2. причудливо, Гсл.; Ксл. причудливо, не кстати. Нсл. 131; Ар. *Дзівосна ў іх усё гэта гэта робіцца.* Пудаць Сур. (Ксл.). *Дзівосна робіш, гаворыш.* Нсл.
●**дзівосны**-*ная-нае,* **1.** необыкновенный, диковинный. Нсл. 131. *Дзівосная справа вышла.* Нсл.
2. необыкновенный, сенсационный. НТ2 (БНсл.). *Могуць паўстаць у душы цені дзівосных малюнкаў, дзівосных падзеяў.* ЗСД 60.
3. причудливый, странный. Ар.; Нсл. 131. *Дзівосны ты чалавек із тваімі выдумкамі.*
●**дзівосьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—причудливый, чудак. Нсл. 131. *Сьмех із гэтага дзівосьніка.* Нсл.
●**дзівосьніца**-*цы-цы, ж.*-причудливая, чудачка. Нсл. 131.
●**дзівосьнічаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—причудничать. Нсл. 131. *Дзівосьнічаеш, сам ня ведаеш як.* Нсл. *Соверш.* **надзівосьнічаць**—наделать глупостей, странностей. Нсл. 304. *Усе было б добра, калі б ты не надзівосьнічаў.* Нсл.

•**дзівосы**-*саў, единств. ч. нет.* **1.** (*област.*) —чудеса. Ск.; Гсл.; Нсл. 131.
2. странное, необыкновенное явление. Нсл. 131. *Паглядзі, якія дзівосы на небе: сонца пачарнела.* Нсл. *Дзівосы расказуюць.* Нсл.
3. удивительные вещи. Карскі; Ар. *Дзівосы вытварае.* Нсл. 131.
4. сенсация.
•**дзівота**-*оты-оце, ж.*—диво, то, что вызывает удивление. *Вось дзівота, дык дзівота: у пыл зражаны Сымон.* С. Музыка 184. *См. дзіва 2.*
•**дзї̆ва**-*ва; мн. ч.-вы-ваў,* **1.** (*област.*)—чудо. Гсл.; Нсл. 130; Шсл. *Над дзівам дзіва.* Нсл.
2. диво, то что вызывает удивление. БНсл.; Варсл.; Бяльсл.; Ар.; Дсл. *Гэта было дзіва, што ён з вы̀саку скочыў ды застаўся жывы.* Варсл. *Гэтыя на сьвеце што за дзівы чынілі?* Кіт. 130а4. *Аж дзіва бярэ, як гэта ўсё робіцца.* Ст. *Вялікае дзіва, што карова чорна, а малако сіва.* *Послов.* Нсл. 130.
3. *во смысле сказуемого*: удивительно. *Глядзі, якое тут дзіва!* Ст. *А якое ж там дзіва дзіўнае!* Ст.
няма дзіва—неудивительно. Ар.
4. (*во смысле наречия*)—неудивительно, нет ничего удивительного. *Дзіва, што я зраблю.* Ст. **Няма дзівá**—неудивительно. Ар.
•**дзівáк**-*акà, предл.-акў, зват.-àча; мн. ч.-кі̆-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** чудак. МГсл.; Ар.; Нсл. 130; Вят.(Даль); БНсл. *Першага гэткага дзівака бачу.* Нсл.
2. сумасброд. Гсл.; Нсл. 130; БНсл.
•**дзівавáць**-*вўю-вўеш-вўе; повел.-вўй-вўйма, несоверш.* **1.** удивляться, Нсл. 130 изумляться. Гсл. *Сама сабе дзівавала, што так многа зарабляла.* Из песни, М. *Дзівавала сабе, што згубіла і ня мае сваe кажначасная жыцьцярадаснасьці.* Дзьве Душы 173.
2. (*на каго*)—считать странным. Нсл. 130. *Ня дзівуй на мяне, што я цябе так прыняў.* Нсл. *Людзі дзівуюць на нас, што мы жывем як бабылі.* Нсл.
•**дзівавáцца**-*вўюся-вўешся, несоверш.* **1.** удивляться, изумляться, (Шсл.); Нсл. 131; Растсл. удивляться, приходить в изумление от чего-л. Бельск.(Дсл. 167); БНсл. *Мы ўсі толькі дзіваваліся.* Дсл. *Усі зь яго дзіваваліся.* Смл. (Дсл.). *Ах, ды з тых яго кудзеркаў дзеўкі дзіваваліся.* Бельск. (Дсл.). *"Паглядзі, кажа, што твой сынок зрабіў" — і колькі часу... яны дзіваваліся. Ён кажа:"Ня дзівуйцеся, а кажыце, што мы рабіць будзем."* Ржэўскі п.(Афанасьев: Нар. сказки I, 1897, 182). *Соверш.* **надзівавáцца.** Нсл. 304. *Не надзівуюся я, куды ты грошы сваe дзяеш.* Нсл.
2. восхищаться. *Моцы Божай дзіваваўся.* Кіт. 108а8, 112б2.

•**дзівáцтва**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—сумасбродство. Гсл.; БНсл. *Дзівацтва чыніш.* Нсл. 130.
•**дзівáча**—ласкательного значения слово при обращении. Шсл. *Мая ты дзівàча, схадзі пазыч сярнічак!* Турэц Сьміл. (Шсл.).
•**дзівáчаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.*—причуды, (БНсл.) странность, Гсл.; БНсл. странность, странные выходки. Нсл. 130. *Дзівачаньням сваім толькі сьмешыш людзёў.* Нсл. *Дзівачаньням сваім усіх людзёў дзівіш.* Нсл.
•**дзівáчка**-*чкі-чцы, ж.*—чудачка. Гсл.; Ар.; Нсл. 130; Вят., Вост. (Даль); БНсл. *Якая ты дзівачка.* Нсл.
•**дзівáчна,** *нареч.*—причудливо, странно. Нсл. 130; БНсл. *Дзівачна робіш, не палюдзку.* Нсл. *Ср. дзівачны.*
•**дзівáчнасьць**-*ці, ж.*—странность, чудачество.
выдаваць на дзівачнасьць—выдавать на посмешие. *Выдаеш сябе на дзівачнасьць людзём.* Нсл.
•**дзівáчнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—выдумник нелепостей. Нсл. 130. *Дзівачніка гэтакага сьвет ня бачыў.* Нсл.
•**дзівáчніца**-*цы-цы, ж.*—выдумница нелепостей. Нсл. 130.
•**дзівáчны**-*ная-нае,* **1.** странный, причудливый, Нсл. 130; БНсл. чудаческий, странный. *Дзівачны чалавек.* Нсл. *Дзівачны твой розум.* Нсл. *Дзівачныя твае словы.* Тм. *Дзівачныя штукі вырабляе.* Нсл.
2. забавный, дивный(вызывающий удивление, **С.**), смешной. Нсл. 130.
•**дзівáчына**-*ны-не, общ.*—увел. к *"дзівак"*(и *"дзівачка"*, **С.**) Нсл. 130. *Дзівàчына ты! хто табе ліха хоча?* Нсл.
•**дзівáчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* **1.** приводить в смех своими странностями, Нсл. 130 сумасбродничать. *Сваім правам толькі людзёў дзівачыш.* Нсл.—чудить, шутить, дурачиться.
2. чудачествовать.
надзівáчыць, *соверш.* **1.** насмешить. Нсл. 304. *Сваім жыцьцём надзівачыў ты людзёў.* Нсл.
2. наделать глупостей, проказ, Нсл. 304 начудить. *Надзівачыў тут паніч шмат.* Нсл.
•**дзівáчыцца**-*чуся-чышся, несоверш.* **1.** сумасбродничать, (БНсл.) выходить из границ благоразумия и приличия, дурачиться, Нсл. 130· чудить. *Што ты тут дзівачышся?* Нсл. *Соверш.* **зьдзівàчыцца**—сделаться сумасбродным. Нсл. 204. *Ён запраўды зьдзівачыўся: няма ведама што робе, гавора.* Нсл.
2. притворяться дурачком, накидывать на себя дурь. Нсл. 130. *Соверш.* **надзівачыцца**—начудить много. *Надзівачыўся шмат на сваім вяку.* Нсл. 304.

●**дзіве́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—действие удивляющегося, удивление. Нсл. 130. *Дзівеньне малому шкодзе.* Нсл. *Дзівеньне дый толькі.* Нсл.

●**дзіві́ць,** *дзіўлю, дзівіш-ве, несоверш. каго,* **1.** удивлять. Гсл.; Нсл. 130; Дсл. 167. *Ты мяне дзівіш сваім расказам.* Нсл. *Дзівачаньням сваім усіх людзёў дзівіш.* Нсл. *Ня дзіві ты людзёў.* Дсл. *Соверш.* **надзіві́ць**—удивить многих или многим, удивить много раз. *Сваімі штукамі ўсіх людзёў надзівіў.* Нсл.

2. (*неперех.*)—удивляться. Нсл. 130. *Соверш.* **задзівіць**—стать, начать удивляться. *Сама сабе задзівіла, што так дорага плаціла.* Из песни,

3. *обычно с отрицанием "не"*—с удивлением и с некоторым осуждением относиться к кому-л., Гсл. не судить худо, извинять. Нсл. 330. *Ня дзівіце, добрыя людзі, у нас гэтак спрадвеку.* Гсл. *Людцы добрыя, ня лайце, ня дзівіце.* Дуб.: Наля 31.

зьдзіві́ць, *соверш., перех.* **1.** удивить, поразить. Гсл. *Ты мяне зьдзівіў, гаворачы тое, чаго ніколі ня было.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зьдзівеньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—удивление, Нсл. 204; МГсл. изумление. *Штукі на зьдзівеньне.* Нсл. *Адышоўшы ад зьдзівеньня, назіраў яму кудысь пад ногі.* Вышынскі: Хата пад ліпаю(Беларус, Но. 155). *Варона хоча быць арліцай, блісьнуць бліскавіцай у надземным багне, каб на ўсім стварэньні выклікаць зьдзівеньне.* С. Музыка 78. *Прич.* **зьдзіўлены,** (Ар.) **зьдзіўлёны,** (Дсл.)—удивлённый. Нсл. 204;Ар. *Нічога ня мог сказаць зьдзіўлёны тваёю моваю.* Нсл.

2. изурочить(удивлением, С.) Шсл. *Мусіць зьдзівілі мяне сядні: нешта ломе косьці й нудзе.* Ст.

зьдзіўля́ць-*яю-яеш-яе, несоверш.* **1.** удивлять, Нсл. 205 изумлять. *Ты мяне зьдзіўляеш.* Нсл.

2. *несоверш.*—изурочивать.

падзівіць, *соверш.* **1.** несколько удивиться, почесть странным. *Зьдзівіўся ад успамінаў сваіх і падзівіў спакою свайму. Падзівіў сабе, што ня чуе сораму, што не разьвітаўся з Карповічам.* Дзьве Душы 95.

2. изурочить удивлением. *Нехта падзівіў на маю работу, папсаваў.* Нсл.

3. *с отрицанием "не"*—не принять в худую сторону, не осудить. *Ня дзіві, не падзіві, што мала было есьці.* Нсл. 330. *Не падзівіце, госьцікі, калі мала чаго было.* Нсл. 441. *Дзіўной трывозе маладое жонкі баляваньнікі надта не падзівілі.* Дзьве Душы 4. *Чалом, чалом, ацец-татулька! Не сярдуй, што к табе прышоў. Не падзіві і ты, матулька, няўцейкам я сюды зайшоў.* Із здаровальнага вершу протоерэю, выдрукаванага ў "Маяку" 1843г, т. IX, кн. XVII, разьдз. У, 33-38. *Не падзіві, што я так спраста сказаў.* Нсл.

●**дзіві́цца,** *дзіўлюся, дзівішся, несоверш. з чаго,* **1.** удивляться. Шсл.; Ар.; Гсл.; Нсл. 130; Дсл. *Няма з чаго тут дзівіцца.* Ст. *Усі людзі зь цябе дзівяцца.* Нсл. *Багаты дзівіцца, чым бедны жывіцца, а бедны сьмяецца, дзе ў багатага дзяецца.* *Послов.* Войш.

задзіві́цца, *соверш.* а) удивиться. Нсл. 166. *Задзівіліся мы, як пачулі.* Нсл.

б) посмотреть с удивлением. Нсл. 166. *Задзівіся, што ты нарабіў.* Нсл. *Несоверш.* **задзіўля́цца**-*яюся-яешся*—удивляться. Нсл. 166. *Задзіўляюся я з твае адвагі.* Нсл.

зьдзіві́цца—удивиться, поразиться. Гсл. *Зьдзіўляцца, зьдзівіцца трэба, як ён робе такія штукі!* Нсл. *Многократ.* **зьдзіўля́цца**-*яюся-яешся.* Нсл. 205.

надзіві́цца, *соверш.*—вдоволь, много подивиться чему-л. *Усі людзі надзівіліся, як ён туды мог узьлезьці.* Нсл. 304. *Ня можна надзівіцца, што ён там нарабіў.* Тм. *Соверш.* **падзіві́цца**—удивиться, поразиться. *Тыя падзівіліся, ды не далі яму веры.* Мікольск М.(Демид. Веров 96).

2. смотреть на что-л. с удивлением, с завистью, с вытаращенными глазами, Дсл. изумляться. *Не адзін дзівіўся, але нос скрывіўся, а твой і дужэй зломіцца.* Дсл.

●**дзіў,** *дзіву, предл.-ве, м.* **1.**—чудо. Дсл. 168; Нсл. 131.

2. необыкновенное происшествие. Нсл. 131. *Які там дзіў прыгадзіўся?* Нсл. *Ніякага ня было дзіву.* Нсл.

дзіву дацца—удивиться. *Як абачыў я лётала, дык проста дзіву даўся: як ён ляціць, як птушка.* Сохана Імсьц. (Бяльсл.).

●**дзіўна,** *нареч.* **1.** чудно,(БНсл.) чудесно, Нсл. 130 чудесно, Гсл. поразительно. *Дзіўна зроблена.* Нсл.

2. удивительно. Гсл.; Шсл.; БНсл. *Аж дзіўна, што ён вырабляе выпіўшы.* Ст.

3. удивительно, очень. *Дзіўна харошы.* Нсл.

4. *во смысле безлич.*—удивляет. Нсл. 130. *Дзіўна, што ён борзда зьвярнуўся.* Нсл.

5. странно. Ар.; Гсл.; БНсл.

●**дзіўнасьць**-*ці, ж.*—диковина(диковинка, С.) Нсл. 130. *Дзіўнасьць такую бачыў, якой з роду ня бачыў.* Нсл.

●**дзіўны**-*ная-нае,* **1.** удивительный, Нсл. 130 удивительный, (БНсл.) чудный. Шсл.

2. странный. Ар.; Нсл. 130; Дсл. 167; БНсл. *Нашто вы, мае сёстры, шырыначкі вышываеце? — Ох, дзіўная ты, Мархвіда, ды на тваё ж на вясельле.* Дсл. *Дзіўны ты чалавек! просіш таго, чаго ня можна даць.* Нсл. *Дзіўны чалавек запраўды!* Ст.

дзіўнейшы, *в. ст.* **1.** удивительнее. *Тваё піва нам ня дзіва — дзіўнейшыя твае словы.* Смл.(Дсл.).

2. *ср. ст.*—более странный.

найдзіўнейшы, *прев. ст.*—очень удивительный, очень странный.

дзіўне́нькі, *уменьш., ласкат. к дзіўны 1, 2.*

дзіўню́сенькі, *увелич. к дзіўны 1, 2.*

•**дзівы**-*вага, во смысле сущ.*—чудовище, являющееся, по мнению простолюдинов, в разных необыкновенных видах в местах пустынных. Нсл. 131. *Ці ня дзівага ты бачыў, што так спалохаўся?* Нсл.

•**дзіўства,** (Нсл. 131)-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—чудовище.

•**дзіўствавы**-*вая-вае*—чудовищный.

•**дзіч,** *дзічы, дат., предл. дзічы; мн. ч. дзічы, дзічаў, ж.* **1.** нарост дикого мяса. Дсл. 169.

2. бородавка. НК: Очерки, Но. 552; Ксл. *У Сьцяпана на відзе дзічы дужа вялікія.* Расна Сян. (Ксл.).

3. невозделываемое, обыкновенно болотистое, место, заросшее лесом и кустарником. Варсл. *Тата ў дзічы капяк сена накасіў.* Варсл.

•**дзічэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—дичать. Ар.; МГсл. *Соверш.* **зьдзічэць**—одичать. Гсл.; Нсл. 205; Ар. *Ты ўборзьдзе зьдзічэеш, што ні зь кім не гаворыш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зьдзічэньне**-*ня, предл.-ню*—одичание. Гсл.

•**дзічка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** дикая яблоня или груша, НК.: Очерки, Но. 806; Ар. дичок. Шсл.; Сідоры Меж. (Ксл.); Нсл. 131. *Дзічак накапаў і пасадзіў у садзе.* Нсл. *На мяжы расьцець дзічка.* Ст.

2. плод дичка. Ар.; Шсл. *Назьбіраў дзічак цэлы хатыль.* Ст.

3. бородавка у лошади. Варсл. *У Янкавай кабылы на баку дзічка.* Варсл.

•**дзічы́на(дзічына́,** Ар.; БНсл.)-*ны, ж.* **1.** дичь (дикие звери и птицы, мясо которых употребляется в пищу, С.) Гсл.; Ар.

2. мясо диких птиц и зверей. Гсл.; Ар.

•**дзічы́ць**-*чу, несоверш.*—дичь нести, бредить. Дсл. 169. *Дзічыць стаў, больш нічога.* Дсл.

•**дзвынкнуць**-*ну-неш-не, однкрат.*—подражание звуку, издаваемому некоторыми овадами. Дзвынкнуў авадзе́нь. Е. Лось: Дома.

•**дзу́бня**-*ні-ні, ж.* **1.** палка с острым железным наконечником. Нсл. 131. *Бяз дзубні не хадзі, сабакі ўкусяць.* Нсл.

2. неповоротливая девка или упрямая лошадь. Нсл.

•**дзу́бнуць**-*ну-неш-не, несоверш.*—ударить острым концом палки. Нсл. 131. *Дзубнуць у сьпіну, у бок.* Нсл.

•**дзу́гацца**-*аюся-аешся, несоверш., област.* — *дзогаць.* Юрсл. *Ня дзу́гайся па сене, яго ж статак тады ў рот ня возьме.* Юрсл.

•**дзу́нуць**-*ну-неш-не, однкрат.* **1.** сунуть (двинуть, С.) Нсл. 132. *Дзунь яго ў морду.* Нсл.

2. ударить. Нсл. 132; Юрсл.; Бяльсл. *Дзунуў палкаю па галаве.* Нсл. *Ня лезь — дзуну, што зубы падябярэш.* Юрсл. *Прич.* **дзу́нуты**—ударенный. Нсл. 132. *Гаршчок дзунуты аб што-колечы.* Нсл. *Соверш.* **аддзу́нуць,** *перех.*—отсунуть (отодвинуть, С.) толчком, оттолкнуть ударом. Нсл. 373. *Аддзунь яго ад сябе.* Нсл. *Соверш.* **дзу́нуцца**-*нуся-нешся-нецца, однкрат., возвр.*—сунуться, удариться, треснуться. Нсл. 132; Юрсл. *Аб нейкую прытырчаку дзунуўся галавою.* Юрсл.

•**дзьмух(дмух,** НК.), *дзьмуху, у дзьмусе, м.*—дуновение. *Ад двух-трох "дзьмухаў" малюсенькі агнёвы язычок павісьне на войстрых канцох трэсачак.* НК.: Очерки, 332.

•**дзьмуць,** *дзьму, дзьмеш, дзьмець, дзьмем, дзьміцѐ, дзьмуць*—нести, гнать струю воздуха, приводить воздух в движение (о ветре), дуть. Ар.; Шсл. *Вецер бясконца дзьме а дзьме.* Ст. *Перастань, ветру, дзьмуці.* Гарун: Песьня. *См. дьмаць. Однкрат.* **дзьму́хнуць**-*ну-неш-не*—дунуть. Шсл.; Ар.; Бяльсл. *Дзьму́хнуў вецер і агонь пагасіў.* Нсл. 134. *Отгл. имя сущ.* **дзьму́хненьне**-*ня, предл.-ню*—дуновение. Ар. *Соверш..* **зьдзьмуць**-*му-меш-мець-мем-міцѐ-муць. Соверш.* **пададзьму́ць,** *перех.*—поддуть. Ар.; Шсл. *Пададзьмі цяпло на комінку, бо нешта тухне.* Ст. *Соверш.* **падзьму́ць**—подуть. Ар.; Шсл. *Во які ён слабы: вецер падзьме, дык і паваліцца.* Ст.

абадзьму́ць, *соверш., перех.* **1.** очистить дуновением воздуха. Ст.; Варсл. *Дзядзька абадзьмуў пыл із кніжкі.* Варсл.

2. *безлич.* **абадзьме́ць,** *абадзьму́ла*—вздуло (о животе). Ст.; Варсл. *Цётчыну карову абадзьмула.* Варсл. *Вала ад канюшыны абадзьмула. Каб цябе абадзьму́ла!* Ст. *Прич.* **абадзьмуты, 1.** очищенный дуновением воздуха. Шсл. *Вазьмі абадзьмутую бульбіну ды еж.* Ст.

2. вздутый (о животе). *Несоверш.* **абдзіма́ць** *-аю-аеш-ае,* **1.** очищать дуновением воздуха. Шсл. *Абдзімаць бульбы ад попелу ня трэба: яна чыстая.* Ст.-**2.** *безлич.*—(о животе): вздувать. *Статак ад салодкага лубіну абдзімае.*

надзіма́ць, *несоверш., перех.* **1.** надвать что воздухом. Шсл. *Каб шмат не надзімаў посіка. ён бы ня покнуў.* Ст.

2. *перен.*—делать надменныцм. *Веда надзімае, а любоў будуе.* Луцк.: І-шы ліст да Карынцян, 8: 1. *Прич.* **надзіманы, 1.** надутый чем-л.

2. надменный. *Соверш.* **надзьму́ць, 1.** надуть (наполнить воздухом или другим газом). *Чорт дуду надзьмець, калі дух ідзець. Послов.* Нсл. 306. *Надзьмуў шчокі.* Ст. *Зачыні дзьверы шчытна, бо сьнегу надзьме ў пуню.* Парадзіна Імсьц. (Бяльсл.).

2. надуть губы, рассердиться. *Чаго ты надзьмуў свае лупы?* Ст.

выдзіма́ць, *несоверш., перех.*—выдувать. Ар.; Шсл. *Выдзімае бурбалкі з мыла.* Шсл. *Соверш.* **вы́дзьмуць**—выдуть (дуя, удалить откуда-л. что-л., очистить от чего-л.). Ар.; Шсл.

●**дзьму́хаць,** Ар.; Шсл.; Гсл., **дму́хаць,** Нсл.; Бяльсл. **1.** дуть. Нсл. 134; Гсл.; Шсл.; Бяльсл. *Перастань дмухаць.* Брылёўка Краснап. (Бяльсл.). *І вецер ня дмухае, так ціха на дварэ.* Нсл. *Соверш.* **падзьму́хаць, 1.** дуть некоторое время. Ар.
2. *на што*—дуть ртом для охлаждения чего-л. горячего. Ар. *Вымалі з попелу гарачую бульбу, студзілі дзьмухаючы й елі. Ня дзьмухай, бо пер'е паляціць.* Ст. 3
3. *перех.*—вздувать. Гсл. *Дзьмухай агонь.* Нсл. 134. *Отгл. имя сущ.* **дму́ханьне, дзьму́ханьне**-*ня, м.-ню*—вздувание. Нсл. 134. *Не тваім дзьму̀ханьням уздмаць агонь.* Нсл.

абдзьму́хаць, *соверш., перех.*—обдуть; обдувая, очистить. Ар. *Абдзму̀хай пер'е з адзежы.* Нсл. *Прич.* **абдзьму́ханы**—обдутый. Ар. *З аднаго боку пыл абдму̀ханы.* Нсл.

абдзьмуха́ць, *несоверш. к абдзьму̀хаць. Ср. здмуха̀ць, зьдзьмуха̀ць.*

здмуха́ць, зьдзьмуха́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., перех.*—сдувать. Нсл. 205. *Ня здмуха̀й хлебных крошак із столу, ня годзіцца, а зьмяці ў жменю.* Нсл. *Соверш.* **зьдзьму́хаць, 1.** сдунуть. Шсл.; Ар. *Зьдзьму̀хні пыл із столу.* Ст.
2. дунув, погасить. Ар. *Зьдзьму̀хні сьвечку.* Ар.

надму́хаць, надзьму́хаць—надуть своим духом, настроить. Нсл. 305. *Несоверш.* **надзьму́хаць.**

прадму́хаць, прадзьму́хаць, *соверш.* —продуть, Нсл. 522. дуя, прочистить. *Прадмухай дзірачку.* Нсл. *Прич.* **прадму́ханы, прадзьму́ханы**—продутый. Нсл. 522. *Прадмуханы носік.* Нсл. *Прадмуханая дзірачка.* Тм. *Несоверш.* **прадмуха́ць, прадзьмуха́ць.**

вы́дмухаць, вы́дзьмухаць, *соверш.* **1.** выдуть. *Вы̀дмухай пыл.* Нсл. 81.
2. вздуть. Нсл. 81. *Вы̀дмухай агню.* Нсл. *Несоверш.* **выдзьмуха́ць**—выдувать. **вы́дзьмухнуць**—выдуть. Шсл.; Ар. *Вы̀дзьмухні пясок із насеньнікаў.* Ст.

●**дзьму́цца,** *дзмуся, дзьмешся, дзьмецца, дзьмемся, дзьміцѐся, дзьмуцца, несоверш.* —дуться, сердиться. Шсл. *Ня дзьміся ты, сьвёкру, ня дзьміся ты люты.* Дсл. *Чаго ты дзьмешся, як мы ш на крупы?!* Ст. *Соверш.* **абадзьму́цца**—надуться, насупиться. Шсл. *Абадзьмуўся, як тая курыца, ды сядзіць.* Ст.

надзіма́цца—надуваться. Ар.; Шсл. *Соверш.* **надзьму́цца, 1.** надуться(наполнившись воздухом, газом, увеличиться в объёме, сделаться упругим). Ар.
2. надуться (обидевшись, нахмуриться), сделать недовольное лицо; обидеться, рассердиться. Ар. *Надзьмуўся, як мыш на крупы.* Ст.

●**дзьве,**—*см. под два.*

●**дзьве́ры**-*рэй-ром-ры, твор. дзьвярыма, дзьвярмі, у дзьвярох, единств. ч. нет.* —дверь. Ар.; Рудня Аз. (Ксл.); Шсл.; МГсл. *Ідзі, пакуль дзьверы адчынены, бо потым ня ўвы̀йдзеш. Послов.*—куй железо, пока горячо. ВК.(ЛБ.3223). *Хтосьці дзьвярмі стукнуў.* Багушэвіч: Дзядзіна. *У Бога за дзьвярыма быў.* Кіт. 38а3. *Адкруціў на дзьвярох закрутку.* Сяднёў: Корзюк. *Гаспадыня спынілася ў дзьвярох із лянпаю ў руках.* Тм. *За дзьвярыма спынілі стукаць.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Не пасьпеў Корзюк апынуцца перад дзьвярыма з нумарам 27, як яны адчыніліся.* Сяднёў: Корзюк.

●**дзьве́сьце,** *не склоняется*—двести. Ар.; Гсл.

●**дзьвяры́на**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—створка двери. Ксл. *У пуні саламя̀ная дзьвярына.* Бараўляны Куз. (Ксл.).

●**Дзьвіна́**-*ны̀-нѐ, ж.*—река Двина. Нсл. 129.

●**дзьвіна́ І**-*ны̀-нѐ, ж.* **1.** громадная надвигающаяся туча. Гсл.
2. неимоверное количество налетевших насекомых, птиц. Гсл.; Дсл. 160. *Чэрві, бы дзьвінà.* Дсл. *Наляцела дзьвіна лятучых мурашак.* Гсл. *Мітусіцца лістота мяцеліцай, мітульжыная быццам дзьвіна.* Дуб.

●**дзьвіна́ ІІ,** *бот., ж.*—дивила. Нсл. 129; Бяльсл. *Высокая жоўтая дзьвіна на палянах расьцець.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

●**дзы́ба**-*бы-бе; мн. ч., род.-баў* **1.** идущий на цыпочках. Нсл. 132. *Вунь дзыба йдзець.* Нсл.
2. медленно идущий. Нсл. 132. *Ходзе як дзыба.* Нсл.

●**дзы́бала**-*лы, общ.*—длинноногий, нескладный человек. *Ён ходзе, як дзыбала.* Лясьнікі Сян. (Ксл.).

●**дзыбасты**-*тая-тае*—с длинными ногами. Ксл. *Наш Сымон дзыбасты хлапчына.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

●**дзыба́ты**-*тая-тае*—с длинными ногами; неуклюжий, Гсл. длинноногий, неуклюжий. БНсл.

●**дзы́баць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—итти на цыпочках, БНсл. подкрадываться. Нсл. 132. *Дзыбаеш, як воўк на стады.* Нсл.

●**дзы́га,** *дзыгі, дзызе, общ.*—часто, быстро и проворно бегающий, Гсл. непоседа, егоза, елоза. Вят. (Даль). *Дзыга гэты ўсюдых пасьпее.* Нсл. 132.

●**дзы́ганьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к дзыгаць*—бегание (непоседы, С.) Нсл. 132. *За дзыганьням сусім нічона не зрабіла.* Нсл.

●**дзыга́ты**-*тая-тае*—длинноногий, большой ростом. Шсл. *Ахрэм нейкі дзыгаты.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).

●**дзы́гаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—волчок(игрушка). ПНЗ ІІ.

●**дзы́гаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—часто выбегать, свойственно непоседе. *Куды ён дзыгае, дзыгнуў?* Нсл. *Ср.* **жы́гаць.** *Однкрат.* **дзы́гнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 132. *Соверш.*

надзыгаць—набегать, бегая добыть. Нсл. 305. *Надзыгаў сабе хваробы.* Нсл.

•**дзыгнуць,**—*см. под дзыгаць.*

•**дзылін-дзылін,** *междомет.* подражания звука колокольчика, Нсл. 132. динь. *Званочак дзылін-дзылін баў* (*бом,* Ар.) Нсл. *Дзылін-дзылін, на талерку блін.* *Поговор.* Нсл.

•**дзылінканьне**-*ня, предл.-ню, звукоподр.* —звонение (позванивание, С.) колокольчиком. Нсл. 132. *Дзылінканьням сваім дадзеў.* Нсл.

•**дзылінкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—издавать звук ударом о звонкий предмет, Гсл.; счлово детское от подражания звука колокольчика; звонить, бренчать. Нсл. 132. *У царкве дзылінкаюць, задзылінкалі.* Нсл. *Однкрат.* **дзылінкнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 132. *Нешта званок дзылінкнуў.* Нсл.

задзылінкаць, *соверш. к дзылінкаць,* Нсл. 132. начать *"дзылінкаць".*

•**дзылінкнуць,**—*см. под дзылінкаць.*

•**дзын,** *междомет.* выражающее звук колокольчика, Нсл. 132. динь. *Дзын, баў.* Нсл. *Грошы дзын!* Нсл. *Званок дзын-дзын-дзын!* Ст. *Дзын, дзын, дзылін баў!(бом,* Ар.). Гсл.

•**дзыльінгаць,** *дзыльінгае, несоверш.*—звонить в колокольчик. Варсл. *У каня пад дугою дзылынгае званок.* Варсл.

•**дзындра, зындра**-*ры-ры, ж.*—железная масса в кузнечном горне; остатки переплавленных кусков железа у кузнеца. Аш. (Калосьсе, Но. 1/18, стр. 36). *Каваль выкідае з горна кавалкі дзындры.* Варсл.

•**дзындзік,** -*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —охотник до музыки и (находящихся в связи с ней, С.) сельских (вяских, С.) игр. Нсл. 132. *Дзындзік наш ні воднага ігрышча не прапусьце.* Нсл.

•**дзындзікі**-*каў, единств. ч. нет.* **1.** ударение по струнам, особенно цымбалов. Нсл. 132. *Ты б усе слухаў дзындзікаў ды гуляў.* Нсл.
2. бубенчики. Нсл. 132. *Дзындзікі свае разьвесіў.* Нсл.

•**дзыньдзікі-брындзікі, 1.** бубенцы, колокольчики. Гсл.
2. *презр.*—кончик носа. Гсл.

•**дзын-дзылын!**, *междомет.*, подражания звона колокольчика. Варсл. *Дзын-дзылын! Дайце блін, хоць гарэлы, абы цэлы.* Варсл.

•**дзынканьне**-*ня, предл.-ню,* **1.** звон колокольный. Нсл. 132. *Дзынканьне чутно.* Нсл.
2. бренчание чем-л. звучным. Нсл. 132; БНсл. *Пакінь дзынканьне шклянкаю, разаб'еш.* Нсл.

•**дзынкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** *дет.* —звонить в колокол. Нсл. 132. *У звон дзынкаюць, дзынкнулі.* Нсл.
2. бренчать, Нсл. 132. бренчать, звенеть. БНсл. *Дзынкаюць, задзынкалі грашмі.* Нсл.

дзынкнуць, *однкрат. к дзынкаць 1, 2.*

задзынкаць, *соверш. к дзынкаць 1, 2.*

•**дзю, 1.** частица, употребляемая за Торопцом. Дсл. *Дзю, няго ж гэта праўда?* Ц. с. Солава Пар. (Дсл.).
2. дзю-дзю-дзю!—возглас для призвания поросят. Ельн. у. (Дсл.);Шсл. *Надабе пагукаць парасят: дзю-дзю-дзю!* Ст.

•**дзюбня**-*ні-ні, ж.*—палка с острым железным наконечником. Гсл.; БНсл. *Бязь дзюбні не хадзі, сабакі ўкусяць.* Гсл. *См. дзубня.*

•**дзюг,** *м.*—полоса (в ткани). *Ср. дзюгасты. Уменьш.* **дзюжок**-*жка, предл.-жку; мн. ч., дат.-жком, мн. ч., предл.-жкох, м.*—полоска в ткани. Шсл. *Спаднік увесь у дзюжкі.* Матарова Сьміл. (Шсл.).

•**дзюгасты**-*тая-тае*—полосатый, Шсл. с цветными полосами. *Вось дзюгастая твая кашуля, аж у вочы кідаецца!* Ст.

•**дзюгаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—постукивать, тюкать топором. Шсл. *Ня дзюгай у гвозд, выпсуеш сякіру.* Ст. *Дзюгае сабе памалёньку.* Ст.

•**дзюгнуць,** *дзюгне, однкрат.* **1.** клюнуть. Варсл. *Курыца дзюгнула малца ў нагу.* Варсл.
2. *перен.*—выпить водки. Варсл. *Вы, дзяцюкі, ужо добра дзюгнулі!* Варсл.

•**дзюхман**-*ана, м.*—свинья. Дсл. *Дзюхман здаровы.* Дсл.

•**дзюдка**-*дкі-дцы, ж., дет.*—поросёнок. *Глянь, якія маленькія дзюдкі!* Ст.

•**дзюк,** *дзюка; мн. ч. дзюкі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—вепрь. Агоўшчына Пар. (Дсл.).

•**дзюндзець**-*ею-ееш-ее, несоверш.* **1.** пьянствовать. Нсл. 134. *Цэлы дзень у карчме дзюндзеў.* Нсл.
2. испускать мочу; говор. презрительно. Нсл. 134. *Ну, дзндзей баржджэй.* Нсл.
3. работать лениво или ходить, повеся голову. Нсл. 134. *Ня робіш, а толькі дзюндзееш.* Нсл.

•**дзюндзя**-*дзі, общ., презрит.*—пьяница. Нсл. 134. *Прывёўся зь дзюндзяю.* Нсл. *Ходзе, як дзюндзя.* Нсл.

•**дзюндзік**-*іка, м.*—коротыш, прындик, прыщ, малорослый человек. Смл. (Даль).

•**дзюпла**-*лы-ле, ж.*—задница. Дсл. *Няхай на рабоце сваю дзюплу патрасець.* Дсл.

•**дзюрчэць,** -*чу-чыш-чыць*—струиться, течь с переливами. Шсл. *Чуць дзюрчыць вада перазь дзірачку.* Ст. *См. цурчэць.*

•**дзюрыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—лить струю. Шсл. *Дождж дзюрыць, як зь вядра.* Ст.

•**дзюшка I,** *междомет.*—возглас для призыва свиней. Гсл. *Дзюш, дзюс, дзюшка! юс у пуню.* Гсл.

•**дзюшка II,**(**дзюска,** Бяльсл.)-*шкі-шцы, ж.*—ласкат. название свиньи. НК.: Очерки, 357. *Вунь бяжыць наша дзюска.* Цівецкая Краснап. (Бяльсл.).
2. ругат. слово. Дсл. *Ах, ты дзюска!* Дсл.

ДЖ

●**джога**-*огі-озе, ж., общ.?*—острый на язык человек, находчивый. Бяльсл. *Яна джога, голымі рукамі яе ня возьмеш.* Горкі Краснап. (Бяльсл.).

●**джогі**-*гая-гае*—бодрый, бойкий. Юрсл. *Джогія дзяцюкі, няма што сказаць.* Юрсл.

●**джогнуць**-*ну-неш-не, однкрат.*—стегнуть. Варсл. *Ён джогнуў трэйчы пугаю па каню, а конь ані зь месца.* Варсл.

●**джох!,** *междомет.*—подражание удару кнута. Варсл. *Джох бізуном па каню дый панёсься.* Варсл.

●**джоргаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—отрывисто, сильно тереть, рвать. Шсл. *Джоргае камень аб камень.* Скрыль Пу (Шсл.). *Однкрат.* **джаргану́ць**-*нў-нѐш-нѐць-нѐмніцѐ.* Шсл. *Кола джарганула аб драбінку.* Скрыль Пух. (Шсл.).

●**джа!,** *междомет.*—междометие побуждения: ну! Нсл. 128. *Дзеці, джа! Гэй вы, джа!* Нсл.

●**джанджара́ха**-*а̀хі-а̀се, ж.*—длинный пасуший кнут. Варсл.

●**джаргану́ць,**—*см. под джоргаць.*

●**джга́ла**-*ла, предл.-ле; мн. ч.-лы, ср.*—жало. МГсл.; БНсл. *Вужака вызінула джгала.* Гсл.

●**джга́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—жалить. *Як чужаземцы секлі лес, сьмяротны жаль у сэрца лез, гадзюкай джґаліў жаль цяжкі.* Крушына: Творы 155.

●**джґані́на**-*ны-не, ж.*—сечение розгами. Нсл. 128. *Будзе табе сядні джґаніна.* Нсл.

●**джґа́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к джґаць, джґацца,* **1.** жаление. Нсл. 128. *Джґаньне камароў.* Нсл.

2. хлестание чем-л. гибким. Нсл. 128. *Джґаньням вока высьцябаў.* Нсл.

3. *перен.*—осушение рюмки до дна. Нсл. 128. *Частае твае джґаньне, калі б не пашкодзіла часам.* Нсл.

●**джґануць, джґнуць,**—*см. под джґаць.*

●**джґаць,** Нсл., **джгаць,** Шсл. **1.** кусать, жалить, Гсл.; Нсл. 128. жалить (о насекомых и крапиве). Юрсл.; БНсл. *Камары джґаюць цела.* Нсл.

2. сечь больно. Нсл. 128. *Цябе часта джґаюць у школе.* Нсл.

3. *перен.*—пить хмельное. Нсл. 128.

4. *перен.*—быстро идти, ехать, Шсл. бежать. Юрсл.; Варсл.

5. хлестать веником (мыющегося в бане с паром). Юрсл. *Джґай па храсткох, каб даняло.* Юрсл.

джґану́ць, джґнуць-*нў-нѐш-нѐць-нѐмніцѐ, однкрат.* **1.** ужалить. Нсл. 128; Шсл; БНсл. *Пшчала джґнула, джаґнула.* Нсл. *Пшчала як джґне!* Ст. *Сымона быццам хто жыгалам джґнуў.* Акула 456.

2. *однкрат. к джґаць 2. Джґні яго добра дубцом.* Нсл.

3. устремиться, кинуться куда-л. Ар.

абаджґа́ць, 1. высечь, наказать розгами, плетью. Дсл. *Як абаджґалі, дык і паправіўся.* Нсл. *Матка сына абаджґала.* Дсл.

2. о действии каком-л., энергично и быстро исполненом: напр. обогнать. Дсл. *Я яго на сваей кабыле абаджґаў.* Дсл.

наджґа́ць, 1. нажалить, накусать. Нсл. 304.

2. посечь, нахлестать. Нсл. *Наджґаюць табе за гэта сьпіну бізуном.* Нсл.

●**джґа́цца**-*а̀юся-аешся,* **1.** иметь способность кусаться (жалить, **С.**) Нсл. 128; Юрсл. *Камары балюча джґаюцца.* Нсл. *Соверш.* **наджґа́цца, а)** напиться (жалом, **С.**) Нсл. *Камары наджґаліся крыві.* Нсл.

б) напиться до пьяна. Нсл. *Наджґаўся добра, ледзь паўзець.* Нсл.

2. иметь навык хлестать других. Нсл. 128. *Однкрат.* **джґну́цца**—удариться. *Лобам аб вушак джґнуўся.* Нсл.

3. хлестаться веником (моющемуся в бане с паром). Юрсл. *Можа гадзіну джґаецца венікам і просе паддаць.* Юрсл.

●**джґну́цца,**—*см. под джґацца.*

●**джґун**-*уна̀, предл.-унў, зват.-ўне, м.*—непоседливый озорный мальчик, подросток. Варсл. *Гэны джґун нікому спуску ня дасьць: ён да кажнага прычэпіцца.* Варсл.

●**джму́хнуць (джмухну́ць,** Бяльсл.)-*нунеш-не, однкрат.* **1.** побежать, юроситься. Юрсл. *Цяліца джмухнула пераз плот, а йдзе ты яе дажанеш.* Юрсл.

2. ударить. Юрсл.

3. дунуть. Бяльсл. *Як джму̀хнуў, дык попел на ўсі бакі паразьляцеўся.* Парадзіна Імсьц. (Бяльсл.).

●**джмы́хнуць**-*ну-неш-не, однкрат.* **1.** чмыхнуть. Юрсл. *Паднѐсла цяляці пойла, а йдзе ты бачыў, каб піць: толькі джмыхнула.*

2. побежать. Юрсл. *Я вяла, вяла, а яна вырвалася й джмы̀хнула ў канюшыну.* Юрсл.

●**джві́кнуць**-*ну-неш-не,* **1.** ударить чем-л. гибким, стегнуть. Дсл. 166. *Джвікні кабылу, бо не бяжыць.* Дсл.

2. о быстром исполнении какого-л. действия. Дсл. 166. *Джвікнуў чарачку гарэлкі на вакзале й паехаў далей.* Дсл.

●**джвыр**-*ру, дат., предл.-ру, м.*—гравий. Шсл. *Цэлы вальляк джвыру ў качкі.* Лядно Пух. (Шсл.).

●**джвыроўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—ружье со стволом из витой стали. Шсл. *Дастаў добрую джвыроўку.* Лядно Пух. (Шсл.).

●**джу́пла**-*лы-ле, ж. и* **джупла**-*ла, ср.* Нсл. —цыганский кнут, напоминает нагайку, НК.: Очерки, Но. 726. цыганская напитанная смолою нагайка. Нсл. 128.

●**джуплава́ць**-*лу̂ю-лу̂еш-лу̂е, несоверш., перех.* **1.** сильно бить чем-л. гибким. Ар. *Ср. джупла.*

2. о большом дожде. *У тон дождж джуплуе.* Ар.

●**джургану́цца**-*у̂ся-нѐшся-нѐцца, соверш.* **1.** удариться о что-л., резнуться. Бяльсл. *Я ўцямне так джургануўся аб дрыж столу, што на лобе гуз ускочыў з кулак.* Слаўнае Імсьц. (Бяльсл.).

2. *перен.*—потрястись, прийти в взволнованное состояние. БНсл. *Алесь, у смутку джургануўшысь, пашыўся ў запечак, загнуўшысь.* Колас, Н-3. ХУ.

●**джыґ I,** *джы̀ґу, предл. джызе, м.*—свист розгами. Нсл. 128; БНсл. *Дзеці баяцца нічога так, як джыґу.* Нсл.

●**джыг II,** *отглаг. частица, обозначает*: **1.** мгновенное ужаление. Нсл. 128. *Пшчала джыг і ўкусіла.* Нсл.

2. удар ланцетом. Нсл. 128.

3. быстрый удар розгою или хлистиком. Нсл. 128. *Джыг па сьпіне.* Нсл.

●**джыга́ліць**-*лю-ліш-ле*—жалить крапивой, Растсл. жалить вообще.

●**джы́ґаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—хлестание чем-л. гибким. Нсл. 128; БНсл. *Джыґаньне дубцом.* Нсл. *Соверш.* **наджы́ґаць,** *перех.* —насечь розгами. Нсл. 304.

●**джы́ґаць (джыгаць,** Дсл.)-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** производить в воздухе свист чем-л. гибким, сечь, Нсл. 128. сечь гибким, Дсл. 166. хлестать. БНсл. *Джыгаць дубцом.* Дсл. *Джыгаеш, як не сваімі рукамі.* Нсл.

2. жалить. Бяльсл. *Я не пайду да вульля — пшчолы джы̀гаць будуць.* Маляцічы Крыч. (Бяльсл.). *Напалі на каня воспы і пачалі джыгаць.* В. Хутары Краснап. (Тм.).

3. о быстром движении. Дсл. 166. *Джыгае рыба ў вадзе.*

джы́ґнуць, Нсл. 128. **джыгну́ць,** БНсл.; Юрсл. *однкрат.* **1.** ударить чем-л. гибким, Нсл. ударить быстро, прижечь, ПНЗ. хлеснуть. *Джы̀ґні яго добра разоў пяток.* Нсл.

2. похлестать в бане веником. Юрсл.

3. **джыґану́ць**—ужалить. Варсл.; Бяльсл. *Пшчала джыґанула мяне ў вусну.* Варсл. *Як джыганула пшчала, аж падскочыў.* Парадзіна Імсьц. Бяльсл.).

абджы́ґаць, 1. высечь розгами. Нсл. 346. *Абджы̀ґала мяне матка хлыбазінаю.* Пірагова Імсьц. (Бяльсл.). *Глядзі, розкамі тут абджыґаю, калі зачэпіш тут што!* Нсл.

2. обкусать (о пчёлах). Бяльсл. *Пшчолы абджыґалі хлапца.* Будагошч Імсьц. (Бяльсл.).

●**джы́ґацца**-*аюся-аешся-аецца, несоверш.* —обжигаться крапивой. *Однкрат.* **джыгну́цца**—ожечься крапивой. Юрсл. *Лёг на траву, а там крапіва; джыгнўўся — плячо як агнём гарыць.* Юрсл.

●**джы́ґнуць,**—*см. под джыґаць.*

●**джыґну́цца,**—*см. под джыґацца.*

●**джыгу́н**-*уна̀, предл.-уну̂, зват.-у̂не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—сильно ретивый (о коне и человеке). Шсл. *Ну й джыгун жа Антонаў конь!* Ст.

●**джыгу́чка**-*чк-чцы, ж., бот.*—крапива (особый вид, С.) Гсл.; Верас. крапива жгучая. БНсл.

●**джы́нджык**-*ыка, предл.-ыку, м.*—ветроплах, Шсл. хлюст, пройдоха. Колас: Н.З. Х. *Усе знаюць гэтага джынджыка.* Дукарка Сьміл. (Шсл.).

З

•**з, із,** *предлог.* **З** употребляется после гласной предыдущего слова с исключением: перед **з, с, сь, ж, ш; ІЗ** употребляется **а**) по согласной предыдущего слова. **б**) перед **з, с, сь, зь, ж, ш** следующего слова. После **й, ў** предыдущего слова может быть **з** или **із**, без разницы. Перед **е, ё, я, ю, і, й**, перед мягкими (или смягченными) согласными **з, із** переходят в **зь, сь.**

Для рифма *"і"* может прибавляться к *"з"* и после гласного предыдущего слова. Пример: *Ішлі лысы із пляшывым, знашлі яны грэбень : "Кідай, браце, дзяргач гэты — ён нам непатрэбен."* Частушка, припевка. *Даўно заручыўся я ўжо із трыма.* Гарун (ст, "Ноктурно"). *Старшыня прэзыдыюму прыгразіў вывесьці яе* (*Бадунову*) *із залі, калі яна ня сьціхне.* Я. Кіпель (Беларуская Думка, Но. 12-13). (*Зоры*) *іскрыста цаловаліся ўгары із шпілямі касьцёлу.* Корзюк. *І аддаўшы ўсё із хаты, сталі браці ў салдаты.* Каратынскі: Гутарка (Б. Шляхам, 1967, Но. 6). *Жыцьцё сваё, той шлях нявольны із болям цяжкім ты ў сэрцу перабыў.* Гарун (ст. "На сьмерць").

І. 1. употребляют с род. падежом во всех случаях, в которых в русском языке употр. предлог "из". *З агню ды ў прысак.* *послов.*—из огня да в полымя. Ар. *Дзед Апанас із стайні выгляне.* Крушына ("Зьніч", 1953, Но. 23). *Пашоў з жанінага дому.* Погар (Афанасьев, II, 1914, 196). *Пачаў жыта з гумна браці.* Гордз. акты, 2. *Гарэлачка, адкуля ты? Із жыта.* НК.: Піт. 77. *Нясе бы із шкла асьцярожна.* Лойка: Л. песьня. *Ня з маткі цнота дзіцяці прыходзіць, але з учынкаў добрых.* Кіт. 6664, 5.

Родам мы з Расосны. Гсл. *Із шапкі выдзерлася хутра.* Хацімшчына Куз. (Ксл. 333). *Нагарнуў гарнец вішняў аж із верхам.* Ст. *Сын із службы дамоў зьявіўся.* Ст.(Шсл. 122). *Із жылы цячэць кроў.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.). *Мы згодны жыць із вамі.* Імсьц.(Ром. УІ, 127). *Борзда ісьсеў із каня ў том часе на зямлю.* Кіт. 11269. *Дождж цэдзе, як із луба.* Ст. (Шсл. под *луб*).

2. *с род. падежом*: отвечает русскому "с". **а**) употребляют указуя движение сверху чего-л., или с места, откуда направлено движение, действие. *Сонца ўстае із сьцежак.* Лойка: Л. песьня. *З край сьвету прышоў.* Нсл. 629. *Зышоў з гары.* Ар. *Ка̀пае із страхі.* Ст. (Шсл. *под ка̀паць*). *Зьвярнуўся з дарогі.* Ар. *Аральбіт прышоў з поля.* Ар. *Пастухі пераганяліся з поля на поле.* Ар. *Уход із вуліцы.* Войш. *Вецер павеяў з поўначы.* Войш. **б**) со существительными, означающими состояние, свойство, которое проявляется на каком-л. месте. *Прышоў із сьцюжы.* Войш. *Гэтае пытаньне быццам прачхнула Васіля із засонку.* Шакун: Сьлед 2.

в) употребляют при указании времени, с которого начинается какое-л. действие, состояние. *Із сыботы на нядзелю ізноў дакаціласа далёкая гарматная страляніна.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 49-50/435-436). *З маленства надабе прывучаць к рабоце.* Нсл. 629.

г) в составе некоторых прочных соединений:

з боку прыпёку—без надобности.

з гары—под гору. Нсл. 220; Ар. *Ціха спушчай каня з гары.* Нсл.

з капыльля далоў, *при пьянстве*—свалиться с ног, не держаться и в сидячем положении. НК.: Пит. 74.

ізь сьвету збавіць—лишить жизни. Козіна Пуців. (Халанский, 139).

д) в составе некоторых наречных соединений:

з большага(з бальшыні)—большей частью. Ар.

з полу рабіць—работать на половину урожая. НК.: Пособ., Но. 89. *Касьба з полу.* НК.: Очерки, Но. 897.

з паўдня́, *нареч.*—немного после полдня. Ар. *Андрэй з паўдня быў дома.* ЗСД. 161. *См. паўдня. Мыў зь пята на дзясята.* НК.: Бабы, 10.

з разгону—сильно разбежавшись, с разгона. Ар.

е) с род. падежом для указания причины действия или состояния.

із страху—от страха. *Мэр'яма* (*із*) *страху яго ад розуму адышла.* Кіт. 94а6. *Захварэў зь пярэпалахаў.* Ар. *Каралеўне аж млосна зрабілася із страху.* Н. (Афанасьев, ІУ, 1914, 287). *З Божага дапушчэньня.* Нсл. 220. *З Божага зваленьня.* Гсл. 87. *З паклону галава не баліць нікому.* *Послов.* Нсл. 158. *Зь няўцерпу закрычэў.* Нсл. 629.

3. после слов, означающих смех, насмешки, радость, удивление. *Сьмех з панскіх ботаў: адзін згарэў, другі сабака зьеў.* *Послов.*

Зьдзек быў з нашага брата. Акула: Птушка 127. *Усьмех на заспаным відзе зьдзекаваўся з Бахмача.* Тм. 139. *З каго сьміялася, таму сама папалася.* Нсл. 157. *Усі людзі зь цябе дзівяцца.* Нсл. 130. *З майго дзівішся.* Гом. (Ром. ІУ, 21). *А пацеху з таго мяваў.* Крас. 646. *Пацеху меў з таго.* Мог. (Мат. Б., Но. 4.). *До табе сьміяцца з нас.* Сян. (Ром. УІ, 481). *Радаваўся з гэтага.* Мог. (Мат. Б., Но. 4). *Зьдзекуюцца зь бедных людзёў.* Войш. *Камоцкая не магла зразумець, ці ён*

спачувае ёй, ці зьдзекуецца зь яе. Сяднёў: Корзюк. *Усяк сьмяецца ізь мяне.* Данецкая Селіца Цімскага пав. (Халанский, 71).

4. *употребляют с род. падежом, указуя на причину действия: по. Мы, мужы Любашанцы, з паручэньня ўсяе воласьці Любашанскае, вызнаваем сім нашым лістом.* Шчарбакоў: Нарыс Гіст. Беларусі, 101. *На сойме з рассудку нашага, гдзе ся то пакажаць, чэсьць і горла траціць.* Стт. 67. *І халопе мой, чы сам ад сябе кланяешся, чы з майго прыказаньня.* Кіт. 4а15. *Сам із добрай волі сваей на Божу дарогу даў.* Кіт. 52б13. *Я ня ест Богам, але з ласкі Божай прарокам.* Тм.

Усё з волі Маёй Божай станавіцца. Кіт. 136б9. *Пан Бог пост мой у гэты камень абярнуў, з той прычыны... сабе пажытку ня віджу.* Кіт. *Ня трэба да джыназею (араб., род малітвы азану, гуканьне на малітву) з тых прычын.* Тм. 42б3. *Ён ізь няволі, у труднасьці еў.* Кіт. 68б10. *Хто на вон час з дому яго з паручэньня яго старшым будзець, маець на том прысягнуці, што тое... пабрана.* Стт. 436. *А кашталян, калі зь якіх прычын заразом із шляхтаю заехаціся ня мог, тагды маець набарзьдзей у дарозе з паветнікамі сьцягнуціся.* Стт. 105. *З павіннасьці нашае гаспадарскае статут права Вялікага Княства Літоўскага на ўсі патомныя часы выдаем.* Стт. 8. *Наболей з тае прычыны, іжа мя міласьцівы Бог з таго языка на сьвет пусьціў.* Скарына, перадмова да Псалтыра. *Такія заручкі кажны подле свайго абавязку з рассудку праўнага заплаціці вінен будзець.* Стт. 370. *А чаму, зь якой прычыны, пад брывамі ў дзяўчыны загараюцца агні?* Крушына: Лебедзь 44.

з права, *нареч.*—по закону, по праву. *За тую суму, з права сказаную, у меньне праціўніка ўвязаці.* Стт. 271. *Таковы з права і рассудку нашага чэсьць і горла траціць.* Стт. 67. *Дзерва пазнаюць з плоду.* Тат.: Евангеля, 70: 33.

з прыгоды—по случаю чего-л., в следствие какого-л. обстоятельства. *Ловаў зьвярыных нікаторых нет, адно акалічныя сёла, гонячы, зьвер да іх з прыгоды запудзяць.* Даўгяла: Сьвіслацкая воласьць у 1560 г.("Наш Край", 1927, XII, стр. 30).

5. употребляют с род. падежом для указания содержания (книги и под.): по. *Кніга з арытмэтыкі. Сшыток із географы. Нарысы зь гісторыі мовы вялікалітоўскае.*

II. с вин. падежом, **а**)употребляют для указания приблизительной меры,— с. *Хадзіў з гадзіну.* Ар. *Важа з пуд.* Ар.

б) употребляют для указания предмета, лица, к которым приравнивают величеством, размерами другой предмет или лицо. *Сала ўзяў з крышан.* Ст. *Сабака ўвелькі з ваўка.* Імсц. *Ядро зь вядро, снапок зь піражок, а зернятка з гарашок.* Зап. У. Бобр.

III. с твор. падежом: с. *Дзяржу я поле ў заставе, каторага поля Некраш мне на шэсьць бочак ізь сенажаткаю заставіў.* Гордз. Акты 6. *Заставіў поле ізь сенажатмі.* Тм. *Тым жа абычаем і мачаха, есьлі дзеці мела із сваім мужам.* Стт. 1529, 55. *Сягодня і за мной пан гутарыу* Кіт. 5а4. *Пайшоў із старцамі.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Грэбля лучыла Асінаўку із суседнім Забалацьцям* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 49-50/435-436). *Шпак ізь сьвістам кража.* Грахоўскі: Лясная казка. *Прыгнулася над ёй із сваім нязвычайным падаркам.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *А браце ты мой, із стрэльбаю на плячох і надта сьмелы!* З казкі (Белар. Моладзь, Но. 3, 1959, 14). *Як табе, месячку, із зарой разыйсьціся.* Навасёлкі Стдуб. (Косіч 246). *Што там ізь зьдзекам мяне сьцеражэ?* Гарун: Думы ў чужыне. Прakляцьце вам ізь ёю! Гарун. *Уборзьдзе зьвернуцца із славай.* Крушына: Лебедзь, 59. (*Гуляючы ў карты*) *калі карта пэўная, першы ад здаваньніка кажа — "З нашым", або — "з нашым дзьве капейкі". зн. ён гуляе і павялічае стаўку.* НК.: Игры, 50.

2. у залежнасьці от глагола *"жаніцца". Зь кім сын твой жэніцца?* Ар. *З гэтай паненкай ажаніўся.* Гордз. (Шэйн: Мат., II, 59).

3. в нареч. злучэньнях.

з гарою—более надлежащего. Нсл. 220. *Я табе з гарою заплачу.* Нсл.

з духам—в живых. Нсл. 220. *Каб ты так з духам быў, як тое бачыў.* Нсл.

з гакам—с лишним. *Колькі вёрстаў да Крэва? Пяць із гакам.*

з раньня—с утра. Ар.; Дсл. *З раньня да вечара, ночы*—от утра до вечера, ночи. *А з гэтых прычын чакаць татульку было ёй ьыццам нейкай дадаткавай і кажначаснай прыемнасьцю.* Дзьве Душы 83.

з ласкі чые—по милости.

з дуру—по глупости. *З дуру, як з дубу.* Дсл. *З дуру крыкнуў.* Гарэцкі: Песьні 52.

з найма—по найму. Нсл. 597. *З найма раблю.*

з—по:

з Божага дапушчэньня—по Божьему допущению. Нсл. 220. (*Царква*) *з паручэньня Самога Хрыста аўтэнтычна зьясьняе праўды веры.* Журня (Б. Шляхам, Но. 122, стр. 11).

з накону—по определению. Нсл. 597. *Яму, знаць, так з накону таку давялося.* Нсл. *Знакону, знаць, ён так робе, што нічым яго ня можна паправіць.* Нсл. 214.

зь няволі—по неволе. МГсл.

зь не́ведзі—по неведению.

з парадку—по порядке. Шсл.

з на́дабі, *нареч.*—по нужде, по необходимости. Нсл. 214. *З на̀дабі ўлез у даўгі.* Нсл.

з прысілу—по принуждению. *См. прысіл. Размырыла сонейка гультайку (суку), і яна з прысілу хаця б мала-мала кратанецъ сваім калматым хвастом.* Гарэцкі: Песьні, 68.

з голаду— с голода. *На паліцу зуб з голаду кладзецъ.* Купала: Спад. 9.

з холаду—с холода. *Адубеецe з холаду.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе0 1935 г., Но. 2, стр. 96). *Сінія вусны ледзь краталіся з холаду.* Хмара (Калосьсе, Но. 1/18, 1937, стр. 7). *Яна з агіды, холаду й страху трасецца.* Я- Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 5.

з:—от.

Ня будзеш меці шваґеркі, ані зь дзевера назолы. ЧЧ (Б. Студіс, II, 1969, 73). *З хлы̀нканьня хлеба не пад'ясі.* Юрсл.

з жаху—от ужаса. *Зь вялікага жаху проста ўмлеў чалавек.* Ст.

з марозу—от мороза. *Рукі сусім адубелыя з марозу.* Дсл.

з падымку—от поднятия. *З падымку гэта сталася.* Ар.

з прыбытку—от прибыли. *З прыбытку галава не баліць.* *Послов.*

із страху—от страха.

Нехта спален з тых грымотаў. С. Музыка 94. *Загіне з выстралу каршун.* Купала: Тая незаб. вясна.

•**зохаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** сильно плакать, охать с воплем. Нсл. 218. *Досіць табе зохаць, зоханьням не пады̀ймеш.* Нсл. *Однкрат.* **зохнуць**-*ну-неш-не*—охнуть, вздохнуть. Нсл. 218. *Ані зохні!* Нсл. *Ані зохнуў па табе.* Нсл. *Соверш.* **зазохаць**—начать охать с воплем. *Як пачулі, такі зазохалі ўсі.* Нсл. 218.

2. тосковать от любви. Нсл. 218. *Так і зохае па ёй.* Нсл. *Асячэньне на яго напала, што ён па ёй так і зохае.* Нсл. 371.

•**зоханьне**—*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—охание, плач в голос. Нсл. 218. *Што там зоханьня было!* Нсл.

•**зохнуць,**—*см. под зохаць.*

•**золак**-*лку, предл.-лку, м.*—первые проблески утренней зари на горизонте, рассвет (время суток перед восходом солнца, когда начинает светать, С.) Гсл. рассвет. Ксл.; МГсл. *Я ўстаў, як толькі заняўся золак.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Прачхнуўся... і абачыў над сабой сталяное сьвятло золку.* ЗСД 285. *Яны праляжалі моўчыкам аж да самога золку.* ЗСД 297. *Знаёмаю змалку дарогаю выйду на золак.* Салавей: Сіла 46. *Раз зышла зь нябёс вясёлка і ступіла на зямельку ды ўраніла там кудзельку, сукры ранічнага золку на зямлю пасьцельку.* С. Музыка 274. *Мужыкі, схапіўшы косы, беглі ў макраватай мыгле золку на сенажаць.* Дзьве Душы, 4.

золакам, золкам, *нареч.*—на рассвете. Ксл. *Вярнуўся зь места золакам.* Сініцына Віц. (Ксл.). *Уменьш.* **золачкам.** *А золачкам не зацемілі, як падышоў да самага сяла іхны ўзьвед.* ЗСД 295.

•**золата**-*та, у золаце, ср.*—золото.

золатца-*ца,* **1.** *уменьш. к золата.*

штаба золата—слиток золота.

на вагу́ золата—на вес золота.

золатца-*ца, уменьш. к золата.*

2. ласковое обращение. Дсл. 238. *Матулька золатца, ня лай мяне.* Дсл. *Баба мая — золатца.* Дсл.

•**зол-ачкам**-*кам,—см. под золак.*

•**золзы,** *единств. ч. нет.*—болезнь желез у лошадей, воспаление слизистой оболочки глотки и носа; мыт. Ар. *См. за̀лаза.*

•**золка,** *нареч.*—сыро и холодновато. Ар.; Ксл. *Золка нагам.* Невел. (Бузук: Невель 10). *Мокра й золка на дварэ; дождж ідзець неперастаючы.* Чарніца Лёз. (Ксл.); Бясл. *Зраньня было дужа золка.* Сінішча Віц. (Ксл.).

•**золкі**-*кая-кае*—холодный и сырой одновременно. НК.: Пособ., Но. 4; Ар. *Лясьніцкі яшчэ нейкі час стаяў над вадой, апалясканы хвалямі золкага ветру.* ЗСД 338. *Памалу ў нутр уплывае золкая жудасьць.* Тм. 130. *Вечар нейкі золкі, сьцюдзена стаяць.* Бардзін Краснап. (Бясл.).

•**золь**-*лі, ж.*—холод в соединении с сыростью. НК.: Пособ., Но. 4. *Якая золь!* Іг. *Вітай... зару з пад цьмянасьці золкай і золі.* Дуб. *Якая сядні на дварэ золь!* Аськершчына Беш. (Ксл.). *Пакрысѐ пачалі̀ забываца аб тым дні, што дажджом і зольлю так уеўся кажнаму ў косьці.* Акула 515. *Валёй чужыны золь, але ня лёс раба.* Жылка, 42.

•**зорка,** *уменьш.* **1.** *к зара 1.*

2. *к зара 3,*—звезда. МГсл.; Шсл.; Ксл.; Растсл. *Ясна засьвяціла на небе зорка.* Марцінкава (Ксл.).

зорка лятучая—падающая звезда.

зорачка-*чкі-чцы, уменьш.* **1.** *к зорка 1. На небе зорачка сьвітае.* Водзьвінка Імгл. (Косіч 240). *Зарала зорачка я̀сьненька, вышывала Марынка кра̀сьненька.* Горц. (Кот. 203).

2. *к зорка 2*—звездочка. *З пад тае зорачкі сонца выкацілася.* Міхайлавец, Стдуб.(Косіч 10).

зорухна-*ны-не, ласкат. к зорка 1, 2. Спадарыня, перапёлачка, зорухна... дай ложачку дзяцятку варыўца сырога.* Баркулабаўскі летапісец, изд. Романова, Вльня 1910, стр. 39.

•**зорка I**-*ркі-рцы; мн. ч. зоркі, зорак или зоры, зор, ж.*—звезда Гсл. *А ўзыйдзіце ясны зоркі, а знайдзіце ключы звонкі! Пара зямлю адмыкаці.* Из песни, Нсл. *См. гвязда. Уменьш.* **зорачка**-*чкі-чцы,* **1.** звездочка. Гсл.

2. *перен.*—капелька, подобная росинке, падающей на заре на растения. Нсл. 218. *Карова каб зорачку малака дала! Нічога няма ў цыцках.* Нсл.

•**зорка II**-*ркі-рцы, ж.*—зрачек. Нсл. *У самую зорку лўчыў.* Нсл.

•**зорна,** *нареч.*—звёздно. Гсл. *Аж зорна ў ваччу ад ягонае табакі.* Гсл.

•**зорны**-*ная-нае,* **1.** *прилаг. к* *зорка.*

2. звёздный, покрытый, усеянный звёздами. Гсл. *Зорнае неба.* Гсл. *Расьці, дужэй пад сінім зорным небам.* Лойка: Л. песьня.

•**зорыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* Пск., Твер. (Даль)—подстерегать, высматривать. Даль. *І бача Міхаська — мільгнуў баравік! Ён увесь захадзіўся, як той рухавік. Падбег, прысядае, ды зорыць к хорт.* Колас: Грыбы. *Паляўнічы зорыў зайца.* Халопенічы (Юхн.). *Вочкі чыесь зораць і вяселяць струнны гуд.* С. Музыка 182. *А ён зорыць ёй у вочы.* Тм. 246. *Зорыш наўкола.* Салавей: Сіла 66. *Соверш.* **празорыць**—прошляпить, проворонить. Халоп. (Юхн.). *Цэлы дзень у радоўцы празорыў.* Халоп. (Юхн.). *Соверш.* **узорыць** —досмотреть. Халоп. (Юхн.). *І статку ня ўзорыў свайго.* Халоп.

•**зошлы**—ушедший (откуда-л., С.) Нсл. 218. *Конь зошлы з двара.* Нсл. *Зошлы з гэтага сьвету*—умерший. *Ня трэба блага ўспамінаць зошлага з гэтага сьвету.* Нсл. 218.

•**за**—предлог с род., вин. и твор. падежами.

I. с родительным падежом- Иногда употребляют при определении времени, когда что-л. случилось,—при, во времена. *За жыцьця яшчэ зрабіў яго гаспадаром.* Карскі II-3, 5. *За дзяржавы Жыгімонта Старога.* Баркул. летапіс. *За жывата дастамэнт чыні.* Кіт. 52б6. *За жывата свайго альбо пры кананьню (мае) двух наўчоных ужыць.* Кіт. 47а7. *За жывата свайго добра чыні.* Тм. 52б6. *Сяло наша люднее, палюднела за добрага пана.* Нсл. 275. *Цікаўшая "праўда" Іверса што да слонімскіх падзеяў за гітлераўскай окупацыі.* Блр. Голас, Но. 63, 1959.

в нареч. соединениях: *За цямна. За сьвятла.*

за дзён—во дни.

II. с винительным падежом: **1.** при определении времени, после которого должно произойти какое-л. действие: чрез, через (такое-то время). Ар.; Гсл.; Ксл.; Нсл. 158. *Зрі за осми листов.* Пскоўскі зб. Сын. бібл., Но. 53/255. *За дзьве гадзіны будзем тамацкі.* Бель Выс. (Ксл.). *За гадзінчку прыйду.* Гсл. *За які тыдзень зьявіўся ў Слоніме нейкі Чарняўскі.* Хмара (Б. Ускалось, 1954, Но. 38). *Можа ад гэтых словаў за колькі год залежыла доля профэсара на высланьню.* Рамановіч (Бацьк., Но. 40-41/270-271). *За квадранец прыйду.* Нсл. 231.

2. а] употребляют, указуя время, в продление которого что-то случается, происходит: за. Ксл.; Ар. *За тры гады скончыў школу.* Ар. *За дзень звазілі снапы.* Карма Куз. (Ксл.).

б) при определении времени, в котром что-то происходит: во время. Гсл.; Нсл. 158.

Гэта было яшчэ за прыгон—в крепостное время. Арш. (Мат., Б. Но. 32). *За Сулейман прарока... аднаго дня вайвода мовіў да Сулеймана.* Кіт. 19б10. *Што Пан Бог за Адама душы стварыў, то на той табліцы ест.* Тм. 125б7. *За Саса было хлеба й мяса.* Нсл. *За пагоду трэба ўпратаць сена.* Нсл. *За пагоду трэба ўправіцца на полю.* Гсл. *За жывоцьце свае падзяліў дзеці.* Нсл. 155. *За будзьні ў лапцях ходзіш.* Маск. Слабада Крапівенск. пав. Тульск. губ. (Буддэ: Тула, 22). *Надабе скасіць траву "за-пару, уратаваць яе за-пагоду".* НК.: Очерки, 459.

3. употребляют, указуя время, которое отличает одно действие, случение от другого, следующего, часто выражаемого существ. в род, падежи с предлогом "да".*Каторага прарока Пан Бог душу мустафою (араб., парокам) назваў, нестваараючы зямлі, за колька тысячаў год уперад?* Кіт. 56б14. *Некаторыя вучанікі прыходзілі да школы за паўгадзіны да пачатку заняткаў.* Ар.

4. место *"каго, чаго"*—за, вместо кого, чего-л. *Добра чынь, добра зыч — за сэдэку (араб. субожніна) йдзе.* Кіт. 95. *Каб ня была суседачка за матку, каб ня была паветачка за хатку.* Из свад. песни.

5. употребляют, показуя на лицо, которе выступает, или принимается как кто или что: за, в качестве кого, чего-л.; как кто, что-л. *Даўней ён у дварэ за кухара служыў.* Ст. *Узялі яе за сястру.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 105). *Дух Сьвяты паставіў вас за япіскапаў.* Луцк.: Падзеі Апост, 20: 28. *Татулька быў за кума.* Чартавічы Сур., Север (Шэйн, II, 417). *Шырын за жонку возьмеш.* Крушына: Лебедзь 55. *Адну ненаглядачку за жонку вазьму.* Купала. *Некаторых (прарокаў) за халап'ю прадавалі.* Кіт. 113б5. *Прыяжджае нейкі пан і просіць яе за бабу.* Дубровіцы Н. (Демид.: Веров., 101).

6. употребляют для определения причины: за. *За галоднага карменьне тысяча платы дам.* Кіт. 121а8. *Фітрэ (араб., род платы) за(быўся) аддаць байрамнага дня, за тое нявольніка на волю пусьціў; ці будзе прынята?* Тм. 18б3. *За мае жыта ды мяне ж біта.* *Послов.* *Злуецца за крыўду.* Ар. *Вось яны й завялі сьпярэчку за жарабё.* Бых. (Ром., IУ, 23). *Зьнібее сэрца за розныя падзеі.* МГсл., перадмова. *За што ты б'ешся?* Ар.

7. употребляют для определения основания какого-л. действия: на. *Ана, забраўшы рэчаў Адамавых... да Валыні ўцякла, і тут дзяржана за паруку да права.* Суд. Акт., 1533.

8. употребляют при степенях сравнения: чем, нежели. *Ён ажаніўся з другою, харошшаю, як была першая: але дачка ад першае жонкі за яе харошшая.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 104). *Калі болей сабе за дзень еміны маеш, то сэдэку (араб., субожніну) давай.* Кіт. 20б12. *Пану Богу служыць лепей за работы сегасьветныя.* Кіт. 34а4. *Той сьвет лепшы за гэты сьвет.* Тм. 41а17. *Наўчоны п'яніца лепшы за ненаўчонага багамолца.* Тм. 45б5. *Нэмаз (араб., малітва) лепшы за сон.* Тм. 89б12. *Нядбаліца горш за п'яніцу.* *Послов.* Рапан. 123. *Ён дужшы за цябе.* Ар. *Наш азярод вышшы за ваш.* Ст. *Я лепшы за цябе ў Бога гаспадар.* Крамушоўка Н. (Демид.: Веров. 93). *Вы — цяжкі сон. Вы каты... горш за ката.* Гарун: Юдаш. *Мае розуму больш за іх усіх,* Н. (Шэйн, Мат., II, 206). *Чужая хата горш за ката.* *Послов.* Рапан. 53. *Мы ня горшыя за іх.* Шакун: Сьлед 2.

9. при глаголах: *абіраць, мецъ, прымаць, служыць, вучыць, вучыцца, уважаць, браць-узяць. Сам сябе за вялікага меў.* Кіт. 62а5. *Абралі за старшыню.* Ар. *Маем за шчасьце, што вы прыехалі.* Гоуздава Пост. *За Бога меці.* Крас. 65б. *Меці ні за што*—ни во что ставить. Бібл. кн. XYI стг., 127 (Віл., Но. 262). *За Божае падшыцьце ня маеш.* *Послов.* *За каго мяне маеш? За звычай узяў з усякім заводзіцца.* Нсл. 200. *За каго мяне тут прымаюць? За дурня?* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся. *Пан Бог ад усёга таго абараніў і сына Ізмаіла за аброк прыняў.* Кіт. 78б2. *Ідзі да караля і прасі яго, каб прыняў цябе за кухара.* Н. (Афанасьев: Сказки, I, 1913, 210). *Падышоў да караля і пачаў прасіцца, каб прыняў яго да сябе за кухара.* Тм. *Даўней ён у дварэ за кухара служыў.* Ст. *Баба перабралася за небарачку.* Н. (Афанасьев: Сказки, I, 1914, 105). *Аддаў сына вучыцца за шаўца.* Ст. *Служыў за кухара.* Н. (Афанасьев, I, 1913, 212. *Уперад ён служыў у дварэ за канюха.* Ст. *Ён служа за камандзера.* Ст. *Што б ты рабіў, каб мой брат у госьці прышоў? — За госьця прыняў бы.* Н. (Афанасьев, II, 1914, 35). *Уцёк за граніцу ды там застаўся вучыцца за дохтара.* А. Луцкевіч: За 25 гадоў, 20. *А я ў Марылі на вясельлю была за дружку.* Ст. *Не ўважай падупалага за ўпалага, а хату яго за баўдыр.* *Послов.* Лепле.

за дарма—за ничто. *За дарма пабілі хлапца.* Нсл. 127. *Ср. дарма.*

за блізкі сьвет—в большую даль. *Ніхто ня пойдзе туды за блізкі сьвет.* Ст.

III. с творительным падежом, **1.** указует причину, результат чего-л.: по причине, вследствие, в результате чего-л. *Яго міласьць, за просьбаю зямян тамашніх, даў ім месца ў Апатове.* Суд. акты 1533 г. (Барысёнак: "Адвакатура", 148). *Урады нашы судовыя, за паручэньням нашым, месца нашае гаспадарскае засядаюць.* Стт. 76. *Із грэшнага за просьбамі наўчоных сьвятым учыню.* Кіт. 48а4. *Усё за воляй і за ведамасьцяй маей Божай, як тэж душа із чалавека за воляй маёй Божай выйдзе.* Кіт. 137а1, 2. *За расказаньням месяц і сонца ўзыйдзе й зайдзе.* Тм. 107б5. *У том часе той конь пачаў мовіць, за воляй Божай мовіў.* Кіт. *Шайтан рэк: "Мой верны й мілы таварышы, каторыя судзьдзі пасул бяруць, за пасулам суд пераварочуюць.* Тм. 61а6. *Тое забіўства ня ўмысьля, але за пачаткам вонага забітага і ў вабароне ўчыніў.* Стт. 406. *1620 г. на Войча Наш выклад, з грэцкага... за расказаньням старшых пераложаны.* 400-лецьце блр. друку, 254. *За парадаю рад нашых таго ж гаспадарства складаны лісты нашымі былі сойmікі паветавыя.* Стт. 124. *Аж не прабіцца ў краму за народам.* Ст. *За жданьнём час страцілі.* Нсл. 153. *За даўжэньням часу шмат страцілі.* Нсл. 136. *За тваім бязульствам і мы здыхаем.* Нсл. 207. *За дурной галавой і нагам не спакой.* *Послов.* Ар. *За табою палец скалола голкаю.* Нсл. 242. *За кілганьням тваім мы сядні ня дойдзем да двара.* Нсл. 234. *За тваім клыпаньням мы сядні не дацягнемся да места.* Нсл. 237. *За крыгамі перавозу няма.* Нсл. 255. *За крыксуном гэтым нічога ня чутно.* Нсл. 253. *За лякліваьсцю не пайшоў на двор.* Нсл. *За мачою прайсьці ня можна.* Нсл. 292. *За бязглузьдзям сваім ты шмат страціў.* Нсл. 191. *За ласкатаньням тваім нічога ня чутно.* Нсл. 271. *За ласкатуном гэтым не задрэмеш.* Нсл. 271.

2. употребляют, показуя на лицо, под которого попечением, властью и под. что-л. было, есть: при. *За бацькам добра было жыць, а засынам загінулі.* Нсл. 158. *Загіна нам тут за табою.* Нсл. 164. *За бацькамі ляпей жылі, чымся цяпер.* Гсл. *Жывець цётка за дзядзькаю.* *Послов.* Нсл. 156. *Невялікае красаваньне за ім, хоць ён і багаты.* *Послов.* Нсл. 252. *За маладым панам мужычкі сталі мажнець.* Нсл. 287.

за парадкам—по порядке. *У гаспадарцы ўсё йдзе за парадкам.* Ст.

за малым не—едва не. *За малым у студню не ўваліўся.* Ар.

за маленькім не, *укрепит. к "за малым не". За маленькім палца не адсек.* Ар.

Но, когда с прев. степенью существ. или с повторяемым существ. на русском языке употребляется предлог "из", тогда на великолитовском языке употр. предлог *"над". Над дзівам дзіва,* Нсл. 701. —чудо из чудес. *Славен наш пан, славен над усімі панамі.* Нсл. 306. *То слова паважныя над вышшымі вышшага стварыцеля, Пана Бога.* Кіт. 5а8.

•**за,** ставляемое перед наречием или прилаемыми, прибавляет значение: слишком, чересчур, вследствие. *Не ў пару ты прыехаў: за прыехаьням тваім і ён*

узьявіўся. Нсл. 519. *За прымеркамі ня ясна відаць.* Нсл. 505. *Тыя каморнікі маюць быці ад падкаморага, за недасьпехам яго самога, пасылані ку рассудку й граніченьню.* Стт. 358. *Хто бы за недасьпехам сваім ня мог бы за чатыры нядзелі перад пачацьцям рочкаў пазваці, тагды й тыдзень у рочкі рок прыймован быці маець, толькі б ад пазваньня чатыры нядзелі споўнілася.* Стт. 208. *За гоцаньням сваім дзень страціла.* Нсл. 120. *За сем дзён Іра ня справілася вярнуцца, бо сяляне за пільнай работаю не маглі зьберціся на сход.* Дзьве Душы 179. *За хворасьцю ня можа зрабіць.* Нсл. 677. *Табе за гультайствам няма калі.* Нсл. 125. *Гвардзеец быў маўклівы, уважаў, што за нудою і так ужо вельмі рызыкоўна знаёміцца зь нежаданым элемэнтам.* Дзьве Душы 23.

•**зааблoжыць,**—*см. под аблoжыць.*

•**заагýрыцца,**—*см. под агурыцца.*

•**за адзін,** *в знач. нареч.*—совместно, за одно. Нсл. 177. *За адзін паедзем.* Нсл.

•**заамбонны**-*ная-нае*—находящийся за амвоном. *Сьвятар, вышаўшы пасярод царквы, заамбонную чытае малітву.* Малітвы 1695 г. (Б. Шляхам, Но. 125).

•**заарыштавáць,**—*см. под рыштаваць.*

•**забоезна,** *нареч.*—страшновато (очень страшно, С.) Нсл. 160. *Забоезна туды хадзіць.* Нсл.

•**забожкаць,**—*см. под божкаць.*

•**забожкацца,**—*см. под божкацца.*

•**забоіч**-*іча, предл.-ічу, м.*—станок для выжимания постного масла. Міх.

•**забой**-*ою, предл.-ою, м.* **1.** убой. Гсл.; Нсл. 160. *Лýчыў пад забой.* Нсл.

2. пресс для выжимания льняного масла. Ксл. *У яго новы забой — добра жмець.* Мікалаёва Сян. (Ксл.). *Малѐнькі забой, ня шмат выбіваецца алею.* Нсл. 160.

3. разбойник. Нсл. 160. *Не аддавай мяне, татачка, ні за забоя, ні за прапоя.* Из песни, Нсл.

4. пресс для выжимания сыра из творога. Бсл. *Прынясі забой, надабе сыр выціснуць.* Бяседавічы Хоцім. (Бсл.).

•**забойства**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—разбой, кровавая драка. Нсл. 160. *Няхай Бог бароне, якое там забойства сталася.* Нсл.

•**забойца**-*цы-цы, предл.-цу, м.*—слишком драчливый человек, НК.: Под. пос., Но. 59. разбойник. Нсл. 160.

•**заболачча**-*ча, предл.-чу, ср.*—место за облаками. *Як табе, месячку, із зарой разыйсьціся? — А я пайду па заболаччу, з туманом абыймуся, дождджыкам абальлюся, із зарою разыйдуся.* Навасёлкі Стдуь. (Косіч 246).

•**забора**-*ры-ры, ж.* **1.** преграждение реки, состоящее из небольших, выступающих из воды камней. Цымборскі.

2. складка в платье, обуви. Шсл. *Спадніца із заборамі.* Ст. *У сарочцы ў заборах вошы.* Ст. *Уменьш.* **заборка**-*ркі-рцы, ж. Пашыў боты на заборках.* Ст.

•**забор'е**-*р'я, предл.-р'ю; мн. ч.-р'і-р'яў, ср.*—место за бором. Гсл.заборка,—*см. под забора.*

•**заборына**-*ны-не, ж.*—морщина. Ксл. *На лобе заборыны.* Беш. (Ксл.).

•**заборысты**-*тая-тае,* **1.** енергичный, предприимчивый. *Заборысты жыхар.* НК.: Пособ. 95.

2. складчатый, Ксл. имеющий много складок, Дсл. 230. складчатый. Нсл. 160. *Дужа ў яе заборысты дрыліх.* Унава Лёз. (Ксл.). *Заборыстая сарочка.* Нсл. *Заборыстыя рукавы.* Нсл. *Ср. забора 2.*

3. крепкий. Дсл. *гарэлка заборыстая.* Дсл.

•**забочныя дарогі**—дороги, проходящие стороною, местные, проселочные. НК.: Очерки, 458.

•**забочча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—места по сторонам чего-л. Нсл. 60. *Жывець у забоччу.* Нсл. *Забочча абодва поўны жыта, няма куды класьці аўса.* Тм. *Сырое каменьніка па забоччу ляжыць, нельга павярнуцца.* Из сирот. песни, Нсл. 160.

•**забабонны**-*ная-юнае*—суеверный. Нсл.; Ар.

•**забабоны**-*наў, единств. ч. нет.*—предрассудки, суеверие. МГсл.; Ар.; Шсл. *Гэта ўсё бабскія забабоны.* Ст. *Слухай ты бабскіх забабонаў.* Ст.

•**забабýрка**-*ркі-рцы, ж.*—складка. Ксл. *Ай, якія дрэнныя кішкі, із забабуркамі!* Машкі Сян. (Ксл.).

•**забагацéць,**—*см. под багацець.*

•**забагацíць,**—*см. под багаціць.*

•**забадзя́цца,**—*см. под бадзяцца.*

•**забазíкацца,**—*см. под базікацца.*

•**забажы́цца,**—*см. под бажыцца.*

•**забайдосіць,**—*см. под байдосіць.*

•**забалотны**-*ная-нае*—находящийся за болотом.

•**забалам-ýціць**-*ýчаваць,—см. под баламуціць.*

•**зáбалатны**-*ная-нае*—вышитый несученными нитками красного цвета. Нсл. 160. *Ручнік з забалатнымі канцамі.* Нсл.

•**зáбалаць**-*ці, ж.*—сорт ниток для вышивки оплечьев, утиральников и проч., Смл., Вар., Кур. (Даль 1380) несученная нитка, Растсл. бумажные несученные нитки красного цвета. Нсл. 160. *Купіць забалаці да красён.* Нсл. *Забалацьцю вышыта наметка.* Нсл.

•**зáбалацьце**-*ця, предл.-цю, ср.* — *зàбалаць.* Даль 1380.

•**забалбатáць,**—*см. под балбатаць.*

•**забалéць,**—*см. под балець.*

•**забáлічча**-*ча, предл.-чу, ср.*—часть сенного сарая за балкою. Ксл. *Поўнае забàлічча наклаў сена.* Вулянавічы Сян. (Ксл.).

●**забáпал,** *нареч.* **1.** обоюдно, с обеих сторон. Нсл. 221. *Забàпал мяне крыўдзяць.* Нсл.
2. по обеим сторонам. Нсл. 221. *Сенажаць ляжыць забапал ракі.* Нсл. *Пшонка забапал дарогі.* Нсл.
●**забарон**-*ону, предл.-оне, м.* **1.** запрет. *Чый гэта забарон? Хто забараніў?* Ар.
2. время, когда запрещено чем-л. пользоваться. Ар. *Ужо настаў забарон, ня можна будзе пасьвіць на сенажаці.* Ар.
●**забарона**-*ны-не, ж.*—запрещение. Ар.; Гсл.
●**забараніць,**—*см. под бараніць.*
●**забарэні**-*няў*—оборы в лаптях. ПНЗ. *Ср. забарсаць.*
●**забармашысты**-*тая-тае,* **1.** имеющий густые складки, фалдистый. Нсл. 159.
2. *перен.*—пышный, богатый. Нсл. 159. *Забармашыстая шапка.* Нсл. *Забармашыстае паліто.* Тм.
●**забарсáць,**—*см. под барсаць.*
●**зáбарсьні**-*няў, единств. ч. нет.*—верхние дырочки в лапте, сквозь которые продевают верёвочки. Дсл.; Гсл.; Нсл. 159.
Забарсьні вỳзкі, а абора таўстàя. Нсл. *Ступіў маладзец па забарсьні ў кіпучую смалу.* Дсл.
●**забáва**-*вы-ве, ж.* **1.** промедление. БНсл.; Нсл. 158; Ксл. *Нейкую яны там забаву маюць, што так доўга сядзяць.* Дубнікі Сян. (Ксл.). *Забава ў дарозе былà: каток зваліўся.* Карма Куз. (Ксл.). *Не рабі ж забавы чалавеку майму.* Нсл.
2. *в см. наречия*—ничего не стоит, сейчас же(можно что-л. сделать). *Забава табе зьлётаць (зьбегаць)?* Ар. *Забава табе зрабіць гэта?*—зн. не задержишься, тебе не нужно много времени, чтобы сделать это.
зáбаўка-*ўкі-ўцы,* **1.** *уменьш. к забава 1,*—промедление. *За табою зàбаўку маем,* Нсл. 158.
2. *уменьш. к забава 2,*—непродолжительное время, легко. Гсл. *Ці табе забаўка зьбегаць?* Гсл.
●**забáвіць, забáвіць пад сябе,**—*см. под бавіць.*
●**забáвіцца,**—*см. под бавіцца.*
●**зáбаўка**-*кі, дат., предл. забаўцы, ж.* **1.** игрушка. Ар.; МГсл.; Ксл.; Нсл. 158. *Дай дзяцём якую забаўку.* Нсл. *Вось забаўку сабе знашоў!* Ар. *Далі дзяцяці забаўку, дык і змоўчыў.* Марчонкі Сур. (Ксл.).
2.—*см. под забава.*
●**забáўкаць,**—*см. под баўкаць.*
●**забáўна,** *нареч.*—мешкотно (, требует много времени, усилий, С.) Ксл. медлительно. Нсл. 158. *Забàўна робіш.* Нсл. *Ськідàць гэтыя бёрны ў раку дужа забàўна.* Слабодка Куз. (Ксл.).
●**забáўны**-*ная-нае*—медлительный. Ксл.; Нсл. 158; БНсл. *Наш мельнік забàўны — не дачакацца.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Забаўная работа.* Нсл. 158.

●**забгáць,**—*см. под бгаць.*
●**забéгаць**-*èгчы,*—*см. под бегчы.*
●**забéгі**-*гаў, единств. ч. нет.*—забегание для снискания расположения, Нсл. 166. старания, усилия (чтобы снискать расположение). Гсл.
●**забéглівы,** *-вая-вае*—заискивающий. *Жанкі ў зношаным месцкім адзецьцю туляюцца каля вазоў; з просячым, забеглівым тонам зварочаюцца яны: І Дзядзенька! Родненькі ! Ці не засталося з дарогі трошку хлеба?* Дзьве Душы 149.
●**заб-éгчы**-*ягàньне-ягàць,*—*см. под бегчы.*
●**забéжніца**-*цы-цы, ж.* —животное, забежавшее в чужой двор. Ксл. *Бяжы, сынку, нашу ёрку забежніцу прывядзі.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).
●**забéл**-*èлу, предл.-àле, м.*—молоко и сметана как заправа кушания. Ар.; Юрсл. *См. забела.*
●**забéла**-*лы-ле, ж.*—приправа к кушанию из молока и сметаны. Ксл. *Ужо месяц да капусты ніякае забелы няма.* Курына Куз. (Ксл.). *Капуста із забелаю ляпей.* Нсл. 161. *См. забел. Уменьш.* **зáбелка**-*лкі-лцы* — *забела.* Ар.
●**заб-éрці**-*ірàць,*—*см. под берці.*
●**заб-éрціся**-*ірàцца,*—*см. под берціся.*
●**забёнка**-*кі, дат., предл. забёнцы, ж.*—маленькая кадочка мерой в четверть четверика. Ксл. *Усыпаў каню забёнку аўсу.* Сьцеча Беш. (Ксл.).
●**забялянка**-*нкі-нцы. ж.*—заправленный молоком суп из крупы. Бсл. *Налі мне, мама, забялянкі — зьем трохі.* Камароўка Крыч. (Бсл.).
●**забялíць**—*см. под бяліць.*
●**забярýшка**-*шкі-шцы, ж.*—одно из названий водки. НК: Очерки 70.
●**забясьпéчаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў, ср.* **1.** обеспечение(действие). **2.** обеспеченность.
●**забясьпéчыць**—*см. под бясьпèчыць.*
●**забіяцкасьць**-*ці; мн. ч.-ці-цяў, ж.*—забиячливость.
●**забіяцкі**-*кая-кае,* **1.** забиячливый, буйный, отчаянный. Нсл. 159. *Забіяцкі чалавек.* Нсл.
2. отважный, готовый на все. Нсл. 159. *Забіяцкі дзяцюк, хоць на медзьвядзя гатоў.* Нсл.
3. крепкий. Нсл. 159. *Забіяцкі мёд.* Нсл.
●**забіяць**-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.*—колотить, бить до полусмерти. Нсл. 159. *П'янỳ жонку й дзеці забіяе.* Нсл.
●**забіркавáць**—*см. под біркавàць.*
●**забíты**-*тая-тае*—убитый. Ар. *На дарозе ляжала забітая вужака.* Старынкі Расьн. (Бсл.).
●**забівáла**-*лы, предл.-ле, зват.-ле, м.*—беспрестанно дерущийся. Нсл. 159. *Крый Божа, якога мужыка забівалу мае.* Нсл.
●**заб-івáць**-*íць*—*см. под біць.*
●**заб-івáцца**-*íцца*—*см. под біцца.*

•**забі̆уства**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.*-—убийство. Гсл.
•**забі̆уца**-*цы-цы, общ.*—убийца. Гсл.
•**за́біць**-*ці, ж.*—угнетённое положение. Дсл. 229. *Была̀ яна ў за̀біці.* Дсл.
•**забіцьцё**-*ця, дат., предл.-цю; мн. ч.-ці-цяў*—убийство. Гсл.; Нсл. 159. *Забіцьцё чалавека.* Нсл.
•**забіо́чы**-*чая-чае,ф3 1.* очень крепкий. Нсл. 159. *Забіючая гарэлка.* Нсл. 159. *Забіючы мёд.* Нсл.
2. отчаянный. Нсл. 159. *Забіючы п'яніца, злодзей.* Нсл.
3. убийственный.
4. отличный. Нсл. 159. *Забіючы майстра.* Нсл.
•**за́блаць**-*ці* — *за̀балаць.* Бсл. *Ганка купіла сабе заблаці й вышыла ў сарочцы палікі.* Гібалы Касьцюк. (Бсл.).
•**забляхава́ць**-*ху̀ю-ху̀еш-ху̀е, соверш., перех.*—заплатать дыру *"бляхаю"*—жестью. Шсл. *Надабе забляхаваць троху страху, бо цячэць.* Лядцо Пух. (Шсл.).
•**забля́клы**-*лая-лае*—поблеклый, бледный. Нсл. 159; БНсл. *Забляклыя вусны.* Нсл.
•**забля́кці**—*см. под бля̀кці.*
•**за блізкі̆ сьвет**—*см. под блізкі̆.*
•**заблііскаце́ць**—*см. под бліскацѐць.*
•**заблі̆скаць**—*см. под блі̆скаць.*
•**заблі̆шчэць**—*см. под блі̆шчэць.*
•**заблу́д**-*да, общ.*—заблудившаяся скотина, говорится о человеке. Нсл. 159. *Заблуд наш прышоў, прышла.* Нсл.
•**заблу́да**-*ды, общ.*—зашедший из чужих стран бродяга. Бсл. *Гэта заблуда нейкі: ходзе во па сьвеце нямаведама чаго, дзе папросе, а дзе й украдзець.* Арцёмаўка Міласл. (Бсл.).
•**заблу́дны**-*ная-нае,* 1. заблудившийся, Ксл.; Нсл. 159 заблудший. Ксл.; Бсл. *Заблудная карова, авечка.* Нсл. *Заблудныя каровы на трэйці дзень знашлі.* Балотнікі Сір. (Ксл.).
2. происходящий от блуждания. Дсл. 23.
заблудная сьмерць—смерть, постигшая заблудившегося. Дсл.
•**заблудзі̆ць**—*см. под блудзі̆ць.*
•**заблуканя́цца**—*см. под блуканя̀цца.*
•**заблука́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—заблуждение, затемнение рассудка. Нсл. 159; БНсл. *Заблука̀ньне напала на мяне.* Нсл.
•**заблука́ны**-*ная-нае,* 1. потерянный(потерявший самообладание, присутствие духа, С.) БНсл. рассеянный. Нсл. 159. *Дзяцюк заблука̀ны.* Нсл.
2. заблудившийся. Нсл. 159; БНсл. *Заблуканая статчына.* Нсл.
3. спутанный. Нсл. 159.
•**заблука́цца**—*см. под блука̀цца.*
•**заблы́тацъ**—*см. под блы̀тацъ.*
•**заблы́тацца**—*см. под блы̀тацца.*
•**заброд**-*ду, предл.-дзе, м.*—ручная сетка. Ксл. *Забродам злавілі шмат рыбы.* Чарніца Лёз. (Ксл.).
•**забраха́ць**—*см. под браха̀ць.*
•**забразката́ць**—*см. под бразката̀ць.*
•**забра́ньне**[**субра́ньне,** Аш.]-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—собрание. Нсл. 117. *Неправеднае забраньне.* Нсл.
•**забрасьне́лы,** *-лая-лае* —заплесневелый. Нсл. 160; БНсл. *Забрасьнелая капуста.* Нсл.
•**забрасьне́ць**—*см. под брасьнѐць.*
•**забрасьня́віць**—*см. под брасьня̀віць.*
•**забрата́ць**—*см. под брата̀ць.*
•**забра́цца**—*см. под бѐрціся.*
•**забрудзе́ць**—*см. под брудзѐць.*
•**забрудзя́ніць**—*см. под брудзя̀ніць.*
•**забрудзя́ніцца**—*см. под брудзя̀ніцца.*
•**забруі̆цца**—*см. под бруі̆цца.*
•**забрусьне́лы**-*лая-лае*—загорелый. *Ср. брусьнѐць.*
•**забрусьне́ць**—*см. под брусьнѐць.*
•**забрыдзе́ць**-*джу̀-дзіш-дзе, несоверш., област.*—задеть, обеспокоить. Юрсл. *Ці ён гаварыў, ці не гаварыў — мне гэта ані не забры̀дзела.* Юрсл.
•**забры́каць**—*см. под бры̀каць.*
•**забры́нкаць**—*см. под бры̀нкаць.*
•**забрыта́ць**—*см. под брыта̀ць.*
•**забрыта́цца**—*см. под брыта̀цца.*
•**забубні̆ць**—*см. под бубні̆ць.*
•**забуд-овава́ць**-*ава̀ць*—*см. под будава̀ць.*
•**забуд-овава́цца**-*ава̀ўшыся-авацца,*—*см. под будавацъ.*
•**забуя́ць**—*см. под буя̀ць.*
•**забу́дзька**-*кі, общ.*—забывчивый-вая. Ар.
•**забуза́ніць**—*см. под буза̀ніць.*
•**забур-а́ць**-*эньне-ы̀ць*—*см. под буры̀ць.*
•**забур-а́цца**-*ы̀цца*—*см. под буры̀цца.*
•**забурчэць**—*см. под бурчэць.*
•**забушава́ць**—*см. под бушава̀ць.*
•**забы́так**-*тку, предл.-тку, м.*—забвение. Гсл.
•**забы́тны**-*ная-нае*—который забывают. *Дзела гэта перабытнае. Перабытна, але не забытна.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).
•**забыва́ка**-*кі, общ.*—забывчивый. БНсл. *См. забудзька.*
•**заб-ыва́цца**-*ы̀цца*—*см. под бываць, быць.*
•**забыцьцё**-*ця̀, предл.-цю̀, ср.*—забвение. МГсл.; БНсл. *Парваў я струны свайго сэрца, закінуў ліру ў забыцьцё.* Кавыль: Ростань 41.
пусьціць у забыцьцё—предать забвению.
•**за́быць**-*ці, ж.*—забытьё, обморок. Дсл. 231. *Стара̀я ўсё ў за̀быці.* Дсл.
•**зага́дны**-*ная-нае,* 1. затейливый(склонный к выдумке, изобретительный, С.). Нсл. 163; БНсл. *Загадны дзяцюк.* Нсл.
2. загадочный. Нсл. 163. *Загадная справа! цяжка адгадаць, што выйдзе.* Нсл.
•**зага́дны лад,** *грам.*—повелительное наклонение. Тарашкевіч: Граматыка; БНсл.
•**зага́ды**[**за́гады,** Гсл.]-*даў, единств. ч. нет.*-—затей, выдумки. Нсл. 163; Гсл. *Лішнія твае загады: еж без загадаў.* Нсл. *Ср. выга̀ды.*

•**зага-я́ць**-*іць—см. под гаіць.*
•**загая́цца**—*см. под гаіцца.*
•**загадзе́,** *нареч.*—заблаговременно. Шсл. *Загадзè трэ' было ўсё разьдзяліць, а тады ехаць браць.* Ст. *Ср. зàгадзя.*
•**за́гадзя**(загадзя́, Іг.), *нареч.* **1.**—заранее, Раст: Северск; БНсл. заблаговременно, Варсл.; Гсл.; Раст.: Северск 135; Нсл. 165; Шсл.; Ксл.; Тмб. (Даль), Пенз.(Тм); БНсл. предварительно. *См. заўгадзёў, заранёў. Надабе загадзя падумаць.* Шаркі Куз. (Ксл.). *Трэ было загадзя ўсё прыгатаваць.* Ст. *Загадзя прышоў.* Нсл. *Загадзя старайся.* Нсл. *Хомка загадзя прыдумаў новую штуку.* Твер.(Афанасьев, У, 1914, 95).
2. преждевременно. *Толькі ж вы загадзя ня прыймайце так да сэрца; я думаю, што ўсе абыйдзецца сусім ня так страшна.* Дзьве Душы 142. *Загадзя ты прышоў к імне, трэба было пачакаць з дні два.* Ушакі Чэрык. (Бяльсл.).
вельмі за́гадзя—задолго. МГсл.
•**загадзі́ць**—*см. под гадзіць.*
•**зага́н-яць**-*іць—см. под гàніць.*
•**за́гадзь,** *нареч.*—заблаговременно. Ксл. *Нанасі загадзь вады.* Лоўжа Сір. (Ксл.). *См. загадзя, загадзе.*
•**загаласава́ць**—*см. под галасавàць.*
•**загаласі́ць**—*см. под галасіць.*
•**загал-я́ць**-*іць—см. под галіць.*
•**загал-я́цца**-*іцца—см. под галіцца.*
•**загамані́ць**—*см. под гаманіць.*
•**загамав-а́ны**-*аць—см. под гамавàць.*
•**загамава́цца**—*см. под гамавàцца.*
•**заганя́ць, загна́ць**—*см. под гнаць.*
•**заг-аня́цца**-*нàцца—см. под гнàцца.*
•**зага́н**-*ну, предл.-не, м.*—порок, недостаток. Нсл. 164. *Тавар ніякага загану ня мае.* Нсл.
•**зага́н**-*àну, предл.-не, м.*—порок, недостаток. Нсл. 164. *Тавар ніякага загану ня мае.* Нсл.
•**зага́на**-ны-не, *ж.*—недостаток (физический или моральный, духовный, С.) Гсл. — *заган,* МГсл. дефект, МГсл. изъян в предмете, НК.: Бабы, Но. 40; МГсл. порок. БНсл. *Мой конь безь ніякае заганы.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *Хлапец ніякае заганы ня мае.* Нсл. 163. *Работа без заганы.* Тм. *Конь як конь заганы нямног: на 'дно вока троху...* НК.: Бабы, 24. *А хлапец усе нікаў каля столу і тож заганы шукаў.* Зарэцкі: Радасьць (Калосьсе, кн. І-ая, 1935 г. стр. 24). *У ні воднай няма заганы.* Крушына: Лебедзь 51.
•**зага́н-яць**-*іць,—см. под гàніць.*
•**заганя́ць, загна́ць,**—*см. под гнаць.*
•**заг-аня́цца**-*нàцца,—см. под гнацца.*
•**зага́нлівы**-*вая-вае,* **1.** склонный к хулению других. Нсл. 164. *Ня будзь заганліў.* Нсл.
2. имеющий *"загану". Заганлівы тавар.* Нсл. 164.
•**зага́нны**-*ная-нае*—имеющий *"загану". Заганная работа.* Нсл. 164. *Тавар не заганны.* Тм.
•**загарода, за́гарада**-*ды-дзе, ж.*—огороженное место, чаще между домом и сараями, для скота. Ксл. *Загані каровы ў зàгараду.* Азярышча Аз. (Ксл.). *Хай зьнявечацца крыўда з прынукаю за яе загародаю.* Гарун.
•**загародзьдзе́**-*дзя, предл.-дзю; мн. ч.-дзідзяў, ср.*—место за огородом. Бяльсл. *Бульба пасаджаны на загародзьдзю.* Палуж. Краснап. (Бацька сядні араў загародзьдзе. Тм.
•**загарожа**-*жы-жы, ж.*—ограда. Нсл. 165; Дсл. 233. *Сьвіньні загарожу разламілі.* Нсл.
•**зага́ра**-*ры-ры, ж.*—загар. Ар. *Чырванелі шчокі пераз загару.* Змагар(Блр. Думка, Но. 7).
•**за́гарад**-*ду, предл.-дзе, м.*—перегородка. Колас НЗ. ХУ.
•**за́гарадка**-*дкі-дцы, ж.* **1.** перегородка. Гсл.: Шсл.; БНсл. *Трэба паправіць загарадку ў каровах.* Ст.
2. жердочка для заграждения дороги. Шсл.
•**за́гарадня**-*ні-ні, ж.*—огороженная часть луга. Ар.
•**загара-дзі́ць**-*джàць,—см. под гарадзіць.*
•**загара-дзі́цца**-*джàцца,—см. под гарадзіцца.*
•**за́гарадзь**-*дзі; мн. ч., род.-дзяў, ж.* **1.** изгородь. Гсл.; БНсл. *Абачыў, што няма ўжо драцяное загарадзі і толькі пры самай хаце бялее радкое новае кольле.* Адамчык: Арж. колас.
2. место, обнесённое изгородью. Бясл. *Завёў каня ў нашу загарадзь і пасець сабе.* Бяседавічы Хоцім (Бясл.).
•**за́гарава**-*ва, ср.*—зарево. Мядзьведзічы, Ляхавічы, Нясьв. Татарыновіч (Кво вадыс, 278). *"Слова знача ў нас тое, што ў польскай 'луна пожару', асабліва, калі пажар пачынаецца".* Зь лісту П. Татарыновіча.
•**зага-ра́ць**-*рэць,—см. под гарэць.*
•**загарэлы**-*лая-лае*—загоревший, загорелый. Ар. *Былà на дзіва сьвежая, загарэлая.* ЗСД 323.
•**загарду́шка**-*шкі-шцы, ж., бот.*—росянка. Верас.
•**загарла́ць,**—*см. под гарлаць.*
•**загар-ну́ць**-*тàць,—см. под гарнуць.*
•**загарну́цца,**—*см. под гарнуцца.*
•**загартав-а́ны**-*àць,—см. под гартаваць.*
•**загартава́цца,**—*см. под гартавацца.*
•**загарта́ць,**—*см. под гортаць.*
•**загасі́ць,**—*см. под гасіць.*
•**загаспадарстваваць,**—*см. под гаспадарстваваць.*
•**загаспада́рыць,**—*см. под гаспадарыць.*
•**загаспада́рыцца,**—*см. под гаспадарыцца.*
•**загасьцява́цца,**—*см. под гасьцяваць.*
•**зага́та**-*ты-це, ж.*—обкладка на зиму стен избы из купин, соломы и досок. Шсл. *На зімỳ хату абклалі загатаю.* Ст.

●**загава́йла, загава́ла**-*лы, общ.*—неповоротливый-вая, Растсл. тяжелый на подъём. Нсл. 165. *Загавайлу гэтага нікуды не павернеш.* Нсл. *Ат! Загавала, а не работнік.* Нсл.

●**загаве́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе*—начать поститься, прекратить скоромную еду на время поста, заговеться. Шсл.; Варсл. *Заўтра трэба й нам загавець.* Ст.

загаве́ць душою—умереть. Шсл. *Ён працаваў, стараўся, а наапошку душой загавеў.* Варсл. *Каб ты душою загавеў!* (*кляцьба*). Ст. *Гэтак можна й душою загавець.* Ст.

●**зага́ўкаць**,—*см. под гаўкаць.*

●**зага́ціць**,—*см. под гаціць.*

●**зага́чыць**,—*см. под гачыць.*

●**зпгба́ць**,—*см. под гбаць.*

●**загба́цца**,—*см. под гбацца.*

●**загібе́ць**,—*см. под гібець.*

●**загіклі́вы**-*вая-вае*—косноязычный, заика. Ар.

●**загі́на**-*ны-не, ж.*—гибель. Нсл. 164. *Хагіна нам тут за табою.* Нсл.

●**загін-а́ньне**-*а̀ць-ỳць,—см. под гбаць.*

●**загін-а́ць**-*ѐньне-уць,—см. под гі́нуць.*

●**загін-а́цца**-*ỳцца,—см. под гбацца.*

●**загі́нка**-*нкі-нцы, ж.*—загиб. *Адвярні загінку гвазда.* Нсл. 164.

●**загінулы**-*лая-лае*, **1.** погибший.

2. пропавший.

●**загла́баньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—грабёж. *См. заглабаць.*

●**загла́баць**,—*см. под глабаць.*

●**загла́бацца**,—*см. под глабацца.*

●**заглам-азьдзі́ць**-*аждждаць,—см. под глямазьдзіць.*

●**заглам-азьдзі́цца**-*аждждацца,—см. под глямазьдзіцца.*

●**загл-е́дзець**-*ядаць,—см. под глядзець.*

●**загл-е́дзецца**-*ядацца,—см. под глядзецца.*

●**заглядуха**-*ухі-усе, ж.*—красивая, стройная женщина, Нсл. 164. женщина — заглядение. *Узяў жонку заглядуху.* Нсл.

●**заглузьдзі́ць**,—*см. под глузьдзіць.*

●**заглузьдзі́цца**,—*см. под глузьдзіцца.*

●**заглум-і́ць**-*ляць,—см. под глуміць.*

●**заглум-і́цца**-*ляцца,—см. под глуміцца.*

●**загму́рыць**,—*см. под гмурыць.*

●**загму́рыцца**,—*см. под гмурыцца.*

●**загнаі́цца**,—*см. под гнаіцца.*

●**загне́сьці**,—*см. под гнесьці.*

●**загне́т**-*ѐту, предл.-ѐце, м.*—передняя наружная часть дна в печи, Гсл.; Растсл. шесток (, площадка между устьем и топкой кухонной печи, С.), очаг при печи, куда выгребают жар. Нсл. 165. *Печ без загнету ня бывае.* Нсл. *Пастаў на загнеце.* Тм. *Уменьш.* **загнецік**—очажое при печи. Тм. *Загнецік малѐнькі.* Тм. *Стаяла калінка колькі лет; сячыце, рубіце на загнет; каб наш загнецік быў ясен, каб каравай наш быў красен,* Из свад. песни. Нсл.

●**загне́та**-*ѐты-ѐце, ж.*—серединная часть *"прыпека"*, против устья печи. НК: Очерки, 243.

●**загне́тавы, загне́тны**-*ая-ае*—относящийся к очагу. Нсл. 265. *Загннетны, загнетавы под няроўны, гаршка паставіць ня можна роўна.* Нсл.

●**загне́цік**-*іка, м.* **1.** приспособление для трепания льна, пеньки. НК: Очерки.

2.—*см. под загнет.*

●**загнявíць**,—*см. под гнявіць.*

●**загні́лы**-*лая-лае*—загнивший. Гсл.; БНсл. *Гэта трупік сіўкі-варонкі, ужо добра загнілы.* ЗСД 181.

●**загнюсі́ць**,—*см. под гнюсіць.*

●**загра́баць**,—*см. под грабаць.*

●**загра́дка**-*дкі-дцы, ж.*—полка с вырезами для втыкания ложек. Шсл. *Вірок ляжыць у заградцы.* Ст.

●**заграка́цца**,—*см. под гракàць II.*

●**загра́ць**,—*см. под граць.*

●**загра́цца**,—*см. под грацца.*

●**загрэбаваць**,—*см. под грэбаваць.*

●**загрэць**,—*см. под грэць.*

●**за́грудкі**, *нареч.*—брать за платье у груди во время драки. Ар.; Шсл. *Сьпярша так сварыліся, а потым і зàгрудкі схапіліся.* Ст.

●**загруката́ць**,—*см. под грукатаць.*

●**загрукаце́ць**,—*см. под грукацець.*

●**загру́каць**,—*см. под грукаць.*

●**загрыбе́ньне**-*ня-ню, ср.*—льняное волокно худшего сорта, остающееся при чесании за гребнем. Ксл. *Із загрыбеньня ткуць палатно, якое йдзець на мяхі.* Навікі Віц (Ксл.).

●**загрыбе́нны**-*ная-нае*—сотканный из худшего, грубого льняного волокна. Ксл. *Загрыбеннае палатно таўстое.* Навікі Віц. (Ксл.). *Ср. загрыбеньне.*

●**загрыбзоніць**,—*см. под грыбзоніць.*

●**загрыз-а́ць**-*ьці,—см. под грызьці.*

●**загрымаце́ць**,—*см. под грымацець.*

●**загрыме́ць**,—*см. под грымець.*

●**за́гваздка**-*дкі, дат., предл.-дцы, ж.* **1.** чека. *Ласкат. Пясочак Куз. (Ксл.); Шсл.: ПНЗ; Раст.: Северскк 135; Гсл.; Нсл. 164.* *Зь пярэдняе восі згубілася адна зàгваздка.* Ст. *Як воз без загваздкі не паедзе, так няхай малады да маладое ня пойдзе.* Трасьцянкі Н. (Демид.: Веров. II, 1896, 123). *Моцна скрыгаталі буксы,рэжучы па няроўнай дарозе зялезныя загваздкі ў калёсах.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 1-2/437-438).

2. *перен.*—трудная задача, Нсл. 164. закавыка, препятствие, (Леск. 7, 419) помеха, затруднение. *Даў загваздку, няхай раскусіць.* Нсл. *Хто будзе рабіць, а хто дзяліць? Вось дзе загваздка.* Нязнаны ("Бацьк.", 36-37/115-116). *Во табе загваздка, і стой на дарозе.* Нсл.

●**загу́ба**-*бы-бе, ж.* — *пагуба,* Гсл. гибель. МГсл. *Вось зàраз заб'юць наглуха вагон, каб ніхто не абачыў, што вязуць людзёў на загубу.* Нязнаны ("Бацьк.", Но. 36-37/115-116).

•**загуб-е́ньне**-*іць-лены-лёны-ляць*—*см. под губіць.*
•**загубі́цца**—*см. под губіцца.*
•**загугна́ць**—*см. под гугнàць.*
•**загудзе́ць**—*см. под гудзèць.*
•**загу́дзіць**—*см. под гу̀дзіць.*
•**загу́каць**—*см. под гу̀каць.*
•**загуля́цца**—*см. под гуляцца.*
•**загульта́іцца**—*см. под гультàіцца.*
•**загуме́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—место, лежащее за гумном(за гумнами), овинами, ригами. *Бегаў загуменьнямі.* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.).
•**загура́сьціць**-*àшчу-àсьціш-àсьце, соверш., перех.*—завалить. Шсл. *Загурà нареч.*—слишком густо. БНсл.
•**загу́сьці**—*см. под гу̀сьці.*
•**загусьці́ць**—*см. под гусьцìць.*
•**загы́ркаць**—*см. под гы̀ркаць.*
•**заход,**(Ар.; Бясл.; Растсл.)-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** закат(солнца, месяца **С.**) Ар.; Растсл.; Гсл. *Ад усходу да заходу.* Кіт. 1611. *Сонца мела яшчэ даўгую дарогу да заходу.* Шакун: Сьлед 19.
2. отхожее место. Нсл. 191. *У заход пашоў.* Нсл.
3. бродяга. Нсл. 191. *У работніках дзяржыць нейкага захода.* Нсл.
4. у заход: *іьсці ў заход(рыбаку)*—в более глубокое место. НК: Очерки 497.
5. заходы-*даў, единств. ч. нет.*—хлопоты, суета. Нсл. 191. *Гасьцей люблю, але заходаў каля іх ня люблю.* Нсл. *Не заходзь у вялікія ходы.* Нсл.
•**захода**-*ды, общ.*—сердитый, раздражительный, вспыльчивый. Дсл. 258. *Ён захода: як зойдзецца, зь ім сьцерпу няма.* Дсл. *Гэта такая захода, што Божа мой!* Дсл.
•**заходка**-*дкі-дцы, ж.*—женщина, зашедшая из чужой стороны. Нсл. 191. *Яна ня тутташняя, а заходка; ад тога й гаворка ейная ня наськая.* Нсл.
•**заходлівасьць**-*ці, ж.* **1.** крайняя степень гнева, печали и т.п., Гсл. выступление из границ, в раздражении, плаче или печали, Нсл. 191. исступление, неистовство, *Біта ня была б, калі б не заходлівасьць твая.* Нсл. *Заходлівасьцю сваею ня вернеш, не падыймеш.* Нсл.
2. излишняя хлопотливость(, суетливость **С.**) Нсл. 191. *Лішнюю робіш заходлівасьць, досыць таго, што Бог даў.* Нсл.
3. нервность, (БНсл.) волнение. Гсл. *Заходлівасьцю бядзе не парадзіш.* Гсл.
•**заходлівы**-*вая-вае,* **1.** выходящий из границ в раздражении или печали. Нсл. 191. *Гаспадыня наша дужа заходліва, як зазлуецца.* Нсл.
2. хлопотливый, суетливый.
3. слишком увлекающийся, чувствительный, нервный, болезненно настойчивый, Гсл. волнующийся, нервный. БНсл.; Бясл. *Дзяцё заходлівае.* Дсл.
•**заходні**-*няя-няе*—западный. Ар.; БНсл.; Бясл.
•**заходны**-*ная-нае*—доступный для входа всем. Бясл. *Усякая нàбрыдзь прэцца ў маю хату, як у мяне заходны дом.* Палуж Краснап. (Бясл.).
•**заходзе, зайшло,** *безлич.*—*см. под ісьці.*
•**заходзень**-*дня, предл. и зват.-дню; мн. ч., род.-няў, м.*—пришелец. *Ён ня туташні, а заходзень.* Нсл. 191. *Заходня дзяржыш у двару сваім.* Нсл.
•**заходзец**-*дца, предл.-дцу, зват.-дча, м.*—пришелец. *Мы тубылцы, а ты заходзец.* Нсл. 191. *Заходцам у нас жывець год дзесяць.* Тм.
•**заходзіць**—*см. под ісьці.*
•**заходзіцца, (захадзі́цца,** Дсл.), **1.** задыхаться от плача, ярости, смеха. Ар.; Нсл. 190. *Дзецянё плача, аж заходзіцца.* Ар. *Плачуць, аж заходзяцца.* Гсл.
2. слишком увлекаться, выходить из себя. Гсл. **3.** сильно ныть от боли, Шсл. ныть. *Сэрца заходзіцца, гледзячы на яго.* Нсл. 191. *Сэрца заходзіцца.* Дсл. 258. *Нешта заходзяцца мае зубы.* Ст.
4. терять последнее терпение от боли, печали. Дсл. 258.
5. печалиться до отчаяния. Дсл. 258. *У голаве заходзіцца.*
6. волноваться,(Бясл.) сердиться, огорчаться. Дсл. 258. *А не заходзься ты так, захода!* Дсл. *Чаго ты заходзішся, заспакойся!* Палуж Краснап. (Бясл.).
7. коченеть от холода, Шсл. *несоверш. к зайсьціся 7.*
8. лишаться чувств, Шсл. *несоверш. к зайсьціся 8.*
9.—*см. под ісьціся.*
•**зайсьці́ся,** *соверш.* **1.** задохнуться от плача, ярости, смеха. Нсл. 190. *Чаго ты зайшоўся? — як не зайсьціся, калі дужа сьмешна.* Нсл.
2. слишком увлечься, выйти из себя. Гсл.
3. заныть. *Сэрца ягонае зайшлося.* Гарэцкі; Песьні 53.
4. *соверш. к заходзіцца 4.*
5. *соверш. к заходзіцца 5.*
6. *соверш. к заходзіцца 6.*
7. окоченеть от холода. Шсл. *Такі халадзішча, аж рукі зайшліся.* Ст.
8. лишиться чувств. Шсл. *Як стала плакаць дзяцё, дык ледзь не зайшлося.*
9.—*см. под ісьціся.*
пазаходзіцца, *соверш.* **1.** онеметь, оцепенеть многим. *Пазаходзіліся палцы ад сьцюжы.* Ст.
2. многим задохнуться от плача, ярости, смеха. *Дзеці пазаходзіліся ад плачу.*
•**захопнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—захватчик. МГсл.; БНсл.
•**захопны**-*ная-нае*—захватный. БНсл.
•**захова**-*вы-ве, ж.*—сохранение. Бясл. *Захова грошы.* Лютня Краснап. (Бясл.).

•**захаванец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* **1.** ларец, укладка, сундук, коробья. Пск.(Даль IУ, 1645).
2. человек скрытый или зарытый. Тм.
•**зах-оваваць**-*авàць—см. под хавàць.*
•**захoвец, захоўца,** *предл.-ўцу, зват.-ўча, м.* **1.** ларец, укладка, сундук, коробья. Пск. (Даль, БУ, 1645).
2. человек скрытый или зарытый. Тм.
•**захоця, захаця́:** *як захоця(захаця)*—как угодно. *Выбую цябе як захаця.* Нсл. 191. *Рабі як захоця.* Тм.
•**захоціць**-*чу-ціш-це, соверш., перех.*—заохотить(поощрить, ободрить, С.) Нсл. 191. *Захоціў яго ў маскалі йсьці.* Нсл. *Несоверш.* **захочаваць**-*чую-чуеш-чуе; повел.-чуй-чуйма*—заохочивать(поощрять, ободрять, С.) Нсл. 191. *Ня трэба захочаваць, калі сам ня хоча.* Нсл.
•**захоцьцю,** *нареч.*—охотно. Нсл. 221. *Захоцьцю йдзець у некруты.* Нсл.
•**захочаваць**—*см. под захоціць.*
•**за́хад**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** запад, Селішча Гар. (Ксл.).; Шсл.; Гсл. западная сторона, где солнце заходит. Бясл. *На зàхадзе неба аж чырвана.* Ст. *Із захаду насуваецца хмара.* Сохана Імсьц. (Бясл.).
2. закат. Нсл. 191. *Ад усходу да зàхаду сонца рабіў.* Нсл. *Сонца на зàхадзе.* Тм.
•**захадзя́ка**-*кі, общ.*—бродяга. Нсл. 191. *Якогась захадзяку дзяржыць.* Нсл.
•**захадзі́цца I**—*см. под ісьці.*
•**захаджа́лы**-*лая-лае*—захожий. Нсл. 191. *Захаджалыя людзі.* Нсл.
•**захайдоліць**—*см. под хайдоліць.*
•**заха́кацца, 1.**—*см. под хàкацца.*
2. *страд. к* захакаць. Юрсл. *Бегаў, бегаў, аж захакаўся.* Юрсл. *Соверш.* **заха́каць**—дыхать тяжело, прерывисто. Юрсл. *Нехаця захакаеш, пакуль на гэткую гарышчу ўзьбярэшся.* Юрсл. *Прич.* **заха́каны.** Юрсл. *Адкуль ты бяжыш захакаўшыся?* Юрсл.
•**захал-оджаны**-*адàць—см. под халадàць.*
•**захаморыцца**—*см. под хаморыцца.*
•**заха́п-аваць**-*іць-нуць—см. под хàпаць.*
•**захап-іць**-*ляць—см. под хапàць, хапіць.*
•**захап-іцца**-*ляцца—см. под хапàцца.*
•**захапле́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** увлечение. Гсл.
2. восторг, пыл(смельное внутреннее возбуждение, страстный порыв, С.) Гсл.; БНсл. (восхищение, страстный порыв, С.) Гсл.; БНсл., восхищение, энтузиазм. БНсл.
•**захарахоніцца**—*см. под харахоніцца.*
•**захаваласьць**-*ці, ж.* **1.** сбережение. Нсл. 191. *Адзецьце сваё заўсёды ў захаваласьці мае.* Нсл.
2. сокровенность. Нсл. 191. *Май гэта ў захаваласьці.* Нсл.
•**захавалы**-*лая-лае*—сохранённый, убережённый.
•**захава́ць**—*см. под хавàць.*
•**захава́цца**—*см. под хавàцца.*
•**за́хавень,** *захаўня, предл. и зват. зàхаўню; мн. ч.-ўні-ўняў, общ.*—бережённое дитятко, кого прячут от людей и от непогоды. Даль, IУ, 1645.
•**захаце́ць**—*см. под хацèць.*
•**захін-а́ць**-*ўць—см. под хінўць.*
•**захіна́цца**-*ўцца—см. под хінўцца.*
•**захіста́ць**—*см. под хістàць.*
•**захіста́цца,**—*см. под хістàцца.*
•**захлехата́ць**—*см. под хлехатàць.*
•**захля́пнуць,** *однократ.* **1.** засунуть со звуком железную задвижку или запереть дверь железной задвижкой. Нсл. 734. *Мяне выгнала вон паня й дзьверы захляпнула клямкаю.* Нсл.
2. затворить. *Захляпні акно, бо сьцюдзёны вецер цягне.* Нсл.
•**захля́снуць**—*см. под хляскаць.*
•**захліп-аць**-*ці—см. под хліпаць.*
•**захліп-а́ць**-*нуць-ці—см. под адхліпàць.*
•**захліп-а́цца**-*нўцца—см. под хліпацца.*
•**захлу́дзіць**-*джу-дзіш-дзе, соверш.*—занозить. МГсл.
•**захлю́паць**—*см. под хлюпаць.*
•**захлю́пацца**—*см. под хлюпацца.*
•**захмандра́ць**-*àю-àеш-àе, соверш.*—загадить в нечистоту. Нсл. 191. *Захмандрàць сарочку.* Нсл. *Прич.* **захмандра́ны, 1.** запачканный в нечистоту. *У захмандраным андарачку ходзіш.* Нсл.
2. ничего не стоющий; говорится с укором. Нсл. 191. *Захмандрàны мужчына.* Нсл. *Захмандраная гаспадыня.* Тм. *Захмандраны пан.* Тм.
•**захмандра́цца**-*аюся-аешся, соверш.* **1.** замараться в нечистоту. Нсл. 191. *Захмандраўся па вушы.* Нсл.
2. замарать себя поведением. Нсл. 191. *Захмандраўся нягодным учынкам сваім, сорам, і вочы паказаць ня можна нікўды.* Нсл.
•**захма́рыцца**—*см. под хмàрыцца.*
•**захмяле́лы**-*лая-лае*—опьяневший. *Пачуў сябе захмялелым.* ЗСД 280.
•**захмяле́ць**—*см. под хмялèць.*
•**захмы́лісты**-*тая-тае*—пологий. Варсл. *У яго захмылісты лоб.* Варсл.
•**захмы́ліцца**—*см. под хмы̀ліцца.*
•**захрапці́**—*см. под храпці̀.*
•**захра́сьці**—*см. под хрàсьці.*
•**за хрыптом чыім**—под чужим попечением, на чужом содержании. Дсл. 258. *Яму дармà(нічога) жыць за бацькавым хрыптом: вецер дзьмець у плечы.* Дсл.
•**захварэлы**-*лая-лае*—захворавший, заболевший. БНсл.
•**ахварэць**—*см. под хварэць.*
•**за́хва,** (НК: Очерки 508)-*вы-ве, ж.*—три кола, вбитые в дно реки на глубоком месте и переплетенные сверху ветвями, к которым привязывают лодку во время рыбной ловли. Ксл. *Ён лове рыбу на захве.* Маркоўшчына Віц. (Ксл.). Соорудив на стру *захву* (она же *закол. заездак*), удильщик помещает при ней *"закрыт".* НК: Очерки

•**захванабэрыцца**—*см. под хванабэрыцца.*
•**захвастáць**—*см. под хвастàць.*
•**зад,** *зàду, предл.-дзе, м.* **1.** зад, задняя часть, задняя сторона чего-л.; часть туловища животных против голове, зад. *У жарабка круглы зад.* Ст.—зад, часть человека ниже спины. *На левай назе задам сядзь.* Кіт. 83б7.
2. *мн. ч.(—задỳ-доў-дом, мн. ч., предл.-дох)*—дальняя, задняя часть поля. Ксл. *Нашы коні ходзяць па задох.* Стралкі Беш. (Ксл.).
•**задок**-*дкà, предл.-дкỳ; мн. ч., дат.-дком, мн. ч., предл.-дкох, м.* **1.** задняя часть телеги, саней. Шсл.; Ар.; Нсл. 167; Юрсл. *Сядзь на задку!* Нсл.
2. задние ноги с окороками молодого убитого животного. Ар.; Шсл.; Нсл. 167. *Цялячы, паросячы задок.* Нсл.
3. часть тела ребенка ниже спины. Нсл. 176. *Задком гопнуўся хлопчык.* Нсл.
•**задоргаць**—*см. под доргаць.*
•**задосіць,** *нареч.*—более чем достаточно, слишком, чересчур, свыше меры. *Задосіць будзе гэтага вам.* Нсл. 167.
•**задоўга,** *нареч.*—довольно долго, длинновато, Нсл. 167. слишком длинно. *Задоўга сядзеў там.* Нсл. *Задоўга ляжыць работа.* Тм. *Задоўга пусьціў канец.* Тм.
•**задоўгі**-*гая-гае*—длинноватый, Нсл. 167 слишком долгий. *Час задоўгі бавіўся.* Нсл.
•**задоўка**-*ўкі, дат., предл. задоўцы, ж.* —веревка для увязывания возов сена, снопов, привязываемая сзади телеги. Сянно (Ксл.); Бясл. *Вазьмі задоўку і ўкруці добранька воз, каб сена не рассыпàлася.* Слаўнае Імсьц. (Бясл.).
•**задабрахоціць,** *-хочу-хоціш-хоце*—заохотить, Нсл. 167. содействовать добровольному желанию к чему-л. *Задабрахоціць ісьці ў некруты.*
•**задажджыцца**-*ыцца, безлич.*—затянуться надолго дождливой погоде. Шсл. *Мусіць надоўга задажджылася.* Ст. *Задажджылася на цэлы тыдзень.* Варсл.
•**зáдак**-*дка, предл.-дку, м.*—задние ноги с окороками молодого убитого жывотного. Ласт.(Крывіч, 1926, Но. 1-11, 114). *Зварым сядні барані задак.* Гсл. 14(под *азадак*). *См. задок 2.*
•**зáдам,** *нареч.* **1.** задом, спиной, задней стороной. задней частью. *Проці месяца задам садзіцца нягожа.* Кіт. 73а5.
2. пятясь назад. Ар.; Нсл. 167. *Адступаць задам.* Нсл.
3. (*в см. предлога*)—позади. Нсл. 167. *Ідзі задам хаты, саду, лесу.* Нсл.
•**задáньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў,* **1.** задание. *Тактычнае заданьне.*
2. задача. Гсл.
збор заданьняў—задачник.
•**зáдаражка**-*жкі-жцы. ж.*—доска в виде ставни для засовывания окон. Шсл. *Зачыні задаражкаю акно.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**задарáць**-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, несоверш.. перех.* **1.** задаривать, (Нсл. 166), подносить много подарков кому-л.
2. (*област.*)—подкупать. Нсл. 166. *Чаму ня выграць, задараючы судзьдзю.* Нсл. *См. загадзіць.*
задарыць, *соверш. к задараць 1, 2.*
•**задáрма,** *нареч.* **1.** совершенно дешево, почти даром. Шсл. *Гэта ж задàрма ты купіў карову.* Ст.
2. бесплатно, без прибыли. Нсл. 116. *Задàрма ніхто ня робе.* Нсл. *Задàрма я працаваў.* Тм.
3. задармá—напрасно, безвинно, Дсл. 234; Нсл. 166. безвинно, низачто, нипрочто. Вят.(Даль 589), Ряз. (Тм.) *Задармà набілі.* Дсл. *Задарма рабіў.* Дсл. *Задармà сварышся, б'ешся.* Нсл.
•**задатак**-*тку, м.*—задаток. *Вон купіў пашанку й задатку даў каня а сукню.* Гордз. Акты XУII, 1.
•**задавáка**-*кі, общ.*—чванливый, Іг. заносчивый человек; зазнайка. *Задавàка-баравік хваліўся ўзадаваццa, 2. Нашто тое з благім задаваньне?*
•**задавáньнік**-*іка, зват.-іча, м.*—заносчивый. МГсл. *См. задавàка, ср. задавàцца.*
•**задавáць,** *задаю-аеш-аецъ-аем-аіцè-аюць; повел. задавай-айма, несоверш.* **1.** задавать, предлагать для исполнения, разрешения, поручать сделать что-л. *Задаваць заданьні, лекцы.*
2. ходить в карточной игре. Нсл. 166. *Ня тую задаваеш, задаў карту.* Нсл.
3. (*каму, чаго*) причинять(делать что-л. неприятное, С.) Гсл.; Нсл. 166. *Не задавай сэрцу тугі, ня возьмеш ты, возьме другі.* Кажамякі Імгл.(Косіч 59). *Вочы харошыя, устыду задаюць зьвездам.* Кіт. 123а1. *Смутку задаваеш, задаў сэрцу.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **задаваньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** назначение, Нсл. 166. предложение для исполнения, разрешения чего-л. *Задаваньне работы, працы.* Нсл.
2. причинение(чего-л. неприятного, С.) Нсл. 166. *Задаваньне сэрцу тугі.* Нсл.
3. причинение. Нсл. 166. *Задàваньне сэрцу тугі.* Нсл.
4. назначение чего-л. Нсл. 166. *Задаваньне работы.* Нсл.
•**задаць,** *задам, задасі, задасьць, задамо, задасьце; прош. вр. задаў, задалà-ло-лì; повел. задай-дайма, соверш.* **1.** *к задаваць 1, 2.*
2. причинить(сделать что-л. неприятное, С.) Нсл. 166. *Пекляныя пытаньнікі многа труднасьці зададуць.* Кіт. 53а16. *Задаў страху.* Нсл. *Задаў гасу.* Нсл. *Задаў тугі, клопату.*
3. (*каму*)—хорошенько побить, побранить. Шсл. *Задаў яму добра, будзе ведаць!* Ст.
задаць няпраўду—оспорить, сказав, заявив, что это неправда. *Што бы меў парокуаднаму задаць няпраўду.* Кіт.

•**задава́цца**-*даюся-даешся,* **1.** (быть спесивым, Гсл.), чваниться, Гсл.; Шсл. воображать о себе много, заноситься, Бясл.; Дсл. 234 зазнаваться. *Стаў дужа задавацца.* Дсл. *Вось задаецца.... і гірок заламіў.* Войстрава Сьміл. (Шсл. под *гірок*). *Задаецца ён надта й падысьці да мяне ня хоча.* Ст. *Кот ідзе поруч — задаецца, хвост да гары, вусы падкруціў.*(Белар. Моладзь, Но. 3, 1959, 14).
2. входить с кем-л. в сношение, завязывать дружбу. Гсл.
3. удаваться. Гсл. *Соверш.* **задацца.** Гсл. *Твая ніўка задала̀ся.* Нсл.
•**задаві́ць,** *задаўлю-даві̀ш-да̀ве, соверш., перех.*—удавить, (Гсл.) задушить. *Шайтане, цябе хто зада̀віць поваразам за шыю? Шайтан рэк: "Мяне зада̀вяць за шыю, калі наўчоныя людзі засядуць."* Кіт. 596б, 7.
•**задаві́цца,** *задаўлюся-да̀вішся, соверш.*-—удавиться, Гсл. повеситься.
•**задаўжа́цца**-*а̀юся-аешся, несоверш.*—входить в долг. Нсл. 167. *Не задаўжайся шмат; задоўжышся, ня будзе чым плаціць.* Нсл. *Соверш.* **задаўжы́цца.** Нсл.; Варсл. *Я задаўжыўся, купляючы зямлю.* Варсл. *См.* **запазы́чыцца, запазыча̀цца**(*под* **пазыча̀ць**).
•**зада́ўленьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—удавленник, Нсл. 166 удавленный. Гсл. *Зада̀ўленьніка на ростанках хаваюць.* Нсл.
•**задаўне́цца**—*см. под даўнѐцца.*
•**зад-аўня́ць**-*а̀ўніць—см. под да̀ўніць.*
•**зад-аўня́цца**-*а̀ўніцца—см. под да̀ўніцца.*
•**зада́ча**-*чы-чы, ж., област.*—удача. Юрсл.; Гсл. *Табе задача — гэткую нявестку сын прывёз: і харошая, і пісьмѐнная.* Юрсл. *См.* *дасьпѐх.*
•**зада́чна,** *нареч., област.*—удачно. Юрсл. *Задачна зьезьдзілі ў дровы.* Юрсл. *См.* *дасьпешна.*
•**зада́чны**-*ная-нае, област.*—удачный. Юрсл. *Ня дужа задачныя былі ягады: паўкошыка прынѐсла.* Юрсл. *См.* *дасьпешны.*
•**задэчыць**-*чу-чыш-ча; повел. задэч-чма, соверш., перех.*—потерять по причине небрежного отношения; так что трудно отыскать. Ар.; Міх. *Хусткі няма, ужо задэчылі нейдзе.* Міх. *Вось задэчылі нейдзе складанчык — знайсьці не магу!* Ар. *Прич.* **задэчаны.**
•**задлякацца**—*см. под длякацца.*
•**заднава́ж-аны**-*ыць—см. под ва̀жыць.*
•**задні**-*няя-няе,* **1.** задний. *Наехаў задні чалавек.* Демид: Веров. Но.1, 1896, 115.
2. протекший, прожитый. Нсл. 167. *Няхай на заднія дні ўспомнена.* Нсл.
•**за́днік**-*іка, предл.-іку, м.*—плотогон у заднего плотового весла. Калупайла.
•**за́днікі**-*каў(один за̀днік)*—задники, задняя часть обуви над каблуком, охватывающая пятку. Шсл. *У маіх ботах заднікі яшчэ крэпкія.* Ст. *Заднік к боту трэба новы.* Мар'янава Сян. (Ксл.).
•**за́дніца**-*цы-цы, ж.* — *задоўка.* Ксл.; Шсл.; Варсл. *Зьвілі новую задніцу.* Дукарка Сьміл. (Шсл.). *Падай задніцу — трэба ўціснуць воз.* Русінава Сян. (Ксл.).
•**задні́ць**—вставить дно в посуду. Шсл. *Трэба задніць цэбар.* Ст.
•**задрот**-*оту, предл.-оце, м.*—повреждение копыта острым гвоздем другог копыта(о лошади). Варсл.
•**задрочыць**-*чу-чыш-ча, соверш.*—переутомить. *Задрочылі яго работаю, ходзе дзяцюк задрочаны.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.). *Прич.* **задрочаны**—переутомлённый. *Прышоў з работы задрочаны.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
•**задрочыцца**-*чуся-чышся, соверш.*—переутомиться. *Я сядні дужа задрочыўся, араўшы: дужа ўпякло, проста нельга ўшчапіць плугам.* Серчыцы Краснап. (Бяльсл.).
•**задра́гаць**—*см. под дра̀гаць.*
•**задра́паць**—*см. под дра̀паць.*
•**задратава́ць,** -*а̀цца—см. под дратава̀ць II.*
•**задра́ты,** *прич. к неупотребляемому ныне глаголу Задраць*—разорванный (растерзанный, С.), убитый. Нсл. 167; Дсл. *Задратая курыца.* Нсл.
•**задры́гаць**—*см. под дры́гаць.*
•**задрыжэць**—*см. под дрыжэць.*
•**задры́нкаць**—*см. под дры́нкаць.*
•**задры́па**-*пы, общ.*—мужчина или женщина с обрызганным грязью низом одежды. Служит и бранью. Шсл. *Задрыпа ты, куды ты лезеш?* Ст.
•**здры́пацца**—*см. под дры́пацца.*
•**задрыве́ць**—*см. под дрывѐць.*
•**задубе́лы**-*лая-лае*—затверделый, окоченевший от холода. Нсл. 167. *Задубелымі рукамі не разьвяжаш.* Нсл.
•**заду́ма**-*мы-ме, ж.* **1.** задумчивое настроение, Гсл. задумчивость. МГсл. *Ціхой задумы заслона зышла.* Гарун(ст."Нязнаны госьць"). *Чакай, харошы мой, пакінь задумы! Душу сваю пытаньнямі ня муч.* Гарун (ст. "Ноктурно").
2. замысел, задуманное. Гсл. *Не загадачку дзяўчыначка загадавала, не задумачку красная задумавала.* М. Погар Стдуб.(Косіч 70).
•**заду́м-аць**-*ляць—см. под ду̀маць.*
•**зад-у́мацца**-*умляцца—см. под ду̀мацца.*
•**заду́мачка**—*см. под заду̀ма.*
•**задуме́нны** *ная-нае*—задумчивый. *Імне ня могуць даравяць задуменныя бярэзы.* Лойка: Л. песьня.
•**задуме́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—задумчивость. Гсл.
•**задуры́ць**—*см. под дуры̀ць.*
•**задуша́цца,**—*см. под душа̀цца.*

•**задушкавáць**-*кýю-кýеш-кýе; повел.-куй-куйма, соверш., перех.*—недопустить к чему-л. воздуха, Шсл.; Варсл. герметически закрыть, закупорить. *Калі араную садавінý ў пушках задушкаваць, дык яна не папсуеца.* Варсл. *Задушкаваў бульбу ў капцу, дык чыста пагніла.* Ст.

•**задушкавáцца**-*кýюся-кýешся, соверш.*-—истомиться от недостатка воздуха. Шсл. *Задушкавалася рыба каля мосту.* Лядно Пух. (Шсл.).

•**задушкі**-*каў, единств. ч. нет.*—поминовение усопших. Гсл.

•**задýшны**-*ная-нае,* **1.** заупокойный. Ар.; Нсл. 167. *Задушныя дні.* Нсл. *Задушная сыбота.* Нсл. *Задушная абедня.* Тм.

2. задушевный. Нсл. 167. *Задушны прыцель.* Нсл. *Задушная тайна.* Нсл.

•**задушы́ць**—*см. под душы́ць.*

•**задушы́цца**—*см. под душы́цца.*

•**задыбаць**—*см. под дыбаць.*

•**задых-àцца-нýцца**—*см. под ды́хацца.*

•**задыдніць**-*ню-ніш-не, соверш.*—начать быстро удирать(с топотом, С.) Шсл. *Як задыднiў, толькі й бачылі яго!* Ст.

•**заегазі́ць**-*жý-зіш, соверш., област.*—пламенно, всеми силами начать добиваться чего-л. Дсл. 234. *Заегазілі гарэлкі.* Дсл.

•**заéхаць**—*см. под èхаць.*

•**заéхацца**—*см. под èхацца.*

•**заéдкі**-*каў, единств. ч. нет.*—закуски, Гсл. закуска, (Бяльсл.) десерт. НК: Очерки 20, 21. *Ціж мая гарэлка а не салодкая, ціж мае заедкі не смачны́я?* Гсл.

•**заéдкавы**-*вая-вае,*—закусочный, десертныйый.

•**зáедзь**-*дзі; мн. ч., род.-дзяў*—винный камень на зубах, особенно у лошадей. Даль, 4-тое изд., 1669. *Гэты конь дужа стары́, во заедзі якія.* Хутары Краснап. (Бяльсл.).

•**заéзд**-*зду, предл.-зьдзе, м.* **1.** *заезд.* Гсл.

2. набег, конное наступление. Гсл.

3. постоянный двор, Гсл. заезжий двор.

•**заéздак**-*дка, м.*—*захва.* НК: Очерки 510.

•**заéздка**-*дкі-дцы, ж.*—перегораживание реки частоколом перед ломкой льда. Дсл. 261. *Ср. заездак.*

•**заéздны**-*ная-нае,* **1.** заезжий человек. Гсл. *См. прыяжджомы.*

2. постоялый(двор). Гсл.

•**заéмна,** *нареч.*—заимообразно(? С.), Дсл. 234. взаимно?

•**заéсьці,** *заядàць*—*см. под èсьці.*

•**заéсьціся**—*см. под èсьціся.*

•**заёрзаць**—*см. под ёрзаць.*

•**заéччы[?С]**-*чая-чае*—заячий. Шсл. *У жыце ё заеччыя котлішчы.* Турэц Сьміл. (Шсл.).

заéчча капуста, заеччы мак, *бот.*—хлопушник. *На гумне парасла заечча капуста.* Турэц Сьміл. (Шсл.).

Заеччага маку нарвалі ды ляскаюць. Навасёлкі Пух. (Шсл.).

•**заяглíць**—*см. под ягліць.*

•**заяхкаць**—*см. под яхкаць.*

•**заядáцца**—*см. под èсьціся.*

•**заядлівы**-*вая-вае*—заедчивый, любящий ссориться, Нсл. 194 сварливый. БНсл. *Заядлівы дзяцюк,* Нсл. *Заядлівыя сабакі.* Тм. *Заядлівая, як сучка.* Тм.

•**заядрана,** *нареч.*—свежевато, (БНсл.) холодновато, Нсл. 194 очень, слишком свежо. *Сядні заядрана.*

•**заядранéла,** *безлич.*—*см. под ядранеè.*

•**заядранéцца**—*см. под ядранèцца.*

•**заяжджáць**—*см. под èхаць.*

•**заяжджáцца**—*см. под èхацца.*

•**заякатáць**—*см. под екатàць.*

•**заялі́ць**—*см. под èліць.*

•**заятр-áць-ыць**—*см. под ятрыць.*

•**заяўкаць,**—*см. под яўкаць.*

•**зáяц,** *зайца, предл.-цу; мн. ч., вин. зайцы, м.*—хаяц. Ар. *Уменьш.* **зайчык.**

заю́к-*кà; мн. ч.-кì-коў-ком-кì-камі-кох,* Нсл. 194. *Заюкà забіў.* Нсл. *Ласкат.* **зáюхна.** Нсл. 194.

зайчанё-*няці, дат., предл.-няці, твор. зайчанём; мн. ч. зайчаняты-нят, мн. ч., вин. зайчаняты*—детёныш зайца, зайчонок. Ар.

•**задзогаць,**—*см. под дзогаць.*

•**задзейкаць,**—*см. под дзейкаць.*

•**задзéрж-аваць**-*àць,*—*см. под дзяржаць.*

•**задз-éрці**-*ірàць,*—*см. под дзерці.*

•**задз-éрціся**-*ірàцца,*—*см. под дзерціся.*

•**задзёра**-*ры, общ.*—задира (разг.), зачинщик ссор и драк. *Ладны ён задзёра, з кажным задзіраецца.* Нсл. 166. *См.* **задзіра́ка.**

•**задзёрлівы**-*вая-вае*—задиристый. Бяльсл. *Задзёрлівы чалавек гэты Лявон — яму слова не скажы.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.). *См. задзірлівы. Ср. задзёра.*

•**лагі́за**-*зы, общ.*—лентяй. Шсл. *Ну й лагіза ваш Лявон: ляжыць цэлы дзень ды ляжыць!* Русаковічы Пух. (Шсл.).

•**задзяўбáцца,**—*см. под дзяўбацца.*

•**задзяўб-сьці́**-*ці,*—*см. под дзяўбсьці.*

•**задзіночаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—объединение.

•**задзіночыць,**—*см. под адзіночыць.*

•**задзіночыцца,**—*см. под адзіночыцца.*

•**задзірáка**-*кі, общ.*—задира (разг.), зачинщик ссор и драк. Іг.; Ар. *Адзін задзірака, а другі няўступака.* Іг. *См. задзёра.*

•**задзі́рліва,** *нареч.*—задирчиво, Нсл. 166. задиристо. *Задзірліва гаворыш.* Нсл.

•**задзі́рлівасьць**-*ці, ж.*—задирчивость. *Кажнае слова із задзірлівасьцю гаворыш.* Нсл.

•**задзі́рлівы**-*вая-вае*—задирчивый, Нсл. 166. задиристый, такой, который задевает кого-л., вызывает на ссору, драку. *Задзірлівы ты дзяцюк, да кажнага прычэпішся.* Нсл.

•**задзіве́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—удивление. Нсл. 166. *Вялікае задзівеньне, што ён доўг аддаў.* Нсл.
•**задзі-ві́ць**-*ўля́ць,—см. под дзівіць.*
•**задзі-ві́цца**-*ўля́цца,—см. под дзівіцца.*
•**задзылі́нкаць,**—*см. под дзылінкаць.*
•**задзы́нкаць,**—*см. под дзынкаць.*
•**задзю́ндзіцца**-*джуся-дзішся, соверш.* **1.** остаться долго без дела, Нсл. 166. задержаться, засидеться. *Як пашоў, так і задзюндзіўся.* Нсл.
2. загрязниться. Нсл. 166. *Па вушы задзюндзіўся, не падымаючыся.* Нсл.
•**зазохаць,**—*см. под зохаць.*
•**зазоў**-*ову, предл.-ове, м.*—зазыв, приглашение. Нсл. 168. *Без зазову прышоў.* Нсл.
•**заза́сьціць,**—*см. под засьціць.*
•**заzелязі́цца,**—*см. под зелязіцца.*
•**зазе́міна**-*ны-не, ж.*—кладь, длинное бревно, которое лежит в гумне через всю стену поверх столбов, а на него уже кладут слеги. Бяльсл. *Пад лемягі або сьлегі надабе класьці заземіну.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
•**зазе́мны вянец**—самые верхние бревна сруба. Ксл. *Заземны вянец паложаны — можна крохвы ставіць.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.),
•**заз-е́рыць**-*іра̀ць-ірну̀ць,—см. под зерыць.*
•**за-зе́рыцца**-*іра̀цца,—см. под зерыцца.*
•**зазя́б**-*бу, предл.-бе, м.*—повреждение от мороза на коре дерева. Варсл. *У гэтай яблыне шмат зазябаў.* Варсл.
•**зазя́біць,**—*см. под зябіць.*
•**зазя́біцца,**—*см. под зябіцца.*
•**зазя́хацца,**—*см. под зяхаць.*
•**зазя́ваць,**—*см. под зяваць.*
•**зазі́мак**-*мку, предл.-ку, м.* **1.** начало зимы. Гсл.
2. белое пятно на предвесеннем яйце. Варсл. *Сёлета ўвясну будзе зазімак, бо жоўтая курка зьнесла першае яйцо із зазімкам.* Варсл.
•**зазімава́ць,**—*см. под зімаваць.*
•**зазлосьнічаць,**—*см. под злосьнічаць.*
•**зазлава́ць(зазлува́ць,** Нсл.),—*см. под злаваць.*
•**зазлава́цца(зазлува́цца,** Нсл.),—*см. под злавацца.*
•**зазноба**-*бы-бе, ж.* **1.** предмет любви; возлюбленная. *См. зазнобка.*
2. предмет печали, огорчения. Нсл. 168. *Дзеці сіроткі яму вялікая зазноба.* Нсл.
зазнобка-*бцы, уменьш.* **1.** предмет любви. Нсл. 168. *Дзеўка гэта ўсім дзяцюком зазнобка.*
2. предмет печали. Нсл. 168. *Дзяўчынка зазнобка засталася бяз маткі.* Нсл.
•**зазнобіць**-*блю-біш-бе,* **1.** начать любить.
2. влюбить в себя, возбудить любовь.
•**зазнобка,**—*см. под зазноба.*
•**зазнобна,** *нареч.* **1.** трогательно. Гсл.; Нсл. 168.
2. огорчительно. Нсл. 168. *Глядзець на малыя гэтыя дзеці зазнобна.* Нсл.
•**зазнобны**-*ная-нае*—трогательный. Нсл.
•**зазна-ёміць**-*ямля̀ць,—см. под знаёміць.*
•**зазна́ць,**—*см. под знаць.*
•**зазнач-а́ць**-*ыць,—см. под значыць.*
•**зазва́ць,**—*см. под зваць.*
•**зазвыча́-еваць**-*іць,—см. под звычаіць.*
•**зазвыча́-евацца**-*іцца,—см. под звычаіцца.*
•**зазвычаёны,** -*ная-нае*—вошедший в обыкновение, обыкновенный. Нсл. 168. *Зазвычаёным парадкам рабі.* Нсл.
•**зазвы́чай,** *нареч.*—по обыкновению, Гсл. обыкновенно, БНсл. обычно. *Стаіць зазвычай панскі двор.* Гсл. *Ня меў такога сыньняга чуцьця, якое зазвычай бывае ў дзяцей да сваіх бацькоў.* Дзьве Душы, 106.
•**зазьнібе́ла,** *безлич.*, **зазьнібе́ць,**—*см. под зьнібець.*
•**зазы́каць,**—*см. под зыкаць.*
•**зазы́р-аны**-*ыць,—см. под зырыць.*
•**зазю́каць,**—*см. под зюкаць.*
•**зазю́к-авацца**-*аца,—см. под зюкацца.*
•**зажон**-*ну-не, м.*—обряд перед началом жатвы, во время которого сжинают несколько снопов хлеба. НК.: Очерки, 448.
•**зажонны**-*ная-нае, прилаг. к "зажон".* НК.: Очерки, 449.
•**зажоньніца**-*цы-цы, ж.*—женщина, совершающая *"зажон".* НК.: Очерки, 449.
•**зажор**-*ра, предл.-ру, м.* **1.** скопление льда в русле реки во время ледохода.
2. подснежная вода в ямах и рытвинах на дороге при таянии снега.
•**зажора**-*ры-ры, ж. — зажор.*
•**зажоры,**(*один* **зажор**)-*раў*—естественные, или искустаенные углубления-отверстия в *"імшары".* НК.: Очерки, 486.
•**зажоўклы**-*лая-лае*—очень пожелтевший. *Зажоўклы від.* Нсл. 168. *Зажоўклае хусьце.* Тм.
•**зажоўкці,**—*см. под жоўкці.*
•**зажада́ецца,** *прошл. вр. зажада̀лася, безлич.,—см. под жадацца.*
•**зажада́ць,**—*см. под жадаць.*
•**зажа́рыць,**—*см. под жарыць.*
•**зажаўце́цца,**—*см. под жаўцецца.*
•**зажаўці́ць,**—*см. под жаўціць.*
•**зажда́ць,**—*см. под ждаць.*
•**зажу́раць,**—*см. под жураць.*
•**зажуры́цца,**—*см. под журыцца.*
•**зажыл-я́ць**-*іць,—см. под жыліць.*
•**зажыма́ка**-*а̀кі-а̀ццы, м.*—лифчик. Ксл. *У Кацярыны зажымака дужа цесны.* Замошша Сян. (Ксл.).
•**зажы́нкі**-*нак, -нкаў, единств. ч. нет.*—обряд при начале жатвы: одна хозяйка с хлебом, сольо и яичницею идет в поле и нажинает первый сноп ржи, который ставится в красном углу и стоит там до молотьбы. Шсл.; Ар. *У Базылёвых сягодні зажынкі.* Ст. *Сядні ў суседа зажынкі.* Нсл. 168.

•зажы́так-*тку, предл.-тку, м.*—зажитое, Ксл. выслуженное. Нсл. 168. *Зь невялікім зажыткам пашоў ад яго.* Бешанковічы (Ксл.). *Увесь мой зажытак зьгінуў.* Нсл.

•зажы́ты, *прич. к зажыць,* **1.** полученный, приобретенный. Нсл. 168. *Мае зажытую капейку.* Нсл. 168.

2. довольно истертый, поношенный. Нсл. 168. *Нож добра зажыты.* Нсл. *Замест новае, даў зажытую сьвітку.* Нсл.

•зажывосьцю, *нареч.*—при жизни. Варсл. *Бацька зажывосьцю разьдзяліў гаспадарку сыном.* Варсл.

•зажыва́ньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—употребление(особенно относительно питания, С.), Нсл. 167. употребление, пользование. Гсл. *Мецъ у зажываньню гарэлку.* Нсл. *Зажываньне табакі.* Нсл.; Ар.

•зажы-ва́ць-*ць,—см. под жыць.*

•заж-ыва́цца-*ы́цца,—см. под жыцца.*

•зажыу́-*ыву, предл.-ве; мн. ч.-вы, м.*—место, где была рана, Нсл. 168. рубец от раны. Гсл.

•зайдоха-*охі-осе, ж.*—злая, сварливая женщина, неугомонная. Нсл. 168. *Ня уймеш зайдоху гэту.* Нсл.

•за́йда-*дды, общ.*—плачущий-щая до потери чувства (до исступления, С.) Нсл. 168. *Які ты, якая ты зайда, нічым уняць ня можна.* Нсл.

•займо-*мà, ср.* **1.** занятие, действие п глаг. *заняць 4. Нашто тое займо чужога месца? Займо статку ў іспашы.*

2. занимание пространства для какой-л. надобности. *Займо зямлі пад будоўлю.*

3. аренда участка поля, луга. *Без займа сенажаці свайго сена ня стане.* Ар.

4. займа́ здароў, *нареч.*—понапрасну, Ксл. зря. *Аблаяў яго займа здароў дый годзе.* Канавалава Куз. (Ксл.).

•за-йма́ць-*няло-няць—см. под імàць.*

•займа́цца—*см. под імàцца.*

•займя́-*мèні. ср., грамм.*—местоимение. МГсл.

•займе́ць—*см. под мацъ(мецъ).*

•заімжэць—*см. под імжэць.*

•за́йміпшча-*ча, предл.-чу, ср.*—предмет. создающий тесноту, занимающий большое место. Шсл. *Выкінь ты вон гэта займішча.* Ст.

•заірдзе́цца—*см. под ірдзѐцца.*

•заірміцца, *соверш.*—воспылать страстью. Смл.

•зайстры́ць—*см. под істры́ць.*

•за́йсьце-*ця-цю; мн. ч.-ці-цяў, ср.* **1.** захождение. Нсл. 169; БНсл. *Із зàйсьця сонца відаць, што дождж будзе.* Нсл.

2. выхождение из себя, разъярение, Нсл. 169 исступление. *Тваё нягоднае зайсьце да бітвы́ дапяло.* Нсл.

•заі̂сьціць—*см. под і̂сьціць.*

•зайсь-ці̂, зай-ці̂-ся—*см. под ісьці.*

•зайцавы-*вая-вае*—заячий. Шсл. *На сьнезе відаць зайцавы сьлед.* Ст.

•за́йчая капуста, *бот.*—кислица. Гсл.; Верас.

•за́йчая кроў, *бот.*—лядвенец. Гсл.

•за́йчая рута, *бот.*—дымянка обыкновенная [Fumaria officinalis]. Вкрас.

•за́йчы-чая-чае—*заячий.* БНсл; Бяльсл. *Зайчы сьлед на сьнезе відаць.* Вітрунь Касьцюк. (Бяльсл.)

•зайчык-*ка, м.* **1.** водяной паук, водомерка. Дсл. 262. *Зайчыкі на лужыне скачуць.*

2. *См. заяц.*

•закол-*лу, предл.-ле, м.—захва.* НК: Очерки 510.

•зак-опаваць-*апàць—см. под капàць.*

•закор-*ру, предл.-ру, м.*—упрек, невыгодное мнение о ком-л. Дсл. 240. *Закору на ім няма ніякага.* Дсл.

•закорнік-*іка, предл.-іку, м.*—червь, ютящийся под корою срубленного дерева. НК: Очерки 510.

•закосьнік-*іка, м.* **1.** лента, вплетаемая в косу женщины. НК: Очерки 131; Нсл. 171. *Закосьнікі прыгожыя.* Нсл. *См. касьнік, укосьнік.*

2. (*зват. закосьніча*)—шафер, Ксл. родственник невесты,расплетающий ея косу перед венцом. Нсл. 171; Смоленщ. *Ён папрасіў мяне на вясельле за закосьніка.* Калышкі Лёз. (Ксл.). *Закосьнікі панічы, чаго езьдзіце па начы? — Ды мы езьдзім травою, ды за русаю касою, ды за роднаю сястрою.* Из свад. песни, Нсл.

закосьнічак-*чка,* **1.** *уменьш. к "закосьнік" 1.* Нсл. 171.

2. (*зват. -чку*), *уменьш. к "закосьнік" 2.* Нсл. 171; Дсл. 240. *Закосьнічку верабей, чаго рана прыляцеў? Ці есьцінькі захацеў.* Нсл. *Закосьнічку, адступіся ад касы.* Дсл.

•закосьніца-*цы-цы, ж.*—подруга невесты, расплетающая ея косу перед венцом. Нсл. 171.

•закот-*ту, предл.-це, м.* **1.** бревенчатый потолок. Шсл. *У клеці вельма ўжо выгінасты закот.* Ст.

2. щит(фронтон, С.) из бревен. Шсл. *У таку выкінуўся закот.*

3. фронтон. Ксл. *Закот зрабіў з дашчок, а не зь бярвеньня.* Матушова Лёз. (Ксл.).

•закаба́ек-*àйку, м.*—узкий проход между двумя строениями на подобие корридора. Ксл. *Што ты туляешся па закабайках: там ігрушы не растуць і сьцены мёдам не памазаны.* Сярнова Сян. (Ксл.).

•закабу́неваць-*нюю-нюеш-нюе; повел.-нюй-нюйма, несоверш.*—выкладывать разные шутки, употреблять увертки, насмешки. Нсл. 171. *Досіць табе закабу̀неваць каля нас.* Нсл.

•закабу́нька-*нькі-ньцы, ж.* **1.** закавычка. Дсл. 238. *Справа наша безь ніякіх закабуняк.* Дсл.

2. упорство в характере. Дсл. 238. *Ён без закабуняк.* Дсл.

•**закабу́нькі**-*няк, единств. ч. нет.*—шуточки, (Дсл. 239) увертки, насмешки. (Дсл. 129); Дсл. 171. *Сталі імне рабіць закабунькі.* Дсл. *Другому каму, а ня нам закідай сваe закабунькі.* Нсл.
•**закаха́ць**—*см. под кахàць.*
•**закаха́цца**—*см. под кахàцца.*
•**зака́з**-*зу, предл.-зе, м.* **1.** подряд, обязательство за определенную плату выполнить какую-л. работу(работы), Ар. заказ, поручение изготовить, исполнить что-л., заказ.
на зака́з—по заказу, по поручению. *Противополож.* *гатовы, о одежде, обуви.*
2. распоряжение, Гсл. отдача распоряжения. *Без заказу твайго, я ведаю гэта.* Нсл. *Заказ на работу.* Нсл. *На кажную работу быў "прыгонны заказ".* НК: Под. пос. 36.
3. запрет, запрещение. Акін.; Стт. 1529, сл. *Ср. закàз-аваць-àць.* (*Дзед*:) — *Але, хлопча, лейцы ірвуцца, а бязь іх няма панукі. Сымон*: — *А чаму ж бы іх адразу не парваць, дзядок, і кві̇та?* (*Дзед*:) — *Іх часіна не пазбыта, не настаў той час заказу.* С. Музыка 198.
•**зака́заваць**-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма, несоверш., перех.* **1.** назначить, объявлять, Нсл. 169 отдавать распоряжения, приказания, Гсл. оповещать заблаговременно(распоряжение, **С.**) Шсл. *Закàзаваць работу.* Нсл. *Лаўнік закàзаваў прыгон.* НК: Под. пос. 57.
2. запрещать. Нсл. 169; Ар. *Сьвятар заказуе. заказаў рабіць ї̇грышчы.* Нсл.
3. поручать изготовить что-л., заказывать. Ар. *Валёй надабе заказаваць боты, а ня купляць тандэтных.* Ар.
заказа́ць, *закажỳ-жаш-жа, соверш.* **1.** оповестить заблаговременно(распоряжение, приказание, **С.**) Шсл., отдать распоряжение, приказание, Гсл. назначить. объявить. Нсл. 169; Дсл. 238. *Татулька заказаў, каб на Прачыстую ўсе прыходзілі да царквы.* Ст. *Сьвятар заказаў пост.* Нсл.
2. запретить. Нсл. 169;Дз.; ПЦ; Ар,; Дсл. *Дзясятаму закажа.* Кацельня Пц.; Забалаць Дз. *Жоднаму закажу гэта рабіць.* Нсл. 157(под *жодны*). *Закажу й варагом сваім!* ВК.(Л. В. 10186). *Будзеш знаць і другому закажаш.* Рапан.: Прык, 245.
3. заказать. Ар. *Заказаў шаўцу боты.* Ар. *Прич.* **зака́заны, 1.** назначенный приказом. Нсл. 169. *На заказаную работу трэба йсьці.* Нсл.
2. запрещенный. Нсл. 169. *У заказаную гульню гуляюць.* Нсл. *У заказаны лес ня трэба ехаць.* Тм. *Шлях нам — заказаных брам.* Жылка. *Вы пагамаваныя ад тых заказаных праклятых рэчаў.* Kіт. 63а9.
3. заказанный. *Боты заказаны.* Ар.
заказана, *безлич.* **1.** приказанно(отдано, объявлено распоряжение, **С.**,) Нсл. 169. *Заказана на работу к заўтраму.* Нсл.
2. запрещено. Нсл. 169. *Заказана чапаць, дык і не чапàй.* Нсл.
•**заказе́ліць**—*см. под казèліць.*
•**заказе́рыць** *вочы—см. под казèрыць.*
•**зака́зьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** лицо, которому поручено объявлять работу. Нсл. 169. *Закàзьнік ходзе, закàзуе заўтра із сохамі ехаць.* Нсл. *Ён у нас заўсёды заказьнікам — на ўсе сходы заказуе.* Красьніца Чаш. (Ксл.).
2. отдающий распоряжение. *Ты мне не заказьнік, не раскажаш.* Нсл. 169.
3. подряжающий сделать что-л., заказчик.
4. лесной или водный участок, в котором запрещена охота или рыбная ловля; заказник. *Ваўкі вылі ў студню дзесьці далёка ў гаспадарстваым заказьніку.* Юхневіч. Цётка.
•**зака́зьніца**-*цы-цы, ж. к заказьнік 1, 2, 3.*
•**закажане́ць**—*см. под кажанèць.*
•**закалодзела,** *безлич.*—не пошло дело в ход. Дсл. *Закалодзела мне на паляваньню.* Дсл.
•**закалота**-*ты, дат., предл.-це, ж.*—жидкое тесто, на подобие блинного, добавляемое для некоторой сгущенности и уничтожения дикого вкуса, к *"капусьце".* НК: Очерки 11. *Уменьш.* **закалотка**-*ткі-тцы, ж.*—жидкое тесто, которым заправляют кушание, Бель Выс. (Ксл.).
•**закалоць**—*см. под калоць.*
•**закалаці́ць**—*см. под калаці́ць.*
•**закалаці́цца**—*см. под калаці́цца.*
•**закаля́нець**—*см. под калянець.*
•**закана́рхаць**—*см. под канàрхаць.*
•**закану́рка**-*ркі-рцы, ж.*—конура(тесное, темное, грязное помещение, жилье, **С.**). Гсл.
•**зака́нькаць**—*см. под кàнькаць.*
•**закапы́ліць** *губы*—сделать жест губами, когда что-л. не нравится(надуваться, **С.**) Шсл. *Бачыш ты яго*: *губы закапы̀ліў.* Ст.
•**закара́ць**—*см. под карàць.*
•**закарэць**—*см. под карэць.*
•**закарце́ла,** *безлич.—см. под карцèць.*
•**закарце́ць**—*см. под карцèць.*
•**закарце́цца**—*см. под карцèцца.*
•**закасава́ць**—*см. под касавàць.*
•**зака́саваць**-*сую-суеш-суе; повел.-суй-суйма, несоверш., перех.*—засучивать. Ар.; Шсл.; Гаравічы Куз. (Ксл.); Нсл. 170. *Не закасавай рукаваў.* Нсл. *Соверш.* **закаса́ць**-*шỳ, закàшаш-ша*—засучить(заворотить, Растсл.) Шсл.; Нсл.; Ар.; МГсл. *Закасаў рукавы, каб не запэцкаць у гліну.* Ст. *Закасаўшы рукавы ходзе.* Нсл. *Прич.* **закаса́ны**—засученный. Нсл. 170. *Закасàныя рукавы.* Нсл. *Рукавы ў яго заўсёды закасаныя.* Корзюк.

падка́саваць-*сую-суеш-суе; повел.-суй-суйма, несоверш.*—подбирать низ одежды. Ар.; Шсл. *Тут няглыбокая вада: можна й не падкасаваць сарочкі.* Ст. *Соверш.* **падкаса́ць,** *падкашу́-шаш-ша*—подобрать низ одежды, Ар.; Шсл. подогнуть(полы, рукава) Гсл. *Пастух падкасаў крысы.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Падкасала яна спадніцу.* Ст.

•**зака́саваца**-*суюся-суешся, несоверш., возвр.*—засучиваться. Ар.; Шсл. *Закавайся, закасайся(не закашыся?* **С.**), а то памочыш рукавы, крысы. Нсл. 170. *Соверш.* **закаса́цца,** *закашу́ся-шашся*—засучиться. Ар.; Шсл. *Закасалася баба аж па пуп ды йдзе па вадзе.* Ст.

падка́саваца, *несоверш.*—подбирать себе низ одежды. Ар. *Падкасавайся, каб не запэцкаца.* Ст. *Соверш.* **падкаса́цца,** *падкашу́ся-шашся*—подобрать себе низ одежды. Ар.; Шсл. *Деепр. прошл. вр.* **падкаса́ўшыся**—подобрав низ одежды.

•**закашаля́ць**—*см. под кашаляць.*

•**закашаля́цца**—*см. под кашаляцца.*

•**закату́лак**-*лку, предл.-лку, м.*—узкий проход между двумя строениями. Ксл. *У закатулку зложана кайстрыца.* Закур'е Чаш. (Ксл.). *Ср. закабаек.*

•**закаву́лак**-*лку, предл.-лку, м.*—переулок, ПНЗ. узкий переулок. Растсл.

•**закаўне́рыць**-*ру-рыш-ра. соверш., перех.*—взять за воротник(за шиворот, **С.**) Ксл. *Я цябе закаўнеру зараз.* Берашаўцы Беш. (Ксл.).

•**закаўра́шы**-*шаў*—манжеты. Растсл.; ПНЗ.

•**закаці́цца**—*см. под каціцца.*

•**закача́ць**—*см. под качаць.*

•**закача́цца**—*см. под качацца.*

•**закі́д-аваць**-*аць-аць—см. под кідаць.*

•**закілга́ць**—*см. под кілгаць.*

•**закілза́ць**—*см. под кілзаць.*

•**за́кілзы**-*заў, единств. ч. нет.*—удила. НК: Очерки, Но. 761.

•**закі́нуць**—*см. под кідаць.*

•**закі́нуцца**—*см. под кідацца.*

•**за́кіп**-*пу, предл.-пе, м.*—закипание. Нсл. 170. *Пры самым закіпе абярнуў гаршчок.* Нсл.

•**закіпе́ць**—*см. под кіпець.*

•**закір-оваваць**-*аваць—см. под кіраваць.*

•**закірмашав-а́ць**-*аўца—см. под кірмашаваць.*

•**за́кісь**-*сі, ж.*—закваска. *Закісь ляжыць на дне дзяжы дзеля закісі хлеба рашчыненага.* П. Татарыновіч(у лісьце).

•**закітава́ць**—*см. под кітаваць.*

•**закла́д**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** залог, Шсл.; Ар. заложенное имущество или вещь. Стт. 1529, сл. *На заклад купіў мукі.* Ст. *Кажух аддаў у заклад.* Ст.

2. пари. Ар.; Шсл.; Ксл.; МГсл. *Ну, пойдзем у заклад, што мая праўда.* Марцінкава Куз. (Ксл.). *Што дасі ў заклад, калі я ня так кажу.* Ст.

3. (*юрид.*)—денежный штраф, указанный в постановлениях суда для случаев их нарушения. *Маем даваці а бясьпечнасьць здароўя падданым нашым, за пахвалкамі чыімі-колечы проці іх, на кажнага з канцлярыі нашае лісты заручныя і закладу на іх казаці апісаваці межы шляхты — з абу старон маець быці заклад або зарука пакладана. А хто бы абнесен будучы ўрадоўне лістам нашым або ўраду нашага заручным, а чараз тот заклад каго забіў, тагды горлам маець быці каран бкзь міласэрдзя.* Стт. 90.

•**закл-ада́ць**-*асьці—см. под класьці.*

•**заклад-а́цца**-*асьціся—см. под класьціся.*

•**закла́дня**-*ні-ні, ж.*—ломбард.

•**закла́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** заложник. МГсл.

2. залогодатель. Нсл. 170. *Закладнік і закладу адрокся.* Нсл.

•**закла́дніца**-*цы-цы, ж.* **1.** заложница.

2. залогодательница.

•**закла́дзіны**-*наў, единств. ч. нет.* **1.** закладка дома и др. Ксл. *Учора ў іх закладзіны былі.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

2. молебствие и угощение при закладке дома. Нсл. 170;Дсл. 239. *Сядні былі закладзіны.* Дсл.

•**заклапаці́ць**—*см. под клапаціць.*

•**заклапаці́цца**—*см. под клапаціцца.*

•**закле́так**-*тку, предл.-тку, м.*—пристройка к(задней стороне) клети. Ксл. *У заклетку палажы ворчык.* Мікалаёва Сір. (Ксл.).

•**закляката́ць**—*см. под клякатаць.*

•**закля́кнуць**—*см. под клякаць.*

•**закля́ты**—заколдованный. Гсл.

•**заклі́біць**—пришить. *Заклібіў другую біруболку.* Дсл. 239.

•**за́клік**-*іку, предл.-іку, м.* **1.** клич, Гсл. зов, призыв. МГсл.

2. вызов, Гсл. вызов охотников на какое-л. дело. Нсл. 170.

3. возвание. МГсл. *Мой заклік вапнай не залепяць.* Дубоўка: Браніслава(Прыйсьце, Но. 1).

•**заклі́к-аць**-*аць—см. под клікаць.*

•**заклі́міцца**(? **С.**), *соверш.*—сделаться "*калямым*", твердым. Дсл. 239. *Хуста заклімілася.* Дсл.

•**за́клін**-*ну, предл.-не, м.*—заклинание(словесная формула, обладающая, по верованиям, магическими или чудодейственными свойствами, **С.**). Нсл. 170. *Поп зрабіў заклін на залом.* Нсл.

•**закліна́ць**-*а-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—заклинать, суеверно стремиться воздействовать на кого, что-л. силою заклинаний(*"заклінаў"*).

•**за́клінньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—заклинатель. *Ср. заклін.*

•**за́кліньніца**-*цы-цы, ж.*—заклинательница. *Ср. заклін.*

•**заклы́чыцца**—*см. под клычыцца.*

•**закражава́ць**-*жую-жуеш-жуе, соверш., област.*—разрубить дерево. Дсл. 240. *Дзерва закражавалі.* Дсл.

•**закра́йчык,** *м.*—край леса. Дсл. 240. *Вышаў на закрайчык лесу.* Дсл.

•**закракта́ць**—*см. под крактаць.*

•**закрану́ць**—*см. под кратаць.*

•**закра́са**-*сы-се, ж.*—приправа; то, что сообщает(кушанию, С.) лучшее свойство. Гсл. приправа в кушание. Ксл.; Ар. *"Закраса"* не остается без влияния на вкус кушания, составляя часто необходимую часть его, как то: молоко в супах, *"закалота"* в *"капусьце"* и проч. НК: Очерки 35. *Сала вышла й на закрасу нічога няма: ямо поснае.* Суднае Куз. (Ксл.). *Адпалы ад гуркоў квет, як і пустаквет, ідуць на "закрасу" халаднiка.* НК: Очерки 420.

•**закра́сіць**-*шу-сіш-се чым, соверш.*—добавить, положить в пищу приправу, сдобрить. Ар. *Вось дык, думаю, закрашу, надта ж я люблю зь ім(алеям) кашу.* Багушэвіч. *См. пракінуць.*

•**закрэмсаць**—*см. под крэмсаць.*

•**за́крут**-*уту, предл.-уце, м.* **1.** загиб реки подковой или дугой. Цымборскі.

2. болезнь овец, сопровождающаяся головокружением. Дсл. 240.

3. безумие. Дсл. 240. *Закрут яго бярэць.* Дсл.

•**за́крутка**-*ткі-тцы, ж.* (Раст.: Северск. 135)-—щеколда с вертящимся вокруг засовом, Гсл. род деревянного запора у дверей или ворот: проходящий сквозь косяк стержень, на внутреннем конце которого пластинка, прикрепленная к стержню посредине и при горизонтальном положении захватывающая своею половиною внутрь отворяющуюся дверь; вращая стержень, а с ним и пластинку, можно отпирать и запирать дверь. Ксл.; Шсл. *Хоць закруткай, а ўсе ж заперта.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Закруці закрутку, каб сьвіньні ня вылезьлі. Корзюк адкруціў на дзьвярох закрутку.* Сяднёў: Корзюк. *Зьмітрачок шукае закрутку.* Цялеш: Дзесяць 26.

•**закруці́сты**-*тая-тае*—вьющийся. МГсл.

•**закр-уці́ць**-*учаваць—см. под круціць.*

•**закруці́цца**—*см. под круціцца.*

•**закры́ліны**-*ін(одна закрыліна)*—доски, которыми обшиты края обоих скатов крыши у самого фронтона. Сакуны 11.

•**за́крыш**-*шу, предл.-шу, м.*—смесь глины с отрубьями, поджаренною мукою, поджаренною и перетолченною коноплей, употребляемая удильщиками. НК: Очерки 510.

•**закрыва́льны ліст**—*см. под ліст.*

•**закрыўдава́ць**—*см. под крыўдаваць.*

•**закрычэць**—*см. под крычэць.*

•**заква́кліць**-*лю-ліш-ле, соверш., област.*-—запачкать, замарать. Дсл. 238. *Закваклiў ты, Іванька, усю сарочку.* Дсл.

•**закубры́ць**—*см. под кубрыць.*

•**закуёчыць**—*см. под куёчыць.*

•**закукава́ць**—*см. под кукаваць.*

•**закукару́чыцца**—*см. под кукаручыцца.*

•**закулдыя́чыць**—*см. под кулдыячыць.*

•**закулдыкаць**—*см. под кулдыкаць.*

•**за́куп**-*па, предл.-пу, зват.-пе, м., истор.* **1.** необладающее имуществом, задолжавшее лицо, обязавшееся работать в хозяйстве кредитора(феодала, мещанина, крестьянина). Стт. 1529, сл. *Ср. закупіць, закупны.*

2. земля, полученная во временное владение от должника в качестве процентов за ссуженный последнему капитал. Гордз. Акты XVII, стр. XXXVII.

•**закуп-ава́ць**-*іць—см. под купаваць.*

•**за́купка**-*пкі-пцы, ж. к закуп, истор.*—принятая во временное невольничество женщина до отработки долга. *См. закупіць.*

•**закупны́**-*ная-ное,* **1.** о недвижимом имуществе: взятый за известную сумму во временное владение. *Іменьне закупное дзяржаў.* Стт. 332.

2. *прилаг. к закуп, закупка, истор.*—принятый во временное рабство до отработки долга.

•**закура́ць**—*см. под кураць.*

•**закурэць**—*см. под курэць.*

•**закурда́й**-*ая, предл.-аю, зват.-аю, м., област.* **1.** франт, ухаживатель, ловелас, донжуан. Дсл. 240. *Закурдай, мой закурдай, харошанькі закурдай, прыгожанькі закурдай, не хадзі па вуліцы, ня любі чужых жонак.* Дсл.

2. франт, милашка, шутливое название в песне. Дсл. 240.

•**закурня́ўкаць**—*см. под курняўкаць.*

•**закуры́ць**—*см. под курыць.*

•**закус-а́ць**-*іць—см. под кусаць.*

•**за́куска**-*кі, дат., предл. закусцы, ж.*—(холодные кушания для легкой еды, С.) закуска. Ар.; Раст.: Северск. 135.

•**закустоўе**-*ўя, предл.-ўю. ср.*—место за кустами — кустарником. *Пройдзем па закустоўю.* ЗСД 330.

•**заку́та**-*ты. предл. закуце, ж.* **1.** хлев, конура, Гсл. затворка, хлев. Дсл. 241. *Гані сьвіньні ў закуту.* Дсл.

2. давнишнее наказание, заключающееся в том, что в дом виновного присылались на хлеба *"закутнікі"* — бедняки от 1-5 чел. Шсл. *У Паўлюковых была закута.* Ст.

•**за́кутак**-*тку, предл.-тку, м.* **1.** глубь угла. Шсл. *Залез у закутак ды сядзіць.* Ст.

2. хлев. Дсл. 241. *У закутку сьвіньні.* Дсл.

3. отдалённое от главной улицы место. Нсл. 172. *Пабудаваўся ў закутку.* Нсл. *Уменьш.* **заку́тачак**-*чка, предл.-чку.* Нсл. 172. *Ключыкі ў закутачку знашоў.* Нсл. *Добра дзеўкам боб малаціць, па закутачках не ляціць(насьмех над лысым).* Из свад. песни.

•**закутава́ць**-*тў-тўеш-тўе, несоверш.*—затворять(хлев, С.) Дсл. 241. *Дзьверы закутавàлі.* Дсл. *Соверш.* **закýтаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** затворить хлев, запереть в хлеву. Гсл.; Нахімаўшчына Ельн. (Дсл. 241).
2. загнать, запереть скот в *"закуту"*, хлев. Дсл. 241.

•**закýтнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** бедный человек, проживающий *"закутна"*. Шсл. *Дзямян жыве ў закутніках.* Ст. *Дзясятнік закутніка прывёў, пакуль не направім дарогі, пакуль падачкаў не заплацім.* Нсл.
2. сыщик для обысков. Гсл.
3. сыщик, отправляемый судом для выемки чего; оборщик, наблюдающий за выполнением чего-л. Нсл. 172.

•**закýцьце**-*ця, предл.-цю, ср.* **1.** красный угол в избе. Нсл. 172. *Расьсеўся, як поп, на закуцьцю.* Нсл.
2. глушь, глухое место. Церабетаўка Віц. (Ксл.).

•**залобак**-*бку, предл.-бку, м.*—фронтон. Ксл. *Навумаў залобак ветрам раськідала.* Вайводкі Віц. (Ксл.).

•**залог**-*ога, предл.-озе, м.*—клапан. НК: Дудар 176.

•**залоза,** (Гсл.; Бяльсл.) **залаза́,** (Нсл.)-*зы̀; мн. ч. залозы*—железа, Гсл.; Ар. железа [glandula]. Нсл. 217. *Пад вухам адваліла залазà.* Нсл. *У мяне горла баліць, залозы распухлі.* Заазер'е Сян. (Ксл.). *Папухлі залозы ад застулжэньня.* Ст. *У яго скýла на плячу, дык пад пахаю залоза адваліла.* Варсл. *Собир.* **залозьзе**-*зя, предл.-зю*—множество железистых желваков. Нсл. 217. *Залозьзе адваліла навокал горла.* Нсл. *Пахавае залозьзе.* Нсл. 395(*под пахавы*). *Уменьш.* **залозка**-*зкі-зцы. Пад вухам баліць залозка.* Сакуны 74.

•**залозісты**-*тая-тае,* **1.** железистый. Нсл. 127; БНсл. *Залозістыя ныркі.* Нсл.
2. страждущий железою. Нсл. 217. *Залозістае дзяцё.* Нсл.

•**заложжа**-*жа, предл.-жу, ср.*—часть риги, овина, ограниченная стеной и сушильнею(*"ёўняю"*). Ксл. *Мы поўна заложжа насыпалі вотрыны.* Вейна Сян. (Ксл.).

•**заложна,** *нареч.*—упорно, настойчиво. БНсл.

•**заложнік**-*іка, предл.-іку, м.* **1.** полочка с дырками, куда закладывают ложки. Вяжышча Беш. (Ксл.).
2. кухонный шкафчик, имеющий полочки с дырками, в которые закладывают ложки. Ар.

•**залом**-*му, предл.-ме, м.*—колосья, заломленные и перепутанные, по народному поверью, колдуньями в стоячем полевом хлебе с чародейскими наговорами, чтобы причинить зло хозяйствам посева. Ар.; Нсл. 173; Гсл.

•**заломны**-*ная-нае*—принадлежащий - *"залому"*. Нсл. 173. *Запломныя каласы абжаць трэба.* Нсл.

•**залопаць**—*см. под лопаць.*

•**зала́**-*лы̀, ж.*—сырость в соединении с холодом. *Вось холад, зала!* Амельна Пух. (Шсл.). *Во зала сядні на дварэ, ня выйсьці.* Латыгаль Сян. (Ксл.). *См. золасьць, золкасьць, золь.*

•**за́лаб,** (Ар.), **за́лабкі,** *нареч.*—за волосы около лба (брать). Шсл.; Варсл. *Дзядзька таго гіцля схапіў зàлаб.* Варсл. *Схапіў залаб ды давай цягаць.* Ст. *Тузаюцца зàлабкі.* Ст.

•**за́лабкі**—*см. под зàлаб.*

•**за́лабніца**-*цы-цы, ж.*—волосы на лбу над глазами. Варсл. *Калі хочаш узяцца за чужую зàлабніцу, дык і сваю мусіш падставіць.* Варсл.

•**залагодзіць**—*см. под лагодзіць.*

•**залахма́ціцца**-*чуся-цішся, соверш.* **1.** *мн. ч., предл.*—не постригать волос, не расчесывають их, ходить в пыли, грязи. Дсл.242. *Што ты, Іванька, так залахмаціўся? — А маўчы ты: няма калі й галавы па-часць: тупаеш цэлы дзень каля гас-падаркі й тупаеш.*
2. о захудлой скотине. Дсл. 242. *Нешта твой конь залахмаціўся.* Дсл.

•**зала́дзіць**—*см. под лàдзіць.*

•**зала́з**-*àза*(-*àзу*), *м.*—в *"азяродзе"* вертикальный ряд, наполненный снопами или горохом, клевером и т.п.

•**за́лаза**-*зы-зе, ж., ветер.*—мыт(заразная болезнь лошадей — воспаление слизистой оболочки носа и глотки, С.) Ксл. *Конь здох ад зàлазы.* Баранаўка Куз. (Ксл.). *См. золзы.*

•**залаза́**—*см. под залоза.*

•**залазава́ць**-*зуе, несоверш.* **1.** болеть железою, свойственно лошади или свинье. Нсл. 217. *Конь залазуе.* Нсл. *Сьвіньні залазуюць.* Нсл.
2. начать менять зубы(о лошади). Шсл. *Наш жарабок залазаваў.* Ст.
3. болеть мытом. Ксл. *Ня пушчай нашага каня да іхніх, бо яны залазуюць.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).

•**зал-а́зіць**-*èзьці*—*см. под лезьці.*

•**за́лаж**-*жу, предл.-жу, м.*—место между двух жердей в *"азяродзе"*. *Пятрусь назярэдзіў тры залажы канюшыны.* Варлыга: Назіраньні 11. *См. залаз.*

•**залажы́ць, залажы́ла,** *безлич.—см. под класьці.*

•**залажы́ць рок**—*см. под рок.*

•**залажы́цца**—*см. под класьці.*

•**зала́іць**—*см. под лàіць.*

•**залак,** *м.*—сопли, гной. *Калі спытаюць: "У эбдэсу(араб. умываньне) яшчэ колька прэшкоды?" Ты кажы:... з носа кроў пойдзе або залак які.* Кіт. 4366. *Ср. возалак.*

•**залама́ць**—*см. под ламàць.*

•**за́лань**-*ні, ж.*—залой(место, понимаемое водою, Даль, IУ. изд. стр. 1490) на сенокосном лугу. Нсл. 173. *У залані рыбы налавілі.* Нсл.

•**залапата́ць**—*см. под лапатàць.*

•**залапатáцца**—*см. под лапатàцца.*
•**залапацéць**—*см. под лапацèць.*
•**залáпіць**—*см. под лàпіць.*
•**заласкатáць I,**—*см. под ласкатàць I.*
•**заласкатáць II,**—*см. под ласкатàць II.*
•**залаш-чáць**-*чыць*—*см. под лàшчыць.*
•**залатоўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** монета 30-ти грошей или 15 копеек. Гсл.; Ар.
2. 15 коп. денег. Ар.
•**залатая масьць**—свежеее человеческое испражнение, употребляемое иногда простолюдинами, как целительное средство при лечении скота. Нсл. 217.
•**залатая пара́**—золотой век, об эпохе расцвета наук, исскусств, вообще культуры в истории какого-л. народа. *Залатая парà вялікалітоўскай культуры.*
•**залата́р**-*арà, предл.-арỳ; мн. ч.-ры-роўром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** золотильщик, Шсл. позолотчик.
2. золотарь, золотых и серебряных дел мастер. Дсл. 282.
3. человек, занимающийся вывозкой нечистот и разных экскрементов. Дсл. 282.
•**залатні́к**-*ікà, предл.-ікỳ; мн. ч.-кì-коў-комкì-кàмі-кох, м.* **1.** золотая монета, червонец. Ар. *Хто ня выслужыў 20 год, адзержуе тры залатнікі.* Тат.: Кво вадыс 242. *См.* **чырванèц.**
2. (*анат.*)—матка, утроба у всякой женщины, НК: Бабы, Но. 20; Дсл. 282 различные заболевания матки у женщин(перегиб, выпадение), матка. Бяльсл. *Ах залатнік! У Марыны па касьцёх не хадзі, жывата ня сушы й галавы не тамі.* Із замовы. Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Залатнік адпаў — надабе паправіць яго: надабе лазьню цепліць і звацъ матку.* Дсл. *См. дзетніца. Залатнік зрушыла, ды ўсё хварэю.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
•**залату́ха**-*ухі-усе, ж.* **1.** золотуха, Гсл. золотуха, худосочие, малокровие. Шсл. *У Яўхімовых дзяцей залатуха.* Ст.
2. (*бот.*)—Анютины глазки, цветок. Гсл.
•**залаты́**-*тая-тое*—золотой. Ар. *Ручкі залатыя, але горла смаляное*(*о мастере пьянице*). Ар. *Ласкат.* **залацéнькі, 1.** дорогой, неоцененный(неоценимый, С.) Нсл. 218. *А маеж вы залацèнькія, я ж вам навінỳ скажу.* Варсл. *Залаценькія тваеe рукі.* Нсл.
2. светлорусый. Нсл. 218. *Наш поп маладзенькі, яго вус залаценькі.* Из свад. песни. Нсл.
•**за́лаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—способ лечения при нагнётах. Беліца Сян. (Ксл.).
•**залаці́сты**-*тая-тае*—золотистый. *Голас чысты, залацісты зь імі зьліты.* Гарун (ст. "Песьня звон").
•**залачэць**-*эе; повел.-эй-эйма, несоверш.*—рассветать. Ксл.; Іг. *Ужо пачало залачэць.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *У нас яшчэ чуць залачэе, а ўжо выганяюць статак.* Навасёлкі Сян. (Ксл.).
•**залачком,** *нареч.*—на рассвете. Ксл. *Бацька яшчэ залачком пашоў да места.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).
•**залежні́к**-*іка, предл.-іку*—*заложнік 2.* Ар.
•**залэпаць**—*см. под лэпаць.*
•**залéглы**-*лая-лае,* **1.** залежалый. Нсл. 172; БНсл. *Залеглы тавар.* Нсл.
2. испортившийся от долгого лежания. *Залеглы хлеб.* Нсл. *Залеглае адзецьце.* Тм.
•**залéяцца, 1.** погаснуть(об углях). Шсл. *Залеяўся жар у ямцы.* Ст.
2. загрязнуть(о телеге). Шсл. *Калёсы залеяліся ў глею.* Ст.
3. отравиться(водкою). Шсл. *Піў, піў, пакуль аж не залеяўся.* Ст.
•**залéзьціся[залéзца]**-*зуся-зешся, соверш. на што*—разжиться, раздобыться. Гсл. *Пахадзіў па суседах, залезся на нарогі.* Гсл.
•**залежаць**-*жу-жыш-жа, несоверш. ад каго-чаго,* **1.** зависеть. МГсл.; Ар.; Бясл. *Мы залежым ад пана.* Нсл. 172. *Ад цябе залежа, ехаць ці ня ехаць.* Нсл. *У нас усі парадкі залежаць ад бацькі.* Добрае Імсьц. (Бяльсл.). *Жыцьцё залежа ад тога, па якой дарожцы пойдзеш.* Сохана Імсьц. (Бяльсл.).
2. (*на кім*)—лежать на ответственности. *Гэта ўсё на табе залежа, залежала, а ты заняхаў.* Нсл.
3. (*каму на кім, на чым*)—хотеть(-ся), желать, быть заинтересованным. *Імне на гэтым не залежа. Яны закладалі саматужныя школы, бо ім залежала на асьвеце сваіх дзяцей.*
•**залéжна ад чаго**—в зависимости от чего.
•**залéжнасьць**-*ці, ж.*—зависимость. Ар.; Гсл.; Бяльсл.
узаемная залежнасьць—взаимозависимость.
•**залежны**-*ная-нае*—зависимый, подвластный, подчиненный.
залежны стан—страдательный залог.
•**залекатáць**—*см. под лекатàць.*
•**залéтась,** *нареч.*—в позапрошлом году. Ар.; Шсл.; Ксл.; Нсл. *Гэта яшчэ залетась было.* Ст. *Яшчэ залетась ён памер.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Яшчэ залетась жаніўся.* Нсл. *Залетась быў тут.* Нсл.
•**залéташні,** -*няя-няе*—позапрошлогодни. МГсл.; Нсл. 173; Ар.; Шсл. *Ігнат прадаў залеташняе збожжа.* Ст. *Залеташнюю сварку ўспамінаеце.* Нсл. *Залеташнім жытам засеяў.* Нсл.
•**залéтаваць**-*тую-туеш-туе; повел.-туйтуйма, соверш.*—остаться на лето. Нсл. 173. *Саха мая ў цябе залетавала.* Нсл. *Глядзі, не залетуй там.* Нсл.
•**залéткі**-*ткаў, единств. ч. нет.*—плата за летнюю службу, Нсл. 173 сезонная плата за летнюю службу. *Залеткі твае прападуць, калі папсуеш.* Нсл.
•**залéвы,** *мн. ч.*—сильные продолжительные дожди. Нсл. 172. *Бог нас карае гэтакімі залевамі.* Нсл. *Ср. лівун.*

•**залёпаць**—*см. под лёпаць.*
•**залётаваць**-*тую-туеш-туе,* **залётаць**—заступаться. Дсл. 241. *Ня ўсё ты будзеш залётаваць за яго.* Дсл. *Матка за дачку залётавае, як птушка тая.* Дсл. *Чаіца залётавае, сабакі ад дзяцей адводзе.* Дсл. *Не сама я залётала.* Ц. С. Хоцькава Сыч. (Дсл.).
•**залёты[?С.]**-*таў, мн. ч.*—заискивание расположения девицы, Нсл. 172 ухаживание; флирт. БНсл.; Гсл. *У залёты ходзе, паехаў.* Нсл.
•**заляга́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—препятствующее обстоятельство. Нсл. 172. *Тут нейкае ё заляганьне, што ня можна выняць.* Нсл. *Заляганьне крыві.* Нсл.
•**заляга́ць**-*ае, несоверш.* **1.** мешать, препятствовать. Нсл. 172. *Кроў залягае.* Нсл. *Тут нешта залягае.* Нсл.
2. (*перех.*)—заграждать. *Ты мне ў гэтай справе дарогу залягаеш.* Нсл. *Соверш.* **зале́гчы.** *Падводнікі дарогу заляглі.* Нсл. 172.
•**заляга́цца**-*аюся-аешся, несоверш.*—залеживаться в болезни. Нсл. 172. *Не залягайся, а як-лень правалакайся; залежышся, доўга хварэць будзеш.* Нсл. *Соверш.* **зале́жыцца.** Нсл. *См. под залягацца.*
•**заляжа́лы**-*лая-лае*—залежалый. *Ходаньне агаляе жыцьцё, узварачае яго, як капу заляжалага сена.* ЗСД 303.
•**заляйца́ць**—*см. под ляйцаць.*
•**заля́паць**—*см. под ляпаць.*
•**заляпі́ць**—*см. под ляпіць.*
•**заля́скаць**—*см. под ляскаць.*
•**заля-та́ць**-*цець*—*см. под ляцець.*
•**залі́к**-*іку, предл.-іку, м.*—зачисление, зачет. *Без заліку аддалі ў некруты.* Нсл.
•**залі́кавы**-*вая-вае*—зачётный. БНсл.
•**зал-іпа́ць**-*іпці*—*см. под ліпці.*
•**залі́шак**-*шку, м.*—излишество, излишек. Нсл. 173; БНсл. *Істу аддай, а залішак мабе вазьмі.* Нсл.
•**залі́шку,** *нареч.* **1.** излишне, сверх надлежащего. Нсл. 173. *Залішку даў, вымагае.* Нсл.
2. слишком. Нсл. 173. *Залішку дуроне хлапец.* Нсл.
•**залі́шне,** *нареч.*—чересчур. Шсл. *Няма чаго дурэць, дзяціна, залішне.* Ст.
•**залі́шні**-*няя-няе*—излишний. БНсл.
•**залітава́ць**—*см. под літаваць.*
•**залíва́ха**-*хі, общ.*—постоянный пьяница. Шсл. *Знашоў каго сабе ў таварышы — заліваху гэтага.* Ст.
•**заліва́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** постный суп с конопляным молоком. Нсл. 173.
2. (*перен.*)—телесное наказание. Нсл. 173. *Далі ім добрую заліванку.* Нсл.
•**заліва́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** лекарство, которое дают лошади, чтобы произвесть понос. Нсл. 173.
2. строгое телесное наказание. *Заліваньне панскае доўга будзе помнець.* Нсл.
3. неумеренное угощение водкою. Нсл. 173. *Запраўднае там было заліваньне.* Нсл.
4. продолжительный заливной дождь. Нсл. *Гэта заліваньне патопу зробе.* Нсл.
•**зал-іва́ць**-*іць*—*см. под ліць.*
•**зал-іва́цца**-*іцца*—*см. под ліцца.*
•**залі́вец,** *заліўца. предл.-ўцу, зват.-ўча, м.*—утопленник. Дсл. 241. *На заліўца захаладала.* Дсл.
•**залі́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** жидкость, которой заправляют кушание. *Таўкуць у ступе каноплі, разводзяць вадою, цэдзяць і гэтым малаком беляць капусту, буракі, крупеню. Такая закраса шмат лепшая за малочную, ячная крупеня із "заліўкаю" вельмі смачная.* Косіч 53—коровье и конопляное молоко. Нсл. 173.
2. (*общ.*)—чересчур смеющийся, хохотунья. Нсл. 173. *Заліўка дурная, глядзі, што зальлецца ад сьмеху.* Нсл. *Цыц ты, заліўка, за табой нічога ня чутна.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
3. кличка голосистой собаки с дрожащим голосом. Дсл. 241.
•**заліўны́**-*ная-ное,* **1.** заливной, затапливаемый водой при разливе. Ар. *Заліўная сенажаць.* Ар.
2. происходящий от залития. Дсл. 241.
заліўная сьмерць—происходящая от утопления.
•**залі́ць I,** *залю, золіш-ле, несоверш. каму*—причинять досаду, досаждать. Нсл. 217. *Кажан дзень золіш імне.* Нсл. *Соверш.* **назалі́ць**—надоесть, досадить. Нсл. 308. *Назаліў ты імне сваім упорам.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **назале́ньне**-*ня, предл.—ню*—надоедание. Нсл. 307. *Назаленьня твайго навек не забудуся.* Нсл. *Многократ.* **назаля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш. каму*—надоедать, (Гсл.) досаждать. Нсл. 308. *Кажан дзень ты імне назаляеш сваімі дакукамі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **назаля́ньне**-*ня-ню*—надоедливое приставание. Гсл.
•**зал-іва́ць**-*іць* **II**—*см. под ліць.*
•**зал-іва́цца**-*іцца*—*см. под ліцца.*
•**заліч-а́ць**-*ыць*—*см. под лічыць.*
•**залі́чны**-*ная-нае*—зачётный.
•**за́лвань**-*ні; мн. ч.-ні-няў, ж.*—место впадения в реку другой реки или ручья. Бяльсл. *У нас залвань завуць яшчэ "вусьцень".* Касьцюковічы (Бяльсл.).
•**залві́ца**-*цы-цы, ж.*—золовка. Ар. *Дзевяры, як зьвяры; а залвіцы, як зьвярыцы.* Из песни.
•**залу́га**-*угі-узе, ж.*—залуговая сторона. Нсл. 173. *Дарога на залузе.* Нсл.
•**залу́дзіць**—*см. под лудзіць.*
•**залу́жжа**-*жа; мн. ч.-жы-жаў, ср.*—место за болотами. Гсл.
•**залу́ка**-*укі-уцы, ж.*—вербовка. БНсл. *Ср. залуч-аць-ыць.*
•**залу́паць**—*см. под лупаць.*
•**залупі́ць**—*см. под лупіць.*
•**залуп-і́цца**-*ляца*—*см. под лупіцца.*
•**залуч-а́ць**-*ыць*—*см. под лучыць.*

•**залуч-а́цца**-*ы̀цца*—*см. под лучàцца.*
•**залы́пацьь**—*см. под лы̀пацьь.*
•**залюбадружна,** *нареч.* **1.** в значении любви и дружбы, по доброму согласию. Дсл. 242. *Выпілі залюбадружна гарэлкі.* Дсл.
2. в добром согласии. Дсл. 242. *Будзе йсьці справа міла, залюбадружна.* Дсл. *Мы не браты зь ім, жывем залюбадружна.* Дсл.
•**за-лю́бкі,** *нареч.*—очень охотно, с любовью, с радостью, с удовольствием. Гсл. *За-любкі можна пайсьці за гэтага дзяцюка.* Гсл.
•**залю́кацьь**—*см. под-лю̀кацьь.*
•**замога**-*огі-озе, ж.*—состояние, имущество; зажиточность. Вят. (Даль). *Подле замогі будуйся.* Вост. (Даль). *Ср. замагàцца.*
•**заможна,** *нареч.*—зажиточно. Шсл.; Бяльсл. *Наш Ян жывецьь заможна.* Кокатава Імсьц.(Бяльсл.). *На пасеццы ўсе жывуцьь заможна.* Ст.
•**заможнасьцьь**-*ці, ж.*—зажиточность, Гсл.; Нсл. 175 благосостояние. Нсл. 175. *Не вялікую маю заможнасьцьь, а не галодны хвалà Богу.* Нсл. *Пан сярэдняе заможнасьці заўдавеў.* Дзьве Душы 3.
•**заможны**-*ная-нае*—зажиточный. НК: Под. пос.. Но. 93; Гсл.; Бяльсл.; Растсл.; Шсл.; Ксл.; Вят.(Даль), состоятельный. МГсл. *Наш Янка дужа заможны.* Улянавічы Сян.(Ксл.). *Андрэй Паўлюкоў заможны гаспадар.* Ст. *Дзеўка заможнага двара.* Нсл. *Заможны мужык.* Дсл. 244. *Заможны жыхар.* НК: Под. пос. 94. *Ласкат.* **заможненькі.** Вят.(Даль). *Увелич.* **замажню́сенькі.**
•**замок**-*мкà; мн. ч.-кі̂-коў-ком-кàмі-кох, м.*
1. замо́к. Ар.; Варсл.
2. вырезки в конце доски для укрепления ящика. Варсл. *Гэта іскрыпка роблена ў замкі.* Варсл.
•**зам-окці̂**-*акàцьь*—*см. под мокці.*
•**замолада,** *нареч.*—смолоду, Нсл. 175; БНсл. будучи молодым. *Замолада наўчыўся красьці.* Нсл. *Ня кайся рана ўстаўшы, а замолада ажаніўшыся.* Брс. (Ляцк.: Посл. 57).
•**заморак**-*рка, предл.-рку, м.* **1.** яйцо с мертвым плодом. Ар.; Вял.; Варсл.; Бясл.
2. (хилое, слабое, физически недоразвитое существо, С.) заморыш. Гсл.; БНсл. *Дзяцё заморак.* Нсл. 175. *Семя заморак.* Тм.
•**заморкавы**-*вая-вае*—исхудалый, тощий, Нсл. 175 недоразвившийся. *Заморкавае дзяцё.* Нсл. *Заморкавае семя.* Нсл.
•**заморна,** *нареч.* **1.** до усталости. Дсл. 244. *Скакалі заморна.* Дсл.
2. утомительно.
•**заморны**-*ная-нае*—утомительный. Дсл. 244. *Кабыле не заморна* (*нареч.*) *па добрай дарозе.* Дсл.
•**замова**-*вы-ве, ж.*—колдовский заговор, Ар. заговор. БНсл. *Уменьш.* **замоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*— колдовский(чародейный, Нсл.) заговор, Гсл.; Нсл. 177 заговор. БНсл. *Замоўка крыві.* Нсл. *Замоўку знае ад гада.* Нсл.
•**зам-овіцьь**-*аўлàцьь*—*см. под мовіцьь.*
•**зам-овіцца**-*аўлàцца*—*см. под мовіцца.*
•**замоўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** словесное ходаходатайство. Гсл.; Нсл. 174. *Закінь пану за мяне замоўку.* Нсл.
2. колкость. Гсл.; Нсл. 174. *Адзін аднаму зрабілі замоўку дый пасварыліся.* Нсл.
3. *См. под замова.*
•**замоўклы**-*лая-лае*—жалкий, убогий. Ск.
•**замоўкці̂**—*см. под моўкці.*
•**замоцна,** *нареч.*—крепковато, сильновато, многонько, Нсл. 175 слишком крепко, слишком сильно.
•**замага́цца**-*àюся-àешся; повел.-àйся-àймася, несоверш.*—приходить в благосостояние, Нсл. 175 становиться на ноги, опираться. *Сусед наш замагаецца патроху.* Нсл. *Соверш.* **замагчы́ся**-*гу̂ся, заможашся,* **1.** стать на ноги, опериться.
2. (*на што*)—приобресть, раздобыть что-л. *На конікаў замогся.* Нсл.
•**замаха́цьь**—*см. под махàцьь.*
•**замаха́цца**-*àюся-àешся, несоверш.*—замахиваться. Нсл. 174. *Не замахайся на мяне, бо я на самога замахнуся.* Нсл. *Соверш.* **замахну́цца.** Нсл. 174. *См. под махàцца.*
•**зама́з-авацьь**-*аць*—*см. под мàзацьь.*
•**замазэкацьь**-*аю-аеш-ае, соверш., област.*—запачкать. Дсл. 243. *Сарочку замазэкаў.* Дсл.
•**замазголіцьь**—*см. под мазголіцьь.*
•**замазголіцца**—*см. под мазголіцца.*
•**за́мазьь**-*зі; мн. ч.-зі-зяў, ж.*—грязь, пятно. Дсл. 243. *Замазі на Иванавай сарочцы.* Дсл.
у замазі сьлёзкі—о навертывающихся слезах. Дсл.
•**замажне́цьь**-*èю-èеш-èе; повел.-èй-èйма, несоверш.*—становиться зажиточнее. Нсл. 175. *За добрым панам мужычкі замажнеюцьь, пазамажнелі.* Нсл. *Патрошку замажнецьь сталі.* Дубнікі Сян. (Ксл.). *См. мажнецьь. Соверш.* **пазамажне́цьь**—стать зажиточнее. Нсл. 175. *См. памажнецьь* (*под мажнецьь*).
•**замайстрава́цца**—*см. под майстравàцца.*
•**за́мак,** *замку, у замку; мн. ч.-кі-каў, м.*—замок. Ар.
•**замакрэцьь**—*см. под макрэцьь.*
•**замакрэцца**—*см. под макрэцца.*
•**зама́ла,** *нареч.*—маловато, Гсл. слишком мало.
•**за́малада,** *нареч.*—безвременно, Нсл. 175 молод, молода, молоды(еще ты, вы). *Зàмалада яшчэ табе шкеліцьь.* Нсл.
•**замал-ёвавацьь**—*см. под малявàцьь.*
•**замалімоніцца**—*см. под малімоніцца.*
•**за малі̂нку,** *нареч.*—с большой приятностью, скоро, не пренебрегая. Нсл. *Як галодны, і пушнінкі за малінку зьясі.* Нсл. *Уменьш.* **за маліначку.** *Я чорнага хлеба ня ем. — А як выгаладняешся, дык зьясі за маліначку.* Варсл.

●**замáльнасьць,** *в знач. нареч.*—чуть-чуть, Нсл. 174. едва не. *Замальнасьць ня згубіў грошы.* Нсл.

●**замáльны**-*ная-нае*—очень незначительный. Нсл. 174. *Замальнае нешта належа за мною.* Нсл.

●**за малы́м не**—едва не, Ар. чуть-чуть не. Гсл. *За малы̀м у студню не ўваліўся. За малы̀м ня лу̀чыла г так і з тмною.* Гсл.

●**замамы́ла**-*лы, общ.*—спесивый-вая, надутый-тая. Дсл. 243. *Жонка ягоная такая замамыла, модніца — прыдзе й слова ня скажа.* Дсл.

●**замамы́ліць,**—*см. под* *мамыліць.*

●**замамы́ліцца,**—*см. под* *мамыліцца.*

●**заманéцца, заманýлася,** *безлич.*—захотеться, слишком захотеть, Гсл.; Міх.; Варсл. *Заманулая яблык зьесьці.* Міх. *Заманулая Лясьніцкаму расказаць, як калісьці Ніна праз Славіна гаманіла.* ЗСД 314. *Заманулася Мікалаю занюхаць табакі.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 110).

●**замарока**-*кі, дат., предл.* *замароцы, ж.*—слишком тяжелая хлопотливость, забота, приводящая в тупик. Шсл. *Было мне ўчора зь дзецьмі замарокі.* Ст.

●**замарочыць,**—*см. под* *марочыць.*

●**замарочыцца,**—*см. под* *марочыцца.*

●**зáмаразкі**-*каў, мн. ч.*—заморозки.

●**зáмарак**-*аку, предл.-аку, м. — замарока? Падняўся, прытуліўся плячыма да плоту, каб ізноў не паваліцца. Ад замараку Андрэю здалося, што нехта дужы̀ ўхапіў яго й пачынае йзноў валачы ў той самы будынак* (*у НКВД*), *дзе ён пакінуў пярэднія зубы.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 45-46/431-432).

●**замарачэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—омрачение. Нсл. 175. *Замарачэньне на цябе напала.* Нсл. *Зрабілася нейкае замарачэньне ў галаве.* Ст.

●**замарачы́цца,**—*см. под* *марачыцца.*

●**замардáціць**-*ачу-аціш-аце, соверш.*—тупо заострить. Варсл. *Ён як войстра калок, дык устаўне замардаце.* Варсл.

●**зáмар'е**-*р'я, предл.-р'ю; мн. ч.-р'і-р'еў, ср.*—страна, находящаяся за морем. Дсл. 244. *Ты, пшчолачка ярая, ты выляці з замар'я.* Дсл.

●**замаркоціцца,**—*см. под* *маркоціцца.*

●**замаркатáць,** -*ачу̀-очаш-оча, соверш.* —замурлыкать, заворчать, забормотать. Дсл. 244. *Мядзьведзь замаркатаў і стаў есьці маліну.* Ельн. (Дсл.).

●**замармытáць,**—*см. под* *мармтаць.*

●**замары́цца,**—*см. под* *марыцца.*

●**замасоліць,**—*см. под* *масоліць.*

●**замасоліцца,**—*см. под* *масоліцца.*

●**замаскатáць**-*ачу̀, соверш.*—быстро задвигаться (побежать, С.) Дсл. 244. *Заяц замаскатаў просьле стрэлу.* Дсл.

●**замасьці́ць,**—*см. под* *масьціць.*

●**замáсьціць, 1.** замаслить. Нсл. 174.
2. подарками смягчить строгость начальствующих. Нсл. 174. *Каліб не замасьціў аканома, паспытаўся б бізуноў.* Нсл.
3. удовлетворить за обиду. Нсл. 174. *Трэба замасьціць яго, каб не пажаліўся пану.* Нсл.

●**замáшка I** -*кі, ж.*—конопля пустоцвет (без семян), ПНЗ. мужская особь конопли; посконь. Дсл. 243. *Канаплі выбралі, выбіраюць замашку.* Дсл.

●**замáшка II**-*шкі-шцы, ж.* **1.** замах. Нсл. 174. *Замашку зрабіў, каб уды̀рыць.* Нсл.
2. наклонность. Нсл. 174. *Ня добрую маеш замашку.* Нсл.

●**заматрашыць**-*шу-шыш-ша, Соверш.* **1.** начать краппать (о дожде). Дсл. 243. *Дожджык заматрашыў.* Дсл.
2. затерять, заложить. Дсл. 243.

●**замацавáць,**—*см. под* *мацаваць.*

●**замацавáцца,**—*см. под* *мацавацца.*

●**замац-няць**-*іць,*—*см. под* *мацніць.*

●**зáмачка**-*чк-чцы; мн. ч., род.-чкаў, ж.* —сверток в куделе, трудный для разматания. Варсл. *У гэтай кудзелі шмат зàмачак.* Варсл.

●**замгнýць**-*нý-нèш-нèць-нèм-ніцè, соверш.* —прикорнуть, Міх. закрыть глаза, задремать немножко. Дсл. 243; Варсл. *Трошку замгнуў — будзяць.* Дсл. *Які там сон, лёг трохі замгнуў.* Міх. *См.* *прыкінуцца.*

●**замéр**-*èру, предл.-èру; мн. ч., род.-ераў, м.*—намерение, Нсл. 176. намерение, умысел. Гсл. *Я й замеру таго ня меў, каб гэта зрабіць.* Нсл. *Толькі тэй вароне паў на глузд Сымоне, замер неспадзеўны: хоча быць арліцай.* С. Музыка, 77.

●**замéрак**-*рку, м.*—излишек. Нсл. 176.

●**замéраваць**(**замярáць, С.?**)-*рую-руеш-руе, несоверш.* **1.** требовать свыше меры. Нсл. 176. *Лішне замераваеш, замерыў ты ад мяне.* Нсл.
2. долго запрашивать. *Замераваеш за свой тавар шмат; замерыў, аж і слухаць ня люба.* Нсл.

замéрыць, *соверш. к* *замераваць 1, 2.* Нсл. 176. *Прич.* **замераны**—дорого запршенный. Нсл. 176. *Вялікія грошы замераны за каня.* Нсл.

●**замéрзлы**-*лая-лае*—замёрзший. Гсл.; Ар.; БНсл. *Ехаў па замерзлай канаўцы.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

●**зам-éрзьці**-*ярзàць,*—*см. под* *мерзьці.*

●**замéрка**-*кі, дат., предл.* *замèрцы, ж.*—намерение. Нсл. 176. *Замерку мае ехаць.* Нсл.

●**замéрны**-*ная-нае*—довольно сходный, сносный, Нсл. 176. слишком большой. *Цана замерная.* Нсл.

●**зам-éрці**-*ірàць,*—*см. под* *мерці.*

●**замéрыць,** -*ру-рыш-ра*—вознамериться, предположить. Нсл. 176. *Ня ўсе тое збываецца, што чалавек замера.* Нсл. *Прич.* **замéраны,** — предпринятый, Нсл. 176; Гсл. преднамеренный, намеренный. *Несоверш.* **замярáць**-*àю-àеш-àе, перех.*—иметь наме-

рение, предполагать, Нсл. 176. замышлять, намереваться. *Замярае чалавек адно, а выйдзе другое.* Нсл. *См. под замераваць.*

•**замéрыцца**-*руся-рышся, несоверш. к замярацца. Несоверш.* **замяра́цца**-*а̀юся-а̀ешся*—намереваться. Бяльсл. *Загадзя нельга замяра̀цца: можа да заўтрага памрэш.* Дубеец Краснап. (Бяльсл.).

•**замéс**-*су, предл.-се, м.*—дурное направление характера. Нсл. 176. *Мае ня добры замес гэты хлапец.* Нсл. *Уменьш.* **замéсец**-*сца, предл.-сцу*—зародыш, закваска дурных наклонностей. Нсл. 176. *У гэтым малцу ё замѐсец.* Нсл.

•**заме́са**-*сы, дат., предл.-се, ж.*—замес. НК.: Очерки, 40; Каралёва Выс. (Ксл.); Бяльсл. *"Рашчыну ставяць на адумысловы "крыт" : тут дзееццa "замеса" цеста,*—зн. сгущение его надбавочной мукой и ручным месивом. НК.: Очерки, 40. *Уменьш.* **заме́ска**-*скі-сцы*—замес. Нсл. 176. *Ня стала мукі на замѐску хлеба.* Нсл.

•**заме́сец,**—*см. под замес.*

•**заме́ст,** *предлог с род. пад.*—вместо. Гсл.; Шсл.; Ар.; Нсл. 176; Бяльсл. *Замест каня буду дзяржаць дзьве каровы.* Ст. *Замест мяне яго ўзялі ў маскалі.* Ст. *З грудзей іх выходзіць, замест малака, сукравіца-кроў.* Кіт. 129а3. *См. заместа.*

•**заме́ста,** *предлог с род. пад.*—вместо. Варсл. *Заместа дзяругі сярмягаю накрыўся.* Варсл.

•**за́месь**-*сі, ж.*—действие замешивания. Нсл. 176.

•**заме́т**-*ту, предл.-це, м.*—бревенчатый забор. Ксл. *Памеж клеці й хлева замет.* Лужасна Куз. (Ксл.). *См. замёт II.*

•**заме́тнік**-*іка, м.*—длинный закром в *"таку"*, образованный стенкой тока инкой овина. Шсл. *Цэлы замѐтнік адных толькі жытніх умецяў.* Ст.

•**заме́ціна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—бревно из бревенчастого забора — *"замету"*. Ксл. *У мяне нехта дзьве замеціны ўкраў.* Бель Выс. (Ксл.).

•**за́мець**-*ці, ж.*—метель, засыпающая снегом дорогу, Нсл. 174. метель, когда снег готовый гонит ветром. Дсл. 243. *За̀мець вялікая зрабілася: замяла дарогу.* Нсл. *На дварэ і замець і пульга.* Дсл. *Ноч была̀ асаблівая, такая за̀мець узьнялася, што суседняе хаты не абачыш, ня толькі што.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, Но. 2, 1939 г., стр. 98). *Наваліла замець такія гу̀рбы, што з канём утапіцца можна.* Тм. *Сад стаіць адно ў белай замеці.* Крушына: Лебедзь 14. *См. замятуха.*

•**заме́ць,** *глаг.,—см. под мацьмець.*

•**замёт**-*ту, предл.-це, м.*—изгородь, НК: Пособ., Но. 40 бревенчатый забор, ограда, Шсл.; Ксл. бревенчатая ограда, Гсл.; Нсл.; Дсл. 243 изгородь из бревен или горбылей, вправленных в заборные столбы, как в стене. Бясл. — *замѐт. Як сабака, пераскочыў замёт.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Воўк пераскочыў пераз замёт.* Рыбчына Сір. (Ксл.).

•**замётны**-*ная-нае*—состоящий из изгороди, относящийся к изгороди(бревенчатой, С.) НК: Пособ., Но. 40.

•**замёты**-*таў, мн. ч.*—брёвна или горбыли(из бревен). закладываемые в заборные столбы (*"шулы"*) Бясл. *Шулы пастанавілі, цяпер будзем закідаць замёты.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).

•**замя́клы**-*лая-лае*—замоклый. Нсл. 176, ставший мягким. *Замяклы хлеб.* Нсл.

•**замя́мліць**—*см. под мя̀мліць.*

•**замя́мліцца**—*см. под мя̀мліцца.*

•**замяра́ць**—*см. под замѐрыць.*

•**замясьці́ць**—*см. под мясьці̀ць.*

•**замяша́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—замешательство. БНсл.

•**замяша́ць**—*см. под мяша̀ць.*

•**замя́тня,** (Нсл.), **замятня́,** (Гсл.)-*ні(ні̀)-ні(ні̀)* **1.** *замешательство.* Нсл. 176; Гсл. *Замятню зрабілі мяж нас.* Нсл.

2. сутолока. Гсл.

3. смятение(переполох, паника, С.). Гсл.

•**замяту́ха**-*ўхі-ўсе, ж.* **1.** вьюга, метель. Гсл. *См. за̀мець.*

2. тревожное состояние, волнение, беспокойство. *На сяле йшла замятуха. Хадзілі ўсі злосныя, скваленыя... усі гатовы былі̀ адзін з адным грызьціся.* ЗСД 149.

•**замятушы́цца**—*см. под мятушы̀цца.*

•**замяце́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—смятение. Гсл.; Нсл. *Замяценьне зрабілася ў народзе.* Нсл.

•**замігце́ць**—*см. под мігцѐць.*

•**заміле́ньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** умилостивление, заглаживание вины. Гсл.

2. привязанность. Гсл.

•**за̀міля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*—умилостивлять, Нсл. 174 располагать к себе хорошим поведением, рассчитанным на это; умилостивлять, подкупать кротостью. Гсл. *Колькі ні заміляй яго, нічым не заміліш.* Нсл. *Соверш.* **заміл́іць**-*лю-ліш-ле,* (Нсл. 174)—умилостивить.

•**заміля́цца**-*яюся-яешся, несоверш., возвр.*-—преклоняться на милость, Нсл. 174 сменять гнев на милость, чувствовать прежнее расположение, благодаря смирению и ласковости виновного. Гсл. *Не заміляецца пан намі, ён і заміліўся б, ды ліхія людзі ўдаюць яму.* Нсл. *І дарма̀, заміляўся з усім, хаця ж возьнік быў не па кішані.* Дзьве Душы.

•**замі́на**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—помеха. Салавей: Сіла 46. *Мінаю заміны.* Салавей: Сіла. *Дакучных замінаў парогі пакіну ў цемры густой.* Тм. *Уменьш.* **замі́нка**-*нкі-нцы,* (Гсл. 95)—помеха. *Увелич.* **замі́нішча**-*ча, предл.-чу, ср.*—мешающий предмет(человек или вещь). Міх. *Кросны вялікае замінішча ў хаце.* Варсл. *Зь яго не работнік, а замінішча.* Міх.

•**замі̆нак**-*нку, предл.-нку, м.* **1.** помеха. Н. *Я хачу быць на акадэме, але напэўна ня ведаю, ці буду, бо можа будзе які замі̆нак.*(Др. Ворса).
2. мешающий предмет. Варсл. *Гэта вялікая шапа толькі замінак у хаце.* Варсл.
•**замінáць**-*àю-àеш-àе, каму*—мешать, Ар.; Шсл.; Міх. мешать, служить помехой. Гсл. *Не замінала тэй дзеяльнасьці разнавер'е з Маскоўцамі.* Дзьве Душы 122. *Адыйдзі, не замінай рабіць.* Ст. *Вон з адрогі, не замінай!* ЗСД 305. *Прычыны, што заміналі й замінаюць спаўненьню пастаўленых мэтаў.* Асьвета, Но. 1, 1927, стр. 4. *Адыйдзі ты адсюль, не замінай!* Ст.(Шсл. под *адсюль*). *Отгл. имя сущ.* **замінáньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—помеха. Гсл.
•**замінáцца**-*àюся-àешся*—страдать от *"заміналньня"*—помехи. Гсл.
•**замірак**-*рку, предл.-рку, м.*—мировое удовлетворение. Нсл. 174. *Замірку яшчэ ня даў.* Нсл.
•**замі̆раваць**-*рую-рууеш-руе; повел.-руй-руйма, несоверш., перех.*—преклонять к миру удовлетворением. Нсл. 174. *Замíравай яго; а не замірыш, скураю адкажаш.* Нсл. *Соверш.* **замірыць**-*ру-рыш-ра*—преклонить к миру удовлетворением. Нсл. 174.
•**замірэньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** примирение. Ксл.; Нсл. 174; БНсл. *Трэйці год судзяцца без усякага замірэньня.* Пяцігорск Беш. (Ксл.).
2. перемирие. Шсл.; Гсл.; БНсл. *Усё вайна а вайна, хай бы хоць якое было замірэньне.* Ст. *Замірэньне даў Бог: войскі звара-чаюцца.* Нсл. 174.
•**заміргáць**—*см. под міргàць.*
•**замір'е**,-*р'я, предл.-р'ю, ср.*—перемирие. Іг.
•**замірыць**—*см. под замі̆раваць.*
•**замітруваць**-*ую-уеш-уе, соверш., обл.*—засуетиться, побежать порывисто. Дсл. 244. *Замітрувала баба — госьці прыехалі.* Дсл. *прыехалі.* Дсл.
•**замітусі̆цца**—*см. под мітусіцца.*
•**замковы**-*вая-вае,* **1.** к замку относящийся. Нсл. 174; Ар. *Замковая зямля, старожа.* Нсл.
2. замочный. Нсл. 174. *Замковая дужка адламілася.* Нсл.
•**замкнéньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч. ні-няў, ср.*—запор. *Акно ў тае хароміны было пад замкненьням.* СТТ. 492.
•**зам-кнýць**-*ыкàць(у сабе)*—*см. под мкаць.*
•**зам-кнýцца**-*ыкàцца*—*см. под мкацца.*
•**замлéлы**-*лая-лае,* **1.** находящийся в обморочном состоянии.
2. изнемогший от сильного чувства.
3. расслабленный.
•**замлéньне**—*см. под млець.*
•**замлéць**-*явàць,*—*см. под млець.*
•**замля́віць**—*см. под мля́віць.*
•**замнога [зáмнага],** *нареч.*—многовато, Нсл. 174 слишком много. *Замнога ты просіш за свой тавар.* Нсл. *Зàмнага даў, перасуліў.* Нсл.
•**зáмста**-*сты-сьце, ж.*—забвение(забытиё, С.); какая-то забывчивость, как бы умственное затмение, Гсл. забвение. Дсл. 244. *Нашла на мяне такая зàмста: забыўся, як завуць начэльніка.* Дсл. *Як у зàмсьце — а ніяк ня ўспомню.* Гсл. *Зь сенажацяў, гацяў роднае старонкі, з панад гэтых, чорных зàмстай, хмар яна прыйдзе вольным гоманам сасонкі.* Дуб. *Гэта замства на лятункі мае.* Тм. *Незабыўныя гады, пылам замсты незамеценыя.* Крушына: Лебедзь 42.
•**замсьці̆ць, замсьці̆ла I,** *безлич.*—напала забывчивость, необъяснимое забвение, Гсл. произошло помрачение памяти, Дсл. 244 забылось, запамятовалось, вышло из памяти. Раз., Тамб. (Даль).
•**замьці̆ць II,** *замшчỳ, замсьціш-ціць, соверш. каму*—отомстить. Шсл. *Замшчу я табе за твае зладзейства.* Ст.
•**замшы́цца**-*шыцца, шàцца, 1-ого и 2-ого лица нет, соверш.*—покрыться мхом, Гсл. замшеть.
•**замудравáць**—*см. под мудравàць.*
•**замýжжа**-*жа, предл.-жу, ср.*—замужество. Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Нядобрае, маладзіца, мае замужжа.* Ст.
•**замýжка**-*жкі-жцы, ж.*—замужняя женщина. Пархв.; Гсл.; БНсл. *Ён здаўна прывык яе знаць, як замужку.* ЗСД 325.
•**замýлела,** *безлич.—см. под мỳлець.*
•**замур-овавацъ**-*авàць*—*см. под муравàць.*
•**замур-ововацца**-*авàцца*—*см. под муравàцца.*
•**замýрзаць**—*см. под мỳрзаць.*
•**замýрзацца**—*см. под мỳрзацца.*
•**замýтак**-*тка, м.*—засиженное яйцо. *Гэта ня сьвежыя яйцы, а замỳткі.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).
•**замуці̆ць**—*см. под муці̆ць.*
•**замýчыць**—*см. под мỳчыць.*
•**замчыста,** *нареч.*—крепко, прочно, с надежным ограждением. Нсл. 176. *Двор замчыста пабудаваны.* Нсл.
•**замчы́стасьць**-*ці, ж.*—прочное, крепкое устройство. Нсл. 176. *Замчыстасьць току, двара.* Нсл.
•**замчы́сты**-*тая-тае*—устроенный с надежным ограждением. Нсл. 176. *Замчысты двор.* Нсл. *Замчысты ток.* Тм. *Наш панадворак замчысты.* Варсл.
•**замчы́шча**-*ча, предл.-чу; мн. ч. чы-чаў, ср.*—место замка, БНсл. место, где находится или был замок.
•**замыгцéць**—*см. под мігцèць.*
•**замыі**-*ыяў, мн. ч.*—луговое место, испорченное в летне время разливом реки, занесенное песком и тиною. Дсл. 244. *Замыі касіць няма чаго.* Дсл.
•**замыкáць, замыкáць у сабе**—*см. под мкаць.*

●**замыка́цца**—*см. под мкацца.*
●**замы́ліць**-*лю-ліш-ле, соверш., перех.*— нарочно закруглить лезвие, острый конец кола и проч. Шсл. *Замылі сякірку.* Ст.
●**замы́сьліць**—*см. под мы̀сьліць.*
●**замы́сьл-евацца**-*іцца—см. под мы̀сьліцца.*
●**зан-осіць**-*ѐсьці—см. под нѐсьці.*
●**зан-осіцца**-*ѐсьціся—см. под нѐсьціся.*
●**занагарадзі́ць**-*джу̀-дзіш-дзе, соверш.*—вознаградить. Нсл. 176. *Што згубіў, нічым не занагародзіш.* Нсл. *Несоверш.* **занагараджа́ць**, -*а̀ю-а̀еш-а̀е*— вознаграждть. Нсл. 176. *За маё дабро мне ліхім занагараджаюць.* Нсл.
●**занагараджэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—вознаграждение. Нсл. 176. *Занагараджэньне за крыўду.* Нсл.
●**зана́дта,** *нареч.*—чересчур, слишком(чрезмерно, С.) Гсл., слишком, более нежели много. Нсл. 176; Шсл.; БНсл. *Занадта вялікі.* Нсл. *Занадта ўжо расходзіўся ты.* Ст.
●**занараві́цца**—*см. под нараві̇цца.*
●**занату́р-ыўшыся**-*ыцца—см. под нату̀рыцца.*
●**зана́ўжыць[вулей]**—наполнить сотамияулей). Маркоўцы Вял.
занаўжаны[вулей]—наполненный сотами улей. Тм.
●**зане́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, соверш.—начать говорить* "не"—нет, отрицать. *Ён ня стаў на'т гу̀каць із селака̀мі, адразу занекаў... замахаў сваімі маленькімі ручкамі.* ЗСД 100.
●**занепада́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.*— клониться к упадку, (БНсл.) недомагать, прихваривать. Гсл. *Конь занепадае, заняпаў на заднія ногі.* Нсл. 177. *Пад старасьць я занепадаць стаў.* Нсл. *Соверш.* **заняпа́сьці**-*паду̀-падзѐш-падзѐць-дзѐм-дзіцѐ-дуць*—придти в упадок; опуститься, Гсл. склониться к упадку. БНсл. *Кабыла заняпала.* Дсл. 246. *На чужой староначцы заняпаў душой.* Гарун (ст. "Песьня").
●**зан-евальня́ць**-*яволены-яволіць—см. под няволіць.*
●**заняха́-еньне**-*ены-іць—см. под няха̀іць.*
●**занядба́ліць**—*см. под нядба̀ліць, нядба̀йліць.*
●**занядб-а́ньне**-*а̀ць—см. под дбаць.*
●**занядзу́жаць**—*см. под нядзу̀жаць.*
●**занямéлы**-*лая-лае*—онемевший. Гсл.; БНсл.
●**занямéць**—*см. под нямѐць.*
●**заняпа́д**-*ду, предл.-дзе, м.*—упадок. МГсл.; БНсл.
●**заняпа́лы**-*лая-лае*—пришедший в упадок. *Стаў падобны да нейкага заняпалага сьвятога.* ЗСД 308.
●**заняпа́сьці**—*см. под занепада̀ць.*
●**заня́так**-*тку, предл.-тку, м.*—занятие. МГсл.; Ар.; Шсл. *У кажнага ё свой занятак.* Ст. *Яна была̀ ў гэтым часе захопленая важным заняткам.* ЗСД 80. *Самы сабе знаходзілі тэмы на гутаркі й занятк і.* Цэлеш: Ярылаў агонь.
●**занява́жыць**—*см. под ва̀жыць 4.*
●**занялі́ньне,** *нареч.*—невинно, незаслуженно. Нсл. 176. *Занявіньне цярплю.* Нсл.
●**занявí сьнець**—*см. под нявісьнець.*
●**заняўздолець**—*см. под няўздолець.*
●**за́няць**-*ці, ж.*—занятие. Дсл. 246. *Ён усё ў за̀няці.* Дсл.
●**заня́ць**—*см. под іма̀ць.*
●**заніі́дзьбець**—*см. под ні̇дзьбець.*
●**за́нізка**-*зкі-зцы, ж.* **1.** зерно, бусина от ожерелья. Нсл. 177. *Занізкі пасыпаліся.* Нсл.
2. шнурок, нанизанный коральками. Нсл. 177. *Занізкі парваліся.* Нсл.
3. пузыри, образующиеся в жидкости. Нсл. 177. *Гарэлка крэпкая, калі занізкі ёсьць, як траханеш.* Нсл.
4. жирные кружки на влаге. Нсл. 177. *Мяса ня сытае, ніводнае занізкі няма ў страве.* Нсл. *См. ска̀лка.*
заніі́зачка-*чкі-чцы, уменьш. к занізка* во всех смыслах. Нсл. 177.
●**за́нізь**-*зі, ж.*—место на ткани, сплошь покрытое бусами, жемчугом, Даль бусы. *Занізь пурпурна-лілёвых караляў, занізь пэрлаў на морскім дне.* Дуб.: Наля 26. *Жменя рамонкавых пялёсткаў на дзьве занізі, быццам вецер сьмехам парасплёскаў.* Крушына: Творы 166. *Уменьш.* **занізка**—бусина, Магілёўшч. пронизи, особенно кораллы. Вост.(Даль, IУ изд., 1520). *Шнюрок парваўся. і занізкі рассыпаліся.* Іванаўка Хоцім. (Бясл.).
●**заніітава́ць**—*см. под ні̇тава̀ць.*
●**зану́дзіла,** *безлич.—см. под ну̀дзіць.*
●**зану́-дзіць**-*джа̀ць—см. под ну̀дзіць.*
●**зану́дзіцца**—*см. под ну̀дзіцца.*
●**занур-а́ць**-*ы̀ць—см. под нуры̀ць.*
●**занур-а́цца**-*ы̀ца—см. под нуры̀цца.*
●**заныгціца**-*цы-цы, ж.*—ранка на пальце от задранной от ногтя кожи с мясом. Бясл. *У мяне на палцу заныгціца, ды вельмі ж балюча.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).
●**заны́дзець**—*см. под ны̀дзець.*
●**заны́дзьвець**—*см. под ны̀дзьвець.*
●**заподаўна,** (Нсл.) **1.** слишком давно. *Заподаўна ты не аддаеш імне доўгу.* Нсл. 180.
2. тем более. Нсл. 180. *Табе пасьнедаўшы хочацца есьці, а імне заподаўна, як я ня сьнедаў.* Нсл.
●**запозна,** *нареч.* (Гсл.; Нсл. 180)—слишком поздно.
●**запозны**-*ная-нае*—запоздалый. БНсл. *Ср. позны.*
●**запоіны,** (Кот. 202)-*наў, единств. ч. нет.*—помолвка и угощение по этому случаю, Гсл. пиршество по заключении свадебных условий, Нсл. 180 первая свадебная беседа, когда жених в доме невесты угощается со

сватами и родными. Шсл. *На запоінах была толькі радзіма.* Нсл. *У сыботу да нас сваты прыдуць на запоіны.* Ст. *Ляксеева Вольга замуж выходзе, ужо запоіны былі.* Жабяньцяі Сур. (Ксл.).

•**запойства**-*ва, предл.-ве, ср.*—периодическое пьянство, НК: Пiт. 82 запой.

•**запойца**-*цы, предл.-цу, твор.-цам, м.*—периодический алкоголик. НК: Пiт. 81.

•**запон**-*ну, предл.-не, м.* **1.** портьера, занавес из тяжелой материи на дверях или окнах.

2. занавеска. *Із жанкàмі без запону будзе стаяць.* Кіт. 8367. *Ад кажнага запону да запону пяцьсот год дарогі.* Тм. 120а1. *Скора перайшоў тыя запоны, голас прышоў.* Тм. 120а2. *О дочки ерусалимовы... яко запоны Соломоновы.* () кн. Ст. Закона. *Уменьш.* **запонак.** *Бадàй у вусіх покуць, як здàўна шанаванае месца, прыкрыты запонкамі.* Запруднiк (Беларус, Но. 61).

•**запонны**-*ная-нае, прилаг. к запон.* **1.** *портьерный.*

2. занавесочный.

•**запорка**-*ркі-рцы, ж.*—место ареста, заточения. Дсл. 247. *П'янѝ сядзіць у запорцы.* Дсл.

•**запорышча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—женская болезнь, остановка, прекращение месячных кровей. Нсл. 180. *Запорышчам жонка хворая.* Нсл.

•**запорышчны**-*ная-нае, прилаг. к "запорышча"*—к *"запорышчу"* относящийся. Нсл. 180. *Запорышчная кроў, хвароба.* Нсл.

•**запогатаві,** *нареч.*—тем паче. Нсл. 180. *Калі табе, то імне запогатаві.* Нсл.

•**запага́ніць**—*см. под пагàніць.*

•**запага́ніцца**—*см. под пагàніцца.*

•**западаба́ць**—*см. под падабàць.*

•**запа-да́ць**-*сьці—см. под пàдаць.*

•**запа́дка**-*дкі-дцы, ж.*—тюрма. Нсл. 177. *Датуль краў, пакуль у западку лўчыў.* Нсл.

•**за́падзь**-*дзі; мн. ч., род.-дзяў*—тяжёлая почва на северной стороне холма, Варсл. поле покотое на север, где обычно рож растет с метлицей. Даль, IУ изд. 1526. *На гэтай западзі, дык хіба можа авес калі парасьцець.* Варсл.

•**запаз-ва́цца**-*ывàцца—см. под звàцца.*

•**запа́зушша**-*ша, предл.-шу, ср.* (НК: Игры 37) — *заўлоньне.*

•**запазьні́ць**—*см. под пазьнiць.*

•**запазьні́цца**—*см. под пазьнiцца.*

•**запазы́чанасьць**-*ці, ж.*—задолженность. *Ср. запазы̀чыцца (под пазычаць).*

•**запазы́чыць**—*см. под пазычыць.*

•**запаз-ыча́цца**-*ы̀чыцца—см. под пазычàць.*

•**запакава́ць**—*см. под пакавàць.*

•**запакава́цца**—*см. под пакавàцца.*

•**запакі́дзішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—заброшенное состояние. Дсл. 247. *Старàя жывець у запакідзішчу.* Дсл.

•**запа́л**-*лу, предл.-ле, м.*—вспышка, мгновенное раздражение, горячка. Нсл. 178. *У запале ня помне, што робе.* Нсл. *З запалу выцяў.* Нсл.

•**запалохаць,**—*см. под палохаць.*

•**запалане́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—пленение, нашествие. Нсл. 180. *Запаланеньне запраўднае ад блашчыц.* Нсл.

•**запалане́ць,**—*см. под паланець.*

•**запаланя́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.* **1.** брать в плен. Нсл. 180. *Нѐпрыяцелі нашых, а нашы нѐпрыяцеляў у вайну запаланяюць.* Нсл.

2. грабить. Нсл. 180. *Не баючыся Бога маё дабро запаланяюць, запаланілі.* Нсл.

запалані́ць-*ню-нішіне, соверш. к запаланяць 1,* **1.** взять в плен. Нсл. 180. *Шмат Пранцузаў запаланілі.*

2. *соверш. к запаланяць 2,*—ограбить.

•**запаласка́ць,**—*см. под паласкаць.*

•**запалаве́цца,**—*см. под палавецца.*

•**запалаць,**—*см. под палаць I.*

•**запале́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—воспаление. МГсл.; Шсл.; Ар.; БНсл. *Хварэе на запаленьне лягкіх.* Ст.

•**запал-я́ць**-*іць,—см. под паліць.*

•**запа́льчыць**-*чу-чыш-ча, соверш., перех.*—зарубить *"палцы"* в бревне, чтобы оно входило в паз (*"чапялу"*) другого бревна. Варсл. *Я сьцяну запальчыў, можна ўстаўляць вужакі.* Варсл.

•**запа́лы**-*лая-лае*—впалый. *Далёка запалыя вочы іскрыліся чорным агнём.* ЗСД 89. *Паказала глыбака запалыя вочы.* ЗСД 343. *Гэтыя аконцы, бы запалыя мерцьвяковы вочы, жудасна пазіралі.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, Но. 2, 1935 г, стр. 98).

•**запамога**-*огі-озе, ж.*—вспомоществование, Шсл. материальная поддержка, Варсл. оказание помощи. *Малàя зь дзевак запамога.* Ст. *Ён мае запамогу ад дзядзькі.* Варсл.

•**запамаг-а́ць**-*чы̀,—см. под памагаць.*

•**запамага́цца,**—*см. под памагаць.*

•**запамажэньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** вспоможение, Нсл. 180. оказание помощи, поддержки. *Запамажэньне даць беднаму.* Нсл.

2. пособие.

•**за́пан**-*ну, предл.-не, м.*—фартук. Бясл. (*У Палешак*) *сарочкі — як белы сьнег, на плячох і "зàпан"* (*хвартух*) *цікава вышытыя ніткамі розных колераў і ўзораў.* Жыздр. (Максимов, С.: Белорусская Смоленщина с соседями. Живописная Россия, т, III, 429). *У нас зàпан завецца, не хвартук.* Ц. с. Мужылава Акуліцкае в. Бранск. (Будде: Тула-Орел, 86). *Дзе ж гэта мой запан, як жа я пайду бяз запана.* Іванаўка Хоцім. (Бясл.).

•**запанава́ць,**—*см. под панаваць.*

•**запане́лы,** -*лая-лае*—почувствовавший себя барином. *Запанелы ня помне, як бегаў босенькі.* Нсл. 178.

•**запане́ць**-*ёю-ёеш-ёе; повел.-ёй-ёйма, соверш.*—стать паном, ПНЗ. почувствовать себя барином, загордиться, зачваниться, разнежиться. *Запанеў Мікола, ні зь кім ня хоча гаварыць.* Ст. *Запанеў, пірага захацеў.* Нсл. 178.

•**за́пар,** *нареч.*—подряд, непосредственно один за другим. *Паляўнічы выстраліў запар два разы.* Варсл. *Два тыдні запар у Маскве выступаў Беларускі Вялікі Тэатр.* Бацьк. Но. 1-2 (615-616).

•**запароха**-*охі-осе, ж.* **1.** засорение, пылинка попавшая в глаз. Нсл. 180. *Ніякае запарохі няма ў воку.* Нсл. *Уменьш.* **запарошка**-*шкі-шцы*—засорение. Нсл. 180. *Запарошка вока.* Нсл.
2. *перен.*—укоризна. Нсл. 180. *Ніякае запарохі няма на сумленьню.* Нсл.
запарошына-*ны-не, ж.*—тоже, что *"запароха"* в обоих знач. Нсл. 180.

•**запарой,** *нареч.*—не вовремя. *Ня ўзрушайся запарой! — пачаў раптам супакоеваць Міхалка. Можа як-колечы пройдзе ўсё гэта...* Цэлеш: Дзесяць 21.

•**за́парам,** *нареч.* **1.** одним приёмом. Шсл. *Запарам выпіў чарку.* Ст.
2. непрерывно повторяя. Шсл. *Запарам два разы схадзіў у той канец.* Ст.

•**запарушы́ць,**—*см. под парышыць.*

•**запа́рыць,**—*см. под парыць.*

•**запа́с**-*су, предл.-се, м.*—собрание жизненных припасов и других предметов, необходимых на будущее время, Нсл. 178. запас. Шсл.; Ар. *Запа̀с бяды ня чыне.* *Послов.*—запас писть-есть не просит.
у запас—про запас. *Хто галодны будзе (забароненае) есьць, але недаволі і ў запас ня браць, Пан Бог адпусьціць.* Кіт. 6868. *А гэта няхай будзе ў запас.* Ар.

•**запа́саваць**-*сую-суеш-суе, несоверш. каго, што*—выгонять весной первый раз скот в поле. Н. (Демид: Веров); Шсл. *пастух запасавае ў Івана.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

•**запа́сіна**-*ны-не, ж.* **1.** рабочее орудие. НК.: Очерки, Но. 682.
2. дупликат того и другого предмета. НК.: Очерки, Но. 682.
3. всякий хозяйственный снаряд, сработанный дома, собственными усилиями. НК.: Пособ. Но. 8.

•**запа́сіць,** *запа̀шу, запасіш-се, несоверш., перех.*—запасать. Нсл. 178; БНсл. *Запасіць, назапасіць на зімỳ дроў, хлеба, лык.* Нсл. *Соверш.* **назапа́сіць**—запасти. Нсл. 178. *Назапась сена да Міколы, дык ня бойся зімы ніколі.* *Послов.* Скрыль Пух. (Шсл.). *Соверш.* **прызапасіць**-*пашу-пасіш-пасе*—приготовить на запас, Шсл. запасти несколько. *Прызапасіў корму на ўсю зімỳ.* Ст. *Соверш.* **узапа́сіць**-*ашу-асіш-асе, повел.-ась-асьма, соверш. каго, чаго*—обеспечить себя чем-л. на случай необходимости, запасти. *Узапасіў дроў на зімỳ.* Ст.

•**запа́сіцца,** *запа̀шуся, запасішся, несоверш., возвр.*—запасаться. Нсл, 178. *Здаецца запасіліся, назапасіліся сенам, а ня стала пад вясну.* Нсл. *Соверш.* **назапа́сіцца**—запастись, обеспечить себя запасом. Нсл.

•**запаску́дзіць,**—*см. под паскудзіць.*

•**запаску́дзіцца,**—*см. под паскудзіцца.*

•**запа́сьліва,** *нареч.*—с запасом. Ксл. *Запасьліва ў яго з дрыўмі — яшчэ леташнія ё.* Вярхоўе Беш. (Ксл.).

•**запа́сьлівасьць**-*ці, ж.*—свойство по знач. прилаг. *"запасьлівы"*—бережливость, хранение запаса, Нсл. 178. запасливость.

•**запа́сьлівы**-*вая-вае*—запасливый. Шсл. *Во дзе запасьлівы чалавек: усяго ў яго знойдзеш.* Ст.

•**запа́сьнічаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—хранить, беречь запас. Нсл. 178.

•**запа́сьвіць,**—*см. под пасьвіць.*

•**запа́шка**-*шкі-шцы, ж.*—род аренды. МГсл.

•**запа́шнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—соучастник в обработке земли, Гсл. земледелец, обрабатывающий, за половину урожая, своей снастью хозяйскую землю. Варсл. *Наш сусед прапытуе добрага запашніка.* Варсл.

•**запаты́лак**-*лка, м.*—клинок, забиваемый под кольцо (*"баньку"*) для укрепления шейки косы на рукоятке. Варсл. *Пабі запатылак, каб каса не ча̀палася.* Варсл.

•**за́паведзь**-*дзі, мн. ч., род.-дзяў, ж.*—объявление о имеющихся сочетаться браком Ар.; Нсл. 180. *Тры за̀паведзі вышла.* Нсл. *Далі на за̀паведзі.* Ар.

•**запаве́тра**-*ра, предл.-ру, ср.*—поветрие, быстро распространяющаяся эпидемия. *Запаветра яго вазьмі.* Нсл. 180. *Запаветра яго ганяе ўсюдых.* Тм. *Увелич.* **запаве́трышча**-*ча, предл.-чу*—поветрие (быстро распространяющаяся эпидемия, С.), заразительный воздух. Нсл. 180. *Запаветрышча нейкае на каровы.* Нсл.

•**запаве́трыць**-*ру-рыш-ра, соверш.*—заразить воздух, завонять. Гсл. *Здыхатою запаветрыла.* Гсл.

•**запаве́трыцца,**—*см. под паветрыцца.*

•**запаўдня́,** *нареч.*—после полудня. Нсл. 180. *Сонца ўжо запаўдня̀, а палуднаваць не даюць.* Нсл.

•**запаўз-а́ць**-*ьці,*—*см. под паўзьці.*

•**запачы́нак**-*нку, м.*—отдых. Нсл. 181. *Запачынку няма спакойнага ні ўдзень, ні ночы.*

•**запачы́вак**-*ўку, м.*—отдых. Нсл. 181. *Запачыўку не даюць.* Нсл. *См. супачынак.*

•**запачыва́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—отдохновение (с оттенком почтения, С.) Нсл. 181. *Пан пашоў на запачываньне.* Нсл.

●**запачыва́ць**-*дю-дзеш-дзе*—покоиться (с оттенком почтения, С.) Нсл. 181. спать. *Запачывай з Богам.* Нсл. *Соверш.* **запачыі́ць**-*ыну-ынеш-ыне,* Нсл. 181. *Пан запачыць пашоў. См. супачываць, супачыць.*

●**запачыі́ць,**—*см. под запачываць.*

●**запэўне,** *нареч.*—наверное, без сомнения. Нсл. 178. *Запэўне ён цяпер у дварэ.* Нсл.

●**запэўніць,**—*см. под пэўніць.*

●**запэўніцца,**—*см. под пэўніцца.*

●**запэўны (запеўны,** Нсл.)-*ная-нае*—несомненный, верный. Нсл. 178. *Запэўны прыбытак.* Нсл.

●**запэцкаць,**—*см. под пэцкаць.*

●**запэцкацца,**—*см. под пэцкацца.*

●**запх-а́ць**-*нуць,*—*см. под пхаць.*

●**запхну́цца,**—*см. под пхацца, пхнуцца.*

●**за́пек**—*место для спанья за печкой (около печи).* Бясл. — *за̀печак. Уменьш.* **за́печак(запе́чак,** Нсл.)—часть крестьянских полатей (*"полу"*, С.) около печи, куда сваливают одежду, хлам, и где играют дети, Шсл. место устраиваемое, особенно для детей, за печью. Нсл. 179. *Ну, дзеці, марш у запѐчак, ваша там месца, а ня каля столу.* Ст. *Вылазьце, дзятвà, з запѐчка.* Нсл. *Выскачыў карпечка з запечка. Послов.* Нсл. *Багатую сястру на куце пасадзілі, а бедную процi печкі, на за̀печку.* Дсл. 24.

●**запе́каць,**—*см. под пекаць.*

●**запелескава́цца,**—*см. под пелескавацца.*

●**запе́ра**-*ры-ры, ж.*—диафрагма. Бясл. *Пазасыхалі запѐры ў кабанчыка.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).

●**заперадзі́ць**-*джу-дзіш-дзе, соверш., перех.* —опередить, обогнать. *Не тваім канём заперадзіць мяне.* Нсл. *Несоверш.* **заперaджа́ць**-*àю-àеш-àе*—опережать, обгонять. Нсл. 178. *Заперaджай, заперaдзі падводы, шыбчэй паедзем.* Нсл. *См. выперадзіць.*

●**заперач-а́ць**-*ыць,*—*см. под перачыць.*

●**заперачы́цца,**—*см. под перачыцца.*

●**запе́рхавацца, 1.** закашливаться. Нсл. 179. *Часта нешта ты стаў заперхавацца.* Нсл.

2. останавливаться во время рассказа. Нсл. 179. *Не заперхавайся, кажы па праўдзе!* Нсл.

запярхну́цца, *соверш. к заперхавацца 1,* **1.** закашляться. Нсл. 179. *Запярхнуўся, аж вырвала.* Нсл. *Чаго ты гэта запярхнуўся?* Тм.

2. остановиться во время рассказа. Нсл. 179. *Казаў, казаў дый запярхнуўся.* Нсл.

●**зап-е́рці**-*ірàць,*—*см. под перці.*

●**зап-е́рціся**-*ірàцца,*—*см. под перціся.*

●**за́перць**-*ці; мн. ч.-ці-цяў, ж.*—заточение. Дсл. 247. *Сядзіць жонка ягоная ўсё дома, слова ў заперці.* Дсл.

●**запе́т-аваць**-*аць,*—*см. под петаваць.*

●**запе́тавацца,**—*см. под петавацца.*

●**запе́ць,**—*см. под пець.*

●**за́печак,**—*см. под запек.*

●**запе́чак**-*чку, м.*—небольшое пространство между печью и стеной, чтобы последняя не загоралась. Шсл. *Кот залез у запѐчак.* Крамяні Пух. (Шсл.).

●**запе́чкі**-*каў, мн. ч.*—деревянный сруб, на котором ложится печь. Бясл. *Да печы зроблены моцныя запѐчкі.* Машавая Бялынкавічы (Бясл.).

●**запе́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—домосед. *І слухаць не хачу аб гэтым запечніку — кажа дзяўчына.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 3. *См. даматур.*

●**запе́чча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.* —отступ, пространство между печью и прилегающими к ней стенами. НК: Очерки, 245; Шсл. *Паклалі анучы сушыць у запечча.* Дукарка Сьміл. (Шсл.).

●**запя́ць,**—*см. под пець, запець.*

●**запяка́нік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —трудолюбивый человек. Дсл. 247. *Во гэты запяканік не зьдзяньгубіць.* Дсл.

●**запяка́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** водка, настоенная на разных кореньях и употребляемая в виде лекарства. Нсл. 178. *Каб адзяржаць запяканку, гаршчок з гарэлкаю, налітаю на карэньне, абмазуюць хлебным цестам і становяць у печ.* Тм. *Ад жывата выпі гарэлкі з запяканкаю.* Нсл.

2. строгое наказание. Нсл. 178. *Далі хлапцу добрую запяканку.* Нсл.

●**запя́каць,**—*см. под пя̀каць.*

●**запяка́ць,**—*см. под пячы.*

●**зап-яка́цца**-*ячы̀ся,*—*см. под пячыся.*

●**запяле́скаць,**—*см. под пялескаць.*

●**запяле́скацца,**—*см. под пялескацца.*

●**запяра́з-аваць**-*àць,*—*см. под перазаць 1.*

●**запяра́з-авацца**-*àцца,*—*см. под перазацца.*

●**запярэсьціцца,**—*см. под пярэсьціцца.*

●**запярха́ць,**—*см. под пярхаць.*

●**запярхну́цца,**—*см. под заперхавацца.*

●**запя́ткі**-*ткаў (-так); мн. ч.*—края пят. Нсл. 182. *Пабег, аж запяткі затрашчэлі.* Нсл. *Запяткі свае адбіў, бегаючы за табою.* Тм. *Вытну й запяткі задзярэш.* Тм.

●**запя́тнік**-*іка, м.*—запяток у обуви. Нсл. 182. *Запятнік скрывіўся ў боце.* Нсл.

●**зап-я́цца**-*інàцца,*—*см. под пяцца.*

●**запяча́тав-аны**-*аць,*—*см. под пячатаваць.*

●**запіха́лка**-*лкі-лцы, ж.* — *абарэчка.* НК.: Очерки 502. *См. абор.*

●**запіх-а́ць**-*нуць,*—*см. под пхаць, піхàць.*

●**запіна́шка**-*шкі-шцы, ж.*—закрывало лица.

●**запіна́ха**-*ахі-асе, ж.*—простыня, которой закрывают колыбель, Ксл. занавеска, занавесь. *Я сёлета сшыла да калыбкі новую запінаху.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Ср. запнуць, апінянка.*

●**запіна́ньне**-*ня, предл.-ню*—препятствие. Нсл. 179. *Не рабі імне запінаньня ў вясельлю.* Нсл.

●**зап-іна́ць**-*нуць,*—*см. под пяць II.*

•**запінка**-*нкі-ныцы, ж.*—остановка, Нсл. 179. задержка. *Запінку зрабілі ў сватаўстве.* Нсл.

•**запірка**-*ркі-рцы, ж.*—приспособление для запирания чего-л. Ар. *Такі ты гаспадар, як запірка ад пустога хлява.*

•**за́піс**-*су, предл.-се, м.* **1.** запись. МГсл.
2. внесение в книгу. Нсл. 179. *Трэба йсьці к дзяку, няхай запіс зробе ў кнізе аб нашым вянцу.* Нсл.
3. внесение в судебные книги, что в государстве великолитовском (белорусском) имело значение нотариальное; передача кому-л. права на какое-л. имущество посредством записи. Статут 1529 г.
4. духовное завещание. Нсл. 179. *Ніякага запісу па сьмерці не знайшлі.* Нсл.
5. письменная сделка всякого рода. Нсл. 179. *Запісы мяжсобку ўчынілі.* Нсл.

•**запі́с-аваць**-*аць,—см. под пісаць.*

•**запіса́цца,**—*см. под пісацца.*

•**запісны́ ліст,**—*см. под ліст.*

•**запі́шка**-*шкі-шцы, ж.* — *абарэчак.* НК.: Очерки, 502. *См. абор.*

•**запішчэць,**—*см. под пішчэць.*

•**запі́ткі**-*ткаў, мн. ч.* **1.** напитки. Нсл. 179. *Розныя запіткі там былі.* Нсл.
2. попойка по окончании условий. Нсл. 179. *Тут без запіткаў не абы́йдзецца.* Нсл.

•**запіва́ньне**-*ня, ср.*—запой. МГсл. *См. запойства.*

•**запі́ўкі**-*каў, единств. ч. нет.* **1.** финальное питьё. НК.: Очерки, 94., Но. 20. **2.** *перен.* —конечное дело. НК.: Очерки, Но. 202.
3. заключительное слово о чем-л. НК.: Очерки, Но. 202.

•**заплоцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—место за забором. Шсл. *У заплоцьцю парасла вялікая крапіва.* Бор Сьміл. (Шсл.).

•**запладзі́цца,**—*см. под пладзіцца.*

•**запла́каць,**—*см. под плакаць.*

•**запла́та**-*аты-аце, ж.* **1.**—вознаграждение, мзда. Гсл.; Нсл. 179. *Просячы а вечныі заплаты.* Зізані: Толкование. *Бог табе заплата.* Нсл. *Хто што заслужыць, то яму заплата будзе.* Кіт. 130а7. *Дарагой цаны заплата.* Крушына: Лебедзь 60. *Яны не знаходзяць заплаты.* У. Краўчанка. *Няма такое заплаты, што даець забыцьцё аб ізрадзе.* Цётка: Шан. род. слова. *Чым цяжшы воз да хаты вязуць яны, і чым цяжэй ступаюць ногі, тым заплату даюць гарэлку даражэй.* Кл.: Каліна 16.
заплата пенежная—денежные платежи. Стт. 1529.
2. уплата. *Маець Міска заплаціці пяцьдзясят грошы, каторай заплаце зложыў ясьмі рок чатыры нядзелі.* Гордз. Акт. XVII, Но. 19.

•**запла́тны**-*ная-нае,* **1.** любящий вознаграждать. Нсл. 179. *Заплатны пан.* Нсл.
2. верный, несомненный в платеже, Нсл. 179. уплатный. *Заплатны доўг.* Нсл. *Гэта заплатныя грошы.* Тм.

•**запла́віць,**—*см. под плавіць.*

•**заплаці́ць,**—*см. под плаціць.*

•**запл-е́сьці**-*ятаць,—см. под плесьці.*

•**запля́йміць,**—*см. под пляйміць.*

•**запля́йміцца,**—*см. под пляйміцца.*

•**запля́скаць,**—*см. под пляскаць.*

•**заплі́гаць,**—*см. под плігаць.*

•**заплікань́не**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к заплікаць*—застегивание. Гсл.; Нсл. 179. *Купіць аплікоў на заплі́каньне.* Нсл. *Ср. аплі́к. См. зашпіляньне.*

•**заплікаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —застегивать. Гсл.; Шсл.; Застадольле Сян. (Ксл.).
Ня туды заплікаеш, заплікні хорашанька, роўненька. Нсл. *Соверш.* **заплікнуць,** *-нў-нёш-нёць-нём-ніцё*—застегнуть (крючки) Бясл.; Гсл.; Шсл.; Застадольле Сян. (Ксл.).; Нсл. 179. *Не заплікнуць сьвіты: рукі памёрзьлі.* Ст. *Прич.* **заплі́кнуты**—застегнутый. Шсл.; Нсл. 179. *Нагавіцы не заплі́кнутыя.* Ст. *Кабат твой не заплікнуты.* Нсл.
прыплікаць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—пристегивать, прикалывать. Нсл. 507. *Прыплікаць, прыплікнуць істужку.* Нсл. *Соверш.* **прыплікнуць**-*ў-нёш-нёць-нём-ніцё,* **1.** застегнуть, приколоть. Нсл. 507.
2. сказать колкость. Нсл. 507. *Я яму добра прыплікнуў.*
расплікаць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—расстёгивать. Шсл. *Расплікайце яму бардзей каўнер ды вады ў рот уліце.* Ст. *Соверш.* **расплікнуць,** *-нў-нёш-нёць*—расстегнуть. Шсл. *См. зашпіляць, прышпіляць, расшпіляць (под шпіляць).*

•**заплікацца**-*аюся-аешся, несоверш., возвр.* —застёгиваться. Шсл.; Застадольле Сян. (Ксл.); Нсл. 179. *Заплікайся, заплікніся роўненька.* Нсл. *Соверш.* **заплікнуцца**-*нўся-нёшсянёцца-нёмся-ніцёся*—расстегнуться. Шсл.

•**заплі́чка**-*чкі-чцы, ж.*—застёжка. Бясл. *Заплікні сьвітку на заплі́чкі.* Палуж Краснап. (Бясл.). *См. зашпілка.*

•**за́плут**-*уту, предл.-уце, м.*—потеря ориентировки. Юрсл. *Нашоў нейкі заплут, ня ведаю, у які бок ісьці двору — і ўсё.* Юрсл.

•**заплу́т-аваць**-*аць,—см. под плутаць.*

•**заплу́т-авацца**-*ацца,—см. под плутацца.*

•**заплутуха́ць,**—*см. под плутухаць.*

•**заплутаха́цца,** Юрсл., **заплутуха́цца,**—*см. под плутухацца.*

•**запл-ы́сьці**-*ываць,—см. под плысьці.*

•**заплю́хаць,**—*см. под плюхаць.*

•**заплю́с-каць**-*нуць,—см. под плюскаць.*

•**заплю́шчыць,**—*см. под плюшчыць.*

•**запрос**-*су, предл.-се, м.*—требование высокой цены (, более, чем даная вещь или работа стоит, С.) Нсл. 181. *Запрос ня б'ець у нос.*

•**запрабава́ць,**—*см. под прабаваць.*
•**запрага́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —запрягать. Ар.; Нсл. 181. *Запрагай лепшага каня.* Нсл. *Соверш.* **запрэгчы,** *запрагу̀, запражэш-жэць-жыцѐ, запрагу̀ць*—запрячь. Ар.; Нсл. 181; Гсл. *Не запрогшы, не кажы "но".* Нсл. *Прич.* **запрэжаны**—запряжённый. Ар. *Ужо коні запрэжаны.* Лупекі Стдуб. (Косіч, 248). *Коні запрэжаны дàўна.* Нсл.

прыпрагаць, *несоверш.*—пристягивать, припрягать. Нсл. 508. *Кульгавага каня прыпрагаеш да здаровага; прыпражы лепшага.* Нсл. *Соверш.* **прыпрэгчы**-*прагу̀-пражэш-пражэць-пражэм-пражыцѐ; прошл. вр.* *прыпрог, прыпрэгла-прэглі* —припрячь. Нсл. 508. *Прич.* **прыпрэжаны** —припряжённый. Нсл. 508. *Прыпрэжаны конь закульгаў.* Нсл.
•**запрад-ава́ць**-*àць,—см. под прадаваць.*
•**запрадав-а́цца**-*àцца,—см. под прадавацца.*
•**запрапа́сьціць,** *-пàшчу-пàсьціш-пасьце, перех., соверш. к* *запрапашчаць. Несоверш.* **запрапашча́ць, 1.** девать. Нсл. 181. *Куды ты запрапашчаеш, запрапасьціў тапор мой?* Нсл.
2. вводить в невыгодное положение или место. Нсл. 181. *На гэтым месцу ты й нас і сябе запрапашчаеш, запрапасьціў.* Нсл.
3. подвергать несчастью. Нсл. 181. *Запрапашчаеш, запрапасьціў роднага свайго сына.* Нсл.
•**запрапа́сьціцца**-*пашчуся-пасьцішся, соверш., возвр.*—пропасть без вести, потеряться. Нсл. 181. *Тапор запрапасьціўся нейдзе.* Нсл. *Несоверш.* **запрапашча́цца** —пропадать без вести, теряться. Нсл. 181. *Куды запрапашчаешся што дзень.* Нсл.
•**запрапашчоны**-*ная-нае, област.*—пропащий, Гсл. потерянный из виду. Нсл. 181. *Запрапашчоная сякіра знашлася.* Нсл.
•**запрапашчэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў, ср.*—безвыходное положение. Нсл. 734. *Во, якое нам тут запрпашчэньне! ні двору ехаць ня пушчаюць, ні коні карміць няма чым, ні самым няма чым жывіцца.* Нсл.
•**запра-сі́ць**-*шàць,—см. под прасіць.*
•**запраторыць,** Шсл.-*ру-рыш-ра; повел.-тор-торма, соверш., перех.*—забросить так, что нельзя найти, Міх. хорошо запрятать, Варсл. запропастить, запрокудить, заложить, запрятать куда-л. и позабыть. Кур. (Даль, IУ изд. стр, 1554). *Дзе ты запраторыла мой андарак?* Міх. *Ён каўбасы добра запраторыў, каб маскалі не знашлі.* Варсл. *Жывую сілу не запраторыш ты ў магілу.* Колас: НЗ, XIX.
•**запра́віць,**—*см. под правіць II.*
•**запра́ўднасьць,** *-ці, ж.*—действительность. *Цяперашнія даклярацы аб маналітнасьці камуністычнага руху не адказуюць запраўднасьці.* Бацьк., Но. 4(539). *См. дойснасьць.*
•**запра́ўдны,** *-ная-нае*—действительный, МГсл. настоящий (истинный, подлинный, С.) МГсл. *У імшарах нарадзіўся запраўдны партызанцкі аддзел.* Хмара (Б. Ускалось, 1955, Но. 5, 12). *См. дойсны.*
•**запра́ўды,** *нареч.*—действительно, МГсл. действительно, по истине, МГсл. на самом деле, Шсл.; Ксл.; Ар.: Нсл. 181. воистину, подлинно. *Не, мая зязюлька, запраўды я сядні прыду к табе.* Пушкары Сян. (Ксл.). *Калі ты запраўды ня вінен, дык чаго ж чырванееш?* Ст. *Гэта запраўды так было.* Нсл. *Запраўды выкапаў галаву.* Каралеўшчына Н. (Демид: Веров. 106). *Ты запраўды заблытаўся.* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся. *См. дойсна.*
•**запрацава́ць,**—*см. под працаваць.*
•**запрацава́цца,**—*см. под працавацца.*
•**запрыгоніць**-*ню-ніш-не, соверш.*—обратить в рабство, поработить. Варсл. *Расійская царыца Кацярына запрыгоніла нашых селакоў.* Варсл.
•**запрыя́зьніцца,**—*см. под прыязьніцца.*
•**запрызвыча́іць,**—*см. под звычаіць.*
•**запрызвыча́іцца,**—*см. под звычаіцца.*
•**запсава́ць,**—*см. под псаваць.*
•**запсава́цца,**—*см. под псавацца.*
•**запсе́ць,**—*см. под псець.*
•**запухна́вець**-*ее, соверш.*—покрыться всклокоченной шерстью. Дсл. 248. *Конь запухнàвеў.* Дсл.
•**запу́да**-*ды-дзе, ж.* **1.** группа людей, загоняющих зверя во время облавы. Маркоўцы Вял.
2. действие производящих *"запуду".* Маркоўцы Вял. *Ср. пудзіць.*
•**запу́кала,** *безлич.—см. под пу̀кае.*
•**запукчэць,**—*см. под пукчэць.*
•**запу́ліцца,** *соверш., област.*—заняться чем-л., углубиться в какое-л. занятие. Дсл. 248. *Дзеці запуліліся.* Дсл. *Што так сядзець? надабе запуліцца.* Дсл.
•**запуска́цца,**—*см. под пусьціцца.*
•**За́пускі**-*каў, единств. ч. нет.*—заговение. Шсл. *У чацьвярток будуць запускі.* Ст. *Дзяржалі й шынкавалі гарэлае віно году 1538 ад запускаў масьляных індыкта 11 да запускаў масьляных індыкта 12.* Гордз. Акты, ХУII, 2.
•**запустошыць,**—*см. под пустошыць.*
•**запустава́ць,**—*см. под пуставаць.*
•**запу-сьці́ць**-*шчàць,—см. под пусьціць.*
•**запусьці́цца,**—*см. под пусьціцца.*
•**запушы́ць I,**—*см. под пушыць.*
•**запушы́ць II**-*шу̀-шыш-ша, соверш., перех., област.*—забросить. Шсл. *Куды запушы̀лі сьвіту маю?* Скобраўка Пух. (Шсл.). *Нейдзе запушанна шапка.* Тм.
•**запушы́ць III,** *соверш., каго за што, област.*—выбранить, отделать кого за что-л. Дсл. 248. *Матка мяне запушыла: не хадзі па гасьцёх.* Дсл.
•**запы́х**-*ыху, предл.-ысе, м.*—тяжелое дыхание от скорой ходьбы или бегания. Нсл. 182. *Із запыхам бег, прыбег.* Нсл.

•**запыхацéць,**—*см. под* *пыхацець.*
•**запыхáцца**-*áюся-áешся, несоверш.*—быстро, глубоко, неровно дышать от трудной или быстрой ходьбы, от гнева, волнения и т.п., Гсл. задыхаться. Бясл.
•**запы́каць,**—*см. под* *пыкаць.*
•**запылíцца,**—*см. под* *пыліцца.*
•**запын-я́ць**
•**запы́рскаць,**—*см. под* *пырскаць.*
•**запы́шка**-*шкі-шцы, ж.*—задышка. Бясл. *Аж запышку нагнаў сабе, бегшы.* Палуж Краснап. (Бясл.).
•**зародак**-*дку, предл.-дку, м.*—зародыш, МГсл. эмбрион. БНсл.
•**зародкавы**-*вая-вае*—зародышный, зачаточный. БНсл.
•**зарок**-*ку, предл.-ку, м.*—клятвенное обещание воздержаться, Гсл. зарок.
•**зарочны**-*ная-нае*—давший зарок, обет. Варсл. *Мая бабуля была̀ зарочная ў сераду ня прасьці.* Варсл.
•**зáра,** *нареч.*—тотчас, сейчас. Ар. *Зара пакажу.* Ар. *См. зараз.*
•**зарá**-*ры̀-ры̀, ж.* **1.** заря. МГсл. *Плаці, як зара зàймецца.* Кіт. 87б16. *Ужо стала брацца на зарỳ.* Ст. *Уменьш.* **зарыца.** Дсл. 283.
2. зарница. МГсл.
3. звезда. МГсл. *См. гвязда.*
4. *лишь в мн. ч.* **зоры**—звезды.
•**заработак**-*тку, предл.-тку, м.* **1.** заработок, Шсл. плата за работу. Ар. *Не вялікі тут заработак.* Нсл. 183.
2. *обычно в мн. ч.* **заработкі**-*ткаў*—работа по найму. *Бацька паехаў у заработкі.* Ст.
ісьці, ехаць у заработкі—идти, ехать на заработки. *Думалі ехаць у заработкі, але застанавіліся.* Ст.; Шсл.
•**заработачны**-*ная-нае,* **1.** выгодный по прибыли. Нсл. 183. *Заработачны год.* Нсл.
2. доходный. Нсл. 183. *Заработачнае рамяство.* Нсл.
•**зраб-íць**-*ляць,*—*см. под* *рабіць.*
•**зарабíцца,**—*см. под* *рабіцца.*
•**зарагатáць,**—*см. под* *рагатаць.*
•**зарахмáніцца,**—*см. под* *рахманіцца.*
•**зарадавáцца,**—*см. под* *радавацца I.*
•**зарáдзіць I,**—*см. под* *радзіць I.*
•**зарáдзіць II, зарáджаны,**—*см. под* *рàдзіць II.*
•**зара-дзíць**-*джàць,*—*см. под* *радзíць.*
•**зарáдзіцца,**—*см. под* *рàдзіцца.*
•**зара-дзíцца**-*джàцца,*—*см. под* *радзíцца.*
•**зáраз,** *нареч.*—сейчас, Шсл. тотчас (, в самом скором времени, говоря о предстоящем действии, событии, Ар.) МГсл. сию минуту. Нсл. 183; Гсл. *Прыляцеўшы, зàраз зачаў сячы нèпрыяцельскае войска.* Н. (Афанасьев, I, 1913, 211). *Зàраз прыдзе.* Нсл. *Сулейман зàраз расказаў усім людзём забрацїся да мечыці.* Кіт. 20а1. *Паждыжы, я зараз прыду.* Ст.
•**заразом,** *нареч.*—вместе (с этим, С.), одновременно. Нсл. 282. *Усі заразом выехалі.* Нсл.
•**зарáза**-*зы-зѐ, ж.* **1.** зараза. *См. ліпучка.*
2. *перен.*—скверный человек; бранное слово. Шсл. *Зараза ты халерная, чаго ты да мяне лезеш?* Ст.
3. *бот.*—заразиха. БНсл.
•**заразáць, зарэзаць,**—*см. под* *рэзаць.*
•**зарáзіць,** *зарàжу, зарàзіш-зе, соверш.*—заразить. Нсл. 182. *Сваею дурною хваробаю й нас зарàзіць можаш, жывучы разам.* Нсл. *Несоверш.* **заражáць**-*аю-аеш-ае*—заражать. МГсл.
•**зарáзіцца**-*жуся-зішся, соверш.*—заразиться. Нсл. 182. *Несоверш.* **заражáцца**-*аюся*—заражаться.
•**зарáзьлівасьць**-*ці, ж.*—заразительность. Нсл. 182; БНсл. *Зарàзьлівасьць хваробы.* Нсл.
•**зарáзьлівы**-*вая-вае,* **1.** заразительный. Нсл. 182; БНсл. *Гэта зарàзьлівая хвароба.* Нсл.
2. оскорбительный. Нсл. 182. *Зарàзьлівае слова сказаў.* Нсл.
3. вспыльчивый, склонный к обидчивости. Нсл. 182. *Зарàзьлівае мае сэрца, зàраз і ўразіцца.* Нсл.
•**зарáзьлівы**-*вая-вае,* **1.** заразительный. Нсл. 182; БНсл. *Гэта зарàзьлівая хвароба.* Нсл.
2. *от рàзіць 2*—оскорбительный. Нсл. 182. *Зарàзьлівае сказаў слова.* Нсл.
3. вспыльчивый, склонный к обидчивости. Нсл. 182. *Зарàзьлівае мае сэрца, зàраз і ўразіцца.* Нсл.
•**зарáзьліва,** *нареч.* **1.** *к заразьлівы 1*—заразительно. Гсл.
2. *к заразьлівы 2*—оскорбительно. Гсл.
•**заразьнíць**—*см. под* *разьнíць.*
•**зарáіць**—*см. под* *рàіць.*
•**заракáцца**-*аюся-аешся, несоверш.*—зарекаться. *Заракалася сьвіньня ў гарод лазіць.* *Послов.* Варсл. *Соверш.* **зарачы́ся**-*куся, зарачэшся; прош. вр. зарокся.*
•**зарáла**-*ла; мн. ч.-лы, ср.*—сказочное какое-то существо; когда детям не спится ночью, и ждут, не дождутся они утра — их утешают: *"Борзда, дзеткі, прыдзе зарàла".* Дсл.
•**зарáна,** *нареч.*—рановато, Нсл. 182 слишком рано. *Зарана яшчэ ехаць, даедзеш.* Нсл. *Зарàна яшчэ табе жаніцца.* Нсл.
•**зарандавáць**—*см. под* *рандавàць.*
•**заранёў,** *нареч.*—ранее надлежащего. Ар.
•**зарáня[зарáні,** Нсл.**],** *нареч.*—ранее надлежащего. Гсл.; Нсл. 182.
•**заранíца**-*цы-цы, ж.*—утренняя звезда, (Шсл.) Венера. Ксл.; Вост. (Даль), Кал. (Тм.). *Заранíца ўжо патухла.* Клятное Пух. (Шсл.). *Прашу Спадара Бога й Прачыстае Маткі, і зары-заранíцы.* Із замовы. Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Заранíцаю хай даль жаўрэе.* Салавей: Сіла 57. *Ноч цямнела, заранíцы бліскалі рэдка.* Дзьве Душы 18. *Я бягу па вадзіцу з заранíцай.* Бародзінка Імгл. (Косіч 236).

•**зара́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** утренняя звезда, Дсл. 250; Гсл.; Нсл. 184; Воджа Бр.(Красьневіч у "Крывіч" 1926 г., Но. 11-12) Венера. Ксл. *Пазна мы ўсталі малаціць: ужо заранка ўзышла, борзда будзе дзень.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **зараначка**-*чкі-чцы.* Нсл. 184. *Ні ваднюсенькае зараначкі ня відаць на небе.* Нсл.

2. зпитет к *"дачка"*(дочь). Дсл. 249. *Ты гасьцюй, гасьцюй, дачка, ты гасьцюй зараначка.* Дсл.

•**зара́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—рассвет, заря. БНсл. *Якое ўжо зараньне, а ты яшчэ ня выспаўся.* Нсл.

•**зара́ньні**, -*няя-няе*—предрассветный.-Бнс.

•**зарас-та́ць**-*ьці*—*см. под* *расьці.*

•**за́расьнік**-*іку, предл.-іку, м.*—заросль. Ар.; Шсл. *У зарасьніках пачалі пераклікацца бакасы.* Шакун: Сьлед 10. *Каровы ўбіліся ў зарасьнік.* Ст.

•**заратава́ць**—*см. под* *ратавàць.*

•**зараўнава́ць**—*см. под* *раўнавàць.*

•**зара́ць, 1.**—*см. под* *арàць.*

2. *несоверш., безлич.*—светать, Нсл.; Шсл.; Дсл. 283; Гсл. рассветать. *Пачало зарэць.* Ст. *На дварэ зараць пачало.* Нсл. *Яны зьвярнуліся да местачка, як пачало ўжо зарэць.* ЗСД 338. *Як тая зорачка зарала, так наша Марынка вышывала; зарала зоранька ясьненька, вышывала Марынка кра̀сьненька.* Горц.(Кот. 203). *Отгл. имя сущ.*

зара́ньне-*ня, предл.-ню*—рассвет, наступление утра. Гсл.

•**зара́цца**—*см. под* *арàць.*

•**зарэз**-*эзу, предл.-эзе, м.* **1.** заклание ножом. Нсл. 183.

2. убой на мясо домашних животных. Ар. *Адлучылі вала дзеля зарэзу.* Нсл.

3. рана от пореза. Нсл. 183. *Зарэз разбалеўся.* Нсл.

4. упрямый, упорный в стремлениях. Дсл. 249. *Сабака зарэз — ноч ганяе зайца: зь лесу не даклічашся.*

5. человек очень увлекающийся хорошим или дурным делом. *Ён касіць зарэз.* Дсл. *Ён зарэз у карты гуляць.* Дсл.

•**зарэзаць**—*см. под* *рэзаць.*

•**зарэзіна**-*ны-не, ж.* **1.** плохая лошадь, которая от кнута не ускоряет бега. Дсл. 249. *Не бяжыць кабыла — хоць аблупі, такая зарэзіна.* Дсл.

2. упорная, упрямая женщина. Дсл. 249. *Дзеўка зарэзіна — маткі ня слухае.* Дсл.

•**зарэчча**-*ча, предл.-чу, ср.*—место за рекой. Гсл.

•**зарза́ць**—*см. под* *ірзàць.*

•**заржаве́лы**-*лая-лае*—покрытый ржавчиной, ржавый. *Адамкнула заржавелыя замкі.* Лынькоў: Воўчы Лог(Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 98).

•**зармі́цца,** *соверш., област.*—рассердиться. Дсл. 248. *Ён як зарміцца — Божа ж мой!* Дсл.

•**зар-ва́ць**—*см. под* *ірвàць.*

•**зар-ва́ць II**-*ывàць*—*см. под* *ірвàць.*

•**зарва́цца I**—*см. под* *ірвàцца.*

•**зар-ва́цца II**-*рывàцца*—*см. под* *ірвàцца.*

•**зарубі́ць**—*см. под* *рубіць.*

•**зарудзяні́цца,** —*нюся-нішся, соверш.* ——сделаться красивым, багровым. Дсл. 249. *Зарудзянілася неба.* Дсл.

•**зару́жжа**-*жы, ж., бот.*—лютик ползучий. Гсл.; Бясл.; Верас. *Заружжа расьцець у лузе, квет яе рыжы.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).

•**зару́ка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** (гарантия, С.) ручательство. Нсл. 183; БНсл. *Даць грошы пад заруку.* Нсл.

2. *юрид.*—денежный штраф, указанный в постановлениях суда для случаев их нарушения. *Будуць лі на лісьцех дзельчых паложаны якія абавязкі, зарукі а няўзрушаньню таго дзелу, тагды такія зарукі кажны подле свайго абавязку з рассудку праўнага заплаціці вінен будзець.* Стт. 370. *А тае зарукі, на лісьце апісанае, палавіца на нас гаспадара, да скарбу земскага Вялікага Князства Літоўскага, а другая палавіца на дзеці, патомкі або блізкія забітага... А хоця бы й не забіў, але раніў або бой чараз заруку ўчыніў, тот такжа ў заруку ўпадаваець.* Стт. 90.

•**заруме́н-ены**-*іць*—*см. под* *румèніць.*

•**заруме́ніцца**—*см. под* *румèніцца.*

•**зару́мзаць**—*см. под* *рỳмзаць.*

•**зару́мзацца**—*см. под* *рỳмзацца.*

•**заруне́ць**—*см. под* *рунèць.*

•**зару́пе, зару́піла,** *безлич.*—*см. под* *рỳпе.*

•**зару́піцца**—*см. под* *рỳпіцца.*

•**зару́сьць.** *соверш., област.*—зареветь, заплакать(в голос, С.) Дсл. 250. *Ваўкі зарулі ў лесе: ці не гняздо.* Дсл. *Дзеўка зарулà, як ехала пад вянец.* Дсл.

•**заручонка**-*нкі-нцы, ж.*—помолвленная, невеста од обручения до свадьбы. Горц. *Уменьш.* **заручоначка**-*чкі-чцы, ж.* *Заручоначка Марынка, заручылася ў сыботу.* Горц.(Кот. 203).

•**заручоны**-*ная-нае*—обрученный, Нсл. 183 жених и невеста от обручения до свадьбы. *Ср. заручэнец, заручонка. Яна малада заручона, хто ж яе заручыў?* Кажамякі Імгл. (Косіч 28).

•**заруч-а́ць**-*ыць*—*см. под* *ручàць.*

•**заруч-а́цца**-*ыцца*—*см. под* *ручàцца.*

•**заручэнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*——помолвленный, жених от обручения до свадьбы. *Ср. заручонка.*

•**зару́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*——дружка жениха, бывший при *"заручынах"* и долженствующий быть при свадьбе, как свидетель помолвки молодых. Нсл. 183. *Заручнікі едуць.* Нсл. *Прыехалі заручнікі; ды чаму ж яны бяз дудачкі. Наша Тацянка ня ўдованька, захоча пагуляць, таткаў двор раўнавàць* Из свад. песни, Нсл. *Уменьш.* **заручнічак**-*чка, предл.-чку.* Нсл. 183.

•**зару́чны ліст**—документ о *"заруке".*

•зару́чыны-*наў, единств. ч. нет.*—обручение, Гсл.; Ар.; Косіч234; Ксл. помолвка. Растсл.; ПНЗ. *Сядні заручыны.* Дсл. 249. *Ужо й заручыны згулялі.* Нсл. 183. *На заручынах каралевіч расказаў, як яго выгналі з дому.* Н.(Афанасьев І, 1913, 212). *Ужо звалі на заручыны.* Ст.

•зарызыкавáць—*см. под рызыкавàць.*

•зарыкáць—*см. под рыкàць.*

•зары́мсьцiла, *безлич.—см. под рỳмсьціць.*

•зарыпéць—*см. под рыпèць.*

•зарыштавáць—*см. под рыштавàць.*

•засонак-*нку, предл.-нку, м.*—спячка, состояние душевного оцепенения, бездеятельность, пассивность. *Гэтае пытаньнне быццам пабудзіла Васіля із засонку.* Шакун: Сьлед 2. *Бобік быццам прачхнуўся із засонку.* Шакун: Сьлед 19.

•зас-éсьці-*ядàць—см. под сèсьці.*

•засоўка-*ўкі-ўцы, ж.*—дырка, в которую входит "*пругло*". Бягомля.

•зáсаб, *нареч.*—друг при друге. БНсл.

•засáда-*ды-дзе, ж.*—запруда. Жучк.: Топонимика 14. *На раццэ зрабілі засàду.* Жучк.: Топонимика.

•зáсадка[засáдка, Варсл.)-*дкі-дцы, ж.*—отгороженное место в хлеву, для помещения откармливаемых свиней. Варсл.; Міх. *Кормнага парсюка пасадзілі ў зàсадку.* Міх.

•засáдыш-*ша, предл.-шу; мн. ч., род.-шаў, м.*—последняя и меньшая булка хлеба. Ксл. *Алена пасадзіла засадыш у печ.* Хадулава Куз. (Ксл.).

•заса-дзі́ць,—*см. под садзі́ць.*

•засакатáць—*см. под сакатàць.*

•засаладзі́ць—*см. под саладзі́ць.*

•зас-опці-*апсьці-апці—см. под сапсьці.*

•засапсьці́ся—*см. под сапсьці.*

•засаромяцца—*см. под саромяцца.*

•засароміцца—*см. под сароміцца.*

•зáсарам, *нареч.*—стыдновато. Нсл. 185. *Табе зàсарам гэта гаварыць.* Нсл.

•засарамаці́ць—*см. под сарамаці́ць.*

•засарамаці́цца—*см. под сарамаці́ца.*

•засáрпаць—*см. под сàрпаць.*

•засáрпацца—*см. под сàрпацца.*

•зáсаўка-*ўкі-ўцы, ж.*—задвижка. МГсл.; Ар.; Міх.; Шсл.; БНсл. *Нà нач засунулі дзьверы зàсаўкаю.* Ст. *Трэба да дзьвярэй прыбіць зàсаўку.* Чашнікі (Ксл.).

•зáсха, *засхі, зассе, ж.* **1.** засуха. Нсл. 187. *Засха на полю.* Нсл.

2. сухота, внутренний жар. Нсл. 187. *Ад засхі ў роце язык паськяпала.* Нсл.

•засéд-*ду, предл.-дзе, м.*—присест. *За адным заседам вячэра з абедам. Послов.* Рапан.: Прык. 249.

•засéяньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—засеянное поле. *У засеяньне на ґрунцех дворных жытам і ярынамі ўвязаньне давана быці маець.* Стт. 276.

•зас-éяць-*явàць—см. под сèяць.*

•засéдзець—*см. под сядзèць.*

•засéдзіцца-*джавацца—см. под сядзèць.*

•зáседзь-*дзі, ж.*—зачаток, первоначальная форма чего-л., способная к дальнейшему развитию, росту(у насекомых и птиц). Чухны Крэўск. в. Аш. *Адзін: Мухі ўзімку затым ё, што ўвосень доўга цёпла было, дык не паздыхалі. Другі(гледзячы на адсталую ад сьцяны паперу): Заседзь нейдзе ёсьць.* Чухны Аш.

•зáсек[засéк, Шсл.) Пск.(Иеропольский)-*ку, у засеку, м.*—закром. Нсл. 188; НК: Очерки, Но. 554; Гсл.; Шсл.; Ксл.; Растсл.; ПНЗ; Иеропольский; Дсл. 254. *См. аруд. У яго поўныя засекі рознага збожжа.* Нсл. *Поўны засек аўсу.* Вулянавічы Сян. (Ксл.). *Насыпалі цэлы засèк грэчкі.* Ст. *Уменьш.* **засечак**-*чка, предл.-чку.* Шсл.

•заселяпáць—*см. под селяпàць.*

•зáсена-*ны-не, ж.*—тенистое место. НК: Очерки, Но. 898.

•засéнак-*нка, м.*—чулан, перегородка в сенях, для хозяйственных припасов. Нсл. 188. *Пакладзі кажух у засèнак.* Нсл.

•зáсень-*ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—тень. *Сонца ўстае ў зàсені густа-зялёных ліп.* Лойка: Л. песьня. *Добра ўлетку пасядзець у засені.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Гранітны рыцар срэбнай статуэткай суцьмяніцца ў засені гальля.* Кавыль: Думы 19. *Сядай, бабуля, у засень на травіцы.* Дуб: Чые рукі найпрыгожшыя? *Уменьш.* **зáсенка**-*нкі, дат., предл. засенцы*—тень. Ксл. *Жнеі селі абедаць у засенцы.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•засердавáць—*см. под сердавàць.*

•засердавáцца—*см. под сердавàцца.*

•зас-éсьці-*ядàць—см. под сèсьці.*

•засéтнік-*ка, предл.-ку, м.*—помещение за сушильнею — "*асецьцю*". Ксл. *Вотрына ляжыць у засетніку.* Зямковічы Сян. (Ксл.).

•засéвак-*ўку, м.*—семя, нужное или употребляемое на сеяние. Нсл. 188. *Пазыч жыта на засèвак.* Нсл.

•засéўкі-*вак(-ўкаў), единств. ч. нет.*—первый день посева. Варсл. *На засèўкі мы варылі ґруцяную кашу із салам.* Варсл.

•засéўраць—побыть весною на ветре, влияние обнаруживается загаром и загрубением кожи на лице. *Пабыў дні два ў лесе, а глядзі від як засеўраў.* Дсл. 251.

•засéціна-*ны, дат., предл.-не, ж.—засетнік.* Ксл. *У таку, як малоцяць, дык мякіну кладуць у засеціну.* Выгары Куз. (Ксл.).

•засéцьце-*ця, предл.*-цю; *мн. ч.-ці-цяў, м.—засетнік. Гэта ж у мяне цячэць засецьце.* Тур'я Чэрык. (Бясл.).

•засéчак-*чка, предл.-чку,* **1.** отделение портмонэ, кошелька. Шсл. *Партманэцік на тры засечкі.* Ст.

2.—*см. под зàсек.*

•засёрбаць—*см. под сёрбаць.*

•засётак-*тку, предл.-тку, м.*—помещение за сушильней — "*асецьцю*". Ксл.

•засядлáць—*см. под сядлàць.*

•**засяньнік**-*ікà, м.*—сарай на сено. Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет 5).
•**засігáць**—*см. под сігàць.*
•**засіляць**—*см. под сіліць.*
•**засіліць**—*см. под сіляць.*
•**засіліцца**—*см. под сіліцца.*
•**засіпéць**—*см. под сіпèць.*
•**засівéлы**-*лая-лае*—начавший седеть. Купала: Шл. Ж. 83.
•**заск-окнуць**-*очыць-àкаваць—см. под скà-кàць.*
•**заскáбіць**—*см. под скàбіць.*
•**заскáбіцца**—*см. под скàбіцца.*
•**заскаголіць**—*см. под скаголіць.*
•**заскала**-*лы-ле, ж.*—скалозуб? *Старому Нупрэю зь бярозавай люлькай у зубах здавалася, седзячы пад хатаю, што гэта "заскала", — як ён зваў месяц, — чагосьці саромліва ўсьміхаецца.* Васілёк-(Калосьсе, Но. 3-16, 1938 г, стр. 131).
•**заскалýбіна**-*ны-не, ж.* **1.** неровность, впадина или возвышение на поверхности в общем гладкой. Варсл. *На гэтай дошцы дзьве заскалубіны ё.* Варсл.
2. неровность на поверхности тела, напр. нарыв, чирей. Варсл. *Да заскалубіны цела барзьдзей можа зараза ўплынуцца.* Варсл.
•**заскалýбіць**-*блю-біш-бе, соверш., перех.*-—занозить. Ксл. *Заскалубіў сабе палец.* Дабрыгары Беш. (Ксл.). *См. заскàбіць.*
•**заскародзіць[заскарадзіць]**—*см. под ска-радзіць.*
•**заскарýбці, заскарýбнуць**-*ну-неш-не, соверш.*—засохнуть или замерзнуть в ком(о грязи, тесте). Варсл. *Ночы быў марозік, дык балотца заскарубла.* Варсл.
•**заскляпіць**—*см. под скляпіць.*
•**заскробаць**—*см. под скробаць.*
•**заскрáбаць**—*см. под скрàбаць.*
•**заскр-абáцца**-*эбсьціся—см. под скрàбац-ца.*
•**заскрэгціся,** *заскрагýся, заскражэшся, соверш.*—начать издавать пронзительный, скрипучий крик, свойственно лягушкам. Нсл. 185. *Жабы заскрэгліся.*
•**заскрыгатáць**—*см. под скрыгатàць.*
•**заскрыгаць**—*см. под скрыгаць.*
•**засквáрыць**—*см. под сквàрыць.*
•**заскуб-áць**—*см. под скубàць.*
•**заскумáціць**—*см. под скумàціць.*
•**заскýрны**-*ная-нае*—подкожный. *Заскурная кроў.* Нсл.
•**заслон[зуслон, зыслон],** *предл.-не, м.*-—небольшая(переносная, С.) скамейка. Шсл. *Вядро стаіць на заслоне.* Турэц(Сьміл.) Шсл. *Прысядзь во на зуслоне.* Ст. *Падстаў зуслон, бо так ня ўзьлезеш на печ.* Дукора Сьміл.(Шсл.). *Адклала заслон, якім заўсёды запіраўся Корзюк нанач.* Сяднёў: Корзюк.
•**заслона**-*ны-не, ж.* **1.** занавес, МГсл. заслон, прикрытие, преграда. *Заслоны межы намі ня было.* Кіт. 120а7.
2. деревянный или металлический полукруг, которым закрывают печь. Гсл. *Уменьш.* **зáсланка(заслонка,** Дсл.)—полуовальная короткая досочка для закрытия печи, (Дсл. 252) дверца или задвижка для закрытия печи, заслонка. Ар.; Раст.: Северск 135.

3. защита. Нсл. 185. *Заслону мае, нікога не баіцца.* Нсл. *Ён мне вялікая заслона.* Нсл.
•**заслонка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** плевка во внутренностях животного около легких. Дсл. 252. *Адарваў у вапра заслонку: надабе кроў выбіраць.* Дсл.
2.—*см. под заслона.*
•**засланяць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*—заслонять. Ар. *Соверш.* **засланіць**-*ню, заслоніш-не*—заслонить. Ар. *Ці забылася языком рот засланіць?* НК.: Бабы, 24.
•**заслáньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—ссылка. Гсл.
•**заслáць,** *засьцялю,—см. под слаць, сьцялю.*
•**заслýга**-*угі-узе, ж.*—заслуга.
•**заслýгаваць I**-*гýю-гýеш-гýе; повел.-гуй-гуйма; несоверш.* *на што,* **1.** заслуживать. Нсл. 185; Іг.; Сакуны 81. *Заслугуе на ласку маю.* Нсл.
2. заискивать. Нсл. 185. *Заслугаваў на гасьцінец, ажно нічога не далі.* Нсл.
•**заслугавáць II,**—*см. под слугаваць.*
•**заслýгавацца**-*гýюся-гýешся, несоверш. на што, чаго*—заслугами приобретать расположение. Нсл. 185. *Ласкі Божай заслугуйцеся.* Кіт. 46а13. *Кажнаму заслугугуецца.* Нсл. 185. *Ён шмат каму заслугуецца.* Тм.
•**заслýхацца,**—*см. под слухаць.*
•**заслужоны**-*ная-нае*—заслуженный, достойный по заслугам. Нсл. 185. *Чалавек заслужоны перад царом і ўсімі.* Нсл. *З тых рэк маюць піць заслужоныя Божыя.* Кіт. 56а17.
•**заслýжны**-*ная-нае*—заслуженный, приобретший заслугами доброе расположение. Нсл. 185. *Твaë дабрадзейства будзе заслужна перад Богам.* Нсл.
•**заслужыць,**—*см. под служыць.*
•**засмагавáцца,**—*см. под смагці.*
•**засмáглы**-*лая-лае*—имеющий накипь на губах от жажды. *Дармà стараецца ўдзяржаць каля засмаглых вуснаў коўню.* Гарун: Сьвята.
•**засмáжыць,**—*см. под смажыць.*
•**засмакавáць,**—*см. под смакаваць.*
•**засмакавáцца,**—*см. под смакавацца.*
•**зáсмалак**-*лка, м.*—небольшое смолистое углубление на дереве: бывает от повреждения. Варсл. *Палена із засмалкамі пакладзі на агонь.* Варсл.
•**засмаліць,**—*см. под смаліць.*
•**зáсмаргай,**—*см. под — здшмаргам.* Ар.
•**засмаркáцца,**—*см. под смаркацца.*
•**засмуткавáцца,**—*см. под смуткаваць.*
•**засмутнéць,**—*см. под смутнець.*
•**засму-ціць**-*чàць,—см. под смуціць.*
•**засму-ціцца**-*чàцца,—см. под смуціцца.*

•**засмучонасьць**-*ці, ж.*—состояние по прилаг. *"засмучоны". Адразу пакінуў сваю засмучонасьць і аж шыбчэй за іх пабег із імі да астрогу.* Дзьве Душы, 188.
•**засмучоны**-*ная-нае*—опечаленный.
•**засмучэньне,**—*см. под смуціць.*
•**заснава́ць кросны**—основать. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **заснава́ньне красён**—основание. Гсл.
•**зас-ну́ць**-*ынаць,—см. под спаць.*
•**засповеднае**-*нага, в знач. сущ.. ср.*—приношение за исповедь. Нсл. 185. *Засповеднага даў капейку.* Нсл.
•**за́спа I**-*пы-сьпе, ж.*—засыпка. Нсл. 185.
•**за́спа II,** *засьпе, ж.*—долгий сон. Нсл. 185.
•**заспадаба́ць,**—*см. под падабаць.*
•**заспадзява́цца,**—*см. под спадзявацца.*
•**заспас-обеньне**-*обіць,—см. под спасобіць.*
•**заспаведны**-*ная-нае*—приносимый за исповедь. Нсл. 186. *Заспаведныя грошы.* Нсл. *Ср. засповеднае.*
•**заспа́ць,** *засплю,—см. под спаць.*
•**засто-еваць**-*іць,—см. под стаяць.*
•**засто-евацца**-*іцца,—см. под стаяцца.*
•**застоліць,**—*см. под століць.*
•**застольле**-*ля, предл.-лю; мн. ч.-лі-ляў, ср.*—место за столом. Ксл.; Гсл.; Нсл. 186. *Мы толькі вылезьлі з застольля.* Масеева Аз. (Ксл.). *Выходзяць із застольля.* Кот. 207. *Ідзіце, дзеткі, із застольля, пусьціце гасьцей.* Нсл. *Татуля сядзіць на куце, а ты, матуля, лезь па застольлю к яму.* Нсл. *Гарэлік падняўся з застольля.* Дзьве Душы, 168. *Ласкат.* **застольлейка**-*ка, предл.-ку.* Растсл. *Цябе Хоўрачка даўно жджэць, із застольлейка вон ня йдзець.* Север. (Косіч 244).
•**застольнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** каждый из едящих за одним или общим столом, затрапезник. Ксл. *Толькі застольнікаў было на вясельлю.* Лашнёва Выс. (Ксл.). *Уменьш.* **застольнічак**-*чка, предл. и зват.-чку.*
2. нахлебник (, приживальщик, **С.**) Гсл.; Нсл. 186. *Застольнікаў, застольнічкаў то шмат, але работнікаў мала.* Нсл.
•**застольны**-*ная-нае*—застольный.
застольныя песьні—песни, которые поются в Смол. губ. во время пирушек и за столом во время свадьбы. Дсл. 253.
•**застагна́ць,**—*см. под стагнаць.*
•**заста́ласьць**-*ці, ж. ад каго*—отсталость.
•**засталцы́**-*цоў,* **асталцы**-*цоў*—остальное. Ксл. *Пудоў дзесяць аўсу засею, а асталцы прадам.* Заазер'е Сян. (Ксл.). *Пасі, Божа, засталцы!* Шейн.
•**заста́лы**-*лая-лае,* **1.** оставшийся от чего-л. *Што бы меў на сту падводах да места нашага галоўнага еміны засталае для продажы паслаці, то можа вадзяным пуцём чараз колька чалавекаў адправіці.* Стт. 98.
2. остальной. Нсл. 218. *Для ўсякіх, межы патомкаў засталых, розьніц.* Запіс 1563 г. (Пташицкий: Кн. Пузыны, 60). *Засталыя грошы сабе вазьмі.* Нсл.
3. *ад каго,* **а)** отставший в пути. **б)** отсталый, стоявший на низком уровне развития.
•**застаноўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** препятствие, остановка. Нсл. 186. *Застаноўку за табою маем.* Нсл.
2. остановка, временное пребывание кого-л. где -л. на пути куда-л. Бясл. *На ўсёй дарозе адна толькі застаноўка будзе пры пераезьдзе пераз мост.* Бяседавічы Хоцім. (Бясл.).
•**застан-авіць**-*аўляць,—см. под станавіць.*
•**застан-авіцца**-*аўляцца,—см. под станавіцца.*
•**застаронак,** Шсл., **за́старанак,** Ар.—часть сенного сарая (, также гумна, Ар.) перегороженного(со стороны тока, Ар.) по высоте 2-3 бревнами (, а спереди и сзади столбами или же низкой стеною и столбами, Ар.) Шсл. *Салома ляжыць у застаронку.* Дукоршчына Сьміл. (Шсл.). *См. старана.*
•**застарасьвецкі**-*кая-кае*—очень древний, старинный. Нсл. 186. *Застарасьвецкі ўздумаў звычай.* Нсл. *Застарасьвецкая адзежа.* Нсл.
•**застарава́ць, зыстарава́ць,**—*см. под старавацъ.*
•**заста́рацца,**—*см. под старацца.*
•**застарэць,**—*см. под старэць.*
•**заста́ва**-*вы-ве, ж..* **1.** установленный в воде заставной рыболовный снаряд. НК.: Очерки 503.
2. залог, Стт. 1529. заложенная вещь, залог. Нсл. 186. *Устаўляем, іжбы кажная застава даўнасьці земскае ня мела.* Стт. 1529, X, 5. *Вазьмі сякіру ды заставу пакладзі, пакуль прынясеш грошы.* Нсл.
3. гипотека. Акін. 192. *См. гіпотэка.*
4. гарнизон. Стт. 1529; Любавский: Очерк 122. *Естлі быхма самы... або панове рада нашы пашлюць каго ў заставу на замак.* Стт. 1529. *Мяшчане кіеўскі... пачуўшы тое. іж гаспадар іх, князь Станіслаў, уцёк ад Гедыміна і ў іх заставы нікаторае князь не заставіў.* Летапіс Быхаўцаў, стр. 15-16.
•**за́ставаць, за́стваць,** Шсл. *за́стую-туеш-туе, несоверш.*—затеинять (, заслонять, загораживать свет, **С.**) Шсл. *Адхініся ад лянпы, ня заствай.* Ст. *Стаў ды застуе.* Ст.
•**застава́ць**-*аю-аеш-аець*—догонять домашних животных, идущих в посев, чтобы не допустить их пойти туда. Нсл. 186; Юрсл. *Бардзей заставай коні, бо ў ячмень ускочаць.* Нсл. *Соверш.* **застаць.** Нсл. 186. *Застань гусі, ня пушчай у ячмень.* Нсл.
•**застава́цца,** *застаюся-таешся-таецца-таемся-таіцеся, несоверш.* **1.** оставаться. Нсл. 186; Шсл.; Ксл. *Усі вутачкі з возера плывуць, адна вутачка заставалася.*

Лупекі Стдуб.(Косіч, 246). *Ці пойдзеш з імною, ай застаеаешся ў дварэ?* Нсл. 218. *Заставайся ў дварэ.* Нсл. 186.
2. *ад каго,*—отставать. Нсл. 186. *Не заставайся ад нас.* Нсл. 186.

застáцца, *застанўся-нèшся-нèцца-нèмся-ніцèся; повел.-нься-ньмася, соверш.* **1.** остаться. Нсл. 186; Шсл.; Ксл. *Застанься валèй у дварэ.* Нсл. 218. *Застанешся ў пекле на векі.* Кіт. 12769. *Касцы бяз крупені застануцца.* Ліпна Сян. (Ксл.). *У мяне засталося заараць два шнюры.* Дарошкава Сір. (Ксл.). *Ад бульбы засталася адна шалупа.* Зайцава Сур.(Ксл. 355). *Зьбілі багатыру(гаду) восьмі галоў, дзявятая засталася.* Н.(Афанасьев, II, 1914, 42). *Нічога з гэтага не засталося.* Корзюк. *Брат, прышоўшы, не знашоў сястры й застаўся так.* Погар(Афанасьев, У, 1914, 122). *Застаўся ён у лесе начаваць.* Нікольск М.(Демид: Веров. 196). *Засталося толькі адно гальлё.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Адзін застаўся дома.* Ст. *Бяз хлеба застанèмся.* ЛНЧ. 21. *Сэрца чарсьцьвела... толькі адно пачуцьцё й засталося ў ім — матчынае каханьне.* Сын. 23. *Засталàся, як у полю вецер.* Рапан: Прык. 110. *А дзяціна так ля дому і сядзець застаўся.* Гарун: Казка. *Зязюля навекі маёй засталася.* Сяднёў(Бацьк., Но. 46-47/530-531). *Нé-не-не, Маланка! застанься.* Макаёнак: Каб людзі... *Каб я застаўся тутка, дык зьгінуў бы.* Шакун: Сьлед 12.
2. (*ад каго*)—отстать. Нсл. 186. *Застанешся(ад нас), адзін будзеш ехаць.* Нсл.
3. (*на каго*)—остаться на чьем-л. попечении. Дсл. 253. *Заб'юць мужа — на каго застануся?* Дсл.

•**застáвіць,**(*вместо этого глагола теперь чаще всего употр. "кінуць", "пакінуць"*) *застаўлю, заставіш-ве; повел. застàўàўма, соверш., перех.* **1.** оставить. *Самы лёк сьпілі, а толькі гушчу заставілі.* Нсл. 267(*под лёк*). *Памерла адна жонка й заставіла дзяцё яшчэ ў калыбцы.* Мікольск. М, (Демид.: Веров. 1896, II, 140).
2. заложить, отдать в залог. Гсл.
3. поставить рыболовный снаряд для ловли рыбы. Дсл. 252.

заставіць сеці—пересыпать сети для ловли рыбы. Дсл.
4. (*перен.*)—??? *Як заставяць сяцей прамеж чужых кляцей.* Дсл. *Прич.* **застаўлены, 1.** оставленный. Нсл. 218. *Дзеці, застаўленыя ў дварэ, плакаць будуць.* Нсл.
2. заложенный, отданный в залог.
3. *прич. к заставіць 3, 4. Несоверш.* **застаўляць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма,* **1.** оставлять. Гсл.; Нсл. 186. *Не застаўляй яго ў дварэ аднаго.* Нсл.
2. отдавать в залог имущество.
3. *несоверш. к заставіць 3, 4.*

•**застáвіцца**-*àўлюся-авішся, соверш.*—защититься, оградиться чем-л. Нсл. 186. *Заставіўся сьветкамі.* Нсл. *Несоверш.* **застаўляцца**-*яюся-яешся, чым*—защищаться, ограждаться чем-л. Нсл. 186. *Застаўляецца панскім расказаньням.* Нсл.

•**зáстаўка**-*ўкі-ўцы, ж.* (Гсл.)— дверцы или ставень у мельничного шлюза, Нсл. 186 заставка, щит, удерживающий воду, идущую в колеса водяной мельницы. *Вада пераз застаўкі йдзець.* Нсл. *Храпець на ўсі застаўкі.* *Послов.* Нсл.

•**застаўляць**—*см. под застàвіць.*

•**застаўляцца**—*см. под застàвіцца.*

•**застáўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* — закладчик, (Гсл.) залогодатель. Нсл. 186. *Застаўнікі ня выплачуюць грошы й ня выплачуюць застаў сваіх.* Нсл.

•**застаўнік**-*ікà, м.*—специальная решётка заставлять зад и перёд телеги. Варсл. *Здымай застаўнік ды паедзем у лес па дровы.* Варсл.

•**застáўны**-*ная-нае,* **1.** гарнизонный, Любавский: Очерк 122 прилагательное к *"застава" во всех знач.*
2. находящийся в *"заставе"—залоге.* Нсл. 186. *Застаўны тапор.* Нсл.

•**застáцца**—*см. под заставàцца.*

•**зáстка**-*ткі, дат., предл. застцы, ж.*—абажур. Дз.; Дсл. *См. засьня.*

•**застрома**-*мы-ме, ж.*—помеха(человек). Шсл. *Убілася гэта застрома ды стаіць.* Матарова Сьміл. (Шсл.).

•**застроміць**-*млю-міш-ме, соверш.*—вонзить. Гсл.

•**зáстрамка**-*кі, дат., предл. застрамцы, ж.*—заноза. Ар. *См. стрэмка. скаб.*

•**застрэліць**—*см. под страляць.*

•**застрэшак**-*шка, м.*—свисающая крыша с переди стены, для предохранения от дождя. Варсл. *Дзеці схаваліся ад дажджу пад застрэшак.* Варсл.

•**застрэшыньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*— край соломенной крыши, Дсл. 253 нижний, свисающий край крыши у избы, сарая.

•**застрэць**—*см. под стракàць.*

•**застýда**-*ды-дзе, ж.*—простуда. БНсл.

•**застукацéць,**—*см. под стукацèць.*

•**застýкаць**—*см. под стýкаць.*

•**заступáць**-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, несоверш., перех.*—заменить, (МГсл.) замещать. Шсл. *Соверш.* **заступіць, 1.** заменить. Шсл. *Ён заступіў брата свайго на рабоце.* Ст. *Заводца таго абвіненага ў зладзействе перад урадам заступіў.* Стт. 479.
2. защитить. Дсл. 253. *Сьвёкру татулька, заступі мяне!* Ц. с. Велесы (Дсл.).
3. (*безлич.*) в специальном смысле—ослепить, затемнить глаза. *Ці не заступіла табе вочы, што нічога нешта ня бачыш? См. ступàць.*

•**заступáцца**-*àюся-àешся, несоверш. за каго*—защищать, ограждать кого-л. Шсл. *Хаця заступайся за другіх — сябе глядзі.* Ст. *Соверш.* **заступіцца**-*плюся-пішся за*

каго—защитить, оградить кого-л. Шсл.; Бясл. *Каб не заступіліся сваe мужчыны, дык нашпокалі б яму на месьце.* Ст. *За беднага чалавека й заступіцца няма каму.* Пухнава Расьнян. (Бясл.).

•**заступі́ць**—*см. под заступа̀ць.*

•**заступі́цца**—*см. под заступа̀цца.*

•**засту́пнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** заместитель. МГсл.

2. представитель.

3. наследник? *Іван цяпер заступнік мой: заступіў на маё месца старшынёю сяльрады.* Пірагова Імсьц. (Бясл.).

•**засту́пніца**-*цы-цы, ж.* **1.**—заместительница. Гсл.

2. представительница.

•**застыг-а́ць**—*см. под сты̀гці.*

•**застыглы**-*лая-лае,* **1.** застывший. БНсл. *У застыглым лёгкім руху зачараванае цела.* Крушына: Творы 113. *Сала застыглае плавае.* Нсл.

2. застывший(неподвижный, оцепенелый, С.) Нсл. *Вокал яго вырасла шчытнае роўнае кола застыглых у войстрай цікавасьці сялян.* ЗСД 120. *У сьцеражліва застыглай цішы выразьліва адзначыўся дробны трэск цяпла.* ЗСД 294. *Тапілі ў цягучых хвалях парна застыглага ваду.* ЗСД 321. *Хадзілі мужыкі із застыглым смуткам.* Гарэцкі: Песьні 6.

•**засвоіць**—*см. под сваі̀ць.*

•**засвоіцца**—*см. под сваі̀цца.*

•**засвая́чыцца**—*см. под свая̀чыцца.*

•**засвары́цца**—*см. под свары̀цца.*

•**засва́таньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—*запоіны.* Гсл.(под *запоіны*).

•**за́ суха,** *нареч.*—в сухое время. БНсл.

•**засу-дзі́ць**-*джаньне*—*см. под судзі̀ць.*

•**засу́крыць**—*см. под су̀крыць.*

•**засу́л**-*лу, предл.-ле, м.*—предложение большего количества денег против других, или против стоимости. Нсл. 187. *Засу̀лу свайго адрокся.* Нсл.

•**засулі́ць**—*см. под сулі̀ць.*

•**засумі́цца**—*см. под сумі̀цца.*

•**засу́нуць**—*см. под су̀нуць.*

•**засупоніць**—*см. под супоніць.*

•**засуседні**-*няя-няе*—находящийся за домом соседа. Нсл. 187. *Засуседні двор.* Нсл.

•**за́суш**-*шы, ж.*—засуха. Гсл. *См. сухмѐнь.*

•**зась,** *междомет.*—употребляется для отогнания собаки. Нсл. 188; Гсл. *Зась, каб цябе воўк зьеў!* Нсл. *Уменьш.* **за́ська**—прочь, убирайся. Дсл. 253. *Дай мне гэта — просе хто-лень у селавых дзевак; яны часта із сьмехам адказуюць: А заська, зась!* Дсл.

•**засьќёп**-*пу, предл.-пе, м.* —задравшееся место в ногте, Нсл. 185 вообще задравшееся место в чем-л. *Ад заськёпу ногця палец разбалеўся.* Нсл. *За заськёпам у зелязьніку ня можна капаць.* Нсл. 185.

•**заськяпі́ць**—*см. под ськяпа̀ць.*

•**заськяпі́цца**—*см. под ськяпа̀цца.*

•**заськігата́ць**—*см. под ськігата̀ць.*

•**заські́гаць**—*см. под ські̀гаць.*

•**заські́гліць**-*лю-ліш-ле, соверш.*—завыть, завизжать, захныкать. Гсл.

•**заськіпаць**—*см. под ськіпаць.*

•**засьляп-і́ць**-*ляць*—*см. под сьляпі̀ць.*

•**засьме́ліцца**—*см. под сьмѐліцца.*

•**засьмя́глы**-*лая-лае*—сделавшийся вялым, сухим, Нсл. 185 завявший(на солнце). БНсл. *Засьмяглыя вусны.* Нсл.

•**засьмя́гці**—*см. под сьмя̀гці.*

•**засьмя́дзіць**—*см. под сьмя̀дзіць.*

•**засьмія́цца**—*см. под сьмія̀цца.*

•**за́сьня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—абажур. Дз.; Дсл. *См. застка.*

•**за́сьнітак**-*тка, м.*—зачатие. Гайнін; Ластсл. 200.

•**засьпе́ліць**—*см. под сьпѐліць.*

•**засьп-е́ць**-*явàць*—*см. под сьпець III.*

•**засьве́рыць**-*ру-рыш-ра, каго-што, соверш., перех.*—поднять рычагом. Ксл. *Засьверылі сьцяну.* Копцевічы Чаш. (Ксл.).

•**засьве́т,** *нареч.*—очень далеко, как бы в другой мир(*"сьвет"*). Варсл. *Як гэта ты надумаўся, — ні знай ні ведай засьвет у сваты паехаць.* Варсл.

•**засьве́тачка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** огонек, источник света. Дсл. 251. *Гвездачкі — то Божыя засьветачкі.*

2. светач, свеча, лампа. Дсл. 251. *Гвездачкі — мне засьветачкі, а птушачкі — мне пабудачкі.* Дсл.

•**засьве́тка**-*ткі-тцы, ж.*—лучина. Дсл. 251. *Палі засьветку, кладзі засьветку! Штосьць хлеб не запякаецца — кладзі засьветку.* Ельн. (Дсл.).

•**засьвяжы́цца,** —скончаться(о животных Ксл. *Даў парасяці па лобе, яно й засьвяжылася.* Гравы Сян. (Ксл.).

•**засьвяткава́ць**—*см. под сьвяткава̀ць.*

•**засьвяці́ць**—*см. под сьвяціць II.*

•**засьвяці́цца**—*см. под сьвяцiцца II.*

•**засьві́днуць**-*ну-неш-не, соверш.*—заплесненеть, покрыться мхом. Варсл. *Квас у бочцы перакіс і засьвіднуў.* Варсл.

•**засьвідзяць**—*см. под сьвідзяць.*

•**засьвіста́ць**—*см. под сьвіста̀ць.*

•**засьві́стка**-*ткі-тцы, ж.*—пощечина. Нсл. 184. *Як даў засьвістку, аж іскры пасыпаліся з аччу.* Нсл.

•**засьвіта́ць**—*см. под сьвіта̀ць.*

•**засца́цца,** *засцышся*—обмочиться мочей. Дсл. 253. *Дзяцё засцалася ночы.* Дсл.

•**засьце́нак**-*нку, м.* **1.** место позади стены, прикрытое крышей. Дсл. 253. *У засьценку заснувалі бабы.* Дсл.

2. поселок, Русінова Сян. (Ксл.) поселок мелкой шляхты, Гсл.. небольшое селение, часто мелкой шляхты, расположенное за *"сьценкаю"* деревни, т. е. за граничной дорогой земли деревни. Ар.

•**засьце́нкавы,** -*вая-вае*—принадлежащий *"засьценку". Засьценкавая зямля.* Нсл. 187.

•**за́сьцень**-*ні, ж.*—тень или тенистое место. Смл. (Даль).

•**засьце́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*— кулиса. НТ2(БНсл.).
•**засьцераг-а́ць**-*чы—см. под сьцерагчы́.*
•**засьцераг-а́цца**-*чыся—см. под сьцерагчы́ся.*
•**засьцяня́ць**-*я́ю-я́еш-я́е; повел.-я́й-я́йма, несоверш., перех.*— заслонять, загораживать(свет, С.). Нсл. 187. *Не засьцяняй мне сьвятла.* Нсл. *Соверш.* **засьцяні́ць**-*ню́-ніш-не*—заслонить, загородить(свет, С.) Нсл. 187. *Засьцяніў (сьвятло), цѐмна шыць.* Нсл.
•**засьцярога**-*огі-озе, ж.*—предосторожность(мера, предусмотрительно принятая для ограждения от какой-л. опасности, С.) Нсл. 187. *Я табе даў засьцярогу, а ты не паслухаў мяне.* Нсл. *Уменьш.* **засьцярожка**-*жкі-жцы.* Нсл. 187. *См. засьцярога.*
•**засьціхамі́рыць**—*см. под ціхамі́рыць.*
•**засьціхамі́рыцца**—*см. под ціхамі́рыцца.*
•**за́сьціла[за́сіла,** Дсл. 251**]**—занавес(у постели), полог,(МГсл.) покров. Дсл. 251. *Ср. сіляць, засьціць.*
•**засьціла́ць**—*см. под слаць, сьцялю́.*
•**за́сьціць,** *зашчу, засьціш-це, соверш.*—заслонить свет. Гсл.; ПНЗ; Нсл. 187. *Хмары засьцілі месяц.* Сяднёў: Корзюк. *Сьцені раздольля не засьцяць.* Салавей: Сіла 46. *Пачалі засьціць сонца пракудніцы хмаркі.* ЗСД 321. *Па небе шпарка лятуць цемныя болкі. Распаўзаюцца, чапаюцца, зьбіраюцца ў вадзін груд і засьцяць неба.* Дзьве Душы 39. *Сонца яму цямнотаю дарогу засьціла.* Купала(Пераклад Слова аб палку Ігаравым). *Сівая мыгла мне засьціла вочы.* Жылка 101. *Мыглою засьцяць твае вочы.* Жылка: Эрот. іскрыпка. *Соверш.* **заза́сьціць**—заслонить свет. Нсл. 167.
Агонь мне зазасьціў. Нсл. 168. *Адступіся ад акна; ты і мне засьціш, зазасьціў шыць.* Нсл. 187. *Прич.* **зазашчаны**—заслоненный. Нсл. 168. *Агонь зазашчаны мне.* Нсл.
•**засьціцца,** *3-ее лицо мн. ч.: засьцяцца*—страд. к *засьціць. Дні сьлязьмі не засьцяцца.* Каласкі, Но. 76, 1960 г. *Сьлёзным туманом засьцяцца вочы.* Жылка 37.
•**засьць**-*ці, ж.*—потемнение. *Малітва зрушыць засьць ночную.* Салавей: Сіла 23. *Я за табой, Марыся, вячэрным сьветляком пад засьцяй зазігцею.* Крушына: Творы 57.
•**засьцюдзян-е́ла**-*е́ць—см. под сьцюдзянець.*
•**засы́каць**—*см. под сы́каць.*
•**засына́ць**—*см. под спаць.*
•**зашабасава́ць**—*см. под шабасаваць.*
•**зашабуня́ць**—*см. под шабуня́ць.*
•**зашалохаць**—*см. под шалохаць.*
•**зашалохацца**—*см. под шалохацца.*
•**зашалява́ць**—*см. под шаляваць.*
•**зашалудзі́вець**—*см. под шалудзі́вець.*
•**зашамаце́ць**—*см. под шамацець.*
•**зашамаць**—*см. под шамаць.*
•**зашамшы́ць**—*см. под шамшы́ць.*
•**зашанці́ць**—*см. под шанціць.*
•**зашаране́ць**—*см. под шаранець.*
•**зашастаць**—*см. под шастаць.*
•**зашавалі́цца**—*см. под шавалі́цца.*
•**зашаўкаць**—*см. под шаўкаць.*
•**зашэнці́ць**—*см. под шэнціць.*
•**зашке́ліць**—*см. под шкеліць.*
•**зашклі́ць,**—*см. под шкліць.*
•**за́шлы**-*ая-ае*—случайно зашедший, забродший. Дсл. 260; БНсл. *Ці ня будзе шалёны зашлы сабака?* Дсл.
•**зашмальцава́ць**-*ую-уеш-уе, соверш.*—запачкать, загрязнить жиром. *Прич.* **зашмальцаваны**—запачканный, загрязнённый жиром. Варсл.
•**за́шмаргам,** *нареч.*—о способе завязывания узла, не вытягивая из завязи конца, что дает возможность легче развязывать. Шсл. *Завязуй пояс зашмаргам, бо як намокне, дык не разьвяжаш.* Ст. *См. под смаргай.*
•**за́шмаршка**-*шкі-шцы, ж.*—узел, завязанный *"зашмаргам", "засмаргаю".* Варсл. *Там завязана зашмаршкай: пацягні за шнюрок дык і разьвяжацца.* Варсл.
•**зашма́т,** *нареч.*—слишком. БНсл.
•**зашнюрава́ць,** (Ар.), **зашнурава́ць,** (Шсл.)-*руюруеш-руе, соверш.*—зашнуровать. Ар.; Шсл. *Зашнюравала камашы.* Ар.
•**зашнюрава́цца,** (Ар.), **зашнурава́цца,** (Шсл.)—зашнуроваться. Ар.; Шсл. *Зашнуравалася ў гарсэт.* Ст.
•**зашпа́рка,** *нареч.*—очень(слишком, С.) быстро. БНсл.
•**зашпаркі[зашпа́ркі,** БНсл.**]**-*кая-кое*—слишком быстрый. Ар.
•**зашпа́рыць**-*ру-рыш-ра, соверш.*—посеять большое количество чего-л. Шсл. *Ад сьценкі аж да гасьцінцу зашпарылі бульбы.*
•**зашпіл-я́ць**-*іць—см. под шпіляць.*
•**зашпіл-я́цца**-*іцца—см. под шпіляць.*
•**за́шпілка**-*лкі-лцы, ж.*—застёжка. Іг.
•**зашпунтава́ць**—*см. под шпунтаваць.*
•**зашпылі́ць**—*зашпіліць(под шпіляць).*
•**зашрубава́ць**—*см. под шрубаваць.*
•**заштукава́ць**—*см. под штукаваць.*
•**зашвырг-а́ць**-*нуць—см. под швіргаць.*
•**зашука́цца**—*см. под шукаць.*
•**зашумава́ць**—*см. под шумаваць.*
•**зашуме́ціць**—*см. под шумеціць.*
•**зашуме́ць, 1.** начать быстро расти. Дсл. 260. *Зашумелі буракі.* Дсл.
2. (о пожаре) загореться разом. Дсл. 260. *Пачалося з току, і ўвесь край сяла зашумеў.* Дсл.
•**зашурпа́цець**—*см. под шурпацець.*
•**зашурпа́ціцца**—*см. под шурпаціцца.*
•**зашурсьце́ць**—*см. под шурсьцець.*
•**зашчогнуць**—*см. под шчагаць.*
•**зашчаката́ць**—*см. под шчакатаць.*
•**зашчамі́ць**—*см. под шчаміць.*
•**зашчамі́цца**—*см. под шчаміцца.*
•**зашчапа́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*— запирать(на *"зашчапку"* С.) ПНЗ.

•**зашчапіць,**—*см. под шчапіць.*
•**зашчапка,** Ар.; Растсл.: Северск. 135., **зашчэпка,** Растсл.: Северск. 135.-*пкі-пцы, ж.* **1.** пробой крючок вместе, служащие для запирания. Ар. *Уменьш.* **зашчэпачка**-*чкі-чцы. Падваротніцы — падзалотніцы, зашчэпачкі ўсё сярэбраныя.* Дсл. 261.
2. застежка. ПНЗ.
•**зашчапляць (зашчэплеваць,** Шсл.)—брать дверь на *"зашчапку". Шсл. Яшчэ спаць не лажымся — ня трэба зашчэплеваць дзьвярэй.* Ст. *Соверш.* **зашчапіць**-*плю-пішпе.* Шсл. *Прич.* **зашчэплены.** Шсл. *Не адчыніш акна: яно зашчэплена.* Ст.
•**зашчапляцца,** -*яюся-яешся, несоверш.* —находясь внутри, затворить дверь на *"зашчапку". Соверш.* **зашчапіцца.** Шсл. *Нанач заваліліся й зашчапіліся.* Ст.
•**зашчэліць,**—*см. под шчэліць.*
•**зашчэп**-*па, предл.-пе, м.*—задвижка. Дсл. 261 — *зашчапка. Мядзяны вароты, зашчэпы залоты.* Дсл.
•**зашчучаць, зашчучаваць**-*чаю-чаешчае, несоверш.*—заставать. Юрсл. *Тры разы хадзіў і ні разу не зашчучаваў у дварэ.* Юрсл. *Соверш.* **зашчучыць,** -*чу-чыш-ча* —застать. *Зашчучыў у садзе.* Юрсл. *Хоць раз зашчучыла цябе на месцу.* Тм.
•**зашчыкаць,**—*см. под шчыкаць.*
•**зашчымець,**—*см. под шчымець.*
•**зашчытак**-*тка, м.*—фронтон постройки, находящийся в углу, образуемом краями крыши. Шсл. *У хаце новы зашчытак.* Голацак Сьміл. (Шсл.).
•**зашчытаваць**-*тую-туеш-туе; повел.-туй-туйма; повел., перех.*—делать *"шчыт"* к дому. *См. зашчытавацца.*
•**зашчытавацца,** *страд. к зашчытаваць* —быть забиваемой досками и т.п. фронтовой части крыши. НК.: Очерки, 223.
•**зашылаваціць,** -*ачу-аціш-аце, соверш.* —сделать острым, как шило. Варсл. *Нашто ты гэтак войстра зашылаваціў гэту палю.* Варсл.
•**заш-ываць**-*ыць,—см. под шыць.*
•**зашывацца**-*аецца, несоверш.* **1.** *страд. к зашываць.*
2. *перен.*—покрываться жиром (о супе). Юрсл. *Ад восенскае бараніны капуста аж зашываецца.* Юрсл. *Соверш.* **зашыцца, 1.** покрыться жиром (о супе). Юрсл. *Крупеня зашылася салам.* Юрсл.
2. спрятаться (в чем-л. тесном, С.) Колас НЗ XVIII. *А тхорык у куст зашыўся.* Тм. *Прич.* **зашыты, 1.** зашитый. Юрсл.
2. покрывшийся жиром. Юрсл. *Буракі сядні проста зашыты салам.* Юрсл.
•**затохнуцца,**—*см. под тхаць.*
•**за тое**—за то. *Фітрэ* (*араб., род убожніны*) *забыўся аддаць байрамнага дня, за тое нявольнікаў на волю пусьціў.* Кіт. 1863.
•**затока**-*окі-оццы, ж.*—залив (бухта, Гсл.) Гсл.; Цымборскі; Ксл.; Шсл.; БНсл. *У гэтай затоццы павінна быць рыба.* Вейна Сян. (Ксл.). *У затоццы рыбу лове.* Нсл. 188.
заточына—одна *"затока". У заточыне рэдчас бывае рыба.* Тульгава Расьн. (Бясл.) *Гэта заточына ня глыбокая.* Тм.
•**затон, 1. конь із затонам**—упрямая лошадь, которая нередко привередничает от неуловимых неисправностей в упряжи. НК.: Очерки, Но. 705.
2. залив, Шсл.; БНсл. тоня (, участок водоема, предназначенный для ловли рыбы закидным неводом, **С,**) БНсл. тоня, залив, удобный к ловле рыбы неводом. Нсл. 188. *Паставіў нерат у затоне.* Амелька Пух. (Шсл.). *У затоне пуды тры рыбы злавілі.* Нсл. *У затоне песьняў плыў.* Крушына: Творы 160.
•**затопа**-*пы-пе, ж.* **1.** невылазная грязь. Гсл. *Пашла затопа.* Дсл. 256.
2. разлив, наводнение. Гсл.; Юрсл. *Просьле дажджу на вуліцы проста затопа.* Юрсл.
•**затор**-*ру, предл. затору, м.*—бочарный инструмент. Шсл. *Зламіўся затор, робячы вядро.* Ст.
•**заторгаць,**—*см. под торгаць.*
•**заторнуць**-*ну-неш-не, соверш., област.* —заткнуть, Бясл., засунуть. Дсл. 256. *Заторні чым аддуху, каб пара ня выходзіла.* Пірагова Імсьц. (Бясл.).
•**затаіць,**—*см. под таіць.*
•**затакавацца**-*куюся-куешся, соверш.*—заговориться, заболтаться. Сержп. (БНсл.).
•**заталобіць**-*блю-біш-бе, соверш., област.* —затоптать. Дсл. 256.
•**заталаскаць,**—*см. под таласкаць.*
•**затанна,** *нареч.* **1.** пока дешево. Нсл. 188. *Купляй дровы затанна, а як падаражэюць, больш заплаціш.* Нсл.
2. слишком дешево. Ар.
•**затанулы**-*лая-лае*—затонувший.
затануць,—*см. под тануць.*
•**затап-іць**-*ляць,—см. под тапіць I.*
•**затапіцца,**—*см. под тапіцца.*
•**затарабаніць,**—*см. под тарабаніць.*
•**затарахцець,**—*см. под тарахцець.*
•**затараніць,**—*см. под тараніць.*
•**затаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—жир со внутренностей свиньи, как приправа к еде; его растирают и бросают в горшок с пищей во время варки, Ар.; Шсл. растолченное свиное сало, положеное в борщ. Растсл. *Ці палажыла ў гаршчок затаўку?* Застадольле Сян. (Ксл.). *Зварылі пасолю із затаўкаю.* Ст. *Капуста із затаўкаю.* Нсл. 188. *Прынясі затаўкі ў гаршкі.* Дсл. 255. *Пачаў сёрбаць буракі із затаўкаю.* Цэлеш: Ярылаў агонь.
•**затаў-каць**-*чы,—см. под таўчы.*
•**затачыла** *безлич.—см. под тачыць.*
•**затха**-*тхі-тсе, ж.*—вонь, спирающая дыхание, Гсл. затхлость, Ксл. затхлый воздух, вонь. БНсл. *Затха ў клеці, што ня ўвыйсьці.* Лашнёва Выс. (Ксл.).
•**затхнуцца,**—*см. под тхаць.*
•**заткала**-*ла, предл.-ле; мн. ч.-лы,* **1.** то, чем затыкают, Гсл. затычка отверстия у погреба, Нсл. 188. затычка у верхнего окошка курной избы, Нсл. 188. затычка,

которой затыкают трубу у печи, Нсл. 188. затычка в сарае от окна без стекла. Сц. *Заткала развалілася.* Нсл. *Патрэбны ты як заткала да пустога хлява.* Сц. *Замкнуць заткалам аконца.* Нсл. *Чорны, як заткала.* Нсл.
2. затычка для закупоривания бочки, боченка. Шсл. *Згубілі ад бочкі заткала.* Крамяні Пух. (Шсл.).
3. пробка (общее название втулок, затычек для закупоривания бутылок и других сосудов, а также для закрывания разных отверствий в аппаратах, приборах и т.п., С.) Ксл. *Найдзі заткала ад бутлі.* Куксы Сір. (Ксл.).
4. *общ.*—малоценный, ни к чему ненужный человек. *Каму палюбіцца гэтакае заткала.* Нсл.

заткалца-*ца, предл.-цу; мн. ч.-цы-цаў, уменьш. к* *заткала 1, 2, 3.*
•**зат-кнуць**-*ыкаць,—см. под тыкаць.*
•**затрэсьці,**—*см. под трэсьці.*
•**затрэсьціся,**—*см. под трэсьціся.*
•**затрубіць, затрубіць сваё,**—*см. под трубіць.*
•**затрудавацца,**—*см. под трудавацца.*
•**затрудніць,**—*см. под трудніць.*
•**затрудзіць,**—*см. под трудзіць.*
•**затрудзіцца,**—*см. под трудзіцца.*
•**затрупехлы**-*лая-лае*—загнившийся. Нсл. 189. *Затрупехлае дзерва.* Нсл.
•**затрупехнуць,**—*см. под трупехнуць.*
•**затрусіць,**—*см. под трусіць.*
•**затруціць,**—*см. под труціць.*
•**затрызьніць,**—*см. под трызьніць.*
•**затвор**-*ру, предл.-ру; мн. ч.-ры-раў, м.* —диафрагма у животных. Ксл. *Дрэннае мяса затвор.* Громаць Гар. (Ксл.).
•**затухлы**-*лая-лае*—угасший. БНсл.
•**затузаць,**—*см. под тузаць.*
•**затужыць,**—*см. под тужыць.*
•**затукацець,**—*см. под тукацець.*
•**затукаць,**—*см. под тукаць.*
•**затула**-*лы-ле, ж.* **1.** кожаный фартук. Ксл. *Каваль надзеў затулу.* Забор'е Гар. (Ксл.).
2. рыбачья одежда. Ксл. *Надзявай затулу — пойдзем рыбу лавіць.* Аляксандрова Гар. (Ксл.).
•**затулак**-*лку, предл.-лку, м.* **1.** защищенное место. Ксл. *Сядзіць у затулку і вецер да яго не даходзе.* Лашнёва Выс. (Ксл.).
2. уголок; канурка, Гсл. укромное место (, закрытый уголок, БНсл.), уголок, канурка. Нсл. 189. *Жывець у затулку.* Нсл. *Далі затулак, няхай месьціцца.* Нсл.
•**затул-яць**-*іць—см. под туліць.*
•**затуліцца**—*см. под туліцца.*
•**затупаць**—*см. под тупаць.*
•**затупацца**—*см. под тупацца.*
•**затуманіць**—*см. под туманіць.*
•**затуманіцца**—*см. под туманіцца.*
•**затур-аць**-*ыць—см. под турыць I.*
•**затуркацець**—*см. под туркацець.*
•**затуркаць**—*см. под туркаць I.*
•**затурлыкаць**—*см. под турлыкаць.*
•**затыхаць**—*см. под тыхаць.*
•**затыхацца**—*см. под тыхацца.*
•**затыхацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** задыхаться, испытывать стеснение в дыхании от недостатка воздуха. Юрсл.
2. (*перен.*)—плохо питаться от скупости. Юрсл. *Не затыхайся нішчымніцаю, а купі затаўкі, ёсьць жа за што.* Юрсл.
•**затыканьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*
1. втыкание на лугу запретного знака. Юрсл.
2. запретный знак. Юрсл. *Увечары луг заткнуў, а ўраньні гляджу — нехта ўсё затыканьне павырываў.* Юрсл. *См. тычка.*
•**затыканьнік**-*іка, предл.-іку, м.*—прут, вкладываемый в пробоину задней колодки(*"навою"*) ткацкого станка. НК: Очерки, Но. 330, небольшой деревянный прут с куском полотна или натянутыми веревками в ткацком станке для начала ткания. Ксл. *Вун на сталe ляжыць затыканьнік, падай мне яго, Ганка.* Халамер'е Аз. (Ксл.).
•**затым,** (Скар. IIIУ), *нареч. и союз,* **1.** *нареч.*—потому, (Гсл.; Шсл.; Нсл. 189) поэтому, по этой(той) причине. *Калі дзьве стрэлы стрэнуцца, то абедзьве грымнуцца далоў пяруном проста ў хароміну. Затым, паглянь: ні зашто, ні прашто, а бязьнявінна гарыць у беднага чалавека хата.* Рэч.(Пет. II, 17). *Вось затым жа, хлопча, страхі там здараюцца ня раз.* С. Музыка 207. *У кажным сэрцу рознае бывае. Затым мяне й ня трывожаць дужа твае ўпікі.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20. стр. 149). *Палыны пасівелі на ўзгорку, а ў далінах — пялёсткі ад кветак. Мо' затым і прыемна і горка.* Дуб.: Наля 10. *Вось затым сама прырода вас пушчае сьлепаком, каб з вас менша была шкода.* С. Музыка 228.
а затым—а потому, поэтому, потому-то. *Чаго ты на гром хрысьцішся? Чаму? — А затым, каб злога духа гэтым крыжам адагнаць!* С. Музыка 84.
2. как союз в дополнит.-изъяснительных предложениях для указания вывода, результата предыдущего предложения: потому, поэтому.
Ты мяне ня зваў, затым я й ня прышоў. Карскі II, 3, 231. *Паляне не прапусьціша каруны і затым не палажы* (*Вітаўт*) *на сябе каруны.* Супр. л. 71(Карскі II. 3, 231). *Вон дзей тых пенязей мастаўнічаму не аддаваў, а затым тое ўсе пяцера коней нашых пагінула.* Ст. акты(Квятк. 150). *Звонка, звонка сасонка. А затым ты звонка, што ў бару!* Из песни, Бясл.
3. *в составе причинного союза:* **затым што**—потому, что. Раст. Северск. 132; Нсл. 734. *Я ўцякаў, затым што баяўся сабакі.* Слаўнае Імсьц. (Бясл.). *Зачым казак гладак? — Затым што, пайдаўшы дый на бак.* Нсл. *Прадаў, затым што грошы няма.* Раст.: Северск. 133. *Яны сьмяюцца, а паны хоць бы што, балююць сабе ды яшчэ больш*

прыбаўляюць работы. — Бо яны — каа, — рагочуць бы жарабцы, затым што мала дзела. Сц.(Сержп.: Казкі Сл. пав. 1926 г.). *Адныя служаць чужым — бо... ад вялікай грамады народнай адарваліся, як галіна ад дзерва. Другія — затым што добрую плату даюць ім.* Цётка: Шан. род. слова.

•**затыніць**—*см. под* *тыніць.*

•**затынкаваць**—*см. под* *тынкаваць.*

•**завохаць**—*см. под* *вохаць.*

•**завод**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** порода(о животных). Шсл.; Ар.; Нсл. 162; Дсл. 232. *Сьвіньні добрага заводу.* Дсл. *Каб дзе дастаць парасё на гадоўлю добрага заводу.* Ст.

на завод—на разведение(домашнего животного) Гсл.; Ар.

і ў заводзе няма, ня было—не заводилось, нет, никогда небыло. *Ідзі адгэтуль, каб твайго тут і заводу нябыло.* Варсл. *У гэтага гаспадара ніколі і ў заводзе грошы ня было.* Уселюб Н.(Демид: Веров II, 1896, 134).

2. журавль у колодезя. ПНЗ.

3. обман. Нсл. 162. *Скажы без заводу, калі аддасі.* Нсл.

4. начало разведения чего-л. *Завод пшчол.* Нсл. 162.

5. причина ссора. Варсл. *За што ў іх завод быў?* Варсл.

•**заводаец**-*дайца, предл.-дайцу, зват.-дайча, м.*—зачинщик. Ксл. *Знаю, знаю я цябе, ты добры заводаец.* Баравыя Куз. (Ксл.). *См.* *заводца.*

•**заводаш**-*ша, предл.-шу, м.*—часть ткацкого станка для натягивания основы. Ксл. *Заводаш папсаваўся — ніткі вісяць.* Баркова Куз. (Ксл.).

•**заводнік**-*іка, предл.-іку, м.* **1.** улей, предназначенный для разведения пчел, которым бывает *"стаяк".* НК: Очерки 428.

2. животное самец предназначенное для разведения.

3. начинатель, зачинщик. Нсл. 162. *Першы заводнік бітвы.* Нсл.

4. обманщик. Нсл. 162. *Сьвет ня бачыў такога заводніка, як ён.* Нсл.

•**заводніца**-*цы, ж.*—свинья, оставленная на расплод. НК: Очерки 359.

•**заводны**-*ная-нае*—племенный, породистый(о животном). Шсл. *У дварэ ўсі каровы заводныя.* Ст.

•**заводца**-*цы-цы-цу-цу-цам-цу, зват.-дча,* **1.** зачинщик, Гсл. начинатель, зачинщик. Нсл. 162. *На паром узышлі толькі чалавекаў зь пяцёх — самыя заводцы — іншыя засталіся на беразе.* ЗСД 106. *Каб ня тыя заводцы, дык бы супакойна купілі ў пана луку.* ТМ. 150.

2. (*юрид.*)—первоначальный законный владелец вещи, по поводу которой велось судебное дело. Ст. 1529 г. сл. *А часу права калі б абвінены ў зладзействе паведзіў заводцу, ад кога то ліцо маець, тагды маець на том жа ўрадзе нашам таго заводцу паставіці або зазнаньням урадовым сябе ачысьціці, гдзе будзець купіў і на каторым урадзе то апаведаў і ў кнігі запісаў.* Стт. 479. *А есьлі бы заводцы перад урадам нашым да канчальнага зводу не паставіў а зазнаньням урадовым сябе ў тым зладзействе не ачысьціў, тагды тот каран быці маець, яка злодзей.* Стт. 480.

•**зав-одзіць**-*ёсьці*—*см. под* *вёсьці.*

•**заводзіць[завадзіць,** Дсл.**] у кнігу**—*см. под* *кніга.*

•**заводзіць песьню**—*см. под* *песьня.*

•**зав-одзіцца**-*ёсьціся*—*см. под* *вёсьціся.*

•**завоз**-*зу, предл.-зе, м.*—большая очередь приехавших с возами, Шсл.; Ар. слишком много навезено. *У млыне вялікі завоз, мусіць сядні й не памялю.* Ст.

•**зав-озіць**-*ёзьці*—*см. под* *вёзьці.*

•**завозна,** *нареч.*—большая очередь приехавших с возами, то же, что *"завоз",* Шсл. много посетителей, покупателей и т.п. в мельнице — много приехавших молоть свой хлеб, Гсл. слишком много навезено. Косіч 53. *Ого, у кузьні завозна, каб хаця да паўдня патачыць сярпы.* Ст. *Сядні завозна ў млыне.* Нсл. 162. *Калі ўмалотна, дык і завозна.* *Послов.* Тм. *Сядні ў Мазалаве дужа завозна, дык я прыехаў сюды.* Ст.

•**завозны**-*ная-нае*—относящийся к *"завозу". Завозны дзень.* Нсл. 126. *Завозныя людзі дўга стаяць.*

•**завозьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—один из *"завозу",* т. е. из очереди приехавших с возами. *Шмат завозьнікаў у млыне.* Нсл.

•**завой**-*ою, дат., предл.-ою, м.*—вал в ткацком стану, служащий для навивания нитей, приготовленных к тканию холста. Нсл. 102. *См.* *навой.*

•**завойкаць**—*см. под* *войкаць.*

•**завойкі** (*мн. ч.*)-*каў*(*-як*)—куски полотна, которыми обвивают голени для предовращения от трескания под действием холодного ветра. Сакуны 23.

•**заворава-ньне**-*аць*—*см. под* *араць.*

•**заворкі**-*каў, единств. ч. нет.*—первый день пахоты. Варсл. *На заворкі гаспадар разуваўся на прызьбе й босы йшоў у хату.* Варсл.

•**завоса**-*сы-се, ж.*—железная скоба, приделываемая к подушке оси, чтобы колесо не врезывалось в неё. Нсл. 162. *Завоса пераезьдзілася.* Нсл. *Уменьш.* **завоска.** Бясл.

•**завабіць**—*см. под* *вабіць.*

•**завада**-*ды-дзе, ж.* **1.** помеха. Гсл.; Вост. (Даль); БНсл. *Завада ест, хто, даўшы сэдэку*(*араб., убожніну*) *хваліцца, або перад людзьмі дае для пахвалы людзкой.* Кіт. 9б. *Меў сабе за заваду.* Кіт. 138а12. *Благой спакусе й запан завада.* *Послов.* Нсл. 161. *Адразу трэба добра ўмовіцца, каб потым ня было завады.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Малое ды большаму завада.* *Послов.* Нсл. 279(под *малое*).

2. препятствие. Нсл. 161; Бнсл.; Бясл. *Ты мне заваду робіш у гэтым.* Нсл.
3. затруднение(трудно преодолеваемая помеха). МГсл.
4. изъян(неисправность, повреждение, С.) Гсл.; Дсл. 231; БНсл. изъян(несовершенство, недостаток; погрешность, С.) Нсл. 161. *У каню ніякае завады няма.* Нсл.
5. порок. Дсл. 231; БНсл. *Ніякае ў каню нетуці завады.* Дсл.
•**завада́й**-*ая, предл.-аю, зват.-а̀ю, м.* **1.** заправитель, НК: Дудар 183 заправила. Заправитель дела, или, как его называют *"завадай"*. НК: Дудар 183. Владыка курятника, куриный *"завадай"*, чаще всего известен под именем *"пеўня"*. НК: Очерки 408.
2. вожак, главный распорядитель в делах серьёзных, так же как и в играх и забавах, НК: Старцы, Но. 74 руководитель.
•**завада́тай**-*ая, предл. и зват.-аю, м.*—зачинщик. Іг.
•**зава́дна,** *нареч.*—вредно. Нсл. 161; БНсл. *Нябось, ня будзе зава̀дна.* Нсл. *Ня еж, калі табе завадна.* Нсл.
•**зава́дны I**-*ная-нае*—вредительный(вредный, С. БНсл.) Нсл. 161. *Зава̀дны напітак.* Нсл.
•**зава́дны**-*ная-нае*— любящий заводить ссоры. Нсл. 161. *Завадны ты чалавек, з кажным завадзішся.* Нсл.
•**заваява́ць**—*см. под ваява̀ць.*
•**зава́дзіць**—*см. под ва̀дзіць.*
•**зава́дзіцца**—*см. под ва̀дзіцца.*
•**заважне́ць**—*см. под важнѐць.*
•**зава́жыць**—*см. под ва̀жыць.*
•**зава́л**-*ла, предл.-ле, м., област.* **1.** засов, (Гсл.) задвижка. Нсл. *Запры на завал дзьверы.* Нсл. *См.* *завала 1.* *Даўжэй ~~клеці~~ завал- (хвост у сарокі).* Рапан: Прык. 345.
2. желвак, железа. Дсл. 231; Нсл. 161. *На жываце завалы.* Дсл. *Горла аблажыла заваламі.* Нсл. *Завалы ў цябе ў вушшу, што ты ня чуеш.* Нсл.
•**зава́ла**-*лы-ле, ж.* **1.** толстое полено или железная полоса, служащая для запирания дверей из нутра, засов. Міх.; БНсл.; Варсл. *Завала ў кутку за дзьвярыма стаіць.* Варсл. *Уменьш.* **зава́лка**-*лкі-лцы, ж.*—засов, толстый брус по длине ворот, им запирают ворота. Раст.: Смоленск.
2. увалень, лентяй. *Вось дзе завала халерная, ляжыць цэлы дзень, нічога ня робе.* Ст. *Дзед Завала — назоў паведаньня Ядвігіна Ш.*
•**завал-ака́ць**-*ачы̀—см. под валачы̀.*
•**завал-ака́цца**-*ачы̀ся—см. под валачы̀ся.*
•**за́вален**ь-*льня̀, предл. и зват.-льню, м.*—бесстыдный лентяй. Варсл. *Як прышоў гэты за̀вален, дык толькі хату заваліў, а работы зь яго ніякае.* Варсл.
•**зава́л-еваць**-*ı̀ць—см. под валı̀ць.*
•**заваля́ны**-*ная-нае*—залежалый. МГсл. *Ср. за̀валь.*
•**заваліцца**—*см. под валı̀цца.*
•**за́валкі**-*каў (одна за̀валка), ж.* **1.** железы, Ксл. мигдалины(железы в зеве и глотке, похожие по форме на мигдальный орех). *У дзядзіны за вушмі за̀валкі.* Навікі Беш. (Ксл.). *Завалкі пабольшалі.* Меншч.
2. болезнь желез. Ксл. *Яго сьціснулі завалкі.* Сянно (Ксл.).
3.—*см. под зава̀ла.*
•**за́валь**-*лі, ж.*—залежь, хлам, Гсл. залежавшийся, непроданный товар, обычно плохого качества.
•**за́ваня**-*ні-ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—небольшой озерный или речной залив. НК: Очерки 480. *Уменьш.* **за́ванька**-*нькі-ньцы.* НК: Очерки 490.
•**за́вань**-*ні, ж.*—залив, Ксл. (небольшой залив, часть реки, озера около берега с замедленным течением, С.) заводь. Пск.-(Иеропольский). *Трэба прайсьці з браднём у тэй завані.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).
•**за́варажкі**-*каў, единств. ч. нет.*—ворота из отдельных жердей. Ксл. *Не забудзься залажыць заваражкі.* Луб'ева Аз. (Ксл.).
•**за́варат**-*ату, предл.-аце, м.*—поворот. Бясл. *Надабе ехаць проста па гэтай дарозе, а тады будзе за̀варат направа.* Высокі Бор Краснап. (Бясл.).
•**зава́р-аваць**-*ы̀ць—см. под вары̀ць.*
•**за́варацень**-*тня, предл.-тню; мн. ч.-ні-няў—заверт, заверта.* Шсл.
•**зав-арача́цца**-*ярну̀цца—см. под вярну̀цца.*
•**заварлы́жыць**-*жу-жыш-жа, соверш., област.*—несколько подняв, как бы рычагом, накренить. *Воз із сенам варочаўся, дык я калі ўперся ды заварлыжыў, дык на другі бок абярнуў.* Варсл.
•**заварушы́цца**—*см. под варушы̀цца.*
•**заварацца́ць**—*см. под варацца̀ць.*
•**завэдзга́ць**—*см. под вэдзга́ць.*
•**завэдзга́цца**—*см. под вэдзга́цца.*
•**заве́я**-*ѐі, дат., предл.-ѐі, ж.*—вьюга, МГсл.; Шсл. метель, образующая заносы. Гсл. *Такая завея, аж сьвету ня відаць.* Ст.
•**заве́яць**—*см. под вѐяць.*
•**за вельмі,** *нареч.*—очень, чрезвычайно. Нсл. 161. *За вельмі шмат, дорага хочаш.* Нсл.
•**заверадзі́ць**—*см. под верадзı̀ць.*
•**заверашчэ́ць**—*см. под верашчэць.*
•**за́верацень**-*тня; мн. ч., род.-тняў, м.—заверта.* Шсл. *Едучы зь лесу парваўся за̀верацень.* Харавічы Сьміл. (Шсл.).
•**заве́рзьці**—*см. под вѐрзьці.*
•**за́верт**-*та, предл.-це, м.—заверта.* Юрсл.; Бясл. *Бяз завертаў не паедзеш.* Юрсл. *Ср. завярну̀ць аглоблі (под вярнуць).*
•**за́верта**-*ты, дат., предл.-це, ж.*—веревка, которой привязана оглобля к саням. Ксл.; Нсл. 161; Бясл. *Парваліся заверты ў дарозе.* Янавічы Сур. (Ксл.). *Заверта покнула.* Нсл.
•**за́верцень**-*ценя; мн. ч., род.-няў—заверта.* Шсл.; Варсл. *У мяне заверцень парваўся.* Варсл.
•**за́верць**-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.*—вихрь.
•**зав-е́рыць**-*ярàць—см. под вѐрыць.*

•**зав-е́рыцца**-*ярàцца—см. под вèрыць.*
•**заве́са**-*сы, дат., предл.-се, ж.*—петля(дверная, оконная, Гсл.; Ар.) Рудня Аз. (Ксл.); Шсл. *Ізноў рыпнулі завесы ў дзьвярох. Капыловіч: Хлеб. Купілі завесы на дзьверы.* Ст.
•**заве́сіць**—*см. под вѐшаць.*
•**заве́сьці**—*см. под вѐсьці.*
•**заве́сьціся**—*см. под вѐсьціся.*
•**завя́з-аваць**-*àць—см. под вязàць.*
•**за́вязка**-*кі, дат., предл. зàвязцы, ж.* **1.** все, чем можна что-л. завязать(веревочка, тесемка), Ар. веревочка для завязывания меха. Глебаўск Сян. (Ксл.). *Арэхаў у мяшэчку аж па завязкі набіта.* Гілевіч: Здарэньне ў варэхах. *Уменьш.* **за́вязачка.** Нсл. 161
2. задача(о затруднениях, которые надо преодолеть, **С.**) Нсл. 163. *Зàвязку даў добрую.* Нсл.
•**завя́злы**-*лая-лае*—увязший, засевший. Нсл. 161. *Абы толькі пачуў каторы касец іх недалужна-завязлае ў траве зьвіненьне.* ЗСД 140. *Завязлыя ў глей каткі ледзь выцягнулі.* Нсл.
•**завя́каць**—*см. под вякаць.*
•**за вялікі**-*кая-кае*—слишком большой. *За вялікую просіш цану.* Нсл. 161. *Ноша за вялікая.* Тм.
•**завярну́ць**—*см. под вярнỳць.*
•**завярш-а́ць**-*ыць—см. под вѐршыць.*
•**завярш-а́цца**-*ыцца—см. под вѐршыцца.*
•**завіха́ньне**—*см. под віхàцца.*
•**завіх-а́ць**-*нуць—см. под віхàць.*
•**завіх-а́цца**-*нуцца—см. под віхàцца.*
•**за́відасьць**-*ці, ж.*—зависть. Гсл.; МГсл.; Бсл. *Ад зàвідасьці, гледзячы на сваіх суседзяў, ён аж чарнее.* Сохана Імсьц. (Бясл.).
•**заві́даваць**-*дую-дуеш-дуе, несоверш., каму-чаму*—предаваться зависти.
•**заві́дліва**, *нареч.*—завистливо. Бясл. *Напэўна гэты хлапец галодны — так завідліва паглядае, што мы ямо.* Бардзіч Краснап. (Бясл.).
•**заві́длівасьць**-*ці, ж.*—завистливость. *Ср. завідлівы.*
•**заві́длівы**-*вая-вае*—завистливый. Бясл. *Завідліваму ўсё мала.* Юрсл.
•**за́відна I** (Раст.: Северск), *нареч.*—пока видно, до наступления темноты. Гсл.; Нсл. 162; Ісачкова Аз. (Ксл.); Шсл. *Зàвідна прыехалі двору.* Нсл. *Завідна яшчэ дамоў прыехалі.* Ст.
•**за́відна II**, *нареч.*—завистливо. Гсл. *На нас гледзячы, людзём завідна.* Гсл.
•**за́віднік**, (Гсл.), **заві́днік**, (Нсл.)-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—завистник. Гсл.; Нсл. 162. *Завідніку пірог, а жаласьніку ражон.* *Послов.* Нсл.
•**за́відніца**-*цы-цы, ж.*—завистница.
•**за́відны**-*ная-нае,* **1.** ревнивый.
2. завистливый.
•**за́відзь**-*дзі, ж.*—ревность. *Ад завідзі ты аж покаешся.* Горкі Краснап.(Бясл.).
•**завін-а́ць**-*уць—см. под вінỳць.*
•**завін-а́цца**-*уцца—см. под вінỳцца.*
•**завін-я́цца**-*іцца—см. под віні́цца.*

•**завіру́ха[завяру́ха,** Растсл.**]**-*хі, дат., предл. завірусе, ж.* **1.** мятель, Растсл.; Ар.; Нсл. 162 вьюга. МГсл.; Ар.
2. шумная беседа. Нсл. 162.
3. суматоха, Гсл.; Нсл. кутерьма.
•**завішчэць**—*см. под вішчэць.*
•**завіта́ць**—*см. под вітàць.*
•**завіва́ньніца**-*цы-цы, ж.*—женщина, завивающая волосы невесте при одевании ее к венцу. Шсл. *Дзе ж наша завіваньніца? хай ідзець завіваць маладую.* Ст.
•**завіва́ць**—*см. под віць.*
•**завугольле**-*ля, предл.-лю; мн. ч.-лі-ляў, ср.*—задворок. Колас: Н. Зямля. У.
•**заву́лак**-*лку, предл.-лку, м.* **1.** закоулок(небольшой, узкий, глухой переулок, **С.**). МГсл., переулок. Гсл.
2. пешеходная тропинка(не только тропинка, но и короткая улица, **С.**) с обеих сторон огороженная, если она служит границею смежных участков земли двух хозяев. НК: Бабы, Но. 14; Ар.
•**заву́сак**-*ска, м.*—загиб в железной вещи. Варсл. *У паліцы ў сасе завусак змыліўся, затым паліца звалюецца.* Варсл.
•**заву́шнік**-*ка, предл.-ку, ж.* **1.** ушко в лапте. Ксл. *У лапцю покнуў завушнік.* Пасочак Куз. (Ксл.).
2. наушник, Нсл. 163 доносчик.
•**заву́шніца**-*цы-цы, ж.*(Глуск., Янк. I, 15)—серьга. Шсл.; Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Тацяна пакалола вушы зацягàць завушніцы.* Ст.
2. доносчица, наушница.
3. свиная болезнь. Бясл. *Нашыя сьвіньні захварэлі на завушніцу.* Восаў Краснап. (Бясл.).
•**завыек,** *завыйка, предл.-йку, м.* **1.** затылок. Нсл. 163; Дсл. 332. *Смальнуў яго па завыйку.* Нсл. *Выцяў яго па завыйку.* Дсл. *См. завык, патыліца. Уменьш.* **завыйчык.** Дсл. 332.
за завыек—за шиворот. *Узяў за завыек дый выпхнуў вон.* Нсл. 163.
2. завоек, шкура, снятая с зашейка. Нсл. 163. *Шапка із завыйку.* Нсл.
•**завы́йкавы**-*вая-вае,* **1.** затылковый. Нсл. 163. *Завыйкавая часьць мяса.* Нсл.
2. завойчатый. Нсл. 163. *Завыйкавая шапка.* Нсл.
•**завы́к**-*ку, предл.-ыку, м.*—затылок. Ксл. *Як пабіў завык, дык і амін!* Берашоўцы Беш. (Ксл.). *См. завыек, патыліца.*
•**завы́ць**—*см. под выць.*
•**заўдзіві́ць,** *заўдзіўлю, заўдзівіш-ве, соверш.*—весьма удивить, изуметь. Дсл. 257. *Задзівіла ўсіх дзеўка, вышла замуж за нявіснога.* Дсл. *Несоверш.* **задзіўля́ць.**
•**заўгадзёў,** *нареч.*—заблаговременно. Ар. *См. загадзя, заранёў.*
•**заўдовіць**-*ўлю-віш-ве, соверш., перех.*—сделать вдовой, лишить жизни мужа. Нсл. 734. *Мы сястру нашу заўдовілі, яе дзеткі пасіроціцлі.* Из песни, Нсл.

•**заўдаве́ць**-*ею-ееш-ее, соверш.*—овдоветь, Шсл. стать вдовым или вдовой. Нсл. 734. *Ужо год, як заўдавеў.* Ст. *Пан сярэдняе заможнасьці заўдавеў.* Дзьве Душы 3. *Яна маладая заўдавела.* Нсл.

•**заўзя́та,** *нареч.*—упорно, настойчиво, неуступчиво, завзято. Ар. *Заўзята ўчыніў.* Нсл.

•**заўзя́тасьць**-*ці, ж.*—упорство, настойчивость, неуступчивость. *Адкуль у яго такая заўзятасьць бярэцца, што нікога не баіцца.* Нсл. 162.

•**заўзя́тны** (Нсл. 162), **заўзя́ты,** Вост., Вят. (Даль); Нсл. 162-*тая-тае*—упорный, настойчивый(неуступчивый, завзятый, С.) Гсл. *Які ты заўзяты, табе й слова не скажы.* Нсл. *Заўзяты толькі сябе бача.* Нсл. *Тадос такі заўзяты, што першы ўсюдых ідзе.* Ст. *Ласкат.* **заўзя́ценькі.** Нсл. 162.

•**заўзя́ты**—*см. под заўзятны.*

•**заўзя́цца** (Нсл. 162) **1.** стать неуступчивым, упорным.

2. (*на каго*)—взъесться (на кого-л.)

•**за́ўжды,** *нареч.*—всегда. Ксл.; БНсл. *Мужык заўжды працуе.* Старыя *Ранчыцы Беш.* (*Ксл.*).

•**заўлоньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—пазуха. Нсл. 190; Гсл. *Цэлае заўлоньне набрала цыбулі.* Нсл.

•**заўпадаба́ць**—*см. под падабаць.*

•**заўпіра́цца,** *соверш. к упірацца* (*под перціся*).

•**заўсёдны**-*ная-нае*—всегдашний. Гсл.; БНсл.

•**заўсёды,** *нареч.*—всегда. Шсл.; Ксл.; Гсл. *Я заўсёды кажу праўду.* Тухінка Сян. (Ксл.). *Заўсёды ў яго чаго ды не хапае.* Ст. *Елкі, хвоі, як заўсёды, шумяць.* Лойка: Л. песьня.

•**за́ўся,** *нареч., област.*—постоянно, Дсл. 232 всегда. *Заўся ты сварышся на мяне.* Дсл.

•**за́ўшаніца**-*цы-цы, ж.*—эпидемическая болезнь у свиней, во время которой у них шея опухает. Варсл. *У іх сьвіньня захварэла на заўшаніцу й здохла.* Варсл.

•**заўшыца,**—....? *Вернецца такі заўшыца гэта — скрыгануў зубамі Гужэвіч.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**за́ўтра,** *нареч.*—завтра. МГсл.; Ар.

•**за́ўтрае**-*ага, в смысле сущ.*—завтрашнее, Нсл. 163 завтра (*в см. сущ.*) МГсл. *Заўтрае аднаму Богу ведама.* Нсл. *Пачакай да заўтрага.* Нсл. *Ня трэба адкладаць да заўтрага, што сядні можна зрабіць.* Нсл. 374(под *адкладаць*).

•**за́ўтры,** *нареч.*—завтра. НК: Игры, Но. 26; Нсл. 190. *Сядні Купала, заўтры Йван.* НК: Игры, Но. 26, *Просім вас заўтры да талакі.* НК: Пособ., 117. *Заўтры аб гэтай парэ. послов.*—в знак отказа в просьбе. Нсл. 190.

•**заўве́сь**-*ўся-ўсе*(*ўсё*)—почти весь. Нсл. 190; БНсл. *Заўвесь хлеб вышаў.* Нсл.

•**заўве́та**[? С.]-*ты-це, ж.*—вежливое замечание. Смаленшч.

•**заўве́ціці**[?]—сделать вежливое замечание.

•**заўві́цець**-*чу-ціш-це,каго-што, соверш.* —связать *"віткаю"*. Ксл. *Заўвіцець кольле.* Сянно (Ксл.).

•**заўчора.** *нареч.*—позавчера, МГсл.; Ар. третьего дня. Шсл.; Ар.; Мігава Куз. (Ксл.); Нсл. 734. *Заўчора мы хадзілі на сена.* Ст. *Заўчора быў здароў, а сягодні памер.* Нсл.

•**заві́дзець**—*см. под відзець.*

•**зацогаць**—*см. под цогаць.*

•**зацалыпаць**—*см. под цалыпаць.*

•**зацэліць**-*лю-ліш-ле, соверш.* **1.** остаться целым и невредимым. Дсл. 259. *У суседзяў была вопадзь, — усі коні падохлі, ледзь мой зацэліў.* Дсл.

2. сохранить, сберечь в целом. Бясл. *Зацэліў яшчэ збожжа да вясны пудоў дзьвесьце.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).

•**зацеляпа́ць**—*см. под целяпаць.*

•**зацеляпа́цца**—*см. под целяпацца.*

•**заце́м-іць**-*лены*—*см. под цеміць.*

•**за́цемна,** *нареч.*—темновато, сумерками. Нсл. 192.

•**за́цень**-*ню, предл.-ню, м.*—затененное место. Шсл.; Бясл. *У гэтым зацeню нішто не расьцець.* Ст. *Пастаў каня ў зацень.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).

•**заце́пл-еваць**-*іць*—*см. под цепліць.*

•**заце́пл-евацца**-*іцца*—*см. под цепліцца.*

•**зац-е́рці**-*іраньне-іраць*—*см. под цэрці.*

•**зац-е́рціся**-*іраціца*—*см. под цэрціся.*

•**заця́г**-*ягу, предл.-язе, м.* **1.** затягивание, завлекание. Нсл. 192; БНсл. *Ня люблю я гэтых зацягаў у госьці, калі няма часу.* Нсл.

2. затяжка(дела), проволочка. Нсл. 192. *Зацяг работы, справы.* Нсл.

•**зацягавіч**-*ча, предл.-чу, м.*—часть женского платья, лифчик. Бясл. *Зацягавіч цесна пашыты.* Крычаў(Бясл.).

•**зацяг-а́ць**-*ці*—*см. под цягці.*

•**зацяг-а́цца**-*ціся*—*см. под цягціся.*

•**зацяжарыць**—*см. под цяжарыць.*

•**зацяжны**-*ная-нае*—долго продолжающийся без перерыва. *Пачаўся зацяжны дождж.* Баравічы Клім. (Бясл.).

•**зацяжыць**—*см. под цяжыць.*

•**зацяка́віць** — *цікавіць.*

•**зацяка́віцца** — *цікавіцца.*

•**зацяка́ць**—*см. под цячы.*

•**зацялёпа**-*пы, общ.* **1.** при навозной *"талаке"* возвратившийся последним с поля *"навозьнік"*. НК: Пособ., Но. 43.

2. медленно работающий.

•**зацярушыць**—*см. под цярушыць.*

•**зацярушыцца**—*см. под цярушыцца.*

•**зацярыха**-*ыхі-ысе, ж.*—*зацірка.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

•**зац-я́ць**-*інаць*—*см. под цяць.*

•**зац-я́цца**-*інацца*—*см. под цяцца.*

•**зацікавіць**—*см. под цікавіць.*

•**зацікавіцца**—*см. под цікавіцца.*

●**зацікаўленасьць**-*ці, ж.*—заинтерессованность; возбужденное любопытство. Гсл.

●**зацін I**-*ну, предл.-не, м.*—упрямство. Нсл. 192. *Малец, конь добры, але із зацінам.* Нсл.

●**зацін II**-*ну, предл.-не, м.* **1.** распоряжение, затеяние, Нсл. 192 понуждение(побуждение, **С.**) Гсл. *Які зацін, такі й зачын. Послов.* Нсл.

2. возбуждение. *Супольны смутак Сына й Маці, глыбокай болесьці зацін.* Салавей: Сіла 24.

●**зацін III**-*ну, предл.-не, м.*—заруб. БНсл. *Уменьш.* **зацінак**-*нку*—зарубок. БНсл.

●**заціняціцца**-*чуся-цішся, соверш.*—покрыться прозрачною коркою. Ксл. *Лёд чуць заціняціўся.* Аськершчына Беш. (Ксл.). *Ср. сьцяцца, сьцінацца* (*о воде, под* *цяцца*).

●**зацінка**-*нкі-нцы, ж.*—упрямство у лошади. Бсл. *Гэты конь із зацінкаю: калі не захоча, дык і ня стане ў ваглоблі.* Горбавічы Касьцюк. (Бясл.).

●**заціркa**[**заціркa,** Сакуны 81]-*кі, дат., предл. заціpцы, ж.* **1.**—суп из пшеничного, гречневого и ячменного теста, которое протирается чрез решето, откуда падает небольшими крупинками на стол. Когда крупинки провянут, несколько отвердеют, тогда их варят, как суп, —(с маслом, салом и нередко — с мясом). НК: Очерки,17; Ар.—род кушания, ПНЗ похлебка из ржаной муки,(*заціркa*), Растсл. пища из муки, густо(не обязательно, **С.**) замешанной комками и спущенной в кипяток, Мікалаёва Куз. (Ксл.) похлебка с мелко изрезанным тестом. Нсл. 192,—мучное кушание из мелких катышков. Гсл. *На вячэру зварылі заціркі.* Ст.

2. тряпка, коей затирают комнату. Дсл. 255. *Згубіла заціpку.* Дсл.

●**заціснуць**—*см. под цiснуць.*

●**заціснуцца**—*см. под цiснуцца.*

●**заціш**-*шы; мн. ч., род.-шаў, ж.* **1.** тишь, Гсл.; БНсл. затишие, временное прекращение ветра; безветрие.

2. место, укрытое от ветра, Нсл. 192; Дсл. 255 затишие, тихое, защищённое от ветра место. *Добра ў заціشы.* Дсл.

3. место укрытое от шума и беспокойства, Нсл. 192 тишина в укромном месте. Гсл. *Жывем у зацішы й нічога ня чуем.* Нсл.

4. тихое время. Нсл. 192. *Заціш на дварэ.* Нсл.

●**зацішак** (Раст.: Северск 135)-*шку, предл.-шку, м.*—тихое, укромное место, защищенное от ветра. Ар.; Шсл.; Ксл. *Вось, сядзем сюды, тут зацішак, ветру няма.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Нейдзе глыбака лагодны вецер калыхаў лес, а тут стаяў зацішак.* Адамчык: Арж. колас.

2. укромное, спокойное место. Нсл. 182, укромное местечко, тихий уголок. Гсл. *Ляж тут у зацішку, тут засьнеш спакойна.* Нсл.

●**зацішна,** *нареч.* (Раст.: Северск. 77) **1.** укромно, где нет шума и ветра, Нсл. 192 спокойно, тихо от ветра. Ксл. *У лесе зацішна было пасьціць статак.* Княжыца Куз. (Ксл.). *На дварэ стала зацішна, завей ужо няма.* Гсл.

2. тихо, спокойно(укромно, Гсл.) Нсл. 192; Гсл. *Мне тут зацішна.* Нсл. *Хоць ня пышна, але жыць зацішна. Послов.* Рапан.89.

●**зацішны**-*ная-нае,* **1.** звщищенный от ветра. Нсл. 192.

2. укромный(тихий, спокойный, **С.**), тихий, спокойный. БНсл. *Зацішны кут маю.* Нсл.

3.(*о ветре*)—тихий, приятный. Нсл. 192.

●**зацкаваць**—*см. под цкаваць.*

●**зацмокаць**—*см. под цмокаць.*

●**зацмыгаць**—*см. под цмыгаць.*

●**зацны**-*ная-нае*—честный, благородный, почтённый. *Зацный дзень пятніца.* Кіт. 32б8. *Душы мусульманськія, насьлядуючы тых зацных месяцаў, маюць быць вольны.* Кіт 22а15.

●**зацвыркаць**—*см. под цвыркаць.*

●**зацур-аваць**-*ыць I*—*см. под цурыць.*

●**зацурацца**—*см. под цурацца.*

●**зацурчэць**—*см. под цурчэць.*

●**зацьма**-*мы; мн. ч., род.-маў, ж.* **1.** затмение. МГсл.; Гсл.; БНсл.

2. помрачение. *На мяне нейкая зацьма найшла: не магу прыпомнець, ідзе я йду і што раблю.* Зялезьніца Краснап. (Бясл.).

●**зацьменьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—помрачение. Шсл.; Бясл. *Зацьменьне на цябе нейкае найшло.* Ст.

●**зацьмець**—*см. под цьмець.*

●**зацьвякаць**—*см. под цьвякаць.*

●**зацьвіглы**-*лая-лае*—зажелтевший, хило растущий в заглушении, заглохлый. Нсл. 191.

●**зацьвіг-нуць**-*ці*—*см. под цьвігнуць.*

●**зацымбаліць**-*лю-ліш-ле, соверш.*—начать играть на цымбалах. Дсл. 259.

●**зацыраваць**—*см. под цыраваць.*

●**зацыркаць**—*см. под цыркаць.*

●**зачопа: у зачопе**—в долгу взаимности. Міх.; Бягомля. *Я б не пашла да яе ў водпыты, каб ня была зь ёй у зачопе.* Міх. *Мы з Іваном у зачопе.* Лепл. (Юхн.).

●**зачоска**-*скі-сцы, ж.*—причёска. МГсл.

●**зачосы**-саў, *мн. ч.*—особая прическа с накручиванием волос на уши. Дсл. 260. *Мар'я зачосы сабе зачасала.* Дсл. 260.

●**зачап-аць**-*іць-ляць*—*см. под чапаць.*

●**зачап-аца**-*іцца*—*см. под чапацца.*

●**зачапіць**—*см. под чапіць.*

●**зашчапіць**—*см. под шчапіць.*

●**зачапяліць**-*лю-ліш-ле, соверш.*—сделать выемку в конце бревна, несколько похожую на *"чапялу"*, чтобы в нее мог войти затёсанный конец(*"палец"*) другого бревна. Варсл. *Зачапялі гэта бярно.* Варсл.

●**зачараваць**—*см. под чараваць.*

●**зачар-аць**-*ыць*—*см. под чарыць.*

•зачар-а́цца-ы̀цца—*см. под* *чары̀цца.*
•зачасава́ць—*см. под* *часава̀ць.*
•зачаса́ць *валасы*—*см. под* *часаць.*
•зачаса́цца—*см. под* *часа̀цца.*
•зача́ўраць—*см. под* *ча̀ўраць.*
•зачацеліца-*цы-цы, ж.*(Кніг 12 Б, П. П. 3:4)—зачавшая(дитя), родительница.
•зача́ць, *зачну̀-чнѐш-чнѐць-чнѐм-чніцѐ; прош. вр. зача̀ў, зачала̀-чало-чалі*—начать. Шсл. *І зачаў яго валіць усяк(зн. лапаць).* Ст. *Херамам(араб., забаронена) вам, што зьвер зачаў, а жыву ня будзе.* Кіт. 6862.
•зачачэніцца—*см. под* *чачэніцца.*
•зачэп: быць у зачэпе—быть в некоторой вражде, ссоре. Бягомля. *Я зь ім ня гу̀каю, бо я зь ім у зачэпе.* Бягомля (Юхн.).
•зачэпа-*пы-пе, ж.* **1.** крюк(вбитый гвоздь и т.п., **С.**) Нсл. 192. *Павесь на гэту зачэпу.* Нсл.
2. в глубине воды, на дне лежащее суковатое дерево, на которое зацепляется рыбная сеть; коряга. Нсл. 192. *На зачэпу сецъ парвалася.* Нсл.
3. *общ.*—задира. *Адчапіся ты, зачэпа які.* Нсл. 192.
•зачэпка[за́чапка, БНсл.]-*пкі-пцы,* **1.** крюк, на котором вешают колыбель, или что-л. подобное. Нсл. 193; Дсл. 259. *Павесь на зачэпку.*
2. придирка, Нсл. 193 придирка, затруднение. Дсл. 259. *Без зачэпкі ні часіны̀, да ўсёга чэпішся.* Нсл. *Вышла зачэпка.* Дсл.
•зачэплівы-*вая-вае*—задирливый. *Гэты хлапец дужа зачэплівы, нікога так ня мінець, каб не зачапіць чым-лень: то ўшчыкнець, ці вытне, ці аблае.* Бяседавічы Хоцім. (Бясл.). *См.* *зачэпны.*
•зачэпны-*ная-нае*—задирчивый, задиристый.
•зачмуры́ць—*см. под* *чмуры̀ць.*
•зачмуці́ць—*см. под* *чмуці̀ць.*
•зачмы́хаць—*см. под* *чмы̀хаць.*
•зачварыць—*см. под* *чварыць.*
•зачу́хаць—*см. под* *чу̀хаць.*
•зачу́р, *м.*—ладонка. БНсл.
•зачурава́ць-*ру̀ю-ру̀еш-ру̀е, соверш.*—произвести запретное слово, останавливающее какое-л. действие, Дсл. 260 сделать неприекосновенным, сказав *"чур!"*
•зачура́ць—*см. под* *чура̀ць.*
•зачу́ць—*см. под* *чуць.*
•за́чы, *нареч.*—за глаза. Гсл.—заочно. МГсл.; Міх.; Нсл. 193; Ксл.; БНсл.; Бясл. *Зачы ён сусім накш кажа.* Копцевічы Чаш. (Ксл.). *Зачы і ў вочы скажу.* Нсл. *Ты мне кажы ў вочы, а ня зачы.* Міх. *У вочы, як ліс лісьціць, а зачы, што ён кажа.* Горня Хоцім. (Бясл.).
•зачыкільга́ць—*см. под* *чыкільга̀ць.*
•зачы́н-*ну, предл.-не, м.*—почин, приступ к делу, Нсл. 193 начало, (Бясл.) действий. Гсл. *Які зацін, такі й зачын.* *Послов.* Нсл. 192(под *зацін*). *Ад добрага зачыну залежа справа.* Нсл. 193. *Ён першы паказаў зачын, а за ім пашлі й усі.* Бяседавічы Хоцім. (Бясл.).
•зачы́нак-*нку, предл.-нку, м.*—большая ступенька, выступ печи. Ксл. *Я буду спаць на зачынку.* Стаішча Чаш. (Ксл.).
•зачыня́тка-*ткі-тцы, ж.*—крышка. *Баба купіла дзежачку із зачыняткаю.* Жлобін (Бясл.).
•зачын-я́ць-*і̀ць*—*см. под* *чыні̀ць.*
•зачын-я́цца-*і̀цца*—*см. под* *чыні̀ць.*
•зачы́нка-*нкі-нцы, ж.*—мышеловка. Шсл. *Злавілі мыш у зачынку.* Дукоршчыну Сьміл. (Шсл.).
•зачырване́ць—*см. под* *чырванѐць.*
•зачырване́цца—*см. под* *чырванѐць.*
•за́чысна, *нареч., област.*—приятно. Нсл. 193. *За̀чысна, як чэшаш.* Нсл. *Зачысна ў холад сядзець каля печы.* Нсл.
•за́чысны-*ная-нае, област.*—приятный. Нсл. 193. *За̀чысная цяпліня̀.* Нсл. *Зачысны ветрык.* Нсл.
•за́чысьць-*ці, ж., област.*—ощущение приятности. Нсл. 193; Юрсл. *Добра просьле плуга ў лазьню лу̀чыць: парышся — аж зачысьць. Не вялікая зачысьць, калі ты ўдварэ.* Нсл. *Зачысьць сядзець у цёплай хаце.* Нсл.
•заю́ха, (*от юха̀*—кровь)-*юхі-юсе, общ.* **1.** нервный, раздражительный. Ксл. *Ён такі заюха, што валѐй маўчы, калі ён гамоне.* Навікі Віц. (Ксл.).
2. (слишком, Варсл.) ретивый работник. Іг. *Праўда: гэты заюха шмат скасіў, але за гэта два дні хварэць будзе.* Варсл.
•заю́рыць—*см. под* *ю̀рыць.*
•заю́рыцца—*см. под* *ю̀рыцца.*
•заюша́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—заушать. *Соверш.* заюшы́ць-*шу̀-шыш-ша*—заушить. Нсл. 194.
•заю́шлеваццa, *несоверш.*—усердно работать. Бясл. *На рабоце Лукаш заюшлюецца, у яго ў руках усё гарыць.* Залачоўка Краснап.(Бясл.). *См.* *завіхацца.*
•заю́шлівы-*вая-вае*—завзятый. Бясл. *Ён на работу заюшлівы.* Горкі Краснап. (Бясл.).
•заю́шына-*ны-не, ж.*—заушина. Нсл. 194.
•заю́шысты-*тая-тае,* **1.** задоный. Нсл. 194. *Заюшысты дзяцюк.* Нсл.
2. залихватский. Нсл. 194. Нсл. 194. *Заюшысты конь.* Нсл.
•заюшы́цца—*см. под* *юшы̀ць.*
•заю́траня-*ні-ні, ж.*—заутреня. Нсл. 194. *На заютраню звоняць.* Нсл.
•збожжа-*жа, предл.-жу. ср.*(ПНЗ) **1.** зерновой хлеб. НК: Очерки, Но. 164; Ар.; Ксл. *Збожжа сыпяць у клеці.* Кр. Сяло Сян. (Ксл.).
2. хлеб на поле. Ар.; Мамойкі Беш. (Ксл.); Шсл. *Людзі ўжо збожжа пажалі.* Ст. *Ласкат.*
збожжайка-*ка, предл.-ку.* НК: Очерки, Но. 164, Старцы, Но. 13.
збожжа на пню—хлеб на корню.
ганя́ць збожжа, *см.* *ганяць дабро* (*под* *дабро*).
3. *только в мн. ч.* збожжы-*жаў*—хлебные злаки.
збажына́-*ны̀, ж.* (Гсл.; Ар.)—один вид хлебных злаков.

•**збожнасьць**-*ці, ж.*—богобоязненность, (БНсл.) милосердие. Гсл.; Нсл. 196. *Збожнасьць трэба маць у сэрцу.* Нсл.
•**збожны**-*ная-нае*—(богобоязненный, БНсл.), милосерный. Нсл. 194. *Збожны чалавек кажнаму даець, хто просе.* Нсл.
•**збой[народу],** *збою, предл.-ою. м.* **1.** толпа, собрание, в особенности для оттенения непринужденности. НК: Дудур, Но. 5.
2. теснота, давка в тесноте. Юрсл. *Такога збою, здаецца ні разу ня бачыла.* Юрсл.
3. место, истоптанное скотом или людьми. Варсл. *Ідзе тут на гэтым збою будзе расьці трава.* Варсл.
•**збойка**-кі, *дат., предл. збойцы, ж.*—круглая или четырехугольная палка для связи ткацкого станка. Макеёнкі Аз. (Ксл.).
•**збойна,** *нареч.*—тесно. Юрсл. *У вусіх крамах у нядзелю збойна, што палца не праціснуць.* Юрсл.
•**збойца**-*цы-цу, предл.-цу, зват.-ча, м.*—разбойник, НК: Под. пос., Но. 59; БНсл. разбойник, имеющий страсть к драке. Нсл. 196. *Гэтакага збойцу ў турму бы пасадзіць, няхай ня зьбівае людзёў.* Нсл.
•**збоку,** *нареч.* **1.** сбоку, со стороны. *Збоку людзі прыглядаліся да нас.* Нсл.
з боку прыпёку,—*см. под прыпёк.*
2. посторонь, стороною (по стороне, С.) Нсл. 196. *Збоку йдзі.* Нсл.
3. в стороне. Шсл.
4. *как предлог*—подле. Нсл. 196. *Збоку сяла, збоку лесу дарога.* Нсл.
•**з большага**—сделать что-л. в главнейшем, в важнейшем, в более заметном, Шсл. приблизительно, в общих чертах, примерно. Ар. *З большага мы паджаліся.* Варсл. *"Вось, здаецца, і ўсё з большага"...—сказаў Астап.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377). *Ейныя суседзі дзяржаць з большага ўсё напашэве.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).
•**збольшыць**—*см. под большыць.*
•**збор**-*ру, предл.-ру, м.* **1.** собрание разных предметов. Нсл. 196.
2. собрание людей, Нсл. 196 собрание. *У збору мала што гавораць.* Нсл. *Ой па чым пазнаць красну дзевачку, што яна сіраціна? Двор невялік і збор невялік, ня ўся яе радзіма.* Горц.(Кот. 209).
3. церковный собор. Нсл. 196. *Подле ўсяленскага Збору.* Нсл.
•**збор-дружы́на**-*ны-не, ж.*—собрание людей разных сословий, состояний(и проч., С.) Нсл. 196. *Там былі госьці збор-дружына.* Нсл. *Хто ёсьць у карчме? — А там збор-дружына: Жыды, хрысьцяне й цыганы.* Нсл.
•**збор-каляда́**-*ды, ж.* **1.** собрание разнородных семян в одну кучу. Нсл. 196. *Дай каню зярнят збор-каляды.* Нсл. *Хлеб наш із мукі збор-каляды.* Нсл.
2. куча разнородных предметов. Нсл. 196. *Прымі адсюль гэту збор-каляду.* Нсл. *Камора поўна збор-каляды.* Нсл.
•**зборня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.* **1.** помещение для собраний. Варсл. *Пісар вышаў на зборню й стаў чытаць абешчаньне.* Варсл. *Чэлядзь у зборні, паны ў палацу.* Гарун: Варажба.
2. собрание для развлечения или другой цели. Шсл. *У Васілёвых вечна зборня.* Ст. *Дык вось, клюб — зборня мужчын аднолькавага паходжаньня, задзіночаных супольнымі паглядамі.* Караткевіч: Каласы пад сярпом, I. *Можа нашы зборні — гэта зборні патрыётаў?* Тм. *Уменьш.* *зборніца-цы-цы*—сборный пункт. *Цягнуліся падводу на зборніцу ў места.* Гарэцкі: Песьні 79.
•**зборнік**-*ка, м.*—сборник.
•**зборніца**-*цы-цы,* **1.** их бывает три: неделя православная, последнее воскресение перед Р. Х. и 7 января. (НК: Пособ. 109).
2. торговый день или однодневная ярмарка, бывающая в первый торговый день Филиппова или Великого поста. Нсл. 196. *На Зборніцу кўплены.* Нсл. *На Зборніцы трэба прыгатаваць.* Нсл.
3.—*см. под зборня 1.*
•**зборны**-*ная-нае*—собирательный. МГсл.
•**зборшчына**-*ны-не, ж.* **1.** сумма чего-л. взносимого каждым по раскладке. Нсл. 196. *Ня ўсі аддалі зборшчыны хлеба, яец.* Нсл.
2. тоже, что *"збор-каляда", 1.* Нсл. 196.
•**зборца**-*цы-цу, тв.-цам, предл.-цу, общ.*—сборщик(сборщица, С.) Нсл. 196; БНсл. *Зборца падачкаў.* Нсл.
•**зборы**-*раў, единств. ч. нет.* **1.** приготовление в путь или на работу, Нсл. 196 приготовление в путь, поход, сборы. Гсл. *За даўгімі зборамі час згубілі.* Нсл. *Мае зборы; лапці, аборы.* *Послов.* Гсл.
2. складки в юбке или в ином платье. Шсл. *Не цягні за андарак, бо паўрываеш зборы.* Белае Пух. (Шсл.).
•**зборышча**-*ча, предл.-цу, ср.*—сборы. Шсл. *Зборышча на начлег не вялікае: узяў кажух ды паехаў.* Ст.
•**збосьці, збосьць,**—*см. под босьць.*
•**збоўтаць**—*см. под боўтаць.*
•**збочыць**—*см. под бочыць.*
•**зба́біцца**—*см. под ба̀біцца.*
•**зба́бчыцца**—*см. под ба̀бчыцца.*
•**збаёдаць**—*см. под баёдаваць.*
•**зба́яць**—*см. под ба̀яць.*
•**збая́цца**—*см. под бая̀цца.*
•**збадзя́цца**—*см. под бадзя̀цца.*
•**збажжаві́к**-*кà, м.* —хлебный жужель [Yabrus], ЗЗТ(БНсл.).
•**збажжавы́**-*вая-вае*—хлебный, зерновой.
збажжава́я гаспадарка—зерновое хозяйство.
•**збайдокаць**-*аю-аеш-ае, соверш.*—утратить по недосмотру. Іг. *См. зьбяёдаць.*

•**збайдосіць**—*см. под байдосіць.*
•**збайдава́ць**-*дую-дуеш-дуе, соверш., перех.* —испортить. Халоп., Семежава Слц. (Юхн.). *Збайдавалі дзеўку.* Халоп.
•**зба́йсаць**-*аю-аеш-ае, соверш.*—растратить. Бясл. *Усё маё збайсаў, а цяпер голы застаўся.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).
•**збаламу́ціць**—*см. под баламуціць.*
•**збаламу́ціцца**—*см. под баламуціцца.*
•**збалхва́ціць**-*ічу-іціш-іце, соверш.*—соврать. Варсл. *Тут ён, відавочна, збалхвіціў: гэтага ня было, што ён кажа.* Варсл.
•**збале́лы**-*лая-лае*—изнемогшийся от страданий, исстрадавшийся. *Прайшла гэта зіма Лясьніцкаму... у няўпынным зьнібеньню збалелага сэрца.* ЗСД 244.
•**збале́ць**—*см. под балець.*
•**збанкрутава́ць**—*см. под банкрутаваць.*
•**збанкру́ціць**—*см. под банкруціць.*
•**збанкру́ціцца**—*см. под банкруціцца.*
•**зба́саваць**—*см. под басаваць.*
•**збасьці́,**—*см. под босьць.*
•**збаве́ньне I**-*ня-ню,* **1.** спасение. Нсл. 194; БНсл. *(Хлеб) прыймаваці не на асуджэньне, а на збавеньне.* Зізані: Толкование. *Збавеньне адзяржыш ад Бога.* Нсл.
2. избавление. Нсл. 194. *Збавеньне ад бяды.* Нсл.
•**зба́веньне II**-*ня, предл.-ню*—сложение со счета, уменьшение. Нсл. 195; БНсл. *Збавеньне зь лічбы.* Нсл.
•**збаві́целка**-*лкі-лцы, ж.*—избавительница. *Ср. збавіцель.*
•**збаві́цель**-*ля, предл. и зват.-лю; мн. ч., род.-ляў, м.* **1.** избавитель. Нсл. 195. *Дзе вы, зямлі збавіцелі, прарокі?* Кавыль: Думы 7.
2. спаситель. *Збавіцелю ты мой!* Нсл. *Ня дай, Збавіцелю, якая яна нард; калі ня даў чаго хоча, пакоціцца й пасінее.* Нсл. 317(под *нард*).
•**збавіцельны**-*ная-нае*—спасительный. Нсл. 195. *Збавіцельную даў раду.* Нсл.
•**збавіцельскі**-*кая-кае*—относящийся к "збавіцелю", такой как "збавіцеля"—избавителя. *Збавіцельскі прыклад.* Нсл. 195.
•**зба́віць I,** *збаўлю, збавіш-ве; повел. збаў, збаўма, соверш. чаго и без доп.*—сбавить(отнять, убрать какую-л. часть от общего количества, веса и т.п., **С.**) Гсл.; Нсл. 195. *Пан збавіў троху цяжару, падачкаў.* Нсл. *Прич.* **збаўлены**—уменьшенный. Нсл. 195. *Збаўленага ня трэба пытаць.* Нсл. *Несоверш.* **збаўля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма*—сбавлять, уменьшать, (Гсл.); Нсл. 195. *Ср. дабава, дабавіць.*
•**зба́віць II,** *збаўлю, збавіш-ве; повел. збаў-ўма, соверш., перех.* **1.** спасти. Гсл.
2. избавить от чего. Нсл. 195. *Няхай Бог збаве нас ад бяды.* Нсл. *Ты мяне ад сьмерці збавіў.* Уселюб Н.(Демид: Веров., Но. 1, 1896, 117). *Несоверш.* **збаўля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма,* 1. спасать. Гсл.
2. избавлять от чего. Нсл. 195.

збавіць, збаўляць ізь сьвету—лишить, лишать жизни. *Хочаш збавіць мяне ізь сьвету.* Нсл. 195. *Я ж цябе, нявестка не вады слала, я ж цябе, нявестка, зь сьвету збаўляла.* Из свад. песни, Нсл. 195(под *збаўляць*).
•**зба́віцца,** *збаўлюся, збавішся; повел. збаўся, збаўмася, соверш., возвр. ад каго-чаго*—избавиться. Шсл.; Нсл. 195. *Ледзь збавіўся ад гэтага злодзея.* Ст. *Здаецца, ужо няма ведама што даў бы, каб толькі збавіцца ад гэтае заразы.* Мікольск М.(Демид: Веров., 101). *Несоверш.* **збаўля́цца**-*яюся-яешся; повел.-яйся-яймася.* Шсл.; Нсл. 195. *Ты адзін збаўляешся, а нас топіш.* Нсл. *Збаўляцца, збавіцца ад маскалёў.* Нсл.
•**збачэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—уклонение в сторону.
•**збачы́ць**—*см. под бочыць.*
•**збэрсаць**—*см. под бэрсаць.*
•**збэсьціць**—*см. под бэсьціць.*
•**збэйсаць,** *власт.*—истоптать. Бясл. *Луг збэйсалі коньмі.* Гарадзец Міласл. (Бясл.) *См. здратаваць (под дратаваць).*
•**зблазнав-а́ць**-*аца*—*см. под блазнаваць.*
•**зблажэць**—*см. под блажэць.*
•**збле́клы**-*лая-лае,* **1.** увядший, побледневший, поблёклый. Нсл. 196. *Зблеклыя красачкі.* Нсл.
2. полинялый. *Зблеклая істужка.* Нсл.
•**збле́кці**—*см. под блекці.*
•**зблява́ць**—*см. под бляваць.*
•**зблі́зку,** *нареч.*—вблизи. Шсл. *Зблізку дык добра відаць. Было зблізку страляць, здалеку ня лучыш.* Палуж Краснап. (Бясл.).
•**зблудзі́ць**—*см. под блудзіць.*
•**зблуканя́цца**—*см. под блуканяцца.*
•**зблука́цца**—*см. под блукацца.*
•**зблу́таць**—*см. под блутаць.*
•**зблы́шыць**—*см. под блышыць.*
•**зброд**-*да, предл.-дзе, м.* **1.** блудливый (проказливый, вороватый; о животных, особенно кошках, **С.**) Гсл.; БНсл.
2. *предл.-ду, зват.-дзе,*—проказник, Гсл.; БНсл. шалун, трогающий не позволенное. Нсл. 196. — *збродлівы.* Бясл. *Па руках зброда!* Нсл. *Наш кот дужа вялікі зброд: нійдзе не пастаў — усюды свой нос умкнець.* Слаўнае Імсьц. (Бясл.).
•**збродаваць**-*дую-дуеш-дуе; повел.-дуй-дуйма, несоверш.* **1.** быть вороватым, Ксл. красть съестное, делать непозволительное, Гсл. трогать непозволенное, тайком кушать что лакомое. Нсл. 196. *Наш кот дужа збродавае.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Чаму ты ня псікаеш, ня псікнеш на ката? ён збродаваць лезе.* Нсл. 536(под *псікаць*); у Даля: *"збрадаваць"*, Смл.
2. проказничать. Гсл.; БНсл. *Соверш.* **пазбродаваць**—несколько "збродаваць". *Ня збродуй, пазбродуеш, будзеш біты.* Нсл. 196.

•**збродлівы,** (Нсл.), **збрадлі́вы,** (Шсл.)-*вая-вае*—вороватый, применяется к животным, которые любят украдкою отлучаться от стада и причинять потравы, вообще вред, Шсл. склонный к нарушению не позволенного, вороватый, Нсл. 196 проказливый, вороватый. БНсл. *Збродлівая дзяўчынка, усюдых пачапае.* Нсл. *Збродлівы як кот.* Нсл. *Наш кот надта збродлівы.* Гсл. *Збрадлівая карова іхная: заўсёды ўцячэць ад пастуха на канюшыну.* Ст. *Вой, які кот збрадлівы: як ня пільнуешся — усё роўна малако вып'е.* Ст. *Дужа збрадлівы кот.* Навікі Віц. (Ксл.). *См. памаўзьлівы.*

•**зброднік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—воришка, лакомка, Нсл. 196 вороватый. Ксл. *Маці ня любе Янку, бо ён зброднік.* Калышкі Лёз. (Ксл.).

•**збродніца**-*цы-цы, ж.*—воришка, лакомка. Нсл. 196. *Біць трэба збродніцу гэтую, зброднікa гэтага.* Нсл. *См. памаўза, Ср. зброднік.*

•**збродны**-*ная-нае* — *збродлівы.* Нсл. 196. *Збродны кот.* Нсл.

•**зброя**(Скар. II Ц.)-*оі-оі, ж.*—оружие. Гсл.; Крапіва; БНсл. *Хто купуе зброю.. і з тымі воўца пасіў, а воўк у такой броне аўцу ўзяў, не назавуць яго рыцарам.* Кіт. 1613. *(Случчакі) на ворана ўзьнімаюць зброю.* Кліш.: Каліна.

•**збродзень**-*дня, предл. и зват.-дню, м.*—шалун, трогающий непозволенное. Нсл. 196. *Збродню гэтаму рукі трэба падсячы.* Нсл. *См. зброднік, памаўза.*

•**зброіць I**—*см. под броіць.*

•**зброіць II,** *зброю, зброіш, зброе; повел. зброй-ойма, несоверш., перех.*—вооружать. *Соверш.* **разброіць**—обезоружить, (МГсл.) разоружить. *Соверш.* **узброіць**—вооружить.

•**зброіцца**-*оішся, несоверш.*—вооружаться. *Соверш.* **разброіцца**—разоружиться. *Соверш.* **узброіцца**—вооружиться.

•**зброй**-*ою, предл. и зват.-ою, м.*—шалун, делающий запрещенное. Нсл. 196. *Эх ты зброй маленькі!* Нсл.

•**збройлівы**-*вая-вае*—шаловливый и в особенности трогающий непозволенное. Нсл. 196. *Збройлівы хлапец.* Нсл. *Збройлівая дзеўка.* Нсл.

•**збройна,** *нареч.*—вооруженно. Гсл.; Нсл. 186; БНсл. *Збройна едуць на вайну.* Нсл. *Павінны будуць службу нашу земскую ваенную конна, збройна служыці.* Стт. 340.

•**збройня**-*ні-ні, ж.—арсенал, склад оружия.* БНсл.

•**збройны**-*ная-нае*—вооруженный.

•**збраха́ць**—*см. под брахаць.*

•**збрадлі́вы**—*см. под збродлівы.*

•**збракава́ць**—*см. под бракаваць.*

•**збрасьне́лы**-*лая-лае*—(совершенно, С.) заплесневший. Нсл. 196. *Збрасьнелы тварог.* Нсл. *Збрасьнелая капуста.* Нсл.

•**збрасьне́ць**—*см. под брасьнець.*

•**збрасьня́віць**—*см. под брасьнявіць.*

•**збратдзе́тны**-*ная-нае*—двоюродный. МГсл. *Панас, мой збратдзетны браценьнік, зямлю запісаў.* Пшчолка: Каніцель (Бацьк., Но. 51-52/333-334).

•**збрат-дзе́ці**-*ей, единств. ч. нет.*—двоюродные по прямой линии. Нсл. 196. *Братнія дзеці меж сябе.* Варсл. *Мы з табою збрат-дзеці.* Нсл. *Мы зь імі блізкія сваe: збрат-дзеці.* Варсл.

•**збратні**-*няя-няе*—родной по брату. Нсл. 196. *Збратні ўнук.* Нсл.

•**збрэзь**[**збрэсь,** Дсл.], *нареч.*—полно, чрез меру, чрез край, Бясл. ровно с краем. Дсл. 262. *Ты ўжо збрэзь наліў.* Хведараўка Краснап. (Бясл.). *У шклянцы вады збрэсь.* Дсл.

•**збрэсь**—*см. под збрэзь.*

•**збрудне́ць,**—*см. под бруднець.*

•**збрудні́ць,**—*см. под брудніць.*

•**збрудні́цца,**—*см. под брудніцца.*

•**збрудзя́н-ены**-*іць,—см. под брудзяніць.*

•**збрудзя́ніцца,**—*см. под брудзяніцца.*

•**збры́даць**-*аю-аеш-ае, соверш.*—опротиветь, надоесть. Шсл. *Сварыліся, аж пакуль ня збрыдала ім.* Ст.

•**збры́дз-іла-іць,**—*см. под брыдзіць.*

•**збры́дзіцца,**—*см. под брыдзіцца.*

•**збры́зга**-*згі-зьзе, ж.* —шнурок с крючками, привязываемый к рыболовному шнуру. Ксл. *Рыба парвала збрызгі.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).

•**збры́згці,**—*см. под брызгці.*

•**збудава́ць,**—*см. под будаваць.*

•**збу́дніцца,**—*см. под будніцца.*

•**збуя́ць,**—*см. под буяць.*

•**збузава́ць,**—*см. под бузаваць.*

•**збузава́цца,**—*см. под бузавацца.*

•**збунтава́ць,**—*см. под бунтаваць.*

•**збунтава́цца,**—*см. под бунтавацца.*

•**збур-а́ць**-*ыць,—см. под бурыць.*

•**збур-а́цца**-*ыцца,—см. под бурыцца.*

збурэньне—*ня, предл.-ню; мн. ч., род.-няў, ср.* **1.** смятение. Нсл. 197. *Збурэньне памеж людзёў.* Нл.

2.—*см. под бурыць.*

•**збутара́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—сгонять скот в одно есто, в табун. Юрсл. *Збуаралі-збутаралі каровы, во набегаліся.* Юрсл. *Соверш.* **збутарыць**-*ў-рыш-рыць*—согнать скот в одно место, в табун. Юрсл. *Захапілі ўсі разам і збутарылі ў балота, — няхай пастаяць гарачынёю ў вадзе.* Юрсл.

•**збутле́лы**-*лая-лае*—сгнивший от большой сырости. *Каторы раз грукоты навальніцы мінаюць мур збутлелае сьцяны!* Кавыль: Думы 34.

•**збутле́ць,**—*см. под бутлець.*

•**збуўды́рыць,**—*см. под буўдырыць.*

•**збуцьве́лы**-*лая-лае*—сгнивший от большой сырости.

•**збуцьве́ць,**—*см. под буцьвець.*

•**збыт**-*ту, предл.-це, м.*—сбыт. Нсл. *Збыт жывёлы.*

няма збыту ад каго-чаго—нет избавления. *Нам збыту няма ад яговых прычэпак.* Гсл.

збыту не даваць—не давать покоя. Шсл. *Проста збыту не даець дзяцё: плача а плача.* Ст. *Ён жа табе збыту ня дасьць із свамі грашамі.* Ст. *Уменьш.* **збытак**-*тку* —сбыт. Нсл. 197. *Збытку няма на наш тавар.* Нсл.

•**збы́так**-*тку, предл.-тку, м.* **1.** избыток, изобилие. Нсл. 197; Гсл. *У яго на ўсе збытак.* Нсл.

2. излишество. Нсл. 197. *Нашто гэты збытак.* Нсл.

3.—*см. под збыт.*

•**збыткава́ць,** -*кўю-кўеш-кўе, несоверш.* —иметь довольство, избыточествоввать, Нсл. 197. сверх нужды истрачивать. Варсл. *Ты збыткуеш у вусім, а мы нічога ня маем.* Нсл *Яму лёгка збыткаваць чужое багацьце.* Варсл.

•**збы́тна I,** *нареч.*—изобильно, Нсл. 197. с изобилием. Гсл. *Збытна жывець.* Нсл.

•**збы́тна II,** *нареч.*—выгодно, безостановочно в торговле. Нсл. 197. *Збытна тавар ідзець.* Нсл.

•**збы́тны I**-*ная-нае*—излишний (, избыточный, **С.**) Нсл. 197: Ксл. *Збытнае прыймо гасьцей.* Нсл. *Збытных людзёў было — балонку выціснулі.* Крынкі Выс. (Ксл.).

•**збы́тны II**-*ная-нае* (-*нàя-ное*), **1.** выгодный в продаже, не залеживающийся. Нсл. 197. *Збытны тавар.* Нсл.

2. намеченный к продаже. Ксл. *Гэта жаробачка ў нас збытная.* Касачы Лёз. (Ксл.).

•**збы́тчыцца**-*чуся-чышся*—делать излишние расходы (, излишествоввать, **С.**) Нсл. 197. *Нашто ты дзеля мяне збы̀тчышся?* Нсл.

•**збыва́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—оправдание надежд. Гсл.

•**збы-ва́ць**-*выць,*—*см. под быць.*

•**збы-ва́цца**-*цца,*—*см. под быць.*

•**збыі́ўны**-*ная-нае,* **1.** продажный, к продаже назначенный. Нсл. 197. *Збыўны конь, тавар.* Нсл. *См. збытны II.*

2. не оставшийся долго. Нсл. 197. *Я збыўны госьць; ня ў лад, дык і пайду.* Нсл. *Гэта тавар збыўны.* Тм.

•**збы́чаць,** *област.*—скоро пошить. Бясл. *Збычала блюзку борзда.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).

•**згода**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.* **1.** согласие. Ар.; Гсл.; Нсл. 202. *Тата даў згоду на наша вясельле.* Нсл.

2. согласие, отсутствие ссор, несогласий, мир. Нсл. 202. *Згоды мяж вас няма.* Нсл. *Жывуць у згодзе.* Нсл. *Няма ў іх згоды: усе сварацца.* Ст.

3. *к знач. междометия:* **згода!**—полно!, Нсл. 202. согласен! *Згода! За што нам сварыцца мяжсобку.* Нсл.

•**згодлівасьць**-*ці, ж.*—склонность к согласию, Нсл. сговорчивость, Гсл. миролюбие. *Згодлівасьці няма між іх.* Нсл.

•**згодлівы**-*вая-вае,* **1.** склонный к согласию, Нсл. миролюбивый, сговорчивый, Гсл. покладистый. *Ён на ўсё згодлівы чалавек.* Нсл.

2. ведущий к согласию, Нсл. 202. примирительный. *Згодлівыя даюць вам рады, але вы слухаць ня хочаце.* Нсл.

•**згодна,** *нареч.*—согласно, Гсл. согласно, мирно, Нсл. 202. единодушно; дружно. *Згодна жывуць мяжсобку.* Нсл.

згодна з чым—соответственно с чем-л.

•**згоднасьць**-*ці, ж.* **1.**—согласие, Нсл. 202. единодушие. *Згоднасьць твая на тое, добра; а ня згоднасьць, як сабе хочаш.* Нсл.

2. соразмерность, соответствие.

за згоднасьць—верно(потверждение верности какого-л. документа).

•**згоднік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—соглашатель(примиренец, **С.**). МГсл.

•**згодніца**-*цы-цы ж. к згоднік.*

•**згодніцкі**-*кая-кае*—соглашательский, миренческий.

•**згодніцтва**-*ва, ср.*—соглашательство, примиренчество.

•**згодны**-*ная-нае,* **1.** согласный, сходный, Нсл. 202. единодумный; дружный. *Твае мысьлі згодныя з маімі.* Нсл. *Хто згодны, хай бярэцца за работу.* Ст. *Паслове земскія ўсіх земль Вялікага Княэства Літоўскага... маглі згоднымі намовамі й умыслы на Сойм Вялікі прыяжджаці.* Стт. 126.

2. годный к употреблению. Нсл. 202. *Папсаваў згодны рэмень.* Нсл.

3. (*з чым*)—соответствующий(чему-л.).

•**згожасьць**-*ці, ж.*—пригодность. МГсл.

•**згон**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—день, в который все поголовно должны были работать на панском поле. Гсл.

•**згоніны**-*ін, единств. ч. нет.*—худший сорт зерна с сорняками. Шсл. *Згоніны ляжаць на таку.* Белае Пух. (Шсл.).

•**згоннае**-*нага, в смысле сущ.*—вознаграждение угона вором скота. Стт. 1529, сл. *А хто зжанець ад коні злодзея, тагды згоннага маець даці ўрадніку нашаму шэсьць грашэй, а таму, хто зжанець, шэсьць грашэй.* Стт. 1529, XIII, 24.

•**згоньнік**-*іка, предл.-ку, зват. згоньніча, м.* **1.** старший пастух. Ксл. *Згоньнік із падпаскамі пасьціў статак.* Путрына Беш. (Ксл.).

2. овинная метла. Ксл. *Дай згоньнік згарнуць із абмалочанага збожжа.* Белашковічы Лёз. (Ксл.).

3. (*перен.*).... *А мы, бы тыя згоньнікі Еговы, мацуем шчоглы, каб узьняць сьцягі.* Кавыль: Думы 9.

•**згора**-*ра, ср.*—склон. *Ля дарогі самай, на зялёным згоры з ног дзяцюк зваліўся.* Гарун: Сын.

•**згорда,** *нареч.*—свысока. Гсл.
•**згалены**—*см. под галець.*
•**згоцаць**—*см. под гоцаць.*
•**зга́д-аваць**-*аць*—*см. под гадаць.*
•**зга́дка**-*кі, ж.*—воспоминание, МГсл. предположение?, память. Гсл.
•**згадлівы**-*вая-вае — спагадлівы? Чытай аб згадлівай прыязьні.* Кіт 10а3.
•**зга́днасьць**-*ці. ж.*—предположительность, гипотетичность. *Ср. згадны.*
•**зга́дны**-*ная-нае*—такой, которого сутность предугадать можна; вероятный(? С.) Нсл. 201, предположительный, гипотетический. *Ср. нязгодны. Згадныя госьці.* Нсл. *Згадны дзень.* Тм.
•**зга-дзі́цца**-*джацца*—*см. под гадзіцца.*
•**зга-дзі́ць**-*джаць-джэньне*—*см. под гадзіць.*
•**згаі́ць**—*см. под гаіць.*
•**з гакам**—с излишком. *Ехаць дзесяць вёрстаў з гакам.* Ст. *Будзе пяць вёрстаў з гакам.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).
•**згале́лы**-*лая-лае*—дошедший до крайней нищеты. *У нашага пана ўсе згалелыя мужыкі.* Нсл. 302.
•**згале́ньне**—*см. под галіць.*
•**згалець**—*см. под галець.*
•**згал-я́ць**-*іць*—*см. под галіць.*
•**згалі́цца**—*см. под галіцца.*
•**зга́маць, зга́мкаць**—*см. под гамаць.*
•**зганодаць**—*см. под ганодаць.*
•**зганодацца**—*см. под ганодацца.*
•**згана**-*ны-не, ж.*—порицание. МГсл.
•**зганя́цца**—*см. под ганяцца.*
•**зга́ніць**—*см. под ганіць.*
•**зганьбава́ць**—*см. под ганьбава́ць.*
•**зганьбены**—*см. под ганьбіць.*
•**зга́ньбіць**—*см. под ганьбіць.*
•**зга́ньбіцца**—*см. под ганьбіцца.*
•**згарода**-*ды-дзе, ж.* **1.** изгородь всех видов, НК: Очерки, Но. 633. изгородь. Ксл.; Дсл. *Коні зламілі згароду.* Рудня Аз. (Ксл.). *Пад згародай апынуўся.* НК: Под. пос. 52.
2. собственно жердяная изгородь. НК.: Очерки, Но. 633. *См. плот в 2-ом зн.*
3. *общ.*—неуклюжий, Ксл. бранное слово — нескладный, неловкий. Дсл. 264. *Хвалілі мы дзеўку, а яна згарода.* Дсл. *Згарода ты праклятая!* Латышы Беш. (Ксл.).
•**згаральнасьць**-*ці, ж.*—сгораемость.
•**згара́льны**-*ная-нае*—сгораемый.
•**згар-а́ньне**-*аць-эць*—*см. под гарэць.*
•**згарба́ціцца**—*см. под гарбаціцца.*
•**згарну́ць**—*см. под гортаць.*
•**згарну́цца**—*см. под гарнуцца.*
•**згарш-а́ць**-*эньне-ыць*—*см. под гаршыць.*
•**згаршы́цца**—*см. под гаршыцца.*
•**згарта́ць**—*см. под гарнуць.*
•**згару́сьціць**-*рушчу-русьціш-русьце, соверш., перех.*—с горем приобрести, тяжелым трудом. Ар. *Неяк хлопчыку боты згарусьцілі.* Міх. *Поэта пад потам крывавым... поэму згарусьціў.* Купала: Поэта й цэнзар. *Ня досыць верш слабы згарусьціць, прысьвяціць яго краіне.* Арс.: Стал. зьвяз.
•**згарчэлы**-*лая-лае*—прогорклый. БНсл.
•**згарчэць**—*см. под гарчэць.*
•**згары,** *нареч.* **1.** сверху. *Аднекуль згары капае.* Ст.(Шсл. под *гара*).
2. (плата) вперед. НК: Пособ. III; Нсл. 203. *Грошы ўзяў з гары.* НК: Пособ., 113. *Усі грошы згары даў за работу.* Нсл.; МГсл.
•**згас**-*су, м.*—конец горению. *Пылай агнём да згасу.* Кавыль: Думы 39.
•**зга́слы**-*лая-лае*—потухший. Гсл.
•**згаснуць**—*см. под гаснуць.*
•**згаспада́рыцца**—*см. под гаспадарыць.*
•**згатавацца**—*см. под гатавацца.*
•**згаворлівы**-*вая-вае*—сговорчивый. Нсл. 203. *Я згаворлівы чалавек: бяру, што даюць.* Нсл. *Згаворлівы чалавек бярэць, што ў рукі падзець. Послов.* Рапан. *См. згодлівы.*
•**згэрцаць**—*см. под гэрцаць.*
•**згла́баць**—*см. под глабаць.*
•**зглам-азда́ць**-*дны-эздаць.*—*см. под гламаздаць.*
•**зглямазда́цца**—*см. под гламаздацца.*
•**згламэздаць**-*аю-аеш-ае, соверш., перех.* —сделать что-л. топорно. *Зглямэздаў сабе калёсы ды езьдзіць.* Лядцо Пух. (Шсл.). *Ср. гламазда.*
•**згледзіць**—*см. под глядзець.*
•**зглéдзіцца**—*см. под глядзецца.*
•**зглумі́ць**—*см. под глуміць.*
•**зглумі́цца**—*см. под глуміцца.*
•**зглыбока,** *нареч.*—серьёзно. Адзельск Ск.
•**зглыта́ць**—*см. под глытаць.*
•**згнаі́ць**—*см. под гнаіць.*
•**згнаі́цца**—*см. под гнаіцца.*
•**згні́ба**-*бы-бе, ж.*—унижение. Нсл. 202. *Гэта згніба нашаму роду.* Нсл.
•**згні́біць**—*см. под гнібіць.*
•**згні́біцца**—*см. под гнібіцца.*
•**згнюсі́ць**—*см. под гнюсіць.*
•**згню́шаны**—*см. под гнюсіць.*
•**згрозы**-*заў*—угрозы. Нсл. *Не баюся тваіх згрозаў.* Нсл.
•**згра́баць**—*см. под грабаць.*
•**зграбіць**—*см. под грабіць I.*
•**зграбіць**—*см. под зграбіць II.*
•**зграбсьці**—*см. под грабсьці.*
•**згразі́ць**—*см. под гразіць.*
•**зграй**-*аю, предл. и зват.-аю*—толпа, собрание, в особ. для оттенения непринужденности. НК: Дудар, Но. 5. *См. Збрóй (народу).*
•**зграмасьціць**-*шчу*—накладывать высоко. *Ср. грымасьціць.*
•**зграшы́ць**—*см. под грашыць.*
•**згру́зіць**—*см. под грузіць.*
•**згрыбе́лы**-*лая-лае*—одряхлевший. Нсл. 203. *Згрыбеламу няма чаго суваццa з маладымі.* Нсл.
•**згрыбе́ць**—*см. под грыбець.*
•**згры́за**-*зы-зе, ж.*—угрызение(совести, Гсл.) Нсл.; Гсл. *Згрыза сумленьня.* Нсл.

•**згрызьць**—*см. под грызьці.*
•**згу́ба**-*бы-бе; мн. ч., род.-баў, ж.* **1.** потеря. Нсл. 203; Гсл.; Ар.; Стт. 1529, сл.; Дсл. 264. *Знашоў сваю згубу.* Нсл. *Каліб лучыла... пад часма агню-пагарэньня ў месьце — што яму зьгінула, каторая згуба ў каго-колечы бы ся затоеная паказала, тады собсьнік маець ізь ім то чыніці правам.* Стт. 500. *Каму бы лісты на даўгі зьгінулі ў дарозе, а тот, каму тыя лісты належалі, тагож часу па вонай згубе перад урадам апаведаў, на том прысягнуці маець.* Стт. 333.
2. убытки. Стт. 1529, сл. *Калі ўраднік будзе пасланы на які час да якога двара, дык ён мае глядзець, каб за дзяржаньня яго жадная шкода й спустошаньне ня стала. А естлі бы тот ураднік начай учыніў, павінен будзець вонай старане зашкоджанай усю шкоду й згубу.* Стт. 1529, XIII, 19.
3. погибель. Нсл. 203; Гсл. *Гэта яму на згубу паслужа.* Нсл.
•**згуб-і́ць**-*лены—см. под губіць.*
•**згубі́цца**—*см. под губіцца.*
•**згу́бліва**-*вая-вае*—губительный. МГсл.
•**згу́бнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** бран. на потратившего, промотавшего что-л., Шсл. доводящий до "згубы" — потери, утраты. *Згубнік гэты ўсю гаспадарку зараз зьнішча.* Ст.
2. губитель. Гсл.
•**згу́бніца**-*цы-цы, ж.* **1.** *ж. к згубнік, 1.*
2. губительница. Гсл. *Згубніца ты мая, ты мне жыць не даеш.* Ст.
•**згу́бны**-*ная-нае*—служащий к гибели, погибельный(гибельный, С.) Нсл. 203, губительный. МГсл.; Гсл. *Згубную даў раду.* Нсл.
•**згубца**-*цы, общ.*—губитель-ница. Нсл. 203. *Хочаш згубцаю маім быць.* Нсл.
•**згу́дзіць**—*см. под гу́дзіць.*
•**згук**—отзвук. *Брыняе слова мужным згукам гневу.* Кавыль: Думы 61.
•**згу́к-аны**-*аць-а̀ць-ну̀ць—см. под гука̀ць.*
•**згук-а́цца**-*ну̀цца—см. под гука̀цца.*
•**згу́кі**—отзвуки. Гсл.; МГсл.
•**згуля́ць**—*см. под гуля̀ць.*
•**згульта́-ены**-*еваць-іць—см. под гульта̀іць.*
•**згульта́-евацца**-*іцца—см. под гульта̀іцца.*
•**згультаява́ць**—*см. под гультаява̀ць.*
•**згура́сьціць**-*ра̀шчу-ра̀сьціш-це, соверш., перех.*—скомкать в ворох, свалить в одно место. Шсл. *Аўсянку й іржаную салому — усю згурасьцілі разам.* Ст. *Адзежа так і ляжыць зграшчана.* Ст.
•**згусьцелы**-*лая-лае*—сгущенный. *Быў адным згусьцелым адбіткам захапленьня.* ЗСД 29.
•**згусьце́ць**—*см. под гусьцѐць.*
•**здоба**-*бы, дат., предл.-бе, ж.* **1.** стать (общий склад фигуры, телосложение; манера держаться, осанка человека, **С.**) Смл. *У яго здобу ўдаўся.* Смл.
2. рост, дородство(плотность сложения, мужественный вид, полнота, **С.**). Дсл. 264. *Ён будзе ў тваю здобу.* Дсл. *См. склад.*
•**здобіль**—изобилие. Смл. п. *У нас у дварэ, дзякуй Богу, усяго здобіль.* Дсл.
•**здогад**-*ду, предл.-дзе, м.*—предположение, догадка. Гсл. *Бубніць возьнік на крамнікаў здогад.* Гарэцкі: Песьні 35.
•**здохлы**-*лая-лае,* (Гсл.) **1.** (дохлый, **С.**) издохший. Нсл. 206; Ар. *Скура здохлае жывёлы.* Нсл.
2. (*перен.*)—худой, истощалый. Нсл. 206. *Здохлага каня прадаець.* Нсл. *Сусім здохлы, ледзь ходзіць.* Нсл.
•**здохці**—*см. под дохці, дыхаць.*
•**здойсьніць**—осуществить. Севершч.
•**здол-еньне**-*ены-ець—см. под долець.*
•**здолу,** *нареч.*—снизу. Гсл.; Нсл. 205. *Здолу прыміся, пасабі.* Нсл.
•**здольнае**-*ага, в смысле сущ.*—часть от доли. Нсл. 205. *Здольнага мне не аддаў.* Нсл.
•**здольнасьць**-*ці, ж.*—способность. МГсл.; Нсл. 205. *Да ўсёга мае ахвоту й здольнасьць.* Нсл.
здольнасьць да працы—трудоспособность. МГсл.
•**здольнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—участник, пайщик. Гсл. *Так раньше назывался принятый в семью чужой мужчина с равной долей имущества, как и остальные члены данной семьи,* Шсл. человек принятый в хозяйство как член семьи. Інстытут Беларускае Культуры. *На разасланыя Праўнаю Сэкцаю Інст. Белар. Культуры апытаньне, як завецца такі чалавек, на 157 адказаў 94 было — "здольнік", 19 — "дольнік".* Наш Край 1927, май, стр. 10. *Дзед мой жыў тут за здольніка.* Ст.
•**здольніца**-*цы-цы, ж.*—неродственная женщина, безродница, приданная семье панского(в крепостное время) или общественною волею. НК: Бабы, Но. 2.
•**здольны**-*ная-нае*—способный, Шсл.; Ксл. способный, даровитый. Гсл.; Нсл. *Здольны дзяцюк.* Нсл. *Да ўсёга здольная дзяўчына.* Нсл. *Кастусь надта здольны.* Сянно (Ксл.). *Здольны ён хлапец на ўсякую работу.* Ст.
•**здомыслу,** *нареч.*—по догадкам. Гсл. 5. *Мала што людзі кажуць здомыслу.* Нсл. *Ніколі ня бачыў, як робяць, а сам здомыслу зрабіў.* Нсл.
•**здор,** *здору, предл. здору, м.*—сало со внутренностей свиньи. Шсл.; Ар.; Растсл.; ПНЗ.; Гсл. *З парсюка шмат здору вышла.* Ст. *Прыставіла бліжэй капусту із здорам, кашу — хай даграваюць — і засланіла печ.* Міско: Хлеб(Беларус, Но. 174).
•**здоўжыцца**—*см. под доўжыцца.*
•**здабы́так**-*тку, предл.-тку, м.*—добыча. МГсл.; Іг. *Наш вялікі здабытак.* Бацьк., Но. 20(250). *Здабытак свой ён завалок у цемны склеп.* Кліш.: В. Каліна. *Пагукай жа гордае грамадзтва, каб на здабытках даўных не застыглі.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 145).

Отгл. имя сущ. **здабываньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—добывание. Гсл.

•**здабываць**-*а-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—добывать. Гсл. *Соверш.* **здабыць,** *здабуду-будзеш-дзе, перех. и чаго*—добыть. Гсл.

•**здагадавацца**-*дуюся-дуешся; повел.-дуйся-дуймася, несоверш.*—догадываться. МГсл. *Соверш.* **здагадацца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася*—догадаться. Пск. (Даль). *Дурань не здагадаецца, а разумны змоўча. Послов.* Рапан. *Тамаш, пыхкаючы сваю ўбогую піпку, здагадаўся сказаць.* Гарэцкі: Песьні 52. *Здагадаўся тут Рыгорка.* Гілевіч. *Здагадаўся, чалавеча, уцячы, а то даў бы!* Ст. *Ты не здагадаешся, ад чаго я гэтак рана прачыхаюся.* Максіль(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 29). *Штык здагадаўся, дзе ён быў.* Акула, 157. *Здагадаўся б, адкуль ён.* Корзюк. *Чорт чарту спавядаўся: адзін міргнуў — другі здагадаўся. Послов.* Рапан. Прык. 70.

•**здагадлівы**-*вая-вае*—догадливый. *Добра кажаш, — пахваліў мяне Зьмітра, — здагадлівая.* Гамолка.

•**здагнаць**—*см. под гнаць.*

•**здаецца(здыецца,** *област.*), **здэцца** (*сокращ. из здаецца*), *прошл. вр. здавалася.* **1.** кажется, казалось. Ар.; Нсл. 204; Шсл. *Здэцца, бачыліся з табою.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Здэцца, усё было добра.* Ар. *З-за лесу узьведнік чырвоны, здэцца, улез бы ў зямлю з галавою.* Кавыль: Пад зорамі 23. *Здэцца не збаяўся б ён ані.* Сяднёў (Б. Думка, 12-13, 15). *І, здэцца, на зямлі мы ўдвух.* Тм. *Здэцца, мне памахаў ён варожа.* Кліш. (Бацьк., Но. 20-21/456-457). *Здаецца, я гэтага не казаў.* Нсл. *Ой, паплыў бы, здаецца, хмаркі, разам з вамі.*

2.—*см. под здавацца.*

•**здалеку,** *нареч.*—издали(издалека, С.). Дз.; Ксл.; НК: Бабы 18. *Я на ігрышчу пастаяў здалеку ды пашоў дамоў.* Машчоны Сян. (Ксл.). *Нехта адказуе з глыбіні лесу, аднекуль здалеку, здалеку.* ЗСД 129. *Сьміяліся здалеку.* Тм. 146.

іздалеку, *нареч.*—издалека. Север(Раст.: Северск. 77). *Прытуліцца здалеку.* НК: Под. пос. 58.

•**здалёны**-*ная-нае*—удалённый. Нсл. 204. *Здалёны ад войтаўства.* Нсл.

•**здал-еньне**-*ёны*—*см. под далець.*

•**здал-яць**-*іць*—*см. под даліць.*

•**здал-яцца**-*іцца*—*см. под даліцца.*

•**здалікаціць**—*см. под далікаціць.*

•**здалікаціцца**—*см. под далікаціцца.*

•**здамысьляцца,** *-яюся-яешся*—догадываться, МГсл. додумываться.

•**здань**-*ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—привидение, призрак. Гсл. *Брыдзеш як здань няведамага чуду.* Купала("Бацькаўшчына", Но. 24-25/410-411). *Гэта здань твая такая.* С. Музыка 18. *Ці то сон, ці то здань?* Тм. 272. *Сядзіць на хвоі белая здань.* Лынькоў: Воўчы лог.(Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 99). *Снуецца зданяў рой.* Гарун. *Маці аж перехрысьцілася, падумаўшы, што гэта Раманкава здань.* Цэлеш(Ярылаў агонь). *Уменьш.* **зданка**-*нкі-ніцы, ж. Высокія таполі зданкамі ўстаюць.* С. Музыка 208.

•**зданьне** (Шсл.), **зданьнё,** (Ар.; Нсл.; МГсл.), *ср.*—привидение, Шсл.; МГсл. привидение, призрак. Нсл. 204; Ар. *Бачылі нейкае зданьне, дык чыста ўсе папалохаліся.* Ст. *Гэта табе зданьнё нейкае здалося.* Нсл. *См. здань.*

•**зданьнёвы**-*вая-вае*—кажущийся. *Трэба пайсьці на зданьнёвыя ўступкі сялацтву.* Ігнатоўскі, 1863 г. на Беларусі, стр. 173.

•**здарожаваць**-*жую-жуеш-жуе; повел.-жуй-жуйма, несоверш., перех.*—измучивать в дороге. Нсл. 206. *Не здарожавай коні.* Нсл. *Соверш.* **здарожыць**-*жу-жыш-жа*—измучить в дороге. Нсл. *Прич.* **здарожаны** —измученный в дороге. Нсл. 206. *Здарожаныя коні.* Нсл.

•**здарожавацца**-*жуюся-жуешся, несоверш.* **1.** сильно уставать от дороги. Нсл. 206. **2.** издерживаться очень в пути. Нсл. 206. *Памалу едучы, толькі здарожаваемся шмат.* Нсл.

здарожыцца-*жуся-жышся, соверш.* **1.** сильно устать от дороги. Нсл. 206; Ар. *Здарожыўся сусім,ісьці ня можа.* Нсл. *Чалавек здарожыўся, хай аддыхнець.* Ст. **2.** издержаться в пути. Нсл. 206. *Здарожыліся, няма з чым даехаць да двору.* Нсл.

здарожыўшыся, *прич. прош. вр., в 1, 2 см. Яны здарожыўшыся, здалеку едуць.* Ар.

•**здароваць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —приветствовать. *Здаровает намесьнік полацкі... пасаднікаў рызкіх.* Станг: Полацк, 128.

здароў!—здравствуй! *Здароў табе, мамка, — пасьпеў ён прытуліць яе.* Дзьве Душы 18. *Отгл. имя сущ.* **здарованьне**-*ня, предл.-ню,* **1.** приветствие. **2.** привет. *Соверш.* **паздароваць**—приветствовать.

паздароў Божа!—дословно: дай Бог здравствовать! Нсл. 455., да здравствует (здравствуют!) Гсл. *Паздароў Божа цябе, што не пакідаеш мяне.* Нсл. *Паздароў, Божа, паноў, што ні коні, ні кароў; цяпер то нам пагуляці, як некага заганяці. Послов.* Нсл.

•**здаровісты**-*тая-тае*—крепко сложенный. Нсл. 206. *Здаровісты мужык.* Нсл.

•**здаровы**-*вая-вае*—здоровый. Ар. *Будзь, як лісічка, здарову.* ЧЧ(Б. Студіс, II-І, 1969, стр. 70). *Ласкат.* **здаровенькі.** *Увелич.* **здаравюсенькі**—здоровёхонек, здоровёшенек. Нсл. 206. *Казалі хворы, а ён здаравюсенек.* Нсл.

быць здаровым—здравствовать. МГсл. *Будзьце здаровенькі ўсі* НК.: Піт. 77.

здароў вам!—здравствуйте. МГсл. *Здароў табе, дзяўчыначка!* Раст.: Северск. 126.

бывайце здаровы! (*сокр. бывайце!*)—до свидания; будьте здоровы, прощайте. Гсл.; Ар. *Заставайся здароў!* (*заставайцеся здаровы!*) Ар.

•**здароўе,** *предл.-ўю, ср.*—здоровье. Ар. *Ласкат.* **здаровейка, здароўіка.** *Ня вол равець, тваё здароўіка кажаць. Послов.* Нсл. 206. *Здароўіка сваё згубіў.* Тм. *За здаровейка вашае!* НК.: Піт. 77. *Пі на здаровейка!* НК.: Піт. 77.

•**здароўкацца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш., взаим.*—здороваться. МГсл.; Нсл. 206. *Што ж ты не здароўкаешся із мною?* Нсл. *Яны трошку спалохаліся зь неспадзеўкі, за тое з асабліваю радасьцю здароўкаюцца зь ім.* Дзьве Душы 111. *См. вітацца.*

наздароўкацца, *-аюся-аешся, соверш.*—наздравствоваться. Нсл. 307. *На ўсякі чох не наздароўкаешся. Послов.* Нсл. *Соверш.* **паздароўкацца**—поздоровиться. Нсл. 206. *Не паздароўкаўся з імною.* Нсл. *Таварышу, — папрасіў ён, — дазвольце паздароўкацца.* Дзьве Душы 91.

•**здаражэць**—*см. под даражэць.*

•**здараве́зны**-*ная-нае*—очень сильный. Шсл. *Здаравезны мужчына.* Дукора Сьміл. (Шсл.).

•**здараве́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.* МГсл.—становиться здоровее. *Соверш.* **паздаравець.**

•**здаравя́ка**-*кі, общ.*—человек, пышущий здоровьем, крепкого телосложения. Аш.

•**здара́цца**-*ѐецца-ѐюцца, несоверш.*—случаться. Шсл.; Ар. *Усяляк чалавеку здараецца.* Ар. *Соверш.* **здарыцца**-*рыцца*—случиться. Шсл.; Ар., произойти. Гсл. *Мо што здарылася ў дарозе, што гэтак доўга няма нашага дзяцюка.* Ст. *Ніхто не знашоў, а табе аднаму здарылася знайсьці: глядзі, ці ня ўкраў?* Нсл. 204.

•**здарэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—событие. МГсл.; Ар., происшествие. Шсл., случай, происшествие, неожиданное событие. Гсл. *Ну й здарэньне ж было з намі!* Ст.

•**здарма́,** *нареч.* — напрасно. Гсл. *А не здарма завешся Тодарам, ты маеш Божы дар.* Крушына(Зьніч, 1952, Но, 20, 5). *Не здарма ж ахрысьцілі яго філёзофам.* Заставін(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**здасца,** *безлич.*—*см. под даваца.*

•**здаста́тчыцца**—*см. под дастатчыцца.*

•**зда́так**-*тку, предл.-тку, м.*—сдача с денег. Нсл. 204. *Дай здатку з рубля.* Нсл.

•**зда́тнасьць**-*ці, ж.* **1.** способность к чему-л. Гсл.; Ар., дарование, способность. Нсл. 204. *Здатнасьць да ўсякага рамяства.* Нсл. *Ахвота ёсьць, але здатнасьці няма.* Нсл. **2.** средство(? Є.), (благоприятный, С.) случай. Нсл. 204. *Спагані ў яго мае грошы, калі будзеш мець здатнасьць.* Нсл.

•**зда́тны**-*ная-нае*—способный. Ар.; Шсл.; Нсл. 204. *Дзяцюк да ўсёга здатны.* Нсл. *Здатны да ўсякае работы.* Ст. *На ўсё здатны хлапец.* Ст.

•**здаволіць**-*лю-ліш-ле, соверш. каго-што*—удовлетворить. Ар.; Шсл.; Бясл. *Чаркаю яго не здаволіш — яму й поўкварты мала.* Гібалы Касьцюк.(Бясл.). *Чорт яго ўсіх здаволіць.* Ст. *См. досыць учыніць. Отгл. имя сущ.* **здавале́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—удовлетворение. *Было ў нутру поўна здаваленьня.* ЗСД 78. *Несоверш.* **здаваля́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма*—удовлетворять. *См. досыць чыніць.*

•**здаволіцца,** *соверш., возвр.*—удовлетвориться. Шсл.; Ар.; Бясл. *Еў. еў, аж пакуль здаволіўся.* Ст. *Несоверш.* **здаваля́цца**—удовлетворяться.

•**здава́ць**—*см. под даваць.*

•**здаваля́ць**—*см. под здаволіць.*

•**здаваля́цца**—*см. под здаволіцца.*

•**здаў,** *нареч.*—издавна. Гсл.; Дсл. 264. *Здаў станавіцца — жана мужа не баіцца.* Дсл. *Здаў на Украіну ходзім.* Дсл.

•**здаўме́цца**—*см. под даўмевацца.*

•**здаўноў,** *нареч.*—с давних времен. *Гэтыя звычаі ў нас здаўноў.* Варсл.

•**здаўна́,** *нареч.*—издавна. Ар.; Гсл.; Нсл. 204. *Здаўнà так у нас было.* Ар. *Ён здаунà такоў.* Нсл. *Уменьш.* **здаўніку.** *Ці праўда, ці не, але здаўніку кажуць старыя людзі...* НК: Дудар 170.

•**здаць**—*см. под даваць.*

•**здэцца**—*см. под здаецца.*

•**здзо-баць**-*бнуць*—*см. под дзобаць.*

•**здзогаць**—*см. под дзогаць.*

•**здму́хаць**—*см. под дмухаць.*

•**здробнены**—*см. под драбнець.*

•**здрабне́ць**—*см. под драбнець.*

•**здрабн-я́ць-і̇ць**—*см. под драбніць.*

•**здратава́ць**—*см. под дратаваць.*

•**здратава́ць**—*см. под дратаваць II.*

•**здрузґата́ць**—*см. под друзґатаць.*

•**здрыгану́ць**—*см. под дрыгаць.*

•**здрыг-ану́цца**-*ѐцца*—*см. под дрыгацца.*

•**здры́жнік**-*іка,. предл.-іку, м., бот.*—трясунка. Гсл. *Каб дзеці ня здрыгаліся спаўшы, яе (траву здрыжнік) кладуць у ваду, купаючы іх.* Гсл.

•**здвая́чыцца**—*см. под дваячыцца.*

•**здвая́чыць**—*см. под дваячыць.*

•**здубе́лы**-*лая-лае — здубянелы.* Нсл. 206.

•**здубе́ць**—*см. под дубець.*

•**здубяне́лы**—оцепенелый, потерявший гибкость. Нсл. 206. *Здубянелыя рукі.* Нсл.

•**здубяне́ць**—*см. под дубянець.*

•**зду́жаць**—*см. под дужаць.*

•**зду́маць**—*см. под думаць.*

•**здурава́ць**—*см. под дураваць.*

•**здурэць**—*см. под дурэць.*

•**здурнава́ць**—*см. под дурнаваць.*

•**здурнелы**-*лая-лае,* **1.** одуревший. Нсл. 207.
2. помешанный. МГсл.
•**здурнéць**—*см. под дурнèць.*
•**здýру,** *нареч.*—по глупости. Нсл. 207; Гсл.; Ар. *Здуру можа й сказаў.* Нсл. *Хлопец здуру ажаніўся.* Из песни.
•**здушыць**—*см. под душыць.*
•**здыхатá**-*ты, ж.*—падаль. Ар.; Ксл.; Гсл. *Сьмярдзіць здыхатою.* Доўжа Куз.(Ксл.).
•**здыхáць**—*см. под дохці, дыхаць.*
•**здыхляк**-*якà, предл.-якý, зват.-ячa, м.* —заморенный, слабый мужчина. Шсл. *Што мне значыцца падужаць гэтага здыхляка?* Ст.
•**здыхляціна**-*ны-не, ж.* **1.** падаль. Ар.; Нсл. 207; Ксл. *За гумном валяецца здыхляціна.* Машчоны Сян.(Ксл.). **2.**—*здыхлячына, 2.*
•**здыхлячына**-*ны-не. ж.* **1.** мясо павшего животного, падаль. Шсл. *Ваўкі ядуць здыхлячыну.* Ст.
2. заморенная лошадь(заморенное животное вообще, С.) Шсл. *Конь здыхлячына, а ён яшчэ хоча воз везьці.* Ст.
•**здыéцца,** *област.*—*здаецца(под давацца).* Ар.
•**здыймáць, здымáць**—*см. под імàць.*
•**здыймáцца, здымáцца**—*см. под імàцца.*
•**здырдзіцца**—*см. под дырдзіцца.*
•**зекры**-*аў*—глаза(презрительно). *Асвосныя дазнанымі бэсьярамі, зьвяры пазіралі на масы народу сваімі соннымі зялёнымі зекрамі.* Кво Вадыс 248, *Ср. зякраты.*
•**зеленкаваты**-*тая-тае*—несовершенно дозрелый. Нсл. 207. *Зеленкаваты гарох.* Нсл. *Зеленкаватыя каноплі.* Нсл. *Ср. зелянкàвы.*
•**зéлень**-*ні; мн. ч.-ні-няў, ж.* **1.** рожь в самом раннем развитии, еще перед покрытием колосьями. Дсл. 266.
2. понос сильный. Дсл. 266. *Зеленьню ходзе.* Дсл.
•**зелязіцца**-*зіцца, несоверш. к зазелязіцца. Соверш.* **зазелязіцца**—"покрыться пластом железа". Варсл. *Гэты брусок зазелязіўся.* Варсл.
•**зелязьнік** (Нсл. 207; НК: Очерки), **жалязьнік** (Афанасьев)-*іка; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** лом. НК: Очерки 393.
2. заступ. НК: Под. пос., Но.9. *Прышла вясна, а яму няма чым араць; людзі йдуць із сахою, а ён ідзець із жалязьнікам.* Н.(Афанасьев, У, 1914, 8).
•**зелянéць**-*èю-èеш-èе; повел.-èй-èйма, несоверш.*—зеленеть. *Соверш.* **зьзелянéць, 1.** заплеснеть, покрыться зеленою плесенью. Нсл. 758. *Сыр сусім зьзелянеў.* Нсл.
2. получить зеленоватый цвет от изнурения. Нсл. 578. *Хлапец сусім зьзелянеў ад цяжкое работы.*
•**зеляніцца, зялéніцца**—зеленеть. Дсл. 265. *Зеляніся, мой зялёненькі садок!* Дсл.
•**зелянком,** *нареч.*—в зеленом виде. Дсл. 265. *Жаць ячмень зелянком.* Дсл.
•**зéліва**-*ва, предл.-ве, собир., ср.*—травянные семена, Гсл. травянные всякого рода семена, находящиеся в зерновом хлебе. Нсл. 207. *Пшаніца ізь зелівам.* Нсл.
•**зéліцца,** *зèліцца, безлич.*—зеленеть в глазах, представляться. Нсл. 207. *Мне нешта зеліцца ў ваччу.* Нсл.
•**зéльле**-*ля, предл.-лю, собир., ср.* **1.** лекарство(из трав, Нсл.; Ар.) Шсл.; Нсл. 207; Ар.; ПНЗ. *Нейкае гаркое зельле.* Ст. *Дай, бабка, зельля ад цяцюхі.* Нсл. *Далі зельля ад пахмельля.* Нсл.
2. снадобье из целебных трав. Гсл.
3. отрава, употребляемая колдуньями, Нсл. 207. яд. отрава. Дсл. 266. *Злое зельле.* Дсл. *Сястра брата частавала, злога зельля налівала.* Дсл. *Усялякае зельле знае.* Нсл. *Паддаў зельля й пачало корчыць.*
4. плевелы, сорная трава. Гсл. *Ласкат.* **зельліка**—в хлебных зарнах трава, сор. Дсл. 266. *У вашым хлебе зельліка.* Дсл.
5. скверный, сварливый человек, Шсл. человек вздорный, сварливый. Дсл. 266. *Не чалавек, а зельле.* Дсл. *Ну й зельле гэта Марынка!* Ст.
6. каприз. Дсл. 266.
7. капризный человек. Дсл. 266. *Хапіць сваё зельле* — исполнить свой каприз. Дсл.
зельлейка-*ка, предл.-ку, ласкат. к зельле 1, 2, 3, 4, 5. Ого, гэта зельлейка: паслухае яно цябе!* Ст.
•**зéльнік**-*ка, предл.-ку, м.*—гербарий. МГсл.; Гсл.
•**зéмельна,** *нареч.*—много земли. Смаленшч.
•**зéменьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—толща земли. Нсл. 203. *Пад земеньням знайду.* Нсл. *Пад земеньням не схаваешся ад мяне, із пад земеньня выцягну.* Нсл.
•**зéмка**-*мкі-мцы, ж., дит.*—земля. *У земку кланяйся Божку.* Нсл. 208. *Уменьш.* **земечка**-*чкі-чцы. Пасадзі дзяцё на земечку.* Нсл. 203.
•**земец**-*мца, предл.-мцу, предл.-мча, м.* **1.** пчеловод, имеющий улья в земле, в отличие от *"бортніка"*, у которого улья на деревах.
2. пчеловод вообще. Сакуны, стр. XII.
•**земляéд**-*да, предл.-ду, зват.-дзе, м.*—ругательное слово, обращенное к врагу. Дсл. 266. *Гэй вы — земляеды! Здавайся, ці што?* Дсл.
•**землядзéржац** (Смл. праўда)-*жца, предл.-жцу, зват.-жча, м.*—землевладелец.
•**землянін**-*на, предл.-ну, зват.-не*—помещик. *Лукаш Мамоніч быў у XYI стг. ня толькі купцом, але й "землянінам".*
•**землянí**-*ная-ное,* **1.** земельный. *Землянную меру.* Радз. лет., 53. *Земляны плод.* Дсл. 4(под *Адаме*). *А права земляныя, а граніцах і а межах.* Статут 1529 г, арт. I, разд. VIII. *Не вядзець зь ім права ..... земляны.* Суд. акт. 1551г.(Борисенок: Списки, 100).
2. выпачканный в землю, перемешанный с землёй. *Наш хлеб зямлян — нельга есьці.* Дсл. *Бульба земляная.* Тм.

●**зе́мна,** *нареч.*—близко коло земли. Дсл. 267. *Земна каса ляжыць*—коса ходит по траве, так что режет землю. Дсл.

●**зе́мны**-*ная-нае*—земной. *Ідзі, Адаме, на земны край.* Дсл. 4(под *Адаме*).

●**зе́мскае**—народное. Гсл.

●**зе́начка**—зрачок. Растсл.; Полсл.; Дсл. 267. *У чараўніка й ведзьмы зѐначка ў гару нагамі.* Дсл. *См. зрэнка.*

●**зерамя**—гнездовье бобров, их поселение. Стт. 1529, сл.

●**зе́рня**-*няці-ці, зѐрня, зѐрням-няці; мн. ч. зѐрняты-т ср.*—зерно. НК: Очерки, Но. 574; Гсл.; Пятніцкая Беш.(Ксл.); Шсл. *См. зярнё. Колас вялікі, а зерня малое.* Ст. *Уменьш., ласкат.* **зе́рнятка**-*ка*—зернышко. Гсл.

●**зе́ркі**-*рак,* **1.** глаза. Нсл. 208. *Толькі пралупіў зеркі дый за хлеб, не памаліўшыся Богу.* Нсл.

2. звезды. Нсл. 208. *Ясныя зеркі на дварэ.* Нсл.

3. искры. Нсл. 203. *Удырыўся, аж зеркі пасыпаліся з аччу.* Нсл.

●**зе́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—посматривать вкось. Нсл. 208. *Куды ты зерыш?* Нсл. *Соверш.* **зьзе́рыць** *каго-што*—подсмотреть. Нсл. 578. *Вока тваё, нябось, зьзерыла гэта.* Нсл. *Нешта ты там зьзерыў.* Нсл.

абзе́рыць, *соверш., перех.*—осмотреть. Нсл. 347. *Сам пан абзерыў нашу работу.* Нсл. *Несоверш.* **абзіра́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—осматривать кругом. Нсл. 347. *Абзіраць сенажаць.*

дазе́рыць, -*ру-рыш-ра, соверш., перех.*—подсмотреть. Нсл. 138. *Дазерыў, што вы тут робіце.* Нсл. *Нехта дазерыў схоўку маю.* Нсл. *Несоверш.* **дазіра́ць**—присматривать, надзирать. Нсл. 138. *Дазірай над імі, каб ня ўкралі якой меркі.* Нсл. 138. *Дазірай за вазамі.* Нсл.

зазе́рыць, *соверш. каго-што*—подсмотреть(заглядывать куда-л., пытаясь увидеть, рассмотреть что-л., С.) Шсл. *Чаго ён зазірае сюды?* Ст. *Куды тваё вока зазірае?* Нсл. 168. *Пачалі зазіраць адна за адну.* ЗСД 321. *Однократ.* **зазірну́ць**-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ.* Нсл. 168. *Зазірні, што яны там робяць.* Нсл. *Соверш., перех.* **назерыць**—высмотреть. *Назерыў сабе хатку купіць.* Нсл. *Злодзей нешта тут назерыў.* Нсл. *Несоверш.* **назіраць**—наблюдать. Ар.; БНсл. *Назірай добра, каб статак ня лез у шкоду.* Ст. *Назірай за пшчоламі.* Нсл. 307. *Людзі з "двойкі" уборзьдзе зацікавіліся масавай корэспондэнцай В. Сянкевіча. Спачатку адно назіралі.* Акула 449. *Назіралі й назіраем такую зьяву.* Харэвіч(Полымя, 1927 г., Но. 1, стр. 147). *Назірай, куды ён пойдзе.* Нсл. *Прич.* **назіра́ны**—наблюдаемый(в настоящее время и в прошлом). Ар. *Отгл. имя сущ.* **назіра́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—наблюдение. Ар. *Трэба залічыць да гаспадарска-бытавых назіраньняў.* Рапан. Прык. 5.

пазе́рыць, *соверш.*—усмотреть, завидеть. Нсл. 435. *Я здàлеку пазерыў вас.* Нсл. *Ён тут пазерыў нешта.* Нсл. *Несоверш.* **пазіра́ць**—посматривать. Ар. *Ня туды пазіраеш, кот ты сьляпы!* Ст.

празе́рыць, *соверш.*—прозреть. Нсл. 522. *Троху празерыў, ато сусім быў сьлеп.* Нсл. *Несоверш.* **празіра́ць**—открывать глаза в глазной болезни, получать зрение, Нсл. 522. прозревать. *Ледзь празірае.* Нсл.

сузіраць-*аю-аеш-ае, што, несоверш.*—созерцать. *Ён ня бача нічога навокал, ягоны пагляд увабраўся некуды ў глыб, ён сузірае, ён зырка бача абразы сваіх лятуценьняў.* ЗСД 43. *Сама сабе сузірае ў маўклівай цішыні.* ЗСД 98. *Сузіраць жыцьцё.* ЗСД 186.

вызіра́ць, *несоверш.*—выглядывать, Гсл. высматривать. Нсл. 82. *Паненка вызірае з аконца.* Нсл. *Однократ.* **вы́зірнуць**—быстро выглянуть, взглянуть, высунувшись, показавшись наружу. *Нехта вызірнуў з-за вугла.* Нсл. 82.

узе́рыць, *соверш. каго-што*—усмотреть (наблюдая, вглядываясь, увидеть, заметить, С.) Нсл. 653. *Ён тут нешта ўзерыў.* Нсл. *Як узерыш іх, скажы мне зараз.* Нсл. *Однократ.* **узірну́ць**-*нў-нѐш-нѐць-нем-іцѐ; повел.-ні-німа на каго-што*—взглянуть (устремить глаза, С.). Нсл. 53. *Узірнуў на яго з-пад лобу.* Нсл. *Ср. зірк, зыр, зырыць.*

●**зе́рыцца**-*руся-рышся, несоверш.*—зорко всматриваться. Арл. (Даль).

азе́рыцца, *соверш.*—остро и грубо зареагировать, огрызнуться. Ар. *Нашто ты так азерыўся на матку? Ці ж гэтак можна? Гэта ж грэх!* Ар. *Несоверш.* **азірацца, абзірацца.** (Нсл. 347)-*а̀юся-а̀ешся; повел.-а̀йся-а̀ймася,* **1.** оглядываться(назад, Ар.), осматриваться. Шсл. *Ідзі ты адсюль ды не азірайся.* Ст. *Што ты, азіраючыся, як злодзей?* Ст. *Азірацца ня надабе.* Кляшчыно Беш. (Ксл.).

2. (*перен.*)—иметь предосторожность. Нсл. 347. *Еж, дый абзірайся, каб і назаўтрае было.* Нсл. *Однократ.* **азірну́цца**-*нуся-нешся*—оглянуться назад. *Яшчэ нечага назад азірнуўся.* Ст.

зазе́рыцца, *соверш.*—зазеваться. Нсл. 168. *Зазерыўся, а з возу і ўкралі.* Нсл. *Несоверш.* **зазіра́цца,** -*а̀юся-а̀ешся*—засматриваться, Шсл. зевать. Нсл. 168. *Не зазірайся, глядзі, чаго трэба.* Нсл. *Не зазірайся на чужыя дзеўкі.* Ст.

узе́рыцца, *соверш. на каго-што*—уставиться глазами. *См. уталопіцца. Несоверш.* **узіра́цца,** МГсл.—пристально всматриваться. Ар.; Шсл. *Няма чаго ўзірацца на мяне! Чаго ўзіраешся — нябачыў мяне ці што?* Ст.

•**зёл,** *зёлу, предл.-ле, м.*—туман, наводимый колдунами или фокусниками, от которого будто бы происходят дивные явления, непонятные для простолюдина; (*перен.*)—обман, Нсл. 207. дурман, опьяняющее, одурманивающее средство.

•**зёлкі,** *зёлак*(*одна зёлка*), *ж.*—лечебные травки. Шсл.; Ар. *Пасьвячаць зёлкі.* Нсл. 207. *Зёлкамі падкурыць дзяцё.* Тм. *Зёлак адтапі й напіся; Бог дасьць ачуняеш.* Тм. *Пачаў піць зёлкі, дык і паправіўся.* Ст.

•**зём,** *зёму, предл. зёме, м.*—глиняный пол. Навасільск. п.(Будде: Т.: Орл., слов.). *Сахаром ускопуюць і цьвярды зём*(*гліну? дзярно?* **С.**). Сакуны 27.

•**зя́бер I**-*бру, предл.-бру, м., бот.*—пикульник. Гсл.; Верас, собачья голова [Scrofularia nodosa] Нсл. 223. *Пшаніцу зябрам паланіла.* Нсл. *На зяберу пасеяў пшаніцы.* Нсл.

•**зя́бер II**-*бера, предл.-ру, м.*—поле, унавоженное и приготовленное для посева пшеницы на следующую весну, Нсл. 223. зябь.

•**зя́берны I**-*ная-нае, бот.*—принадлежащий "зябру". Нсл. 223. *Зяберны ліст.* Нсл.

•**зя́берны II,** -*ная-нае*—унавоженный (осенью, **С.**) для посева пшеницы (весной, **С.**). Нсл. 223. *Зяберны кавалак.* Нсл. *Зябернае месца.* Тм.

•**зя́біць**-*блю-біш-бе, несоверш., перехз.* **1.** знобить (подвергать действию стужи, холода, **С.**) Гсл.; Нсл. 223. *Дзяцё на марозе зябіць, зазябіў.* Нсл. *Соверш.* **зазя́біць**—простудить. *Зазябіць рукі. Соверш.* **празя́біць**—простудить. Нсл. 523. *Прич.* **празяблены**—простуженный. Нсл. 523. *Празябленае плячо баліць, ломе.*, Нсл.

2. *безлич.*—знобить(о болезненном ощущении холода, **С.**) Гсл. *Я застудзіўся, мяне зябіць.* Гсл.

•**зя́біцца,** -*блюся-бішся*—знобиться(чувствовать озноб, **С.**) Нсл. 223. *Стоючы доўга на холадзе, зябішся, можаш зазябіцца.* Нсл. *Соверш.* **празя́біцца,** *возвр.*—быть проникаему стужею, прозябнуть, Нсл. 523. простудиться. *Отгл. имя сущ.* **празябеньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—простуда.

•**зя́бла**-*ла; мн. ч.-лы-лаў, ср.*—поле, которое пашут на зиму. Нсл. 223.

•**зя́бліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—пахать осенью под весенний посев. Нсл. 223.

•**зя́бра,......** *Знаходзе кірунак па дзервах, што зябрай пакрыты, стаяць.* Танк(Б. Голас. Но. 70).

•**зя́бці**-*бну-бнеш-бне, несоверш.*—зябнуть. Нсл. 223. *Соверш.* **пазябці.** Нсл. 223—озябнуть, Гсл. позябнуть

•**зяхаце́ць, зяхце́ць** (Шсл.), **зіхаце́ць** (Міх.), **зіхце́ць** (Ар.)-*зя*(*зі*)*хачу́-хаціш*(*хціш*)-*ціць, несоверш.*—сверкать. Мір.; Ар. *Пашаравала судзьдзе, аж зяхціць.* Ст. *Мікалай узяў у рукі табакерку, а тая здыхата ўся аж зяхаціць, ведама залатая.* Мікольск М.(Демид: Веров. III). *Зоры на небе зіхацяць.* Міх. *Усе зоры дабрадзейна зіхацяць, толькі мае безьзямельнай ня відаць.* Купала: Песьні безьзямельнага. *Хата вымыта, вычышчана, аж зіхаціць.* Ст. *Як ляцеў — зіхацеў, як упаў — чорны стаў*(*дождж*). Рапан. 364. *Зіхціць з крапівы марамарам Багіня хараства.* Кавыль: Ростань, II. *См. зіхацець.*

•**зя́хаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** неглубоко, слабо дышать. Міх.; Ар. *Хворы ледзь жыў, толькі зяхае.* Міх.

2. (*перен.*)—еле жить. Шсл. *Ат, зяхае яшчэ крыху.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Соверш.* **зазяхацца**-*аюся-аешся*—стать часто и слабо дышать от усталости. *Прич. прош. вр.* **зазяхаўшыся.**

•**зяхцець**—*см. под зяхацець.*

•**зязюле́ць**-*ею-ееш-ею; повел.-ей-ейма*—собственно делаться мутным, серым, подобно цвету кукушки; соловеть от пьянства. Нсл. 223. *Вочы твае ад гарэлкі зязюлеюць, пазязюлелі.* Нсл. *Соверш.* **пазязюле́ць.** Нсл. 223.

•**зязю́ля**-*лі-лі, ж.*—кукушка. Ар.; ПНЗ; Растсл.; Шсл.; Гсл.; Нсл. 223. *Зязюля, зязюля, скажы, колькі мне год жыць? кажуць, чуючы кукаваньне зязюлі.* Нсл. 223. *Тая зязюля, але ня так кукуе. Послов.*—Федот, да не тот. Войш. *Прыляцела ўжо з выраю зязюля.* Ст. *На тэй каліне зязюля раненька кукуе.* Росуха Імгл.(Косіч 39). *Уменьш.* **зязю́лька**-*лькі-льцы, ж.* **1.** кукушка. Ар.; МГсл.; Шсл.; Нсл. 223. *Кукавала зязюлька ў садочку, прылажыўшы галоўку к лісточку.* Из свад. песни, Нсл. *Схавай грош на зязюльку. Забабон: калі першы раз увясну, чуючы кукаваньне, маеш у кішані грошы, дык увесь год будзеш іх маць.* Нсл.

2. любимая женщина. Нсл. 223. *Ночная зязюлька дзенную перакукуе. Послов. Кажацца праз жонку, што, ночы зюкаючы з мужам, мяняе думкі ягоныя.* Нсл.

3. служит ласкательным обращением к женщине. Шсл. *Мая ты зязюлька, як жа ты гаруеш!* Ст.

зязю́лечка-*чкі-чцы, ласкат., уменьш. к "зязюлька",* **1.** кукушечка. Нсл. 223; Ар. *Лугавая зязюлечка, лугам ляціш, чаму ня кукуеш?* ПНЗ. 46. *Прыляцела зязюлечка ды сказала куку, падай, падай, мой сыночак, мне правую руку.* Из песни, Нсл.

2. *уменьш. к. зязюлька, 3. Зязюлечка мая, сястрыца!*

3. *пренебр.*—пьяница. Нсл. 223. *Прышоў двору зязюлечка зязюлечкаю.* Нсл.

•**зязюля́сты**-*тая-тае*—похожий цветом на кукушку(*"зязюлю"*). Аш. *Куры рабыя, і чорныя, і зязюлястыя.* Харобрычы(Курыла 88).

•**зязю́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.* **1.** суслить, пить. Нсл. 223, медленно пить, есть. *Цэлы дзень зязюліў гарэлку.* Нсл.

2. приводить ударом в беспамятство. *Соверш.* **азязюліць.** *Прич.* **азязюлены**—доведенный ударом(чем-л., **С.**) до беспамятства. Нсл. 361. *Сядзіць, як азязюлены.* Нсл.

●**зязю́ліцца**-*люся-лішся, несоверш., возвр.* —изменяться видом, соловеть. Нсл. 223. *Досыць табе піць гарэлку: вочы твае зязюляцца, дый сам ты азязюліўся.* Нсл. *Соверш.* **азязюліцца**—осоловеть(осоветь, С.). Нсл. 223. *Выпіў нашча й азязюліўся.*

●**зязюлька**-*лькі-льцы, ж., бот.* **1.** ятрышник. Гсл.

2.—*см. под зязюля.*

●**зякра́тасьць**-*ці, ж.*—пучеглазие. *Ср. зякраты, зекры.*

●**зякра́ты**-*тая-тае*—пучеглазый. Ар. *Во, які нехарошы: лупаты, зякраты.* Ст. *Ср. зѐкры.*

●**зяло**-*ла, ср.*—смесь худшего зерна с сорняками. Шсл. *Курам пасыпалі зяла.* Ст.

●**зяле́за**-*за, предл.-зе, ср.*—железо. МГсл.; Растсл.; Дз.; Вел.-Куз.; Шсл.; НК: Игры 32; Нсл. 208. *Дарагое стала зялеза.* Ст.(Шсл. 79). *Пуды два зялеза трэба купіць.* Нсл. *Прастора замураваная ў зялеза й бэтон.* Сяднёў (Бацьк., Но. 46-47/530-531). *Іржа есьць зялеза.* Дсл.(под *аржа*). *Ён паехаў у П-цкую раду па зялеза.* Дзьве Душы 157. *Скрыню абабілі зялезам.* Ст.(Шсл. под *аббіваць*), *У талым сьнезе прэлая зямля, як іржа рудая на зялезе.* Крушына: Лебедзь 41. *На зялезе рыпіць намѐрзлае палозьзе.* Клішэвіч: Каліна. *Чам ты, кавàлю, рана ня куеш, ці ты сабе зялеза ня маеш?* Лупекі Стдуб.(Косіч 40). *З аднолькавага зялеза каваль выкаваў два плугі.* Я. Г. Лемантар 52. *Уменьш.* **зяле́зца**-*ца, предл.-цу; мн. ч.-цы-цаў*—кусочек железа. Нсл. 208. *Кінь гэта нягоднае зялезца.* Нсл. *Ласкат.* **зяле́занька**-*ка, предл.-ку. Ёсьць у мяне зялезанька.* Лупекі Стдуб.(Косіч 40). *Собир.* **зяле́зьзе**-*зя, предл.-зю,* **1.** железо различного сорта. Шсл.; Прыездава Ржэўск. (Грынькова: Тудаўляне). *Накупляў усялякага зялезьзя.* Ст.

2. кайданы. *У зялезьзе закавалі.* Купала: Пераклад Слова аб палку Ігоравым.

●**зяле́зіна**-*ны-не, ж.* **1.** всякая железная вещь. НК: Очерки, Но. 692. *Шмат у зямлі знайшлі зялезіны.* Ст.

2. кусок необработанного железа. НК: Очерки, Но. 692.

3. железная руда. Шсл.

●**зяле́зіцца**-*іцца, несоверш.*—*покрываться налетом железа.* Шсл. *Зялезіцца мянташка мая.* Лядно Пух.(Шсл.).

●**зяле́зны**-*ная-нае*—железный. Дз.; Бел.: Куз. 185; Раст.: Северск. 73; Косіч 84; Дсл. (под *"арэлюшкі"*); Нсл. 207; Шсл. *Зялезная вось.* Нсл. *Зялезныя загваздкі.* Тм. *Купіў зялезную барану.* Ст. (*Творы Гаруновы*) *застаюцца няпрыступнымі па гэтым і па тым баку зялезнае заслоны.* Адам. ("Бацьк.", Но. 38-39/573-574). *Зялезнаю рукою спыніў рух.* Гарун (ст. "На сьмерць"). *О гэтыя зялезныя сьпіртныя бочкі!* Гарэцкі: Песьні 21. *Зялезная печка зырка палае перад·ім.* Цялеш: Ярыляў агонь. *На караблю былі эміграпты із-за зялезнае заслоны.*

●**зялезны ліст**—*см. под ліст.*

●**зяле́зьзе**—*см. под зялеза.*

●**зяле́зьнік**-*іка, предл.-іку, м.*—*чугунный эмалированный горшок.* Шсл. *Бульба варыцца ў зялезьніку.* Ст.

●**зялезы**-*заў, единств. ч. нет.* **1.** кандалы, оковы. Нсл. 208. *Закавалі ў зялезы.* Нсл. *На дварэ марозанькі люты, прымарозілі зялезы на жываты. Я ірваў, ірваў — зялезы ня ірвуцца. Знаць мне молайцу зь няволі не вярнуцца.* Косіч 48.

2. капкан, НК: Очерки 532. ловушка из двух железных полукругов(и пружины, С.). Шсл. *Тхара злавілі ў зялезы.* Ст.

3. железное путо. НК: Очерки 539.

●**зяле́ніва**-*ва, ср., бот.*—зелень, трава, листва, растения. Войш. *Паказалася зяленіва дзерваў.* Шакун(Сьлед, 1). *Зяленівам пышна прыбраны цьвіў сад. Ев. сьпеўнік 38. Лаза атуліла тый бераг шчытным радном зяленіва.* ЗСД 59. *Дол — зяленіва шоўк.* Салавей: Сіла гневу 7. *Яна* (*хата*) *тоне ў зяленіве садоў.* Рамановіч(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Яна схадзіла ў гарод. Назьбірала зяленіва й прышла ўзноў на вуліцу.* Крапіва(Людзі: Суседзі 61). *Дзе сінь, зяленіва — маё там падарожжа.* Крушына: Творы 40.

●**зяле́нькі**-*аў, мн. ч.*—тычинковая конопля(посконь, С.), которая выдергивается раньше плодниковой. Ксл. *У каноплях зяленькі пасьпелі, пара іх браць.* Ст. Беліца Сян. (Ксл.).

●**зяле́пуха**-*ух-усе, ж.*—слишком недозрелая ягода. Нсл. 207. *Вішні яшчэ зялепухі, а ён прэ.* Ст. *Нарваў зялепухі брушніцы.* Нсл. *См. зялёпухі, зьляпуха.*

●**зялёністы**-*тая-тае*—светлозеленый. Іг.

●**зялёнка**-*нкі-нцы, ж.*—гриб, род сыроежки, зеленого цвета. Шсл. *Назьбіралі адных толькі зялёнак.* Ст.

●**зялёны**-*ная-нае,* **1.** зелёный.

2. недозрелый, неспелый. зелёный.

3. мало опытный, неважный. Дсл. 265. *Ты яшчэ зелен вучыць мяне.* Дсл. *Прев. ст.* **зялёншы.** *Уменьш., ласкат.* **зялёненькі.** Ар. *Увелич.* **зелянюсенькі**—зелёнёхонький. Нсл. 207; Ар.

●**зялёпухі**(*одна* **зялёпуха**)-*пух, ж.*—зелёные недозрелые ягоды. Дсл. 266. *Зялёпух нарвала: суніца яшчэ не пасьпела.* Дсл. *Уменьш.* **зеляпушачка**-*чкі-чцы.* Дсл. 266. *Зеляпушачка ліхой сьвякрыві.* Дсл.

●**зялі́ць**-*лю, зѐліш-ле, несоверш., перех.* **1.** букв. зельем наводить на кого-л. затление ума; очаровывать, обольщать. Нсл. 207. *Гэта дзеўка зеле, азяліла нашага брата.* Нсл.

2. пускать пыль в глаза, обманывать уверениями, Нсл. 207. одурманивать. *Што ты мяне зеліш?* Нсл. *Досіць табе зяліць мяне!* Нсл.

азяля́ць-*яю-яеш-яе, несоверш.* **1.** очаровывать зельем. Дсл.; Нсл. 361. *Бабка азяляе.* Дсл.

2. увлекать, прельщать. Дсл.; Нсл. 361. *Дзеўка дужа прыгожая, усіх азяляе.* Дсл. *Дзеўка азяляе, азяліла дзяцюка.* Нсл.
3. одурманивать. *Таргачы ўмеюць азяляць прасьцякоў.* Нсл. 361.
4. обманывать. Дсл. *Ня верце гэтаму жуліку: ён усіх азяляе.* Дсл. *Соверш.*
азяліць, 1. очаровать, обольстить. Нсл. 207. *Дзеўка азяліла дзяцюка.* Нсл. 361.
2.—пустить пыль в глаза, обмануть, Нсл. 207; Дсл. одурманить. *Знаць азяліў цябе ён, што ты ашукаўся.* Нсл. 361. *Безлич.*
азяліла—омрачило, (Нсл. 361) ввело в заблуждение. Дсл. *Азяліла мяне заехаць у карчму.* Дсл. *Азяліла цябе, як ты дорага даў.* Нсл.
•**зяліцца**-*люся, зèлішся, несоверш., возвр.* **1.** букв. травиться *"зельлям"*, как бы пьянеть, как бы подвергаться действию *"зельля"*. Гсл., омрачиться, поддаваться обману. Дсл.; Нсл. 207. *Досіць табе зяліцца, слухаючы бабскіх забабонаў.* Нсл.
2. прельщаться кем. Нсл. 207.
азяляцца, *несоверш.*—омрачаться, терять рассудок. Нсл. 361. *Азяляецца ж чалавек! самадур аддаў грошы.* Нсл. *Ані азяляйся ты паночку: ня вер яму.* Дсл. *Соверш.*
азяліцца, 1. омрачиться, потерять рассудок. Нсл. 361. *Ты, знаць, азяліўся, так гаворачы.* Нсл. *Выпіў нашча й азяліўся.* Нсл. *Як выпіў кварту, дык і азяліўся.* Нсл. *Як азялілася баба: крычыць няма ведама чаго.* Гсл.
2. прельститься. Нсл. 207. *Азяліўся ёю, якбы чым добрым.* Нсл. *Отгл. имя сущ.*
азяленьне-*ня, предл.-ню*—состояние похожее на опьянение, Гсл. омрачение, как бы от травного снадобья(*"зельля"*). Нсл. 361. *Такое азяленьне — няў веры гэтаму жуліку.* Дсл. *Азяленьне напала на чалавека.* Нсл. *Гэта было нейкае азяленьне.* ЗСД 330.
назяляць, *соверш. к назяліць.* ЗСД 330. *Соверш.* **назяліць**-*лю-ліш-ле каму,* **1.** букв. насыпать ядовитой зелени или травы, Нсл. 739. отравить. *Пі ўперад сам, можа ты мне назяліў.* Нсл.
•**зямéц**-*мцà, предл.-мцỳ, зват. зѐмча; мн. ч. зямцы̀-оў-ом-àмі-ох, м.*—пчеловод, пасечник, Гсл.; Дз.; Вост.(Даль); Ксл. пчеловод, отличающийся от *"бортніка"* тем, что улья пчельника стоят не на бортных деревьях, а на земле. Нсл. 208. Нсл. 208; Сакуны XII. *Калі рой выйдзе перад Іванам(24.6), будзе зямец панам.* Вост.(Даль). *Ён дужа добры зямец, у яго мёду дастанеш.* Латыгаль Сян. (Ксл.). *Зямцы маюць прыхамаць, прыманеваць да сябе чужыя пшчолы.* Нсл. 208. *Угадай, земча, колькі міль да Віцебску? Послов.* Нсл.
•**зямéцкі**-*кая-кае*—принадлежащий к пчеловоду. Нсл. 208. *Зямецкі нож.* Нсл. *Зямецкая прыхамаць, судзіна.* Нсл.
•**зямéцтва**-*ва, предл.-ве, ср.*—пчеловодство. Гсл.
•**зямля́**-*лі-лі, вин. зямлю; мн. ч. зѐмлі-ляў, ж.*—земля. Ар.
зямлю есьці—клясться землею. Нсл. 208. *Зямлю есьць, не прызнаецца.* Нсл. *Уменьш.*
зямéлька-*лькі-льцы.* Гсл. *Уменьш., ласк.*
зямліца-*цы-цы.* (*Вецер*) *прыпаў да зямліцы.* Гарун(ст. "Вецер"). *Пяе зямліца.* Гарун(ст. "Матчын Дар"). *Хто толькі хоча, гаспадарыць, але ня сын зямліцы гэтай.* Купала ("Бацькаўшчына", Но. 24-25/410-411).
•**зямля́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** жильё, выкопанное в земле, землянка.
2. (у сохи) брусчатая поперка, прикрепляемая сверху *"дзерава"* у самых *"нарожнікаў"*, концами выходящая в стороны, НК: Очерки, 389. прут, связывающий основание сохи с оглоблей. Ксл. *Надабе зямлянкі пакараціць, каб нацягнуць вобжы.* Казлы Куз. (Ксл.).
•**зямчавáць**-*чýю-чýеш-чýе, несоверш.*—заниматься пчеловодством, бортевым или пасечным. Вост. (Даль).
•**зямчýжны**-*ная-нае*—жемчужный. Козіна Пуців.(Халонскі 124).
•**зя́па**-*пы-пе, ж.* **1.** широко раскрытый рот, Ксл. пасть(зверя, рыбы). *Воўк ад смагі шчэра зяпу.* Грахоўскі: Лясная казка.
2. *пренебр.*—рот у человека. *Стаяў я доўга і дзівіўся, разьзявіў зяпу і глядзеў.* Тарас на Парнасе.
•**зяпáй**-*àя, предл.-àю, зват.-àю, м.*—крикун. НК: Пособ. 47.
•**зя́пала**-*лы, ж.*—крикса, рева, плакса, нюня. Кур. (Даль).
•**зяпáць**-*àю-àеш-àе, несоверш.* **1.** громко, неистово кричать, НК: Под. пос., Но. 30. кричать во весь зев. Кур., Мск., Тмб. Даль). *Дужа не зяпай, панскі двор недалёка — возьмуць у пастухі, гуменьнікі.* НК: стр. 41. *Однократ.* **зя́пнуць**-*ну-неш-не.* Кур., Мск., Тмб. Даль).
•**зя́пла**-*плы-ле,* **1.** — *зя̀па.* Ксл. *Вось дык зяпла — хоць валы садзі!* Лазова Сян. (Ксл.).
2. крикса, плакса, нюня, рева. Кур. (Даль).
•**зяпýн**-*унà, предл.-уну, мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—крикса, рёва, плакса, нюня. Кур. (Даль).
•**зярок**-*ркà, предл.-ркỳ, мн. ч., дат.-рком, мн. ч., предл.-ркох, м.*—зрачок. Шсл. *Уменьш.*
зярочак-чка, 1. зрачок глаза. Дсл. 267.
2. (*перен.*)—круглое место в лесу, деревьями не заросшее. Дсл. 267. *Ганчакі гоняць ліса проста ў зярочак.* Дсл.
•**зярнё**-*няці, дат., предл.-няці, твор.-нём; мн. ч. зярняты-нят, ср.*—зерно. Ар.; Макеенкі Аз., Янавічы Сур. (Ксл.). *См. зерне. Пасып піскляняці зярнят.* Гсл. *Дрозд прынёс расінку зь мяты, вожык — сьпелыя зярняты.* Л. казка. *Уменьш.* **зярэнца**-*ца, предл.-цу.* МГсл.
•**зя́тні**-*няя-няе*—принадлежащий, свойственный зятю. Ар.

зя́тняя косьць—хребетная кость убитого животного, называемая так потому, что, как имеющая мало мяса, дается зятю(а не детям, напр.). Мл.

•**зява́йла**-*лы, ж. и* **зява́йла**-*ла, м.*—крикунья, крикун, горлан. *Заткні горла гэтай зявайле, гэтаму зявайлу: дзецянё пабудзіў.* Нсл.

•**зя́ваньне,** (Ар.), **зява́ньне** (Нсл.)—горлание. Нсл. 168. *Ад зяваньня твайго ў вушшу зьвініць.* Нсл.

•**зя́ваць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—громко кричать, орать, Міх.; Ар. кричать громко, гарланить, Нсл. 163. кричать. Растсл. *Чаго ты зяваеш?* Ар. *Досіць табе зя̀ваць на ўсё горла; ты не ў карчме, што так зазяваў.* Нсл. *Соверш.* **зазя́ваць.**

•**зяўла́сты**-*тая-тае*—крикливый, горластый. Нсл. 168. *Якое зяўластае дзяцё!* Нсл.

•**зяць**-*ця, предл.-цю, зват.-цю; мн. ч. зяці̇-ёў-ём-ёў-я̀мі-ёх, м.*—зять, муж дочери. Ар. *Зяць любе ўзяць. Послов.* Нсл. *У зяці пашоў, прыстаў. Уменьш.* **зяцёк,** *зяцька̀, предл.-цьку̀, зват. зя̀цьку; мн. ч. зяцькі̇-оў-ом-оў-а̀мі-ох, м.*—зятушка. Нсл. *Во! даў Бог зяцька!*—зн. дурного. Нсл. *Ласкат.* **зя́цень-ка**-*кі, предл.-ку, зват.-ку, м.*—зятьюшка. *Зяценьку! п'ю да цябе поўным кубкам, добрым здароўям, што мысьлю сабе, тое й табе.* Зь вясельных абрадаў, Горц.(Кот. 211).

•**з-за,** *предлог.*—из-за. Гсл.; Ар.; Шсл. *З-за цябе й на мяне сварацца.* Гсл. *Нехта шпурнуў з-за вугла каменьням.* Ст.

•**ззя́дні**-*няя-няе*—задний. МГсл.

•**ззя́ду, 1.** *нареч.* с зади. Нсл. 208; Шсл.; Ар.; Гсл., позади. Ар.; Шсл. *Цягнецца ззаду, як жаба.* Ст. *Ззаду стаў, піхнуў.* Нсл. *Ззаду ў нікога аччу няма. Послов.* Нсл.
2. *предлог.*

•**ззы́знуць**—*см. под зызнуць.*

•**ззыча́ць**—*см. под пазыча̀ць.*

•**ззы́ч-ыць**-*ыцца—см. под пазычыць.*

•**зжоўклы**-*лая-лае*—(совершенно, С.) пожелтевший. Нсл. 578. *Зжоўклая пшаніца ня дасьць добрага зярняці.* Нсл.

•**зжоўкці**—*см. под жо̀ўкці.*

•**зжал-евацца**-*іцца—см. под жаліцца.*

•**зжарля́ць**—*см. под жарляць.*

•**зжэрці̇**—*см. под жэрці.*

•**зжы́гаць**—*см. под жы̀гаць.*

•**зжылены**—*см. под жы̀ліць.*

•**зжылеваць**—*см. под жы̀ліць.*

•**зжылі̇ць**—*см. под—см. под жылі́ць.*

•**зжы́ліцца**—*см. под жы̀ліцца.*

•**зжыва́ць**-*а̀цца—см. под жыць.*

•**зжыць**-*ыцца—см. под жыць.*

•**зі́гнуць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, соверш.*—окинуть глазом. *Наклаў воз сена вялізны, аж вокам зігнуць.* Дайнава Пух. (Шсл.).

•**зіхатлі́вы**-*вая-вае*—сверкающий. *Яна, рашшчырванелая і зіхатлівая, звонкім голасам крыкнула.* Сяднёў: Корзюк. *Нареч.* **зіхатліва.** *Зіхатліва сьвецяць зоркі сінія ўгары.* Калачынскі(Каласкі, Но. 76, 1960 г.).

•**зіхаце́ць**—*см. под зяхацець.*

•**зіхце́ць**—*см. под зяхацець.*

•**зі́кка-ме́кка,** *дет.*—женская грудь. Дсл. 267. *Дзяцё зікку-мекку дудоле.* Дсл. *См. дудоля.*

•**зімовы**-*вая-вае*—зимний. Ар.; Гсл.; Ксл. *Зімовая дарога лягкая.*

•**зімоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—сорт позднего картофеля. Шсл. *Урадзіла сёлета зімоўка.* Ст.

•**зіма́**-*мы̀, вин. зіму̀; мн. ч. зі̇мы*—зима. Ар. *Ласкат.* **зімі̇ца**-*цы-цы, ж. Рады зь белай мы зіміцы, рады зь ёю ваяваць.* Колас.

•**зімавое**-*ога, в см. сущ.*—озимь. Гсл.

•**зімава́ць**-*му̀ю-му̀еш-му̀е; повел.-му̀й-му̀йма, несоверш.*—проводить зиму, в особенности вне дома. Ар. *Соверш.* **зазімаваць**—остаться где-л. на зиму. *У калгасьпе бульба зазімавала на полю.* Варсл.

•**зімавы́**-*вя̀я-вое*—озимый. Гсл.

•**зі̇мнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—зимная дорога. Косіч 79.

•**зі̇мскі**-*кая-кае*—свойственный зиме. Нсл.

•**зімуха**-*хі-се, ж.*—творог, смешанный с сывороткою, который собирают в зимнее время, особенно велиеим постом.

•**зір,** *глаг. частица в знач. междометия; употр. для показания скорости действия:* глядь. Нсл. Ксл.; Смл. (Даль). *Я зір у вакно, аж пажар.* Унава Лёз. (Ксл.). *Зір назад і зьбялеў.* Нсл.

•**зірк,** *глаг. частица в знач. междометия*—глядь Ар.; Шсл.; Гсл.; Смл. (Даль). *Рыпнулі дзьверы... І вось на парог... Панначка зірк!— Гэта ж ён далібог.* Гарун: Варажба. *Зірк — ды нічога ўжо й няма.*

•**зірк**-*ку, предл.-ку, м.*—быстрый, стреляющий взгляд. Іг. *У яго зладзейскі зірк.* Іг. *І толькі зірк сьціскаўся і шарэў.* Дуб.

•**зірка́сты**-*тая-тае*—зоркий, наблюдательный. МГсл.

•**зірка́тасьць**-*ці, ж.*—наблюдательность; зоркость. Гсл.

•**зірка́ты,** *-тая-тае*—наблюдательный. Гсл.

•**зі̇ркаць,а́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—стрелять глазами (, бросать короткие, быстрые взгляды, высматривать что-л.) Гсл. *Нечага зіркае ён па кутках.* Ст. *Адны совы ля дубровы зіркаюць вачыма.* Калачынскі: Лясная казка. *Однкрат.* **зірну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—мгновенно (быстро, Гсл.) глянуть, Нсл. 208; Гсл.; Ар. взглянуть. ПНЗ. *Зірнуў на мяне скоса. Як зірнуў, дык зараз і пазнаў.* Нсл. *Зірнуў, як капейку даў. Послов.* Тм. *Кажны баяўся зірнуць на вокны, каб ня стрэць нячыстага зірку.* Лынькоў: Воўчы Лог(Калосьсе, Но.2, 1935, 97).

•**зірка́ч**-*ача̀, предл.-ачу̀, зват.-а̀чу, м.*—глаз (презрительно). *І хоць асьцярожна Леў прыяцеля (ваўка) ў лапы зграб. але зіркачы ў таго вылезьлі на лоб.* Танк: Конь і Леў.
•**зі̂ркі**-*кая-кае*—зоркий. Нсл. 208.
•**злодар**-*ара, предл. и зват.-ару; мн. ч., род.-араў, м.*—очень бедный человек. Дсл. *Не чалавек, а злодар.* Дсл.
•**злодзей**-*ея, предл. и зват.-ею, м.*—вор. Гсл.; Ар.; Нсл. 209. *Злодзею няма веры, хоць зямлю есьць.* Нсл. *Злодзей на злодзею сядзіць і злодзеям паганяе.* Косіч 230. *Калі ня ўзяў за руку, не кажы, што злодзей.* Ст. *У такое надвор'е толькі злодзеям добра: да раньня й знакоў не застанецца ад сьлядоў...* Цялеш" Дзесяць, 20. *Уменьш.* **зладзю́к**-*а̀, предл.-ку, зват. зладзюча; мн. ч. зладзюкі̇-оў-ом, мн. ч., предл.-ох, м.. Ага̀, папаўся зладзюк.* Ст.
зладзю́га-*гі-гу, увелич. к злодзей,*—большой вор. *Самасей ходзе па волі, зладзюга. махляр, прайдзісьвет.* Макаёнак: Каб людзі... *Зладзюга ты, я ж табе пакажу!* Ст. *Уменьш.* **зладзюжка**-*жкі-жку*—воришка. Нсл. 209. *Ня пушчайце ў хату зладзюжку, ён што-колечы ды ўкрадзець.* Нсл.
•**злом**-*му, предл.-ме, м.* **1.** повреждение. *А была — шастом галавы не дастаць — ні столу, ні злому ня было.* Дсл. 265.
2. бурелом, сломанное ветром дерево. Бясл. *У лесе шмат злому просьле гэтае буры, што была.* Хведараўка Кпаснап. (Бясл.).
3. излом. БНсл.
зломак, *уменьш.* **1.** обломок. Шсл.; МГсл. *Во гэты зломак вазьмі й добра будзе дзірку заткнуць.* Ст.
2. что-л. сломанное. Гсл. *У тога чалавека быў нейкі зломак з аднэй руляю.* Н. (Демид: Веров III).
3. негодный, Гсл. ослабевший человек. Гсл.; Шсл. *А што ён зломак, сам ня зробе?* Ст. *Ён ня зломак, ня дужа то яго зламаеш.* Нсл. 209.
•**злоснасьць**-*ці, ж.*—свойство по знач. прилаг. *"злосны".*
•**злосны**-*ная-нае*—злобный, исполненный злости (, вражды, С.) Нсл. 209. *Злоснае на мяне гоніць сэрца.* Нсл.
•**злосьнік**, *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —враг, Ксл. зложелатель, Нсл. 209; Сакуны 82. недоброжелатель. Гсл. *Верыш злосьніку майму, а ня мне.* Нсл. *І злосьніку майму ня зычу.* Нсл. *Няхай маім злосьнікам тое, што яны мне зычаць.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *А нейдзе злосьнікі бразгочуць бубнамі.* Дуб. *Рука Божае карае крыўдніка, "злосьніка" дыкжэ тым, чым ён быў небясьпечны й шкодзіў іншым.* НК.: Под. пос, Но. 74.
быць злосьнікам—враждовать. МГсл.
•**злосьніца**-*цы-цы, ж.*—враг, зложелательница, Нсл. 209. недоброжелательница. Гсл. *Хмары-злосьніцы сягалі сонца засланіць.* Салавей: Сіла, 34.
•**злосьніцкі**-*кая-кае*—враждебный.
•**злосьнічаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—питать вражду, злиться, Нсл. 735. враждовать, БНсл. поступать, относиться, как *"злосьнік". Два тыдні, як злосьнічае, зазлосьнічаў на мяне, і гу̀каць з імною ня хоча.* Нсл.
•**злосьць**-*ці, ж.* **1.** злоба, МГсл.; Ар.; Шсл. злоба. *Злосьці тае не стае на яго.* Ст. *Злосьці поўны косьці.* Гсл. *Джагіль (араб.) ест няўмелы і ў навуцца няўфалы, праз злосьць сваю іншым людзём гнеў Божы ўзрушае, за сваю злосьць праціўны пісьму Божаму.* Кіт. 4867.
2. зло. *Хто злосьць чыніць, добрасьці ня будзе мець.* Кіт. 12663.
быць у злосьці—враждовать. Ар.; МГсл.
спаганяць злосьць—мстить. Ар.
спагнаць злосьць—утолить гнев. Ар. *Кавальчук спаганяе злосьць за тое, што я не маўчаў.* Макаёнак: Каб людзі...
па злосьці—со зла. Ар. *Ён па злосьці зрабіў гэта.* Ар.
із злосьцю (сказаць, учыніць)—со зла.
•**злоўлены,**—*см. под лавіць.*
•**злоўскі**-*кая-кае*—очень злой, злющий. Дсл. 270. *Дзяцюк такі злоўскі.*
•**зла́гада**-*ды-дзе, ж.*—мир, согласие. *Уся радзіма ў злагадзе жывець.* Уселюб Н. (Демид.: Веров. 92).
•**зла́яць,**—*см. под лаяць.*
•**зла́яцца,**—*см. под лаяцца.*
•**зладзе́йка**-*йкі-йцы, ж.*—воровка. МГсл.; Ар.; Нсл. 209. *Нясусьветная зладзейка.* Нсл.
•**зладзе́йскі**-*кая-кае*—воровский. Ар.; Нсл. 209. *Зладзейскія вочы.* Нсл.
•**зладзе́йства**-*ва, ср.*—воровство, Стт. 1522 г.; Шсл. кража. *Настала зладзейства.* Ст.
•**зла́дзіць,**—*см. под ладзіць.*
•**зла́дзіцца,**—*см. под ладзіцца.*
•**зладзю́га,**—*см. под злодзей.*
•**зладзю́жка,**—*см. под злодзей.*
•**зладзю́к,**—*см. под злодзей.*
•**зла́зіць,**—*см. под лезьці.*
•**зложаны,**—*см. под класьці, складаць.*
•**злажэньне,**—*см. под класьці, складаць.*
•**злажы́ць,**—*см. под класьці, складаць.*
•**злажы́цца**-*жу̀ся, зложышся, соверш.* **1.** прицелиться. *Князь злажыўся і бах-бах!* С. Музыка 189.
2.—*см. под класьціся, складацца.*
•**злакама́н**-*ана̀, предл.-ану̀, зват.-а̀не; мн. ч.-ны̀-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** злодей. Гсл.; МГсл.; Дсл. 270. *См. ліхадзей.*
2. недоброжелатель. Дсл. 270. *Ужо вы, людзі-злакаманы, вы якую карысьць-радасьць адзяржалі, што зь мілым мяне разлучалі.* Дсл.
•**злакама́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** злодейка. Гсл.; Нсл. 209. *Яна злакаманка мая.* Нсл. *См. ліхадзейка. Ср. злакаманны.*
2. лихорадка. Гсл. ; Нсл. 209. *Злакаманка схапіла.* Нсл.
•**злакама́нны**-*ная-нае*—злой, коварный. Нсл. 209. *Злакаманны непрыяцель.* Нсл.

•**зламаць,**—*см. под ламаць.*
•**зламысны**-*ная-нае,* **1.** злоумышленный. Гсл.
2. недоброжелательный. Гсл.
•**зласьлíвы,** *-вая-вае*—недоброжелательный. Нсл. 270. *Вораг зласьлівы, вораг змусьлівы, ён Еву змусьціў.* Дсл.
•**злашчавацца,**—*см. под лашчыцца.*
•**злашчыцца,**—*см. под лашчыцца.*
•**златашыць,**—*см. под латашыць.*
•**злавáць,** Ар.; Шсл.; Вост. (Даль), **злувáць,** Нсл.; Дсл.; Гсл., *злую, злуеш, злуець, злуем, злуіцё, несоверш. на каго*—гневаться, сердиться, Нсл. 210; Ар. злобствоввать. *Не гляджу я на тое, што ён злуець на мяне.* Нсл. *На каго ты злуеш?* Вост. (Даль). *Яны злуюць на нас.* Ар. *Чаго там злавáць?* Ст. *Ён цяпер доўга на мяне злаваць будзе.* Дсл. *Соверш.* **зазлавáць, зазлувáць** *на каго*—загневаться. Нсл.; Ар. *Зазлуваў на мяне ні за што.* Нсл. 168.

узлавáць, узлувáць, *соверш.* **1.** *каго,*—рассердить, Шсл. привести в негодование. *Узлаваў ты бацьку — чыстая бяда зь ім!* Ст.
2. *на каго,*—вознегодовать. Нсл. 653. *Пан узлуваў на ўсю нашу радзіму дый перагнаў нас у другое сяло.* Нсл.
•**злавáцца,** Ар.; Шсл., **злувáцца,** Нсл. 210, *несоверш.*—злиться. Ар. *Ня злуйся, Васілько.* ЗСД 84.

зазлавáцца, зазлувáцца, *соверш.*—разозлиться. МГсл. *Як зазлуецца, то ў ём зьгіне розум.* Кіт. 36а15. *Зазлаваўся й есьці не пашоў.* Нсл. 168.

узлавáцца, узлувáцца, *соверш.*—озлобиться. *Я помню — я раз узлаваўся зацята.* Колас: Із майго летапісу. *Узлаваўся ён, аж кіпіць!* Ст. *Каралевіч, узлаваўшыся на сабакі, паехаў іх біць.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 106).
•**злавíць,**—*см. под лавіць.*
•**злаўмíльна,** *нареч.*—злобно, делая приятный вид. Цар злаўмільна ўсьміхнуўся. Крушына: Лебедзь, 56.
•**злубéць**-*ее, соверш.*—сделаться твердым, как луб. Бясл. *Анучы ад поту й бруды ў луб злубелі.* Парадзіна Імсьц. (Бясл.).
•**злузáць,**—*см. под лузаць.*
•**злупíць,**—*см. под лупіць.*
•**злупíцца,**—*см. под лупіцца.*
•**злýшчыць,**—*см. под лушчыць.*
•**злувáць,**—*см. под злаваць.*
•**злувáцца,**—*см. под злавацца.*
•**злуч,** *злучá, предл.-чý, м., грамм.*—союз.
•**злучок**-*чкá, предл.-чкý; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-ках, м., грамм.*—черточка (—), дефис.
•**злучáльны,** *-ная-нае*—соединительный, соединяющий. Гсл.
•**злýч-аны**-*áць-эньне-ы́ць,*—*см. под лучы́ць.*
•**злучáцца**-*ы́цца,*—*см. под лучы́цца.*
•**злýчнік**-*іка, м.*—соединитель. Гсл.
•**злýчны**-*ная-нае*—соединившийся, соединенный. Гсл.

•**злы,** *злая, злое*—злой (, сердитый, Ар.) Гсл.; Ар. *Яны на нас злыя.* Ар.
•**злы́бяда**-*ды-дзе, ж.*—страшная, злая беда. Шсл. *Вось настала нейкая злыбяда.* Ст. *Адкрываючы "вечныя злыбяды", поэта (Купала) прракаў яму лепшую пераможную будучыню.* Пястрак ("Блр. Голас", 1962). *Мой бацька ў струшні злыбяды за волю зьлёг — жыцьцё аддаў.* Салавей: Сіла 35.
•**злыбядзь**-*дзі, мн. ч., род.-дзяў, ж.* — *злыбяда. Няўжо ня мець нам супакою ад гэтай злыбядзі да скону?* Кавыль: Ростань, 33.
•**злыгáць**-*áю-áеш-áе*—связать веревкой за рога. БНсл.
•**злы́дар**-*ара, предл. и зват.-ару; мн. ч.-рыраў, м.*—бедняк. Бясл. *У злыдара нічога няма.* Шумячы (Бясл.).
•**злы́дзень**-*дня, предл. и зват.-днюю; мн. ч., род.-няў, м.*—вредный человек, злодей, Копцевічы Чаш. (Ксл.). вредный человек, враг, Шсл. бродяга, несчастный. Дсл. 270. *Усякі злыдзень будзе рад, што ў цябе бяда.* Ст. *Мы перад злыдням да магілы ня будзем поўзаць на каленях.* Кавыль: Ростань, 33. *Ня веру я гэтаму злыдню.* Дсл.
•**злы́дня, 1. ні злыдні, ні каліва**—полное отрицание чего-л. Дсл. 271. *Злавіў злыдню.* Дсл.
2. что-л. малое, ничтожество. Дсл. 271. *Ці ё ў раццэ рыба?. Якая рыба — адна злыдня.* Дсл.
•**злы́дні**-*няў, единств. ч. нет.*—бедственное состояние, крайняя нищета, Нсл. нищета, ПНЗ. бедность, несчастье. Дсл. 270. *Уеліся злыдні, як вошы ў цела. Послов.* Нсл. *У маей гаспадарцы ўсё злыдні.* Кулі Куз. (Ксл.). *Убіліся злыдні на тры дні. Послов.* Загай Пух. (Шсл.).
•**злы́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—бедняк, лохмотник, слово ругательное. Нсл. *Няма на сьвеце такога злыдніка, як ён.* Нсл.
•**злыдніца**-*цы-цы, ж.*—беднячка, лохмотница, слово ругательное. Нсл.
•**злы́днічаць**-*аю-аеш-ае*—таскаться нищенски, в лохмотьях, терпя голод и холод. Нсл. 210. *Цэлы век свой злыднічае.* Нсл.
•**змога,** *змогі, змозе, ж.*—сила, с которой можно что-л. сделать, Шсл. возможность, сила. *Ня змога мая аднаму ўправіцца із сенам.* Ст. *Як змога твая, так і рабі.* Нсл. 212. *Супроці змогі не бярыся.* Нсл. *Працуй, колькі ё змогі.* Гсл. *Трываць ня стане змогі.* Гарун (ст. "Навука").
•**змоклы**-*лая-лае*—измокший. *Змоклае сена няма чаго грабіць.* Нсл. 212.
•**змокці,**—*см. под мокці.*
•**змора**-*ры-ры, ж.* **1.** усталость. Гсл.
2. слабость, истощение сил. Гсл.

•**зморак**-*рка, предл. и зват.-рку, м.*—истощенный; применяется к подросткам и малым ребятам, Шсл. заморыш. *Які ён яшчэ работнік, зморак гэты.* Ст.

•**зморшчаны,**—*см. под моршчыць.*

•**змова**-*вы-ве; мн. ч., род.-ваў, ж.* **1.** сговор, Гсл. условие, уговор (, взаимное соглашение по поводу чего-л. **С.**) *Змова ў мяне на хату пад школу ё.* Асташова Чаш. (Ксл.). *Змову зрабілі на будоўлю.* Нсл. 212. *Змовы не дзяржаў.* Нсл.

2. заговор, против кого-л., тайный заговор. МГсл.; Ар. *Змову зрабілі, каб пабіць мяне.* Нсл. *Тутка бяз змовы не абыйшлося.* Лужасна Куз. (Ксл.).

змоўка-*ўкі-ўцы,* **1.** *уменьш. к "змова"* в 1-ом зн. *На змоўцы мяжсобку ня так казалі.* Нчл. 112.

2. тайный переговор. *Каб яны змоўклі мяжсобку ня мелі! Нсл. 212.*

•**змовіны**-*наў, единств. ч. нет.*—свадебная пирушка, за которой ведется между родителями жениха и невесты сговор о свадьбе (, сговор, **С.**). Шсл.

договор, сговор, помолвка. МГсл. *Сядні трэба ехаць на змовіны: борзда й вясельле будзе.* Ст. *Пры змовінах быў.* Нсл. 112.

•**змовіць,**—*см. под мовіць.*

•**змовіцца,**—*см. под мовіць.*

•**змоўлены,**—*см. под мовіць.*

•**змоўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—заговорщик. *Змоўнікі ўжо больш гадзіны сноўдаліся неспакойна.* Агнявіца (Беларус, Но. 71).

•**змоўчыць,**—*см. под саўчэць.*

•**змоцнелы,**—*см. под мацнець.*

•**змага́ньне**-*ня-ню, ср.* **1.** усилие, употребление всевозможных средств к достижению чего-л. *І змаганьням сваім нічога не зрабіў.* Нсл. 212. *Не змаганьне мае.* Нсл.

2. борьба. Гсл.

•**змага́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.*—превозмагать, преодолевать, Гсл. одолевать. ПНЗ. *Нашы змагалі, змаглі непрыяцеля.* Нсл. 212. *Соверш.*

змагчы, 1. превозмочь. Нсл. 212.

2. *соверш. к магчы*—смочь. *Мае ўжыць наўчоных двух альбо як веле зможа.* Кіт. 47а12.

•**змага́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.* **1.** употреблять всевозможные средства к достижению чего-л. *Змагайся, як мага.* Нсл. 212.

2. *взаим. зь кім*—бороться. Гсл.

3. истощаться в силах, изнемогать. *Не змагайся дужа, цягаючы мяхі.* Нсл. 212.

змагчы́ся, *змагу̀ся, зможашся, соверш.* **1.** смочь, быть в состоянии сделать что-л. *Ня змогся гэтага зрабіць дзеля мяне.* Нсл. *Не змагуся з табою ісьці.* Нсл.

2. изнемочь. Шсл.; Ар. *Работа цяжкая: чыста змогся чалавек.* Ст. *Змогся, пакуль зламіў яго.* Нсл. 212.

•**змагчы́**—*см. под змага̀ць.*

•**змагчыся**—*см. под змага̀цца.*

•**змахлява́ць**

•**зма́лку,** *нареч.*—с малых лет, сызмала. Растсл. *Змалку пайшоў ганяць у поле.* Засьценькі Выс. (Ксл.). *Ён і змалку быў такі.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Змалку трэба вучыць. Знаёмаю змалку дарогай я выйду.* Салавей: Сіла, 46. *Уменьш.* **змалечку**—с малых лет, сызмала, зызмальства. ПНЗ.; Вят. (Даль).

змалку дзён—*змалку. Служыў ён змалку дзён.* Барыс.(Шэйн: Мат. II, 388).

•**змалімоніць**—*см. под малімоніць.*

•**змалімоніцца**—*см. под малімоніцца.*

•**змальна,** *нареч., употребляют с отрицанием "не"*—за малостью, чуть-чуть(не, **С.**). *Змальна ня лу̀чыў. Змальна не паляцеў.* Нсл.

•**зманіць**—*см. под маніць.*

•**зманлівасьць**-*ці, ж.*—обманчивость. *Усе гэта зманлівасьць, ніякіх коні тут няма,— падумала дзяўчына.* Ю. Жывіца ("Прыйсьце", Но. 1).

•**зманлівы**-*вая-вае*—обманчивый. *Зманлівымі бываюць прадугледжаньні.* Акула 568.

•**змантачыць**—*см. под мантачыць.*

•**змара́гд**-*ду-дзе, м.*—изумруд. Гсл.; МГсл.

•**змаршча́к**-*ка̀; мн. ч. змаршчакі-оў-ом-кі-а̀мі-ох, м.*—морщина. Іг. *См. маршчак.*

•**змары́цца**—*см. под мары̀цца.*

•**змаўка́ць**—*см. под маўчэць.*

•**змаўля́ць**—*см. под мовіць.*

•**змаўля́цца**—*см. под мовіцца.*

•**змацава́ць**—*см. под мацава̀ць.*

•**змацн-е́ньне**-*яць-яцца-іць-іцца*—*см. под мацнець.*

•**змудраге́ліць**—*см. под мудрагѐліць.*

•**зму́л-яны**-*яць*—*см. под муліць.*

•**зму́ляцца**—*см. под му̀лецца.*

•**зму́ркі**-*рак,* **змуршчыны**-*н, единств. ч. нет.*—обычай, состоящий в том, что новорожденного ребенка после крещения и помазания миром бабка купает а воду сливает на дубок — с малчика и на вишеньку с девочки. Между родильницей и бабкой бывает угощение. Шсл.

•**зму́ршчыны**—*см. под змуркі.*

•**змуса**-*сы-се, ж.*—...... *Няхай ізноў цябе ў рабы цікуе змуса. — ты не пакінеш зорны шлях Ісуса.* Салавей: Сіла 38.

•**зму́сіць**—*см. под му̀сіць.*

•**змуста**-*сты-сьце, ж.*—соблазн, искушение(дурной пример, Гсл.). *Гэты ўчынак змуста маладзёну.* Нсл. 213. *Старыя, кажуць, змуста; ды бязь іх у дварэ пуста.* Нсл. *Паднявольны сіле змусты, я закон дзядоў узрушыў.* Крушына: Лебедзь 54.

•**змусьлівы,** *-вая-вае*—соблазительный. *Вораг зласьлівы, вораг змусьлівы, ён Еву змусіў.* Дсл. 270.

•**змусьціцелька,** *-лкі-лцы, ж.*—искусительница, соблазнительница. *Дзеўка гэта змусьціцелька да ўсёга ліха.* Нсл. 213.

•**змусьцїцель**-*ля, предл. и зват.-лю, мн. ч., род.-ляў, м.*—искуситель, соблазнитель. *Вораг змусьціцель змусьціў мяне на тое.* Нсл. *Змусьціцель да ўсёга ліхога.* Нсл. *А змусьціцеля нашага, кажаш, падстрэлілі...* Дзьве Душы 97.

•**змўсьціць,** (Гсл.), **змусьцїць** (Нсл.), *змушчу, змусьціш, соверш., перех.*—искусить, соблазнить. Гсл. *Мяне змусьцілі туды пайсьці.* Нсл. 213. *Вораг змусьлівы, ён Еву змусьціў.* Дсл. 270. *Прич.* **змушчоны**—соблазненный. *Змушчоную дзеўку ня дужа хто пагаліцца ўзяць.* Нсл. 213. *Отгл. имя сущ.* **змушчэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—искушение, *Стары чалавек, а змушчэньне робе маладым.* Нсл. 213. *Несоверш.* **змушча́ць**-*дю-дешде; повел.-дй-дйма, перех.*—соблазнять, искушать. Гсл. *Чорт змушчае людзёў на ліхое.* Нсл. 213.

•**змусьцїцца,** *змушчўся, змўсьцішся, соверш., возвр.*—соблазниться, увлечься. *Хто вінен? Ты сам змусьціўся, пагаліўся на мае заработкі.* Нсл. 213. *Несоверш.* **змушчацца**-*аюся-аешся*—соблазняться, увлекаться. *Ня змушчайся, дзяцятка, благой справаю.* Нсл. 213.

•**змуцїць**—*см. под муціць.*

•**змысл**-*слу, предл.-сьле, м.*—выдумка, вымысел. *Гэта няпраўда, а якісь змысл.* Нсл. 213.

•**змы́сьліць**-*лю-ліш-ле, соверш., перех.*—выдумать, вымыслить. *Гэта ці людзі табе сказалі, ці ты сам змысьліў?* Нсл. *Прич.* **змы́сьлены**—выдуманный, вымышленный. *Усе гэта змысьлена, што ты на мяне гаворыш.* Нсл. 213. *Твая змысьленая праўда.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **змышле́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—вымысел, выдумывание, измышление. *Гэта бяз жаднага змышленьня сказаў я табе.* Нсл. 213. *Прилаг. с прич.* **змышлёны**—выдуманный, вымышленный. *Гэта байка, рэч змышлёная.* Нсл. 213. *Несоверш.* **змышля́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е; повел.-я̀й-я̀йма, перех.*—выдумливать, вымышлять, измышлять. *Як дужа змышляеш!* Нсл.

•**змы-ва́ць**-*ы̀ць—см. под мыць.*

•**знодаць**—*см. под нодаць.*

•**знойдыш**-*ша, предл. и зват.-шу; мн. ч., род.-шаў, м.*—найдёныш. Бясл. *Глядзі, які знойдыш стаў, а як знашлі яго ў крапіве, дык ніхто не хацеў браць.* Бяседавічы Хоцім.

•**зноркі**(*один* **знорак**), *област.*—старые изношенные сошники. Варсл. *Увечары, хлопча, ня кі̀дай сахі на полю, бо гатоў хто зноркі пазьбіваць.* Варсл.

•**знос**-*су, предл.-се, м.*—износ. Шсл. *Боты крэпкія і зносу ім няма.* Ст.

•**зносак**-*ска, предл.-ску, м.* **1.** маленькое, сравнительно с другими, куриное яйцо. Ар.; Шсл. *Кўрыца зьнѐсла зносак.* Ст. *Зносак бывае крэпкі.* Нсл. 217.

2. (*общ., перен., на смех*)—последний ребенок. Шсл.; Нсл. 217. *Ты апошнім радзіўся, дык ты зносак.* Ст. *Гэта ўжо сын зносак.* Нсл. *Уменьш.* **зносачак.** Нсл. 217. *Гэта дачка мая зносачак.* Нсл.

•**зносіць, зьне́сьці**—*см. под нѐсьці.*

•**зноскі**-*каў, мн. ч.*—изношенная одежда, обноски, (Нсл. 217). лохмотья. Варсл. *Чужыя зноскі носе.* Нсл. *Гэтыя зноскі, хіба, на заткала ў комін згодзяцца.* Варсл.

•**зносьлівасьць**-*ці, ж.*—прочность(об одежде). *Ср. зносьлівы.*

•**зносьлівы**-*вая-вае*—прочный(об одежде, ткани). Бясл. *Гэта шапка зносьліва: ужо шосты год яе нашу, а яна яшчэ крэпка.* Бяседавічы Хоцім. (Бясл.).

•**зносы**-*саў, единств. ч. нет.*—последние дни беременности. Бясл. *Астапава баба на зносах, уборзьдзе радзіць будзе.* Маластоўка Краснап. (Бясл.).

•**знабрэху,** *нареч.*—по клевете, Нсл. 214. по наговору. БНсл. *Знабрэху гоне злосьць на мяне.* Нсл.

•**знагўлу,** *нареч.*—по беспечности, по небрежению. Нсл. 214. *Знагўлу цяцюху злавіў.* Нсл.

•**знаходны**-*ная-нае*—найденный. *Знаходныя трубы.* НК: Очерки 350. *Знаходны нож.* Нсл. 215. *Знаходную падкову прадаў.* Тм.

•**знаходзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.*—находить. Нсл. 215; Ар. *Ніякага парадку тут не знаходжу, не знашоў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **знаходжаньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** нахождение.

2. изыскание. МГсл. *Соверш.* **знайсьці.** Ар.; Гсл.

знайці, (Нсл.; Скар. Ц., 13 раз в разных формах), *знайдў, знойдзеш, знойдзе, знойдзем, знойдзеце, знойдуць,* **1.** найти. Ар.; Нсл. 215; Гсл. *Закінь напѐрад, знойдзеш ззаду.* *Послов.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.). *Кінь прад сабой, знойдзеш за сабой.* *Послов.* Ар.

2. приискать, найти. Ар.

3. изыскать. МГсл.

4. отыскать. МГсл. *Прич.* **знойдзены,** **1.**—найденный. Ар.

2. приисканный.

3. изысканный, найденный.

4. отысканный.

•**знаходзіцца,** *страд. к знаходзіць* **1.** быть находиму. Ар. *У лесе знаходзяцца грыбы(зн. іх знаходзяць).* Ар.

2. приискиваться. Нсл. 215. *Калі людзі к табе знаходзяцца, знашліся, чаго ж ты яшчэ хочаш?*

3. быть в родстве(приходиться родственником, С.) Нсл. 215. *Ён мне знаходзіцца брат.* Нсл.

4. изыскиваться.

5. отыскиваться. *Соверш.* **знайсьціся,** *к знаходзіцца 1, 2, 3, 4, 5.*

•**зна́хар**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.*—знахарь. Ар. *Бяжы бардзей да знахара, няхай замове кроў, пухліну ад гàдзіны.* Нсл.
•**зна́харка**-*ркі-рцы, ж.*—знахарка. Ар.
•**зна́харскі**-*кая-кае*—свойственный знахарю.
•**зна́харства**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—знахарство.
•**зна́харыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—заниматься знахарством. *Нѐкалі вучыў яе знахарыць.* Мікольск М.(Демид: Веров. II, 1896, 108).
•**знадовечы,** *нареч.*—с третьего дня, с позавчера. Нсл. 214. *Знадовечы захварэў.* Нсл.
•**зна́даб-іцца**-*ляцца—см. под нàдабіцца.*
•**зна́дабны**-*ная-нае*—нужный. Нсл. 214. *Гэта рэч знàдабная, ня псуй.* Нсл. *Чалавек ён знадабны.* Нсл. *Знадабнае дзерва пасеклі на дровы.* Нсл.
•**знадбе́нь**-*еня, предл.-ню; мн. ч.-янѝ-нёў-нём, мн. ч., предл.-нёх. м.*—нужная вещь. *У хаце пень і то знадбень. Послов.* Дсл. *Ср. патрэбнік.*
•**знадвор'я, ізнадвор'я**—снаружи. Нсл. 214. *Знадвор'я дым ідзѐць у хату.* Нсл. *Трыма палцамі левымі правую рукỳ ізнадвор'я пагладзіць.* Кіт. 73б11.
•**знадворку,** *нареч.*—снаружи. Ар.; Гсл.; БНсл. *Карыта знадворку ўнѐсьлі ў сенцы.* Ст. *Знадворку пачуўся зьдзержаны тупат каня.* ЗСД 111. *Загараліся абтынкаваныя знадворку панскія пакоі.* Тм. 165. *Замкнулі знадворку дзьверы.* Тм. 255.
•**знадворны**-*ная-нае*—наружный. МГсл.
•**знаёмасьць**-*ці, ж.* **1.** знакомство. Ар.; Нсл. 214. *Знаёмасьць забраў зь ім вялікую.* Нсл.
2. знание, опытность, Нсл. 214 наличие знаний о чем-л., обладание сведениями о чем-л., знакомство.
•**знаёміць**-*млю-міш-ме, несоверш., перех.* **1.** знакомить. МГсл.; Гсл.; Ар.; Нсл. 214. *Сам ня ведаеш, зь кім мяне знаёміш, пазнаёміў.* Нсл. *Соверш.* **пазнаёміць.** Ар.; Нсл. 214.
2. (*з чым*)—знакомить с чем, давать кому-л. сведения о чем-л. *Дзядзька знаёміў мяне з гаспадаркаю.*
зазнаёміць-*млю-міш-ме, соверш.*—ознакомить. *Не з пасьцівым чалавекам ты яго зазнаёміў.* Нсл. *Несоверш.* **зазнаямля́ць**-*яю-яеш.*
•**знаёміцца**-*млюся-мішся, несоверш. зь кім,* **1.** знакомиться. Ар.; Нсл. 214. *Не знаёмся зь ім, ён ня добры чалавек.* Нсл. *Соверш.* **пазнаёміцца**—познакомиться. *Я зь ім дàўна пазнаёміўся.* Нсл. *Соверш.* **узнаёміцца,** *зь кім*—войти в тесное с кем-л. знакомство. Нсл. 54. *Узнаёміўшыся з імною, ён так зрабіў, што хоць ніколі ў вочы ня бачыцца.* Нсл.
2. (*з чым*)—знакомиться, получать сведения, приобретать знания о чем-л. *Сядні я знаёміўся з работаю на полю.*
•**знаёмшы,** *ср. ст. к знаёмы.*
•**знаёмы**-*мая-мае,* **1.** знакомый, состоящий в знакомстве с кем-л. *Мы зь ім здàўна знаёмы.* Нсл. 214. *О, гэта ж знаёмыя людзі!* Слопішча Шацк. (Шсл.)
знаёмшы, а) *ср. ст. к знаёмы. Знаёмшага каго абяры ў кумы.* Нсл.
б) поизвестнее. Нсл. 735. *Знаёмшаю дарогаю весялей ехаць.* Нсл.
2. *в см. сущ.* **знаёмы**-*мага, знаёмая-ае*—знакомый, знакомая. Ар.; Шсл.; Нсл. 214. *Гэта мой знаёмы.* Слопішча Щацк. (Шсл.).
•**знажы́лу,** *нареч.*—от напряжения сил. Нсл. 214. *Знажылу парваўся.* Нсл.
•**зна́йда**-*ды, общ.* **1.** найдёныш. БНсл.
2. насмешливое название того, который украденную вещь называет найденной. Нсл. 214. *Знайда ўсё знаходзе, і тапор за лаўкаю. Послов.* Нсл.
•**знайдава́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—нахождение. Нсл. 214; БНсл., отыскание. Тм. *Знайдаваньне спосабу да жыцьця.* Нсл.
•**знай-дава́ць**-*цѝ—см. под найдавàць.*
•**зна́йдыш**-*ша, предл.-шу; мн. ч., род.-шаў, м.* **1.** найдёныш, подкидыш. Гсл.; Нсл. 214. *См. знойдыш.*
2. находка. Нсл. 214. *Гэта тапор знайдыш.* Нсл.
•**знайдзён**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—мальчик, незаконно рожденный, подкинутый. Нсл. 214. *На наша бязьдзецьце, хоць знайдзёна Бог даў нам.* Нсл.
•**знайдзёнка**-*нкі-нцы, ж.*—девочка незаконно рожденная, подкинутая. Нсл. 214. *Знайдзёнка ў мяне гадуецца.* Нсл.
•**зна́йка**-*йкі, общ.* **1.** знающий человек. Нсл. 214; БНсл.; Нсл. *Знайка ўсё ведае.* Нсл. *Знайка бяжыць, а нязнайка ляжыць. Послов.* Нсл.
2. (*ирон.*)—всезнайка.
•**знайма́,** *в смысле нареч.*—по найму. *Робе знайма.*
•**зна́ймасьць**-*ці, ж.*—дружба. Нсл. 214. *Я зь ім ніколі знаймасьці ня меў.* Нсл.
•**знаймава́цца**-*мўюся-мўешся, несоверш.* **1.** прикладываться ко кресту(мощам, иконам, С.) Гсл. *Прышоў у царкву спазьніўшыся, калі ўжо знаймавàцца пачалі.* Гсл. *Архімандрыт паручыў яму стаяць ля мошчаў, як знаймуюцца багамолы.* Дзьве Душы 64.
2. целоваться в праздник. ПНЗ.
•**знайсьцѝ, знайцѝ**—*см. под знаходзіць, найдавàць.*
•**знайсьцѝся, знайцѝся**—*см. под знаходзіцца.*
•**знак,** *знàку, предл. знаку; мн. ч. знакі-коўком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** признак, Нсл. 214; МГсл. знак. *Сінія знакі на целе.* Нсл. *Ані знаку твае работы.* Ар. *Няма знаку.* Ар. *Уменьш.* **значок**-*чкà.*
паштовы значок—почтовая марка.
знакі прыпынку—знаки препинания.
на знак чаго—в знак чего.
2. клеймо, пометка, МГсл. метка.

•**знакону,** *нареч.*—от роду, Нсл. 214. по предопределению, фатально. *Знакону знаць ён так робе, што нічым яго ня можна паправіць.* Нсл.
•**знакаміта,** *нареч.*—знаменито. Нсл. 214. *Знакаміта гэта зрабіў.* Нсл.
•**знакамі́тасьць**-*ці, ж.*—известность, слава, знаменитость. Нсл. 214. *Знакамітасьць зажывеш, чынячы людзём добра,* Нсл.
•**знакаміты**-*тая-тае*—знаменитый. Нсл. 214. *Ён знакаміты чалавек; яго ўсі паважаюць.* Нсл.
•**зна́кавы**-*вая-вае, прилаг. к знак.* (*Граніца*) *была̀ кажона, і каменьне знакавае павыбірана.* Гордз. Акт. XУII, стр. XXXIX.
•**зна́кшыць**—*см. под інàкшыць.*
•**зна́кшыцца**—*см. под нàкшыцца.*
•**зналопу,** *нареч.*—внезапно. Бясл. *Адкуль ты зьявіўся так зналопу, што ніхто не зацеміў.* Кокатава Імсьц. (Бясл.).
•**зналé́злы**-*лая-лае*—найденный. Нсл. 214. *Зналезлыя грошы.* Нсл. *Зналезлая хустка.* Тм.
•**зналé́зны**-*ная-нае*—легко и скоро отыскиваемый. Нсл. 214. *Зналезная зёлка.* Нсл.
•**зналé́зьць,** *соверш., перех*—найти, отыскать, достать, добыть. Вост.(Даль IУ изд. 1714), Кал.(Тм.), найти. Нсл. 214. *Зналѐзьць прылучàй, хустку.* Нсл. *Прич.* **зналé́зены** —найденный, открытый, приисканный. Нсл. 214. *Зналезеныя рэчы аддаць трэба.* Нсл. *Несоверш.* **зналяза́ць**—находить. Нсл. 214. *Зналязаць спосаб, грошы.* Нсл.
•**зналé́зца, зналé́зьціся,** *соверш.*—найтись. Нсл. 214. *Згуба зналѐзлася.* Нсл. *Несоверш.* **зналяза́цца,** *зналязàецца, 3-ее лицо един. ч. зналязаюцца,* —находиться, приискиваться. Нсл. 214. *Людзі к табе зналѐзьліся добрыя, чаму ж ня йці?* Нсл.
•**зналé́жна,** *нареч.*—по принадлежности, надлежаще. Нсл. 214. *Ты не зналежна ўзяў часьць.* Нсл.
•**зналé́жны**-*ная-нае*—принадлежащий, надлежащий, Нсл. 214. следующий по принадлежности. *Я ўзяў зналежнае сваё.* Нсл.
•**зна́лец**-*лца, предл.-лцу, зват.-лча; мн. ч. зналцы, м.*—знаток, приобретающий знания посредством внешних чувств и только при содействии ума.
•**зналязé́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—нахождение. Нсл. 214. *Зналязѐньне спосабу.* Нсл.
•**зналяжа́ць**—*см. под налѐжыць.*
•**зналу́ску,** *нареч.*—нечаянно. Нсл. 214. *Зналуску тут зьявіўся.* Нсл.
•**зна́лы,** (Пск. Даль, IУ изд., 1717)-*лая-лае,* **1.** знающий.
2. владеющий(языком, речью). *Пан Бог ест ведамы нутраных і тайных умыслаў, а языкоў усіх зналы.* Кіт 856.
•**зна́мы**-*мая-мае,* **1.** знакомый. Нсл. 735. *Гэта наш знамы чалавек.* Нсл.
2. известный. Нсл. 735. *Знамая дарога.* Нсл. *Прев. ст.* **знамшы.** *Знамшаю, хоць дальшаю, дарогаю паедзем.* Нсл.
•**зна́мшы,** *ср. ст. к знамы.* Нсл. 735.
•**зна́на,** *нареч.*—известно. *Гэта дàўна было знана.* Нсл. 214(под *знаны*).
•**зна́ны**-*ная-нае*—известный. Ар.; Нсл. 214; БНсл. *Гэта знаны хтось зрабіў; ня знаны так ня ўзумеў бы.* Нсл.
•**знапору,** *нареч.*—упорствуя, упорно. Нсл. 214. *Усе знапору робіш мне праціўнае.* Нсл.
•**знарок,** *нареч.*—*знарокам.* Іг.
•**знарокам,** *нареч.* **1.** нарочно, с умыслом, намеренно, умышленно. Вост.(Даль, IУ изд. 1715). *См. нарокам.*
2. шутя, в шутку(не в серьёз, С.). Нсл. 214. *Ты ўсё знарокам робіш, а напраўду выходзе.* Нсл.
•**знара-ві́ць**-*ўляць—см. под наравіць.*
•**знара-ві́цца**-*ўляцца—см. под наравіцца.*
•**зна́ругу,** *нареч.*—наперекор. Нсл. 214; БНсл. *Знàругу паехаў адзін і ночы.* Нсл.
•**знасі́ліць**—*см. под сіліць.*
•**знасі́лу,** *нареч.*—насильно, (БНсл.). по насилию. Нсл. 215. *Знасілу ніхто служыць ня будзе.* Нсл.
•**знасі́ць**—*см. под нѐсьці.*
•**знасі́цца**—*см. под нѐсьціся.*
•**знаскоку,** *нареч.*—опрометчиво. Нсл. 215. *Знаскоку набег на балота.* Нсл. *Знаскоку прабіў нагў на суку.* Нсл.
•**зна́шапту,** *нареч.*—с(от? С.) нашептывания. Нсл. 215. *Знàшапту палепшала.* Нсл.
•**зноша́ць**—*см. под зьнѐсьці.*
•**зна́шчавацца**-*чуюся-чуешся, несоверш.* —делаться чужим. Нсл. 215. *Быў наш, а цяпер знàшчаваецца, знашчыўся.* Нсл. *Соверш.* **зна́шчыца**-*чуся-чышся.* Нсл. 215.
•**зна́тна,** *нареч.* **1.** сильно, Нсл. 215. значительно. *Знатна пахудаў.* Нсл. *См. ладне.*
2. заметно. Нсл. 215. *Заччу знатна, што ён украў.* Нсл.
•**зна́тнасьць**-*ці, ж.*—значительность, значительное количество. Нсл. 215. *Знатнасьць лесу высеклі.* Нсл.
•**зна́тны**-*ная-нае,* **1.** значительный. Нсл. 215. *Знатнае чарасло ўзараў.* Нсл. *Знатныя грошы даў за каня.* Тм.
2. известный. Шсл. *Ён знатны чалавек навокал.* Ст.
•**знату́гі,** *нареч.*—от напряжениял. Нсл. 215. *Знатугі жывот забалеў.* Нсл.
•**знатуж-а́ць**-*ыць—см. под натужàць.*
•**знатуж-а́цца**-*ыца—см. под натужàцца.*
•**знату́рыць**—*см. под натỳрыць.*
•**знату́р**-*ыўшыся-ыцца—см. под натỳрыцца.*
•**зна́ты**-*тая-тае*—известный. Вар.(Даль, IУ изд., 1717). *Ср. быты.*
•**знава́,** *нареч.*(о вещах)—во время, когда вещь была новой. Варсл. *Знава гэты кажух быў цёплы.* Варсл.

•**знавáлу,** *нареч.*—принужденно(по принуждению, Гсл.; БНсл.) Нсл. 214. поневоле. *Знавàлу ўзяў гэта на сябе.* Нсл. *Знавалу людзі багацеюць. Послов.* Нсл.

•**знацéц**-*знаццà, предл.-ццỳ, зват. значча; мн. ч.-цы-цоў-цом-цамі-цох, м.*—знахарь. Дсл. 276.

•**знаць I,** *знаю, знаеш, знàе; повел. знай, знайма, несоверш., перех.* **1.** (постигать чувствами при содействии ума, **С.**), знать. Нсл.; Ар.

2. знать, узнавать, отличать от других. *Сабакі яго знаюць.* Ар.

3. обладать знанием чего-л., иметь специальное познание в какой-л. области. *Мы знаем сваіх людзёў. Знаць жыцьцё. Знаць гісטору. Пан Бог усялякія языкі знае.* Кіт. 85б5. *Знаеш ты курыныя цыцкі*—зн.: ничего не знаешь. Ар.

4. знать, испытывать, переживать. *Хіба ў паклонах, Богу чынячых, смаку ня знаеш?* Кіт 5а7.

знаць каго асабіста—лично знать кого-л.

знаць каго з чутак—знать кого-л. понаслышке.

знаць каго з выгляду—знать кого-л. в лицо. *Противопол. к. "знаць" есть "ведаць". Соверш.* **знáць** *чаго,* **1.** испытать, Шсл. изведать (горе, несчастье). Гсл. *З малы̀х дзён зазнаў гора.* Ст. *Зазналі зь ім клопату.* Гсл.

2. (*каго*)—узнать, познакомиться.

пазнавáць, *пазнаю-аѐш-аѐць, несоверш. к пазнаць во всех см.*—узнавать. МГсл. *Кажнае дзерва пазнаюць із плоду яго...* —по плоду... *Соверш.* **пазнáць**-*àю-àеш-àе,* **1.** узнать, обнаружить в ком, чем-л. кого-л знакомого или что-л. знакомое. Ар. *Ср. даведацца. Ой з чаго пазнаць красну дзевачку, што яна сіраціна?* Горц. (Кот. 209). *Кароль зараз пазнаў яго.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 212),

пазнáць *з чаго*—узнать, определить, распознать кого-л., что-л. по каким-л. признакам. *Я пазнаў, што заблудзіў.* Ар. *Пазнаў з хады свайго суседа.*

2. узнать, получить истинное понятие, представление о ком, о чем-л. *Вучачыся разам, яны добра пазналі адзін аднаго.*

прыпаз-навáць-*наваю-наваеш-навàе и-наю-наѐш-наѐць-наѐм-наіцѐ*—узнавать до некоторой степени. *Ты прыпазнаеш чужога каня за свайго.* Нсл. *Соверш.*

прыпазнáць-*àю-àеш-àе. Прыпазнавай сабе каня: прыпазнàеш, мой адказ; а не прыпазнàеш — твой.* Нсл. 508.

спаз-навáць-*навàю-наваеш-навае и -наю-наѐш-наѐць-наѐм-наіцѐ, несоверш.* — узнавать. Нсл. 606. *Спазнаваеш каня, але гэта ня твой.* Нсл. *Соверш.* **спазнáць**-*àю-àеш-àе*—узнать. Нсл. 606. *Мяне доля не спазнала.* Нсл. *Той і выгляду не падаў, што адразу спазнаў былога прапаршчыка.* Дзьве Душы 161. *Прич.* **спазнаны**—узнанный. *Конь спазнаны.* Нсл. 606. *Свае спазнаныя рукавіцы адабраў.* Тм.

вызнавáць, *вызнаю-аѐш-аѐць,* **1.** разузнавать, выведывать (? **С.**) Гсл.

2. обнаруживать, постигать. Гсл.

3. исповедывать. *Вызнаваю, што Пан Бог, акром Яго іншага Бога нямаш, і вызнаваю, што слуга й пасланец Божы праўдзівы Мухеммэд прарок.* Кіт. 6б11, 13. *Божае адзіноства вызнавай.* Тм. 39а12. *Да веры мусульманскай спочабаў колька ест? — Двананцаць ест: першае, Пана Бога адзіным павінен вызнаваць, Мухеммэдпрарока паслом Божым прпаўдзівым вызнаваць.* Кіт. 42а11, 12.

вы́знаць-*аю-аеш-ае, соверш. к* **вызнавàць** *во всех см.*

•**знаць II, 1.** *в смысле безличн. глагола*—видно. Нсл. 215; Ар. *Яшчэ ўчорашнія сьляды знаць.* Ст. *Знаць па вясельлю(з вясельля? **С.**), што ня татачка цябе аддаець, ня мамачка дабраславе.* Из свад. песни. *Калі б сямкрот землі й нябёс забраліся, і ў той лятарні іх паставілі ў вадной палавіцы, так веле яе знаці, як на чалавечай твары знакі або бародаўкі.* Кіт.

2. (*вставное*)—вероятно. *Знаць табе, Настулька, замуж хочацца, што твае сьлёзанькі ня коцяцца.* Нсл. 215. *Знаць табе там добра, што двору ня хочаш.* Нсл. 215.

•**знаць III**-*ці, ж.* **1.** знакомство. Нсл. 215. *Ён зь ім вялікую знаць забраў.* Нсл.

2. знакомые, приятели. Нсл. 215. *Знаці, як у роднай маці. Из песни. Нсл.*

•**знацьцё**-*цЯ, предл.-цю, ср.*(Нсл. 215)—знание(чего, **С.**) МГсл.; Гсл. *Так хачу я знаць навуку, за яе б аддаў жыцьцё... Хоць бы першае знацьцё.* С. Музыка 227.

•**знáцца I,** *знàюся, знàешся,* **1.** (*взаим. зь кім-чым*)—вести знакомство, знаться, Гсл. быть знакому, понимать друг друга. Нсл. 215. *Знаюцца із сабою, як лысыя коні. Послов.* Нсл. 215. *Калі мы ня зналіся, сватамі ня зваліся; а цяпер пазнàемся, сватамі назавѐмся.* Из свад. песни, Нсл. 215. *Я дàўна зь Яхімом зналася.* Ц. с. Хоцькава Сыч. (Дсл.). *Не шчабечуць па мне птушкі: я дàўна з салаўём знаюся.* Бельск. (Дсл.)

2. уважать друг, друга. Нсл. 215. *Знаемся ў дому, знаймася і ў людзёх.* Нсл.

3. сталкиваться с чем-л., испытывать что-л., знаться. *Знацца з горам.* Ар.

4. (*на чымсь*)—иметь в чем познание, Гсл. разбираться в чем-л., быть знающу, опытну. Нсл. 215. *Ты знаешся на гэтым, скажы імне.* Нсл. *Знаешся, як сьвіньня на перцу. Послов.* Нсл. *Ён добра на гэтым знаецца.* Гсл.

распаз-навáцца-*навàюся-навàешся и наюся-наѐшся. взаим.*—знакомиться, делаться знакомым. Нсл. 557. *Дай, Божа, нам заўсёды так жыць хараша, як мы распазнаѐмся, распазналіся.* Нсл. *Соверш.*

распазнáцца-*знаюся -знàешся* Нсл. 557.

Прич. прош. вр. **распазна́ўшыся.** *Яны даўна распазнаўшыся. Отгл. имя сущ.* **распазна́ньне**-*ня, предл.-ню*—знакомство. Нсл. 557. *Зь першага распазнаньня яны любяцца.* Нсл.

спаз-нава́цца-*навàюся-навàешся и -наюся-наèшся-наèцца-наèмся-наіцèся* —знакомиться, входить в дружескую связь. Нсл. 606. *Як цяпер спазнавàемся, спазнàемся, так каб нам і доўга жыць мяжсобку.* Нсл. *Соверш.* **спазнацца**-*аюсяаешся.* Нсл. 606. *Зь лядашчыкам спазнаўся, з розуму спаўся.* Нсл. 267(под *лядашчык*).

•**зна́цца II,** *сокращ. из знàчыцца*—значит. Шсл. *Знацца я яму й кажу...* Ст.

•**зна́чаньнік**-*іка, предл.-іку, м., мат.*—знаменатель. МГсл.

•**значэць**-*чỳ-чыш-чыць*—давать признак чего-л. Шсл.; Варсл. *Карова значыць* —показывает, что скоро отелится. Ст. *Карова, кабыла значыць*—появились на вымени признаки того, что корова(кобыла) в непродолжительном времени отелится(ожеребится). Ар.

•**зна́чна,** *нареч.*—приметно. Нсл. 215, заметно. Гсл. *І па (з? С.) аччу значна, што ён украў.*

•**зна́чнасьць**-*ці, ж.* **1.** значимость. *І гэта слова сваю мае значнасьць.* Нсл.

2. знатность, важность. Нсл. 215, знаменитность. *Не вялікая ты перад імною значнасьць.* Нсл. *Ср. значны, 3.*

•**значне́ць**-*ѐе, 3-ее лицо мн. ч.-ѐюць, несоверш.* —означаться яснее и яснее. Нсл. 735. *Заранка на небе значнѐе, пазначнѐла.* Нсл. *Соверш.* **пазначне́ць.** Нсл. 735.

•**зна́чны**-*ная-нае,* **1.** заметный(такой, который можно заметить, увидеть, различить взглядом, Ар.), приметный. (Ар.), видимый(явный, очевидный, заметный, **С.**) Гсл.; Нсл. 215. *У Рамазан ежча, аж покі значна будзе нітка чорная ад белай, да сьвітаньня.* Кіт. 16а2. *Значнае дзела, што гэта твая работа.* Нсл.

2. замечательный. Нсл. 215. *Сядні значны дзень.* Нсл. *Леташні год быў значны з уроду.* Нсл.

3. знаменитый. Нсл. 215. *Яны ў Пана Бога значнымі будуць.* Кіт. 56а6. *Наш пан значны чалавек.* Нсл. *Будуць ся цешыці ня толькі вялікія сьвятыя Божыя, і людзі вышшыя, калісь на гэтым сьвеце значныя, але і, малыя й бедныя духам, будуць хвалы Яго зажываці.* Малітвы 1695г.(Б. Шляхам, Но. 125).

•**зна́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.* **1.** класть метку, метить(МГсл.), намечать. Варсл. *Ён знача сваё бярвеньне.* Варсл. *Курбан(араб., аброк) чынячы, трэба глядзець, штоб... не абранена. Акром таго... умысьле рэжуць альбо значаць, тое ня вадзіць.* Кіт. 2664. *Соверш.* **пазна́чыць**—пометить. Шсл. *Пазначылі сваe авечкі.* Ст.

2. значить.

зна́чаньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.* **1.** метка. *Значаньне курыцы, гусей.* Ар.

2. значение. Гсл.

абзна́чыць-*àю-àеш-àе, несоверш. к абзнàчыць. Соверш.* **абзна́чыць**—положить метку. Шсл., обозначить, отметить каким-л. знаком, меткой. *Трэба абзначыць, адкуль касіць.* Слопішча Шацк.(Шсл.).

азнача́ць, *несоверш.*—определять. *Соверш.* **азна́чыць**-*чу-чыш-ча*—определить.

зазнача́ць-*à-àеш-àе; повел.-àй-àйма. несоверш.* (Шсл.)—метить многократно. *Соверш.* **зазначыць**—сделать знак, пометить. Ар. *Зазнач, пакуль касіць.* Ст. *Зазнач, пакуль адрэзаць.* Ст. *Прич.* **зазна́чаны**—помеченный. *Тут жа было зазначана, а ён перакасіў.* Ст.

•**назнача́ць**-*àю-àеш-àе, несоверш.*—помечать. *Соверш.* **назна́чыць**—пометить. Шсл. *Назначылі баранчыка чырвонаю істужкаю.* Ст. *Назначылі курыцу — адсеклі хвост.* Ст. *Прич.* **назначаны**-помеченный. *Пры справаваньню дастамэнту пячатнікамі й сьветкамі быці ня могуць тыя асобы ніжэй назначаныя, то ёсьць: напервей — каторыя сваіх дастамэнтаў чыніці нягодны; другое — жанкі; трэйцяе — апякунове таго дастамэнту; чацьвертае — і тыя быці ня могуць, каторым у том дастамэнце што будзець апісана.* Стт. 341.

прызнача́ць—назначать. *Каго прызначаюць на яго месца — няведама. "А няхай сабе хоць каго прызначаюць, мне ўсё роўна."* Васілёнак("Полымя", 1967, Но. 12, стр. 193). *Соверш.* **прызначыць**—назначить.

•**зна́чыцца,** *только 3-ее лицо един. ч.* **1.** значит. *Значыцца гэта праўда. Соверш.* **назна́чыцца,** *только 3-ее лицо един. и мн. ч.*—показаться знаку чего-л. *Абрадзінілася гэтая баба, ды вельмі ж нялюдзкае дзяцё нарадзіла — чорнае, касматае, і рожкі на галаве назначыліся.* Мікольск М.(Демид: Веров 102)

2. следовательно.

•**зну́дзе,** *знỳдзіла—см. под нỳдзіць.*

•**зну́дз-іць**-*джàць—см. под нỳдзіць.*

•**зну́дз-іцца**-*джàцца—см. под нỳдзіцца.*

•**знуджоны**-*ная-нае*—крайне изнуренный. Нсл. 217. *Знуджоны ў турме, ледзь ходзе.* Нсл.

•**знурэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—изнурение, тоска. Нсл. 217. *Знурэньне бярэць, гледзячы на яго.* Нсл. *Знурэньне з голаду.* Тм.

•**знуры́ць**—*см. под нурыць.*

•**знуры́цца**—*см. под нурыцца.*

•**зну́ста**-*ты-це, ж.*—подстрекательство. Бясл. *Знуста, зьвёў дзеці пабіцца!* Людагошч Імсьц.(Бясл.).

•**знушча́цца**-*àюся-аешся, несоверш.*—глумиться, издеваться, измываться. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **знушчэньне**—издевательство. Гсл.

•**знутры́,** *нареч.*—с внутренней стороны, изнутри. Бясл. *Хату знутры пабялілі.* Палуж Краснап.(Бясл.).

•**зроду,** *нареч.*—от рождения. Нсл. 612, отроду. *Зроду радоў ня бачылі такога ліха.* Маластоўка Краснап.(Бясл.). *Зроду ня бачыў я таго, што цяпер бачу.* Нсл.

•**зроды-радоў,** *нареч.*—от начала века, рода человеческого; никогда. Нсл. 612. *Зроды-радоў гэтага ніколі ня бывала й ня будзе.* Нсл. *Зроды-радоў я там ня бываў.* Нсл.

•**зрозь,** *нареч.*—с разных сторон. Нсл. 219. *Зрозь прышлі.* Нсл.

•**зросласьць**-*ці, ж.*—рост. Нсл. 219. *Добрую мае зросласьць.* Нсл. *Не глядзі на зросласьць ягоную.* Тм. *Не па гадох зросласьць ягоная.* Нсл.

•**зрост**-*сту, предл.-сьце, м.*—рост. Нсл. 219. *Пшонка зростам харошая, але якава зярнём будзе.* Нсл.

•**зрослы**-*лая-лае,* **1.** высокорослый. Нсл. 219. *Зрослы мужчына, зрослая дзеўка.* Нсл.
2. проросший, сросшийся. Нсл. 612. *Зрослыя снапы асобна палажы.* Нсл.

•**зросны**-*ная-нае*—возрастной. Нсл. 219, взрослый. *Зросны хлапец, пара жаніць.* Нсл. 219.

•**зросьцьвіна**-*ны, предл.-не, ж.*—место на дереве, где срастаются вилы или толстые сучья. Варсл. *Зросьцьвіну цяжка ськяпаць.* Варсл.

•**зрочча**-*ча,* (Укропава), *ср.* **1.** видный, представительный человек. *Якое тут зрочча, ёсьць тут каго біць.* Міх. *Мая Мар'яна не вялікае зрочча, яна можа і ў будцы пераспаць(сказана на сьмех праз жонку).* Міх.
2. важный, представительный вид? *У яго зрочча малое, а ліха поўна.* Варсл.

•**зрабі́ць**—*см. под рабі́ць.*

•**зрабі́цца**—*см. под рабі́цца.*

•**зрахма́н-іўшыся**-*іцца*—*см. под рахмàніцца.*

•**зра́да I**-*ды-дзе; мн. ч., род.-даў, ж.*—общее согласие в совещании, единомыслие. Нсл. 218, постановление, вынесенное на совещании. Войш. *Зраду зрабілі, каб пабіць мяне.* Нсл. *У вас адна зрада, а ў нас другая.* Нсл. *Зраду меж сябе мелі, як гэта зрабіць.* Тм. *У двух — рада, у трох — зрада.* Войш.

•**зра́да II** Нсл.; Гсл.; Кіт.; Вост., Смл.(Даль), **ізра́да,** Нсл.-*ды-дзе; мн. ч., род.-даў, ж.*—измена. Нсл. 218; Гсл; Кіт.; Смл.(Даль); БНсл.; Бясл. *Сам парадзіў мне, дый зраду зрабіў.* Нсл. *Ізраду мне зрабіў ён: нѐпрыяцелю майму прадаўся.* Нсл. 224.

ізра́да гаспадарства—государственная измена.

•**зрадава́ць**—*см. под радавàць I.*

•**зра́дліва, ізра́дліва,** *нареч.*—неверно, изменнически. Нсл. 218, коварно. *Зрадліва парадзіў мне.* Нсл.

•**зра́длівы, ізра́длівы**-*вая-вае,* **1.** неверный, на которого положиться опасно. Нсл. 218. *Зрàдлівая рада.* Нсл.
2. вероломный. Гсл. *Зрàдлівы прыя̀цель.* Нсл. 218.
3. изменчивый. Нсл. 218. *Зрàдлівая пагода.* Нсл.
4. ненадежный. Нсл. 218. *Зрадлівы мост.* Нсл. *Зрадлівая вяроўка.* Нсл.
5. коварный. *Такі зрадлівы.* Багд.

•**зра́дна,** *нареч.*—ненадежно. *Па лёдзе сьняжок падыліў, затым зрадна йсьці.* Варсл.

•**зра́днік, ізраднік,** (Даль)-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—изменник. Гсл.; Нсл. 218; Даль; Наш Край 1929, Но. 10, стр. 33; Бясл., предатель. *Зраду прымаюць, а зрадніка вешаюць.* Нсл.

•**зра́дніца, ізра́дніца**-*цы-цы, ж. к зрàднік, ізраднік.*

•**зра́дны, ізра́дны**-*ная-нае,* (МГсл.) **1.** изменнический, предательский. Нсл. 218. *Зрадная рада.* Нсл. *Чэзла зраднае насеньне, і зьнікалі злосьць і гнеў.* С. Музыка.
2. непостоянный. Нсл. 218. *Зрадная пагода.* Нсл.
3. ненадежный. Нсл. 218. *Зрадны мост, паром.* Нсл.

•**зра́дзіць, ізра́дзіць,** (Даль)-*джу-дзіш-дзе, соверш. каго,* **1.** изменить. Гсл.; Нсл. 218; Даль;НК: Пособ. 141; Бясл. *Ведаў Бог, што вы нецярплівы, і зрадзіце сваею нецярплівасьцяй душы вашы.* Кіт.1565. *Няпрыгожа... уцёк, зрадзіў.* ЗСД 270. *Зрàдзіў і перайшоўшы быў к Тэкінцам.* ЗСД 314. *Ты першы раз зрадзіў нас.* Тм. 385. *Каб цябе апрагло, як ты мяне зрадзіў.* НК: Пособ. 141.
2. подвести(своими действиями поставить в затруднительное, неприятное положение; обмануть чьи-л. надежды, ожидания, С.) Юрсл. *Зрадзіў ты мяне сваёю радаю, няхай бы ня купляў валёй тога бачонка.* Юрсл.

зраджа́ць, ізраджа́ць-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, несоверш. каго,* **1.** изменять.
2. *несоверш. к зрадзіць 2.*

•**зра́дзіць**—*см. под рàдзіць 1, 2.*

•**зра́дзіцца, зра́джавацца**—*см. под рàдзіцца.*

•**зра́дства, ізра́дства,** (Даль)—изменничество. Нсл. 218, предательство. Даль. *Зрадзтва тваё табе ж пашло на зло.* Нсл.

•**зра́за**-*зы-зе, ж.*—образец. Ксл. *Наста прынѐсла палатно кашулі на зразу.* Чарнагосьці Беш.(Ксл.).

•**зра́завы**-*вая-вае*—образцовый.

•**зр-аза́ць**-*эзаць*—*см. под рэзаць.*

•**зраза́цца, зрэзацца**—*см. под рэзаца.*

•**зра́зіць**—*см. под рàзіць.*

•**зра́зіцца**—*см. под рàзіцца.*

•**зразуме́ла,** *нареч.*—понятно. БНсл.

•**зразуме́лы**-*лая-лае*—понятный. Гсл.

•**зразуме́ць**—*см. под разумѐць.*

•**зрака́ньне**-*ня, предл.-ню*—отречение. *Дай зраканьне, што ты да мяне нічога ня маеш.* Нсл.

•**зрака́цца**-*àюся-àешся, несоверш.* **1.** *к зрачыся 1.*

2. *несоверш. к зрачыся 2.*

зрачы́ся, *зракýся, зрачэшся, соверш.* **1.** отречься(объявить кого-л. близкого чужим, отказаться от знакомства, и т.п. с кем-л. близким, **С.**) Нсл. 218. *Зрокся свайго дому, роду — усяго.* Ст.

2. отречься, отказаться от чего-л., не признать своим. *Зракаецца, зрокся, што гэтага не казаў.* Нсл. 218.

•**зра́неньне**-*ня, предл.-ню*—нанесение раны. Нсл. 218, ранение, поранение. *Як ён бедны выцярпеў такое зрàненьне.* Нсл.

•**зране́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** преждевременное рождение неживого дитяти. БНсл.; Нсл. 219. *Зранèньне дзецяняці.* Нсл.

2. нечаянное выпускание из рук. *Зранèньне хусткі, голкі.* Нсл. 219.

•**зра́ніць**—*см. под рàніць II.*

•**зраніць**—*см. под раніць.*

•**зра́ніцца**—*см. под рàніцца II.*

•**зра́ньня,** *нареч.*—с утра. ПНЗ; Ар.; Шсл.; Ксл.; Нсл. 218; Гсл. *Зраньня яшчэ нічога ня еў.* Стралкі Беш.(Ксл.). *Як пойдзе ліха зраньня, дык аж да зьмяркàньня. Послов.* Нсл.

•**зраскашава́цца**—*см. под раскашавàцца.*

•**зра-ста́цца**-*сьціся—см. под расьці.*

•**зрасьці**—*см. под расьці.*

•**зра-сьціцца**-*шчàцца—см. под расьці.*

•**зрасьля́віць**—*см. под расьлявіць.*

•**зрасьл-я́ць**-*іць—см. под расьліць.*

•**зрасьл-я́цца**-*іцца—см. под расьліцца.*

•**зраўна́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—уравнение. БНсл. *Зраўнàньне коэфіцыентаў.* НТ 1.

•**зраўн-ава́ць**-*àць—см. под раўнавàць.*

•**зраўнава́цца**—*см. под раўнавàцца.*

•**зрэб'е**-*б'я, предл.-б'ю, ср.* **1.** третий худший сорт льна. Гсл.; Ар.; Шсл. *Напрала дваццаць хунтаў зрэб'я.* Ст.

2. грубое полотно из льняного волокна худшего(третьего, Ар.) сорта, Ар.; Пятніцкая Беш.(Ксл.). *См. ізрэб'е.*

•**зрэбніна**-*ны-не, ж.* **1.** худший (третий, Ар.) сорт льняного волокна. Ар.; Ксл. *Із зрэбніны трэба выткаць на дзяругі.* Сяркуці Сян.(Ксл.).

2. грубое полотно из льняного волокна худшего(третьего, Ар.) сорта. Ар.; Ксл. *Сарочак із зрэбніны ня ткуць.* Лужасна Куз.(Ксл.) *См. зрэб'е 2.*

•**зрэбны, ізрэбны**-*ная-нае*—сшитый из "зрэб'я" Ар. *Узяў бы хлеба, троху сала ў торбу ізрэбную.* Кавыль(Б. Думка, Но. 12-13, стр. 16). *Носе зрэбную сарочку.* Турэц Сьміл.(Шсл.).

•**зрэдку,** *нареч.*—изредка. МГсл. *Зрэдку даносіўся тужлівы шум недалёкага лесу.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Яны толькі зрэдку пазіралі на гадзіньнікі.* Сяднёў: Корзюк. *Зрэдку там а там пёк з акон захаваўшыся нèпрыяцель.* Дзьве Душы 88. *Зрэдку, цяпер вельмі-вельмі рэдка, знаходзяць і рэчныя пэрлы.* Караткевіч: У шал. вышыні. *Ужываецца зрэдку.* Янк. I(под *азуцца*). *Зрэдку здыймае ў вядро рыбу.* Брыль: Жменя 6. *Зрэдку лучàлі цемна-зялёныя елачкі.* Гамолка. *Краскі пасьмяглі пад сонцам і толькі зрэдку пакорна калыхаліся.* Гарэцкі: Песьні 25. *Зрэдку пыхала бліскаўка.* Тм. 82.

•**зрэдзь,** *нареч.*—изредка. Шсл.; Варсл. *Хоцьі зрэдзь, але праходзілі дажджы.* Варсл. *Зрэдзь дзе й добрае лўча каліва.* Бор Сьміл.(Шсл.).

•**зрэзкі**-*зкаў, мн. ч.*—веточки фруктовых деревьев для прививки дичков. Варсл. *Мы зрэзкі ўжо прыгатавàлі.* Варсл.

•**зрэнка**-*ка, предл.-нку; мн. ч.-нкі-нкаў, ср.*—зрачок. Гсл.; Ар.; Вулянавічы Сян.(Ксл.); Варсл.

•**зрэпіць**-*плю-піш-пе-пяць, соверш.*—крепко схватить. Варсл. *Я зрэпіў яго за рукў ды дзяржу.* Варсл.

•**зрэпіцца,** *3-ее л. мн. ч. зрэпяцца*—крепко вцепиться. *Яны зрэпіліся ўзагрудкі, але ні той таго, ні той таго не павале.* Варсл.

•**зруб**—*см. под ізрўб.*

•**зру́га,** *зрўгі, зрўзе, ж.*—надругательство. Нсл. 219; МГсл. *Зруга з хлапца.* Нсл. *Ты сьскінеш зругу а прыгон.* Салавей: Сіла 34.

•**зруга́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—презрительное, небрежное обращание с предметами; злоупотребление. Нсл. 219. *Зруганьне з хлеба.* Нсл. *Прынамся зруганьня зь яго няма.* тм. *Ср. наруга.*

•**зруга́цца**-*àюся-àешся, несоверш. з каго-чаго,* **1.** презрительно обращаться с предметом, издеваться. Гсл.; Нсл. 219. *Ня зругайся з Божага дару.* Нсл.

2. обращать во вред что-л. полезное. Нсл. 219. *Із свайго здароўя зругаешся перазь сілу падымаючы.* Нсл.

зругну́цца, *-нўся-нèшся-нèцца-нèмся -нiцся, соверш. каму,* **1.** сделать наперекор, в досаждение. Нсл. 219. *Я табе калі-колечы зругнуся.* Нсл. 219.

2. обратить во вред что-л. полезное. Нсл. 219. *Не пашоў есьці, не каму, а сваёй кішцэ зругнуўся.* Нсл. *Ср. наруг-àцца-нўцца.*

•**зру́піла,** *безлич.—см. под рупе, безлич.*

•**зруш-а́ць**-*ыць—см. под рушàць.*

•**зруш-а́цца**-*ыцца—см. под рўшыцца.*

•**зрушэньне**-*ня, предл.-ню*—надсада(повреждение чего-л. от чрезмерного напряжения сил, натуга, **С.**). Нсл. 219. *Два тыдні, як на зрушэньне хворы.* Нсл.

•**зруч-а́ецца**-*ылася, безлич.—см. под ручàцца.*

•**зру́чна,** *нареч.*—подручно, удобно, выгодно, Нсл. 219. удобно, с руки. Гсл. *Ехаць мне туды ані ня зручна.* Ст. *Далі ясьмо ім ґрунт, гдзе ім зручна.* Квятк. 151. *Прев. ст.* **зручне́й.** *Ня зручна мне ехаць туды, а сюды зручнѐй.* Нсл. 219.

•**зру́чнасьць**-*ці, ж.* **1.** удобство. Нсл. 219. *Ты лепшую маеш зручнасьць там; табе бліжэй.* Нсл.

2. способность, ловкость. Нсл. 219. *Зручнасьці ня мае малаціць.* Нсл.

•**зручне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, несоверш.*—становиться удобнее. Нсл. 219. *Саха патроху зручнее, пазручнела.* Нсл. *Соверш.* **пазручнець.** Нсл. 219. *См. зручнѐць.*

•**зручні́к**-*кà, м.*—полное веретено пряжи. Бясл. *Досьвету мама зручнік напрала, а тады ўжо ў печы цепліць стала.* Пацкава Імсьц.(Бясл.).

•**зру́чны**-*ная-нае*—выгодный, ловкий к чему-л. Нсл. 219, удобный. *Зручны тапор.* Нсл. *Зручная каса.* Тм. *Зручная дарога.* Тм. *Вельмі зручная палачка.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Зручнае касьсё ў тваёй касе.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Ср. ст.* **зручне́йшы.** *Прев. ст.* **найзручне́йшы.**

•**зры,** *сокр.*—сделай. Шсл. *Зры, што казаў табе.* Клятное Пух.(Шсл.).

•**зрызыкава́ць**—*см. под рызыкавàць.*

•**зры́мсьціць**—*см. под рыімсьціць.*

•**зры́нуць**—*см. под рыінуць.*

•**зры́нуцца**—*см. под рыінуцца.*

•**зры́вак,** *зрыўка, предл. зрыўку, м.*—обрывок одежды, лохмот. Шсл. *Бяры свае зрыўкі ды йдзі,* Ст.

•**зрыва́ць**—*см. под ірвàць.*

•**зрыва́цца**—*см. под ірвàцца.*

•**зры́ўкі**-*каў, единств. ч. нет.* **1.** окончание уборки с поля льна или конопли. Варсл. *У нас заўтра зрыўкі будуць.* Варсл.

2. порванные веревки. *Ён нейкія зрыўкі пазьвязаваў і наважаў каня.* Варсл.

•**звод I,** *зводу, предл. и зват.-дзе, м.*—вырождение, конец(извод, С.). Гсл. *Прышоў звод на яго род.* Нсл. 199. *Звод на каровы прышоў, хоць бы цялё засталося.* Тм. *Звод на тваю галаву!* Тм. *Звод яго вазьмі.* Тм. *Зводу няма на гэтага чалавека.* Тм. *Каб на яго звод!* Іг. *Нейкі звод на сьвіньні напаў, што ні куплю я — здыхаюць.* Калышкі Лёз. (Ксл.).

2. сплетник, заводящий ссору. Ксл. *Ня верце гэтаму зводу.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *Ах, ты звод! назводзіў на мяне, набрахаў.* Гсл.

3. звод-*да, предл. и зват.-дзе, м.*—тот, кто наговаривает другому, чтобы повредить первому. НК: Под. пос., Но. 110.

•**звод II**-*ду, предл.-дзе,, юрид., истор.*—следствие при поличном. *А за выкупаваньне ліца болей урад ня маець браці, толька па дванаццаці грошай і за кажным зводам як ад самога вязьня, выпушчаючы яго, так ад ліца, каторае будзець ку праву productionстановена.* Стт. 479.

•**зводдаль,** (Гсл.), *нареч.*—с некоторого, незначительного отдаления. *Стой і глядзі зводдаль.* Нсл. 199.

•**зводка**-*дкі-дцы, ж.*—сплетни. Ксл.; Пск., Тв. (Даль). *Яна займаецца зводкамі. Новае Сяло Беш. (Ксл.).*

•**зводлівы**-*вая-вае,* **1.** обольстительный, соблазительный, Гсл.

2.—склонный сплетничать. Гсл.

•**зводня**-*ні-ні, общ.*—сплетник, сплетница. Нсл. 199.

•**зводні**-*няў, единств. ч. нет.*—сплетни. Нсл. 199. *Ня трэба слухаць зводняў.* Нсл.

•**зводнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** сплетник, (Шсл.; Нсл. 199). *Слухай ты гэтага зводніка!* Ст.

2. обольститель. *Энэй-то зводнік, паганец, злодзей, канцаводнік.* Энэіда навыварат.

3. соблазнитель. Гсл.

•**зводніца**-*цы-цы, ж. к зводнік,* **1.** сплетница. Шсл.; Нсл. 199. *Зводніца ты, зводнямі сваімі не даеш нікому спакою.* Нсл.

2. обольстительница.

3. соблазительница.

4. сводница. *Абы такія людзі, будзь мужчына або жонка ў месьцех нашых ня былі церпены, каторыя звыклі для зыску свайго намаўляць спадарычны або ўдовы й замужкі каму для распусты цялеснае так, іж хоця бы з каторае магло быць што добрага замужам, абарачаецца за намовамі зводніц у нівэч.* Стт. 502.

•**зводнічаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—сплетничать, Нсл. 199. наушничать. Гсл. *Калі б ня зводнічалі пану, ён добры быў бы: а то як назводнічаюць, то й бяда, ні ў чым веры няма.* Нсл. *Соверш.* **назводнічаць**—насплетничать. Нсл. 199.

•**зводны**-*ная-нае*—обманчивый, ненадежный. Нсл. *Мост зводны.* Нсл. *Ласкавая гамонка падчас бывае зводная.* Нсл.

•**зводца**-*цы, общ. — зводнік, зводніца. Сіджджын(араб.: род пеклы) зводцаў (меса).* Кіт. 55а9.

•**зводы**-*даў, единств. ч. нет.* **1.** сплетни. Нсл. 199; Гсл. *Нашто гэтыя зводы?* Нсл. *Усё зводы ды пераводы. Послов.* Нсл. *Пераз твае зводы мы пасварыліся.* Нсл.

2. обольщение. МГсл.

•**зводзень**-*дня, предл. и зват.-дню, мн. ч., род.-дняў, м.*—сплетник. Нсл. 199.

•**зводзіць I, II**—*см. под весьці.*

•**зводзіцца**—*см. под весьціся.*

•**звойстраваць**—*см. под істрыць.*

•**звойстравацца**—*см. под айстрыцца.*

•**звайстрыць**—*см. под істрыць.*

•**звайстрыцца**—*см. под айстрыцца.*

•**зволі,** *нареч.*—тихо, не спеша, исподволь. Нсл. 199. *Сып зволі.* Нсл.

•**звон,** *звана(звону), зват. звоне; мн. ч. званы-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох. м.* **1.** колокол. Ар.; МГсл.; ПНЗ; Пачаевічы Чаш. (Ксл.). *Гэтакіх, бывала, білі вяроўкаю ад звону.* Нсл. 259(под *куніца*). *Уменьш.* **званок**-*нка, предл.-нку, зват. звонку, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох*—звонок. МГсл.; Ар.

званочак-*чка, м., уменьш. к званок*—колокольчик. Ар.; Гсл. *Марозіха, як званочак зальлецца(запяець).* Войш.

2. (*род. звону, наз. мн.ч. звоны*)—звук, издаваемый металлическими или стеклянными предметами при ударе. Гсл. *Пачуў я ў вушшу звоны.* Гарун: Канец Паўлючонка.

•**звонка**-*нкі-нцы, ж.*—бубны(в игральных картах). Ар.; Шсл.; Нсл. 199; Вят., Вост. (Даль). *Кідай звонку.* Нсл. *Звонка сьвеце.* Тм.

•**звонку,** *нареч.*—извне. МГсл.; Гсл.; Нсл. 199. *Звонку хата загарэлася.* Нсл. *Звонку дым чхае ў хату.* Нсл. (*У зарасьніку*) *гэтымі днямі, нявідныя звонку, бы краты ў сваіх падземных норах.* ЗСД. 63. *Балазе й самы ж вы, мяркуючы, казаў тый, з пазнак звонку — белая костка.* Дзьве Душы 31. *Бедавалі: звонку напады, унутры страхі.* Луцк.: Другі ліст да Карынцян, 7:5.

•**звочы,** *нареч.*—с глаза. Нсл. 200. *Звочы памер.* Нсл.

•**зва́га,** *звагі, звазе, ж.* **1.** уважание. Гсл.; Нсл. 179. *Звагі ня мае да старшых.* Нсл. *Блага, страціўшы звагу.* Нсл.

2. внимательность к кому или к чему. Гсл.

•**звага́**-*агі-азе, ж.*—ловкость, Нсл. 197. равномерность, ритм. *Звагі ня мае ў руках.* Нсл. *Ср. ваг.*

•**зва́да**-*ды-дзе, мн. ч., род.-даў, ж.*—ссора, Ар.; Нсл. 197. раздор. Акін. 193.

у звадзе—в ссоре. Ар. *Бяз жаднай звады абышлося.* Нсл. *Уменьш.* **звадка**-*дкі-дцы*—распря, МГсл.; Гсл. размолька, ссора. Гсл.; Нсл. 197. *За што ў вас сталася звадка?* Нсл. *Няма тэй хаткі, каб ня было звадкі.* *Послов.* Нсл.

•**зва́длівасьць,** -*ці, ж.*—сварливость, склонность к ссорам. Нсл. 197;Ар. *Мае звадлівасьць, з усякім задзіраецца.* Нсл.

•**зва́длівы,** -*вая-вае*—сварливый, Ар. склонный к ссорам. Нсл. 197. *Із звадлівым чалавекам цяжка ўжыцца.* Нсл. *Ср. вадкі II. Нареч.* **зва́дліва.** Нсл. 197. *Звадліва жывуць мяжсобку.* Нсл.

•**звадня́**-*ні-ні, ж.*—побуждение к ссоре. Нсл. 199. *Усю гэту сварку нарабіла звадня твая.* Нсл. *Я табе ўсё скажу, ды калі б звадні ня было ніякае.* Нсл.

•**звaду́н**-*уна, предл.-уну, зват.-уне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—сплетник, заводящий ссору. Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).

•**звады́р**-*ыра, предл.-ыру, зват.-ыру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—соблазнитель.

•**звадзі́целка**-*лкі-лцы, ж.*—искусительница, привлекающая к себе других; обольстительница, соблазнительница. *Звадзіцелка ўсіх дзяцюкоў пазьвяла.* Нсл.

•**звадзі́цель**-*ля, предл. и зват.-лю, м.*—искуситель; холостой человек, увлекающий своею ловкостью, Нсл. обольститель, соблазнитель. *Звадзіцель гэты ўсіх дзевак пазьвеў.* Нсл.

•**звадзі́ць**—*см. под весьці.*

•**зважаны**—*см. под важыць I.*

•**зва́жавацца**-жуюся-жуешся, *повел.-жуйся-жуймася, несоверш.*—приобретать ловкость, Нсл. 197. входить в ритм. *Зважыўся малаціць.* Нсл. *Соверш.* **зва́жыцца,**—приобрести ловкость, Нсл. 197. войти в ритм. *Ня зважыўшыся, толькі іншым лад псуеш.* Нсл.

•**зважа́ць** -*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш. на каго-што,* **1.** обращать внимание. Нсл. 197; БНсл.; Гсл. *Зважай, што людзі гавораць.* Нсл. *Не зважай на людзкія гаворкі.* Нсл. *Ты гуляй, не зважай, што сьліза на аччу.* Гарун("Вясельле").

2. принимать в уважение(во внимание, С.) Нсл. 197. *Зважай, зваж на тое, што я табе служыў верна.* Нсл. *Соверш.* **зва́жыць**-*жу-жыш-жа, повел. зваж, зважма.* Нсл. 197.—принять во внимание. *См. зважаць, 2. См. зважыць под важыць.*

3. уважать. Нсл. 197. *Зважай старых людзёў.* Нсл.

•**зважыцца**—*см. под зважавацца, зважацца.*

•**зважыцца, 1.** *соверш. к зважацца, 2.* Нсл. 197.

2. *соверш. к зважацца, 3.*—сметь, дерзнуть. Нсл. 197. *Як ты зважыўся мне гэта сказаць?* Нсл.

•**зважа́цца,** *возвр.* **1.** беречь честь свою. Нсл. 197. *Толькі зважаюся, а то я табе даў бы добра.* Нсл.

2. быть уважительным(проникнутым уважением, С.) Нсл. 197. *Противопол. к незважацца. Зважайся, зважся, як ты сядзіш.*

. *Зважаючыся добрых людзёў.* Нсл. *Не зважаешся старшых, мае старасьці.* Нсл.

3. дерзать. БНсл.

зва́жыцца, 1. *соверш. к зважацца, 2.* Нсл. 197.

•**зва́жна,** *нареч.* **1.** внимательно. Нсл. *Прев. ст.* **зважне́й**—с большей неторопливостью, внимательнее. Нсл. 198. *Зважней троху трэба рабіць.* Нсл.

2. рассудительно, Нсл. 197. рассудительно, степенно. Гсл. *Што ні робіш, зважна трэба рабіць.* Нсл.

3. серьёзно.

•**звале́ньне**-*ня, ср.*—соизволение. Гсл.

•**зваля́ць**—соизволять. Гсл.

•**зваля́цца**—*см. под валяцца.*

•**звалі́цца**—*см. под валяцца.*

•**звалту́зіць**—*см. под валтузіць.*

•**звальненьне**-*ня, ср.*—увольнение. МГсл.

•**звалчы́ць**—*см. под валчыць.*

•**звалындацца**—*см. под валындацца.*

•**званéньне**-*ня, ср.*—звон(звук от звона). МГсл.

•**званéц**-*ницà, предл.-нцу, зват. звонча, м.* —погремок, *раст.* Гсл.; Ар., сорное растение, растущее на лугах. [Rhinantus vulgaris veras]. *Ідзе расьцець званец, там пожні канец. Послов.* Дсл.

•**званíць**-*ню̀-ніш-не, несоверш.* **1.** звонить, производить, вызывать звон (звонком, колоколом и т.п.). *Званіць кѐлішкамі* —пьянствовать. НК: Пiт. 74.

2. говорить по телефону. *Соверш.* **пазваніць.**

•**званковы**-*вая-вае*—бубновый. Ар.; Нсл. 199. *Званковы кароль.* Нсл.

•**званьне: ані званьня** (Гсл.; Ар.) *каго-чаго*—совершенно нет, даже не упоминается; нет и в помине.

да званьня, Гсл.—до искоренения имени. Гсл. *Зьнішчыў да званьня*—уничтожил в конец. Гсл.

•**званьнíца**-*цы-цы, ж.*—колокольня. Ар.; МГсл.; ПНЗ; Рудня Аз.(Ксл.); Ст.(Шсл.).

•**зварот**-*оту, предл. и зват.-оце, м.* **1.** оборот. Шсл. *Няма ніякага звароту, дык і цяжка жыць.* Ст. *На зварот няма капейкі.* Ст. *Уменьш.* **зваротак**-*тку*—оборот. Семярнiкi Аш. *Калі хто хоча грошы аддаць, дык яму Бог даець зваротак.* Семярнiкi Аш.

2. поворот. Нсл. 199. *Сонца ўжо на звароце.* Нсл. *Па звароце з поўнага добра сеяць.* Нсл. *Пан на звароце.*

3. возвратный путь. Нсл.

4. ответный удар. *Ён цябе выцяў, чаму ж ты яму звароту ня даў?* Нсл. 199.

•**зваротка**-*ткі-тцы, ж.*—хозяйственный оборот. Нсл. 199. *Дзеля звароткі вала прадаў.* Нсл.

•**зваротны**-*ная-нае*—возвратный. Гсл. *Раманка ськіраваўся ў зваротную дарогу.* Цэлеш: Ярылаў агонь.

•**зварачáць, зьвярнуць**—*см. под вярнуць.*

•**зварочавацца**—*см. под варочацца.*

•**зварачáцца**—*см. под варочацца.*

•**зварухнýць**—*см. под варушыць.*

•**зварухнýцца**—*см. под варушыцца.*

•**зварýшліва,** *нареч.*—трогательно. Гсл.

•**зварушыць**—*см. под варушыць.*

•**зваць,** *заву̀, завѐш-вѐць-вѐм-віцѐ-вýць; прош. вр. зваў, звàла-лі, несоверш.* **1.** *каго-што, кім-чым.*—называть. Ар.; Мікалаёва Куз.(Ксл.). *Тыя дні... зацнымі завуць.* Кіт. 28а9. *Сын расьце ды ўсе завець яго татам.* Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 85).

2. (*перех.*)—приглашать. Дсл.; Ар. *Заві ўжо сваіх гасьцей.* Выпары Куз.(Ксл.). *Дзе толькі родзіцца дзяцё, дык усё яе звалі — ночы і а поўначы.* Дубровіцы Н.(Демид. Веров. 101). *Ужо звалі на заручыны.* Ст. *Прич.* **звáны, 1.** названный, называемый. Стт. 1529, сл.; Ар. *Ад кажнае дані плачэньня й падатку, сярэбшчызнаю званага.* Стт. 1529 I, 22. *Так званы*—так называемый.

2. приглашенный. Нсл. 198. *Госьці ўсе званыя.* Нсл. *Прышоў ня званы і йдзі ня гнаны. Послов.* Нсл.

зазвáць, *зазаву̀-вѐш-вѐць-вѐм-віцѐ, прош. вр.-зваў-звàла-звалі, соверш., перех.*—пригласить. Гсл. *Прич.* **зазвáны**-приглашенный. Нсл. 168. *Зазваныя госьці.* Нсл. *Падружкі мае зазваныя, ды не частаваныя.* Гарцава Стдуб.(Косiч 239). *Соверш.* **назвáць**-*заву-вѐш-вѐць-вѐм-віцѐ, соверш., перех.* **1.** назвать. Ар. *не назавуць яго рыцарам.* Кіт. 1614.

2. пригласить многих.

пазвáць, *пазаву̀-вѐш-вѐць-вѐм-віцѐ-вýць, соверш., перех.* **1.** пригласить.

2. *юрид.*—подать жалобу, Гсл. предъявлять иск, привлечь к суду. *Па той запаведзі старана жалабная маець старану сваю праціўную ку расправе а тую зямлю пазваці, а гдзе зь якіх прыпалых праўных прычын у шасьці нядзелях па запаведзі пазваці ня мог, тагды яшчэ яму час пазываньня заставіць маець і чараз другую шэсьць нядзель.* Стт. 367. *Несоверш.* **назывáць**-*àю-àеш-àе, каго, праўн.*—предъявлять иск, привлекать к суду. *Прич.* **пазывáны, 1.** привлеканный к суду.

2. привлекаемый к суду. *Отгл. имя сущ.* **пазывáньне**-*ня, предл.-ню*—привлекание к суду. *См. пазваць.*

пазвáны, *прич. к пазваць 1*—приглашенный, привлеченный к суду, ответчик. *Таковы ўрад, ад укрыўджанага назвом нашым перад урад пазваны, і з права вінным быў бы дазнаны, сам таковай жа віне падлеч маець.* Стт. *Не павінен будзець пазваны на то адказаваці.* Літ. Мэтр. I, А., а 4.

пазваная старана—ответная сторона.

Гдзе бы ся то лучыла, іж бы адпорная, то ёсьць пазваная, старана не прызнавала стараны жалабнае быці сынам тае асобы, па каторай жалабнік чаго іскаці будзець... Стт. 253. *Есьлі бы каторая старана, яка адпорная-пазваная, так і жалабная на року за позвы падкаморага прыпалам, ня стала, тагды падкаморы старане другой на вечнасьць прысудзіці маець.* Стт. 359. *См. адпорная старана. Отгл. имя сущ.* **пазваньне**-*ня, предл.-ню*—привлечение к суду.

прыпазывáць, *несоверш. к прыпазваць,-* —вызывать в соответчики. *Соверш.* **прыпазвáць,** *-заву̀-вѐш-вѐць-вѐм-віцѐ*—вызвать в соответчики. *Старана жалаблівая иаець іх прызваці.* Стт. 368. *Прич.* **прыпазвáны**—вызванный в соответчики. Стт. *Отгл. имя сущ.* **прыпазваньне**-*ня, предл.-ню* —вызов в соответчики.

•**зва́цца,** *завўся-вѐшся-вѐцца-вѐмся-віцѐся, несоверш.*—называться. Ар.; Ксл. *Як завецца гэта бульба?* Мікалаёва Куз.(Ксл.). *Заваўся хлопчык наш Савось.* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958г.) *Не здарма завешся Тодарам.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20, 5). *Соверш.* **назва́цца,** *назавўся-вѐшся-вѐцца-вѐмся-віцѐся*—назвать себя, назваться.

абазва́цца (Шсл.), *абазвўся-вѐшся-вѐцца-вѐмся-віцѐся-вўцца, соверш.*—окликнуть, назвать себя по имени. *Абазваўся разы з два ды змоўк.* Ст. *Несоверш.* **абзыва́цца**-*а̀юся-а̀ешся*—окликаться. Шсл. *Нехта ў лесе далёка абзываецца.*

запазва́цца, *юрид.*—вступить в тяжбу. *Два зь іх каторыя ўраднікі прамежку сябе запазваліся да таго ж суду земскага.* Стт. 169. *Соверш.* **запазыва́цца.** *несоверш. к запазваца*, вступать в тяжбу.

•**звузі́ць**—*см под вузі́ць.*

•**звузі́цца**—*см под вузіцца.*

•**зву́ж-аны-**а̀*ць*—*см под вузі́ць.*

•**звужацца**—*см. под вузіцца.*

•**зву́ч-аны-**а̀*ць*—*см. под вучы́ць.*

•**звуча́цца**—*см. под вучыцца.*

•**зву́чны**-*ная-нае*—способный, понятливый(к обучению чему-л., С.). Нсл. 200. *Звучны хлапец: што ні пакажы, усё пярэйме.* Нсл.

•**звучы́ць**—*см. под вучы́ць.*

•**звучы́цца**—*см. под вучы́цца.*

•**звык-а́ць**-*ці*—*см. под выкці.*

•**звы́класьць**-*ці, ж.*—привычка. Нсл. 200, привычность. *Па звыкласьці сваей не перастае хадзіць у карчму.* Нсл.

•**звы́клівасьць**-*ці, ж.*—привычка, навык. Нсл. 200. *Звыклівасьць мае да гэтага, ня мусіць перастаць.* Нсл.

•**звыклы**-*лая-лае,* **1.** обычный, общепринятый, привычный. Гсл. *Звыклым парадкам ходзяць на прыгон, устаюць, кладуцца спаць.* Нсл.

2. привыкший. Гсл. *Нареч.* **звыкла**—привычка. Гсл.

•**звыпа́ду, звыпа́дку,** *нареч.*—случайно, по необходимой случайности. Нсл. 200, по стечению обстоятельства.

•**звыш,** *нареч.* **1.** сверх, более. Нсл. 200. *Звыш не давай, як рубля.* Нсл.

2. *предлог.*—сверх(помимо, кроме чего-л., С.) Нсл. 200; Гсл.; Шсл. *Звыш рубля даў.* Нсл. *Што звыш рубля, то маё.* Ст.

звыш таго—сверх того. НК: Очерки 307.

3. сверх, выше, более чего-л.(какой-л. меры, нормы, предела). *Наняўся на год, а служыў звыш году.*

4. употребляется при указании на предмет, поверх которого, выше которого направлено действие. *Звыш лобу вочы ня ходзяць.* *Послов.* Нсл. 200.

•**звыч,** *нареч.*—обыкновенно, Ксл. обычно. *Звыч яно робіцца зь гіпсу або мрамару.* Прыгунова Сір. (Ксл.).

•**звыча́й**-*а̀ю, предл. и зват.-а̀ю; мн. ч.-аі̀-аѐў-аём-аі̀-аямі-аёх. м.* **1.** обычай. Гсл.; Шсл.; Вят., Вост. (Даль).

2. обыкновение. Нсл. 200; Гсл. *Такога звычаю ў нас няма.* Нсл.

сваім звычаям—как обыкновенно. *Памыўшы сваім звычаям судзьдзе, пачаў сабе забаўляцца зь яблыкам.* Н.(Афанасьев I, 1913, 211).

узяць за звычай—усвоить себе привычку. *За звычай узяў з кажным заводзіцца.* Нсл. 200.

•**звыча́йнасьць**-*ці, ж.*—привычка, Нсл. 200. обыкновенность. *Звычайнасьць мае пан рана ўставаць.* Нсл.

•**звыча́йны**-*ная-нае,* **1.** обыкновенный. Нсл. 200; Гсл. *Гэта звычайная справа, тут няма чаго гутарыць.* Нсл.

2. заурядный. Гсл.

звыча́йна, *нареч.*—обыкновенно, Лужасна Куз. (Ксл.). обыкновенно (обычно, С,), по обыкновению. Гсл. *У нас звычайна ўстаюць да сьвету.* Нсл. *Ён так звычайна робіць.* Тм.

звычайная ступень прыраўнаньня, *грам.*—положительная степень сравнения.

•**звыча́іць**-*а̀ю-а̀іш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш. да чаго*—приучать к каким-л. обыкновениям и порядкам. Нсл. 200. *Маладзёна да ўсяго звычаіць надабе.* Нсл. *Прич.* **звычаены.** *Ён звычаен да ўсякага жыцьця.* Нсл. 200(под *звычайны*). *Соверш.* **прызвыча́іць**—приучить. Нсл. 501. *Прызвычаіў малца маніць.* Нсл. *Прич.* **прызвыча́ены, 1.** приученный, приноровленный. Нсл. 501. *Рукі мае ня прызвычаены да цяжкое работы.* Нсл. *Соверш.* **запрызвычаіць**—ввести в обычай, в привычку. Нсл. 181. *Отгл. имя сущ.* **запрызвычаеньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—старая привычка. Нсл. 181. *Запрызвычаеньне мае па палудні спаць.* Нсл. *Прич.* **запрызвыча́ены**—введенный в общую привычку. *Даўна запрызвычаены тут гэты парадак.* Нсл. *Соверш.* **зазвыча́іць**-*а̀ю-а̀іш-а̀е, перех.*—ввести в обыход. *Добрае слаўцо, яго зазвычаіў дзядзька Вячаслаў.* Гсл. *Прич.* **зазвычаёны**—вошедший в обыкновение. Нсл. 168. *Зазвычаёным парадкам рабі.* Нсл.

•**звыча́іцца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш. да чаго*—приучаться, привыкать. Нсл. 200. *Звычаіцца да парадку.* Нсл. *Звычаіцца да нястачы.* Нсл. *Соверш.* **прызвычаіцца**—привыкнуть. Нсл. 501. *Хто прызвычаіўся красьці з маладу і пад старасьць ня кіне.* Нсл. *Прич.* **прызвычаіўшыся.** *Соверш.* **запрызвычаіцца, 1.** привыкнуть к чему-л. Нсл. 181. *Запрызвычаіўся кажан дзень хадзіць да карчмы.*

2.—быть введену в обычай. Нсл. 181. *У нас даўна запрызвычаіўся тый звычай, парадак.* Нсл. *У нас гэта нядаўна зазвычаілася.* Нсл. *Соверш.* **зазвычаіцца**-*аюся-аішся*—быть введену в обыкновение, Нсл. 168. войти в обыход. Гсл. *См. зазвычаевацца.*

•**звы́чка**-*чкі-чцы, ж.*—навык, привычка. Гсл.

•**звы́чнасьць**-*ці, ж.*—привычка, приноровка. Нсл. 200. *Звычнасьці ня маю ночы піць і рана есьці.* Нсл.

•**звы́чны**-*ная-нае*—привычный, приучившийся. Гсл.

•**зуб**-*ба, предл. и зват.-бе, мн. ч. зу̀бы-боў-ба̀м-бы-ба̀х* (*у людей и животных*) **1.** зуб. Ар. *Пакрышыліся мае ўсе зубы.* Ст.

зубы спаласнуць—опохмелиться. НК: Піт.. 74.

2. *мн. ч.* **зубы́**-*оў-ом-бы̀-бох, у орудия, снарядов*—зуб, зубья. Ар. *З грабель павыкідаліся зубы̀.* Ст. *Уменьш.* **зубок**-*бка̀, мн. ч. зу̀бкі-каў,*(*у людей и животных*), *зубкі̀-бкоў,* (*у орудия*). Ар. *Раньняя птушка зубкі цярэбе, а позная вочкі трэць.* Ар.

•**зуба́ты**-*тая-тае,* **1.** зуба́стый(с крепкими, острыми, большими зубами, **С.**) Нсл. 220.

2. неуступчивый в спорах(зубастый, дерзкий, острый на язык). Нсл. 220. *Зубатая баба, нікому не паддаецца.* Нсл.

•**зубе́ц**-*бца̀, предл.-бцу, зват. зу̀бча, мн. ч. зубцы̀-оў-ом-ба̀мі-ох, м.*—крючок для ловли налимов. Ксл., (у удочки) двойной крючок с расходящимися в стороны головками и соединенными пятками. НК: Очерки, Но. 941. *Цяпер добра бяруцца на зубцы мяні.* Чарніца Лёз. (Ксл.).

•**зубі̇́ць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.*—острить инструмент, имеющий зубья; зубрить. Ар. *Панясу да каваля зубіць сярпы.* *Соверш.* **дазубіць, 1.** окончить *"зубіць".* Ар.

2. доесть что-л. с аппетитом. Дсл. 174. *Дзеткі кашку дазубілі.* Дсл.

3. о продолжении дождя до известного времени. *Дазубіў дождж да вечара.* Дсл. *Соверш.* **назубіць.** Ар. *Мой серп каваль назубіў.* *Прич.* **назублены.**

•**зубкава́ты**-*тая-тае*—зубчатый(с зубцами, с зубьями, **С.**). МГсл.

•**зу̀бра**-*ры-ру-ру-рам, предл. и зват., м.*—зубр(животное).

•**зубры́ца**-*цы-цы, ж.*—зубр самка. *Зубра падобны да быка, а зубрыца— да каровы.* Я. Г. Лемантар, 96.

•**зуме́цца**-*ѐюся-ѐешся, соверш.*—изумиться. *Есьлі бо цяпер былі, засьце зумець бы ся мусілі, відзячы, яка акраса народу іх у патомстве іх адната.* З перадмовы да Евангелі Цяпінскага. *Тады зумеўся і сам ня ведаў, што зб ім дзеецца.* Тат.: Кво вадыс 181. *Зумеўся на часіну і сам Нэрон.* Тм. 105. *Отгл. имя сущ.* **зуменьне**-*ня, предл.-ню*—изумение. *Ср. зумецца.*

•**зу́мкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—издавать звук, свойственный звуку пчелы. *Любілі ўсе лілею. Пшчолка зумкала над ёю.* С. Музыка 275. *Пшчолкай зумкае ў гальлю.* Тм. 271.

•**зупоўны**-*ная-нае*—полный. *Псалтыр зупоўная.* Малая падарожная кніжыца Скарыніна 1525г.(400-лецьце блр. друку 236). *См. супоўны.*

•**зуры́ць**-*рў-рыш-ры̀ць, несоверш., перех.*—старательно гнать. *Пугу вазьмі ды зуры сьвіньні.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**зусюль,** *нареч.*—отовсюду. МГсл.; Ар.; Гсл.

•**зьбе́гаць**—*см. под бегаць.*

•**зьбе́гацца**—*см. под бегаць.*

•**зьбег-чы**-*чыся—см. под бегаць, бегчы.*

•**зьбедава́цца**—*см. под бедава̀цца.*

•**зьбе́рці**—*см. под бѐрці.*

•**зьбе́рціся**—*см. под брацца.*

•**зьбяга́ць**—*см. под бегаць, бегчы.*

•**зьбяга́цца**—*см. под бегаць, бегчы.*

•**зьбядне́лы**-*лая-лае*—обеднелый.

•**зьбяёдаць**—*см. под бяёдаць.*

•**зьбядзі̇́цца**—*см. под бядзі̇цца.*

•**зьбязу́ліцца**—*см. под бязуліцца.*

•**зьбязьве́рыцца**—*см. под бязьвѐрыцца.*

•**зьбяле́лы**-*лая-лае,* **1.** побелевший. Ар.

2. побледневший. Ар. *Зьбялелы, устрывожаны, ён кідаецца да Лясьніцкага.* ЗСД 251. *Абачыў зьбялелы від.* ЗСД 255.

•**зьбянёхаць**—*см. под бянёхаць 2.*

•**зьбянтэж-аны**-ыць—*см. под бянтэжыць.*

•**зьбіра́ць**—*см. под бѐрці.*

•**зьбіра́цца**—*см. под брацца.*

•**зьбіркава́ць**—*см. под біркава̀ць.*

•**зьбіва́ць**—*см. под біць.*

•**зьбіва́цца**—*см. под біцца.*

•**зьбіць**—*см. под біць.*

•**зьбі̇́цца**—*см. под біцца.*

•**зьбі̇́ўны**-*ная-нае*—сбивчивый. Нсл. 195. *Зьбіўная дарога.* Нсл.

•**зьбі̇́цьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—побой. Нсл. 196. *Ці можна дайсьці да такога зьбіцьця* Нсл. *Захварэла ад зьбіцьця.* Нсл.

•**зьгібні**(*один зьгібень*)-*няў*—лепешки из более жидкого теста, обыкновенно с начинкой. Раст.; Смоленск, 150.

•**зьгі̇́дзіцца,**—*см. под гі̇дзіць.*

•**зьгідзіцца**—*см. под гідзіцца.*

•**зьгін**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—погибель. *І нябачанай яна*(*краса*) *загіне, і нябачны ідзе на зьгін.* Салавей: Сіла 73.

•**зьгінота**-*оты-оце, ж.*—погибель. *Хрыстовых сыноў аддалі на зьгіноту.* Салавей: Сіла 29. *Там няшчасьце, там зьгінота: нехта спален з тых грымотаў.* С. Музыка 94.

•**зьгі̇́на**-*ны-не, ж.*—погибель, Нсл. 201. пропажа. *Пазычыў грошы на зьгіну.* Нсл.

•**зьгіна́ць I.**—*см. под гнуць.*

•**зьгін-а́ць II**-*ѐньне-уць—см. под гі̇нуць.*

•**зьгіна́цца**—*см. под гнуцца.*

•**зьгінулы**-*лая-лае,* **1.** погибший.

2. пропавший.

3. пропавший. *А рэчах зьгінулых у чыем схаваньню.* Стт. 336.

•**зьéх-аньне**-*аць—см. под ехаць.*
•**зьéхацца**—*см. под ехацца.*
•**зьедзь**-*дзі, ж.*—болезнь, которая медленно "ест" человека. Ксл. *Прыгавор гарэй зьедзі.* Астроўна Віц. (Ксл.).
•**зьезд**-*ду, предл. и зват. зьѐзьдзе, м.* **1.** съезд. Нсл. 221. *Зьезд паноў на хвэст.* Нсл.
2. съезд, собрание представителей каких-л. крупных огрганизаций, категорий населения и т.п., имеющее общественно-политический или научный характер. *Вучыцельскі зьезд.*
3. отъезд. Нсл. 221. *Госьцям зьезду няма, што дзень гуляюць.* Нсл.
зьезд колаў—полный набор колес к одному экипажу. Л.
•**зьé-зьдзіць**-*жджаваць—см. под езьдзіць.*
•**зьéзьдзіцца**—*см. под езьдзіцца.*
•**зьéсьці**—*см. под есьці.*
•**зьёхлены,** *прич. от зьёхліць,*—в пене. Ар.
конь зьёхлены—лошадь в мыле. Ар.
•**зьёцкаць**-*аю-аеш-ае, соверш. каго-што — зьбяёдаць.* Міх.
•**зьядáць**—*см. под есьці.*
•**зяждж-áць**—*см. под ехаць.*
•**зьялчэлы**-*лая-лае*—прогоркший. Ар.; Шсл.
•**зьялчэць**—*см. под ялчэць.*
•**зьярэць**-*эю-эеш-эе, соверш.* **1.** измельчать, выродиться (о зерне). Шсл. *Пшаніца зьярэла, ня хоча расьці.* Ст.
2. перестать родить(о почве) от частого посева ярового. Шсл. *Вось гэвы шнюр чыста зьярэў: авес і то ўжо ня хоча расьці.* Ст.
•**зьясьняць**-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.* —объяснять. МГсл. *Пéсьні Гаруновы зьясьняюць думку.* Любецкі(Чырв. Шлях). *Соверш.* **зьясьнíць**-*ню-ніш-ніць, соверш. каго-што*—истолковать(объяснить, С.) МГсл. *Отгл. имя сущ.* **зьясьнéньне**-*ня, предл.-ню*—разъяснение(объяснение, С.) МГсл.
•**зьява**-*вы-ве, мн. ч., род.-ваў, ж.* **1.** явление, часть акта или действие в пьесе.
2. привидение, призрак.
•**зьяўляць**-*яю-яеш-яе*—предъявлять к освидетельствованию. Нсл. 221. *Зьяўляць, зьявіць прашпарт.* Нсл. *Соверш.* **зьявíць,** *зьяўлю, зьявіш-ве*—предъявить к освидетельствованию. Нсл. 221.
•**зьяўляцца**-*яюся-яешся, несоверш.* **1.** появляться. МГсл.; Нсл. 221. *Чэрві жытныя ізноў зьяўляюцца, зьявіліся на жыце.* Нсл.
2. представляться воображению как призрак. *Соверш.* **зьявіцца,** *зьяўлюся, зьявішся,* **1.** появиться. Нсл. 221. *Адкуль ты зьявіўся такі?*
2. *соверш. к зьяўляцца 2. Отгл. имя сущ.* **зьявéньне**-*ня-ню*—появление. Нсл. 221. *Зьявеньне выраяў.* Нсл. *Зьявеньне жытных чарвей.* Тм.
•**зьяць,** *зімў, зьімѐш, зьіме, соверш., перех., област.*—снять. ПНЗ.
•**зьдзéяць**—*см. под дзеяць.*
•**зьдзéдзіцца**—*см. под дзѐдзіцца.*
•**зьдзек**-*ку, м.* **1.** издевательство. МГл.; ПНЗ; Гсл.; Шсл.; Ксл. *Глядзі, каб зьдзеку ня было.* Нсл. 204. *Колькі зьдзеку я ад іх нацерпеўся.* Прыстоі Чаш. (Ксл.). *Нацярпеліся за гэты час усякага зьдзеку.* Ст. *Ср. зьдзякацца.*
2. поругание, МГсл. надругательство.
•**зьдзéклівы**-*вая-вае*—издевательский. *Гэта была зьдзеклівая літасьць.* Рамановіч(Конадні, Но. 2, 21). *Ягоная ідэялізма сталася аб'ектам зьдзеклівых нападаў.* Бацьк., Но. 49-50/435-436.
зьдзекліва, *нареч.*—издевательским образом. *У гэты мамэнт Фінагент зьдзекліва глянуў на яго.* Кулакоўскі: Дабраселцы.
•**зьдзекавацца**-*куюся-куешся, несоверш. з каго-чаго,* Гсл.; Ксл.; Шсл.; Міх.
зьдзякáцца-*аюся-аешся,* Нсл. 205; Вост., Смл.(Даль); ПНЗ; Гсл.; Дсл. 264, **1.**—издеваться над кем-чем, Шсл.; Ксл.; Гсл.; ПНЗ; Вост., Смл. (Даль). издеваться, надругаться. НК: Старцы, Но. 81. *Грэх зьдзекавацца із старога чалавека.* Ст. *Вяпугі ня сталі тут зьдзякàцца — з Нэптунам зналі, які жарт.* Энэіда навыварат.
Выспалася? — папытаўся ён такім тонам, што Камоцкая не магла зразумець, ці ён спачувае ёй, ці зьдзекуецца зь яе. Сяднёў: Корзюк. *Людзі перасталі шанаваць хлеб і пачалі нават зьдзекавацца зь яго.* Я. Г-кі:Казкі, Но. 3, стр. 9. *Мае бараніць хлеб ад тога, хто зь яго зьдзекуецца і яго зьневажае.* Тм., стр. 5. *Отгл. имя сущ.* **зьдзякáньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў.* Нсл. 205—издевательство. *Соверш.* **назьдзéкавацца** *з каго-чаго*—достаточно поиздеваться над кем. Шсл.; Аш. *Ці мала назьдзекаваліся з нас людзі?* Ст. *Соверш.* **пазьдзéкавацца** *з каго-чаго*—поиздеваться над кем. Шсл. *Пазьдзекаваліся зь яго людзі, колькі хацелі.* Ст.
2. глумиться. МГсл.
•**зьдз-éрці**-*іраць—см. под дзерці.*
•**зьдзець**—*см. под адзяваць.*
•**зьдзецца**—*см. под адзявацца.*
•**зьдзёўбаць**—*см. под дзёўбаць.*
•**зьдзяк-áньне**-*àцца—см. под зьдзѐкавацца.*
•**зьдзяньгубіць**—*см. под дзяньгубіць.*
•**зьдзяцíніць**—*см. под дзяцíніць.*
•**зьдзяцíніцца**—*см. под дзяцíніцца.*
•**зь дзяцíнства,** *в см. нареч.*—з младенчества. *Ён ізь дзяцінства такі.* Нсл. 220.
•**зьдзі-віцца**-*ўляцца—см. под дзівіцца.*
•**зьдзі-віць**-*веньне-ўлёны-ўляць—см. под дзівіць.*
•**зьдзівáчыцца**—*см. под дзівачыцца.*
•**зьдзіркавáць**—*см. под дзіркаваць.*
•**зьдзірáўлены**—*см. под дзірàвіць.*
•**зьдзірáвіцца**—*см. под дзірàвіцца.*
•**зьдзірá-віць**-*ўлены—см. под дзірàвіць.*
•**зьдзікáвіць**—*см. под дзікàвіць.*
•**зьдзіву,** *нареч.*—с удивления. Гсл.
•**зьдзіў: на зьдзіў**—к удивлению. *"Хто вас, баб'ё, сюды прасіў?" Так бабам выкрыкнуў на зьдзіў.* Кл.: Каліна 46.

•**зьдзічэлы**-*лая-лае*—одичалый. *Я ляпей паважаю цяністы халадок гэтага зьдзічэлага саду.* ЗСД 87.
•**зьдзьму́х-аць**-*аць-нуць—см. под дзьмухаць.*
•**зьдзьмуць**—*см. под дзьмуць.*
•**зьзелянець**—*см. под зелянець.*
•**зьзе́рыць**—*см. под зерыць.*
•**зьзяць**-*я-яеш-яе; повел. зьзяй-яйма, несоверш.*—сиять. Гсл.; Ксл. *Сонейка зьзяе.* Труханавічы Чаш. (Ксл.). *Усё чысьценькае, аж зьзяе.* Ст. *Прырода зьзяе багацьцям.* ЗСД 78. *Яна зьзяла чырваньню.* Тм. 99. *Неба ў зорах, і кажна зь іх зьзяе.* Гарун: Варажба. *Отгл. имя сущ.* **зьзя́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—сияние. МГсл.; Гсл.
•**зьіна́кшыць**—*см. под інакшыць.*
•**зьіна́кшыцца**—*см. под інакшыць.*
•**зьіна́чыць**—*см. под іначыць.*
•**зьіншаны**—*см. под іншыць.*
•**зьінша́ць**—*см. под іншыць.*
•**зьіншыць**—*см. под іншыць.*
•**зьіншацца**—*см. под іншыцца.*
•**зьіншыцца**—*см. под іншыцца.*
•**зьісьціць**—*см. под їсьціць.*
•**зьїсьціцца**—*см. под їсьціцца.*
•**зьлеб**-*ба, предл.-бу, зват. зьлебе, м.*—сноб. Ксл. *Зьлеб ты праклятьі, што мучыш?* Мазалава Куз. (Ксл.).
•**зьле́глы**-*лая-лае*—разлёгшийся. *Клічуць к нейкім новым зорам далі, зьлеглыя за гаям.* С. Музыка 117.
•**зьлеч[зьлегчы]**—побежать, устремиться изо всех сил. *Зьлёг ліс. Як зьлёг заяц, як зьлёг, харту і ў хвост не панюхаць.*
•**зьлечся[зьлегчыся]**—растянуться и бежать изо всех сил. *Воўк зьлёгся, глядзі — ляціць, як птушка.*
•**зьле́гчыся**—*см. под легчы.*
•**зьлезлы**-*лая-лае*—слезший. Нсл. 593. *Зьлезлая скура з палца.* Нсл.
•**зьле́зьці**—*см. под лезьці.*
•**зьле́ні**, *нареч.*—по лености. Нсл. 210. *Зьлені не пашоў на прыгон.* Нсл.
•**зьле́пішча**-*ча, предл.-чу,*—конгломерат; разные части, соединенные мазью. Гсл.
•**зьле́тку**, *нареч.*—с лета. Нсл. 210. *Зьлетку пачаў хадзіць да нас.* Нсл.
•**зьле́ціць**, *зьлечу, зьлеціш-це, соверш., перех.*—немножко(до летнего состояния, С.) подогреть. Шсл. *Троха зьлеці ваду ды даволяй.* Ст.
•**зьле́ціцца**, *зьлеціца, 1-ого и 2-ого лица нет*—немножко(до летнего состояния, С.) подогреться. Шсл. *Няхай во зьлеціцца вада ды будзем купаць дзяцей.* Ст.
•**зьлёгку**, *нареч.*-слегка. Магілеўшч. *Трохі ўгрэўшыся, хлапец пачаў зьлёгку падрэмаваць.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Яны абодва зьлёгку аглядаюцца на яго.* Дзьве Душы 41. *Калі гаварыць перад вугальнай палачкай, яна ад гукаў голасу будзе зьлёгку дрыжэць.* Каласкі, 955, Но. 29-30, стр. 14.
•**зьлёкі**-*каў, единств. ч. нет.*—испуг, болезнь от испуга. Нсл. 209. *Высах ад зьлёкаў.* Нсл. *См. пярэпалахі.*
•**зьлётаць**-*аццa—см. под лётаць.*
•**зьляга́цца**—*см. под легчы.*
•**зьляк-а́ньне**-*аны-аць—см. под лякаць.*
•**зьляка́цца**—*см. под лякацца.*
•**зьлякну́цца**—*см. под лякацца.*
•**зь ля́ку**, *в см. нареч.*—от испуга. Нсл. 221. *Зь ляку зьбялеў.* Нсл.
•**зьляне́ць**, *-ею-ееш-ее*—разлениться(излеиться, С.) Кл. *Сынку, ты гладка зьлянеў.* Асінаўка Беш. (Ксл.).
•**зьляпу́ха**-*ухі-усе, ж.*—незрелая ягода. Ксл. *Зьляпухі нясмачныя, нашто зьбіраць?* Марцінкава Куз. (Ксл.). *См. зялепуха.*
•**зьлят-а́ньне**-*аць—см. под лётаць.*
•**зьліза́цца**—*см. под лізацца.*
•**зьляце́ць**—*см. под лётаць.*
•**зьліч-а́ць**-*ыць—см. под лічыць.*
•**зьлічво**-*ва. ср., мат.*—сумма(результат сложения).
•**зьлюб**, *в см. безлич. глаг.*—угодно, нравиться. *Зьлюб бяры; а незьлюб, ніхто ня сіле.* Нсл. 332. *Ср. незьлюб.*
на зьлюб, *в см. безлич. глаг.*—на выбор любого. *Даю табе на зьлюб, адно выбірай.* Нсл. 210.
•**зьлюбава́ць**—*см. под любаваць.*
•**зьме́на**-*ны-не, ж.* **1.** перемена. Шсл.; Ксл.; Нсл. 213. *Сядні зьмена надвор'я.* Мянюцева Сян. (Ксл.). *Мо якая будзе зьмена ў жыцьцю.* Ст. *Бяз жаднай зьмены рабі.* Нсл.
2. поле в севообороте. Сянно (Ксл.); Шсл. *У гэтай зьмене яру будзе болей, як у тэй.* Ст.
3. лунное изменение. Нсл. 213. *Трэйцяя зьмена месяцу.* Нсл.
4. размен денег. Нсл. 213, *Дай мне зьмены на паперку.* Нсл.
зьмена хусьця—смена белья.
на зьмену—на смену.
зьме́нка-*нкі, дат., предл.-нцы, ж., уменьш. к зьмена 1, 2, 3, 4.* Нсл. 213.
•**зьмен-енае**-*ены-ніць—см. под мяняць.*
•**зьме́нны**-*ная-нае,* **1.** изменчивый(непостоянный, С.). МГсл.
2. разменный. Нсл. 213. *Зьменны рубель увесь вышаў.* Нсл.
3. сменный.
•**зьме́нш-аньне**-*аны-ыць—см. под меншаць.*
•**зьме́ншыць**—*см. под меншыць.*
•**зьме́ншыцца**—*см. под меншыцца.*
•**зьме́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват. зьменьніча, м.*—не твердый в своем слове. Нсл. 213. *Зьменьнік свайго слова.* Нсл.
•**зьме́ньніца**-*цы-цы, ж. к зьменьнік*—не твердая в своем слове. Нсл. 213. *Зьменьніца свайго слова.* Нсл.
•**зьме́рлы**-*лая-лае*—умерший, умерший (о многих). *Людзі маліліся за душы зьмерлых.* Нязнаны(Бацьк., Но. 36-37/115-116).
•**зьме́рна**, *нареч.* **1.** умеренно. Нсл. 213. *Зьмерна жывець.* Нсл.

2. соответственно. Нсл. 213, *предлог.*—соразмерно чему, в соответствии с чем-л. *См. сумерна.*
•**зьме́рнасьць**-*ці, ж.*—умеренность. Нсл. 213. *Ні ў чым зьмернасьці ня маеш.* Нсл.
•**зьме́рзьці**—*см. под мерзьці.*
•**зьмеркав-а́ны**-*аць—см. под меркаваць.*
•**змеркава́цца**—*см. под меркавацца.*
•**зьме́рці**—*см. под мерці.*
•**зьмест**-*ту, предл.-це, м.*—содержание. МГсл.
•**зьмягці**—*см. под мягці.*
•**зьмяжы́**, *предлог.—см под. меж.*
•**зьмя́кці**—*см. под мякці.*
•**зьмяня́ць**—*см. под мяняць.*
•**зьмяня́цца**—*см. под мяняцца.*
•**зьмяні́ць**—*см. под мяняць.*
•**зьмяні́цца I**—*см. под мяняцца.*
•**зьмяні́цца II**—*см. под мяніцца.*
•**зьмярка́ньне**-*ня, предл.-ню, област.*—сумерки. Ар. *См. сутонь, сутоньне, прымеркі.*
•**зьмярцьвеласьяць**-*ці, мн. ч., род.-няў, ж.*—омертвелость. БГсл.
•**зьмярцьве́лы**-*лая-лае*—омертвелый.
•**зьмярцьве́ць**—*см. под мярцьвець.*
•**зьмя-сьці́ць**-*шчаць—см. под мясьціць.*
•**зьмясьці́цца**—*см. под мясьціцца.*
•**зьмя-сьці́цца**-*шчацца—см. под мясьціцца.*
•**зьмяша́ць**—*см. под мяшаць.*
•**зьмяшацца**—*см. под мяшацца.*
•**зьмяшча́ць**—*см. под зьмесьціць.*
•**зьмяшча́цца**—умещаться. *Соверш.* **зьмяшча́цца**, *-аюся-аешся*—помещаться, вмещаться. Нсл. 213. *Зьмяшчайцеся ўсі тут.* Нсл. *Соверш..* **памясьці́цца,** *памяшчуся, памесьцішся*—поместиться. *Ты тут памясьціўся, а імне няма йдзе сесьці.* Нсл. *Памесьцімся ўсі тут.* Нсл. *Соверш.* **умясьці́цца[уме́сьціцца,** Нсл.**]** —вместиться-(внутри чего-л., **С.**) Нсл. 62. *Няма чаго песьціцца, калі ё дзе ўмесьціцца. Послов.* Нсл.
•**зьмятусі́ць**—*см. под мітусіць.*
•**зьмі́лав-а́ньне**-*аць—см. под мілаваць.*
•**зьмі́лавацца**—*см. под мілавацца.*
•**зьмі́ліцца**-*люся-лішся, прош. вр. зьміліўся, повел. зьмілься, зьмільмася*—умилостивиться. *А і зьмілься, Божа правы! а і зжалься, Божа шчыры!* НК: Старцы 81.
•**зьмін-а́ць**-*уць—см. под мінаць.*
•**Зьмітроўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—неделя св. Отец и родительская Суббота пред праздником св. Димитрия. Нсл. 211. *Наняў у батракі да Зьмітроўкі.* Дсл. 271. *На Зьмітроўку гэта было.* Нсл.
•**зьмітусі́ць**—*см. под мітусіць.*
•**зьмітусі́цца**—*см. под мітусіцца.*
•**зьнебара́чыцца**—*см. под небарачыцца.*
•**зьне́хаця,** *нареч.* **1.** против воли, не желая, Шсл. неохотно, Гсл. без желания, нехотя. *Зьнехаця зробіш, як прыпруць.* Ст.
2. невольно, нечаянно, неумышленно. Гсл.

•**зьне́куль,** *нареч.*—откуда-то. *Быццам зьнекуль скрылатыя коні, абганяе калосьсе мяне.* (Калосьсе 1, 1935 г, стр. 9). *І бягуць, і бягуць зьнекуль хвалі.* Тм. *Чуе зьнекуль галашэньне.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 154.) *Зьнекуль едуць людзі з вазамі.* Ст. *См. аднекуль.*
•**зьнесьці**—*см. под несьці.*
•**зьне́сьціся**—*см. под несьціся.*
•**зьне́ткуль,** *нареч.*—откуда-то. *См. ніскуль. Сьняжынкі сіроткамі сыпяцца зьнеткуль згары.* Дзьве Душы 40.
•**зьневажоны,** *-ная-нае, прилаг. из прич.* —лишившийся чести, уважения. Нсл. 215. *Зьневажонаму ня дарага чэсьць.* Нсл.
•**зьневажа́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —поносить(оскорблять, Гсл.), бесславить. Нсл. 215. *Хто бацьку й матку зьневажае, той дабра ня знае. Послов.* Рапан. 89. *Соверш.* **зьнява́жыць**-*жу-жыш-жа, перех.*—оскорбить. *За мае добрае, дый мяне зьневажаеш, зьняважыў. Зьняважыўшы, дый перапрашаеш: укусіўшы, залізаць хочаш.* Нсл. 215. *Прич.* **зьнява́жаны, 1.** посрамлённый. Нсл. 215. *Перад людзьмі так зьняважанаму й сьвет ня міл.* Нсл. 218.
2. оскорблённый. *Отгл. имя сущ.* **зьневажэньне**-*ня, предл.-ню*—поношение. Нсл. 215. *Ні ад кога не цярпеў я такога зьневажэньня, як ад цябе!* Нсл.
•**зьневяра́ць**-*аю-аеш-ае, — несоверш. к зьняверыць,*—узуверять. *Соверш., перех.* **зьняве́рыць**-*ру-рыш-ра*—разуверить, доводами заставить отказаться от уверенности, убежденности в чем-л. *Прич.* **зьняверaны**—лишившийся(лишенный, **С.**) доверия. Нсл. 216. *Зьняверанаму веры няма.* Нсл.
•**зьневяра́цца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** терять доверие, навлекать на себя подозрение, Нсл. 216. лишаться доверия.
2. делаться(оказываться, проявляться, **С.**) неверным, ложным. Нсл. 216. *Чуткі зьневяраюцца, зьняверыліся.* Нсл.
3. разуверяться, утрачивать веру в кого, во что-л., уверенность в чем-л.
зьняве́рыцца-*руся-рышся, соверш.* **1.** лишиться доверия. Гсл. *Хто раз зьняверыўся, таму цяжка паверыць.* Нсл.
2. оказаться неверным, ложным. *Прараканьне твaё зьняверылася.* Нсл.
3.—потерять веру, Гсл. разувериться. *Я ні ў жыцьцю, ні ў людзёх не зьняверыўся, людзкую ласку дбайна сьцерагу.* Панчанка(Полымя, Но. 6, 1967, стр. 248). *Калі ня маеш цярплівасьці, то й не бярыся за дзела, бо яго ня зможаш, а другі збезахоціцца да гэтае справы, зьняверыўшыся ў сваю ўстойнасьць.* Рэч.(Пет., II, 264). *Ведаў ён, што людзі даўна ўжо зьняверыліся, і Крыўленя, ягоны сусед, зацеміў нядаўна яму на носе, сказаўшы, што "нашы ад нашых уцякаюць і свае сваіх баяцца".*

Дудзіцкі(Бацьк. Но. 1-2/437-438). *Чаму ж ён такі выгадаваўся? Чаму адарваўся ад зямелькі? Зьняверыўся з моладу?* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

•зьне́цейку, *нареч.*—неожиданно, Гсл. врасплох. МГсл. внезапно. *См. зьнецеўкі, зьнеціцкі, зьнеціку. У яе самой зьнѐцейку так апалі рукі ад(зь? С.) безнадзееньня.* Дзьве Душы 146.

•зьне́цеўкі, *нареч.*—нечаянно(внезапно, С.) Шсл. *Зьнецеўкі выцяў.* Ст. *См. зьнѐцейку, зьнецікі.*

•зьне́цікі, *нареч.*—неожиданно, Нсл. 216. внезапно, врасплох. *См. зьнѐцейку. Соча за ёй гарачым вокам шчасьлівы Иванька, каб злавіць яе зьнецікі.* ЗСД 61. *Зьнецікі бац яго па зубах.* Нсл. *Зьнецікі выліпла на сьценах загада нямецкага комэнданта.* ЗСД 306.

•зьне́ціку, *нареч.* Вост.(Даль) — *зьнѐцейку.*

•зьнябыцца—*см. под быць.*

•зьняха-еньне-*іць*—*см. под няхаіць.*

•зьня́хацца—*см. под няхацца.*

•зьнядба́йліць—*см. под нядбайліць.*

•зьнядба́йліцца—*см. под нядбайліцца.*

•зьняду́жаць—*см. под дужаць.*

•зьнялюбе́ласьць-*ці, ж.*—состояние по прилаг. *"зьнялюбелы". Абдзіраловіч чуў нейкую зьнялюбеласьць да ґвардзейца.* Дзьве Душы 9.

•зьнялюбе́лы—опротивевший.

•зьнялюбе́ць-*ею-ееш-ее, соверш.*—перестать нравиться; опротиветь. Гсл. *(Ахвіцэры) вылічалі волю найцішшаму ўцекачу, таварышу-санітару, каторы не разумеў, адылі, за якую волю ён зьнялюбеў ім.* Дзьве Душы 14.

•зьнямога-*огі-озе, ж.*—изнеможение. Гсл. *Дзяцюкі скакалі да зьнямогі.* Гарэцкі: Песьні 74.

•зьнямéлы—*онемевший.* Гсл.

•зьнямéць—*см. под нямѐць.*

•зьнясі́ліць—*см. под сі́ліць.*

•зьняволіць—*см. под няволіць.*

•зьнява́га-*гі-зе, ж.* **1.** неуважение (оскорбление, С.) Нсл. 215. *Што нам за зьнявàга! Чым наша сястра блàга?* Из песни, Нсл. 26(под *благі*). *Дурныя дзеці зьнявага айцу.* Нсл. 215. *Якая тут табе зьнявàга?* Тм.

2. неуважительное, непочтительное отношение к кому-чему-л.

•зьнява́жлівы, -*вая-вае*—неуважительный, пренебрежительный, Гсл. непочтительный, *См. зьняважны.*

•зьнява́жны, -*ная-нае*—неуважительный(не оказывающий уважения к кому-л., непочтительный; свидетельствующий об отсутствии уважения, С.), невежливый. Нсл. 215. *Які ты зьняважны хлапец! Хоць бы ты зважаў старых людзёў.* Нсл.

•зьнява́жыць—*см. под зьневажàць.*

•зьняверыць—*см. под зьневяраць.*

•зьняве́рыцца—*см. под зьневярàцца.*

•зьняўце́іцца—*см. под няўцѐіцца.*

•зьняць—*см. под імàць.*

•зьня́цца—*см. под імàцца.*

•зьнячэўку, *нареч.*—нечаянно(неожиданно, С.) Шсл., внезапно, Гсл. врасплох. *См. зьнѐцейку, зьнѐціку, зьнѐцікі. Раптам бомкнуў зьнячэўку звон.* Валошка(Прыйсьце, Но. 1). *Зьнячэўку мароз прыхапіў гуркі.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).

•зьнячы́вілі, *нареч.*—выражает действие, происходящее от какого-то невольного, бессознательного побуждения, или такого обстоятельства, в котором человек ни по своей воле, ни под влиянием чужой, опрометчиво, без всякого сознания действует; бессознательно, опротью. *Зьнячы̀вілі кінуўся ў вагонь.* Нсл. *Зьнячы̀вілі ірваў на сабе валасы, шчыпаў свае цела.* Нсл.

•зьні́ба-*бы-бе; мн. ч., род.-баў, ж.*—сердечное томление. Гсл.

•зьнібелы-*лая-лае*—томительный, томящийся. Гсл. *Сны зьнібелыя.* Крушына: Лебедзь 3.

•зьнібе́ць-*ѐю-ееш-ее, несоверш.*—щемить, ныть, болеть. МГсл. *Зьнібее сэрца за розныя падзеі і да працы гукае.* ИГсл., Перадмова III. *Яна ледзь не заплакала, казала, што сэрца яе зьнібее, быццам вяшчуючы нешта няшчаснае.* Дзьве Душы 177. *Отгл. имя сущ.* **зьнібе́ньне**-*ня, предл.-ню, ср. Прайшла гэта зіма Лясьніцкаму ў няўпынным зьнібеньню збалелага сэрца.* ЗСД 244.

азьні́бець, *соверш. к* *зьнібець. Соверш.* **зазьні́бець.** *Сэрца яго было зазьнібела.* Дзьве Душы 36. *Безлич.* **зьнібее,** *соверш.* **зазьні́бела**—щемить, защемило. МГсл.

•зьніз-*зу, м.*— *"кажух"* и *"жупан"* вместе, рукав в рукав. Гсл. *Малцы, распусьціўшыся на конях, у зьнізах, штырхаюць, штырхаюць іх пад бокі.* Дзьве Душы 110. *Уменьш.* **зьні́зак**-*зку, предл. и зват.-зку, м.*—две одежды вдетые одна в другую. Ксл. *Надзень зьнізак, будзе цяплей.* Прусаўкі Аз. (Ксл.).

•зьні́зак-*зка, предл.-зку, м.* **1.** короткая нижняя одежда той же ткани и покроя, что *"насоў"*, едва доходящая до половины стегна. НК.: Очерки, III.

2.—*см. под зьніз.*

•зьніза́ць,—*см. под нізаць.*

•зьнізкі-*зак, мн. ч.*—нанизанные бусы. Будд: Тул.-Орл. слов.)

•зьніж-а́ць-*ыць,*—*см. под ніжыць.*

•зьніж-аццa-*ыцца,*—*см. под ніжыцца.*

•зьніжэньне,—*см. под ніжыць.*

•зьнік-а́ньне-*àць-нѐньне-ці,*—*см. под нікаць.*

•зьні́кбіць,—*см. под нікбіць.*

•зьні́кля-*лі-лі, ж.*—чуть-чуть замерзшая полынья. Ксл. *Лўчыў у зьніклю і ўтапіўся.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•зьні́клы-*лая-лае*—исчезнувший. Нсл. 216. *Зьніклая вада.* Нсл. *Зьніклае здароўе.* Нсл. *Ср. зьнікці* (*прд нікаць*).

•**зьністожыць,**—*см. под ністожыць.*
•**знішч-зньне**-*эць-ыць,—см. под нішчыць.*
•**зьнітава́ць,**—*см. под нітаваць.*
•**нітава́цца,**—*см. под нітавацца.*
•**зьні̂тнасьць**-*ці, ж.*—плотность. НК.: Очерки, Но. 436.
•**зьні̂тны**-*ная-нае*—плотно прилаженный, пристающий друг к другу. НК.: Очерки, Но. 436.
зьні̂тна, *нареч.*—плотно, вплотную.
•**зьні̂чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** падающая мгновенно звезда. Нсл. 216. *Зьнічка паляцела.* Нсл.
2. метеор. Нсл. 216.
3. побегунья, которая вдруг явится и вдруг уйдет. Нсл. 216. *Зьнічка гэта ня ўседзе на адным месцу.* Нсл.
•**зьню́хаць,**—*см. под нюхаць.*
•**зьню́хацца,**—*см. под нюхацца.*
•**зьве́дама,** *нареч.*—известно. Горд. Акты XУІІ, 524. *І я пытаў таго Міска: каму бы то зьведама было, іж-бы ты яму ўдарыўшы чалом і дабравольне ад яго ясі пашоў.* Гордз. Акты, 8.
•**зьве́дамы**-*мая-мае,* **1.** известный. Нсл. 200. *Гэта наш зьведамы чалавек.* Нсл. *Я ня зьведам таго.* Нсл. 200.
2. осведомлённый. *Ён зьведам пра гэта, а я ня ведаю.* Тм.
зьведамым быць—знать; быть осведомлённым. Стт. 1529. --- *або мяніў барышнікі, каторыя таму зьведамы.* Стт. 1529, XII, 17.
•**зьвекава́ць,**—*см. под векаваць.*
•**зьвекаве́чыць**-*чу-чыш-ча, соверш.*—увековечить. Гсл.
•**зьве́ку,** *нареч.* **1.** извечно, издревле, Нсл. 200; Гсл.
2. от роду. Нсл. 200. *Ён зьвеку такоўскі.* Нсл.
•**зьвер**-*ра, предл.-ру, зват. зьвѐру; мн. ч. зьвяры̀-оў-ом-ы̀-амі-ох, м.*—зверь. Ар.; ЗСД 288.
зьвер касматы—пушной зверь. *Прадавалі на рынку зьвер касматы.* Ст. Акты. *Собир.* **зьвяр'ё**-*ря.я, предл.-р'ю, ср.* Смаргоні, Аш. *Увелич.* **зьвяру́га**-*гі, общ. Уменьш.* **зьвяру̂жка**-*жкі, дат., предл. зьвяру̂жцы, общ. Чатыры нагі, а не зьвяружка, шмат пер'я, а ня птушка (ложак із падушкамі.)* Рапан. 342. *Была ў іх курка рабушка і сучка зьвяружка.* Мл.
зьвярына́ (**зьвярына́,** Нсл.)-*ны̀, общ.* **1.** огромный страшный зверь. Шсл. *Мядзьведзь — дык найстрашнейшая зьвярына.* Ст. *Гэта ж ня конь, а зьвярына нейкая: да яго й падыйсьці нельга.* Ст.
2. человек злого характера. Нсл. 200. *Зьвярыну гэтага нічым не ўламаеш.* Нсл.
зьвяро, Ар., **зьверанё,** Бабр.-*раці (раня̀ці), мн. ч., имен. и вин. пад. зьвяраты (зьвераняты), ср.*—детёныш зверя. Ар. ; Бабр. *Сабаку дзяржаў на ланцузе, каб не бадзяўся, дзе плодзяцца птушкі й зьвераняты.* Цялеш: Дзесяць, 69.
•**зьве́равы**-*вая-вае,* **1.** звериный (, принадлежащий зверю, **С.**) Нсл. 200. *Зьвераўыя сьляды.* Нсл.
2. зверский (, жестокий, свирепый, **С.**) Нсл. 200. *Зьвераўыя вочы ў яго.* Нсл.
•**зьверх**-*рху, предл.-рсе, м.*—поверхность. *Ад аднаго напіцьця з тае вады чалавек агнём гарэць (будзе) за раз унутр а зьверх.* Кіт. 12661.
•**зьве́рху,** *нареч.*—сверху. Шсл. *І ў сярэдзіне і зьверху так ест ведаю.* Кіт. 12369. *Зьверху ў склепе памерзла бульба.* Ст.
•**зьве́рзьціся,**—*см. под верзьці.*
•**зьвярн-е́ньне**-*ўць-ўцца,—см. под вярнуць.*
•**зьверыць,**—*см. под верыць.*
•**зьве́рыцца,**—*см. под верыць.*
•**зьве́сьці,**—*см. под весьці.*
•**зьве́сьціся**—*см. под весьціся.*
•**зьвёрткасьць**-*ці, ж.*—ловкость, проворность. Аш.
•**зьвёрткі**-*кая-кае,* — ловкий, удобный. Аш. *Узяў парканіну зьвёрткую і пайшоў трэскі вазіць.* Аш.
•**зьвя́га,** Нсл.; Тул., Пск. (Даль), **зьвяга́,** Нсл., *ж.* **1.** беспрерывный, надоедливый лай, Гсл.; Ар. неотвязчивый лай, Ксл. увязчивость, неотвязчивое нападение, набрасывание собаки с лаем. Нсл. 201. *Воўк сабакі не баіцца, але зьвягі ня любе.* Расна Сян. (Ксл.); Ар.
2. беспрерывная, надоедливая брань. Гсл.; Ар.; Шсл. *Ня люблю я твае, чалавеча, зьвягі.* Ст. *Толькі зьвяга тая, што паспытаўся; калі б ня кратаўся, і зьвягі ня было б.* Нсл. 201.
3. бранчливый человек. *Не чапайся валей із зьвягаю гэтаю.* Ст. *Не чапайся з гэтым зьвягаю.* Нсл. *Зачапіўшы зьвягу, ня борзда адчэпішся.* Тм.
•**зьвя́гаць(зьвяга́ць,** Шсл.)-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** беспрерывно (и надоедливо) лаять. Ар.; Шсл.; Ксл.; Тул., Пск. (Даль). *Сабака зьвягаў, зьвягаў ды кінуў.* Пятніцкая Беш. (Кс). *Якое ж злое сабачанё: усё зьвягае ды зьвягае.* Ст. *Дакучліва зьвягаў нечы сабака.* Васілёк (Калосьсе, Но. 3/16, 1938, стр. 131).
2. *перен.*—беспрерывно, надоедливо браниться. Шсл.; Ар.; Тул., Пск. (Даль). *Хай зьвягае, а ты маўчы.* Ст. *Баба зьвягала, зьвягала дый пайшла ў прочкі.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).
3. беспрерывно кричать. *На рынку ўсе зьвягаюць, заклікаючы купцоў.* Акула, 468. *Соверш.* **пазьвя́гаць** — *"зьвягаць" некоторое время. Дарма, пазьвягае ды сьціхне.* Ст.
•**зьвя́глівасьць**-*ці, ж.* **1.** склонность беспрерывно лаять.
2. склонность браниться. Гсл.
•**зьвяглівы**-*вая-вае,* **1.** имеющий склонность беспрерывно лаять. Ар. *Бурчэў быццам зьвяглівы сабачка.* Акула 515.
2. бранчливый. Доўжа Куз. (Ксл.); Шсл. *Зьвяглівая твая сьвякрывя.* Ст. *Ня бойся зьвяглівага, а кусьлівага. Послов.* Нсл. 201.

•**зьвя́гліцца**-*люся-лішся, несоверш.* — *зьвягаць. Сабака нешта зьвягліцца: знаць чужы чалавек ідзець.* Нсл. 101.
•**зьвягу́н**-*уна̀, предл., -уну̀, зват.-у̀не, м.* —брозга, клянча; сварливый человек.
•**зьвяз**-*зу, предл.-зе, м.*—союз.
•**зьвя́зак**-*зку, предл. и зват.-зку, м.* **1.** узел, связанный концами платок, кусок ткани и т.п., в который уложены вещи, пожитки и т.п. Пархв. *Нешта прынёс у зьвязку.* Ст.
2. связь, отношение друг к другу. Гсл.; Нсл. 201. *Даўно зьвязак маюць мяжсобку.* Нсл. *Паратунак гаспадарства — у цесным зьвязку нацыянальнасьцяў.* Ігнатоўскі (Беларусь, 198). *Цесны зьвязак із гэтым мае і грэблівасьць гэтае самае інтэлігенцы да мовы жыдоўскае работніцкае масы.* Сосіс (Беларусь, 142). *З маткаю ж ня мела тых прыязналюбых зьвязкаў і любіла матку менш, чымся бацьку.* Дзьве Душы. *Мікола й іншгыя вучыцелі мелі добра наснуджаны зьвязак із жыхарствам.* Тм. 122. *Думкі ягоныя ляцелі шпарчэй а шпарчэй і губілі парадак а зьвязак із далёкай ад іх запраўднасьцю.* Тм. 124.
•**зьвяза́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** связывание. Нсл. 201. *Зьвязаньне некрута, разбойніка.* Нсл.
2. соединение. Нсл. 201. *Вясельнае зьвязаньне.* Нсл.
•**зьвяза́ць,**—*см. под вязаць.*
•**зьвяздоня**-*ні-ні, ж.*—кличка коров, имеющих на лбу небольшое белое пятно. НК.: Очерки, Но. 711. *Уменьш.* **зьвяздонька**-*нькі-ньцы.* НК.: Очерки, 357.
•**зьвя́зна,** *нареч.*—сжато, кратко. (*Кнігі*), *хоця жа коратка але зьвязна пісаныя, а людзём хрысьцянскім патрэбныя.* Зб. Генада патрыярха Костанцінопольскага, 1585 г.
•**зьвя́знасьць**-*ці, ж.*—сжатость, краткость. *Ср. зьвязна.*
•**зьвя́зны**-*ная-нае*—сжатый, краткий. *Ср. зьвязна.*
•**зьвя́каньне**-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ. к зьвякаць,*—брякание, Нсл. 201. бряцание. БНсл. *Дадзеў зьвяканьням званка.* Нсл.
•**зьвя́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** звонить, брякать, Нсл. 201. бряцать. БНсл. *Перастань зьвякаць званком, шклянкамі.* Нсл.
2. *област.*—пищать, капризничать. Пск. (Иеропольский).
•**зьвя́лы**-*лая-лае*—увадший. *Ігрушы цяжка, шумна падалі на зьвялыя кусты.* Крушына: Калыханка (Зьніч. 1954, Но. 27).
•**зьвяра́ць,**—*см. под зьверыць.*
•**зьвяра́цца,**—*см. под верыць.*
•**зьвярэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—становиться злым, подобно зверю. Шсл. *Што раз, дык людзі больш зьвярэюць.* Ст.
•**зьвярзь-ці**-*ція,*—*см. под вярзьці.*
•**зьвярлі̂вы**-*вая-вае*—обильный зверями. *Надта зьвярлівая* (*мясцовасьць*). НК.: Очерки, 516.
•**зьвярне́ньне,**—*см. под варочацца.*
•**зьвярну́цца,**—*см. под вярнуцца.*
•**зьвяры́нства**-*ва, ср.*—зверство. МГсл.
•**зьвяры́сты**-*тая-тае*—зверский (, жестокий, свирепый, **С.**) Нсл. 200.
•**зьвяры́ца**-*цы-цы, ж. к "зьвер"*—самка зверя. *Дзевяры, як зьвяры, а залвіцы, як зьвярыцы.* Из песни.
•**зьвяць,**—*см. под вяць.*
•**зьвіх**-*іху, предл. зьвісе, м.* **1.** вывих. Шсл.; Гсл.; Ксл. *Зьвіх у плячу не даець яму рабіць.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Марыся Яўхімова леча ад зьвіху.* Ст. *На зьвіх прыкладала, памогі давала, каб зьвіх адкаснуўся на стромкія скалы.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 146). *Зьгінуць за зьвіх нацдэмаўскі.* Падсонечны (Ускалось, Но. 7, 10).
2. *см. под віхаць, 2.*
•**зьвіхнуць**—*см. под віхаць.*
•**зьвіхроў, зьвіхру,** *нареч.*—оттуда, где вихр или вихры бушуют; неизвестно откуда. Нсл. 198. *Хто яго ведае, адкуль ён: зьвіхру, зьвіхроў яго прынесла.* Нсл.
•**зьвілаводзіць**—*см. под вілаводзіць.*
•**зьвін-а́ць**-*у̀ць*—*см. под вінуць.*
•**зьвін-а́цца**-*у̀цца*—*см. под вінуцца.*
•**зьвіне́ць**-*ню-ніш, несоверш.* **1.** звенеть. Ар.; МГсл.; Шсл.; ЗСД 10. *Струны ліры аб сьмерці зьвіняць. Ці даўно аб жыцьці мне зьвінелі.* Салавей: Сіла 80. *Паедзем борам барамі, бор будзе шумець, падкоўкі зьвінець.* Севершч. (Косіч 240). *Згадай, у якім вуху зьвініць?* Ст. *Зьвіняць мядзяныя званы.* Дудзіцкі(Бацьк.. Но. 49-50/435-436).
2. жужжать(как комар). Гсл. *Камар зьвініць каля вуха.* Нсл. 198. *Зьвінела камора, зьвінела, дзе наша Тацянка сядзела, седзячы ў каморы ня гуляла, ценкія абрусы ткала.* Из свад. песни, Нсл. *Парожная бочка зьвініць, а поўная маўчыць. Послов.* Рапан. 152. *Песьні зьвіняць.* Рапан. 264. *Стаміўся я песьняй зьвінець.* Жылка 90.
3. выговаривать, журить. Нсл. 198. *Усё ходзячы зьвініць ды зьвініць.* Нсл. *Соверш.* **празьвінець.** ЗСД 87.
•**зьвіну́ць**—*см. под віну̀ць.*
•**зьвіну́цца**—*см. под вінуцца.*

•**зьвірны**-*ная-нае*—неизвестно откуда, как бы вышедший из водоворота. Нсл. 198. *Якогась зьвірнага прывёў дый частуе.* Нсл.
•**зьвіса́ць**—свешиваться. Гсл.
•**зьвіска**-*скі-сцы, ж.* **1.** фамилия, прозвище лица; имя предмета вообще, местное его название. НК: Бабы, Но. 1.
2. имя коровы. НК: Очерки 357.
•**зьвіслы**-*лая-лае*—свесившийся. Гсл.
•**зьвіток**-*тка̀; мн. ч.-ткі-ткаў-ткомткамі-ткох, м.*—свиток. *Калі спытаюць: Ізь неба колька кітабаў*(*араб., кніг*) *зышло?", ты моў:"чатыры кнігі, а сто зьвіткоў прароцкіх". Трыццаць зьвіткоў Ідрыс прароку, а дваццаць зьвіткоў Ібрагіму прароку зышлю.* Кіт. 40б17, 41а1.

●**зы́бацъ**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** колебать, колыхать, качать. Нсл. 222; Бяльсл.; БНсл. *Зыбай, пазыбай дзяцё.* Нсл. *Ён зыцбае, як ідзець.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.). *Однкрат.* **зыбну́ць**-*ну́-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—качнуть. Нсл. 222. *Зыбаеш, зыбну̀ў стол.* Нсл. *Зыбні зыбку.* Нсл. *Прич.* **зы́бнуты**—колыхнутый. Нсл. 222. *Зы̀бнуты стол.* Нсл. *Соверш.* **пазы́бацъ**—колебать, качать некоторое время. *Соверш.* **вы́зыбацъ**—закончить качание дитяти в колыбели, что бывает около двухлетнего возраста. НК.: Бабы, Но. 6. *Родная бабка вызыбала ўнучка.* НК.: Бабы 2.

2. волновать. МГсл.

зы́баньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** *отгл. имя сущ. к зыбацъ 1*—колыхание, колебание, качка.

2. волнение (воды, **С.**) МГсл.

●**зы́бацца**-*аюся-аешся, несоверш., возвр.* **1.** колебаться, колыхаться, Нсл. 222; Гсл. неустойчиво стоять, лежать. Бяльсл. *Галіны зыбаюцца.* Нсл. *Кладка зыбаецца.* Маластоўка Краснап. (Бяльсл.). *Нечая песьня чутна. нечы зыбаецца стан.* Жылка, 31. *Соверш.* **зыбну́цца**-*нуся-нешся.* Нсл. 222. *Стол зыбнуўся.*

2. волноваться (о воде, **С.**) МГсл.

3. колебаться, сомневаться. Нсл. 222; БНсл. *Чаго тут зыбацца? Тут нічога няма благога.* Нсл.

●**зы́бісты**-*тая-та,* **1.** зыбучий (зыбкий, **С.**) МГсл.

2. волнистый. МГсл.

3. колеблющийся, нестойкий. БНсл.

●**зы́бка**-*бкі-бцы, ж.*—люлька, которую можна качать сверху вниз, НК.: Очерки 324; НК.: Бабы, Но. 6. колыбель. Гсл.; Нсл. 222; Бяльсл. *Пакладзі дзяцё ў зыбку.* Нсл. *Уменьш.* **зы́бачка**-*чкі-чцы*—колыбелька. Нсл. 222.

●**зы́бачка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** капелька (говорится о жидких веществах) Нсл. 222. *Гарэлкі няма ні зыбачкі.* Нсл.

2.—*см. под зыбка.*

●**зы́ґ**, *зы̀ґу, м.*—состояние рогатого скота во время зноя, когда он мечется. Гсл.; Варсл.

●**зыґава́ць,** *зыґуе*—метаться во время зноя (о скоте). Варсл. *Статак зыґуе, бо кусаюць ґілі.* Варсл.

●**зы́ґза**-*зы, ж.*—шуточное название резвой непостоянной девушки. Варсл. *Зыґзы гэтыя ўсюдых дабягуць, дагледзяць а потым хіхікаюць.* Варсл.

●**Зыгмон**-*она, предл.-ону, зват.-оне, м.*—Сигизмунд. Дз.

●**зы́ґнуць**-*ну-неш-не, однкрат., звукоподр.*—быстро удалиться, убежать, подобно кусающим насекомым во время зноя, или убегающему от них скоту. *Ср. зыґ. Дзе спаткаліся, Сымонка? Як жа ты папаў сюды? А як зыґнуў ад нас гонка — помніш тую ноч... тады?* С. Музыка 153.

●**зыходзіць,**—*см. под хадзіць.*

●**зыходзіцца,**—*см. под хадзіцца.*

●**Зыдор**-*ора, предл. и зват.-ору, м.*—Исидор.

●**зы́злы**-*лая-лае*—зябкий. НК.: Очерки, Но. 491. *Ср. зызнуць II, 3; азызнуць 3.*

●**зы́знуць I**-*ну-неш-не, однкрат.* **1.** сильно и быстро ударить. Шсл. *Як зызьне яму ў вуха!* Ст.

2. дернуть. *Ад Хрумы зы̀знуў адным духам.* Колас (НЗ. УIII). *Вось праява негадана, не чакаў такіх навін! Ці ня зызнуць лепш ад пана, покі ён стаіць адзін?* С. Музыка 166.

●**зы́знуць II**-*ну-неш-не,* **1.** опухать (болезненно полнеть, отекать, брюзгнуть, **С.**) Шсл. *Зызьне з голаду, а рабіць ня хоча.* Ст. *Соверш.* **ззы́знуць**—(совершенно, **С.**) опухнуть (совершенно обрюзгнуть, **С.**) Шсл. *Хай ты азызьні з гэткаю работаю!* Ст.

2. соловеть. Іг.

3. зябнуть, НК.: Очерки, Но. 491. мерзнуть, коченеть. Юрсл. *Ня зызьніце на вуліцы, ідзіце пад страху.* Юрсл.

азы́знуць, *соверш.* **1.** опухнуть (обрюзгнуть, Ксл.), употр. и как бранное. Шсл. *Уся шчака азызла: пшчала ўкусіла.* Ст. *Каб ты азыз!* Ст. *Глянь, як у яго від азыз.* Азярэцк Сян. (Ксл.).

2. осоловеть. Іг. *Спаткі хоча — сусім азыз.* Іг.

3. продрогнуть, Ксл. озябнуть, Дсл.; Гсл.; НК.: Очерки, Но. 491. *Купаўся, пакуль азыз.* Гсл. *Боты дзіравыя, дык дужа азыз.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Дзяцё азызла.* Дсл. *Нешта ж у вас дужа сьцюдзёненька, азызнуць можна.* НК.: Старцы, 92.

4. потерять бодрость, стать апатичным; раскиснуть.

●**зы́знуцца,** *страд. к зызнуць II. Чаго вам зызнуцца пад сьцяною, ці хата малая, ці што?* Юрсл.

●**зыйсьці̇́,**—*см. под ісьці.*

●**зыйсьці̇́ся,**—*см. под ісьціся.*

●**зык,** *зыку, предл. зыку, м.* **1.** жужжание. Нсл. 222; БНсл. *Пшчолы падняли̇́ зык.* Нсл.

2. крик, брань. Нсл. 222. *Ні воднага дня ў нас ня бывае бяз зыку.* Нсл. *Нарабілі зыку-крыку, хоць ты з хаты ўцякай.* Ст.

3. состояние рогатого скота во время зноя, когда он мечется, Гсл.; Кал., Кур., Вар. (Даль); Юрсл. стремительно бешеный бег коров в жаркую полуденную пору, когда оне преследуются *"зыкаўкамі".* НК.: Под. пос., Но. 107; Бяльсл. *У зык адно спа̀сеньне: збутурай барзьдзей статак у якую-лень ваду̀.* Юрсл.

4. летняя пора, когда скотина бесится от оводов. Кал., Кур., Вар. (Даль). *См. ґілёс..*

5. овод (кусающий рогатую скотину во время зноя, **С.**) Растсл.; ПНЗ.

6. в отношении к молодежи, ищущей развлечения и удовольствий, *"зыкі"* принимает укоризненно-насмешливый тон. НК,: Под. пос., Но. 107.

•**зы́кала**-*лы, общ.*—сварливый-вая. Нсл. 222. *Дурное зыкала, усё зыкае, сварыцца.* Нсл.
•**зы́каўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—насекомое, муха (овод. С.), надоедающая коровам в жаркое летнее время. Нсл. 222. *Зыкаўкі каровы ганяюць.* Нсл. *Ад зыкавак каровы, як шалёныя бегаюць.* Нсл.
•**зы́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** жужжать, Гсл. свойственно насекомым. Нсл. 222; Бяльсл. *Пшчолы зыкаюць.* Нсл. *Мухі зыкаюць па хаце.* Бардзіч Краснап. (Бяльсл.).
2. издавать звуки, свойственные какому-л. насекомому: жужжать. Шсл. *Ня зыкай ты, ато конь пудзіцца.* Ст.
3. плакать, хныкать. Нсл. 222. *Дзяцё зыкае, есьці хоча.* Нсл.
4. шипеть, шуметь, журить. Нсл. 222. *Настаў дзень, пачала́ зы́кала наша зы́каць.* Нсл.
5. метаться от зноя (о коровах).
•**зы́каньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к* зыкаць, **1.** жужжание. Нсл. 222; БНсл. *Зыканьне пшчол, камароў.* Нсл.
2. хныкание, плач дитяти. Нсл. 222; БНсл. *Уймі ты зыканьне дзяцяці.* Нсл.
3. крик, брань. Нсл. 222. *На цэлы дзень будзе гэтага зыканьня.* Нсл.
зы́кнуць-*ну-неш,* **1.** *однкрат. к зыкаць 1, 2, 5.*
2. крикнуть, особенно с жаром, с гневом. Нсл. 222, *Зы́кнуў ная го дужа.* Нсл.
3. *перех.*—сказать(промолвить, С.) Нсл. 222. *Хоць бы ты слова зыкнуў.* Нсл.
•**зазы́каць**—начать *зыкаць 1, 2, 3, 4. Зазыкалі камары.* Нсл. (*Зыкала наша*) *зазыкала ўжо.* Нсл.
•**зы́кацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—метаться от зноя, Гсл. бегать с ревом, говорится о коровах, во время летней жары бегающих от кусания насекомых, называемых *"зыкаўкамі".* Нсл. 222. *Каровы зыкаюцца.* Нсл. *См. ґіляваць. Соверш.* **раззы́кацца**—разжужжаться. Нсл.
•**зыклі̃васьць**-*ці, ж.*—сварливость, БНсл. страсть привязываться, журить с криком. Нсл. 222. *Зыклі̃васьць ягоная ўсім ведама.* Нсл.
•**зыклі̃вы**-*вая-вае*—сварливый, БНсл. любящий журить на всё. Нсл. 222. *Хоць зыклівы, але ня б'ецца.* Нсл.
•**Зыноў**—Зеновий. БНсл.
•**зындра**-*ры-ры, ж. — дзындра.*
•**зыр,** *зыру, предл. зыру, м.* **1.** *област.*—зной. Варсл. *Хлапчанё на зыру цэлы дзень пячэцца.* Варсл.
2. дисциплина. *Ср. зырыць. Яны знаюць зыр.* Ар. *Зыру на іх няма.* Ар.
•**зырэць**-*эе, з лицо мн. ч.-эюць, несоверш.* —ярко блестеть, светить. *Зырэе скарб.* Кавыль: Думы 37. *Быў ён (сьвет) прынадны і чароўны, зырэў у квецені шыпшыны.* Каваль: Ростань 37. *За акном крывавая зара над зямлёй спалоханай зырэла.* Кавыль: Пад зорамі 60. *Зырэла заранка ў воддалі.* Кавыль: Вільня (Блр. Думка, Но. 1).
•**зы́рка,** *нареч.*—ярко. *Сонейка сьвеце зырка.* Казаноўка Чаш. (Ксл.). *Пойдуць на бераг Дняпра, там загарацца зырка агні.* ЗСД 127. *Зырка гарэла пад стольлю лянпа.* Васілёнак ("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 191). *Зялезная печка зырка палае перад ім.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Крыўда дзе і зьдзек краскай макавай зырка цьвітуць.* Жылка, 19. *Ср. ст.* **зырчэ** *Зырчэй цьвіла зара.* Крушына (Зьніч. 1953, Но. 24).
•**зы́ркі**-*кая-кае,* **1.** яркий. Варсл. *Зыркае сонца пячэць нам у від.* Варсл. *Тры зыркіх зоркі сьцежку ясьняць.* Гарун: Белр. марш. *У зыркім сьвятле полымя недалужна кідаўся на ўсі бакі невялічкі грудок панскіх парабкоў.* ЗСД 165. *Неба водбліск зыркі ня мог ты разгледзець.* Салавей. *Раман уцякаў ад людзёў, каб набрацца нейкэх асаблівых доймаў-мамэнтаў, зыркіх, ад якіх бы яму было лягчэй.* Корзюк. *А зоры, тыя бы выляцець хочуць із сваіх гнёздаў, да тога зыркія, бліскучыя яны ў маразяным паветру.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, 2, 1935, стр. 95). *Мітусяцца зоркі ў зыркім пояску.* Крушына: Лебедзь 29. *Сьвятло ў спальні зыркае тушу.* Кавыль: Думы 21. *Мая зямля, мой родны кут, да сонца зыркага плывеш.* Р. Кут 6.
2. резкий (о холоде). Ксл. *Сядні зыркае надвор'е.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Каб адчулі зыркі сьвіст вятроў у полю.* С. Музыка 222.
•**зырчэць**-*ы́ць*—ярко светить. *Была́ вясна, зырчэла сонца.* Салавей: Сіла 33.
•**зы́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.*—дисциплинировать. Ар. *Алёкса пастыр добры, але пастушкоў надта ўжо зыра; яны яго баяцца, як агню.* Варсл. *Соверш.* **зазы́рыць**—дисциплинировать, приучить к дисциплине. Ар. *Прич.* **зазы́раны**—дисциплинированный. Ар.
прызы́рыць, *соверш.*—установить дисциплину до известной степени, подтянуть. *Як прызырылі, дык выпіў зельля, а так не хацеў.* Клятное Пу (Шсл.).
вы́зырыць, *соверш.*—устранить, выгнать откуда-л. в результате строгого отношения. *Вызыр пайдзі яго з хаты.* Слопішча Шацк. (Шсл.).
•**зыскоўны**-*ная-нае, област.*—выгодный, прибыльный. Гсл.
•**зыць,** *зы́е, 3 лицо мн. ч. зыюць, несоверш., област.*—сиять, ярко светить. Варсл. *У Рамана́ сьвятло зые ў вокнах.* Варсл.
•**зыча́ць(зычэць? С.)**-*чу́-чы́ш-чы́ць, несоверш.* **1.** жужжать, свойственно насекомым, Нсл. 222. — *зыкаць.* Тм. *Камары зычаць сталі, зазычалі.* Нсл.
2. кричать, шуметь. Нсл. 222.
зазыча́ць, *соверш. к зычаць 1, 2. Ня зычыце, што вы зазычэлі?* Нсл.
•**зы́чаньне** *и* **зычэньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** желание, изъявленное другому (пожелание, С.) Нсл. 222. *Зычэньне вялікае, але ня шчырае.* Нсл.

2. собственное хотение, воля, Нсл. 222. желание вообще. *Зычэньне тваё я супоўніў.* Нсл.

•**зычліва,** *нареч.*—доброжелательно. Нсл. 222. *Зычліва служа, радзе.* Нсл. *Ср. ст.* **зычлівей.** Нсл. 222.

•**зычлівасьць**-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.*—доброжелательство, Нсл. 222. доброжелательное отношение к кому-л., благосклонность, благоволение, расположение. *Зычлівасьці ні ў чым ня бачу да мяне.* Нсл.

•**зычлівы,** -*вая-вае*—доброжелательный, Нсл. 222; Гсл.; Ксл. относящийся доброжелательно, расположенный в чью-л. пользу, благосклонный. Ар. *Зычліваму чалавеку й Бог памагае.* Нсл. *Зычлівы прыяцель. Добрыя слова зычлівым мумульманам мовіць ляпей сэдэкі (араб., суьожніны) даваньня.* Кіт. 963. *Ён дужа зычлівы чалавек.* Горбава Лёз. (Ксл.).

•**зычнасьць**-*ці, ж.*– *зычлівасьць. Ані маем тэж зычнасьцю адной старане, але проста кажнаму справядлівасьць даваці.* Стт. 157.

•**зычыць**-*чу-чыш-ча; повел. зыч, зычма, несоверш., чаго каму,* **1.** сердечно, искренно желать, хотя желать добра так же, как и зла, смотря по отношению к лицу и предмету, НК.: Очерки, Но. 418. желать. Ар.; Луб'ева Аз. (Ксл.); Шсл.; Гсл.; Нсл. 222. *Добра чынь, добра зыч, за сэдэку (араб., субожніну) йдзе.* Кіт. 9а5. *Ворагу свайму й то, ня зычу такога дабра!* Ст. *Хай імне тое, што я табе зычу.* Сінішча Віц. (Ксл.). *Чаго сабе ня хочаш, таго й другому ня зыч.* Нсл. *Адсохні тая рука, што сабе дабра ня зыча.* Вост. (Даль).

2. советовать. Нсл. 222. *Як ты мне зычыш? Ці ехаць ай не? — Я табе добрае зычу, а ты сам як знаеш.* Нсл.

адзычаваць(*и* **адзычаць)**-*чую-чуеш-чуе; повел.-чуй-чуйма, несоверш., с неопред.*—убеждать не делать чего-л., отказаться от какого-л. намерения, отсоветывать. Дсл. *Мне людзі адзычуюць браць яе.* Нсл. 373. *Пачалі імне адзычаваць Маркаву дачку за сына браць.* Дсл. *Соверш.* **адзычыць**-*чу-чыш-ча,* **1.** отсоветовать. Нсл. 373; Дсл. *Хацеў купіць гэтага каня, але мне адзычылі.* Нсл. *Адзычыла імне суседка купляць гэты паркаль.* Дабрсл.

2. отблагодарить. *Крывёю ворагу адзыч.* Кліш.: Каліна. *Отгл. имя сущ.* **адзычаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—отсоветование. Нсл. 373; Дсл. *Дзякуй за адзычаньне тваё.* Нсл. *І адзычаньне не памагло — узялі Маркаву дачку за Васіля.* Дабрсл.

назычаваць-*чую-чуеш-чуе; прошл. вр. назычаваў; повел.-чуй-чуйма, несоверш., перех.*—советовать, рекомендовать. Нсл. 308. *Благога каня назычуеш імне купіць.* Нсл. *Соверш.* **назычыць**—посоветовать, порекомендовать. Нсл. 308. *Назыч імне добрага майстру.* Нсл.

пазычыць, *соверш.* **1.** пожелать. Ар.; Нсл. 456. *Пазычыць каму здароўя.* Нсл. *Не пазыча табе ён добрага.* Ар.

2. посоветовать. Нсл. 456. *Ня добра ты імне пазычыў; я паслухаў цябе і ў бяду лучыў.* Нсл. *Соверш.* **запазычыць**—перенгять. Бяльсл. *Запазычыў у мяне розных выкрутасаў.* Сохана Імсьц. (Бяльсл.).

узычаць, *несоверш. к узычыць 2, 3, 4.*

узычыць, *соверш.* **1.** предоставить, уделить (внимание, время). *Гадзіны аднае ня ўзычыў ты нам.* Нсл. 654.

2. одолжить (оказав какую.л. услугу, вызвать у кого-л. чувство признательности, благодарности, С.) Нсл. 654.

3. удружить. Ксл.; Іг. *Вось я табе ўзычу!* Чараўкі Сян. (Ксл.).

4. ниспослать; милостиво предоставить. Стт. 1529. *Калі Пан Бог усхоча ўзычыці.* Тм.

•**зюзя**-*зі-зі, ж., дет.*— холод, ПНЗ; Нсл. 223. холодно. Шсл.; Кур. (Даль). *Зюзя малёнькаму хлопчыку.* Ст. *Зюзя на дварэ.* Нсл. *Уменьш.* **зюзька**-*зькі-зьцы, ж.* **1.** холод, Нсл. 223. холодно. Шсл. *На двор ня йдзі: зюзька.* Ст. *Ня йдзі на двор, на дварэ зюзька.* Нсл.

2. *общ.*—боящийся холода. Нсл. 223. *Які ты зюзька: не вялікі холад, а ты азыз.* Нсл.

•**зюзіцца,** *зюзюся-зішся, несоверш., дет.* —холодиться, Нсл. 222. зябнуть. *Ня зюзься, дзетка мае, на дварэ, хадзі ў хату.* Нсл. *Соверш.* **назюзіцца**—напиться до потери слова, до неподвижности. НК.: Пит. 74. *Як зюзя, як зюзька назюзіўся.* НК.: Пит. 74.

•**зюзнуць**-*ну-неш-не, несоверш.*—зябнуть. *Ср. азюзнуць. Соверш.* **азюзнуць**—озябнуть, посинеть от холода. Дс *Азюз малец ад холаду, пасінеў і дрыжыць.* Дсл.

•**зюзь,** *зюзя, предл. и зват. зюзю; мн. ч.-зізяў, м.* —горький пьяница. Гсл.; Нсл. 222; БНсл. *Сядзіць ня дуж, упіўся як зюзь.* Нсл.

•**зюзька,**—*см. под зюзя.*

•**зюзюк, 1.** так русские называли великолитвинов(белорусов). Варсл. *У нашу брыгаду эшалое зюзюкоў прывёзьлі.* Варсл.

2. *дет.*—мороз. Бяльсл. *Зюзюк укусе, ня йдзі з хаты! Ня высовай ручкі, бо зюзюк змарозе!* Барысавічы Клім. (Бяльсл.).

•**зюзюкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш. — зюкаць.* Ксл.; Варсл. *Во старыя зюзюкаць пачалі.* Лехманы Аз. (Ксл.). *Соверш.* **пазюзюкаць.** *Мы стрэліся із сваім даўным сябрам і пазюзюкалі пра даўныя маладыя гады.* Варсл.

•**зюк,** *зюку, м.*—разговор, звук, шум. Дсл. 290. *Што за зюк зючыць, што за як ячыць?* Из песни, Дсл.

•**зюкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—приятельски беседовать, Нсл. 223. говорить, Бяльсл. беседовать, БНсл. разговаривать, (Даль 207); Гсл. беседовать, разговаривать, Вост., Кал. (Даль) мирно разговаривать, беседовать. *Мы зюкалі цэлую гадзіну.* Кр. Сяло Сян. (Ксл.). *Цэлую довечар зюкалі.* Нсл. 136. *Пайду к бабам — троху пазюкаю.* Дсл.

До вам зюкаць — бярыцеся за работу. Дсл. **(***Вецер***)** *з вадой, зямлёй, лесам зюкаегамоне.* Гарун (ст. "Вецер"). *Пакуля зюкалі, дык і ноч на дварэ.* Юрсл. *Ахвотна зюкаў зь ім аб жыцьцю драбное магілеўскае шляхты.* Дзьве Душы 101. *Адно вось так, другое не — сядзяць і зюкаюць паціху.* Гарун: Каму што. *Отгл. имя сущ.* **зю́каньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—говор, разговор, Гсл.; Юрсл. мирный приятельский разговор. Нсл. *Зюканьням бавіліся да поўначы.* Нсл. *Однкрат.* **зю́кнуць**-*ну-неш-не*—сказать. Нсл. 223. *Зюкні хоць слова.* Нсл. *Зюкні, як яго віна.* Энэіда навыварат. *Соверш.*

зазю́каць, 1. начать говорить. Нсл. 168. *Ледзь ты зазюкаў!* Нсл.

2. занять беседою. Нсл. 168. *Зазюкалі вы мяне.* Нсл. *Соверш.* **пазюкаць**—приятельски(или мирно, **С.**) побеседовать. Нсл. 223. *Схадзіла б на сяло, пазюкала б зь кім і дзень бы прайшоў баржджэй.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Зюкайце, пазюкайце, толькі паціху, няхай другія сьпяць.* Нсл. *Пасядзелі людзі, пазюкалі дый разышліся.* Нсл. 14. *Любіў стары пазюкаць із Лясьніцкім.* ЗСД 107. *Соверш.* **празю́каць**-*аю-аеш-ае, перех.*—провести в разговорах (беседе, **С.**) Нсл. 523. *Цэлую ноч празюкалі.* Нсл. *Соверш.* **вы́зюкнуць**-*ну-не-не, перех.* **1.** высказать (произнести, **С.**) Нсл. 82. *Вызюкнуў нехарошае слова.* Нсл.

2. вызвать. Нсл. 82. *Вызюкні тату з хаты.* Нсл.

вы́зюкаць-*аю-аеш-ае, соверш., перех.*—вызвать. *Несоверш.* **вызюка́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—вызывать. Нсл. 82. *Вызюка̀й, вы̀зюкай яго з карчмы.* Нсл.

•зю́кацца, *зюкаецца, страд. к зюкаць. Соверш.* **празю́кацца**-*аюся-аешся*—проговориться, проболтаться. Нсл. 523. *Зюкай із ім, ды будзь асьцярожны, не празюкайся.* Нсл.

разьзю́кацца, *соверш.*—разговориться. Нсл. 549. *Стары̀я мяжсобку разьзюкаліся.* Нсл.

зазю́каквацца-*куюся-куешся, несоверш.*—проводить лишнее время в разговорах. Нсл. 168. *Я тут зазюкаваюся, зазюкаўся, а ўдварэ мяне чакаюць.* Нсл. *Соверш.* **зазю́кацца**-*аюся-аешся*—провести лишнее время в разговорах. Нсл. 168.

вызюка́цца-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.* **1.** откликаться. Нсл. 83. *Ня вызюкайцеся, як будуць гука̀ць.* Нсл.

2. проговариваться. Нсл. 83. *Нашто ты вызюкаешся, вызюкнуўся з гэтым словам.* Нсл.

вы́зюкнуцца-*нуся-нешся,* **1.** откликнуться. Нсл. 33. *Ніхто ня вы̀зюкнуўся з хаты; знаць няма нікога.* Нсл.

2. проговориться. Нсл. 83.

•зю́кі-*каў, единств. ч. нет.* **1.** мирный разговор, беседа. *Кінь свае зюкі!* Воўсішча Сян. (Ксл.).

2. разговоры, толки. Дсл. 290.

увесьціся ў зюкі—заговориться. *Увяліся мы з табою ў зюкі, а надабе йсьці рабіць.* Дсл.

•зюклі̀вы, *-вая-вае*—словоохотливый. Бяльсл. *Ну які ж зюклівы гэты чалавек — ён жа, бач, і часіны не памаўчыць!* Вушакі Чэрык. (Бяльсл.).

•зюкня́-*ні-ні̀, ж.*—разговор. Бяльсл. *Зьберліся бабы, як пачалі̀ зюкню̀ пра авечкі, каровы — ды дзе там іх пераслухаеш!* Вушакі Чэрык. (Бяльсл.).

•зю́кнуць,—*см. под зюкаць.*

•зю́ку-зю́ку—отгл. межд., означающее продолжение прятельского разговора. Нсл. 223. *Мы зь ім зюку-зюку дый цэлую ноч празюкалі.* Нсл.

Ж

•**жодны**-*ная-нае, местоим., област.* **1.** каждый. Растсл.; ПНЗ; Нсл. 157. *Жоднаму чарту гадзі.* Нсл. *Жоднаму закажу гэта рабіць.* Нсл.

2. *с отрицанием*—никакой, ни один. Нсл. 157. *Жодзен із вас ня варт таго.* Нсл.

•**жогла**-*лы, общ.*—плут. Шсл. *Ах, жогла, хапеў ашукаць мяне!* Ст.

•**жолаб**-*ба, предл.-бе, м.*—корыто для кормления животных. Ар.; Ксл.; Гсл. *Разьвядзі ў жолабе пойла коням.* Вароньki Сір. (Ксл.).

•**жолудзі**-*дзяў, мн. ч.*—кресты, масть в карточной игре. Ар.; Нсл. 154. *Жолудзі сьвецяць.* Нсл.

•**жонка**-*нкі-нцы; мн. ч. жанкі, жанок, жанкàм, жанкі, жанкàмі, жанкàх, ж.* **1.** женщина. Гсл.; Шсл.; Нсл.; Стт.; Давід-Гарадок. *Калі нэмаз (араб., малітву) кланяецеся, няхай там жанок ня будзе відаць.* Кіт. 76а. *На сход зьберліся жанкі.* Клятное Пух. (Шсл.). *Мала што жанкі плятуць.* Нсл. *Мужыку а жонцы за кажны тыдзень па шасьці грашэй.* Стт. 460. *Жанкі ў зношаным месцкім адзецьцю туляюцца там каля мужыцкіх вазоў.* Дзьве Душы, 149. *Шыла адна жонка позна ўвечары.* Н. (Демид.: Веров, 97). *Ідзе зь іх сяла жонка з капачом ў бульбу.* Тм. *Яе абступілі жанкі, глуха нешта гукалі.* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157). *За дротам — колькі жанок.* Рамановіч(Конадні, Но. 2, 17). *Толькі трое, а дзе рэшта? Два цыганы йдуць і жонка.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Увыйшла ў хату вялікая жонка.* Н.(Демид: Веров, 97). *Я ня чуў ейнага голасу ў сьпевах разам іх жанкамі.* Юхневіч: Цётка. *На чужыя жанкі ўмысьле глядзеў.* Кіт. 4367. *Калі б жонка, як зямля й неба, так вела ўчынку добрага чыніла, а мужу не ўнаравіла, то на той жонкай клятба Божая.* Кіт. 57б17, 58а2. *Гаварылі нешта жанкам.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Не, я сэрца вельмі ня трывожыў, калі йшоў сярод дзяўчат, жанок. Ды агонь спакусьліва прыгожы, не крануў сьвятліцы тае Божай, дзе цьвіце яе душы вянок.* Кавыль.

жанчына-одна женщина. Сакуны, стр. XIУ.

2. *мн. ч. жонкі(жанкі)*—жена. МГсл.; Ар.; Растсл.; Шсл.; Нсл. 157; Мінькова Ржэўск. п.(Гринькова IУ, 323); Пск.(Иеропольский). *Які мужык, такая й жонка.* Ст. *А чужыя мужыкі дабры, пакуплялі сваім жонкам бабры.* Из песни, Нсл. *Жонка ляжыць сабе ды ляжыць.* Тьверск. губ.(Афанасьев, У, 1914, 98). *І кажа гэты мужычок жонцы.* Дсл.(*под абгаліць*). *А ў цара жанок ня мала.* Крушына: Лебедзь, 50.

жоначка-*кі, дат., предл.-цы, ж.* **1.** *уменьш. к жонка в 1-ом зн.* *Няхай бацька па сялу паходзе, няхай ён жоначкі папросе, няхай яны каравай учыняць.* Грц. (Кіт. 204).

2. *уменьш. к жонка во 2-ом зн.* *Вось жа ўзяў жоначку, люба паглядзець.* Нсл.

жоненька-*нькі-ньцы,* **1.** *ласкат. к жонка в 1-ом зн.*

2. *ласкат. к жонка во 2-ом зн.* Нсл. 157. *Гэта жоненька твая набрахала.* Нсл.

жонухна-*ны-не, ласкат. к жонка во 2-ом зн.* Нсл. 158. *Твая жонухна ня любе гэтага.* Нсл.

жану́лька-*кі, дат., предл. жанульцы, ж. —ласк. к жонка во 2-ом зн.* *Цалавала жанулька свайго мужыка.* Гарун: Хаўтуры.

•**жончын**-*на-на,* **1.** женин, принадлежащий жене. Шсл.; Ар. *Жончын кажух.* Ст. *Жончына хуста.* Ст.

2. принадлежащий женщине.

•**жоран**-*на, предл.-не,*—жернов. МГсл.

•**жораў**-*ава, предл.-аве, м.* (НК.: Очерки, 484) **1.** журавль. Гсл.; Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 9); Ксл.; Стт. 1529, Сл. *Пасябравалі мяжсобку ліс і жораў.* Я.Г.: Лемантар, 62.

2. колодезный журавль. Ксл. *Антон да сваe студні зрабіў жораў.* Баравыя Куз. (Ксл.). *См. сьвіршня.*

•**жорны**-*наў, единств. ч. нет.*—жернова. Ар.; МГсл.; Шсл.; Раіны Аз. (Ксл.); НК: Очерки, 326.

біць жорны—ковать жернова. НК: Очерки, Но. 662.

•**жорстка,** *нареч.*—сурово, жестоко. Гсл.

•**жорсткасьць**-*ці, ж.* **1.** жерстокость.(С.) МГсл.

2. жестокосердие. Гсл.

•**жорсткі**-*кая-кае,* **1.** жесткий, колючий. Ксл.

2. прыткий, резвый. Вост. (Даль).

3. крутой. МГсл.

4. суровый, жестокий, бессердечный. Гсл.

•**жось**-*сі, ж.* — "мельстынь", состоящая из мелких камней. Цямборск. — *"мельстынь".*

•**жоўклы**-*лая-лае*—пожелтевший. Гсл.

•**жоўкці**-*ну-неш-не, несоверш.*—желтеть(о листьях растений), НК: Очерки, Но. 828; Ар. желтеть. Растсл.; Шсл.; Нсл. 157. *Нешта жоўкнуць нашы гуркі.* Ст. *(Лес) скончыў сваё панаваньне, жоўкне.* Гарун (ст. "Восенскі сьпеў"). *Соверш.* **ажоўкці**—пожелтеть. Нсл. 361. *Ажоўк відам, як папаўка.* Нсл. *Соверш.* **зажоўкці**-*ну-неш-не,*—начать желтеть. *Хусьце зажоўкла, лежачы.* Нсл. 168.

зжоўкці-*ну-неш-не, соверш.*—стать совершенно желтым, совершенно пожелтеть. Ар. *Хусьце, мокрае лежачы, зжоўкла.* Нсл. 578. *Бедны ад худобы зжоўк, як папаўка.* Тм.

пажоўкці-*ну-неш-не; прош. вр. пажоўк-жоўкла-лі*—пожелтеть чему-л. многому или многим. *Могуць пажоўкці гуркі: няма калі іх выбіраць.* Ст. *Пажоўкла ўсе ў полю.* Нсл. 157.

•**жоўты**-*тая-тае*—желтый. Ар.; Нсл. *Ласкат.* **жоўценькі.** Ар. *Уменьш.* **жаўтля́вы**—желтоватый. Ар. *Яна непарушна глядзела на жаўтлявы агонь.* ЗСД. 344. *Жаўтляваю парошай засыпана зямля.* Калачынскі: Л. Казка. *Увелич.* **жаўцю́сенькі**—желтехонький. Ар.; Нсл. 157. *Від жаўцюсенькі стаў.* Нсл.

•**жоўць**-*ці, ж.*—желчь. Шсл.; Ар.: Нсл.; Гсл. *У парсюка была вялікая жоўць.* Ст. *Чысьцячы рыбу жоўць расьціснуў.* Нсл. 157.

•**жа́ба**-*бы-бе, ж.* **1.** лягушка. МГсл.; Ар.; Нсл. 152; Шсл.; Вят. (Даль); Ксл. *Жаба засталася ў калюгавіне.* Купіна Віц. (Ксл.).
2. ангина и стоматины — заболевание полости рта и зеба. Первое заболевание называется *"жаба сухая"*, а второе — *"жаба мокрая"*. Навасёлкі Пух. (Шсл.).
3. болезнь горла у коров. *Наша карова захварэла на жабу.* Ст.
4. употребляется как бранное. Шсл. *Жаба ты аблезлая, куды ты прэшся?* Ст.

жа́бка-*бкі-бцы,* **1.** *уменьш. к жаба.* Ар.

жабянё-*няці, мн. ч.-няты, вин.-няты, ср.* **1.** лягушонок. Шсл.
2. бранное на детей. Шсл. *Вось дзе жабянё праціўнае.* Ст.

жабу́цька-*цькі,* **1.** лягушонок. Шсл.
2. бранное на детей. Шсл. *Каб жа хлапец, ато жабуцька яшчэ.* Ст.

•**жабава́ты,** *-тая-тае*—морщинистый лицом. Нсл. 152. *Жабаваты від.* Нсл.

•**жабяньцяі**-*ёў, мн. ч.*—название адной деревни в Куз. у. Ксл.(*под хмара*). *Ср. жыбінцяй.*

•**жа́біны**-*ная-нае*—лягушечный. Нсл. 162. *Жабіны квок.* Нсл.

•**жа́біны начоўкі(начовачкі), пала́ячкі**—известковая двухстворчатая раковина речной перловицы. Шсл. *Дзеці на сыначы назьбіралі жабіных начовачак.* Ст. *Гуляе із жабінымі палячкамі.* Ст.

•**жабіца**-*цы-цы, ж.*—рябая или морщинистая женщина. Нсл. 152. *Жабіца гэта ўсе сварыцца.* Нсл.

•**жа́біцца**-*блюся-бішся, несоверш.*—о слоях дерева, трескаться и в следствие этого размягчаться. Шсл.; Ксл. *Пачала жабіцца дуга.* Ст. *Ён гнуў дугу, а яна вось у гэтым месцу жабіцца пачала і цяпер нікуды ня годзіцца.* Баравыя Куз. (Ксл.).

•**жа́бка**-*бкі-бцы, ж.* **1.** регулятор мельничного жернова. *Падыймі жабку, а то ня можна жорны пакруціць.* Ліпна Сян. (Ксл.).
2.—*см. под жаба.*

•**жабра́к**-*ака́, м., обласm., пол.*—нищий. Гсл.; Ар.

•**жабрацтва**-*ва, ср., обласm., пол.*—нищенство. Гсл.

•**жабрачка**-*чкі-чцы, ж., обласm., пол.*—нищая. Гсл.

•**жабу́ха**-*ўхі-ўсе, ж.*—рябая или морщинистая женщина, особенно сварливая. Нсл. 152. *Жабуха гэта жыць нікому не даець.* Нсл.

•**жабурэньне, жабу́рыньне,** (Гсл.), **жабурыньне.** Шсл.; Даль,—лягушечья икра. *На балотцы плавае жабурыньне.* Ст. *Памыў ногі жабурыньням, каб былі белыя.* Ст.

•**жах,** *жа̀ху, предл. жа̀ху; мн. ч.-хі-хоў-хом, мн. ч., предл.-хох, м.* **1.** ужас. Гсл.; Растсл; Ксл.; Шсл.; Еўлічы; Вят., Вост. (Даль). *Зь вялікага жаху проста ўмлеў чалавек.* Ст. *Працятая нейкім хваравітым жахам, яна кінулася ад вады.* ЗСД. 135. *Жах абняў хлопчыка.* Гарэцкі: Песьні, 88. *Кідаецца ў стра̀се, а ў ваччу — нязьмерны жах.* С. Музыка, 267. *Чорны жах нявінных лякае.* Салавей: Сіла, 26. *Лігія слухала зь дзіўным жахам а смуткам.* Кво вадыс, 264. *Безнадзеяньне завалодала йзноў Вініцам, і жах падыймаў валасы на галаве.* Тм. 282.

на жах—*к ужасу.* (*Вятры*) *на жах тужлівы сьпеў вядуць.* Гарун(ст. "Навокал").
2. жуть. Гсл.

•**жа́хаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—сильно и быстро рубить, колотить, а также и бить. Шсл. *Жахае сякіраю па калодзе — і рады ня дасьць.* Ст. *Однкр.* **жа́хнуць**-*ну-неш-не.* Шсл. *Як жахнуў у вуха, дык аж перакруціўся.* Ст.

•**жаха́цца**-*аюся-аешся, несоверш.*—ужасаться. Шсл.; Ксл.; Гсл.; Кур. (Даль). *Вада сьцюдзёная, аж дзяцё жахаецца.* Ст. *Однкр.* **жахну́цца**-*нуся-нешся-нецца-немся-ніцеся.* Шсл.; Ксл. *Я аж жахнуўся угледзіўшы.* Беліца Сян. (Ксл.). *Дзяцё ў вадзе жахнулася ды захварэла.* Ст. *Ураз неспадзяваныя грымоты разарвалі паветра. Лігія жахнулася.* Кво вадыс, 264. *Соверш.* **зжахну́цца**—ужаснуться.

•**жахлі́ва,** *нареч.*—с ужасом. *Сустрэўшы нечы ўсьмех, жахліва замятусілася.* ЗСД. 167.

•**жахлі́вы**-*вая-вае*—ужасный. Еўлічы; Гсл. *Пусьціня гэткая жахлівая, як у найдальшым куце космосу.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169). *Блюзгала чорным балотам жахлівая, агідная лаянка.* Хмар.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 136).

•**жадоба**-*бы-бе, ж.*—страсть, Ар. страстное хотение. Вят.(Даль 540); Мядзьведзічы Несьв. *Хлеба й таго ў жадобу. Малака й таго ў жадобу.* Ар. *І елі ж, елі, можна сказаць, не ў жадобу елі.* Лч. 10.

•**жадобіць,** *-блю-біш, несоверш., чаго*—страстно хотеть. Вят. (Даль 540).

•**жадом,** *нареч.*—служит для усиления глаг. *"жадаць". Жадом жадала, пытам пытала.* Горадз.(Ром.: мат. Гр. 1, 217).

●**жада́**-*дЪ, ж.* **1.** сильное чувство, с трудом управляемое рассудком, страсть(**С.**).
2. страсть, сильная любовь с преобладанием чувственного влечения(**С.**).
3. похоть. Мядзьведзічы Несьв. *Спадзяюся, што ўжо салодкую жаду ў абыймах Лігіі супакоіў.* Тат. Кво вадыс, 112. *Прыгнуў яе аж да сэрца, б'ючага ад жады.* Кво вадыс, 28. *Вініц, не падыймаючы галавы, маўчаў, потым кажа перапоўненым жадою голасам.* Тм. 30. *"Жада" ў нас (Мядзьведзіцкае вол. Нясьв.) часта кажуць у сэнсе польскага "жадза".* Зь лісту П. Татарыновіча. *Мне здавалася, што гэта толькі агонь у крыві, ды жада, а цяпер вось бачу, што можна любіць кажнай капляй крыві і адначасна адчуваць такі салодкі супакой.* Кво вадыс, 259.
●**жада́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.*(*к* **жадаць**)—страстное хотение чего-л., Нсл. 152. желание. Гсл. *Дарэмнае тваё жаданьне.* Нсл. *Пан Бог жаданьне яго прыйме.* Кіт. 25а4. *Скора па нэмазе (араб., малітве), прасіце ў мяне, Бога жаданьне, а я Бог, вашу просьбу прыйму.* Тм. 76б7. *Божа, просьба мая — умшэт (царква) мой, адпусьці ім грахі, то ест ад цябе жаданьне маё.* Тм. 120б5.
●**жа́дасьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.* **1.** страсть. **2.** похоть.
●**жада́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., каго-чаго*—страстно хотеть, Нсл. 152. страстно желать. Гсл. *Сьмерці сабе жадаеш.* Нсл. *І посьле, чаго жадаеш, прасі, дам табе, чаго будзеш жадаць ад мяне.* Кіт. 120б4. *Стварыцелю, ласкі тваей жадаю.* Тм. 4а17. *Чы да паклонаў маіх ад помачы жадаеш?* Тм. 4б3. *Нявольнікаў карміў, не жадаючы ад іх платы.* Кіт. 12а6. *Зямля, сьпятрэлая, жадае сьцюжы.* Кавыль: Думы, 21. *Сягосьветную роскаш за нішто маюць, не жадаюць.* Кіт. 61а13. *Міру, яго-ж усі людзі жадаюць, пажывалі.* Бібля Скарыны, Эсофір, раздз. 12. *Стварыцелю, ласкі тваей жадаю.* Кіт. 4а17. *Вь тьнь? его жадала есмь.* Кніг 12 Б.,П. П. 2:3. *Ні гадаў, ні жадаў, а само ў рот уляцела.* *Послов.*, Нсл. *Прич.* **жаданы**—желанный (страстно, **С.**). Нсл. 152; Гсл. *Вы ў мяне жаданыя госьцікі.* Нсл. *Соверш.* **зажада́ць**—страстно захотеть, Міх. сильно захотеть. Нсл. *Яна ўцяжку, яна зажадала селядца.* Міх. *Прыехала паня зь вясельля, зажадала рэдзькі з пахмельля.* Из нар. песни. Міх.
●**жадацца**-*аецца, страд. к жадаць.*
●**жадаецца,** *прош. вр. жадалася, безлич.*—страстно хочется. Ар. *Чаго яму жадаецца?* Ар. *Соверш.* **зажадаецца,** *прош. вр. зажадалася. Вось сьмерці зажадалася табе.* Нсл.
●**жадлівасьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.*—похотливость.
●**жа́длівы**-*вая-вае*—похотливый. *Гэнае места бязьмерна дзярлівае й жадліва, ды гнілое да шпіку касьцей, а й непарушнае у сваёй надлюдзкой магутнасьці.* Кво вадыс, 253.
●**жадны**-*ная-нае, займя.* **1.** каждый. Нсл. 152. *Жаднаму ўгадзіць цяжка.* Нсл. *Ласкат.* **жадненькі.** Нсл. 152. *Жадненькага дня бывае ў нас.* Нсл. *Увелич.* **жадню́сенькі.** Нсл. 152. *Жаднюсенькага дня п'яны.* Нсл.
2. *с отрицанием*—ни один, никакой. Нсл. 152; Шсл.; Вост. (Даль). *Ані жаднае капейкі няма.* Ст. *Жадненькі ня скажа таго.* Нсл. *Жаднюсенькага не прапусьце, не зачапіўшы.* Нсл. *Нямаш падобнага яму ў жаднай рэчы.* Кіт. 7а4. *Із гэтага каменя жаднага сабе пажытку ня віжу.* Тм. 19б1. *См. жодны.*
●**жадзён**-*днà-днo*—сильно нуждающийся, Шсл. страстно желающий чего-л. Ар. *Малака й таго жадзён.* Ар. *Гаруе чалавек: жадзён куску хлеба.* Ст. *Ня жадны мы ні салу, ні малаку.* Ст. *Жыве ён у роскашы: нічому не жадзён.* Ст. (Шсл. 244). *Пах хлеба жытняга.... Яму й цяпер жадзён.* С. Дзяргай: Р. мова(Літ. і маст. 1957). *(Калі дачка) адна, то й долі жадна.* Рапан. Прык. 88. *Кавалка хлеба жадзён.* Ар.
●**жак І,**-*ка, предл. жаку, зват. жача, м.* **1.** сеть из двух конусов, сделанных из сети или прутьев и входящих один в другой. Ксл. *Сёлета ў жакі дужа йдзець рыба.* Спаская Сір. (Ксл.).
2. рыболовный заставной снаряд, представляет *"таптун"* 3-х саженной длины, перегореженный внутри, в отступе друг от друга на 1 1/2 арш., вертикально стоящими и постепенно уменьшающимися обручами, при чем при каждом обруче есть сетчатая ткань с узким проходом в центре, а устье снаряда имеет саженные и более крылья, расходящиеся в стороны. НК: Очерки, 503.
●**жак ІІ,** *жàка, предл. жаку, зват. жача, м.*—ученик и вообще мальчик, ходящий на Пасху с поздравлением. Ар. *Я малы жак, паўзу як рак, паўзу як жаба, дай яйцо баба.* Ар.
●**жалоба**-*бы-бе, ж.*—траур. НК: Очерки, Но. 619; Ар.; НК: Дудар, Но. 23; МГсл; Шсл.; Чашнікі (Ксл.); Нсл. 152; Вост. (Даль). *Жалоба па жонцы.* Нсл. *У жалобе ходзе.* Нсл.
●**жалобны**-*ная-нае,* **1.** траурный. Нсл. 152; Шсл.; Ар. *Жалобныя рызы.* Нсл.
2. поминальный, заупокойный. Шсл.; Нсл. 152; НК: Очерки, Но. 619. *Жалобная абедня.* Нсл.

жалобны стол—поминальный обед при погребении. НК: Очерки, Но. 619.
●**жалосны**-*ная-нае*—заунывный, МГсл. жалобный, печальный.
●**жалабосны**-*ная-нае*—печальный, грустный, траурный. НК: Дудар, Но. 23.

•**жа́лаба**-*бы-бе, ж.*—жалоба, официальное заявление а незаконном или неправильном действии какого-л. лица, учреждения, организации. *Ср. жалабная старана, жалабнік.*

•**жа́лабіцца,** (Лесков)-*блюся-бішся, несоверш*—жаловаться.

•**жа́лабліва,** *нареч.*—скорбно, жалко, жалобно. (Нсл. 152). *Жалабліва пяець.* Нсл.

•**жа́лаблівасьць**-*ці, ж.* **1.** печаль, выражение скорби. Нсл. 152. *Із жалаблівасьцю расказаваў свае няшчасьце.* Нсл. *Жалаблівасьць у голасе.* Нсл.

2. сострадание. Нсл. 152. *Жалаблівасьці да бедных ня мае нічога.* Нсл.

•**жа́лаблівы**-*вая-вае,* **1.** скорбный, жалкий, жалобный. (Нсл. 152). *Жалаблівым пеў голасам.* Нсл.

жалаблівая старана, жалабная старана, *—см. под старана.*

2. сострадательный.

•**жа́лабнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*

1. принимающий участье в чужой беде, сожалеющий о других. Нсл. 152. *Жалабнікаў шмат а памачнікоў мала.* Нсл.

2. *юрид.*—жалобник, истец. *Жалабнік а тую пераказу да права ‘пазваці маець вонага.* Стт. 347. *Жалабнік ужо тоэ йменьне адзяржаці маець....* Стт. 254.

3. книга жалоб. Гсл.

•**жа́лабніца**-*цы-цы, ж.*

1. *жен. к жалабнік в 1-ом зн.*

2. *жен. к. жалабнік в 2-ом зн.*

•**жаламузьдзіна**-*ны, дат., предл.-не, бот.* —можжевельник. Ксл. *Жаламузьдзіну прынёс дыміць мяса.* Аляксандрава Гар. (Ксл.).

•**жаламусьцік**-*ка, предл.-ку, м. бот.*—жимолость. Заронава Куз. (Ксл.).

•**жалопаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —жадно и много пить. Ар.

•**жаласна,** *нареч.*—жалко. Гсл.; Кіт. 52а6.

•**жаласьліва,** *нареч.* (*к жаласьлівы*) **1.** сердобольно. Гсл.

2. милостиво, сострадательно. Нсл. 152. *Жаласьліва пан прыняў нашу просьбу.* Нсл. *Вецер гудзіць жаласьліва.* Купала: Са п.д. 10. *Сэрца болей не сьмяецца, сэрца плача жаласьліва.* Гарун ("Журба").

•**жа́ласьлівасьць**-*ці, ж.*—сердобольность. Нсл. 152. *Жаласьлівасьць і к скаціне трэба мець.* Нсл.

•**жа́ласьлівы**-*вая-вае,* **1.** сердобольный. Шсл. *Які ты жаласьлівы, братка, шкадуеш гультая гэтага!* Ст.

2. милосердный. Нсл. 152. *Бог жаласьлівы к нам грэшным.* Нсл.

3. печальный, трогательный.

•**жа́ласьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча*—участливый, Ксл. сострадательный. МГсл. *Вялікі ён жаласьнік у нас.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**жалаваць**-*лую-луеш-луе, каму або перад кім на каго, несоверш.*—жаловаться, подавать, приносить жалобу. Стт. *Жалавала перад намі мяшчанка віленская наймя Курчовая Хведзя на пана Яна Сяліцкага.* Суд. Акт. XYI стг.(Літ. мэтр. кн. судн. дел, УІ, а 32. Барысёнак: Адвакатура 147).

Выабражана было ў назове наймя іменьня тыя а каторыя жалуюць. Суд. акт 1541 г.(Там-жа 149). *Каму ся крыўда відзіць, маець жалаваці або вашай міласьці або панам-радам.* Із суд. актаў(Барысёнак: Списки, 98).

•**жалейка**-*кі, дат., предл. жалейцы, ж.* **1.** свирель. Семянцова Беш., Кузьміно Сян.(Ксл.). Гсл. *Звон цымбалаў і жалеяк.* Кавыль: Ростань 7.

2. флейта. Гсл.

•**жале́ць**-*е́ю-е́еш-е́е, несоверш.*—жалеть. *Тады красы жалела, як у татачкі сядзела.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 7). *См. шкадаваць. Соверш.* **пажале́ць**—пожалеть. *Татухна ты мой родненькі, не жалей ты сыноў-сакалоў, пажалей тваю дачушачку.* Жукава Мгл.(Косіч 35).

•**жалязьні́к**-*іка́, м.*—название какой-то реки. Топоров 75.

•**жа́ліцца**-*люся-лішся, несоверш.* **1.** жаловаться. Шсл.; Нсл. 152; Растсл.; Пск.(Иеропольский). *Жаляцца людзі, што цяжка жыць.* Ст. *Жалься на мяне каму хочаш.* Нсл. *Соверш.* **нажаліцца,** *каму, на каго*—принесть много жалоб. Нсл. 306. *Ты на мяне нажаліўся пану, ажно ён цябе паслухаў.* Нсл. *Соверш.* **пажаліцца,** *каму, на каго*-принести словесную жалобу, пожаловаться. (Шсл.); Ар.; Нсл. 451. *Сіраціне дык няма каму пажаліцца.* Ст. *Пажалюся на цябе пану.* Нсл. *Соверш.* **разжаліцца,** *над кім* **или без дополнения**, **а)** разжалобиться. Шсл.; Нсл. *Пан наш жаласьлівы, над кажным бедным разжаліцца.* Нсл. *Як разжалілася яна, ды пачала плакаць, і рады ня даць ёй!* Ст.

б) многократно пожаловаться. *Не па праўдзе, паночку, ён на мяне табе разжаліўся.* Нсл. *Прич.* **разжа́лены**—приведенный в чувство жалости. *Калі чалавек прышоў гэткі разжалены, дык, мусіць нешта ё ў яго.* Ст. *Пан разжалены над дзецьмі сіротамі.* Нсл.

2. сетовать. *Дзеці жаляцца на бацьку.* Нсл.

3. страдать. Нсл. 152. *Малы жаліцца галоўкаю, жыватком.* Нсл. *Жыватком жаліцца хлопчык.* Нсл. 155(*под жыватоқ*).

жалься, *повел. к жаліцца,* **1.** прими с сожалением. Нсл. 152. *Жалься, пажалься, Божа, мае працы, маіх стратаў.* Нсл.

2. пусть бы было жалко. Нсл. 152.*Жалься чаго добрага, а то за дрэнь завяліся.* Нсл.

зжа́левацца-*люю́ся-люешся, несоверш., над кім*—делаться, становиться сострадательным. Нсл. 208. *Ніхто не зжалеваецца над імною.* Нсл. *Над зладзюжкаю няма чаго зжалевацца.* Нсл. *Соверш.*

зжаліцца-*люся-лішся, над кім*—отнестись сочувственно. *Зжаліўся над бедным.* Нсл.

разжа́ліць, *-лю-ліш-ле, соверш., перех.* —разжалобить. Шсл.; Нсл. *А ніхто малаздзе слова не прамове, сэрца не разжале.* Кажамякі Імгл.(Косіч 27). *Разжаліў ты ўсіх нас, чалавеча, сваімі расказамі.* Ст. *Вечар стаіш, не заплачаш, татачку не разжаліш.* Рылавічы НЗ. (ПНЗ, 41). *Яго ніяк кічым не разжаліш.* Нсл.

•**жалу́д**-*удà, предл.-удзе; мн. ч.-дыं-доў-дом, мн. ч., предл.-дох, м.* **1.** жолудь. Гсл.; Ар. **2.** *только в мн. ч.* **жалуды́**—трефи. *Уменьш.* **жалудок**-*дкà.* Ар.

•**жалу́дка**-*дкі-дцы, ж.*—карта крестовой (иначе трефовой, **С.**) масти. Нсл. 154. *Жалудку кінуў, пàклаў.* Нсл.

•**жалу́дны,** (Ар.; Нсл.), **жалудовы,** (Нсл.) —крестовый(иначе трефовый, **С.**), относящийся к крестовой масти. Нсл. 154. *Жалудны кароль.* Нсл. *Жалудовая масьць.* Тм.

•**жаль**-*лю, предл.-лю, м.* **1.** чувство обиды. Нсл. 152; Ар. *Хто каму сваю віну й жаль адпусьціць, Пан Бог яму грахі адпусьціць.* Кіт. 9б14. *Такі ж жаль абгарнуў, што ня ўцерпіла маладзіца ды заплакала.* Ст. *Вялікі жаль маю на яго.* Нсл. *Із жалям на яго й памер.* Тм. *Жаль увагі ня мае. Послов.* Тм. *Маю, мая матухна, жаль на цябе.* Гсл. **2.** (жалость, **С.**) сожаление. Нсл. 152; Гсл. *Ні каплі жалю няма ў ім.* Нсл. **3.** (сожаление, **С.**) раскаяние. Нсл. 152. *Ня прыйдзе да баязьні Божай із жалям сэрца.* Кіт. 67а2. *Чалавек бяз жалю ў сэрцу, ня думае, як адказаць перад Богам.* Нсл.

•**жаль,** *безлич.*—достойно сожаления, жалко(жаль, **С.**) Гсл.; Нсл. 152. *Жаль імне дужа цябе: ды ня так, як сябе.* Нсл. Нсл.

•**жа́льба**-*бы, ж.*—жалоба. МГсл. *Песьні жальбы.* Назоў 2-га зборніка вершаў К. Міцкевіча. *Цяпер ты прыбіта жальбою.* Крушына: Лебедзь, 15.

•**жальба́**—тоска. Гсл.

•**жа́льны**-*ная-нае*—выражающий *"жаль"* — чувство обиды. *Зоры наўкола....жальны ўсхліп.* Салавей: Сіла, 66. *О не, ня жальным крыкам жураўлі трыважаць супакой вышы.* Тм. 74.

•**жа́мкі**-*каў(один жамка)*—пряники. ПНЗ.

•**жаноцкае**-*кага, у знач. спкм.*—очищение у женщин, бывающее каждый месяц, Нсл. 154. менструация.

•**жаноцкі**-*кая-кае,* **1.** женский. НК.: Очерки, 140; НК: Дудар, 196; Гсл.; Ксл.; Вят., Вост. (Даль)—свойственный женщине. Нсл. 154. *Багамольле жаноцкае.* Кіт. 57б13. *У жаноцкае дзела ня сунься.* Сянно (Ксл.). *Пастуху далі жаноцкую сьвітку.* Ст. *Жаноцкія песьні.* Нсл. *За кажух барані жаноцкі — семдзясят грашэй.* Стт. 472. **2.** относящийся к жене. Нсл. 154. *Жаноцкую пабраў адзежу.* Нсл.

жаноцкі стан—женский пол.

•**жана́**-*ныं, ж.*—жена, супруга. П. Бярэзнае, Зьметнеў на Чарнегаўшчыне(Курило: Матеріяли до укр. діялект.). *Выяжджае сын Даніла, ды на Русь на вайну; пакідае сын Даніла Кацярыну жану.* Из песни. *Цярэшку бяда стала....жана спала.* З гульні "Цярэшка".

•**жанда́р**-*арà, предл.-арў, зват.-àру; мн. ч.-ры-роў-ром-роў-рàмі-рох, м.*—жандарм. Шсл.; Ар.; Васілеўскі(Полымя, 1929, УІ, 192); Арлоўск.(Лесков, 1, 212). *Дзе жандар званкамі зьвягне, то ўсіх у вастрогі цягне.* Гутарка (Б. Шляхам, 1967, Но. 6). *Жандары паказавалі людзём труп Грынявіцкага Агнявіца.* (Беларус, Но. 71). *Друкарня была захоплена жандарамі.* Дыла(Беларусь, 131). *Важна красаваўся польскі жандар.* Хмара(Б. Ускалось, 1955, Но. 5, 10).

•**жані́ба**-*бы-бе, ж.*—женитьба. Віл. *Ласкат.* **жані́банька**-*нькі-ньцы, ж.* Віл.

•**жані́ць**-*нюं, жэніш-не, несоверш., каго* —женить; способствовать совершению брака. Ар. *Соверш.* **ажані́ць.** Ар. *Валента ажаніў сына.*

•**жані́цца**-*нюся, жэнішся, несоверш. зь кім*—жениться, на ком, вступать в брак(о мужчине). Ар. *Жаніся, пакуль дурні не зьвяліся. Послов.* Загай Пух. (Шсл.). *Соверш.* **ажаніцца,** *зь кім*—вступить в брак. Ар. *Аляксандра ажаніўся з Тацянаю.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **ажаненьне**-*ня, предл.-ню* —женитьба, вступление(мужчины, **С.**) в брак. Нсл. 361. *На трэйці дзень па ажаненьню пабіліся.* Нсл.

•**жанчы́на**-*ны-не, ж.*—одна женщина. *Адна жанчына ў гаспадарцы нічога ня зробе.* Ст. *См. жонка в 1-ом зн.*

•**жар**-*ру, предл.—ру, зват.-ру, м.*—горячие угли, яркие, но без пламени. Ар. *У печы шмат жару.* Ст. *Дастань жару зь печы.* Раіна Аз. (Ксл.).

жарына́—один уголь *"жара".* Ар. *Уменьш.* **жаратак**-*тку, предл.-тку.* Ар.; Пск. Пролог 1383 г., 87. *Жаратак зграбалі чужымі рукамі.* Дуб.: Гімн выгнанцаў.

•**жаробка**-*бкі-бцы, ж.*—юная, еще не жеребившаяся кобыла. НК: Очерки, 354; Ар.; Вугляны Куз. (Ксл.); Шсл. *Будзем гадаваць самы жаробку.* Ст.

•**жаронкі**-*нак(-нкаў), единств. ч. нет.*—конопляная шелуха. Замошша (Ксл.). *У нашым дзягне шмат засталося жаронак.* Замошша Сян. (Ксл.).

•**жарабок**-*бкà, предл.-бкў; мн. ч.-бкі-бкоў-бком-бкі-бкàмі-бкох, м.*—жеребец. НК.: Пособ 100; Гсл.; НК: Очерки, 353; Север.(Косіч 761); Ксл.; Шсл. *Канавал склаў жарабка.* Рыбчына Сір. *Купілі дарагога жарабка.* Ст.

•**жарабоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—жеребьевые слова, НК: Игры, Но. 54. жеребьёвка, вынимание жребиев, бросание жребиев.

•**жарабава́ць**-*бўю-бўеш-бўе; повел.-бўй-бўйма*—выбирать по жребию. НК: Игры, Но. 54.

•**жарабё**-*бяці, дат., предл.-бяці, твор.-бём; мн. ч. жарабяты-ят, ср.*—жеребёнок. Ар.

•**жарабіцца,** *жарэбіцца, несоверш.*—жеребиться. Ар.; Шсл. *Кабыла будзе ўборзьдзе жарабіцца.* Ст. *Соверш.* **ажарабіцца**—ожеребиться. Ар.; Шсл.

•**жарало,** (Ск. III Царстваў; Радзів. летапіс, з адв. Ганцоў, 183) **1.** жерло(узкое, глубокое или горлообразное отверстие, С.). Гсл.; БНсл.; Ксл. *Жарало ў гэтай рулі вялікае.* Чырзорка Чаш. (Ксл.).

2. жерло, отверстие в какую-л. пропасть, Нсл. 154. отверстие в виде провала, Вят., Вост. (Даль, *под жерло*) жерло огнедышащей горы. Тм. *Жарало ў падзямельле.* Нсл.

3. отверстие хлевной ямы или погреба, выкопанного в земле для хранения на зиму огородных овощей. Нсл. 154; Гсл.

4. горло у большого сосуда на винокуренном заводе. Нсл. 154. *Жарало казана шырокае.* Нсл.

5. дыра, из которой вытекает жидкость. Ар. *Жаролы ў цыцках каровы захрасьлі.* Ар.

6. ключ, родник, Вят., Вост. (Даль) источник. **жарало права**—источник права.

7. (*перен.*)—горло. Гсл.

•**жарэлца**-*ца, уменьш. к жарало,* **1.** небольшой источник.

2. горлышко у небольшого глиняного или стекляного сосуда или кувшина. Нсл. 154. *Жарэлца ў гаршку, у гарлачу, у слоіку.* Нсл.

•**жара́нка**-*нкі-нцы, ж.*—лампа накаливания; электрическая лампочка.

•**жарэбная**—жеребая(кобыла). Гсл.; Ар. *Наша кабыла жарэбная.* Ар.

•**жарга́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш., област.* —шагать через кого-что-л. Ар. *Соверш.* **перажаргаць**—перешагнуть. Ар.

•**жардзё,**—*см. под жэрдзь.*

•**жардзя́ны**-*ная-нае*—сделанный из жердей, жердяной, жердевой. *Выган із жардзянай агароджай.* Кавыль: Ч. лёд.

•**жарло**-*ла̀, мн. ч.-лы-лаў*—прожора. Нсл. 154. *Досіць табе жарляць жарло праклятыя-ая-ае.* Нсл.

•**жарля́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е, несоверш., што* —жрать. Нсл. 154. *Мы сабе зазюкаліся, а ён жарляе а жарляе, усю міску пажарляў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **жарляньне**-*ня, предл.-ню*—жранье. Нсл. 154. *На жарляньне майстра, а на работу хворы.* Нсл. *Соверш.* **зжарляць,** *што*—сожрать. Нсл. 578. *Паўбулкі хлеба адзін зжарляў за адзін абед.* Нсл.

пажарляць, *соверш., што*—пожрать, поесть. *См. жарляць.*

•**жарлі́вы,** (Сьп.), **жэрлівы,** (Нсл.)—прожорливый. Сьп.; Нсл. 154. *Вуткі жэрлівы.* Нсл. *Нареч.* **жарлі̀ва,** (Гсл.), **жарліва**—прожорливо.

•**жарнаклёў**-*ёва, предл.-ёву, зват.-ёве, м.* —каменотес, Пск. (Иеропольский) рабочий кующий жернова. *См. жарнасек.*

•**жарнасе́к**-*ѐка, предл.-ѐку, зват.-ѐча, м.* —работник кующий жернова. Ксл. *Гукні жарнасека жорны каваць.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**жарства́**-*вы̀, ж.*—дресва, (Ксл.) гравий, (Шсл.); Раст.: Северск.; Карский (ИРЯС 1928 I-I), 328; Ар.—распавшийся на мелкие части хрупкий камень, дресва, Нсл. 154. крупный песок. Гсл. *Хлеб трашчыць, як жарства.* Ст. *Жарства мне ногі рэжа.* Салавей: Сіла, 92. *У лазьні на печы шмат жарствы.* Хадулава Куз. (Ксл.). *Жарствою вышаруй стол, лаўкі, ложкі к сьвяту.* Нсл.

•**жарсьць**-*ці; мн. ч.-цяў, ж.*—страсть. Ксл. *У яго вялікая жарсьць да гарэлкі.* Беразуга Сір. (Ксл.). *І мяне багі за гэта пакаралі элою жарсьцяй: ночы бяссоннай бачу ў сьветлым вобразе.* Шчырын. Крушына: Лебедзь, 54.

•**жарсьцьвянка**-*нкі-нцы, ж.*—сосуд с водой и дресвой, который берут на сенокос точить косы. Грыгунова Сір. (Ксл.); Нсл. 154. *Жарсьцьвянку забыўся ўзяць на сенажаць.* Нсл.

•**жартлі̀вы**-*вая-вае, област.*—шутливый. Гсл.; Віленш.

•**жару́ха**-*ўхі-усе, ж., бот.*—кресс. Гсл.

•**жа́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* **1.** колотить, больно бить. Ар.; Ксл. *Больно сечь чем-л. гибким.* Нсл. 153. *За што каня жарыш?* Лужасна Куз. (Ксл.). *Як пачаў жарыць малатком па дошцы, аж пасьняпалася.* Ст. *Ня жар яго так балюча.* Нсл. *Па палцах малаткамі жараць, косьці іх таўкуць.* С. Музыка, 80. *Отгл. имя сущ.* **жа́раньне**-*ня, предл.-ню*—(сильное, С.) битье. Ксл. *Жараньне на гэтым ігрышчу было вялікае.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Ад жараньня твайго хлапец захварэў.* Нсл. 153. *Однкр.* **жарану́ць**-*нў-нѐш-нѐць-нѐмніцѐ*—с силою ударить. *Так жарану аброцьцю, што й сваіх не пазнаеш.* Нсл. 153. *Однкр.* **жарнуць**-*ну-неш*—сильно ударить. Шсл. *Жарнуў яму ў морду.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Соверш.* **абжа́рыць,** *перех.*—отпороть розгами или плетьми. Нсл. 346. *Ня збродуй, ато сьпіну абжараць.* Нсл.

Прич. **абжараны**—больно наказанный плетью. Нсл. 346. *Будзе табе за гэта абжарана сьпіна.* Нсл. *Соверш.* **зажа́рыць** —сильно надоесть, Шсл. сильно ударить, побить, покусать. *Сядні мухі добра зажарылі статку.* Крамяні Пух. (Шсл.).

нажарыць, *соверш., перех.*—побить больно. *Нажарыць шчокі, сьпіну.* Нсл. 306.

2. быстро итти (ехать, С.) Шсл. *Хвадзей некуды жара на каню.* Ст.

жарнуцца, *однкрат.*—сильно удариться. Шсл. *Жарнуўся галавою аж іскры пасыпаліся.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Собіла яму гэтак жарнуцца галавою!* Тм.

•**жа́варанка**-*нкі-нцы, ж.*—жаворонок. Ар.

•**жаві̀ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —ежевиковый кустарник. Ксл. *У жавіньніку не схаваешся.* Шарыпіна Беш. (Ксл.).

•**жаві̀ны**-*аў, одна* **жавіна,**—ежевика. МГсл.; Гсл.; Стралкі Беш. (Ксл.).

•**жаўна́**-*ны́; мн. ч. жоўны-наў, ж.*—желна (птица). Гсл.; Ар.

жаўнё-*няці, мн. ч.-няты, ср.*—птенец желны. *Пад крылом старой жаўны ня пішчаць жаўняты.* Калачынскі: Лясная казка.

•**жаўне́р**-*е̂ра, предл. и зват.-е̂ру; мн. ч.-ры́-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—солдат. Гсл. *Ай, там жаўнер жаўну вядзець.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр. (Наш Край, 1928, Но. 6-7, 59). *У вагоне жаўнер.* Сяднёў (Бацьк., Но. 46-47/530-531). *Расьцець яе жаўнер.* Гарун (ст. "Поэту"). *Аднойчы заехаў у сяло наша жаўнер.* Кл.: Каліна, 30.

пяхотны жаўнер—пехотинец. МГсл. *Уменьш.* **жаўне́рык, жаўнерчык**—солдатик. Нсл. 157. *З чырвоным каўнерчыкам, назавуць цябе жаўнерчыкам.* Нсл.

•**жаўне́рка**-*ркі-рцы, ж.*—солдатка. Нсл. 157; Гсл. *Мы жнейкі, не жаўнеркі, не пап'ем усей гарэлкі.* Нсл.

•**жаўнерскі**-*кая-кая*—солдатский. Нсл. 157.

•**жа́ўранка**-*нкі-нцы, ж.*—жаворонок. Ксл. *Ужо жаўранка запела.* Чашнікі Куз. (Ксл.). *Рассыпаліся ценка серабрыстымі гарэзьлівымі званочкамі жаўранкі.* ЗСД. 172.

•**жаўрэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—?. *Заранiцаю хай даль жаўрэе.* Салавей: Сіла, 57. *Жаўрэй крывёю небакрай.* Салавей.

•**жаўру́к**-*ука̀, предл.-уку̀, зват.-у̀ча; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—жаворонок. Гсл.; МГсл.; Ск. *Жаўрук вітае ўсход залацістага сонца.* Машара: Хлеб (Калосьсе, кн. 2. 1935, стр. 77). *І жаўрукі на струшчаны іржэўнік не рассыпаюць зерняткі хвалы.* Кавыль: Вясна (Блр. Думка, Но. 2). *Пяяў жаўрук — жывая кропачка.* Крушына (Зьнічч, 1953, Но. 23. *Паслухаць песьню жаўрука.* Р. Няхай: Аднаму крытыку.

•**жаўрукоў**-*ова-ова, прилаг. к жаўрук. Заслухаюся жаўруковаю ігрой.* Кавыль: Думы, 3. *У небе па-над роднаю сялібай, зялёнай жаўруковаю вясной пяюць імной пасаджаныя ліпы.* Лойка: Л. песьня.

•**жаўток**-*тка̀; мн. ч.-ткі̀-коў-тком, мн. ч., предл.-ткох, м.*—желток. Гсл.; Ар.

•**жаўтля́вы,**—*см. под жоўты.*

•**жаўту́ха**-*у̀хі-у̀се, ж.*—желтуха(болезнь). Нсл. 157; МГсл. *Жаўтуха напала.* Нсл.

•**жаўту́шка**-*шкі, дат., предл.-цы, ж.*—птица цволга. Шсл. *Злавіў жаўтушку.* Ст.

•**жаўце́ць**-*е̂ю-е̂еш-е̂е, несоверш.*—становиться желтым, желтеть. Ар.; Шсл.; Нсл. 157. *Пшаніца жаўцее, пажаўцела.* Нсл. *Соверш.* **пажаўцець.** Нсл. 157.

•**жаўце́цца,** *жаўце̂ецца, несоверш.* **1.** — *жаўцець.*

2. выделяться своим желтым цветом, виднеться (о чем-л. желтым), желтеть, желтеться. *Нешта далёка жаўцеецца.* Нсл. 157.

зажаўцецца, 1. *соверш. к жаўцецца 1, 2. Пшаніца ўжо зажаўцелася.* Нсл. 157. *Поле зажаўцелася.* Нсл.

•**жаўці́зна**-*зны, ж.*—желтизна. Гсл.

•**жаўці́ць,** *жаўчу̀, жаўці̂ш-ці̂ць*—окрашивать в желтый цвет (желтить, С.) Нсл. 157. *Жаўціць, пажаўціць сані.* Нсл. *Соверш.* **пажаўці́ць**-*ўчу̀-ўці̂ш*—окрасить в желтый цвет. Нсл. 157.

зажаўці́ць, *соверш.*—покрыть желтой краской. Нсл. 168. *Зажаўціць сьцяну.* Нсл. *Прич.* **зажоўчаны**—покрытый желтой краской. Нсл. 168. *Зажоўчаная сьцяна.* Нсл.

•**жаць,** *жну, жнеш, жнець, жнем, жніце̂, несоверш., перех.*—жать, убирать хлебные злаки серпом или жатвенными машинами. Ар.

жаць збожжа—жать хлеб. Ар.

абжа́ць, *абажну̀-не̂ш-не̂ць-не̂м-ніце̂*—обжать, сжать рожь и т.п. вокруг чего-л. *Абжалі людзі наша жыта.* Ст. *Прич.* **абжа́ты**—сжатый кругом. Дсл. *Стаіць у полю залом абжаты.* Дсл. *Соверш.* **абжына́ць**—жать вокруг чего-л. Дсл. *Бабы сталі абжынаць каля мяжы.* Дсл.

аджа́ць, *адажну̀-не̂ш-не̂ць-не̂м-ніце̂, соверш. к аджынаць. Несоверш.* **аджына́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—жать за деньги, прежде в долг взятые, Дсл. отрабатывать долг жатвой. Шсл. *Шаталаўскія бабы аджынаюць.* Дсл. *Жонка пашла аджынаць пазыку.* Ст.

аджа́цца—прожать часть полосы (от какого-л. места, С.) Шсл. *Во аж куды аджаліся бабы!* Ст. *Несоверш.* **аджынацца.** Шсл.

дажа́ць, *-жну̀-жнеш-жнець-жнем -жніце̂, соверш., перех.*—дожать. Ар. *Прич.* **дажаты**—дожатый. *Несоверш.* **дажына́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—дожинать. Шсл. *Бабы дажынаюць авес.* Ст.

•**жа́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** жница. ПНЗ; Імсьц. **2.** жатвенная машина, жнейка. Гсл.; Полсл.

•**жэгрыць, зажэгрыць**-*ру-рыш-ра*—.... *Дзеці зажэгрылі на кірмаш зьезьдзіць.* Міх. *Соверш.* **узжэгрыцца.** *Узжэгрыўся ехаць на кірмаш.* Міх. *Антон узжэгрыўся жаніцца, дык на работу йсьці ня хоча.* Міх.

•**жэмяць**-*ці, собир.*—мелкота; применяется к малым детям. Шсл. *На бок жэмяць!* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**жэн:** — Новый очередный (игрец в карты) произносит *"жэн", "з нашым жэн!", "жэн з нашым тры капейкі!".* Этим он говорит, что или а) удваивает сумму, или б) прибавив к суме первичную ставку, удваивает новую сумму, прибавляет ервичную ставку и еще три копейки. Последний "по руке" участник заключает: *"мір!"* — что указывает на его участие в розыгрыше... Сторонний слушатель возможного спора решительно не разберется в следующих возгласах: *"Ты ж кызаў з нашым шэсь! ты пыжаніў з нашым! ты жэн зьміры̆ў!"* и проч. НК.: Игры, 50-51.

•**жэраб'е**-*б'я, ср.*—жребий. Ар.; Шсл.; МГсл.; Купала. *Аляксандра выцягнуў вялікае жэрабе.* Ст.

кінуць на жэрабе—бросить жребий. Ар. *Кінем на жэрабе, каму сядні вартава̀ць.* Ар.

•**жэрдзь**-*дзі, мн. ч., род.-дзяў, ж.* **1.** жердь. Ар. *Собир.* **жардзё,** НК., **жэрдзе,** Шсл.—жерди (для изгороди и т.п.). НК.: Пособ., Но. 60. *Жэрдзе казаў нам сабе вазіці, каторым жэрдзям агароды сваі агарадзіў.* Гордз. Ак. XVII, 2. *Мужчыны паехалі па жэрдзе.* Ст. *Нязвыкла было глядзець і на гэта жардзё, што было (суперад) дзервамі.* Вышынскі: Хата пад ліпою.

2. возовый гнёт. НК.: Пособ., Но. 60; Ар.

жардзіна́, Ар.,**жэрдзіна,** МГсл.—одна жердь.

жэрдка-*дкі-дцы, Уменьш. к жэрдзь 1, 2. На плот трэба яшчэ дзьве жэрдкі.* Ст.

•**жэрлівы,**—*см. под жарлівы.*

•**жэрці(жэрць,** Нсл.), *жару̀-рэш-рэць-рэмрыцѐ; прошл. вр. жэр, жэрла, жэрлі*—жрать. МГсл.; Ксл. *Жары ўжо , і калі ты ўжо нажарэшся?* Жукоўшчына Куз. (Ксл.). *Жаруць ды жаруць цэлы дзень і дзе яно ў іх дзяецца?* Ст. *Жарэ, аж нос гнецца.* Ст. *Досіць табе жэрць.* Нсл. 155. *Соверш.*

зжэрці—сожрать. *Соверш.* **пажэрці**—пожрать.

•**жэрціся,** *жарэцца-руцца, страд.*—быть жрану.

абжэрціся, *-жару̀ся-рэшся-рэцца-рэмся-рыцѐся-руцца, соверш.*—обожраться.

нажэрціся, *соверш.*—нажраться.

•**жэўжык**-*ыка, м.* **1.** подвижной, вертлявый человек, Растсл. подвижной человек, ребенок, Полсл. подвижной, вертлявый ребенок, мальчик, Ар. живчик, Гсл. резвый мальчуган. ПНЗ; Пустынкі Сян. (Ксл.); Шсл. *Ах, жэўжык гэты! Як ён умее падражнявацца із старымі!* Ст. *I пасьпеў жэўжык наш.* Нсл. 154. *Нашто вы рукі марозіце, жэўжыкі?* Полымя, Но. 8, 1967, 242. *Уменьш.* **жэўжычак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Нсл. 154. *Адгані адсюль гэтагап жэўжычка.* Нсл.

2. *волчок, юла (игрушка).*

жэўжыкам, *в см. нареч.*—на подобие живчика (волчка, юлы). Нсл. 154. *Жэўжыкам ходзе, бегае.* Нсл.

•**жбан**-*на̀, предл. у жбане,*—кувшин.

Уменьш. **жбанок**-*нка, мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох, м.* Очерки, 88; Шсл., кувшинец медный или глиняный. Нсл. 153. *Выпілі жбанок квасу.* Ст. *Вазьмі жбанок на сьвятую ваду.* Нсл.

жбаночак-*чка, предл.-чку, зват.-чку,* **1.** *уменьш. от жбанок.* Шсл., кувшинчик. Нсл. 153. *Зыбрала жбаночак сьмятаны.* Ст. *Жбаночак малака дала.* Нсл.

2. цветок колокольчик. Шсл. *На гумне парасьлі вялікія жбаночкі.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).

жбанкі, *-коў-ком-кох, единств. ч. нет.*—желтая водяная лилия. Ксл.; Нсл. 153. *Нарві мне жбанкоў.* Сянно (Ксл.). *См. гарлачыкі.*

•**жгур,** *жгура̀, предл.-ру̀, зват. жгу̀ру, мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—подвязка из куска материи, а также сплетенные из ниток и пришитые к *"лясёнцы"* и *"спадніцы"* концы для завязки, Шсл. жгут. *Трэба падвязаць панчохі жгурамі.* Ст. *У спадніцы даўгія жгуры.* Ст. *Ад лясёнкі паадрываліся жгуры.* Ст.

•**жда́нкі**-*каў, единств. ч. нет.* **1.** ожидание, часто напрасное, про которое обыкновенно иронически говорят: *"Ждалі, ждалі, дый жданкі паелі".* НК: Очерки, Но. 623; Пц.

2. все приготовленное к принятию ожидаемого гостя, говорится шуточно, когда кого не дождутся. Нсл. 153. *Прыдзеш, добра, а ня прыдзеш, жданкаў гатаваць ня будзем.* Нсл.

•**ждаць,** *жду, жджэш, жджэць, прош. вр. ждаў, ждàла, повел. жджы, несоверш. каго-чаго*—ждать(оставаться где-л. некоторое время, зная заранее о предстоящем прибытии, появлении и т.п. кого-чего-л. или совершении чего-л.; ожидать, С.) Раст.: Северск. 138, ожидать. Нсл. 153.

Мовіў:"Бога ждаў". Кіт. 138а2. *Жджы яго да паўдня.* Нсл. *А ты, Яначка, паджджы.* Гарун: Мяцеліца. *Ня жджы, сьвёкарка, каліны.* Косіч, 250. *Отгл. имя сущ.* **жданьнё**-*ня, предл.-ню*—ожидание. Нсл. 153. *За жданьнём час страцілі(згубілі).* Нсл. 153. *Прич.* **жданы**—ожиданный (ожидаемый, С.). Нсл. 153. *На жданага госьця шмат трэба. Послов.* Нсл. *Соверш.* **даждаць,** *-жду-жджэш-жджэм-жджыце, повел. жджы*—ждать, ожидать. *Не даждж эш таго, каб я за цябе пашла.* Нсл. 138. *См. дачакаць. Соверш.* **заждаць**—подождать. Бясл. *Зажджы мяне троху, пакуль я схаджу ў валасьць.* Маластоўка Краснап. (Бясл.). *Соверш.* **паждаць**-*жду-жджэш-жджэць*—обождать, МГсл. подождать. *Пажджы мяне тут троху.* Нсл. 153.

•**жлокаць**—жадно и неумеренно пить большими глотками. Гсл.

•**жлопаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—неумеренно пить. Ар. *Соверш.* **выжлапаць**—неумеренно выпить чего-л. *Выжлапаў не малую колькасьць саматужкі.* Хмара(Б. Ускалось, 1955, Но. 5, 10).

•**жлопель**.............,*ж.*—напиток, который неумеренно пьют, *"жлопаюць". Кіньма горку жлопель, што ня з жыта гоняць ужо, а з аўсу.* ЧЧ: Песьні, 92.

•**жлябоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—распустница. Ксл. *Яна ўсім ведамая жлябоўка.* Храпавічы Куз. (Ксл.).

•**жлу́дка**-*дкі-дцы, ж.*—всякая карта трефовой масти в карточной игре. Нсл. 157. *Жлудку задаў.* Нсл. *См. жалудка.*

●**жлудны,** (Нсл.), **жлудовы**-*вая-вае*—крестовый в карточной игре. Нсл. 157. *Кароль жлудны.* Нсл. *Жлудовая масьць сьвеціць.* Нсл. *См. жалудны, жалудовы.*

●**жлудзь**-*дзі, ж.*—в карточной игре масть кресты. В старинных картах крестовая масть изображалась дубовою гирляндою или ветью с желудями. Нсл. 157. *Кідай жлудзь.* Нсл. *Жлудзь сьвеціць.* Шсл. *См. жолудзі.*

●**жлу́кта**-*кты-кце, ж.* **1.** щелок, НК.: Очерки, Но. 341. отвар золы, зольная вода. Вят., Вост. (Даль).

2. посуда, в которой заделан щелок, НК.: Очерки, Но. 341. посуда для стирки белья, **а)** кадка для бучения белья, Растсл. кадка на трёх ножках(высоты до 1/2 арш.) для золения белья при мойке, Шсл.; Сянно (Ксл.) бук для стирки белья. Вят., Вост. (Даль). *Наша жлукта рассохлася.* Сянно (Ксл.). *Наліў цэлую жлукту вады, і хусьце ня ўлезе.* Ст.

3. употребляется также в насмешку над жадным в еде. Шсл.

4. неумеренно и некрасиво пьющий. Гсл.

●**жлу́ктаць, 1.** бучить, щелочить белье. *Ель мая зялёная, сьвякроў мая шалёная. Задала ў нядзелю жлуктаць, у рэшаце мачыць, на мору бяліць.* Из песни, Даль. *См. жлукціць.*

2. *перен., осуд.*—жадно, большими глотками, захлебываясь пить, Гсл. пить сильно, пьянствовать. Нсл. 157. Нсл. 157. *Досіць вам жлуктаць гарэлку.* Нсл.

●**жлу́кціць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* **1. бучить белье,** Растсл.; Нсл. 157. **бучить,** парить белье, Даль. выпаривать белье, Шсл. вымачивать для мытья белье, бучить. Гсл.; НК.: Очерки, Но. 341. *Заўтра ня можна жлукціць.* Косіч 232. *Занасілася хусьце: давядзецца яго жлукціць.* Ст. *См. жлуктаць в I-ом зн. Жлукцячы доўга, пагноіла хусьце.* Нсл. *Трэба жлукціць скуты.* Латыгаль Сян. (Ксл.). *Соверш.* **пажлу́кціць.** Нсл. 157., *перех.*—позолить. Шсл. *Ня ўсе хусьце пажлукцілі.* Нсл. *Пажлукці пасьцелкі, дык будуць белыя.* Ст.

2. *перен., осуд.*—пожирать жидкую пищу, жадно выпивать большое количество. Слабодка Сір. (Ксл.). *Рыгор жлукціць гарэлку.* Слабодка Сір. (Ксл.). *Ляжаў бы на баку ды жлукціў гарэлку.* Дсл. *Нейдзе ў фрыца жлукціць піва.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 150).

3. (*перен.*)—с жадностью есть. Шсл. *Во дзе жлукце: цэлую міску ізьесьць.* Ст.

выжлукціць, *соверш., перех.* **1.** выщелочить. Шсл.

2. *перен., осуд.*—с жадностью выесть. Шсл. *Выжлукціў міску капусты.* Ст.

3. (*перен., осуд.*)—много выпить. *Вала могуць за адзін засед зьесьці й вядро гарэлкі выжлукціць.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

●**жлу́кціцца**-*кчуся-кцішся*—быть бучену. НК.: Очерки, Но. 341. *Бель жлукціцца.* НК.: Очерки, 168.

●**жма́кі**-*каў, единств. ч. нет.*—выжимки, жмыхи, Растсл.; Гсл. выжимки конопляные, жмыхи, (Ксл.), Смл. (Даль). *Цяпер жмакі дарагія: па рубель дваццаць капеяк.* Навікі Віц. (Ксл.).

●**жмаць,** *жму, жмеш, жмем, жміцѐ, жмуць, повел. жмі, жмі́ма, несоверш., перех.* **1.** жать. Гсл.; Ар.; Растсл. *Соверш.* **нажмаць**-*жму́—жмѐш-жмѐць-жмѐм- жміцѐ*—нажать. МГсл.

2. давить. Гсл.

3. выжимать. Гсл.

зажма́ць-*му́-мѐш-мѐць*—зажать. МГсл. *Соверш.* **зажмаць**—сжать. МГсл.

падажмаць—поджать. МГсл.

абажма́ць, -*му́-мѐш-мѐць-мѐм-міцѐ што, соверш., перех.*—отжать, сжав, сдавив, удалить, выпустить жидкость, влагу откуда-л. Ар. *Несоверш.* **аджыма́ць**-*аю-аеш; повел.-а́й-а́йма, што,*—сжимать и отпускать, Ар. стирать отмокшее за ноч белье в первый раз(сжимая и отпуская, **С.**), Шсл. *Матка аджымае хусьце.* Ст. *Я буду аджымаць хусьце.* Мамойкі Беш. (Ксл.).

пааджымаць, *соверш., перех.*—окончить *"аджымаць"* в разное время или много белья за один раз. *Пааджымала ў цёплай вадзе хусьце.* Ст.

●**жма́цца, 1.** давливаться. Гсл.

2. продираться, протискаться. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **жма́ньне**-*ня, ср.* **1.** выжимание, сдавливанье. Гсл.

2. пребывание в тесноте, в тисках.

●**жме́ня**-*ні-ні, ж.* **1.** горсть. Ар.; МГсл.; ПНЗ; Нсл. 157; Шсл.; Вар.; Смл. (Даль). *Пасып курам жмені зь дзьве ячменю.* Ст.

2. отдельная горсть *"павесма".* НК.: Очерки, Но. 298.

жменька-*нькі-ньцы,* **1.** *уменьш. к* **жменя** *в I-ом зн.,*—горсточка. Ар.; Косіч 22; Шсл.; Нсл. 157. *Жменьку мукі пазыч.* Нсл.

2. *уменьш. к* **жменя** *в 2-ом зн.* НК.: Очерки, Но. 298. *Саломкі жменька — капейка.* Росуха Імгл.(Косіч 252).

●**жмі́нда**-*ды, дат.-ду, предл.-ду*(*м.*) *и дзе*(*ж.*), *общ.*—скряга. Ар.

●**жмук,** *жмука, предл. жмуку, зват. жму́ча, м.* **1.** пук, клок(волос и т.п.). Шсл. *Як тузануў, дык цэлы жмук валасоў вырваў.* Ст.

2. связок(связка, **С.**), Шсл. *Назьбіраў жмук анучаў.* Ст.

●**жмуру́шкі,** -*шак*—жмурки(игра). НК.: Игры, 28.

●**жмут,** *жмута, предл. и зват. жму́це, м.* **1.** клок, пук, что-л. сжатое из волокнистого, Нсл. 157. клок, пучек. Гсл. *Жмут валасоў выбраў.* Нсл. *Жмут пянькі.* Нсл.

2. связка(несколько однородных предметов, связанных вместе, **С.**). Нсл.; Гсл. *Жмут пянькі, паперы.* Нсл. *Цэлы жмут адзежы ляжыць.* Полацак Сьміл. (Шсл.). *См.*

жлук. *Уменьш.* **жмутак**-*тка, предл. и зват.*-*тку, м.* *Семдзясят жмуткаў у касах валасоў.* Кіт. 12269.

•**жнеўнік**-*ку, м.* Шсл. — невспаханное поле с остатками соломы на корню, с которого сжаты хлеба; жнивьё. *Статак пагналі на жнеўнік.* Ст.(Шсл. *под статак*). **2.** солома, оставшаяся а поле на корню после жатвы; жнивьё.

•**жняя́,**-*яі*-*яі, мн. ч. жнеі, жнеяў, ж.* — жница. Гсл.; Ар.; Нсл. 157; Шсл. *На авес прынаняў тры жняі.* Ст. *Матруна — добрая жняя.* Ст. *Жнеі пяюць.* Нсл. *Нясі палудзень жнеям.* *Уменьш.* **жне́йка**-*йкі*-*йцы.* Ар.; Нсл. 157; Шсл. *Дзе араты плача, там жнейка скача.* *Послов.* Дукорка Сьміл. (Шсл.).

жне́ечка-*чкі*-*чцы, уменьш. к жнейка.* Нсл. 157.

•**жніво**-*ва̀, ср.*—жатва. МГсл.; Ар.

•**жні̇вень**-*ўня, предл. и зват.*-*ўню, м.*—август(месяц). Гсл.

•**жні̇вішча**-*ча, предл.*-*чу, мн. ч.*-*чы*-*чаў*—то место, где сжата рожь, овес и т. п. Гсл.

•**жніўны́**-*ная*-*нае, прилаг. к жніва*—жатвенный. *Мусіла бегчы па ваду із свайго жніўнога поля.* Гарэцкі: Песьні, 67.

•**жвот,** *жвота, предл. и зват. жваце, м.* —живот. Ад.

•**жва́йка**-*йкі*-*йцы, ж.*—жвачка. Шсл. *Карова жуе жвайку.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.). *См. жвака.*

•**жва́ка,** *жвакі, жваццы, ж.*—жвачка. Шсл. *Карова згубіла сваю жваку.* Матарова Сьміл. (Шсл.). *См. жвайка.*

•**жва́кі**-*аў, единств. ч. нет.*—пережеванная пища. Растсл.; ПНЗ; Гсл.

•**жва́вы**-*лая*-*лае*—проворный, живой (полный жизненных сил; подвижной, непоседливый, С.). Шсл. *Марынка — жвавая жонка: усё добра зробіць.* Ст. *Ласкат.* **жва́венькі.** Шсл. *Добры конік: жвавенькі.* Ст.

•**жвава,** *нареч. к жвавы*—резво, (Гсл.) живо, проворно. Ар. *У сьмеху на пожні так жвава бяжыць, матылька здаганяе. І топча і краскі і травы дзяўчынка, нябога малая.* Жылка, 29. *На загад твой зробім жвава.* Гарун: К. Паўлючонка. *Кроплі разам, згодна, жвава пояць усе, што хоча піць.* Гарун (ст. "У прыпар"). *Пакуль на млыне былі крылы, ён досіць жвава круціўся.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Жвава хлапец ходзе.* Нсл. 153. *Кацяняткі жвава-гладка катку памагаюць.* Из нар. песни (Каласкі, Но. 70-71). *Ср. ст.* **жвавей**—живее, проворнее. *Жвавей рабіце.* Нсл. 153.

•**жва́васьць**-*ці, ж.*—резвость, живость, проворство. Гсл. *Жвавасьці ў рабоце ня мае.* Нсл. 153. *Была адно вясёлая жвавасьць.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).

•**жваве́ць**-*ѐю*-*ѐеш*-*ѐе, повел.*-*ѐй*-*ѐйма, несоверш.*—становиться проворным(резвее, живее, С.). Нсл. 153. *Соверш.* **пажвавець,** (Нсл. 153)—стать резвее, живее, проворнее.

•**жва́вы**-*вая*-*вае*—живой, полный жизненных сил; подвижной, непоседливый. Ар. *Пятрусь быў жвавы хлопчык.* Я. Г.: Лемантар, 92., резвый, живой(проворный, Ар.), Воўсішчв Сян. (Ксл.); Ар.; Вят., Вост. (Даль), проворный, живой, резвый. Гсл. *На ціхога Бог нашлець а жвавы сам пабяжыць.* Вост. (Даль). *Вельма ты жвавы, ня будзь такі!* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Прыбегла й цётка Хрысьціна, жвавая жонка.* Полымя, Но. 6, 1967, стр. 248.

•**жва́ўка**-*ўкі*-*ўцы, ж.*—проворная, услужливая девица, Нсл. 153. резвунья, резвушка.

•**жваць,** *жву, жвеш, жвець, жвем, жвіцѐ, жвуць, несоверш., перех.*—жевать. МГсл.; Раст.: Северск. 115; Шсл. *Жвець ён, як не сваім ротам.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Отгл. имя сущ.* **жва́ньне**-*ня, предл.*-*ню, ср.*—жевание. Ксл. *Палажы лыка у рот(карове), дык яна й пачнець жваньне.* Пятрочкі Сір. (Ксл.).

•**жвя́каць**-*аю*-*аеш*-*ае, повел.*-*ай*-*айма, несоверш.*—чавкать. Гсл.; ПНЗ. *Отгл. имя сущ.* **жвя́каньне**-*ня, предл.*-*ню, ср.*—чавкание. Гсл. *Соверш.* **дажвякаць**—окончить чавкать. *Калі ты дажвякаеш свой кавалак? Людзі свой даўно зьелі.* Нсл. 138.

•**жвіндаць**—надоедать словами. МГсл.

•**жвір**-*ру, предл.*-*ру, зват.*-*ру, м.*—гравий, Ксл.; Ар. крупный, перемытый песок. Жучкевіч, 15. *На жвіру блага расьцець.* Лубева Аз. (Ксл.). *См. жарства.*

•**жвірысты**-*тая*-*тае*—в котором много гравия (*"жвіру"*), обильный гравием. *На жвірыстым пэроне ў плыткіх лужынах глыбака стаяў ценкі месяц.* Адамчык: Арж. колас. *Ён ішоў, адчуваючы жвірыстую сьцежку пад нагамі.* Тм.

•**жуд**-*ду, м.* — *жуда. Навокал жуд.* С. Музыка, 51.

•**жуда́**-*ды̀,* **1.** тоскливое, скорбное мрачное чувство, Гсл. нужда(нет, С.), печаль, скорбь. Нсл. 158. *Жуда на сэрцу.* Нсл. *Жуда — бяда.* Нсл. *Жуда бядзе на помач.* Тм. *Надта ж пана жуда сьціснула, што ўсюдых лес пасечаны.* Аш. *Валента кажа: "Мяне аж жуда ўзяла".* Ар. *Жуда яго заядае, ён гіне ад жуды.* Аш.(Калосьсе, Но. 1, стр. 37). *Сьнягі, ляды, абрус жуды, назаўсяды, на вечны час ляглі.* Гарун (ст. "Навокал"). *Безь бяды, бяз жуды будзе жыць, панаваць, весяліцца.* Гарун(ст. "Ноч"). *Маўклівы, бы акуты гэтым горам і бядою, і бязьмернаю жудою, да зямлі быў дух прыгнуты.* С. Музыка, 46. *Зноў Сымонку, як учора, нейкі смутак агарнуў. Ганна слоўка не ўраніла і маўчэла, як і ён, бы жуда іх ахапіла, надышла з усіх старон.* С. Музыка, 106.

Песьняй праганяю ўсю жуду. Дубоўка. *І пяяў ён нейкім пакутніцкім дыскантам, выклікаючы ў слухачоў жуду, боль і спачуваньне.* Цэлеш(Ярылаў агонь). *Гэта ж сон летаргічны, сон страхоцьцяў, жуды.* Крушына: Творы, 176.

2. жуть, Ir. страх, ужас, беда. Кур. (Даль); Гсл.

•**жу́дасна,** *нареч.*—жутко. Гсл.; МГсл.; Шсл.; Лук'янова Сян. (Ксл.). *Мне стала неяк жудасна.* Лук'янова Сян. (Ксл.). *Аднаму неяк жудасна начаваць у гумне.* Ст. *Пагрозна й жудасна шасталі павадкі.* ЗСД 37. *Гаварыла, што баіцца нечага, што ёй жудасна.* Тм. 319. *Гэтыя аконцы, бы запалыя мерцьвяковыя вочы, жудасна пазіралі.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 98). *Жудасна, як зьвер, роў пан.* (Дзьве душы, 51).

•**жу́дасны**-*ная-нае*—жуткий. *У іх(вачох) было нешта далёкае, балючае, нешта ахінутае жудаснай трывогаю.* ЗСД. 134. *Пара ўлады Сталіна жудасная ў гісторыі людзтва.* Бацьк., Но. 45/580. *Ды Сымонка зза трывогі ночкі жудаснай ня чуў.* С. Музыка, 62. *Вось, і прышло тое жудаснае.* Гамолка.

•**жудасьць**-*ці, ж.*—жуткость. *Патыхнула аднекуль таемнай жудасьцяй.* ЗСД. 36. *Веяла тут, у гэтым сасоньніку....нейкай жудасьцю — дзіўной і недарэчнай сярод поўнага бліску гарачага летняга дня.* ЗСД. 80. *Выйдзеш ізь песьнямі ў сьвет жудасьці і мук.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20, 5). *За часіну разьляглося другое(воўчае) выцьцё....грубшае, гучнейшае, дзесьці бліжэй.... А там трэйцяе, чацьвертае, пятае, і борзда жудасны канцэрт апанаваў усім лесам, перапоўніў яго страхам і жудасьцю.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 99).

•**жудзь**-*дзі, ж.*—жуть. *Сьвет затопе тая жудзь.* С. Музыка, 54.

•**жужа́лы,** (*одна* **жужала**), *ж.*—насекомое. Беласточчына, (М. Гарошка). *См. жужла.*

•**жужалі́ца**-*цы-цы, ж.*—старинное название ящерицы. Гсл. *См. жужелка.*

•**жужэлка**-*лкі-лцы, ж.*—старинное название ящерицы. Гсл. *См. жужаліца.*

•**жу́жлы**-*лаў,* (*одна* **жу́жла**), *ж.*—общее название крупных ползающих насекомых, как таракан, клоп, муравей, жук, Ар. насекомые. Гсл. *См. гмыз, гмызура.*

•**жу́жма**-*мы-ме, ж.*—кипа. Шсл. *Купілі жужму паперы.* Дукора Сьміл. (Шсл.).

•**жужме́ць**-*млю-міш-міць, несоверш.*—о реке, быстро бежать с шумом и пеной. Шсл. *Рака жужміць.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.).

•**жук,** *жука́, предл. жуку́, зват. жу́ча, мн. ч., дат.-ком, вин.-кі, мн. ч., предл.-кох, м.*—жук. Ар.

дубовы жук—майский жук. Ар. *Уменьш.* **жучок**-*чка́, предл.-чку́, мн. ч.-чкі́-чкоў-чком-чкі́-чкамі-чкох*—жучок. Ар.

•**жук дубовы**—хрущ, майский жук. Ар.

•**жук,** -*ка́, предл.-ку́, зват. жу́ча, м.*—кличка собаки чорной масти, жучка. Ар.

•**жуковіна,** Пск.(зб. Сын. бібл. 270. Карынскі 104)-*ны-не, ж.*—перстень, (Шсл.) кольцо (надеваемое на палец, С.). Заўшыцы Слц.; Ксл.; Сакуны 81. *Зьмітра падарыў імне жуковіну.* Зайкава Меж. (Ксл.). *Сам выліў з волава жуковіну.* Ст. *См. жыковіна.* *Уменьш.* **жуковінка**-*нкі-нцы.*

•**жуле́ць**-*ёю-ёеш-ёе*—играть на свирели. Ксл.; Нсл. 158. *У дзьве дудкі адзін жулее.* Нсл. *Хлапцы ўвесь дзень жулеюць на полю.* Асінаўка Беш. (Ксл.).

•**жупа́н,** (Раст: Смоленск, 149)-*ана̀, предл.-анѐ, зват.-а̀не; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—кафтан из цветной материи (сукна, Нсл.). Растсл.; Нсл. 158., кафтан, верхняя суконная одежда. Гсл. *Воўна йдзець на жупаны.* Дсл. *Ішоў бай па сьцяне, у чырвоным жупане, ці баіць, ці не?*

•**жу́піць**-*плю-піш-пе, несоверш.*—тихо разговаривать? *Жупіць ветрычак з ракітай, гуд у дубавым дупле.* С. Музыка, 260.

•**жур**-*ру, предл. и зват.-ру, м.* 1. род киселя(клюквенный кисель). Гсл.

2. жидкий овсяный кисель, занимающий средину между *"поліўкай"* и настоящим киселем, НК: Очерки, 13; Вераскава Н. редкий кисель, Шсл.; Ксл. овсянный кисель. Смл. (Даль). *Досыць я журу насёрбаўся.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *Цэлую міску навадзілі журу.* Ст. *Уменьш.* **журачок**-*чка̀, предл.-чку̀.* Шсл. *Пасьнедалі журачку.* Ст.

•**жура́**-*ры̀-ры̀, ж.*—кушанье, приготовленное из сырой воды, окрошек хлеба, постного масла и соли. Шсл. *На палудзень нарабілі журы.* Ст.

•**жураві́на**-*ны-ны, ж.*—клюква, Ксл. ягода клюква. Шсл. *У нашым балоце расьце журавіна.* Салаўёва Куз. (Ксл.). *Дзеўкі пайшлі ў журавіны.* Ст. *См. журавіны.* *Уменьш.* **журавінка**-*нкі-нцы.* Шсл. *Ягада журавінка.* Ст.

•**жураві́нны**-*нная-ннае, прилаг. к журавіна*—клюквенный. Нк: Очерки, 480; Нсл. 158; Гсл. *Журавінны сок.* Нсл.

•**жураві́ны**-*наў, мн. ч., ж.*—клюква. МГсл.; Вял.; Нсл. 158; НК: Очерки, 480. *См. журавіна.*

•**жу́рацъ**-*ае-аюць, несоверш.*—пригаривать, обугливаться и чернеть. Шсл. *Ад печы будзе журацъ сьцяна.* Ст. *Журае ануча, лежачы на чарэні.* Ст. *Ср. журэць.* *Соверш.* **зажу́рацъ**—пригореть, обуглиться слегка и почернеть. Шсл. *Зажуралася сьцяна ад печы.*

пажу́рацъ, *соверш.*—попригореть. Шсл. *Пажуралі насеньнікі ў печы.* Ст.

•**журэнька** -*нькі-ньцы, ж.*—жидкая уха уха. Ксл. *Я ела журэньку.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Ср. жур.*

•**журэць**-*рыць-рàць, несоверш.*—о углях, гореть малым огнем. Ар. *Вугальле жу-рыць.* Ар. *Ср. журацъ.*

•**журбота**-*ты-це, ж.* — *журба в 1-ом знач.* *Прыпамінаньні наводзілі на Сымона вялікую журботу.* Акула, 488. *Журбота падступіла, а па чым яна? Чаго? Зноўісьці жабрачым шляхам.* С. Музыка, 93. *Пуста ў садзе і журботна, як бы страціў нешта сад, нават лісьцечка дрыготна шум вядзе на смутны лад.* Тм.

114. *На багне апошняй згубы зацьвіла мая журбота.* Крушына: Творы, 165.

•**журботна,** *нареч.(к журботны)*—печально, грустно. Журботна калыша бярэзінка вецьце. Колас: 3 майго летапісу. *Жанкі журботнаківалі галавамі.* Гамолка. *Сымонку гэта неяк асабліва хвалявала — то журботна, то узьлётна.* Цялеш: Дзесяць, 79.

•**журботны**-*ная-нае, прилаг. к журбота,* —печальный. *Вочы шчырыя, вочы вяз жалю я журботнымі эмог уяўляць.* Салавей: Сіла, 91. *Кнігаўкі вяткамі кружынялі навокал, напаўняючы паветра журботнымі крыкамі.* Акула, 478.

2. заботливый, беспокойный. *На душы цяпер сусім іншае — прыемнае, журботна-трывожнае.* Корзюк.

•**журба́**-*бы́, ж.* 1. печаль, Нсл. 158. грусть, печаль, Ксл. грусть, Гсл. грусть, печаль, МГсл. тоска, печаль. Растсл. *Замуж пайшла — шчэ й пагорала, журбы-клопату шчэ й паболела.* Жукова Імгл.(Косіч 35). *Панна Аміля тымчасам сабе вечар праводзе у нейкай журбе: нейкія трызьні плятуцца дзяўчыне.* Гарун: Варажба. *Праўда, што Адвант, і грэх варажба, што ж-калі гоне ў сухоты журба.* Гарун: Варажба. *Безь цябе ўвачча — мыгла, журба крыжоў.* Салавей: Сіла, 59. *А сядні думкі паплылі з журбой балючай, нявыгойнай.* Крушына: Лебедзь, 5. *У кунежнай восенскай журбе....на ліры выславіў цябе.* Крушына: Эрот. іскрыпка.

2. (легкая, С.) брань, выговор. Нсл. 158. *Набраўся я журбы за гэта ад таты.* Нсл. *Хто двору, хто дамоў, а я тут заначую, журбы не пачую.* Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, II).

•**журлі́вы**-*вая-вае,* (Растсл.) 1. склонный к печали, часто грустящий, тот, который "журыцца". *Жана мая Парасачка, дзяржы гаспадарку - няжурыся. Ігнатачка, дзяржаўшы гаспадарку журліў будзеш.* Кажамякі Імгл. (Косіч 27).

2. любящий "журыць". Шсл.,—бранчливый. Ксл. *Ці журлівая твая сьвякрывя?* Сянно (Ксл.). *Журлівая мая сьвякрывя.* Ст. *Параска заплакала, чуючы сьвякрывю журлівую.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акругі (Наш Край 1928 г., Но. 6-7, 48).

•**журы́ха**-*ы́хі-ы́се, ж.*—жидкий овсяный кисель. Ксл. *У пост толькі й вараць журыху.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *См. жур.*

•**жу́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—слегка бранить, выговаривать, усовещевать. Шсл. *Жура міне сьвёкар як дзень, так ноч.* Ст.

нажуры́ць, *соверш., перех.*—порядочно побранить. Нсл. 307. *Нажурыў яго я за гэта.* Нсл.

•**журы́цца**-*ру́ся, несоверш.*—скорбеть, предаваться печали, Нсл. 158. грустить, Шсл.; Гсл.; Ксл.; Вят. (Даль) тосковать, скорбеть, печалиться. (ПНЗ); Растсл. *Чаго ты журыцца пачаў?* Сянно (Ксл.). *Ня журыся, усе Бог дасьць.* Нсл. *Даволі табе ўжо журыцца.* Ст. *Як мне ў чужыя людзі ісьці? Як мне сьвекру наравіць? Зайшоў, прышоў Данілачка — ня журыся дзяўчыначка.* Чаўпня Стдуб.(Косіч 237). *Я малада журылася, ці было лета, ці ня было, я на вуліцы ня гуляла.* Росуха Імгл.(Косіч 9). *Бадай сена агнём села, каса зламілася, ды каб мая Тацяначка, дый ня журылася.* Вадзьвінка Імгл.(Косіч 22). *Усім дзевачкам па вяночку, аднэй Ганьне вянка нет. Зачуў, пачуў Іванечка: "Ня журысь, Ганначка, ня журысь, а я ўчора на таргу пабываў, я ж табе вяночак старгаваў".* Север Сур. (Шэйн І-2, 496). *Будуць гэтыя вочы журыцца і ніколі ня выплачуць сьлёз.* Салавей: Сіла, 91. *Па сяброўках журыцца вярбіна.* Кавыль: Пад зорамі, 17. *Соверш.* **зажурыцца.** Нсл. 158. —закручиниться, загрустить. Вят. (Даль) *Зажурыўся, успомнеўшы праз сваю староначку.* Нсл. *Зажурыўся мой татухна родны на сваёй старонцы.* Гараны Імгл.(Косіч 28). *Зажурыўся стары татка, стогне цяжка, плача матка.* Гарун: Габруска.

нажуры́цца, *соверш.*—натосковаться. Нсл. 307. *Нажурыўся я безь цябе.* Нсл.

пажуры́цца, *соверш.*—попечалиться. Шсл. *Ён такі чалавек: пажурыцца троха ды ўзноў павесялее.* Ст.

•**жучок**-*чка̀, предл.-чку̀, зват. жу̀чку, мн. ч. жучкі̀-оў-ом-і-ам̀і-ох, м.* 1. пряжка для волос. Есл. *Бяры свой жучок.* Берашоўцы Беш. (Ксл.).

2.—*см. под жук.*

•**Жучок**-*чка̀, предл.-чку̀, зват. Жу̀чку, м.*—кличка собаки черной масти, Жучка. Ар.

•**жу́чыць**-*чу-чыш-ча*—журить. ПНЗ.

•**жабінцяй**-*яя̀, предл.-яю̀, зват.-я̀ю, мн. ч.-яі̀-яёў-яём-яёў-я̀мі-яёх, м.*—лицо, поставлявшее отопление и освещение для Полоцкого двора. Карскі, 1, 126. *Ср. Жабіньцяі.*

•**жыг,** *отглаг. междомет., значит* 1. быстрый мгновенный прыжок, прыг. Нсл. 156. *Ня ўгледзеў, як ён жыг да мяне.* Нсл.

2. быстрый укус. Нсл. 156. *Пшчала жыг жыгалам.* Нсл.

3. неожиданный(быстрый, мгновенный, С.) удар. Нсл. 156. *Войт жыг мяне па сьпіне бізуном.* Нсл.

•**жыг,** *жы́гу, предл. жызе, зват. жы̀жа, м.* 1. миг. Нсл. 156; МГсл. *За адзін жыг зьбегаў.* Нсл.

2. (быстрый, С.) прыжок. Нсл. 156. *Адным жыгом кот схапіў мышку.* Нсл. *Жыг за жыгам.* Нсл.

•**жы́га,** *жы́гі, жы́зе, общ.* 1. чересчур проворный-ная, скорый-рая. Нсл. 155. *Жы́га малец не засьнець, хоць куды пашлі.* Нсл. *Жыга наша ўсюдых пасьпее.* Нсл.

2. поджигающий(подстрекающий, **С.**) других к распре. Нсл. 155. *Яна вялікая жыга, мне адно гу̀кае, а табе другое, каб пасварыць нас.* Нсл. *Уменьш.* **жы́жка**-*жкі-жцы. Ой ты будзеш жыжка.* Нсл.

●**жыга́ла**-*ла, ср.* (Ар.) *и -лы, ж.* (НК.), *мн. ч.-лы-лаў,* **1.** жало. Ар; НК. *Злое жыгала пушчалі.* Дсл. 273(*под* **змея**). *Сымона быццам хто жыгалам джгнуў.* Акула 456.

2. *шутливо*—кадило, Нсл. 155. народное название кадила. Гсл. *Увыйшлі кагалам і бацька з жыгалам. Послов.* Нсл.

3. железный прут различной толщины, который вводится в дерево после накаливаньня, НК: Очерки, 347. железный прут, употребляемый кузнецами для выжигания дыри в дереве. Нсл. 155. *Прапалі жыгалам дзірачкі ў бруску.* Нсл. 527(*под прапалеваць*).

4. шило, служащее для прожигания деревяных предметов. НК: Очерки, 184.

жыга́лца-*ца, предл.-цу, мн. ч.-цы-цаў,* **1.** *уменьш. к жыгала в 1-ом зн.*,—маленькое жало. Ар.; Пск. (Даль 553).

2. *уменьш. к жыгала в 4-ом зн.*,—шильце для выжигания маленьких дырочек. Нсл. 155. *Жыгальцам прапалі, каб не раскяпіць.* Нсл.

●**жыга́лца**,—*см. под жыгала.*

●**жы́гаць,** (Нсл.)**, жыга́ць,** (Гсл.) **1.** сверкать (молнии). *Мала̀нка жыгае.* Нсл. 155.

2. метать чем-л. зажженным. Нсл. 155. *Ня жыгай лучынаю, часам іскру зароніш.* Нсл.

3. махать кадилом. Гсл.

4. бегать живо с быстротою молнии, Нсл. 155. быстро везде поспевать, мигом делать, Гсл. выбегать часто. Нсл. 155. *Чаго ты тут жыгаеш?* Нсл. *Ня знаць, куды ён жыгае, жыгнуў.* Нсл. *Жыгаець усюдых, як маланка тая.* Нсл. 288(*под* **маланка**) *Соверш.* **дажы́гнуць**-*ну-неш-не,* **а**) обежать, **б**) (*перен.*)—получить доступ происками к важному лицу(всюду, **С.**). Нсл. 138. *Дажыгнуў да судзьдзі, да спраўніка.* Нсл. *Соверш.* **зжы́гаць**—живо сбегать куда. Нсл. 203. *Пакуль мы зюкалі, ён ужо зжыгаў туды.* Нсл.

5. (*перен.*)—сечь чем-л. гибким. Нсл. 155. *За што ты яго жыгаеш так балюча?* Нсл. *Соверш.* **аджы́гаць,** *перех.*—высечь. Дсл. *Глядзі: Марылю роскамі абаджгала, і цябе абжыгаю, калі будзеш хадзіць у гуркі.* Дсл.

6. колоть словами. Нсл. 155. *Ня раз ты ўжо мне жыгаеш гэтым; кажны раз жыгаеш да сэрца.* Нсл., *област.*—жечься (напр. о крапиве). Пск.(Иеропольский).

жыганьне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к жыгаць в 1, 2, 3, 4, 5 и 6 зн. Дзеці частым жыганьням на двор застудзілі хату.*

жы́гнуць-*ну-неш-не, однкр. к жыгаць:* **1.** *в 1-ом зн.*

2. *в 2-ом зн. Жыгнуў у вочы*(*лучынаю*). Нсл. 155.

3. *в 3-ем зн.*

4. *в 4-ом зн. Яна жыгнула тут, як маланьня.* Нсл. 155.

5. *в 5-ом зн. Ня лезь: жыгну, аж ськіпіш.* Нсл. 155.

6. *в 6-ом зн.*

7. съябедничать. Нсл. 155. *Жыгнуў на мяне пану.* Нсл.

паджыга́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.* **1.** подстрекать кого-л., возбуждая гнев на кого-л. Нсл. 441.

2. наводить кого на другое дело. Нсл. 441. *Цябе нехта паджыгае, каб ты так гаварыў мне.* Нсл. *Однкр.* **паджыгну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* **1.** подстрекнуть. Нсл. 441. *Матка поджыгнула бацьку набіць свойго сына, а яе пасынка.* Нсл.

2. навести кого-л. на дурное дело. Нсл. 441. *Чорт яго паджыгнуў гэта зрабіць.* Нсл.

●**жы́гнуць,**—*см. под жыгаць.*

●**жыгацца**-*аецца, страд. к жыгаць. Соверш.* **дажыгацца**—добегаться; от беганья получить какую-л. неприятность. Нсл. 138. *Дажыгаўся, наскочыў на сваё.* Нсл.

разжы́гацца-*аюся-аешся, соверш.*—разбегаться очень живо. Нсл. 155. *Чаго ты тут разжыгаўся?* Нсл.

●**жыглі̂васьць**-*ці, ж.*—жгучесть. *Ср. жыглівы.*

●**жыглі̂вы**-*вая-вае*—жгучий. Вост. (Даль). *Крапіва жыглівая.* Нсл. 155. *Будзе й на жыглівую крапіўку мароз. Послов.* Тм.

●**жыгу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-унѐ, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** (очень, **С.**) проворный. Нсл. 155. *Маладзец, борзда бегае жыгун наш.* Нсл.

2. ябедник. Нсл. 155. *Жыгун гэты ня жыў, калі не паджыгнець пана на каго-колечы.* Нсл.

●**жыгу́чка**-*чкі-чцы, ж.*—крапива. Растсл.; Нсл. 155. *См. жгучка.*

●**жых,** *жыха, предл. жысе, зват. жыша, м.*—движение плечами, жест удивления, досады. НК: Тры, Но. 44.

●**жы́хар**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.* НК: Дудар, Но. 33; НК: Очерки, **1.** житель. Гсл.; Пск., Смл. (Даль); МГсл.; Кацельня Пц.

2. *област.*—старожил, коренной житель. Тверск. (Даль).

3. жы́хар туды́ й сюды́, так сабе, ні то, ні сё. НК.: Пасоб. 94.—житель среднего состояния.

4. жы́хар з капыльля далоў—вполне

●**жы́харства**-*ва, ср.*—жители, население.

●**жыха́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.* НК.: Дудар, Но. 33—проживать где-л., жить в каком-л. месте; жительствовать.

●**Жыд**-*да, предл.-ду, зват.-дзе, мн. ч., дат.-дом, мн. ч., предл.-дох, м.*—еврей. Ар. *Ня былі Жыдамі.* Кіт. 468. *Уменьш.* **Жыдок**-*дка̀, предл.-дку̀, зват.-дку; мн. ч., дат.-дком, мн. ч., предл.-дкох.* Ар.

•**жыдок**-*дкà, предл.-дкỳ, зват. жыдку, мн. ч.-кі-коў-ком-кох, м.*—синичка(птичка). Шсл. *Улетку рэдка ўбачыш жыдка.* Скрыль Пух. (Шсл.).

2.—*см. под Жыд.*

•**жыдоўскі**-*кая-кае*—еврейский. Ар.

•**жыдзя́ць**-*яе, несоверш.*—делаться жидким. Ар. *Цеста жыдзяе.* Ар. *Соверш.* **разжыдзя́ць**—сделаться жидким. Ар. *Цеста разжыдзяла.* Ар.

•**жыдзі́ла**-*лы-лу, м., презр.*—еврей. Іг.

•**жы́дзіш**-*шу, предл.-шу, зват.-шу, м.*—жидкая часть супа. НК: Очерки, 61, Но. 116.

•**Жыдзі́ца**-*цы-цы, ж.*—еврейка. Войш. *Покатам лезе да Жыдзіцы.* Войш.

•**жы́жа**-*жы-жы, ж.* **1.** *дет.*—огонь(вообще все горячее, Шсл.; Ар.) Нсл. 156; Шсл.; Гсл.; ПНЗ; Ар.; Вят., Вост. (Даль). *Жыжа кусь, не чапай.* Нсл. *Як малой ты хапала агонь, і казала з трывогаю маці: "Гэта жыжа, дзіцятка маё". Ты сьпяшалася ручкі прыняці.* Жылка, 23. *Уменьш.* **жы́жка**-*жкі-жцы, дет.*—огонек. Нсл. 156. *Жыжка патухла.* Нсл.

2. человек пламенного характера, вспыльчивый. Нсл. 156. *Ой ты жыжа, усе агнём смаліш.* Нсл.

3. поджигающий других к распре. Нсл. 156. *См. жыга в 2-ом зн. Вікента прыдзе гукае, гукае празь яе, дык і Юзук скажа: "Жыжа добрая."* Ар.

4. *област.*—ябедник-ица. Нсл. 156. *Жыжа гэты паджыгнуў на мяне пану.* Нсл.

•**жы́жка I**-*жкі-жцы, ж.* **1.** крапива. Нсл. 156. *Ой я села меж чупчыньніку й крапіўкі й крапіўкі, жыжка-крапіўка пажыгаць будзе. Сухі чупчыньнік сушыць.* Из свад. песни, Нсл.

2.—*см. под жыга 2.*

3.—*см. под жыжа 1.*

•**жы́жка II**-*кі, жы́жцы, ж.* **1.** жидкость, Ар.; МГсл.; Стаішча Чаш. (Ксл.); Шсл. всякая вообще жидкость; устоявшаяся от гущи жидкость. Нсл. 156. *Зьлі з булёну жыжку, а то вельма рэдкі.* Ст. *Гушчу выцягаў, а жыжку пакінуў.* Нсл. *Гушчу зьеў, а жыжку на кагал. Послов.* Войш.

2. *перен.*—кровь. Нсл. 156. *Выцяў у нос, аж жыжка пацякла.* Нсл.

•**жыковіна**-*ны-не, ж.*—перстень. Жыткавічы ля Мозыра; Шсл. *Дзяцюкі зьдзерлі ў дзеўкі жыковіну.* Крамяні Пух. (Шсл.). *См. жуковіна.*

•**жы́ла**-*лы-ле, ж.* **1.** жила в теле. Ар.; Шсл. *Із жылы цячэ кроў.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.). *Собир.* **жыльле**-*ля.*

жыльле выцягаваць—изнуряться работой. НК. П. 154. *Уменьш.* **жылка**-*лкі-лцы.*

2. *мн. ч.* **жылы,** *перен.*—сила. Нсл. 156. *На ўсі жылы крычыць.* Нсл.

3. *перен.*—имущество. Нсл. 156. *Апошнія жылы выцягнуў.* Нсл.

•**жы́леньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к* **жыліць, жыліцца**) **1.** поднимание чего-л. сверх сил. Нсл. 156. *Ад жыленьня жывот забалеў.* Нсл.

2. насильное требование, выжимание. Нсл. 156. *Жыленьням вырваў грошы.* Нсл.

•**жы́ліць**-*лю-ліш-ле, повел.-ль-льма, несоверш., перех.* **1.** заставлять, принуждать кого поднимать тяжесть с большим напряжением сил. Нсл. 156. *Ня жыль яго, скалечыцца.* Нсл.

2. насильно требовать. Нсл. 156. *Апошнюю капейку жыліш, выжыліў у мяне.* Нсл. *Прич.* **жы́лены**—вынужденный. Нсл. 156. *Жыленыя падачкі.* Нсл.

аджылеваць, -*люю-люеш-люе*—старатьс отнять силою у кого-л., что-л. Дсл. *Брат у брата надзел аджылюе.* Дсл. *Соверш.* **аджы́ліць**-*лю-ліш-ле*—отнять насильно у кого-л. что-л. Дсл. *Іванка капшук у мяне аджыліў.* Дсл.

зажыля́ць-*яю-яеш-яе, нв.*—зажиливать, Нсл. 168. присвоивать. *Пітоманнае маё зажыляеш, зажыліў.* Нсл. *Соверш.* **зажыліць,** (Нсл.)—присвоить.

зжы́леваць-*люю-люеш-люе, каго-што,* **1.** истощать в силах, доводить до изнеможения. Нсл. 578. *Цяжкімі вазамі зжылюеш ты каня.* Нсл.

2. доводить до нищеты. Нсл. 578. *Не нажывешся сам, зжылюючы другіх.* Нсл. *Соверш.* **зжы́ліць,** *каго-што*—истощить в силах, довести до изнеможения. Нсл. 578. *Цяжкімі вазамі зжыліў ты маладога каня.* Нсл. *Прич.* **зжы́лены**—истощенный в силах. Нсл. 578. *Зжыленага каня няма чаго табе купляць.* Нсл.

нажыля́ць-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.*—доводить кого принуждением до напряжения сил. Нсл. 307. *Не нажыляй хлапца, ён яшчэ ня мае сілы.* Нсл. *Соверш.* **нажы́ліць**-*лю-ліш-ле, перех.*—довести кого-л. принуждением до истощения сил. Нсл. 307. *Нажыліў каня й парваўся.* Нсл.

выжыля́ць-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма,* **1.** обесиливать. Нсл. 82. *Хлапца выжыляеш цяжкой работаю.* Нсл.

2. натяжками(принуждением, С.) отнимать. Нсл. 82. *Апошняе выжыляеш.* Нсл.

вы́жыліць—насильно отнять. Нсл. 156, вынудить. *Отгл. имя сущ.* **выжы́леньне**-*ня, предл.-ню*—насильное требование. Нсл. 82. *Выжыленьням узяў апошнюю карову.* Нсл.

•**жы́ліцца**-*люся-лішся, несоверш.*—брать изо всех сил, напрягаться. Нсл. 156. *Не жылься дужа.* Нсл. *Ці ўгалоўнае табе жыліцца.* Нсл. *Соверш.* **вы́жыліцца**—истощиться силами, Нсл. 82. перенапрячься. *Сядні выжылішся, а заўтры хварэць будзеш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **выжы́леньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** истощение сил, Нсл. 82.

2. перенапряжение. *Падыймаеш да выжыленьня.* Нсл.

выжыля́цца, *возвр.*—истощиваться силами в трудной работе, Нсл. 82. перенапрягаться. *Ня выжыляйся дужа; адна будзе плата.* Нсл.

зжы́ліцца, *соверш.*—дойти до истощения сил, Нсл. 578. перенапрячься. *Зжыліўся бедненькі дый захварэў.* Нсл. *Не нажыляйся над силу, падыймаючы.* Нсл.

нажыля́цца-*яюся-яешся, несоверш.*—напрягать силы. Нсл. 307. *Соверш.* **нажы́ліцца**-*люся-лішся*—напрячь силы. Нсл. 307. *Нажыліўшыся часам зашкодзіш сабе.* Нсл.

•жыр, *жы̀ру, предл. жы̀ру, м.*—корм, который находит само животное, особенно птицы. Ар. *Куры пайшлі на жыр.* Ар. *Ваўкалакі цёмнай ночы сабе жыр знаходзяць.* Гарун.

•жырало-*à, ср., област.*—источник. Чухны Аш. *См. жарало.*

•жырандоль-*ля, предл. и зват.-лю, м.*—канделябр. МГсл.

•жыра́нка-*нкі, дат., предл.-нцы, ж.*—спичка. Ксл. *Брат купіў жыранкі.* Белькава Беш. (Ксл.).

•жырава́нка-*нкі-нцы, ж.*—ружье с витым узорным стволом. НК: Очерки, Но. 985.

•жырава́ць-*рую-руеш-руе, повел.-руй-руйма, несоверш.*—кормиться(ища себе "жыр"—корм. Ар.); Шсл. *Куры сабе жыруюць на гародзе.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **жырава́ньне**-*ня, предл.-ню*—искание, нахождение себе корма. Ар. *Гусі пайшлі на жыраваньне.* Ст. *Мінула зязюленькі ў лузе жыраваньне.* Жылка, 52. *Ласкат.* **жыраваньнйка**-*ка. Ужо тваё (зязюльчына) мінулася веснавое кукаванейка. Настала асеньняе жыраваньнейка.* ПНЗ, 46.

нажырава́ць, *Соверш.*—наесться, ища себе корма. *Качка нажыравала вальляк.* Ст.

нажырава́цца, *-руюся-руешся, соверш.*—наесться, ища себе корма. *Куры нажыраваліся, аж вальлякі паўсьпірала.* Ст.

•жыркі́-*кая-кое — жырны.*

•жы́рны-*ная-нае*—едящий с апетитом. Ар. *Нашыя госьцікі ня жырныя, мала ядуць.* Ар. *Парсюк жырны.* Ар.

•жы́та-*та, предл. жыце, мн. ч. жы̀ты-таў, ср.*—рожь. МГсл.; Ар.; ПНЗ. *Ласкат.* **жы́цечка**-*чка, предл.-чку. Шчыра моляцца, каб "жыцечка ўрадзіла".* Косіч 7.

•жы́тка-*ткі-тцы, ж., уменьш.-ласкат. значение*—жизнь. *З усяе тае жыткі ў Тэклі Ганутка помне толькі адну радасную праяву.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

•жы́тні-*няя-няе*—ржаной. Гсл.; Ар.

•жы́тнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—ржаной блин. *Маці сьпякла два жытнікі.* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157).

•жы́тніца-*цы-цы, ж.*—ржаная солома. Шсл. *Салома жытніца траўлівая.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•жы́тны-*ная-нае*—ржанной. *Жытныя копы б'юць у полю чужыя коні.* Севершч. (Косіч 30). *Я ськінуся жытным коласам.*

•жывое срэбра—ртуть. Ар.

•жывот-*ата, предл.-аце, зват.-оце, мн. ч., дат.-ом, мн. ч., предл.-ох, м.* **1.** живот. Шсл.; Ар. *Баба захварэла на жывот.* Ст. *См. жвот.* Ст. *Уменьш.* **жыватоk**-*ткà, предл.-тку, зват. жывотку, мн. ч., дат.-тком, мн. ч., предл.-ткох*—животик. Ар.; Нсл. 155. *Жыватком жаліцца хлопчык.* Нсл.

2. *уст.*—жизнь. Аль Кітаб; Стт. 1529. *На жывот. У проказі: на сьмерць альбо на жывот.* Нсл. 155.

да жывата—пожизненно. Стт. 1529. *(Калі ўдава) замуж ня пойдзець, тагды маець такі да жывата на трэцяй часьці сядзеці.* Стт. 1529, ІУ,2.

за жывата, (*уст.*)—при жизни. Стт. 1529. *Ацец іх за жывата быў пазваны да суду.* Стт. 1529, У, 5.

па жываце, (*уст.*)—по смерти. Стт. 1529. *Па жываце яе(удавы) і тая трэцяя часьць маець прыйіці на блізкіх.* Стт. 1529, ІУ, 5.

•жывоцьце-*ця, предл.-цю, ср.*—жизнь. Нсл. 155. *Да жывоцьця.* Нсл. *Па маім жывоцьцю.* Нсл. *За жывоцьце свае падзяліў дзеці.* Нсл.

да жывоцьце, (Нсл. 155)—пожизненно. *См. да жывата(под жывот 2).*

за жывоцьце-при жизни. *За жывоцьце свае падзяліў дзеці.* Нсл. 155.

па жывоцьцю—по смерти. *Па маім жывоцьцю.* Нсл. 155. *См. жывот 2. Ласкат.* **жывоцьцейка**-*ка, предл.-ку.*

спажываць на жывоцьцейка—принимать внутрь на поживу, укрепления здоровья, продление жизни. (зычэньне пры піцьцю, чутае мною ў сяле Загароднае Віц. пав. НК.: Піт., Но.23).

•жываéд-*èда, предл.-èду, зват.-èдзе, м.*—живоплот. Гсл.

•жывакосьць-*ці, ж.*—приложение к делу ручных и вообще физических усилий. НК: Очерки, 188.

•жывасол-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—сок из просоленных мясных и сальных продуктов. Шсл. *У сале шмат жывасолу.* Ст.

•жываcі́лам, *нареч. — жывасільна.* Іг.

•жываcі́льлю, *нареч.* **1.** нахально. Ксл. *Жывасільлю ўцягнулі й мяне.* Рыбчына Сір. (Ксл.).

2. сверх сил. *Жывасільлю не дасі.* Рыбчына Сір. (Ксл.).

•жывасьцер-*ера, предл. и зват.-еру, мн. ч.-ры-роў-ром-ры-рамі-рох, м.*—шереспер. НК: Очерки, 493.

•жыватовы-*вая-вае.* Нсл. 155. *Жыватовыя каплі.* Нсл.

•жывата́ць-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма*—наслаждаться здоровьем. Нсл. 155. *Ня доўга будзеш жыватаць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **жыватаньне**-*ня, предл.-ню*—здоровье (наслаждение здоровьем, С.). Нсл. 155. *Я табе уйму жыватаньне.* Нсл. *Соверш.* **пажывата́ць.** Нсл. 155. *Пажыватаеш ты ў мяне.* Нсл.

•**жыватворчы**—живительный, Гсл. животворный, животворящий.
•**жываты́, 1.** пожитки. Гсл.
2. живые существа. Гсл.
•**жыве́ц**-*ўца*, *предл.-ўцу, мн. ч.-ўцы-ўцоў-ўцом-ўцох, м.* **1.** прицепленная на крючок живая рыбка для приманки другой рыбы, Падбярэзьзе Віц. (Ксл.); Шсл. небольшая живая рыбка, употребляемая удильщиками на приманку. НК: Очерки, 508. *Налавіў шмат рыбы на жыўца.* Лядно Пух. (Шсл.).
2. жизненная сила. Гсл.
3. живое а теле.
4. древесина в живом дереве. Гсл.
•**жывёла**-*лы-ле, мн. ч. нет, ж.*— животное. Гсл.; Ар.
свойская жывёла—домашнее животное. Ар. *Выганяюць жывёлу ў поле.* Цэлеш(Ярылаў агонь).
•**жывёлаведа**-*ды-дзе, ж.*—зоология. НТ.
•**жывёльны**-*ная-нае,* **1.** присущий животным, животный.
2. животный; относящийся к живым существам, к органическому миру, исключая растений.
3. (*грам.*)—одушевленный.
•**жыві́ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.* **1.** живица, смесь смолистых веществ, выделяючыхся из стволов хвойных деревьев в местах поранений. Ар.
2. смола, древесной клей, канифоль. Гсл.
3. полоска из маловыдубленой кожи. Шсл. *Каб дзе напасьці кавалачак жывіцы на хамут.* Ст.
4. просмоленная веровочка. Шсл.
•**жыві́цельнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—василистник, анемон(сем. лютиковых), раст. Гсл.
•**жыві́ць,** *жыўлю, жы̀віш-ве, несоверш., перех.*—поддерживать, подкреплять, сохранять существование, Гсл. питать. *Трэба жывіць душу ў целе.* Гсл. *....то маюць сабе апекаваньнікі на сваі пажыткі абарачаці.... і дзеці жывіць й адзяваці.* Стт. 1529, У, 7. *Чым ты жывіш свае дзеці, як кароўкі няма? Бог даець спосабы, чым жывіць дзетачкі.* Нсл. 155. *Соверш.* **ажывіць,** *ажыўлю, ажы̀віш-ве* —оживить. *Дождж памерлую зямлю ажывіць.* Кіт. 13б17. *Соверш.* **пражыві́ць**-*ўлю̀-віш*—пропитать, прокормить. *Мае такое няшчасьце: людзі йдуць(рабіць) із скацінаю, а я із зелезьняком; няма чым пражывіць дзеці.* (Н. Афанасьев, У, 1914, 8).
вы́жывіць *каго-што*—прокормить. Нсл. 81. *Памерлі б з голаду, калі б ня ты нас выжыўляў, выжывіў.* Нсл.
выжыўляць-*яю-яеш-яе, каго-што, несоверш. к* **выжывіць**,—прокармливать(пропитывать, С.). Нсл. 81.
•**жыві́цца**-*ўлюся-вішся, возвр. чым, несоверш.* **1.** кормиться, питаться, Нсл. 155; МГсл. подкрепляться снедью, кушать для утоления голода. Гсл. *Багаты, дзівіцца, чым мізарак жывіцца, а бедны сьмяецца, дзе ў багатага дзяецца.* Войш. *Грун — вялікая чорная птушка, што жывіцца здыхатою.* Варсл. *Просіма, абы нам даў хлеб наш, а не чужы, то ёсьць із свае працы жывіціся, а не зь людзкога дабра.* Зізані: Толкование.
2. пользоваться, Нсл. извлекать для себя выгоду из чего-л. *Ён усе каля нас жывіцца.* Нсл. *Ты падупадаеш, а людзі з тога жывяцца.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **жыўленьне**-*ня*—прокормление, Нсл. 155. пропитание. *З рамяства жыўленьне маеш.* Нсл.
вы́жывіцца, *возвр., соверш.*—прокормиться, (пропитаться, С.). Нсл. *Выжывіўся старцуючы.* Нсл.
выжыўляцца, *возвр., несоверш. к* **выжывіцца** С.). Нсл. *Выжыўляйся, як хочаш, з такою сям'ёю.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **выжывеньне**-*ня,* **выжыўленьне**-*ня*—пропитание(прокормление, Нсл.); Гсл. *Слабое выжыўленьне па гарцу мукі ў тыдзень.* Нсл. *Хлеба толькі на выжывеньне.* Нсл.
пажыві́цца, *пажыўлюся-пажы̀вішся, соверш.* **1.** попользоваться, в особенности относительно пищи, еды, корма. *Ведама, галодны сабака, дык цягаецца па чужых дварох, каб дзе чым пажывіцца.* Іванск. Чаш. (Ксл.).
2. попользоваться(воспользоваться чем, извлечь для себя выгоду из чего-л., С.). Нсл. 452. *Дарма зьезьдзіў, не пажывіўся нічым.* Нсл.
•**жыву́шчы**-*чая-чае,* **1.** живучий. Ар. *Каты жывушчыя.* Ар.
2. животворный, оживляющий. *У роце сьліна — вада жывушчая.* Кіт. 123а2.
•**жывы**-*вая-вое,* **1.** такой, который живет, живой. Ар. *Ці жы̀вы, ці здаровы? Кажуць, прыходзячы да чужых у хату.* Ар.
2. относящийся к животному или растительному миру; органический, живой. *Жывая прырода.*
быць жывым—быть в живых. *Я не засьпеў яго жывога*—я не застал его в живых.
злавіць жывога або мертвага-схватить живым или мертвым.
жывая мова—живой язык.
жывы стыль—живой слог.
жывыя кветкі-живые цветы. Ар.
жывая вага̀—живой вес.
жыў жыватом—(жив, С.), живёхонек. Нсл. 155. *Казалі памер, а ён жыў жыватом.* Нсл. *Уменьш.* **жывю́сенькі**—живёхонький. Ар.
•**жыць,** *жыву̀-ве̇ш-ве̇ць,*—жить.

зжыва́ць-*аю-аеш-ае, несоверш. каго-што*—доводить до убожества. Нсл. 578. *Сам зажываецца а нас зжыва зжыў.* Нсл. *Соверш.* **зжыць,** *зжыву̀-ве̇ш-ве̇ць-ве̇мвіцѐ*—довести до убожества. Нсл. 578.
нажыва́ць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, што, несоверш.*—приобретать постепенно,

копить в течение какого-л. времени — наживать. Міх.; Ар. *Соверш.* **нажыць,** *нажыву-вèш-вèць-вèм-віцè, повел.-ві-вèма* —приобрести постепенно, скопить в течение какого-л. времени, нажить. Міх.; Ар.

нажыць, *нажыву-вèш-вèць-вèм-віцè, соверш.*—долго пожить. *Колькі яна пажыла: замуж вышла ды памерла.* Ст.

пражываць, *несоверш. к* пражыць. *Соверш.* **пражыць**—прожить. Шсл. *А, не бядуй: пражывеш як-колечы.* Ст.

•**жыцьвіца**-*цы-цы*—твердая сорная трава, растущая во льну. Название свое эта трава получила от кого, как говорят, *"заўсёды жывець," не вымінаецца (ня йдзець кайстрыцаю), ня вытрэпуецца, на'т, як ткуць, дык і тады яна ё.* Аш.

•**жыцца,** *жывèцца, прошл. вр. жылося, безлич., несоверш.*—житься.

ажыцца, *ажывуся-вèшся, соверш.*—обжиться. *Соверш.* **зжыцца,** *зжывуся-вèшся* —доити до убожества (нищеты, С.). Нсл. 578. *Зжыліся да ніткі.* Нсл.

зжывáцца, *возвр., несоверш.*—доводить себя до крайнего убожества. Нсл. 578. *Што далей, то пераз п'янства твое зжываемся.* Нсл.

зажывáцца-*дюся-дешся, несоверш.* **1.** разживаться (начинать жить без нужды, **С.**). Нсл. 168. *Зажывайся, як хочаш, ня маючы пасобы.* Нсл.

2. обживаться, обзаводиться кем, чем-л. *Соверш.* **зажыцца,** *зажывуся-вèшся-вèцца-вèмся-віцèся-вуцца,* **1.** разжиться (начать жить без нужды, **С.**). Нсл. 168. *Хоць бы на хлеб ды на адзежынку зажыцца.* Нсл.

2. обжиться(обзавестись кем, чем-л., **С.**). Шсл. *Нашто тая вайна: людзі траха зажыліся, стала ляпей. Дайнава Пух.* (*Шсл.*).

нажыцца, *нажывуся-вèшся-вèцца-вèмся-віцèся, соверш.*—пожить долго. *Мала нажыўся чалавек: захацеў уборзьдзе памерці.* Ст.

•**жыцьце,** (Гсл.; Шсл.), **жыцьцё,** (Гсл.; Нсл.; Ар.)-*ця, предл.-цю, ср.*—жизнь. Гсл.; Шсл.; Нсл. 156; Ар.

супольнае жыцьцё—общежитие. МГсл. *Ласкат.* **жыцьцейка,** *предл.-ку, ср.* НК: Старцы, 79.

•**жыцьцявосьць**-*ці, ж.*—жизненность.

•**жыцьцявы**-*вáя-вое*—жизненный; житейский. *Маў клопаты жыцьцявыя.* Чэч. (Пет. II, 264).

•**жычка**—красная шерстяная ленточка, Гсл. завязка, тесёмка(красная, Ар.); Полсл.; Растсл.; Ар.

I

•**і, I,** *союз,* **1.** *соединительный.* **а)** употребляют для соединения простого предложения, состоящего из однорядных слогов, выраженых словами противоположного значения и не обнятых одинаковой ролью. *У вясну надвор'е бывае цёплае й сьцюдзёнае, як калі. Цалаваў і ізраджаў. Пераз вушы вужы, гады ўходзяць і выходзяць.* Кіт. 130а3.

б) соединяет предложения, связанные временным последствием подаваемых событий. *Гадзіньнік прабіў тры гадзіны, і падарожныя ўсталі, пасьнедалі й пусьціліся ў дарогу.* **в)** соединяет предложения, связанные причинно-выводной или условно-выводной зависимостью. *Пакінь стрэльбу і вуду, і я ў цябе буду.* *Послов.* Нсл. 457. *Адмарозіў рукі — і стаў на векі калека.* Нсл. 228.

Што Пан Бог учыніў вам на пажытак, каб управілі тых сірот, і карміце іх із таго. Кіт. 106б. **г)** соединяет фразы и члены предложений с легкой противоположностью. *Табе давалі, і ты ня ўзяў; табе даюць, і ты не бярэш.* Раст.: Северск. 133. *Пабачыўшы такі яблычак, зачала вельмі прасіць, каб ён яго прадаў, і яна яму дасьць толькі грошай, колькі ён хоча.* Н. (Афанасьев I, 1913, 211).

2. *союз исчислительный.* Соединяет отдельные члены предложения при исчислении, когда *"і"* стоит перед первым слогом и только к нему относится. *І шавец, і кравец, і ў дуду ігрэц.* Іг.

3. *союз присоединительный.* **а)** присоединительное *"і"* употребляется для присоединения предложений или отдельных членов предложений, которые дополняют, развивают, уточняют выраженную мысль. *Яго ізноў прынялі да таварыства, і добра зрабілі.* **б)** присоединяет предложения не так тесно связанные с предыдущими предложениями, чтобы их можна было считать, как члены одного сложного предложения. *Я пішу табе, дарагая мая жонка Алена, не палохайся ты... І шлю табе паклон із палку нашага... І яшчэ табе паклон да сырой зямлі і жадаю табе шчасьця й долі, а таксама маім дарагім'сыном. І яшчэ табе пішу, што я ўжо...* Лынькоў: Над Бугам. Союз *"і"* переходит в *"й"*, если стоит после гласного предыдущего слова и может означать *"таксама". Былі мы, былі й яны.* Унава Лёз. (Ксл.). *Куды людзі, туды й я.*

•**і II,** *частица укрепительная.* **1.** употребляется для укрепления слова, перед которым стоит; для выделения его. Значением соответствует частицы *"нават, на'т"* — даже. *І аднаго слова ня можа выказаць.* Ст. (Шсл. *под* *выказаць*). *Як я была дзевачкай, хадзілі к імне з гарэлачкай, а як стала маладзіцаю, ня сталі хадзіць із вадзіцаю.* *Послов.* Нсл. 289. *Мне й аднаго крышана не пакінулі — самі ўсё паелі.* Ст.
2. *значением соответствует частицы "таксама". Важыш на рыбку, важ і на юшку.* *Послов.* Войш.

•**і III,** *междомет.* **1.** эх. Нсл. *І, ты які няслухмяны!* Нсл. *І, брыдкі які!* Нсл. *І, які ж ты дурны!* Гордава Лёз. (Ксл.).
2. употребляется как эмоциональное выражение высокой степени чего-л. *Пан Бог, прысягаючы, мовіў: "І ангелы, будзьце вы на то сьветкамі!"* Кіт. 267. *І халопе мой!* Тм. 3а5.

•**їга-га!,** *междомет.*—звукоподражание для передачи ржания лошади. Ар.; Шсл. *А жарабок толькі бегае ды іга-га, іга-га-га!* Ст.

•**ігдзé**—где. Сяло Шалухіна(Раст.: Смоленск, 136); Бранск(Тихонов, 233). *Людзі ігдзе ізрадзіліся і ўскормлены суць па Бозе, к таму месту вялікаю ласку імаюць.* Скарына. *См. дзе, ідзе.*

•**ігліца**-*цы-цы, ж.* **1.** клиноподобная задвижка, плотно входящая в пазовые вырезки дверных досок и служащая для их связи. НК.: Очерки, Но. 443. *Дошкі крывыя, ня склешчуюцца, ня склешчацца добра, і ігліцы ня ўдзержаць.* Нсл. 583(*под склешчавацца*).
2. иглы хвойных деревьев. *Гайдаюцца сосны. Вецер сьвішча ў іхным гальлю. Гоне з поля хвалі сьнегу. Кідае яго на сосны, убівае ў ігліцу.* Цялеш: Дзесяць, 27.

•**ігра́ч**-*чá, предл.-чý, зват. ігрáчу, мн. ч.-чы̀-чоў-чом-чох, м.*—играющий на каком-л. музыкальном инструменте. *Ігрaй, ігрaй, ігрaчу, а я табе заплачу.* Из песни, Ар. *См. ігрэц.*

•**ігрэц(ігрэць.** 36. Соф. библ. Но. 1262. Карынский, 135.), *ігрыца, предл. ігрыцу, зват. ігрэча; мн. ч. ігрыцы̀-цоў-цом, мн. ч., предл.-ох, м.*—музыкант, Гсл. играющий на музыкальном инструменте. *Знайшлі іграца на жалейцы.* Амілянова Лёз. (Ксл.). *Ні трэц, ні мнец, ні ў дуду ігрэц.* Нсл. 224. *І шавец, і кравец, і ў дуду ігрэц.* Іг. *См. ігрaч.*

•**ігрýша**-*шы-шы, ж.* **1.** грушевое дерево, родящее мелкие плоды. Ар.; ПНЗ; Косіч 10; Імсьц. *Там ёсьць яблыны, ігрушы.* І. Г.: Лемантар, 59. *Толькі заўрадзілася ігруша зялёная, што й пад тэй ігрушаю зара*

займалася. Міхайлавец Стдуб.(Косіч, 10). *Аблаташылі ігрушу яшчэ зь вечара.* Юрсл.
2. плод грушевого дерева, родящего мелкие плоды. Ар.; Дсл.; Харобрычы, Курило, 40. *Ігрушы цяжка, шумна падалі.* Крушына: Калыханка(Зьніч, 1954, Но. 27). *Любі жану, як душу, а трасі, як ігрушу. Поговор.* Дсл.(*под груша*). *Вісіць ігруша — есьці нельга, бо ў сярэдзіне агонь.*(*электрычная лямпачка*). Рапан: Прык: 365. *Вярзець ігрушу на вярбе. Послов.* Рапан.: Прык. 140.

ігрушка-*шкі-шцы, уменьш. к ігруша в обоих знач.*

ігрушыца-*цы-цы, уменьш. к ігруша в обоих знач. Ёсьць у полі край дарогі сухая ігрушыца.* Сямешкава (Раст.: Северск. 131).

•**ігрышча(ігры́шча,** НК.; Дсл.)-*ча, предл.-чу, мн. ч.-чы-чаў, ср.*—вечеринка с музыкой и танцами; танцевальный вечер. Ар.; НК.: Дудар, 175; Косіч 59; Дсл.; Гсл. *Дзеўкі зь дзяцюкамі будуць спраўляць ігрышча.* Ст. *Пойдзем на ігрышча.* Дсл. *Сьвяточнае ігрышча.* Дсл.(*под Аннушка*). *Пусьціць дзеўкі на ігрышча.* Нсл. 538(*под пускаць*). *Мар'я, ці пойдзеш ты да Каўканава на ігрышча?* Лахманы Аз. (Ксл.). *Ішоў музыка зь ігрышча да дому.* (Демид.: Веров). *Ён сядні на ігрышчу разбараніў бітуноў.* Васілёк (Калосьсе, Но. 3/16, 1938 г., стр. 131). *Вось ігрышча, дык ігрышча, не такое, як у нас.* Багушэвіч. *Адылі ж і тут бываюць гульні і ігрышчы.* Гарэцкі: Песьні II. *Абы сьвята, ён на ігрышчах.* Тм. 68. *Ведзьмы справілі ігрышча, ведзьмы маладыя.* Гарун: Казка. *Тут (у карчме) ігрышчы адбываліська.* С. Музыка 133. *Ідзеш у край, дзе сьмерць спраўляе сваё ігрышча.* Купала: Новы Год.

•**ігры́ца**-*цы-цы,* **1.** *жен. к ігрэц.*
2. *областн.*—певица. Ваніна Ржэўскі п.(Гринькова IУ); Пск. (Даль).

•**ї́хні**-*няя-няе.* Нсл. 226; Ар.; Раст.: Северск.; Шсл. **іхны**-*ная-нае,* Нсл. 226., *местоим. принадлежит.*—их, им принадлежащий, им свойственный. *Іхні конь і жывець у нашым аўсе.* Нсл. 226. *Іхнія дзеці лазяць у сад.* Тм. *Аддай іхняму брату.* Тм. *Іхні конь кусьлівы.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Я ня іхнай натуры.* Нсл. 226. *Ня іхнымі рукамі гэта зрабіць.* Тм. *Усё ў іхнай волі. ЗСД. 237. Іхну гаворку пачуў увесь лес.* Гарун: Белр. марш. *Пры іхным(маланак) сьвятле Андрэй абачыў дзьве труны.* Дудзіцкі („Бацькаўшчына", Но. 45-46/431-432). *Іхным заданьням было спаўненьне пляну.* Бацьк. Но. 1-2/437-438.

•**іхныя,** *іхных, іхным, зь іхнымі, у іхных, единств. ч. нет.*—члены семейства того лица, к которому обращаются с речью. Ар.

•**ідэя**-*эі-эі, ж.*—идея.
•**ідэя́л**-*ялу, предл. и зват.-яле, м.*—идеал.
•**ідэялёг**-*ёга, предл.-ёгу, мн. ч., дат.-ёжа, м.*—идеолог.
•**ідэялёгія**-*іі-іі, ж.*—идеология.
•**ідэялізава́ць**-*зую-зуеш-зуе, несоверш., перех.*—идеализировать.
•**ідэялі́зм**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—идеализм.
•**ідэялістычны,** *-ная-нае*—идеалистический.
•**ідэяльны**-*ная-нае*—идеальный. *Нареч.* **ідэяльна**—идеально.
•**ідэйнасьць**-*ці, ж.*—идейность.
•**ідэйнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—идейный человек.
•**ідэйніца**-*цы-цы, ж.*—идейная женщина.
•**ідэйны**-*ная-нае*—идейный.
•**іду́чы**-*чая-чае,* **1.** идущий. Гсл. *Калі вось Езус падняў вочы і абачыў вялізарныя грамады, да Яго йдучыя, сказаў Піліпу.* Тат.: Ванэлі, 404.
2. текущий. Гсл.; Нсл. 224. *У йдучым годзе.* Нсл. *У йдучым годзе на ўсе добры ўрод а ўмалот.* Гсл.
•**ідучы́,** *деепр. наст. вр.*—идя. Гсл.; Ар.

•**ідзе́,** *нареч. места*—где. Растсл.; НК.: Дудар; Нсл. 224; Дсл.; Мікола Ядрэіч Духаўшч. пав.; Холашчава Красьн. п. цс.; Данькова Сьміл. п.; Мядзьведаўка Смал. п.; Самашкова Смал. п. цс.; Хоцькава Сычаўск. цс.; Баўтушына Ельн. п. і Цурыкоўская воласьць Смал. п. (Раст.: Смоленск 135, Бранск: Тихонов, 233). *"Былі злучы дзеля зьвязаньня дададаных проказяў месца з галоўнаю: кьде, где, ідзе, ідзеже."* Нарысы па гіст. блр. мовы, М. 1957, стр. 410. *"Важна адзначыць, што ў найусхаднейшых гаворках мовы беларускае (прыкл. у Горацкім р-не Магілеўскае акругі) дагэтуль даволі часта сустракаецца варыянт гэтага злуча — "дзе, ідзе" (з "іде, ідеже"). Я хачу ведаць, ідзе ты жывеш.* Тм., стр. 412.

Нужно заметить, что, во-первых, Горецкий пайон не есть самым восточным, но только восточным; во-вторых, *"ідзе"*, с *"і"* в начале употребляется не только в Горецком районе, но и в других белорусских уездах; в-третьих употребляется не только для связания дополнительных предложений места с главным; кроме того, *"ідзе"* употребляют, как наречие вопросительное, наречие места и в значении частицы, что видно из приведенных примеров:

1. *вопрос. наречие. Ідзе ты хадзіла?* Красновічы Сураск. (Сержп.: Отчет, 12). *Ідзе ж ты ўплёткі падзяваў?* Косіч, 241. *А йдзе ж твае прочкі будуць?* НК.: Сбяги, 8. *А ладачкі, ладкі, а йдзе былі?* Нсл. 264. *А йдзе ты быў?* Нсл. 224. *Ідзе ты быў?* Парэцк. (Дсл. *под болото*). *Ідзе яно падзелася?* Дсл. (*под гаўкала*). *Ідзе тваё дзяцё? Накрычэўся, цяпер у калыб цы.* Дсл.(*под абадмацца*). *А йдзе цябе аблысілі гэтак — галава, як калена.* Зімніца Клім. (Бяльсл.). *Ідзе ты памесьціш грэччыну?* Нсл. 744.

В вопросительно-восклицательных предложениях, выражающих жаль, удивление по причине отсутствия чего-л.: *Ідзе ж тая краса дзелася, ідзе ж мая дзевачка?* Лупекі Стдуб.(Косіч 235). *А йдзе пекла? А ўв Альбрэхтаве.* *Послов.* Нсл. 396. *Ідзе гэта было, каб нашага брата шанавалі.* Інькава Парэцк. (Дсл.). *А дзед-дзядуленька, а йдзе твая бабуленька?* Дсл. *А йдзе ж ты тады быў, як тваю сьвэтку пярун біў?* Імсьц. *Ой, ідзе расла, ідзе кахалася?* Козіна Пуців. (Халанскі, 133). *Цяперанька вы й самі йдзіцё; а йдзе вас улетку знайсьці?* НК.: Старцы, 74. *А йдзе ж тая ліпіначка, што лыкі дзяруцца, а йдзе ж тая дзяўчыначка, што людзі сьмяюцца?* Раст.: Северск. 130.

2. *нареч. места; обычно с частицами* *"во, вун".* *Во йдзе яны! Вун йдзе дзяцюкі апынуліся! Няма йдзе падзецца.* Нсл. 224. *Ідзе селязень быў, ідзе вутка была, і жылі-былі на розных месцах.* Каменская вол. Навасільск п.(Будде-Тула-Орел, 14). *Вун ідзе гліна.* Чычанёуск. в. Арл.(Будде: Тула-Орел, 55). *Ср.* *нейдзе, няйдзеб, нійдзе. Цікуй курыцу, бо яна зьнясецца ня ведама йдзе.* Гуліна Сян. (Ксл.).

3. *неопределенное; то же, что* *йдзе-колечы.*

А йдзе ночанька спаткае, а йдзе дождж айка прамоча. НК.: Старцы, 78. *Харошая дзеўка ня выказуецца: яе абачаць хоць ідзе.* Нсл. 83. *Калі йдзе чалавек спатыкнецца, там граў музыка, а калі ён пàнець* (*падзець*), *там пазваны ёсьць ці дудар ці музыка.* НК.: Дудар, 170.

4. *относительное; употребляют, как союз*: **а)** в дополнительных предложениях места, иногда с наречиями *"там, туды"* в главн. предложении.

А йдзе дудар грае, старац долькі ня мае. Тм. *А йдзе старац пяець, туды музыка ня йдзець.* Тм. *А йдзе трапачы трапалі, там і грошыкі прапалі.* *Послов.* НК.: Пасоб., 147. *Ідзе грэх, там і кàята.* Нсл. 224. *А ў нашых аканомаў шаўковыя хусткі: А, йдзе былі гаспадары, тама сталі пусткі.* *Асачыце курыцу, ідзе яна нясецца.* Нсл. 369. *Ідзе бяспаншчына, там кажны сабе пан.* Нсл. 23(*под бяспаншчына*). *Спадар Бог сказаў: Дожджу, ідзі туды, ідзе цябе ждуць. А ён не пайшоў, ідзе ждуць, а пайшоў, ідзе жнуць. Дожджу, ідзі, ідзе цябе просяць. А ён пайшоў, ідзе косяць.* Смал. п.(Дсл. *под дождж*). *Паеж маю куцьцю, а йдзе сабакі забрэшуць, туды замуж пайду.* Харомск. Давідгарадоцкага р.(на Палесьсю), Полесье, стр. 66.

В дополн. предложениях места: *Не магу я там рабіць, ідзе мой міленькі арэць.* НК.: Част., 30. *Ня выкідавайся дужа, ідзе не патрэба.* Нсл. 83. *Ідзе была вада, тамака цяпер па пояс трава.* Сакуны, 51. **б)** *в дополнительных определенных предложениях*: *Шукала шэрая перапѐлачка свайго ѓнязьдзечка, ідзе ляжала яе яечка.* Чаўпня Стдуб. (Косіч, 26). *Набяры кайстрыцы, ідзе лён труць.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Вышла ў тое сяло, ідзе радні, як Мардвы.* Дсл.(*под апаланяць*). *Вось табе пакажу імшарыну, ідзе табе лавіць рыбу.* Смал. п. (Дсл.). *Кідайце душу ў вагнёвую раку, йдзе ёсьць агонь-полымя.* НК.: Старцы, 95. *Глянуў на тую бярэзу, ідзе дзеўка зь дзяцюком засілілася.* Ельн. (Дсл.). **в)** *в дополнительных предложениях*: *Я хочу ведаць, ідзе ты жывеш. Бача вока, ідзе пячэцца кока.* Нсл. 17(*под бачыць*). *Я скажу, іде он есть, іде ана зарыта.* Архангельскае Зямлянск. пав. Варанеск. губ.(Гринькова У, 108). *Пакажы, іде куры сядять.* Арл. (Будде: Тула- Орел, 36).

5. *в значении частицы. Иногда с дат. падежом и с инфинитивом глагола для выражения печали, неуверенности в чем-л., совершенной невозможности чего-л.*: *Ідзе табе, дурню, пілнаваць?* Ром. III. *Нешта ў вас дужа сьцюдзёненька, азызнуць можна. А йдзе ж гэтую стадолу натопішся.* НК.: Старцы, 92.

6. откуда. *А йдзе ж узяўся малы дзяцінка.* Інькава Парэцк. (Дсл.).

•**ізрабі́ць,**—*см. под рабіць.*

•**ідзесь,**—*см. под дзесь.*

•**ідзі́ць,** *ідў, ідзѐш, ідзѐць, ідзѐм, ідзі́це, област.*— итти. Растсл.

•**ізьгінуць,**—*см. под гінуць.*

•**із, ізь,**—*см. под з.*

•**ізглажáць**-*ае*—изглаживать. *Дзеля наўчоных просьбы ўсе грахі ізглажае Пан Бог.* Кіт. 4863.

•**ізграшыць,**—*см. под грашыць.*

•**іздáцца,**—*см. под даваца, здаваца.*

•**іздацца, здацца**—казаться. *Любіў хлопец дзеўку чатыры гадочкі, і здалося хлопцу чатыры дзянёчкі.* 45.

•**ізмазаць,**—*см. под мазаць.*

•**ізмáзаць,** *ізмажу-жаш-жа, соверш.*—вытереть. *Калі борзда пакаецеся, ізмажа Пан Бог той грэх ад вас.* Кіт. 1566.

•**ізмы́лішча**-*ча, дат., предл.-чу, мн. ч.-чычаў, ср.*—обрывистый берег, подмытый водою. Ксл. *Во, якое ізмылішча тут!* Парадон (Ксл.).

•**ізмокці,**—*см. под мокці.*

•**ізмыць,**—*см. под мыць.*

•**ізноў,** *нареч.*—опять, МГсл. снова. МГсл. *Ізноў увыйшла каралеўна.* Н. (Афанасьев, 1, 1913, 211). *Ізноў захварэў.* ПНЗ. 26. *Ізноў тое самае.* Ст. *Ты йзноў паб'еш непрыяцельскае войска.* Н. (Афанасьев 1, 1913, 211). *Ізноў прышлі мы ў тое самае месца.* ВоўсішчаСян. (Ксл.). *Уменьш.* **ізноўку.** (*Сонца*) *раз блісьне дзе-ня-дзе- і паўсім, і ізноўку свой від захавала.* Гарун(ст. "Мае думкі"). *Бо цябе ізноўку не знайду ля дому.* Я. Макаль(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 29). *Уменьш.* **ізноўку, зноўку.** *І рады я, што зь ім я зноўку.* Лойка: Л. песьня.

•**ізнадвор'я,**—*см. под знадвор'я.*

•**ізрабі́ць,**—*см. под рабіць.*

•**ізрáда,**—*см. под зрада.*

•ізра́длівы,—*см. под зрадлівы.*
•ізраднік,—*см. под зраднік.*
•ізра́дніца,—*см. под зрадніца.*
•ізра́дзіць, *ізраджаць,—см. под зрадзіць.*
•ізрадзтва,—*см. под зрадзтва.*
•ізрэб'е-*б'я, предл.-б'ю, ср.* **1.** третий, худший сорт волокна льна. Ксл.; Міх. *Панясу ізрэб'е прасьці.* Альшанікі Беш. (Ксл.). *Як ізрэб'е туман.* Кавыль: Пад зорамі, 48.
2. полотно(ткань) из волокна *"ізрэб'я".* Ксл.; Міх. *З гэтага ізрэб'я пашыем нагавіцы.* Альшанікі Беш. (Ксл.).
•ізрэбны,—*см. под зрэбны.*
•ізрэбны-*ная-нае,* **1.** *прилаг. к "ізрэб'е".*
2. пошитый из полотна *"ізрэб'я".* Міх. *Зірнула на ізрэбныя порткі.* Акула, 293. *Ізрэбная кашуля калаватая.* Міх. *Выме томік з пад ізрэбнай крысы.* Кавыль: Душы, 25.
•ізруб, (Варлыга: Назіраньні, 17), **зруб,** (Ар.) —деревянное соокружение из нескольких венцов, скрепленных в форме четырехугольника; сруб. Ар.
•ізводзіць, *ізьвесьці,—см. под весьці, зводзіць II.*
•ізваяваць,—*см. под ваяваць.*
•ізваліцца,—*см. под валіцца.*
•ізьгі́нуць,—*см. под гінуць.*
•ізье́сьці,—*см. под есьці.*
•ізьве́сьці,—*см. под вѐсьці, зьвѐсьці.*
•ізьвяза́ць,—*см. под вязаць, зьвязаць. Тры нагі ізьвяжы.* Кіт. 266б.
•ізьв-і́ты-*і̀ць,—см. под віць.*
•іжгу́р-*ура̀, предл.-уру̀, мн. ч.-ры-роў-ромры̀-ра̀мі-рох, м.*—ерш. НК.: Очерки, 493.
•і́к, *і̀ка, предл. і̀ку, зват.* **і́ча,** *мн. ч.* `*ікі-каў, м.*—иканье. НК.: Очерки, 65, Но. 126.
•ікла́ты-*тая-тае*—с большими клыками (клыкастый, С.). Шсл. *Чорт ты іклаты, чаго ты чэпішся да міне.* Ст.
•іклы(*один клык*), *іклаў, мн. ч.*—клыки. Шсл. *Свае іклы злосна шчэрыць.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3-20, стр. 159). *У сьвіньні вялікія і̀клы.* Ст.
•ілга́ць, *ілжу̀-жэш-жэць-жэм-жыцѐ, несоверш.*—лгать. Нсл. 224; МГсл. *Гладка ілжэць, з'ілгаў.* Нсл. *См.* маніць. *Отгл. имя сущ.* **ілганьне**-*ня, предл.-нью,* **1.** лганьё.
2. ложь. Нсл. 224. *Пакінь ілганьне, а кажы праўду.* Нсл. *См.* мана. *Соверш.* **з'ілгаць,** *з'ілжу̀, з'ілжэш, з'ілжэць-эм-ыцѐ*—солгать. Нсл. 224.
•ілгу́ха-*у̀хі-у̀се, ж.*—лгунья. *См.* манюка.
•ілгу́н-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох*—лгун, лжец. Нсл. 224; МГсл. *См.* маныш, манюка.
•ілжэцца, *ілжэцца, безлич.*—лжется. Нсл. 224. *Каму ня ймецца, таму ілжэцца.* Нсл.
•ільга́, (Гсл.), **льга,** (Нсл.), *нареч.*—возможно, можно. Гсл.; Нсл. 274. *Прытульле ёсьць, дзе супачыць ільга.* Жылка, 47. *Шляхі ягоныя вялікія, ці льга загарадзіць?* Крушына("Зьніч", 1953, Но. 23). *Каб льга было, пацалаваў бы мілую птушачку.* Колас: Прылёт птушак. *Дзеляць усё чыста на два сьветы або, як кажа Дубоўка, на "нельга" і "льга".* Бацьк. Но. 38-39(573-574). *Гэта мова апрычоная, калі льга так сказаць.* Тм. *Як жа накш льга было?* Акула 255. *Ці льга было адгадаць, што нясе будучыня?* Тм. 293. *Ціж льга забыцца ўсю тую чмуту й паніжэньне, што былі спадарожнікамі польскіх акупантаў?* Тм. 302. *Калі льга будзе, прыедзь дамоў у госьці.* Ст. *Ня льга табе было прысьці да мяне.* Нсл. *Сказаць то льга, ды як гэта зрабіць.* Нсл. *Такімі мы заўсёды хацелі вас, Немцаў, бачыць, каб з вамі як зь людзьмі льга было пагаварыць.* Акула, 165. *Калі праз матар'яльны бок, дык і тут жыць льга.* Зь лісту В. Шыманца, паходзячага з Н. *Ці льга будзе дзівіцца, калі прачытаем, што Робэрт Бэрнс быў сябра "роднае партыі?"* Бацьк. Н. 10(545).
•ільлецца, *ільлюцца*—3-ее лицо к *"ліцца".*
•Ільлёў Воз, *Ільлёвага Возу*—созвездие Большой Медведицы. Ксл. *Ільлёў Воз ужо на паўдні.* Сялец Чаш. (Ксл.).
•ільля́нішча, (Варлыга: Назіраньні, 17)—земля, бывшая или находящаяся под льном.
•ільляны, (Варлыга: Назіраньні, 17), **лянны,** (Ар.)-*ная-ное*—льняной. Ар.
•ільлю, *ільлѐш, ільлѐць, ільлѐм, ільліцѐ, ільлюць, 1-ое лицо наст. вр. к* ліць.
•ільсьлі̂васьць-*ці, ж.*—льстивость. Гсл.
•ільсьні̂цца-*нюся-нішся, несоверш.*—лосниться, блестеть. *Шоўк ільсьніцца пад рукой.* Крушына: Лебедзь, 29.
•ілцы́, *единств. ч. нет.*-*цоў-цом, мн. ч., предл.-цох*—вожжи. Ксл. *Кіруй каня ілцамі, а не вачамі.* Саўчонкі Куз. (Ксл.).
•іма́м-*а̀ма, предл.-а̀му, зват.-а̀ме*—имам.
•імамства-*ва, ср.* **1.** сан имама.
2. исполнение обязанностей или занятии имама. *Імамства чынілі.* Кіт. 90б14.
•іма́мські-*кая-кае, прилаг. к* імам—имаму принадлежащий, ему свойственный.
•ї́масьць—ее милость(мость). Гсл.
•імаве́рнасьць-*ці, ж.* **1.** вероятность. Гсл.
2. доверчивость. Гсл.
•іма́ць(гіма́ць, Ск.), *іма̀ю, іма̀еш, іма̀е. Несоверш., перех.* **1.** брать, хватать(схватывать, С.). Нсл. 224. *Імай яго рукою.* Нсл. *Ня так імаеш, як трэба.* Тм. *А есьлі па том вонаму пану, у каго слуга ўцячэць, прыгадзілася яго відзеці на таргу, тагды ўжо вон сам ня маець яго імаці, ніжлі таго прыказцы свайго іскаці маець.* Стт. 462.
2. ловить. *Імайце нам лісіцы, лісенята.* Кніг 12 Б., П. П. 2:15. *Слугі за расказаньням панскім злодзея імаці не хацелі.* Стт. 463. *Гімай каня. Соверш.*
імаць матку—ловить матку(вчелиную). НК.: Очерки, 427. *Соверш.* **няць,** *іму̀, імѐш, імѐць, імѐм, іміцѐ, іму̀ць, перех.* **1.** взять, хватить. Гсл. *Імай, імі яго рукою.* Нсл. 224. *Я іму яго, але ён выскоўзуецца з рук.* Тм. *Ідзе каса не магла няць — у кусьце, каля пня, там статак знаходзе багаты корм.* НК.: Очерки, 465. *Саха не няла сухое*

зямлі. Сакуны, 72. *Радкога жыта ня можна няць сярпом.* НК.: Очерки, Но. 93. *Радкое збожжа й каса ледзь можа няць.* НК.: Очерки, 450. *И нях его и не пустих его.* П. П., 3:4 (3 12 кніг Б.).

2. ударить, хватить. Нсл. 343. *Імі яго кулаком у хрыбет.* Нсл. *Няў па мордзе.* Нсл. *Няў, аж зубы сьцяў.* Нсл.

3. тронуть(вызвать сочувствие, взволновать, умилить, **С.**). Нсл. 343. *Нічым яго ня можна няць.* Нсл. *Нічым ня імеш, ні просьбаю ні грозьбаю.* *Послов.* Нсл. 122(*под грозьба*). Гсл.

4. *с отрицанием "не"*—не постичь, не успеть в чем-л. *Калі чорт сам ня ймець, дык бабу пашлець.* Гсл.

няць, *імў, імѐш веру,* (*употр. обычно с отрицанием,* **С.**)—верить. Нсл. 343; Гсл. *Не ня ему веры.* Пск. Палея 1477 г., 183.(Кар.: Яз. Пскова 57). *Абдзіраловіч намагаўся супакоіць свайго любага Міколу, але той мала няў веры ў няпэўныя словы ягоныя.* Дзьве Душы, 181. *Ня йму таму веры, каб гэта была праўда.* Нсл. *Ня йmуць веры — не бажыся.* *Послов.* Тм. *Не хачу няць веры гэтаму.* Ст. *Ня йму табе веры ні на грош.* Ст. *Болей нікому ня ймела яна веры.* Дзьве Душы, 24. *Разважаў: ці ж яна кахае яго, калі пакідае яго аднаго, так лёгка ймець веры, што ў яго галава баліць, як трэба ехаць.* Тм. 25. *Іванька маладзы ды жаніцца едзе. Татухна родненькі яму веры ня йме, на выбор, на выбор коніка дае.* Старадуб(Жив. Старина, 1910, 1, 98).

ня можна веры няць—не можно поверить. *Ня можна таму веры няць.* Нсл. 343. *Безлич.* **імець.** Нсл. 224. *Чаго цябе ймець, няло за жывот? Чаго ты крычыш?* Нсл. 224. *Соверш.* **няло**—взяло, хватило. Нсл. 343. *За сэрца няло. Няло цябе, як ты хораша пяеш.* Тм. *Няло! За тры капейкі піва, а шуму на ўсё сяло!* *Послов.* Тм.

абняць, *абыйму, абыймеш, абыйме, абыймем, абыймеце, абыймуць;* *прош. вр.* *абняў-няла-лі,* **1.** обнять, объять(охватить руками, выражать ласку, нежности и т. п.). Ар. *Абыйме шыю пара рук.* Гарун.

2. (*перен.*)—распространившись по всей поверхности чего-л., закрыть со всех сторон; окутать, завалочь, охватить(о пламени, тьме и т.п.) — обнять. *Абняла ноч.* Смал. п. (Дсл.),—обладеть кем.-л., обуять(о чувствах). *Як абняў жах, — ня помню, як прыбегла дамоў.* Дсл.

3. осмыслить, постигнуть. *Не мага абняць усяго.* Дсл. *Несоверш.*

абыймаць-*аю-аеш-ае;* *повел.*-*ай-айма каго-што,* **1.** обнимать(охватывать руками, выражать ласку, нежность и т. п. **С.**). Гсл.

2. *несоверш. к* *абняць 2.* *Абнімала цемна ноч у зялёненькім лужку.* Дсл.

адняць, *адыйму, адыймеш, адыйме, адыймем, адыймеце, адыймуць,* *прош. вр.* *адняў-няла-няло,* *соверш., перех.* **1.** отнять. Ар.; Нсл. 361. *Апошняе адыймаеш, адняў у мяне.* Нсл.,—уменьшить количество чего-л. Нсл. 361. *Што ўжо тут адыймаць, аддай усе! Не! Троху адыйму.* Нсл.

адыймаць-*аю-аеш-ае;* *повел.*-*ай-айма,* *несоверш. к* *адняць 1,2.* Нсл. 361; Дсл. *Апошняга каня адыймаюць.* Дсл. *Отгл. имя сущ.* **адыйманьне**-*ня,* *предл.*-*ню,* *мн.ч.*-*ні-няў,* **1.** отнимание, отнятие. Гсл. *Адыйманьне собскасьці.* Нсл.

2. *мат.*—вычитание.

даймаць-*аю-аеш-ае,* *несоверш. к* *даняць 1,* *перех.* **1.** добирать не донятое. Нсл. 138. *Да капейкі даймаюць падачкі.* Нсл.

2. давать себя чувствовать. *Даймаеш, даняў ты мне да жывога.* Нсл. 138. *Мароз даймае добра.* Нсл. 138. *Усё толькі адзін кашаль і даймае, старасьць, мусіць....* Гарун: Сьвята.

3. *несоверш. к* *даняць 2,*—производить впечатление.

даняць, *даймў, доймеш-ме;* *прош. вр.* *даняў-яла-яло-ялі,* **1.** *соверш. к* **даймаць** *в 1-ом знач.* *Даняў ты мне добра; век не забудуся.* Нсл. 140. *Вясельліка даняло, каб яму дыхнуць не дало.* Варсл.

2. произвести впечатление.

займаць-*аю-аеш-ае,* *повел.*-*ай-айма,* *несоверш. к* *заняць,* *перех.* **1.** занимать какое-л. место или время. *Глядзіце, каб ніхто не займаў майго месца.* Ст.

2. брать в аренду участок поля, луга. Ар. *Паехалі займаць сенажаць.* Ар.

3. *в особенном знач.*—залучать животных в стадо. Шсл.; Ар. *Займайма каровы ды ганіма дамоў.* Ст.

4. *несоверш. к* *заняць 4.*

5. *безлич.,* *займае(заняло) мову, духі*—занимает(заняло) речь, дух. Ар.; Шсл. *Агапа стагнала, як ёй вельмі займала духі.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50/435-436).

заняло мову—перестать владеть языком. Варсл. *Хвораму заняло мову.* Варсл. *А каб табе заняло, сьціхні ты! Бачыш: і заняло яму і маўчыць.* Ст. *Як даў яму ў плечы грымака, дык аж духі заняло.* Ст.

заняць, *займў, зоймеш, зойме;* *прош. вр.* *заняў-няла-няло-нялі,* **1.** занять какое-л. место или время. *Хтось заняў мае месца.* Ар. *Гэта работа шмат часу заняла.* Ар.

2. взять в аренду участок луга, поля. Ар. *Ніхто яго сланажаці ня зойме.* Ар. *Заняў лаву лугу ў Вішнеўшчыне.* Ар.

3. залучить животных в стадо. Ар. *Заняў авечкі й пагнаўся.* Ар.

4. обладеть какой-л. территорией, занять.

заняў холад—сделалось холодно. Дсл.

здыймаць, *област.* **здымаць**-*аю-аеш-ае,* *несоверш., перех.*—снимать. Ар.; Гсл.; Шсл. *Соверш.* **зьняць,** *здыймў, здыймеш, здыйме, здыймем, здыймеце, здыймуць;* *прош. вр.* *зьняў, зьняла-лі.* *Пан Бог ліджбу здыйме.* Кіт. 35б11.

падняць, *падыйму, падыймеш-дыйме-дыймем-дыймеце-дыймуць; прош. вр. падняў-няла-няло-лі, соверш., перех.* **1.** поднять, подниму, Ар. вспахать залеж, целину, пар. *Надабе аблогу падняць на лён.* Русінава Сян. (Ксл.). *Несоверш.* **падыймаць, падымаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** поднимать. Ар.
2. производить первую запашку поля, лежавшего под паром (залежью, целиной, С.). НК.: Пособники, Но. 46. *Я падымаў сядні аблогу.* Косы Віц. (Ксл.).

падыймаць і ставіць—водружать.

паняць, *пайму, поймеш, пойме; прош. вр. паняў-няла-няло-лі, соверш.* **1.** взять. (*Гвідон*) *як ужо стар быў, жонку паняў.* З павесьці Бова Каралевіч. *Прыгожую сабе паняў жонку.* Нсл. 467(*под* *панімаць*).
2. паняць сваю волю—проявить самостоятельность. *Твая жана маладая сваю волю паняла, твае кані вараныя пазаеждкавала.* Из песни.
3. паняць моду—предаться чему-л. Ар.
4. *относительно реки*—наводнить. Нсл. 467. *Несоверш.* **панімаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** брать в супружество. Нсл. *Ня ўсё ж багатыя панімаюць багатых.* Нсл.
2. *о реке*: наводнять. Нсл. 467. *Рака*

прыйманьне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к прыймаць,* **1.** принятие. Нсл. 518. *Прыйманьне падарку.*

прыйманьне прызначаньня—принятие назначения. *Прыйманьне рады. Прыйманьне прысягі.*
2. прибирание. Нсл. 518. *Прыйманьне судзьдзя із столу.* Нсл.
3. прием. Нсл. 518. *Прыйманьне рэчаў подле лічбы.*

•**прыймаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** принимать.
2. убирать.
3. получать.
4. принимать под свое руководство.
5. принимать ответственность. Нсл. 505. *Я гэтага на сябе ня прымаю.* Нсл. 505.
6. терпеть, сносить, Нсл. 505. претерпевать, Нсл. 518. принимать. *Прыймаць кару, муку.* Нсл. 518. *Ніхто ня ведае, што я прыймаю ад яго.* Тм. *Богу толькі ведама, што я ад яго прымаю, прыняў.* Нсл. 505-7.

прыняць, *прыйму, прыймеш-ме-мем-меце-муць; прош. вр. прыняў-няла-ло-лі,* **1.** *соверш. к прымаць. Пан Бог просьбу прыйме.* Кіт. 3611.
2. *соверш. к прыймаць 2,*—взяв, убрать, унести. *Прымі із столу судзьдзе.*
3. *соверш. к прыймаць 3,*—получить.
4. принять под свое руководство; принять.

прыняць двор, 1. принять имение.
2. принять усадьбу. *Прыняць сялібу.*

прыняць гаспадарку—принять хозяйство.
5. включить в состояние чего-л., в участие в чем-л. *Прыняць да школы, да гуртка, да таварыства.*
6. допустить к переговорам, к беседе: принять. *Ён мяне прыняў у васабістай справе* (...по личному делу).

прыняць хварца—принять пациента, больного.
7. принять какое-л. отношение к чему-л., принять. *Ведамку прынялі з асьцярогаю*—известие было принято с опасанием. *Згадзіцца на што*—принять.

прыняць пасуленьне—принять предложение. *Прыняць рэзолюцу.*
8. принять иное вероисповедание. *Прыняць хрысьцянства, праваслаўе, каталіцтва.*
9. *соверш. к прыймаць 4, 5, 6.*

прыняты, *прич. к прыняць 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.*

суймаць, *несоверш. к суняць.*

суняць, *суйму-меш-мець-мем-міце, прош. вр. суняў-няла-няло-нялі каго-што, соверш.* **1.** остановить, прекратить, сдержать действие, проявление чего-л.; унять. *Выяжджаючы на вялікую дарогу, Гужэвіч суняў дэраша.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50/435-436).
2. унимать говорящего(кричащего, плачущего, С.). Шсл. *Суніміце вы дзяцё, хай ня крычыць.* Ст.
3. остановливать-ться. Шсл. *Сунімеце малатарню.* Ст. *Суніміся, ня едзь, пагаворым троха.* Ст.
4. заставить, перестать кричать, шуметь, плакать; унять. *Суймі дзеці, хай ня крычаць так. Ты ж, як матуля, прытуліш і прымееш, ашушкаеш ласкай і тугу сунімеш.* Гарун(ст. "Літаньне адзіноце").

сунімаць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех. Просіць устаць, ня крычаць, сунімае.* Гарун: Варажба,—унимать. МГсл. *Соверш.* **прысуняць**-*суйму-суймеш-суйме; прош. вр. прысуняў-няла-няло-нялі*—приостановить лошадь на короткое время, Шсл. вообще приостановить. *Прысуймі каня, пагукаем троха.*

вымаць-*аю-аеш-ае: повел.-ай-айма, несоверш. к выняць, перех.*—вынимать. Нсл. 86; Ар. *Вымай гаршкі, хлеб ізь печы.* Нсл.

выняць, *выму-меш-ме, соверш.* **1.** вынуть. Гсл.; Ар.; Нсл. 86; ЗСД 255. *Выняла пярсьцёнак зь кішані.* Н. (Афанасьев, ІУ, 1914, 287). *Я цябе зь пяску маю выняць.* Кіт. 8164. *Дурань выняў адзін бохан.* Крамушоўка Н.(Демид: Веров, 92). *Наталя выняла кніжачку.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1).
2. изять. Ст. 1529 сл. *Дзеці й імнеьея ў яе з рук выняці.* Стт. 1529, УІ, 16. *Прич.* **выняты.** Ар.

уздыймаць, *област.* **уздымаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** *несоверш. к узьняць,* — быстро, энергично поднимать. *Ні сьвет, ні зара уздымаюць, узьнялі з пасьцелі.* Нсл. 53.
2. *несоверш. к узьняць 2, 3.*

узьняць, *ўздыймў,-меш-ме; прош. вр. ўзьняў-нялà-няло-нялі, соверш., перех.* **1.** быстро, энергично поднять. Ар.; Ксл. *І, посьле, ўзьнімі галаву.* Кіт. 12063. *Узьнiмiце гэтыя думкі.* Тухінка Сян. (Ксл.).
2. запахать(плугом, сохой) твердую землю. *Узьняць папар.* НК.: Очерки, 440. *Узьнімуць папар.* Тм. 441.
3. неожиданно затеять что-н. Ксл.; Ар. *Яны ўзьнялі сварку мяжсобку.* Вейна Сян. (Ксл.).
уняць, *уймў-мèш-мèць-мèм-міцè-уймўць, прош. вр. уняў, унялà, уняло, унялі, соверш., перех.*—отнять. *Кавалак здароўя ўнялі імне.* Нсл. 226(*под* кавалак).
•**імáцца,** *імàюся, імаешся,* **1.** браться, Нсл. 224. хвататься. *Не за сваю работу ймаешся.* Нсл. *Імайся за свой бок, а не за мае дзеці. Поговор.* Нсл.
2. понимать, (Нсл. 224) постигать, успевать в чем-л. *Ці ймаецца мой сын навукі? Імецца троху.* Нсл. 224.
няцца, *імўся, імèшся, імèцца, імèмся, іміцèся, імуцца, соверш.* **1.**(приняться, Гсл.), взяться, схватиться. Нсл. 344. *Гора як імецца, дык і страх мінецца.* Дсл. *Каб ты няўся за жывот свой, а не за дзеці мае.*
2. постичь, начать усваивать, Гсл. понять, постичь умом. Нсл. 344. *Няцца навук.* Нсл. *Няўся ўсялякае работы.* Тм. *Няўся чытаць, адылі пісаць.* Гсл. *Зь вялікаю цяжкасьцю кіруецца Хомка няцца караню навукі.* Гарэцкі: Песьні, 39. *Памаскоўску чытаць-пісаць умеюць, а па беларуску няцца хочуць.* МГсл., перадмова, IУ. *Змалку ён і чытаньню-пісаньню добра няўся.* Дзьве Душы, 63.
3. удариться. Нсл. 344. *Няўся лобам аб вушак, аж гуз ускочыў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.*
няцьце, (Ксл.), **няцьцё,** (Нсл.)—понятливость, (Нсл. 343) сообразительность(в чем-л., С.). Ксл., успевание. *Ніякага нàцьця ў маладзіцы няма.* Янавічы Сур. (Ксл.). *На благое ё няцьцё, а на добрае няма.* Нсл. 343.
не даваць няцьця веры—не верить. *Імне ніколі няцьцё(цà, С.) веры не даюць.* Нсл. 343.
імéцца, *безлич., обычно с отрицанием*—вериться. Нсл. 224. *Мне ня ймецца штось, каб гэта была праўда.* Нсл. *Табе ня ймецца, што баліць.* Тм. *Сьмяецца, каму ня ймецца. Послов.* Нсл.
ня ймецца веры, *безлич.*—невериться. *Ня ймецца веры, што было яно ў яго жыцьцю.* Гарэцкі: Песьні, 84.
абняцца, *абыймўся, абыймешся, абыймецца, абыймемся, абыймецеся, абыймуцца; прош. вр. абняўся, абнялàсянялося-нялìся, соверш.*—обняться. *Несоверш.* **абыймáцца**-*àюся-àешся; повел.-àйсяàймася*—обниматься.
займáцца-*àюся-àешся, несоверш.,* чым **1.** заниматься(делом, работой). *Займіцеся вы чым, ня дурэйце.* Ст.
2. заниматься, начинаться, наступать(о паявлении дневного света, о заре и т. п.). *Стала на дзень займацца.* Я.Г.: Казкі, Но. 2, стр. 6.
3. водиться с кем, связываться. Шсл. *З благім чалавекам валей не займайся.* Ст. *Соверш.* **заняцца,** *займўся, зоймешся чым,* **1.** заняться(делом, работой). Шсл. *Заняўся работаю, няма калі й паесьці.* Ст.
2. *соверш. к* займацца *во 2-ом знач.* *Плаці, як зара займецца, пакі сонца на копію ўзыйдзе.* Кіт.
здыймáцца, *област.* **здымáцца**-*àюсяàешся, несоверш.*—сниматься. Гсл. *Соверш.* **зьняцца,** *здыймўся, здыймешся, здыймецца, здыймемся, здыймецеся, здыймуцца; прош. вр. зьняўся, знялàся-лосялìся,*—сняться.
падняцца, *парыймўся-мешся; прош. вр. падняўся, паднялàся-лося-лìся, соверш.* **1.** подняться.
2. взяться за какое-либо дело. *Лякай падняўся ўткнуць шпільку, каторую баба дала.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 105). *Маюць сардэчне, каторыя падыймуцца, за таго мэййіта(араб. нябожчыка) Пана Бога прасіць.* Кіт. 49б16.
падыймáцца-*àюся-àешся,* **1.** *несоверш. к* падняцца *1,*—подниматься. Ар.; Ксл.
2. *несоверш. к* падняцца *2,*—браться за что-л.
прымáцца-*аецца-àюцца, несоверш.*—начинать расти(приживаться, приниматься, С.). Нсл. 505. *Яблынкі прымаюцца.* Нсл.
напрыймацца, 1. напринимать вдоволь.
2. напрыймацца гора—нагореваться. *Напрыймаўся я тут гора.* Нсл. 315. *Соверш.* **прыняцца,** *прыймецца, прыймуцца,* **1.** укорениться, дать ростки, приняться. *Пасаджаныя кветкі прыняліся.* Ар. *Прич. прошл. вр.* **прыняўшыся.** Ар. *Парэчкі былі прыняўшыся добра.* Ар.
2. *да чаго,*—приняться за что. *Пашоў да кухні і прыняўся да сваее работы.* Н. (Афанасьев I, 1913, 211).
суймáцца-*àюся-àешся, несоверш. к* сунѧцца. *Соверш.* **суняцца,** *суймўся-мèшсямèмся-міцèся; прош. вр. суняўся-нялàсялося-лìся,* — уняться. *Пад вечар бой суняўся нясьціханы.* Ар.; Вольскі: Паланянка. *Суйміся, ня плач. Хтось суняўся каля нашых варот.* Ст. *Яна ірванулася наперад, потым быццам сунялася.* ЗСД. 167. *Суняўся на траўлівым прагалку.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Прич. прош. вр.* **суняўшыся.** *Ён ужо суняўшыся, ня плача.*

вымáцца-*мàецца,* **1.** *несоверш. к* выняцца,—выниматься.
2. быть способным, иметь свойство извлекаться, выдвигаться. Ар. *Гэты прыскрынак вымаецца.* Ар.
выняцца, *выймецца, выймуцца*—вынуться. Ар. *Выняўся нейкі капыт.* Мікольск М.(Демид.: Веров. III).

уздыймацца, *област.* **уздымацца,** *несоверш. к узьняцца.*

узьняцца, *уздыймуся, уздыймешся, соверш.*—быстро, с силою подняться. Ар. *Узьняўся вялікі вецер.* Баркова Куз. (Ксл.). *Віхор узьняўся. Мехава Аз. (Ксл.). Жывым узьняўся ў выш.* Гарун(ст. "Навука"). **2.** *о растениях*—скоро вырасти высоким. *Узьнялося жыта па калена на Узьнесеньне.* НК.: Очерки, 455. *Прич. прош.л. вр.* **узьняўшыся.** Ар. *Вялікі вецер быў узьняўшыся.* Ар.

•**імбрык**-*ка, зват. імбрыча, м.* **1.** чайник. *Уменьш.* **імбрычак**-*чка, предл.-чку, зват.-чку, м.*—чайник. МГсл.; Ар.; Ксл. *У імбрычку стаіць гарбата.* Чараўкі Сян. (Ксл.) **2. імбрык да кавы**—кофейник. МГсл.

•**імгненьне**—мгновение. МГсл.

•**імя,** *род., дат., предл.* **імені,** *твор.* **імям,** *мн. ч.* **імёны**-*наў, нам, ср.*—имя. МГсл.; Ар.; Раст.: Северск 135. *Шануем мы бацькоў імёны.* Жылка, 25.

налажыць імя—наречь. Смл.

•**іменны**-*ная-нае*—именованный. МГсл.

•**імжака(мжака,** Ксл.)-*кі, дат., предл. імжацыы, ж.*—мелкий дождь, Ксл. мелкий с туманом дождик, Шсл. изморось. *На дварэ нейкая імжака йдзе.* Ст. *Учора была мжака.* Санікі Беш. (Ксл.). *Мжака ўжо перастала.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *См. імжа.*

•**імжэль(мжэль,** Растсл.; ПНЗ.)-*лі, мн. ч.-ляў, ж.*—мгла, Растсл.; ПНЗ. изморось.

•**імжэць**-*жў-жыш-жыць, несоверш.*—моросить. Шсл.; Ксл. *Які там дождж; троха імжыць.* Ст. *Надвор'е благое — імжыць як у восень.* Латыгаль Сян. (Ксл.). *Даль дажджамі імжыць.* Сяднёў: Сястры. *Імжыць сьвятло.* Кавыль: Пад зорамі, 20. *Соверш.* **заімжэць**—заморосить(о дожде). *Мусіць на цэлы дзень заімжэў дождж.* Ст.

•**імжлівы**-*вая-вае, прилаг. к імжа. Прасьевала імжлівыя дажджы.* Лойка: Л. песьня.

•**імжыць(мжыць,** Нсл.; Даль), *імжыць, безлич.* **1.** моросить. Тул., Тмб. (Даль). **2.** *перех.*—смыкать, жмурить, Нсл. 284. жмурить глаза. Тверщ. (Даль). *Мжыць, замжыць вочы.* Нсл.

•**імжыцца,** Нсл., *імжыцца, імжацца, несоверш.* **1.** моросить. Ксл.; Гсл.; БНсл. *Сядні дождж імжыцца.* Мянюцева Сян. (Ксл.). **2.** смыкаться(о глазах). Нсл. 284. *Вочы мжацца, замжыліся ў цябе, спаць хочаш.* Нсл. *Соверш.* **замжыцца.** Нсл. 284. **3.** *безлич.*—мерещеться. Нсл. 284. *У ваччу мжыцца.* Нсл.

•**імкліва,** *нареч. к імклівы*—стремительно. *Ты за зорамі імкліва імкніся.* Дуб. *Дзьвіны шырокай глыбіні плывуць імкліва.* Салавей: Сіла, 15. *А ліпы падымаліся маўкліва, дарогу абступаючы, імкліва з гары на горку ў далеч бягучы.* Лойка: Л. песьня. *Хмары...імкліва расьцярушаваліся і высака зьнікалі.* Корзюк(Конадні, У-УІ, 39).

•**імжа**-*жы, дат., предл.-жы, ж.*—мелкий дождь, Растсл. изморось. Гсл. *Павыносілі ў неба гальлё вялізныя, і зь яго сыпалася за каўнер Дзімку калючая сьнежная імжа.* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157). *Я агорнуты сьнежнай імжою.* Жылка, 62. *Пачалася імжа.* Корзюк.

•**імклівасьць**-*ці, общ.-цяў, ж.*—стремительность. *Падбіта нязломных імклівасьць.* Салавей: Сіла, 54. *У такое надвор'е ....ня бывае шырокае імклівасьці.* ЗСД.98. *У ваччу ў яе гарэў агонь гордае імклівасьці.* Тм. 99.

•**імклівы**-*вая-вае*—стремительный. *Спыніў Кайдан імклівую арду.* Ар.; Вольскі: Паланяка. *Акорды, акорды.... пялёсткі зьлятаюць у вашых павевах, імклівых і гордых.* Дуб. *Гукі аркестры спляталіся цяпер із дружна-імклівым хорам людзкіх галасоў.* ЗСД 24. *Вырываліся ўгару стаўпы злосна імклівага полымя.* Тм. 168.

•**імкненьне,** *предл.-ню, ср.*—стремление. *Тваё жыцьце, тваё цярпеньне — да вёснаў сонечных імкненьне.* Салавей: Сіла, 37. *Імкненьне сьветлае, высокае нясі ў наш родны край.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20, 5).

•**імкнуць,** *-нў-нёш-нёць-нём-ніце-нуць*—стремиться, стремить, направлять, устремлять куда-л.(мечту, мысль). *Жыцьця струмень імкне да вас.* Салавей: Сіла, 9. *Думак, што імкнуць у бацькаў край, ня выперадзіш, ветру быстракрылы.* Лойка: Л. песьня.

•**імкнуцца,** *-нўся-нёшся*—стремиться. МГсл.; Ксл. *Імкнецца, ліха ведае куды.* Балдыкава Аз. (Ксл.). *Імкнецца сьцерці знакі апрычонасьці.* Бацьк. Но. 3, 439.

•**імне,** *дат., предл. падежи к "я". См. я.*

•**імпэт**-*ту, м.*—(порывистость, С.), натиск, стремительность. Гсл.

•**імсьлівасьць**-*ці, ж.* **1.** мстительность. **2.** злопамятность. МГсл.

•**імсьлівы**-*вая-вае*—мстительный. МГсл. *А поўначы на іх напалі імсьлівыя людзі.* Дзьве Душы, 4. *Стася на часіну пачула нейкае імсьлівае здаваленьне.* Юстапчык. *См. помсьлівы. Пакрыўджаная прырода імсьцілася.* Раманвіч(Конадні, Но. 2, 20).

•**імша**-*шы-шы, ж.*—обедня(обыкновенно у католиков, С.). Шсл.; Варлыга: Назіраньні 17. *Парадзілі імшу закупіць.* Уселюб Н. (Демид.: Веров., 94). *Валей ты закупі імшу да Найсьвятшае Маткі Боскае.* Тм. *Па маці адправілі імшу.* Ст. *Думаю пайці да царквы закупіць імшу на свайго лютара, нязбожніка.* Уселюб Н.(Демид.: Веров., 94). *Антыхрыст служыць вернікам імшу.* Кавыль: Думы, 40. *Табе (Сталіну) там правяць чорную імшу.* Падсонечны(Ускалось, Но. 7, 10).

•**імшал**-*лу, предл.-ле, м.*—требник (у католиков). *Подле Маркса-Леніна чырвонага імшалу Табе(Сталіну) там правяць чорную імшу.* Падсонечны (Ускалось, Но. 7, 10).

•**імшар**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—моховое место, болото. Гсл. *См. імшара.*

•**імша́ра**-*ры, дат., предл.-ры, ж.*—моховое болото. Ксл.; Варлыга: Назіраньні, 17. *На імшарах расьцець мох.* Баранаўка Куз. (Ксл.). *У імшарах нарадзіўся запраўдны партызанцкі адзьдел.* Хмара(Б. Ускалось, 1955, Но. 5). *Густы імшарнік.* Салавей: Сіла, 82.

•**імшэньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —хата, конопаченная мхом, без печки. В такой хате помещается одежда, разная домашняя утварь, пчелы.

•**імшэць**-*эю-эеш-эе*—покрываться мхом.

•**імшоны**,*—см. под імшыць II.*

•**імшы́ць I**-*шу́-шы́ш-шы́ць, несоверш., перех.* —служить обедню(у католиков).

•**імшы́ць II**-*шу́-шы́ш-шы́ць*—конопатить мхом, Гсл. класть мох при постройке. Косіч 80; Варлыга: Назіраньні, 17. *Прич.* **імшоны** —конопаченный. Дсл. *Імшоная хата.* Дсл.(*под амшыць*). *Соверш.* **амшы́ць**-*шу́-шы́ш*—проконопатить. Ксл.; Дсл. *Трэба амшыць хлеў.* Дубнікі Сян. (Ксл.). *Соверш.* **замшэць**—покрыться мхом. *На ім(доме) зымшэла пад дажджамі дранка.* Лойка: Л. песьня.

•**імшы́сты**-*тая-тае*—мшистый. *Нёман, палошчучы імшыстыя берагі, каціў на заход хвалі.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50, 435-436).

•**імчацца**—мчаться. МГсл.

•**іно́ся**, *нареч.* **1.** пусть себе. Нсл. 225. *Інося табе, ды ня мне.* Нсл.

2. *частица,*—изволь, пожалуй(нерешительное согласие, С.). Нсл. 225. *Інося, прыеду.* Нсл. *Інося, няхай і так.* Нсл.

3. иное дело. *Інося, як ты знаеш, а хто ня знае, таму ня то.* Нсл. *Інося там, дзе кіпарысы.* Дуб. *Пазнала, што рабіць — Інося....* Дуб.

•**іна́к**, *нареч.*—иначе. *Чалавек так, а Бог інак. Послов.* Нсл.

•**інакшыць**,*—см. под накшыць.*

•**іна́чыць**-*чу-чыш-ча; повел.-ч-чма, несоверш., перех.* **1.** делать на иной образец. Нсл. 225. *Іначыць работу.* Нсл.

2. переменять. Нсл. 225. *Іначыць сваё слова.* Нсл.

ад'іначыць, *соверш.*—переменить, изменить. Нсл. 385. *Ад'іначыць парадак.* Нсл. *Прич.* **ад'іначаны**—измененный. Нсл. 385. *Ад'іначаным спосабам гэта зроблена.* Нсл. *Соверш.* **зыіначыць**—изменить. *Зыіначыць парадак. Прич.* **зыіна́чаны**—измененный, МГсл. переменный. Нсл. 221. *Зыіначаны парадак, і пайшло сусім другое.* Нсл. *Соверш.* **перайначыць**—видоизменить, Гсл. изменить. Нсл. 403. *Прич.* **перайначаны**—измененный. Нсл. 403. *Мае словы перайначаны.* Нсл.

•**інбі́рнікі**-*каў*—слащавое приготовление из имбира, в ромбоидальной форме. НК.: Очерки, 38.

•**інды́к**-*ка̀, предл.-ку̀, зват. інды̀ча, мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі̀-ка̀мі-кох, м.*—индейка. Ар.; Ксл. *А сват ходзе, харабруе, як індык.* Купіна Віц. (Ксл.).

•**інды́чка**-*чкі-чцы, ж.*—самка индейка.

•**інстыкт**-*ту, предл. и зват.-це, м.*—инстинкт. Нсл. 225. *Гэта ўжо інстыкт, апалы рэфлекс, выраблены паўвяковым страшным жыцьцём, якое мог пераэкыць толькі той, хто меў гэты інстыкт.* Блр. Голас, Но. 178.

•**іншэць**-*эю-эеш-эе, повел. іншэй-эйма, несоверш.*—становиться иным, изменяться. Нсл. 225. *За новым аканомам парадак іншэе, паіншэў.* Нсл. *Соверш.* **паіншэць,** Нсл. 225.—несколько измениться. *См. іншэць.*

•**і̂ншы**-*шая-шае*—другой, не такой, как этот(или как прежде отличающий от этого, или от прежнего); иной. Ар.; Гсл.; Нсл. 225; Вят., Вост. (Даль). *Іншы стаўся парадак.* Нсл. *Пан Бог, акром яго іншага Бога нямаш.* Кіт. 6б11.

2. *нареч., област.*—иначе. Растсл. *См. начай.*

•**і̂ншыць**, *-шу-шыш-ша, несоверш., перех.* **1.** переменять. Нсл. 225. *Свае слова іншыш.* Нсл.

2. подменять, тайно, незаметно заменять одно другим. *Соверш.* **зыіншыць, 1.** переменить.

2. подменить(тайно, незаметно заменить одно другим, С.). Нсл. 221. *Зыіншыў тое, што я сабе выбраў.* Нсл. *Прич.* **зыіншаны, 1.** переменённый. *Зыіншанае слова.* Нсл. 221.

2. подмененный. Нсл. 221. *Зыіншаны тавар.* Нсл.

зыінша́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, многократ., перех.* **1.** переменять.

2. подменять. Нсл. 221. *Ня зыіншай майго тавару.* Нсл.

•**і̂ншыцца**-*шуся-шышся,* **1.** переменяться, изменяться.

2. подменяться, незаметно сменяться чем-л. другим. *Соверш.* **зьі̂ншыцца, 1.** перемениться.

2. подмениться, незаметно смениться чем-л. другим. *Зыіншаецца, зыіншыўся колер.* Нсл. 221. *Многократ.* **зыінша́цца**-*а̀юся-а̀ешся, повел.-а̀йся-а̀ймася,* **1.** переменяться, изменяться.

2. подменяться, многократно, незаметно сменяться чем-л. другим. *Ср. зыіншацца в 2-ом знач.*

•**інтарэс**-*су, предл. и зват.-се, м.*—дело(к кому, С.). Гсл.; Нсл. 225. *Інтарэс маю да цябе.* Нсл.

•**і̂рха**, *і̂рхі, і̂рсе, ж.* **1.** очищенная от шерсти ленточка из овчины, вкладываемая в шов полушубка(тулупа, С.). Шсл. *Забыўся ірхі ўлажыць ды шые.* Ст.

2. такая же ленточка, нашиваная спереди полушубка справа и слева, как украшение. Шсл. *Абарвалася ў кажусе ірха.* Ст. *Ср. ірша̀.*

•**ірхава́ць**-*хўю-хўеш-хуе, несоверш., перех.* —нашить в полушубке *"ірхі".* Шсл. *Соверш.* **аб'ірхава́ць**-*хўю-хўеш-хўе, перех.* Шсл. *Кажух гатоў, толькі яшчэ аб'ірхаваць.* Ст.

•**ірдзе́ль**-*ля, общ.* **1.** ярко-красный. Гсл.

2. краснощекий. Гсл.

3. пышащий-щая здоровьем, Ксл. краснощекий, здоровый мужчина, краснощекая здоровая женщина. Нсл. 225. *Ірдзель дзеўка.* Нсл.

•**ірдзе́нь**-*ня, общ. — ірдзель.* Нсл. 225. *Чырвоны, як ірдзень.* Нсл.

•**ірдзень**-*ні, мн. ч.-няў, ж.*—румянец. Іг. *На шчоках ірдзень.* Іг.

•**ірдзе́ць**, *-ѐе, повел., -ѐй-ѐйма, несоверш.* —рдеть. Шсл. *Крывёю ірдзее раса.* Колас: Адплата, 3. *Ірдзее на палянах суніцаў раньні жар.* Калачынскі: Лясная казка.

•**ірдзецца**-*дзіцца, несоверш. — ірдзець.* Шсл. *Раса аж ірдзіцца на траве.* Ст. *Соверш.* **заірдзецца**—закраснеться. *Баба аж заірдзелася ад злосьці.* Ст.

•**ірза́ць**, *іржў, іржэш, іржэць; прош. вр. ірзаў, несоверш.*—ржать. Гсл.; МГсл.; ПНЗ, 9; Шсл. *Конь ня йдзе, конь іржэ, упінаецца.* Росуха Імгл.(Косіч 254). *Конь іржэ стоячы ў хлеве.* Ст. *Прыходзе пад ноч конь, іржыць бедалака.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *У лесе жарэбчыкі іржуць, дамоў ня йдуць(ваўкі).* Рапан. Прык.: 354. *Хоць Сіўка не вязе, ды іржэ. Послов.* Рапан 159. *Коні пачалі ірзаць.* Воўсішча Сян. (Ксл. 237). *Яшчэ будзе вараненькі весела ірзаці.* Гарун: Белр. марш. *Соверш.* **зарза́ць.** Дсл. 248.—заржать. *Зарзалі кабылы.* Дсл. *Вышаў вол, заірзаў як конь, надзьмуўся як мех(гусак).* Рапан. 345. *Конікі зарзалі.* Сур. Северск.(Шэйн, 1-2, 497).

•**іржа́ I**-*жы-жы, ж., област.*—рожь на пне. Ск. *См. жыта.*

•**іржа́ II**, *іржы̀-жы̀, ж.*—ржавчина. *Восень....сыпе іржою зь бялёсых бяроз.* А. Змагар(Прыйсьце, Но. 1). *Плугі чакалі ськіваў чорных, каб змыць іржу.* Танк(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 130); МГсл.; Растсл.; Косіч 80; Шсл.; Нсл. 225; Ксл. *Сэпаратар іржа паела. Сутокі Лёз. (Ксл.). Грызе, есьць мяне, як іржа зялеза.* Ст. *Іржа зьела касу.* Нсл. *Грызець, як іржа зялеза.* Рапан.: Прык. 74. *У талым сьнезе прэлая зямля, як іржа рудая на зялезе.* Крушына: Лебедзь, 41. *Паіў Сібір мяне іржой крыніц.* Кавыль: Думы, 59.

•**іржа́нка**-*нкі-нцы, ж.*—ржаная солома. Ск. *Прынясі іржанкі на Куцьцю.* Ск.

•**іржаны́**-*ная-нае*—ржаной. Ск. *См. жытні.*

•**іржавец**-*вее, несоверш.*—ржаветь. Варлыга: Назіраньні, 17.

•**іржа́вы**-*вая-вае,* **1.** покрытый ржавчиной, ржавый. Варлыга, Назіраньні, 17. *Сілялі іржавымі бляшанкамі ваду.* Рамановіч (Конадні, Но. 2, 20).

2. с такой водой (о болоте). *Вадзянік вылез із іржавага багна.* Каласкі, 1955, Но. 29-30, стр. 15. *Канавы наліваў іржавай крывёй.* Лойка:Л. песьня.

•**іржэўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—злаковые пни, оставшиеся посьле снятия ржи, Ксл. пни сжатой ржи. *Іржэўнік — гэта пні пажатага жыта.* Аськершчына Беш. (Ксл.). *І жаўрукі на струшчаны іржэўнік не рассыпаюць зерняткі хвалы.* Кавыль: Вясна(Блр. Думка, Но. 2). *Шоўкам зялёным рунь разьляглася сярод іржэўнікаў.* Рунь, 7.

•**іржышча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.* **1.** пеньки ржаных стеблей, НК.: Очерки, 439, Но. 878, 445. ржаная стерня, оставшиеся на поле стебли сжатой ржи. Гсл.; БНсл.; Варлыга: Назіраньні, 17. *Аб іржышча пакалоў ногі.* Гсл. *Колькі на небе зорак, толькі на зямлі дзірак(іржышча).* Рапан. 346. *Будзе золатам адсьвечаваць іржышча.* Адамчык: Арж. колас. *Асеньні вечар над іржышчамі свой смутак атрасаў.* Крушына: Калыханка ("Зьніч", 1954, Но. 27). *Іржышчам, як сілом, ловіць ён лісьце за сялом.* Салавей: Сіла, 66.

2. поле после снятия ржи. Ксл. *Я сёлета бульбу запахаў на іржышчу.* Пустыр Сір. (Ксл.).

•**іржышчны**-*ная-нае, прилаг. к іржышча* —полученный из ржаной стерни. *Іржышчнае сена.* НК.: Очерки, 462.

•**ірлава́ць**, **рлава́ць**, (Нсл.),-*лую̀-луѐшлуѐць-луѐм-луіцѐ, несоверш.* **1.** кричать по орлиному. Нсл. 563. *Арлы рлуюць.* Нсл.

2. растиряться. Нсл. 563. *Дужа ты рлуешся тут!* Нсл. *Два арлы рлуюць, адно яйцо гадуюць. Загадка: хрышчоныя бацькі на хрысьце хрышчанага дзецяняці прымаюць яго адно ад аднаго.* Нсл.

•**ірмі́цца**—гореть, загоряться каким-л. чувством. Смл.

•**ірмі́цца**—пылать страстью. Смаленш. *Соверш.* **заірміцца.** Смл.

•**ірша́**-*шы̀-шы̀,* .—полоска овчины, очищенная от шерсти и идущая на оторочку. Ксл. *Няма чым іршыць — іршы не хапіла.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Ср. ірха̀.*

•**іршы́ць**-*шў-шы̀ш-шы̀ць, несоверш., перех.* —обкладывать что тесмою. Нсл. 225. *Іршыць, аб'іршыць кажушок.* Нсл. *Соверш.* *абіршыць.* Нсл. 225. *Прич.* **аб'іршаны** —окаймлённый мехом. Нсл. 356. *Аб'іршаны кажушок.* Нсл.

•**іртаві́на**, *-ны-не, ж.*—санный полоз. Бранск(Тихонов, 50). *Ср. і̀рты.*

•**іртýць**-*ці, ж.*—ртуть. Навасільскі п.(Будде: Тула-Орел, 122). *Жывыя, быццам іртуць, вочы твае цьвітуць.* Сяднёў: Сястры. *См. жывое срэбла.*

•**ïрты**-*оў*(*одна ïрта*)—лыжи. *Еўлічы; Моз.; Ксл.; Арл.; Трубч.* (*Даль*)*; Гсл.*(**ïрта** —лыжа); НК.: Очерки, 378; Бранск(Тихонов, 50). *Іван зрабіў сабе ïрты і цяпер ходзе па сьнезе.* Баравыя Куз. (Ксл.).

•**ірвáкі**-*каў, единств. ч. нет.*—рвота. МГсл.; Нсл. 735. *Засып ірвакі пясочкам.* Нсл.

•**ірвáльня**-*ні-ні, ж.*—женщина а также мужчына, рвущие лён. Аш. *Юзавы ірвальні казалі.* Аш.

•**ірвáць**-*вў-вèш-вèць-вèм-віцè; прош. вр. - ірвàў, ірвàла, ірвàлі, несоверш., перех.* —рвать Н.; Лунінец; ЗСД. 16; Шсл.; Нсл. 225; Няпрахіна Карачэўск.(Будде: Тула, Орел, 73); Дсл. *Ірві краскі сабе.* Нсл. *Ірві, ды караня ня прырві.* (Косіч, 260). *Пусьці каня, няхай ірвець траву.* Нсл. *Пайшлі ірваць лён.* Ст. *У прудкаўскім гаю грыбы ірвала.* Дсл. *Там я красачкі ірвала.* Навасёлкі Стдуб.(Косіч 10). *Ірвуць цела жывое.* Гарун: Белр. марш. *Зь ёю ў жыце ірваў я валошкі.* Кавыль; Пад зорамі, 66. *Загаласіла і пачала ірваць на сабе валасы.* Цялеш(Дзесяць, 13). *Вятры ірвалі ніць.* Салавей: Сіла, 34. *Однкр.* **ірванýць**-*ну-нèш-нèць-нèм-ніце*—рвануть. ЗСД 167. *Соверш.* **нарвáць**—срывая, набрать в каком-л. количестве. Ар. *Дзяўчына нарвала ў лесе травы каровам.* Ар. *Нарвалі кветак.* Ар.

абарвáць, — оборвать, сорвать со всех сторон, кругом. *Абарвалі яблыкі.* Ар. *Чыста ўсю адзежу абарваў у лесе.* Ст. *Прич.* **абарвáны**—оборванный. *Ходзе абарваны, як той старац.* Ст. *Несоверш.* **абрывáць**-*дю-деш-де,* — обрывать. *Нашто табе абрываць ніткі?* Ст.

адарваць-*ву-веш-вець-вем-віце, соверш., перех.*—оторвать. Ар. *Прич.* **адарвáны,** 1. оторванный. Ар.; Нсл. 360; Дсл. *Адарваны ад работы.* Нсл.

2. о выделенном члене семьи. Дсл. *Дачка замуж аддадзёна — кавалак адарваны.* Дсл. *Ты ў нас ужо адарваны кавалак.* Нсл. 360. *Несоверш.* **адрывáць**-*дю-деш-де*—отрывать.

зарваць I, зырвáць,-*рвў-рвèш-рвèць - рвèм-рвіцè, соверш., прош. вр.-рваў-рвала - рвалі,* 1. сорвать, дернув; отделить от ветки, стебля(что-л. растущее). Ар. *Зарваць ігрушу.* Ар.

2. сорвать, дернув, рванув, отделить (что-л. прикреплённое). *Зарваў дзьверы із завесаў.* Ар.,—рывком, резким движением снять(что-л. надетое, висящее на чем-л.). *Зырваў шаль із шыі. Безлич. пры кляцьбе.* Шсл. *Ціха, каб табе зарвала яно!* Ст.

3. снять со службы, оторвать от постоянной работы.

зрывáць-*дю-деш-де* 1. *несоверш. к* *зарваць у 1-ым а 2-ім зн.*,—срывать. *Дзеці зрываюць краскі.* Ст. *Зрываць запінахі з акон.*

2. *несоверш. к* *зарваць у 3-ім зн.*,—снимать со службы, отрывать от домашних работ. Шсл. *Ніхто цябе зрываць із службы ня будзе.* Ст.

•**зарваць II,** *зарвў-вèш-вèць-вèм-віцè, соверш.* 1. задеть, досадить, Гсл. приостановить, затронуть. Нсл. 183. *Калі ні йдзець, заўсёды мяне зарывае, зарвець.* Нсл. *Прич.* **зарваны, а**) задетый. Гсл. *Затронутый сильно.* Нсл. 183. *Ён ня сам а зарваны кінуўся біцца.* Нсл.

б) спрошенный на уроку (экзамене, Нсл.) учителем. Гсл.; Нсл. 183. *Зарваны з арытмэтыкі, з лаціны.* Нсл.

2. *о корове*—перестать давать молоко Ар. *Падласка зарвала.* Ар.

3. захватить. Нсл. 183. *На гэтым гамў, хто зарваў, то таму. Послов.* Нсл.

4. *безлич.*, употребл. при проклинании. Шсл. *Ціха, каб табе зарвала яно!* Ст.

5. *безлич. зарвала*—прекратило. Іг. *Дзень у дзень хадзіў да нас, а то зарвала.* Іг.

зарываць, *несоверш. к* *зарваць,* 1. приостанавливать, затрагивать. Нсл. 183.

2. *несоверш. к* *зарваць 2.* Ар. *Чарна зарывае.* Ар.

3. *несоверш. к* *зарваць 3*,—захватывать. Нсл. А83. *Кажан сабе зарывае патрохі.* Нсл.

4. делать вопросы при допросе. Нсл. 183. *Няхай не зарывае мяне, я ўсе скажу па праўдзе.* Нсл.

падарваць, *соверш.*—надорвать, повредить что-л. от чрезмерного усилия. Ар. *Падарваў здароўе, возячы камяні,* Ар. изнурить, измучить физически или нравственно. Ар. *Падарваў каня.* Ар. *Несоверш.* **надрываць**-надрывать.

парвáць-*вў-вèш-вèць-віцè,* 1. изорвать всё, много.

2. схватить рывком. *Воўк парваў гусь і панёс.*

3. схватить. Нсл. 476. *Кашаль парваў мяне.* Нсл. *Злы дух парваў яго некуды.* Нсл.

парывáць-*дю-деш-ае, несоверш.* 1. затрагивать, задевать. Нсл. 476. *Ён як стракаецца з імною, заўсёды парывае мяне.* Нсл.

2. *несоверш. к* *парваць 2,*—схватывать. Нсл. 476. *Трасца парывае, парвала яго.* Нсл. *Сьмех парывае.* Тм.

перарваць, *-рву-рвèш-рвèць-рвèм-рвіцè; прош. вр. рваў, рвàла, соверш.* 1.разорвать на двое, на части, перервать. Ар. *Перарваў шнюр.* Ар.

2. прекратить, приостановить на некоторое время(дело, занятие и т.п.); прервать. Ар.

перарываць, *несоверш. к* *перарваць 1, 2.*

прарвáць, *соверш.*—вырывая некоторые, сделать менее густым(об овощах на грядах). Ар. *Надабе прарваць буракі.* Ар. *Несоверш.* **прарываць**—прорывать.

прырваць, *соверш.* 1. немножко оторвать. *Ірві, да караня ня прырві.*

2. оторвать что-л. близко. Нсл. 509. *Деепр. наст. вр.* **прырвáны**—лопнувший в начале или конце. Нсл. 509.

прырывáць, 1. *несоверш. к* *прырваць I.*, немножко отрывать.

2. отрывать что-л. близко. Нсл. 509. *Шыючы, ты часта прырываеш нітку.* Нсл.

разарва́ць-*вў-вèш-вèць-вèм-віцè; прош. вр.-рваў-рвà-ла, несоверш.* **1.** разорвать. Ар.
2. растерзать. *Деепр. наст. вр.* **разарва́ны**—разорванный, Ар. растерзанный. *Несоверш.* **разрыва́ць**—разрывать. Ар.

вы́рваць, *соверш.*—вырвать рывком, резким движением удалить, извлечь. Ар. *Вырваць зуб.* Ар. *Несоверш.* **вырываць**—вырывать. Ар.

урва́ць-*вў-вèш-вèць-вèм-віцè; прош. вр. урваў, урвàла,* **1.** укоротить(сделать короче по длине, по протяженности, **С.**), сократить(уменьшить, ограничить в количестве, в объеме, **С.**). Нсл. 664.
2. сделать менее продолжительным по времени, сократить сроки чего-л. *Сьв. Варвалі ночы урвалі.* Нсл. 664. *Урваць здароўе, прыбыткі.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **урва́ны, 1.** оторванный. Нсл. 664. *Урваная аборка.* Нсл.
2. отнятый. Нсл. 664. *Урваны час ня зьвернеш.* Нсл.
3. *в знач. прилаг.*—урывочный. Нсл. 664. *Хіба урваным часам зраблю.* Нсл.

урыва́ць, 1. *несоверш. к урваць 1.*
2. *несоверш. к урваць 2. Ня ўрывай імне часу.* Нсл. 664.

•**ірва́цца**-*вўся-вèшся; прош. вр. ірвàўся, ірвàлася, несоверш.*— рваться. Н.; Нсл. *Ніткі ірвуцца.* Нсл. *Однкрт.* **ірвануцца.** *Ірвануўся да варотаў.* Цялеш: Дзесяць, 26. *Соверш.* **нарва́цца**—рвав что-л., наработаться. *Досыць мы лёну нарваліся.*

абарва́цца, -*вўся-вèшся-вèцца-вèмся -віцèся; прош. вр. абарвàўся-абарвàлася-лися, соверш.*—истрепать свою одежду. *Абарваўся, аж сорамна глядзець.* Ст. *Несоверш.* **абрывацца.** Шсл.

адарва́цца, -*вўся-вèшся-вèцца-вемся -віцеся; прош. вр. адарваўся, адарвалася, несоверш., ад чаго,* **1.** оторваться(отделиться от чего-л. вследствии натяжения, рывка, движения, **С.**). Шсл. *Ад біла адарвалася калыбка.* Крамяні Пух. (Шсл.).
2. оторваться, перестать делать что-л. *Цяжка адарвацца ад любовай работы*—оторваться, перестать смотреть на кого, что-л.

адрывацца, *несоверш. к адарвацца I.*

дарва́цца-*вўся-вèшся, соверш.* **1.** добраться, получить доступ к чему-л. сильно желаемому. *Дарваўся да гарэлкі.* Дсл. *Дарваўся да чуба, да гарэлкі.* Нсл. 142.
2. усердно приняться за работу(за что-л., **С.**) Шсл. *Як дарваўся, дык, як бачыш, скончыў касіць.* Ст.

дарыва́цца-*àюся-àешся, несоверш.*(*к дарвацца 1,2*). *Дарываецца да барады мае.* Нсл. 142.

•**зарва́цца I, зырва́цца**-*рвўся-рвèшся-рвèцца-рвèмся-рвіцèся*—сорваться, освободиться, разорвав привязь пута.

зрыва́цца-*àюся-аешся,* **1.** *несов. к зарвацца*(*зырвацца*).
2. отходить от службы, от постоянной работы. Шсл. *Нашто табе было зрывацца з дому?* Ст.

зарвацца II, *соверш. к зарывацца. Несоверш.* **зарывацца**—задираться. Нсл. 183. *Зарываецца, зарваўся з імною біцца.* Нсл.

падарва́цца, -*вўся-вèшся-вèцца-вèмся -віцèся; прош. вр.-вàўся-вàлася-вàліся, соверш.* **1.** надорваться, повредить себе внутренные органы от чрезмерного усилия, напряжения. Ар.
2. *перен.*—надорваться, измучиться нравственно, потерать душевные силы. Ар.

падрыва́цца-*аюся-аешся, зват.-айся-аймася, несоверш.*(*к падарвацца 1,2*)—надрываться. МГсл.; Ар.

парва́цца, -*вўся-вèшся-вèцца-вèмся-віцèся,* **1.** порваться. Ар.
2. *з чаго,*—сорваться, вскочить. *У нэмазе* (*араб. малітве*) *заснуў, а зо сну парваўся да нэмазу.* Кіт. 8468. *Калі зо сну парваўся да абраканьня, то нэмаз не запсуе.* Тм. 84610.
3. броситься с дракою. Нсл. 476. *Парываецца, парваўся к імне з кулаком.* Нсл. *На каго ты парываешся?*
4. (стремиться освободиться, вырваться, **С.**), рваться. Нсл. 476. *Парываецца, парваўся пайсьці.*
5. сильно предаться какому—л. чувству. Нсл. 476. *Парываецца, парвалася, плачучы, крычачы, сьмяючыся.* Нсл.

парыва́цца-*àюся-àешся, несоверш.*—порываться, стремиться, пытаться что-л. сделать. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **парыва́ньне**-*ня, предл.-ню*—порывание, стремление к чему, желание сделать что-л. *Не маглі ўжо яны распаляць адзін у вадным парываньні, імкненьні.* ЗСД. 50.

перарва́цца-*вецца, соверш.*—перерваться, разорваться на двое, на части. *Несоверш.* **перарыва́цца, 1.** перерываться. Шсл. *Ценкая нітка дык перарываецца.* Ст.
2. сильно кричать, орать. *Крычыць, аж перарываецца.* Ст.

прарва́цца, *соверш.*—прорваться. *Несоверш.* **прарывацца**—прорываться.

прырва́цца, -*вўся-вèшся-вèцца-вèмся -віцèся; прош. вр. прырваўся, прырвалася, соверш.* **1.** *страд. к "прырваць". Ніткі прырываюцца, прырваліся ў кроснах.* Нсл. 509.
2. придраться. Нсл. 509. *Прырываецца, прырваўся к імне біцца.* Нсл.
3. с жадностью приступить к чему-л. Нсл. 509.

прырывацца, 1. *несоверш. к прырвацца 1.*
2. *несоверш. к прырвацца 2, 3.* Нсл. 509.

разарва́цца, *соверш.*—разорваться, разделиться на части, стать разорванным. Ар. *Несоверш.* **разрыва́цца**—разрываться.

вырвацца, *соверш.*—вырваться. Ар. *Несоверш.* **вырывацца**—вырываться. Ар.

урвацца, *соверш.*—прерваться(прекратиться, С.). Нсл. 664. *Урвуцца табе твае хабары.* Нсл. *Несоверш.* **урывацца**—прерываться, прекращаться. *Урываецца мае шчасьце, здароўе.* Нсл.

уварваньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к уварвацца,*—вторжение. Ар.

уварвацца, *-вуся-вешся-вецца-вемся; прош. вр. уварваўся, уварвалася, соверш.* —вторгнуться. Ар. *Несоверш.* **урывацца**-*юся-ешся*—вторгаться.

•**іскра,** (Ар.), **скра,** (Нсл.)-*ры-ры, мн. ч.-раў, ж.* — мельчайшая частина горящего вещества, искра. *Хоць бы скра была яго сумленьня.* Нсл. *Собир.* **іскрые**-*ыя, предл.-ыю. Яго па калені ўсыпаў іскрыям.* Рагач. (Ром. III, 161).

•**іскрак**-*ака, предл.-аку, зват.-ача, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-ках, м.*—зусешенка в носу. *Іскрак з носа выкінуць.* Кіт. 43а5.

•**іскрыня**-*ні-ні, мн. ч.-няў, ж.* **1.** большой сундук. *Палотны, сарочкі, адзежу хаваюць у іскрынях.* Міх.

2. *в колодце*—четырехугольное приспособление в виде сундука без крышки и дна на дне колодца. Ар.; Міх.

3. (*в мельнице*)—приспособление на мельнице, куда сыплется мука из-под жернова. Міх. *Уменьш.* **іскрынка**-*нкі-нцы*—ящик. *На гарэ крутой там гараць агні, сьвяты вечар! А із тых агнёў іскрына ўпала, сьвяты вечар! Іскрынка ўпала — крыніна стала, сьвяты вечар!* Я. Гладкі: Дудар, стр. 30.

паштовая іскрынка—почтовый ящик.

іскрыначка-*чкі-чцы, уменьш. к іскрынка* —ящичек, ларец.

•**іскрыпка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—скрипка. Міх. *Пакажацца музыка з іскрыпкаю.* Гарэцкі: Песьні, 5. *Або грай, або йскрыпку аддай. Послов.* Рапан. 91. *Ён быў добрым музыкам, і меў добрую іскрыпку.* Я.Г.-кі: Казкі, Но. 2, стр. 10. *Пакратаў струны іскрыпак.* Кавыль: Думы, 56. *Я пад ягоную іскрыпку....на ліры выславіў цябе.* Крушына: Творы, 146. *Палцы смыка і струн іскрыпкі ня краталі здаўна.* Салавей. *Ой, чаму ж, матуля, жыцьцё йскрыпку дала?* Гарун (ст. "Матчын дар."). *Уменьш.* **іскрыпачка**-*чкі, дат., предл.-цы, ж. Паслухай, як ён выцінае на іскрыпачцы.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Ласкат.* **скрыпуля**-*лі. Над скрыпуляю, над собскай ты цяпер не гаспадар.* С. Музыка, 135. *Жывая іскрыпка*—жена и дети. НК.: Дудар, 187.

•**іслам**-*аму, предл. и зват.-аме, м.*—ислам, магометанская религия.

•**ісламскі**-*кая-кае, прилаг. к іслам,*—Мослем, Могаммедан. Кіт. 88а15.

•**існасьць**-*ці, ж.*—сущность, суть. *Пан Езус жыве і існасьць Яго.* Уселюб Н. (Демид.: Веров II, 1896, 29). *Існасьць у віне.* Кавыль: Думы, 22. *На існасьць дзён глядзеў нях-мура.* Кліш.: В. Каліна. *См. істасьць, іста 2. Музыка была самой існасьцяй і ўвабрала ўсё ад нараджэньня й па гэтую часіну.* Корзюк. *З гэных пялёсткаў паўстане спрадвечная існасьць.* Дуб.: Наля 45.

•**існаваць**—существовать, быть. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **існаваньне**—существование, бытие. Гсл.

існуючы, 1. существующий. Гсл.

2. существуя. Гсл.

•**існы**-*ная-нае*—истый, настоящий, Гсл. подлинный, сущий.

•**іспод**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.—низ вообще* (*находящийся под чем-л.* С.), дно печи, нижная часть какого-л. сосуда, вещи, предмета. Гсл.

сыспаду, (Скар. III, Ц.), *нареч.*—снизу(с нижнего места, находящегося под чем-л., "с -ісподу" С.). Ар.; БНсл.

•**исподак**-*дка, предл. и зват.-дку, м.*—блюдечко. Гсл.

•**исподкі,** (Гсл.), **сподкі,** (Ксл.; Нсл.)-*дак, -дкаў*(*одна іспадка, сподка*)—вязаные рукавицы, варежки, МГсл. рукавицы, сшивные из сукна или вязаные из суконных ниток, свойлоченных потом. НК.: Очерки, 113. *Адзень сподкі, бо сьцюдзена.* Доўгае Беш. (Ксл.). *Узімку ў сподках добра.* Гарнова Сян. (Ксл.). *Кісьлячыя сподкі купіў.* Нсл. 605. *Дзед Ігнат здымае свае паўпудовыя сподкі, дастаець капшук і неўзабаве сам ён увесь хаваецца ў шэрых стаўпох даўкага дыму.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, 1935 г., Но. 2, стр. 96). *Единств. ч.* **іспотчына**-*ны-не.* НК.: Очерки, Но. 246. *Ласкат.* **істопчынка**-*кі,* **істопчыненка**-*нкі.* НК.: Очерки, Но. 246.

•**исподні, сподні,** (Ар.; Нсл.)-*няя-няе*—находящийся под чем-л. *Сподняе сена гнільлю пахне.* Нсл. 605. *Сподняя скарынка.* Тм. *Даставай сподні мяшок. Надзень споднюю сарочку.* Ст. *У цябе відаць сподні спаднік.* Сянно Беш. (Ксл.).

•**іспол**-*лу, предл. и зват.-ле, м.* **1.** часть реки вверх по течению от плотины. *У нас благі іспол.* Сутокі Лёз. (Ксл.).

2. широкий и длинный(искуственный, С.) пруд, нередко среди деревни. НК.: Очерки, 486.

•**іспадзень**-*дня, предл.-дню, зват. іспадню, м.*—нижний жёрнов. НК.: Очерки, 327.

•**іспаліць,**—*см. под паліць.*

•**іспаш**-*шы, дат., предл.-шы, мн. ч.-шаў, ж.*—потрава, порча скотам засеянного поля. *Коні езныя, рабочыя...на іспашы маюць быць займаваны.* Стт. 467. *Не маець за іспаш стада браці; бы й засьпеў на іспашы, маець адагнаці да таго пана, чые стада ёсьць, а іспаш маець абвесьці людзьмі староньнімі і акопаваці з тымі ж людзьмі; тагды тый павінен іспаш заплаціці, чые стада шкоду ўчыніла. Ведзьжа вызваляе толькі стада сьвярэпее, абы на іспашы ня было займавана.* Стт. 467. *Твае коні кажны раз іспаш мне робяць.* Нсл. 225.

•**іспоткі** — *іcподкі.*
•**іспотчына,**—*см. под іcподкі.*
•**іспра́ва**-*вы-ве, ж.*—выполнение. *Па ісправе дзела, варочайся барждэжэй двору.* Нсл. 225. *Прасіў у нас ісправе галаўніка.* Ліст. пск. кн. Івана Аляксандравіча 1463-5(ИОРЯС, 117, 34, 1912, стр. 350).
•**icса́ць,** (Шсл.), **ссаць,** (Ар.)-*сў-сèш-сèць-сèм-сіцè-сўць, несоверш., перех.*—сосать. Шсл.; Ар. *Дзяцё ісьсець цыцку.* Ст. *Пакорнае цялётка дзьве маткі ісьсець.* Ст.(*под пакорны*). *Соверш.* **пассаць.**
•**іскума́ць,**—*см. под скумаць.*
•**ісшы́ць,** *ісшыю-шыеш-шые, соверш.* —сшить. *Парвалася конская папруга — трэба ісшыць.* Ст.(Шсл. *под папруга*).
•**істопка**-*пкі-пцы, мн. ч.-пак, -пкаў, ж.* —помещение при хате(вход из сеней) для хранения зимою овощей(квашеной капусты, такой же свеклы и т.п.), а летом молока, сметаны и т.п. Бывает теплое (но не отапливаемое) зимою и холодное летом. Иначе называется *"варыўнёю".* Войш.; Сакуны, 12. *Восень сьвірны поўны збожжам, а скляпы а істопкі бульбаю, гароднінаю а садавінаю.* Я.Г.: Лемантар, 86.
•**істота**-*оты-оце, ж.*—письменный документ гражданского акта. По каждому гражданскому акту, по каждой сделке ....составлялись соотвественные документы, которые в случае надобности и представлялись в суд. Они назывались иногда истотами: *"меў лічбы на тую сенажаць каторыя істоты"* Гордз. акты, XVII, стр. XXXI.
•**істотны**-*ная-нае, прилаг. к "істота".*
•**ї́ста,** *ї́сты, ї́сьце, ж.*
1. основной капитал. Гсл.; Вят., Вост. (Даль).
2. суть, сущность. Гсл. *Толькі выказаць істу ейную штука ня сусім лягкая.* Смутніца. *См. існасьць, істасьць.*
•**ї́стае,** *ї́стага, в знач. сущ.* — *іста.* Вят., Вост. (Даль).
•**ї́стасьць**-*ці, ж.* 1. сущность, суть. *Істасьці ў іх ня дойдзеш.* Лужасна Куз. (Ксл.). *См. існасьць, іста 2.*
2. чистосердечие. *Істасьці ў вас ані на каню няма.* Нсл. 225. *Я к вам з усею істасьцю, а вы ка мне з усею хітрасьцю.* Нсл.
•**іструб,**—*см. под струб. См. струб.*
•**істрыня́**-*нї́-нї, ж.*—острота. Іг. (Адам.).
•**істрэць**-*эю-эеш-эе, повел. істрэй-эйма, несоверш.*—остановиться острее.
пайстрэць, *соверш.*—стать несколько острее.
•**істры́ць**-*рў-рыш-ра, несоверш., перех.*
1. острить(делать острым, **С**.). Дсл. НК.: Очерки, 384, Косіч, 74.
істрыць зубы[*на каго*]—точить зуб (зубы), злобиться на кого-л., стремиться причинить вред, неприятность кому-л. *Ён даўно на мяне істрыць зубы.* Нсл. 225. *Прич.* **войстраны**—остренный. *Войстраны нож.* Нсл. 63. *Соверш.* **заістрыць**—заострить. Дсл. 246. *Соверш.* **найстрыць**-*ру, найстрыш-ра,* **1.** наострить, сделать острым. Косіч 74. *Найстрылі мы зь ім ірты.* А. Вожык (Беларус, Но. 194).
2. наострить, сделать острым в каком-л. количестве.
пайстры́ць, *соверш., перех.*—поострить. Ксл. *Пайстры мне ножык.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *Пайстры тапор.* Нсл. 225. *Соверш.* **выйстрыць**—хорошо, достаточно наострить. *Выйстры тапор.* Нсл. 225.
2. точить, оттачивать.
зайстрыць, *соверш.* **1.** заострить. Нсл. 169. *Зайстрыць кольле.* Нсл.
2. зачинить, зачинять (карандаш). *Дай складанчыка алавік за̀йстрыць. Прич.* **за́йстраны, 1.** заостренный. Нсл. 169; Дсл. *За̀йстраны кол.* Нсл.
2. зачиненный. *Зайстраны алавік.*
звойстраваць-*рую-руеш-руе, несоверш.* —истачивать, сглаживать жало, острие. Нсл. 200. *Ня звойструй сякіры; звойстрыш, сячы ня можна будзе.* Нсл. 200. *Соверш.* **звайстрыць**—источить. Нсл.
перавойстраваць-*рую-руеш-руе; повел.-руй-руйма, несоверш., перех. Соверш.* **перавойстрыць**-*ру, перавойстрыш-ра, соверш.* —чрез долгое или неправильное острение иступить жало. *Сякіру перавайстрылі.* Нсл. 399. *Прич.* **перавойстраны**—переточенный, испорченный излишним точением. *Нож перавойстраны.* Нсл. 399.
айстрыцца, (істрыцца), *войстрыцца, войстрацца* (*істрыцца-ацца*), *страд.* (*к істрыць*)—оттачиваться, становиться острым. *Сякіра добра войстрыцца.*
2. *перен.*—становиться внимательнее, умнее, осторожнее. *Што жывець чалавек, то войстрыцца.* Нсл. 67. *Соверш.*
перавайстры́цца-*руся, перавойстрышся,* **1.** чрез долгое точение иступиться. *Сякіра перавайстрылася, адцягаваць трэба.* Нсл. 399.
2. переумничать, перемудрить. *Дужа ты войстры, глядзі, каб не перавайстрыўся часам на шыла; а шылам патакі ня ўхопіш.* Нсл.
звойстравацца, *возвр., несоверш.*—истачиваться. Нсл. *Нож звойстрываецца.* Нсл. *Соверш.* **звайстрыцца**—источиться. *Сякіра звайстрылася.* Нсл. *Звайстрыўся на адзін канец.* Нсл.
найстры́цца, *на̀йстрыцца, соверш. к айстрыцца*(*істрыцца*) *1, 2.*
•**іство**-*ва, ср.* **1.** природное основное чего-л., суть, сущность. *Стаю памеж здратованых дарог, Іствам жывы, душой укрыжаваны.* Кавыль: Думы, 32.
2. природа.
•**істу́жка**-*жкі-цы, мн. ч.-жак, -жкаў, ж.* —лента. ЗСД. 145; НК.: Очерки, 131; МГсл.; Варлыга: Назіраньні, 17. *У мяне ёсьць зялёная й чырвоная істужка.* Рыбчына Сір. (Ксл.).

Падзерла каптан на іступкі. Ст. (Шсл. 130). *Зяленіца луг, перарэзаны срэбнаю іступкаю Дзісенкі.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169). *Цягнулася бясконцая з выкрутасамі іступка.* Няміга(Бацьк. Но. 16/500). *Надзяюць на галаву вянок, да яго прышываюць шмат разнакаляровых іступак.* Горц. (Кот.. 207). *Мой дух глядзіць з вышынь на Божы сьвет. Іступкі рэк, грамады гораў.* Золак(Прыйсьце, Но. 1). *Над гэтай іступкай агню каціўся вал дыму.* Тат.: Кво вадыс, 281.

●**іступа́ць,** *несоверш.*—соступать. *Соверш.* **іступі́ць**-*плю-піш-пе*—соступить. *Тыя ангелы на зямлю іступяць.* Кіт. 1168.

●**і́сты**-*тая-тае*—истый, подлинный, настоящий, действительный. *А за тую віну астачу маемасьці праціўнага да столу нашага гаспадарскага ўзяці маець, каторую ўжо тот існы таковы праціўнік вечне траціць павінен будзець.* Стт. 272. *Гдзе бы хто наеселы рэчы свае рухомыя даў каму ў захаваньне, а іншы із стараны, даведаўшыся а тых рэчах у захаваньню, прапаведаўся ку тым рэчам мянуючы, іж тот існы, хто тыя рэчы злажыў, яму доўжан.* Стт. 337. *"Выслухаўшы жалабы й адпору старон і водле зазнаньня таго істага Якава Быка....прысудзіў ясьмі на том Міску за клячу сорак грошы."* Нсл. 19. *Тут Міска ня "ответчик", але сьветка; калісь ён быў зрабіўшы шкоду, алк за яе заплаціў. "Того ўсяго маець тот існы Міска Заяцу заплаціць пяцьдзясят грошы. Тут Міска "ответчик".* Нсл. 19.

●**ісца́**-*цы-цы, ж.*—подкожный зуд на пятах или ладони. *Ісца не даець супакою.* Сянно (Ксл.). *Ісца спакою не даець.* Нсл.

●**зьі́сьніць**-*ню-ніш-не, соверш., перех.*—осуществить. *У міне ё думка й хацеў бы яе зьісьніць.* Гарун: Пан Шаб.

●**ісьпе́ць,**—*см. под* *пець.*

●**ісьпі́ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—спица. *сьпіцы ў коле дубовыя.* Красьніца Чаш. (Ксл.).

●**ісьсесьці,**—*см. под* *сесьці.*

●**ісьце́ц,** *ісца̀, предл. ісцу̀, зват. ішча, мн. ч., дат. ісцом, мн. ч., предл. ісцох, м., юрид.*—ответчик. *Маець у ісцоў сваіх пенязей іскаці. А есьлі бы тот ісьцец ня меў чым плаціці, тагды ў том доўгу маець суд яго самога выдаці.* Стт. 322. *Калі б хто купіў якое дзядзіцтва ... а на том жэ бы іменьню хто іншы доўг меў, первей запісаны, покі яшчэ было не прадана, а маўчаў а тот доўг дзесяць лет чараз даўнасьць земскую, а правам ня іскаў; тот ня маець таго доўгу на том іменьні сматрэць, але маець ісца ў сваіх пенязях іскаці. А есьлі бы тот ісьцец ня меў чым плаціці, тагды ў том доўгу маець яго за шыю прыняці.* Стт. І-ы (Товстоліс, Суть, 5) ... *тому подлуг запісу яго першага тот доўг на том жа першам іменьню маець быці дзержан, а тот, каторы ў дзяржаньню таго дзедзіцтва, воны доўг маець заплаціці таму, хто першы запіс маець, а сам маець тых пенязей і кождага іншага накладу на ісцу доісківаці.* Стт. ІІ(Товстоліс, Суть, 6).

А паклі бы колька даўжбітоў з рознымі даўгі да аднаго іменьня зьбегліся, а іменьне бы ужэ за тыя даўгі не стаяла, тагды хто будзе меці першы слушны і праўны запіс, і ў дзяржаньню тога іменьня за тым першым запісам быў, а тое бы іменьне большае сумы ня стаяла, тагды тот за першым запісам сваім пры таковам іменьню застаці маець, а тыя з астатнімі запісы маюць пенязей сваіх на ісцу даходзіць, а гдзе бы ісьцец умер, тагды на іншай маетнасьці яго. Стт. 3-і(Товстоліс: Суть, 9). *Калі б хто чужое йменьне ў вапецца дзяржаў, а быў бы ў суду а даўгі пакапан, таковы із собскага йменьня плаціці маець а ў нястачы йменьня й маемасьці, рухомых рэчаў, і на самом ісьцу маець быці адправа ўчынена, а йменьне, каторае бы ў вапецца дзяржаў, ад таго вольна будзець.* Стт. 314.

●**ісьцёпка**—изба чрез сени, под одной крышей с жилой избой, часто без печи и полатей. НК.: Дудар, Но. 42.

ісьцёпка-*кі*—изба чрез сени, но под одного крышею с жилою избою. НК.: Сбяги, Но. 18.

●**ісьці́,** (Шсл.; Ар.; Нсл.), **іці,** (Шсл.), *іду̀, ідзѐш, ідзѐць, ідзѐм, ідзіцѐ, ідуць, прош. вр. ішоў, ішлі̀, ішлі̀, несоверш.*—идти. Ар.; Нсл. *Не тады сабакі карміць, як на паляваньне йсьці.* *Послов.* Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Пара ўжо й да хаты йці.* Ст. *Гэта ня йшло, ня ехала.* *Послов.*—это все равно. Косіч 79.

ісьці ўгрудкі(ісьці ў загрудкі, Іг.) —вступая в драку, хватать за грудь (хвата за одежду у груди, **С.**). Гсл.

●**ісьці ў заклад**—держать пари. Ар.

ісьці на выперадкі—состязаться. Ар. *Многократ.* **хадзіць,** *хаджу, ходзіш, ходзе,* **1.** ходить. Ар. *Хаджу ўсё ды гляджу, дзе што робіцца.* Ст.

2. *о скоте, птицах*—пастись. Бяльсл. *Коні ходзяць на канюшыне.* Ар.

3. *предлагая, в картах*: ходить. *Хадзі ў казыра ўперад.* Бяльсл. *Повел.* *хадзі*—ступай, Дсл. 963. ходи.

хадзіць с касой—косить. *Такую ежу еўшы, ня няўздолееш з касой хадзіць.*

да ветру хадзіць—ходить в отхожее место. Ар.; Шсл. *Хворы сам ня можа й да ветру хадзіць.* Ст.

●**ісьці за двор,**—*см. под* *двор.*

●**хадзіць па калядзе,**—*см. под* *каляда.*

абходзе, *абыходзе, абыходзіла, безлич., употр. тоже с предметом в 3-ем лице:*—трогает, обидно. Ар. *Мяне дужа абходзіць, абыйшло, што ты ўцекам ад нас адышоў.* Нсл. 354. *Мова твая мяне абходзіць, абыйшла.* Тм. *Так гэта мяне абходзе, як леташні сьнег*—мне это совершенно безразлично. ВК.(ЛБ. 10). *Старому абходзіла, што ў яго рады ня пытаюць.* Варсл. *Прынёсшы з надворку сырых дроў, пачала жаліцца, што няма чым цепліць, што муж — ці яму абыходзе, каб дзе прыкупіў.* Адамчык: Арж. колас. *Соверш.* **абышло.** *Старому абышло, што яго не паклікалі.* Варсл.

абходзіць, *несоверш., перех.* **1.** проходить вокруг чего-л., обходить. Ксл.; Ар. *Кот, нюхаючы, абходзіў навокал капы., воен.* —заходить в тыл противнику с фланга, с флангов. *Нашы абходзілі непрыяцельскі аддзел, каб абступіць яго.*
2. обходить по всему пространству чего-л.; побывать всюду, переходя от одного к другому; подходить поочередно к каждому. *Лясьнікі абходзілі ўвесь лес.* Ар.

абысьці, *абыйду, абыйдзеш, абыйдзе, абыйдзем, абыйдзеце, абыйдуць, соверш.* (*к абходзіць, в 1-ом зн. к ісьці*) **1.** пройти вокруг чего-л. *Гаспадар абышоў навокал сваe сялібы.* Ар. *Абыйшлі навокал сяла і не знайшлі сьлядоў.* Карма Куз. (Ксл.), *воен.* —зайти в тыл противнику с фланга, с флангов.
2. *соверш. к* *абходзіць.* Ар. *Абыйшлі ўвесь лес, а кароў няма.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.). *Соверш.* **абхадзіць**-*джў, абходзіш, абходзе*—исходить всё, побывать всюду. *Абхадзіў усю зямлю.*

абыходзіць, *несоверш.* — показываться на поверхности почвы, всходить(о посевах). *Жыта ўжо абыходзе.* Ар. *Соверш.* **абыйсьці** —показаться над поверхностью почвы, взойти. Варсл. *Ён жа, дзівіся: апратка ў дзірках, у гнідзе, сьцьвіла, ў хаце трава абыйшла.* Гарун(ст. "Іванку").

адходзіць, *несоверш.* **1.** *скуль,*—уходить. МГсл.; Ар.
2. *ад каго, чаго*—удаляться(в сторону, С.), отходить, пройти какое-л. расстояние от чего-л. Ар. *Не адходзь ад нас далёка; адыйдзеш, заблудзіш.* Нсл. 382.
3. оставлять свои позиции, отступать, отходить. Ар.
4. оттавать(о почве и т. п.); восстановить чувствительность(о замерзших, оцепеневших частях тела), отходить. *У сакавіку цяплее, зямля адходзе.* Ар. *Я вельма зьмерз у рукі, але ўжо адходзяць.* Ар.
5. терять силу(о морозе, угаре, С.). *Мароз адходзе, адыйшоў.* Нсл. 382. *Чад адходзе.* Нсл.
6. протаптывать по траве на сенокосе межу. Шсл. *См.* *адыйсьці.*
7. становиться мягким лезвию, тупиться. Шсл. *См.* *адыйсьці. Адходзіць* (*адышоў*) *розум, адходзіць* (*адысьці ад розуму*), *—см. под розум. Соверш.* **адыйсьці,** *адыйдў, адыйдзеш, адыйдзе, соверш. к* *адходзіць в 1-ом зн.*
2. *соверш. к* *адходзіць в 2-ом зн.*
3. *соверш. к* *адходзіць в 3-ем зн.* *Немцы адышлі за Бярэзіну.* Ар.
4. *соверш. к* *адходзіць в 4-ом зн.* *Пацяплела, зямля адышла.* Ар.
5. *соверш. к* *адходзіць в 5-ом зн.* *Адышоў мароз.* Дсл.
6-7. *соверш. к* *адходзіць*—протоптать по траве на сенокосе межу. *Роўненька адыйдзі мяжу.* Лядцо Пух. (Шсл.).
8. *о косе:* **адходзіць**—стать мягким лезвию, затупиться. Шсл. *Зусім адышла каса: ані не бярэ травы.* Ст.
9. увольниться. *Чабатар зь немарасьці пачаў піць, і ўсі вўчанікі ад яго адышлі.* Дсл.
10. об окончании роста ягод. *Адышла суніца.* Дсл.
11. умереть. *Хворы адышоў.* Дсл. *Соверш.* **дайсьці,** *дайду, дойдзеш, дойдзе*—дойти. Ар.

даходзіць-*джу-дзіш-дзе, несоверш.*—доходить. Ар. *Танкі так і не дайшлі да забалацьця.* Дудзіцкі(Бацк. Но. 49-50/435-436). *Божай удзячнасьці дойдзем.* Кіт. 9а9. *Спасеньне дайшло.* Тм. 18а8. *Месца таго чым жа дайшла?* Тм. 96б3.

дайці, *дайшоў*—убить. Когда убьют зайца, лисицу, то кричат: *"дайшоў!" Ого-го дайшоў!*

дайці—поспеть. *Збожжа дайшло — пара жаць. Соверш.* **дахадзіць**-*джу, даходзіш-дзе, перех. и чаго,* **1.** окончить обход. Дсл. *Татулька прыход дахадзіў.* Дсл.
2. своими действиями достигнуть плачебного результата. *Ён свайго даходзе, ён свае галованькі ня зносе.* Дсл.
3. окончить службу. *Іван дахадзіў войтам.* Дсл.

заходзіць-*джу-дзіш-дзе, несоверш.* **1.** уходить далеко в какое-л., за какие-л. пределы. Ар. *Вун куды Немцы заходзяць, аж да Акі.*
2. входить, проникать куда-л. *Грыбнікі заходзяць у наш лес.*
3. заходить, переходить. *Нашто было заходзіць заграніцу?* Ар.
4. ходить обходом, заходить. *Заходзіць адзаду, сьпераду, з боку.*
5. заходить, уходить за предмет. *Сонца за лес заходзе.* Ар.
6. опускаться за горизонт(о солнце, месяце, звездах). *Сонца заходзе.* Ар.

зайсьці́, *зайдў, зойдзеш, зойдзе, зойдзем, зойдзеце, зойдуць, соверш.* (*к заходзіць в 1-ом зн.*) **1.** уйти далеко. *За дзьве гадзіны зойдзем да Крэва.* Ар.
2. *соверш. к заходзіць в 2-ем зн.*—войти, проникнуть куда-л. *Гусі зайшлі на чужую сенажаць.* Ар.
3. *соверш. к заходзіць в 3-ем зн.*—зайти, перейти. *Немцы зайшлі за Дзьвіну.*
4. *соверш. к заходзіць в 4-том зн.*—подойти обходом. зайти. *Няўпрыцям ён зайшоў нам з боку.*
5. зайти за предмет. *Месяц зайшоў за балку.*
6. опуститься за горизонт. *Сонца зайшло.* Ар.
7. *каго*—постараться предварительно склонить кого-л. на свою сторону. *Трэба зайці войта, каб ён ня высунуў нашага сына ў некруты.* Нсл. 190.

заходзе, *соверш., зайшло, безлич.*—неметь, цепенеть. *Вада сьцюдзёная: у рукі заходзе, зайшло.* Ар.

зыходзіць, *несоверш. к зыйсьці*—сходить.

зыйсьці́, *зыйдў, зы̆йдзеш, зы̆йдзе, зы̆йдзем, зыйдзеце, зыйдуць, соверш. з чаго*—идя, спуститься вниз; сойти. Гсл.; Ар. *Ангелы зь неба зыйдуць.* Кіт. 30а9.

находзіць-*дзе, несоверш.*—подходить, прибывать. *Ухапавайце, ухапіце сена: дождж находзе.* Нсл. 669(*под ухапаваць*). *Схапавай, схапі баржджэй хусьце з паркану, дождж находзе.* Нсл. 625(*под схапаваць*). *Соверш.* **найсьці.**

паходзіць, -*джу-дзіш-дзе , несоверш.*—происходить.

пахадзіць-*джу-паходзіш-дзе, соверш.*—ходить некоторое время, походить.

падходзіць, падыходзіць, 1. *несоверш. к падыйсьці*—подходить. Ар.; Ксл.
2. *о тесте*: подниматься, вздуваться. Ар., Шсл. *Як доўга сядні хлеб не падыходзе, пара б ужо садзіць.* Ст. *Соверш.* **падыйсьці́,** *падыйдў, пады̆дзеш, пады̆йдзе, пады̆йдзем, пады̆йдзеце, пады̆йдуць,* **1.** подойти. Ар.; Ксл.; ЗСД. 181, 182, 235, 303, 322, 326. *Я глушка на лева вушка, падыйдзі бліжэй.* Нсл.
2. *чым,*—подтечь снизу. *Пуня падыйшла вадою.* Дзяды Сір. (Ксл.).
3. *о тесте,*—подняться (вздуться, Ар.) Шсл. *Хлеб падышоў, будзем садзіць.* Ст.

пайсьці, *пайду, пойдзеш, пойдзе, соверш. к ісьці,* **1.** пойти. Ар. *Лясьнік пашоў у лес.* Ар. *Да неба ня пойдзе.* Кіт. 18а13. *Пан Бог кажа ім да ласкі сваей Божай пайсьці.* Кіт. 2163.
2. *ад каго-чаго,*—уйти. *Яны пайшлі ад нас.* Ар.
3. *па кім,*—родиться, стать похожим на кого-л. *Сын па бацьку пайшоў.* Ар. *Ср. удавацца, удацца ў каго.*

пахаджа́ць,-*аю-аеш-ае, повел.-ай,-айма, нв.*—расхаживать. *На дварэ пахаджае кароль.* Н. (Афанасьев, 1, 1913, 210).

пераходзіць-*дзіш-дзе, несоверш.* (*к перайсьці*) **1.** *што або пераз што,*—переходить. *Пераходзілі рэкі а балоты.*

пераходзячы, *нареч.* — переходя. *Пераходзячы пераз сенажаць, урасіўся.* Ар.
2. *о дожде, граде, снеге*: перепадать.

дождж ідзець пераходзячы—дождь перепадает, идет с перерывами. Ар.

перахадзіць каго—превосходить. Ар.; Гсл. *Дзеці бацькоў пераходзяць.* Ар. *Соверш.* **перайсьці**, *перайду, пярэйдзеш пярэйдзе, пярэйдзем, пярэйдзеце, пярэйдуць,* **1.** *што або пераз што*—перейти. Ар. *Перайшлі пераз ручай і апынуліся заграніцаю.*
2. пройти, окончиться, перекратиться(об осадках). *Пажджы ў нас, пакуль дождж пярэйдзе.* Ар.
3. *перен., каго*-превзойти. *Сын бацьку перайшоў.* Ар. *Вучанік перайшоў вучыцеля.* Дубіна Вал.

перайці на веру—принять католическое или иное вероисповедание. Шсл. *Васілёк перайшоў на каталіцкую веру.* Ст.

праходзіць-*джу-дзіш-дзе, несоверш. к прайсьці*—проходить. *Соверш.* **прайсьці,** *прайду, пройдзеш, пройдзе*—пройти. Ар. *Надабе прайсьці паглядзець гавяды.* Амельна Пух. (Шсл.). *Соверш.* **прахадзіць**-*джў, праходзіш-дзе,* **1.** провести некоторое время в ходьбе, проходить. *Дзень прахадзіў, шукаючы каня.* Ар.
2. *у чым,*—ходить в чем-л. или как-л. в течение какого-л. времени, проходить. *Пяць год прахадзіў у гэтых ботах.* Ар.

прыходзіць, прысьці́, (Ар.), **прыці́,** (Шсл.; Нсл.)—прийти. Шсл. *Мае дзядзька к нам прыці.* Ст. *Не пасьпеў прыці на пару.* Нсл. 516. *Безлич., с отрицанием*: **ня прыходзе,** *соверш.* **ня прышло**—неприлично. *Ня прыходзіць імне там быць із вамі.* Нсл. 336. *Ня прышло табе гаварыць гэта імне.* Тм.

сходзіць, *соверш.* **зысьці.**

схадзіць-*джу-дзіш-дзе, соверш.*—пойти куда-л. и, побыв там, вернуться обратно; сходить. *Каб ты схадзіў лапаты* (*заняў лапату*) *да суседа.* Ар.

выходзіць-*джу-дзіш-дзе,* **1.** *несоверш. к высьці,*—выходить. Ар.
2. быть обращенным куда-л., в какую-л. сторону, выходить. *Вокны выходзяць на вуліцу.*
3. уходить. МГсл. *Яны ўжо выходзяць ад нас.* Ар.
4. *в 3-ем лице ед. ч., наст. вр.*—следует. *Із словаў вашэцевых выходзе, што надабе ехаць.* Ар.
5. *в 3-ем л. ед. ч., наст. вр.* **выходзе**—стало быть, следовательно. *Соверш.* **вы́сьці, вы́йці,** *выйду-дзеш-дзе,* **1.** выйти. Ар.; Нсл. *Маці некуды вышла.* Ст.

2. израсходоваться, издержаться, выйти. Ар.; Шсл. *Вышаў увесь корм.* Ст.
3. случиться(в результате какого-л. действия, хода, С.). Шсл. *Так вышла і нічога ня зробіш.* Ст.

выйшаўшы, *прич. наст. вр.*—вышедши, был вышел(перед тем, чем что-л., произошло). *Пан выйшаўшы з двара.* Нсл. 83. *Соверш.* **вы́хадзіць**-*джу̍-дзіш-дзе, соверш.* —обойти всё, побывать во многих местах; исходить.

уходзіць-*джу-дзіш-дзе,* **1.** *несоверш.* (*к ўвыйсьці*)—входить. Ар.; Н.(Афанасьев, II, 1913 г., 210); Ксл. *Уходзе ён у хату.* Чартовічы Сур. Север.(Шэйн, II, 418). *Уходзіць у новую хату.* Нсл. 570. *Пераз вушы вужы, гады ўходзяць і выходзяць.* Кіт. 130а3.
2. *в 3-ем л. ед. ч.* **уходзе**—идет, есть к лицу. *Табе гэта шапка ўходзе.* Ар.
3. *каму, да каго-чаго*—подходить, соответствовать. *Яму ба̍кі ня ўходзяць.* *Соверш.* **увыйці**-*выйду̍,* (Рэдзькіна Ржэўскага пав. Гринькова: Тудаўляне, стр. 307), **увыйду̍,** (Вял.), *увы̍йдзем, увы̍йдзе, увы̍йдзем, увы̍йдзеце, увы̍йдуць, прош. вр. увыйшоў, увышоў,* Вял.; П. Новыя Млыны на Сейме. Курило: Матеріяли —войти. *Соверш.* **ухадзі́ць**-*джу̍-дзіш-дзе, употр. в прошлом вр.*—быть в довольстве относительно нарядов.

узыходзіць, -*джу-дзіш-дзе, несоверш.* —восходить, подниматься вверх. Ксл. *Узыходзіць на гару.* Ар. *Соверш.* **узысьці.**

усходзіць—восходить, появляться над горизонтом(о небесных светилах). *Сонца ўсходзе.* Ар.

узыйсьці, *узыйду, узыйдзеш, узыйдзе, узыйдзем, узыйдуць, прош. вр. узышоў, соверш. к узыходзіць, усходзіць*—взойти. *Узышоў на званіцу.* Ар. *Узышло сонца.* Крылцова Сян. (Ксл.). *Як узыйду рана на зары, узрадую дробныя дзетачкі.* Места Погар Стдуб.(Косіч 68).

•**ісьці́ся,** *ідзеца, страд. к ісьці. Вось узялося на пагоду і будзе лёгка ісьціся дамоў.* Адамчык: Арж. колас. *Тут добра йдзеца. Многократ.* **хадзі́цца,** *ходзіцца.*

абходзіцца, *з кімсь, з чымсь, несоверш.* **1.** обращаться с кем-л., чем-л. Ар. *Кінь стрэльбу, бо ты зь ёй ня ўмееш абходзіцца.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Ніхто так не абходзіцца з бацькам.* Ст. *Ураднік із людзьмі добра абходзіцца.* Варсл.

абходжаньне-*ня, предл.-ню, ср.*—обращение.
2. *кім, чым,*—довольствоваться малым, уметь прожить, выйти из положения, ограничиваясь тем, что имеется в расположении. Ар. *Так-сяк абходзьцеся сваім, ня лезьце ў доўг.* Нсл. 354.
3. *без каго-чаго,*—обходиться без кого-чего. Шсл. *Дзядзька без чужніка абходзіцца ў гаспадарцы з работаю.* Варсл. *Абходзяцца без найміта.* Ар.
4. стоит, говоря об издержках. Ар. *Вясельле нам ня танна абходзіцца.* Нсл. 354. *Соверш.* **абхадзі́цца,** *абходзіцца,* —привыкнуть ходить в чем-л. *Гэты бычок, як абходзіцца, дык добра пойдзе ў сасе.* Варсл.

абысьці́ся, *абыйду̍ся, абы̍йдзешся, абы̍йдзеца, абыйдзецеся, абыйдуцца; прош. вр. абышоўся, абышлася, абышліся, соверш.* **1.** (*к абходзіцца 1*)—поступить с кем-л. каким-л. образом, обойтись. Юрсл. стр. 14(*под абыйіцца*). *Ня хораша ён із табою абышоўся.* Ар.
2. *соверш. к абходзіцца в 3-ем зн., кім-чым,*—обойтись. *Пошару ня будзем купляць, абыйдземся сваім.* Ар.
3. *без каго-чаго, соверш. к абходзіцца ў 3-ім зн.*—обойтись. Шсл.; Нсл. 354. *Безь цябе там абыйдуцца.* Кляшчына Беш. (Ксл.). *Абыйдуся, абыйдземся й безь цябе.* Ст. *Абыйдземся бяз цукру.* Ар.
4. *соверш. к абходзіцца в 4-ом зн.*—обойтись. *Падарак твой абыйшоўся мне даражэй, чымся купля.* Нсл. 354. *Дорага абышлося ім ігрышча.* Ар. *Першы дзень, як у поле выганяюць, ля кароў стой а стой, пакул яны абыйдуцца, бо босца пачнуць.* Юрсл.
5. привыкнуть. Юрсл. стр. 14(*под абыйіцца*).

адходзіцца, *ад каго чаго, несоверш. к адыйсьціся*—отлучаться, отходить на время; отходить недалеко. Ар.

адыйсьціся, *адыйдуся, адыйдзешся,* —отойти на небольшое расстояние; отлучиться. Ар. *Ад народу адыйдуся, сьлізамі абальлюся.* Дсл. *Адыйдзіся адгэтуль, стань вундзе.* Ар. *Ср.* *адхінуцца.*

даходзіцца-*іцца, зав. к даходзіць*—доходить. Нсл. 144. *Ня добрыя аб табе даходзяцца чуткі.* Нсл. *Соверш.* **дайсьціся** (**дайціся,** Нсл.). *Дайшліся да мяне нядобрыя аб табе ведамкі.* Нсл. 144. *Маё да мяне дайшлося.* Нсл.
2. выявиться, обнаружиться. *Ці дайшлася ваша кража?* Варсл.
3. *безлич. дайшлося*—довелось. БНсл. *Дайшлося табе зь мяне сьміяцца.* Нсл. 144.

заходзіцца-*джуся-дзішся, несоверш.* —завертывать, приходить по пути. *Затым што сяліба іхная блізка да дарогі, дык да іх падарожныя заходзяцца.*

зайсьціся, *зайдуся, зойдзешся, зойдзецца, зойдземся, зойдзецеся, зойдуцца, соверш. к заходзіцца в 1-ом зн.* **1.** зайти по пути куда л. или к кому-л. *Ідучы да Крэва, зайшоўся да Вішнёўкі.* Ар.

захадзі́цца I-*джу̍ся-дзі́шся,* **1.** устать от хождения. Гсл.

зыходзіцца-*джуся-дзішся, несоверш.* (*к зыйсьціся*) *зь кім*—сходиться. Ар.

зыйсьціся, *зыйдуся, зыйдзешся, зыйдзеца, зыйдземся, зыйдзецеся, зыйдуцца, соверш.* (*к зыходзіцца*), *зь кім*—сойтись. Ар.; ЗСД. 134.

праходжацца, *-джуюся-джуешся* —прохаживаться, прогуливаться. Адзельск. *Ср.* *праходак.* *Соверш.* **прайсьцïся,** *прайдуся, пройдзешся*—пройти немного или не спеша, прогуляться, пройтись.

ня прыходзïцца, ня прышлося, ня прыдзецца, *соверш., безлич. с отрицанием,* **1.** не следует, не дело. Нсл. 336. *Ня прыходзіцца, ня прышлося табе ўчыць мяне, бо я больш за цябе знаю.* Нсл. 336.
2. не йдет, некстати. *Імне ня прыходзіцца гаварыць яму гэта; а валей ты скажы.* Нсл. 336.

прыходзïцца, 1. *несоверш., 1 и 2-го лица нет.; о времени*: совпадать. *Вербная нядзеля прыходзіцца, прышлася на самае Дабравешчаньне.* Нсл. 515.
2. равняться, быть в уровень с кем. Нсл. 515. *Куды ты прыходзішся, прыйшоўся да яго?*
3. быть в пору; быть соответствующим чему-л., подходящим в каком-л. отношении, приходиться. *Твая сьвітка ня прыходзіцца імне, вузкая.* Нсл. 516.

прыйсьціся, (Ар.), **прыйціся,** (Нсл.)-*йдуся-йдземся-йдзецца.* **1.** *соверш. к* *прыходзіцца I.*—совпасть. Нсл. 515.
2. *соверш. к* *прыходзіцца 2. Прыйшлася сьвіньня да каня, ды шэрсьць не такова.* Нсл. 515.
3. *соверш. к* *прыходзіцца 3. Боты твае прыйшліся імне як раз на ногі.* Нсл. 516.
4. прийти, приводя с собой другого, других. *Чаго ты прийшоўся сюды із сваімі сябрукамі?* Нсл. 516.

расходзïцца, разыходзïцца-*джуся-дзішся, несоверш. к* *разыйсьціся*—расходиться. Ар. *Соверш.* **разыйсьціся,** *разыйдусядзешся,* **1.** разойтись. Ар.; ЗСД. 134. *Разыйдзіцеся па зямлі.* Кіт. 2866.
2. раствориться в жидкости. *Цукер ня ўвесь разышоўся ў гарбаце.* Ар.

выйціся, *соверш., 1 и 2-ого лица нет*—остаться (от какого-л. времени, С.) Шсл. *Ад зімы троха вышлася сена.* Ст.

•**ісьцïзна**-*ны-не, ж.*—основной капитал, правый иск, истинная принадлежность, Нсл. 225. искомая по суду собственность. Ксл. *На каго бы маемасьць ляжачая або рухомая спала, павінні будуць, есьлі а суму пенязей пазычоную пазавуць, ісьцізну із савітасьцю заплаціці.* Стт. 329. *А гдзе бы а тое нябудучы яшчэ да права пазваны,* (*ацец*) *зьмер, тагды* (*сын*) *больш ня маець плаціці, адно ісьцізну, а савітасьці, він і накладаў нічога ня малець плаціці.* Тм. *Маю ісьцізну другому прысудзілі, другому аддалі.* Нсл. *Ісьцізны сваe не дайшоў у Віцебску.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Што Пан Бог учыніў вам на пажытак, штоб управілі тых сірот, покі яны на ногі паўстануць, і кармíце іх із таго, але ня ісьцізны, што пройдзе з пажыткаў.* Кіт. 1064.

•**ісьцізнае**-*нага,* *в зн. сущ.*—истинная принадлежность. *А пак лі бы ў чыём схаваньню таковыя рэчы ўзяты былі ад каго гвалтам, тагды на абжалаванам тот, у чыём схаваньню было, даходзіці маець; а навязка таковых рэчай таму, чыя была собскасьць, з самога ісьцізнага ад таго, у каго ўзята, зыскаўшы, вернена быць маець.* Стт. 336.

•**ïсьціна**-*ны-не, ж.*—истинный, правильный долг(основной капитал, **С.**). Шсл., истинное количество чего-л. взятого одолженного, истинник. *Хаця б ісьціну зыскаць, а чужога мне ня трэба.* Ст. *Не хачу я твае квоты, аддай маю ісьціну.* Нсл. 225.

•**ïсьціць,** *ïшчу, ïсьціш, ïшча, несоверш., каму,* **1.** поступать по чистой совести. *Ні ў чым ты мне ня ісьціш.* Нсл. 226.
2. *перех.*—исполнять(осуществлять, **С.**) в точности. *Так ты ісьціш, уісьціў свае слова?* Нсл. 225. *Соверш.* **зысьціць,** *перех.* —исполнить верно(осуществить, **С.**). *Ты ніколі ня зысьціш слова.* 221.
3. отдавать взятое или одолженное. *Ня толькі квоты не даець, дый самага доўгу ня ісьціць.* Нсл. 226. *Але найболей у ёй*(*музыццы*) *было таго, чаго яшчэ ня было: страху, мукі, смутку чалавека, што гэтак мучыцца й шукае свайго зышчэньня.* Корзюк. *Соверш.* **выісьціць,** *перех.* **1.** отдать сполна занятое. *Ты мне й ранейшага доўгу ня выісьціў ды ізноў просіш.* Нсл.
2. исследовать, открыть истину. *Нічога, паночку, па мне ня выісьцілі, што табе на мяне наказалі.* Нсл.
3. удовлетворять. *За крыўду ня хоча мяне ісьціць, уісьціць.* Нсл. 226.

заісьціць-*ішчу-ісьціш-ішча, соверш.* **1.** возвратить должное. *Заісьціць доўг.* Нсл. 169.
2. удовлетворить за что-л. *Заісьціць крыўду.* Нсл. 169.

уісьціць, *уішчу, уісьціш, уішча, перех.* **1.** *соверш. к* *ісьціць* *в 1-ом зн.*—исполнить.
2. *соверш. к* *ісьціць* *в 4-ом зн.*—удовлетворить,
3. *соверш. к* *ісьціць* *в 3-ем зн.*—отдать занятое. *Уісьціць каму доўг.* Нсл. 655.

уïшчаны, *прич. к* *уісьціць 1, 2, 3. Уішчаны доўг.* Нсл. 655.
4. *чым,*—обеспечить. *Ня маець быці з таго вязеньня выпушчан, аж пярвей сябе рукаемствам уісьціць.* Стт. 92.

•**ïсьціцца,** *ïшчуся, ïсьцішся, ïсьціцца, несоверш.* **1.** исполняться(осуществляться, **С.**). *Мае слова ісьціцца, выісьцілася.* Нсл. 226.
2. выплачивать свой долг. *Хачу табе выісьціцца,ды ня змога мая разам аддаць, буду патроху ісьціцца.* Нсл. 226.

3. оправдываться, делаться верным, справедливым. Нсл. 221. *Соверш.* **зысьціцца** —оправдаться, оказаться верным, справедливым. *Мае слова зысьцілася.* Нсл. 221. *Ведамка зысьцілася.* Нсл.

4. *страд.,*—быть взносиму, уплачиваться.

выісьціцца, *выішчуся, выісьцішся,* **1.** *соверш. к* *ісьціцца в 1-ом зн.*—исполниться (осуществиться, **С.**) Нсл. 226.

2. *соверш. к* *ісьціцца в 2-ом зн.*—выплатить долг. Нсл. 226.

уісьціцца, *уі̂шчуся, уісьцішся,* **1.** обеспечить. *Гдзе бы хто, каму даўшы на сябе запіс а ў том ня уісьціўшыся, зьмер.* Стт. 328. *Маець рукаемства паставіці, людзей добрых, аселых, і ўісьціціся імі і іх маемасьцьмі, іж ня зьнікнець у тых лецех, як на лісьце (зялезным) яму назначана.* Стт. 93.

2. *соверш. к* *ісьціцца в 4-ом зн.*—быть уплаченну. *Доўг мог гады за тры уісьціцца сусім.*

адї́сьцевацца, *ад'ішчуся, ад'ішчуешся, ад'ішчуецца, многократ.*—возвращать исподволь взятое в долг. *Не хачу ніякае квоты; ты хоць патроху ад'ісьцевайся, пакуль сусім ад'ісьцішся.* Нсл. 385. *Соверш.* **ад'ісьціцца,** *ад'ішчуся, ад'ісьцішся, ад'-ісьціцца*—возвратить взятое в долг. Нсл. 385.

•**ісшыць,**—*см. под шыць.*

•**ішчэ,** *нареч., област.* — *яшчэ.* Ар. *Мы ішчэ ня сьнедалі.* Сешча Пух. (Шсл.). *Ішчэ пасьпееш.* Тм.

•**Іва́н**-*ана̀, предл.-ану̀, зват.-а̀не; мн. ч.-ны-ноў-ном.-оў-на̀мі-нох, м.*—Иван. Аш.

•**Іваноў,** *-нова-новы*—принадлежащий Ивану, Иванов. *Каня Йвановага цівун забраў у хлеў.* Аш.

•**іў,** *междомет.*—звукоподражание для передачи голоса лошади при лягании. Шсл.; Ар. *Во зараз конь убрыкне*: *іў, іў!* Ст.

•**іцьвіны**(*одна* **іцьві̇на**), *мн. ч.-ін*—связь головки саней с *"капылом"*, в санях связи между первыми *"капылами"* и загнутыми канцами полозьев. Сакуны 26. *Зламіў ён іцьвіну ў дарозе.* Галтухі Сур. (Ксл.). *Паламіліся іцьвіны ў санёх — трэба новыя.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).

К

●**кох,** *коха, предл. косе, зват. коша, м.,* клохтание курицы, водящей цыплят. *Нешта куранята пішчаць, а коха курыцы ня чутно.* Нсл. 249.

●**кох,** *междомет.*—ох, болезненный стон. *Жонка кох, а гаспадар вох.* Нсл. 249.

●**кохаць,** *звукоподр.-аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** клохтать, свойственно курице, водящей цыплят. *Курыца кохае, кохнула ў гародзе.* Нсл. 249.

2. *перен., о людях*: охать, суетиться, хлопотать о чем-л. *Цэлы дзень кохае, як курыца каля куранят.* Нсл.

кохнуць-*ну-неш-не,* **1.** *однкр. к "кохаць" в 1-ом зн.* Нсл. 249.

2. *несоверш.* **па кім**—питать страсть к кому-л., питать страсть, привязанность и как бы охать, если чувство встречает какие-л. препятствия или неблагоприятные условия. Гсл. *Кохне па дзяўчыне, па дзетках, па мужу.* Гсл. *Кохне па дзяўчыне.* Нсл. 249. *Кохне па дзяцёх.* Тм. *Кохне па матцы, па мужу.* Нсл.

●**кохлік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—коклюш. *Дзяўчынку маю забівае кохлік.* Асіноўка Беш. (Ксл.).

●**козыт**-*ыту, предл. и зват.-ыце, м.*—щекотание(о теле). Гсл.

●**кок,** *отгл. частица в знач.* ударил. *Кок! Яйцо й разьбілася.* Дсл. 332.

●**кокаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—бить яйцо или что-л. круглое. *Ня кокай яйца, бо качаць ня будзе чаго.* Дсл. 332. *Соверш.* **адкокаць, 1.** отбить, отколотить. *Адкокалі яму ўсі нялёгкія.* Дсл.

2. отмолотить. *Адкокалі рана — ідзем із току завідна.* Дсл.

●**кока**-*ка, предл.-ку, ср.* (Ар.), *кока, кокі, коцы, ж.* (Шсл.), *дет. На, Іванька, еж коку.* Ст. *Курыца кока ня зьнесла.* Нсл. 241. *Чырвоненькае кока.* Тм.

●**кокат**-*ата, предл. и зват.-аце, м.* **1.** ветвь. Растсл.

2. сук. Растсл.; ПНЗ.

●**кокаць**-*кця, предл. и зват.-кцю, мн. ч., род.-цяў, м.*—коготь(у животных, птиц, С.). Гсл., коготь или ноготь. *Сам із кокаць, а барада з локаць. Послов.* Нсл. 241. *Лучыў у кокці.* Тм. *Уменьш.* **кокцік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—коготок. *У свае кокцікі злавіў.* Нсл. 241.

●**кол,** *кала̀, на калѐ, зват. коле, мн. ч. калы̀, мн. ч., дат.-лом, мн. ч., предл.-лох, м.*—коль. *Сарока сакатуха папад кольлю.* Лужкі Стдуб.(Косіч 32). *Собир.* **кольле**-*ля, предл.-лю*—колья.

●**кола**-*ла, мн. ч.-лы-лаў, ср.* **1.** колесо, Ар.; Шсл.; Гсл. колесо мельничное. *Купі новае кола ў калёсы.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Кола паправіць надабе.* Нсл. 241. *Кола ў вальні.* Тм. *Кажан чорт на сваё кола ваду цягне. Послов.* Нсл. *Уменьш.* **колца**-*ца, предл.-цу, мн. ч.-цы-цаў*—колечко. Ар.

2. круг. Гсл. *Заяц даў кола.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

●**коламазь**-*зі, ж.*—колесная мазь. Гсл.

●**колас**-*са, предл. и зват.-се, мн. ч.-сы̀-соў-сом, мн. ч., предл.-сох, м.*—колос. Ар. *Колас, што зярнят ня мае, дагары лоб задзірае. Послов.* (*пра задаваку*). Войш. *Собир.* **калосьсе**-*ся, предл.-сю.* Косіч 83. *Уменьш.* **каласок**-*ска, предл.-ску, мн. ч., дат.-ском, мн. ч., предл.-скох*—колосик. Ар. *Бацка пісаў ліст свайму сыну: Мой каласок! Сонейка-каласок. Закаціся за лясок. Сонейка нізенька, нам да хаткі блізенька.* Из песни пастушкоў. Ар. *Пара, маці, жыта жаці, каласок сьхіліўся.* ПНЗ 46.

каласочак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к каласок.* Ар. *У полю пшаніца каласочкі кліча.* Жыгалкі Стдуб.(Косіч 26).

●**колаварат**-*ата, предл. и зват.-аце, м.* —ворота о двух сплошных половинках, вертящиеся вокруг укрепленного посреди улицы столба и одновременно пропускающие идущих или едущих и взад и вперед; такие ворота делаются в конце деревни для охранения посева от скота, Нсл. 736. дверь или ворота, вращающиеся около столба. *Зачыняйце колаварат а то статак у шкоду пойдзе.*

●**колер**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—цвет(чего-л.). МГсл.; Гсл. *Чырвоны колер, вінны смак, каменна сэрца. Чаму так?* Загадка(вішня), Ар. *Колер белы, чырвоны, сіні.* Нсл.

●**колерны**-*ная-нае*—цветной. Колерная хустка. Нсл. 241. *Колерны запон.* Тм.

●**колка,** *колкі-лцы, ж.*—колики. *Мяне схапіла колка.* Турэц Сьміл. (Шсл.) *См. колька I.*

●**колкі**-*кая-кае*—колючий. МГсл.; Гсл.

●**колька I**-*кі, дат., предл. кольцы, ж.*—поместное колотье в теле, НК: Очерки, Но. 146. колики. Ар.; Лужасна Куз. (Ксл.). *Колька падпала ў бок.* Нсл. 242. *См. колка.*

●**колька II,** (Ар.), **колькі,** Гсл.; Раст.: Смоленск 141.—сколько. Нсл. 242. *Абрацi й пастанавіцi віжоў толькі-колькі патрэбна будзець.* Стт. 1529 г. *Вольна плаціць колька хочаш вахтаў(араб. разоў).* Кіт. 88а2. *Колькі ты даў яму?* Нсл. *Колькі ні гавары яму, ён ўсё сваё.* Нсл. *Колькі ў вас зямлі?* ЗСД. 49. *Колькі вы зьбіраеце збожжа?* Тм. *А колькі радасьці...* Тм. 6. *Дзіва, сена колькі таго аднаго. На ўсю зіму стане*

ды прадаць яшчэ колькі можна. ЛНЧ. 47. *Колькі радасьці было ў закурэлай хаце ў Агапы.* Сын. 15. *Колькі выцярпеў сынок мой.* Сын. 25. *Тады ізноў, як колькі раз на сьвеце ўжо бывала, настане той вялікі час, Твая засьвеціць хвала.* Гарун(ст. "Малітва"). *Кнігі беларускай моваю забіралі ўсе, колькі было.* Сяднёў: Корзюк. *Колькі ты палуек паймаў?* Нсл. 463(*под палуйка*). *Вада вадой, колькі не вары.* *Послов.* Рапан. 33. *Колькі табе даць за гэта?* Н. (Афанасьев, У, 1914, 9). *Набралі колькі трэба было гарэлкі.* Жгунь Гом.(Сержп.: Отчет, 15). *Яна яму дасьць толькі грошы, колькі ён хоча.* Н. (Афанасьев, 1, 1913, 211). *Колькі шкоды зрабіла — цярпець ня можна!* Ржэўскі п.(Афанасьев: Нар. рус. сказки 1, 1897, 182). *Шынкарачка малада, падай мёду і віна і гарэлкі чаркі дзьве. А за колькі, маладзец, а за колькі беленькі?* Горц.(Кот. 214). *Уменьш.* **колечкі.** *Колечкі ты мне даў грошаў?* Нсл. 241.

2. несколько. *Калі ся ў мяне вывучыў і колька лет меў мі за то служыці.* Гордз. Ак. XУII, 4. *Колька раз пеў над мэйііітам* (*араб. нябожчыкам*). Кіт. 49аII. *Маеце перахаваць месяцы ад колькі год.* Кіт. 49б8. *Сегасьветны пан колька слоў вымавіў.* Тм. 5а3. *На Лясьніцкага зірнула колькі чалавекаў.* ЗСД. 6. *За колькі часінаў Халіма раптам спыніўся.* Тм. 32. *Тады яшчэ колькі чалавекаў падхапілі.* Тм. 141. *Не пашкадуюць выламіць колькі цаглін.* Горц.(Кот. 205). *На колькі часінаў запанавала маўчанка.* ЗСД. 138. *Колькі часін ён глядзеў на яе здалеку.* Тм. 170. *Бач ты яго, міласэрны які знайшоўся - папрацуй у яго дзён колькі... А папытаць бы ў цябе, а колькі ты плаціць будзеш?* ЛНЧ. II. *Даруйце, што спалі*(*пахаваныя*) *вы колькі год на забытым людзьмі хутары.* Пархута: Размова з братамі. *Папакошавай дзён колькі.* ЛНЧ. II. *Дастаў колькі хунтаў, і то ў знаёмых.* ЛНЧ. 25. *Маці з рук у гасьця ўзяла. Колькі слоў сказала наапошку.* Куляшоў: У зялёнай дуброве, 13. *Колькі зім ня верылі ў сьмерць ніяк.* Тм. *Прашоўшы колькі, ён пачуў цюк сякіры.* Адамчык: Арж. колас. *Мінула колькі дзён.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 98). *Разоў колькі бегаў зганяць яе* (*кабылу*) *із шкоды.* Гарэцкі: Песьні, 59. *Заставалася адно: пайсьці да архімандрыта і спытаць колька рублёў, што некалі разам "зараблялі".* Дзьве Душы, 70.

Я колькі год свайго сьвядомага жыцьця аддаў без астачы партыі. Макаёнак: Каб людзі.... *"Паглядзі, кажа, што твой сынок зрабіў" — і колькі часу дзіваваліся яны.* Ржэўскі п.(Афанасьев: Нар. рус. сказки, 1, 1897, 182). *Пажыві шчэ колькі год.* Мікольск. М.(Демид: Веров 1896, II, 135). *Расказаў аб колькіх выпадках на выгнаньню.* Гарун: Пан Шаб. *Калі ласка, не адмоўце — азвалася ў вадзін голас колькі дзяўчат.* Шакун: Сьлед, 17. *Схапіла яго, пацалавала разоў колькі.* Цэлеш(Ярылаў агонь). *Мінула ўжо колькі год!* Сяднёў(Бацк., Но. 46-47/530-531). *Паэта Дубоўка па колькі разоў праслухаваў арыю.* Глыбінны(Прыйсьце, Но. 1). *Змаганьне бальшавікоў зь беларускім нацыянал-дэмократызмам яшчэ на колькі год унемагчыміла стварэньне нашае апэры.* Тм. *У цемры ледзь відаць было колькі баракаў.* Акула, 54. *Даруйце, што спалі вы колькі год на забытым людзьмі хутары.* Яр. Пархута. *Колькі часу глядзелі кудысь.* Я. Васілёнак ("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 191).

●**колькадзясят,** (Кіт. 49б8), **колькідзясят,** (Гсл.)—несколько десятков. Гсл.

●**колькасны,** *-ная-нае*—количественный. МГсл.

●**колькасьць**-*ці, мн. ч.-цяў, ж.*—количество. МГсл.

●**колькі,** *нареч.,—см. под* колькі *II.*

●**колькі хоця,** *нареч.*—сколько угодно. *Мабыць чакаў, каб выгаварыліся ўсе колькі-хоця.* ЗСД. 41. *Калупаўся сам у сабе колькі хоця.* Тм. 321.

●**колькідзясят,**—*см. под* колькадзясят.

●**колькісь,** *нареч.*—несколько. *Колькісь разоў заходзіў к табе.* Нсл. 242.

●**кольле**-*ля, предл.-лю, м., собир.* **1.** частокол. НК: Очерки, 303.

2.—*см. под* кол.

●**колца**-*ца, предл.-цу, мн.ч.-цы-цаў, ср.* **1.** звено. Ар. *....партыйным работнікам станаўко спыніць практыку неразьиернай нагрузкі работнікаў гэтых колцаў.* Асьвета, Но. 10, 1929 г., стр. 4. *На змаганьне зь цякучасьцю сярэдняга колца*(*звена*) *спэктар уважае за канечна патрэбнае.* Тм. *Яна* (*бітва*) *толькі зьявілася адным колцам у ходаньню.* Бацьк. Но. 44(528). *Дзесяць колцаў каўбаскі такое смачное завезла.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

2.—*см. под* кола.

●**ком,** *мн. ч.* камы-*моў-мом, мн. ч., предл.-ох, м.*—ком. *Каму па каму а табе два камы.* *Послов. Уменьш.* **камя́к**-*кà. Мякка зваліцца сьнежны камяк із абцяжаранае галіны.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, 1935 г., Но. 2, стр. 96).

●**комін**-*на, предл. и зват.-не, м.* **1.** дымовая труба, Ар.; Растсл.; Пустыр Сір. (Ксл.); Шсл.; Гсл. печная труба. НК: Очерки, Но. 507.

2. камин. МГсл.

●**комінак**-*нка, м.*—небольшой очаг при кухонной печи. Шсл. *Вячэру зварылі на комінку.* Ст. *Падай імне ценшую пацяжку падкласьці на комінак.* Крамяні Пух. (Шсл. *под* пацяжка).

●**комінны**-*ная-нае, прилаг. к* комін. Ар.; НК: Очерки, Но. 507, 308.

●**комчыць,** (Ар.), **камчы́ць,** (Нсл.)-*чу*(*чỳ*)*-чыш-ча, несоверш., перех.*—сбивать ком, комкать. Ар. *Камчыць, скамчыць гліну, сьнег, цеста.* Нсл. 244. *Соверш.* **скомчыць, скамчыць.** *Думà хоча скомчыць усё, каб цягнуць тую ж песьню.* ЗСД. 17. *Яна*

ўтупілася і, як магла, скомчыла сваю радасьць. ЗСД. 156. *Таўпа неяк нясьмела, недаверліва скомчыла свой гоман.* ЗСД. 122. *Прич.* **скомчаны.** *Яго зацемілі — сьціхлі скомчана*(*нареч.*), *раптам.* ЗСД. 93.

•**кон,** *кону, на кану, зват. коне, мн. ч. нет, м.* **1.** определение судьбы, Нсл. 245. рок, фатум, предопределение. *Пакуту кон табе шчасьліваму прызначыў.* Гарун:(ст. "Ноктурно"). *Спачатку мы падладны Кону-Року.* Гарун(ст. "Навука"). *На кану напісана знаць яму.* Нсл. *Мой кон памерці без пары.* Гсл. *Бязь жалю кон шляхі жарствою сьцеле.* Кавыль: Думы, 10. *Водар сьлізы адраджэньня дарма ня выспражыў кон.* Кавыль("Прыйсьце, Но. 1). *Як усьміхнецца мне кон? Дзе ад залогі дасьць схоў?* Салавей: Сіла, 31. *Дазнаў каханьня й мушу дзяліці кон благі.* Жылка, 31. *Гэта будзе помста, гэта будзе раньне. Закасуем межы, зьгіне ростань. Кон адзін: Ці вы, ці мы.* Дуб.: Наля, 49. *Невясёлае лета, цяжкі месту кон.* Крушына: Творы, 176.

2. очередь. *Бяз кону выходзім.* Нсл. 245. *Ня твой кон пачынаць.* Нсл. *Сядні ваш кон вартаваць ночы.* Гсл.

3. игральное место во время игры в карты, поле игры; черта, указывающая место игры в некоторых играх, а также очерченное место, куда надо попасть бросаемым, место, куда кладется ставка в азартных играх. *На кану рубель.* Гсл.

•**конадзень**-*дня, предл. и зват.-дню, мн. ч.-дні-дзён, м.*—канун. Дсл.

на конадні—на кануне. Барн.

•**конаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—черпательная мера, кружка, имеющая дно немного уже отверстия; одна из клепок ея имеет прорезную ручку, НК: Очерки, 90; Ар. кружка с рукояткой, Ксл. кружка. МГсл.; ПНЗ; Шсл. *Дайце конаўку напіцца.* Чарніца Лёз. (Ксл.). *Выпіў цэлую конаўку вады.* Ст. *Нясу.... нясу, Божачкі, дзе ж гэта мая конаўка?* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50/435-436).

2. кадочка. *У яго на калёсах стаяла поўная конаўка масла.* Баравыя Куз. (Ксл.).

•**конік,**—*см. под конь I.*

•**конікі, сінявод, чаравічкі,**—три названия одного цвета. Войш.

•**конна,** *нареч.* **1.** верхом. Ар.; МГсл.; Ксл. *Будзе выходзіць каралеўна замуж за таго, хто конна даскоча да яе.* Н. (Афанасьев, II, 1914, 292). *Конна паехаў у дагоню.* Нсл. 244. *Каралевіч паехаў конна.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 106). *Паеду конна, ня буду запрагаць.* Бешанковічы (Ксл.). (*Хлопчык*) *на дубец ускочыў конна: "Косю, косю, стой жа, стой."* Жылка, 80.

2. просто на лошади. *Ад'ехаў конна, а зьвярнуўся пехатою.* Нсл. 244. *Павінны будуць службу нашу земскую ваенную конна, збройна служыці.* Стт. 340.

•**конські**-*кая-кае, прилаг. к конь.*

•**конь,** *каня, каню, на каню, зват. коню; мн. ч. коні, коні, коням, коні, коньмі, на конях, м.*—лошадь.

2. мерин. НК: Очерки, 354.

3. конь(преимущественно о самце; в речи военных, в коннозаводческой практике, а также в неэтической речи). *Адным канём усе поле не аб'едзеш. Послов.* Рапан.: Прык. 129. *На калечаным каню ня шмат паезьдзіш.* Нсл. 228(*под калечаны*). *Не па каню аброць. Послов.* Рапан.: Прык. 205. *Паехаў, паскакаў ты ўзноў па лесе на каню.* Гарун: Шчасьце М. *Яна тады стала разглядацца, ідзе яна. Аж тут няма ні Якуба, ні калёс, ні коні.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 6. *Тыя канчане прывялі к нам коні пасьціць.* Ст.(Шсл. *под канчане*). *Коні ўзялі пад арышт.* Ст.(Шсл. *под арышт*). *Пусьціў коні на даліну.* Гсл.(*под грудок*). *Дзяцюкі выпраглі коні дый павезлі воз саматугам.* Гсл.(*под "саматугам"*). *Чаму, коню, вады ня п'еш, ці дарожку чуеш; чаму, сынку Ясюленьку, дома не начуеш?* Из песни, Ар.

каня вадзіць—рождественская забава из народного театра: *"водзяць каня"* на Новый год. Шсл. *Сяголета на Новы год хлапцы будуць каня вадзіць.* Ст. *Уменьш.* **конік**-*ка, предл. и зват.-ку, м.* **1.** конёк. Ар.

2. лошадка. Гсл. *Добры быў конік, ды давялося збыць.* Ст. *Прыганяў конік, па гарах езьдзючы.* Дсл.(*под прыганяць*). *Конік па полю дурэе, хоць копы вазіць ня дбае.* ЧЧ.(Б. Студіс, II-1, 1969, стр. 70). *Абгадаў сабе добрага коніка, сядлае.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 7). *Трэба коніка купіць.* Севершч.(Косіч, 54). *Конікі зарзалі.* Север. Сур.(Шэйн, 1-2, 497). *Конік цягне добрым трусам.* Гарун: Кан. Паўлючонка.

•**конік,**—*см. под конь.*

•**конь[кон] II**—столбик у печи. *Дзеля замесы теста дзяжу траха заўсёды пераносяць зь левага боку прыпечку* ("печного устья"), *пад "конь" і тут ставяць на адумысловы "крыж" з дашчок, пастаўленых кантам.* НК: Очерки, 82.

•**коневы**-*вая-вае*—лошадиный. *Трупы іх, або памужыцку "коневае падла" валяліся.* Леск. IX, 236.

•**коньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** всадник. МГсл. *Конікі*(*абмыльна замест "коньнікі"*). Радзів. лет., 194. *Коньнік сядзіцца на каня.* Рапан. 224. *Борзды коньнік імчыцца.* Салавей: Сіла, 36. *Дні былі — гайсалі коньнікі.* Кавыль: Пад зорамі, 68.

2. кавалерист. *Паказаліся два коньнікі, што галёпам несьліся на сустрэчу.* ЗСД. 99.

3. рыцарь. *Той Гвідон добры коньнік быў.* Павесьць пра Баву Карал.

•**конча,** *нареч.*—непременно, обязательно. Гсл. *Конча сядні прыедзе.* Нсл. 245. *См. кончы.*

•**кончы,** *нареч.*—обязательно(непременно, С.). *Кончы яму надабе к серадзе дый усё!* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Кончы шаўковае хусьце надабе купіць.* Тм. *См. конча.*

•**копані**-*няў, одна* **копань, 1.** полозья с выкопанных деревьев, *"копаняў".* НК: Очерки, 375.

2. *только в мн. ч.*—сани с ползьями, *"копанямі".* НК: Очерки, 375.

•**копанік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—ископаемый. МГсл.

•**копань**-*ні, мн. ч.-ні-няў, ж.* **1.** вырытый пруд. Гсл. *У копані папалашчы.* Барсукі Аз. (Ксл.). *Зацьвярдзелі пацямнелыя балоты, скавала вясёлым лёдам канавы, копані.* Полымя, Но. 8, 196., стр. 24. *Пашоў аслабаджаць каня: лучыў у копань.* Дсл.(*под аслабаджаць*).

2. выкопанная яма для мочки льна. Навасілскі п. (Будде: Тула-Орел, словарик). *Уменьш.* **копанка**-*нкі-нцы, ж.*—большая вырытая яма, наполненная водою, Гсл. выкопанный прудок. *Поўна копанка вады.* Нсл. 245. *У копанцы рыба завялася.* Тм.

3. ископаемое. *См. копанік.*

4. выкопанное для какой-л. надобности дерево. НК: Очерки, 375. *См. копані.*

•**копаны**-*ная-нае*—имеющий большое сходство, точь в точь похожий(вылитый, С.).

копаны бацька, копаная мама,—т.е. копия отца, матери. Нсл. 245. *Твая кабыла копаная мая.* Нсл.

•**копішча**-*ча, предл.-чу, мн.ч.-чы-чаў*—место, где рыли(или роют, С.) землю. Гсл.

•**копка**-*кі, ж.* **1.** конус.

сьцятая копка—усеченный конус.

2. *См. капа.*

•**копка II**-*пкі-пцы, ж.* **1.** капачка. НК: Очерки, 394.

•**копнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—участник *"капы". А есьлібы каторыя з тых копнікаў на прысяжной капе ня сталі, таковыя будуць павінны гадаўшчыну самы плаціці.* Стт. 408.

•**копша**-*шы-шу, дат.-шу, предл. и зват.-шу, м.*—гробокопатель, мифическое существо. Гсл. *Копша — магільны дух; каб маць у яго ласку, клалі грошы ў магілу зь нябожчыкамі.* Нсл. 246. *З грашмі й копшы дагодзіш.* Нсл.

•**коптар**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—полнота, превышающая меру, верх в мере сыпучых тел, или то же при накладке предметов в корзину, горшок, кадку, подол, НК: Очерки, 257. излишек выше краев; излишек(при насыпании или накладании во что-л., чего-л., С.). Гсл. *Умовы ня было, каб аддаваць з коптарам, а бяз коптару.* Нсл. 245. *З коптарам насыпаў мех.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**коптарам,** *нареч.*—с верхом, через край, Растсл.; ПНЗ. сверх, свыше уровня, Нсл. 245. с излишком, сверх меры, выше краев(при насыпании или накладании во что-л., чего-л., С.). Гсл.

•**коптурам(коптырам,** НК.), *нареч.*—сверх меры положенного. НК: Под пос., Но. 75. *Пазычыў роўна, а аддаваць коптарам, з наспаю.* Нсл. *Цэлую шапку коптарам насыпаў ігрушаў.* Нсл.

•**коптурны(коптырны,** НК.)—насыпанный в мерку выше края(о хлебе). НК: Под. пос., Но. 75.

•**копыт**-*ыта, предл. и зват.-ыце, м.*—копыто. Шсл. *Конь расьсек сабе копыт.* Ст. *См. капыт.*

•**корак**-*рка, предл. и зват. корку, м.* — каблук. *Як гэта ў такіх чаравіках хадзіць, гэткія вялікія коркі.* Забор'е Сян. (Ксл.).

•**корх**-*ху, м.* **1.** мера длины в один вершок. *У хаце на корх пылу нарасло.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

2. мерка длины, отложенная большими указательными пальцами. *На хібу сала аж на корх будзе.* Лядно Пух. (Шсл.)

•**корж,** *каржа, предл. каржу, зват. коржу, мн. ч.-жы-жоў-жом, мн. ч., предл.-жох, м.*—лепешка мучная, обращенная в сухарь. *Сядні каржы будзем есьці із заліўкаю.* Нсл.

•**корм**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—корм. Шсл. *Да Юр'я корму і ў дурня. Послов.* Ар.

•**кормнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—откармливаемый боров. Шсл. *Кормніку трэба балей мукі падсыпаць.* Ст.

•**кормны**-*ная-нае*—откармливаемый на убой(свинья, боров). НК: Очерки, 359; Ар.; Шсл. *Закалоўшы кормленага кабана смаляць яго саломаю.* Косіч, 55. *За вяпра кормнага — капу грошай, за някормнага — паўкапы грошай.* Стт. 470. *Прадалі кормнага парсюка.* Ст.

•**корпаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—об одежде, тканях: немного мять, так что получаются некоторые складки; коробить(об одежде). Ар. *Соверш.* **пакорпаць.** Ар.

•**корпацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** об одежде: не лежать ровно, гладко, коробиться, топорщиться. *Адзежа корпаецца.* Ар.

2. кропотливо работать, Гсл. делать что-л. слишком медленно или неумело. *Янкоўскі корпаўся каля сваіх рэчаў.* Акула, 167. *См. карпацца.*

•**корць**-*ці, ж., сущ., отвечает глаг.* *карцець*—позывание, подмывание на что-л., беспокойное нетерпеливое стремление; досадливое чувство, ощущение. *У крыважэрнай корці ўпіваліся ў вабязьвечанае пакутнае цела нашае бацькаўшчыны.* ЗСД 242.

•**корч,** *карча, предл.-чу, зват. корчу, мн. ч.-чы-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—корневище, вырытый корень, пень, Гсл. пень. Ар. *Уменьш.* **карчок**-*чка, мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох*—пенек. Гсл. *Собир.* **карчэўе**-*ўя. Зашчупаць у карчэўю ў пячурцы старога рака.* Гарэцкі: Песьні, 26.

•**корчыкам,** *нареч.*—скорчившись(согнувшись, съежившись, сжавшийся в комок, С.). *Ляжыць корчыкам.* Нсл. 247.

•**кося**-*сі, общ., дет. и ласкат.*—лошадь. Шсл. *Гэй, мой косю вараненькі!* Гсл. *Косю, косю, пакуль у ваглоблі. Послов.* Ар. *Стой, кося, ня брыкайся!* Ст. *Уменьш.* **koська**-*кі, общ.* Ар. *Коська мая, коська!* Ст.

•**коска**-*скі-сцы, ж., грам.* **1.** запятая.
2. *см. под каса.*

•**кось-кось-кось,** *междомет.*—возглас, которым призывают лошадь. Ар.; Шсл.; Вост. (Даль.).

•**коськаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—звать лошадь: *"кось-кось!"* Шсл. *Коськаў, коськаў — ды ніяк не злавіць каня.* Ст.

•**косьць**-*ці, мн. ч., дат. касьцём, мн. ч., предл. касьцёх, ж.* **1.** кость. *На касьцёх там калгаснае рунее жыта.* Падсонечны.
2. *перен., только в мн. ч.* **косьці:**—гречишная салома. Дсл. *Косьці зьберлі — давайце кучу вазіць.* Смол. у. *Уменьш.* **костка**-*ткі-тцы*—косточка. Ар.

костачка-*чкі-чцы, уменьш. к костка.* Ар.

•**косы**-*сая-сае*—косой. Ар.

•**кош,** *кашà, предл.-шỳ, зват. кошу, мн. ч. кашы̀-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.*—полукруглая плетеная корзина из ивового прутья или корней, с открытым верхом, служит для носки картофеля, яблок и т. п., Ар. корзина. Гсл. *Накапалі кош бульбы.* Ст.
2. ящик в мельнице для засыпки зерна на жернова. Шсл.; Ар. *У кош адразу засыпаў два мяшкі жыта.* Ст.
3. большой из прутьев ящик для возки угля. Шсл. *У кузьню павезьлі цэлы кош вугальля.* Ст. *Уменьш.* **кошык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.*— корзинка. Гсл.; Ксл.; Ар. *Бульба стаіць у кошыку.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.). *Уменьш.* **кошычак**-*чка, предл. кошычку, м.*—такая же корзиночка. Ар.

•**коша**-*шы-шы, мн. ч.-шаў, ж.*—прутня. НК: Очерки, 505.

•**кошт**-*ту, предл. и зват.-це, м.*—издержки. Ар.; Гсл.; Шсл. *Вялікі кошт трэба пакласьці на гэта.* Нсл. 250. *Хітра, мудра зь невялікім коштам. Послов.* Нсл. *Жывець на свой кошт.* Ст. *Чужога кошту няма чаго шкадаваць.* Нсл.

•**коштам,** *нареч.*—на средства. МГсл.

•**кот,** *катà, предл. каце, зват. коце, мн. ч., дат.-том, вин.-ты̀, мн. ч., предл.-тох, м.*—кошка. *Кот дзярэцца кіпцямі.* Ст. (Шсл. *под кіпаць*). *Ён зрабіўся катом дый стаў курняўкаць.* Погар(Афанасьев: Нар. рус. сказки, 1, 153). *Брысь, коце, ня бурчы.* Гсл. 33(*под брысь*).

каты дзерці—ссориться, жить в распре. *Яны даўно ўжо каты дзяруць мяжсобку.* Нсл. 249. *Твой і тата із жонкаю каты дзер, і ты сваей спакою не даеш.* Нсл. *Уменьш.* **каток**-*тка, предл.-ку, зват. котку, мн. ч., дат.-ком, вин.-кі, мн. ч., предл.-кох,* **а)** котик. Ар.; Нсл. 249. *Пайшоў каток пад масток, злавіў рыбку за хвасток.* Из песни. *Знай каток свой куток, Послов.*—знай сверчек свой шесток. *Быў пярэсьценькі каток.* Колас.
б) *ласкат.*—говорится к детям. Нсл. 249. *Каток мой дарагі.* Нсл. 249.

каточак, *уменьш. к каток.* ПНЗ.

кацянё-*няці, мн. ч. кацяняты*—котенок. Ар.; Шсл.; Растсл. *Ці бачыў ты нашы кацяняты?* Ар. *Няма аднаго кацяняці.* Ст.
2. стержень с нанизаными на нём кленовыми или подобными листьями, употребляемыми для подстилка под хлеб во время его печения. Ар. *Прынясі кот: буду падсьцілаць пад хлеб.* Ар.

•**котам,** *нареч.*—(один подле другого, С.), вповалку. *Котам усіх палажылі спаць.* Нсл. 249. *Уменьш. коткам. Лажыцеся спаць коткам.* Нсл.

•**котка I**-*ткі-тцы, ж.*—самка кошка. Ар. *Сядзела котачка на кухні, у яе вочачкі папухлі.* Из песни; Дзьве Душы, 130. *Котка акацянілася і прывяла трое кацянят.* Ар.

•**котка II**-*ткі-тцы, ж.*—катулка. НК: Очерки, 81.

•**коткі**-*кая-кае*—склонный катиться, хорошо катящийся из-за свое й круглости и т.п. предмет. Гсл., каткий, способный к катанию. *Грошы коткі.* Гсл. *Коткае яйцо.* Нсл. 249. *Грошы круглы, ад таго й коткі. Поговор.* Нсл. 249. *Нареч.* **котка**—раскатисто. *Котка коціцца гук па полю шырокім.* Гсл.

•**котма,** *нареч.* **1.** один подле другого, вповалку. *Котма спаць лажыцеся.* Нсл. 249. *См. котам.*
2. усиливает значение глагола *"каціць".* *Котма коцяць бочкі да склепу.*

котачкам, *уменьш. к коткам. Ляжча, дзеткі, котачкам.* Нсл. 249. *См. котма в 1-ом зн.*

•**котная**-*ае*—беременная(об овце). Ар. *Гэта авечка котная.* Ар.

•**коварат**-*ату, предл. предл. и зват.-àце, м.*—колодезный журавль. Гсл.

•**коўх,** *каўха, зват. коўша, мн. ч., дат.-хом, мн. ч., предл.-кох, м.*—толчек кулаком. *Каўхамі пад бок б'ецца.* Нсл. 240. *Дай яму каўха.* Тм.

•**коўх,** *глаг. частица:* выражает скорость удара кулаком; толк. *Коўх яго пад бок.* Нсл.

•**коўдра**-*ры-ры, мн. ч.-раў, ж.*—одеяло. Ар.; НК: Очерки, 144; Гсл.; Шсл. *Пакрыйся маёй коўдраю.* Ісачкава Аз. (Ксл.). *Ложак заслалі коўдраю.* Ст. *Ляжыць укрытая коўдрамі.* Гарун: Сьвята.

•**коўзала**-*лы, ж.; мн. ч. коўзалы-лаў*—конек (кататься на льду).

•**коўзалка**-*лкі-лцы, ж.*—каток(на льду, С.) для катанья на коньках. Шсл. *Гуляў на коўзалцы цэлы дзень.* Ст.

•**коўзанка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.* **1.** каток (лед, где катаются, Ксл.). Вят., Кур. (Даль). *Пабег на коўзанку.* Даўгое Беш. (Ксл.).

2. конёк для катания по льду. Еўлічы. *Панараблялі коўзанкі й коўзаюцца па лёдзе.* Еўлічы.

•**коўзаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма,* (Іг.) *и* **каўза́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел. а̀й-а̀йма,* (Нсл.) *несоверш., перех.*—катать кого-л. по льду, или возить кого-л. на ледянке или в салязках. Іг. *Каўзай, пакаўзай дзяцё.* Нсл.

2. катать на лошади(в санях, С.) в зимнее время. Нсл. 240; Іг.

3. коўзаць,—пачкать. Шсл. *Надзеў ды коўзае новы жакет.* Ст. *См. кеўзаць.*

•**каўзану́ць**, *-нў-нèш-нèць-нèм-ніцè-нўць, повел.-нí-нíма,* **1.** *однкр. к каўзаць.*

2. толкнуть от себя так, чтобы полетел. *Каўзані яго добра.* Нсл. 240. *Каўзані яго ў сьпіну.* Нсл.

пакоўзаць, (Іг.; Шсл.), **пакаўза́ць,** (Нсл.) **1.** *соверш. к "коўзаць" или "каўзаць" в 1-ом зн.* Іг.; Нсл. 240. *Уперад ты міне пакоўзай на санькаx, а тады я цібе.* Ст.

2. *соверш. к "коўзаць"(каўзаць) в 2-ом зн.* Іг. *Пакаўзай нас на каню.* Нсл. 240.

3. пакоўзаць, *соверш. к коўзаць в 3-ем зн.,*—попачкать. *Нашто ты пакоўзаў порткі!* Ст.

пракаўза́ць, *соверш., перех.*—прокатить на саночках(в санях, С.). *Пракаўзай дзеці.* Нсл. 523.

•**коўзацца**-*аюся-аешся,* (Ар.; Шсл.; Раст.: Северск 135; Вят., Кур. (Даль), **каўза́цца**-*а̀юся-а̀ешся,* Нсл.; Вост.(Даль) **1.** скользить. *Чаравікі новыя каўза̀юцца.* Нсл. *Лін каўзаецца ў руках, ня зловіш.* Нсл.

2. кататься по льду, ПНЗ; Раст.: Северск 135; Кацельня Пц. кататься по льду или с горки(на салазках или на леднике), Гсл. кататься на ногах по льду, Даль. кататься по льду или на лошади(в санях в зимнее время, С.). Нсл. 240., кататься на коньках. Шсл. *Каўзаючыся, разьбіў сабе галаву.* Нсл. *Хлапцы пайшлі коўзацца. Дзеці коўзаюцца на санках.* Доры.

3. ездить по коленам, свойственно дитяти. *Глядзі дзецянё каўзаецца, калі б не каўзнулася ды не звалілася з кален.* Нсл. 240. *Отгл. имя сущ.* **коўзаньне, каўзаньне**-*ня, предл.-нню, мн.ч.-ні-няў. Вось табе каўзаньне, што нагу зьвіхнуў.* Нсл. 240. *Однкр.* **каўзану́цца,** *-нўся-нèшся-нèцца-нèмся -ніцèся*—сильно поскользнуться.

каўзну́цца, *-нўся-нèшся-нèцца-нèмся -ніцеся, однкр. к аўзацца*—поскользнуться. *Каўзнуўся, пакаўзнуўся, і галаву сабе разьбіў.* Нсл. 240. *Соверш.* **накаўзацца,** (Ар.; Іг.), **накоўзацца,** (Нсл.)—вдоволь накататься по льду(или на лошади в санях в зимнее время, С.). *Накаўзаліся досіць, пойдзем двору.* Нсл. 309.

пакоўзацца, (Ар.; Шсл.) **пакаўзацца,** (Нсл.), *соверш.*—кататься некоторое время по льду и проч., Нсл. 240. покататься на коньках, на салазках. Шсл. *Пакаўзаліся з гадзіну, дык марш дамоў, няма чаго мерзьці! Пакаўзайцеся на маім каню.* Нсл. 240.

пакаўзну́цца, *однкр.* **1.** поскользнуться. Нсл. 458. *См. каўзнуцца.*

2. *перан.*—соблазниться, придти в поползновение во греху. *Добрая дзеўка, ды пакаўзнулася.* Нсл. 458.

пракоўзацца, (Іг.), **пракаўза́цца,** (Нсл.), *соверш.*—прокатиться на санях. Нсл. *Едзьце, пракаўзайцеся троху.* Нсл.

выкоўзавацца-*зуюся-зуешся, несоверш.*—выскальзывать. Нсл. *Ліны коўзкія, выкоўзуюцца з рук.* Нсл. *Соверш.* **вы́каўзнуцца**-*нуся-нешся*—выскользнуться. Нсл. *Мяня злавіў, а ён выкаўзнуўся.* Нсл.

•**коўзкі,** *-кая-кае*—скользкий(совершенно гладкий, почти не создающий трения и с трудом удерживающий на себе что-л. или удерживающийся где-л., С.). Шсл. *Мора, як лёд, няруxомае, коўзкае.* Моркаўка(Б. Голас, Но. 70). *Коўзкая дарога.* Ст. *О, рыбка, яна коўзкая, шусьць і няма.* Бацьк. 36-37(115-116).

коўзка, *нареч.*—скользко. МГсл.; Шсл. *На дварэ зрабілася коўзка.* Ст. *Іці коўзка па лёдзе.* Нсл. 240.

•**коўзь,** *глаг. частица для выражения.* **1.** нечаянного, мгновенного поскользновенного. *Коўзь і паваліўся.* Нсл.

2. нечаянного мгновенного выскользновения. *Злавіў быў аленя? а ён коўзь із рук.* Нсл. 240.

3. падения от скользкости. *Дзяцё коўзь із каленаў.* Нсл. 240.

•**коўка**-*кі, дат., предл. коўцы, ж.*—колотушка для разбивания комьев на ниве. *Вазьмі аберуч коўку.* Сухарукава Аз. (Ксл.).

•**коўня**-*ні, дат., предл.-ні, мн. ч.-няў, ж.* **1.** кружка, кубок, сосуд в форме стакана с ручкой. Сурынка Слн.

2. *конаўка.* Віцебск.

•**коўш,** *каўша̀, предл.-шў, зват. коўшу, мн. ч.-шы̀-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.*—удар кулаком. *Даў яму каўша пад бок.* Нсл. 240. *Надаваў яму каўшоў.* Тм.

•**коць**—отгл. частица, означ. мгновенное движение чего-л. круглого. *Грыўня коць, і пакацілася пад мост.* Нсл. 250.

•**коцьма,** *нареч.*—служит для усиления глаг. *"каціць." Коцьма коцяць бочкі да склепу. Коцьма перакаціў бярвеньне.* Нсл. 250.

•**коч**—коляска. Гсл.

•**каб,** *союз.* **1.** чтобы. Ар.; МГсл.; Шсл. *Тая птушка зачынае прасіць у каралевіча, каб ён яе выпусьціў.* Н. (Афанасьев: Сказки, 1, 1913, 209). *Каб ты так здароў быў! Поговор.* Нсл. 226.

2. если бы. Гсл. *Каб я ведаў, што ён ня возьме.* Север.(Раст.: Северск. 133). *Каб я ведаў, не рабіў бы гэтага.* Ст. *Каб ня ежка, ні адзежка, дык была бы грошы дзежка.* *Послов.* Войш. *Каб веданьне, ідзе паваліўся, валей бы там сеў.* *Послов.* Нсл. *Каб то чалавек у Бога!* *Поговор.* Нсл. 226.

каб, кабы—пусть бы. Гсл.

•**кабáт**-*àта, предл.-àце, м.*—корсет, МГсл. часть женского костюма, нечто вроде корсета, Гсл. корсет, к которому пришивается юбка. *Бліжэй сарочка да цела чымся кабат.* *Послов.* Нсл. 226.

•**кабéрац**-*рца, предл.-рцу, зват.-рча, м.*—ковёр. *У кажнам пакою паслана сьветласьці каберцы.* Кіт. 12368. *Не давядзі Госпадзі зь нялюбым на каберцу стаць.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**кабы́ла**-*лы-ле, ж.*—самка лошади, кобыла. Ар. *Уменьш.* **кабы́лка**-*лкі-лцы.*

•**кабы́лка**-*лкі-лцы, мн. ч.-лак,-лкаў, ж.* **1.** подставка под струны. Шсл. *У тваёй іскрыпцы кабылка высокая.* Стасева Выс. (Ксл.). *Зламілася кабылка ў іскрыпцы.* Ст.

2. ячейка в "*нітах*", куда продевается нитка основы. Шсл. *Не павядзеш жа ты ў вадну кабылку дзьве ніткі!* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Кабылка парвалася ў ніце.* Ст.

3.—*см. под кабыла.*

•**кагадзé,** (Барн.; К. Чорны; Дуб.; Сц.; Нясьвіж; Купіск Н.), **кадзе,** (Баранавічы; Купіск Н.) *нареч.*—только что. Барн.; К. Чорны, Дубоўка. *А жыву я(сабака) у будзе, што зьбіў пан мне кагадзе.* Цёця Аліна(Каласкі, Но. 76, 1960 г.). *См. кадзе. Бярэзьвіч....намагаўся адкруціць заклямку ў вакне і адчыніць яго, каб крыху праветрыць кагадзе пакіненыя Стасяю іхныя "урадовыя гасподы."* Юст.: Безруч. *Ізноў Бярэзьвіча стукнула бы пяруном, як кагадзе, калі заглядзіў сьвятло ў сваім пакою.* Тм. *Аб трагедзе даведаўся ня так даўно ад суседа з дому, якога сустрэў кагадзе ў войску.* Акула 573. *Спадзяючыся прыезду ягонага, дружыновыя кагадзе захочавалі дзяцюкоў.* Акула, 199.

•**каганéц**—светач, светильник. Гсл.

•**кагарка**-*ркі-рцы, ж.*—чайка. *Цярэбяць кагаркі крыльле.* Кавыль, Думы: 42. *Бы крыло кагаркі палыхнуў сьлед Зоркі.* Кавыль(Блр. думка, Но. 2).

•**кахáнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—любовник. *См. палюбоўнік. Уменьш.* **каханчык**-*ыка, предл. и зват.-ыку*—любимчик. Гсл.

•**кахáнка**-*нкі-нцы, мн. ч.-нак,-нкаў, мн. ч., вин. каханкі,* ж.—любовница. Гсл.; Шсл. *Пайшоў да свае каханкі.* Ст. *Усё праўда ў цябе, што скажа твая каханка.* Нсл. 249. *У каханкі смаляныя лаўкі.* *Поговор.* Тм. *Уменьш.* **каханачка**-*чкі-чцы*—милашечка. *Ды вазьму я катаначку, ды прыкрыю каханачку, няхай сьпіць!* Из песни 736.

•**кахáць**-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш., перех.*—любить. Растсл.; ПНЗ; Гсл.; Смл. (Даль). *На раццэ вутка сакоча, Андрэйкава маці рагоча, не кахала, ня кукобіла, ёсьць каго пабуджаці.* Лужкі Стдуб.(Косіч 251). *Прич.* **кахáны**—любимый, милый. *Госьці мае каханыя!* Нсл. 249. *Каханаму свайму сыну ўсё дазваляе.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **кахáньне**-*ня, предл.-ню, мн.ч.-ні-няў, ср.*—любовь. Гсл.; Нсл. 249. *Ласкат.* **каханейка**-*ка, предл.-ку, мн. ч.-кі-каў. А ўжо тваё мінулася, дзевачка, каханейка.* ПНЗ. 46. *Соверш.* **пакахаць,** *перех.* Нсл. 249.—полюбить.

•**кахáцца**-*àся-àешся, несоверш., взаим.* **1.** любить друг друга(любиться, С.). *Ой, ідзе расла, ідзе кахалася.* Козіна Пуців. (Халанскі, 133).

2. *у чым,*—чувствовать склонность, влечение, тяготение к чему-л. *У чыстасьці кахаліся.* Кіт. 55а13. *У веры мусульманськай кахаюцца.* Тм. 65б11. *Соверш.* **закахáцца**-*àюся-àешся,* **1.** влюбиться. Гсл. *Так у ёй закахаўся, што нікуды ня выходзіў.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 106). *Закахацца ў дзяўчыну.* Нсл.

2. пристраститься. *Закахацца ў конях, у навуках, у паляваньне.* Нсл. 171. *Отгл. имя сущ.* **закаханьне**-*ня, предл.-ні, мн.ч.-ні-няў*—влюбленность, Гсл. любовь. *Закаханьне мае да дзяўчыны.* Нсл. 171.

закахáны-*ная-нае*—влюблённый. Гсл.

пакахáцца, *соверш.*—полюбить друг друга. *Год, як пакахаліся мяжсобку.* Нсл. 249.

•**кахíкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—покашливать. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **кахíканьне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—покашливание. Гсл.

•**кáхля**-*лі, дат., предл.-лі, ж.*—изразец. МГсл.; Ар.; Ст.; Лужасна Куз. (Ксл.). *Зялёныя кахлі на печцы ў пана.* Нсл.

•**кáхляны**-*ная-нае*—изразцовый. *Кахляная печ.* Нсл. 231.

•**кахля́р**-*ярà, предл.-ярỳ, зват.-я̀ру, мн. ч.-ры-роў-ром-роў-рàмі-рох, м.*—изразцовый мастер. Нсл. 231.

•**кáдаўб**-*ба, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** кадка, выдолбленая из дерева. Шсл. *Насыпалі кадаўб пшонкі.* Ст. *Уменьш.* **кадоўбчык,** *предл.-ыку.* Шсл. *Кадоўбчык акуратна аброблены.* Ст. (Шсл. *под* абрабіць). *Крупы стаяць у кадоўбчыку.* Ст.

2. остов, корпус, коркас.

кадаўб карабля—корпус корабля.

кадаўб лётала—фюзеляж.

3. туловище. Л.

•**кадоўба, 1.** — *кадаўбà.*

2. *перен.*—неповоротливая баба. Старадуб (Жив. Старина, 1910, 1, 89). *Чыя ж гэта кадоўба рана дамоў падоўбла?* Тм.

●**ка́даўба,** (Гсл.), **кадаўба́,** (Ксл.)-*бы-бе, мн. ч.-баў, ж.*—боченок из выдолбленного толстого дерева, Гсл. кадка, выдолбленая из дерева. Ксл. *Насып мукі ў кадаўбу.* Якшы Беш. (Ксл.).

●**кадрэля**-*лі-лі, мн. ч.-ляў, ж.*—кадриль. Шсл.

●**каду́к**-*ука̀, предл.-уку̀, зват.-у̀ча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—злой дух, Растсл. бес, дьявол, Шсл. злой дух; дьявол. *Кадук яго вазьмі.* Нсл. 227; Ар. *На кадука табе трэба гэта?* Нсл. *Кадук цібе ня возьме.* Ст. *А кадукі яго ведаюць!* Ст.

●**каду́шка,**—*см. под кадзь.*

●**ка́ята**-*яты-яце, ж.*—чувство покаяния, Нсл. 227. покаяние. Сц.; Кітаб Вольскага (Узвышша, Но. 4, 1927 г.). *Каіта ёсьць, ды звароту няма.* Нсл. *Трэба каяту учыніць.* Кіт. 64б9. *Трэба каяты датрымаць.* Тм. 64б2. *На помач і лякарства тых грахоў — каята й пакута.* Тм. 137а6. *Дай Пан Бог каяту на вас: калі борзда пакаецеся, ізмажа Пан Бог той грэх ад вас.* Кіт. 15б5.

●**ка́яцца,** *ка̀юся, ка̀ешся, повел. ка̀йся, несоверш.* **1.** сознавая свою вину или ошибку, испытывать сожаление, каяться, МГсл. приносить покаяние. Нсл. *Каюся ды за тое хапаюся. Послов.* Нсл. *Ён будзе каяціся.*' Кіт. 54а6. *Трэба таму грэху каяціся.* Кіт. 137б2.

2. испытывать сожаление по поводу совершённого проступка, раскаиваться. Ар.; Нсл. 227; Ксл. *Ідзі, ня будзеш каяцца.* Бешанковічы (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **каяньне**-*ня, предл.-ню, мн.ч.-ні-няў, ср.*—раскаяние. МГсл. *Каяньне позна ходзе. Послов.* Нсл. *Соверш.* **пакаяцца**—раскаяться. *Калі борзда пакаецеся, ізмажа Пан Бог той грэх ад вас.* Кіт. 15б6. *Такім людзём у веку іх і ў маемасьці спору ня будзе; хіба пакаецца, то да ласкі Божай і да маей прычыны годны будуць, а не пакаецца, то ня будзе годны.* Кіт. 29а10, 11. *Пакаяцца па сьмерці. Послов.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **пакаяньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў. Калі хто без пакаяньня памрэ, Пане Божа, барані, горш магільнай мукі нет.* Кіт. 51б4.

●**кадзь,** *ка̀дзі, предл. ка̀дзі, мн. ч., кадзідзяў, ж.*—большая кадка. Шсл.; Ісачкава Аз. (Ксл.). *Нашаткавалі цэлую кадзь капусты.* Ст. *Уменьш.* **каду́шка**-*кі, дат., предл. кадушцы, ж.*—большая кадка. Шсл.; Ар.; Воўсішча Сян. (Ксл.). *На кадушцы покнулі абручы.* Ст.

●**каз,** *ка̀зу, предл. ка̀зе, м.*—искажение. Гсл.

●**каза́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват. каза̀ча, мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** казак.

2. *перан.*—стоящий прямо колос, что бывает в том случае, когда колос пустой, противопол. Купец, Войш.

●**Каза́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча, мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—казак(донской). Ар.

●**каза́**-*зы̀, вин. казу̀, мн. ч. козы,* **1.** коза (животная). Ар.; Нсл. 240. *Адну казу маю.* Рапан 30. *Уменьш.* **козка**-*кі, дат., предл.* **козцы,** *ж.*

козачка-*кі, дат., предл. козачцы, ж., ум. к козка. Ласкат.* **козухна**-*ны, дат., предл.-не, ж. Козухна, паварочвайся, большаму пану у ножкі.* Красновічы Сур.(Сержп.: Отчет, 13). *А ты, козухна, разьвесяліся!* Старадуб (Жив. Старина, 1909, 1, 88).

2. сеть для ловли рыбы с тремя палками. *Разьвесь казу на плоце, хай сохне.* (Ксл.).

3. самогонный апарат. *Арыштавалі нашага Міхася за казу.* Плігаўкі Сір. (Ксл.).

4. велосипед. Ксл. *Хто гэта паехаў на казе?* Плігаўкі Сір. (Ксл.).

5. салазки. Валож.

коўзацца на казе—кататься на салазках. Валож.

6. род игры в карты. Ар. *Будзем гуляць у казу.* Ар.

казянё-*няці, дат., предл.-няці, твор. казянём; мн. ч.-ня̀ты*—козлёнок. Ар. *Прывёў да мяне два валы а казу з казянём.* Квятк. *Уменьш.* **казянётка**-*тка, дат., предл.-тку; мн. ч. казяняткі-так.* Ар. *Сама пасьвіла сваю козачку з казяняткамі.* Я. Г.: Казкі, Но. 2, стр. 14.

●**каза́н**-*на̀, зват. каза̀не, мн. ч. казаны̀-оў-ом-аны̀-а̀мі-ох, м.*—котел. *Налі ў казан вады.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Уменьш.* **казанок**-*нка, зват. каза̀нку, мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох*—котелок. *Яліна іскрамі страляе, а ён прыладзіў казанок.* Караткевіч(Конадні, У-У1, 91).

●**ка́зань**-*ні, мн. ч.-няў, ж.*—проповедь, речь. Вял.; Вк.; Вят., Вост. (Даль). *Наўчоны яму казань казаў з прыказаньня Божага.* Кіт. 13б13. *Ангелі казань казалі.* Тм. 80б16. *Чулі казань.* Тм. 82а4. *Арабове, чуўшы казань ад прарока, да веры мусульманськай прыступалі.* Тм. 82а6. *Раз ксёндз казаў казань.* Уселюб Н.(Демид: Веров, 92).

●**каза́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—проповедник, особенно произносящий речь на религиозную или нравоучительную тему.

●**ка́заньніца**-*цы-цы, ж. к казаньнік.*

●**казарэзьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—отъявленный, закоренелый, матёрый. Н.(Др. Войт.).

●**каза́ць,** *кажу̀-жаш-жа, несоверш., каму што без дополнения или с прибав. предложением* **1.** говорить. Ар.; МГсл.; Растсл.; Шсл.; Вост., Вят. (Даль). *Іншыя кажуць: кедыр ноч дваццаць пятага вечера ре?* (*мезана*). Кіт. 16б17. *Вялікім голасам крычыць, кажа: Той казаў, я гэтай ночы відзеў айца.* Кіт. 19а4. *Імам Шафіі навуцца кажа.* Кіт. 29а2. *Я не кажу, прарок яго міласьць так кажа.* Кіт. 114б7. *Я нікому навукі сваей не казаў.* Кіт. 61б4. *А што мяне будзеш пытаць, то маю табе праўду казаць і радзіць.* Кіт. 61б6. *Як маю казаць, у пекле над людзьмі як вялікі страх?* Кіт. 131а. *Жона мяне*

стрэла. Я ёй нічога не казаў. Дзяніскавічы НЗ.(Шэйн, II, 163). *Ці яму, ці сьцяне кажы, дык усё роўна.* Ст. *Ня ўзяў за руку, не кажы: злодзей.* *Послов.* Нсл. 227. *Адзін кажа адно, другі — другое.* Нсл. Казаць ё што, ды слухаць няма чаго. Ст. *Госьці адны казалі, каб сына павесіць, другія казалі, каб утапіць, а адзін із гасьцей кажа, каб пашыць яму сьвіны кажух і пусьціць у сьвет.* Н. (Афанасьев: Сказки, 1, 1913, 209). *Адзін кажа, што аддайце мне гэты пярсьцёнак. "Добра," казалі ўсе.* Н. (Тм. IУ, 1914, 286). *Калі ня брэша, дык праўду кажа.* *Послов.* Рапан 146. *Ён яму кажа: не пайду!* Арл.; Кур. (Даль). *Кажу табе, ідзі.* Кал. (Даль). *Кажуць людзі: настала ўжо лета.* Салавей: Сіла, 76. *Спачатку я табе аб гэтым не казаў.* Клішэвіч(Прыйсьце, Но. 1).

казаў той(тый)—так сказать. Вял.; Іг. *Наша бава надаець сораму і нясець скананьне мовы бацькаўскае або, казаў той, душы беларускае.* МГсл., перадмова III. *На ачох усяго сьвету, казаў той, ходаецца зь ім і ўсё яшчэ баіцеся, бо супакою не даець.* Бацьк. Но. 45(580). *Жывое, Богам створанае хараство, казаў той ...што?* Дзьве Душы, 170. *Хто ведае, можа гэта ўжо ўсё — казаў той, бодка.* Цялеш: Дзесяць, 68.

казаць у вадно—одинаково говорить, одинаково наказывать на суде. Шсл. *Колькі яго ня выпытавалі, усё ў вадно кажа.* Ст. *Соверш.* **наказаць,** *накажу-кажаш-кажа,* **а)** наговорить. *Наказаць казак.* Нсл. 308. *Ён наказаў імне пра маладых свайго сяла толькі чаго, што іх усіх проста засіліць надабе.* Дзьве Душы, 157. **б)** *на каго,*—наклеветать. *Усё благое наказаў на мяне пану.* Нсл. 308. *Соверш.* **сказа́ць, а)** сказать. Ар.; Шсл. *Плакала яна, а потым прыпамінае, што каля яе песьціўся сын і пэўне ён адкраў ключы; яна гэта сказала мужу і ўсім госьцям.* Н. (Афанасьев, I, 1913 г., стр. 209).

сказаў, як зьвязаў—метко сказано. Ар.

сказаў, як уцяў—тоже. Доры.

б) *с инфинитивом*—приказать, велеть. *Табе сказана маўчаць!* Нсл. 580. **2.** *на каго,*—выражаться, высказываться о ком-л. опущетельно; говоря, упрекать или порицать кого-л. за што-л. *Як учуў тое, што на яго казалі, вельмі перад Панам Богам заўстыдаўся.* Кіт. 7б4.

3. произносить речь, (Шсл.) в особенности проповедь. *Вышаў да народу ды як стаў казаць - усе аж слухаюць!* Ст. *Ангелы казань казалі.* Кіт. 13б13. *Наўчоны яму казань казаў з прыказаньня Божага.* Тм.

4. *с инфинитивом*—велеть. *Варота... зачыніць кажу.* Кіт. 3а8. *Да уеджджу йдзіце.... Пан Бог кажа так чыніць.* Кіт. 7а1. *Устыдаюся іх казаць мучыць.* Кіт. 13а12. *Я Бог гетаму ўстыдаюся мукі казаць чыніць.* Кіт. 2б12. *Як кажа Пан Бог суседаў шанаваць.* Кіт. 12а14. *Кароль узяў птушку, заплаціў за яе мужыку і казаў замкнуць да склепу.* Н. (Афанасьев: Сказки, 1, 1913, 209). *Каралевіч казаў прасіць да сябе караля.* Н. (Афанасьев, 1, 1913, 211). *Караліца казала лякаю весьці пасербіцу на прахо-дак.* Н.(Афанасьев, III, 1914, 104). *Усе на гэта згадзіліся. Матка вельмі плакала, а потым, бачачы, што плач не паможа, казала прынесьці той сьвіны кажушок.* Н. (Афанасьев: Казки, 1, 1913, 210). *Акалічнасьць кажа імне прасіць у пана грошы.* Нсл. 362.

5. *с прибав. предложен.*—велеть. *Табе казалі, каб пачакаў, а ты не паслухаў.* Нсл. 227. *Прич.* **каза́ны, а)** говоренный. *Гэта ўжо казка казаная.* Нсл. **б)** приказанный, повеленный. *Казаная работа.* Нсл. 227. *Нареч.* **каза́на, 1.** говорено. *Казана, што некрутаў будуць браць.* Нсл. 227.

2. велено. *Табе казана йці.* Нсл. 227. *Як казана, так і зрабіў.* Тм.

адказаваць-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма, несоверш.* **1.** отвечать. Нсл. 373; Ар.; МГсл.; Вят.; Вост. (Даль); Ксл. *Гнеўна ім не адказуй.* Кіт. 11а8. *Добра наўчыўся адка-заваць.* Дсл. *Каб не ягоная ветласьць адказаваць на ейныя пытаньні, дык ішлі б моўчыкам.* Шакун: Сьлед, 14.

2. давать отчет, Нсл. 373. отвечать, быть ответственным. Ар. *См. адказаць.*

3. *несоверш. к адказаць 3,*—передавать в наследство по завещанию, завещать. Ксл. *Соверш.* **адказаць**-*жу-жаш-жа,* **1.** ответить. Ар.; Нсл. 373; Гсл.; Карачэўскі п.(Буддэ: Тула-Орел, слов.); Ксл.; Дсл. *Хто б пытаў: "Пан Бог ці можа такую моц-вялікасьць учыніць, як Сам ест?" Адказаць на то трэба зь вялікім страхам, можаш так адказаці.* Кіт. 136а15, 17. *Я ўнучка а тых драніцах апытаваў. І ўнучка адказаў тым абычаям:* Гордз. Ак. ХУII, 2. *"Пастой, пастой, Мар'ечка: а ўжо ж ты мая!" Яшчэ я не твая.* Сур. Север.(Шэйн, 1-2, 495). *Каралеўна пачала прасіць, каб ён прадаў яблычак. Ён адказаў, што жаднае платы ня хоча.* Н. (Афанасьев, 1, 1913, 211). *Жджы, паждджы, Варачка, ужо ж ты мая! Яна яму адказала няпраўда твая.* Гараны Імгл.(Косіч 235).

2. понести наказание, поплатиться за что-л., ответить. Ар.; Гсл. *Адкажаш перад Богам за маю крыўду.* Нсл. 373.

3. завещать, Баўдзіна(Ч. 326) завещать что на словах пред смертью. Шсл. *Бацька адка-заў імне надзел зямлі.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Бацька адказаў сыну ўсе грошы.* Ст. *Дзед за тры дні да сьмерці адказаў мне боты.* Гсл. *Прыехаў у ботах, што дзед перад сьмерцю адказаў.* Дзьве Душы, 63. *Адказала Аленцы маці.* Боўдзіна(Ч. 326).

даказа́ць, *Соверш.* МГсл. **1.** докончить "казаць", договорить до конца.

2. *чагось,*—добиться своего, поставить на своем. *Сумляючыся нічога на сьвеце ня зробіш, не дакажаш і нікуды ня дойдзеш.* Рэч.(Пет., II, 298).

надка́заваць-*зую-зуеш-зуе, повел.-зуй-зуйма, несоверш. каму*—подсказывать. Нсл. 305. *Не надказуй, няхай сам гавора, што знае.* Нсл. *Соверш.* **надказа́ць,** *каму*—подсказать. *Не сказаў бы гэтага, каліб іншыя не надказалі яму.* Нсл. 305. *Прич.* **надка́заны,**— подсказанный. *Надказанае, а не свае гаворыш.* Нсл. 305.

паказаваць-*зую-зуеш-зуе, повел.-зуй-зуйма, несоверш. каму, што*—показывать, указывать. Ар. *Соверш.* **паказаць,** *каму што,* 1. показать, указать. Ар. *Прич.* **паказа́ны**—показанный, указанный. Ар.
2. приказать. *Ср. непака́заны,*—приказанный. *Ср. непаказаны.*

пераќазаваць-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма, несоверш. каму, што*—пересказывать(передавать, С.). *Пераказуй, што ў вас там сталася.* Нсл. 403. *Імне пераказавалі, з прыгоды вашага выступу на сходзе, усім што іншае.* Дзьве Душы, 30. *Не пераказуй яму, таварышу Гарэлік, не пераказуй, чуеш, ну? Лепей бо за цябе ён ведае.* Тм. 166. *Соверш.* **пераказаць,** *каму, што*—пересказать(передать, С.). *Гаршчок пераказаў імне цэлую гісторую, як мніхі яго некалі пакрыўдзілі.* Дзьве Душы, 182. *Ні відам ня відаць, ні ў казках пераказаць.* Нсл. 403. *Слугі гэта чулі, як ён пахваліўся. Яны ёй пераказалі.* Боўдзіна(Ч. 179, 328). *Гэтыя дачкі айцу пераказалі.* Тм. 179. *Прич.* **пераказаны**—пересказанный. *Няхай мае словы будуць яму пераказаны.* Нсл. 403.

прадказаваць—предсказывать. МГсл.

праказаваць-*зую-зуеш-зуе, повел.-зуй-зуйма, несоверш. к праказаць в 1-ом зн.* 1. проговаривать, произносить.
2. высказывать. *Гэта самае ён часта праказавае.* Ст.

праказа́ць, *пракажу́-жаш-жа,* 1. *соверш. к праказаваць в 1-ом зн.,*—проговорить, промолвить, произнести. *См. вымавіць. Вы ня маеце права адмаўляцца! жартліва-загадным тонам праказала Наталя.* Жывіца("Прыйсьце", Но. 1). *Як паважыўся падданік праказаць такія словы?* Крушына: Лебедзь, 55.
2. *област.*—показать. *Пракажы ім дарогу.* (Раст.: Северск. 157). *Устань, маці, не ляжы, мне дарожку пракажы. Рада б, сыночку, я ўстаці, дарожку праказаці, жоўтыя пясочкі засыпалі вочкі.* М. Погар, Стдуб. (Косіч, 70).

прыка́заваць-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма, несоверш.*—приводить пословицы(*"прыказі"*) в розговоре. *"Благая тая дамова, ідзе вала бадзець карова," прыказуюць, калі жонка (а не муж) загадуе ў гаспадарцы.* Варлыга, 129. *Соверш.* **прыказаць**—привести пословицу в разговоре.

раска́заваць-*зую-зуеш-зуе, повел.-зуй-зуйма, несоверш.* 1. *с инфинитивом, што каму, и тоже без дополнения или с прибав. предложением,* —приказывать.

Шайтане, расказую табе пад срогім караньням, штоб ты ўсё праўдзіве казаў, што будзе пытаць прарок мой. Кіт. 59аІІ. *Ня я вам расказую, а сам пан расказаў ехаць зараз куды вас пасылаюць.* Нсл. 566. *Аканом расказаваў, расказаў нам на заўтра работу.* Нсл.
2. *праз што,*—рассказывать. *Нявестухна, ты дзяцё мае, цярпі гора — не расказавай. Сьвёкарка, родны татухна, цярпеўшы гора, расказаць трэба.* Кажамякі Імгл.(Косіч 27). *Наляцелі журавы, селі, палі на ральлі, дый расказавалі: сяголета благі год.* Жукова Імгл.(Косіч 31).

расказаць(*расказаў есм,* Скар. I Ц., *расказаў есмь.* Тм. II, Ц.), *раскажу-кажаш-кажа, соверш., каму*—приказать, велеть. *Пан Бог вам расказаў сэдеку (араб. убожніну) даваць.* Кіт. 9а7. *Сулейман зараз расказаў усім людзём забрацікся да мэчыці.* Тм. 2061. *Душы я (чорт) бяру ў іх: Пан Бог, што раскажа, то ўчыню.* Тм. 126а9. *Раскажы, няхай прыйдзе, вып'ю.* Тм. 114а. *Апанаса, іж парукі ня меў, расказаў ясьмі пасадзіці.* Гордз. акты ХУІІ, 4. *Ты мне не раскажаш гэта рабіць.* Ар. *Хто такое мовеньне албо пісаньне нам азнайміць, на ймя ў пазьве пісаці раскажам.* Стт. 69. *Потым мне варота паказаў(Пан Бог расказаў) — перада мною адчыніліся.* Кіт. 122а. *Прич.* **расказа́ны** —приказанный. *Расказанай работы ня робіш, а займаешся дрэняю.* Нсл. 566. *Отгл. имя сущ.* **расказаньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ніняў*—приказание. *Аж да себаху (араб. раніцы) тое расказаньне Божае маюць чыніць.* Кіт. 16б2. *Баязьнікамі Божымі былі і пасьцерагалі яго расказаньне.* Кіт. 14б10. *Зсылаю ангелаў у той ночы, із расказаньня Божага усім людзём, кедыр ноч паважнасьць чынячым.* Тм. 16б10. *Ест расказаньне ад Пана Бога.* Тм. 6б9. *Расказаньне Божае мне: "Вось прыслаў табе іншае адзецьце."* Тм. 110а. *Калі б я пільне не глядзеў, то бы расказаньне чыстага Бога зламаў.* Кіт. 125. *Без расказаньня й ведамасьці яго сталася.* Стт. 91. *Панскае расказаньне.* Нсл. *Расказаньня твайго ня слухаю.* Нсл.
2. заповедь.

расказаць праз што—расказать. *Хачу я таго, калі б людзей да мяне да дому Божага забраў, што мне Пан Бог навукі наўчыў, людзём раскажу, многа прарокаў было, якія ўчынкі чынілі.* Кіт. *Ён расказаў усё, як было, і прасіў, каб яму памог.* Н. (Афанасьев: Сказки I, 1913, 210). *Распытаваліся ў яго, што бачыў, і ён расказаў аб усім.* Н. (Афанасьев, I, 1913, 211).

выказаваць-*зую-зуеш-зуе, повел.-зуй-зуйма, несоверш.* **1.** выговаривать(произносить, **С.**) слова, звуки, Шсл. выражать. **2.** высказывать, объявлять(выявлять, **С.**), открывать тайну кому-л. *Ня выказуй нікому таго, што я табе скажу.* Нсл. **3.** *на каго,*—сильно ругать. Шсл. *Што ён на яго выказуе, аж страх сказаць!* Ст. **4.** *каго,*—доносить на кого, делать донос. *Соверш.* **вы́казаць, а)** выговорить(произнести, **С.**). Шсл., выразить. *І аднаго слова ня можа выказаць.* Ст. **б)** высказать, объявить(выявить, **С.**), открыть тайну кому-л. *Як ня пыталі, ня выказаў.* Нсл. *Ня выказуй, ня выкажы мяне перад панам.* Нсл. **с)** *каго,*—донести на кого, сделать донос. МГсл.

•**казацца,** *кажацца*—произноситься, говориться, излагаться, говориться.

паказа́цца, *пакажўся, пакажашся, соверш.*—показаться. Ар. *Калі байрамны месяц не пакажацца з пагодай, то подле лічбы справуйце.* Кіт. 15а8.

выказавацца-*зуюся-зуешся, несоверш.* **1.** расказывать(открывать, **С.**) о своих проделках. *Глядзі, ня выказуйся, ня выкажыся, хоць і пытаць будуць.* Нсл. **2.** выставлять себя как бы на показ. *Харошая дзеўка сама ня выказуецца, ня думае выказацца; яе абачаць хоць ідзе. Нсл. 83. Як яна выказуецца! Кура, п'ець віно, трохі чаго ні пры ўсіх цалуецца з князям і зь іншымі.* Дзьве Душы, 34. **3.** появляться, Нсл. 83. давать знать о себе. *Выказуюцца, выказаліся жаўранкі.* Нсл. 83.

выказацца, *соверш. к* **выказавацца** *в 1-ом зн.* **2.** *соверш. к* **выказавацца** *во 2-ом зн.* Нсл. 83. **3.** *соверш. к* **выказавацца** *в 3-ем зн.*—дать знать о себе.

усказавацца, -*зуюся-зуешся, соверш.*—проявляться. *Разбойнікі ў лесе усказуюцца, усказаліся.* Нсл. 71. *Шаранча ўсказуецца.* Нсл. *Соверш.* **усказа́цца,** *ускажуся-жашся.* Нсл. 71.

•**казачы́на**-*ны-не, ж.*—казачин, род одежды. Гсл.

•**казе́лец**-*лца, дат.,предл.-лцу, зват. казелча, м., раст.*—лютик. МГсл.

•**казе́ліць**-*лю-ліш-ле вочы — казерыць вочы.* Іг. *Соверш.* **заказе́ліць вочы** — *заказерыць вочы.*

•**казе́лькі**-*каў,* **1.** козяки, всякия маленькия насекомыя букашки. *Па зялёнай траве казелькі скачуць.* Лапы Беш. (Ксл.). **2.**—*см. под* *казёл.*

•**казе́льчык,**—*см. под казёл.*

•**ка́зеньне,**—*см. под казіць.*

•**казёл**-*зла̀, зват. козьле, мн. ч. казлы̀-оў-ом-ы-а̀мі-ох, м.* **1.** самец козы. Ар. *Пастой, козьле, падужаемся.* Я. Г.: Лемантар, 51. *Ласкат.* **казе́лька**-*кі, дат., предл. и зват.-ку, твор.-кам. Адзін казелька быў за рэчкай.* Я. Г.: Лемантар, 50. *Другі гэткі самы казелька быў дома.* Тм. *Абодва казелькі спаткаліся на кладцы.* Тм. **2.** кузнечик. Ар. *Я ўлавіў у траве казла.* Спаская Сір. (Ксл.). *Уменьш.* **казе́льчык**-*ка, предл.-ку, м.*—кузнечик.

казёл—станок для пиловки дров. *Прынясі казёл дровы рэзаць.* Спаская Сір. (Ксл.). **3.** засушенка из носу, Вят., Вост. (Даль); Ар. возгра, торчащая из ноздрей, и всякая нечистота в носе. Нсл. 241. *Казлы ў носе, перен.*—молокосос. Нсл. 241. **4.** гриб масляник, Гсл. гриб масляник и отчасти похожий на него подлозовик. НК: Очерки, 30, Но. 65.

•**казялок**-*лка, предл.-лку, зват. казёлку, м.*—кузнечик. НК: Очерки, 510, Но. 943.

драць казлы—блевать, переносить рвоту. НК: Піт, Но. 26; Шсл. *Цэлую хату надраў казлоў.* Ст. *Сабака набраўся, аж казлы дзярэць.* Ст.

•**казе́рыць,** -*ру-рыш-ра вочы, несоверш.*—глазеть. Шсл. *Нешта ты казерыш сваe вочы.* Ст. *Соверш.* **заказе́рыць вочы**—закатить глаза и смотреть удивленно. Шсл. *Заказерыў вочы, як вядзьмак, ды пазірае.* Ст.

•**казялок,**—*см. под казёл.*

•**казян**-*ё-ётка,*—*см. под каза.*

•**ка́зіць,** *ка̀жу, ка̀зіш-зе, несоверш. каго-што*—искажать, МГсл. портить, повреждать. *Ты толькі казіш тавар, а ня робіш.* Нсл. 227. *Лісянята, каторыя казяць вінаграды.* П. П. 2:15 (з 12 кніг Б.). *Прич.* **кажоны**—порченный. (*Граніца*) *была кажона і каменьне знаковае павыбірана.* Гордз. Ак. XYII, стр. XXXIX. *Отгл. имя сущ.* **ка́зеньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—искажение, порча. *Казеньне тавару добрага.* Нсл. 227. *Нашто ты аддаў добрую рэч на казеньне дзяцём?* Тм. *Соверш.* **паказіць,** *перех.*—попортить, исказить. *Паказіць работу.* Нсл. 456. *Воспа паказіла від.* Нсл.

пераказіць, *соверш. каму,* **1.** воспрепятствовать. *Пераказілі імне ў жаніцьбе.* Нсл. 403. *Ср.* *пераказа.* **2.** *перех.*—перепортить. *Усю работу маю пераказіў.* Нсл. 403.

перакажа́ць-*а̀ю-а̀еш, повел.-а̀й-а̀йма, каму,*—препятствовать. *Ср. пераказа.*

А жалабнік а тую пераказу да права пазваці маець вонага, хто пераказіў, да суду належнага а шкоды, а суд адашлець на выезд падкаморага з тою асобаю, каторая перакажала таму, хто граніцы вёў. Стт. 347.

сказіць, *соверш., перех.*—изуродовать, исковеркать, исказить. *Воспа сказіла від.* Нсл.

•**ка́зіцца**-*жуся-зішся; повел. казься, казьмася*—издеваться над чем, употребляя на зло, ломаться. *Досіць табе казіцца над хлебам — сольлю.* Нсл. 227. *Соверш.* **паказіцца,** *пакажуся, паказішся, повел. пакажся-жмася*—попортиться. *Від ад воспы паказіўся.* Нсл.

усказіцца, *соверш.*—(букв. исказить себя), нахмурить чело, показать неудовольствие, рассердиться.

•**казка**-*зкі-зцы, ж.* **1.** сказка. Гсл.; Вят., Ряз. (Даль). *Казкі хораша ўмее казаць.* Нсл. 227. *Уменьш.* **кáзачка**-*чкі-чцы. Пасядзі, казачку скажу.* Нсл. 227. *Усе то казкі, што кажаш на мяне.* Нсл. 227.
2. *лишь в мн. ч.* **казкі**-*зак*—ложь (выдумка, С.).

•**казýлька**-*лькі, ж.* **1.** маленькая лавочка, Ржэўскі п.(Грынькова: Тудаўляне) лавочка, вырубленная из целое *"плашкі"* из сучками вместо ножек. Смл. (Даль). *Дзяцё сядзіць на казульцы.* Малекі Сур. (Ксл.).
2. "рогатки", особенно переносимые, для отгорожения скота.

•**казýтка,** -*кі, дат., предл. казутцы, ж.* —дрожки. *У казутку запрог каня.* Гарадок. (Ксл.).

•**казьля́к**-*якà, предл.-якỳ, зват.-я̀ча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—гриб маслёнок, Гриб с покрышкою табачного цвета, появляется в соседстве лозняка. НК: Очерки, 472. *Назьбірала цэлы кошык казьлякоў.* Ст. *Уменьш.* **казьлячок**-*чка, предл.-чку, зват. казьлёчку, мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-кох. Ой, цяжка мамцы будзе без дачкі. Парастуць паза лаўкай казьлячкі.* Из песни, Нсл. 241.

•**казьміровы,** -*вая-вае*—кашемировый. Шсл. *Наста купіла сабе казьміровую хусту.* Ст. *См. кашміровы.*

•**казьнéрыць**-*ру-рыш-ра, каго, несоверш.* —наказывать(словом и поступком) для воспитания, дисциплинировать. Ар.

•**казытáць**-*чỳ-чаш-ча, несоверш.*—щекотать. МГсл.; Гсл. *Казыча ў горле даўкі пыл.* Лойка: Л. Песьня. (*Валасы*) *разьвеяныя як на ветру, з пад бэрэту казычуць шчаку.* Дальны(Калосьсе, 2, 1935, стр. 33). *У Раманкі аж у носе казытала.* Цэлеш(Ярылаў агонь). *Без дай прычыны ня ўбрыкнець. Ціхманы і рахманы, Губой за вухам казытнець, хоць прыкладай да раны.* Г. Кляўко(Ускалось Но. 13, 24). (*Русалка*) *надзе, кліча мяне і казыча, ды чаруючы ў возера цягне.* Крушына: Творы, 60. *Віскнула дзяўчына, якую паказытаў гарэза-хлапец.* Полымя, Но. 8, 1967 г., стр. 242.

•**казытáньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ., ср.*—щекотание. Гсл.

•**казы́тка**-*ткі-тцы, ж.*—щекотка(ощущение).

•**казю́лька**-*кі, дат., предл. казюльцы, ж.* **1.** маленькая скамейка. Смл.Даль. *Казюлька зламілася й імне сядзець няма на чым.* Косы Віц. (Ксл.).
2. рогатки, особенно переносные, для загородки от скота. Пск. (Даль). *См. казулька 2.*
3. насекомое, МГсл. козявочка, мошка. *Казюлькі ў малако налезьлі.* Нсл. 241. *Выкінь казюльку зь міскі.* Нсл.

казюлькі-*каў, мн. ч.*—подставки из бревна с ножками под постельный настол. *Зрабі казюлькі, а то спаць ня будзе на чым.* Ходцы Сян. (Ксл.).

•**кажоны,**—*см. под казіць.*

•**кажамя́ка**-*кі, дат.,предл.-ку, м.*—тот, кто занимается выделкой кож, работник кожевенного производства, кожевник. Селюціна Аз. (Ксл.); Шсл.; Гсл.

•**кажáн**-*анà, предл.-анè, зват.-àне; мн. ч.-нỳ-ноў-ном-нỳ-нàмі-нох, м.*—летучая мышь. Нсл. 240; Ар.; Шсл.; Гсл.; Вербялі Сір. (Ксл.); Вост., Вят. (Даль). *У садку лётаюць кажаны.* Ст. *Ой, кажане, кажане, чом ня сеў ты на мяне, каб я большы не адрос, ды ад бацькавых калёс.* П. Бахрым із Крошына. *Ночы круціліся кажаны памеж дзерваў.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 97).

•**кажáнаты**-*тая-тае*—захудалый, у которого шерсть всклокоченная, раздувшаяся в стороны, НК: Очерки, Но. 716. худой, остановившийся а росте. Ксл. *У мяне ўсі парасяты кажанатыя — няма чым карміць.* Сухарукава Аз. (Ксл.).

•**кажáнаваты,** -*тая-тае*—старообразный, как бы имеющий шереховатость кожи летучей мыши. *Від кажанаваты.* Нсл. 240. *Кажанаватыя ад работы рукі.* Нсл. *Ср. кажанаты.*

•**кажáнаціць.** НК: Очерки, Но. 117—делать *"кажанатым".*

•**кажáнець**-*нею-нееш-нее, несоверш.*—покрываться нечистотою, опускаться с виду. Шсл. *Дзеці без мацеры толькі кажанеюць.* Ст. *За тваім недаглядам хлапец кажанее, закажанеў.* Нсл. *Соверш.* **закажáнець**—похудеть от плохого ухода и остановиться в росте, Ар.; Ксл. покрыться нечистотою, спуститься с виду. Шсл. *Сусім закажанела гэта парасё.* Капланы Сян. *Сусім закажанелі дзеці без дагляду.* Ст. *Прич.* **закажанелы**—покрытый нечистотою, опустившийся с виду, Шсл. похудевший от плохого ухода и остановившийся в росте. *Нейкае закажанелае парасё.* Ст.

•**кажáнны**-*ная-нае*—свойственный летучей мыши. *У сумараку здаваліся з клёну лісты вялізманым войскам кажанным.* Дуб.

•**кажарэнка**-*нкі-нцы, ж.*—старая шубка. Айстравы Сір. (Ксл.). *Ср. кажарка.*

•**кажáрка**-*ркі-рцы, ж.*—короткий небольшой тулуп. Шсл. *Уськінь на плечы кажарку.* Ст. *Надзень хоць кажарку.* Гушчына Сір. (Ксл.).

•**кажнагодні**-*яя-яе*—ежегодний. Кіт. 12462.

•**кажнадзенны,** -*ная-нае*—ежедневный. МГсл.

•**кажнадзён.** Хопаўка Дрэнаўск. в. Карачэўск. (Будде: Тула-Орел, 78)—ежедневно.

•**кажначáсны**-*ная-нае*—постоянный.

●**ка́жны**-*ная-нае, местоим.*—каждый. Вяліск.(Кузьмін-Вяліж); Раст.: Северск. 100; Мокрае Карачэўск. п.(Б.Т.-Орл., 74); Абарынкі НЗ (Раст.: Северск, 33); Мозыр; Вел-Куз. 193; Псалтыр Скар.(Влад. 325); Скар. Ц. (6 раз); Нсл. 227; Каратаяцкі пав. Варанеск. губ. (Гринкова 572). *Кажны час.* Касімаўскі п. Разанскае губ.(Грунскі: Из лекций по рус. языку, стр. 119); Мценскі пав.; *кажнага.* "Кажный вместо каждый повсеместно в Рязанской губ." (Тм., стр. 73). *У кажнам нэмазе(араб. малитве) пей.* Кіт. 364. *Кажнага наўчонага шануй, паважай.* Тм. 13а15. *Кажнаму чалавеку свайго жаль.* Нсл. *За кажным разам.* Нсл. *Кажны дзень п'яны.* Нсл. *Гэта кажнаму ведама.* Тм. *На кажны захоп гісторыя мае адзін адказ.* Бацьк. Но. 38-39/573-574. *Жане кажнай блага.* Нельшынск. в. Мцэнск. п.(Будде: Тула-Орел, 46). *Кажнаму так.* Тм. 47. *Уздрыгавалі ад кажнага стуку ўвечары па хатах жанкі.* Хмара(Калосьсе, Но. 1/18, 1935 г., стр. 6). *Душа заплача кажна.* С. Музыка, 38.

●**кажу́х**-*уха́, предл.-усе́, зват.-ўша, мн. ч., дат.-ухом, мн. ч., предл.-ухох, м.,* ПНЗ.
—шуба, тулуп, Гсл.; Ар.; Нсл. 240. тулуп. Шсл.; Мішкава Куз. (Ксл.); Вост.(Даль). *А мне і ў кажусе іншы раз страшна на мароз выходзіць.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Кажух ня вата, а капуста не гарбата. Послов.* Ст. *Як Мікіта цьвярозы быў, то ў кажусе хадзіў.* Рапан. Прык. 128.

кажушок-*шка, предл.-шку, зват. кажушку, мн. ч., дат.-шком, мн. ч., предл.-кох.* (Ст.; Нсл. 240; Ар.).

кажушак-*шка, предл. и зват.-ку,* (Ст.), *м., уменьш. к кажух в 1-ом зн.*—тулупчик. *Пашылі хлапцу кажушак бегаць да школы.* Ст. *Лёгенькі кажух твой.* Ст. *Кароценькі кажушок.* Ар. *Цэлую зімачку ў вадным кажушку хаджу.* Нсл.
2. горизонтальная часть дымовой трубы в избе. Гсл.

●**кажуры́на**-*ны-не, ж.*— кусок *"кажуха"*, овчины. Шсл. *Няма кажурыны, чым залапіць кажух.* Ст.

●**кажуш**-*ок-ак,—см. под кажух.*

●**кажу́шыць**-*шу-шыш-ша, несоверш.* **1.** сдирать кожу или кожух. *Ср. абкажушыць. Соверш.* **абкажу́шыць,** а) сделать кожу. Нсл. 347.
б) (*перен.*)—обыграть до гола. *Хоць бы раз абкажушыць яго.* Нсл. 347. *Прич.* **абкажушаны**— обыгранный до последней нитки. *Пайшоў абкажушаны.* Нсл. 347.
2. колотить, вздувать кожу ударами. *Не на сьмех ты яго ёмка кажушыш.* Нсл. 246.

●**кажыны**-*ная-нае*—каждый, всякий. Віленшч. (Нсл. 227). *Чалавеча кажыны, Пана Бога стварыцеля хвалі.* Кіт. 7а6. *Кажынаму чалавеку хочацца мець добрае.* Нсл.

●**ка́йнасьць**-*ці, ж.*—покаяние. Смаленш.

●**кайстра,** (Растсл.)-*ры, дат., предл.-ры, ж.* —сумка. ПНЗ; Н. Любча. Гута Студзенецкая Сосьніцкага пав. на Чарнегаўшчыне(Труды, Но. 9, стр. 172). *Дай жа грошы колькі змога, хоць бы кайстру невяліку.* Гарун: К. Паўлючонка. *Вой я гатоў! Ужо кайстра за плячыма.* Грамыка(ст. "Апошняе даруй"). *У кайстру хлеб, кавалак сала, часамі пляшку малака дзіцяці раніцаю клала рупліва матчына рука.* Кліш.: Каліна. *А сам гатуе свае рэчы: складаны нож кладзе ў кішэню, гарбузікаў з сабою жменю, ды кайстру вешае на плечы.* Тм. *Добрым часам ня ведала кайстры.* Крушына: Лебедзь, 15, 26. *Арына ў кайстру падала падарак із цэлага вала.* Крушына: В. Каліна (Бацьк., Но. 28-29 з 1954 г.). *Сплецена зь бярости кайстра густа-густа.* С. Музыка, 202. *Янка Саламевіч: Песенная кайстра М. Федаровіча. Гінь, ліха, хадзі над барамі, бо тугі вялікай кайстра ня прымае.* Дуб.: Наля 48. *Уменьш.* **ка́йстрачка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—ридикюль. Любча Н. *Палажыла ў кайстрачку рыбы сушанае, смажанае, сушаны сыр і колькі сухіх каўбасак.* Б. Ускалось, Но. 4, 1954, стр. 17.

●**кайстры́вы**-*вая-вае*—обильный костром. *Лён кайстрывы.* Ст.

●**кайстрыца**-*цы-цы, ж.*—костра, кострика. Ар. *Набяры кайстрыцы, ідзе лён труць.* Доўжа Куз. (Ксл.).

●**кайстры́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—10-ый месяц года, октябрь.

●**ка́ка,** *ка́кі, ка́цы, ж., дет.* **1.** испражнение, Ар. *Кашульку ўрабіў у каку.* Нсл. 227.
2. нечистота, грязь, Гсл.; Ар. гадость. *Кінь гэту каку, дзяцятка.* Нсл. 227.

●**ка́каўка**-*ўкі-ўцы, ж.,* (*пагуд.*)—задница, задний проход. *У яго ўвесь розум у какаўцы. Поговор.* Нсл. 228.

●**какалу́ша**-*шы-шы, ж.*—черёмуха. Косіч 12. *См. калакалуша, чарэмха.*

●**калакалу́ша**-*шы-шы, ж.*—черемуха. Гсл.

●**ка́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш., дет.*—испражняться. Нсл. 227; Ар.
2. говорить по русски(т.е. как вместо *як*). Гсл. *Соверш.* **нака́каць**—испражниться. Нсл. 227; Ар.

●**кал,** *калу, м.*—испражнение. Гсл. *Такжа і ад калу бярыце чыстасьць.* Кіт. 69б10.

●**калода**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.* **1.** короткое толстое лежачее бревно, колода.
2. обрубок бревна, приспособленный для какой-л. надобности, колода. Ар.
3. улей из обрубка бревна с выдолбленной серединой. Міх. *У яго пяць калодаў пшчолаў.* Заазер'е Сян. (Ксл.). *Мёду дастаў зь дзьвюх калодаў пшчолаў.* Нсл. *Купіў калоду пшчолаў.* Ар. **3а)** всякий улей. НК: Очерки, 428.
4. полный комплект игральных карт, колода. Ар.

калодка-*кі, дат., предл. калодцы, ж., уменьш. к калода в 1. и 2. зн.*

калодзьдзе, *собир.*—колодки, над на нош арест. НК.: Под. пос. Но. 90. *Забі ў калодзьдзе.* Тм. 63.

•**калодка**-*дкі-дцы, ж.* **1.** каток для прикатыванья посевов. *Мая калодка зламілася — авес не прыкачаў.* Клюі Куз. (Ксл.).

2. брусчатая поперечка в 10 верш. головки сохи. НК.: Очерки, 388, Но. 771. *Балота на дарозе, аж па калодкі.* Ст.

3. ступица колес телеги. Міх.; Ар.; Шсл.

4. обрубок толстого бревна для колки дров и сиденья в избе. *На калодцы пасячы сучкі.* Ст. *Сеў на калодцы каля самога комінку.* Ст.

5. два бруска с вырезкой на ногу узнику(колодки, **С.**). *Калодку на нагу набілі.* Нсл. 242.

6. привеска, в шутку привешиваемая на масляной неделе холостому человеку, не женившемуся в мясоеде. Это обыкновение сохранилось доныне. Нсл. 242. *Калодку павесілі, адкупіцца трэба.*

калодачка-*кі, дат., предл.* *калодачцы, ж. уменьш. к калода в4. знач.* *Каціласяя, каціласяя калодачка зь печы. Стукнула, грукнула Вінцулю ў плечы.* Из песни, Вял.

6.—*см. под калода.*

•**калопні**-*няў(-пень), мн. ч.* **1.** конопля, МГсл. растущая конопля. *Схаваўся ў калопні.* Нсл. 242. *Пара калопні браць.* Нсл.

2. ко́нопляное семя. *Прадаў квартачку калапень.* Нсл.

•**калосьсе**-*ся,—см. под колас.*

•**калошы**-*шаў, мн. ч.* **1.** обмотки, употребляемые женщинами из белых тряпок, привязываются (к голеням) поясками. Шсл. *Абвярці калошы, бо жнеўнік ногі паколе.* Ст.

2. *См. калаша.*

•**калоць**-*лю, колеш-ле, несоверш., перех.*—колоть(касаясь чем-л. острым, причинять боль, или вонзать, всаживать в чьел. тело острие оружия, Ар.). *Ня туды колеш голкаю.* Нсл. 242. *Однкр.* **калану́ць**-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—кольнуть. Гсл. *Разам калануда пад бакі.* Нсл. 242. *Нічога няма ні ў зуб калануць. Поговор.* Нсл.

2. уколоть. Гсл. *Голкаю каланула палец.* Нсл. 242.

калану́ць-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніце, однкр. к калоць. Калані яго пад бок палачкаю.* Нсл. 242. *Соверш.* **скалоць,** *перех.*—уколоть в чем-л.

•**калоцца,** *калюся, колешся, несоверш.*—колоться. *Чупчыньнік колецца.* Ар. *Соверш.* **абкалоцца**—исколоть себя чем-л. *Абкалоўся, кладучы снапы.* Алексінічы Сян. (Ксл.).

•**калакалуша**-*шы, дат., предл.-шы, ж.* **1.** черёмуха. Ксл.; Гсл.; Гута Студзянецкая Сосьніцкага пав. на Чарнегаўшчыне(Труды Но. 9, стр. 172), черёмуха в поре, когда она дает ягоды. НК.: Очерки, Но. 811.

2. ягода черемухи. *Калакалушы вельмі нясмачныя.* Заронава Куз. (Ксл.). *См. какалуша, чарэмха. Единств. ч.* **калакалушына**-*ны-не*—черемуха в поре, когда она дает ягоды. НК.: Очерки, 811.

калакалу́шыніна-*ны*—одна *"калакалушына"* (ягода). НК.: Очерки, Но. 902.

•**калама́жка(каламашка,** Ар.), *дат., предл.-цы, ж.*—легкая(не для грузов, **С.**) телега, повозка, в которой кроме кузова есть спинка с лавочкаю для седока и отдельная лавочка для кучера. НК.: Очерки, 373; Ар. *Ён паехаў у каламажцы.* Куз. (Ксл.). *Уменьш.* **каламашачка**-*чкі-чцы. Ехаў ночы ў каламашачцы.* Гарун: Сьвята.

•**каламеса,** (Нсл. 242), **куламеса,** (Нсл. 258) **1.** кутерма, МГсл. суматоха.

2. сутолока, толкучка. Гсл. *Куламеса людзёў — там усі нацыі й клясы — бітма набіла пэрон.* Дзьве Душы, 40.

3. беспорядок. МГсл. *Ён баяўся, што пакуль выправіць паперы ў канцылярах, сярод немагчымае куламесы рэволючнае пары, што ізноў пачнуць круціцца нэрвы.* Дзьве Душы, 93.

4. неразбериха. Гсл. *Куламеса з розных адарваных гукаў(вулічнае музыкі) ляцела аж сюды на лесьвіцу.* Дзьве Душы, 172.

5. смесь. Гсл. *Гэта ня мёд, а якаясь каламесіца.* Нсл. 242.

6. запутанность в ходе дела. *Каламесы нам нарабіў.* Нсл. 242/258.

7. беспокойство, беспорядок. *Каламесіцу зрабіў меж намі.* Нсл. 242. *У той час чыгункі, із сваей напорна-пасьпешнай заблытанай куламесаю зьбершы былі на сабе нэрвовае напружаньне эпохі.* ЗСД. *Акунуўшыся ў гэтую куламесу людзёў, мяшкоў...* ЗСД. 389.

8. *общ.*—человек, делающий запутанность, говорящий вздор. Нсл. 242, 258.

•**каламе́сіць,** (Нсл. 242), **куламесіць,** (Нсл. 258)-*ѐшу-ѐсіш-ѐсе, несоверш.* **1.** клочить, в беспорядок приводить. *Каламесіць, ускаламесіць валасы.* Нсл. 242.

2. бунтовать, производить бестолочь, смятение, беспорядок. *Гэты чалавек толькі каламесіць, пакаламесіў меж намі.* Нсл. 242. *Прич.* **каламе́шаны**—смешанный, приведенный в беспорядок. *Каламешаны мёд.* Нсл. 242. *Сьмятана каламешаная із саракваюшаю.* Нсл. *Соверш.* **пакаламе́сіць.** *Пакаламесіў усе, што тут ляжала.* Нсл. 242. *Прич.* **пакаламешаны**—приведенный в беспорядок. *Пакаламешанае работы разабраць ня можна.* Нсл. 458.

накаламесіць, *соверш.*—произвести много смятения, беспорядка. *Накаламесіў меж намі.* Нсл. 242.

скаламе́сіць, *соверш.*—сметать, привести в беспорядок. *Шукаючы намёткі, скаламесіла ўвесь кубел хусьця ў скрыні.* Нсл. 584. *Прич.* **скаламешаны**—перемешанный, приведённый в беспорядок. *Скаламешаныя рэчы разабраць цяжка.* Нсл. 584.

ускаламе́сіць, *соверш., перех.*—привести что-л. в расстройство, в беспорядок. *Ускаламесіў усе дагары нагамі.* Нсл. 71. *Прич.* **ускаламе́шаны**—взбитый, поставленный в беспорядок, приведенный в расстройство. *Ускаламешаная пасьцеля.* Нсл. 71. *Адзежа ў кубле ўскаламешана.* Тм.

•**каламе́сіцца,** *-ѐшуся-ѐсішся, несоверш.* —приходить в беспорядок. *Сям'я стала каламесіцца.* Нсл. 242. *Пшчолы каламесяцца.* Тм.

скуламе́сіцца, *соверш.*—сбиться в кучу(в беспорядке, С.). *Скуламеціліся ўсі разам.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**каламе́сны**-*ная-нае*—шумный, беспокойный, встречающий препятствие, запутанный. *Каламесная справа.* Нсл. 242. *Каламеснае вясельле.* Нсл.

•**каламе́шаны,**—*см. под* *каламесіць.*

•**каламя́нка**-*нкі-нцы, ж.*—парусина. Гсл.

•**каламу́тны**-*ная-нае,* **1.** с возмущённой *"мутою". Пераз хвалі каламутныя я сьмела перайшоў.* М. Хведаровіч.

2. *перен. Курыць і ў сінім каламутным дыме бачыць свае сяло.* Адамчык: Арж. колас.

•**каламу́ць**-*ці, ж.*—возмущённая *"мута". Чырвоная ліхтарня, матляючыся ззаду апошняга вагону, згасла ў вогкай і золкай каламуці.* Сялнёў: Корзюк. *Я ледзь усьцягнуў сена на верх узлобку, абачыў пераз парадзелую сьнежную каламуць дамы, рассыпаныя на другім беразе ракі — то быў Петрыкаў.* Капыловіч: Хлеб.

•**каланї́ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.,* МГсл. **1.** колесная мазь, Гсл.; Ксл. деготь для смазываньня колес. Пск. (Иеропольский). *Гарачыня, ажно каланіца цячэць з колаў.* Цясьляціна Сір. (Ксл.).

2. перегоревший и сгустившийся в колесе и на оси деготь. НК.: Очерки, Но. 552; Гсл. *Каля восі каланіцу абчысьціць.* Нсл. 242. *Каланіцы зьеж, а ня хлеба.* Нсл. *Запаліць каланіцу на таку, каб відаць было малаціць.* Нсл.

3. посудина для дёгтя, мазница. НК.: Очерки, 374. Самое имя *"каланіца"* как то неустойчиво, так им называется дегтярная (ведро) посудина, деготь в ней и перегоревший, сгустившийся деготь. НК.: Очерки, Но. 734.

•**каланта́й**(*из карантай*), *общ.*—низкий ростом. *См. карантай.*

•**каланты́р**-*ырà, предл.-ырỳ, зват.-ы̀ру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—попрошайка. *Сьвет ня бачыў гэткага калантыра.* Нсл. 242. *Ён увесь век свой ходзе калантыром.* Нсл.

•**каланты́рка**-*ркі-рцы, ж.*—надоедающая просительница. *Усі знаюць, што ты ад сьвету калантырка.* Нсл. 242.

•**калантырнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—попрошайка. Нсл. 242. *См. калантыр.*

•**калантырніца**-*цы-цы, ж.*—попрошайка. *Калантырніца гэта, як цыганка, у кажнага выпрасе.* Нсл. 242. *См. калантырка.*

•**каланты́рыць,** *-ру-рыш-ра, несоверш.* —вымаливать, выпрашивать, надоедать просьбой. Нсл. 242. *Соверш.* **абкаланты́рыць,** *перех.*—обойти всех с просьбой. *Датуль калантырыў, пакуль ня выкалантырыў каня.* Нсл. 242. *Усіх абкалантырыў, просячы на талаку.* Нсл. 347. *Соверш.* **вы́калантырыць,** *перех.*—вымолить, выпросить.

•**каласок**-*скà, мн. ч., дат.-ском, мн. ч., предл.-скох, м.* **1.** служит обращением(и ласковым эпитетом, С.). Шсл.; Ар. *Мой ты каласок, паслухай ты міне!* Ст.

2.—*см. под колас.*

•**каласава́ць**-*сỳю-сỳеш-сỳе, што,* **1.** срывать колосья зрелой ржи, пшеницы. *Як быў голад, дык людзі жыта каласавалі.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **каласаваньне**-*ня, предл.-ню, ср. За каласаваньне бальшавікі цяжка караюць.* Ар.

2. очищать зерно от колосьев во время молотьбы, пуская их в молотилку еще отдельно, (Шсл.) или веять, употребляя веялочное сито (*"драты"*). *Ячмень змалацілі, яшчэ каласаваць трэба.* Ст. *Устаўце дратэ каласаваць амеці.* Харавічы Сьміл. (Шсл. *под дратэ*).

•**каласаві́ны**-*наў, единств. ч. нет.*—вымолоченные колосья. *Корме статак адныімі каласавінамі.* Копцевічы Чаш. (Ксл.).

•**каласавы́**-*вàя-вое*—колосистый. Шсл. *Добрае жыта: усё каласавое, пойдзе на кулі.* Ст.

•**каласьнї́к**-*кà, предл.-кỳ, зват. каласьніча, мн. ч. каласьнікі̀-оў-ом-ікі-àмі-ох, м.* **1.** отгороженный угол, закром в гумне, в который ссыпают колосья. Ар.

2. жердь в овине, на каторую ставятся снопы для сушки. Каверзіна Меж. (Ксл.).

•**калаша́**-*ы̀-шы̀, мн. ч. калошы, ж.*—штанина. Ар.; Косіч, 229; Раст.: Смоленск 149. *Уся адзежа ягоная складалася з даматканых порткаў. у якіх адна калаша была сусім падзертая, а другая — ледзь закрывала калена.* Р. Кут, 45.

•**калашма́ціць**-*чу-ціш-це, што, несоверш.* —рвать, раздирать как бы кругом, со всех сторон. Няміга (Бацьк., Но. 36-37/115-116).

•**калатоўка**-*кі, дат., предл. калатоўцы. ж.* **1.** палка с сучками для раскалачивания, толчения. *У лесе жывем, а калатоўкі няма.* Чарніца Лёз. (Ксл.).

2. орудие, которым мешают жидкий или полужидкий корм; состоит из палки, на конце которой насажен диск с вырезаными в нем зубьями. Стоўпцы.

3. такое же, но большее и более крепкое орудие, привязанное к лодке, челну и пр. и служащее для остановки при плавании, для чего *"калатоўку"* опускают на дно воды; якорь. Стоўпцы.

•**калатня́**-*ні-ні, ж.*—крахмал, разведенный водою и залитый жиром с салом. *З блінамі ядуць калатню.* Дайнова Пух. (Шсл.).

•**калатні́на**-*ны-не, ж.*—сильный страх, когда приходится (сильно, С,) трястись (*"калаціцца"*). Шсл. *Цэлую ночку была калатніна.* Ст.

•**калатну́ць,**—*см. под калаціць.*

•**калату́ха**-*хі, дат., предл. калатусе, ж.* **1.** суп, родственный *"баўтусе"*, но приготовленный на кипятке, НК.: Очерки, 18. жидкое мучное кушанье. Ксл. *На стол пастаўлена калатуха.* Слабада Чаш. (Ксл.).

2. лихорадка. *Калатуха цябе калаці!* Зямковічы Сян. (Ксл.). *См. трасца, ліхаманка.*

•**калату́ша**-*шы-шы, ж.* **1.** небольшие галушечки, скатанные из муки, сваренные на воде и залитые молоком или жиром. *Калатушы наварылі на вячэру.* Амельна Пух. (Шсл.). *См. зацірка.*

2. — *кулеш.* Сакуны, 38.

3. расколоченная грязь. Шсл. *На вуліцы такая калатуша, аж ня вылезьці!* Ст.

•**калаваротам,** *нареч.*—коловратно, прахом. *Усе дабро калаваротам пайшло.* Нсл. 736.

•**калава́тасьць**-*ці, ж.*—неподвижность; одеревенелость, жёсткость. *Ср. калаваты.*

•**калава́ты**-*тая-тае*—твердо-упругий. Міх. *Хусьце зьмерзла, дык калаватае; ня сьхінай — можаш зламіць.* Ар. *См. каляны.* (*У роце*) *ззаду разьмясьціліся падобныя да конскіх клыкі й калаваты, быццам маленькае палена, язык.* Акула, 226.

•**калава́цець**-*ею-ееш-ее, несоверш.*—становиться твердо-упругим, несгибаемым. Ар. *Соверш.* **скалава́цець,**—стать твердым, несгибаемым. *Мокрае хусьце на марозе скалавацела.* Ар. *См. скаля́нець.*

•**калаці́ць,** *калачу̀, калоціш-це, несоверш., перех.*— (сильно, Ар.) трясти что-л. Ар.; Шсл. *Чагось калоце мяне.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Трасца калоце.* Нсл. 242. *Цяцюха калоце.* Нсл. *Калоцяць сады.* НК.: Очерки, 412. *Пайшлі ў лес калаціць яблыкі.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *Колькі год мінула, а як падумаю пра тыя дні, дык аж калаціць мяне пачынае.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Увесь дрыжыць. калоціць трасца.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Однкрат.* **калатну́ць**-*ну̀-нèш-нèць-нèм-ніцè*—тряхнуть. *Калатну̀ць яблыну.* Нсл. 242. *Соверш.* **абкалаці́ць,** Нсл. 347**, акалаці́ць,** Ар.—(сильно, С.) отрясти. *Нехта абкалаціў ночы яблыну.* Нсл. *Хлапцы акалацілі яблыну.* Ар. *Абкалацілі яблынку.* Дсл.

закалаці́ць, *соверш., перех.*—размешать муку в какой-л. жидкости. Ар. *Закалаці юшку.* Белькава Беш. (Ксл.).

падкалаці́ць, *соверш., перех.*—заправить мукою жидкую пищу. *Падкалаці верашчаку.* Ар.

скалану́ць-*ну̀-нèш-нèць-нèм-ніцè, однкрат.* **1.** (тряхнуть, С.), потряти до основания. Гсл. *Як скалану цябе.* Канавалава Куз. (Ксл.). *Як скалануў яблыну, дык яблыкі й пасыпаліся.* Цэле Чаш. (Ксл.). *Ён таму й будзе жыватворчы, гэты агонь* (*рэволюцы*), *што скаланèць усё магутным вытням свайго зьністажэньня.* ЗСД. 174.

2. взмутить. Гсл.

скалатну́ць-*ну̀-нèш-нèць-нèм-ніцè, однкрат.*—встряхнуть. Шсл. *Коўдру трэба скалатнуць, ато пылу чоршта.* Ст. *Скалатні дулю.* Ст.

ускалану́ць, -*ну̀-нèш-нèць-нèм-ніцè, однкрт.., перех.*—встряхнуть, высести из оцепенения, состояния вялости. *Разыйшлая па сяле дзіўная прачутка, каторая ўскаланула сьведам'е сялян.* ЗСД. 91.

•**калаці́цца,** *калачу́ся, калоцішся, несоверш.* **1.** (сильно, Ар.) трястися, дрожать. Ар.; Шсл. *Зьмерз, аж калоціцца ўвесь.* Ст. *Ён калоціцца ад сьцюжы.* Сянно (Ксл.). *Спалохаўся, аж калоціцца, як ліст асінавы.* Нсл. 242. *Паезд выстукуе "Тра-та-тах, тра-та-тах" а сэрца калоціцца, што тут "нешта ня так."* Луні Брсл. *Ціха ступае, ўсім сэрцам калоціцца.* Гарун: Жабрачка. *Аж сьцены калоцяцца, каб на іх ламаты.* Дудзіцкі(Бацкаўшчына, Но. 376-377). *Калоцячыся, ляскаючы ад сьцюжы зубамі, учапілася яна за Лявона.* Тм. 49-50/435-436. *Сэрца радасна калоціцца.* Крушына: Калыханка(Зьніч, 1953, Но. 24). *А па хмарах на маланках грошы кідае Ільля, аж калоціцца зямля, цемна стала на палянках.* С. Музыка, 85. *Калаціліся й тыхалі рукі й ногі.* Гарэцкі: Песьні, 87. *Калоцяцца дзяціныя калені і тыхаюць сэрцайкі.* Тм. 43. *Однкр.* **скалану́цца,** -*ну́ся-нèшся-нèцца-нèмся —ніцеся,* **а)** содрогнуться. Шсл. *Як у турму, этапам скалануўся Гаршчок.* Дзьве Душы, 77. *Аж у сярэдзіне ўсе скаланулася, так спалохалася!* Ст. *Зямля скаланулася.* Ст. *Дзяцюкова сэрца б'ецца, бацьку ўспомніць, скаланецца.* Гарун; Габруська. *Дагараюць, як Раманова сэрца....— падумаў і скалануўся.* Дудзіцкі (Бацькаўшына, Но. 376-377). **б)** встряхнуться (выйти из оцепения, вялости, С.). Гсл.

2. *перен.*—дрожать над кем-чем, дорожить кем-чем. *Матка калоціцца над сваею дачухнаю.* Нсл. 242. *Соверш.* **закалаці́цца** —сильно задрожать. *Яна сударгава закалацілася.* ЗСД. 329. *Ён аж закалаціўся ўвесь ад неспадзеўнага узрушэньня і таго пачуцьця, што так неўспадзеўкі ахапіла, запаланіла яго.* Сачанка: Ліст да маці (Беларус, Но. 177). *Я ачуцілася, дык яшчэ больш закалацілася, як асінавы лісток.* Я. Г.-кі: Казкі, Но. 2. стр. 6. *Соверш.* **пакалаці́цца,**

а) прийти в сильное волнение. б) сильно дрожать, дрожать некоторое время. *Соверш.* **папакалаціцца**—сильно дрожать многими приёмами. *Ганутка перазь яго папакалацілася.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

•**калба́н**-*на̀, зват.* *калба̀не, мн. ч., дат.*-*ном, мн. ч., предл.*-*нох, м.* **1.** карчага. Гордц.; (НК.: Очерки, Но. 188)—сосуд из прутьев или соломы в виде кувшина. *Насып канопл*і *ў калбан.* Аляксандрова Гар. (Ксл.). *Уменьш.* **калба́нік**-*ка, предл.*-*ку, зват.*-*іча.* НК.: Очерки, Но. 188.

2. кувшин. *Прынясі калбан із малаком.* Малекі Сур. (Ксл.).

3. кринка. Віц., Пц.(НК.: Очерки, Но. 188).

4. искусственное гнездо из соломы в виде конуся. *Павесіў калбан.* Гарадок (Ксл.).

5. *только в мн. ч.* **калбаны́**—луг с кочками. *Міхал у калбанох косе.* Касачы Лёз. (Ксл.).

•**калдун**—пельмень. МГсл.

•**калéка I**-*кі, общ.* — калека лишившийся употребления какого-л. члена(или способностью владеть им, С.). *Адмарозіў рукі і стаў на векі калека.* Нсл. 228. *У няўмекі рукі калекі.* Нсл. 228; Ар. *Уменьш.* **калéчка**-*чкі.* Нсл. 228.

•**калéка II**-*кі, ж.*—рыба налим. *Вялікая калека залезла мне ў сетку.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **калечка**-*чкі.* Нсл. 228.

•**калéкі,** -*кая*-*кае*—увечный. Вост., Вят. (Даль). *Калекі ходзе па кавалках.* Нсл. 228. *Калекае дзяцё.* Тм. *Калекага нікому ня надабе.* Тм.

•**калéна**-*на, мн. ч.*-*ні*-*няў, ср.*—колено (часть ноги, в которой находится коленный сустав; место згиба ноги), часть штанов, прикрывающая эту часть ноги. *Калені падзерліся.* Нсл. 243.

•**калéц**-*ца̀, предл.* *калцу̀, зват.* *колча, м.*—наперсток. *Ідзе мой калец, шыць буду.* Зямковічы Сян. (Ксл.).

•**калецтва**-*ва, предл.*-*ве, мн. ч.*-*вы*-*ваў, ср.* НК.: Старцы, 85—увечье. МГсл. *Ня дай Бог нікому такога калецтва!* Ст.

•**калéчыць**-*чу*-*чыш*-*ча, несоверш., перех.* **1.** делать кого-л. калекой, причинять увечье, калечить, (МГсл.); Ар. искалечивать, Шсл. изувечивать. Нсл. 228. *Біць можна, толькі калечыць ня можна.* Ст.

2. лишать необходимого, последнего. *Не калеч мяне, паночку, не адбірай апошняга сына.* Нсл. 228. *Прич.* **калéчаны**—с испорчеными членами, с телесными недостатками. *Калечанаю кабылу купіў.* Нсл. 228. *На калечаным каню ня шмат паезьдзіш.* *Послов.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **калéчаньне**-*ня, предл.*-*ню, мн. ч.*-*ні*-*няў*—искалечиванье. *Падымаючы не па сіле, толькі калечаньне сабе робіш.* Нсл. 228. *Сам лезеш на калечаньне.* Тм. *Соверш.* **акалéчыць,** *перех.* **1.** искалечить. *Во, во, ты яе акалечыш!* Войш. *Стачына акалечана.* Дсл. *Б'ючы так бязбожна, аклечыш стачыніну.* Нсл.

2. лишить чего-л. необходимого. *Акалечыў мяне нехта, украў каня.* Нсл. 361. *Прич.* **акалéчаны, а)** искалеченный. *Акалечаная каніна ня годзіцца ў работу.* Ст. **б)** лишенный чего-л. необходимого.

пакалéчыць, *соверш., перех.*—изувечить. Шсл. *Пакалечыў нагу сякіраю.* Ст. *Пакалечыў сабе сякіраю нагу.* Нсл. 457. *Прич.* **пакалéчаны**—изувеченный. *У яго пакалечаныя палцы на правай руццэ.* Ст.

перакалечыць, *соверш., перех.*—искалечить(всех, С.) многих. Шсл. *Гэта вайна чоршта людзёў перакалечыла!* Ст.

скалéчыць, *соверш.*—искалечить, Ар.; Вост. (Даль); Шсл. изувечить, Шсл. изуродовать. *Скалечыў нагу сякіраю.* Ст. *Біўшы так, скалечыш хлапца.* Нсл. 580. *Прич.* **скалéчаны**—изуродованный, увечный, говорится о животных(о людях также, С.) Нсл., искалеченный, изувеченный. Шсл. *Конь скалечаны твой.* Нсл. *Прышоў ён із вайны скалечаны.* Ст.

•**калéчыцца,** -*чуся*-*чышся*—искалечиваться. Шсл.; Ар. *Ячнаю мякінаю толькі жывёла калечыцца.* Ст. *Во, як людзі калечацца!* Нсл. *Соверш.* **акалéчыцца**—искалечиться. Шсл. *Ня кідай бараны на дварэ; яшчэ жывёла акалечыцца.* Ст. *Падымаючы не па сіле, можаш акалечыцца.*

пакалéчыцца, -*чуся*-*чышся*—изувечиться, Шсл. искалечиться. *Глядзі ж памалу едзь па мосьце, ато каня пакалечыш, і сам пакалечышся.* Ст.

скалéчыцца, *соверш.*-*чуся*-*чышся*—искалечиться. Шсл. *Скалечылася карова — ступіла на гвозд.* Ст. *Цераз сваю неасьцярожнасьць скалечыўся ты.* Нсл. 580.

•**калёсы**-*саў, единств. ч. нет.*—телега. Ар.; Косіч 54; Рудня Аз. (Ксл.); Растсл.; МГсл.; НК: Пособ., Но. 41. *На нашых мужыцкіх калёсах прыехаў.* Нсл. 241. *Баба з калёс — калёсам лягчэй.* *Послов.* Рапан. Прык. 109. *Уменьш.* **калёскі**-*каў*—небольшая телега. Ар.; Нсл. 241. *Тарарай, калёскі, тарарай! ды паехалі мы зь пекла ў рай!* Крапіўнае НЗ(ПНЗ, 42). *Собир.* **калёсьсе**-*ся, предл.*-*сю.* Шсл. *На месьце шмат прадавалася калёсься.* Ст.

•**калёсьня**-*ні, дат., предл.*-*ні, ж.*—мастерская телег. *Няма ў нас блізка калёсьні.* Важышча Беш. (Ксл.).

•**калёшы**-*шаў* (*один калёш*), *м.*—галоши. *Купі новыя калёшы.* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *См. галёшы.*

•**каля́,** *предлог. з дакладным склонам.* **1.** около. Гсл.; Ксл. *Нэмаз(араб. малітву) пяючы, гутарыць, паглядаць каля сябе, нэмаз псуеш.* Кіт. 84а13, 94б14. *Я быў забаўны каля тае табліцы.* Тм. 125б4. *Завіваўся мой хмялёчак ды каля калінкі.* Сураж. (Ксл.). *Каля ямы ўсі зь кіямі(міса з ложкамі).* Ар.

2. над. *Каля мяне сьмяюцца.* Раст.: Северск. 124. *Пачаў ён людзём казаць, а людзі каля яго сьмяюцца.* С. С-а.

каля блізу, *нареч.*—очень близко. Дсл.

•**каляда́**-*ды̀-дзѐ, ж.* **1.** вознаграждение священнику, ходящему с крестом по домам во время праздника Рожд. Христова(или Рождественских святок, С.). *Дай папу каляды каўбасу.* Нсл. 243.
2. доброхотное даяние крестьян(прихожан, С.) священно и церковнослужителям, ездящим для сбора хозяйственных продуктов. *То папу, то дзяку, то пападзе хоць патроху, а ўсё трэба даць каляды.* Нсл. 243. *Дзяк па калядзе езьдзе; у каляду паехаў.* Нсл.

хадзіць па калядзе—посещать — священником или церковно служителем — прихожан, от которых они тогда получают *"каляду"* — добровольное даяние.
•**Каляда́**-*ды̀-дзѐ, ж.*—Рождественский сочельник, когда едят *"куцьцю".* Шсл. *Госьць прыбыў к нам на Каляду.* Ст. *См. Куцьця.*

Каляда багатая—канун Нового Года, когда едят *"багатую куцьцю".*

галодная каляда—день накануне 6 янв. НК: Пособ., 109.

посная каляда—постный день накануне Крещения. Гсл. *См. галодная каляда.*
•**калядава́ць**-*дўю-дўеш-дўе; повел.-дўй-дўйма, несоверш.* **1.** собирать *"каляду"*(во время рождественских святок, С.). Гсл. *Ксяндзы Барнардыны калядуюць.* Нсл.
2. ходить из дома в дом для собрания доброхотного даяния хозяйственными продуктами, как то: разного рода хлеба, припасов и хозяйственных изделий. *Па ўсім сяле калядаваў, ледзь дастаў саху.* Нсл.
3. проводить Рождественские святки. Гсл.
4. (*перен.*), *перех.*—обходить, посещая разных лиц; посещать поочередно дома. *Калядуючы ўсіх, упіўся.* Нсл. 243. *Отгл. имя сущ.* **калядаваньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ніняў* **1.** посещение каждого дома в приходе священником, дьячком и проч. для сбора *"каляды". Благое сёлета калядаваньне.* Нсл. 243.
2. провождение рождественских святок. *Прич.* **калядава́ны, 1.** полученный в качестве *"каляды".* Ар. *Калядаваны лён.* Нсл. 243.
2. дарованный, выпрошенный. *Калядаванае пшонкі пасеяў.* Нсл. 243. *Соверш.* **абкалядаваць, 1.** объехать священнику *"па калядзе"*—т.е. для сбора даяния во время рождественских святок.
2.(*перен.*)—обойти всех по очереди с просьбой. *Усіх абкалядавала на сяле, а зьберла зярнятак адну мерку.* Дсл. *Усіх абкалядаваў, а ніхто ня даў, не пазычыў.* Нсл. 347.
3. (*перен.*)—обойти всех по очереди. *Нешта ж ты ня дужа п'яны, знаць ня ўсіх суседзяў абкалядаваў.* Нсл. 347. *Соверш.* **накалядаваць, 1.** насобирать, ходя *"па калядзе".* Ар.
2. (вообще, С.) насобирать прося по разным домам. *Накалядаваў усялякага збожжа.* Нсл. 309. *Прич.* **накалядава́ны, 1.** собиранный, ходя *"па калядзе".* Ар.
2. собранный, ходя по разным домам. *Накалядаваным збожжам пражыў зімў.* Нсл. 309.
•**калядні́к**-*ікà, предл.-ікў, зват.-ìча, мн. ч., род.-коў, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** ходящий с песнями и поздравлениями во время рождественских святок. Гародная (Смал.), Полесье, стр. 64. *У хату ўвыйшлі каляднікі з прыгожаю зьвяздою, якая была электрыфікавана кішэннай батарэйкаю. Яны задзяржаліся ля парогу й пачалі пяяць.* Мальвіна: Калядніκі(Ніва, Но. 3/568.) *Тут (у Парыжу) людзі нічога не чакаюць і няма ані аплаткаў ані каляднікаў, ані калядных песьняў.* В. Жаўняровіч(Божым Шляхам, Но. 1/88, 1965 г.) *Каляднікі людзі ладненькі, Каляду сьпяваюць, дабра жадаюць.* Из песни(Змагар, 30-40 тыдзень, стр. 1).
2. рождественский а также крещенский мороз. Ар.
•**каля́дны,** *-ная-нае*—(рождественский, С.), бываемый во время *"Каляд". Калядныя госьці, маразы.* Нсл. 243.
•**Каля́ды**-*даў, единств. ч. нет.* **1.** праздник Рождества Христова. НК: Очерки, 58.;Растсл.
2. святки, время от 24 декабря до Богоявления. *У Каляды пагуляемся, а цяпер рабіць трэба.* Нсл. 243. *Уменьш.* **Калядкі**-*дак. Прышлі Калядкі, бліны ды ладкі. Послов.* Нсл. *Калядкі — гаспадарскія парадкі.* Тм.
•**каля́к**-*якà, предл.-якy, зват.-яча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—кол. *Прыкруціў паварoз(вяроўку) да каляка, глыбака ўгнаў каляк даўбнёю ў зямлю.* Гарэцкі, Песьні 40.
•**каля́насьць**-ці, *мн. ч., род.-цяў, ж.* **1.** твердость, несгибаемость., имеет тоже значение что *каляны.* Нсл. 267. *І душа дваіцца. Цяпер цьвярдзее, але робіцца нядобраю, набірае ўсё болей нейкае калянасьці.* Дзьве Душы, 41.
2. твердость вообще какого-л. предмета. *Калянасьць рэменя, дуба.* Нсл. 228.
•**каля́нець**-*ею-ееш-ее, несоверш.* **1.** становиться твердым, жестким(твердо-упругим, С.). *А мае нагавіцы ад дожджу ўсё калянеюць.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Калі кажух пабывае на дажджу, дык ён каля̀нее.* Міх. *Ад сьцюжы каля̀неюць рукі.*
2. коченеть, твердеть. НК.: Дудар, 192. *Завіруха скача ночы... цела ные, калянее.* Гарун: Завіруха.

закаля́нець, *соверш.*—сделаться твердым, жестким, твердо-упругим. *Сарочка была мокрая, а ад марозу закаля̀нела.*

закаля́нела. Дсл. 2.(к *калянець 2*)—сделаться неподвижным. *Рукі закалянелі ад холаду.* Дсл.
2. околеть. *Ён ужо закаля̀неў.*

3. о остывшем мертвом теле. *Ён ужо закалянеў — мыць цяжка.* Дсл.

пакаля́нець, *соверш. к* *калянець* *у вободвых зн. См.* *калавацець.*

•каля́ніць-*ню-ніш-не, несоверш., перех.*—доводить до твердости, закаливать тоже зн. что *каляны.* НК.: Очерки, Но. 267. *Каляніць зялеза.* ·Нсл. 228. *Соверш.* **скаля́ніць,** *перех.* —закаливая, испортить, перекалить. *Каваль скаляніў тапор, так і сыпецца.* Нсл. 228.

•каля́ны-*ная-нае*—твердый(не каменный, не металлический), прямостоящий предмет, как напр., замороженная мокрая тряпка, руки, уши, остывший труп человека и животного, НК.: Очерки, Но. 267. твердо-упругий, Шсл. твердый. Нсл. 228. *З каляных лыкаў добрыя лапці не удадуцца.* Міх. *Калянае сукно.* Ст. *Трэба выварыць палатно, каб ня было калянае.* Раіны Аз. (Ксл.). *Каляныя ігрушы.* Нсл. *Каляныя арэхі.* Нсл. *Калянае зялеза, дзерва.* Тм. *Кажух папсаваў; пасьля дажджу высах і цяпер надта каляны.* Гсл. *Ср. ст.* **каляншы.** *Каляншая(лаза) на паркан згодзіцца.* Нсл. 731. *На шворан каляншае дзерва выбірай.* Нсл. *Ласкат.* **каляненькі.** НК.: Очерки, Но. 267. *Нареч.* **каляна.** НК.: Очерки, Но. 267—жестко, твердо. *Тут спаць каляна.* Дрыкольле Куз. (Ксл.).

•калярысты, -*тая-тае*—разноцветный (цветной, С.) или яркого цвета. *Калярыстая хустка, кабат.* Нсл. *Калярыстая вясёлка.* Нсл. 241.

•калясьнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* 1. груженная телега. Войш. *Прывёз чатыры калясьнікі сена.* Войш. *Прывёз калясьнік канюшыны.* Ст. *Уменьш.* **калясьнічок**-*чка, предл.-чку, зват. калясьнічку, мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох*—небольшой воз(телега) сена, соломы(и проч. груза, С.) Шсл. *Накасіў атавы два калясьнічкі.* Ст.

2. мастер телег. *У калясьніка дастаў вобад.* Ст.

•калі I, *нареч. 1. нареч. вопросительное*—когда. Ар.; Растсл.; МГсл. *Калі ты будзеш у нас?* Нсл. 241. В реторических вопросах и междометиях употребляется для выражения полной невозможности чего-л.; допускает ответ *ніколі*—когда. *Ня спозьнішся? — Ці я спазьніўся калі? Сын кліне бацьку. Ці бывала гэта калі?*

2. *нареч. времени*—когда. *Відзелі ясьмо калі Міска даваў пенязі.* Гордз. Ак. XVII, 7. *Калі ён прыедзе? Ня ведаю калі.*

3. *нареч. неопределённое (обыкн. с частицей "во").* Употребляется как абстрактное определение времени, действия или состояния:

когда, вот когда. *Пагода стаяла два тыдні. Во калі добра было сенаваць.* Ар.

4. *нареч. неопределённое*—когда нибудь, когда-либо. *Ты бачыў калі, як сьвеце прожэктар.* ЗСД 182. *Ня варта пачынаць касіць сенажаткі, бо будзе дождж. Скосім калі пагодаю.* Ар. *Чаму калі да нас не даведаешся?* Нсл. 372. *Ох! Як пачне калі што руйнавацісяя — што не рабі ты, а будзе дарма.* Гарун: Жабрачка.

5. *нареч. неопределённое*—иногда, время от времени.

калі... калі—иногда... иногда, в одно время... в другое время.

II: *союз,* 1. союз времени. Употребляют в начале прибавочного предложения времени для указания одновременности действия главного и прибавочного предложения: когда. *Калі халоп Божы гэты ает (араб. верш) пяець, ад Пана Бога голас зайдзе.* Кіт. 4а3. *Што за месяц, што за ясны — калі сьвеце, калі не: што за міленькі малойчык, калі прыдзе, калі не.* Из песни.

Употребляется как соединительное слово:

а) в прибавочных предложениях определительных, которые относятся к имени существительному главного предложения. которое обычно означает какой-то отрезок времени. *Ён адразу выявіў тыя часы, калі чакаў выезду на Каўказ.* Дзьве Душы, 93.

б) в прибавочных предложениях дополнительных. *Я ўжо ня помню, калі за біла бралася.* Юрсл. *З надходам бальшавікоў выпушчалі вязьняў з турмы лукіскай. Я чакаў, калі мяне выпусьцяць. Накажыце імне, калі будзе якая работа.* Сянно (Ксл.).

Союз условия. Употребляется в начале условного предложения: когда, если. Ар. *Калі пыл на баране, то й блін на рэшаце.* *Послов.* Нсл. 241. *Здароў, калі змалоў.* *Послов.* Ст. *Калі ня ведаеш, дык і маўчы.* Северсшч. (Раст.: Северск. 133).

б) если. *Калі Ты, Пан мой, мне ласкі і помачы сваей ня ўчыніш, як Тваё адзіноства знаць маю?* Кіт. 4а17. *Гнеў Божы за айца, за матку, калі іх пагнявіш.* Кіт. 11б10.

в) союз условия. Употребляется в начале предложения, служащего возражением на упрёк выражений в предыдущем предложении; означает: как не(делать чего-л.), когда. —*Чаго ты ўсё ёрзаешся?* —*Калі седава ў возе благое.* Войш.

г) с частицей "б, бы"—если бы. *Калл б з табою сегасьветны пан колька слоў вымавіў, тобы ты радаваўся.* Кіт. 5а2. *Калі б не зманіў, праўда б была.* *Послов.* Нсл. 241.

2. с частицей "б", в прибавочных предложениях, дополняющих выражение желания: чтобы. *Пан Бог нэмаз фэрзам (араб. малітву абавязкам) учыніў, абы мы чатырох рэчай злых пазбылі: першае, дзяцей ад прыгод калі б Пан Бог бараніў... чвертае, магільнай мукі калі б Пан Бог бараніў.* Кіт. 80б7,9. *Ужо мая*

сьмерць блізка прышла. Хачу я таго, калі б людзей да мяне да дому Божага забраў. Кіт. 19616. *Калі б мае уммэты*(*араб. вернікі*) *ведалі ласкі Божай за шанаваньне рэмазан месяц, прасілі б у Пан Бога, калі б быў зауша месяц рэмазан.* Тм. 23610. *Калі б цябе ўсі людзі зналі, калі б цябе ўсі паважалі, калі б цябе і Бог любіў.* Из приветственного стих., печатанного в "Маяку" 1843 г. (Карскі, III-3, 25).

3. союз объяснительный. Соединяет прибавочные предложения дополнительные: когда. *Дзеці ня любяць, калі іх рана будзяць на пасту.* Ар.

не калі было(будзе)—не было, не будет. *Не калі тое было, не калі й будзе.* Ст.

калі хоця—когда угодно.

калі любя́—в любое время, когда угодно. Ар.

калі-не-калі, *нареч.*—кое-когда, Ар.; Север (Раст.: Северск 77) изредка, МГсл. очень редко. *Каліне-калі бывае ў нас.* Нсл. 241.

калі ла́ска—пожалуйста. Ар. *Маланка, сходзі, калі ласка, да Самасеева.* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся. *Калі ласка, суседзе, пашукай мне птушанят.* Я. Г-кі: Лемантар. 63. *Пашукайце, калі ласка, хату.* Кавыль: Пад зорамі, 17.

•калі́дор-*ру, предл.-ру, зват.-ру, м.*—коридор. Ар.; МГсл.; Вял. *Рэчы твае ў калідор паўкідала.* Салавей: Сіла, 88. *Тыя кажны дзень прыбягалі да школы на двух зялезных коўзалах, грымелі імі нават і ў калідоры.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•калі́на-*ны-не, ж.*—калина(кустарник и ягоды). *Ласкат.* **калі́нанька**-*нькі-ньцы, ж. Чырвоная калінанька, чаму на луг сьхілілася?* Из песни. *Ласкат.* **калі́ніца**-*цы-цы.* Нсл. 228. *Ты калініца, ты малініца!* (ПНЗ 44).

•калі́навы-*вая-вае*—калиновый. *Дагнала я свае леты ў калінавым мосьце.* Из песни.

•калі́наўка-*ўкі-ўцы, ж.*—краноперка. Пухавічы(Крывіцкі: Полесьсе 168).

•калі-ні-калі́, *нареч.*—иногда. *Прыдзе, пратрэць тутучка калі-ні калі й ладную часіну, абцікаваць работу.* НК.: Под. пос. 58.

•калі́сь, *нареч.*—когда-то, некогда. *Каліcь ядаў.* Нсл. 241. *Там іншых ня было каліcь багацьцяў, як скарбы шчырай пушчы векавечнай.* Лойка: Л. песьня.

калісьці, *нареч.*—то же, что "каліcь". *Бо калісьці спаў.* Лойка: Л. песьня.

•калі́шні-*няя-няе*—когда-то бывший. *Калішняга не ўспамінай.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•каліта́-*іты-іцэ, ж.*—мешочек, служащий для хранения мелких металических денег, НК.: Очерки, 128. маленькая сумочка, в которой носят *"крэсіва, крэмень і цыр".* Сержпутовский(Жив. Старина, 1909, 1, 40), кошелек, сумка. МГсл. *Каліта ўся золатам заліта*(*пячурка із жарам*). Рапан. 332. *См. капшук, агнявіца, магалейка.*

•ка́ліва-*ва, предл.-ве, мн. ч.-вы-ваў, ср.* **1.** зерно, крупинка, Ар.; Шсл. зерно. Нсл. 228; Смл., Кал. (Даль). *Што на зямлі і на небе створаныя, каліб адно каліва зьеліб, наелісяб усе, усіх накормць тое каліва.* Кіт. 13366.

2. растение, как трава, злаки, выросшее из одного зерна(в том числе куст картофеля, ПНЗ). Название всякой травы или хлебного злака в ед. числе, Ар.; Шсл. стебель хлебных растений. НК.: Очерки, Но. 782. *Цяжка жаць радкое збожжа, зьбірай яго па каліве.* Ст. *Выбраў адно каліва пшонкі, лёну.* Ст. *А ў гародзе на градзе тры калівы мяты, а хто любе мяне, той будзе багаты.* *Прыпеўка.* Ар. *Дай каліва расады.* Сянно (Ксл.).

3. очень малое количество чего-л. Нсл. 228. кроха, малейшая частичка чего-л., Смл., Ксл. (Даль) немножко. *Дай каліва малака.* Барсукі Аз. (Ксл.).

калі́ўе-*ўя, предл.-ўю, мн. ч.-ўі-ўяў, собир., ср.*—стебли трав или хлебных злаков(и овощей, С.). Шсл. *Каліўе то вялікае, але якая бульба?* Ст. *Уменьш.* **ка́ліўца**-*ца,* (ПНЗ), *предл.-цу, мн. ч.-цы-цаў, ср.*—удерживает все значения слова *"каліва". Каліўца гарохавае, пшоннае.* Нсл. 228.

каліве́чка-*ка, уменьш. к ка̀ліўца. Хлеба ў нас і калівечка няма.* Ст. *Уменьш.* **ка́ліўка**-*кі, дат., предл. каліўцы, ж.* **1.** зернышко. *Курылца ўсі каліўкі падабрала.* Нсл. *Птушачка й каліўкаю пад'есьць.* *Послов.* Нсл.

2. очень малое количество. *Калі б каліўку даў чаго.* Нсл.

3. самая мелочь в сходстве. Нсл. *І каліўкі бацькавы падабраў.* *Послов.* Нсл.

4. *в соединении с глаголом, отрицанием "не" и укрепительной частицей "ні" или "ані" значит:* совершенно ничего, вовсе не, нет. *Ні каліва ня даў збожжа на сяўбу.* Нсл. 228. *Ні каліва ня даў з хусьця, із статку.* Тм. *Так яшчэ дадавала яна, каб кажны зразумеў, што ёй ані каліўца не карціць ні яго ўзгадаваньне, ні яго ад'яжджаньне.* Дзьве Душы, 81.

•калма́ты-*тая-тае*—лохматый, косматый. (Шсл.). *У сабакі калматы хвост.* Ст. *Ён вытыркнуў з будкі сваю калматую галаву.* ЗСД. 144. *На калматым у расе спарушніку ляжаў цень ад страхі.* Адамчык: Арж. колас. *На гоман узьнімаюць калматыя галавы і тыя возьнікі, што яшчэ ня спалі.* Гарэцкі: Песьні, 35.

•калма́ціць-*ачу-аціш-аце, несоверш., перех.*—всклокочивать, взъерошивать. *Соверш.* **ускалма́ціць,** *перех.*—всклокочить, взъерошить. *Прич.* **ускалма́чаны**—взъерошенный. МГсл.

•**калта, калтавіна**-*ны-не, ж.*—углубление в дне реки. Цымборскі.
•**калтавіна,**—*см. под калта.*
•**калу́га**-*у́гі-у́зе, ж.*—лужа. *Правалеваліся ў зрадлівыя калугі чырвонае руды.* Палесьсе(Хмара, Калосьсе, Но. 1/18, 1939 г., стр. 7).
•**Калуга**-*гі-зе, ж.*—известный город на земле потомков Вятичей.
•**Калужанец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—житель г. Калуги. *Як (пачалі) бегаць к яму ўдалыя Калужанцы.* Чартовічы Сур. Север (Шэйн, II, 178).
•**калупа́ньне, клупа́ньне,** (Нсл.) **1.** ковыряние. Ар. *Пакінь клупаньне ў носе.* Нсл. *Мужык без калупаньня ў галаве нічога не папросе.* Нсл.
2. медлительность в работе. *З тваім клупаньням ня борзда скончыш работу.* Нсл. 237.
•**калупа́ць,** (Ар.; МГсл.; Міх.; Шсл.), **клупа́ць,** (Нсл.)-*а́ю-а́еш-а́е, несоверш., перех.* **1.** ковырять. Ар.; МГсл.; Міх.; Шсл. *Ня клупай мёду.* Нсл. 237. *Клупаць патыліцу, у носе.* Нсл. *Не калупай болькі, бо яшчэ гарэй што прыкінецца.* Ст. *Прич.* **калупа́ны, клупа́ны,** (Нсл.)—ковырянный (троганый). *Мёд кімсь клупаны.* Нсл. 237.
2. щипать. *За што ты яго клупаеш?* Нсл.
3. (*неперех.*)—досаждать. *Так гукаючы, ты клупаеш, клупіў, заклупіў, клупнуў балюча імне сэрца.* Нсл. 237.
•**калупну́ць, клупну́ць,** (Нсл.), *однкр.* **1.** ковырнуть. *Клупнуць больку.* Нсл. 237.
2. щипнуть. *Клупнуў, аж сіняк зрабіў.* Нсл. 237.
3. (*однкр. к калупаць 3*). *Клупнуў балюча.* Нсл. 237.
клупіць, *соверш. к клупаць 1, 2, 3.*
адкалупа́ць, адклупа́ць, (Нсл.), *несоверш.* —отковырнуть. Шсл. *Нашто ты адклупіў струп?* Нсл. *Адкалупі сабе троху масла на хлеб.* Ст. *Однкр.* **адклупнуць.** *Струп адклупнуць.* Нсл.
дакалу́паваць-*пую-уеш-уе; повел.-пуй-пуйма, несоверш.*—причинять досаду за досадою. *Дакалупуеш ты мне, дакалупіў да сэрца.* Нсл. 138. *Соверш.* **дакалупіць.** Нсл.
•**калупе́йка**-*кі, общ.*—медленно работающий. Міх.
•**калупа́цца,** (Міх.; Ар.; Шсл.) **1.** ковырять себя чем-л. Міх. *Хлапец клупаецца.* Нсл. 237.
2. медленно работать или собираться куда-л. Міх. *Пакуль ты будзеш калупацца там?* Нсл. *Годзе табе ўжо калупацца.* Ст.
3. иметь наклонность или способность царапать или щипать других. *Грабень калупаецца.* Нсл. 237. *За што ты клупаешся?* Тм.
адклупа́цца, *несоверш.*—отставать при ковырянии. *Соверш.* **адклупі́цца, 1.** отстать при ковырянии. *Струп адклупіўся.* Нсл. 374.
2. отстать. *Адклупіся ты ад мяне, чаго ты прыстаў як смала?* Нсл. *Однкр.* **адклупнуцца, 1.** отстать при малейшем прикосновении. *Струп адклупнуўся сам.* Нсл. 374. *Кара адклупнулася ад дзерва.* Тм.
2. отвязаться. *Адклупніся ты ад мяне.* Нсл. 374.
•**калцёш**-*шу́, предл.-шу, ср.*—испражнение мышей и крыс. НК.: Очерки, 52, Но. 98.
•**каль,** *в знач. союза — калі.* Адзельск.
•**калы́бка**-*бкі-бцы, ж.*—люлька, колыбель. Очерки, 324. НК.: Под. пос. Но. 12. *Патрабуй навукі, як выйдзеш із калыбкі, пакуль пойдзеш да грабавой дошкі.* Кіт. 44617. *Калыбкі апісаці маеш.* Стт. 284. *Цьвіці вяргіннаю зарой, буяй і жытам і пшаніцай! Калыбка спраў маіх сяброў, натхненьня іхнага крыніца!* Салавей: Сіла, 20. *Над калыбкай думак узьняты меч разбойны.* Тм. 29. *Цяпер вам у калыбцы — раздольле, шмат прасторы.* Тм. 94.
•**калыха́нка**-*нкі-нцы, ж.*, МГсл.—колыбельная песня.
•**калыха́ць,** *калышу́-шаш-ша, несоверш., перех.* **1.** качать. ПНЗ; Ар.; Гсл. *Калышы, Марылька, дзяцё, а то нешта яно плача.* Раіны Аз. (Ксл.).
2. качать ребенка и петь: баюкать. Ар. *Отгл. имя сущ.* **калыха́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** укачивание. *Калыханьне дзяцяці.* Ар.
2. качка(корабля, экипажа). Ар. *Калыханьне карабля.* *Соверш.* **пакалыха́ць, каго-што**—покачать. *Пакалышы дзяцё.* Ар.
скалыхну́ць, -*ну́-нёш-нёць-нём-ніцё, однкр.* Гсл.—качнуть. Ар.
•**калыха́цца,** *калышу́ся-шашся, прош. вр. калыхаўся, несоверш.* **на чым, 1.** качаться на качелях. *Дзяцюкі калышуцца.* Ар. *Я на рэльках калыхалася, ой лі, ой людзі, калыхалася.* Рылавічы(ПНЗ. 44). *Човен калыхаецца.* Ар. *Соверш.* **пакалыха́цца.**
2. *наст. вр.*: *калыхаюся-хаешся, чаму* —качаться чему.
скалыхнуцца—качнуться. Ар. *Човен скалыхнуўся.* Гсл.
•**калыта́ць**-*а́ю-а́еш-а́е, повел.-а́й-а́йма, несоверш., перех.*—шатать. *Не калытай шула — плот паваліцца.* Ар. *Соверш.* **пакалыта́ць**—пошатать. *Пакалытаў зуб — ён і вываліўся.* Ар.
раскалыта́ць, *соверш.*—расшатать. *Пастухі раскалыталі шулы ў плоце, і прасла павалілася.* Ар.
•**калыта́цца**-*а́юся-а́ешся, несоверш.*—шататься. *Зуб калытаецца, трэба вырваць.* Ар. *Соверш.* **раскалыта́цца**—расшататься. *Шуло раскалыталася — трэ паправіць.* Ар.
•**калычы́**-*чоў*—гетры. *Няма калычоў адзець, а сьцюдзена.* Гарадок (Ксл.).
•**калю́га,** Гсл.-*югі-юзе, ж.*—углубление от колес на дороге, колея. *У калюгах сьцежкі на чужой зямлі.* Кавыль: Думы, 3.

•**калю́гавіна**-*ны-не, ж.*—углубление от колес на дороге, колея. Ар.; Міх. *См. калюга.*

•**калю́жны**-*ная-нае, прилаг. к калюга. Калюжны шлях праракаюць трэфы.* Кавыль: Думы, 16. *Выгнанца шлях калюжны.* Кавыль: Думы, 32.

•**калю́жына**-*ны-не, ж.*—рытвина, выбоина, яма на дороге, Ар. то же, что *калюгавіна.*

•**калю́кі**-*каў, мн. ч.*—колики (стреляющие боли) при различных болезнях. *Лячу Прахору калюкі: Калюкі, каліцеся, парыцеся, ад Прахора адчапіцеся.* Із замовы, Навасёлкі Пух. (Шсл.).

•**калю́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** колики. *Калючка падпала.* Нсл. 243.
2. *общ.*—любящий колоть словами. *Калючка нягодны, кажнага ўколеш або ўкусіш.* Нсл. 243.

•**калю́чка**-*кі, ж.*—шип. МГсл.

•**камора**-*ры,* (Растсл.; Гсл.), *дат., предл.-ры, ж.* **1.** кладовая при сенях. Пачаевічы Чаш. (Ксл.); Шсл. *Сала стаіць у каморы.* Ст. *Юрка сьпіць у каморы.* Ст.

каморка-*ркі-рцы,* **а)** *уменьш. к камора.* **б)** ноздря. У них (грибов) много *"каморак"* — ноздрей, отделений. Дсл. 42. (под *бубехі*).
2. камера. Гсл.

•**каморнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—камергер. *Іно яго каралеўская міласьць, за жалабаю князя Курпскага, каморніка яго каралеўскае міласьці Міхайлу Нарбута...зь лісты, мандаты яго каралеўскае міласьці...паслаці рачыў.* Ліст праз аграбленьне Немцамі Курбскага. (Янчук: Нарысы, 68).

•**камабой**-*оя, предл. и зват.-ою, м.*—каменобоец, рабочий занимающийся разбиванием камня в щебень. Пруж.; Вал.

•**камаклёў**-*ёва, предл. и зват.-ёве, м.*—каменотёс.

•**камалом**-*ома, предл.-ому, зват.-оме, м.*—каменолом.

•**камаломня**-*ні-ні; мн. ч.-ні-няў, ж.*—каменоломня.

•**каманьдзер**-*ра, предл. и зват.-ру, м.*—командир. Шсл.; Нсл. *Ён служыць за каманьдзера.* Ст.

•**каманьдзерка**-*ркі-рцы, ж.*—женщина командир. *Каманьдзерка гэта нікому ня дасьць задрамаць.* Нсл. 736.

•**камары мак таўкуць**—первые по весне ройные метанья комаров. НК.: Очерки, Но. 876.

•**кама́шы**-*шаў(один камаш)*—ботинки (с голенищами, Ар.). Заронава Куз. (Ксл.).

•**камачос**-*са, предл.-су, м.*—каменотёс. Вал.

•**камэда**-*ды-дзе, ж.*—комедия. Шсл. *Камэда зь ім — дый годзе!* Ст.

•**камэдыя́н**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—комик. Міх.

•**камэдыя́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—комедиянт, фокусник. Шсл. *Камэдыянцы паказавалі ў Сьмілавічах усялякія штукі.* Ст.

•**камэдыя́ніцца**, *-нюся-нішся, несоверш.*—показавать фокусы, фокусничать. *Дзяцюкі папіліся й сталі камэдыя́ніцца.* Міх.

•**каме́ль**-*ля, предл.-лю̀; мн. ч.-лі̀-лёў-лём-лі̀ля̀мі-лёх, м.* **1.** нижняя часть ствола у пня, Сянно (Ксл.) толстый конец(ствола дерева и т. п.). Гсл.
2. нижняя часть снопа, куля и т. п. *Уменьш.* **камлю́к**-*юка̀; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох.*

'**камлю́к**-*юка̀; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** похожий на *"камель"*, приземистый, здоровый мужчина, женщина.
2.—*см. под камель.*

•**ка́менка**-*кі, дат., предл. каменцы, ж.*—каменная печка. *Узьлі вады на каменку.* Селішча Гар. (Ксл.).

•**каме́нны**-*ная-нае, прилаг. к камень*—состаящий из камня, каменный. Ар.; МГсл.

•**ка́мень**-*меня, предл. и зват.-меню; мн. ч.-мяні̀-неў-нём-ні̀-ня̀мі-нёх, м.* **1.** камень. *Каменя гэтага ніяк не падыймеш.* Нсл. 228. *З пад каменя вада цячэць.* Тм. *Як цяжка каменю па вадзе плыці, так горка майму сыночку без мацеры жыці.* Тм. *Доўга сядзеў памеж камянёў.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Узбоч мільгаюць, быццам таксама бягуць на сустрач....прыдарожныя камяні.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Гляджу ляжыць хлапец памеж камянёў.* Цэлеш(Ярылаў агонь).

кінуць каменям на каго—упрекнуть в чем-л. позорным. *На беларускую дзяўчыну ніхто йшчэ каменям ня кінуў і не паважыцца кідаць. Собир.* **каме́ньне**-*ня, предл.-ню.* Гсл.—множество камней. *Каменьням закідаць.* Нсл. 228. *Капала карэньне з пад белага каменьня.* Из песни, Нсл.

каменьніка-*ка, предл.-ку, ласкат. к каменьне. Зьбяры гэта каменьніка на жлукту.* Нсл. 228. *Каменьніка падлажы пад бакі, каб не валілася на бок.* Тм. *Уменьш.* **каме́нчык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-іча, м.*—камушек, Шсл.; Ар. камешек. *Хлапцы гуляюць у каменчыкі.* Ст.
2. литовская (белоруская) мера веса, составляющая 40 литовских фунтов и равная с русским фунтом и 17 1/2 лотом. Словарь Горбачевского(Гордз. акты, ХУІІ, стр. 54).

•**ка́меньніца**, *-цы-цы, ж.*—бесплодная женщина. *Знаць яна каменьніца, што дзяцей ня родзе.* Нсл. 228.

•**каме́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.*—комкать, превращать в комок. *У руках камечыць шапку.* Рамановіч(Канадні, Но. 2, 23).

•**каме́чыцца**. *Жыцьцё камечыцца памеж таго каменьня.* Крушына: Творы, 40.

•**камёза**-*зы, общ.*—лобатый-тая. Гсл.

•**камёзасьць**-*ці, ж.*—комолость. Гсл.

•**камёзы**-*зая-зае*—комолый, безрогий. Гсл.

•**камёлак**-*лка, предл. зват.-лку, м.*—толстячок, крепенький, хорошо сложенный мальчик. *Бегае, як камёлак, камёлачак.* Нсл. 243. *Уменьш.* **камёлачак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Нсл. 243.

•**камя́га**-*ягі-язе, ж.* М. Туд Ржэўскі п.(Гринькова IУ) **1.** рыболовное судно — саженной длины корыто, из толстово древесного ствола, доходящего в диаметре до арш. и более, с прилажеными вдоль бортов объемистымі *"крыльямі"*, которыми бывают или цельные бревна толщиною верш. в 4, или брусья той же толщины. НК.: Очерки, 513.

2. челн, выдолбленое из дерева длинное корыто, к которому по обе стороны для устойчивости прикрепляют доски. Ваяводкі Віц. (Ксл.); Мал. Туд (Гринькова IУ).

3. корыто(поить скот, Ксл.). МГсл. *Гані каровы да камягі!* Сураж (Ксл.).

4. жолоб. Пісараўка Імгл.(Серж.: Отчет, 91).

•**камя́к**-*якà, предл.-якỳ, зват.-я̀ча, мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** ком. Шсл. *Мука ўся ў камякох.* Ст. *Уменьш.* **камячок**-*чка, предл.-чку, зват. камячку, мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох. Сьціснулася ў камячок.* Каласкі, 1955, Но. 29-30, 1.

2. густая картофельная каша, преимущественно с постным маслом или с маком. Гсл.

•**камяне́ць**-*èю-èеш-ѐе*—обращаться в камень, каменеть. *Соверш.* **скамянець**-*ею-ееш-ее*—окаменеть. Гсл. *Каб ты скамянеў!* Ар. *Ваўкі, як стаялі разявіўшы рот, так і скамянелі.* Слуцак (Сержп., 3). *Навокал людзі быццам скамянелі.* Крушына: Лебедзь, 48.

скамяні̇̀ць-*ню-ніш-ні́ць, соверш., перех.*—окаменить. *Ср. скамянець.*

•**камяні̇̀ца**-*цы-цы, ж.*—каменное строение вообще и жилой дом — по преимуществу, НК.: Очерки, Но. 470. каменный дом. Гсл.

•**камярдзёлак**-*лка, предл. и зват.-лку, м.*—крепыш. Шсл. *Хлапец здаровы, як камярдзёлак.* Ст.

•**камячы́ць**-*чỳ, камечыш-ча, несоверш., перех.*—мять (комкать, С.), мять. Шсл. *Ср. камяк.*

камячыць кулакі—сжимать кулаки. Ст. *Давай камячыць на яго кулакі.* Ст. *Соверш.* **пакамячыць**-*чу-чыш-ча, перех.*—помять. Шсл. *Пакамячыў шапку, аж нельга надзець.* Ст. *Прич.* **пакаме́чаны.** Шсл. *Уся адзежа пакамечана.* Ст.

скамячы́ць, *соверш., перех.*—смять. Шсл. *Скамячыў сьвітку ды кінуў у куток.* Ст. *Прич.* **скамечаны**—смятый. Шсл.

•**камячы́цца**-*чу̀ся, камѐчышся, несоверш.*—мяться. Шсл. *Адзежа валяецца ды камѐчыцца.* Ст. *Соверш.* **пакамячыцца**—помяться. *Пакамячыўся жакет, валяючыся.*

скамячыцца, *соверш.*—смяться. Шсл. *Шапка скамячылася, валяючыся.* Ст.

•**камізэлька**-*лькі-льцы, ж.*—жилетка, Ар.; НК.: Очерки, 108; Бешанковічы (Ксл.); Шсл. жилет. Гсл.

•**камінок**-*нкà, предл.-нкỳ, зват. камі̇̀нку, мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох, м.*—стекло в лампе. Бадр.; Іг.; Шсл. *У лянпе ляснуў камінок.* Ст. *Закỳраў камінок у лянпе.* Ст.; Шсл.

•**камі̇̀нак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.*—в избах пред печью очаг. *Раскладзі трэсак на камінку.* Нсл. 243. *На камінку корч палае.* Колас. *Сядзіць перад камінкам.* Капыловіч: Хлеб (Беларус, Но. 157). *На камінку смалякі пасыхаюць.* Кавыль: Пад зорамі, 19. *См. камянок.*

•**камянок**-*нка, м.*—очажек. *Раскласьці агонь на камянку.* Нсл. 243.

•**камінá̀р**-*арà, предл.-арỳ, зват.-а̀ру; мн. ч.-ры̀-роў-ром-роў-ра̀мі.рох, м.*—трубочист. Гсл.

•**каміся**-*сі-сі, ж.*—комиссия. *Учора мяне паслалі ў камісю.* Белагузава (Бузук: Невель, стр. 14).

•**камлёт**-*ёту, предл. и зват.-ёце, м.* **1.** суконная или шерстяная ткань, Гс плотная шерстяная ткань, камлот.

2. женская одежда иэ этой ткани. Гсл.

•**камлы́га**-*ы̀гі-ы̀зе, ж.*—ком, глыба земли. Нсл. *Камлыгаю балота пусьціў у лоб, заляпіў вочы.* Нсл. *Собир.* **камлыжжа**-*жа, предл.-жу*—сбор, множество глыб. *Камлыжжам закідаў.* Нсл. 244. *Уменьш.* **камлы́жка**—комок, небольшая глыба. Нсл. 244. *Як ён даскародзе, ты грабелькамі паразьбівай з краю камлыжкі, падграбі зямлю з лажка.* Гс *Камлыжкамі сьнегу закідаў.* Нсл. *Камлыжкаю лỳчыў у вока.* Нсл.

•**кампора**-*ры-ры, ж.*—камфора. *Шчэз проста, як кампора.* С. Музыка 112.

•**кампа́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** собеседник. *Войт разагнаў нашых кампаньнікаў.* Нсл. 244.

2. соучастник. *Бяруцца за заводцаў, прыймуцца й за кампаньнікаў: валей уцякайма адгэтуль.* Нсл. 244. *Ср. кумпаня.*

•**камуні̇̀стая**-*ае, сущ.*—коммунистка. *Ср. камуністы. Уменьш.* **камунісьціца**-*цы-цы, ж. Ср. камунісьцік.*

•**камуні̇̀сты**-*тага, сущ.*—коммунист. Шсл. *Запісаўся ў камуністыя.* Ст. *Кітайскія камуністыя пачалі выдаваць свой тэорэтычны часапіс.* Бацьк. Но. 3(439). *Уменьш.* **камунісьцік**-*іка, предл.-іку, зват.-ча.* Шсл. *Наш Рыгор — камунісьцік.*

•**камчы́ць,**—*см. под* комчыць.

•**камы́**-*моў, мн. ч., дат.-мом, мн. ч., предл.-мох, м.* **1.** кушанье в виде шариков, не превышающих величины кулака, приготовляемых из разварённого и растолчённого боба, гороха, картофеля. НК.: Очерки, 19.

2. картофельная каша, иногда с горохом, бобом, Ксл. каша из бобов с картофелем. Шсл. *Уперад зварацъ боб, тады бульбу скрабаную; усё разам стаўкуць у казане і завецца гэта камамі.* Альшанікі Беш. (Ксл.). *Нашы ўжо стаўклі камы.* Матарова Сьміл. (Шсл.).

3. гутая картофельная каша с салом или маслом. Гсл.

канопельныя камы — *суслы.* НК.: Очерки, 29.

камы з душой—клёцки с кусочками сальца внутри, т. е. пельмени, в которых вместо мяса завернуты кусочки сала. Ар.

•**канoплі**-*пель, единств. ч. нет.*—конопля. Ар.; МГсл.; Шсл. *Куры выграблі ўсе канoплі.* Ст. *Шугі, шугі, галубы, на дзедавы канoплі.* Косіч 5. *Выскачыў, як із канапель ўсяроўна.* Ст. *Уменьш.* **канапéлькі,** *одна* **канапелька.** *Старэнькі дзедка канапелькі сее.* Косіч 5. *А чаму ты, канапелька, не зялёна стаіш?* Северщ. (Косіч 5).

•**канадá**-*дьі-дзè, общ.*—плаксливый, бывающий часто недовольным; надоедающий просьбами, сопровождаемыми жалобами, сетованиями, иногда плачем. Міз. *См. канадзіць.*

•**канáдзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш.*—пенять, плакаться, жаловаться.

•**каназобка**-*кі, предл. и зват.-цы, ж.*—лукошко (ручная корзинка из лубка или прутьев, **С.**). *Падай сюды каназобку, Марыся!* Астроўна Віц. (Ксл.).

•**канапáдзь**-*дзі, ж.*—сгусток коломази. Ксл. *Каля колаў канападзі вазьмі.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**канáпа**-*пы-пе, ж.*—диван. Гсл.

•**канапéлісты,** *-тая-тае*—коноплянный цветом. *Канапелістая хустка.* Нсл. 241. *Канапелістая птушачка.* Нсл.

•**канапéлька**-*èлькі,—см. под канoплі.*

•**канарэз**-*за, предл.-зу, м., бранное,* **1.** волк. Нсл. 244.

2. жестокий к лошадям. *Ня дай, Божа, які ён канарэз.* Нсл. 244.

•**канáрхаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** читать каноны и провозглашать стихиры. Гсл.

2. со слезами и настойчиво вымаливать, Гсл. с пением или нараспев просить. В старину, даже еще в конце XYII стол., бедные ученики пением кантов снискивали себе пропитание. *Даўно канархаець, просячы есьці.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **канарханьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—слезливое настойчивоевыпрашивание, Гсл. настойчивое упрашивание, сопровождаемое плачем нараспев, усильно просячим чего-л. *Дадзеў сваім канарханьням.* Нсл. 229. *Соверш.* **заканáрхаць**—начать "канархаць". *Даўно ты еў, а ўжо іэноў заканархаў.* Нсл. 229.

•**канáш**-*шá, предл.-шỳ, зват. канашỳ; мн. ч.-шьі-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.*—человек, имеющий одинаковый "кон" — судьбу с другим, есть ему "канаш".

•**канáшка**-*кі, дат., предл. канашцы, ж.*—женс́к. к *канаш.* Смоленщ.

•**канáва**-*вы-ве, ж.*—канава. МГсл.

•**канавáньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к канаваць*—определение судьбы, судьба, рок. Дсл. *Такое яму канаваньне ад Бога.* Нсл. 244.

•**канавáць**-*нỳю-нỳеш-нỳе, несоверш., перех.*—определить (предопределить, **С.**), Ксл.; ЗСД. назначить. Дсл. *Каму Бог якую сьмерць кануе, наканує, так і паміраe кажан.* Нсл. *Прич.* **канавáны**—определенный судьбою. *Гэта яму канаваная сьмерць.* Нсл. 244. *Яму такое канаванае жыцьцё.* Нсл. *Соверш.* **аканаваць**-*нуюнуеш-нуе; повел. -нуй-нуйма*—обречь. *Аканаваў прадаць цяліцу на падачкі.* Стралкі Беш. (Ксл.). *Соверш.* **наканаваць, 1.** предопределить. *Што Бог наканаваў, таго ніколі ня мінеш.* Нсл. 309. *Доля наканавана яму падзяліць долю сваіх жаўнераў да канца.* Акула 434.

2. назначить, определить. Дсл. *Табе гэта ўжо наканаваць надабе.* Лук'янова Сян. (Ксл.). *Накануйце, якія каровы рэзаць.* Дсл. *Над Беларусьсю — срэбраны ветах, і Беларусь мая — папараць кветка. гэта сыны ёй наканавалі, тыя, што маці сваю шанавалі.* Панізьнік. *Прич.* **наканавáны**—искони определенный, предназначенный Богом. *Яму сьмерць такая наканавана.* Нсл. 309. *Наканаваны дзень.* Нсл. *Наканаванага ня мінеш.* Нсл. *Яны (навіны) пасыпаліся на яго ў наступньія дні, быццам так было ўжо яму наканавана.* Дсл. *Але, але, — азваўся Віктар, — ня ведаем мы наканаваных людзём дарогаў.* М. Вольны (Б. Ускалось, Но. 6, 24). *Бацькі нашыя так жылі, дзяды так жылі, дык і нам, відаць, так жыць наканавана.* ЗСД 109. *Месца ваша ў ніцалозьзі, ганьба вам наканавана, бо пры вашай падпамозе Бацькаўшчына ўкрыжавана.* Дуб. *Дачыненьні... зводзяцца на траґічна-наканаваную разьвязку.* Гарэцкі (Гіст. блр. літ.).

Нареч. **наканавáна.** *Мне наканавана бадзяцца ўвесь век па сьвеце, а сканаць у бацькавай хаце.* Гсл. *Каму наканавана ў якім часе памерці, дык нійдзе ад сьмерці не схаваешся.* Барыс.(Шейн: Мат. II, 362).

Наканавана толькі жыць: нічога ня зробіш. Рыбчына Сір. (Ксл.). *Так ужо, відаць, наканавана чалавеку: запамінаць толькі новае, нязвыклае.* І. Новікаў (Полымя, Но. 12, 1967, стр. 146).

Отгл. имя сущ. **наканавáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—Божее определение, предназначение, фатальность, предначертание судьбы, неизбежное в жизни. Гсл. *Відаць такое яму ад Бога наканаваньне.* Нсл. 309. *Вір*

падзеяў страшэнна закручаны, сыну ўсё ж наканавана жыць. Крушына: Творы, 90. *Соверш.* **уканаваць што**—постановить очередь, определить(установить, С.). *Як пан уканаваў, няхай так і будзе меж нас.* Нсл. 655. *Прич.* **уканаваны**—определенный, заведенный(установленный). *Уканаваным парадкам трэба рабіць, а не пасвойму.* Нсл. 655.

•**кана́ць**-*аю-аеш-ае,* **1.** (умирать, Нсл.) испускать последнее дыхание, Шсл.; Ар. кончаться. Гсл.; Смл., Кур.(Даль). *Наш Ёська канае.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Канае, а зольле хапае.* Нсл. 244.

2. служит проклятием. Шсл. *Каб ты канаў так!* Ст. *Прич. наст. вр.* **кана́ючы**—умирающий, испускающий последнее дыхание. *Ведай, якім способам маеш да канаючага чалавека прыйці.* Кіт. 48а6. *Отгл. имя сущ.* **кана́ньне**-*ня, предл.-ню*—кончина, предсмертные минуты умирающего. Гсл.; Ар. *Каб табе такое кананьне, як гэта праўда.* Нсл. 244. *Перад кананьням прызнаўся.* Нсл. *Няма на цібе ніякага кананьня!* Ст.; Кіт. 34а9. *Соверш.* **скана́ць, а)** скончаться. *Сканаў чалавек — і ўсё табе тут!* Ст. *Тата канае, сканаў.* Нсл. 244. *Сканаў Габрусь у чужыне.* Гарун: Габруська. **б)** служит проклятием. *Каб ён сканаў!* Воўсішча Куз. (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **скананьне**-*ня, предл.-ню*—кончина. МГсл.

3. *перен.*—сильно страдать от боли. *Ходзе й канае рукою.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

4. *перен.*—желать чего-л. сильно. Нсл. 244. *Канаеш, не даждэшся.* Нсл. *Аж канае, ня можа даждацца.* Ст.

•**кана́цца,** -*дюся-дешся-децца, несоверш.*—прехватывать поочередно руками палку от одного конца до другого, чтобы определить, кому первому играть, начинать какую-л. работу и т.п.; решать жеребьевкой. *См. кідаць на жэрабя. Ср. кон, канаваць.*

•**канды́ба**-*бы, общ.* **1.** человек с ковыляющей походкой, Гсл. хромоногий. *З кандыбаю йдучы, ня борзда дойдзеш.* Нсл. 229.

2. не скорый в ходьбе и работе. *Кандыба гэты, як не сваімі рукамі робе, не сваімі нагамі ходзе.* Нсл. 229.

3. слабосильная лошаденка, кляча. Гсл.

•**канды́баць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—идти хромая или не скоро, ковылять, прихрамывать; кое-как плестить. Гсл. *Ну, бардзей кандыбай!* Нсл. 229. *Соверш.* **дакандыбаць**—дойти таким образом. *Пакуль ты дакандыбаеш да двара!* Нсл. 229.

•**кане́ўнік,**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** злодей, наводящий лошадиную порчу. НК.: Пособ. 151.

2. конокрад. НК.: Очерки, Но. 858. *Што цыган, то канеўнік.* Нсл. 244.

3. любитель лошадей, лошадейный барышник. НК.: Очерки, Но. 858.

•**кане́ц**-*нца̀, мн. ч., дат.-нцом, мн. ч., предл.-нцох, м.*—конец.

з канца ў канец—из конца в конец. *Гэты сьвет напоўніўся сьветласьці з канца ў канец.* Кіт. 108б4.

•**кане́чнасьць**-*ці, ж.*—необходимость.

•**кане́чны**-*ная-ное*—необходимый, непременный. Ар. *Нареч.* **канечне**—непременно, Ар. непременно, обязательно. Ар.; Гсл. *Канечне посьнікай трынанцаты дзень.* Кіт. 21б14. *Канечне трэба гэтак зрабіць.* Ст. *Не канечне папу яечня: зьесьць і дзяк, а поп будзе так.* Послов. Нсл. 244. *Ён канечне захацеў іх палавіць.* Н. (Афанасьев, IУ, 1914, 287).

•**ка́ня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—лунь, Ксл. звукоподражательное название птицы из породы коршунов; ее появление и крик предказывают дождь. Гсл. *Каня крычыць — дождж будзе.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *См. канюх в 4-ом см.*

•**каня́к**-*якў, предл.-якў, зват. каня̀ча, м.*—коньяк.

•**каніна**-*ны-не, ж.*—лошадиное мясо. Ар.; Шсл. *Татары дык ядуць каніну.* Ст.

•**ка́нка,** *канкі, канцы, ж.*—клистирная трубка, клейстир. *Канку трэба прыставіць, даўно на двор дзяцё ня ходзе.* Нсл.

•**канпрэс**-*су, предл. и зват.-се, м.*—компрес. Шсл. *Хвораму на галаву палажылі канпрэс.* Ст.

•**кантра́хт**-*хту, предл. и зват.-хце, м.*—обязательство за определенную суму выполнить(выполнять) какую-л. работу (работы) подряд.

•**кантра́хтар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—порядчик.

•**кантрахтава́ць**-*тўю-тўеш-тўе, повел.-тўй-тўйма, несоверш.*—подряжать. МГсл. *Соверш.* **закантрахтавать.** БГсл.

•**кантынэнт**-*нту, предл. и зват.-нце, м.*—материк(континент, С.). МГсл.

•**кантычка**-*чкі-чцы, ж.*—сборник духовных песень, псалмов. Гсл.

•**канвэрт**-*рту, предл. и зват.-рце, м.*—конверт. Ар.; МГсл. *Абдзіраловіч дастаў скрыначку зь лістамі й канвэртамі.* Дзьве Душы, 188. *На канвэрце надпіс.* Дальны (Калосьсе 2, стр. 84). *Уменьш.* **канвэрцік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча. У канвэрціку пісулька.* Цэлеш: Ярылаў агонь.

•**канвульсі**-*сяў*—падучая болезнь. МГсл.

•**ка́нькала**-*лы, общ.*—попрошайка. *Адкасьніся ты, які канькала.* Нсл. 229. *Канькала гэта хоць у каго выпрасіць.* Нсл. *Дай гэтаму канькале.* Нсл.

•**ка́нькантье**-*ня, предл.-ню*—неотступная просьба, особенно нараспев, клянканье. *Ня слухай ты яго канькантья.* Нсл. 229. *Канькантьям сваім вушы пратрубіў.* Нсл.

•**ка́нькаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—канючить, вымаливать, Гсл. клянчить, канючить, Смл. (Даль) с плачем нараспев выпрашивать. *Цэлы дзень канькае есьці.* Нсл. 229. *См. канархаць в 2-ом см. А Юрка*

прышоў безь нічагутка, і ня канькаў, і не прасіў. Гарэцкі: Песьні, 40. *Соверш.* **заканькаць** —запросить чего-л., начать неотвязчиво просить. *Заканькала баба грошы.* Дсл. 238.

2. находящийся на конце, вконце чего-л.; являющийся концом, конечный, крайний. *Ён апынуўся на канцавой станцы, адкуль цягнікі нікуды ня йдуць.* Корзюк.

•**канцы I,** *перех.*—смерть. *Канцы прыходзяць.* Іг. *Будуць табе канцы.* Іг.

•**канцы II,** *предлог с род. пад.*—вконце, на краю. *Канцы грэблі стаяць вербы, што я іх садзіла.* Из нар. песни.

•**канцыляра**-*ры-ры, ж.*—канцелярия. *Пісар сядзіць адзін у канцыляры.* Ст. *Згарэла канцыляра, і ўсе паперы пагарэлі.* Ст.(Шсл. *под* папера). *Пісара ня было ў канцыляры.* Ст.(Шсл. *под* памочнік).

•**канча́льны**-*ная-нае,* **1.** кончательный. Нсл. 245. *Адзіноства адзяржала канчальную шчэліну.* Бацьк. Но. 4(539). *Скажы канчальнае слова.* Нсл. 245. *Нареч.* **канчальна**—окончительно.

2. являющийся пределом, границей чего-л.; предельный.

•**канча́не**(*один* **канчанін**)—живущие на концах деревни, Запрудзьдзе Сян. (Ксл.) жители окраин деревни. Шсл. *Тыя канчане прывялі к нам коні пасьціць.* Ст.

•**канча́р**-*ара̀, предл.-ару, зват.-а̀ру, мн. ч.-ры-роў-ром-ры̀-ра̀мі-рох, м.*—отрезок веревки, шнура, доски, концовой отрезок чего-л. *Адарваў канчар вяроўкі.* Скрыль Пух. (Шсл.). *Каб папасьці дзе які канчар дошкі.* Ст.

2. окурок. Ар. *Зьбірае канчары й кура.* Ар.

•**канча́так,** *-тку, предл. и зват.-тку, м.* —окончание. МГсл.; Гсл.; Ар.

•**канча́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.*—оканчивать. Ар. *Соверш.* **скончыць**-*чу-чыш-ча, перех.*—окончить, кончить. *Скончыў свае панаваньне.* Гарун: (ст. "Восенскі сьпеў"). *Скончы з імною справу, няхай будзе канец.* Нсл. 245. *Скончылі будаваць яго дом.* Мішкава Куз. (Ксл.).

•**канча́цца**-*аюся-аешся, несоверш.*—оканчиваться. Нсл. 736; Ар. *Служба Божая канчаецца.* *Соверш.* **скончыцца**-*чуся-чышся*—окончиться. Ар. *Отгл. имя сущ.* **сканчэньне**-*ня, предл.-ню.*

сканчэньне сьвету—конец света. Ар. *Будзе сканчэньне свету.* Ст.

•**канчу́к**-*у̀ка, предл.-уку̀, зват.-у̀ча, мн. ч.-укі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** нагайка, Гсл. ременная плеть. *Канчуком сьвіснуў па плячох.* Нсл. 245. *Уменьш.* **канчучок**-*чка, предл.-чку, зват. канчучку, мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох. Глядзі — канчучок па сьпіне паходзе.* Нсл. 245.

2. отрезок веревки, шнура, доски. Шсл. *Нейкім канчуком завязаў мех.* Ст.

•**канчу́р**-*ура̀, предл. и зват.-уру̀, зват.-у̀ру, мн. ч.-ры̀-роў-ром-ры̀-ра̀мі-рох, м.* — *канчар у і-ым зн.* Іг.

•**канюх**-*юха̀, предл.-юху̀, зват.-юша, м.* **1.** кучер, форрейтор и помощник их для чистки, ухода и выправки лошадей, НК.: Под. пос. 42; 59.—(работник, занятый уходом за лошадьми, С.), конюх. МГсл.; Ар.; Шсл.

2. лошадный пастух, водящий лошадей по ночам весною и летом на подножный корм. *Канюхі, канюшкі, відаць, заспалі, што дагэтуль коні няма.* Нсл. 245. *См. начлежнік.*

канюшок-*шка̀, предл.-шку̀, зват. канюшку, мн. ч., дат.-шком, мн. ч., предл.-шкох, уменьш. к "канюх" в 2-ом см.*—мальчик, пасущий лошадей. Гсл. *Подаўна час маленькаму канюшку прачхнуцца.* Гарэцкі: Песьні, 56.

3. торговец лошадьми. Шсл. *У канюха вымяняў сабе каня.* Ст.

4. птица. Шсл. — *ка̀ня,* Гсл., ястреб. Міколск М.(Демид.: Веров. 113). *Канюх крычыць на дождж.* Ст.

•**каню́шы**-*шага, сущ.*—досмотрщик пастух лошадей. *Нешта наш канюшы не жанець коні з гоньніцы.* Сакуны 77. *Канюшы ранюсенька выганяе коні.* Сакуны 36.

•**канюшы́на**-*ны-не, ж.*—клевер. Ар.; МГсл. *Палявец пазабіраў коні на канюшыне.* Ст.(Шсл. *под* палявец).

•**капок**-*пка, предл.-пку, мн. ч., дат.-пком, мн. ч., предл.—пкох, м.*—отдельная капля кушанья, упавшая на стол. НК.: Очерки, Но. 121.

•**капота**-*оты-оце, ж.*—капот(платье), Шсл. род верхней одежды. Гсл. *Надзень во хоць гэту капоту.* Ст. *Андрэй, ня дурэй, не дзяры капоты, ні ты праў, ні ты ткаў, ні твае работы.* Из дет. песни, Ар.

•**каповішча**-*ча, предл.-чу, мн. ч.-чы-чаў, ср.*—место собрания "капы" в 3-ем см. *Каповішча кажны падкаморы ў павеце сваім назначыці і сёла тых, хто ся там станавіці будзець, апісаці маець.* Стт. 467.

•**ка́па**-*пы, дат., предл.-пе, ж.*—кожаная покрытка на хомуте. Ар. *Лімар прышыў к хамуту новую капу.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•**капа́ I**-*пы̀, мн. ч. копы, коп, ж.* **1.** численный состав единиц в 60 штук, и такою мерою повсеместно исчисляются снопы, кули, копны сена, фрукты, куриные яйца и вообще строго раздельные предметы одного и того же рода. НК.: Очерки, Но. 571; Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл. *Я нажаў дзесяць коп жыта.* Халамер'е Аз. (Ксл.). *Прадалі капу яец. Ст.*

капа грашоў—60 грошей. Даўгяла: Места Сьвіслацкае 1560 г.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, стр. 34).

соценная капа - *"капа"* в 100 единиц. НК.: Очерки, Но. 571.

2. корна. Ар.; Шсл.; Гсл. *Сена вяжуць у копах.* Ст.

3. род суда, при котором собрание местных жителей рассматривало совершенное в окрестности преступление и выносило решение. Таковые суды существовали до XYII в. включительно в белорусском государстве, известном под именем "Великого Княжества Литовского". *А есьлібы ўкрыўджаны зладзействам хацеў шкоды сваяе даходзіці капою, тагды ўсі ў той аколіцы вокал на мілю з усіх чатырох старон, маюць казані падданым сваім на капу сходзіціся. А то ся маець разумеці ўперад на тыя месцы, дзе дагэтуль копы ня бывалі.* Стт. 467. *Што капа на іспашы прысудзяць шкоды, тот пан, чые быдла занята, маець плаціці.* Тм.

копка-*пкі-пцы*, *уменьш. к* *капа 1,2.*

копачка-*чкі-чцы*, *уменьш. к* *копка 1,2. Умею ядронае жыта жаці, у копачкі класьці.* Кажамяка Імгл.(Косіч 28).

капіца-*цы-цы*, *ласкат. к* *капа 1, 2. Набіла пшаніцы чатыры капіцы.* Из песни, М.

•**капайла**-*лы*, *общ.*—медленно работающий-щая или медленно собирающийся-щаяся в путь. *Капайла гэты пакуль вылезе з хаты.* Нсл. 245.

•**капа́льня-ні-ні,** *общ.*—тот, та, которые выкапывают корнеплоды(картофель, свеклу и пр.). Войш.

•**капа́льны**-*ная-нае*—ископаемый. МГсл. *См. копанік.*

•**капа́нікі**-*каў, единств. ч. нет.*—сани, в которых ободы из выкопанных в лесу кривых корней. Гарэцкі: Песьні 8. *Прымасьціўся ў дзіравых капаніках.* Гарэцкі: Песьні 8.

•**капаніца**-*цы-цы, ж.* **1.** мотыка. Растсл.; ПНЗ; Горадна Стол. (Полесье 178).

2. выкопанный ров, вырытый пруд. Гсл.

•**капалка**-*лкі — капачка.* НК.: Очерки, 394.

•**капа́нь**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-нёў-нём, мн. ч., предл.-нёх, м.*—такое дерево, корень которого дает стволу крючковатость. Более тонкие *"капані"* употребляются на кочергу, *"кісялёўку"*. НК.: Очерки, Но. 356.

капане́ц-*нца̀, предл.-цу̀, зват.-нча, мн. ч., дат.-нцом, мн. ч., предл.-нцох, м.* **1.** *уменьш. к* **капань.** НК.: Очерки, Но. 356.

2. *мн. ч.* **капанцы̀**-*цоў-цом, мн. ч., предл.-ох, единств. ч. нет.* — *копані в обоих см.* НК.: Очерки, 375.

•**ка́паны**-*ная-нае*—очень схожий, как две капли воды. *Капаны дзядзька.* Нсл. 229. *Капаная матка.* Тм. *См. копаны.*

•**капаруля**-*лі, дат., предл.-лі, ж.*—навозный крюк. *Вазьмі капарулю і йдзі скопаваць гной.* Навасёлкі Сян. (Ксл.).

•**ка́паць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—капать. Ар.; Шсл. *Капае із страхі.* Ст.

ка́пнуць-*ну-неш-не,* **1.** *однкр. к "капаць". Капка капнула із шклянкі.* Ар.

2. *чым*—стегнуть кнутом. Шсл. *Дай я яму хоць раз пугаю капну.* Ст.

•**капа́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., каго-што* —рыть. Ар.

2. копать. МГсл.; Ар.

3. копать, выкопывать. *Капаць бульбу буракі.* Ар.

капаць дол—копать могилу. Ар. *Соверш.*

вы́капаць, *перех.*—выкопать. *Джэбраіл, Міхаіл дол выкапалі.* Кіт. 96а8.

закопаваць—закапывать. Ар. *Соверш.*

закапа́ць—закопать, поместить в выкопанное углубление, засыпать сверху чем-л. сыпучим. Ар.

•**капа́ч**-*ча, предл.-чу̀, зват.* *капа̀чу, мн. ч.-чы̀-чоў-чом-чох, м.* **1.** орудие, представляющее собой острую лопатку, перпендикулярно насаженную на палку — употребляется для рыхления почвы, окучивания, выкапывания корнеплодных растений. Ар.

2. крюк для сбрасыванья навоза з телеги. Гсл.

3. сельскохозяйственная машина для выкапывания корнеплодов.

4. землекоп. Максимов: Белор. Смоленщина, 447. *Ад нас хадзілі ў капачы.* Ар.

5. рабочий, копающий навоз для вывоза яго на поле. НК.: Пасоб, 117.

•**ка́пачка,**—*см. под капля.*

•**капа́чка**-*чкі-чцы, ж.*—земледельческое орудие для вскапыванья земли, состоит из древка (1 арш.), имеющего железную насадку с тонкою лопастью, овальной вверху и сужающейся внизу. НК.: Очерки, 394.

•**капа́чны**-*ная-нае, прилаг. к капач.*

капачныя вілы—вилы для подъема навоз в хлеву или для скидыванья его с воза на поле. НК.: Под. пос. 33.

•**капэля**-*лі-лі, ж.*—капелла. *Дале п'яная капэля едзе, смаліць нешта ў гусьлі.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3, 20, стр. 159).

•**капе́ж,** *капяжа̀, предл.-яжу̀, зват.* *капѐжу, мн. ч. капяжы̀-жоў-жа̀мі-жох, м* место на крыше, откуда падает вода. Жыткавічы ля Мозыра; Ар. *Куры п'юць ваду з пад капяжа.* Ст. *См. капле.*

•**ка́пельку,** *нареч.*—немножко (о чем-л. жидком, **С.**). Шсл.; Ар. *Выпіў капельку малака.* Ст.

•**капе́ц**-*пца̀,* (ПНЗ; Рстл.)-*пцу, зват. копча, мн. ч. капцы̀-оў-ом-цы-амі-ох, м.* **1.** межевой знак, (Гсл.) в виде небольшой насыпи (конуссобразной формы, иногда со столбиком на ней, Ар.), а также вообще всякая (подобная, **С.**) земляная насыпь. Ар.; Шсл.; Заазер'е Сян. (Ксл.); Гсл. *Ціпер граніцы ніхто ня зьверне: парабілі капцэ.* Ст. *У іх за сялом нейкія капцэ: мабыць там пахаваны забітыя жаўнеры, як была вайна з ПрАнцузам.* Ст.

2. присыпаная землей куча картофеля на зиму. Ар.; Шсл.; Заазер'е Сян. (Ксл.). *Палавіца бульбы памерзла ў капцы.* Ст.

•**капя́к**-*ка̀, предл.-ку̀, зват. капя̀ку, мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.*—копна снопов, сложенная колосьями внутрь. *Во, колькі капякоў!* Гарадок (Ксл.).

•**капялю́ш**-*юша̀, предл.-юшу̀, зват.-ю̀шу, мн. ч.-шы̀-шоў-шом, мцм.-шох, м.* — *брыль в 1-ом см.* *Вунь поп ідзець у капялюшу.* Ст.

•**капіеўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—кирилловский алфавит, кирилица, реформированая, в конце XVII в. великолитовским (белорусским) ученым Галяшом Капіевічам-Капіеўскім; в России известна под именем "гражданки", "гражданского алфавита". *"Капіеўка"* принята великолитвинами, болгарами, сербами, русскими и украинцами.

•**капішон**-*она, предл. и зват.-оне, м.*—капюшон. Ар.

•**капком капаць**—ногою рыть. *Гуляе Гарыня багатыр і горы капком капае.* Ржевский у. (Афанасьев: Нар. рус. сказки, I, 1897, 183).

•**ка́пка**-*пкі-пцы, ж.* **1.** крапинка, пятнышко. Гсл.

2.—*см. под* *капля.*

•**каплё**-*ля, предл.-лю, ср., собир.*—место, где капает или льется с крыши вода. Нсл. 229. *См.* *капеж.*

•**ка́пля**-*лі-лі, ж.*—капля. Ар. *Уменьш.* **капка**-*пкі-пцы.* *На галаву капнула капка вады.* Ст.

капачка-*чкі-чцы, уменьш. к* *капка*—капелька. Ар.

капачкі падабраць—иметь удивительное сходство. Гсл.

•**капліца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—часовня. МГсл.; Ар.; ПНЗ; Растсл.; Рудня Аз. (Ксл.); Шсл.; Куршчына. *Служэньне ў гэту нядзельку будзе на могілках у капліцы.* Ст. *Вось (у Слуцку) магільнік і капліца.* Рамановіч (Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Колькі разоў лучалі нашы людзі на нядобрыя здарэньні каля капліцы.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 99). *Уменьш.* **каплічка**-*чкі-чцы.* *Стаяла старэнькая каплічка на курганку.* Дзьве Душы, 49.

•**капры́с**-*су, предл.-се,* **1.** каприз. МГсл.; Ар.

2. прихоть. МГсл.

•**капшу́к**-*ука̀, предл.-уку̀, зват.-ỳча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—вышивной или из цветной материи мешочек для курительного табака, с небольшими кисточками на двух углах. Отверстие мешочка *"засморгаваецца"* (затягивается) снурком с кистями по концах. НК.: Пособ., Но. 65.,—маленький мешочек, в усты стягивающийся снурками; служит для хранения табака, кремня, кресала, или денег мелочи, Ар.; НК.: Очерки, 128. кисет, мешочек, сумочка (с курительными принадлежностями, деньгами и т. п.). Гсл.; Шсл.; Вят. Даль. *Скураны, напханы рубанцамі золата капшук, вырабу смаленскіх мастакоў, прымацаваў ён пры сваім сядле.* Жамойда(Б. Ускалось, 1954 г., Но. 4, стр. 18). *Поўны капшук табакі.* Чарніца Лёз. (Ксл.). *Клаў на кавалак жоўтай газэціны махорку зь вялікага скуранога капшука.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377). *Выняў скураны капшук, расшураваў, расьхінуў, набраў трыма палцамі махоркі.* Дудзіцкі, Тм.

2. всякий маленький, меньше малой сумы, мешочек. Ар.

3. кокон. Гсл. *Уменьш.* **капшучок**-*чка̀, предл.-чку̀, мн. ч.-чкі̀-чкоў-чком, мн. ч., предл.-чкох.* Ар.

4. *насм.*—обдутый, толстый мужчина. *Капшук ты, бардзей ты варушыся.* Ст.

•**капта́н**-*ана̀, предл.-анѐ, зват.-а̀не, дат., предл.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** кафтан. Падрэзы Чаш. (Ксл.); Гсл.; Нсл. 229. *Ішоў бай па сьцяне, у чырвоным каптане, ці баіць, ці не?* Ар.

2. большая *"катанка".* Шсл. *Падзерла каптан на істужкі.* Ст.

капта́нік-*іка, предл.-іку, зват.-іча,* **1.** *уменьш. к* *каптан в 1-ом зн.* Ар.

2. лёгкая *"катаначка".* Шсл. *Пашыла каптанік із брыжамі.* Ст.

•**капту́р**-*ура̀, предл.-уру̀, зват.-ỳру, мн. ч.-ры̀-роў-ром, мн. ч., предл.-рох,* Ар. *м.*—(женская) шапочка с приподнятыми вверх наушниками и надшейником. НК.: Очерки, Но. 257.

2. чепчик у замужних женщин и грудных детей. Гсл.

3. абажур. Гсл.

4. капор. МГсл.

5. верхная часть кухонной печи, переходящая в дымоход.

•**капту́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —монах вообще, как православный, так и католический, обязанный покрывать голову клобуком. *У каптурнікі запісаўся.* Нсл. 245.

•**капу́ста**-*сты-сьце, ж.* **1.** капуста. Ар.; Лужасна Куз. (Ксл.).

2. кислые щи. Ар. *Мама, налі мне капусты.* Лужасна Куз. (Ксл.).

ад'есьці капусту—окончить половину еды. НК.: Очерки, 14.

•**капца́н**-*ана̀, предл.-ану̀, зват.-ане, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—оборванец. Ск. *Чага гэты капцан прычапіўся да нас?* Нсл. 229.

•**капцюр**-*юра̀, предл.-юру̀, зват.-ю̀ру, мн. ч.-ры-роў-ром-ры-ра̀мі-рох, м.* **1.** коготь. Ар.; Гсл.; Ксл. *Вадзянік расплёў яе косы і чэма сваімі капцюрамі.* Я. Г. Казкі, Но. 2, 85. *Запусьціў капцюр у скуру.* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.). *Мама, ча? Мама, курыца капцюр зламіла.* Вайводка Віц. (Ксл.).

2. презр.—ноготь. Ар.; Шсл. *Ну й капцюры твае, як у ката.* Ст.

•**капы́л**-*ы̀ла, зват.-ы̀ле, мн. ч.-лы-лоў-лом, мн. ч., предл.-лох, м.*—крюковидная насадка на саженном почти шесте, плоское и острее лезвие которой устроено поперечкою. *"Капыл"* употребляется вместо сохи, при вспахиваньню *"лядаў".* НК.: Очерки, 392.,—(род земледельческого

орудия), мотыка. *Капылом капыляць ляды.* Жалудова Лёз. (Ксл.).

2. вертикальная стойка в полозьях, поддерживающая пол саней. *Капылы новыя пастаў, дык будуць сані.* Гарадок (Ксл.),—одна из палок, посредством которых к полозьям прикрепляется короткий брусок, вставленный в полозья и служащий опорой для кузова саней.

3. сапожная колодка, Ар. колодка для натягиванья. Гсл. *У нашага шаўца ё толькі вялікія капылы.* Падрэзы Чаш. (Ксл.)

падганяць пад адзін капыл—подгонять под одну меру, размер. *Кажны чалавек і шчасьлівы і нешчасьлівы па свайму — тут нельга падганяць усіх пад адзін капыл.* Цялеш: Дзесяць, 58.

капы́льле-*ля, предл.-лю, ср., собир.* **1.** стропила с натуральными крюками. НК.: Пособ. Но. 13.

2. *собир. к* капыл *в 1-3 см.*

з капыльля далоў—(при пьянстве) свалиться с ног, не держаться и в сидячем положении. НК.: Піт., 74. *З капыльля зваліўся.* НК. 52.

•**капы́стка**-*сткі-стцы, ж.*—мешалка в виде длинной лопатки. Растсл.

•**капы́т**-*ыта̀, предл. и зват.-ыце, мн. ч.*-*ты̀-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—копыто. Гсл.; Нсл. 246; Ар.; Ксл. *У каня капыты вялікія.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Выняўся нейкі капыт.* Міколск М. (Демид: Веров III). *Замест конскіх капытоў, яна выразьліва пачула стукат свайго сэрца.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1). *Капыты задзерці, з капытоў дацца*—окочуриться. Іг. *Уменьш.* **капы́цік**-*іка, предл.-іку*—копытце. *Капыцікам (конь) зямлю крое.* Из песни, Нсл. 246.

•**капы́цицца**-*цішся, несоверш.*—оступаться (о лошади). Шсл. *Конь бягучы капыціцца.* Ст. *Конь на чатырох нагах капыціцца. Послов.* Нсл. 246. *Соверш.* **скапыціцца**—оступиться (о лошади), **1.** споткнуться (о лошади, Шсл.); Гсл. *Скапыціўся жарабок.* Ст. *Конь скапыціўся.* Нсл. 246.

2. подохнуть, умереть. Шсл. *Як хапіў яго жывот, дык адразу й схапыціўся.* Ст.

•**кароза**-*зы-зе, ж.*—сойка. Гсл. *См.* *карэза.*

•**кароза**-*зы-зе, ж.*—иволга. МГсл.

•**карожыцца**-*жуся-жышся, несоверш.* **1.** внешним видом, болезненными движениями проявлять признаки серьёзного заболевания. *Як ён карожыцца, хіба надта баліць.* Гсл.

2. подвергаться судороге. Гсл.

3. грубо капризничать, обнаруживать нахальное самодурство(куражиться, **С.**). *Ці глынуў на грош гарэлкі, і пачаў карожыцца.* Гсл.

•**кароль**-*ля, предл.-лю, зват.-лю, мн. ч.-лі̀-лёў-лём-леў-ля̀мі-лёх, м.*—король. Ар. *Ой, каролю, каролю, чым мяне даруеш?* Карскі III-1, 372; Кіт. 19б13.

•**Кароль,** *Караля̀, предл.-лю̀, зват. Каролю, мн. ч.-лі̀-лёў-лём-лёў-ля̀мі-лёх, м.*—Карл. Ар.

•**каромісел**-*сла, предл. и зват.-сьле, м.* **1.** орудие для носки двух ведер(воды и т. п.), накладываемое на одно только плечо, НК.: Очерки, 89. коромысло, Бешанковічы (Ксл.) коромысло, на котором в ведрах воду носят. *Ня лезь, а то каромíслам вытну.* Нсл.

2. палка скрепляющая *"вобжы"* у *"сашча".*

3. плечевая кость, рамо. *Каромісел зламіў сабе.* Нсл. 247.

4. кляпыш, (*в 1-ом см.,* **С.**). НК.: Очерки, Но. 699.

•**каромісла**-*ла, ср.* **1.** коромысло(для ношения ведер воды и под., **С.**). Бешанковічы (Ксл.); Шсл. *Каромíслам ваду лягчэй насіць.* Ст.

2. пояс Ориона. *Пара малаціць, каромісла ўжо высака.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**карона**-*ны-не, ж.*—корона(венец монарха).

•**кароста**-*сты, предл.-сьце, ж.*—чесотка. Ар.; Гсл.; Шсл.; Пацкава Сян. (Ксл.); Вят. (Даль). *Дзеці хварэюць на каросту.* Ст.

•**каросьлівы**-*вая-вае*—чесоточный. Ар. *Каросьлівыя рукі.* Рудня Аз. (Ксл.). *Раськінуў рукі каросьлівыя, ніколі ўважна не памытыя.* Гарэцкі: Песьні, 64.

•**кароткі**-*кая-кае*—короткий, краткий. *Гаварыў бы каток, ды язык караток.* Нсл. 247.

кароткія рукі—руки коротки у кого, нет возможности делать что-л. *Ср. ст.* **каротшы**—короче. *Левай, каротшай (нагою) папіхаў.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Твой пояс каротшы за мой.* Нсл. 247. *Мы шляхам каротшым пойдзем у зямлю.* Гарун(ст. "Ноктурно"). *Прев. ст.* **найкаротшы**—самый короткий, кратчайший. *Увелич.* **карацюсенькі**—коротехонький. *Цяпер карацюсенькі дзень.* Нсл. 247. *Нареч.* **коратка**—коротко, кратко. *Ср. ст.* **караце́й**—короче. Ар.; МГсл.

•**карова**-*вы-ве, ж.*—корова. *Уменьш.* **кароўка**-*ўкі-ўцы*—коровка. *Ідзе прапала кароўка, там няхай і вяроўка, послов.*—снявши голову, по волосам не плачут. Войш. *Зьеў кароўку, еж і вяроўку, послов.*—тоже.

•**карові**-*вяя-вяе*—коровий. *Каровяе малако.* Ар.

•**кароўня**-*ні-ні, ж.*—хлев для содержания коров и быков — коровник. *Загані бугая ў кароўню.* Нсл. 37.(*под бугай*).

•**кароўнік**, -*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—скупщик коров. Ксл. *Кароўнік скупляе на сяле куры.* Гарывецк Сян. (Ксл.).

•**кароўніца** — *малочніца.* НК.: Под пос. 43.

•**кароўны**-*ная-нае*—молочный (коровьего молока). Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 9). *Разгаўляюцца больш "кароўным",*—зн. молочным. Косіч 20.

•**ка́ра**-*ры-ры, ж.*—наказание. Гсл.; Ар.; Шсл. *Наслаў Бог гэткую кару на нас.* Ст. *Кара з табою.* Нсл. *Кара Гасподня на нас.* Нсл.
кара сьмерцю—смертная казнь. МГсл.
2. взыскание(наказание за невыполнение или нарушение чего-л.).

•**кара́**-*ры̀-ры, мн. ч. коры-раў, ж.*—кора. Ар. *Единств. ч.* **карына́**-*ны̀.*

•**кара́б**-*а̀ба, предл. и зват.-абѐ, м.*—корабль.

•**караба́ты,** (Шсл.), **карба́ты,** (Ар.)-*тая-тае*—покоробленный, морщинистый. Шсл.; Ар. *Надта ж карабатае тваё сукно.* Ст. *Баба ўжо старая, карабатая.* Ст.

•**караба́ціць,** (Нсл.), **карба́ціць,** Ар.; Гсл.-*а̀чу-а̀ціш-а̀це, несоверш., перех.*—коробить, допускать коробиться. Ар.; МГсл. *На сонцу карабаціш, скарабаціш лубкі.* Нсл. *Ср. корпаць. Отгл. имя сущ.* **карбачаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—искривление неровных форм, образование выпуклостей и впадин от высыхания и т. п. причин. *Гэтыя дошкі дрэнныя, з карбачаньням.* Гсл. *Соверш.* **пакарбаціць**—покоробить. *Прич.* **пакарбачаны**—покоробленный. *Пакарбачан, як бы зморшчыўся.* Гарэцкі: Песьні.
скарабаціць, (Нсл.), **скарбаціць,** *перех., соверш. к карабаціць, карбаціць.* Нсл. 247.

•**карбаваная рыба**—вяленая, провееная рыба, с подрэзами по бокам. Кур. (Даль).

•**караба́цiцца,** (НК), **караба́цiцца,** (Ар.)-*цішся, несоверш.*—коробиться(о досках и под., С.); НК.: Очерки, 226. *Лубкі, на сонцу лежачы, карабацяцца.* Нсл. 247. *Дошкі карба̀цяцца.* Ар. *Соверш.* **пакарба́цiцца**—покоробиться. Ар. *Соверш.* **скараба́цiцца,** (Нсл.), **скарба́цiцца,** (Ар.)—скоробиться. Ар. *Жонка мая скарабацілася, зн. зацяжарыла.* Нсл.

•**карабе́ль**-*ля, предл.-лю, зват. кара̀блю. Па сінім мору карабель плыве.* ПНЗ 44.

•**карабе́нь**-*ня̀, предл.-ню, мн. ч.-ні-нёў-нём-ні-ня̀мі-нёх, м.*—короб. *Вясна красна, што ты нам вынесла? Вынесла карабень яец — дробным дзетачкам на забаву.* Гарцава Стдуб.(Косіч 257).

•**карагод**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** хоровод, МГсл.; Косіч, 87; Растсл.; Воўсішча Сян. (Ксл.); Шсл.; Вост., Вят. (Даль) хоровод, круговая пляска. *Чаго ты сядзіш? Хадзі з намі ў карагод.* Нсл. 736. *Тут і бабы, тут і ўнучкі, усі ўзяўшыся за ручкі, пайшлі ў вечны карагод. Слава Богу ў род і род.* Из вялікод. песьні, Нсл. *Ой, хто ў нас карагод завядзець?* Козіна Пуціў. Халанскі, 187. *Дзеці вэнь на вуліцы гуляюць у карагод.* Ст.
2. толпа людей. Войш; Гсл.; Дсл. *Хлапцы карагодам ходзяць, віншуючы па сяле.* Нсл. 736. *Браццы, як у добры год, пойдзем ад хаты да хаты. Завядзем тут карагод, ці галыш, ці хто багаты.* Из песни, Нсл. 736. *Будзе стаяць ля варот карагод старых.* Ельн. (Дсл.). *Як ён прыехаў на сход, то пераверыўся, што князь навет кіруе ўвесь карагод (тых, што зьберлія на сход).* Дзьве Душы, 26. *Як пушчу яго (звон) у ход, склічу ў міг карагод.* Купала: Песьня званара(Спадчына, Ню Ёрк 1955, 106).
3. ряд чего-л., напр. ряд свай. Смл.; Кал. (Даль).
карагод бабак—один или несколько рядов снопов *"бабак". "Карагод"* содержит круглое число *"коп".* НК.: Очерки, 453. *Стаяць карагоды бабкаў аўсу.* НК.: Очерки, 449. *Бач, карагод бабак наставіў.* Гарадок (Ксл.). *Вясновых хвояк карагод жывіцай стаму гаіў.* Лойка: Л. Песьня. *Ідуць сабе гады, ідуць, бы карагод бясконца.* Гарун(ст. "Ідуць гады".
4. вереница. Гсл.
5. шум(толпы, С.), беспокойство, общая распря. *Ня йдзі да ранды: там карагод справілі.* Нсл.

•**карагоднік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—участник хоровода,—*карагод. Ср. карагодніца.*

•**карагодніца**-*цы-цы, ж.*—участница *"карагоду"*—хоровода. *Да яна ж была карагодніца.* Козіна Пуціў.(Халанскі, 187).

•**карагодны,** -*ная-нае*—беспокойный, многохлопотный. *Талакою жаць карагоднае дзела, затое разам збожжа зьбярэш борзда з поля.* Нсл. 736. *Нареч.* **карагодна**—хлопотно. *Спраўляць у сваім дварэ сьвячу ня толькі каштоўна, колькі карагодна.* Нсл.

•**карагодзіць**-*джу-дзіш-дзе,* **1.** *несов.*—кружиться, ходить кругом кого-л., вертеться около чего-л. *Доўга я карагодзіў каля яго, пакуль грошы свае спагнаў.* Нсл. 736.
2. колобродить, говорить вздор, блуждать, не сосредоточиваясь ни на чем (о мыслях, воспоминанях).
накарагодзіць, *соверш. к карагодзіць в 2-ом см.* Нсл. 736.

•**карагодзіцца**-*джуся-дзішся, несоверш.* **1.** хорохориться, ерепениться. Гсл.
2. суетиться(как бы водя хоровод). Гсл.
3. дружить. Гсл.; Ар. *Яны зь ім карагодзяцца.* Ар.

•**караголь**-*ля, предл. и зват.-лю, м.*—ястреб перепелятник. *Як высака караголь палящеў.* Валькі Сур.(Ксл.).

•**карадлі̀вы**-*вая-вае*—боящийся всякой неприятности, обидчивый, чувствительный. *Карадлівы якатун.* Нсл. 150(*под якатун*). *Які ты карадлівы, сказаў табе слова, а ты й заплакаў.* Нсл. *Карадлівага толькі дакраніся, то й закрычыць.* Тм.

•**кара́дзіцца,** (Гсл.), **карадзі̀цца,** (Нсл.)-*джуся(джу̀ся)-дзішся-дзіцца*(Нсл.) **1.** корчиться, ежиться, боясь боли; корчиться, преувеличивая вид своих мучений, своей боли, что , что-н. выиграть. Гсл. *Карадзішся, якобы баліць.* Нсл.
2. представляться бедным, скаредничать. *Не карадзься, а пастаў гарэлкі.* Нсл. 229.

•**каралеўства**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.* **1.** королевство.

2. *перен.*—раздолье. *Табе тут каралеўства, а ня жыцьцё.* Нсл. 247.

•**каралёвыя мысы або насы**—коленная часть с хрущами и сухожильем(в пище, С.). НК.: Очерки, 36.

•**каралёў нос**—коленный состав убитого животного. *Адсячы мне каралёў нос.* Нсл. 247.

•**караляваць**-*люю-люеш-люе, повел.-люй-люйма, несоверш.* 1. быть королем.

2. жить в раздольи и роскоши. *Ён каралюе, а мы гаруем.* Нсл.

•**караляве́цкі**-*кая-кае, прилаг.(к Каралявец)*—кенигсберский. *Купцы каралявецкія(Сымон а Балцар) на тот рок перад каралём ся яго міласьці станавілі.* 1935 г. Літ. Мэтр. II, А(8), а, 262.

•**кара́лі**-*ляў*—бусы, Шсл. бусы, ожерелье. МГсл. *Пачапі каралі на шыю.* Падрэзы Чаш.(Ксл.). *Вось як прыбралася: надзела каралі!* Ст.

кра́лі, -*ляў*—разнообразные шейные ожерелья, начиная от зерен чуть не бисерных и доходя до ореховой величины. НК.: Очерки, 131. *"Кралі"* разделяются на: простыя крали, гарнаты, *крывавыя маціцы, парловыя маціцы і бруштын.* Тм. *Цэлую нізку краляў рассыпала.* Нсл. 339(*под нізка*).

•**караліца**-*цы-цы, ж.*—королева. *Веран будзець караліцы.* Зь лісту князёў а баяр Ноўгарад-Северскіх 1388 г. *Валадзіслаў... кароль польскі...паставіў нас апяканьнікам мужом і людзём Вялікага Ноўгараду, і мы таму каралю і Ядвізе караліцы...сім лістам сьлюбуем.* Акты Зап. России, 1, Но. 10 (25 IУ 1389 г.). (*Быў*) *кароль вугорскі із сваею караліцаю.* Пахвала Вітаўту.

•**карамза́ты**-*тая-тае*—низкорослый и кривой. Шсл. *Сьсек карамзатую елачку.* Ст.

•**карамжа́**-*мжы́, общ.* 1. низкорослый, искривленный, заскорузлый (обычно о кустах и деревьях). Ар.

2. *перен.*—такой же человек.

•**карамжа́к**-*ака, предл.-аку, зват.-ача, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-ках, м.*—карамжа. Ар.

•**карамжа́ты**, -*тая-тае*—низкорослый, корявый, заскорузлый. *Карамжатая бярэзка.* Ар. *Ср. карамзаты.*

2. *перен.*—о низкорослом, как бы недоразвившимся физически человеке. Ар.

•**кара́н**-*на, предл. и зват.-не, м.*—коран.

•**каранаты**-*тая-тае*—тупой. *Каранаты калок.* Барс., Пл., Лепл. (Юхн.) *Нареч.* **каранáта** —тупо. *Ты каранага засек палена.* Барс., Пл., Лепл. (Юхн.)

закаране́лы—закоренелый. МГсл.

•**каранёвы**-*вая-вае*—полученный, сделанный из корня. *Гбаныя палазы, а не каранёвыя.* Нсл. III(*под гбаны*).

•**каранік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-ках, м.*—род улья. *Хто бы каму ў дому альбо ў на дзераве з вульля або з караніка паставенага пчолы выбраў альбо з вульлём узяў, маець заплаціці тры рублі грошай.* Стт. 383.

•**кара́ны**-*ная-нае, прилаг. к каран. Мыляціся ў пяцьцю караным, нэмаз (араб. малітву) псуеш.* Кіт. 84а14.

•**каранта́й**-*ая, общ.*—низкий ростом. *Зяць карантай.* Нсл. 247. *Жонку карантая ўзяў.* Нсл.

•**кара́н**-*ьне-ы,—см. под карáць.*

•**карасі́**-*сёў-сём-сі-сямі-сёх, мн. ч., м.*—железные пластинки под деревянными осями, чтобы оси не переширалися колесями. *У яго восі на карасёх.* Павульле Чаш.(Ксл.).

•**карасі́на**-*ны, ж.*—керосин. Ар.

•**кара́сканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.(к караскаць, караскацца)*—карабканье. *Пакінь сваё карасканьне, ня ўзьлезеш.* Нсл. 230.

•**кара́скаць**-*аю-аеш-ае, повел., несоверш., перех.*—тащить в гору. *Куды ты яго караскаеш на печ; ён адтуль зваліцца.* Нсл.

•**кара́скацца**-*аюся-аешся, несоверш.* 1. карабкаться, лезть. *Караскацца на дзерва.* Нсл. 230. *Соверш.* **ускараскацца** —вскарабкаться. *Ускараскацца на дзерва.* Нсл. 230.

2. придираться, (Нсл.),—приставать, Гсл. привязываться. *Не караскайся к імне, любачка, я цябе не чапаю.* Нсл. 230. *Соверш.* **адкара́скацца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, ад каго.* Янк. I.—отвязаться, (Шсл.) отделаться, избавиться от кого-л. отвязаться, отойти. *Такі назола, чарку возьме (вып'е), дык ужэ не адкараскацца, прыстане, як смала.* Янк. I. *Я ніяк ня мог адкараскацца ад гэтага п'яніцы.* Міх. *Чаго прычапіўся, адкараскайся!* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Адкараскайся ад мяне.* Нсл. 230. *Не адкараскацца ад благаты гэтае.* Ст.

•**карата́йка**-*йкі-йцы*—род мужской одежды. Дсл.(*под "одежда"*).

•**карата́ць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—проводить время, сокращать время(желая, чтобы скорее прошло, С.). *Ні то, ні сё, каратаеш век свой.* Нсл. 247. *Над калыбкай маці ночку каратае, хворае дзяцятка цеша, забаўляе.* Колас. *Горка ж яму жытачку тую каратаць.* Косіч(Б. Ускалось, Но. 6; 29). *Соверш.* **скарата́ць** —провести время, сократить время. *Як нёбудзь скаратали зіму.* Косіч 257. *Трэба мне жыта жаці дый зь нялюбым век каратаці.* Жукова Імгл.(Косіч 34). *Каратаў бяду батраком.* Акула, 304. *Ці ня лепш ужо нічога ня думаць ды каратаць бяду.* Акула: Птушка, 142.

•**карава́й**-*ая, предл. и зват.-аю, м.*—(обрядовый, С.) свадебный пирог, Гсл. пирог, который *"дзеляць"* на последней свадебной беседе (собрании, С.), режут на кусочки и *"прадаюць"* гостям и посторонним, Ст.; Ксл. свадебный хлеб, украшенный разными фигурами, Раст.: Смаленск. 150. раскрашенный и позолоченный хлеб с фигурными украшениями, раздаваемый гостям в конце свадебного вечера. Растсл. *У Янкі на вясельлю дзялілі каравай.* Сянно (Ксл.).

каравай чапаць—украшать *"каравай"* (разными петушками, орлами и пр., насаженными на палочки, которые втыкают в *"каравай"*), что бывает в доме жениха накануне венца. *Баславі ацецмаці свайму дзяцяці каравай чапаці.* Косіч 236.

•**каравайніца**-*цы-цы, мн. ч., ж.*—женщина, смотрящая за печением на свадбе *"каравая"* (и ходом всего соотвествующего церемонжала. Гсл.); Шсл.; Гсл.; Горц.(Кот 204). *Каравайніца зь места пакрала ўсё цеста.* Из свад. песни, Ст.

•**карава́йны**-*ная-нае*—относящийся к *"караваю". На лубку ставяць дзяжу з каравайным цестам.* Кот. 204.

•**караце́ць**-*èю-èеш-èе, повел.-èй-èйма, несоверш.*—делаться короче, укорачиваться. *Дзень карацее, пакарацеў.* Нсл. 247. *Отгл. имя сущ.* **карачэньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ніняў*—укорачивание. Гсл. *Соверш.* **пакараце́ць**-*èю-èеш-èе*—стать короче. Ар.

•**караціня́**-*ні-ні, ж.*—короткость, краткость. Ар.

•**караці́ць,** *карачу̀, кароціш-це, несоверш., перех.*—укорачивать. Гсл. *Не караці вяроўкі.* Нсл. 247. *Можна яе караціць.* ЗСД. 182. *Дарога вобмакаў сьляпая пазнаньня не кароціць.* Кл.: Каліна, 37. *Соверш.* **пакараці́ць,** *перех.* **1.** сделать что-л. короче, коротить. *Пакараціў дошку.* Ст. *Пакараціць гужы.* Нсл., сделать по длине меньше, чем требуется; коротить. *Прич.* **пакарочаны,**
а) укороченный.
б) сделанный по длине меньше, чем требуется, окороченный. *Пакарочаны кажушок цяжка надтачыць.* Нсл. 458. *Сьвітка добрая, але пакарочана.*
2. сократить. Гсл. *Соверш.* **скараці́ць, 1.** сократить. Гсл.; Ар. *Скараціў Бог веку.* Нсл. 585.
2. укоротить. *Нашто ты скараціў вяроўку?* Но. 585. *Отгл. имя сущ.* **скарачэньне** -*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў,* **1.** сокращение. Гсл.
2. укорочение.

скараці́цца—сократиться. Гсл.; Ар.

•**кара́ць**-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш. каго, за што, чым*—наказывать. Гсл.; Ар.; Шсл. *Паны як хацелі, так і каралі сваіх людзёў.* Ст. *Карай, Божа, нас тым да веку.* Нсл. 230. *Прич.* **кара́ны**—наказанный. *Двойчы караны за гэта.* Нсл. 230. *Каранаму ня страшна кара.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **караньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ніняў*—приведение в исполнение наказания. Гсл., наказывание. *Ангелы вольны сталі ад караньня.* Кіт. 62б1.
2. наказание, возмездие за вину. *Хоць бы якое караньне яму за гэта даў.* Нсл. *Ніякага караньня не баіцца.* Тм. *За няўсьцівыя справы сваі караньне адносілі.* Стт. 10. *Шайтане, расказую табе пад срогім караньням, штоб ты ўсё праўдзіва казаў.* Кіт. 59а10.
3. терпение, наказание, беда. Употребляют в междомет. предложениях для выражения большого неудовольствия кем., чем-л. *Караньне з гэтым хлапцом.* Нсл. *Соверш.* **пакара́ць**—наказать, подвергнуть взысканию. Ар.; Нсл. 230.
Ня бі яе ды дубцом. Пакарай добрым слаўцом. Яблынка Імгл.(Косіч 251). *Багі Зязюльку страшна пакаралі.* Каласкі, 1955, Но. 29-30, 16.

закара́ць-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, соверш., перех.*—загнать взысканиями. *Сусім закаралі дзеўку.* Нсл. 170.

скара́ць, *Соверш.*—наказать, покарать (сурово, Ар.), наказать. Гсл.; Ар. *Ой, скаралі Максіма, скаралі.* Багдановіч. *Бог цябе скарае за гэта.* Нсл. 531. *Не грашы, Бог скарае.* Вост. (Даль). *Прич.* **скара́ны**—(сурово, С.) наказанный. *Скараны і ад Бога і ад людзёў.* Нсл. 581. *Барані нашых блізкіх і родных, і скараных няволяй, галодных.* Крушына: Творы, 9. *Отгл. имя сущ.* **скара́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.- ні няў*—суровое наказание.

укара́ць, *соверш.*—привести в раскаяние; так наказать, чтобы наказываемый почувствовал это; наказывая, привести к известному результату(раскаянию, исправлению, боязни). *Так укаралі яго, што заплакаў і абяцаў папраўіцца.* Нсл. 655. *Як не карай, ніколі не ўкараеш яе.* Нсл. 230. *Прич.* **укара́ны.** Нсл. 655. *Укаранаму няма чаго ўжо правіцца.*

•**кара́чкі**-*чкаў, единств. ч. нет.*—четвереньки; движение на коленях или близко пригнувшись к земле. НК.: Игры, Но. 11. *Ходы на карачках.* НК.: Игры, 28.

раскара́чыцца-*чуся-чышся*—иметь вытянутые в сторону ноги, или придать им такой вид временно. НК.: Очерки, Но. 94.

•**карэза**-*зы-зе, ж.*—сойка. Карма Куз.(Ксл.). *См. кароза.*

•**карэжыць**-*жу-жыш-жа, несоверш., перех.*—гнуть, ломать, выворачивать с корнем. Пск., Тверс.(Даль). *Яго ліхаманка карэжыць.* Даль. *Там, дзе цяпер яшчэ сілы нячыстыя жыцьце карэжаць, пасвойму вядуць.* Гарун: Думы ў чуж.

•**карэліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.*—допускать что-л., приходить в скорблое (иначе заскорузлое, С.) состояние; говорится более о измокшей шубе. Нсл. 248. *На печы кажух карэліш, скарэліў.* Нсл. *Соверш.*

скарэліць, *перех. Не расьцягнуўшы, карэліш, скарэліў аўчыну.* Нсл. 248. *Прич.* **скарэлены**—скоробленный, из мягкого замоченного доведенный до скорблости, жесткости. *Скарэлены кажушок паломіцца борзда.* Нсл. 585.

•**карэлка**-*лкі-лцы, ж.*—грязнуха. *І карэлка ж Прузына!* Сялец Чаш.(Ксл.).

•**карэлы**-*лая-лае*—покрытый слоем грязи, Шсл. загрязненный, покрытый грязью. Гсл. *Карэлая хусьцінка.* Нсл. *Карэлы скарач.* Ар. *Парасё ты карэлае, куды ты прэшся!* Ст.

2. покорбившийся от высыхания. Гсл.

3. очень зачерствевший. Гсл.

4. с черствым сердцем, Гсл. жестокий. *У гэтага карэлага Бога няма ў сэрцу.* Нсл. 248.

5. *слово бран. Ідзі адсюль вон, карэлая!* Нсл. 248.

•**карэністы**-*тая-тае*—коренастый. *Дубы карэністыя сьсек.* Крушына: Лебедзь, 10.

•**карэнь**-*раня̀, предл.-раню̀, зват.-рэню, мн. ч.-рані̀-ранёў-ранём, мн. ч., предл.-ранёх, м.*—корень. Ар.; МГсл. *Да эрму (араб. пасад Божы) таго дзерава карані.* Кіт. 124а3. *Собир.* **карэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—корни. Гсл. *Адпосьнікаліся траўным карэньням.* Кіт. 94а2. *Па карэньне траўное пашоў.* Тм. 94а4. *Ласкат.* **карэньнейка**-*ка. Я й марозу не баюся, зараз раськінуся: карэньнейка ў сыру зямлю, лісьцейка да дому.* Кажамякі Імгл.(Косіч 43). *Ласкат.* **карэньніка**-*ка. Табачнае карэньніка.* Нсл. 246. *Уменьш.* **карэнчык**-*ыка, предл. и зват.-ыку,* **1.** корешок. Ар. *Карэнчык грыба.* Ар.

2. пробка. Шсл. *Няма карэнчыка, чым замкнуць пляшку.* Ст.

•**карэц**-*рца̀, предл.-рцу̀; мн. ч.-рцы̀-рцоў-рцом-рцы-рца̀мі-рцох, м.* **1.** железная кружка, ковш, ПНЗ. ковш, из дерева выдолбленный, с рукояткой, Нсл. 246. ковш. Пск.(Иеропольский); Тмб. (Даль). *Засілі карцом вады.* Нсл. *Падалі ў карцу ваду.* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157).

2. литовская(великолитовская, белорусская, С.) мера, содержащая в себе 20 гарнцев. Нсл. 246. *Ср. стболг. кор.*

3. деревянная подставка внизу сохи, на которую одеются лемехи. *У маей сасе карэц зламіўся.* Мар'янава Куз. (Ксл.).

4. деревянная палочка с дыркой, прикрепляемая к верхнему жернову для вращения.

5. большая медведица. Рэч.(Пет. II, 8). *См. воз.*

•**карэць**-*эю-эеш-эе, повел.-эй-эйма, несоверш.*—покрываться слоем нечистоты, Ар. загрязняться, будто корой покрываться. Гсл. *Міскі нямытыя карэюць.* Нсл. 248. *Соверш.* **абкарэць**—засохнуть, покрыться коркой. *Абкарэе міска, а тады дзяры, баба, кіпцюрамі.* Красьніца Чаш. (Ксл.). *Соверш.* **закарэць, 1.** покрыться грязью, Ар. покрыться слоем грязи, Шсл. покрыться (как бы, С.) корой. *Закарэла мая кашуля.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Ночвы закарэлі.* Ст. *Закарэла дзяцё.* Ст. *Закарэе сарочка.* Дсл.

2. закоснеть. МГсл.

накарэць, *соверш., чым*—засохнуть(на чем-л. С.), превратиться (как бы, С.) в кору. *Балота накарэла на катках.* Нсл. *Прич.* **накарэлы**—засохший (на чем-л.) до степени коры. *Абскрабаць накарэлае балота.* Нсл.

прыкарэць, *соверш.*—присохнуть, прилипнуть и засохнуть, Гсл.; Ар. присохнуть в виде коры. *Цеста прыкарэла да рукава.* Нсл. *Завязка прыкарэла к больцы.* Ст. *Ануча аж прыкарэла к лаўцы. Санкі прымерзьлі, прыкарэлі палазамі да сьнегу.* Капыловіч.

•**карэчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* **1.** корчить, сгибать(о ногах): *Нашто ты карэчыш, скарэчыў ногі.* Нсл. 246. *Ср. кірэчыць. Соверш.* **скарэчыць.** Нсл. 246.

2. скорбнуть(становиться заскорузлым, С.). *Кажушок на печы карэе, скарэў.* Нсл. 248. *Соверш.* **скарэць**—стать скорблым, заскорузлым. *Ануча скарэла, лежачы на печы.* Ст. *Прич.* **скарэлы**—высохший после мокроты, скорблый. Нсл. 585.

•**карэчыцца**-*чуся-чышся, несоверш.*—корчиться, сгибаться, особенно в предсмертных корчах. *Карэчыцца сусед, не падыхае.* Нсл. 246. *Соверш.* **скарэчыцца.** *Уборзьдзе скарэчыцца.* Нсл. 246.

•**карболь**-*лі, ж.*—карболовая кислота. МГсл.

•**карбаты,**—*см. под карабаты.*

•**карбава́ць**-*бую-буеш-буе, несоверш., перех.*—делать пометки на лесном материале, Шсл. помечать нарезкою, зарубать, делать зарубку, затесь. Вят., Вост.(Даль). *Сягодня карбуюць бярвеньне, а заўтра будзем вазіць.* Ст.

•**карба́чаньне,**—*см. под карабаціць.*

•**карбаці́ць,**—*см. под карабаціць.*

•**карха́віньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў,* **1.** мокрота, (Гсл.) при кашле. *Затры свае харкавіньне.* Нсл. 230. *Накархаў кархавіньня ўсюдых.* Стралкі Беш. (Ксл.).

2. лягушечья икра. *Жабы напушчалі харкавіньня.* Быкоўшчына Беш. (Ксл.).

•**ка́рхаць, карха́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.* **1.** харкать(отхаркиваться, выплевывать мокроту, Гсл.). *Што ты нешта харкаеш так дужа.* Нсл. 230. *Кархаць крывёй будзеш, пакуль возьмеш. Отгл. имя сущ.* **ка́рханьне**-*ня, предл.-ню*—харкание, кашляние. *Карханьне з крывёй.* Нсл. 230. *Дадзеў сваім карханьням.* Тм. *Соверш.* **абкарха́ць**—обхаркать. Нсл. 347. *Прич.* **абкарханы**—охарканный. Нсл. 347. *Однкр.* **кархану́ць, ка́рхнуць**-*ну̀-нёш-нѐць-нём-ніцѐ*—харкнуть. *Што кархну̀, ка̀рхну — то кроў.* Нсл. 230. *Соверш.* **абка́рхацца**—обхаркать собственную одежду. Нсл. 347.

Хворы пачаў адкархавацца. Дсл. *У грудзёх залягло, цяжка адкархавацца, адкархацца.* Нсл. 373. *Соверш.* **адка́рхацца**-*аюся-аешся.* Нсл. 373. *Однкр.* **адкархну́цца**-*ну́ся-нѐшся-нѐцца-нѐмся-ніцёся*—отхаркнуться. *Адкархнуўся з крывёй.* Нсл. 373. *Досіць табе кашляць, адкархніся!* Жыркі Куз. (Ксл.). *Адкархнуўся дзявал — і з кархавеньня тога пашлі балоты, дрыгвы, горы.* Дсл.

2. *перен., на каго, на што*—плевать. Нсл. 230. *Не кархай на людзёў, на самога будуць кархаць.* *Прич.* **карханы, 1.** *к кархаць 1.*

2. *к кархаць 2.*, оплевываемый(оплевыванный, С.). *Хваліць Бога, нашы бацькі сьлінамі ня карханы.* *Поговор.* Нсл. 230. *Соверш.* **нака́рхаць**—нахаркать. *Кадзе падмялі, а ты ўжо накархаў.* Нсл. 308.

адка́рхавацца-*хуюся-хуешся, несоверш.*—отхаркиваться. Дсл.

•**кархе́ль,** *междомет.*—тьфу, наплевать. *Кархель на цябе.* Нсл. 230.

•**кархе́нь**-*ня*—кашель. *Кархень нешта на цябе напаў.* Нсл. 230.

•**карху́н**-*унà-унỳ, повел.-ỳне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—кашляющий мужчина, кашлюн. *Кархун гэты нікому спаць не даець.* Нсл. 230.

•**кардоу̀нік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.*—ежеголовка, *раст.* Гсл. *См. плюшчай.*

•**карзу́н**-*унà, зват.-не, мн. ч.-ны̀-ноў-номны, мн. ч., предл.-нох, м.*—слишком ярый нехолощенный самец-свинья. Гсл.

•**каржа́к**-*акà, предл.-акỳ, зват.-àча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—сухая лепешка. Шсл. *Напяклі каржакоў.* Ст.

•**каржакава́ты,** -*тая-тае*—суховатый. Шсл. *Каржакаватая бярэзіна.* Ст.

•**каржа́вець**-*ѐю-ѐеш-ѐе, повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—грубеть от грязи, от неблагоприятны внешних условий. Гсл. *См. каржэць.*

•**каржа́віць**-*àўлю-àвіш-àве, соверш., перех.*—засушивать в печи при печении. *Якая ты гаспадыня, што хлеб часта каржавіш, і цяпер закаржавіла.* Нсл. 246. *См. корж. Соверш.* **закаржа́віць,** *перех.* Нсл. 246.

•**каржэнь**-*жня, предл.-жню, мн. ч.-жнінжнёў-жнём, мн. ч., предл.-жнёх, м.*—сухар, засушенная лепешка. *Хлеб засушаны як каржэнь.* Нсл. 246.

•**каржэць**-*эю-эеш-эе, повел.-эй-эйма, несоверш.*—грубеть от грязи, от неблагоприятных условий, засыхать. *Без дагляду й боты каржэюць.* Гсл. *См. каржавець, каржавіць. Хлеб каржэе, закаржэў, на сонцу лежачы.* Нсл. 246.

заскаржэлы—закоренелый. МГсл.

•**карма́**-*ы̀, ж.*—угловой конец мешка, сети. *Глянь, ці няма рыбы ў карме.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).

•**кармазы́н**-*ы̀ну, предл. и зват.-ы̀не, м.*—алое сукно, ткань темно-красного, малинового цвета, Гсл. сукно яркокрасного цвета, тонкое, алое(светло или ярко красное) сукно, кармазин. *Кармазыну купіў жонцы на кабат.* Нсл. 230.

•**карамазыновы,** -*вая-вае*—кармазинный, яркокрасный. *Кармазыновае сукно.* Тм. *Зялёненькі, кармазыновы, як васілёчак(насьмех над дзяўчатамі, што ня ўмеюць адрозьневаць колеру).* Нсл.

•**карміцелка**-*лкі-лцы, ж.*—кормилица. НК.: Очерки, 186. *Хула Божухну, троху мадзеем, карміцелка наша.* НК.: Старцы, 92. *Карміцелка — паіцелка.* НК.: Бабы 12.

•**карміцель**-*ля, предл. и зват.-лю, мн. ч.-ляў, м.*—кормитель. *Сьвятое слова "карміцель".* Брыль: На Быстранцы. *Он (Бог) ест добры празор і карміцель.* Кіт. 21аІІ. *Хіба ў карміцелі якія я вам наймаўся.* ЛНч. 39.

•**карміць**-*млю, корміш-ме, несоверш., перех.*

1. кормить(ребенка с ложки или животных). Ар.

2. откармливать. Ар. *Соверш.* **укарміць,** *перах.* **1.** накормить(старательно, усиленно кормя, С.). Ар.; Шсл. *Вось есьць кабыла — гэтак яе й не ўкарміць нам!* Ст. *Не ўкарміць цябе.* Гарадок (Ксл.).

2. (откормить, Ар.)—утучнить. *Худы быў — ніяк не ўкарміць.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Парсюка добра ўкармілі.* Ар.

•**карна́ты**-*тая-тае,* **1.** окарнанный, бесхвостый, НК.: Игры, Но. 52. кургузый, с отсеченым хвостом, вообще обрезанный слишком коротко. *Карнаты кот.* Нсл. 246. *Карнаты каптан.* Нсл. *Карнатая кабыла.* Тм.

2. имеющий отрезаные уши. НК.: Игры, Но. 52. *Ласкат.* **карнаценькі**—кургузенький. *Карнаценькая сьвітка.* Нсл. *Нареч.* **карната**—кургузо. *Карната пашыў кажушок.* Нсл. 246.

•**карнаву́хі**-*хая-хае*—с повреждеными или постоянно опущеными ушами. *Ласкат.* **карнаву́хенькі.** *Сабачка наш карнавухенькі.* Гсл.

•**карпа́ч**-*ачà, предл.-ачỳ, зват.-àча; мн. ч.-чычоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—кто-л. низкого роста. Аш.

•**ка́рпа**-*пы-пе, вин.-пу, твор.-пам, предл. и зват.-пе, мн. ч., вин. карпы, м.*—карп(рыба).

•**Ка́рпа**-*пы-пу, вин.-пу, предл.-пу, зват.-пе, м.*—Карп (имя). БГсл.; Гсл.

•**карпаносы**-*сая-сае*—курносы. Валожына (Шакун). *Карпаносы малады.* Нсл. 230.

•**карпа́ты,** -*тая-тае*—в морщинах, с большим количеством морщин, морщинистый. *Карпаты від.* Валожына.

•**карпа́ць**-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш.*—ковырять, копаться, медленно делать, Гсл. медленно, лениво работать. *Ты толькі карпаеш, а не капаеш грады.* Нсл. 230. *Пакуль ты будзеш карпаць?* Тм.

2. *перех.*—шить, говор. о неискусном сапожнике или медленной швее. *Няхай карпае андарак, вучыцца шыць.* Нсл. 230. *Ат, карпаю сабе боты; скарпаю да сьвету.* Нсл. *Соверш.* **скарпа́ць.** *Як скарпаў, так і насіць будзеш.* Нсл. 581.

•**карпа́цца,** *-а̀юся-а̀ешся*—кропотливо работать, копаться, Гсл. лениво работать, копаться. *Ня робіш, а карпаешся каля работы.* Нсл. 230. *См.* корпацца *в 2-ом см. Отгл. имя сущ.* **ка́рпаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—кропотливая, медленная и непроизводительная работа, Гсл. медленная, ленивая работа. *На цэлы дзень будзе твайго карпаньня.* Нсл. 230.

•**карпа́ч**-*ча̀, предл.-чу̀, зват.* карпа̀чу, *мн. ч.-чы-чоў-чом-чы-ча̀мі-чох, м.* **1.** морщина. *Як карпачы робяцца пры ўсьмешцы.* Вал.(Шакун).

2. рогатина, которой сбрасывают навоз с телеги. *Адзель, карпачом вытну.* Нсл. 230.

3. ленивый медленный работник. *Паслалі карпача на работу. Што там гэты карпач зробе.* Нсл. 230.

карпа́чык-*ыка, предл.-ку, уменьш. к* карпа̀ч *в 2-ом и 3-ем см.* Нсл. 230.

•**карпу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—ленивый, медленный работник. Нсл. 230. *Ня борзда дажджэшся работы ад гэтага карпуна. См.* карпач *в 3-ем см.*

•**карша́к**-*ка, предл.-ку̀, зват.* карша̀ча, *мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі̀-ка̀мі-кох, м.*—ястреб. *Каршак дзярэць куры.* Баранаўка Куз. (Ксл.).

•**каршэнь**-*шня̀, предл.-шню̀, мн. ч.-шні̀-шнёў-шнём, мн. ч., предл.-шнёх, м.* **1.** задняя часть шеи. Шсл.; Гсл.; Пск., Тверск., Смл. (Даль). *Ён дастаў добра ў каршэнь.* Ст.(Шсл. *под* надаць). *Дай яму ў каршэнь.* Зароб'е Сян. (Ксл.). *У каршэнь яго.* Нсл. 247.

2. тумак, удар(в шею, С.). *Во, як накладу табе каршнёў памеж крыльля.* Лазова Сян. (Ксл.). *Дай яму каршня.* Нсл. 247.

3. часть шеи, смежная с хребтом у лошади и других упряжных животных; холка. Гсл.

•**каршнём,** *нареч.*—стремглав затылком. *Каршнём паляцеў далоў.* Нсл. 247.

•**каршу́н**-*на̀, зват.* каршу̀не; *мн. ч.-ны̀-ноў-ном-ны̀-на̀мі-нох, м.* Север(Раст. 135) **1.** хищная птица с длинными крыльями и загнутым клювом, коршун. Вішнева Вал.; Ар. *У каршуна дзёўб кручком, як у варла.* Вішнева Вал. *Каршун ухапіў гусянё.* Раіны Аз. (Ксл.). *На гальлё дуба нячутна апусьціўся каршун.* Шакун: Сьлед, 13. *Сьвякроўка бяжыць, як каршун ляціць.* Росуха Імгл. (Косіч 39). *Загіне з выстралу каршун.* Купала: Тая незаб. вясна.

2. ястреб. *Каб цябе каршун задзер.* Нсл. 247.

•**ка́рта**-*ты-це, мн. ч.-таў, ж.*—игральная (Ар.) карта. Гсл.

кідаць на карты—класть на карты. Ар.; Войш. *Единств. ч.* **ка́рціна**-*ны-не, ж.*—игральная карта. Гсл.

•**картава́ць**-*ту̀ю-ту̀еш-ту̀е, повел.-ту̀й-ту̀йма, несоверш., перех.*—тасовать. Ар.; Гсл. *Ка̀ртуй, скартуй добра калоду.* Нсл. 230. *Прич.* **картава́ны**—тасованный. Ар. *Карты картаваныя.* Нсл. 230. *Отгл. имя сущ.* **картава́ньне**-*ня, предл.-ню, н.*—тасовка карт. Ар. *Картаваньне калоды.* Нсл. 230. *Соверш.* **скартаваць**—стасовать, *перех.* Нсл. 230; Ар. *Прич.* **скартава́ны**—стасованый. Ар. *Скартаваную калоду перамяшаў.* Нсл.

перакартава́ць, *соверш., перех. Перакартуй яшчэ раз калоду.* Нсл. 403. *Прич.* **перакартаваны**—перетасованный. *Неперакартаваную калоду здаеш.* Нсл.

укартаваць, *соверш., перех.*—(хорошо, С.) стасовать. *Картаў не ўкартаваў добра.* Нсл. 59.

•**карты́жнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—картежник. *А вы... картыжнікі, да дзьвюх гадзінаў у карты гулялі.* ЗСД. 14.

•**карты́жніца**-*цы, ж.*—картёжница. *Ср.* картыжнік.

•**кару́за**-*зы, общ.*—придира. Міх.

•**кару́зіцца**-*жуся-зішся, несоверш.*—придираться. Міх. *Соверш.* **прыкару́зіцца**-*у̀жуся-у̀зішся*—придираться. *П'яніца да мяне прыкарузіўся, ледзь адчапіўся ад яго.* Міх.

•**кару́злы**-*лая-лае*—корявый, заскорузлый. *Нареч.* **карузла**—коряво, заскорузлол. Гсл.

•**кару́зьлік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—корявенький, невзрачный, Гсл. заморыш, сморчок; маленький и уродливый. Смл.(Даль, II, стр. 235, изд. 1958 г.). *Які ваш сынок карузьлік!* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**кару́на**-*ны-не, ж.* **1.** первосортный, годный в продажу, но не обработанный (сырой) лес-товар. НК.: Очерки, Но. 904.

2. название какой-то звезды. Вожа Брсл. (*А. Красьневіч*).

•**кару́нны лес,** *прилаг. к* каруна. НК.: Очерки, Но. 904.

•**карце́ць,** *карці̀ць, карцела*(*імне, табе*), *безлич.*—желается, хочется, является беспокойным, нетерпеливым стремлением; есть досадливым чувством, ощущением, позывает, подмывает на что, тянет куда или хочется чего, Пск., Твер. (Даль) сильно беспокоит желание. *Яму пачало карцець, што яе няма, яму карцела пабегчы туды, дзе яна, карцела пачуць ад яе хоця слоўца, і карцела, што ці не з другім яна.* Гсл. *Перастань думаць, дык і карцець перастане.* Нсл. 30. *Табе карціць узяць. А Славін таксама маўчаў нешта думаў. Мабыць і яму карцела пагутарыць.* ЗСД. 45. *Лясьніцкаму яшчэ карцела аб нечым папытаць.* Нсл. 268. *Як прыдзе нядзелька, дык і карціць выпіць чарку.* Ст. *Соверш.* **закарці̀ць,** *закарцѐла.*

Закарцела табе сказаць. Нсл. 230. *Ср. корць.*

•**карце́цца,** *карціцца, безлич. — карцець. Соверш.* **закарцецца,** *прош. вр. закарцелася — закарціць. Закарцелася мне нешта дамоў.* Дсл. 238.

•**карча́га**-*а̀гі-а̀зе, ж.* **1.** плетенная посудина из соломы и распластанной тонкой лозы с накладной крышкой того же плетения, имеющая форму молочной кринки, или короткошейного графина; бывает около аршина в вышину и может вместить черверик и более крупы, НК.: Очерки, 85. соломенная посуда для ссыпания зерна, напр. конопли, льняного семени, крупы и т. п. *Высып крупы ў карчагу.* Жабеньцяі Куз. (Ксл.).
2. применяется в бранном значении. НК.: Очерки, Но. 188.
3. корень, выкорчеванный пень. Гсл.
4. искривленная, уродливой формы палка, обрубок. Гсл.

•**карчаком,** *нареч.*—скорчившись. *Карчаком ляжыць.* Нсл. 247. *Толькі яна нагнулася і ўляпілася за бульбоўнік, дык скарчанела ўся і цяпер яшчэ сядзіць на тым месцу.* Н.(Демид: Веров, 97).

•**карчэмны**-*ная-нае, прилаг. к карчма.* Ар.; Кіт. 6362.

•**карчма́**-*мы̀, мн. ч. корчмы*—(трактир, С.), кабак. Ар.; МГсл.; Баравые Куз., Баранаўка Куз. (Ксл.); Шсл.

•**карчэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—сильно мёрзнуть, как бы превращаться в *"корч"* (пень). *Соверш.* **скарчэць**—замерзнуть. Шсл. *Скарчэла дзяцё на дварэ.* Ст.

пакарчэць, *соверш.*—сильно промерзнуть. Шсл. *Такі холад, аж рукі пакарчэлі.* Ст.

•**карчмі́т**-*іта̀, предл.-іту̀, зват.-і̀це, мн. ч.-ты-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—владелец *"карчмы"* — трактира. *Маець уздоймам тое віно прадаці карчмітом нашым.* Ліст В. Князя Аляксандры 1498 г.

•**ка́ры**-*раў, единств. ч. нет.* Нсл.—телега для возки бревен. Ар. *Надта даўгія кары, але добрыя.* Санікі Беш. (Ксл.).

•**карыі́снасьць**-*ці, ж.*—полезность.

•**карыі́сны**-*ная-нае,* **1.** полезный. МГсл.; Ар. *Карысная рэч.* Нсл. 248. *Не карысны ён чалавек.* Тм.
2. выгодный.
3. прибыльный.

карысныя ўмовы—благоприятные условия. *Ср. ст.* **карыі́стшы, карысьнейшы** —полезнее, выгоднее. *Выбяры сабе карыстшую адзежыну, касу, саху.* Нсл. 736. *Прев. ст.* **найкарыстшы, найкарысьнейшы**—полезнейший. *Нареч.* **карысна, а]** полезно. Ар.; Гсл. **б)** выгодно. **в)** прибыльно. Гсл. *Прев. ст.* **карысьней.** Ар.

•**карыі́стаць(карыста́ць,** Ар.)-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., з чаго,* **1.** пользоваться(чем-л. абстрактным, дружбой, глупостью, враждой; использовать что-л. в своих интересах, извлекая выгоду из чего-л., С.) МГсл.; Ар. *Карыстаеш із майго добрага.* Нсл. 248. *Зь цяжкой працы мае карыстаюць усе.* Купала: Спад., 8.
2. *чым*—пользоваться чем(применять что-л. — орудие, пар, электричество и пр., С.). *Карыстай сахою, пакуль можна.* Нсл. 248. *Хто быў дужшы, той грунт лепш карыстаў.* С. Музыка, 102.
3. выговаривать. МГсл. *Отгл. имя сущ.* **карыста́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—пользование. Ар.; Гсл. *Отгл. имя сущ.* **карыставаньне** -*ня, предл.-ню. Ня будзем мець карыставаньня з гэтага.* Нсл.

скарыі́стаць(-та́ць, Ар.) **1.** *соверш. к "карыстаць" в 1-ом см.*—воспользоваться (чем-л. абстрактным, С.). МГсл.; Ар.
2. *што,*—употребить в пользу, использовать. Гсл. *Ад мяне адабраў, і сабе не скарыстаў пояс.* Нсл. 248. *І ўсё ж ткі трэба скарыстаць старую.* Дуб. *Чые рукі прыгажэйшыя? Прич.* **скарыста́ны**—употребленный з пользою, использованный. *Грошыкі мае кімсь скарыстаны.* Нсл. 585.

выі́карыстаць, *соверш.*—использовать, извлечь пользу. Гсл.

выкарыста́ньне—использование. Гсл.

карыі́ставацца, -*туюся-туешся*—тоже, что *"карыстацца"*, но с действием продолжительным. *Дай Божа карыставацца сваім дабром, а чужога мне ня трэба.* Нсл. 248.

•**карыі́ць**-*ру̀*—упрекать, бранить за что-л. *Што карыць яго дарма?* С. Музыка, 88.

•**карыі́стацца,** (Нсл.), **карыста́цца,** (Ар.)-*аюся-аешся, несоверш.*—пользоваться. *Карыстацца чужым дабром.* Нсл. 248. *Соверш.* **пакарыстацца,** *чым*—попользоваться. *Пакарыстацца чужым дабром* Нсл. 248.

накарыі́стацца, *соверш. чым*—попользоваться(вдоволь, С.). Нсл. 309.

•**карыі́сьлівасьць**-*ці, ж.*—корыстолюбие, корнство. *Ср. карысьлівы.*

•**карыі́сьлівы,** -*вая-вае*—корыстолюбивый(корыстный, С.). Нсл. 248. *Карысьлівы чалавек мае карысьлівыя вочы.* Нсл.

•**карыі́сьць**-*ці, ж.* **1.** польза. МГсл.; Ар.; Шсл. *Ці каму карысьць, што ў караля жонка хараша?* Гсл. *З гэтага мала карысьці.* Нсл. 248.

што за карысьць—что пользы.

на карысьць—в пользу. *Нішто ня йдзе на карысьць, усё гіне.* Ст.

у карысьці—с пользою. *Дай, Божа, спажыць у карысьці, у радасьці: здарованьне з дажынкамі.* Нсл. 248.
2. выгода.
3. прибыль. Нсл. 248.

•**карыі́та**-*та, мн. ч.-ты, ср.*—корыто. Ар.; МГсл.

•**карыі́ць I**-*ру̀, корыш, кора,*—приучивать к повиновению, к покорности. *Змалку трэба карыць дзеці, каб зналі старых.* Нсл. 246.

•**карыцца**-*ру́ся, корышся, повел. карысяръ́мася, возвр., несоверш.* **1.** покоряться. *Кажнаму карыся, дзяцятка, і ўсі любіць будуць.* Нсл. 246.

2. кланяться, прося прощения, или во время свадьбы. *Карыся, дачухна, карыся, маломy, старому пакланіся(кажуць на вясельлю).* Нсл. 246.

3. виниться, признаваться в вине. *Што зь ім зробіш, калі ён ня корыцца.* Нсл. 246. *Соверш.* **скарыцца**—покориться. *Цемры не скарыўся.* Сал. *Крывічоў зямля лясная не скарылася няволі.* Звонак. *Скарыўся, параіўшыся зь ёй.* Броўка: Я быў селькорам. *Позна не скарыўся.* Бацьк. Но. 49-50(435-436). *Была адна жывым дарога, або турма, або скарыся.* Кл.: Каліна, 63. *Аб тым і шумлю і сказаць хачу я — што сьмерць не скарыла мяне.* Кірэенка(Конадні, У-УІ, 90). *Соверш.* **укарыцца**-*ру́ся-рышся*—покориться, смириться. *Ой, там муж жану біў, наказаваў, і к белай бярэзіне ён прывязаваў. Маладая жана не ўкарылася, сьвёкру бацечку пакланілася: Сьвёкар-бацечка, пажалей мяне.* Рылавічы (ПНЗ, 44).

•**карыць II**-*ру́-рыш, несоверш., перех.*—очищать от коры. Ар. *Карыце, мужчыны, берэзьняк.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Соверш.* **акарыць**—снять кору. Ар. *Абкарылі ельні, які навазілі яшчэ ўчора.* Гайдукі Сур. (Ксл.).

•**каса́**-*сы, мн. ч. косы, ж.* **1.** ручное сенокосное орудие, коса. Ар.

адцягаваць касу—ударом *"кляўца"* по лезвию косы, лежащей на бабке, расплескивать и утончать лезвие настолько, что точильная лопаточка только уравнивает оттяжные шероховатости и делает ее готовой к работе. НК.: Очерки, 399.

2. заплетеннце волосы, коса. Ар. *Семдзясят жмуткаў у касах валасоў.* Кіт. 12269.

3. *анат.*—селезенка. Шсл.; Мл. *Касу сьпяклі.* Гарадок (Ксл.). *Касу сьвіньні выкінь вон.* Ст.

4. узкая полоса света, исходящая от какого-л. источника света, светящегося предмета; луч. Шсл. *У сонца даўгія косы.* Ст. *Распусьці залацістыя косы.* Купала. *Сонца чырвонае, яснае, мілае, косы свае распусьці.* Хв. Чарнышэвіч. *Сонца косы рассыпала.* Крушына: Лебедзь, 58. *Ты бачыў калі, як сьвеце прожэктар? Ягоныя косы можна спыняць на якой-любя далячыні. Вось ідзе такая сьветлая, белая каса, а потым стой, і далей ужо цемна.* ЗСД. 182. *Косы вячэрнага сонца сусім нізка слаліся на завулках.* ЗСД. 300. *Сонца толькі ўзышло і купае свае залацістыя косы ў крыштальным мору зьзяючых рос.* Машара: Хлеб(Калосьсе, кн. 2-ая, 1935 г., стр. 77). *Ты тут, меж халадку і сонцавейных косаў ляжы ў сьцішы, душа.* Бацьк. Но. 34(470). *Месячык...рассыпаў свае сьветлажоўтыя косы на сонца-сарамлівую зямлю.* М. Змагар: Лесавікі(Б. Ускалось. Но. 6). *Як чароўна, калі ўраньні сонца косы рассыпала.* Крушына: Творы, 113. *У золаце сонечных кос за дарогай купаецца рунь на палёх цэлы дзень.* Рунь, 7. *Іх, (званы) віталі сонца косы, агнявыя пасмыстрэлы; нёсься звон іх у сьвет белы, плыў іх гоман пад нябёсы.* С. Музыка, 30. *І косы тыя (сонца) агнявыя лятуць з нязьмераных вышынь.* Тм. 50. *У ваправе кос іскраных дзень выходзе із зямлі.* Тм. 130. *Сонца вясноўскія першыя косы, грукам крыніцаў і раньнія росы...усё, што ў сэрцу жыве і пяе, вершы мае.* Арсенева(Беларус, Но. 175).

•**коска**-*скі-сцы, мн. ч.-сак(-скаў)*—удерживает все значения слова *"каса"*, **1.** *уменьш. к* *каса І. Коску сваю добра выкляпаў.* Нсл. 248. *Коску заплесьці.* Тм. *Пакланюся табе нізенька, коскаю зямельку ўсьцялю.* Север Сур.(Шэйн, 1-2, 498).

2. *уменьш. к* *каса 4. Адна палоска, сонца коска сустрэла хмарку на пуці.* С. Музыка, 51. *Ды вялікі сьвет бясконца. А ён толькі мошка ў ім, лёгкі пыл у косках сонца, у прасьцягу толькі дым.* Тм. 59. *Быць хацеў бы я сонцавай коскай: зазірнуў бы я ў надвор'е — гаманіў бы з чыстаю роскай.* Тм. 97. *Ты сонцавых косак блуканьне.* С. Музыка 189. *Сюды не даходзяць коскі сонца.* Хаценчыцы. *Сьмяюцца сонца коскі.* Жылка, 28.

•**касабуцкі**-*цкая-цкае,* **1.** насмешливое название косоглазого.

2. кособокий. Іг. (Ад.).

•**касагор**-*ору, предл. и знат.-ору, м.*—косая гора. Ар.

•**каса́ты**-*тая-тае*—с косою на голове. *На каго яна спадзявалася? На таго селядзеньку на касатага.* Лупекі Стдб. Косіч 246. *Ласкат.* **каса́ценькі.** *Касаценькі селядзенечка, ці быў жа ты да на Дунаёчку, ці бачыў ты сваю вутачку?* Семяшкова Стардуб.(Косіч 234).

•**касавок**-*ўка̀*—плетенная корзинка на четверть зерна, из которой иногда сеют. *Новы касавок прынёс із жытам.* Валатоўка Гар. (Ксл.).

•**касавокі**, *-кая-кае*—косоглазый. Ар.; МГсл.; Бешанковічы (Ксл.).

•**касава́ць**-*су́ю-су́еш-су́е, повел.-су́й-су́йма, несоверш., перех.* **1.** аннулировать, отменять, (Гсл.); Шсл.; Ар. уничтожить. Гсл. *Новая ўлада касуе старое.* Ст. *Касаваць, закасаваць доўг.* Нсл. 248.

2. зачеркивать, Шсл.; Ар. вычеркивать. Гсл. *См. закасаваць. Прич.* **касава́ны**—зачеркнутый наискось, уничтоженный (отмененный, С.). *Касаванага доўгу няма чаго лічыць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **касава́ньне**-*ня, предл.-нію, мн. ч.-ні-няў,* **а)** перечеркивание косыми чертами. Нсл. 248.

б) уничтожение, закрытие, уничтожение или отмена. Гсл. *Касаваньне канторы, школаў.* Нсл.

в) аннулирование. Гсл. *Касаваньне доўгу.*

3. превосходить в чем-л., кого-л. Шсл. *См. закасаваць.*
4. косить, отклонять в сторону. Шсл. *Жарабок касуе каня ў вогloблях.* Ст. *Соверш.* **пакасава́ць**-*сую-суеш-суе, соверш., перех.*—аннулировать, (Шсл.) уничтожить (многое, С.). *Даўнейшае цяпер усё пакасавалі.* Ст. *Соверш.* **перакасава́ць,** *перех.* —перечеркнуть наискось. *Я заплаціў табе ўвесь доўг: перакасуй жа ўсі на мне твае зацемы.* Нсл. 404. *Соверш.* **скасава́ць**-*сўю-суеш-суе, повел.-суй-суйма, перех.* **1.** уничтожить, аннулировать что-л., Ар.; Шсл. упразднить, уничтожить, отменить, объявить недействительным. Гсл. *Уперад тут была дарога, але цяпер скасавалі.* Ст. *Скасаваць доўг.* Нсл.
2. уничтожить, закрыть. *Нашу царкву скасаваць хочуць.* Нсл. *Школы скасавалі.* Нсл. *Прич.* **скасава́ны.** Ар.—уничтоженный, вычеркнутый из списка. Нсл. 285. *Отгл. имя сущ.* **скасава́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—уничтожение, Нсл. упразднение, уничтожение, отмена. Гсл. *Скасаваньне доўгу, падатку.* Нсл.

ака́саваць-*сую-суеш-суе, несоверш.*—превосходить в чем, Дсл. преимущество брать в чем-л. над кем-л. *Сын пачаў у п'янстве бацьку акасаваць.* Дсл. *Сынок у п'янстве бацьку акасуе, акаснуў.* Нсл. 361. *Соверш.* **акасну́ць**-*нў-нёш-нёць-нём-ніцё, перех.*—преимущество взять в чем-л. над кем-л., превзойти в дурном и хорошем. Дсл. *Першая нявестка п'яніца, а другая яе акасьнець.* Дсл. *Вучаньнік акаснуў майстру.* Нсл. 361.

закасава́ць, *соверш. к* касаваць *в 1, 2 и 3-ем см.* *Усе даўнейшыя пра̀вы закасавалі.* Ст. *Напісаў ды нешта закасаваў.* Ст. *Сын ужо й бацьку закасаваў.* Ст. *Прич.* **закасава́ны, 1.** аннулированный. Ар.
2. зачеркнутый. Ар.
3. превзойденный. Ар.

выкасоўваць-*вую-вуеш-вуе, повел.-вуй-вуйма, несоверш., перех.*—вычеркивать из долговой записи (и других записей, С.). МГсл.; Ар. *Што аддана, то й выкасоўваю, выкасаваў я.* Нсл. 84. *Соверш.* **выкасаваць**-*сую-суеш-суе, повел.-суй-суйма, перех.* —вычеркнуть. Ар. *Прич.* **вы́касаваны** —вычеркнутый из записи. *Доўг мой выкасаваны.* Нсл. 84. *Отгл. имя сущ.* **выкасава́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—вычеркивание косыми чертами, уничтожение. Нсл. 84. *Выкасаваньне доўгу.* Нсл. 84.

адка́савацца, -*суюся-суешся, несоверш.* —отвязываться, уходить от чего-л. *Я цяпер із імі ня сьпіраюся — адходжу, адка̀суюся.* Дсл. *Соверш.* **адкаса́цца**—оставить притязания на что-л., отказаться от какого-л. на что-л. права. *Жонка ад мужа адкасалася.* Дсл. *Однкр.* **адкасну́цца** —отвязаться, отстать. *А адкасьніся ты ад мяне: прыстаў як ліст у лазьні.* Дсл.

•**касаві́на**-*ны-не, ж.*—рукоять косы. НК.: Очерки, 399. *См. касаўё, касільно.*
•**касаву́ра**-*ры, общ.* **1.** кто косится, выражает неудовольствие. Ir.
2. имеющий сердитый взгляд. *Касавура гэты ніколі не глядзіць ласкава.* Нсл. 248.
•**касаву́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* —делать косым, кривить; говориться о глазах. *Не касавур аччу.* Нсл. 248. *Соверш.* **скасавурыць,** *перех.* *Нешта ты скасавурыў вочы, як я табе гэта сказаў.* Нсл. 248.
•**касаву́рыцца**-*руся-рышся, несоверш.*—коситься, скашивать взгляд, сурово смотреть, избегая прямого взгляда, Гсл. коситься, искосо смотреть, *перен.* представлять вид неудовольствия. Ir.; Войш. *Не глядзі на тое, што ён касавурыцца, а сваё рабі.* Нсл. *Соверш.* **скасаву́рыцца.** *Скасавурыўся, як чорт на папа.* *Послов.* Нсл. 248.
•**касаўё**-*ўя, мн. ч.-ю, мн. ч. касоўі-ўяў, ср.*—рукоять косы. НК.: Очерки, 399. *См. касавіна, касільно.*
•**касец**-*сца, предл.-сцу, зват. кошча, мн. ч.-сцоў, мн. ч., предл.-сцох, м., област.*—косарь. Гсл.
•**касільно**-*на, мн. ч.-ны-наў, ср.*—палка, на которую насаживается коса. Гсл.; Ар.
•**касіць,** *кашў, косіш, косе, несоверш., перех.*—косить. Ар.

абкошаваць-*шую-шуеш-шуе, несоверш.* —обкашивать. *Соверш.* **абкасі́ць, 1.** обкосить. *Абкасілі пожню.* Кр. Сяло Беш. (Ксл.).
2. скосить. Ксл.

адкошаваць—откашивать, *несоверш. Соверш.* **адкасі́ць, 1.** скосить(несколько, С.). *Ён нам дазволіў адкасіць воз сена.* Азарэцк Сян. (Ксл.).
2. отработать за долг кошением. Ар.

дакошаваць—докашивать, *несоверш.* Ар. *Вось ужо й дакошваюць.* Ст. *Соверш.* **дакасіць.** Шсл. *Яшчэ дакасі троху дый будзе.* Ст.

•**каслаўка**-*ўкі-ўцы, мн. ч.-вак(-ўкаў), ж.* **1.** прядь. Міх.; *Каслаўка валасоў.* Парав.
2. вьющаяся или завитая прядь волос, локон. *Каслаўка лёну.* Барс. *Каслаўку травы прынясі каню.* Лепл.
3. пучок льна, пеньки, травы.
•**касма́ты**-*тая-тае,* **1.** волосистый. Ар. *Хто касматы, тый багаты.* *Послов.*
2. пушной.

касматыя скуры—мех пушнина. Ст. акты.
касматыя зьвяры—пушные звери. Тм.

•**касмаце́ць**—становиться косматым. *Соверш.* **абкасмацець, 1.** стать косматым.
2. (*перен.*)—разбогатеть. *Абкасмацеў наш Іванка, запышнеў — цяпер к яму дужа ня суньсе.* Дсл.
•**ка́снасьць**-*ці, ж.*—придирка, прицепка, приставанье, НК.: Дудар, Но. 44. придирчивость.
•**ка́сны**-*ная-нае*—придирчивый. НК.: Дудар, Но. 44.

•**касталыга**-*гі-зе, м.*—обманщик в игре; вообще плут, прощелыга. *І ты верыш гэтаму касталызе.* Нсл. 248. *Ня бачыў касталыгі.* Нсл.

•**кастамара**-*ры-ры, ж.*—громадная кость. Гсл.

•**кастама́ры,** *-рая-рае*—ширококостный. Гсл.

•**кастамя́жына**-*ны, ж.*—старое животное. Шсл. *Вось дзе кастамяжына конь: гані яго, а ён і толькі таго!* Ст.

•**кастры́ва**-*вы-ве, ж.*—крапива. *На кастрыву апёкся.* Барсукі Аз. (Ксл.).

касу́ля-*лі, ж. ласкат. к* каса 4. Хаценшчыцы. *Заходнія касулі з прыгожага сьвятла.* Гарэцкі: Песьні. *Неўзабаве кіне сонейка над лесам чырвоныя касулі.* Гарэцкі: Песьні, 67. *Залатыя касулі сонца пяшчотна кладуцца на від.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169). *Разьвіднела сусім, сонца асьвяціла ўзгоркі. Але ясна-залатыя раньнія касулі выглядалі пераз ажогу быццам хворыя, рудыя.* Тат.: Кво вадыс, 282. *Ласкат., уменьш.* **касулька**-*лькі-льцы. Дзівуецца адтуль, што навокал ад сьвятла лямпы...на ўсі бакі — залатыя касулькі.* Гарэцкі: Песьні, 57. *Касулькі сонца.* Хаценчыцы.

•**касьба́**-*бы̀, ж.* Баркова Куз. (Ксл.) **1.** сенокос(косавица, **С.**). Шсл.; Ар. *Раптам падасьпела касьба.* Ст.

2. время, когда косят травы, хлеба. Ар.

•**касьбі́т**-*іта̀, предл.-іту̀, зват.-і̀це, мн. ч.-ты-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—косарь, НК.: Очерки, 400, Но. 378. косец.

•**касмы́ль**-*выля̀, предл.-лю̀, зват. касмы̀лю; мн. ч.-лі-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—грязнуля. Дрыс.

•**касьні́к**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-іча; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.* **1.** луч. Смаленш. *См. каса 4.*

2. лента в косе, Ар.; Шсл.; Забалоцьце Беш.(Ксл.) лента, вплетаемая в косу. Гсл. *См. укосьнік Маладая йдзе ў касьнікох.* Ст.

3. *област.*—лента вообще. Лоск Вал. *См. істужка.*

4. старинный венок невесты, сделанный из бумаги и материи разных цветов.

•**касьсё**-*ся, предл.-сю, ср.*—рукоятка косы. Гсл. *См.* касільно.

•**ка́сьцерка**-*ркі, дат., предл.-цы, ж.*—мешок. *Насыпаць касьцерку мукі.* Гравы Сян. (Ксл.).

•**касьцяні́цы**-*цаў* (*одна* **касьцяніца**)—костяника (ягода). Гсл.; НК.: Очерки, 479.

•**касьцянічнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—стебли костяники. Гсл.

•**касьця́нка**-*нкі-нцы, ж.*—костяника. Гсл. (*под* касьцяніцы). *См.* касьцяніцы.

•**касьцяны́**-*ная-ное*—костяной. *Мышка, мышка, на табе зуб касьцяны, а дай мне зялезны — кажуць дзеці, калі ў іх мяняюцца зубы, кідаючы на печ стары зуб.* Ар.

•**касьцятру́п**-*па, предл. и зват.-пе, м.*—костяк, МГсл. скелет.

•**ка́сьціць,** *ка̀шчу, ка̀сьціш-це, несоверш.*—марать, гадить, Гсл. пакостить. Гсл.

•**касьцьля́вы**-*вая-вае*—обильный косточками, костлявый (костистый, **С.**). *Касьцьлявая рыба.* Нсл. 248.

•**Касцы́**-*цоў-цом-цамі-цох, м. единств. ч. нет.* Сурынка Слн., *област.*—пояс Ориона. *Касцы вунацькі на тым краю неба.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**касьцю́лька**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—ус ржаного или ячменного колоса. *Касьцюлька папала ў вока.* Вульлянавічы Сян. (Ксл.).

•**касю́дка(касюлька, С.)**, *-дкі-дцы, ж.*—скамеечка (под ноги). *Дзяцюк ставе хрышчонаму бацьку касюдку пад ногі.* Наш Край, 1928, Но. 6-7, 44.

•**кашолка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—карзина для выбирания картофеля и пр., Журавінка Куз. (Ксл.) корзинка, коробка. Гсл.

•**кашолачка**-*чкі-чцы, ж.* — "банька", находящаяся на косовье вершка на з выше *"мільніцы"* и прижимающая к нему другой конец пластинки. НК.: Очерки, 399. *Грабані бобу ў кашолачку.* Юрсл.

•**ка́ша**-*шы-шы, ж.*—кушанье из крупы, сваренной с водой или молоком; каша.

цалковая каша—каша из цельной крупы. НК.: Очерки, 19.

драная каша—каша из нецельной или измельченной крупы. НК.: Очерки, 19.

дубовая каша—ячменная каша. Ц.с. Трыбрацкае Росл. (Дсл.).

ячная каша—ячменная каша.

бяроза́вая каша—наказание розгами. *Дастанеш бярозавае кашы.* Ар.

•**кашала́**-*лы̀, ж.* **1.** сосуд из лучины или лозы, с квадратным дном. Кацельня Пц.

2. верх телеги, самая телега. *Кашала ў калёсах новая.* Гарадок (Ксл.).

•**кашаланоша**-*шы-шу, м.*—механоша, кто носит в мешке(суме, корзине, **С.**) подарки за колядовщиками, Вят., Вост. (Даль) человек, носящий суму(или корзину, **С.**) для какого-л. сбора. *А кашаланошу ды пірог к носу.* Нсл. 250, из волоч. песни.

•**кашаля́ньне**-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ.*(*к* кашаляць *а* кашаляцца) **1.** блуждание. Дсл. 354.

2. пустая, беспорядочная работа. Дсл. 354. *Тваё гэта кашаляньне ні на што ня годна.* Нсл. 250.

•**кашаля́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е, несоверш., област.* **1.** блуждать. *Кашаляем цэлы дзень — двору ня прыдзем.* Дсл. 354,—делать зря, плохо, Дсл. 354. делать кое-как. *Хлапец нешта кашаляе.* Нсл. 250. *Соверш.* **закашаляць**—запутать. *Двор закашаляў у даўгі.* Дсл. 240. *Соверш.* **адкашаля́ць, а)** полнить на скорую руку работу. *Лапаць адкашаляў.* Дсл.

б) выругать, отдуть кого. *Я яго троху адкашаляў.* Дсл.

2. (*перен.*)—(таким же образом) составлять что-л. письменное. *Нейкі ліст кашаляе.* Нсл. 250.

скашаля́ць, *соверш.*(*к кашаляць 2, 3*) **1.** сделать кое-как. Нсл. 250.
2. составить кое-как что-л. письменное. *Верш скашаляў.* Нсл. 250.

•**кашаля́цца**-*яюся-яешся, несоверш., област.* **1.** (сплетаться, Нсл.), путаться. Дсл. 354. *Ніткі кашаляюцца.* Дсл. 354. *Ніткі, валяючыся, кашаляюцца.* Нсл. *Соверш.* **закашаляцца**—запутаться, сбиться с толку. *Закашаляўся дзяцюк, спутаўся зь дзеўкаю.* Дсл. 240.
2. заплетаться от усталости(о ногах). *Ногі кашаляюцца.* Дсл. 354.
3. (*взаимн.*)—сводить дружбу. *Зь кім кашаляешся й сам будзеш такоў.* Нсл. 250. *Соверш.* **адкашаля́цца**-*яюся-яешся,*—отделаться, отвязаться. *Ледзь ад п'янога адкашаляўся.* Дсл. *Ледзь адкашаляўся ад іх кумпані.* Нсл. 374.
4. шляться, как бы таскаться с сумой или *"кашалём". Хто яго ведае, ідзе ён кашаляецца.* Нсл. 250.

пакашаляцца, *соверш.* (*к кашаляцца 1, 3*) **1.** сплестись. *Ніткі пакашаляліся.* Нсл. 250.
2. *осуд.*—завести знакомство с кем-л. *Ня з добрым ты чалавекам пакашаляўся.* Нсл. 250.

кашалі плесьці—говорить, городить, пороть, нести вздор. Ар.; Мір.

кашаля несьці—несть ребенка, посадив его на плечи с ногами по обеим сторон шеи. *См. дзяды-бабы несьці.*

•**кашава́ць,** -*шую-шуеш-шуе, несоверш.* —временно пребывать где-л., для стережения или наблюдения за чем-л., особенно в поле, лагерем стоять. *Цыганы ля сяла кашуюць.* Нсл. 250.

акашы́цца-*шуся, акошышся*—расположиться на временное пребывание. *Акошымся тут дняваць.* Нсл.

•**кашэль,** *кашаля, предл.-алю, зват.-елю, мн. ч.-алі, м.*—с надвижной крышкой корзина различной величины. В двух нижних углах ее и в двух верхних приделаны ушки, чрез которые и под основанием *"кашаля"* ходит *"пачопка"* для ношения (носильного *"кашаля"* на плече), НК.: Очерки, 134. корзинка с крышкой. Гсл.; Вішнева Вал. *Брала ў прыгоршчы чарніцы з кашаля.* Капыловіч: Хлеб. *Там яго да жана стаіць, сямёра дзяцей дзяржыць, да ўсі з кашалямі — увесь каравай пабралі.* Север. Сур. (Шейн 1-2, 498).

•**кашла́ты**-*тая-тае*—мохнатый, Гсл. патлатый, волосатый и всклоченный. Кур. (Даль). *Абудзіўся лес кашлаты, пачало сьвітаць.* Калачынскі: Лясная казка. *Лес, задуманы, кашлаты.* Кавыль: Ростань, 7.

•**ка́шмарга**-*ргі-рзе, ж.*—катар. Іг.

•**кашмі́р**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—кашмир. *Ср. кашміровы.*

•**кашміровы,** -*вая-вае*—кашмировый. *Кашміровая хустка.* Ар. *См. казьміровы.*

•**кашміроўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—кашмировый платок. Лужасна Куз. (Ксл.).

•**каштоўля,** -*лі-лі, ж.*—издержки, ценность, то что имеет высокую стоимость, ценный предмет, ценность. *Не вялікая каштоўля, а усё жаль.* Нсл. 250.

•**каштоўнасьць**-*ці, мн. ч.-цяў, ж.*—ценность (то, что имеет высокую стоимость, ценный предмет, С.). МГсл. *Дарагія каменчыкі й іншыя каштоўнасьці*(*залатыя жуковіны, завушніцы*) *спалі ёй па матцы.*,—ценность, явление, предмет, имеющие важное значение, существенные в каком-л. отношении. *Культурныя каштоўнасьці.*

•**каштоўны**-*ная-нае*—имеющий важное, существенное значение, ценный. *Агонь каштоўным садам абярнуўся.* Кіт. 78а17. *Ср. вартоўны,* такой, которым дорожат, очень нужный. *Каштоўныя працаўні.*

•**каштапі́с**-*су, предл.-се, м.*—смета. МГсл.

•**каштавала,** *каштуе, безлич.*—стоило, стоит. Ар.

•**каштава́ць**-*тую-туеш-туе, несоверш.* —стоит. Ар.; Шсл.; Гсл. *Дорага каштуе работа.* Ст. *Дорага каштавала мне твае прыязьньства.* Нсл. 250.

•**кашу́ля**-*лі-лі, ж.*—рубаха с широким воротником, НК.: Очерки, 104. рубаха. МГсл.; Растсл.; Ар.; Баркова Куз. (Ксл.); Ст.; Кіт. 19б10.

•**кашу́та**-*уты-уце, ж.*—перхоть на теле после сыпи, Нсл. 251. перхот. Вост. (Даль.).

•**кашча́вы**-*вая-вае*—костлявый. *Кашчавы конь.* Міх.

•**кат**-*та, предл.-ту, зват.-це, мн. ч.-ты-таў, м.* **1.** палач, заплечный мастер. НК.: Очерки, Но. 416; Ар.; МГсл.; Шсл. *Ката прывезьлі.* Нсл. 231. *Кат яго бяры!* Нсл. *Ідзі да ката.* Тм. *Чужая хата гарэй ката.* *Послов.* НК.: Очерки, 208.
2. *перен.*—изверг, бессердечный человек. НК.: Пасоб, Но. 5; МГсл.; Ар.; НК.: Очерки, Но. 416. *Гэта не чалавек, а кат нейкі.* Ст. *Бог даў нам не аканома, а ката на нашу скуру.* Нсл.

•**каток**-*тка, предл.-ку, мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—колесо, МГсл.; Растсл.; ПНЗ. колесо у телеги. Нсл. 249.
2.—*см. под кот.*

•**каторы**-*рая-рае, местоим.* **1.** *вопросительное* —который. Ар. *Катораму Богу хвалу чыніш.* Кіт. 4а4.
2. *неопредел.*—какой-либо, какой-нибудь. *Каторы хурф* (*араб., верш*) *дзіда, каторы хурф шабля... каторы страла.* Кіт. 1б16.
3. *неопред.* (обыкн. соединённое с предметами *"раз", "дзень", "год"* и т.п.)—который. *Каторы раз я табе гэта казаў.* Ар.
4. *относит.*—присоединяет определительные предложения, указуя на предмет, о котором говорится в главном предложении: который. *Шайтан пры-*

водзіць да хмельнага напітку, каторы да ўсіх грахоў пабуджае. Кіт. 161.

5. *относительное.* Присоединяет дополнительные предложения, указуя на последствие избрания предметов: который. *Мы ня ведалі, каторага дня маюць прыехаць госьці.*

каторы-колечы—который-либо, который-нибудь.

•**катадра**-*ры-ры, ж.* **1.** кафедра. Гсл.

2. кафедральный собор(церковь, Нсл. 230). *Протопоп пры катадры.* Нсл.

•**каталік**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-і̂ча, мн. ч.-кі̂-коў-ком-коў-ка̀мі-кох, м.*—католик. Ар.; Шсл. *У каталікоў цяпер крыжовыя дні.* Нсл. 256(*под крыжовы*). *Той лік, што каталік.* *Послов.* Ар., зн. **1)** плохой католик, **2)** только вид, признак, что кто-л. есть кем-л. *Мой дзед быў каталік.* Ст. *Каталікі сядні сьвяткуюць.* Ст.

•**каталі̂цкі**-*кая-кае*—католический, кафолический. Ар. *Каталіцкая вера.* Нсл. 231.

•**каталі̂цтва**-*ва, ср.*—католичество. Ар.

•**каталічка**-*чкі-чцы, ж.*—католичка. Ар.

•**ката́нка**-*нкі-нцы, ж.*—род женской свитки. Ар.; Палесьсе. *Замест белых катанак былі нейкія чорна-жоўтыя сплываючыя вадою й балотам лахманы.* Хмара(Калосьсе, Но. 1/18, 1939 г., стр. 7).

•**ката́нка**-*нкі-нцы, ж.*—женская теплая, на вате, кофта. Шсл. *Зарабіла сабе на катанку.* Ст. *Дзе ж гэта маці, Мар'янка? Валтузячы яе за рукавы катанкі, гаварыў, кусаючы вусны.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 1-2, 437-438). *А там бачу Альжбетка у сіняй катанцы.* ЧЧ (С. Студіс, II, 1, 1969, 70). *Уменьш.* **катаначка**-*чкі-чцы.* Шсл.(под *каптанік*).

•**ка́тар**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—насморк, МГсл.; Шсл. насморк болезнь, воспаление слизистой оболочки какого-л. органа. *Катар мае ў галаве.* Нсл. 231. *Катар паў на грудзі.* Нсл. *Катар не даець спакою каторы тыдзень.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Катар, дык нічога ня чую.* Ст.

•**катары́нка**, *-нкі-нцы, ж.*—шарманка. МГсл.

•**ка́таваць**-*тую-туеш-туе, несоверш., перех.* —отправлять обязанность палача, бить и тиранить кого-л. НК.: Под. пос., Но. 69.; НК.: Пасоб. Но. 5, **1.** предавать пыткам, Гсл. пытать. *Разбойніка катаваць павезлі.* Нсл. 231.

2. истязать, Гсл. больно наказывать. *Б'е, катуе сваю жонку, як хоча.* Ст. *Ці ё за што, ці няма за што, усе катуюць нашага брата.* Нсл. 231. *Прич.* **ка́таваны** —наказанный через палача. *Двойчы быў катаваны.* Нсл. 231. *Отгл. имя сущ.* **ка́таваньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—жестокое телесное наказание. *Гэта ня біцьцё, а катаваньне.* Нсл. 231. *Соверш.* **абка́таваць,** *перех.* —сильно телесно наказать. *Абка̀тавалі беднага бізунамі.* Нсл. 347. *Прич.* **абка́таваны**—жестоко телесно наказанный. *Абкатаванага ледзь жывога паднялі із зямлі.* Нсл. 347. *Соверш.* **адкатава́ць**-*тую-туеш-туе*—наказать сильно розгами. *За зладзейства адкатую.* Дсл. *Соверш.* **пера-ка́таваць,** *перех.*—наказать, перепороть розгами или батожьем многих. *Усіх вас перакатую, калі ня скажаце праўды.* Нсл. *Соверш.* **ска́таваць,** *перех.*—избить, наказать плетьми или розгами. *За нішто пан скатаваў яго, ён ня вінен.* Нсл. 581. *Прич.* **ска́таваны.** *Скатаванага ледзь паднялі із зямлі.* Нсл. *Скатаваны хлапец захварэў.* Тм.

•**ка́таўскі**-*кая-кае,* **1.** свойственный "*кату*"— палачу.

2. жестокий, тяжелый. *Катаўскі выцень.* Нсл. 231. *У катаўскія лучыў рукі.* Нсл. *Катаўская работа.* Тм.

•**каткі̂**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох*(*коткі-так,* Нсл.), **кунюткі**-*ткаў.* Ар.—пушистые пушинки на вербе, растущей в болотном месте(на всяком месте, С.). Нсл. 249. *Чараты над рэчкай і с каткамі лозы.* Крушына(Зьніч, 1935 г., Но. 23). *См. багня.*

•**катля́р**-*ра̀, предл.-ру̀, зват. катля̀ру, мн. ч.-ры̀-роў-ром-роў-ра̀мі-рох, м.*—медник. Гсл.; Ашмяна. *Вынясі катляру апалоў зьнітаваць.* Залужжа Беш. (Ксл.).

•**ка́тні**-*няя-няе,* **1.** свойственный "*кату*", т. е. палачу. *Каб ты катніх рук ня мінуў.* Нсл. 231.

2. *перен.*—в худом положении находящийся. *Жывець у катніх руках.* Нсл.

3. несносный. *Ураднік наш катнія ўводзе парадкі.* Нсл.

•**кату́х**-*ха̀, мн. ч.-хі̀-хоў-хом-хі̀-ха̀мі-хох, м.*—отгороженный уголок в к.-л. помещении: **1.** хлевок, курятник. Ст.(Шсл.); Ар. *Загані куры ў катух.* Стаішча Чаш. (Ксл.).

2. закром для корнеплодов. *Катух адгарадзілі дзеля бульбы.* Зямковічы Сян. (Ксл.).

3. особенной формы соломенная плетенка для голубей, которую подвешивают обыкновенно под крышей. Гсл.

4. трёхугольная кормушка. *Ідзі ў катух сена ўкінь.* Каверзіна Меж. (Ксл.).

•**кату́лка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** короткая чурка с правильной выемкой по средине, имеющая вид оси с двумя глухими колесами по краям. НК.: Очерки, 81.

2. круглая чурка, подкладываемая под ухват, чтобы легче вставить горшок в печь. *Падай катулку, буду саган ставіць у печ.* Раманаўка Сян. (Ксл.).

3. каток для укатывания посевов. *Запражы катулку ды прыкачай авес.* Кабішча Куз. (Ксл.).

4. телега для возки больших камней. *Бяры катулку й едзь па каменьне.* Максімава Куз. (Ксл.).

•**каты́,** (Раст. Смоленск 149)-*тоў-том-ты-тамі-тох, м.* **1.** мех из котечых шкур. Ар. *Катамі падбіла хутра.* Нсл. 249.

2. шуба из котечих мехов. Ар.

•**ка́ва**-*вы-ве, ж.*—кофе. Гсл.; Ар.; Шсл. *Кавы напіўся з цукрам.* Ст.

•**кава́лак**-*лка, предл.-лку, м.* **1.** (кус, С.), кусок преимущественно съедобного, НК.: Пособ, Но. 31; Гарадна Стол.(Полесье 178) кусок. Ар.; Шсл.; Смл.; Гсл.; Раст.: Смоленск 150,—кусок чего-л. ПНЗ; Вост., Кур. (Даль). *Кавалак хлеба, палатна, зялеза.* Нсл. 226. *Ізьеў вялікі кавалак хлеба.* Ст.

2. часть чего-л. НК.: Пособ, Но. 31; Шсл. *Адкрышыла кавалак зуба.* Дсл.(*под "открошить"*). *Кавалак зямлі адрэзалі.* Нсл. 226. *Вялікі кавалак шнюра ўзараў сядні.* Тм. *Кавалак здароўя ўнялі мне.* Нсл. *Уменьш.* **кавалачак**-*чка, предл. и зват.-чку*—кусочек. Ар. *Кавалачак хлеба, палатна.* Нсл. 226.

•**кава́лда**-*ды, общ.*—неуклюжий. Растсл.

•**кавалёк**-*лька̀, предл.-лькỳ, зват. кава̀льку, мн. ч.-лькі̀-оў-ом-оў-а̀мі-ох, м.*—подмастерье, ученик кузнеца. Нсл. 240.

•**кавалёнак**-*ёнка, предл. и зват.-ёнку, м.*—сын кузнеца. Нсл. 240; Ар.

•**кавалёў**-*ёва-ёва*—принадлежащий кузнецу, кузнецов. Ар. *Кавалёва хата.* Нсл. 239.

•**кавалёўскі**-*кая-кае*—свойственный кузнецу. *Кавалёўскае ўменьне.* Нсл. 239.

•**кавал́янка**-*нкі-нцы, ж.*—дочь кузнеца. Ар.

•**кавалі̇́ха**-*іхі-ісе, ж.*—жена кузнеца. Ар. *Ад кавалісі ўсё ліха.* Нсл. 240. *Быў бы каваль ды а каваліха, будзе гэтага ліха.* *Послов.* Нсл. 240.

•**кавалі̇́шка**-*шкі-шцы, ж.*—дочь кузнеца. Ар.

•**кава́ль**-*ля̀, предл.-лю̀, зват. кава̀лю, мн. ч. кавалі̇̀-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—кузнец. Ар.; МГсл.; ПНЗ.; Шсл.;Гсл.; Нсл. 240; Вят. (Даль). *Каваль куець зялеза.* Дражна Куз. (Ксл.),—какое-то насекомое. Войш.

•**кавальскі**-*кая-кае*—кузнечный. Ар. *Сапе, як кавальскія мяхі.* Ст. *Кавальскае вугальле.* Нсл. 240.

•**кавальства**-*ва, ср.*—кузнечное ремесло.

•**кавальчу́к**-*ука̀, предл.-укỳ, зват.-уча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—сын кузнеца. Ар.

•**кава́ць,** *кую̀, куѐш, куѐць, куѐм, куіцѐ, несоверш., перех.* **1.** ковать. Ар. *Каваль куець у кузьні.* Ар.

2. подковывать, ковать. *Прывялі коні каваць.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **каваньне**-*ня, предл.-ню*—ковка. Ар. *Ня борздае каваньне.* Нсл. 240.

Соверш. **акава́ць, 1.** оковать.

2. заковать. *Ланцугамі акаваны рукі іх.* Кіт. 129а7.

•**ка́ведны**-*ная-нае*—каверзный, Зямцы Бел. склонный к каверзам. *Панасік гаварыў аб тых каведных варагох мірнага будаўніцтва.* Юст.

•**ка́ведзь**-*дзі, мн. ч.-дзі-дзяў, ж.*—каверза. Зямцы Бел. *Гэткая каведзь!* Зямцы Бел.

•**кавэнчыць(кавенчыць,** Нсл.), *несоверш., перех.*—мучить; мучениями заставлять, стонать. *Павук кавенчыць муху.* Нсл. 226. *За што ты яго кавенчыш?* Нсл. *Соверш.* **закавенчыць,** *перех. Сусім закавенчыў хлапца.* Нсл. 226.

•**кавэнчыцца,** (Гсл.), **кавенчыцца,** (Нсл.)-*чуся-чышся, несоверш.* **1.** мучиться со станом, метаться от боли. *Кавенчыўся бедненькі доўга із сваёю рукою.* Нсл. 226. *Соверш.* **скавенчыцца.** *Ад тваіх рук ён скавенчыўся.* Нсл. 226.

2. возиться с кем, терпя постоянно неудовольствие. *Цэлы век кавенчуся з табою.* Нсл. 226. *Отгл. имя сущ.* **кавенчаньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** мучение. *Кавенчаньне мухі пятухом.* Нсл. 226.

2. страдание предсмертной корчью. *Барані, Божа, кажнага ад такого кавенчаньня.* Нсл. 226.

пакавенчыцца, *соверш.*—пострадать. *Адмаразіў сабе палцы: пакавенчышся зь імі доўга.* Нсл. 456.

перакавенчыцца, *соверш.*—перемучиться, долго страдая; перенести мучение от болезни. *Перакавенчыўся, ледзь троху паправіўся.* Нсл. 403.

•**кавяла́**-*лы̀, мн. ч. кавёлы, ж.*—костыль. НК.: Очерки, Но. 658. *Бязногі прасіў падаць яму кавялу.* Гарывецк Сян. (Ксл.). *Прыкульгакаў неяк на кавёлах да таго спадара прасіцца нанач.* Зьніч, 1952, Но. 21, стр. 7. *З кавёламі будзе цягацца ваенны калека.* Акула, 472. *Ходы на кавялах(хадулях).* НК.: Игры, 29. *А ты б яго кавялой!* Машкі Сян. (Ксл.).

•**кавяра́йка**-*кі, дат., предл. кавярайцы, ж.*—крючок для подплетания лаптей. *Лапці падплятаюць, а кавярайкі няма.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).

•**кавярзьні̇́**-*нёў* (*один* **кавярзень**)—лапти, Сіраціна (Ксл.). босовики; летние лапти на босую ногу. Пск., Твер. (Даль). *Уменьш.* **кавярзе́нчык**-*ка, предл.-ку, м.*—лапоток. МГсл.

•**каву́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—резать большой кусок хлеба(и проч. съестного, С.). Шсл. *Узяў ды кавуле сабе з паўбукаткі хлеба.* Ст. *Соверш.* **адкавуліць**—отрезать большой кусок хлеба. Шсл. *Пастух адкавуліў сабе ў варэньку з паў букаткі хлеба.* Ст.

•**каву́н**-*на̀, зват. кавуне, мн. ч. кавуны̀-оў-ом-ны-а̀мі-ох, м.*—арбуз. ПНЗ; МГсл.; Смл. (Даль).

•**каўбаса́**-*сы, мн. ч. каўба̀сы-саў, ж.*—колбаса. Шсл.; Гсл. *На каляды нарабілі каўбас.* Ст. *Дайце каўбасу, я двору панясу.* Нсл. 240.

мясавы́я каўбасы—колбасы, приготовляемые из обыкновенного мяса в отличие от "*печанёвых*" и "*крываўнікаў*". НК.: Очерки, 23.

печанёвыя каўбасы—колбасы, приготовляемые из "*печанёў*". НК.: Очерки, 23.

Уменьш. **каўбаска**-*скі-сцы. Цягні цыган лягкое! І каўбаскі ня цяжкі.* *Послов.* Нсл. 240. *Шчадрую, шчадрую, каўбаскі чую, дайце каўбасу, я двору панясу.* Росуха Імгл.(Косіч, 56).

•**каўбасінец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—колбасник. *А паручнікі Гавянец Сташковіч каўбасінец а К. Юшковіч.* Гордз. Акты XУII, 5.

•**каўба́сны**-*ная-нае*—колбасный.

•**каўбу́х**-*уха̀, предл.-усѐ, зват.-у̀ша, мн. ч.-хі̀-хоў-хом, мн. ч., предл.-хох, м.*—желудок. Растсл.; ПНЗ.

•**каўбухі́**, *мн. ч.-хоў-хом, мн. ч., предл.-хох*—внутренности. Карскі, 1, 298.

•**каўбы́р**-*ра̀, предл.-ру̀, зват. каўбы̀ру, мн. ч.-ры̀-роў-ром-ры-ра̀мі-рох, м.*—кринка (узкий горшок, С.) для молока. *Каўбыр памый, тады малако цадзі.* Ксл.

•**каўга́нка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—кружка, находящаяся в бане для разливания воды. Даўгое Беш. (Ксл.).

•**каўха́ць**-*аю-аеш-ае, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.*—толкать, особенно бить кулаком. *За што ты яго каўхаеш, каўхануў?* Нсл. 240. *См.* коўх. *Отгл. имя сущ.* **каўханьне**-*ня, предл.-ню*—толкание. *Як мяне дзяцюкі любяць! Як выйду на вуліцу, за каўханьням ня відаць мяне.* *Послов.* Нсл. *Однкр.* **каўхану́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-ніцѐ*—толкнуть. *Каўхані яго.* Нсл. 240. *Однкр.* **каўхну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—дать толчек кулаком. *Каўхні яго пад бок, няхай ня сьпіць.* Нсл. *Соверш.* **адкаўха́ць**—натолкать, побить. Дсл. *Я яго адкаўхаў.* Дсл. *Однкр.* **адкаўхну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—отразить кого-л. толчком, ударом. *П'яны к імне лезе, я яго адкаўхнуў.* Дсл. *Соверш.* **накаўха́ць**—побить толчками. *Накаўхалі бакі.* Нсл. 240. *Прич.* **накаўха́ны**—натолканный. *Твая шыя, відаць, яшчэ не накаўхана.* Нсл.

•**каўха́цца**-*дюся-аешся, повел.-а̀йся-а̀ймася, несоверш.*—толкаться. *Не каўхайся! Што ты каўхаешся?* Нсл. 240. *Соверш.* **дакаўхацца**—дойти, расталкивая других. *Ледзь дакаўхаўся ў царкву.* Нсл. 138.

•**каўхе́нь**-*хня̀, предл.-хню̀, зват. каўхѐню, мн. ч.-хні̀-хнёў-хнём-хні̀-хнямі-хнёх, м.*—удар кулаком; кулак. *Каўхнём яго з хаты!* Нсл. 240. *Дай яму каўхня.* Нсл.

•**каўдобіна,** (Гсл.), **калдобіна,** (Нсл. 241), **кулдобіна,** (Міх.; Нсл. 258)-*ны-не, ж.* **1.** выбоина колеса (ухаб, **С.**). *Зьбіваліся ў каўдобінах.* Гарэцкі: Песьні, 85. *Па дарозе калдобіны.* Нсл. 241.

2. яма, образовавшаяся от течения воды весною, или рытвина, Гсл. выбита, обыкновенно водою, в весенное время, ямка на лугу или на дороге. *Ад дажджу зрабіліся калдобіны.* Нсл. 241. *Гэту кулдобіну ўвясну выбіла вада.* Міх.

3. яма с водою под навесом дерева или кустарника. *У калдобіне напіся вады.* Нсл. 241.

4. выбоина(углубление, сделанное ударами на поверхности чего-л., **С.**). Гсл.

•**каўза́ньне,**—*см. под* коўзаць.

•**каўза́ць,**—*см. под* коўзаць.

•**каўза́цца,**—*см. под* коўзацца.

•**каўзану́ць,**—*см. под* коўзаць.

•**каўзану́цца,**—*см. под* коўзацца.

•**каўзе́ль**-*зяля, предл.-зялю̀, мн. ч.-лі̀-лёў-лём-лі̀-ля̀мі-лёх, м.* **1.** скользкое место. Гсл.

2. каток, (МГсл.) на льду, каток, гладкий лёд для катания, Вост. (Даль) раскат льдяной. *Ён быў на каўзялю.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Хлапцы каўзаюцца на каўзялю.* Нсл. 240. *Дзеці ўсе пашлі на каўзель.* Вост. (Даль). *Гоцнуўся на каўзялю, аж ледзь устаў.* Нсл. 121(*под* гоцацца).

3. ледянка, на которой катаются мальчишки. *Каўзель мой разьбіўся.* Нсл. 240.

•**каўзну́цца,**—*см. под* коўзацца.

•**каўзу́ха**-*у̀хі-у̀се, ж. к* каўзун *ў вабодвых знач.*

•**каўзу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не, мн. ч.-ны̀-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** катающийся по льду.

2. ездящий по коленям ребенок. *Пасадзі на зямлю гэтага каўзуна.* Нсл.

•**ка́ўка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—галка, Дсл. галка, галица. Нсл. 226. *Каўкі ядуць усякую здыхату.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**ка́ўкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** каркать. Гсл. *Вароны каўкаюць, закаўкалі.* Нсл. *Соверш.* **закаўкаць.** Нсл. 226.

2. есть большими, плохо пережеванными кусками, торопливо пожирать. Гсл.

3. *перен.*—рыгать при рвоте. *Таварыш наш ужо каўкае за вуглом.* Нсл. 226.

4. *перен.*—надоедать. *Дай дзяцём есьці, бо даўно каўкаюць.* Дсл. *Отгл. имя сущ.* **каўканьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—карканье. Гсл.; Нсл. 226. *Однкр.* **ка́ўкнуць**-*ну-неш-не,* **1.** каркнуть. Нсл. 226.

2. *перен.*—пикнуть. *Ані каўкні мне!* Нсл. 226.

3. издать последний дух, умирая; испустить дух, Гсл. дохнуть, испустить вздох. *Ані каўкнуў, так і сканаў.* Нсл. 226. *Каўкнуў на тый сьвет.* Нсл.

•**каўне́р**-*няра̀, предл.-няру̀, зват.-нѐру; мн. ч.-няры̀-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—воротник. НК.: Очерки, 104.; Ар.; Косіч 227; ПНЗ; Растсл.; МГсл.; Шсл.; Хадулава Куз. (Ксл.); Нсл. 240; Растсл.: Смоленск 149. *Хоць ён не піянер, а чырвоны меў каўнер.* Колас ("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.). *Каўнер шырокі, а пяты голы.*

прыхапіць на каўнер—взять в долг. *Сяголета яму вельмі му̀тарна прышлося: грэчачка памерзла, там пашлі сухмяні, каноплі ня ўзышлі, давялося трохі і на каўнер прыхапіць у купца.* Косіч 233.

•**каўне́рац**-*рца, предл.-рцу, зват.-рча, м.*—манжета. Валожына. *Сарочкі вышываныя на каўняру й каўнерцах рукаваў.* Сакуны, 21.

●**каўнярцы́**-*цоў*(*один каўнярэц*)-*цом, мн. ч., предл.-цох, м.* — воротнички рукавов, манжеты. *Наста вышыла сабе прыгожыя каўнярцы.* Воўсішча Сян. (Ксл.).

●**каўне́равы,** (Нсл.), **каўняровы**-*вая-вае*, **1.** *прилаг. к "каўнер"*, НК.: Очерки, 106. принадлежащий к воротнику. Нсл. 240. *Каўнеравыя складкі.* Нсл. 240. *Каўнеравае сукно.* Тм.
2. имеющий воротник(*"каўнер"*). *Каўняровая кашуля, каўняровыя порткі.* НК.: Очерки, 106.

●**ка́ўня**-*ні-ні, ж.*—кофейня.

●**каўняровы,**—*см. под каўнèравы.*

●**каўняроўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—рубаха с широким воротником. НК.: Очерки, 104.

●**каўшэнь**-*шня̀, предл.-шню̀, мн. ч.-шнішнёў-шнём, мн. ч., предл.-шнёх, м.*—удар кулаком в шею. *Дай яму каўшня.* Нсл. 240. *Ср. коўх.*

●**каўшыць**-*шу-шыш*—бить кулаком. *За што ты яго каўшыш?* Нсл. 240. *Ср. коўш, каўхаць.*

●**каўток**-*тка̀, предл.-тку̀, зват. коўтку, мн. ч., дат.-тком, мн. ч., предл.-ткох, м* **1.** глоток пищи. Гсл.
2. скачавшийся комочек чего-л. плотного. Гсл.

●**каўта́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш.*—глотать. ПНЗ.

●**каўту́н**-*уна̀, предл.-унѐ, зват.-ўне, м.* **1.** колтун, болезнь волос. (Гсл.); Шсл. *Убіўся ў галаву каўтун і рады ня даць.* Ст.
2. *насм.*—сбившиеся волосы. Шсл. *Рашчашы ты свае каўтуны!* Ст.

●**каўтунава́ты**-*тая-тае*—подверженный *"каўтуну".* Гсл.

●**каўцю́х**-*юха̀, предл.-юсѐ, зват.-ю̀ша, мн. ч., дат.-хом, мн. ч., предл.-хох, м.*—комок испражнения(лошади, овцы), катышек грязи. Гсл.

●**кацап**-*апа-а̀пу, зват.-а̀пе, м.*—ругат. слово: русский, великорос. Гсл.

●**Кацапшчына**-*ны, ж., бранное*—Россия, Московия. Гсл.

●**кацэль**—сумка. Косіч 75.

●**каце́лка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** кружок, который катают, Гсл. диск для катания при игре *"качаньне кацелкі". Дзяцюкі качаюць кацёлку.* Ар.
2. грузоподъемное устройство в виде вращающегося на оси колеса с желобом, через которое перекинута цепь, канат и т. п., блок. *Ніты ў кроснах вісяць на кацелках.* Міх.

●**каце́лкі**, -*лак, мн. ч.*—подсолнечник. Растсл.; ПНЗ. *Ср. кацелка.*

●**каце́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—игрок при игре *"качаньне кацелкі".* Войш.

●**кацянё,**—*см. под кот.*

●**кацяні́ць,** *кацѐніш-не, соверш., перех.*—окотиться. *Котка кацяніла трое.* Нсл. 249.

●**кацяні́цца, каце́ніцца,** *несоверш.*—котиться. Ар. *Котка каценіцца, кацянілася.* Нсл. 250. *Раскажа, як кацянілася котка.* ЗСД. 57.

●**каця́чы**-*чая-чае, прилаг. к кот*—кошачий. Ар. *См. кацiны. Ср. дзіцячы, пялячы, парасячы, ягнячы.*

●**каці́к**-*ка̀, предл.-ку̀, мн. ч. кацікі-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.*—яйцо, которое хорошо катится. Спаская Сір. (Ксл.).

●**каці́ны**-*ная-нае*—кошачий. МГсл. *См. кацячы.*

●**каці́ць,** *коціш-коце, несоверш., перех.* **1.** двигать какой-л. округлый предмет в одном направлении, заставляя его вращаться; катить. *Каціць кола.* Ар. *Гаспадар коце цэбар да хлява.* Ар. *Секачы кацілі бёрны да вазоў.* Ар. *Каціце бярвіно.* Нсл. 250. *Соверш.* **пакаці́ць,** *пакачу̀, пакоціше, перех.*—покатить. Ар.; Шсл. *Пакаціў кацёлку.* Ст.
2. гнать ветром(по земле, С.). *Кляновы лісточак, куды цябе вецер коціць? Ці ў луг на далінку, ці назад пад клянінку?* Из песни, Нсл.
3. *соверш.*—рождать, свойственно овце. *Авечка каціла пару ягнят.* Семянцова Беш. (Ксл.). *Авечкі коцяць двое.* Нсл.

●**каці́цца,** *качуся, коцішся, несоверш.* **1.** двигаться в каком-л. одном направлении, вращаясь (о чем-л. округлом или шаровидном); катиться. Шсл. *Бярвеньне коціцца далоў; падлажыць трэба, каб не скацілася.* Нсл. 250. *Яйцо борзда коціцца з латака.* Ар. *Кацілася, кацілася калодачка зь печы, стукнула, грукнула Вінцулю ў плечы.* Из обрядной песни, Віл. *Соверш.* **адкаці́цца, а)** откатиться. **б)** (*перен.*)—умереть. *Адкаціўся ад нас яблычак адкотны, сынок ненаглядны, дзетка мілы памер.* Дсл.
2. передвигаться в пространстве(о светилах).
3. о слезах. *Сьлёзы самы коцяцца, гледзячы на яе муку.* Нсл. 250. *Сьліза за сьлізою кацілася з аччу.* Ар. *Знаць табе, Настулька, замуж хочацца, што ў цябе сьлёзанька ня коціцца.* Из свад. песни, Нсл. 250.
4. ягниться. Ар.; Нсл. 250; Гсл. *Наша авечка кацілася.* Каралі Куз. (Ксл.). *Соверш.* **акаці́цца**—объягниться. Шсл.; Ар. *Акацілася наша адна авечка.* Ст.

закаці́цца, *соверш. к каціцца в 1-ом и 2-ом см. Сонейка-каласок, закаціся за лясок. Сонейка нізенька, нам да хаткі блізенька.* Из песни пастухов, Ар.

пакаці́цца, 1. *соверш. к каціцца в 1-ом см. Пакаціўся клубочак.* Ст. *Як казана, ногі ня пайдуць, дык бокам пакоцішся.* Марціновіч(Беларус, Но. 159)
2. *соверш. к каціцца в 2-ом см. На небе сьвецяць зоркі....Адна зь іх замігае, другая пакоціцца і дзесь шчэзьне ў нябёсным прасьцягу.* Гурла("Наша Ніва", 1911

3. *соверш. к* каціцца *в 3-ем см.* *Змоўкне, і сьлёзы пакоцяцца.* Гарун: Жабрачка.
4. *соверш. к* каціцца *в 4-ом см.*, поягниться. *Авечкі коцяцца, пакаціліся.* Нсл.

іскаці́цца, скаці́цца, 1. *соверш. к каціцца в 1-ом см.*, спуститься вниз, катясь по наклонной поверхности; скатиться. Ар. *Бочка скацілася далоў.*
2. *соверш. к* каціцца *во 2-ом см.* *Зорка скацілася.*
3. *соверш. к* каціцца *в 3-ем см.* *Сьліза скацілася.* *Соверш.* **вы́каціцца,** *выкачуся, выкаціцца,* **1.** катиться, выпасть, высыпаться, выйти наружу из чего-л., выкатиться.
2. *соверш. к* каціцца. *З пад ейных павекаў выкаціліся буйныя сьлёзы.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50/435-436).

•**кацьма́**-*мы̀, ж.*—зараза. Халоп. (Юхн.). *Кацьма ў вавечкі ўбілася.* Халоп. *Каб на цябе кацьма напала!* Тм.

•**кацьма́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча, мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—грубый, неопрятный, даже отвратительный человек. Мікалаўшчына.

•**кацю́х**-*ха̀, мн. ч.-хі-хоў-хом-хі-ха̀мі-хох, м.*—чурбан. *Адрэж кацюх на ўзгалавашчы.* Вульлянавічы Сян. (Ксл.).

•**кацю́лька**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—круглая чурка, подкладываемая под ухват, чтоб легче вставить горшок в печь. Ксл. *Падлажы кацюльку пад вілкі — лягчэй будзе.* Аляксандрава Гар. (Ксл.).

•**качады́к**-*ыка̀, зват.-ы̀ча, мн. ч.-ыкі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—железная спица, при помощи коей плетут лапти. Дсл.

•**кача́лка**-*лкі-лцы, ж.*—круглый деревяный брусок для катания, при помощи *"валка"* высушенного белья, скалка. Растсл.; Гсл.; Нсл. 231. *Няма качалкі пакачаць хусьце.* Ар. *Уменьш.* **кача́лачка**-*чкі-чцы—валечек. Харошанькая качалачка.* Нсл. 231.

•**кача́лачка**-*чкі-чцы, ж***1.** катышек. *У лазьні, як мыешся, качалачкі на целе адкуль бяруцца.* Нсл. 231.
2.—*см. под* качалка.

•**кача́лкі**-*лак, единств. ч. нет.*—валёк для белья, Шсл. рубель и скалка для катания выстиранного белья. Раст.: Смоленск, 149. *Няма сваіх качалак, чым пакачаць хусьце.* Ст. (Шсл.).

•**кача́н**-*ана̀, предл.-анѐ, зват.-а̀не; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—твердый стебель капусты, кочерыжка. Ар.

•**качарожнік** — *чапѐльнік.* НК.: Очерки, Но. 518.

•**качарэжка**-*жкі-жцы, ж.*—клюка, Гсл. палка с загнутым концом, как у кочерги. Ар.

•**качарэжнік**-*ка-ку, м.*—угол для ухватов. ПНЗ; Ар.; НК.: Очерки; Гсл. *См. вілачнік.*

•**качаты́х**-*ыха, предл.-ы̀ху, зват.-ы̀ша, м.*—ключек для плетения лаптей. *Падай качатых!* Путрына Сір. (Ксл.).

•**кача́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, многократ. каго-што,* **1.** (двигать какой-л. круглый предмет, заставляя его вращаться, С.); кататься. Шсл. *На Вялікдзень качаюць яечкі.* Аш. *Гэты яблык будзеш качаць.* Н. (Афанасьев: Сказки, 1, 1913, 210). *Хлопцы качаюць круточкі з бляхі.* Сянно (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **кача́ньне**-*ня, предл.-ню*—катание. Ар. *Качаньне яец.* Нсл. 250. *Качаньне бярвён.* Нсл. *Качаньне хусьця.* Тм. *Соверш.* **закача́ць**—замарать, валяясь. *Белую сарочку закачала ты.* Нсл.

раскача́ць, *соверш.*—(катая, расплющить, сделать тонким, плоским, С.) раскатать. *Раскачай цеста на рэзьнікі.* Нсл. 555. *Прич.* **раскача́ны**—раскатанный. *Раскачанае на макарон цеста.* Нсл.
2. валять(разглаживать при помощи катка, валька), катать, Нсл. катать. Шсл. *Качаць хусьце.* Нсл. *Качай хусьце.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Зараз буду качаць хусты.* Ст.
3. разминая руками и двигая по к.-л. поверхности, придавать окружную форму. *Качаць макарон.* Ар.
4. *многократ., о овцах*—рождать детенышей, катиться. *Авечкі качаюць заўсёды па двое, а наша каціла адно.* Нсл. 250.

пакачаць, *соверш. к* качаць *в 1-ом см.*—катать некоторое время. Ар. *Пакачаў троху кацёлку, і досыць; нашто так улягаць.*
2. *соверш. к* качаць *в 2-ом см.*—окончить катать. *Ганька хусты пакачала.* Ар.

•**кача́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.* **1.** кататься по чем лежа. *Не качайся па пасьцелі.* Нсл. 231. *Малы качаецца па хаце, як гарбуз у градах.* Нсл.
2. валяться. *П'яны качаецца па сьнезе.* Нсл. 231. *Качаюцца із сьмеху.* Нсл. *Сьмяецца аж качаецца.* Ар.
2а. катиться. Ар. *Клубок качаецца.* Нсл. 231.
3. хворать лежа. *Жыватом качаецца.* Нсл. 231. *Соверш.* **вы́качацца**—выросги или выздороветь. *Я дужа добра даглядала яго — выкачаўся ён, толькі галава аблезла, як качан.*(Дсл. *под* дюжа).

адкача́цца, *соверш.*—проболеть(лежа, С.). Шсл. *У лячэльні адкачаўся зь месяц.* Ст.
4. быть в небрежении, валяться. *Нашто ў цябе белыя сарочкі качаюцца па лаўках?* Нсл. 231. *Соверш.* **закача́цца**—замараться (валяясь. С.). *Белыя ніткі закачаліся.* Нсл.

пакача́цца, *соверш. к* качацца *в 1-ом, 2-ом и 3-ем см.*, некоторое время *"качацца".*

пракача́цца, *соверш.*—проболеть лежа. Іг.

•**ка́чка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—утка. Ар.; Заронава Куз. (Ксл.); Растсл.; МГсл.

каб цябе [яго і г. д.] качкі—легкое необидное проклятие(дословно: Чтобы тебя утки съели). *Няхай яго качкі!* Колас ("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.).

•**качкі**-*каў, област.*—челюсти. Растсл.

•**кача́лка**-*кі, дат., предл.*-**цы**, *ж.* **1.** качалка. Растсл.

2. — *кацюлька.* Забалотнікі Куз. (Ксл.).

3. скалка. ПНЗ.

•**каю́к**—конец, смерть, гибель. Гсл. *Не на тое сець я ткаў, каб цябе я ратаваў, горда адказаў павук. І тут мусе быў каюк.* Швэд: Сьцежкі, 85.

•**кэрпацца**-*аюся-аешся,* Шсл.—кропотливо работать, копаться. *Кэрпацца цэлы дзень у хаце.* Ст. *См. карпа̀цца.*

•**кэшкаць**-*аю-аеш, несоверш.*—возиться с чем-л. *Соверш.* **акэшкаць**—(слегка, С.) очистить. Шсл. *Акэшкала сенцы ад шумецьця.* Ст.

•**ке́заўка**-*укі-ўцы, ж.*—клоака (у птиц). Бр.(С. Т. у "Крывіч, 1926, Но. III, стр. 116). *Ср. кеўзаць.*

•**кел,** *кла, предл. кле, мн. ч. клы, м.* **1.** зуб, клык. Гсл.; МГсл. *Клы вялікія ў вяпра.* Нсл. 233.

2. *перен.*—хитрость или упрямство.

на кел узяў—перехитрил или заупрямился. Нсл. 233.

•**ке́льля**-*лі-лі, ж.*—келья. *Ён у кельлі сядзіць — Богу моліцца.* ПНЗ. 45.

•**ке́льня**-*ні-ні, мн. ч.-няў, ж.*—лопаточка каменщика. Гсл.

•**ке́мкасьць**-*ці, ж.* — *кемнасьць.* Гсл.

•**ке́мкі**-*кая-кае — кемны.*

•**ке́мнасьць**-*ці, ж.*—сообразительность, сметливость. Гсл.; Ар. *Ён мае кемнасьць, сілу нейкую.* Крушына(Зьніч, 1953, Но. 23).

•**ке́мны,** *-ная-нае*—сообразительный, (Шсл.) сметливый. (Гсл.); Ар.; Іг.; Міх. *Гэты хлапец кемны, зь яго могуць людзі быць.* Міх. *Юзюк кемны хлапец.* Машарова Сьміл. (Шсл.).

•**ке́міць**-*млю-міш-ме, несоверш., што или из дополнительным предложением*:

— соображать, Ар.; Міх. соображать, быстро схватывать. Гсл. *Соверш.* **ське́міць**—сообразить. Ар.; Міх. *Адразу ськеміў, што тут яшчэ адно лішняе можа давесьці да гібелі.* Тат.: Кво вадыс, 119. *Глянь во, Англік ці Немец яны ўсё ўмеюць ськеміць.* Купала. *Дзяўчаты нашы ськемілі...* Макаёнак: Каб людзі... *Адразу ськеміў, у чым справа.* Ст. *Маланка (ськеміла): Юля, дык мы пойдзем.* Тм.

уке́міць, *соверш.*—запомнить, заметить. Шсл. *Ня ўкеміў я, каторы зь іх там быў.* Ст.

•**ке́ньдзіцца**-*джуся-дзішся*—слегка капризничать, плакаться. Шсл. *Дзяцё ўсё нешта кеньдзіцца, мусіць не здаровае.* Ст.

•**ке́рзаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—плести. Гсл.

•**ке́ска**—кошелек, киса. Гсл. *Кеску з грашамі згубіў.* Нсл. 234.

•**ке́шкала**-*лы, общ.*—медленно работающий или медленно собирающийся в путь, Іг. медлительный, непроворный, копотливый.

•**ке́шкацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—копошиться, Гсл. воротиться з чем-л., делать что-л. слишком медленно, копаться. Іг. *Старая ўсё кешкаецца ў запечку.* Ст. *Яна ўвесь дзень кешкаецца.* Бешанковічы (Ксл.). *Соверш.* **абке́шкацца**—копошась, копаясь, сильно загрязниьбся. *Абкешкаўся, як сьвіньня.* Луб'ева Аз. (Ксл.). *Соверш.* **акешкацца**—(слегка, С.)—очиститься. Шсл. *Троха акешкалася ад*

•**ке́ўзаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—пачкать, замусливать, говорится о детях, Шсл. (распространять по поверхности что-л. что-л. мажущее, жирное), размазывать. *Ср. кезаўка. Ня кеўзай ты кашы па стале.* Ст. *Соверш.* **абкеўзаць**—обмарать, размазывая что-л., мазюкая. Шсл. *Прич.* **абке́ўзаны.** Шсл. *Абкеўзаныя анучы, а ён абувае.* Ст.

•**ке́ўзацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—мараться.

абкеўзацца—обмараться, размазывая что-л., мазюкая. Шсл. *Чыста ўсё дзяцё абкеўзалася ў кашу.* Ст.

•**кялтуя́**-*уі-уі, ж., област.*—рукоятка цепа. Ар.

•**кзымс**-*са(у), предл.-се, м.*—карниз. Бешанковічы (Ксл.).

•**кібі́та**-*іты-іце, ж.*—невысокого роста "*прысадзістая*", ловкая девушка. Міх.

•**кі́біць, 1.** упругая выпуклость. Гсл.

2. древко лука. Гсл.

•**кі́гаўка**-*кі, дат., предл.*-**цы**, *ж.*—чайка. *Чутны стогны багны, чутны кігаўкі плач.* Дуб.

•**кі́гаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—кричать, пищать, визжать, свойственно младенцу или поросенку. *Дзяцё кігае.* Нсл. 234. *Парасяты кігаюць бяз маткі.* Нсл. 234.

•**кігі́,** *глагольная частица,*— плач, крик ребенка. *Ты тут гуляеш, а дзяцё ўдварэ кігі спраўляе.* Нсл. 234. *См. куга̀ в 1-ом см.; перен.*—ребенок. *Яму Бог даў кігі.* Нсл. 234. *См. куга̀ в 2-ом см.*

•**кігі́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** говорится о чайке: пищать, кричать. Гсл.

2. пищать свойственно ребенку. *Дай дзяцяці цыцкі, няхай ня кігікае.* Нсл. 234.

3. визжать, свойственно поросятам. *Парасяты на дварэ кігікаюць, маткі шукаюць.* Нсл. 234. *Отгл. имя сущ.* **кігі́каньне**-*ня, предл.*-**ню**, **1.** писк. *Табе не дадзела слухаць гэта кігіканьне?* Нсл. 234.

2. визг поросят. *Двое тых парасят, а кігіканьня на цэлую хату.* Нсл. 234. *Однкр.* **кігі́кнуць**-*ну-неш-не. Дзяцё нешта кігікнула, дый зайшлося.* Нсл. 234.

•**кіх-кіх,** *междомет., однкр.*—подавленное ха-ха. Гсл.

•**кїханьне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—хихиканье. Гсл.
•**кїдае,** *безлич., см. под* кїдаць.
•**кідану́ць,**—*см. под* кїдаць.
•**кїданьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к* кїдаць, **1.** бросание, кидание.
2. сажение под плуг картофеля.
3. оставление без внимания. *Кіданьне дзяцей на чужыя рукі.* Нсл. 234.
•**кїдаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, перех.* —кидать, бросать. МГсл. *Кїдай снапоўе на асець.* Нсл. 234. *Ня туды ты кїдаеш, куды трэба.* Нсл.

кідаць на жэрабя—кидать жребий, бросать жребий. Ар.
2. садить под плуг картофель. *Нашы паехалі кїдаць бульбу.* Ст.

кїдае, *кїнула, безлич.*—бросает и мечет. . *Куды цябе кїдае, кінула?* Нсл. 234. *Цябе туды віхром кідае*—знач. сломя голову спешить. Нсл. *Каб цябе кінула, дый не адпусьціла.* Нсл. *Однкр.* **кідану́ць**-*ну-неш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—бросить, метнуть. *Кіданць яблыкам, дый ў самае вока лучыў.* Нсл. 234.

кїнуць-*ну-неш-не, однкр.*—бросить. *Кінь прад сабой, знойдзеш за сабой.* *Послов.* —что посеешь, то и пожнешь. Ар.; Віл.(ЛБ. 3768).

абкїдаць, 1. *соверш. к* абкідаць *в 1-ом см.*—обсыпать песком или землей. Шсл.
2. обшить. Шсл. *Яшчэ толькі проразку трэба абкїдаць*(*у сарочцы.* **С.)**

Несоверш. **абкіда́ць,** *перех.* **1.** обсыпать песком или землей. Шсл. *Сядні трэба абкідаць капец.* Ст.
2. обшивать края в куске полотна. Шсл.

адкіда́е, *соверш.* **адкїнула,** *безлич.*—возвращается(о болезни). Іг. *Хваробу адкідае.* Іг.

адкідаць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, соверш., перех.*—отбросить, откинуть в несколько приемов; откидать. *Несоверш.* **адкіда́ць**-*аю-аеш-ае, перех.* **1.** откидывать, отбрасывать(бросать, кидать в сторону, **С.**). Шсл. *Адкїдай, адкїдай, адкінь адсюль снапоўе.* Нсл. 374. *Хворы кїдаецца, адкідае ад сябе падушкі.* Дсл.
2. раскрывать весною *"капец"* с картофелем (и т.п., **С.**). Шсл. *Бацька адкідае капец на гародзе.* Ст.
3. обособлять кого-л. от корня, содействовать выделению, разделу. *Дзядзька адкідае ад сябе братаніча.* Дсл.

адкіне, адкінула, *безлич.*—отбросит, отбросило. *Яго адкінула на бок.* Ар.

адкїнуць-*ну-неш-не, соверш.* — *адкідаць в 1-ом см.*—отбросить, откинуть. Нсл. 374.; Ар.; Шсл.; Гсл.; Ксл. *Трэба адкінуць сьнег ад ганку.* Ст.
2. *соверш. к* адкідаць *в 2-ом см.*
3. *соверш. к* адкідаць *в 3-ем см.*

паадкіда́ць—поотбрасывать (бросать в сторону многократно, Ар.). Шсл. *Паадкідай сьнег ад ганку.* Ст.

дакїдаць-*аю-аеш-ае, соверш.*—добросить (многое). Ар. *Несоверш.* **дакїдаць**-*аю-аеш-ае*—добрасывать.

закїдаваць—намекать с задней мысдью; говорить, подозревая в чем-л. Гсл.

закїдаць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, соверш., перех.*—завалить, МГсл. забросить в несколько приёмов. *Прич.* **закїданы** —недосмотренный, плохо выкормленный. Шсл. *Ён бы й дарма быў конік, але закіданы.* Ст. *Несоверш.* **закіда́ць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, перех.* **1.** забрасывать. Шсл. *Закідаць сеці.* Нсл. 170. *См.* закінуць *в 1-ом см.*
2. обделывать гряды, выбирая борозды. Шсл. *Не работніца я, калі ня здолею баразны ўжо закідаць.* Ст. *Соверш.* **закїнуць** —*ну-неш-не*—забросить, (Шсл.) закинуть. *Некуды закінуў тапор ды не знайці цяпер.* Ст. *Закінуць сеці.* Нсл. 170. *Толькі адна залвіца за мяне слова закінула.* Дсл. 239.

закїнуць слова: а) *за каго*—сказать мимоходам что-л. в пользу другого. *Закінь там за мяне слаўцо.* **б)** *да каго*—проговорить вскользь к кому-л., спомянуть вскользь о чем-л.

закінены, (Ар.), **закінуты,** (Шсл.), *прич. к* закінуць—заброшенный. Шсл.; Ар. *Вэнь аж куды закінуты рукавіцы.* Ст.

закінена (закінута) слова—проговорено, сказано что-л. в пользу кого-л. или вскользь к кому-л. *Да талачанскае вячэры падходзяць усі, да каго "закінута было слова".* НК.: Пасоб., 118.

закінуць у шулумейку—выпить. НК.: Очерки, 70.

накідаць, *соверш., перех.*—набросать что-л. на что-л. *Накідайце снапоўе на асець.* Нсл. *Соверш.* **накінуць**—набросить. Гсл.

пакїдаць, *соверш., перех.*—поброcать в разных местах. *Пакідаў усі снадзі свае, ня прыняўшы.* Нсл. 457.

перакідаць, *соверш., перех.*—перебросить в несколько приёмов. *Несоверш.* **перакіда́ць,** *перех.*—перебрасывать. Ар.; Шсл. *Дошкі давядзецца пераз плот перакідаць.* Ст.

перакїнуць, *соверш., перех.*—перебросить. Ар.; Шсл. *Перакінь мех на гэты бок.* Ст. *Прич.* **перакїнены,** (Ар.), **перакїнуты,** (Шсл.) —переброшенный. Ар. *А жэрдка перакінутая так і ляжыць на Паўлюковым гумне.* Ст.

прыкїнуць вокам—определить приблизительно на глаз меру, вес, длину чего-л. *Прыкінуўшы вокам, колькі вазоў будзе.* ЛНЧ 29.

раськідаць, *соверш., перех.*—разбросать, (Шсл.) в несколько приёмов. *Што там цяжка дзяліць сена: узяў, раськідаў па парэбранцы ды ўсё.* Ст. *Раськідаць трэба копы сена, што дождж памачыў.* Нсл. 555.

Прич. **раські́даны, 1.** разбросанный, (Шсл.) раскиданный. *У хаце ўсё раськідана, і не знайсьці, дзе што ляжыць.* Нсл. 555.
2. разоренный. Гсл. *Раськіданае гняздо — назоў драмы Я. Купалы.* *Несоверш.* **раськіда́ць,** *перех.*—бросать в разные стороны, разбрасывать, Шсл.; МГсл. раскидывать. *Раськідайце, раськідайце копы сена, няхай падсохнуць.* Нсл. 555.
2. разорять. МГсл. *Прич.* **раськіда́ны** —разбрасываемый, раскидываемый.

ські́даць, *соверш., перех.* **1.** скинуть с чего-л. вниз в несколько приемов, скидать. *Ськідаць кулі з вышак.* Ар.
2. кидая, сложить в одно место, сбросать. *Ськідаць каменьне ў крушніне ў крушню.* Ар.

ськіда́ць, *несоверш. к ськідаць, ськінуць,* **1.** сбрасывать, (Шсл.) скидывать. *Ты вязі ськідаць гной.* Ст.
2. ниспровергать. МГсл.
3. снимать(что-л. одетое), скидывать. *Ськідай кажух.* Ар.
4. ськіда́ць малако—снимать сметану с простокваши. Ар. *Прич.* **ськіда́ны.** Ар. *Ськіданае малако.* *Отгл. имя сущ.* **ськіда̀ньне**-*ня, предл.-ню.* *Ськіданьне малака.*
5. ськіда́ць дзяцё—рождать преждевременно ребенка неживым(тоже о животных, Ар.) Шсл. выкидывать. *Соверш.* **ські́нуць**-*ну-неш-не,* **1.** сбросить.
2. снять(что-л. одетое). *Скінь шапку.* Ар.
3. ськінуць дзяцё—родить преждевременно ребенка неживым(тоже о животных, Ар.). Шсл.; Ар. *Сымоніха ськінула дзяцё.* Ст.

ськінуць гаршчок—полечить живот (таким образом, что) на желудок ставят опрокинутый горшок и зажигают под ним паклю, чтобы обезвоздушить под ним пространство; от чего желудок втягивается в горшок. Ксл. *Ськінуць гаршчок надабе, га?* Казімерава Сур. (Ксл.).

ськінуць малако—снять сметану з простокваши. Ар.

вы́кідаць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, соверш.*—кидая, выбросить в несколько приёмов, одно (одного) за другим; выбросать.

выкіда́ць-*дю-деш-де, повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** выкидывать выбрасывать. Шсл.; МГсл.; Ар.
2. извергать. МГсл. *Соверш.* **вы́кінуць**-*ну-неш-не, повел. вы̀кінь-ньма, перех.*—выбросить, (Шсл.) выкинуть. Ар. *Іскрак із носа выкінуць.* Кіт. 43а6. *Выкінь шуму вон.* Ст.

укі́даць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, соверш., перех.*—вкинуть в несколько приемов, вбросать, вкидать. *Несоверш.* **укіда́ць**-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, перех.*—вкидывать, вбрасывать. *Душы свае да пекла ўкідалі.* Кіт. 11364.

укі́нуць, 1. вкинуть, вбросить. Ар. *Шайтан у нутр мой укінуў скупасьць.* Кіт. 19а16. *Укінь усё гэта ў вагонь.* Нсл. 655.
2. ввергнуть, МГсл. вбросить. Гсл.

уськіда́ць, *несоверш., перех.*—взбрасывать, вскидывать. *Соверш.* **уські́нуць**-*ну-неш-не, перех.* **1.** взбросить, Шсл.; Нсл. 665. вскинуть. Ар. *Уськінь гэта палена на воз.* Ст. *Клёпкі ўскінуў на гару.* Ст.
2. поколотить или высечь розгами, дать гонку(нагоняй, С.). *Ладне ўськінулі яму, няхай здароў носе.* Нсл. *Уськінуў яму кія, не шкадуючы.* Ст.

наўськіда́ць, *соверш. каму*—накласть, побить. Шсл. *Наўськідалі яму коліка добра.* Ст.

•**кі́нуць,**—*см. под кі̀даць, кіда̀ць.*

•**кіда́ць**-*дю-деш-де, повел.-ай-дйма, несоверш., перех.*—оставлять. *На каго ты кідаеш, кінуў двор?* Нсл. 234. *Кідаеце прарока.* Кіт. 28б12. *Ня кідайце роднае мовы: бо запраўды дзеля свайго народу тады вы памерлі.* Цётка: Шан. род. слова ("Лучынка", 3-яя кніжка 1914 г.). *Сядлай, мілы, каня, каня вараненькага, прыязджай, мілы, ня кідай, мілы, мяне маладзенькую.* Из песни. *Соверш.* **кі́нуць**-*ну-неш-не, повел. кінь, кіньма*—оставить. *Мамка мая родная, жаль мне мамку кінуць.* Нсл. 279(*под* *мамка*). *Кінуў хату не запершы.* Нсл. 234.

адкіда́ць-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш.* **1.** лечить огневицу(простудные прыщи), омывая их водой, в которой мочат руки при посадке хлеба и в которую еще нарочно кладуть горящие угли с печи, когда садят хлеб. Шсл.
2. отвергать. *Ласку маю адкідаеш, адкінуў.* Нсл. 374. *Соверш.* **адкі́нуць**-*ну-неш-не, перех.* **1.** *соверш. к адкіда̀ць у 1-ым зн.* *Зьбегай, Міхалька к дзядзіне, хай адкіне табе вогнік.* Ст.
2. *соверш. к адкіда̀ць во 2-ом см.*, отвергнуть. Гсл. *Ласку маю адкідаеш, адкінуў.* Нсл. 374.

акіда́ць-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш., перех.*—оставлять в забвении, в презрении, оставлять на произвол судьбы. Гсл. *Усі суседзі мяне акідаюць, акінулі.* Нсл. 362. *Соверш.* **акінуць**-*ну-неш-не, повел.-нь-ньма,* Нсл. 362,—оставить, забыть, покинуть. *Акінулі мяне, старэнькую, мае дзетухны.* Гсл.

пакіда́ць-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш., перех.*—оставлять. Ар. *Усі мяне пакідаюць.* Нсл. *Дзецянё адно пакідаеш у хаце.* Нсл. *Мамачку сваю пакідаю.* Нсл. 279(*под* *мамачка*). *Пакідай ты сьмерці сховы мураваць.* Гарун(ст. "Муляр"). *Прыданечкі ды дамоў едуць, Тацяначку тут пакідаюць.* Яблынка Імгл.(Косіч 251).

пакі́нуць-*ну-неш-не, каго-што, соверш.* —оставить. МГсл.; Ар. *Пакінь пісаці, едзь ваяваці.* Старадуб(Жив. Старина, 1909, 1, 86). *Пакінь стрэльбу й вуду, і я* (*для*) *ў цябе буду.* *Послов.* Нсл. *На каго я спадзявалася? На таго дзяцінку на маладога. Ты, дзяцінанка, не пакінь мяне.* Лупекі Стдуб. (Косіч 246). *Прич. прош. вр.* **пакінуўшы.** *У іх*

усіх свае дзеці былі; свае пакінуўшы, чужыя мамчылі. Кіт. 129а5.

раськіда́ць-*дю-деш-де, несоверш., перех.* —мотать, расточать. Ар.;

•**кі̆дацца**-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася, несоверш.* **1.** бросаться (кидаться, **С.**). *Ня кі̆дайся біцца.* Нсл. 234. *Што ты кі̆даешся да мяне з кулакамі?* Ст. *Кідаецца ка мне біцца.* Нсл.
2. метаться(кидаться, **С.**). *Хворы кідаецца, ён ночы кі̆даецца*—лежит, спит неспокойно. *Кі̆даецца бедная ад болю жывата.* Нсл. 234. *Кідаемся то туды, то сюды, адкуль хлеба дастаць.* Нсл.
3. кое-как перебиваться. Ар. *Пакуль што кідаемся памаленьку.* Ст. *Соверш.* **кі̆нуцца**-*нуся-нешся, возвр.*—броситься, кинуться. *Кінуўся ў мора.* Кіт. 79а3. *Сабакі кідаюцца, кінуліся на мяне.* Нсл.

закі̆нуцца, *соверш.*—завалиться, запропасть. Шсл. *Нейдзе закінулася мая шапка.* Ст.

накі̆дацца, *соверш.*—вдоль, много накидать. *Накідаўся ўжо, ідзі аддыхні.*

ські̆дацца, *соверш.* **1.** начав кидать, увлечься киданием, раскидаться, разбросаться.
2. расстроиться. Шсл. *Раськідалася ў Вандзулевых вясельле: мусіць яны дачцэ мала пасагі даюць.* Ст.

ськідаваццa, -*дуюся-дуешся, несоверш.* —раздеваться. НК.: Очерки, Но. 614.

вы́кінуцца-*нуся-нешся, соверш.*—выброситься. Гсл.

•**кі̆нуцца,**—*см. под* *кі̆дацца.*

•**кіда́цца**-*дюся-дешся, повел.-дйся-даймася, несоверш.*—отрекаться, чуждаться. *Ня кідайся мяне брахніка.* Нсл. 234. *Старога звычаю кідаюцца.* Нсл. *Отгл. имя сущ.*
кіданьне-*ня, предл.-ню.*

адкідацца, *несоверш.* **1.** отказываться от данного слова. *Ад свайго слова не адкідайся.* Дсл. *Не адкідайся ад свайго слова.* Нсл. 374.
2. отставать, стремиться к отделению, обособлению от корня, к разделу. *Ён адкідаецца ад дзядзькі.* Дсл. *Чаго ж ты адкідаешся, адкінуўся ад нашае гурбы?* Нсл. 374. *Соверш.* **адкінуцца, 1.** отказаться от данного слова. *Пасуліў дый адкінуўся.* Нсл. 374.
2. отстать. Нсл. 374. *См.* *адкідацца в 2-ом см.*

акіда́цца-*дюся-дешся,* **1.** презирать, отрекаться от сообщества с кем. *Сястрыца, хоць ты адна не адкідайся, калі ўсі акінуліся мяне горкай.* Нсл. 362.
2. *возвр.*—нападать, с яростью набрасываться. *Чаго ты акідаешся, акінулася на мяне.* Нсл. 362.

акі̆нуцца-*нуся-нешся,* **1.** *соверш. к* *акідацца в 1-ом см.,*—презреть, отречься. Нсл. 362.
2. *соверш. к* *акідацца в 2-ом см.,*—напасть, с яростью наброситься. Нсл. 362. *Прич.*
акі̆нуты—оставленный в забвении. *Ходзе бедны акінуты ўсімі.* Нсл. 362.

накіда́цца-*дюся-дешся, несоверш.*—набрасываться, нападать. *Ня ведаю, за што ты накідаешся, накінуўся на мяне.* Нсл. 308. *Соверш.* **накі̆нуцца**-*нуся-нешся*—наброситься, напасть. Гсл. *Яны як зьвяры накінуліся.* Жгунь Гош.(Сержп.: Отчет, 15). *Накінуўся, як на ліхую шапку. Послов.* Нсл.

пакіда́цца-*дюся-дешся, повел.-дйся-даймася*—чуждаться, сторониться кого-чего-л.(избегать общения с кем, чем-л., **С.**). *Татачка мой, пакідаешся мною, як ня любаю.* Из песни, Нсл. *См.* *чурацца. Соверш.* **пакі̆нуцца.** *Усі пакідаюцца, пакінуліся мною на чужой старане.* Нсл.

перакі̆дацца, *соверш.*—прожить кое-как, перебиваясь. Ар. *Зімку так-сяк перакідаліся а ўвясну Бог бацька.* Ст.

перакіда́цца-*аюся-аешся, несоверш.*—переходить на сторону противника.

перакі̆нуцца, *соверш.*—перейти на сторону противника.

перакінуцца словам—сказать мимоходом один другому несколько слов.

перакі̆дацца, *соверш.*—прожить кое-как, перебиваясь. *Ня ведаю, як мы перакі̆даемся гэты год із хлебам, што жыта не ўрадзіла?* Ст. *См.* *перакідацца.*

пракіда́цца-*ддецца*—попадаться. Іг. *Пракідаецца там-сям.* Іг.

прыкіда́цца, 1. наскакивать, набрасываться. *Не прыкідайся к імне з кулакамі, я свае маю.* Нсл. 501.
2. лицемерить, прикидываться.

прыкінуцца, *соверш. к* *прыкідаецца во 2-ом зн.*
2. лечь на короткое время, прилечь. Ар. *Стамаваўшыся, ён прыкінуўся на ложак.* Ар.

раськіда́цца-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася,* **1.** распускаться. *Будышкі таполі раськідаюцца.* Навікі Беш. (Ксл.). *Дзервы ўжо раськідаюцца, раськінуліся.* Нсл.
2. слишком издерживаться для приема гостей(и проч. без чего можно обойтись, **С.**). *Не раськідайся дзеля мяне.* Нсл. Нсл. 555.
3. разрешаться от бремени, родить. Іг. *Яна ўжо раськідаецца, раськінулася.* Іг.

раські̆нуцца, 1. *соверш. к* *раськідацца в 1-ом зн.*—распуститься (о почках, цветках).
2. *соверш. к* *раськідацца в 2-ом см.,* слишком издержаться без надобности. *Ён то ня вось калі раськінуўся дзеля нас.* Нсл. *Скупы ня надта раськінецца.* Рапан. 155.

ськідацца-*аюся-аешся, несоверш.*—принимать другой вид, делать оборотнем. ПНЗ.; Вят. (Даль.). *Чараўнікі, кажуць людзі, ськідаюцца ваўкалакамі а чараўніцы катом.* Нсл. 582. *Ё колькі бабаў, што "ськідаюцца ведзьмаю."* Косіч 18.

ські̆нуцца—превратиться. Растсл.; ПНЗ.; Дсл.(*под громавы*). *Ці не чараўніца гэта якая, ськінуўшыся катом, курняўкае а поўначы і дзярэцца ў хату?* Нсл. 582. *Як ськінуся я малада шэрай зязюляй.* Жукова

Імгл.(Косіч 30). *Я ськінуся жытным коласам.* Дсл.(*под громавы*). *Ськінуцца сарокаю.* Дсл.(*под горшынскі*).

выкі̆даваца, *-дуюся-дуешся*—делать изличение издержки, быть слишком торовату(щедру, С.), расточать, тратиться. *Ня выкідавайся дужа, ідзе ня трэба, выкінешся будзеш жалець пасьля.* Нсл. 83. *Соверш.* **вы́кінуцца.** *Ня выкінешся дужа, калі купіш гасьцінца.* Нсл. 83.

вы́кідацца-*аюся-аешся, соверш.* **1.** воспитаться, выцвести(кое-как перебиваясь, С.). Шсл. *Памаленьку хлопчык і выкідаўся.* Ст.

2. пережить, перенести известное время (кое-как перебиваясь, С.). Шсл.; Ар. *Каб зіму як выкідаца а там не бяда.* Ст.

•**кі̆длівасьць**-*ці, ж.*—оборотливость, изворотливость. *Ср. кі̆длівы.*

•**кі̆длівы**-*вая-вае*—умеющий легко находить выход в затруднительных обстоятельствах, оборотливый, изворотливый. Ар.

•**кіёвы**-*вая-вае, прилаг. к кій*—относящийся к *"кію"* (палке), палочный.

кіёвы кут—угол, в котором стоят кии. НК.: Очерки, 325.

•**кідзе́ль, кідзе́нь**—отгл. слово, означ. быстрое бросание. *Кідзѐль, кідзѐнь яму ў вочы балотам.* Нсл.

•**кі̆жла**-*лы-ле, ж.,* **кіжлу́н**-*унà, предл.-унỳ, зват.-ỳне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м., насм.*—малоповоротливый-вая, слабый-бая. Шсл. *Кіжла нейкая, абуцца ня ўмее!* Ст. *Кіжлун ты — не падыймеш мяха!* Ст.

•**кіжла́ты,** *-тая-тае*—малоповоротливый, слабый. Шсл. *Чорт ты кіжлаты, ідзі барджэй!* Ст.

•**кіжлу́н,**—*см. под кіжла.*

•**кій,** *кія, твор. кі̆ям, предл. кі̆ю, зват. кі̆ю, мн. ч. кіі, кіёў, кіём, кіі, кіямі, кіёх, м.*—палка, (Растсл.) дубина, дубинка. Ар. *Бо ў Крошыне пан сярдзіты, бацька кіямі забіты, маці тужа, сястра плача.* П. Бахрым. *Ня слухаеш ківа, паслухаеш кія. Послов. Бяжыць за ім зь кі̆ям.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 17. *Пад кустам кій паставіў дарожны.* Кавыль: Ч. лёд. *Гультаю хлеб на кію.* Варлыга: *Послов. Ногі дзярэць, а боты на кію носе. Послов.* Рапан. 150. *Уменьш.* **кіёк,** *кійка, предл. кійку, зват. кійку, мн. ч.-кі-коў-кі-ком-кàмі-кох, м.* **1.** палка, Лужасна Куз. (Ксл.); МГсл. путевая для вспоможения палка. НК.: Очерки, Но. 199. *Ён узяў кіёк дый пайшоў.* Н.(Афанасьев: 1, 1913, 210).

2. палка в ткацком станке для поворачиванья *"сувоя"* и подвешиваньня *"нітоў".* Макеенкі Аз. (Ксл.).

•**кіёк,**—*см. под кій.*

•**кійкі̆**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох,* **1.** кукуруза. НЗБ; Растсл.; Косіч 29.

2.—*см. под кій.*

•**кіла́**-*лы̀, ж.*—грыжа. Ар.; Растсл.; Ксл.; Шсл. *Якаў нарваў сабе на жываце кілу.* Ст. *На шыі кіла, а на кіле скула. Поговор.* Нсл. 234.

•**кіла́ш**-*шà, предл.-шỳ, зват. кілàшу, мн. ч.-шы-шоў-шом-шы̀-шàмі-шох, м.*—боров от 6 мес. приблизительно до кастрации. НК.: Очерки, 359.

•**кілава́ты,** *прилаг.*—имеющий грыжу в пахах, ниже живота. Ар. *Кілаватаму ня можна падыймаць цяжкога.* Нсл. 235.

•**кілга́ць**-*àю-àеш-àе, несоверш.* **1.** хромать на одну ногу. *Конь кілгае.* Нсл.

2. слегка хромать, припадая на ногу, ковылять. *Кілгаеш, як кіл аваты.* Нсл. 234. *Отгл. имя сущ.* **кілга́ньне**-*ня, предл.-ню*—хромание. *За кілганьням тваім мы сядні ня дойдзем да двара.* Нсл. 234.

кілгану́ць-*нỳ-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* **1.** *однкр. к кілгаць.* Нсл. 234.

2. ударить, лягнуть ногою. *Конь кілгануў мяне нагою.* Нсл. 234. *Соверш.* **закілга́ць**—начать *"кілгаць".*

•**кілза́ць**-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш., перех.*—взнуздывать. Гсл.; Ар.; Вят., Вост. (Даль). *Соверш.* **закілза́ць,** *перех.*—взнуздать, Ар.; Шсл.; МГсл. зануздать. НК.: Очерки, Но. 761. *Закілзай каня, бо пудлівы.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.). *Закілзай каня, бо разьнясе.* Ст. *Сэрца ня конь — не закілзаеш. Послов.* Рапан. 86. *Прич.* **закілзаны**—взнузданный. Ар.; Шсл. *Жарабок закілзаны й то ня хоча стаяць.* Ст.

•**кілі̆х**-*іхà, предл.-іху, зват.-і̆ша, м.*—чаша. Татарыновіч: Падзеі апост. 10:16. *Ці чулі сэрцы мамы й Галі які глынуў Васіль кіліх? Як палцы рук паадмярзалі, павыпадалі ногці іх.* Кл.: Каліна, 158. *Уменьш.* **кілішак**-*шка*—рюмка. Ар.

•**кілі̆м**-*іма, предл. и зват.-і̆ме, м.*—ковер, Гсл. коврик без ворса.

•**кілу́н**-*унà, предл.-унỳ, зват.-ỳне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—человек больной грыжей. Шсл.; Ар. *Кілун гэты адзін ня дасьць рады бярвіну.* Ст.

•**кіндзю́к**-*юкà, предл.-юкỳ, зват.-юча, м.*—желудок, начиненный кашей. См. *трыбух в 2-ом см.*

•**кі̆пац(кыпаць,** Нсл.)*-пця, предл. и зват.-пцю, мн. ч.-пцяў, м.* **1.** ноготь. Гсл.; Шсл.; Вост. (Даль). *Злавіў у свае кыпці.* Нсл. 263. *Кот дзярэцца кіпцямі.* Ст. *См. кіпець, капцюр.*

2. ноготь, Гсл.; Вост. (Даль) большой ноготь. Шсл. *Пазразай ты свае кіпці, бо дзярэшся, як кот.* Ст. *Кыпцям склупіў скурку.* Нсл. 263. *Дзярэш сваімі капцямі.*

•**кі̆пець**-*пця, предл. и зват.-пцю, мн. ч.-пцяў,* **1.** коготь. *Абмачыў у гарэлцы кіпець.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Каршун абдзер курыцу кіпцямі.* Кацельня Пц. *Уменьш.* **кіпцік**-*ка, м.*—коготок.

2. ноготь. *Не заснуў ані на кіпець.* Іг. (Ад.).

•**кіпе́ць,** *кіплю-піш-піць, несоверш.* **1.** волноваться, клокотать, пениться от образующегося при сильном нагревании пара (о жидкости); кипеть. Ар. *Поўна смалы кіпіць.* Кіт. 12865.
2. *перен.*—протекать очень оживленно, стремительно, бурно (о какой-л. деятельности, работе); кипеть. *Работа кіпіць.* Ар.
3. *перен.*—быть охваченным каким-л. чувством, страстью; со страстью отдаваться (каком-л. чувству, делу). *Соверш.* **закіпець, 1.** начать кипеть, закипеть. Ар.
2. вскипеть. МГсл.
3. вспылить, прийти а состояние раздражения, негодования. *Я пайду, пайду — закіпеў і ён, махаючы рукамі ад вялікага абурэньня.* Дзьве Душы, 72. *Соверш.* **прыкіпець**—кипя, пристать, пригореть; прикипеть. *Дзе сеў, там і прыкіпеў.* *Послов.* Рапан: Прык. 118.
•**кіпры́с**-*са, м.*—кипарис.
•**кі̂пцік,**—*см. под* *кіпець.*
•**кіпучы**-*чая-чае*—кипящий. *Палажыце ж вы яе ў смалу кіпучую.* Дсл.(*под* опекан). Дсл.
•**кіпцю́р**-*юра̀, предл.-юру̀, зват.-ю̀ру, мн. ч.-ры̀-роў-ром-ры̀-ра̀мі-рох, м.*—коготь. Демид.: Веров., 98. *Спрабаваў Леў высякаць іскры (з каменя), ды дарма, толькі кіпцюры ступіў, а агню — няма.* Танк: Конь і Леў. *Мо' ладзіцца ўхапіць халодным кіпцюром за горла.* ЗСД. 130. *Можа душа чыстай вырвецца з кіпцюроў нячысьцікаў.* Цялеш(Ярылаў агонь).. *См.* *капцюр.*
•**кі̂пцявы(кыпцевы,** Нсл.)-*вая-вае*—когтевый. *Кыпцевыя знакі на целе.* Нсл. 263.
•**кі̂пцісты(кыпцісты,** Нсл.), -*тая-тае*—ногтистый. *Кыпцісты кот, пятух.* Нсл. 263. *Кыпцістая курыца.* Нсл.
•**кіроўна,** *нареч.*—по известному направлению. *Кіроўна араць, ехаць.* Нсл. 235.
•**кіроўны**-*ная-нае*—способный к управлению, послушный. *Кіроўны конь.* Нсл. 235.
•**кіраваньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к* *кіраваць, кіравацца,* **1.** управление лошадью. НК.: Пасоб, Но. 42; Ар. *Ідзі вон із тваім кіраваньням.* Нсл. 235.
2. вообще управление, хозяйничанье, НК.: Пасоб, Но. 4. распоряжение по хазяйству, направление действий. Гсл. *Кіраваньням сваім усю гаспадарку ў глум пусьціў.*
•**кірава́ць**-*ру̀ю-ру̀еш-ру̀е, повел.-ру̀й-ру̀йма, несоверш.* *каго-што, або без дап.* НК.: Пасоб, Но. 42, **1.** управлять, (Нсл. 235; Шсл.), править(лошадью, волами, машиной, Ар.) Гсл.; Ар. *Бяры лейцы ў рукі ды кіруй каня.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Куды ты ў балота кіруеш коні?* Нсл. *Кіраваць аўтомобіль.*
2. направлять, МГсл. давать направление. Нсл. 235.
абкірава́ць—устроить дело, обработать, ловко сделать. *Ідзе грошы дастаць? Нам Саўка гэта абкіруе. Дадуць у пазыку.* Дсл. *Абкіраваў сані — хоць маладых пад вянец вязі.* Тм. *Ср.* *агада̀ць.* *Соверш.* **накірава́ць,** *перех.*—направить. *Коні разьнесьлі б, калі б я не накіраваў іх у возера.* Нсл. 309. *Супроць мяне накіраваў суседзяў.* Тм. *Деепр. наст. вр.* **накірава́ны**—направленный в каком-л. направлении. *Дарога накіравана проста на панскі двор.* Нсл. 309. *Араць накіраваным парадкам.* Нсл. *Соверш.* **ськіваваць,** *перех.*—направить в (какую-л., С.) сторону. *Ськіруй каня з дарогі на дарожку.* Нсл. 582.
3. руководить. *Хто тут кіруе?*
закіроваваць-*вую-вуеш-вуе, несоверш.,перех.*—заворачивать. *Закіровавалі яго.* Аш. *Закіровуйце каня.* Аш. *Соверш.* **закірава́ць,** *перех.* **1.** завернуть. *Закіруй каня ў гэтыя вароты.* Ар.
2. (дать направление, С.) завести. *Закіраваў свой парадак.* Нсл.
пакіраваць, *соверш., перех.* **1.** дать чему-л. направление, повернуть. *Ня туды ты пакіраваў каня.* Нсл. 457.
2. взять руководство.
3. повести дело.
вы́кіраваць-*рую-руеш-руе, соверш., перех.* **1.** отправить с поручением. *Выкіравалі ў дарогу ні з чым.* Нсл. 83. *Ср.* *выправіць.*
2. *што*—изьвлечь выгоду из чего-л., скомбинировать.
укірава́ць-*рую-руеш-руе,* **1.** иметь силу, возможность дать направление. *Не ўкіраваў жарабка, першы раз запрогшы.* Гунчанкі Сір. (Ксл.). *Не ўкіраваў каня; у раку завёз.* Нсл. 83.
2. направить. *Укіраваў човен на самую быстрыню.* Нсл. 655.
укірава́ны, 1. *прич. страд. прош. времени к "укіраваць" в 1-ом см.*
2.—направленный. *Човен укіраваны на самую быстрыню.* Нсл. 655.
•**кірава́цца**-*ру̀юся-ру̀ешся, несоверш.* **1.** направляться. Гсл. *Куды ты кіру̀ешся? Вялізная калёна... кіравалася да места.* Арабей(Полымя, Но. 6, 1967, 248). *Соверш.* **ськівавацца**—направиться. *Да гоняў ськіруюся тых.* Салавей: Сіла, 46.
2. *чым*—руководствоваться.
3. управляться, управляться в сложных делах. НК.: Пособ, Но. 52. *Як ні кіруйся, бяз помачы блага кіравацца.* Нсл. 235. *Соверш.* **пакіравацца,** -*руюся-руешся*—управиться, начать управляться. *Сваімі грошамі пакіраваўся.* Нсл. 457. *Сваімі пакіраваўся работнікамі.* Нсл. *Соверш.* **вы́кіравацца**-*руюся-руешся,* **1.** *соверш. з чаго*—выйти из стесненного положения, Нсл. 83. выбраться,, выйти из какого-л. (обыкновенно затруднительного) положения, выбирая соответствующие направление, средства. *Ня выкіраваўся зь бяды.* Нсл. 83. *Грошаў*

няма, ня выкіруешся, каб не пазычыць. Тм. *Выкіраваўся зь печы на лоб.* Нсл. 235(*под кіравацца*).

2. *да чаго,*—достичь чего-л. таким же образом. *Соверш.* **укірава́цца**—управиться, устроить свои дела во время. *І безь цябе ўкіруемся мы зьняць із поля.* Нсл. 655. *Укіраваўся, дзякуй Богу, з гаспадаркаю, з палявой работаю.* Нсл. 59.

•**кіраўні́к**-*іка́, предл.-іку́, зват.-і́ча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—руководитель. Гсл.

кіраўнік цягніка—начальнік поезда.

кіраўнік установы—руководитель учреждения.

кіраўнік работаў—производитель работ, прараб.

•**кіраўні́ца**-*цы-цы, ж.*—руководительница. Гсл.

•**кіраўні́цтва**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.*—руководство, управление.

•**кіраўні́чы**-*чага*—управляющий. МГсл.

•**кірэка**-*кі, общ.*—человек, (неуклюже, С.) расставляющий при ходьбе ноги врозь. *Аддалі за кірэку.* Нсл. 235. *Дзеўка кірэка.* Нсл.

•**кірэчаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к кірэчыць, кірэчыцца*—расставляние ног врозь. *Кірэчаньне ног.* Нсл.

•**кірэчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.*—расставлять ноги врозь, корячить, растопыривать. Гсл. *Нашто ты кірэчыш ногі, ходзіш кірэчачы ногі?* Нсл. 235. *Соверш.* **раськірэчыць**—раскорячить, расставить ноги. Растсл.; ПНЗ. *Нешта ён раскірэчыўшы ногі ходзе.* Нсл. 555. *Хлапец, раськірэчыўшы ногі, загарадзіў дарогу.* Акула, 301. *Деепр. наст. вр.* **раськірэчаны**—раскоряченный. Нсл. *Ногі раськірэчаныя.*

•**кірэчыцца**-*чуся-чышся, несоверш.*—ходить или стоять, расставляя ноги врозь. *Соверш.* **пакірэчыцца**—поискривиться (о ногах, С.). *Ногі ў хлапца пакірэчыліся.* Нсл.

•**кірма́ш**-*шу, предл. и зват.-шу, мн. ч.-шы-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.*—ярмарка. НК.: Старцы, 75; МГсл.; Шсл.; Смаленск(Дсл. 2, под Авдошка). *Ня было сядні ў Сьмілавічах вялікага кірмашу.* Ст. *Будзе й на нашай вуліцы кірмаш.* *Послов.*—будет и у нас наше время. Ар.

•**кірмашовы**-*вая-вае*—ярмарочный. НК.: Очерки, 39. *Кірмашовыя старцы.* НК.: Старцы, 75.

•**кірмашава́ць**-*шую-шуеш-шуе, повел.-шуй-шуйма, несоверш.*—проводить время на ярмарке. Ар.; Шсл. *Як ё грошы, дык добра й кірмашаваць.* Ст. *Даволі вам ужо кірмашаваць: пара дамоў.* Ст. *Соверш.* **адкірмашава́ць**—побывать на ярмарке. Шсл.; Ар. *Добра адкірмашаваў і гарэлкі выпіў.* Ст. *Соверш.* **закірмашаваць**—начать часто посещать базар. Шсл. *Во закірмашаваў стары: ідзе а йдзе да Сьмілавіч.* Ст.

закірмашава́цца-*шуюся-шуешся, соверш.*—задержаться на базаре. Шсл. *Закірмашаваўся сядні наш Мікіта: нешта доўга няма зь места.* Ст.

пакірмашава́ць, *соверш.*—долго или удачно побывать на ярмарке. Шсл. *Сядні я добра пакірмашаваў! Ст.* *Соверш.* **раськірмашава́цца**—зачастить на базар — на *"кірмаш". Бачыш ты яго, як ён раськірмашаваўся: што нядзелі йдзе да Сьмілавіч!* Ст.

накірмашава́цца-*шуюся-шуешся, соверш.*—долго или много побывать на базаре. *Накірмашаваўся я сядні ў Сьмілавічах: зраньня аж да самога вечара быў!* Ст.

•**кірма́шнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—участник ярмарки. НК.: Очерки, 204.

•**кірма́шніца**-*цы-цы, ж.*—участница ярмарки. *Ср. кірмашнік.*

•**кірма́шны**-*ная-нае*—ярмарочный. НК.: Старцы, 78; НК.: Сбягі, 15; Шсл.; Ар. *Кірмашныя сьпевы.* НК.: Старцы, 78. *Кірмашныя месцы.* НК.: Старцы, 87. *Сядні кірмашны дзень.* Ст.

•**кірпа́ты**-*тая-тае*—курносый. Шсл.; Гсл.; Вят., Тверск. (Даль). *Ув Агапы нейкі нос кірпаты.* Ст.

•**кіру́нак**-*нку, предл. и зват.-нку, м.*—направление, МГсл. направление действий, газеты, образ мысли и т. п.(направление вообще, С.). *Дурны кірунак, дурны й дасьпех у рабоце.* Нсл. *Другі пайшоў кірунак, як паказалі.* Нсл.

у кірунку—по направлению. *Паказаваў ён Мар'яне ў кірунку Стаўбуновічаў.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**кіры́ліца**-*цы-цы, ж.*—кирилловский алфавит, кирилица.

•**кісялёўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—лёгкая качерга, употребляющеяся для размешиванья киселя в печи, а изредка и других жидких кушаний, НК.: Очерки, 80-81. палочка с сучком, которой разбалтывают кисель. Спасская Сір. (Ксл.).

•**кі́сіль**-*сілі, ж.*—исключительно присущая квашне кислота, НК.: Очерки, Но. 86. хлебная основа, под именем *"утворы"*, имеет преобладающее количество ржаной муки, именно потому, что она скорее дает правильную *"кісіль"* тесту. НК.: Очерки, 39.

•**кіслоцьце**-*ця, дат., предл.-цю, ср.*—кислятина(что-л. очень кислое, С.). Шсл. *Буракі адно кіслоцьце, аж нельга есьці.* Ст.

•**кіслу́ха**-*ўхі-ўсе, ж.*—вид киселя. *Кіслуха — гэта страва, якая варыцца з хлебнае рашчыны.* Чашнікі (Ксл.).

•**кі́слы**-*лая-лае,* **1.** имеющий своеобразный острый вкус, поминающий вкус лимона, Ар. кислый. МГсл. *Кіслыя яблыкі.* Ар.

2. закисший вследствие брожения, приготовленный путем квашения, кислый. *Кіслая капуста.* Ар. *Уменьш.* **кісьля́вы**-*вая-вае*—кисловатый. Гсл. *Яблык кісьлявы.*

Нсл. *Страва кісьлявая.* Тм.
●**кі̆снуць, кісьці**-*ну-неш-не,* *несоверш.*—закисать, киснуть. Гсл.
2. заходиться(задыхаться, **С.**) от смеха. *Усі кіснуць ад яго гаворкі.* Нсл. 235.
пакі̆снуць-*сну-сьнеш-сьне,* *соверш.*(многим, **С.**) покатиться со смеха. *Усі пакісьлі, як абачылі.* Нсл. 457.
закісаць, 1. бродить. Гсл.
2. закисать. Гсл.
закіса́ньне—брожение.
адкісаць, *несоверш.*—делаться совершенно кислым. Дсл. *Соверш.* **адкіснуць**-*сьне, прош. вр.* *адкіс, адкісла*—стать совершенно кислым. *Малако адкісла.* Дсл.
●**кісьля́**-*лі̆-лі̆, ж.*—кислота. Ар.; МГсл.
●**кісьля́васьць**-*ці, ж.*—кисловатость. *Яблык здаецца салодкі, а ёсьць у ім кісьлявасьць.* Нсл. 235.
●**кісьлявы**-*вая-вае,—см. под кіслы.*
●**кісьля́чка,** -*чкі-чцы, ж.*—хохотунья. *Кісьлячка наша ўжо пакацілася із сьмеху.* Нсл. 235.
●**кісьліня́**-*ні̆-ні̆, ж.*—кислота. Ар.; Ад. *См. кісьля̆.*
●**кішанёвы,** *прилаг. к кішаня́*—карманный.
кішанёвая адзежа—одежда с карманами. НК.: Очерки, Но. 235.
●**кішаня́**-*ні̆-ні̆, мн. ч.* *кішэні-няў, ж.*—карман. Гсл.; Ар. *См.* *кішэня.* *Выняла пярсьцёнак зь кішані.* Н.(Афанасьев, ІУ, 1914, 287). *"У кашані".* НК.: Очерки, 400.
●**кішэня**-*ні-ні, ж.*—карман. Сухарукава Аз. (Ксл.); Шсл.; МГсл.; Растсл. *Кішэня парвалася ў сьвіце.* Ст. *Грошы зь кішэні выцягнуў.* Нсл. 235. *Палез, як у сваю кішэню.* Тм. *См. кішаня.* *Уменьш.* **кішэнка**-*нкі-нцы*—карманчик, кармашек. Ар.; Шсл. *Ушыў маленькія кішэнкі.* Ст.
●**кішэнны,** -*ная-нае*—карманный. Гсл. *Кішэнная хустка.* Нсл. 235.
●**кіт,** *кіту, предл. и зват.* *кіце, м.*—оконная замазка, Ар.; Пустынкі Сян. (Ксл.); Шсл.; Гсл. состав для замазывания окон, из истертого мела и конопляного переваренного масла. *Сам нарабіў кіту ды замазаў вокны.* Ст. *Тры хунты пайшло кіту на вокны.* Нсл. 235.
●**кітайка**—*род легкой бумажной ткани.*
●**кітава́ць**-*тўю-тўеш-тўе, повел.-тўй-тўйма,* *несоверш., перех.*—замазывать для прикрепления стекла в раме, Гсл. обмазывать замазкой. *Пара кітаваць вокны, пакуль суха.* Нсл. 235. *Деепр. наст. вр.* **кітава́ны** —обмазанный замазкой. *Скрозь кітаваныя хараша вокны, вецер ня пройдзе.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **кітава́ньне**-*ня-нbackup, 1.* обмазывание стекол в раме замазкою. Нсл. 235.
2. самая замазка(в окнах, **С.**). *Кітаваньне ўсе абсыпалася.* Нсл. 235. *Добрае кітаваньне не абсыпецца.* Тм. *Соверш.* **абкітаваць,** *перех.*—обмазать оконной замазкой. Ар. *Валей за суха абкітаваць.* Нсл. 235. *Деепр. наст. вр.* **абкітаваны** —обмазанный стекольной замазкой. *Вокны яшчэ ня ўсі абкітаваны.* Нсл. 347.
закітава́ць, *соверш., перех.*—замазать оконной замазкой. Ар. *Трэба закітаваць вокны.* Кузьміно Сян. (Ксл.).
●**кі̆тлік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—род одежды, внешним видом несколько напоминающий жилетку и корсет без роговин. НК.: Очерки, 117. *См. шнуроўка, шнуравіца.*
●**ківом,** *нареч.*—мигом, в мгновение. *Ківом зьбегаў.* Нсл. 234.
●**ківа́ла**-*лы-ле, предл.-лу, зват.-ле, м.* **1.** человек, которому поручено стеречь и издали давать знать другим, посредством махания чем-л., махальный, махальщик. *Ківала ківае, знаць едуць.* Нсл. 234.
2. плохой работник. *Ківала наш, пакуль раськіваецца.* Нсл. 234. *Отгл. имя сущ.* **ківаньне**-*ня, предл.-ню*—действие по глаг. *ківаць, ківацца,* **1.** раскачивание чего-л.
2. *чым,*—выражение желания знаками, жестами(сигнализация, **С.**). *Не разумею я твайго ківаньня.* Нсл. 234.
●**ківа́ць**-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш.* **1.** *перех.*—наклонять и поднимать что-л., раскачивать. *Ня ківай столу.* Нсл. 234.
2. *чым,* —давать знать знаками(наклонением головы, пальцем, палкой и проч., **С.**), кивать, Гсл. сигнализировать, сигналить. *Ківай, ня ківай, а я скажу па праўдзе.* Нсл. 234.
кіўну́ць-*нў-нёш-нёць-нём-ніце,* **1.** *однкрт. к ківаць в 1-ом см.* *Стол кіўнуў, і страва палілася.* Нсл.
2. *чым,*—дать знать знаками, кивнуть. *Кіўнуў палцам.* Нсл. 234. *Соверш.* **паківа́ць.**
●**ківа́цца**-*дюся-аешся*—шататься. МГсл.; Ар. *Шула, стол, зуб ківаецца.* Нсл. 234.
2. двигаться, ходить(кое-как, **С.**). *Ат, ківаюся патроху.* Нсл. 234. *Тата ледзь ківаецца.* Тм.
3. дремать(наклоняя и поднимая голову, **С.**). *Досіць табе ківацца, ляж валей, засьні.* Нсл. 234. *Однкрт.* **кіўну́цца**-*нўся-нёшся-нёмся-ніцёся,* **1.** пошатнуться. *Зуб кіўнуўся.* Нсл. 234.
2. наклонить голову, дремля. *Кіўнуўся й ўдарыўся носам аб стол.* Нсл. 234. *Соверш.* **даківа́цца**—дойти куда-л. хромая или покачиваясь в сторону, шататься. *Якая гэта хада! Ківуль, ківуль, пакуль даківаецца.* Нсл. 234.
праківа́цца, а) проболтаться за чем-л., кое-как работая. *Праківаўся цэлы вечар за работаю; такая ж і работа была.* Нсл. 523. **б)** продремать (наклоняя а поднимая голову, **С.**). Нсл. 523.
●**ківе́ль** — *ківу̀ль.* Іг.

•**ківу́ль,** *отгл. частица.* **1.** означ. однократное наклонение. *Ківуль галавою.* Нсл. 234. *Ківуль сталом.* Тм. *Ківуль дый стук носам аб стол.* Нсл.
2. означ. хромание. *Якая гэта хада! Ківуль, ківуль, пакуль даківаецца.* Нсл. 234.
•**ківу́лька**-*лькі-льцы*—кто-л. или что-л. шатающееся. *Старая кладка-ківулька ўтапілася ў Нёмне.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50, 435-436).
•**ківу́н**-*нà, предл.-унè, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—указательный палец. Ад.
•**кіў,** *ківу, предл. и зват. ківе, м.* **1.** однократное движение по знач. глаг. *ківаць. Хто твайго ківу знае?* Нсл. 234.
2. угроза выражением лица или пальцем, угроза, намек, жест. Ар.; Іг. *Не баішся ківа, пабаішся кія. Послов.* Нсл. 234; Вост. (Даль).
•**кіў,** *отгл. частица,*—означ. быстрый кивок. *Кіў, міг на яго.* Нсл. 234.
•**кі́ца**-*цы-цы, ж. ласкат.*—котик. Нсл. 235. *Уменьш.* **кі́цка**-*цкі-цацы,* **1.** ласкат. название кошки. НК.: Очерки, 357.
2. кличка кошки. НК.: Очерки, Но. 125.
кіцанька-*нькі-ньцы, ласкат.*—кошечка. Нсл. 235; Ар.
•**кіцы́-кіцы́,** *междомет.*—возглас для кошки. Ар.
•**кладок**-*дкà, предл. кладкỳ, зват. клàдку, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—кладка овса, ячменя по 3 снопа в куче. Гарадок (Ксл.).
•**клопат**-*ату, предл.-аце, м.*—забота(т.е. беспокойная мысль о чем-л.; сосредоточенность мыслей на исполнении чего-л., на удовлетворении каких-л. потребностей, С.). Гсл.; Шсл.; Ар. *Нямаш клопатаў табе.* Кіт. 52а2. *Замуж пайшла — шчэ й пагорала. Журбы-клопату шчэ й паболела.* Жукова Імгл.(Косіч 35). *Малыя дзеці — малы клопат, большыя дзеці — большы клопат. Послов.* Нсл. *Клопату таго аж не абабраццa.* Ст. *Ня мела баба клопату, купіла парасё.* Ст. *Нашто мне той клопат із тваім мехам?* Лужасна Куз. (Ксл.). *"Клопат"* сообряжен с большей или меньшей долей грусти, неприятности, тогда как *"рупота"* с этим не сопряжена.
•**клопат,** *нареч.*—пускай, пусть! Растсл., не беда! *Клопат мне! Клопат сабе!* МГсл.
•**клопатна(клапатно,** Шсл.) **1.** заботливо, сопряжено с *"клопатам". Чмель на ўзьлеску клопатна гудзе.* Лойка: Л. песьня.
2. есть забота. *Каму клапатно, а папу палатно.* Дукора Сьміл. (Шсл.).
(Шсл.).
•**клопатны**-*ная-нае,* **1.** требующий забот, беспокойства, сопряженный с *"клопатам". Я не бяруся за гэтую клопатную справу.* Нсл. 237. *Справа гэта важная, але клопатная.* Тм. *Будзе жыць, бо клопатны.* Лужасна Куз. (Ксл.).
2. выражающий заботу(*"клопат"*).

•**кла́дка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—перекладина (доска, бревно) через ручей или узкую речку. Ар.; Ісачкава Аз. (Ксл.); Шсл.; Гсл.; Нсл. 236. *Старая кладка-ківулька ўтапілася ў Нёмне.* Дудзіцкі(Бацьк. Но. 49-50, 435-436). *Асьцярожна йдзі па кладцы.* Нсл. *Палажылі ня роўна кладку пераз рэчку.* Нсл. *Уменьш.* **кла́дачка**-*чкі-чцы.* Ар. *Па кладачцы дзеўка ваду нясе.* Косіч 258.
•**кладзь**-*дзі, мн. ч.-дзяў, ж.*—перекладина через канаву, ручей и т.п. Гсл. *См. кладка.*
•**кла́няцца**-*яюся-яешся, несоверш. каму*—кланяться. Ар.
кланяцца шкляному богу—непрестанно пить. НК.: Піт. 74. *Отгл. имя сущ.* **кла́няньне**-*ня, предл.-ню. Нізкое кланяньне не заўсёды праўдзівае.* Нсл. 236. *Соверш.* **адкланяцца,** *зь кім,* **1.** проститься. Гсл. *Ці адкланяўся ты з гаспадыняю?* Нсл. 374.
2. ответить на поклон, раскланяться. Гсл.
3. отпроситься от чего поклонами. *Не адкланяешся ад розак.* Нсл. 374.
4. окончить кланяться. *Адкланяўся нэмаз* (*араб. малітву*). Кіт. 108а4. *Галечка прыбіралася, да царквы ішла. На ганкі ўзыйшла — ганкі ўкланіліся.* Росуха Імгл. (Косіч 56).
•**клапата́рка**-*ркі-рцы, ж.*—требующая забот, ухода, сопряжённая с *"клопатам". Гаспадарка — клапатарка. Послов.* Рапан.: Прык. 93.
•**клапата́ць**-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, несоверш. праз што,* **1.** заботиться, беспокоиться о чем-л. *Нічога б ня было, калі б загадзя не клапаталі.* Нсл. 237. *Не клапатай аб гэтым, Бог дасьць.* Нсл.
2. выражать заботы, беспокойство(*"клопат"*). *Досіць табе мне клапатаць аб гэтым.* Нсл. *Бяду сабе купіла, ды за свае грошы, кажуць мужа любіці, а ён не харошы, і стары і малы, яшчэ к таму неўдалы. А як стане клапатаць, хоць із хаты уцякаць.* Из песни, Нсл. *Отгл. имя сущ.* **клапата́ньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** заботливость, беспокойство. *Клапатаньня было шмат, пакуль гэта зрабілі.* Нсл.
2. печаль, тоска. *Клапатаньням сваім па ім не паможаш.* Нсл.
склапата́цца-*аюся-аешся, соверш.*—изнуриться от забот, беспокойства, неуверенности. *Склапатаўся я, чакаючы цябе.* Нсл. 583.
•**клапатлі́вы**-*вая-вае*—заботливый. *Клапатліваму гаспадару ўсё рупіць.* Нсл. 237. *Толькі адна Параска заплакала, чуючы сьвякрову журлівую, чуючы сьвёкарку клапатлівага.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акругі.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 48).
•**клапаці́цца**-*чуся, клапоцішся, несоверш.* **1.** заботиться, Шсл. беспокоиться. *Не клапаціся дарма, не дастанецца табе.* Нсл. 237. *Век свой клапаціся.* Тм.
2. тосковать, печалиться. *Клапаціў, клапаціў дый перастаў.* Нсл. 237. *Не клапаці, усё Бог дасьць.* Нсл. *Соверш.*

заклапаціць, (Скар. II Ц.)—запечалиться (С.), начать *"клапаціць". Ня дужа то я заклапачу па табе.* Нсл. 170.

•клапаціць-*ачў, клапоціш-це, несоверш.*—заботиться, беспокоиться. *Клапаціся, ці не забіты вы.* Дзьве Душы, 16. *Не клапаці: я дагледжу малога.* Гсл.(*под дагледзіць*). *Соверш.* **заклапаціцца**—озаботиться, Шсл. предаться заботе — *"клопату". Заклапаціўся наш наш стары: вышаў корм жывёле.* Ст. *Прич.* **заклапочаны**—озабоченный. Шсл. *Заўсёды ён ходзе заклапочаны.* Ст.

праклапаціцца—беспокоиться, заботиться некоторое время. *Праклапаціўся па табе.* Нсл. 523.

•кланьнё-*ня, предл.-ню*—кладка(действие), укладывание. *Кланьнё дзяцяці спаць.* Нсл. 236. *Дурное твае кланьнё, што ня ведаеш. дзе паклаў.* Тм.

•кла́сьці, *кладў-дзèш-дзèць-дзèм-дзіцè-дўць, несоверш., перех.* **1.** укладывать, Нсл. 236. класть, укладывать. Шсл. *Кладзі добра, а не абы-як.* Ст. *Хадзілі класьці снапы на воз.* Ст.

2. (белье, платок): надевать. Ар.
На мэйіта (араб. нябожчыка) маем узлажыць два саваны, а болей класьці нягожа. Кіт. 4961.

класьці спаць—укладывать в постель. Ар. *Кладзі дзіцё спаць.* Нсл. 236.

3. класьці агонь, цяпло—разводить огонь. *Пастухі клалі агонь.* Ар.

4. класьці надзею на каго—возлагать надежду. *Надзею маю на аднаго Бога кладу.* Нсл. 236.

абклада́ць-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш., перех.*—обкладывать. Шсл.; Ар.; Ксл. *На зіму хату давядзецца абкладаць кайстрыцаю. Каб хоць саломаю абкласьці, дык і тоб цяплей было б.* Ст. *Гэтым гноем авкладаць яблыны ня можна.* Міхалі Куз. (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **абкладаньне**-*ня, предл.-ню*—обложение. МГсл. *Соверш.* **абкла́сьці**, *абкладу-дзèш-дзèць-дзèм-дзіцè*—обложить (положить что-л. вокруг кого).

адклада́ць-*дю-деш-де, несоверш.* **1.** отделять, Дсл. откладывать. Нсл. 374; Ксл.
Адкладай ад яблыкаў гнільлё гэта. Дсл. *Адкладаць, адкласьці гнілыя яблыкі ад здаровых.* Нсл. *Адкладай яму гэтыя шчупакі.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

2. оставлять, отлагать на другое время, отсрочивать. (Ар.; Дсл.). *Ня трэба адкладаць да заўтрага таго, што сядні можна зрабіць.* Нсл. 374. *Хто каго пазавець а заставу ку браньню пенязей іх, хоця старана пазваная ня станець на рокі першыя, тагды суд ня маець адкладаці на дальшыя другія рокі.* Стт. 216. *Справы давай яна адкладаць.* Дсл. *Отгл. имя сущ.* **адклада́ньне**-*ня, предл.-ню*—отсрочивание. Ар. *Гэткае дзела ня любіць адкладаньня.* Нсл. 374.

адкласьці, *адкладу-дзеш-дзець,* **1.** *соверш. к адкладаць в 1-ом см.*—отложить. *Надабе адкласьці на сядні твае шытво.* Доўжа Куз. (Ксл.).

2. *соверш. к адкладаць в 2-ом см.*—отсрочить. *Адклаў станавіць ток.* Дсл. *Адклалі толькі на даўжэньне часу.* Нсл. 136(*под даўжэньне*).

3. сделать запас, отделить от чего-л., отложить, оставить, приберечь для кого-чего-л., с какой-л. целью. *Адклаў станавіць ток.* Дсл. *Адклалі толькі на даўжэнье часу.* Нсл. 136(*под даўжэньне*).

4. сделать запас, отделить от чего-л., отложить, оставить, приберечь для кого-чего-л., с какой-л. целью. *Адклаў грошы ладне.* Дсл. *Адклаў сала дзяцём на гасьцінец.* Дсл.

даклада́ць-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш., перех.*—добавлять, (МГсл.; Ар.) дополнять, докладывать. Ар.; Шсл. *Дакладаць стог.* Нсл. 138. *Прич.* **даклада́ны**—доложенный, дополненный, докладываемый. *Стог сена дакладаны.* Нсл. 138. *Старана жыта не дакладаная.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **даклада́ньне**-*ня, предл.-ню*—доложение, дополнение.(С.). *Тут як было, так і ёсьць, а дакладаньня ніякага ня відаць.* Нсл. *Соверш.* **дакла́сьці**-*адў-дзèш-дзèць-дзèм-дзіцè, перех.*—добавить, (Ар.) дополнить(доложить, Ар.). *Дакласьці капу няма чым.* Нсл. *Дакладзі да гэтага грыўняў пяць, дык і возьмеш.* Нсл. *Прич.* **дакла́дзены**—доложенный, дополненный. *Дакладзеных грошаў два рублі.* Нсл.

заклада́ць-*дю-деш-ае, повел.-дй-дйма, несоверш., перех.* **1.** закладывать. Ар.; Нсл. 170; Шсл.; Вят., Тмб. (Даль.) *Не закладай сякіры за лаву.*

2. заваливать чем. *Патрэбную рэч закладаеш, заклаў дрыўмі.* Нсл. 170.

3. заделывать (дыру). *Закладае дзіркі ў плоце.* Харавічы Сьміл. (Шсл.).

4. полагать основание строению.

закла́сьці, *закладў-дзèш-дзèць-дзèм-дзіцè, соверш. к закладаць в 1-ом, 2-ом, 3-ем, 4-ом и 5-ом см. Выў, рукі за галаву заклаўшы.* Дсл. 239. *Закласьці двор у скарб.* Нсл. *Прич.* **закла́дзены**—удерживает все значения своего глагола *"закласьці".* Нсл. 170.

залажыць, *залажыла, безлич.*

залажыла нос, вушы,—от простуды или чего-л. другого перестать хорошо обонять, слышать. *У яго катар, дык нос усім залажыла.* Варсл.

наклада́ць, *несоверш., перех.* **1.** накладывать. Ар.

2. грузить.

3. о плуге: починять отвал. Шсл. |
Павязу к кавалю плуг накладаць. Ст. *Соверш.* **накла́сьці,** *накладў-дзèш-дзèць-дзèм-дзіцè, перех.* **1.** уложить(наложить, С.). Шсл. *Палюдзку ня ўмее ваза снапоў накласьці.* Ст.

2. нагрузить. *Наклаў воз, як крануць.* Ст. 3. побить кого-л. Шсл. *Так добра наклалі яму, ледзь панёс.* Ст. *Прич.* **наклáдзены, 1.** наложенный. *Накладзены воз.*

пакладáць-*дю-деш-де, несоверш., перех.* **1.** класть, полагать. *Пакладаеш прыбытак, пакладзі й убытак.* Нсл. 457.

2. предъявлять. *Пакладаў перад імною духаўніцу.* Гордз. Акты, ХУІІ, 7.

пакладáць ліст—предъявлять письменный документ. *Пакладаў ліст купчы перад імною.* Гордз. Акты, ХУІІ. 7.

паклáсьці душý за кога—пожертвовать за кого жизнь. Дсл.

Прич. **паклáдзены**—положенный. *Не чапай таго, што пакладзена.* Нсл. 457. *Пакладзенага намі не пераменім.* Нсл.

Соверш. **спакладáць,** Нсл. 457. выхолостить, кастрировать.

3. представлять.

4. холостить, скопить. Гсл. *Пакладаць, спакладаць трэба жарабка.* Нсл. 457.

5. жертовать за кого-л. жизнь. *Ён душу сваю пакладаець(або пакладзець).* Дсл. *Прич.* **пакладáны, 1.** представленный (предъявленный, С.). *Пакладаныя ў судзе лісты згубіліся.* Нсл. 457.

2. холощенный(кастрированный). *Пакладаны баран.* Нсл. 457. *Отгл. имя сущ.* **пакладáньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** представление чего-л. лично (предъявление, С.). Нсл. 457. *Пакладаньне жалабы.*

2. холощение. Ар. *Пакладаньне барана, каня.* Нсл. 457. *Соверш.* **паклáсьці,** *пакладў-дзѐш-дзѐць-дзем-дзіце,* **1.** положить. Ксл.; Шсл.; Дсл. *Трэба так пакласьці, каб кот не дастаў.* Ст. *Паклаў і сам ня ведае дзе.* Ст. *Пакладзі грошы.* Чараўкі Чаш. (Ксл.). *Пакладзі дзяцё спаць.* Нсл. 457(*под пакладаць*). *Мае вы любенькія, памажыце імне мяхі пакласьці на воз.* Ст. *Паклаў на магіле свайго дзеда помнік.* Гарэцкі: Песьні, 7. *Паклалі старога на калёсы й вязуць дамоў.* Ельн. п.(Дабр.: Э.С. 1, 107).

2. **пакласьці імя**—дать имя. *Паклалі яму імя Ляксеім.* Дсл.

перакладáць, *несоверш., перех.* **1.** перекладывать с места на место. Ар. *Перакладайце тавар із сваіх вазоў на мае сані.* Нсл. 403.

2. перестилать чем-л., класть между чего-л. Ар. *Перакладай, перакладзі гаршкі саломаю, яблыкі сянцом.* Нсл.

3. переводить(с одного языка на другой). Гсл. (*Друкаваў*) *не перакладаючы і не адмяняючы языка славенскага.* Віл. Псалтыр 1593 г.

перакладаньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к перекладаць в 1-ом и во 2-ом см. Перекладаньне снапоў, бярвеньня, хусьця.* Нсл.

перакláсьці, *перакладу-дзеш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ, перех.* Нсл. 403, *соверш. к "перакладаць" в 1-ом, 2-ом и в 3-ем см.*

пракладáць-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш., перех.*—пролагать, прокладывать(дорогу, тропу, С.). *Не пракладай тут дарогі.* Нсл. 523. *Соверш.* **праклáсьці**-*дў-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ, перех.*—проложить(дорогу, тропу, С.). *Па ральлі праклалі дарогу.* Нсл. 523.

прыкладáць, *несоверш.* **1.** прикладывать. Нсл. 501. *Трэба шмат палатна пакрыць персьці, а болей прыкладаць херам* (*араб. забаронена*) *ест.* Кіт. 49б5. *Лішняе да лічбы прыкладаеш, прыкладаў.* Нсл. 501.

2. прибавлять(присоединять, С.). *Лішняе да лічбы прыкладаеш, прыклаў.* Нсл. 501.

3. сравнивать, применять(брать для примера, С.). *Гэта адно к другому* (*аднаму*) *ня можна прыкладаць, прыкласьці.* Нсл. 501. *Чысты Бог, нікому Бога прыкладаць, раўнаваць ня маюць, бо Богу раў*(*ні*) *нямаш у жаднай рэчы: ад ражэньня, ад сыноў, ад дачок, ад усёга чысты.* Кіт. 37б15. *Ср. прыклад.*

4. шутить, говорить с прибаутками. Шсл. *Як пачаў прыкладаць на Альхіма, дык чыста ўсе жываты парвалі з рогату!* Ст.

5. прильпать(привирать, С.), говоря о чем-л. происходившем, бывшем или существующем, прибавлять кое-что от себя, чего не было, нет. *Ня праўда! Ты гэта прыкладаеш, прыклаў!* Нсл. 501.

6. направлять действие чего-л. на что-л., применять, прилагать. Нсл. 501. *Прыкладаць, прыкласьці улегліваcьць.* Нсл. 501.

прыклáсьці-*адў-дзѐш-дзѐць,* **1.** *соверш. к прыкладаць в 1-ом см.*—приложить.

2. *соверш. к прыкладаць в 2-ом см.*—прибавить к чему-л.(присоединить, С.). *Прыкладзі сюды й сваю капейчыну.* Нсл. 501.

3. *соверш. к прыкладаць в 3-ем см.*—сравнить, применить (взять для примера, С.). Нсл. 501.

4. *соверш. к прыкладаць в 5-ом см.*—приврать.

5. *соверш. к прыкладаць в 6-ом см.* (направить действие чего-л. к чему-л., С.), приложить. Нсл. 501.

раскладáць-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш.* (*к раскласьці в 1, 2, 3, и 4 см.*), *перех.*—раскладывать. *Па ўзьлесках агні раскладала.* Ускалось, Но. 7, 23.

расклáсьці-*кладў-дзѐш-каго-што,* **1.** положить отдельно по разным местам, разместить, разложить. Ар.

2. *перех.*—положить распластав или распрямив, разложить. *Расклалі на стол мапу і глядзяць, куды вядуць дарогі.*

3. зажечь, заставить разгореться; разложить материал. Ар. *Раскладаць, раскласьці цяпло.*

4. распределить между кем-чем-л., разложить. *Падачкі разклалі памеж гаспадароў усяго сяла.*

5. *што,*—разделить на составные части, элементы (науч.); разлагать, разложить.

6. *што,*—изменить вид какого-н. выражения, заменив другим яму равным (мат.), разложить. *Раскласьці лік на множнікі.*
7. *перен.* *каго-што,*—дезорганизовать, обессилить, довести до состояния внутреннего распада, упадка; разложить.

склада́ць-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш., перех.* **1.** складывать(многие предметы вместе, в одно место, **С.**). *Складай авес у застаранак.* Ар. *Складай снапы ў крыжыкі.* Пышнякі Сур. (Ксл.).
2. складывать(сгибая, свертывая бумагу, ткань, белье, **С.**). *Ня хараша, ня роўна складаеш, склала ты хусьце,* Нсл. 582. —согнув и сблизив подвижные части, придавать компактный вид(складному предмету). *Надабе складаць, скласьці складанчык. Складаць ложак.* Ар.,—согнув, изогнув и т. п., придавать какое-л. положение (рукам, ногам).
3. производить сложение одного числа с другим. Ар. *Складайце адзінанцаць із асьмінанцацьма а дзевятьнанцацьма.*
4. собирать, складывать из каких-л. частей. *Прывезьлі машыны раскладзеныя, будзем складаць.*
5. складывать, сочинять(песни и т. п.).
6. складывать по слогам при чтении. *Складай, складзі гэта слова.* Нсл. 582.
7. составлять. Гсл.
8. набирать. Гсл.
9. холостить, кастрировать. *Складаць каня, быка.* Нсл. 582.
10. складывать, снимать с чего-л., выгружать. *Складайце, складзіце жыта з вазоў.* Нсл. 582.
11. сбрасывать(со счета, **С.**). *Складаць, скласьці зь лічбы даўгі.* Нсл.
12. выдумывать, лгать на кого-л., сочинять что-л. на кого-л. *Усё гэта ён складае, склаў на мяне.* Нсл. 582.
13. снимая с кого-л. ответственность, возлагать ее на другого. *Сваю віну ды на мяне складаеш, склаў.* Нсл. 582. *Отгл. имя сущ.* **склада́ньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** сложение. Гсл.
2. складывание. Гсл.
3. составление. Гсл.
4. набор(типографский). Гсл.

складаны, 1. причастие к *"складаць"* во всех знач. *Складаны нож купіў.* Нсл. 582. *Складаны баран, конь.* Тм.
2. складанный. *Складаныя грошы страціў на свае патрэбы.* Нсл. 582.

скла́сьці, *складу, дзеш-дзець-дзем-дзіце, несоверш. к складаць во всех знач. Надабе нам скласьці свайго жарабка.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Грацковую салому склалі ў стажок.* Юрсл.(*под грацковы*). *Ср. злажыць*(*под лажыць*).

складзены, *прич. к скласьці во всех знач. Конь складзены.* Нсл. *Гэта на мяне усё складзена.* Тм. *Хусьце, складзенае ў скрыню, раскапаў ты.* Тм.

складзены, *прич. к скласьці*—сложенный. *Пшонка, ня скланая з возу, так і начавала.* Нсл. 583.

выклада́ць-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш., перех.* **1.** вынимать, выкладывать. Гсл.; Ар. *Негадзячае выкладай адсюль.* Нсл.
2. выгружать.
3. излагать. Гсл. *Выкладаць навуку.* Нсл. 83.
4. преподавать. МГсл.
5. объяснять, разгадывать(гадать, ворожить, **С.**). *Выкладае добра, кідаючы на карты.* Нсл. 83.

вы́класьці, *выкладу-дзеш-дзе,* **1.** *соверш. к выкладаць в 1-ом см.,* выложить. *Гнілыя ігрушы выкладзі, а добрыя пакінь.* Нсл. 83.
2. выгрузить.
3. *соверш. к выкладаць в 3-ем см.,* изложить.
4. *соверш. к выкладаць в 5-ом см.,* объяснить, разгадать. *Загадку выклала добра.* Нсл. 83.

уклада́ньне-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к укладаць, укладацца,* **1.** вкладывание. *Укладаньне тавару ў воз, хусьця ў скрыню.* Нсл. 655.
2. постановление, соглашение о чем-л., достигнутое в результате переговоров; сговор. *Меж намі праз тое ніякага ўкладаньня ня было.* Нсл. 655.
3. упражнение.

уклада́ць-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш., перех.* **1.** вкладывать. *Укладаць тавар у воз.* Нсл. 655., *перен.*—вкладывать. *Укладаць тавар у воз.* Нсл. 655., *перен.* —вкладывать, пронизывать чем-л.(слова, произведения и т. п.). *Во які сэнс поэта ўкладае ў свае словы., перен.*—отдавать, посвящать кому-чему-л. (силу, чувство, мысль и т. п.). *Ён душу ўкладае ў сваю працу.*

уклада́ць, 1. складывать. Гсл.
2. установлять. *Укладаць парадак.* Нсл. 655. *Укладаеш правы, а сам іх не выпаўняеш.* Нсл.
3. составлять. Гсл.
4. прокладывать. *Пераз маю пожню укладаюць, уклалі дарогу.* Нсл. 655.

укла́сьці, *укладу-дзеш-дзець-дзем-дзіце,* **1.** *соверш. к укладаць в 1-ом см.*—вложить. Гсл.; Ар. *Уклaдай, укладзі хусьце ў кубел.* Нсл. 655.
2. *соверш. к укладаць в 2-ом знач.*—установить. Нсл. 655.
3. *соверш. к укладаць в 3-ем см. Прич.* **укладзены**—вложенный. *Укладзеныя рэчы выкінуў вон.* Нсл. 655. *Дзяцё ўкладзена ў калыбку.* Тм.

усклада́ць-*дю-деш-де, несоверш., на каго, што,* **1.** поручать кому-л., возлагать. *Лішні цяжар на мяне ўскладаюць, усклалі.* Нсл. 655.
2. возводить напраслину, клевету. Шсл. *Няма чаго на мяне ўскладаць бяды.* Ст. *Сам шкоду зрабіў, а на другога ўскладае.* Ст.
3. надевать (белье, головной убор, на плечи большой платок). Ар.

ускла́сьці, *ускладу̂-дзеш-дзець-дзіце,* **1.** *соверш. к* *ускладаць в 1-ом см.*, поручить кому-л., возложить.
2. *соверш. к* *ускладаць в 2-ом см.*—взвести напраслину, клевету. Шсл. *На мяне ўсклаў сваю віну.* Ст.

•кла́сьціся, *кладу̂ся-дзешся-дзѐцца-дзѐмся-дзіцѐся, несоверш.*—ложиться. МГсл.; Ар. *Кладзіся спаць.* Нсл. 236. *Деепр. наст. вр.* **кладучы́ся** —ложась. Ар. *Кладучыся спаць.* Нсл. 236. *Соверш.* **налажы́цца**-*жу̂ся, наложышся*—приобресть навык. Шсл. *Як наложышся, тады работа барджэй пойдзе.* Ст.

адкладаа́цца, *страд.* **1.** быть откладываему. *Складанчык гэты не адкладаецца а высуваецца.* Нсл. 374.
2. откладываться. поступать в запас. *Гаспадыня наша добрая, ад кажнага гаршка адкладаецца — і перадаецца дачцэ.* Дсл.

заклада́цца-*да̂юся-да̂ешся, несоверш.*—заключать пари, держать пари. *Не закладайся, праграеш.* Нсл. 170.

закла́сьці, *закладу̂ся-здѐшся-дзецца-дземся-дзіцеся,* **1.** заключить пари. *Закладземся аб рубля.* Нсл. 170. *Ср. закла̀д.*
2. основаться. Гсл.

залажы́цца-*жу̂ся, заложышся, соверш.* (*к закладацца*)—пойти в пари. Шсл. *Залажыліся на бутэльку гарэлкі.* Ст. *Хлапцы залажыліся на пугі, хто зь іх бардзей дабяжыць да ракі.* Варсл.

паклада́цца, 1. укладываться(для отдыха, С.). Гсл.
2. *взаимн.*—условливаться. *Як пакладаемся, пакладіся мяжсобку, так няхай і будзе.* Нсл. 457.

пакла́сьціся, *пакладуся-дзешся-дзецца-дземся-дзіцеся, соверш.* **1.** полечь. Шсл.; Ар. *Усе разам пакладіся спаць.* Ст.
2. *взаимн.*—условиться. Нсл. 457. *Ср. пакладацца в 1-ом см.*

перакладаа́цца-*да̂юся-да̂ешся, несоверш.* —перекладывать свои вещи с одного(и проч., С.) на другой. *Перакладайцеся, перакладзіцеся з маіх калёс на сваю падводу.* Нсл. 403. *Соверш.* **перакла́сьціся**-*ду̂ся-дзѐшся-дзѐцца-дзѐмся-дзіцѐся.* Нсл. 403.

прыкладацца, *несоверш.*—прилежать (относиться с прилежанием, усердием, вниманием, С.). *Прыкладайся да рамяства.* Нсл. 501. *Соверш.* **прыкласьціся.** *Прыклаўшыся добра, усё зробіш.* Нсл. 501. *Отгл. имя сущ.* **прыклада́ньне**-*ня, предл.-ню*—прилежание, старательное занятие. *Пішы з прыкладаньням.* Нсл.

раскладацца-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** раскладываться, раскладывать, размещать свои вещи. *Не раскладайцеся надта, зараз ізноў пойдзем у дарогу.*
2. доходить до полного морального падения, расстройства, упадка, дезорганизоваться, разлагаться.
3. *страд. к раскладаць. Усі кнігі раскладаюцца.* НК.: Старцы, 78.

раскла́сьціся, *раскладу̂ся-дзѐшся-дзецца-дземся-дзіцеся* **1.** разложить, разместить свои вещи. *Падарожны расклаўся ўжо начаваць.*
2. дойти до полного морального падения, расстройства, упадка.

склада́цца-*да̂юся-да̂ешся, повел.-да̂йся-да̂ймася, несоверш. з каго, чаго,* **1.** составляться. Гсл. *Рубель із грашоў складаецца.* *Послов.* Рапан. 47.
2. состоять. *Гаспода складаецца зь пяцёх пакояў.*
3. целиться.
4. *печат.*—набираться. Гсл.

скла́сьціся, *складу̂ся-дзѐшся-дзѐцца-дзѐмся-дзіцѐся, соверш.* **1.** составиться. *Чытань склалася з колькіх часьцяў.*
2. прицелиться.
3. дать деньги на какое-л. общее дело(о многих); устроить складчину.
4. собрав, уложить свои вещи для отъезда.
5. создаться, возникнуть в результате наблюдений или заключении. *Праз яго склаўся гэткі пагляд. Гэтае слова мімоволі прыдумалася й склалася ў яго галаве.* Дзьве Душы, 123.

уклада́цца-*да̂юся-да̂ешся, повел.-да̂йся-да̂ймася, несоверш.* **1.** (складываться, собирать свои вещи готовясь в путь, С.), укладываться. Вост., Вят. (Даль). *Укладацца, укласьціся ў дарогу.* Нсл. 655.,
2. *зь кім*—делать между собою поставление, договариваться. *Укладайцеся, укладзіцеся мяжсобку так, каб нікому крыўды ня было.* Нсл.

укла́сьціся, *укладу̂ся-дзѐшся-дзецца-дземся-дзіцеся, соверш. к укладацца в 1,2,3-ем см.*

•кле́пяшня-*ні-ні, ж.*—клешня. МГсл. *См. клюшня.*

•кле́шчы-*чаў, единств. ч. нет.,* **1.** деревянные полуовалы в хомуте. Шсл. Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Зламаліся клешчы ў хамуце.* Ст.
2. шест с раздвоенным концом для ловли раков.

•кле́шчыцца, *лишь в 3-ем лице мн. ч.* **клешчацца,** *несоверш., взаимн.*—соединяться, совокупляться, говориться о собаках и о таких насекомых, которые соединяясь, с трудом расходятся. Нсл. 236, 583.

склешчыцца, *соверш.* **1.** *Соверш. к клешчыцца.* Нсл. 236.
2. плотно соединиться, сплотиться. *См. склешчавацца.*

склешчавацца, *несоверш.*—сплачиваться. *Дошкі крывыя, ня склешчуюцца, ня склешчуцца добра, іігліцы ня ўдзержуць.* Нсл. 583.

•кле́тка-*кі, дат., предл. клетцы, ж.* **1.** помещение для птиц и животных со стенками из металических или деревянных прутьев, клетка. Ар.; МГсл.

2. *устар.*—лавка. *Увесь прыбытак (у ХУ стг. ў Менску) ад "клетак" (драбныя крамы) прызначаны на ратушу.* Даўгяла (Наш Край, 1928, 1, б. 13).
3. четыреугольник, изображенный на поверхности чего-л. *Абрус вытканы ў клеткі.*
4.—*см. под клецъ. Уменьш.* **клятýшка**-*шкі-шцы.* НК.: Очерки, Но. 253.
•**клетнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** дух, оберегающий *"клецъ"* и, в случае опасности от огня и вора, будто являющийся хазяйнику во сне, а иногда и на яву в темноте с огненными глазами. *У клетніка, кажуць, дужа ясныя вочы.* Нсл. 238.
2. *бранное,*—вор. *Ты вялікі клетнік, цябе колькі разоў лавілі ў клеці.* Нсл. 238.
•**клец,** *клеца, предл.-ецу, зват., -еча, м.* —вставной бороний зуб, НК.: Очерки, Но. 786. зуб в бороне. Гсл. *См. клёц.*
•**клець**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.* **1.** амбар, МГсл. не большой амбар для хранения зерна и разных продуктов. Шсл. *Кладзі гной на поле густа, то ў клеці ня будзе пуста. Послов.* Ст. *Схадзі ў клець па Сявенку.* Пустыр Сір.(Ксл.).
2. кладовая, (Нсл. 238) прохладная комнатка. Гсл. *Ці ўсе спажыць, што ў чужой клеці ляжыць.* Нсл. *Уменьш.* **кле́тка**-*ткі-тцы*—небольшая *"клецъ".* Гсл. *Пакладзі ў клетку хамуты, нарогі, саху.* Нсл. 238.
•**клёк**-*ку, предл.-ку, м.* **1.** жизненная сила в зерне, клейкость. Шсл. *Зярнё здаецца й буйное, але клёку мала.* Нсл. 236. *Хлеб ня мае свайго клёку.* Ст.
2. (жизненная, С.) сила(вообще, С.). *Ня лезь! А то ўвесь клёк выцягну зь цябе.* Нсл. (*Лес*) *п'ець сытны клёк.* Гарун(ст. "Ноктурно"). *Як відаць, мала, чалавеча, клёку ў цібе ў галаве.* Ст. *У галоўцы няма клёку.* Гарун: Кан. Паўлючонка.
3. *перен.*—смысл. Гсл. *У гаворцы тваей клёку не стаець.* Нсл. 236.
•**клён**-*на(дерево)-ну (кленовое дерево), зват. клёне, мн. ч. кляны̀-ноў-ном-ны-намі-нох, м.*— клен. Ар. *Стаялі кляны ў сваім глыбака зялёным убору.* ЗСД. 367.
•**клёнка**-*нкі-нцы, ж.*—проклятие(бранное слово). *Ён бяз клёнкі не абыйдзецца.* Міх.
•**клёп**-*пу, предл. и зват.-пе, м.*—способ оттягивания острия косы молотком. *Ці добры мой клёп?* Нсл. 236. *Просьле твайго клёпу каса не бярэць(ня косе,* **С.**). Нсл. 236.
•**клёпка**-*пкі-пцы, ж.*—клёпка. Ар.
•**клёпчаты**-*тая-тае*—сделанный из клёпок. (*Судзіна*) *бывае клёпчатая й даўбежная.* НК.: Очерки, 86.
•**клёўк,** *отгл. частица от клёўкаць.* Шсл. *У сярэдзіне нешта клёўк! Клёўк!* Ст.
•**клёўкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—булькать внутри организма. Шсл. *Вось, як пойдзем борзда, дык нешта ў сярэдзіне й клёўкае.* Ст.

•**клёц,** *кляца(клеца,* Нсл.*), предл.-цу, мн. ч.-цы-цоў-цом-цы-цамі-цох, м.*—зуб в бороне. Гсл.; Нсл. 236. *Барана зроблена з дваццаціёх кляцоў.* Гравы Сян. (Ксл.).
клёц у клёц, 1. равныя зубья. Нсл. 236.
2. точь в точь, как равны между собою *"кляцы".* Нсл. 236. *Уменьш.* **кляцок**-*цкà, предл.-цкỳ, зват. клёцку.* Нсл. 236.
•**клёцка**-*цкі-ццы, ж.* **1.** галушка, Ар.; Гсл.; Нсл. 236. шарик или катышек теста. *Нашто ты з хлеба зрабіў клёцку?* Нсл. 236. *Единств. ч.* **клёччына**-*ны.* НК.: Очерки, 17. *Маўчы, клёцка мая!* Нсл. 236.
2. *перен., ласкат.*—малютка.
•**клёцкі**(*одна клёцка*)-*цак, ж.*—галушки. Ар.; Харавічы Сьміл. (Шсл.). *Клёцкі вараць із дранае бульбы, з пшоннае й прыварковае мукі.* Альшанікі Беш. (Ксл.). *Я васіль на работу ня сіл, а як клёцкі ў малаку, за чатырох валаку.* Нсл.
клёцкі з душою—клёцки с маленькими кусочками свиного сала. НК.: Очерки, 17; Полацак.
спусканыя клёцкі кушанье, в котором довольно тонкое тесто(*клёцкі,* **С.**) берут ложкою и спускают в кипяток. Нсл. 236.
•**кляйно**-*нà, мн. ч. клейны-наў, ср.*—знак, отметка, клеймо, Гсл. клеймо. Нсл. 236. *Зь верху і з падолу на том будзе есьць кляйно Кур'яновічаў.* Гордз. Ак. ХУІІ, стр. ХХХУІІ.
•**кляйноды**—атрибуты власти. Гсл.
•**клякотка**-*ткі-тцы, ж.* трещетка. МГсл.; Міх. *Вартаўнічы ходзе з клякоткай.* Гарун: Варажба. *См. ляхотка.*
•**клякатáць,** *клякачў, клякочаш-ча, несоверш.*— клокотать. *У канаве вада аж клякоча.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *Бусел закінуў на плячо чырвоную глюгу і заклякатаў.* Шакун: Сьлед, ІІ. *Клякатаньне (буслава) зьлілося з краканьням цыранак.* Шакун: Сьлед, ІІ.
•**кля́каць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—становиться на колени, Ар. падать на колени. Нсл. 238. *Клякнуўшы, размышляй.* Малітвы пры Сьв. Літургіі(Б. Шляхам, Но. 1, 124, стр. 7). *Клякай, ня клякай, а біты будзеш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **кляка́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—коленопреклонение.
2. приседать падая. Нсл. 238.
3. перегибаться в коленях, перегнуться в коленях(о растениях). *Авес пакляк.* Ар.
кля́кнуць-*ну-неш-не, соверш. к "клякаць" в 1, 2, 3 см. Удыру, аж клякнеш.* Нсл. *Соверш.* **закля́кнуць.** *Рукі ад ветру закляклі. Мароз зьняў пальчаткі, мокрыя ад работы й сырасьці, засунуў за халяўкі ботаў.* Вышынскі: Хата пад ліпою.
пакля́кнуць-*ну-неш-не, соверш.*—стать на колени во множестве. *Паклякнуўшы каленамі на зямлю, размышляй.* Малітвы 1965 г.("Б. Шляхам" Но. 6, 1970 г., стр. 6).

прыклякнуць-*ну-неш-не, соверш.*—присесть от удара, испуга и т. п. *Так удырыўся, аж прыклякнуў.* Нсл. 502. *Спалохаліся грому, аж прыклякнулі ўсі.* Нсл.

•**кля́мар**-*мра, предл.-мру, м.* **1.** тиски для скрепления чего-л. *Гэты клямар сусім не дзяржыць.* Крамяні Пух. (Шсл.).
2. дугообразная железная палка, вбиваемая в стену для подвешивания чего-н. *Сынок убіў у сьцяну клямар.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).

•**кля́марка**-*ркі-рцы, ж.*—дверная ручка с щеколдой. Шсл. *Загнулася ў дзьвярох клямарка.* Ст.

•**кля́мка,** *дат., предл.* клямцы, *ж.* (МГсл.) **1.** (пластинка с пропущеным сквозь дверь рычажком, поднимающим железную полоску, С.), щеколда, Ар.; ПНЗ, Растсл. щеколда, Ксл. щеколда в дверной ручке, Шсл. щеколда с ручкой. Гсл.
2. рукоятка у дверей, Гсл. дверная ручка. *Зачыні дзьверы на клямку.* Жабянцяі Сур. (Ксл.). *Стаю на ганку, узяўся за клямку(зь дзяцінае гульні).* Ст.
3. *перен.*—конец. *Яму ўжо клямка.* Іг. *Не, канцы ўжо цяпер, клямка тэй "безручы няшчаснай".* Юст.
4. дело окончено, вопрос решён. Іг. *З гэтым нічога ня буду рабіць; гэта ўжо клямка.* Іг.

•**кляновік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.*—сок из клёна. НК.: Очерки, 67. *Напіўся кляновіку.* Лёзна (Ксл.).

•**клянбёна**-*ны-не, ж.*—проклятие. НК.: Старцы, 82.

•**кляньні́к**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-і̇ча, мн. ч.-кі-коў-ком-кі-кàмі-кох, м.*—кленовый лес. *У кляньнік ад ваднёў пахаваліся.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**кляпаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—клёпка (действие). Ар.

•**кляпа́нчык**-*ка, предл. и зват.-ку, м.*—молоточек для отбивания кос. Цьвяткоўшчына Сур. (Ксл.).

•**кляпа́ць**-*àю-àеш-àе, несоверш., каго-што,* **1.** отбивать косу. Ар. *Касцы пачалі кляпаць косы.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *См. кляпіць. Соверш.* **пакляпа́ць**—отбить косу. *Нясець пакляпаць касу.* ЧЧ. (Б. Студіс, II-I, 1969, 80). *Соверш.* **пакляпа́ць,** *каго-што*—отбить косу. Ар. *Клявец у мяне ёсьць а бабкі няма — ня можна пакляпаць касы.* Русінава Сян. (Ксл.).
2. *на каго*—клеветать. *Ты ўсё кляпаеш на нас пану.* Нсл. 236.

•**кляпе́ць**-*пнѝ, предл.-пню̀, мн. ч.-ні-нёў-нём-ні-нѐмі-нёх, м.*—палка с веревкой для витья *"кліб". Вазьмі кляпень ды барждджэй круці клібы.* Косы Віц. (Ксл.).

•**кля́піш**-*ша, предл. и зват.-шу, мн. ч.-шы-шаў, м.*—палка для стягивания веревки верчением. *Вазьмі кляпіш ды зацісьні яму лыч — тады ён ня будзе пішчэць.* Баравыя Куз. (Ксл.).

•**кляпі́ць**-*плю, клѐпіш-пе, несоверш., перех.*—отпускать, (отбивать, С.) острие косы молотком. *Ты добра клепіш касу; накляпі, будзь ласкаў, маю.* Нсл. 236. *Отгл. имя сущ.* **кляпле́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—выбивание молотком; оттягивание острия. *Дурным кляпленьням касу папсаваў.* Нсл. 236.

•**кля́пыш**-*ша, предл. и зват.-шу, мн. ч.-шаў, м.* **1.** короткое, верш. 8, полено, перевязанное на средине веревкой, которая арканом надевается на шею свиньи. НК.: Очерки, Но. 699.
2. в жерновах двойная веревка, продетая чрез дырочку одной из досок памоста, где на поверхности она обхватывает чурочку вершк. в 2, а другим концом туго пры прывязана к вольной поверхности *"лапатня"* от завертов чурочки (она же *"кляпыш"*) зависит сокращение и удлинение веревки, а чрез то и нужный подъем и опущение *"вярхеня"*. НК.: Очерки, 327.

•**кля́са**-*сы-се, ж.*—класс. Шсл.; Ар. *Толькі тое названьне, што ён вучыўся. Ён і аднае клясы не прайшоў.* Ст.

•**клясь,** *междомет.*—звукоподражание, удар курка. ПНЗ.

•**клясьці́,** *клінў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, прош. вр. кляў, клялà-ло, несоверш., перех.*—проклинать, Гсл.; Міх. клясть. МГсл. Белорусс жертвует на *"жыдоўскую школу"*, чтобы *"жыдэ" выклялі* (прокляли на смерть). Міколск М.(Демид.:Веров II, 1896, 125).

•**клясцы́,** *-цоў-цом-цы̀-цàмі-цох, мн. ч.*—блоки для подвешиванья *"нітоў". Пажджы, мама, яшчэ клясцы прынясу.* Макеенкі Аз. (Ксл.).

•**кляшчотка**-*ткі-тцы, ж.*—трещетка. Гсл. *Нейдзе на другой вуліцы, за рогам, вартаўнік затрашчэў кляшчаткаю.* Дзьве Душы, 171.

•**клятбоны**-*наў, единств. ч. нет.*—проклятия. *Клінець мертвымі клятбонамі.* Бараскі Чаш. (Ксл.). *См. кляцьбёны.*

•**клятба́**-*бы̀, ж.* **1.** клятва. *Клятба мне твая ня трэба, а грошы падай, што ўкраў.* Нсл. 239.
2. проклятие. *Над ім клядба Божая.* Кіт. 1268. *Над ім клядба анельская.* Тм.(у варыг. *кледба,* з чаго відаць, што націск на канцу). *Не баюся твае клятбы.* Нсл. 239. *Сястра сястры клятбы досіць: каб прапала, Бога просіць.* Нсл. *См. кляцьба.*

•**клятво**-*вà, ср.* — *клятба.* МГсл.

•**кля́ваць**-*ваю-ваеш-вае, несоверш.*—быть очень слабым, едва держаться, едва жить. Ар.

•**клява́ць,** *клюю̀, клюѐш-ѐць-ѐм-іцѐ, несоверш., што*—есть, клевать зерна и т. п.(вообще все, что можно клювом целиком взять). Луні. *Куры клююць ячмень.* Ар. *Я (верабей) паляцеў, сеў на гной і клюю.* Дзяніскавічы НЗ.(Шейн, II, 163). *Соверш.*
клю́нуць-*ну-неш-не, што*—клюнуть (зерно и т.п.). Луні; Ар. *Ср. дзябаць.*

•**кляве́ц,** *кляўцà, предл.-цу, зват. клеўча, мн. ч. кляўцы-оў-ом, мн. ч., предл.-ох, м.* **1.** молоток. НК.: Очерки, 349; Гсл.
2. молоток для отбивания кос. Нсл. 236. *Мой клявец добра касу клепе.* Русінава Сян. (Ксл.).
3. молоток для наковки жернового камня. Мокрае. *Клявец трэба насталіць.* Нсл. *Уменьш.* **клéўчык.** НК.: Очерки, 349 —молоточек. Нсл. 236.
•**кляцьба́**-*бы, ж.* Купала—проклятие. Гсл.; Міх.; Косіч 16.
•**кляцьбёны**-*наў, единств. ч. нет.*—проклятия. *Гэта ў нас такія кляцьбёны.* Купіна Віць. (Ксл.). *См. клятбоны.*
•**клі́ба**-*бы-бе, ж.*—глибкий, тонкий шест, имеющий применение в частях экипажа, или соединяются санные головки одно с другою и с копыльями, сьвязываются копылья, передок и задок тележной поверха накладки и проч., НК.: Очерки, Но. 713. скрученный прут для связыванья плотов, заборов и т. п. *Прывяжы клібаю жэрдзь.* Горбава Лёз. (Ксл.). *Единств. ч.* **клібіна**-*ны-не, ж.* НК.: Очерки, Но. 713. *Перавяжы калы клібінаю.* Луб'ева Аз. (Ксл.).
•**клі́каць,** *клі̀чу-чаш-ча, повел. кліч, клі̀чма, несоверш., перех.*—звать, кликать. Ар.; Шсл. *Ідзі кліч бацьку есьці.* Ст. *Соверш.* **паклі́каць, перех.**—позвать. Ар.; Шсл. *Пакліч дзеці на дварэ, хай у хату бягуць.* Ст. *См. пагукàць. Мар'яна! Мар'яна, двойчы аклікнуў яе Лявон.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50, 436-437).
заклікáць-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш., перех.*—зазывать. Гсл. *Жыды ў лазьню, у школу заклікàюць.* Нсл. 170. *Соверш.*
заклі́каць, *перех.*—позвать, Гсл. зазвать.
выклікаць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—вызывать, МГсл. громко вызывать по имени, по фамилии, выкликать. *Соверш.* **вы́клікаць**—вызвать.
даклі́кацца-*аюся-аешся, соверш.*—дозваться. Шсл. *Нешта не даклікацца цябе, дзяціна.* Ст.
•**кліку́н,** (Скар. III Ц.) **1.** ночной сторож, который должен перекликаться с другими сторожами и кричать: *Варта!* Нсл. 236.
2. созывающий на работу и поздно вечером под окном дающий знать, к какой работе должны явиться к завтрашнему дню. *Клікун заказаў рана на скарадзьбу.* Нсл. 236.
3. евреи в городах и местечках, кричащие на распев, сзывая в баню или школу. *Жыдоўскі клікун у лазьню склікае.* Нсл.
•**клі́мкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—производить звук, трогая струну. Гсл.
•**клуб**-*ба, предл. и зват.-бе, м.*—тазовая кость, Шсл. головка и вертлюг бедренной кости. Ар. *Марына зьвіхнула клуб.* Ст.
•**клубок**-*бкà, предл.-бкỳ, зват.-бку, мн. ч., дат.-бком, мн. ч., предл.-бкох, м.*—клубок.
•**клубі́цца**—клубиться. МГсл.
•**клубкава́ты,** *-тая-тае*—шарообразный. *Шсл. Падай мне клубкаваты камень.* Слопішча Шацк. (Шсл.).
•**клубні́ца**-*цы, ж.*—клубника. МГсл.
•**клубы́**—тазобедренные кости. Гсл.
•**клу́мак**-*мка, предл. и зват.-мку, м.*—котомка(узел, С.) узелок(связанный концами платок, кусок ткани и т. п., в который уложены вещи, пожитки и т. п., С.). Гсл. *См. клумка.*
•**клу́мка**-*мкі-мцы, ж.*—котомка, сума, мешок с ношею, дорожными вещами. *Вазьмі сваю клумку і йдзі з Богам.* Нсл. 237. *Ня плач, старац у клумку возьме.* Нсл. *См. клумак.*
•**клу́нак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.*—вьюк, узел, Гсл. узел, мешок, ПНЗ. мешок. Растсл. *Навязала клунак із хусьцям — ледзь падняць.* Ст. *Ср. клумак, клумка.*
•**клуня**-*ні-ні, ж.* ПНЗ.—хлебный сарай, которым, без перестройки, может быть обычная *"пуня"* — сенной сарай, НК.: Очерки, Но. 593. сарай в роде гумна; *"пуня"* при гумне, Минск и Могил. губ. сенный сарай, Ксл.; Гарадна(Смоленск, Полесье 182) большой сарай, рига, гумно. Гсл. *Гумно й дзьве клуні згарэлі.* Нсл. 237. *Ідзе завуць "пуня", а йдзе "клуня".* Лужасна Куз. (Ксл.).
•**клупа́йла**-*лы, общ.*—медленно делающий что-л. *Клупайлу гэтага (гэтую) ня борзда дажджэшся.* Нсл. 237. *Ён то работнік, але вялікі клупайла, ня борзда выбіраецца на работу.* Тм.
•**клупаньне,**—*см. под калупаньне.*
•**клуп-а́ць-і̂ць-нỳць,**—*см. под калупаць.*
•**клупа́цца,**—*см. под калупацца.*
•**клу́піна**-*ны-не, ж.*—царапина. Гсл. *Ад клупіны зрабілася болька.* Нсл.
•**клы́га**-*гі, ж.*—место, где *"клыгоча"*, клокочет вода реки, переливаясь чрез преграждение. Цымборскі.
•**клы́гаць,** (Растсл.) **клыга́ць,** (Шсл.)-*аю àю-аеш-ае, несоверш.* **1.** хромать, Растсл. прихрамывать. Шсл. *Конь нешта клыгае на адну пярэднюю нагу.* Ст. *Соверш.* **даклыгаць**—дойти хромая. *Пакуль сам даклыгаю, другі заскоча перада мною.* Тат. Ванэлі, 379.
2. (*перен.*)—медленно приближаться. *Восень клыгала ўгары.* С. Музыка, 34.
наклы́гаваць, *-гую-гуеш-гуе, несоверш.*—прихрамывать, Шсл. или заметно хромать. *Конь наклыгавае на заднюю нагу.* Ст.
•**клык,** *клыкà, предл.-ку, зват. клыча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—клык. Ар.
•**клык I,** *м.*—клок. Карачэўск. п. (Будде: Т.-Орл., слов.).
•**клыката́ць,** *клыкачỳ-чаш-ча, несоверш.*—клокотать. *Знішчэньняў жах клыкоча.* Салавей: Сіла, 81.

•**клында**-*ды-дзе, ж.*—постная *"верашчака"*, в нее вместо сала и мяса кладут сельди и постное масло. Лань.

•**клып,** *отгл. частица*—употреблятся для выражения медленного хода или хроманья(ковыляньня, С.). *Бяда з такого хадою, што клып ды клып.* Нсл. 237.

•**клыпа́йла**-*лы, м. общ.*—медленно идущий, как бы хромая. *А ну ты, клыпайла, ідзі баржджэй.* Нсл.

•**клы́паць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—прихрамывать, иметь приседающую походку, Гсл. медленно идти, прихрамывать, ковылять. *Так клыпаўшы, ня дойдзеш борзда.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **клы́паньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—прихрамывание, медленная ходьба, ковылянье. *За тваім клыпаньням, мы сяднi не дацягнемся да места.* Нсл. 237.

паклы́паць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—полотать(поглебать, С.). Шсл. *Адзін паклыпаў усю зацірку.* Ст.

даклы́паваць-*пую-пуеш-пуе, повел.-пуй-пуйма, несоверш.*—доходить хромая, или медленно. *Ну, баржджэй даклыпуй двара.* Нсл. 138. *Соверш.* **даклыпаць.** Нсл. 138.

•**клыш**-*ша́-шу̀, зват. клы̀шу, мн. ч.-шы-шоў-шом-шоў-ша̀мі-шох, м.*—хромоногий, Гсл. человек, ставящий при ходьбе ступню носком внутрь, косолапый.

•**клышанoгі**-*ая-ае*—(ставящий при ходьбе ступню носком внутрь, С.), косолапый.

•**клы́чанка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** измятая солома, остатки после вязания соломенных кулей. *Клычанка гадзіцца на подсьцілку.* Нсл. 237.

2. охлопье или очески от пеньки, льна. *Вяроўкі з клычанкі.* Нсл.

•**клы́чыць.** Смл.(Даль.)-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.*—ерошить. МГсл. *Клычыць, склычыць валасы.* Нсл. 238.

2. (рвать или взбивать клочьями, С.), клочить, мять, клочить. *Ён ня хораша порыць касою, клычыць траву.* ЗСД. 140. *Парасяткі клычаць саломку.* Гарэцкі: Песьні, 61.

3. перемешивать, приводить в беспорядок. Нсл. 238. *Нашто ты клычыш, паклычыў маю работу?* Нсл. 238. *Ня клыч хусьця: яно складзена добра.* Нсл. *Прич.* **клы́чаны**—всклоченный, измятый. *Клычаная воўна.* Нсл. 237. *Клычаны лён.* Нсл. *Клычаная салома.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **клы́чаньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** ерошение. *Клычаньне валасоў, воўны, лёну.* Нсл. 237.

2. клочение чего-л. Нсл. 237.

3. (склока, С.) ссора между приятелями (вообще ссора, С.) вследствие клеветы, сплетень. *Клычаньне меж імі зрабілі ліхія людзі.* Нсл. 237. *Соверш.* **паклы́чыць,** *перех.* **1.** взъерошить. *Паклычыў валасы.*

2. всклочить. *Паклычыў ніткі, лён.* Нсл. 238.

3. привести в беспорядок. *Нашто ты паклычыў маю работу.* Нсл. 238. *Прич.* **паклы́чаны**—(взъерошенный, С.) всклоченный. *Паклычаная кудзеля.* Нсл. 458. *З паклычанымі валасамі ходзіш.* Нсл. *Соверш.* **расклычыць**—разобрать на клочья. Карачэўск п. (Будде: Т.-Орл., слов.).

склычыць, *соверш., перех.*—(сильно взъерошить, С.), всклочить. Нсл. 238; МГсл. *Прич.* **склы́чаны**—всклоченный, Нсл. взъерошенный. МГсл. *Склычаную кудзелю ўзноў перачасаць трэба.* Нсл.

усклычаць, *соверш., перех.* (взъерошить, С.), всклочить. *Усклычыць кудзелю, валасы, пяньку.* Нсл. 71. *Прич.* **усклычаны**—взъерошенный,(С.) всклоченный. *Усклычаныя валасы.* Нсл. 71.

•**клы́чыцца**-*чыцца, несоверш.*—ерошиться, лохматиться.

заклы́чыцца, *соверш.* **1.** задраться до изнеможения. *Пятухі сусім заклы̀чыліся.* Дсл.

2. изнемочь от сильной работы. *Заклычылася сусім гаспадыня — ірвуць батракі на ўсі бакі.*

3. разорваться(о платье). Дсл. 239.

4. принять небрежный вид. Дсл. 239. *Заклычылася мая галава ад клопату і залахманілася ад клопату.* Дсл. *Соверш.* **паклычыцца**—измяться, взъерошиться, всклочиться, всклочиться до некоторой степени. *Шэрай воўнай паклычыўся сумарак.* ЗСД. 343. *Соверш.* **склычыцца.** Масальскі а Жыздрынскі паветы(Шахматов: Курс. 156)—всклочиться, спутаться, совершенно взъерошиться, всклочиться. *Валасы незаплеценыя й незавязаныя склычыліся.* Нсл. *Воўна чэсаная склычыцца тут лежачы.* Нсл.

усклы́чыцца, *Соверш.* **1.** взъерошиться, всклочиться.

2. *перен.*—возволноваться. *Лясьніцкі раптам схапянуўся, усклычыўся.* ЗСД. 13.

•**клю́бы**-*баў, единств. ч. нет.*—(слесарное приспособление для зажимания обрабатываемого предмета, С.)—тиски, Гсл. слесарские тиски. *У клюбы ўзяць шруб.* Нсл. 238.

узяць у клюбы—зажать(или взять) в тиски. *Вазьмі яго добранька ў клюбы, усю праўду скажа.* Нсл. 238. *Уменьш.* **клюбкі**—ручные маленькие тиски. Нсл. 238.

•**клю́ка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—кочерга. Пск.(Даль). *Памяшай клюкаю печ.* Застарыньне Беш. (Ксл.).

•**клю́нка**-*нкі-нцы, ж.*—клюв. *Хваліўся дзяцел, што клюнка даўгая.* *Послов.* Рапан. 158.

•**клюшня**-*ні, дат., предл.-ні, мн. ч.-няў, ж.* **1.** клешня. Ар. *Бач, які пан добры: сам ракі паеў, а другім клюшні аддаў.* Рапан.: Прык. 12. *У рака ё клюшні.* Сянно (Ксл.)

2. щупальце для хватания.

•**клюва́ць,** *клюю-люеш-люець-люем-люіцё, несоверш., перех.*—клевать. МГсл. *Верабї клююць, паклювалі каноплі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **клюва́ньне**-*ня, предл.-ню*—клевание. *Каноплі шчаджаеш, хіба на клюваньне вераб'ём: чаму не бярыце іх дагэтуль, як людзі свае пабралі.* Нсл. 238.

•**кмен**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—тмин. Шсл. *Выскрэбуе...зярняткі кмену. Яна ня любе, каб лучаў кмен на зубы — забіваецца тады хлебны пах.* Міско: Хлеб(Беларус, Но. 174). *З кменам хлеб неяк ляпей.* Ст.

•**кменны**-*ная-нае*—тминный.

•**кме́ціць, 1.** примечать. Гсл.

2. понимать, постигать. Гсл.

•**кнораз I**-*за, мн. ч. кноразы, м.*—кабан самец производитель. Гсл.; Вульлянавічы Сян. (Ксл.); Смл. (Даль). *За кнораза — сорак грошай.* Стт. 470. *См. кныр, кнур.*

•**кнораз II**-*за, предл. и зват.-зе,-зы, м.* —нутрец, животное, у которого по оскоплении остается одно ядро; недохолощенный, особенно это случается у кабанов и лошадей. Нсл.

•**кнот**-*ту, предл. и зват.-це, м.* **1.** свечной и ламповый фитиль. НК.: Очерки, Но. 675; Гсл.; Ар.; ПНЗ; Пустынкі Сян. (Ксл.); Шсл. *Ссукай кноту на сьвечкі.* Нсл. 239. *Мокры кнот не гарыць добра, а ўсе трашчыць. У мяне згарэў кнот.* Ст.

2. фитиль вообще. *Уменьш.* **кнаток.** НК.: Очерки, Но. 675. *Уменьш.* **кноцік.** НК.: Очерки, Но. 675; Шсл.; Ар. *Кноцік ценкі ў сьвечкі.* Нсл. 239. *У газьніцу ўцягні маленькі кноцік.* Ст.

•**кнотавы**-*вая-вае, прилаг. к кнот*—фитильный. *Кнотавыя ніткі.* Нсл. 239.

•**кнэхціцца,** *кнэхчуся, кнэхцішся, несоверш.*—перевертываться, поворачиваться с боку на бок, из стороны в сторону; шевелиться. *Што ты кнэхцішся, калі лёг, дык сьпі.* Міх. *Парасяты ў гнязьдзе кнэхціліся, пакуль супакоіліся.* Тм.

•**кня́гаць**-*аю-аеш, несоверш.*—плакать, прося чего-л., говорится о ребенке. Ар.

2. кричать, орать на кого-л., набрасываться (накидываться) с криком, упреками на кого-л. *Калі (як) пачалі на мяне княгаць усі воступіцаю.* Войш.

•**княгі́ня**-*ні-ні, ж.* **1.** княгиня. Гсл.

2. невеста во время свадьбы. Гсл. *Выйдзі, выйдзі, Дарачка, княгіня!* Косіч 251.

3. совершеннолетняя невеста. НК.: Дудар, Но. 7. *Княгіні туды толькі й глядзець, адкуленька музыкі лятуць.* НК.: Дудар, 171. *Яна як ёсьць княгіня (празь дзяўчыну 20-ёх і больш год).* НК.: Очерки, Но. 880.

•**князе́ўства**—княжество. Гсл.

•**князёўна**—княжна. Гсл.

•**князі́ня**-*ні-ні, ж.*—княгиня. *Што яна князіня якая ці што?* Войш.

•**князскі**-*кая-кае*—княжеский. *Каля таго места астрог, каторы робяць...людзі князскія...* "Рэвізія Сьвіслацкага старства" 1560 г.(Наш Край, 1928 г., Но. 6-7, стр. 33).

•**князь,** *князя, предл.-зю, зват. княжа, мн. ч.-зі-зёў-зём-зёў,-зьмі-зёх, м.* **1.** князь. Гсл. *Собир.* **князьзё.** *Бачылі ўсялякага князьзя.* Сакуны 8.

2. жених на свадьбе. Гсл.

князь і княгіня—название новобрачных от момента возложения венцов в церкви до брачного соития их. НК.: Игры, Но. 14.

3. князь малады—жених на свадьбе. Нсл. 239. *Пытайся мама ў дачкі: ці мая? Не твая, мамачка, не твая; ды таго князя маладога, зь кім на вянцу стаяла.* Из свад. песни, Нсл.

•**князьства**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.*—княжество. МГсл.

•**княжо**-*жаці-жаці-жо-жом-жаці, ср.* —дитя князя.

•**кня́жацкі**-*кая-кае*—княжеский. *Княжацкі двор.* Нсл. 239. *Княжацкі род.* Нсл.

•**кня́жыць**-*жу-жыш-жа, несоверш.*—владеть княжеством, княжить.

•**кня́ваць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—еле таскаться, еле жить. Шсл. *Княвае, як няжывы ўсё роўна.* Ст. *Старая ледзь княвае.* Ст.

•**кні́біць**-*блю-біш-бе, несоверш.*—докучать(надоедать, беспокоить, С.) просьбами. *Досіць табе кнібіць, не дадуць.* Нсл. 239.

•**кні́га,** *кнігі, кнізе, ж.* **1.** книга. *Уменьш.* **кні́жыца**-*цы-цы, ж.*—книжка. *Малая падарожная кніжыца.* Скарына.

2. *только в мн. ч.* **кнігі**—часть жолудка жвачных животных. *Уменьш.* **кніжкі,** *мн. ч.-жак(-жкаў). Кніжкі зварылі.* Нсл. 239.

•**кні́га́р**-*ара, предл.-ару, зват.-ару, мн. ч.-ры-роў-ром-роў-рамі-рох, м.*—книготорговец.

•**кніга́рка**-*ркі-рцы, ж.*—книготорговка.

•**кніга́рня**-*ні-ні, мн. ч.-рняў, ж.*—книжная лавка, книжный магазин. Гсл.

•**кнігата́й**-*ая, предл.-аю, зват.-аю, мн. ч.-аі-аёў-аём-аёў-аямі-аёх, м.*—бухгалтер. *Дворны кнігатай.* Лужкі Дз. (Дсл.).

•**кні́гаўка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—пиголица, (НК.: Очерки, Но. 53) чибис. Вят., Вост. (Даль); Шсл. *Во калі вясна: кнігаўкі крычаць на балоце.* Ст. *Лётае кнігаўка над балотам.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Ужо прыляцелі кнігаўкі.* Каверзіна Меж. (Ксл.). *Плача кнігаўка і стогне.* Хмара. *Слухалі жалобныя стогны кнігавак.* Цэлеш(Ярылаў агонь).

•**кні́гаўкі**-*вак(-каў), единств. ч. нет., ж.* —кишки и в особенности желудки жвачного животного, обваренные, искрошенные и "затушаныя" в жидком тесте. НК.: Очерки, 24.

•**кнігі**-*гаў, единств. ч. нет.* **1.** *кнігаўкі.* НК.: Очерки, 24.

2. *см. кніга.*

•**кніжня**-*ні-ні, мн. ч.-няў, ж.*—библиотека. Гсл. *Уменьш.* **кні́жніца**-*цы-цы.* Гсл.

•**кні́жнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** грамотный.

2. любитель и знаток книг, книжник.

3. интеллектуалист.

•**кнур**-*рà, предл.-рỳ, зват.-кнỳру, мн. ч.-рỳ-роў-ром-ры-рамі-рох, м.*—свиной нехолощенный самец. Нсл. 239; Ар.

•**кныхала**-*лы, общ.*—плакса. *Заткні горла кныхалу.* Нсл. 239.

•**кныхаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—хныкать, ныть. *Кныхай, ня кныхай, не дадуць есьці, пакуль не памолішся.* Нсл. 239. *Отгл. имя сущ.* **кныханьне,** *-ня, предл.-ню, ср.* —хныкание. *На кныханьне твае не пагляджу.* Нсл. 239.

•**кныр**-*рà, предл.-рỳ, зват. кнырy, мн. ч.-рỳ-роў-ром-рỳ-рàмі-рох, м.*—кабан, самец производитель. Шсл.; Заронава Куз.(Ксл.). *Сьвіньня хоча кныра, нешта ўсё лётае.* Ст. *См. кнораз 1, кнур.* Ст.

•**крохкасьць**-*ці, ж.*—(свойство по знач. прил. *крохкі,* С.) хрупкость, НК.: Дудар, Но. 17. ломкость, МГсл. ломкость, крупкость. Нсл. 253. *Крохкасьць зялеза.* Нсл. 253.

•**крохкі**-*кая-кае,* **1.** рассыпчатый(о хлебе и некоторых густых кушаньях). НК.: Очерки, Но. 794. *Крохкі хлеб.* Нсл. 253.

2. хрупкий (о дереве). НК.: Очерки, Но. 794; НК.: Дудар, Но. 17; Ар.

3. хрупкий(легко распадающийся на части, С.). Шсл.,—ломкий, (МГсл.) хрупкий. Ар. *Крохкі камень.* Нсл. 253. *Крохкае зялеза.* Нсл. *Крохкая сталь у нажу.* Ст. *Сьнег на вуліцы зрабіўся крохкім.* ЗСД. 15. *Сьвідруе цемру, крышыць, ломіць, бы крохкае й сухое лісьце.* Золак(Прыйсьце, Но. 1).

крохшы—более хрупкий, ломкий. *Гэта зялеза крохшае, чымся тое.* Нсл. 737. *Выбяры на жарству крохшы камень.* Тм. *Нареч.* **крохка**—ломко, хрупко. Гсл.

•**крохлы**-*лая-лае*—хрупкий (слабый,, болезненный, С.). *У, якая крохлая дзеўка!* Віраўляны Гар. (Ксл.).

•**крохва**-*вы, ж.*—стропило, *мн. ч. крохвы-ваў*—опора для устройства кровли из ряда соединенных жердями (*"латамі"*) бровен-стропил, стропила. Ар. *См. кроквы.*

крохвы-*аў*—стропила. Прикрепляются крокви, т.е стропила, а на них в горизонтальном направлении кладутся латы, т.е жерди, к которым уже привязывается солома. Волк.: Этн. особ. 522.

•**кроза**-*зы-зе, ж.*—мечта. *Як птушкà вольная я узьлятаю у будучыню крозаю сваёю!* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 153).

крозы-*заў, мн. ч. Нашы крозы, наша хваравітасьць.* Дубоўка: Наля, 34.

•**кроіць,** *крою-оіш-ое, несоверш., перех.* **1.** резать(хлеб, сало, мясо, вообще что-л. съестное), Ар. нарезывать хлеб ломтями, Гсл. резать хлеб. Навасільскі п.(Будде: Тула-Орел, Словарик). *Крой хлеб баржджэй.* Стаішча Выс. (Ксл.). *Дружко каравай кроіць.* Север Сур.(Шэйн, 1-2, 498). *Крояць нажом каравай.* Навасільскі п.

2. кроить при шитье. Ар.; Лужасна Куз. (Ксл.).

Отгл. имя сущ. **кроеньне**-*ня,* **1а.** разрезывание(чего-л. съестного). Ар.

2а. кройка.

3. (*перен.*)—причинять острую боль. *Лагодная Хомчына натура, узгадаваная ў старых звычаёх, забараняла яму выказаць свой жаль на бацьку пры чужых людзёх, і ён схаваўся кроіць сэрца ў пуню.* Гарэцкі: Песьні, 70. *Прич. наст. вр.* **кроючы.** *"За што?" Цяжка вымавіць языком, і ізь сьлязьмі крыўды, глыбокай і кроючай душу, нячутна і самому сабе пытаецца Хомка шэптам.* Гарэцкі: Песьні, 88. *Соверш.* **пакроіць,** *перех.*—порезать(хлеба, мяса и проч.

накроіць-*ою-оіш-ое, повел.-ой-ойма, соверш. чаго*—нарезать(хлеба, мяса а проч. съестного). Ар.,

накраїць—нарезать полосами, ломтями, Гсл. вообще нарезать хлеба и т.п., мяса. *Накраіў лустаў хлеба.* Гсл.

раскроіць-*ою-оіш-ое, повел.-ой-ойма, соверш., перех.*—разрезать(что-л. съестное). Ар. *Раскрой папалам пірог.* Нсл.

скроіць-*ою-оіш-ое, соверш.* (*к кроіць*), *перех.* **1.** скроить.

2. *чым, па чым*—ударить чем-л. острым. *Мужык скроіў ёй сякіраю па галаве.* Уселюб Н. (Демид.: Веров), 1896, II, 134.

укроіць, *соверш. што, чаго*—отрезать за один раз или для одного употребления чего-л. съестного. *Укрой хлеба, укрой мяса, саланіны.* Ар.

•**кроіцца,** *-оюся-оішся, несоверш., возвр.*-быть раздираему. *Сэрца мае кроіцца на часьці, чуючы гэта.* Нсл. 253.

•**крой,** *крою, предл. и зват. крою, мн. ч. кроі, кроеў, м.*—крой, фасон, покрой. *Мне шыюць сукенку ня тым кроям, што ў цябе, а з валанамі.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**крокат**-*ату, предл. и зват.-аце, м.*—лягушчья икра. *Глянь, колькі крокату!* Касачы Лёз. (Ксл.).

•**кроква,** (Скар. II, III, Ц)-*вы-ве, ж.*—стропило. Гсл.; Ксл. *Кровы паставіў на хаце.* Нсл. 252. *См. крохва.*

•**кром**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—лучшая часть чего-либо. Нев.(Бузук: Да характ. паўн.-блр. дыялектаў, II).

•**кроп**-*пу, зват. кропе, м.*—укроп. Ар.

•**кропельны**-*ная-нае*—очень мелкий, крошечный. *Кропельны дождждык.* Нсл. 254. *Кропельны часочак пасядзелі.* Нсл.

•**кропля**-*лі-лі, ж.* **1.** капля. МГсл.; Смл. (Даль); Нсл. 254.

2. *перен.*—малость. Нсл. 254. *Гэтай кропляю не зьбядннееш. Уменьш.* **кропелька**-*лькі-льцы, ж.* **1.** капелька. МГсл. *Ні кропелькі гарэлкі не пакінулі.* Нсл. 254.

2. *мн. ч.* **кропелькі** самые мелочные сходства. *І кропелькі падабраў татавы,* —т.е. очень похож на отца. Нсл.

•**кросенны**-*ная-нае*—относящийся к ткацкому станку. Нсл. 254.

•**кросны,** *красён(кроснаў), единств. ч. нет.* **1.** ткацкий станок. Ар.; ПНЗ; МГсл.; НК.: Очерки, 159. Шсл. *Я ўжо свае кросны вынесла вонкі.* Шыркі Куз. (Ксл.). *Цэлы дзень за кроснамі сядзіць.* Нсл. 254.

2. тканьё на ткацком станке. Ар. *За зіму выткала двое красён.* Ст. *Нашыя бабы ўжо пачалі снаваць кросны.* Воўсішча Сян. (Ксл.).

•**крошлі**-*ляў, единств. ч. нет.*—лестница при стене, над кормушкой, куда закладывают корм скоту. *Закінь сена за крошлі.* Пустыр Сір. (Ксл.).

•**крошні**-*няў, единств. ч. нет.*—снасть для ношения корма(соломы, сена) скоту. *Крошні состоят из двух равномерных тонких дуг почти аршинного радиуса, соединенных в отверстии короткими (верш. в 3) веровочными перевязами и переплетенных веревочными ячеями,* НК.: Очерки, 362. веревочная сетка на 2-х дугах для носки сена, соломы. *Бяры крошні ды йдзі па сена.* Навасёлкі Куз. (Ксл.). *См. разьгіны.*

•**кроў,** *крыві, крывёю, крыві, ж.* **1.** кровь. Ар.; Шсл.; Альшанікі Беш. (Ксл.). *Не патрабуе Пан Бог мяса ані крыві.* Кіт 2761. *Ці мала яны пасмакталі крыві нашае?* Ст. *Вочы наліліся крывёю.* Ст. *А йдзе крыві ні ложкі, там праўды ні крошкі. Послов.* Нсл. 253.

2. *перен.*—племя, корень племени, близкое кровное родство, кровь. *Мы, з братдзеці, ад аднае крыві, ад аднаго дзеда, ад аднаго прадзеда паходзім.* Нсл. 737.

•**кроўня**-*ні-ні, мн. ч.-няў, ж.* **1.** верхняя кожаная покрышка хомута. *Кроўня прыбіта мядзянымі гваздамі да клешчаў.* Бабінавічы Выс. (Ксл.).

2. верхний слой, покрывающий что-л., покров; оболочка, покрывающая организм или часть организма, покров. *перен.*, то, что покрывает, обволакивает что-л., покров. *Кроўня туману над зямлёю.*

•**кра,** *кры, кры, ж.*—икра самки рыбы. Уласаўцы(Крывіцкі: Полесье, 168).

•**кра́ям,***в зн. нареч.*—берегом, стороною. *Едзь краям каля лесу.* Нсл. 251. *Краям пшонкі мае.* Нсл. *Уменьш.* **крайком**—бережком, побережку. *Едзь крайком.* Нсл. 251. *Крайком лесу, дарогі.* Нсл. *Крайком ракі браўся.* Тм.

•**крадзе́ж**-*жу, предл. и зват.-жу, мн. ч.-жаў, м.*—воровство(и кража, С.). *Пайшоў такі крадзеж!* Навікі Віц. (Ксл.).

•**крадзе́жа**-*жы-жы, мн. ч.-жаў, ж.*—воровство, кража. *На крадзежы злавілі.* Нсл. *У крадзежу пусьціўся.* Нсл.

•**крадзе́жны**-*ная-нае*—добытый кражей, краденный, украденный. *Крадзежны конь.* Нсл. 251. *Крадзежная рэч.* Тм.

•**крадзе́ства**-*ва, ср.*—воровство. *Крадзеcтвам забагацеў.* Нсл. 251. *Катавалі за крадзества.* Тм.

•**край I,** *краю, предл. и зват. краю, мн. ч. краі, краёў-ём-і-ямі-ёх, м.* **1.** страна. Ар.; Шсл. *Паехалі жыць у чужы край.* Ст. *У сваім краю, як у раю.* Нсл. 251. *Не адбівайся ад свайго краю.* Нсл. *Гаючых крыніцаў ёсьць многа на роднай зямельцы, у родным краю.* Машара. *Гукае Край Забраны у паход.* Кавыль, 61.

2. край родны—родина. МГсл. *Дзе ты, дзе ты, краю родны?* Гарун(ст. "Журба"). *Лягенда не забудзецца лясоў тваіх прытульных, краю мой.* Лойка: Л. песьня. *З даўных дзён, мой родны Краю, смагнучы імкнуся дакрануцца да крыніцы абразоў і гукаў.* Крушына: Лебедзь, 9.

3. берег, предел (Шсл.) чего-л., предельная линия, ограничивающая поверхность чего-л., а также часть поверхности, близкая к этой предельной линии; край. *Ня стаў міскі з краю, зваліцца.* Ст. *Ня стаў на краю столу, зваліцца.* Нсл.

4. краюха. *Калі свой хлеба край, дык і пад ельлю рай. Послов.* Нсл. *Уменьш.* **кра́ец,** *крайца, предл.-йцу, зват.-йча, мн. ч.-йцы-йцаў, м.*—краюха(хлеба). Гсл. *Ладны краец хлеба адвярнуў.* Нсл. *А сказалі зайцы: Нясуць на стол крайцы.* Козіна Пуців.(Халанскі, 167).

кра́йчык-*ка, уменьш. к краец*—краюшка, горбушка. *На табе крайчык, каб быў сын Мікалайчык. Послов.* Нсл.

•**край II,** *предлог. с род. пад.*—близ, возле, около. *Палажылі сына край дарожкі, а нявестачку край далінaчкі.* Барадзінка Раст.: Северск 130. *Ёсьць у полю край дарогі сухая прушыца.* Сямешкава, Тм. 131. *Край лесу.* Нсл. 251. *Край поля лепі дарога.* Нсл. *Край Дунаю палотны бяліла.* Росуха Імгл.

•**крайка**-*кі, дат., предл. крайцы, ж.*—кромка сукна или материи. *Падпяражыся крайкаю.* Нсл. 251. *Крайка на спавівіч годзіцца.* Нсл.

•**кракта́ць**-*кчу̀, крэкчаш-ча, несоверш.* **1.** кряхтеть, Ар.; Растсл.; ПНЗ.; Гсл. кряхтеть, издавать нечто в роде хрипения при поднятии тяжести. *Не крактаць у мяне больш.* Косіч 252. *Стары крэкча, і ён жыць хоча.* Из нар. песни. *Няма чаго кракатць, ня дужа цяжка.* Нсл. *Стары дзед крэкча.* Ст.

2. хрустеть. *Хата наша крэкча, каб не завалілася.* Нсл. 252(*под крэктаць*). *Однкрт.* **крокнуць**-*ну-неш-не*—хруснуть. *Хата нешта крокнула.* Нсл. 252.

3. квакать. Шсл. *Крэкчуць жабы ў балоце.* Ст.

кракта́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к кракатць,* **1.** кряхтение. *Нашто гэта кракатньне, як бы цяжка падыймаць.*
2. кваканье.

закракта́ць, *соверш.* **1.** начать кряхтеть.
2. начать квакать. *Закракталі жабы ў балоце. Будзе цёпла.* Ст.

•**кракту́ха**-*хі, дат., предл. кракту́се, ж.* —лягушка, издающая звуки похожие на кряхтенье(*"крактаньне"*). Сьпягліца. *Жабы бываюць крактухі й кукаўкі.* Сьпягліца.

•**кра́лі,**—*см. под каралі.*

•**кра́ма**-*мы, дат., предл.-ме, ж.*—лавка. МГсл.; Ар.; Шсл.; Пустыр Сір. (Ксл.); Гсл. *Аж не прабіцца ў краму за народам.* Ст. *Крамы замкнуты, Жыды сьвяткуюць.* Нсл. *Уменьш.* **крамка**-*мкі-мцы*—лавочка. Ар. *Не вялікая крамка, ды ўсяго шмат.* Нсл. 251. *Няма тае крамкі, каб прадаваліся мамкі. Послов.* Нсл.

кра́мачка-*чкі-чцы, ж. уменьш. к крамка* —мелочкая лавочка. Ар. *Жыд крамачку паставіў ля свайго двара.* Нсл.

•**краме́нны**-*ная-нае, прилаг. к крэмень,*— сделанный из кремня, кремнёвый. Ар.

•**крамя́насьць**-*ці, ж.*—упругость здорового тела. Гсл. *Ср. крамя̀ны.*

•**крамя́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш.*—противополагается глаг. *кажд̀анаціць.* НК.: Очерки, Но. 717.

•**крамя́ны**-*ная-нае.* Пск., Смл.(Даль)—крепкий телесно; живой, подвижной, совершенно противоположный *"кажанатаму".* НК.: Очерки, Но. 717, (о теле, **С.**) крепкий, плотный, (Гсл.); Растсл. упругий (о теле). *Андрэй...сам такі шчытны, крамяны.* ЗСД. 17. *Там адна мая дзяўчына — у яе крамянае цела.* Тм. 185. *Хвігурка яе прыемна круглілася крамянай паўнінёю.* ЗСД. 325. *Нареч.* **крамя́на.** Гсл. *Ср. ст.* **крамяней.** Гсл.

•**крамзель,** *междомет. — крамзень,*—выказуе выцень курка стрэльбы аб крэс: щелк! *Злажыўся стрэльбаю: клясь — ня паліць, крамзель з другога — не пячэць.* Тарас на Парнасе. *Я злажыўся, крамзень! Ані пшыкнула, я ізноў навёў курак, крамзень, толькі іскры, а заяц тым часам уцёк.* Нсл. 252.

•**кра́мнік,** *-іка, предл.-іку, повел.-іча, м.* —владелец лавки или продавец в лавке, лавочник, (МГсл.); Ар. саделец в лавке. *Ні воднага крамніка няма ў крамах.* Нсл. 251. *Крамнік увесь дзень таргаваў.* Сянно (Ксл.). *Па сяле езьдзе Бэрка крамнік.* Ст.

•**кра́мніна,** (Шсл.; Іг.) **крамні́на,** (Гсл.), **крамніна́,** (Ар.)—фабрикат, фабричные изделия, продаваемые в лавках. Гсл., мануфактура, ткани. *Шмат крамніны навезьлі да крамы.* Ст.

•**кра́мніца**-*цы-цы, ж. к крамнік.* Ар.

•**кра́мнічыха**-*ыхі-ысе, ж.*—жена *"крамніка".* Ар.

•**кра́мны**-*ная-нае*—лавочный, купленный в лавке. Ар.; Гсл.; Шсл.; Растсл. *У яго ўся крамная адзежа.* Ст. *У Грышкі крамная кашуля.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.). *Крамнае сукно.* Нсл. *Падзер маю кашулю крамную.* Жукова Імгл.(Косіч 35). *Купі, мілы, крамную сарочку.* Росуха Імгл.(Косіч 39).

•**крамсель**-*ля, предл.-лю, м.*—кремневое ружьё. НК.: Под. пос., Но. 86.

•**крамсе́лька**-*лькі-льцы, ж.*—*крамсель.* НК.: Под. пос., Но. 86.

•**крамсе́ль**-*ѐля, предл. и зват.-елю, мн. ч.-селяў, м.*—ружьё. НК.: Очерки, 520.

•**крамсе́лька**-*лькі-льцы, ж.*—ружьё. НК.: Очерки, 520.

•**крамсе́льнік**-*іка, предл.-іку̀, зват.-іча, м.*—стрелец из *"крамсяля".* НК.: Очерки, Но. 545.

•**крант**—кран. Гсл.

•**кра́нуты,**—*см. под кратаць.*

•**крану́ць,**—*см. под кратаць.*

•**крану́цца,**—*см. под кр̀атацца.*

•**крапа́нікі**-*каў*—кишки с начинкой. Ксл. *Крапанікі ("крыпанікі") надзяюць моркаю, грыбамі, яблыкамі.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

•**крапа́нка**-*кі, дат., предл. крапанцы, ж.* —начинка. НК.: Очерки, 7. *Люблю ўсё з крапанкаю.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**крапа́ны**-*ная-нае*—с начинкой, НК.: Очерки, 7. начиненный. *Област.* **крыпаты.** НК.: Очерки, Но. 209. *Крапаны пірог.* НК.: Очерки, 7. *Крапаныя бліны.* НК.: Очерки, Но. 209.

•**крапя́сты**-*тая-тае*—покрытый крапинками, крапчатый. *Уменьш., ласкат.* **крапя́сьценькі**—покрытый точечками, пестренький. Гсл.

•**крапїунік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —цыпленок, родившийся в неизвестном для хозяев гнезде. НК.: Очерки, Но. 803.

•**крэўчык,**—*см. под кравец.*

•**крапїцца**-*плюся, крэпішся, несоверш.* **1.** укрепляться(поправляться, **С.**), после болезни. *Бацька крэпіцца патроху.* Нсл. **2.** подкрепляться. *Крапіся на дарогу.* Нсл. *Соверш.* **пакрапїцца**-*плюся, пакрэпішся* —основательно подкрепить силы едою. Шсл. *Пакрапіўся добра: магу цярпець аж да вечера.* Ст. *Ср. пасілкавацца.*

•**крапчэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.* **1.** крепчать, становиться крепче, сильнее. Нсл. 256. *Мароз крапчэе, пакрапчэў.* Нсл.

2. здороветь, поправляться в здоровьи. Нсл. 256. *Тата крапчэе.* Нсл.

3. делаться тугим. Нсл. 256.

пакрапчэць, *соверш. к крапчэць 1, 2, 3. Гуж пакрапчэў.* Нсл.

•**крапчыня́**-*ні̇-ні̇, ж.*—крепость чего-л.

•**краса́**-*ы̇, ж.* **1.** красота. Шсл. *Ты, каса мая, краса дзявоцкая, каму ж ты, краса, дастанешся?* Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 12). *Мне й ад квасу дасьць Бог красу. Послов.* Лядцо Пух. (Шсл.).

2. цвет ржи и трав. *На жыце ўжо краса.* Ар.

3. кличка коровы. *Куды, Краса?* Ар.

•**краса́ла**-*ла, мн. ч.-лы-лаў, ср.*—огниво. Гсл.; Даль. *См. красіво, крэсіва, крысала.*

•**красамоўства**-*ва, ср.*—красноречие. Гсл.

•**красава́ць**-*сўю-сўеш-суе, несоверш.*—цвести(по отношению к ржи и травам, Ар.). МГсл. *Соверш.* **адкрасава́ць, 1.** отцвести(о ржи и травах, **С.**). Шсл. *Жыта ўжо адкрасавала.* Ст.

2. (*перен.*)—отцвести(потерять свежесть, молодость, постареть). *Адкрасавала ўжо лецечка сваё.* Ст. *Соверш.* **закрасава́ць**—начать "красаваць". *Жыта ўжо закрасавала.* Ар.

•**красавацца**-*сўюся-суешся, несоверш.* **1.** наслаждаться выгодами жизни, процветать, благоденствовать. *Красуецца ў жыцьцю, чаго яму не стаець?* Нсл. 252.
2. раскошествовать. *Красуецца ў чужым дабру.* Нсл. 252.
3. щеголять, (Нсл. 252) красоваться. *Красуецца ў чужой адзежынцы.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **красаваньне**-*ня, предл.-ню*—цветение(хлебов и трав, С.). Гсл.
2. наслаждение хорошими обстоятельствами жизни; чувствование удовольствия, счастья. *Дзявоцкае красаваньне.* Нсл. 252. *Не вялікае красаваньне за ім, хоць ён і багаты.* Нсл.

пакрасава́цца-*сўюся-сўешся, соверш. к красавацца в 1, 2 и 3-ем см.* — "красавацца" некоторое время. *Пакрасаваўся на сьвеце.* Нсл. 252. *Няхай пакрасуецца цяпер.* НК.: Сбяги, 9.

•**красавік**-*іка, предл.-ікў, зват.-ічa, м.*—четвертый месяц года, апрель. *Які сакавік, такі і красавік. Послов.* Нсл.

•**краса́ць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма*—высекать огнивом. Гсл.; Вят., Вост. (Даль.). *Красай, выкрасі агню.* Нсл. 252. *Соверш.* **вы́красіць.** Нсл. 252.

•**красе́ля**-*лі-лі, ж.*—настурция. Растсл.

•**красённы**-*ная-нае, прилаг. к кросны. Красённыя клубкі.* НК.: Очерки, 157.

•**красіво**-*вá, мн. ч. красіївы, ср.*—огниво. Ар.; Нсл. 252. *Красіво маланкі выцяла ў сівы камень.* Танк (Калосьсе, Но. 3/20, стр. 132).

•**красіць,** *крашу, крэсіш, крэша, несоверш. Сталяны разбрыкаўся конь, крэша падковамі агонь.* Швэд: Сьцежкі, 117.

•**кра́сіць**-*шу-сіш-красе, арх.*—украшать. Растсл. *Па двару хадзіла, бацькаў двор красіла.* Росуха Імгл.(Косіч 14). *Соверш.* **акра́сіць**—украсить. *А ў лузе каліна, а ў лузе каліна, а ўвесь луг акрасіла.* Дсл. *Соверш.* **закра́сіць**—заправить(пищу чем-л.). *Вось дык, думаю закрашу (алеям), надта ж я люблю зь ім кашу.* Багушэвіч.

•**кра́ска**-*скі, дат., предл.-цы, ж.* **1.** цветок, Ар.; НК.: Очерки, Но. 831; Віцебск.; Ксл. полевой цветок. Гсл.; Нсл. 251. *У каго ё кветка папараці, той можа ўзяць усе скарбы (на Купальле), калі-ж ісьці бяз краскі, то нячыстая сіла можа асьляпіць.* Кот 212. *Там яны ірвуць краскі і ўюць вянкі.* Тм. *Усякія пахнючыя краскі, лесавыя або гароднія, на дождж мацней пахнуць.* Рэч. (Пет. II, 27). *Ён лётае па красках, па траве.* Крушына: Калыханка(Зьніч, 1953, Но. 24). *Назьбірала красак на ўзьмежку.* Белькава Беш. (Ксл.). *У самую касьбу — сонца, краскі, чырканьне косаў.* ЗСД. 390.
2. краска, МГсл. красильное вещество. *Аддаю сукно ў краску.* Нсл. 251.
3. румянец, краска. *Моцы мець ня будзе, яснасьці ў вачох ня будзе, краскі на травы ня будзе.* Кіт. 6565. *Прывёў дзеўку ў краску.* Нсл. 252.

кра́сачка-*чкі-чцы, уменьш. к краска в 1-ом зн.*—цветочек. Растсл.; Ар. *Русалкі сядзелі, халадок капалі, дый дзеўкі гукалі: Дзевачкі-красачкі, дайце нам сарочкі.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 14). *Пайшоў татачка не пайшоў, зырваў красачку дый знайшоў.* Рылавічы НЗ.(ПНЗ 40).

•**кра́сны**-*ная-нае, уст.*—красивый. *Не радзіся краснай а шчаснай. Послов.* Войш. *Паеду, мамачка ў дарогу часную па сваю дзевачку краснаю.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 7).

красная літаратура—художественная литература. *Нареч.* **красна,** *уст.*—красиво. *Ласкат.* **кра́сьненька.** *Зарала зорачка ясьненька, вышывала Марынка красьненька.* Гор. (Кот, 203).

•**красу́ха**-*ўхі-усе, ж.*—красотка, красавица. Смл. (Даль). *Твая жонка красуха.* Нсл. 252. *См. харашуха.*

•**красьба́**-*бы́, ж., уст.*—украшение. Гсл. *См. прыбор.*

•**кра́сьці**-*дў-дзёш-дзёць-дзём-дзіцё, несоверш., перех.*—красть, Ар.; МГсл.; Шсл. воровать. МГсл. *Рабіць ён хворы, а красьці дык умее.* Ст. *Прич.* **кра́дзены**—краденный, ворованный. *Крадзенае ў карысьць ня пойдзе.* Нсл. 251. *Крадзенага каня купіў.* Тм. *Соверш.* **украсьці**-*ду-дзеш-дзець-дзем-дзіце, перех.*—украсть, Ар. уворовать. Шсл. *Ночы ў нас нехта хацеў калёсы ўкрасьці.* Ст. *Прич.* **укра́дзены**—украденный. Ар. *Нож быў войстры, як брытва, але ўкрадзены.* Ст.

акрада́ць-*дю-даеш-дае, повел.-дай-дайма, несоверш.*—обкрадывать. *Цыганы нас акрадаюць.* Нсл. *Соверш.* **акра́сьці,** *акрадў-дзёш-дзёць-дзём-дзіцё*—обокрасть. (*Цыганы*) *ночы акралі клець.* Нсл. 362.

пакра́сьці, *соверш.*—украсть всё, многое или всех, многих; покрасть. *Зладзеі хацелі ўсё пакрасьці ў клеці.* Ст. *Пакралі сала ў каморы.* Ст.

скрада́ць-*даю-даеш-дае, нав.*—красть по малым частям. *Ты, калі пойдзеш да клеці, кажны раз што-колечы скрадаеш.* Нсл.

•**кратоўня**-*ні-ні, ж.*—нарытая кротами кучка земли. *Раськідай кратоўні.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.).

•**кра́та**-*ты-це, ж.*—прут в металлической решетке. Гсл.

•**кра́таць,** (Сакуны 91)-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** *чым*—шевелить. Міх. *Хворая ледзь кратала перасохлымі вуснамі.* Дзьве Душы, 98. *Лісьцём другая (краска) кратае, б'е ўсёй зямлі паклон.* Калачынскі: Л. казка. *Прыгожы сон на досьвітку сьніцца, і кратае вусны песьня сама.* Кавыль(Бацьк. 12-13/496-497). *Дзядзька лейцы кратае.* Крушына: Творы, 36., *перен.*

—побуждать к деятельности, выводить из состояния вялости; шевелить. *Соверш.* **раскратаць,** *каго-што*—расшевелить. Міх. *Прыпынкі рабіцьму над тым, што натхніць і раскра̀тае.* Кавыль: Пад зорамі, 5. *Не раскратаю ў сэрцу я струн.* Кавыль: Ростань, 27.

2. *перех.*—трогать. Шсл.; Міх. *Ня кратай, бо зваліш.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Ня кратайце, дзеці, тут нічога.* Ст. *Кажух, што лепшы — усё ў жытох лягло высталых, якіх ня кратаў серп, хоць вырасьлі сьцяной.* Ар. *Жыд: — Я пайшоў у Пакраты(назоў сяла), там было вісела (вясельле), мяне там пабілі. Прыстаў: Калі вісела, ня трэба кратаць, няхай вісіць.* Міх. *Ня кратайце рукамі пачатак маіх чорных дзён.* Дубоўка: Браніслава(Прыйсьце, Но.1). *См.* *чапаць.* *Соверш.* **пакра́таць** —потрогать, несколько затронуть. Міх. *Нашто ж ты пакратаў гадзіньнік, цяпер ня будзе йсьці.* Ст. *Сэрца палцамі пакраталі.* Кавыль: Пад зорамі, 56. *Стары... падышоў да шофера і пакратаў яго за плячо.* Брыль: Жменя, 7.

3. *перен.*—вызывать легкое движение чего-л., оставлять легкие следы на чем-л. при своем появлении; торгать. *Зямлю цяплом зялёным кра̀тае рунелая вясна.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 18).

3а. *чым,*—слегка двигать, шевелить. *Конь кратаў вушамі.*,—двигая чем-л., производить какую-л. работу; шевелить. *У Гальшанах і папоцемку, кратаючы гліцамі, робяць рукавіцы.*

4. *перен.*—вызывать сочувствие, сострадание к себе, волновать, умилять, трогать. *Цябе ня кратае людзкая кроў.* Клішэвіч(Прыйсьце, Но.1).

5. сдвигать с места, употребляя усилие. Гсл.

6. *перех.*—(грузить, С.) чрезмерно накладывать(воз и т.п.), прилагая большые силы, Гсл. наваливать. *Кратаў, кратаў дый накратаў гэткі воз, што бадай конь не пацягне.* Нсл. 256. *Соверш.* **накра́таць** —навалить, накласть тяжесть, нагрузить. Нсл. 310. *Накраталі сена поўну пуню.* Нсл. 310. *Накратаць вазы.* Нсл. *Прич.* **накра́таны**—плотно (это необязательно, С.) наваленный, нагруженный. *Такога накратанага воза й конь не пацягне.* Нсл.

7. шатать, двигать. (МГсл.). *Як ні краталі, ані зь месца не скранулі.* Нсл. 256. *Соверш.* **скрану́ць,** *-нў-нèш-нèць-нèм-ніце*—сдвинуть с места, тронуть, **С.** (пошатнуть, **С.**). МГсл. *Не скранеш мяне зь месца.* Нсл. 588. *Ледзь ізь месца скранулі вазы.* Нсл. *Каменя не скрануць ізь месца.* Ст.

8. *перех.*—бить, колотить. *Ня добра ты кратаеш яго, калі б бяды ня было.* Нсл. *Соверш.* **пакра́таць**—побить, поколотить. *Пакраталі добра.* Нсл. 256.

9. прикасаться чем-л.(вожжами, поводом, шпорами), трогать. *Соверш.* **крану́ць-** *нў-нèш-нèць-нèм-нìцè,* **а**) тронуть, Гсл. тронуть с места. ПНЗ; Міх. *Ён крануў каня й падаўся на Андрэя.* ЗСД. 14. **б**) (ударить, Нсл.), двинуть. Гсл. *Крану і ўсьнеш тут.* Нсл. *Крані яго па галаве.* Нсл. **в**) *соверш. к кратаць в 4-ом см.*, вызвать сочувствие, сострадание к себе, взволновать; тронуть. *І матчыны словы у сэрцах дзяцей ласкавыя струны кранулі.* Гарун(ст. "Добрыя дзеці"). *Перарваліся ніткаю думы, даўны смутак ціхутка крануў.* Жылка, 49. *Сэрца голас твой ня кране.* Тм. 51. *Бабуліны іх не кранулі словы.* Дуб. *Чые рукі прыгажэйшыя! Пачуцьцё мае кране слова, сэрцу надта блізкае.* Крушына: Лебедзь, 28. *Кранула-б сэрца і каменнага.* Крушына (Зьніч, 1952, Но. 20, 4). *Прич.* **кра́нуты.** *І ўступае перад дзядзькам кажны, ўрачыстасьцю крануты спакваля.* Лойка: Л. песьня.

ледзь крануўшы—вскользь. МГсл.

закрана́ць-*дю-деш-де каго-што, несоверш. к закрануць*—затрогивать, касаться. *Праяжджаючы сюдэй, вы закранаеце колам плот.* *Соверш.* **закрану́ць**-*нў-нèш-нèць-нèм-нìцè,* **а**) затронуть, коснуться. *Едучы, закрануў колам стоўп.* **б**) *перен.* —оказать воздействие на кого, что-л., затронуть. **в**) *перен.*—остановиться на чем-л., коснуться чего-л. в изложении, в разговоре. *Даволі будзе закрануць сам факт быцьця гэтае агентуры.* Бацьк., Но. 49-50/435-436. *У душы маей ты неўзнарок былога струны закранула.* Гарун (ст. "Дзяўчаці"). *Прич.* **закра́нуты**—затронутый. *Высовуе сьцяг тэмаў, яшчэ не закранутых нашымі пісьменьнікамі.* Кавыль (Бацьк., Но. 1-2/437-438).

прыкра́таваць-*тую-туеш-туе, повел.-туй-туйма, несоверш., перех.* **1.** крепко приколачивать. *Прыкратуй, прыкратай гвозд добранька.* Нсл. 503.

2. бить, колотить больно. *Прыкратуй, прыкратай яго да паў сьмерці.* Нсл. 503.

прыкра́таць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш. к прыкратаваць в 1, и 2. см.*

прыкра́таны, *прич. к прыкра̀таць в 1-ом* (Нсл. 503)*и 2-ом см.* *Гвозд так прыкратан, што ніяк ня вырвеш.* Нсл. 503.

выкратаваць-*тую-туеш-туе, повел.-туй-туйма, несоверш., перех.*—выгрузить что-л. тяжёлое. *Прич.* **вы́кратаны**—выгруженный(о чем-л. тяжёлым).

•**кра́тацца**-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася, несоверш.* **1.** двигаться, трогаться. *Ніхто ня кратаўся зь месца.* ЗСД. 165; Шсл.; Нсл. 256.

2. колебаться вследствие непрочного прикрепления к чему-л., ненадежного укрепления в чем-л.; шататься. *Шула кратаецца, кранулася.* Нсл. 256.

3. делать движение; шевелиться. *Млосьць нейкая, ня хочацца й кратацца.* Ст.(Шсл. *под млосьць*).
4. обладать способностью движения, двигаться. *Нага ня кра̀таецца.*
5. слегка двигаться, приходить в движение под действием чего-л., делать движения, двигать какими л. частями тела.
6. обнаруживать признаки оживления, движения; беспокоить, тревожить(о чувствах, мыслях и т.п.).

крану́цца-*нўся-нѐшся-нѐцца-нѐмся-ніцѐся,* **1.** *соверш.(к кратацца в 1-ом см.)* —тронуться, двинуться, Гсл.; Войш.; Міх. тронуться с места. Растсл. *Кранулася машына.* А. Вольскі. *Шофер ані кранууся зь места.* Нсл. 256. *Крануліся цяжка таварныя (вагоны).* Танк(Калосьсе, Но. 1/18, 1939, стр. 28). *Процэся ўжо кранулася ад гасподы нябожчыкавае.* Дзьве Душы, 192.,—отправиться в путь. *Захроп асіплы ад зморы паравік, і цягнік кранууся.* ЗСД. 177. *Ізноў кранууся эшалён.* Салавей: Сіла, 82.
2. *соверш. к кратацца в 2-ом см.,* пошатнуться. *Шула кранулася.* Нсл. 256.
3. *соверш. к кратацца в 3-ем см.,* сделать движение, пошевелиться. *Як сеў, дык і не кранецца зь месца.* Ст.
4. испытать сочувствие, приходить в волнение, умиление. *Чыё сэрца не кранецца...гэтай адвечнай музыкай бязвыходнасьці?* Гарэцкі: Песьні, 18.

дакрана́цца-*а̀юся-а̀ешся, несоверш. к дакрануцца,*—дотрогиваться. *Валіны палцы дакранаюцца да яго.* Корзюк.

дакрану́цца, *-нўся-нѐшся-нѐцца-нѐмся -ніцѐся, соверш.*—прикоснуться к кому-чему-л., дотронуться. *Рукамі да вушшу дакраніся.* Кіт. 83а4. *Да вушу рукамі дакрануўшыся, нэмаз (араб, малітву) пеў.* Тм. 326б16. *І падышоў ды дакрануўся да полу.* Бібля Татарыновічава, 275. *Падышла ззаду і дакранулася да краю адзежы ягонае.* Тм. 284. *Імкнуся дакрануцца да крыніцы абразоў і гукаў.* Крушына: Лебедзь, 9.

прыкрану́цца, *-нўся-нѐшся-нѐцца-нѐмся-ніцѐся*—дотронуться, Шсл. притронуться, прикоснуться. *Да яго й прыкрануцца нельга: такі далікатны.* Ст.

скрану́цца, *-нўся-нѐшся-нѐцца-нѐмся -ніцѐся*—сдвинуться. Шсл. *Як сеў, дык і не скранецца зь месца.* Ст. *Які ён лянуцька: зь месца не скранецца.* Гуліна Сян. (Ксл.). *Ані зь месца не скранууся.* Нсл. 588.

●**кра́тчаты**-*тая-тае,* **1.** решетчатый. Гсл.

●**кра́ты**-*таў, мн. ч.*—решетка. Гсл.

●**краве́ц**-*ўца̀, мн. ч.-ўцў, зват.-ўча, мн. ч.-цыцоў-цом, мн. ч., предл.-цох, м.*—портной. Ар.; Нк.: Очерки, 189; МГсл.; Растсл.; ПНЗ.; Стаішча Чаш. (Ксл.); Ст. *Кравец заўсёды мяркуе, каб выкраіць сабе хоць на шапку.* Нсл.

●**крэўчык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.* —портной. НК.: Под. пос. 47, Но. 53.; НК.: Очерки, 184. *Мікітка добры крэўчык.* Ст.

●**краве́цкі**-*кая-кае*—относящийся к *"краўцу"*—портному или *"кравецтву"*—портняжничеству; портновский, портняжний. Ар. *Кравецкія нажніцы.* Нсл. 251. *Кравецкі хлеб, цэх, звычай.* Тм.

кравецкая майстроўня—портняжная мастерская, швальня.

●**краве́цтва**-*ва, ср.*—портняжничество. *Кравецтва вучыцца.* Нсл. 251. *Кравецтвам займаецца.* Тм.

●**краўні́ца**-*цы-цы, ж.*—источник с ржавчиной. Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

●**краўцоў**-*ова-ова, мн. ч. краўцовага-ваевага*—принадлежащий портному. Ар.

●**краўчы́ха**-*ы̀хі-ы̀се, мн. ч.-ыхаў, ж.*—жена портного. Гсл.; Ар.

●**крэх,** *крэху, предл.-ху, зват. крэша, м.* —треск. *Грымотны крэх ад гранаты захістаў бярэзы й зямлю.* Гарэцкі: Песьні, 87.

●**крэхаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—трещать. *У лесе крэхнула ляшчына.* Гсл.

●**крэйга**-*йгі-йзе, ж. — крэйка.* Падляшша(Т. Здановіч).

●**крэйда**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.* **1.** мел. МГсл.; ПНЗ; Шсл.; Ар.; Ранчыцы Беш. (Ксл.); НК.: Очерки, Но. 488; Нсл. 252.
2. *перен.*—кредит, записываемый на стене мелом. *Узяў гарэлкі на крэйду.* Нсл. 252. *Ляндарскае багацьце крэйда(ад запісаньня на сьцяне крэйдаю).* Нсл.

●**крэйдавы**-*вая-вае*—составленный из мела, меловой. *Крэйдавая гара.* Нсл. 252. *Крэйдавая пабела.* Нсл.

●**крэйка**-*йкі-йцы, ж.*—конёк(верхнее ребро, стык двух наклонных плоскостей двускатной крыши; гребень крыши). Ар.

●**крэкт**-*кту, предл.-кце, м.*—кряхтенье. *Маці з крэктам зьлезла з прымурка на мост(у хаце).* Капыловіч: Хлеб("Беларус", Но. 157).

●**крэмень**-*меня, предл. и зват.-меню, мн. ч.-яні-янёў-яні-янямі-янёх, м.*—кремень. Ар.; Раст.: Северск. 137. *Уменьш.* **крэменьчык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча.* Ар.

●**крэмзаць**-*аю-аеш-ае, насм.*—писать неразборчиво(или неумело, **С.**). Шсл. *Нешта крэмзае сабе па паперы.* Ст. *Соверш.* **накрэмзаць**—так написать. Шсл. *Накрэмзаў, што й сам нічога не разьбярэ.* Ст.

пакрэмзаць, *соверш.*—исчиркать, Шсл. неумело или неразборчиво написать многое. *Пакрэмзаў толькі паперу а нічога не напісаў.* Ст. *Прич.* **накрэмзаны.** Шсл. *Узяў накрэмзаны ліст.* Ст.

●**крэмсаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—резать тупым ножом, *насмеш.* —резать вообще, резать на полоски, на куски, Шсл. небрежно, как попало резать на куски, кромсать. *Узяў нейкую тупіцу ды крэмсае.* Ст. *Крэмсае на кавалкі, скурат псуе.* Ст. *См. крымсаць. Отгл. имя сущ.* **крэмсаньне**-*ня, предл.-ню, действие по глаг. крэмсаць*—кромсание. *Соверш.* **закрэмсаць**—зарезать тупым ножом, Шсл.

зарезать небрежно режа. *Закрэмсалі пеўня к дасеўкам.* Ст.

пакрэмсаць, *соверш., перех.*—(небрежно) изрезать, порезать полосками, Шсл. покромсать. *Пакрэмсаў палцы нажом.* Ст.

•**крэпці,** *крэпну-неш-не, несоверш.*—промерзать, леденеть(о руках), Шсл. становиться твердым, с трудом сгибаемым от холода (о руках). Ар. *Пачалі рукі крэпці.* Барс. (Юхн.). *Рукі крэпнуць ад холаду.* Ст. *Ср. калянець, калавацèць. Соверш.* **скрэпці** —стать с трудом сгибаемым от холода(о руках). *Рукі скрэплі.* Бацьк., Но. 16 (500).

•**крэс**-*су, предл. и зват.—се, м.* **1.** огниво у ружья. *Стрэльба бяз крэсу.* Нсл. 252.

2. самый удар кремня об огниво. *Крэс агню ня даў.* Нсл. 252.

•**крэсіва**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.*—огниво. Даль. *Якое ж гэта крэсіва, што агню не даець?* Нсл. 252. *См. красала, красіво.*

•**крэсла**-*ла, мн. ч.-лы-лаў, ср.* **1.** стул. Шсл.; Сьвіціна Беш. (Ксл.); Ар. *Сеў сабе на мяккім крэсьле.*

2. кресло. Ар.

3. клин, вставленный между двух рукавов штанов, сверху, для более свободного движения ног. Шсл.; Ар.; Полесье 113. *У Базыля парвалася крэсла ў нагавіцах.* Ст. *Ср. гузеньне.*

•**крэўе,** *крэўя, предл.-ўю, собир.*—луг с кустами. Бягомля (Юхн.). *Пойдзем касіць на крэўе.* Халоп. (Юхн.).

•**круг**-*га, у крузе, зват. крўжа, мн. ч.-гі-гоўгом, мн. ч., предл.-гох, м.* **1.** кувшин. *Вазьмі круг малака.* Бешанковічы (Ксл.).

2. окружность; круг.

•**кругá,** *нареч.* совершать что-л., делая круг. Ар. *Адкроіў лусту хлеба пераз усю букату кругà.* Ар.

даваць, даць кругá кружить в пути, вместо того, чтобы двигаться напрямик. Ар.

•**кругабéг**-*èгу, предл.-егу, зват.-èжа, м.* —период. БНсл. *Старыя лісты а акты гаспадарства ў кругабегі вялікіх разбурэньняў пазаглабаныя ў бібліётэкі чужых краёў.* Гарэцкі: Песьні, 5.

•**кругавéрць**-*ці, ж.*—метель. *Трымцела, скакала малочная кругаверць, у якой варушыліся, як лапці, сьняжынкі.* Капыловіч: Хлеб. *См. мяцеліца.*

•**кругї**-*гоў-гом, мн. ч., предл.-гох, м. единств. ч. нет.* **1.** экзема, особый вид — кружками на теле. Карачэўскі(Будде: Тула-Орел, 124). *Як казаў земскі лекар, у Карачэўскім пав. гэта слова (кругі) звычайны назоў у народу хваробы экзэма.* Будде: Тула: Арл., 125.

2. лишай, Войш.; МГсл. лишай. Растсл. *Кругі рассыпаліся па відзе.* Нсл. 254.(*под круг*).

•**кругловіна**-*ны-не, ж.*—участок поверхности, имеющий более-менее округлую форму. Ар.

•**круглавíды**-*дая-дае*—круглолицый. Ар.; Шсл.; Гсл. *У піўні круглавідая мяшчанка частуе гасьцей.* Дзьве Душы, 102. *Круглавіды дзяцюк.* Ст. *Круглавідая дзяўчына.* Ст.

•**кругля́к**-*кà, предл.-кў, зват. кругляча; мн. ч.-кї-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** отрезок бревна, Ар.; Шсл. круглый отрубок дерева. *Гэты кругляк будзе добра ськяпаць на лучыну.* Ст. *Дровы не ськяпаныя, ўсё круглякі.* Нсл. 254. *Адны за адным пачалі мы адпіловаваць вялізныя круглякі.* Гамолка.

2. женская кофта из сукна (не обязательно из сукна, С.) без рукавов. *Добра грэе мой кругляк.* Крамяні Пух. (Шсл.).

3. болотная трава, иначе называемая круглец. Рудня Вял.

4. рыба судак. *Круглякоў з тры купіў.* Нсл. 254.

•**круглéц**-*ліцў, предл.-ліцу, зват.-лèча, мн. ч.-ліцỳ-цоў-цом-цы-цàмі-цох, м.*—болотная трава — ситник. *Нарві ў балоце кругліцу.* Біклoжа Беш. (Ксл.).

•**крухмáл**-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—крахмал. Шсл. *З бульбы сама нарабіла крахмалу.* Ст.

•**крухмáльня**-*ні-ні, ж.*—крахмальный завод. Шсл. *Сьцяпан пайшоў у крахмальню.* Ст.

•**кружàла**-*ла, мн. ч.-лы,* **1.** диск. Гсл.

2. круг. Гсл.

3. круглая крышка. Гсл.

•**кружавáць**-*жўю-жўеш-жўе, несоверш.* —кружиться(постоянно находиться где-л., около кого-л.). *Даволі вам кружаваць каля нас.* Крамяні Пух. (Шсл.). *См. круціцца ў..*

•**кружáць**-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш.* **1.** делать что-л. круглым, округлять. *Кружаць ужо копку.* Унава Лёз. (Ксл.). *Кружаць качулку.* Нсл. 254.

2. резать что-л. кружками, круглими ломтиками. *Кружай бураки, моркаву.* Нсл. 254.

•**кружэлка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** круглый отрезок, округленная дошечка. Нсл. 254.

2. грамофонная пластинка.

•**крўжка,** *-кі, дат., предл. кружцы, ж.* —вьюшка. *Зачыні комін кружкай.* Пушкары Сян. (Ксл.).

•**кружня́**-*ні-ні, мн. ч.-няў, ж.*—езда или ходьба окольным путем. *Ат, кружня! Выдумаў заяжджаць ліха ведае куды. На цэлую ноч будзе гэтае кружні.* Нсл. 254.

•**кружыня́ць**-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш.*—ехать окольною дорогою, кружить. *Гэты аўтабус кружыняе.* Дз. *Нашто мы будзем кружыняць, валей паедзем прост.* Нсл. 254. *Там і сям кружыняюць спрэжаныя ў скароды коні.* Машара: Хлеб(Калосьсе, 2, 1935 г., стр. 77). *Соверш.* **скружыня́ць**—сделать круг, объезд. *Скружынялі мы за гэтым заездам вёрстаў пяць.* Нсл.587.

•**кружыня́цца**-*яюся-яешся, несоверш.* — *кружыняць. Васіль датуль пакорліва слухаў каманды і паварачаў то ўправа, то ўлева, пакуль сусім ня зьбіўся з дарогі і не пачаў кружыняцца па полю. Кружыняўся гадзін дзьве й прыбіўся, наапошку, у суседняе сялцо.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•**крук,** *крука̀, предл. на круку̀, зват. круча; мн. ч. крукі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*

1. крючок в стене для вешания одежды, Ар.; Сьвярдлы Беш. (Ксл.); Шсл. крюк. *Шапка вісіць на круку.* Ст. *Уменьш.* **кручок**-*чка̀, предл. на кручку, мн. ч. кручкі-коў-ком-кох, м.*—крючок. Ар.

2. палка с крюком для сгребания навоза с телеги. Ар.; Шсл. *Зламіўся крук, ськідаючы гной.* Ст.

3. жердь для вытаскиванья воды из колодца. Шсл. *Нехта адарваў крук ад вочапа.* Ст.

4. *перен., бранное:*—чиновник. Ар. *Гэта ня наш брат, гэта — крук.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).

кручче-*ча̀, на круччу̀, собир.* **1.** *к крук I. Сіляйце ж вы яе (чэрці душу) круччам.* Дсл.(*под апекан*).

2. *собир. к крук 4*—чиновники. *З усяе акругі зьехалася кручче.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).

•**кру́кам,** *нареч.*—согнувшись. *Крукам ходзе.* Нсл. 254.

сядзець кру́кам— усидчиво сидеть над чем-л. Ар. *Крукам сядзіць над работаю.* Нсл. 254. *Крукам сядзіць над кніжкамі.*

стая́ць кру́кам—стоять не отходя. Шсл.; Ар. *Крукам так і стаіць над табою.* Ст.

•**крукі**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох(один крук)*—стропила. *Кручче ўжо падыймаюць.* Шыпы Сян. (Ксл.).

•**крум,** *междомет.* подражающее крику ворона (*"крумкача"*). *Крумкач крум, крум, крум над хатаю.* Нсл. 254.

•**крумка́ч**-*ача̀, предл.-ачу̀, зват.-а̀чу, мн. ч.-чы-чоў-чом-чы-ча̀мі-чох, м.*—ворон. Гсл.; Ар.; МГсл. *У крумкача дзёўб просты, але грубшы за дзёўб каршуна.* Вішнева Вал. *Толькі крумкач крычыць: крум-крум.* Тм. *Зьбіраюцца крумкачы, пачынаецца чорны паход.* ЗСД. 116. *Крумкач крумкачу вока ня клюець. Послов.* Самін Пух. (Шсл.). *Угары крумкач дзярлівіць чорны.* Змагар. *Паглядзеце на крумкачы, што ня сеюць, ані жнуць... а Бог корме іх.* Тат.: Вангэлі 308. *За сарокамі сініцы паляцелі да крыніцы, за сініцамі крумкач.* Грахоўскі: Лясная казка.

•**крумчэць**-*чу̀-чыш-чыць*—кричать(о вороне или как ворон). *Крумчаць над курганамі крумкачы.* Кавыль: Думы, 31. *Однкр.* **кру́нуць**-*ну-неш-не*—каркнуть, свойственно ворону. *Крумкач над хатаю крунуў.* Нсл. 254.

•**крупадзёр**-*ёра, предл.и зват.-ёру, мн. ч.-раў, м.*—мастер, занимающийся деланьем крупы. Нсл. 255.

•**крупалі́чнік**(*от кру̀пы лічыць,* **С.**)-*іка, предл.-ку, зват.-іча, м.*—лаянка на скупога гаспадара: скряга. *Ніхто ня ўжывецца ў гэтага крупалічніка.* Нсл. 255.

•**крупе́ня,** (Раст.: Смоленск, 150)-*ні-ні, ж.*—суп из ячменной, гречневой или ржаной крупы, НК.: Очерки, 14; М. Туд. (Гринкова IУ) суп из перловой крупы. Гсл. *Капуста й крупеня — родныя брацені. Послов.* НК.: Очерки, 14. *Звары сядні бялёнае крупені.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *Грэцкая крупеня.* Нсл. 254.

ад'есьці крупеню—окончить есть. НК.: Очерки, 14.

•**кру́пень**-*ні, ж.*—суп из крупы. Шсл. *Ідзі ты есьці, бо крупень астыгне.* Ст.

•**крупе́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча*—питающийся *"крупеняю"*, скряга; ведущий скаредную жизнь. Бранное слово от крестян на *шляхту. Ня бачыў крупеньнікаў, дарма што шляхта, усю крупеню пераелі.* Нсл. 254.

•**кру́пнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** суп из крупы. Лук'янава Сян. (Ксл.). *"Крупнік"* отличается от *"крупені"* тем, что бывает значительно жиже, не имеет *"закалоты"* и служит закусочным кушаньем. НК.: Очерки, 15; Ар. *Наеўся крупніку.* Ст.

2. водка, сваренная с мёдом, клюквою и пряными кореньями, в роде пунша.

•**крупны́**-*на̀я-ное*—с бугорчаткой. Ар. *Парсюк крупны.* Ар. *Мяса крупное.* Ар.

•**крупча́к**-*ака̀, предл.-аку, зват.-а̀ча, дат., предл.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—кабан с бугорчаткой. Шсл. *Крупчака ніхто й купляць ня хоча.* Ст.

•**крупча́тка**-*ткі-тцы, ж.*—бугорчатка. Шсл. *Сала с крупчаткаю я баюся есьці.* Ст.

•**кру́пы**-*паў, единств. ч. нет.* **1.** крупа. Ар.; МГсл. *Перасып крупы ў калбан.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Купіць грэцкіх, ячных круп.* Нсл. 255. *Дурань кашы навара, калі крупы ёсьць. Послов.* Косіч 53.

дра́ныя крупы—мелкая крупа. Порплішча ля Глыбокага.

крупа—крупная крупа. Порплішча ля Глыбокага.

2. (снег в виде мелких шаровидных зернышек, крупа, **С.**), твердый снег. Ідуць крупы. Пліскунова Беш. (Ксл.). *Крупы йдуць.* Нсл.

3. гололедица(ледяной осадок на поверхности земли, деревьях, проводах и т.п., **С.**). Нсл. 255.

•**кру́шня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—нижняя ручка в продольной пиле. *Трэснула крушка ў піле.* Ляхава Віц. (Ксл.).

•**крушня**-*ні-ні, ж.*—груда камней. Ар. *Глыбу з крушні ён схапіў у кіпцюры свае.* Танк: Конь і Леў.

•**кру́шні**-*няў, единств. ч. нет.*—зарост волчих ягод. Гсл.

•**крушьі́на**—волчьи ягоды, куст. Гсл.

●**крушы́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—волчьи ягоды(кустарник). НК.: Очерки, Но. 345, 467, Но. 867.
●**крушына**-*ны-не, ж.*—крушина. Шсл. *Ня еж крушыны, бо зубы пакрышацца.* Ст.
●**крушына**-*ны*—небольшое лиственное дерево или кустарник с ломкими ветвями, из коры которого получают настойку, применяемую как слабительное, а из плодов — краски. Академ. Словарь Рус. Языка.
●**крут,** *крута, предл. круту, зват. круце, м.*—хват, проворный, изворотливый. *Крут хлапец.* Нсл. 255. *Крут маладзец, быўшы ў вадзе, і стаў сухі.* Нсл.
●**крутаду́х**-*ýха, предл.-ýху, зват.-ýша, м.* —большой плут(ловкий и хитрый обманщик, нечестный в отношениях с людьми человек, С.). Ар.; Міх.
●**крут-ану́ць**-*нýць,—см. под круці́ць.*
●**крутасьве́т**-*èта, предл.-èту, зват.-еце, м.*—пройдоха, обманщик. Шсл. *Ня вер ты гэтаму крутасьвету.* Ст.
●**крутасьве́тка**-*ткі-тцы, ж.*—пройдоха, обманщица. Шсл. *Думаешся крутасьветка гэта табе праўду скажа?* Ст.
●**крутатола**-*ла, мн. ч.-лы-лаў, ср.*—карусели. В Слуцком у. устраивают следующим образом *крутатола* — карусели: к вбитому во льду колу прикрепляют жердь, за которую держится катающийся на коньках, другой же, стоя у кола, вертит жердь. Еўлічы.
●**кру́таць,**—*см. под круці́ць.*
●**кру́тка,** *нареч.*—ловко. Гсл.
●**крутня́**-*ні̇, ж.* **1.**—вращение. *Можа боль ад вытню праніка, ад крутні верацена.* Крушына ("Б.", 1955, Но.24/254).
2. плутовство, Ар.; Гсл.; Шсл. плутовство, плутовский изворот. Нсл. 255. *Зь ім толькі адна крутня.* Ст. *На крутню пашло.* Нсл. 255. *Крутнёю ня выкруцішся.* Нсл.
крутня́-мутня́—плутовство, обман. *Ці аддалі грошы? Не, сына нямашака ўдвары, а безь яго, кажуць, ня ведаюць, як было — крутня-мутня.*
крутню-мутню паганяць прибегать к плутовству. *Крутню-мутню паганяеш.* Нсл. 255.
●**крутнуць,**—*см. под круціць.*
●**круту́ха**-*ýхі-ýсе, ж.* **1.** метель. *Ну й крутуха на дварэ!* Макаравічы Беш. (Ксл.).
2. род танца. *Давай крутуху, музыка!* Сяргейкі Сян. (Ксл.).
●**крутцы́**-*цоў-цом, мн. ч., предл.-цох, м.* —толстые веревки, которыми подплетают лапти. Станіслава Сір. (Ксл.).
●**круты́**-*тàя-тое*—крутой. МГсл.
●**круце́лка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** деревянная (всякая, С.) завертка у дверей для запирания их. *Запры на круцелку дзьверы.* Нсл. 255.
2. станок, на котором крутят, навёртывая цевки. Нсл. 255.
3. обманщица, жен. к *круцель. Сьвет ня бачыў такое круцелкі.* Нсл. 255.
●**круце́лства**-*ва, ср.*—плутовство. МГсл. *Круцелства зрабіў.* Нсл. 255. *Бяз круцелства не абыйшоўся.* Нсл. *Тут няма ніякага круцелства.* Ст.
●**круце́ль**-*цялá, предл.-цялю̀, зват.-цѐлю, мн. ч.-цялі̇, лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.* **1.** свиток. *Як пайшлі глісты, дык, ах Божа мой, круцялямі!* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).
2. перевязка из лозы или прутьев, для укрепления чего-л., лоза, прут, свитый спиралью, служит для перевязки.
3. *круцёлка в 1-ом и 2-ом знач.* НК.: Игры, 35, Но. 19.
4. нечестный игрок, или плательщик. НК.: Игры, Но. 19; Ар.
5. мошенник, плут, Гсл. обманщик, плут, Нсл. 255; Міх. обманщик. Пустынкі Сян. (Ксл.). *Ня вер гэтаму круцялю й на грош!* Ст. *Бог не цяля — бачыць круцяля. Послов.* Рапан.: Прык. 57.
●**круцёлка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** пуговка или маленький досчатый кружек на сквозной оси в центре — составляют детскую игру раннего возраста. НК.: Игры, 35.
2. юла(волчок, С.), известный кубик с ножкой внизу и ручкой вверху, НК.: Игры, 35. волчок(юла, С.). Ксл.; Шсл. *Хлапец зрабіў сабе круцелку.* Ст.
3. круг на валике для поднятия груза. Шсл. *Круцёлкаю цягаем ваду із студні.* Ст.
4. вертушка(вращающийся предмет или инструмент, С.). МГсл. *Круціцца, як круцёлка.* Яноўшчына Беш. (Ксл.).
5. *перен.*—о вертящимся без нужды где-л. или около кого-л. Ар. *Чаго ты ўсё круцішся? Круцёлка ты!* Ар. *Бегае па сяле круцёлка гэта ды пляцець плёткі.* Воўсішча Сян. (Ксл.).
●**круця́ка**-*кі, общ.* **1.** ветренный человек, ветреник, ветропрах. Міх.
2. плут, обманщик. *Яго ўсюдых просяць і дорага плацяць, бо ў яго рабоце хвальшу няма; ведаюць, што ён ня круцяка які.* Войш. *См. круцель 5.*
●**круцяльство**-*ва, мн. ч.-вы, ср.*—мошенничество. НК.: Игры, Но. 43. *См. круцельства.*
●**круцігалоўка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.* **1.** вертишейка, птица. *Круцігалоўку маладую злавілі.* Лужасна Куз. (Ксл.).
2. хвостатая личинка земноводных животных(лягушек, жаб), головастик. Ар. *См. апалонік, палойнік, палонік.*
●**круці́ць,** *кручý, крýціш-це, несоверш., перех.*—вертеть, (Гсл.; Шсл.) вращать, (МГсл.) крутить, приводить в круговое кружение. *Нашто ты круціш ручку?* Ст. *Ня круці вітушкі.* Ар. *Многократ.* **крутаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** усильно стараться сделать что-л. или достигнуть чего-л. *Крутаў, крутаў, ня ўзяў.* Ар.

2. *каля каго, чаго*—с трудом склонять кого-л. к чему-л. *Круталі, круталі гэнага(каля гэнага?) спадманца, каб ажаніўся з (спадманенай ім) дзеўкаю.* *Соверш.* **укру́таць,** (Ар.), *перех. или у што*—с трудом склонить к чему-л.; привести, принудить, подвергнуть чему-л. *Укруталі зладзюгу ў турму. Однкрт.* **крутану́ць**-*нỳ-нèш-нèць-нèм-ніцѐ*—круто повернуть.

крутну́ць, 1. *однкрт. к круціць в 1-ом см. Крутнуць катком, верацяном.* Нсл. 235. *Каб табе ў мазкох крутнула.* Нсл.

2. повернуть, Гсл. повернуть чем-л. мгновенно. *Крутнуць головою, вусам.* Нсл.

3. повернуть дело на изворот. *Крутнуў мазкамі.* Нсл. 255.

4. сплутовать. *Гэта ўжо ты крутнуў.* Нсл. 255.

•**круціць, 1.** *перен.*—плутовать. Гсл.; Ар.; Шсл. *Каб табе ў мазкох круціла, як ты заўсёды круціш.* Нсл. 255. *Ня круці, кажы праўду.* Ст.

2. хитрить, делать лукавые извороты. *Ты ўсё круціш, ніколі ня скажаш праўды.* Нсл. 255. *Круцячы сьвет пройдзеш, але назад ня зьвернешся. Послов.* Нсл. *Круці, ня круці, трэба памярці. Послов.* Ст.

3. нести, гнать, подобно крутящему вихру. *Ліха цябе туды круціць.* Нсл. 255.

4. не давать должного. *Круцель гэны ўсім круціць і нам скруціў грошы.* Ар.

круце(круціць), *соверш.* **закруціла,** *безлич.* **1.** вызывать головокружение. *Чыжык, чыжык, дзе ты быў? За ракою віно піў. Выпіў чарку, выпіў дзьве, закруціла ў галаве.* Нсл. 255. *Круціць, закруціла ў яго ў мазкох.* Нсл.

2. вихром уносить. *Куды цябе круціць?* Нсл. 255.

абкруці́ць, *несоверш., перех.* **1.** обвернуть. *Абкруці шыю шалікам.* Ст.

2. обмануть. Шсл. *Такі абкруціў мяне ён, не дадаў рубля.* Ст.

абкручаваць-*чую-чуеш-чуе, несоверш.(к абкруціць 1, 2).*

закруці́ць-*учỳ-ỳціш-ỳце, соверш. каго-што, у што,* **1.** завернуть. *Закруці сыр у паперу.* Ар. *См. завярцець.*

2. придать кому-л. согнутое положение, подверхнув в сторону, вверх и т.п. *Закруціў вусы.* Ар.

3. завинтить. *Закруці крант.* Ар.

4. о мятели. Дсл. 240. *Закруціла, завыла ўсі дарогі, замяла.*

закруціць носам—выразить недовольство. *Закруціў носам, бы хрэну панюхаў.* Дсл. 240. *Несоверш.* **закручаваць**-*чую-чуеш-чуе, повел.-уй-уйма,* **1.** завертывать. МГсл.; Ар.

2. *несоверш. к закруціць в 2-ом см. Кажны раз закручуе вусы.* Ар.

3. *несоверш. к закруціць в 3-ем см.*, завинчивать. Ар.

накруціць, *накручỳ, накрỳціш-це, соверш., што на што,* **1.** намотать обвивая вокруг чего-л., накрутить.

2.—завести(часы). *Забыўся накруціць гадзіньнік.* Ар.

3. *перен. (што да чаго)*—сделать, придумать, изобразивать и т. п. что-л. очень сложное, замысловатое, необычное; наговорить, написать много чего-л. сложного, замысловатого.

4. мотая навить, замотать.

накручаваць-*чую-чуеш-чуе, несоверш. к накруціць в 1, 2, 3 и 4-ом зн.*

пакруці́ць, *соверш. к круціць I,* **1.** вращательным движением изменить положение кого, чего-л., повернуть. *Пакруці ключ у замку.* Ар. *Куды ты круціш шрубок? Пакруці налева.* Ар.

2. *соверш.(к круціць 4). Чорт яго пакруціў на гэту дарогу.* Нсл. 255.

3. *перен. соверш. к круціць 5*—не отдать должного многим или многое. *Ён шмат каму пакруціў.* Ар.

перакруці́ць-*учỳ-ỳціш-ỳце, соверш., перех.* **1.** ложно истолковать, извратить. МГсл. *Перакруціў мае словы.* Ар.

2. изменить, переиначить, исказить.

3. закрутить слишком сильно; слишком сильным или продолжительным кручением испортить. *Перакруціць трубу, крант.* Ар.

перакру́чаваць-*чую-чуеш-чуе, каго-што, несоверш. к перакруціць в 1, 2 и 3-ем см.* Ар.

скруці́ць, *скручỳ, скрỳціш-це, соверш., перех.* **1.** крутя свернуть, скрутить. *Скруціць панчохі, шкарпэткі.* Ар. *Скруці анучы ў хатуль і занясі.* Бель Выс. (Ксл.), —сделать, изготовить крутя или свертывая. *Скруціць папіросу.* Ар.

скруціць дудку—надрезав кору на ветви дерева(обычно лозы), крутя отрезок коры, изготовить *"дудку".* Ар. *Эх, скручу я дудку, такое заграю, што ўсім будзе чутна ад краю да краю.* Бурачок: Дудка.

2. *соверш. к круціць в 5-ом см.*, не отдать должного. *Во, жулік, скруціў!* Берасьні Беш. (Ксл.). *Каб табе ў мазкох круціла, як ты скруціў мне грошы, пазычыўшы.* Нсл. 587.

вы́круціць, *вỳкручу, вỳкруціш-це, соверш., перех.* **1.** вывернуть, (Нсл. 84) вывертеть. *Выкруці трубу.* Ар. *Надабе выкруціць лямпачку.* Ар. *Дурэючы выкруціў сабе руку.* Нсл.

2. выжать воду, крутя что-л. намоченное (в особенности белье после стирки, С.). Шсл. *Добра выкруці анучку, каб сухая была.* Ст.

3. изворотами обмануть. *Таргач ня жыў, калі ня выкручуе чаго ў нашага брата, заўсёды хоць капейку, а выкруце.* Нсл. 84.

выкручаваць-*чую-чуеш-чуе, каго-што, несоверш. к выкруціць в 1, 2 и 3-ем см. Ня выкручуй рукі.* Ст.

укруціць, *укручу, укруціш-це, соверш., перех.*—ввинтить. *Укруціць лямпачку.* Ар. *Несоверш.* **укручаваць**-*чую-чуеш-чуе.*

ускруціла, *безлич.*—(слишком, С.) рано подняло со сна. Ар.; Шсл. *Чаго цябе гэтак рана ўскруціла!* Ст. *Ні сьвет, ні зара так рана цябе ўскруціла.* Нсл. 72.

ускруціць, *соверш.*—слишком рано поднять со сна кем-л. невидимым. *Ускруціла яго нячыстая да поўначы.* Ст.

•**круціцца,** *кручуся, круцішся, несоверш.* **1.** вертеться, Гсл. кружиться. МГсл.; Ар. *Ня круціся ў вадзін бок, бо галава закруціцца.* Ар. *У мяне ў галаве круціцца.* Нсл. *Люба глядзець, як яны ў скоках круцяцца.* Нсл. *Колца ў машыне борзда круціцца.* Ар. *Круціцца як той чорт.* Ст. *Соверш.* **абкруціцца**—обвернуться. *Абкруцілася вяроўка каля плоту.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *Соверш.* **закруціцца, а**)—начать кружиться, закружиться. *Як даў я яму паўхеніча, дык ён і закруціўся.* Нсл. 431(*под паўхеніч*).
б) кружась, дойти до головокружения. *Ад гэтага мазголеньня твайго і ў галаве ягонай закруціцца.* Нсл. 287(*под мазголеньне*). *Соверш.* **накруціцца, а**) накружиться, навертеться(напр. в танце, С.). Шсл.; Ар. *Накруціўся, аж галава баліць.* Ст. *Ты яшчэ не накруцілася, дай жа мне паскакаць.* Нсл. 739.
б) натаскаться по разным местам, ветреничая. *Ён яшчэ не накруціўся, ізноў пакруціўся некуды.* Нсл. 739.
в) насуетиться, ходя. *Накруціўся я ўсюдых, пакуль заладзіў гэтую справу.* Нсл.
г) появиться, выступить(о слезах). *Сьліза накруцілася ў яе.* Ар.
д) навернуться(о беде), Шсл. случайно оказаться, подвернуться. Ар. *Адкуль гэта бяда накруцілася на нас?* Ст. *Соверш.* **скруціцца, а**) крутиться. *Аборка скруцілася.* Ар. *Як даў, дык ён аж скруціўся.* Ар.
б) быть поврежденну слишком сильным, неправильным ввертыванием, многократным повертыванием. *Ключ, замок скруціўся, адамкнуць ня можна.* Нсл.
2. постоянно находиться где-л., около кого-чего-л. *Ня круціцеся тут.* Нсл. *Круціцца нейдзе па сьвеце.* Нсл. *Хто круціцца, тый жыць вучыцца. Послов.* Нсл.
3. легкомысленно пребывать с кем-л. *Кацярына з усімі дзяцюкамі круціцца.* Пустынкі Сян. (Ксл.).
4. стремиться куда мимо воли других, опешить по ветренности. *Круціцца, ліха ведае куды.* Нсл. *Соверш.* **пакруціцца.** *Пакруціўся на край сьвету.* Нсл.

выкруціцца, *выкручуся, выкруцішся, соверш.* **1.** вывинтиться, вывернуться. *Лямпачка выкруцілася.* Ар.
2. вывернуться, извернуться, (МГсл.) ловко выйти из затруднительного положения; уклониться, увильнуть от чего-л. *Выкручуйся, ня выкручуйся з нашых рук.* Нсл. 84. *Ледзь выкруціўся зь бяды.* Ст. **выкручавацца**-*чуюся-чуешся,* **1.** *несоверш. к* **выкруціцца** *в 1-ом и 2-ом см.*
2. *страд. к* **выкручаваць** *в 1-ом и 2-ом. см.* *Ніяк ня выкручуецца труба.* Ст.
3. ломаться, (Шсл.) кривляться, паясничать. *Даволі табе ўжо выкручавацца.* Ст. *Выкручуецца, як тое чарцянё.* Ст.

ускруціцца, *ускручуся, ускруцішся, несоверш.* **1.** (слишком, Ар.) рано встать. Ар.; Шсл. *Ускруцілася сядні мая гаспадыня яшчэ да пеўняў.* Ст. *Ні сьвет ні зара ўскруціўся ехаць.* Нсл. 72.
2. внезапно возыметь намерение к чему-л. *Ускруціўся жаніцца.* Нсл. 72.

•**круць I,** *отгл. частица,*—употр. для выражения действия в быстром повороте. *Круць і выскачыў.* Нсл. 255. *Круць, верць, у чарапочку сьмерць.*(*смажаная каўбаса на скварадзе*). Нсл.

•**круць II**-*ці, ж.*—крутизна, круча. *Узьехаў на круць гары.* Нсл. 255.

•**круцьцю,** *нареч.* **1.** употребляя извороты. *Круцьцю нёварацьцю. Послов.*—(т.е, вертясь, не возвращаясь назад). Нсл. 225.
2. плутовски, плутуя. *Круцьцю забагацеў.* Нсл.

•**круч, 1.** круча, обрыв. Гсл.
2. вир, глубокое место в реке. Гсл.

•**кручонка**-*нкі-нцы, ж.*—лоза, прут, свитый спиралью, служит для перевязки. *Лазовыя кручонкі.* НК.: Очерки, 368. *См.* *круцель в 2-ом см.* — *вітка.*

•**кручнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—приспособление для вешания одежды, состоящее из столбика с крючками вверху или из пластинки с крючками; вешалка (полка или стойка).

•**круччо,** *собир., см. под* *крук в 4-ом см. и под* *крукі.*

•**крыга**-*гі, дат., предл.* *крызе, ж.* **1.** льдина. Шсл.; Ар.; Растсл.; МГсл. *Ужо пайшлі крыгі па Дзьвіне.* Астроўна Віц.(Ксл.). *Крыгі пайшлі па рацэ.* Нсл. 255. *За крыгамі перавозу няма.* Нсл.
2. рыболовный снаряд, употребляемый в травянистых местах. По строению она напоминает два полоза *"капанцы"*, соединенные друг с другом в противоположной от загиба стороне, и служащие как бы рамами, на кой туго натянута густая сетчатая ткань, вязаная или тканая, НК.: Очерки, 498. рыболовная передвижная ловушка с широким открытым заходом или небольшая передвижная сеть для ловли рыбы втроем в траве охватом или у берега, Шастовічы, Балажэвічы, Канатоп(Нараўлянск. р., Крывіцкі, Полесье 169) снаряд для ловли рыбы, которым управляют три человека; сетчатые бока сдвигаются и раздвигаются.

Крыгаю цяжка лавіць рыбу, сецьцю лепі. Нсл. 255. *Заходзь із крыгаю зь берагу.* Лядцо Пух. (Шсл.). *Па зарослых рэках рыбу ловяць крыгамі.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

•**крыгалом**-*му, предл. и зват.-ме, м.* **1.** —ломка льда водою с наступлением весны. *Гляне вясна, зашуміць крыгалом.* Жальба.

2. время ломки льда водою с наступлением весны; ледокол.

•**крыха́,** *крыхі, крысе, ж.*—кроха. *Уменьш.* **крышка**-*шкі-шцы*—крошка. **крышачка**-*чкі-чцы, уменьш. к крышка. Крышачка зуба.* Няпрахіна Карачэўск.(Будде: Тула-Орел, 73). *Па крышачцы.* Хопаўка Карачэўск.(Тм. 78).

•**крыху́,** *нареч.*—немного. Ар.; Гсл. *Карова дае толькі крыху малака.* Клятное Пух. (Шсл.). *Уменьш.* **крышку.** МГсл.—немножко. Ар.

крышачку, *уменьш. к крышку.* Ар.

•**крыя́ць**-*я́ю-я́еш-я́е, повел.-я́й-я́йма, несоверш.* **1.** начать выздоравливать, крепнуть силами. *Ледзь крыяе, акрыяў троху.* Нсл. 253.

2. воодушевляться, окрыляться. *Соверш.* **адкліяць**-*яю-яеш-яе*—поправиться после тяжелой болезни. *Наш хворы троху адкліяў.* Дсл. *См. акрыяць. Соверш.* **акрыяць, 1.** ожить(окрепнуть, С.), окрылиться. *Наша жыцейка па дожджыку акрыяла.* Высачаны (Ксл.).

2. окрепнуть силами, воспрянуть духом, Шсл. исполниться душевного подъема, воодушевиться, окрылиться. *Акрыяў пасьля хваробы ды ізноў за сваё.* Ст. *Сабінка сарамліва чырванелася. Потым, крыху акрыяўшы, прамовіла.* Цэлеш(Ярылаў агонь). **пакрыя́ць,** *соверш.*—пожить здоровым, Нсл. 459. пожить в добром здоровье. *Просьле маіх рук ня даўга пакрыяе ён.* Нсл. 459.

•**крыж,** *крыжа̀, предл.-ыжу̀, зват.-ы̀жу, мн. ч.-жы̀-жоў-жом, мн. ч., предл.-жох, м.* **1.** крест. Ар.; НК.: Игры, Но. 15; МГсл.; Гсл.; Шсл.; Варашылы Куз. (Ксл.); Дсборник IУ, 179. *Ой на тэй на Мядзьведжай Гары падмывае Дзьвіна тры крыжы.* Зь песьні вяліцкіх плытнікаў, Віцьбіч (Бацьк. 49-50, 435-436). *А ты, стары збуцьвелы крыж, у думках хлопца не стаіш.* Клішэвіч(ст. "Каліна"). *Дзяк забыўся ўзяць крыж.* Нсл. 256. *Крыж пацалаваў.* Нсл. *Паваліўся крыж, што стаяў у вулцы.* Ст. (*Сымона*) *прысілілі несьці крыж Ягоны.* Луцк.: Мацьвей 27:32. *Крыж Перадславы Сьвятой для народу зігцеў.* Каласкі, Но. 70-71.

2. изображение креста. Нсл. 256. *Пры пасьвячаньню хат, сьвятар крыжы крэйдаю піша на сьценах.* Нсл. 256. *Рыза ўся ў залатых крыжох.* Нсл.

3. накрест сложенная подставка, на которую ставят квашню, для замеса хлеба. *Дзяжу з рашчынай ставяць на адумысловы "крыж", тут дзеецца замеса цеста.* НК.: Очерки, 40. *Паставіць дзяжу на крыж.* Нсл.

4. крестец у человека и животных, НК.: Игры, Но. 15; Ар.; Шсл. крестец у животных. Гсл. *У каровы на крыжу мяса дык нічога няма.* Ст. *Крыж дужа баліць.* Нсл. 256. *Выцяў калом каня па крыжу, аж прысеў.* Нсл. *Уменьш.* **кры́жык**-*ка, предл.-ку, м.* **1.** крестик. Ар.; НК.: Игры, Но. 15; Шсл.; Нсл. 256; Шсл. *Згубіў крыжык.* Ст.

крыжычак-чка, *предл. и зват.-чку, уменьш. к крыжык.* Ар. *На істужцы крыжычак вісіць.* Нсл. 256.

2. копна в виде креста, в которые складывают яровой хлеб в снопах(овес, ячмень), преимущественно по 10 снопов, иногда по 15, Ксл. накрест сложенные снопы. Шсл. *Злажылі снапы ў крыжыкі.* Расна Сян. (Ксл.). *Ячмень сохне ў крыжыках.* Ст.

3. *мн. ч.* **крыжыкі**—узор крестиками при тканье, вышиванье. *Выткала пояс у крыжыкі.* Ар.

•**крыжовік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —рубль с изображением креста. Нсл. 256. *См. крыжак в 2-ом см.*

•**крыжовы,** (Нсл.), **крыжавы,** (Ар.; Ксл.)-*вая* (*вая*)-*вае*(*вое*)—накрест лежащий, перекрестный. *На дарогах крыжавых вецер галосе.* Яз. Пушча. *Крыжовая дарога,*—т.е. дорога пересекающая другую накрест. Нсл. *У нас крыжавая дарога.* Крывое Беш. (Ксл.). *Праехалі крыжавую дарогу.* Ар. *Ля крыжавых дарог жыла дзяўчынка Сьліма.* Я.Г.-кі: Казкі, Но. 2, стр. 14.

2. крестный. *Спадар....з крыжам быў падняты, якася Сам самахоць на аўтару крыжавым дзеля спасеньня народу людзкога зь няволі дзявальскае абрае Айцу нябёскаму.* Малітвы 1695 г.

•**крыжоўка**-*кі, дат., предл. крыжоўцы, ж.*—перекресток. *Ідзі да крыжоўкі.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**крыжа́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча, мн. ч.-кі̀-коў-ком-коў-камі-кох, м., ист.*—крестоносец. *Даўней, кажуць, тут крыжакі ваявалі.* Нсл. 255.

2. рубль с изображением креста. *Аднаго крыжака меў, і таго ўкралі.* Нсл.

•**кры́жам,** *нареч.*—накрест, крестообразно. Ар. *Крыжам ляжаў перад абразом.* Нсл. 256. *Крыжам расьцягнуўся, паляцеўшы.* Нсл. *Дарога будзе крыжам існьці, а ты едзь проста.* Тм.

•**крыж-на́-крыж,** *нареч.*—накрест. Шсл. *Перавязаў крыж-на-крыж.* Ст.

•**крыжава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к крыжаваць, крыжавацца,* **1.** распинание Нсл. 255.

2. крестообразное положение, принимаемое великолитовскими(белорусскими) женщинами, лежа в церкви пред иконами, в роде эпитимии. Нсл. 255. *Не паможа табе й крыжаваньне тваё.* Нсл.

•**крыжа́ваць,** *-жу̀ю-жу̀еш-жу̀е,* *повел.* *-жу̀й-жу̀йма,* *несоверш., перех.* **1.** распинать. *Збаві-целя крыжавалі, укрыжавалі за нас грэшных.* Нсл. *Соверш.* **укрыжаваць.** *Деепр. наст. вр.* **укрыжава́ны**—распятый на кресте. *Збавіцель за нас грэшных укрыжаваны.* Нсл. 656. *Прачыстая дзева...на ўкрыжаванага сына свайго глядзела.* Малітвы 1695 г. *Бо я ня думаў бачыць у вас нічога, апрача Ісуса Хрыста, дый укрыжаванага.* Луцк.: І-шы ліст да Карынц. 2:2. *Отгл. имя сущ.* **укрыжаваньне**-*ня, предл.-ню* —ерестное распятие. Гсл. *Збавіцель цярпеў укрыжаваньне за нас.* Нсл. 656. (*Хрыста*) *з крыжам на Голгофу вялі на ўкрыжаваньне.* Малітвы 1695 г.
2. исписывать крестами. Шсл. *Маланка аж крыжуе неба.* Ст.
3. растягивать кого-л. накрест, садясь на распростершие руки и ноги, или привязывая у кого-л. руки и ноги для телесного наказания. *Глядзі, як злодзея крыжуюць, раскрыжавалі.* Нсл. 255. *Соверш.* **раскрыжава́ць**-*жую-жуеш-жуе. Раскрыжаваўшы, па руках і ногах сьцёбалі.* Нсл. 556. *Деепр. наст. вр.* **раскрыжава́ны** —положенный крестообразно. *Яго беднага раскрыжаванага білі розкамі.* Нсл.
крыжава́цца-*жу̀юся-жу̀ешся,* *несоверш.* —принимать крестообразное положение тела. *Крыжуешся ў царкве, а ліха чыніш меж людзьмі.* Нсл. 256. *Соверш.* **раскрыжавацца, 1.** принять крестообразное положение тела. *Так наляцеў наўзнак, аж раскрыжаваўся.* Нсл. 556.
2. лечь крестообразно, ниц, как делают в Белоруси женщины пред иконами во время богослужения. *Шмат бабаў, раскрыжаваўшыся, ляжаць, аж праходу за імі няма.* Нсл. 556.
•**крыжаві́на**-*ны-не, ж.*—крестец. МГсл.
•**крыжавы́,**—*см. под крыжовы.*
•**крыжніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—густые льдины льда (т.е. нагромаждение их, С.), плавающие по реке.
•**крыкня́**-*ні-ні, ж.*—крик, кричание. Н. *Падыймецца крыкня.* Н.
•**крыкнуць,**—*см. под крычэць.*
•**крыксу́ха**-*ўхі-ўсе, ж.*—крикунья. Ар.
•**крыксу́н**-*унà, предл.-уну̀, зват.-у̀не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—крикун. Ар.; Нсл. 253. *Замкні горла гэтаму крыксуну.* Нсл. *За крыксуном гэтым нічога ня чутно.* Нсл.
•**крыло**-*лà, мн. ч.-лы, ср.* **1.** крыло. *Семдзесятсот год кажнае крыло.* Кіт. 109а І. *См. скрыло. Собир.* **кры́льле.** *Распусьціў крыльле.* Кіт. 111б 9, 118б 6, 118б 9, 119а 6. *Ласкат.* **крыльліка.** *На крыльліку, здаецца, вылецела б... Дзьве Душы, 18. Уменьш.* **крылцо**-*ца, мн. ч. кры̀лцы-лцаў*—крылышко. *У яе вырасьлі крылцы.* Я.Г.-кі: Казкі, Но.2, стр. 6. *Захавай мяне, Божа, пад сакалінае крылца.* Гарадок Імгл.(Косіч, 235).
2. отвал плуга. Ксл. *У плузе прарвалася крыло.* Сьвеча Беш. (Ксл.).
3. небольшая пристройка около гумна, по длине стены; служит для ссыпаньня мякины. Шсл. *Зачыні крыло, а то сьнегу надзьмець у мякіну.* Амельна Пух. (Шсл.).
•**крыла́ч**-*ачà, предл.-ачу̀, зват.-а̀чу; мн. ч.-чы̀-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—рыболовная ставная ловушка с одним или двумя противоположнымі глухими заходами и с одним или двумя крыльями (сетью). Зьдзітава Бярэзаўск.(Крывіцкі, Полесье 169).
•**кры́лка**-*ка, предл.-ку, мн. ч.-кі-каў*—крылышко. Гсл.; Нсл. 256. *Крылка цярэшкі прыгожае.* Нсл. *На сінім мору ляцела лябёдка, крылкам апусьцяся, пер'ікам асыпяся.* Нсл.
•**крыміна́льны,** *-ная-нае*—уголовный. Акін. 191.
•**кры́мсаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—небрежно, как попало резать на куски, кромсать. *Крымсаць па хрыбце.* Крывіч Но.7, стр. 16. *См. кремсаць.*
•**крыніца**-*цы-цы, ж.*—родник, вытекающий из берегового склона рва, реки, озера и пруда, НК.: Очерки, 483. родник. Гсл.; Ксл.; Нсл. 253; Жучк.: Топонимика, 13. *См. крынка,*—родник, выходящий с горного склона, Веляшковіцкая в. Віц.(НК.: Очерки, Но. 130) источник ключевой воды..фl Растсл. источник, ключ. ПНЗ. *У крыніцы халодная вадзіца.* Нсл. *У нашым гародзе крыніца.* Раіны Аз. (Ксл.). *У нашым караваю з трох крыніц вада.* Расуха Імгл.(Косіч 237). *А ў полю крыніца, каля яе вадзіца.* Козіна Пуц.(Халанскі 202). *Гаючых крыніцаў ёсьць многа.* Машара. *Уменьш.* **крынічка**-*чкі-чцы, ж.*—родничек. Нсл. 253; Ар.
крынічанька-*нькі-ньцы, уменьш. к крынічка.* НК.: Очерки, 483. *Ласкат.* **крынічанька**-*нькі-ньцы.* Нсл. 253. *А йдзе тая крынічанька, што галуб купаўся? А йдзе тая дзяўчынанька, што я заліцаўся?* Из песни, Нсл.
•**крыні́члівы,** *-вая-вае*—исполненный родников. Нсл. 253. *Крынічлівае месца.* Нсл.
•**крыні́чнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.* —вероника ручейн., *раст.* Гсл.
•**крыні́чны**-*ная-нае, прилаг. к крыніца,* НК.: Очерки, Но. 130. родниковый. Гсл.; Ар.; Нсл. 253. *Крынічная вада.* Нсл.
•**кры́нка**-*нкі-нцы, ж.*—родник. Жучк.: Топонимика, 13. *См. крыніца.*
•**Крынкі**-*нак*—местечко в Сокольском уезде.
•**крыпаць пірог**—заделывать в пирог начинку. НКП. 147.
•**крысо**-*сà, мн. ч. кры̀сы-саў, ср.*—пола. *Далікатнае ножкі вырыс з расьхіснутага крыса.* Крушына: Творы, 113. *Адно й другое крысо ўзьнялося ўгару.* Корзюк (Конадні, У-УІ, 38).

●**крыса́**-*сы́, мн. ч.* *крысы-саў, ж.*—пола (одежды). Шсл. *У сьвіце адарвалася крыса.* Ст. *Адхінуўшы крысо паліта, стродка прамовіў:...* Цялеш: Дзесяць, 74. *Бярэ голымі рукамі вугальле й сыпе яго ў крысы свае адзежыны.* "Божым Шляхам" Но. 3, стр. 13. *Выме томік з-пад ізрэбнай крысы.* Кавыль: Думы, 25. *Крысаю свае вопраткі агарнула яго.* М. Змагар. *См. крысо.*

●**крыса́ла**-*ла, предл.-ле, мн. ч.-лы-лаў, ср.* Северск.(Раст. 68)—стальная пластинка для высекания огня из кремня, огниво. *См. красала.*

●**крыш**-*шу, предл. и зват.-шу, м.* **1.** быстрый перелом болезни, кризис, Нсл. 256. крутой перелом, тяжелое переходное состояние, кризис. *Крыш яму прышоў.* Нсл. *Ср. крыша, перакрыш.*

2. сокрушение костей, смерть. *Бярвіно зvalілася ізь сьцяны, як ён тут стаяў, чуць яму крышу ня было; каб крышачку бліжэй, і крыш быў бы яму.* Нсл.

●**крыша́н**-*ана̀, предл.-анѐ, зват.-а̀не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** отрезок крошенной свеклы, редьки и т.п., или ботвье свеклы, лука. Ар.

2. очищенная свареная картофелина. Шсл. *На сьнеданьне наварылі крышаноў.* Ст. *Мне й аднаго крышана не пакінулі — самы ўсё паелі.* Ст. *Сала ўзяў з крышан.* Ст.

3. *мн. ч.* **крышаны́**-*ноў*—картофельный бульон(суп, **С.**). Ксл. *Налівай крышаны.* Яноўшчына Беш. (Ксл.).

●**крышан-у́ць**-*ны,—см. под крышыць.*

●**крышэньне,**—*см. под крышыць.*

●**кры́шка**-*шкі-шцы, ж.*—кроха, крошка. *Якое іх жыцьцё: як прыдзе вясна, дык крышкі хлеба няма, дзеці так і чэўраюць.* Ст. (Шсл. *под чэўраць*). *Крышкі, зьедкі зьбіралі.* НК.: Старцы, 93.

●**кры́шку,**—*см. под крыху̀.*

●**крышталёвы**-*вая-вае,* **1.** кристальный, из чистого белого стекла сделанный. Нсл. 253. *Крышталёвую чарку разьбіў.* Нсл.

2. хрустальный. БГсл.

●**крышта́ль**-*а̀лю, предл. и зват.-а̀лю, м.* **1.** стекляный граненный сосуд. Нсл. 253. *Выбачай, паночку, што дзярвяным карцом падаю піць: у нас крышталю няма.* Нсл.

2. кристалл.

3. (стекло высокого качества, обладающее особенным блеском и способностью сильно преломлять свет, **С.**), хрусталь. МГсл.

●**крышы́ць**-*шу̀, кры́шыш-ша, несоверш., перех.* **1.** (превращать в крошки, Ар.) крошить. Ар.; Шсл.; Нсл. 255; Гсл. *Крышы хлеб у місу. Соверш.* **адкрышы́ць**-*шу̀-шыш-ша, чаго,* **1а)** отломать немножко, Нсл. 374. отломать что-л. очень мелкое или тонкое. Дсл. *Адкрышы мне сыру.* Нсл. *Адкрышыла кавалак зуба.* Дсл.

2а) отделать (строго отчитать кого-л.. **С.**) как следует. Дсл. *Я, браце, нікоменькаму спуску ня дам — адкрышыла яго, як быць надабе.* Дсл. *Прич.* **адкры́шаны**—отломленный (маленький кусочек, **С.**) Нсл. 374. *Адкрышаны кавалачак хлеба, сыру.* Нсл.

2. сорить крошками. Ар. *Ня крышы ты хлеба на стол.* Ст. *Ня крышы хлеба.* Нсл. 256.

3. резать ножем (на мелкие части что-л., особено овощи, картофель, Ар.) Нсл. 256; Гсл. *Крышы гуркі ў халаднік.* Ар. *Крышыць буракі.* Нсл.

4. *перен.*—крушить, разорять, уничтожать. *Бура ўсё ломе, крышыць.* Ст. *Калі гэтак будзе хвароба крышыць, дык усе людзі могуць вымерці.* Ст. (Шсл. *под вымерці*). *І сіла крышыла лёд.* Салавей. *Однкрат.* **крышану́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐмніцѐ*—сильным ударом поразить. Нсл. 256. *Трасца крышанула.* Нсл. *Вецер крышануў дзерва.*

Соверш. **перакрышы́ць,** *перех.*—переломить вдруг. Нсл. 404. *Якое таўстое дзерва перакрышыў вецер!* Нсл.

кры́шаны, *прич. к крышыць в 1, 2 и 3 ем см.* *Буракі яшчэ ня крышаны а печ даўно цепліцца.* Нсл. *Крышанае бацьвіньне ляпей, чымся сечанае.* Нсл.

крышэньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к крышыць в 1, 2 и 3-ем см.*—крошение. Нсл. 256; Ар. *Крышэньне хлеба, буракоў.* Нсл.

кры́ша, *соверш.* **перакрышыла,** *безлич.*—крушит, разрушает(о болезненном припадке). Нсл. 256. *Блага мне, ломе мяне й крыша.* Нсл. *Каб цябе перакрышыла!* Тм.

накрышы́ць, 1. *соверш. к крышыць в 1-ом см.*, накрошить в каком-л. количестве. *Накрышыў місу хлеба.*

2. *соверш. к крышыць в 2-ом см.*, насорить крошками. Ар. *Дзеці хлеба накрышылі на стол.* Нсл. 310.

3. *соверш. к крышыць в 3-ем см.*, нарезать мелко(в каком-л. количестве, Ар.). Нсл. 310; Ар. *Накрышыць буракоў.* Нсл.

накры́шаны, *деепр. наст. вр. к накрышыць в 1, 2, 3 см.* *Накрышаны хлеб не зьмятай на мост.* Нсл. 310.

накрышы́ць, *соверш. к крышыць в 1, и 3 знач.*, окончить крошить. Ар. *Ці ты ўжо накрышыла бацьвіньне? Але, накрышыла.* Ар. *Прич.* **пакры́шаны**—покрошенный. Нсл. 459; Ар. *Пакрышанае бацьвіньне рассыпала.* Нсл.

●**крышы́цца, кры́шыцца,** *несоверш.*—крошиться. Ар.; Шсл.; Нсл. 256. *Хлеб кры̀шыцца, пакрышыўся.* Нсл. *Пірог крышыцца.* Ар. *Во нешта крыша мае зубы, чыстая бяда зь імі.* Ст.

адкрышы́цца-*ыцца, соверш.* **1.** отломливаться(чему-л. мелкому, **С.**). Дсл.; Нсл. 375. *Зуб адкрышыўся.* Дсл. *Бераг ад гаршка адкрышыўся.* Нсл.

2. *перен.*—отделиться от семейства. Нсл. 375; Дсл. *Сястрыца мая адкрышылася ад таткавага двара.* Нсл. *Пятрок ад нас адкрышыўся.* Дсл.
3. дать ловкий одпор, на брань, злословие. Дсл. *Пачаў лаяць мяне. Я, браце, ад яго адкрышыўся.* Дсл. *Соверш.* **пакрышыц-ца, крышыцца.** Нсл. 256; Ар.

выкрышаваца, *-шуюся-шуешся, несоверш. к выкрышыцца*—отпадать частичками. Нсл. *Зуб выкрышуецца, выкрышыўся.* Нсл. *Соверш.* **выкрышыцца**—искрошиться. Нсл. *У Івана выкрышыўся зуб.* Ст.

•крывота-*оты-оце, ж.*—несправедливые отношения. *Адным чынам: бядота, дык і крывота.* Марціновіч (Беларус, Но. 159).
•крывотлівы-*вая-вае*—завистливый. Моз.
•крывабокі-*кая-кае*—кривобокий. *Другі — крывабокі.* Цэлеш(Ярылаў агонь).
•крывабе́г-*гу, предл.-е́гу, зват.-ежа, м.* —кровообращение. Гсл.
•крыважэрнасьць, *-ці, ж.*—кровожадность. Гсл.
•крыважэрны, *-ная-нае*—кровожадный. *А вочы іхныя(крумкачовы) прагныя, крыважэрныя.* Цялеш (Дзесяць, 8).
•крыважэрца-*цы, общ.*—кровожадный. МГсл.
•крывакутнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—косоугольник. МГсл.
•крываногі-*гая-гае*—кривоногий. МГсл.
•крываножка-*кі, дат., предл. крываножцы, ж.*—женщина с кривымі ногами. *Бабка крываножка на золаце скача(качарга).* Рапан. 329.
•крываньдзяка-*які, предл.-яку*—хромой, *презр.* Шсл. *Крывандзяка ты, куды ты лезеш!* Ст.
•крывапіўца-*цы, безлич.*—кровопийца.
•крывапрысяга-*ягі-язе, ж.*—клятвопреступление. Гсл.
•крывапрысяжнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча*—клятвопреступник. МГсл.
•крывапу́ск-*уска, предл.-у́ску, зват.-шча, м.* 1. лошадный кровопускатель. Нсл. 737. *Крывапускі ходзяць па сяле, трэба пазваць, каб кроў пусьцілі каню.* Нсл.
2.*-у́ску,*—трава тысячалистник, которую нарочито кладут в нос, чтобы возбудить из него кровотечение во время головной боли. Нсл. 737.
•крывасмок-*ока, предл.-оку, зват.-оча, м.*—кровопийца. МГсл.
•крыва́вец-*ўца, предл.-цу, зват. крываўча, м.*—сердолик. Нос (Записки Рус. геогр. О-ва по отд. этнографии, У, 1873, 47); Нсл. 252. *Пярсьцёнак із крываўцам.* Нсл.
•крыва́вікі-*каў (один* **крывавік)**—блины растворенные на крови. Ксл. *Крывавікі ўчыняюць на сьвежай крыві.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

•крыва́віць-*а́ўлю-а́віш-а́ве, несоверш., перех.* 1. ударять до крови, Нсл. 252. окровавливать. Гсл. *Колькі разоў ты мяне крывавіў, акрывавіў.* Нсл. *См. крывяніць 1.*
2. марать в крови. Нсл. 252. *Крывавіць, акрывавіць рукі, хусьце.* Нсл. *См. крывяніць 2.*

акрыва́віць, *соверш. к крывавіць 1, 2.* Нсл. 252. *Прич.* **акрываўлены**—окровавленный. Нсл. *Акрываўленымі рукамі бярэшся за хлеб.* Нсл.

накрыва́віць-*аўлю-авіш-аве, соверш., перех.* 1. (залить кровью, С.) окровавить. Нсл. 309.
2. замарать кровью. *Накрывавіць рукі.* Нсл. 309.
3. окрасить кровью. *Накрывавіць ваду.* Нсл. 309. *Прич.* **накрываўлены, 1.** залитый или испачканный кровью, окровавленный.
2. (немного, С.) запачканный кровью. *Сарочка накрываўлена.* Нсл. 309.
3. окрашенный кровью. Нсл. 309. *Накрываўленае вады ніхто піць ня будзе,* Нсл.
•крыва́віцца-*а́ўлюся-а́вішся, несоверш., возвр.* 1. окровавливаться.
2. мараться в крови (, кровью, С.) Нсл. 252. *Ня крываўся каля мяса.* Нсл. *Соверш.* **акрыва́віцца**-*а́ўлюся-а́вішся. Акрываві́ўшыся, садзішся за стол.* Нсл. 252.
•крыва́вы-*а́вая-а́вае,* **1.** *прилаг. к кроў,* —кровавый, состоящий из крови, кровавый. Ар.; Нсл. 252. *Крывавы сьлед,* Нсл. *Крывавыя каплі.* Нсл. 252.
2. с кровью. *Мяса крывавае.* Нсл. 252.

крыва́выя маціцы (кралі)—ожерелье, состоящее из гладких зерен темновишневого цвета. НК.: Очерки, 131.
•крыва́ўка-*ўкі-ўцы, ж.*—кровавый понос, дезинтерия. Гсл.; Ар.: Заазер'е Сян. (Ксл.).
•крыва́ўнікі (*один* **крываўнік)**-*каў*—колбасы, начиненные кровью, которая смешивается то с грудными внутренностями то с растительными предметами — крупою, мукою, картофелем. НК.: Очерки, 51,
•крываўніца-*цы-цы, ж., раст.*—кукушкин лён. Гсл. *См. перакус.*
•крыве́ць-*ею, соверш.* **скрыве́ць**—показывать вид неудовольствия. Міх. *Дзяцё згалела й скрывела.* (*галець* — прихварывать).
•крывя́нікі (*один* **крывянік)**-*каў* — *"драчоны"* и *"ладкі"* — пекутся из того же уторного теста, взболтанного различной мукой, к чему прибавляется еще кровь убойного животного. НК.: Очерки, 9.
•крывя́ніць-*ню-ніш-не, несоверш., перех.* **1.** ударять до крови, Нсл. 253. окровавливать. *См. крывавіць 1.*
2. пачкать в крови. Нсл. 253. *Рукі сваё крывяніш, укрывяніў.* Нсл. *См. крывяніць 2. Соверш.* **накрывя́ніць,** *перех.*—окрасить кровью. Нсл. 739. *Мыючы свой нос, накрывяніў ваду.* Нсл.

укрывяніць, *соверш. к* *крываніць 1, 2.* Нсл. 253.

●**крывяніцца**-*нюся-нішся, несоверш., возвр.* **1.** окровавливаться.

2. мараться в крови. Нсл. 253. *Каля мяса рукі крывяняцца, укрывяніліся.* Нсл. *Соверш.* **накрывяніцца,** *соверш., возвр.*—окраситься кровью. *Вада накрывянілася ад тваіх нячыстых рук.* Нсл. 739.

3. становиться ярко-красным, как бы окрашиваться кровью. *Над лесам крывавілася неба.* ЗСД 164.

укрывяніцца, *соверш. к* *крываніцца 1, 2, 3.*

●**крывянка**-*нкі-нцы, ж.*—кушание, испеченное в толстой кишке из крови, муки и крупы. Шсл. *Нашы дык вельма любяць есьці крывянку.* Ст.

●**крывімяшаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—кровомешение. МГсл.

●**крывінка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** капелька крови. Шсл. *У ім і крывінкі няма: такі бляды.* Ст.

2. кровяное тельце.

●**крывіньдзя,** *общ.*—часто обнаруживающий-щая лицом неудовольствие. Ар.; Міх. *Чаго ты крывішся? Крывіньдзя ты!* Ар.

●**крывісты**-*тая-тае*— (многокровный, много крови содержащий, С.) кровистый, Нсл. 253. полнокровный, кровистый. Гсл. *Крывістая жыла.* Нсл.

●**крывіточа**-*чы-чы, ж.*—кровотечение. МГсл.

●**крывіцкі,** -*кая-кае*—великолитовский, белорусский. *З табой ніколі не памрэць крывіцкі род.* Салавей: Сіла, 93. *О Вільня родная, каханая, цябе зальле крывіцкі рух.* Жылка.

●**крывіць,** *крыўлю, крывіш-ве, несоверш., перех.* **1.** прямое делать кривым, Шсл. косым, Нсл. 253. кривить, искривлять, МГсл. перекатывать. *Крывіць, скрывіць рот, вочы.* Нсл. *Роўненька вядзі каня, ня крыві ў бок.*

2. обижать. Шсл. *Ня можна, дзеткі, крывіць старога чалавека!* Ст. *Ср.* *крыўда.* *Хай каралі нятрывалыя, я ж душою ня крывіў. Ня крывіў душой, каханая, чорным часма пець ня мог.* Крушына: Лебедзь, 28. *Соверш.* **скрывіць,** Нсл. 253. —скривить. Ар.

крыўляць-*яю-яешяе, несоверш.*—передразнивать. Нсл. 253.

●**крывіцца,** *крыўлюся, крывішся, несоверш.* **1.** коситься, делаться кривым, косым (, кривиться, С.,) Нсл. 253. *Вароты крывяцца, скрывіліся.* Нсл.

2. показывать вид неудовольствия, негодования, Нсл. 253; Ар.; Міх. обижаться, Шсл. перекатываться в гримасе, кривиться (о лице, рте, губах). *Няма чаго глядзець, што ён крывіцца.* Нсл. *Няма чаго на свайго бацьку крывіцца.* Ст.

3. морщиться от боли. Нсл. 253. *Дзяцё крывіцца нешта, можа галоўка баліць.* Нсл.

скрывіцца, *соверш. к* *крывіцца 1, 2, 3.* Нсл. 253; Ар. *Скрывіўся, як серада на пятніцу.* Нсл.

●**Крывіч**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чоў-чом-чамі-чох* (*от* *кроў, крыві*)—великолитвин, белорус. *Ср.* Нсл. 737: "Крывічы может быть произведено от *"крыві", и в таком случае может значить: кровные, единокровные". Мы, з брат-дзеці, ад аднае крыві, ад аднаго дзеда, ад аднаго прадзеда паходзім.* Нсл. 737.

Толькі нам, Крывічом-Беларусам, можна выткаць падобны абрус. Случчанін. *Варшавы "гжэчныя" сыны тварылі суд над Крывічамі і катавалі бязь віны.* Кавыль: Ростань, 39. *Быў гатоўісьці на сьмерць я і пакуты, каб не памерлі Крывічы, каб не насілі вечна путы, чужыя войстрачы мячы.* Тм. *Я зьвярнуўся не адзін а з сынам — нашчадкам Крывічоў.* Салавей: Сіла, 93.

●**Крывічанін**-*іна, предл.-іну, зват.-іне, мн. ч. Крывічане, м.*—великолитвин, белорус. *См.* *Крывіч.*

●**Крывічанка**-*нкі-нцы, ж.*—великолитвинка, белоруска.

●**крывіччына**-*ны-не, ж.* **1.** совокупность всего подлинно великолитовского (белорусского).

2. Крывіччына—Великолитва, Белорусь. *Скажу, уклякшы: Крывіччына сьвятая! Ты не памрэш, Крывіччына!* Салавей: Сіла, 93.

●**Крывічы,** -*чоў-чом-чы-чамі-чох,*—Великолитва, Белорусь.

●**крывуля**-*лі-лі. ж.* **1.** кривой предмет. Шсл. *Бярэзіна — нейкая крывуля.* Ст.

2. изгиб, кривизна. Гсл.

3. человек с тяжелым характером. Гсл. *Уменьш.* **крывулька**-*кі, дат., предл.* *крывульцы, ж.*—искривленная продолговатая вещица, напр. ложка, палочка с крючком и т.п. Нсл. 253. *Крывулька крывая, а ўсіх корме (лыжка).* Рапан. 324. *Палец крывулька.* Нсл. *Нос, як крывулька.* Нсл.

крывулечка-*чкі-чцы, уменьш. к* *крывулька.*

●**крывуліца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—что-л. кривое. *Кіну крывуліцу цераз тын на вуліцу, сякачыкі сякуць, Андрэй паварачае (лыжка, язык, зубы).* Рапан. 324.

●**крывы**-*вая-вое,* **1.** кривой. Ар.

2. косой (, косоглазый, С.) Нсл. 253; МГсл. *Крывы глядзіць сюды, а бача там.* Нсл. *Рыжага а крывога бойся, як пса злога.* *Послов.* Нсл.

3. *перен.*—неспокойный, недовольный ничем. *Крывому нічым ня ўгодзіш.* Нсл. *Крывое дзяцё ўсё крыўляецца.* Тм.

●**крыўда**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.*—обида. МГсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 252. *Рабі так, як кажуць: крыўды табе ня будзе.* Ст. *Жонцы крыўда стала.* Н. (Афанасьев, IУ, 1914, 84). *Бог зьвідзіць няхай маю крыўду, якую цярплю ад цябе. Крыўды Бог не даруе.* Тм.

●**крыўдава́ць**-*дўю-дўеш-дўе; повел.-дўй-дўйма, несоверш. на каго, на што, за што*—обижаться. Ар.; Шсл. *Няма за што крыўдаваць на чалавека.* Ст. *Яна быццам крыўдавала на самую сябе, што ня можа ляпей зрабіць.* ЗСД 134. *Ды я, Васільку, ня крыўдую.* Тм. 240. *Грэх, чалавеча, на жыцьцё крыўдаваць.* ЛНУ 11. *Ну, выбачайце, ня крыўдуйце; калі што блага, дык даруйце.* Колас (НЗ, 1952, 101). *Твой жа брат селянін крыўдуе: апошнія, кажа,, гарцы зьбіраеш.* ЛНУ 44. *Ня крыўдуй на мяне, сыночку, пішы ўсё, што ў цябе там у месьце.* Сачанка: Ліст да маці (Беларус, Но. 177). *Хочаш крыўдуй, хочаш не, толькі шчыра табе скажу: на'т просьле гэтае нашае гутаркі я зрабіў бы так, як і тады.* Макаёнак: Каб людзі... *Ня крыўдуй, старшыня, але жыць у мяне табе нельга.* Тм. *Вычувалася нейкая крыўда да тых сяброў з дванацатае роты, што не пайшлі разам у горы, а засталіся зь Немцамі. Адылі ня было часу крыўдаваць.* Акула, 176. *Соверш.* **закрыўдава́ць** *на каго, на што, за што*—обидеться. Шсл. *Так-жа закрыўдаваў на міне кум, што бяда!* Ст.

пакрыўдава́ць, *соверш.*—пообижаться. Ар.; Шс *А дарма: ён пакрыўдуе ды на тым і скончыцца.* Ст.

●**кры́ўдзіць**-*джу-дзіш-дзе, повел.-дзьдзьма, несоверш., перех.*—обижать. Ар.; Шсл.; Гсл.; Нсл. 252. *Нашто крыўдзіш малога?* Ст. *Соверш.* **пакрыўдзіць,** *перех.*—обидеть. Ар.; Шсл. *Пакрыўдзіў ён міне, хай яго Бог пакрыўдзе!* Ст. *Пакрыўдзе малога.* Колас. *Прич.* **пакрыўджаны**—обиженный. Ар.; Шсл. *Ён пакрыўджаны сваймі братамі.* Ст.

скрыўдзіць, *соверш., перех.*—обидеть. Нсл. 252; Гсл. *Бог не паможа, калі сіроты крыўдзіш, скрыўдзіш.* Нсл. 252. *Деепр. наст. вр.* **скрыўджаны**—обиженный. Гсл.

укры́ўдзіць, *соверш., перех.*—сильно обидеть. Шсл.; Ар. Нсл. 656. *Малога ўкрыўдзілі, дык гаркімі сьлязьмі плача.* Ст. *Аднаго батрака ўкрыўдзіш, другі ня пойдзе служыць.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **ўкрыўджаны, 1.** (сильно, Ар.) обиженный. Нсл. 656. *Укрыўджаныя батракі жаляцца на цібе.* Нсл. *Ад натуры ўкрыўджаны ня мае розуму.* Нсл.

2. потерпевший. *Укрыўджаная старана маець а то праціўную сваю старану да суду належнага пазваці.* Стт. 358. *У статуце 1588 г., ў значаньню* "потерпевший" *ужываецца вылучна "укрыўджаны", каторага прыклады сустракаюцца множасьць разоў.* *Отгл. имя сущ.*

укрыўджаньне-*ня, предл.-ню*—сильная обида. *Укрыўджаньне маю ад цябе, ня ўсі грошы аддаў за службу.* Нсл. 656.

●**кры́ўдлівы**-*вая-вае*—склонный к обиде других. Нсл. 253. *Крыўдлівы чалавек кажнага крыўдзе.* Нсл.

●**кры́ўдны**-*ная-нае,* **1.** обидный. Ар.; Нсл. 253. *Крыўдны падзел.* Нсл. *Крыўднае слова.* Нсл.

2. склонный к обиде других, обидливый. Нсл. 253. *Крыўдны чалавек.* Нсл. *Крыўдныя людзі.* Нсл. *Нареч.*

крыўдна, 1. обидно, несправедливо. Нсл. 253. *Крыўдна падзяліў.* Нсл.

2. обидно, неприятно. Ар.; Нсл. 253. *Мне крыўдна, што ты так кажаш.* Нсл.

●**крыўдніца**-*цы-цы, ж.*—обидчица. *Ср.* *крыўднік.*

●**кры́ўднік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—обидчик. *Муж быў крыўднік людзкі.* Кітаб, перап. Больскім("Узвышша" Но. 4, 1927 г., стр. 143).

●**крыўленьне,**—*см. под* *крывіцца.*

●**крыўленьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к* *крывіцца в 2-ом и 3-ем см.*—обнаружение неудовольствия или чувства боли. Нсл. 253. *Не гляджу я на тваё крыўленьне.* Нсл. *Многократ.* **крыўля́цца**-*яюся-яешся*—приготовляться к плачу. Нсл. 253. *Ср.* *крывіцца 3. Дзяцё крыўляецца, спаць хоча.* Нсл.

накрывіўцца, накры́віцца, *соверш.*—наклоняться на одну сторону. Нсл. 309. *Воз накрывіўся на бок.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **накрыўлены,** (Скар. III Ц.)—наклоненный на одну сторону. *Ср.* *накрывіцца. Несоверш.* **накрыўля́цца(накрыўліванцца).**

●**крыўля́ка**-*кі, общ.* **1.** плакса. Нсл. 253. *Уймі ты гэтага крыўляку.* Нсл. *Дастанецца табе крыўляку за тваё крыўляньне.* Нсл.

2. передразнивающий-щая постоянно других. Нсл. 253.

●**крыўл-я́ньне**-*яць,*—*см. под* *крывіць.*

●**крыўля́цца,**—*см. под* *крывіцца.*

●**крыўля́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш.*—передразнивать. Нсл. 253. *Ня крыўляй другіх а сам на сябе паглядзі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **крыўля́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—передразнивание. Нсл. 253. *Ад каго ты навучыўся крыўляньня другіх?* Нсл. *Соверш.* **перакрывіўць**-*ыўлю-ывіш-ве, перех.*—передразнить. Шсл. *Яно ўмее кажнага перакрывіць, як хто гавора.* Ст.

выкрыўля́ць—искривлять. МГсл.

●**крыць,** *крыю, крыеш, крые, повел. крый, крыйма(крэй, крэйма,* Ар.), *несоверш., перех.* **1.** крыть. Нсл. 256; Ар. *Яны будуць крыць дом бляхаю.* Ар. *Будынак панскі гонтамі крыюць.* Нсл. *Будзем крыць ток.* Ст.

2. закрывать, накрывать. *Крый дзяцё, каб не ўраклі.* Нсл. 256.

3. (*относительно Бога*)—оберегать кого, что-л., охранять кого-л. от опасности; хранить. *Ці не градавая хмара, няхай Бог крые.* Любча Н.

крэй Божа—спаси Господи. Ар. *Усімі сіламі памажыма ратаваць нашых арыштаваных, бо крый Божа чаго.... гэта будзе такая страта, такая страта; каб вы толькі маглі ведаць!* Дзьве Душы, 142. *Няхай Бог крые, яшчэ й гэтага трэба навучыцца.* (Косіч, 229).

няхай Бог крые, ратуе—пусть Бог сохранит, избавит. НК.: Піт Но. 27. *Няхай Бог крые-ратуе ад гэткага жыцьця.* НК.: Пасоб., 135. *Крый цябе, Божа, скажаш пану гэта.* Нсл. 256. *Краў бы, дык баюся, бо, крый Божа, пападуся.* Гарун: Шчасьце М.

адкрыва́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.* (*к адкрыць*). *Соверш.* **адкры́ць, 1.** освободить от чего-л. покрывающего, делающего невидимым; открыть(воз, ребенка, постель и т.п.). *Адкрый бабкі — хай сохнуць.* Селішча Гар. (Ксл.).
2. сделать известным что-л. ранее скрываемое, тайное, неизвестное; открыть. *Адкрый сакрэт.* Ар.

адкрыва́ць, адкрыць руду—пускать, пустить кровь. Дсл. *У ваччу пачало нешта мітусіцца — руду сабе адкрыла.* Дсл.

акрыва́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.*—покрывать со всех сторон. Гсл. *Соверш.* **акры́ць.** *Рашчыніла яна ўчора зь вечара хлеб, раставіла дзяжу на гарэнь, акрыла старым паўкажушкам, посьцілкаю.* Міско: Хлеб(Беларус, Но. 174).

накрыць, *соверш. к* крыць *в 1-ом и 2-ом см.* *Хату ўжо накрылі.* Ар. *Накрый дзяцё коўдраю.* Войш.

раскрыва́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.* (*к раскрыць 1, 2*), *перех.*

раскры́ць-*ы̀ю-ы̀еш-ы̀е; повел.-ы̀й-ы̀йма, соверш.* **1.** тое ж, што *адкрыць I,* з тэй розьніцаю, што *адкрываюць* із аднаго боку, а *раскрываюць* із двух або кольких бакоў; сделать видным, обнажить, раскрыть. **2.** снять кровлю. Гсл.

укрыва́ць, *перех., несоверш. к укрыць.*

укрыць, *соверш., перех.*—хорошо, тщательно накрыть. Ар.

•**кры́цца,** *кры̀юся, кры̀ешся*—накрывать себя чем-л.

закрыва́цца—прикрываться, ссылаться. Ст. 152, Сл. *Таковы ня маець ся перад правам тымі лісты нашымі закрываці і да нас адзываці.* Ст. 1529, Сл.

накрыва́цца, *несоверш.*(*к накрывацца*) —накрываться. *Соверш.* **накры́цца**—накрыться. Ар.

раскрыва́цца-*а̀юся-а̀ешся, несоверш. к раскрыцца. Соверш.* **раскры́цца**-*ы̀юся-ы̀ешся; повел.-ы̀йся-ы̀ймася*—освободиться от каго-л. покрова, оказаться не прикрытым; раскрыться. *Деепр. наст. вр.* **раскрыўшыся.** Ар. *Сьпіць раскрыўшыся.* Ар.

укрыва́цца, *несоверш. к укрыцца.*

укры́цца, *соверш.*—тщательно накрыться, закутаться. *Крыйся, укрыйся добранька.* Нсл. 256.

•**крыцьво**-*ва̀, ср., дзеяньне подле дзсл.* крыць. Войш. *Крыцьво хаты.*

•**крычэць**-*чу̀-чы̀ш-чы̀ць, несоверш.*—кричать. Ксл. *У ладным ліку "Апытаньнікаў" адцемлены такія дзеясловы із самагукам а асновы, як крычэць*(*у Но. 1, 2, 6, II, 15, 21, 23, 24, 29, 31, 32, 43 і 50*). Раст.: Говоры Смл. 131. *Хлопчык пачаў крычэць.* Я. Г-кі: Лемантар, 54. *Ну й крычэла ж яна на мяне!* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Малец пачаў крычэць.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Однкрт.* **кры́кнуць**-*ну-неш-не.* Ар. *Соверш.* **закрычэць**—закричать. МГсл.

•**ксьці́ны**-*на̀ў, единств. ч. нет*—(домашнее празднество по случаю крещения ребенка., С.)—крестины. Нсл. 257; Гсл.; Косіч 250; ПНЗ. *Прасілі на ксьціны.* Нсл. *См. хрэсьбіны. Уменьш.* **ксьці́нкі**-*нак.* Нсл. 257. *Нам ксьцінкі даў Бог.* Нсл.
2. *перен.*—наказание розгами. Нсл. 257. *Бяз ксьцін, ксьцінак не абыйдзецца сягодні.* Нсл.

•**ксьці́цель**-*ля, предл. и зват.-лю, мн. ч.-ляў, м.*—креститель. Нсл. 257. *На сьв. Івана Ксьціцеля.* Нсл. *См. хрысьціцель.*

•**ксьціць,** *кшчу, ксьці̇ш, ксьці̇ць, несоверш., перех.*—крестить, совершать таинство св. крещения. Гсл.; Нсл. 257. *Дзяцё пара ксьціць, аксьціць.* Нсл. *См. хрысьціць.* —обращать в християнство, совершая таинство крещения. *Деепр. наст. вр.* **кшчо́ны, 1.** крещенный. Нсл. 263. *Дзяцё яшчэ ня кшчона.* Нсл. *См. хрышчоны.*
2. християнский. Нсл. *Увесь кшчоны народ.* Нсл. *Соверш.* **аксьціць.** Нсл. 257. *Деепр. наст. вр.* **акшчоны**—окрещенный. Нсл. 362. *См. ахрышчаны.*

пераксьціць, *соверш., перех.* **1.** *заст.*—перекрестить обряд(таинство св., С.) крещения над(христианином, С.) иноверцем. Нсл. 404. *Дзяцё ўжо пераксьцілі.* Нсл.
2. совершить таинство св. крещения над нехристианином. *Пераксьцілі Жыдзіцу.*
3. осенить(крестным, С.) знамением. Нсл. 404. *Дзіцё соннае ўздрыгуецца, пераксьці яго.* Нсл. *Пераксьці свой нос, каб вялік рос.* *Послов.* Нсл. *См. перахрысьціць.*

•**ксьці́цца,** *кшчуся, ксьцішся, несоверш.* —креститься, принимать св. крещение. Нсл. 257. *Жыд сядні ксьціўся, аксьціўся.* *См. хрысьціцца. Соверш.* **аксьці́цца.** Нсл. 257.
аксьціцца. Нсл. 257.
2. налагать на себя знамение креста. Нсл. 257. *Соверш.* **пераксьціцца.** Нсл. 257. *Пераксьціся і нічога ня бойся.* Нсл. *См. перахрысьціцца.*

•**кволасьць**-*ці, ж.* **1.** (хилость, С.) слабость. Гсл. *Ён* (*цымбалісты*) *пазнае душой людзкую кволасьць.* Крушына: Лебедзь, 47.
2. хрупкость. Гсл.

•**кволець**-*ею-ееш-ее, повел.-ей-ейма, несоверш.* **1.** становиться свободнее. *Вяроўка кволее, пакволела, адцягуецца.* Нсл. 232.
2. становиться слабее, хрупче, Ксл. слабеть, Нсл. 232. хиреть. *Кволее дзецянё, а памагчы ня можаш.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Тата што дзень кволее.* Нсл. *Соверш.* **скволець**—ослабеть, сделаться слабым. Нсл. 582. *Стары сусім скволеў, з пасьцелі не ўстаець.* Нсл.

кволее, *соверш.* **пакволела,** *безлич.*—делается свободнее, легче. Нсл. 232. *Нам цяпер кволее, пакволела.* Нсл.

пакволець, 1. *соверш. к кволець в 1-ом см.*, стать свободнее.

2. *соверш. к кволець в 2-ом см.*, стать слабее.

•**кволіць**-*лю-ліш-ле, повел.-ль-льма, несоверш.* *што,* **1.** делать что-л. свободнее Нсл. 232. *Нашто ты кволіш вяроўку? Воз разьлезецца.* Нсл. *Пакволь троху вяроўку.* Нсл.

2. ожидать. Нсл. 232. *Ср.* *пакволіць в 2-ом см.*

пакволіць, *соверш.* **1.** сделать свободнее. Нсл. 232. *Пакволь троху вяроўку.* Нсл.

2. *соверш. к кволіць в 2-ом см.* Нсл. 232—подождать. *Пакволь троху тут мяне.* Нсл.

•**кволіцца**-*люся-лішся,*—жаловаться на боль, слабость. Шсл. *Дзеўка ўсё нешта кволіцца — у баку баліць.* Ст. *Маці ў нас нездараўчаная, усё кволіцца ды жаліцца на болі.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Адняло́ся ў яе здароўе... Вось і цяпер усё кволіцца: баліць у сярэдзіне.* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157).

•**кволы**-*лая-лае,* **1.** хилый. Ар.; БНсл.; ПНЗ: Вят., Вост. (Даль). Относительно одушевленных: слабый силами, Нсл. 252. слабый. Шсл. *Наша Ганулядужа кволая.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Ён дужа кволы.* Луб'ева Аз. (Ксл.). *Які ж ты кволы: абы што дык і захварэў.* Ст. *На кволай кабылцы няма чаго ехаць у дарогу.* Нсл. *Кволаму няма чаго патыкацца на цяжкую работу.* Нсл.

2. слабый, ломкий (хрупкий, **С.**) Нсл. 232. *Асіна кволае дзерва.* Нсл.

Ср. ст. **квольшы, 1.** слабее. Нсл. 736.

2. более хрупкий. Нсл. 736. *Квольшую выбраў дугу, вяроўку.* Нсл.

3. более свободный (о времени, **С.**) Нсл. 736. *Хіба ў квольшы час зраблю, а цяпер няма калі.*

•**квота**-*оты, предл.-оце, ж.*—процент, рост. Нсл. 233; Гсл. *Жыд бяз квоты ніколі ня дасьць.* Нсл. *Квоту вялікую бярэць.* Нсл.

•**квотавы**-*вая-вае*—накопленный процентами. Нсл. 233. *Квотавым грошам жывець.* Нсл.

•**квотнік**-*ка, предл.-ку, зват. квотніча, м.*—ростовщик. Нсл. 233. *Таргач кажны квотнік.* Нсл.

•**квотны**-*ная-нае*—процентный. Нсл. 233. *Квотны доўг.* Нсл. *Квотным жытам засеяў.* Тм.

•**ква́дра**-*ры-ры, мн. ч.-раў, ж.*—вид(фаза, **С.**) луны, четверть лунного течения. Нсл. 231. *У першую квадру сусім ня было пагоды.* Нсл. *Трэйцяя настала квадра.* Тм.

•**квадранец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—четверть часа. Нсл. 231. *За квадранец прыду.* Нсл.

•**ква́дравы**-*вая-вае*—относящийся к четверти лунного течения. Нсл. 232. *Квадравая пятніца.* Нсл. *Квадравыя зацемы рабіць добра.* Тм.

•**ква́какць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—квакать. *Жабы квакаюць.* *Соверш.* **праквакаць.** *Жабы праквакаюць.* Кавыль: Ростань, II.

•**квакта́ньне**—лягушачья икра. Гсл.

•**квакта́ць,** *-кчу́, квокчаш-ча, несоверш.*—клохтать(о курице). Ар. *Курыца пачала квактаць.* Ар.

•**квакту́ха**-*хі, дат., предл. квактусе, ж.*—курица, которая клохчет, т.е. особным криком просится на яйца, Ар. наседка, ПНЗ; МГсл. курица наседка. Шсл. *Трэба дзе дастаць квактуху, каб пасадзіць пыляняты.* Ст.

•**квакуха**-*хі*—курица наседка. Растсл.; МГсл. *Прысела, быццам якая квакуха... царква.* Гарэцкі: Песьні 6.

•**кварта**-*ты, мн. ч.-таў, ж.*—четверть гарнца, бутылка. Гсл.; Ар.

•**квасоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—хлеб, приготовленный для искрошения для кваса.

адкрышыць квасоўку—искрошить приготовленный для кваса хлеб и положить в квашню, добавив последнюю водой. Дсл. *Ці ёсьць у нас сядні квас? Ды не, сядні толькі адкрышыла квасоўку.* Дсл.(*под адкрышыць*).

•**квасі́ны**-*наў, единств. ч. нет,* **1.**—вещество, служащее возбудителем брожения, закваска. *Да таго й другога квасу загадзя гатуюць "квасіны"*—печенья из отрубей, простой отвар последних, хлебные корки, заливаные водой. НК.: Очерки, 67.

2. осадки от кваса. Нсл. 232.

3. отстой от всякой жидкости. Нсл. 232. *Самы гарэлачку, піўцо выпілі, а нам квасіны заставілі.* Нсл.

4. квасы, сок, в котором мочат кожи. Нсл. 232. *Квасіны аўчыньнікавыя.* Нсл.

•**ква́шаніна,** (Ар.), **квашані́на.** Шсл.-*ны-не-не, ж.*—холодное, Ксл. студень. Шсл.; Ар. *Замерзла ў стопцы квашаніна.* Ст. *Дзеці елі квашаніну з парасячых ног.* Сьвеча Беш. (Ксл.). *См. ляк в 2-ом см.*

•**квач**-*ча́, предл.-чу́, зват. ква́чу, мн. ч.-чы́-чоў-чом-чы-ча́мі-чох, м.*—(кисть, помазок для змазки колёс, **С.**) мазилка, Шсл.; МГсл.; Нсл. 232. помазок, чем мажут. ПНЗ. *Падай квач мазаць калёсы.* Ст. *Квачом беле хату.* Нсл. *Уменьш.* **ква́чык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча*—дегтевая мочалка. Нсл. 232. *Дзягцёвы квачык згубіў.* Нсл.

•**квэцаць(квецаць,** ПНЗ)-*аю-аеш-ае, несоверш.*—замазывать. ПНЗ. *Соверш.* **абквэцаць**—опачкать чем-л. чёрным(дёгтем, сажей). Шсл. *Деепр. наст. вр.* **абквэцаны.** Шсл. *Усе рукі абквэцаны ў дзёгаць.* Ст.

•**квэцацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—пачкаться. *Соверш.* **абквэцацца**—опачкаться. Шсл. *І собіла ж табе гэтак абквэцацца!* Ст.

●**кве́т,** *квѐту, предл. и зват. квѐце, м.*—цвет. Нсл. 233; Кур., Пск. (Даль). *Войчанька мой міленькі, рожавы квеце — пабывай у мяне хоць раз у леце.* Нсл. *Квет мушкатоватый.* Прывілей 1499 г. месту Менскаму (Мухановский сборник, Но. 68, М. 1836, стр. 96). *Я ўсі кветы бачу, што хораша расквітаюцца.* Ц.С. Палуева Росл.(Раст. Смоленск). *Косы чорныя маўкліва распусьціла ноч па сьвеце, на лістку, на кажным квеце.* С. Музыка, 250.

●**кве́тка**-*ткі-тцы, мн. ч.-так(-ткаў), ж.*—цветок. Ар.; МГсл.; Растсл.; ПНЗ; Нсл. 233; Тул., Смл. (Даль). *Якая прыгожая кветка!* Нсл. *Дзіцятка маё, кветка мая дарагая!* Тм. *Мы кветкі ірвалі.* Ніна Тарас. *Беларусь, мая ты кветка, буду век цябе кахаць.* Кавыль: Ростань, 7. *Уменьш.* **кве́тачка**-*чкі-чцы,* **1.** цветочек. Нсл. 233; Ар. *Ай ты ж, мая кветачка! Куды ж я цябе ладжу? Ай ня ў цэркаўку пад вянец, ды на могілку ў пясок.* Пахоўн. галашэньне. Нсл.
2. украшения коровая, витые из теста, в роде цветов. Нсл. 233. *Пшонка мая прыда̀лася, ды на каравай зьгібалася, на каравай, на кветачкі, лучы, Божа, нашы дзетачкі.* Нсл.

●**кве́тня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—цветник. МГсл.

●**Кветунь**—город в Трубчевском уезде, б. Орловской губ.

●**квялі́ць**-*лю, квѐліш-ле, несоверш. кагошто*—раздражать. Пц.; Сц. *Не квялі яго.* Пц. *Гоенай раны ня трэба квяліць.* Варлыга: Прык. *Нашто квяліць боль.* Машара: Хлеб(Калосьсе, кн. 2, 1935 г., стр. 77).

●**квялі́цца**-*люся, кеелішся, несоверш. Сустрэцца жадаеце? Кеелiцеся.* Юхн.(Узгоркі).

●**квяці́сты**-*тая-тае*—цветистый. *Гады маленства вялі ў гамон бор, лугоў квяцістых шыр.* Кавыль: Думы, 29. *Раўніна ўся — квяцісты сад.* Карп Р.: Успамін(Б. Ускалось, Но. 6).

●**квяці́ць,** *квячу, квеціш-ціць, несоверш.*—цветить, пестро раскрашивать, расцвечивать. *Соверш.* **расквяціць**—расцветить. *Бярозку ўсю бельлю прыгожа расквяцілі мароз і зіма.* Машара(Калосьсе, кн. 1-ая 1934 г., стр. 81). *Ср. расквяціцца.*

●**квіленьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—жалобные крики птицы, зверя. Гсл.

●**квіліць**—жалобно кричать, петь. *Соверш.* **заквіліці**—жалобно запищать, запеть.

●**квісьці́, квісьць,** (Нсл.), *квіту̀, квіцѐш, квіцѐць, квіцѐм—ціцѐ, несоверш.*—цвести, находиться в цвете. Нсл. 232; Гсл. *Грэччына квіцець, адквіла.* Нсл.

адквісьці, *адквіту̀, адквіцѐш-цѐць-цѐм-ціцѐ*—отцвести. Нсл. 232. *Несоверш.* **адквіта̀ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—отцветать. Нсл. 374. *Красачкі мае ўжо адквітаюць, адквілі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **адквіта́ньне**-*ня, предл.-ню*—отцветание. *Адкветаньне красак.* Нсл. 374.

расквісьці, *расквіту̀-квіцеш-квіцець, соверш.*—расцвесть. *Несоверш.* **расквітаць**—расцветать. Ластсл. 606.

квісьціся, *квіцецца, несоверш. Я ўсі кветы бачу, што хораша расквітаюцца.* Ц.С. Палуева Росл.(Раст.: Смоленск).

●**квіт,** *квіта̀, предл. и зват. квіце, мн. ч., дат.-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—расписка, квитанция. МГсл. *Уменьш.* **квіток**-*тка̀, предл.-тку̀, зват. квіткy, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох,* **1.** квитанция, МГсл.; ПНЗ; Шсл. записочка. Нсл. 232.
2. расписочка в принятии чего-л. Нсл. 232.

●**паквітавацца за свае ўчынкі**—поплатиться. МГсл.

●**ку́бак**-*бка, м.*—кружка. Ар.; МГсл.

●**куба́н**-*на, предл. и зват.-не, м.*—взятка. Віленшч., Ковенш.(Нсл. 357). *Узяў кубана, а не зрабіў, як трэба.* Нсл.

●**куба́р**-*ара̀, предл.-ару̀, зват.-а̀ру, мн. ч.-ры̀-роў-ром-ры̀-ра̀мі-рох, м.*—взятка. Гсл. *Няправеднымі кубарамі забагацеў.* Нсл. 257.

●**ку́бел**-*бла, предл. и зват.-бле; мн. ч., род.-блаў,* .—ведерная посудина с крышкой и ушками вверху, чрез которые проходит задвижка; в середину крышки вправлена бывает гнутая ручка, за которую клепчатая кадка с двумя ушками вверху, с накладной крышкой, запирающеюся деревянной задвижкою, на трех ножках, которые есть продолженные вниз клёпки, НК.: Очерки, 136. кадка с крышкой в место сундука. Гсл. *Большой ушат с крышкой для хранения преимущественно женского платья,* Растсл.; Ар. дежка с ушками и крышкой для белья. Косіч; Ар. *Маці налажыла ёй цэлы кубел субояў і адзежы.* Прыстой Чаш. (Ксл.). *Наклалі цэлы кубел палацён.* Ст. *Повен кубел адзежы.* Нсл. 257. *Ідзі, дачушка, бяз кубла, чаму мычачкі ня скубла.* Горц.(Кот. 208).
2. бочка(ушат, С.) с крышкой для складывания сала, мяса а также и ссыпания муки, Шсл. кадка с ушками и крышкой для хранения сала(мяса вообще, Ар.). Раст.: Смоленск 149. *З парсюка налажылі цэлы кубел сала.* Ст. *Ой кубле, мой кубле, ды што й у цябе бубне?* Косіч 243. *Уменьш.* **кубе́лец**-*лца, предл.-лцу, зват.-лча.* Шсл. *Сала зложана ў кубелцу.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *Нейдзе ў стопцы глуха стукала кубелцам сястра.* Адамчык: Арж. колас.

кубе́льчык-*ыка, предл.-ыку, уменьш. к кубѐлец.* Шсл. *Масла стаіць у кубѐльчыку.* Ст.

кубёлак-*лка, предл. и зват.-лку, уменьш. к кубел.* Шсл. *Кубёлак насыпалі пшоннае мукі.* Ст.

кубялок-*лка̀, предл.-лку̀, зват. кубёлку, мн. ч., дат.-лком, мн. ч., предл.-лкох, уменьш. к кубел.* Нсл. 257. *Кубялок да хусьця добры.* Нсл.

ку́блік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, уменьш. к кубел.*, ушатец с ушками и крышкою. Нсл. 257.

ку́блічак-*чка, предл. и зват. кублічку, уменьш. к кублік*—небольшое ведерко (емкость гарнец или два) с двумя ушками и крышкою, в средине которой есть гнутая ручка; чрез последнюю и ведерные ушки проходит задвижка. НК.: Очерки, 77.

•**кубло**-*ла̀, мн. ч. кублы-лаў, ср. — кубел. Шамнулі вазочкі на дварэ, паглядзі, мамачка, ці не да мяне? Па цябе, дачухна, па цябе. Гатуй, мамачка, кубло мне. Ідзі, дачушка бяз кубла, чаму мычачкі ня скубла.* Горц.(Кор. 208).

•**кублі̇ць**-*лю̀ несоверш. каля каго*—шутить, острить. Нсл. 257. *Досіць табе кубліць каля мяне.* Нсл. *См.* *шкѐліць. Соверш.* **падкубліць.** Нсл. 257. *Ён майстра кубліць, не каля аднага падкубліў.* Нсл.

•**кубрава́ць**-*рўю-рўеш-рўе, повел.-рўй-рўйма, несоверш.* **1.** заниматься хождением с просительной книгою на церковь. Нсл. 257. *Цэлы год кубраваў, а грошай мала прывёз на царкву.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **кубрава́ны**—собранный посредством хождения с просительной книгою. Нсл. 257. *Кубраваныя грошы ня пойдуць на карысьць.* Нсл. *Ня кубруй каля мяне.* Нсл.
2. подшучивать с обидою, Нсл. 257.
шутить, трунить, насмехаться. Вят. (Даль).

кубрава́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к кубраваць в 1-ом см.* **1.** хождение с книгою для испрошения подаяния на церковь. Нсл. 257. *Быў бедны, а пераз кубраваньне забагацеў.* Нсл.
2. *отгл. имя сущ. к кубраваць в 2-ом см.*, увертки, шутки. Нсл. 257. *Дадзеў сваім кубраваньням.* Нсл. *Досіць табе падпушчаць свае кубраваньне.* Тм.

•**кубры́ць**-*рў(от кубар), несоверш. каля каго*—подшучивать с обидою. Нсл. 257. *Ён каля цябе кубрыць, а ты слухаеш яго, як дурань.* Нсл.

кубрэньне-*ня, предл.-ню*—насмешки, обидные шутки, увершки. Нсл. 257. *Пакінь свае кубрэньне.* Нсл. *Соверш.* **накубры́ць.** Нсл. 257. *Нехта каля мяне падкубрыў, выцягнуў*(шутя, Нсл. 442) *машонку з грашыма.* Нсл.

закубры́ць-*рў, Соверш.*—загулять, закутить. Дсл. 240. *Гаспадар наш закубрыў.* Дсл.

•**куга́**, *междомет.* **1.** передает крик грудных детей(а также совы, С.). Шсл.; Іг; Нсл. 257. *Малое плача: "Куга! Куга!"* Ст. *Куга! я табе ня слуга. Поговор.* Нсл.
2. *имя сущ., несклон.*—младенец. Нсл. 257. *Яму куга Бог даў.* Нсл.

•**куга́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** *кричать свойственно младенцу(о младенце: плакать, издавая крик "куга!".* Шсл.). Нсл. 257. *Дзіцё кугакае, ідзі пакармі.* Нсл. *На елцы кугакае сава.* Я.Г.: кі: Казкі, Но. 2, стр. 6. *Отгл. имя сущ.* **куга́каньне**-*ня, предл.-ню*—крик младенца. Нсл. 257. *Які тый склізень, а кугаканьня на ўсю хату.* Нсл. *Соверш.* **закуга́каць**—заплакать(о новорожденном ребенке). Дсл. 240.
2. кричать свойственно совам. Нсл. 257. *Там сядзіць, ідзе й совы ня кугакаюць.* Нсл.

куга́кнуць-*ну-неш-не, однкрт.* **1.** крикнуть свойственно сове.

•**ку́халь**-*хля, предл. и зват.-хлю, мн. ч., род.-хляў, м.*—бокал большого размера, глиняная кружка, Гсл. муравленная глиняная кружка. Нсл. 262. *У кухлю стаіць.* Нсл. *Уменьш.* **ку́хлік**-*ка, предл.-ку, м.*
1. глиняная кружка с ручкой. НК.: Очерки, 90.
2. муравленный кувшинчик. Нсл. 262. *У кухліку, у кухліку малака спарыць дзіцяці.* Нсл.

ку́хлічак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к кухлік.* Нсл. 262.
3. глиняный чайник. ПНЗ.

•**ку́хар I**-*ра, предл. и зват.-ру, м.*—повар. Вр.; Шсл.; Нсл. 262; Гсл.; Вят., Кал. (Даль). *Даўней ён у дварэ за кухара служыў.* Ст.; НК.: Под. пос. 51; Ар.

•**ку́хар II**-*хра, предл. и зват.-хру, м.*—баул. Ар. *Цэлы кухар адзежы наскладала.* Ст.

•**куха́рка**-*ркі-рцы, ж.*—стряпуха, кухарка. Ар.

•**кухава́р**-*а̀ра, предл. и зват.-а̀ру, мн. ч., род.-а̀раў, м.*—повар. Гсл.

•**кухава́рка**-*ркі-рцы, ж.*—повариха, стряпуха. Гсл.; Вят. (Даль).

•**ку́хва**-*вы-ве, ж.*— сороковедерная бочка с двумя доньями. Гсл.

•**куда́ктаць**-*чу-чаш-ча, несоверш.*—кричать свойственно курице: "Куд-куд-кудак!" Ар. — *кудахтаць.* Шсл. *Ходзе курачка па хаце, раскудакталася: "Як кудак, дык кудак, пашла за муж, ды не так".* Росуха Імгл.(Косіч 61). *Курыца зьнеслася ды кудакча.* Ст.

•**куда́са**-*сы, ж.*—метель. Ксл.; Віленш., Ковенш.(Нсл. 237). *На двары вялікая кудаса.* Мар'янфельд Беш. (Ксл.). *Кудаса на дварэ.* Нсл.

•**кудаса́**-*сы̀, ж.*—метель, вьюга, хурта. Вост. (Даль).

•**кудэма,** *нареч. — кудэю.*

•**кудэю,** *нареч.*—по какому направлению. Шсл. *Кудэю тут прайсьці?*

•**кудкуда́ктаць**-*кчу-кчаш-кча, несоверш. — кудахтаць.*

•**ку́дла**-*лы-ле, ж.* **1.** патла, косма, прядь растрепаных волос, шерсти на человеке или на животном, Ар.; Вят. (Даль) кудер, клок волос, говор. презр. Нсл. 257., название длинных, всклоченных волос. НК.: Очерки Но. 308. *Во выпусьціла кудлу з-пад наметкі.* Нсл. *Распусьціўшы кудлы ходзе.* Нсл. *Паўрываю ўсе кудлы табе з галавы.* Ст.

2. *общ.*—нечеса, Нсл. 257. растрепа, Ар. женщина с всклоченными волосами. Ар. *Узяў замуж нейкую кудлу.* Ст. *Кудлу гэтага й Богу маліцца не наўчылі.* Нсл. *Ходзе кудла кудлаю.* Тм.

3. кличка косматой собаки, Нсл. 257. название длинно-шерстной, кудрявой собаки, какою может быть пудель. НК.: Очерки, Но. 308.

•**кудла́сты**-*тая-тае*—с всклокоченными волосами, или шерстью, НК.: Очерки, Но. 308., *"кудлаты"* в большей степени.

•**кудла́ты,** -*тая-тае*—взлохмоченный, косматый, Гсл. мохнатый, с длинными и всклокоченными волосами(или шерстью, **С.**). Вят., Вост. (Даль.).

•**кудлава́ты,** -*тая-тае*—колтуноватый, или с длинными нечесаными космами. Нсл. 257. *Не хадзі ты, кудлаваты, каля мае хаты, не тапчы ты, кудлаваты, мае руты, мяты.* Нсл.

•**кудла́ч**-*ача̀, предл.-ачу̀, зват.-а̀чу, мн. ч.-чычоў-чом-чоў-ча̀мі-чох, м.*—растрёпа, с всклокоченными волосами. Шсл. *Адыйдзі ты адгэтуль, кудлач ты!* Ст.

•**кудла́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.*—взлохмачивать, Ар. косматить, (Шсл.) взбивать и растрепывать кому волосы, длинную шерсть. Даль. Ня кудлач ты воўны. Ст. *І вецер кволаю рукою мае кудлачыў валасы.* Кавыль: Ростань, 38. *Соверш.* **пакудлачыць**—взлохматить. *Пакудлачыў валасы.* Ст. *Деепр.* **пакудла́чаны**—взлохмаченный. *Уся воўна пакудлачана.* Ст. *Лён пакудлачаны.* Ст.

•**кудла́чыцца,** *несоверш.*—взлохмачиваться. *Нешта кудлачыцца мая кудзеля.* Ст. *Соверш.*

пакудлачыцца—взлохматиться. *Пакудлачылася кудзеля, аж нельга й прыступіцца да яе.* Ст. *Деепр. наст. вр.* **пакудлачыўшыся.** Ар.

•**ку́дра**-*ры-ры, ж.*—хвойная рощча. Ар. *Уменьш.* **кудзерка**-*ркі-рцы*—хвойная рощица, Ар. рощица. Віленш, Ковенш., Городзеншч.(Нсл. 257). *А там далей лесу кудзерка відаць.* С. Музыка, 187.

•**куды́,** *нареч.*—куда. Ар.; МГсл.; Шсл.; Нсл. 257. *Куды ты лезеш?* Нсл. *Куды людзі, туды й я. Послов.* Нсл. *Куды я, туды й доля мая. Поговор.* Ст.

•**куды́ хоця**—куда угодно. *Можа хадзіць куды хоця.* ЗСД. 245. *Скрозь, куды хоця зірні.* Гарун: Блр. марш.

•**кудысь,** *нареч.*—куда-то. Гсл.; Іг.; Доры; Сакуны, 92. *Зялёны гай і пералескі плылі кудысь, як у сьне.* Кавыль: Ростань, 38. *Гледзячы кудысь у далячыню, Алесь прылёг на пліто.* М. Вольны(Б. Ускалось, Но. 6). *Колькі часу глядзела кудысь.* Я. Васілёнак("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 191). *Пазіраў яму кудысь пад ногі.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).

•**куды́сьці,** *нареч.*—куда-то. Дсл.; Іг. *Я кудысьці ішоў бы, ляцеў.* Кавыль: Ростань, 14.

•**куеўдзіцца,** -*джуся-дзішся*—двигаться, ворочиться(**С.**). Растсл.—куелдать, елдыжить, мутить, ссорить, заводить брань, раздор, свару, смуты. Даль.

•**каёчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.*—бить, толкать, тормошить. Аш.

закуёчыць, -*чу-чыш-ча, соверш., перех.*—медленно убить многими ударами, хотя и не сильными.

•**кудзеля**-*лі-лі, ж.*—кудель. Ар.; Шсл.; Пачаевічы Чаш. (Ксл.). *Адну кудзелю ўжо спрала.* Ст.

•**кудзельніца**-*цы-цы*—участница посиделок с куделей.

•**ку́зік**-*іка, м.*—пуговица. Растсл.; ПНЗ.

•**кузуятка**-*ткі-тцы, ж.*—жилет. Дсл. 522 (*под одежда*).

•**ку́зьня**-*ні, дат., предл.-ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—кузница. Ар.; Шсл.; Дрыкольле Куз. (Ксл.); Гсл.; Дсл.(*под выгнуць*).

•**кузю́, кузю́, кузю́,** *междомет.*—возглас, которым призывают жеребенка. Ар.

•**ку́жаль**-*лю, предл.-лю, м.* Север. Сур.(Шейн, 1-2, 497). **1.** первый сорт(вычесанного, **С.**) льна, Гсл. первосортное волокно для прядения, НК.: Очерки, 146; Ар. лучший сорт льна, приготовленного для пряжи. Шсл.

2. полотно из волокна *"кужалю"*, Ар. полотно лучшего сорта — тонкое. Шсл.; Раманаўка Сян. (Ксл.). *Выткала кужалю дзьве губкі.* Ст. *Уменьш.* **кужалёк**-*льку, предл.-льку̀.* Растсл.; Ар.

•**ку́жальніца,** (Сурынка), **кужэльніца,** (НК.)-*цы-цы, ж.*—пряха *"кужалю"*. НК.: Очерки, 148.

•**кужэльны**-*ная-нае, прилаг. к кужаль,* НК.: Очерки, 148; Ар. сделанный из *"кужалю"*. Шсл. *Кужэльнае прадзіва, палатно.* Ар. *Кужэльная кудзеля.* НК.: Очерки, 148. *Надзеў кужэльную сарочку.* Ст. *Кужэльныя ніткі.* Ар.

•**кукоб-еньне**-*ены,—см. под кукобіць.*

•**кукобіць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.*—лелеять, Растсл.; Косіч 233; Гсл. воспитывать, няньчить, лелеять, Нсл. 258. нежить, холить, лелеять. Смл. (Даль). *На рацэ вутка сакоча, Андрэйкава маці рагоча, не кахала, ня кукобіла, ёсьць каго пасылаці, ёсьць каго пабуджаці.* Лупскі Стдуб.(Косіч 251). *До табе кукобіць — раздурыш.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Дачка ня бацькава карысьць, я ж яе гадавала й кукобіла, а прышоў час і трэба аддаць у чужыя людзі, хоць бы яна яшчэ гадочак пакрасавалася ў дзеўках.* Косіч 233. *Во табе, маці галавата, апусьцее твая хата, дуньку мы возьмем і песьню запяем. Ня кукобіць табе дзеўку, бывай матка, бывай хатка.* Горц. (Кот. 211). *О, зямля! Гэта ты, толькі ты жыцьцядайнаю казкай шапцела, ты адна майго зла нераты разрывала, кукобіла цела.* Салавей: Сіла, 49. *Усё пільней кукобяць думку Асмолаўцы аб нейкім дзіве — ці-то аб зямлі, ці-то аб волі. Вось нехта*

аб'явіцца і прынясецъ дзіва із сабою... Гарэцкі: Песьні, 10. *Деепр. наст. вр.* **кукобены** —неженный с детства; воспитанный (лелеянный, **С.**). Нсл. 258. *Мой кукобены хлопчык.* Нсл. *Паненка імною кукобена.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **кукобеньне**-*ня, предл.-ню.* Нсл. 258. *Падзякаваў добра за маё кукобеньне.* Нсл. *Ён майго кукобеньня.* Тм.

кукоблены, *деепр. наст. вр.*—взлелеять. Нсл. *Деепр. наст. вр.* **вы́кукабены**—взлелеянный. Нсл. *Мною ўсі дзеці тваe выкукабеныя.* Нсл.

ускукобіць, *соверш., перех.*—взлелеять, воспитать. Нсл. 72. *Ускукобіў сіротку.* Нсл. *Кукобіла, ускукобіла яго, як роднае дзяцё.* Нсл. 258.

•**кукобіцца**-*блюся-бішся, несоверш.*—нежиться. Гсл.

•**кукобніца**-*цы-цы, ж.*—женщина, которая *"кукобе"* — лелеет. *У полю не работніца, у доме ня кукобніца.* Козіна Пуціў.(Халанскі, 127).

•**кукобны**-*ная-нае,* Смл. (Даль)—нежный (ребенок).

•**кукольнік**-*ка, предл.-іку, зват.-іча, м., област.* — *валачэбнік.* Лань Нясьв.

•**ку́ка,** *ку́кі, куццы, ж.,* НК.: Очерки, 395 —орудие для разбиванья комьев земли, состоит из короткой толстой чурки, прилаженной к тонкой рукояти, в виде молотка, НК.: Очерки, 397. деревянный молот глушить рыбу. Ксл.

•**кукаба́ка**-*а́кі-аццы, ж.*—рукоятка снаряда, на который всовывается *"вітушка".* Аш.

•**ку́каль**-*лю, предл. и зват.-лю, м.*—сорный цветок красного цвета, растет в пшенице. Аш.

•**кука́рда**-*ды-дзе, мн. ч., род.-даў, ж.*—кокарда. Ар.; Шсл. *Думае, што кукарду начапіў, дык пан вялікі.* Ст.

•**кукару́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* —закручивать. Нсл. 258. *Кукуручыць валасы.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **кукару́чаны** —закрученный. *Кукаручаныя вусы, валасы.* Нсл.

•**кукару́чыцца**-*ўчуся-ўчышся, несоверш.* —закручиваться. Нсл. 258. *Валасы кукаручацца.* Нсл. *Соверш.* **закукару́чыцца** —закрутиться. Нсл. 258. *Нос закукуручыўшыся твой.* Нсл.

•**кукава́ць**-*кўю-кўеш-кўе; повел. кукўйкуйма, несоверш.* **1.** куковать. Ар. *Отгл. имя сущ.* **кукава́ньне**-*ня, предл.-ню*—кукованье. *Ласкат.* **кукаванейка**-*ка. Ужо тваё мінулася веснавое кукаванейка.* ПНЗ. 46.

2. *перен.*—сожалеть, плакать. Шсл. *Памрэ твой муж, тады будзеш кукаваць.* Ст. *Соверш.* **закукава́ць**—загоревать. Дсл. 240. *Закукуе сёлета бяз хлеба.* Дсл.

•**кука́ука**-*кі, дат., предл. кукаўцы, ж.*—лягушка, издающая звуки похожие на звуки кукушек. Сьпяглiца.

•**кукярэчкі**-*чак, единств. ч. нет.*—корточки. Гсл. *Сесьці на кукярэчкі.* Гсл. *См. куркішкі.*

•**ку́кла**-*лы-ле, мн. ч., род.-лаў, ж.* **1.** узел (волос у женщин сзади головы), Ар. закрученные волосы в прическу. Ксл. *Закруціла ўжо куклу.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Выйшла босая маладзіца бяз хусткі з русымі валасамі, субранымі на патыліцы ў куклу.* Адамчык: Арж. колас.

2. бутон. Ксл. *Глянь, якія куклы на рожы.* Доўжа Куз. (Ксл.). *См. піпух.*

3. мера льна в шесть *"ручаяк",* Шсл. около 20 фунтов чистого льна в связке. Пск. (Даль). *У дзесяток лезе дзесяць куклаў.* Ст.

•**ку́кса**-*сы-се, мн. ч., род.-саў, ж.* **1.** рука без пальцев или с уродоваными пальцами. Нсл. 258. *Куксаю сваёю нічога ня зробіш.* Нсл.

2. рука, неспособная к мелкой, нежной работе. Нсл. 258. *Не з тваімі куксамі гэта зрабіць.* Нсл.

3. кулак, имеющий направление для удара со стороны большого и указательного пальцев(тычок, **С.**). Шсл. *Сунуў яму куксаю ў зубы.* Ст. *Куксамі біць.* Нсл. 258. *Куксаў пад бок надаваў.* Тм.

4. человек с изуродованной рукой, неимеющий пальцев и т.п. Гсл.

•**кукса́ць**-*а́ю-а́еш-а́е, повел.-а́й-а́йма, несоверш., перех.*—бить кулаками, толкать. Нсл. 258. *Ты яго часта куксаеш.* Нсл. *Однкрт.* **куксану́ць,** -*нў-нèш-нèць-нèм-ніце*—ударить кулаком, особенно под бок. *Няма ведама за што куксануў ты яго. См. куксіць. Соверш.* **наку́ксаць.** Нсл. *За што ты накуксаў яго?* Нсл.

•**ку́ксіць,** *несоверш., перех.*—бить кулаками, *"куксамі"* (толкать, Нсл.). Шсл.; Нсл. 258. *Падабраў пад сябе ды давай куксіць.* Ст. *За што ты яго куксіш? Соверш.* **наку́ксіць** —насовать *"куксамі",* Шсл. надавать толчков. Нсл. 310. *Накуксілі пад бок табе добра.* Ст. *Соверш.* **прыку́ксіць,** *перех.*—приколотить. Шсл. *Сусім прыкуксілі яго, ледзь жывога пакінулі.* Ст.

•**куксіцца**—быть в состоянии недомагания. *Сьцюдзена табе, Алюся? Спытаўся стары, зацеміў, што яна не такая, як заўсёды, быццам мімаволі куксіцца.* Дзьве Душы, 84.

•**ку́кта**-*ты, мн. ч., род.-таў, ж.* **1.** рука или нога с отрубленными пальцами. Шсл. *Гэта ж ня рука, а кукта; на ёй няма палцаў.* Ст.

2. свернутые на голове в виде узла женские волосы, Шсл. узел волос на голове. Ст. *Валасы закруціла ў кукту.* Ст. *См. кукла.*

•**кукта́ты**-*тая-тае*—с изуродованною рукою или ногою. Шсл. *Яна ж куктатая, на аднэй руццэ няма двух палцаў, яна ня зможа табе рабіць.* Ст.

•**куку́ць**-*цѝ, предл.-цю̀, зват. кукỳцю, мн. ч.-цї-цёỳ-цём-цямі-цёх,* .— род свистка на подобие кукушки, отчего и получил он свое название. Производят *"кукуці"* горшечники в м.-ке Крево Ошмянск. уезда.

•**кула́га**-*àгі-àзе, ж.* (НК.: Очерки, 479)—кушанье из вареного сладко-кислого теста, Гсл. кушанье, приготовленное из муки проросшего овса; род кушанья, ПНЗ. полугустое кушанье, преимущественно сладкое. Ксл. *Варылі яшчэ ў прытульлю ежу, каторая звалася "кулага". Гэта быў густы кісель із прарослага аўсу — з пахам хлебнага квасу.* (*перакладзена*). Голубев: Мальчик из Уржума. *Ср. мілта.*, —жидкое кушанье, вроде похлёбки, из ржаной муки и солода. Раст.: Смоленск, 150. *Ср. кулажына.*

ласая кулага—суп, приготовляемый из всех почти ягод, а также яблок и груш. НК.: Очерки, 21. *Набралі ягадаў, наварылі кулагі.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).

•**кула́жына**-*ны-не, ж., топогр.*—низменное, мокроватое торфянистое место. Ар. *Гусі на кулажыне.* Ар.

•**кула́жнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —насмешливое название жителя города Могилева. Нсл. 258.

•**кула́жніца**-*цы-цы, ж. к кулажнік.* Нсл. 258.

•**кула́жыцца**-*жыцца, несоверш.* **1.** становиться пасмурным, расположенным к дождю. Нсл. 258. *Сяднішні дзень з раньня пачаў кулажыцца.* Нсл.

2. быть расположенным к плачу, или болезни; кривляться. Нсл. 258. *Дзяцё сядні нешта кулажыцца.* Нсл.

закула́жавацца-*жуецца, несоверш.*—становиться пасмурным. Дсл. 240. *Соверш.* **закула́жыцца.** Дсл. 240. *Неба закулажылася.* Дсл.

•**кула́к**-*кà, предл.-кỳ, зват. кулàча, мн. ч.-кї-коў-ком-кі-кàмі-кох, м.* **1.** кулак(кисть руки с согнутыми и прижатыми к ладони пальцами). Ар.

2. зуб в шестерне. *Паглядзеце, як яны зьясьнялі слова кулак — гэта у шасьцярні.* Хведаровіч: Пісьменьнікі, 60. *Собир.* **кула́чча**-*ча.* Косіч 83.

•**куламеса,**—*см. под каламеса.* Нсл. 258.

•**куламесіць,**—*см. под каламесіць.*

•**куламе́сіцца,**—*см. под каламесіцца.*

•**куламесны**-*ная-нае,*—*см. под каламесны.*

•**кула́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* —бить кулаком, колотить. *Ср. адкулачыць. Соверш.* **адкула́чыць**—отколотить. Дсл. *Здорава яго адкулачыў.* Дсл.

•**кулдыя́чаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к кулдыячыць*—лепет, невнятная речь. Гсл.

•**кулдыя́чыць, 1.** лепетать, говоря о детях. Нсл. 258. *Кулдыячыць няма ведама што.* Нсл.

2. говорить нескладно и в особенности на ином языке, Нсл. 258. невнятно говорить, скрадывать слоги и слова. Гсл. *Хто яго разьбярэць, што ён кулдыячыць.* Нсл. *Жыды кулдыячаць пасвойму.* Нсл. *Я сам... я пайду...я ж іду — увесь беды ад крыўды й сораму, што ўчынілі над ім гвалт, кулдыячыў Гаршчок гарадавым.* Дзьве Душы, 73. *Соверш.* **закулдыячыць,** Нсл. 258 —начать так говорить.

•**кулды́к I**-*кà, предл.-кỳ, зват. кулдыча, мн. ч.-кї-коў-ком-кі-кàмі-кох, м.*—индюк. Смл. (Даль).

•**кулды́к II,** *междомет.*—означает крик индейского петуха и более употребляемое, когда желают посмеяться над говорящим неявственно или нескладно. Нсл. 258. *Ат! кулдык, кулдык, як тый індык, так і гаворка ягоная.* Нсл.

2. насмешку над хромым, как и *кулдыб.* Нсл. 258.

•**кулды́каць,** *-аю-аеш-ае, несоверш.*(*звукоподр.*)—кричать, свойственно индейскому петуху. Нсл. 258; Смл. (Даль). *Індык кулдыкае* Нсл.

2. говорить громко, но не явственно. Нсл. 258. *Хто яго ведае, што ён кулдыкае, закулдыкаў.* Нсл.

закулды́каць, *соверш. к кулдыкаць в 1-ом и 2-ом см.*—начать кричать, как інд. петух или начать говорить громко, но не явственно. Нсл. 258. *Індык закулдыкаў.* Нсл.

•**кулды́кацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—кувыркаться. Гсл.; Шсл. *Дзятва кулдыкаецца па траве.* Ст. *Соверш.* **перакулды́кнуцца.** Шсл. *Перакулдыкнуўся тры разы.* Ст.

•**кулды́чка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—индейка(самка, С.). Смл. (Даль).

•**куле́ш**-*ляшỳ, предл.-шỳ, зват. кулѐшу; мн. ч.-шы̀-шоў-шом-шы-шàмі-шох, м.* **1.** род кушаньня, ПНЗ. жидкое тесто из гороховой муки, жарится на сковороде, Косіч 38. мучное пшеничное или гречневое кушанье, в роде соуса, Нсл. 258; Шсл. суп из ячменной, гороховой и бобовой муки, по густоте занимает средину между блинным тестом и густым овсяным киселем, НК.: Очерки, 18. мучное кушаньне, густое, с салом или колбасой, Гсл., жидкая каша. Мценский у.(Будде:-Орел, слов.). *Намачаліся з блінамі куляшу.* Ст. *У вясну кажны, хто ня мае хлеба, вара кулеш, беле малаком а калі няма малака, дык здаволены й посным.* Альшанікі Беш. (Ксл.). *Наварыла куляшу, што й есьці ня можна.* Нсл.

2. *перен.*—Неудачное густое(гуще обыкновенного, С.) какое-л. кушанье. Шсл. *Наварыла не заціркі а нейкага куляшу, што й есьці нельга!* Ст.

3. *перен.*—смута, неприятность. Нсл. *Нарабіла куляшу мяж людзьмі сваймі зводнямі.* Нсл.

куляшок-*шкà, предл.-шкỳ, зват. кулѐшку, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох,* **1.** *ум. к кулеш в 1-ом и 2-ом см.*

2. жидко разболтанное вещество. Нсл. 258. *Куляшок зрабіць на абклееньне акон.* Нсл.

•**куле́ўе, кулеўіка,**—*см. под куль.*

•**кулёк,** *кулька́, предл.-кў, зват. кўльку, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—пиджак, Дз.; Ксл. куртка. *Мне надабе пашыць свайму сыну кулёк.* Прыстоі Чаш. (Ксл.). Дрыс.; Дз. *Уменьш.* **кулёчак**-*чка, предл. и зват. кулёчку*—курточка.

2. *см. куль.*

•**кўля**-*лі, дат., предл.-лі, ж.* **1.** пуля. Ар.; Шсл.; Воўсішча Сян. (Ксл.); МГсл.; НК.: Очерки, 528; Нсл. 259. *Стрэльба куляю набіта.* Нсл. *Уменьш.* **кулька**-*лькі-льцы*—пулька. Нсл. 259. *Кульку ўсадзі ў пісталет.* Нсл.

кўлечка-*чкі-чцы, уменьш. к кулька*—пулечка. Нсл. 258.

2. (шаровидный сплошной снаряд, применявшийся в гладкоствольной артиллерии, С.) ядро. Гсл.

•**кулякўшкі(кулікўшкі,** Гсл.)-*шак, единств. ч. нет.*—детская игра в прятки. НК.: Бабы, Но. 7; Гсл.

•**кўлям**(*от куль*), *нареч.*—стремглав. Нсл. 258. *Кулям у ногі пакланіўся.* Нсл.

•**куля́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—игра, переверт всего тела чрез голову, или движение *"катком"* в одну сторону, до полного головокружения, что охотнее делается игроками с горного ската, НК.: Очерки, Но. 596. любимая детская забава, состоящаяся в кувырканье чрез голову, НК.: Пасоб, Но. 50. кувырканье.

2. поклоны в ноги. Нсл. 259. *Куляньням да ног адпрасіўся.* Нсл.

3. опрокидывание. *Ср. куляць.*

•**куляшок,**—*см. под кулеш.*

•**куляпушчала**-*ла, мн. ч.-лы, ср.*—пулемет.

•**куляшэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—делаться реже обыкновенного; становиться водянистым. Нсл. 258. *Клёцкі куляшэюць.* Нсл. *Соверш.* **раскуляшэць.** Нсл. 258. *Клёцкі раскуляшэлі да вечара.* Нсл.

•**куляшы́ць**-*шў-шыш-шыць,* **1.** *несоверш., перех.*—разболтывать что-л. Нсл. 258.

2. разводить, редить. Нсл. 258. *Не куляшы вараніны, заціркі.* Нсл.

раскуле́шыць-*шу-шыш-ша, перех.*—возмутить что-л. жидкое, взболтать. Нсл. 556. *Сіляючы з дна квас, раскулешыш ты яго, піць ня можна.* Нсл.

2. густое что-л. из кушанья обратить в размазню. Нсл. 556. *Не раскуляшы кашы.* Нсл.

3. бить до опухоли, распушать. Нсл. 556. *Ня лезь к імне, морду раскулешу тваю.* Нсл.

•**куляшы́цца**-*шўся-шышся, несоверш. к раскулешыцца в 1-ом, 2-ом и 3-ем см. Гліна ад дажджу куляшыцца.* Нсл.

раскуле́шыцца. *соверш. к куляшыцца,* **1.** принять вид клейстера или киселя; расплыться. Нсл. 556. *Клёцкі безь яец пад вечар раскулешыліся.* Нсл.

2. сделаться вялым или неспокойным, расположеным к плачу. Нсл. 556. *Нешта ты сядні раскулешыўся.* Нсл.

3. *о погоде*: делаться пасмурным, дождливым. Нсл. 556. *Дзень сядні раскулешыўся на нѐпагадзь.* Нсл.

•**куля́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш.* **1.** падать в ноги. Нсл. 259. *Куляй, ня куляй, не дарую.* Нсл.

2. опрокидывать. Ар.; Шсл.; Доўжа Куз. (Ксл.). *Кінь ты куляць гэты камень, бо надарвешся.* Сянно (Ксл.). *Коце бочку куляючы.* Ст. *Соверш.* **перакулі́ць**-*лю-ліш-ле, перех.* **1.** опрокинуть. Ар.; Ксл. *Адзін перакуліў воз сена.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Перакуліў чаркі дзьве гарэлкі(зн. выпіў).* Ст.

2. перевалить, особенно через верх(чего-л.). Нсл. 404. *Перакулі гэтыя цяльпушкі на іншае месца.* Нсл. *Перакулі іх пераз плот.* Тм.

перакўлены, *прич. к перакуліць,* **1.** опрокинутый. *Мар'яна ўсё таўклася каля перакуленага панарада, шукаючы пляшкі.* Дудзіцкі("Бацьк." Но. 1-2, 437-438).

2. переваленный. Нсл. 404. *Мех перакулены хахлом падыспад.* Нсл. *Соверш.* **вы́куліць**-*лю-ліш-ле, перех.*—вывернуть кого или что-л.(напр. з повозки, С.) Ар.; Шсл. *Ня выкулі дзяцяці із саняў.* Ар.

акуля́ць-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*—устранять от себя, чуждаться, презирать. Нсл. 362. *Усі мяне акуляюць, як бедны стаў.* Нсл. *Ой! Мае суседачкі п'юць ды гуляюць, мяне адну бяздольную, адну акуляюць.* Из песни, Нсл. *Соверш.* **акулі́ць**-*лю-ліш-ле, перех.*

•**куля́цца**-*яюся-яешся, несоверш., возвр.* **1.** (перевертываться, перекидываться через голову, С.), кувыркаться. Ар.; Шсл.; Доўжа Сян. (Ксл.). *Куляецца пераз галаву.* Ст. *(Дзеці) куляюцца ў сьнег.* І.Г. Лемантар, 84; Смаленш. *Соверш.* **перакулі́цца**-*люся-лішся,* **а)** перекувыкнуться. Гсл.; Ар. *Хлапец колькі разоў перакуліўся.* Ар.

б) опрокинуться. Ар.; Шсл.; Пск.(Иеропольский). *Перакуліўся воз у каўдобіне.* Ст. *Соверш.* **вы́куліцца**-*люся-лішся*—вывернуться кому или чему-л. из повозки. Ар.; Шсл. *Глядзі, а то выкулішся з драбінак.* Ст.

2. кланяться, валяться в ногах. Нсл. 259. *Куляўся яму доўга, пакуль адпрасіўся.* Нсл.

адкуля́цца, *соверш.* **1.** перестать кувыркаться. *Малцы крычаць: зьмей ляціць проста, глядзі, куляецца, глядзі адкуляўся — паляцеў проста.* Дсл.

2. отпроситься поклонами в ноги, Нсл. 375. перестать делать поклоны или движения в наклонном положении. *Далі б у сьпіну, калі б не адкуляўся.* Нсл. *Ср. кульма.*

акуля́цца-*яюся-яешся, несоверш.*—удаляться, убегать(избегать, С.). Нсл. 362. *Няхай бы ад каго, а то ад сваіх акуляецца, акуліўся.* Нсл. *Соверш.* **акулі́цца.** Нсл. 362. *Во куды яму памагала акуліцца!* Нсл.

накуля́цца, 1. накувыркаться.
2. накланяться. Нсл. *Накуляўся, пакуль адпрасіўся.* Нсл.

•**кулі́дка**-*дкі-дцы, ж., област.*—каравай хлеба. *А калі дастанеш грошы, купіш якую кулідку хлеба.* Капыловіч: Хлеб("Беларус", Но. 157). *См. буката.*

•**кулі́к,** *междомет.,*—выражающее мгновенное нечаянное падение. Нсл. 258. *Кулік пад стол.* Нсл. *Дрымаў дый кулік із лаўкі.* Нсл. *Кулік яму ў ногі дый заплакаў.* Нсл.

•**кулікава́ць,** *-кўю-кўеш-куе, несоверш.* —отыскивать спрятавшихся участников игры *"кулікушкі".* Гсл.

•**кулікўшкі,**—*см. под кулякушкі.*

•**куль I,** *куля́-лю, зват. кўлю, мн. ч.-лі-лёўлём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—большой сноп, куль соломы, Гсл. большой сноп вымолоченной соломы, пригодной для крытия крыш, Ар. куль соломы — пук, вязанка, Вост. (Даль) толстый сноп выбранной соломы для соломенной крыши. Шсл.
2. большая связка чего-л. Нсл. 259. *Куль адзецьця.* Нсл.

кулёк, *кулька̀, уменьш. к куль 1, 2.*

•**куль II,** *нареч. места*: **роўна куль**—точно докуда, точно до какого места, предела. Жойдзішкі Вял. *Роўна куль цягнецца гэтая сенажаць.* Жойдзішкі Вял.

•**кўльба**-*бы-бе, мн. ч., род.-баў, ж.* **1.** (палка с загнутым концом, употребляемая для опоры при ходьбе, С.) клюка. Гсл. *Вон пайшоў ты з хаты, сівы дзед з кульбою!* Колас: У ночы.
2. седло. Гсл.

•**кульба́ка**-*ѐкі-ѐцы, ж.* **1.** кривая палка. Гсл. *Стан пагнуўся, як кульбака.* Гсл.
2. согнутое дерево. Гсл.
3. седло. Гсл.; Нсл. 259; Вят. (Даль). *Езьдзіць на кульбацы.* Нсл.

•**кульба́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* —седлать. Нсл. 259. *Не таго каня кульбачыш, акульбачыў.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **кульбачаны**—седланный. Нсл. 259. *Кульбачаны конь качаецца.* Нсл. *Соверш.* **акульбачыць.** Нсл. 259. *Акульбачыць каня.* Нсл. 362. *Деепр. наст. вр.* **акульбачаны** —оседланный. Нсл. 362. *Акульбачаны конь качацца хоча.* Нсл.

•**кўльга,** (Гсл.), **кульга́,** (Нсл.)-*льгі(льгі̀)-льзе(льзѐ); мн. ч. кўльгі-льгаў, общ.*—хромножка. Гсл.; Нсл. 259. *Кульгу няма чаго пасылаць, ня борзда дакульгае.* Нсл.

•**кульга́ка**—*ѐкі, общ.*—хромец, хромоножка. Гсл.; Нк: Под. пос. Но. 108.

•**кульга́вы**-*вая-вае*—хромой. Ар.; Гсл.; Шсл.; Вят., Вост. (Даль). *Наш дзед кульгавы.* Ст.

•**кульга́ць,** *-ѐю-ѐеш-ѐе, несоверш.*—хромать, Гсл.; Нсл. 259; Ар. хромать, ковылять. Шсл.; Смл.,Тверск. (Даль). *Нешта ён зрабіў сваёй назе, што кульгае.* Ст. *Ідзець кульгаючы.* Ст. *Кульгаючы йдзець нехта.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **кульга́ньне**-*ня, предл.-ню*—хромота. Нсл. 259; Ар. *З кульгѐньням тваім ня борзда дабярэшся.* Нсл. *Соверш.* **дакульгаць**—дойти хромая. Нсл. 139. *Ледзь дакульгаў да двара.* Нсл. *Соверш.* **прыкульгаць**—прийти хромая. *Прыкульгаў зь лячэльні Карповіч.* Дзьве Душы, 105.

•**кульга́чны,** (НК.: Под. пос., Но. 100)—свойственный *"кульгаку".*

•**кульга́чны**-*ная-нае*—хромающий от кривоножья, болезненного расстройства. Гсл.

•**кульга́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.*—ходить, как хромой. НК.: Под. пос. Но. 108.

•**кульгўн**-*унѐ, предл.-унў, зват.-ўне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—хромой (знач. сущ.). *На кульгуна мужа Вэнэры.* Тат.: Кво вадыс, 267.

•**кульком(адзяваць, апратаваць)**—мешковатым положением на теле. НК.: Очерки, Но. 241. *См. пукам.*

•**кўльма,** *нареч.*—стремглав(быстро падая вниз головою, С.). Нсл. 259. *Кульма паваліўся.* Нсл. *Кульма паў у ногі.* Нсл. *Ср. кўлям.*

•**кульша́**-*шы̀*, Ксл. **кўльша**-*шы-шы, ж.* Шсл.; Ар.; Вост. (Даль)—бедро (в особенности в верхней его части, Ар.) Ксл. *Нешта ў мяне ў кульшы баліць.* Азярышча Аз. (Ксл.). *Захіні ты свае кульшы, што выставіла на паказ.* Ст. *Акругленьне тваіх кульшаў — як чудоўнае маніста.* Крушына: Творы, 130.

•**культ,** *кўльта, предл. и зват. кўльце, м.*—культ.

•**культўра**-*ры-ры, ж.*—культура.

•**культурна-асьветны** —культурно-просветительный.

•**культўрнасьць**-*ці, ж.*—культурность.

•**культўрны**-*ная-нае*—культурный.

•**культывава́ць,** *-вўю-вўеш-вуе*—культивировать.

•**кулюкава́ць**-*кўю-куеш-куе, несоверш., перех.*—разыскивать спрятавшихся при игре в *"кулюкушкі"* (прятки). НК.: Очерки, Но. 509. *См. кулікаваць.*

•**кулюкўшкі**-*шак, единств. ч. нет.*—прятки (игра). НК.: Игры, 26. *См. кулякўшкі, кулікўшкі.*

•**кум,** *кўма, предл. и зват. кўму, мн. ч.-мя̀моў-мом, мн. ч., предл.-мох, м.*—крестный отец к родителям крестника и к крестной матери(?). Ар. *Татулька быў за кўма.* Чартовічы Сур. Север.(Шейн II, 417). *Кума кўму не наробе шуму.* *Послов.* Рапан., Прык. 80. *Уменьш.* **кумок**-*мка, предл.-мку, зват. кўмку, мн. ч., дат.-мком, мн. ч., предл.-мкох*—куманёк. Ар.;Нсл. 259. *Кўмку! Я сьмерць.* Чартовічы Сур. Север.(Шейн, II, 417).

кумочак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к кумок*—куманёк. Ар.;Нсл. 259. *Добрага маю кумка, кумочка.* Нсл.

•**кума́**-*мы̀, мн. ч. ку̀мы-маў, ж.*—кума. *Уменьш.* **ку́мка**-*мкі-мцы.* Нсл. 259. *Прашу цябе, кумку галубку, чаму ня прыдзеш да мяне пагуляць!* Ст. *Ласкат.* **ку̀менка**-*нкі-нцы*—кумушка. Нсл. 259. *Куменька мая дарагая.* Нсл. *Ласкат.* **куму́ся, куму́сечка**—кумушка. *Кумусечка, любусечка, ня бі мае вуціняты.* Барадзінка Імгл.(Косіч 13).

•**кумаві̇ны**-*наў, единств. ч. нет.*—день посещения родильницы кумовьями и их угощение. Нсл. 259. *Прасілі на кумавіны.* Нсл.

•**кумаўство**-*вà, ср.*—отношения между кумовьями, кумовство. *Кумаўство не вялікае сваяўство.* Рапан. Прык. 80.

•**куме́каць-аю-аеш-ае,** *повел.-ай-айма, несоверш.*—соображать, думать; понимать, соображать в каком-л. деле, разбираться. *Соверш.* **раскуме́каць(раскумякаць,** Ксл.)—сообразить, разобраться в чем-л.(вникнуть в подробности, понять что-л., проанализировать, С.). Шсл. *Чытаў, чытаў — ледзь раскумекаў.* Ст. *Пакуль ён раскумекаў, тады ўжо згадзіўся.* Ст. *Раскумякай ты імне добра.* Даўгое Беш. (Ксл.). *Яшчэ раз добра раскумекай ці гэта тут тая.* Кл.: Каліна, 64.

•**кумя́чыць**-*чу-чыш-ча*—бить. Растсл. — *камячàць.*

•**ку́мільгам,** *нареч.*—кубарем, очень быстро, Гсл. опрометью. МГсл. *Сабака кумільгам кінуўся на вуліцу.* Гсл. *Спалоханы вучыцель кумільгам зьлятае зь печы.* Гарэцкі: Песьні, 43.

•**куміргельц,** *междомет.*—подражающее быстрому падению. Войш.

•**куміі̇цца**-*млюся-мішся, несоверш. зь кім,* **1.** становиться кумовьями, кумиться. *Мы з табою кумімся, пакуміліся.* Нсл. 259.

2. жарить в лесу яичницу, пить и закусывать в день Св. Духа. Косіч, 13. *Куміліся, любіліся, і з кумою пасварыліся.* Барадзінка Імгл.(Косіч 13),—разделять угощение в Петров день. Кумовья, родные и даже соседи приглашают в этот день друг друга в поле на закуску, состоящую преимущественно из сыра и водки. Нсл. 259. *Пойдзем у гай куміцца.* Нсл. *Соверш.* **адкуміцца**—разменяться подарками. Дсл. На Троицын день девушки во время *"кумлѐньня"* дарят друг дружке подарки, а на заговины размениваются подарками *"адкумлюющца, раскумлюющца". Соверш.* **пакуміцца.** Нсл. 259. *Пакуміліся добра, ледзь ідуць.*

•**ку́мкаць**-*аю-аеш-ае*—о лягушках, квакать(глухо и сладострастно). Гсл.

•**кумпаня**-*ні-ні, ж.*—(общество, группа лиц, проводящих вместе время или чем-л. об’едненных, Ар.) компания. *У сваю кумпаню ня прымайма болей нікога.* Ст.

•**кумпаньства**-*ва, ср.,* НК.: Пит. — *кумпаня.*

•**кумпя́к, кунпя́к**-*кà, предл.-ку, зват. кумпя̀ча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** стегно, округленное, с отдельной костью, или просто увесистый кусок филея, НК.: Очерки, 36. окорок, Шсл.; Ар.; Гсл.; МГсл. задний окорок. Ар. *К Вялікадню пасьвяцілі два кумпякі.* Ст.

2. ветчина. Ар.; МГсл.

•**ку́на**-*ны-не, ж.* **1.** куница(животное).

2. кунья шкурка(куница, С.); кунья шуба. Нсл. 259. *Жыдзіца ў куны убралася.* Нсл. *Уменьш.* **куні̇ца**-*цы-цы,* **1.** куница.

2. (во время **крепостничества**)—платеж помещику за девицу, выдаваемую в замужество, особенно в чужое имение. Нсл. 259. *Заплаці куніцу, дык і возьмеш дзеўку.*

куні̇цу мірыць—покончить сватовство рукобитьем и нераздельно с ним *"запоінамі".* Паўдн. усх. Віцебшч. (НК.: Очерки, Но. 485). *Соверш.* **куніцу замірыць.** НК.: Очерки, Но. 485.

•**куна́да**-*ды-дзе, ж., област.*—картофель. Горадзеншч.; Гсл.

•**куна́ты**-*тая-тае,* **1.** мохнатый. Міх. *У віёркі хвост кунаты.* Міх.

2. кудрявый(с густой листвой: о деревьях). Міх. *Ля дарогі расьлі кунатыя прысады.* Міх.

•**кунёга**-*гі, дат., предл.-ёзе, ж.* **1.** нега, состояние внутренного удовлетворения; наслаждение, блаженство. *Вясна. Пара цьвіценьня і кунегі гартае шчасьце.* Кавыль: Ч. лёд.

2. нега, нежность, страстность. *Кунега ў словах, ласкі, ласкі чуліся, вілася тонка ніць.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 18).

3. неженка. Ксл. *Якая яна ў яго кунега, як ён яе кунежа!* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**куне́жны**-*ная-нае*—проявляющий любовь, ласку по отношению к кому-л.; нежный. *Хвалявалася кунежнае людзкое пачуцьцё.* Крушына(Зьніч, 1953, Но. 24). *Князёўна дум маіх, кунежных сноў царыца!* Змагар. *Пад гэтым небам, так каханым, я пастушком ганяў у бор, і тут, прыроды сын адданы, кунежны стаў яе сябёр.* Жылка, 99,—выражающий ласку, любовь, исполненный мягкости, ласки, любви; нежный.

2. мягкий, приятный по очертаниям, окраске, звучанию и т.п.; нежный. *Як варочаецца зь іх і зямля ўзноў кунежная.* Салавей: Сіла, 49. *Я пад ягоную іскрыпку ў кунежнай восенскай журбе на ліры выславіў цябе.* Крушына: Творы, 146.

3. мягкий, приятный на ощуп; нежный. *Кунежная істужка. Ім сьняцца князёўны ў кунежнай звадзе.* Кавыль: Ч. лёд.

•**куне́жыць**-*жу-жыш-жа,* **1.** *несов. каго-што*—нежить (содержать в неге, довольстве; баловать, С.). Ксл. *Дужа ён яе кунежа.* Лужасна Куз. (Ксл.).

2. проявлять нежность к кому-л., нежить. *Адну (думку) бы пшчолы матку, я кунежу.* Кавыль: Думы, 3. *Кветкі вясна кунежа на кургане.* Кавыль: Думы, 25.

3. приводить в состояние неги; услаждать, нежить. *Яно (мора красы палёў) кунежыць нас, гавора ў мове блізкіх сэрцу слоў.* Салавей: Сіла, 48.

•**кунéжыцца,** *-жуся-жышся, несоверш.* —нежиться, прихотничать по нездоровью, Смл. (Даль) нежиться.

•**кýня**-*ні-ні,* .— куница. Нсл. 259.

•**куніца,**—*см. под куна.*

•**кунічнае**-*нага*—подать (при крепостном праве) помещику за девицу, выходящую в замужество. Нсл. 259.

•**кунічны**-*ная-нае*—относящийся к кунице. Нсл. 259. *Кунічныя грошы.* Нсл.

•**кунпáн**-*анà, предл.-анỳ, зват.-àне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—кто связан с кем дружбой, друг. Міх.

•**кунпáнка**-*нкі-нцы, ж.*—связанная с кем дружбой, подруга. Міх.

•**кунпанавáць**-*нỳю-нỳеш-нỳе, повел.-нỳй-нỳйма, несоверш., зь кім*—дружить. Міх.; Ар.

•**кунпяк,**—*см. под кумпяк.*

•**кунюткі,**—*см. под каткі.*

•**куныкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—мурлыкать. МГсл.

•**куп,** *кỳпу, предл. и зват. кỳпе, м.* **1.** покупка(действие, С.). Нсл. 260. *З гэтага купу мала заработку.* Нсл. *Куп купу розьніца.* Тм.

2. купленная вещь.

•**купоўля**—купля. Нсл. 260.

•**кýпа**-*пы-пе, ж.* **1.** кочка. НК.: Очерки, Но. 895.

кýпіна-*ны-не, ж.*—одна кочка. НК.: Очерки, Но. 895; Ар.; Семянцова Беш. (Ксл.); Шсл. *См. купа. Ён паваліўся на даўгую купіну.* Шакун: Сьлед, 19. *На купіне знайшлі гняздо.* Ст. *Собир.* **куп'ё,** *куп'я, предл. куп'ю, собир.* —кочки. Ксл.; Ар.; Шсл.; Гсл. *Зрэж куп'ё на балоце.* Зямковічы Сян. (Ксл.). *На сенажаці адно куп'ё.* Ст.

2. торф. ПНЗ.

•**купáла**-*лы-лу, м.*—первенствующее лицо в забавах, бываемых в ночь перед рождеством Ивана Крестителя, как і *Купаліш, Купалка.* Нсл. 259.

•**Купаліш**-*ша, предл.-шу, зват.-шу, мн. ч., род.-шаў, м.*—руководитель во время купальских обрядов, Горц.(Кот 12) парень, которого другие парни избирают главою плясок и игр во время забав на *"Купальле".* Нсл. 259. *Ай нету, нету Купаліша, як над нашага Мікалая, ён на коніку выяжджае, сабе дзеваньку выглядае.* З Из купал. песни.

•**купáлка**-*кі, дат., предл. купалцы, ж.*—руководительница во время купальских обрядов, Горц.(Кот. 12) девица, которую из среди себя избирают девицы же, участницы купальных забав, первенствующею или царицею плясок (и игр) на *"Купальле".* Нсл. 260. *Уменьш.* **Купáлачка**-*чкі-чцы.* Нсл. 260.

•**Купáльле**-*ля, предл.-лю, ср.*—ночь на 24 юня, Иванов день, белорусский праздник в честь весны. Гсл.

•**купарвáс**-*су, предл. и зват.-се, м.*—купорос. Гсл.

•**купавáць**-*пỳю-пỳеш-пỳе; повел.-пỳй-пỳйма, несоверш., перех.*—покупать. Нсл. 260; Вят.(Даль). *Міска ацец Паўлаў і Ясюцін, пашню купаваў.* Гордз. Ак., XVII, 7. *Купуе зброю.* Кіт. 1613. *Яны вялікай мерай сабе купавалі.* Росуха Імгл.(Косіч 51). *Жывем, не гаруем, хлеба ня купуем, а з рынку жывімся. Послов.* Нсл. *Отгл. имя сущ.*

купавáньне-*ня, предл.-ню*—торгование, Нсл. 260. покупка (действие). *Купаваньням сваім ты толькі цану псуеш.* Нсл. *Соверш.*

купіць-*плю-піш-пе, соверш. к купавàць, купляць, перех.*—купить, приобрести за деньги. Ар. *Деепр. наст. вр.* **кýплены** —купленный. Ар. *У нас нічога няма дармавога, усё купленае.* Нсл. Нсл. *Не дамовая, а купленая рэч.* Нсл.

куплёны-*ная-нае, прилаг. из деепр. наст. вр.*—покупной. Ар. *Яго ж то дар, дарагі тавар, куплёны, зьлюблёны.* Косіч 240. *Насіла куплёныя сарочкі.* Косіч 42. *Смокча сваю цікавую куплёную піначку.* Гарэцкі: Песьні, 59. *Несоверш.* **купляць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш. каго-што*—покупать. Ар.; Растсл.; Гсл.; Нсл. 260; Пск. (Иеропольский). *Мужык болей ня купляў ёй крамных сарочак.* Косіч 42. *Купляй, калі грошы ёсьць.* Нсл. *Купляй кароўку блізка.* Тм. *Деепр. наст. вр.* **купляны**—покупаемый, покупной. Гсл.

адкупляць, *несоверш.*—выкупать заложенное(или покупать самым проданное, С.). Нсл. 375. *Адкупляць, адкупіць сваю частку.* Нсл.; Ар. *Соверш.* **адкупіць.** Нсл.; Ар.

закупавáць-*пỳю-пỳеш-пỳе, несоверш., перех.*—закупать. Нсл. 172. *Закупаваць на заказ*(подряд) *пяньку, на зіму дровы.* Нсл.

закупіць-*плю-піш-пе, перех.* **1.** *соверш.*(*к закупаваць*)—закупить. *Закупіць на зіму дровы.*

2. закупіць(абедню, імшу, панахвіду) —заказать, чтобы отслужили. Гсл. *За тыя намазы*(*араб. малітвы*) *хтобы меў іх закупіць, то мае даць па батману пшаніцы.* Кіт. 49б10.

3. подкупить подарками, взяткой, сделать подкуп. (Гсл.).

4. *ист.*—принять к себе человека во временное невольничество до отработки долга, закабалить. *А пак лі бы мужыка або жонку закупіў, тагды маець прыйці перад удар і, у чом закупіць або із суда ў заплаце якой будзець выдан, да кніг запісаці, і будзець лі сума вялікая, тагды тот закуп і закупка за сем лет із тых пенязей вырабіціся маець.* Стт. 451.

закуплены, *деепр. наст. вр. к закупіць 1, 2, 3, 4 см. Прилаг.* **закуплёны.**

закуплёная абедня—заказанная обедня. Дсл. 240. *Сядні абедня йдзець закуплёная.* Дсл.

накупі́ць, *соверш., перех.* **1.** купить(во множестве, **С.**), накупить. Гсл.
2. сделать подкуп, Гсл. подкупить, Смаленш подкупом, подарками склонить на свою сторону. Нсл. 310. *Накупіць войта, сьветак, суседзяў.* Нсл. *См. закупіць(под купаваць).*

накупля́ць, *соверш., перех.* **1.** купить чего-л. в каком-н.(обычно в большом) количестве, накупить. *Накупляў коні на продаж.* Нсл.
2. *несоверш.*—подкупом склонять. Нсл. 310. *Накупляеш таварышаў на мяне, каб набілі.* Нсл.

скупава́ць-*пу̀ю-пу̀еш-пу̀е, повел.-пу̀й-пу̀йма, несоверш., перех.*—скупать. Нсл. *Купец скупае пяньку.* Нсл. *Соверш.* **скупі́ць**-*плю-піш-пе, перех.*—скупить. Нсл. *Скупіў шмат лёну.* Нсл.

адкупля́цца, *несоверш.*—откупаться, (Дсл.) отделываться от чего-л. деньгами или подарками. Нсл. *Адкупляцца, адкупіцца ад прыгону, ад некрут.* Нсл. *Сярэдні брат ад някрутчыны адкупляецца.* Дсл. *Соверш.* **адкупіцца.** Нсл.; Ар. *Соверш.* **дакупі́цца**-*плюся-пішся,*—иметь возможность купить. Гсл. *Гэткая ж дарагоўля: ані дакупіцца.* Гсл. *Соверш.* **накупі́цца,1.** достаточно накупить. Гсл.
2. задаться целью.

пракупля́цца-*яюся-яешся, соверш.*—обезденежеть, часто покупая. Нсл. 524. *Пракупляліся мы, купляючы цэлую зіму хлеб.* Нсл.

•**купаўні́к**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—покупатель. *Ср. прадаўнік.*

•**купа́цца,** -*а̀юся-а̀ешся, несоверш., возвр.*—купаться. *Удзень Джэбраіл (араб. Гаўрэль) па разу купаецца.* Кіт. 13368. *Дзяцюкі купаюцца ў ставе.* Ар. *Соверш.* **пакупа́цца**—покупаться. *У палудзень касьбіты пакупаліся.* Ар.

•**купе́на**-*ны-не, ж.*—вид ландыша,(*раст.*), Гсл. трава, Соломонова печать. Крестьянские девицы употребляют ее умывания, чтобы быть белыми. Нсл. 260.

•**купе́ц**-*пца̀, предл.-пцу̀, зват. ку̀пча, мн. ч., дат. купцом, мн. ч., предл.-цох, м.*—купец.
2. всякий покупатель. Нсл. 260; Гсл.; Ар. *Ой, купча! Ты ўжо купіш!* Нсл.

•**купе́цкі**-*кая-кае*—купеческий. Гсл.; Нсл. 260; Ар. *Ня люблю абы-якога, люблю сына купяцкога.* Гсл.

•**купе́цтва**-*ва, ср.* **1.** купечество, (Гсл.) общество, сословие купцов. Нсл. 260. *Купецтва шмат паехала на кірмаш.* Нсл.
2. торговля, Нсл. 260. занятие купца. *Купецтвам займаецца, з таварамі па дарогах езьдзячы.* Нсл.

•**куп'ё,**—*см. под купа.*

•**ку́піна,**—*см. под купа.*

•**купі́ць,**—*см. под купава̀ць.*

•**ку́пленіна**-*ны-не, ж.*—купленная вещь. Нсл. 260. *Гэта купленіна, а не свае работы рэч.* Нсл.

•**ку́плены,**—*см. под купава̀ць.*

•**куплёні́к**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—покупная вещь. *Ніхто ўжо ў сяле сам хлеба не пячэ, а Тарасіха не прызнае куплёніка (куплёнага хлеба).* Міско: Хлеб(Беларус, Но. 174).

•**куплёны,**—*см. под купаваць.*

•**ку́пля**-*лі-лі, ж.* **1.** покупка(действие, торговая сделка, **С.**). Гсл.
2. покупка(купленая вещь, **С.**). Нсл. 260; Войстама Вял. *Якія грошы, такая й купля.* Нсл. *Зямля гэтая — наша купля.* Войстама Вял.

•**купля́ць,**—*см. под купаваць.*

•**ку́пнасьць**-*ці, ж.*—совокупность. Гсл.

•**ку́пнік,** (Гсл.), **купні́к**-*іку̀, предл.-іку̀, зват.-іча, мн. ч.-кі̀-коў-ком-камі-кох, м.* **1.** кочки. Ксл.; Гсл.; Сакуны. *На лугу толькі купніку, што касіць нельга.* Чарніца Лёз. (Ксл.).
2. кочковатое место. *Гналі аж да купніку з высокаю маладою асакою.* Гарэцкі: Песьні 24. *Па купніку вельмі дрэнна касіць.* Сураж. (Ксл.).

•**купцава́ць**-*цу̀ю-цу̀еш-цу̀е, — купчава̀ць.* Вост. (Даль).

•**купчава́ць**-*чу̀ю-чу̀еш-чу̀е, повел.-чу̀й-чу̀йма, несоверш.*—купечествовать, заниматься торговлею, Нсл. 260. купечествовать, быть купцом и торговать. Вост. (Даль). *Гады тры, як купчаваць стаў, а двор які збудаваў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **купчава́ньне**-*ня, предл.-ню*—торговля. Нсл. 260. *У карчме сядзіць і купчаваньням займаецца.* Нсл. *Соверш.* **скупчавацца**-*чуюся-чуешся*—купечествуя, обанкротиться. *Некалісь купчаваў, а цяпер скупчаваўся.* Нсл. 343(*под некалісь*).

•**купчы ліст**—купчая. *Пакладаў ліст купчы перад імною.* Горд. Акты, XVII, стр. 7.

•**кур,** *ку̀ру, предл. и зват.-ру, м.*—мельчайшая земленая или дождевая и т.п. пыль. Гсл. *Кур-пыл на вуліцы.* Гсл. *Зь неба белым курам пыляцца сьнежынкі.* Дзьве Душы, 40.

•**куродым**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—курение(дым). *І дам чудосы на небе ўгары ды знакі на зямлі далавах; кроў а агонь а куродым.* Тат.: Дзеі апост. 2:19.
2. дым, идущий из печки или очага на избу. Шсл. *Нарабілі куродыму поўну хату.* Ст. *У ваччу паплыў сіні куродым, як у нядзелю, калі маці пякла бліны.* Корзюк.

•**куросадне**-*ня, мн. ч., род.-няў, ср.*—куриный насест. Шсл. *Куры пазьляталі з куросадня.* Ст. *Каб хоць якое зрабіць курам куросадне, а то няма на чым сядзіцца.* Ст.

•**куросаньні́к**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.*—насест для кур. Ар. *Куры ўжо ў куросаньніку.* Ар. *См. куросадне, седала.*

•**ку́рак**-*рка, предл. и зват.-рку, м.*—ушко, петля в лаптях, в которую протягивают веревку. Ксл. *Цімох сплёў лапці на дванаццаць куркоў.* Ксл.

•**кура́па**-*пы-пе, ж.*—жаба. Гсл.

•**кура́па**-*пы, ж.*—лягушка. Растсл.

●**курапа́та**-*аты-аце, ж.*—куропатка. Шсл. *Злавілі курапату.* Ст.
●**кураса́дня**-*ні-ні, ж.*—куриный насест. НК.: Очерки, Но. 476; Нсл. 261. *См. куросадне, курасадзь, курашэсьце.*
●**курасьле́п,** (Ар.)-*пу, предл. и зват.-пе, м., раст.*—ветреница тенистая и лютичная. Шсл. *Насілі плач свой жулікі над жоўтым курасьлепам.* Пысін (Б. Голас, Но. 70). *Дзеці нарвалі курасьлепу.* Дуброўка Пух. (Шсл.).
●**курашэсьце**-*ця, предл.-цю, мн. ч.-ці-цяў, ср.*—шест, жердь, балка где летом ночуют куры. НК.: Очерки, Но. 476.
●**кура́шка**-*шкі-шцы, ж.*—высушенная древесная гнилушка, дымом которой пользуются для выкуриванья пчел из улья или дупла(борти). НК.: Очерки, 432, Но. 514.
●**курашчу́п**-*па, предл. и зват.-пе, м., насм.* —мужчина, досматривающий кур и вообще ведущий по хозяйству женскую работу. Шсл.; Ар. *Курашчуп гэты сядзіць дома, нійдзе й не пакажацца.* Ст.
●**кура́шыцца**-*шуся-шышся,* — *ку̀рацъ.* Шсл. *Дровы ніяк не загарацца, усё кура̀шацца.* Ст.
●**ку́рава**-*ва, ср.* **1.** то, чем курят.
2. то, чем подкуривают. *Запалі курава падкурыць пшчолы.* Лядцо Пух. (Шсл.).
●**кура́ва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—пыль (дорожная, **С.**). МГсл.
●**кура́вы**-*вая-вае*—бывший неоднократно в пыли или дыму. *Куравыя вочы дыму не баяцца. Послов.* Рапан.: Прык. 200.
●**ку́рацъ**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—тлеть, дымить. Шсл. *Дровы не гарацъ, а толькі кураюць. Галавешка ў печы курае; трэба выкінуць, бо ўчадзім.* Нсл. 737. *Соверш.* **абаку́рацъ**-*аю-аеш-ае*—обжиться, сродниться с положением. Дсл. *Трохі абакураў.* Дсл. *Абаку̀раюць — жыць будуць.* Тм. *Соверш.* **аку́рацъ, 1.** покрыться копотью.
2. приучиться, Дсл. привыкнуть, приспособиться. *Свой малец акура.* Дсл. *Соверш.* **заку́рацъ**—закоптеть. Шсл. *Чыста ўся хата закурала ад дыму.* Ст. *Закураў камінок у лянпе.* Ст. *Закураў ліхтар.* Ст.(Шсл. *под* ліхтар). *Соверш.* **накурацъ** —*надымить. Смалістая лучына курае, накурала поўну хату.* Нсл. 737.
●**курэ́ц**-*рцà, предл.- рцỳ, зват.-рча, мн. ч.-рцы̀-рцоў-рцом, мн. ч., предл.-рцох, м.* —курильщик. Нк.: Очерки, 128; Ар.
●**курэць**-*рỳ-ры̀ш-ры̀ць, несоверш.*—куриться. Шсл.; Ар. *Папер аж пыл курыць.* Ст. *Курыць, веець мяцеліца.* Нсл. 737. *Соверш.* **закурэць**—повалить столбом (о пыли). Шсл. *Конь панёсься, толькі пыл закурэў.* Ст.
●**курба́**-*бы̀, ж.*—курение(табака). Ар.
●**кур'як,** *м.*—курятник. Арлоўск.(Будде: Тула, Орел, слов.).
●**ку́рка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** курица. НК.: Очерки, 409; Гсл.
2. тюльпан. Ксл. *Цюльпан жа ў нас завецца курка.* Асавец Беш. (Ксл.).
ку́рка-я́лаўка—курица, переставшая на время класть яйца. НК.: Очерки, 409.
курка-крапі̇̀ўніца—курица, кладущая яйца в неизвестном месте. НК.: Очерки, Но. 803.
куранё-*няці, твор.-нём, мн. ч.-няты, ср.* —цыпленок. Гсл.; Ар.; Шсл. *Нейдзе прапала адно куранё.* Ст.
●**ку́ркішкі**-*каў, единств. ч. нет.*—корточки. Ар. *Сядзіць на куркішках.* Ар.
●**курме́ль**-*яля̀, предл.-лю̀, зват.-ѐлю, мн. ч.-мялі̇̀-лёў-лём-лі̇̀-ля̀мі-лёх, м.*—голец(небольшая пресноводная рыба сем. карповых с тонкой кожей без чешуи, **С.**). НК.: Очерки, Но. 921., ольшаник(рыба). Тм. 493.
●**курна́**-*ны̀, ж.* **1.** мурлыканье, МГсл.; Ар. котечье мурлыканье. Нсл. 260. *Пяяць курну (або —рну) — весьці курну.* НКП. 150.
весьці курну—мурлыкать. Ар. *Кот курну вядзець.* Ар.
2. *перен.*—сопение при дремоте. Нсл. 260. *Наш работнік курну завёў.* Нсл.
●**курна́**-*ны̀, ж.*—мурлыканье; тихое урчание кошки. Ар.
●**курняў,** *междомет.*—мяу. Шсл.; Ар.; Нсл. 261. *Кот крычыць: курняў! курняў!* Ст. *Каток курняў, малачка просіць.* Нсл.
●**курня́ўкацъ**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—мяукать. МГсл.; Ар.; Афанасьев: Нар. рус. сказки, 1, 153; Нсл. 261; Шсл. *Кот курняўкае: на двор просіцца. Отгл. имя сущ.* **курняўканьне**-*ня, предл.-ню*—мяуканье. Нсл. 260; Гсл. *Соверш.* **закурняўкацъ**—замяукать. Ар.; Шсл.; Нсл. *Кот закурняўкаў на гары.* Ст. *Ён зрабіўся катом дый стаў курняўкацъ.* Погар.(Афанасьев: Нар. рус. сказки, 1, 153).
●**ку́рніца**-*цы-цы, ж.*—курная изба. Нсл. 260. *У ку̀рніцы седзячы, запэцкаеш сапухаю адзежу.* Нсл.
●**ку́рны**-*ная-нае,* **1.** дымный. Гсл.
2. без дымовой(курной, **С.**)трубы изба. Гсл. *Курная хата была ў дзеда.* Гсл. *Нареч.* **ку́рна**—дымно. Гсл. *Ой, у полю курна ды дымна, за туманом сьвету ня відна.* Из песни.
●**курны́кацъ**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—мурлыкать. МГсл.
●**ку́рта**-*ты, ж.*—куцый, с обрубленым хвостом. Гсл. *На вуліцы курта брэша, а да мяне мілы чэша.*
●**курта́ты**-*тая-тае*—куцехвостый. Шсл.; Ар. *Сабаку адрэзалі хвост — дык цяпер ходзе куртаты.* Ст.
●**курве́ль**-*вяля̀, предл.-вялю̀, зват.-вѐлю, мн. ч.-лі̇̀-лёў-лём-лёў-ля̀мі-лёх, м.*—развратник, Шсл.; Ар. прелюбодей. Нсл. 260. *У Рыгора рэдкія зубы — будзе курвель.* Ст.
●**ку́рчына**-*ны-не, ж.*—толстая перекладина в хате от печного столба до противоположной стены. Гсл.

2. шест пред печью для платья. Растсл., ПНЗ.

•**курыца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—курица. Ар. *См. кўрка.*

•**кўрыць,** (Дз.), **курыць,** (Ар.; Нсл.), **1.** вдыхать и выдыхать дым какого-л. вещества, преимущественно табак; курить. Ар. *Курыць папіросу, піпку.* Ар.

2. *чым,*—сжигать какое-л. вещество, курить, подкуривать. *Гроб курачы, пей.* Кіт. 50б17.

3. идти мелкому дождю или снегу. *Курыў і пыліў дожджык-брызок.* Гарэцкі: Песьні 82. *Курыць, веіць мяцеліца.* Из песни. *Соверш.* **закурыць**—начать курить, зажечь(папиросу, трубку) и начать курить, закурить. *Соверш.* **накурыць.** *Накуры(нябожчыка) кафурам.* Кіт. 49а15. *Соверш.* **падкурыць**—немного, слегка окурить. *Падкурыць пшчолы.* Ар.

•**кус,** *кўса, предл. кусе, м.*—столько, сколько можно откусить. Гсл.

•**кўса,** *нареч.* **1.** трудно, круто. Нсл. 261. *Куса прышло нам.* Нсл.

2. недостаточно. Нсл. 261. *Сёлета ў нас куса на хлеб.* Нсл.

•**кусáк**-*ака, м.*—укушение собаки, кошки; рана от укушения. НК.: Под пос. Но. 114.

•**кусáка**-*кі*—кусающий человек. НК.: Под пос. Но. 114.

•**кусáка**-*кі, общ.*—кусающийся-щаяся. Гсл. *Ня ўсі сукі кусакі.* Нсл. 261. *Ня ідзі блізка, гэты сабака — кусака.* Тм.

•**кусáнак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.*, **кусáнік,** Купіна Віц. (Ксл.)

•**кусáнік**-*ка, дат., предл.-ку, зват.-іча, м.*—кусок(хлеба и т.п.) с укусом, НК.: Очерки, 42, 43. огрызок, Растсл. огрызок, кусок, Гсл. кусочек, оставшийся от кусаного хлеба(и т.п., Ар.). *Я чужых кусанікаў ня ем.* Нсл. *Уменьш.* **кусáнічак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Нсл. 261. *Кусанічкаў засталося шмат ад столу.* Нсл.

•**кусанýць,**—*см. под кусáць.*

•**кусáнь**-*ні, мн. ч., род.-няў, ж.*—кусок (хлеба и т.п. с укусом). НК.: Очерки, 42.

•**кусáць**-*áю-áеш-áе,* **1.** отделать зубами часть чего-л. Ар. *Не бяры цэлага кавалка ў рот, але кусай.* Ар.

2. жалить. Ар.; Нсл. 261. *Блышчыцы кусаюць.* Ар. *Однкрт.* **кусанýць**-*нў-нéш-нéць-нéм-ніцé*—ужалить. *Пшчала кусанула.* Нсл. 261. *Соверш.* **абкусáць**-*áю-áеш-áе, перех.* **а)** обкусать. Ар.; Нсл. 261. *Блышчыцы абкусалі бок.* Нсл.

б) искусать. Ксл. *Коні абкусалі авадні.* Сяню (Ксл.). *Соверш.* **накусіць**—надкусить. *Соверш.* **укусіць,** *укушў, укўсіш-се, перех.* **а)** отделить зубами часть чего-л., укусить. Ар. *Арэха ня ўкусіш, надабе разлушчыць.* Ар. **б)** ранить вонзя зубы. Ар. *Мяне ўкусіў вашы сабака.* Ар. **в)** ужалить. Ар. *Асва ўкусіла.* Ар. **г)** подзакусить. Гсл. *Ці самому есьці, ці дзіцяці несьці? І сам трошку укусіў, і дзіцяці прынасіў.* Гсл. **д)** откусить немного, Гсл. поесть немного, на скоро; закусить. *Укусі троху хлеба із салам, тады ідзі касіць.* Гсл.

3. есть. Нсл. 261. *Спытаваў кусаць хлеба.* *Соверш.* **кусіць,** *кушў, кўсіш-се,* **1.** поесть немного, перекусить. *Кусі на дарогу чаго-колечы.* Нсл. 261.

2. ужалить. *Гадзіна кусіла, укусіла.* Нсл. 261.

закусáць-*áю-áеш-áе, несоверш., перех.* **1.** закусывать. Нсл. 172. *Панове закусаюць.* Нсл.

2. (сжимать зубами, **С.**), прикусывать. Нсл. 172. *Закусай, закусі свой язык*(*перен.: зн. удерживай, удержи свой язык*). Нсл. *Закусіў губу*(зн. получил неприятность). Нсл. *Соверш.* **закусіць, 1.** поесть немного, наскоро, закусить. *Закусай, закусі на дарогу.* Нсл. 172.

2. (сжать зубами, **С.**), прикусить. Нсл. 172. *См. закусаць в 2-ом см.*

•**кусáцца**-*áюся-áешся, несоверш.*— ранить, вонзая зубы, кусать. Ар. *Сабака іхны кусаецца.* Ар.—сдавливать, щипать клювом(о птицах). Ар. *Гусак ваш кусаецца.* Ар.

•**кусí-кусí,** *междомет.,* возбуждающее собаку бросаться с лаем, усь. Нсл. 261; Ар. *Кусі-кусі, жучку.* Нсл.

•**кусíцца,** *кушўся, кўсішся, несоверш.* **1.** сметь, иметь дерзость. Нсл. 261. *Як ты кусіўся падняць на бацьку рукў?* Нсл.

2. пакусіцца (Нсл. 261)—попытаться, сделать что-л., покуситься. *Пакусіся толькі гэта зрабіць!* Нсл. 261. *См. папрабавáць.*

•**кусíць,**—*см. под кусáць.*

•**куст,** *кустá, предл.-сьцé, зват. кўсьце, мн. ч., дат.-стом, мн. ч., предл.-стох, м.*—куст. *Собир.* **кустоўе**-*ўя, предл.-ўю. Нязвыкла было глядзець на кустоўе, якое ў бярэзьніку было нецямкім, а цяпер вунь якое цямкое, учэпістае.* Вышынскі: Хата пад ліпою. *То голая скала, то зялёныя грудочкі кустоўя.* Дзьве Душы, 39. *Собир.* **кўсьце**-*ця, предл.-цю. Кусьце бязь лісту, бяз красак стаіць.* Гарун(ст. "Восень"). *Прыкрыўшыся кусьцям.* ЗСД. 62. *Абрасьлі зьбітым у непралазную глуш кусьцям ляшчыны.* ЗСД 330. *Уменьш.* **кусток**-*ткá, предл.-тку, зват. кўстку, мн. ч., дат.-тком, мн. ч., предл.-ткох*—кустик. Ар.

2. кусты-*тоў-том, мн. ч., предл.-тох, единств. ч. нет.*—кустарник. *Пашоў у кусты.* Ар. *У кусты-пас* (при игре в карты). Нк.: Игры 50, Но. 42.

•**кусьлíвы**-*вая-вае*—склонный кусаться, Гсл.; Ар. имеющий привычку кусать или жалить, Нсл. 261. весьма кусающийся. Шсл.; Ар. *Кусьлівы сабака.* Гсл. *Кусьлівыя мухі.* Нсл. *Ня бойся зьвяглівага а кусьлівага.* *Послов.* Нсл. 261. *Мухі ў Пятроўку кусьлівыя.* Ст.

2. *перен.*—едкий, язвительный, колкий. *Кусьлівае слова.* Гсл.

•ку́шаць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех., област.* —пробовать, отведывать кушанье. Гсл.; ПНЗ.

•кушне́р-*ярà, дат., предл.-ярỳ, зват.-èру, мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—скорняк. Растсл.; Гсл.; Нсл. 262; Ар. *Пан па кушняра каня пасылае.* Нсл.

•кушне́рка-*ркі-рцы, мн. ч., род.-рак(-ркаў), ж.*—меховая шапка. *Надзеў шапку кушнерку.* Ст.

•ку́штаць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—узнавать посредством зубов(стукая о них) крепость яйца. Шсл. *Не давай яму куштаць майго яйца, каб ведаў, ці крэпкае.* Ст. *Соверш.* **паку́штаць**—испробовать, стуча о зубы, крепость яйца(*мацакà*). Шсл. *На, ты пакуштай майго мацака, ці крэпкі.* Ст.

•кут-*тà, зват. кỳце, мн. ч.-тыѝ-тоў-томтыѝ-тàмі, тох, м.* **1.** угол, Ар.; Навікі Віц. (Ксл.); Растсл.; Гсл. угол внутри избы, Нсл. 261. место, где сходятся две внутренныя стороны предмета. *Схаваўся ў кут.* Нсл.

2. красный угол в избе, Шсл.; Ар.; Гсл. передний угол в избе под образами, Нсл. 261; Раст.: Смоленск 148. в тесном смысле — почетный красный угол в избе под образами, в более широком смысле вообще угол в доме, приют. НК.: Старцы, Но. 32; Ар. *Госьці селі на куце.* Ст. *Лезь далей, на кут садзіся.* Ст. *Просім татульку на кут.* Нсл. *Куды мяне вядзеш із лапцямі на кут.* *Послов.* Нсл. *Да ня стой, Божа, пад акном, да ўвыйдзі ў хатку, да сядзь, Божа, на куце, да дай волю сіраце.* Из песни, петой на свадьбе сироты. *См.* *покут.*

3. часть комнаты, сдаваемая в наем. Ар.

4. местность. *Краю родны, краю гожы! Мілы кут маіх дзядоў! Што мілей у сьвеце Божым гэтых сьветлых берагоў. дзе бруяцца срэбрам рэчкі?* С. Музыка, 107.

5. арендуемый участок земли с хозяйственым жильем и обзаведением; хутор. Нсл. 261. *Трэйці год, як жывем у куце.* Нсл. *У гэтым куце досіць зямлі.* Нсл.

6. (пристанище, С.) приют (обычно в сочетаниях: *свой кут, собскі кут, чужы кут, маць кут* и т.п.). Нсл. 261. *Благое жыцьцё па чужых кутох.* Нсл.

кут палажэньня—позиционный угол.

куток-*ткà, предл.-ткỳ, зват. кỳтку, мн. ч., дат.-тком, мн. ч., предл.-ткох,* **1.** *ум. к кут в 1, 2 и 5-ом см.* *Кутка не дасі мне ў хаце сваей.* Нсл. 261. *Бязьмен вісіць у кутку.* Ст. *Мы й свайго кутка ня маем, на людзкі ўсё спадзяваем.* НК.: Старцы, 78.

куточак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к куток.* Нсл. 261. *Хвала Богу, маю свой куточак.* Нсл.

2. уголок, укромное местечко. Гсл.

•кутні-*няя-няе,* **1.** угловой. Ар.; Лужасна Куз. (Ксл.). *Кутняе бярно грыб жуець.* Тм.

2. угольный. Ар.-*зуб*—коренной зуб. Ар.

•кут-ок-*очак,—см. под кут.*

•кута́с-*асà, предл.-асѐ, зват.-àсе, мн. ч., дат.-сом, мн. ч., предл.-сох, м.*—кисть, Ганкавічы Беш. (Ксл.); Ар. кисть в поясе или шнурке. Шсл.; Ар. *Падперазаўся поясам із кутасамі.* Ст. *У пояса няма аднаго кутаса.* Ст.

2. кисть(для украшения), темляк. Гсл.

кутасовы пояс—пояс с кистьями. НК.: Очерки, Но. 377.

•кутня́-*ні-ні, ж.*—кутерьма, (МГсл.) беспокойство. Нсл. 261. *Кутні нарабіў між імі.* Нсл.

•ку́тні-*няя-няе*—находящейся в *"куце", 1, 2, 3 и 4-ом см.*

кутні зуб—коренной зуб. Ар.; Міх.

•кутны—угловой. МГсл.

•ку́тнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** не имеющий квартиры и даже отдельной комнаты а проживающий в одной комнате с другими, занимая *"кут"* — угол. Ар.

2. арендатор участка земли, называемой *"кут"* с домиком. Віленшч., Горадзеншч., Ковеншч. (Нсл. 261). *Кутнік вышаў, а грошай за кут не заплаціў.* Нсл.

•ку́тніца-*цы-цы,* **1.** *жен. к "кутнік" в 1-ом и во 2-ом см.*

2. прямая кишка. Ар.; Міх.

•кувалда—молот. МГсл.

•кувярт-*рту, предл. и зват.-рце, м.*—конверт. МГсл.

•ку́цак-*цка, предл.-ку, зват.-цку, м.*—собака и кличка собаки с окарнаным хвостом, НК.: Очерки, Но. 125. бесхвостная собака. НК.: Игры, Но. 53.

•куцала́п-*àпа, общ.* — имеющий-щая короткие руки или короткие на руках пальцы. Нсл. 262.

•куцала́па-*пы-пе, ж.*—рука с короткими пальцами, неспособная к скорой или отчетливой работе. Нсл. 262. *Не тваею куцалапаю гэта зрабіць.* Нсл. *Твае куцалапы і глядзяць ня туды.* Нсл.

•куцала́пы-*пая-пае*—короткорукий, с неуклюжими руками. *Куцалапы работнік.* Нсл. *Твае куцалапыя рукі ня туды глядзяць.* Нсл.

•ку́цка-*цкі-ццы, ж.*—бесхвостая собака (самка). НК.: Игры, Но. 53. *Ср. куцы.*

•куцу́-куцу́-куцу́, *междомет.*—для позвания овец. Ар.

•куцу́тка-*ткі-тцы, ж., ласкат.*—название овцы. Ар. *Куцутка мая, куцу-куцу-куцу!* Ар.

•Куцьця́, -*цѝ-цѝ, ж.*—сочельник(перед Рождеством Христовым, Ар.). Гсл.; Ар.; Растсл.; Нсл. 262. *Прынясі сена на Куцьцю* (чтобы ставить на нем горшок с кашей-кутьёй). Шсл.

Багатая Куцьця—сочельник перед Новым Годом. Ар.; Шсл.; Нсл. 262. *Дзеўкі пайшлі варажыць на Багатую Куцьцю.* Ст.

Галодная Куцьця—сочельник перед Крещением Господним. Ар.; Нсл. 262. *На ўсі тры Куцьці мароз быў.* Нсл.

Посная Куцьця — *Галодная Куцьця.*

•**куцьця́**-*ці-ці́, ж.* **1.** кушанье, приготовляемое из цельных пшеничных зерен (ячменных круп, Шсл.) в поминальные дни и во все три коляды, НК.: Очерки, 21. т.е. на рождественский сочельник, канун нового года и крещенский сочельник. *Ад куцьці ні пайсьці, ні схрапці, і на поле не зайсьці. Послов.* Дайнава Пух. (Шсл.). *Куцьцю таўчы.* Нсл. 262.

2. *насм.*—малоповоротливый, Шсл. слабый характером человек. Нсл. 262. *Куцьця ты, жвавей ты варушыся!* Ст. *Куцьця ты, куцьця, горш бабы.* Нсл.

•**куцьцява́ць**-*юю-юеш-юе*—ужинать на *"Куцьцю".* Ар.

•**куцьцявы́**-*вая-вое*—к сочельнику принадлежащий, к нему относящийся.

•**ку́цы**-*цая-цае,* **1.** короткий или обрубленный, Нсл. 262. куцый. *Куцая рука.* Нсл. *Куцыя вушы.* Тм. *Каму, каму, а куцаму хвасту дастанецца. Поговор.* Шсл.

2. окороченный(куцый, С.). Нсл. 262. *Куцы жупан.* Нсл. *Куцая сьвітка.* Тм.

3. бесхвостный, НК.: Игры, Но. 53. с отсеченным хвостом(куцый, С.). Нсл. 262. *Куцы чорт.* Нсл. *Куцы сабака, кот, конь.* Тм.

ку́ца, *нареч.* **1.** коротко. Нсл. 262. *Куца прывязаў, прышыў.* Нсл.

2. трудно, круто. *Куца прышло нашаму брату.* Нсл. *См. куса.*

•**кучомка,**—*см. под кучма.*

•**кучара́вы**-*вая-вае*—курчавый, кудрявый. Гсл.; Нсл. 272. *Кучаравыя валасы.* Нсл. *Вецьце кучаравага лазьняку.* ЗСД. 59. *См. сукрысты.*

•**кучара́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—кудрявая девица. Нсл. 262. *Харошанькая кучараўка.* Нсл.

•**кучба́евы**-*вая-вае*—байковый, фризовый. Нсл. 262. *Кучбаевы жупан.* Нсл. *Кучбаевая коўдра.* Нсл.

•**кучба́й**-*аю, предл.-аю, зват.-аю, м.*—(плотная мягкая, ворсистая хлопчатобумажная или шерстяная ткань, С.) — байка. Гсл.; Нсл. 262. *Жупан із кучбаю.* Нсл.

•**кучмою,** *нареч.*—на подобие шапки *"кучмы".* Нсл. 262. *Валасы кучмою ляжаць, як у Жыда.* Нсл.

•**кучма́**-*мы̀, мн. ч., род.-маў, ж.*—шапка, снаружи меховая. Нсл. 262. *Насунь на вушы кучму.* Нсл. *Ні Богу сьвечка, ні чарту кучма. Послов.* Нсл. *Уменьш.* **кучомка**-*мкі-мцы, ж. Першы Мікіта рад Бога віта, пры ясьлях стаўшы, кучомку зьняўшы.* Старобелорусская *"калядка"* (Б. Шляхам).

•**кучмы**-*маў*—космы, копна волос. Гсл.

•**кыз**—возглас, которым отгоняют коз. НК.: Очерки, Но. 712.

•**кы́зка**-*зкі-зцы, ж., ласкат.*—название козы. НК.: Очерки, 357.

•**кы́паць,**—*см. под кіпаць.*

•**кы́пцевы,**—*см. под кіпцевы.*

•**кы́пцісты,**—*см. под кіпцісты.*

•**кывярза́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** ковырять, делать подкладку подле предварительного подковыриванья, как это бывает при изготовлении лаптей. НК.: Очерки, Но. 263.

2. плести лапти.

•**кывярзьні́**-*нёў-нём, мн. ч., предл.-нёх*—род лаптей, значительно прочнее и изящнее *"лазовікаў".* Они делаются из более узких, ровных лыковых полос, иногда на специяльной колодке, имеют более глубокие носки, отдельные ушки для *"абора"* и двойную-тройную подошву, для прочности подшитую паклей. НК.: Очерки, 122.

•**кыць!**—возглас, которым отгоняют кошек. НК.: Очерки, Но. 712.

•**кыцы́-кыцы́-кыцы́,** *междомет.*—возглас, которым призывают кошку. Ар.

Л

•**лоб,** *лобу, предл. и зват. лобе, мн. ч. лабы-оў-ом-амі-ох, м.*—лоб. Ар. *Вышэй лобу вочы не растуць. Послов.* Рапан.: Прык. 139.

•**лог,** *логу, предл.-лозе, зват. ложа, мн. ч. лагі-гоў-гом, мн. ч., предл.-гох, м.*(Север, Косіч 80)—котловина, МГсл. низина,(? С.) Ксл. лог. *Пасьцілі коні ў лагу.* Латыголь Сян. (Ксл.).

•**логва,** (Шсл.), **лагво**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.*—логовище(логово, С.) Шсл. *Цэлую зіму мядзьведзь спаў у сваім лагве. Як у вясну прачхнуўся й вылез із лагва, дык абачыў недалека лагва свайго расьцярэблены лес.* І. Г., Лемантар, 63. *Мядзьведзь лёг у сваё лагво.* Тм. 65. *Мядзьведзь усю зіму сьпіць у логве.* Ст.

•**лодка**-*кі, дат., предл. лодцы, ж.*—лодка. МГсл.

•**лоевы,** (Нсл.), **лаёвы** (Нсл.; Гсл.)-*вая-вае*—сальный(из говяжьего жира, С.) Гсл.; Нсл. 270.

•**лозьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—лозняк. *Пахінуўшыся над ракою, шэпча лозьнік з асакою.* Васілёк(Калосьсе, Но. 3-16, стр. 177).

•**ложак**-*жку, предл. и звт.-жку, м.*—кровать, НК: Очерки, 323, Но. 516; НК: Пособ., Но. 70; Гсл.; Дз. кровать, койка. Ксл.; Шсл. *Ляж ты на ложак і засьні.* Сураж (Ксл.). *Нашыя дзеўкі сьпяць на ложку.* Ст. *Кінуўся на ложак ды давай храпці, як пшаніцу прадаўшы.* Ст.(Шсл. 296). *Цяпер вунь у Салігорску асеў. Айт, якая там аселасьць, адзін ложак у інтарнаце.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Легчы на ложак.* ЗСД 12. *Сеў на ложак.* Тм. 115. *Адыйшла ад ложку.* ЗСД. 347. *Пачаў Рыжык(кот) пад ложак бегаць.* Каласкі, 1955, Но. 29-30, стр. 10. *Корзюк скокнуў з ложку, адкруціў на дзьвярох закрутку і назад пад коўдру.* Сяднёў: Корзюк. *Уступіла ей свой пакой і ложак.* Тм. *Корзюку не хацелася ўжо падымацца з ложку.* Тм. *Чатыры нагі, а не зьвяружка, шмат пер'я, а ня птушка(ложак із падушкамі).* Рапан. 342. *Пырляж на ложак наш.* Салавей: Сіла 78. *Лідка свой пасьцеле ложак.* Швэд: Сьцежкі 52.

•**лой,** *лою, предл. и зват. лою, м.*—баранье(и говяжье, Ар.) сало, Гсл.; Ар. баранье и коровье сало. Нсл. 271. *На ніву — гнаёк, на скацінку — лаёк.*(Косіч 30). *Лоям пахне мяса.* Нсл.

•**лойна**-*на-не, ср.* **1.** связка перемываемого белья. НК: Очерки, 138.

2. ворох грязного белья. НК: Очерки 138.

•**локаць**-*кця, предл. и зват.-кцю, мн. ч., род.-кцяў, м.*—локоть, наружный сгиб руки. Шсл.; Ар.

2. древняя великолитовская(белорусская) мера — 2.13 русских футов, Словарь Горбачевского(Гордз. Акты. XVII, стр. XI) мера около аршина, Гсл. мера — прибл. 11 верщ., 65 цм. Шсл. *Купіла паркалю тры локці.* Ст.

•**локшына**-*ны* (Шсл.; Ксл.; Смл. Даль), **локшыны**-*наў* (Нсл.)—лапша. Ксл.; Шсл.; Смл.(Даль); Нсл. 271. *Прынясі мукі локшыну рабіць.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Бабы пакачалі локшыны.* Ст. *Локшыны на малацццэ.* Нсл.

•**лом,** *лому, предл. и зват.-ме, м.*—валежник, упавшие деревья, Гсл. обламанные ветром, буром и т.п. сучья. *См. ламы.*

•**лоні**-*няй, мн. ч. от неупотребл. лоня*—охапка, охват руками. Гсл.; Нсл. 271. *Цэлыя лоні набрала лёну, наламіла бацьвіньня.* Нсл. *Вазьмі дзяцё на лоні(зн. на рукі).* Нсл.

•**лоп,** *междомет.*—хлоп. Ар. *Лоп яго па плячу!* Ар.

•**лопатня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—дощечка, куда вставляется палка, которой вертят ручной жернов. Ксл. *Зламілася лопатня.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.).

•**лопаўка**-*кі, дат., предл. лопаўцы, ж.* **1.** трещина на острие косы. Ксл. *На такой бабцы толькі рабіць лопаўкі.* Нов. Сяло (Ксл.).

2. щелкун(жук); разные роды и виды жуков из сем. Elateridae. Ксл. *На палянцы ўлетку скачуць лопаўкі.* Ланьне Беш. Ксл.).

•**лопацень**-*тня, предл.-тню, зват.-тню, ж.* **1.** верхняя перекладина в жерновах, Ксл. скоба на обруче жернова, в которую вставляется *"млён".* Міх. *Здыймі з лапатня адзежу, тады мялі.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

2. вид бурава(м. прочим употребляемого для сверления дырок в колесных ступицах, Міх.) Ксл.; Міх. *Гэтым лопатням пракруціў калодку катка.* Латыголь Сян. (Ксл.).

•**лопаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш. чым*—хлопать. Ар.; Шсл. *Певень лопае крыламі, зараз запяе.* Ст. *Однокрт.* **лопнуць** *-ну-неш-не, чым*—хлопнуть. Ар. *Лопнуў яму па плячу.* Ар. *Соверш.* **залопаць**—захлопать. Ар.; Нсл. *Певень залопаў крыламі ды як закрычыць!* Ст. *З поўначы певень залопаў крылом.* Каратынскі.

•**лоскат**-*ату, предл. и зват.-аце, м.* **1.** громкий, досадный говор. Нсл. 271.
Начуліся мы гэтага лоскату твайго досіць. Нсл.

2. щекотка. Нсл. 271. *Ён лоскату баіцца. Ср. ласкатаць.*

•**лоскатны**-*ная-нае*—щекотный. Нсл. 271. *Лоскатнае тваё чуханьне.* Нсл. *Нареч.* **лоскатна**—щекотно. Нсл. 271. *Лоскатна чухаеш.* Нсл.

•**лошчыткам,** *нареч.*—льстя, лестью. Ск. *См. лёстачкамі.*

•**лотак,** (Шсл.), **латáк** (Ар.)-*така, предл.-аку, зват.-ача, м.*—трубка, вставленная в берёзу или клён, для стека березовицы (сока дерева, С.) в сосуд. Шсл. *Трэба прачысьціць лотак, бо нешта бярозавік ня капае.* Ст. *Уменьш.* **лоцік**-*іка. предл.-іку, зват.-іча, м.* *Зрабіў лоцік, каб спусьціць сакавік.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

•**лось,** *ласѝ, предл. ласю̀, зват. лосю, мн. ч.-сі̀-сёў-сём-сі̀-сямі-сёх, м.*—лось.

ласянё-*няці, предл.-ці, твор. ласянём, мн. ч. ласяня̀ты, ср.*—лоснок. *Будзе добра ласянятам і зайцом і лісянятам з гэтай прорвы ўцякаць.* Грахоўскі: Лясная казка.

•**лотаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—болтунья. Ксл. *Лотаўка ты дурная!* Малава Куз. (Ксл.).

•**лотаць,** Вост. (Даль); Шсл., **латáць** (Ар.), *чаще в мн. ч.* **латаці̇**-*цёў-цём, мн. ч., предл.-цёх*—расл. водяное(скорее болотное, Ар.), растение(цветок, Ар.) с желтым цветом(и сочным мячистым стеблем, Ар.) Гсл.; Ар., желтоголовник, Calths palustris L. Вост.(Даль) калужница. Б. Запярыньне, Пух. (Шсл.). *Наўкол зелянеюць травой сенажаці, і зырка жаўцеюць у ёй краскі-латаці.* Зязюля. *Собир.* **латоцьце**-*ця, предл.-цю.* Сурынка Слн.

•**лотва**-*вы-ве, ж., собир.*—орава. Ксл. *Яго апанавала гэтая лотва-дзеці.* Луб'ева Аз. (Ксл.).

•**ловасьць**-*ці, ж.*—способность ловить. *Мядзьведжая сіла, ваўчыная ловасьць.* Дсл. 26(под *"берёзовик"*).

•**ловы**-*ваў, единств. ч. нет.*—охота, ловля. Гсл.

•**лоў,** *м.*—охота. Гсл.

•**лоўчы**-*чага.* Гсл.—ловчий-чего; лицо, ведающее разными видами ловли, охоты.

•**лабáтасьць**-*ці, ж.*—лобастость.

•**лабáты**-*тая-тае,* Гсл. **1.** лобастый. Шсл.; Нсл. 270. *Лабаты від.* Нсл. *Дурніца гэта лабатая, ня можа здагадацца.* Ст.

2. имеющий знак на лбу. Нсл. 270. *Лабаты конь.* Нсл. *Лабатая карова.* Тм. *Лабатае ўродзіцца. лабатае й здохне. Послов.* Нсл.

•**лабáціна,** (Ар.), **лабэціна** (Шсл.)-*ны-не, ж.*—большой лоб. Шсл.; Ар. *Глядзі, а то дастанеш ложкі па лабэціне.* Ст.

•**лабáч**-*ачà, предл.-ачỳ, зват.-ачỳ, мн. ч.-чы-чоў-чом-чамі-чох, м.* **1.** человек с большим лбом, лобан.

2. небольшая щука. Харомск, Альманы(Крывіцкі: Полесье 169).

•**лабэйда**-*ды, общ.*—.... Сурынка Слон.

•**лабэціна**—*см. под лабаціна.*

•**ладзéнь**-*зеня̀, предл.-зяню̀, зват.-зѐню, мн. ч.-зяні̇-нёў-нём-нямі-нёх, общ., бранное*—лобан, с большим лбом. Нсл. 270, 263. *Вытні ложкаю па лобе ладзяня гэтага, няхай ня лазе тут.* Нсл. 263. *Якую ты жонку ладзяня ўзяў.* Нсл. 270.

•**лабрэт**-*эта, предл.-эту, зват.-эце, м., област.*—здоровый, рослый парень. Растсл.

•**лабудовы**-*вая-вае*—являющийся *"лабудаю"*, халтурный. Каралішчавічы М.

•**лабудá**-*ды̀, ж.*—небрежная, недобросовестная работа, обычно без знания дела; халтура. Каралішчавічы М. *Ты лабуду вярзеш.* Каралішчавічы М. *А гэты яшчэ — не пад носам пара — нейдзе ў Нямеччыне... ды "зраднік", ды ня хоча варочацца на Бацькаўшчыну — якая нясусьветная лабуда!* Юст.

•**лабýніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.* **1.** проявлять ласку, привлекать, вызывать к себе симпатию, любовь и т.п. *Ср. прылабуніць, 1.*

2. прибирать к своим рукам. *Ср. прылабуніць, 2.*

прылабуніць, 1. *соверш. к лабуніць, 1.*, привлечь к себе, расположить, вызвать к себе симпатию, любовь и т.п. *Яна к сабе прылабуніла дзяцюка.* Рэч.(Пет. II, 38).

2. *соверш. к лабуніць, 2.*, прибрать к своим рукам. Нсл. 504. *Чужое к сабе прылабуніў.* Нсл.

•**лабýніцца**-*нюся-нішся, повел.-нься-ньмася, несоверш. да каго, чаго,* **1.** *лит.* склоняться лбом к кому, Нсл. 270. любезничать, умело подходить, чтобы заслужить расположение. Гсл. *Соверш.* **падлабуніцца**—подсесть к кому или чему с намерением попользоваться. Ар.; Нсл. 443. *Дзеці падлабуніліся да мёду.* Нсл. *Соверш.* **прылабуніцца.** Нсл. а) подсесть. *Дужа блізка прылабуніўся.* Нсл. *Прылабуніўся к чужым грошам.* Нсл.

б) (о ком-л. нежелательном: войти, прийти, С.), прилезть. Нсл. 504.

2. лепиться, лезть куда. Нсл. 270. *І ты сюды лабунішся, узлабуніўся на печ.* Нсл. *Няма чаго табе тут лабуніцца.* Нсл. *Тут табе ня месца, не лабунься дарма.* Нсл. *Соверш.* **узлабуніцца**—взобраться куда. Нсл. 53. *Куды ты ўзлабуніўся?* Нсл.

•**лабунька**-*кі, общ.*—подлипала. Нсл. 270. *Адпіхні ад сябе гэтага лабуньку.* Нсл.

•**лабунькі**-*няк, единств. ч. нет.*—любезности. Нсл. 270. *Пакінь ты спраўляць свае лабунькі.* Нсл.

•**лабы́**-*боў-бом-бы-бамі-бох, единств. ч. нет., архит.*—фронтон. Ксл. *Надабе закласьці лабы ў хаце, а то вецер ськіне страху.* Чарніца Лёз. (Ксл.).

•**лабы́р**-*рà, предл.-рỳ, зват. лабы̀ру, мн. ч.-ры̀-роў-ром-ры-рамі-рох, м.*—бугор., Ксл. *Па дарозе лабыр.* Журавінка Куз. (Ксл.).

•**лагода**-*ды-дзе, ж.* **1.** мягкость, нежность, ласковость. *Прыпомнеў сады я Случчыны і лагоду цішыні.* Крушына: Творы 31. *І толькі елкі, хвоі, як заўсёды, шумяць над ім зялёнаю лагодай.* Лойка: Л. песьня.

2. кротость.

•**лагодзіць**-*джу-дзіш-дзе. несоверш. каму*
1. ладить, угождать. Нсл. 263. *Лепі, калі лагодзіш старшаму.* Нсл. *Соверш.* **далагодзіць,** *каму*—угодить(удовлетворить кого-л., сделав что-л. приятное, желаемое, С.) Нсл. 263. *Раз не далагодзіў і ўсё прапала.* Нсл.
2. *перех.*—мирить. Нсл. 263, примирить. *Колькі ні лагодзь яго, ён і слухаць ня хоча.* Нсл. *Соверш.* **залагодзіць,** а)—умилостивить. Нсл. 172. *Залагодзіць трэба пана за заручонку, каб дазволіў жаніцца зь ёй.* Нсл.
б) удовлетворить. Нсл. 172. *Нічым яго не залагодзіш.* Дсл. *Соверш.* **палагодзіць,** *перех.*—помирить, Нсл. 263. заставить терпимо отнестись к кому, чему-л. *Я вас абодвых бізуном палагоджу.* Нсл.
3. *несоверш., перех.*—приводить в хорошее расположение к кому-чему-л.
4. *несоверш.*—улаживать.
улагодзіць. *соверш., перех.* **1.**—привести в хорошее расположение к кому, чему-л., умилостивить. Нсл. 263. *Як мага улагодзь яго, ато ён табе папсуець.* Нсл.
2. *соверш., перех.*—уладить. Нсл. 263. *Улагодзіць няпрыемную справу.* Нсл. *Прич.* **улагоджаны, 1.** приведенный в ласковое расположение (к кому, чему-л.) духа. Нсл. 263. *Зь ім улагоджаным аб усім можна гутарыць.* Нсл.
2. успокоенный(? С.), улаженный. Нсл. 263. *Справа гэта ўся ўлагоджана.* Нсл.
•**лагодзіцца**-*джуся-дзішся, несоверш.* **1.** приходить к расположению к кому, чему-л., смягчаться. *Пан наш адпускліві, борзда лагодзіцца.* Нсл. 263.
2. *взаимн.*—мириться. Нсл. 263. *Сядні лагодзяцца, а заўтра ўзноў паб'юцца.* Нсл. *Соверш.* **палагодзіцца**—помириться. Нсл. 263. *Свае пасварацца дый палагодзяцца.* Нсл.
улагодзіцца, 1. *соверш.(к лагодзіцца, 1).* *Пан наш улагодзіўся.* Нсл. 263.
2. уладиться.
3. *о погоде,*—установиться. *Навальніца праміне, улагодзіцца пагода.* Крушына: Лебедзь 27.
улагоджавацца, -*джуецца, несоверш.*—улаживаться. Нсл. 263. *Справа на мір улагоджуецца.* Нсл.
•**лагоднасьць**-*ці, ж.* **1.** мягкость, (Гсл.) нежность, ласковость.
2. кротость. МГсл.
3. мир, согласие. Ксл. *Суседзі жывуць мяжсобку не ў лагоднасьці.* Машчоны Сян. (Ксл.).
4. угодность, снисхождение, Нсл. 263. расположение. *Калі лагоднасьць твая, дасі, а не, чарта зьясі, кажа найміт, жалячыся на цяжкасьці службы.* Нсл.
•**лагоднік,** *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—угождатель. Нсл. 263. *Жаноцкі лагоднік.* Нсл.

•**лагодны**-*ная-нае,* **1.** ласковый. Ксл. *Лагодны аканом, лявізор.* Нсл. *Лагодная паня.* Тм.
2. кроткий, незлобивый, мирный, (Нсл.) смирный, смиренный. *Мацей такі лагодны.* Крыщцова Сян. (Ксл.). *Лагодны сусед.* Нсл. *Лагодная дзяціна.* Нсл. *Лагодная дзяўчынка.* Нсл. *Лагоднае дзяцё.* Тм.
3. чуждый волнений, спокойный, мирный. *Гасьцінны, зычліві, шчодры бор, лагодны, поўны вечнага здароўя, біў кулямі прыблудаў ён.* Лойка: Л. песьня.
4. мягкий, нежный. *Калыша пушча свой лагодны сьцень.* Лойка: Л. песьня. *Лагоднай песьняй лашчыў слых усіх пакрыўджаных, на'т злых.* Крушына: Творы 158.
Песьняй прадвесьня лагодную ўсіх я пачну абдараць. Жылка 33.
лагодна, *нареч. к лагодны 1, 2, 3, 4. Браты жывуць лагодна.* Беш. (Ксл.) *Жывуць мяжсобку лагодна.* Нсл. 263. *Ласкат.*
лагодненька—мирненько. Нсл. 263. *Жывуць лагодненька мяжсобку.* Нсл.
•**лагожы**-*жаў, единств. ч. нет.*—большая телега для возки сена, снопов. Ксл. *Трэба паправіць лагожы на лета.* Копцевічы Чаш. (Ксл.). *Кумок, каб ты мне даў сваіх лагож зьезьдзіць у Сянно.* Глебаўск Сян. (Ксл.).
•**лагоўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—лес в ложбине. Барс. (Юхн.).
•**лагаднéць**-*ею-ееш-ее, несоверш.* **1.** делаться ласковее(смягчаться, С.) Нсл. 263. *Паніч лагаднее, палагаднеў да нас.* Нсл.
2. становиться кротким. *Соверш.* **палагаднець.**
•**лагі́за**-*зы, общ.*—лентяй. Шсл. *Ну й лагіза ваш Лявон: ляжыць цэлы дзень ды ляжыць!* Русаковічы Пух. (Шсл.).
•**лагво**—*см. под логва.*
•**лагýн**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—какое-то растение. Гсл.
•**лагчы́на**-*ны* (*лагчынà-ны́,* Ар.; Мгсл.), *дат., предл.-не; мн. ч. лагчыны, ж.*—ложбина, Шсл. лощина. Гсл.; Нсл. 270. *У лагчыне добрая канюшына вырасла.* Ст. *У лагчыне трава заўсёды большая, як на гары.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Па лагчынѐ йдучы, ногі памачылі.* *Уменьш.* **лагчынка**-*нкі-нцы.*
лагчыначка-*чкі-чцы, уменьш. к лагчынка.* Нсл. 270. *Не вялікая лагчыначка, а каткі вымыліся.* Нсл.
•**лахáк**—лосось. Смл.
•**лахмы́тка**-*кі, общ.*—нечистоплотное лицо. Гсл.
•**лад,** *ладу, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** порядок, строй(воен, С.) Гсл.
2. режим, строй(система общественного, государственного устройства).
3. распоряжение(порядок, Гсл.) Нсл. 264. *Бабскі лад.* Нсл. *Ніякага ня даў ладу нам.* Нсл.
4. согласие(покой, Шсл.) Нсл. 264; Шсл. *Няма ў іх у хаце ладу.* Ст. *Меж іх няма ладу.* Нсл. *Ні ладу, ні складу.* *Послов.* Нсл.

5. сговоры при сватании невесты. Шсл. *Сваты прыехалі да Ляўшуновых лад рабіць.* Ст.

●ладкі I-*дак(-дкаў)*, *одна* **ладка, 1.**—род лепешек, выпеканных из одинакового с *"драчонамі"* теста, но они не смазываются сверху, НК: Очерки, 8. оладьи. МГсл.; Растсл.; ПНЗ; Шсл.; Ксл.; Нсл. *Матуля пячэць ладкі.* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *На сьнедавньне будуць ладкі з макам.* Ст.

ладкі пячы, *поговор.*—краснеть от стыдливости. Нсл. 264.

2. удар по ладони чем-л. в роде наказания, Нсл. 264. лапа, наказание в школе детей ударом линейки по ладони.

●ла́дкі II-*дак(-дкаў)*—ладоши. МГсл. *Употребляется только в выражении* **біць у ладкі, 1.**—хлопать, ударяя ладонью о ладонь.

2. апплодировать, Ар. и в детской песне: *Лады, лады, ладкі, пабіліся бабкі, пасярод места за камок цеста.* Ар.(*Поют, ударяя ладонью о ладонь.*).

●ладкава́цца, -*кўюся-кўешся*—устраиваться. *Андрэіха й Іван засталіся адзінокімі, яны адчуваючы духовы абавязак пачалі памагаць адно аднаму, ладкавацца ў жыцьцю, перамагаць цяжкое гора.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

●ладна(ладне, Ар.), *нареч.* **1.** значительно, порядочно. Ар. *Ці далёка да Крэва? Яшчэ ладне.* Крэва Аш. *Халіма ладне выпіў.* ЗСД 51.

2. (*о времени*)—продолжительно. Ар.; НК.

●ла́днага, *нареч.* **1.** значительно. *Ладнага ўзяў за дровы.* Юрсл.

2. давновато. Юрсл. *Ужо ладнага, як пашоў, і ўсё няма.* Юрсл.

●ладне — *ладна.*

●ладны-*ная-нае,* **1.** порядочный, (Нсл. 264) довольно большой, (Шсл.) значительный (по размерам, количеству, силе и т.п.). Ар. *Ладная ўжо вырасла ваша дзяўчына.* Ст. *Загнаў сабе гамзу ладную.* Дсл. 233(под *загнаць*). *Трава ўжо ладная вырасла.* Ст. *Ладны хлапец.* Нсл. *Ладны кавалак хлеба.* Тм. *Яна ўжо ладная дзяўчына.* Забор'е Сян. (Ксл.). *Твой лён ладны.* Русінавічы Сян. (Ксл.). *Евін Тодар ужо ладны хлапец.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Ладны ён задзёра, з кажным задзіраецца.* Нсл. 166(под *задзёра*). *Ладны ён ужо хлапчук: сам арэ і троха косе.* Ст.(Шсл. под *хлапчук*). *Быў ладны мароз.* ЗСД 5. *Ладную частку жыцьця ён правёў у турмах.* ТМ. 41. *Гатуецца пераход за Дняпро ладнага груду нямецкіх жаўнераў.* ЗСД 319. *Вясельле абышлося ў ладную капеечку.* Юрсл. 14. *Гэта ж ладны хатыль завезла Петрыку.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Лугам, праўда, ідзець ладны кавалак, але вырабяць з часам.* Дальны(Калосьсе, 2. стр. 6).

2. *о врем.*—продолжительный. *Досьвецьце бывае "ладнае"*(продолжительное), *"трошачнае"*(короткое) *і "тудысюды"*(средней продолжительности). НК: Очерки, Но. 316(под *дасьвецьце*). *Ладная часіна.* НК: Очерки 56. *Давялося церці ладную часіну.* НК: Пособ. 116. *Моўчыкам прыдзе, пратрэць птушачка калі ні калі й ладную часіну, абцікавіць работу, струменьціну якую, моўчыкам адыйдзе.* НК: Под.: пос. 58.

●лаёвы—*см. под лоевы.*

●ла́янка-*нкі-нцы, ж.*—ругань, Ар.; Галіна Сян. (Ксл.) ругань, дрань, Шсл. ругательство. Гсл. *Не дадзела Вам яшчэ гэтая лаянка?* Ст. *Варты ты тае лаянкі.* Нсл. 264.

●ла́яньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к лаяць, лаяцца.* Ар.; Нсл. 264. *Варты ты лаяньня.* Нсл. *Лаяньне сваё сабе бяры.* *Поговор.* Нсл.

●лаяць, *лаю, лаеш, лае, несоверш.*—ругать, ПНЗ; Нсл. 264; Ар. 264; Гсл.; Ксл. ругать, бранить. Шсл. *Яна мяне дужа лаяла.* Лук'янова Сян. (Ксл.). *І не давай, і ня лай.* *Послов.* Ст. *Прич.* **лаяны**—руганный. Нсл. 264.; Ар. *Ты яшчэ не лаяны, дык я цябе вылаю.* Нсл. *Соверш.* **аблаяць**-*аю-аеш-ае, перех.* —обругать. Нсл. 347; Шсл.; Ар. *Аблаяў, як толькі хацеў.* Ст. *Аблае, як цюцьку.* Ст. *Ні за шта ты мяне аблаяў.* Нсл. *Прич.* **аблаяны**—обруганный. Шсл. *Дарма аблаяны чалавек.* Ст. *Соверш.* **зляяць,** *перех.* —изругать. Шсл.; Ар. *Злаяў да апошняга.* Ст. *За што ты мяне злаяў.* Нсл. 208. *Соверш.* **нала́яць,** *перех.*—выругать. Нсл. 310. *Налай яго добра за гэта.* Нсл. *Цябе трэба лаяць, налаяць, як сабаку.* Нсл. 264. *Прич.* **налаяны** —обруганный. Нсл. 310. *Калі ты яшчэ не налаяны, дык я цябе вылаю, як сабаку.* Нсл. *Соверш.* **пала́яць,** *перех.*—поругать. Шсл.; Ксл.; Ар. *Сумысьле зайшоў палаяць цябе.* Старына Беш. (Ксл.). *Пайду хоць палаю таго нягодніка!* Ст. *Соверш.* **вылаяць**-*аю-аеш-ае, перех.*—выругать. Шсл. *Прич.* **вы́лаяны**—выруганный. Шсл. *Пабег вылаяны, як цюцька.* Ст.

●ла́яцца, *ла̀юся, ла̀ешся, несоверш.* **1.** ругаться. Ар.; Шсл. *Лаешся, сам ня ведаеш за што.* Нсл. *Соверш.* **злаяцца**—выругаться. Гсл.,изругаться.

2. *зь кім*—взаимно друг друга ругать. *Мужчыны лаюцца, аж сяло калоціцца.* Ст. *Соверш.* **палаяцца.** Ар. *Вось чалавек: жыў ня будзе, каб зь кім не палаяцца.* Ст. *Соверш.* **налаяцца**—наругаться, вдоволь поругаться.

●ладзе́йка-*йкі-йцы, ж.*—короткое, широкое корыто, служит для рубки травы свиньям. Міх.

●ла́дзіць-*джу-дзіш-дзе; повел.-дзь-дзьма, несоверш., перех.* **1.** приводить что в порядок, устраивать,(Гсл.; Шсл.) приводить в исправное, годное к употреблению состояние. Жупраны Аш. *Я ладзіў саху.* Запрудзьдзе Куз. (Ксл.). *Ладзіць касу, саху, калёсы.* Нсл. *Як бацькі ладзілі — каты лазілі; пачалі сыны ладзіць — пачалі сабакі лазіць.* *Послов.* Ст. *Мы ў лясох, лугох сягодні,ладзім гнезды і шпакоўні.* Танк: Як прышла вясна.

2. починять. Гсл. *Музыка іскрыпку ладзе, бо душа зламілася.* Варсл. (*под душа*). *Соверш.* **абла́дзіць**—исправить, Ксл. починить. *Сам абладзіў комін.* Труханавічы Чаш. (Ксл.). *Соверш.* **пала́дзіць.** *Купі паленае цэглы паладзіць у печы под.* Гсл. (*под палены*).

3. *перех.*—приделывать(приспособлять, С.) Нсл. 263. *Ладзіць, прыладзіць ворчык да калёс.* Нсл. *Соверш.* **прыладзіць**—приспособить, Ксл. приделать, Нсл. 263. приладить. *Прыладзь калёсы, трэба ехаць.* Стаішча Сян. (Ксл.). *К лапцю абсац ня прыладзіш.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Ср. прылада.*

4. *перех.*—настраивать музыкальный инструмент. Нсл. 263. *Ладзіць, наладзіў іскрыпку.* Нсл. *Соверш.* **нала́дзіць**—настроить музыкальный инструмент. Нсл. 263.

наладзіць—настроить, привести в порядок, дать надлежащий ход делу; поправить, починить. Гсл.

5. выполнять какое-л. дело, поручение. Любча Н.; Жупраны Аш.

6. *зь кім*—приноровляться в работе с другими. Нсл. 263. *Усі ладзяць малаціць, а з табою ніяк ня зладзіш, ня зладзім.* Нсл. *Соверш.* **зладзіць, 1.** приноровиться в работе с другими. Нсл. 263.

2. поладить. Гсл.

3. устроить. Гсл.

4. угождать. Нсл. 263; Ксл.; МГсл. *Майму колькі ня ладзь — ня ўладзіш.* Ксл. *Ладзь яму, як ліхой скуле, а ўсё нічым ня ўладзіш.* Нсл. *Соверш.* **падладзіць** *каму*—угодить(, чем-л. С.) Нсл. 263. *Хоць бы ты раз падладзіў яму.* Нсл.

5. снаряжать. *Ср. ладзіцца, 2. Соверш.* **вы́ладзіць**—снарядить в путь, Шсл. снарядить. Янк. I; Смл. *Выладзіў сына вучыцца, дык памагай.* Янк. I. *Выладзілі сына ў заработкі.* Ст. *Выладзіць у дарогу.* Смл.

зала́дзіць, 1. *соверш. к ладзіць 1. Заладзіць пастку на лісы і пад.*—приготовить пастку (положив в нее кусок мяса). Жупраны Аш.

2. *соверш. к ладзіць, 4.*—исполнить какое-л. дело, поручение, Любча Н.; Жупраны Аш. уладить. *Ідзі заладзь справу.* Любча Н. *Пастанавіў заладзіць справу сястрынца.* Тат.: Кво вадыс, 275. *Архібіскуп заладзіў шмат справаў.* Б. Шляхам, Но. 119, 1970 г., стр. 13. *Ня было патрэбы мяшацца ў тыя справы, каторыя ён сам мог заладзіць.* "Бацьк.", Но. 25/255.

уладзіць, *соверш. к ладзіць 1.* **1.** *каму*—угодить. Нсл. 263; Косіч 39. *Хіба ты гэтай скуле ўладзіш?* Ст. *Плачу, міленькі, я плачу, тваёй матульцы ня ўгаджу.* Росуха Імгл.(Косіч 39).

2. *каго,*—устроить кого или что. Брсл. *Уладзілі хатнюю кухню.* Бацьк., Но. 38-39/573-574.

•**ла́дзіцца**-*джуся-дзішся, несоверш.* **1.** готовиться. Гсл.

2. снаряжаться. *Зь ведама Букрэя ладзіцца дзед Тамаш у свой паход к Даўгому Броду.* Полымя, Но. 6, 1967, 249. *Соверш., возвр.* **выладзіцца**—снарядиться. Янк. I. *Гэтым разам, адылі, выладзіўся яшчэ да досьвітку, каб быць у ліку першых.* Няміга (Бацьк., Но. 16/500). *Дзядзька выладзіўся ў дарогу.* Ст.

3. становиться в строй, строиться. *Старшыні наперадзе гарачаць коні, за імі казачанькі ладзяцца барждзэй.* Из песни.

4. приучиваться. Нсл. 263. *Дайце яму цэп, няхай ладзіцца, зладзіцца малаціць.* Нсл. *Соверш.* **приучиться.** Нсл. 263.

5. примащиваться. Нсл. 263. *Ладзься, ня ладзься, тут ня прыладзішся сесьці.* Нсл. *Соверш.* **падладзіцца**—подмоститься. *Соверш.* **прыладзіцца, а)** примоститься. Нсл. 263.

б) **у дарогу**—(несколько, С.) снарядиться. Ксл. *Тарасе, ці прыладзіўся ты да места?* Калышкі Лёз. (Ксл.).

в) приспособиться. Ксл. *Калі ты прыладзішся месьці?* Воўсішча Сян. (Ксл.).

6. *страд. к ладзіць, 1.*—починяться. Гсл.

ладзіцца, *безлич.*—живется, Шсл. везет. *Пішы, як табе ладзіцца на новым месцу.* Ст.

ула́дзіцца-*джуся-дзішся, возвр. к уладзіць.*—устроить, поступить на работу, занять какое-л. место, положение. *Як нашыя родзічы ўладзіліся ўв Аўстраліі?* Сьцяблевіч("Бацьк.", Но. 1-2/437-438).

•**лаз**—проход в стене, изгороди и т.п. Гсл.

•**лазобка**-*бкі-бцы, ж.* **1.** баул. Гсл.

2. посуда с тонкими цельными стенками из выдолбленного обрубка, служит для складывания мёда, ссыпания муки, Гсл. кадочка для мёда, деревянная цельная, со вставленным дном. Нсл. 264. *Лазобку мёду прадаў.* Нсл. *Уменьш.* **лазобачка**-*чкі-чцы.* Нсл. 264. *Лазобачка на гарцы тры.* Нсл.

•**лазорак**-*рка, предл.-рку, зват.-рку, м.*—перечинный нож. Ксл. *Твой лазорак тупы.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**лазовік**-*іка, предл.іку, зват.-іча, м.*—плод яблони, получившейся от прививки лозы. НК: Очерки, Но. 813.

•**лазовікі, лазавікі́,** *мн. ч.,* (*один* **лазовік, лазаві́к**)-*каў(-коў)*—лапти из лозовой коры. НК.: Очерки 122; Бачэйкава Беш. (Ксл.).

•**ла́зам,** *нареч., усиляющее глагол лезьці, лазіць.*

лазам лазіць(лезьці)—настойчиво лезть. Шсл. *Лазам-лезе ў сэрца, у вочы.* Купала. *Лазам лазіць па зямлі.* Ст.

•**лазаніца**-*цы-цы, ж.*—вербейник, куст. Гсл.

•**лазаві́к**-*іка̀, предл.-ікỳ, зват.-ìча, мн. ч.-кі̀-коў-ком-коў-камі-кох. м., насм.*—житель болотного края. Шсл. *Лазавік ты, чаго ты дзівішся?* Амельна Пух. (Шсл.).

●**ла́зілка**-*кі, дат., предл. лазілцы, ж.*—лестница. Ксл. *Прынясі лазілку — дулі будзем абіраць.* Балотнікі Куз. (Ксл.).
●**ла́зіць**—*см. под лезьці.*
●**ла́зка**-*зкі-зцы, ж.*—суковатая елина, прототип лестницы. Сакуны 32.
●**лазу́н**-*на́, зват.-лазу́не, мн. ч.-ны̀-ноў-номны-намі-нох, м.*—сосунок. Ксл. *Адыймем мы ад каровы лазуна, ато яна аж пахудала.* Люкавічы Чаш. (Ксл.).
●**лазьбе́нь**-*бня̀, предл.-бню̀, мн. ч.-бні̀-бнёўбнём-бні̀-бнямі-бнёх, м.*—кадочка, выдолбленная из липового дерева, или сделанная из луба, употребляемая пчеловодами пры подчищении и обирании ульев, для складки меда, Нсл. 264. коробья, кадушка с крышкой вместо сундука, Кур. (Даль). род коробка из ладов, обручная укладка с крышкою и поперечным по ней запорам, кадочка, служащая в деревнях вместо сундука. *Прынёс цэлы лазьбень мёду.* Нсл. *А бортнікам вольно на лезіва лык альбо луб'я на лазьбень узяці.* Стт. 377.
●**лазьбі̀ны**-*наў, единств. ч. нет.*—подрезание меда и пирушка по этому случаю. Ар.; Гсл. *Паедзем да Лужышча на лазьбіны.* Ар.
●**ла́зьня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—баня. МГсл.; Ар.; Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 5); Шсл.; Курына Куз. (Ксл.); Вят., Вост.(Даль); НК: Старцы, Но. 54; НК: Очерки, 288; Нсл. 264; Дсл. 22(под *баня*). *Парыцца ў лазьні.* Нсл. *У хаце так душна, як у лазьні.* Нсл. *Уменьш.* **лазенька**-*нькі-ньцы.* НК: Под.пос. 52. *Уменьш.* **ля́зенка**-*нкі-нцы, ж.* НК: Очерки 288—банька. Нсл. 264. *Лазенка наша дужа маленька, чалавекам тром толькі ўлезьці ў яе.* Нсл. *Ужо была ноч, і ў сяле ўсе спалі, толькі ў ваднэй лазенцы гарэў агоньчык.* Халопенічы Круп.
●**лазьні̀к**-*іка̀, мн. ч. дат. -ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—лозняк. *Нічы лазьнік туліўся ніжэй зь берагу да вады.* Гарэцкі: Песьні 25.
●**ла́зы**-*заў, один лаз*—место для пролезания(напр. в улье). НК: Очерки 429.
●**лажоныя пшчолы**—пчелы, у которых выбран мёд. Стт. 1529.
●**лажбе́ль**-*бяля̀, предл.-бялю̀, зват.-бèлю, мн. ч.-бялі̀-лёў-лём-лёў-лямі-лёх, м.*—неповоротливый толстяк, брюхач. Шсл. *Лажбель ты, паварочуйся барджэй! Амельна Пух.* (*Шсл.*).
●**лажня́**-*ні-ні, ж.*—посуда для мёда. Гсл.
●**лажы́ць**—класть. Гсл. *Соверш.* **аблажы́цьжу̀, аблòжыш-жа, перех.** **1.** покрыть (сплошной массой, обволочь, обложить, С.) Шсл.; Бяльсл. *Хмары аблажылі ўсё неба.* Ст. *Дождж будзе, неба хмарамі аблажыла.* Горня Хоцім.(Бяльсл.).
2. свалить дерево. Шсл. *Аблажылі гэткую хвою!* Ст. *См. спусьціць.*
3. побороть, повалить на землю. Ксл. *Мядзьведзь яго й аблажыў.* Мамойкі Беш. (Ксл.). *А мужчына, скажу вам, быў — быка мог аблажыць.* Вышынскі: Хата пад ліпаю(Беларус, Но. 155). *Аблажыць медзьвядзя.* НК: Очерки 534.
залажыць, *соверш.* **1.** заложить, поместить куда-л. за что-л.
2. положить не на место, так что трудно найти.
3. *безлич.*—о болезненном ощущению тяжести в ушах, носу. *Прич.* **заложаны.** *Нос заложаны. Соверш.* **зложыць**-*жу, зложыш-жа, перех.* **1.** сложить, положить в месте, в одно место, положить в определенном порядке.
2. перегнув, свернув и т.п., придать какую форму, уменьшить объём; сложить; согнув, изогнув придать какое-л. положение, вид(рукам, ногам). *Ляж спаць, рукі злажыўшы.* Кіт. 11062.
3. сложить части чего-л. Шсл. *Разбурыў гадзіньнік, цяпер жа злажы яго.* Ст.
4. выдумать, солгать.
5. сочинить произведение. Шсл., составить(книгу). Гсл. *Во гэта нехта добрую кніжку злажыў.* Ст.
6. вырубить сплать. *Серадня, зладзюга, так злажыў усё(высек бярэзьнік).* Вышынскі: Хата пад ліпаю.
7. злажыць рок—установить, назначить, определить(срок). *Заплаце злажыў ясьмі рок у нядзелі.* Гордз. Акты XVII, Но. 19. *Прич.* **зложаны, 1.** сложенный.
2. солганный, выдуманный. Нсл. 209. *Усе няпраўда, усе зложана гэта.* Нсл.
3. составленный, сочиненный
Отгл. имя сущ. **злажэньне**-*ня, предл.-ню,* —выдумка, Нсл. 209. *Гэта, паночку, злаженьне на мяне, а то ўсё няпраўда.* Нсл. *Соверш.* **налажы́ць, 1.** наложить.
налажыць імя—наречь, Смл. дать имя. Дсл. *Жонка нарадзіла імя, налажыла яму імя Иван.* Дсл. *Усім прозьвішча наложым і пачнем мы на кулачыкі, дый атў малцаў зь места.* Смл. (Дсл.).
2. побить. Дсл. *Я яму налажыў.* Дсл.
налажыць галавой—погибнуть, умереть. *За слова тваё галавой налажыць.* Салавей: Сіла гневу 7. *Прич.* **наложаны**-*наянае*—груженный(воз), с грузом. *Воз парожні маець уступаваці возу наложанаму.* Стт. 374.
пралажыць дарогу—провести путь. *Пралож, пралож дарожачку да сяла.* Касьцюковіцкі р. Калінінская акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 59).
разлажы́ць-*жу̀, разложыш-жа, каго-што, соверш.* **1.** разложить.
2. развести(огонь, С.) Ар.; Селядцова Беш. (Ксл.). *Пастухі разлажылі на балоце агонь, а капа загарэлася.* Селядцова Беш. (Ксл.).
узлажы́ць-*жу̀, узложыш-жа. соверш. к ускладаць, 3.*—надеть(белье, головный убор, на плечи большой платок). Ар. *На мэйшта(арабізм. нябожчыка) маеш узлажыць два саваны.* Кіт. 4961.

2. надеть(приладить, укрепить, прикрепить) какой-л. предмет на чем-л, на что-л.
3. возложить, торжественно положить.
вылажы́ць—изложить. Стт. 1529. *Яка есьць у кнігах пісанага права вылажана.* Тм.
•**лажы́цца**-*жу̀ся-жышся*—ложиться. *Як лажыцца, дык ня можна набыцца; а як уставаць, дык разьлік браць.* *Послов.*(*о ленивом*). Войш. *На пасьцелі лажачыся гадзіну глядзеў на кнігу.* Кіт. 1461.
2. (*перен.*) *Лажыцца зморай праца на рукі загрубелыя.* Крушына: Творы, 14. *Соверш.* **аблажы́цца, 1.** обложиться, обложить себя чем-л., расположить во множестве вокруг себя. *Сядзіць, аблажыу̇шыся кнігамі.*
2. положить что-л мимо кармана. *Згубіў грошы — аблажыўшыся.* Дсл. **злажы́цца**-*жу̀ся-жышся, соверш.* —прицелиться. *Злажыўся стрэльбай — клянсь! ня паліць, як рамзель з другога не пячэць...* Тарас на Парнасе. *Гарэшка злажыўся леварвэрам на Карповіча.* Дзьве Душы 92.
•**ла́йба**-*ы, ж.*—баржа, Ксл. большая ладья, барка. Гсл. *У Вяліжу будавалі вялікія судны-барліны, стругі, пастругі, шкуны, пакуль не зьмянілі іх драбнейшыя лайбы.* Віцьбіч(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Лайбы ў гару часта цягнуць лямкаю.* Маркаўшчына Віц. (Ксл.). *За бяртом лайбы мэлёдычна хлюпалі хвалі.* ЗСД 110.
•**лайба́**-*бы̀, ж.*—ругательство. Нсл. 264. *У вадным куце ўзьняўся глухі гоман, нейкая баганіна, хрыпаты сьмех і лайба.* Дзьве Душы 66. *Якая гэта лайба! Ня так трэба яго лаяць.* Нсл.
•**лайно**(**лайна,** Кіт.)-*на, ср.* **1.** связка белья, Ксл. связка стирального белья сколько может поднять женщина. Нсл. 264. *Лайно хустаў.* Нсл. **лайніна**-*ны-не, ж.*—отрезок полотна для прикрытия чего-л. Шсл. *Во яшчэ палатна застанецца і на лайніну.* *Уменьш.* **лайнінка**-*нкі-нцы.* Шсл. *Накрый дзяжу хоць гэтаю лайнінкаю.* Ст.
2. как и в слав., помет, навоз, особенно свиной. Нсл. 264. *Парасяты ў лайно закапаліся.* Нсл. *Лайна чалавечае будзе.* Кіт. 4364. *Лайна прысхнець на целе або на адзежы, то тэгрэт фэрз*(*араб., род рэліг. права*) Кіт. 72а3.
•**ла́йнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—бездельник. Шсл. *Ай лайнік ты, што ты робіш?* Крамяні Пух. (Шсл.).
•**лакта́ць,** *лакчу̀, локчаш-ча, несоверш., перех.*—локать, хлебать, Гсл. пить, как бы лакая; хлебать, говорится укоризненно. Нсл. 271. *Малако бяз хлеба локчаш, палоктаў.* Нсл. *Няхай сабакі локчуць памыі.* Нсл. *Соверш.* **палактаць.** Нсл. 271.

•**ламота**-*ты, дат., предл.-це, ж.*—ломота. (*Праца ля цяпла прыводзе*) *галоўкі ламоту.* НК: Очерки 53. *Сымон учыніў малітаўку ад ручак ламоты.* НК: Старцы 81.
•**ламаніна**-*ны-не, ж.* **1.** головоломное дело. Нсл. 271. *Ламаніну дзеля галавы задаў.* Нсл.
2. ломота. Нсл. 271. *Ламаніна ў касьцёх.* Нсл.
3. беспокойство, ощущаемое при исправлении чего-л., особенно ломкого. Нсл. 271. *Ламаніна рэчаў, коні, людзёў.* Нсл.
•**лама́нцы**(**ламанцы̀**, Нсл.)-*цаў, мн. ч.*—опресноки из муки и картофеля, Шсл. кушанье из лепешек, испечённых до суха, поломанных и залитых конопляным молоком и таким образом поджаренных. Нсл. 271. *Ламанцы памачалі ў мак.* Дукарка Сьміл. (Шсл.).
•**ламавоз**-*за, предл.-зу, м.*—ломовик(ломовой извозчик, С.) МГсл.
•**лама́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., употребляют ограниченно, в отношении к овощам.* **1.** ломать. Ар. *Загнулася гаспадыня ў баразьне, бацьвіньне на абед ламаць.* Гарэцкі: Песьні 62. *Мама пайшла капусту ламаць.* Ар.
ламаць рукі—ломать руки, о жесте, выражающем сильное горе, волнение и т.п. *Малада дзяўчына дурны розум мае, па садочку ходзе, ручанькі ламае.* Ар. *Прич.* **лама́ны**—ломанный. Ар. *Тут бацьвіньне ламанае.* *Однократ.* **ламану́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-ну̀ць,* **а**) ударить. Нсл. 271. *Ламануў па галаве.* Нсл.
б) побежать. Нсл. 271. *Ламануў, аж пыл ды дым.* Нсл.
в) рвануть. Нсл. 271. *Конь ламануў разам.* Нсл. *Соверш.* **заламаць**—заборонить посев поперёк. Варсл. *Авес я ужо заламаў і пераавалок.* Варсл. *Соверш.* **налама́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, чаго*—наломать. Ар. *Наламала бацьвіньня.* Ар. *Прич.* **налама́ны,** —наломанный. Ар. *Ля ляхі стаяў кош наламанага бацьвіньня.* Ар.
2. *печать,*—верстать, располагать набор по страницам. *Соверш.* **зламаць.** *Заўтра будзем часапіс ламаць.* *Прич.* **зламаны** —сверстанный. *Газэта зламана.*
прыломаваць[**прыламліваць,** Нсл.]-*мую-муеш-муе; повел.-муй-муйма, несоверш. да чаго*—приучить к какой-л. работе или ремеслу. *Прыламуй дзяўчыну да рамяства.* *Соверш.* **прыламаць,** *перех.*—приучить к какой-л. работе или ремеслу. Нсл. 503. *Прыламаць маладога каня да арбы.* Нсл. *Прич.* **прылама́ны, 1.** приученный к работе или ремеслу. Нсл. 504. *Хлапца маю да кажнае работы прыламанага.* Нсл.
2. сломленный в конце. Нсл. 504. *Прыламаная голка.* Нсл. *Прыломаны гвозд.* Тм.
3. надломленный, искривленный. Нсл. 504. *Прыломаны нос.* Нсл.

•**ламацьцё**-*ця, предл.-цю, ср.*—ломота. Шсл. *Ламацьцё ў плячох, нельга й паварушыцца.* Ст.

•**ламáцца**-*áюся-áешся, страд. к ламáць,* **1.**—быть ломанну. *Гароднiна лёгка ламаецца. Соверш.* **абламáцца**—обломаться. *Абламалася цэлае прасла плоту.* Крамянi Пух. (Шсл. 4). *Соверш.* **наламáцца, 1.** приучиться(с трудом) к чему-л. Шсл.; Нсл. 311. *Троху наламаўся гýкаць папольску.* Ст. *Хлапец наламаўся малацiць.* Нсл. *Конь наламаўся к сасе.* Нсл.

2. набедствоваться, возясь. Нсл. 311. *Наламаўся я з гэтым дубiнаю канём, пакуль прыўчыў хадзiць у сасе.* Нсл.

прыламавацца-*муюся-муешся, повел.-муйся-муймася, несоверш. к прыламáцца.* —приучиться к чему-л. *Соверш.* **прыламáцца**-*áюся-áешся*—приучиться к чему-л. Шсл.; Нсл. 503. *Прыламаўся хлапец малацiць.* Нсл. *Жарабок прыламаўся к сасе.* Нсл. *Во, як прабыў трох ў месьце, дык прыламаўся жыць далiкатней.* Ст.

•**ламéсiна**-*ны, ж.*—отломанная часть ветви. Лань Нясьв. *Як вазму я ламесiну ды адаб'ю цябе.* Лань Нясьв.

•**ламзьлïвы**-*вая-вае*—любящий говорить без нужды, лишнее а нередко несколько вредное. Ар. *Ср. лэмзар.*

•**ламi-галава**-*вы, общ.*—сорви-голова, чрезвычайный шалун, отважный, дерзкий, неуважительный человек. Нсл. 271. *Уймi ты гэтага, гэтую ламi-галаву.* Нсл. *Гэтаму ламi-галаве нiчога ня зробiш.* Нсл.

•**ламïць,** *ламлю, ломiш-ме, несоверш., перех.* **1.** ломать. Нсл. 271. *Вецер дзярэўе ломiць.* Нсл. *Соверш.* **адламiць**—отломать. Ар.; Ксл. *Адламiў бачок талеркi.* Нсл. 32(под *бачок*). *Плешачка адламiлася, гваздок не дзяржыць.* Нсл. 419(под *плешачка*). *Адламi iмне скарыначку хлеба. Баравая Куз.* (*Ксл.*). *Соверш.* **зламïць.** Нсл. 271. *Рамёнак зламiў.* Нсл. 554(под *рамёнак*). *Соверш.* **пераламïць**-*млю, пераломiш-ме, перех.*—переломить. *Гбануў i пераламiў.* Нсл. 110(под *гбануць*).

пераламiла, пераломе, *безлич.*—невидимая сила сломила. *Каб цябе пераламiла! калi цябе пераломiць.* Нсл. 405. *Багдай цябе пераламiла.* Красновiчы Сураск. (С.ержп.: Отчет, 10).

2. делать что-л., не обращая ни на что внимания. Нсл. 271. *Ломiць з пляча, нi на што не глядзiць.* Нсл.

3. бежать. Нсл. 271. *Ломiць не азiраючыся з усiх ног.* Нсл.

абломлеваць-*млюю*(-*млеваю*), *несоверш.* —обламывать. Шсл. *Траву iрвi ў градах. толькi капусты не абломлевай.* Ст. *Соверш.* **абламiць.**

наломлеваць-*люю-люеш-люе,* **1.** надламывать. Нсл. 311. *Наломлеваць, наламiць нож, касу.* Нсл.

2. ломить во множестве. *Соверш.* **наламïць**-*млю, наломiш-ме*—надломать, Нсл. 311. надломить, сделать надлом. Гсл. *Соверш.* **наламïць**—наломать во множестве. *Прич.* **наломлены, 1.** надломленный. Нсл. 311. *Наломлены нож.* Нсл. *Асадка наломленая.* Нсл.

2. наломленный во множестве.

•**ламïна**-*ны-не,* (Сакуны)—одна часть чего-л. поломанного?

•**ламïцца,** *ламлюся, ломiшся, несоверш.* —ломаться. *Соверш.* **абламïцца**—обломится. Ксл. *Ганак абламiўся.* Хмяльнiк Беш. (Ксл.). *Соверш.* **адламïцца**—отламаться. *У касы пятка адламiлася. Соверш.* **наламïцца, 1.** надломиться. Нсл. 311. *См. наломлевацца, 1.*

2. быть наломану во множестве.

наломлевацца-*лююся, несоверш.* **1.** надламываться. Нсл. 311. *Нож наломлюецца, наламiўся.* Нсл.

2. быть ломану во множестве.

•**лантýх**—большой мешок(соляной, напр.) Гсл.

•**лантýх**—живот, внутренности.

•**лантухï**-*хоў, мн. ч.*—внутренности. МГсл.

•**ланьнё**-*ня, предл.-ню, собир., ср.* **1.** связка перемываемого белья. НК: Очерки, 138.

2. ворох грязного белья. НК: Очерки, 138. *См. лайно.*

ланïна-*ны-не, един. ч. к ланьнё 1, 2.* НК: Очерки 138.

•**ланьня́**-*нi-нi, мн. ч., род.-няў, ж.*—охапка. *Паеду за Днязпро, прывязу чатыры ланьнi дроў.* Дсл.

•**ланцýг**-*гà, предл. ланцузè*(*ланцугỳ*), *мн. ч. ланцугi-гоў-гом-гi-гамi-гох, м.*—цепь. Ар.; Растсл.; ПНЗ; Шсл.; Ксл.; МГсл.—железная цепь. Нсл. 264. *Каня важаюць на ланцугу.* Жалудова Лёз. (Ксл.). *Мядзьвядзя водзяць на ланцугу.* Нсл. *Добрага сабаку на ланцугу дзяржаць.* Нсл. *Уменьш.* **ланцужок**-*жкà, предл.-жкỳ, зват. ланцỳжку, мн. ч.-жкi-жкоў-жком-жкi-жкамi-жкох, м.*—цепочка. Ар.; Ксл. *Купiў гадзiньнiк iз ланцужком.* Ар.

•**ланцýжка**-*жкi-жцы, ж.*—танец, исполняемый одними девицами, сост. из кругообразных фигур. Шсл. *Цяпер няхай музыка паграе нам ланцужку.* Ст.

•**ланцýжнiк**-*iка, предл.-iку, зват.-iча, м.* **1.** злодей, закованный цепью. Шсл.

2. (*перен.*) вороватый(нечестный, плутоватый, хитрый, С.) человек. Шсл.

3. служит бранью. Шсл. *Гiцаль ты, ланцужнiк!* Ст.

•**лап!** *междомет.*—хвать! БГсл.

•**лапонiк**-*iка, предл.-iку, зват.-iча, м.*—разливная ложка. Ксл. *Лапонiк у шапе.* Даргейкi Сян. (Ксл.).

•**лáпа**-*пы, дат., предл.-пе, ж.* **1.** ступня у животных и птиц, лапа. Ар.

2. *презрит.*—рука. Ар.; Нсл. 264. *Дай яму па лапах.* Нсл. *Не тваiмi лапамi гэта рабiць.* Нсл. *I ты сюды лапу сваю ўмачыў.* Тм.

3. хвойная ветвь. *Гэтыя аконцы... жудасна з-пад навіслых лап старых ялін і рассахатых галін хвоі.* Лынькоў: Воўчы лог.(Калосьсе, Но. 2, 1935 г, стр. 98).

ла́пка-*пкі-пцы,* **1.** лапка, Ар. ножка небольшого животного или небольшой птицы. Нсл. 265. *Гуска лапку адмаразіла.* Нсл. *Кацянё дурэе із сваймі лапкамі.* Ст.

2. *дет.*—ручка у детей раннего возраста, примерно колебельных, НК: Игры, Но. 4. ручка. Нсл. 265. *Лапкі зьмерзьлі.* Нсл. *Дай лапкі памыю.* Нсл.

3. небольшая еловая или сосновая ветвь, Ар. ветка еловая. Нсл. 265. *Лапак насячы надабе на жыдоўскія будкі.* Нсл. *Лапкамі ўслана дарога.* Тм. *Над ім лёгка калыхаліся хваёвыя лапкі.* Адамчык: Арж. колас. *Пуховы сьняжок так прыгожа вісеў на лапінах хвой.* Цялеш: Дзесяць, 13.

•**лапа́ная,** *в см. сущ.*—картежная игра, в которой меняют карты для составления пар и в которой одна карта должна быть лишняя, беспарная. Оставшегося с нею называют свинкою. Нсл. 265.

•**лапаносы**-*сая-сае*—с приплюснутым носом. Нсл. 265; Ксл. *У яе нос лапаносы, як лапата, хоць хлеб садзі ім у печ.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Лапаносы чорт.* Нсл.

•**лапаны́**-*ноў-ном, мн. ч., предл.-нох,*(*один лапа̀н*)—взятки. Нсл. 265. *Дастанѐцца табе за твае лапаны.* Нсл.

•**лапа́ны**-*ная-нае*—взятый несправедливо, взятками. Нсл. 265. *Лапанае ня пойдзе на карысьць.* Нсл.

•**лапа́та**-*а̀ты-аце, ж.*—лопата(только для сажания хлеба в печь), Шсл. всякая деревянная лопата. Ар. *Зрабіла букату на ўсю лапату.* Ст. *Мама будзе садзіць хлеб; я прышоў лапаты*(*зн. пазычыць лапаты*). Ар.

лапатка-*ткі-тцы,* **1.** *уменьш. к лапата.*

2. лопатка — часть тела(плоская, широкая треугольной формы кость в верхней части спины, Ар.) Шсл.; Ар. *Баліць у мяне пամеж лапатак.* Ст.

3. окорок из лопатки. Шсл. *Лапаткі з парсюка будзем цяпер есьці, а сьцягнякі пасолім.* Ст.

•**лап-ата́ць,**-*ачу̀-очаш-оча, несоверш.* **1.** лепетать, тараторить, Гсл. говорить бойко, резко, неумолчно, бестолково или невнятно, Ар.; Ар.; Вят, Ряз., Твер. (Даль). болтать вздор. Нсл. 271. *Макрына лапатала, лапатала ды раптам змоўкла.* ЗСД 159. *Макрына пачала наіўна лапатаць аб сваім дальшым жыцьцю.* ЗСД 158. *Лапоча, сам ня ведае што, аж слухаць няма чаго.* Нсл. 271. *Не лапачы, бо нічога не разабраць.* Ст. *Што ён лапоча?* Ар. *Соверш.* **адлапата́ць,** *бранн.*—сказать быстро. Дсл. *Адлапатаў пану лекцу.* Дсл. *Соверш.* **залапата́ць**—заболтать. Нсл. *Ён сваё залапатаў.* Нсл. *Залапочаш ты ў мяне інакш.* Тм.

залапата́цца, залапачуся-почашся, *несоверш.*—заболтаться, залепетаться. Нсл. 173. *Ах залапатаўся доўга.* Нсл.

2. *на каго* (возводить напраслину таким образом, С.), клеветать. Нсл. *Соверш.* **налапата́ць** *на каго.* Нсл. 271. *Ты ўжо налапатала на мяне!* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **лапата́ньне**—*ня, предл.-ню,* **1.** лепетание, болтовня. Нсл. 271. *Цэлае даабедзьдзе ўсе ў лапатаньню праводзіш.* Нсл.

2. *на каго*—клеветание. Нсл. 271. *Твайго лапатаньня ніхто не паслухае.* Нсл. *Соверш.* **налапатаць**—*"лапатаць"* некоторое время. *Палапачы яшчэ, пакуль па зубах возьмеш.* Нсл. 462. *Соверш.* **пралапата́ць**—проболтать. Нсл. 524. *Ты сваё пралапатаў, цяпер я сваё скажу.* Нсл. *Соверш.* **пралапатацца** —проболтаться(проговориться, С.) Нсл. 524. *Глядзі не пралапачыся перад панам.* Нсл. *Соверш.* **разлапата́ць**—разболтать о чем-л. тайном(и не тайном, С.) Нсл. 549. *Ён усё разлапоча, што тут дзеялася.* Нсл. *Соверш.* **разлапатацца**—разболтаться(увлечься болтовнёй, Шсл.; Нсл.). *Дужа ты разлапаталася, хоць бы троху памаўчэла.* Нсл. *Сьціхні ты, разлапатаўся на ўсю хату!* Ст. *Соверш.* **узлапата́ць,** *презрит.*—заговорить громко, с жаром. Нсл. 53. *Ці ўжо ізноў узалапатаў?* Нсл. *Соверш.* **узлапата́цца**—разлепетаться, пусититься в неприятный рассказ, Нсл. 53. увлечься болтовнёй. *Нешта ты сядні ўзлапатаўся.* Нсл.

•**лапаткі**-*так*(*одна лапатка*)—молодой, неразвившийся еще струк стручковых растений. Ар. *Віецца пасоля з павіслымі стручкамі-лапаткамі.* Гарэцкі: Песьні 63. *Гарох яшчэ ў лапатках.* Ар.

•**лапатлі́вы**-*вая-вае*—взбалмошный. Ар. *Ведама, наш Вінцук лапатлівы.* Ар.

•**лапатня**-*ні-ні, мн. ч., род.-няў, ж.* **1.** треск от ломки. Нсл. 271. *Якаясь у лесе лапатня чутна.* Нсл.

2. пустые, вздорные разговоры. Нсл. 271. *Калі б што добрае гукалі, а то лапатнёй займаецеся.* Нсл.

3. (*перен.*)—сплетни. Нсл. 271. *Ат, гэта ўсё лапатня.* Нсл.

•**лапа́тнік**-*іка, предл.-іку, м.*—угол в сенях, в котором стоит лопата, вода и т.п.

•**лапа́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—рабочий с лопатой. НК: Под. пос., 34.

•**лапату́ха**-*у̀хі-у̀се, ж.* **1.** болтунья, таранта. Ар., *ж. к лапатун.* Шсл. *Сьціхні ты лапатуха!* Ст.

2. лопотящая(дающая звук, треск? С.), выпуклость в косе, происходящая от неумелого клепания. Шсл. *Вось майстра: узяўся кляпаць касу ды нагнаў лапатуху!* Ст.

•**лапату́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—болтун, таранта. Ар. *Лапоча лапатун гэты.* Ст.

•**лапацéнь**-*тня, предл.-тню, мн. ч.-тні-тнёў, мн. ч., предл.-тнёх, м.* **1.** доска в жерновах шириною в 3 верш., один конец которой неподвижно укреплен, а другой может подниматься и опускаться, — расположенная под помостом, в отступе от него вершк. на 6, НК: Очерки 327. часть мельничного постава,мелящая зерна. Вяжышча Беш. (Ксл.).
2. говорун, мелящий вздор, нелепости. Нсл. 271. *Лапацень гэты ўсяго нагавора.* Нсл.
3. *общ.*—неумолчный болтун,-нья, Нсл. 271. кто лопочет, болтун, таранта. Пск., Твер. (Даль). *Лапацень наша ўзноў залапатала.* Нсл.
•**лапацець,** *лапачу̀-аціш-аціць. несоверш.* **1.** мелко и часто *"лопаць"*—хлопать.
2. быстро бежать(о лошадях), Шсл. производить частый стук во время бега. *Ну й лапацяць коні; аж тут чуць!* Ст.
залапацець, *соверш.* **1.** начать *"лапацець"*, мелко и часто *"залопаць"*—захлопать.
2. быстро побежать(о лошадях), Шсл. часто застучать, побежав. *Коні спудзіліся ды як залапацяць — толькі й бачылі іх!* Ст.
3. зашуметь листьями. Дсл. 142. *Залапацела асінка ад ветрыку.* Дсл.
•**ла́паць**-*пця, предл.-пцю, мн. ч.-пці-пцёў, у лапцёх, м.*—лапоть. Ар.; Шсл. *А каля іхных ног у вялікіх лапцёх прымасьціліся два.* Гарэцкі: Песьні 29. *Спалохаўся, што хлапчук у лапцёх, напоўадзеты вёскі сын, у роднай мове ўчыцца змог?* Купала.
абуць у лапці—провесть в денежных делах; обманом довести до нищенства. Шсл. *Не абірайце гэтага п'яніцу за старшыню: абуе ён вас у лапці.* Ст. *Абулі мяне ў лапці з гэтым канём.* Доўжа Куз. (Ксл. под *абуць*). *Уменьш.* **ла́пцік**-*іка, предл.-іку, м.*—лапоток. МГсл. *Абуў новыя лапцікі.* Ст.
•**лапе́за**-*зы, общ.*—аляповатый-тая, с широким расплывшимся лицом и особенно носом, Нсл. 265. аляповатый, некрасивый. Гсл. *Во якую лапезу ўзяў за жонку!* Нсл. *Увелич.* **лапе́зішча**-*ча, общ.*—рожа, очень широкое, некрасивое лицо. Нсл. 265. *Лапѐзішча дурное!* Нсл. *Якая лапезішча твая нявестка.* Нсл.
•**лапе́заваты**-*тая-тае — "лапеза"* в меншей степени. *Лапезаваты хлапец, від.* Нсл. *Лапезаватая нявестка.* Нсл. *Лапезаватае дзяцё.* Тм.
•**лапе́зны**-*ная-нае*—аляповатый. Ар. *Нареч.* **лапе́зна**—аляповато. МГсл.
•**лапе́шка**-*юкі, дат., предл. лапѐшчы, ж.*—часть ложки без ручки. Варошчына Куз. (Ксл.).
•**ла́пік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** заплата в одежде и обуви, НК: Очерки 203, Но. 288. заплата, МГсл.; Нсл. 265.(*латка* Растсл.) заплатка, Растсл.; Ксл.; Смл. (Даль); Раст.: Смоленск 149. *Колькі ў цябе лапікаў на спадніку?* Купіна Віц. (Ксл.). *Лапік на лапіку, а голка ня была(галоўка капусты).* Нсл. *Боты з лапікамі.* Тм. *У лапіках ходзіць.* Тм.
2. (*перен.*)—часть земли, Нсл. 265. небольшой участок земли. Раст.: Смоленск 151. *На маім лапіку асяліўся.* Нсл. *На гэтым лапіку добра пшонку пасеяць.* Тм. *Апошні лапік няскошанае сенажаці.* ЗСД 140.
3. (*перен.*)—часть чего-л., какого-л. пространства. *На небе плылі... хмары, з памеж якіх выглядалі лапікі сьвежа-сіняга неба.* ЗСД 357. *Конь узьбіўся на чужую пожню і выскуб ужо добры лапік.* Гарэцкі: Песьні 56.
•**лапікла**-*ла, мн. ч.-лы-лаў, ср.* **1.**—*лапік,* Ксл. большая заплатка. Шсл. *Набраў трыма палцамі махоркі, насыпаў на пакамечанае лапікла газэціны.* Дудзіцкі (Бацькаўшчына, Но. 376-377). *Кажух увесь у лапіклах.* Цяпіна Чаш. (Ксл.). *Няма лапікла залапіць порткі.* Ст.
2. место, малый участок земли, часть земли. Нсл. 265. *Места так было усеяна ямамі ад бомбаў, што здавалася б, не знайшоў бы меж іх цэлага лапікла, каб можна было сесьці.* Акула 138. *Уменьш.* **лапіклачка**-*ка, ср. Уся зямля была падзеленая на маленькія лапіклачкі, што зелянеліся гароднінаю.* Акула 136.
•**ла́піць І**-*плю-піш-пе, несоверш., перех.*—налагать заплату, заплаты, Растсл.; Гсл.; НК: Очерки, Но. 288.; Нсл. 265. заплатывать, Шсл.; Смл. (Даль) ставить заплаты. Раст.: Смоленск 149. *Маці лапіць сарочку.* Ст. *Адну дзірку лапіць, а другая глядзіць. Послов.* Нсл. *Прич.* **ла́плены, 1.** заплатанный. НК: Очерки, Но. 288; Нсл. 265. *Лапленая сарочка.* Нсл. *Лапленыя локці.* Тм. *Кажух на плячох лаплены.* Вольны.
2. о скотине: —пегий. НК: Очерки, Но. 288. *Лаплены ко́нь. Соверш.* **зала́піць,** *што*—заплатать. Нов. Сяло Беш.(Ксл.).; Шсл.; Бясл. *Я залапіла сарочку, можаш надзяваць.* Забалоцьце Расьняе(Бясл.). *Пустым сло̀вам дзірку не залапіш. Послов.* Рапан.: Прык. 153. *Залапіў кажух.* Ст. *Падаруйце палаценцам залапіць каленца.* Просьба старцава, Нсл. *Прич.* **залаплены**—заплатанный. Ксл. *Ён заўсёды ў залапленым ходзе.* Бешанкавічы (Ксл.). *Кравец увесь залаплены.* НК: Очерки 434. *Соверш.* **падла́піць**—несколько заплатать. *Прич.* **падлаплены**—несколько заплатанный. *Той стаяў у падлапленых портках і босы. Соверш.* **пала́піць**—заплатать. Нсл. 265. *Палапіць страху, павець.* Нсл.
2. *каго*—обнимать. НК: Очерки, Но. 288.
аблапіць, 1. покрыть заплатами. *Прич.* **абла́плены**—покрытый заплатами. Дсл. *Апрані лезучы хату, аблаплены кажушок.* Дсл.
2. *аблапіць, каго*—обнять. *Мядзьведзь вось-вось аблапіць.* С. Музыка 190.

•**лапнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—..... *Ратуючыся ад злоснага й дужога сабакі, воўк забіўся пад лапнік густое елкі і адтуль анрызаўся.* Цялеш: Дзесяць 91.

•**лапу́н**-*уна̀, предл.-унѐ, зват.-ѝне, мн. ч.-уны̀-оў-ом-ны-амі-ох, м.*—тонкая, хлебная лепешка, по величине блина, из кислого хлебного теста. НК: Бабы, Но. 9.—ком теста, величиною в кулак, несколько просаливается, распластыватсяя по величине сковороды, на которой и ставится в печь, на подготовленныее уголья. Когда *"лапун"* запекся сверху и снизу, его кладут *"дапякацца"* в печное устье. Толщина *"лапуна"* бывает в пальца два, НК: Очерки 7. вид лепешки. Ксл. *Я зьеў толькі адзін лапун.* Баравыя Куз. (Ксл.).

пячы лапуны—бить дитя ладонью по мягкой части тела. НК: Бабы, Но. 9; НК: Очерки, Но. 29.

•**лапурка**-*ркі-рцы, ж.*—ручка у детей раннего возраста, примерно колыбельных. НК: Игры, Но. 4. *Уменьш.* **лапуронка**-*нкі-нцы, ж.*—ручка у детей раннего возраста, примерно колыбельных. НК: Игры, Но. 4.

•**лапча́сты**-*тая-тае*— с большой лапою, лапкою. *Хінучыся адна да аднае зашапацелі лапчастыя.* Змагар: Лесавікі.

•**лапы́рка**-*ркі, дат., предл. лапырцы, ж.* —ложка. Ксл. *Памый лапырку — есьці надабе.* Пушкары Сян. (Ксл.).

•**ласоха**-*охі-осе, ж.*—женщина, любящая лакомства, сластёна, Нсл. 265. лакомка. *Ласоха гэта ўсю сьмятану паела, а нам сыракващу пакінула.* Нсл.

•**ласонік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—лакомство(сласти, лакомое блюдо, С.) НК: Очерки 36. *Отгл. имя сущ.* **ласаваньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср. Цераз сваё ласаваньне ласку страціў.* Нсл. 265.

•**ла́саваць**-*сую-суеш-суе, повел.-суй-суйма, несоверш. што або без дап.* **1.**—лакомиться. Ар.; НК: Очерки, Но. 32; Нсл. 265; Гсл.; Смл., Вят., Вост. (Даль). *Вы ласуеце ў дварэ, а мы ў полю галадуем.* Нсл. *Будзе табе ад мамы, што ты ласуеш, паласавала сьмятану — мёд.* Нсл. *Соверш.* **пала́саваць**—полакомиться. Нсл. 265. *См. ласаваць. Соверш.* **прала́савацьт** *што на што*—избережать, истратить на лакомства. Нсл. 524. *Праласуеш грошы на макоўнікі ды пернікі, а хлеба ня будзе за што купіць.* Нсл.

2. жадно смотреть. Ск. *Кот глядзіць на мяса й ласуе яго.* Ск.

•**ла́савацца**-*суюся-суешся, несоверш.*—лакомиться. Войш.; Ар. *Соверш.* **пала́савацца** —полакомиться. Ар. *Соверш.* **заласавацца** —чересчур полакомиться. *Еж, бабуся, не заласуйся і двор не запасуйся.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 254).

•**ла́сік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—(маленький, С.) лакомка. Нсл. 264. *Ласік маленькі бараначкі любе.* Нсл.

•**ла́сікі**-*каў, единств. ч. нет.*—лакомства, лакомык яства. Нсл. 264. *Усі грошыкі страціў на ласікі.* Нсл. *Ласікаў не пад'ясі.* Нсл.

•**ласі́ньнік**-*іка, предл.—іку, зват.-іча, м.* —камышеобразная трава. НК: Очерки 461.

•**ла́сіца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—небольшое хатное животное семейства куньих с тонким и гибким телом, ласка. *Хто ласіцай стане, таго мышы баяцца будуць. Послов.* Рапан.: Прык. 27. *Ла̀сіца — невялічкая дзярлівая жывёла, належа да радзімы куніцаў.* Тм.

•**ла́сіцца**-*шуся, несоверш. да каго*—ласкаться. Гсл.; Нсл. *Нешта та ласішся да мяне; ці не прасіць чаго хочаш?* Нсл.

•**ла́ска**-*скі-сцы, ж.* **1.** полученное даром.

2. даровая услуга. *За вашу ласку я ўжо пакажу вам, як людзі кісель із малаком ядуць.* Косіч 229. *Ласка была ў тым, што незнаёмага падарожнага хораша прынялі ў доме.*

3. благодать. *Учынюшчы сьнег агню, ласку ўчыні над уметам*(*араб., царквою*) *Магамэда!* Кіт. 116а. (*Бог,* **С.**) *пакрыўца — усіх пакрываю, сваею ласкай умет*(*араб., царкву*) *твою ўвѐсялю.* Кіт. 122а. *Тут ся наўчаем, іж ня так за нашым стараньням што добрае стаецца, як далёка болей за помаччу Божаю а за ласкаю Яго сьвятою ўсе добрае чынім.* Зізані: Толкованне. *Вер, што цераз усеміласьцівую ласку супоўнае дараваньне адзяржыш.* "Малітвы пры сьвятой літургі" 1965 г.(Б. Шляхам, Но. 1-124, стр. 7). *Хто будзе дзяржаці справы твае,* (*Бог,* **С.**) *яму ўчыню ласку Сваю.* Кіт. 120б. *Айцу і матцы яго із ласкі Сваей дасьць ім Пан Бог спасеньне.* Кіт. 2б17. *Стварыцелю, ласкі Тваей жадаю.* Тм. 4а17. *Калі Ты, Пан мой, мне ласкі і помачы Сваей ня ўчыніш, як Тваё адзіноства знаць маю?* Тм. 4б1. *Хто бы быў сам ласкавы, Пан Бог ласку Сваю над нім ўчыніць, а хто не перасьцерагаў ласкі людзкой, той чалавек ласкі Божай ня будзе мець..* Тм. 10б17, 11аа1. *Іса*(*араб., Ісус*) *рэк: Табе няхай ласка Божа будзе, і матка мая!* Кіт. 96а16. *Каб і волю Тваю чулі, каб і ласку Тваю зналі.* НК: Старцы 79.

4. милость. Ар.; Нсл. 265; Шсл.; Гсл. *Ласкі твае прасіць ня буду.* Ст. *Як панская ласка!* Нсл. *З ласкі жывець.* Нсл. *З ласкі і за прывільлям караля яго міласьці.* Стт. 1. *Ласка твая, што ўсяго наўчыўся, у жыцьцё, і ў людзей, і ў цябе ўлюбіўся.* Гарун(ст. "Літаньне адзіноце"). *Мне ж, калі так ваша ласка, чару мёду паднясеце.* Гарун: Шчасьце М. (*Прымаюць плату*) *што ласка будзе.* НК: Пособ.

5. доброе расположение(к кому, Гсл.) Нсл. *Ён у ласцы ў пана.* Нсл. *У нашай Параскі ні гневу, ні ласкі. Послов.* Цішчанка("Беларусь", 1959, Но. 2). *Старшы, Сымановіч, знаў Гаршка яшчэ тады, як ён быў у ласцы ў вархімандрыта.* Дзьве Душы 73.

убіцца ў ласку—втереться в расположение. Ар.; Іг.
6. взаимное расположение. *У ласцы мяжсобку жывуць.* Нсл. 265. *У ласцы не пераэкывеш.* Тм.
7. *употребляют, как безлич. глагол*—угодно. Нсл. 265. *Ласка мая, дам, ня ласка — ня дам.* Нсл.
8. одолжение. Гсл.; Ар. *Зрабі ласку, купі абаранак вязку. Поговор.* Дз. *Вялікую ласку зробіш, калі прыдзеш.* Нсл. *Зрабі мне ласку.*
зрабіць ласку—сделать одолжение. Ар.; Дз.; МГсл.
чыніць, учыніць ласку—сделать одолжение. *Учыні імне ласку.* Нсл. 699.
калі ласка—пожалуйста. МГсл.,—сделать милость, милости просим.
здацца на ласку пераможцы—сдаться на милость победителя.
ласкі ўчыненьня, учыненьня ласкі —благодательствование.
•**ласката́ньне**-*ня, предл.-ню*—щекотание. Нсл. 271. *Ласкатаньням ледзь не задушыў.* Нсл.
•**ласката́ць I**-*чў, ласкочаш-ча, несоверш., перех.*—щекотать. МГсл.; Нсл. 271; Ксл.; Вят. (Даль). *Не ласкачы — памру із сьмеху.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Не ласкачы дзяцё! бачыш, заліваецца ад сьмеху.* Нсл. *См. казытаць. Соверш.* **заласката́ць**—защекотать. Нсл. 173. *Нешта заласкатала пад пахаю.* Нсл. *Да сьмерці можна заласкатаць.* Тм. *Соверш.* **паласката́ць,** *перех.*—пощекотать. Нсл. 462. *Паласкатаць пад пахамі.* Нсл.
•**ласката́ць II**-*а̀ю,* (*ласкачу̀-а̀еш-а̀е*)—говорить, болтать громко, резко, Нсл. 271. бойко и резко говорить, сокотать, как сорока, пустословить. Вят., Вост. (Даль). *Ласкатай, ласкачы, пакуль па зубах возьмеш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **ласката́ньне**-*ня, предл.-ню*—резкий, неуместный говор, трескучая болтовня. Нсл. 271. *За ласкатаньням тваім нічога ня чутно.* Нсл. *Соверш.* **заласката́ць, 1.** застрекотать. Нсл. 173.
2. (*перен.*)—заговорить резко. Нсл. 173. *Заласкатала, як сарока.* Нсл. *Соверш.* **наласката́цца**—вдоволь наговориться резко. *Ласкатуха нашая ня борзда наласкочыцца.* Нсл. *Соверш.* **наласката́ць** —наговорить, наболтать резко. Нсл. *Яна тут шмат чаго наласкатала.* Нсл. *Соверш.* **паласката́ць**—(резко переговорить, С.), перечислить упреки, недовольствия. Нсл. 462. *Ня ўсё ты яшчэ паласкатала.* Нсл.
•**ласката́цца,** *ласкачу̀ся, ласкочашся, несоверш.*—щекотать других. Нсл. 271. *Не ласкачыся, вельмі ласкочашся.* Нсл.
•**ласкату́ха I**-*у̀хі-у̀се, ж.*—щекотуха. Вят., Вост.(Даль).
•**ласкату́ха II**-*у̀хі-у̀се, ж.* **1.** болтунья, говорящая громко, резко. Нсл. 271. Вят., Вост.(Даль). *Аглушыла ўсіх ласкатуха гэта.* Нсл.
2. бранчивая женщина. Нсл. 271. *Ласкатусе гэтай угамону няма.* Нсл.
•**ласкату́н I**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох. м.*—щекотун.
•**ласкату́н II**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не, мн. ч., дат.—ном, мн. ч., предл.-нох. м.*—болтун (говорящий громко, резко, С.) Нсл. 271, трещотка(болтун-нья). *За ласкатуном гэтым не задрэмеш.* Нсл. *Уменьш.* **ласкатунок**-*унка̀, предл.-нку, зват.-у̀нку, мн. ч., дат.-нком. мн. ч., предл.-нкох*—дитя неумолчно говорящее, щебетливый ребенок. Нсл. *Ой ты ласкатунок маленькі!* Нсл.
•**ласка́васьць**-*ці, ж.*—свойство по знач. прилаг. *"ласкавы"*.
•**ласкаве́ць**-*ѐю-ѐш-ѐе, несоверш.*—укрощаться, делаться снисходительнее, Нсл. становиться ласковее. *Пан ласкавее, паласкавеў. Соверш.* **паласкавець.** Нсл.
•**ласка́вы**-*вая-вае,* **1.** милостивый и благодушный. Ар. *Хто бы... быў сам ласкавы, Пан Бог ласку сваю над ім учыніць.* Кіт. 10б16. *Які ты ласкавы стаў.* Ст.
2. оказываемый *"з ласкі"*, т. е. даром, бесплатно. *Ласкавыя памочнікі.* НК: Пособ. 106. *Ласкавая памога.* Тм.
3. получаемый *"з ласкі". На ласкавым хлебе жывець.* Нсл.
4. принимаемый *"з ласкі". Недалужныя ласкавыя памочнікі.* НК: Пособ., 107. *Ср. ст.* **ласкаўшы.** *Пачакаўшы, будзе Бог ласкаўшы. Послов.* Рапан: Прык. 65. *Нареч.* **ласка́ва.**
•**ла́скі,** *ласак*—лостовицы, вставки под мышкой в рубахе. Раст.: Смоленск 149.
•**ласкучынюшчы,** *-чая*—благодательствующий. *І Іса(араб. Ісус) Я Твой Бог, ведаю і естэм ласкучынюшчы.* Кіт. 95а13.
•**ла́ставічы**-*чаў, мн. ч.*—веснушки. Ксл. *Спораваў гнезды ластавак, дык ластавічы на абліччу.* Лужасна Куз. (Ксл.). *См. рабаценьне,-ціньне.*
•**ла́стаўка**-*кі, дат., предл. ластаўцы, ж.* **1.** ласточка. Ар.; Шсл.; Рудня Аз. (Ксл.).; МГсл. *Ластаўкі лётаюць нізка: мусіць будзе дождж.* Ст.
ластавянё-*няці, мн. ч.-няты, ср.*—птенец ласточки. *Наслухалася няўрымсьлівых ластавянят.* Е. Лось: Дома.
2. вставной треугольный кусок материи в брюках. Ксл. *Шый нагавіцы з ластаўкай.* Купіна Віц. (Ксл.).
•**ласу́ха**-*у̀хі-у̀се, ж.*—женщина лакомка. Шсл.; Ар.; МГсл. *Ласуха гэтая адна выпіла ўсё малако.* Ст.
•**ласу́н**-*на̀-ну̀, зват. ласу̀не, мн. ч.-ны-ноў-ном-ноў-намі-нох, м.*—лакомка(мужчина). Ар.; Стралкі Беш. (Ксл.); Шсл.; Смл., Рск. (Даль); МГсл.; НК: Очерки, Но, 32; Нсл. 265. *Я ведаю: на сыр ты ласун.* Ст. *Ласун гэты праласаваў на пірагі свае грошы.* Нсл

Уменьш. **ласунок**-*нкà, предл.-нкỳ, зват. ласýнку, мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох, м.*—маленький лакомка. Нсл. 265; Ар. *Ласунок гэты маселца любе.* Нсл. *Сынок у мяне вялікі ласунок.* Падлазьнікі Куз. (Ксл.).

•**ласунок**—*см. под ласун.*

•**ласýнак**-*нку*—лакомый предмет, лакомство. НК: Очерки, Но. 32; Ар.; НК: Пособ., Но. 27.

•**ласы**-*сая-сае,* **1.** (доставляющий вкусовое наслаждение, С.), лакомый. Ар.; Косіч 53, Растсл.; НК: Очерки, Но. 32.

ласы кавалак—лакомый кусочек, вкусное кушание. НК: Бабы, Но. 16.

2. падкий до чего-л.(имеющий особое пристрастие к чему-л., С.) ПНЗ, лакомый, говоря о лице, охочий к лакомству. Нсл. 265; Смл.; Ст.; Ар. *Нареч.* **ляса**—лакомо. Ар.; Шсл. *Кот вельма ласа пазірае на сала.* Ст.

•**ласько**-*кà, предл.-кỳ, мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—(мужчина, С.) лакомка. Нсл. 265. *Ласько на пірагі, на гарэлачку зь мёдам.* Нсл.

•**ласьціць,** *лàшчу-чыш-ча*—*лашчыць 2. Вецер урваўся празь весьніцы, ласьцячы вуха шапнуў.* Жылка 28.

•**ляшчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* **1.** делать кого-л. ласковым к себе. Нсл. 266.

2. ласкать(проявлять нежность, любов, оказывать ласку кому-л., С.) Нсл. 266; МГсл.; Ар. *Як ні лашч яго, нічым ня ўлашчыш: ён усё ў вір глядзіць.* Нсл. *Ката лашчым, а ён капцюры выпушчае. Послов.* Нсл. *Дзеці лашчаць сабаку.* Ар. *Колькі часінаў ён глядзеў на яе здàлеку, працяты бязьмерным жалям, лашчыў яе ціхім, поўным адданай пяшчоты паглядам.* ЗСД 170. *Соверш.* **абляшчыць**—обласкать. Дсл. *Паня дзяцё аблашчыла.* Дсл. *Прич.* **аблашчаны.** Дсл. *Пайшоў ад пані аблашчаны.* Дсл.

залашчáць-*àю-àеш-àе, несоверш.*—умилостивлять. *Ср. улашчàць. Соверш.* **залáшчыць**-*чу-чыш-ча, перех.*—умилостивить оскорбенного. Нсл. 172. БНсл. *Яго нічым не залашчыш.* Нсл. *Прич.* **залáшчаны**—ласками и угождениями, склоненный к прощению обиды. Нсл. 172. *Залашчаны бацька, пан.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **залáшчаньне**-*ня, предл.-ню*—умилостивление. *Соверш.* **палашчыць,** *перех.*—поласкать. Нсл. 460. *Ня хочаш, каб я палашчыў цябе, пажалеў.* ЗСД 328. *Палашчы дзяцё.* Нсл. *Соверш.* **прылашчыць**—приласкать. Растсл.; ПНЗ; МГсл.; Раст.: Северск. 149; Шсл.; Нсл. *Плаксуна гэтага нічым ня прылашчыш.* Нсл. *Ні разу ня прылашчыш ты дзяцяці.* Нсл. *Прылашчыў сабаку, — і ня брэша.* Ст.

3. ласкать, доставлять кому, чему-л. приятное ощущение.

4. быть лестну. *Перавозьнік Саўка любіў Лясьніцкага. Можа лашчыла старое сэрца думка, што вось асьвячоны дзяцюк, а ня чураецца яго.* ЗСД 107.

улашчáць-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш. к улашчыць, перех. Не кажы нічога, сынку, адно сілкуйся аладкамі, улашчала маці.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Соверш.* **улашчыць, 1.** привести ласками в хорошее расположение духа после гнева или ярости(неприятности, С.) Нсл. 656. *І медзьвядзя ўлашчыць можна.* Нсл. *Улашчыць пана.* Нсл.

2. умилостивить. Імсь. *Прич.* **улáшчаны, 1.** приведенный в ласковое расположение духа после гнева или досады(неприятности, С.) Нсл. 656. *Улашчанае дзяцё.* Нсл.

2. умилостивленный.

•**ляшчыцца**-*чуся-чышся, несоверш.*—ласкаться, МГсл. ласкаться; показывать ласку. Нсл. 266. *Кот лашчыцца, прылашчыўся да мяне.* Нсл. *Сабака лашчыцца* (Ар.) *да чалавека.* Ст. *Стала паня лашчыцца да дзяцюкоў.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97). *Соверш.* **падлашчыцца**—приласкаться. *"Вазьмі падлашчыся да маткі, адкрадзі ключ і мяне выпусьці", сказала птушка.* Н.(Афанасьев: Сказки I, 1913, 209). *Соверш.* **палáшчыцца, 1.** поласкаться, ласкаться некоторое время.

2. помириться. Ксл. *Мікола з Апанасам палашчыліся і цяпер жывуць дружна.* Вейна Сян.(Ксл.).

3. сделаться снисходительнее. Нсл. *Пан палашчыцца, даець жыта на сяўбу.* Нсл. *Соверш.* **прылашчыцца**—приласкаться. Ар.; Нсл. 503. *Ня ўмееш ты да яго прылашчыцца.* Нсл. *Прылашчыўся да яе, забраў грошы ды ўцёк сам.* Ст.

злашчавацца-*чуюся-чуешся, несоверш.*—делаться ласковее, милостивее. Нсл. 208. *Пан трохі злашчаваецца, злашчыўся: не такі злы, як быў.* Нсл. *Соверш.* **злашчыцца.** Нсл. 208.

улашчáцца-*àюся-àешся, повел.-àйся-àймася, возвр., несоверш. к улашчыцца*—умилостивляться. *Соверш.* **улáшчыцца**-*чуся-чышся, возвр. Бацька ўлашчыцца, дасьць грошы на пояс.* Нсл. 652.

•**латока**-*кі, дат., предл. латоцы, ж.*—низина. Ксл. *Мы выкасілі латоку.* Беш. (Ксл.). *Сярод гор латока.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•**латоцьце, латаць**—*см. под лотаць.*

•**лята**-*ты, ж.*—жердь, Растсл. жердь крыши, НК: Очерки 251. длинная жердь, перекладываемая в горизонтальном направлении поперек стропил.(, т. е., С. решетина для зарешечивания крыши поверх стропил). Ксл., длинная решетина. Нсл. 265. *Надабе купіць жэрдзя на латы.* Хацімшчына Куз. (Ксл.). *Купіць хату пад латы.* Нсл. **лаціна**-*ны, ж., един к лата*—решетина. Лужасна Куз. (Ксл.); Шсл. *Не стаець аднае лаціны на хлеў.* Ст.

•**латáк**-*акà, предл.-акỳ, зват.-àча, мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** *улицы,*—водосточная канава.

2. *на поле, луге,* — осушительная канава.
3. водосточная труба.

латак цур'я—рытвина. *Уменьш.* **латачок**-*чка́, мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох, м.*—желоб, длина которого колеблется между 1 и 8 верш. С одного конца желоб имеет вершковый цилиндр, стесанный в усеченный конус и по длине просверленный насквозь: этим концом *"латачок"* вгоняется в просверленную дыру весенного дерева. Остальная часть его(он же *"язычок"*), соструганная до плахи, имеет чистый вид желоба с двума нарезками на конце, чтобы удерживать *"пачопку"* от привешенной на *"латачок"* посудины. НК: Очерки, Но. 386.

•**латашыць I**-*шу́, латошыш-ша, несоверш., перех.* **1.** жестоко, немилосердно рвать овощи, фрукты. Ар. *Забраўся ў садок ды давай латашыць яблыкі.* Ст. *Ср. ганашыць. Соверш.* **налаташыць,** *чаго*—много и жестоко нарвать фруктов, овощей. Ар. *Вось налаташылі яблыкаў!* Ар.
2. делать жестокую потраву. *Коні вунь латошаць грады.* Ст.

залаташы́ць-*шу́, залатошыш-ша, соверш., перех.* а) порвать фрукты, овощи. Ар. б) сделать жестокую потраву. *Жартачкі: гэтак грады златошаны — нічога не парасьце.* Ст. *Пастух статкам златашыў усю грэчку.* Ст.
3. колотить ногами. Шсл. *Латошыць пад сталом нагамі, як дурань.* Ст.

•**латашы́ць II** *страху, несоверш.*—покрывать *"латамі"* решетинами. *См. златашыць страху. Соверш.* **златашыць страху** —покрыть *"латамі"*. Уваравічы Гом.(Наш Край, 1928, Но. 11, стр. 43).

•**лататы́, латата́**—бегство, бег, при котором высоко поднимаются и широко раскидываются ноги, при чем слышится звонкое шлепание ступней. НК: Сбяги. Но. 19.

лататы зада́ць—быстро удрать. Шсл. *Як задаў лататы — толькі й бачылі.* Ст.

•**лата́ць,** *мн. ч. латаці—см. под лотаць.*

•**ла́тка**-*кі, дат., предл. ла̀тцы, ж.* НК: Очерки 78; Сьвярдлы Беш.(Ксл.). *"Латка"* встречается наровне с большими горшками и, подобно им, от ведерной вместимости доходит до ёмкости питейного ковша. Главным образом в *"латцы"* пражуцца й тушацца розныя пячысты, ечны, пражаніны. НК: Очерки, 78.,—большая миска, Растсл. широкий, развалистый сосуд по форме тарелки, блюдо. *У латцы прагуць пражаніну.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Бульба з баранінай у латцы.* Косіч 53. *Налі мне ў латку крупені.* Вароньні Сір. (Ксл.). *Уменьш.* **лату́шка**-*кі, дат., предл. латушцы, ж.* **1.** тоже, что *"латка"*, но менших размеров, Ар. миска, Глебаўск Сян. (Ксл.) глинянная мисочка с краями вогнутыми внутрь. Шсл. *Прымі ты латушку із столу.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *Налі ў латушку сырокващы.* Клятное Пух. Шсл.).
2. нижная вьюшка, металлический диск, которым закрывается дымоход и поверх которого накладывается вьюшка. Ксл. *Латушка закінулася, дык пераз адну юшку дух выходзе.* Аляксандрава Гар. (Ксл.).

•**ла́тва,** *нареч.*—легко(не трудно, С.), хорошо. Гсл. *Ср. ст.* **лацьвей**—легче, приятнее, Гсл. лучше. Гсл.; Сянно (Ксл.); Шсл. *Лацьвей табе: табе сыны памогуць.* Ст. *Лацьвей, калі дасьпех у ўсіх справах.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

•**Латва́**-*вы̀, ж.* **1.** одна из станций железн. дороги в б. Могилевской губ. *30-га жніўня Аршанскі рэволюцыйны аддзел займае станцы Воршу, Шклоў а Латву.* Документы и материалы по ист. Белоруссии, IУ. У Менску 1954, б. 105.
2. Латвия.

•**латунок**-*нка̀, предл.-нку̀, зват. лату̀нку, мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох, м.*—вид кафтана. Ксл. *Надзявай свой латунок ды бяжы барждэй.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**латушка**—*см. под латка.*

•**латушні́к**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —картофельная бабка. Шсл. *Ужо сьпёкся латушнік.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**ла́ва**-*вы-ве, мн. ч., род. лаваў, ж.* **1.** скамья, Гсл. длинная(непереносная, Ар.) скамья. Ар.; Шсл. *Я сядні на лаве лягу спаць.* Стаішча Чаш. (Ксл.).

лаўка-*кі, дат., предл. лаўцы, ж.* **1.** *уменьш. к лава, 1.* Ар.; МГсл. *Дзеці бегаюць па лаўцы.* Ст.
2. скамейка(класная, в церкви, Ар.) Абрэзкава Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **ла́вачка**-*чкі-чцы*—скамеечка. Гсл.
2. полоса луга. Ар.; Вішнева Вал. *Заняў лаву сенажаці.* Ар.

•**лаві́ць,** *лаўлю, ловіш-ве, несоверш., перех.* —ловить. Ар. *Соверш.* **злаві́ць**—поймать, изловить. *Прич.* **злоўлены**—пойманный, изловленный. *Соверш.* **улавіць,** *перех.* —поймать. Ксл. *Я ўлавіў у жыце зайца.* Кураеды Беш. (Ксл.). *Хлопцам надабе даць перайма, што каня ўлавілі.* Ст.(Шсл. под *пераймо*).

•**лаўба́**-*бы̀, дат., предл.-бѐ, ж.*—лов, ловля. Гатавічы ля воз. Нарачча. *Лаўба ўдалася — шмат рыбы налавілі.* Гатавічы. *Лаўба рыбы.* Тм.

•**лаўкі,** *лавак(лаўкаў), одна лаўка,* **1.** ряд поставленных снопов ярового хлеба, так, что каждые три снопа накрыты горизонтально четвертым.,
2. в колодези, *единств. ч. нет. — іскрыня 2.*
3.—*см. под лава 1.*

•**лаўні́к**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—член суда, Гсл. член городского совета, седевший в старину во время заседания на скамье - *"лаве"*.

•**лаўні́к**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—помощник войта(во время крепостничества), заступник его во всех случаях. НК: Под. пос. 57.

•**лацíна**-*ны-не, ж.*—латинский язык, Нсл. 266. латынь. *Моцны ў лаціне, так і чэша па лаціне.* Нсл. *I без лаціны жывуць на сьвеце. Поговор.* Нсл.

•**лацініца**-*цы-цы, ж.*—латинский алфавит. Тарашкевіч, Б.: Б. граматыка, Вільня 1929 г., 49.

•**лацінскі**-*кая-кае*—латинский. Ар.

•**лацíньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** знающий хорошо латинский язык. Нсл., латинист. *Такога лацíньніка, як ён, цяжка знайсьці.* Нсл.

2. католик латинского обряда, римо-католик.

•**лацíньніца**-*цы-цы, ж. к лацíньнік 1, 2.*

•**лáціць,** *лачу, лаціш-це, несоверш., перех.* —прибивать *"латы".* Хацімшчына Куз. (Ксл.); Шсл. *Ужо канчаюць лаціць пуню.* Ст.

•**лацня́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш.*—находить способы сделать какое-л. дело найлучшим образом; обдумывать, изобрести лучший способ. Дсл. *Ня ведаю, Спадару: лацняйце як лепі, — вам відаць лепі.* Дсл. *Валяецца, як ашмётак, хвароба яго скарэжыла — як ашмётак лацняе, ідзе сесьці.* Дсл.(под *ашмётак*).

•**ла́цьвіна**-*ны-нге, ж.*—толстая жердь. Растсл.; ПНЗ.

•**лацьвей,** *нареч.*—легче. Дсборник IУ, 180.

•**лацьвіць**-*вю-віш-ве, несоверш.*—облегчать. МГсл. *Соверш.* **палацьвіць**—облегчить. *Отгл. имя сущ.* **палацьвеньне**-*ня-ню*—облегчение. МГсл.

•**лачба́н**-*нà, зват.-не, мн. ч.-ны-ноў-номны-намі-нох, м.*—кувшин. Ксл. *У лачбане квас.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**лэмзар,** *рэдка* **ле́мзар**-*ра, предл. и зват.-ру. м.*—пустомеля, словам которого неможно придавать значения. Войш.

•**лэпаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—хлопать. Нсл. 274. *За што ты яго лэпаеш?* Нсл. *Однократ.* **лэпнуць**—хлопнуть. Нсл. 274. *Лэпні яго па лысіне.* Нсл. *Соверш.* **залэпаць** —ухлопать, убить. Нсл. 173.

•**ле́бедзь**-*дзя, предл. и зват.-дзю, мн. ч.-дзідзяў-дзям-дзі, м.* **1.** лебедь. Нсл. 266. *У нашага пана лебедзі вядуцца.* Нсл.

2. говорится к мужчине, попавшемуся под ответственность приятель. Нсл. 266. *Цяпер ты, лебедзю, у маіх руках.* Нсл.

ле́бедзік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** *уменьш. к лебедзь* . Нсл. 266. *Дзедзік мой лебедзік.* Нсл.

2. *ласкат.*—голубчик. Нсл. 266.

ле́бедзічак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к лебедзік 2.*—голубчик. Нсл. 266. *Дай, лебедзічку, табакі.* Нсл.

лябедзька-*дзькі, предл. и зват.-дзьку, ласкат. к лебедзь.*—голубчик, (иногда, **С.**) говоря с угрозою. Нсл. 266. *Злаўлю я цябе, лебедзьку.* Нсл.

лябе́дзюхна-*ны, общ. к лебедзь,*—лебедок, лебёдушка. Нсл. 266. *Ах ты мая лябедзюхна.* Нсл. *Дзедзюхна, мой лябедзюхна.* Нсл.

лебедзянё-*няці, мн. ч.-няты*—птенец лебедя, лебедёнок. Ар.

•**лебях**-*ху, предл.-ху, зват. лебяша, м.*—ругательство. ПНЗ. *Ср. ля́бех.*

•**легкадумнасьць**-*ці, ж.*—легкомысленность, Шсл. легкомыслие.

•**легкадумны,** *-ная-нае*—легкомысленный. МГсл.

•**ле́гчаць**-*аю-аеш-ае,* **лягчэць**-*эю-эеш-эе,* (Ар.; Нсл. 266) **1.** уменьшаться, относительно веса. Ар. *Як старэю, дык лягчэю.*

2. становиться легче. Ар.; Нсл. 266. *Работа лягчэе.* Нсл.

3. уменьшаться в силе проявления, слабеть. *Надвор'е лягчэе.* Нсл. 266.

палягчэць, *соверш. к лягчэць 1, 2, 3.* Нсл. 266; Ар. *Як дровы высахлі, дык палягчэлі. Работа палягчэла.* Нсл. *Палягчэла жыць, дык і весялей стала.* Ст. *Надвор'е палягчэла.* Нсл.

ле́гчае, палегчала, 1. делается(стало, **С.**) легче. Нсл. 266. *Легчае, палегчала на сэрцу.* Нсл.

2. становиться(стало, **С.**) слабее. *Легчае, палягчэла на дварэ.* Нсл. 266.

•**ле́гчы,** *ля́гу, ля́жаш-жа, повел. ляж, ляжма, соверш.*—лечь. Ар.; МГсл. *Соверш.* **зьлегчы,** *зьля́гу, зьляжаш-жа*—заболеть, лечь в постель; серьезно заболеть; слечь. *Мой бацька ў атрушні злыбяды за волю зьлёг — жыцьцё аддаў.* Салавей: Сіла 35. *Соверш.* **пале́гчы,** *палягуць,* **1.** лечь (многим). *Усе спаць паляглі.* Ар.

2. *о растениях,*—пригнуться стеблями к земле, полечь. Ар. *Паляглa ярa пшонка на пяску.* Навасёлкі Стдуб.(Косіч 249). *Паляглa канюшына.* Ар.

аблегчы, *абляжа, аблягуць; прош. вр. аблёг-ляглà,лягло-ляглі, соверш.* **1.** облечь, расположиться вокруг чего-л.

2. *перех.*—осадить. *Баяра вароты абляглі, пасыпалі золата на зямлі, хочуць цьсьцёў двор ізваяваці, ды яго дачухну забраці.* Из свад. песни. Нсл. 740.

3. *1-ое лицо аблягу, 2-ое абляжаш; мн. ч. абляжам, абляжаце*—заболеть, слечь. *Аблягла мая гаспадыня.* Ст. *Несоверш.* **аблягáць**-*дю-деш-де каго, што*—осаждать. *Аб'ежчыкі аблягаюць нас, гарэлкі хочуць іскаць, ці не вязем да места.* Нсл. 740.

аблегчыся, *соверш.*—облокотиться. Гсл.; Ар.; Бясл. *Аблёгся на руку, дый задумаўся.* Брылёўка Краснап. (Бясл.). *Прич. прош. вр.* **аблёгшыся**—облокотясь. Ар. *Несоверш.* **аблягáцца**-*дюся-деешся, повел.-дйся-дймася на каго, на што,* **1.** опираться локтями, облокачиваться. Нсл. 348.; Гсл.; МГсл.; Дсл. *Отгл. имя сущ.* **аблягáньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—облокачивание. Гсл.; Нсл. 347; Дсл. *Не адвыкнеш ніяк ад аблягання.* Дсл. *За тваім аблягаганьням на стол і другому прыступіцца да столу ня можна.* Нсл. *Ня хараша сядзіш, аблягаючыся на стол.* Нсл. *Не аблягайся*

локцямі на стол. Дсл.

адлегчы-*ляжа, прош. вр.* *адлёг-лягло,* **1.** *о морозе*—сделаться легче. Нсл. *Мароз адлёг.* Ар. *Калі мароз адляжа?* Ар.

2. отлечь. *Несоверш.* **адлягáць**-*ае*—делаться легче. Нсл. 375. *Мароз адлягае.* Нсл. *Безлич., соверш.* **адлягае,** *адлягло, адлягнула,* **1.** делается, сделалось тепло после мороза. Нсл. 375. *На дварэ адлягае, адлягло.* Дсл.

2. делаться легче, свободнее. Нсл. 375, *обыкн. со словами "ад сэрца"*—отлечь, изчезнув, перестать гнести, беспокоить.

зьлéгчыся, *зьляжацца, соверш.* **1.** слежаться(уплотниться от долгого лежания, **С.**) Шсл.

2. не будучи достаточно сухим, несколько испортиться от долгого лежания. Ар. *Сена зьляглося ў капе.* Ар.

зьлягáцца-*деццa, несоверш. к зьлегчыся 1, 2.*

налéгчы, *налягу-ляжаш-жа, повел.-ляжляжма,* **1.** *соверш. к* *налягаць 1., на што.*

2. употребить усилие, Нсл. 310. энергично приняться за что-л.; сосредоточить внимание на чем-л. *Налегчы на работу.* Нсл. *Трэба ляпей налегчы на касьбу, бо жніво пачалося.* Ст.

3. приступить к кому-л. с настойчивыми просьбами, требованиями, насесть, Нсл. 310. оказать давление, воздействие на кого-л., побудить к действию кого-л. *См. налягаць 3. Несоверш.* **налягáць**-*дю-деш-де,* **1.** побольше употреблять чего-л. Ар.; Шсл. *Надта не налягайце на муку з вобмешкаю: зараз уся выйдзе.* Ст. *Не налягайце на адно сала: яго й так ужо няма.* Ст.

2. *несоверш. к налегчы 2,*—употреблять усилие, Нсл. 310. (более, **С.**) старательно работать, Шсл. энергично приниматься за что-л. *Сталі налягаць на работу, каб барждждэй скончыць.* Ст.

3. *несоверш. к налягаць 3.*—приступать к кому-л. с настойчивыми просьбами, требованиями и т.п., наседать. (Нсл. 310). *Налягаюць, наляглі на мае здароўе.* Нсл.

4. настаивать. МГсл. *Соверш.* **налéгчыся,** *налягуся, наляжашся, повел. наляжсяжмася,* **1.** употребить все усилия к чему-л. Нсл. 310. *Налёгся зыгнаць нас із гэтага месца.* Нсл.

2. упорно продолжать. Нсл. 310. *Налёгся сваволіць, ня ўчыцца.* Нсл.

прылéгчы,-*лягу-ляжаш-жа, повел. прыляж-жма, соверш.* **1.** прилечь. Шсл. *Каб хоця троха прылегчы аддыхнуць: мо'б галава ня так балела.* Ст. — *да чаго* —расположиться, касаясь чего-л.

2. подступить, лечь тяжестью(о болезненном состоянии). Нсл. 503. *Кроў прылягае, прылягла.* Нсл. *Несоверш.* **прылягáць**-*де,* **1.** быть расположенным, находиться в непосредственной близости от чего-л., прилегать. *Зямля бокам прылягае да ракі а бокам да лесу.* Нсл. 29(под *бокам*). *Гулі, гулі, пшчолы к вульлю прыпадаючы, плакала Мар'ячка к кублу прылягаючы.* Севершч.(Косіч 243).

2. подступать, ложиться тяжестью(о болезненном состоянии). Нсл. 503. *Нешта на грудзі прылягае.* Нсл. *Кроў прылягае.* Тм.

разьлéгчыся-*лягуся, ляжашся, соверш.* **1.** лечь непринужденно или раскинувшись, разлечься. Ар. *Разьлёгся й другому месца не пакінуў.* Ар.

2. разлечься, расположиться, заняв собой большое пространство. Ар.

разьлегчыся табарам—расположиться лагерем.

3. раздаться(о звуках). *Несоверш.* **разьлягáцца**-*дюся-дешся,* **1.** располагаться.

разьлягацца табарам—расположиться лагерем.

2. раздаваться(о звуках) Ар., давать эхо. Шсл. *Гукде, аж лес разьлягдеццa!* Ст.

узьлéгчы-*лягу-ляжаш-жа, повел. узьляж-жма, соверш.* **1.** налечь на что-л.(с силой опереться на что-л.) Нсл. 653. *Узьлёгшы на стол, есьць.* Нсл.

2. прилечь. Нсл. 653. *Узьлегчы не даюць.* Нсл.

3. насесть(приступить к кому-л. с настойчивыми просьбами, требованиями и т.п., **С.**) Нсл. 653. *Узьлёг на мяне ні за што.* Нсл.

узьлягáць-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш., на што,*—налегать на что-л. Нсл. 653. *Не ўзьлягай на стол.* Нсл.

узьлéгчыся, *узьлягуся, узьляжашся, несоверш.*—облокотиться. Нсл. 653. *Узьлёгшыся на хлеб, адцісьнеш яго.* Нсл.

2. насесть(приступить с настойчивыми требованиями и т.п.) Нсл. 653. *Узьляглісся на мяне ўсі, як на мокрую шапку.* Нсл. *Несоверш.* **узьлягáцца**-*дюся-дешся*—облокачиваться. Нсл. 653. *См. аблягацца.*

●**лехатáць,** *ляхоча, несоверш.* **1.**—клокотать(о глухих, прерывистых, булькающих звуках в груди, горле при болезненном состоянии, **С.**) Барс.; Лепл.; Полц. *Ляхоча ў горле.* Лепл.

2. трещать(о речи). *Ляхоча ў цябе язык усяроўна як у сабакі навязанага.* Лепл. (Юхн.).

3. клокотать, дурно проявляться, бушевать(о чувствах, страстях). *Няхай не ляхоча душа, калі шчасьця не знайшла.* Лепл. (Юхн.). *Соверш.* **залехатаць, 1.** заклокотать. Лепл. (Юхн.)

2. *отн. к эху. Залехатала рэха ў лесе.* Лепл. (Юхн.).

●**ледзь,** *нареч.* **1.** едва. Гсл.; Ксл., едва, чуть. Шсл.; Ар. *Я ледзь дацягнуўся да хаты.* Іванова Куз. (Ксл.). *Ён ледзь ахамянуўся, каб прывітацца, ледзь пасьпеў пасьпешным рухам зьняць сваю шапку.* ЗСД 99. *Баяцца парушыць цішыню, на'т ледзь чутным шолахам.* Тм. 79. *Ледзь жыве ён: мусіць памрэ.* Ст.

2. *союз.*—едва, лишь.

•**ледзь-ледзь, 1.** едва-едва. Ар.

2. еле-еле. Ар; Шсл. *Ледзь-ледзь чуваць голас нейчы.* Ст. *Лясьніцкі зацеміў, як ледзь-ледзь кpaнуліся куточкі ейных вуснаў.* ЗСД 117.

•**лезіва**-*ва, предл.-ве, мн. ч.-вы-ваў, ср.*—.... *Бортнікам вольна на лезіва лык узяці.* Стт. 377.

•**ле́зьці,** *лѐзу-еш-зе, несоверш.* **1.** лезть.

2. приставать, привязываться. Ар. *Чаго ён да мяне лезе?* Ар.

лезьці ў вочы—(слишком, Ар.) надоедать. Шсл.; Ар. *Лезе ў вочы, як кара тая.* Ст.

ла́зіць, *лàжу, лàзіш-зе, повел. лазь, лàзьма, многократ.* **1.** лазать, лазить, Ар. взбираться на высоту, лазить. Нсл. 264. *Лазіць па дзярэўю.* Нсл.

2. подрезывать, подчищать пчел, Нсл. 264; Гсл. подрезать мёд. НК: Очерки 432. *Сядні добра лазіць пшчолы.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **ла́зеньне**-*ня-ню,* **1.** лажение, действие лазящего. Нсл. 264. *Лазеньне ў чужую скрынку.* Нсл.

2. подчищение пчел. Нсл. 264. *У першае лазеньне дасталі паўпуда мёду.* Нсл. *Прич.* **ла́жаны**—подчищенный, говоря о пчелах. Нсл. 264. *Пчолы лажаныя кімсь.* Нсл.

аблазіць-*зе, несоверш.* **1.** линять. Ст.; Бясл. *Увясну кажны статак пачынае аблазіць.* Пірагова Імсьц. (Бясл.).

2.выцветать.Ар. *Гэта шатынка нядобрая — борзда аблазе.* Ст. *Твая сарочка аблазе: была чырвоная, а цяпер робіцца нейкая жоўтая.* Журбін Бялынкав. *Соверш.* **абле́зьці**-*зу-зеш-зе*—выцвести. Ар. *Яшчэ новая спадніца, а чыста ўся аблезла.* Ст.

3. побывать всюду, во всех местах, закоулках. *І рабіць яму няма чаго, з раньня ўсі хаты аблазе а ў паўдзень у другое сяло луча.* Камароўка Крыч. (Бяльсл.).

адла́зіць, *несоверш. к адлезьці. Соверш.* **адле́зьці**-*лѐзу-лѐзеш-зе; повел.-зь-зьма ад каго,* **1.** отстать, перестать надоедать, отвязаться. *Адлезь ты ад мяне.* Ст. *Адлезь, удыру, аж мазкі пацякуць.* Нсл. 287. *Адлезь, дурню, ня люблю!* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).

2. отстать от чего-л. Шсл. *Адлезла падашва.* Ст.

дала́зіць-*àжу-àзіш-àзе, несоверш.* **1.** долезать. Варсл. *Адам ашлапкамі далазе аж да сучча падгалай сасонкі.* Варсл.

2. надоедать, беспокоить вопросами, просьбами. *Я ня буду далазіць, толькі папытаюся, калі ня дорага возьме, дык куплю.* Варсл.

дале́зьці-*зу-зеш-зе. соверш. к далазіць 1*—долезть. Ар.

зала́зіць-*лàжу-лàзіш-зе, несоверш.*—залезать. А; Вят. (Даль). *Соверш.* **зале́зьці**-*зу-зеш-зе*—залезть. Ар.

зла́зіць, *злàжу, злàзіш-зе, несоверш.* **1.** слезать. Шсл.; Ар. *Ня злазь із калёс.* Нсл. 208. *Злазіць на хату, на борць.* Нсл. *Злазе скура з палца.* Ст.

2. *соверш.*—взобраться или спуститься куда-л. и вернуться обратно; слазить. *Злазіць у склеп.* Нсл. 208. *Соверш.* **зьлезьці,** *зьлезу-зеш-зе*—слезть. Ар.; Шсл. *Няма як зьлезьці далоў.* Ст.

падла́зіць-*лàжу-лазіш-лазе, несоверш. пад што,* **1.** подлезать. Ар. *Нашто было падлазіць пад сьвіран?* Ар.

2. *соверш.*—подчистить, говорится о пчела Нсл. 442. *Падлазіць вульлі, борці.* Нсл. *Прич.* **падла́жаны**—подчищенный, подрезанный (о пчелах). Нсл. 442. *Пшчолы падлажаны.* Нсл. *Соверш.* **падле́зьці**-*лѐзу-лѐзеш-зе, пад што*—подлезть. А *Падлез пад сьвіран і знайшоў там пяць курыных яец.* Ар.

перала́зіць, *несоверш. праз што*—перелезать. Ар. *Соверш.* **перале́зьці**—перелезть. Ар. *Пералез пераз плот.* Ар.

выла́зіць-*зіш-зе*—вылезать. Гсл. *Соверш.* **вы́лезьці**—вылезть. Ар.

узла́зіць-*лàжу-лазіш-зе, несоверш.*—взлезать. Ар. *Соверш.* **узьле́зьці**-*лѐзу-лѐзеш-зе*—взлезть. Ар.

ула́зіць, *улàжу, улàзіш-зе, несоверш.* **1.** влезать (во внутр чего-л. Ар.) Нсл. 60. *У гэту судзіну ўлазе паў вядра.* Нсл.

2. входить в новое строение. Нсл. 60. *Улазіць, улезьці ў новую хату.* Нсл. *Соверш.* **уле́зьці**-*зу-зеш-зе. Лазенька наша дужа маленька, чалавекам тром толькі ўлезьці ў яе.* Нсл. 264.

•**ле́жня**-*ні-ні, ж.*—лежание. Ар.

•**ле́жні**-*няў, единств. ч. нет.*—притяжимость к лежебочному покою, особенная лень. НК.: Бабы, Но. 17.

•**ле́йка**-*кі, дат., предл. лѐйцы, ж.*—приспособление в виде конуса, заканчивающегося трубкой, служащее для переливания и фильтрования жидкостей, воронка. МГс; Ар.; Ксл. *Падай лейку — трэба наліць газы.* Ісачкава Аз. (Ксл.).

•**лейкава́ты,** *-тая-тае*—воронкобразный, МГсл.

•**лейцы**-*цаў*—веревки (пеньковые, ременные, кожанные, нитянные), пристегаемые к узде запряжённой лошади для управления ею, возжи. Ар.; МГсл.; Ксл.; НК.: Очерки, Но. 756. *Вазьмі ў рукі лейцы.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Дзяржы каня за лейцы, бо разьнясець.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Падай лейцы ў сенцах: буду каня запрагаць.* Ст. *Конь парваў двое лейцаў.* Ст. *Одна* **ляйчына́**-*нѝ, ж.*—возжа. Ар.

•**лек,** *лѐку, предл. лѐку, зват. лѐча; мн. ч. лекі-каў, м.*—лекарство. Ар. *Якіх толькі лекаў не прабавалі, нічога не памагло.* Ст. *Ніякімі лекамі не загоіцца смутак душы.* Крушына: Творы, 29.

●**ле́кар**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч.-ры-роў-ром-роў-рамі-рох, м.*—врачь. Жалудова Лёз. (Ксл.); Шсл. *Скрозь аб'езьдзілі па ўсіх лекарох і рады ня даць хлапцу: усё хварэе.* Ст.

●**лекарка**-*ркі-рцы, ж.*—женшина врачь.

●**ле́карскі**-*кая-кае*—связанный с деятельностью *"лекара"*, врачебный, МГсл. медицинский. *У лекарскіх навуках доктар Скарына. Лекарская помач.*

●**леката́ць,** *лекачу́, лякочаш-ча, несоверш.* **1.** булькать, Шсл. клокотать, бурлить, с шумом кипеть (о жидкости). *Лякоча бульба ў гаршку.* Ст.

2. трещать, Шсл. тарахтеть. *Калёсы аж лякочуць, так борзда едзе.* Белая Пух. (Шсл.). *Соверш.* **залеката́ць**—затарахтеть. Шсл. *Калёсы залякаталі па сухой дарозе.* Белая Пух. (Шсл.).

●**лекавы́**-*вáя-вое*—лечебный. *"Удырнік" — гэта лекавáя трава.* Хведаровіч: Пісьменьнікі, 60.

●**ле́кі,** *лѐкаў,* **1.** лечение. Шсл. *Баба паехала ў лекі.* Ст.

2.—*см. под* *лек.*

●**ле́кца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—урок.

●**леманта́р**-*ардá, предл.-ару́, зват.-áру; мн. ч.-ры-роў-ром-ры-рамі-рох, м.*—букварь. Ар.; Гс; Нсл. 267. *Гэта слова ўжываецца сярод шляхты, праваслаўнага духавенства, мяшчан а пісьменных сялян.* Нсл. 267. *Лемантар яшчэ сьлібізуе.* Нсл. *Уменьш.* **леманта́рык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча.* Нсл. 267.

●**леманта́рны**-*ная-нае*—букварный.

●**ле́мег**-*га(-гу), предл. лемезе, м.* **1.** бревно в фронтоне. Ксл. *Лемегі пачалі выкідацца ў пуні, каб страху не ўзадрала.* Аляксандрава Гар. (Ксл.).

2. ляме́гі, лемягі́, Бяльсл. *единств. ч. нет.* **1.** фронтон, Ксл. бревна, которыми закладывают с одной или с обеих сторон фронтоны в зданию. Бяльсл. *У лямегах зьвіў верабей гняздо.* Велашковічы Лёз. (Ксл.). *Будзем пуню рабіць у лемягі з франтонам.* Брылеўка Краснап. (Бяльсл.).

3. лемягі́, Бяльсл. *один* **ле́мег**—слега. *Пад лемягі або сьлегі надабе класьці заземіну.* Хведараўка Краснап. (Бяльсл.).

●**ле́на,** *нареч.—см. под* *лянь́і.*

●**ленава́цца,** *ляну́юся-у́ешся, повел.-уйся-уймася, несоверш.*—лениться. Гсл.; Ар.; Шсл. *Лянуецца сабе вады прынесьці.* Дайнава Пух. (Шсл.). *Станеш ленавацца — будзеш із хатулямі цягацца. Послов.* Тм. *Каму багі далі толькі, колькі табе, ад таго можна больш вымагаць. Але ты лянуешся.* Тат.: Кво вадыс, 267. *Соверш.* **разьленава́цца**-*ну́юся-ну́ешся*—раздениться. Шсл. *Нешта ты разьленаваўся, нічога ня хочаш рабіць.* Ст.

●**ле́нты**-*тая-тае*—слабый (характером, в работе). Ар.

лентага характару—слабохарактерный. Ар. *Мікіпар лентага характару.* Ар.

ленты да работы—не энергичный в работе. Ар. *Наталя да работы лентая.* Ар.

лентае натуры—слабохарактерный. Ар.

●**ле́ны,** Нсл. 738, **ляны́,** Гсл.; Шсл.; Ксл.; НК.: Очерки. ленивый. Нсл. 738; Гсл.; Шсл.; Ксл. *Ляны твой конь дужа.* Сахны Сян. (Ксл.). *Здыхата кабыла сусім ляная: бяз пугі й слухаць ня хоча.* Ст. *Вечар плыў ляны.* Крушына: Лебедзь, 21. *Кранула б сэрца й каменнага, падняўся б і ляны.* Крушына (Зьніч, 1952, Но. 20, стр. 5). *Яна таўстая ляная маладзіца.* Рэч. (Пет. II, 37). *Ср. ст.* **ле́ншы.** Нсл. 738. *Леншага каня выбраў у падводу.* Нсл. *Прев. ст.* **найле́ншы.** *Нареч.* **ле́на**—лениво. *Л. праказаў няўважна, так лена.* ЗСД 14. *Над ім (полям) лена час ад часу пралёталі птушкі шэрага колеру.* Сьцяблевіч (Бацьк., Но. 1-2/437-438).

●**лень: што-лень, каго-лень**—что-нибудь, кого-нибудь. *Яна што-лень асыпае (бульбу).*

●**лень,** *частица, придающая местоим. и наречиям значение неопределенности; отвечает русск.* "нибудь". Кк.; Беласточчына. *"Скажэце, мае міленькія, ці ёсьць памеж нас хто-лень, каб не аплакаваў яшчэ альбо свайго сына, альбо свайго брата, альбо свайго мужа, што цар забраў яго ў некруты, дый загнаў чорт ведае дзе?..""*Муж. Праўда", Но.

●**лепей, лепі, лепш, лепшы, ляпей**—*см. под* *добры.*

●**лепі**—*см. под* *добра.*

●**лепш**—*см. под* *добры.*

●**ле́пшаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** переменяться к лучшему, Нсл. 274. улучшаться. *Характар панскі лепшае, палепшыў.* Нсл. **2.** приходить в лучшее состояние, Нсл. 274. улучшаться, выздоравливать. *Здароўе мае ня лепшае.* Нсл.

палепшаць, *соверш. к* *лепшаць, 1*—перемениться к лучшему. Нсл. 274.

2. *соверш. к* *лепшаць, 2,*—улучшиться, Шсл. придти в лучшее состояние. Нсл. 274. *Быў слабы, але трохі палепшаў цяпер.* Ст. *Каб ты палепшаў.* НК: Очерки, 296. *Отгл. имя сущ.* **палепшаньне**—улучшение.

лепшае, палепшала, *безлич. в 1, 2 см. от* *лепшаць, палепшаць.* Нсл. 274. *Лепшае, палепшала жыць.* Нсл. *Палепшала бацьку к сьмерці. Послов.* Нсл. *Жыць цяпер шмат палепшала.* Ст.

●**лес,** *лесу, предл. и зват. лѐсе, мн. ч. лясы-соў-сом-сы-самі-сох, м.*—лес. Ар. *І будзеш на зямлі ты, любы лесе, мне помнікам на доўгія гады!* Лойка: Л. песьня.

цемны лес—лес, из-за вершин которого едва перепадает на землю солнечный луч, где на 10 сажень расстояния уже нельзя видеть предмета и где во время бури слышится только шум качающихся вершин, да отдалённый гул. НК: Очерки 468.

лясіна-*ны, ж.*—одно лесное дерево. *Труба-старынка зроблена зь лясіны.* С. Музыка 202.

•**лесавік**-*ікá, предл.-ікý, зват.-іча, мн. ч.-кі-коў-ком-коў-камі-кох, м.*—леший. МГсл.

•**лесавікі,** *мн. ч.(один лесавік)-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.**—дикие лесные яблоки. Ксл. *Лесавікоў мех прынесьлі.* Кабішча Куз. (Ксл.).

2.—*см. под лесавік.*

•**лесаýшка**-*шкі-шцы*—лесная *"дзічка"* (дикая яблоня или груша). НК: Очерки 409.

•**лесавы́**-*вая-вое*—лесной. Шсл.; Дсл. 38(под *"брань"*). *Сьвёкар кажа — мядзьведзіца лесавая.* Лупекі Стдуб.(Косіч 32). *Гэта птушка лесавая.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Вухнулі ў лесавой немай цішы.* Дзьве Душы 4.

•**ле́ска I**-*скі-сцы, ж.* **1.** ограда, состоящая из тонкого орешника, осинника или березняка, переплетенного рядом в стоячем положении, Нсл. 264. ограда из тонких палочек. Растсл. *Лескаю сад абгароджаны.* Нсл. *Раніцай сядзела на лесках жабка.* Кл.: Каліна 94. *Паглядае скрозь плот у чужы гарод і церазь леску ў чужы сад.* Гарэцкі: Песьні 66.

2. плетенка для подкладывания под дверь. Растсл.; ПНЗ.

•**ле́ска II**-*скі-сцы, ж.*—лестница. Шсл. *Палез на лесцы на вішню.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).

•**ле́стачка**-*кі, общ., област.*—ласкатель, Нсл. 268. льстец. *Ты добры лестачка, да кажнага падлесьцішся.* Нсл. *См. лісьцёх-ёха. Ср. падлыгайла, падлыжнік-іца.*

•**ле́стачкі**-*каў, единств. ч. нет.*—лесть, льстивые слова. Нсл. 268. *Лестачкамі дух выймае, а ліха мысьле.* Нсл. *См. лесткі. Ср. лісьлівасьць.*

•**ле́сьвіца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—лестница. Ксл.; МГсл.; Куцельня Пц. *Па лесьвіцы ўзьлезь на страху.* Бешанкавічы (Ксл.). *Гаршчок зьлез па даўгой лесьвіцы да ракі.* Дзьве Душы 68. *Што за дарога: хто ні йдзе, кажны кульгае?(лесьвіца).* Рапан 342.

ле́сьвічка-*чкі-чцы*—лесенка. Гсл.

•**ле́сьціцца,** *лѐшчуся, лѐсьцішся, несоверш., област.*—льстить, ласкаться, стараться лестью снискать расположение. Нсл. *Ср. падлыгаваць. См. лісьціцца, лісьлівіць. Соверш.* **прыле́сьціцца,** *област.* Нсл. 268. *Глядзі, каб прылесьціўшыся, ня ўкусіў.* Нсл. *Соверш.* **падлесьціцца**—снискать распол жение чье-л. лестью. Нсл. 443. *Ён к імне лесьціцца, ды не падлесьціцца.* Нсл. *Соверш.* **разьле́сьціцца**—рассыпаться с лестью, с ласками. *Нешта ты разьлесьціўся, знаць прасіць чаго хочаш.* Нсл.

•**ле́шыць** (Растсл.; ПНЗ), **ляшы́ць,** (НК.; Гсл.) **1.** о огороде: делать гряды. *Ср. ляха 1.*

2. намечать пучками соломы, ветками (следом ног, Гсл.) те грани, куда падают при (ручном, С.) посеве хлеба крайние зерна(оставляют *"ляху"*, Гсл.) НК: Бабы, Но. 44, намечать линии во время посева. Растсл.; ПНЗ. *Заўтра яго возьмуць ляшыць жыта.* Дзьве Душы 38.

ляшэньне-*ня, предл.-ню,* **1.** *отгл. имя сущ. к ляшыць 1.*—делание гряд.

2. *отгл. имя сущ. к ляшыць 2.*

3. ляшэньне (пашні)—проведение борозд то вдоль, то поперек пашни, а также и в обводе ея более глубокую борозду, по окраинам и вдоль меж(для стока воды, С.) НК: Очерки, 444, проведение *"разораў"*, *"разорын"*.

•**ле́та**-*та, ср.* **1.** лето. Ар.

2. *только в имен.и винит. падежах мн. ч.*

—леты, годы, лета. *Пройдуць леты маладыя, славачка мінецца.* Жыгалкі Стдуб. (Косіч 20). *Дагнала я свае леты ў калінавым мосьце, зьвярніцеся, мае леты, хоць да мяне ў госьці.* Из песни, Ар. *Маладыя свае леты марне загубіла.* Из песни, Ар. *У галодныя леты.* Нсл. 274. *Леты ня ўладныя.* Гарун(ст. "Мая люба"). *Як у служкі сходзяць леты, у пастуха пытай, маці ў птушкі гэтай, канюха.* Купала: Адвечная песьня. *Беглі дні, міналі леты.* С. Музыка 226.

лет не дарасьці—быть несовершеннолетним. *Ёсьць у мяне сястра, лет не дарасла.* Горц(Кот. 203).

да лет я дажываю—доживаю свой век. Ц. с. Зьвяровічы Красьн.(Дсл.). *Уменьш.* **ле́тка**-*ка, предл.-ку.* Шсл. *Ласкат.* **ле́танька**-*ка.* Нсл. 274. *Летанька цэлае працавалі, а нічога не далі за тое.* Нсл. *Ласкат.* **ле́цечка**-*чка.* Нсл. 274. *Лецечка хвала Богу папрацавалі.* Нсл. *Зіму прала, вясну ткала, лецечка бяліла.* (Косіч 243). *Цёплае сяголета лецечка.* Ст.

•**ле́тапіс**-*су, предл. и зват.-се, м.*—летопись. *Тут пішацца летапіс вясельляў.* Камэйша (Голас радзімы, Но. 976).

•**ле́тапісец**-*сца, предл.-сцу, м.*—летописец. *См. летапіс.*

•**летапісьменьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—летописец. Г. Радзімы, Но. 41(998).

•**ле́тась,** *нареч.*—в прошлый год, Шсл. прошедшего года, Нсл. 274. в прошлом году. Гсл.; Ар.; Пск.(Иеропольский). Гута Студзянецкая Сосьніцкага пав. на Чарнегаўшчыне (Труды, Но. 9, стр. 172). *Летась быў урод, а сёлета блага.* Нсл. *Летась быў добры ўрод.* Нсл.

•**ле́ташак**-*шка, м.*—животное(самец), родившееся в прошлом году. Ар.

•**ле́ташка**-*шкі, дат., предл.-шцы, ж.*—животное-самка(телка, Ксл.), родившаяся в прошлом году. Ар.; Ксл. *У яго ладная леташка.* Вугляны Куз. (Ксл.).

•**ле́ташні,** *-няя-няе*—прошлогодний. МГсл.; Ар.; Нсл. 274; Ісачкава Аз. (Ксл.); Шсл. *Летась — леташняе, а сяголета - сяголетняе.* Ст. *Леташнія яблыкі дахаю ваў да новых.* Нсл. *Леташні яшчэ хлеб ямо.* Ст. *Баюся я цябе, як леташняга сьнегу.* Ар. *Ляжаў слой леташняе саломы.* Заставін(Бацьк.. Но. 49-50/435-436).

•**ле́ташнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—животное-самец, родившееся в прошлом году. Копцевічы Чаш. (Ксл.).
•**ле́таваць**, -*тую-туеш-туе, несоверш.* —проводить лето. Гсл. *Імне ў бацечкі дый ня летаваць, дый ня летаваць і вянка ня віць.* Крапіўнае(ПНЗ 44). *Соверш.* **аблетаваць**-*тую-туеш-туе*—прожить все лето, Нсл. 348. провести лето. Дсл. *Аблетуй у нас.* Нсл. *Прич.* **аблé́тавалы**-*лая-лае*—проживший лето. Дсл. *Аблетавалае цялё.* Дсл.
•**ле́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча,* **1.** летняя дорога. Косіч 79.
2. летняя одежда. Нсл. 274. *Узімку ў летніку ходзе.* Нсл.
3. дача, загородный дом для летнего отдыха городских жителей.
•**ле́тнікавец**-*аўца, предл.-аўцу, зват.-аўча, м.*—дачник.
•**ле́тны**-*ная-нае*—летний. Гсл.
летная вада—доступная для купания, комнатная вода, банная жаркая слегка разбавленная холодною(около 20 град.) НК: Очерки, Но. 931, 299, вода слегка подогретая, тепловатая. Гсл.; Ксл. *У красавіку вада ў возеры бывае летная.* Ходцы Сян. (Ксл.)
•**леварвэр**-*эра, предл. и зват.-эру, мн. ч., род.-раў, м.*—револьвер. Ар.
•**леў, лява̀**, *ляву̀, предл. ляве, зват. лѐве, стр. лявом, мн. ч. лявы̀-воў-вом-вы̀-вамі-вох, м.*—лев.
левянё-*няці-няці, левянё, левянём; мн. ч.-няты-нят-нятам-няты-нятмі-нятах, ср.*—детеныш льва, львёнок. Ар.
•**Леў**, *Лява, предл. Ляву, зват. Лѐве, м.*—имя Лев.
•**ле́ўка**-*кі, дат., предл. леўцы, ж.* **1.** черпак для выливания воды из лодки. Даўгое Беш. (Ксл.).
2. кружка. Ксл.
левачка-*кі, дат., предл. левачцы, ж., уменьш. к леўка 1, 2. Падай левачку вадзіцы.* Падрэзы Чаш. (Ксл.).
•**ле́ці: у лецях**—в годах. *Дзяўчынка ў лецях.* Гсл.
•**ле́ціна**-*ны, ж.*—летнее время. *Трэба наняць парабка на леціну.* Тверск.(Афанасьев, У, 1914, 96).
•**ле́ціць ваду**—доводить холодную или жаркую воду до нужной при купание дитяти и мутье(?) в бане температуры. НК: Бабы, Но. 21.
зьлеціцца, (*о воде*), *соверш.*—стать *"летнай". Вада зьлецілася.* НК: Очерки, Но. 931.
•**лець**, *в см. глаг.*—следует, прилично. Нсл. 274. *Ці лець табе гэта рабіць?* Нсл. *Ня лець табе гаварыць гэта.* Нсл.
•**лёгка-абычны**-*ная-нае*—ветренный. Дсл. 371. *Дзеўка лёгка-абычная.* Дсл.
•**лёх**, *лёху, у лёсе, зват. лёша, м.*—подземный ход. Гсл.; Ар.
•**лёхат**-*ату, предл. и зват.-аце, м.*—клокот, клокотание. Барс.; Плц., Лепл.(Юхн.). *Ср. лехатаць.*

•**лёд**, *лёду, лёду, предл. и зват. лёдзе, мн. ч. ляды-оў-ом-ды-амі-ох, м.*—лёд. Ар.; Нсл. 267. *А разам жа коўзаліся на лёдзе ўзімку.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Пляснуў, як дзячыха па лёдзе. Послов.* Рапан. 152. *У яго і ўзімку лёду не дастанеш.* Нсл. *У лютага сьвёкра зь лёдам вады нап'ецца.* Яблынка Імгл.(Косіч 251). *Ляды падняліся на раццэ.* Нсл. *Зашумелі рэчкі, ляды паплылі.* Из песни, Нсл. *Прич.* **аледзяне́лы**-*лая-лае*—обледеневший, обледенелый, оледенелый. *Патрэбны штыршок застыгламу ў валедзянелых хормах жыцьцю.* ЗСД 174.
•**ледзяшок**-*шка, предл. и зват.-шку, м.* —вытесанный кусок льда, служит детям для катания. НК: Игры, 30.
•**лёк I**, *лёку, м.* **1.** селедочный рассол. Гсл.; Ст.; Ксл. *Люблю я лёк із селядцоў.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).
2. всякий рассол, особенно сельдяный. Нсл. 267. *На капейку лёку, на цэлы дзень піцьця.* Нсл.
3. густая наливка. Нсл. 267. *Самага лёку выцягнуў, нацадзіў.* Нсл. *Самы лёк сьпілі, а толькі гушч заставілі.* Тм.
•**лёк II**, *междомет.*—выражает биение сердца от испуга, ёк. Нсл. *Сэрца маё лёк, як ён сказаў гэта.* Нсл. *Ср. лекатаць.*
•**лёкі**-*каў, единств. ч. нет.*—испуг. Нсл. 267. *Зь лёкаў падпала трасца.* Нсл.
•**лёля**-*лі-лі, дет.*—рубашечка. Гсл.; Нсл. 267. *Ня пэцкай лёлькі, лёлі.* Нсл. *Уменьш.* **лёлька**, *лёлькі, лёльцы.* Нсл. 267.
лёлечка-*чкі-чцы, уменьш. к лёлька.* Нсл. 267. *Беленькую лёлечку надзелі.* Нсл.
•**лён**, *лёну, предл.-не, зват.-не, мн. ч. ляны̀-оў-ом-ны-амі-ох, м.*—лён. Ар. *Сяголета мы балей пасеялі лёну, як летась.* Ст. *Мы з Маланкай на лёне зарабілі па пяць тысячаў.* Макаёнак: Каб людзі.... *Ляны не ўрадзілі.* Росуха Імгл.(Косіч 247); Ар.
•**лёнаў**-*ава-ава*—относящийся к льну. *Скрозь сіняе, бы лёнаў цьвет, вялікае цёплае неба.* Гарэцкі: Песьні 68.
•**лёпаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** производить звук ладонью или плоским чем-л. Нсл. 267. *Ня лёпай лучынкаю па ўслоне, дзяцё пабудзіш.* Нсл. *За што ты яго так лёпаеш.* Нсл. *Однократ.* **лёпнуць**-*ну-неш-не. Лёпні яго па шчаццэ.* Нсл. 268.
2. говорить зря, распространять нелепости. *Соверш.* **разьлёпаць**—распространить нелепости. *Разьлёпалі, што Зьмітра жонку кінуў, а ўчора ён із ёю прыехаў зь Юзава.* Дсл. 241.
залёпаць, *соверш. к лёпаць 1.*
2. заговорить зря, распространить какой-л. мало основанный слух. Дсл. 241. *Залёпалі бабы на сяле.* Дсл.
•**лёпнуць**—*см. под лёпаць.*
•**лёскат**-*ату, предл. и зват.-аце, м.*—трескотня. Гсл. *См. ляскотня.*

●**лёсткі**-*каў, единств. ч. нет.*—лесть, комплименты. Гсл. *Лёсткі пушчаць — навучыся ў яго ты!* Гарун: Варажба. *Уменьш.* **лёстачкі**-*каў.* Ар. *Лёстачкамі дух выймае.* Ар. *См. лестачкі. Падыйсьці зь лёстачкамі.* НК: Старцы 74.

●**лёсы**, *-сая-сае*—обильный(о дожде), Пархв

●**лёсы**-*сая-сае*—прелестный. МГсл.

●**лёт,** *лёту, предл. и зват. лёце, м.* **1.** движение кого, чего-л. летящего, полёт. МГсл.; Нсл. 268.

2. (манера, способ летать, С.), полёт. МГсл.; Нсл.; Гсл. *Лятуць адным лётам.* Нсл. 268. *Ціхі лёт.* Нсл.

●**лётала**-*ла, предл.-ле, мн. ч.-лы-лаў, ср., неол.*—самолет.

●**лётаць**—*см. под ляцець.*

●**лётка I**-*ткі-тцы, ж.*—условной длины легкая, неширокая дощечка — существенно необходимая при судне(улье) ради присеста грузных от добычи пчел. НК: Очерки, Но. 846.

●**лётка II**-*ткі-тцы, ж.*—малый лещь весом до 1/2 фунта. Падбярэзьзе Віц. (Ксл.). *Я злавіў дзьве лёткі.* Тм.

2. лётка-*ткі*—густеря(рыба, С.) НК: Очерки, 493. *См. луськерка.*

●**лётма,** *нареч., усиливает глагол ляцець, лётаць.* Нсл. *Дзікія гусі лётма лятуць.* Нсл.

●**ля I,** *предлог с род. падежом.* **1.** употребляют для означения места, предмета или лица, в непосредственной близкости от которых что-то есть ли происходит: у, при. *Мы зьім сустрэліся ля току.* Машчоны Сян. (Ксл.). *Бо цябе ізноўку не знайду ля дому.* Я. Макаль (Б. Ускалось, 1954, Но. 4, стр. 29). *Ля балькі ўбіты гвозд.* Капланы Сян. (Ксл.).

2. близ, возле. МГсл.; Ар. *Садзіся ля мяне.* Ст. *Во папараць цьвіце, я сяду ля яе, паначую ля яе.* Горц.(Кот. 213). *Ён там ля лазьні блізка жыў.* Тарас на Парнасе.

3. подле(предлог, С.) МГсл. *Дзе жылі вы?.. Мо ля рэчкі? Мо ля хаткі? Ля сялібы майго таткі?* Гарун: Вясна.

4. над. *Напіўся аіна, зваліўся з каня, ля яго людзі сьмяюцца.* Горц.(Кот. 204).

●**ля II,** *частица. от глаг. глянуць, област. —гля.* Ваўк.; Слон.

●**ля́бех**-*ха, предл.-ху, зват. ля́беша, м.*—лентяй. Растсл. *Ср. лебях.*

●**лябе́дзька**—*см. под лебедзь.*

●**лябе́дзюхна**—*см. под лебедзь.*

●**лябёдка**-*дкі-дцы, ж.* **1.** самка лебедя, лебедка.. Нсл. 266.

2. нежное(обычно в обращении, С.) название женщины. Нсл. 266. *Ня плач, лябёдка мая!* Нсл.

●**лягкі́**-*кая-кое,* **1.** лёгкий. Вял.

2. тихий, негромкий. *Да маткі прыступіўшы, лягкім голасам клікаў.* Кіт. 9468.

3. скорый в обещании неисполнимого. Нсл. 266. *Абяцаць ты лёгак, а спраўдзіць ніколі ня спраўдзіш.* Нсл.

лёгенькі, *ласкат. к лягкі 1, 2, 3. Як ты лёгенек гэта зрабіць!* Нсл. 266. *Лёгенькі Петрачок, лёгенькі Ксечка. Послов.* Тм. *Увелич.* **лягусенькі**—легохонький. Нсл. 266; Ар.; Гсл. *Лягусенькі, як пяро, як пух.* Нсл. *Ср. ст.* **ле́гшы**—легче. *Ты легшую ношку ўзяў сабе, а цяжшую даў хлапцу; вазьмі сам яе.* Нсл. 738. *Сядні легшы мароз, чымся ўчора быў.* Тм. *Прев. ст.* **найле́гшы**—легчайший.

лёгка, *нареч. к лягкі 1, 2, 3. Абяцаць то лёгка, яле як зрабіць.* Нсл. 266. *Лёгка цягні, падыймай, трасі, сып.* Нсл.

лёгенька, 1. *ласкат. к лёгка.* Нсл. 266. *Лёганька няхай гікнецца(?) яму.* Нсл.

2. слегка, Нсл. 737. *Лёгенька пацягні вяроўку да сябе.* Нсл.

3. тихо, осторожно. Нсл. 737. *Лёгенька здыймай стрэльбу, бо яна набіта.* Нсл. *Ср. ст.* **лягчэй**—легче. МГсл.; Ар. *Лягчэй пушчай вяроўку.* Нсл. 266. *Прев. ст.* **легшы.** Нсл. 266.

ле́гчы, *сравн. ст., област.*—легче. Нсл. 266. *Ня еўшы легчы, а пад'еўшы лепшы. Послов.* Нсл.

●**лягкі́я**-*кіх, мн. ч.*—лёгкие. Вял.

●**лягча́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—кастрировать, Ар. скопить, холостить. Нсл. 266. *Лягчаць, зьлягчаць жарабка.* Нсл. *Прышоў канавал, будзе лягчаць жарабка.* Ар. *Соверш.* **палягчаць**—выхолостить (многих, С.) Шсл. *Палягчалі сваіх парсючкоў.* Ст. *Соверш.* **вы́лягчаць**—охолостить. Ар.; Нсл. 85. *Каня вылягчалі.* Нсл.

●**лягчэць**—*см. под лѐгчаць.*

●**лягчыня́**-*ні-ні, ж.*—легкость. Ар.

●**лягчы́ць**-*чу̀-чыш-чыць, несоверш.*—облегчать. *Пачалі карабль лягчыць, з карабля ў мора выкідаць.* Кіт. 78616. *Соверш.* **палягчы́ць**-*чу̀*—облегчить. *Палягчыць воз.* Нсл. 460. *Прич.* **палягчоны**(*нареч.* **палягчона**)—облегченный. *Яна палягчона ўздыхнула.* ЗСД 136. *Отгл. имя сущ.* **палягчэньне**-*ня, предл.-ню*—облегчение. Нсл. 460. *Палягчэньне чую ў хваробе, у грудзёх.* Нсл. *Палягчэньне ў рабоце, на дварэ.* Нсл.

●**лягчы́цца**-*чу̀ся-чышся, несоверш., возвр.* —облегчать себя.

2. раздеваться. НК: Очерки, Но. 614.

палягчы́цца, 1. облегчить себя. НК: Старцы 79.

2. раздеться до рубашки или нижнего балахона. НК: Пiт., Но. 11.

вылягча́цца-*аюся, возвр.*—выбираться в путь без запаса или легко одевшись. Нсл. 85. *Дужа ты вылягчаешся, нічога не бярэш із сабою.* Нсл. *Соверш.* **вы́лягчыцца.** Нсл. 85. *Вылягчыўся на мароз.* Нсл.

●**Лях,** *Ля̀ха, предл. Ля̀ху, зват. Ля̀ша, мн. ч. Ля̀хі-хаў, м.*—поляк. Нсл. 276. *Мудры Лях па шкодзе.* Нсл.

•**ляхотка**-*ткі-тцы, ж.*—трещотка. Ар.; Барс., Пц., Лепл. (Юхн.). *У цябе язык, як ляхотка.* Барс., Пц., Лепл. (Юхн.). *Ср. лехатаць, лёхат, лекатаць.*

•**ляха́**-*хі̇, лясѐ, мн. ч. лѐхі-хаў, ж.* (НК: Очерки 444-45) **1.**—гряда(в овощном огороде) НК: Очерки 826; Луні; Ар.; Др.; Ксл.; Гсл. *Пасаджана тры ляхі гуркоў.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *А ў гародзе на лясе тры калівы мяты; а хто любе мяне, тый будзе багаты.* Прыпеўка. *Ты, старая рэдзька, будзь на сваей лясе!* (Бацьк., Но. 30/466).

2. след, где ложится зерно при посеве, Гсл. знак, делаемый при посеве. Ксл.; Нсл. 274. *Ці ты ляхі ня бачыш, што жыта сееш?* Нсл. *Ляху дрэнную робіш — ня відаць.* Лужасна Куз. (Ксл.).

ляшка-*шкі-шцы,* **1.** *уменьш. к ляха 1.* —грядка.

2. *уменьш. к ляха 2.*

·**ганя́ць ле́шкі**—проводить сохою несколько раз по одному месту глубокие борозды. НК: Очерки 416.

•**лядоік** (Нсл.), **ляда́ік,** (Нсл.), *нареч.* **1.** тошно. Нсл. 267. *Лядоік нешта на сэрцу.* Нсл. *Лядаік ад ягадаў.* Нсл. *Лядаік ня еўшы.* Тм.

2. трудно, невыгодно. Нсл. 267. *Лядаік рабіць.* Нсл. *Лядаік падымаць.* Нсл. *Лядаік рукам, доўга дзержачы.* Тм.

•**лядока,** *нареч.*—худо, плохо. Нсл. 267. *Лядойка яму прышло.* Нсл.

•**лядошта** (Нсл.), **лядашта,** (Нсл.), *нареч.* **1.** тошно. Нсл. 267. *Лядошта на сэрцу.* Нсл.

2. плохо, дрянно, гадко. Нсл. 267. *Лядошта зроблена.* Нсл. *Лядашна зрабіў, пашыў.* Нсл. *Лядашта арана.* Тм. *Ой ледашта табе будзе.* Нсл.

•**лядоўня**-*ні-ні, ж.*—ледник. Гсл.; НК: Очерки 301, Но. 472; Каўлякі Беш. (Ксл.).

•**ля́да**-*да, предл.-дзе, мн. ч.-ды-даў, ср.*- очищенная от леса земля, НК: Очерки 392. распаханное место из под леса, Ксл. очищенное от кореньев поле, Растсл. земля, очищенное от леса под пашню, (Гсл.) или луг. *Падбіралі ляды.* Дсл. *На лядах добры ячмень.* Навікі Віц. (Ксл.). *Уменьш.* **лядцо**-*ца.*

•**ля́да,** *без ударения. Частица, прилагаемая к вопрос. местоим. и наречиям, не имеющих вопроса:* нибудь, либо (любой, угодно, С.) Нсл. 266. *Ляда які чорт прыдзе.* Нсл. *Ляда якому чорту гадзі.* Нсл. *Ляда каму аддай.* Тм. *Ляда як пражывеш.* Тм. *Ляда ідзе дзень.* Тм. *Ляда куды пакласьці.* Тм. *Многа іх ляда як гіне.* Кіт. 61а2.

•**лядаяк,** *нареч.*—неудобно, нехорошо. Шсл. *Хоць ты й сын, але троха лядаяк, што сам бярэш маё сена.* Ст.

•**ляда́ік I,** *нареч.—см. под лядоік.*

•**лядаік II**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.* —тошнота. (Ксл.). *Лядаік просьле капусты ўзяў.* Латыгаль Сян. (Ксл.).

•**ляда́йка**-*йкі-йцы, ж.*—тошнота. Ксл. *Абы зьела бліноў із маслам — зробіцца лядайка і пацячэць сьліна вяроўкаю.* Глебаўск. Сян. (Ксл.).

•**лядашна,** *нареч.*—тошно. МГсл.

•**ляда́шта**—*см. под лядошта.*

•**ляда́шты**-*тая-тае,* **1.** дрянный, негодный, гадкий, Нсл. 267. скверный, плохой, неудачный. Шсл. *Лядаштая твая работа.* Ст. *Лядашты наш лён — ня ўдаўся.* Ст. *Лядашты хамут.* Нсл. *Лядашты ты чалавек!* Тм. *Лядаштая работа.* Тм. *Лядаштыя рукі.* Тм. *Лядаштый мае нораў, як п'яны.* Тм. *См. ляда̀чы.*

2. дурной, изурочивающий(о глазах). *Лядаштае маеш вока.* Нсл. 267.

•**ля́даўка**-*кі, дат., предл. лядаўцы, ж.*—яровая пшеница. Ксл. *Лядаўка ўдалася сёлета.* Горкі Аз. (Ксл.).

•**ля́даўка**-*кі, дат., предл. лядаўцы. ж.*—яровая пшеница. Ксл. *Лядаўка ўдалася сёлета.* Горкі Аз. (Ксл.).

•**ляда́шцік, ляда́шчык**-*іка(-ыка), предл.-іку(-ыку), зват.-іча(-ыча), м.* **1.** худощавый. Нсл. 267. *Які ён лядашцік, адны косьці!* Нсл.

2. человек дурного поведения, плут. Нсл. 267. *Зь лядашчыкам спазнаўся, з розуму спаўся.* Нсл.

3. бедняк, нищий. Нсл. 267. *Ня бачыў лядашціка гэтага. Хто за гэтага лядашчыка пойдзе?* Тм.

4. имеющий дурной, изурочивающий глаз. Нсл. 267. *Лядашчык гэты, на што ні паглядзіць, усё ўрачэць.* Нсл.

5. злой дух, который по верованию простолюдинов, показываясь кому-л. предзнаменует несчастье. Нсл. 267. *Ці не лядашчыка ты бачыў, што на цябе ліха напала?* Нсл.

•**ляда́шчына**-*ны-не, ж.*—негодная, дрянная вещь, Растсл. бездельная, негодная вещь. Нсл. 267. *Кінь гэту лядашчыну, а вазьмі лепшыя граблі.* Нсл.

•**ляда́шчыца**-*цы-цы, ж. — лядашчына.* Нсл. 267. *Выбраў лядашчыцу сякіру.* Нсл.

•**ляда́шчыц**-*ыца, предл.-ыцу, м.*—злой дух, в виде падучей болезни. Нсл. 267. *Лядашчыц яе дзяржыць.* Нсл.

•**ляда́чы**-*чая-чае*—плохой, никчемный, ПНЗ. дрянной, негодный, гадкий, Растсл. злой, дурной, испорченный. Гсл.

•**ля́дзьве**—бёдра. *Семкрот зямлі і неба усе межы двух лядзьвей стаяць у яго, зямля і неба межы двух лядзьвей стаяць.* Кіт. 117б8, 9.

•**лязо**-*за̀, мн. ч. лёзы, ср.*—лезвие. Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл. *Надабе занесьці тапор у кузьню, лязо паправіць.* Косы Віц. (Ксл.). *У брыцьве пашчарбілася лязо.* Ст. *Ён бег, ня помнячы сябе, ён толькі чуў на сьпіне тое месца, куды вось зараз уп'ецца войстрая з гарачым лязом сякіра.* Адамчык: Арж. колас.

•**ляжа́йка**-*йкі-йцы, ж.*—выступ печи для лежания; имеет свою отдельную топку. Шсл. *Трэба прапаліць у ляжайцы.* Ст.

•**ляжа́к**-*ка̀, предл.-ку̀, зват. ляжа̀ча, мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—вид прялки. Ксл. *На новым ляжаку дужа добра прасьці.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Деепр. наст. вр.*—лежачий улей(*"калода"*). НК: Очерки, 428; Ксл. *У садзе стаіць ляжак із новым роям.* Замкавічы Сян. (Ксл.).

•**ляжа́нка**-*нкі, дат., предл. ляжа̀нцы, ж.* —печка. Ксл. — *ляжайка.* Шсл. *Міхась ляжыць на ляжанцы.* Лазукі Чаш. (Ксл.). *Дзед сьпіць на ляжанцы.* Ст. *Ляжанку мякка маці высьцілае.* Лойка: Л. песьня.

•**ляжа́тка**-*ткі-тцы, ж.*—в телеге верхний брусок(их два), в которые вставляются поперечные дощечки — *"баляскі".* Ар. *Сеў на ляжатку.* Ар. *См. біла 2.*

•**ляжа́ць**-*жу̀-жы̀ш-жы̀ць, несоверш.*—лежать. Ар. *Соверш.* **паляжаць**—лежать некоторое время.

прыле́жаваць-*жую-жуеш-жуе, несоверш.* **1.** от долгого лежания чувствовать боль. Нсл. 504. *Лежачы прылежаваеш, прылежыш свае бакі.* Нсл.

2. лежа неосторожно лишать жизни, задавливать. Нсл. 504. *Другое дзяцё прылежуеш, прылежыла.* Нсл. *См. прыспаць.*

прыле́жыць-*жу-жыш-жа, соверш. к прылежаваць 1, 2. См. прыляжаць. Соверш.* **прыляжа́ць**-*жу̀-жы̀ш-жы̀ць, перех.*—лишить жизни, задавить лежа вместе(о ребенке). Ксл. *См. прылежыць. Настася свае дзяцё прыляжала: жала дзень, умарылася й ня чула.* Унава Лёз.(Ксл.). *Несоверш.* **прылежавацца**-*жуецца*—быть проникаему гнилью, лежа в сырости. Нсл. 504. *Жыта прылежавацца пачынае.* Нсл. *Соверш.* **прыле́жыцца, -***жуся-жышся* —проникнуть гнилью, лежа в сырости. Нсл. 504. *Мука прылежылася, прытхлю пахнець.* Нсл.

•**ляжа́чы, 1.** недвижимый. Нсл. 267. *Пад ляжачы камень вада не цячэць. Послов.* Нсл.

ляжачая маемасьць —недвижимое имущество. Ст. акты.

2. лежащий. НК: Игры 28; Нсл. 267. *Вырас із ляжачага сабаку. Поговор.* Нсл. *Шукаем тавару ляжачага.* Кот. 202. *Гарэшка злажыўся леварвэрам на ляжачага Карповіча.* Дзьве Душы 92. *Відзеў перад сотнікавым домам дзерава ляжачага 12 працэсаў і 50 жардзей ляжачых.* Гордз. Ак. XVII, 2. *Дзяўчынка пахінулася над ляжачым.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1). *Клікала ратаваць ляжачага.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1).

•**ляжэйка**-*кі, дат., предл. ляжэйцы, ж.* —жердочка(горизонтальная, С.) в телеге. Ксл. *Ляжэйкі сусім зламіліся.* Вейна Сян. (Ксл.).

•**ляйца́ць**-*да̀ю-да̀еш-да̀е, повел.-да̀й-да̀йма, несоверш., перех.*—привязывать к узде запряжённой лошади вожжи(— *"лейцы"*). Ар.; Шсл. *Ты бяры ляйцай каня, а я па сена пайду.* Ст. *Соверш.* **заляйца́ць.** Ар. *Заляйцай каня ды едзь.* Голацак Сьміл. (Шсл.).

•**ляк I,** *ля̀ку, предл.-ку, зват. ляча, м.*—сургуч. МГсл.; Гсл.; Нсл. 275; Ар. *Пан прасіў ляку.* Нсл.

•**ляк II,** *ляку, предл.-ку, зват. ляча, м.* **1.** боязнь. Сурынка Слн.—испуг. Гсл.; Нсл. 275. *Трасца падпала зь ляку.* Нсл.

2. студень. Сурынка Слн. *См. квашаніна.*

3. селедочная жижа. НК: Очерки 34.

•**ля́кавы**-*вая-вае*—сургучный. Нсл. 275. *Лякавая пячаць.* Нсл.

•**лякаце́ць**-*чу̀-ціш-ціць*—дрожать частой и мелкой дрожью, *соверш.* Сурынка Слн. *См. дрыгацець. Ср. калаціцца.*

•**ляка́ць**-*да̀ю-да̀еш-да̀е, повел.-да̀й-да̀йма, несоверш., перех.*—пугать(говоря о людях? С.) Гсл.; Нсл. 267; Вят., Вост. (Даль); Растсл.; ПНЗ. *Не лякай мяне гэтым.* Нсл. *Чорны жах нявінных лякае.* Салавей: Сіла 26. *Хто б мне што ні казаў, як мяне б ні лякаў, — усё адно я дадому зьвярнуся.* Таполя. *Отгл. имя сущ.* **ля́каньне**-*ня, предл.-ню*—испуг, спорадическая боязливость. НК: Очерки, Но. 566. *Однократ.* **алякну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-нуць*—испугать вдруг. *Алякнуў ты мяне, з-за вугла паказаўшыся ў чорным.* Нсл. 363. *Соверш.* **зьляка́ць**-*да̀ю*—испугать. ПНЗ; Нсл. 267. *Дзяцё зьлякаў.* Нсл. *Прич.* **зьляка́ны**—перепуганный, испуганный. Нсл. 209. *Сядзеў Мацей зьляканы.* Гарун: Шчасьце М. *Зьляканае дзяцё.* Нсл. *Соверш.* **peраляка́ць**-*да̀ю-да̀еш-да̀е, перех.*—испугать. Нсл. *Пералякаў нас усіх, выстраліўшы.л.* **пераляка́ны**—перепуганный. Нсл. *Однократ.* **пералякну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, перех.*—вдруг перепугать. Нсл. *Пералякнуў ты нас сваім крыкам такім.* Нсл. *Соверш.* **уляка́ць**-*да̀ю-да̀еш-да̀е*—испугать. Нсл. 657. *Ты мяне ўлякаў гэтым словам.* Нсл. *Яго нічым не ўлякаеш.* Нсл. *Прич.* **уляка́ны** —испуганный. Нсл. 657. *Дзяцё, уляканае крыкам.* Нсл. *Пабег, як уляканы.* Нсл. *Однократ.* **улякну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—сильно испугать, Шсл. нечаянно испугать. Нсл. 657. *Сабака гаўкнуў і ўлякнуў дзяцё.* Нсл. *Улякнуў дзяцё.* Ст. *Прич.* **улякнёны**—испуганный. Нсл. *Пабег, як заяц улякнёны.* Нсл.

•**ляка́цца**-*да̀юся-да̀ешся*—пугаться. Гсл.; Шсл.; Вят., Вост. (Даль). *Не лякайся, лзевачка, не да цябе сваты едуць.* Нсл. 267. *Не лякайся: буду страляць.* Ст. *Лякаецца няма ведама чаго.* Нсл. 267. *Ня бойся, братка, не лякайся, із абедам не хавайся.* Жукова Імгл.(Косіч 35). *Што ні здасца — не лякайся.* С. Музыка 255. *Однократ.* **алякну́цца** -*ну̀ся-нѐшся-нѐцца-нѐмся-ніцѐся*—испугаться вдруг. *Дзяцё глянула ў вакно на медзьвядзя і дужа алякнулася, аж*

затрэслася. Нсл. 363.—испугаться. Растсл.; Арэхава Маларыт.(Полесье 60). *Насунулася хмара й засланіла іх, і зьлякаліся, як тыя ўходзілі ў хмару.* Тат.:Ванэлі, 287. *Ага, зьлякаўся.* Нсл. 267. *Мацейка не зьлякаўся.* Гарун: Шчасьце М. *Баба зьлякалася.* Арэхава Маларыт.(Полесье 60). *Отгл. имя сущ.* **зьляка́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—испуг. Гсл.; Нсл. 208. *Захварэў ад зьляканьня.* Тм. *Зёлкі ад зьляканьня.* Тм. *Однократ.* **зьлякну́цца**-*нўся-нёшся-нёццанёмся-ніцёся*—вдруг испугаться. Нсл. 209. *Зьлякнуўся ад грому.* Нсл. *Так жа зьлякнуўся, ажно ў грудзёх забалела.* Ст. *Ага, зьлякнуўся.* Нсл. 267. *Я сусім зьлёкся: вельмі шмат бачу трупоў.* Мікольск М. (Демид.: Веров., 1896, II, 133). *Соверш.* **пераляка́цца**-*аюся-аешся.* Нсл. *Дзяцё пералякалася, убачыўшы медзьвядзя.* Нсл. *Однократ.* **пералякну́цца**-*нўся-нёшся-нёццанёмся-ніцёся*—вдруг чрезвычайно перепугаться. Нсл. *Пералякнуўся дужа, як пачуў крык.* Нсл. *Соверш.* **уляка́цца**-*аюсяаешся*—испугаться. Нсл. 657. *Улякаўся ваўка.* Нсл. *Ня дужа то я цябе ўлякаўся.* Нсл. *Таткава ніўка не ўлякайся.* Из песни, Нсл. *Отгл. имя сущ.* **уляка́ньне**-*ня, предл.-ню*—испуг. Нсл. 60. *Ад уляканьня захварэў.* Нсл. *Однократ.* **улякну́цца**—испугаться, Растсл.; Кур., Смл. (Даль). нечаянно испугаться. Нсл. 657. *Я ж дужа ўлякнуўся, калі ўбачыў ваўка.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.). *Мар'я ўлякнулася.* Дсл. 283(под *золотой*). *Усі ўлякнуліся, як выстраліў.* Нсл. *Пачаў жану біць, маладая жана ўлякнулася.* Шапачка Імгл.(Косіч 24). *Сэрца ўлякнулася, як сказалі.* Нсл. *Улякнулася дзеўка ды захварэла.* Нсл. *Ён вельмі ўлякнуўся.* Ельн(Дсл., под *узгарэцца*). *Отгл. имя сущ.* **улякне́ньне**-*ня-ню*—испуг. Ксл. *Ад улякненьня памер.* Даўгое Беш. (Ксл.). *Соверш.* **прыўлякну́цца**—испугаться несколько. Нсл. 514. *Ані прыўлякнуўся я твае прыстрашкі.* Нсл.

•**ля́кі,** *лякаў, мн. ч.*—испуг. Нсл. 275. *Зь лякаў захварэла дзецянё.* Нсл.

•**ляклі́васьць**-*ці, ж.*—пугливость, боязливость. Нсл. 268. *Дурная тая ляклівасьць.* Нсл. *За ляклівасьцю не пайшоў на двор.* Тм.

•**ляклі́вы**-*вая-вае*—пугливый, склонный пугаться, Гсл. пугливый, боязливый, Нсл. 268. боязливый, робкий. *Ляклівому няма чаго на ваўкі хадзіць.* Нсл. *Я не ляклівы, не спалохаюся.* Нсл.(под *неліклівы*).

•**ляле́ць**-*ею-ееш-ее, несоверш.*—играть рябью на солнце(когда говорится о теплой летной воде). Гсл. *Краскі цьвітуць, вадзіца лялее.* Гсл.

•**ля́ля**-*лі-лі, мн. ч., род.-ляў, ж.* **1.** кукла.. Ар.; Бешанковічы; НК: Очерки, Но. 276; Тм.: Игры, 23; Ксл.; Шсл. *Ня плач, на лялю.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

2. *дет.*—имя маленького дитяти, НК: Очерки, Но. 276. дитя-малютка, Нсл. 276; Ар. дитя, дитятко, ребеночек, младенец. Вят. (Даль). *Пацалуй лялю.* Нсл. *Ляля бусі дала.* Нсл.

ля́лька-*лькі-льцы,* **1.** *уменьш. к ляля 1* —кукла. Ар.; НК: Пособ., Но. 50; Ксл.; Шсл.; МГсл.; НК: Игры 23; Нсл. 275. *Дзеці гуляюць у лялькі.* Ст. *Конь, як лялька.* Ст. *Сорам табе лялькамі бавіцца такой вялікай!* Нсл. *Табе ўсё лялькі на ўме.* Нсл. *Уменьш.* **лялечка**-*чкі-чцы*—куколка. Гсл.; Нсл. 275. *Лялечка мая, ня кідай мяне.* Нсл.

2. *уменьш. к ляля, 2., дет.*—дитя, Нсл. 275; Ар.; Вят.(Даль) название маленьких детей. НК: Пособ., Но. 50. *Яму ляльку даў Бог.* Нсл.

3. *ирон.*—несчастное приключение, состоящее в порубку или сломании руки. Нсл.; Ар. *Даў Бог лялльку, цяпер цацкайся з рукою.* Нсл.

4. зрачёк, берётся за весь глаз. Нсл. 275. *У яго лялька выкацілася.* Нсл. *Каб табе лялькі твае выкаціліся!* Тм.

•**лямава́ць**-*мўю-мўеш-мўе, повел.-мўймўйма, несоверш., перех.*—окаймлять, накладывать на края чего-л. тесьму или тому подобное, Нсл. 276. окаймлять края юбки, кофты, воротник или рукава. Ар. *Лямаваць хутра, адзежу, хамут.* Нсл. *Прич.* **лямаваны**—окаймленный. Нсл. 276. *Лямованы скуратом хамут.* Нсл. *Лямаванае хутра.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **лямава́ньне**-*ня, предл.-ню*—окаймление. Нсл. 276. *Лямаваньне хутра.* Нсл. *Соверш.* **аблямаваць** —окаймить.

•**ляме́ха**-*ехі-есе, ж.* **1.** саламата(кисель или жидкая каша из муки с маслом или салом, С.). Нсл. 267.

2. (*перен.*)—густо сваренное кушание. Нсл. 267. *Наварыла ня клёцак, а лямехі, лямешкі; і ложкаю павярнуць цяжка.* Нсл.

ляме́шка-*шкі-шцы, уменьш. к лямеха, 1, 2. З грэцкае мукі лямешка ляпей, чымся із жытняе.* Нсл. *См. вераніна.*

•**ляме́ш,** *лемяша, област.-мяшу, зват. лямешу, мн. ч. лемяшы-шоў-шом-шамішох, м.*—сошник(лемех, С.) Ксл. *Трэба ў саху новы лямеш зрабіць.* Бешанковічы (Ксл.). *См. нарог.*

•**ляме́шка**—*см. под лямеха.*

•**ля́мец**-*мца, предл.-мцу, зват. лямча, мн. ч., род. лямцаў, м.* **1.** войлок. Нсл. 276; Шсл.; Гсл.; Ар.; Растсл. *Пасьцялі лямец пад бок.* Нсл. *Воўну звалілі на лямец.* Ст.

2. подхомутник. Нсл. 276. *Лямец выехаў з пад хамута.* Нсл.

3. (*перен.*)—ярмо(бремя, тяжесть, С.), трудная, неприятная обязанность. Нсл. 276. *Лямец на сваю шыю надзеў.* Нсл.

•**ляме́шка**—*см. под лямеха.*

•**ля́мпа**-*пы, ж.*—лампа. Вішкавічы Чаш. (Ксл.); Ар.; Гсл.

●**лямцовы,** *-вая-вае*—войлочный. Шсл. *Дзед ходзе ў лямцовай шапцы.* Ст.

●**лямцоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—войлочная шапка. Шсл. *І ўлетку, і ўзімку цягае лямцоўку.* Ст.

●**лямчыцца**-...., *несоверш.*—сбиваться в ком(о шерсти, волосах). Нсл. 276. *Валасы ў хваробе лямчацца.* Нсл. *Соверш.* **аблямчыцца**—сваляться, смяться. Дсл. *Аблямчылася воўна — нельга прасьці.* Дсл. *Соверш.* **зьлямчыцца**—сбиться в ком. Нсл. 276. *Кудзеля зьлямчылася, перачасаць надабе.* Нсл.

●**лянота**-*оты-оце, ж.*—леность, лень. *Толькі лянота нашая а інэртнасьць не зацямляюць гэтага.* Сяднёў(Б. Моладзь, Но. 18, 12). *Бывае ляны, што нічога ня можа рабіць, а іншага як прыцісьне бяда, то ён возьмецца за работу і хоць у яго рабоце няма такога спору, як у працаўлівага, а ўсё такі робе, як можа. Значыцца, усякая лянота ад Бога, дык і няма за гэта ніякага грэху.* Рэч.... II, 274. *Праца чалавека корме, а лянота псуець.* *Послов.* Рапан.: Прык. 100. *Не давала думаць нейкая лянота.* Васілёнак("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 192). *Тут вінна твая, сынку, лянота.* Швэд: Сьцежкі 63.

●**лянотна,** *нареч.*—лениво. *Цар лянотна нахінуўся.* Крушына: Лебедзь 56. *Шынкар пузаты лянотна выцадзіў: "Пара да хаты!"* Кавыль: Думы 22. *Цярэбяць кагаркі лянотна крыльле.* Тм. 42. *Цар лянотна нахінуўся.* Крушына: Творы, 111.

●**ляна́**-*ны̀-нѐ, ж.*—лень. МГсл.

●**лянгу́з**-*узà, предл.-узỳ, зват.-ўзе, мн. ч.-зы̀-зоў-зом-зоў-замі-зох, м.*—отъявленный лентяй. Нсл. 238. *Ні на сабаку ня годзіцца лянгуз гэты; толькі на печы гузно сваё грэе.* Нсл.

●**лянда́р** (*из арандар)-арà, предл.-арỳ, зват.-àру, м.*—арендатор. *Ляндар ня вера на крэйду.* Нсл.

лянда́рка-*ркі-рцы, ж.*—содержательница корчмы или постоялого дома, отдаваемого(-емых, С.) в аренду, Нсл. 267. арендаторша, откупщица. *Папытайся ў ляндаркі, па чом гарнец аўсу.* Нсл. 267. *Уменьш.* **лянда́рачка**-*чкі-чцы.* Нсл. 267. *Дай, ляндарачка, напавер; да душы прынясу.* Нсл.

●**лянда́рскі**-*кая-кае*—свойственный арендующему. Нсл. 267. *Ляндарскае дзела, каб прыбытак мець.* Нсл.

●**ляндарства**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.*—арендный промысел. Нсл. 267. *Ляндарствам займаецца на сяле.* Нсл.

●**ля́скат**-*ату, предл. и зват.-аце, м.*—стук, хлопание. Растсл. *Ср. ляскаць, ляскатня.*

●**лянны**—*см. под ільляны.*

●**ля́нпа**-*пы-пе, ж.*—лампа. *Закурала лянпа, дык і не гарыць добра.* Ст. *У лянпе ляснуў камінок.* Ст. (Шсл. под *камінок*).

●**ляны́**—*см. под лёны.*

●**лянýха**-*хі, дат., предл. лянусе, ж.*—выступ, приступка кухонной печи. Ксл. *На лянусе цёпла спаць.* Даўгое Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **лянушка**-*шкі, дат., предл. лянушцы, ж.* Ксл. *Добра пагрэць на лянушцы старыя косьці.* Сухарукава Аз. (Ксл.).

●**лянýцька**-*кі, общ.*—лентяй,-ка. Ар.; Гсл.

●**ляп,** *глаг. частица, значит.* **1.** стучание. Нсл. 276. *Ляп, ляп у дзьверы, а нікога ня чуць.* Нсл.

2. удар. Нсл. 276. *Ляп па шчаццэ.* Нсл.

●**ля́па**-*пы-пе, ж.* **1.** пасть(рот зверя, рыло, Ар.) Гсл.; Ксл.; Ар. *Уліў зельля карове ў ляпу.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

2. *насм., презр.*—широкий рот, Шсл. большой и некрасивый рот человека. *Як воўк, расчыніў сваю ляпу.* Ст.

●**ляпа́йла**-*лы, общ.*—говорящий вздор. Шсл. *Няма чаго слухаць гэтага ляпайлу, што ён маніць.* Ст.

●**ляпаўдзеньнікавы,** *-вая-вае*—около-меридианный.

●**ляпаньне,** *отгл. имя сущ. к ляпаць, 1, 2. Ляпаньням сваім здурыў галаву.* Нсл. 276.

●**ля́паць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** стучать(обыкновенно, С.) чем-л. плоским, Шсл. стучать(Гсл.) палочкою или ударяя обо что-л., производить стук, Нсл. 276. хлопать. *Не ляпай ты дзьвярмі.* Ст. *Не ляпай па столе.* Нсл. *Нехта ляпае, ляпнуў у дзьверцы ў плоце.* Нсл.

2. говорить(вздор, Шсл.) что-л. глупо, грубо, некстати. *Як ткі табе ляпаць так супроці бацькі!* Нсл. 276. *Яму што: абы ляпаць языком.* Ст. *Соверш.* **абляпаць**—забрызгать, залить чем-л. грязным, пачкающим. *Дзеці ўсю сьцяну абляпалі балотам.* Паўлавічы Клім. (Бясл.). *Прич.* **абля́паны**—забрызганный чем-л. грязным. *У цябе адзаду увесь кажух балотам абляпаны.* Шавялёўшчына Імсьц. (Бясл.). *Соверш.* **заля́паць. 1.** застучать чем-л. тонким. Нсл. 174; Шсл. *Заляпаў па плоце палкаю.* Ст. *У дзьверы нехта заляпаў.* Дзьве Душы 189. *Заляпаў нехта ў ваконьніцу.* Нсл.

2. защолкать. Нсл. 174. *Заляпаеш зубамі бяз хлеба.* Нсл.

3. обдать грязью. Шсл. *Ты ўвесь кажух заляпаў у балота.* Ст. *Прич.* **заляпаны.** Шсл. *Гэта ж уся твая сьвіта заляпана ў балота.* Ст. *Соверш.* **паля́паць**—постучать.

паляпаць зубамі—постучать зубами. Нсл. 463. *Зубамі паляпаеш, пакуль пусьцяць у хату.* Нсл. 463.

ля́пнуць, 1. *однкрт. Ляпнуў клямкаю — ніхто не адчыняе.* Хведараўка Краснап. (Бясл.). *Ляпнуць па шчаццэ.* Нсл.

2. *к ляпаць 2.* Нсл. 276. *Брыдкое ты слова ляпнуў* Нсл. *Ляпнуў здуру.* Нсл. *Вось дурань; ляпнуў, а цяпер і сам ня рад!* Ст.

●**ля́пень**-*пня, мн. ч.-пні-пнёў— "сачэнь",* намазанный тонким слоем *"прыпёкі"* и снова запеченный. НК: Старцы, Но. 27; НК: Очерки, 7.

•**ляпі́ць**-*плю, лѐпіш-пе, несоверш.* **1.** клеить, приклеивать. *Соверш.* **заляпі́ць,** *перех.* **а)** заклеить. Гсл.; БНсл.; Ар.; БГсл. *Заляпі канвэрт.* Ар. *Прич.* **залѐплены**—заклеенный(напр. конверт). Гсл.
б) закидать грязью. Гсл.
в) ударить. Дсл. 242. *Заляпіць у зубы.* Дсл.
г) (*чым*)—дать взятку. Дсл. *Заляпілі пісара.* Дсл.
2. лепить.
3.(*о снегу*)—падать большими хлопьями. Шсл. *Сьнег лепе — сьвету Божага ня відаць.* Ст. *Соверш.* **паляпі́ць,** *о снегу*—(начать, С.) падать хлопьями. Шсл. *Паляпіў сьнег, аж сьвету Божага ня відаць.* Ст. *Зараз як палепіць, дык нікуды й не паедзеш.* Ст.
ляпе́ньне-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** приклейка.
2. лепка(действие, Гсл.).
абляпі́ць, 1. обклеить(оклеить, С.) Ксл. *Вучыцелка дала паперы вокны абляпіць.* Халамер'е Аз. (Ксл.).
2. обклеить.
3. обсыпать. Дсл. *Мухі ўсяго абляпілі.* Дсл. *Воспа ўвесь від абляпіла.* Тм.
•**ляпі́цца,** *1-го и 2-го лица нет,* **ле́піцца, 1.**—лепиться, клеиться, приклеиваться. *Гутарка спачатку не ляпілася.* Дзьве Душы.
2. ляплю́ся, ле́пішся—лезть, несмотря на тесноту. Нсл. 274. *Тут і так цесна, а ты яшчэ лепішся сюды.* Нсл. *Соверш.* **уляпі́цца,** *за што*—вцепиться. *Уляпіўся ён(чорт) зубамі за адзін канец скуры, а лапамі за другі.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 105).
адляпі́цца, *соверш.* **1.** отстать, отклеиться.
2. (*перен.*)—отвязаться. Нсл. 376. *Адляпіся ты ад мяне, чаго ты прыстаў к імне, як смала?* Нсл.
•**ля́пнуць**—*см. под ля́пацъ.*
•**ля́пышак**-*шка, предл. и зват.-шку, м.—ляпень.* НК: Очерки, 7.
•**ля́рва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.* **1.** (стадия развития некоторых организмов: насекомых, червей, рыб и т.п.), на которой организм уже освободился от зародышевых оболочек и ведет самостоятельный образ жизни, но отличается по виду и строению от окончательно сформированного животного, а также сам животный организм на этой стадии — личинка. МГсл.
2. непотребная женщина. Гсл.; Нсл. 276. *Лярва заўсёды лярва, хоць і ў барве.* Нсл.
3. неуклюжая, уродливая или неопрятная женщина. Нсл. 276. *Лярваю ходзіць.* Нсл.
•**лярвёнак**-*нка, предл. и зват.-нку, общ., бранное,* —выблюдок(незаконнорожденное дитя, С.) Нсл. 276. *Зь лярвёнкамі табе сорамна бегаць.* Нсл. *Носіцца зь лярвёнкам сваею.* Тм.
•**лясоўка**-*кі, дат., предл. лясоўцы, ж.*—дикая яблоня(груша, С.) Русінава Сян. (Ксл.).
•**лясёнка**-*нкі-нцы, ж.*—небольшая простынька с плетенными по углам концами, для ношения травы и проч. Шсл. *Нажала лясёнку травы каровам.* Ст. *Пазьбірай трэскі ў лясёнку.* Ст.
•**лясі́на**-*ны-не, ж.*—дерево в лесу или из лесу. Гсл. *Одна* **лясі́ніна**-*ны-не, ж.* НК: Очерки, 2227.
•**ляска**-*кі-сцы, ж.*—пластинка в крестьянской телеге; из *"лясак"* состоит боковое заграждение в телеге. Шсл. *Выкінулася із драбінак адна ляска.* Дайнава Пух. (Шсл.). *См. баляска.*
•**ляската́ць**(**лескатаць,** Шсл.)—щелкать (об аисте). Шсл. 147. *На бярэзе бусел ляскоча.* Ст.
•**ляскатня́**-*ні-ні, ж.* **1.** трескотня. Нсл. 276. *У лесе нейкая ляскатня.* Нсл.
2. частые удары палочкою или подобным; щелкание. Нсл. 276. *Ляскатні ты ня чуеш у баконку?* Нсл. *Ляскатня зубамі.* Тм.
•**ля́скаўка**-*ўкі-ўцы, мн. ч., род.-вак*(*-ўкаў*), *ж.* **1.** лубочек в роде линейки, раздвоенный с одного конца, для произведения тонкого звука, и употребляемый в игре *"ляшчоткі.* Нсл. 276. *Ляскаўка вялікая.* Нсл.
2. самая игра, в которой один из играющих ложится лицем в колени старушки и, получив удар *"ляскаўкаю"*, встает и угадает, кто ударил; если угадает, ложится обличенный, а если не угадает, то сам опять ложится. Нсл. 276. *У ляскаўкі будзем гуляць.* Нсл.
•**ля́скаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** производить тонкий звук, ударяя палочкою или железною скобою(чем-л. вообще, С.). Нсл. 276, трещать, стучать, Гсл. бить плашмя по воде рукою. Вят., Вост., Кур., Тамб. (Даль). *Чаго ляскаеш палкаю па дзьвярох?* Лужасна Куз. (Ксл.). *Нехта ляскае ў вароты.* Нсл. *Скрыпнулі вароты, ляснуў завал.* Дзьве Душы 110.
2. Нсл. 276. *За што ляскаеш яго па шчаццэ?* Нсл.
3. щелкать, Нсл. 276; Сьліжыкі Куз. (Ксл.); Вят., Вост., Кур.,Тамб. (Даль) щелкать, трещать. Шсл. *Воўк зубамі ляскае.* Нсл. *Ляскай, заляскай зубамі, а ня клямкаю.* Нсл. *Ляскае зубамі, як воўк.* Ст. *Галодны воўк зубамі ляскаў.* Кл.: Каліна 50. *Ляскаў зубамі, як галодны ваўкалака.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Зубы злосна ляскаюць, гатовыя кажнае часіны разануць і разьдзерці на драбныя кавалкі варагоў.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169).
4. хлопать. Нсл. 276. *Ляскаць, ляснуць пугаю.* Нсл. *Ляскае пугаю.* Ст. *Я пугаю ляскаў.* Кавыль: Ростань, 36. *Соверш.* **паляскаць.** *Ня ляскай ты пугаю — я табе паляскаю!* Ст.
ля́снуць-*ну-неш-не, однократ.* **1.** *к ляскаць, 1.* Нсл. 276; Гсл.; Вят., Вост., Тамб.(Даль). *Нешта ляснула ў лесе.* Нсл. *З усяе сілы ляснуў кулаком па столе.* ЗСД 223.

2. *к ляскаць, 2.* Нсл. 276. *Ляснула яго па шчацэ.* Нсл.
3. *к ляскаць, 3.*—щелкнуть. Нсл. 276. *Сабака мой, як воўк, ляснуў зубамі.* Сьліжыкі Куз. (Ксл.). *Зубы колькі разоў ляснулі дзіка й жудасна.* ЗСД 260. *Ля́снула клямка ў сенцах, і ў хату ўляцела...Д.* Кулакоўскі: Дабрасельцы.
4. *к ляскаць, 4.*—хлопнуть. Нсл. 276. *Ляснуў пугаю.* Нсл. *Ляснуць дзьвярмі.*
5. треснуть, лопнуть. Шсл. *Ляснуў камінок у лянпе.* Ст.
6. пропасть. *Ляснулі грошы ў банку.* Ад. *Усё ляснула.* Тм.

заляскаць, *соверш.*—начать *"ляскаць"* в 1, 2, 3, 4 см. *Хтось заляскаў у вароты.* Нсл. *Аж зубамі заляскаў.* Навікі Віц. (Ксл.). *Заляскаў пугаю.* Ст.

•**ля́снуцца**-*нуся-нешся, соверш.*— упасть и больно удариться, Гсл. шлёпнуться. Даль.

даляскацца-*аюся-аешся, соверш.*—дотрещаться, Шсл. *"ляскаючы"* дойти к какой-л. неприятности. *Ага, даляскаўся: дасьць табе бацька!* Ст.

•**ляснýшкі**-*каў(-шак), одна ляснушка* —яблоки дикой яблони. Ксл. *Ляснушкі, як перамерзнуць, робяцца смачнымі.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**лясýн**-*нà, предл.-нў, зват. лясўне, мн. ч. лясунѝ-оў-ом-оў-амі-ох, м.*—леший. МГсл.

•**лясь,** *междомет.* **1.** удар, производящий тонкий отголосок, Нсл. 276. шлёп, Шсл. бац. *Лясь-лясь у вакно.* Нсл. *Лясь па шчацэ, лясь па другой.* Тм. *Лясь яму па мордзе раз, другі.* Ст.
2. щелкание, Нсл. 276. трах, щёлк, хлоп. Гсл.
3. тресь, Шсл. лопание. *Толькі запалілі лянпу — камінок адразу лясь!* Ст.

•**лясьнı́к**-*ікà, предл. и зват. лясьніча, мн. ч. лясьнікі-оў-ом-оў-амі-ох, м.* Ісачкова Аз. Ксл), (полесовщик, **С.**), лесник, МГсл.; Ар. лесной сторож. Шсл. *Лясьнік паадбіраў тапары ад мужчын у лесе.* Ст.

•**лясьніцтва**-*ва, мн. ч.-вы,*—лесничество. Ар.; Ксл. *Бацька пайшоў да лясьніцтва.* Жалудова Лёз. (Ксл.).

•**лясьнічы́ха**-*ы̀хі-ы̀се, ж.*—жена лесника. Шсл. *Лясьніка дома ня было, а лясьнічыха.* Ст.

•**ляшны́**-*ная-нае, прилаг. к ляха. Такі зьмест ляшное часьці гароду.* НК: Очерки 418.

•**ляшч,** *ляшча, предл.-чу, зват. ля̀шчу, мн. ч.-чы-чоў-чом-чы-чамі-чох, м.* —лещь. Растсл.

•**ляшчотка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** трещотка(устройство, приспособление, с помощью которого производится треск, дробный стук, шум, **С.**). Гсл.
2. *ляскаўка* в обоих значениях. Нсл. 276.
3. пощёчина. Шсл. *Маўчы дзяціна, а то заробіш ляшчотак.* Ст.

•**ляшчоткі**-*так(-ткаў), единств. ч. нет., мед.*—лубок, твердая накладка в повязке на место костного перелома.

увязаць у ляшчоткі—забинтовать в лубки. Если вывих больной, то это место забинтовывается в лубки(*увязуецца ў ляшчоткі*). Демид.: Веров. II, 1896, 129.

•**ляшчэўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —лещинный кустарник. Ксл. *Прынясі ляшчэўніку на абручы.* Селядцова Беш. (Ксл.).

•**ляшчына**-*ны-не, ж.*—орешник, Гсл. лещина. *Одна* **ляшчы́ніна**-*ны-не, ж.* НК: Очерки 482.

•**ляшчынны**-*ная-нае, прилаг. к ляшчына. Ляшчынныя кусты.* НК: Очерки 482.

•**ляшыць**—*см. под лѐшыць.*

•**лятнік**-*ікỳ, предл.-ікỳ, зват.-іча, мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—летняя дорога. Ксл. *Лятнікам пабег у рык*(? **С.**) Калышкі Лёз. (Ксл.).

•**лятýха**-*ỳхі-ỳсе, ж.*—женщина летчик.

•**лятýк**-*укà, предл.-укỳ, зват. лятỳча, мн. ч.-кі-коў-ком-коў-камі-кох, м.*—мечтатель. Адзельск Ск.

•**лятýн**-*унà, предл.-нỳ, зват. лятỳне, мн. ч. лятунѝ-оў-ом-оў-амі-ох, м.*—летчик (авиатор, воздухоплаватель, **С.**) МГсл.

•**лятуноў**-*ова-ова*—принадлежащий летчику, летчиков, авиаторов.

•**лятýнак**-*нку, предл. и зват.-нку, м.*—мечта. Адзельск Ск.; МГсл.; Гсл. *Адбудаваньне нацыянальнае Беларусі было лятункам Ластоўскага.* Бацьк., Но.4(440). *Лятункамі грай.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20, 5). *Ты ж яшчэ большы рамантык, ты сьмялей, паўней умееш аддацца лятункам.* ЗСД 179. *Хто волю верна сьніць, працят лятункам аб вялікім, Таго не спакусіць.* Жылка 43. *У маіх лятунках Ты*(*Вільня*) *ўладарная, пануеш Ты, харашыня.* Тм. 83. *Смутна ў лесе, быццам чары напусьцілі тут паны. Дзе ж лятункі? Дзе вы мары? Адабралі ўсё яны.* С. Музыка 168. *Ночка сплывае лятункамі.* Крушына: Творы 90.

•**лятýнскі**-*кая-кае,* **1.** свойственный *"лятуну"* — летчику, авиатору; авиаторский.
2. авиационный, воздухоплавательный.

•**лятунства**-*ва, ср.*—авиация, воздухоплавание.

•**лятýшын,** -*ына-ына*—принадлежащий *"лятусе"* — женщине лётчику.

•**лятуце́ннасьць**-*ці, ж.*—мечтательность. МГсл. *На ўсіх відах плавала мяккая лятуценнасьць.* ЗСД 335. *Раптам у панурую манатоннасьць даляцела мэлёдыя, поўная лятуценнасьці.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169).

•**лятуце́нны,** -*ная-нае*—мечтательный. *Сьпяшайся, трытонка, у ціхі, лятуценны лістапад.* Лойка: Л. песьня. *Гэта — шчырая лятуценная душа.* ЗСД 365. *Отгл. имя сущ.* **лятуце́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—мечтание. Адзельск Ск.; Гсл. *Лятуценьнямі лунаю я над Беларусяй.* Крушына:

Лебедзь 9. *На плашох лятуценьняў плыву.* Тм. 15.

•**лятуце́ць,** *ляшу́(лятучу́), лятуці́ш, лятуціць-цім-ціце̇, лятуць(лятуця́ць),* *несоверш.*—мечтать. МГсл.; Адзельск.; Ск.; Гсл. *Я лятуцець пакінуў.* А. Чэмер. *Ім проста хацелася пабачыць іншага сьвету або хоця лятуцець аб ім.* Корзюк. *Алечка лятуцела быць балярынаю.* Дзьве Душы 23. *Каханая, любая, квеце! У палоне вясёлае долі ёсьць песьняй аб кім лятуцець, і сэрцу даволі, даволі.* Жылка 93.

•**лятуцецца**-*ціцца, несоверш.*—мечтаться. Адзельск. *Лятуцелася аб працы ў вольным краю, аб дзеяльнасьці.* Дзьве Душы 10.

•**лятýчка**-*чкі-ччы, ж.*—мечтательница. Адзельск. Ск.

•**лятýнчын**-*ына-ына*—принадлежащий женщине летчику.

•**Лявон**-*на, предл.-ну, зват.-не*—Леон или Леонтий, Нсл. 266. Лев. *Ці Лявон, ці не Лявон, а з раду ня вон.* *Послов.* Нсл.

•**Лявоніха**-*іхі-ісе, ж.* **1.** жена *"Лявона"*—Леона или Леонтия, Нсл. 266. жена Льва.

2. известный великолитовский(белорусский) национальный танец. Гсл.; Ксл. *Марылька хадзіла Лявоніху із Зьмітрыком.* Санікі Беш. (Ксл.). *Лявоніху грай, а полькі ня хочам.* Ст. *Заграй Лявоніху.* Нсл. 266.

•**лявізор**-*ора, предл. и зват.-ору м.*—ревизор. Нсл. 266. *Лагодны лявізор.* Нсл. 263(под *лагодны*).

•**лявізава́ць**-*зу̇ю-зу̇еш-зу̇е, повел.-зу̇й-зу̇йма, несоверш.*—ревизовать. Нсл. 266. *Лявізор лявізуе аканому.* Нсл.

•**ляві́ца I**-*цы-цы, ж.* **1.** левая рука.

2. левая сторона. *Правіца сьмяецца, лявіца плача.* Кіт. 131а5.

3. *полит.*—левое крыло(партии, парламента).

•**лявіца II**-*цы-цы, ж.*—самка льва, львица.

•**ляўшýн**-*уна̀, предл.-уну̇, зват.-у̇не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-ном, м.*—левша. Койданава; Шсл. *Ляўшу̇н робе леваю рукою, а ня праваю.* Ст.

•**ляце́ць,** *ляту̇, ляці̇ш, 3-ее лицо мн. ч. ляту̇ць*—лететь. Ар. *Жаўранкі лятучы пяюць.* Нсл. 168. *Зязюля куку, у шчыры бор лятучы; а Мар'янка плача, да шлюбу йдучы.* Из песни, Нсл. 268. *Я ляту за вамі.* Гарун: Вясна. *Адны вятры лятуць з гары.* Гарун(ст. "Навокал"). *У крывавыя хмары лятуць мерцьвякі.* Караткевіч. *Лятуць вятры, вясёлыя, ўгрунь.* Кавыль: Думы 24.

Многократ. **лётаць**-*аю-аеш-ае, повел. лётай-айма, многократ.* — летать. МГсл.; Ар.; Шсл.; Ксл. *Шпак лётае над імі.* Грахоўскі: Лясная казка. *Птушка лётае.* Ст. *Ластаўкі лётаюць высака.* Унава Лёз. (Ксл.). *Лёталі іскры.* ЗСД 56. *Ластаўкі лёталі нізка над вуліцай.* Юхневіч: Цётка. *Сярод голых галінак лёталі нейкія птушкі.* Гамолка. *У старым прысадніку лёталі совы ночы.* Лынькоў: Воўчы Лог("Калосьсе", Но. 2, 1935 г., стр. 97). *Ня ўсе птушкі лётаюць.* *Послов.* Рапан. 263. *Соверш.* **аблётаць**—облетать; в смысле быстро обойти, побывать у кого. Шсл. *Соверш.* **аблётаць**—облетать, окончить летать.

далята́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.* *Далёка дужа, каменям шыбанеш, дык не далятае.* Бясл. *Соверш.* **даляцець.** *Соверш.* **зьлётаць, 1.** слетать; летая, побывать где-л. и прилететь обратно. *Зьлётай, лёгкі, борзда ў край, адкуль я родам.* Гарун(ст. "Ветру").

2. быстро, скоро сходить(сбегать, **С.**) куда-л. Шсл. *Як бачыш, зьлётаў па гарэлку.* Ст.

зьлётацца-*аюся-аешся, соверш.*—устать от летания, бежания. *Зьлётаўся за дзень за авечкамі.* Ст. **налётацца,** *соверш.*—налетаться, сильно набегаться. Ар.; Шсл. *Налётаўся за дзень за авечкамі.* Ст. *Соверш.* **палётаць**—полетать. Ар.

аблётаць, 1. облетать(летая, побывать во многих местах, **С.**) Шсл.

2. быстро обойти, побывать у кого-л. Шсл. *Усё сяло аблётаў і нідзе не дастаў капейкі.* Ст. *Соверш.* **абляце́ць,** *абляту̇, абляціш-ціць-цім-ціце̇, аблятуць*—облететь, пролететь вокруг чего-л. *Ужо твае(салаўёвы) таварышы лугі абляцелі.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 58).

адлятаць, *несоверш.*—отлетать. *Соверш.* **адляцець, 1.** прилетев, полетев обратно.

2. (*перен.*)—быстро одпасть, уменьшиться. *Дзяўчыначка, люблю цябе; ня еж хлеба, вазьму цябе. Дзяўчыначка паслухала: Два дні хлеба ня нюхала. На трэйці дзень захацела, паў бохана адляцела.* Припевка.

залята́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.*—улетать далеко. *Лятучы на вырай, нашы птушкі залятаюць далёка.*

2. *за што*—улетать за что. *За наш гай залятаюць гусі іхныя.*

3. *каго,* предварительно заискивать расположение чье-л. Нсл. 172. *Залятай, не залятай мяне, а грошаў ня дам.* Нсл.

заляце́ць, *заляту̇, заляціш-ціць-цім-ціце̇, заляту̇ць, соверш.* **1.** улететь далеко. *Няма ведама куды заляцелі нашы гусі.* Ар.

2. залететь за что. *Гусі заляцелі за раку.* Ар.

3. *каго, соверш. к. залятаць, 3.* Нсл. 172. *Усіх заляцеў, каб казалі добра.* Нсл.

зьлята́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.* **1.** улетать. Нсл. 209. *Галубяняткі мае зьлятаюць некуды: сусім зьляцелі.* Нсл.

2. *з чаго*—слетать. *Отгл. имя сущ.* **зьлята̀ньне,** Нсл. 209. **1.** улетание.

2. (*з чаго*)—слетание.

3. *отгл. имя сущ. к зьлятацца*—летание в одно место. Нсл. *Зьлятаньне варонаў.* Нсл. *Соверш.* **зьляцець,** *зьляту̇, зьляціш-ціць-цім-ціце, зьлятуць,* **1.** улететь. Нсл. 209.

2. (*з чаго*)—слететь.

зьлята́цца, *-ае́цца-а́емся-а́ецеся-а́юцца, несоверш.*—слетаться, прилетать в одно место. *Соверш.* **зьляце́цца**-*ціцца-цімся-ціцёся, зьлятуцца*—слететься, прилететь в одно место.

улятаць, *несоверш.*—влетать. *Соверш.* **уляце́ць,** *улятý, уляціш-ціць-цім-ціцè, улятýць,* **1.** влететь. Ар.; Шсл. *У сенцы верабейчык уляцеў.* Ст.

2. быстро вбежать. Шсл. *Уляцеў у хату, як шалёны.* Ст.

•**лячэльня**-*ні-ні, ж.*—лечебница. *Ср. сінельня от сініць.*

•**лячы́ць**-*чý, лѐчыш-ча. несоверш., перех.*—лечить, врачевать, пользовать. (МГсл.); Ар. *Прич.* **ле́чаны.** *Лечана ня моцна.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **лячэньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—лечение. Ар. *Соверш.* **вылячэньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—излечение. МГсл.; Ар.; Гсл.

уле́чаваць-*чую-чуеш-чуе, повел.-чуй-чуйма, несоверш., перех.*—врачевать, исцелять. Нсл. *Ці ня ведаеш ты чым улечаваць. улячыць гэту рану?* Нсл. *Соверш.* **улячы́ць**-*чý, улечыш-ча. перех.*—исцелить. Нсл. 567. *Отгл. имя сущ.* **улячэньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—исцеление. Гсл. *Ад гэткае хваробы ніякага ўлячэньня няма.* Нсл.

уле́чавацца, *-чуюся-чуешся, несоверш.*—исцеляться. Нсл. 657. *Рана ня ўлечуецца, ня ўлячылася добра.* Нсл. *Соверш.* **улячыцца**-*чуся, улечышся.* Нсл. 657.

•**лі I,** *предлог., област.*—*ля I.*

•**лі II,** *повел. глаг. ліць.*

•**лі́біла**-*ла, предл.-ле, мн. ч.-лы-лаў, ср.*—приманка, Гсл. приманка для ловли раков. К концу палки привязывают кусочек мяса, разорванную лягушку или кому под., и кладут на дне реки на сеточку; когда раки соберутся на приманку, поднимают сеточку. Нсл. 268. *На лібіла налавіў ракаў.*

•**лі́біць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.*—приманывать, Гсл. ловить на приманку раки. Нсл. 268. *Часіну толькі лібіў, а налібіў поўны хатуль ракаў.* Нсл. *Соверш.* **налі́біць.** Нсл. 268.

•**лі́ха I**-*ха, предл.-ху, ср.* **1.** зло. Нсл. 269. *За ліха ліхам плацяць. Послов.* Рапан.: Прык. 250.

2. беда, несчастье, Ар.; Шсл. несчастье. Нсл. 269. *Ня ўсьпеў і аглядзецца, як на табе: ізноў ліха!* Ст.(Шсл. под *аглядаць*). *Ад ліха ціха, дабра ня відаць. Послов.* Ст. *Ліха мяне стрэла.* Нсл. *Пазнаеш па чом хунт ліха(калі не папправішся, не паслухаеш добрае рады)* Ар. *Ведае, па чом хунт ліха.* Ар. *Усякае ліха прыходзе ціха. Послов.* Рапан.: Прык. 50.

3. злая сила. Нсл. 269. *Ліха табе надало туды ехаць.* Нсл. *Ліха яму надало сьцікаць нас.* тм.

4. чертовщина. Нсл. 269. *Якое гэта ты ліха выгадаў?* Нсл.

5. *(перен.)*—обыкновенная небольшая выгода. Нсл. 269. *Гэткае ліха ўсюдых знойдзеш.* Нсл. *Быў бы каваль ды каваліха, будзець гэтага ліха. Послов.* Нсл.

лі́хенька-*ка, ласкат. к ліха, 1, 2, 3, 4, 5. Ліхенька табе ў жывот.* Нсл. *Яго й ліхенька не бярэць.* Нсл. *Хомка сядзіць ціхенька ды думае ліхенька.* Из песни, Нсл.

•**лі́ха II,** *нареч. к ліхі*—худо, дурно. Нсл. 269. *Гэй! ліха табе будзець.* Нсл. *Табе можа сядзець ліха?* Тм. *Ласкат.*—дурненько, дурновато. Нсл. 269. *Ліхенька ты робіш.* Нсл. *Ліхенька стала нам жыць.* Нсл.

•**ліхадзе́й**-*ея, предл. и зват.,-ѐю, м.*—злодей. Ар. *Свая рука не ліхадзей. Послов.* Ар. *Ах, ён ліхадзей! дзе ж ён?* Тверск.(Афанасьев, У, 1914, 96). *Рэдка хто калі быў сабе ліхадзей.* Ар. *Каб я ведала, што гэта шкодзе, дык я пайшла б і абсеяла б, хварэла б яго галава, нашто ж ён такі ліхадзей.* Ар.

•**ліхадзе́йка**-*йкі-йцы, ж.*—злодейка. Ар.

•**ліхадзе́йны,** *-ная-нае*—причиняющий зло. *Мы народ не ліхадзейны, а добры.* Леск. IУ, 122.

•**ліхадзейства**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.*—злодейство.

•**лі́хам,** *нареч.*—превратно, на изворот. Нсл. 269. *Ліхам усё пайшло.* Нсл.

•**ліхама́нка**-*нкі-нцы, ж.*—лихорадка. Гсл.; Карачэўск(Буддэ: Тула, Орел); Сакуны. *Задрыжэла бы ў ліхаманцы.* М. Змагар: Лесавікі. *См. калатуха, 2, трасца.*

•**ліхама́рац**-*рца, предл.-рцу, зват.-рча, м.*—бедняга. Растсл.

•**ліхатня́**-*ні-ні, ж.* **1.** глупость, глупые затеи. Нсл. 269. *Ліхатню робіш.* Нсл. *Ліхатню загадуеш.* Нсл. *Ліхатню муціш.* Тм. *Выгадаў ліхатню, чаго ў нас спрадвеку ня было.* Нсл. 79(под *выгадаваць*).

2. неприятный случай, бедственное обстоятельство. Нсл. 269. *Лучыў у ліхатню.* Нсл.

3. запутанность. Нсл. 269. *Якая тут ліхатня, што разабраць ня можна!* Нсл.

•**ліхацьцё**-*ця, предл.-цю, ср.* **1.** дрянь. Нсл. 269. *На чарта імне гэта ліхацьцё; куды імне таўпорыцца з гэтым ліхацьцём.* Нсл.

2. — *ліха. Ліхацьцё яго вазьмі.* Нсл. 269.

•**ліхі́**-*хая-хое,*— злой, дурной(плохой, худой, С.) Нсл. 269, злой, плохой. Шсл. *Ліхая сякіра.* Нсл. *Ліхое дзерва.* Нсл. *Ліхі.* Смал. Праўда 1229г. *Хто ўродзіцца чалавекам ліхім, ад ласкі Божай аддалены будзе.* Кіт. 35б16. *Чатырма рэчамі ліхімі тыя чатыры рэчы добрыя запсуеш.* Тм. 54а9. *Ліхі чалавек.* Нсл. *Ліхую жонку мае.* тм. *Ліхога й сьмерць не бярэць. Послов.* Ст. *У ліхую гадзіну прышоў ты, чалавеча!* Ст.

учыніць ліху славу—*ўчыніць няславу. Скуль узяўся той Іванчык, дзявоцкі спадманчык. Ён вытаптаў чорну сьцежку дзеўцы пад аконца. Як вытаптаў чорну сьцежку, перастаў хадзіці; як учыніў ліху славу, перастаў любіці.* Из песни.

учыніць няславу—обесчестить. *Ср. ст.*
лішшы. Нсл. 270. *Лішшую нажыў бяду.* *Уменьш.* **ліхе́нькі**—*худенький, слабенький.* Шсл. *Мой сынку, які ты ліхенькі! скажы ў цябе баліць?* Клятное Пух. (Шсл.).
•**ліхта́р**-*ра̀, предл.-ру̀, зват. ліхта̀ру, мн. ч.-ры̀-роў-ром-ры-рамі-рох, м.*—фонарь. Шсл.; Ксл.; МГсл.; Гсл. *Засьвяці ліхтар, бо цемна.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *Закураў ліхтар.* Ст.
2. подсвечник. НК: Очерки, Но. 677; Нсл. 269. *Ліхтар жыдоўскі ўкраў.* Нсл. *Уменьш.* **ліхтарок.** НК.: Очерки, Но. 677. *Уменьш.* **ліхта́рык.** НК.: Очерки, Но. 677.
•**ліхта́рня**-*ні-ні, ж.*—фонарь. МГсл.; Нсл. 269. *Ліхтарня пагасла.* Нсл.
•**ліхта́рны**-*ная-нае, прилаг. к ліхтар*—принадлежащий к подсвечнику, подсвечный. Нсл. 269.
•**ліхтава́ць**-*тую-туеш-туе, несоверш., перех.*—чистить до блеска, (Гсл.) давать чему блестящий вид. Нсл. 270. *Ліхтаваць, выліхтаваць стрэльбу.* Нсл. *Соверш.* **выліхтаваць.** Нсл. 270. *Жыды к шабасу выліхтавалі свае ліхтары.* Нсл.
•**лі̃заўка**-*кі, дат., предл. лізаўцы, ж.*—бурав. Ксл. *Лізаўкаю барждээй перакруціш дзіркі.* Асавец Беш. (Ксл.).
•**ліза́ць,** *ліжу̀, лі̃жаш-жа, несоверш., перех.*—проводить языком по чему-л., касаться языком кого, чего-л.; лизать, Ар. подбирая языком, есть, пить, лизать. *Однократ.* **лізану́ць**-*ну-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* **1.** лизнуть. Нсл. 268. *Лізануў застыглую сякіру языком, і язык прымерз.* Нсл.
2. ударить чем-л. гибким. *Лізануў мяне бізуном, аж скура паднялася.* Нсл. 268.
аблі̃заваць-*зую-зуеш-зуе, несоверш. каго-што* Ар. *Соверш.* **аблізá́ць**-*жу̀-жаш-жа каго-што,* **1.** облизать. Ар.; Шсл.
2. *в бранном смысле.* Шсл. *Аблізала хвароба нашага хлопца.* *Прич.* **аблі̃заны, 1.** облизанный. Ар.
2. прилизанный, с прилизанной головой.
3. изобличенный в чем, пристиженный. Нсл. 348. *Стаіць, як аблізаны, і гаварыць няма чаго.* Нсл.
4. *презр.*—лысый. Нсл. *Аблізаная галава.* Нсл.
•**ліза́цца,** *ліжу̀ся, лі̃жашся, несоверш.* **1.** *возвр.*—лизать себя, лизаться. Ар. *Кот ліжацца.* Ар.
2. *возвр.*—старательно причесываться, прихорашиваться. Шсл. *Ліжацца перад глядзелкаю.* Ст.
3. *взаим.*—лизать друг друга, лизаться. Ар.
4. подольщаться, ласкаться. Нсл. 268. *Учора ўкусіў, а сягодня ліжашся.* Нсл. *Однократ.* **лізну́цца**-*ну́ся-нѐшся-нѐцца-нѐмся-ніцѐся*—удариться больно. Нсл. 268. *Лізнуўся лобам аб вушак.* Нсл. *Соверш.* **зьлізá́цца,** *зьліжацца, прош. вр. зьлізаўся-а̀лася*—стереться, уменьшиться. Шсл. *Сусім зьлізалася акладня ў плузе.* Харавічы Сьміл. (Шсл.).
аблі̃завацца-*зуюся-зуешся, повел.-зуйся-зуймася, возвр., несоверш.*—облизываться. Ар.; Шсл. *А Цімок толькі аблізаваецца, як кот.* Ст. *Соверш.* **аблізá́цца**-*жу̀ся-жашся*—облизываться. Ар.; Шсл.
•**лі̃згаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—есть, еле дотрагиваяся зубами, подлизывая. Шсл. *Еж ты палюдзку, ня лізгай.* Ст. *Трава яшчэ малая: каровы толькі лізгаюць.* Ст.
•**лізу́ха**-*у̀хі-у̀се, ж.* **1.** лакомка, лизоблюдка. Шсл. *Лізуха гэта ўсё падчысьціла.* Ст.
2. прихорашивающаяся женщина. Шсл. *Малая, а ўжо відаць, што будзе лізуха: любіць пазірацца ў глядзелку.* Ст.
•**лізу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не, мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** любящий лакомства, Гсл. лакомка, лизоблюд. Шсл. *Бачыш, як лізун есьць сьмятану.* Ст.
2. мифическое существо, летом прячется в бобах, в коноплях, в горохе; прогрешивших детей(напр. скушавших незрелый плод), а также одиноко бродящих улискает и лижет, зализывает до смерти. Гсл.
3. прихорашивающийся мужчина. Шсл. *Ой, лізуне, годзе табе ўжо лізацца: пазнаюць.* Ст.
•**лік,** *лі́ку, предл. лі̃ку, зват. лі̃ча, м., мат.*—число. Ксл.; МГсл. *Іпэлняце лік месяца рэмэзана.* Кіт. 15а7. *Які лік падыйдзе?* Іванова Куз. (Ксл.). *"Голая ідэя" запанавала над усёй савецкай літаратурайю, у тым ліку і над поез'яй.* Паляніч("Прыйсьце, Но. 1).
бязь ліку—без числа. *На год — сем прыгод,а на вяку — бязь ліку.* *Послов.* Рапан. 168. *Грошы ў яго бязь ліку.* Ст.
•**лілёвы**-*вая-вае*—лиловый. МГсл.
•**лімар**-*ра, предл. и зват.-ру, мн. ч., род.-раў, м.*—шорник. Нсл. 268; Гсл. *Лімар хамуты праве.* Нсл.
•**лімарскі**-*кая-кае*—шорный. Нсл. 268. *Лімарскае рамяство.* Нсл. *Лімарская работа.* Нсл.
•**лі̃марства**-*ва, ср.*—шорное ремесло. Нсл. 268. *Хлапца лімарству наўчылі.* Нсл.
•**лімз**—отглагольная частица, выражающая значение глаг. *"лімзаць".*
•**лі̃мзаць**-*ае, несоверш.*—грызть(скубать) низкую траву, очень мало захватывая ее языком(о рогатом скоте). Ар.
•**лімінада**-*ды-дзе, ж.*—лимонад. Аш.
•**лімінá́дны**-*ная-нае*—лимонадный. Аш.
•**лін,** *ліна̀, зват. лінѐ, мн. ч ліны̀-оў-ом-ы̀-амі-ох, м.*—пресноводная рыба из семейства карповых, линь [Tinca vulgaris Cuv.] Ксл.; Гсл.; Нсл. 268. *Якія вялікія ліны.* Нсл. *Во ліноў налавілі!* Лужасна Куз. (Ксл.). *Загадаў мне мужык: вары, жонка, ліны. Я на сенях ты-лі-лі, я на новых ты-лі-лі, быццам вару ліны. А я ліноў не варыла, свайго мужа й адурыла.* Росуха Імгл.(Косіч 62). *Уменьш.* **лінок**-*нка̀, предл.-нку̀, зват. лі̃нку, мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох*—линёк. Нсл. 268. *Лінкоў, ліночкаў*

дзесяток прынёс гасьцінца. Нсл.

ліночак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к лінок.*

•**лінаваць**-*нўю-нўеш-нўе, несоверш. каго-што*—графить. Мгсл. ,

•**ліна́ць**-*даю-дае,* **1.** линять, изменять яркий цвет в бледный. Нсл. 268. *Істужка лінае, палінала на сонцу.* Нсл. *Соверш.* **зьліна́ць** —утратить первоначальный цвет, яркость окраски; слинять. *Соверш.* **палінаць** —полинять(выцвести, **С.**) Нсл.; Ар.

2. линяться шерсти, Нсл. 268. менять, обновлять в определенные периоды свой наружный покров, теряя, сбрасывая старую шерсть, оперение и т.п., линять. Нсл. *Статак увясну лінае.* Нсл.

Соверш. **вылінаць,** —сменить старую шерсть(оперение) на новую, вылинять. Нсл. 268; Ар. *Калі конь ня вылінаў да Сьв. Ивана, няхай ідзець да другога пана. Поговор.* Нсл.

3. (*перен.*)—пропадать. Нсл. 268. *Нешта ў мяне грошы лінаюць.* Нсл.

•**лінéіць**-*ёю-ёіш-ёе, несоверш., перех.* (МГсл.) —линовать, графить. *Соверш.* **палінéіць.**

•**ліня,** *ліні, дат., предл. ліні, ж.*—линия. Войш.

ліня простая—прямая линия.

•**лінўчы**-*чая-чае*—склонный к линянию, линючий. Нсл. 268.

•**ліповы**-*вае-вае*—липовый. Ар.

•**ліпа́**-*пы̀, ж.*—липа. Ар. *Одна* **ліпіна**-*ны-не, ж.* Гсл. *Одна* **ліпініна**-*ны.* НК: Очерки, Но. 902. *Уменьш.* **ліпка**-*пкі-пцы.* Ар.; Нсл. 269. *Абдзер, як ліпку.* Нсл.

•**ліпаўка-даўбежанка,** *ж.*—прямая со вставным дном кадка для хранения меда. НК: Очерки 86.

•**ліпень**-*пня, предл.-пню, зват.-пню, м.* —седьмой месяц года, июль.

•**ліпец**-*пца, предл.-пцу, зват.-пча, м.*—мёд, собираемый пчелами с липового цвета. Нсл. 269.

•**ліпéць**-*плю̀-пі̀ш-пі̀ць-пі̀м-іцѐ, несоверш.* **1.** чуть держаться. Ар. *Толькі што ліплю тут.* Нсл.

2. еле жить, дышать. Шсл.; Ар. *Баба мая сусім слабая: ледзь ліпіць.* Ст.

ледзь ліпіць—чуть живёт. Нсл. 269.

3. льнуть(испытывать влечение, **С.**), липнуть. Нсл. 269.; Гсл. *Так і ліпіць туды твая душа, як муха да мёду.* Нсл. *Ад Каляд тры разы пяць, пастушкі ў поле ліпяць.* Нсл.

•**ліпкі**-*кая-кае*—падкий, охочий к чему. Нсл. 269. *На прыбытку ўсі ліпкі. Послов.* Нсл.

•**ліпкі**-*кая-кое*—приятно-льнущий(о людях), внимательно-вежливый, предупредительный. Ар. *Дачка іхная такая прыемная, ліпкàя.* Ар. *Дзеці іхныя такія ліпкія.* Ар. *Злосьць ейная, як і заўсёды, праходзіла ўборзьдзе, і яна ізноў станавілася Валяй — прагнай, увішнай і пякляна ліпкой.* Корзюк.

•**ліпнёвы**-*вая-вае*—июльский. МГсл. *Ля дрывотні яшчэ не растаў халадок ліпнёвага раньня.* Гарэцкі: Песьні 68.

•**ліпнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—липовый лес, в особенности молодой, а также липовая роща; липняк. *Мачульнікі зарандавалі ліпнік у нашага пана; лыкаў нейдзе дзерці.* Нсл.(под *мачульнік*).

•**ліпўчасьць**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—прилипчивость (МГсл.), заразительность, липкость. Нсл. 269. *Ліпучасьць смалы.* Нсл.

•**ліпўчка**-*чкі, дат., предл. ліпучцы, ж.*—заразная болезнь. Дзьвінск, Пагулянка; Вышкі, Прыдруйск, Краслаўка, Дагда, Асумшчына (усі Дзьвінскага пав.); Посінь, Сіняя, Корсаўка (усі Люцынскага пав.).

•**ліпўчы**-*чая-чае,* **1.** липкий. Гсл.

2. клейкий. Гсл.

3. заразительный, (Гсл.) заразный. Дзьвінск, Пагулянка, Вышкі, Прыдруйск, Краслаўка, Дагда, Асумшчына (усі Дзьвінскага пав.); Посінь, Сіняя, Корсаўка (усі Люцынскага пав.); Негнявічы Н.

•**ліпці,** *ліпнуць-ну-неш-не, несоверш. да чаго,* **1.** прилипать(приставать, липнуть, **С.**) Шсл. *Балота ліпне да колаў — проста бяда!* Ст.

2. льнуть(испытывать влечение, **С.**) Шсл. *Да сэрца ліпне, а ў кішаню паглядае. Послов.* Рапан. 59.

3. подходить(идти, быть, **С.**) к лицу. Шсл. *Надзеў усё новае, а яно ані табе ня ліпне.* Ст.

абліпа́ць-*даю-даеш-дае* **1.** облипать. Ксл.

2. приставать(начать надоедать кому-л., обращаться с неотвязными просьбами и т.п., **С.**) Ксл.

Соверш. **абліпці**-*пну-пнеш-пне,* **1.** облипнуть.

2. *соверш. к абліпаць 2.*—пристать. Ксл. *Чаго ты абліп, як смала?* Застадольле Сян. (Ксл.).

адліпа́ць—*отлипать.* Нсл. 375. *Гліна адліпае, адліпла.* Нсл. *Соверш.* **адліпці.** Нсл. 375.—отлипнуть, отстать, отклеиться. *Балота, як засохне, дык і само адліпне.* Нсл.

заліпа́ць, *несоверш.* **1.** слипаться, покрываться липким веществом. Нсл. 173. *Вочы заліпаюць ад возалку.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **заліпа́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў* —залепление, заклеение. Нсл. 173. *Заліпаньне аччу сьнегам.* Нсл. *Соверш.* **заліпці.** *Ці табе вочы заліплі, што ты ня бачыш.* Нсл. *Дзірачка чымсь заліпла.* Тм.

2. затягиваться жидкостью. Шсл. *Воз заліпае ў балоце.* Ст. *Несоверш.* **наліпа́ць** —налипать. *Колькі разоў парываўся ўначы адгэтуль, бо чуў, быццам нешта ліпучае, жудаснае наліпае на яго.* Дзьве Душы 164.

•**ліс,** *ліса̀, зват. лісе, мн. ч. лісы̀-оў-ом-ы-амі-ох. м.*—лиса, лисица(животное). Ар. *Вось дык Дзяніс: прадаець сабаку, а кажа, што ліс. Послов.* Цішчанка("Беларусь, 1959, Но. 2). *Неяк пасябравалі мяжсобку ліс*

і жораў. І. Г. Лемантар, 62. *Сьцеле, як ліс хвастом.* *Послов.* Рапан.: Прык. 155. *Дзе б гэта ўзяць пораху з хунт які — на ліса пашоў бы?* Камароўка Крыч. (Бяльсл.). *Сёлета ў нашых горах лісы запладзіліся.* Варсл.(под *запладзіцца*). *Старога ліса не ашукаеш.* *Послов.* Рапан. 210. *Тры дні йшоў, аслабянеў ня меней за ліса.* Леск. IУ, 430. **лісянё**-*няці, дат., предл.-няці, мн. ч. лісяняты, ср.*—лисёнок. Ар. *Будзе добра ласянятам і зайцом і лісянятам з гэтай прорвы уцякаць.* Грахоўскі: Лясная казка.

•**Лісоўшчыкі**-*каў(один* **Лісоўшчык**)—рыцари добровольческих отрядов в XУII ст., организованных Александром Лисовским.

•**лі́сам,** *в см. нареч.*—подобно хитрой лисице, с особенным ласкательством, лисою. Нсл. 269. *Лісам сьцелецца перад імною.* Нсл.

•**ліса́вы,** -*вая-вае* —хитро-ласкавый (вкрадивый, С.) Шсл. *Андрэіха такая лісавая, — вось падкоціцца к табе і вымарачыць што.* Ст.

•**лісі́ца**-*цы, дат., предл.-цы, м.* **1.** лиса самка. **2.** кусок тонкого бревна поверх саней. Ксл. *Бальку ў лесе кладуць на лісіцу і вязуць.* Сьвеча Беш. (Ксл.).

3. гриб лисичка [Cantharellus cibarius Fr.] Ксл.; Шсл. *Лісіцаў каробку прадаў.* Дабрыгары Беш. (Ксл.). *Нашы жонкі пайшлі ў лісіцы, мо троха й назьбіраюць.* Ст. *Уменьш.* **лісі́чка**-*чкі-чцы. Лісічка, жоўты грыбок, сьлімакоў не баіцца.* ЧЧ.(Б. Студіс, II, 1969, 70).

•**лісі́цы**-*цаў, единств. ч. нет.* **1.** зажим(приспособление для зажимания, С.). Ксл. *Склей ды ў лісіцы, дык добра прыпусьціцца.* Лужасна Куз. (Ксл.).

2. тиски.

•**лі́ска**-*кі, дат., предл. лісцы*—лиса самка. *См. лісіца, 1.*

•**ліст,** *лі́сту, твор. лі́стам, зват. лі́сьце, мн. ч. лісты̀-оў-ом-ы-амі-ох, м.* **1.** лист растений. Гсл. *Няма макавага лісту.* Козіна Пуців.(Халанскі, 141). *З пад шурпатага лісту выкаціў свой бачок малады гарбуз.* Гарэцкі: Песьні 63. *Колькі на дзерве лісту, толькі на чалавеку грахоў.* Дсл.(под *грэх*). *Хоць лістом сьцелецца.* Кавыль: Пад зорамі 27. *Ён лістам ёй слаў.* С. Музыка 247. *Гавора, як лістам сьцеле.* *Послов.* Рапан. 156. *Собир.* **лісьце, лісьцё**-*ця, предл. лісьцю. Зялёным лісьцям сонца паджымай.* Лойка: Л. песьня. *Лес... той самы сінякрылы; ён лісьцём бы п'ець віно.* С. Музыка 251. *Собир., ласкат.* **лі́сьцейка.** *За лісьцейкам галовачкі ня відаці.* Чаўпня Стдуб.(Косіч 237).

2. лист бумаги, жести, Гсл. тонкий, плоский кусок или пласть какого-л. материала(бумаги, картона, жести и т.п.).

3. письмо. Нсл. 269; Ар.; Шсл.; Гсл. *А мой мілы лістоў ня шлець.* Яноўшчына Беш. (Ксл.). *Ты ці ня прынёс лісту?* Нсл. *Л. пісаў ліст Славіну. Вось пачатак таго лісту.* ЗСД 178. *Прышоў да мяне ягоны ліст.* Ул. Караткевіч(Маладосьць, Но. 8, 1967 г, стр. 93). *Дарма казаў яму аб лісьце ад аднаго чалавека.* Дзьве Душы 87. *Да быліначку буйны вецер калыша, брат да сястры ліст па лісьце піша.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.). *А а сьвеце піша Ян Багаслоў, у першым лісьце сваім, у разьдзеле пятым, што ўвесь сьвет у злосьці.* Зізані: Талкаваньне. *Захварэў Габрусь на службе, — ліст пісаці кажа.* Гарун: Габруська. *Я ліст да вас даўно ўжо напісала.* В. Сірата: Мацеры. *Шлюць адтуль лісты з уклонамі.* Гарэцкі: Песьні 9. *Вецер прытуліў ліст сына да ейных рук.* Юхнавец(Прыйсьце, Но. 1). *Пішу табе ўжо трэйці ліст.* Пушча(Калосьсе, Но. 1-18, 1939 г, стр. 17). *Напэўна дзесьці ты на яве чытаеш ліст мае душы.* Крушына: Эрот. іскрыпка. *Гэты ліст ад бацькі — прачытаеш.* Корзюк(Канадні, У-УI, 25). *Ёй ліст каханага далёкі быў сьвежай кветкаю вясны.* Кл.: Каліна, 164. *Яшчэ раз кінуў пагляд на матчын ліст, што няма ведама як лучыў у вархіў і затым захаваўся.* Сачанка: Ліст да маці(Беларус, Но. 177). *Ліст із Бэрліну.* Бацьк., Но. 38-39/573-574.

упісны ліст—заказное письмо.

лісток-*тка̀, предл.-тку̀, зват. лі́стку, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох,* **а)** *уменьш. к ліст, 1.*—листик. Ар.; Нсл. 269.

б) *уменьш. к ліст, 2.*—листок. Нсл. 269. *Ні лістка ні лісточка паперы няма.* Нсл.

езны лісток—билет на езду(поездом, автобусом и проч.).

емінны лісток—продовольственная карточка.

страўны лісток—карточка с обозначениями блюд(в столовой, ресторане и проч.).

уходны лісток—билет на вход(в театр, кино, на выставку).

3. *уменьш. к ліст, 3.*—письмецо. Ар.; Нсл. 269. *Пан да пана прыслаў лісток.* Нсл.

лісточак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к лісток, 1, 2, 3.* Нсл. 269; Ар. *А напішам па лісточку дый пашлем да радочку, няхай радня прачытае.* Нсл. *Кукавала зязюлечка ў садочку, прыхіліўшы галовачку к лісточку.* Чаўпня Стдуб(Косіч 237). *Яго маці старусенька усю ноч ня спала, да Данілачкі лісточкі пісала, слала: "Вой вярніся, сын Даніла, ты да дому свайго".* Из песни.

4. грамота, письмо, послание. *Мы... тым жа лістам чынім знамяніта ўсім, каторым таго трэба, хто калі той ліст увідзіць.* Ліст князёў а баяр Зьмітры Карыбута, кн. Ноўгарад-Северскага 1388г. *Наша печаць к сяму лісту вялелі ясьмі прывесіці.* Ліст Ягайлаў 1388г.

5. друкарскі ліст—16 страниц печатного текста, как единица исчисления размера книги.

6. позволение письменное. Нсл. 269. *Без панскага лісту ня вянчаюць.* Нсл.
7. официальная бумага, Гсл. отношение (письменное, бумага).
8. письменный документ. Гордз. акты ХУІІ, стр. ХХХІ. *Колькі парсон адным лістам апісаліся.* Стт. 334. *Я, Н. прысягаю... усякія лісты яго міласьці гаспадарскія й урадовыя справядліве й пільне адносіці й аддаваць.* Стт. 175. *А пісар земскі маець паруску, літарамі і словы рускімі, усі лісты, выпісы й позвы пісаці, а ня іншым языком і словы.* Стт. 165. *Каторыя йменьня сваі за продкаў нашых дзяржалі, тыя маюць і на патомныя часы дзяржаці, бы добра й лістоў нікаторых на то ня мелі.* Стт. 15. *Пісомыя дакумэнты("лісты") былі ў тым часе (ХУІ стг.) у вялікім ужываньню.* Гордз. акты, ХУІІ. стр. ХХХІ. *Уставуем, іж кожны дзержачы... будзець дзяржаньня свайго довадам даводзіці, т. е. людзьмі добрымі, або лісты, або іншымі людзьмі гаднейшымі, блізкімі суседы.* Стт. 1529 г. *Старыя лісты гаспадарства... ня мала сьветчаць аб сівой мінуласьці Лугвенева, аб яго красных часох пад уладаю ўнукаў а праўнукаў князя Лугвена.* Гарэцкі: Песьні.

бязмытны ліст—документ, освобождающий от таможенннной пошлины. *Захаваўся ў вактах Літоўскае Мэтрыкі "бязмытны ліст" Вял. Князя Казімера на імя мешчаніна менскага Лукаша Цярэшкавіча.* Даўгаля(Наш Край, 1928, І, стр. 13).

ліст грамадзка-палітычнага значаньня—хартия. *Вялікі ліст вольнікаў ув Англі.*

ліст хрышчоны—метрическая выпись рождения и крещения.

ліст дазволены—документ разрешающий на что-л. *Сьпісаў копію зь лісту дазволенага,*—т. е. разрешающего покупку земли. Гордз. Акты, ХУІІ, стр. ХХХІІІ.

ліст дарожны—путёвка.

ліст дароўны—дарственная грамота. Пташицкий: Кн. Пузыны.

ліст дзельчы—раздельная запись. *Будуць лі на лісьцех дзельчых паложаны якія абавязкі..., тагды подле свайго абавязку заплаціці вінен будзець.* Стт. 370.

ліст закрывальны—документ об изъятии из-под действия некоторых законов, делаемое для лиц, занимающих особое положение в государстве; документ иммунитета, документ освобождающий от подсудности всем судьям. Любавский: Очерк 164. *Гэтыя дачыненьні(землясобсьнікаў, намесьнікаў-дзяржаўцаў да вайводы) былі ладне розныя залежна ад развою розьніцаў у ўмовах "дзяржаньня" й "закрывальных лістоў", імунітэтаў, што звальнялі ад прысуду й самым вайводам.* Пресняков: Лекции по рус. ист. ІІ,М. 1939, стр. 119.

ліст запаведны—документ, содержащий *"запаведзь"*, т. е. содержащий запрет под угрозою наказания.

ліст запаведны на прадоўжаньне справядлівасьці—документ центральной власти о моратории. *Лістоў нашых запаведных на прадоўжаньне справядлівасьці людзкое, якаколечы задзержуючы яе, даваці ня будзем, кром толькі тых прычын, ніжэй апісаных: перваккалі бы хто а рэч паспалітую ў непрыяцеляў нашых у вязеньню быў.* Стт. 86.

ліст запісны—документ для записи в судебные книги. *Хто бы хацеў запіс справаваці на каторую рэч рухомую, тагды маець кажны на сябе даваці ліст.* Стт. 319.

ліст заручны—документ о *"заруццы"*—ручательстве, гарантии.

ліст купчы, Квятк. 146—купчая, купчая крепость.

ліст зялезны—документ о моратории. Стт. 93.

пахоўны ліст—метрическая выпись смерти.

ліст падачкавы—окладной лист.

ліст пазоўны—исковое заявление. *См. пазоў.*

ліст паручоны—судебная доверенность. *І пан Мікалай указаў ліст айца сваяго паручоны і паведзіў, іжа то есьць ліст, у каторам ацец мой мне рэч перад правам а том мовіці паручыў і супоўную моц даў.* Літ. мэтрыка ІІ А, 219-221(Барысёнак: Адвакатура 134).

ліст старавечны—хартия.

ліст судовы—судебная бумага. *А лісты судовыя і ўсякія выпісы маець пісар рукою сваею падпісаваці.* Стт.

ліст вызнаны—вексель, долговое обязательство. *Ніхто ня маець бязь лісту вызнанага пазычаці большай дзесяці коп грошай. А хто бы большую суму пенязяй безь лісту вызнанага пазычыў, пенязі траціць.* Стт. 334.

ліст урадовы—официальный документ.

ліст увяжчы—лист вводный во владение, в недвижимое имущество. *Маець на то ўвязаньне ехаці і там старану повадавую яка за тую суму, з права сказаную, так і за заруку, у лісьце увяжчам паложаную, у іменьне праціўніка ўвязаці і адправу на ём учыніці.* Стт. 271. *Паказуем ліст увяжчы, ніжлі я ўвязаньня табе жаднага не паступую.* Квятк. 150.

●**лістота**-*ты, ж.*—листва. *Пад лістотаю шумлівай чыясь заснула маладосьць.* Е. Лось: Дома(Б. Ускалось, Но. 3). *Ён сьцішыўся, слухаючы шоргат дажджу ў лістоце.* Карамазаў(Г. Радзімы, Но. 1066).

●**лістоўка І**-*кі, дат., предл.* *лістоўцы, ж.*—лиственное дерево. Пустынь Др. *Не дапушчалі магутныя вяршаліны хвойкаў а лістоўкаў.* Змагарка: Казка аб праўдзе.

•**лістоўка II**-*кі, дат., предл. лістоўцы, ж.*—длинный топор. Ксл. *Лістоўкаю тутацькі надабе секануць.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

•**лістоўны,** *-ная-нае*—документальный. *На воны грунт у суду жаднага права, яка лістоўнага, так ані знакоў яўных гранічных не паказаў, толькі голымі словы тот грунт своіў, а старана повадавая, як права лістоўнае або знакі яўна гранічныя паказала, тагды таковая старана, за паказаньням права лістоўнага пры грунце застаўлена маець быці.* Стт. 358.

лістоўны довад—письменное доказательство, документальное доказательство. *Могуць тэж быці довады лістоўныя, то есьць запісы на йменьня і іныя выпісы або апаведаньня й зазнаньня з кніг канцыляры і нашае і з кніг судовых земскіх і замкавых.* Стт. 260. *А гдзе бы пры даўнасьці земскай старана пазваная які-колечы довад лістоўны паказала, тагды й бяз прысягі ад абжалаваньня пры дзяржаньню сваем даўнам вольна будзець.* Стт. 324.

•**лістазе́лень**-*ні, ж., бот. терм.*—хлорофил.

•**лі́стапад**-*ду, предл.-дзе, м.*—ноябрь. МГсл.; Нсл. 269. *Лістапад — слова старое, рэдчас і цяпер ужыванае.* Нсл.

•**ліставáць**-*тую-тўеш-тўе, повел.-тўй-тўйма, несоверш., перех.*—перелистывать. Нсл. 269. *Ня ўчыўся, хіба толькі ліставаў, пераліставаў кніжку.* Нсл. *Соверш.* **пераліставáць.** Нсл. 269. *Прич.* **ліставáны**—перелистованный. Нсл. 269. *Кніжка можа ліставана была, а ня чытана.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **ліставáньне**-*ня, предл.-ню*—перелистование. Нсл. 269. *Ліставаньне толькі, а ня чытаньне.* Нсл.

•**лістáць**-*áю-áеш-áе, несоверш., перех.*—(перевертывать страницы, С.), перелистывать. МГсл.

•**лісьліва,** *нареч.*—льстиво, вкрадчиво, заискивающе. *Чорнае мора пала лісьліва й маўчыць.* Моркаўка(Б. Голас, Но. 70). *Так лісьліва кажа імне гэта.* Жукоўшчына Куз. (Ксл.). *Тайнік загаварыў лісьліва а разам із тым злосна.* ЗСД 8. *Толькі, стрэўшыся зь няпраўдаю, ня хлусілі б яны лісьліва.* Яр. Пархута. *Пазіралі так лісьліва на заезджых тут людцоў.* С. Музыка 132.

•**лісьлівасьць**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—льстивость, (Іг.) вкрадчивость. *Тайнік раптам страціў сваю лісьлівасьць і зірнуў на дзяцюкоў з радкой падазронасьцю.* ЗСД 8. *См.* *ільсьлівасьць.*

•**лісьлі́віць**-*ўлю-віш-ве*—льстить.

•**лісьлі́вы**-*вая-вае,* **1.** льстивый. Шсл.; МГсл. *А якая ты лісьлівая!* Слопішча Шацк. (Шсл.).

2. заискивающий, подобострастный. *Неяк сьмешна, зь лісьлівым, нязвыклым яму прыніжэньням, прасіў, маліў.* ЗСД 165.

•**лісьцёх(льсьцёх,** Нсл. 274)*-ёха, предл.-ёху, зват.-ёша, м.*—льстец. Іг.; Нсл. 274. *Льсьцёху ня трэба верыць.* Нсл. *Мала што льсьцёх гавора.* Тм.

•**лісьцёха, льсьцёха,** Нсл., *-ёхі-ёсе, ж.* —льстица. Іг.; Нсл. 274. *Я ведаю, ты вялікая льсьцёха.* Нсл.

•**лісьці́цца,** *лішчўся, лісьці́шся, несоверш.* —льстить, стараться лестью снискать расположение. *Соверш.* **падлісьціцца**—*падлесьціцца*(*под* *лесьціцца*).

аблішчáцца, *несоверш.*—лестью добиваться чего-л. Дсл. *Аблішчуюцца каля яго выпіць.* Дсл.

•**лішай**—лишай. МГсл.

•**лі́шка**-*шкі-шцы, ж.*—нечетное число. Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл.—нечет. Нсл. 270. *Ці цот ці лішка? — Пара — цот, тры лішка.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *У лішку даў.* Нсл.

2. лишнее, лишняя часть. Нсл. 270. *Лішкі імне ня трэба.* Нсл.

•**лі́шні**-*няя-няе,* **1.** лишний. Ар.

2. излишний. *Нареч.* **лішне**—излишне. Шсл.; Ар. *Ня дурэй лішне.* Ст. **лішшы,** *ср. ст. к лішні 1, 2. За што яму лішшае даваць, як другім.* Нсл.

•**лі́шніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—излишек. Шсл. *Ня будзе сяголета лішніцы хлеба.* Ст.

•**лі́шшы I,**—*см. под* *ліхі.*

•**лі́шшы II**—*см. под* *лі́шні.*

•**лі́штва**-*вы-ве, мн. ч., род.-ваў, ж.* **1.** обшивка(то, чем обшито что-л.)

2. нашивка на плечах в рубахе, вышивка белыми нитками.

3. подшивка подола. Гсл.

4. наличник у дверей, окон, Гсл. карниз (горизонтальный выступ, идущий над окнами или дверями, С.) Нсл. 270. *Да акон ліштвы добра пароблены.* Нсл. *Уменьш.* **ліштоўка**-*ўкі-ўцы*—карнизец. Нсл. 270. *Каля акна ліштоўку трэба даць.* Нсл.

ліштовачка-*чкі-чцы. уменьш. к ліштоўка* —дощечка при карнизе. Нсл. 270. *Ліштовачка адпала ад акна.* Нсл.

•**літоўнік(літоўшчык,** Нсл.)*-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** литейщик. Нсл. 269. *Літоўнік падняўся звон адліваць.* Нсл.

2. паяльщик. Нсл. 269. *Ср.* *літаваць I, літаваны.*

3. плавильник. Нсл. 269. *Ср.* *літавацца 2.*

•**літоўскі**-*кая-кае*—литовский, белорусский.

•**лі́тара**-*ры, дат., предл.-ры, ж.*—буква. МГсл.

•**літарáльны**-*ная-нае.* Гсл.—буквальный. *Нареч.* **літарáльна**—буквально.

•**літаратýра**-*ры, дат., предл.-ры, ж.*—литература.

•**літаратурны**-*ная-нае*—литературный.

•**літавáльны**-*ная-нае*—плавильный.

•**літавáць**-*тую-тўеш-тўе, повел.-тўй-тўйма, несоверш., перех.* **1.** паять(спаивать, С.) Нсл. 269; МГсл.; Гсл. *Літаваць карэц медзяны.* Нсл. *Прич.* **літавáны**—паянный.

Нсл. 269. *Лівор ня новы, а літаваны.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **літава́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—пайка. Нсл. 269. *Благое было літаваньне, калі карэц цячэць.* Нсл. *Соверш.* **залітава́ць, а)** запаять. Нсл. 269; Шсл.; Дсл. *Цынам залітаваны лівар.* Нсл. 692(под **цын**). *Залітаваў дзірку.* Нсл. *Трэба залітаваць конаўку, бо цячэць.* Ст. *Я ў сваёй рашцы дно добра залітавала смалою.* Дсл. 241.
б) занести, покрыть чем-л. Дсл. 241. *Залітавала пяском зялёныя лугі.* Дсл. *Соверш.* **зьлітава́ць**—спаять. Нсл. 209. *Зьлітава̀ць волавам карэц, скварадў.* Нсл. *Прич.* **зьлітава́ны**—спаянный. Нсл. 209. *Зьлітаваны карэц.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зьлітаваньне,** *предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—спайка. Нсл. 209. *Зьлітаваньне твае ня добрае: карэц і цяпер цячэць.* Нсл. *Соверш.* **прылітава́ць**—припаять. Нсл. 504. *Прылітаваць ручку да карца.* Нсл. *Прич.* **прылітава́ны**—припаянный. Нсл. 504. *Кадзе прылітаваная ручка адламілася.* Нсл.
2. отливать, изготовлять литьем металлические изделия. *Звон новы літуюць, а стары пералітавалі.* Нсл. *Соверш.* **аблітава́ць**-*тўю-тўеш-тўе, повел.-туй-туйма, перех.*—отлить из металла. Нсл. 375. *Адлітаваць звон.* Нсл. *Прич.* **адлітава́ны**—отлитый из металла. Нсл. 375. *Адлітаваны добра звон.*
3. плавить. Нсл. 269. *Ср. літавацца 2. Соверш.* **пералітава́ць**—переплавить. Нсл. 269. *Звон новы літуюць, а стары пералітавалі.* Нсл.

•**літава́цца,** *страд.* **1.** находиться для паяния, паяться. Нсл. 269. *Лейка ў бляхара даўно ўжо літуецца, пара зыскаць.* Нсл.
2. плавиться. Нсл. 269. *Волава барждЖэй літуецца, чымся срэбра.* Нсл. *Соверш.* **адлітава́цца,** *страд. к літаваць 2,*—быть отлиту. Нсл. 375. *Ручка к гарцу прылітаваная, адлітавалася.* Нсл.

•**Літва́**-*вы̀, собир.* **1.** национальное имя белоруссов, употребляемое от XIII до конца XIX в., частично же (на некоторых территориях) и в настоящее время. Тоже, что Великолитва.
2. страна, населенная Литвою, иначе Литвинами, т. е. белоруссами, Литва.

•**лі̀вар**-*ра, предл.-ру, зват.-ру, м.*—ливер. Нсл. 268. *Ліварам нацяглі піва.* Нсл.

•**лівў́н**-*нà, предл.-нѐ, зват. лівў̀не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох. м.*—ливень. *Бывае такі лівун, што ня дождж ідзець, а проста вада льлецца.* Рэч.(Пет. II, 16).

•**ліцо**-*цà, предл.-цў, мн. ч. лі̀цы-цаў, ср.*—поличное. *Ліцо, рэчы крадзеныя былі ў яго пазнаны.* Стт. 478. *Гдзе бы на яўнам яком выступе пайман быў або зь ліцом прыведзен быў, таму адзоў іці ня можаць.* Стт. 249.

•**ліцава́ны**-*ная-нае*—пойманный с *"ліцом"* поличным. *Калі б хто чыйго слугу зь якім ліцом, рэчмі крадзенымі паймаў, тагды такога ліцаванага чалавека маець весьці да таго двара, ку катораму вон чалавек належыць.* Стт. 476.

•**ліце́рка**-*кі, дат., предл. ліцѐрцы, ж.*—колеско в прялке, вертящее катушку. Берашоўцы Беш. (Ксл.).

•**ліць,** *ільлю̀, ільлѐш, ільлѐць, ільлѐм, іллiцѐ, ільлюць, прош. вр. ліў, лілà, ліло, лілі̀, повел. лі, несоверш., перех.*—лить. Ар.; Раст.: Северск. 138; Нсл. 270; Шсл. *Лі ваду на рукі.* Ст. *Лі, налі пляшку гарэлкі.* Нсл. *Ільлюць даўгія дажджы.* Н. Змагарка(Б. Ускалось, Но. 6).

адліва́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—отливать. Ар.

адліваць сьлязьмі—плакать. Дсл. *А як маё дзяцятка, як маё мілае, ці жывець, ці гаруе, ці сьлёзкамі адлівае.* Дсл. *Соверш.* **адліць,** *адальлю, адальлеш, адальлець*—отлить.

даліваць, *несоверш.*—доливать. *Капуста сусім выкіпела ў печы. далівай, ды сала ўкінь.* Бяльсл. *Соверш.* **даліць**—долить. Ар.

залiва́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма* **1.** *несоверш. к заліць 1, 2, 3, 4, 5.*
2. о сильном дожде. Дсл. 41. *Дождж залівае.* Дсл. *Соверш.* **заліць,** *зальлю̀-льлѐш-льлѐць-льлѐм-льліцѐ, прош. вр. залiў-лiлà-ліло-лілі, перех.* **1.** разливаясь, скрыть под собой, покрыть собою(о жидкости); залить. Ар. *Вада заліла сенажаць.* Ар.
2. залить, затушить при помощи воды. *Заліць цяпло. Заліць пажар.* Ар.
3. покрыть чем-л. жидким, способным затвердеть; залить.
4. заправить чем-л. жидким. Нсл. 173. *Заліваць, заліць крупеню заліўкаю.* Нсл.
5. порядочно высечь розгами. Нсл. 173. *Залівай, залі яму добранька.* Нсл.

заліць у шулулейку—при случае выпить до потери сознания. Піт. 74.

наліва́ць-*дю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, прош. вр. наліваў, налівала̀, налівалі̀, несоверш. к наліць, перех. Соверш.* **наліць,** *нальлю̀, нальлѐш-льлѐць-льлѐм-льліцѐ, прош. вр. наліў, налілà, наліло, налілі̀, перех.* **1.** наполнить что-л. жидкостью или влить во что-л. жидкость; налить. *На Льлю перапечак нальлю.* *Послов.* Нсл. 270. *Язэпа наліла коўню малака падарожнаму.* Ар. *Налі пляшку гарэлкі.* Нсл. *Налі вады каровам у карыта.* Ар.
2. созревая, наполниться соком(о зерне). *Жыта наліло.* Ар.

паліва́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш. к паліць 1, 2., перех. Надабе варыва паліваць.* Ар. *Прич.* **паліваны**—поливанный. *Варыва палівана.* *Соверш.* **палі̀ць**-*льлю̀-льлѐш-льлѐць-льлѐм-льліцѐ, повел.-лі̀, прош. вр. паліў, палілà, паліло, палілі̀, перех.*
1. полить. облить сверху чем-л. жидким. *Паліць салёнку тукам.* Ар.
2. смочить, напитать влагой почву; полить. *Паліць кветкі.* Ар. *Паліць грады.* Ар.

3. *о дожде*—начать лить. *Паліў буйны дождж.* Ар.

пераліва́ць-*аю-аеш-ае, несоверш. к* *пераліць. Соверш.* **пераліць**-*льлю-льлеш-льлець-льлем-льліце, перех.* **1.** выливая из одного вместилища влить в другое, перелить. Ар. *Пераліць малако з даёнкі ў жбаны.* Ао.
2. налить больше, чем нужно; перелить. *Не пералі леку.* Ар.

разьліва́ць, *несоверш. к* *разьліць.* — проливать. *Соверш.* **разьліць,** *разальлю, разальлеш-льлець-льлем-льліце,* — пролить (МГсл.); Ар. *Кроў разьлілі, а рэволюцы яшчэ не ўратавалі.* Дзьве Душы 165.

выліва́ць, *несоверш. к* *выліць. Соверш.* **выліць,** *перех.*—заставить жидкость вытечь, удалить ее, наклоняя или опрокидывая сосуд; вылить. Ар. *Вылі ваду з начоўкі.* Ар.

узьліва́ць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш. к* *узьліць. Соверш.* **узьліць,** *узальлю, узальлеш, узальлець, узальлем, узальліце* —быстро вылить на кого, что. *На галаву вады ўзьлі тры разы, потым на правы бок узьлі тры разы.* Кіт. 71б1.

уліва́ць, *несоверш. к* *уліць. Соверш.* **уліць,** *ульлю, ульлеш, ульлець, ульлем, ульліце* —заставить втечь жидкость внутрь чего-л., влить.

•**ліцца,** *ільлюся, ільлешся, ільлецца, ільлюцца, несоверш.* **1.** литься(течь непрерывной струей, **С.**) Нсл. 270. *Вада ільлецца.* Нсл. *Сьлёзы ільлюцца.* Тм. *Ад яе верацяна ільлецца зьвінячы й слабы, як камарыны, гук.* Гарэцкі: Песьні 33.
2. *возвр.*—обливаться. Нсл. 270. *Неасьцярожна ясі, ільлешся з ложкі.* Нсл. *Дзяўчына ваду нясець, каромісел гнецца, а малойчык у ваконцу сьлёзкамі льлецца.* Нсл.
3. *о курицах*—заливаться жиром от расстройства внутренностей, Нсл. нести жировые яйца. Косіч 20. *Курачка ільлецца.* Косіч 20. *Курыца ільлецца, зарэзаць трэба, ато зальлецца.*

заліва́цца, *несоверш. к* *заліцца 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Соверш.* **заліцца,** *зальлюся, зальлешся-ецца-емся, зальліцеся,* **1.** покрыться водой или чем-л. жидким, залиться. *Аселіца залілася вадою.*
2. проникнуть куда-л., залиться. *У пуню залілася вада.*
3. захлебнуться. МГсл.
4. утонуть(погибнуть, погрузившись в воду) Бясл. *Карова залілася ў выжару.* Амельна Пух. (Шсл.). *Вучанік купаўся, лучыў у вір і заліўся; назаўтрае ледзь дасталі.* Арцёмаўка Міласл. (Бясл.).
5. начать издавать переливчитые звуки; зазвучать, запеть, залаять и пр. громко, с переливами; залиться. *Марозіха, як званочак зальлецца*(*запяець*). Войш.
6. начать громко и сильно плакать, залиться. *Залілася сьлязьмі.* Дсл.
7. покатиться от смеха. Нсл. 173. *Як сказаў, усі заліліся ад сьмеху.* Нсл.

разьліва́цца-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** *несоверш. к* *разьліцца.*
2. (сильно смеяться, **С.**), смеяться до слёз. Нсл. 549. *Разьліваюцца ўсі, сьмяючыся.* Нсл.
3. плакать безутешно. Нсл. *Разьліваецца, плачучы па мужыку.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **разьліва́ньне**-*ня-ню,* **1.** пролитие, разлитие. Нсл. *Разьліваньне сьлёзаў, крыві.* Нсл.
2. избыточное угощение разными напитками. Нсл. *Там цэлую ноч разьліваньне было.* Нсл. *Соверш.* **разьліцца,** *разальлецца,* **1.** расплескаться, пролиться, разлиться. Ар. *Сьмятана разьлілася.* Ар.
2. выйти з берегов. Ар. *Рака разьлілася.* Ар.

•**Ліцьві́н**-*іна, предл.-іну, зват.-іне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—литвин, белорус.

•**лі́чба(лічба́,** Гсл.)-*бы-бе, мн. ч., род.-баў, ж.* **1.** счет. Нсл. *Рочкі ку адправаваньню судоў гродзкіх маюць быці кажнага месяца і пачынаціся маюць першага дня лічбы месячнае.* 208(?). *Узяў паўшастадзясят коп грошы літоўскае манэты й лічбы.* Гордз. акты, XYII, 2. *Подле згоды перад "зацнымі людзьмі" Кузьма Мамоніч маў выплаціць свайму друкарскаму сябру Пётру Мсьціслаўцу "Зо коп грошай лічбы літоўскае". Калі байрамны месяц не пакажацца з пагодай, то подле лічбы справуйце.* Кіт. 15а8. *Дай мне лічбу на куплены тавар. Лічба вялікая, але праўды мала.* Нсл. *Сто коп грошай літоўскае л чбы.* Квятк. 148.

лічба йдучая—счет текущий.
2. отчет, акты о принятии *"лічбы"* (отчетов) арендаторов. Берешков: Литовская Метрика (Истор. источники 1, 112).

лічбу здаваць—давать отчет, отчитываться. *Судны дзень прышоў, усе людзі лічбу здаюць, із постаў сваіх лехка лічбу здалі; а мой ацец з посту сваго прыступіў лічбу здаваць.* Кіт. 19а5. *Прыказ яго пэлніць, устыдаючыся перад Богам стаці лічбу здаваці.* Кіт. 8а7. *Соверш.* **лічбу здаць**—дать отчет, отчитаться. *Лічбу лехка здалі перад Панам Бога* Кіт. 79б14.

лічбу здыймаць—принимать отчет. *Соверш.* **лічбу зьняць**—принять отчет. *Пан Бог із добрых мусульман лехка лічбу здыме.* Кіт. 35б11.

лічбу чыніць—вести счет. *З таго нікаторае лічбы сыну й дачцэ чыніці ня будзеш павінен.* Стт. 155. *Апякун маець лічбу з апекі свае так, яка й кажны іншы апякун.* Стт. 132.

•**лічба́н**-*ана, предл.-ане, зват.-ане, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—древняя бронзовая монета, употребляемая ныне в привесках на ожерельях. Нсл. 270. *Лічбан твой так і блішчыць.* Нсл.

•**лічбызда́ньне, лічбыздаваньне**-*ня, предл.* -*ню, ср.*—отчет. *Лічбызданьне перад Панам Богам дня суднага.* Кіт. 39а.
•**лічбызда́ўнік**-*ікà, предл.*-*ікỳ, зват.*-*іча, м.* дающий отчет. *Ср. прадаўнік.*
•**лїчма,** *нареч.* **1.** считая, по счету. Нсл. 270. *Лічма так выходзе.* Нсл.
2. усиливать значение глаг. *"лічыць". Лічма лічыў, а ня выходзе.* Нсл. 270.
•**лічы́ла**-*ла, мн. ч.*-*лы, ср.*—счёты.
•**лічы́ць**-*чỳ, лічыш-ча, несоверш. каго-што и без доп.*—считать. МГсл.; ПНЗ; Нсл. 270; Шсл. *Прич.* **лїчаны**—считанный. Ар.; Нсл. 270. *Воўк і лічаныя бярэць. Послов.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **лічэньне**-*ня, предл.*-*ню* **1.** считание. МГсл.; Ар.; Нсл. 270. *Не праўдзівае твaë лічэньне.* Нсл.
2. счисление(счет, способ выражения чисел, **С.**) Гсл.; Нсл. 270. *Соверш.* **палічы́ць,** *перех.* **1.** сосчитать, посчитать (Дсл. 270). *Палічы зубы свае ў роце. Послов.* Нсл.
2. оценить, назначить какую-л. цену за что-л. *Я вам яблыкі а ігрушы палічу па грыўні гарнец.* Ар. *Прич.* **палїчаны**—сосчитанный, посчитанный. *Соверш.* **налічы́ць, 1.** насчитать(считая, установить число, количество кого, чего-л., **С.**) Шсл. *Налічыў толькі асьмёра куранят, а засталых няма.* Ст.
2. насчитать(считая, прибавить лишнее к какой-л. суме, сверх нормы, **С.**) Нсл. 310. *Шмат лішняга ты на імне налічыў.* Нсл.

адліча́ць, *несоверш. к адлічыць*—отсчитывать. *Соверш.* **адлічы́ць**-*чỳ-чыш-ча*—отсчитать. Нсл. 375. *Ня ўсі адлічыў грошы.* Нсл. *Прич.* **адлїчаны**—отсчитанный. Нсл. 375. *Грошы за тавар адлічаны.* Нсл.

даліча́ць-*àю-àеш-àе, повел.*-*àй-àйма, соверш. к далічыць 1., перех.* **1.** дополнять счёт чего-л.
2. *соверш. к далічыць, 2.*—досчитывать. *Соверш.* **далічы́ць**-*чỳ-чыш-ча, перех.* **1.** дополнить счёт чего-л. Нсл. 139. *Што ж ты не далічыў усяго?* Нсл.
2. досчитать(окончить счет чего-л.; сосчитать до какого-л. числа, **С.**) Шсл. *Да сотні далічыў, а далей зьбіўся.* Ст.

заліча́ць-*àю-àеш-àе, повел.*-*àй-àйма, несоверш., перех.* **1.** зачислять. Гсл.
2. *несоверш. к залічыць, 2.*—засчитывать.
3. *несоверш. к залічыць, 3.*—вменять. *Соверш.* **залічы́ць**-*чỳ-чыш-ча, перех.* **1.** зачислить. Гсл.
2. зачесть. МГсл.
3. вменить. *Паверыў Абрагам Богу і гэта было залічана яму за справядлівасьць.* Луцк., Ліст да Рым. 4:3.

зьліча́ць-*àю-àеш-àе, повел.*-*àй-àйма, несоверш., перех.*—исчислять. Нсл. 209. *Зьлічаючы прыбытак, трэба зьлічыць і выдаткі. Соверш.* **зьлічы́ць**-*чỳ-чыш-ча, перех.*—исчислить, Нсл. 209. сосчитать. Шсл. *Зьлічы колькі дзён да Пятра.* Нсл. *Грошай тых аж ня зьлічыць.* Ст. *Прич.* **зьлічоны**—исчислённый. Нсл. 209. *Грошы зьлічоны ўсі.* Нсл. *Прич.* **зьлічаны**—сосчитанный. Ар.

недаліча́ць-*à-àеш-àе, несоверш. каго-чаго*—недосчитываться. *Тут я недалічваю грыўні.* Нсл. 230. *Соверш.* **недалічы́ць**-*чỳ-чыш-ча, каго-чаго*—недосчитаться. *Прич.* **недалїчаны**—недосчитанный. Нсл. 230. *Недалічаныя грошы дакласьці трэба.* Нсл.

пераліча́ць-*àю-àеш-àе, повел.*-*àй-àйма, несоверш. к пералічыць, перех.*—пересчитывать, (Шсл.) проверить счёт(сосчитать наново, еще раз, **С.**) Нсл. 405. *Пералічыў, а ўсё не далічыўся.* Нсл. *Двойчы пералічыў пыляняты, і аднаго такі не стаець.* Ст. *Прич.* **пералїчаны**—пересчитанный. Ар.; Нсл. 405. *Пералічанага няма чаго лічыць.* Нсл.

пералічоны, *прилаг. из прич.,*—пересчитанный. Нсл. 405.

прыліча́ць-*àю-àеш-àе, повел.*-*àй-àйма, несоверш. к прылічыць., перех.*—присчитывать(делать добавление к чему-л. при счете). *Соверш.* **прылічы́ць**-*чỳ-чыш-ча, перех.*—присчитать(сделать добавление к чему-л. при счете, **С.**) Нсл. 504.

прылічыць—зачесть, МГсл. неправильно прибавить. *Прылічылі лішняе, нічога не аддам.* Нсл. 504. *Тут лішнія прылічаны грошы.* Нсл.

разьліча́ць-*àю-àеш-àе, повел.*-*àй-àйма, несоверш., перех.* **1.** рассчитывать, производить подсчет. *Ён разьлічаў за колькі што можна купіць.* Ар.
2. *несоверш. к разьлічыць, 2.*
3. *несоверш. к разьлічыць 3. Соверш.* **разьлічы́ць**-*чỳ-чыш-ча, перех.* **1.** рассчитать, произвести подсчет, исчисление чего-л. *Мы разьлічылі, што грошы стане на ўсі куплі.*
2. сделать что-л., поступить как-л., имея в виду кого, что-л. или исходя из чего-л.; рассчитать. *Вучыцелка разьлічыла матар'ял навокі дзеля старшых дзяцей на тры месяцы.*
3. правильно соразмерить, учесть, предусмотреть все необходимое для достижения желаемого результата; рассчитать. *Пушчаючы камень, малец не разьлічыў, як далёка ён даляціць. Отгл. имя сущ.* **разьлічэньне**-*ня, предл.*-*ню*—рассчёт (действие, **С.**) МГсл.

выліча́ць-*àю-àеш-àе, несоверш., перех.* **1.** (считая, устанавливать, выяснять количество чего-л., **С.**), исчислять. МГсл.
2. высчитывать из наличности(удерживать какую-л. суму, предназначенную к выдаче, **С.**). *З платы доўг твой вылічаю, я вылічыў.* Нсл. 85.
3. перечислять.. Ар. *Маці вылічала, галосячы па дачцэ.* Ар. *Ня вылічаю сваіх табе дабрадзействаў.* Нсл. *Соверш.* **вы́лічыць**-*чу-чыш-ча, каго-што,* **1.** высчитать, вычислить, исчислить. *Выліч, колькі я табе вінен.* Доўжа Куз. (Ксл.)

Няверных слоў многа, ня можам вылічыць. Кіт. 137б14.
2. вычесть. Ар. *Зь мяне вылічылі рубля.* Ст.
3. отсчитать. Нсл. *Вылічыў 25 бізуноў.* Нсл.
4. перечислить.

вы́ліча́ны, *прич. к вы́лічыць, 1.*—исчисленный. Нсл. 85. *Усі дні вылічаны ў пана.* Нсл.
2. высчитанный(удержанный из сумы, предназначенной к выдаче, **С.**) Нсл. 85. *Доўг твой вылічаны.* Нсл.
3. *Прич. к вы́лічыць, 3.*—отсчитанный.
4. *Прич. к вылічыць, 4.*—перечисленный. *Отгл. имя сущ.* **вылічэньне**-*ня, предл.-ню*—вычисление. МГсл.

улічáць-*áю-áеш-áе, повел.-áй-áйма, несоверш. к улічыць, 1., перех.* **1.** вносить в счет.
2. обсчитывать. Нсл. 60. *Гандляры нашу брацьцю ўлічаваюць заўсёды.* Нсл. *Соверш.* **улічы́ць, 1.** внести в счёт. Нсл. 60. *Ранейшых аддаткаў я ня ўлічыў.* Нсл.
2. обсчитать. Нсл. 60. *Лічы, але ня ўлічы мяне.* Нсл. *Прич.* **улічаны, 1.** принятый, внесенный в счет. Нсл. 60. *Апошні аддатак ня ўлічаны.* Нсл.
2. обсчитанный. Нсл. 60. *Жыд ніколі ўлічаны ня будзе.* Нсл.

•**лічы́цца**-*чу́ся-чышся, несоверш.* **1.** числиться, быть в счету. Нсл. 270; Ар. *Гэта тут ня лічыцца.* Нсл.
2. с кем засчисливаться. Нсл. 270. *Пара нам із табою лічыцца, палічыцца.* Нсл. *Соверш.* **палічыцца,** *зь кім*—рассчитаться. Нсл. 270.
3. ставить себя в уровень с другими. Нсл. 270. *Ты яшчэ малады супроць мяне: табе ня можна лічыцца з імною.*

далічáцца-*áюся-юдешся, повел.-áйся-áймася, несоверш. к далічыцца.*—досчитываться. *Соверш.* **далічы́цца**-*чу́ся-чышся, каго-чаго*—досчитаться(найти, обнаружить при подсчете то, чего не доставало, **С.**). Нсл. 139; Шсл. *Ніяк не далічышся пылянят.* Ст.

пралічáцца-*áюся-áешся, несоверш. к пралічыцца*—просчитываться, ошибаться в счете. *Соверш.* **пралічы́цца**-*чу́ся-чышся*—просчитаться, ошибиться в счете. Нсл. 524. *Ты пралічыўся, дай я сам пералічу.* Нсл.

разьлічáцца-*áюся-áешся, несоверш. к разьлічыцца*—рассчитываться. Гсл. *Соверш.* **разьлічы́цца**-*чу́ся-чышся*—рассчитаться. Гсл.

улічáцца-*áюся-áешся, несоверш. к улічыцца*—обсчитываться. *Соверш.* **улічы́цца**-*чу́ся-чышся*—обсчитаться(ошибиться в счете, **С.**) Нсл. 60. *Сам улічыўся.* Нсл.

•**лупцавáньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—действие от глаг. *лупцаваць,*

•**луб,** *предл. и зват. лубе, род. лубу,* **1.** луб(лыко, **С.**) Ксл.; Шсл., внутренняя часть коры молодых лиственных растений (преимущественно липы) используется для изготовления корзин, веревок, плетения огож и т.п. *Лагожы лубам абшытыя.* Русінава Сян. (Ксл.).
2. *род. луба.*—полоса такой коры. Ксл.; Шсл. *З аднаго луба пашыў дзьве каробкі.* Ст. *Дождж цэдзе як із луба.* Ст.

•**лубя́к**-*кá, зват. лубяча, мн. ч. лубякі-оў-ом-і-амі-ох, м.*—глинистый холм. Ксл. *На гэтым лубяку рэдка што ўдаецца.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**лубя́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш., о яйце,* —издавать глухой звук. Шсл. *Пуха ў тваім яйцу, як дошка, лябяніць.* Ст.

•**лубя́нка**-*кі, дат., предл. лубянцы, ж.* **1.** —*лу́бка,* Ксл. коробка ёмкостью 5-6 гарнцев. Шсл. *Ці ёсьць у цябе лубянка: я хачу пасеяць жыта.* Баравыя Куз. (Ксл.). *Журавінназьбіралі цэлую лубянку.* Дукора Сьміл. (Шсл.).
2. соссудец, сделанный из лубка. Нсл. 272. *Лубянка да солі.* Нсл.
3. табакерка из бересты. Нсл. 272. *Поўна лубянка, лубяначка табакі.* Нсл. *Уменьш.* **лубяначка**-*чкі-чцы.* Нсл. 272.
4. колыбель из лубка. Шсл. *Дзяцё ляжыць у лубянцы.* Ст.

•**лубяны**-*ная-нае*—лубочный, сделанный из луба; лубяной.

•**лу́бка**-*бкі-бцы, ж.* **1.** лубяная или з тонкой драной доски,(соломы, Ар.), почти четвериковая посудина без крышки, с узкою в виде обруча накладкой вверху и внизу; отверстие ее не шире и не уже дна, НК: Очерки 85. лубок, лубяная коробка(а также коробка из соломы, Ар.), (ручная корзинка из луба, прутьев, соломы, **С.**), лукошко. Ксл.; Гсл.; Нсл. 272. *Прынясі ў хату лубку аўсу.* Асавец Беш. (Ксл.). *Сьвяціць панесьлі ў лубцы.* Матарова Сьміл. (Шсл.). *Лубка мукі.* Нсл. *З лубкамі пайшлі ў грыбы.* Нсл. *З лубкі жывем.* *Послов.* Тм. *Лубка грыбоў.* НК: Очерки 475. *Уменьш.* **лу́бачка**-*чкі-чцы*—лукошечко. Нсл. 272; Ар. *Лубачку аўсу дай коням.* Нсл.

•**луг I,** *лу́гу, предл. лузе, зват. лу́жа, мн. ч. лугі-оў-ом-і-амі-ох, м.*—(мокрый, **С.**) луг. МГсл. *Сюды лугі, туды лугі, недзе каню напіціся; у міне маладое дарадні многа, а к некаму прыхіліцца.* Стаўп., из песни. *Паповы коні на мужыковым лузе.* Рапан. 63. *У лузе каліна, салавейкі не шчабечуць.* Из песни, Нсл. *Косе лугі, сенажаці.* ЧЧ.(Б. Студіс, II, I, 1969, 76). *Волікі і конікі топяцца ў лузе.* Тм., стр. 78.

•**луг II,** *лу́гу, дат., предл. лужа, м.*—щелок, Ар.; Стаішча Чаш. (Ксл.); Шсл. щелок (из золы), Гсл. бук, щелок. Нсл. 272. *Трэба нарабіць лугу на хусьце.* Ст. *У лугу вымыць хусьце.* Нсл. *Лугу зрабі.* Тм.

•**лухтá**-*ты́, ж.* **1.** шелуха, мякина. Нсл. 273. *Мышы зярняты вытачылі, адна лухта засталася.* Нсл.
2. (*перен.*)—бредни, неосновательные речи, Нсл. 273. вздор, чепуха, нелепость, бредни, Гсл. галиматия, ерунда, МГсл. чепуха, вздор. Смл., Твер. (Даль). *Ня слухай яго, ён*

лухту вядзець. Смл., Твер. (Даль). *Нясѐць лухту непадсяваную.* Нсл. *Шмат напісалі там красамоўнае лухты і проста маны праз камуністычную дзеяльнасьць нябожчыкаву.* Дзьве Душы 190.

лухту пароць—нести чушь, околесицу. Гсл.

•**лухці́ць,** *лухчу̀, лу̀хціш-це, несоверш., перен.*—говорить глупости, врать. Нсл. 273. *Досіць табе лухціць, што й слухаць няма чаго.* Нсл. *Соверш.* **налухці́ць**—наговорить много вздора. Нсл. *Налухціў лухты непадсяванае.* Нсл.

•**лудня́**-*ні-ні, ж.*—потеря зря времени. Шсл. *А з гэткаю работаю толькі адна лудня.* Ст.

•**лу́дзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш.*—издеваться, смеяться, шутить. Віленшч.(Нсл. 272). *Перастань лудзіць із мяне.* Нсл. *Соверш.* **залу́дзіць**—(заманить, завлечь куда-л. ? С.), забрать, загнать. Бясл. *Залудзіў пару коні ў пуню.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).

•**лудзі́ць**-*джу̀-дзі̀ш-дзе, несоверш.*—зря терять время. Шсл. *Ня лудзіце часу дарма, а рабіце што-колечы.* Ст. *Ср. лудня. Соверш.* **улудзіць**—выиграть(время ?). Нсл. 657. *Улудзіць час.* Нсл. *Добра, што я час улудзіў.* Нсл.

•**луза́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.*—очищать от шелухи(шелущить, С.) Шсл. *Бяры, луза̀й пасолю на палудзень.* Ст. *Соверш.* **аблуза́ць,** *аблужу(?)-лужаш(?)-жа(?)*—очистить от (шелухи, С.), кожуры. Шсл. *Аблужыла троха пасолі на палудзень.* Ст. *Прич.* **аблу́заны** —очищенный от кожуры. Шсл. *Бяры аблузаны гарбузік.* Ст. *Соверш.* **злуза́ць** —очистить от шелухи некоторое количество. *Злузаў усе насеньнікі.* Ст. *Соверш.* **налузаць** *чаго*—наочищать от шелухи. Шсл. *Трэба налузаць бобу ды зварыць.* Ст. *Налузаў сабе насеньнікаў.* Ст. *Соверш.* **палуза́ць,** *перех.*—очистить от шелухи все или многие, полущить. *Палузалі пасолю ды наклалі ў хатулю сушыць.* Ст. *Борзда ты палузаў свае насеньнікі!* Ст. *Соверш.* **пералуза́ць**—почистить от скорлупы, перебирая каждый стручок, семячко. Шсл. *Адзін усе насеньнікі пералузаў.* Ст. *Пералузалі пасолю.* Ст. *Соверш.* **вы́лузаць,** *перех.*—вылущить. *Соверш.* **вы́лузацца, 1.** вылущиться. Нсл. *Арэх вылузаўся.*

2. вырваться из чьих рук. Шсл. *Ледзь вылузаўся зь яго рук.* Шсл. *Ледзь вылузаўся зь яго рук.* Ст. *Лузаць насеньнікі("семячкі"), то вы ахвотнікі вялікія, але падсмажыць іх — ня кажны з вас здатны.* Лявонь 5.

•**лузга́,** *лузгі̀, луззѐ, мн. ч., род.-згаў, ж.* —шелуха, луска, Нсл. 172. шелуха, чешуя, скорлупа. Гсл.

•**лузга́н**-*а̀, предл.-анѐ, зват.-а̀не, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** большой спелый орех, сам вываливиийся из скорлупы. Нсл. 272. *Самых лузганоў выбраў.* Нсл. *Прич.* **палу́згань**—лущенный. Нсл. *Палузганыя арэхі паеў.* Нсл.

2.—...... *Дачка твая чыстая лузган.* Нсл.

•**лу́жа**-*жы-жы, ж.*—лужа. Ар. *Одна* **лу́жына**-*ны-не, ж.*—лужа. МГсл.; Шсл. *Каля ганку стаіць лужына вады.*

•**лук,** *лука̀(?), предл.-ку̀, зват. лу̀ча, мн. ч. лукі̀-оу̀-ом-і-амі-ох, м.* **1.** лук(оружие). Ар. **2.** лук со стрелой(детская игрушка). Шсл. **3.** согнутая в круг розга(ребро) у плетенной корзины. Ар.

•**лука́**-*кі̀, дат., предл. луццэ, мн. ч. лу̀кі-каў, ж.*—изгиб реки. Шсл.; Храпавічы Куз. (Ксл.), дугообразный изгиб реки, а также мыс, огибаемый рекой; лука. Ар. *У луццэ парасла добрая трава.* Амельна Пух. (Шсл.). **2.** извилина. Вблизи Никольска Минч. Неман образует значительную извилину(*луку̀*). Демид.: Веров. II, 1896, 115.

•**лука́тка**-*кі, дат., предл. лука̀тцы, ж.*—зигзаг. Шсл. *Дарога цягнецца лукаткаю.* Ст. *А воз, што справу кратаў, вёз у шчырасьці і згодзе, пашоў, нібыта без атос, у лукаткі дый годзе.* Г. Кляўко(Ускалось, Но. 13, 24).

•**лу́карава,** *нареч.*—извилисто. *Наша рэчка цячэць лу̀карава.* Гсл.

•**лу́каравы**-*вая-вае*—извилистый. *Ср. лу̀карава.*

•**лукаві́на**-*ны-не, ж.*—извилина. *Дарога лукавінаю йдзець.* Нсл. 272.

•**лу́міна**-*ны, ж.* **1.** лужа, впадина. Ксл. *У лумінах ё вада.* Пушкары Сян. (Ксл.).

2. низина с чем-л. *У лесе мы знайшлі луміну маліны, луміну суніцаў, луміну грыбоў, луміну вады.* Ст. Беліца Сян. (Ксл.).

•**лу́мка**-*кі, дат., предл. лумцы, ж.*—прорубь. Ксл. *Язэп уваліўся ў лумку.* Павульле Чаш. (Ксл.). *См. лунка.*

•**луна́**-*ны̀, ж.*—несчастие, бедствие, Шсл. смерть, конец. Смл. (Даль). *Луна нейкая найшла: мошка ўсё ў полю паела.* Ст. *Калі ж прыдзець на яго луна тая!* Смл. (Даль).

•**луна́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма*—носиться в воздухе(?). *Лятуценьнямі лунаю я над Беларусяй.* Крушына: Лебедзь 9. *Думкі памеж зор лунаюць высака.* Крушына: Лебедзь 28. *Беларускія сьцягі лunaлі ў часе вэтэранскіх парадаў.* Бел. Голас, Но. 93. *І хлапчынка ўжо ня знае. дзе тут сьненьне, дзе тут яў, дзесь далёка дух лунае, — крылы сон яму разьняў.* С. Музыка 130. *Там весела-вольна, ціш там лунае.* Тм. 230.

•**лу́нка**-*нкі, дат., предл. лу̀нцы, ж.*—прорубь. Ксл. *Ідзі на лунку мыць хусьце.* Вайловічы Сір. (Ксл.). *Уменьш.* **лу́начка**-*чкі.* НК: Очерки, Но. 778.

•**лу́нечка**-*чкі—луначка.* НК: Очерки, Но. 778.

•**лу́нуць**-*ну-неш-не, несоверш. и соверш.*—погибать и погибнуть, Нсл. 272. умереть. Смл. (Даль).

2. пропасть. *Дзе ён сядні лунуў?* Нсл. *Сам ты луніш і нас губіш.* Нсл. *Лунь ты прападзі ад мяне!* Нсл. *Ён уборзьдзе луніць*(*умрэць,* Смл., Даль). *Соверш.* **злунець.** Н. Рудня, Вял.

•**лунь**-*ня, предл.-ню, зват. лу̀ню, м.*—лунь (птица). *Белы, як лунь.* Рапан: Прык. 164.

•**луп I,** *лу̀пу, предл. и зват. лу̀пе, м.*—взятка. Нсл. 273. *Добры ўзяў луп.* Нсл.

•**луп II,** *глаг. частица к лупіць*—хвать. Нсл. 273. *Луп яго бізуном па сьпіне.* Нсл.

•**луп III,** *глаг. частица к лу̀паць*—хлоп очами. Нсл. 273. *Луп, луп ачыма; знаць сорамна стала.* Нсл. *См. лып.*

•**лу́па**-*пы-пе, ж.*—задер и выщерб в железном предмете. Из косы *"лупы выганяюцца"* расплескиванием поврежденного лезвия. НК: Очерки, Но. 792.

•**лупазвон**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—губошляп. Міх.

•**лупа́к**-*а̀, предл.-а̀, зват.-а̀ча, м.*—шифер.

•**лупані́на**-*ны-не, ж.*—слишком быстрый и легкий доход, особенно взятка. Нсл. 272. *Як здавалі некрутаў, вось была лупаніна.* Нсл.

•**лупаты I**-*тая-тае*—с большими некрасивыми губами. Шсл.; Ар. *Дзеўкі ня любяць лупатага.* Гсл.

•**лупаты II**-*тая-тае,* **1.** с глазами на выкате, с большими глазами, сглазастый, Гсл. с выкатившимися глазами. Нсл. 272. *Лупатая дзеўка, кабыла.* Нсл. *Шчарбаты, лупаты загнет закладаець; яму Бог не памагаець.* Из свад. песни, Нсл. *Із смуткам у лупатым аччу.* Гарэцкі: Песьні 6.

2. выпуклый. Гсл. *Ласкат.* **лупаценькі.** Гсл. *Крыху лупаценькія, адылі прыгожанькія вочкі.* Гсл.

•**лу́паць**-*аю-аеш-ае,* **1.** хлопать глазами. Гсл.; Нсл. 272. *Лупаеш ачыма, бо сорамна.* Нсл. *См. лыпаць. Отгл. имя сущ.* **лу́паньне**-*ня, предл.-ню*—хлопание глазами. Нсл. 272. *З лупаньня твайго відаць, што гэта твая работа.* Нсл. *Однократ.* **лу́пнуць**-*ну-неш-не*—хлопнуть глазами. Нсл. 272. *Лупнуў дый узноў заснуў.* Нсл. *Соверш.* **залу́паць**—начать хлопать глазными веками. *Чаго ты залупаў ачыма?* Нсл.

2. *перех.*—глядеть растерянно от стыда. Нсл. 272. *За цябе давялося імне лупаць ачыма.* Нсл.

вылупа́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.* **1.** выпучивать. Нсл. 85. *Што ты вочы вылупаеш, вылупіў на мяне?* Нсл.

2. выставлять наружу. Нсл. 85. *Вылупа̀ць, вылупіць зубы.* Нсл. *Матка вылупіла сваю дачку на паказ.* Нсл.

•**лупа́ч**-*ача̀, предл.-ачу̀, зват. лупа̀чу, мн. ч.-чы̀-чоў-чом-чоў-чамі-чох, м.*—человек с толстыми губами. Міх.

•**лупе́ж**-*ѐжу, предл. и зват.-ѐжу, м.*—грабительство. Нсл., грабёж, (Гсл.) взятка. Ряз. (Даль). *Гэта чысты лупеж.* Нсл.

•**лупе́жнік,** *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—взяточник, алтынник, обдирало. Нсл. 272. *Няма такога лупежніка, як наш войт; без гасьцінца не патыкайся да яго.* Нсл.

•**лупе́жны,** *-ная-нае*—грабительством собранный. Нсл. 272. *Лупежныя грошы ўборзьдзе чорт возьме.* Нсл.

•**лупе́жыць**-*жу-жыш-жа, несоверш.* **1.** лупить кожу, бить жестоко. Нсл. 272. *Аканом нас надта лупежыць.* Нсл.

2. обдирать, брать взятки или большие проценты. Нсл. 272. *Падачкамі лупежаць нас.* Нсл. *Яны квотаю лупежаць нашага брата.* Нсл. *Соверш.* **аблупе́жыць, 1.** обобрать, (Дсл.) облупить. Нсл. 348. *Аблупежыць ліпу, бярозу.* Нсл. *Аблупежылі ліпу.* Дсл.

2. содрать кожу, наказывая. Нсл. *Будзеш збродаваць, пакуль аблупежаць сьпіну.* Нсл.

3. ограбить. Дсл. *Аблупежылі, як вавёрку.* Дсл.

4. обобрать, снять одежду, ограбить. Нсл. *Аблупежылі беднага ў лесе, у ваднэй сарочцы заставілі.* Нсл.

5. (обобрать, С.) обыграть. Нсл. *Аблупежылі яго добра і коніка ўзялі.* Нсл. 348. *Соверш.* **налупе́жыць,** *перех.*—собрать, накопить взятками или большими процентами денег. Нсл. 739. *Ляндар налупежыў ад нас шмат дабра.* Нсл. *Войт налупежыў сабе капшук.* Нсл. *Соверш.* **налупе́жыцца, -***жуся-жышся*—натешиться, жестоко наказывая телесно. Нсл. 739. *Быўшы войтам, налупежыўся ён нашае скуры.* Нсл.

•**лупе́ка**-*кі, общ.* **1.** живодер, (ГШсл.) занимающийся сдиранием кож с убитых животных. Нсл. 272. *Каб цябе лупекі лупілі!* Нсл.

2. корыстолюбец, обдирало. Нсл. 272. *Лупека, што слупіць, то злупіць.* Нсл.

3. больно наказывающий. Нсл. 272. *Войт наш добры лупека.* Нсл.

•**лу́піна**-*ны-не, ж.*—царапина. Гсл.

•**лупі́ны**[*одна* **лупі́на**]—лупленная кожица картофеля, брюквы, репы и др. овощей. НК: Подпос., Но. 14.

•**лупі́на**-*ны-не, ж.*—кожица картофеля, фруктов. Ар.; НК: Очерки 47.

•**лупі́ць**-*плю-піш-пе, несоверш., перех.* **1.** сдирать кожу, Ар.; Шсл.; Гсл. сдирать шелуху, Гсл. очищать от кожицы неочищенный варенный картофель, (НК: Очерки 27) фрукты, яйца от скорлупы. *Лупіць бульбу.* Негнявічы Н. *А мае ж вы людзечкі, ды лупіце ж вы папу яечкі!* Клім. *Разьнік лупе карову.* Ст. *Соверш.* **аблупі́ць,** *перех.* **а)** очистить от кожицы, шелухи, скорлупы. Шсл.; Ар. *Здохлую карову надабе аблупіць.* Запрудзьдзе Куз. (Ксл.). *Разьнік аблупіў карову.* Ст. *Каб цябе ваўкі аблупілі!* Ст. *Аблупіць бульбу, яйцо.*

б) содрать кожу. Шсл.; Дсл. *Прич.* **аблуплены, а**) с содранной кожей, Ар. без прикрытия. Дсл. *Я яго аблупленага магу пазнаць.* Бельск. (Дсл.). *У казы аблуплена паўбока.* Ст. *Жаба ты аблупленая!* Ст.

б) очищенный от скорлупы. *Дай яйцо, дый аблупленае. Соверш.* **разлупіць**—разодрать. Шсл. *Неяк за гвозд зачапіўся ды ўсю кашулю разлупіў.* Ст.

2. бить до содрания кожи, пороть. Нсл. 272. *Войт, адзаду ходзячы, лупіць бізуном прыгоньнікаў.* Нсл.

3. бить, колотить. Нсл. 272. *Так і лупіць па галаве.* Нсл. *Однократ.* **лупяну́ць**-*ну́-нѐш-нѐць-нѐм-нiцѐ, перех.*—ударить больно. Нсл. 272. *Лупяні яго добранька, каб не сваволіў(дуроніў ?).* Нсл. *Однократ.* **лупну́ць** *-ну́-нѐш-нѐць-нiцѐ* —сильно ударить. *Лупні яго добранька, няхай ня дрэме.* Нсл. 272. *Прич.* **лу́плены**—битый, наказанный. *Знаць твая яшчэ ня луплена скура!* Нсл.

4. брать(назначать, **С.**) слишком высокую цену(плату за что-л., **С.**) Шсл.; Ар. *У краме за малую рэч лупяць колькі хочуць.* Ст.

5. брать взятки или большой процент. Нсл. 273. *Бяз Бога лупіць квоту.* Нсл.

6. выставлять наружу. Нсл. 273. *Лупіць, вылупіць зубы, вочы, язык, пуза.* Нсл.

залупі́ць, 1. задрать животное. Шсл. *Каршун залупіў курыцу.* Ст.

2. (*што*)—задрать. Гсл. *Карова бяжыць, залупіўшы хвост.* Гсл.

3. схватить, сорвать взятку или большую цену, Нсл. 173. запросить чрезмерно высокую цену, заломить цену. Дсл. 242. *Залупіў капейку.* Нсл. *Залупіў грошы за тавар.* Нсл. *Несоверш.* **залупляць.**

злупі́ць, *соверш.* **1.** содрать. Ар.; Шсл. *Яшчэ медзьвядзя не забілі, а скуру зьбіраюцца злупіць.* Самін Пух. (Шсл.).

2. взять высокую плату. Ар.; Шсл. *Злупіў зь мяне ўдвая даражэй.* Ст. *Соверш.* **налупі́ць** —нахватать взяток. *Налупіў з нас шамт грошай.* Нсл. *Налупіў грошай, будучы спраўнікам.* Нсл.

2. надрать. Нсл. *Налупіць сьпіну.* Нсл.

вы́лупіць, 1. *соверш. к лупіць, 6.*—выставить наружу. Нсл. 273.

2. *соверш. к лупіць, 1.*—очистить от скорлупы; вынуть из скорлупы.

3. выпучить глаза. Нсл. *Чаго ты вылупіў свае бельмы?* Ст.

4. *соверш. к лупіць, 3, 4.*—отодать хорошенько. *Як вылупіў малога раз і другі, дык і перастаў дурэць.* Ст. *Як вылуплю цябе бізуном, дык і замаўчыш.* Нсл. 85.

●**лупі́цца,** *лу́піцца, несоверш.* **1.** шелушиться, Гсл. обдираться, лупиться. *Цела ягонае лупіцца пасьля хваробы.* Гсл. *Однократ.* **лупяну́цца**-*ну́ся-нѐшся-нѐцца-нѐмся-нiцѐся,*—ушибиться. *Пакаўзнуўся, дужа лупянуўся задам.* Нсл. 272. *Соверш.* **аблупіцца**—лишиться кожи. Дсл. *А як былà ў цябе худоба, увясну аблупішся ты горш за рака пячонага.* Смл. (Дабр. сл.).

Соверш. **залупі́цца, а**) задраться(о коже). *Шсл. Залупілася скурка каля ногця.* Ст. **б**) обнажиться с нижней части тела. Нсл. 173. *Па вадзе трэба залупіўшыся йсьці.* Нсл. *Несоверш.* **залупля́цца**-*яюся-яешся,* **1.** задираться.

2. обнажаться с нижней части тела. Нсл. *Сорамна залупляцца.* Нсл.

злупі́цца, *злу́піцца, соверш.*—содраться. Шсл.; Ар. *Злупілася скурка каля ногця.* Ст.

разлупі́цца, *разлу́піцца, соверш.*—разодраться. Шсл. *Як тузянула, дык хуста й разлупілася — цяпер хадзі ў разлупленай.* Ст.

2. сильно кричать. Шсл. *Чаго ты лупішся?* Ст.

вы́лупіцца, *соверш.* **1.** броситься с криком. Шсл. *Як вылупіцца бацька на сына — хоць ты ўцякай!* Ст.

2. нарядиться, (*презр.*) Ксл. *Вылупіцца заўсёды, як куды йсьці.* Гравы Сян. (Ксл.).

налупі́цца, *соверш.* **1.** натешиться, наказывая телесно. Нсл. *Налупіўся чалавечай скуры.* Нсл.

2. нахвататься взяток. Нсл. *Налупіўся з нашага брата досіць.* Нсл.

●**лупцава́ць**-*цу́-цу́еш-цу́е, несоверш., перех., повел.-цу́й-цу́йма*—бить, стегать, Ар. жестоко бить, Гсл. хлестать плетью. Шсл. *Уп'ецца ды лупцуе сваю жонку.* Ст. *Однократ.* **лупцану́ць**-*ну́-нѐш-нѐць-нѐм-нiцѐ.* Шсл. *Вось лупцану цябе важкамі!* Ст. *Соверш.* **адлупцаваць,** Ксл.—побить, (Шсл.) высечь. Ксл. *Добра адлупцаваў хлапца, хай ня дурэе.* Ст. *Я ей адлупцую гэтай аборынаю.* Чараўкі Сян. (Ксл.).

●**лу́пы,** *лу́паў(одна* **лу́па**)—большие некрасивые губы. Шсл.; Ар. *Чаго надзьмуў свае лупы?*(зн. обиделся) Ст.

●**луска́**-*скі-сцы, ж., собир.* **1.**—*лузга̀,* Гсл. шелуха всех вообще растительных овощей, Нсл. 273. шелуха. Шсл. *Луска рэпная, цыбульная, гарохавая.* Нсл. *Насеньнікі — адна луска.* Ст.

2. чешуя,(Шсл.; МГсл.; Растсл.; ПНЗ) рыбья. Нсл. 273; Ксл.; Міх. *У плоткі луска, як срэбраная.* Кр. Сяло Беш. (Ксл.). *Луска акунёва ня борзда зьдзіраецца.* Нсл. *Адскрабі із селядца луску.* Ст.

3. перхоть. Растсл.; ПНЗ.

●**лу́скаць I**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—трескаться, расщеливаться со звуком. Нсл. 273. *Дошка лускае, луснула.* Нсл. *Іскрыпка лускае.* Нсл. *Однократ.* **лу́снуць**—тре̇снуться, расщелиться со звуком, Нсл. 273. надтреснуться. Растсл.: ПНЗ. *Зуб луснуў.* Нсл.

налу́скавацца, *налускуецца, несоверш.* **1.** надкаливаться, надтрескиваться, лопаться. Нсл. 311. *Налускуеюцца, налуснуліся начоўкі.* Нсл.

2. *перех.*—открываться каким-р. признаками, Нсл. 311. намечаться. *Сватаўство налускуецца, налуснулася.* Нсл. **налу́снуцца,**—надколоться, надтреснуться. Нсл. 311. *Дно налуснулася.* Нсл.
2. *соверш. к налускавацца, 2.*—наметиться.
пралу́снуцца, *соверш.*—расщелиться насквозь. Нсл. 525. *Начвы пралуснуліся, працякаюць.* Нсл.
•**луска́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, каго-што, несоверш.* —щелкать(семечки), МГсл. щелкать, говориться об орехах, Нсл. 273. шелушить, вылущать, чистить(горох), грызть(семечки), щелкать(орехи), вылуплять, выковыривать, снимать кожуру, облупливать. Вят., Вост. (Даль). *Лускаць зубамі арэхі, жалуды.* Нсл. *Лу̀скаць арэхі.* НК: Очерки 412. *Прич.* **луска́ны**—лущенный. Нсл. 273. *Лусканыя арэхі не табе прыгатаваны.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **луска́ньне**-*ня, ср.*—щелкание орехов. Нсл. *Ад лусканьня арэхаў будуць зубы балець.* Нсл.
•**лу́ста**-*сты-сьце, ж.*—ломоть(хлеба и т.п.) Ар.; Шсл.; Луб'ева Аз. (Ксл.).; Пск.; Гсл.; Нсл. 273. *На стале ляжала луста хлеба.* Беш. (Ксл.). *Хоць у руках луста, але грошаў пуста.* *Послов.* Сьвінка Пух. (Шсл.). *На стале стаяла ў місцы капуста, а каля яе луста хлеба.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 376-377). *Луста хлеба, пірага.* Нсл. *Луста а капуста, ня будзе ў жываце пуста.* Нсл. *Пакланіся кусту, дасьць хлеба лусту*(празь церабленьне). *Вялікая луста, а ў сярэдзіне пуста.* *Послов.* Рапан. Прык. 139. *Дзяржу лусту хлеба.* І. Калясьнік: Смак хлеба. *Месяц срэбнай шпорай рэжа хваляў лусты.* Кавыль(Блр. Думка, Но. 2). *Дрозд прынёс расінку зь мяты, вожык — сьпелыя зярняты, заяц — сьвежую капусту, а сарока — хлеба лусту.* Грахоўскі: Лясная казка. *Уменьш.* **лу́стка**-*ткі-тцы*—ломтик. Пск., Арл. (Даль). *Уменьш.* **лу́стачка**-*чкі-чцы*—ломтик. Ар.; Нсл. 273; Пск.; Арл. *Адну лустачку хлеба далі ў дарогу.* Нсл. *Прыходзь ка мне палуднаваць із сваею лустачкаю.* Дсл. 235(под *зажын*). *Ня хлеба лустачка нішчымная захрасла ў горле, а сумлеў.* Крушына: Творы 72. *Дзень вялікі, а луста мала: ня родная мамка ў хатуль клала.* *Послов.* Рапан.: Прык. 110.
•**лусь,** *глаг. частица,*—выказуе гук ськяпаньня або ламеньня чаго, щелк. Нсл. 273. *Стол лусь.* Нсл. *Зуб лусь.* Нсл. *Паціснуў локцям, і акно лусь.* Тм.
•**луськерка**-*ркі-рцы, ж.*—густерня(рыба). НК: Очерки 493. *См. лётка.*
•**лушча́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча, мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—орех. *У Рыгоркі ўжо ня меней лушчакоў*(*арэхаў*), *як два пуды.* М. Гілевіч: Здарэньне ў варэхах.
•**лу́шчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш. што* —очищать от скорлупы, кожуры; лущить, выбирать семена из стручков. Гсл. *Лу̀шча адно яйцо за адным.* Ст. *Лушчы боб на крупеню.* Гсл.,—разгрызая, освобождать от скорлупы. *Соверш.* **аблу́шчыць,** *перех.*—отделить кожуру или мякоть от семян. Шсл. *Трэба гарбуз аблушчыць ды насушыць гарбузікаў.* Матарова Сьміл. (Шсл.). *Соверш.* **злу́шчыць**—выбрать из скорлупы и поесть какие-л. семена. Шсл. *Дзяцё злушчыла ўсе арэхі.* Матарова Сьміл. (Шсл.).
•**лут,** *лу̀та, предл. и зват.-це, м.* **1.** лыко с одного(липового, Ксл.; Вят.) ствола, отдельно свернутое, Гсл.; Ксл. лыко с молодой липки. Шсл.; Нсл. 273. *Тодар знайшоў такі лут, што сплёў пару лапцей, хоць і дорага даў за яго.* Асінаўка Сян. (Ксл.). *Выразаў добры лут, будзе чым лапаць падплесьці.* Ст. *Ліпнік добры на луты.* Нсл. *Вазьмі сват добры лут, ды гані сучкі ў цемны кут.* Из свад. песни. *Зенька выпусьціў луты.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Одна* **луціна́**-*ны̀.* Шсл. *Вось даўгая луціна̀!* Ст. *Собир.* **лу́цьце**-*ця, предл.-цю. Купіў на месьце луцьця на лапці.* Ст.
паедзем у луцьце —зн. драть лыко. Ст.
2. косяк(боковой), Ксл. притолока, верхний брус дверной рамы, а также боковой стоячий брус дверной рамы. *Уменьш., обыкн. в. мн. ч.* **лу́ткі**—притолки, Растсл.: Смаленск 148. *Як узьюрхаўся ды пачаў стукаць, дык і луткам ня месца.* Абрэзкава Сян. (Ксл.).
3. (*перен.*)—ленивый человвек. Гсл. *Як лут ляжыць а ляжыць.* Гсл.
лу́цік-*іка, предл.-іку, зват.-іча,* **1.** *уменьш. к лут, 1.* Асінаўка Сян. (Ксл.).
2. *уменьш. к лут, 2.* Ксл. *Толькі засталося паставіць луцікі.* Вяжышча Беш. (Ксл.).
•**луча́ць І**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.* **1.** метить в цель, целить, Нсл. 273. целиться, метить. Гсл. *Луча̀ў у варону, а лу̀чыў у карову.* *Послов.* Нсл. *Сьвякроў нявестку навучае, ды ў лоб векам лучае.* Из свад. песни. Нсл. *См. складацца, 1.*
2. попадать. Ксл. *Ня туды луча̀еш, лу̀чыў.* Нсл. 273. *Отгл. имя сущ.* **луча́ньне**-*ня, предл.-ню,* а)—попадание в цель. Нсл. 273. *Па твойму лучаньню, ты ніколі ня лучыш.* Нсл.
б) попадание вообще.
в) прицеливание.
3. выискивать случай(удобный момент, С.) Нсл. 273. *Колькі разоў лучаў знайсьці цябе ўдварэ, толькі раз цяпер лу̀чыў.* Нсл.
4. *несоверш. к лу̀чыць, 3.*, случайно попадать в подходящее время. Гсл.
лу́чыць-*чу-чыш-ча, повел. луч, лу̀чма, соверш.* **1.** *к лучаць, 2*—попасть. Ксл. *Ёмка лучыў яму меж вушшу.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Але ж ты лу̀чыў яму добра, адразу скруціўся.* Сьп.
2. *к лучаць, 3.*—выискать удобный случай, Нсл. 273. попасть в подходящий момент.
3. *к лучаць, 4.*—случайно попасть в подходящее время. Гсл. *Лучыў як раз пад сьнеданьне.* Гсл.

4.—случайно попасть, (Шсл.) на что-л. или куда-л. *Спаткнуўся*: *лучыў на сук*. Ст. *Як ты лучыў да нас? А вось прышоў нейк.* Сьп.

•**лучáць II**—*см. под лучы̀ць.*

•**лу́чны**-*ная-нае,* **1.** меткий. Нсл. 273. *Лучнае твае вока.* Нсл. *Лучная страла.* Нсл. *Бог ня стучон, ды лучон.* Тм.

2. удачный, Нсл. 273. отвечающий намерениям. *Лучнае падарожжа.* Нсл. *Лучнае здарэньне.* Нсл.

лучна, *нареч.*—метко. Нсл. 273. *Лучна выстраліў.* Нсл.

2. удачно. Нсл. 273, в пору, вовремя, в подходящий момент. *Лучна лучыў ты прыехаць.*

•**лучы́ста,** *нареч.*—извилисто. Гсл.

•**лучы́ць**-*чỳ, лу̀чыш-ча, несоверш., перех.* —соединять. Нсл. 273. *Пшонка мая прыдалàся, ды на каравай зьгібалася, на каравай, на кветачкі: Лучы Божа, нашы дзетачкі.* Из свад. песни, Нсл. 233 (*под кветачкі*). *Лучы разам увесь статак.* Нсл. *Прадзедаўская грэбля лучыла Асінаўку із суседнім Забалацьцям.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Люблю я вялікалітоўскую зіму, якая будавала масты на браслаўскіх азёрах і лучыла параськіданыя нашыя сёлы, што былі ўлетку няпрыступныя, пазашываныя меж азёр і лясоў.* Б. Прытыцкі(Б. Шляхам, Но. 2, 119). *Отгл. имя сущ.* **лучэньне**-*ня, предл.-ню*—соединение. Нсл. 273. *Лучэньне быкоў к бараном.* Нсл. *Многократ.* **лучáць**-*àю-àеш-àе*—соединять. Гсл.; Нсл. 273. *Ня лучàй шалудзівых авец із здаровымі.* Нсл.

адлучáць-*àю-àеш-àе, несоверш. каго-што ад каго-чаго*—отделять. Ар.; БНсл. *Адлучайце ад нутроў сваіх сны.* Кіт. 119а7.

2. о молодых животных: отнимать от матери. Ар. *Соверш.* **адлучы́ць**-*чỳ-чыш-ча, каго-што ад каго-чаго,* **1.** отделить. Ар.; БНсл. *Ласку сваю ад іх не адлучу.* Кіт. 121б7.

2. отнять от матери(о молодых животных). Ар. *Отгл. имя сущ.* **адлучэньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** отделение. Ар.; БНсл.

2. о молодых животных: отнятие от матери. Ар.

далучáць-*àю-àеш-àе, несоверш., перех.*— (добавлять, Нсл.), присоединять. Гсл.; Нсл. 139. *Далучаць, далучы̀ць статак да стады.* Нсл. *Соверш.* **далучы́ць**-*чỳ-чыш-ча*—присоединить, (Гсл.) добавить. Нсл. 139. *Далучы й тое ў лісьце, што я сказаў.* Нсл.

залучáць-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш.* **1.** загонять(к себе на двор чужую скотину). Гсл. *См. залучыць, 1.*

2. включать(загонять, Нсл. 173.) Гсл.; БНсл. *Нашу гусь к сваім залучаюць, залучылі.* Нсл.

3. присоединять, так или иначе завербовывать к себе, в свои ряды. Гсл.; БНсл. *См. залучыць 2.*

залучы́ць-*чỳ-чыш-ча, соверш.* **1.** *к залучаць, 1, 2. Трэба залучыць нечыя коні, што ходзяць на нашай руні.* Гсл.

2. случайно заходить куда-л. на минутку, идя по дороге мимо. Гсл. *См. залучыць, 3.*

3. *соверш. к залучаць, 3.*—завербовать к себе, в свои ряды, Гсл.; БНсл. привлечь в какую-л. организацию, заманить, зазвать. *Залучылі цябе ў свой грудок.* Гсл.

4. *соверш. к залучаць, 4.*—случайно зайти куда-л. на минутку(короткое время, С.) идя по дороге мимо. Гсл. *Ехаў блізка вашае хаты і залучыў.* Гсл.

5. перехватить на дороге. Гсл.

Многократ. **злучáць**—*лучы̀ць,*—соединять. Нсл. 210; ПНЗ. *Ня злучай сьвіней з каровамі.* Нсл. *Соверш.* **злучы́ць**-*чỳ-чыш-ча, перех.*—соединить. Нсл. 210. *Пастухі злучылі каровы й авечкі.* Ст. *Калі Бог злучыць, чалавек не разлучыць.* *Послов.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **злучэньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** соединение. Нсл. 210; Гсл. *Злучэньне стады.* Нсл.

2. сочетание. МГсл.

3. нечаянная встреча. Нсл. 210. *Трэйцяе сядні з табою злучэньне.* Нсл. *Прич.* **злучаны**—соединенный. Нсл. 210. *Злучаныя стады.* Нсл.

прылучáць-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш.*—присоединять. Нсл. 504; Гсл. *Ня прылучай драбнога статку да буйнога.* Нсл. *Соверш.* **прылучы́ць**-*чỳ-чыш-ча*—присоединить. МГсл.; Ар.; Ксл. *Прылучы сваe авечкі да статку іхнага.* Ст. *Прылучыў казла к бараном.* Нсл. *Прич.* **прылу́чаны** —присоединенный. Ар.; Нсл. *Гаспадар знайшоўся жывёлы, прылучанае да нашае стады.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **прылучэньне**-*ня, предл.-ню*—присоединение. Ар.; Шсл. *Прылучэньне жывёлы да стады.* Нсл.

разлучáць-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш.*—разъединять, разобщать, разделять. *Соверш.* **разлучы́ць**-*чỳ-чыш-ча*-разъединить, разобщить, разделить. *Прич.* **разлучаны**—разделенный. *Розум ест на тры часьці разлучаны.* Кіт. 136а2.

вылучáць-*àю-àеш-àе, несоверш.* **1.** отделять, Нсл. выделять, обособлять, отделять от общего, целого. *Вылучаць, вылучыць цяляты із стады.* Нсл. 86.

2. исключать, удалять. Нсл. 85. *Нас ня вылучалі ад работы; за што ж вылучылі ад гасьцінца?* Нсл. 86. *Соверш.* **вы́лучыць.** *Прич.* **вы́лучаны, 1.** отделенный, выделенный из какого-л. целого. *Бык, вылучаны із стады.* Нсл. 86.

2. исключенный. *Отгл. имя сущ.* **вылучэньне** -*ня, предл.-ню,* **1.** отделение.

2. исключение.

улучáць-*àю-àеш-àе, несоверш.* **1.** включать, присоединять. Нсл. 60. *Маладых цялят ня ўлучай у стаду.* Нсл.

2. ловко попадать(в цель). Гсл. *Соверш.* **улучы́ць, 1.** включить, присоединить. Нсл. 60. *Ня ўлучай, ня ўлучы сюды таго, чаго не належыць.* Нсл.
2. *соверш. к улучаць, 2.*—ловко попасть(в цель).

улучоны, *прилаг. из прич. к улучыць, 1.* включенный в составу чего-л. Нсл. 60. *Улучоны ў стаду бык.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **улучэньне**-*ня-ню. Улучэньне чужое гусі да сваe стады.* Нсл.

•**лучы́цца**-*чу́ся-чышся, несоверш.* **1.** *зь кім*—соединяться.
2. *да каго*—присоединяться. Нсл. 273. *Лучыцеся к нам, весялей будзе ехаць у ваднэй кумпані.* Нсл.
3. *соверш.*—случиться. *Вой, кажа бабулька, у мяне толькі лучыўся адзін рубель.* Пск.; Беж.(Ч. 201, 203, 323). *Нікому ня лучылася, а толькі табе аднаму лучылася знайсьці.* Нсл. 273. *Так лучылася імне, нічога ня зробіш.* Ст.

лучыся—случись, попадись. Нсл. 273. *Лучыся імне ўбачыць яго, я яму скажу.* Нсл.

луча́цца-*а́юся-а́ешся, многократ. к лучыцца,* **1.** *зь кім*—соединяться. Нсл. 273. *Ня лучайся з дурнымі.* Нсл.
2. *зь кім*—совокупляться. *Лучайцеся із панамі сваімі.* Кіт. 1567. *Дазваляю ў пост лучацца да жон вашых.* Кіт. 1562.
3. случаться, приключаться. Карачэўскі(Буддее: Тула: Орел, слов.).

луча́ецца, *безлич.*—случается. Нсл. 273; Шсл. *Ня кажнаму лучаецца бачыць гэта.* Нсл.

злуча́цца-*чу́ся-чышся, соверш. к луча́цца, лучы́цца, зь кім,* **1.** соединяться. *Дзьве стады разам злучыліся.* Нсл. 210. *Злучыўшыся з дурнымі, і сам такім станеш.* Нсл. 273. *Наша чарада злучылася з чужою.* Ст.
2. совокупиться.
3. (случайно, С) встретиться. Нсл. 210. *Злучыўся чорт із дзяблам. Послов.* Нсл.

злуча́цца-*а́юся-а́ешся, соверш.—лучыцца,* **1.** соединяться. *Добрыя ня злучаюцца з благімі.* Нсл. 210.
2. *Ужо трэйці раз з табой злучаемся, злучыліся.* Нсл.

далуча́цца-*чу́ся-чышся, несоверш. да каго-чаго*—присоединяться. Гсл. *Соверш.* **далучы́цца,** -*чу́ся-чышся* —присоединиться. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **далучэньне**-*ня, предл.-ню*—присоединение. Гсл. *Несоверш.* **залуча́цца**-*а́юся-а́ешся*—приставать к чужому. *Не залучайся к ім.* Нсл. *Соверш.* **залучы́цца**-*чуся-чышся*—пристать к чужому. Нсл. 173. *Наша гусь к вашым залучылася.* Нсл.

налучы́цца-*чу́ся-чышся, соверш.*—случайно подойти(попасть, С.) к кому-л. Нсл. 311. *Начаваў бы ў балоце, калі б не налучыліся людзі; дзякуй, вызвалілі коні з патопы.* Нсл. *Князю ліха налучылась: князь забіт быў неўзнарок.* С. Музыка 233.

прылуча́цца-*а́юся-а́ешся, несоверш.* **1.** присоединяться. Нсл. 504. Ар.; Падбярэзьзе Віц.(Ксл.). *І мы да вас, прылучаемся, прылучыліся.* Нсл.
2. *лишь в 3-ем лице*—случайно попадаться. Нсл. *Мне чалавек прылучаецца разам ехаць.* Нсл. *Соверш.* **прылучы́цца**-*чу́ся-чышся,* **1.** присоединиться. Нсл. 504; Шсл. *Чужая авечка прылучылася к чарадзе.* Ст.
2. *лишь в 3-ем лице*—случайно попасться. Нсл. *Мне чалавек прылучыўся разам ехаць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **прылучэньне**-*ня, предл.-ню*—стечение обстоятельств, приключение. Нсл. 504. *Дзіўное зьдзеялася прылучэньне.* Нсл.

прылучаецца, *соверш.* **прылучылася, прылучыцца,** *безлич.*—встречается случай, случается. Нсл. 504; Леск. I, 221, IУ. 1103, У. 122. *Ня прылучаецца, ня прылучылася зь кім-колечы ехаць, пасьлей ці ня прылучыцца.* Нсл. *Калі прылучыцца каму ў сію кнігу ўнікнуці.* Евангеля Мамонічаў 1575г.

разлуча́цца-*а́юся-а́ешся, несоверш.*—разлучаться. *Соверш.* **разлучы́цца**—разлучиться. *Разлучыцца із жаной.* Кіт. 80а9.

вылуча́цца-*а́юся-а́ешся, несоверш.*—отделяться, Нсл. 66. обособляться от общего, целого, выделяться, *Ня вылучайся ад нашага груду; вылучышся, табе таго не дадуць, што нам.* Нсл. *Соверш.* **вы́лучыцца.** Нсл. 66.

улуча́цца-*а́юся-а́ешся, несоверш.*—включаться, присоединяться к составу чего-л. Нсл. 60. *Ня ўлучайся ў нашу кумпаню, ты нам ня трэба.* Нсл. *Соверш.* **улучы́цца**-*чу́ся-чышся*—включиться к составу чего-л. Нсл. 60. *Ці ня ўлучыліся нашы каровы ў чужую стаду? Дзе ж ім дзявацца?* Нсл.

•**льга I,** *льгі, льзе, ж.* **1.** возможность. Нсл. 274; Гсл. *Льгі ня маем гэта зрабіць.* Нсл. *Ці льга сьцярпець, калі мой брат глядзеў замычаны з-за крат?* Крушына: Творы 155.
2. льгота. Нсл. 274; Гсл.
3. облегчение. *Льгі ні ў чым нам не даюць.* Нсл. 274. *Льгі нам няма, круцімся як у пекле.* Гсл.

•**льга II,** *нареч.—см. под ільга́.*

•**льжэць: пачало льжэць**—становиться легче, вольготнее. Гсл. *Ср. льга.*

•**лыгоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—щелок. Шсл. *У лыгоўцы хай адмакае хусьце.* Ст.

•**лы́гі,** *лы́гаў, мн. ч.*—ноги с толстыми икрами, Шсл. длинные ноги. *Выставіла сваe лыгі, як бы іх ніхто ня бачыў!* Ст.

•**лы́жка**-*кі, дат., предл. лы́жцы, ж.*—ложка. МГсл.; Ар. *См. ложка.*

•**лык I,** *лыку́, предл. лы́ку, зват. лыча, ж.*—глоток. Гсл.; Нсл. 273. *Прынёс гарэлкі на адзін лык.* Нсл. *Адным лыкам усё выпіў.* Нсл.

•**лык,** *междомет.*—означающее звук от питья. Нсл. 273.

•**лыковы**-*вая-вае*—лыковый. *Падай мне лыковы верч.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**лыка,** *лыка, мн. ч. лыкі, ср.*—лыко. Ар.; Шсл. *Уменьш.* **лычка**-*чка, предл.-чку.* Ар.; Шсл.

•**лыкаўка**-*укі-уцы, ж.*—лесная птица, производящая звук "лык, лык, лык!" Гсл.

•**лыкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш. чаго*—локать, Ар.; Гсл.; Ксл. локать, пить, пьянствовать. Нсл. 273. *Гарэлачку лыкаў, лыкаў.* НК: Піт. 79. *До табе лыкаць.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Чарку за чаркаю лыкае.* Нсл. *Комчыў сьнег і лыкаў яго.* Цялеш: Дзесяць 42. *Хлеба мае, і ня ходзе увясну па меркі, бо ўзімку ён ня лыкаў у карчме з кватэркі.* ЧЧ(Б. Студіс, II, 1969, 76). *Отгл. имя сущ.* **лыканьне**-*ня, предл.-нню*—попивание, особенно спиртных напитков. Нсл. 273. *Лыканьне да дабра не прывядзець.* Нсл. *Однократ.* **лыкнуць**-*ну-неш-не. Я залішне, мусіць, лыкнуў.* Гарун: Канец Паўлючонка. *Лыкнуў зраньня.* Нсл. *Ён ужо лыкнуўшы.* Тм. *Соверш.* **аблыкацца**-*аюся-аешся*—выпить лишнее. Бясл. *Аблыкаўся гарэлкі, ледзь на нагах стаіць.* Паўлавічы Клім. (Бясл.). *Соверш.* **палыкаць.** *Однократ.* **палыкнуць**-*ну-нèш-нець-нем-ніце. На вадзіцы палыкні!* С. Музыка 265.

•**лыку,** *междомет.*—означает частое повторение питья. Нсл. 273. *Яны сядзяць — ды гарэлкі лыку ды лыку.* Нсл.

•**лыкус**-*са, предл.-су, зват.-се, м.*—пьяница; не пропускающий случая выпить. Нсл. 273. *Лыкусу гэтаму гарца мала на дзень.* Нсл.

•**лында**-*ды-дзе, мн. ч., род.-ндаў, ж.* **1.** длинная нога. Міх.

2. шляющаяся женщина.

3. потаскуха(? С.). Бегамля (Юхн.).

•**лындаваць**—праздношататься. Ар.

•**лындаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.* Твер., Кал., Тмб. (Даль)—шляться, щататься. *Соверш.* **налындацца**—нашляться, нащататься. Кал. (Даль).

•**лынды**-*даў, единств. ч. нет.*—праздность, праздношатательство. Кур.(Даль).

лынды біць—бить баклуши. Ксл. *А што ты будзеш рабіць — лынды біць?* Навікі Віц. (Ксл.). *Толькі ляжыць ды лынды б'е, а рабіць нічога ня хоча.* Ст.

лынды зьбіваць—праздно проводить время. Гсл.

•**лыніць**-*ню-ніш-не, несоверш.*—снимать с лыка верхнюю кору; делается это только тогда, когда нужны мягкие лыки, как для веревки и пр. Шсл. *Ня лынь, ня псуй мне палосься!* Ст. *Соверш.* **налыніць**—приготовить(такие) лыки, сняв верхний слой грубой коры. Шсл. *Налыніў акраўкаў на посьцілку.* Ст. *Соверш.* **палыніць, 1.** поснимать верхнюю кору с лык. Шсл. *Дурань гэты ўсе мае дзягі мне палыніў.* Ст.

2. пожевать мясо. Шсл. *Палыніў, палыніў мяса ды выкінуў із роту.* Ст.

•**лып,** *глаг. частица от лыпаць.* Ар. *Лып, лып ачыма.* Ар.

•**лыпаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш. чым*—хлопать(глазами). Ар.; Ксл.; Шсл. *Лыпае вачыма, як цюцька.* Ст. *Моўчыкам лыпаў ачыма.* ЗСД 201. *Прадаўніца ня мала была заскочаная такім учынкам Карзюковым, ня ведала, што ёй рабіць і, разгубленая, толькі лыпала ачыма.* Корзюк. *Вышчырыцца яна на яго, а ён толькі лыпае ачыма, трымціць, як асінавы ліст.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97). *Не заплакала Ганутка, нейдзе застыглі сьлёзы - так уся яна закамянела, толькі лыпала ачыма, то на лаплены Глашын каптан, то на брудныя плямы на сваім адзецьцю.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

лыпаючы, *прич. наст. вр. к лыпаць*—хлопающий(глазами). *Лыпаючыя вочы коўзаюліся па Зіначчыным відзе.* ЛНч. 15. *Однократ.* **лыпнуць**-*ну-неш-не. Баўтрамей ачыма лыпнуў, як бы зараз ён прачхнуўся.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Соверш.* **залыпаць**—захлопать. *Залыпалі блудныя вочы.* Купала: Шляхам Ж. 82.

•**лысаты**-*тая-тае,* **1.** лысастый. Нсл. 273. *Лысатага чарта прывёў.* Нсл.

2. *о скоте*: лысый, имеющий белое пятно на лбу. Нсл. 273. *Лысаты конь.* Нсл. *Лысатая карова.* Тм.

•**лысець**-*èю-èеш-èе, несоверш.*—лысеть, плешиветь. Ар. *Дурная галава ні лысее, ні сівее.* Нсл. 238. *Соверш.* **палысець**—полысеть. Ар. *Ты за год палысеў.*

•**лысіна**-*ны-не, ж.*—лысина. Ар.

•**лысіць,** *лышу, лысіш, лысе, несоверш., перех.*—делать лысину, также в перен. знач. *Соверш.* **аблысіць**—сделать лысину. Бясл. *А йдзе цябе аблысілі гэтак — галава, як калена?* Зімніца Клім. (Бясл.). *Веснавое сонца аблысіла ўзгоркі.* НК: Очерки 439. *Соверш.* **залысіць** *што*—обтесать(дерево). БНсл.

•**лыска**-*скі*—животное с белым пятном на лбу. Нсл. 273. *Каровы, сабака лыска.* Нсл. *Хоць за лыску абы блізка.* *Послов.* Нсл.

•**Лыска**-*скі-ску, м.*—название собаки с белым пятном на лбу. Ар. *На, Лыска, на!* Ар.

•**лыснушкі**(*одна* **лыснушка**)-*каў, област.* —яблоки дикой яблони. Ксл. *Узімку й лыснушкі смачныя.* Абрэзкава Сян. (Ксл.).

•**лысшы,** *ср. ст. к лысы.*

•**лысы**-*сая-сае,* **1.** лысый. Шсл.; Ар. *Галава ў яго лысая, хоць боб малаці.* Ст.

і ня лыс—и был таков; не показывать вида, что кому-л. чем-л. обязан; делать вид, что ничем не обязан. *Бачыш яго: майго наеўся, напіўся, а цяпер і ня лыс.* Ст. *Барыс і ня лыс, а Марыся бараніся.* Загай Пух. (Шсл.). *См. хвастом накрыўся.*

2. *о скоте*: с белым пятном на лбу. Нсл. 273. *Знаюцца яны, як лысыя коні.* Нсл. *Лысае цялё.* Тм. *Кабыла лысая, жарабё рабое, зьеў воўк абое.* *Послов. Ср. ст.* **лысшы**—более лысый. Нсл. 738. *Ты ма-*

лодшы за мяне, ды лысшы. Нсл.

●**лышчы́ць**-*чыць, несоверш.*—лосниться. Лсл.

●**лыта́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., заст.*—уклоняться от дела, шляться, бездельничать. Пск. Пушк.(Ч. 323). *Ад дзела лытаеш, алі дзела пытаеш?* Пск., Пушк.(Ч. 103). *Ці ад дзела лы̀таеш, аль дзела пытаеш?* Боўдзіна(Ч. 176). *Ці ад дзела лытаеш, ай дзела пытаеш?* Тм. *Ср.* *лы̀тка.*

●**лы́тка**-*кі, дат., предл. лы̀тцы, ж.*—икра (голени). НК: Очерки, 36; Ар.; Гсл.; Шсл.; Тул.(Даль); Ксл. *Якія ў яе таўстыя лыткі!* Ст. Сяло Куз. (Ксл.). *Глядзі, а то сабака яшчэ за лытку іrване.* Ст. *Ня думайся: і ў цябе лытка дрыжэла!*(знач.: и ты боялся). Ст. *Лыткі трасуцца.* Нсл. 274.

лыткі задрыжэлі(—очень испугался). Ар. *Табе ж лыткі задрыжэлі, як пачуў жыдоўскі смык*—(захотелось танцевать). Багушэвіч. *Памерзьлі лыткі.*(Косіч 57).

лыткі кароткія—руки коротки. Шсл. *На гэта, браце, кароткія твае лыткі!* Ст.

●**лыч,** *лыча̀, предл.-чу̀, зват. лы̀чу, мн. ч.-чычоў-чом-чы̀-ча̀мі-чох. м.* **1.**—свиное рыло, Гсл.; Нсл. 274; Ксл.; Ар.; Дз.; Вост. (Даль). рыло. Растсл. *У нашых сьвіней лычы кароткія.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Парсюк ня есьць цеста, а толькі тыцкае лычам.* Ст.(Шсл. 282).

2. (*перен.*)—лицо грубияна. Нсл. 274, *презр.*—лицо, в особенности грязное. Ксл. *Ідзі вымый свой лыч.* Гравы Сян. (Ксл.). *Во як ён распусьціў лыч свой.* Нсл. *Вытні яго добранька па лычу̀, няхай ня рохкае так.* Нсл. *Уменьш.* **лычык**-*ыка, предл.-ыку,* **1.** рыльце у поросенка. Нсл. 274. *У парасяці з лычыка нешта кроў ідзець.* Нсл.

●**лы́чык**—верхушка свеклы, срезанная при чищении, употребляемая в корм свиньям, но иногда расчетливыми хозяевами собираемая и заквашиваемая для щей. Нсл. 274. *Лычыкамі, як сьвіньні, нас корміць гаспадыня.* Нсл

●**любосьць(любасьць)**-*ці, ж.* **1.** любовь, чувство глубокой привязанности к кому, чему-л.; чувство горячей сердечной склонности, влечение к лицу другог пола. *Гэты чалавек мае любасьць да ўсяго нацанальнага, роднага.* Варсл. *Ён упяршыню адчуў любасьць і шчырасьць да сябе чужога чалавека.* Корзюк. *Любасьць, як і кароста: чым яе болі дзярэш, тым горы сьвярбіць.* Варсл. *Любасьць ня вечная.* Гарун: Думы ў чуж. *Жыву я ня ў любосьці.* Гараны Імгл.(Косіч 28). *Лепшии любости твои нижли вино.* Книг 12, Б.П.П. 1:2. *Вспомянем любости твои.* ТМ. 1: 4.

2. милость(доброе, великодушное отношение, **С.**) Гсл.

3. *в см. безлич. глаг.*—мило. Нсл. 275. *Глядзець любасьць, як хораша зроблена.* Нсл.

●**любовы**-*вая-вае,* **1.** любимый. *Любовыя госьці.* Нсл. 275. *См. любоўны.*

2. любой(? **С.**) Нсл. 275. *Любовае выбірай.* Нсл. *Любовае няпрымушонае дзела.* Нсл.

3. *отн. мяса:* нежирный, без сала. Ар.; Ксл.; Нсл. 275. *Што дня будзе есьці любовае мяса.* Гарэцкі: Песьні 82. *Я люблю любовую дымлёнку.* Алексінічы Сян. (Ксл.).

любовенькі, *ласкат. к любовы, 1, 3. Суседачкі мае любовенькія!* Нсл. 275. *Ах вы госьцікі мае, вы любовенькія, ды чаму ж вы сядзіце не вясёленькія?* Тм.

●**любоў**-*ові, ж.*—любовь.

●**любоўны**-*ная-нае*—любимый. *Памяні... усіх сваццейкаў любоўных.* НК: Старцы 80. *Уменьш., ласк.* **любоўненькі.** *Ох вы, столікі мае, вы цясовенькія, ох вы, госьцейкі мае, вы любоўненькія.* Жукава Імгл. (Косіч 34).

●**любамі́рна,** *нареч.*—согласно, без ссор, Ксл. полюбовно. *Любамірна падзялілі ўсю гаспадарку.* Макарова Віц. (Ксл.).

●**любата́**-*ты̀, ж.*—(удовольствие, Ар.), приятность, наслаждение. Ар.; Шсл.; Нсл. 275. *Любата глядзець, як яны хораша жывуць мяжсобку.* Нсл. *Любаты набрацца, гаворачы зь ім.* Тм. *Любата ізьесьці гурочак улетку!* Ст. *Любата адна тут жыць!* Ар. *Любата тутака: няма ні блох, ні прусоў.* Пipна Сян. (Ксл.). *Так прабяруць, так прабяруць... і паноў, і буржуеў... Любата!* ЗСД 76. *Ср.* *залю̀бкі. Там такая любата, што аж грудзі расьпірае ад неўтамаванай радасьці.*

●**любава́ць**-*бу̀ю-бу̀еш-бу̀е, повел.-бу̀йбу̀йма, несоверш., перех.* **1.** любить, любоваться кем или чем. Нсл. 275. *І любуець і мілуець яго.* Нсл. *Еж, калі любуеш нашу страву.* Нсл.

2. выбирать любое, избирать по нраву, Вост., Вят. (Даль) облюбовывать. *Соверш.* **зьлюбава́ць, 1.** полюбить. Нсл. 210. *Зьлюбаваў дзяўчыну дый жаніўся.* Нсл.

2. облюбовать. Растсл. *Сама здуравала, лядашчыцу зьлюбавала.* Няўзорава Стдуб. (Косіч 10). *Соверш.* **узьлюбава́ць**-*бу̀ю-бу̀ешбу̀е*—(скоро, внезапно, **С.**) стать любить, полюбить, возлюбить. Вост.(Даль 201).

●**любаце́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—(удовольствие, **С.**), наслаждение, приятность в высшей степени. Шсл. *Так добра пагулялі — адно любаценьне!* Ст.

●**любя:** *употр. в выражениях* **хто-любя**—любой. Ар. *Хто любя можа гэта зрабіць.* Ар.- **дзе(ідзе) любя**—любой. *Тый там гуляе, каму дзе любя.* Харобрычы (Курыла, 84).

●**лю́бжа**-*жы-жы, ж.*—любовное средство, приворотный корешок. Гсл. *Доля ў чару мне накапала зь нейкай любжы сок настоены.* Крушына: Лебедзь 23.

●**любі́ста**-*сты-сьце, ж.*—заря, лекарств. раст. Гсл.

●**любі́ць,** -*блю̀-біш-бе, несоверш., перех.*—любить. Ар. *Што шайтан любіць?* Кіт. 1а5.

зьлюблёны—причастие в см. им. прилаг. *А яго ж дар — дарагі тавар, куплёны, зьлюблёны.* Севершч.(Косіч 240).

спалюбіць—полюбить. Растсл. *Соверш.*

узьлюбіць, *обыкн. с отрицанием* —внезапно стать любить; полюбить, Нсл. 53. возлюбить. *Твая скула ня ўзьлюбіла таго.* Нсл. *Калі дзеўку нашу любіш, дай пірог; калі ня любіш, вон за парог: не хваліся, што ў нас быў, што нашай Тацянкі ня ўзьлюбіў.* Из песни, Нсл. *Соверш.*

улюбі́ць, 1.—полюбить, Ксл.; Гсл.; Нсл. 658. возлюбить, Ксл. сильно, глубоко полюбить. *Хто любіць Пана Бога і дом Божы, улюбіць яго Пан Бог самога.* Кіт. 31а2. *Твая скула гэтага ня ўлюбіла.* *Послов.* Нсл. *Якую ты ўлюбіш?* Альшані кі Беш. (Ксл.). *Гэты дзед вельмі ўлюбіў пару год мяж лета й восені.* Гарэцкі: Песьні, 13.

2. облюбовать(? С.) Ксл. *Я ўлюбіла гэты цьвет.* Гарадок (Ксл.).

прылю́блеваць-*люю-люеш-люе, несоверш.* —принимать с приятностью. Нсл.504. *Твая скула ня прылюблевае, ня прылюбіла гэтага,*—зн. это тебе не по вкусу. Нсл. *Соверш.* **прылюбіць.** Нсл. 504.

•**любі́цца,** *люблюся, лю́бішся*—любить друг друга. Нсл. 274;Гсл. *Яны даўно мяжсобку любяцца.* Нсл. *Каціліся вазы з гары, на даліне сталі. Любіліся, кахаліся, ды ўжо й перасталі.* Нсл.

•**любка**-*кі, общ.* **1.** возлюбленник,-ница, Нсл. 275. любимец, любимица. *Із сваей любкаю жаніўся.* Нсл. *Любка ты мой сыночку, братка.* Тм. *Хто цябе ўкрыўдзіў, любку майго?* Нсл.

2. *при обращении*—милая. Шсл. *А мая ты любка, як ты добра гаворыш, аж ахвота цябе слухаць!* Ст.

лю́бачка-*чкі-чцы, ласкат.* **1.** *общ.*—милочка, милый, Нсл. милашка. МГсл. *Сястрыца любачка мая!* Нсл.

2. *общ., ирон.*—милый. Нсл. 275. *Адкаціся, любачка мой, я цябе не чапаю.* Нсл. *Любачкі мае! чаго вы прысталі да мяне?* Нсл.

3. *ж., при обращении*—милочка. Шсл. *А мая ты любачка, я ж табе добра кажу: паслухай мяне!* Ст.

лю́бунка-*нкі-нцы, ж., ласкат.*—милашка. МГсл.

•**лю́бы**-*бая-бае*—любимый, милый, Нсл. 275. любимый, излюбленный, Ксл. любимый. Шсл. *Калі мужык любы, дык усё добра будзе.* Ст. *Любыя госьці.* Нсл. *Любая жоначка.* Нсл. *Любага гасьця частуюць увясну мядком, а ўвосень малачком.* *Послов.* Тм. *Во мая любая сукенка!* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Ты імне ня люб.* Нсл. *Сымон сьляпец — лю́бы старац.*

•**люхта**-*ты, ж.*—небольшое отверстие (отдушина) в каменных сооружениях — фундаментах, стенах и печах. НК: Очерки, Но. 641.

•**люд,** *лю́ду, предл. и зват.-дзе, собир.*—народ. Нсл.; МГсл. *Поўная царква люду.* Нсл. *Люд сабраўся.* Нсл. *Як люду зьлюб.* Тм. *Мн. ч.* **людзі**-*дзёў-дзём-дзёў-дзьмі, у людзёх* —люди. *Добры дзень добрым людзём.* НК: Старцы 85. *Людзём пасьцелю сьцелюць.* Дсл.(под гроб). *Шлях працярэбім простым людзём.* Гарун: Белр. марш. *Сьмерць людзём не навіна.* Гарун: Белр. марш. *Ласкат.* **людцы**-*цоў-цом-цоў-цамі-цох.* Шсл. *Усе людцэ бяруцца за работу.* Ст. *У людцоў і на полю робіцца, і дома парадак ідзе.* Ст. *Ласкат.* **людзечкі.** *А людзечкі ж вы мае, ды пячыце вы пану яечню.* Клім. *Ласкат.* **людзюхны.** *Усі людзюхны працуюць.* Дзьве Душы 128. *Увелич.* **людзішчы.** *Ёсьць людзі і людзішчы.* *Послов.* Рапан. 143.

людзіна́-*ны́*—человек вообще, мужчина и женщина. Ар.; Вял. *Людзіна нявучоная, як сякіра нетачоная.* Віцебшч.(Наш Край, 1929, Но. 8-9, 65). *Газэта людзіне, як акно хаціне.* Рапан. 291. *А няхай яго, што за людзіна!* (*зн. благая*). Любча Н. *Вось, гэта дык людзіна!*(*зн. добрая*). Вераскава Н. *Бог, як тварыў Палесьсе, з гліны выляпіў людзіну і на сонейку павесіў, каб яшчэ падсохла гліна.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3-20, стр. 150). *Стары вартаўнічы двор сьцеражэ ад людзіны ліхой.* Гарун: Варажба. *Антарыйскі кодэкс пра̀ваў людзіны.* Блр. Голас, Но. 95.

•**людна**сьць-*ці, ж.*—народ, численность людей, Нсл. 275. население, народонаселение. *У нашага пана зямлі шмат, а людна*сьці *мала.* Нсл.

•**людне́ць**-*ѐеш-ѐе, повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.* **1.** делаться многочисленнее людьми. Нсл. 275. *Сяло наша люднее, палюднела за добрага пана.* Нсл.

2. становиться благовоспитанным человеком. *У лесе людзі дзічэюць, а на людзёх люднеюць.* *Послов.* Рапан. 135.

палюдне́ць, *соверш. к люднець, 1, 2.*

•**лю́дны**-*ая-ае,* **1.**—свойственный порядочным, нормальным людям. *Мужык із жонкаю узноў штось пачалі рабіць ня людна*е..(Косіч 229). *У нашага маладога ды ўсё ня людна*е, *шапка цяляча, чабоцікі парасячы.* Росуха Імгл.(Косіч 244). *Відаць ты дзевачка, адна ў матачкі, хоць адна дый тая людна.* (Косіч 68).

2. многочисленный относительно людей; вмещающий в себе много людей, *Нсл. 275.* людный, многолюдный. *Людная старана.* Нсл. *Царква сядні была людная.*

•**лю́дна, 1.** *нареч. к людны, 1.*

2. *нареч. к людны, 2.*—людно, многолюдно. *Дзе людна, там лацьвей дастаць работніка.* Нсл. *Ср. ст.* **людней.** Нсл. 275. *У цябе сядні людней, чымся ў мяне.* Нсл.

•**людцы́**—*см. под люд.*

•**людзечкі**—*см. под люд.*

•**людзя́насьць**-*ці, ж.*—*людзкасьць,* НК: Очерки 60, Но. 113. человечность, гуманность, умение жить с людьми.

людзянасьць, людзкасьць—понимаются тоже и в знач. умения жить с людьми, сноситься с ними. НК: Очерки, Но. 433.

•**люцыпар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—люцифер. Гсл.; Ар.

•**людзяны, -**-*ная-нае,*—человечный, гуманный.

•**людзяць**-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш.*—бывать в обществе, в свете. Ар. *Соверш.* **алюдзяць**—отереться, приобресть хорошие манеры. *Пабыў дзяцюк у чужых, дык алюдзяў.* Ст. *Соверш.* **палюдзяць**—побывать в хорошем обществе, в свете. *Соверш.* **вылюдзяць**-*яю-яеш-яе, повел.-яйма*—находясь в хорошем обществе, среди лучших людей, развиться, отереться, присвоить хорошие манеры. *Дзяцюк, як пабыў у чужых, дык і вылюдзяў.* Ст.

•**людзі, людзіна**—*см. под люд.*

•**людзкосьць**-*ці, ж.*—человечество. Гсл.

•**людзкасьць**-*ці, ж.* **1.** условные обычаи и обрядность, кои приняты везде и нарушение которых есть нарушением общественных приличий — что свидетельствует о неблаговоспитанности. НК: Очерки, Но. 113—гуманность, человечность, (Гсл.)

2. умение жить с людьми. Ар.; Ксл. *Людзкасьці ў ім няма.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Людзкасьці ў ім няма; ні зь кім не гавора.* Нсл. 275. *См. людзянасьць.*

•**людзкаваць**-*кую-куеш-куе, повел.-куй-куйма, несоверш.*—быть среди хороших людей, в хорошем обществе. *См. людзкавацца, людзяць. Соверш.* **палюдзкаваць**-*кую-куеш-куе*—побыть среди хороших людей, в хорошем обществе. Шсл. *Хай палюдзкуе дзеўка сьветам.* Ст. *См. палюдзяць(под людзяць).*

•**людзкавацца**-*куюся-куешся, несоверш.* —быть среди хороших людей, в хорошем обществе. Шсл. *Хай людзкуецца дзяўчына, хай ідзе гуляе.* Ст. *Во дзе людзкуецца чалавек!* Ст. *Ср. людзяць, людзкаваць. Соверш.* **палюдзкавацца**—побыть среди хороших людей, в хорошем обществе. Шсл. *Мала палюдзкаваўся ён там.* Ст.

•**людзкі**-*кая-кае*—человечный, гуманный, пристойный, приличный, Ар. пристойный, человеческий в лучшем смысле. Шсл. *Не, ня людзкі ты дзяцюк!* Ст. *Ня людзкая твая работа.* Ст. *Людзкага чаго яна набрала: нейкага маціліньня.* Ст. (Шсл. 156). *Людзкі чалавек із усякім пагавора.* Нсл. 275. *См. людзяны. Нареч.* **людзка** —пристойно, прилично. Ар. *Робе людзка, аж глядзець міла.* Ст.

•**людзкі**-*кая-кое,* **1.** человеческий. *Елі людзкое мяса.* Кіт. 13069. *Абы із свае працы жывіціся, а ня зь людзкога дабра.* Зізані: Толкование. *Дзеля выбавеньня народу людзкога.* Малітва пры Сьв. Літургіі(Б. Шляхам, Но. 6-123). *Шлях працярэбім да людзкога жыцьця.* Блр. марш.

2. принадлежащий другим людям. Шсл. *Людзкі статак гладкі, а на наш аж страшна пазіраць, такі худы!* Ст. *Людзкое поле ўжо даўно ўроблена.* Ст. *Людзкія языкі.* Нсл. 275.

•**людзтва**-*ва, ср.* **1.** миряне(люди, не имеющие духовного звания, **С.**), народ. (Нсл. 275; Гсл.). *Людзтва шмат субралася.* Нсл.

2. человечество.

•**люканьне**-*ня, предл.-ню*—нападание с бранью. Нсл. 275. *Ад вашага люканьня і апошні страціў розум.* Нсл.

•**люкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш. на каго* —нападать на кого-л. с бранью, с презрительными восклицаниями. Нсл. 275. *Усё люкаюць а люкаюць на мяне, прамытай вады няма.* Нсл. *Однократ.* **люкнуць**-*ну-неш-не*—крикнуть на кого-л. Нсл. 275. *Люкні на яго, няхай ня дрэме.* Нсл. *Соверш.* **алюкаць**—(криком, частыми нападами, **С.**) довести до уныния. Нсл. 275. *Алюкалі дзевачку, ходзе, як не свая.* Нсл. *Прич.* **алюканы**—частой бранью доведенный до беспамятства, уныния или потери духа. Нсл. 275. *Алюканая нявестка ня ведае за што ўзяцца.* Нсл. *Соверш.* **залюкаць**—запугать кого-л. беспрестанными угрозами, бранью, криком, Дсл. 256. довести до угнетенного состояния насмешками, бранью, Дсл. 243. загнать частой бранью. Нсл. 174. *Маладуха, як маладуха, толькі яна залюкана.* Дсл. *Залюкалі маладзіцу і ступіць ня ўмее.* Нсл.

•**люля**-*лі-лі, ж., дет.*—колыбель. Ар.; Шсл. *Ідзі, дзеткі, у люлю спаць!* Ст.

•**люляць**-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш., дет.*—колыхать(качать, убаюкивать, **С.**) Шсл. *Памаленьку люляй дзяцё, не калышы моцна.* Ст. *Соверш.* **палюляць**-покачать, побаюкать. *Палюляй дзяцё, пакуль я з работаю спраўлюся.* Ст.

•**люлі**, *междомет.*—ужываны калышачы дзеці баю. Нсл. 275; Ар. *Ну люлі спаць.* Нсл. *Лю, люлі, люлі, прыляцелі куры, селі на варотах у чырвоных ботах.* З калыханкі, Ар.; Нсл. *Ласкат.* **люленькі, люлечкі,** *междомет.*—спать в колыбельке. Нсл. 275. *Дзіцятка люленькі хоча.* Нсл.

Нсл.

•**люлька**-*лькі-льцы, ж., област.*—трубка. МГсл. *См. піпка.*

•**люстра**-*ры, дат., предл.-ры, ж.*—зеркало (большое) Ксл.; ПНЗ. *Вялікую люстру купіў.* Варашылы Куз. (Ксл.).

•**люшка, -**-*кі, дат., предл. люшцы, ж.*—вьюшка. Ксл. *Закладзі люшку.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

•**лютоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—злая женщина. *Дый вышлі ж к ёй залвіцы лютоўкі.* Капсамякі Імгл.(Косіч 28).

•**лютар**-*ра, предл. и зват.-ру, м.*—каин. Уселюб Н.(Демид.-Веров 94). *Думаю пайці да царквы, закупіць імшу за свайго лютара, нязбожніка.* Уселюб Н.(Демид.: Веров. 94).

●лю́та, *нареч.* **1.** *к люты,*—жестоко. Нсл. 738; МГсл. *Люта ты абходзішся із сваімі дзяцьмі.* Нсл.
2. очень горестно. Нсл. 738. *Люта нам жыць пры гэтых няўродах.* Нсл.

●лютае́жлівы-*вая-вае*—разборчивый в пище, прихотливый(о людях и животных). Войш.

●лю́тасьць-*ці, ж.*—жестокое обращение, Нсл. 738. жестокость, свирепость. *Ня ўмею угадзіць я свайму мужыку: ці гавора што з імною, усё зь лютасьцю.* Нсл.

●лютава́ць-*тую-туеш-туе, повел.-туй-туйма, несоверш.*—свирепствовать, злиться, Гсл. зверствовать, неистовствовать.

●лю́тневы-*вая-вае*—февральский. Гсл.

●лю́ты-*тая-тае,* **1.** жестокий, зверский, Нсл. 738. свирепый, злой, Гсл. лютой, разъяренный. Шсл. *Люты твой характар, табе ніяк ня ўгодзіш.* Нсл. *Не чалавек ты, а зьвер люты.* Ст. *Кідаецца да малога, як зьвер той люты.* Ст.
2. *о погоде*: –(очень, С.) резкий, холодный, Нсл. 738. лютой. *Люты ўсхапіўся вецер, мароз.* Нсл. *Лютая сёлета зіма.* Нсл.
3. *в знач. сущ.*—месяц февраль. Нсл. 275; Гсл. *Пытаецца люты, ці добра абуты. Послов.* Нсл.
4. *в знач. сущ.*—злой дух. Нсл. 275. *Люты яго ведае.* Нсл. *Лютыя пагналі цябе туды.*

М

●мо' (*сокращ. из* можа), **можа,** (Нсл.; Шсл.; Ксл.)—может быть. Гсл.; Шсл. *Мо' за век чалавек да вялікага жыцьця устане.* Гарун(ст. "Ноч"). *Мо' й так, а ня ведаю.* Ст. *Крыўду на мяне маеш якую? А мо' думаеш, што нельга памагчы тваёй бядзе?* Корзюк. *Ды вось цыганка мо' ўгадае шчасьце?* Кавыль: Думы, 3. *Мо' й затым, калі мы ехалі дамоў, сонца зыркай поўняй, як выглянула-ня зьнікала йзноў.* Лейка: Л. песьня. *Песьняй мо' з табой ізноў зазьвінім.* Жальба. *Мо пачнуць і думкі нашы весялей скакаці. Мо' ўспомне часам хто калісь.* Пушча(Калосьсе, Но. 1-18, 1939 г., стр. 17). *Дзе жылі вы?... Мо' ля рэчкі? Мо ля хаткі?* Гарун: Вясна. *Мо' гэта звада трызны сноў, мо' імі я ў палон забраны?* Салавей: Сіла, 79. *Можа й так добра будзе.* Ст.
360
Можа й мне луча рубель. Ст. *Можа ты маніш.* Нсл. 287. *А можа й так пройдзець.* Тм. *Пагляджу, а можа й мала будзе.* Чараўкі Сян. (Ксл.). *А мо' ты і на кірмаш трактарам паедзеш?* Лявонь, 21. *Ці праўда гэта? А мо' сон?* Кл.: Каліна, 164. *Ён ляжыць хворы, мо' зараз паправіцца.* Ст.

●могалі́цы-*цаў, единств. ч. нет.*—кладбище. Міх. *См. могалкі, могілкі, могільнік, могліцы, магільнік.*

●могалкі-*ак*—кладбище, *единств. ч. нет.* Растсл.

●могілкі-*лак, единств. ч. нет.*—кладбище. Гсл.; Шсл. *См. могільнік, могаліцы, могліцы. Во нехта прыгожа загаласіў на могілках.* Дсл.(*под загаласіць*). *Не на могілкі людзі каханку несьлі.* Гарун: Хаўтуры. *Ночы страшна йсьці на могілкі.* Ст. *Каля могілак асяліўся й не баіцца.* Ст. *См. могаліцы, могалкі, могільнік, магільнік.*

●могільнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —кладбище. Гсл. *Можна было завесьці яе(памерлую) на могільнік.* Дзьве Душы, 104. *См. могілкі, могаліцы, могліцы.*

●могліцы-*цаў, единств. ч. нет.*—кладбище. *Пайшлі назаўтрае на могліцы.* Демид.: Веров., 1896, II, 141.

●мох, *моху, предл. моху, зват. моша, мн. ч. махі-оў-ом-хі-àмі-ох, м.* **1.** мох. Ар.; Нсл. 292. *Воз моху прадаў, дый солі купіў.* Нсл. *Ён паваліўся на купіну моху.* Шакун: Сьлед, 19.
2. плесень. Нсл. 292. *Малако мохам паднялося.* Нсл.

●мохавы-*вая-вае*—моховой. *Пашлі мохавым балотам.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 99).

●можа,—*см. под магчы.*

●можна, *нареч.,—см. под можны.*

●можнасьць-*ці, ж.* **1.** возможность. Гсл.; Нсл. 287. *Купіў бы каня, ды можнасьці няма.* Нсл.
2. достаток, МГсл. средство, (Гсл.) имущество, Нсл. 287. зажиточность, материальная обеспеченность.

●можны-*ная-нае*—богатый, не нуждающийся ни в чем, Нсл. 287. зажиточный, состоятельный. *У нашага пана ўсі можныя людзі, па пяцёра коні маюць.* Нсл. *А есьлі бы хто каму што заставіў, іменьне, людзі, а із стараны хто трэйці...з тае заставы што адняў, тагды тот, каму будзець то адната, пахочаць лі пазваці таго, хто яму заставіў, тот...так многа можнымі людзьмі і ізь землямі маець яму то нагарадзіці.* Стт. 332. *Блага беднаму прававацца з можным.* Нсл. *Ср. ст.* **мажнейшы**—богаче, Нсл. 287. зажиточнее, состоятельнее. *Мажнейшы ён за ўсіх нас.* Нсл.

●можна, *нареч.*—богато, Нсл. 287. зажиточно. *Можна жывець.* Нсл. *Ср. ст.* **мажней**—богаче, Нсл. 287. зажиточнее, состаятельнее.

●**мой,** *м.,* **мае́,** *ср., род.* *майго, дат.* *майму,, предл.* *маім,; мн. ч.* *мае, местоим.*— мой. *У знач. спкм.* **мой, майго, майму,** *м.,* **мая, мае, маей,** *ж.*—муж, жена. Шсл. *А мой сядні паехаў у дровы.* Ст. *I мая ж гэтак сама выдумае нейкую паветру ды носіцца.* Ст.

●**мойскі**-*кая-кае,* **1.** свойственный мне. Нсл. 288. *Мойская работа.* Нсл. *Мойскі голас.* Нсл.

2. любимый мною. Нсл. 288. *Мойская ста́рана.* Нсл.

●**мокры**-*рая-рае*—мокрый. *Уменьш.* **макра́вы.** *Яшчэ макравы мак.* Гарэцкі: Песьні, 62.

●**мокці**-*ну-неш-не; прош. вр.* *мок, мокла, несоверш.*—мокнуть.

адмокці, адмокнуць, Нсл. *соверш.*—вымокнуть(погибнуть от избытка влаги, С.). Ксл.

2. отмокнуть, намокнув, отделиться, отклеиться, отстать.

адмака́ць, *несоверш.(к* *адмокці 1)*—вымокать. Нсл. 376. *Жыта адмакае, адмокла. Надабе перааараць.* Нсл.

2. *несоверш. к* *адмокці 2.*

замокці, *соверш.*—частично намокнуть. *Замокла наша сена.* Ст. *Несоверш.* **замака́ць**—частично намокать. *Замакаюць кулі пад страхою.* Ст.

ізмокці, змокці—измокнуть, стать *шенно мокрым.* Гсл. *Як табе собіла змокці так!* Нсл. 212. *Ізмок, як воўк.* Палесьсе(Хмара, Калосьсе, Но.1-18, 1939, стр. 13). *Несоверш.* **змака́ць**-*а́ю-аеш-ае*—замачиваться. Нсл. 212. *Накрый воз, няхай не змакаець ад дажджу.* Нсл.

●**моладзеж**-*жы, ж.*—молодёж. (Раст.: Северск 137); Ар.; МГсл.

●**моладзь**-*дзі, ж.* **1.** юношество(юность, С.), молодость, малолетство (С.). Нсл. 289. *Моладзь сваю я правеў у чужых краёх.* Нсл.

2. *собир.*—молодёж. Нсл. 289; Гсл. *Усі вы моладзь яшчэ.* Нсл. *З мола́дзьдзю сваею прыедзь.* Нсл.

●**моральнасьць**-*ці, ж.*—нравственность. МГсл.

●**морг**-*га, предл.-гу, зват.* *моржа, м.*—мера около половины гектара.

●**мона́рха**-*рхі-рсе(рху), предл.-рху, зват.-рша, м.*—монарх. Ужэвіч: Граматика Словенская, IIа, 21 ар 1, 22 ар 1, 42 ар 2.

●**мора**-*ра, мн. ч.-ры-раў, ср.*—море. Ар. *Як веле ў морах вады.* Кіт. 5765.

●**морзаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** сморкать в нос возгри. Нсл. 290., *перен.*—плакать, говоря укорительно. Нсл. 290. *Досіць табе морзаць, ідзі еж.* Нсл. *Однкр.* **морзнуць**-*ну-неш-не*—потянуть в нос возгри. Нсл. 290. *Ты прывык морзаць; морзьні толькі яшчэ, то й заробіш па морзах.* Нсл.

●**морзы**-*заў, единств. ч. нет.*—лицо, нос и губы. Нсл. 290. *Ня люба слухаць, морзы свае скрывіў.* Нсл.

●**моркава,** (Рудня Вял.), **морква,** (Нсл.; Гсл.; Раст.; Смоленск 150)-*вы-ве, ж.*—морковь. Нсл. 290; Гсл.; Рудня, Вял. *Моркву садзяць.* Нсл. *Жоўты стаў, як моркава.* Нсл. *Мой хвор мужычок, ды красен, як бурачок, а я здарова ды жоўта, як моркава.* *Послов.* Нсл.

морквіна, НК.: Очерки, 421.—морковина. Нсл. 290. *Морквіна вялікая, як рэдзька.* Нсл. 2,—суп из моркови. НК.: Очерки, 15.

●**морскі**-*кая-кае*—морской. *Быццам гэта з морскай пены нарадзілася Краса.* Крушына: Лебедзь, 58. *А за сталом, бы ў морскім рокаце, шумела весялосьць.* Крушына(Зьніч, 1951, Но. 14-15). *Морскія камяні супакой табе вечны адзвоняць.* Салавей: Сіла, 85.

●**моршчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.*—морщить, собирать в морщины. Ар. *Соверш.* **зморшчыць**—наморщить, МГсл. сморщить, собрать в морщины. Ар. *Прич.* **зморшчаны**—морщинистый. Гсл.

●**моршчыцца**-*чуся-чышся, несоверш.* **1.** морщиться, собираться в морщины. Ар.

2. морщиться, (Шсл.) морщить лицо, делать гримасы. *Чаго ты моршчышся: бяры ды еж.* Ст.

моршчыцца—ссучиваться. МГсл.

●**мост**-*ту, дат.-ту, твор.-там, предл. и зват.* *мосьце; мн. ч.* *масты̀-оў-ом-ы-а̀мі-ох, м.* **1.** мост. Ар. *Ад таго мосту.... налева.* АЗР 1, 1518. *Домляю ракою уверх да мосту.* Тм. *Па чыгункавым мосьце праходзіў загранічны цягнік на Стаўпцы. Дарога цягнулася да мосту.* Шакун: Сьлед, 16. *Цякла Іслач, перасечаная старым угнёным мостам.* Тм. *Лукашонак зышоў з мосту.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Ля мосту зьбіралася моладзь.* Васілёк (Калосьсе, Но.3-16, 1938 г., стр. 132).

2. пол. ПНЗ; Ксл.; Кацельная Пц.; НК.: Очерки, Но. 478; Гсл.; Іг.; Смл.(Максимов: Смоленщина, 457); Юрсл.; Ксл.; Раст.: Смоленск 1-18. *Памый мост у хаце на сьвята.* Кабішча Куз. (Ксл.). *Іван пашоў у хату дый сеў пад мостам.* Погар(Афа́насьев: Сказки, 1, 153). *Перaслаў мост у клеці, можа і ў сенцах перасьцялю.* Юрсл.

*Паждж**ы** з бухтораньням, пацячэць на мост.* Тм. *Гэты мост можна адмыць адно лугам.* Княжыца Куз. (Ксл. *под* *адмыць*). *Шчытны мост у сенцах.* НК.: Очерки, 534. *На мост(у хаце) валіцца чорнае вугальле.* Гарэцкі: Песьні, 32. *Ходзе пац пад мостам з катом.* Пск. Пушк.(Ч. 90). *Зрабі тут (у хаце) мост.* Боўдзіна(Ч. 178). *Уменьш.* **масток**-*тка̀, предл.-тку̀, зват.* *мостку; мн. ч., дат.-тком, мн. ч., предл.-ткох*—мостик. Ар. *Пайшоў каток пад масток, злавіў рыбку за хвасток.* Из нар. сочинений.

мост масьціць—настилать пол. НК.: Очерки, Но.478.

ма́стовае-*вага, в знач. сущ., ср.*—плата за переезд через мост. Любавский: Очерк.

•**мошаст**-*ту, предл. и зват.-сьце, м.*—бархат. МГсл.
•**моташна,** *нареч.* **1.** тяжело. Ксл. *Моташна ўлетку рабіць.* Запрудзьзе Куз. (Ксл.).
2. тошно(о состоянии тошноты, в знач. сказ. **С.**). Шсл. *Галава баліць, дык і моташна.* Ст.
3. тоскливо. Шсл.
•**мотуз,** (Шсл.), **матўз,** (Ар.)-*за*(*зà*), *м.*—обрывок тесьмы, Гсл. узкий и длинный лоскут; служит случайной завязкой, Ар. отрезок веревки. Шсл. *Парваўся ў прасьніцы мотуз.* Ст. *Мотузам адсьцёбаў малога.* Ст. *Зірнуўшы на падвязаныя матузамі ашчэраныя падэшвы выцертых бесхалявак, зжаліўся.* Дудзіцкі("Бацькаўшчына" Но. 45-46, 431-432). *Уменьш.* **матузок**-*зкà, предл.-зкў, зват.-матўзку, мн. ч., дат.-зком, мн. ч., предл.-зкох.* Ар.; Растсл.; ПНЗ; Шсл. *Падперажыся хоць якім матузком.* Ст.
•**мотыль**-*лі, ж., собир.*—множество бабочек. Нсл. 292. *Мотыль напала на капусту.* Нсл. *Ср.* **матыль.**
•**мова**-*вы-ве, ж.* **1.** способность слова. Шсл. *Сымону адняло мовы: нічога не гавора.* Ст. *Каб табе мовы заняло!*(*кляцьба*). Ст.
2. язык. Гсл.; Нсл. 286; Растсл.; ПНЗ. *Мовы твае ня знаю.* Нсл. *Ягонае мовы не разьбярэш.* Нсл.
3. речь. Шсл.; Іванова Куз. (Ксл.); МГсл.; Растсл.; ПНЗ. *Галасочак на лясочак, ціха мова, розна.* ПНЗ.
4. проповедь(речь). Нсл. 286. *Сьвятар мову казаў.* Нсл.
5. разговор. Нсл. 286. *Мову мелі мяжсобку.* Нсл.
6. выговор, выражение словом(произношение звуков, слов языка, **С.**). Нсл. 286. *Яго такая мова.* Нсл.
•**мовеньне**-*ня, предл.-ню*—выговор, произношение звуков, слов. *Мовеньне твае ня людзкае.* Нсл. 286. *Мовеньне ягонае ня наськае.* Тм. *См. мова 6.*
•**мовіць,** *моўлю, мовіш-ве; повел. моў, моўма, несоверш. и соверш.*—говорить, Нсл. 286; Растсл.; ПНЗ; Гсл. молвить. *Сястра патанула, мовіла.* Гараны Імгл.(Косіч 32). *Мовіў, што ня прыдзе.* Нсл. *Мовіць, што няма грошы.* Тм.
2. перех.—читать наизусть. Нсл. 286. *Моў, змоў малітву.* Нсл. *Мовіць сьвятар словы Хрыстовы.* "Малітвы пры сьв. літургіі" 1695 г.(Б. Шляхам, Но. 6, 1970 г. стр. 8). *Моў тую малітву.* Тм. *Прич.* **моўлены**—сказанный. Нсл. 286. *Голас моўлены да разбойніка.* Малітвы пры Сьв. літургіі 1695 г.(Б. Шляхам Но. 1-124, стр. 7). *Слова моўлена, няма чаго назад кідацца.*
Многократ. **маўляць, 1.**—говорить много, повторять. Нсл. 286. *Што не маўлялі яму, ня слухае.* Нсл.
2. рассказывать. Нсл. 286. *Маўляў ня горш тае казкі.* Нсл.

абмовіць-*оўлю-овіш-ове, соверш., перех.* **1.** возвести поклёп, оговорить, оклеветать. Ар.; МГсл. *Каго на сьвеце не абмовілі?* Нсл. 349.
2. оговорить, заранее условиться о чем-л. *Прич.* **абмоўлены, 1.** оговоренный, оклеветанный. Нсл. 349. *Абмоўленаму мала даюць веры.* Нсл.
2. оговоренный, заранее условленный. *Отгл. имя сущ.* **абмаўленьне**-*ня, предл.-ню*—оклеветание. Нсл. 349. *Абмаўленьня твайго пан не паслухаў.* Нсл. *Несоверш.* **абмаўляць**-*яю-яеш-яе, перех.* **1.** возводить поклёп, оговаривать, (Дсл.) клеветать. (МГсл.); Ар. *Пачалі яго людзі абмаўляць.* Дсл. *Ліхія людзі кажнага абмаўляюць.* Нсл. 349. *Людзей зачы абмаўлялі.* Кіт. 1306б.
2. оговаривать, заранее условливаться. *Сын яго другі ня маець ся ў то ўступаці, яко ж духоўніца шырэй абмаўляець.* Гордз. Ак. ХУІІ, 7.
абумовіць, -*оўлю-овіш-ове*—обсудить, рассмотреть, разобрать что-л. *Панове, абумовіўшы а там межы собою і разважыўшы адпоры старон; пазвоў добра выслухаўшы, знайшлі іх міласьць, іж павінна есьць старана пазваная адказаваці.* Суд. Акты, 154(Барысёнак: Адвакатура, 149).
адмовіць-*оўлю-овіш-ве, соверш. каму,* **1.** отказать. Нсл. 376; Ар.; Ксл. *Мы яму адмовілі.* Храпавічы Куз. (Ксл.). *Не адмаўляй, не адмоў імне ў маей просьбе.* Нсл.
2. *с инфинитивом*—отсоветовать. Нсл. 376; Ар. *Імне адмаўляюць, адмовілі людзі жаніцца зь ей.* Нсл.
3. *перех.*—отговорить, отбить. Нсл. 376; Ксл. *Адмовілі ў мяне дзяўчыну.* Жэрына Чаш. (Ксл.).
4. отбить. Ксл.; Нсл. 376. *Служыў татуля добра, але адмовілі людзі да сябе.* Селішча Гар. (Ксл.). *Ад мяне адмаўляе, адмовіў работнікаў.* Нсл.
адмоўлены, *прич. к адмовіць 1, 2, 3.* Нсл. 376. *Чалядка адмоўлена ў мяне суседам.* Нсл. *Парабак адмоўлены суседам.* Дсл.
адмаўляньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к адмаўляць, адмаўляцца,* **1.** отговаривание, советы не делать чего-л. Гсл.; Ар.
2. отнекивание, отговорки. Гсл.; Ар.
адмаўляць-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш. к адмовіць 1, 2, 3. Пачалі адмаўляць людзі дзеўку браць.* Дсл.
амовіць-*оўлю-овіш-ове, соверш., перех.* — *абмовіць 1*—оговорить, оклеветать. Нсл. 363. *Прич.* **амоўлены**—оговоренный, оклеветанный. Нсл. 363. *Не па праўдзе ён амоўлен перад панам.* Нсл. *Несоверш.*
амаўляць, абмаўляць—оговаривать, клеветать.
дамовіць-*оўлю-овіш-ове, повел.-оў-оўма, соверш., перех.* **1.** договорить, окончить говорить.
2. сделать выговор. Нсл. 140.

дамаўляць, *несоверш. к дамовіць 1,* договаривать. Гсл.
2. делать выговоры. Нсл. 140. *Сам ня знаеш, у чым дамаўляеш імне.* Нсл.

замовіць, *соверш.* **1.** *за каго,*—заступиться(словом, С.). Нсл. 175. *Дзякуй, што ты замаўляеш, замовіў слова за мяне перад панам.* Нсл.
2. *што, каму,*—заговорить(болезнь и т. п.). Нсл. 175. *Ё чалавек, што замаўляе боль зубоў; ён і мне замовіў, як рукою адняў.* Нсл. *Цімох замовіў імне зубы.* Ст. *Прич.* **замоўлены**—заговоренный(болезнь и т. п.). Нсл. 175. *Замоўленая кроў.* Нсл. *Замоўленае ад гада цела ня будзе пухці.* Нсл.

памовіць-*оўлю-овіш-ве, повел.-оў-оўма,* **1.** *взаимн.*—поговорить. *Памоў зь ім, ці ня ўступіць чаго.* Нсл. 464.
2. *за каго,*—поговорить в защиту. Нсл. 464. *Памоў за мяне пану.* Нсл.

перамовіць-*оўлю-овіш-ове, соверш., перех.* **1.** повторить сказанное другим. *Кажнае слова за імною перамовіў.* Нсл.
2. переманить к себе. Нсл. 450. *Майго работніка перамаўляе, перамовіў к сабе.* Нсл.
3. *взаимн.*—иметь переговор между собою, Нсл. 405. переговорить, обменяться мнением о ком-чем-л. *Яны перамовілі мяжсобку.* Нсл.

перамаўляць-*яю-яеш-яе,* **1.** *несоверш. к перамовіць 1,*—повторять сказанное другим. Нсл. 405. *Не перамаўляй маіх словаў.* Нсл.
2. *несоверш. к перамовіць 2,*—переманивать к себе.
3. *несоверш. к перамовіць 3,*—переговаривать, обмениваться мнениями о ком-чем-л. *Колькі разоў мы аб гэтым пераняўлялі.* Нсл. 405.

прамовіць-*оўлю-овіш-ове, повел.-оў-оўма, соверш., перех.* **1.** проговорить (произнести, сказать, С.). Нсл. 525., промовить. *Ніхто маладзе слова не прамове. Прамовіла малада нялюбаму.* Кажамлякі Імгл.(Косіч, 27). *Выйдзі, дзяўчына, сэрца адзіна, прамоў хоць слова.* Из песни. *Як зрабілі добрыя людзі вечны дамочак безь дзьвярэй, без аконца, бяз сонца: Не прамоўлю, дзіцятка, ні слоўца.* Из свад. песни, Нсл. *Як загаворыць, дык і сабаку ня дасьць слова прамовіць.* Рапан., 163. *Вось заўтра ён у мяне запяець! Прамовіла дзяўчынка.* Кулакоўскі: Дабраселцы.
2. произнести речь. *Несоверш.* **прамаўляць**-*яю-яеш-яе,* **1.** проговаривать(произносить, С.). Нсл. 525. *Так хворы, што ні слова не прамаўляе.* Нсл.
2. произносить, держать речь. Гсл.

прымовіць-*оўлю-овіш-ове, соверш.* **1.** сказать что-л. в дополнение к сказанному. *Гаварыў, гаварыў — і прымовіў.* *Послов.* Рапан. 140.
2. привести поговорку(*"прымаўку"*) в разговоре.
3. принанять, нанять дополнительно. *Рэдчас і "серадавы жыхар" уважае за карысьнейшае "прымовіць" чужаніна.* Нк.: Пособ. 119.
4. тоже, что *змовіць 1,*но дополнительно к кому-л. *Прымовіць стачыну да суседзкага пастуха.* НК.: Пособ. 119.
5. упрекнуть слегка. Нсл. 505. *Не справядліва ты прымаўляеш, прымовіў.* Нсл.

прымаўляць, *несоверш. к прымовіць 1, 2, 3, 4, 5.*

размовіць-*оўлю-овіш-ове, соверш., што, каму,* **1.** рассказать, сказать. Нсл. 550. *Размоў яму усё гэта, што я табе кажу.* Нсл.
2. привести к размолвке, Нсл. 550. разубедить. *Адныя людзі хацелі жаніць іх, а другія размовілі.* Нсл.
3. развлечь убеждениями. Нсл. 550. *См. размаўляць 4.*
4. внушить. Нсл. 550. *См. размаўляць 5.*

размаўляць-*яю-яеш-яе, несоверш., зь кім*—беседовать, МГсл. разговаривать. Растсл.; Погар Север.(Афанасьев: Нар. рус. сказки, 1, 153); Гсл. *З такім чалавекам нягожа размаўляць, бо нямаш у таго чалавека чаго пытаць.* Кіт. 4468; 61614. *Зьмеевы дачкі размаўляюць прамеж сабою.* Погар(Афанасьев: Нар. рус, сказки, 1, 153). *Пасьцель бела, сьцяна нема, не зь кім размаўляць.* Из песни. Ар.
2. *несоверш. к размовіць 1,*—рассказывать, говорить. Нсл. 550. *Ён свае размаўляець, а таго ня слухае, што яму кажуць. Нсл.*
3. *несоверш. к размовіць 2,*—приводить к размолвке, Нсл. 550. разубеждать. *Нашто табе размаўляць іх, няхай жэняцца, робяць, што хочуць.* Нсл.
4. *несоверш. к размовіць 3,*—развлекать убеждениями. Нсл. 550. *Размаўляй яе, няхай ня тужа так.* Нсл.
5. *каму,*—внушать. Нсл. 550. *Размаўляй яму, каб ён гэтага не рабіў.* Нсл.

вымавіць-*аўлю-віш-ве, соверш., перех.* **1.** выговорить, произнести, вымолвить. *Такая апрысак, што й слова ня дасьць вымавіць.* Нсл. 7(*под* апрысак). *Калі б з табою сегасьветны пан колька слоў вымавіў, то бы ты радаваўся.* Кіт. 5а4. *Ня вымавіў ані слова.* Нсл. 86. *То вымавіўшы, умоўкла.* Кіт. 96612.
2. высказать всё. *Калі б мой язык хацеў а раю вымавіць, не перастаючы мовіў* (*бы*) *год.* Кіт. 12365.
3. сделать особые условия, кроме платы, Нсл. 86. поставить условием, оговорить что-л. в свою пользу при договоре, сделки и т.п. *Вымаўляе, вымавіў сабе новую сьвітку.* Нсл.

4. сделать выговор, упрек, Нсл. 86. сделать выговор, замечание. Гсл. *Вымавіў яму ўсё, што было на сэрцу.* Нсл. *Прич.* **вымаўлены, 1.** произнесенный, выговоренный. Нсл. 86. *Вымаўленага слова ня вернеш.* Нсл.
2. условленный. Нсл. 86. *Вымаўленага пояса не даеш.* Нсл. *Несоверш.* **вымаўляць**-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, перех.* **1.** выговаривать, произносить. Гсл. *Кажнае слова вымаўляй за імною, молячыся.* Нсл.
2. делать особые условия, кроме платы. Нсл. *См. вымавіць в 3-ем см.*
3. делать выговоры, упреки, Нсл. 86. делать замечание, упрекать. Гсл. *Вымаўляеш тое, чаго ня было.* Нсл.

умовіць, *умоўлю, умовіш-ве, соверш., перех.* **1.** убедить, Нсл. 658. уговорить, убедить словами. *Хто ня хочаць, таго ня ўмовіш.* Нсл.
2. *каму, што,*—внушить.
3. договорить(кого-л., С.). Нсл. 658., условиться с кем-л., нанять. *Сьмялейшы будзеш, як умовіш.* Нсл. *См. умаўляць 3. Прич.* **умоўлены, 1.** условленный. Нсл. 658; Ксл. *Умоўленага вам дохтар нам не аддаець.* Чашнікі (Ксл.). *Умоўленае надабе аддаць.* Нсл.
2. договоренный. Нсл. 658. *Умоўлены цесьля.* Нсл. *Падводы ўмоўлены.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **умаўле́ньне**-*ня, предл.-ню*—договаривание. Нсл. 61. *Умаўленьне майстроў.* Нсл. *Умаўленьня на гэта ня было.* Нсл.

умаўляць-*яю-яеш, повел.-яй-яйма, несоверш., каго-што,* **1.** уговаривать, увещать, Ар. убеждать, уговаривать, увещать, Ар. убеждать, уговаривать. Нсл. 658-61; Гсл. *На кірмашу ўмаўляла мама, каб ня купляў гэтае кабылы.* Гарэцкі: Песьні, 60. *Як ні ўмяўлялі яго, ня ўмовілі застацца.* Нсл. 61. *Не ўмаўляй; ня ўмовіш таго, хто сам розум мае.* Тм. *Не ўмаўляй дзеўкі, як сабе хоча.* Нсл. 658. *Отгл. имя сущ.* **умаўляньне**-*ня, предл.-ню*—уговаривание, убеждание. Нсл. 61. *Ні на чыё ўмаўляньне не здаецца.* Нсл.
2. *каму, што,*—внушать.
3. *каго,*—договаривать(кого-л.), Нсл. 658. условливаться с кем-л. *Умаўляй яго на год, ад Каляд да Каляд.* Нсл. *Умаўляй загадзя работнікаў.* Нсл.

•**мовіцца,** *моўлюся, мовішся, несоверш., узаем.*—условливаться. Нсл. 286. *Я мовіўся, змовіўся з табою на тыдзень, а рабіў большы тыдня.* Нсл. *Соверш.* **змовіцца,** (Скар I Ц.)-*оўлюся-овішся,* **1.** уговориться, Ксл. условиться, Нсл. 286. договориться. *Мы змовіліся ўжо з Андрэям.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).
2. сделать заговор. *Змовіліся ўдвух на аднаго мяне.* Нсл. 212.

змаўляцца-*яюся-яешся, несоверш. к змовіцца 1,*—договариваться, Нсл. 212. условиться. *Змаўляцца на год у работнікі.* Нсл.
2. делать заговор. *Мы думалі яны сьміяліся, аж яны змаўляліся.* Косіч 134.

мовіцца, *соверш. мовілася, безлич.*—говорится. Нсл. 286. *Так у нас мовіцца.* Нсл. *Мовілася здуру.* Тм.

абмовіцца-*оўлюся-овішся, соверш.* **1.** ошибиться в слове, говорить то, чего бы не должно было высказывать, обмолвиться.(МГсл.); Нсл. 349. *Абмовіўся, ня тое сказаў.* Нсл.
2. оговориться, сделать относительно чего-л. оговорку; предупредить, объяснить заранее. *Пaслы ад судоў ўсякіх пад соймам вольны будуць, аж пакуль ся із сойму зьвернуць. Аднак жа кажны такі маець ся суду чараз прыяцеля або слугу свайго адмовіці. Стт. 223.*

абмаўляцца-*яюся-яешся,* **1.** *несоверш. к абмовіцца 1,*—ошибаться в слове, обмолвливаться. Нсл. 349. *Кажы ды не абмаўляйся.* Нсл.
2. *несоверш. к абмовіцца 2,*—оговариваться.

адмовіцца-*ўлюся, адмовішся, повел. адмоўся-ўцеся,* **1.** отказаться(отпереться, Гсл.). Ар.; Гсл.; Нсл. 376. *Ніяк не адмовіўся ехаць із ім.* Нсл. *Несоверш.* **адмаўляцца**-*яюся-яешся, повел.-яйся-яймася*—отказываться. МГсл.; Нсл. 376; Ар. *Не адмаўляйся, купі гарэлкі.* Нсл.

амовіцца, *соверш.*—ошибиться, обмолвиться. Нсл. 363. *Амовіўся, ня тое сказаў.* Нсл. *Несоверш.* **амаўляцца.**

дамовіцца-*оўлюся-овішся, соверш.* **1.** договориться, навлечь на себя какую-л. неприятность речами. Нсл. 139. *Ты сядні* (*да,* С.) *чаго колечы ды дамовішся.* Нсл.
2. намекнуть.

дамаўляцца-*яюся-яешся,* **1.** *несоверш. к дамовіцца.*
2. намекать. Нсл. 140. *Ці чуеш да чаго ён дамаўляецца? Дамаўляецца, каб падаравалі яму каня.* Нсл.

замовіцца-*моўлюся-мовішся, соверш. к замаўляцца.* Нсл. 174. *Несоверш.* **замаўляцца**-*яюся-яешся-яецца, взаимн.* **1.** долго беседовать. Нсл. 175. *Не замяўляйцеся там дужа: замовіцеся — позна будзе йсці двору.*
2. делать друг другу неприятные намёки. Нсл. 175. *Замаўляюцца, замовіліся мяжсобку да сваркі.* Нсл.
3. заговариваться о беспамятстве. Нсл. 175. *Замаўляецца, сам ня ведае, што гавора.* Нсл.

намовіцца-*оўлюся-овішся, соверш.* **1.** условиться. *Муса намовіўся із жаной сваей.* Кіт. 80а8.
2. сделать соглашение с целью совместного осуществления преступного замысла, сделать сговор, заговор. *Намаўляюцца, намовіліся пабіць мяне.* Нсл. 312.

намаўляцца-*яюся-яешся, повел.-яйся-яймася,* **1.** *несоверш. к намовіцца 2.*

2. *страд к намаўляць 1.*,—склоняться на убеждения. Нсл. 312. *Дзеўка стала намаўляцца патроху.* Нсл.

перамовіцца-*оўлюся-овішся, соверш., взаимн.* **1.** переговориться. Нсл. 406. *Перамаўляйцеся; як перамовіцеся, можа тады й заладзім справу.* Нсл.

2. наговорить друг другу грубостей, неприятностей, упреков. Нсл. 406. *Перамовіўшыся мяжсобку гневаюцца.* Нсл.

перамаўля́цца, 1. *несоверш. к перамовіцца 1,* Нсл. 406—переговариваться. Гсл. 2.

2. *несоверш. к перамовіцца 2,* Нсл. 406. *Ня ідзі да іх.: яны сталі мяжсобку перамаўляцца.* Нсл.

прамовіцца-*оўлюся-овішся, несоверш.* —ошибиться в речи и в особенности высказать то, чего не следовало бы говорить, Нсл. проговориться. *Глядзі, не прамаўляйся, не прамоўся.* Нсл. *Несоверш.* **прамаўляцца**—проговариваться.

прымовіцца-*оўлюся-овішся, несоверш.* — намекнуть(на что-л.). *Прымаўляецца, прымовіўся, каб яму падараваў доўг.* Нсл. 505. *Несоверш.* **прымаўляцца**—приговариваться к чему-л., Нсл. 505. намекать(на что-л.).

размовіцца-*оўлюся-овішся, соверш.* **1.** разговориться. *Як размовіліся, дык і пазнаёміліся.* Нсл.

2. поспорить, поссориться. Нсл. 550. *Сваты размовіліся дый разьехаліся.* Нсл.

размаўля́цца-*яюся-яешся* **1.** *соверш. к размовіцца 2,*—спорить между собою, разноречить, ссориться. Нсл. 500. *Усё хараша гаварылі мяжсобку, а наапошку размаўляцца сталі.* Нсл.

2. разговаривать, толковать о деле. Нсл. 550. *Размаўляйцеся, размоўцеся мяжсоб, пакуль я прыду.* Нсл.

вы́мавіцца, *вы́маўлюся, вы́мавішся, соверш.* **1.** отговориться. Гсл.; Ар. *Вымаўляйся, не вымаўляйся, ня вымавішся быць у мяне кумам.* Нсл. 86.

2. выболтать, выболтаться(проговориться, С.). Нсл. 86. *Глядзі, не вымаўляйся, ня вымаўся, хоць бы як пыталі.* Нсл.

вымаўляцца, *несоверш.* **1.** отговариваться. Гсл.; Ар. *См. вымавіцца 1.*

2. выбалтывать, Гсл. выбалтываться. Нсл. 86. *См. вымавіцца 2.*

умовіцца-*оўлюся-вішся, соверш.* **1.** договориться. *Ср. умаўляцца 1.*

2. условиться. *Ср. умаўляцца 2. Несоверш.* **умаўляцца, 1.** договариваться. Нсл. 658. *Ня хоча ўмаўляцца на год.* Нсл.

2. *взаимн.,*—условливаться. Нсл. 658. *Мы цяпер умаўляемся мяжсоб, ды калі б не адкідацца потым.* Нсл.

3. склоняться на убеждения. Нсл. 6Ҭ. *Цьвярды ў сваім, ніяк не ўмаўляецца.* Нсл.

•моўкці-*ну-неш-не, несоверш.*—молкнуть, умолкать. *Соверш.* **замоўкці,** Нсл. 174. замолчать. *Замоўкні, а то па мордзе заробіш.* Нсл. 174-175. *Соверш.* **умоўкці,** —умолкнуть, замолчать. *То вымаўвіўшы, умоўкла.* Кіт. 96б12.

маўчэць-*чу́-чы́ш-чы́ць, несоверш.*—молчать. *Соверш.* **амоўчыць**-умолчать, утаить. Нсл. 363. *Амоўчыць свой выступак.* Нсл. *Прич.* **амоўчаны**—умолченный, утаенный. Нсл. 363. *Амоўчаную віну выказаў.* Нсл. *Соверш.* **памоўчыць**—помолчать. Нсл. 465. *Лепі будзець, калі памоўчу.* Нсл. *См. памаўчэць. Соверш.* **памаўчэць**—молчать некоторое время, помолчать. Нсл. 286. *Дай, Божа, у добры час сказаць, а ў ліхі памаўчэць. Послов.* Нсл. *Ня можаш памагчы, дык валей памаўчы. Послов.* Нсл.

змоўчыць, *соверш.-чу-чыш-ча*—промолчать. Нсл. 212. *Валей змоўчыць, чымся надражацца.* Нсл. *Хацеў спытацца і ўзноў змоўчыў.* Дзьве Душы, 141. *Несоверш.* **змаўка́ць**-*а́ю-а́еш-а́е, повел.-а́й-а́йма, несоверш.* **смолкать.**

прамоўчаваць-*чую-чуеш-чуе; повел.-чуй-чуйма, несоверш.*—промалчивать. Нсл. 526. *За што мы яму гэта прамоўчуем, прамоўчылі?* Нсл. *Соверш.* **прамоўчыць** —промолчать. Нсл. 526. *Лепі, калі прамоўчыш.* Нсл. *Прич.* **прамоўчаны**—промолченный. Нсл. *Прамоўчанае слова ня псуець.* Нсл.

•моўнасьць-*ці, ж.* **1.** выразительность. Нсл. 286. *Добра баіць, але моўнасьці ў яго няма добрае.* Нсл. *Гавары з моўнасьцю.* Тм.

2. красноречие, Нсл. 286. красноречивость. *Моўнасьць ягоная харошая.* Нсл.

•моўны-*ная-нае,* **1.** словесный, Нсл. 286. способность говорить. *Статак ня моўны, нічога ня скажа.* Нсл.

2. разговорчивый. Нсл. 286. *Пан наш моўны, з кажным пагавора.* Нсл.

3. красноречивый. Нсл. 286. *Моўная ка́зань.* Нсл.

4. *нареч.* **моўна**—выразительно, громко. Нсл. 286. *Кажы моўна.* Нсл.

•моўчанька, *нареч.*—тихонько. Нсл.

моўчкі—молчаливо.

•моўчыкам, *нареч.*—з молчком. Нсл. 286; Шсл.

•моц, *моцы-цы, ж.* **1.** сила, Нсл. 292. физическая сила, мощь. *Моц'ю ўзяў.* Нсл. *Моц мае ў руках.* Нсл. *Моцы ня стала дзяржаць.* Нсл.

2. сила, важность. *Хто ужывае херам (араб. забароненае), сем рэчай злога, сабе шкадлівага мае мець: першае, жывот яго будзе чоран і просьба яго да Пана Бога будзе недаходна і моцы мець ня будзе.* Кіт. 65б4.

3. могущество. *Бога твайго ў якой моцы разумееш?* Кіт. 4а7.

4. власть. *Ня думайся, ён мае вялікую моц: яго ўсе баяцца.* Ст.

5. моц—*цы, ж. и* **моц-***цу, м.* (Нсл.)—крепость, Шсл.; Ксл.; Нсл. 292. спиртуозная крепость. *Квас ўвыйшоў у самую моц.* Ст. *Ані ня мае моцы.* Новае Сяло (Ксл.). *У гарэлцы моцу мала.* Нсл. *Піва моц свой страціла.* Нсл. *Моцы не бярэць.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**моца**-*цы-цы, ж.* **1.** власть. Нсл. 292. *Моцу мае над намі.* Нсл.

2. сила, крепость, Нсл. 292. спиртуозная крепость. НК: Очерки, Но. 152. *Моцы няма ў руках.* Нсл. *Піва моцу мае.* Нсл.

3. *в отношении к человеку*—нравственная (но не физическая) мощь человека. НК.: Очерки, Но. 152.

•**моцны**-*ная-нае,* **1.** свидетельствующий о физической силе; сильный, крепкий, мощный (об органах тела); крепкий, жизнеспособный; здоровый, сильный, выносливый.

моцная арганізма,—сильный, звучный, крепкий(о голосе).

2. *о человеке*—сильный нравственно. *Ср. моца 3.*

3. имеющий возможность. *Бог рызк* (*араб., еміну*) *даваці моцан ест.* Кіт. 4а9. *Пан моцны, ўсё зрабіць над імною.* Нсл.

4. сильный. Ар.; Нсл. 292; Шсл. *Моцны стук.* Ст. *Моцны мой Божа!* Ст.

5. крепкий. Ар.; МГсл.; Нсл. 292. *Ай, моцны кухлік, не разьбіўся!* Зямковічы Сян. (Ксл.). *Моцная вяроўка.* Нсл.

6. (имеющий спиртуозную крепость, Ар.), крепкий, Нсл. 292; Шсл. содержащий много растворенного вещества. *Тыя людзі напіткі моцныя маюць піць.* Кіт. 56а14. *Моцны квас.* Ст. *Моцная гарбата.* Ар.

Нареч. **моцна, 1.** сильно. Шсл.; Ар.; Гсл.; Нсл. 292. *Моцна выцяў, аж сіняк усхапіўся.* Ст. *Моцна сьцебануў яе.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Моцна сьціснуў, выцяў.* Нсл.

2. крепко. Ар.; Гсл.; Нсл. 292. *Тыя людзі расказаньне Божа моцна дзяржаць.* Кіт. 36б15. *Скрыня моцна зроблена.* Ар.

3. громко. *Чытай моцна, каб ўсе чулі.* Ст.

4. шибко, Шсл. скоро, быстро. *Коні бягуць моцна.* Ст.

5. очень, Нсл. 292. весьма, сильно. *Моцна п'яны.* Нсл. *Моцна разумны.* Нсл. *Моцна баліць.* Ар.

•**моч**-*чы, ж.*—моча. *Шайтан рэк: "Мае брацьця ражоныя ты я, каторыя стоячы моч пушчаюць, і тыя, што мочы несьцерагуцца.* Кіт. 60а7, 10. *Калі моч пусьціць, шлогна саромські мыць трэба.* Тм. 72а6.

•**мочыва**-*ва, ср.*—что мочится или назначено в мочку, лен и пенька, холст и проч. Пск., Тверск. (Даль). *Два мочывы выцягнуў.* Рэчына Куз. (Ксл.).

•**мабыць,** *нареч.*—вероятно. Сц.; МГсл.; Ксл.; Нсл. 276. *Мабыць ён ня прыйдзе.* Шаркі Куз. (Ксл.). *Надвор'е, мабыць, паправіцца.* Нсл. *Цішэе ў Сымона — расходзяцца, мабыць людзі.* Лазукі Чаш. (Ксл., *под* цішэць). *Сядня, мабыць, будзе дождж.* Ст. *Пан мабыць сядні, ці ня прыедзе.* Нсл. *Адна ў нас з вамі, мабыць, доля.* Кавыль: Ростань, 19. *Мабыць чакаў, каб выгаварыліся ўсе колькі-хоцяя.* ЗСД. 41. *Мабыць сотні год прастоіў гэты магутны асілак, баронячы маладыя зарасьнікі ад нягоды.* Гамолка. *Я іду наперад, мабыць не адзін.* Дуб.: Наля, 15.

•**магá,** *магі, мазè, ж.* **1.** сила. Нсл. 287. *Не ў магу мне гэта.* Нсл. *Не мага мая далей цярпець.* Нсл.

2. возможность. Нсл. 287. *Дай, колькі магі маеш.* Нсл.

як магá—как только возможно. *Як магà пабеглі да хаты.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 108). *Мацніся як мага, пакуль будзе адкуль помач.* Нсл. 292.(*под мацніся*).

•**магазы́н**-*ну, предл. и зват.-не, м.* **1.** (торговое предприятие, продающее товар в розницу, а также помещение, приспособленной для такой продажи, С.), магазин, МГсл.; Ар.; Ашмяна, большая лавка. *Спраўнік к магазыну сваю пячатку прыклаў.* Нсл. 413(*под пячатка*). *Купіла цукру ў магазыне.* Ашмяна.

2. вместилище для жидкостей и газов, резервуар. Ар. *Резервуар керосиновой лампы.* Ар.; Пухлінка Сян. (Ксл.). *Мала ўжо газы ў магазыне лямпы.*

3. лабаз, помещение для продажи или хранения зерна, муки.

•**магазы́нка**-*кі, дат., предл. магазынцы, ж.*—ламповая горелка. Ксл. *Трэба купіць магазынку ў лямпу.* Рулёўшчына Сян. (Ксл.).

•**магазыньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—(заведующий *"магазынам"*в 3-ем зн., Ар.), лабазник. МГсл.

•**магалейка**-*йкі-йцы, ж.*—маленькая сумочка, в которой носят *"крэсіва, крэмень и цьер".* Сержпутовский(Жив. Старина, 1909, I, 40). *См. агнявіца.*

•**магарычнік**-*ка*—свидетель при найме земли. Свидетели при найме земли названы *магарычнікамі.* Гордз. Ак., XУII, стр. XXXУ.

•**магатá, не ў магату.** Дсл.(*под арестант*). *Рыштант такі, не ў магату бярэцца.* Дсл.(*под арестант*).

•**магдáн**-*нà, зват. магдàне, мн. ч.-ны̀-ноў-ном-ны-намі-нох, м.*—дегтярный завод. Ксл. *У магдане таншы лзёгаць, чымся ў Сяньне.* Пажыткі Сян. (Ксл.).

•**магéрка**-*ркі-рцы, ж.*—небольшая войлочная шапка, Гсл. великолитовская (белоруская) поярковая шляпа без палей, Косіч 227. поярковая шляпа, Растсл. валеная белая шапочка великолитвинов (белорусов), с загнутыми краями в роде шляпной тулы. Віц. (Даль). *См. маргелка.*

•**магільнік**-*ку, предл.-ку, зват. магі́льніча, м.*— кладбище. Ар.; Ксл.; Рудня Аз.; Закур'е Чаш. (Ксл.). *Каля магільніку я баюся хадзіць.* Купіна Віц. (Ксл.).

•**магнэз**-*эзу, предл. и зват.-эе,* (Гсл.), **магнэс**-*эсу, предл. и зват.-эсе* (Ар.; Шсл.; Нсл. 277; Ксл.)—магнит. Ар.; Гсл.; Кляшчыно Беш. (Ксл.). *Як магнэсам цягне яго туды.* Ст. *Магнэс цягнець.* Нсл.

•**магнэзавáць**-*зўю-зўеш-зўе, повел.-зўй-зўйма, несоверш., перех.*—магнитизировать. Гсл.

•**магнэс,**—*см. под магнэз.*

•**магутнасьць**-*ці, ж.*—могущество. Гсл.

•**магýтны,** *-ная-нае*—могущественный. Гсл.; Ксл. *Лес магутны, рака шырокая плачуць.* Іванова Куз. (Ксл.). *Магутны жыхар.* НК.: Пособ., 94. *Нареч.* **магýтна**—могущественно.

•**магучы**-*чая-чае,* **1.** могучий.

2. мощный, могущественный, имеющий власть. Нсл. 287. *Ты магучы нас і пакараць і памілаваць.* Нсл. *Бог магучшы за ўсіх.* Нсл.

3. богатый. Нсл. 287. *Ён магучы мужычок.* Нсл. *Нареч.* **магуча, а)** сильно. Нсл. 287. *Магуча паціснуў.* Нсл. **б)** много. Нсл. 287. *Магуча ты сядні пацягнуў.* Нсл. **в)** богато. Нсл. 287. *Жывець магуча.* Нсл.

•**магчы́,** *магў, можаш, можа, несоверш.* **1.** мочь. Ар.; Шсл.; Гсл. *Калі буду магчы, дык зраблю.* Ст.

2. *3-ее лицо ед. числа наст. вр.* **можа,**—может быть. Ар.; Растсл.; Шсл.; Нсл. 287; Ксл. *Можа на двое варожа. Послов.* (Ляцкі, 21). *Можа ты маніш.* Нсл. *А можа й так пройдзе.* Нсл. *Пагляджу, а можа й мала будзе.* Чараўкі Сян. (Ксл.). *Выгартаюць жар (можа дзе галавешка, каб не закурылася).* Горадна (Полесье, 182). *Хочаце можа, Ігнаце, пагрэцца.* Гарун: Варажба.

Отгл. имя сущ. **мажэньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—возможность, сила. Нсл. 287. *Мажэньня няма.* Нсл.

.**падмагáць**-*дю-деш-де, повел.-дй-дйма, несоверш., каму*—пособлять, Нсл. 444. помогать. *Падмагайце, памажыце коням на гару ўзьвезьці вазы.* Нсл. *Соверш.* **падмагчы.** Нсл. 444.

•**магчы́ма,** *нареч.*—возможно, допустимо. Гсл.

•**магчы́мы**-*мая-мае*—возможный, допустимый, могущий быть.

•**магчымасьць**-*ці, ж.*—возможность. Гсл.; Ксл. *Якая тут магчымасьць, ні каня, ні кароўкі?* Дубнікі Сян. (Ксл.). *Пролетарыяту пастаноў СНК...стварае яшчэ большыя магчымасьці.* Пісьменьнікі БССР аб рэформе правапісу блр. мовы. В Минске, 1934 г., стр. 9.

•**мах**—миг. МГсл.

•**мах,** *междометие*: означает мгновенное движение, вместо *махнуў.* Нсл. 283.

•**маховы**-*авя-вае*—моховой. *Маховы дыван.* ЗСД. 80.

•**махала**-*ла, мн. ч.-лы-лаў, ср.* **1.** ветвь или хворостинка для отогнания животных, Нсл. 282. предмет для отмахивания. Шсл. *Адганяй махалам куры, гусі, вароны, сьвіньні.* Нсл. *І махалам ад іх не адмахаешся.* Нсл. *Вось жа куры лезуць у грады: хоць ты махалам на іх махай.* Ст.

2. маятник. МГсл.

•**махам,** *нареч.*—мгновенно. МГсл. *Яны махам крутнуліся ў бок.* Дзьве Душы, 92.

•**махáнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—механик.

•**махавікі́**(*один* **махаві́к**)-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—грибы, растущие на моху, поросшем сосняком, НК.: Очерки, 30, Но. 65. грибы, отличающиеся от *"масьлякоў"* лишь тем, что имеют табачный покров и растут на болотинах, хотя и в соседстве с болотными соснами. НК.: Очерки, 473.

•**махавы́ сажань**—довольно неточная мера. Если иметь в виду расстояние между растянутыми в сторону руками возрастного человека, по концы пальцев, то сажень едва будет доходить до 2 и 2 арш. НК.: Очерки, Но. 930.

•**махáць**-*аю-аеш-де, повел.-дй-дйма чым, несоверш.* **1.** делать движения, взмахи по воздуху, махать. Ар.

2. махая чем-л., давать знак. Нсл. *Пан палкаю махае, сварыцца, што мы ў гаросе сядзім.* Нсл. *Соверш.* **замахáць**—начать *"махаць".*

3. итти скоро, бежать. Нсл. *Як ты борзда махаеш, з табою іці ня справішся.* Нсл.

махнýць-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* **а)** *однкр. к махаць 3.* Нсл. 282. *Махнуў, аж пыл падняўся.* Нсл.

б) *перех.*—наскоро выслать. Нсл. 282. *Махні яго куды-колечы дні на два.* Нсл. *Махні каня свайго назад.* Тм. *Соверш.* **абмахáць** *што*—оббежать, скоро обойти. Нсл. *Абмахаў усю аколіцу, пакуль даіскаўся.* Нсл. *Усі сёлы абмахаў.* Нсл.

4. *што,*—скоро делать. Нсл. *Не па нашаму ты махаеш сваю работу.* Нсл.

5. мотать(нерасчетливо тратить, **С.**). Нсл. 282. *Соверш.* **размахаць.** Нсл. *Махае, размахае бацькава дабро.* Нсл.

6. врать. Нсл. 382. *Нашто табе махаць, калі гэта ня праўда?* Нсл. *Соверш.* **змахнýць** *-нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніце*—соврать. Нсл. *Ты заўсёды махаеш, змахнеш.* Нсл. *Соверш.* **падмахнýць, 1.** надуть, обмануть. Нсл. 443. *Падмахнуў мяне Жыд на мерцы.* Нсл.

2. своровать. Нсл. 443. *Ты ўжо тут падмахнуў нешта.* Нсл.

абмáхаваць-*хую-хуеш-хуе каго, несоверш.*—обманывать. Нсл. 349. *Таргачы абмахуюць нашага брата часта.* Нсл. *Однкр.* **абмахнýць**-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, каго*—обмануть, Нсл. 349. надуть, поддеть. Гсл. *Ты мяне ня раз абмахнуў, ды цяпер не абмахнеш.* Нсл. *Вы ж мяне абмахнулі, за добры жупан далі дзіравую сьвітку.* Гсл.

адмахáць, 1. наскоро или быстро исполнить работу. *Бач колькі лугу абмахалі.* Дсл.

2. о быстром движении, быстрой езде. Дсл. *Адмахалі вёрстаў сто.* Дсл. *Я сядні абмахаў дваццаць вёрстаў.* Вейна Сян. (Ксл.).

•**маха́цца**-*аюся-аешся,* **1.** шататься. Нсл. *Махаюся патроху.* Нсл. *Однкр.* **махну́цца**-*нуся-нешся-нецца-немся-ніцеся.* Нсл. 282. *Ён тут махнуўся, што-колечы падмахнуў.*
2. тереться. Нсл. *Чаго ты тут махаешся?* Нсл.
3. обороняться(отмахиваться, С.). Нсл. *Соверш.* **адмахацца.** Нсл. **1.** отбиться. Дсл. *Махалам махайся не адмахаешся ад іх.* Нсл. *Пшчолы як уязьвілісь — ніяк не адмахаешся — хоць у ваду лезь.* Дсл.
2. устать после сильной физической работы, притомиться от старости. Дсл. *Адмахаліся ручанькі, стамаваліся ножанькі, псюк пад каменкамі кусае.* Дсл. *Соверш.* **замахацца, 1.** заколыхаться. Нсл. 174. *Галіны на дзерве замахаліся.* Нсл.
2. утрудиться, устать. Нсл. 174. *Замахацца на рабоце.* Нсл. *Соверш.* **замахнуцца**—сделать движение рукой с целью ударить. Дсл. *Соверш.* **падмахну́цца**-*нуся-нешся-нецца-немся-ніцеся, соверш.*—ошибиться, обмануться по скорости. Нсл. 443. *Падмахнуўся, перадаў троху за каня.* Нсл.
абма́хавацца-*хуюся-хуешся, повел.-хуйся-хуймася, несоверш.* **1.** махать мимо, не впопад. Нсл. 349. *Абмахуешся каторы раз.* Нсл.
2. ошибаться в счете или расчете. Нсл. *З таргачамі заўсёды абмахуешся.* Нсл. *Соверш.* **абмахнуцца, 1.** промахнуться. Гсл.; Ксл.; Юрсл. *Ага абмахнуўся, хацеў удырыць, але ня лучыў.* Нсл.
2. ошибиться(в счете или расчете, Нсл.) Гсл.; Ксл.; Юрсл. *На гэтым ён абмахнуўся.* Жабяньцяі Сур. (Ксл.). *Як табе памагала абмахнуцца?* Нсл. *Здаецца й глядзелі — і абмахнуліся: купілі кульгавага падсьвіначка.* Юрсл.
3. попасть в просок. Гсл.
•**ма́хір**-*ра, предл. и зват.-ру, м.*—пройдоха, мошенник, ловкач. НК.: Подпос, Но. 42.
•**махля́рства**-*ва, предл.-ве, ср.*—плутовство, МГсл. плутовство, мошенничество. Ар.; Міх.
•**махляваты**-*тая-тае*—плутоватый. Нсл. 282. *Махляваты дзяцюк.* Нсл. *Махляватая дзеўка.* Нсл. *Махляватая справа.* Нсл.
•**махлява́ць**-*люю-люеш-люе, повел.-люйлюйма, несоверш.*—плутовать. Нсл. 282; Ар.; Ксл.; Шсл.; Ряз. (Даль.). *Ча ты махлюеш імне, быць я табе паверу?* Марцінкава Куз. (Ксл.). *Няма чаго махляваць: колькі старгаваліся, дык і плаці.* Ст. *Не махлюй!* Нсл. *Махлюеш, кажы праўду.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **махлява́ньне**-*ня, предл.-ню*—плутовские извороты. Нсл. 282. *Пакінь махляваньне, а прызнайся валей у ўсім.* Нсл. *Соверш.* **змахляваць**—сплутовать, смошенничать. *Змахляваў такі ён імне рубля.* Ст.
•**махля́р**-*яра̀, предл.-яру̀, зват.-яру, мн. ч.-ры-роў-ром-роў-ра̀мі-рох, м.*—плут, Ар.; Шсл.; Нсл. 282. мошенник. Ар. *Глядзі, чалавеча, каб гэты махляр цябе не падмахнуў.* Ст. *Самасей ходзе на волі, зладзюга, махляр, прайдзісьвет.* Макаёнак: Каб людзі....
•**махля́рка**-*ркі-рцы, ж.*—плутовка. Ар. *См. махлёўка.*
•**махлёўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—плутовка. Нсл. 282. *Цябе махлёўку усі знаюць.* Нсл. *См. махлярка, ср. сяброўка.*
•**махну́ць,**—*см. под махаць.*
•**махну́цца,**—*см. под махацца.*
•**махны́тка**-*ткі-тцы, ж.*—головня, еще не погасшая, размахиваемая для разведения огня. Нсл. 282; Сакуны 82. *Махныткаю занёс агонь.* Нсл.
•**махра́**-*ры̀-ры, ж.* 1. бахрома. Нсл. 292. *Махрою абшыта хустка.* Нсл.
2. мохор, обношенный край чего-л. холщевого. Нсл. 292. *Махра валочыцца.* Нсл. *Мохры вісяць з пад адзежы.* Нсл.
•**махрачы́**-*чоў-чом, мн. ч., предл.-чох*—бахрама. Аш.
•**махру́тка**-*ткі-тцы, ж.*—замухрытка. Ксл. *Ня будзь ты махруткаю.* Сухарукава Аз. (Ксл.).
•**мае**—мои; моей(род. п. ж. рода). Гсл. *Сярод вас, мае вы дзеткі, мае суджанай няма.* Гсл.
•**маемасьць**-*ці, ж.*—имущество, состояние. БНсл.; МГсл.; Ст.—акты, имущество. Гсл. *У 1528 г....дзяржаўца меў абраць двух зямлян "годных веры", каторыя мелі аб'ехаць усі (панскія) двары, перапісаць....колькасьць людзёў у іх, іхныя сохі і наагул "маемасьць".* Любаўскі: Очерки,'
Адбыўся падзел партыйнае маемасьці. Зімёнка(Беларус, 154). *У Рыме трэ' было спратаваць людзёў, што выдаваліся небясьпечнымі, абдзіраць іх маемасьць.* Кво вадыс, 265.
ляжачая маемасьць —недвижимое имущество. Ст. Акты.
рухомая маемасьць—движимое имущество. *Спадыбаецца ўсяе маемасьці.* Цялеш(Дзесяць, 13).
•**маёвы**-*вая-вае,* **1.** майский. МГсл.; Ар.; Нсл. 277; Лужасна Куз. (Ксл.). *Маёвы жук.* Нсл. *Маёвае гуляньне.* Нсл. *Сядні цёпла, як маёвы дзень.* Тм.
2. зелёный. Нсл. 277. *Маёвы колер.* Нсл. *Маёвая хустка.* Тм.
•**мадзе́ць**-*ею-ееш, мадзее; повел.-дзейдзейма, несоверш.* Ряз. (Даль.); Мчэнскі п.(Будде: Тула-Орел, слов.)—кое-как перебиваться, Нсл. 277; Гсл. прозябать(о людях, С.). Ксл.; Гсл. —вести унылую, безрадостную жизнь, пустое существование, прозябать. Віц. (Нік). *Прышоў Бог да тэй да пеклы, дый пытаецца ў дзябла: "Як тутацька маешся, чорцюхна? Ніщто, Спадару, якні-як мадзеем....таксама й наша жыцьце: Хвала Божухну, троху мадзеем.* НК.: Старцы, 92. *Ня жывем, а мадзеем.* Нсл. *Мадзею патроху.* Нсл. *Як-колечы ма-*

дзею. Пустынкі Сян. (Ксл.). *Ат! Мадзеем патроху, бяз хлеба не сядзім.* Гсл. *Як-ніяк мадзеем!* Віцебш. (НК.). *У імкненьню да сонца жыцьцё не мадзее.* Салавей(Ускалось, Но. 10, стр. 10). *Асуджаны....маўчаць і мадзець.* Машара(Калосьсе, кн. 1, 1935 г., стр. 12). *Отгл. имя сущ.* **мадзе́ньне**-*ня, предл.-ню* —прозябание, жалкое существование. Гсл.

•**мадзіца**-*цы, област.*—молодица. Растсл.

•**мазоленьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к мазоліць, мазоліцца,* **1.** натирание мозолей. Нсл. 287.

2. долгое держание в руках. Нсл. 287. *Мазоленьне работы толькі.* Нсл.

•**мазоліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.* **1.** натирать мозоли. Нсл. 288. *Не мазоль сваіх рук.* Нсл.

2. небрежно или медленно работать. Нсл. 288. *Доўга ты мазоліў мае боты.* Нсл.

3. держать, не выпуская из рук. Нсл. 288. *Мазоліў грош, пакуль згубіў.* Нсл.

•**мазоліцца**-*люся-лішся, несоверш.* **1.** забавляться, заниматься с кем или с чем. Нсл. 288. *Досіць табе мазоліцца зь ім, няхай ідзець пагуляе.* Нсл. *Перастань мазоліцца з грашмі.* Нсл.

2. медленно и небрежно заниматься. Нсл. 288. *Тры дні мазолішся над гэтай пустой работаю.* Нсл.

•**мазоль**-*заля́, м.*—мазуль. Ар.; ПНЗ.

•**мазалёвы**-*вая-вае,* **1.** приобретенный трудом, усилием. Нсл. 287. *Мазалёвыя грошы.* Нсл. *Ці імкнуцца да сьвятыні паставіць "сьвечачку на свае мазалёвыя" (грошы).* Севершч.(Косіч 57).

2. требующий трудов, усилия. Нсл. 287. *Мазалёвы заработак.* Нсл. *Мазалёвая праца.* Нсл.

3. имеющий мозоли, Нсл. 287. мозолистый. *Мазалёвыя рукі.* Нсл.

•**мазаляваны,** *-ная-нае*—приобретенный трудом, усилием. Нсл. 287. *Мазаляваны кавалак хлеба.* Нсл. *Мазаляваны грош.* Нсл.

•**ма́заньне,**—*см. под мазаць.*

•**ма́заць,** *ма̀жу-жаш-жа, повел. маж-жма, несоверш., перех.* **1.** покрывать слоем чего-л. жидкого или жирного, мазать. (МГсл.); Ар. *Соверш.* **зма́заць, ізмазаць,** *перех.*
а) стереть совсем с поверхности чего-л. *Ніхто таго рэестру ня зможа.* Кіт. 55а16.
б) изгладить, уничтожить. *Калі борзда пакаецеся, ізмажа Пан Бог той трэх ад вас.* Кіт. 15б6. *Пэўне добрасьць змажа грахі.* Кіт. 23б14. *Пан Бог тысяча грахоў кажа змазаць.* Тм. 35б6. *Пан Бог таму чалавеку кажа усе грахі змазаць.* Тм. 74а13.

2. смазывать блины и т. п. салом или маслом. Ар. *Дзеці вельма любяць мазаць блінэ.* Ст.

3. намазывать. *Мазаць хлеб маслам. Соверш.* **вы́мазаць,** *перех.*—израсходовать, используя для мазания.

ма́заньне-*ня, предл.-ню,* **1.** *отгл. имя сущ. к мазаць 1, 2, 3, 4. Мазаньне колаў дзёгцям.*
2. помазание. Нсл. 277. *Мазаньне мірам.* Нсл.

абма́заваць-*зую-зуеш-зуе, несоверш. к абма̀заць. Соверш.* **абма́заць,** *перех.*—покрыть, намазать поверхность чего-л. со всех сторон каким-л. веществом; обмазать.

зама́заваць, *несоверш. к зама̀заць. Соверш.* **зама́заць**-*а̀жу-а̀жаш-а̀жа, перех.* **1.** залепить чем-л. вязким, клейким. Нсл. 174. *Замазаць печку глінаю.* Нсл.

2. зачернить, что бы нельзя было прочитать. Нсл. 174. *Замаж, што напісана.* Нсл.

3. умышленно скрыть, замазать. *Як-лень трэба замазаваць, замазаць гэту паскудную справу.* Нсл. *Прич.* **замазаны, 1.** заклеенный чем-л. вязким, клейким. Нсл. 174. *Дзірка замазана.* Нсл.

2. затертый. Нсл. 174. *Замазанае пісаньне.* Нсл.

3. загрязненный. Нсл. 174.

4. умышленно скрытый, замаскированный. *Ліхая справа замазана.*

памаза́ць, *соверш.* **1.** (*к мазаць 2*). *Памаж блін здорам.* Ар.

2. *соверш. к мазаць.*

3. намазать. *Памаж хлеб маслам.* Ар.

4. мазать мазилкой. Нсл. 277. *Мазаць, падмазаць колы.* Нсл. *Соверш.* **падмазаць.** Нсл. 277.

•**мазэпа**-*пы, общ.*—запачканный чем-л. черным или от природы черный. Нсл. 277. *Урадзіўся, як чорт, мазэпа, мазэпаю.* Нсл. *Мазэпаю ходзіш дасюль;-ня ўмыешся.* Нсл. *Ідзем гэтта, ня сядзім у хаце, як Мазэпа.* ЧЧ (Б. Студіс II-1, 1969, стр. 69).

мазэпка-*пкі, общ.*—черная лицом девочка или черный лицом мальчик, замарашка. Нсл. 277. *Вымый ты гэтага, гэту мазэпку.* Нсл.

мазэпчык-*ыка, предл.-ыку, м.*—черный лицом мальчик или замарашка. Нсл. 277. *Мазэпчык наш ніколі ня мыецца.* Нсл.

•**мазголеньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к мазголіць, мазголіцца,* **1.** возня с каким-л. предметом. Нсл. 287. *Будзець гэтага мазголеньня на цэлы дзень.* Нсл.

2. удары частые, особенно в голову. Нсл. 287. *Ад гэтага мазголеньня твайго і ў галаве ягонай закруціцца.* Нсл.

3. умащение головы, говор. с укором. Нсл. 287. *Мазгаленьне галавы.* Нсл. *На мазголеньне цэлую ложку масла ўзяла.* Нсл.

•**мазголіць**-*лю-ліш-ле, повел.-ль-льма, несоверш., перех.* **1.** бить, особенно в голову. Нсл. 287. *Мазголіўшы так хлапца, можна ашалапуціць.* Нсл. *Соверш.* **замазголіць** —запачкать чем-л. жирным. Нсл. 175. *Дзяцё сьлінаю замазголіла сарочку.* Нсл. *Соверш.* **размазголіць**—разбить. Нсл. 287. *Размазголіў сабе галаву.* Нсл. *Соверш.* **намазголіць.** Нсл. 287. *Намазголіла валасы, аж цячэць масла.* Нсл.

2. мазать, мастить, приглаживать. Нсл. 287. *Досіць табе мазгаліць галаву сваю.* Нсл.

3. марать чем-л. мазким. *Белую сарочку мазголіш, умазголіў.* Нсл. *Соверш.* **умазголіць**—запачкать, замарать.

•**мазголіцца**-*люся-лішся, несоверш., возвр.* **1.** возиться с каким-л. предметом. Нсл. 287. *Досіць табе мазголіцца з косьцю, бяры мяккое.* Нсл.

мазголіцца з грашмі,—зн. забавляться ими. Нсл. *Соверш.* **замазголіцца**—замаслиться. Нсл. 175. *Дзяцё замазголілася косткаю, кашкаю.* Нсл.

2. мазаться, марать лицо свое. Нсл. 287. *Мазголішся, умазголіўся косьцю.* Нсл. *Соверш.* **умазголіцца.** Нсл. 287.

3. намащаться, говор. укоризненно или насмешливо. Нсл. 287. *Досіць табе мазголіцца!* Нсл. *Соверш.* **намазголіцца.** Нсл. 287. *Намазголілася, аж валасы блішчаць.* Нсл.

•**мазгата́ць**-*аю-аеш-ае и -ачу̀, мазгочашча, несоверш.* **1.** *перех.*—бить, разбивать. Нсл. 287. *Мазгатаў яго, пакуль размазгатаў галаву яму.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **мазгата́ньне** *-ня, предл.-ню*—битье по голове. Нсл. 287. *Такім мазгатàньням галаву праломіш.* Нсл. *Соверш.* **размазгата́ць,** *перех.*—разбить. Нсл. 287. *Мазгатаць, размазгатаць гаршчок.* Нсл. *Соверш.* **памазгата́ць,** *перех.*—побить, раздробить. Нсл. 465. *Косьці табе памазгатаю, калі будзеш лазіць сюды.* Нсл. *Соверш.* **прамазгата́ць**-*тàю-тàеш-тàе и -ачу̀-чаш-ча, перех.*—пробить до мозга, до крови. Нсл. 526. *Галаву табе прамазгатаю, прамазгачу. Ня лезь да мяне.* Нсл. *Прич.* **прамазгата́ны**—пробитый до мозга. Нсл. 526. *Сьцеражы сваю галаву, каб ня была прамазгатана.* Нсл.

2. стучать, добиваясь. Нсл. 287. *Не мазгатай так, вароты разломіш.* Нсл. *Мазгатай, мазгачы галавою.* Тм.

3. молоть вздор, болтать, толковать по пустякам. Смл., Пск., Тверс., Вят. (Даль). *Ён усё мазгàціць*—несет чепуху. Даль.

•**мазгатня́**-*ні-ні, ж.*—головоломное, запутанное дело. Нсл. 287. *Тут мазгатня нейкая ёсьць.* Нсл. *Адлезь ад мяне з гэтаю мазгатнёю.* Тм.

•**мазгачы́**-*чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, единств. ч. нет.*—мозг. (*презр.*). Нсл. 287. *Галаву праламлю і мазгачы пацякуць.* Нсл. *Я б табе даў, але жалею мазгачоў тваіх.* Нсл.

•**мазгі́(мазгі́,** Ар.)-*гоў-гом, мн. ч., предл.-гох, единств. ч. нет.*—мозг. Ар.; Сьвярдлы Беш. (Ксл.); Шсл. *Кру̀ціць мазгамі.* Нсл. 287.

•**мазда́н**-*анà, предл.-ану, зват.-àне, мн. ч.-ны̀-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—глупая голова. Шсл. *Вось маздан дурны: паламаў гэткае добрае пугаўё.* Ст. *Нашто ж ты слухаў гэткага маздана дурнога?* Ст.

•**ма́зева**-*ва, ср.*—мазь. Навасілск.(Будде: Тула-Орел, слов.). *Ср.* *мелева.*

•**ма́зка**-*зкі-зцы, ж.* **1.** мазилка для мазания сковороды во время печения блинов и т. п. Ар.

2. короткая палочка с тряпкой на конце, служащая для вычерпывания и намазывания дегтя. НК.: Очерки, 374.

•**мазкі́**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох, единств. ч. нет.*—мозг. Нсл. 287. *Чатырыста мазкоў вышарпае.* Кіт. 167. *Адлезь — удыру, аж мазкі пацякуць.* Нсл. *Пакруціў сваімі мазкамі*—похитрил. Нсл. *У цябе мазкоў няма ў галаве.* Тм.

•**мазу́ль**-*уля̀-улю̀, зват.-у̀лю, мн. ч.-лі̀-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—мозоль. Шсл. *Мазуль намуляў на назе.* Скрыль Пух. (Шсл.).

•**ма́зур**-*ра, предл. и зват.-ру, мн. ч.-раў, м.* **1.** замараха, Шсл. ходящий не мывшись, с замаранным лицом. Нсл. 277. *Мазур ты, ізноў умазаўся, як той чорт!* Ст. *Памый ты гэтага мазура.* Нсл.

2. от природы черный лицом. Нсл. 277. *Ён і радзіўся такім мазурам.* Нсл.

•**Мазу́р**-*урà, предл.-уру̀, зват.-у̀ру, мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—мазур, мазовецкий поляк.

•**ма́зурам,** *в см. нареч.*—замаравшись. Нсл. 277. *Памыйся, пакуль ты будзеш мазурам хадзіць.* Нсл.

•**мазь,** *мазі̀, ж.*—то, чем мажут что-л., напр. колеса, НК.: Очерки, 374. мазь для смазки колес, Нсл. 277. густое жирное вещество для смазки чего-л. *Мазі ня ўзяў із сабою ў дарогу.* Нсл.

•**мазьдзі́ць,** *мажджу̀, несоверш., перех.* —бить по голове. Нсл. 287. *За што ты яго так мазьдзіш?* Нсл.

•**мазы́**-*зоў, мн. ч., предл.-зох, мн. ч.*—пятна на рубахе от пота или нечистоты. Нсл. 277. *Мазы ў сарочцы не адмыліся.* Нсл.

•**мажэньне,**—*см. под магчы.*

•**мажджэр**-*джара(-джэру), предл.-джару̀, зват. мажджэру, мн. ч. мажджары̀-оў-ом-ры-àмі-ох, м.*—(малая кухонная, Ар.) ступка(чугунная, медная). Ксл.; М.; Ар.; Іг.; Еўлічы, медная или чугунная иготь(ступка, С.). Нсл. 287. *Стаўчы перац у мажджару.* Градкі Сур. (Ксл.). *У жыцьці, ці ў якім мажджэры?* Дуб. *Стаўчы ў мажджэру солі.* Нсл. *Уменьш.* **мажджэрык**-*ыка, предл.-ыку*—иготка. Нсл. 287. *У мажджэрыку солі стаўчы.* Нсл.

2. небольшая мортира. Нсл. 287.

•**мажджэра**-*ры-ры, ж.*—ручная пушка. НК.: Очерки, Но. 975.

•**мажджэрыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—толочь, разбивать на мелкие части. Нсл. 287. *Соверш.* **размажджэрыць,** *перех.* Нсл. 287. *Размажджэрыў сабе косьць.* Нсл. *Галаву тваю рахмажджэру, калі злаўлю другі раз у садзе.* Нсл. 550.

•**мажно,** *безлич., см. под мажны.*

•**мажнéць I**-*èю-èеш, èе, повел.-èй-èйма, несоверш.*—богатеть. Нсл. 287, становиться зажиточнее. Ксл. *См.* *замажнець. Пакрысе мажнець сталі.* Камышкі Лёз.(Ксл.). *Ад добрага парадку мужычкі мажнеюць, а ад благога галеюць.* Нсл. *Соверш.* **памажнець**—стать зажиточнее. *За маладым панам мужычкі сталі мажнець, памажнелі.* Нсл.

узмажнець, *соверш.*—сделаться зажиточнее. Нсл. 54. *Пры маладым панку наша сяло ўзмажнела.* Нсл.

•**мажнéць II**-*èю-èеш-èе, несоверш.*—становиться сильне, крепче. *Соверш.* **узмажнець** —стать более взрослым на вид, физически окрепнуть, возмужать. Ig.

•**мажны́**-*ная-ное,* **1.** внушительной наружности, широкоплечий. Барб.; Ig. *Гэта чалавек мажны.* Ig. *Жанчына гэтая была не такая мажная й здаровая, як цётка Матрона.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

2. влиятельный. *Хочам то меці, абы кажны з падданых нашых, як мажнога стану, так і меншага, хто бы каня купіў, тагды пры такой куплі маюць быць барышнікі.* Стт. 186. *Для таго права суць пастанаўлены, абы мажному й патужнаму ня ўсе было вольна чыніці.* Стт. 15. *Ср. ст.* **мажнейшы, 1.** более внушительной наружности.

2. более внушательный. *Шляхціч супроці асобы стану вышшага й мажнейшага заручнага лісту патрабаваў.* Стт. 90. *Нареч.* **мажно(можна,** Ар.) **1.** можно, Нсл. 287. есть условия возможности для осуществления чего-л., возможно. *Мажно й так зрабіць.* Нсл.

2. можно, разрешается, позволительно. *Ці можна пасьціць на гэтай канюшыне?* Ар. *Ср. ст.* **мажнéй, 1.** сильнее. Нсл. 287. *Пацягні мажней вяроўку.* Нсл.

2. возможнее. Нсл. 287. *Табе мажней гэта зрабіць, як мне.* Нсл. *Увелич.* **мажнюсенька** —очень возможно, легко. Нсл. 287. *Гэта мажнюсенька зрабіць.* Нсл. *Па лёдзе яшчэ мажнюсенька праехаць.* Нсл.

•**мáжы**-*жаў, единств. ч. нет.*—телега для возки снопов, сена. Мічурына Сян. (Ксл.).

•**май I,** *мàю, у мàю, зват. мàю, м.* **1.** май(месяц). Міх.; Ар.; Гсл.; Шсл.; Міх. *Халодны сяголета май.* Ст. *Май коням сена дай, сам на печ уцякай.* *Послов.* Ст.

2. *собир.*—зелень(березки, Міх.) для украшения двора в праздник Св. Духа. Косіч, 12; Міх., березки и другие распустившиеся деревья, уставленные пред окнами дома в день Сошествия Св. Духа; айр зелёный, обыкновенно в этом же рассыпаемый по полу и по дорожкам, Нсл. 277. зелень, которою украшают избы и дворы на Троицкий день. Шсл., ветви и целые деревья, которыми украшают дома и улицы на Духов день. Гсл., срубленные молодые березки, клен и липа, которыми в субботу перед Духовым днем украшают церкви и дома. Дсл. 5.(*под Аер*). *Мужчыны йдуць у лес сячы "май", бабы а дзеўкі жаць явар на лугох, зьбіраць травы а кветкі ў лесе. Увечары* (*наконадні Сьв. Духа*) *усюдых ля варот і на панадворку цэлы лес убітых у зямлю кляноў, бярозкаў, дубкоў і інш. У хатах уся бажніца таксама прыбрана зялёным вецьцям і переважна кветкамі пахнючай какалушы.* Косіч 12. *Прывязі воз маю да царквы.* Нсл. *Наламалі маю хату прыбіраць.* Ст. *Дзяцюкі пашлі ў май*(знач. в лес нарезать зелени). Ст. *Единств. ч.* **маінá**-*нѝ-нè, мн. ч. маìны. На дварэ пасядзілі чатыры маіны.* Міх.

•**май II,** *мн. ч. майма, повел. накл. от* *мацъ, мецъ.*

•**майнáчыць**-*чу-чыш-ча, повел.-àч-àчма, несоверш.*—колебаться(в решении чего-л.), в выборе одного или другого, Ар. быть в нерешительности. *Нашы майначаць, ехаць на кірмаш ці не.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **майнáчаньне**-*ня, предл.-нію, ср.*—нахождение в нерешительности.

•**майстáт**-*àту, предл. и зват.-àце, м.* **1.** величественность. *Кажны майстат розны блеск выдае, адзін аднаго сьветласьцяю асьвяча.* Кіт. II 46.

2. престол. *Яны на майстатах пасядаюць.* Кіт. 56а4.

•**майстроўка**-*ўкі, дат., предл. майстроўцы, ж.*—женщина мастер, мастерица.

•**майстроўня**-*ні-ні, ж.*—мастерская. Гсл.

•**майстроўскі**-*кая-кае*—мастерской. Нсл. 277. *Майстроўскі твой нож.* Нсл.

•**мáйстра**-*ры, дат.-ру, твор.-рам, предл.-ру, зват.-ру, мн. ч. майстрове-оў-ом-оў-амі-ох, м.*—мастер. Ар.; Ксл.; Нсл. 277; Гсл. НК.: Под. пос., Но. 42. *А майстра зрабіў Дзёмка.* Напіс на зване на званьніцы Вялікае Мікалаўскае царквы ў Вяліжу із сяр. 17 стг. Віцьбіч (Бацьк. Но. 49-50, 435-436). *Сусед наш добры майстра да ўсяго.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Майстра шчыра поркаўся.* ЗСД. 365. *Гукніце абедаць майстру.* Нсл. *Майстра на жарты які, на хіхоты.* Гарун: Варажба. *Уменьш.* **майстрок,** *майстрыкà, предл.-рыкỳ.* Ар.

майстрочак-*чка, предл. и зват. предл. и зват.-чку, уменьш. от майстрок.* Нсл. 277; Ар. *Будзь ласкаў, майстрочку, зрабі добранька.* Нсл.

•**майстрáт**-*ту, предл. и зват.*-**це**, *м.*—магистрат. Нсл. *Ідзі да майстрату.* Нсл. *У майстраце засядае.... Нсл.*

•**майстратовы,** -*вая-вае*—магистратский. Нсл. 277. *Майстратовы вартаўнік.* Нсл. *У майстратовым судзе разьбярэмся.* Нсл.

•**майстраваньне**-*ня, предл.-нію, отгл. имя сущ. к майстраваць 1, 2,* изготовление какой-л. вещи. Нсл. 277. *З майстраваньня твайго нічога добрага ня выйдзе.* Нсл.

•**майстравáць**-*рỳю-рỳеш-рỳе, повел. майструй-ỳйма-уйце, несоверш. што і без доп.*—(делать, работать по части какого-л. мастерства, ремесла, Ар.), мастерить.

Ар.; Ксл.; Шсл.; Растсл.; ЗСД. 100, 365; МГсл. —заниматься каким-л. ремеслом. Нсл. 277. *Наш Сьцёпка любе майстраваць.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Тыдні тры майстраваў у нас.* Нсл. *Возьме тапор дый майструе.* Жукова Імгл.(Косіч 31).

2. устраивать что-л. Нсл. 277. *Што ты тут майструеш?* Нсл. *Соверш.* **замайстрава́ць, 1.** начать заниматься мастерством. Нсл. 174. *Шавец яшчэ на гэтым тыдню замайстраваў у нас.* Нсл.

2. (*перех.*)—заработать майстерством. Нсл. 174. *За тыдзень замайстраваў рублі два.* Нсл. *Соверш.* **змайстраваць**—смастерить. Ар. *Калёсы сам змайстраваў.* Нсл.

•**майстрава́цца,** *несоверш., страд. к майстраваць.*

адмайстрава́цца—кончить работу(мастерство, С.). Нсл. 376. *Шавец адмайстраваўся ў нас.* Нсл. *Соверш.* **замайстравацца** —усидчиво заняться мастерством. Нсл. 174. *Замайстраваўся й палуднаваць ісьці ня хоча, пакуль сконча работу.* Нсл.

•**майстраў,** *-ава-ова*—мастеров(мастерский,С.) Нсл. 277. *Дзяцюкі майстравы.* Нсл.

•**мак,** *ма̀ку, предл. ма̀ку, зват. ма̀ча, м.* —мак. *Не ўрадзіў мак, перабудзем так.* *Послов.* Дз.

•**ма́кам,** *у знач. прс.* **1.** рассыпаясь подобно маку, ухаживая. Нсл. 278. *Макам сьцелецца перад ёю.* Нсл.

2. крышка, конец, гибель. *Ну, гэта ўжо дык макам.* (Ад.). *Загінуў я макам.*

3. **макам сесьці**—остаться безвозвратно, слишком засидеться. *Пайшоў і макам сеў там.* Нсл. 278.

•**макарон**-*ону, предл. и зват.-оне, м.*—кушание из мучнистых пластинок в роде вермишели, Гсл. макароны, Ар.; Ксл. лапша и кушание из лапши, Нсл. 277. вермишель. *Макарону ўлі зьесьці.* Стасева Выс. (Ксл.).

2. суматоха. Нсл. 277. *Нарабіў ты меж іх макарону.* Нсл.

•**макарона**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—лапша, заливаемая молоком. НК.: Очерки, 17.

•**макароньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—тот, кто делает и продает макароны.

•**макароньніца**-*цы-цы, ж. к макароньнік.*

•**макаросіць**-*ошу-осіш-се, повел.-сь-сьма, несоверш.,перех.* **1.** крошить, ломать на мелкие части. Нсл. 277. *Не макарось так дробна буракоў.* Нсл.

2. смешивать, приводить в беспорядок. Нсл. 277. *Сам ня ведаеш, нашто макаросіш, памакаросіў ты маю работу.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **макарошаньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** приведение в беспорядок. Нсл. 278. *Макарошаньне работы.* Нсл.

2. суета, безпокойство в обществе, суматоха. *Меж імі макарошаньня нарабілі людзі.* Нсл.

намакаросіць, *соверш. к макаросіць 1, 2.* Нсл. 2. *Прич.* **намакарошаны**—перерушанный. Нсл. 463. *Ніткі памакарошаныя, не разблытаеш.* Нсл. *Макарошаную работу разабраць трэба.* Нсл. *Соверш.* **змакаросіць,** *перех.*—смешать, привести в беспорядок. Нсл. *Змакаросілі маю работу.* Нсл. *Соверш.* **намакаросіць**—нашуметь, наделать тревоги. Нсл. *Намакаросіў толькі, а парадку ніякага не зрабіў.* Нсл. *Соверш.* **узмакаросіць,** *перех.*—(быстро, С.) привести в беспорядок. Нсл. *Узмакаросіў хусьце, валасы.* Нсл.

•**макаросіцца**-*ошуся-осішся, несоверш.* —приходить в замешательство, смущаться. *Соверш.* **змакаросіцца**—смешаться, смутиться. Нсл. *Змакаросіўся й нічога не сказаў.* Нсл. *Соверш.* **узмакаросіцца** —(быстро) придти в безпорядок, взъерошиться. Нсл. *Узмакаросіліся мае валасы. Узмакаросіліся пшчолы.* Нсл.

•**ма́кавіна**-*ны-не, ж.*—верхушка дерева (макушка). Нсл. 278. *Собир.* **ма́кавіньне**-*ня, предл.-ню*—срубленые верхушки дерев. Нсл. 278. *Макавіньня набраў цэлы воз.* Нсл.

•**ма́кавы**-*вая-вае, прилаг. к мак,*—маковый.

ма́кавая расінка—маленькая крошка. Шсл. *Яшчэ макавае расінкі ня было ў роце.* Ст.

•**ма́каўе**-*ўя, предл.-ўю, собир., ср.*—стебли мака. Міх. *Макаўкі сярпом паадразаў ды забраў дамоў, а макаўе злажыў у кучу.* Міх. *Собир.* **ма́каўе**-*ўя, предл.-ўю,* **1.** срубленные верхушки дерев. Нсл. 278. *Макаўя набраў воз.* Нсл.

2. отрезанные верхушки конопляных стеблей с семенами. Нсл. 278. *Макаўе пасадзіце на асець.* Нсл.

•**Макаўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—день 1-ого августа, праздник братьев Маккавеев, (Нсл. 277) в который освещаются овощи. Гсл. *На Макаўе грэх жаць.* Нсл. *Гэта было аб Макаўю.* Тм.

•**ма́каўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—маковка. Міх. *Макаўкі сярпом паабразаў.* Міх.

•**ма́каўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** верхушка дерева (макушка, С.). Нсл. 278; Шсл. *Галуб сеў на самай макаўцы бярэзы.* Нсл. *Хвоя валілася ды трэснула яму па галаве макаўкаю.* Ст.

2. темя у человека. Нсл. 278. *Выцяў па макаўцы.* Нсл. *Макаўку натаўку табе.* Нсл. *Макаўку прабіў.* Тм.

3. *област.*—маковка, плод, семенная коробочка мака. Ар.

•**мака́целіца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—чернильница. Ксл. *Вунацькі твая макацеліца, чаго лезеш у маю?* Бараўляны Куз. (Ксл.).

•**ма́кацер**-*тра, предл. и зват.-тру, м.*—глиняная посудина для тёрки мака(конопли, С.). Шсл. *Цэлы ма̀кацер нацерлі маку.* Скрыль Пух. (Шсл.). *См. макацёр.*

•**макацёр**-*тра, предл.-трỳ, зват.-тру, м.* Нсл.—глиняный сосуд, в котором трут мак, конопли и т. п., Ксл.; Гсл.; Шсл. высокая глиняная посуда, Растсл. обыкновенный гладкий бабочник, НК: Очерки. высокий сосуд, в котором трут мак, конопли. *Пазыч макацёр, каноплі сьцерці.* Марчонкі Сур. (Ксл.). *Няма свайго макатра, у чым маку сьцерці.* Ст. *Повен макацёр заліўкі.* Нсл. 278. *Лапша ў макатру печаная.* Тм.

•**макля́к**-*якà, предл.-якỳ, зват.-я́ча, мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—мокрая почва.

•**макра́ць**-*ці, ж.*—мокрота. *Наганяла нас паня, што мы ў макрàць жыта жалі.* Дсл.

•**макрэдзь**-*дзі, ж.*—...... *Мароз ацер ізь віду халодную макрэдзь.* Вышынскі: Хата пад ліпою.

•**макрэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—становиться мокрым. *Стаяў, чуючы, што ў яго макрэе лоб.* Адамчык: Арж. колас. *Соверш.* **замакрэць**—стать мокрым.

•**макрэцца** — *макрэць. Соверш.* **замакрэцца**—стать мокрым. Варсл. *Адлога будзе, бо сьцены замакрэліся.* Варсл.

•**макрыня́**-*ні-ні, ж.*—мокрота. Ар.; Войш. *Наша хата стаіць на макрыні.* Войш.

•**макрывы**-*вая-вае*—.............
Макрывая сенажаць. НК.: Очерки, 400.

•**макры́ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—мокрица(травянистое, сорное растение с лежащими стеблями и мелкими белыми цветками, растущее в сырых местах, С.). Шсл.; Ар. *Макрыца заглушыла ўсю капусту.* Ст.

•**маку́ха**-*ỳхі-ỳсе, ж.*—жмыхи. ПНЗ.

•**маку́лінка**-*нкі-нцы, ж.* (букв. маленькое зерня мака), мелчайшая вещь. Ар. *Разьдзьмухае вецер макулінкі попелу.* Акула, 462.

•**маку́ра**-*ры, общ.*—презрительно о человеке вялом или неуклюжем. Нсл. 288. *Не пайду я за гэтага макуру.* Нсл. *Ці ты ня бачыш, сьляпая макура?* Тм.

•**маку́шка**-*шкі-шцы, ж.*—головка мака. *Добры мак, вялікія макушкі.* Ст.

•**малое**-*лога, в знач. сущ.*—ребенок, дитя. Нсл. 279. *Вазьмі малога на ўлоньне.* Нсл. *Малое ды большаму завада. Послов.* Нсл.

•**малодзіва**-*ва, предл.-ве, ср.*—молозиво. Шсл.; Янавічы Сур. (Ксл.). *Напяклі малодзіва.* Ст.

•**малой бяды,** *в см. нареч.*—неважно. Ар. *Малой бяды, што ён ня прышоў.* Ар. *См. такой бяды.*

•**малойчык,**—*см. под маладзец.*

•**малоць,** *мялю, мелеш-ле, несоверш., перех.* —молоть, дробить, размельчать зерна (превращая в муку). Ар.

малоць языком—пустословить, болтать. Ар.; Шсл. *Баба меле языком.* Ст.

•**малочніца**-*цы-цы, ж.*—ведающая дойкой коров. НК.: Под пос. 43.

•**маладосьць**-*ці, ж.*—юность, МГсл. молодость. Гсл.; ЗСД. 127, 390; Шсл.; Нсл. 288, 289. *Згубіў ты маю маладосьць.* Ст. *Каб табе гаркая маладосьць была!* Ст. *Маладосьць мая мінула.* Нсл. *Маладосьць — буйносьць. Послов.* Нсл. *Дай, Божа з маладосьці грызьці косьці, а пад старасьць мякіш. Послов.* Нсл. *Маладосьць — дурносьць*—молодо — зелено. Веейш. *Быў ён з маладосьці прыгожы.* Дзьве Душы, 64.

•**малада́я**-*дое, в знач. сущ.* **1.** невеста во время свадьбы. Ар.; Косіч 234; Шсл.; Ксл.; Нсл. 288. *Прывезьлі маладую.* Бель Выс. (Ксл.). *Маладую павезьлі да вянца.* Нсл.
2. *см. малады.*

•**маладні́к**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-і̇ча, мн. ч.-кі̇-коў-ком-кі-кàмі-кох, м., собир.*—молодняк(молодые животные, птицы, молодой лес.)

•**маладу́ха**-*ỳхі-усе, ж.*—женщина недавно вышедшая замуж. НК.: Тры, Но. 14; Гсл.; Міх.; Барс. *Бярэзы-маладухі выглядаюць з-за хвой.* Калачынскі: Лясная казка.

•**маладушша**-*ша, ср.*—малодушие. МГсл.

•**маладча́нка**-*нкі-нцы, ж.*—наёмная годовая работница. НК.: Дудар, Но. 33.

•**малады́**-*дая-дое,* **1.** молодой, юный. Ар. *Ср. ст.* **малодшы**—моложе, младший. Гсл. *Жыві, каб жыцьцё даць другім, малодшым.* Гарун(ст. "Ноктурно").

малады—молодой, юный. *Ср. укр. молодий*—юный. З укр. "нацдем." терм. *Ісхаку два сыны нарадзіліся — Езаў старшы, Якуб малодшы.* Кіт. 99а17. *Малодшыя лезлі на сьцяну.* Карандэй(Бацьк. Но. 1-2, 437-438).
Тлеюць будучыя дзеі малодшых пакаленьняў. Негнявіцкі("Бацькаўшчына" Но. 45-46, 431-432). *Родны ж брат Піліна Пестрака* (*малодшы*) *прымаў удзел у грамадзкім русе.* Хмара(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 41). *Прев. ст.* **наймалодшы.** *Наймалодшы ня мог уціхаміўрыцца.* Заставін(Бацьк., Но. 49-50, 435-436). *Малодшы, наймалодшы кажацца ўзглядам людзёў а жывёлы.* Нсл. 738. *Пашлі малодшага сына.* Нсл. *Малодшаму й пастаяць можна.* Тм. *Запражы малодшага каня.* Тм. *Малодшы сын гаспадаром быў.* Р. Кут, 12.

Ср. ст. **маладзейшы,** *прев. ст.* **наймаладзейшы,** *говорится о растениях*—моложе. Нсл. *Выбяры маладзейшых грыбоў усмажыць на скварадзе.* Нсл. *Уменьш.* **малажля́вы**—моложавый. Ар. *У яго малажлявы від.* Ар. *Ласкат.* **маладзе́нькі.** Ар. *Ласкат.* **маладзе́нечкі**—младешенький. Гсл. *Увелич.* **маладзю́сенькі.** Ар.
Паляцела б я, маладзюсенька, пад бацькавы сені. Анушына Стдуб.(Косіч 9). *На маладое*: эти именем называются странные часто прихоти беременной.
Следует отметить, што деревляне чтут эти прихоти настолько, что хозяева не решаются, напр. укорить садовой, огородной или гороховой даже тогда,

когда она поймана на месте, и не отнимут похищенного. НК.: Очерки, Но. 818.

2. *в знач. сущ.* **малады́**—жених во время свадьбы; **маладая**—невеста во время свадьбы. Ар.

•**маладзенец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—молодожон. НК.: Игры, Но. 14.

•**маладзе́ц,** *малайца̀, предл.-айцу̀, зват.-ойча; мн. ч.-айцы̀-цоў-цом-цоў-цамі-цох, м.* **1.** молодец, (МГсл.) хват. Ар.; ПНЗ. 16; Нсл. 288. *Каб яшчэ пяцёх такіх малайцоў, вось бы й скасілі луг.* Нсл.

2. говорят и о женщинах. *Маладзец дзеўка на ўсякую работу!* Нсл. *Малайцы жнейкі дажалі жыта.*

3. статный молодой человек. Нсл. 288. *Некруты маладзец у малайца.* Нсл. *Уменьш.* **малойчык**-*ыка, предл.-ыку*—молодчик. Нсл. 289. *Гэткага малойчыка хто ня будзе любіць?* Нсл. *Зашумелі ялiначкi а поўначы, затужыўся бел малойчык на вайну йдучы.* Зь песьні, Нсл. *Каб цябе, малойчык, ліхая гадзіна, выраклася мяне ўся мая радзіма.* Из песни.

•**маладзён I**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.* —молодой человек, юноша. Барс.; Кацельня, Пц. *Ці ўборздзе прыедзе маладзён?* Купіна Віц. (Ксл.). *Сем дзён маладзён. Послов.* Нсл. *Як пагляджу — маладзён вы яшчэ.* Вышынскі: Хата пад ліпой(Беларус, Но. 155). *Дай вадзіцы, маладзёне.* Зорка, Но. 36(554). *Уменьш.* **маладзёнак**-*нка, предл. и зват.-нку*—молокосос. Шсл. *Я ж табе не маладзёнак — шкелі рабіць ізь мяне!* Ст.

•**маладзён II,** *прилаг.*—молоденек. Нсл. 288. *Маладзён ты яшчэ на гэту работу.*

•**маладзяцінка**-*нкі-нцы, ж.*—новорожденный скот. Дсл. *Гаспадыня даглядае маладзяцінкі.* Дсл.

•**маладзік**-*ка̀, предл.-ку̀, зват. маладзі̀ча, мн. ч. маладзікі̀-оў-ом-оў-а̀мі-ох, м.* **1.** новолуние. Ар.; Растсл.; Гсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 289; Карачзўскі(Будде: Тула-Орел, слов.) *Маладзік настаў у сераду.* Суднікі Куз. (Ксл.). *На маладзіку пасеяў.* Нсл. *Маладзік малады, у цябе рог залаты, ты на сьвеце ходзіш, няўжо ты майго мілага ня бачыш.* Старое Задубеньне(Косіч 38).

2. молодой человек. Нсл. 289; Міх. *Ты яшчэ маладзік супроці нас.* Нсл. *Табе ня прыходна маладзіку гэтаму ўступіць.* Нсл. *Мы старыя, а вы маладзікі, пусьці, цётка, нас на кут.* Нсл.

маладзічок-*чка̀, предл.-чку̀, зват. маладзі̀чку; мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох, уменьш. к маладзік.* Нсл.

•**маладзі̀ца**-*цы-цы, ж.*—женщина, Растсл. молодая замужная женщина. *Яна добрая маладзіца.* Купіна Віц. (Ксл.). *Тэкля ўдалая маладзіца!* Ст. *Як я была дзевачкай, хадзілі к імне з гарэлачкай, а як стала маладзіцаю, ня сталі хадзіць і з вадзіцаю. Послов.* Нсл. 289. *Ідуць у брусьніцы дзеўкі, маладзіцы.* Колас: Грыбы. *Цяжка жыці, цяжка быці на чужыне маладзіцы.* Из песни.

2. почетное название молодой замужней женщины, выбранной в руководительницы невесте при свадебном пиршестве. Нсл. 289.

маладзічка-*чкі-чцы, уменьш. к маладзіца 1, 2.* Нсл. 289.

•**маладзі̀цца**-*джу̀ся, малодзішся, несоверш.*—молодеть. *Соверш.* **абмаладзі̀цца** —посвежеть, поздороветь, позеленеть. Дсл. *Абмаладзілася траўка па дожджыку.* Дсл.

•**маладзьга́,** *-дзьгі-дзьзе, собир., пагудна* —молодежь. Смаленшч. *Нейкі чужы маладзюк на возе.* Дудзіцкі, "Бацьк." Но. 1-2, 437-438.

•**малайца,** *у зн. выгук.*—молодец, хват. Нсл. 289. *Ай, да малайца!* Нсл.

•**малайчына**-*ны, м.*—молодчина. Нсл. 289; Шсл.; Ар. *Малайчына ты, калі так!* Ст. *Які быў малайчына, ды памер.* Нсл.

•**малако**-*ака̀, предл.-аццэ, ср.*—молоко. Ар.

сьціданае малако—кислое молоко со снятой сметаной. Ар.

салодкае(прэснае, Ар.) малако—сладкое молоко. НК.: Очерки 28.

прэснае малако—сладкое молоко. Ар.

—молоки. Ар.

•**малакроўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—малокровие.

•**малакроўны**-*ная-нае*—малокровный.

•**малалетны**—малолетний. МГсл.

•**маламожнасьць**-*ці, ж.* **1.** несостоятельность. Гсл.

2. немощность. Гсл.

•**мала-мала,** *нареч.*—слишком мало, ничтожное количество. Шсл. *А мала-мала што не стае.* Ст.

•**мала-мальна**—маломальски, сколько-нибудь, хотя мало. Іг. *Ср. мальна(падмальны).*

•**мала-многа,** *нареч.*—более-менее. *Кажная работа мала-многа пажытачна.* Нсл. 452.(*под пажытачны*). *См. мала-веле.*

•**мала́нка,**—*см. под мала̀ньня.*

•**маланкаю,** *у знач. прс.*—молниеносно.

•**мала́ньня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—молния. Ксл. *Учора блiснула маланьня. Мост, як маланьня, так прэндка пярэйдзе.* Кіт. 268. *Мост, як маланьня блісьнець, так прэндка пярэйдзе.* Тм. 25616. *Уменьш.*

мала́нка-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—молния. Ар.; Прусаўкі Аз. (Ксл.); Шсл.; МГсл.; Нсл. 288. *Маланка бліс ь.* Нсл. *Жыгаець усюдых, як маланка тая.* Тм. *Ня грому бойся, а маланкі.* Ст.

•**маларочны**-*ная-нае*—краткосрочный.

маларочная пазыка—краткосрочная ссуда.

•**маласьць**—малость. МГсл.

•**ма́ла што I,** *в знач. сущ., ср.*—безделица. Нсл. 279. *Мала што купіў.* Нсл. *Мала чым адбуду.* Тм. *Мала чаго не дабраў.* Тм.

•**ма́ла што II,** *в знач. нар.* **1.** мало ли что. Ар.; *што падлыжнік гавора.* Нсл. 274. *Мала што людзі дзеюць і пра мяне і пра цябе.* Нсл. 133. *Мала што дзейкаюць людзі.* Ст. (Шсл. *под дзейкаць*).
2. чуть-чуть. Нсл. 279. *Мала што ня лучыў у вока.* Нсл.
•**малата́рня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.* **1.** молотилка. Ар.; Шсл.; Ксл. *Малатарня добра малоце.* Аксянці Чаш. (Ксл.). *Добра ў каго ё свая малатарня: ня трэба цягацца з дабром па чужых таках.* Ст.
2. *перен.*—говорун-ья, Шсл. болтун-ья, пустослов. *Сьціхні ты малатарня: ляпае ды ляпае цэлы дзень языком!* Ст.
•**малава́жаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—малое значение. Гсл. *Гэта імне малаважаньне.* Гсл.
•**мала-веле,** *нареч.*—более-менее. Ар. *См. мала-многа.*
2. немного.
•**малаці́ць,** *малачу̀, малоціш-це, несоверш., перех. і без дат.,*— молотить, выколачивать зерна из колосьев, мешелок. Ар. *Малаціць авес.* Вял.
малаціць акалотам—молотить, ударяя снопами о что-л.(бревно, доску, скамью и т. п.). Ар. *Тата акалотам малоце жыта на сяўбу.* Ар.
малаціць языком—пустословить, болтать. Шсл. *Малоце языком, як тая малатарня.* Ст. *Соверш.* **адмалаціць, 1.** окончить молотьбу, отмолотить. Дсл. *Нашы адмалацілі ў пана — прышлі па грошы.*
2. о сильной усталости от тяжелой, физической работы. Дсл. *Адмалаціў патыліцу, ажно пот цячэць.* Дсл.
3. побить сильно, нанося многие удары. Дсл. *Грудзі адмалацілі.* Дсл.
•**малацьба́**-*бы, ж.*—молотьба. Ар.
•**малацьбі́т**-*іта̀, предл.-іту̀, зват.-і̀це, мн. ч., дат.-том, мн. ч.-тох, м.,* НК.: Очерки, Но. 378—молотильчик. Ар.
•**малача́й**-*аю̀, предл.-аю̀, зват.-а̀ю, м.*—одуванчик. З. Верас. *См. багатка.* Любча(Верас).
•**малача́сны,** *-ная-нае*—кратковременный, Нсл. 279. краткосрочный. МГсл. *Малачаснае жыцьцё наша.* Нсл.
•**мале́льны**-*ная-нае*—молитвенный. *Хацелася стаць перад ёй на калены і ў малельнай радасьці сузіраць бясконца гэта неперраможнае хараство.* ЗСД. 212.
•**мале́нскі**-*кая-кае*—свойственный ребенку(детский, С.). Нсл. 278. *Маленскімі займаецца справамі.* Нсл.
2. малый. Нсл. 278. *Не маленскі час правёў ў вас.* Нсл.
•**мале́нства**-*ва, ср.* **1.** детство. Гсл. *Янка Купала ўходзе ў наша сьведам'е із самага маленства.* Івашын("Бел. Голас", жнівень 1962). *Прайшло маленства.* Гілевіч. *Гады маленства, вы мяне вялі ў бор.* Кавыль: Думы, 29. *З маленства навекі душой палюбіў зялёнае поле.* А. Бачыла. *Чаму з маленства ня ўмеў шанаваці цябе, мой край?* Гарун. *Ён із маленства краў.* Нсл. 278. *Паўстаюць дні маленства з гоманам Палесься.* Крушына: Творы, 41. *Я тут правёў свайго маленства дні.* Пушча(Калосьсе, 2, стр. 93). *Ах, гэтыя пераказы вольнай творчасьці паэты ў лепшую пару яго жыцьця, пару маленства!* Гарэцкі: Песьні, 14. *Ёсьць і у Хомчыным маленстве залаценькія дзяынькі.* Тм. 64. *У маленстве ён бачыў вялікі пажар.* Дзьве Душы, 100.
І я знаходжу сваю дарогу у хорам сьветлы майго маленства. Салавей: Сіла, 63. *Павінен я кінуць, зрачыся ўсяго, што з маленства мне міла.* Дубоўка. *Яны мне блізкія з маленства ад першых золакаў былі.* М. Чарняўскі. *Былі й іншыя прычыны, што з маленства зраднілі яго зь беларускім сялом.* Васілеўскі(Полымя, 1929, VI, 186). *Ён сіліўся перабіраць у памяці ўсё пражытае: ...гады маленства...* Дудзіцкі ("Бацьк." Но. 1-2, 437-438). *Тут, яшчэ ў маленстве было спазнана, як прыгож бязьмерна сьвет дзівосны.* "Бацьк.", Но. 49-50, 435-436. *Тыя песьні ад першай маленства зары назаўсёды мне ў сэрца запалі.* М. Чарняўскі: Род. Беларусі. *Знаёмае ўсе тут з маленства, прырода, усьмехі, людзі.* Швэд: Сьцежкі, 12.
2. малость(незначительное количество, С.). Нсл. 278. *Маленства даў.* Нсл.
•**мале́ньне,**—*см. под маліць-цца.*
•**малец,** *-лца, предл.-лцу, зват.-льча, м.* —мальчик, подросток.(Нсл. 278). *Расхапаныя малцамі, баранкі, пернікі.* Нсл. 560.(*под расхапаны*). *Бацька прыгоне малца к сасе й касе.* НК.: Дудар, 186. *Ой, будзе, мальцы, ліха вас!* НК.: Игры, Но. 26. *Стары Жыд міргнуў на мальца.* Тапчэўскі: Пан. ігрышча. *Малца вазьмі із сабою.* Нсл. *На! Вязі малцу свайму гасьцінца.* Нсл. *Наш малец наўзяўся, малаціць, касіць.* Тм. 426.(*под паўзяцца*). *Добра гадаваліся хлопчыкі. Ігналік падыймаўся на ногі дужым і харошым малцам.* Дзьве Душы, 6.
2. прислужник(слуга). Нсл. 278. *Прышлі за мною свайго малца.* Нсл. *Ну, а мальцы-ліжы пальцы, вось яны, вось дзяцюкі.* Купала: Адвечная песьня. *Ідзець малец абстрыканы і гудзець.* Дсл.(*под абстрыканы*).
•**мале́цтва**-*ва, собир.*—мальчуганы(ребятишки, С.). Нсл. 278. *Малѐцтва гэта накарміць трэба.* Нсл.
•**мале́ча**-*чы, общ.*—малолетний-няя. Нсл. 278. *Ты яшчэ малеча; табе малечы ня трэба гэтага ведаць.* Нсл. *Азірнецца, ці ня пройдзе міма які хлопец — быццам таму хлопцу дужа яна ў галаве, такая малеча.* Гарэцкі: Песьні, 66. *Ср. галеча.*
2. *собир.*—мальчуганы(ребятишки, С.). Нсл. 278. *Малечу гэту водзе ўсюдых із сабою.* Нсл. *Паправілі матчын гандаль, даўшы троху ў каршэнь гарэзьлівай малечы.* Гарэцкі: Песьні, 77.

•**малёгаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—усиленно просить, молить, клянчить. Іг. *Як ні малёгаў — не далі.* Іг. *Пачаў Зубрыцкі малёгаць, каб аддалі яны свайго хлапца да хлопску ў месцкую.* Калюга: Нядоля Заблоцкіх. *Гэтак во налёгаў, ды прымазваўся, ды так маркотна пазіраў на Рамана, што той і зьмяк.* Зьніч, 1952, Но. 20, 7.

•**маля́р**-*ярà, предл.-ярỳ, зват.-яру, мн. ч.-ры-роў-ром-роў-рàмі-рох, м.* **1.** живописец. *Маляр намаляваў патрэт, абраз.*

2. красильщик(маляр). Ксл. *Ён наняў маляра маляваць кухар.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).

•**маляроў**-*ова-ова,* **1.** принадлежащий живописцу. Нсл. 279. *Маляроў сын, двор.* Нсл.

2. принадлежащий красильщику.

•**маля́рка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** женщина живописец.

2. красильщица.

•**малярня**-*ні-ні, мн. ч.-няў, ж.*—рабочая живописца. Нсл. 279. *Гаспадар у малярні.* Нсл.

•**маля́рскі**-*кая-кае*—свойственный живописи и живописцу; относящийся к живописи и живописцу. Нсл. 279. *Малярскі заработак.* Нсл. *Малярскае рамяство.* Нсл. *Малярская слава.* Нсл.

•**малярства**-*ва, ср.*—живопись. МГсл. *Вывучыў ясьмі яго малярству.* Гордз. Ак., ХУІІ, 4.

•**малява́ць**-*люю-люеш-люе, несоверш., перех.* **1.** изображать, расписывать красками, Ар.; Нсл. 278. рисовать. *Пападзе які алавік або вугаль ды малюе.* Ст. *Маляваць санкі, дугу.* Нсл. *Соверш.* **памалява́ць**—покрасить. Ар. *Памаляваў вокны.* Ар.

2. писать, создавать произведение живописи. *Не такі чорт страшны, як яго малююць. Послов.* Нсл. 278. *Соверш.* **намаляваць, а**) написать(картину, портрет). *Маляр намаляваў абраз.*

б) нарисовать.

3. оговаривать, описывать. Нсл. 278. *Добра ты мяне перад людзьмі малюеш.* Нсл. *Прич.* **маляваны, 1.** изображенный красками(крашенный, нарисованный, С.). Нсл. 278,—разрисованный. Расуха Імгл.(Косіч, 236). *Маляваная рыбка на стале.* Нсл.

2. раскрашенный, Нсл. 278. расписной. *Маляваныя санкі.* Нсл. *Маляваныя стаўпы.* Нсл. *Маляваны стол у папа.* Тм. *Цімоху нашаму бяда лучылася, зьгінула скрынка маляваная. І дачушка каханая.* Из свад. песни, Нсл. *Справіў маляваны вазок.* Ст. *Караваю мой маляваны, ды хто ж цябе маляваў, ці багі цябе малявалі, ці малыя бажанятачкі? Малявалі мяне зорачкі, да Расуцкія дзевачкі.* Расуха Імгл.(Косіч, 236).

3. писанный(красками). *Як хораша маляваныя абразы ў маляра!*

маля́ваненькі, *прилаг.* **1.** *ласкат. к маляваны 1, 2, 3.*

2. красивенький. Нсл. 278. *Маляваненькі, як ангілчык.* Нсл.

4. *в см. прилаг.*—воображаемый. Нсл. 278. *Маляваны яблык зьясі.* Нсл. *Паезьдзім на маляваным каню.* Нсл. *Маляваная праўда, зн. няпраўда.*

маляваньне-*ня, предл.-ню,* **1.** рисование. Нсл. 278. *Харошае маляваньне.* Нсл.

2. крашение.

3. писание, изображение красками.

замалёўваць-*вую-вуеш-вуе, несоверш.*—покрывать особой какой-л. краской. Нсл. 174. *Замалёвавай, замалюй усе гэта сіняю краскаю.* Нсл. *Соверш.* **замалява́ць** -*люю-люеш-люе.* Нсл. 174. *См. замалёваваць.*

•**малі́к**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-іча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—затылок, шея. Нсл. 278. *Далі ў малік.* Нсл. *Па маліку заробіш.* Нсл. *Нацерлі троху малік.* Тм.

•**малімонік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, общ.*—прихотник-ица, особенно к вкусным кушаниям. Нсл. 278. *Які, якая ты малімонік! Хлеба аднаго ня хочаш есьці.* Нсл. *Уменьш.* **малімонічак**-*чка, предл. и зват.-чку*—лакомка ребенок. Нсл. 278. *Малімонічак наш панічок, сьмятанку любіць.* Нсл. *Уменьш.* **малімончык**-*ыка — малімонічак.* Нсл. 278.

•**малімонікі**-*каў, единств. ч. нет.* **1.** сласти, легкие кушанья, обыкновенно приготовляемые для детей. Нсл. 278. *Ты толькі малімонікі любіш.* Нсл. *Не малімонікамі ж цябе карміць.* Нсл.

2. *перен.*—ласкательство. Нсл. 278. *Досіць вам мяне малімонікамі карміць.* Нсл. *Дадзелі імне вашы малімонікі.* Нсл.

•**малімоніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.*—нежить, как бы представляя кого малым, Нсл. 278. баловать. *Матка мяне не малімоніла, не змалімоніла; я змалку да ўсяго прывык.* Нсл. *Соверш.* **змалімоніць.** Нсл. 278.

•**малімоніцца**-*нюся-нішся, несоверш., возвр.* **1.** нежиться, подобно малым детям. Нсл. 278. *Няма чаго малімоніцца, ты ўжо вялікі, пара брацца за работу.* Нсл.

2. чваниться, церемониться. Нсл. 278. *Еж, не малімоніўшыся.* Нсл. *Соверш.* **замалімоніцца.** Нсл. 174. *Соверш.* **змалімоніцца.** Нсл. 278. *Змалімоніўся і ня еў.* Нсл. *Соверш.* **памалімоніцца,** *возвр.*—поупрямиться; показать, что не нравится предлагаемое. Нсл. 463. *Памалімонішся, ня будзеш есьці ды пасьля скулу зьясі.* Нсл.

•**малімонічаць,** -*аю-аеш-ае , несоверш.*—прихотничать, быть разборчиву в кушанье, Нсл. 278. быть разборчивым, привередливым, капризным. *Калі малімонічаеш, то значыць не галодны.* Нсл.

●**малімонка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** женщина прихотливая, разборчивая в пище, в яствах. Нсл. 278. *Паненка малімонка, нашага хлеба ня возьме есьці.* Нсл.
2. церемонная или чванливая женщина. Нсл. 278. *Малімонка гэта з намі й гаварыць ня хоча.* Нсл.
●**малімонны**-*ная-нае*—чванный, церемонный. Нсл. 278. *Мы не малімонныя людзі. Што даюць, ямо.* Нсл.
●**маліновы**-*вая-вае*(*куст, ягады, колер, хварба*)—малиновый(куст, ягоды, цвет, краска). Ар.
●**маліноўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—малиновый платок. Ксл. *Я буду купляць маліноўку.* Зяшковічы Сян. (Ксл.).
●**маліна**-*ны-не, ж.*—малина(кустарник и ягоды). Ар. *Уменьш.* **малінка**-*нкі-нцы.* Ар. *Ласкат.* **малініца**-*цы-цы. Ты калініца, ты малініца.* Хахлоўка (ПНЗ. 44).
●**малі̃навік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —питейный мед, настоенный на малине. Нсл. 278. *Штоп малінавіку паставіў госьцям.* Нсл.
●**малі̃ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** заросли малины, малинник.
2. питейный мед, настоенный на малине. Нсл. 278. *Штоп маліньніку паставіў госьцям.* Нсл. *См. малінавік.*
●**малітáн**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—бумазея. Шсл. *Набрала на спадніцу малітану.* Ст. *См. малып, мультан.*
●**малітáнавы**-*вая-вае*—бумазейный. Шсл. *Малітанавая катанка.* Ст. *См. мультановы.*
●**малі̃таўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** молитвенница, предстательница пред Богом. Нсл. 288. *Божая маці малітаўка ў Бога за нашы душы.* Нсл.
2. *см. малітва.*
●**малітаўка II**-*ўкі-ўцы, ж.*—складка. Ксл. *Пабрала ў малітаўкі ўвесь кусок.* Даўгое Беш. (Ксл.).
●**малі̃таўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** молитвенник, молитвенная книжка. Нсл. 288. *Сьвятар малітаўнік свой забыўся.* Нсл.
2. молитвенник, предстатель перед Богом. Нсл. 288. *Усі сьвятыя, малітаўнікі нашы ў Бога, няхай табе памагаюць.* Нсл.
●**малі̃тва**-*вы-ве, мн. ч.-ваў, ж.*—молитва.
малітву чыніць—творить молитву. *Стаў жа Лазар малітву чыніць.* НК.: Старцы, 93. *Пачаў жа багаты малітву чыніць.* Тм., 94. *Уменьш.* **малі̃таўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—краткая молитва. Нсл. 288. *Прачытай малітаўку.* Нсл. *Малітаўку чынілі.* НК.: Старцы, 81.
●**малі̃тваць**-*вю-віш-ве, несоверш.*—давать разрешительную молитву. Нсл. 288. *Татулька малітвіць прыехаў.* Нсл.
●**мáліць**-*лю-ліш-ле, каго-што, несоверш.* **1.** уменьшать. Лебедзева Мал., умалять. БНсл.; Нсл. 279. *Ня маль ботаў, памаліш, цесныя будуць.* Нсл. *Соверш.* **памаліць.** Нсл. 279.
2. представлять кого-л. малым. Нсл. 278. *Няма чаго яго маліць, калі яму пятнаццаты год.* Нсл.
змалі̃ць, *соверш. к маліць I,*—умалить. БНсл.; Лебедзева Мал. *Змàліў скрыню на нішто.* Лебедзева Мал.
2. *соверш. к мàліць 2.* Нсл. 278. *Матка змаліла сваю дачку.* Нсл.
●**мáліцца**-*люся-лішся*—представлять себя малым, малолетним. Нсл. 279. *Пара жаніць, а ты ўсё малішся.* Нсл.
●**малі̃ць**-*лю, моліш-ле, несоверш.* **1.** (молить, С.), умолять. Нсл. 288. *Маліці Бога.* Кіт. 17а13. *Отгл. имя сущ.* **малéньне**-*ня, предл.-нню, мн. ч.-ні-няў,* действие по глаг. *маліць,*—горячая(страстная,С) просьба Нсл. мольба. МГсл. *Не патрабую твайго маленьня, я й без малèньня твайго зрабіў-бы гэта.* Нсл. *Ср. маліць. Соверш.* **умалі̃ць,** Нсл. 288—умолить. *Колькі ні маліў яго, не ўмаліў пазычыць грошы, ня даў ні капейкі.* Нсл.
2. учить детей молиться Богу, подсказывая им молитву. Нсл. 288. *Малі, памалі дзеці Богу.* Нсл. *Соверш.* **памаліць.** Нсл. 288. *См. маліць 2.*
●**малі̃цца**-*люся, молішся, повел.-лі̃ся-лі̃мася, несоверш.* **1.** молиться Богу. Нсл. 288. *Шасьцьдзясят год Богу маліўся.* Кіт. 1361. *Як ты будзеш дзеці вучыць маліцца Богу, калі сам ня ўмееш маліцца.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **малéньне**-*ня, предл.-нню, мн. ч.-ні-няў, ср.* действие по глаг. *маліцца*—молитвословие. Нсл. 288. *Без маленьня дзяцём дала есьці.* Нсл. *Без маленьня сеў за стол.* Нсл. *Ср. маліцца.*
2. усердно просить кого о чем. Нсл. 288. *Ці прасіся, ці маліся, ня будзе па тваім.* Нсл.
адмаля́цца-*яюся-яешся, несоверш.*—отпрашиваться от чего-л.(умоляя, С.). Дсл. *Начал старшы адмаляецца.* Дсл. *Соверш.* **адмаліцца**—отпроситься.
памаліцца, 1. *соверш. к маліцца I.* Нсл. 288. **2.** *соверш. к маліцца 2.* Нсл. 288. *Памаліся яму добранька, можа й дасьць.* Нсл.
●**малнá**-*ны, м.*—могометанский священник, мулла, имам. Ар.; Шсл. *Вэнь мална галёкае з бажніцы.* Ст.
●**мáльнасьць**-*ці, ж.*—малость, маловажность. Нсл. 279. *Мальнасьці не аддаў.* Нсл. *Усё да мальнасьці пабраў.* Тм.
●**мальны**-*ная-нае*—небольшой, маловажный(незначительный, С.). Нсл. 279, маловажный, ничтожный. Тул. (Даль). *Мальны застаўся доўг.* Нсл. *Мальное што не дадаў.* Нсл. *Мальныя засталіся рэчы.* Тм. *Нареч.* **мальна, 1.** мало ли, маловажно. Нсл. 279. *Мальна, што ён гавора.* Нсл.
2. чуть-чуть, Нсл. 279. едва не. *Мальна не зваліўся.* Нсл. *Мальна ня зьмерз.* Нсл. *Мальна ня цэлы рубель перадаў.* Тм. *См. за малым.*

3. *в см. сущ.*—небольшое, малое количество, безделица. Нсл. 279. *Мальна чаго не дабраў.* Нсл. *Мальна што засталося за імною.* Нсл.

•**малы́**-*ла́я-лое,* **1.** малый. Ар.; Шсл.; Раст.: Северск, 135. *Пакрыўдзе малога.* Колас ("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.). *Уменьш., ласкат.* **малю́хны**—крошечный. Нсл. 279. *Малюхны баранaчак.* Нсл. *Малюхная голка.* Тм. *Увелич.* **малюсенькі**—малёхонький. Ар.; Нсл. 279. *Малюсенькі гаршэчак.* Нсл.

2. краткий, непродолжительный, малый по времени. *Малы час.*

3. *в см. сущ.* **малы**-*лога*—ребенок. Нсл. 279. *Малы плачаць.* Нсл. *Пакармі малога.* Тм. *Малога пакладзі ў калыбку.* Ст. *Малыя пайшлі адгэтуль вон!* Ст.

мале́нькі, *уменьш., ласкат. к малы 1, 2, 3. Ср. ст.* **меншы** *к малы 1, 2.* Ар. *Прев. ст.* **найменшы** *к малы 1, 2.*

малы палец—мизинец. *Трыма палцамі левымі — малым, бязыменным і сярэднім — правую руку ізнадвор'я паглядзіць.* Кіт. 73б11.

за малым, за маленькім—едва не, чуть не. Ар. *За малым(за маленькім) у студню не ўваліўся.* Ар. *Нареч.* **мала, 1.** мало.

2. недолгое время. *Я там быў мала.*

мала які, якая, якое—мало ли какой. *Мала якая там была гаварня. Усяе гаварні не праслухаеш.* Нсл. 115(*под гаварня*).

мала што—мало-ли что. *Мала што людзі кажуць.*

•**малюнак**-*нку, м.*—рисунок. МГсл.

•**малюпа́сенькі,** *-кая-кае*—крошечный. Нсл. 279. *Якая малюпасенькая шпілечка.* Нсл.

•**малюпа́тка**-*ткі-тцы, ж.*—крошечка, крохоткое. Нсл. 279. *Дзяцё малюпатка.* Нсл. *Уменьш.* **малюпа́тачка**-*чкі-чцы.* Нсл. 279. *Дай хоць малюпатачку чаго.* Нсл.

•**малюпа́ткі**-*кая-кае — малюпа̀сенькі.* Нсл. 279. *Уменьш.* **малюпа́ценькі,** Нсл. 279 —крохотный. МГсл.

•**малюпа́ціцца**-*па̀чуся-па̀цішся, несоверш., возвр.*— представлять себя маленьким, крошечным; нежиться подобно малютке. Нсл. 279. *Дужа ты малюпацішся.* Нсл. *Досіць табе малюпаціцца, вазьмі грабелькі.* Тм.

•**малюшкі**-*шак(-шкаў), одна малюшка,* **1.** сушеная мелкорыбица. НК.: Очерки, 36; НК.: Бабы, Но. 24.

2. сборная годовая мелкорыбица. НК.: Очерки, 493.

•**мамошка**-*шкі-шцы, ж.*—наложница. Нсл. 279. *Мамошку ў сябе дзяржыць, а жаніцца ня хочаць.* Нсл.

•**ма́ма**-*мы-ме, ж., обыкновенно в обращении к матери или в речи детей или с детьми о матери,* **1.** мама. Ар.; Нсл. 279. *Няхай мама сама сюды твая прыдзець.* Нсл.

2. *насм. или с упреками*—взрослая девица. Нсл. 279. *Ты ўжо хвала Богу мама, пара замуж аддаваць, а ня ўмееш прасьці.* Нсл.

ма́мачка-*чкі-чцы, уменьш., ласкат. к мамка*—маменька. Нсл. 279. *Мамачку сваю пакідаю.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **мамка**-*мкі-мцы.* НК.: Очерки, 205—маменька. Нсл. 279. *Мамка мая родная, жаль мне мамку кінуць.* Нсл. *Ня плач: мамка прыдзе, дасьць есьці.* Ст. *На мамку ён (войт) бізун нясець.* НК.: Под. пос. 55. *Ласкат.* **мамухна,** (Ржэўскіп. Гринькова ІУ)—мамушка. Растсл.; Ар.

2. маменька. Ар.; Нсл. 279. *Паеду, мамухна, паеду у тую дарогу часную, па тую Лукірку красную.* Імгл.(Косіч 240). *Прыяжджай к імне мамухна.* Нсл. *Жыві мая мамухна безь мяне.* Расуха Імгл.(Косіч 242). *Уменьш., ласкат.* **маму́лька.** *А маму̀лька о-ё-ёй!* Нік. Част. 644. *Успомне мамульку.* Гарун: Варажба.

•**мамэнт**-*нту, предл. и зват.-нце, м.*—момент. Ксл. *У вадзін мамэнт стала горача.* Сялец Чаш. (Ксл.).

•**ма́мка**-*мкі-мцы, ж.* **1.** кормилица(кормящая грудью, С.). МГсл.

2. *см. мама.*

•**ма́мчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* —быть кормилицей грудью. *У іх усіх свае дзеці былі, свае пакінуўшы чужыя мамчылі.* Кіт. 129а5.

•**мамы́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.* —мять, надувать губы от неудовольствия. Нсл. 279. *Малой бяды імне, што ты мамыліш, замамыліў губы свае.* Нсл. *Соверш.* **замамыліць,** Нсл. 279—надуть, закусить губы, надуть губы от неудовольствия. Нсл. 279. *Ня люба відаць, што ты замамыліла морду.* Нсл. 279. *Прич.* **замамылены**—искривленный, надутый. Нсл. 279. *Замамыленыя губы.* Нсл. *Соверш.* **намамы́ліць**—надуть. Нсл. *Ня дужа глядзім, што ты сядзіш намамыліўшы губы.* Нсл. *Прич.* **намамы́лены**—надутый от досады. Нсл.

•**мамы́ліцца**-*люся-лішся, несоверш.*—надуваться, показывать лицом, особенно губами неудовольствие. Нсл. 279. *Досіць табе мамыліцца, хадзі есьці.* Нсл. *Соверш.* **замамы́ліцца, 1.** поморщиться, закусить губы, выразить движением губ недовольствие или замешательство, Гсл. надуться, принять суровое выражение от неудовольствия. Нсл. 174. *Такая натура, як замамыліцца, то й есьці ня пойдзе.* Нсл.

2. сконфузиться. Гсл. *Замамыліўся, як сказалі праўду ў вочы.* Гсл. *Соверш.* **намамы́ліцца**—надуться от гнева. Нсл. *Не глядзі на тое, што яна намамылілася.* Нсл.

•**мамы́ль**-*ыля̀, предл.-ылю, зват.-ы̀лю; мн. ч.-лі-лёў-лём-лёў-лямі-лёх, общ.*—сердитый, надувший губы. Нсл. 279. *Мамыль наш грыбы надзьмуў.* Нсл. *Мамылём сядзіць, есьці ня йдзець.* Тм.

•**маніць**-*ню̀-ніш-ніць, несоверш.*—лгать. МГсл.; Дз.; Шсл.; Міх.; Ксл. *Багатаму красьці, а старому маніць.* *Послов.* Рапан.: Прык. 12. *Ну, што ты маніш, гэтага ж ня было!* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Калі маніць, дык гладка.* *Послов.* Рапан. 146.; Скрыль Пух. (Шсл.). *Пакажыце, дзе дарога зь пекла гэтага з агню, бо загінем, не маню.* Грахоўскі: Лясная казка. *Соверш.* **зманіць**—солгать. *Няпраўда твая, зманіў.* Ст. *Што ступіць, то й зма̀ніць.* Рапан.: Прык. 160.

•**мана́**-*ны̀, ж.*—ложь. Дз.; Ксл.; Шсл.; МГсл.; Міх. *Мана ўсё, што пра нас кажуць.* Лужасна (Ксл.) *Вы мае сьцежкі перазь лябірынт людзкое маны.* Машара(Калосьсе, кн. I, 1935 г., стр. 10). *Гэта ж мана, няпраўда!* Ст. *З маной сьвет пройдзеш, ды назад ня вернешся.* *Послов.* Рапан 237. *Люблю цябе, што ты на ўсякую ману з другога боку зазірнуў.* Клішэвіч: В. Каліна. *Шмат напісалі там красамоўнае лухты і проста маны праз камуністычную дзеяльнасьць нябожчыкаву.* Дзьве Душы, 190. *Не магу глядзець на ўсё гэта — на ўсю гэтую ману.* Цялеш: Дзесяць, 31. *Дзе каханьне, там і згода без маны і крывадушша.* Крушына: Творы, 167. *Раз зманіў-другі раз не паверацъ.* Рапан.: Прык. 209. *Аддасі і застанецца нявыгойлівая рана. Ці ня лепш адно — зманіць.* Крушына: Лебедзь, 60. *Соверш.* **прыманіць**—подолгать(прилгать, С.). Шсл. *А ён такі: што праўду скажа, а што прыма̀ніць.* Ст.

•**маніцца**-*нюся-нішся*—иметь намерение, намеряться. Ар. *Ты пісаў мне пра Сыцылю, дзе і Аўлі маняцца асесьці на старасьць.* Кво вадыс, 263. *Маняцца браць удзел.* Бацьк. Но. 49/533. *Цэзар маніцца даведацца да Остыі.* Тат.: Кво вадыс, 246.

•**манта́ч**-*ача̀, предл.-ачу̀, зват.-а̀чу; мн. ч.-чы-чоў-чом-чоў-ча̀мі-чох, м.* **1.** плут, обманщик. Нсл. 280. *Ня бачылі яшчэ такога мантача, як ты.* Нсл.

2. мот. Нсл. 280. *Што ні дай гэтаму мантачу — усё прапусьціць.* Нсл.

•**манта́чка**-*чкі-чцы, ж.*—плутовка, обманщица. Нсл. 280. *Хто табе мантачцы паверыць.* Нсл.

•**манта́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.* **1.** обманывать, врать. Нсл. 280. *Што ні кажаш, усё мантачыш.* Нсл.

2. *перех.*—мотать, проматывать. Нсл. 280. *Цяпер мантачыш грошыкі а потым жалець будзеш.* Нсл. *Соверш.* **змантачыць**—промотать, утратить, потерять. *Змантачыў час.* Нсл. 280. *Соверш.* **вымантачыць**-*чу-чыш-ча, повел.-ч-чма, перех.*—выманить, МГсл. выпросить обманом, лестью. Нсл. 86. *Вымантачыла грошай на кабат.* Нсл.

•**манту́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—притворяться бедным, чтобы живиться чужим. Нсл. 280. *У людзёў мантуліш, чаму ж свайго ня маеш?* Нсл. *Ён цэлы век свой мантуліць.* Нсл.

•**манту́лка**-*лкі-лцы, ж.*—любящая жить на чужой счет, ходить, напрашиваться на чужой обед(не только на обед, С.). Нсл. 280. *Манту̀лка ў сваім двара не паабедаець, усё па мантулах ходзіць.* Нсл.

•**манту́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—любящий жить на чужой счет. Нсл. 280. *Мантульнік гэты любіць чужое піць, а свае ніколі не паставіць гарэлкі.* Нсл.

•**манту́лы**-*лаў, единств. ч. нет.* **1.** похоронный обед по умершем. Нсл. 280. *Памер і мантулы паелі.* Нсл.

2. угощение по случаю поминовения или какого-л. празднества. Нсл. 280. *На мантулы звалі.* Нсл. *Гэта табе ад мантул.* Тм.

3. даровая попойка. Нсл. 280. *Любіш хадзіць на чужыя мантулы.* Нсл.

4. выгоды жизни, легкие доходы. Нсл. 280. *Мінуліся мантулы.* Нсл.

•**мань**-*ня̀, предл. и зват.-ню, мн. ч.-ні-няў*—лжец, лгун. Іг.; Шсл. *Мань ты нясусьветны, што ты плявузгаеш?* Ст. *Як ты мань, калі б такі другі падлыгайла, то ўвесь сьвет прайшлі б.* Нсл. 443. *Мані пляскалі мне ў ладкі.* Кавыль: Думы, II.

•**маньне: ціхім маньням**—тихой сапой. Смаленш.

•**маньце́ль**-*цяля̀, предл.-цялю, зват.-цѐлю, мн. ч.-лі-лёў-лямі-лёх, м.*—лжец. Шсл.; Іг. *Вось дзе маньцель; маніць і не чырванее!* Ст. *См. мань, манюка, маныш.*

•**маньце́лька**-*лькі-льцы, ж.*—лгунья. Шсл.; Іг. *Ня слухайце, дзевачкі гэтае маньцелькі; маніць яна вам!* Ст.

•**манына́рка**-*ркі-рцы, ж.*—пиджак. Ар.

•**маны́ш**-*ыша̀, предл.-ышу̀, зват.-ы̀шу, мн. ч.-шы̀-шоў-шом-шоў-шамі-шох*—лжец. Дз. *См. мань, маньцель, манюка.*

•**маню́ка**-*юкі, общ.*—лгун, лжец. МГсл.; Дз.; Шсл. *Маніш ты, манюка!* Ст.

•**мароз**-*озу, предл. и зват.-озе, мн. ч.-зы̀-зоў-зом-зы-замі-зох, м.*—мороз. Ар. *Павёзшы быў вяпрука на продаж, узімку, у самыя маразы.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Каб я застаўся тутка, дык зьгінуў бы ад вялікіх маразоў.* Шакун: Сьлед, 12.

•**марока I**-*окі-оццы, ж.* **1.** медленность, остановка. Нсл. 290. *За табою марока толькі.* Нсл.

2. *общ.*—медлитель-ница. Нсл. 290. *Мароку куды ні пашлі, забавіцца.* Нсл.

•**марока II**-*окі-оццы, ж.* **1.** помрачение (ума, С.). Нсл. 290. *Якаясь марока на мяне напала, што я забыўся ў двара кашэль.* Нсл.

2. попрошайка, докучливый проситель. Нсл. 290. *Адчапіся ад мяне, марока!* Нсл. *Марока гэты, гэтая праходу не даець, усе просе а мароча.* Нсл.

●**мароканьне**-ня, *предл.-ню, мн. ч.-ні-няў* —проволочка времени, медлительность. Нсл. 290. *З мароканьням тваім ня борзда ты скончыш сваю работу.* Нсл.

●**марокаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** медлить. Нсл. 290. *Паўдня на дварэ, а ты ўсё марокаеш, не зьбярэшся йсьці.* Нсл.

2. медленно делать что-л. Нсл. 290. *Пакуль ты будзеш марокаць із сваёю работаю.* Нсл.

●**марочаньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў,* **1.** безотвязная просьба. Нсл. 290. *Марочаньням сваім здурыў мне галаву.* Нсл.

2. омрачение(затемнение, С.). Нсл. 290. *Марочаньне на цябе нейкае напала.* Нсл.

●**марочыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* **1.** обманывать. Нсл. 290. *Што ты мяне марочыш?* Нсл. *Соверш.* **абмарочыць**—обмануть. Нсл. 290.

замарочыць—омрачить обманом, плутнями. Нсл. 175. *Што ты мяне замарочыў? Я ж яшчэ ня згубіў памяці.* Нсл.

2. просить неотступно, надоедать безотвязною просьбою. Нсл. 290. *Мароч, не мароч, ня дам. Соверш.* **вымарачыць.** Нсл. 290. *Вось такі вымарачыў грошы.* Нсл.

3. *безлич.* **мароча,** *соверш.* **абмарочыла** —помрачение ума, рассудка находит. Нсл. 290. *Каб цябе марочыла!* Нсл. *Абмарочыла мяне, што я перадаў лішку.* Нсл. *Прич.* **марочаны, 1.** выпрошенный с трудом. Нсл. 290. *Марочаны хлеб гаркі.* Нсл.

2. омраченный. Нсл. 290. *Марочаны ты чалавек!* Нсл. *Марочаная твая галава, куды ты лезеш.* Нсл.

●**марочыцца**-*чуся-чышся, несоверш., возвр.* —омрачаться, терять ум. Нсл. 290. *Марочышся, Бог ведае чаго!* Нсл. *Соверш.* **абмарочыцца.** Нсл. 290. *Абмарочыўся, ня ўзяў здатку ад Жыда. Соверш.* **замарочыцца**—потерять внимание. Нсл. 175. *За вашым крыкам, гоманам замарочыцца чалавек.* Нсл. *Чыста галава мая замарачылася.*

●**мара́**-*ры̀, общ. от марыць*—надоедало, досаждающий морочением. Нсл. 289; Іг. *Мара гэты дадзеў імне.* Нсл. *Адкасьніся ты, мара праклятая!* Нсл.

●**мара**-*ры, ж.*—гибель. ПНЗ.

●**маразя́нка**-*нкі-нцы, ж.*—продукт поливаемого водой навоза, помещенного в старое решето. *"Маразянка"* служит детям для катания. НК.: Игры, 30.

●**маразяны**-*ная-нае*—морозный. Ар. *Што ж мне застаецца рабіць, калі надыходзе маразяная зіма?* Шакун: Сьлед, 1. *Маразяная студзенская ноч,* Нязнаны.(Бацьк., Но. 36-37/115-116) получившийся от мороза. *Балонкі ў маленькіх аконцах пазамярзалі на цэлую цалю, ажно маразяны хлоп вісіць.* Гарэцкі: Песьні, 41.

●**маракава́ць** I-*кўю-кўеш-кўе, несоверш.* — медленно что-л. делать, по не твердому знанию предмета, или по несмелости, или неохоте. Нсл. 290. *Што тут маракаваць, рабі сьмела.* Нсл. *Не маракаваў бы так, калі б была ахвота.* Нсл.

маракаваць—сетовать. Еўлічы. *Не маракуй на свое цяжкое жыцьцё.* Тм.

●**маракані́на**-*ны-не, ж.*—замедление, замедливающее препятствие. Нсл. 290. *Ні ў тым, ні ў сім сядзім за гэтаю маракані-наю.* Нсл. *Мараканіну нам зрабіў.* Тм.

●**маракава́ць** II-*кўю-кўеш-кўе, несоверш.* **1.** иметь неудоволствие, роптать, жаловаться, Нсл. 290. сетовать. *Ён даўно даўна маракуе на мяне за гэта.* Нсл.

2. жить незавидно, скучно, кое-как переживать горе. Нсл. 290. *Маракуем на сьвеце; ня жывем а цьмеем.* Нсл.

●**маравíк**-*ікà, предл.-ку, зват. маравіча; мн. ч. маравікì-оў-ом, мн. ч., предл.-ох, м.* —моряк. Смаленшч.

●**маравы́**-*вáя-вое*—морской. Смаленшч. *Твае коні на сінім моры ядуць траўку шаўковую, а п'юць ваду маравую.* Дсл.

●**маргéлка**-*лкі-лцы, ж.*—белая войлочная шляпа, имеющая вид низко усеченного конуса, с завороченными вверх небольшими краями, НК.: Очерки, 113. поярковая шляпа. Растсл.; Гсл. Другой вид *"маргелкі"* уже более не встречающейся напоминает скуфью с округлыми сторонами; она не имела загиба, а была с ровно отрезаными краями. НК.: Очерки, 113.

●**маргéль,** *маргялѧ̀, предл.-гялю̀, зват.-гèлю; мн. ч.-лі-лёў-лём-лì-лямі-лёх, м.*—название рябого быка, вола. Ар.

●**мардалы́сы,** *лаянка,*—имеющий очень редкую бороду. Нсл. 289. *Мардалысы чорт.* Нсл.

●**мардапы́шыцца**-*шуся-шышся, несоверш.* —делаться спесивым. Нсл. 289. *Не мардапышся, мы цябе знаем.* Нсл.

●**мардапы́шка**-*кі, общ.*—напышенный-ная; спесивец-вица. Нсл. 289. *Зьбіць трэба рогі гэтаму, гэтай мардапышцы.* Нсл. *Дзеўка добрая, але мардапышка.* Тм.

●**марда́сы**-*саў, единств. ч. нет., презр.* **1.** нос, губы, НК.: Игры, Но. 22. иногда все лицо, НК.: Игры, Но.22. харя. Нсл. 289. *Мардасы свае выставіў.* Нсл. *Па мардасах заробіш, ня лезь!* Нсл.

●**марзакі́,** *-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, единств. ч. нет.*—губы, говор. презрительно. Нсл. 290. *Марзакі паб'ю.* Нсл. *Па марзаках заробіш.* Нсл.

●**марза́ць**-*дю-дзеш-дзе, повел.-дзй-дзйма, несоверш., перех.*—бить по лицу, по зубам. Нсл. 290. *Марзай, марзані яго добра, каб крывёй умыўся!* Нсл. *Однкр.* **марзану́ць**-*нў-нèш-нèць-нем-ніцè.* Нсл. 290. *Соверш.* **памарзаць**—нахлестаць по лицу. Нсл. *Намарзаў добра неслуша гэтага.* Нсл.

•**маркота**-*оты-оце, ж.*—меланхолия, МГсл. меланхолия, грусть. Ар.; МГсл. *У вадностайнасьць маркоты ўбіваюцца звонку не гарманічныя звонкія гукі.* Дзьве Душы, 49. *Скрозь а скрозь гарота, дзе ні глянь — маркота.* Гарун: Сын. *Спавіты сьвет маркотай.* Гарун(ст. "Навука"). *Лёгка так. Ня маеш дум... Прочках дзесь маркота.* Гарун(ст. "Начлег"). *У маркоце завяў.* Салавей: Сіла, 44. *Падпеpажы маркоты хвалі!* Тм. 51. *Хто ж так спахмурыў іх(астры) маркотай?* Тм. 57. *Гмур і маркота, ці талань?* Тм. 66.

•**маркотнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —находящийся в меланхолии, грусти, Ар. *находящийся в тоске.* Нсл. 280. *Трэба пацешыць чым нашага маркотніка.* Нсл. *Уменьш.* **маркотнічак**-*чка, предл. и зват.-чку, м.* Нсл. 280. *Маленькі маркотнічак тужа па матцы.* Нсл. *Уменьш.* **маркоцік**-*іка, предл.-іку.* Нсл. 280.

•**маркотніца**-*цы-цы, ж.*—находящаяся в меланхолии, грусти, Ар. находящаяся в тоске. Нсл. 280.

•**маркотны**-*ная-нае*—склонный меланхолии, грустный, Ар. мрачный, скучный. Нсл. 280. *Маркотнае тут жыцьцё.* Нсл. *Дзяўчынка вельмі маркотная.* Іванск Чаш. (Ксл.). *Дзянькі мае маркотныя чаму?* Гарун(ст. "Ноктурно").

маркотна, *нареч.*—печально, Растсл. грустно, Ар.; Шсл. печально, грустно. Нсл. 280. *Не'к маркотна імне сягодня.* Ст. *Ага! маркотна бяз жонкі.* Нсл.

•**маркоціць**-*очу-оціш-оце, несоверш., перех.* НК.: Піт., Но.12—наводить грусть, Ар. печалить, приводить в мрачное расположение духа. Нсл. 280. *Не маркоць яго, кажучы яму гэта.* Нсл. *Соверш.* **амаркоціць,** *перех.*—опечалить. Нсл. 363. *Амаркоціў ты яго, сказаўшы, што жонка хворая.* Нсл. *Прич.* **амаркочаны**—опечаленный. Нсл. 363. *Амаркочаны і робіць ня весела.* Нсл.

•**маркоціцца,** -*очуся-оцішся, несоверш., возвр.*—грустить, Ар.; Шсл. печалиться, предаваться грусти, Нсл. 280. скучать, НК.: Піт. Но.12. грустить, скучать. Нсл. *Па табе я ня буду маркоціцца.* Нсл. *Годзе табе ўжо маркоціцца: бяжы на вуліцу, пагуляй.* Ст. *Ён дужа маркоціцца.* Лук'янова Сян. (Ксл.). *Соверш.* **замаркоціцца.** Нсл. 280. *Бяз жонкі замаркоціўся.* Нсл. *Соверш.* **узмаркоціцца**—скоро, внезапно или сильно загрустить, Ар. заскучать, предаться скуке. Нсл. 54. *Узмаркоціўся на чужой старане.* Нсл.

•**маркатýн**-*унà, предл.-унý, зват.-ýне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—горюн (С.). Нсл. 280. *З маркатуном гэтым і разгаварыцца ня можна.* Нсл.

•**маркáч**-*ачà, предл.-ачý, зват.-àчу, мн. ч. маркачы̀-оў-ом-ы̀-àмі-ох, м.*—баран производитель. Заронава Куз. (Ксл.); Шсл.; Баран.; Вілнш.; Горадзенш.; Менш.(Нсл. 280). *Ну й худыя ж бараны маркачы.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).

•**мармы́ль**-*ылѝ, предл.-ылю̀, зват.-ы̀лю, мн. ч.-лі̀-лёў-лём-лёў-ля̀мі-лёх, м.*—литер. ворчащий медведь. Нсл. 290. *Сядзіць, надзьмуўшыся, як мармыль.* Нсл.

2. ворчун, брюзга. Нсл. 290. *Ад мармыля нашага добрага не пачуеш слова.* Нсл. *Уменьш.* **мармылёк**-*лькà, предл.-лькý, зват. мармы̀льку, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—говор. о капризном ребенке, упрямчик. Нсл. 290. *Мармыльку гэтаму ня борзда ўгодзіш.* Нсл.

•**мармытáньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к мармытаць 1, 2, 3.*,—ворчание, как медведь, (С.), бормотание, показывание неудольствия разговариванием сквозь зубы. Нсл. 290. *Не баюся я твайго мармытаньня.* Нсл.

•**мармытáць,** *мармычý-чаш-ча, несоверш.*
1. ворчать, свойственно медведю. Нсл. 290. *Мядзьведзь мармоча, замарматаў.* Нсл. *См. мурматаць. Соверш.* **замармытáць** —начать мармытаць.

2. говорить невнятно, бормотать. (Гсл., Шсл.); Нсл. 290. *Мармыча сабе пад нос.* Міколск М.(Демид: Веров, 1896, II, 141). *Мармыча нешта сабе пад нос, як мядзьведзь.* Ст. *Хто цябе знаець, што ты мармочаш?* Нсл. *См. мармы̀ль.*

3. роптать, наказывать неудоволствие, бармоча. Нсл. *Не гляджу я на тое, што ты маркочаш, а вось мармачы яшчэ!* Нсл. *Соверш.* **памармытаць**—мармытаць так некоторое время. *Соверш.* **прамармытáць,** *перех.*—пробормотать, сказать невнятно, с выражением неудовольствия. Нсл. 526. *I дзякуй не прамарматаў.* Нсл. *Прамарматаў нешта пад нос.* Тм.

•**марнéць**-*èю-ѐе*—хиреть. Дсл.; ПНЗ.
змарнéць-*ѐю*—захиреть. ПНЗ.

•**маршалковіч**-*іча, предл.-ічу, мн. ч.-ічаў, м.*—сын маршала, Ст. Акты. сын предводитель дворянства. Нсл. 281. *Маршалковіч палюець.* Нсл.

•**маршалкоўскі,** -*кая-кае*—свойственны предводителю дворянства, Нсл. 281. свойственный маршалу.

•**маршалкоўства**-*ва, ср.*—должность уездного(и губернского, С.) предводителя дворянства, Нсл. 281. должность маршала. *З маршалкоўства ськінулі.* Нсл.

•**маршалка**-*лкі-лку, вин.-лку, твор.-лкам, предл. и зват.-ку,* .— маршал. Ст. акты.

2. председатель важных государственных или муниципальных учреждений. *Маршалка сойму.*

3. предводитель дворянства.

4. старший *"пакосьнік"* на свадьбе.

•**маршалкавáць**-*кýю-куеш-куе, повел.-кýй-кýйма, нск.*—председательствовать в важных государственных или муниципальных учреждениях. *А маршалкаваў на Сойме наш Ліцьвін, князь Болька Сьвірскі.* Ст. Акты.

•**маршча́к**-*чака́, предл.—аку́, зват.-а́ча, мн. ч., -чакі́-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* —морщина. Віл.

•**мару́да**-*ды, общ.*—мямля, медленный, вялый. Растсл.

•**марудзіць**—медлить. МГсл.

•**марцовікі**-*каў(один марцовік)*—цыплята, родившиеся в марте. НК.: Очерки, 408.

•**мары́ць**-*ру́, морыш-ра, несоверш., перех., заст.* **1.** морить отравою, травить. *Марыць бацы. Соверш.* **памары́ць, а)** поморить, уморить всех, многих. *Стварыцель усё мае памарыць.* Кіт. 127а3, **б)** орить некоторое время.

2. морить, доводить до истощения и знеможения; изнурять. *Марыць голадам.* Ар.,—морить, приводить в полное изнеможение. *Лявона пачынаў марыць сон.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 1-2/437-438.) *Соверш.* **змары́ць.** Ар. *Сон яго змарыў.* Ар.

•**мары́цца**-*ру́ся, морышся, несоверш.*—уставать. Ар. *Соверш.* **замары́цца**—устать, Гсл.; Ар. утомиться. *Чыста замарыўся, сякучы дровы.* Ст. *Назьбіралі шмат, аж механоша замарыўся.* Ст.(Шсл. 159 *под міханоша*). *Замарыўся аб табе сватаўшы: ня йдзець за цябе ніякая жонка.* Дсл. 244. *Соверш.* **змары́цца**—(очень) устать. *Змарыўся за працаю.* Ст. *Змарыўся за дзень.* Ст. *Соверш.* **умары́цца**-*ру́ся, уморышся*—крайне утомиться. Ар. *Я умарыўся, цягнуўшы яе дамоў.* Ржэўскі пав. (Афанасьев, I, 1897 г., 182).

•**масол**-*сла́, предл.-сьле, зват. мосьле, м.* —кость, Растсл. толстая, большая кость.

масо́л-*сла́, прост.*—кость преимущ. бедренная а также вообще выступаючая кость говяжья, баранья или свиная. Акад.

•**масоленьне**-*ня, предл.-нью, отгл. имя сущ.* **1.** глодание коло кости. Нсл. 291. *Пакінь масоленьне каля косьці, ды бяры мяккое.* Нсл.

2. возня с чем-л. Нсл. 291. *Не работа, а масоленьне каля работы.* Нсл.

•**масоліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.* **1.** глодать(кость, **С.**). Нсл. 291. *Масоліць косьць.* Нсл.

2. марать, пачкать во что-л. слизистое. Нсл. 291. *Масоліць губы косьцю.* Нсл. *Соверш.* **абмасоліць**—замарать(слизистым, **С.**). Дсл. *Абмасоліў увесь кулёк.* Дсл. *Прич.* **абмасолены**—запачканный, грязный. Дсл. *Не бярыся за яду абмасоленымі рукамі.* Дсл. *Соверш.* **замасоліць**—запачкать, Дсл. 244. замуслить. Нсл. 175. *Еж асьцярожна, не замасоль сарочкі.* Нсл. *Замасолілі дзеўкі нейдзе сарочкі.* Дсл. *Прич.* **замасолены**—замусленный, засаленный. Нсл. 175. *Белая сарочка, а ўжо замасолена.* Нсл. *Соверш.* **умасоліць,** Нсл. 291. совершенно замарать чем-л. слизистым. *Умасоліць сарочку смаркачамі.* Нсл. *Умасоліўшы губы, бегаець.* Нсл.

масолены, 1. *букв.* оглоданный. Нсл. 291. *Масоленую косьць ізноў узяў масоліць.* Нсл.

2. *перен.*—бывший в руках, в употреблении. Нсл. 291. *Гэта рэч масоленая, масолена дый кінена.* Нсл.

•**масоліцца**-*люся-лішся, несоверш., возвр.* **1.** пачкаться чем-л. слизистым. Нсл. 291. *Пакуль ты будзеш масоліцца косьцю.* Нсл. *Соверш.* **абмасоліцца**—обмазаться чем-л. масленым или скользким. Нсл. 350. *Дзяцё абмасолілася кашкаю.* Нсл. *Соверш.* **замасоліцца**—замуслиться. Нсл. 175. *Дзецянё замасолілася смаркачамі.* Нсл. *Соверш.* **умасоліцца.** Нсл. 291. *Умасоліўся смаркачамі.* Нсл.

2. возиться с каким-л. предметом. Нсл. 291. *Толькі масолішся з работаю, а ня робіш.* Нсл.

3. подседать к кому, ища расположения. Нсл. 291. *Не масолься, не па табе масол, дарма прымасоліўся.* Нсл. *Соверш.* **прымасоліцца.** Нсл. 291.

•**маскоўскі**-*кая-кае,* **1.** московский.

2. русский. Нсл. 291. *Годзе горкае долі аб'едкі на маскоўскім стале падбіраць!* Случчанік("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.). *Разлучыла нас ні месяц, ні зара, разлучыла маскоўская слабада.* Жукова Імгл.(Косіч 25). *Маскоўская хустка.* Нсл. *Маскоўская сарочка, намётка.* Нсл. *Маскоўскія рукавы.* Нсл.

•**Масковец**-*оўца, предл.-оўцу, зват.-оўча, м.*—русский(в знач. сущ.). МГсл.

•**Маскоўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** русская женщина. Нсл. 291. *У нашага пана якаясь Маскоўка служыць.* Нсл.

2. маскоўка—топор русского изделия. Нсл. 291. *Маскоўку купіў.* Нсл.

•**маскоўшчына**-*ны-не, ж.* **1.** холст русского изделия. Нсл. 291. *Маскоўшчыны набрала на рукавы.* Нсл.

2. вообще русский товар. Нсл. 291. *Маскоўшчына лінуча.* Нсл.

3. совокупность всего подлинно русского. *Маскоўшчынаю пахне, сьмярдзіць.* Смл.

•**маскале́ць**-*е́ю-ееш-ее, несоверш.*—русеть. *Соверш.* **абмаскале́ць**—обрусеть. *Прич.* **абмаскале́лы**—обрусевший.

•**маскалёнак**-*нка, предл.-нку, м.*—солдатский сын или кантонист. Нсл. 290. *Маскалёнак б'ецца.* Нсл. *Маскалёнкаў павезьлі.* Тм.

•**маска́ліць**-*лю-ліш-ле, каго-што, несоверш.*—руссифицировать. *Соверш.* **абмаска́ліць**—обрусить. *Прич.* **абмаска́лены**—руссифированный. *Отгл. имя сущ.* **абмаска́леньне**-*ня, ср.*—руссификация(обрусение, **С.**). Нсл.

•**маска́ль**-*ля́, предл.-алю́, мн. ч.-лі-лёў-лём-лёў-лямі, лёх, м.,* НК.: Пос. 99—русский, великорусс. Навікі Віц. (Ксл.). *У тым баку Маскалі жывуць.* Сураж (Ксл.); Равы, Аш. *Сына Маскаль за нівошта забіў.* Гарун;

Жабрачка. *Спаткаліся з Маскалямі.* Зь вершу "Кінуўшы, рынуўшы паўстаньне"....з часу паўстаньня 1863 г. (Беларусь, 148). *З Маскалём не із сваім братам!* *Поговор.* НК.: Пособ., 137. *Тату, тату, лезе чорт у хату. Дарма, сынку, абы не маскаль.* *Послов.* *На нашы землі наплылі чырвоненькія Маскалі.* Кл.: Каліна, 30. *Гарыць на Случчыне паўстаньне на бой сьмяротны з Маскалямі.* Тм.

2. *в общ. знач.* **маскаль**—солдат русской армии, солдат. Растсл.; Нсл. 290.
Маскалёў найшло поўну хату. Нсл. *Наш дзядзька служыў у маскалёх.* Ст. *Мы старожу паставім на чатыры стараны па чатыры маскалі. Маскалікі заснулі. Прыехаў пан — ня гулі.* Росуха Імгл.(Косіч, 51). *Уменьш.* **маскалік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча*—солдатик. Нсл. 290. *Маскалікі, ідучы, пяюць.* Нсл.

3. *перен.*—пустой, прямо стоящий колос ржи, пшеницы и т. п.

4. плохой, непослушный с разбойническими замашками мальчик, парень. *Увелич., презр.* **маскалю́га, а)** русский, **б)** солдат., *презр.* Нсл. 291. *Маскалюга гэты злодзей вялікі.*

•**Маскве́**-*вы, ж.* **1.** Москва.

2. Россия. *Масква сьлёзам ня вера.* НК. Пасоб., 137.

3. русский(москвитянин, великорос). Нсл. 291. *Пан Маскву наняў на будынак.* Нсл. *А што ж, Масква, ня купіш барышоў?* Тм. *Маскву адурніў.* Нсл. *Ах ты Масква дурная, ня хочаш браць таго, што даюць.* Тм. *Ня дурні Масквы, яна й так дурная.* Тм., *собир.*—русские. *Масква стала адступаці, рэчку невялічку праклінаці.* Зь песьні праз перамогу на маскоўскім войскам пад Воршаю 1514 г.

•**ма́сла**-*ла-ле, ср.*—масло, получаемое из молока домашних животных. Ар. *Уменьш.* **ма́селца**-*ца, предл.-цу*—маслище. Нсл. 281. *Хлеба з маселцам зьеж.* Нсл. *Пястунку хлеба з маселцам, а без масла ня возьме.* Нсл. 542(*под пястунок*).

•**маста́к**-*ка, предл.-ку̀, зват. мастàча; мн. ч. мастакі̀-оў-ом-оў-àмі-ох, м.* **1.** искусный и опытный в каком-л. деле человек, искусник. *На яду мастак а на работу так-сяк.* *Послов.* Рапан. 12.

2. художник. МГсл.; БГсл.

•**мастаўні́чы**-*чага, в см. сущ.*—заведующий мостом. *Во дей тых пенезей мастаўнічаму не аддаваў.* Квятк. 150.

•**мастацкасьць, -ці,** *ж.*—художественность. БГсл.

•**мастацкі**-*кая-кае,* **1.** искусный, сделанный, выполненный с большим умением и тонкостью, мастерски.

2. художественный.

•**мастацтва**-*ва, предл.-ве, ср.* **1.** искусство. МГсл.

2. художество, *устар.* БГсл.

•**масткі́,** *единств. ч. нет.,-коу-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—тротуар. МГсл.

•**масьлёнка**-*нкі-нцы, ж.*—молоко, которое остается после сбивания масла. Шсл. *Дзяцём дай масьлёнку, хай ядуць з хлебам.* Ст.

•**масьлякі́**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох*(*один масьля́к*)—грибы с покрышкой кирпичного цвета, обыкновенно снимаемой в виде плевы, появляются вблизи молодого сосняка. Иногда их называют *"казьлякамі".* НК.: Очерки, 472.

•**масьлянка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** (посуда в виде чашки с крышкой для подачи на стол сливочного масла, С.) — *масьлёнка.* МГсл.; Косіч 232.

2. *област.* — *масьлёнка.* Ар.

•**масьліноўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—ситцевый цветной платок. Бяжышча Беш. (Ксл.).

•**масьні́ца**-*цы-цы, ж.*—доска пола, половица. Нк.: Очерки, Но. 478; Растсл.; ПНЗ; Нсл. 291; Пск.(Иеропольский). *Грыўня падкацілася пад масьніцу.* Нсл. *Масьніцы прарыпелі.* Лойка: Л. песьня. *Узноў прарыпелі смолкія масьніцы.* Тм. *Спрабавалі масьніцы, вадзілі далонямі па шпалерах.* Сядняў: Корзюк. *Уменьш.* **масьнічка**-*чкі-чцы.* Нсл. 291. *Масьнічка ў сьвяліцы праламілася.* Нсл. *Единств. ч.* **масьні́чына**-*ны-не, ж.*—половица, доска в полу. Сухарукава Аз. (Ксл.); НК.: Очерки, Но. 478. *Зрабі ў хаце масьнічыну залатую.* Пск. Пушк.(Ч. 89).

масьнічынка-*нкі-нцы, уменьш. к масьнічына.* НК.: Очерки, Но. 478.

•**масьнічны**-*ная-нае*—вымощенный. НК.: Очерки, Но. 478.

•**масьнічны**-*ная-нае*—досчатый(о полу). Ксл. *У нас масьнічны мост, а ня з гліны.* Лазаватка Сур. (Ксл.).

•**масьці́ць,** *машчу, мосьціш-це, несоверш., перех.*—настилать мост или пол. Ксл., настилать пол в новом(в каждом, С.) строении. Нсл. 291. *Юры гвозьдзе, а Мікола мосьце.* *Послов.* Ст. *Будзем масьціць свае сенцы.* Ст. *Хату борзда масьціць будзець.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Саўва мосьце, а Мікола гвозьдзе.* *Послов.* Косіч 54.(Сьвята Саўвы 5-га, а Міколы 6-га сьнежня).

2. устраивать сиденье в телеге. Шсл. *Масьці добра седава, каб мякка было ехаць.* Ст.

3. ставить, укладать какой-л. предмет в тесноте. Шсл.

намасьці́ць, *соверш. к масьціць 1, 2. Прич.* **намошчаны**—намощённый. *Сярэдзіна яго намошчана любоўю.* П. П. 3. 10 (Кніг 12 Б.). *Соверш.* **замасьці́ць, 1.** замостить. Нсл. 291.

2. заделать дыру в мосту или деревянном полу. Нсл. 174.

3. (*перен.*)—замазать подарками. Нсл. 174. *Як мага замасьці гэту паганую справу.* Нсл.

•**масьціцца,** *машчуся, мосьцішся, возвр.* **1.** помещаться(в тесноте, С.). Нсл. 291. *Тут табе ня дзела масьціцца, бачыш старшыя сядзяць.* Нсл. *Я пачаў масьціцца на духу.* Мікольск Н.(Демид: Веров. 99).
2. подседать. Нсл. 291. *Куды ты мосьцішся? Старому сьмешна масьціцца да маладое жанчыны.* Нсл.

прымасьціцца-*машчуся, мосьцішся, соверш.*—поместиться, устроиться где-л., где не очень удобно. *См. прыснасьціцца. Соверш.* **прымасьціцца,** *возвр.* **1.** присоединиться к кому-л. в тесноте(присесть, прилечь). Войш.
2. подсесть.

•**масьць**-*ці, мн. ч.-цяў, ж., фарм.*—состав для прастыра, маз. Нсл. 181, мазь. МГсл.; Ар.; Шсл.; Карачэўск.(Будде: Тула-Орел, слов.).
Хвэльчар даў жоўтае масьці. Ст. *Масьць ад скулкі.* Нсл.
2. состав, употребляемый для прививания черенков. Нсл. 281. *Садовая, прышчэпная масьць.* Нсл.
3. масть, цвет шерсти животных(лошадей, коров). Ар.; Шсл. *Жарабок сівое масьці.* Ст. *Якое масьці ваша карова?* Ст.

•**масьцюк**-*юка, предл.-юку; мн. ч.-кі-коўком, мн. ч., предл.-кох, м.*—мастер. Кур. (Даль). *Адгадлівы дзяцюк, такі масьцюк заданьні адгадаць.* Дсл. 547(*под адгадлівы*).

•**масыўны**-*ная-нае*—массивный. МГсл.

•**машнарэз**-*эза, предл.-эзу, зват.-эзе, м., бранное*—мошенник, отрезывающий карманы, карманщик. Нсл. 292. *Машнарэза такога ў некруты аддаць.* Нсл.

•**машта**-*шты-шце, ж.*—мачта.

•**маштавік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—матрос, несущий службу на мачте; мачтовой.

•**маштавы,** *прилаг. к машта*—мачтовый.

•**машурга**-*ргі-рзе, ж.*—блёстки, мишура. Зьверавічы Красьн. (Дсл.).

•**машыраваць**-*рую-руеш-руе, повел.-руй-руйма, несоверш.*—маршировать. Шсл.; Нсл. 283. *Вунь маскалі машыруюць.* Ст. *Соверш.* **памашыраваць**—пойти, маршируя. Нсл. 464. *Жаўнеры памашыравалі да места.* Нсл.

•**маток**-*тка,-тком, и* **матушка**-*шкі-шцы, ж.*—связка кольцеобразных предметов, нанизанных на повязь, и прядь ниток на мотовиле, или снятая с него, но пока что не разрезанная. НК.: Очерки, 122, Но. 262.

•**мата,** *маты, маце, ж.*—циновка(всякая, С.) из соломы, пучки которой перевязаны веревочками; зимой навешивается на окна и на двери. Шсл. *Сплёў на вокны мату.* Ст. *На вокны пляціце маты, каб ня клаў мароз сьляды.* Колас.

•**матаўня**-*ні-ні, ж.*—мотовило. НК.: Бабы; Но. 51. *С просьня ніткі зьвіваюць на матаўню.* НК.: Бабы; Но. 51.

•**маталыга**-*гі, общ.* **1.** бродяга. Нсл. 291. *Маталыгу злавілі дый здалі ў некруты.* Нсл. *См. матлыга.*
2. плут. Нсл. 291. *Маталыга ты, скруціў мае грошы.* Нсл. *Уменьш.* **маталыжка**-*жкі.* Нсл. 291. *З малку маталыжкаю быў ён.* Нсл. *каю быў ён.* Нсл.

•**маталыжнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* — *маталыга.* Нсл. 291. *Ня вер гэтаму маталыжніку; ён усё круціць і маніць.* Нсл.

•**маталыжнічаць,** *-аю-аеш-ае,*—плутовать, жить обманом. Нсл. 292. *Цэлы век свой матылыжнічаеш.* Нсл.

•**мата**-*нька-чка,—см. под маці.*

•**мат**-*ка-ухна-уля-улька... —см. под маці.*

•**матэрыя**-*ыі, дат., предл.-ыі, ж.*—вещество. МГсл.

•**маца**-*цы-цы, ж.*—маца. Ар.; Нсл. 283.
Жыды мацу пякуць. Нсл.

•**мацая**-*аі-аі, ж.*—крепость. Нсл. 292. *Якая ў калку будзе мацая, калі ён згніў?* Нсл.
2. помощь; складчинное дело, НК.: Дудар, Но. 20. предприятие сообща с другими. Дзьвінск п. *Пойдзем у мацаю ў заклад. Кінем на жэрабя ў мацаю.*

•**мацака,** *нареч.*—ощупью. ПНЗ.

•**маці,** *в единств. ч. не склоняется; мн. ч. нет* —мать. МГсл.; Войш.; Шсл. *Вельмі былі радыя, асабліва маці.* Н.(Афанасьев, 1, 1913, 212). *Маці хоча, каб дачку замуж аддаць.* Ст. *Папрасі, хай маці дасьць есьці.* Ст. *Пара, маці, жыта жаці — каласок сьхіліўся. Пара, маці, дачку 'ддаці — галасок зьмяніўся.* ПНЗ, 46.

матка-*ткі-тцы, ж.* **1.** матка (животных). Ар.
2. пчелиная самка(матка, С.). Нсл. 281; Ар. *Матку злавіў.*
3. мать(женщина по отношению к рожденным ею детям, С.). Ар.; Нсл. 281; Войш. *Якая матка, такое й дзіцятка. Послов.* Нсл. *Ніхто так не дагледзіць свайго дзіцяці, як родная матка.* Ст.

матка падхрэсная—крестная мать. НК.: Старцы, Но. 42. *Ласкат.* **матанька**-*нькі-ньцы, говорится и не о матери*—матушка. Нсл. 282. *Матанька мая, пусьці на нач.* Нсл. *Пажалей мяне, матанька мая.* Нсл. *Уменьш.* **матачка**-*чкі-чцы. А мае ж вы матачкі, што ж гэта будзе?* Ст. *Ласкат.* **матухна**-*ны-не. Ой ты, матухна!* Крапіўнае(ПНЗ. 43). *Гэта ж матухна твая зьвяла на мяне.* Нсл. 282. *Матухна мая, калі ж табе памагала гэта зрабіць?* Тм. *Матухны мае вы, куды ж вы гэта дзелі?* Нсл. *Ласкат.* **матуля**-*лі-лі,* (Вост., Даль) **1.** маменька. Нсл. 282. *Матуля мая пакінула мяне сіратою.* Нсл. *Ой, чаму ж, матуля, жыцьцё-йскрыпку дала?* Гарун(ст. "Матчын дар"). *Другая — матуля.* Гарун(ст. "Ноктурно"). *Цеш матулю.* А. Зязюля(Зьніч 1953, Но. 24). *Родны краю! Матуля дарагая!* А. Змагар (Прыйсьце, Но. 1)
2. матушка. Нсл. 282. *Матуля мая, куды ж ты глядзела?* Нсл.

3. *общ.*—употребляется не только к матери, но даже и к мужчине. Нсл. 282. *Чым я ўгнявіла цябе, матулю майго.* Нсл.
4. говорится и к дитяти. Нсл. 282. *Матулю майго дарагенькага пакінулі аднаго.* Нсл. *Чалом, чалом, ацец-татулька! Не сярдуй, што к табе прышоў. Не падзіві і ты, матулька няўцейкам я сюды зайшоў.* Із здаровальнага верша протоерэю, выдрукаванага ў "Маяку" 1843 г., т. IX, кн. XУII, разьдз. У, 33-35.
5. маменька. *Матулька йшла і матульку пазнала.* Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 85); Нсл. 282. *Матулечка мая родная!* Нсл. *Ласкат.*
матýлюхна-*ны-не*—матушка. Нсл. 282. *Матулюхна мая, нашто ж табе так шмат хлеба?* Нсл. *Матулюхны мае, куды ж вы гэта дзенеце?* Нсл.
●**матка**-*ткі-тцы, ж.* 1. потолочная балка. Ксл. *Хадзі цягнуць матку на сьцяну.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).
2. *См. под* *маці.*
●**матля́цца**-*яецца-яюцца, несоверш.* *Шэрыя нагавіцы матляюцца на худых ногах.* Цялеш: Дзесяць, 28.
●**матля́цца**-*яюся-яешся, повел.-яйся-яймася, несоверш..........* *Гарыць дзьябальская душа. Гарыць! — скрыгатаў Гужэвіч, гледзячы, як матляецца чалавек пад бліскучым парасонам.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 1-2/437-438).
●**матлы́га**-*гі, м.* (*общ.* С.)—мот (С.), плут. Ксл. *Мяне быццам што карціла не пазычаць яму грошай, аж яно так і вышла. Зматлыжыў матлыга.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *См.* *круцель, маталыга.*
●**матня́**-*ні, ж.* 1. суета(хлопоты), (Растсл.) суетня.
●**ма́тухна,**—*см. под* *маці.*
●**матýз,**—*см. под* *мотуз.*
●**матýзны**-*ная-нае,* 1. *прилаг. к* *"матуз".* НК.: Очерки, 107.
2. имеющие *"матуз".* НК.: Очерки, 107. *Матузныя порткі.* НК.: Очерки, 107.
●**матýл**-*ечка,—см. под* *маці.* *Уменьш., ласкат.*
матýлька-*лькі-льцы, ж.* 1. почтительное название жены сьвященника(матушка, С.). Нсл. 282. *Няхай жа й матулька прыдзець із татулям.* Нсл.
матулечка-*чкі-чцы, уменьш. к* *матулька,* 1. матушка (о жене священника). Нсл. 282.
●**матýлька,**—*см. под* *маці.*
●**матýлюхна,**—*см. под* *маці.*
●**матýс-ечка,**—*см. под* *маці.* *Ласкат.* **матýся**-*сі-сі*—название жены священника или монахини. Нсл. 282. *Прыедзь і к нам, матуся, у каляду.* Нсл. *Ласкат., уменьш.*
●**матýсечка**-*чкі-чцы, ж.*—жена священника; матушка. *Ня ведаю, чым прыняць матусечку.* Нсл.
●**ма́тчын**-*ына-ына*—материн. Ар.
●**ма́тчына**-*ны, ж.*—наследственное по матери имущество. Нсл. 282. *Сядзіць на матчыне.* Нсл.
●**ма́тчынны,** *-ная-нае*—наследственный по матери. Нсл. 282. *Матчынная маемасьць.* Нсл.
●**матыль I** - *ыля̀, предл.-ылю̀, зват.-ы̀лю; мн. ч.-лі-лёў-лём-лі-лямі-лёх, м.*—бабочка (насекомое). Ар. *Уменьш.* **матылёк**-*лька̀, предл.-льку̀, зват.* *маты̀льку, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., вин.-кі, мн. ч., предл.-кох.* Ар.
●**маты́ль II,** *отглаг. частица,* 1. означает быстрое движение чем-л. Нсл. 292. *Матыль пугаю.* Нсл.
2. нечаянный удар, шарах. Нсл. 292. *Матыль лейцамі па сьпіне.* Нсл. *Матыль хвастом па аччу.* Нсл.
●**маўкліня́**-*ні-ні, ж.*—молчание. *На ўзьбярэжжы мора маўкліня і пуста.* Кавыль (Блр. Думка, Но. 2). *Кандраценя ўсьміхнуўся і паглядзеў на Рамана, але ягоны ўсьмех адразу ж пахаладзеў ад Раманавае маўкліні а насупленасьці.* Корзюк. *Маўкліня, і сьвечка ледзь іскрыцца.* Кавыль: Пад зорамі, 14. *Маўкліня ў далінах.* Тм. 51.
●**маўклі́ва,** *нареч.*—молчаливо. *Досыць маўкліва прыняў ён даўно нябачанага госьця.* Дзьве Душы.
●**маўклівасьць**-*ці, ж.*—молчаливость.
●**маўклівы**-*вая-вае*—молчаливый. Лук'янова Сян. (Ксл.). *Жыве зь ім толькі нейкая маўклівая бабулька.* ЗСД. 40. *Паўстане супроць маўклівага закону.* Тм. 166. *Сонца ўстае з маўклівага гняздоўя.* Лойка: Л. песьня.
●**маўляць,**—*см. под* *мовіць.*
●**маўча́к**-*ака̀, предл.-аку̀, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* 1. молчание. Нсл. 286. *Маўчаком ніколі справы не папсуеш.* Нсл. *Маўчака даў*—зн. смолчал. Тм.
2. *в знач. междометия*—молчи, молчать. Нсл. 286. *Кажуць маўчак!* Нсл.
●**маўчанка**-*нкі-нцы, ж.*—молчание. НК.: Очерки, 332; МГсл. *Маўчанка ніколі ня псуець.* Нсл. *Маўчанка ня пушыць, але гнеў тушыць.* *Послов.* Нсл. *Гэтую маўчанку Раман ледзь перамагаў.* Сяднёў: Корзюк.
2. пауза. *Скарыстаўшы гэту маўчанку, устаў раптам Халіма.* ЗСД. 27. *На колькі часінаў запанавала маўчанка.* ЗСД.
●**мац,** *отглаг. частица от* *мацаць*—щуп, хвать. Нсл. 283. *Мац, ажно там грошы.* Нсл.
●**мацава́ць**-*цу̀ю-цуеш-цуе, повел.-цу̀йцу̀йма, несоверш., перех.* 1. крепить, укреплять. Смл. (Даль.). *Мацуем шчоглы, каб узьняць сьцягі.* Кавыль: Думы, 7. *Соверш.* **змацаваць,** (Нсл. 292)—закрепить. БНсл. *Гэта шула трэба замацаваць у зямлі, каб ня хісталася.* Варсл. *Соверш.* **умацаваць,** *перех.* а) укрепить. Шсл.; Нсл. *Умацаваў шула на сто год.* Ст. *Умацаваць за дзяцьмі сваю маемасьць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **умацава́ньне**-*ня, предл.-ню*—укрепление. Нсл. 659. *Умацаваньне павеці, клеці.* Нсл.
б завязать крепко. Нсл. *Умацаваў рукі злодзею.* Нсл. *Соверш.* **прымацаваць**—при-

крепить. Шсл. *Прич.* **прымацава́ны**—прикрепленный.
2. бороть, преодолевать(напрягать, С.). Нсл. 292. *Мацаваў яго, пакуль змацаваў.* Нсл. *Соверш.* **змацава́ць**—побороть, преодолеть. Нсл. 292.
●**мацава́цца**-*цу̀юся-цуешся, несоверш., возвр.* **1.** укрепляться, получать крепость. Нсл. 292. *Піва мацуецца, умацавалася.* Нсл. *Соверш.* **замацавацца.** Варсл. *Ён добра замацаваўся на гэтай рабоце.* Варсл. *Соверш.* **умацавацца**—укрепиться чему-л., войти в силу. Шсл. *Умацаваўся тут ды сядзіць ужо год зь пяць.* Ст. *Квас добра ўмацаваўся.* Ст.
2. *взаим.*—бороться, измерять силы, Нсл. 292. меряться силами. *Будзем мацавацца, хто каго змацуе.* Нсл.
●**ма́цаць,** *-аю-аеш-ае, несоверш.* (Растсл.) —щупать, ПНЗ; Нсл. 283; Шсл. ощупывать. *Мацаець, як нявісны.* Нсл. *Чаго ты тут мацаеш?* Нсл. *Няма чаго маць, і так вселаць.* Ст.
мацнуць-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніце,* **1.** *однкрат. к мацаць.* Нсл. 283. *Мацнуў, аж няма нічога.* Нсл.
2. мазнуть, ударить. Нсл. 283. *Мацні яго па мордзе.* Нсл. *Мацнуць па губах.* Тм. *Соверш.* **пама́цаць**—пощупать. Нсл. 283. *Ён падыйходзе да хворага, памацаў яго за галаву і за грудзі.* Чартовічы Сур. Север.(Шэйн, II, 418). *Памацаў па відзе.* Нсл. *Соверш.* **абма́цаць** —ощупать. Гсл.; Шсл.; Нсл. 349; Ксл. *Ганна, абмацай смаліну там на печы!* Ст. *Ці не абмацаў ён тут грошы.* Нсл. *Каго я тут у пацёмку абмацаў?* Нсл. *Ён абмацаў усё навокал.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Прич.* **абма́цаны.** Нсл. 349. *Абмацаныя ў пацёмках грошы.* Нсл.
●**ма́цацца**-*аюся-аешся, несоверш., взаимн.* —щупаться, Шсл. щупать друг друга.
●**маціл͡іньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—тонкая, лёгкая, как паучина, ткань, Шсл. газ, шелковая прозрачная ткань. *Гэта матыл͡іньне ня будзе цябе грэць.* Ст. *Людзкага чаго яна набрала: нейкага матыліньня.* Ст.
●**мацін**-*на-на*—материн. *Гэта ж тая самая маціна сукня.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 36-37).
●**маці͡ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—матка. Нсл. *Маціца не на месцу.* Нсл.
●**мацне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—укрепляться, становиться сильнее, Нсл. 292. крепнуть, крепчать. *Мароз што дзень мацнее.* Нсл. *Тата мацнее, памацнеў просьле хваробы.* Нсл. *Соверш.* **памацнець.** Нсл. 292—окрепнуть(несколько?)
●**мацніня́**-*ні-ні, ж.*—крепость.
●**мацні͡ць**-*ню̀, моцніш-не, несоверш., перех.* —смягивать, укреплять, Нсл. 292. крепить. *Мацні балей, умацні добра рукі, калі б не разьвязаўся.* Нсл. *Соверш.* **умацніць.**

замацняць-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш., перех.* — закреплять. Нсл. 175. *Замацняць, замацніць вузёл.* Нсл. *Соверш.* **замацні͡ць**-*ню̀, перех.*—закрепить. Нсл. 175. *Замацніць вузёл.* Нсл. *Прич.* **замоцнены** —закрепленный. Нсл. 175. *Замоцнены вузёл.* Нсл.
змацня́ць-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш., перех.* **1.** покреплять. Нсл. 212. *Змацняць умову подпісам, сьветкамі.* Нсл.
2. давать вспомоществование. Нсл. 212. *Яго змацняем, а ён таго й жджэць толькі, каб змацнілі, а сам ня рупіцца ні аб чым.* Нсл.
змацні͡ць-*ню-ніш-не, перех., соверш. к змацняць, в обоих значениях.* Нсл. 212. *Прич.* **змоцнены**—подкрепленный помощью. Нсл. 212. *Ты цяпер змоцнены ўвусім.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **змацненьне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—подкрепление, вспоможение. Нсл. 212. *На змацненьне твае каня табе дарую.* Нсл.
памацня́ць-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.* —делать более крепким, усиливать. *Соверш.* **памацніць**—сделать более крепким, усилить.
●**мацні͡цца,** *возвр., несоверш.*—укрепляться. Нсл. 292. *Мацнюся патроху.* Нсл. *Мацніся як магà, пакуль будзе адкуль помач.* Нсл. *Соверш.* **змацніцца.** Нсл. 212.
змацня́цца, *-яюся-яешся* —подкрепляться силами, вспомоществованием. Нсл. 212. *Людзі то тым, то сім змацняюцца, а ты ня можаш змацніцца нічым.* Нсл.
●**мацну́ць,**—*см. под мацаць.*
●**маць, мець,** *маю, маеш, мае, маем, маеце, маюць; прош. вр. маў, мàла, мàлі;* **меў,** *мѐла, мелі; повел. май, майма, несоверш., перех.* **1.** владеть чем-л. на правах собственности, иметь. *І на кабылу старублёвую май ружжу гатовую.* НК.: Очерки, 383. *Што маю, тое й даю.* Ст. *Тады маю, калі ў руках трымаю. Послов.* Нсл.
2. обладать, располагать кем-чем-либо, иметь. *Ня май сто рублёў, а май сто сяброў. Послов.* Рапан. 134. *Плаці, як час маеш.* Кіт. 87б16. *Людзёў слухай, а свой розум май.* Рапан. Прык. 179. *Маеш галаву, дык май і розум.* Рапан.: Прык. 180.
3. *о домашнем скоте*—держать. *Надабе маць гусі.* Дз. *Прич. наст. вр.* **ма́ючы** —имеющий. *Ужануць усіх кафіраў (араб., няверн͡ікаў), ня маючых іману (араб. веры) да пекла палюшчага.* Кіт. 54б16.
4. получай. Гсл. *Вось, яны твае грошы - маеш!* Гсл.
5. быть должну. *Тую віну гаспадарыні караліцы заплаціці маець.* (1527 г.). Квятк. *Калі ся ў мяне вывучыў і колька лет меў мі за то служыці.* Гордз. Акты, XVII, 4. *На мэйіта (араб., нябожчыка) маеш узлажыць два саваны, а болей класьць ня*

гожа. Кіт. 4961. *Як тваё адзіноства знаць маю?* Кіт. 462. *Хто ест райскія або хто мае быць?* Тм. 8а3. *Вучыш, як мае абракаціся.* Тм. 86б17. *Як маю казаць у пекле над людзьмі як вялікі страх?* Кіт. 131а1, —должно. Гсл.

як мае быць—как следует. Ар. *Вы як мае быць усыпалі ім, як яны ўцякалі.* Дзьве Душы, 90. *Пішы, як мае быць, добра пішы.* Гсл.

6. *за каго-што,*—расценивать каким-л. образом, воспринимать как-л., считать. *Я сам сябе за вялікага меў.* Кіт. 62а14. *Меў сабе за заваду.* Тм. 138, 12. *Сегасьветную роскаш за нішто маюць.* Тм. 61а13. *Бацькі іх не пазналі, бо мелі свайго сына за прапалага.* Н. (Афанасьев, 1, 1913, 212). *За каго мяне народ мае?* Тат.: Лукі, 9:18. *Маем за шчасьце, што вы прыехалі.* Груздава Пост. *Соверш.* **займе́ць, заме́ць**—возыметь, приобрести, получить. *Не заіржэць, як калісь, ён прывабна зьзяе глянцам, займеў прыемны барытон, а падкаваны.... лямцам.* Г. Кляўко(Ускалось, Но. 13, 24). *Займеўшы добрую аказію-прыбытак на лазе, унука ў места, у гімназію на зіму павязе.* Крушына(Зьніч, 1953, Но. 23). *Займеў ты слова дар.* Тм. 1954 г. Но. 27. *А што, каб табе аўта свайго не займець і век на аўтабусах душыцца!* Бацьк., Но. 16/500.

замець дзяцё—зачать. *Ведаеш, Васільку, аб чым я рада? Што не замела ад цябе дзяцяці.* ЗСД. 241.

паме́ць-*ёю-ее, соверш. к* **мець**—иметь что-л. в течении некоторого времени. *Лепш зрабі ты па хрысьцянску, падвязі, памей к нам ласку.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Не памеў я шчасьця, ды пазнаў гора.* Гарун: Сын. *Гора памела на сьвеце убогая!* Гарун: Жабрачка. *Гаркіх шмат часін памеў за жыцьця ты, мой родны, бедны тата.* Гарун(ст. "Насьмерць").

пры́ме́ць, *употр. из союзом "каб"*—иметь мочь, силу (что-л. сделать, **С.**) Нсл. 505. иметь возможность. Гсл.; Ар. *Каб прымеў, дык бы зь вялікай ахвотай выкінуў яго за дзьверы.* ЗСД 273. *Каб прымеў, за жывот бы ад злосьці ўкусіў.* Гсл. *Прымеў бы, зьеў бы яго з тым.* Нсл.

Калі б прымеў, скруціў бы яму галаву. Нсл. *Каб прымела, у лыжцы б вады яго ўтапіла.* Ар. *Цяжэй ланцугоў лятуценьні. Іх зьнішчыць — мне сіл ня прымець.* Жылка, 90. *На зборкі цяпер ходзяць найболей маладыя, каторыя старыя, каб прымелі, дык бы зьелі.* Дзьве Душы, 152.

•**мацца, ме́цца,** *ма̀юся, маешся; повел. майся, маймася.* (ПНЗ)—чувствовать себя, поживать, НК.: Старцы, Но. 70; Ар. поживать, здравствовать. НК.: Очерки, II, 53. *Як маецеся, бабанькі? Ці дужанькі, ці здаровенькі?* НК.: Старцы, 92. *Калі ў пятніцу ў каго спытаў: "Як маешся?" як бы ўсіх людзей а здароўю пытаў.* Кіт. 3163. *Як жа вы маецеся, ці здаровы?* Ст. *І мой бацька такі маўся, і я ў яго ўдаўся.* *Послов.* Нсл. *Калісь і я так маўся.* Нсл. *Пачала баба нішто сабе мецца.* Мікольск М. Н.II, 1896, 108. *Ах, ня ведаю, як маецца матка — сказаў Васіль.* Дзьве Душы, 83.

2. иметь намерение, намереваться. Ар. *См.* *маніцца. Нешта меўся князь прыехаць.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 109). *Соверш.*

памецца—возыметь намерение, принять решение, вознамериться. *Памеўся прыехаць.* Нсл. 467.

паме́ць—возыметь. Ар.

параме́ць, *Соверш.*—иметь что-л. многократно. *Цётка добрая, хай раз пашчасьціць ёй. Яна шмат бяды перамела, на ўсе мае навіны празь цётку толькі й адказала мама.* Юхневіч: Цётка.

мець вока на каго—сердиться. Шсл. *Я маю на цябе вока: ня буду з табой гаварыць.* Ст.

мець наўвеце—иметь в виду.

•**мачонік**-*ка, предл.-ку, зват. мачоніча, м.*—размоченная краюха(сухар, **С.**) или корка хлеба. НК: Очерки, 42.

•**мачонікі**-*каў*—кушанье из хлеба, намоченного в жиже из другого кушанья. Ксл. *Іх, і люблю я мачонікі!* Высачаны Ксл.

•**мачонка**-*кі, дат., предл. мачонцы, ж.* **1.** мокрая курица(намоченная, чтобы перестала клохтать, **С.**). Ксл. *Другі тыдзень мачонкаю, а ўсё квокча.* Астроўна Віц. (Ксл.). **2.** моченые ягоды. НК.: Очерки, 479.

•**мачоны**-*ная-нае, прилаг. из прич.* НК.: Очерки, 473—подвергавшийся мочению, приготовленный путем мочения; мочёный.

•**мача́**-*чы-чы, ж.*—мокрота, слякоть. Нсл. 272. *Мача на дварэ.* Нсл. *За мачою прайсьці ня можна.* Тм.

•**мача́нка**-*нкі-нцы, ж.*—кушанье, которое макают, Ксл. полужидкое, полугустое приготовление, предназначаемое для маканья, блинов *"сачнёў"* и даже хлеба. *Заўтра ў нас бліны з мачанкаю.* Бешанковічы (Ксл.).

мача́нка, (Ксл.) **бульбя́ная скаромная** —растертый картофель разбавляется коровьим молоком, закрашивается то сметаною, то коровьим маслом, иногда — разболтанным яйцом. НК: Очерки, 33.

мача́нка, (Ксл.)—сырница — *"мачанка"* из крепкого соленого творога. НК.: Очерки, 33.

мачанка, (Ксл.) **кула́жная**—жидкая *"кулага"* прислащенная медом или сахаром. НК.: Очерки, 34.

мачанка, (Ксл.) *канапельныя й мачныя* — *"маканіны",* приготовлеяемые из толченой конопли, или мака. НК.: Очерки, 33.

•**мача́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** макание. Ар. **2.** особый соус из сала кусочками в разболтанной муке. Шсл. *Добра наеўся мачаньня з блінамі.* Ст.

•**мача́ць**-*аю-аеш-ае, повел. мачай-айма, несоверш., у што*—обмакивать, (МГсл.) макать. Ар.; Нсл. 292. *Дзеці нашы дык вельма ж любяць мачаць бліны ў тук.* Ст.(Шсл. *под "тук"*). *Солі няма, хоць у попел мачай хлебам.* Нсл.

•**мачу́ла**-*лы-ле, ж.* **1.** естественный прудок довольно неопределенной величины. Если *"мачула"* круглая, то диаметр самой большой будет около 15 саж. НК.: Очерки, Но. 919.

2. болотная лужа(естественный прудок, заросший травой с лозняком и удерживающий кое-какую воду), где мочат лён. НК.: Очерки, Но. 131; Ксл.; Ар. *Выцягнулі лён із мачулы.* Лёзна (Ксл.).

2. мочало, волокно липовой коры, Нсл. 292. волокно, получаемое из любяного слоя липовой коры путем вымачивания (идет на изготовление рогожи, веревок, и т. п.); мочало. *З мачулы рагожы плятуць.* Нсл.

мачу́ліна-*ны-не, ж.* **1.** большая мачула 1. НК.: Очерки, 485.

2. мочалина. Нсл. 292. *Мачуліна годная на цыбулю.* Нсл.

мачу́лінка-*нкі-нцы, уменьш. к мачуліна.* НК.: Очерки, 485.

•**мачулка**-*лкі-лцы, уменьш.к мачула 2.,* —мочалка. Нсл. 292. *Затры мачулкаю.* Нсл. *Упіўся, як мачулка.* Тм.

•**мачу́лісты**-*тая-тае*—обильный *"мачуламі"*. НК.: Очерки, Но. 131.

•**мачу́лішча**-*ча, предл.-чу, мн. ч.-чы, чаў, ср., увелич. к мачула*—пруд, болотная лужа (углубление с водой, Міх.), где мочат лён(пеньку, Міх). Ксл.; Гайнін; Міх. *Усё мачулішча лён загацілі.* Унава Лёз. (Ксл.).

•**мачу́лка,**—*см. под мачула 2.*

•**мачу́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —занимающийся выделиванием мочал. Нсл. 292. *Мачульнікі зарандавалі ліпнік у нашага пана; лыкаў нейдзе дзерці.* Нсл.

•**мачу́льны**-*ная-нае*—относящийся к мочалам, мочальный. Нсл. 292. *Мачульныя лыкі.* Нсл.

•**ма́чынка**-*нкі-нцы, ж.*—зерно мака. *У мачынкі* (*узор*), *нареч.*—узор имеющий правильно размещенные крапины, на самом деле сходные с зерном мака. НК.: Очерки, Но. 253. *Саян у мачынкі.* НК.: Очерки, 116.

•**мачы́цца**-*чу́ся, мочышся, несоверш.* **1.** мочить себя.

2. испускать мочу, мочиться. Ар. *Стоячы не мачыся. Хто стоячы мочыцца, якобы на кебэй, такі грэх.* Кіт. 73а8, 10.

3. *страд. к мачыць.* Ар. *Лён мочыцца ў мачуле.* Ар.

•**мэрам,** *нареч.*—будто, словно, примерно. Гсл.

•**мэта**-*ты, дат., предл. мэце, ж.* **1.** цель. МГсл.; Ар.; Ксл. *У такую мэту ня лу́чыў!* Лужасна Куз. (Ксл.).

2. мишень.

набіраць мэту—присматриваться в цель, мишень. Войш. *Не набірай мэты.* Войш.

•**мэтлухі**-*хаў*—куски, части, изорваные куски. Гсл.

•**мга,** *мгі, мзе, ж.*—мгла. *Хмарная восенная мга паўзла ізь сівога неба на цяжка хворае места.* Дзьве Душы, 88. *См. мыгла.*

•**мгне́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—мгновение. *Заставіў каня на вока мгненьню,* (Кіт. 11669)—оставил лошадь на мгновение ока.

•**мех,** *мѐха, предл. мяху̀, зват. мѐша; мн. ч. мяхі-оў-ом-хі-а̀мі-ох, м.* **1.** мешок. Ар.; Гсл.; Вост. (Даль.); Шсл.; Пск. Пушк.(Ч. 323). *Насыпаў мех жыта на продаж.* Ст. *Пазавязавай мяхі добра.* Ст. *Уменьш.* **мяшок**-*шка̀, предл. мяшку; мн. ч. мяшкі̀-оў-ом-кі-ка̀мі-ох, м.* Ар.

мяшэчак-*чка, предл., -чку, зват.-чку, уменьш. к мяшок.* Сц.; Мал.; Шсл. *Мяшэчак у варыўні застаўся.* (Бацьк. Но. 49-50/435-436). *Алесь асьцярожна нёс у мяшэчку нешта цяжкое.* Гамолка. *Сама рука лягла на мяшэчак.* С. Музыка, III. *Арэхаў у мяшэчку аж па завязкі набіта.* Гілевіч: Здарэньне ў варэхах.

2. *перен., общ.*—неповоротливый-ая, толстяк, толстуха(мешок, С.). Нсл. 297; Шсл. *Мех гэты сеў — дык і прыкіпеў.* Ст. *Якая ты мех, табе павярнуцца цяжка!* Нсл.

•**механоша**-*шы, м.* **1.** мужчина, обязанностью которого есть носить мех, напр. при хождении *"валачэбнікаў"* на первый день Пасхи. Старадуб(Жив. Старина, 1909, I, 89); Шсл. 159 (*"міханоша"*).

2. носильщик мешка с собранными подаяниями, когда *"каня водзяць", "казу водзяць".* Шсл. 159. *Назьбіралі шмат, аж міханоша замарыўся.* Ст.

•**механошы**-*шага, м.* **1.** человек, который в артели заведывает запасом. Нсл. 297.

2. сборщик подаваемого при поздравлении с праздниками. Нсл. 297.

•**мехава́ты**-*тая-тае*—(об одежде), мешковатый....широковатый.(Нсл. 297). *Мехаватая сьвітка.* Нсл. 297. *Нареч.* **мехавата** —мешковато. Нсл. 297. *Мехавата пашыў сьвітку.* Нсл.

2. мешковатый(неловкий в движениях, неповоротливый, неуклюжный, С.). Нсл. 297. *Мехаваты работнік.*

•**мехаві̇к**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-іча, м.*—мешковина. Войш.

мехаві̇чок-*чка̀, предл.-чку̀, зват. мехаві̇чку*—кусок мешковины. Войш. *Мехавічок і тый патрэбны.* Войш.

•**ме́дзены палец**—мизинец. Ксл. *Сястра, жаўшы, парэзала сабе медзены палец.* Шарыпіна Беш. (Ксл.).

●**медзінны**-*ная-нае, медзінныя песьні, област.*—нормальные белоруские песьни. *У нашым сяле пяюць толькі медзінныя харошыя песьні, а гэтых прыпевак дзякуй Богу ня чутно.* Косіч 66.

●**медзьвядзі́ца**-*цы-цы, ж.*—медведица.

●**ме́зены(мезяны,** Шсл.) палец — мизинец. Шсл.; Ар. *Парэзала сярпом мезены палец.* Ст.

●**ме́зінец**-*нца, предл.-нцу, м.* **1.** мизинец. Сакуны, 83; Нсл. 283. *Прымакні хоць мезіны палец у ваду.* НК.: Старцы, 95.
2. (*перен.*)—меньший сын и последний. Нсл. 283. *Мезінцам ад бацькі застаўся.* Нсл.

●**ме́дзісты**-*тая-тае*—дающий много мёда (о пчелах). Дсл.(*под гром*). *Пшчолы медзісты.* Дсл.(*под гром*). *См. мёдна.*

●**меж, ме́жы,** (Нсл. 283), **памеж,** (Шсл.; Ар.), **зьмяжы.** Нсл. 211., **промеж, праме́жы,** (Нсл. 525), **прыме́ж,** Нсл. 505—предлог с род. и твор. падежами: с род. пад. при двух сущ. ед. или мн. числа, соединенных союзом "і". *Межы Горадна і Мерача.* Ліст. Алякс. Патрыкевіча 1400 г.(Курашкевіч 156).—или при одном сущ. мн. числа или одном местоимении мн. числа: между (*с твор. падежом*).
2.*с творительным падежом и словом "сабою"*—между. *Меж сабою мядкі п'юць.*
Межы душы і межы суставаў. Кіт. 136a12. *Посьнік межы неба й зямлі завешан будзе.* Кіт. 18a12. *Іду меж страху й надзеі.* Лес. 8, 97. *Пост рэмэзанны будзе павешан межы неба і зямлі.* Кіт. 17613. *Завешаны будзе пост межы неба й зямлі.* Тм. 18a15. *Такіх людзей межы мусульманськіх магіл не хаваюць.* Тм. 4066. *Межы іх няма ладу.* Нсл. *Стань межы нас.* Нсл. *Бегае памеж платоў.* Ст. *Меж палцаў глядзіць.* Нсл. 284. *Меж дзьвярэй палца не шчамі.* Тм. *Бегае памеж платоў.* Ст. *Брыду у сонцу меж жытоў.* Машара (Калосьсе 2, 1935, стр. 79). *Ёсьць надта шмат Беларусаў памеж вучанікаў.* Дзьве Душы, 126. (*Чорт кажа*) *потым я свой тарч прылажу межы нэмазу*(*араб. малітвы*)(*і Бога*). Кіт. 61610. *Садаўнічы пахаджае мяж яблынак.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Заквіцець наш край як сонца просьле непагоды, ў роўнай волі, у роўным стане мяж усіх народаў.* Купала: Не загіне край забраны.

зьмяжы́ (**зьмі́жы,** Гсл.), *предлог*—из (среды). Нсл. 211; Гсл. *Зьмяжы вас адзін няхай ідзець.* Нсл. *Промеж, прамежы дзьвярэй палца не шчамі.* *Послов.* Нсл. 525. *Заквіціць наш край.* Купала: "Нашай Ніве" (Спадчына, зборнік вершаў. Ню Ёрк-Мюнхен, 1955, 162). *Прамежы іх міру ніколі ня будзець.* Нсл. 525. *З паміж палцаў скацілася іскра.* Бярозка(Калосьсе, Но. 1-18, 1939, стр. 5). *Прымеж людзёў, і ён чалавек.* *Поговор.* Нсл. 505. *Прымеж дзьвярэй палца не шчамі.* Тм. *Ці пяюць свацьці песьні, ды ці ёсьць прамеж іх мой разлучнічак?* Бародзінка(Стдуб., Косіч 238). *Набяруць з паміж вас такіх, як ты.* Сяднёў: Корзюк. *Праходзілі зь ёю паміж гэтых крыжоў.* Тм. *Лісты мяноўныі, каторыі прамеж сябе на тые землі мяноўные мелі, разьмянілі.* Гордз. Акты, т. XYII, стр. XXXIII. *Уряднікі прамежку сябе запазваліся.* Стт. 169. *Пасадзілі памеж двух жандароў.* Дзьве Душы, 76.
Люба глядзець, як яны мілуюцца меж сабою. Нсл. 284.(*под мілавацца*). *Зьмеевы дачкі размаўляюць прамеж сабою.* Погар (Афанасьев: Нар. рус. сказки, 1, 153). *Гавораць Жыды прамізь сябе.* Смал. п.(Дсл.). *Ды два малайцы йдуць, прамізь сябе гавораць.* Тм. *Хай гэта будзе між намі, каб болей ніхто ня ведаў.* Ст. *Між намі сказана.* Нсл. 284. *Меж намі ніякага яшчэ ня было памяркаваньня.* Нсл. 466. *Бяры межы тымі сярэдні голас.* Кіт. 12615. *Палічоных межы грубымі.* Тм. 67a4. *Межы месяцамі і днямі.* Кіт. 2461.

прамеж таго, (Раст.: -Северск)—между тем. *Прамеж таго Вініц, падзякаваўшы за падарак, падышоў да Пятрона.* Татар.: Кво вадыс, 277.

прымеж таго—между тем. Нсл. 505. *Прымеж таго ён уцёк.* Нсл. *Прымеж таго чуе — конь перастаў хрумстаць сечку.* (Зьніч, 1952, Но. 20, 6). *Прамеж таго спатыкае іх Езус.* Тат.: Мацьвея 28:9. *Прымеж таго з разбуянае грамады нясłося: "Рудабароды"....* Кво вадыс, 250.

●**межакры́лы**-*аў, единств. ч. нет.*—часть тела между лопаток. Ксл.; НК.: Очерки, Но. 493. *Межакрылы крэпка калом пабіў.* Стасева Выс. (Ксл.).

●**межава́цца,** *мяжуецца, мяжуюцца, несоверш., зь кім*—иметь общую межу, быть разделёными только межою. *Наша поле мяжуецца з вашым.* Ар.

●**межмалок**-*ку, предл.-ку, м.*—время в течении которого корову не доят, что обыкновенно бывает от явного обнаружения стельности до отеления. НК.: Очерки, 357.

●**межнародня**-*ні-ні, ж.*—интернационал. БНсл.

●**ме́жы,** *предлог., см. меж.*

●**ме́лен(мелень,** Пск. Иеропольский)-*ну, предл. -не, зват.-не, м.*—палка, которой вращают ручные жернова. Ксл. *Роўны, як мелен у жорнах.* Машчоны Сян. (Ксл.). *См. мялён, млён.*

●**ме́лева**-*ва, ср.*— привезенное молоть (зерно для размола, С.). Ксл., что мелется, будет молоться или смолото, мука, Смл. (Даль.) помол. *Гэтага мелева і на дзень ня стане.* Лужасна Куз. (Ксл.) *Ср. прадзева.* *прадзева.*

●**мельстынь**-*ні, ж.*—плоское, ровное, песчаное, неглубокое дно реки. Цымборскі.

●**ме́на**-*ны, дат., предл.-не, ж.* **1.** мена, обмен. МГсл.; Ар. *Хто бы якіх рэчаў памяняў, тагды пры такой мене маюць быць барышнікі.* Стт. 486. *Тую мену да кніг зазнаці.* Тм.

мена матэры, *фізіол.*—обмен веществ.
2. размен. МГсл.; Ар.

•**менава́ць,** *мяну̀ю-у̀еш-у̀е; повел.-у̀й-у̀йма, несоверш. и соверш., перех.*—называть по имени, Нсл. 284. называть, давать поименование. *Яго так мянуюць.* Нсл. *Есьлі бы шляхціч шляхціча на дарозе разьбіў, а воны разьбіты ў парсуну яго пазнаў і перад урадам раны свае паказаў і таго ў парсону мянаваў альбо наймя, іменям мянуючы да кніг запісаў.* Стт. 415. *Старана зараз тых сьветак у суду йімёны менаваці маець, на каторых пастанавеньня прасіці будзець.* Стт. 258.
2. (коротко расказывать при случае, между прочим, вскользь, С.)—упоминать. Нсл. 284. *Пра ўсіх там менавалі.* Нсл. *Прич.* **менава́ны, 1.** поименованный. Нсл. 284. *Ня ўсі менаваныя прышлі.* Нсл.
2. упомянутый. *Верх менаваны — вышменаваны. А за бочку тых верх менаваных ярын совітаю цаною больш, ніжлі за капу паложана, маець быці плачона.* Стт. 71.

вышменаваны—вышесказанный, вышеупомянутый, вышепоименованный, вышеназванный. Ст. акты. *Пан Бог стварыцель усіх прарокаў вышменаваных спасеньне дасьць.* Кіт. 79б. *Прыпамінае тыя ліхадзействы, што быццам вышменаваныя зравілі.* Бацьк. Но. 49(533). *Соверш.* **наменава́ць, 1.** назвать по имени. Нсл. 284. *Мяне наменавалі.* Нсл.
2. намекнуть. Войш. *Соверш.* **праменава́ць**—прозвать. *Ср. праменаваньне. Прич.* **праменава́ны**—прозванный. *Ср. праменаваньне.*

праменава́ньне-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ніняў*—прозвание. Нсл. 525. *Яго цяжкое праменаваньне.* Нсл. *См. мянушка.*

вы́менаваць, *соверш.* **1.** упомянуть имя чье, Нсл. 86. назвать по имени. *Наш сьвятар кажнага нябожчыка на памінках заўсёды вымянуе.* Нсл.
2. упомянуть, назвать, перечислить. *Выменаваць дні прыгонныя.* Нсл. 86. *Выменаваць, хто колькі аддаў падаткаў.* Тм. *Прич.* **вы́менаваны**—поименованный (названный, указанный, С.). Нсл. 86. *Выменаваныя рэчы, каб цэлыя былі.* Нсл.

•**менава́цца,** *мяну̀юся-нуешся, несоверш., возвр.*—называться, Нсл. 284. именоваться. *Гэта так па нашаму мянуецца.* Нсл. *Соверш.* **наменавацца**—назваться. Нсл. 284. *Наменаваўся шляхцічам.* Нсл.

•**ме́нець**-*ею-еш-ее, несоверш.*—становиться меньше, уменшаться. ПНЗ; Растсл.; Мценский(Будде: Тула-Орел, слов.). *Хлеба ўсё менее.* Мценский у.

•**ме́ншаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—делаться менее, умаляться(уменьшаться, С.). Нсл. 284. *Дзень меншае, паменшаў.* Нсл. *Соверш.* **паме́ншаць**—уменьшиться. Ксл. *Астыгла шына, дык і паменшала.* Жукава Аз. (Ксл.). *Дзень паменшаў.* Нсл. 284.

ме́ншыць-*шу-шыш-ша, несоверш., што*—уменьшать, коротить, узить. Нсл. 284. *Глядзі ня меншы, ня зьменшы ботаў.* Нсл. *Соверш.* **зьменшыць.** Нсл. 284.—уменьшить, (Гсл.) сократить. Нсл. 211. *Зьмѐншыць меру, плату, цану.* Нсл. 211. *Прич.* **зьме́ншаны**—уменьшенный. Нсл. 211. *За зьменшаную плату ніхто рабіць ня хоча.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зьменшаньне**-*ня-ню*—уменьшение. МГсл.; Нсл. 211. *Зьмяншэньне дня.* Нсл. *Многократ.* **зьмянша́ць**-* àю-àеш*—уменьшать(много раз, С.). Нсл. 211. *Соверш.* **надме́ншыць**—немного уменьшить. *Надменшыўшы ня прыточыш.* Нсл. 305. *Прич.* **надме́ншаны**—немного уменьшенный. *Боты цесныя, знаць надменшаныя супроць меркі.* Нсл. 305. *Соверш.* **паме́ншыць**—(несколько, С.) уменшить. Нсл. *У стопцы трэба акно паменшыць, каб холад так не цягнуў.* Ст. *Многократ.* **памянша́ць**-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма што*—уменьшать(несколько, С.). Шсл. *Ня трэба было памяншаць каробкі; а ўжо сусім малая.* Ст.

•**ме́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.*—упоминать. *Ср. мѐнены. Ср. менаваць. Прич.* **ме́нены**—упомянутый. Нсл. 283. *Вышмененага няма чаго ізноў пісаць.* Нсл.

наме́неваць-*нюю-нюеш-нюе,* **1.** напоминать. Нсл. 311. *Не наменевай яму аб гэтым.* Нсл.
2. намекать. Нсл. 311. *Наменеваць крыўду.* Нсл. *Соверш.* **наме́ніць, 1.** напомнить. Нсл. 311. *Ты імне не намѐніў аб гэтым.* Нсл.
2. намекнуть. Нсл. 311. *Намѐніць крыўду, доўг, абавязак.* Нсл. *Прич.* **наме́нены**—напомянутый, приведенный на память. Нсл. 311.
2. о котором был сделан намек. *Отгл. имя сущ.* **намененьне,** *предл.-ню, мн. ч.-ніняў*—намекание, намёк. Нсл. 311. *См. наменка.*

•**намянаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—намекать. Смаленшч.

•**ме́нка**-*нкі-нцы, ж.*—упоминание. Нсл. 283. *Аб табе там ніякай менкі ня было.* Нсл.
2.—*см. под мена.*

менка-*кі, дат., предл.-цы, ж., уменьш. к мена 1, 2.* МГсл.; Ар. *Іра пабаялася, каб із гэтае менкі ня лу̀чыла якое прыкрасьці.* Дзьве Душы,137. *У нас менкі ня было.* Ар.

•**ме́ншыцца,** *-шуся-шышся, несоверш.*—уменьшаться. Нсл. 284. *Дзень меншыцца, зьменшыўся.* Нсл. *Соверш.* **зьменшыцца.** Нсл. 284. *Соверш.* **надменшыцца**—немного уменьшиться. *Дзень надменшыўся.* Нсл.

•**мень,** *мянѝ, менѝ, предл.-нѝ; зват. мѐню; мн. ч. мянѝ-ёў-ём-ѝ-ямі-ёх, м.*—налим. Ксл. *У рэчцы злавілі мяня.* Чарніца Лёз. (Ксл.). *Уменьш.* **мянёк,** *мянька̀, предл. мяньку, зват. мѐньку; мн. ч. мянькѝ-коў-ком-кѝ-ка̀мі-ках.* Шсл. *Налавілі цэлы хатуль мянькоў.* Ст.

●**ме́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—имущество. Шсл. *Хай вам Бог дасьць усякага меньня!* Ст. *Прыкуплю меньня.* Дсл.(*под акно*). *Мы хацелі....дзён шчасьлівых даці меньне.....* Гарун: Зь песьняў няволі.
●**ме́нюх**-*юха, предл.-юху, зват.-юша, м.* —мень. Смл. (Даль).
●**ме́ра**-*ры-ры, ж.* **1.** мера.
2. белоруская мера земли. *Кавалкі ральлі завуцца "меры" або "цынтовыя" ці "варожыя меры". У кажнай меры лічылася па 30 бочак зямлі пашнае.* Даўгяла: Места Сьвіслацкае ў 1560 г.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 35).
церазь меру—чересчур. МГсл. *Уменьш.* **ме́рка**-*ркі-рцы.* Шсл. *Скупая твая мерка.* Ст.
●**ме́раць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., каго-што*—мерить. Ар. *Сумленьне мераць на аршын?* Кавыль: Думы. *Соверш.* **недаме́раць**-*аю-аеш-ае*—недомерить. *Соверш.* **паме́раць,** *каго-што*—измерить. Ар.
адме́раць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, соверш., перех.*—меря, отсчитывать, отмерить. Ар. *Несоверш.* **адмяра́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма*—отмерять. *Яны ад людзей адмяраюць поўнаю мераю.* Кіт. 6069.
●**мерацца**—мериться. Ар. *Соверш.* **паме́рацца.**
●**ме́рзлы**-*лая-лае*—мёрзлый. Ар.
●**ме́рзьці**-*ну-неш-не, несоверш.*—мёрзнуть. Косіч, 75; Шсл.; Вел.: Куз. 180. *Такі дурны; будзе мерзьці на дварэ, а ў хату ня зойдзе пагрэцца.* Ст. *Пакоўзаліся з гадзіну, дык марш дамоў, няма чаго мерзьці!* Ст.; Шсл. 195(*под пакоўзацца*). *Ня купіў бацька шапкі, няхай вушы мерзнуць. Послов.* Рапан.: Прык. 83. *Соверш.* **зьмерзьці, 1.** погибнуть, умереть от мороза, замёрзнуть. Ар.
2. сильно озябнуть, замёрзнуть. Ар. *Зьмерзьлі мы надта ў дарозе.* Ар. *Соверш.* **паме́рзьці**-*нуць,* **1.** умереть от холода, мороза многим, померзнуть. Ар.
2. озябнуть многим от холода, помёрзнуть. Ар. *Соверш.* **параме́рзьці**-*ну-неш-не,* БГсл.(*под "намерзнуться"*)—сильно замёрзнуть, озябнуть. *Соверш.* **умерзьці**-*ну-неш-не,* **1.** (затвердеть от холода, покрыться льдом, ледяной корой, Ар.) замёрзнуть. Ксл. *Зямля крэпка ўмерзла.* Аськершчына Беш. (Ксл.).
2. под действием мороза плотно закрепиться в массе льда, снега; вмёрзнуть. *Кот умерз у сьнег.* Ар. *Човен умерз у лёд.* Ар.
замярза́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—преврататься в лёд, замерзать, твердеть от мороза, замерзать. *Соверш.* **замерзьці**-*ну-неш-не.* Ар. *Ня веру, ня веру, каб колісь замерзла, што некалі песьняю жыло.* Геніюш: Ня веру. *Рэчка замерзла.* Ар.

●**мерка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** маленький бездонный рожок, великостью в ружейный заряд, употребляемый (рожок) охотниками. НК: Очерки, 528.
2. хлебная мера в 20 гарнцев. Нсл. 296. *Дзьве меркі пшонкі пасеяў.* Нсл.
3. сантиметер, измерительная лента портного. Шсл. *Кравец зьнімае мерку.* Ст.
4. *см. мера. Прич.* **зьме́рлы**—вымерший.
●**меркава́ць,** *мяркўю-ўеш-ўе; повел.-ўй-ўйма, несоверш.*— обдумывать, располагать, прикидывать в уме, Гсл. раскидывать умом, соображать, Ар.; Вят. (Даль) прикидывать в уме, соображать. Шсл.
●**мерг(к)аваць,1.** обдумывать, соображать и чрез то приготовляться к делу, НК.: Очерки, Но. 714. соображать, с мерами рассчитывать, Нсл. 296. расчислять, Косіч 22. соображать(рассчитывать) Растсл. *Ты, Янечка, адгуляешся, ня стомішся — мяркуй сам: паносіш вады — сядзь пасядзі, паносіш дроў — пасядзі!* НК.: Пасоб., 140. *Гаспадар мяркуе, каб хлеба стала на год.* Нсл. *Мяркуй, памяркуй, што будзець ўсё гэта каштаваць?* Тм. *Куплёны хлеб "вельмі няспорны", дык яго ядуць як проскурку, мяркуюць, каб стала да новага.* (Косіч 22). *Я сам меркаваў грошаў на боты, але ня вышла.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Мяркуй, каб усім было добра.* Ст. *Усё мяркуе, як гэта зрабіць.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Трэба раней меркаваць, а тады рабіць.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Сорам а ганьба сьвету вайна, як ні мяркуй, ні судзі.* Гарун: Праводзіны. *Я меркаваў, што Валадзіслаў выйдзе пасядзець ля вады.* Цэлеш: Дзесяць, 73. *Перамяніла* (*адмяніла*) *я вас маленькіх, пераклала. Меркавала: шчасьліўшы ты будзеш....* Дзьве Душы, 100.
2. направлять(удар). *Другі раз меркавалі* (*выцяць*) *пану і далі ў віскавіцу пані.* Дзьве Душы, 5. *Балазе й самі ж вы, мяркуючы, казаў тый, з пазнак звонку — белая костка.* Дзьве Душы, 31.
●**мяркуючы,** *деепр. наст. вр. к меркаваць* —располагая (в уме), обдумывая, обсуждая, соображая. Гсл. *Балазе й самі ж вы, мяркуючы, казаў тый, з пазнак звонку — белая костка.* Дзьве Душы, 31. *Прич.* **меркава́ны**—рассчитанный, Нсл. 296. прикинутый в уме. *Меркавана так, а вышла накш.* Нсл. *Справа меркаваная і туды і сюды.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **меркаваньне**-*ня, предл.-ню*—рассчитывание, рассчет, Нсл. 296. суждение, предположение. *Па мойму меркаваньню ня так выходзе.* Нсл. *Па твойму меркаваньню пара б прыехаць яму.* Тм.
абмяркоўваць-*вую-вуеш-вуе; повел.-вуй-вуйма, несоверш.*—обдумывать, обсуждать. Ксл. *Гэту справу надабе добра абмяркоўваць.* Лук'янова Сян. (Ксл.). *Соверш.* **абмеркава́ць,** (Ар.), **абмергаваць.** Ст.; Ксл.—обсудить, как бы примерить в уме, прежде чем привести в исполнение, Гсл.

обдумать, обсудить. Ксл. *Хацелі ехаць да Сібіру, але абмергавалі, ды застанавіліся.* Ст. *Пакуль абмяргавалі, дык і час прайшоў.* Труханавічы Чаш. (Ксл.). *Дык во ж, дзядзька, мы прышлі да вас, каб яшчэ лепей абмеркаваць гэтую справу.* Дзьве Душы, 117. *Прич.* **абмеркава́ны**—прикинутый в уме, обсужденный.

Отгл. имя сущ. **абмеркава́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—обсуждение, взвешивание, обдумывание дела или предприятия. Гсл. *Соверш.* **зьмеркава́ць,** *зьмяркую-куеш-кує*—расчитать, сообразить что с чем. Нсл. 212. *Зьмеркаваўшы адно з адным, адно выходзе.* Нсл. *Прич.* **зьмеркава́ны**—рассчитанный, соображенный с силами или средствами. Нсл. 213. *Усё гэта як найляпей зьмеркавана.* Нсл. *Соверш.* **памеркава́ць**—прикинуть в уме. Ар.; Шсл.; Нсл. 466. *Памергаваў, так і гэтак — усё ня выходзе.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Памеркаваўшы адно з адным, трэба так зрабіць, каб нікому крыўды ня было.* Нсл. *Аб гэтым я яшчэ памяркую.* Сураж(Ксл.). *Яно і паіхняму памяркаваць, дык быццам і справядліва.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Прич.* **памеркава́ны**—соображенный, рассчитанный. Нсл. 466. *У яго ўсі дні памеркаваныя.* Нсл. *Памеркаваны даў спосаб да жыцьця.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **памеркаваньне** -*ня, предл.-ню*—соображение с мерами, с обстоятельствами. Нсл. 466. *Трэба памяркаваньне зрабіць, куды аддаць гэтага сірату.* Нсл. *Меж намі ніякага яшчэ ня было памеркаваньня.* Тм. *Соверш.* **перамеркава́ць**—переменить меры, средства, обдумать(передумать, С.). Нсл. 406. *Як перамеркавалі, так і ляпей вышла.* Нсл. *Соверш.* **вы́меркаваць**-*кую-куеш-кує,* **1.** вымерить, сообразить, чтоб вышла мера. Ар.; Нсл. *Ці ня вымеркуеш із гэтае скуркі боты і двое чаравікаў?* Нсл.

2. сообразиться со средствами. Нсл. *Як хочаш вымеркуй, каб корму стала да вясны.* Нсл. *Вымеркуй што-колечы і на нашу долю.* Нсл. *Прич.* **вы́меркаваны**—соображенный со средствами. Нсл. 87. *Вымеркаваныя выдаткі.* Нсл. *Нашае пражыцьцё вымаркавана, лішняга ня пойдзець.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **вы́меркаваньне**-*ня, предл.-ню*—соображение, извлечение выгод по соображениям. Нсл. 87. *Як зрабіў вымеркаваньне, дык і вышла другое.* Нсл.

разьмеркава́ць, *соверш., перех.* **1.** распределить. Шсл.; Нсл. 500; Ксл. *Мы ўжо зямлю разьмеркавалі міжсобку.* Воўсшча Сян. (Ксл.). *Бацькаўшчыну падзялілі, разьмергавалі бяз жаднае сваркі.* Ст. *Прич.* **разьмеркава́ны**—распределённый. Нсл. 550. *У нашага пана ўсі дні разьмеркаваныя калі што трэба рабіць.* Нсл.

2. рассудить, решить, сообразить. *Першы* (*перш*) *й было гэтае самае ў думках, няхай сабе паслужыць; але цяпер разьмеркавалі, на людзёў ня ўгодзіш — няхай лепі каля хаты патрэцца.* НК.: Пасоб., 131. *Несоверш.* **разьмяркоўваць**-*овую-овуеш-овуе, повел.-овуй-овуйма*—распределять. Шсл.; Нсл. 550; Ксл. *Глядзі ж, так разьмярговуй, каб нікому крыўды ня было.* Ст. *Разьмярковуй так, каб усім стала.* Нсл.

●**мяркава́цца,** *мяркуюся-уешся, несоверш., взаим.*—рассчитываться, разделываться, (Шсл.; Нсл. 296). *Няхай яны мяркуюцца, памаркуюцца меж сабою.* Нсл. *Самы мяркуйцеся, мужчыны, каб нікому крыўды ня быдо!* Ст. *Соверш.* **зьмяркава́цца** —сойтись. Ар. *Дарма, неяк зьмяркуемся.* *Соверш.* **памеркава́цца, 1.** рассчитаться, разделаться.(Шсл.; Нсл.). *Памяргуйцеся памеж сабою добра, каб не сварыцца.* Ст. *Зь ім яшчэ можна памяркавацца.* Слопішча Шацк. (Ксл.). *Мяркуйся, памяркуйся сам із сабою, із сваім сумленьням.* Нсл. 296.

2.сообразиться. Нсл. 466. *Памеркаваўшыся з грашмі, можна купіць, але двору ня будзе з чым ехаць.* Нсл.

разьмеркава́цца, *соверш. к разьмяркововацца 1.* сообразиться с чем-л. Нсл. 550.

2. *взаимн., соверш. к разьмяркововацца.*

2. рассчитаться. *См. разьмяркововацца 2.*

разьмяркововацца-*овуюся-овуешся,- повел.-овуйся-овуймася, несоверш.* **1.** соображаться с чем-л. Нсл. 550. *Разьмярковуйся із запасам так, каб стала хлеба да новага.* Нсл.

2. *взаимн.*—рассчитываться. Нсл. 550. *Разьмярковуйцеся, разьмяркуйцеся меж сабою так, каб нікому крыўды ня было.*

●**ме́рнасьць**-*ці, ж.*—умеренность. Ар.; Нсл. 296. *Зь мернасьцю жывучы, можна пражыць.* Нсл.

●**ме́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—землемер. Ст. Акты. *Памернага трэба даць мерніку.* Нсл. 466(*под* памернае).

●**мерны**-*ная-нае*—умеренный. Ар.; Нсл. 296. *Уставуем, абы на рокі земскія ніхто зь вялікімі непатрэбнымі почты слуг и прыяцель сваіх не прыяжджаў, адно ў почсьцьве мернам.* Стт. 232. *Мерны мароз.* Нсл. *Мерная плата.* Нсл. *Пайшоў ён да яе шырокімі мернымі сігамі.* ЗСД. 81. *Нареч.* **мерна**—умеренно. Ар.; Нсл. 296. *Мерна жывець.* Нсл. *Мерна даець старцу.* Нсл.

●**ме́рці,** *мру, мрэш, несоверш.* **1.** мереть (умирать многим, С.). Нсл. 284. *Давялося мерці, памерці з голаду.* Нсл. *Соверш.* **зьмерць,** *змруць, прош. вр. зьмер-лалі*—вымереть. Шсл. *Уся радня зьмерла.* Ст.

2. чахнуть, хиреть. *Соверш.* **наме́рціся**-*мруся-мрэшся-мрэцца-мрэмся- мрыцёсямруцца,* **1.** *чым,*—настрадаться, натерпеться. *Намерліся мы тут голадам* Нсл.

2. помереть во множестве. Нсл. *У голад намруцца.* Нсл.

абме́рці(абумерці, Іг.), *абамру̀, абамрэш-рэць-рэм-рыцè, соверш.*—лишиться чувств, сознания, впасть в обморочное состояние. *Отгл. имя сущ.* **абме́рце(абуме́рце,** Іг.)—обморок. Іг. *Ляжала ў вабумерці.* Іг. *Несоверш.* **абміра́ць**-*àю-àеш-àе,* Ар. *Сыльвэстра абмірае.* Ар. *Соверш.* **заме́рці**-*мру̀-мрэш-мрэць-мрэм-мрыцè-мруць,* **1.** зачахнуть, захиреть. *Замерлі з голаду.* Нсл. 174. *Быў надта замершы, нішчэмны, худы — патык шчэпка.* Уселюб Н. (Демид: Веров., 1896, II, 144).

2. задохнуться, Нсл. 174. стесниться на мгновение, как бы остановиться (о сердце), прерваться (о дыхании и т.п.). *Замерці ад рогату, ад злосьці.* Нсл. 174. *Несоверш.* **заміра́ць, 1.** чахнуть. Нсл. 174. *Заміраем з голаду.* Нсл.

2. задыхаться. Нсл. 174. *Замірае ад рогату, злосьці.* Нсл. *Соверш.* **паме́рці**—умереть. Гсл.; Нсл. 464. *Памруць усе ангелы.* Кіт. 127а4. *Тата памёр.* Уселюб (Демид.: Веров. 107). *Тутака памрэш.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 49-50/435-436). *Лягчэй бы ўжо было, каб памерці.* Ст. *Я мог сто раз памерці.* Гілевіч: Равесьніку(Г. Радзімы, Но.4/1011). *Чаму ж так зычыце яму памерці?* Гарун (ст. "Юдаш").

паміра́ць-*àю-àеш-àе, несоверш. к памерці,* —умирать.

паппаміра́ць-*аю-аеш-ае, соверш.*—умереть всем, многим.

пераме́рці, 1. *соверш. к пераміраць 1.* Нсл. 405. *Перамерлі мы з голаду пераз гэтыя гады.* Нсл.

2. *соверш. к пераміраць 2.* Нсл. 405.

пераміра́ць-*àю-àеш-àе, несоверш.* **1.** часто терпеть голод. Нсл. 405. *Хто перабірае, тый перамірае. Послов.* Нсл.

2. умирать многим. *Няхай нашы непрыяцелі пераміраюць, перамруць.* Нсл. 405.

вы́мерці, *-мру̀-мрэш-мрэць-мрэм-мрыцè-мруць, соверш.*—вымереть. Шсл.; Ар. *Калі гэтак будзе хвароба крышыць, дык усе людзі могуць вымерці.* Ст. *Усе вы̀мерлі.* Ст. *Несоверш.* **выміра́ць.**

●**ме́сяц**-*ца, предл.-цу, зват. месяча, м.* **1.** месяц. Ар.

2. луна. Ар.; Каверзіна Меж. (Ксл.): Шсл.; МГсл. *Ячшэ ня ўзышоў месяц.* Ст. *Трэйцяя зьмена месяцу.* Нсл. 213(*под* **зьмена**). *Уменьш.* **ме́сячык**-*ка, предл.-ку.* Шсл. *Сьвеце месячык.* Ст. *Ласкат.* **ме́сячка**-*чкі-чку, предл. и зват.-чку. Сьвяціў, сьвяціў ясен месячка.* Задубеньне Імгл.(Косіч 11). *Ці я ў цябе, мамачка, ня дзяцятка, што ты мяне ў гэту ноч, адсылаеш проч, сьвечачкі ў рукі не даеш. Вось табе сьвечачка — месячка.* Лупекі Стдуб.(Косіч 247). *Як табе, месячку, із зарой разыйсьціся?* Навасёлкі Стдуб.(Косіч 246).

ме́сік-*іка, предл.-іку, уменьш. к месяц 2.* Нсл. 296. *Пры месіку, месічку добра ехаць.* Нсл.

ме́січак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к месік.* Нсл. 296.

●**ме́сячны**-*ная-нае*—лунный. Ар.; Войш.

месячная ноч. Войш. *Цяпер ночка месячная.* Старадуб(Жив. старина, 1910, 1, 105). *У месячную шварцвальдзкую ноч Бобік апынуўся у лесе.* Шакун: Сьлед, 19.

●**ме́ста**-*ста, предл.-сьце; мн. ч.-сты-стаў-стам-сты-стàмі, ср.*—город. Скарына; МГсл.; Ар.; Кушляны Аш.; Горц. (Кіт. 205); Нсл. 296; БНсл.; НК.: Очерки, 276; Гсл. *А то ся стала накладам Багдана Онькава сына, радцы места Віленскага.* Перадмова Скарыніна да Біблі. *Міска Мозьневіч дом у месьце запісаў жане сваей.* Гордз. акты, XУII, 7. *Сьцяпан Батура даў Магілеву гэрб із надпісам "пячаць места Магілеўскага".* Сап. Каб. - Местоности, 471. *У слаўнам месьце Віленскам вылажана (кніга).* Апастол Скарынін(400-лецьце блр. друку, стр. 236). *Часасловец....працаю доктора Францыска Скарыны з Полацка ў вялікаслаўнам месьце Віленскам.* Скарына: Малая падар. кніжыца (Тм. 237). *.. Умышленьням Івана Зарэцкага і брата яго Зянова, бурмісты места Віленскага.* Перадмова да Евангелі Мамонічаў 1575. *Семдзясят тысячэй мест відзеў на беразе. Тыя места усе із жалеза былі, у кажнам месьце тысяча палацаў.* Кіт. 128б23. *Пан Бог яму дасьць тысяча мест із агню а ў кажным месьце тысяча дамоў із агню.* Тм. 63б14, 15. *Калі б без азану у каторам месьце або ў сяле, азан ня пеўшы, нэмаз (араб. малітву) пеліб, вольна цэсару казаць тых людзей выцяць.* Тм. 88а17. *А гдзе бы хто ў месьце, на вуліцы, або ў дому і на каторым-колечы месцу ў месьце том, ідзе мы самы парсонаю нашаю гаспадарскаю будзем, каго раніў, тады тый такой жа віне падлечы маець.* Стт. 74.

"Тая царква Божая (у Віцебску) на полю стаіць за местам", сказана ў дакумэнце 1522 г. "Эта-то местность носила (да и теперь носит) название собственно города ('места')". Сап. Каб.-местности, стр. 457. *Палічны загад у месьце можа належыць да гараднічага.* Даўнар-Запольскі (Вольная Беларусь, 26 мая 1918). *Сьцяпанаў: Гісторыя места Магілева(назоў арт. ў працы Блр. Ак. Навук, II). Забела — места Берасьцейскае.* (Тм. III). *Гора цэламу месту(Рыму).* Тат.: Кво вадыс, 283.

За такі асяродак можна можна ўважаць месточка або места. Васілеўскі(Наш Край, 1927, УІІІ-ІХ, стр. 54). *У Праскам месьце.* Артемий(Карскі III-2, 163). *Дружыць — Места Вільня ў першай палове ХУІ стг.* Даўгаля: Ст. Менск(нарысы з гісторыі замку й эконом. жыцьця места). *Нарадзіўся Спас у месьце Давідавым.* Ліст Субору япіскапаў БАПЦ (Бацькаўшчына, Но. 1-2/437-438). *За тваім клыпаньням, мы сядні не дацягнемся да места.*

Нсл. 237(*под* клыпаньне). *Ня люблю я места — парасійску горад.* Бурачок. *У часе займа Балёні сямнанцаты баталён быў на ўсход ад места.* Акула, 417. *І пайшлі ўсе запісавацца, кажны да свайго места.* Луцк. Лукі 2:2. *Ды павёў бы ты сыночка да места вучыцца.* ЧЧ.: Песьні, 86. *Пабрыў да цэнтру места.* Дальны(Калосьсе, 2, 1935, стр. 83). *Увыйшлі ў сьвятое места.* Луцк.: Мацьвей 27:53. *Кажнае места або дом, падзяліўшыся сам супроці сябе, ня ўстое.* Луцк.: Н. Запавет, Маркі 3:24, 25. *Дадзена ў месьце Вашынгтона.* Бацьк. 30(466). *У Менску, Берасьцю, Бабруйску і яшчэ ў некаторых іншых местах не дапусьцілі да пагромаў.* Дыла(Беларусь, 137). *Рэволюцыйны рух....ладне разьвіўся і сярод жыдоўскіх работнікаў бальшыні местаў і местачак Беларусі.* Сосіс, тамжа, 144. *Гэта ж жыцьцё вялікага места!* Няміга(Бацьк., Но. 16 /500). *Каравайніцы зь места накралі ў кішэні цеста.* Горц.(Кіт. 205). *Надовечы я быў на месьце.* Даўгое Беш.(Ксл.). *О роднае места, зьвярні ты мне долю.* Танк(Калосьсе, 1939, Но. 1, 35). *Унука ў места, у гімназю на зіму адвязе.* Крушына (Зьніч, 1953, Но. 23). *Лірыка зь вялікага места.* Крушына (Б, 1955, Но. 24/254). *У госьці і зь местаў і сёлаў, нявольнікаў верных паклікаў.* Купала ("Бацькаўшчына" Но. 24-25(410-411)). *Будуем месты.* Салавей. *У гэтым ціхім месьце вадзіў яго Пранціш Скарына.* Кавыль-Вільня (Блр. Думка, Но. 1). *Зьвіняць мядзяныя званы над местам.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Возьмем мы места, ці зьвернемся ў вёску.* Гарун: Варажба. *Прывёз із места па бараньку.* Нсл. 15 (*под* баранік). *Ночы позна, па кірмашы, ехаў зь места Паўлючонак.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *У месьце Вільні....я зь ім спаткаўся.* Салавей: Сіла, 14. *О, места* (*Вільня,* **С.**) *роднае, каханае, цябе зальле крывіцкі рух!* Жылка, 84. *Толькі той, хто творыць рух беларускіх мест і сёл....мой любы брат.* Жылка, 33. *Лірыка зь вялікага места.* Крушына: Творы, 27.

•**ме́стачка-чка,** *предл.*-чку, *мн. ч.*-чкі-чак,-чкаў, *ср.*—посад, поселок городского типа, местечко.

•**ме́сца**-*ца, предл.*-*цу, мн. ч.*-*цы-цаў-цам-амі-ах, ср.*—место. Войш.; Ксл.; ЗСД. 62, 63; МГсл. *Ведамнае месца.* НК.: Пасоб. *Ледзь дадыбаў да таго месца.* Іванова Куз. (Ксл.). *Хто сядзіць на гэтым месцу?* Войш. *Сядзіць на тым месцу.* Н. (Демид.-Веров. 97). *Шмат у якіх месцах* (*мапаў*) *давалася зьясьненьне.* Я. Кіпель (Блр. думка, Но. 12-13, у Ню Ёрку 1970, стр. 7). *Ня месца красіць чалавека, а чалавек месца.* Прык. Рапан 134. *За царызмы бралі гліну ў трох месцах.* Гарадна Давідгарадзкі (Полесье, 177). *Шукаў сабе чорт месца.* Мікольск. М. (Демид.-Веров, 100).

•**ме́сьці,** *мяту̀, мяцѐш-цѐць-цѐм-цідѐ, мятуць; прош. вр. мёў, мяла̀, мяло-лі, несоверш.*—мести. Ар.

Прич. **ме́цены**—метёный. Ар.

мяцёны,—*причастие в знач. прилаг.*: метённый. *Сенечкі мае не мяцёныя.* Гарцава Стдуб. (Косіч 239).

Отгл. имя сущ. **мяце́ньне**-*ня, предл.*-*ню.* Ар. *Якое твае мяцѐньне.*

абме́сьці, *соверш.* **1.** обмести.

2. абме́сьці пшчолы—очистить ульи весною после зимовки пчёл. Шсл.

3. абмесьці рой—огрести рой. *Несоверш.* **абмята́ць**-*аю-аеш-ае,* **1.** обметать.

2. абмята́ць пшчолы—очищать ульж весною после зимовки пчол. Шсл. *Сядні Андрэй абмятае пшчолы.* Ст.

абмятаць рой—огревать рой. Дсл. *Сталі абмятаць рой.* Дсл.

заме́сьці, *соверш.*—подметая, убрать в сторону, замести. Ар. *Прич.* **заме́цены**—заметённый. Ар. *Несоверш.* **замята́ць**-*аю-аеш-ае*—заметать. Ар.

зьмесьці, *соверш.* **1.** метя, удалить с чего л., смести. *Зьмяці пыл.* Ар.

2. унести, увлекая своим движением (о ветре). Ар. *Вецер зьмёў сьнег пад сьцяну.* Ар.

зьмята́ць, *несоверш.*(*к зьмесьці 1, 2*) — сметать. *Соверш.* **падме́сьці**—подмести. Ар. *Прич.* **падме́цены**—подметённый. Ар.

падмята́ць-*аю-аеш-ае, несоверш. к падмесьці,*—метя, очищать от сора, пыли и т. п., подметать. Ар.

•**зьме́сьціцца,** *зьмѐшчуся, зьмѐсьцішся. соверш.*—поместиться (вместиться, **С.**). МГсл; Нсл. 213. *Няма чаго песьціцца, калі ёсьць, дзе зьмесьціцца.* Прык. Нсл. *Соверш.* **зьмясьці́цца**—уместиться. *Ня ўсё тут зьмесьціцца.*

зьмяшча́цца—умещаться. *Соверш.* **зьмяшча́цца,** -*аюся-аешся* —помещаться, вмещаться. Нсл. 213. *Зьмяшчайцеся ўсі тут.* Нсл. *Соверш.* **памясьці́цца,** *памяшчуся, памесьцішся*—поместиться. *Ты тут памясьціўся, а імне няма йдзе сесьці.* Нсл. *Памесьцімся ўсі тут.* Нсл. *Соверш.* **умясьці́цца(уме́сьціцца,** Нсл. 62)—вместиться (внутри чего-л., **С.**). Нсл. 62. *Няма чаго песьціцца, калі ё дзе ўмесьціцца.* Прык. Нсл.

зьме́сьціць, *зьмешчу, зьмѐсьціш-це, соверш., перех.*—поместить(вместить, **С.**) Нсл. 213. *Як ні зьмяшчай, ня зьмесьціш усяго тут.* Нсл. *Прич.* **зьмешчаны**—помещенный(вмещенный, **С.**). Нсл. 213. *У такім малым месцу а ўсё зьмешчана.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зьмяшчэньне**-*ня, предл.*-*ню*—помещение(действие, **С.**). Нсл. 213. *Клець цесная на зьмяшчэньне.* Нсл. *Несоверш.* **зьмяшча́ць**-*аю-аеш-ае, повел.*-*а̀йма* —помещать(вмещать, **С.**). Нсл. 213. *См. зьмясьціць. Соверш.* **памясьці́ць,** *памяшчу̀, памѐсьціш-це*—поместить. Нсл. 744. *Ток цесны, а йдзе ты памесьціш грэччыну.*

Нсл. *См. стоўпіць(под тоўпіць). Соверш.* **умясьці́ць[уме́сьціць,** Нсл. 61]—поместить(внутри чего-л. **С.**). Нсл. 61. *Усіх умесьціў за адзін стол.* Нсл. *См. утоўпіць.*

●**ме́сьціч**-*ча, предл.-чу, мн. ч.-чаў, м.*—горожанин. Ст. акты.

●**ме́сцкасьць(мескасьць,** Нсл.)—городское положение. Нсл. 296. *Накшая рэч мескасьць.* Нсл.

●**ме́сцкі(мескі, ме́ські,** Нсл.)-*кая-кае* —городской. Нсл. 296. *Меская справа, усё купі.* Нсл. *Спраўляла дзяжу меську.* Касьцюковіцкі р. Калінінск. акругі(Наш Край, 1928, Но. 6-7, б. 47).

●**ме́шалка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.* **1.** узкая лопата для замешивания корма животным. Ксл.; Ар. *Ня пэцкай рукамі, а вазьмі мешалку.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Уцякай, ато мешалкаю дам па нагах.* Ст.
2. орудие или приспособление для размешивания чего-л.

●**ме́шаніна**-*ны-не, ж.* **1.** смесь (**С.**) МГсл.
2. второй раз паханное поле. Ар.

●**ме́шанка**-*кі, дат., предл. мешанцы, ж.* **1.** смешанный посев, напр. вика с овсом. Ар. *Мешанка добра ўрадзіла.* Ар.
2. свиной корм из мякины, отрубей и разных остатков(нпр. картофельные *"лупіны"*). НК.: Пасоб. *У ражцы стаіць "мешанка" сьвіньням.* НК.: Очерки, 84.
3. корм для коров(скота вообще, **С.**), состоящий из перемешаных картофеля и мякины. Шсл. *Карова цэлую зіму стаіць пад мешанкаю.* Ст.

●**ме́шань**-*ні-ні, мн. ч.-ні-няў, ж.* **1.** вторая пахота(действие). НК.: Очерки, 416.
2. поле, вспаханное второй раз. Ксл.; НК.: Очерки, 416. *Пасеялі ячмень на мешані.* Гарывецк Сян. (Ксл.).
3. смесь разных семян для корма домашних животных. Нсл. 297. *Мешаньню кормім вяпра.* Нсл.

●**ме́шава**-*ва, ср.*—замешенный корм животным. Ксл. *Сьвіньня ня есьць мешава.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Ср. мелева.*

●**мешкарудны,** -*ная-нае*—неуклюжий. МГсл.

●**мешчані́н**-*іна, предл.-іну, зват.-іне, м.* —горожанин. Ар.

●**ме́ціны**-*наў, единств. ч. нет.*—то, что сметено на току после молотьбы, но не сор. НК.: Очерки, 582.

●**мець,**—*см. под* *мачь.*

●**ме́цца.**—*см. под* *мацца.*

●**меч,** *мечы, мечы, ж.*—меч. *Вой выняў жа сын Даніла аструсеньку меч, вой зьняў жа сын Даніла галованьку з плеч.* Из песни: Выяжджае сын Даніла... *Ангыл лётае, гукам гукае і меччу махае.* Дсл.

●**мечнік**-*іка, зват.-іча, м., ист.*—мечник. *Усі мечніцы.* П. П. 3:8 (з 12 кніг Б.).

●**мёд,** *мёду, предл. и зват.-дзе; мн. ч. мяды́-доў-дом-ды-дамі-дох, м.*—мед. Ар.

●**мёдны**-*ная-нае, в выражении* **мёдныя пшчолы**—пчелы, дающие много мёда. Караліішчавічы. *См. мёдзісты.*

●**мя́гці(мягнуць,** Нсл.)-*гну-гнеш-гне, несоверш.*—томиться от зноя, жажды, смеха (крика, **С.**), и т. п., Гсл.; Барсл. ослабевать, истощаться силами. Нсл. 297. *Мягні, амягні ты ад мяне.* Нсл. *Чаго ты на сонцу мягнеш?* Нсл. *Захад мягне ў журавіне.* Крушына: Творы, 86. *Соверш.* **зьмягці.** Барс. (Юхн.). *Ногі зьмяглі.* Барс. (Юхн.).

амяга́ць-*даю-даеш-ае; повел.-дай-дайма, несоверш.*—изнемогать от жажды, жары, желания, смеха и т. п., Гсл. делаться мягким, вялым; сильно ослабевать от усталости, изнемогать, Нсл. 263. уставать. Дсл. *Амягаем тут бязь піцьця.* Нсл. *У рабоце ён уборзьдзе амягае — ён мяцьвіна.* Дсл.

амягці-*ну-неш-не,* **1.** *соверш.* (*к амягаць,* Гсл.), сильно ослабеть от усталости, изнемочь. Нсл. 363. *Амяг крычачы.* Нсл. *Ён такі мяцьвіна — борзда амягне.* Дсл.
2. ослабеть вообще. Барс. (Юхн.). *Амяглі рукі, як зваліўся далоў.* Барс. (Юхн.).
3. сильно надоесть. Шсл. *Амягла мне гэта язда.* Ст.

●**мяхотка**-*кі, дат., предл. мяхотцы, ж.* —мочалка для мытья посуды. Ксл. *Патры ты мяхоткаю міску.* Сураж (Ксл.).

●**мяхе́д**-*еда, предл.-еду, зват.-едзе, м.*—неповоротливый мужчина, толстяк. Нсл. 297. *Маю работніка мяхеда.* Нсл.

●**Мяхе́д**-*еда, предл.-едзе,*—Мефодий. Нсл. 284.

●**мяхе́да**-*ды-дзе, ж.*—неповоротливая, непроворная. Нсл. 296. *Работніцу нейкую мяхеду наняў.* Нсл. *Шмат ня зробіш ізь мяхедаю гэтаю.* Тм.

●**мядовы**-*вая-вае,* **1.** *прилаг. к мёд. Мядовая наўза.* Ар.,—приготовленный из мёда, с медом, на меду. *Макаўнікі мядовыя.* Нсл. 283.
2. медвяный. Нсл. 283; Ар. *Мядовая раса.* Нсл.

●**мядні́ца**-*цы-цы, ж.* **1.** медный таз. Шсл.; Ар. *Гальляш мыецца ў мядніцы.* Пас. Дуброўка Пух. (Шсл.).
2. таз вообще.
3. одна из великолитовских мер периода Вел. Княжества Литовского. Гордз. Акты, ХУІІ, стр. 41.

●**мяду́ніца**-*цы-цы, ж.* **1.** . *Мядуніца, мядуніца лугавая! Чаму ты ня цьвіцеш па ўсім, па зялёным?* Лупекі Стдуб.(Косіч 32).
2. яблонь, производящая сладкие особенного вкуса яблока. Нсл. 283. *Мядуніца ссохла.* Нсл.
3. самое яблоко. Нсл. 283. *Прынясі татусю мядуніц, мядунічак талерку.* Нсл. *Уменьш.* **мядунічка**-*чкі-чцы.*

●**мядзя́ны**-*ная-нае*—медный. Ар.; Цс. Сухі Пачынак Ельн. п. (Раст.: Смоленск, 143). *Тыя палацы усе мядзяныя.* Кіт. 12865.

•**мядзве́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** медвежатник, водящий медведей. Нсл. 283; Вост. (Даль).
2. медвежатник, охотник на медведей.
•**мядзьве́дзіца**-*цы-цы, ж.*—самка медведя, медведица.
•**мядзьве́дзь,** *медзьвядзя̀, дат., предл.-дзю̀, твор.-дзём, зват. мядзьвѐдзю; мн. ч.-дзі̀-дзёў-дзём-дзі-дзя̀мі-дзёх, м.*—медведь. Сакуны. *Ласкат.* **мядзьве́дзька**-*кі, предл. и зват.-ку.* Нсл. 283.
медзьведзянё-*няці, мн. ч.-няты, ср.*—медвежонок. Ар.; МГсл.
•**мядзьве́дзька**-*кі,* **1.** насек. Нсл. 283.
2. *см. под мядзьвѐдзь.*
•**мязга́,** (Гсл.), **мязка́,** (Нсл.)-*згі(-зкі)-зьзѐ(-зцэ), ж.*—мякоть под корою, Гсл. (мягкая внутренная оболочка дерева, обращающаяся на следующий год в заболонь, С.), мезга. Нсл. 283. *Бярэзавая, асінавая, хваёвая мязка.* Нсл.
•**мяздроны**-*ная-нае*—не хорошо очищенный от мездры. Нсл. 283. *Скура дужа мяздроная.* Нсл.
•**мяздровы**-*вая-вае, прилаг. к мяздра,* —сделанный из мездры. *Мяздровы клей.* Нсл. 283.
•**мяздра́**-*ры̀-ры̀, ж.* НК.: Очерки, 471—слой подкожной клетчатки у животных, мездра.
•**мязёны**-*ная-нае*—крайний, меньший, младший. Растсл. *Мязёны (наймалодшы брат) кажа.* Жукова Імгл.(Косіч, 32).
•**мязка́,**—*см. под мязга.*
•**мяжджэра**-*ры-ры, ж.*—нечто пористое, ноздреватое. Гсл.
•**мяжджэрысты,** -*тая-тае*—пористый, ноздреватый. Слуцак. *У яго мяжджэрыстыя шчокі.* Гсл. *Хлеб мяжджэрысты.* Слуцак.
•**мяжджу́ла**-*лы*—неуклюжий, МГсл. увалень, верзила, неповоротный(С.). Гсл.
•**мяжджу́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.* —обращать в мезгу, разбивать в мелочь, Нсл. 283. мозжить. *Мяжджуліш куцьцю, таўкучы.* Нсл. *Соверш.* **абмяжджуліць** —разбить, расколоть. Дсл. *Абмяжджулілі на лядзе ўсі пні, цяпер касіць усюдых можна.* Дсл. *Размяжджулю галаву табе, калі не аддасі майго.* Нсл. 550. *Соверш.* **памяжджу́ліць, 1.** размозжить. Нсл. 464. *Галаву памяжджулю табе за гэта.* Нсл.
2. размозжить многое, поизбить. *Яблыкі памяжджуліў, вязучы.* Нсл. 464. *Прич.* **памяжджулены**—избитый, измятый. Нсл. 464. *Памяжджуленыя яблыкі прадаець.* Нсл. *Соверш.* **разьмяжджу́ліць**—размозжить, Ар.; Ксл. размозжить, обратить в мезгу, разбить в мелочь. Нсл. 283. *Нехта разьмяжджуліў жабу.* Камлі Віц. (Ксл.). *Разьмяжджуліў сабе галаву.* Нсл.
•**мяжджу́ліцца,** -*люся-лішся, несоверш.* —обращаться в мезгу, разбиваться в мелочь. *Соверш.* **памяжджу́ліцца, 1.** размозиться.
2. измяться, избиться, Нсл. 464. поизбиться, размозжиться многим. *Яблыкі ў дарозе памяжджуліліся.* Нсл.
•**мяжсоб, мяжсобку,** *нареч.*—между собою. Нсл. 738. *Часта мяжсобку свараццa.* Нсл. *Падзялілі мяжсоб бацькаўшчыну.* Нсл.
•**мяжы́калядзь**-*дзі, ж.*—время от Рождества до Крещения. Шсл. *На мяжыкалядзь ня можна шыць.* Ст. *На мяжыкалядзь увечары ня можна прасьці.* Ст.
•**мяжы́персьціца**-*цы-цы, ж.*—болезнь, состаящая в сыпи(между пальцев, С.) особенно от чесотки. Нсл. 283. *Рукі распухлі ад мяжы̀персьціцы.* Нсл.
•**мяк,** *отглаг. частица, означает:* **1.** тупой удар. *Мяк кулаком у сьпіну.* Нсл.
2. падение. Нсл. 297. *Мяк воб зямлю.* Нсл.
•**мя́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** бить чем-л. тупым, особенно по мягкому. Нсл. 297. *Мякаеш, як не сваімі рукамі.* Нсл. *Однкр.* **мя́кнуць**-*ну-неш-не*—ударить чем-л. тупым, особенно по мягкому. *См. намякаць. Соверш.* **намя́каць** —побить таким образом. Нсл. 297. *Мякаць, намякаць, мякнуць каго кулаком па патыліцы.* Нсл.
2. падать, особенно в грязь, или на что-л. мягкое; падать мягкой частью тела. Нсл. 297. *Часта ты мякаеш.* Нсл. *Мякнуў у балота.* Тм. *Мякнуў задніцаю.* Тм.
•**мя́кіш**-*шу, предл. и зват.-шу, м.* **1.** мягкая часть печеного хлеба, хлебных изделий, находящаяся под коркой, мякиш. Ар.; Гарадок (Ксл.). *См. мя̀куш.*
2. мягкая часть уха. *Рукамі да вушшу дакраніся, мужчына да мякішоў.* Кіт. 83а5.
•**мяккасэрднасьць**—мягкосердие. МГсл.
•**мяккі̀,** -*кая-кое*—мягкий. Вял.; МГсл. *Сьцялі мяккую пасьцелю.* Лупекі Стдуб. (Косіч 25). *Мяккі хлеб ня спорны.* Нсл. 297. *Ср. ст.* **мя́кшы**—мягче. Нсл. 297. *Мякшага хлеба дай.* Нсл. *Прев. ст.* **наймякшы**—мягчайший. *Уменьш., ласкат.* **мя́кенькі.** Ар. *Увелич.* **мяку́сенькі**—мякохонький. Нсл. 297; Ар. *Яблык мякусенькі.* Нсл. *Нареч.* **мя́кка**—мягко. Ар.; Нсл. 297. *Сьцялі мякка.* Нсл. *Мякка сьцеле, але мулка спаць. Послов.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **мя́кенька.** Ар. *Увелич.* **мяку́сенька.** Ар.
•**мя́клыш**-*ша, предл. и зват.-шу; мн. ч.-шы-шаў, м.*—бабочка. Ксл. *Ужо пачалі лётаць мяклышы.* Каверзіна Меж. (Ксл.).
•**мя́кнуць,**—*см. под мя̀каць.*
•**мя́кнуцца**-*нуся-нешся, однкр.*—упасть, Растсл. упасть, удариться(о что-л. мягкое, С.). ПНЗ., упасть на что-л. не твердое. Нсл. 297. *Мякнуўся воб зямлю.* Нсл.
•**мя́кшы,**—*см. под мяккі.*
•**мя́куш**-*шу, предл. и зват.-шу, м.*—(мягкая часть печеного хлеба, хлебных изделий, находящаяся под коркою, С.), мякиш. Нсл. 297. *Бяззубаму толькі мякуш есьці.* Нсл.

мякушак-*шка, предл. и зват.-шку,* **1.** *уменьш. к мякуш.* Нсл. 297. *Дай мякушка, я не ўкушу скарынкі.* Нсл.
2. мягкая часть тела. Нсл. 297. *Выцяўся мякушкам.* Нсл.
•**мякці(мякнуць,** Нсл.; Гсл.)-*ну-неш-не, несоверш.* **1.** мокнуть, Гсл. мокнуть в воде, Нсл. 297. становиться мягким. *Пакладзі чорнае хусьце ў ваду, няхай мякне, разьмякне. Соверш.* **адмякці(адмякнуць,** Ксл.).**а)** вымокнуть. Ксл. *Адмякла бульба ў карчагох, ня будзе.* Амілянова Лёз. (Ксл.).
б) отсыреть. Ксл. *Адмякла збожжа.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.).
разьмякці(разьмякнуць, Нсл.)—размокнуть. Нсл. 297.
2. быть на дожде, Нсл. 297. мокнуть от дождя. *Не мякніце на дварэ, хадзеце ў хату.* Нсл. *Соверш.* **зьмякці**-*ну-неш-не,* Нсл. 297.—намокнуть. *У дарозе зьмяк сусім я.*
•**мякчэць**-*эю-эе; повел.-эй-эйма, несоверш.* —становиться мягким, не твердым, не жестким; мякнуть, смягчаться. Ар. *Сьнег мякчэ.* Нсл. 297. *Соверш.* **памякчэць**—сделаться более мягким, смягчиться. *Скулка памякчэла.* Нсл. 297.
•**мякчыня**-*ні-ні, ж.*—свойство и качество по прилаг. *мяккі*—мягкость. Ар.
•**мяла**-*ла, мн. ч.-лы-лаў, ср.* **1.** пест. Шсл.; Сакуны, 16. *Даць яму кія й мяла, і таго яшчэ мала. Послов.* Ст.
2. машина, с помощью которой какое-л. сырье (кожи, глины и т. п.) мнут в целях обработки, мялка. *Ні ў кола, ні ў мяла.* Нсл. 297.
3. пасть. Ксл. *Парасё лучыла ў воўчае мяла.* Беліца Сян. (Ксл.)
4. глупец, тупица, Шсл. вялый, безвольный, медлительный. Іг. *Мяла ты дурное: ты ж ня тое робіш!* Ст.
•**мялева**-*ва, ср.*—материал, приготовленный к мятию. *Мяліва ў нас яшчэ шмат.* Нсл. *См. мяльле.*
•**мялён**-*ну, предл. и зват.-ёне, м.* —палка для верчения ручных жерновов. Гсл.; Ксл. *Мялён зламіўся.* Сахны Сян. (Ксл.). *См. мела, млён.*
•**мялїзна**-*ны, дат., предл. мялізьне, ж.* —мель. МГсл.
•**мяліньне**-*ня, предл.-ню, ср.* (костра, **С.**) кострика. Ксл. *На хату наклалі мяліньня.* Копцевічы Чаш. (Ксл.).
•**мяліца**-*цы-цы, ж.* **1.** льномялка, Ар.; Ксл.; Гсл. мялка, в которой лён или пеньку мнут. Нсл. 297. *Гэта мяліца засталася нам просьле дзяльбы.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *Дзе б гэта дастаць мяліцу лён памяць.* Сухарукава Аз. (Ксл.).
2. *перен.*—пасть. Ксл. *Не разявай свае мяліцы.* Лужасна Куз. (Ксл.).
3. *общ., перен.*—большой глупец, тупица. Шсл. *Вось нейкая мяліца: нічога не разумее, хоць ты яму ў лоб страляй.* Ст.
4. *общ., перен.*—вяло работающий, тяжелый на подъем в работе. Нсл. 297. *Мяліца гэты пакуль павернецца.* Нсл.
•**мяльле**-*ля, предл.-лю, собир., ср.*—отбросы пеньки(льна, **С.**), костра, Растсл.; Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 9); Гсл. костеря. Нсл. 297. *См. мяліньне. Уменьш.* **мяльліка**-*ка, ср.* Нсл. 297. *Мяльле вывезьці на гаць, а мяльліка на подсьцілку каровам.* Нсл.
•**мяльнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—рабочий, ведающий с обработкой пеньки и льна. НК.: Под. пос. 34.
•**мямлік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—медленный в работе и разговоре. Нсл. 297. *Мямліка гэтага пакуль выслухаеш.* Нсл. *Забавіўся з гэтым мямлікам.* Нсл.
•**мямліць**-*лю-ліш-ле, несовеш.* **1.** букв. не скоро жевать, мять зубами. Нсл. 297. *Пакуль ты будзеш мямліць усі пад'елі, а ты мямліш, як бяззубы.*
2. медленно, заикаясь, говорить. Нсл. 297. *Ну мямлі бардзей, пакуль слова зьмямліш.*
3. медленно делать что-л. Нсл. 297. *Ня робе, а мямле.* Нсл.
4. медленно приниматься за что-л. Нсл. 297. *Што тут мямліць? Узяў дый зрабіў.* Нсл.
5. (*перех.*)—терять напрасно. Нсл. 297. *Соверш.* **зьмямліць, 1.** потерять. Нсл. 297.
2. затянуть, не дать чему хода. *Замямліць справу, работу.* Нсл. *Прич.* **замямлены** —замятый, оставленный без выполнения. Нсл. 176. *Вясельле было б, але замямлена.* Нсл.
•**мямліцца**-*мямліцца, страд. к мямліць. Соверш.* **замямліцца**—остановиться, не охотно приступить к делу. Нсл. 176. *Сам абраўся, дый замямліўся йсьці.* Нсл.
•**мяноўны**-*ная-нае*—обменный. *Ейсімонтавіч із братанічам сваім, Янкам Мікалаевічам, памяняліся гародамі, а потам "і лісты мяноўныі, каторыі прамеж сябе на тыі землі мяноўныі мелі, разьмянілі.* "Гордз. Акты", т. XУII, б. XXXIII. *Ср.* *дароўны.*
•**мяняць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., перех.* **1.** обменивать, менять. Ар. *Хто мяняе, у таго хамут гуляе. Послов.* Навасёлкі Пух. р. (Шсл.). *Жыта, авес і сена на гарэлку мяняў.* Ч.Ч. (Б. Студіс, II-I, 1969, 78). *Соверш.* **памяняць**—обменять(променять, **С.**). Гсл.; Ар.
2. разменивать, менять. *Мяняць грошы.*
3. заменять одно другим, переменять, менять. *Мяняць парабка.* Ар. *Нашто было мяняць вучыцеля?*
4. делать иным, изменять, менять. *Мяняць парадак.*
адмяняць-*яю-яе, несоверш. каго-што,* **1.** сменять другого в каком л. деле. Ар. *Я заўсёды адмяняў аратага на сьнеданьне.*
2. переменять, Нсл. 360. изменять, сменять, заменять одно другим. *Слова свайго не адмяняю.* Нсл. *Лявон Мамоніч друкаваў*

не перакладаючы і не адмяняючы языка словенскага. Віл. Псалтыр 1593 г. *Рота таяла. Цынга й крываўка адмянялі яе склад так борзда.* Дзьве Душы, ІІ. *Ён што дня няўтомна адмяняў аблічча гор.* Крушына: Лебедзь чорная, 56.
3. разменивать. Нсл. 360. *Адмяняць, адмяніць буйныя грошы на драбныя.* Нсл.
4. (*грам.*)—склонять.
адмяня́ньне-*ня, предл.-ню, ср.*—смена друг друга в каком-л. деле, работе. Ар.
адмянíць-*ню-ніш-не,* **1.** *соверш. к адмяніць І, 1.* сменить другого в каком-л. деле. Ар. *Ідзі, сынку, памалаці, адмяні дзядулю.* Ар.
2. *соверш. к адмяняць 2*—переменить. Нсл. 360. *Слова свайго ніколі не адмяню.* Нсл. *Бесстароньні чалавек, паглядзеўшы на яго збоку, і абмяркаваўшы кажны рух яго нутранога жыцьця, сказаў бы, што калі прызнаньне канаючае маткі нічога не адмяніла ў яго дачыненьнях да блізкіх ямк людзёў, дык няўпрыцям яму самому гэтае прызнаньне ўжо адмяніла яго пагляды на ўчасьце ў наладжаваньню новага жыцьця.* Дзьве Душы, 107.
3. *соверш. к адмяняць 3*—разменять. Нсл. 360. *Адмяніць грошы.*
зьмяніць(Скар. І Ц.)-*ню-ніш-не, соверш., перех. к мяняць в 2-ом см.* **1.** разменять. *Зьмяніць грошы.* Нсл. 213.
2. *соверш. к мяняць в 3-ем см.*—заменить одно другим, переменить. *Зьмяніў вучыцеля.*
3. *соверш.* **к** *мяняць 4. Зьмяніць парадак. Прич.* **зьменены, 1.** разменянный. *Зьменены рубель.* Нсл.
2. переменный. *Зьменены вучыцель.*
3. изменённый. Нсл. 213. *Зьменены парадак.* Нсл.
зьмененае—измененное. Гсл. *Ня тая што была, а ўжо новую вымяняў.* Крамушоўка Н.(Демид.: Веров. ІІІ).
•**міня́цца**-*яюся-яешся, повел.-я̀йся-я̀ймася, взаимн., несоверш.* **1.** меняться, производить взаимный обмен, обмениваться. *Мяняўся на табакеркі.* Мікольск М. (Демид.: Веров. ІІІ) *Соверш.* **памяняцца,** *взаимн.*—обменяться (произвести между собою мену, обменять что-л. друг у друга, С.). Гсл. *Іра памяняліся яны на табакеркі.* Мікольск М. (Демид.: Веров. ІІІ).
2. делаться иным, меняться, изменяться.
адмяня́цца-*я̀юся-я̀ешся, взаим.* **1.** сменять друг друга в каком-л. деле. Ар. *Будзем круціць сячкарню, адмяняючыся.* Ар.
2. переменяться, (Дсл.) изменяться. Нсл. 360. *Надвор'е адмяняецца.* Нсл.; Дсл. *Соверш.* **адмянíцца, к** *адмяняцца 2,* **1.** перемениться, (Дсл.) измениться. Нсл. 360. *Надвор'е адмянілася.* Нсл.; Дсл.
2. преобразиться.

•**мянíньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—именинник. Нсл. 283. *Ты сядні мяніньнік, дык і частуй нас гарэлкаю.* Нсл.
•**мянíны**-*наў, единств. ч. нет.*—именины. Маслаўка Суджанск. п.(Дурново: Разыскания, стр. 74); Істобнае Ніжнявіцкі п. Варанеск. г. (Тм. 117). *Мяніны гэта тут гуляюць.* Верш у "Маяку" 1848 г., т. ІХ, кн. ХУІІ, разьдз. У,33-38 (Карскі, ІІІ-3, 24). *На гаспадарскія мяніны, чаго яны тут ні нясуць.* Тм. *На Матруніны мяніны.* Дрыс.(Карскі ІІ-3, 34).
•**мяніньніца**-*цы-цы, ж.*—именинница. Паўлаўскае Адалеўск. п. Тульскае губ. (Дурново: Разискания, б. 117); Матчаркі Маршанск. п. Тамбоўск. губ. (Тм. 134).
•**мянíць**-*ню, мѐніш, мѐне, несоверш., перех.*—изменять. Гсл.
•**мянíць**-*ню, несоверш.* (*к* **наменіць**), *перех.*—именовать, называть. *Мікола мяніў сябе ў думках нэўрастэнікам.* Дзьве Душы, 114. *Прич.* **менены.** *З асаблівае ласкі нашае панскае тымі людьмі выше мененымі его міласьць есмо пожаловалі...* Ліст Зыгмона Старога 1522.(Кураткевіч, стр. 140). *З усімі землямі тых людзей вышамененых.* Тм. *Соверш.* **наменіць(намяніць)**—назвать. *Яго Міласьць* (*Гаспадар Казімер*) *наменіў* (*намяніў,* **С.**) *пáнам каруны польскае па сваім жываце найясьнейшае княжа Яна Альбрахта.* Ліст Рады ВКЛ., да Польшчы 20. УІ. 1492 (Літва, кн. 3, б. 42). *Яго Міласьць* (*Гаспадар Казімер*) *наменіў* (*намяніў,* **С.**) (*канаючы*) *пáнам каруны Польскае па сваім жываце найясьнейшае княжа Яна Альбрахта.* Ліст Рады ВКЛ. да Польшчы 20. УІ. 1492 (Літва, кн. 3, б. 42). *Яго Міласьць далібог шчасьлівым панам наменіце і пачатную рэч к добраму канцу прывядзіце.* Ліст вялікаліт. пасолства да польскага сойму з 27 УІІІ.
наменя́ць-*я̀ю-я̀еш-я̀е, несоверш., перех.*—намекать. Смаленшч.
Прич. **наменены**—мянутый, приведённый на память. Нсл. 311. *Намененая крыўда.* Нсл. *Наменены доўг.* Нсл.
2. о котором был сделан намек. *Отгл. имя сущ.* **намененьне,** *предл.-ню, мн. ч.-ніняў*—намекание, намёк. Нсл. 311. *См. наменка.*
•**мяніцца,** -*нюся, нішся*—называться, именоваться.
•**мянíцца І**-*нюся, менішся, возвр.*—изменяться. Гсл.; Нсл. 296. *Ён меніцца на відзеньню.* Нсл. *Соверш.* **зьмяніцца**—измениться, перемениться. Нсл. 213. *Зьмяніцца на відзеньню.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **адмянéньне**-*ня, предл.-ню*—преображение.
зьмяніцца, *соверш. у што*—сменить белье. *Каб было ў што зьмяніцца.* Бурачок.
•**мяншыня́**-*ні-ні; мн. ч. мяншы̀ні-няў, ж.*—меньшинство.
•**мянта́шка**-*шкі-шцы, ж.*—особый брусок для точения косы, состоящий из деревяной пластинки, по обе стороны наклеен точильный песок. Шсл. *Мянташка не бярэ касы.* Ст.

•**мянта́шыць,** (*касу*)-*шу-шыш-ша, несоверш., перех.*—точить косу *"мянташкаю"*, быстро потягивая последнюю по обе стороны острия. Шсл. *Касу трэба ўмець, як мянташыць.* Ст.

•**мянту́шка**-*кі, дат., предл.*-*цы, ж.* — *мянташка.* Ар.

•**мяну́шка**-*шкі-шцы, ж.* **1.** кличка(прозвище, даваемое человеку, **С.**). МГсл. *Магла даст меркаваць, што Лявону па хатуры выпіць, пакрычаць на каго-небудзь...пусьціць на чалавека мянушку, а пра такое, аб чым яна сядні пачула ад Андрэіхі, на'т і ня сьнілася.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Макрут любіў даваць мянушкі людзём.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Клёнік ня любіў гэтае мянушкі.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 14. *Гад! Нячысьцік! Мільгаюць у галаве адна за адной мянушкі.* Акула, 536. *Абзывалі адзін аднаго ўсялякімі мянушкамі.* Рамановіч(Конадні, Но. 2, 14).
2. псевдоним. *Зьнішчэньняў жах, зь мянушкаю сусьвет, клыкоча.* Салавей: Сіла, 81.

•**мянціць,** *мянчу, менціш-це, несоверш., перех.*—острить косу *"мянтушкаю".* Ар.
мянціць(мяньціць, Шсл.) **языком** — *малоць языком,* Ст., *малаціць языком. Менціць баба языком дый толькі.* Ст. *Менце языком, як сабака хвастом. Послов.* Рапан, 147. *Соверш.* **памянці́ць.** Ар. *Памянці касу.* Ар.

•**мярэжа**-*жы, дат., предл.*-*жы, ж.*—вид сети с двумя крылями и двумя хвостами. Ксл. *Мярэжа ўжо на вадзе.* Кузьміно Сян. (Ксл.).

•**мярэжа**-*жы-жы, ж.*—ажурный узор, прозрачная вышивка. Гсл. *Абраз мілы дзіўнаю мярэжай запоўне сны пад ціхаю зарой...* Кавыль: Думы, 3.

•**мярэча**-*чы-чы, ж.*—трясина,(**С.**). Смаленш.(Соболевский).

•**мярэча**-*чы, дат., предл.*-*чы, ж.* **1.** чаща. Ксл. *У мярэчах каля балота заўсёды вядуцца ваўкі.* Альшанка Чаш. (Ксл.).
2. *немярэча.* Максимов: Бел. Смоленщина (Живоп. Россия, III, 444).

•**мярзя́чка**-*чкі, дат., предл. мярзя̀чцы, ж.* **1.** озноб. Нсл. *Мярзячка на цябе напала, што ты на печ лезеш?* Нсл.
2. опала.

•**мярзьлёнка**-*нкі-нцы, ж.*—мороженое.

•**мярзьля́к**-*якà, предл.*-*якỳ, зват.*-*я̀ча; мн. ч.*-*кì-коў-ком, мн. ч., предл.*-*кох, м.* **1.** мерзлый предмет. Шсл. *Бульба — адны мерзьлякі.* Ст.
2. зябкий. Ар.; Шсл. *Во які мярзьляк: у кажусе й то яму сьцюдзена!* Ст.

•**мярлога**-*гі, дат., предл. мярлозе, ж.*—берлога. МГсл.; Гсл. *Храпе мярзьведзь на печы у мярлозе.* Кавыль: Ч. лёд.

•**мярлі́н**-*іна, предл.*-*іну, зват.*-*іне, м.*—мешковатый, неповоротливый. Ксл. *Эх, які мярлін!* Лахаватка Сур. (Ксл.). *См. мярлюй.*

•**мярлю́й**-*юя, предл. и зват.*-*юю, м.*—мешковатый, неповоротливый. Ксл. *Варушыцца, як мярлюй.* Пясочак Куз. (Ксл.). *См. мярлін.*

•**мярцьве́ць**-*èю-ееш-ее; повел.*-*ѐй-ѐйма, несоверш.*—мертветь. *Соверш.* **зьмярцьвець** —омертветь. БГсл. *Отгл. имя сущ.* **зьмярцьвеньне**-*ня, предл.*-*ню, мн. ч.*-*ні-няў*—омертвение. БГсл.

•**мярцьвя́к,** *мерцьвякà, предл.*-*якỳ, зват.*-*я̀ча; мн. ч. мерцьвякì-коў-ком-коў-кàмі-кох, м.*—мертвец. Ар. *У крывавыя хмары лятуць мерцьвякі.* Караткевіч. *Ідуць яны — мерцьвякі.* Салавей: Сіла, 78.

•**мерцьвяковы**-*вая-вае*—такой, как у мертвеца, мертвенный. *Аконцы, бы запалыя мерцьвяковыя вочы, жудасна пазіралі.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, стр. 98).

•**мя́са**-*са, ср.*—мясо. *Таннае мяса сабакі ядуць, послов.*—дорого, да мило; дешево, да гнило. Нсл. 161; Бк. (Лб. 4839).

•**мясавы́**-*вàя-вое*—мясной. НК.: Очерки. *Мясавыя каўбасы.* НК.: Очерки, 23.

•**мясёны**-*ная-нае,* **1.** мясистый. Нсл. 298. *Статчына калі гладкая, дык і мясёная.* Гсл.
2. мускулистый. Іг. *Мясёная дзеўка.* Іг.

•**мясі́ва**-*ва, ср.*—мясное кушанье, приготовленное из мяса. Нсл. 298. *Наварыла ўсё мясіва.* Нсл.

•**мясцовасьць**-*ці, мн. ч.*-*цеў, ж.* местность. Гсл.

•**мясцовы**-*вая-вае*—местный. Гсл.
мясцовы склон—местный падеж.

•**мясьці́цца,** *мяшчу̀ся, мѐсьцішся, несоверш.*—помещаться,(Гсл.) садиться. Нсл. 296. *Не мясьціся тут, і безь цябе цесна.* Нсл.

•**мясьці́ць,** *мяшчу̀, мѐсьціш-це, несоверш.* —помещать, умещать. Нсл. 296, 744. *Куды ты яго тут месьціш?* Нсл. *См. тоўпіць. Соверш.* **замясьці́ць,** *замяшчу̀, замесьціш-це,* **1.** возместить.
2. поставить кого-л. на чье-л. место; заступить чье-л. место. Дсл. 245.
3. искупить что-л. Дсл. 245. *Ён што нарабіў, то ўсё замясьціў.* Дсл.
зьме́сьціць, *зьмешчу, зьмѐсьціш-це, соверш., перех.*—поместить(вместить, **С.**). Нсл. 213. *Як ні зьмяшчай, ня зьмесьціш усяго тут.* Нсл. *Прич.* **зьмешчаны**—помещенный(вмещенный, **С.**). Нсл. 213. *У такім малым месцу а ўсё зьмешчана.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зьмяшчэньне**-*ня, предл.*-*ню*—помещение(действие, **С.**). Нсл. 213. *Несоверш.* **зьмяшчаць**-*аю-аеш-ае, повел.*-*ай-айма*—помещать(вмещать, **С.**). Нсл. 213. *См. зьмесьціць. Соверш.* **памясьціць,** *памяшчу, памесьціш-це*—поместить. Нсл. 744. *Ток цесны, а йдзе ты памесьціш грэччыну.* Нсл. *См. стоўпіць(под тоўпіць). Соверш.* **умясьціць[умесьціць,** Нсл. 611] —поместить (внутри чего-л. **С.**). Нсл. 61. *Усіх умесьціў за адзін стол.* Нсл. *См. утоўпіць.*

•**мяша́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* **1.** животное смешанной породы. НК.: Пособ. Но. 35.
2. человек, родившийся от родителей разных наций. Шсл. *Ажаніўся з цыганкаю — дзеці будуць мяшанцы.* Ст.
•**мяша́ны,**—*см. под мяшаць.*
•**мяша́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш., каго-што,* **1.** водя ложкой и т.п. взбалтывать, переменивать что-л., мешать. Ар. *Ці ты мяшаў каву?* Ар. *Соверш.* **памяша́ць.** Ар. *Памяшай гарбату й дай мне лыжачку памяшаць.* Ар.
2. соединять в одно что-л. разнородное; смешивать. Ар.; Ксл.; Шсл. *Мяшай усё разам!* Матушова Лёз. (Ксл.). *Не мяшай усяго ў вадну кучу.* Ст. *Мяшай авес із гарохам, будзем сеяць мяшанку.* Ар. *Прич.* **мяшаны** —смешанный. НК.: Очерки, 17; Ар. *Мяшаныя клёцкі*(*з рознае мукі*). НК: Очерки, 17. *Соверш.* **замяша́ць што**—перемешать корм, напр. растёртый картофель с мукой, резаную траву с мукой и т.п. Ар.; Шсл. *Кабану яшчэ трэба замяшаць вядро цеста.* Ст. *Замяшай карове цэбар.* Ар. *Прич.* **заме́шаны.** Ар.
3. вторично пахать поле. Ар.; Шсл.; Ксл.; НК.: Пособ. Но. 35. *Пара ўжо мяшаць на ячмень.* Ст. *Янка мяшае пад авес.* Вейна Сян. (Ксл.).
4. путать, принимать одно за другое. Ар. *Ён мяшае сіні колер із зялёным.* Ар.
зьмяша́ць, *соверш. к мяшаць 2.*,—мешая, соединить в одно что-л. разнородное; смешать. *Пасеяў, зьмяшаўшы гарох із аўсом.* Ар.
2. нарушить порядок расположения чего-л.; перепутать. *Зьмяшаў свае хусты з чужымі.*
3. ошибочно принять одного за другого или одно за другое; не различить. *Зьмяшаць розныя поймы.*
зьмяшаньне—смешение. МГсл.
•**мяша́цца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** *да чаго*—вмешиваться во что-л. Ар. *Свой із сваім бїся, а чужы не мяшайся. Послов.* Ар. *Мяшаецца не ў свае дзела.* Нсл. 297(*под "мешанка"*).
2. *несоверш. к зьмяшацца 1,*—мешаться, соединяться, сливаться с чем-л.; смешиваться.
3. *несоверш. к зьмяшацца 2,*—приходить в беспорядок, путаться. *Коннікі мяшаліся з гарматамі.*
зьмяша́цца, 1. *соверш. к мяшацца 2* —мешаться. МГсл. *Зь неба ступіўшы ізь зямлёй зьмяшаюся.* Кіт. 12669.
2. расположиться беспорядочно, вперемешку друг с другом. *Пехата зьмяшалася з артылерай і коньніцаю.*
3. утратить обычный порядок, стройность, ясность; перепутаться. *Думкі зьмяшаліся. Зьмяшаліся значаньні словаў.*

•**мяшэніць**-*ню-ніш-не, несоверш.*—приводить в замешательство, сбивать с толка. *Соверш.* **абмяшэніць**—привести в замешательство, сбить с толка. Нсл. 350. *Шайтаньнё гэтае, жыды, абмяшэнілі мяне.* Нсл. *Прич.* **абмяшэнены**—приведенный в замешательство, сбитый с толка. Нсл. 350. *Абмяшанены вашаю гаманою, ня прыду ў сябе.* Нсл.
•**мяшэніцца**-*нюся-нішся, несоверш.*—мешаться, сбиваться. Нсл. 297. *Мяшэніцца ў гавары.* Нсл. *Соверш.* **абмяшэніцца**—обмешулиться, прийти в замешательство, в расстройство; ошибиться чрэз вмешательство других. Нсл. 350. *Абмяшэніўся, што паслухаў цябе.* Нсл. *Соверш.* **памяшэніцца**—прийти в замешательство, смутиться. *Памяшэніцца ў гаворцы.* Нсл. 297.
•**мяшэчак,**—*см. под мех.*
•**мяшэчнік**-*ка, предл.-ку, зват. мяшэчніка, м.*—ездящий с мешком для покупки себе продуктов питания, мешочник. Мал.; Слуц. *У Маладэчанишчыне завуць іх*(*тых, што езьдзяць із мяшкамі купляць еміну,* **С.**) *"мяшэчнікамі".* Бацьк. Но. 45(529).
•**мяшча́нка**-*нкі-нцы, ж.*—горожанка. Ар.
•**мятла́**-*лы̀, дат., предл.-ле; мн. ч. мётлы-лаў, ж.*—метла(для подметания, **С.**). МГсл.
•**мя́тлік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—бабочка (насекомое). Нк.: Очерки, 510, Но. 943; Ксл.; МГсл. *Якія харошыя мятлікі лётаюць.* Сухарукава Аз. (Ксл.).
•**мятлі́на**-*ны-не, ж.*—растение, растущее во ржи. Растсл.
•**мятлі́ца**-*цы-цы, ж.*—(ссорник озимых злаков с соцветием-метелкой, **С.**) метлика, растение, растущее между рожью. Нсл. 284; Ар. *Мятліца хлебу палавіца. Послов.* Нсл. 284. *Мятліца — хлебу палавіца, а званец — хлебу канец. Послов.* Навасёлкі Пух. (Шсл.). *На другой ральліцы родзе трава мятліца.* Из песни, Ар.
•**мя́тлух**-*уха, предл.-уху, зват.-уша, м.*—бабочка(насекомое). Ксл. *Толькі ж улетку лётаюць мя̀тлухі.* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *См. мятлік, мятлышка.*
•**мятлу́шка**-*шкі, дат., предл. мятлушцы, ж.*—бабочка(насекомое). Гсл. *См. мятлух, мятлышка, мятлюшка.*
•**мя́тлышка**-*шкі, дат., предл.-цы, ж.*—бабочка(насекомое). Ксл. *Мятлышку злавіў на лузе.* Якшы Беш. (Ксл.). *См. мя̀тлік.*
•**мятлю́г**-*югу̀, предл.-юзѐ, зват.-ю̀жа, м.* —полевица, сорная трава на полях, Гсл. тоже что *"мятліца".* Нсл. 284. *Уменьш.* **мятлюжок**-*жку̀, предл.-жку̀, зват. мятлю̀жку*—полевица обыкновенная, *раст.* Гсл.
•**мятлюговы,** -*вая-вае*—свойственный метлике (*"мятлюгу"* **С.**). Нсл. 284.
•**мятлю́к**-*юку̀*(-*юка̀,* Шсл.), *предл.-юку̀, зват.-юча, м.*—мятлик обыкновенный и луговой. *Пара ўжо касіць на кургане*: *мятлюк сохне.* Ст.

•**мятлюшка**-*шкі, дат., предл.-цы, ж.*—бабочка(насекомое). Ксл. *Ай, якая харошая мятлушка!* Пустынкі Сян. (Ксл.). *См. мятлік, мятлышка, мятлух.*

•**мятнушка**-*шкі-шцы, ж.*—вербейник. Навасёлкі Пух. (Шсл.).

•**мятусіцца,**—*см. под мітусіцца.*

•**мятушлівы**-*вая-вае*—суетливый. *Зьвярнуўся Лясьніцкі да места, ён засьпеў там надзвычайна нэрвовы, мятушлівы настрой, каторым было ахоплена ўсё жыхарства.* ЗСД. 349.

•**мятушыцца**-*шуся-шышся, несоверш. к замятушыцца. См. мітусіцца I.*

замятушыцца—засуетиться, замешаться. *Потым пакінулі чэрці скакаць і нешта троху замятушыліся.* Демид.: Веров. 104. *Сустрэўшы нейчы ўсьмех, жахліва замятушылася.* ЗСД. 167. *См. замітусіцца(под мітусіцца),* иметь в виду.

мяваць-*аю-аеш-ае, многократ. к маць 1,2. (Прарокі) ад кафіраў (араб. нявернікаў) вялікую пераказу мявалі.* Кіт. 42612. *Лепшы пакой мявалі.* Кіт. 81б10.

•**мяваць,**—*см. под мець.*

•**мяцеліца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.* **1.** метель. Ар.; Стаішча Чаш. (Ксл.); Шсл.; Гсл.; Нсл. 298. *Усхадзілася вялікая мяцеліца.* Ст.

2. национальный великолитовский (белорусский) танец, в котором участвующие держат в руках полотенца. *Як заграе музыка, пяючы песьню: "Курыць, веіць мяцеліца, чаму стары ня жэніцца....", першая, праскочыўшы пад ручнік другое, прапушчае яе пераз свой, і гэтак далей, аж да апошняе, каторая цяпер ужо робіцца першай. Гэты скок найвясельшы, асабліва яго скачуць у сярэдняй клясе народу.* Нсл. 298. *Заграйце мяцеліцу.* Нсл. *Дзеўкі пайшлі скакаць мяцеліцу.* Ст.

•**мяцёны,**—*см. под месьці.*

•**мяць,** *мну, мнеш, мнець, мнем, мніце, несоверш., перех.*—давлением, сжатием очищать от твёрдых частиц; мять. *Нашы мнуць лён.* Ар. *Соверш.* **увамнуць**-*нў-нёш-нёць-нём-ніцё-нуць, перех.*—сожрать что-л. в роде блина, пирога. Шсл. *Вось дзе жлукта, аж пяць бліноў увамнуў.* Ст. *Адзін усю сітніцу ўвамнуў.* Ст.

абмяць, *абамнў-нёш-нёць-нём-ніцё-нўць, соверш. к абмінаць. Несоверш.* **абмінаць, 1.** мять пеньку. Дсл. *Пачалі мы абмінаць пяньку.* Дсл.

2. замячивать кого-л., утруждать работой, Дсл. приучать к работе лошадь, вола и т. п. *Сталі мы коніка ў рабоце абмінаць.*

•**мяцьва**-*ва, предл.-ве, ср.* **1.** суп, приготовленный из травы(из крапивы, лебеды, щавеля, сурепицы). Міх. *Мяцьва з крапівы ўважаюць за лепшае.* Міх.

2. рубленая трава для животных. *Замяшай мяцьва сьвіньням.* Сяркуці Куз. (Ксл.).

•**мяцьвіна**-*ны, общ.*—прозвище слабосильного человека. Дсл. *Не чалавек, а мяцьвіна.* Дсл. *У рабоце ён уборзьдзе амягае — ён мяцьвіна.* Дсл.(*под амягаць*). *Ён такі мяцьвіна — борзда мягне.* Дсл.(-*под амягнуць*).

•**мяшаны,**—*см. под мяшаць.*

•**мяцца,** *мнецца, несоверш., страд. к мяць.* Ар. *Лён добра мнецца.* Ар.

вымінацца-*аецца, несоверш.*—отпадать кострой при мятьи льна. Ар. *Жыцьвіца не вымінаецца, як мнуць лён. Соверш.* **вымяцца,** *вымнецца. Жыцьвіца ня вымялася.*

•**мжака,**—*см. под імжака.*

•**мжэль,**—*см. под імжэль.*

•**мжыць,**—*см. под імжыць.*

•**мжыцца,**—*см. под імжыцца.*

•**мігацець**-*гачў-гаціш-гаціць, несоверш.* **1.** сверкать. Шсл. *Зорка мігаціць.* Ст. *См. мігцець.*

2. мерцать. БНсл.; ПНЗ. *Сьвечка мігаціць. См. мігцець.*

•**мігаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** непроизвольно быстро спускать и поднимать веки и расницы, мигать.

2. *каму, на каго-што,*—мигать, подмигивать. *Однкр.* **мігнуць**-*нў-нёш-нёць-нём-ніце*—мигнуть. *Як вокам мігнуць да Сынай гары прышоў.* Кіт. 112б8.

•**мігценьне**-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ.(к мігцець)*—мерцание. *Шчарбатым усьмехам ён (месяц) коўзаўся па ўсім чыста, ад чаго украіна(места), па якой варочаўся Раман дахаты, із сваімі садамі і гародчыкамі, хліпала нейкім трывожным мігценьням, як у срыбнай, але цямлівай сетцы.* Сяднёў: Корзюк.

2. сверкание.

•**мігцець(мыгцець,** Ар.)-*гчу, мігціш-цiць, несоверш.* **1.** (светиться слабым, неровным, колеблющимся светом, С.)—мерцать. МГсл. *Агончык, гаснучы, мігцеў. Гучыць яна (песьня) ў маім вушшу, мігціць у цемры, як пуцяводная зорка, што абяцае збаўленьне.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169). *Мігцяць перад імною яны мілёнам зор.* Салавей: Сіла, 41,—мерцать отражая колеблющийся свет, слабо блестеть.

2. сверкать. Шсл. *Пачысьцілі самавар, аж мігціць.* Ст. *Заіскрыўся зырка бліскучымі пераліvамі, у якіх мігцелі, здаецца, усе колеры.* ЗСД. 181.

3. *чым,*—о чувствиях, переживаниях: сверкать. *См. замігцець 3.*

замігцець(замыгцець, Ар.), *соверш.* **1.** (*к мігцець, мыгцець 1*)—начать мерцать, замерцать. *Дробна зоры на небе накрышацца, замігцеюць і ў цемнай вадзе.* Крушына: Лебедзь, 34.

2. *соверш. к мігцець 2,* засверкать. *Замігцелі на цямнеючым небе зорачкі.* Дзьве Душы, 88.

3, *чым,* (о чувствиях , переживаниях) —ярко выразиться, обнаружиться, засверкать. *Замігцеў палахлівым сьвятлом салодкіх імкненьняў.* ЗСД. 395.

•**мізара́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча, мн. ч.; дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—бедняк. *Багаты дзівіцца, чым мізарак жывіцца, а бедны сьмяецца, дзе ў багатага дзяецца.* *Послов.* Войш.

•**мізі́персьніца** — *мяжыперсьціца.* Ар.

•**міжджэць**-*джу̀-джыш-джыць, несоверш.* —произносить в нос невнятные звуки. Ар. *Што ты міжджыш, як сабака цярэбячыся?* Ар.

•**Мікольскі**-*кая-кае*—Никольский. Нсл. 284. *Мікольская царква.* Нсл.

•**Мікольшчына**-*ны-не, ж.*—отправление молебствия в честь святит. Николая в доме прихожанина, принявшего к себе николаевскую свечу. Нсл. 284. *На Мікольшчыну прасілі.* Нсл. 284.

•**мі́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—запинаться, неясно говорить. Шсл.; Нсл. 284. *Ня вучыся, як цялё, мікаць.* Ст. *Мікае, як безьязыкі.* Нсл. *Однкр.* **мі́кнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 284. *Нешта мікнуў ён, я і нічога не зразумеў.* Ст. *Соверш.* **памі́каць**-*аю-аеш-ае,* **1.** невнятно что сказать.
2. изъявить ропот(неудовольствие, С.) невыразительным говором. Нсл. *Пан памікаў нешта дый пайшоў.* Нсл. *Соверш.* **праміќнуць**-*ну-неш-не*—проговорить сквозь зубы. Нсл. 525. *Ня чуў я, што ён прамікнуў.* Нсл.

•**мілосны**-*ная-нае*—приятный, милый. Нсл. 284. *Мілосны пагляд.* Нсл. *Мілосны ўсьмех.* Тм. *Мілоснае слова.* Тм. *Нареч.* **мілосна, 1.** любезно, с любовью. Нсл. 284. *Мілосна жывіце меж сабою.* Нсл.
2. мило, любо. Нсл. 284. *Мілосна глядзець на іх, як яны прыяюць.* Нсл.

•**мілосьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —любимый, возлюбленный. *Мілосьнік пасьвіцца ў рожах.* П. П. 2:6 (3 12 кніг Б.). *Мілосьнік мой межы персьмі маімі абітуець.* Тм. 1:13.

•**мілосьнічаць**-*аю-аеш-ае; повел.-а̀й-айма* —любезничать. МГсл.

•**міласьць**-*ці, ж.*—высшая любовь. *Коль красны міласьці твае, сестро мая, коль добры мілаваньня твоя.* П. П. 4:10 (3 12 кніг Б.). *Абмывайце і шануйце, як яны* (*бацькі*) *вам малым чынілі, тую міласьць ім аддавайце.* Кіт. 11а10.

•**міласэрдзе**-*дзя, предл.-дзю,—милосердие.* МГсл.; Ар.; Шсл., *Кат ты: няма ў цябе міласэрдзя.* Ст. *Сястра міласэрдзя.* Ст.

•**міласэрны**-*ная-нае*—милосердный. Ар. *Нареч.* **міласэрна**—милосердно. Ар.

•**мілава́ць**-*лу̀ю-лу̀еш-лу̀е; повел.-лу̀й-лу̀йма, несоверш., перех.*—любить. Нсл. 284. *Ня так мілую такіх гасьцей.* Нсл. *Мілаваў, дый разьлюбіў.* Тм.

•**мілава́цца**-*лу̀юся-лу̀ешся, взаимн.*—любить друг друга. Нсл. 284. *Люба глядзець, як яны мілуюцца меж сабою.* Нсл. *Соверш.* **намілавацца**—налюбоваться. Нсл. 312. *Не намілуецца, гледзячы на яго.* Нсл. *Соверш.* **зьмі́лявацца**—умилоститься. Шсл.; Нсл. 284. *Бог зьмілаваўся над намі: паслаў пагодачку.* Нсл. 211. *Зьмілуйся, дзядзечка, даруй!* Ст. *Божа міласьцівы, зьмілуйся над айцом, над маткай маёй.* Кіт. 11а13. *Прич.* **зьмі́лаваны**—помилованный. Нсл. 211. *Загінуліб мы з голаду, калі́б ня былі зьмілаваны ад Бога.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зьмілаваньне**-*ня, предл.-ню*—помилование. Нсл. 211. *Пачаў гукаць а зьмілаваньне да Пана Бога.* Кіт. 79а8. *Ніякага зьмілаваньня над намі няма.* Нсл. *Соверш.* **узьмі́лавацца**—(скоро, внезапно, С.) —умилостивиться. Нсл. 54. *Загінуліб мы з голаду, калі б пан ня ўзьмілаваўся над намі.* Нсл. *Узьмілуйся над імною, паночку!* Тм.

•**Мілавіца**-*цы-цы, ж.*—вечерняя звезда. Вожа Бр.(Красьневіч у "Крывічу", 1926, Но. 1-11, 112). *См. Вячорка.*

•**мілянэр**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч.-раў, м.*—миллионер. Варлыга: Назіраньні, 15.

•**міліца**-*цы-цы, ж.*—милиция. Шсл. *Міліца ў Пятрыка ўсё ператрэсла.* Ст.(Шсл. *под* *ператрэсьці*). *Міліца прыехала ў сяло.* Ст.(Шсл. *под* *трэсьці*). *Мяне выпыталі ў міліцы ды пусьцілі.* Ст.(Шсл. 78). *Пайду асьветчу на цябе ў міліцу.* Ст. *Міліца цябе арыштуе.* Ст.

•**міліцанэр**-*эра, предл. и зват.-эру; мн. ч.-эраў, м.*—милиционер. Варлыга: Назіраньні, 15.

•**мі́лка**-*лкі-лцы, ж.*—любимая. *Хіба ж тайка і мілка можа прочкі пайсьці?* Крушына: Творы, 171.

•**мі́лта**-*ты, дат., предл.* **мі́лце**, *ж.*—пища, приготовленная из муки перед тем запаренного очищеного овса, толокно. Ар. *Ср. кулага.*

•**мільга́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—мелькать.

•**мільгану́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, однкр.* —мелкнуть. МГсл.

прамільгну́ць, *-ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ -нуць, однкр.*—промелькнуть. Нсл. 525. *Прамільгнуць міма аччу.* Нсл.

•**мі́лы**-*лая-лае*—милый. Шсл.; МГсл. *Мілы ён чалавек, мілая жанчына.* Загай Пух. (Шсл.). *Ваўку й куст міл.* Тм. *Ср. ст.* **мі́льшы**—милее. Нсл. 285. *Няма́ш мільшага учынку, як посьнікаць месяц рэмазан.* Кіт. 24б1. *Дачкі матцы мільшыя, чымся сыны.* Нсл. *Прев. ст.* **наймільшы** —самый милый, милейший. *Уменьш., ласкат.* **мі́ленькі**—миленький. Ар. *Увелич.* **мілю́сенькі**—милехонький. Нсл. 285. *Ідзець мой мілюсенькі.* Шапачка Імгл.(Косіч 58). *Мілюсенькія госьцікі.* Нсл. *Прызнайся, дзевачка, хто табе міл будзе, хто мілюсенькі?* Навасёлкі Стдуб.(Косіч 246). *Нареч.* **міла**—мило. *Абрачыце, што вам самым міла й люба.* Кіт. 26а4. *Ср. ст.* **мілей** , *област.*

мільшы. *Увелич.* **мілю́сенька**—милехонько. Нсл. 285. *Мілюсенька пацалаваў мяне.* Нсл. *Не сядзі, дзевачка бокам! Гэта табе незнарокам. Сядзь сабе прасьцюсенька, будзе табе мілюсенька.* Из свад. песни, Нсл.

•**мімаволі,** *нареч.*—невольно. МГсл.

•**міна́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к мінаць 1, 2, 3. Мінаньне знаёмага двара.* Нсл. *Мінаньне падарожных.* Тм.

•**міна́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.* **1.** проходить(проезжать, оставив кого-что-л. позади или в стороне, **С.**) мимо, миновать. (Шсл.; МГсл.); Ар. Растсл.; Нсл. 285. *Мінаем паваротку на станцу й выходзім у кірунку Ігуменскага гасьцінцу.* Бацьк. Но.1-2(437-438). *Мінай прынады залатыя, насустрач неведзі ідзі.* Кавыль: Ростань, 36. *Ня мінай майго двара.* Нсл. *Нікога ня буду мінаць, да ўсіх буду заходзіць.* Ст. *Ён ішоў, мінаў сялібы.* С. Музыка, 61.

2. обгонять ехавшего или идущего. Ар. *На Каляды, едучы з царквы дамоў, мінаюць адны адных.* Ар.

3. *о времени,*—проходить. *Дзень мінаў — разбою хвалі большалі ўтрая.* Салавей: Сіла, 22.

міну́ць-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-ну̀ць, соверш.* **1.**(*к мінаць 1*)—пройти, проехать мимо, миновать. *У Дашы няма ніякае крыўды за тое, што дзяцюкі мінулі ейны двор.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Добра, каб мінула нас гэта ліха!* Ст.

2. (*к мінаць 2*)—обогнать ехавшего или идущего. *На такім каню Язэпчык усіх мінець.*

3. (*о времени*)—пройти, окончиться. *З тае пары, як старая памерла, мінула колькі месяцаў.* Дзьве Душы, 104. *Ночы часьць мінула.* Кіт. 9467.

мінула шмат часу—прошло много времени. *Мінуў дзень і другі, мінае трэйці, а сярэдняга брата ўсё ня відаць.* Р. Кут, 13. *Мінула зязюленькі ў лузе жыраваньне.* Жылка 52.

4. *во временных предложениях с наречием "як" во смысле союза по прошествии, истечении, миновании чего-л.* Ст. Акты. *Як год мінець, надабе плаціць доўг.*

міну́чы, *прич. наст. вр.*—скоро проходящий. Нсл. 285. *Гэта мінучая справа, мінець.* Нсл. *Соверш.* **паміну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—обойти, миновать. *Таго ня трэба чыніць, што Пана Бога памінуўшы меў бы каму сэджде(араб.) чыніць.* Кіт. 4266.

памінуць моўчыкам—*обойти молчанием.*

абміна́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., перех.* **1.** мимо кого(или чего, **С.**). Нсл. 349; Дсл. *Пачалі мы абмінаць падводы.* Дсл. *Сьцежка круцілася, абмінала калючкі а церні.* Шакун: Сьлед, 15.

2. опускать, делать пропуск.

3. обходить с угощением, пропускать кого-л.

Соверш. **абміну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* **1.** проехать(или пройти, **С.**) мимо. Дсл. *Падводы абмінулі.* Дсл.

2. пропустить кого-л. *Прич.* **абмінуты**—при поезде оставленный позади. Нсл. 349. *Падводнікі нядаўна нашы абмінуты.* Нсл.

аміна́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.* **1.** проходить мимо кого или чего, Нсл. 363. обходить.

2. избегать. *Што ж, татулька, ты мяне амінаеш, амінуў не заехаўся?* Нсл. 363.

3. опускать, делать пропуск.

4. пропускать кого-л. по очереди. Нсл. 363. *Пі да суседа, не амінай яго, ды ён ня хоча, дык я й амінуў яго.* Нсл. *Соверш.* **аміну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ.* *Прич.* **амі̂нуты, 1.** обойденный мимо. Нсл. 363.

2. пропущенный. Нсл. 363. *Акінутыя ў рээстру двары.* Нсл.

зьміна́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.*—сворачивать с дороги. Шсл. *Зьмінай з дарогі — ня бачыш, што я еду з возам.* Ст. *Соверш.* **зьміну́ць**-*ну̀-неш-нѐць-ніцѐ.* Шсл.

праміна́ць, *несоверш. к прамінуць. Верставы я прамінаю стоўп убогі.* Гарун: Завіруха. *Соверш.* **прамінуць, 1.** пройти мимо, Ксл. минуть. Гсл. *Яны мяне прамінулі.* Баркова Куз. (Ксл.). *Прамінуў цэркву і пайшоў дальшы.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

2. истечь(о сроке).

3. окончиться, прекратиться. *Але час прамінуў, і нядоля на народ бы камень зваліласяя.* Гарун. *Палёў хараство прамінець.* Жылка, 70. *Ведаю — смутак, бяда прамінець.* А. Іверс(Калосьсе, Но. 1-18, стр. 46). *Прич.* **праміну́лы**—давно минувшый, прошлый. Нсл. 525. *Успомнеў гады прамінулыя.* Нсл. *Прамінулыя справы выгадуеш.* Тм.

праміну́лы час, *грам.*—давно прошедшее время.

•**міна́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш., взаимн.*—проходить мимо, идя в противоположном направлении. *Ці мінаецеся вы калі зь ім? Чаму ж, але не чапаемся меж сабою.* Нсл. 285.

•**мінёны**-*ная-нае*—прошедшии, прошлый, минувший. *І сын едзе ў гару, як бацька ў час мінёны.* Гарун(ст. "Ноктурно").

•**міні̂стра**-*ры, дат., предл., вин., зват.-ру, твор.-рам, м.*—министр.

•**міні̂стрыха**-*ыхі-ысе, ж.*—министерша.

•**міну́ласьць**-*ці, ж.*—прошлое. *Ягоная мінуласьць растрэслася па ўсёй памяці.* Шакун: Сьлед, 17.

•**міну́лы**-*лая-лае*—протекший, Нсл. 285. минувший, протекший, Ксл. протекший, истекший. *Усё мінулы час успамінае.* Іванск. Чаш. (Ксл.). *Мінулыя часы.* Нсл. *Гэта мінулая справа.* Тм. *Адчуў вялікае гора*

тых даўна мінулых дзён. Дзьве Душы, 103. *Там нашыя песьні, там наша багацьце. Там жытнае мора, магілы дзядоў і казкі, і слава мінулых часоў.* Л. Геніюш(Н. песеньнік, стр. 10).

мінулы час, *грам.*—прошедшее время.

•**мін-у́ць**-*у́чы,—см. под міна́ць.*

разьміна́цца-*а́юся-а́ешся, взаимн., несоверш. к разьмінуцца. Соверш.* **разьміну́цца**-*ну́ся-нёшся-нёцца, -нёмся-ніцёся-ну́цца.* Раст.: Северск 157. **1.** не встретиться, разойтись с кем-л. пути. Ар.

2. *зь кім-чым*—пройти мимо, поровнявшись с кем-чем-л., Ар. разойтись при встрече, не задев, не зацепив друг друга. Ар. *Соверш.* **міну́цца**-*нецца*—пройти, перестать быть, Нсл. 285. пройти, миновать, окончиться. Ар. *Лугавая зязюлечка, лугам ляціш, чаму ня кукуеш? Ужо твае мінулася веснавое кукаваньнейка.* ПНЗ. 46. *Ужо твае мінулася , дзевачка, каханьнейка.* Тм. *Мінецца Пятра й Паўла, мінецца твае кукаваньне.* Горц. (Кіт. 2б). *Пройдуць леты маладыя, славачка мінецца.* Жапалкі Стдуб. (Косіч 20). *Мінуцца табе гэтыя лады.* Нсл. *Мінулася мае шчасьце.* Нсл. *Мінулася тое лета, што лупілася рэпа. Послов.* Рапан. 42. *Як мінуцца дні, тыдні, і месяцы, або й цэлыя гады, неўспадзеўкі, з найменшае прыгоды, што мае нейкае дачыненьне да мінулае пары, у вушшу раптам ясна, выра̀зьліва і падобна загучыць тый матыў.* Дзьве Душы, 103. *Ноч мінулася так добра.* Дзьве Душы, 7. *Эх, мінулася, мінулася, казаў дохтар і ківаў галавою: да вайны было, а цяпер мінулася, мінулася ўсе.* Дзьве Душы, 88.

•**міну́цца,**—*см. под міна́цца.*

•**міравы́**-*ва́я-вое,* **1.** (не военный, **С.**) мирный. МГсл.

2. связанный с прекращением войны, с заключением соглашения о мире.

•**мірг,** *междомет.*: означающее быстрое моргание, шевеление, Нсл. 285. морг. *Мірг вусам.* Нсл. *Мірг на яго вокам.* Тм.

•**мі́рганьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к міргаць 1, 2, 3.* Нсл. *Я ня знаю твайго мірганьня.* Нсл.

•**мірга́ць**-*а́ю-а́еш-а́е, несоверш.* **1.** моргать (шевелить, Нсл. 285) Шсл.; ЗСД. 67, 142; Дрыс. (Романов УІІІ, 195), непроизвольно быстро спускать и поднимать веки и ресницы; мигать, моргать. Ар. *См. мігаць 1. Мірга̀ць ачыма, вусам.* Нсл. *Вочы яголыя міргаюць.* Цялеш: Дзесяць, 31.

2. *каму, на каго*—мигать, давать знаки миганием, Нсл. 285. давать знаки морганием. Шсл. *Стары Жыд міргнуў на малца, а той усім пачаў міргаць.* Тапчэўскі: Пан. ігрышча. *А ён збоку стаіць ды міргае, каб я маўчаў.* Ст. *Міргай, ня міргай, а ён скажа праўду.*

3. светиться слабым, колеблющимся светом; мерцать, мигать, моргать. *Ліхтар міргае, хістаючыся ветрам.* Дудзіцкі ("Бацьк." 45-46/431-432). *См. мігнуць 1.*

міргну́ць, *однкр.* **1.** *к міргаць 1.* Нсл. 285; Шсл. *Міргнуць вокам ня ўсьпеў, як ён ужо тут.* Ст.

2. *к міргаць 2.* Нсл. 285; Шсл. *Нешта ён на цябе міргнуў, другі дагадаўся. Послов.* Нсл.

3. *к міргаць 3. Соверш.* **замірга́ць**—начать мигать, моргать. Ар.; Нсл. *Як заміргаў ты, дык ён і перастаў гаварыць і зьмітусіўся.* Нсл.

падмі́ргаваць-*гую-гуеш-гуе; повел.-гуй-гуйма, несоверш. каму*—моргать кому-л. с определенным значением. Шсл. *Падміргаваць яму: я ўсё бачу.* Ст. *Соверш.*

падміргнуць, Шсл.—подмигнуть, подморгуть. Ар. *Падміргнуў ямы ды пайшлі разам!* Ст.

•**міргну́ць,**—*см. под міргаць.*

•**мірґу́ха**-*у́хі-у́се, ж.*—моргунья.

•**мірґу́н**-*уна̀, предл.-уну, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—моргун. Нсл. 285. *Не глядзі ты на гэтага міргуна, няхай сабе міргае, а ты ня слухай яго.* Нсл.

•**мі́рнасьць**-*ці, ж.*—мирное житие, спокойствие. Гсл.

•**мі́рсьці(мірсьць)**-*цяў, мн. ч.*—то, что кому-л. мерещется. *Ён у затоне песьняў плыў да мірсьцяў прыстані знаёмай.* Крушына: Творы, 160.

•**мі́рсьціцца, міршчыцца,** *несоверш.*—мерещиться. *Мірсьціцца, маячыць простая дарога.* Крушына: Творы, 80. *Сэрцу мірсьціцца даўнае, роднае!* Крушына: Творы, 29. *Соверш.* **зьмі́рсьціцца.** *Над сьветам зьмірсьцяцца і гінуць зьнічкі.* Дуб.: Наля, ІІ.

•**міры́ць**—мирить, МГсл. примирять. МГсл.

папа́ міры́ць—оповещать священника о состоявшемся сватовстве и переговорить с ним. НК.: Очерки, Но. 485.

•**мі́са**-*сы, дат., предл.-се, ж.*—миска. Ар.; Ксл.; Шсл.; Горадня Стол.(Полесье 185). *У місе падала на стол яечню.* Ст. *Уменьш.* **міска,** *дат., предл. місцы.* Ар.; Ксл.; Шсл.; Горадня Стол. (Полесье 185). *Разьбілі міску з крупеняй.* Ульлянавічы Віц. (Ксл.). *Ізьеў міску булёну.* Ст.

місачка-*кі, дат., предл. місачцы, уменьш. к міска.* Ар. *Уменьш., ласкат.* **мі́санька**-*кі, дат., предл. мі́саньцы.* НК.: Очерки, 74. *Ласкат.* **місу́лька**-*кі.* НК.: Очерки, 74. *Увелич.* **мі́сішча**-*чы. дат., предл.-чы.* НК.: Очерки, 74.

•**місянэр**-*ра, предл.-ру; мн. ч.-раў, м.*—миссионер. Варлыга: Назіраньні, 15.

●**місьцю́к**-*кá, предл.-кý, зват. місьцю́ча, мн. ч., дат.—ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—злостный, злонамеренный вредитель, Маркоўцы Вял. преднамеренный вредитель, злоумышленник. *Крыкнуць на цябе паноўе, што ты шкоднік і місьцюк, страціш голас і здароўе, і дуду ўпусьціш з рук.* З альбому А. Вярыгі(Васілеўскі: Полымя, 1929, УІ, 184).

●**мітэрка**-*кі, дат., предл. мітэрцы, ж.* **1.** деревянный блок, колесико, приводящее в движение катулку в прялке. Рубеж Беш. (Ксл.).

2. гайка к винту. Нсл. 285. *Шруб прымацаваць мітэркаю.* Нсл.

●**міту́х,** *отглаг. частица от мітухнуць,* —означает быстрое движение. Лепле.

●**мітуха́цца**-*дюся-дешся, несоверш.* **1.** двигаться из стороны в сторону, находясь в висячем положении, болтаться, мотаться. Барс. *Хусьце мітухаецца.* Барс. *Мітухаліся, як прызманы.* Лепл., Бягомель, Плешчаніцы.

2. беспорядочно, суетливо двигаться, перемешаться в разных направлениях, метаться. *Дзеці ня мітухайцеся.* Лепле, Плешчаніцы. *Однкрат.* **мітухну́ць**-*нý-нèшнèць-нèм-ніцè.* Лепле, Бягомель. *Ён гэтак мітух! мітухнець, як іскра.* Лепле.

●**мітульга́І**-*льгі-льзе, ж.* **1.** болезнь у овец в носу, от которой они ходят кругом задних ног. Ксл. *Мая авечка захварэла мітульгою.* Мазалава Куз. (Ксл.). *На душы — туга сьцюдзёная, і душа, што мітульга.* Дуб. *Вые вецер па лясох а па балотах, засьцілае вочы дажджоваю мітульгою.* Лынькоў : Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97).

2. неурядица, беспорядок. Ксл. *Нарабіў мітульгі сваёй работаю.* Веляшковічы Лёз.

●**мітульга́ ІІ**-*льгі-льзе, ж., собир.*—мотылёк, Нсл. 285; Гсл. бабочка. *Мітульга апанавала капусту.* Нсл. *Як мітульга лётаець усюдых.* Тм.

●**мітульжы́ны**-*ная-нае*—свойственный *мітульзе*— болезни у овец в носу, или неурядице, беспорядку. *Мітусіцца лістота мяцеліцай, мітульжыная, быццам дзьвіна.* Дуб.

●**мітуру́сіца**-*цы, ж.* — *мітурусы.*

●**мітуру́сы**-*с, мн. ч.*—горяченный вред; вообще нескладица в речи. НК.: Под. пос, Но. 70. *Зьбірае мітурусы.* НК.: Под. пос., 57.

●**мітусе́ньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** *отгл. имя сущ. к мітусіцца 1, 2, 3, 4, 5.*

2. рябь, мелькание.

●**мітусі́ць,** *мітушý, мітýсіш-се, несоверш., перех.* **1.** мутить(болтая, взбалтывая воду, С.) Нсл. 285; Гсл. *Мітусіць, зьмітусіць ваду.* Нсл.

2. делать смятение, возмущение. Нсл. 285. *Ня мітусі пшчол.* Нсл. *Соверш.* **узьмітусі́ць**-*ушý-ýсіш-се.* Нсл. 285. *Узьмітусіў пшчолы, народ.* Нсл.

3. мешать, Гсл. перемешивать, Растсл. нарушать порядок. Нсл. 285. *Я склаў за парадкам, а ты мітусіш, памітусіў мае рэчы.* Нсл. *Соверш.* **памітусі́ць,** Нсл. 285 —помешать.

4. сбивать в рассказе. Нсл. 285. *Ня мітусі яго, няхай гавора.* Нсл.

5. рябить. Гсл.

зьмітусі́ць, *соверш.* **1.** *к мітусіць 1* —взмутить. *Зьмітусіў ваду.*

2. *к мітусіць 3*—смешать. *Зьмітусіў усё разам: і каровы і авечкі.* Слопішча Шацк. (Шсл.)..

3. *к мітусіць 4*—сбить в рассказе.

зьмітушаны, *прич. к зьмітусіць 1, 2,*

●**мітусі́цца,** Нсл.; Гсл.; Шсл.; Міх. **мятусі́цца,** ПНЗ.; Пск., Вост. (Даль)-*ушýся-ýсішся, несоверш.* **1.** мешаться, мотаться; суетиться, Шсл.; Пск., Вост. (Даль) приходить в беспорядок, воленоваться. Нсл. 285. *Мітусіцца лістота мяцеліцай.* Дуб. *Бегае, мітусіцца па хаце.* Ст. *У цёплай вадзе мітусяцца жывыя ўклейкі.* ЗСД. 59. *Там мітусяцца акраўкі калматыя хмар.* ЗСД. 20. *І мітусяцца зоркі ў зыркім паяску.* Крушына: Лебедзь, 29. *Жанкі мітусіліся каля іх із сквародамі й чыгункамі, варачы й смажачы.* Цялеш: Ярылаў агонь. *Чакаў пакуль, перастане мітусіцца ў галаве.* Капыловіч: Хлеб. *Думкі нейкімі нязьвязанымі абрыўкамі мітусіліся ў галаве.* Акула, 393. *Часам мітусіўся той вечар у Гаршка, і забірала злосьць на бальшавіцкіх такіх Гаршкоў.* Дзьве Душы, 129. *Соверш.* **узьмітусі́цца**-*ушýся-ýсішся*—скоро, внезапно придти (в сильное, С.) вронение. Нсл. *Пшчолы ўзьмітусіліся дый паляцелі.* Нсл.

2. сбиваться. Нсл. 285. *Мітусіцца ў гамане.* Нсл.

3. смущаться, теряться. Нсл. 285. *Ня мітусіся, гавары сьмела.* Нсл.

4. мелькать, Гсл. *мелькать перед глазами.* ПНЗ. *За акном толькі мітусіліся, лёталі іскры.* ЗСД. 56.

5. рябить(в глазах, Шсл.); Міх.; Гсл. *Літары пазьліваліся, дык мітусіліся ў ваччу.* Дзьве Душы, 190. *Чытаў шэраю гадзінаю, дык у ваччу стала мітусіцца.* Міх. *Мітусіцца ў ваччу.* Гсл. *У ваччу мітусіцца, нічога ня бачу.* Ст. *Нешта мітусіцца ў ваччу.* Сьцяпанкі Выс. (Ксл.).

6. соловеть. Нсл. 285. *Вочы мітусяцца, памятусіліся ў яго.* Нсл.

заміту́сіцца, *соверш.* **1.** (*к мітусіцца І*)—засуетиться, замешаться. *Барута, што ўкладаў гэты наш плян, палявань-ня, раптам замітусіўся.* Цялеш: Дзесяць, 35. *Юля: Дык я зараз...(замітусілася, засьпяшалася зьберці на стол).* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся. *Засьвяцілася акно. І цень — як крыло вялікае птушкі — замітусіўся за запонам.* Дальны(Калосьсе, ІІ, 1935, стр. 83).

2. (*к мітусіцца 4*)—замелькать, замигать. Шсл.; Дсл.
3. (*к мітусіцца 5*), начать рябить в глазах. *Замітусілася нешта ў ваччу.* Ст.

зьмітусі́цца-*ушўся-ўсішся,* **1.** *соверш.*(*к мітусіцца 1*). Нсл. 285,—мечась смешаться. *Пшчолы мітусяцца, зьмітусіліся.* Нсл.
2. *к мітусіцца 2,*—сбиться в разговоре. Нсл. 285. *Зьмітусіўся ў гамане.* Нсл.
3. (*к мітусіцца 3*),—смутиться, потеряться. Нсл. 285. *Чаго ты зьмітусіўся?* Нсл.

памітусі́цца-*ушўся-ўсішся, соверш.* **1.** *к мітусіцца.* Нсл. 285,—мечась, перемешаться. *Пшчолы памітусіліся.* Нсл.
2. *соверш. к мітусіцца 6,*—осоловеть (осоветь, **С.**). Нсл. 285.

•**мітусьня́**-*ні-ні, ж.*—клопоты, торопливое, беспорядочное движение, беготня, суета, суетня. *Калі мітусяцца, дык тады мітусьня.* Міх. *Лясьніцкаму давала вялікую пацеху думка аб тым, што ў гэтай забытанай мітусьні, у гэтай людзкай завірусе ён бачыць сэнс.* ЗСД. 389. *Мітусьня гасьцей, што прыходзілі, пілі, гутарылі, расплачаваліся, адыходзілі, яшчэ больш расцярушавала ягоную ўвагу.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1). *Пясок і цэгла, шум і мітусьня.* Крушына: Творы, 40.

•**мкану́ць,**—*см. под мкаць.*

•**мкану́цца,**—*см. под мкацца.*

•**мка́цца**-*дюся-дешся, несоверш.* **1.** мчаться. *Ср. мкаць.*
2. *возвр.*—соваться, мыкаться(беспорядочно двигаться из стороны в сторону, взад и вперед, **С.**) Нсл. 285.

мкану́цца, -*нўся-нешся-нецца-немся -ніцёся, однкрат.* **1.** тронуться с места. Нсл. 285. *Мканіся троху.* Нсл.
2. сунуться. Нсл. 285. *Мканіся тълькі к імне, лоб растаўку.* Нсл.

•**мкаць,** *мкаю-деш-де; повел. мкай, мкайма, несоверш., каго-што*—трогать с места. Нсл. 285; Гсл. *Мкай воз.* Нсл. *Однкр.* **мкану́ць**-*нў-нèш-нèць-нèм-ніцè,* **1.** тронуть, подвинуть. Нсл. 285. *Мкані троху свой воз.* Нсл. *Мкані каня.* Тм.
2. ударить. Нсл. 285. *Мкануў яго лазіною.* Нсл.
3. *неперех.*—разом(мгновенно, сразу, **С.**) хватить, рвануть. Нсл. 285. *Коні разам мканулі і выхапілі воз із балота.* Нсл. *Однкр.* **мкнуць**-*нў-нèш-нèць-нèм-ніцè, мкнуць,* **а**) тронуть с места. Нсл. 285. *Мкні каня з возам.* Нсл. **б**) потянуть. Нсл. 285. *Мкні вяроўку троху.* Нсл. **в**) дернуть, ударить. Нсл. 285. *Мкні яго лазіною.* Нсл. **г**) *неперех.*—пуститься бежать. Нсл. 285. *Конь мкнуў з усіх чатырох ног.* Нсл. **д**) *несоверш.*—совать, толкать вперед. Нсл. 285. *Куды ты яго мкнеш? Тут цесна, заціснуць.* Нсл.
2. мчать. Гсл. *Соверш.* **памка́ць**-*дю-деш-де; повел.-кай-кайма*—поимчать. Нсл. 464. *Як толькі селі мы, то коні й памкалі нас на ўсю прыч.* Нсл.

адамкну́ць-*нў-нèш-нèць-нèм-ніцè, перех., соверш.* **1.** отпереть запертое на замок. Ар.; Нсл. 376. *Адамкнуць клець.*
2. отчалить, отодвинуть. Нсл. 376. *Адмыкай, адамкні троху вазы.* Нсл. *Адамкні човен ад берагу.* Нсл. *Прич.* **адамкнёны, 1.** отпертый(запертое на замок). Ар. *Сьвіран адамкнёны.* Ар.
2. отчаленный, отодвинутый. *Адамкнёны ад берагу човен.*

адамкнуты, *прич. к адамкнуць*—отчаленный, отодвинутый. Нсл. 376. *Адамкнутыя ад берагу плыты.* Нсл. *См. адамкнёны.*
2. отпертый ключом.

адмыка́ць-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, перех., несоверш. к адамкнуць,* **1.** отпирать запертое на замок. Ар.; Нсл. 376. *Не адмыкай дзьвярэй пакуль што.* Цяпіна Чаш. (Ксл.). *Адмыкаць замок.* Нсл. *А ўзыйдзіце ясны зоркі, а знайдзіце ключы звонкі! Пара зямлю адмыкаці, пара расу выпускаці.* Из песни, Нсл.
2. *несоверш. к адамкнуць в 2-ом см.*—отчаливать, отодвигать. Нсл. 376. *Ср. мкаць.*

замкну́ць, *соверш., каго-што*—запереть на ключ. Гсл.; Ар. *Прич.* **замкнёны**—запертый на замок. Ар. *Сьвіран замкнёны. Отгл. имя сущ.* **замкне́ньне**-*ня, предл.-ню*—запор. *Акно ў той хароміны было із замкненьням.* Стт. 492. *Несоверш.* **замыкаць** *каго-што,* **1.** запирать на ключ. Гсл.; Ар. *Замыкаючы малітвы пры сьвятой літургіі, з набожнасьцю моў гэтую малітву.* Малітвы 1695 г.(Б. Шляхам, Но. 125) *Отгл. имя сущ.* **замыка́ньне**-*ня, предл.-ню*—запирание на ключ. Гсл.; Ар.

замыкаць у сабе што—заключать (содержать, **С.**). МГсл. *Сія кніга, завемая Апостол, еже замыкаець у сабе найпервей дзеяньня апостольская.* Надпіс Скарынін у ягоным Апостоле(у Вільні 1525 г.) прсьле суборных лістоў.(400-лецьце бел. друку, стр. 236).

памкну́ць-*нў-нèш-нèць-нèм-ніцè, соверш., перех.* **1.** тронуть с места. Нсл. 464. *Памкні воз.* Нсл. *Памкні мех.* Нсл. 466. *Памкні каня з возам. Тм.*

Прич. **памкну́ты**—тронутый с места, подвинутый. Нсл. 464. *Цяпер міма памкнутых вазоў можна праехаць.* Нсл.
2. отправить, послать, направить куда-л. с какой-л. целью. *Другога не памкнуў, а мяне на гэту цяжкую работу.* Нсл. 466.

памыка́ць-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш. к памкнуць,* **1.** исподволь двигать. Нсл. 466. *Памыкай троху вазы.* Нсл.
2. посовывать. Нсл. 466., *несоверш. к памкнуць 2. Памыкаць каго часта на работу, у дарогу.* Нсл.

падамкну́ць-*ну-нèш-нèць-нèм-нiце, соверш., перех.* **1.** настроить кого-л. на что-л. Нсл. 444. *Калі б ты яго не падамкнуў, ён бы не адважыўся на тое.* Нсл. *Чорт мяне падамкнуў сказаць табе гэта.* Тм.

2. (приблизить, С.) подставить. Нсл. 444. *Ліха цябе падамкнула сюды.* Нсл. *Несоверш.* **падмыка́ць, 1.** настраивать кого на что-л. Нсл. 444. *Не падмыкай яго на гэты ўчынак.* Нсл.
2. (приближать, С.) подставлять. Нсл. 444. *Не падмыкай тут галавы свае, рэдчас зваліцца што ды па галаве ўдыра.* Нсл. *Несоверш.* **прымыкаць**—причаливать. *Ср. прымкнуць.*

прымкну́ць—причалить. Віцебшч. *Прымкнуў да берагу.* Віцебшч.

вы́мкнуць-*ну-неш-не, соверш., перех.* **1.** высунуть. Нсл. 87. *Вымыка̀ць, вымкнуць, вы̀мыкнуць язык.* Нсл.
2. *неперех.*—тронуться с места с тяжестями. Нсл. 86.
3. выключить(электричество). Гсл.
4. *однкр. к вымыкаць*,—выхватить, общими силами(быстро, С.) вытащить. Нсл. 86. *Разам вымкнем усё, толькі бярыце дружна.* Нсл.

вымыка́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш. к вымкнуць 1.* **1.** высовывать.
2. выключать(электричество, С.). МГсл.

вы́мыкнуць-*ну-неш-не, соверш. — вымкнуць I.*

умкну́ць-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, соверш.* **1.** спрятать, запереть на замок, убрать под замок. Вят., Вост. (Даль). *Умкні адзежу!* —убери в сундук. Вял., Вост. (Даль).
2. включить, (Нсл. 61) вовлечь. *Нашто ты ўмыкаеш, умыкнуў гэта слова?* Нсл. *І мяне умыкнулі ў сваю кашу.* Тм. *Несоверш.* **умыка́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма,* **1.** прятать, запирать под замок, убирать под замок. Вял., Вост. (Даль).
2. включать, (Нсл. 61) вовлекать. *Ня ўмыкай мяне ў гэту справу.* Нсл. 61.

мкну́цца, *-нўся-нѐшся-нѐцца-нѐмся -ніцѐся, однкр. к мкацца 1*,—тронуться с места. Нсл. 286. *Воз ледзь мкнуўся.* Нсл.
2. удариться. Нсл. 286. *Мкнуўся лобам аб сьцяну.* Нсл.
3. сунуться. Нсл. 286. *Мкніся толькі да мяне, ня ўгледзіш, як смальну.* Нсл.
4. *несоверш.*—проталкиваться, Гсл. соваться, толкаться вперед. Нсл. 286. *Куды ты мкнешся? Тут і безь цябе цесна.* Нсл. *Соверш.* **абамкну́цца**—упасть, сорваться. Ксл. *Ён абамкнуўся ў ваду.* Дабрамысьл. Лёз. (Ксл.). *Соверш.* **памкнуцца**—тронуться. *Нехта лапае рукамі па дзьвярох, не намацае клямкі. Тарасіха памкнулася ўжо насустрач, каб адчыніць.* Міско: Хлеб(Беларус, Но. 174). *Замкнуўся ў хаце й сьпіць.* Ар. *Несоверш.* **замыка́цца, 1.** запираться(на ключ, Ар.). *Сутнік не замыкаецца.* Ар.
2.(*возвр.*)—запираться(на ключ, на замок) в каком-л. помещении. Ар. *Яна замыкаецца ў хаце.* Ар.
3. заключаться, находиться, содержаться в чем-л., входить в состав чего-л. *У гэтай бодцы(Войча наш, што на нябёсах) замыкаецца пяць рэчы. Першая, як мовіцца "Войча". Тымся упэўняем, што будзем выслуханы, бо айца просім. Другая ў тым жа слове замыкаецца, што належа быці сыну такім, які яго ацец нябёсны. А трэйцяя, як мовіш "наш", тое значыць, што ясьмо ўсі. Чацьвертая рэч у тым жа слове "наш" замыкаецца, што ўсе маем адзін і тый жа тытуль.* Л. Зізані: Толкованьне малітвы, каторай научыў Гасподзь Ісус Хрыстос (Божым Шляхам, Но. 3/193). *Чытай... малітву, у каторай сем замыкаецца просьбаў.* Тм., Но. 1-124, стр. 6.
4. состоять в чем-л., сводиться к чему-л., заключаться.

памкну́цца-*нўся-нѐшся-нѐцца, соверш.* **1.** подвинуться, податься. Нсл. 464. *Памкніся троху, пусьці сесьці старшага.* Нсл.
2. сделать движение с целью напасть. *Памкніся толькі, морду разаб'ю.* Нсл. 466.
3. покуситься. *Несоверш.* **памыка́цца**-*а̀юся-а̀ешся*—соваться. Нсл. 466. **1.** делать движение с целью напасть. *Не памыкайся да мяне.* Нсл. 466.
2. покушаться. Гсл.

падамкну́цца, *-нўся-нѐшся-нѐцца-нѐмся-ніцѐся, соверш.* **1.** подойти близко, Нсл. 444. придвинуться, примкнуть. *Падамкніся толькі да мяне, то й заробіш па мордзе.* Нсл.
2. присоединиться(к кому, С.) к чему-л. не кстати. Нсл. 444. *І ты тут падмыкаешся, падамкнуўся із сваім языком!* Нсл.

падмыкацца-*аюся-аешся, несоверш. к падамкнуцца 1*, подходить близко. Нсл. 444. *Не падмыкайся сюды, часам зачэпяць.* Нсл.
2. *несоверш. к падамкнуцца,*—присоединяться(к кому) чему-л. не кстати. Нсл. 444.

прымкнуцца, *соверш.*—притронуться (прикоснуться, С.). Нсл. 505. *Як толькі прымкнуўся я, яна й паваліласяя.* Нсл.

•**вымыка́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.*—высовываться. Нсл. 87. *Ня вымыкайся, па галаве заробіш.* Нсл. *Однкр.* **вы́мкнуцца**-*нуся-нешся,* **1.** высунуться нечаянно. Нсл. 86. *Вымкнуўся з-за вугла.* Нсл.
2. выткнуться. Нсл. 86. *І ты тут вымкнуўся із сваім словам.* Нсл.

умыка́цца-*а̀юся-а̀ешся, несоверш., возвр.* —вмешиваться. Нсл. 61. *Умыкаешся, умыкнуўся не ў сваю справу.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **умы́каньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** вмешивание, вмешательство. Нсл. 61. *Твае ўмыканьне тут непатрэбнае.* Нсл.

2. включение. Нсл. *Умыканьне лішніх словаў тут не патрэбна. Умыканьне электрычнасьці.* *Соверш.* **умыкну́цца**-*ну́ся-нѐшся-нѐцца, -нѐмся-ніцѐся*—вмешаться. Нсл. 659. *Умыкнуўся ты там, дзе ня трэба.* Нсл.

•**млосны**-*ная-нае,* **1.** томительный, расслабляющий, Растсл. доводящий до слабости, истомный. Нсл. 286. *Сядні млосны дзень, так і парыць.* Нсл.
2. тошнотворный, приторный.
3. скучный, досадный, несносный. Нсл. 286. *Адлезь, які ты млосны!* Нсл.

млосна, *нареч.* **1.** слабо, близко к обмороку, Ар. тошно(тошнотно, Растсл.), дурно. (Растсл.); Нсл. 286; Шсл.; МГсл. *Млосна зрабілася на сэрцу.* Нсл. *Аж млосна робіцца ад гарачыні.* Ст. *Каралеўне аж млосна зрабілася із страху.* Н. (Афанасьев, IУ, 1914, 287). *Неяк імне млосна стала.* Сураж Ксл.
2. *безлич.*—тошнит. Нсл. 286; Гсл. *Просьле пахмельля млосна.* Нсл.
3. досадно. Нсл. 286. *Млосна глядзець, як ты гадзіш работу.* Нсл. *Млосна слухаць, як ты маніш.* Тм.

•**млосьць**-*ці, ж.* **1.** расслабение. Шсл.; Ар. *Млосьць нейкая, ня хочацца й кратацца.* Ст.
2. тошнота, слабость. Нсл. 286. *Млосьць агарнула.* Нсл.
3. досада, печаль. Нсл. 286. *Млосьць узяла, як пачула.* Нсл. *Паваліласяз млосьці.* Тм.

•**млець,** *млѐю, млѐеш, млѐе, несоверш.* **1.** падать в обморок, (Ксл.) лишаться чувств, терять сознание. Ар. *Ад чаго яна млела?* Кузьміно Сян. (Ксл.).
2. изнемогать, томиться от какого-л. сильного чувства, переживания; млеть.
3. обумирать, ныть, Нсл. 286. быть в состоянии томности, расслабенности. *Рукі мае млеюць, доўга дзержачы гэты цяжар.* Нсл. *Сэрца млее.* Тм.

абамле́ць 1, *соверш. к млець 1*—впасть в обморок. Гсл.; Ксл.; Дсл. *Учора Іваніха абамлела.* Вішняк Лёз. (Ксл.). *Матка, як абачыла гроб, дык і абамлела.* Дсл. *Загаварыў ты, а я ледзь не абамлела. Думаю — падалося.* Адамчык: Арж. колас. *Абамлеў у магазыне, э людзі зьнеслі яго на вуліцу, адцерлі сьнегам.* Капыловіч: Хлеб.
2. *соверш. к млець 2. А дамовы вецер вее, Любу ўспомніць, абамлее.* Гарун: Габруська.
3. увянуть. Дсл. *Сена абамлела.* Дсл.
2. *прич. к абамлець 2.*

абамле́ньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—обморок, обморочное состояние. Гсл.; БНсл.

замле́ць-*ѐю-ѐеш-ѐе, соверш. к млець*
1. упасть в обморок. Ар.93.
2. *соверш. к млець 2.*
3. *соверш к млець 3. Рукі замлелі, доўга дзержачы.* Нсл. 174, *перен. Замлелі хвоя тая і курган.* С. Музыка, 114. *Отгл. имя сущ.* **замленьне**-*ня. предл.-ню*—обморок. *Несоверш.* **замлява́ць**-*а́ю-а́еш-а́е. Замляваў увесь Сымонка.* С. Музыка, 14.

памле́ць, *соверш.*—впасть в слабость (многим). Нсл. 464. *Усі мы памлелі ад страху.* Нсл. *Ногі памлелі.* Ар.

умлець, *соверш.*—сильно изнемочь, обессилеть от какого-л. сильного чувства а переживания. *Зь вялікага жаху проста ўмлеў чалавек.* Ст.(Шсл. *под жах*). *Із страху так умлеў, аж валасы дубам пасталі.* Ст. *Азірнулася — умлела: вале сьледам ён, як дым.* С. Музыка, 257.

•**млён**-*на, предл. и зват.-не, м.* **1.** тонкая легкая жердочка в 2 арш., нижним, сструганным концом свободно входящая в дырочку *"банькі"* (см. *банька II-3*) а верхним так же свободно — в пробоину высоко (арш. на 2) отстоящей от *"вярхѐня"* неподвижной перекладины, НК.: Очерки, 327. палка, которой вращают ручные жернова. Міх.; Ар.
2. *перен.*—пустомеля. Ар. *Што ты усё мелеш языком? Млён ты!* Ар.

•**млявота**-*ты, ж.*—усталость, слабость, Растсл. изнеможение, расслабленность, истома.

•**мля́васьць**-*ці, ж.* **1.** изнеможение от жары(и вообще, С.), истома. Шсл. *Горача, млявасьць бярэ, нічога ня хочацца рабіць.* Ст. *Ужо апушчалася ў цела млявасьць.* ЗСД. 13. *Па целе пацякла нейкая вадкая млявасьць.* Тм. 259. *Забыўся млявасьць, што ўсяго зьвяла.* Гілевіч(Б. Голас, Но. 71). *Лясьніцкі усьміхнуўся цягуча й сонна, поўны цёплае млявасьці.* ЗСД. 14. *Хацелася бухнуцца ў сьнег і ляжаць, пакуль адыдзе млявасьць.* Капыловіч: Хлеб. *Не давала думаць нейкая лянота, нейкая млявасьць, відаць ад стомы.* Васілёнак ("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 192).
2. томительность. Гсл.
3. по отношению к природе. *Нейкай млявасьцю старэчай аддавала ад лугоў.* С. Музыка, 41.

•**мля́віць,** *мля́ўлю, мля́віш-ве, несоверш.* (к *замлявіць*)—приводить в изнеможение. *Отгл. имя сущ.* **мля́веньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў.*

замля́віць, *соверш.*—привести в изнеможение, ослабить. *Укінула ў постàд(?) вытню аськёпкам гранаты, замлявіла.* Гарэцкі: Песьні, 87.

•**мля́ўкі**-*кая-кае,*— млявы. *Палянаў пах мляўкі.* Сяднёў(Бацьк., Но. 46-47, 530-531).

•**млын**-*нà, зват. млы̀не; мн. ч.-ны̀-ноў-номны-нàмі-нох, м.*—мельница. Ар.; Шсл.; Дуброва Беш. (Ксл.); Растсл.; ПНЗ; МГсл.; Нсл. 286. *Дарога каля млына.* Нсл. *Уменьш.* **млынок**-*нкà, предл.-нкỳ; мн. ч. млынкì-оў-ом-кі-àмі-ох, м.* Ар.; Растсл.; ПНЗ; Нсл. 286. *Куплю табе хатку, яшчэ сенажатку, і ставок і млынок.* Из песни, Нсл.

млыночак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к млынок.* Ар.; Нсл. 286.

●**млына́р**-*ара̀, предл.-ру̀, зват.-а̀ру; мн. ч.-ры-роў-ром-роў-ра̀мі-рох, м.* **1.** владелец мельницы, мельник. (Нсл. 286). *Неўзабаве стала відаць і хата млынара, можна сказаць, што й ня хата, а цэлы дамок.* Кулакоўскі: Дабраселцы.
2. мельник(работник на мельнице, **С.**) МГсл. *Таўсты Раман-млынар...стараецца змалоць мякчэй.* Міско: Хлеб(Беларус, Но. 174). *З музы̀кі й млынара ня будзе гаспадара. Послов.* Рапан: Прык. 95.
●**млынароў,** *-ова-ова*—принадлежащий мельнику. *Вун хата млынарова.*
●**млына́рскі**-*кая-кае*—мельнику свойственный, мельнический. Нсл. 286. *Млынарскі хлеб, заработак.* Нсл.
●**млына́рства**-*ва, ср.*—занятие мельника, Нсл. 286. мукомольное дело, мукомольное производство. *Пакінуў млынарства, а ўзяўся за саху.* Нсл.
●**млынавы́**-*вая-вое*—мельничный. Ар. *Млынавая вуліца.* Ар.
млынавы́ камень—жёрнов. Ар. *Выплыў месячык, выплыў ясьненькі, як млынавое кола, выйдзі, дзяўчына, сэрца адзіна, прамоў хоць слова.* Из песни, Виленщ.
●**множасьць**-*ці, ж.*— множество. Нсл. 286. *Множасьць налавіў ракаў.* Нсл. *В см. нареч.*—сильно, много. Нсл. 286. *Множасьць дадзеў ты нам.* Нсл. *Множасьць чакаў я цябе.* Тм.
●**мноства**-*ва, ср.*—множество. Гсл.; Нсл. 286. *Мноства субралася людзёў.* Нсл.
●**мнажэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няаў, ср., мат.* **1.** умножение.
2.—*см. под мнажыць.*
●**мнажэньнік**-*іка, м., мат.*—множитель.
●**множны,** *мат.*—множимое.
●**множыва**-*ва, ср., мат.*—произведение. *Ср. мочыва, мелева.*
●**мнажы́ць**-*жу̀, множыш-жа, несоверш., перех.*—умножать. Нсл. 286. *Бог множа дзеці, множа й долю іхную.* Нсл. *Множ, Божа, вашу радзіму!* Тм. *Отгл. имя сущ.* **мнажэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—умножение. *Соверш.* **памножыць**—умножить. *Отгл. имя сущ.* **памнажэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—приумножение, приращение. Нсл. 464. *Яму Бог даў памнажэ̀ньне пшчол.* Нсл.
лять, Нсл. 286. умножаться. *Дзеці ў яго лять,* Нсл. 286. умножаться. *Дзеці ў яго што год множацца.* Нсл. *Соверш.* **памножыцца**-*жуся-жышся*—умножиться.
●**мніх**-*ха, предл.-ху, зват. мніша, м.*—монах. *Ліст напісаны Клімeнтам, мітрапалітам, да Хамы, сьвятара смаленскага, зьясьнена Апанасам мніхам* (*з выняткам "мніхам", усе перакладзена,* **С.**). Голубинский, 1, 847. *Царкву Сьв. Багародзіцы Сьв. Еўпрасіня "предасть мніхом".* Тм. II, 598. *Прынавесьць мніха Кірылы* (*Тураўскага*), *12 стг. Граматыка Словенская, многагрэшнага мніха Мелентая Смятрыскага. З рукапісаў пра быт прадзедаў даведацца, што сьветчыць мніх.* Жылка, 25.
●**мніскі**-*кая-кае*—монашеский. (*Вайшэлка*) *восхоте прияти мниский чин.* ПРСЛ. II, стр. 867. *Моли игумена того, дабы на нь вьзложил образ мниский.* Іпац. лет. СПб. 1871, 110.
●**мнішка**-*шкі-шцы, ж.,* Нсл. 286—монахиня. *Ля ног Тваіх маўчаць трывогі і думкі маліцьвенна срогі, як мнішкі белаю гурбой ў цішы пуціны лесавой.* Жылка, 60.
●**мроіва**—лесная топь. Жучкевіч, 14.
●**мраіва** — *мроіва.* Жучкевіч, 14.
●**мрай** — *мроіва, мраіва.* Жучкевіч, 14.
●**мста,** *мсты, мсьце, ж.*—месть. Нсл. 292; Гсл. *Мсту гоніць на мяне.* Нсл. *См. помста.*
●**мшанік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** отепленное помещение для зимовки пчел, омшаник. НК.: Очерки, 431.
2. сарай, проконопаченный мхом.
●**мша́ры**-*рая-рае*—темнобуланный, гнедой. Гсл.
●**муха,** *мухі, мусе, мн. ч.-хаў, ж.*—муха. Ар.
забіць, зарэзаць, задавіць муху—перенести или скромную попойку, или же очень большую, но не среднюю. НК.: Очерки, Но. 148. *Уменьш.* **мушка**-*шкі-шцы, ж.* **мушачка**-*чкі-чцы, уменьш. к мушка. Ласкат.* **мушанька**-*нькі-ньцы. А вось прыляцела мушанька, прыляцела й праліла, а багдай цябе, мая мушачка.* Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 10).
●**мухаві́к**-*іка̀, предл.-іку, зват.-і̀ча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—полог (занавеска, закрывающая кровать, **С.**). Ксл. *Гэта дужа добры мухавік — сьпі і мухі не патрывожаць.* Саломінка Сір. (Ксл.).
●**му́хта**-*хты-хце, ж.*—муфта, Аш. меховой или стеганный нарукавник, для вкладки рук в оба конца. Вят., Вост., Пск. (Даль).
●**мудраге́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—выдумывать, хитрить, брать хитростью, Нсл. 293. умничать, Гсл. мудрствовать, мудрить. *Добра мудрагѐліць, калі ё з чым.* Нсл. *Досіць табе мудрагеліць із намі.* Нсл. *Соверш.* **змудрагеліць**—выдумать, смудрить. Нсл. 212. *Змудрагеліў нейкае ліха на нашу галаву. Соверш.* **памудраге́ліць.** Нсл. 293, *"мудрагеліць"* некоторое время, помудрить, поумничать. *Памудрагеліў і вышла другое.* Нсл. *Соверш.* **перамудраге́ліць, 1.** перевернуть что-л. своим умом на другой лад. Нсл. 406. *Перамудрагеліў справу, а то нягодна вышла.* Нсл.
2. перехитрить. Нсл. 406. *Ён вялікі мудрагель, а я яго перамудрагеліў.* Нсл.
●**мудраге́лка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** выдумщица, хитрая женщина. Нсл. 293.
2. склонная умничать; поступающая посвоему, считая себя умнее других. *З мудрагелкаю гэтаю ня зрабіш.* Нсл. 293.
●**мудраге́ль**-*еля, предл. и зват.-лю, мн. ч.-леў, м.* **1.** выдумщик, хитрец. Нсл. 293. *Няма такога мудрагеля над цябе.* Нсл.

2. (поступающий по-своему, считая себя умнее других, С.); склонный умничать. Гсл.; Ар.

•**мудрагéльскі**-*кая-кае,* **1.** хитростный. Нсл. 293. *Мудрагельская штука.* Нсл.

2. свойственный *"мудрагелю".*

•**мудрагéльства**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.* **1.** хитрость, лукавство. Нсл. 293. *Мудрагельствам выкруціўся зь бяды.* Нсл.

2. умничание.

•**мудравáць**-*рўю-рўеш-рўе, повел.-рўй-рўйма, несоверш.* **1.** мудрствовать, Гсл. мудрить. *Ня мудруй, а рабі так, як кажуць.* Нсл. 293. *Отгл. имя сущ.* **мудравáньне**-*ня, предл.-ню*—выдумки, Нсл. 293. мудрствование. *Лішняе мудраваньне — дураваньне. Послов.* Нсл. *Соверш.* **замудравáць**—начать мудрить, выдумывать, капризничать. Нсл. 175.

2. хитрить. Нсл. 293. *Ты мудрўюеш, памудравāў сваімі мазкамі.* Нсл.

памудравáць, *соверш. к мудраваць 1, 2.*

•**мýдры**-*рая-рае*—мудрый. *Пан Бог учыніў яго мудрым.* Кіт. 57а5.

•**мýдур(мудýр,** Гсл.)-*ра, предл. и зват.-ру, мн. ч.-аў, м.*— спесивец, чванливый. Нсл. 293; Гсл. *Мы даўно гэтага мудура знаем.* Нсл. *Ня відаць такога мудура, як ты.* Тм.

•**мудуроўны**-*ная-нае*—чванливый. Нсл. 293. *Мудуроўнага чалавека зараз відаць.* Нсл.

•**мудураваньне,**—*см. под мудуравацца.*

•**мудуравáць**-*рўю-рўеш-рўе; повел.-рўй-рўйма, несоверш.* **1.** мудровать(мудрствовать, С.), хитрить, употреблять увертки. Нсл. 293. *Колькі ні мудруй, ня будзе па тваім.* Нсл.

2. *перех.*—содержать в дисциплине, Нсл. 293. воспитывать, обучать излишне строго и сурово; муштровать. *Дужа ты яго мудуруеш, намудураваў.* Нсл.

3. учить держать себя прилично(в обществе, С.). Нсл. 293. *Кажная матка мудуруе сваю дачку.* Нсл.

намудуравáць-*рўю-рўеш-рўе,* **1.** *соверш. к "мудураваць 2",* смирить истязаниями, Нсл. 312. вымуштровать, вышколить. *Баязьлівы стаў хлапец, як намудуравалі яго добра.* Нсл. *Прич.* **намудуравáны** —хорошею дисциплиною доведенный до повиновения, вышколенный. Нсл. 312. *Намудураваны добра, дык і баіцца.* Нсл.

2. *соверш. к "мудураваць 3".* Нсл. 293. *Глянь, як матка намудравала сваю каханку.* Нсл.

•**мудуравáцца**-*рўюся-рўешся; повел.-рўйся-рўймася, несоверш.* **1.** ухитряться, управляться, увертываться. Нсл. 293. *Мудуруйся, як хочаш, а ня выкруцішся зь бяды.* Нсл.

2. вертеться, финтить. Нсл. 293.

памудуравáцца, *соверш. к мудуравацца 1, 2.* Нсл. 293. *Памудураваўся дый паваліўся.* Нсл.

3. чваниться. Нсл. 293. *Ня мудуруйся перад намі, мы цябе яшчэ малога зналі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **мудураваньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—чванство. Нсл. 293. *Нашто гэта мудураваньне, валей папросту.* Нсл.

•**мýды**-*даў, единств. ч. нет.*—мошонка самца вместе с ядрами, муде. *А у Юды чорны муды.* Ар.

•**мудзёры**-*рая-рае*—мудрёный, замысловатый. *Я сам — мудзёрая загадка.* Кавыль: Думы, 41. *Нареч.* **мудзёра**—мудрёно, замысловато. Іг.

•**музьдзечка**-*чкі, ж.*—узда с мундштуком, Гсл. **муздэчка.** Растсл.

•**музыкоў**-*кова-кова, прыналежны прм. от музыка*—принадлежащий музыканту. *Музыкова горкая доля.* НК.: Дудар, 188.

•**мýзыка**-*ыкі-ыцы, ж.*—музыка. Ар.; Гсл.

•**музы́ка**-*ы̀кі, дат., предл.-ы̀ку, твор.-ы̀кам; мн. ч.-каў, м.*—музыкант. Ар.; Сташча Чаш. (Ксл.); Нсл. 293; Шсл.; Гсл.; НК.: Дудар, Но. 1. *На вясельлю гралі два музыкі.* Ст. *Музыку пазвалі. Заграйце, музыкі, мае лапці вялікі.* Из песни, Тм. *Грай музыка, а то штрумэнт паб'ю.* Косіч 79. *Найму сабе музы̀ку.* Гарун(ст. "Вясна").

•**музыкавáць**-*кўю-кўеш-кўе; повел.-кўй-кўйма, несоверш.*—заниматься музыкальным искуством, игрой на музыкальным инструменте. НК.: Дудар, 187-8.

•**музыцкі**-*кая-кае,* **1.** свойственный *„музыкам"*-музыкантам, исполняемый ими. *Слухаюць іграў музыцкіх.* Кіт. *Набажэнства вам лепшае за ігры музыцкія.* Кіт. 28б14.

2. о памяти, вкусе, инструменте. *Снадзі музыцкія. Мае добрую музыцкую памяць.*

•**музычны**-*ная-нае*—музыкальный. *Сярод спляценьняў слоў музычных жыве музычны наш народ.* Яўгеня Янішчыц(Б. Ускалось, Но. II, стр. 15).

•**муж,** *мужа, предл.-жу, зват.-жу; мн. ч. мужы̀-оў-ом-оў-амі-ох, м.*—муж. МГсл.; Ар.

•**мужавáць**-*жую-жуеш-жуе; повел. мужуй-уйма, несоверш.*—вести серьёзный разговор, как следует людзям солидным. Вал. *Мужуюць нашы гаспадары.* Вал. *Соверш.* **памужаваць.** Вал. *Сядзь, Ваша, памужуем.* Валожына.

•**мужавéнь**—молодой женатый человек. Ксл. *Як табе ня сорамна — ты ж мужавень!* Луб'ева Аз. (Ксл.).

•**мýжаў**-*ава-ава*—принадлежащий мужу. Ар.

•**мýжнасьць**-*ці, ж.*—мужество. *Ён быў працяты глыбокай цьвярдой мужнасьцю.* ЗСД. 89. *Ад яго цяпер яшчэ шырэй веяла ласкавай мужнасьцю.* Тм. 116. *Бой красен мужнасьцю.* Рапан. 130.

•**мужнéць**-*èю-èеш-èе; повел.-èй-èйма, несоверш.*—становиться мужественнее. Ксл. *Мужнее Пётра, хоць на лес гледзячы.* Латышы Беш. (Ксл.). *Сын твой, што*

расьцець, то мужнее. Нсл. 293. *Соверш.* **памужне́ць**—стать мужественнее. *Куды як памужнеў хлапец.* Нсл. 293. *Ладне памужнеў.* Дзьве Душы, 140. *Прич.* **памужне́лы.** МГсл.—ставший более мужественным.

•**му́жні**-*няя-няе*—мужу свойственный. Нсл. 293; Ар. *Мужні парадак.* Нсл. *Мужняя рада.* Тм. *Здаюся на мужнюю волю.* Тм. *Гэта не жаноцкае, а мужняе дзела.* Нсл.
2. мужской. Нсл. 293.

•**му́жны**-*ная-нае*—мужественный. Нсл. 293. *Мужны жаўнер.* Нсл. *Вядзеце войска мужнае!* Кавыль: Думы, 7. *Мужная дзяўчына.* Варлыга: Назіраньні, 35. *Брыняе слова мужным звукам гневу.* Кавыль: Думы, 61. *Нареч.* **мужна**—мужественно. МГсл.; Нсл. 293. *Мужна, браткі, стойце за свае.* Нсл.
2. статный(**С.**). Нсл. 293. *Мужны мужчына.* Нсл. *Мужная жанчына.* Нсл.

•**мужчы́на**-*ны-не, м.*—лицо, противоположное по полу женщине. *Дзеці ад маткі свае да апякуноў браны быці ня маюць, але маюць застаці пры матцы. Дзеўка да выхаду яе замуж, а мужчына да лет такіх, у якіх ужо на навуку да школы даваці годна, то есьць да сямі лет.* Стт. 294,—взрослый человек этого пола в отличие от юноши, мальчика; лицо мужского пола как воплощение присущих этому полу твердости, мужества. *Уменьш.* **мужчы́нка**-*нкі, дат.-нку, твор.-нкам.* Ар.; Шсл. *Глядзіце ж, мужчынкі, каб прышлі к імне на работу!* Ст. *Мужчынкі, памажыце ўскінуць мяхі на воз!* Ст.

•**мужчынскі́**-*кая-кае, прилаг. к мужчына.* МГсл.; Ар.

•**мужы́к**-*ыка̀, предл.-ыку̀, зват.-ы̀ча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** мужчина. *Мужыку а жонцы за кажны тыдзень па шасьці грашэй.* Стт. 460.
2. муж, супруг, Шсл.; Гсл. муж. Нсл. 293. *Мужык мой хворы.* Нсл. *Мужыка ейнага ўзялі ў маскалі, дык яна плача па мужыку.* Нсл. *Жонка й мужык — роўныя яны абое.* Ст. *Здаровая яна баба: переажыла двух му̀жыкоў.* Ст. *Ну, і мужык яе злы!* Пушкары Сян. (Ксл.). *Маланка была маўклівая й рахманая баба, жонка здадзенага ў маскалі й памершага там мужыка.* Дзьве Душы, 6. *Жыла вельмі блага адна жонка із сваім мужыком.* Уселюб Н.(Демид.: Веров., 94). *Загадаў мне мужык — вары жонка ліны.* Росуха Імгл.(Косіч, 62). *Загадаў мне мужык — вары жонка гарох.* Тм. *Сем дзён малаціла, шастак зарабіла. А за таго шастака ды купіла мужыка.* Из песни. *Мужык кажа: "Жонка, прыбярыся, пойдзем на праходак і вазьмі дзяцё із сабою."* (Н. Афанасьев, ІУ, 1914, 84). А мужык мой муку сее, а я рада, што умее. Из песни, Аш. *Крый Божа, якога мужыка забівалу мае.* Нсл. 159(*под* *забівала*).
3. крестянин, простолюдин(мужик, **С.**). Гсл.

•**мужыкоў**-*ова-ова,* **1.** принадлежащий мужчине.
2. принадлежащий мужу. *Мужыковы норавы ды я выведаю.* Из песни, Нсл.
3. крестьянину принадлежащий, мужичий. Нсл. 293. *Мужыкова хітрыня.* Нсл.

•**му́ка,** *му̀кі, му̀ццы, ж.* **1.** мука. *Я (Бог) устыдаюся мукі казаць чыніць.* Кіт. 2б12. *Тыя мукі вялікай церпяць.* Тм. 130б4. *Знойдзем мукі на свае рукі.* *Послов.* Запяршыньне Пух. (Шсл.). *Адна мука зь ім — ды годзе.* Ст.
2. *только в мн. ч.* **му́кі**-*каў*—пытка. Стт. Акін. 191.

•**мука́,** *мукі̀, муццэ, ж.*—мука. МГсл. *Калі мука цячэ, дык і няўмелка сьпячэ.* *Послов.* Сяміл Пух. (Шсл.). *Калі мукі скрыня, дык і сьвіньня гаспадыня.* Ар. *Адказ: Мука мукой, а сьвіньня сьвіньнёй.* Ар. *Уменьш.* **мучка**-*чкі-чцы.* Шсл. *Беленькая наша мучка.* Ст.

•**му́кар**-*ра, предл. и зват.-ру, мн. ч.-раў, м.*—мучитель. *Ад тых мукараў яго вольным учыню.* Кіт. 3а7. *Бязь лічбы мукараў перад ім стаяць.* Кіт. 127б1. *Мукары языкі рэжуць.* Кіт. 129а8. *Мукараў пякельных дзевятнаццаць ест.* Кіт. 3 *Агнём кормяць мукары іх.* Кіт. 130а2. *Кафірскія душы нясуць да пекла мукары.* Кіт. 131б5.

•**му́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—мычать. Шсл. *Мукае галодная кароўка.* Ст.

•**муля́к**-*яка̀, предл.-яку̀, зват.-яча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** натёртое место. Шсл. *У каня на сьпіне ад кульбачак муляк.* Ст. *Дзімка падкладаў пад яго (паваро̀з) свае рукавіцы, каб ня так пяклі мулякі.* Капіловіч: Хлеб.
2. пролежень.

•**мульлё**-*ля, предл.-лю, собир.* **1.**(*к муляк 1*)—ссадины.
2. (*к муляк 2*)—пролежни. Смаленш. *Пажджы, пажджы: цяпер табе скульлё, а будзе табе мульлё. (пагроза).* Дсл.

•**муляр**-*ра, предл.-ру, зват.-ру; мн. ч.-ры̀-роў-ром-ра̀мі-рох, м.*—каменщик. Ар.; МГсл.

•**мулява́ць,** -*люю-люеш-люе*—красить, рисовать. Растсл.; Шсл. *Пападзе які алавік або вугаль ды мулюе.* Ст. *Прич.* **мулява́ны.** Шсл.—крашенный(рисованный, **С.**); Растсл. *Справіў муляваны вазок.* Ст. *Муляваныя лаўкі.* Ст. *См. маляваць.*

•**му́лець**-*яю-яеш-яе*(*и* **му́ліць**-*лю-ліш-ле,* Нсл.), *несоверш.* **1.** надавливать, Нсл. 293. натирать, Шсл.; Гсл. тереть, (ПНЗ.; Гсл.) беспокоить, мозолить. НК.: Очерки, Но. 266; Гсл. тереть, нагнетать, жать, производя зуд и боль. Вят., Вост., Ряз. (Даль); Ар. *У вобую нешта муліць, муляе, замуліла.* Нсл. *Хамут муляе каню. Бот муляе нагу.* Ст. *Лапаць дужа муляе.* Дзяды Сір. (Ксл.). *Боты муляюць.* Гсл. *Імне муліць у воку.* Гсл. *См. муляць І. Павароз уядаўся ў плечы, муляў.* Капыловіч: Хлеб.

2. быть в тяглость. Нсл. 293. *Хіба я табе муляю.* Нсл.
3. мешать. Нсл. 293. *Табе муляе капейка ў кішані, трэба яе прапіць.* Нсл. *Табе муляе, што я тут.* Нсл. *Соверш.* **абму́ляць,** *перех.* —насаднить кожу. Ар.; Шсл. *Абмуляў плячукі вяроўкаю.* Ст. *Прич.* **абму́ляны** —насадненный, натертый. Ар.; Шсл. *У каня абмуляна сьпіна кульбачкамі.* Ст. *Соверш.* **аму́ляць,** *перех.*—стереть до ссадины. Нсл. 363. *Амуляць каня, бок каню.* Нсл. *Прич.* **амуляны**—стертый до ссадины. Нсл. 363. *Шыя ў каня амуленая разбалелася.* Нсл. *Соверш.* **змуля́ць,** *перех.*—стереть кожу(нагнетом, Нсл.). Шсл.; Нсл. 212. *Гэтым хамутом змуліш каню шыю.* Нсл. *Ботам змуліў сабе ўсю пяту.* Ст. *Прич.* **змуляны** —стертый до ссадины нагнетом. Нсл. 212. *Конь змуляны.* Нсл. *Шыя змуляная ў каня.* Нсл. *У каня змуляна сьпіна кульбачкамі.* Ст. *Соверш.* **наму́ляць,** *перех.*—насаднить. Шсл.; Ар. *Намуляў нагу, аж нельга хадзіць.* Ст. *Хамут намуліў шыю каню.* Нсл. 312. (*Вол*) *намуляў карк.* Гарун(ст. "Жыцьцё"). *Прич.* **намуляны**—стертый до ссадины. Нсл. 312. *Шыя намуляная ў каня баліць.* Нсл. *Соверш.* **паму́ляць,** *перех.*—натереть несколько ссадин. Нсл. 466. *Памуляў бакі каню.* Нсл. *Цеснымі ботамі памуляеш сабе ногі.* Нсл. *Соверш.* **вы́муляць,** *перех.* —сделать ссадину на коже, натереть кожу до ссадины или раны. Нсл. *Хамут каню вымуляў шыю.* Нсл. *Прич.* **вы́муляны** —стертый до крови. Нсл. *Выму́ляны ў каня бок.* Нсл.

праму́леваць-*люю-люеш-люе,* *несоверш., перех.*—стирать кожу до крови. Нсл. 526. *Падсядзёлак прамулюе сьпіну каню.* Нсл. *Соверш.* **праму́ляць**—стереть кожу до крови. Нсл. 526. *Бот прамуляў нагу.* Нсл. *Прич.* **прамуляны**—стертый до ссадины. Нсл. 526. *У каня хамутом прамуляна шыя.* Нсл.

прымулеваць-*люю-лю́еш-лю́е,* *несоверш., перех.*—несколько натирать. *Гэтым падсядзёлкам прымулюеш, прымуляў сьпіну каню.* Нсл. 505. *Соверш.* **прыму́ляць.** Нсл. 505—несколько натереть. *Прич.* **прымуляны**—несколько насаднёный. *Бок прымуляны каню.* Нсл. 505.

муляе, *соверш.* *замуляла, безлич.* **1.** надавливает, трет, жмет. Нсл. 293. *Табе муляець сядзець.* Нсл.
2. очень хочется, Нсл. 293. хочется, не терпится. *Табе муляець, замуляла ехаць супроці ночы.* Нсл. *Табе муляець, замуляла ў роце сказаць.* Тм. *Ср.* *карцець.*
•**му́ляецца,** *соверш.,* *мулялася, безлич.* —очень хочется чего-л., Шсл. хочется, не терпится. *Вось яму ўсё муляецца: хочацца гэта ўзяць.* Ст. *Ах, як табе муляецца, каб уцячы з хаты!* Ст. *См.* *муляе, безлич. Ср.* *карціць, безлич.*

му́ляцца-*яюся-яешся,* **1.** натирать. Нсл. 293. *Хамут муляецца каню.* Нсл. *Штось муляецца ў боце, у лапці, к сарочцы.* Нсл. *Нешта муляецца пад бокам.* Гсл. *См.* *муляць I.*
2. *в см. страд.*—быть надавливаему, натираему, Нсл. 293. быть осязаему, чувствуему, как некое постороннее тело. Гсл. *Шыя ў каня муляецца.* Нсл. *Соверш.* **зму́ляцца**—подвергнуться ссадиной от нагнета. Нсл. 212. *Шыя ў каня змулялася ад хамута.* Нсл. *Соверш.* **наму́ляцца**—натереться до ссадины. Нсл. 312. *Шыя намулялася ў каня.* Нсл.
3. *перен.*—быть в нерешимости, затрудняться, не решиться, не хотеть(мяться, С.). Гсл. *Муляўся, муляўся, адлі грошы заплаціў.* Гсл. *Няма чаго муляцца: табе дасталося, дык і бяры.* Ст. *Соверш.*
паму́ляцца—помяться, переступиться в нерешимости, смущении. *Дырэктар паклікаў сакратарку, а Раман Корзюк, быццам яшчэ ня ўсё сказаўшы, памуляўся колькі сэкундаў і выйшаў толькі тады, як стала сакратарка.* Корзюк (Конадні, У, УІ, 31).

прамулевацца-*люецца,* *несоверш.*—натираться до крови. Нсл. 526. *Ад гэтага хамута шыя прамуляецца, прамулялася ў каня.* Нсл. *Соверш.* **праму́ляцца**—натереьбся до крови. Нсл. 526.
•**му́ліца,** (Кар. Т.Ц.), *дат., предл.-цы, ж.* на рукуоятке косы. Ар. *См.* *му́ліц.*
•**му́ліц**-*ца,* *предл.-цу; мн. ч.* *муліцы-цаў, м.*—ручка на рукоятке косы. Ксл. *У касы зламіўся муліц.* Сураж. (Ксл.).
•**мулка,** *нареч.*—жестоко. ПНЗ.; Гсл.; Нсл. 293; Ксл.; Растсл.—твердо, жестоко. Шсл. (*Пашыюць*) *няхораша й мулка.* Дзьве Душы, 151. *На перадзе сядзець мулка.* Пабядзіншчына Куз. (Ксл.). *Мулка спаць на гэтым ложку.* Ст. *Мулка паслана.* Нсл. *Каровам мулка ляжаць у хлеве, трэба паслаць.* Тм. *Мякка сьцелеш, але мулка спаць.* *Послов.* Нсл.
2. досадно, незносно, трудно, Нсл. 293. тяжело, трудно. Шсл. *Пасьцель мая ценка, бела, чаму на табе мулка брацца за работу.* Ст. *А ле як табе мулка ўставаць!* Ст. *Мулка даводзіцца нашаму брату.* Нсл.
3. *безлич.*—беспокоит, не сидится. Нсл. 293. *Табе мулка, каб не сказаць.* Нсл. *Мулка пасядзець у дварэ.* Тм.
•**му́лкасьць**-*ці,* *ж.*—жесткость, Нсл. 294. свойство по знач. прилаг. *"мулкі". Мулкасьць пасьцілі. Мулкасьць характару. Хваравітая прыемнасьць ад мулкасьці на нядрогкіх калёсах, што зьявілася няўпрыцям намест падсьцеланага сена.* Дзьве Душы, 58.
•**мулката́**-*ты, ж.* — *мулкасьць.* Нсл. 294.
•**му́лкі**-*кая-кае,* НК.: Очерки, 187—жесткий (твердый, плотный на ощупь, С.). Нсл. 293; Ксл.; МГсл. *Мулкія рубцы* (*у хусьцю*). НК.: Очерки, 187. *На мулкім высьпішся, калі спаць хочацца.* Баркова Куз. (Ксл.). *Мулкая падушка.* Нсл. *Мулкая пасьцеля.* Тм.

2. досадный, несносный, резкий. *Гэты чалавек дужа мулкі.* Дабрыгары Беш. (Ксл.). *Але за часіну ізноў нарастала ўнутры цяжкое, мулкае, ізноў пачынала кроіць сьведам'е рэзкімі зданямі трывогі.* ЗСД. 13. *Гутарка ўбілася мулкім ражном у ўзьняты настрой.* ЗСД. 45.

•**му́льгацца**-*дюся-аешся, несоверш.* — *муляцца 3.* Шсл. *Толькі мульгаецца, як скажуць яму што рабіць.* Ст.

•**мулчэць**-*э́ю-эеш-эе; повел.-э́й-э́йма, несоверш.*—становиться жестче. Нсл. 294. *Падушка мулчэе, памулчэла, як зьбілася.* Нсл. *Соверш.* **памулчэць.** Нсл. 294.

•**му́льле, мульлё**-*ля, предл.-лю, собир., ср.* **1.** пролежни, Смл. шишки на теле, предпятствующие спать. Нсл. 294. *Скульле, мульле табе пад бок.* Нсл. *Мульля возьмеш, а не пірага.* Тм.

2. железа(болезнь железы, **С.**). Нсл. 294. *Мульлям заваліла горла.* Нсл.

•**му́льніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—ручка на рукоятке косы. Ксл. *Мульніца мая нікуды ня варта.* Косел Віц. (Ксл.). *См. му́ліца.*

•**мульт**-*льту, предл. и зват.-льце, м.*—бумазея. Гсл. *См. мульта, мульта́н.*

•**мультовы**-*вая-вае*—бумазейный. Нсл. 294. *Мультовая коўдра.* Нсл.

•**му́льта,** *мульты, мульце, ж.*—бумазея. Нсл. 294. *Мультаю падшыты жупан панскі.* Нсл.

•**мульта́н**-*ану́, зват.-а́не, м.*—бумазея. Гсл.; Ар. *См. мульт, мульта.*

•**мультановы**-*вая-вае*—бумазейный. Ар.

•**мульта́нка I**-*нкі-нцы, ж.* **1.** бумазейное одеяло. Нсл. 294. *Мультанкаю накрыйся, цяплей будзець.* Нсл.

•**мультанка II**-*нкі-нцы, ж.*—турецкий курительный табак в листях. Нсл. 294. *Пан простай табакі ня курыць, а курыць мультанку.* Нсл.

•**мума**-*мы, ж.*—фантастическое страшилище для запугивания детей. НК.: Старцы, Но. 50.

•**мур,** *му́ру, предл.-ру, зват. му́ру; мн. ч. муры́-оў-ом-ры-а́мі-ох, м.* **1.** каменная стена. Ар.; Шсл.; Растсл.; Гсл.; Нсл. 294. *Манастыр мурам абведзены.* Нсл. *Навокал астрогу высокі мур.* Ст. *Пераз мур не пералезеш.* Нсл.

2. (каменный)фундамент. Ксл. *У Івана хата на муру.* Пустынкі Сян. (Ксл.).

3. каменный дом(строение, **С.**). Шсл. *Пан на мур пайшоў.* Нсл. 294. *У муры жыць нездарова.* Ст. *Ён у муру жывець.* Бікава Сян. (Ксл.),—каменное здание. НК.: Под пос., Но. 52.

•**мурог**-*рагу́, предл.-рагу́, зват.-рожа; мн. ч.-гі-гоў-гом-гі-га́мі-гох, м.* **1.** трава или сено из неболотистого луга. Ар. *Мурагу пакасілі вазоў пяток.* Ст. *Мурог — сытнае сена.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Зялёны мурог — рог аконца залёг.* ПНЗ. 41.

2. овсяница, Ксл. манник высокий; овсяница луговая (трава). Гсл. *Мурог густа парос.* Касачы Лёз. (Ксл.).

•**мурога**-*огі-озе, ж., област.*—мелкое, мягкое зеленое сено, собираемое для молодых овец. Нсл. 294. *Гэта ня сена, а мурога.* Нсл. *Сена мурагу воз прывёз, гасьцінца.* Тм.

•**мурожны**-*ная-нае*—луговой травы из неболотистого луга. Ар. *У нас сена мурожнае.* Ісачкова Аз. (Ксл.). *Наш конь абы якога сена ня есьць, толькі мурожнае.* Ст.

2. *област.*—имеющий качество мороги. Нсл. 294. *Мурожнае сена.*

•**мурова**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—светло-зеленая молодая трава, мурова. *Запела пра лес, пра дуброву, пра зялёную мурову.* Росуха Імгл.(Косіч 21). *Уменьш.* **муроўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—муровка. Нсл. 294. *Муроўкаю зарасла дарожка.* Нсл.

•**муражы́на**-*ны-не, ж.*—сено из неболотистого луга. *Вось дзе добрае сена; адна муражына!* Ст. *Ср. мурог, мурожны. Уменьш.* **муражы́нка**-*нкі-нцы. Дай жарабяці муражынкі.* Ст.

•**мураніца**-*цы-цы, ж.*—кирпичный (каменный) дом. Шсл. *Панскую мураніцу занялі пад школу.* Ст.

•**мура́шка**-*кі, дат., предл. мурашцы, ж.* —муравей. Ар.; Велашковічы Лёз. (Ксл.); МГсл.; Нсл. 294. *Мурашка ў сарочку запаўзла, дый кусаецца.* Нсл. *Я цябе абярну ў мурашку.* Пск. Пушк.(Ч. 35). *Уменьш.* **мура́шачка**-*кі, дат., предл. мура́шачцы, ж.* Ар. *Паўзе, паўзе ды мурашачка, нясе, нясе ды падарачкі.* Лупекі Стдуб.(Косіч 243).

•**мура́шнік**-*ку, предл.-ку, зват. мурашніча, м.*—муравейник. Доўжа Куз. (Ксл.); Шсл. *Не агледзіўся ды лёг каля мурашніку.* Ст. *Скочыў у мурашнік.* Ст. *Каля мурашніку пад старой хвояй панавала ажыўленьне.* Зорка, Но. 36-554.

2. (*перен.*) *Чорны мурашнік людзёў з чырвонымі штандарамі рынуў на вуліцы.* Дзьве Душы, 192.

•**мурава́нка**-*нкі-нцы, ж.*—каменное здание. НК.: Под. пос. Но. 52.

•**мураванка I**-*кі, дат., предл. мураванцы, ж.*—каменное здание,(строение, Нсл. 294). Ксл. *У мураванку пахаваліся.* Бікава Сян. (Ксл.). *У радгасе пшчолы на зіму ставяць у мураванку.* Ст.

•**мурава́нка II**-*нкі-нцы, ж.*—лачужка, землянка, покрытая дерном или муравою. Нсл. 294. *Будка мурава́нка.* Нсл.

•**мураваньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—кладка (корпича при кирпичном строительстве).

•**мурава́ць**-*ру́ю-ру́еш-ру́е; повел.-ру́йма, несоверш., перех.*—строить из кирпича,(Гсл.; Нсл. 294) камня. Шсл.; Ар. *У местачку муруюць дамы.* Ар. *Пакідай ты сьмерці сховы муравацъ.* Гарун(ст. "Муляру"). *Прич.* **мурава́ны**-*ная-нае*—каменный, МГсл.; Ар. сделанный из кирпича, камня, Шсл. каменный, кирпичный. Нсл. 294. *У месьце*

ўсе дамы мураваныя. Мураваная царква. Нсл. *Отгл. имя сущ.* **мурава́ньне**-*ня, предл.-ню*—строение каменного дома(здания, С.). Нсл. 294. *Цэлае лета правялі на мураваньню.* Нсл. *Мураваньне будынкаў.* Нсл. *Соверш.* **памурава́ць,** *перех.*—построить здание из кирпича, камня, Ар. окончить строение из камня. Нсл. 466. *У месьце памуравалі крамы там, дзе быў рынак.* Нсл. *Прич.* **памурава́ны**—построенный из кирпича, камня. Ар. *Отгл. имя сущ.* **мурава́ньне**-*ня, предл.-ню*—постройка каменного здания. Нсл. 466. *Дарага каштавала памураваньне царквы.* Нсл. *Соверш.* **вы́мураваць,** *перех.*—построить(выстроить, С.) из кирпича. Нсл. 294. *Вымуравалі царкву.* Нсл.

замурововаць-*вую-вуеш-вуе, несоверш., перех.* **1.** закладывать кирпичом(или камнем, С.). Нсл. 175. *Замурововаць акно.* Нсл.

2. покрывать льдом. *Мароз вокны замурововае, замураваў.* Нсл.

замураваць, *соверш. к замураваць І,* **1.** заложить камнем(кирпичом, С.), и замазать глиной. Гсл.; Дсл.

2. *соверш. к замурововаць 2.*

3. заточить, заложить. Дсл. *Замуравалі жабу ў гліне.* Дсл. *Замуравалі пшчолы ў вамшанік.* Дсл. *Прич.* **замураваны, 1.** заложенный кирпичем. Нсл. 175. *Тут дзьверы былі, але замураваны.* Нсл. *Сядзіць у дварэ, як замураваны.*

2. залепленный. Нсл. 175. *Ці табе рот замураваны, што ня кажаш нічога.* Нсл.

•**мурава́цца**-*руюся-руешся, несоверш.* **1.** строить для себя кирпичный дом(здание, С.). Нсл. 294. *Пан наш муруецца.* Нсл. 294.

2. *страд. к мураваць,*—быть строиму. Нсл. 294. *Касьцёл муруецца.* Нсл. *Соверш.* **памурава́цца**—построить для себя каменное здание. Нсл. 466. *Жыд багата памураваўся.*

замурововацца-*вуюся-вуешся, несоверш., возвр.* **1.** начинать намерзать, покрываться льдом. Нсл. 175. *Вокны ад марозу замурововаюцца, замураваліся.*

2. уединяться. Нсл. 175.

замуравацца, *соверш. к замурововацца 1,2. Замураваўшыся сабе сядзіць у дварэ.* Нсл.

•**муравї́ны**-*наў, единств. ч. нет.*—второй день после крещения ребенка. *Усі, былыя на хрэсьбінах, назаўтрае прыходзяць да кумы радзішынае, і бабка мые іх вадою ад купаньня дзяціняці па мірапамазаньню, за што адзержуе ад кажнага грошы. Затым і дзень завецца муравінамі.* Нсл. 294. *Уменьш.* **муравї́нкі**-*каў*—последнее крестбинное празднество через дня после крестин. НК.: Бабы, Но. 19.

•**му́рза**-*зы-зе, мн. ч.-заў, м.* **1.** титул феодальной знати в татарских государствах.

2. *общ.*—замарашка, (МГсл.) мальчик или девочка с запачканым лицом. Нсл. 294; Ар. *Памый гэтага мурзу.* Нсл.

3. *только в мн. ч.* **мурзы,** *грубо*—губы. Нсл. 294. *Абатры свае мурзы.* Нсл. *Ласкат.* **му́рзанька**-*кі, общ.*—дитя с запачканым лицом. Нсл. 294. *Абатры ты гэтаю мурзаньку.* Нсл.

•**мурзаты**-*тая-тае*—с грязным лицом. Гсл.; Ар.; Шсл. *Так і ходзе малое мурзатае.* Ст.

•**му́рзаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—пачкать (марать, Шсл.), особенно лицо (губы, Шсл.) Нсл. 294. *Ня мурзай ты рукавоў у мачаньне.* Ст. *Няўважна ясі: мурзаеш, абмурзаў увесь від тукам.* Нсл. *Соверш.* **абму́рзаць,** *перех.*—обслюнить, запачкать. Нсл. 350. *Ці ты ня бачыш, што дзяцё ручанькамі абмурзала сабе ўвесь від.* Нсл. *Прич.* **абму́рзаны**—слюнявый, с запачканными устами (лицом, С.) Нсл.; Дсл. *На абмурзанае дзяцё брыдка глядзець.* Нсл. *Ідзець малец абмурзаны, увесь від разьбіты, і гудзець.* Дсл. *Соверш.* **аму́рзаць** — *абмурзаць. Прич.* **аму́рзаны** — *абмурзаны.* Нсл. 363. *Соверш.* **заму́рзаць,** *перех.*—замарать (о лице). Шсл.; Ар.; Нсл. *Дзяцё тварык замурзала.* Ст. *Прич.* **заму́рзаны**—запачканный, замазанный (о лице, Ар.; Шсл.) Нсл. 175. *Абмыйце дзяцё, бо нейкае замурзанае.* Ст. *У дзяцяці ўвесь від замурзаны.* Нсл. *Соверш.* **уму́рзаць**—совершенно запачкать лицо. Ар. *Прич.* **умурзаны.** Ар. *У хлопчыка від умурзаны.* Ар.

•**му́рзацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—пачкать себе лицо. *Ня есьць, а толькі мурзаецца.* Ст. *Дзяцё ня ўмее само есьці, толькі мурзаецца.* Нсл. 294. *Соверш.* **абму́зацца** — *амурзацца.* Нсл. *Дзяцё ня ўмее яшчэ есьці кашкі, толькі абмурзаўшыся бегае.* Нсл. *Соверш.* **аму́рзацца.** Нсл. 363 —запачкать себе лицо. *Прич. прош. вр.* **аму́рзаўшыся.** *Соверш.* **заму́рзацца**—замараться(о лице), Шсл. запачкать свои губы. Нсл. 175. *Дзяцё замурзалася ад кашкі.* Нсл. *Малы чыста ўвесь замурзаўся.* Ст. *Прич. прош. вр.* **замурзаўшыся.** Ар. *Дзяцё замурзаўшыся.* Ар. *Соверш.* **уму́рзацца**—совершенно запачкать себе лицо. Ар. *Дзецянё ўмурзалася ў кашу.* Ст. *Прич. прош. вр.* **уму́рзаўшыся.** Ар. *Малы надта ўмурзаўшыся.* Ар.

•**мурло**-*ла̀, предл.-ле, ср.*—презрительное название широкого, безобразно сложенного рта и губ. НК.: Под. пос. Но. 49.

•**мурло**-*ла̀; мн. ч.-лы-лаў, ср.*—толстое, здоровое лицо, *презр.* Шсл. харя, Нсл. 294; МГсл. рыло, морда, рожа. *Выткнуў сваe мурло.* Нсл. *Як дам у мурло, дык пакоцішся.* Мігава Куз. (Ксл.).

•**мурла́сты**-*тая-тае*—с толстой мордой, НК.: Пасоб., 126. толсторожий. Нсл. 294. *Мурласты мужчына.* Нсл. *Мурластая баба.* Нсл.; НК. Под пос. 46, Но. 49.

•**мурла́та**-*ты, дат., предл.-це, ж.*—верхнее бревно стены, служащее для укрепления стропил. Ксл. *Мурлата добра ляжыць — цягні крохвы.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•**мурнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—каменщик. НК.: Под. пос 47, Но. 52.

•**мурмата́ць,** *мурмачу, мурмочаш-ча, несоверш.*—бормотать. Гсл. *Ходзе стары і мормоча пад нос.* Гарун: Варажба.

•**мурме́ль**-*ля, предл.-лю, зват. мурмѐлю; мн. ч.-лі-лёў-лём-лёў-лямі-лёх, м.*—ворчун, брюзга. Ар. *См. мармы̀ль.*

•**мурцоўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** хлебная тюра. Ксл. *Зьеў бы я мурцоўкі.* Падрэзы Чаш. (Ксл.).
2. яичница с мукою. Шсл. *Нагатавалі на сьнеданьне мурцоўкі.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).

•**муры́**-*роў*—тюра, НК.: Очерки, 25. хлебная тюра. Ксл. *Зрабі мне муроў.* Высачаны (Ксл.). *См. цюпкі.*

•**мурынцоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—цветной платок. Ксл. *Алена пайшла ў харошай мурынцоўцы.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**мус**-*су, предл.-се, м.* **1.** необходимость. МГсл.
2. принуждение. Нсл. 294. *Як хочаш, мусу няма.* Нсл.
3. такая игра в картах, в которой никто не должен говорить пас, а должен играть, хотя бы и не имел надежды на взятку. Нсл. 294. *Будзем із мусам граць.* Нсл.

•**му́сака,** Нсл. **муса́ка,** Ксл.-*акі-аццы, ж.*—сукровица. Нсл. *Гной з балячкі сьцёк, а цяпер мусака цячэць.* Нсл. *Скулка покнула і мусака пацякла.* Беліца Сян. (Ксл.).

•**му́сіць,** *му̀шу, му̀сіш-се, несоверш.* **1.** быть в необходимости, быть принужденну. Нсл. *Хачу, не хачу, а мушу ехаць.* Нсл. *Кажан перастаць мусіць, калі свая вош укусіць. Послов.* Нсл.
2. *перех.*—принуждать. Нсл. 294. *Ня мусь яго піць.* Нсл. *См. сілíць. Соверш.* **змусі́ць**—принудить, сделать что-л. против желания. Нсл. *Хварэць буду, калі змусіш мяне лішняе выпіць.* Нсл. *См. прысіліць. Соверш.* **прыму́сіць**—принудить. Нсл. 294; Ар. *Мяне прымусілі гэта зрабіць.* Нсл. *См. прысіліць.*

•**мусульманíн**-*ìна, предл.-ìну, зват.-ìне, м.*—магометанин. Кіт.

•**мусульма́нка**-*нкі-нцы, ж.*—магометанка.

•**мусульманскі,** *-кая-кае*—магометанский.

•**мусы́ка**-*ы̀кі-ы̀цы, ж.*—гнойная материя. Гсл. *См. мусака, возалак.*

•**мушні́к**-*ікỳ, предл.-ікỳ, зват.-ìча, дат., предл.-ком, мн. ч., предл.-ках, м.*—бумага морить мух. Ксл. *Чаму ты мушніку ня купіў?* Астроўна Віц. (Ксл.).

•**мут,** *му̀ту, предл. и зват. му̀це, м.* **1.** муть, нечистота в жидкости, Шсл. нечистота в влаге. Нсл. 295. *Ня пі вады, хай мут зыйдзе.* Ст. *Даў піць із мутам.* Нсл.
2. возмущение, мятеж. Нсл. 295. *У муту рыбу ловяць. Послов.* Нсл. *Нейкі мут у народзе.* Нсл.

•**мута́**-*тѝ, ж.*—мутная, нечистая, грязная жижа, Ар. мутная влажность, осадок. Нсл. 295. *Муты выпі, а ня піва!* Нсл. *Гарэлку вычаставаў, цяпер сам будзеш муту піць.* Нсл.

•**му́тар**-*ару, предл. и зват.-ару, м.*—труд (усилие умственное или физическое, направленное на достижение чего-л. С.), беспокойство. Нсл. 295. *Набраўся я мутару зь ім.* Нсл.

•**му́тарны**-*ная-нае,* **1.** трудный к исполнению. Нсл. 295. *Мутарная работа.* Нсл.
2. тяжелый. Нсл. 295. *Мутарны сядні дзень.* Нсл. *Нареч.* **му́тарна**—трудно, (Косіч 233) тяжело, Нсл. 295. очень трудно, неприятно, скверно. Ксл. *Імне мутарна на сэрцу.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Мутарна рабіць на гарачыні.* Нсл. *Мутарна нам прышло бяз хлеба.* Нсл. *Сяголета яму мутарна прышлося; грэчачка памерзла, там пашлі сухмяні — каноплі ня ўзьйшлі.* Косіч 233. *Будзе песьні мутарна маёй.* Крушына: Лебедзь, 41.

•**мутэрка**-*кі, дат., предл. мутэрцы, ж.*—гайка. МГсл. *Да гэтае трубы няма мутэркі.* Гсл. *См. мітэрка.*

•**мутня́**-*нì-нì, ж.*—взмучение, взбалтывание. Нсл. 295. *Мутню ў вадзе зрабіў.* Нсл.
2. смесь чего-л. с подонками. Нсл. 295. *Нейкую мутню паднёс нам піць.* Нсл.
3. сплетничанье. Нсл. 295. *Гэта ўсе мутня бабская.* Нсл.
4. смута, нарушение согласие. Нсл. 295. *Мутню зрабілі злыя людзі меж намі.* Нсл.

•**мутрухлясьце, мыртыхласьце** — "падрабязьзе" более низкого качества. НК.: Очерки, 140.

•**муці́ць,** *мучỳ, мỳціш-це, несоверш.*—мутить. Ар. *Ня муці вады!* Ар. *Соверш.* **замуці́ць, 1.** замутить, сделать мутным.
2. *безлич.*—о боли в желудке. Дсл. 245. *Замуціла ў жываце.* Дсл.
3. чуть-чуть заправить кушанье какой-л. приправой. Нсл. 175. *Быццам забяліла, а толькі замуціла бацьвіньне.* Нсл.
4. притереть мукой. Нсл. 176. *Замуці мукой поліўку.* Нсл. *Прич.* **замучаны**—притертый немного мукою, немного заправленный. *Страва толькі замучана, а ня закрашана. Нсл. Соверш.* **змуці́ць**—возмутить. Дсл. 271. *Ляцелі гусі-лебедзі, ох, змуцілі ваду сьветлую.* Дсл.

•**му́чанік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—мученик.

•**му́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* **1.** причинять муки, физические или нравственные, страдания; мучить. *Соверш.* **замучыць.** *Прич.* **заму́чаны**—замученный.
2. пытать, подвергать пытке. *Тот чалавек падазроны мучан маець быці.* Стт. 493. *Выцяць пану і далі ў віскавіцу пані.* Дзьве Душы, 5.

•**му́чыцца**-*чуся-чышся, несоверш.*—страдать, мучиться. МГсл. *У вагню душы іх мучацца.* Кіт. 1306. *Мае у пекле за тыя усе прычыны мучыцца... асьмідзесят тысячаў год мучыцца.* Кіт. 4767, 9. *Мукаю вялікаю мучацца.* Тм. 9164, 13061. *Ён бачыў, як прыкра было Васілю, як той часам мучыўся, бачыў і сам тож мучыўся.* Дзьве Душы 164.

•**мыгла́**-*лы, ж.*—очень мелкий дождь. Халопенічы, Лепле (Юхн.); А *Мыгла мыгліць.* Ар.

•**мыглянéць**-*нее, несоверш.* — *мыглець.* Варняны Віл.

•**мыглéць,** *мыгліць*—быть *"мыгле"*, идти очень мелкому дожд-. Ар. *На дварэ мыгліць.* Ар.

•**мы́за**-*зы-зе, ж.*—рыло, рожа, морда. Шсл. *За гэткія словы дастанеш у мызу!* Ст. *Так і заехаў яму ў мызу, нічога ня кажучы.* Ст. *Ліс аблізуе зьверху гладышык, бо мыза ягоная ня лезе ў вузкое рыльца.* І. Г-кі: Лемантар, 13. *У месьце бывала да тысяча лявоў; ня раз, упіраючыся мызамі ў клетку, галасілі сваю тугу да пустыні.* Тат.: Кво вадыс, 264. *Прыцікаецца Рэўзала да чые каровы, памажа ёй мызу сьвежым лайном, і тая перастаець есьці. Тады йдуць да яго, каб памог; ён толькі памые мызу, і ўсі чары зьнікаюць.* Волас ("Моладзь", 1951, Но. 23). *Сабака сеў на масткох і павоўчаму завыў, уталопіўшы на Рамана сваю мызу.* Сяднёў: Корзюк.

•**мы́йніца**-*цы-цы, ж.*—рукомойник. Гсл.; Нсл. *Падай мыйніцу пану.* Нсл.

•**мык I**-*ка, предл.-ку, м.*—короткий звук мычания, выражающий удивление, предостережение. НК.: Игры, Но. 44.

•**мык II,** *отглаг. частица*—означает (быстрое, внезапное, С.) появление кого-л. Нсл. 295. *Ён тут мык, а мы пад варотамі шмык. Послов.* Нсл. *Мык з за вугла.* Тм.

мык а мык—выражает частое хождение, движение, метание. Гсл. *Мык а мык то ў хату, то з хаты.* Гсл.

•**мы́ка,** *мыкі, мы́ццы, ж., дет.*—корова. Нсл. 295. *Мыкі йдуць із поля.* Нсл. *Ня лезь, мыка збадзець.* Нсл.

•**мы́каць I**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1. 1.** мычать. Гсл.; Нсл. 295. *Карова мыкаець.* Нсл. **2.** неразборчиво, невнятно говорить. Шсл. *Пыкае, мыкае, — і нічога не разабраць.* Ст. *См. мікаць.*

мы́кнуць-*ну-неш-не,* **1.** *однкрат. к мыкаць I, 1.* Нсл. 295. *Карова мыкнула.* Нсл. **2.** *однкрат. к мыкаць II, 2,*—буркнуть. Гсл. *Нічога не сказаў, толькі мыкнуў.* Нсл. 295. *См. мікнуць.*

•**мы́каць II**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—расчесывать гребнем *"кудзелю"*, ле Гсл. *У досьветкі мама мыкала мычкі, а потым прала іх.* Гсл.

•**мыкнуць I,**—*см. под мы́каць.*

•**мы́кнуць II**-*ну-неш-не, однкрат.*—мельком пробежать, показаться. Нсл. 295. *Ён толькі мыкнуў.* Нсл.

•**мы́кнуцца**-*нуся-нешся, однкрат.*—мелькнуть, наскоро показаться. Нсл. 295. *Ён толькі мыкнуўся тут, дый пабег.* Нсл.

•**мы́ла**-*ла, ср.*—мыло. *Уменьш.* **мы́лца**-*ца, предл.-цу, ср.*—мыльце.

мыла зьесьці—отойти ни с чем, с носом, разочарованно, Гсл. взять облизня. Гсл. *Мыла зьеўшы паехаў*—получил отказ. Нсл. 295. *Мыла зьясі*—ничего не получишь. Тм. *Пайшоў як мыла зьеўшы*—ушёл несолоно хлебавши. Ар.

•**мы́ліца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—нога-деревяшка. Шсл. *На мыліцы ходзе.* Ст. *У 1846 г. Шэйн адзержыў магчымасьць пры памозе мыліц хадзіць.* Некрашэвіч (Полымя, 1926 г., Но. 6, стр. 117). *Хведар вярнуў дамоў на мыліцах із шпіталю.* В. Вольскі. *Трухлявыя мыліцы выцягне кат з крывавых рук.* Кавыль: Ростань, 36. *Рыпаць мыліцы новае вайны.* Кавыль: Думы, 39. *Нейкі стары, на мыліцах, крыкнуў: "Не падыходзь да мосту Цэста!"* Та: Кво вадыс, 289.

•**мылі́цца**-*люся-лішся, несоверш.*—ошибаться. Нсл. 295. *Мылішся, калі так думаеш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **мылéньне**-*ня, предл.-ню*—частые ошибки. Нсл. 295.; Гсл. *Ты бяз мыленьня нічога ня зробіш.* Нсл.

мыля́цца-*яюся-яешся, многократ.*—ошибаться многократно. Нсл. 295. *У нэмазе (араб. малітве) мыляціся або мыляціся у пяцьцю караіл, нэмаз псуеш.* Кіт. 84а14. *Хто ня ўмее, той заўсёды мыляецца.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **мыляньне**-*ня, предл.-ню. Што пяеш у нэмазе мыляньням, нэмаз псуеш.* Кіт. 84а15. *Соверш.* **абмылі́цца**—ошибиться. Ар.; Нсл. 350; Гсл.; Ксл. *Хіба бы перапяе добра, а неабмыліўся, такі можа нэмаз (араб., малітву) кланяцца.* Кіт. 63а14. *Абмыліўся ты; гэта не твая кабыла, а мая, свае гадоўлі.* Нсл. *Абмыліўся ды ня туды стаў.* Тухінка Сян. (Ксл.). *Соверш.* **прамылі́цца** — *абмыліцца. Даруй, паночку, што я прамыліўся перад табою!* Нсл. 526.

•**мыля́цца,**—*см. под мыліцца.*

•**мыльнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—ра бочий, изготовляющий мыло; продуцент мыла. Сьпісаньне сяброў брацтва віленскага.

•**мы́льніца**-*цы-цы, ж.* **1.** плетенная "банька", нагоняемая на самый конец косовья и деревяной планочки, прикрывший пятку косы. Название происходит от того, что здесь всегда имеется осадок травяной жидкости, при спешном движении косы дающей зеленоватую пену, оттираемую каждый раз горстью травы, когда необходимо *"лапаціць касу"*; вследствие этого *"мыльніца"* иногда называется *"кашалачкаю"*. НК.: Очерки, 399, Но. 791.

2. правая ручка сохи. Сакуны 27.

●**мы́лцы**-*цаў, единств. ч. нет.*—кушание из гороховой муки, Глебаўск Сян. (Ксл.) гороховой кисель, застуженный и нарезанный четыреугольными кусочками: его употребляют с конопляным маслом, Нсл. 295. гороховой застуженный кисель; его крошат, обливают конопляным маслом и едят спичками. Смл. (Даль).

●**мырытхля́сьце,**—*см. под мутрухлясьце.*

●**мыс,** *мыса, предл.-се, м.* **1.** угол, носок, краешек, Гсл. угол какого-л. предмета, особенно четыреугольного. Нсл. 296. *Мыс столу, скрыні.* Нсл. *Аб мыс скрыні скалечыў сабе ногу.* Нсл.

2. нос лодки. Ксл. *Як даў мысам у камень.* Касачы Лёз. (Ксл.).

3. острие (острый конец, С.) ножа. Ксл. *Мыс затупіўся.* Касачы Лёз. (Ксл.). *Уменьш.* **мысок**-*ска̀, предл.-ску̀, зват. мы̀ску; мн. ч. мыскі̇-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** краешек, носик у мелкой глиняной (это необязательно, С.) посуды. Нсл. 295. 296.

2. носик обуви. *Андрэй разглядаў мысок свайго бота.* ЗСД. 177.

●**мы́ся**-*сі-сі, ж., дет.*—корова. Нсл. 296. *Стой, мыся!* Нсл. *Мыся двору йдзі!* Тм. *Уменьш.* **мы́ська**-*ські-сьцы*—коровушка. Нсл. 296. *Мыська мая, сюды, сюды!* Нсл.

мы́сечка-*чк-чцы, уменьш. к мыська.* Нсл. 295. *Мысечку даіць надабе.* Нсл.

●**мы́сьлік**-*ка, предл.-ку, зват. мы̀сьліча, м.*—особая круглая стамеска для пробивания дыр в жести и тонком железе. Шсл.; Ксл. *Трэба мысьлікам набіць дзіркі ў блясе.* Ст. *Мой мысьлік не праб'ець гэтага зялеза.* Семянцова Беш. (Ксл.).

●**мысьле́ньне**-*ня, предл.-ню,* отгл. имя сущ. **1.** действие по глаголу *"мысьліць I".*

2. мышление.

3. размышление. Нсл. 29. *Па твойму мысьлѐньню так, а па мойму не.* Нсл.

●**мысьлява́ць**-лю̀ю-*люеш-люе, несоверш.* —мыслить. *Рабін сядзеў над бібляю ды мысьляваў.* Сержп. II, 85.

●**мы́сьліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.* **1.** мыслить, рассуждать, сопоставляя явления объективной действительности и делая выводы. *Хоць бы ня мысьліў, меў мысьліць, уперад Пан Бог ведае, ніжлі чалавек мае мысьліць.* Кіт. 7569, 10. *Этапам, з маскалямі дамоў... " О, сорам, сорам", мысьліў Гаршчок у безнадзеяньню.* Дзьве Душы 78. *Ну, дзякуй Богу! сказаў ён, — а я мысьліў: ня прыдзеш.* Дзьве Душы, 75. *Соверш.* **замысьліць**—задумать. *Хлопцу страшна іцікава, што замысьліў гэты пан?* С. Музыка 165. *Што замысьліў гэты вуж?* Тм. 256. *Соверш.* **умысьліць,** *перех.*—задумать, замыслить, затеять. *Многа яму за тое ўмысьлілі чыніць, але Пан Бог яго ад таго абараніў.* Кіт. 78а14. *Умысьліць вясельле.* Нсс. 659. *Умысьліў нейкую ліхатню.* Тм.

2. мыслить, представлять в мыслях; мысленно воображать.

3. размышлять, Нсл. 296. обдумывать. *Як ты мысьліш, ці будзе заўтра пагода?* Нсл. *Соверш.* **памы́сьліць**—помыслить. *Ці ня воўк іх тут пужае? Толькі так памысьліў ён — і затросься ўвесь Сымон: воўк зь ялаўца вылятае.* С. Музыка, 42.

А, Божухна, ціж гэта капітан Гарэшка? памысьліў Абдзіраловіч. Дзьве Душы, 8. *Памысьлі, што ты робіш!* Нсл. 296. *А яна паглядзела на яго збоку й падумала што ён адылі прыгожы, а потым адвярнулася й памысьліла: "Ты разумны цяпер разважаць, а йдзе ты сам быў уперад, вайсковы Беларус?"* Дзьве Душы, 177.

4. желать. Нсл. 296. *Ты імне ліха мысьліш.* Нсл. *Каб табе тое ў жывот, што ты імне мысьліш.* Тм. *Што мысьлю сабе, тое й табе.* Горц.(Кот. 211).

абмы́сьліць-*лю-ліш-ле, соверш.*—обдумать. Бяльсл. *Гэта надабе абмысьліць.* Імсьць.(Бяльсл.). *Несоверш.* **абмышля́ць**-*яю-яеш-яе*—обдумывать. Бяльсл. *Ён стаў абмышляць аб сваім падарожжу да Менску.* Ст. Сяло Імсьць.(Бяльсл.). *Што ты абмышляеш?* Палуж. Краснап.(Бяльсл.). *Усё гэта надабе ўладзіць, абмысьліць так, каб перад уладаю застацца чыстым.* Дсл.

●**мы́сьліцца,** *мы̀сьліцца*—думаться.

замы́сьлевацца—задумливаться. *Соверш.* **замысьліцца,** *-люся-лішся*—задуматься. Дсл. 245. *Аб чым ты замысьлеваешся, замысьліўся, як жыд над Бібляю.* Нсл. 175. *Соверш.* **замысьліцца**—задуматься. Дсл. 245. *Ён памаўчэў, замысьліўся, адлі загаманіў.* Дзьве Душы, 156. *Аб чым ты, браце, замысьліўся?* Дсл.

●**мысьль**-*лі, мн. ч.-ляў, ж.*—мысль. МГсл. *Ён глядзіць ёй пільна ў вочы, бы ўвесь жар, агонь цішы, перанесьці ў мысьлі хоча яе зломанай душы.* С. Музыка, 268. *Мысьлі твае праясьняцца.* Тм. 270.

●**мы́ш,** (Ар.), **мыша̀**-*шы̀, дат., предл.-шы, ж.*—мышь. Ашмяна. *Не з тваім носам мышы лавіць. Послов.* Рапан. Прык. 204. *Драў драніцы, лавіў мышы на паліцы.* Ар. *Единств. ч.* **мышына**-*ны*—мышь. МГсл. *Уменьш.* **мы́шка**-*шкі-шцы*—мышка. Ар.

●**мыша́к**-*ку̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча, м.* **1.** мышинный горошек. Гсл.

2. *обыкн. в мн. ч.* **мышакі**-*коў-ком-кі-ка̀мі-кох*—мышинные испражнения. Шсл.; Нсл. 296. *У муццэ адны мышаке.* Ст. *Крупы з мышакамі.* Нсл.

●**мышапор**-*ра, предл.-ру, зват.-ру, м.*—проныра, который подобно мыши везде долезет, все найдет. Міх.

●**мыша́ты**-*тая-тае*—мышастый. Міх.

●**мыт**—понос. Гсл.

●**мыт**-*та, предл. и зват. мыце, м.*—пошлина. МГсл.

●**мы́та**-*а, дат., предл.-це, ср.* Смл. праўда 1229 г.—(таможенная, С.) пошлина. Гсл.; Лужасна Куз. (Ксл.). *Ад таго ня маець быць мыта давана.* Стт. 96.

•**мытаваць,** *област.*—пробовать. Косіч 18. *Яна мяне мытавала малаком частаваць, ды я трэбую есьці, ба там ужо ў яе(ведзьмінай) каровы і сабачае і кабыляе, усякае малако, тое, што яна ходзе ды адбірае.* Косіч 18.

•**мытня**-*ні-ні, ж.*—таможня. Гсл. *См. мытніца. Уменьш.* **мытніца**.*цы-цы, ж.* —таможня. Гсл.; Скарына. *См. мытня.*

•**мытнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—таможенный чиновник, Гсл. мытарь. *Мытнікі нашы мыта новае бралі.* Стт. 81.

•**мытніца,**—*см. под мытня.*

•**мытны**-*ная-нае*—таможенный, относящийся к(таможенной, С.) пошлине. Гсл.

мытная камора—таможня. Ст. акты.

мытная прыкаморка—отделение таможни. *Купцы....вызваляліся ад "старога мыта" на менскай мытніцы і ейных аддзелах("прыкаморках").* Даўгяла(Наш Край, 1928 г., III, 10).

мытны збор—сбор таможенной пошлины. Акін. 191.

•**мытрахля́сьце**-*ця, предл.-цю, собир., ср.* —истрепанный низ одежды. Ксл. *Абарві мытрахлясьце, каб не латалася.* Увалокі Куз. (Ксл.).

•**мы́цельнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —умывальная. *Пайшла ў вагульны мыцельнік.* Корзюк(Конадні, У-УІ, 33).

•**мыце́ц,** *мыцца, предл.-цу, зват.* **мы́цча;** *мн. ч.-цове-цоў-цом, мн. ч., предл.-цох, м.*—моющийся человек. НК.: Очерки, 295.

•**мы́цельнік**-*іка, предл.-іку, гук.-іча,* **1.** помещение, в котором умываются, умывальная, умывальня.

2. хусны мыцельнік—помещение для стирки белья; прачешная.

3. приспособление в комнате для мытья посуды, (Ц. Гартны: СЦ, 99) умывальник.

•**мыць,** *мыю, мыеш, мые; повел. мый, мыйма, несоверш., перех.*—мыть. МГсл.; Ар.; Нсл. 296. *Мый дзецянё.* Ар.

2. стирать. Ар. *Надабе мыць хусьце.* Ар. *Мый кашулю.* Нсл. 296. *Прич.* **мыты.** Ар. *Мытае судзьдзе.* Ар. *Мытыя вокны.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **мыццё-ця́,** *предл.-цю, ср.* —умывание(действие, С.). Гсл., мытьё. *Мыццё рук.* Ар. *Мыццё дзецяняці.* Ар. *Мыццё гародніны.* Ар. *Мыццё ў лазьні.* Ар.

2. мойка. МГсл.; Ксл. *Як мыццё, дык у іх сварка ня сьціхае.* Мішкава Куз. (Ксл.).

3. стирка(одежды, белья). Ар. *У іх сядні мыццё хусьця.* Ар. *Соверш.* **адмыць, 1.** отмыть. Ксл.; Дсл.; Нсл. 376. *Гэты мост можна адмыць адно лугам.* Княжыца Куз. (Ксл.). *Крыві ніяк не адмыеш.* Нсл.

2. отделать(дать нагоняй кому-л., строго отчитать кого-л. С.), отругать. Дсл. *Ну, і адмыла я яго, як надабе: чырванеў, як рак.* Дсл.

памы́ць, 1. *соверш. к мыць I.*—помыть. *Ногі памый.* Кіт. 49а12. *У хаце памылі мост.* Ар. *Памый талерку.* Ар.

2. *соверш. к мыць 2.,*—стереть. *Мыцьцёха ўжо памыла хусьце.* Ар.

памы́ты, *прич. к памыць 1, 2. Дзяцё памытае.* Ар. *Бяры шкарпэткі памытыя.* Ар.

умы́ць (від, рукі), *соверш.*—умыть. *Умый свой від.* Нсл. 296.

абмыва́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—мыть со всех сторон, обмывать. *Соверш.* **абмы́ць**-*мыю-мыеш-мые*—обмыть. Ар. *Райскія панны абмылі.* Кіт. 96а7.

змыва́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—смывать. *Соверш.* **змыць, ізмыць**-*мыю-мыеш-мые, перех.*—смыть. *Грахі зь яго змыюць.* Кіт. 121б6. *Мэйіта (араб. нябожчыка) змыўшы, сабе еддэс (араб., умываньне) папраўце.* Кіт. 49а17.

•**прамыва́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш. к* **прамыць**.,—промывать. *Прич.* **прамыва́ны, 1.** промываемый, промыванный.

2. промыванный, чистый, Нсл. 526. служащий для промывания, промывательный. *Прамыванае вады імне няма ад іх,*—зн. слез промыть не дают. Нсл. *Соверш.*

прамы́ць-*ыю-ыеш-ые; повел.-мый-мыйма, перех.*—промыть. *Прич.* **прамыты, 1.** промытый.

2. — *прамываны 2,* чистый, как бы для промытия глаз, Нсл. 526. промывательный *Прамытае вады не даюць, усе за работаю, ды за работаю.* Нсл. *Прамытае вады ня маю ад іх дакукі.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **прамыццё**-*ця, предл.-цю,* **1.** промытие. Нсл. 526.

2. *перен.*—маленький отдых на столько, во сколько времени можно умыть лицо. Нсл. 526. *Прамыцьця не даюць, усё на рабоце.* Нсл.

вымыва́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—вымывать. Ар. *Соверш.* **вымыць** —вымыть. Ар. *Рукі вымый.* Кіт. 71а7. *Па палудні вымый судзьдзе.* Ар. *Вада вымыла яму.* Ар. *Прич.* **вы́мыты.** Ар. *Судзьдзё чыста вымыта.* Ар.

•**мы́цца,** *мыюся, мыешся; повел. мыйся, мыймася,* **1.** мыть себя, свое лицо, руки, тело; мыться. *Бяз фоты мыціся нягожа.* Кіт. 58б8. *Чыста ходзіш, але ня бела мыешся.* Нсл. 296.

2. *страд. к* **мыться, стираться.** Ар. *Не заношанае хусьце добра мыецца. Соверш.* **памы́цца.** Ар.; Нсл. 296. *Памыйся борзьдзенька і нясі татўлю сьнеданьне.* Ар. *Ідзі памыйся ў лазьні.* Нсл. *Прич. прош. вр.* **памы́ўшыся.** *Есьці бярыцеся, а ці вы ўжо памыўшыся?*

абмыва́цца-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш.к абмыцца. Абмываючыся тры разы гэтую дуаі (араб.) пей.* Кіт. 71б2.

абмы́цца, *-мыюся-мыешся, соверш.* —смыть с себя пыль, грязь, обмыться. Ар.

Прич. прош. вр. **абмыўшыся.** Ар. *Абмыйцеся ў ставе, дык і палягчэе, ня так будзе горача. Яны ўжо абмыўшыся.*

адмыва́цца-*а́ецца, несоверш.(к абмыцца I)*—отмываться. *Соверш.* **адмыцца, 1.** отмыться(исчезнуть, сойти при мытье, С.). Дсл.; Нсл. 376. *Пляма гэта не адмыецца.* Дсл.

2. освободиться от кого-л. Дсл. *Ад яго не адмыешся.* Дсл.

умыва́цца, *несоверш. к умыцца. У тым ручаю дзевачка ўмывалася.* Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 12).

умы́цца, *соверш.*—вымыть себе лицо, руки, умыться.

•**мыцьцёха**-*ёхі-ёсе, ж.*—прячка. НК.: Под. пос., 42.; Нк.-Очерки, 188; Гсл.; НК. Віц. Белор.

•**мы́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** горсть льна на пряжу, расчесанная на гребне и свернутая плотным комочком. Гсл. *См. кудзеля. І скубець, скубець яна(прадучы) леваю рукою мычку.* Гарэцкі: Песьні, 33. *Уменьш.* **мы́чачка**-*чкі-чцы. Ідзі, дачушка, бяз кубла, чаму мычачкі ня скубла.* Горц. (Кот. 208).

2. пучек распущеных волос. Гсл.

Н

•**но!** *междомет.,*—возглас, которым погоняют лошадь. Ар. *Но, Буланы! Но, шаўлюга!* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Но! Гані сваю шаўлюжку!* Тм.

•**ногаць,** *ногця предл. и зват. ногцю, мн. ч., род.-цеў, м.*—ноготь. МГсл.; Кіт.; Шсл. *Ногці рэзаў.* Кіт. 55а1. *Ён дзярэцца ногцямі як кот кіпцюрамі.* Ст.

•**нодаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—портить (небрежно обращаясь, С.) Ксл. *Нодае ўсё ні на што гледзячы* Даўгое Беш. (Ксл.). *Соверш.* **знодаць,** *перех.*—уничтожить. Ксл. *Я цябе знодаю ізь зямлёй!* (сраняю с землей, С.). Даўгое Беш. (Ксл.)

панодаць, *соверш., перех.*—небрежным обращением испортить всё или многое. *Усё панодаў бы, парваў ьы.* Дуб.

•**нож,** *нажа́, предл. нажу́, зват. ножу; мн. ч.-жы-жоў-жом-жамі-жох, м.*—нож. Ар.

•**ножні**-*неў, единств. ч. нет.*—ножницы. МГсл.; Гсл.

•**ножны**-*наў, единств. ч. нет.*—вид ножниц (для стрижки овец), Ксл. *Ножнамі стрыжэш авечкі.* Пятніцкая Беш. (Ксл.)-

•**нойбы,** *нареч., област.*—может быть, вдруг. Растсл.

•**нокаць**-*ае-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—погонять лошадь, говоря *"но"*. Ар.; Шсл. *Нокай на каня, хай трухае.* Ст.

•**нор,** *нара́, предл.-ру́, зват. нору; мн. ч. нары̀-оў-ом-ы̀-а̀мі-ох, м.*—ныряющая птичка. Ксл. *У горах мы нара злавілі.* Пышнікі Сур. (Ксл.).

•**норат**-*ата, предл. и зват,-аце, мн. ч. нараты̀-тоў, м.* **1.** заставной рыболовный снаряд, ставляемый в стоячих водах. Имеет коническую форму, с плоским основанием, с большим закрытым устьем. в средине которого, однако, есть узкий проход, НК.: Очерки, 504. вид рыболовной сети. Ксл. *Пад страхой вісіць норат* Запрудзьдзе Куз. (Ксл.).

норат язовы—*"норат"*, помещаемый в *"язах"*. НК.: Очерки, 504.

калаціць, трэсьці норат—выбирать рыбу из *"нората"*. НК.: Очерки, 936.

2. нараты-*тоў*—вид рыболовной сети, котрую ставят поперек течения реки. Ксл. *Наратамі рыбу лове.* Ксл.

3. веровочная сетка брать сено в путь. Ксл. Ксл. *Ідзі ўпіхні ў норат сена.* Гарбузы Сір. (Ксл.).

•**нораў**-*аву, предл. и зват.-аве, м.* **1.** упрямство (о лошади). *Конь із норавам.* Ар.

2. своенравие. Нсл. 342. *Адганю я табе твае норавы.* Нсл. *Мужыковы норавы ды на плечыках вісяць, ды на плечыках вісяць і ў галоўках шумяць.* Из песни, тм. *Уменьш.* **наравец**-*ўца, предл.-ўцу.* Гсл.

•**норт**-*ту, предл.-це, м.*—заворот реки. Калупайла.

•**нос**-*су, на носе, у носе, мн. ч., дат. насом, мн. ч., предл. насох, м.*—нос, орган обоняния. Ар. *Гэта кветка не для твайго носу. Послов.* Войш.

зацеміць на носе—зарубить на носу. Пархв.

Не з тваім (яго) носам гэта зрабіць—неспособен чему-л. Ар.

насы дзяліць (падзяліць)—драться. Нсл. 342. *Ня раз ты зь ім насы дзяліў.* Нсл.

дзерці, задзіраць, задзерці нос—гордиться, возгордиться. *Гэты Сталючок гультай і дурны, а яшчэ дзярэць нос.* Варсл.

•**носьніца**-*цы-цы, ж.*—носовой платок. Вяцкава Вал.

•**ношта**-*шты-шце, ж.* (груз переносимый на себе, С.)—ноша. Гсл.

•**новы**-*вая-вае*—новый. Ар. *Ср. ст.* **ноўшы**—новее, более новый. *Мой ноўшы пояс, чымся твой.* Нсл. 341. *Прев. ст.* **найноўшы**—самый новый, новейший. *Гэты раман мае ахапіць эпоху найноўшага адраджэньня.* Старажоўскі ("Сьвет" Но. 3—22, стр. 9). *Убраная ў строй найноўшых модаў.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 49—50/435—436). *Уменьш., ласкат.* **новенькі.** Ар. *Увелич.* **навю́сенькі**—новёхонький. Ар.; Нсл. 341. *Навюсенькая*

шапка. Нсл. *На тваім двары стаіць шацёр, і навюсенькі і бялюсенькі.* Из волоч. песни, Нсл.

●**ноца,** *междомет.*—нуте. Ксл. *Ноца ў поле!* Вулянавічы Сян. (Ксл.)

●**ноч,** *ночы, дат., предл.* ночы, *твор.* ночай, ноччу; *мн. ч., род.* начаў, *мн. ч., предл.* начох, *ж.*—ночь. *Ня трывожа ён больш ночы.* С. Музыка, 33. *На працягу трох дзён і трох начаў цябе схопяць.* Цэлеш (Ярылаў агонь). *Сама паня дзіўная — рабіліся вочы яе да сініх агоньчыкаў падобныя. Бы тыя агні, што гараць па начох на нашых балотах, на бяздонных, непралазных нетрах.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 97). *Па начох партызаны ў сасоньніку.* Кавыль: Пад зорамі, 68.

на́нач—перед сном, перед тем, как ложиться спать на ночь. *Ідзі замкні браму на̀нач.* Нсл. 32 (*под* *брама*). *Уменьш.* **ночка**-*чкі-чцы.*

ночачка, *уменьш. к* *ночка*—ноченька. *Цэлую ночачку праждалі мы цябе.* Нсл.

ноч пры́ нач, *нареч.*—еженощно. Нсл. 341. *Ноч пры нач вартуем.* Нсл. *Ср. дзень пры дню.*

●**ночны**-*ная-нае*—ночной. Ар.; ЗСД. 130; Карскі. *Паглядзелася ў невялічкую глядзелку, што стаяла на ночным століку.* Сяднёў: Р. Корзюк. *Пастаў яго на ночным століку.* Тм.

●**ночвы** (Паст.; Смоленск 149) *ночваў, единств. ч. нет.* **1.**—корыто с двума бортами по концам и с постепенным понижением от них к средине, что резко отличают *"ночвы"* от корыта собственно, которое нмеет отрубные концы и прямые стенки при них, НК.: Очерки, 180. корыто для мойки белья. Шсл.; Гсл. *Просу бабух у ночвы, а там вада.* Юрсл. (*под* *бабух*). *Налі лігоўкі ў ночвы дв намачы сарочкі.* Ст. *Ночвы раськяпіліся і няма ў чым хусьце мыць.* Пудаць Сур. (Ксл.). *Уменьш.* **ночвачкі,** *ночавак.* НК.: Очерки, 180.

2. овраг с пологими берегами. Жучкевіч, 15.

●**ночы,** *нареч.*—ночью. Сакуны 56; Ар.; Раст.; Северск. 77; Міх.; Лагойск; Вераскава Н.; Буда Вял.; Гумнічы Вязынск. в. Вял.; Ксл.; Шамбэляў на Чарнегаўшчыне (Курило: Матеріяли до укр. діялект.); Смоленск. 142. *Пасылала мяне маладу позна ночы па ваду.* Грыдзенка Стдуб. (Косіч, 12). *Муэзьін (араб. мална, што гукàе пяцьцём на малітву), ночы азан (араб. гукàньне на малітву) пяючы, мяне бавіў да сябе.* Кіт. 11962. *Ночы, мала спаўшы, нэмазам (араб. малітваю) бавіўся.* Кіт. 26610. *Ён ночы ўцёк ад канвою.* Лагойск. *Цяжка хвораму езьдзіць, а яшчэ ночы.* Сян. (Ром. III, 386). *Мы ночы ўкрываемся рабою дранкаю.* Турэц Сьміл. (Шсл. 87). *Мала ночы спала.* Імглін (Косіч 72). *Ночы прысьніўся ксяндзу ангіл.* Сян. (Ром. IУ, 162). *Як абачыла іх ночы, дык нешта ёк у сярэдзіне.* Кузьміно Сян (Ксл.). *Увечары вылі ваўкі, а ня ночы.* Тм. (Ксл. 316). *Гэта дзела дзеннае — ня ночы рабіць.* Янавічы Сур. (Ксл.). *Сьпеліў яблыкі, а ночы нехта абабраў!* Сьцяпанавічы Меж. (Ксл. 302). *Ці вылезьлі табе вочы, ці ты сватаў мяне ночы?* Новыя Івойценкі, Імгл. (Косіч 24). *Падстанавіў місу ночы пад танк із бэнзынаю (каторы цёк).* Менск. *Каб я помнеў удзень і ночы край каханы любы свой.* П. Дуброўскі (Ускалось, Но. 13, 7). *Сьвецяць ночы і пры дні.* Гарун: Белр. марш. *Паслухай ночы, удзень, Сьвяты, скажу маўчаці звонам.* Гарун (ст. "Малітва"). *Ночы позна па кірмашы, ехаў зь места Паўлючонак.* Кан. Паўлючонка. *Як ехаў ночы ў каламашачцы, дык нехта стрэліў.* Гарун: Сьвята. *Завіруха скача ночы.* Гарун: Завіруха. *Ды толькі ты, поэта, палонны ночы, у тваім сэрцу шасьцярні грукочуць.* "Бацьк." 12—13/496—497. *Ёй (песьняю) зганю ночы сон.* Гурла: Барвёнак II. *Шчэ ня хутка крылом залапоча на ўсходзе сінявым жар птушка, і мяне, паланёнага ночы, сон ня кіне камечыць і гушкаць.* Кавыль ("Бацьк." 12—13/496—497). *Прыехалі дамоў ночы.* Ракава М. *Вышлі ночы.* Тм. *Ночы падыліў сьнег.* Варсл.

●**на I, 1.** *предлог с винит. пад.,* **а)** при означении, в которую сторону направлено действие предмета или лица,—в(во), на. *На ўсе бакі нясуць вятры плямя навалаў лютых.* Салавей: Сіла, 74. *Раман разглядаўся на ўсе бакі.* Корзюк. *Ехаць на сяло*—ехать в деревню. *На Крым*—в Крым. *Паехаць на Палесьсе*—поехать в Полесье. *Пайшлі на пустыню̀*—пошли в пустыню. *Паехаў на Жмудзь*—поехал в Самогитию.

Выехалі на гасьцінец. Ар. *Вышаў на панадворак.* Ар. *Не глядзі на яго.* Ар. *На Ўкраіну*—на Украину. *Паехаў на канец сьвету.* Ар.

—с глаголами, означающими движение вверх: *Узышоў на гару.* Ар. *Узьлез на яблыну.* Ар. *Вылез на бераг.* Ар. *Выплыў на зьверх вады.*

—употребляют для означения лица, предмета (или части их), на которые что-то надевают, накладают:—на. *Надзень жуковінку на палец. Насунь насоў на коўдру.* Ар. *Завяжы хустку на галаву.* Ар.

—употребляют, показуя, куда предмет обращен:—на. *Дзьверы на панадворак. Вокны на паўдня.* Ар.

—со сущ., означающими страны мира:—на. *На паўдня, на поўнач, на захад, на ўсход.*

б) со существит., означающими сферу действия или каких-л. занятий: на.

Копцеўскія дзяцюкі наказуюць на ігрышча. Ар. *Дзеўка пашла на вясельле.* Ар. *Нашы паехалі на хрэсьбіны.* Ар. *Хлопчык ганяе на пасту. Баба Еўка, дзед Тумаш, паехалі на кірмаш.* Віц., из песни.

в) употребляют, показуя на лицо, относительно к которому что-л. происходит: по отношению, на. *Хто бы на кажную рэч быў міласэрдны, над сіротамі і над чэлядзьдзю нявольнаю і над вольнаю, Пан Бог такому міласэрдзе свае ўчыніць.* Кіт. 961. *Ня крычы на мяне!* Ар. *У дзесяцёх напалі на аднаго.*

г) употребляют, показуя время, срок, к которому относятся результаты какого-л. действия: на. *На Каляды вучаньнікі выяжджалі дамоў.* Ар. *На Вялікдзень пякуць пірагі.* Ар. *На колькі дзён паехаў да Вільні.*

х) при означении мотива, *"прыклепа"*: к, в.

падараваць на радзіны—подаровать ко дню рождения. Ар.

на карысьць—в пользу. Ар.

і) при означении причины какого-л. действия: на. *Зьбіраюць на пагалелых.* Ар. *Колькі яны далі на пагарэлых?* Ар. *Даў на ўбогіх.*

д) употребляют, показуя изменения количества (увеличение, уменьшение, деление): на, в. *Табака сьцерта на попел*—нюхательный табак стёртый на порошок. *На штукі разьдзярэцца.* Кіт. 165.

е) при означении срока, промежутка времени: на, в. *Выехаць на гадзіну, дзень, тыдзень, месяц, год*—уехать на час, день и т.п. *Раз на дзень, месяц, год*—раз в день, в месяц, в год. *Як сонца было на захадзе, прыехаў возьнік.* Я. Г-кі: Казкі, 2, стр. 4.

ё) для означения состояния, способа действия: на. *Умець на памяць*—знать на память. *Хварэць на воспу*—болеть оспою.

я) с некоторыми им. существ. создает соединения, указующие способ, характер действия или состояния: с(со).
Біблю ён умеў выясьняць на ўсе бакі. Заставін ("Бацьк.", Но. 49-50/435-436. *Няхай на ўсе стараны мусульмане голас чуюць.* Кіт. 90а6.

в(во). *Крумкач закракаў на ўсё горла.* Салавей: Сіла, 71. *Хацеў бы раўсьці на ўсе горла.* Акула, 529. *На векі вякоў канём яму буду.*

бачыць на свае вочы—видеть кого, что-л. непосредственно близко. *Чула яна і на свае вочы бачыла, што людзі йдуць.* Дудзіцкі ("Бацьк." 49-50/435-436).

на цям ня прыходзе, *см. цям.*

2. *с предл.,* **а**) при означении места действия. Нсл. *На адскоццы жывець ад нас.* Нсл. 313. *Стаяць на зямлі.* Ар. *Хлеб на стале, рукі свае.* *Послов.,* Войш.

на буі—на открытом (для ветра, С.) месте. Войст. вол., Вял.; Растсл.

б) для означения предметов, будущих инструментом действия, частью конструкции чего-л,, способом выражения чего-л.: на. *Крэсла на колцах.* Ар. *Паліто на ваце.* Ар.

в) при означении какого-л. действия, обязанностей, состояния: на (иногда не переводится).

стаяць на стані—стоять на посту.

стаць на старожы—стать на страже.

быць на ўзгадаваньню—быть на воспитании.

быць на ўрадзе—занимать должность.

г) с предл. пред существ., означающими *"абрадзіненьне"*: *на акачэньню, на апарашэньню, на ацяленьню, на ажарабеньню,*—близко к окоту, опоросу, отелу. *Сьвіньня хадзіла з брухам гэткім, быццам на апарашэньню была.* Ар. *У майго таты вялікі дастаты: дзьве курыцы дойныя, пятух на ацяленьню. Пятух на ацяленьню, кот на ажарабеньню.* Из песни.

на ўзносах—близко к родам. Нсл. 300. *На ўзносах будучы, ня годзіцца падыймаць цяжкое.* Нсл.

•**на..,** *прираст.,* употребляют при создавании глаголов; означает неполность действия в отношении не к целому предмету, но лишь к наружной части его: над... *Наломлеваць, наламіць, наломлевацца, наламіцца, накусіць, налўскавацца, налўснуцца, нашчэліць, нашчэрбіцца, нацяць... Наломлеваць, наламіць нож, касу.* Нсл. 311. *Наломлены нож.* Тм. *Асадка наломленая.* Тм. *Нож наломлюецца, наламіўся.* Тм. *Налускуюцца, налуснуліся начоўкі.* Нсл. 311. *Не нашчэлюй дошкі.* Нсл. 326. *Неасьцярожна цюкнуў і нашчэліў дошку.* Нсл. 326. *Купіў нашчэленае карыта.* Тм. *Зуб нашчэрблюецца.* Нсл. 326. *Гаршчок нашчэрбіўся.* Тм. *Нашчэрблены зуб баліць.* Нсл. 326. *Нашчэрбленая латка, міска цячэць.* Тм.

•**на,** *мн. ч.* **наце,** *частица.*—на бери, возьми, получай. Ар.; Нсл. 298. *На ізьеж дульку.* Ст. *Наце вам ваша.* Ст. *На табе, Божа, што імне ня гожа.* *Послов.* Віленшч.

•**на, цюцька, на!**—возглас, которым призывают собаку. Ар.

•**наабіраць,**—*см. под берці.*

•**наагул,** *нареч.*—вообще. Гсл.; Ксл. *А наагул як будзе?* Навікі Віц. (Ксл.).

•**наадмен,** *нареч.*—взамен (,вместо этого, С.). МГсл.

•**на адскоццы,** *в знач. наречия*—в некоторой отдаленности, отдельно подалее, Нсл. 313. на отшибе, в стороне других. *Панскі двор на адскоццы ад сяла.* Нсл. *На адскоццы жывець ад нас.* Тм.

•**наадварот,** *нареч.* **1.** наоборот. Ар.; Шсл.; МГсл. *Наадварот надзеў сівому каню вопраць.* Ст.

2. обратно, взаимно. Нсл. 313. *Дай яму кулака наадварот.* Нсл.

•**наапошку,** *нареч.*—наконец.
•**набохацца,**—*см. под бохаць.*
•**набожнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —полотенце на иконы, вышитое полотенце, которое вешают на икону. Ксл.; Гсл.; Смл. (Даль 388). *Павесь новы набожнік на абраз.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *См. набразьнік.*
•**набожны**-*ная-нае*—набожный, религиозный. Гсл.; Нсл. 298. *Уставайце, набожныя людзі!* Кіт. 119а7. *Набожны, як Жыд прыдарожны. Поговор.* Гсл.
•**набой**-*ою, предл. и зват,-ою, м.*—заряд в огнестрельном оружии. Ар.; МГсл.; Ксл.; Шсл. *Цэлы набой усадзіў у зайца.* Ст. *Ня ўмее лучаць, а толькі набой псуець.* Канавалава Куз. (Ксл.).
•**набойка**-*кі, дат., предл. набойцы, ж.* **1.** доска с рельефным или металлическим узором в набивном производстве. Ксл. *Шмат набойкаў было з рознымі рысункамі.* Гарадок (Ксл.).
2. полотно с белым узором по цветному полю, Ксл. набивной красками холст. Нсл. 298. *Набойкі купіць.* Нсл. *У набойцы ходзіць.* Тм. *Купілі набойкі на кашулю.* Астроўна Віц. (Ксл.).
•**набок,** *нареч.*—в сторону, на сторону. Ар.; Ксл. *Набок грыбок — баравік едзе. Послов.,* Лужасна Куз. (Ксл.).
•**набадзяцца,**—*см. под бадзяцца.*
•**набазі́к-аць**-*ацца,—см. под базікаць.*
•**наба́кір,** *нареч.*—набекрень. Гсл.
•**набале́лы**-*лая-лае*—наболевший. Гсл.
•**набале́ць,**—*см. под балець.*
•**наб-а́віць**-*аўляць,—см. под бавіць.*
•**набгом,** *нареч.*—нагнув посуду, Ксл. чрез край, Растсл. нагибая сосуд. Нсл. 298. *Я вып'ю набгом.* Пустынкі Віц. (Ксл.).
набгом піць—пить прислонив голову к неподвижно стоящей посудине с водою, или припав к водовместилищу, НК.: Очерки, 917. пить через край, ТМ., Но. 415. пить, нагибая сосуд. Нсл. 298. *Пі набгом ізь вядра.* Нсл.
•**набе́г-аць**-*ацца,—см. под бегаць.*
•**набе́гчы,**—*см. под бегаць.*
•**набедаве́цца,**—*см. под бедаваць.*
•**набяг-а́ньне**-*аць,—см. под бегаць.*
•**набяёдаваць,**—*см. под бяёдаваць.*
•**набярэма,** *нареч.*—в охапку. Гсл. *Схапіў хатыль набярэма й панёс.* Гсл.
•**набіліндра́сіць,**—*см. под біліндрасіць.*
набіліца-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—батан, рамка в ткацком станке, куда вставляется *"борда".* Ксл. *Без набіліцы красён ня вытчаш.* Абрэзкава Сян. (Ксл.).
•**набі́ліцы (на́біліцы,** Міх.)-*цаў — набіліца.* Шсл. *Зрабіў новенькія набіліцы ў кросны.* Крамяні Пух. (Шсл.).
•**на́білка**-*кі, дат., предл. на̀білцы, ж. — набіліца.* Вярбягі Сір. (Ксл.).
•**на́білкі (набі́лкі,** Шсл.)-*лак (-лкаў)* —приспособление в ткацком станке, с помощью которого держится и двигается бёдро, Гсл. — *набіліца.* Шсл. *Вузкія набілкі: берда ня лезе.* Ст.
•**на́більніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж. — набіліца.* Ар.
•**набі́льніцы**-*цаў — набіліца.* Шсл. *Паськяпаліся набільніцы, ткучы кросны.* Войтугава Сьміл. (Шсл.).
•**набіра́ць,**—*см. под берці.*
•**набіра́цца,**—*см. под брацца.*
•**набі́рка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—корзина для сбора ягод, грибов. Ксл. *Набірка чуць ня поўная ягадаў.* Максімава Куз. (Ксл.).
•**набі́ць,**—*см. под біць.*
•**набіва́нка**-*нкі-нцы, ж.*—материя, холст с набивными узорами, Гсл. полотно с белыми узорами по цветному полю. Ксл. *Будзем шыць із набіванкі.* Ісачкова Аз. (Ксл.).
•**набів-а́ньне**-*аны-аць,—см. под біць.*
•**набіва́цца,**—*см. под біцца.*
•**набі́ўка**-*кі, дат., предл. набіўцы, ж.*—раствор при набиванию узоров в набивном производстве. Ксл. *Ці шмат было цяпер у вас набіўкі?* Ксл.
•**набі́ць,**—*см. под біць.*
•**набі́цца,**—*см. под біцца.*
•**на благі бок**—наизнанку. Ар. *Узлажыў кашулю на благі бок.* Ар.
•**набліж-а́цца**-*ыцца,—см. под бліжыцца.*
•**наблы́шыць,**—*см. под блышыць.*
•**наблы́шаць,**—*см. под блышаць.*
•**наброіць,**—*см. под броіць.*
•**набрах-а́ны**-*аць,—см. под брахаць.*
•**набраха́цца,**—*см. под брахацца.*
•**набра́зьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —полтенце, которое вешают на иконы. Ксл. *Надабе зьняць із абразоў набразьнікі.* Баравыя Куз. (Ксл.).
•**набрак-а́ць**-*лы-ці,—см. под бракці.*
•**набра́клы**-*лая-лае,* **1.** опухлый.
2. набухший. Шсл.; Гсл. *Набраклыя дровы, дык не гараць.* Ст. *Набраклы дуб цяжкі.* Ст. *Баяцца змачыць набраклае жыцьцявым сокам гадблё.* ЗСД 34. *У лесе пахла цёплым дыханьням пышна набраклых пупушак.* ЗСД 282. *Занямелі ў садзе вогкасьцю набраклыя кусты.* Крушына: Лебедзь, 25.
3. пропитанный влажностью.
•**набра́ць,**—*см. под берці.*
•**набра́цца,**—*см. под брацца.*
•**набрачок**-*чка, предл. и зват. набра̀чку* —рассвет. Ксл. *Набрачок заняўся, як яна пабегла.* Смалякі Гар. (Ксл.).
•**набрэхі**-*хаў, единств. ч. нет.*—клевета, сплетня (, наговор, С.) Нсл. 299. *Ляпей было б, калі б ты набрэхаў людзкіх ня слухаў.* Нсл.
•**набрэшнік**-*іка, предл.-ку, зват.-ча, м.*—род охотничьей собаки. *За набрэшніка зьвярынага — тры рублі грошай.* Стт. 473.
•**набру́клы**-*лая-лае,* **1.** опухлый. *Набруклыя шчокі.* Нсл.
2. пропитанный влажностью. Нсл. 299. *Набруклую сьвітку паклаў на печ.* Нсл. 36. *См. браклы, набраклы.*

•**набру́кнуць, набру́кці**-*ну-неш-не,* **1.** опухнуть. *Ср. набруклы.*
2. намокнуть, пропитаться влажностью. Нсл. 299. *Сьвітка ад дажджу набрукла.* Нсл. *См. набракці 2.*
•**набру́кці,**—*см. под брукці.*
•**набру́лець,**—*см. под брулець.*
•**набры́даць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, соверш.*—сильно надоесть. Шсл. *Ну й набрыдаў жа ты імне, чалавеча!* Ст.
•**набры́ндацца,**—*см. под брындацца.*
•**набрыня́ць,**—*см. под брыняць.*
•**набубні́ць,**—*см. под бубніць.*
•**набухторыць,**—*см. под бухторыць.*
•**набузя́ніць,**—*см. под бузяніць.*
•**набу́р-аны**-*ыць,—см. под бурыць.*
•**набурбол-ены**-*іць,—см. под бурболіць.*
•**набурбол-іўшыся**-*іцца,—см. под бурболіцца.*
•**набурмістрава́цца,**—*см. под бурмістраваць.*
•**набуўды́рыць,**—*см. под буўдырыць.*
•**набы́цца,**—*см. под быць.*
•**нагонка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** пригонка. Нсл. 302. *Нагонка вялікая коней на торгу.* Нсл.
2. строгий выговор (, нагоняй, **С.**) Нсл. 302. *Пан нам за гэта ладную даў нагонку.*
•**нагоцацца,**—*см. под гоцаць.*
•**нага́**, *нагі, назѐ; мн. ч. ногі, ног, ж.*—нога. Ар.
на ногі паўстаць—стать самостоятельным. *Пан Бог учыніў вам на пажытак, штоб управілі тых сірот, покі яны на ногі паўстануць.* Кіт. 1063.
з ног ссадзіць—сделать большой материальный ущерб, Варсл. свалить с ног.
Уменьш. **ножка**-*жкі-жцы. Ласкат.* **ножанька**-*кі-цы. Боты й чаравікі на ножанькі.* НК: Пасобнікі 93.
нага за нагу́ [ісьці], *в знач. нареч.*—идти очень медленно, как бы едва передвигая ноги. Ар. *Конь ідзець нага за нагу.* Ар. *Ідзець як няжывы: нага за нагу.* Вышынскі: Хата пад ліпою.
•**нагаблява́ць,**—*см. под габляваць.*
•**нагатацца,**—*см. под гагатацца.*
•**нага́д-аваць**-*а̀ць,—см. под гадаць.*
•**нагадз-і́ла**, *нагаджа̀е,—см. под гадзіць.*
•**нагадзі́цца,**—*см. под гадзіцца.*
•**на́галас,** *нареч.*—вслух, Виленщ.
•**нагаласі́цца,**—*см. под галасіць.*
•**нагалаву́,** *в знач. нареч.* **1.** всех до одного, поголовно. Нсл. *Нагалаву выгналі на згон.* Нсл. *Нагалаву ўсіх выразалі.* Нсл.
2. наголо, Нсл. 302. совсем, совершенно. *Нагалаву абакралі.* Нсл. *Нагалаву ўсё пагарэла.* Нсл.
•**нагалі́**, *нареч.* Смл.—в обнаженном состоянии. Дсл. *Із шабляю нагалі.* Смл. *Ён між сабою клаў войструю меч нагалі.* Нсл. *Стаіць дзеўка нагалі.* Ельн. у. (Добр. Э.С.І, 493).
на галі́: зь мячом на галі́—с обнаженным мечом, Смоленщ. наголо.
•**нагалу́зав-аць**-*ацца,—см. под галузаваць.*
•**нагаман-і́ць**-*і́цца,—см. под гаманіць.*
•**нагамашы́ць,**—*см. под гамашыць.*
•**наг-аня́ць**-*на̀ць,—см. под гнаць.*
•**нагарода**-*ды-дзе, ж.*—награда (об ответном действии, чувствие и т.п. **С.**) Нсл. 302. *Дам добрую нагароду, толькі пасабі.* Нсл. *Благая нагарода за маё гарбееньне.* Нсл. 118 (*под гарбееньне*).
•**нагарадзі́ць І**-*джу̀, нагародзіш-дзе, соверш. каму*—вознаградить. *Дзякуй, нагарадзіў мяне за маю паслугу, ласку.* Нсл. 302. *Бог табе нагародзе.* Тм. *Несоверш.* **нагараджа́ць,** -*а̀ю-а̀еш-а̀е*—вознаграждать. *Ён заўсёды добра нагараджае.* Нсл. *Ср. нагараджэньне.*
•**нагара-дзі́ць ІІ**-*джа̀ць,—см. под гарадзіць.*
•**нагараджэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—вознаграждение. Нсл. 303. *Ніякага нагараджэньня няму ад яго.* Нсл.
•**нагара́ць,** *несоверш. к нагарэць 1, 2. Соверш.* **нагарэць, 1.** получиться от сгорания (о углях, золе). Ар. *Нагарэла ладне попелу.* Ар.
2. израсходоваться в каком-л. количестве (об электрической энергии). *Электрычнасьці нагарэла на пяць рублёў.*
•**нагарэ** (МГсл.), **нагары́**—вверху. МГсл.на-
•**нагарэз-аваць**-*зьнічаць,—см. под гарэзаваць.*
•**нагарэлы**-*лая-лае*—получившийся от сгорания чего-л. (о золе, углях).
•**нагарну́ць,**—*см. под гортаць.*
•**нагарну́цца,**—*см. под гарнуцца.*
•**нагаспадарава́ць,**—*см. под гаспадараваць.*
•**нагаспада́рыць,**—*см. под гаспадарыць.*
•**нагаспады́ніць,**—*см. под гаспадыніць.*
•**нагаспады́нічаць,**—*см. под гаспадынічаць.*
•**нагасьцява́цца,**—*см. под гасьцяваць.*
•**нагатава́ць І,**—*см. под гатаваць.*
•**нагатава́ць ІІ**-*ту̀ю-ту̀еш-ту̀е; повел. ту̀й-ту̀йма, несоверш.*—ходить нагишом, в рубищах. Нсл. 303. *Ня так ходзіш, як людзі, а нагатуеш.* Нсл.
•**нагатава́цца,**—*см. под гатавацца.*
•**нагаві́цы**-*цаў, единств. ч. нет.*—штаны (брюки, **С.**) Купіск Н.; Ксл., штаны, панталоны, Гсл. нижние или верхние штаны. Полесье 113. *Хлапец надзеў нагавіцы.* Сьлідзец Чаш. (Ксл.). *Тав. Хрушчоў яшчэ не сказаў свайго апошняга слова што да шырыні нагавіцаў.* "Бацькаўшчына", Но. 40(426).
•**нагбом: піць нагбом**—пить из посудины, которую необходимо наклонить, и в сем случае имеется в виду посудина больше питейной — ведро, кадка, горшок, кринка и проч., НК.: Очерки, 917. пить из наклоненной посудины, Гсл. — *набгом.* Нсл. 302. *Гукі піў нагбом.* Дуб.
•**нагб-а́ньне**-*аны-а̀ць,—см. под гбаць.*
•**нагба́цца,**—*см. под гбацца.*

•**нагдон, нагдовень, нагдовіньня, нагдовічы,** *нареч.*—на днях, намедни. *Нагдоні я была тамацькі.* Баркова Куз. (Ксл.). *Нагдовень быў у мяне сват.* Шавяно Куз. (Ксл.). *Нагдовіньня я быў у месьце.* Луб'ева Аз. (Ксл.). *Нагдовічы я была ў царкве.* Берашова Сян. (Ксл.).

•**нагда́сь,** *нареч.*—намедни. Нсл. 302; Пск.; Тверск. (Даль). *Нагдась быў у нас.* Нсл. *Уменьш.* **нагдасенька, нагдасечка.** Пск.; Тверск. (Даль).

•**нагда́шні**-*няя-няе*—бывший намедни, Гсл. намеднишний. Пск. (Даль); Нсл. *Нагдашнія госьці.* Нсл. 302.

•**нагінаць,**—*см. под гнуць.*

•**наг-іна́цца**-*нуцца,—см. под гнуцца.*

•**наглаба́стаць,**—*см. под глабастаць.*

•**нагля́баць,**—*см. под глабаць.*

•**нагля́бацца,**—*см. под глабацца.*

•**наглама-зьдзіць**-*жджаць,—см. под гламазьдзіць.*

•**нагле́дзіць,**—*см. под глядзець.*

•**нагле́дзіцца,**—*см. под глядзецца.*

•**нагля́д**-*яду, предл. и зват.-ядзе, м.*—надзор, Ар. надсмотр. Гсл.

•**нагля́дам,** *нареч.* **1.** следом. Гсл. *Цягнуўся й я наглядам за вамі.* Гсл.

2. по чьему-л. примеру. Гсл.

3. наглядевшись, присмотревшись. Гсл. *З за пляча выўчыўся пісаць, наглядам няўся.* Гсл.

•**нагляда́ць,**—*см. под глядзець.*

•**нагля́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—надзиратель.

•**нагля́дніца**-*цы-цы, ж.*—надзирательница.

•**на́гліца**-*цы, общ.*—нахал (нахалка, наглец, С.) Шсл. *Вось дзе нагліца: і сораму яму няма!* Ст.

•**на́гліцаю,** *нареч.*—нахально (нагло, С.) Шсл. *Вось на̀гліцаю так і лезе да яго біцца!* Ст.

•**наглузда́ць,**—*см. под глуздаць.*

•**наглузьдзі́ць,**—*см. под глузьдзіць.*

•**наглумі́ць,**—*см. под глуміць.*

•**наглы́кацца,**—*см. под глыкацца.*

•**наглыта́цца,**—*см. под глытаць.*

•**нагму́рыць,**—*см. под гмурыць.*

•**нагму́рыцца,**—*см. под гмурыцца.*

•**нагно-ены**-*еваць, нагнаіць,—см. под гнаіць.*

•**нагнёт**-*ёту, предл. и зват.-ёце, м.* **1.** давление. Гсл.

2. ссадина, воспаление от трения (у лошади от тесного хомута). Гсл.

•**нагнюсіць,**—*см. под гнюсіць.*

награ́біць,—*см. под грабіць II.*

•**нагрэбсьціся,**—*см. под грэбсьціся.*

•**награкая́цца,**—*см. под гракаць.*

•**нагр-ава́ць**-*эць,—см. под грэць.*

•**награ́ць,**—*см. под граць.*

•**награ́цца,**—*см. под грацца.*

•**нагру́дак**-*дка, предл. и зват.-дку, м.*—нагрудник, теплая покрышка на грудь (или для защиты одежды при еде, работе, С.). Вост. (Даль).

•**нагрудка**-*дкі-дцы, ж. — нагрудак.* Вост. (Даль).

•**нагру́каць,**—*см. под грукаць.*

•**нагру́кацца,**—*см. под грукацца.*

•**нагры-за́ць**-*зьці,—см. под грызьці.*

•**нагры́мнуць,** *нагры̀мн-ула-уць,—см. под грымець.*

•**нагуга́ць,**—*см. под гугаць.*

•**нагу́кам,** *нареч.*—по зову. Нсл. 303. *Самі ня ўздумалі прысьці, а нагукам.* Нсл.

•**нагу́к-аны**-*аць,—см. под гу̀каць.*

•**нагу́к-аваць**-*а̀ць,—см. под гука̀ць.*

•**нагу́кацца,**—*см. под гу̀кацца.*

•**нагу́ла**-*лы, общ.*—гуляка, лентяй. Нсл. 303. *Далі работніка нагулу.* Нсл. *Ніколі вам душы не прадам, не нагула я, ня злодзей.* Дуб. *Ср. гула̀.*

на гулянках зрабіць—на досуге. Смл.

•**нагу́тарыцца,**—*см. под гутарыць.*

•**нах, нах, нах,** *междомет.*—охотничье направление собак на звериный след, созыв их. НК.: Под. пос., 117.

•**наход**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** сборище, НК: Очерки, 496. стечение, скопление (людей). Гсл.

2. стечение, нахождение со стороны. Нсл. 324. *Вялікі наход народу.* Нсл.

3. нашествие. МГсл.

•**находлы**-*лая-лае*—пришедший со стороны. *Находлыя людзі.* НК.: Пасоб. 102.

•**находны**-*ная-нае,* **1.** найденный. Нсл. 324. *Находны нож.* Нсл.

2. из других мест пришедший, прибылый(вновь прибывший, С.) Нсл. 324. *Гэта ня туташнія людзі, а находныя.* Нсл. *Находныя пшчолы.* Тм.

•**находзіць,**—*см. под ісьці.*

•**наха́ба**-*бы-бе, ж.* **1.** напасть, неприятность, Гсл. беда, забота, неприятный случай; обременительное поручение или работа. Кур. (Даль).

2. наглость, нахальство. Гсл.

3. *общ.*—нахал, навязчивый человек. Кур., Вор.(Даль). *Дзякуй! Ты імне нахабу прыстарэўся.* Нсл. 512 (*под прыстарэцца*).

•**нахапа́ць,**—*см. под хапаць.*

•**нахап-а́цца**-*іцца,—см. под хапацца.*

•**нахапі́ць,**—*см. под хапаць, хапіць.*

•**нахарошшы,**—*см. под харошы.*

•**нахава́ць,**—*см. под хаваць.*

•**нахава́цца,**—*см. под хавацца.*

•**нахін-а́ць**-*уць,—см. под хінуць.*

•**нахін-а́цца**-*уцца,—см. под хінуцца.*

•**на́хлашч,** *нареч.*—настежь. Шсл. *Нашто дзьверы рашчыніў нахлашч?* Ст. *См. напіта.*

•**нахліп-аць**-*аццa,—см. под хліпаць.*

•**нахма́рыць,**—*см. под хмарыць.*

•**нахма́рыцца,**—*см. под хмарыцца.*

•**нахмурэла,** *безлич.,—см. под хмурэць.*

•**нахмурэць,**—*см. под хмурэць.*

•**нахмы́рыцца,**—*см. под хмырыцца.*

•**нахрáп**-*пу, предл. и зват.*-*пе, м.*—насилие. НК.: Старцы, 37.

•**нахрáпам,** *нареч.*—насильно. НК.: Старцы, 79.

•**нахрáпнік**-*іка, предл.*-*іку, м.*—недоуздок?. *Але ткі забрытаў, сьціснуў ёй храпы нахрапнікам і прывязаў за повад да разложыстае вярбы.* Гарэцкі: Песьні, 59.

•**нахрáтам,** *нареч.*—насильно. НК.: Старцы, 37.

•**нахратны,** *прилаг. к нахраць.*, НК.: Старцы, 37. насильственный.

•**нахрáць**-*ці, ж.* **1.** насилие. НК.: Старцы, 37. Случалось, что находили их (*"старцоў"*) умершими от *"мыхраці"*: замерзшими на пути во время мятели, утонувшими, завязшими в болотной трясине, зашиблеными буреломом, наконец, опившимися водкой. НК.: Старцы, 100. *У нахраці загублёны.* НК.: Старцы, 81.
2. тот, кто подвергает другого насилию, кто поступает против чести и житейских условий. НК.: Старцы, 46. *Каб і гад зыдавіўся, каб і нàхрыць утапіўся.* НК.: Старцы. 82.

•**нáхрыст,** *нареч.*—наголо, нараспашку, говоря о груди. Нсл. *Нахрыст расьцягнуўся.* Нсл.

•**нахвастáць,**—*см. под хвастаць.*

•**нахуравáць,**—*см. под хураваць.*

•**над,** *предлог с винит, и творительным падежом.*
1. с винит. **а)** для означения превосходной степени. Шсл. *Над усіх вас Я(Бог) міласернейшы.* Кіт. 95а13. *Над пятнічны дзень і над эрэфэ дзень, над тыя дні (ням)аш (лепшага).* Тм. 33а10. *Над Тадэвушавага няма каня ў сяле: вось добры конь!* Ст. *Над яго няма ў сяле лепшага.* Ст. *Над яго работу лепшай ня знойдзеш.* Валькі Сур. (Ксл.). *Ай нету, нету (лепшага) купаліша, як над нашага Міколу.* Нсл. 260. *Над валацугу большай няма ім раскошы.* ЧЧ (Б. Студіс, II-I, 1969, стр. 69). *Няма горшага ката над роднага брата. Послов.* Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Гатоўшага над яго нікога няма.* Нсл. 120 (*под гатоўшы*). *Пакланіся галавою да зямлі, паказуючы большыя над воных(тых, што славілі Хрыста. як уяжджаў да Ерузаліму на сьвята Пасхі) к Хрысту Збавіцелю міласьць і пакору.* Малітвы 1695 г.(Божым Шляхам, Но. 6-123, 1970 г, стр. 6).
б)—свыше, Нсл. 306. сверх. Гсл. *Бог вялікі, Бог вялікі ў вялікасьці, над яго нікога нямаш.* Кіт. 89а14. *Над Бога няма нікога.* Нсл. *Не верадзіся, бяручы над сілу.* Нсл. 48 (*под верадзіцца*).
над меру, *в знач. нареч.*—чересчур, чрезвычайно. *Над меру даўгі, цяжкі, высокі.* Нсл. *Над меру б'еш хлапца.* Нсл.
над усё, *в знач. нареч.*—более всего. Нсл. 306. *Над усё любіць малако.* Нсл.
в) означает направление к берегу чего-л.: близко к. Нсл. *Пашоў над мора ад тых людзей.* Кіт. 78б13. *Над'ехаў над сяло.*
2. с творит. падежом, **а)** означает положение выше какого-л. предмета. Нсл. *Вунацькі над лесам ляціць.* Лужасна Куз. (Ксл.).
б) показует действие на ком, чем-л.: над. *Што гэта над табой дзеецца?* Кіт. 19а9. *Удзячнасьць Божая над нім.* Тм. 2а7. *Хто бы быў на кажную рэч міласердны, над сіротамі і над чэлядзьдзю нявольнаю і над вольнаю, Пан Бог такому міласердзе Свае ўчыніць.* Тм. 9б17. При повторении предмета создает соединения, указующие превосходную степень качества, означенного предметом. *Што гэта, дзеткі, за пракуда! Неба гарыць над чудам чуда.* Из рождеств. песни, Нсл. 524(*под пракуда*).
в) употребляют для означения лиц, предметов, понятий и под., относительно которых кто, что-л. занимает преобладающее положение. *Над Богам і царом нікога няма.* Нсл. 306. *Пан над паны... з каторым у нэмазе(араб. малітве) размову чыніш. Славен наш пан, славен над усімі панамі.* Нсл. 306. *То слова паважныя над вышшымі, вышшага Стварыцеля, Пана Бога.* Кіт. 5а8.

•**надоечні**-*няя*-*няе*—давешний. МГсл.

•**надоечы** (Гсл.; Доры; Шсл.) **надоісь, надойні, надойнічы, надойчы** (Ксл.)—на днях, давеча. Ксл. *Я надоечы навет слоўнік беларуска-маскоўскі купіў.* Дзьве Душы, 144. *Я надоечы быў тама.* Храпавічы Куз. (Ксл.). *А гэта ж надоечы я была ў вас.* Ст. *Надоісь я была ў Марылі.* Пожынкі Сян. (Ксл.). *Надойні яна паехала.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Надойнічы быў у суседа.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Надойчы я ў яе была.* Бешанковічы (Ксл.). *См. нагдон, надовесь, надовечы.*

•**надозаркі,** *нареч.*—напрямик. Ксл. *Я йшоў надозаркі аж да дому,* Санікі Беш. (Ксл.). *Забягай надозаркі.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *См. нацянбкі, напрасткі.*

•**надозірку,** *нареч.*—навиду. Ксл. *Каровы хадзілі надозірку.* Кайтанова Куз. (Ксл.).

•**надойчы.** *нареч.*—давеча. Сьпяг. *См. нагдон, надоечы, надовесь.*

•**надоргаць,**—*см. под доргаць.*

•**надосталі,** *нареч.*—наконец. Нсл. 305. *Цярпеў, пакуль надосталі заплакаў. См. наапошку, надосталь.*

•**надосталь,** *нареч.*—наконец. Нсл. 305. *Надосталь прызнаўся.* Нсл. *См. наапошку, надосталі.*

•**надовень, нагдовіньня, нагдовічы,**—*см. под нагдон.*

•**надовеселі,** *нареч.*—навеселе. Смоленщ. *Ён не п'яны, а надовеселі.* Нсл. 136 (*под довесель*).

•**надовесь,** *нареч.*—давеча, на днях. Нсл. 305. *Надовесь паехаў ад нас.* Гсл. *См. нагдон, надоечы...*

•**надовешні**-*няя*-*няе*—давешний. Нсл. 305. *Надовешні хлеб, госьць.* Нсл.

•**надабе,** *нареч.*—нужно, Дз.; Ксл.; Імсь. **надабі** (*областн. произношение*) цс. Холашава Красн. у., цс. Данькова Смол. у., Раст.; Смоленск 137., **надыбі** (област.) цс. Навасельле Вязм. у., Раст. *Міхновая паведзіла: ня ведаю, хто іх дзяржыць; есьлі табе надабе, ты сабе іх ішчы.* Суд. акт 1541 г.(Барысёнак, Адвакатура, 149). *Маем даваці колька будзець надабе.* Прывілей Вял. Князя Казімера. *Яму надабе лапці.* Каверзіна Меж. (Ксл.). *Надабе грошы, але няма.* Кавалі Сян. (Ксл.). *Надабе ехаць, аддаць.* Нсл. 305. *Табе акуляры ня надабе.* Леск. III, 303. *Надабе школу адчыніць.* Дзьве Душы 153. *Адкрышыла яго, як быць надабе.* Дсл. (*под адкрышыць*).

•**на́дабіць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.* —побуждать надобностью. Нсл. 305. *Што ты яго надабішісьці? Няхай скончa работу, тады пойдзе.* Нсл. *Соверш.* **пана́дабіць, 1.** побудить надобностью. Нсл. 305. *Панадабіў ты мяне ехаць; я й зьезьдзіў, кінуўшы ўсё, дый нічога не зрабіў.* Нсл.
2. потребовать. Нсл. 467. *Пан панадабіў цябе к сабе.* Нсл.

•**на́дабіцца**—быть нужным. *Табе й гэта надабіцца, панадабілася.* Нсл. 305. *Соверш.* **пана́дабіцца**—стать нужным. *См. надабіцца. Соверш.* **прына́дабіцца**—пригодитьс. *Кажны нёс, што меў на першае беларускае ігрышча: хто паясок з Магілеўшчыны, хто сьвітку зь Віцебшчыны — і гэта прынадабілася.* Наша Ніва, 1910 г. *Соверш.* **узна́дабіцца**—(спешно,С.) понадобиться, стать нужным. *Калі колечы й я табе ўзнадаблюся.* Нсл.

знадобіцца (Шсл.), **зна́дабіцца**-*блюся-бішся, соверш.*—понадобиться. Шсл. *Хай будзе свая каробка, мо' на што знадобіцца.* Ст. *Я табе ў вялікай прыгодзе знадаблюся.* Погар (Афанасьев, II, 1914, 196). *Я табе большы(бболей) не знадаблюся, пайду.* Юрсл. *Многократн.* **знадабля́цца**-*яюся-яешся*—быть при случае полезну (, нужну, С.), необходиму. Нсл. 214. *Удварэ ўсё знадабляецца; рэдчас і лыка знадабіцца.* Нсл. *Няхай паляжыць і грэбень, мала што часам знадабляецца пад рукі.* Юрсл.

•**нада́дзены,**—*см. под даць.*

•**надаіць,**—*см. под даіць.*

•**надаку́чыць,**—*см. под дакучаць.*

•**надало,** *безлич.,—см. под даваць, надаць.*

•**надалей,** *нареч.*—на будущее время, на дальнейшую пору. Гсл.

•**надалуба́ць,**—*см. под далубаць.*

•**надалу́жыць**-*жу-жыш-жа, соверш.* **1.** затратить зря время, Шсл. употребить времени более належащего. *Толькі зь ім час надалужыш.* Ст.
2. промедлить зря. *Рана ўстаў, але абуваючыся надалужыў.* Сьпягліца.
3. заменить одно другим, чтобы дольше продержаться, Шсл. наверстать, возместить, восполнить упущенное или недостающее. *Сена мала, давядзецца сечкаю надалужыць.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).

•**надарава́ць,**—*см. под даравaць.*

•**над-ава́ць**-*аць,—см. под даваць.*

•**надбой**-*ою, предл. и зват.-ою, м.*—возвышение цены против других. Нсл. 304. *Затым дарага заплаціў, што пайшло на надбой.* Нсл.

•**надб-іва́ць**-*іць,—см. под біць.*

•**на́дбіць**-*бю-біш-бе, несоверш., перех.*—побуждать, понуждать, как бы надобностью. Нсл. 304. *Нашто ты яго надбіш ехаць?* Нсл. *Я цябе ня надбіў гэта рабіць.* Нсл. *См. надабіць.*

•**надбліж-а́цца**-*ыцца,—см. под бліжыцца.*

•**надгарода**-*ды-дзе, ж.*—награда.

•**надгарадзіць**-*джу́-дзіш-дзе, соверш.* **1.** наградить.
2. вознаградить. *Нам крыўду стагодзьдзяў ліхіх надгародзе гарачым уздымам акрылены дух.* Л. Гэніюш (Н. песеньнік, стр. 10). *Несоверш.* **надгараджа́ць**-*дю-дзеш-дзе,* **1.** награждать.
2. вознаграждать.

•**надход**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—наступление (чего-л. С.) МГсл., приближение.

•**надхмарны**-*ная-нае*—подоблачный. Гсл.

•**наддольны**-*ная-нае*—находящийся у "долу" — низа. *Жаваранка будзіла прасьцяг наддольны.* С. Музыка 275.

наддатак-*тку, предл. и зват.-тку, м.* **1.** часть, полученная в дополнение к основной части, наделу. Ксл. *На маім наддатку нічога ня вырасла.* Лужасна Куз. (Ксл.).
2. приплата, прибавка; прибавление, нечто вроде премии. Гсл. *Купіў каня й калёсы, а гуньку ў наддатак далі.* Гсл.
3. надбавка. Нсл. 304. *Наддатку на тавар нябось ня даў, а другія купцы заўсёды даюць.* Нсл.

•**надзем'е**-*м'я, предл.-м'ю, ср.*—то, что над землей. (*Музыка*) *запаўняла ўсё: вуліцы, точышчы, надзем'е, хапаючы зоркі.* Корзюк. *Ср. прызем'е, уземле.*

•**на́дзвыш,** *нареч.*—выше обыкновенного, Нсл. 304. свыше, сверх. *На́дзвыш просіш за тавар.* Нсл.

•**надзвыча́йны,** -*ная-нае*—чрезвычайный, необыкновенный. Нсл. 304. *Надзвычайны холад, мароз.* Нсл. *Надзвычайную хоча цану.* Тм. *Нареч.* **надзвычайна**—чрезвычайно, необыкновенно. Нсл.; Гсл. *Надзвычайна дарожышся.* Нсл.

•**надказаны,**—*см. под казаць.*

•**надка́заваць,**—*см. под казаць.*

•**надказа́ць,**—*см. под казаць.*

•**над-ма́ць**-*ымаць,—см. под дмаць.*

•**над-ма́цца**-*дзімацца,—см. под дмацца.*

•**надме́нш-аны**-*ыць,—см. под меншыць.*

•**надме́ншыцца,**—*см. под меншыцца.*

•**надме́рны**-*ная-нае*—чрезмерный (избыточный, С.) Гсл. *Нареч.* **надме́рна**—чрезмерно, сверх меры, слишком.

•**надму́хаць,**—*см. под дмухаць.*

•**надроблены, надраб-іць**-*ляць,—см. под рабіць.*

●**надражáцца,**—*см. под разіцца.*
●**надрукавáць,**—*см. под друкаваць.*
●**надрыжэцца,**—*см. под дрыжэць.*
●**надсадзі́ць**-*джу́-дзіш-дзе, соверш., перех.* —повредить в результате посильного физического напряжения; надорвать. *Несоверш.* **надсáджаваць**—надрывать.
●**надсадзі́цца,** *-джу́ся-дзішся, несоверш.* —повредить себе внутренние органы в результатк чрезмерного напряжения сил; надорваться. *См. падарвацца. Несоверш.* **надсáджавацца,** *-джуюся-джуешся*—надрываться. Гсл. *См. падрывацца.*
●**надточ-аны-ы́ць,**—*см. под тачыць.*
●**нáдта,** *нареч.* **1.** очень, весьма. Шсл.; Гсл.; Ар.; НК.: Игры, 38. *Бяз іману* (*араб. веры*) *хоць бы надта ўчынкі добрыя чыніў, ласкі Божай ня будзе мець.* Кіт. 566б. *Надта трэба ад нявернасьці высьцерагацца, ад слова нявернага.* Кіт. 137а14. *Надта ёмкі.* Ст. *Надта ты разумны.* Ст.
2. чересчур, Гсл. чрезмерно, НК.: Игры, 38. сверх, излишне. Нсл. 322; Гсл. *Што надта, то й сьвіньні не ядуць. Послов.* Нсл.
●**надтач-áць-ы́ць,**—*см. под тачыць I.*
●**надворак**-*рку, предл. и зват.-рку, м.*—двор. *Зазеляneў на дажджу надворак.* Адамчык: Арж. колас. *См. панадворак. Мятлою падмяцць надворак.* Бялевіч.
●**надвор'е**-*р'я, предл.-р'ю, ср.* **1.** все то, что вне, наружи, на улице, в природе. *Прыйдзеце з надвор'я.* Кіт. 69б5.
2. погода, Войш.; Ксл.; Шсл. состояние погоды (атмосферы, С.). Гсл. *Такім надвор'ям і сабакі крыўдзіць ня можна.* Дудзіцкі ("Бацькаўшчына", Но. 45-46/431-432. *Надвор'е стала хмарыцца.* Гарэцкі: Песьні 82. *Яны вялі зважную гутарку, аб надвор'ю.* ЗСД 68. *У такое надвор'е ня бывае ў чалавека размаху ў далеч.* Тм. 98. *Надвор'е было шэрае, цьмянае.* Тм. 106. *Агляд надвор'я БССР за сьнежань 1929.* Наш Край, 1930, Но. 1, 71. *Халоднае надвор'е, проста бяда.* Ст. *Нешта няма цёплага надвор'я.* Ст. *Якое дрэннае надвор'е!* Іванова Куз. (Ксл.).
мокрае надвор'е—мокрая погода. МГсл. *Аж на душы надвор'е мокрае...* Крушына (Зьніч, 1952, Но. 18). *Надвор'е рабілася цішшае.* Тат.: Кво вадыс, 180
●**надворны**-*ная-нае,* **1.** находящийся на дворе, Гсл. состоящий на худшем корму (, не откармливаемый, Ар.) Ксл. *Надворным сьвіньням батаўя дай, а кормленым — мешава.* Лужасна Куз. (Ксл.).
2. находящийся на дворе, не гоняемый в поле (о свинях). Нсл. 304. *Надворную сьвіньню адгані ад карыта: яна не галодная, будучы ў дварэ. Нсл.*
3. наружный. Гсл.
●**нáд вечар,** *нареч.*—под вечер. Гсл.
●**надвязаць,**—*см. под вязаць.*
●**надву́зіць,** *надву́жаны,—см. под вузіць. Ср. падтачыць, падвязаць.*
●**надвы́ш,** *предлог*—более, выше. Нсл. 304. *Надвыш таго, што казаў, ня дам.* Нсл.
●**надуду́рыць**-*ру-рыш-ра, соверш., перех.* **1.** надуть. Нсл. 306. *Надудурыць кішаню.* Нсл.
2. надуть губы. Нсл. 306. *Грыбы сваe надудурыў.* Нсл. *Прич.* **надуду́раны**—надутый. Нсл. 306. *Хусьце надудуранае.* Нсл.
●**надуду́рыцца**-*руся-рышся,* **1.** отдуться. Нсл. 306. *Кішаня твая нешта надудурылася, трэба абшчупаць.* Нсл.
2. надуваться от гнева. Нсл. 306. *Чаго ты сядзіш надудурыўшыся?* Нсл.
●**наду́крыць,**—*см. под дукрыць.*
●**над-у́мацца**-*умля́цца,—см. под думацца.*
●**надурэцца,**—*см. под дурэць.*
●**надуры́ць,**—*см. под дурыць.*
●**надужывáць**-*дю-деш-де, несоверш.*—пользоваться неумеренно, излишествовать, Гсл. излишествовать, Гсл. злоупотреблять. *Соверш.* **надужы́ць**-*жыву́-ве̂ш-ве̂ць-ве̂м-віце̂-ву́ць. Отгл. имя сущ.* **надужыцьцеця,** *предл.-цю, ср.*—злоупотребление в пользовании, излишество, неумеренность.. Гсл.
●**надыход**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** приближение. Гсл.
2. приход к стати. Гсл.
●**надыходзіць,**—*см. под хадзіць.*
●**надыйсьці,**—*см. под хадзіць.*
●**надымáцца,**—*см. под дмацца.*
●**надымі́ць,**—*см. под дыміць.*
●**нады́сь,** *нареч.*—давеча, Раст.: Северск. 77; Сакуны 92. на днях. Нсл. 306. *Я бачыла свайго дамавіка, куманькі, надысь.* Дсл. 178.
●**наéхаць,**—*см. под ехаць.*
●**наéд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—сытная еда, сытость, Гсл. сытность. *Уменьш.* **наедак**-*дку, м.* **1.** сытная еда, сытость, Гсл. сытность. *Ад яблыкаў і гуркоў наедку няма.* Гсл.
2. питательные съестные припасы. Буда Вял. *Бульба — не наедак, сала — во гэта наедак.* Буда Вял.
3. съестные припасы, провизия. Буда Вял. *Гэта бульба на наедак, а гэна на садзьбу.* Буда Вял. *См. емя.*
●**наедка**-*дкі-дцы, ж. — наед, наедак. Хунты тры масла: "Якая зь яго наедка; баржджэй трэба прадаць ды хлеба купіць."* Северщ. (Косіч 256).
●**наéдны**-*ная-нае*—сытный (обед и т.п) Гсл., питательный, насыщающий. *Ня кажная страва бывае наедная.* Гсл. *Нареч.* **наéдна**—сытно, питательно. Гсл.
●**наезд**-*зду, предл. и зват.-зьдзе, м.* **1.** нападение, вторжение, Гсл. набег.
2. приезд на некоторое время. Гсл. *У той наезд ён быў тры дні.* Гсл.
3. приезд кого-л. в каком (обычно большом) количестве.
●**наéжаны: з наежанымі валасамі**—с взъерошенными волосами, МГсл. с волосами подобно ёжу.
●**наéмца**-*цы-цы, общ.*—наниматель-льница.

•нае́сьціся,—*см. под есьціся.*
•наёрзаць,—*см. под ёрзаць.*
•наязычнічаць,—*см. под язычнічаць.*
•ная́карыць,—*см. под якарыць.*
•наякатáцца,—*см. под якатаць.*
•ная́ліць,—*см. под яліць.*
•наялі́ць,—*см. под еліць.*
•ная́ліцца,—*см. под яліцца.*
•ная́шчарыць,—*см. под яшчарыць.*
•надзоб-аць-*аццa,—см. под дзобаць.*
•надзогацца,—*см. под дзогацца.*
•надзе́я-*эі, дат., предл.-эі, ж.*—надежда. МГсл.; Гсл.; Ар.; Растсл.; Шсл.; Пятніцкая Беш. (Ксл.); Нсл. 305. *Маю надзею на Бога.* Нсл. *Благая на цябе, браце, надзея!* Ст.
•надзе́жнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —широкое квадратное полотнище для покрытья *"дзяжы"*(квашни). Шсл.; Ксл. *Куды надзежнік схапілі — лдежку надабе пакрыць.* Кабішча Куз (Ксл.). *Дзяжа накрыта надзежнікам.* Ст. *Надзежнік зрабіла із суровага палатна.* Ст. (*под суровы*).
•надзе́іць-*эю-эіш-ее; повел.-эй-эйма, несоверш.* *каго*—обнадеживать. МГсл. *Соверш.* **абнадзе́іць**-*эю-эіш-ее; повел.-эй-эйма*—обнадежить. Нсл. 350. *Прич.* **абнадзе́ены** —обнадеженный. Нсл. *Абнадзееньі тваім словам, я прыехаў да цябе а ты зманіў.* Нсл.
•надзе́йка-*йкі-йцы, ж.*—червь дождевик, служащий удильной приманкой. НК," Очерки, 605
•надзе́рці,—*см. под дзерці.*
•надзе́ць,—*см. под адзяваць.*
•надзёў-баваць-*баць,—см. под дзёўбаць.*
•надзёўбацца,—*см. под дзёўбацца.*
•надзякаваць,—*см. под дзякаваць.*
•надзявáнік-*ка, предл.-ку, зват. надзяваніча, м.*—начиненная тем или другим снадобьем кишка, НК.: Очерки, 50. кишка, требуха с начинкой. Ксл. *Надзяванік гэты дужа смачны.* Высачаны (Ксл.).
•надзяв-áны-*аць,—см. под адзяваць.*
•надзяўбáць,—*см. под дзёўбаць.*
•надзім-áны-*аць,—см. под дзьмуць.*
•надзімáцца,—*см. под дзьмуцца.*
•надзіркавáць,—*см. под дзіркаваць.*
•надзівосьнічаць,—*см. под дзівосьнічаць.*
•надзі́ва, *в знач. нареч.*—удивительно, на удивление. Нсл. 304. *Надзіва харошы.* Нсл.
•надзівавáцца,—*см. под дзівавацца.*
•надзівáчыць,—*см. под дзівачыць.*
•надзівáчыцца,—*см. под дзівачыцца.*
•надзіві́ць,—*см. под дзівіць.*
•надзіві́цца,—*см. под дзівіцца.*
•надзі́ўны-*ная-нае*—удивительный. Нсл. 304. *Надзіўны ты чалавек, таго просіш, чаго ня можна даць.* Нсл.
•нáдзіць-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.* —манить (привлекать, прельщать, С.) МГсл.; Ар.; Нсл. 305., манить, привлекать, Гсл. привлекать. Шсл. *Што цябе туды надзіць?* Нсл. *Што цябе надзіць ік ёй?* Нсл. *Надзіць яна яго дужа.* Лужасна Куз. (Ксл.). *І што яго надзіць хадзіць к ёй гуляць?* Ст. *Часта надзіць падарожных да сябе магутны помнік.* Крушына: Лебедзь, 58. *Сьнежным надзячы начлегам, пасыпае сном і сьнегам.* Купала. *Соверш.* **прынáдзіць** —приманить, привлечь (, прельстить, Ар.) Нсл. 305; Раст.: Северск 149., привлечь. Шсл. *Нашто ты яго к сабе прынадзіш, прынадзіла?* Нсл. *Прынадзіў Хвадзей да сябе сабаку — і дамоў ня хоча ісьці.* Ст. *Дзеўка прынадзіла да сябе дзяцюка добрага.* Нсл. *Прич.* **прынаджаны, 1.** приученный к частому посещению какою-л. приманкою. Нсл. 506. *Прынаджанае зьвяр'ё.* Нсл. *Мужыкі прынаджаны хадзіць у карчму.* Нсл.
2. снаряженный к ловле (посредством приманки, С.) Нсл. 506. *Пасадка прынаджаная.* Нсл. *Соверш.* **аднадзіць**—отучить повадки. Шсл. *Ледзь аднадзілі карову лазіць у гарод.* Ст. *Соверш.* **унáдзіць** —приманить, подавая надежду, приучить. Нсл. 62. *Дзеўка ўнадзіла дзяцюка к сабе.* Нсл.
•нáдзіцца-*джуся-дзішся. несоверш.*—увлекаться, как бы притягиваться, прельщаться, Гсл. увлекаться надеждою (*"прынадаю"*, С.) Нсл. 305. *Дужа надзіцца на гэту дзяўчыну.* Гсл. *Дарма надзішся; не па табе гэта княгіня.* Нсл. *Чаго ты сюды надзішся?* Тм. *Соверш.* **прынадзіцца**—завлечься чем-л., Нсл. 506. привлечься, приручиться, Шсл. повадиться. *Хлапец прынадзіўся бываць у нас.* Нсл. *Нейчая авечка прынадзілася к нам і заўсёды начуе ў нас.* Ст. *См. унадзіцца. Соверш.* **унадзіцца**—повадиться. Гсл.; Ар.; Ксл.; Растсл.; Шсл.; Н.(Афанасьев: Сказки I, 1913, 209). *Унадзіўся ліс красьці куры.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Бяда, калі барцявік унадзіцца.* Нсл. 31 (*под барцявік*).
прыўнадзіцца, *соверш.*—приохотиться, навыкнуть. Нсл. 497. *Дзеці прыўнадзіліся бегаць у гарох.* Нсл. *Прич. прошл. вр.* **прыўнадзіўшыся.** *Несоверш.* **прыўнáджавацца,** *-джуюся-джуешся*—приохочиваься, навыкать. Нсл. 497. *Дарма ты прыўнаджуешся хадзіць сюды; табе тут няма чаго спадзявацца.* Нсл.
•надзьм-ýхаць-*ухаць,—см. под дзьмуць, дзьмухаць.*
•надзьмýць,—*см. под дзьмуць, дзьмухаць.*
•надзьмýцца,—*см. под дзьмуцца.*
•надзы́гаць,—*см. под дзыгаць.*
•наджгáць,—*см. под джгаць.*
•наджгáцца,—*см. под джгацца.*
•наджы́гаць,—*см. под джыгаць.*
•назола-*лы, общ.* **1.** надоедала (, навязчивый, надоедливый человек, С.). Нсл. 307, надоедливый. Шсл. *Ад назолы гэтага ніяк не адчэпішся.* Нсл. *Такая назола: цэлую раніцу дурыць імне галаву, — адчапіся!* Ст.

2. докука (надоедливость, С.), печаль. Нсл. 307. *Драбныя дзеткі бяз маткі горшай няма назолы.* Нсл.

●**назольны**-*ная-нае*—докучливый (надоедливый, С.), назойливый. Нсл. 308. *Адкасьніся ты з назольнаю сваею просьбаю.* Нсл. *Нареч.* **назольна**—назойливо. МГсл.

●**назоў**-*зову, предл. и зват.—зове, мн. ч. назовы, м.* **1.** название. МГсл.; Гсл.; Імсь.; Нсл. 307; Ксл.; Тарашкевіч: Граматыка, 1929, II, 12. *Скажы яму вось кажны назоў — прыстаў, як смала.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Ці табе назову ніякага няма?* Нсл. *Кажнаму ёсьць свой назоў.* Нсл.

2. назыв, приглашение меогих. Нсл. 307. *Назоў гасьцей, суседзяў.* Нсл.

●**назоўны [склон],** *неол.*—именительный (падеж). МГсл.; Тарашкевіч.

●**на за́хадзе,** *нареч.*—на закате. Гсл.

●**наза́д,** *нареч.*—вспять. МГсл.; Ар. (*Да неба*) *іх ня прыймуць, назад вернуць.* Кіт. 5461.

●**наза́дках,** *нареч.*—назади, Нсл. 307. позади, сзади. *Назадках застаўся.* Нсл.

●**наза́дкі,** *нареч.*—назад, обратно. Нсл. 307. *Назадкі вярнуўся.* Нсл. *Вазьмі сабе назадкі гэта.* Тм. *Назадкі няма чаго адкідацца.* Тм.

●**наза́дку,** *нареч. — у назадках,* Нсл. 307. сзади. Тм. *Назадку едзе.* Нсл. *Сядзь назадку.* Тм.

●**назал-е́ньне**-*я́ньне-яць-іць, —см. под заліць.*

●**назапа́сіць,**—*см. под запасіць.*

●**назапраўды, насупраўды,** *нареч.*—так, что можно верить, поистив, не шутя, в серьез. Гсл. *Уменьш.* **назапраўдкі.**

●**назаўсёды,** *нареч.*—навсегда. Шсл. *Гэта тваё назаўсёды й будзе.* Ст.

●**наза́ўтра,** *нареч.*—на следующий день. *Назаўтра пайшлі ўсі на равізю.* Н. (Афанасьев, II, 1914, 293).

●**назаўтрае,** *нареч.*—на следующий день. Гсл. *Адкладзі свае шытво назаўтрае.* Карма Куз. (Ксл.) *Хароберская ўпрасіла сабе на пракуратара да заўтра, і ў паруца застала... А назаўтрае, то есьць у сераду, Пётра Белы о том падзеле каралю Яго міласьці ся ўпамінаў.* Сул. Акт 1533 г.(Барысёнак: Адвакатура, 148). *Назаўтрае Раманка шчэз.* Цэлеш (Ярылаў агонь).

●**наза́ўтрага,** *нареч.*—на следующий день, Раст.: Северск 77. завтра, поутру. Нсл. 307. *Назаўтрага возьмеш, а не цяпер.* Нсл.

●**назброіць,**—*см. под броіць.*

●**наздагон,** *нареч.*—в погоню; желая догнать, настигнуть. Гсл. *Ехалі за вамі наздагон.* Нсл.

●**наздага́д,** *нареч.* **1.** наугад. Гсл.; Ксл. *Я сказаў гэта наздагад.* Мянюцева Сян. (Ксл.). *Пойдзем наздагад па сьцежцы.* Гсл.

2. намекая, Гсл. намеками. *Загад наздагад — і работа наздагад.* Гсл.

●**на здароўе**—во здравие, Нсл. 307. на здоровье. *Ласкат.* **на здароўіка.** Нсл. 307. *Пі на здароўіка.* Нсл.

●**наздароўкацца,**—*см. под здароўкацца.*

●**наздра́**-*ры̀-ры; мн. ч. ноздры-раў*—ноздри (у человека, С.) МГсл.

●**назе́рыць,**—*см. под зерыць.*

●**назялі́ць,**—*см. под зяліць.*

●**назярэдзіць,**—*см. под азярэдзіць.*

●**на́зіму,** *нареч.*—к зиме (о земледельческих работах, С.) Ар.; Ксл. *Я ўжо нàзіму пазябіў.* Лужасна Куз. (Ксл.).

●**назіра́льнасьць**-*ці, ж.*—наблюдательность. (*Загадка*) *разьвівае назіральнасьць.* Рапан.: Прык. 7.

●**назіра́льны,** -*ная-нае*—наблюдательный. *Выкарыстаў свае назіральныя здольнасьці.* Волас ("Моладзь", 1951, Но. 23).

●**назіра́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —наблюдатель. *Ён, як староньні назіраньнік меў поўную магчымасьць адчуць усю глыбіню пусьціні й штучнасьці ўсёй гэтай "сьвяточнай" мітусьні.* Няміга ("Бацьк.", Но. 36-37/115-116). *Усе назіраньнікі выказуюць думку, што ...* "Бацьк.", Но. 38-39/573-574.

●**назіра́ньніца**-*цы-цы, ж.*—наблюдательница.

●**назіра́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш. каго, што или с дополнением*—наблюдать. *Назірай пшчолы.* Нсл. 307. *Назірай, куды ён пойдзець.* Тм. *Назірай, каб статак ня лез у шкоду.* Ст. *Прич.* **назіра́ны, 1.** наблюдаемый.

2. тот, за которым наблюдают. *Отгл. имя сущ.* **назіра́ньне**-*ня, предл.-ню*—наблюдание. Ар.

●**на́зіркам,** *нареч.*—посматривая; идти за кем или за чем-л., примечая его движения, следы, Гсл. вслед, издали смотря, примечая(, наблюдая, С.) Нсл. 307. *Глядзі гусі з акна назіркам.* Ар. *Назіркам пайштоў за ім.* Нсл. *Я за ім назіркам, назіркам ды схапіў.* Лужасна Куз. (Ксл.). *А ён назіркам за ім дый пагледзіў усё.* Ст.

●**назлосьць,** *нареч.*—назло. МГсл.

●**назнарок,** *нареч.*—нарочно. Шсл. *Ён назнарок ніколі ня зробе благога.* Ст.

●**назнарокі,** *нареч.* **1.** нарочно, с целью, с определенным намерением.

2. для вида, для видимости, не всерьёз. *Я назнарокі табе сказаў, а ты й паверыў.* Нсл.

●**назнароку,** *нареч. — назнарокі.* Нсл. 307.

●**назна́чыць,**—*см. под значыць.*

●**на́зны**-*ная, нае,* **1.** малый, небольшой, мелкий, тощий. Смоленщ.

2. жалкий, убогий, мизерный. *Уменьш., ласкат.* **на́зьненькі.** *Зярняты ў жыце сёлета назьненькія.* Дсл.

●**назваць,**—*см. под звацъ.*

●**назвыш, 1.** *нареч.*—чрез (меру). Гсл.

2. *в знач, предлога*—выше, сверх. Нсл. 307. *Назвыш таго не магу даць.* Нсл. *Назвыш праўдзівай цаны просіш.* Нсл.

●**назубі́ць,**—*см. под зубіць.*
●**назьб-е́рці**-*іра̀ць-іра̀ны,—см. под браць.*
●**назьбір-а́ўшыся**-*а̀цца,—см. под брацца.*
●**назьдзекав-а́ўшыся**-*аццa,—см. под зьдзекавацца.*
●**на зьлюб**—на выбор любого. *Даю табе на зьлюб, адно выбірай.* Нсл. 210.
●**назьві́шча**-*ча, ср.*—название, прозвище, кличка. Гсл.
●**назы́нуць**-*ну-неш-не, соверш. на каго* —напасть с криком или зыком. Нсл. 308. *Назынулі ўсі на беднага малца.* Нсл.
●**назыв-а́ны**-*а̀ць,—см. под зваць.*
●**назы́ч-аваць**-*ыць,—см. под зычыць.*
●**назю́зіцца,**—*см. под зюзіцца.*
●**нажо́н**-*ону, предл. и зват.-оне, м.*—количество сжатого (нажатого, С.). Уваравічы Гомельщ. (Наш Край, 1928, Но. 11, 43).
●**нажа́ліцца,**—*см. под жаліцца.*
●**нажа́рыць,**—*см. под жарыць.*
●**нажэрціся,**—*см. под жэрці.*
●**на́жма**-*мы-ме, ж.*—топкое, зыбкое место, трясина, Гсл. топкое место. Нсл. 307. *Конь лу̀чыў на нажму, ледзь выцягнулі.* Нсл.
●**нажма́ць,**—*см. под жмаць.*
●**нажні́цы**-*цаў*—ножницы. Ар.; Стаішча Чаш., Ходцы Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **нажнічкі**-*каў(-чак).* Ар.
●**нажыля́ць,**—*см. под жыліць.*
●**нажыля́цца,**—*см. под жыліцца.*
●**нажы́ліць,**—*см. под жыліць.*
●**нажы́ліцца,**—*см. под жыліцца.*
●**нажуры́ць,**—*см. под журыць.*
●**нажур-ы́ўшыся**-*ы̀цца,—см. под журыць.*
●**нажы́так**-*тку, предл. и зват.-тку, м.* **1.** благоприобретенное имущество, Нсл. 307. приобретение в течение какого-л. времени. *Мой увесь тут нажытак.* Нсл.
2. польза, прибыль. Нсл. 307. *Мала я тут маю нажытку.* Нсл.
●**нажы́тны**-*ная-нае*—нажитый (, приобретенный постепенно, в течение какого-л. времени, С.) Гсл.
●**нажы-ва́ньне**-*ва̀ны-ва̀ць-ы̀ць,—см. под жыць.*
●**на́йда**-*ды, общ.*—найдёныш. Гсл. *См. найдзён, найдзёнка.*
●**найдава́ць**-*дую-ду̀еш-у̀е; повел.-ду̀й-ду̀йма, несоверш., перех.*—находить. Нсл. 308. *Найду сабе спосаб да жыцьця.* Нсл.
знайдава́ць, *несоверш.*—находить, Нсл. 214; БНсл. отыскивать. Тм. *Людзі на ўсё знайдуць спосаб.* Нсл. *Соверш.* **знайці**-*йду, знойдзеш, знойдзе*—найти. Нсл. 214.
вынайдава́ць-*ду̀ю-ду̀еш-ду̀е, несоверш.* **1.** изобретать, изыскивать. Нсл. 87. *Вынайдаваць, вынайсьці спосаб, лек.* Нсл.
2. извлекать, открывать. Нсл. 87. *Разумны гаспадар із усёга вынайдуе, вынайдзе пажытак.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **вынайдава́ньне**-*ня, предл.-ню*—изобретание, изыскание. Нсл. 87. *Вынайдава̀ньне спосабу.* Нсл. *Пакуль тое вынайдаваньне, а мы зробім пасвойму.* Тм.
вы́найсьці-*найду̀-найдзеш-найдзе, соверш. к вынайдаваць 1, 2.* Нсл. 87. *Прич.* **вы́найдзены**—новоизобретённый, открытый. Нсл. 87. *Вынайдзены спосаб.* Нсл. Нсл.
●**найдава́цца**-*ду̀юся-ду̀ешся; повел.-ду̀йся-ду̀ймася, несоверш.*—находиться, приискиваться. Нсл. 87. *І да нашае дзеўкі найдуцца людзі не благія.* Нсл.
знайдава́цца, *несоверш.* **1.** находиться, Нсл. 214; БНсл. отыскиваться. Тм. *І к нашай дзеўцы знайдуцца, знойдуцца людзі.* Нсл.
2. отыскиваться. Нсл. 214. *К знойдзенай рэчы ніхто ня знайдуецца, не знашоўся.* Нсл.
знайціся, *соверш. к знайдавацца 1, 2.*
вынайдава́цца-*ду̀юся-ду̀ешся, несоверш.* —быть изобретаему, открываему. Нсл. 87. *Розныя вынайдуюцца да гэтага спосабы.* Нсл.
●**найясьнейшы, 1.** всепресветлейший. МГсл.
2.—*см. под ясны.*
●**найдзён,** -*ёна, предл.-ёну, зват.-ёне, м.*- —найдёныш, подброшенный ребенок. Нсл. 306. *Найдзёна нам Бог даў.* Нсл. *См. найда.*
●**найдзёнка**-*нкі-нцы, ж.*—подброшенный ребенок—девочка. Нсл. 306. *См. найда.*
●**наймо**-*мо̀, ср.*—наём. Ар.
●**найма́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к наймаць, наймацца,*—нанимание. Шсл.; Ар. *Дзе ты набярэшся на ўсё таго найманьня — грошаў шмат трэба.* Ст. *Найманьне работнікаў.* Нсл. 308.
●**найма́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.* **1.** нанимать. Ар.; Шсл.; Нсл. 308. *Заўсёды аб Калядах наймаю работнікаў годніх.* Нсл. *З двара прыехалі ў сяло наймаць на бульбу.* Ст. *Прич.* **найма́ны** —служащий по найму, наёмный. Нсл. 308. *Сваe чэлядзі няма, усё найманымі робім.* Нсл. *Найманыя людзі ўсё не сваe рукі.* Нсл.
2. подряжать. Нсл. 308. *Наймаць, наняць майстроў.* Нсл.
наня́ць, *найму̀, ноймеш, нойме, соверш. к наймаць 1, 2. Наняў дзьве жняі.* Ст. *Каго яна нойме?* Вышынскі: Хата пад ліпою (Беларус, Но. 155). *Прич.* **наня́ты.** Ар.
●**найма́цца**-*а̀юся-а̀ешся; повел.-а̀йся-а̀ймася, несоверш., возвр.* **1.** наниматься. Нсл. 308; Ар. *Наймаешся на гол, а калі добра будзе, то й болі ноймешся.* Нсл.
2. подряжаться. Нсл. 308. *Наймацца зьвесьці дровы.*
наня́цца, *найму̀ся, ноймешся,* **1.** *соверш. к наймацца 1*—наняться. Нсл.; Ар.
2. *соверш. к наймацца 2*—подрядиться.
●**накла́дкі**-*дак (-дкаў), одна* **накла́дка,** —средней толщины жерди приделанные в телеге к верхним краям подушек и концами спускающиеся взвд и вперед; в концы *"накладак"* вколачиваются и заклиниваются шипы 3-вершк. длины. НК.: Очерки, 364.

●**накладна́я плата**—наложенный платеж. Гсл.
●**накла́сьці,**—*см. под класьці.*
●**на́клестка**-*кі, дат., предл.* *наклестцы, ж.*—особый брусок согнутый в телеге, в санях. Веляшковічы Лёз. (Ксл.).
●**наклы́гаваць,**—*см. подклыгаць.*
●**накро-ены**-*іць,—см. под кроіць.*
●**накра́таны,**—*см. под кратаць.*
●**накра́таць,**—*см. под кратаць.*
●**накрэмзаць,**—*см. под крэмзаць.*
●**накруціць.**—*см. под круціць.*
●**накруці́цца,**—*см. под круціцца.*
●**накру́чаваць,**—*см. под круціць.*
●**на́крыж,** *нареч.*—(накрест,С.), крестообразно. Ар.; Шсл.; Гсл.; Нсл. *Пакладзі дошкі накрыж.* Нсл. *Злажы рукі накрыж.* Нсл. *Пакладзі палены накрыж.* Ст. *Скончылася местачка — недабудаваныя хаты з накрыж забітымі вокнамі.* Адамчык: Арж. колас.
узяцца на́крыж—при борьбе взять друга крестом — одна рука под мышку противника, а другая через плечо его. Ар. *Ср. крыж.*
●**накры́ш-аны**--*ы́ць,—см. под крышыць.*
●**накрыва́віць,**—*см. под крывавіць.*
●**накрыва́ўлены.**—*см. под крывавіць.*
●**накрывя́ніць,**—*см. под крывяніць.*
●**накрывя́ніцца,**—*см. под крывяніцца.*
●**накры-віцца**-*ўляцца,—см. под крывіцца.*
●**накры́ць,**—*см. под крыць.*
●**накры́цьце**-*ця, предл.-цю. ср.*—покров. Гсл.
●**накш,** *нареч.* **1.** поиному, иначе (качественно). *Ня так зрабіў, рабі накш. См. начай.*
2. в знач. отрицательного союза: в противном случае, иначе. *Калі ў хлапца сухоты косьці, дык яму надабе есьці сытую ежу, накш не ачуняе.*
●**накшы,** *нареч., област.* — *накш 1, 2.*
●**накшы**-*шая-шае*—иной по качеству, Карскі; Ар. непохожий на кого-что-л. *Ягоны плян быў накшы, чымся здавалася ня толькі дзядзьку але й Вандзе.* Шакун: Сьлед 142. *Але нешта накшае думаў Юстап Заблоцкі.* Калюга: Заблоцкі.
●**на́кшыць, інакшыць**-*шу-шыш-ша, несоверш., перех.* **1.** делать на ной образец (изменять качество, видоизменять, **С.**) Нсл. 225. *Ня інакш; як паказана, так і рабі.* Нсл.
2. переменять (качество. **С.**) Нсл. 225. *Інакшыць слова свае.* Нсл.
знакшыць, *соверш. к* *накшыць в обоих знач.*—изменить что-л. в иной вид, Нсл. 220. видоизменить. *Прич.* **зна́кшаны**—измененный в иной вид, в ином виде представленный. Нсл. 220. *Гэта ня тая мера, што я пазычыў у цябе жыта, а знакшаная.* Нсл. *Соверш.* **перана́кшыць, перайнакшыць**—переделать другим способом, Нсл. 403. изменить качество, видоизменить. *Перайнакшыць работу.* Нсл. *Прич.* **перайнакшаны, перанакшаны**—переделанный иначе (с изменением качества, видоизмененный, **С.**) Нсл. 403. *Перайнакшаная работа пахарашэла.* Нсл. *Слова мае перайнакшана.* Тм.
●**на́кшыцца**-*ыцца, несоверш.*—видоизменяться.
зна́кшыцца—измениться в другой вид, Нсл. видоизмениться. *Знакшылася надвор'е.* Нсл.
●**наку́кціць,**—*см. под кукціць.*
●**накуля́цца,**—*см. под куляцца.*
●**на́куп**-*пу, предл. и зват.-пе, м.*—подкуп. Гсл.; Смоленщ.
●**накупі́ць,**—*см. под купаваць.*
●**наку́плены,**—*см. под купаваць.*
●**накупля́ць,**—*см. под купаваць.*
●**наку́раць,**—*см. под кураць.*
●**налобнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—часть уздечки, приходящаяся на лбу. Ксл. *Налобнік папраў.* Аляксандрава Гар. (Ксл.).
●**наложаны,**—*см. под класьці.*
●**налом**-*му, м.*—надлом. Нсл. 311. *Ножык купіў з наломам.* Нсл.
●**налом-лены**-*леваць,—см. под ламіць.*
●**наломлевацца,**—*см. под ламіцца.*
●**нала́-яны**-*яць,—см. под лаяць.*
●**нала́яць,**—*см. под лаяць.*
●**нала́яцца,**—*см. под лаяцца.*
●**нала́дзіць,**—*см. под ладзіць.*
●**налажы́ць,**—*см. под класьці.*
●**налажы́цца,**—*см. под класьціся.*
●**налама́ць,**—*см. под ламаць.*
●**наламі́ць,**—*см. под ламіць.*
●**налам-і́ўшыся**-*і́цца,—см. под ламіцца.*
●**на́лапам,** *нареч.* **1.** впопыхах. Мікалаўшч. Стаўп.; Халопенічы. *Ня хочацца імне налапам выехаць.* Мікалаўшчына Стаўп. *Мусіў на̀лапам кінуць на воз свае хатулі й зьяжджаць із рынку.* Тм.
2. внезапно, врасплох, Мікалаўшчына Стаўп.; Халопенічы. *Налапам наскочылі палічнікі й захапілі.* Мікалаўшчына.
3. нахально. Іг.; Халопенічы. *Чаго ты лезеш налапам?* Халопенічы.
●**на́лапіна**-*ны, общ.*—нахал. Халопенічы (Юхн.)
●**наласкатаць,**—*см. под ласкатаць.*
●**наласкат-а́ўшыся**-*а́цца,—см. под ласкатацца.*
●**налаташы́ць,**—*см. под латашыць.*
●**нале́гчыся,**—*см. под легчы.*
●**нале́жна,** *нареч.*—надлежаще, соответственно. Нсл. 310. *Не належна зрабіў гэта.* Нсл. *Зрабі, як належна.* Тм.
●**нале́жнасьць**-*ці, м.* **1.** причитающееся. *Каторыя скупуюць і таяць належнасьць, то, што даў ім Пан Бог з ласкі сваей, а яны із таго не выдаюць дзесяціны, за тое нагатаваў Пан Бог муку пекляную.* Кіт. 13а4.
2. принадлежность (, вхождение в состав чего-л., причастность к чему -л.) Гсл.
●**нале́жны**-*ная-нае,* **1.** причитающийся, полагающийся, следуемый, должный.

Нсл. 310. *Да азану (араб., гуканьне пяцьцём на малітву) што ест належнага, ведайце, мусульмане.* Кіт. 9066. *Аддай належныя імне грошы.* Нсл. *За не належнае дзела ўзяўся.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Не належнае табе робіш, бярэш.* Нсл.
2. соответствующий, нужный или подходящий для данного случая; надлежащий.
•**налéжыць,** Шсл.; Ар. **наляжáць,** МГсл.; Нсл.- *жу-жыш-жа, несоверш. да каго,* **1.** принадлежать, Шсл.; МГсл.; Ар. принадлежать, относиться. Нсл. 310. *Гэта ўсё поле належыць да калгасу.* Ст. *Я да гэтага не належу і ніколі не належаў.* Ст.
2. относиться (, касаться, С.) Нсл. 310. *Гэта да мяне не належыць*—это меня не касается. Нсл.

належачы, *прич. наст. вр.,* **1.** принадлежащий. Нсл. 310. *Тыя рэчы, да цябе не належачыя, пабраў.* Нсл. *Мы гаспадар усіх абывацелей панства нашага Вялікага Князства Літоўскага і земль к яму належачых, Рускіх, Жамойцкіх і іных, да аднакавае роўнае вольнасьці прыводзячы усіх падданых вольных і шляхоцкіх ад верху менаваных і якім-колечы іменям названых поцягляй і павінасьцяй ад сёгачасу на ўсі патомныя часы выймуем і вызваляем вечнымі часы.* Стт. 141. *То ўсе мы й патомкі нашы вялікія князі літоўскія даваці будзем павінны тольќа Літве, Русі, Жамойці, родзічам старажытным і ураджэнцам Вялікага Княства Літоўскага і іных земль, таму Вялікаму Княству належачых.* Стт. 129.
2. надлежащий, Нсл. 310. какой следует, соответствующий, нужный или подходящий для данного случая. *Кажнаму чалавеку павіннасьць дзеці свае ўчыць да веры мумульманскай і спосабу належачага.* Кіт. 4068. *Рабі належачым спосабам.* Нсл.

налéжыць, *прошл. вр.* **налéжыла,** Нсл.; Шсл. **наляжала,** Нсл., *безлич.*—должно, надобно, Нсл 310. надлежать. Шсл. *Належа, належала табе паслухаць пана.* Нсл. *Усё зроблена, як належыць.* Ст. *Належыла зрабіць так, як казана.* Нсл. *На іскрыпцы рэжа, як належа.* Гсл. *Як належа ў іскрыпку рэжа наш музыка, наш Улас.* Купала: Адвечная песьня. *Аддасьць каму належыць зекат, каму фітрэ (зекат, фітрэ. араб., род царкоўных платаў).* Кіт. 17615. *Кланяйся, што належыць да нэмазу (араб. малітвы).* Тм. 8467.

зналяжáць-*жу-жыш-жа, несоверш. да каго,* **1.** принадлежать. Нсл. 214. *Ср. зналежана, зналежны.*
2. относиться. Нсл. 214. *Да мяне гэта не зналежа.* Нсл.
•**налéжыцца,** -*ыцца-ацца*—полагаться, причитаться. *Гэта імне належыцца з права*—это мне полагается по закону.
•**налéпка**-*пцы, м.*—лепное украшение. Гсл.
•**налесьнік**-*іка, предл.-іку, м.*—тонкий пшеничный блин, сложенный вчетверо или ввосьмеро, и потом слегка поджаренный на масле или сале, НК.: Очерки, 207. тонкий пшеничный блин. Нсл. 311.
•**налéта,** *нареч.*—на будущий год, Гсл.; Ар. на следующий год. Шсл. *Во Табе, Божанька: гэта прыспары, а налета яшчэ нарадзі.* Дсл. 31. *Грошы заплачу на лета.* Гсл. *Налета, калі хто будзе жыў, будзем рабіць начай.* Ст. *Налета будзем пахаць лён.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Ой, судзі Божа табе аддаць, хоць ня сёлета налета, у гэту пару, як гэта.* Старадуб (Жив. Старина, 1910, 1, 98).
•**налетнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—нанятый для краткосрочной работы (летом,) НК.: Очерки, 630.
•**налéцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—будущий год. Нсл. 311; Пархв.; Гсл.; Ксл. *Бог ведае, як будзе налецьце.* Нсл.

да налецьця—до будущего года. Іг. *Бульбы ня стала да налецьця.* Ант. 43. *Яны даўно сказаліся сабе, што любяцца і змовіліся чакаць да налецьця.* Дзьве Душы 24. *Хлеба да налецьця ня стане.* Гсл. *Трэба ждаць да налецьця.* Нсл. *Загадаю загадку: выкіну на градку, няхай мая загадка да налецьця ляжыць (пасеянае жыта).* Рапан. 322. *Ну, Карнеевіч, хваліцеся, ці шмат у вас жыта? можа б вы імне да налецьця хоць пудоў зь дзесяток?* Косіч 54.

к налецьцю—на будущий год. *К налецьцю аддам вучыцца.* Навікі Віц. (Ксл.).
•**налётацца,**—*см. под лётаць.*
•**налётны**-*ная-нае*—прилетевший с чужой стороны. Дсл.(*под галубец*).
•**налягáць,**—*см. под налегчы.*
•**налÿпаўшы абы як**—аляповато. МГсл.
•**нáліха,** *нареч.* **1.** очень (хорошо), Нсл. 310. на славу. *Наліха харошы, крэпкі, злы.* Нсл.
2. налі́ха, *в знач. вопр. нареч.*—к чему, для какой надобности? Нсл. 310. *Наліха імне гэта шапка?* Нсл. *Наліха ты ўзяў яго із сабою?* Нсл.
•**налі́так**-*тка, предл.-тку, м.*—налитое смолою или воском яйцо. НК.: Игры, 33.
•**налі́тка**-*ткі, дат., предл. налітцы, ж.*—ковен или кружка, из которой льют на печку в бане. Ксл. *Уменьш.* **налі́тачка**-*кі, дат., предл. налітачцы.* Ксл. *Уськінь ты імне налітачкі дзьве, пакуль я папаруся.* Сухарукава Аз. (Ксл.).
•**налі́ўны**-*нáя-ное*—наливной (, созревший, сочный: о плодах, зерне). (*Пара*) *наліўной малінаю ў роце растае.* Лойка: Л. песьня.
•**налічы́ць,**—*см. под лічыць.*
•**нáлпа**-*пы, дат., предл.-пе, ж.*—обезьяна. МГсл.; Ар.; Гайнін. *Во дзе налпы на матузе.* Тат.: Кво Вадыс, 226.
•**налухці́ць,**—*см. под лухціць.*
•**налузáць,**—*см. под лузаць.*
•**налупéж-ыць**-*ыцца,*—*см. под лупежыць.*
•**налупі́ць,**—*см. под лупіць.*

•налу́ск-*ску, предл.-ску, зват.-шча, м.* 1. появление маленькой первоначальной щели, дырка, Нсл. 311. надтрещина. *Налуск зрабіўся ў ночвах.* Нсл.
2. *перен.* признак, открывающий какую-л. тайну, Нсл. 311. симптом. *Налуск ёсьць, ідзе мой украдзены конь.* Нсл.
•налу́скам, *нареч.*—нечаянно (, внезапно, неожиданно, С.) Нсл. 311. *Налускам прыехалі сваты.* Нсл.
•налу́с-кавацца-*еуцца, —см. под лускаць.*
•налучы́цца,*—см. под лучы́цца.*
•на́льле-*ля, предл.-лю, ср., собир.* 1. налетная, наступающая сила, собрание единиц этой силы, НК: Под. пос. 85.
2. в современном употреблении имеет бранный смысл: ребятишки, опустошающие гурбой огород, сад, горох — будут *"на̀льле",* НК.: Под. пос. 85. орава. Ксл. *Нальле бяжыць у гарод.* Мамойкі Беш. (Ксл.).
3. свора (о волках, собаках).
•налы́ндацца,*—см. под лындаць.*
•налы́ніць,*—см. под лыніць.*
•налюбкі, *нареч.*—на выбор, с выбором любого предмета, решения и т.п. Гсл.; Ряз. (Даль).
•намога-*гі, дат., предл. намозе, ж.*—усилие. Лепле (Юхн.). *Намога на вялікасьць.* Лепле (Юхн.).
•намова-*вы-ве, ж.*—наговор, оговор (, клевета, С.) Гсл. *Уменьш.* **намоўка**-*ўкі-ўцы*—клевета. Гсл.
•намовіць,*—см. под мовіць.*
•намовіцца,*—см. под мовіцца.*
•намовы-*ваў, мн. ч.*—наговоры, внушения вопреки советам старших (и без этого, С.) Нсл. 312. *Ня слухай ты людзкіх намоваў, а слухай, што я табе кажу.* Нсл.
•намоў-*мову, предл.-ве, м.*—нашептывание, наговор (заклинание, С.) Гсл.; Нсл. 312.
•намоўка,*—см. под намова.*
•намоўлены,*—см. под мовіць.*
•на моцы—на основании. Гсл.
•намага́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* 1. *чым*—недостаток одного возмещать другим, используя его более обыкновенного, Ар. побольше употреблять чего-л. взамен другого. Шсл. *Здароўем сваім намагаючы, зрабіў, скончыў работу.* Нсл. 312. *Хлеба мала, дык будзем бульбаю намагаць.* Ст.
2. *на што, несоверш. к намагчы 2*—напрягать все усилия, Шсл. всячески содействовать, оказывать давление. Гсл.
3. помогать тому, кто *"намагаецца".* Гсл.
4. настаивать. Гсл.
•намагчы́, *заможаш-жа,* 1. *соверш. к намагаць 1*—больше употреблять чего-л. в замен другого. Шсл. *Сена мала было, але давялося сім-тым намагчы — так і выкідаўся.* Ст.
2. напрячь все усилия, Шсл. налечь, с силой надавить, нажать на что-л. (с целью произвести какое-л. действие). *Давай, дзяцюкі, наможам на гэту вагу, падняць вугол.* Ст.
•намага́цца-*аюся-аешся, несоверш.* 1. належать (,энергично приниматься за что-л. (сосредоточить внимание на чем-л. С.) Нсл. 312. *Абдзіраловіч намагаўся супакоіць свайго любага Міколу.* Дзьве Душы, 181.
2. принимать все меры, употреблять все усилия, решительно настаивать, добиваться, Гсл. настаивать, настойчиво добиваться чего-л. *Намагаецца, намогся адняць ад мяне апошняга каня.* Нсл. *Хурман упінаўся нагамі, намагаўся, каб не зваліцца з казлоў.* Дзьве Душы 5. *Соверш.* **намагчы́ся**—налечь, стараться притеснить. Нсл. 312. *Войт намагаецца, намогся на нашае сяло.*
•намагчы́,*—см. под намагаць.*
•намагчы́ся,*—см. под намагацца.*
•намазголіць,*—см. под мазголіць.*
•намазголіцца,*—см. под мазголіцца.*
•намакаросіць,*—см. под макаросіць.*
•намамы́л-ены-*іць, —см. под мамыліць.*
•намамы́л-іўшыся-*іца, —см. под мамыліцца.*
•намана́, *нареч.*—наугад. *Мароз мкнуўся ў дзьверы. Былі яны бяз клямкі. Штырхануў плячом — за парогам пад нагамі штосьці хіснулася, і ён уваліўся ў цемру. Даставаць сярнічкі, адылі, не палез. Намана̀ тыкнуўся ў вадзін, у другі бок сенцаў.* Вышынскі: Хата пад ліпою. *См. наўманы.*
•на́маразь-*зі. ж.*—намерзший слой льда (снега, С.) Гсл. *На дарозе быў пласт такога ж мяккога сьнегу, але ён сусім не адчуваўся пад нагамі; сігень парыпаваў ад ранейшай намаразі.* Кулакоўскі: Дабраселцы.
•намарза́ць,*—см. под марзаць.*
•на́марзьня-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—планка, насаженная в санях на *"капылы"*—столбики (бруски,С.) над полозьями. Ксл. *Зламіліся намарзьні ў санёх.* Асавец Беш. (Ксл.).
•на́маржня-*ні-ні, ж. — на̀марзьня.* Шсл. *У сані трэба даваць новыя намаржні.* Ст. *Зачапі повад за намаржню.* Ст.
•намасты́р-*ыра̀, предл.-ыру̀, зват.-ы̀ру; мн. ч.-ры-роў-ром-ры-ра̀мі-рох, м.*—монастырь. Нсл. 341. *Каровы ў намастыр забралі із шкоды.*
•намасты́рскі, -*кая-кае*—монастырский. Нсл. 311. *Намастырскае поле.* Нсл. *Намастырскія людзі.* Нсл.
•намаўл-я́ньне-*яны-яць, —см. под мовіць.*
•намаўля́цца,*—см. под мовіцца.*
•наменава́ць,*—см. под менаваць.*
•наменава́цца,*—см. под менавацца.*
•наме́-ньне-*ны, —см. под меніць.*
•наме́неваць,*—см. под меніць.*
•наме́ніць I,*—см. под меніць.*
•наменіць (намяні́ць) II,*—см. под мяніць.*

•на́менка, намі̃нка, (Смол.; Нсл.)-нкі-нцы, *ж.*—намёк. Смоленщ.; Нсл. 312. *Ня ведаю, аб чым ён робе мне намінку.* Нсл. *У гэтай (Беларускай ССР) констытуцыі няма ніякае намінкі на ўзаемаадносіны з Р.С.Ф.С.Р.* Беларусь 224. *Раіса даўно яго мела на воку, але кіданыя ёю быццам так, мяж іншага, намінкі пазбыцца й гэтага, чымся галадаваць, старая перапінала коратка: "Хай стаіць, ня вечна гэтак будзе".* Няміга ("Бацьк.", Но. 6/500).

•наме́рціся,*—см. под мерці.*

•на́мест, *нареч.*—вместо, взамен. Пск., Беж. (Ч. 324). *Гэты імне, кажа, маладой намест цукеркі.* Тм. *Хваравітая прыемнасьць ад мулкасьці на нядрогкіх калёсах, што зьявіліся няўпрыцям намест мякчыні падсьцеленага сена.* Дзьве Душы, 58.

•наме́сьнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* 1. заместитель императора, короля. *Калі цэсара ня будзе і... намесьніка цэсарскага.* Кіт. 28б16.

2. заместитель великого князя в Великом Княжестве Литовском.

•наме́сьніцтва-*ва, предл.-ве, ср.*—наместничество. Гсл.

•наме́сьнічаць—быть *"намесьнікам". Аспадартой, вялікі кароль, даў мі намесьнічаці ў Луцку.* Ліст Хв. Данілевіча, намесьніка луцкага 1386-1388 г.

•намёт-*ту, предл. и зват.-ёце, м.* 1. налог, подать, накладка повинностей. Нсл. 312. *Намёту гэтакага выплаціць ня можна.* Нсл. *Цяжкі намёт.*

2. тонкое льняное полотенце; вешается на иконы, а также служит для повязыванья головы. Шсл. *Вэнь нейкая баба пайшла ў намёце.* Ст. *Дала ў царкву на абраз намёт.* Ст.

3. вид рыболовной сети. Ксл. *Увесну рыбу ловяць намётам.* Янавічы Сур. (Ксл.).

•намётка-*ткі-тцы, ж.*—длинный кусок полотна, материи, для повязывания головы, Ксл. головная из тонкого холста, аршина в четыре, женская повязка, Нсл. 311. праздничный головной убор молодой замужней белоруски. НК.: Очерки, 120-121. *Завязала на гуляньне харошую намётку.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Мужык мой купіў імне ценкага палатна на намётку.* Нсл. *Бабачкі цёткі, дайце нам намёткі.* Водзьвінка Імгл. (Косіч 14).

•намя́каць,*—см. под мякаць.*

•намяна́ць,*—см. под меніць.*

•намяні̃цца—считать себя равным с кем-л. Гсл.

•намілава́цца,*—см. под мілавацца.*

•намі̃тусь, *нареч.*—повернувшись в разные стороны. Пархв.; Міх. *Сьвіньні ляжаць намітусь.* Гсл. 240 (*под умітуські*). Намітусь яны сядзелі. Валькі Сур. (Ксл.). *Сьвіньні сьпяць намітусь.* Пархв. *Снапы кладуць на воз намітусь.* Міх. *См. умітуські.*

•намудурав-а́ны-*аць,—см. под мудураваць.*

•наму́л-яны-*яць,—см. под муляць.*

•намуля́цца,*—см. под му̀ляцца.*

•намусьці́ць, *намушчу̀, намусьціш, соверш., перех.*—наустить (, подстрекнуть на дурной поступок, С.) Нсл. 312. *Калі б ліхія людзі не намушчалі, не намусьцілі яго, ня быў бы ён такі непакорны.* Нсл. *Прич.* намушчоны—наущенный, поощренный злыми внушениями. Нсл. 312. *Намушчаны сваімі прыяцельмі ўгрудкі паставіўся з імною.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* намушчэньне-*ня, предл.-ню*—наущение. Нсл. 312. *Гэта ён зрабіў з намушчэньня іншых.* Нсл. *Несоверш.* намушча́ць-*дю-деш-де*—наущать (,подстрекать на дурной поступок, С.). Нсл. 312. *Ср. змуста, змусьціцель, змусьціць.*

•намушча́цца, *-дюся-дюся, несоверш.* —слушать наущения других (, быть подстрекаему другими, С.) Нсл. 312. *Хто ж табе вінен, што ты намушчаешся сваімі благімі прыяцельмі.* Нсл.

•намыля́ць-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*—натирать мылом. *Тры разы так намыляць і вадой паліваць.* Кіт. 48б17. *Соверш.* намы́ліць-*лю-ліш-ле.*

•нанова, *нареч.*—заново, МГсл. вновь (,снова, опять, С.) Шсл.; МГсл.; Ксл. *Давядзецца перарабляць усё нанова.* Ст. *Нанова надабе работу пачынаць.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•на́начкі-*чкаў, единств. ч. нет.*—посиделки с оставлением ночевать. Ксл. *Прыхадзіце к нам у наначкі.* Кураеды Беш. (Ксл.). *А яна пайшла ў наначкі да Самсона.* Навасёлкі Сян. (Ксл.).

•нан-я́ты-*яць,—см. под наймаць.*

•нанзі̃цца—наколоться. Гсл. *Ср. нізаць.*

•напогацца,*—см. под погаць.*

•напохці,*—см. под похці.*

•наполак-*лка, м.*—(у сохи) тонкая железная лопаточка с загнутыми вниз двумя сторонами, на легкой деревянной насадке в 12-16 вершк., НК.: Очерки, 390. лопатка в сохе, Ксл. железная лопаточка у сохи, посредством коей земля при пахании откидывается на одну сторону. Нсл. 314. *Наполак у сасе адламіўся.* Аляксандрова Гар. (Ксл.).

•напомнець,*—см. под помнець.*

•напомнецца,*—см. под помнецца.*

•напор-*ру, предл. и зват.—ру, м.* 1. сильное напряжение; напор. Гсл.

2. упрямство (что-л. делать, упорство, С.) Нсл. 315. *Рабі, што кажуць, без напору.* Нсл.

•напорам, *нареч.*—насильно. Нсл. 315. *Напорам увыйшлі.* Нсл.

•напорацца (напара́цца, Варсл.)*-аюся-аешся, соверш.*—набраться, Ар. добыть, доставить во время, в пору. Варсл. *Дзе ты яму напораешся!* Ар. *Ім абутку не напарацца, бо ляціць, як на агню.* Варсл. *Майму дзяруну адзежы не напарацца: ляціць як на агню.* Варсл. (*под дзярун II*).

•**напоркаць,**—*см. под* *поркаць.*
•**напорк-аўшыся**-*аца,*—*см. под* *поркаца.*
•**на поверку, на повірку,** *нареч.*, НК.: Очерки, 478—наперевес. Нсл. 314.
несьці наповірку—нести груз вдвоем на палке, прицепив его к ней, и держа конец палки в руке. Гсл. *Дзеці нясуць абед у спарышох наповірку, на кійку.* Гсл. *Прынясіце вады ўдвух наповірку.* Нсл.
•**напоў,** *нареч.*—пополам. Гсл.
•**напоўніць,**—*см. под* *поўніць.*
•**напагатове,** *нареч.* **1.** в готовости, готово. Нсл. 314. *У мяне ўсё на пагатове.* Нсл. *Ср. гатоў, у гатові.*
2. тем более, тем паче. *Напагатове валей яго браць, чымся цябе.* Нсл. 314.
•**напахаць,**—*см. под* *похці.*
•**напад**-*ду, предл. и зват.* -*дзе, м.*—набег, МГсл. нападение.
•**нападаць,**—*см. под* *пàдаць.*
•**нападацца,**—*см. под* *пàдацца.*
•**нападлівы**-*вая-вае*—склонный к нападкам, насилиям, нападчивый. Нсл. 313. *Нападлівы чалавек! ні за што нападае.* Нсл.
•**напаяўку,** *нареч.*—на виду, на видном месте. Вял. (Мат. Б., Но. 31. Карскі II—2, 88). *Што да "Ай халерачка", як красаваўся тут жа напаяўку, дык ён меў ужо сваю абраньніцу.* Юст.: Безруч.
•**напазыч-аць**-*ацца,*—*см. под* *пазычаць.*
•**напалам,** *нареч.*—пополам. МГсл.; Гсл.
•**напаліць,**—*см. под* *паліць.*
•**напа(г)луміць**-*млю-міш-ме, соверш. каму што*—напомнить, дать указание, Шсл. надоумить. *Але ўсякі час трэ напалуміць.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Нехта яму напаглуміў: сам бы не дагадаўся гэта зрабіць.* Ст.
•**напамаг-аньне**-*аць-чы,*—*см. под* *памагаць.*
•**напамяць,** *нареч.*—наизусть. МГсл.; Гсл.; Ар.; Ксл. *Адкуль ён моліцца толькі напамяць?* Мішкава Куз. (Ксл.).
•**напамняць,**—*см. под* *помнець.*
•**напамняцца,**—*см. под* *помніцца.*
•**напанавацца,**—*см. под* *панаваць.*
•**напанстваваць,**—*см. под* *панстваваць.*
•**напароцца,**—*см. под* *пароцца.*
•**напару,** *нареч.*—*иногда.*
•**напастоліць**-*лю-ліш-ле, соверш. каго*—удовлетворить кого-л., давая что-л. Шсл. *Ліха яго ўсіх напастоліць!* Ст.
•**напасьлівы**-*вая-вае*—делающий другим "напасьць", возводящий на других нарекание, подозрение. Нсл. 313. *У напасьлівага чалавека няма Бога ў сэрцу.* Нсл.
•**напасьвіць,**—*см. под* *пасьвіць.*
•**напасьці,**—*см. под* *падаць.*
•**напасьць**-*ці, мн. ч., род.*-*цеў, ж.*—(напраслина, Гсл.), поклёп (, несправедливое обвинение, Нсл.) Гсл.; Нсл. 313. *Напасьць на мяне наводзіш.* Нсл. *Ад напасьці не прапасьці.* *Послов.*, Нсл.
•**напатомны**-*ная-нае*—имеющий последовать (, быть потом, Гсл.) Нсл. 315; Гсл. *На напатомныя часы заставіў.* Нсл.
•**напавер,** *нареч.*—в кредит, Ксл.; Шсл. в кредит, в долг, Гсл. в долг. Нсл. 314. *Вазьмі напавер.* Нсл. *Мы бярэм у краме напавер.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Дастаў хлеба напавер.* Ст. *Цяпер у крамах напавер не прадаюць.* Тм. *Запісаваў у карчме чаркі, выпітыя напавер.* Рэч. (Беш. II, 7). *Ды і выпіць даць ня скуп, абы толькі былі грошы, няма грошы — напавер.* С. Музыка, 126.
•**напавырабляць,**—*см. под* *рабіць.*
•**напаўзаць,**—*см. под* *паўзаць.*
•**напаўзьці,**—*см. под* *паўзаць.*
•**напаўняць**—наполнять. МГсл.
•**напачатку,** *нареч.*—сначала. Нсл. 315. *Напачатку ня браў, а цяпер хваробу возьмеш.* Нсл. *Ён глядзеў на яе цяпер... круглымі, чырвонымі й злоснымі ачыма, якіх не зацеміла напачатку.* Сяднёў: Корзюк. *Ср.* *пачатак.*
•**напэўна,** *нареч.*—наверное, наверняка. Гсл.
•**напэцкаць,**—*см. под* *пэцкаць.*
•**напхаць,**—*см. под* *пхаць.*
•**напхацца I,**—*см. под* *пхацца.*
•**напхнуць,**—*см. под* *пхаць, пхнуць.*
•**напхнуцца,**—*см. под* *пхнуцца.*
•**напек-аны**-*аць,*—*см. под* *пекаць.*
•**наперад I,** *нареч.* **1.** (в направлении перед собою, С.), вперёд. Нсл. 313; Ар.; МГсл.; Раст.: Северск 135. *Едзь наперад.* Нсл.
наперад і назад—взад и вперёд. Ар.
2. заранее. Шсл.; Ар. *Наперад няма чаго загадаваць, як яно будзе.* Ст. *Я ведаў гэта наперад.* Ар. *Наперад прашу выбачыць.* Ар. *Адзяржаў плату наперад.* Ар.
3. впредь, на будущее время. Нсл. 313. *Наперад ты мяне не падманіш.* Нсл. *Наперад ты гэтага не рабі.* Нсл.
4. прежде. Нсл. 313. *Наперад тэгрэт* (*араб. род умываньня*) *узяць каменям.* Кіт. 7368. *Наперад ты, а потым я.* Нсл.
•**наперадзе,** *нареч.*—впереди, в будущем. *Што там наперадзе, што там нязнанае?* Гарун: Думы ў чуж.
•**наперак** *нареч.*—*поперёк. Наперак перарэзаў.* Нсл. 313.
•**наперасьпехі,** *нареч.*—вперегонку, кто кого превзойдет в чем бы то ни было. НК.: Дудар, 12, Пасоб., 145, Игры, 25. *Ручаі беглі на перасьпехі.* ЗСД 23.
•**наперачыць,**—*см. под* *перачыць.*
•**наперачыцца,**—*см. под* *перачыцца.*
•**наперш,** *нареч.* **1.** прежде. Нсл. 314. *Наперш не хацеў, а цяпер узяў бы, ды няма.* Нсл. *См. уперад.*
2. вопервых (прежде всего, С.) Нсл. 314. *Наперш трэба распытацца, а потым рабіць.* Нсл.

●**напе́рвей,** *нареч.*—прежде всего. *Напервей усяго гэта зрабі.* Нсл. 313. *Таго часу мой ангел напервей мовіў.* Кіт. 90а17. *См. наўперад.*
●**напе́рці,**—*см. под перці.*
●**напе́рціся,**—*см. под перці.*
●**напе́ставацца,**—*см. под пеставаць.*
●**напе́т-аць**-*аццa,—см. под пѐтаць.*
●**напе́ць,**—*см. под перць.*
●**напя́каць,**—*см. под пякаць.*
●**напяле́гавацца,**—*см. под пялегаваць.*
●**напярэймы,** *нареч.*—навстречу для приветствия или наперерез для задержания. *См. наўпярэймы.*
●**напярэк,** *нареч.*—вопреки. Нсл. 313. *Напярэк мне гэта гаворыш, робіш.* Нсл.
●**напярэсьцяжкі,** *нареч.*—напрямик. Шсл. *Каб пайсьці напярэсьцяжкі, мо'барджэй было б.* Ст.
●**напярэчкі,** *нареч.* — *напярэк. І Фэрхат пайшоў шчасьлівы на захмарныя вяршыні напярэчкі долі злой.* Крушына: Лебедзь чорная, 56.
●**на́пята, на́піта,** *нареч.*—настежь. Гсл.; Ксл. *Хата напіта рашчынена.* Гсл. *Дзьверы напіта рашчынены.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Пераз напята рашчыненыя хатнія дзьверы то ўходзілі, то выходзілі сяляне.* ЗСД 119.
●**напя́ць,**—*см. под пяць I.*
●**на́піхам,** *нареч.* **1.** натиском, насильно. Нсл. 314. *Напіхам зрабілі старшынёю.*
2. битком. Нсл. 314. *Напіхам напхнулася людзёў у царкву.* Нсл.
●**напіха́ць,**—*см. под пхаць, піхàць.*
●**напіха́цца,**—*см. под пхацца.*
●**напіловав-аньне**-*аць,* **напілав-а́ньне**-*àць,—см. под пілаваць.*
●**напіловавацца,**—*см. под пілавацца.*
●**напілава́цца,**—*см. под пілаваць.*
●**напільнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—напилок. Гсл.; Ар.
●**напінаньне,**—*см. под пяць.*
●**напінаць,**—*см. под пяць.*
●**напіна́цца,**—*см. под пяцца.*
●**напіра́ць,**—*см. под перці.*
●**напіра́цца,**—*см. под перціся.*
●**напіс**-*ісу, предл.-ісе, м.*—надпись. Гсл.
●**напіса́ць,**—*см. под пісаць.*
●**напіса́цца,**—*см. под пісацца.*
●**на́піта,**—*см. под напята.*
●**напі́так**-*тку, предл. и зват.-тку, м.*—напиток. МГсл. *Чатыры рэчы шайтану гожыя ест: першы хмельны напітак.* Кіт. 1а6.
●**напі́ць,**—*см. под піць.*
●**нап-іцьцё**-*і́цца,—см. под піцца.*
●**наплава́дзіць**-*джу-дзіш-дзе, соверш., перех.* **1.** наполнить водой. Дсл. *Дождж лівун наплавадзіў лужы.* Дсл.
2. наполнить что-л. испусканием мочи. Дсл. *Гаршчок цэлы наплавадзіў — надабе вынесьці.* Дсл.
3. наполнить чем-л. без разбора. *Наплавадзіў засек мякінаю, а ня збожжам.* Дсл.
4. наболтать. Дсл. *наказаў, наплавадзіў, а слухаць няма чаго.* Дсл.
●**наплава́дзіцца**-*дзіцца, соверш.*—переполниться жидкостью из краёв вон. Дсл. *Наплавàдзіліся лужы.* Дсл. *Наплавадзіўся гаршчок: закіпеў, надабе вымаць із печы.* Дсл.
●**наплаці́цца,**—*см. под плаціць.*
●**напле́сьці,**—*см. под плесьці.*
●**напле́сьціся,**—*см. под плесьціся.*
●**напле́ччык**-*ка, предл.-ку, м.* НК.: Очерки 103, 186—наплечник, нашивка на плечах, погон. *См. палік, прырамка.*
●**наплявý згаць,**—*см. под плявузгаць.*
●**наплі́гаць,**—*см. под плігаць.*
●**напну́ць,**—*см. под пяць.*
●**напну́цца,**—*см. под пяцца.*
●**на продзіў,** Гсл., **на прадзі́ў,** Нсл.—на диво, на удивление, Нсл. 315; Гсл. к чрезвычайному удивлению; удивительно; необыкновенно; изумительно.
●**на провесьні**—в начале весны.
●**напросткі,** Шсл., **напрасткі́,** Ар., *нареч., област.*—напрямик. Ар.; Шсл. *Ідзі напросткі: бліжэй будзе.* Дукарка Сьміл. (Шсл.). *Ганна напрасткі бяжыць у лог.* С. Музыка, 257. *Хан загадаў прабіцца напрасткі.* Вольскі: Паланянка. *Пярэйдзе ўброд ракỳ і сьцежкамі напрасткі ў Іржаўку.* Дудзіцкі ("Бацькаўшчына", Но. 45-46/431-432).
●**на прадве́сьні,** *нареч.*—в начале весны. Гсл.
●**на прадзіў,**—*см. под продзіў. На прадзіў так сталася. На прадзіў дзіва.* Нсл.
●**напракý дзіць,**—*см. под пракудзіць.*
●**напра́-нены**-*нỳць-таваць,—см. под пратаць I.*
●**напра-нýцца**-*тавацца,—см. под пратаць I.*
●**напрасткі,**—*см. под напросткі.*
●**напра́сьць**-*ці, ж.*—напраслина. НК.: Старцы, 37.
●**напрасьце́нь,** *нареч.*—напрямик. МГсл.; Нсл. 315. *Паедзеш напрасьцень, прастоіш цэлы дзень. Послов.,* Нсл.
●**напра́тка**-*кі, дат., предл.* напратцы, *ж.*—(верхняя, **С.**) одежда, ПНЗ. верхняя одежда вообще. Нсл. 315. *Без напраткі вышла на холад.* Нсл. *Накінь на сябе якую напратку.* Тм.
●**напра́ва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—исправление, Ксл.; Гсл. починка, Гсл., поправка. МГсл. *Аддаў хамут у направу.* Калышкі Лёз. (Ксл.).
●**напра́ва,** *нареч.*—вправо.
●**напрацава́цца,**—*см. под працаваць.*
●**напру́д,** *нареч.*—насилу. *Напрỳд воз вязець.* Краснавічы Сураск. (Сержп.: Отчет, 10).
●**напрудзіўся**—напрегся, ПНЗ (напрягся, **С.**).
●**напру́дзіць,**—*см. под прудзіць.*
●**напружа́ць**-*аю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, несоверш.*—напрягать. Гсл. *Соверш.* **напру́жыць**-*жу-жыш-жа*—напрячь. *Прич.* **напру́жаны**—напряжённый. *Отгл. имя сущ.*

напру́жаньне-*ня, предл.-ню*—напряжение. Гсл.

•**напру́жыцца**-*жуся-жышся, соверш.*—напрячься. Шсл. *Напружыўся, аж шчырванеў увесь.* Ст.

•**напры-я́ць**-*я́цца,—см. под прыяць.*

•**напры́дзіць,**—*см. под прыдзіць.*

•**напры́краць,**—*см. под прыкраць.*

•**напрыкля́цца,**—*см. под пры̀краццa.*

•**напсава́ць,**—*см. под псаваць.*

•**напстрыкаць,**—*см. под пстрыкаць.*

•**напу́дзіць,**—*см. под пудзіць.*

•**напуж-а́ны**-*а́ць,—см. под пужаць.*

•**напуж-а́ўшыся**-*а́цца,—см. под пужацца.*

•**напусьці́ць,**—*см. под пусьціць.*

•**напы́жыцца,** -*жуся-жышся, соверш.* —принять важный, надменный вид, надуться. Міх. *Напыжыўся, як мыш на крупы.* Міх.

•**напы́к-аны**-*аць-ацца,—см. под пыкаць.*

•**на́пырск**-*ку, м.*—слегка заслащенная мёдом вода для обрызгивания осевшего роя. Шсл. *Прынясі ў вядзерцы на̀пырск, рой апырскаць.* Ст.

•**напы́рскаць,**—*см. под пырскаць.*

•**напы́т-аны**-*аваць-а̀ць,—см. под пытаць.*

•**напы́т-авацца**-*ы̀цца,—см. под пытацца.*

•**нарог**-*га(-у), предл. нарозе, зват. нарожа; мн. ч. нарогі, м.*—лемех, сошник, Ар.: Шсл.; Гсл. лемеш, Гсл. лемех, сошник. Виленщ., Ковен., Горадз., Менск. губ. (Нсл. 317). *Нарог у маім плузе зламіўся.* Дубнікі Сян. (Ксл.). *У плузе зьезьдзіўся нарог.* Ст. *Нарог зваліўся із сахі.* Нсл.

•**народ**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—нация, народ. *Гэй, народзе, трэба ўстаць.* Гарун: Белр. марш.

•**народліва,** *нареч.*—многолюдно. Дсл. *Сядні там народліва.* Дсл.

•**народлівы,** -*вая-вае*—многолюдный. Смоленщ.

•**народны**-*ная-нае*—национальный, народный.

•**нарожнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** наугольник. Гсл.

2. угол (с внешней стороны) в крыше. Гсл.

3. сошничек у навозных вил. Нсл. 317. *Нарожнік адзін застаўся ў гнаю.* Нсл.

4. нарожнікі-*каў, один нарожнік*— (у сохи) концы ножек *"дзерава"* с долотным пробоем и на самом конце стесанные для насадки *"нарогаў".* НК: Очерки, 388. *Уменьш.* **нарожнічак**-*чка, предл. и зват.-чку, м.*-железный, медный и вообще металлический наконечничек на прутике в зонтиках и подобных предметах. Нсл. 317. *Нарожнічкі паадпалі.* Нсл. *Нарожнічкі касьцяныя.* Тм.

•**на розьніцу,** *нареч.*—разногласно. Нсл. 317. *Меж імі на розьніцу пайшло.* Нсл. *На розьніцу гавораць.* Тм.

•**нарожны**-*ная-нае,* **1.** угловой. Гсл.; Нсл. 317. *У нарожным дварэ жывець.* Нсл.

2. наугольный, краеугольный. Гсл.

•**нарокам,** *нареч.* **1.** нарочно. Нсл. 317; Гсл.: Ксл. *Ці нарокам прышоў?* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Я не нарокам гэта зрабіў.* Нсл.

2. умышленно. Гсл.

3. шутя, в шутку. Нсл. 317. *Я нарокам сказаў, а ты й паверыў.* Нсл. *Нарокам пусьціў трэскаю дый лучыў у вока.* Тм.

колькімі) нарошчамі—в один, в два, в три (или в несколько) приёмов. Хажова Мл. *Двума нарошчамі клалася спаць.* Хажова Мл.

•**нара́**-*ры̀, дат., предл.-ры̀, вин. нару̀; мн. ч. норы-аў*—нора. МГсл.

•**нарабіць,**—*см. под рабіць.*

•**нарабі́ўшыся**-*і́цца,—см. под рабіцца.*

•**нарагат-а́ўшыся**-*а́цца,—см. под рагатаць.*

•**нара́д**-*да, м. — панарад I.* НК.: Очерки, 372.

•**нарада**-*ды-дзе, ж.*—совещание. Гсл.

•**нара́дка**-*дкі-дцы, мн. ч., род.-дкаў, ж.* —колдовство в виде какого-л. предмета. Шсл. *Нехта, мусіць, падкінуў нарадку — насатку з вузельчыкамі.* Ст.

•**нара́дзіць I,**—*см. под ра̀дзіць I.*

•**нарадзі́цца,**—*см. под радзіцца.*

•**нара́дзіць II**-*джу-дзіш-дзе, соверш.*—наколдовать. Шсл. *Валей ізь ім не чапайся, бо яшчэ нарадзіць.* Ст.

•**нараджа́ць,**—*см. под радзіць I.*

•**нараджэнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—новорожденный. Гсл.

•**нараджэньне,**—*см. под радзіць, радзі̀цца.*

•**нара́зіць,**—*см. под разіць.*

•**нара́зіцца,**—*см. под разіцца.*

•**нара́зьлівы,** -*вая-вае*—досадительный (досадный, **С.**) Нсл. 316. *Наразьлівы ты хлапец, кажнаму дакорыш.* Нсл.

•**наража́ць,**—*см. под разіць.*

•**наража́цца,**—*см. под разіцца.*

•**нара́іць,**—*см. под раіць.*

•**нарака́ць**-*даю-даеш-дае, несоверш. на каго-што*—сетовать. Ар. *Няма чаго дарма наракаць на каго, калі ня ведаеш, хто тут вінен.* Ст.

•**нара́ніцы,** *нареч.*—утром. Ар.

•**на́расьцень**-*сьня, предл. и зват.-сьню, мн. ч.-сьні-сьняў, м.* **1.** нарост. Нсл. 317. *Нарасьцень на дзерве, на целе.* Нсл.

2. *грамм.*—суфикс.

•**нарасьця́г,** *нареч.*—протяжно, нараспев. Гсл.

•**на́расьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.*—нарост. Шсл.; Гсл. *Якая ж вялікая нарасьць у каня на назе!* Ст. *На яблынцы нейкая нарасьць узялася.* Ст.

•**нараве́ц,**—*см. под нораў.*

•**наравісты**-*тая-тае*—капризный (о лошади, **С.**) Шсл., упрямый в привычках своих (о лошади). *Здыхата наравістая кабыла, брыкаецца.* Ст.

•**наравíць**-*ўлю-віш-ве,* **1.** угодить, Растсл. угождать.

2. *каго*—неопытным, скверным обращением делать лошадь норовистой. *Наравіць, знаравіць каня.* Нсл. 341.

абнаравіць—воздержаться, остеречься, уступить; недождать. Юрсл. *Абнараві трошку, ня едзь: бачыш, якая хмара.* Нсл. *Абнараві — і сваркі ня будзе.* Тм. *Несоверш.* **абнараўляць**—воздерживаться, остерегаться, уступать; ожидать. Юрсл. *Ён жа старшы, табе надабе абнараўляць.* Юрсл.

данаравіць-*аўлю-овіш-ове, соверш.*—угодить капризам чьим. Нсл. 140. *Трэба ў вусім гаспадару данаравіць.* Нсл. *Несоверш.* **данараўляць**-*яю-яеш-яе*—угождать капризам. Нсл. 140. *Данараўляй яму, цярпі.* Нсл.

знаравіць, *соверш., перех.* **1.** поблажкой приучить к своенравию, к упрямству. Нсл. 217. *Дай каня на чужыя рукі, дык адразу знаровяць табе.* Ст. *Знараўляць, знаравіць каня, хлапца.* Нсл.

2. (*неперех.*)—повременить. Нсл. 217. *Знараўляй, знараві, пакуль пад'едзе таварыш.* Нсл.

знараўляць, *несоверш. к* наравіць *1, 2.*

•**наравіцца,** *наровіцца, несоверш.*—упрямиться (о лошади). Шсл. *Конь наровіцца, ня хоча цягнуць.* Ст. *Соверш.* **занаравіцца**—заупрямиться. Шсл. *Як занаравіўся конь, дык і зь месца не кранець.* Ст.

абнаравіцца — *абнаравіць.* Юрсл. *Абнаравіся просьле апарацы, абы чаго ня еж.* Юрсл. *Каб ты абнаравілася — і ціха было б. Абнаравіся — усі зьбяруцца, і будзем разам абедаць.* Тм. *Несоверш.* **абнараўляцца** — *абнараўляць.* Юрсл. *Як ізь лячэльні просьле апарацы выйшаў, дык троху абнараўляўся, а цяпер усё раблю.* Юрсл.

знаравіцца, *соверш.*—стать норовистым (о лошади). *Конь знаравіўся.* Нсл. 217. *Несоверш.* **знараўляцца**-*яюся-яешся, возвр.*—привыкать к упрямству, к своенравию. Нсл. 217. *Зь няўмелага гадаваньня дзяцё знараўляецца.* Нсл.

•**нарэдчас,** *нареч.* (Будсл.)—чтобы иногда употреблять. *Купілі гэта нарэдчас.* Чарняты Пост.

•**нарэчыцца,**—*см. под* рэчыцца.

•**нард, нарт**-*да*(*та*), *общ.*—упрямое, сердитое дитя или животное. Нсл. 317. *Ня дай Збавіцель, якая яна нард; калі ня даў, чаго хоча, пакоціцца й пасінее.* Нсл. *Нард конь, напрэцца, то ніяк ня ўвернеш.* Нсл. *Нарт дзеўка.* Тм. *З нартам гэтым нічога ня зробіш.* Тм.

•**нарт,**—*см. под* нард.

•**нарваць,**—*см. под* ірваць.

•**нарвацца,**—*см. под* ірвацца.

•**наруга**-*угі-узе, ж.* **1.** непослушание, связанное с умышленным поддразниванием; сознательно нехорошее поведение с целью досадить кому-л. Гсл. *Ламайце, дружачкі, лавачкі, дый на бацькаву наругу, што 'ддае нашу падругу.* Рылавічы, ПНЗ 42. *Я табе выганю гэту наругу.* Нсл. 317. *Ты ўсё імне ў наругу робіш.* Тм. *Ціха наругу ты зносіш бяз слоў.* Гарун.

2. *общ.*—тот, кто "наругаецца". *Ой, ты вялікі наруга.* Нсл. 317. *Яго гаспадар панукае і гаспадыня наругае, усё трэба цярпець.* Жукова Імгл. (Косіч 31).

•**наругацца**-*аюся-аешся, несоверш., каму*—умышленно досаждать своим дурным поведением, Гсл. делать что-л. наперекор, в досаду другим. Нсл. 317; Ар. *Гарэзьлівы хлапец наругаецца дзеду.* Гсл. *Ніхто не наругаецца свайму бацьку.* Ст. *Васілю, не наругайся, бо я пайду й скажу тату.* Сянно (Ксл.). *Халіма сьмела наругаўся шпегу, а той аж зелянеў ад злосьці.* ЗСД. *Стаялі коса, няроўна, быццам наругаліся гаспадару.* ЗСД 26. *Гарадчане, наругаючыся, махалі ігрушавымі трысьцінамі, абступіўшы з усіх бакоў сваёю вяткаю яго.* Гарэцкі: Песьні 76. *Нязбожныя Жыдове й пагане Яму ся* (*Хрысту*) *наругалі.* Малітвы 1695 г. *Отгл. имя сущ.* **наруганьне**-*ня, предл.*-*ню.* Нсл. 317. *Рабі без наруганьня, а як кажуць.* Нсл. *Я цябе, хлопча, як бачыш, адвучу ад гэтага наруганьня.* Ст. *Соверш.* **наругнуцца**-*нуся-нешся-нецца-немся-ніцеся.* Ар.; Нсл. 317. *Не наругайся імне гэтым; я табе лепшым чым наругнуся.* Нсл. *Ты ў усім імне наругаешся; ня робіш так, як кажу: пачакай жа, і я табе наругнуся чым.* Нсл.

•**наругень**-*гня, предл.*-*гню, зват.*-*угню, мн. ч.*-*гні-гнёў-гнём-гнёў-гнямі-гнёх, м.* — *наружнік.*

•**наругі**-*гаў* — *наруга I.* Ар.

•**наружнік,** Вост. (Даль)-*іка, предл.*-*іку, зват.*-*іча, м.*—тот, кто "наругаецца". Гсл. *З наружнікам гэтым не дасі рады.* Нсл.

•**наружніца**-*цы-цы, ж.*—та, которая "наругаецца". *Па руках вытні гэту наружніцу.* Нсл. 317.

•**наруменены**-*іць,*—*см. под* руменіць.

•**наруменіўшыся**-*іцца,*—*см. под* руменіцца.

•**нарупіцца,**—*см. под* рупіць.

•**нарыгаць,**—*см. под* рыгаць.

•**нарыгнуць,**—*см. под* рыгнуць.

•**нарынуць,**—*см. под* рынуць.

•**нарынуцца,**—*см. под* рынуцца.

•**нарыпах,** *нареч.*—со скрипом. Растсл.

•**нарыс**-*ыса, предл. и зват.*-*ысе, м.*—очерк. Гсл.

•**нарыца**-*цы, ж.* НК.: Очерки, 480—болезнь у лошадей, когда появляются на шее, на плечах и холке гнилые места и делаются провалы (иногда с поражением мозга в костях) от нагнета с бруей. Шсл. *У каня на грэбені нарыца.* Ст.

•**насос**-*су, предл. и зват.*-*се, м.*—воспаление неба (у лошадей). Гсл.

•**насовічка**-*чка-чцы, ж.*—носовой платок. НК.; Бабы, 12.

•**насоў**-*ву, предл. и зват.*-*ве, м.* **1.** халат (плащ, С.) из белого полотна, надеваемый на тулуп. Ксл.; Кацельня Пц. *Ідзець нейкі чалавек у насове.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).

2. национальная одежда, мужская верхняя одежда Белорусов, шьется из белого холста в талию и спускается только до колен. НК.: Очерки, 109. *Свой насоў* (*лёгкая верхняя вопратка з палатна*) *цяплейшы за чужы кажух.* Рапан.: Прык. 241.
3. каўняровы насоў—собственно балахон, холщевой. Не шьется в талию и скорее похож на лёгкий халат с широкими полами, имеет отложной воротник. НК.: Очерки, 110. *Ср. насоў 1.*
2. чехол на одеяло.
•**насакат-áць**-*áцца,—см. под сакатаць.*
•**насароміць,**—*см. под сароміць.*
•**насаром-іўшыся**-*іцца,—см. под сароміцца.*
•**насарамаціць,**—*см. под сарамаціць.*
•**насарамац-іўшыся**-*іцца,—см. под сарамаціцца.*
•**насáтка**-*ткі-тцы, ж.*—носовой платок. Ар. *Тут солтыс выцер потны від насаткаю.* Танк (Калосьсе, Но. 3/20. стр. 131).
•**насавічка**-*чкі-чцы, ж.*—носовой платок. НК.: Очерки, 128.
•**насачы́ць,**—*см. под сачыць.*
•**насéліца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—лужок за овином на усадьбе. Ксл. *Загані каня на населіцу.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Ср. аселіца.*
•**насéньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** семена, МГсл.; Ар.; ПНЗ; Растсл.; Ксл. семена для посева. Гсл.
2. семячки подсолнечника, тыквы (*"гарбуза"*) и пр. Гсл.
•**насéрдзіца**-*цы-цы, ж.*—злоба. Нсл. 318. *Нагаварыў на мяне па насердзіцы.* Нсл. *Насердзіцу гоніць на мяне.* Нсл.
•**насёрбацца,**—*см. под сёрбаць.*
•**насíліць,**—*см. под сíліць.*
•**насíл**-*лу, предл.-ле, м.*—насилие. Нсл. 319. *З насілу людзі разжываюцца.* Нсл.
•**насíць,**—*см. под несьці.*
•**насíцца,**—*см. под несьціся.*
•**наскок**-*оку, предл.-оку, зват.-оча, м.* **1.** набег, налет. Гсл.
2. внезапное появление, неожиданное прибытие. Гсл.
•**наскокам,** *нареч.*—сналету, неожиданно, внезапно.
•**наскавáць** — *нацкаваць.*
•**наскі** — *наські. Звычаі ўсё ткі ня наскія.* "Бацьк.". Но. 30(466).
•**наскрозь,** *нареч.* **1.** (через всю толщу, **С.**), насквозь. Нсл. 318; Шсл.; Ар.; Гсл. *Наскрозь прарэзаў, прабіў.* Нсл. *Дошка не таўстая: гвозд пройдзе наскрозь.* Ст.
2. полностью, совершенно, целком.
3. везде. Гсл.
4. решительно везде. Гсл.
•**наскраб-áны**-*áць,—см. под скрабаць.*
•**наскрабáцца,**—*см. под скрабацца.*
•**насквáрыць,**—*см. под скварыць.*
•**наскуб-áны**-*áць,—см. под скубаць.*
•**наскув-áны**-*áць,—см. под скуваць.*
•**наскумáціць,**—*см. под скумаціць.*
•**наслáнь** (**нáслань,** Пск., Даль)—насланная беда, особ. заговорм. Даль — *насланьне. Радасьць ці наслàнь?* Салавей: Сіла, 66.
•**наслáньне,** Шсл.; Гсл. **насланьнё,** Ар.; Нсл.; НК.: Очерки—неуловимое нематериальное наведение болезни, нечто в роде эпидемической заразы, сообщаемой по воздуху, НК.: Очерки, 681. наведение чародейственной силою, Нсл. 318. несчастие или стихийное бедствие от чаровства или иной силы, Шсл.; Ар. неприятность, злосчастия, беды, неудачи, ошибки в делах, — все, что является как бы насланным, присланным в наказание от этой силы. Гсл. *Насланьне гэта на мяне нейкае, што я ашукаўся.* Нсл. *Насланьне нейкае, ці якое ліха, што статак не вядзецца: што ні купі, усё здохне.* Ст. *Гэта ж насланьне нейкае ад Спадара Бога, гэты дождж бясконца!* Ст. *Насланьнё нейкае, дый годзе!* Васілёнак ("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 194).
•**наслýхацца,**—*см. под слухаць.*
•**насморг-аны**-*аць,—см. под сморгаць.*
•**насмáжыць,**—*см. под смажыць.*
•**насмактáцца,**—*см. под смактаць.*
•**насмаліць,**—*см. под смаліць I.*
•**нáсмарга**-*ргі-рзе, ж.*—насморк. БГсл.; МГсл.
•**насмуродзіць,**—*см. под смуродзіць.*
•**насну́-дзіць**-*джаньне-джаны,—см. под снудзіць.*
•**насподзе,** *нареч.*—внизу (под чем, **С.**) МГсл.
•**нáспа**-*пы, дат., предл.-сьпе, мн. ч., род.-паў, ж.* **1.** насып. *Былі шырокія пясковыя наспы.* ЗСД 127.
2. хлеб, насыпанный сверх меры, верх. Нсл. 319. *Пазычаеш у шчэрк, а аддай із наспаю.* Нсл.
3. лес, состоящий из одних, превышающий человеческий рост, берез. НК.: Очерки, 468.
•**наспароміць,**—*см. под спароміць.*
•**наспароміцца,**—*см. под спароміцца.*
•**наспасоб-іць**-*лены,—см. под спасобіць.*
•**наспаткáць,**—*см. под спаткаць.*
•**нáспачка**-*чкі-чцы, уменьш. к наспа 1, 2, 3.* НК.: Очерки, 468.
•**наспацéшыцца,**—*см. под цешыцца.*
•**насплéсьці,**—*см. под плесьці.*
•**насплятáць,**—*см. под плесьці.*
•**настольнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** скатерть. Ар.; Гсл.; Ксл. *Настольнік надабе чысты паслаць.* Селядцова Беш. (Ксл.).
2. нахлебник. Нсл.; Лужасна Куз. (Ксл.); Гсл. *Настольнікаў дзяржаць.* Нсл.
•**настольніца**-*цы-цы, ж.* **1.** верхняя доска в столе. Гсл.
2. нахлебник. Гсл.

•наста́леваць, *-люю-люеш-люе, каго-што многократ.*—накладывать на что-л. сталь. Шсл. *Панясу к кавалю насталеваць тапары.* Ст. *Соверш.* **наста́ліць**-*лю-ліш-ле. каго-што., соверш.*—наварить сталью для большей крепости, Ксл. наложить на что-л. сталь. Шсл. *Панёс у кузьню тапор насталіць.* Косы Віц. (Ксл.). *Насталіў сякірку, серп.* Ст.

•наста́віць-*ўлю-віш*—направиться. Ржэўскі п. *Вышаў ён у чыстае поле і наставіў ён дарогаю, і наставіў ён лясамі, балатамі тапучымі.* Рж. п. (Афанасьев: Нар. рус. сказки I, 1897, 183).

•наста́ць-*дну-днеш-дне, соверш.*—наступить, настать. Ар. *Зборная нядзеля настала.* Горц. (Кот. 208). *Ужо твае мінулася веснавое кукаванейка, настала асеньняе жыраванейка.* ПНЗ 46. *Як настане месяц рамазан, тагды Пана Бога неперастаньне выхваляй.* Кіт. 23б11. *Разумеў, што судны дзень настаў.* Кіт. 108а6.

•настлыш-*шу, предл. и зват.-шу, м.*—вода под снегом. Ксл. *Ён лучыў у настлыш.* Балдыкова Аз. (Ксл.).

•настрой-*ою, предл. и зват.-ою, м.*—настроение. МГсл.; Гсл.

•настра́шыць,—*см. под* *страшыць.*

•настры́каць,—*см. под* *стрыкаць.*

•настры́к-аны-*дць,*—*см. под* *стрыкдць.*

•настуката́ць,—*см. под* *стукатаць.*

•настукат-аўшыся-*дцца,*—*см. под* *стукатацца.*

•насту́каць,—*см. под* *стукаць.*

•насту́к-аўшыся-*ацца,*—*см. под* *стукацца.*

•насту́п-*пу, предл. и зват.-пе, м.* **1.** ступление на что-л. *Наступ на ногу.* Нсл. 320.

2. наступление (, боевые действия войск против обороняющегося с целью продвижения вперед, **С.**) МГсл. *Перен.*—активные действия, предпринимаемыя кем-л. с какой-л. целью.

•наступава́ць-*пую-пуеш-пуе; повел.-пуй-пуйма, несоверш.* **1.** наступать, начинаться. Нсл. *Другая квадра наступуе.* Нсл.

2. нападать. Нсл. *Наступуеш на мяне дарма.* Нсл.

•наступ-я́ць-іць,—*см. под* *ступаць.*

•наступа́ючы-*чая-чае*—имеющий скоро наступить, Нсл. 739. следующий. *Вясельле будзе ў наступаючую нядзелю.* Нсл. 739.

•насту́пніца-*цы-цы, ж.*—наследница, преемница. Нсл. 320. *Ты будзеш маею наступніцаю.* Нсл.

•наступнасьць-*ці-ці, ж.*—наследственность. МГсл.

•на́ступня-*ні-ні, мн. ч., род.-няў, ж.*—ступенька. Гсл. *См.* *прыстýпка.*

•насту́пнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—наследник, преемник. Гсл.; Нсл. 320. *Наступнік аканома.* Нсл.

•наступны́-*ная-нае*—следующий. Нсл. 320; Гсл.; Ксл. *Наступнýю нядзелю вянчацца будуць.* Нсл. *У наступное сьвята гэта зробім.* Лужасна Куз. (Ксл.).

наступу́ючы-*чая-чае — наступны,* Нсл. 320. — *наступаючы. У наступаючы дзень.* Нсл.

•насту́пства-*ва-ве, мн. ч.-вы-ваў, ср.* **1.** нападение. Нсл. 320. *Наступства зрабілі на двор мой.* Нсл.

2. преемство, вступление в отправление чего-л. Нсл. 320. *Перад маім наступствам, а не за імною гэта зрабілася.* Нсл.

•настыг-а́ць-*лы-ці,*—*см. под* *стыгці.*

•настыра́цца-*дюся-дешся, несоверш. з кім*— (постоянно, **С.**) ссориться. Шсл. *Вось загародзімся, дык ня будуць лазіць у гарох чужыя сьвіньні, куры, і ня будзем болей настырацца із суседзьмі.* Ст. *Каму гэта ахвота зь людзьмі настырацца?* Ст. *Ср.* *настырлівы.*

•настырлівы-*вая-вае*—налоедливый. Іг. *Ср.* *настырны́*—бойкий, смелый, дерзкий наглый; бесстыжий. Тул., Кур., Арл. (Даль).

•настырня-*ні-ні, ж.*—упрямство. *Найлепш, не спадзяваючыся якойсь настырні, дабівацца праўды; а калі сумлешся ў сваей сіле, то ня ідзі ходацца.* Рэч. (Пет., ТТ, 298).

•насваволіць,—*см. под* *сваволіць.*

•насукрыць,—*см. под* *сукрыць.*

•насу́л-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—надбавка цены. Нсл. *Што імне да насулу другіх? Я на свае грошы таргую.* Нсл.

•насул-ены-*яць-іць,*—*см. под* *суліць.*

•насу́па-*пы, общ.*—угрюмый-ая, недовольный-ая. Міх. *Чаго сядзіш, насупа, із столу прыбяры.* Міх.

•насуперак, *нареч.*—вопреки. *Сэрца іх зьверыла моцная пэўнасьць, што насуперак негадзі яны не перастануць любіцца і належыць да сябе.* Кво вадыс, 261.

•насу́перакі, *нареч.*—наперекор, вопреки. Гсл.

•насупіць, *-плю-піш-пе што, соверш.*—(сдвинуть, **С.**), нахмурить (брова, **С.**), насупить.

насупі́цца-*плюся-пішся*—сдвинуть, нахмурив брова, принять неприветливый вид, насупиться. Міх. *Ганна насупілася й ня йдзець палудноваць.* Міх.

•насупра́ўды, *нареч.*—так, что можно вермить, поистине, не шутя, в серьез. Гсл.

•насу́праця, *нареч.* **1.** напротив.

2. *предлог с родств. падежом*—против, Нсл. 320. напротив. *Ягоная хата насýпраця мае хаты.* Нсл.

3. *предлог с родств. падежом*—сравнительно, Нсл. 320. по сравнению с кем-чем-л. *Насýпраця мае работы ніхто ня ўзумее зрабіць.* Нсл.

•насуроч-аны-*ыць,*—*см. под* *сурочыць.*

•наськяпа́ць,—*см. под* *ськяпаць.*

•на́ські-*кая-кае,* ПНЗ 201, *местоим.*—наш, наш брат, чвой человек, Гсл. нашего кружка, НК: Пасоб., Но. 58; НК.: Піт., Но.10. нашей стороны, нашего нрава, Нсл. 321; Тул. (Даль) свойственный нам. *Ён чалавек*

наські. Нсл. *Гэта наськае дзела.* Нсл. *Наскае стравы можа пан есьці ня будзеш.* Тм. *Яна ня туташняя, а заходка; ад таго й гаворка ейная ня наськая.* Нсл. 191. *Гэта наські чалавек.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Рагочуць хвалі важка, глуха, як пушчы наскае гальлё.* Дуб.

•**насьле́даваньне**—подражание. Гсл.

•**насьле́днік,**-*ка, предл.-ку, зват. насьледніча, м.*—охотничa собака, бегущая по следам зверя. *За насьледніка зьвярынага — тры рублі грошай.* Стт. 473.

•**на́сьлепа,** *нареч.* **1.** слепомствуя, не видя, Нсл. 318. *не видя чего-л., не глядя на что-л., вслепую. Тут насьлепа йдучы, можна лучыць.* Нсл.

2. слепо, без размышления о последствии, Нсл. наугад, не зная обстоятельств, вслепую. *Ты насьлепа верыш яму.* Нсл.

•**насьме́х**-*еху, предл.-еху, зват.-еша, м.* —насмешка. Нсл. 319. *Набраўся сораму й насьмеху.* Нсл.

•**на сьмех,** *нареч.*—шутя, Нсл. в шутку. Растсл.: Северск. 77. *Я толькі на сьмех сказаў.* Нсл.

•**насьмел-ены**-*іць, —см. под сьмеліць.*

•**насьмел-іўшыся**-*іцца,—см. под сьмеліцца.*

•**насьпець I,**—*см. под сьпець II.*

•**насьп-е́ць II**-*явàць,—см. под сьпець III.*

•**натýжыць,**—*см. под натужаць.*

•**натужна,** *нареч.*—напряженно. Гсл.

•**нашы (нашыя)** *нашых, нашым,нашы (нашых)*-*ымі-ых, единств. ч. нет.*—члены семейства говорящего. Ар. *Калі, да прыкладу, гукае наймiт, дык "мы" ў яго радзіма, што яго наймае, а "нашы" — радзіма бацькоў ягоных.*

•**натýжыцца,**—*см. под натужацца.*

•**натýкаць,**—*см. под тукаць.*

•**насьве́тчыцца,**—*см. под сьветчыць.*

•**насьвяткава́цца,**—*см. под сьвяткаваць.*

•**насьвяці́цца,**—*см. под сьвяціць.*

•**насьцёб-аны**-*аць,—см. под сьцёбаць.*

•**на́сьцілка**-*кі, дат., предл. нàсьцілцы, ж.* —подстилка (то, что настлано, настил. **С.** Ксл. *Вельмі слабая насьцілка моху.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).

•**на́сыпка**-*пкі-пцы, ж.*—наволочка, в которую непосредственно насыпаются перья. Ар.; Шсл. *Радкія насыпкі. дык вылазіць із падушак пер'е.* Ст.

•**насыці́ць,**—*см. под сыціць.*

•**насы-ціць**-*чаны,—см. под сыціць II.*

•**наш**-*ша-ша, мн. ч. нашы, и* **нашы**-*шая-шае, мн. ч. нашыя*—принадл. местоимение: наш.

•**нашалопіць**-*плю-піш-пе, област.*—надвинуть. Растсл.

•**нашале́ць,**—*см. под шалець.*

•**на́шанец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —наш человек, свой брат. Ксл.; Пск., Твер. (Даль). *Ня бойся: гэта ўсё нашанцы.* Куз. *См. нàшынец.*

•**наша́стаць,**—*см. под шастаць.*

•**нашастацца,**—*см. под шастацца.*

•**нашаткава́ць,**—*см. под шаткаваць.*

•**нашаты́р-ыўшыся**-*ыцца,—см. под шатырыцца.*

•**нашэньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** носитель.

2. носильщик. Ар.; МГсл.

•**нашэньніца**-*цы-цы, ж.* **1.** носильница.

2. женщина носильщик. Ар.

•**нашкодзіць,**—*см. под шкодзіць.*

•**нашкума́ціць,**—*см. под шкумаціць.*

•**нашкыра́ць,**—*см. под шкыраць.*

•**нашму́ляць,**—*см. под шмуляць.*

•**нашмульга́ць,**—*см. под шмульгаць.*

•**нашмульга́цца,**—*см. под шмульгацца.*

•**на́шскі**-*кая-кае — наські.*

•**нашто,** *нареч. в вопрос. предложениях*—зачем. Ар.; Раст.: Северск. 133; Гсл. *Нашто ты яго б'еш?* Раст.: Северск. 133. *Нашто табе яна?* Тм. *Нашто ты гэту здыхату садзіш на сьвячонае месца?* Крамушоўка Н. (Демид.: Веров. III).

•**нашвэнд-аўшыся**-*аццa,—см. под швэндацца.*

•**нашві́рг-аны**-*àць,—см. под швіргàць.*

•**нашвы́рг-аны**-*аць,—см. под швыргаць.*

•**нашулкі**-*каў, единств. ч. нет.*—носилки. Войш. *Маглі б сена нашулкамі насіць.* Войш.

•**на́шча,** *нареч.*—натощак. Ар.; Растсл.; ПНЗ; МГсл.; Ксл.; Шсл. *Паўлюк паехаў нашча ў поле.* Русінава Сян. (Ксл.). *Ад самага раньня нашча.* Ст.

нашча сэрца—натощак. НК.: Піт. 66; Ар.

•**нашчаком,** *нареч.*—натощак. Шсл. *Я яшчэ нашчаком.* Ст. *См. нашча.*

•**на́шчанец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —наш брат, свой человек. НК.: Піт., Но. 10; Гсл. *См. нашанец.*

•**нашчапа́ць,**—*см. под шчапаць.*

•**нашчапі́ць,**—*см. под шчапаць.*

•**нашчапі́цца,**—*см. под шчапацца.*

•**нашчэпл-ены**-*еваць,—см. под шчапаць.*

•**нашчапля́ць,**—*см. под шчапіць.*

•**нашчэп-лены**-*іць,—см. под шчэпіць.*

•**нашчэлены,**—*см. под шчэліць.*

•**нашчэл-еваць**-*іць,—см. под шчэліць.*

•**нашчэл-евацца**-*іцца,—см. под шчэліцца.*

•**нашчэл-іўшыся**-*іцца,—см. под шчэліцца.*

•**нашчэпка**-*пкі-пцы, ж.*—трещина. Нсл. 326. *Адрэж нашчэпку ад дошкі.* Нсл.

•**нашчэрб-евацца**-*іўшыся-іцца,—см. под шчэрбіцца.*

•**нашчэрб-іцб**-*лены,—см. под шчарбіць.*

•**нашчэрбка**-*бкі-бцы, ж.*—небольшая трещина, Нсл. 326. поверхностная трещина. *Гаршчок із нашчэрбкаю.* Нсл. *Зуб із нашчэрбкаю баліць.* Нсл.

•**нашчэрб-іць**-*лены,—см. под шчарбіць.*

•**нашчы́к-аны**-*àць,—см. под шчы̀каць.*

•**нашчы́раць,**—*см. под шчыраць.*

•**нашчырацца,**—*см. под шчырацца.*

•**набі́ць,**—*см. под біць.*

•**нашы I**-*шая-шае, местоим., см. под наш.*

•**нашы II**-*шых, мн. ч.* **1.** члены одной семьи, старшие, младшие или равные, когда они находятся в отдалении. Шсл.; Ар. *Панясу нашым вады на поле.* Ст. *Нашы паехалі на сена.* Ст.
2. раздельный дом брата или племяника. Шсл. *Зьбегай да нашых, пазыч сярнічак. Маці нейдзе ў нашых гуляе.* Ст.
•**на́шынец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —наш, свой человек, нашего кружка. НК.: Пасоб., Но. 58. *См. нашанец.*
•**нашы́-ўшыся**-*цца,—см. под шыцца.*
•**на'т,** *сокр. из нават*—даже. Гсл. *Бач, Іванка, як даў нурца, ляпей. хіба, на'т за цябе.* Васілёк (Калосьсе, Но. 3-16, 1938, стр. 33). *Не! У лісьце ад Марты на'т мала мянуецца праз тое, аб чым ён гаманіў.* Танк (Калосьсе, Но. 3-20- стр. 133).
•**на толета**—на будущий год. *На ж табе, сястрыца, сястрыны уплёткі. Судзі, Божа, табе то, хоць ня сёлета, дык на толета, аб такой жары як гэта.* Севершч. (Косіч 241).
•**натолькі,** *нареч.*—настолько. *Наколькі я люблю цябе, натолькі борзда зьненавіджу.* Дуб. (Калосьсе, Но. 3-20. стр. 149).
•**натоўп (на́таўп,** МГсл.)-*пу, предл.-пе, зват.-пе, м.*—толпа.
•**натоўп-іўшыся**-*іцца,—см. под тоўпіцца.*
•**наточаны,**—*см. под тачыць.*
•**на́талакам,** *нареч.*—плотно, туго, набито; битком. Нсл. 321. *Народу было наталакм.* Нсл. *См. на́таўкам.*
•**на́талач**-*чы, мн. ч., род.-чаў, ж., собир.* **1.** множество народа до тесноты, Нсл. 321. толкотня, толкучка, толчек. *Наталач народу на таргу.* Нл.
2. наброд. Нсл. 321. *Выгань адсюль гэту наталач.* Нсл.
•**натапы́рыць,**—*см. под тапырыць.*
•**натапы́р-ыўшыся**-*ыцца,—см. под тапырыцца.*
•**натаройк-аўшыся**-*аацца,—см. под таройкацца.*
•**натарца́ станавіцца, стаць натарца́** —резко проявить несогласие, протест, противодействие, стать на дыбы. Міх. *Станавіся натарца і не паддавайся.* Міх.
•**натаўпор**-*ыўшыся-ыцца,—см. под таўпорыцца.*
•**натаўчы́,**—*см. под таўчы.*
•**натачы́ць,**—*см. под тачыць.*
•**натха́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** внушение. МГсл.; Нсл. 322. *Не направіцца ён ніколі, хіба Бог натханьне дасьць.* Нсл. *Ён бы ня быў такі, калі б не твае натханьне.* Нсл.
2. вдохновение. *Ср. натханы 2.*
•**натха́ны,** *прич. к натхаць,* **1.** вушённый. *Ён тваім духам, розумам натханы гэта сказаў, зрабіў.* Нсл. 322.
2. вдохновлённый. *Натханы Сьвятым Духам.* Нсл. 322.
3. вдохновенный. Нсл. 322.
•**натх-а́ць**-*ну́ць,—см. под тхаць.*
•**нат-ха́цца,** *-хну́цца-ыха́цца,—см. под тхаць.*
•**натрудава́цца,**—*см. под трудаваць.*
•**натру-дзі́ць**-*джаны,—см. под трудзі́ць.*
•**натру́сам,** *нареч.*—не плотно (насыпать), Гсл. неплотно накласть. *Мералі натрусам.* Гсл. *Уменьш.* **на́трускам.** *Даў натрускам сена.* Нсл. 322.
•**натрымце́цца,**—*см. под трымцець.*
•**нату́га**-*гі, дат., предл. натузе, ж.*—напряжение (сил, **С.**) МГсл.; Ксл.; Шсмл. *Глянь, зь якой ён натугаю цягне.* Лёзна (Ксл.). *З натугі хворы стаў жыватом.* Нсл. 322.
•**натуза́ць,**—*см. под туза́ць.*
•**натужа́ць**-*дю-даеш-дае; повел.-дай-даймa, несоверш., перех.*—натягивать, Нсл. 322. напрягать. *Не натужай вяроўкі, парвецца.* Нсл. *Соверш.* **нату́жыць**-*жу-жыш-жа*—напрячь.
знатужа́ць—доводить до (чересчур, **С.**) сильного напряжения сил; портить через напряжение сил, Нсл. перенапрягать. *Соверш.* **знату́жыць**-*жу-жыш-жа*—перенапрячь. *Такім цяжарам знатужуеш, знатужыў каня.* Нсл. *Прич.* **знатужаны** —надсаженный, надорванный. Нсл. 215. *Конь знатужаны.* Нсл.
•**натужа́цца**-*дюся-дешся, повел.-дайся-даймася, несоверш.*—напрягаться. *Соверш.* **нату́жыцца**-*жуся-жышся*—напрячься. Шсл.; Гсл. *Як натужыўся добра, дык і выцягнуў кол.* Ст.
знатужа́цца, *-дюся-дешся*—перенапрягаться. *См. знатужыцца. Соверш.* **знату́жыцца**-*жуся-жышся*—надсадиться, надоваться, Нсл. 215. перенапрячься. *Цягнўшы на ўсходную гару такі цяжар, конь можа знатужыцца.* Нсл.
•**нату́жыцца,**—*см. под натужа́цца.*
•**ната́каць,**—*см. под тукаць.*
•**натул-я́ўшыся**-*я́цца I,—см. под туляцца.*
•**натул-я́ўшыся II,**—*см. под туліцца.*
•**натул-і́ўшыся**-*і́цца,—см. под туліцца.*
•**нату́пацца,**—*см. под тупаць.*
•**нату́ра**-*ры-ры, ж.* **1.** природа. *Варочайся (душа), адкуль вышла, да Пана Бога свайго і да натуры сваей.* Кіт. 51б14.
2. характер, нрав, темперамент. *Выганю я тваю сабачую натуру.* Нсл. 322.
•**нату́рлівы**-*вая-вае*—склонный к самодурству, упрямый, капризный, Гсл. своенравный, упрямый. Нсл. 322. *Натурлівы хлапец.* Нсл. *Натурлівая жывёла.* Нсл.
•**нату́рысты**-*тая-тае*—имеющий свойство *"натурыцца",* Гсл. своенравный, упрямый. Нсл. 322. *Натурысты конь.* Нсл. *Натурыстае дзяцё.* Нсл.
•**нату́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* —портить нравственность, приучать к своенравию. Нсл. 322. *Матка натура свае дзеці, гладзячы па галоўцы.* Нсл. *Соверш.* **знату́рыць.** Нсл. 215, 322. *Знатурыць дзеці.* Нсл. 215. *Прич.* **знатураны**—приученный к упрямству. Нсл. 215. *Знатураны хлапец, конь.* Нсл.

●**натýрыцца**-*руся-рышся. несоверш. о людях и животных*—обнаруживать признаки дурного характера, Гсл. упрямиться, оказывать своенравие, непослушание. Нсл. 322; БНсл. *Гэты конь натурыцца: калі чуе, што воз вялікі, ён ня йдзец, скача на дыбкі, валіцца, выпінаецца ў ваглоблях.* Гсл. *Соверш.* **занатýрыцца.** Нсл. 322—начать капризничать, упрямиться. Нсл. 176. *Не натурся, а занатурышся — будзеш біты.* Нсл. *Конь занатурыўся, на дыбы становіцца.* Нсл. 176. *Соверш.* **знатýрыцца** —совершенно стать упрямым, своенравным. *Конь наш знатурыўся; пачнем падганяць, ён дубам станавіцца.*

●**натыхáць,**—*см. под* *натхаць.*

●**наводзе,** *нареч.*—подобно, в роде, похоже. Гсл. *См. навыдла.*

●**наводны**-*ная-нае*—приведенный из другой страны. *Наводны статак у нас драбнее.* Нсл. 146 (*под драбнець*).

●**наводшыбе,** *нареч.*—*в стороне, в отда-ю лении.* Шсл. *Хата стаіць наводшыбе.* Ст. *Стаяла яна (цагельня) наводшыбе сяла.* Дудзіцкі ("Бацьк.". Но. 49-50/435-436).

●**навой**-*ою(оя), предл., предл.-ою, зват.-ою, м.*—вал в ткацком станке, на который навивают основу, Ар.; Міх.; Селядцова Беш. (Ксл.); ПНЗ; Мікольск М. (Демид.: Веров, 95). горизонтальная круглая палка (скорее полено, С.) с утолщением на концах, на которую в ткацком станке наматываются нитки. Гсл. *З навоя ўся пража зышла.* Ст.

●**навойка**-*кі, дат., предл. навойцы, ж.* — *навой.* Ксл. *Пакруці навойку, а то палатно ўжо абвісла.* Нов. Сяло Сян. (Ксл.).

●**навокал,** *нареч. и предлог,* **1.** *нареч.*—кругом, МГсл. вокруг. *Вышэй за ўсіх стаіць, навокал глядзіць, у белай кашулі і піпку курыць. (Комін). Павярнуўся на бок, павёў навокал позіркам.* Капыловіч: Хлеб. *Цішыня навокал.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе 2, 1935, стр. 95). *Навокал роў глыбозны.* С. Музыка 185. *Хвойнік навокал ды густы, як шчотка.* Калас: Грыбы. *Сьвята было й навокал.* Гарун: Пан Шаб. *навокал пазвонююць галінкі, на зары.* В. Ракаў. *Навокал чорны сьвет.* Гарун (ст. "Малітва"). *Усё навокал набывала асабліваю цікавасьць.* Цэлеш (Ярылаў агонь). *Навокао глянь... што дзееццa навокал!* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 148). *Хадзіў ды ўглядаўся навокал.* Ю. Жывіца (Прыйсьце, Но. 1). *Задавака-баравік хваліўся ўсім навокал.* Швэд: Сьцежкі, 99.

2. *предлог с родств. падежом*—вокруг (, кругом, С.) Ксл. *Надабе абыйсьці навокал свайго жыта.* Шыпы Сян. (Ксл.).

●**навонкі,** *нареч.*—наружу.

●**навонны**-*ная-нае,* **1.** посторонный. Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 9).

2. внешний.

●**навопрамець,** *нареч.*—опрометью на кого бросаясь. Нсл. 300. *Чаго ты навопрамець бяжыш на чалавека?* Нсл.

●**навошта,** *нареч., област.*—зачем, для чего. *См. нашто.*

●**навотлег,** *нареч.*—наотмашь. Шсл. *Як даў навотлег, дык і пакаціўся.* Ст. *Левая рука, адкінутая навотлег, ляжала ў меры ейнага пляча.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 1-2/437-248).

●**навадзень**-*днѝ, предл.-дню; мн. ч., род.-днёў, м.*—каравай хлеба. ПНЗ. *У гэты дзень (на сьвята Пётры а Паўлы 29-га чырвіня) з кажнага двара нясуць пастуху жбан малака і навадзень хлеба.* Косіч 20.

●**навадзі́ць I**-*джў-дзіш-дзе, соверш.*—налить, наполнить соссуд жидкостью до краёв. Шсл. *Навадзілі міску журы.* Ст. *Калі вы паясьце гэту саладуху, што навадзілі паўцэбра!* Ст. (*под саладуха*).

●**навадзі́ць II,**—*см. под вадзіць.*

●**навадзі́цца I**-*джўся-дзішся, соверш.*—наесться чего-л. жидкого. Шсл. *Навадзіўся сыты.* Ст. *Навадзіўся кісялю.* Ст.

●**навадзі́цца II,**—*см. под вадзіцца.*

●**навазёк-аўшыся**-*аццa,*—*см. под вазёкацца.*

●**наваж-áны**-*áць,*—*см. под важаць.*

●**навáжыць**-*жу-жыш-жа, повел.-ж-жма, соверш.*—возыметь намерение, вознамериться, *устар. Як наважыў, так і зрабіў.* Ст.

●**навáжыцца**—решиться. Шсл. — *наважыць. Наважыўся такі пастанавіць на сваім.* Ст.

●**навáк**-*акà, предл.-кў, зват.-àча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—новичек. Гсл.

●**навакшчонка**-*нкі-нцы, ж.*—новокрещонка, принявшая крещение в возрастном состоянии. Нсл. 341. *Жыдоўка навакшчонка.* Нсл.

●**навкшчоны**-*ная-нае*—новокрещенный. Нсл. 341. *Навакшчонае жыдзянё.* Нсл.

●**навакшчэнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—новокрещенец, принявший крещение в возрастном состоянии. Нсл. 341. *Жыд навакшчэнец.* Нсл.

●**навалока**-*окі-оцы, ж.*—напасть, клевета (наговор, Ар.) Нсл. 300. *Гэта навалока на мяне.* Нсл.

●**навáла**-*лы, дат., предл.-ле, ж.* **1.** стихия. Літар. тэрм. Інбелкульту. *Васілёчкі ў полі люблю, дзікунскія такжа навалы.* Дуб. *Дзень мінаў — разбою хвалі большалі ўтроя. У разьушанай навале стаў на ногі я.* Салавей: Сіла.

2. нападение (многих), Гсл. нашествие. *Ты ськінуў зругу і прыгон, ты зьмёў навалу і прымус.* Салавей: Сіла 35. *Сьмерці страшная навала на руіны запаўзла.* Крушына: Лебедзь, 18.

3. принуждение. Гсл.

4. наплыв (чувств). Ад.

5. *буря.* Гсл. *Ср. навальніца.*

6. неприятная претензия, требование. Гсл.

●**нáвалак**-*лку, предл. и зват.-лку, м.*—этаж, *слово устарелое и редкое.* Гсл.

●**навала-кáць**-*чы̀,—см. под валачы.*
●**навáлам,** *нареч.* **1.** принужденно, насильно, Нсл. 300. по принуждению; настойчиво понукая, принуждая; набросившись. Гсл. *Навалам ажанілі хлопчыка.* Гсл. *Навалам усунулі ў рукі работу.* Нсл. *Ср. навáла 3.*
2. прибытие, поступление кого-л., чего-л. в большом количестве; наплыв. *Ср. навальніца 2.*
●**навалачы́ся,**—*см. под валачыся.*
●**навалэнд-аўшыся**-*аца,—см. под валэндацца.*
●**навалаводзіць,**—*см. под валаводзіць.*
●**навалаводз-іўшыся**-*іцца,—см. под валаводзіцца.*
●**нáвалач**-*чы-чы, ж.* **1.** *презр.*—пришедший со стороны человек, Шсл. пришлец. *Прыцяглася нȁвалач на нашу галаву!* Ст.
2. сволочь. Ал.
●**навáл-евацца**-*іўшыся-іцца,—см. под валіцца.*
●**нáвалка**-*кі, дат., предл.* **навалцы,** *ж.*—наволочка. МГсл.
●**навáльнасьць**-*ці, ж.* **1.** накопление. Нсл. 300. *Навальнасьць работы, справаў.* Нсл.
2. стихийность. *См. навала I- навальны.*
●**навальнíца**-*цы, дат., предл.*-**цы,** *ж.*—(буря, сопровождаемая громом, молнией, дождем или градом. Ар.), гроза. Ар.; Ксл.; Гсл. *Учора была навальнíца.* Рудня Куз. (Ксл.). *І песьня — ня песьня, а плач навальніцы.* Дуб. *Навальніца вокал расьсявае скогат, утапіла зоры ў пацерках суніц.* Дуб. *Грымелі, білі навальніцаю.* Крушына (Зьніч, 1952, Но. 20, 5). *Грымелі, білі навальніцаю.* Крушына (Зьніч, 1952, Но. 20, 5). *Навальніца пераняла Бобіка на ўзьлесьсю.* Шакун: Сьлед, 19.
2. наплыв, множество, толпа. Гсл.
навальнíчны-*ная-нае*—грозовой.
●**навáльны**-*ная-нае*—стихийный. *Сілы навальныя нас не пацешылі.* Дуб.
●**навалы́нд-аўшы**-*аца,—см. под валындацца.*
●**нáварат**-*ату, предл. и зват.*-*аце, м.* **1.** повторное проявление чего-л., рецидив. *Ср. навáратам.*
2. *медиц.*—возврат болезни после кажущегося полного выздоровления, рецидив.
3. *юрид.*—повторное совершение преступления лицом, ранее отбывшем наказание за такое же или за какое-л. иное преступлеие; рецидив.
●**нáваратам: другім, трэйцім навáратам...** —вторично, в третий раз и т.п. Войш. *Піліп Януля не азваўся, і Лявон да яго другім нȁваратам: Піліпе! У закрутах пераначуем... Га?* Дудзіцк ("Бацьк.", Но. 1-2/437-438). *Бамбавікі трэйцім наваратам апанавалі Карэлічы.* ("Бацьк.". Но. 42-43/376-377). *Пачуўшы можа ўжо трэйцім наваратам тое самае: "Стань! стань! Мерцьвякі твае варушацца! Шофэр прыклаў шчаку да шкла.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 45-46/431-432). *Дык, дзядзька, ужо тамака рабіў? Ды я ўжо тамака другім наваратам рабіў.* Войш.
●**нáваратны**-*ная-нае, грамм.* **1.** многократный.
2. рецидивный.
нáваратны выступ, выступак—рецидивное преступление, преступок.
●**навaрачáць,**—*см. под варочаць.*
●**навaрачáцца,**—*см. под варочацца.*
●**нáват** (**нáвет,** Іг.), *укреп. частица*—даже. Ар.; Растсл.; Нсл. 301; Шсл. *Ня ўзяў чужога навет і на капейку.* Ст. *Нават і гэта трэба аддаць.* Нсл. *Нават хлеба няма.* Север. (Растсл.: Северск. 133).
●**на ведаме: ці няма на ведаме?**—не известно-ли? НК.: Пасоб. 133.
●**на векі,**—*см. под век.*
●**навéрзьці,**—*см. под верзьці.*
●**навéрнены,**—*см. под варочаць.*
●**нáвертам,** *нареч.*—мимоходом, завернув по пути. Гсл.
●**навешчавáць,**—*см. под вешчаваць.*
●**навет,** *нареч.,—см. под нават.*
●**навéтнасьць**-*ці, ж.*—основание, доказательство. Бягомель. *У вашых меркаваньнях няма наветнасьці.* Юхн., Тм.
●**навязáць,** *навяжу̀-вя̀жаш-жа, соверш.*—покрыть, возместить (что-л. истраченное, израсходованное и т.п.). *"Навязаці вонага чалавека ад таго часу, як ад яго ўцекшы у яго мешкаў, подле Уставы",* т.е. должен вернуть все убытки собственнику. Пічата. *Маець шкоду плаціці з навязкаю, каня канём, а вала валом навязаці, а за саху дзесяць грошай, а за нарогі дванаццаць грошай заплаціці.* Стт. 368.
2. наложить штраф, оштрафовать.
3.—*см. под вязаць.*
●**нáвязка**-*зкі-зцы, ж.* **1.** навязанная на больное место тряпка с чем-л. завернутым в нее, как способ лечения заговором. Демид.: Веров., II, 1896, 128.
2. *юрид.*—возвращение убытков собственнику.
3. *юрид.*—пеня, штраф. *Увязаньне ў вонае йменьне за рэч асуджаную паступіці, а к таму ґвалты, зарукі, у лісьце судовым апісаныя, з навязкаю сам плаціці павінен будзець.* Стт. 274. *Ср. навязаць 1, 2.*
●**навя́леваць,**—*см. под вя̀ліцца.*
●**навя́ліць,**—*см. под вя̀ліцца.*
●**навял-евацца**-*іцца,—см. под вяліцца.*
●**навярну́ць,**—*см. под варочаць.*
●**навярн-уўшыся**-*у̀цца,—см. под варочацца.*
●**на вясьне,** *нареч.—весною.* Гсл.
●**навіхáцца,**—*см. под віхацца.*
●**навінá**-*ны̀, ж.* **1.** новость, Ар.; МГсл.; Шсл.; Гсл. новое известие. Нсл. 341. *Гэта ў нас не навіна.* Нсл. *Сьмерць людзём неи нȁвіна.* Гарун: Белр. марш.

2. первый дозревший плод или первая появившаяся, употребляемая в снедь, зелень. Нсл. 341. *Ідзі паспытайся навіны — сьвежанькага!* Ст. *Новая навіна, камарыная яда, мядзьведжая сіла, каб у рот насіла* (*гукаюць шкелячы, першы раз паспытаўшыся навагодняга зяленіва, гародніны, грыбоў, ягадаў*). НК.: Очерки, Но. 911.
3. хлеб нового урожая. Ар.
4. всё новое. Гсл.
•**наве́рак**-*рка, предл. и зват.-рку, м.*—костяная спица для плетения ляаптей. Ксл. *Навіркам падкалупні, а тады лыка садзі.* Стасева Выс. (Ксл.).
•**наві́слы**, -*лая-лае*—нависший. *Воды Дняпра хаваюцца пад нізка навіслае вецьце.* ЗСД. 59. *Ён ледзь выбраў сярод навіслага над вадой лазовага вецьця месца.* Тм., 85. *Нешта ціснула тупа навіслым цяжарам.* ЗСД 297. (*Сьляды*) *разыходзяцца пад навіслым гальлём, хаваюцца пад елкі.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе 2, 1935, стр. 96). *Старалася адхінуць небясьпечнасьць, навіслую над сьценям.* Гарун: Сьвята.
•**на́вісь**-*сі, ж.*—то, что нависло на чем-л. или над чем-л. Міх. *Шмат начаплялася інеі на дзервах, што ад гэтае навісі, аж іншыя пагнуліся.* Міх.
•**нав-і́ты**-*іва̀ць-іць,—см. под віць.*
•**наву́жнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—небольшой улей в лесу на дереве и т.п., поставленный для поимки улетевших со своей пасеки роев. Гсл.
•**навуковасьць**-*ці, ж.*—научность. Гсл.
•**навуковы**-*вая-вае*—научный. Гсл.
•**наву́ка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** обучение. Ар.; Нсл. 301; Шсл.; Ксл.; МГсл. *Аддаў у навуку да каваля.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Лёгка даецца яму навука.* Ст. *Аддаць пара хлапца ў навуку.* Нсл. *Патрабуй навукі, як выйдзеш із калыбкі, пакуль пойдзеш да грабавой дошкі.* Кіт. 44б. *Дзеці ад маткі свае да апякуноў браны быці ня маюць, але маюць застаці пры матцы. Дзеўка да выхаду яе замуж а мужчына да лет такіх, у якіх ужо на навуку да школы даваці годна, то есьць да сямі лет.* Стт. 294.
2. инструкция. *Маець вонага дзяржачага ўрадоўне, яка ў том вартыкуле сорак восьмам сяго разьдзелу есьць апісана, аднесьці.* Стт. 230. *Навука на лісьце яго каралеўскае міласьці нам дана.* А. В. К. XII, 178. *Я залажыў рок пану Тарусе, жэбы вон навуку гаспадарскую да мяне прынёс.* Гордз. Ак. XVII, I. *Захаваціся так маець, як у том артыкуле вышэй навука апісана есьць.* Стт. *Навука апякуном, як маюць апеку на сябе браці.* Стт. 305. *Дай навуку й раду.* Кіт. 61б2. (*Упісавалі*) *"навукі" або інструкцыі паслом.* Любавский: Очерк, 164.
3. поучение (действие а также назидательный совет).
4. урок (наказание, назидание, С.) Шсл. *На другі раз яму будзе добрая навука.* Ст. *Далі яму добрую навуку.* Нсл. 301. *Гэта табе навука: у чужыя сані не садзіся бяз друка.* Рапан.: Прык. 246.
5. чья: учение (совокупность, система основных положений, возрений ученого, мыслителя и т.п.) *Ханіфаг імама навука пэўнейшая.* Кіт. *Абу Ханіфаг навуцца так кажа.* Кіт. 29а1.
6. наука (, система знаний, С.) Ксл.; Шсл. *Навука да ўсяго дойдзе.* Лужасна Куз. (Ксл.).
7. наставление, назидательный совет. Шсл.; Нсл. 301; Ар. *Гэй, прароча, пытай у іх* (*прарокаў*) *навуку чы давалі кафірам* (*араб. нявернікам*), *чы навучалі нявернікаў.* Кіт. 113а6. *Прарок пытаў: "Шайтане, маім таварышам... дай навуку й раду, што да ніх ня меў прыступу ізводзіць іх.* Кіт. 61б2. *Прароча Мухаммэду і таварышы прароцкія! ад мяне вам навука такая.* Тм. 61б7.
•**наву́ч-аны**-*а̀ць,—см. под вучыць.*
•**навучацца**,*—см. под вучыцца.*
•**наву́чнасьць**-*ці, ж.*—наставительность.
•**наву́чны**, -*ная-нае*—наставительный. *Рабін дык вельма навучны.* Ст.
•**навучы́ць**,*—см. под вучыць.*
•**навуч-ы́ўшыся**-*ы́цца,—см. под вучыцца.*
•**навы́дла**, *нареч.*—вроде. Гсл. *Зірнуў я, аж навыдла зайчык кульнуўся.* Гсл
•**навылёт**, *нареч.*—насквозь, до тонкости. Гсл. *Знаю ўжо я цябе навылёт.* Гсл.
•**навы́менкі, навы́мінкі**, *нареч.*—взапуски, вперегонку. Гсл.
•**навыпораваць**,*—см. под пароць.*
•**навы́перадкі**, *нареч.*—наперегонки, Шсл.; Ар. взапуски. МГсл.; Ар.; Гсл. *Усе ў чатырох навыперадкі пабеглі ў места.* ЗСД 223. *Бяжыма навыперадкі, хто каго выперадзіць.* Ст.
•**навырабля́ць**,*—см. под рабіць.*
•**навы́раст**, *нареч.*—с запасом (шить, покупать одежду, обувь для ребенка). Ар.
•**навы́шні**-*няя-няе*—верховный. МГсл.
•**Навы́шні**—Всевышний,
•**Навышняя, Найвышняя**—титул Богородицы. *Сканае гаротнік сярод чужых, ай, Матачка наша Найвышняя.* Дзьве Душы, 99.
•**навы́тырыцца**-*руся-рышся, повел.-рсярмася, соверш.*—приобрести уменье, сноровку в чем-л.. набить руку, наловчиться. НК. *Прич.* **навы́тыраны**—наученный, привыкший к делу, набивший руку. НК.: Старцы, Но. 10. *Прич. прошл. вр.* **навытырыўшыся.** *Отгл. имя сущ.* **навы́тыраньне**-*ня, предл.-ню,*—сноровка, навык, набитие руки. НК.
•**навы́тырыць**-*ру-рыш-ра, соверш.*—набить руку, привыкнуть к делу. НК.: Старцы, Но. 10.
•**наўгод**, *нареч.*—на выбор. Гсл. *См. налюбкі.*

●**наўгрýнь,** *нареч.*—бнгом, навскачь. Ксл. *Ні наўгрунь, ні памалу.* Копцевічы Чаш. (Ксл.). *Ср. наўгрунь ехаць*—рысцею. Тул. (Даль).

●**нáўда(наўдá,** Нсл.; Шсл.)-*ды*(*ды̀*), *ж.*
1. Употребляется в нескольких выражениях: *Што за наўда? Якая наўда?*—нет пользы, незачем. *Якая наўда яму, клі ён уперся ў самога сябе і стаіць перад нічым.* Корзюк (Конадні, У-УІ, 39).
2. небольшая важность, небольшое умение, Шсл. особенность, важность. Нсл. 300. *Лапці плесьці наўчыцца — не наўда̀ вялікая.* Ст. *Наўда̀ вялікая імне, што ён начэльнік!* Ст. *Вялікая ён наўда̀.* Нсл. *Не вялікая ты імне наўда.* Нсл. *Наўда ён імне вялікая!* Гсл. *Князь... падумаеш: наўда вялікая! казала яна таго дня сваёй малодшай сястрыцы.* Дзьве Душы, 81.

●**наўдагон,** *нареч.*—в догонку. Ксл.; Вост., Пск. (Даль). *Наўдагон паехалі.* Беліца Сян. (Ксл.).

●**наўдагáд,** *нареч.*—наугад. Гсл.

●**наўдáку,** *нареч.*—вряд ли, едва ли, мало вероятия. Гсл.; Пск., Кур., Вор. (Даль).
Наўдаку, ці прыедзе сядні. Нсл. 300.
Наўдаку будзе заўтра пагода. Тм.

●**наўды,** *нареч.*—неудивительно, нет ничего особенного, нечем хвалиться, нечего удивляться. Гсл. *Наўды, што ён багаты, калі быў адзін сын у заможнага бацькі.* Гсл.

●**нáўза**-*зы, ж.*—соты. Маркоўцы Вял.; Міх. *Трэба ўкласьці ў пусты вулей наўзы, мо' сядзе рой.* Ст. *У гэтым вульлю шмат наўзы.* Лядно Пух. (Шсл.).

●**наўзахапкі̇́,** *нареч.*—наперебой. Шсл. *Наўзахапке ядуць ігрушы.* Ст. *Наўзахапке пахапалі яблыкі.* Ст.

●**наўзáвады,** *нареч.*—быстро бегом, Ар. во всю прыть (бежать, ехаьб, С.) Міх. *Пабег наўза̀вады.* Ар. *Сядні мы наўзаваады ехалі.* Міх.

●**наўзáвадзь,** *нареч.*—вскачь. Шсл. *Коні панесьліся наўзавадзь.* Ст.

●**нáўзавы**-*вая-вае*—сотовый.

●**наўздагон,** *нареч.*—вдогонку. Растсл.; Гсл. *Сын за маткай наўздагон едзе: вярніся, мая матухна, назад дамоў.* Росуха Імгл. (Косіч 35). *Тодар наўздагон, аж сэрца радасна калоціцца.* Крушына: Калыханка (Зьніч, 1953, Но. 24).

●**наўзлакоткі,** *нареч.*—облокотясь. Растсл.

●**наўзмáх,** *нареч.*—наотмять, обратно рукою от себя. Гсл.; Нсл. 300. *Наўзмах выцяў.*

●**нáўзнак,** *нареч.*—навзничь. Гсл.

●**наўзьдзіў,** *нареч.*—на удивление. *Пясьняр з аколіц Случчыны нязнаным тут хадзіў — вясёлы і засмучаны, і ўзрушаны наўзьдзіў.* Крушына: Творы, 102. *Я нічога не кажу, але мне, калі на тое, праўда, што наўзьдзіў вам гэны... макарад, ці як ляпей сказаць, ня ведаю. — Так... наўзьдзіў кажаце.* Дзьве Душы, 171.

●**нáўзьнік**-*іка, предл.-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—маленький пчелиный улей. Косіч 53. *Хто хоча паспытаца салодкага, ставе ў лесе свой "наўзьнік".* Север. (Косіч 53). *Ср. наўза.*

●**наўкол, 1.** *нареч.*—кругом, вокруг. МГсл. *Наўкол такая поэзя.* Дзьве Душы 112. *Наўкол сьцюдзёны мур.* Кавыль: Ростань 17. *См. наўкола, навокал.*
2. *предлог с родств. пад.*—кругом. *Натхняе сваім поўным голасам усё жывое й ня жывое наўкол сябе.* Дзьве Душы. *Яны абышлі наўкол саду.*

●**наўкола, 1.** *нареч.*—кругом (вокруг, Ар.) Ар.; МГсл. *Азірнуўся наўкола.* ЗСД 157. *Зорыш наўкола.* Салавей: Сіла, 66. *Прасторна было наўкола.* Крушына: Творы, 33.
Наўкола была цішыня. Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, Но, 2, 1935, стр. 98). *Наўкола было ціха.* Цэлеш (Ярылаў агонь). *Боязка кідае яна вочкамі наўкола.* М. Змагар: Лесавікі.
2. *предлог. с родств. пад.*—вокруг, кругом. Ар. *Наўкола прорвы іржавага балота.* Я. Г-кі: Казкі, Но.2, стр. 6.

●**наўкольле**-*ля, предл.-лю, ср.*—окрестности. *Няхай жывець наўкольле маладосьці.* Дабрыдзень (Ускалось, Но. 10, стр. 12).

●**наўкольнасьць**-*ці, ж.*—окрестность. Гсл.

●**наўкольны**-*ная-нае*—окрестный, окружающий. Гсл. *У гэтым урочыстым наўкольным харастве яна здавалася яму нейкай чароўнай феяй.* ЗСД 80.

●**наўкасяк,** *нареч.*—по диагонали (, наискось, не под прямым углом, С.). Гсл. *См. наўкаскі̇̀, насўскаса̀.*

●**наўкаскі̇́,** *нареч.*—наискось. Гсл. *См. наўкася̀к, наўскаса̀.*

●**наўлоньні,** *нареч.*—на коленях. Растсл.

●**наўманы́,** *нареч.*—наугад. Ар.

●**на ўме**—в мыслях. Ар. *Сьмерць была ў яго на ўме.* Сяднёў ("Бацьк.", Но. 46-47/530-531).

●**наўмі̇́ць**-*млю-міш-міць, соверш. каго на што*—навести на ум, Нсл. 323. надоумить. Гсл. *Наўмі яго, Божа, на гэта.* Нсл. *Ты яго наўміў на гэта.* Нсл.

●**наўміцца-млюся**-*мішся, соверш.*—надоумиться. Гсл.

●**наўмы́сьле,** *нареч.*—вопреки желанию кого-л.; назло, Ар.; Войш.; Міх. умышленно, с преднамерением. Шсл. ; Гсл. *Гэтаж наўмысьле зрабіў ён.* Ст. *Яна яму казала наўмысьле.* Сяркуці Сян. (Ксл.).

●**на ўпад,**—*см. под упад.*

●**наўпáкі̇,** *нареч.* **1.** наперекор, чтобы прекословить. Гсл. *Бацька — слова, а ён наўпакі — два.* Гсл.
2. наоборот, вопреки. Гсл. *Ср. чешск. naopak.*

●**наўпамі̇́нак**-*нку, предл. и зват.-нку, м.* —выговор. замечание. МГсл. *Ср. наўпамінаць.*

●**наўпамінáньне,**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ніняў, ср., отгл. имя сущ. к* наўпамінаць, МГсл.; Нсл. 323. увещевание, увещание. *Колькі не рабіў яму наўпамінаньня, ён не папраў-*

ляецца. Нсл. 323. *Ср. наўпамінаць.*

•**наўпамінáць**-*áю-áеш-áе; повел.-áй-áйма, несоверш. каго*—увещевать. Нсл. 323. *Наўпамінай, наўпамяні яго, можа й пакінець блазенстваваць.* Нсл. *Однкрат.* **наўпамянýць**-*нý-нèш-нèць-нèм-нiцè.* Нсл. 323.

•**наўпéрад,** *нареч.*—прежде всего. *Ці праўда, што Ты (Бог) казаў наўперад імне грызьці ляжачае дзерва, а потым маладнік ды тавар?* Крамушоўка Н.(Демид.: Веров, 93). *Наўперад былі відаць яго ногі толькі чуць-чуць, а то вось ужэ высадзіліся па самыя калені, ішчэ ўсё вышэй зруб падымаецца.* Мікольск М. (Демид.: Веров, 109). *Вось гэтак раз заказаў ён ісьці ўсім на паншчыну ў Падзерычы, а сам пайшоў туды наўпярод.* Мікольск М. (Демид.: Веров, 110).

•**наўпярэймы,** *нареч.*—навстречу для приветствия или наперез для задержания. *З-за аднаго рогу наўпярэймы ім вышла куча людзёў. См. напярэймы.*

•**наўпроці,** *нареч.*—против, напротив, визави. Гсл.

•**наўпрэкі,** *нареч.*—вопреки. МГсл.

•**наўрáцца**—случайно набрести (, невзначай встретиться, Гсл.) Кур. (Даль). *См. наўрэцца.*

•**наўрэцца**—неожиданно найти, обнаружить кого, что-л., встретить кого, что-л., наткнуться. Міх. *Я йшоў лесам і наўрэўся на ваўка.* Міх. *См. наўрацца.*

•**наўскокі,** Гсл., **наўскакі,** Рунь, *нареч.* **1.** вскачь. Гсл. *Бяжыць коньнік наўскакі.* Рунь, 49.

2. прыгая, в припрыжку. Гсл.

•**наўскочку,** *нареч.*—галопом. Міх. *Наўскочку едзе.* Міх.

•**наўскапытá,** *нареч.*—галопом, вскачь. Шсл.; Ксл. *Ехаў на каню наўскапыта.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Як даў наўскапыта, аж пыл пакурэў.* Ст.

•**наўскасá,** *нареч.*—наискось, не под прямым углом. Ар.; МГсл.; Ксл. *Наўскаса пайшла дарога ад сяла.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

•**нáўскачка,** *нареч.*—галопом. Гсл.

•**нáўскес,** *нареч.*—наискось. НК.: Сбяги, 20.

•**наўськідáць,**—*см. под кідаць.*

•**нáўсьцяж,** Гсл., **наўсьцяж,** Шсл.; Нсл. **1.** *нареч.*—цугом, гуськом, друг за лругом. Гсл. *К вянцу запрэглі коні наўсьцяж.* Ст.

2. *нареч.*—кругом, сплотной полосой, стеной, кольцом. Гсл.

3. *нареч.*—в протяжении (растянув, С.) Нсл. 301. *Расклалі наўсьцяж дый усыпалі троху.* Нсл.

4. *предлог с родств. пад.*—в доль в длину. Нсл. 301; Ксл. *Наўсьцяж паласы дарога.* Нсл. *Наўсьцяж Лужасьнянкі пабяжым.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**наўсюдых,** *нареч.*—везде, повсюду. Нсл. 323. *Гэта наўсюдых вядзецца.* Нсл.

•**наўвéце: маць (мець) наўвеце, быць наўвеце, 1.**— (иметь, быть, С.) на примете. Гсл.; Нсл. 322; Растсл. *Я наўвеце маю табе харошую княгіню (дзяўчыну да жаньбы).* Нсл.

2. иметь, быть (у кого-л.) в виду. *Заўсёды роднае наўвеце.* Крушына. *Лясьніцкі ня зьбіраўся распытаваць, ня меў наўвеце на'т і ўспамінаць пра гэтыя сумлевы.* ЗСД 194. *Меў наўвеце сказаць табе, што ў мяне ё наўвеце і недалёчка тое, што табе трэба купіць.* Гсл.

•**наўцéкі,** *нареч.*, Раст. Северск 77; Гсл.—драла, давай удирать, Шсл. в бегство (от кого, чего-л. С.) Нсл. 323. *Схапіў ды барджэй наўцекі.* Ст. *Мы за сабакам, а заяц наўцекі.* Макарова Віц. (Ксл.). *Наўцекі пабег.* Нсл.

•**наўчоны**-*ная-нае,* **1.** учёный. *Хто глядзіць, любячы, на наўчонага чалавека, яго ачом яснасьці прыбывае.* Кіт. 13б10. *Ізабратох сабе ў том дзеле друкарскам дюдзей наўчоных: Івана Феадаровіча Масквіціна да Пятра Цімафеевіча Мсьціслаўца.* Ходкевіч у прадмове да Заблудаўскае Евангелі (Янчук: Нарысы гіст. бел. літ., 39). *На пагляд людзёў наўчоных такія бываюць.* Гарэцкі: Песьні 21.

2. *в знач. сущ.*—учёный. Бел.-Куз., 188. *Мае ўжыць наўчоных двух альбо як веле зможа.* Кіт. 47а12, *Кажнага наўчонага шануй і паважай.* Кіт. 13а15. *Хто шануе наўчонага, як бы шанаваў прарока.* Кіт. 13б4. *Наўчоны п'яніца лепшы за не наўчонага багамолца.* Тм. 45б5.

•**наўчáльнасьць**-*ці, ж.*—нравоучительность.

•**наўчáльны**-*ная-нае,* **1.** наставительный, поучительный.

2. нравоучительный.

•**наўчáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—нравоучение.

•**нáўч-аны**-*áць,—см. под вучыць.*

•**наўчáцца,**—*см. под вучыцца.*

•**наўчэньне**-*ня, предл.-ню,*—наставление. *І людзём паспачытным к добраму наўчэньню.* Апостал Скарынін 1525 г. (400-леццe блр. друку, стр. 236).

•**наўчы́цель**-*ля, предл. и зват.-лю; мн. ч., род.-ляў, м.*—наставник. Нсл. 323.

•**наўчы́целка**-*лкі-лцы, ж.*—наставница.

•**наўчы́ць,**—*см. под вучыць.*

•**навуч-ыўшыся**-*ы̀цца,—см. под вучыцца.*

•**нацопк-аўшыся**-*аццa,—см. под цопкацца.*

•**нацаналі̇зма**-*мы-ме, ж.*—национализм.

•**нацанáльны**-*ная-нае*—национальный. Варлыга: Назіраньні, 15.

•**нацэўнік,** -*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —манжетка, связанная из шерстяных ниток и плотно обхватывающая руку у кисти ("цэўку"). *Надзень нацэўнік, цяплей будзе ў рукі.* Ст. *Згубіўся адзін нацэўнік.* Ст. *См. пульсутка.*

•**нацеляпáць,**—*см. под целяпаць.*

•**нацеляп-áўшыся**-*áцца,—см. под целяпацца.*

•**нацéрп-іўшыся**-*іцца,—см. под цяпрець.*

•**нацéр-ты**-*ці,—см. под церці.*

•нацягн-ены-*уты-уць,—см. под цягнуць.*
•нацяг-аўшыся-*ацца,—см. под цягацца.*
•нацягіч-*ча, предл. и зват.-чу; мн. ч., род.-чаў, м.*—бочарный инструмент для натягивания обручей. Шсл. *Няма нацягіча, чым нацягнуць абруч.* Ст.
•нацямкі, *нареч.*—напрямик. НК.: Очерки, Но. 91. *См. нацянькі.*
браць нацямкі—делать наугад, напролом. НК.: Очерки, Но. 91.
•нацям-іць-*лены-ляць,—см. под цяміць.*
•нацянькі, *нареч.*—напрямик. Якелеўшчына Аш.; Ксл.; Шсл.; МГсл. *Возьме нацянькі і пярэйдзе каля муроў уброд раку.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 34-46/431-432). *Нацянькі куды бліжэй, чымся ра гасьцінцу.* Падданы Сян. (Ксл.). *Хто ходзе нацянькі, той губляе дзянькі. Послов.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.). *Імчаўся нацянькі.* Крушына (Зьніч, 1951, Но. 14-15). *Бегаў да лесу нацянькі.* Лойка: Л. песьня. *З гасьцінцу яны зьвярнулі, нацянькі йдуць мяжой.* С. Музыка 85. *Вось ужо й сьцежка, па якой нацянькі можна прайсьці.* ЗСД 129. *Сьцежка ў полю вядзець нацянькі.* Крушына: Лебедзь, 45.
•нацяруш-аны-*ыць,—см. под цярушыць.*
•нацяруш-ыўшыся-*ыцца,—см. под цярушыцца.*
•нацеклы, нацячы,—*см. под цячы.*
•нац-яўшыся-*яцца,—см. под цяцца.*
•націкаць,—*см. под цікаць.*
•націн-*ну, предл. и зват.—не, м.*—нарубка, знак сделанный нарубкою. Нсл. 739. *Тыя дзервы сячыце, на каторых націн зроблены.* Нсл.
•націна-*ны, собир., ж.*—ботва, Ар.; Ксл.; Іг.; Колас. ботва, зелень овощей. Гсл. *Націна вялікая, а бульба — як гарох.* Спаская Сір. (Ксл.). *См. гіч. Ён націну адрэзаў (у рэпы).* І. Г. Лемантар, 64. *на тых градах націна расьцець буйнейшая.* Гсл. *Уменьш.* **націнка**-*нкі-нцы. Хлапцы-вырвасы цягнуць курку за валасы (морхву за націнку).* Гсл.
•націнацца,—*см. под цяцца.*
•націнаць,—*см. под цяць.*
•націнка I-*нкі-нцы, ж.*—насилие в разных формах. НК.: Пасоб., Но. 26.
•націнка II,—*см. под націна.*
•націск-*ку, предл. и зват.-ку, м.* **1.** натиск. Нсл. 324. *Націск народу.* Нсл.
2. нажим. Гсл.
3. *грамм.*—ударение.
•нацкаваць,—*см. под цкаваць.*
•нацмок-аўшыся-*ацца,—см. под цмокаць.*
•нацмыг-аць-*аўшыся,—см. под цмыгаць.*
•нацуп-аньне-*аны,—см. под цупаць.*
•нацы—обращение. Ксл. *Нацы, Паланея, дай імне есьці.* Запрудздзе Сян. (Ксл.).
•нацыг-аўшыся-*аць-ацца,—см. под цыгаць.*
•нацыя-*ыі-ыі, ж.*—нация.
•нацыянальнасьць-*ці, ж.*—национальность.
•нацыянальны-*ная-нае*—национальный.
•нацырк-аны-*аць,—см. под цыркаць.*
•начоўка-*кі-цы, ж.*—корыто полуовальной формы, служит для стирки белья и др. надобностей. Ар.
•начоўкі-*овак*—корыто для стирки белья. Растсл.; Шсл.; Ксл.; Гсл.; Раст.: Смоленск 149. *Пачала мыць хусьце, а начоўкі пацяклі.* Ісачкова Аз. (Ксл.). *См. ночвы.*
•начадзіць,—*см. под чадзіць.*
•начай, начы (*област.*), *нареч.* **1.** иначе. Ар.
няйначы—не иначе. Гсл, *См. няйнакшы.*
2. будто, словно. Гсл.
•начапіць,—*см. под чапіць.*
•начап-іўшыся-*іцца,—см. под чапіцца.*
•начапурыць,—*см. под чапурыць.*
•начапур-ыўшыся-*ыцца,—см. под чапурыцца.*
•начараваць,—*см. под чараваць.*
•начарэп-аны-*аць,—см. под чарэпаць.*
•начасны-*ная-нае*—временный. Нсл. *Начасны татулька (Сьвятар, С.).* Нсл. *Тут наша жыцьцё начаснае.* Нсл.
•начасьнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—нанятый для краткосрочной работы. НК.: Очерки, Но. 630.
•начаваць-*чую-чуеш-чуе*—ночевать. Ар. *Дзе, Купала, начавала?* Красновічы Сур. (Сержп.: Отчет, 13). *Соверш.* **абначаваць**—остаться где-л. на пути на ночь. Дсл.; Нсл. 350. *Абначавалі ў начулішчу.* Дсл. *Абначуем тут лепі, чымся ночы валачыся.* Нсл. *Соверш.* **абначыцца**-*чуся*—заночевать. Бяльсл. *Ехаў, ехаў ды давялося ў лесе абначыцца — коні прысталі сусім.* Краснапольле (Бяльсл.). *Соверш.* **заначаваць**-*чую*—остаться где-л. на ночь. *Хто двору, хто дамоў, а я тут заначую, журбы не пачую.* Красновічы Сураск. (Сержп.: Отчет, II). *Соверш.* **пераначаваць**—переночевать. *Пераначуем — болей пачуем, послов.*—утро вечера мудренее. Нсл. 126.
•начавы-*вая-вое*—ночной. *Пазіраў на зморaных начавых возьнікаў.* Дзьве Душы, 13. *См. ночны.*
•начэпа-*пы, общ.*—навязчивый, назойливый человек, нахал. Віцебшч. (Баршчэўскі); Кацельня Пц.
•начэпл-ены-*еваць,—см. под чапіць.*
•начэплевацца,—*см. под чапіцца.*
•начэпнасьць-*ці, ж.* **1.** нахальство.
2. нахальный поступок.
•начэпнасьць-*ці, ж.*—навязчивость, назойливость. Віцебшч. (Баршчэўскі).
•начэпны-*ная-нае*—навязчивый, назойливый, нахальный. Віцебшч. (Баршчэўскі). *нареч.* **начэпна**—навязчиво, назойливо. Віцебшч.
•начх-аны-*аць,—см. под чхаць.*
•начлег-*гу, на начлезе, м.*—ночное. Ар.; Ксл. *Павялі коні на начлег.* Ст. *Некуды коні паўцякалі з начлегу.* Ст.
•начлежнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—пасущий лошадей на ночном.

●**начапіць,**—*см. под чапіць.*
●**начап-іўшыся**-*іцца,—см. под чапіцца.*
●**начапурыць,**—*см. под чапурыць.*
●**начапур-ыўшыся**-*ыцца,—см. под чапурыцца.*
●**начараваць,**—*см. под чараваць.*
●**начарэп-аны**-*аць,—см. под чарэпаць.*
●**начасны**-*ная-нае*—временный. Нсл. *Начасны татулька* (*Сьвятар,* С.). Нсл. *Тут наша жыцьцё начаснае.* Нсл.
●**начасьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—нанятый для краткосрочной работы. НК.: Очерки, Но. 630.
●**начаваць**-*чую-чуеш-чуе*—ночевать. Ар. *Дзе, Купала, начавала?* Красновічы Сур. (Сержп.: Отчет, 13). *Соверш.* **абначаваць**—остаться где-л. на пути на ночь. Дсл.; Нсл. 350. *Абначавалі ў начулішчу.* Дсл. *Абначуем тут лепі, чымся ночы валачыся.* Нсл. *Соверш.* **абначыцца**-*чуся*—заночевать. Бяльсл. *Ехаў, ехаў ды давялося ў лесе абначыцца — коні прысталі сусім.* Краснапольле (Бяльсл.). *Соверш.* **заначаваць**-*чую*—остаться где-л. на ночь. *Хто двору, хто дамоў, а я тут заначую, журбы не пачую.* Красновічы Сураск. (Сержп.: Отчет, II). *Соверш.* **пераначаваць**—переночевать. *Пераначуем — болей пачуем, послов.*—утро вечера мудренее. Нсл. 126.
●**начавы**-*вая-вое*—ночной. *Пазіраў на зморaных начавых возьнікаў.* Дзьве Душы, 13. *См.* *ночны.*
●**начэпа**-*пы, общ.*—навязчивый, назойливый человек, нахал. Віцебшч. (Баршчэўскі); Кацельня Пц.
●**начэпл-ены**-*еваць,—см. под чапіць.*
●**начэплевацца,**—*см. под чапіцца.*
●**начэпнасьць**-*ці, ж.* **1.** нахальство.
2. нахальный поступок.
●**начэпнасьць**-*ці, ж.*—навязчивость, назойливость. Віцебшч. (Баршчэўскі).
●**начэпны**-*ная-нае*—навязчивый, назойливый, нахальный. Віцебшч. (Баршчэўскі). *нареч.* **начэпна**—навязчиво, назойливо. Віцебшч.
●**начх-аны**-*аць,—см. под чхаць.*
●**начлег**-*гу, на начлезе, м.*—ночное. Ар.; Ксл. *Павялі коні на начлег.* Ст. *Некуды коні паўцякалі з начлегу.* Ст.
●**начлежнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—пасущий лошадей на ночном.
●**начлежніца**-*цы-цы, ж.*—пасущая лошадей на ночном.
●**начлежыць**-*жу-жыш-жа, несоверш.*—пасть лошадей на ночном. *Соверш.* **абначлежыць**—остаться где-л. на ночное. *Надабе ж ідзе-лень абначлежыць!* Дсл. *Соверш.* **абначлежыцца**—остаться где-л. на ночное. *На дарозе абначлежыліся. Ці можна абначлеежыцца?* Дсл.
●**начмар-аны**-*ыць,—см. под чмарыць.*
●**начмурыць,**—*см. под чмурыць.*
●**начван**-*ана, предл.-ане, зват.-ане, м.* **1.** *насм.*—большое брюхо. Шсл. *Вываліў свой начван.* Лядно Пух. (Шсл.).
2. *общ.*—мальчик или девочка с большим животом. Шсл. *Ну, пайшлі, начваны, ад столу, хай людзі садзяцца.* Лядно Пух. (Шсл.).
●**начварыць,**—*см. под чварыць.*
●**начніцы**-*цаў, мн. ч.*—бессонница. Шсл. *У майго малца мусіць начніцы: як прыйдзе ноч, дык крычыць на чым сьвет стаіць; каб ты, цётачка, папрабавала замовіць.* Вядучэнь Чаш. (Ксл.).
●**начубасіць,**—*см. под чубасіць.*
●**начулішча**-*ча, предл.-чу, мн. ч.-чы-чаў, ср.*—ночлежный дом. Ар.; Гайнін. *Прачхнуўся на голым палу ў начулішчу.* Дзьве Душы, 65.
●**начу-ўшыся**-*цца,—см. под чуцца.*
●**начы I.** *нареч.*—на глаза. Нсл. 325. *Начы не паказуйся імне.* Нсл. *Лучыў начы.* Тм.
●**начы II,** *нареч., област.*—иначе.
●**начыкрыж-аны**-*ыць,—см. под чыкрыжыць.*
●**начырк**-*ку, предл.-ку, м.* **1.** изложение какого-л. вопроса, дающее общее представление о нем, очерк. Гсл.
2. небольшое литературное произведение, в основе которого лежит воспроизведение реальных фактов, событий, лиц (уведенных автором непосредственно в самой жизни, С.), очерк. Гсл.
●**начырк**—надбросок, очерк. Гсл.
●**начырван-еўшыся**-*ецца,—см. под чырванець.*
●**нэ,** *междомет.*—но, пошел (Понукивание лошади). Гсл.
●**нэгра**-*ры-ру-ру, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.*—негр.
●**нэгрыца**-*цы-цы, ж.*—негритянка. *Ср.* *жыдзіца, нямчыца.*
●**не,** *отриц. частица.* **1.** употребляется в ответе для выражения отрицания чего-л., несогласия с чем-л., противоположн. *алè,*—нет. *Не, ня так пяеш.* Нсл. 343. *Не, я ня быў там.* Тм. *Пойдзеш сядні араць? — Не.* Ар.
2. придает слову, к которому принадлежит, значение полного отрицания. При глаголах, употребляемых с винит. падежом, *"не"* направляет на употребление с родств. падежом. В этом случае *"е"* в *"не"* произностися как *"я"* (*ня*) или как *"і"* (*ні*) или как звук невыразный, неясный. В первом слоге перед ударением этот звук пишется *"ня"*. В другом слоге перед ударением пишется *"ня"* лишь в том случае, когда в первом слоге перед ударением нет *"а* (*я*)*"* в остальных случаях веэда пишется *"не"*. Теже правила употребляются, когда *"не"* является приростком без ударения. *Не кажы "гоп", пакуль не пераскочыш. Послов. Ня іскрыцца недазор, ня цьвіціць травачабор, ня цыгліць птушыны стан, толькі поўзае туман.* Купала.

•**неаба́чны**-*ная-нае*—неосморительный. *Ці што, неабачны, благога зрабіў?* Гарун (ст. "Нязнаны госьць").
•**неабмыльнасьць**-*ці, ж.*—безошибочность.
•**неабмыльны, неамыльны, 1.** безошибочный. *Неабмыльную маю надзею.* Нсл. 334.
2. безобманный. *Неабмыльнае даў слова.* Нсл. 334. *нареч.* **неабмыльна, неамыльна, 1.** безошибочно. Нсл. 334. *Неамыльна зрабі так, як казана.* Нсл. *Пры пасхаліі знайдзе таго ж году месяц, дзень і гадзіну неамыльна.* Скарына: Мал. падарож. кніжыца 1525 г.(400-лецьце блр. друку, 237).
2. безобманно. Нсл. 334. *Неабмыльна кажу табе.* Нсл.
•**неабсяжны**-*ная-нае*—необъятный. Гсл. *У неабсяжны ўзіраўся сусьвет.* Кавыль: Пад зарамі, 30.
•**неадменны**-*ная-нае*—беспеременный. *Неадменнае даю слова.* Нсл. 333. *Ср. адмен, адмена, адмяняць. нареч.* **неадменна** —беспеременно. *Неадменна прыдзі заўтра.*
•**неаднова,** *нареч.* **1.** не один раз. Нсл. 333. *Я яму гэта не аднова гўкаў.* Нсл.
2. не все равно. Нсл. 333. *Альбож табе неаднова, ці сядні, ці заўтра аддаць.* Нсл.
•**неаднасловіць**-*оўлю-овіш-ове*—не переменять своего слова. *Хто не аднасловіў, у таго веры нет.* Кіт. 58б13.
•**неадвалочны**-*ная-нае*—не терпящий промедления, безотлагательный, немедленный. *Будзем павіньні кажнаму з падданых нашых, каму шло а чэсьць, неадвалочную справядлівасьць учыніці на першым Сойме Вялікам без усякае адвалокі.* Стт. 93. *Справядлівасьць неадвалочную назаўтрае ж, а надалей трэцяга дня маем удзелаці.* Стт. 73. *Справядлівасьці неадвалочнае паступкам права даводзіці сабе маюць.* Стт. 91. *Нареч.* **неадвалочна**—безотлагательно, Нсл. немедленно. *Калі рабіць, дык рабіць неадвалочна.* Нсл.
•**неадчэпны**-*ная-нае*—неотвязный. *Гукаючы з упірыстымі, неадчэпнымі думкамі, Гужэвіч і сам не зацеміў, як гэтыя думкі выказаліся ўголас.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 49-50/435-436. *Жудасныя мары неадчэпнымі зданямі круціліся перад ачыма.* Змагар: Лесавікі. *Нареч.* **неадчэпна**—неотвязно. *Думкі неадчэпна кружацца перад ачыма.* М. Змагар: Лесавікі.
•**неахоцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—неохота. Нсл. 334. *Зь неахоцьцям паехаў у дарогу.* Нсл. *Зь неахоцьцям пайшла за яго.* Нсл.
•**неахоцьцю,** *нареч.*—неохотно, не по собственному желанию. Нсл. 334. *Неахоцьцю вышла замуж.* Нсл.
•**неаха́йлівасьць**-*ці, ж.*—нечистоплотность. Ар.
•**неаха́йлівы**-*вая-вае*—нечистоплотный. Ар.
•**неаха́йнасьць**-*ці, ж.*—неопрятность. МГсл.; Ар.
•**неаха́йны**-*ная-нае*—неопрятный, Ар. нечистоплотный. Ксл. *Неахайны ён чалавек — сам сябе неахаіць.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Нареч.* **неахайна**—неопрятно, Ар. нечистоплотно. Гсл.
•**неадбі́ты**—от которого нет отбоя. *У нас кажан дзень неадбітыя госьці.* Нсл. 334. *Ён у цябе неадбіты, кажан дзень бывае.* Тм.
•**неадка́зны,** *-ная-нае*—безответственныйМГсл.
•**неадкла́дны,** *-ная-нае*—безотлагательный. Гсл.
•**неадмоўны**-*ная-нае*— (без возражений, С.), безотговорочный. Нсл. 334. *Дай неадмоўнае слова.* Нсл. *Нареч.* **неадмоўна** —безотговорочно. Нсл. 334. *Прасіў прысьці неадмоўна.* Нсл.
•**неазначанасьць**-*ці, ж.*—неопределённость.
•**неазначаны**—неопределённый.
•**неазнача́ньнік**-*іка, м., грамм.*—неопределённое наклонение.
•**неапу́сны**-*ная-нае*—постоянный, Нсл. 334. без пропуска. *Неапусная работа.* Нсл. *Неапусная служба ў манастыру.* Нсл. *Нареч.* **неапусна.** Нсл. 334. *Кажны дзень неапусна бываў у нас.* Нсл.
•**неасьцярожнасьць**-*ці, ж.*—неосторожность.
•**неасьцярожны,** *-ная-нае*—неосторожный. *Нареч.* **неасьцярожна**—неосторожно.
•**неашыйна,** *нареч.*—непременно, неуклонно, обязательно. Ад.
•**неба**-*ба, на нёбе; мн. ч. нябёсы, ср.* **1.** небо. *Сямкрот нябёс стварыў.* Кіт. 4а5.
2. сводчатая часть печи, иначе называемая *"скляпеньням".* НК.: Очерки, 243.
•**небагабойлівасьць**-*ці, ж.*—неимение страха Божия, Нсл. 327. небогобоязненность. *Усі людзі знаюць яго небагабойлівасьць.* Нсл.
•**небагабойлівы**-*вая-вае*—не имеющий страха Божия, Нсл. 327. небогобоязненный. *Небагабойлівы ён чалавек, ніколі не паможа суседу ў бядзе.* Нсл.
•**небагавое**—что-л. плохое, нечистое; чорт знает что! Іг. *Пісала... нешта такое — сусім небагавое.* Юст.
•**не́балазе,** *нареч.*—нехорошо (о плохом самочувствии, о тяжелом душевном или физическом состоянии, Міх.), нехорошо, худо. Шсл. *А калі скажу, дык усім будзе нёбалазе.* Міх. *Па дурной галаве і нагам небалазе. Послов. Мужчынам сядні небалазе; апанавалі бабы, прыціснулі плоймай крыклівай.* ЗСД. 145.
•**небара́ка**-*кі, общ.* **1.** бедняга. Жойдзішкі; Нсл.; Ксл.; МГсл.; Шсл. *Жаль яго небаракі.* Нсл. *Яго небараку ўсюдых ганяюць.* Нсл. *Зжалься над гэтаю небаракаю.* Нсл. *Ён небарака й гэтага ня здолеў.* Вейна Сян. (Ксл.). *Нагараваўся ён там, небарака!* Ст.

Ну, ты, слухай, небарача. Гарун: Шчасьце М. *Цяпер няшчасьце вялікае ў пані (зь ім жа і гнеў — на цябе, небарака).* Салавей: Сіла, 88.
2. *перен.* по отношению к растениям. *А другая (хвоя), небарака, нахінулася наніз, стан пагнуўся, як кульбака і верх жудасна абвіс.* С. Музыка, 28. *Уменьш.* **небара́чка**-*чкі-чцы, ж.*—бедненькая (, бедняжка, С.). Нсл. 327. *Плача небарачка па матцы.* Нсл.
•**небара́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** нищенка. *Баба перабралася за небарачку, падышла пад акно каралеўны і пачала гаварыць пацеры.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 105).
2.—*см. под небарака.*
•**небара́чны**-*ная-нае*—бедный, сожаления достойный. Нсл. 327. *Няма йдзе падзецца небарачнай сіраціне.* Нсл.
•**небара́чыцца**, -*чуся-чышся*—представлять себя бедняком (беднягой, С.), прикидываться (, притворяться, С.) Нсл. 327. *Ці даўно ж ты стаў небарачыцца?* Нсл. *Соверш.* **зьнебарачыцца**—представить себя (совершенным-ою, С.) беднягой, прикинуться (совершенным, С.) беднягой. Нсл. 327. *Нашто ты зьнебарачыўся, і гарэлкі купіць нам ня хочаш.* Нсл.
•**небасхон**-*ну, предл. и зват.—не, м.*—небосклон.
•**небясьпе́чнасьць**-*ці, ж.*—опасность. *Можа такога праціўніка свайго да права а небясьпечнасьць здароўя свайго пазваці.* Стт. 400. *Многа небясьпечнасьці зажыў.* Кіт. 79б17. *Старалася адкінуць небясьпечнасьць.* Гарун: Сьвята. *Небясьпечнасьць украінафілства ў гэтым сэнсе дала сябе адчуць.* А. Цьвікевіч (Полымя, 1927, Но. 8, стр. 118).
•**небясьпе́чны**-*ная-нае*—опасный. Нсл. 327. *Небясьпечная дарога.* Нсл. *Гэта справа небясьпечная.* Нсл. *Ён небясьпечны чалавек, яму ня можна паверыць гэтае справы.* Тм. *Нареч.* **небясьпечна**—опасно. МГсл.; Нсл. 327. *Небясьпечна ехаць па лёдзе.* Нсл.
•**негадоўны**-*ная-нае*—тяжело вскармливаемый (о детях и животных). *Против. гадоўны.*
•**не́гадзь**-*дзі, ж.*—подлость, низость. *На гадзіну спабудуся негадзі.* Крушына: Творы, 29. *Хачу барждзжэй самому вон пагнаць, як негадзь-немарэч.* Крушына: Творы, 161. *Сэрцы іхнія зьверыла моцная пэўнасьць, што напярэк негадзі, яны не перастануць любіцца і належыць да сябе.* Кво вадыс, 261. *За слова тваe дзесь у негадзь.* Салавей: Сіла гневу, 7.
•**негаспада́рлівасьць**-*ці, ж.*—неумение вести хозяйство, бесхозяйственность.
•**негаспада́рлівы**-*вая-вае*—не умеющий вести хозяйства, бесхозяйственный; неэкономный. Ар.
•**нехаля́ва**-*вы, общ.*—неряха. Дсл. 965; Арл. (Даль). *Яна такая нехалява.* Дсл.
нехаля́віна—одна *"нехалява".* Дсл. 965. *Уменьш.* **нехаляўка**-*ўкі-ўцы*—неопрятная женщина. Дсл. 965. *Нехаляўка ты: у цябе ўсё з брудою.* Дсл.
•**нехамя́жына**-*ны, общ.*—неряха. Ксл. *Ён, хто яго ведае, нейкая нехамяжына.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).
•**нехапатлівы**, -*вая-вае*—нетопорливый. *Мароз падумаў, што такі нехапатлівы і сын у яго.* Вышынскі: Хата пад ліпою (Беларус, Но. 155).
•**нехарошы**-*шая-шае*—некрасивый. Ар. *Бяз грошы мы і ў судзе нехарошы.* *Послов.* Рапан.: Прык. 12. *Ср. ст.* **нехарашлявы**—совсем некрасивый, безобразный. Ар. *Што знача нехарашлявы? — Калі хто брыдкі, але ня хочаш сказаць, што брыдкі, дык кажаш нехарашлявы.* Ар.
•**нехаця́вы**-*вая-вае*—неказистый. Ксл. *Гэты конь сусім нехацявы.* Беліца Сян. (Ксл.).
•**не́хрысьць**-*ці,* **1.** *общ.*—(нехристианин, С.), некрещенный. Шсл. *Што ён Бога баіцца, нехрысьць гэты?* Ст.
2. нехристиане. *Жыды — нехрысьць.* Нсл. 338.
•**нехта,** *местоим.*—кто-то, Ар.; Шсл.; Нсл. 343. некто. Нсл. 343. *нехта прыехаў.* Нсл. *Уменьш.* **нехтачка,** Шсл.; Нсл. 343. *Нехтачка прыдзе да нас.* Ст. *Сядні нехтачка ў нас будзець.* Нсл. *Нехтачку дам, а не табе.* Нсл.
•**не́хтаваць**-*тую-туеш-туе; повел.* нѐх*туй-уйма, несоверш. каго*—унижать, оскорблять. Міх. *Стараста Антона лае і нехтуе, а ён сабе маўчыць супакойна.* Міх. *Мацей Івана лаяў, нехтаваў.* Міх.
•**недабор**-*ору, предл. и зват.-ору, м.*—недоимка, недобранное. Нсл. 326. *Недабор падаткаў.* Нсл. *Шмат засталося недабору па людзёх.* Тм.
•**недаборкі**-*рак(-ркаў), единств. ч. нет.*—остаток недобранного, недобор (, неполный сбор, набор кого, чего-л., С) Нсл. 330. *Тут засталіся мае недаборкі.* Нсл. *Спагнаць із поля недаборкі снапоў.* Нсл.
•**недабач-аваць**-*ыць,—см. под бачыць.*
•**недабы́т**-*ыту, предл. и зват.-ыце, м.*—служба, оставленная прежде условленного срока; время служения, оставшееся до срока. Нсл. 330. *Ня хочаш даслужыць да году, то за недабыт твой не аддам усяе платы.* Нсл.
•**недага́рак**-*рка, предл. и зват.-рку, м.* **1.** огарок. Гсл.
2. окурок. Гсл. *См.* канчар (папіросы).
•**недагля́д**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—недосмотр. МГсл.; Нсл. 330. *Ад недагляду пшчолы пагінулі.* Нсл. *Дзе недагляд, там заўсёды наклад.* *Послов.*, Нсл. *Дзе недагляд, там із кішані даклад.* *Послов.*, Рапан. 219.
•**недагрызак**-*зка, предл. и зват.-зку, м.*—недоеденный кусок. Шсл. *Ніхто тваіх недагрызкаў есьці ня будзе.* Ст.

•**недаходны**-*ная-нае*—недоходящий, недоступный к кому, чему-л. *Па байрам нэмазе* (*араб., малітва на мусульманскае сьвята Байрам*) *фітрэ* (*араб., род падачкі*) *недаходна.* Кіт. 21610. *Тых людзей нэмазы недаходны.* Тм. 4065. *Просьба яго да Пана Бога будзе недаходна.* Тм. 6564.

•**недада́так**-*тку, предл. и зват.-тку, м.* —количество, недостающее к полному числу; недочет, Нсл. 330. недодача. *Тут недадатак ё.* Нсл. *Недадатку ніхто ня любе.* Тм.

•**недае́дкі**-*дкаў, мн. ч.*—недоеденные куски (, еда, С.) Шсл. *Недаедкаў накідалі цэлы стол.* Ст.

•**недакос**-*су, предл. и зват.-се, м.*—недокошенный луг, клевер и т.п.. Ксл. оставшееся недокошенное место. Нсл. 330. *Недакос мой спасьцілі.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Нехта недакос мой пакасіў сабе.* Нсл.

•**недака́з**-*а́зу, предл. и зват.-азе, м.* **1.** недомолвка. Гсл.

2. умышленное замалчивание чего-л., умолчание.

3. *грамм.*—многоточие.

4. *лит.*—реторическая фигура, при которой выражение мысли остается незаконченным, ограничивается намёком; умолчание.

•**недалёка,** *нареч.*—недалеко. Ар.; Шсл. *А ўжо недалёка ехаць.* Ст. *Уменьш.* **недалёчка.** *Недалёчка тое, што табе трэба купіць.* Гсл. (*под наўвеце*).

•**недалі́к**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.*—недочет. МГсл.; Нсл. 330. *Тут недалік у грошах ё вялікі.* Нсл. *Лепі педалік, чымся пралік.* Нсл. 524 (*под пралік*).

•**недаліка́тнасьць**-*ці, ж.*—свойство по знач. прилаг. *недалікатны,*—неделикатность, грубоватость в обращении.

•**недаліка́тны**-*ная-нае*—невежливый в обращении, неделикатный. Ар.; Ксл. *Такі ён недалікатны.* Ар.; Ксл

•**недаліч-аны**-*аваць,—см. под лічыць.*

•**недалі́чавацца,**—*см. под лічыцца.*

•**недалі́чка**-*чкі-чцы, ж.*—недочет. МГсл. *См. недалік.*

•**недалічы́ць,**—*см. под лічыць.*

•**недаліч-ы́ўшыся**-*ы́цца,—см. под лічыцца.*

•**недалу́га**-*гі, общ.*—человек *"недалугі"*, недотёпа. Дуброва Ск.

•**недалу́гі**-*гая-гае*—незадачливый, слабосильный, Шсл. безпомощный, неискусный. *Яе дзеці дужа недалугія.* Слабада Чаш. (Ксл.). *Пятрок недалугі гаспадар.* Матарова Сьміл. (Шсл.). *Недалугая жанчына.* Тм.

•**недалу́жнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* — *недалуга. Недалужніка няма чаго суваць на цяжкую работу.* Нсл.

•**недалу́жны**-*ная-нае,* Гсл.; Смл. (Даль) — *недалугі. Недалужнаму й саломіна цяжка.* Нсл. 330. *Зь недалужнага якая помач?* Тм. *Ён заўсёды такі недалужны.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *Адначасна йшла недалужная брыдкая работа.* ЗСД 19. *Вырваўся з вуснаў недалужны дакор.* ЗСД 49. *Стары быў ужо недалужны.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе 1935 г., Но. 2, стр. 97). *Нареч.* **недалу́жна.** *Раіса неяк недалужна сьхінулася.* ЗСД 10. *Стары недалужна зморшчыўся й прасіпеў.* ЗСД 111. *недалужна кідалася на ўсе бакі невялічкая кучка панскіх парабкоў.* ЗСД 165. *Ён недалужна плюскаў імі* (*ачыма*). Тм. 142. *Недалужна гаўтаўся човен.* ЗСД 221.

•**нядоля**-*лі-лі, ж.*—несчастливая судьба. Ар.

•**недаме́раць,**—*см. под мераць.*

•**недамы́сьлівы,** *-вая-вае*—недогадливый. *У будцы таргавала Малка.б Яна прыглядалася-прыглядалася, але ў такім вялікім і ўбраўшыся хлапцу нізашта не пазнала Домнінага Хомачку. Якжа ён працягнуў да яе руку і сказаў ёй недамысьлівай: "Я Домнін сын".* Гарэцкі: Песьні, 75.

•**недапа́лак**-*лка, м., керам.*—недожжённый горшок. Горадна Стол. (Полесье, 190).

•**недапе́ка**-*кі, общ.*—растяпа, недотёпа. *Гора ты нам, ня дзіця! кажа маці: — ідзі ў хату, недапека ты, куцьця.* С. Музыка, 47.

•**недапёка**-*ёкі-ёцы, ж.*—недоучь (, недоучка, С.) Нсл. 330. *Колькі ня ўчылі яго, а ён усё недапёка.* Нсл.

•**недапла́тка**-*ткі-тцы, ж.*—недоплаченная часть платежа, недоплата. Нсл. 330. *За табою недаплатка гіне.* Нсл.

•**недаростак**-*тка, предл. и зват.-тку, м.* —человек, не достигший совершеннолетия, недоросль. *Прасватаў да недаростка маладога.* Козіна Пуціў. (Халанскі, 126). *Уменьш.* **недаростачак**-*чка. Паляцелі галуб'ё на дуб'ё, засталіся недаростачкі.* Інькава Парэцк. (Дсл.).

•**недараваны**—непростительный. МГсл.

•**недарэка**-*экі-эцы, ж.* **1.** нелепость, вздор, бессмыслица, абсурд. *Ці мала рознай недарэкі на сяле баялі дзяды.* Кліш.: Каліна.

2. *общ.*—ограниченный человек, Гсл. неловкий, неуклюжий, не умеющий хорошо делать свое дело.

•**недарэчы,** *нареч.*—некстати. МГсл.

•**недарма́,** *нареч.*—недаром. *Недарма ж ён сярод поля прыцікаўся цемаком.* С. Музыка 256.

•**недасол**-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—недосоленное кушание, Шсл. недосол. *Недасол — на стол, а преасол — пад стол. Послов.,* Ст.

•**недасека**-*кі, м.* **1.** недобитый.

2. название уроженца города Имстислава. Нсл. 330. *Імсьціслаўцы недасекі.* Нсл. *Хітры недасека!* Нсл.

•**недася́жны**-*ны-нае*—недостижимый, Гсл. *недосягаемый.*

•**недастой**-*оя, предл. и зват.-ою, м.*—человек, который, принявшись за дело, не оканчивает его. Вішнева Вал.

●**недастойлет** — *недастой.* Вішнева Вал.
●**недастатак**-*тку, предл.-тку, м.*—недочет. *Калі ў посьце вашым у чым недастатная рэч найдзецца, сэдэку (араб., падарак убогаму) хто аддаець, выпаўняюцца тыя недастаткі.* Кіт. 2065.
●**недаста́тны**-*ная-нае*—нуждающийся в дополнении, недостаточный; неудовлетворительный. *Калі ў посьце вашым у чым-колечы недастатная рэч найдзецца із слоў і ўчынкаў вашых, садэке (араб., субожніну) хто аддаець, поўны будуць тыя недастаткі.* Кіт. 2063.
●**недасьпе́х**-*èху, предл.-èху, зват.-ѐша, м.* —недосуг. *Тыя каморнікі маюць быць ад падкаморага, за недасьпехам яго самога, пасылані ку рассудку й гранічэньню.* Стт. 358. *Хтобы за недасьпехам сваім ня мог бы за чатыры нядзелі перад пачацьцям рочкаў пазваці, тады й тыдзень у рочкі рок прыймован быці маець, тлькі б ад пазваньня чатыры нядзелі споўнілася.* Стт. 208.
●**недасьцігомы**, -*мая-мае*—непостижимый. Гсл.
●**недатопак**-*пка, предл. и зват.-пку, м.*—достаточно подношенная обувь. Шсл. *Гэты недатопак можна й вон выкінуць: сусім стары.* Ст. *Задэчылі мае недатопкі некуды й няма чаго абуць.* Ст.
●**недаты́ка**-*кі, общ.*—недотрога, Ксл. не любящий прикосновения, человек, легко огорчающийся за всякую малость. Нсл. 330. *Такая ўжо яна недатыка.* Валькі Сур. (Ксл.). *Не чапай гэтага недатыку.* Нсл. *См. нядократка.*
●**недаволі**, *нареч.*—недостаточно. *Будзе есьць, але недаволі.* Кіт. 6868.
●**недаве́рлівасьць**, -*ці, ж.*—недоверчивость. *Ср. недаверлівы.*
●**недаверлівы**-*вая-вае,* **1.**—недоверчивый.
2. *нареч.* **недаверліва**—недоверчиво. *Натоўп неяк нясьмела, недаверліва скончыў свой гоман.* ЗСД 122.
●**недаўме́ка**-*кі, общ.*—неумелый, неспособный. Гсл.
●**недаўмецтва**-*ва, ср.* **1.** бессмысленность. Гсл.
2. неумение. Гсл.
●**недаўсьці́п**-*пу, предл. и зват.-пе, м.*—тупоумие. *Пра недаўсьціп свой сам таго даходзіці ня могучы, на каго іного права свае ўліў.* Стт. 318.
●**недачоскі**-*каў, единств. ч. нет.*—недочесанный лен. Шсл. *З гэтых недачоскаў нічога ня выйдзе.* Ст.
●**недачу́-ты**-*ва̀ньне-ва̀ць*—*см. под чуць.*
●**недач-у́ць**-*ў ьце*—*см. под чуць.*
●**неэтычнасьць**, -*ці, ж.*—безнравственность. Акін. Т92.
●**неядомы**-*мая-мае*—несъедобный. Ар. *Сярод грыбоў было палавіца валуёў і іншых неядомых экзэмпляроў. ЗСД 81.*
●**не́як**, *нареч.* **1.** как-то. Гсл.; Ар.; Нсл. 343; Шсл.; Ксл. *Неяк гэтак ён зрабіў.* Ар. *Неяк Бог засьцярог.* Гсл. *І мала пілі, а ногі неяк ня слухаюць.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *Вось неяк жа ён ухітрыўся дастаць сабе лесу на хату.* Ст. *Пашчасьціла неяк табе.* Нсл. *Неяк пад'ехаў к яму, што выпрасіў грошай.* Нл. *Неяк дамысьліўся зрабіць так штучна.* Нсл.
2. как-нибудь. Гсл.; Ар. *Неяк будзе.* Ар. *Неяк зробім.* Ар.
3. когда-то. Нсл. 343. *Неяк і ў нас вялася капейка.* Нсл.
●**не́які**-*кага,* **неякая**-*ае,* **неякае**-*кага*—какой-то, некий. *Неякі пан біў на дарозе.* Н.(Афанасьев, II, 1914, 292). *Прыводзяць неякую вельмі харошую паненку.* Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 286). *См. неякісь, нейкі.*
●**не́якісь**-*неякагась*,**неякаясь**-*каесь*, **неякаесь**-*кагось*—какой-то. Нсл. 343. *Неякаесь ліха тут замінае. См. нейкі.*
●**незабаронены**—незапрещенный, невозбранный. Нсл. 331. *Незабаронены маем лес.* Нсл. *Незабаронены маю кавалак хлеба.* Нсл.
●**незабаронны**, -*ная-нае*—свободный(невозбранный, С.) Нсл. 331. *Незабаронны маем выезд.* Нсл. *Нареч.* **незабаронна** —невозбранно. Гсл.; Нсл. 331. *Лес возім на апал незабаронна.* Нсл.
●**незаба́ўка**,*в знач. безлич. глаг.*—не долго, хватает времени, Нсл. 331. отсутствие затяжки(во времени). Шсл. *Табе незабаўка зьбегаць.* Нсл. *Незабаўка й самому туды схадзіць паглядзець.* Ст.
●**незабаўны**-*ная-нае*—немедленный. Нсл. 331. *Незабаўны дай адказ.* Нсл. *Нареч.* **незабаўна**—немедленно(без промедления, Гсл.) Нсл. 331. *Незабаўна зьвярнуўся.* Нсл.
●**незабытны**, -*ная-нае*—незабываемый, незабвенный (МГсл.). *Нашыя гамонкі — дагэтуль незабытныя.* Крушына: Лебедзь 11. *См. незабыўны.*
●**незабыўны**-*ная-нае*—незабвенный, незабываемый. *Дай рытм мне свой, вось гэты, незабыўны, якім вітаеш ты бацькоўскі дом.* Лойка: Л. песьня. *Ты ня зьгінула ў маёй памяці, незабыўная зорка ясная.* Крушына: Лебедзь 14. *См. незабытны.*
●**незада́лы**-*лаў, мн. ч.*—неудачи, нелады, распри, несогласие между сторонами. НК: Бабы, Но. 26.
●**незадача**-*чы-чы, ж.*—неудача. МГсл.
●**незалежнасьць**-*ці, ж.*—независимость.
●**незаможнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —несостоятельный. *Ня ўсе ж і Асмолаўцы такія незаможнікі, каб хоць у сьвята ня зьесьці скваркі.* Гарэцкі: Песьні 63.
●**незаможны**-*ная-нае,* **1.** незажиточный, Ксл. несостоятельный. *Няма ў яго — незаможны.* Дубнікі Сян. (Ксл.).
2. небогатый на силу. Ксл. *Гэта кабыла незаможная.* Бяскатава Гор. (Ксл.).

•незаняволены—незапрещенный. *Табе хлеб незаняволены.* Нсл. 176.

•незачэпнасьць-*ці, ж.*—неприкосновенность. *Абяшчаецца бязумоўная свабода сумленьня, незачэпнасьць асобы.* Устаўны ліст БНР. 9 сак. 1918. *"Програму мінімум" складалі... незачэпнасьць асобы, дому...* Жылуновіч(Беларусь, 190). *Шляхціч мае незачэпнасьць асобы.* Ігнатоўскі: Кар, Нар. Гіст. Белар., выд. 4-ае, у Менску 1925, 119.

•незачэпны-*ная-нае,* (Гсл.)—неприкосновенный.

•незгада́ць-*дю-деш-де, несоверш. и соверш. чаго,* **1.**—не угадать, не знать. Нсл. 331. *Незгадаў ты мае загадкі.* Нсл. *Незгадаеш мае схоўкі.* Тм. *Незгадаю, што імне рабіць із ім.* Нсл.

2. *в знач. безлич. глаг.*—неизвестно. Нсл. 331. *Незгадаць, за што ўзяцца.* Нсл. *Незгадаць, куды ён едзе.* Нсл.

•незгара́льнасьць-*ці, ж.*—несгораемость.

•незгара́льны, -*ная-нае*—несгораемый, огнеупорный. Гарадна Стол.(Полесье 183).

•незгаворнасьць, -*ці, ж.*—несговорчивость.

•незгаворны, -*ная-нае*—несговорчивый. Шсл. *Вось незгаворны чалавек ён!* Ст.

•нездаравя́ка-*кі, общ.*—постоянно недомагающий, Шсл нездорового телосложения, расположенный к болезни. Нсл. 331. *Жонка мая нездаравяка, часта вохае.* Нсл. *Маю аднаго хлопчыка дый то нездаравяку: дай Божа, каб вырас.* Нсл. *Адну дачку маю дый тую нездаравяку.* Ст. *Іх сын — нейкі нездаравяка.* Ст.

•нездарма́, *нареч.*—недаром, не напрасно. *Савось задумаў штось, нездарма зь ім і Антось.* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.). *Нездарма пахадзіў каля ткацкіх ставоў.* Дубоўка.

•нездаволенасьць-*ці, ж.*—неудовлетворенность.

•нездаволеньне-*ня, предл.-ню, ср.*—неудовлетворение.

•нездаволены—неудовлетворенный.

•нездаволіўшыся—почувствовавший неудовлетворение, неудовлетворённый.

•нéзір. *нареч.*—без оглядки, не осматриваясь. Шсл. *Пойдзеш ты ў мяне, чалавеча, незір.* Ст.

•незмага́,(Нсл.), **нязмога** (Гсл.)—бессилие, невозможность. Нсл. 332. *Незмагу маю, і Бог бачыць.* Нсл.

•незнаёмы-*мая-мае,* **1.** (не состоящий в знакомстве с кем-л., Ар.), незнакомый. Ар.; Ксл.; Нсл. 332. *Незнаёмы ён імне.* Кляшчына Беш. (Ксл.). *Ён нам незнаёмы.* Нсл. *Незнаёмаму чалавеку, як паверыць!* Нсл.

2. неизвестный(не встречавшийся прежде, С.) Нсл. 332. *Гэта справа нам незнаёмая.* Нсл. *Незнаёмая дарога.* Тм.

•незнарок, *нареч.*—неумышленно, Шсл. ненамеренно, случайно, невзначай. *Незнарокам наступіў яму на нагу.* Ст. *Незнарок штырхнуў яго.* Ст. *Рукі незнарок асьцерагалі жывот: яна хадзіла дзіцям.* Адамчык: Арж. колас.

•незнарокам, *нареч.*—нечаянно, (Ксл.) без намерения, Нсл. 332. ненамеренно, случайно; невзначай. *Ён яго ўдырыў незнарокам.* Берасьні Беш. (Ксл.). *Я цябе незнарокам штырхануў.* Нсл.

•незразумелы-*лая-лае,* **1.** непонятный, Гсл. которого уразуметь не можно. Нсл. 332. *Незразумелыя рэчы гавора.* Нсл.

2. неспособный уразуметь, Нсл. 332. непонятливый. *Што ж із ім, калі ён незразумелы.* Нсл.

•незварот-*оту, предл. и зват.-оце, м.*—затруднение в денежных(и хозяйственных вообще, С.) оборотах. Нсл. 331. *Незварот мой! ато я купіў бы гэтага каня.*

•незваротка-*ткі-тцы, ж.* — *незварот.* Нсл. 331. *Незваротка мая! ато я купіў бы гэтага каня.* Нсл.

•незьдзяржа́ньне-*ня, предл.-ню, ср.*—несоблюдение. *А прышло б ім катораму а тое незьдзяржаньне сяго дзела цягаціся, тагды князі Ілінскія другія маюць іх а тое судзіці.* Квятк. 157.

•нéзьлюб, *в зн. безлич. глагола*—неугодно, не нравится. Нсл. 332. *Зьлюб, бяры; а незьлюб, ніхто ня сіле.* Нсл.

•незьмяроны, -*ная-нае*—неизмеримый (необъятный, **С.**) Нсл. 332. *Сьвет наш незьмяроны.* Нсл.

•нежывёльны, -*ная-нае*—неодушевлённый.

•не́йдзе, *нареч.* **1.** где-то(в некоторм месте, Гсл.) Ар.; Шсл.; Нсл. 343; Гсл. *Нейдзе загудзеў звон.* Дзьве Душы 68. *Маці нейдзе ў нашых гуляе.* Ст. *Нейдзе цягаюцца дзеці па вуліцы.* Ст. *Нож заваліўся нейдзе.* Нсл. *Цяпелца нейдзе бліcь дый зьгінула.* Ст.(под *бліскаць*). *Яблык тут нейдзе пуц.* Нсл. 539(под *пуц*).

2. куда-то. Ар. *Нейдзе пайшоў.* Ар.

3. наверно, знать. Нсл. 343. *Нейдзе яму там добра.* Нсл. *Нейдзе я татку ня міла; я табе, татачка, зь вясны гаварыла: не дзяры бору, ня сей лёну.* Зь вяс. песьні. Нсл.

•нейк, *нареч.*—как-то. Ксл. *Ішоў ды нейк зьбіўся.* Стралкі Беш. (Ксл.).

•не́йкі-*кая-кае*—какой-то. Ар.; Нсл. 343; Ксл.; Шсл. *Даў нейкіх капляў.* Замковічы Сян. (Ксл.). *Нейкі незнаёмы чалавек.* Ст. *Нейкая хвароба, нейкае ліха сядзіць тут.* Нсл.

•нейчы-*чая-чае, местоим., неопред.*—чей-то. Гсл.; Шсл.; Ксл *Нейчы сабака прыблудзіўся к нам.* Калышкі Лёз. (Ксл.). *Нейчую чужую шапку надзеў.* Ст.

•не'к, *нареч.*—как-то. Шсл. *Не'к ня так яно выходзе, як трэба.* Ст. *См.* нèяк.

•нéкалі, *нареч.* **1.** когда-то. Гсл.; Ар. *См. калісь.*

2. когда-нибудь(со временем, **С.**) Нсл. 343. *Некалі ўспомніш і мяне.* Нсл.

•нéкаліся, *нареч.*—когда-то. Шсл. *Некаліся тут Пранцуз ваяваў.* Ст. *См.* нèкалісь.

•нéкаліcь, *нареч.*—когда-то. Нсл. 343. *Некаліcь багаты быў.* Нсл. *Некаліcь купчаваў, а цяпер скупчаваўся.* Нсл. *См. некаліся.*

•некары́сны, 1. бесполезный. Гсл.; Ар.
2. негодный. Нсл. 332. *Некарысную даеш касу.* Нсл. *Некарысны твой нораў!* Тм.
3. невыгодный. Нсл. 332. *Некарысны ты абраў час.* Нсл.

•некарысна, *нареч.* **1.** бесполезно. Ар.; Нсл. 332. *Некарысна правёў час.* Нсл.
2. негодно, нехорошо. Нсл. 332. *Некарысна пашыў сьвітку.* Нсл. *Некарысна зрабіў, што сказаў так.* Тм.

•нéкаць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—отнекиваться. Нсл. 332. *Няма чаго табе некаць, калі ўкраў.* Нсл. *Некай, ня некай, а гарэлкі нам купіш.* Тм.

•нéкрут-*ута, предл.-уту, зват.-уце, м.*—рекрут. *Была зіма, наборы некрутаў.* Гарэцкі: Песьні 79. *Ад некрутаў уцякаем.* ЧЧ(Б. Студіс, II-I, 1969, 71).

•некства-*вы-ве, ж., соб.*—название жидовского общества; редко татар и цыган; нехристь. НК: Пособ., Но. 78.

•нéкуды, *нареч.*—куда-то. Ар.; Гсл.; Ксл.; Нсл. 343. *Клявец некуды заваліўся.* Даўгое Беш. (Ксл.), *Некуды паехаў.* Нсл. *Ён некуды пайшоў.* Ар. *Дым некуды праходзе.* Нсл. *См. кудысь, кудысьці.*

•нелажоныя пшчолы—пчелы, у которых не выбран мед. Стт. 1529.

•неляжáчая-*ае, у знач. спкм.*—беспокойство, непозволяющее лежать тихо; тревога, душевная боль. Нсл. 333. *Ня сьпіць, яго нешта неляжачая бярэць.* Нсл.

•нéльга(нялькá, Гсл.; Косіч 83; Нсл.; Сьпягліца), *нареч.* **1.**—нет возможности, невозможно. Ксл.; Растсл.: Смоленск 141. *Яму нельга паверыць, бо ўсё роўна ня спраўдзіць.* Асінаўка Сян. (Ксл.). *Сюдэю нельга прайсьці: вельма балота вялікае.* Ст. *Пакамячыў шапку, аж нельга надзець.* Ст. (Шсл. 194). *Нельга нічога зрабіць.* Нсл. *Пакудлачылася кудзеля, аж нельга й прыступіцца да яе.* Ст. (Шсл. 196). *Противополож. льга.*
2. нельзя, запрещено, не следует. *На Дабравешчаньне нельга калка ўткнуць у зямлю — грэх.* Харомск. Давігар.(Полесье 65).

•нéлюдзь-*дзі, мн. ч., род.-дзеў, общ.*—нелюдим. Шсл.; Ксл. *Нелюдзь нейкая, а ня людзіна.* Калышкі Лёз. (Ксл.). *Нелюдзь нейкі — ніколі з чалавекам не загавора.* Ст. *Што я нелюдзь якая, ці што?* ЗСД 327.

•немаголас — *немакрычэць.* Іг.

•немагá-*агі-азè, ж.*—бессилие, Нсл. 333. невозможность. *Немага мая зрабіць гэта.* Нсл.

•немагчыма, *нареч.*—невозможно. Рэч. пав.; Мгсл.

•немагчымы-*мая-мае*—невозможный.

•нéма крычэць(раўсьці), немым голасам крычэць—громко и дико кричать(орать), как немой человек или животное. Ар. *Во суседка нема крычыць.* Лужасна Куз.(Ксл.). *Аж нема крычць, ліха на яго.* Ст. *Нема раўе, аж перарываецца.* Ст. *Як пачалі яго гнесьці, аж немым голасам пачаў крычэць ды прасіцца.* Ст.

•немаральнасьць-*ці, ж.*—безнравственность. Акін. 192.

•немаральны, -*ная-нае*—безнравственный.

•нéмарасны-*ная-нае*—горестный.

•нéмарасьціць-*ашчу-асьціш-це, несоверш., перех.*—причинять "немарасьць", горесть, сильно огорчать, повергать в печаль. Ар. *Соверш.* **зьнемарасьціць**—причинить "*немарасьць*"—горесть, сильно горчить, повергнуть в печаль. Ар. *Прич.* **зьнемарашчаны**—сильно огорченный, поверженный в печаль. Ар.

•нéмарасьціцца-*ашчуся-асьцішся, несоверш.*—испытывать "*немарасьць*"—горесть, сильно огорчаться. Ар. *Соверш.* **зьнемарасьціцца**—стать "*немарасным*", сильно огорчиться, опечалиться. Ар. *Прич. прош. вр.* **зьнемарасьціўшыся.** Ар. *Калі я прышоў, ён сядзеў зьнемарасьціўшыся.* Ар.

•нéмарасьць(*из няма радасьці*), *ж.* (Гсл.) **1.** тяжелое чувство, вызываемое бедой, несчастьем, неудачей и т.п., горесть. Ар. *Мусіць з тае пары людзёў бярэ немарасьць.* Гэрман: Кітай... 106. *І абясьсілены, пакорны Ён кляў у немарасьці чорнай за дротам лягерны барак.* Крушына: Творы 159.
2. сильное огорчение, сокрушение. Ар.

•нéмарач-*чы, ж.*—немощность. Ксл. *Ах, каб цябе немарач узяла!* Лужасна Куз. (Ксл.).

•нéмарачны-*ная-нае*—хилый, немощный. Ксл. *Немарачныя дзеці, худыя такія.* Бараўляны Куз. (Ксл.).

•немарэч-*чы, ж.*—непроходимые места. Гсл. *См. немярэча.*

•нéмач-*чы, ж.* **1.** в общем значении чего-то дурного, вредного. *Немач нейкая на цябе напала.* Нсл. 333. *Немач яго бяры.* Тм. *Немач нейкая ўспала на гэтыя куры: вось дохнуць дый толькі.* Ст.
2. *в бранном зн.* *Каб цябе немач ела!* Ст. *Каб цябе немач!* Купіна Віц. (Ксл.); Ар.
3. при отказе в знач. отрицания — ничего. Нсл. 333. *Немач возьмеш.* Нсл.

няма ніякае немачы—нет худого(но не значит, что есть хорошее). Ар.
17

•немярэча-*чы-чы, ж.*—болото, поросшее мохом толщиною в несколько сажен и, кроме редкого сосняка, ничего не выращивающее. В "*немярэчах*" попадаются именно те непроходимые местности, где гибнут люди, и которые носят название "*нетры*". Максимов: Блр. Смоленщина(Живопис. Россия, III, 444). *Наўкола была смутная*

цішыня, цішыня старога немярэчча, дзе ні песьняў, ні радасьці, ні вясёлага гоману-шуму. Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 98).

•**неміласьціўны,** *-ная-нае*—немилосердный(жестокий, С.) Нсл. 333. *Неміласьціўны пан.* Нсл. 333.

•**неміласьціўна,** *нареч.*—немилосердно (жестоко, С.) Нсл. 333. *Неміласьціўна набіў.* Нсл.

•**не́мка**-*мкі-мцы, ж.*—немая. Нсл. 343. *Дзеўка немка, гаварыць ня ўмее, а ўсе разумее.* Нсл. *Хоць немка, але разумная.* Тм.

•**не́мы**-*мая-мае,* **1.** немой. Нсл. 343. *Чуе зьнекуль немы.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 154). *Штось равець у голас немы.* Тм., стр. 155. *Зь немым няма чаго гаварыць.* Нсл. *Ды ніхто ня знаў тых струнаў, патайных ніцей душы, што злучаюць гук пярунаў зь немым голасам душы.* С. Музыка 12.

2. бессловесный. Нсл. 343. *Жывёла нема, ня скажа, што есьці хоча.* Нсл.

•**ненае́дны**-*ная-нае*—(которого трудно насытить, С.), ненасытный. МГсл.

•**ненажора, ненажэра**-*ры-ры, общ.*—ненасытный. Шсл. *Пэўне, выскачыць першым із аўдыторы Пелагейчык і пабяжыць наверх да буфэту, каб дастаць малака а булачак. Такі ненажэра!* Корзюк. *Ненажору гэту не ўкарміць.* Ст. *Глыне цябе ненажэры прадоньне.* Салавей: Сіла 85.

•**ненажэра**—*см. под ненажора.*

•**не́нажэрны,** *-ная-нае*—ненасытный, прожорливый. Ксл. *Ненажэрная людзіна, ніколі не наясіся.* Шаркі Куз. (Ксл.).

•**ненале́жнасьць**-*ці, ж.*—несообразность, посторонние вещи. Нсл. 333. *Неналежнасьць гаворыш.* Нсл.

•**ненале́жлы**-*лая-лае*—посторонный, не принадлежащий к делу, Нсл. 333. не соответствующий, противоречащий чему-л., несообразный. *Неналежлая твая гамонка.* Нсл. *Неналежлае гэта слова.* Нсл.

•**ненаві́днасьць**-*ці, ж.*—ненависть. МГсл.

•**ненаві́дны,** *-ная-нае*—ненавидимый(ненавистный, С.) Шсл. *Ненавідны ты хлапец.* Ст.

•**ненаўчоны**-*ная-нае*—неучёный, необразованный. *Наўчоны п'яніца лепш за ненаўчонага багамолца.* Кіт. 4565. *См. нѐчаны.*

•**непабожнасьць**-*ці, ж.*—лютость, немилосердие. Нсл. 334. *Аб такой непабожнасьці першы раз чую.* Нсл.

•**непабожна,** *нареч.*—люто, немилосердно. Нсл. 334. *Непабожна аканом мучыць работаю народ.* Нсл.

•**непабожны**-*ная-нае*—без всякого милосердия, как бы не боясь Бога, немилосердный, лютый. Нсл. 334. *Непабожны твой бой.* Нсл. *Непабожная квота.* Нсл.

•**не́пагадзь**-*дзі, ж. мн. ч., род.-дзяў, ж.* —плохая погода, ненастье. *Ён упусьціў заплаканыя непагадзьдзю акуляры.* Гарэцкі: Песьні 83. *Была яна падобная да чалавека, якога ў дарозе засьпела непагадзь.* Вышынскі: Хата пад ліпаю(Беларус, Но. 155).

•**непагасны**—неугасимый. *Ты — надзей іскра непагасная.* Крушына: Лебедзь 14.

•**непахісны,** *-ная-нае*—непоколебимый. *Думаеш, воража, змыць непахісную славу крывёю?* Салавей: Сіла.

•**непахі́бна,** *нареч.*—непоколебимо, неуклонно. Гсл.

•**непахі́бны**-*ная-нае*—неуклонный, непоколебимый. Нсл. 335. *Непахібны чалавек, што скажаць, тое й зробіць.* Нсл.

•**непадобна,** *нареч.* **1.**—непохоже. Ар.

2. неприлично, несвойственно(несообразно, С.) Нсл. 334. *Непадобна робіш, пастулаеш.* Нсл.

3. невероятно. Нсл. 334. *Непадобна, каб гэта была праўда.* Нсл.

•**непадобнасьць**-*ці, ж.*—несходство.

•**непадобны**-*ная-нае, да кагось,* **1.** непохожий. Ар.; Гсл.

2. неприличный, несвойственный(несообразный, С.), противный(? С.) Нсл. 334. *Непадобныя рэчы гаворыш.* Нсл. *Непадобныя ўчынкі чыніш.* Тм.

3. невероятный. Нсл. 334. *Непадобная ведамка.* Нсл. *Непадобным рэчам паверыць нельга.* Тм.

•**непадобства**—несходство. МГсл.

•**непадзе́лівы**-*вая-вае*—не любящий ссужать других(не любящий делиться чем-л. с другими, С.) Нсл. 335. *Непадзелівага маем суседа; нічога не пазычыць.* Нсл.

•**непадзе́льнасьць**-*ці, ж.*—неделимость. Гсл.

•**непадзе́льны**-*ная-нае,* **1.** неделимый. Нсл. 334. *Гэты шнюрок непадзельны.* Вішня к Лёз. (Ксл.). *Непадзельная рэч.* Нсл. 334.

2. нераздельный, совместный. Нсл. 334. *У іх усё непадзедльнае.* Нсл.

3. — *непадзельлівы.*

•**непадзельна,** *нареч.* **1.** нераздельно. Нсл. 334. *Браты непадзельна жывуць мяжсоб.*

2. не пососедски, не ссужая в нужде. Нсл. 334. — *непадзельліва.*

•**непазорны**-*ная-нае*—невзрачный. Шсл. *Непазорны жбаночак — не хачу й купляць.* Ст.

•**непазбы́ўны**-*ная-нае*—трудно сбываемый(неизбывный, непроходящий, С.) Нсл. 334. *Непазбыўны прыехаў да нас госьць.* Нсл. *Непазбыўная ўелася хвароба.* Тм.

•**непазбыўна,** *нареч.*—неизбывно. Гсл.

•**непажы́тачны,** *-ная-нае*—бесполезный. Нсл. 334. *Непажытачная работа, рэч.* Нсл.

•**непажы́тачна,** *нареч.*—бесполезно. Нсл. 334. *Хітра зроблена, але непажытачна.* Нсл.

●**непакой**—беспокойствие. Гсл.
●**непакора**-*ры, общ.*—непокорный, упрямец. Шсл. *Непакора гэты не паслухае цябе, хоць ты яму няма ведама што...* Ст.
●**непакáзаны**-*ная-нае, в см. прилаг.*—ненадлежащий, непозволительный. Нсл. *Непаказаную работу робіш.* Нсл. *Непаказаныя грошы чапаеш.* Нсл.
●**непакáзны**-*ная-нае*—скрытый, скрываемый, тайный, Нсл. 334. который не на показ. *Непаказная рэч, не пакажу.* Нсл. *Непаказны госьць.* Тм.
●**непамéрны**-*ная-нае*—чрезмерный. Нсл. 335. *Непамерныя накладаюць на нас падаткі.* Нсл. *Непамерную маець пыху.* Тм. *Туга непамерная ды боль ад немагчымасьці дзеяць.* Бацьк., Но. 38-39/573-574.
●**непапрáўны,** *-ная-нае*—неисправимый, непоправимый. МГсл. *Не забываўся, праносячы, як непапраўны грэшнік, адно жаданьне.* Лойка: Л. песьня.
●**непарáдак**-*дку, предл. и зват.-дку, м.*—беспорядок. МГсл.; Ар.
●**непарушны**-*ная-нае,* **1.** неподвижный, незыблемый (Гсл.). *Агарнула непарушная ціхая цемра.* ЗСД 164.
2. ненарушимый. Нсл. 335; Гсл. *Ненарушнае слова.* Нсл. *Ненарушная ўмова.* Тм. *Ненарушная мяжа.* ЗСД 225.
3. нерушимый.
●**непарушна,** *нареч.* **1.** неподвижно, МГсл. незыблемо. Гсл. *Нявестка стаіць із хлебам непарушна.* Касьцюковіцкі р. Калінінск. акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 48).
2. ненарушимо. Нсл. 234; МГсл. *Бацькава расказаньне непарушна дзяржы.* Нсл. *Павінны права, вольнасьці й свабоды іх цэла й непарушна дзяржаці.* Стт. 7. *Плян гатовы, зложан цьвёрда, воля горда, непарушна.* С. Музыка 137.
●**непаслухмя́нства**-*ва, н.*—непослушание. *На дол зыходзе д'ябал сьмерці, народжаны непаслухмянствам.* Салавей: Сіла 73.
●**непатрэбнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—ненужный человек, лишний. Нсл. 335. *Ты тут непатрэбнік.* Нсл.
●**непатрэбніца**-*цы-цы, ж. к непатрэбнік.* —ненужная женщина. Нсл. 335.
●**непатрэбны**-*ная-нае*—ненужный. Ар. *Ты імне непатрэбны.* Нсл. 335. *Непатрэбным займаешся дзелам.* Тм.
●**непатрэбна,** *нареч.* **1.** не должно, ненужно. Нсл. 335. *Непатрэбна ўпікаць айцу.* Нсл.
2. безнужно(излишне, С.) Нсл. 335. *Непатрэбна жывеш тута.* Нсл. *Непатрэбна траціш грошы.* Нсл. *Непатрэбна купляеш каня.* Тм.
●**непатрэбства**-*ва, ср.*—ненужная, бесполезная вещь, безнужное дело. Нсл. 335. *Кінь гэта непатрэбства, а вазьміся за дзела.* Нсл.
●**непавольны**-*ная-нае,* **1.** несвободный, подвластный. Нсл. 334. *Мы непавольныя людзі, што нам кажуць, тое й робім.* Нсл.
2. несвободный от занятий. Нсл. 334. *Сам бачыш, што цяпер непавольны час імне.* Нсл.
●**непавáжна,** *нареч.*—невежливо, неуважительно к другим. Нсл. 334. *Непаважна сядзіш перад старшымі.* Нсл.
●**непавараткі**-*кая-кое*—неповоротливый. Ар.
●**непаўтор**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—непериодичность. *Няўжо твой крок — слухмянасьцьнепаўтору?* Салавей: Сіла 59.
●**непаўторны,** *-ная-нае*—неповторимый, неповторяемый. *Красою непаўторнай загучэў.* Лойка: Л. песьня. *Мне на вас, непаўторныя вочы, як глядзеў я раней, — не глядзець.* Салавей: Сіла 91.
●**непацéшны,** *-ная-нае*—нерадостный(неутешительный, С.) Нсл. 335. *Непацешная ведамка прышла.* Нсл.
●**непацешна,** *нареч.*—неутешительно. Нсл. 335. *Непацешна гаворыш, робіш.* Нсл. *Непацешна глядзець на яго.* Тм.
●**непасьціївасьць, непацьсьціївасьць**-*ці, ж.*
1. нечестность, бесчестность.
2. неучтивость, непочтительность, нескромность. Нсл. 335. *Непацьсьцівасьць да старшых.* Нсл.
●**непасьціївец, непацьсьцівец**-*ўца, предл.-ўцу, зват.-ўча, м.* **1.** бесчестный мужчина.
2. неучтивец(неучтивый, непочтительный мужчина, С.), невежа. Нсл. 335. *Выжані вон гэтага непацьсьціўца.* Нсл.
●**непасьціївы, непацьсьцівы**-*вая-вае*
1. бесчестный. Нсл. 335. *Пацьсьцівых бацькоў ды непацьсьцівыя дзеці.* Нсл. *Непацьсьціваю прышла да нас.*
2. непочтительный, неуважительный. Нсл. 335. *Непацьсьцівае твае з усімі абыходжаньне.* Нсл.
●**непасьціўка, непацьсьціўка**-*ўкі-ўцы, ж.*
1. бесчестная женщина.
2. неучтивица(неучтивая, непочтительная женщина, С.), невежа. Нсл. 335. *Ты тут напусьціла, непасьціўка.* Нсл. *Вытхні вон гэту непасьціўку.* Тм.
●**непасьціўства, непацьсьціўства**-*ва, ср.* **1.** бесчестная жизнь. Нсл. 335. *У непасьціўства пусьціўся дзяцюк.* Нсл.
2. непочтительное, невежливое обращение. Нсл. 335. *За твае непасьціўства ніхто цябе ня любе.* Нсл.
●**непачэсны,** *-ная-нае*—неблагопристойный. Нсл. 335. *Непачэсны звычай.* Нсл.
●**непачэсна,** *нареч.*—неблагопристойно. Нсл. 335. *Непачэсна сябе вядзеш.* Нсл.
●**неперaборлівы,** *-вая-вае*—неприхотливый, довольствующийся самым необходимым; не отличающийся разборчивостью, неразборчивый. (Гсл.).
●**неперабірлівы**-*вая-вае — непераборлівы.* Ар.
●**неперагавáра,** *нареч.*—(беспрекословно, С.), безропотно. Нсл. 334. *Якая вара, еж неперагавара. Послов.* Нсл.

•**неперaліўкі, непярэліўкі** (Іг.), *нареч.*—не на шутку. Парэв.; Шсл. *Пачаў біцца, але балей мужчын падбегла; — дык бача, што неперaліўкі, ды ўцекі.* Ст. *Імне сядні былі такія неперaліўкі, хоць зьгінь.* Стралкі Беш. (Ксл.). *Бача ён, што тут піва не пераліўкі, і паехаў па ведзьмара.* Кавалеўшчына Н.(Демид.: Веров. 106).

•**непераможны,** *-ная-нае*—непобедимый. МГсл.

•**неперастáнна,** *нареч.*—непрестанно, без промежутка. Нсл. 334. *Неперастанна моліцца.* Нсл. — *бесьперастанку.* Ар.

•**неперастáньне,** *нареч.*—беспрестанно. *Чалавеча кажны, Пана Бога Стварыцеля неперастàньне хвалі.* Кіт. 7аб. *Пана Бога неперастаньне выхваляй.* Тм. 23б12.

•**непераставáючы,** (Нсл.), **неперастаючы́,** (Ар.), *в см. нареч.*—бесперестанно. Нсл. 334. *Непераставàючы цэлы дзень ясі.* Нсл. *Непераставаючы маніш.* Тм.

•**нéпладзь**-*дзі. ж.*—бесплодное животное. Нсл. 334. *Кабыла непладзь.* Нсл.

•**непраходны**-*ная-нае,* **1.** непроходимый. МГсл.; Нсл. 336. *Непраходны лес.* Нсл. *Непраходнае балота.* Тм.

2. непроходящий скоро. Нсл. 336. *Непраходная хвароба.* Нсл.

•**непралазны**-*ная-нае*—такой, через который трудно, невозможно пройти, пробраться. *Агоньчыкі, бы тыя агні, што гараць па начох на нашых балотах, па бяздонных непралазных нетрах.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97).

•**непрапéка**-*éкі, общ.*—несмышленный, непроворный, Ксл. неуклюжий, неловкий, простофиля, олух. Пск., Кал. (Даль). *Непрапека! куды ты лезеш?* Гарадок (Ксл.).

•**непраўдзіва,** *нареч.* **1.** лживо. Ар. *Непраўдзіва гэта гаворыш на мяне.* Нсл. 335.

2. несправедливо. Ар. *Непраўдзіва падзяліў.* Нсл.

•**непраўдзі́вы**-*вая-вае,* **1.** говорящий неправду, лживый. Нсл. 335; Ар. *Непраўдзівы ты чалавек, ніколі ня спраўдзіш, што гаворыш.* Нсл.

2. ложный, неискренный. Нсл. 335; Ар. *Непраўдзівы прыяцель.* Нсл.

3. недостоверный. Нсл. 335; Ар. *Непраўдзівыя чуткі носяцца.* Нсл.

4. (ненастоящий, **С.**), поддельный. Нсл. 335. *Непраўдзівае золата.* Нсл.

5. несправедливый (неправедный, **С.**) Нсл. 335.Непраўдзівы твой суд. Нсл. *Непраўдзівы зрабіў падзел.* Тм.

•**нéпрыязьньства**-*ва, предл.-ве, ср.*—неприязнь. *Ср.* *прыязьньства. См.* *нèпрыяцелства.*

•**нéпрыяцелка**-*кі, дат., предл.* *нèпрыяцелцы, ж.*—женщина враг. Нсл. 336. *Яна першая мая нèпрыяцелка: каб прымела, у ложцы б мяне ўтапіла.* Нсл.

•**нéпрыяцелства**-*ва, предл.-ве, ср.* **1.** неприязнь. Нсл. 336. *Непрыяцелства гоне на мяне.* Нсл.

2. *собир.*—неприятели. Нсл. 336. *Усё непрыяцелства мае субралася сюды.* Нсл.

•**нéпрыяцель**-*ля, предл. и зват.-лю, мн. ч.-ліляў, м.*—враг. Ар.; МГсл.; Нсл. 336. *І прыяцелям і непрыяцелям закажу.* Нсл.

•**нéпрыяцелскі,** *-кая-кае*—(неприятельский, Ар.), вражеский. МГсл. *Гэтым мячом паб'еш непрыяцельскае войска.* Н.(Афанасьев: Сказки, І, 1913, 210).

•**неразарвáны**-неразрывный. Нсл. 336. *У іх неразарванае прыязьньства.* Нсл.

•**неразвáжны,** *-ная-нае*—(безрассудный, **С.**), нерассудительный, Нсл. 336. опрометчивый. *Неразважны чалавек.* Нсл. *Неразважнае сказаў слова.* Нсл. *Неразважны ўчынак.* Тм.

•**неразважна,** *нареч.*—(безрассудно, **С.**), нерассудительно, Нсл. 336. опрометчиво. *Неразважна сказаў, пастуціў.* Нсл.

•**нéраст**-*сту, предл. и зват.-сьце, м.* **1.** метание икры рыбою, Шсл. нерест. *Лін пашоў на нераст.* Лядно Пух. (Шсл.).

2. время метания рыбами икры. Гсл.

•**нераставáць**-*тўе-тўюць, несоверш.*—метать икру. Шсл. Лядно Пух. (Шсл.).

•**нéрат**-*ата, предл. и зват.-аце, м.*—рыболовная снасть, Гсл. рыболовный снаряд с вершею, сделанный из прутьев; нерето. Нсл. 336. *Папрасі нераты.* Нсл. *Лўчыў у нерат, ні ў зад ні наперад.* *Послов.* Нсл.

•**нераўня́,** *общ.* **1.** о человеке неравном другому в каком-л. отношении.

2. мезалянс. *Узяў (замуж) нераўню.* Леск. II, 35.

•**нерд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—подмытое водой под берегом реки углубление; течение воды под берегом реки. Цымборскі.

•**несамавіта,** *нареч.*—неестественно, противоестественно; ненормально. *Родзе шнур несамавіта.* Купала: Спад. 6.

•**несамавітасьць**-*ці, ж.*—свойство по знач. прилаг. *несамавіты. І вось у гэтай маўклівасьці й напружанасьці выходзе Дзічкоўская з Раманом — памалу, ні на кога ня гледзячы, саромячыся і быццам няпэўна. Усім гэта было збаўленьням і выхадам із несамавітасьці.* Корзюк.

•**несамавіты**-*тая-тае,* **1.** несамостоятельный, не имеющий внутренних достоинств. Шсл. *Несамавіты чалавек ня ўмее гаспадарыць.* Ст. *Несамавіты твой заручэнец.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Сеў хлапец несамавіты, зь ведзьмаю абняўся.* Гарун: Казка.

2. неестественный, противоестественный; не такой, какой следует, ненормальный. *Квас нейкі несамавіты.* Ст. *Несамавіты чалавек.* Міх. *Ці добры ячмень сёлета? — Не, нешта несамавіты.* Войш. *Гэтае самаўсьведамленьне яшчэ больш узмацніла ў Валінай душы несамавіты, можна сказаць, дваякі настрой: радасьць, што яна ўсё ж так ці накш правяла час із Раманом і неспадзяваная расплата за тую радасьць.* Корзюк(Конадні, У-УІ, 32).

3. находящийся вне себя. Гсл.
4. жуткий, зловесный? *Курапаце трэ' было зашыцца ў найглушшы кут пры агарожы, перад дзіўным несамавітым рэвам.* Хмара(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 136).
•**несхаджáлы,** *-лая-лае*—постоянный, один другим сменяющийся, Нсл. 337. не выводящийся? *Несхаджалыя ў нас госьці.* Нсл.
•**нéсіл**-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—бессилие. Ксл. *Несіл хапіў — не магу мяшка падняць.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Ср. нясіл.*
•**несказáнна,** *нареч.* —неизъяснимо, (очень, С.) сильно, описать трудно, Гсл. невыразимо(очень, С.) сильно. Нсл. 336. *Несказанна крычыць, кідаецца.* Нсл. *Несказанна сваволіш ты тут.*
•**несказанны,** *-ная-нае*—невыразимый, (очень, С.) сильный. Нсл. 336. *Несказанны кашаль б'ець.* Нсл. *Несказанны пажар быў.* Тм.
•**неслабодны**-*ная-нае,* **1.** несвободный, связанный. Нсл. 336. *Рукі ягоныя неслабодныя.* Нсл.
2. подвластный. Нсл. 336. *Мы людзі неслабодныя, робім, што кажуць нам.* Нсл. *См. непавольны.*
•**нéслух**-*ха, общ.*—непослушный-ная, ослушник-ица. Нсл. 336; Пск.(Даль); Гсл. *Нѐслуха гэтага пакараць трэба.* Нсл. *З гэтым, з гэтаю неслухам нічога ня ўчыніш.* Нсл.
•**нéслуш**-*ша, общ. — нѐслух.* Нсл. 337; Пск. (Даль). *За вуха неслуш гэту, неслуша гэтага!* Нсл.
•**неспадобна,** *нареч.*—не по вкусу. Шсл. *Хоць неспадобна, але трэба праўду сказаць.* Ст.
•**неспадзéяньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—нечаянность. Нсл. 337. *Неспадзеяньне, што ты прыехаў.* Нсл.
•**неспадзéйны,** *-ная-нае*—неожиданный (непредвиденный, С.) Гсл. *Неспадзейны госьцік у нас.* Гсл.
•**неспадзéўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—сюрприз. *Божа мой! Колькі імне сядні неспадзевак і навін... — сказаў ён і мімаволі закрыў від далонямі.* Дзьве Душы 145.
•**неспадзéўны,** *-ная-нае*—неожиданный, непредвиденный. *У відзеньні ня было ані адценьня неспадзеўнае баязьлівасьці.* Акула 446. *Людзі такога гатунку вырабляюць розныя неспадзеўныя штучкі.* Дзьве Душы 79. *Толькі тэй вароне паў на глузд, Сымоне, замер неспадзеўны: хоча быць арліцай.* С. Музыка 77. *Неспадзеўны то быў дар.* Тм.
•**неспакой**-*ою, предл. и зват.—ою, м.* (Шсл.) —неспокойство(беспокойство, С.), волнение, Гсл. тревожное состояние. *За дурной галавой і нагам неспакой.* Ар. *Адзін толькі неспакой з малымі дзяцьмі.* Ст.
•**неспатáчны**-*ная-нае,* **1.** трудно замечаемый. Нсл. 337. *Неспатачны сьлед, ня можна пазнаць, ці ён гэта бег.* Нсл.
2. трудно заставаемый. Нсл. 337. *Ты неспатачны; цябе ніколі ўдварэ не засьпееш.* Нсл.
•**несьмяротнасьць**-*ці, ж.*—бессмертие.
•**несьмяротны,** *-ная-нае*—бессмертный. —*несьмяротны дух Фэргата у мыгле сівой блукаў.* Крушына: Лебедзь 61.
•**нéсьці,** *нясў-сѐш-сѐць-сѐм-сіцѐ, прош. вр. нёс, нѐсла, нѐсьлі, несоверш., перех.*—нести. Ар. *Соверш.* **панéсьці**-*нясў-сѐш-сѐць-сѐм-сіцѐ, прош. вр. нёс, нѐсла, нѐсьлі, перех.* **1.** пойти, двинуться, неся кого, что-л.; понести. *Узяўшы чытаныя кніжкі, Гаўрэль панёс іх прадаваць.* Ашмяна.
2. стремительно повезти, помчать, понести. Ар. *Спужаўшыся цягніка, жарабок панёс іх.* Ар. *Конь з гары панёс.* Ар.
3. *перех.*—повлечь силой своего движения (о ветре, движении воды и т.п.), понести. Ар. *Вада панѐсла кладку.* Ар.
4. забеременеть. Гсл. *Ср. панос.*
насíць, *нашў-носіш, носе, перех., многокр.* **1.** взяв в руки или нагрузив на себя, перемещать, доставлять куда-л.; носить. Ар.
насіць бараду, вусы—носить бороду, усы. Ар. *Соверш.* **перанасіць**-*нашу-носіш-носе,* **1.**—принести, отнести в несколько приёмов, постепенно; переносить. *Хату будзем перасыпаць; затым рэчы зь яе перанасілі да сьвірна.*
2. быть беременной кем-л.
Соверш. **вы́насіць**-*ашу-асіш-асе, соверш., перех.* **1.** проносить в себе ребенка нормальный срок до родов(о матери).
вы́насіць на сваіх руках—выняньчить, *перен.*—обдумать до полной ясности, зрелости.
2. надевать на себя, а также иметь на себе, при себе; носить. *Соверш.* **знасíць**-*ашў-осіш-осе,* **1.** износить. *Знасіў чаравікі.* Ар.
2. отнести куда-л. и принести обратно. Ар. *Надабе знасіць дзецянё да дохтара.* Ар.
3. нося, принося, собрать в одно место, сносить. *Знасілі снапы аўсу і паставілі ў лаўкі.* Ар. *Давай знасіма снапы і пойдзем дамоў.* С.(Шсл. под *зносіць*). *Соверш.* **разнасіць**-*нашў-носіш-носе, соверш., перех.*—нося растянуть, сделать просторным(обувь), разносить. Ар.
адносіць-*ошу-осіш-осе, несоверш., перех.* **1.** относить назад принесенное. Ар.
2. переносить, относить на какое-л. расстояние. Ар. *Соверш.* **аднéсьці,** *аднясў-сѐш-сѐць-сѐм-сіцѐ,* **1.** отнести назад принесенное. Ар. *Я пазычыла лапату ўв Антолі; аднясі ей.* Ар.
2. перенести на небольшое расстояние от чего-л., отнести. Кіт. 30а14.

даносіць-*ошу-осіш-осе, несоверш., перех.* —доставлять на какое-л. место, доносить. Ар. *Соверш.* **дане́сьці(дане́сьць,** Бяльсл.) —неся, доставить до какого-л. места, донести.

даношаваць-*шую-шуеш-шуе, несоверш. к данасіць I*—донашивать.. Шсл.

данасі́ць-*ашу̀, даносіш-се, соверш., перех.* **1.** окончить носить что-л. ранее ношенное, доносить. Ар.; Шсл. *Ледзь данасіў свой кажух.* Ст.

2. окончить носку чего-л., доносить. Ар. *Данасі снапы да дзесяткоў.* Ар.

заносіць-*ошу-осіш-осе, несоверш. к занесьці* —заносить. *Соверш.* **зане́сьці,** *занясу̀-сѐш-сѐць-сѐм-сіцѐ, перех.* **1.** доставить куда-л., занести. Ар. *Аж на луку нашую занесла вада кладку.*,—заставить очутиться где-л., занести. Ар. *На чужыну занесла нас нягода.*

2. внести куда-л. Ар. *Пасаліўшы разабранага парсюка, занесьлі мяса да сьвірна.* Ар.

3. засыпать, замести чем-л.(снегом, песком и т.п.) Ар. *Аж на дарогу вецер занёс лісьце з нашага саду. Безлич. Сьнегам занесла ґанак.* Ар.

зносіць-*ошу-осіш-осе, несоверш. к зьнѐсьці 1, 2, 3.*—сносить. *Многократ.* **знашáць**-*àю-àеш-àе*—сносить, снимать. Нсл. 217. *Не знашай хлеба із столу.* Нсл. *Соверш., перех.* **зьне́сьці,** *зьнясу̀-сѐш-сѐць-сѐм-сіцѐ* **1.** снести вниз из чего-л. Ар. *Зьнясі кулі з вышак.*

2. сместить, переместить, увлекая силой своего движения(о воде, ветре); снести. *Вада зьнесла жвір далоў.* Ар.,—сорвать, сбить с какого-л. места, снести. Ар. *Паводка зьнесла масток.* Ар.

3. сломив, разрушив, удалить с какой-л. поверхности, снести. Ар.; Шсл. *Трэба хлеў зьнесьці з гароду.* Ст.(Шсл. под *зносіць*).

4. *о птицах, соверш., к нѐсьціся 2.*—снести. *Шурпатка(курыца) зьнесла яйцо.*

падносіць-*ошу-осіш-осе, несоверш. к паднѐсьці 1, 2.* Кіт. 91а5. *Соверш., перех.* **падне́сьці**-*нясу̀-сѐш-сѐць-сѐм-сіцѐ, прош. вр. -нёс-нѐсла-нѐсьлі,* **1.** взяв в руку (в руки), приблизить к кому-чему-л., поднести. Ар. *Нянька падняла̀ дзецянё і паднесла яго да маці.* Ар.

2. неся, доставить куда-л.(на небольшом расстоянии) что-л. более-менее тяжёлое. Ар. *Паднясі кола да калёс.* Ар.,—взяв у несущего какой-л. груз, нести вместо него, некоторое, незначительное время. *Цяжка было несьці зь места мяшок мукі, дзякуй сусед памог, паднёс. Безлич.* —приблизить к чему-л., увлекая силой движения, течения; поднести. *Човен паднесла да берагу.*

пераносіць-*ошу-осіш-осе, несоверш. к перанесьці 1, 2, 3. Соверш., перех.* **перане́сьці**-*нясу̀-сѐш-сѐць-сѐм-сіцѐ,* **1.** перенести через что-л.,(через пространство, какое-л. препятствие) Ар. *Цесьлі перанесьлі бёрны пераз плот.* Ар.,—пронести, промчать через что-л.

2. неся, переместить из одного места в другое, перенести. Ар.; Шсл. *Муку трэба перанесьці ў камору.* Ст.,—заставить мысленно очутиться где-л.; обратить мысли кого-л. к другому времени, к другим лицам; перенести.

3. изменить местонахождение чего-л., переместить, перевести в другое место; перенести. *Вялікі князь вялікалітоўскі Гедымін перанёс сталіцу з Ноўгарадка да Вільні.*,—переставить, передвинуть (какую-л. постройку). *Лазьню перанесьлі бліжэй да ракі.* Аш.; Ар.

прыносіць-*ошу-осіш-осе, несоверш. к прынесьці.*—приносить. *Соверш., перех.* **прыне́сьці**-*нясу̀-сѐш-сѐць-сѐм-сіцѐ, прош. вр.-нёс-нѐсла-нѐсьлі*—неся доставить, принести. Ар. *Хвядося прынесла зь кірмашу дзяцём гасьцінцаў.* Ар. *Перен.* —принести. Ар. *Савель прынёс із места ведамку, што прыяжджае паліца трэсьці, ці няма ў нас леварвэра.*,—пригнать, донести(движением ветра, воды), принести. *Сівер прынёс сьцюжу.* Ар. *Безлич. Човен наш прынесла да грэблі.*

2. о неожиданном, нежелательном приезде кого-л. *Чаго гэтых палічнікаў сюды прынесла?* Ар.

разносіць-*ошу-осіш-осе, несоверш. к разьнѐсьці.* Ар. *Соверш., перех.* **разьне́сьці**-*нясу̀-сѐш-сѐць-сѐм-сіцѐ, прош. вр.-нёс-нѐсла-нѐсьлі,* **1.** неся, доставить многим, в разные места; разнести. *Лістаноша разьнёс лісты.*

2. распространить. *Разьнесьці ліпучку.*

3. сообщить, сделать известным всем, многим; разгласить. *Дзейкі зараз разьнесьлі, што прыехалі амэрыканцы.* Ар.

4.(*о лошади, лошадях*)—стремительно помчав, освободиться от управления, опрокинуть повозку, выбросить едущих и под. Ар. *Конь разьнёс.* Ар.

выносіць-*ношу-носіш-носе; повел.-нось-носьма, несоверш. к вынесьці 1, 2*—выносить. Шсл.; Ар. *Соверш., перех.* **вы́несьці**-*нясу-сеш-се,* **1.** неся, удалить откуда-л., унести за пределы чего-л.; вынести. Шсл.; Ар. *Прасьніцу трэба вынесьці ў сенцы.* Ст., доставить, принести куда-л. *Бедныя людзі, каб ня мерці з голаду, вынесьлі на рынак што хто маў.* Ар.

2. увлекая за собой, выбросить, принести куда-л.(течением и т.п.); вынести. *Хвалі вынесьлі на бераг колькі дашчок. Безлич. Човен вынесла плыняй на сярэдзіну возера.*

узносіць-*ношу-носіш-носе, несоверш., перех. к узьнѐсьці.*—возносить. *Ар. Соверш.* **узьне́сьці,** *-нясу̀-нясѐш-нясѐць-сѐм-сіцѐ, прош. вр. -нёс-нѐсла-нѐсьлі*—вознести. *Отгл. имя сущ.* **узьне́сеньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** вознесение(действие).

Узьне́сеньне Хрыстова—Вознесение Христово.

уносіць-*ношу-носе, несоверш. к унесьці* —вносить (во внутр чего-л., куда-л.). Ар. *Соверш., перех.* **уне́сьці,** *унясу́-сѐш-сѐць-сѐм-сіцѐ, прош. вр.-нёс-нѐсла-нѐсьлі*—внести во внутрь чего-л., куда-л. Ар. *Унясі дровы ў павець.* Ар.

•**не́сьціся,** *нясу́ся-сѐшся-сѐмся-сіцѐся; прош. вр.-нёс-нѐслася-нѐсьліся, несоверш.* **1.** очень быстро двигаться, мчаться, нестись; очень быстро бегать, нестись. *Куды гэтыя дзяцюкі нясуцца?*
2.(*о птицах*)—класть яйца. Ар. *Шурпатка (курыца) добра нясецца.* Ар. *Соверш.* **зьнесьціся.** Ар. *Курыца зьнеслася. Соверш.* **пане́сьціся,** *панясу́ся-сѐшся-сѐцца-сѐмся-сіцѐся, прош. вр.-нёсься-нѐслася-нѐсьліся* —взять что-л., пойти неся. *Анатоль узяў свой сутнік і панёсься.*

насі́цца, *нашу́ся, носішся, многократ.* **1.** очень быстродвигаться, мчаться; носиться.
2. бегать скоро взад и вперед, Нсл. 342. быстро ходить или бегать, суетясь. Шсл. *Носіцца, як кот із селядцом.* Ст. *Носіцца, як курыца зь яйцом.* Ст. *Соверш.* **узнасі́цца,** *узнашу́ся, узносішся*—забегать, засуетиться. Нсл. 342. *Наша хіжа рана ўзнасілася каля крыжа.* Нсл. *Баба ўзнасілася.* Нсл. 54.
3. возиться. Нсл. 342. *Зь лялькамі носіцца, узнасілася сваімі.* Нсл. *Соверш.* **узнасіцца** (Нсл. 342)-начать возиться с чем-л.
4. быть, находиться в носке; носиться. *Гэтыя боты доўга носяцца. Соверш.* **знасіцца, зносіцца**—прийти в негодность от носки(об одежде, обуви), износиться. Ар. *Бурнос чыста знасіўся.* Ар. *Соверш.* **разнасі́цца, разносіцца**—стать просторным от носки (о обуви), разноситься. Ар.
5. (*перен.*)—чваниться, гордиться. Шсл. *Што абралі яго за старшыню, дык ня ведае, як насіцца!* Ст.

адносіцца, *аднашуся, несоверш.*—отходить недалеко, относя свои вещи. Ар. *Мы адносімся ад вас.* Ар. *Соверш.* **адне́сьціся,** *аднясу́ся-сѐшся-сѐцца- сѐмся-сіцѐся*—отойти недалеко, неся свои вещи. Ар. *Яны аднѐсьліся ад нас.* Ар.

даношавацца-*шуецца-шуюцца, несоверш. к данасіцца.*—донашиваться. *Соверш.* **данасі́цца,** *даносіцца*—окончательно прийти в ветхость, износиться. *Некаліся даносіцца й парваная.* Ст.

заносіцца, *занашу́ся, заносішся, несоверш.*
1. заходить далеко, неся свои вещи.
2. кичиться. БНсл. *Соверш.* **зане́сьціся,** *занясу́ся-сѐшся-сѐцца-сѐмся-сіцѐся; прош. вр.-нёсься-нѐслася-нѐсьліся,* **1.** неся что-л., зайти куда-л. Ар. *Вун аж куды яны занесьліся!* Ар.
2. *соверш. к заносіцца.*—зазнаться, загордиться.

пераносіцца-*ношуся-носішся, несоверш. к перанесьціся*—неся вещи, переходить в другое место. *Мы будзем перасыпаць сваю хату, дык пераносімся да клеці.* Ст. *Соверш.* **перане́сьціся,** *перанясу́ся-сѐшся-сѐцца-сѐмся-сіцѐся; прош. вр.-нёсься-нѐслася-нѐсьліся*—неся вещи, перейти в другое место. *Табе давядзецца перанесьціся із сваімі паперамі на другі стол.* Ст.

прыносіцца-*ношуся-носішся, несоверш. к прынесьціся.*—приходить, принося с собой свои вещи. *Соверш.* **прыне́сьціся** —прийти, принеся что-л. свое.

разносіцца-*сіцца-сяцца, несоверш. к разнесьціся,* **1.** быстро распространяться (о слухе, вести), разноситься.
2. *страд. к разносіць* (о обуви).

разьне́сьціся-*нясѐцца-нясу́цца, соверш.* **1.** быстро распространиться (о слухе, вести), разнестись,
2. *страд. к разьнесьці 1, 2, 3.*

выносіцца-*ношуся-носішся, несоверш. к вынесьціся,*—уходить, вынося с собой всё своё. Ар. *Яны ўжо выносяцца ад нас.* Ар. *Соверш.* **вы́несьціся**-*нясуся-нясешся*—уйти откуда-л., вынося с собой всё своё. Ар. *Мы ўжо вынесьліся ад іх.* Ар.

узносіцца, *узношуся, узносішся, несоверш. к узьнесьціся,* **1.** возноситься.
2. *чым,*—гордиться, хвастать. Нсл. 54. *Чым ты ўзносішся?* Нсл. *Узносішся сваею хітрынёю.* Тм.
Соверш. **узьне́сьціся,** *узьнясу́ся-сѐшся-сѐцца-сѐмся-сіцѐся, прошл. вр.-нёсься-нѐслася,* **1.** вознестися.
2. возгордиться. Нсл. 54.

узношавацца-*шуюся-шуешся, несоверш.*
1. приступать к родам. *Наша парадзіха ўзношуецца, узьнеслася.* Нсл.
2. суетиться при угощении. Нсл. 54. *Ня ўзношуйся дужа, нашто лішнія ўзносы?* Нсл. *Соверш.* **узнасі́цца, 1.** приступать к родам.
2. засуетиться при угощении. Нсл. 54.

уносіцца, *уношуся, уносішся, несоверш. к унесьціся,*—входить куда-л., внося с собою свои вещи.

уне́сьціся, *-су́ся-сѐшся-сѐцца-сѐмся-сіцѐся, соверш.*—войти куда-л. вместе со своими вещами.

•**не́сын**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—приемный сын. Растсл.

•**нешмана́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш. на каго, на што или без доп.*—не обращать малейшего внимания. Ар.; Міх.; Імглін. *Хоць на яго кажуць, але ён не шманае.* Міх.; Халопенічы. *У белы дзень, нешманаючы ні на кога, робе няпрыстойныя жартушкі зь дзеўкамі або з жонкамі.* Рэч. (Пет., II, 260). *Я ні на што не шманаю, бо мне толькі абы есьці, піць і весяліцца.* Тм. 299. *Быццам учадзелы, калішні менскі кадэт цяпер сусім, як кажуць. нешманаў, што зь ім далей будзе. Ішоў наперад і ня ведаў*

куды, быццам у мыгле. Акула, 239. *Янук заўсёды выконвае свой грамадзянскі абавязак, хоць іншыя нешманаюць.* Козыр (Бацьк., Но.5/540).

•**не́шпар (няшпор,** Нсл.)*-ру, предл.-ру, зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.*—вечерня (у римо-католиков). Ар.; Шсл. *У касьцеле на нешпар звоняць.* Нсл. *Нашы пайшлі да касьцёла на нешпар.* Ст.

•**не́шта,** *местоим. неопред.*—что-то, НК.: Старцы, 92; Ар.; Шсл.. нечто. МГсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 343. *Нешта ж у вас дужа сьцюдзёненька, азызнуць можна.* НК.: Старцы, 92. *Ну, нешта ж ды будзе з нашага суду!* Ст. *Пастой, нешта скажу.* Нсл. *Нешта ён забавіўся.* Нсл. *См. штось. Уменьш.* **нештачка.** Шсл. *Хадзі, нештачка скажу табе на вуха.* Ст. *Адкасьніся із сваім нештачкам.* Нсл. *Нештачка добранькае скажу.* Тм. *Во якое твае нештачка!* Тм.

•**нешчасьлі́вы,** *-вая-вае*—несчастливый. Кіт. 54б10.

•**нетаёмы***-мая-мае*—которого скрывать не нужно. Нсл. 337. *Вясельле нетаёмая справа.* Нсл.

•**не́тка***-ткі-тцы, ж.*—бедняк (у которого ничего нет, Нсл.) Нсл. 343; Ксл. *Ён у нашым сяле такі нетка, што ня мае з чым у млын паехаць.* Лужасна Куз. (Ксл.). *У скупкі возьмеш, а ў неткі ніколі.* Нсл. 343.

•**не́тра***-ры, дат., предл.-ры, ж.*—непроходимые, болотистые, топкие местности, где гибнут заблудившиеся, Максимов: Блр. Смоленщина (Жив. Россия, III, 444), заросший водоем. Жучкевіч, 14. *См. немярэча. Агні гараць па начох на нашых балотах, па бяздонных, непралазных нетрах.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97).

не́тры—дебры. Гсл.

•**не́тусны,** *-ная-нае*—непривлекательный. Ксл. *Нятуснае наша сяло.* Латышы Беш. (Ксл.).

•**не́туці,** *частица, област.*—нет. Ск.

•**не́вад***-да, предл. и зват.-дзе, м.*—невод. Ксл. *Невадам на возеры рыбу лавілі.* Аськершчына Беш. (Ксл.).

•**не́варацьцю,** *нареч.*—без изворотов. Нсл. 329. *Круцьцю,неварацьцю, а мусішісьці* —вертись-не вертись. Нсл.

•**не́ведзь***-дзі, ж.*—неизвестность, неведение. *Здавалася ім, прыглушаным выбухамі бомбаў, што нейкая страшэнная сіла вырвала з-пад ног зямлю, разгайдала іх і імчыць у нейкую чорную неведзь.* Дудзіцкі (Бацьк. Но. 1-2/437-438). *Ср. ведзь. Мінай прынады залатыя, насустрач неведзі ідзі.* Кавыль: Ростань, 36. *Таямніцы ў неведзь панясе.* Кавыль: Пад зорамі, 61. *Перад намі неведзі прасьцяг: заўтра едзем, толькі не да дому.* Кавыль: Ростань, 5.

•**невядома,** *нареч.*—незнаемо, тайно. Нсл. 329. *Невядома ад нас жыў тут.* Нсл. *Невядома ад пана лес возяць.* Нсл. *Ср. нявѐдама.*

•**невялі́кі***-кая-кае*—небольшой. Ар.; Шсл. *Невялікае шчасьце зь цябе.* Ст. *Уменьш.., ласкат.* **невялічкі, невялікенькі.** *Невялікенькая цяпер ноч.* Нсл. 328. *Невялічкі за капейку пірог.* Тм.

•**невялі́чкі,** *-кая-кае*—незначительный, Ар.; Ксл. небольшой, маленький. Нсл. *Невялічкі кавалак, але смачны.* Чашнікі (Ксл.). *І разам з гэтым паўстаў абраз Макрыны — невялічкае й чорненькае.* ЗСД 127. *Хлопчык твой невялічкі яшчэ.* Нсл. 328. *Дзяўчынка невялічкая. Тм. Ты ж мая, ты ж мая перапёлачка, ты ж мая, ты ж мая невялічкая.* Гарцова Стдуб.(Косіч 259). *Чаравічкі невялічкі. Поговор.,* Нсл. 328.

•**не́вук***-ука, предл.-уку, зват.-уча, м.*—неуч, МГсл. невежда.

•**неўгада́ньне***-ня, предл.-ню, ср. в знач. безличн. глагола*—труднорешить, неизвестно. Нсл. 327. *Неўгаданьне, каго з вас слухаць, ці цябе, ці аканома.* Нсл. *Неўгаданьне, за што ўзяцца.* Нсл. *Ср. няўгадны.*

•**неўгада́ць***-аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** быть в нерешительности. Нсл. 337. *Неўгадаю, што рабіць тут.* Нсл.

2. *в знач. безлич. глагола*—трудно решить. Нсл. 337. *Неўгадаць за што хапіцца.* Нсл.

•**не́ўглядзь***-дзі, ж.*—...... *Празь неўглядзь зла, несупакой загляне воля ў наш пакой.* Салавей: Сіла, 33.

•**неўзаба́ве,** *нареч.* **1.** вскоре, Вел.: Куз. 191. скоро, немедля. Гсл.; Нсл. 328. *Неўзабаве ён вярнуўся.* Гунчанкі Сур. (Ксл.). *Неўзабаве прыходзь назад!* Нсл. *неўзабаве і ўсе разыйшліся.* ЗСД 13. *Неўзабаве пачуўся тупат.* Тм. 101. *Маў неўзабаве пайсьці ў іншы бок.* Тм. 231. *Я таксама пайду неўзабаве туды.* Тм. 272. *Трывожны стан сялян неўзабаве аднавіўся.* Савецкая краіна, 1932 г., Но. 6, стр. 27. *Неўзабаве добра ўжо выходзілі ў нас вялікодныя песьні.* Сіндрэвіч (Беларус, Но. 169). *Стомлены і целам і душою, Андрэй неўзабаве заснуў.* Дудзіцкі ("Бацькаўшчына", Но. 45-46/431-432). *Неўзабаве мелася прыйсьці і бабка Прузына.* Дудзіцкі ("Бацькаўшчына", Но. 376-377). *Гэта было шэраю гадзінаю. Неўзабаве прышоў гаспадар.* Зарэцкі: Радасьць (Калосьсе, Кн. I-ая, 1935 г., стр. 26). *Неўзабаве ўзьняліся стаўпы дыму.* Дудзіцкі ("Бацьк.", Но. 49-50/435-436). *Неўзабаве стала відаць і хата млынара.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Неўзабаве здарылася так.* Макаль (Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 28). **2.** незадолго. *Неўзабаве перад табою і ён прышоў.* Нсл. *Іван запраўды неўзабаве паправіўся.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Неўзабаве да Мацея прышоў Максім Млынаронак.* Лявонь, 22.

•**неўздале́ка***-кі, общ.*—часто недомогающий, слабосильный. Ксл. *Вунацькі наш неўздалека пайшоў.* Дзямідавічы Чаш (Ксл.). *См. неўздаляка.*

•**неўздаля́ка***-які, общ.*—человек постоянно недомогающий. *См. неўздалека.*

•**неўздаўме́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—недоумение. *Тады адскочыш толькі ў неўздаўменьне, бы трапкачом ушчунены ласун.* Кавыль: Думы, 60.
•**неўзмага́**-*агі-азе, ж.*—невозможность. Нсл. 328. *Неўзмагà бярэць, ня можна ўдзержыцца ад рогату.* Нсл.
•**неўзмаг-а́ньне**-*àць-àцца,—см. под магчы.*
•**неўзмаг-чы́**-*чы̀ся,—см. под магчы.*
•**неўзнарок,** *нареч.*—ненамеренно, случайно; невзначай. *У душы маей ты неўзнарок былога струны закранула.* Гарун (ст. "Дзяўчаці"). *См. незнарок.*
•**неўзваротны,** *-ная-нае*—безвозвратный, МГсл. невозвратимый, невозвратный.
•**неўкладу́шкі**-*каў, единств. ч. нет.*—нежелание укладываться спать. *Сядні неўкладушкі, а заўтра неўстаюшкі.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).
•**неўляклі̇васьць,** *-ці, ж.*—неустрашимость.
•**неўляклі̇вы**-*вая-вае*—незнающий страха, не пугливый, Нсл. 329. неустрашимый. *Хлапец неўляклівы, хоць на медзьвядзя гатоў.* Нсл.
•**неўпакой**-*ою, предл. и зват.-ою, м.*—нарушение покоя, беспокойство. Нсл. 329. *Неўпакой ад людзёў заўсёды маю.* Нсл. *Ночы неўпакой ад блышчыкаў.* Нсл.
•**неўрадлі̇ва,** *нареч.*—неурожайно. *На ніве тваёй неўрадліва.* Гарун.
•**неўрадлі̇вы**-*вая-вае*—неурожайный. Шсл. *Неўрадлівы гэты год.* Ст.
•**неўспадзе́ўкі,** *нареч.*—неожиданно, Ксл. сверх ожидания. *Неўспадзеўкі яны ўвыйшлі ў хату.* Ксл. *Здарылася гэтак неўспадзеўкі, што людзі й азірнуцца ня ўсьпелі.* Нязнаны("Бацьк.", Но. 36-37/115-166). *Карповіч неўспадзеўкі сказаў...* Дзьве Душы 163.
•**неўстаю́шкі,** *нареч.*—нежелание вставать Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *См. неўкладушкі.*
•**неўсьцярога**-*огі-озе, ж.*—неосторожность. Шсл. *Хто сьцярогся* (остерегался, берег себя) *і неўсьцярогся, дык у яго сталася неўсьцярога. Неўсьцярога бяду робе.* Ст.
•**неўстрашоны**—неустрашимый. Мгсл.
•**неўтаймоўны**-*ная-нае*—........ *Асьцярожна пранёс неўтаймоўнага сэрца любоў.* А. Звонак.
•**не́ўчаны**-*ная-нае*—неучённый, необразованный. Нсл. 338. *Калі неўчан, дык проўчан. Послов.* Нсл. *См. ненаўчоны.*
•**не́цекам,** *нареч.*—нечаянно, неожиданно, Нсл. 338. внезапно. *Нецекам пайшоў да іх.* Нсл.
•**не́цекі**-*каў, единств. ч. нет.*—неожиданность, Нсл. 338. внезапность. *Зь нецекаў удырыў.* Нсл. *У нецеках спалохаўся.* Нсл. *Ты ўсё нецекамі падходзіш.* Тм.
•**не́цель**-*ля, предл. и зват.-лю, мн. ч., род.-ляў, м.*—еще не телившаяся корова. Ксл. *Нецель прапаў.* Даўгое Беш. (Ксл.).
•**нецярплі̇ва,** *нареч.*—нетерпеливо. Ар.; ЗСД 326.
•**нецярплі̇васьць**-*ці, ж.*—нетерпение, Ар.; Гсл.; ЗСД 12. нетерпеливость. Ар.
•**нецярплі̇вы**-*вая-вае*—нетерпеливый. Ар.; ЗСД.; Ксл.; Шсл. *Які чалавек нецярплівы.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Які ж ты, дзяціна. нецярплівы!* Ст.
•**нецьвярозы**-*зая-зае*—нетрезвый. МГсл.; Ар.
•**не́часьць,** *нѐсьці, ж.*—бесчестие. Нсл. 338. *Сваім жыцьцём дурным ты нам нечасьць робіш.* Нсл. *Не рабі тым несьці радні сваёй.* Нсл.
•**не́чвіць**-*ці, общ.*—прожора, Шсл. прожорливый. *Вось дзе нечвіць, як ня ў сябе есьць ды есьць!* Ст.
•**не́чысны**-*ная-нае, прилаг. к нечысьць 2,*—дьявольский. *А мне страшна, я баюся.... Можа гэта толькі здань, або нечысная тхлань?* С. Музыка 100.
•**не́чы,** *нѐчая-чае, местоим. неопред.*—чей-то, чей-либо, чей-нибудь. Ар.; Гсл. *См. нейчы.*
•**не́чысьць**-*ці, ж.* **1.** нечистота, сор, грязь. Нсл. 359. *Нечысьці поўная хата.* Нсл.
2. нечистый дух, нечистая сила.
3. *общ.*—люди неопрятные. Нсл. 359. *Чаго тут валочыцца нечысьць гэтая?* Нсл.
•**не́чавіль(нячы́віль,** Нсл.; Даль)-*лі, ж.* **1.** нечаянность, неожиданность чего-то, Ксл. нечаянная беда. Нсл. 338. *Во, нечывіль навалілася!* Каверзіна Меж. (Ксл.). *Нейкая нечывіль прылучылася.* Нсл. *Усхадзілася, як перад нечывільлю.* Тм. *Нячы̀віль цябе вазьмі.* Тм. *Зь нячывілі і ў вагонь кінешся. Послов.* Нсл.
2. беспамятство, бесчувственность, обморок. Смл. (Даль). *У нячывілі быў, у нячывілях.* Смл. (Даль).
•**нё ж не,** *сокр. из* *няго ж не,* **1.** неужели же нет, а как же. Гсл.
•**нябожчык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.* **1.**—покойник. НК: Старцы, Но. 82.; Ар.; МГсл.; Гсл.; Нсл. 327; Ксл.; Шсл. *Нябожчыка ўжо абмылі, будуць надзяваць ды ў труну класьці.* Ст. *Нябожчыкі ўсі добрыя. Послов.* Нсл. *Пра нябожчыкаў ня трэба гаварыць благога. Послов.* Нсл. *Нябожчыкі зь зямлі ўстануць.* Кавыль: Пад зорамі 7.
2. пропавшая совершенно вещь. Нсл. 327. *Тапор мой ужо нябожчык.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **нябожчычак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Шсл.; Нсл. 327. *Бывала, бацька нябожчычак што ні возьме, дык усё зробе.* Ст. *Вечная памяць нябожчычку.* Нсл.
•**нябожчыкаў**-*ава-ава*—покойников. Ар.; Нсл. 327. *Нябожчыкаў жупан.* Нсл. *Нябожчыкаву волю трэба выпаўніць.* Нсл.
•**нябожчыца**-*цы, ж.*—покойница. Ар.; Нсл.; Шсл. *Маці нябожчыца не благая была.* Ст.
•**нябожчыцкі**-*кая-кае*—свойственный покойнику. Нсл. 327. *Нябожчыцкі нораў.* Нсл.

•**нябожчычы**-*чая-чае,* **1.** покойников. Нсл. 327. *Я ніколі не забудуся нябожчычага слова.* Нсл.
2. свойственный покойнику. Нсл. 327. *Нябожчычая дабрыня ўсім ведама.* Нсл.
•**нябойсь, нябось, 1.** не бойся. Нсл. 327. *Нябось, ня ўкусіць.* Нсл.
2. однако. Ар.; Гсл. *Ён не хацеў ісьці. Нябось пайшоў.*
3. *междомет.*—ага! Нсл. 327. *Нябось пачуў.* Нсл. *Нябось, спалохаўся бізуна!* Нсл. *Нябось, хапіўся розуму.* Тм. *Нябось і хвароба прайшла!* Тм.
•**нябось**—*см. под нябойсь.*
•**нябáўны**-*ная-нае*—скорый в исполнении поручений, Нсл. 327. не медлящий отсутствием. *Ён нябаўны хлапец; борзда зварачаецца, куды пашлеш.* Нсл.
•**нябáчка**-*чкі, общ.*—человек, невидящий происходящее около него. *Нячуйка й нябачка — найлепшыя людзі.* Рапан. Прык. 208.
•**нябáчны**-*ная-нае,* **1.** невнимательный. Нсл. 327. *Нябачны ты чалавек; ня бачыш, чаго тут не стаець.* Нсл.
2. невзрачный. *Нябачны твой конь.* Нсл.
3. незначительный, незаметный. *Гэта нябачнае дзела, нябачная рэч.* Нсл.
•**нябёсны**-*ная-янае*—небесный. *Давер да Нябёснага Айца.* Т. Р.(Сяўбіт, Но. 213). *Будзем насіць абраз Нябёснага.* Тм. *Ср. калёсны, дзівосны, чудосны.*
•**нябыцьцё**-*ця, предл.-цю, ср.* **1.** небытие, отсутствие существования, жизни.
2. отсутствие. Гсл. *Ср. быцьцё, 3.*
•**няго,** *част. вопросительная*—неужели
•**нягода**-*ды-дзе, ж.* **1.** непогода, Растсл.; БГсл. плохая погода, Чачот. ненастье. *Тады гаварылі так: пагода наша а нягода ваша.* Уваравічы Гомельск. акр.(Наш Край 1928, Но. 11, 46).
2. нелады, раздор, Гсл. неблагополучие. *Напісала б колькі мукі перанесла я, колькі напасьцяў нягоды бачыла сям'я.* В. Сірата. *Калі здараліся нягоды, калі стамлялася рука, свайго — нястомнага заўсёды — я ўспаміиала земляка.* Е. Лось: Дома.
•**нягодна,** *нареч.* **1.** очень плохо. *Нягодна йсьці па гэтых сходах.* Вял.
2. недостойно. *Хто б меў Богу адзінаму што-колечы прыраўнаваць, асобу якую, або сына... або мовіў "Бога ждаў", калі нягожа меў бы прэставаць, чаго Богу нягодна мець.* Кіт. 138а5.
•**нягоднасьць**-*ці, ж.*—подлость, низость.
•**нягоднік**-*ка, предл.-ку, зват. нягодніча, м.*—негодяй, МГсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 329. подлец. *Вон выжану нягодніка, калі не папраўішся.* Нсл. *Нягоднік гэты толькі шкоду людзём робе.* Ст. *Зачэпе старога, пакрыўдзе малога — такі ўжо нягоднік!* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.). *Чаго ён, нягоднік, як ідал, стаіць?* Колас: З майго летапісу.

•**нягодніца**-*цы-цы, ж.*—негодяйка. Ар.; Нсл. 320; Шсл. *Зь нягодніцаю гэтаю ўжыцца ня можна.* Нсл. *Пачакай жа, нягодніца, не паслухай ты мяне яшчэ раз!* Ст.
•**нягодны**-*ная-нае*—скверный, злой.(исполненный недоброжелательства, враждебности, злобы, злости. Ар.; Вял.) Шсл. *Вось які нягодны хлапец: кажнага ён зачэпе, нікога не прапусьце!* Ст. *Нягодная дзяўчына яна — набрахаць на другіх умее!* Ст.
•**нягож,** *частица вопросительная*—неужели.
•**нягодзька**-*дзькі-дзьцы, ж.*—плохая, дождливая осенняя погода. Шсл. *Благая сяголета восень: скрозь нягодзька, мочыць, няма як і бульбы капаць.* Ст.
•**нягожа,** *нареч.* **1.** не годится. Гсл. *На табе, Божа, што імне ня гожа.* *Послов.* Нсл. 329(под *нягожы*).
2. не следует. Гсл. *З такім чалавекам ня гожа размаўляць.* Кіт. 446б. *На мэіта (араб. нябожчыка) маеш узлажыць два саваны, а болей класьць ня гожа.* Тм. 49б1.
3. неприлично.
4. недостойно. *Калі барану альбо аўцы ня будзе шэ(сьць) месяцаў, то на курбан (араб., аброк) нягожа.* Кіт. 26б1.
5. непристойно. *Проці месяца задам садзіцца нягожа.* Кіт.
•**нягожы**-*жая-жае,* **1.** негодный(непригодный, С.). Нсл. 329. *Нягожы рамень, тапор.,* Нсл.
2. несовместный с чиим-л. достоинством, унижающий кого-л., недостойный. *Эбдэсу(араб.) колька прасікод нягожых ест? — Сегасьветную размову чыніць.* Кіт. 43а15.
•**нягéґлы[нягéглы],** *-лая-лае*(Іг.)—болезненный, недоразвитый физически или умственно. Міх.; Гасьцілавічы Лагойск. *Мы яго сёлета да школы ня будзем пасылаць: ён у нас няґеґлы такі.* Міх. *Нейкі нягеглы Хадорын мужык.* Пожынкі Сян. (Ксл.). *Ён быццам хацеў выскачыць із сябе, выкручаваўся перад ею ў розных позах, ламаных і нягеглых.* Сяднёў: Корзюк.
•**няхоця,** *нареч.*—неохотно, нехотя. МГсл.
•**няхáіць**-*áю-áіш-áе, несоверш.*—откладывать дело(скорее: медлить с делом, С.) из лености или беспечности. Нсл. 338. *Ты ўсё няхаіш із сваею работаю, а людзі даўно зрабілі.* Нсл. *См. няхаць.* *Соверш.* **заняхаіць** —оставить на авось; по рассеяности отложить до другого времени. Нсл. 177. *Добры гаспадар пільнае работы ніколі не заняхае.* Нсл. 177. *Я табе даў работу, а ты заняхаіў яе.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **заняхаеньненя,** *предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—небрежение. *Прич.* **заняхаены.** Нсл. 177. *Заняхаеная работа завалялася.* Нсл. *Заняхаенае поле ня будзе засеяна.* Нсл. *Соверш.* **зьняхáіць**-пропустить на авось, Нсл. 216. пуская на авось, утратить. *Зьняхаіў рабочы час.* Нсл

●**няхáй**-*аỳ, предл.-аю, зват.-àю, м.*—насмешливое название того, кто любит откладывать дело или исполнять его на авось. Нсл. 338; Кур.(Оп.). *Ты толькі спадзвайся на няхая, дык і будзе зроблена.* Нсл. *Няхай прывязаў.* *Поговор.* *Няхай ня добры чалавек.* *Поговор.* Нсл.

●**няхай,** *частица и союз,—см. под хай.*

●**ня́ханьне**-*ня, предл.-ню,* **1.** *отгл. имя сущ. к няхацца 1*—няньчение, забава с каким-л. предметом. Нсл. 343. *Няханьне з цацкамі, зь лялькамі.*

2. *отгл. имя сущ. к няхацца 2,*—ведение любовных связей.

3. медленное занятие чем-либо(возня, **С.**) Нсл. 343. *Пакуль будзе гэта няханьне?* Нсл. *Калі б добра ўзяліся, ды бязь няханьня, даўно б скончылі работу.* Нсл.

●**ня́хацца**-*аюся-аешся, несоверш., взаим.* **1.** возиться с чем-л. в роде забавы. Нсл. 343. *Толькі й няхаецца зь дзяцём.* Нсл.

2. *с упреками*—вести любовные связи. Нсл. *Яны даўно ўжо няхаюцца, зьняхаліся мяжсобку.* *Соверш.* **зьня́хацца**—завести любовные связи. Нсл. 343. *См. няхацца 2.* *Соверш.* **паня́хацца**—повести любовные связи. Нсл. 343. *См. няхацца 2.* *Соверш.* **уня́хацца**—влюбиться(втрескаться, **С.**) Нсл. 62. *Уняхаўся па вушы ў гэта дабрышча.* Нсл.

●**няхрышчоны**-*нага, в см. сущ.*—нехристиянин. *Туркі — няхрышчоныя і яшчэ шмат ё няхрышчоных.* Ст.

●**няхáць**-*дю-àеш-àе, несоверш.*—откладывать дело из лености или беспечности. Нсл. 338. *Досіць табе няхàць з работаю!* Нсл. *См. няхаіць.*

●**нядойшлы(нядошлы,** Шсл.)-*лая-лае*—недоразвившийся, слабый. *Ведама, нядошлы: яму ўсё не пад сілу.* Ст.

●**нядократка**-*кі, дат., предл.*-**цы**, *ж., общ.*—обидчивый-ая, к которому-ой как бы нельзя было прикоснуться (*"дакрануцца"*), чтобы он не обиделся; недотрога. Адзельск Ск.

●**нядоля**-*лі-лі, ж.*—тяжёлая несчастливая судьба. Ар. *Усё нядоля мая робе так.* Ст. *Ой доля — то нядоля: вышла замуж за старога.* Из нар. песни.

●**нядося,** *нареч.*—недовольно. Нсл. 330. *Яшчэ з твайго горла нядося?* Нсл.

●**нядбáйнік**-*ка, предл.-ку, зват. нядбàйніча, м.*—нерадивый(нерадивец, Шсл.), беспечный. *Малады, здаровы мужчына, а які нядбайнік: ані нічога ня хоча рабіць.* Ст.

●**нядбáйніца**-*цы, дат., предл.*-**цы**, *ж.*—нерадивая(нерадивица, Шсл.), беспечная. *Які мужык нядбайнік, такая й жонка нядбайніца.*

●**нядбáліца**-*цы, общ.*—нерадивый-вая, Гсл. нерадивец-ица. Нсл. 329. *Нядбаліца работнік, работніца нікому ня трэба.* Нсл. *Зь нядбаліцаю гэтым нічога ня зробіш.* Нсл. *Нядбаліца горш за п'яніцу.* *Послов.* Рапан 123.

●**нядбальства**-*ва, ср.*—нерадение, небрежение, небрежность, Гсл. беспечность, небрежность. Нсл. 300. *Зь нядбальства жывець бедна.* Нсл.

●**нядбáльны**-*ная-нае*—нерадивый, Ксл. халатный. *Мікіта сусім нядбальны.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *См. нядбайлы.*

●**нядбáльшчына**-*ны, ж.*—дело не стоющее внимания. Нсл. 330. *Работы ня робіш, а нядбальшчыну паганяеш.* Нсл. 330.

●**нядбаньне**-*ня, предл.-ню*—нерадение, небрежение. Нсл. 330. *У нядбаньню час праводзіш.* Тм. *Нядбаньне твае не давядзець цябе да дабра.* Тм.

●**нядбáць**—*см. под дбаць.*

●**ня дуж,**—не в состоянии. *Ня дуж з той зямлі дані даваці.* Горадз. Акты XVII, 3.

●**нядужаньне**-*ня, предл.-ню* (МГсл.)—сильное недомагание, недуг.

●**няду́жаць,** *-аю-аеш-ае, несоверш.* МГсл. —болеть, быть одержиму недугом, Нсл. 331. испытывать сильное недомагание; болеть. *Тата даўно нядужае, занядужаў.* Нсл. *Нядужае стары нябога Няпро.* Гарэцкі: Песьні 3. *Соверш.* **занядужаць** —заболеть, Нсл. 331; ПНЗ; Дсл. 245. захворать,(Шсл.) занемочь. Гсл. *Занядужала мая гаспадыня.* Ст. *Занядужала дзеўка.* Дсл.

зьняду́жаць-*аю-аеш-ае, соверш.*—обессилеть. *Ох! Як пачне калі што руйнавацця, — што не рабі ты, а будзе дарма: толькі зьнядужаеш, сілаю страцішся.* Гарун: Жабрачка. *Соверш.* **паняду́жаць**—сделаться немощнее прежнего. Нсл. *Тата панядужаў.* Нсл.

●**няду́жы**-*жая-жае,*— больной. Нсл. 331; Шсл. *Бацька мой нядуж.* Нсл. *Стары нешта стаў нядуж.* Ст.

●**няду́мна,** *нареч.*—не мыслится, немыслимо. Нсл. 331. *Нядумна, каб ён гэта зрабіў.* Нсл.

●**няёмка,** *нареч.* **1.**—неловко. МГсл. *Сяргей так няёмка размахнуўся, што зачапіў сябе кручком.* Цялеш: Дзесяць 84.

2. неудобно, стеснительно. Шсл. *Няёмка тут сядзець.* Ст. *Няёмка самому пачынаць гаварыць.* Ст. *Алесь адчуваў сябе вельмі няёмка.* Няміга(Бацьк., Но. 36-37/115-116). *Перакусіць бы перад маршам! — Чаго ж — не забаронена! — ды аднаму неяк няёмка...* Цялеш: Дзесяць 39. *Ірка спакойна выслухала мяне, падумала й сказала, што няёмка прымушаць вучыцелку псаваць дзяньнік і сьціраць адзнаку.* Каласкі, 1955 г., Но. 31-32, стр. 13. *Моцна папрацавала я тады, казалі, навет паблажэла крыху. Гэта, відаць, ад перажываньняў — няёмка мне было.* Каласкі, 1955, Но. 31-32, стр. 13.

●**нядзе́ля**-*лі, дат., предл.-лі. ж.*—воскресение(день недели). Ар.; Нсл. 330; МГсл.; Растсл. *А ў нядзелю рана поп к абедні звоне.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 240). *У нядзелю па раначку выбіраюць хурманачку.* Нсл. *А сягодня сыботачка, заўтра нядзеля, чаму ў цябе, малойчыку, кашулька ня бела.* Из нар. песни., *Прышла нядзеля.* Погар(Афанасьев, IУ, 1914, 122). *Уменьш.* **нядзелька**-*кі, дат., предл.* **нядзельцы**, *ж.* Ар.

●**нядзе́льны,** *-ная-нае*—воскресенный. МГсл.; Ар.

●**нязбожнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —немилосердный человек. *Думаю пайці да царквы, закупіць імшу на свайго лютара, нязбожніка.* Уселюб Н.(Демид.: Веров. 94). *Ср. нязбожны.*

●**нязбожны**-*ная-нае*—безбожный, немилосердный. Нсл. 331. *Нязбожны чалавек удвая бярэць, калі пазыча.* Нсл. *Гэта нязбожная квота.* Нсл. *Нареч.* **нязбожна** —безбожно, немилосердно. Нсл. 331. *Яго нязбожна пабілі.* Нсл.

●**нязбы́тна,** *нареч.*—неосуществленно(несбыточно, С.) Ксл. *Добра, то добра, але нязбытна.* Шаркі Куз. (Ксл.).

●**нязгода**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.* **1.** несогласие. МГсл.; Нсл. 331; Ар. *Між імі нязгода зайшла вялікая.* Нсл. *Кончыце сваю нязгоду.* Нсл.

2. раздор, МГсл. разлад, ссора.

●**нязгодлівы**-*вая-вае*—не допускающий соглашения, не идущий на примирение; непримиримый; свойственный такому человеку, непримиримый.

●**нязгодны**-*ная-нае,* **1.** неспособный(к чему, С.), негодный(непригодный, С. МГсл.) Нсл. 331. *Нязгодная вяроўка, кароткая.* Нсл.

2. несогласный, несходный. Нсл. 331. *Мае мысьлі нязгодныя з тваімі.* Нсл.

●**нязгожы**-*жая-жае,* **1.** несогласный. Нсл. 331.

2. негодный(непригодный, С.) Нсл. 331. *Нязгожага купіў каня.* Нсл. *Нязгожая каса, касіць ня можна.* Нсл. *Нікўды нязгожы рэмень.* Тм.

●**нязга́дка,** *нареч.*—трудно угадать. Нсл. 331. *Нязгадка, якое заўтра будзе надвор'е.* Нсл.

●**нязга́дны**-*ная-нае*—с трудом угадываемый. Нсл. 331. *Нязгадная мера.* Нсл. *Нязгадны чалавек! Няма ведама чаго ён хочаць.* Тм.

●**нязга́слы**-*лая-лае*—не угасший. *І далёка лёс мяне закінуў, ад маіх загубленых сяброў у нязгаслы прысак успамінаў.* Крушына: Лебедзь 22.

●**нязга́сны**-*ная-нае*—неугасимый. *На прасторы я заграю, каб нязгасная любоў галасьней пяяла краю.* Крушына: Лебедзь 27.

●**нязгра́я**-*аі-аі, ж.*—неряха. Нсл. 331. *Няма горшага, калі жонка нязграя.* Нсл. *Узяў жонку нязграю.* Нсл.

●**нязгра́й**-*ая, общ.*—неряха. Нсл. 331. *Падперажы ты гэтага нязграя.* Нсл. *Якая ты нязграй, дзеўка.* Тм.

●**нязграйны**-*ная-нае*—неряшливый. Нсл. 331. *Нязграйны хлапец, брыдка глядзець на яго.* Нсл.

●**нязгу́бны***ная-нае*—не подлежащий потере, не могущий пропасть, могущий возвратиться. Нсл. 331. *Рэч варта гэтага, твае грошы нязгубныя.* Нсл.

●**няздольны**-*ная-нае,* **1.** неспособный, (Гсл.; Ксл.) не имеющий способностей. Нсл. 331. *Няздольнага няма чаго й учыць.* Нсл. *Хлапец да гэтага няздольны.* Тм. *Няздольная, дачушка, ты да гэтага.* Велашковічы Лёз. (Ксл.).

2. бездарный(лишенный таланта, одаренности, С.) МГсл.

●**нязда́тна,** *нареч.* **1.** неловко, не с руки. Нсл. 331. *Памагаеш імне, але нраздатна.* Нсл. *Няздатна імне туды ехаць.* Нсл. *Няздатна ты тут стаў.* Тм.

2. невыгодно. *Няздатна купіў карову. Няздатна прадаў лён.*

3. выполненный неталантливо, бездарно. *Няздатна намаляваны патрэт.*

●**нязда́тнасьць**-*ці, ж.* **1.** неловкость. Гсл.; Нсл. 331. *Няздатнасьцю сваею толькі замінаеш у рабоце.* Нсл.

2. неспособность. Гсл.

3. непригодность к чему-л. Гсл.

4. бездарность.

●**нязда́тны**-*ная-нае,* **1.** неловкий. Нсл. 331. *Няздатная твая помач.* Нсл. *Няздатнае малачэньне твае.* Нсл.

2. неспособный(не имеющий способностей, Нсл.) Гсл.; Ар.; Ксл.; Нсл. 331. *Няздатны іх маладзец.* Валькі Сур. (Ксл.). *Ні да чога няздатны хлапец.* Нсл.

3. невыгодный. Нсл. 331. *Няздатная купля.* Нсл. *Няздатны прылучай.* Тм.

4. непригодный, неподходящий. Гсл.

5. выполненный неталантливо, бездарный. *Няздатны абраз, няздатны патрэт.*

●**нязломкі**-*кая-кае*—крепкий. Нсл. 332. *Нязломкі дзяціна.* Нсл. *Нязломкая вось.* Тм.

●**нязмога**—*см. под незмага̀.*

●**нязможнасьць**-*ці, ж.*—невозможность, неимение средств, Нсл. 332. несостоятельность, невозможность выполнять свои долговые обязательства. *Нязможнасьць мая заплаціць так дорага.* Нсл.

●**нязносначсьць**-*ці, ж.*—свойство по знач. прилаг. "нязносны".

●**нязносна,** *нареч.*—невыносимо. МГсл.; Нсл. 332. *Нязносна горача.* Нсл. *Нязносна дадзяець імне.* Тм.

●**нязносны**-*ная-нае,* **1.** невыносимый. Нсл. 332. *Нязносная гарачыня, сьцюжа.* Нсл. *Нязносную маю ад яго крыўду.* Тм.

2. крепкий в ношении(без износу, С.) Нсл. 332. *Нязносныя боты.* Нсл. *Нязносная падашва.* Тм.

•нязна́чна, *нареч.*—неприметно, Нсл. 332. незаметно. Гсл.; Ар. *Нязначна вышаў адсюль.* Нсл. *Нязначна, што гэта твае.* Тм.

•нязна́чны-*ная-нае*—незаметный. Ар.; Нсл. 332. *Нязначны сьлед.* Нсл.

•нязру́шаны—девственный, нетронутый. Гсл.

•нязру́чнасьць-*ці, ж.*—неспособность, неудобство. Гсл.

•нязру́чна, *нареч.* **1.** неловко, неудобно. Гсл.; Ар. *Нёсьці мех бульбы на левым плячу нязручна.* Сьвеча Беш. (Ксл.).

2. неловко(неудобно, **С.**), невыгодно. Нсл. 333. *Скакаць было нязручна.* Гарэцкі: Песьні 74.

3. не с руки, не по дороге, накладно. Гсл.; Сьвеча Беш. (Ксл.); Нсл. 332. *Імне к табе нязручна заяжджаць.* Нсл.

•нязру́чны-*ная-нае,* **1.** неловкий(неудобный для пользования, **С.**) Нсл. 332. *Нязручная каса.* Нсл. *Нязручны цэп.* Тм.

2. накладный, несподручный. Нсл. 332. *Туды нам нязручная дарога.* Нсл.

•нязводны-*ная-нае*—без извода, не преходящий, неистомимый. *Багацьце будзе нязводнае.* Север.(Косіч 33).

•нязва́жны, -*ная-нае*—неуважительный (, не оказывающий уважения, **С.**) Нсл. 331. *Праціўн. зва̀жлівы, зважны 1. Нязважны чалавек, нікога не шануецца, нікога не баіцца.* Нсл. *Ён нязважны, ні на што не глядзіць.* Нсл. *Нареч.* **нязва́жна**—неуважительно. Нсл. 331. *Нязважна гаворыш, сядзіш, паступаеш.* Нсл.

•нязвы́клы-*лая-лае,* **1.** непривычный. Нсл. 331. *Нязвыкламу чалавеку нашу работу цяжка рабіць.* Нсл. *Ср. звыка̀ць, звыкці.*

2. необыкновенный, неслыханный. Нсл. 331. *Нязвыклыя рэчы гаворыш.* Нсл. *Нязвыклую просіш цану.* Тм.

•нязвыча́йнасьць-*ці, ж.*—необыкновенность. Нсл. 331. *Нязвычайнасьці ніякае тут няма.* Нсл.

•нязвыча́йна, *нареч.*—необыкновенно. Нсл. 331. *Нязвычайна крыўдзіш нас.* Нсл. *Нязвычайна б'ецца, крычыць.* Нсл.

•нязвыча́йны, -*ная-нае*—необыкновенный. МГсл.; Нсл. 331. *Нязвычайная твая адвага.* Нсл. *Нязвычайны справіў крык.* Нсл.

•нязвы́чны-*ая-ае*—непривычный. Гсл.

•нязьме́ннасьць-*ці, ж.*—неизменность.

•нязьме́нны-*ная-нае,* **1.** неизменный. Нсл. 332. *Нязьменны прыяцель твой.* Нсл.

2. неизменяемый.

•нязьме́рна, *нареч.* **1.** чрезвычайно, Нсл. 332. безмерно, чрезмерно. *Нязьмерна вялікі, глыбокі.* Нсл. *Нязьмерна гарачы сядні дзень.* Нсл.

2. неизмеримо.

•нязьме́рнасьць-*ці, ж.* **1.** чрезмерность. *У цябе ў усім нязьмернасьць вялікая.* Нсл. 332.

2. неизмеримое количество. Нсл. 332. *Нязьмернасьць лесу маець пан.* Нсл.

•нязьмерны-*ная-нае,* **1.**—чрезмерный, Нсл. 332. безмерный. *Нязьмерная гарачыня, сьцюжа.* Нсл. *Нязьмерная пыха.* Нсл. *Нязьмерная глыбіня.* Нсл.

2. неизмеримый. Нсл.

•нязыркі-*кая-кае*—неяркий. *Тут ня меншая павага да нязыркіх тых магіл.* Е. Лось: Дома.

•нязы́скны-*ная-нае*—бездоходный, бесприбыльный. Гсл.

•нязычлі́ва, *нареч.*—недоброжелательно. Ар. *Ты імне нязычліва радзіш.* Нсл. 332.

•нязычлі́васьць-*ці, ж.*—недоброжелательность. Ар. *У ўсім бачу тваю імне нязычлівасьць.* Нсл. 332.

•нязычлі́вы, -*вая-вае*— недоброжелательнй. Ар. *Нязычлівага маю суседа.* Нсл.

•нязюклі́вы, -*вая-вае*—неразговорчивый. *"Кату лапці", скажа нязюклівы бацька на тое няўмельства(плесьці лапці).* Гарэцкі: Песьні 33.

•няжывёльны, -*ная-нае*—неодушевлённый, *также грамм.*

•няйду́чы-*чая-чае,* **1.** недвижущийся, нахлдящийся без движения. Нсл. 332. *Няйдучы гадзіньнік.* Нсл. *Няйдучая вада гніець.* Тм.

2. немощный, немогущий идти. Нсл. 332. *Няйдучага каня няма чаго паганяць.* Нсл.

•ня йдзеб, *з инфинитивом*—вместо того, чтобы. *Ня йдзеб касіць хапацца, ты па грыбох шлындаеш.* Гсл. *Ср. няўком.*

•няймаве́рны—недоверчивый. Гсл.

•няйна́кш, *нареч.*—будто, словно. Гсл.

•няке́мны-*ная-нае*—непонятливый, несообразительный. Ар.

•някру́тка, *нареч.*—неловко. МГсл.

•някрытая—явная беда, видимая опасность. Нсл. 333. нелёгкая. *Куды цябе някрытая нясець?* Нсл.

•някрыўдны-*ная-нае*—безобидный. МГсл.

•няла́ска-*скі-сцы, ж.* **1.** немилость. Гсл.; Нсл. 333. *Лу̀чыў пад панскую няласку.* Нсл.

2. неприязнь. Гсл.

3. нелюбезность. Гсл.

•няла́ска-*кі, ж.*—антипатия. МГсл.

•нялетка-*ткі-тцы, общ.*—малолетнийняя. Гсл.

•нялёгкі-*кая-кае,* **1.** нелёгкий во всех знач., Ар. трудно переносимый. (Нсл. 333). *Нялёгкую гадзіны перацярпелі мы.* Нсл. *Нялёгкія надышлі часы.* Тм. *У час нялёгкі вышлі мы ў дарогу.* Дуб.

•нялёгкія-*кіх, единств. ч. нет.*—внешние части тела и внутренности, исключая лёгкого. Нсл. 333. *Адкокалі яму ўсі нялёгкія.* Дсл.(под *адкокаць*). *Усі нялёгкія адбіў сабе.* Нсл.

•нялі́шкі, *в см. нареч.*—не особенно много. Шсл. *Пазычыў бы табе жыта, але ў самога нялішкі.* Ст.

•няльга́—*см. под нѐльга.*

●**нялю́бы**, *-бая-бае*—нелюбимый. Ксл. *Стала яна нялюбая.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Толькі я баюся Госпада Бога да свайго нялюбога. Госпад Бог высака, а нялюбы далёка, Госпад Бог на небе, а нялюбы ў доме.* Краснавічы Сураск.(Сержп.: Отчет, II).

●**нялю́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—нелюдим. Шсл. *Удаўся нейкі нялюднік, што людзёў баіцца.* Ст.

●**нялю́дніца**-*цы-цы, ж.*—нелюдимка. Шсл. *Нялюдніца тая баіцца й з хаты вытк-нуцца.* Ст. *Ср. нелюдзь.*

●**нялю́дны**, *-ная-нае*—немногочисленный, Нсл. 333. малолюдный, малонаселенный. *Кірмаш нялюдны быў.* Нсл.

●**нялюдзе́ць**-*ею-ееш-ее, несоверш.*—становиться непохожим на обыкновенных, нормальных людей; нищать или опускаться нравственно. *А тыя Асмолаўцы возяць а возяць князёў сьпірыт, болей а болей нялюдзеюць.* Гарэцкі: Песьні 9.

●**нялю́дскасьць**-*ці, ж.*—бесчеловечность.

●**нялю́дска**, *нареч.*—бесчеловечно. Гсл.

●**нялю́дзкі**, *-кая-кае*—бесчеловечный (нечеловечный, С.) Гсл. *Ён нялюдзкі чалавек, ніколі нікому ня выбача.* Нсл. 333. *У яго нялюдзкая натура.* Тм.

2. необщительный, Ксл. неуживчивый. Нсл. 333. *Хто яго ведае, нейкі нялюдзкі.* Шаркі Куз. (Ксл.). *Нялюдзкі сусед.* Нсл.

3. несвойственный здешним людям. Нсл. 333. *Нялюдзкая ў яго.* Нсл. *Нялюдзкае абходжаньне.* Нсл.

●**нялюдзкі́**-*кая-кое,* 1. нечеловеческий.

2. не принадлежащий здешнему люду. Ар. *Гэта ляны людзкія, гэна лес панскі, а гэнам гарод жыдоўскі.* Ар.

●**нялю́дзтва**-*ва, предл.-ве, ср., соб.*—плохие, дурные люди. *Нялюдзтву ўсё, прыдбанае спрадвеку, было чужым.* Салавей: Сіла 81.

●**нямоглы**-*лая-лае*—немощный.

●**нváможна**,—нельзя. Ар.

●**нямота**-*оты-оце, ж.*—немота. *Млоснаю нямотаю падыхала летняе неба, цемнае й душнае.* Дзьве Душы 109.

●**нямотка**, *нареч.*—безмолвно, молчаливо, немо. Гсл.

●**нямá**, *безлич.*—нет (отсутствие). Гсл.; Растсл.; Ар.; Нсл. 333; Ксл.; Навасільскі(Буддэ: Тула-Орел, слов.). *Няма ў дварэ гаспадара.* Нсл. *Няма тае хаткі, каб ня было звадкі.* *Послов.* Нсл.

няма як, 1. невозможно. Ар.

2. неудобно. Гсл.; Ар.

няма дзе—негде. Гсл.; Ар.

няма за што—не за что. Ар.

за нямашто—за ничто. *Закіданы дубок за нямашто зьняважалі.* С. Музыка 102.

няма каго—некого. Гсл.; Ар.

няма калі—некогда. Гсл.; Ар.

няма каму—некому.

няма куды—некуда. Ар.

●**нямаш**—*няма.* Ксл.; Гсл.; Нсл. 333; Кіт. *Я думала, што нямаш шпулькі.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *У беднага хлеба нямаш,.* Рапан: Прык. 32.

нямáша—*няма.* Север(Раст.: Северск 77).

нямашака—*няма.* Ар.; Гсл.; Нсл. 333; Ксл. *Нямашака нійдзе.* Нсл. *Нямашака ў мяне мукі.* Беліца Сян. (Ксл.).

нямáшанька, *уменьш. к нямашака, няма.* Ксл. *Нямашанька дома дзядзькі.* Стаішча Чаш. (Ксл.).

нямашацькі — *нямашанька.* Растсл.

нямáшачка, *уменьш. к нямашака.* Шсл. *Вашага нічога ў мяне нямашачка.* Ст.

няма што—*няма чаго.* Шсл. *На гэта глядзець няма што, рабі як трэба.* Ст.

●**няма ведама, 1.**—неизвестно, неведомо. Ар. *Няма ведама за што куксануўты яго.* Нсл. 258(под *куксануць*). *Кулдыячыць няма ведама што.* Нсл. 258(под *кулдыячыць*).

2. не следует, не стоит. *За гэта сьпірацца няма чаго. Такое верз — няма ведама што.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 98). *Здаецца, ужо няма ведама даў бы, каб толькі збавіцца ад гэтае заразы.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 101. *І ўсьмех ейны няпрыгожы, дакучлівы — сьмяецца вечна, а чаго — няма ведама.* ЗСД 15. *Падумалі няма ведама што.* Тм. 16. *Няма ведама, куды падзеўся.* Нсл. 105(под *ведама*) *Нязгадны чалавек! няма ведама што ён хочаць.* Нсл. 331(под *нязгадны*). *Нейкія трызьні плятуцца дзяўчыне, быццам яна няма ведама хто.* Гарун: Варажба.

●**няма чаго, 1.** нечего. Шсл.; Ар.

2. не следует, не стоит. *За гэта сьпірацца няма чаго.*

●**нямавернік**-*ка*—скептик. Ад.

●**нямéрна**, *нареч.*—неумеренно. Нсл. *Нямерна жыўшы, борзда ўсё пойдзе ў чужыя рукі.* Нсл.

●**нямéрны**-*ная-нае*—неумеренный. Нсл. 333. *Нямерны расклад.* Нсл. *Нямерная цяжкасьць.* Нсл.

●**нямéцкі**-*кая-кае*—немецкий.

нямецкі вугол—*см. под вугол.*

●**нямéць**-*ёю-ёеш-ёе, несоверш.*—неметь. *Соверш.* **занямéць**-*ёю-ёеш-ёе, повел.-ёй-ёйма*—потерять способность говорить, онеметь. Гсл. *Соверш.* **зьнямéць**-*ёю-ёеш-ёе*—онеметь, стать немым. Гсл.

зьнямéць—совершенно онеметь, *Хурман зьнямеў із страху.* Дзьве Душы 5.

●**нямінýча**, *нареч.*—неминуемо, непременно. Нсл. 333. *Нямінуча заўтра прыдзі.* Нсл.

●**нямінучая**-*ае, в см. сущ.* 1. неизбежность. Смоленщ.

2. опасность, беда, рок. Дсл. 479.

●**нямінýчы**-*чая-чае*—неминуемый, Гсл. неизбежный. Дсл.

●**нямко**-*кà, предл.-ку, м.*—немой человек. *Бег марынос, даў нямку ў нос, нямко плача, а марынос скача*(**кола й камень**). Рапан. 329.

•**Нямчы́ца**-*цы-цы, ж.*—Немка. Войш.
•**нямыка**-*кі, общ.*—грязнуха. Ксл. *Ах, ты нямыка.* Чашнікі (Ксл.).
•**нямы́цька**-*кі, общ.* **1.** не любящий-щая умываться. Нсл. 333; Ар.; Гсл.; Пск. (Даль); Ск.; Др. *Нямыцька, ідзі памыйся, тады будзеш есьці.* Ст.
2. замарашка. Шсл.; Ар.; Др. *Нямыцька дружко, нямыцька.* Дсл. 188. *Хоць нямыцька, але да работы добры.* Нсл. 333. *Нямыцькі гарады дзяржаць. Послов.* Нсл.
•**няна́сыць**-*ці, ж.*—ненасытность. Нсл. 333. *Нянасыць нейкая на вас напала.* Нсл.
•**няна́візднасьць(ненаві́днасьць,** Ir.)-*ці, ж.*—ненависть. Гсл. *Ср. ненавідны.*
•**нянавідны**-*ная-нае*—ненавистный.
•**няна́ракам**—*ненароком.* Шсл. *Гэта ён нянаракам табе зрабіў.* Карзуны Сьміл. (Шсл.).
•**нянька**-*нькі-ньцы, ж.*—няня. Ар. *Ідзе няняк многа, там дзяцё бязнога, Послов.* — у семи нянек дитя без носа. Ir.
•**няпосьпех**-*еху, зват.-еша, м.*—замедление, медленность. Нсл. 335. *Церазь няпосьпех твой прыгоду я страціў.* Нсл.
•**няпэўнасьць**-*ці, ж.* **1.** ненадежность.
2. недостоверность. Нсл. 334. *На няпэўнасьць няма чаго здавацца.*
•**няпэ́ўны**-*ная-нае,* **1.** ненадежный. Шсл.; Ск.; Ар.; Нсл. 334. *Няпэўны заработак.* Нсл. *Ён няпэўны чалавек: сказаў, але ня можа й ня зробіць.* Ст. *Дарога цяпер пераз раку няпэўная.* Ст.
2. недостоверный. Нсл. 334. *Тваё слова няпэўнае.* Нсл.
•**няпра́ўда**-*ды-дзе, ж.*—неправда. Ар.; Шсл. *Няпраўду ты кажаш, ня гэтак яно было.* Ст. *Жджы, пажджы, Варачка, ужо ж ты мая! Яна яму адказала — няпраўда твая, Богава-Спадарова, Бацькава слуга.* Гараны Імгл.(Косіч 235).
•**няпрыгодны,** *-ная-нае*—невыгодный (неудобный, С.) Нсл. 335. *Няпрыгодны каню хамут надзеў.* Нсл. *Жыцьцё тут маем няпрыгоднае.* Нсл. *Нареч.* **няпрыгодна, 1.** невыгодно, неловко(неудобно, С.) Нсл. 335. *Няпрыгодна прыпраўлена каса.* Нсл. *Няпрыгодна нам тут жыць.* Нсл.
2. *в см. безлич. глаг.*—не годится, Нсл. 335. неуместно. *Няпрыгодна гаварыць гэта перад дзяцьмі.* Нсл. 335. *Няпрыгодна гаворыш, робіш.* Нсл. 499.
3. *в см. безл.*—неприлично. *Няпрыгодна табе так гаварыць імне.* Нсл. 499. *Ср. прыгодзіцца, прыгаджацца.*
•**няпрыходна,** *нареч.* **1.** неприлично, некстати. Нсл. 336. *Няпрыходна сказана.* Нсл. *Няпрыходна к гэтаму слову.* Тм.
2. *в см. безлич. глаг.*—невыгодно. несходно. Нсл. 336. *Няпрыходна нам жыць разам.* Нсл.
•**няпрыходзе**-*іцца*—*см. под* **хадзі́ць.**
•**няпрыхотна,** *нареч.*—неприлично. Шсл. *Неяк няпрыхотна, каб стол быў у сьвята не засланы.* Ст.
•**няпрыемна,** *нареч.*—неприятно. МГсл.; Ар.
•**няпрыя́зьлівы,** *-вая-вае*—неприязненный, недружелюбный, враждебный.
•**няпрызвы́чны**-*ная-нае* (МГсл.)—непривычный.
•**няпрыкла́дна,** *нареч.* **1.** нескладно, не в такт, некстати. Нсл. 335. *Няпрыкладна пяеш.* Нсл.
2. неприлично. *Няпрыкладна вядзеш сябе.* Нсл. 335.
•**няпрыкла́дны**-*ная-нае*—не могущий служить добрым примером, неприличный. Нсл. 335. *Няпрыкладнае вядзеш жыцьцё.* Нсл. *Абходжаньне тваё няпрыкладнае.* Нсл.
•**няпрылі́чны**-*ная-нае*-не уличённый, не пойманный с поличным. *Тот чалавек... бліжшы будзець... зь людзьмі добрымі й няпрылічнымі адпрысягнуціся.* Стт. 495. *Ср. ліца, прылічны.*
•**няпрыступны́,** *-ная-ное*—неприступный. Гсл.—*няпрысту̀пны.* **(Творы)** *застаюцца непрыступныя.* Бацьк., Но. 38-39/573-574.
•**няпрытомнасьць**-*ці, ж.*—бессознательное состояние; обморочное состояние (обморок, **С.**) Гсл. *Нареч.* **няпрытомна**—без сознания, в беспамятстве. Гсл.
•**няпрытомны,** *-ная-нае*—бессознательный, находящийся без сознания. (Нсл. 336); Гсл.; Шсл. *Іван мармоча, як няпрытомны.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Бегае, як няпрытомны.* Ст. *Няпрытомнаму няма чаго напамінаць.* Нсл. *Хіба я няпрытомны быў, што так сказаў.* Тм.
•**няроўнасьць**-*ці, ж.*—неравенство. Гсл.
•**няра́д, 1.** беспорядок. Нсл. 336. *Выбача̀й, што лу̀чыў на наш нярад.* Нсл.
2. анархия,
3. неустройство, неполадки в чем-л.
•**няра́днасьць**-*ці, ж.*—беспорядочность. Нсл. 336. *Нярадносьць у жыцьцю.* Нсл. *Пераз нярадносьць сваю згубіў месца, ласку ў пана.* Нсл. *Нареч.* **няра́дна**—беспорядочно. Нсл. 336. *Нешта ў вас у хаце нярадна.* Нсл. *Нярадна жывець.* Тм.
•**няра́дны**-*ная-нае,* **1.** беспорядочный. Нсл. 336. *Нярадны чалавек нярадное вядзець жыцьцё.* Нсл. *Нярадная гаспадарка.* Нсл.
2. нераспорядительный, худо ведущий хозяйственный порядок. Нял. 336. *Нярадны аканом.* Нсл.
•**няра́на, 1.** *нареч.*—поздно. Шсл.; Ар.; Нсл. 336. *Нярана ты сядні прышоў на работу.*
2. *в смысле безлич.*—вечереет. Нсл. 336. *Ужо на дварэ нярана.* Нсл. *На дварэ, мусіць, ужо нярана: трэба йсьці статку даваць.* Ст. *Нярана ўжо — пара дамоў ехаць.* Ст.
•**нярухома,** *нареч.*—неподвижно.
•**нярухомець**—становиться неподвижным. *Соверш.* **зьнярухомець**—стать неподвижным. *Старая зьнярухомела ля палка — так і не пасьпела заслаць яго.* Вышынскі: Хата пад ліпаю(Беларус, Но. 155).

•**нярухомы**-*мая-мае*—недвижный. Нсл. 336.

•**нярýпатлівы**-*вая-вае*—склонный к беспечности(беспечный, МГсл.).

•**нярýплівы**-*вая-вае*—беззаботный. МГсл. — *нярупатлівы.*

•**нярýшны,** -*ная-нае*—неподвижный. *Прадзіўны мур нярушных хмур, на бор узьлез з гары.* Гарун(ст. "Навокал").

•**нясходаны**-*ная-нае*—.... *Як забіўцу на месца ліхадзейства, нейкая нясходаная сіла цягнула мяне кажнага кірмашовага дня на месцкі рынак "дзіваваціца на сяло".* Дзьве Душы 149.

•**нясі́л**—бессилен, немощен. Нсл. 336. *Ён у нас на гэта нясіл.* Нсл. *Васіль на работу нясіл. Послов.* Нсл. *См. нéсіл.*

•**нясла́ва**-*вы-ве, ж.*—бесславие, Нсл. 336. дурная слава, позор.

чыніць няславу—позорить. *Жыцьцём сваім нам няславу чыніш.* Нсл. 336(под *нясла́ва*).

•**няслухмя́ны,** -*ная-нае*—непослушный. Гсл. *См. няслухня́ны.*

•**няслухня́ны,** -*ная-нае*—непослушный. Гсл. *См. няслухмяны.*

•**нясма́чніна**-*ны, ж.*—бесвкусица. Мокрае.

•**нясмачна,** *нареч.* **1.** невкусно. Ар.; Нсл. 337.
2. неприятно. Нсл. 337. *Нясмачна слухаць, што людзі кажуць.* Нсл.

•**нясма́чны**-*ная-нае,* **1.** невкусный. Ар.; Нсл. 337.
2. неприятный для слуха. Нсл. 337.

•**няспорна,** *нареч. к няспорны. Няспорна робіць.* Нсл. 337. *Аднаму і ў кашы няспорна. Послов.* Рапан. 129.

•**няспорны**-*ная-нае*—медленно прибывающий, происходящий, или скоро убывающий, уменьшающийся. *Няспорная твая работа, хада.* Нсл. 337.

•**няспа́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—пребывание в бдении, без сна. (*Бог*) *маім уммэтам*(*араб., вернікам*) *мукі ня дасьць для*(*дзеля, за*) *няспаньня — багамольле Кедыр носы.* Кіт. 24а2.

•**няспра́ва**-*вы-ве, ж.*—недостаток сил или средств к совершению чего-л. Нсл. 337. *Пацягнуліся старцы, ды ўсё Завірыньцы й Забалоціньцы, — мусіць у хлебе няправа.* НК: Старцы 74. *Паставіўся б чалавек, ды калі ж мая нясправа.* Нсл. *Уменьш.* **няспра́ўка**-*ўкі-ўцы*—небольшой недостаток сил или средств при совершении какого-л. дела. Нсл. 337. *За тваею няспраўкаю і мы згубілі час.* Нсл.

•**няспра́ўны**-*ная-нае,* **1.** неуспешный. Нсл. 337. *Няспраўная работа.* Нсл.
2. неисправный, медлительный, Нсл. 337. неуспевающий с своей работой, занятием, делом. *Няспраўны ты чалавек.* Нсл. *Бацька ягоны мужык няспраўны.* Гарэцкі: Песьні 59.

•**нястомны**-*ная-нае*—неутомный. *Свайго нястомнага заўсёды — я ўспамінала.* Е. Лось: Дома.

•**нястаннае**-*ага, в см. сущ.*—штраф за неявку. *Хто-бы на першых роках земскіх ня стаў, а нікаторае прычыны нястаньня свайго ў суду не апаведаў, таковы маець старане заплаціці нястаннага чатыры капы грошай.* Стт. 190.

•**нястáннасьць, I**-*ці, ж.*—неустойчивость в слове, неустойка, Нсл. 337. неустойчивость. Гсл. *Нястаннасьць твая нас да ўбытку давяла.* Нсл.

•**нястáннасьць, II**-*ці, ж.* **1.** (невозможность выполнить свои денежные долговые обязательства, С.), несостоятельность. Гсл.; Нсл. 337.
2. (бессилие сделать, что надлежит или предполагалось сделать, С.), несостоятельность. Нсл. 337; Гсл.
3. (*перен.*)—недостаточная обоснованность, несостоятельность. *Нястаннасьць тэоры марксызмы.*

•**нястáнны, I**-*ная-нае*—неустойчивый в слове, Нсл. 337. неустойчивый. *Нястанны на сваім слове.* Нсл.

•**нястáнны, II**-*ная-нае,* **1.** (неимеющий средств для оплаты своих долгов, обязательств, С.), несостоятельный. Нсл. 337. *Няма чаго вымагаць ізь яго, калі ён нястанны.* Нсл.
2. (бессильный сделать, что надлежит или предполагалось сделать в данный момент, С.), несостоятельный. Нсл. 337.
3. (*перен.*)—недостаточно обоснованный, неубедительный, не выдерживающий критики, несостоятельный. *Нястанная тэора.*

•**нястáньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—неявка. *З прычыны вонага нястаньня сваего на рочках першых, маець на другіх рочках рэч сваю траціці.* Стт. 197.

•**нястáтак**-*тку, предл. и зват.-тку, м.*— недостаточность, Нсл. 337. недостаток (отсутствие кого,-чего-л. в нужном, достаточном количестве, С.). Гсл. *Я аддаў бы доўг, але нястатак мой не дазваляець.* Нсл. *Быў тут дастатак, ды забраў нястатак. Послов.* Рапан. 33.

•**нястáтачнасьць,** -*ці, ж.*—недостаточность. *Ср. нястатачны, нястатак.*

•**нястáтачны,** -*ная-нае*—недостаточный. Нсл. 337. *Нястатачны чалавек ён, ня можа ўспамагчыся.* Нсл.

•**нястáча**-*чы-чы, ж.*—(отсутствие средств для самого необходимо, Ар.), недостаток, нужда. Ар.; Войш.; Хаценчыцы Вял. *Было агульное вялікае гора і вялікая нястача.* ЗСД 71. *Думкі пра заклятую спрадвечную нястачу.* Тм. 149. *Усё жыцьцё нястача, гарота.* Тм. 347.

•**ня стыкáцца**-*аюся-аешся, несоверш.*—бывать очень редко. Ар.; Гсл. *Дзеці ўсё бегаюць, ня стыкаюцца ў хаце.*

стыкáцца, *употребляют с отрицанием "не"* —**ня стыкацца**—редко находиться где-л. Ар. *Нападалася за дзень, бо ў хаце ня стыкаецца.* Дзьве Душы 84.

•**нясубожна,** *нареч. к нясубожны. Нясубожна паступаеш ты з імною.* Нсл. 337.
•**нясубожны**-*ная-нае*—безбожный, чрезмерно великий, Нсл. 337. дословно: употребляемый, не имея в виду Бога, греха, перен.: немилосердный, возмутительный. *Нясубожную квоту бярэць.* Нсл.
•**нясýха**-*ýхі-ýсе, ж.*—часто несущаяся курица. Войш.; Ар.
•**нясудзержны**-*ная-нае,* МГсл.—не сдержанный, не умеющий владеть собой, сдерживаться. *Сярод нясудзержнае весялосьці агарнуў смутак.* Дзьве Душы 3.
•**нясулáдны,** -*ная-нае*—негармоничный, несогласованный. *Усплылі ў думках Халімавы разважаньні — буяныя, нясуладныя, як і ўся натура ягоная.* ЗСД 305.
•**нясумлéнны,** -*ная-нае*—бессовестный. МГсл.; Ар.
•**нясусьвéтны**-*ная-нае*—букв. не виданный *"сьветам"*—людьми. Шсл.; поражающий чем-л., невообразимый. *Нягоднік гэты нясусьветны, яшчэ хоча праравацца з імною.* Ст.,—невыносимый. *Гультай гэты нясусьветны!* Ст.
•**нясьвéдамасьць**-*ці, ж.*—несознательность.
•**нясьвéдамы**-*мая-мае*—несознательный.
•**нясьцéрпна,** *нареч.*—нестерпимо. *Яму нясьцерпна хацелася есьці.* Капыловіч: Хлеб.
•**нясьцéрпны,** -*ная-нае*—нестерпимый. *Гэта такая нясьцерпная мука, калі адзін, чыста адзін, калі няма каму слова сказаць.* ЗСД 176.
•**нясьціхáны,** -*ная-нае*—несмолкаемый, неумолкаемый, неумолчный. *Сонца ўстае... ў нясьціханым шуме соснаў.* Лойка: Л. песьня.
•**нясьціплы**-*лая-лае*—нескромный, не соблюдающий правил приличия. *Спадарожнік Абдзіраловічаў зьняў лазобачку, дастаў пакуначкі зь ежаю, выцягнуў бутэльку й чарачку, не ўважаў на троху нясьціплы пагляд суседа.* Дзьве Душы 8.
•**няшкодны**-*ная-нае*—безвредный. МГсл.; Ар.
•**няшчáсны**-*ная-нае,* **1.** *противопол. к шчасны,*—лишенный счастья, радости, несчастный.
2. являющийся несчастьем, приносящий несчастье, несчастный.
3. приносящий неудачу, злополучный.
•**няшчáсьце**-*ця-цю, ср.*-несчастье, МГсл. *Ласкат.* **няшчасьцейка**-*ка, предл.-ку, ср. У мяне у дварэ няшчасьцейка.* Росуха Імгл. (Косіч 35).
•**няшчымны, нішчымны**-*ная-нае*—без масла(говорится про пищу), Растсл. без заправки, приправы, сдобы.
•**няшчы́расьць**-*ці, ж.*—неискренность. Ар. *Нареч.* **няшчыра, 1.** неискренно. Ар.; Гсл.
2. неусердно. Ар.; Нсл. 339. *Няшчыра робяць людзі.* Нсл.
•**няшчы́ры**-*рая-рае,* **1.** неискренный. Ар. *Няшчырае твае зычэньне.* Нсл. 339.
2. неусердный. Нсл. 339.
•**няшчысьлёны,** -*ная-нае*—бесчисленный. Ар.; Нсл. 339. *Няшчысьлёнае прайшло войска.* Нсл.
•**няшчы́тны**-*ная-нае*—неплотный. Ксл. *Няшчытныя дзьверы: во й сьцюдзена.* Рыбчына Сір. (Ксл.).
•**нято,** *союз.*—иначе, в противном случае. Растсл.-Северск. 133. *Ідзі ж, нято скуру я зь цябе спушчу.* Раст.: Северск. 133.
•**нятраўнасьць**-*ці, ж.* **1.** несварение желудка. Нсл. 337. *Хворы на нятраўнасьць жывата.* Нсл.
2. неудобоваримость.
•**нятрáўны**-*ная-нае*—неудобоваримый.
•**ня вод: грошыкам ня вод**—деньги не водятся, их нет. Смоленщ.
•**няволя**-*лі-лі, ж.* **1.** отсутствие свободы, воли, рабство, неволя. Ар.
2. принуждает, Нсл. 329. необходимость, принуждение. *Няволя табе гаварыць ізь ім!* Нсл. *Няма табе няволі, хочаш ідзі за яго, хочаш не.* Нсл.
•**няволі,** *нареч.*—недостаточно. Юрацішкі; Песьні Буйніцкага.
зь няволі—по неволе. МГсл.
•**зьняволіць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.* —принуждать. Нсл. 329. *Не няволь мяне піць.* Нсл. *Соверш.* **зьняволіць**—принудить. *Соверш.* **прыняволіць**—принудить. Нсл. 329. *Прыняволілі сказаць.* Нсл.
2. сильно, против воли упрашивать. Нсл. 329. *Нашто вам яго няволіць, калі ня хочаць.* Нсл.
заневальняць-*яю-яеш-яе, несоверш.*—запрещать. *Пан заневальняе табе сячы лес.* Нсл. 176. *Соверш.* **заняволіць.**(Дсл. 245)-*лю-ліш-ле*—запретить. Нсл. 176. *Я табе нікол не заняволіў хлеба.* Нсл. *Пан заняволіў вываз лесу.* Тм. *Прич.* **заняволены, 1.**—запрещенный. Нсл. 176. *Язда па лузе заняволена.* Нсл.
2. лишенный свободы. *Мы людзі заняволеныя, што кажуць, тое й робім.* Нсл.
•**нявольнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*-—раб, МГсл. невольник. Шсл. *Госьць, як нявольнік, ляжыць(?), хоць і ў пярыну пакладуць. Послов.* Нсл.
•**нявольніца**-*цы-цы, ж.*—рабыня, невольница. Ар.; Шсл. *Я ў вас у ўсім нявольніца.* Нсл. 329. *Якая я ў цябе жонка, калі я ў цябе нявольніца: усё ад мяне хаваеш пад замком.* Ст.
•**нявольны**-*ная-нае*—находящийся, живущий в неволе, лишенный свободы. *Хто бы быў на кажную рэч міласердны, над сіротмі і над чэлядзьдзю нявольнаю і над вольнаю, Пан Бог такому двух сьвятоў міласердзе свае ўчыніць.* Кіт. 9617.
•**нявáрты**-*тая-тае*—недостойный.
•**нявéхн-а**-*ачка—см. под нявестка.*
•**няведамны**-*ная-нае*—неизвестный. НК: Пасоб. 112; Очерки, Но. 163. *Няведамнае месца.* НК: Пасоб. 112.

•**нявéдама,** *в см. безл. глаг.* **1.** неизвестно. Нсл. 329. *Няведама, куды дзеўся.* Нсл. *Нам няведама, калі ён прыедзець.* Тм. *Ср. невядома, няма ведама.*

•**нявéдамы**-*мая-мае*—неизвестный. Нсл. 329. *Няведамаму чалавеку як паверыць.* Нсл. *Прев. ст.* **нявéдамшы**—менее известный. *Абраў дарогу няведамшую.* Нсл.

•**нявéданьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—незнание, неведение. Нсл. 329. *Няведаньне мае, што ён тут быў!* Нсл. *Даруй майму няведаньню!* Нсл.

•**нявéра**-*ры-ры, ж.* **1.** недоверие. Гсл.
2. безверие, Гсл. неверие, атеизм.

•**нявéрхавата,** *нареч.*—невыгодно, нехорошо. Нсл. 328.

•**нявернасьць**-*ці, ж.*—собственность по прилаг. *няверны. Ня чыніце нявернасьці Пану Богу ні ў чым.* Кіт. 17б17.

•**нявéрнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—неверующий. *Ня будзьце нявернікамі.* Кіт. 7а10. *Здалося, зьнішчылі нявернікі.* Салавей: Сіла 29.

•**нявéрніца**-*цы-цы, ж.*—неверующая.

•**нявéрны**-*ная-нае*—нарушающий свои обязательства, изменяющий своим обязанностям; неверный. *Ад дарогі жыдоўскай нявернай сьцеражы.* Кіт. 4б12.

•**няверства**-*ва, предл.-ве, ср.* **1.** безверие. Гсл.
2. недоверие. Гсл.

•**нявéстка**-*ткі-тцы, ж.*—жена сына, сноха. Ар.; Нсл. 329. *Сьвякрыва нявестку навучае.* Нсл. *Уменьш.* **нявéстачка**-*чкі-чцы. Санлівая, драмлівая нявестачка наша.* Росуха Імгл.(Косіч 39). *Ласкат.* **нявéстухна**-*ны*—невестушка. Нсл. *Гэта нявестухна мая нарабіла сваркі.* Нсл. *Нявестухна, ты дзяцё маё, насі кралі не разьвязавай.* Кажалякі Імгл.(Косіч 27). *Ласкат.* **нявéхна**-*ны.* Гсл.; Шсл.; Нсл. 329. *Ну й нявехна ў цябе благая: грызіцеся кажны дзень.* Ст.

нявéхначка, *уменьш. к нявехна.* Шсл. *Ёмкая работніца наша нявехначка!* Ст.

•**нявéтла,** *нареч.*—невежливо. *Як пуста, чорна і няветла злы дух гняце такіх людзей.* Крушына: Творы 147.

•**нявéтласьць,** -*ці, ж.*—невежливость. *Пакрыўджаная прырода імсьцілася за няветласьць вясны.* Рамановіч(Конадні, Но. 2, 20).

•**нявéтлы**-*лая-лае*—невежливый. *Нехта іншы у˘шэле(?) няветлым.* Крушына: Творы 24.

•**нявідомасьць**-*ці, ж.*—невидимость.

•**нявідомы**-*мая-мае*—невидимый. *Нявідомая сіла цягне яго.* Нсл. *Нареч.* **нявідома** —невидимо. Нсл. 328. *Нявідома Бог даець.* Нсл. *Відома й нявідома йдуць жаўнеры.* Тм.

•**нявíдая,** *нареч.*—незаметно. Ксл. *Нявідая лецечка праходзе.* Заазер'е Сян. (Ксл.).

•**нявідáліца,** -*цы-цы, ж.*—диковинная вещь. Нсл. 328 *единств. ч. нет. Гэта ў нас нявідаліца, першы раз бачу.* Нсл.

•**нявідáлы**-*лая-лае,* **1.** диковинный, Нсл. 328. невиданный. *Гэта ў мяне нявідалая рэч.* Нсл.
2. не видавший, Нсл. 328 нигде не бывавший; не имеющий житейского опыта. *Нявідаламу ўсё дзіва.* Нсл.

•**нявíданіца**-*цы-цы, общ.*—невидаль. Ксл. *Адкуль ты ўзяўся, нявіданіца? Ты, мусіць, хочаш, каб табе ўсі кланяліся.* Беліца Сян. (Ксл.).

•**нявідýчы,** -*чая-чае*—слепой(незрачий, С.) Нсл. 328. *В см. сущ.* **нявідучы**-*чага,* **нявідучая**-*ае*—незрачий-чая.

•**нявінен**-*нна-на,* **нявінны**-*ная-нае,* **1.** неимеющий за собой вины, невинный. Ар.
2. девственный, целомудренный, невинный.

•**нявіннасьць**-*ці, ж.*—(девственность, С.), целомудрие. МГсл.

•**нявíнны**—*см. под нявінен.*

•**нявісны-ная-ное**—незрячий, слепой(о людях). *Ды так глыбака душа запала, што я нявісны?* Гарун(ст. "Начлег").

•**нявісьнéць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, повел.-ѐй-ѐйма* —слепнуть, терять зрение(о людях). *Вочы мае нявісьнеюць.* Нсл. 328. *Соверш.* **занявісьнéць**—сделаться темным, Нсл. 176, 328. стать слепым. Дсл. 246. *Дзесяць год як занявісьнеў.* Дсл. *Баюся занявісьнець.* Тм. 231. *Вочы мае занявісьнелі.* Нсл. *Соверш., перех.* **нявісьнíць**-*ню-ніш, повел.-ні-німа*-лишать зрения, ослеплять. *Ср. нявісьнець, нявісьнены.*

•**нявыгойлівы,** -*вая-вае*—незаживающий. *Аддасі — і застанецца нявыгойлівая рана.* Крушына: Лебедзь 60.

•**нявыгойнасьць**-*ці, ж.*—неизлечимость(о ранах, нарывах и т.п.).

•**нявыгойны,** -*ная-нае*—незаживающий. Гсл. *Я сядні думкі палылі з журбой балючай, нявыгойнай.* Крушына: Лебедзь 5.

•**нявыглядны**-*ная-нае — няўзглядны.* Буда.

•**нявыяўна,** *нареч.*—неизъяснимо. МГсл.

•**нявызначаны**—неопределенный. Гсл.

•**нявымоўна,** *нареч.* **1.** невыразимо, неизъяснимо, Гсл. несказанно.
2. немогущий объясниться. Нсл. 329. *Ён яшчэ дзяцё нявымоўнае.* Нсл.
3. непритязательный, Нсл. 329. не отговорчивый. *Я чалавек нявымоўны, усё ем, што дадуць.* Нсл. *неопред.,* невыразимый (неизъяснимый, Нсл.); Гсл., несказанный. *Нявымоўная справа.* Нсл. *Нявымоўнымі словамі сарамоціў мяне.*

•**нявымоўны,** -*ная-нае*—бессловесный. Нсл. 329. *Статак нявымоўны, ня скажа, што піць хоча.* Нсл.

•**нявыслоўны,** -*ная-нае*—неизъяснимый. Гсл.

•**нявыводна,** *нареч.*—неистощимо.

•**нявыводнасьць,** -*ці, ж.*—неисчерпаемость. Гсл.

•**нявыводны,** -*ная-нае*—неиссякаемый, неистощимый.

●нявы́валака-*кі, общ.*—домосед, недосужный, Ксл. непроворный человек, вялый, мешкотный, разиня, мямля. Смл. (Даль). *Ён дык спрадвеку такі нявывалака, яго й бацька быў такі.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

●няўго, *частица вопр.* **1.** неужто, Нсл. 337. неужели. Шсл. *Няўго гэта праўда?* Нсл.

2. разве. *Няўго няпраўда?* Нсл. 337.

●няўгойны-*ная-нае*—неизлечимый(о ранах, нарывах и т.п.). *Ня выганіш гэтага клінам, бо будуць няўгойныя раны.* Дуб. *См. нявыгойны.*

●няўгадна, *нареч.* **1.** неясно, незаметно. Нсл. 337. *Няўгадна гавора.* Нсл. *Няўгадна прылятаюць сюды птушкі.* Тм.

2. невпопад. Нсл. 337. *Няўгадна ты прышоў да нас.* Нсл.

3. *в см. безл. глаг.* *Няўгадна, ці будзе заўтра пагода.* Нсл.

●няўга́дны-*ная-нае,* — трудный к разрешению, с трудом угадываемый. Нсл. 337. *Няўгадны дзень, час.* Нсл. *Няўгадная мера.* Тм. *Няўгадная загадка.* Тм.

●няўда́ліца-*цы-цы, общ.* **1.** неудачник-ица. Гсл. *Няўдаліцу гэтага нічым не паправіш.* Нсл. 338. *Жонка мая няўдаліца.* Тм.

2. плохая, неудавшаяся вещь. Нсл. 338. *Даў касу няўдаліцу.* Нсл. *Няўдаліца твой конь, сякіра.* Нсл.

●няўда́лы-*лая-лае*—(не такой, какой должен быть, какой ожидали, какой хотели, С.), неудачный. Шсл. *Ах, які ты няўдалы!* Нсл. 338. *Няўдалая кабыла.* Тм. *Няўдалыя калёсы.* Нсл. *Няўдалага мае мужа.* Тм.

●няўдзя́чна, *нареч.*—неблагодарно. Нсл. 328.

●няўдзя́чнасьць, -*ці, ж.*—неблагодарность. Нсл. 328. *Няўдзячнасьць сваю паказаў.* Нсл.

●няўдзя́чны, -*ная-нае*—неблагодарный. Нсл. 328; Гсл. *Няўдзячны сусед ня помне, як яму памагалі мы.* Нсл.

●няўжо, няўжож, *частица вопр. "ж" употр. для усиления,* **1.** неужели. Шсл.; Растсл.; Ар.; Гсл.; Смл., Пск., Тв., Кал.(Даль),—неужто. Нсл. 338. *Няўжож ты мяне пакінуць хочаш?* Нсл. *Няўжож табе, кума мая, у дварэ няма дзела, што ты з маім чалавекам у шынку засела?* Задубеньне Імгл.(Косіч 24).

2. ойли, может ли быть? Пск., Тв. (Даль), в самом деле? так-ли? Вост. (Даль).

3. *частица,*—вот еще! Нсл. 338. *Няўжож, я табе так гэта й прыгатаваў.* Нсл. *Няўжож! думаеш, я цябе буду чакаць.* Нсл.

4. *частица потвержд.*—конечно. *Ці ўзараў ты гэныя гоні? — Няўжож!*

5. *частица потвержд. из "а" сначала:* **а няўжож** —да конечно. *А ці ты ж мяне, бабка, бачыш? А няўжож. Каторым жа вокам ты, бабка, мяне бачыш?* Дубровіцы Н.(Демид.: Веров 102).

●няўжож як!—так не иначе. *Ці ты так пішаш, як вучыцель сказаў пісаць? — Няўжож як!*

●няўжож не, *частица, выражает позитивный ответ на вопрос.* Нсл. 338. *Ці гэта праўда? — Няўжож ня праўда!* Ар. *Ці была ты там? — Няўжо ж не!* Ар. *Ці тата ў двärэ? — Няўжож не.* Нсл.

●няўжывальны, -*ная-нае*—неупотребляемый. МГсл.

●няўзоркасьць-*ці, ж.*—суровый взор. *Вучыцель глядзеў у бок. Можа ад жалю, а можа з прычыны свае няўзоркасьці.*

●няўзоркі-*кая-кае,* **1.** имеющий суровый взор. Нсл. 328. *Няўзоркі мужчына.* Нсл. *Няўзоркая княгіня маладая.* Тм.

2. имеющий слабое зрение, Нсл. 328. подслеповатый(плохо видящий, очень близорукий, С.) МГсл. *Акуляры ягоныя зваліліся, і ён, няўзоркі, смокча сваю піпачку.* Гарэцкі: Песьні 59. *Што зь яго, калі ён няўзоркі, не дабачыць.* Нсл.

3. (*перен.*)—неграмотный, необразованный. Нсл. 328. *Дзе нам раўнавацца з вашым братам? Вы людзі сьветлыя, а мы няўзоркія.* Нсл.

●няўзорысты-*тая-тае*—мрачный, угрюмый взором, лицом. Нсл. 328. *Няўзорысты від ягоны, глядзіць як ваўкалак.* Нсл.

2. некрасивый, не статный. Нсл. 328. *Конь, хоць няўзорысты, але цягучы.* Нсл.

●няўзорыца-*цы-цы, общ.*—сурово смотрящий-щая, неприятный-ная взором. Нсл. 328. *Хоць няўзорыца, але добры чалавек.* Нсл.

●няўзбы́т, *нареч.*—не изобильно, не с избытком; не так, чтобы можно было лишнее сбыть. *Маю хлеб, але няўзбыт.* Нсл.

●ня ўзбытак, *нареч.*—безубыточно. Нсл. 328. *Ня ўзбытак прадаў.* Нсл.

●няўзгода-*ды-дзе, ж.*—ссора, несогласие. Нсл. 328. *Лучыў пад няўзгоду.* Нсл. *Няўзгода меж суседзьмі вялікая сталася.* Тм. *См. няўгодзіца.*

●няўзгодзіца-*цы-цы, ж.* **1.** ссора, несогласие. *Усякі Божы дзень у хаце няўзгодзіца.* Нсл. 328.

2. непогода(плохая погода, С.) Нсл. 328. *Няўзгодзіца на дварэ.* Нсл.

●няўзгля́д-*да, предл.-ду, зват.-дзе, общ.* —имеющий суровый взгляд. Нсл. 328. *Няўзгляд дзеўка.* Нсл.

●няўзгля́днасьць-*ці, ж.*—невзрачность, неказистость. Кал., Смл.(Даль).

●няўзгля́дны-*ная-нае*—невзрачный, неказистый. Ксл., Смл. (Даль).

●няўзгля́дзіца-*цы-цы, общ.*—несмотрящий-щая прямо в глаза другим; смотрящий-щая исподлобья. Нсл. 328. *Які ён няўзглядзіца, з пад лобу глядзіць.* Нсл.

●няўздолець, *несоверш.* **1.** хвораць, недомагать. Ар. *Дзядуля штось няўздолее.* Ар. *А мой Мікалай нешта няўздолее.* Аськер-

шчына Беш. (Ксл.). *Другі тыдзень, як няўздолею, заняўздолеў.* Нсл. 328.
2. быть не в состоянии(сделать что-л., **С.**) Гсл., несмочь. Міх. *Бацька ўжо няўздолее цябе выцяць.* Ст. *Нават няўздолеў і рукі падняць.* Міх. *Отгл. имя сущ.* **няўздоленьне**-*ня*—недомагание, нездоровье. *Соверш.* **заняўздолець**—занемочь. Ар.; Нсл. 176. *Тата заняўздолеў.* Нсл. *Тата мой нешта заняўздолеў.* Аськершчына Беш. (Ксл.).
паняўздолелася, *безлич.*—понездоровилось. Нсл. 467. *Мне сядні паняўздолелася.* Нсл.
•**няўздоліца**-*цы-цы, общ.*—человек болезненный, Нсл. 328. человек часто недомагающий. *Хлапец няўздоліца, усё хірэе.* Нсл.
•**няўзіра**-*ры, общ.* — *няўгляд.* Купала.
•**няўзмог,** *нареч.*—невмоготу. Нсл. 328. *Няўзмог прышло цярпець.* Нсл.
•**няўзна́к,** *нареч.* — *няўзнач.* Іг.
•**няўзна́ч,** *нареч.* **1.** нечаянно, случайно, невзначай. *Няўзнач прыедзе пан, што тады будзе?* Нсл.
2. потихоньку, незаметно. Нсл. 328. *Няўзнач, калі яны прыехалі.* Нсл. *Нікому няўзнач павыбрала сарочкі з кубла.* Нсл. *Ср. няўпрыцям 1.*
3. *прошл. вр.; наречие,* каму —невдомёк. Нсл. 328. *Нам няўзнач было, што ён уцячы хацеў.* Нсл.
•**няўзьлюб,** *нареч., в см. безлич. глаг.*—не нравится. Нсл. 328. *Табе можа няўзьлюб, што я кажу.* Нсл.
•**няўком,** *нареч.* **1.** недаром. Ксл. *Няўком я табе казаў.* Сянно (Ксл.). *Няўком кот хвост свой лізаў, аж ён цябе ў госьці чакаў.* Я. Баршчэўскі.
2. неужели. Ксл. *Няўком ён прышоў к нам.* Цішкавіна Сян. (Ксл.).
3. будто, да разве. Нсл. 328. *Няўком ты памог імне.* Нсл.
•**няўком жа, 1.** однако же не. Гсл. *См. ня йдзеб.*
2. почему же не. Гсл. *Няўком жа ты памог мне, дык не.* Гсл.
•**няўкорна,** *нареч.*—безукоризненно. Гсл.
•**няўложаны**-*ная-нае, в см. прилаг.*—не приученный, не приноровленный. Нсл. 329. *Я няўложаны да гэтае работы.* Нсл.
•**няўломкі**-*кая-кае*—неспособный приучиться к работе. Нсл. 338. *Статчына няўломкая, ніяк уламаць ня можна ў сасе.* Нсл.
•**няўломны**-*ная-нае*—упрямый, которого трудно склонить к чему-л. Нсл. 338. *Няўломны дзяціна, яго ніяк не ўламаеш.* Нсл.
2. непреклонный.
•**няўлоўны**-*ная-нае*—неуловимый. *Папараць бачыш, а ня цьвет: зрокам няўлоўны панадсьвет.* Салавей: Сіла 66. *Зямля поўнілася няўлоўнымі гукамі.* Цэлеш: Ярылаў агонь.
•**няўла́дзіца**-*цы-цы, общ.* **1.** нескладный. Нсл. 328. *Глядзець няўладзіца, а работнік добры.* Нсл.
2. не могущий попасть в лад или сделать как следует. Нсл. 328. *Які ж ты няўладзіца, і гэтага ня ўзумеў зрабіць.* Нсл.
•**няўла́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.*—неудача. *Табе ўсюдых няўладзьдзе.* Нсл.
•**няўле́жна,** *нареч.*—не лежится, не спится. Нсл. 338. *Нешта табе сягоначы няўлежна.* Нсл.
•**няўле́жнае**-*нага, в см. сущ. — неляжачая. Няўлежнае на цябе напала.* Нсл.
•**няўле́жны**-*ная-нае*—не позволяющий лежать, покоиться. Нсл. 328. *Цяпер час няўлежны, няма калі супачываць.* Нсл. *Лецечка няўлежна, дык уежна. Послов.* Нсл.
•**няўлю́дзьдзе**-*дзя, общ.*—непохожий-жая на людей, презренная тварь. Нсл. 329. *Каму трэба гэткае няўлюдзьдзе!* Нсл.
•**няўмольна,** *нареч.*—неумолимо. *Імне няўсьцерп балюча сьціскае сэрца боль, што так няўмольна жорстка сьмерць пакасіла іх.* Гілевіч: Равесьніку(Г. Радзімы, Но. 4/1011).
•**няўме́ка**-*к, общ.*—неумелый, Ар.; Гсл.; Шсл. не умеющий. Нсл. 338, *Няўмека пячэць, калі із засеку цячэць.* Бесьцьвена Сян. (Ксл.). *Калі няўмека, дык і не бярыся за работу, каб папсаваць.* Ст. *У няўмекі рукі калекі. Послов.* Нсл. *Дзе табе няўмеку зрабіць гэта.* Нсл. *Яна быццам крыўдавала на самую сябе, што ня можа ляпей зрабіць, што такая няўмека.* ЗСД 134.
•**няўме́лы**-*лая-лае*—неумелый; неискусный, неопытный. Нсл. 338. *Так чыні і няўмелых вучы.* Кіт. 87610. *Няўмеламу няма чаго даваць добрае работы.* Нсл.
•**няўме́лька**-*кі, общ.* — *няўмека.* Гсл.; Нсл. 338. *Ня сувайся сюды, калі ты няўмелька.* Нсл.
•**няўмірушчасьць**-*ці, ж.*—бессмертие. Гсл.
•**няўміру́шчы**-*чая-чае,* **1.** бессмертный. Гсл.; Нсл. 338; Ксл. *Душа наша няўмірушча.* Нсл.
2. здоровый, долголетний(на которого как будто нет смерти, **С.**) Нсл. 338. *Няўмірушчы малец: колькі разоў ён ужо паміраў.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Няўмірушчы стары.* Нсл. *Няўмірушчы быў чалавек, а так борзда памёр.* Нсл.
•**няўмі́ручы**-*чая-чае — няўмірушчы. Перажытыя стагодзьдзі не пакрылі шэрым пылам няўміручы гэты сказ.* Крушына: Лебедзь 62.
•**няўмы́сны**-*ная-нае*—нечаянный. МГсл.
•**няўмы́сьля.** *нареч.*—не нарочно, Ксл.; Гсл. неумысленно, Гсл.; Шсл.; Ар.; Сакуны 87. нечаянно, (Гсл.) не с намерением. Нсл.; Міх. *Няўмысьля то чыніў.* Кіт. 1865. *Няўмысьля зрабіў шкоду.* Велашковічы Лёз. (Ксл.). *Няўмысьля зарабіў так.* Ст. *Няўмысьля ўдырыў.* Нсл. *Няўмысьля вымавіўся.* Тм.

•**няўпа́мкі** (Войш.; Ст.), **неўпамкі** (Каралішчавічы), *нареч.*—не помню, не припоминаю себе, Войш.; Каралішчавічы. не в память. Шсл. *Мне гэта ня(не)ўпамкі.* Войш.; Каралішчавічы. *Штось мне няўпамкі.* Міх. *А мне і ня ўпамкі.* Рэч.(Пет. II, 3). *Мне гэта нешта няўпамкі.* Ст. *За каго дэмонстравалі няўпамкі.* А. Вожык(Беларус , Но. 194).

•**няўпросны,** *-ная-нае*—неумолимый. МГсл.

•**няўпра́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—невозможность управиться с чем-л., Шсл. неуспех в работе от недостатка времени, при многих занятиях, или от препятствий. Нсл. 338. *За дажджамі няўпраўка ў сенаваньню.* Нсл. *Аднаму ў гаспадарцы няўпраўка.* Ст. *Яшчэ ізь сенам няўпраўка.* Ст.

•**няўпра́ўны**-*ная-нае,* **1.** такой, у которого бывает *"няўпраўка". Няўпраўны ты чалавек! цябе не дажджэшся, пакуль скончыш работу.* Нсл. 338.

2. такой, при котором бывает *"няўпраўка". Сядні няўпраўны дзень.* Нсл. 338.

•**няўпрымёк,** *нареч.*—невдомёк. Гсл. (*под прымёк*).

•**няўпрыця́м,** *нареч.* **1.** незаметно, неприметно. (МГсл.). *Мне няўпрыцям было, як ён вышаў з хаты.* Нсл. 69(под *впрыцям*). *Няўпрыцям вышаў з хаты.* Нсл. 329. *Пачалі засьціць сонца пракудніцы - хмаркі дый няўпрыцям згубілі яго ў сваей грамадзе.* ЗСД. 321. *Няўпрыцям прышлі ў Лугвенава.* Гарэцкі: Песьні 73. *Бывае, што сярод познай восені на небе неяк няўпрыцям прагаліцца маленькі сіненькі лапічак — адзін, другі, трэйці.* Дзьве Душы 42.

2. *в см. безл. глаг.*—не помнится. Нсл. 329. *Няўпрыцям імне, калі гэта было.* Нсл. *Няўпрыцям мне, што ён гаварыў.* Нсл. 69(под *впрыцям*). *Голас знаёмы, толькі дзе чула няўпрыцям.* Зазыбы Еіц. (Ксл.). *Ср. цяміць, прыцяміць.*

•**няўпры́цямку,** *нареч.*—невдомёк. Ксл. *Яму гэта сусім няўпры́цямку.* Селядцова Беш. (Ксл.).

•**няўрода**-*ды-дзе, ж.*—неурожай. МГсл.

•**няўродзьдзе**-*дзя, общ.*—выродок. Нсл. 329. *Хлапец гэты няўродзьдзе нейкі.* Нсл. *Якая яна няўродзьдзе!* Нсл.

•**няўрокам,** *нареч.*—не на сглаз, чтобы не сглазить. Шсл.; Ар. *Няўрокам кажучы, вам на статак шанцуе.* Ст.

•**няўрымсьлівы**-*вая-вае*—очень нетерпеливый. *І загадаў прывесьці паланянку няўрымьсьлівы Кайдан.* Ар.; Вольскі: Паланянка. *Наслухалася няўрымсьлівых ластавянят.* Е. Лось: Дома. *Народ беларускі няўрымсьлівы.* Ан. Цярэшка.

•**няўступа́ка**-*кі, общ.*—неуступчивый. *Адзін задзірака, а другі няўступака.*

•**няўсьце́рп,** *нареч.*—невтерпёж. *Маленькія магілы равесьнікаў маіх. Імне няўсьцерп балюча сьцінае сэрца гневам, што так няўмольна сьмерць пакасіла іх.* Гілевіч: Равесьнікам(Г. Радзімы, Но. 4/1011).

•**няўсьці́вы**-*вая-вае*—нечестный, непорядочный. *Што ясьмі мяніў на цябе, жэ бысь ты быў няўсьцівае маткі і нячыстага ложа сын, том на цябе брахаў, яка пес.* Стт. 139.

•**няўтоймны**-*ная-нае*—неутомимый. *Няўтоймныя сэрцы жывуць небясьпечнасьцяй.* Кавыль: Пад зоркамі 26.

•**няўтомны**—неутомимый. МГсл.

•**няўвага**-*гі, дат., предл. няўвазе, ж.* **1.** невнимание(рассеянность, С.) МГсл.

2. (невнимание, равнодушие, С.), пренебрежение, МГсл. небрежность в обращении. Гсл. *Няўвага! узгагатаўся, як конь.* Нсл. 52(под *узгагатацца*).

•**няўва́жліва,** *нареч.*—невнимательно, не обращая внимания. *Дзядзечка! Родненькі! Ці не засталося з дарогі трошку хлеба? — Нямашака хлеба, — няўважліва, навет ня зірнуўшы, адказуе той.* Дзьве Душы 149.

•**няўце́іць,** *неполный глагол от неупотр. цеіць*—чаять,—не успевать,-петь. Нсл. 740. *Няўцеіў я зьняць перад панамі шапкі.* Нсл. *Буйны вецер як павеяў, я дуды схапіць ня ўцеіў.* Из песни, Нсл.

•**няўцеіцца**-*цеюся-цеішся, соверш. и несоверш.* **1.** неуспевать,-петь. Нсл. 740. *Няўцеіўся слова сказаць, а ён мяне давай біць.* Нсл. *Няўцеюся з ваміісьці.* Нсл. *Соверш.* **зьняўцеіцца**—противу чаяния не успеть. Нсл. 216. *Зьняўцеіўся схапіць шапкі, а яго ўжо нямаш.* Нсл.

2. не надеяться, не ожидать. Нсл. 329. *Няўцеіўся я ад цябе гэтага.,* Нсл. 329.

•**няўце́йкам,** *нареч.*(*от* *цяка́ць*—ожидать) —неожиданно, нечаянно. Нсл. 329. *Няўцейкам я сюды зайшоў.* Стихотв. в "Маяку" 1843 г., т. IX, кн. XУІІ, разд. У(Карскі. III, 3, 23). *Няўцейкам прышоў.* Нсл.

•**няўця́мна,** *нареч.*—непонятно. *Толькі цяпер ускочыла няўцямна ў галаву, што абамлеў у магазіне.* Капыловіч: Хлеб.

•**няўця́мны**-*ная-нае*—непонятный. *Быццам забываецца на часіну тое цяжкое, няўцямнае, што ё заўсёды ў жыцьцю.* ЗСД 65. *Ср.* *ця́міць. Нейкая няўцямная сонная трывога сьціскае сэрца, і няма сілы ачуняць.* Гарэцкі: Песьні 56.

•**няўча́с**-*а́су, предл. и зват.-а́се, м.* **1.** безвременье, неблагоприятные обстоятельства. Нсл. 329. *Лўчыў ты да нас пад самы няўчас.* Нсл.

2. *в см. нареч.*—безвременно, Нсл. 329. не во время. *Ты заўсёды прыходзіш, просіш няўчас.* Нсл.

•**няўчыне́ньне досыць**—неудовлетворение. *Быў пазван а няўчыненьне досыць запісу.* Стт. 203. *См. нядосыць учыненьне.*

●**няцёпка**-*пкі-пцы, ж.*—изба без топки печи. НК: Старцы, Но. 54.

●**няця́мкі,** *-кая-кае*—несообразительный, Гсл. непонятливый. *Няцямкі ён чалавек.* Кузьміно Сян. (Ксл.).

●**няўця́мны**-*ная-нае*—непонятный. *Нейкая няўцямная сонная трывога сьціскае сэрца.* Гарэцкі: Песьні 56.

●**няця́млівы**-*вая-вае*—непонятный. *У няцямлівай дрыготцы прытулілася да мужа паня.* Дзьве Душы 4.

●**няціхоты**-*таў, мн. ч.*—неспокойство, волнение(массовое выражение недовольства, протест против чего-л., **С.**) Ксл. *На сяле няціхоты.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

●**няць**—*см. под імаць.*

●**ня́цьце, няцьцё**—*см. под іма̀цца.*

●**ня́цца**—*см. под іма̀цца.*

●**нячу́йка**-*кі, общ.*—человек неслышащий происходящее около него. *Нячуйка й нябачка — найлепшыя людзі.* Рапан.: Прык. 208.

●**нячу́ла,** *нареч.* **1.** нечувствительно. Гсл.
2. неотзывчиво. Гсл.

●**нячульлі́вы,** *-вая-вае*—нечувствительный.

●**нячу́тна(нячутно,** Гсл.), *нареч.*—неслышно. Гсл.; Ксл. *Нешта гаспадара нячутна.* Пустынкі Сян. (Ксл.)

●**нячува́ны**—неслыханный. Гсл.; Нсл. 339. *Нячуваныя гаворыш рэчы.* Нсл. *Нячуваная цана.* Нсл. *Загудзеў ён(прысаднік) нячуванымі галасамі.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 98).

●**нячы́стая**-*ае, в см. сущ., понимается сила*—дьявол, сатана. *Нячыстая цягне яго да карчмы.* Нсл. 338.

●**нячы́сты**-*ага, в см. сущ.*—нечистый дух, дьявол. Нсл. 338.

●**нячы́сты**-*тая-тае,* **1.** нечистый в разных значениях.
2. (лишенный нравственной чистоты, **С.**), порочный. Нсл. 338. *Тут нячыстае нешта ёсьць.* Нсл.

●**нячы́сьлены,** *-ная-нае*—малочисленный, немногочисленный.

●**нячы́сьцік**-*ка, предл.-ку, м.*—дьявол, чорт. НК: Дудар, 199; НК: Очерки 47; Гсл.

●**нячыта́льна,** *нареч.*—нечетко, неразборчиво.

●**нячыта́льнасьць**-*ці, ж.*—нечеткость, неразборчивость письма, печати. Гсл.

●**нячыта́льны**-*ная-нае*—нечеткий, неразборчивый(почерк).

●**ні,** *частица и союз, употребляется редко,* — *ані.* Ар. *Ні воднага ня было тамака.* Ар. Когда *"ні"* стоит перед местоимением или наречием, ударение в них переходит на первый слог. Например: *адзін,* но: *ні водзін, ні воднага, ні воднаму, ні водная, ні воднай.*

Які, но *ніякі, ніякага; калі,* но: *ніколі; каго, каму, чаго,* но: *нікога, нікому, нічога, нічому*: *куды̀,* но: *ніку̀ды.*

Предлоги с род., дат., твор. падежами часто употребляются перед *"ні"*. *Зь нікога доўгу не спагнаў. К нічому не замешаны. Зь нікім не карагодзіцца. Аб нікім нічога благога ня гукае.* Нсл. 34. (*под ніхто*).

Отрицания: *Ні званьня.* Д. *Ні злыдні.* Д. *Ні трасцы.* Д. *Ні пса.* Д. *Нічога нічагѐнічка. Ані зын.* Д. *Ані бразь.* Д. *Ні вуха, ні рыла.* Д. *Ні ў зуб таўхануць.* Д.

●**ні-ні,** *союз, употребляется в отрицательных предложениях, при исчислении,* — *ані. Андрэй, ня дурэй, не дзяры капоты*: *ні ты праў, ні ты ткаў, не твае работы.* Ар. *Ні два, ні паўтара. Послов.* Ар. *Ні сьцяты, ні павешаны. Послов.*—выражает трагически неопределенное положение, т.е. будто со снятой головой, будто повешенный. Ар.

●**ніадку́ль,** *нареч.*—ниоткуда. Нсл. 340. *Ніадкуль няма помачы.* Нсл.

●**ніадту́ль-ніадсю́ль,** *нареч.*—нечаянно, неожиданно. Нсл. 340. *Ніадтуль-ніадсюль госьці на двор.* Нсл. *Часам ніадтуль-ніадсюль пашлець Бог бяду.* Нсл.

●**ні̂гаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—высматривать, искать, быстро вертя головой. Шсл.(под *ні̂каць*). *Чаго ты там нігаеш па паліцы?* Ст. *См. нікаць.*

●**ніхто,** *нікога, нікому, зь нікі̂м, на нікі̂м, местоим.*—никто. Ар.; Нсл. 341; Мал. Туд (Гринькова: Тудовляне). *Не бяры нічога, ня бойся нікога. Послов.* Нсл. *Нікому не кланяюся.* Тм. *Нікім не наказаў, што бацька хворы.* Нсл.

●**ні да чога,** *в см. нареч.*—никуда, ни к чему.

●**нія́к,** *нареч.*—никак, (Шсл.; Гсл.) никоим образом. Нсл. 341. *Ніяк ня можна ўцерпіць.* Нсл. *Ніяк ня вызвалішся.* Нсл. *Ніяк нельга падняць рукі.* Ст. *З аднаго палца ніяк не маглі зьняць(жуковіны).* Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 286).

●**нія́кава,** *нареч.* **1.** так себе. Гсл.
2. ни так, ни этак. Гсл.

●**ніякавата,** *нареч.*—как-то неловко. *У хаце спалі, і яму стала ніякавата, што ён зараз пабудзіць і выб'е ўсіх зо сну.* Адамчык: Арж. колас.

●**ніякаватасьць**-*ці, ж.*—чувство стеснения, неловкость, неудобство. *Ён стаяў, мнучыся каля парогу, адчуваючы ніякаватасьць, што сястра ня ведае, што гэта ён, і яму было сорамна назваць сябе.* Адамчык: Арж. колас.

●**нія́кі**-*кая-кае, местоим. отриц.*—никакой.. Ар.; Гсл.; Нсл. *Ніякі мужчына цябе ня возьме.* Нсл. *Ніякая за цябе ня пойдзе.* Нсл. *Ніякім спосабам ня ўгодзіш яму.* Тм.

●**нідзі́ва,** *нареч., областн.*—разве. Ар. *Нідзіва гэта праўда?* Ар.

●**ні̂дзьбець**-*бею-бееш-бее, несоверш.* **1.** (томиться, **С.**), изнывать, сохнуть. Нсл. 339. *Ён там на чужой старане, ні̂дзьбее, а я тут безь яго зані̂дзьбела.* Нсл.
2. изнуряться, терпеть нужду. Нсл. 177.

заніdзьбець, 1. *соверш. к* **ніdзьбець** *1.*—изныть. Нсл. 339.
2. *соверш. к* *нідзьбець 2.*—истомиться от нужды. *Дзяцё бяз маткі занідзьбела.* Нсл. 177.
●**ніз,** *нізу, предл. нізе, м.* **1.**—низовье. *Ішоў зь нізу чалавек.* Боўдзіна(Ч. 176).
2. один из видов оврага. Жучкевіч 15.
●**нізовы**-*вая-вае,* **1.** низовой, относящийся к низовью. Смоленщ.
●**ніза́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** ожерелье, снурок, на который нанизаны бусы, стеклярус или кораллы и проч. Нсл. 339. *Кралі ў тры нізанкі.* Нсл.
2. связка(из нанизанных подряд на нитку и т.п. каких-л. предметов, С.) Гсл.; Нсл. 339. *Нізанка лыкаў.* Нсл. *Дзьве нізанкі баравікоў укралі.* Тм.
●**ніза́шта,** *в см. нареч.*—никак, Нсл. 339. ни за что, ни за какую цену. *Нізашта не аддам грошы.* Нсл. *Нізашта ня хоча йсьці адзін.* Нсл.
●**ніза́ць**-*дю-дешь-де, несоверш., перех.* **1.** низать, Нсл. 339. нанизывать. Гсл. *Нізай, панізай кралі.* Нсл. *Соверш.* **нанізаць**—нанизать. *Нанізала грыбы на нітку.* Гсл.(*под* *нітка*).
2. сечь до кровавых знаков. Нсл. 339. *За што ты так яго нізаеш?* Нсл. *Соверш.* **зьнізаць, 1.** *соверш. к нізаць 2.* *Сьпіну зьнізаю, калі ня зробіш на рок.* Нсл.
2. соединить, нанизывая на нить, проволоку и т.п., снизать.
3.(*перен.*)—подобрав, соединить друг с другом каким-л. образом, снизать(слова, рыфмы). *Словы зьнізаны каралямі.* Крушына: Лебедзь 28. *Прич.* **зьнізаны.** Нсл. 216. *Табе скура будзе зьнізана за гэта.* Нсл. *Соверш.* **панізаць**—снизать много чего-л. *Соверш.* **пранізаць**—проколоть(пронзить, С.) Шсл. *Хай яно прагарыць: гэта ж я чыста ўсю нагу на гвозд пранізаў!* Ст. *Соверш., возвр.* **пранізацца**—проколоться. Шсл. *Конь персямі на плот пранізаўся.* Ст.
●**нізіна́**-*ны, мн. ч. нізіны-наў, ж.* **1.** (низина, С.), низменность. Ар.; Шсл.; Ксл.; МГсл. *Самая нізіна, дык і замачыла жыта.* Ст.
●**нізкое кланéньне**—низкопоклонство. *Нізкое кланеньне не заўсюды праўдзівае.* Нсл. 236.
●**нізкосьць на вочы**—близорукость. *См. нізкавокасьць, панікліваcьць.*
●**нізка I**-*зкі-зцы, ж.*—связка(нанизанные на нитку, проволоку какие-л. однорадные предметы, С.). Гсл. *Насушылі тры нізкі добрых грыбоў.* Ст. *Купіла нізку краляў.* Ст. *Цэлую нізку краляў рассыпала.* Нсл. 339.
●**нізка II,** *нареч. к нізкі*—низко. *Увелич.* **нізю́сенька**—низёхонько. Ар.; Нсл. 339. *Нізюсенька табе пакланюся, калі пазычыш.* Нсл. *Ласкат.* **нізю́хна.** Нсл. 339.
●**нізкавокасьць**-*ці, ж.*—близорукость. *См. паніклівасьць, нізкосьць на вочы.*
●**нізкавокі**-*кая-кае*—близорукий. Іг.; Ар.
●**нізкі**-*кая-кое*—низкий. Ар. *Ср. ст.* **ніжшы**—ниже, более низкий. *Прев. ст.* **найніжшы**—самый низкий, нижайший. *Уменьш., люб.* **нізенькі.** Ар. *Увелич.* **нізю́сенькі**—низёхонький. Ар.; Нсл. 339. *Нізюсенькі аддай паклон.* Нсл.
●**нізкі на вочы**—близорукий. Іг.; Ар. *См. нізкавокі, панікліві.*
●**ніжэць**-*эю-эеш-эе*—снижаться.
●**ніжы**—тоже. ПНЗ.
●**ніжыць**-*жу-жыш-жа; повел. ніж, ніжма, ніжча, несоверш., перех.*—понижать. Нсл. 339. *Ня ніжча хаты.* Нсл.
зьніжа́ць-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш., перех.* **1.** понижать. Нсл. 216. *Зьніжаць, зьніжыць голас.* Нсл.
2. делать что-л. ниже надлежащего. Нсл. 216. *Ня зьніжай хаты.* Нсл.
3. унижать. Нсл. 216. *Другіх зьніжаў, а Бог яго зьніжыў.* Нсл.
зьніжыць (Стт. IX, арт. 21)-*жыш-жа, соверш. к ніжыць, зьніжаць 1, 2, 3.* Нсл. 216. *Зьніжыў павець.* Нсл. *Прич.* **зьніжаны**—пониженный. Нсл. 216. *Зьніжаная цана.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зьніжэньне**-*ня, предл.-ню*—понижение(снижение, С.) Нсл. 216. *Зьніжэньне цаны.* Нсл.
зьніжоны, *прилаг. из прич.* **1.** пониженный. Нсл. 216. *Цана зьніжона на пшонку.* Нсл.
2. сделанный ниже надлежащего. Нсл. 216. *Хата зьніжона троху.* Нсл.
зьніжа́цца-*дюся-дешся, несоверш.* **1.** понижаться, упадать. Нсл. 216. *Цана на збожжа зьніжаецца, зьніжылася.* Нсл.
2. делаться ниже. Нсл. 216. *Хата зьніжылася, падгніла.* Нсл.
3. унижаться. Нсл. 216. *Ня зьніжайся перад ім.* Нсл. **зьніжыцца**-*жуся-жышся, соверш. к зьніжацца 1, 2, 3.* Нсл. 216. *Як быў вялікі, так зьніжыўся.* Нсл. 216.
паніжа́ць-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш.*—унижать. *Хто бы гнявіў сірату, якобы гнявіў, паніжаў Пана Бога.* Кіт. 12а13. *Хто бы паніжаў наўчонага, якобы паніжаў прарока, якобы паніжаў Бога.* Кіт. 14а13. *Соверш.* **паніжыць, 1.**—понизить. Нсл. 339. *Троху паніжылі хату.* Нсл.
2. унизить. *Хто бы паніжаў Пана Бога, паніжыць яго Пан Бог самога.* Кіт. 306б7. *Прич.* **паніжаны**—сделанный ниже. *Хата паніжана.* Нсл. 467.
паніжоны, *прич. в см. прилаг.* **1.** пониженный. Нсл. 467. *Паніжоным загукаў галасам.* Нсл.
2. униженный, униженный. *Паніжоны на сьці.* Нсл. 467.
3. унизительный. *Нагатаваў Пан Бог муку пеклянную, паніжоную.* Кіт. 13а7. *Отгл. имя сущ.* **паніжэньне**-*ня, предл.-ню*—унижение. МГсл.

•**нійдзе,** *нареч.*-нигде. Няўзорава Стдуб.(Косіч 61); Нсл. 339. *Нійдзе няма лепшага за цябе.* Нсл. *Ад гэтага ёлупа нійдзе нічога не схаваеш.* Нсл. 151(под *ёлуп*). *Усі куты перападала я, шукаючы ключыка; нійдзе не знайшла.* Нсл. 741(под *перападаць*). *Ад вас, як не хавай, нійдзе не схаваеш нічога.* Нсл. 68(под *хаваць*). *На работу нійдзе ня возьмуць.* Дзьве Душы 68. *Ад падклетніка гэтага нійдзе не схаваешся.* Нсл. 442(под *падклетнік*). *Разважнасьць нійдзе ня псуець.* Нсл. 565. *Усі лісты перагартаў, а нійдзе не знайшоў.* Нсл. 401(под *перагартаць*).

•**ні к сьвету,** *в см. нареч.*—очень дурно. Нсл. 340. *Ні к сьвету пашыта сьвітка.* Нсл.

•**нік, нік!**—междометие от гл. *нікаць. "Туды нік, сюды нік і дзень не вялік."* Косіч 257.

•**нікога,** *род. пад. от местоим. "ніхто"* —никого. Ар.; Гсл. *Увелич.* **нікагýсенька, нікагусенькі,** *склоняется только в падежах единств. числа*: решительно (совершенно, С. никого. Нсл. 340. *Нікагусенька няма ў хаце.* Нсл. 340. *Нікагусенькаму не кажы.* Тм. *Нікамусенькім не пасьветчыўся.* Тм.

•**ніколі,** *нареч.*—никогда. МГсл.; Ар.; Прусаўкі Аз. (Ксл.); Шсл.; Нсл. 340; Гсл. *Прарок сам таго не апушчаў ніколі.* Кіт. 88а7. *Ніколі дамоў ня позна.* Ст.

на сьвятыя Ніколі—Вознесение, когда будет оно в воскресение, т.е. никогда. Ар.

•**нікому,** *дат. падеж к ніхто. Уменьш., ласкат.* **нікоменькаму.** *Я, браце, нікоменькаму спуску ня дам — адкрышыла яго, як быць надабе.* Дсл.(под *адкрышыць*).

•**нікагýсенька**-*кі—см. под нікога.*

•**ні кáліва, ні кáліўка**—*см. под ані каліва.*

•**нíкаць** (ПНЗ; Растсл.)-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, нв.* **1.** наклонить голову. Нсл. 340. *Вуткі нікаюць галавамі.* Нсл.

2. укрываться по углам, прятаться. Нсл. 339. *Чаго ты нікаеш ад мяне?* Нсл.

3. высматривать, искать, быстро вертя головой. *Вось дзяўчына навучылася ад маці нікаць!* Крамяні Пух. (Шсл.). *Так і нікае ўсюдых.* Даўгое Беш. (Ксл.).

4. ходить, бродить, слоняться, всюду заглядывая. *Нікаў, нікаў на рынку, каб знайсьці што купіць.* Міх. *Пачалі засьціць сонца пракудніцы-хмаркі дый няўпрыцям згубілі яго ў сваёй грамадзе — пачалі потым шукаць, нікаць плоймаю на небе, зазіраць.* ЗСД 321. *А хлапец усе нікаў каля столу і тож заганы шукаў.* Зарэцкі: Радасьць(Калосьсе, Но. 1, 1935 г., стр. 24).

нікнýць-*нý-нéш-нéць, однократ. к нікаць 1.* **1.** наклонить голову. Нсл. 339. *Усі людзі нікнулі перад сьвятымі тайнамі.* Нсл. 340. **2.** *соверш. к нікаць 2*—скрыться, спрятаться за чем-л. Нсл. 339. *Некуды нікнуў.* Нсл. *Соверш.* **абнíкаць**-*аю-аеш-ае*—обойти высматривая. *Соверш.* **паабнíкаць**—обойти многих, многия места, высматривая. *А пачалі потым нас шукаць. Усе лясы паабнікалі, усе разлогі.* ЗСД 296.

панікáць-*áю-áеш-áе; повел. панікай-áйма, несоверш.*—приседать, Ксл. снижаться, опускаться ниже. *Пшчала ляціць панікáючы.* Стрэлка Беш. (Ксл.). *Соверш.* **панікáць**-*аю-аеш-ае; повел. панíкай-айма. Панікаў, панікаў па куткох, але нічога не знайшоў.* Ст.

прынікáць, *несоверш. к прынікці,*—поникать.

прынíкці-*кну-кнеш-кне, соверш.*—наклониться головою вниз, поникнуть. Нсл. 506. *Прынікнуўшы да зямлі, усі стаяць.* Нсл.

вынікáць (Скар. Ц.)-*áю-áеш-áе, несоверш.* **1.** нечаянно появляться, показываться из чего-л. Нсл. 88. *Чэрві вынікаюць, вынікі із зямлі, з раны.* Нсл.

2. высовываться. Гсл.

3. *происходить.* Нсл. 88. *Ад цябе ўсё ліха вынікае, вынікла.* Нсл.

4. уходить потихоньку. Нсл. 88. *Вынікай баржджэй ад бяды.* Нсл.

5. избегать. Гсл.

вынíкці-*ну-неш-не-не, соверш. к вынікаць 1, 2, 3.* Нсл. 88. *Агонь вынік знад страхі.* Нсл. *Вынікі.* Скар. ц. *Ночкай вынікнуць стажары.* С. Музыка 19. *Отгл. имя сущ.* **вынікнéньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** появление наружу. Нсл. 88. *Вынікненьне чарвей.* Нсл.

2. избежание. Нсл. 88. *Вынікненьне ад няшчасьця.* Нсл.

узьнікáць-*áю-áеш-áе, повел.-áй-áйма, несоверш.*—возникать. Гсл.; Нсл. 654. *Ад цябе ўсё ліхаўзьнікае, узьнікла.* Нсл. *Чэрві ў жыце ўзьнікаюць.* Тм. *Соверш.* **узьнікці**-*кну-кнеш-кне*—возникнуть. Нсл. 654. *Халера ўзноў узьнікла.* Нсл.

•**нíкбіць,** *нікблю-біш-бе, несоверш., перех.* **1.** губить, на зло употреблять. Нсл. 340. *Бацькава дабро нікбіць.* Нсл.

2. истреблять. *Ср. вынікбіць. Соверш.* **вынікбіць**-*блю-біш-бе, перех.*—истребить. Нсл. 88. *Хвароба ўсю радзіму вынікбіла.* Нсл. *Соверш.* **зьнíкбіць**-*блю-біш-бе*—уничтожить, довести до ничтожества. Нсл. 735. *Аканом зьнікбіў нас сусім.* Нсл.

•**нíклы**-*лая-лае*—поникший. Гсл.

•**нікнýць**—*см. под нíкаць.*

•**нíкнуць, нíкці**—изчезать. Нсл. 340; Гсл. *Блашчыцы ўдзень нікнуць, а ночы іх поўная пасьцеля.* Нсл.

зьнікáць-*áюеш-áе, повел.-áй-áйма, нв.* —исчезать. Гсл.; Нсл. 216. *Пры ўсходзе сонца зоранька зьнікае, зьнікла.* Нсл. *Дзе ты зьнікаеш?* Нсл. *Сьнег зьнікае, зьнікнуў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **зьніканьне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—исчезание. Гсл. *Соверш.* **зьнíкці**-*кну-кнеш-кне*—исчезнуть. Нсл. 340. *Здароўе зьнікнула.* Нсл. 216. *Чэрві зьнікі.* Нсл. 340. *Отгл. имя сущ.* **зьнікненьне-**

ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў—исчезновение. Гсл. (*Увосень*) *нейкай млявасьцю старэчай аддавала ад луга. Жыцьцё ўнікла, бы ў жалобе, неба цьмілася, зямля.* С. Музыка 41.

•**нікýды,** *нареч.*—никуда. МГсл.; Ар.; Гсл.; Ст.; Нсл. 340. *Нікуды не пайду.* Нсл.

•**нікці**—*см. под* **нікаць.**

•**нінáшта,** *в см. нареч.*—никуда, ни к чему. Нсл. 340. *Нінашта ня згодна твая работа.* Нсл.

•**ні пык,** *в см. нареч.*—нимало(нисколько, ничуть, С.) Нсл. 340. *Ні пык ня ўчыўся.* Нсл. *Ні пык ня ўмее.* Нсл.

•**ніпрошта,** *нареч.* **1.** как будто. Нсл. 340. *Пахаджае, ніпрошта яго білі.* Нсл.

2. как будто не. Нсл. 340. *Ніпрошта таго было.* Нсл. *Ніпрошта ён тут быў,* т. е. как бы его не было здесь. Нсл.

•**ні росачкі, ні расінкі**—*решительно ничего.* Нсл. 340. *Ні росачкі вады няма.* Нсл. *Ні расінкі не падобны.* Нсл.

•**ніскýль,** *нареч.*—ниоткуда. Ар.

•**ністожыць,** *-жу-жыш-жа, несоверш.* —уничтожать. *Соверш.* **зьністожыць** —уничтожить. Сакуны 8.

•**ністуль-нісьсюль,** *нареч.* — *ніадтуль-ніадсюль.* Ар.

•**нíшкам,** *нареч.*—молчаливо, без голоса. *І мухаммед прароча, ня пей голасам нэмаз*(*араб., малітву*) *ані тэж нішкам, а бяры сабе межы тымі сярэдні голас, то ест пошапкам пей.* Кіт. 42б15. *Экінды нэмаз нішкам пей.* Кіт. 81б6.

•**нішто,** *нічога, нічому, нічым, на нічым, местоим.*—ничто. Ар.; МГсл.; Нсл.; Ржэўскі п.(Грынькова: Тудовляне). *Нішто табе не паможа.* Нсл. *Не бяры нічога, ня бойся нікога. Послов.* Нсл.

•**нішто**—ничего себе. Гсл. *Як жывеш? — Нішто сабе.* Гсл.

•**нішчэмны**—.... *Быў надта замершы, нішчэмны, худы-патык шчэпка.* Уселюб Н. 1896, II, 144.

•**нішчэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.* **1.** разоряться. *Што год нішчэем за няўродамі.* Нсл. 341. *Сам вельмі зьнішчаў* (старая форма) *і ня дуж з тэй зямлі дані даваці.* Гордз. Акты XVII, 3. *Соверш.* **зьнішчэць** —разориться. *Сусім зьнішчэлі за няўродамі.* Нсл. 341.

2. уничтожаться. *Ад пяцьця шайтан нішчаець*(*старая хорма,* С.). Кіт. 1, 14. *Ад гэтых чатырох рэчай шайтан нішчаець.* Кіт. 1, 15.

•**нішчы́мнік**-*іка, предл.-іку, зват. Уменьш.* —бедняк, питающийся сухоядением(незаправленной пищей, С.). Нсл. 340. *Нявідаўся ты нішчымніка!* Нсл. *Нішчымнік, а высяваець.* Тм.(?).

•**нішчы́мніца**-*цы-цы, ж.* **1.** незаправленная пища. Ксл.; Косіч 256. *Яны ўжо два месяцы церпяць нішчымніцу.* Русінава Сян. (Ксл.). *Усю сядзьміцу ні мяса, ні малака, апрача толькі нішчымніцы.* Л. Нч. 44. *Нішчымніцаю нас корміш.* Нсл. 340. *Нішчымніцы наварыла.* Тм. *Было некалі блага: ня хата-хата ў вайну згарэла, — а хібарка, а ў хібарцы — нішчымніца.* Марціновіч(Беларус, Но. 59). *Яны ядуць адну нішчымніцу.* Зямковічы Сян. (Ксл.).

2. женщина, питающаяся *"нішчымніцаю".* Нсл. 340. *Ср.* *нішчымнік.*

•**нішчы́мнічаць,** *-аю-аеш-ае*—питаться *"нішчымніцаю". Цэлы пост нішчымнічаем.* Нсл. 340.

•**нішчы́мны,** *-ная-нае*—незаправленный (о еде). Н. *Зварыла квасу нішчымнага.* Ст. *Капуста нішчымная і есьці ня хочацца яе.* Ст. *Цяпер нішчымны тыдзень.* Косьцева Выс. (Ксл.). *Нішчымны крупнік.* Нсл. 340. *Бульба ды тая нішчымная.* Севершч.(Косіч 19). *Усе бульба ды бульба дый тая нішчымная.* Севершч.(Косіч 19). *Нареч.* **нішчы́мна**—без всякой приправы. Нсл. 340. *Нішчымна зварана.* Нсл.

•**нíшчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* **1.** уничтожать, истреблять, губить, разорять. Гсл.

2. умалять. Гсл. *Соверш.* **зьнíшчыць**-*чу-чыш-ча*—уничтожить, ПНЗ. истребить, разорить. *Отгл. имя сущ.* **зьнішчэньне**-*ня, предл.-ню*—истребление, Гсл. уничтожение. МГсл.

•**нішчыцца**-*чуся-чышся, несоверш.* **1.** уничтожаться, истребляться, губиться, разоряться. Гсл.

2. умаляться. Гсл. *Соверш.* **зьнішчыцца.**

•**ніт, нíта**(**ніту,** Шсл.), *предл.-це, зват.-це, м.* **1.** часть ткацкого станка из двух палочек(толстых Міх.) и ниток, через которые продеваются нити основы перед бёрдом. *"Ніт"* служит для образования зёва, в который просовывается челнок. Міх.; Ксл.; Шсл.—нити, принадлежащие к ткацкому станку, посредством которых передвигаются основные пряди, Нсл. 341. часть ткацкого станка. Шсл. *Кляда, зьбегай к Настулі й папрасі шыршы ніт.* Макеенкі Аз.(Ксл.). *Прытачыла ніт на тры пасмы.* Ст. *Ніт парваўся.* Нсл. *Ніт мышы патачылі.* Тм.

2. *мн. ч.* *ніты́-оў-ом, мн. ч., предл.-ох, м.*—железный болт. Шсл.; Нсл. 341. *Балькі на нітох.* Нсл. *Сьцены нітáмі ўмацаваны.* Тм. *Бальку ўзялі на ніты, каб не паськяпалася.* Ст. *У калёсы даў добрыя ніты.* Ст.

•**ні то, ні сё, 1.** ни то, ни другое. Нсл. 341. *Ні таго, ні сяго ня хоча.* Нсл. *Ні тым, ні сім не здаволіўшыся.* Тм.

2. *в см. нареч.*—кое-как, Нсл. 341. посредственно. *Жывем ні то, ні сё.* Нсл. *Варыва ні то, ні сё, ясі пасаля.* Нсл.

•**нітотуды,** *нареч.*—никак. Нсл. 341. *Я яму колькі разоў казаў гэта, а ён нітотуды і слухаць ня хоча.* Нсл.

•**нітавáньне**-*ня, предл.-ню*— клёпка, заклёпка(действие).

●**нітава́ць**-*тую-туеш-туе, несоверш., перех.* —клепать, заклепывать, скреплять металлические части заклепками; соединять, металлические части, загибая края и сплющивая их. *Бляхар наш нітуе добра.* Нсл. 341. *Соверш.* **занітава́ць**—запаять. Нсл. 177; БНсл. *Бляхар ня ўсі дзіркі занітаваў у бляшаніку.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **занітаваньне,** *предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—запайка. БНсл. *Прич.* **занітаваны**—запаенный. БНсл. *Соверш.* **зьнітава́ць**-*тую-туеш-туе, каго-што*—скрепить железными гвоздями или болтами. Шсл., заклепать. *Каб зьнітаваць абруч, дык яшчэ дзяржаў бы.* Ст. *Зьнітаваць ключ, пярсьцёнак.* Нсл. *Прич.* **зьнітава́ны**—заклёпанный. *Зьнітаваны пярсьцёнак.* Нсл. *Зьнітаваныя завушнічкі.* Нсл. 216.

прынітаваць—заклепать, приклепать. *Бляхар добра прынітаваў ручка да карца.* Нсл. 341.

●**нітава́цца**-*туюся-туешся,* **1.** плотно соединяться. *Радасьць бязь слёзаў ня родзіцца. Яны йдуць упоруч, нітуюцца і жыць ня могуць адно без аднаго.* Дудзіцкі (Бацькаўшчына, Но. 376-377). *Далёкае блізка, сз сучасным нітуецца шчыльна істота.* Дуб.: Наля, 17. *Соверш.* **зьнітава́цца.** *Векавечныя тайны ў вадзін зьнітаваліся подых.* Дуб.: Наля 28.

2. *страд. к* нітаваць.

●**ні́ты**-*таў*—приспособление в ткацком станке для перевода нитей. Гсл.; Міх. *См.* *ніт 1. См.* *нічальніцы.*

●**нівогля́дзя,** *нареч.*—без оглядки, Ксл. *Як яму задалі яму страху, дык ён пабег нівоглядзя.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).

●**ні водны, ні водзін**-*нага*—ни один. Гсл.; Ар. *Ні водзін не пайшоў.* Нсл. 339. *Ні воднага зь іх там ня было.* Тм. *Ні водная каса ня годзіцца.* Тм. *Ласкат.* **ні водненькі.** Ар. *Увелич.* **ні аднюсенькі.** Нсл. 339. *Ні аднюсенькага дня не прапусьціў.* Нсл.

●**ні́ва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—нива, пашня (вспаханное поле, С.) Шсл. *Каб ніва радзіла, трэба яе добра ўрабіць.* Ст. *Ужо ніва пачала радзіць добрае збожжа.* Лалыкі Аз. (Ксл.). *Уменьш.* **ні́ўка**-*ні, дат., предл. ніўцы, ж.*—небольшая пахотная полоса. Нсл. 339. *Ніўка, ніўка, аддай маю сілку.* З Север. (Косіч 30).

●**ніц 1.** *нареч.*—ничком (Шсл.; Гсл.), лицом (вниз, С.) Нсл. 341. *Ніц паў на зямлю.* Нсл. *Пакладзі жупан ніц, няхай ня пыліцца добры бок.* Нсл. *Дзяцё кінулася ніц.* Ст. *Упаў перад ім ніц.* Ст.

●**ніц II,** *ніцу, предл.-цу, м.*—изнанка. Нсл. 341. *Ніц ляпей выглядае, чымся добры бок.* Нсл. 341. *См.* *благі бок(под бок).*

●**ніцалаза́**-*зы, ж.*—ива ползучая. [Salix repens L.] Шсл. *Зь ніцалазы — добрыя венікі.* Дуброўка Пух. (Шсл.). *Собир.* **ніцалозьзе**-*зя, предл.-зю, ср.* Іг.

●**ніцава́ць**—*цую-цуеш-цуе; повел.-цуй-цуйма, несоверш., перех.* **1.**—переворачивать на изнанку. Гсл. переворачивать, перешивать одежду внутрь лицевой стороной ткани, Нсл. 341. лицевать, перелицовывать. *Пара ўжо сьвітку ніцаваць.* Нсл. *Прич.* **ніцава́ны**—перевернутый лицевой стороной ткани внутрь. Нсл. 341. *Сукно на шапцы ніцаванае.* Нсл. *Сукно на шапцы ніцаванае.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **ніцава́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—переворачивание на изнанку. Гсл.; Нсл. 341. *Сьвітка падзерлася сусім і на ніцаваньне ня годзіцца.* Нсл. *Соверш.* **пераніцаваць**—перевернуть на другую сторону, Нсл. 406. перелицевать. *Пераніцаваць верх хутра.* Нсл. *Прич.* **пераніцаваны**—перелицованный. *Пераніцаваны каптур.* Нсл. 406. *Пераніцаванае сукно.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **пераніцава́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—переворачивание на изнанку. Нсл. 406. *Пераніцаваньне сьвіткі.* Нсл. *Соверш.* **выніцаваны.** *Застаўся быццам выніцаваны Гаршчок, варочаў у потных палцах манэту і чуў немую прыкрасьць.* Дзьве Душы 74.

2. *неперех.*—хитрить, лукавить. Нсл. 341. *Ты ўсё ніцуеш, а не па праўдзе робіш.* Нсл.

●**ні́ціцца,** *ніціцца, ніцяцца*—рвется нитка в *"ніту".* Міх.

●**ні́цма,** *нареч.* **1.** лицом вниз, ничком. Ар. *Ніцма прыпасьці к вадзе ручаіны.* Радарны (Каласкі, Но. 54-55, стр. 16). *Піў, прыпаўшы ніцма да ручая.* Гілевіч(Б. Голас, Но. 71). *На абочыне дарогі ляжаў ніцма чалавек.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1). *См.* *ніц I.*

2. стремглав. Шсл. *Дзеці кінуліся ніцма да дому.* Голацак Сьміл. (Шсл.).

●**ні́цы**-*цая-цае,* Смл. (Даль). **1.** склонившийся, ходящий с опущенным взором, сгорбившийся, как будто провинившийся. Гсл. *Ходзе, як ніцы, людзёў баіцца.* Гсл.

2.(очирее)—внутренний. Нсл.341; Ксл. *Каб цябе ніцая скула спаліла!* Купіна Віц. (Ксл.). *Гадзі яму, як ніцай скуле.* Нсл.

3. скрытый(притворный, Растсл.) Нсл.; Растсл.

4. хитрый, лукавый. Нсл. 341. *Ніцы чалавек! Ніцая твая душа! адно гаворыш, а другое думаеш.* Нсл.

5. (*перен.*)—низкий, низменный.

6. плакучий, с отвислыми ветвями, Ксл. имеющий длинные свисающие ветви.

ніцая бяроза—плакучая берёза. ПНЗ.

ніцая лаза—плакучая ива, Іг. вербейник [Naumburgia thzrsiflora Keich] Ксл. *Ніцае лазы вецьце.* Сураж. (Ксл.). *Ля ніцых бярэзаў іх злавіў.* Котава Сур. (Ксл.). *Хадзіла каза па ніцых лозах, па вербалозах.* Красьневічы Сур.(Сержпут.; Отчет, 12). *Хіліцеся ніцыя лозы, куды вецер павее.* ПНЗ 47. *Дык тугу — на ніцы лозы.* Дуб. *Вербалозы ніцыя.* Кавыль: Ростань, II. *Тваё ня раз умела вуха лавіць*

размову ніцых лоз. Кл.: Каліна, 10. *А ў ніцае вярбы(у паводку) мокне доўгі ценкі волас.* Р. Кут, 28.

●**ніцю́к,** *нареч.*—нимало(ничуть, С.) Нсл. 341. *Ніцюк ня ведае.* Нсл. *Ніцюк не парадзіў.* Тм.

●**нічога,** *род. пад. местоим. нішто,*—ничего. Ар.; Гсл. *Яшчэ нічога ня было, стварыў сьветы, людзі.* Кіт. 10763. *Нічога няма.* Ар. *Ласкат.* **нічогенька**—ничего в самых мелочах. Гсл.

нічаге́нька — *нічогенька.* Гсл. *Увелич.* **нічагу́сенька**-*кі, только в падежах единств. числа,* **1.** решительно ничего, Нсл. 340; Ар. ровно ничего, Нсл. абсолютно, совершенно ничего. *Нічагусенька ня еў.* Нсл. *Нічагусенькаму гэтаму ня веру.* Тм. *Нічагусенькім не накрыла дзяцё.* Тм. *У яго ж нічагусенькі няма.* Яноўшчына Беш. (Ксл.). *Круп нічагусенькі не засталося.* Ст. *У мяне ніколі нічагусенька ня гніець.* Косіч 38.

2. *ср. ст.* (*от нічога,* С.)—хорошо. Шсл. *А дарма: болька загоіцца і нічагусенькі будзе.* Ст.

нічагуткі—*нічагусенькі.* Шсл. *Усё перавялі — нічагуткі няма, хоць зубы на паліцу кладзі.* Ст. *Нічагуткі — па гэтай бядзе жыў будзеш.* Ст.

●**нічогасьць**-*ці, ж.*—ничтожество. МГсл.

●**нічогенька, нічаге́нька**—*см. под нічога.*

●**нічагу́сенькі, нічагутанькі**—*см. под нічога.*

●**ні̂чальніца**-*цы-цы, ж.*—толстая нитка, из которой делают ниты. Міх.

●**ні̂чальніцы**-*цаў, мн. ч.*—часть ткацкого станка, нитяные петли между двух поперечных жержочек, для подъёма нитей основы, через одну, педалью, чем образуется зёв для пропуска челна; бердо ходит впереди нитов, Ар. приспособление в ткацком стане для перевода нитей. Гсл.

●**нічым**—нежели. МГсл.

●**нічым-чагенька**—совершенно ничего. Гсл.

●**нуд**-*ду, предл. и зват.-дзе. м.*—зуд, нечистоплотность. НК: Дудар, Но. 3.

●**нудосна,** *нареч.*—печально, грустно. Горадзеншч., Меншч. (Нсл. 342). *Нудосна зрабілася на сэрцу.* Горадзеншч., Меншч. (Нсл.).

●**нудосны**-*ная-нае,* **1.** грустный. Нсл. 342. *Нудоснае жыцьцё.* Нсл. *А мой жа ты Пракопачка, ня будзь так нудосен.* Из песни, Нсл.

2. досадный, наводящий тоску. Нсл. 342. *Які ж ты нудосны чалавек.* Нсл.

●**нудота(нудата́,** Даль)-*оты-оце, ж.* **1.** нечистота на теле и на голове; вши. Нсл. 342.

2. нужда. Нсл. 342. *Нудота імне з табою.* Нсл.

3. тоска, скука, апатия, Гсл. тоска, нойка сердца; томление, скука. Кур. (Даль).

4. дурнота, тошнота. Кур. (Даль).

●**нудотны**-*ная-нае — нудотны 1, 2.* Магілеўшч., Віцебшч. Нсл. 342.

●**нуда́**-*ды̀, ж.*(Скар. II, 24) **1.** нужда, (Ксл.) лишение, НК: Дудар, Но. 3. нищета, голод. Нсл. 342. *Мой знаёмы жывець у вялікай нудзе.* Прыстоі Чаш. (Ксл.). *Нуду церпім.* Нсл.

2. нечистота на теле и на голове; вши, Нсл. 342. загрязнение тела, вызывающее зуд. НК: Очерки, Но. 620. *Нуда заела.* Нсл.

3. скука, тоска, МГсл.; БНсл. тоска, скука, апатия, Гсл. тоска, Ксл.; Шсл.; Нсл. 342. нандра. БНсл. *Заела яго нуда.* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *Напала нейкая нуда на яго, нічога есьці не бярэ.* Ст. *З нуды аж вошы пайшлі па ім.* Ст. *Нуда бярэць, гледзячы на яго.* Нсл. *Будзь ты дуж, як вада, як зялеза цьвярды, калі ж нойдзе нуда, ты ня зможаш нуды.* Купала. *Вышаўшы з гатэлю, Абдзіраловіч ня ведаў, куды яму дзецца да вечара, пачуў нуду й пусьціню ў настрою.* Дзьве Душы. *Далей была зіма, наборы некрутаў і запасных на новыя гады, надышла вясна, другое лета, — і здавалася, канца гэтай нудзе ня будзе.* Гарэцкі: Песьні, 79.

4. (*бранное*)—беспокойный(докучливый, С.), досадитель. Нсл. 342. *Нуда ты, нуда, чаго ты прычапіўся да мяне?* Нсл.

5. тошнота. МГсл.; БНсл.

●**нудзьга́**-*гі̂-зѐ, ж. — нуда.* Гсл.

●**ну́дна,** *нареч.* **1.** бедно. Нсл. 342. НК: Дудар, Но. 3. *Нудна жывець, расьсям трасець.*

2. скучно, скука берет, Нсл. 342. скучно, тоскливо, БНсл. тоскливо. Шсл. *Нудна жыць аднаму.* Нсл. *Ведама дзяўчына маладая: нудна ёй цэлы дзень у хаце сядзець.* Ст. *(Дзеці) успомніце толькі, як нудна сядзець, як з хаты мароз ня пушчае.* Гарун (ст. "Добрыя дзеці").

3. тошно, тошнит. *Мне стала нудна ад гарачых бліноў.* Ар.

●**ну́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** бедняк. Нсл. 342. *Бачылі мы такіх нуднікаў.* Нсл. *Нуднік ты, нуднік, што ў цябе ё?* Нсл.

2. докучник, Нсл. 342. надоедливый, навязчивый. *Адкасьніся ты, нудніча!* Нсл.

●**ну́дніца**-*цы-цы, ж. к нуднік 1, 2.* Нсл. 342. *Адкасьніся ты, нудніца!* Нсл.

●**нудны**-*ная-нае,* НК: Дудар, Но. 3.—бедный, скудный. Нсл. 342. *Нудны кавалак хлеба.* Нсл.

2. хилый, *Ксл.* тщедушный. *Які твой нудны хлопчык!* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).

3. скучный, Нсл. 342. тоскливый, Ксл. скучный, тоскливый, БНсл. *Ледзь пражыла нудны дзень.* Выдра Выс. (Ксл.). *Нуднае нам тут жыцьцё.* Нсл. *І ўсё ў бараку становіцца нейкім звычайным, нудным.* Ільляшэвіч: Сон.

4. докучливый. Нсл. 342. *Нудны ты чалавек, перастань дакучаць імне.* Нсл. *Хатыль і амуніца да нуднага болю гнялі яго.* Гарэцкі: Песьні 86. *Ад яе верацяна ільлецца нудны, зьвінячы й слабы, як камарыны гук.* Гарэцкі: Песьні 33.

•**нудзе́ць**-*е́ю-е́еш-е́е,* *несоверш.* **1.** беднеть. НК: Дудар, Но. 3.

2. (скучать, С.), тосковать. Ксл. *Ён дужа пачаў нудзець.* Семянцова Беш. (Ксл.).

•**ну́дзіць**-*джу-дзіш-дзе,* *несоверш.* **1.** (скучать, тосковать, С.) Нсл. 342. *Чаго ты нудзіш па ім? валей няхай ён па табе нудзіць.* Нсл. *Багатая ня думае, што бедненькі нудзіць, багатая ды думае, як дзяцюкоў гудзіць.* Из песни, Нсл. *Буду пець, ня буду нудзіць.* Турла II. *Соверш.* **прану́дзіць**—проскучать. Нсл. *Пранудзіў я тут, седзячы без работы.* Нсл.

2. томить. Гсл. *Соверш.* **прану́дзіць.** *перех.*—перетерпеть с горем(в нужде, С.) Нсл. *Перанудзілі мы зіму бяз хлеба.* Нсл.

3. допускать до телесной нечистоты. НК: Дудар, Но. 3.

ну́дзіць[*соверш.* **зану́дзіла** Нсл. 342**],** *безлич.* **1.** тошнит. НК: Дудар, Но. 3; Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 342. *Нудзіць стала.* Нсл. *Стала нудзіць: мусіць нешта ізьеў гнюснае.* Ст. *Ці не ад грыбоў гэтых мяне нудзіць.* Ст. *Яго нудзіць ад гарэлкі.* Бешанковічы(Ксл.). *Соверш.* **зну́дзе, зну́дзіла, 1.** стошнит, стошнило.

2. зудит. НК: Дудар, Но. 3.

зану́дзіць-*джу-дзіш-дзе,* *соверш.* **1.** допустить до нечистоты телесной. Нсл. 177. *Недаглядам занудзаеш, занудзіла дзеці.* Нсл.

2. изнурить, допустить до тоски, Нсл. 177. измучить. Дсл. 246. *Занудзілі дзеўку работаю.* Дсл. *Прич.* **зану́джаны**—замореный, Гсл. доведенный до изнурения. Нсл. 177. *Дзеці занужданыя ад недагляду.* Нсл. *Статак занужданы ад голаду.* Тм. *Несоверш.* **занужда́ць**-*а́ю-а́еш-а́е,* *повел.*-*а́й-а́йма,* **1.** допускать до нечистоты телесной. Нсл. 177.

2. изнурять, (Гсл.) допускать до тоски. Нсл. 177.

зануджоны, *прилаг. из прич.*, печальный, предавшийся тоске. Нсл. 177. *Яму занужджонаму нічым не разважыш.* Нсл.

зну́дзіць, *соверш. к* знуджаць *1, 2. Отгл. имя сущ.* **знуджэньне**-*ня,* *предл.*-*ню*—изнурение, тоска. Нсл. 217. *Знуджэньне церпім ад гэтага жыцьця.* Нсл. *Прич.* **знуджаны**—допущенный до крайней нужды. Нсл. 217. *Знуджонае дзяцё.* Нсл. *Несоверш.*

знуджа́ць-*аю-аеш-ае,* **1.** наводить на кого-л. скуку, беспокойство частыми просьбами. Нсл. 217. *Знуджаеш, знудзіў мяне сваімі дакукамі.*

2. допускать кого-л. терпеть нужду. *У карэлай кашульцы знуджаеш, знудзіла дзяцё.* Нсл.

•**нудзі́цца(ну́дзіцца,** Нсл.)-*джуся-дзішся,* *несоверш.* **1.** жить бедно, терпеть нужду. Нсл. 342. *Ну́дзіцца чалавек, б'ючыся із сваей беднасьцю.* Нсл.

2. тосковать, Ксл. тосковать, горевать (печалиться, Нсл.) Шсл.; Нсл. 342. *Перастань нудзіцца.* Шчарбакі Куз. (Ксл.). *Бяз бабы стаў нудзіцца чалавек.* Ст. *Нудзіцца па жонцы.* Нсл.

3. печалиться. Нсл. 342. *Добра, што зьеў... А я ўсё нудзілася, што галодны ляжаш спаць.* Капыловіч: Хлеб.

4. скучать. Гсл. *Чаму з бабамі сядні не пашла? Вось бы ня нудзілася!* Дзьве Душы 130. *Нудзіўся ад дзяньгубства й разважаў, што рабіць.* Дзьве Душы 105. *Соверш.* **прынудзілася,** *безлич.*—(несколько, С.) соскучилось, Нсл. прискучилось. *Прынудзілася імне жыць тут.* Нсл.

5. чувствовать тошноту. Гсл.

занудзі́цца(зану́дзіцца, Нсл.), *соверш.* **1.** *к нудзіцца 1*—обеднеть. Нсл. 342. *Занудзіліся мы тут жывучы.* Нсл.

2. *соверш. к нудзіцца 2.*—затосковать. Шсл. *Занудзілася маладзіца па свойму чалавеку.* Ст.

3. зачахнуть, изнуриться. Гсл.

занудзі́ўшыся, *прич. прош. вр. к* *занудзіцца 1, 2, 3. Соверш.* **пазанудзі́цца,** *говорится о многих,*—изнуриться, тоскуя. Нсл. 742. *Пазанудзіліся мы безь цябе, пакуль ты прыехаў.* Нсл.

зну́дзіцца, 1. *соверш. к знуджацца. Знудзіўся я тваею гаворкаю.* Нсл. 217.

2. стосковаться. *Знудзілася маладзіца па свойму чалавеку.* Ст. *Знудзіўся па жонцы.* Нсл. 342. *Соверш.* **знуджа́цца**-*а́юся-а́ешся,* **1.** тяготиться чем, Нсл. 217. терпеть скуку, надоедание. *Ні ў тым, ні ў сім, а толькі знуджаецца чалавек, чакаючы няма ведама чаго.*

2. изнуряться. Нсл. 217. *Знуджаецца, плачучы па матцы.* Нсл.

•**ну́мар**-*ру,* *предл. и зват.*-*ру,* *м.*—номер. Ар.

•**нура́**-*ры́,* *ж.* **1.** тоска. Нсл. 342. *Нура на цябе напала.* Нсл. *Ці сякіра, ці сэрцу нура.* Дуб.

2. изнурение. Гсл.; Нсл. 342. *Набраўся нуры, пакуль даехаў да двара.* Нсл.

•**нурэньне**-*ня,* *предл.*-*ню,* *ср.*—изнурение, истомление. Нсл. *Нурэньне голадам.* Нсл.

•**нурэц**-*рца́,* *предл.*-*рцу́,* *зват.*-*рча; мн. ч.*-*рцы́-рцоў-рцом-рцоў-рцамі-рцох,* *м.*—водолаз, нырок.

даць нурца́—быстро окунуться с головой в воду. Ар. *Колькі разоў ты даў нурца?* Ар. *Бач, Іванка, як даў нурца, лепей, хіба, на'т за цябе.* Васілёк(Калосьсе, Но. 3-16, 1938 г., стр. 133). *Ну, хлопцы, будзем даваць нурца!* Ар.

•**нуры́ць**-*ру́-рыш-ра,* *несоверш., перех.*—изнурять. Нсл. 342. *Ня нуры ты нас, доўга дзержачы.* Нсл. *Соверш.* **знурыць**—изнурить. Нсл. 342. *Знурыў маладзіцу журбою ды работаю цяжкою.* Нсл. *Соверш.* **пану-**

рыіць, *перех.*—поизнурить, Нсл. изнурить многих. *Пануры́ў коні голадам.* Нсл.

пануроныя, *говорится о многих*—изнуренные. Нсл. *Сядзім тут пануроныя голадам.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **панурэньне**—*ня, предл.-ню*—изнурение. Нсл. *Панурэньне церпім.* Нсл.

занура́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш. к занурыць, перех.*—изнурять. Нсл. 177. *Соверш.* **зануры́ць**—изнурить. Нсл. 177. *Зануры́ўшы коні, не далёка праедзеш.* Нсл. *Прич.* **зану́раны**—изнуренный, (БНсл.) истощенный, истомленный. Нсл. 177. *На зануранным каню не паедзеш борзда.* Нсл.

вынураць-*аю-аеш-ае; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.*—вымаривать, Нсл. лишать жизни при помощи отравы, морить. *Вынураць мурашкі, краты.* Нсл. *Соверш.* **вынурыць**-*ру-рыш-ра*—выморить. Нсл. *Прич.* **вы́нураны**—выморенный. *Отгл. имя сущ.* **вынурэньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** истребление. Нсл. *Вынурэньне блашчыц, прусоў, мышэй.* Нсл.

2. изнурение, измор. Гсл.

●**нуры́цца**-*ру̀ся-рышся, несоверш.*—изнуряться, тосковать. Нсл. 342. *Толькі нурымся, чакаючы яго.* Нсл. *Соверш.* **зну́рыцца**—изнуриться, стосковаться. Нсл. 342. *Знурыліся мы над работаю.* Нсл. *Соверш.* **пануры́цца**—поизнуриться, Нсл. изнуриться многим. *Пануры́ліся мы ждучы цябе.* Нсл.

занура́цца-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.*—изнуряться. Нсл. 177. *Коні зануракоцца бяз пошару пад цяжкімі вазамі.* Нсл. *Соверш.* **зануры́цца**—изнуриться. Нсл. 177; Шсл. *Занурыўся бягучы.* Нсл. *Да званьня занурыліся коні.* Ст.

вынура́цца-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.*—вымариваться, издыхать. Нсл. *Ад багуну блышчыкі вынураюцца, вынурыліся.* Нсл. *Соверш.* **вынурыцца.** Нсл.

●**нутр**-*ра̀, предл.-ру̀, зват. ну̀тру, м.*—внутренности, внутренние органы человека или животного. *Шайтан у нутр мой укінуў скупасьць.* Кіт. 19a15. — *Шайтане, цябе у персьці, у нутр твой ражном хто прабівае? — Мяне тыя людзі нутр мой ражном прабіваюць, каторыя да нэмазу(араб., малітвы) барзьдзяць.* Тм. 59б14, 15; 109a1. *Душою, нутром і языком пяючы.* Тм. 2a2. *Страхам нутр мой няхай ня паліць.* Тм. 127б6,—пространство внутри чего-л., внутренность, нутро; то, что находится внутри чего-л.; содержимое, содержание.

●**нутраны́**-*на̀я-ное*—внутренний. МГсл.; Ар.; НК: Очерки 307. *Бог ест вядомы нутраных і тайных умыслаў а языкоў усіх зналы.* Кіт. 85б. *Голас Ірын, лагодны, густы, нутраны, дрыжэў у вушшу.* Дзьве Душы 179. *Нявольнікам нутраной турмы крыху палягчэла на душы.* Караньдзей (Бацьк., Но. 1-2/437-438). *І заплакала матуля плачам ціхім нутраным.* С. Музыка 265. *Нутраны замок.* НК: Очерки 307.

●**нутрэц,** *нутрыца̀, предл. нутрыцу̀, м.*—жеребец со скрытым внутри одним яйцом, или у которого осталось одно яйцо после кастрирования. *Нутрэц пазаядаў усіх чыста коні.* Ст.

●**нуціць,** *нучу, нуціш*—..... *У той час рыбакі нуцілі ракі, усе па плаціцы дал̣і Уладыцы.* Ствял. калядка(Б. Шляхам).

●**ны́гаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма*—перебирать еду(быть недовольну едою, считать невкусной, С.), тыкать в нее. Шсл. *Яечні яму дала, а ён ныгае, ня хоча есьці.* Ст. *Парасяты ня ядуць, а толькі ныгаюць.* Ст. *Соверш.* **паны́гаць**—поперебирать, потыкать пищу. Шсл. *Парасюк паныгаў, паныгаў цеста і ў рот ня ўзяў.* Ст. *Ядун із цябе: паныгаў толькі мачаньне, а й крошкі ня зьеў.* Ст.

●**ны́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-ічu, м.*—скаредник(скаред, скряга, С.) Нсл. 342. *Давялося ныдніку гэтаму верх над намі браць.* Нсл.

●**ныдніца**-*цы-цы, ж.*—скаредница(скареда, скряга, С.) Нсл. 342. *Плюнь у вочы ныдніцы гэтай.* Нсл.

●**ны́дзець**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-ейма, несоверш.*—паршиветь, худеть. Шсл. *Ныдзеюць нешта парасяты, сусім блага ядуць.* Ст. *Ныдзела, ныдзела сьвінка дый здохла.* Ст. *Соверш.* **заны́дзець**—истомиться от тоски. Шсл. *Заныдзела дзеўка па сваім заручэнцу.* Ст.

●**ны́дзьвець**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-ейма, несоверш.*—изнывать, чахнуть. Гсл.; Нсл. 342. *Ня жывець, а ныдзьвее.* Нсл. *Соверш.* **заныдзьвець.** Нсл. 342,—изныть, зачахнуть. БНсл. *Заныдзьвеў, ня маючы ніадкуль помачы.* Нсл.

●**ны́рка**-*ркі-рцы, ж.*—почка. Ар.; Ксл.; Нсл. 343. *У яго ныркі баляць.* Гарасімова Куз. (Ксл.). *Купаецца, як нырка ў сале.* Нсл.

●**ны́рпаліць**-*лю-ліш*—быстро бросать взгляды, высматривая. *Як нырпаліць яна ачыма па куткох!* Крамяні Пух. (Шсл.).

●**нюх,** *нюху, предл. нюсе, зват. нюша, м.* **1.** обоняние. МГсл.; Ар.; Нсл. 343. *Нюхам чуе, дзе гарэлку п'юць.* Нсл.

2. щепотка мелко истертого вещества (обыкновенно нюхом табаку, С.), сколько. можна потянуть носом(понюшка, С.) Нсл. 343. *Дай табакі на адзін нюх.* Нсл. *Нюху табакі пажалеў.* Тм. *Нюху табакі ня варт.* Тм. *Ні за нюх табакі.* *Послов.*—ни за что. НК: Игры, Но. 48. *Уменьш.* **нюшок**-*шка̀, предл.-шку̀, зват. нюшку*—щепоточка, Нсл.; Ксл. щепотка, т.е. сколько берется нюхательного табака для единовременного употребления. НК: Очерки, Но. 591. *Табакі ані нюшка.* Нсл. *Дай нюшок солі.* Пясочак Куз. (Ксл.).

●**ню́хальны,** *-ная-нае*—нюхательный(табак). Гсл.

•**нюханка**-*кі, дат., предл.* *нюханцы, ж.* —нюхательный табак. Ксл. *У табакерцы шчэ была нюханка.* Падрэзы Чаш. (Ксл.).

•**нюхаўка**-*ўкі-ўцы, ж., насмешл.*—нос. Шарыпіна Беш. (Ксл.); Шсл. *Паб'ю ўсю нюхаўку табе.* Ст.

•**нюхаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** вдыхать через нос какой-л. запах; обонять, Ар. вдыхать в нос(лекарственное, наркотическое и т.п. средство). *Пахушчымі харошымі пахамі нюхаць.* Кіт. 29a17. *Однократ.* **нюхнуць**—вдохнуть запах. *І нюхнула, ведама: пах ценкі(хлеба), без гарэлінкі.* Місько: Хлеб(Беларус, Но. 174). *Соверш.* **зьнюхаць, 1.** почувствовать обонянием. Ар. *Сабака штось зьнюхаў.* Ар.

2. *перен., презр.*—пронюхать, разузнать или проведать под рукой. Ар. *Прич.* **зьнюханы, 1.** почувствованный обонянием. Ар.

2. *перен., презр.*—пронюханный, разузнанный, или проведенный под рукою. Ар. *Соверш.* **панюхаць.** Ар. *Панюхай, як пахне кветка.* Ар.

•**нюхацца**-*аюся-аешся, несоверш. зь кім,* **1.** *о животных,*—обнюхивать друг друга. Ар.; Нсл. 343. *Сабакі нюхаюцца.* Нсл.

2. *перен., презр.*—заводить тайное знакомство. *Яны нешта нюхаюцца мяжсоб.* Нсл.

3. делать тайный сговор друг с другом. Нсл. *Штось Жыд із нашым аканомам нюхаецца дужа.* Нсл.

4. *перен., презр. о людях,*—знакомиться.

5. *чым,*—опрыскиваться духами, одеколоном. *Пахучымі рэчамі нюхаўся.* Кіт. 29б1.

панюхацца, 1. *соверш.*(*к нюхацца ,1*) —нюхать друг друга(о животных). Ар. *Каты панюхаліся.* Ар.

2. *соверш.*(*к нюхацца, 2*), *перен., презр.*—завести тайное знакомство. Нсл. *Яны даўно панюхаліся.* Нсл.

3. *соверш.*(*к нюхацца, 3*),—сделать тайный сговор друг с другом. Нсл. *Відаць яны мяжсоб панюхаліся, што ў вадно гавораць.* Нсл.

4. *соверш. к нюхацца, 5.*—опрыскивать себя духами, одеколоном, надушиться.

зьнюхацца, 1. *соверш. к нюхацца, 4.* —понюхав друг друга, сблизиться(о животных). *Сабакі зьнюхаліся.* Нсл.

2. *перен., презр. о людях.*—познакомившись, сблизиться, слюбиться. (Шсл.). *Зьнюхаўся з гэтаю нягодніцаю ды валэндаецца зь ёю.* Ст.

•**нюшок**—*см. под нюх.*

•**нюшэц**-*шча, предл.-шцу, зват.-шча; мн. ч.-шцы-шцоў-шцом, мн. ч., предл.-шцох, м.* —нюхальщик. НК: Очерки, 128.

П

•**по,** *поставленное перед им. прилагательным или наречием, придает им значение*: немного более или немного меньше следуемого, ожидаемого.

•**помалы**-*лая-лае*—маловатый. Нсл. 464. *Помалы гаршчок купілі да кашы.* Нсл.

•**повісака,** *нареч.* (Нсл. 247)-немного выше следуемой высоты. *Повісака паднялі хату.* Нсл.

•**повісак, повісакі**-*кая-кае* (Нсл. 427)—немного выше нормальной высоты. *Паркан повісак.* Нсл.

•**поэта**-*ы, общ.*—поэт, поэтесса. *Поэта Дубоўка ўважліва ўслухаўся.* Глыбінны (Прыйсьце, Но. 1). *Такую поэзю добра ахарактарызаваў адзін поэта.* Паляніч, тм. *Рамановіч — поэта.* Кавыль(Бацьк., Но. 1-2/437-438). *Нашто ачарняць слаўнага поэту?* Тм. *У кажнага поэты ёсьць тое ці іншае запэўневаньне.* Тм. *Гэты дзед — поэта ў душы.* Гарэцкі: Песьні 12. *Я не поэта, о крый мяне Божа!* Купала. *Апэлюем памагчы ў вадшуканьню тэкстаў поэты(Гаруна).* Бацьк., Но. 46-47/530-531. *Беларускі поэта Алесь Гарун.* Зімёнка (Беларусь 166). *Табе, поэта, дадзен талент.* Гурла, 10. *Машара — поэта.* Ускалось, Но. 7, 17. *Ён — поэта.* Тм. *Быў поэта й няма поэты.* Бацьк., Но. 20-21/456-457.

•**побак**-*побач.* Шсл.

•**побач,** *нареч.* **1.** рядом, Шсл.; МГсл. рядом, сбоку. (Свалы Смал. п., Раст.: Смоленск 138); Ксл.; Ар.; Гсл. *Пабачыла вашэцю ляжачага, а побач — скалу.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но.1). *Мне б сядні сесьці побач, спытацца пасяброўску.* Гілевіч: Равесьніку(Г. Радзімы, Но. 4).

2. параллельно.

3. *предлог с род. падежом*— подле, Нсл. 422. рядом с, возле, подле. *Побач царквы.* Нсл. *Воўк пабег побач дарогі.* Сянно (Ксл.).

•**побачная**-*ае, мат.*—параллель.

•**побачны**-*ная-нае*—параллельный.

простыя побачныя—прямые параллельные.

•**поблуд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—умопомрачение. *Поблуд пайшоў на людзёў.* Ар.

•**погаласка**-*скі-сцы, ж.*—слух, Шсл. мова. МГсл.; Ар. *Пусьціў погаласку, што дачцэ дае вялікую пасагу, хацяа каб сваталіся.* Ст. *Я ня ведаю, але такая погаласка ё.* Ст.

•**погань**-*ні-ні, ж.* **1.** пакость, (Шсл.) мерзость, (Шсл.), гадость, Гсл. нечистота, скверность. Нсл. 435. *Завальце дзьверцы, каб погань якая ўступіць на надворак ня сьмела!* Ст.

2. дрянная вещь. Нсл. 435. *Кінь гэту погань касу, а вазьмі лепшую.* Нсл.

3. дурной человек. Нсл. 435. *Калі б чалавек у Бога, а то погань.* Нсл.

4. *собир.*—презренное общество. Нсл. 435. *Не вяжыся гэтаю поганьню.* Нсл.

•**погатаві,** *нареч.* **1.** неиначе, тем более. Нсл. 437, *Калі табе, дык імне погатаві трэба.* Нсл. *Ср. гатоў.*

2. в готовности. Нсл. 437. *За гадзіну каб вы ўсі былі погатаві.* Нсл.

•**погаць**-*аю-аеш-ае*—жадно и много пить(говорится презрительно о людях). Ар. *Погае ваду, малако.* Ар. *Соверш.* **напогацца[напу́гацца,** Ig.]—жадно и много выпить чего-л.

•**пограбель**-*бля, предл. и зват.-блю; мн. ч., род.-бляў, м.*—грабли. Ксл. *Пограблямі грабуць.* Сахны Сян. (Ксл.).

•**похлы**-*лая-лае*—пухлый. Нсл. 487. *Похлае відзеньне.* Нсл. *Похлыя рукі.* Нсл.

•**похва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.* **1.** ножны. Ксл.; Ар.; Гсл.; Нсл. 486. *Палаш у зялезнай похве.* Нсл. *У похву палажы сваю шабельку.* Падрэзы Чаш. (Ксл.).

2. футляр, кобура, Гсл. футляр для хранения письменных принадлежностей, портфель. Нсл. 486. *Кніжкі, рэестры схавай у похву.* Нсл. *Уменьш.* **похвачка**-*чкі-чцы, ж.*—футлярчик для хранения мелких вещиц. Нсл. 486. *Пакладзі алавік і пяро ў похвачку.* Нсл.

3. .....? *Хто бы меў каня, каторы бы біў, тагды павінен званок на ім на похвах альбо на назе меці, для таго, абы, то відзячы, не наяжджалі.* Стт. 475.

•**похват**-*ту, предл.-це, м.*—рикошет. *Куля ўзяўшы похват(пахват? С.), зраніла.* Стт. 407.

•**похці(похнуць,** Нсл.), *похну-неш-не, прош. вр. пох, похла. несоверш.*—пухнуть, опухать. Нсл. 487. *Рукі похнуць.* Нсл. *Каб ты пох!* Нсл. *Соверш.* **апохці**—опухнуть. Нсл. 365. *Апохні ты із сваім дабром.* Нсл. *Апох, як шклянка.* Нсл. *Сьвіньня апохла.* Ар. *Соверш.* **напохці**-*ну-неш-не*—опухнуть. Нсл. 315. *Многократ.* **напаха́ць**-*а́ю-а́еш-а́е*—опухать. Нсл. 315. *Ногі напахаюць, напохлі.* Нсл. *Соверш.* **паўпохці**—опухнуть (нескольким). Нсл. 430. *Вочы паўпохлі, глядзець цяжка.* Нсл. *Соверш.* **распохці(распохнуць,** Нсл.)—распухнуть. Нсл. 558. *Распох, як калода.* Нсл. 558. *Прич.* **распохлы**—распухший. Нсл. 557. *Распохлая рука, від.* Нсл. *Соверш.* **вы́пахці(выпахнуць,** Нсл.)—совершенно опухнуть, истощиться опухая. *Выпахнеш, пакуль я за цябе пайду.* Нсл. 487.

•**под,** *поду, предл.-дзе, м.* **1.** фундамент. *Уменьш.* **падок**-*дка; мн. ч.-дкі-дкоў-дком-дкоў-дкамі-дкох*—фундамент, настил на четырех столбиках под *"клець".* Палесьсе (Сербов: Сакуны, стр. III).
2. помост под жерновами, имеющий квадратное построение и оганиченный четырьма вертикально поставленными досками, что придает *"поду"* вид низкого ящика, в средине которого покоятся жернова, НК: Очерки 327. подставка под жерновами. Ксл. *Я муку ад жарон не адгроб — засталася на подзе.* Сухарукава Аз. (Ксл.).
3. внутренная площадь, пол печи, Ксл. помост кирпичной печи, Шсл. настилка внутри печи, противоположная *"скляпеньню"* (своду). НК: Очерки 243; Гсл.,—под.
4. подошва(горы). Гсл.

•**подал**-*лу, предл. и зват.-але, м.* **1.** низ одежды вообще. Нсл. 445. *Подал у сьвіткі няроўны.* Нсл.
2. *род.-ла,*—нижняя часть женской рубахи. Нсл. 445. *Наша Тацянка швачка была, вышыла кашулю з падала.* Нсл.

•**подалека,** *нареч.* **1.** довольно далеко, МГсл. далековато, Ар. далеконько(несколько далеко, С.) Нсл. 438; Лутава на Чарнегаўшчыне(Курило: Матеріяли до укр. діялектол.). *Подалека ты ад нас жывеш.* Нсл.
2. несоответственно, далеко. Нсл. 438. *Подалека табе да мяне.* Нсл.

•**подаўга,** *нареч.* **1.** довольно долго, немного дольше, чем следует. *Маўчаць, подаўга маўчаць.* Дзьве Душы 115.
2. немного длиннее надлежащего. *Вопратка подаўга.* Дзьве Душы 151.

•**подаўна,** *нареч.*— довольно давно. Шсл.; Нсл. 438. *А подаўна ўжо, як пашлі нашы.* Ст. *Подаўна ты быў у нас.* Нсл. *Подаўна табе трэба было прыйсьці.* Нсл. *Подаўна час маленькаму канюшку прачхнуцца.* Гарэцкі: Песьні 56. *На ім(сталe) — подаўна нямыты абрус.* Тм. 16.

•**подбег:** *рабіць із подбегам,жыць із подбегам*—с некоторым необыкновенным усилием. *Жывеш ты, чалавеча, з подбегам і няма табе ні дня, ні ночы.* Нязнаны(Бацьк., Но. 36-37/115-116)

•**подбегі**-*гаў, единств. ч. нет.*—хитрое ласкательство. Нсл. 439. *Ня трэба імне твае подбегі.* Нсл. *І подбегамі сваімі ня выграў.* Тм.

•**подбіўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—подкладка, материал подшитый с внутренней стороны одежды. Ар. *Подбіўка ў марынарцы яшчэ моцная.* Ар.

•**под'езьдзень**-*дня, предл. и зват.-дню, общ.*
1. льстец, льстица. Нсл. 450. *Под'езьдзень бабскі.* Нсл.
2. вмешивающийся-шаяся не в свое дело. Нсл. 450. *Под'езьдзень гэты ўсюдых пасьпее.* Нсл.

•**подка**-*дкі-дцы, ж.*—дно ячейки соту? *Аж ля подкі відаць блішчак.* Лядно Пух. (Шсл.).

•**подкід**-*ду, предл.-дзе, м.*—подброс. Дсл. 174.

•**подкідзь**-*дзі, ж.*—что-нибудь подброшенное. Міх. *Ці ня подкідзь гэта якая?* Міх.

•**подле,** *предлог с род.* **1.** по. *Ставы, млыны — подле важнасьці пажыткаў*(*цанyюць пры ўвязаньню*). Стт. 277. *Навязаці вонага чалавека ад таго часу, як ад яго ўцекшы ў яго мешкаў, подле ўставы.* Пічата. *Подлі праўды кажу табе* (*област. произношение*). Нсл. 443.
2. судя по. *Подле твае мовы яго праўда.* Нсл. 443.
3. по, в соответствии с чем-л. *Подле ставу грэбля.* Віцен-Дуб. 159.

•**подмазка**-*зкі-зцы, ж.*—мазок из тряпки и сала для подмазывния сковороды, когда пекут блины. Шсл. *Нешта не ўстаюць бліны; мусіць у подмазцы няма здору.* Ст. *См. мазка, падмазка.*

•**подпіс**-*су, предл.-се, м.*—подпись. Нсл. 446. *Папера бяз подпісу ня важная.* Нсл.

•**подплетка**-*ткі-тцы, ж.*—специальное костяное широкое шило для ковырания лаптя, при его подплетании. Шсл. *Подплеткаю толькі раскалупаў лапаць.* Ст.

•**подруб**-*бу, предл.-бе, зват.-бе, м.*—фундамент, ПНЗ. первое снизу бревно в строении. *См. падруб.*

•**подружкі** (*одна* **подружка**)—девушки, принимающие участье в свадебном обряде невесты. Ар.; Вішнева Вал. *Подружкі ўбіраюць маладую.* Вішнева Вал.

•**подскакам,** *в см. нареч.*—подпрыгивая. Нсл. 447. *Подскакам дастаў яблык.* Нсл.

•**подсьвінак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.* —молодая, еще не приводившая поросят, свинья; молодой кабанчик. Шсл. *Аднаго подсьвінка закалолі, а другога яшчэ будзем карміць.* Ст.

•**подсьцілка,** (Ар.; Шсл.), **падсьцілка** (Нсл.; НК)-*лкі-лцы, ж.* **1.** подстилка, солома, мох и тп., подосланная под ноги скота, Ар.; Нсл. 448; Гсл. подстил для скота. Шсл. *На подсьцілку каровам прынёс вязку саломы.* Ст. *У сьвіней мокра, аж нельга ступіць — трэба ізноў даць подсьцілку.* Тм. *Пакладзі саломы на падсьцілку каровам.* Нсл.
2. **падсьцілка**—листья, подосланные на лопате под хлеб при сажении его в печь. *Лапата, каторай садзяць хлеб у печ, мае падсьцілку, каторай бываюць кляновыя лісты.* НК: Очерки 40.
3. **падсьцілка**—сапожная стелька. Нсл. 448. *Падсьцілка ў чаравіках адліпла.* Нсл.
4. тряпица, подкладываемая под дитя. Нсл. 448. *Падсьцілка мокрая пад дзяцём.* Нсл.

•**подвязка**-*зкі-зцы, ж.*—узкий поясок для привязывания *"калош"*—обмоток, обыкновенно бывают в паре. Шсл. *Кароткія мае подвязкі: нельга добра падвязаць калошаў.* Ст. *Згубілася адна подвязка, трэба новую выткаць.* Ст.

•**подвязкі**-*зкаў(-зак), мн. ч.*—короткие шнурки, пришитые по паре к концу каждой *"калашы"*—штанины для завязывания ее. Ар. *Подвязка адарвалася ад калашы.* Ар.

•**подум**-*уму, предл. и зват.-уме, м.*—помысел, помышление, (*устар.*). *Як колер гэтых кветачак, так подум твой.* Гарун: Блр. марш.

•**подцелак**-*лка, предл. и зват.-лку, м.*—телёнок. Шсл. *Маю дзьве каровы і аднаго подцелка.* Ст.

•**подцмык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.* —приспособление для вытаскивания сена из болотного сенокоса; состоит из длинной палки, на которую накладывается копна сена и увязывается верёвкою; к более свободному концу палки прикрепляется валик с постромками для впрягания лошади. Шсл. *З возам нельга было ўехаць, дык подцмыкам выцягаў сена.* Ст.

•**поедзь**-*дзі, ж.* **1.** поядение. Нсл. 492. *Усяго было ня ў поедзь.* Нсл. *См. паедзьдзе I.*
2. остатки хлеба на потравленном поле. Нсл. 492. *Поедзі жаць ня можна, хіба пакасіць.* Нсл. *См. паедзьдзе, 2.*

•**пояс**-*са, предл. и зват.-се, мн. ч.-сы-саў-сам-сы-самі-сах, м.*—пояс. Ар.; Ксл. *Харошыя паясы ткуць.* Сяло Куз. (Ксл.).

•**позем**-*у, м.*—арендная плата(за землю, С.) Гордз. Ак. XVII, стр. XII.

•**позірк**-*ку, предл.—ку, м.*—мимолётный взгляд. *Сёдня позірк горда бліскае.* Крушына: Лебедзь 28.

•**позна,** *нареч.*—поздно. Ар.; БНсл. *Прышоў дамоў позна.* Ар. *Позна я вышаў з дому, хаця каб пасьпець.* Ст.

да пазна́, *нареч.*—до позднего времени (особенно ночью) Ар. *Ср. ст.* **пазьней** —позже. Ар. *Прев. ст.* **найпазьней.**

•**позны**-*ая-ае*—поздний. Шсл.; БНсл. *Позны авес яшчэ ляпей удаўся за раньні.* Ст. *Час ужо позны.* Луцк.: Эвангеля подле Мацьвея 14: 15. *Пара ўжо позная.* Тат. Эванг., стр. 83, в. 15. *Позная касьба.* НК.: Очерки, 463. *Зімовая ноч, з познымі вечарамі.* Гарэцкі: Песьні 33. *Хто ж ідзецъ тут позным часам?* С. Музыка, 251. *Я познаю парою прыйшоў.* Крушына: Творы, 59. *Позным вечарам разрастаецца вусьціш.* Тм. 37. *Ср. ст.* **пазьнейшы**—более поздний. *Прев. ст.* **найпазьнейшы**—самый поздний. Ар.

•**позшы,** Нсл. 456—сравн. степень к *позны.*

•**пожань**-*жані; мн. ч. пожані-няў, ж.*—луг. Ксл. *Хай конь ходзе па пожані.* Пушкары Сян. (Ксл.). *См. пожня, сенажаць, луг.*

•**пожня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—луг, Ксл.; МГсл.; Дз.; НК.: Очерки, 456-7. сенокосный луг. Нсл. 452. *Калі будзем касіць пожню?* Прудок Віц. (Ксл.). *См. пожань, сенажаць, луг. Уся сям'я на пожні, хто косе, а хто грабець.* Нсл. *Ідзе расьцець званец, там пожні канец.* *Послов.,* Дз. *Сакавітыя пожні мурожныя не адменіш нічым і нідзе.* Ставер (Г. Радзімы, Но. 49/1006). *У сьмеху на пожні так жвава бяжыць, матылька здаганяе.* Жылка, 29. *Статак, як пайшоў на пожню, дык ляпей стаў пад'ядаць.* Ст. *Уменьш.* **пожанка**-*нкі-нцы.* НК.: Очерки, 457.

•**поісткам,** Нсл., **пайстком,** Ксл. *нареч.*—по порядку. Нсл. 456; Ксл. *Раскажы імне поісткам, як гэта было.* Нсл. *Я табе, паночку, усё поісткам раскажу.* Нсл. *Я табе пайстком раскажу, як гэта вышла.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**поіва**-*ва, ср.*—пойло, приготовляемое для коров, с примесью отрубей или муки. Нсл. 456. *Чаму ня будзе малочна жыдоўская карова, калі яе поівам пояць.* Нсл.

•**пойма**-*мы, дат., предл.-ме, ж.* **1.** заливной луг, МГсл. пойма.
2. сено, скошенное на таком месте, которое пред кошеньем залито было водой, выступившей из берегов. Нсл. 456.

•**пойм,** *паймa̍, м.*—поимка. Нсл. 456. *Нашы паехалі ў пойм некрутаў: ня зробяць пайма, самых здадуць.* Нсл. *Некрут із пайма ўцёк.* Тм.

•**пойсаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** отделять мякину от зерна, Ар. веять.
2. *перен.*—бить, колотить. Ар.

спойсаць, *соверш. к пойсаць 1, 2. Як спойсалі яго.* Ар.

•**пок,** *междомет.* **1.** звук от чего-л. лопнувшего, лоп. Нсл. 460. *Струна пок! і няма на чым граць.* Нсл.
2. отголосок удара по чем-л. надутому. Нсл. 460. *Пок па жываце.* Нсл.

•**покае,** *соверш.* **успокала,** *безлич.*—раздувает, говорится о гневливом. Нсл. 456. *Цябе сядні покае, успокала дужа.* Нсл.

•**показь**-*зі, ж.* **1.** указание, совет или замечание, разъясняющие что-л., указывающие, как действовать. *Ср. прыказь.*
2. указатель (надпись, веха, стрелка и т.п.), служащий для указания чего-л.
3. прибор показывающий, указывающий что-л., указатель.

•**покала**-*лы, общ.*—прожора. Нсл. 457. *Покалу гэтага нічым ня ўкорміш.* Нсл.

•**покараткі**-*кая-кае*—немного короткий, коротковатый. Ар.

•**покат**-*та, предл.-це, м.* **1.** телега. НК.: Пасоб., Но. 41.
2. лежание один подле другого, вповалку. *Ляжча ў покат.* Нсл. 458. *Дужа вялікі на ўсю хату покат разьвялі.* Тм.

•**покатам,** *нареч.*—вповалку. Ар.; Ксл.; Нсл. 458. *Палажыла яна яго (лес-маладнік) покатам.* Крамушоўка Н. (Демид.: Веров, 93 *Покатам ляжча дзеці на зямлі.* Нсл.

Покатам усіх паклаў. Нсл. *Покатам ляжаць усі.* Клюі Куз. (Ксл.). *Уся радзіма покатам ляжыць.* Міх.

•**покаўка**-*укі-ўцы, ж.* **1.** хлопушка. Нсл. 458. *Покаўку парву, ня покай.* Нсл.

2. урчание в животе. Нсл. 458. *Каб табе покаўка покала па жываце.* Нсл.

3. почка ?. *За акном зялёныя покаўкі.* Дальны (Калосьсе, 2, 1935 г., стр. 84).

•**покаць**-*аю-аеш; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** трескать, ПНЗ; Шсл. (от сильного расширения, давления давать трещины, разрываться, разламываться, С.), лопаться, Шсл.; Нсл. 457. лопаться, издавать звук лопанья. НК.: Очерки, Но. 57. *Што гэта такое: нешта ўсё покаюць у нас камінкі?* Ст. *Паварозы покаюць.* Нсл. *Зіма, сьцюжа, куты ў будынках покаюць ад лютага марозу.* Гарэцкі: Песьні, 41. *Однкрат.* **покнуць**-*ну-неш-не*—лопнуть, треснуть. Нсл. 458; Шсл. *Струна покнула.* Нсл. *Абруч покнуў.* Тм. *Покнеш, пакуль возьмеш мяне.* Тм. *Яйцо покнула.* Ст. *Соверш.* **прапокнуць**—лопнуть. Нсл. 527. *Скула прапокнула.* Нсл.

2. надрываться, надсаживаться (от смеха, С.) Нсл. 457. *Ад сьмеху ўсі покаюць.* Нсл. *Безлич.* **распокала**—раздуло (о гневливом). Нсл. 557. *Сядні цябе нешта распокала.* Нсл. *Безлич.* **успокала**—разгневило. *Ужо нашу гаспадыню ўспокала.* Нсл. 73.

3. *перен., презр.*—неумеренно есть и пить. Нсл. 457. *Покай, яшчэ ня ўсё папокаў.* Нсл.

папокаць, *соверш. к покаць 1, 2, 3.*

•**покацца**-*аецца, несоверш.* **1.** трескаться, лопаться, Шсл. лопаться, разрываться. Нсл. 457. *Абручы покаюцца, папокаліся.* Нсл. *Скура покаеца на целе ад нуды.* Тм. *Жываты покаюцца ад сьмеху.* Тм. *Скура каля болькі пачала покаца.* Ст. *Яйцы покаюцца.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Соверш.* **распокнуцца, а)** лопнуть, разорваться. Нсл. 557. *Мех туга набіты, распокнуўся.* Нсл.

б) *ад каго, бранное:* пропасть. *Распокніся ты ад мяне.* Нсл. 557. *Соверш.* **напокацца,** *презр.*—наесться, напиться много. Нсл. 314. *Калі ты напокаешся, покаючы так шмат?* Нсл.

2. трескаться, расщеливаться. Нсл. 457. *Печ так нацеплена, аж покаецца, напокалася.* Нсл.

3. *перен.*—разражаться гневом. *Покаецца ад злосьці.* Нсл. 457. *Соверш.* **распокацца**—разразиться гневом. *Чаго ты сядні распокаўся?* Нсл. 557. *Соверш.* **успокацца**—с силой разразиться гневом. *Гаспадар наш успокаўся.* Нсл. 73.

покнуцца-*нуся-нешся, однкрат. к покацца 1, 3. Глядзі ня покніся ад злосьці.* Нсл. 458.

папокацца, *соверш. к покацца 1, 2.*

•**поклад**-*да* (Шсл.), *-ду* (Ар.; Ксл.; Нсл.), *предл. и зват.-дзе; мн. ч. пакладѝ-доў-дом-дѝ-дамі-дох, м.*—яйцо, подкладываемое в гнездо несущейся курицы, чтобы она неслася в таком гнезде. Ар.; Шсл.; Ксл.; Нсл. 458. *Не забяры толькі зь яйцамі й поклада.* Ст. *Зоська, палажы пад курыцу поклад.* Шухвосты Куз. (Ксл.). *У гнязьдзе аж два паклады.* Ст. *Бяз покладу курыца не нясецца борзда.* Нсл.

•**покладам,** *нареч.*—вповалку. Ксл. *Як стаў іх шабляю калоць — усі покладам.* Пяцігорск Беш. (Ксл.). *См. покатам.*

•**покут**-*ута, предл.-уце, м.*—красный угол в избе, **покуць** (Растсл.)—почётное место в углу под образами за столом. Нсл. 460. *Сядзь, татульку, на покуце.* Нсл. 460. *Сеў сабе на покуце, як поп.* Тм.

на покуці—в красном углу. *На покуце за шумлівым сталом сядзелі госьці.* ЗСД 281. *Пусьці, Божа, зь неба да дому, пaглядзеці ды на сваe дзяцё, на покуці ці пасаджана.* Северщ. (Косіч 239). *Дзімка глянуў на покуць.* Капыловіч: Хлеб. *Хоча паставіць стрэльбу на покуць.* Крамушоўка Н. (Демид.: Веров, III). *Пасадзілі чэрці музыку на покуць.* Демид.: Веров, I, 103.

•**пол,** *полу, на палу, зват. поле, предл.*—нары, Гсл.; Ар.; НК.: Очерки, 236, Но. 99; Ксл.; Навасільск. у (Будде: Тул.-Орл. слов.) полата, Ксл.; Ар.; Шсл.; Наавасільск. у.(Будде: Тул.-Орл. слов.) род кровати. Растсл.; ПНЗ. *Ад печкі да праціўнае сьцяны насланы дошкі, што служа спальняю і завецца ў вусей Расіі* "полатями" *а тут* (*у Смаленшчыне*) *"полам".* Максимов: Смоленщина, 457 (Жив. Россия).—досчатый помост, в роде неподвижной широкой кровати, простирающийся от боковой стороны печи до стены. Делается довольно высоко. Он служит отпочивальным местом для хозяев с детьми. Нсл. 463. *Пасярод полу кладзіся.* Нсл. *Чорная морда... зірнула з-пад полу...* (*А гэта авечцы дакучыла там і захацелася выйсьці з-пад полу на волю*). Гарэцкі: Песьні, 57. *Сьветач вісіць на шосьце ля полу.* Тм. 32. *Правы бок ныў ад цьвярдога полу.* Акула: Птушка, 140. *Бурдынкнула дзяцё з полу.* Нсл. 39. *Матка сядзіць на палу і маўкліва прадзець.* Гарэцкі: Песьні, 32. *На палу паселі бабы і гамоняць аб драбніцах жыцьця свайго.* Тм. 56. *Сьпіць ён у сваёй хаце, на палу ля сьценкі.* Тм. *Мы сьпім на палу.* Падрэзы Чаш. (Ксл.). *Арэш на валу, сьпі сьмела на палу.* *Послов.* *У Вераб'ёвых дык сьпяць на ложку й на палу.* Ст. *Ідуць у хату й кладуць прынесеныя зьвязкі на пол.* Наш Край, 1928 г., Но. 6-7, 58. *Уменьш.* **палок**-*лка.* Ар. *Старая зьнярухомела ля палка — так і не пасьпела заслаць яго.* Вышынскі: Хата пад ліпою (Беларус, Но. 155).

•**полах**-*аху, зват.-аша, м.*— испуг, Ксл., тревога. Гсл.; Нсл. 462. *Полах на вас напаў.* Нсл. *З полаху ўсі выскачылі з хаты.* Тм. *Во, полаху на іх нагнаў!* Шаркі Куз. (Ксл.). *Паланіца у1 небе зоркі пагасіла. Полах б'е.* Крушына: Лебедзь, 17.

•**полаз**-*за, предл.-зе; мн. ч.* *палазы̀-оў-ом-ы-а̀мі-ох, м.* **1.** полоз в санях. Ар.; Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Выбраць можна добрыя, здаровыя палазы.* Нсл. 462,

гбаць палазы, 1. гнуть полозья.

2. сгибать ноги лежащего человека — чисто атлетическая забава взрослых. НК.: Игры, Но. 29. *Гбаць палазы. Собир.* **палозьзе**-*зя.* Север. (Косіч 83); Нсл. 462. *Палозьзя шмат на таргу.* Нсл.

•**полак**-*лку, предл. и зват.—лку, м.*—полка у ружья. Нсл. 462. *Пасып пораху на полак.* Нсл.

•**полямя**-*мені, ср.*—пламя. Шсл. *Полямя аж у юшку шыбае!* Ст. *Полямя шыбае.* Нсл. 462. *З двара ветрам, з хаты дымам, зь печы полямям. Послов.* Тм. *Полямям падыймешся.* Тм. *Запаляцца полямям пякляным.* Кіт. 1064. *Зіркім полямям гарыць такая любоў у душы, грэе яе, асьвячае дарогу ў жыцьцю.* Цётка: Шан. род. слова.

•**поле**-*ля, предл.-лю; мн. ч.-лі-лёў-лём, полі-лямі-лёх, ср.*—поле. *Згубіла долю ў шырокім полю.* Гарун: Два каханьні. *Ласкат.* **палейка**-*ку, ср. Апранулася палейка ў краскі.* Гарун(ст. "Салавейка").

•**полешня**-*ні-ні, ж.*—лесной участок, пригодный для охотничьих с собакою надобностей. НК: Очерки 469.

•**поліва**-*ва, предл.-ве, ср.*—полотье. Ар.; Шсл.; Ксл.; Гсл.; НК: Очерки 419; Нсл. 461. *Поліва было благое, што трава паказалася.* Нсл. *У нас яшчэ шмат ёсьць поліва.* Тм. *Надабе брацца за поліва — грады зарасьлі дужа.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Поліва гэтага ў нас — аж не абабрацца!* Ст.

•**поліўка**-*ўкі-ўцы, мн. ч., род. полівак(-ўкаў), ж.* **1.** суп, состоящий из жидкости, без гущи. Ар. *Ад поліўкі ножкі тоненькі. Поговор.* Рапан.: Прык. 30. *Звары, мама, поліўкі.* Асіпова Аз.(Ксл.).

2. жижа. Ад., жижка в бульёне. Шсл. *Адна поліўка.* Ад. Усю бульбу пацягалі, а імне адна поліўка засталася. Ст.

3. кислый суп, состоящий из кваса, бурачного рассола, кислой сыроватки, жидкой овсяной цежи, приправленных *"закалотай"*, НК: Очерки 12. кислый суп на квасу или овсяной цеже. НК: Старцы, Но. 67.

4. похлёбка. Нсл. 461. *Рыбная поліўка.* Нсл. *Дзякуй за клёцкі, поліўка ў зубы навязла. Послов.* Тм. *Уменьш.* **полівачка**-*чкі-чцы*—ушица. Нсл. 461. *Полівачка смачная.* Нсл.

•**полік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—питейная мера в бутылку. Нсл. 461. *Купі полік гарэлкі.* Нсл. 461. *Уменьш.* **полічак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Нсл. 461. *Адзін толькі полічак купіў на шасьцярых.* Нсл.

•**полк,** *полку, м.*—полк. *Дайшлі да штабу полку.* Гарэцкі: Песьні 86.

•**полка**-*лкі-лцы, мн. ч., род. полкаў(полак), ж.* **1.** кусок материи, из которых(кусков) сшивается юбка. Ар. *Спадніца шырокая, аж у пяць полак.* Ст. *У спадніцу не стае аднае полкі.* Ст.

2. пелёнка. Ксл. *Полкі ейнага дзіцяці, а во! памыла.* Кляшчына Беш. (Ксл.).

•**полудніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—время в летнюю пору между пригонм скота с поля перед обедом и выгоном скота в поле после обеда, бывает различной длины в зависимости от того, насколько сильная жара, но приблизительно от 10 час. утра до 3 час. после обеда.

•**полудзень**-*дня, предл.-дні, м.* **1.** обед. Шсл. *На полудзень жнеям хлеба ня станець.* Нсл. 463. *На полудзень уставіла куцьці із затаўкаю.* Ст. *Па полудні паедзем па снапы.* Ст.

2. полдень. Нсл. 463. *На дварэ полудзень, а ты агіляешся ехаць.* Нсл. *См. палу̀дзень, 1, 2.*

•**полька**-*кі*—полька, очень быстрый по темпу танец(по происхождению национальный чешский танец).

•**польны I**-*ная-нае,* **1.** полевой. *Зьвярата польныя плакалі.* Кіт.

2. пасущийся в поле. Нсл. 463. *Сьвіньня ня польная скаціна, не ганяем у поле.* Нсл.

•**польны II**-*ная-нае, прилаг. от пол.* НК: Очерки 237.

•**полы,** *единств. ч. нет.*—пламя. Ужываюць у проказі: *Полы шугаюць(у печы і інш.)* Ар.

•**полымя**-*мя, ср.*—пламя. Нсл. 463. *Адзін із агнём, другі з полымям. Послов.* Нсл. *См. полямя.*

•**помала,** *нареч.*—маловато. МГсл.; Нсл. 463; Ар. *Помала ты даў імне за работу.* Нсл. *Помала прышлося на маю часьць.* Тм. *Аб ім(сяле) тут, у месьце так мала гу̀каюць, і так помала пішуць.* Дзьве Душы 149. *Што ты кажаш? — спытаўся Абдзіраловіч парушаным, але такім голасам, у якім сам помала чуў патрэбнага пачуцьця і зганіў сябе за гэта.* Дзьве Душы 158.

•**помаракі**-*каў, единств. ч. нет.*—рассудок. Гсл. *Гэтак удырыў, што й помаракі адбіў.* Гсл.

•**помач**-*чы, ж.*—помощь. Шсл.; Гсл. *Помачы ад сыноў я мала бачу.* Ст. *Калі ты, Пан мой, мне ласкі і помачы сваей ня ўчыніш, як тваё адзіноства знаць маю?* Кіт. 46. *Чы да паклонаў маіх ад мяне помачы жадаеш?* Тм. 463. *Пан Бог яго із неба зышле мусульманам на помач.* Тм. 96б17. *Браць грошы за помач чалавеку — грэх.* Север.(Косіч 252). *Хадзі к нам на помач.* Расуха Імгл.(Косіч 237).

ісьці(ехаць) помачы—за помощью.

помач даваць—оказывать помошь. *Урад ку пайманьню таковага помач даваці маець.* Стт. 206. *Тым непрыяцелям помач даваў.* Стт. 67.

•**помачнае**-*нага, сущ.*—гонорар. *Дыкжэ гонорар — "помачнае" — гэта пэўная пазнака таго, што радзілася адумысловая юрыдычная профэсія людзёў, што,*

наймаючыся, вядуць на судзе чужыя справы. Барысёнак: Адвакатура, 117.

•**помнага,** *нареч.*—многовато. Нсл. 464. *Помнага просіш за свой тавар.* Нсл.

•**помнець**-*ню-ніш-не; прош. вр. помнеўнела-нелі, каго-што, несоверш.*—помнить. *Соверш.* **папомнець** (Гсл.)-*ніш-ніць*—будешь, будет долго помнить(угроза). Ар. *Папомніш ты мяне!* Ар. *Не гамзі ты ў балота новую адзежыну. Калі ты заўсёды так гамзіш, дык папомні маё слова — ані разачку ня будзе чаго ў людзі адзець.* Юрсл.(под *гамзіць*).

выпамнець-*ню-ніш-не, прош. вр.-неўнела-нелі*—удержать в памяти. Нсл. 90. *Выпамнець усё гэта цяжка.* Нсл.

прапомневаць, -*нюю-нюеш-нюе*—забывать нечаянно. Нсл. 527. *Ты часта прапомнюеш тое, што надабе зрабіць.* Нсл. *Соверш.* **прапомнець**-*ню-ніш-не.* Нсл. 527. *Апрапомнеўшы баязьнь Божую, пакаяньне свае ўзрушыў.* Кіт. 65а2. *Я прапомнеў сказаць яму гэта.* Нсл. *Прич.* **прапомнены** —забытый. Нсл. 527, *Прапомненую крыўду ўспомнеў.* Нсл.

прыпомнець, *соверш.*—припомнить. Ар. *Несоверш.* **прыпамінáць.**

прыўпамянýць-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-іцѐ, соверш.* (слегка, С.) напомнить. Нсл. 498. *Ня гневайся, што я прыўпамяну, што пара доўг аддаць.* Нсл. *Хоць бы ты імне прыўпамянуў аб гэтым.* Нсл. 519. *Несоверш.* **прыўпамінáць,** -*àю-àеш-àе*—часто(слегка С.) припоминать. Нсл. 498. *Я табе аб гэтым ня першы раз прыўпамінаю.* Нсл.

успомнець, *соверш.*—вспомнеть. *Я(Бог) вас успомню збавеньням.* Кіт. 7а8. *Несоверш.* **успамінáць**-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма* —вспоминать. *Успамінайце мяне Бога малітвамі.* Кіт. 7а7.

•**помнецца**-*іцца-яцца, несоверш. каму* —помниться. *Соверш.* **адпомнецца**-*нюсянешся*—припомнеть себе. Войш. *Я забылася песьні, але заўтра адпомнюся.* Войш.

прыпамянýцца-*нýся-нѐшся, соверш. к прыпамінацца.* Нсл. 508. *Несоверш.* **прыпамінáцца**-*àюся-àешся*—домогаться чего-л. напоминаниями. Нсл. 508. *Даўно ўжо я табе прыпамінаюся аб доўгу: сядні прыпамяніся табе, а ты заўтры й забудзешся.* Нсл. *Несоверш.* **прыўпамінáцца** —часто (слегка, С.) требовать отдачи чего-л. Нсл. 498. *Не прыўпамінайся яму, то ён сам не аддасьць.* Нсл.

прыўпамянýцца-*нýся-нѐшся, соверш.*— (слегка, С.) потребовать отдачи чего-л. Нсл. 498. *Раз прыўпамянуўся яму аб доўгу, дык ён нято туды.* Нсл.

успомнецца-*іцца-яцца, каму*—вспомниться. *Несоверш.* **успамінáцца**-*аецца каму.*

•**помнік**-*ка, предл.-ку, зват. помніча, м.* —памятник. МГсл. *І будзем на зямлі, ты, любы лесе, мне помнікам на доўгія гады!* Лойка: Л. песьня. *Даруйце, дзяцюкі, што помніка вам дагэтуль не паставілі.* Пархута: Размова з братамі. *Ды толькі помнік — крыж пахілы — жыцьцю дзядоў і іхным мукам, стаяў адзін, як сьветка ўнукам, край зарослае магілы.* Клімовіч(В. Каліна). *Часта надзе падарожных да сябе магутны помнік.* Крушына: Лебедзь 58. *Застаўся помнікам дом адзін.* Е. Лось. *Я сустрэў Кунцэвіча... ля помніка.* В. Адамчык(Маладосьць, Но. 7, 1967 г., стр. 547).

•**помны**-*ная-нае*—памятный. *Усіх памерлых сваякоў вылічаюць наймя і ў канцы кажуць — "помныя й няпомныя".* Демид.: Веров., 1896 г, II, 138.

•**помпа**-*пы, дат., предл.-пе, ж.*—насос. Ар.; Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).; Нсл. 465. *Помпаю гарэлку пераліваюць із бочкі ў бочку.* Нсл.

•**помста,** -*ты, дат., предл. помсьце, ж.* —месть. МГсл.; Гсл. *Помста ад Бога.* Нсл. *Помсту імне зарабіў.* Тм.

•**помсьлівасьць**-*ці, ж.*—мстительность. *Ср. помсьлівы.*

•**помсьлівы**-*вая-вае*—мстительный. *Цэлая гама помсьлівых пачуцьцяў перадавалася абодвымі майстрамі.* Глыбінны (Прыйсьце„ Но. 1), *См. памстлівы.*

•**помсьнік,** -*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —мститель.

•**помсьніца**-*цы-цы, ж.*-мстительница.

•**помсьціць (памсьціць,** Нсл.), *соверш.* —отомстить. Нсл. 466. *Памсьціў мяне ён.* Нсл. *Помстилъ естъ.* Скар. II ц. *Помстиш цяп.* Ск. 2 адз. Тм., III ц., *помшчу* Тм. III Ц. *Хадзіў ён помсьцячы за зьдзекі.* Лойка: Л. Песьня. *Як памсьціць за зьдзек із Маці?* Крушына: Творы 155. *Жаданьне памсьціць ворагу.* Глыбінны: Доля блр. культуры пад Саветамі, 99.

памсьціцца, *соверш.*—отомстить. Гсл.; Мгсл.; Нсл. 292. *Ты імсьціўся мне, дый я табе памшчуся.* Нсл. 292. *Во калі ён табе памсьціўся.* Гсл. *Памсьцімся за ўсіх.* Гарэцкі: Блр. марш. *За яго памсьцяцца горы.* Крушына: Лебедзь 60. *Многократ.* **памшчáцца** —мстить при удобном случае хотя бы через долгий промежуток времени. Гсл.

•**помут**-*уту, предл. и зват.-уце, м.*—мутность, возмущенная влага. Нсл. 466. *Ходзе, як рыба ў помуце.* Нсл. *Помуту ў вадзе нарабіў.* Нсл.

•**помысл**-*слу, предл. и зват.-сьле, м.*—намерение, помышление, Нсл. 466. помысел. *І ў помысьле ў мяне таго ня было.* Нсл.

•**понаж,** *панажà, предл.-жỳ; мн. ч. панажы̀оў-ом-àмі-ох, м.*—педаль, Ксл.; Ар. педаль в кроснах. Шсл. *Понаж надабе новы.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Пашукай якое вяровачкі прывязаць понаж.* Ст. *Дзе ён дзеўся: ня відаць нешта аднаго панажа?* Ст.

•**поначы,** *нареч.*—в ночное время. Север. (Раст.: Северск. 77).

•**попаўзкам,** *нареч.*—ползком. Нсл. 471. *Попаўзкам падышоў, прыцікаўся.* Нсл.

•**попаўзень**-*зьня, предл.-зьню, зват.-зьню; мн. ч.-зьні-зьнёў-зьнём, зьні-зьнямі-зьнёх, м.*—пресмыкающееся.

•попел-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—пепел, Гсл. пепел, зола. Ар.; Косіч 75; Нсл. 470. *Золата і ў попеле відаць. Послов.* Нсл. *У печы шмат попелу, дык дровы блага гараць.* Ст.

•попелка—пепельница. МГсл.

•попіхам, *нареч.*—толкая. Нсл. 471. *Попіхам давялі да двара.* Нсл.

•попіс-*ісу, предл. и зват.-ісе, м.*—перепись. Нсл. 471. *Попіс народу.* Нсл.

•попа-*пы-пе, ж., дет.*—больное место на теле. Ар.

•поплавы-*ваў*—заливной луг. Жучкевіч, 16; Сакуны, стр. 5.

Поплавы-*ваў*—название улицы в г. Вильне, проходящей вдоль реки Вилейки.

•поплаў-*аву, предл. и зват.-аве; мн. ч. поплавы-ваў, м.*—заливной(поёмный, **С.**) луг, Шсл.; Растсл.; ПНЗ. берег реки, заливаемый весной водой. Цымборскі. *Сена прывезьлі з поплаву.* Ст. *Лукашонак зышоў з мосту і пабрыў поплавам.* Вышынскі: Хата пад ліпой(Беларус, Но. 155). *Во ў Мялешкі — знаеце таго, што на паплавох? хрэсьбіны сяднi.* Тм. *Разам бегалі на поплаў ірваць кветкі.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Крынічны плёск на росных паплавох сялацкія люляе думы-песьні.* Пушча(Калосьсе 2, стр. 93).

•поплеч, *нареч.*—рука-об-руку, рядом, Гсл. рядом, НК: Старцы 78. плечом к плечу. Шсл.; Растсл.; ПНЗ; Заазер'е Сян. (Ксл.). *Якія ж гэта пайшлі сялом два хлопцы поплеч?* Ст.

•попрадкі-*дак, единств. ч. нет.*—посиделки(с прядением, **С.**) Шсл. *Пайду к нашым на попрадкі.* Ст. *Я дома болей напраду, як на попрадках.* Ст.

•попрыг, *нареч.*—порознь, отдельно. Нсл. 472.

•попыт-*ту, м.*—спрос, осведомление. Гсл.

•порах-*аху, предл.-асе, зват.-аша, м.* **1.** порох. Ар.
2. *област.*—прах, пыль. Нсл. 475. *Порахам запала скрынка.* Нсл. *На порах пагніло ўсё.* Тм.
3. *област.*—земля. Нсл. 475. *Патуль буду помнець, пакуль порахам вочы не засыпець. Поговор.* Нсл.
4. *род. пораха*—малейшее количество. Нсл. 475. *Ні пораха не засталося імне.* Нсл.

•пораты, *прич. к пароць* —распоротый. Нсл. 474. *Поратая сарочка.* Нсл. *Шытае й поратае знае. Послов.* Нсл.

•пораваца-*уюся-уешся, несоверш.*—хлопотать по хозяйству. Растсл.

•пораўня, *нареч.*—рядом. *Ягоныя пачуцьці былі далёка ад Ванды, хоць ішоў ізь ёй пораўня ды дзяржаў пад руку.* Шакун: Сьлед 14.

•порхаўка-*ўкі-ўцы, ж.*—гриб дождевик, который, когда высохнет, бывает наполнен самой мелкой пылью. Ар.; Нсл. 476. *Раздушыў нагою порхаўку.* Ст.

•поркала-*лы, общ.*—копотун. *На красkі бурклiва прымошчаваліся вечныя поркалы-шчамялі.* ЗСД 172.

•порканьне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*
1. *отгл. имя сущ. к* поркаць, поркацца.
2. шарение, искание чего-л. Нсл. 474. *Дадзеў ты сваім порканьням.* Нсл.
3. медленный сбор куда-л. Нсл. 474, копошение. *Пакуль будзе гэта твае порканьне? Людзі зьберліся даўно, а ты ўсё поркаешся.* Нсл.

•поркаць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** шарить, искать чего-л., роясь. Нсл. 474. *Досіць табе поркаць тут.* Нсл.
2. ковырять. Міх. *Ср. папоркаць 1. Соверш.* **напоркаць, а)** напороть, Шсл. ковыряя, наделать дырочек. *Напоркай упарад дзірачак у скурацe, а тады шый.* Ст.
б) мало сделать(медленно и неискусно работая, **С.**) Шсл. *Што ты тут напоркаў — адны ганькі ўзараў.* Ст.
3. пороть, тревожить. Шсл. *Узяў кій ды поркае ў гняздо.* Ст. *Соверш.* **прапоркаць** —провертеть(прорвать насквозь, **С.**) Нсл. 527. *Сьвіньня прапоркала мех.* Нсл.
4. будить, толкать. Нсл. 474. *Поркай, распоркай яго пад бок, няхай устане.* Нсл. *Соверш.* **прыпоркаць**—частыми побуждениями заставить приняться за работу. Нсл. 508. *Цябе ніяк ня прыпоркаеш да работы.* Нсл. *Соверш.* **распоркаць** —разбудить, толкая. *Распоркай яго; пакуль ён будзе спаць.* Нсл. 557. *Дзеці, рана распорканыя, дрэмяць. Соверш.* **успоркаць** —разбудить от кркпкого сна. Нсл. 73. *Ня борзда яго ўспоркаеш,* Нсл. *Прич.* **успорканы**—разбуженный толканием. Нсл. 73. *Дзеці рана ўспорканы.* Нсл. *Соверш.* **паўспоркаць**—растолкать от сна(многих). Нсл. 430.

папоркаць, 1. *соверш. к* поркаць, *1, 2*—поковырять. *Ён тут не ўзараў, а толькі папоркаў.* Міх.
2. *соверш.* **к** *поркаць 3*—пороть, распарывать некоторое время.

•поркацца-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** рыться. Нсл. 474. *Чаго ты тут поркаешся з лучынаю?* Нсл. *Соверш.* **паўспоркацца** —начать искать чего-л.(о многих); засуетиться, ища чего-л. Нсл. 430. *Чаго вы тут паўспоркаліся з агнём? Каб не заранілі іскры, з лучынаю паўспоркаўшыся.* Нсл.
2. копошиться с работою, Ар.; Шсл. заниматься медленно, неспешно работать. Нсл. 474. *Пакуль ты будзеш поркацца із сваей работаю?* Нсл. *Поркаецца цэлы дзень чорт ведае з чым?* Ст. *До табе поркаца ў гэтым рызьзю!* Любашкова Выс. (Ксл.). *Поркайся бардзей; цябе ждуць, а ты ўсё поркаешся.* Нсл. *Соверш.* **прапоркацца**—промедлить, суетливо собираясь в путь или на работу. Нсл. 527. *Цэлую гадзіну прапоркаўся, пакуль зьберся.* Нсл.

●**порсканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к порскаць*—фыркание. Нсл. 475. *Порсканьне каня.* Нсл. *Ср.* **пырсканьне.**

●**порскаць**-*ае, несоверш.*—фыркать подобно лошади. Нсл. 475. *Конь порскае, порснуў, зьвера чуе.* Нсл. *Однократ.* **порснуць**—фыркнуть. Нсл. 475. *Ср.* **пырснуць.**

●**порсткі**-*кая-кае,* **1.** быстро выражающий неудовольствие, Шсл. вспыльчивый. *Надта порсткі гэты Сідар: нічога й не скажы яму!* Ст.

2. скоро растущий. *І здаецца, было чуваць, як мякка ўстае скрозь на канаве прыбітая дажджом порсткая трава.* Адамчык: Арж. колас.

●**порсь,** *междомет.*—означает мгновенное фыркание лошади. Нсл. 475. *Конь порсь! паглядзім, аж воўк бяжыць.* Нсл.

●**поршні**-*няў, мн. ч.*—род кожаной обуви, по форме сходной с лаптями. *У лапціпоршні ногі ўрасьлі.* Вольны.

●**поршчаць,** *поршча, несоверш.*—издавать особый, легкий треск, и так треск получается при поджаривании, когда получаются брызги. НК: Очерки, Но. 678.

●**поршы**-*шаў, единств. ч. нет.*—парши. Нсл. 476. *Поршы завяліся ў галаве.* Нсл.

абмыў свае поршы—из бедного стал богатым. Нсл.

●**порт,** *порту, предл. и зват. порце, м.*—льняное, в противоположность суконному, Ар.; Ксл. льняная ткань, Шсл. посконная и льняная вообще нить. Нсл. 476. *Порт накш гаворыць.* Чарніца Сір. (Ксл.). *Шмат порту ў сукне.* Ст. *Сукно портам паткана.* Нсл. *Сярмяга з портам папалам.* Нсл.

2. тканина, холст, холстина. Ар.

●**портавы**-*вая-вае*—портяный. Нсл. 475. *Портавая смаліна пахне.* Нсл.

●**порткі**-*аў, единств. ч. нет.*—штаны. Ар.; Раст.:Смоленск. 149. *Стаяў у падлапленых портках і босы.* Адамчык: Арж. колас.

порткі споднія—подштанники. Ар.

●**порва**-*вы-ве, ж.* **1.** разорвание. Нсл. 474. *Порву чужой вяроўкі нічым не паправіш, хіба сваю аддласі.* Нсл.

2. порча внутренностей от напряжения. Нсл. 474. *Гэткі цяжар — порва каню.* Нсл.

3. *надрыв от смеха.* Нсл. 475. *Порва бярэць, як ён скача, гавора.* Нсл.

●**порваны**-*ная-нае*—схваченный. Нсл. 475. *Ляжыць порваны трасцаю.* Нсл.

●**поруб....**—подвал. Гсл.

●**порубель**-*бля, предл.-блю. зват.-блю, м.*—топор. Ксл. *Порублям сякуць.* Сахны Сян. (Ксл.).

●**поруч,** *нареч.*—рука-об-руку, рядом. Растсл.; Гсл.

●**поручань**-*чня, предл. и зват.-чню, м.*—ручка(в кресле). *Правая рука выпусьціла поручань.* Нязнаны(Бацьк., Но. 36-37/115-116).

2. *мн. ч.* **поручні**-*няў*—перила. МГсл. *Ізноў за поручні бяруся.* Салавей: Сіла 82.

●**порца**-*цы-цы, ж.*—порция. Шсл. *Ты ж ізьеў сваю порцу ды яшчэ лезеш!* Ст. *Уменьш.* **порцайка**-*йкі-йцы.* Шсл. *Імне лучыла маленькая порцайка.* Ст.

●**порце**-*ця, собир.*—белье. Л.

●**посах(пасох?)**-*оха, предл.-асе, зват. посаша; мн. ч.-хі-хоў-хом-хамі-хох, м.*—посох. *Кажнаму зь іх па чатырыста пасахоў удараньня.* Кіт. 1612. *Маюць яго пасахамі сто раз пасашыць.* Тм. 65а11.

●**посаійка, пасойта** — *пачопка*(у ведра). А. Станкевіч(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 177).

●**посарам,** *нареч.*—стыдновато. Нсл. 481. *Табе посарам гэта гукаць.* Нсл.

●**посестра**-*ры-ры, ж.*—подруга, товарка. Смл. (Даль). *См.* **пасёстра, 3.**

●**посік**-*ка, предл.-ку, м., анат.*—мужеский половой член. Ар.; Валожына.

●**посілка**-*лкі-лцы, ж.*—веревочка для носки воды, Шсл. веревочная, проволочная и т.п. ручка ведра, корзины. *На вядро пачапіў новую посілку — не парвецца.* Ст. *Агата засіліла конаўкаю вады зь вядра з посілкаю.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377). *Падыйшоў да вядра із старою пянчанаю посілкаю, засіліў вады конаўкаю.* Тм.

●**поскудзь**-*дзі, ж.* **1.** гадость. *Яна хоча адкінуць гэту поскудзь(п'яўкі, яшчаркі, рапухі).* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 5.

2. дрянная, негодная вещь. Нсл. 479. *Даў нейкую поскудзь.* Нсл.

3. нечистота. Нсл. 479. *Сьвітку запэцкаў, ходзячы каля гэтае поскудзі.* Нсл.

4. дрянное общество. Нсл. 479. *Няхай бы людзі былі, а то поскудзь.* Нсл.

●**послух**—послушание, МГсл. послушание, исполнение воли старшего. Нсл. 480. *Послуху няма ад дзяцей.* Нсл.

●**посны**-*ная-нае*—постный. Ар.; Ст.

●**поспа**-*пы, дат., предл.-пе, ж.* **1.** мука, коей задабрывается корм животным. Віц.(НК: Очерки, Но. 85); Ксл. *Поспы і ў жорнах можна намалоць.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

2. мучной отвар с мелом для побелки стен. Растсл.

●**поспал(посполу,** Скар ІІІЦ.),**1.** совместно, вместе,(сообща, **С.**) Нсл. 481. *Поспал ідзіце к пану.* Нсл.

2. пополам. Нсл. 481. *Поспал дзяржаць зямлю.* Нсл.

●**поспаль,** *нареч.*—совместно, пополам. Гсл.

●**пост,** *посту, предл. и зват.-посьце, мн. ч. пасты-тоў-том-ты-тиамі-тох, м.* **1.** пост. Ар.; Ст. *Хлеба свайго стала да Вялікага Посту.* Ст.

2. сама постная пища. Шсл. *Ядуць яны круглы год із постам.* Ст.

●**поставаць**-*тую-туеш-туе, повел.-туйтуйма, несоверш.*—постить-иться. Нсл. 482; МГсл. *Наша гаспадыня па панядзелках пастуе.* Нсл. *Соверш.* **прапоставаць,** *перех.*—провести пост, пропоститься. Нсл. 527. *Хвала Богу, бяз рыбы прапоставалі Вялікі Пост.* Нсл.

●**постаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—нижняя часть женской рубахи(из более грубого полотна), Нсл.; Ксл. от пояса. Раст.: Смоленск. 149; Растсл.; Ксл.; Нсл. 482. *Сарочка кужэльная, а постаўка пасконная.* Нсл. *Аўдоцьця прышыла малую постаўку.* Кокшына Куз. (Ксл.).

●**постаць**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—место(участок) жней на полосе, Гсл. узкая полоса, которую занимает , жнет, одна жнея, Ар.; Сьвеча Беш. (Ксл.) протяжение, занимаемое жницами(с одною жницею, С.) поперек полосы, Нсл. 482. место, где стоит жнея. Растсл.; ПНЗ.

●**пострык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.*-длинный шест скрочком для подавания снопов в *"азярод".* Шсл. *Кароткі пострык; ніяк не падаць снапа.* Крамяні Пух. (Шсл.). *См. падавальня.*

●**посуд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* 1. посуда. Гсл.; Нсл. 483. *Вазьмі із столу посуд дый памый.* Нсл.

2. сельскохозяйственные машины и приборы, Гсл. собрание вообще хозяйственных приборов или орудии, как то гуменных, земледельческих и проч. Нсл. 483;Дсл. *Арба скончылася; посуд забраць трэба на месца.* Нсл. *Бяз посуда на гаспадарку ня сядзеш і гаспадаром ня станеш: бабыль быў і будзеш. — Конь жа ёсьць! А! конь канём, а кабыла хвастом.* Дсл.

3. судно(плавающее сооружение для транспортных, промышленных и военных целей) Смоленщ.

●**посьнік**-*іка, предл. и зват.-іча, м., област.* —пост. *Хто фітрэ(араб., род падачкаў) аддасьць — посьнік і нэмаз(араб. малітву) Пан Бог прыйме.* Кіт. 18а16. *Посьнік межы неба і зямлі завешан будзе.* Тм. 18а12.

●**посьнікаваць,** *-кую-куеш-куе(-каваю -каваеш-кавае), област.—посьнікаць. Прич.* **посьнікавалы,** *област.*—постившийся. *Усе людзі посьнікавалыя адпосьнікаваліся.* Кіт. 94б8.

адпосьнікавацца-*куюся-куешся, несоверш., област.*—разговляться. *"Няхай адну гадзіну стрываю"і сам не адпосьнікаўся: "Няхай матка ачхнецца, за една адпосьнікаемся."* Кіт. 94б5. *Отгл. имя сущ.* **адпосьнікаваньне**-*ня, предл.-ню*—разговление. *Іса прарок для адпосьнікаваньня на карэньне траўное пашоў.* Кіт. 94а3.

●**посьнікаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех., област.*—поститься. *Посьнікайце месяц рэмэзан.* Кіт. 6617. *Нэмаз (араб., иалітву) пеў і посьнікаў.* Тм. 13б14. *І матка, ноч перайшла, знову посьнікаць час.* Кіт. 95а2. *Соверш.* **адпосьнікаць**-*аю-аеш-ае, област.*—поститься вместо тех дней, которые во время поста не постил. *Хто бы быў у дарозе, няхай есьць, а так веле дзён іншых адпосьніікаць.* Кіт. 15а3. *Соверш.* **адпосьнікацца**-*аюся-аешся, област.*—разговеться. *Дзень у дзень посьнікалі, а ў вечар адпосьнікаліся траўным карэньням.* Кіт. 94а2.

●**посьніца**-*цы-цы, ж.*—постная пища, отсутствие жиров, молочного. Ар.; Шсл.; Ксл. *У нас даўно посьніца.* Зарэчча Гар. (Ксл.). *Цэлае лецечка посьніца, і скварачкі няма сала.* Ст.

●**посьцілка**-*лкі-лцы, ж.*—простыня. МГсл. *Зрывалі посьцілкі зь дзяўчат.* Кавыль: Ростань 42. *См. пасьцілка.*

●**посыпка**-*кі, дат., предл. посыпцы, ж.*—мука, коей задабривается корм животным. Гард.(НК: Очерки, Но. 85). *См. поспа.*

●**пошапкам,** *нареч.*—шепотом. *І Мухаммэд прароча, ня пей голасам нэмаз(араб., малітву), ані тэж нішкам, а бяры сабе межы тымі сярэдні голас, то ест пошапкам пей.* Кіт. 42б15; 81б14; 15. 17.

●**пошар**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—фураж. Ар.

●**пошасьць**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—эпидемия, МГсл.; ПНЗ; Растсл.; Ксл. повальная болезнь. Шсл.; Гсл. *Пайшла нейкая пошасьць сярод людзёў.* Макарова Віц. (Ксл.). *Ходзе па людзёх нейкая пошасьць; усе хварэюць на галавы ды на жываты.* Ст. *Пошасьць нейкая; усі жаляцца на жываты, на вочы.* Нсл. *Пошасьць на каровы.* Нсл.

●**пошта**-*ты, дат., предл.-це, ж.*—почта. Ксл. *Сядні пошты ня было.* Кавалёўшчына Беш. (Ксл.).

●**пошта,** *нареч. вопрос.*—зачем. *Пошта ты тут ходзіш?* Нсл. *См. нашто.*

●**пошчак**-*аку, предл.-аку, зват.-ача, м.*—.... *Пошчак — сьпеў салаўя заліваецца.* А. Змагар. *Пошчак салаўіны змоўк, прыціх. замер...* А. Салагуб.

●**пот,** *поту, предл. и зват. поце, м.*—пот. Ар.

●**потка**-*ткі-тцы, ж.*—тайный уд вообще. Нсл. 484.

●**поткі**-*кая-кае*—потный. Ксл.; Нсл. 484. *Рукі поткія, не бярыся за хусты.* Нсл. *Уй, якія ў яго поткія рукі.* Бель Выс. (Ксл.).

●**потым,** *нареч.*—потом, Ар.; Раст.:Северск. 135; Ксл.; Мокрая Карачэўск.(Б:Т.-Арл. 75) потом, после. Нсл. 486. *Потым да мечыці пашоў.* Кіт. 29б1. *Потым прыдзеш.* Нсл. *Будзь першы паслухачым, а потым павядачым.* Нсл. 480(под *паслухачы*). *Потым я зраблю сваю работу.* Сяркуці Сян.(Ксл.).

●**потырч,** *нареч.*—вниз головою, стремглав. Шсл. *Потырч так і паляцеў.* Матарова Сьміл. (Шсл.).

●**повад**-*да, предл.-дзе, мн. ч. павады-оў-ом-амі-ох, м.*—короткий ремень или веревка, одним концом привязываемый к узде лошади, другой конец в упряжи привязывают к дуге. Ар., повод(у лошади). Шсл. Ксл. *Конь парваў повад.* Ст. *Повад парваўся й конь уцёк.* Сьпіжана Беш. (Ксл.).

●**повалач**-*чы-чы, ж.*—.... *Падыходзіла пад Вялікдзень. Жураўлі цягнулі на поўнач свае повалачы.* Каласкі, 1955, Но. 27-30, 10.

●**повен**—*см. под поўны.*

●**поверху,** *нареч.*—поверх на поверхности. Нсл. 425. *Поверху вада пайшла.* Нсл.

•**поверак**-*рка, предл. и зват.-рку, м.*—шест, коромысло, на средину которого привешено ведро, или другая посудина, даже узелок, когда их несут вдвоем. НК: Под. пос., Но. 16.

•**поверка**-*ркі-рцы, ж.*—водонос или кол, посредством которого несут вдвоём что-л. тяжелое. Нсл. 434. *Поверкаю прынясіце ўдваіх вады.* Нсл. *Вазьміце на поверку гэты цяжар.* Тм. *Зачапіце за поверку бунт пянкі дый нясіце.* Нсл. *На поверку лягчэй несьці.* Тм.

•**повесель,** *нареч.*—навеселе. Нсл. 426. *Прышоў двору повесель.* Нсл.

•**повечар,** *нареч.*—вечером, когда стемнеет. Нсл. 426. *Повечар прыдзеш.* Нсл.

•**повечару,** *нареч.* — *повечар.* Нсл. 426.

•**повіцьце**-*ця, см. віць.*

•**поўх**-*хà, предл.-ху, м.*—пощечина, Нсл. 486; МГсл. оплеуха. МГсл. *Дай яму паўха, няхай ня лезе.* Нсл. *Адваліў яму паўхоў зь пяток.* Нсл. *Глядзі паўха заробіш.* Нсл. 431. *См. поўха.*

•**поўха**-*хі. дат., предл.* *поўсе, ж.*—удар кулаком по уху, пощечина. Ксл.; Ар.; Шсл. *Добрую поўху даў!* Падрэзы Чаш. (Ксл.). *Даў яму дзьве поўхі.* Ст. *Даў яму поўхі на закуску.* Ст. *См. поўх.*

•**поўху,** *нареч.*—по ушам. Нсл. 486. *Дай яму поўху.* Нсл.

•**поўз**—*см. под паўз.*

•**поўзаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к поўзаць.* Нсл. 426; Ар. *Поўзаньне чарвей.* Нсл.

поўзаньне па нагах—поклоны до ног. Нсл.

•**поўзаць**—*см. под паўзьці.*

•**поўна,** *нареч.* **1.** ровно с краями. Нсл. 427. *Поўна насыпай.* Нсл.

2. очень много чего-л., полно. *Дзьве стараны ангелаў поўна было.* Кіт. 11465. *Яго ўсюдых поўна.* Нсл. 427. *Поўна, роўна і к верху дном.* *Послов.* Тм. *Нашто ж гэтак поўна набраў, што не падняць?* Ст.

•**поўнае**-*нага, в см. сущ.*—полнолуние. Нсл. 427. *На поўным, пад поўнае пасеяў.* Нсл. *См. поўната, поўня.*

•**поўнасьць**-*ці, ж.*—полнота. Нсл. 427. *Поўнасьць віду.* Нсл. *Аддаю ў поўнасьці.* Тм.

•**поўната**-*ты, дат., предл.-це, ж.*—полнолуние. Ксл. *Ужо поўната настала.* Запрудзьдзе Куз. (Ксл.). *См. поўнае, поўня.*

•**поўнач**-*чы, ж.* **1.** полночь. Ар.; Сянікі Беш. (Ксл.); Шсл. *Аж да поўначы мужчыны таўкліся ў хаце.*

2. север. Ар.; Шсл. *Вецер завярнуўся з поўначы.* Ст.

•**поўненькі**—*см. под поўны.*

•**поўня**-*ні-ні, ж.*—вторая четверть луны, полнолуние. Гсл.; Ар.; Шсл. *Ужо падбіраецца пад поўню.* Ст. *Месяц у поўні.* Ар. *См. поўнік.*

•**поўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—вторая четверть луны,(полнолуние, С.) Шсл. *Ці ня ведаеш ты, калі будзе поўнік?* Скрыль Пух. (Шсл.). *См. поўня, паўната, поўнае.*

•**поўніца**-*цы-цы, ж.*—полнота какой-л. меры. Нсл. 427. *Поўніцу лубку даў каляды.* Нсл. *Поўніцаю хапаеш.* Тм. *Па поўніцы цягаеш.* Тм. *Каровы ядуць па поўніцы.* Ар.

•**поўны**-*ная-нае,* **повен,** *поўна-на,* **1.** —полный и (книжн. устар.) полн, полно, полно. Нсл. 427; Ар. *Поўны, повен двор гасьцей.* Нсл. *Поўнае вядро выпіў конь.* Нсл. *Плывець човен, вады повен, каб ён не разьліўся.* Ар. *Поўна хата людзёў.* Нсл. *Поўна бочачка вінца, ні дзірачка, ні канца(яйцо).* Ар. *Повен то шчасьця, то жаласьці, плачу.* Гарун.

2. полный, упитанный, в меру толстый. *Ласкат.* **поўненькі.** Ар. *Поўненькую кішаню насыпаў арэхаў.* Нсл. 427. *Поўненькі хлопчык.* Тм. *Поўненькае дзяцё.* Тм. *Увелич.* **паўнюсенькі, паўнютанькі**—полнёхонький. Ар.; Нсл. 427. *Паўнюсенькая, паўнютанькая царква людзёў.* Нсл.

•**паўн**-*юсенькі-ютанькі—см. под поўны.*

•**поўпрыца**-*цы-цы, ж.*—попурышка. Шсл. *Удалася яна маленькая, як поўпрыца.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**поўсьць**-*ці, ж.*—мелкая шерсть(коровы, лошади и т.п.) Ар.; Ксл.; Міх. *Якая чорная поўсьць!* Бараўляны Куз. (Ксл.). *З каня набралася шмат поўсьці.* Ст.

•**поўшыць**-*шу-шыш, несоверш., каго*—наносить удары кулаком по уху(давать затрещину, пощечину, С.) Шсл. *Згроб яго загрудкі ды давай поўшыць.* Ст. *Соверш.* **адпоўшыць**—надавать затрещин. Шсл.

•**поцем**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—темнота? *Поўнач схавае мяне, цемрадзі поцем густы.* Салавей: Сіла 31.

•**поцемна,** *нареч.*—темновато. Нсл. 488;Ар. *Поцемна ў хаце, пара сьвятло даць.* Нсл.

•**поценка,** *нареч.*—тонковато. Нсл. 488; Ар.

•**поцераб, пацяроб**-*бу, м.*—сенокос, очищенный от кустов. Шсл. *Пойдзем касіць на пацяроб.* Амельна Пух. (Шсл.). *З пацяробу прывёз каласьнічок сена.* Ст.

•**поцераб**-*бу, предл. и зват.—бе, м.* — *поцерабы.* Ксл. *У поцераб вядзі каня.* Палуянава Гар. (Ксл.).

•**поцерабы**-*баў, единств. ч. нет.* **1.** место, очищенное совсем от леса, мелколесья, или с прореженным лесом. Ар.

2. лес с отрубленными сучьями(?) внизу. Ар. *Прабег скрозь усі поцерабы.* Сакуны 74.

•**поцесна,** *нареч.*—тесновато. Ар.; Нсл. 488. *Вам тут жыць поцесна.* Нсл.

•**поцесь**-*сі, мн. ч.-сі-сяў, ж.*—прялка(? С.) Віленшч. (Нсл. 488). *Дзеўкі з поцесямі зьберліся на супрадкі.* Нсл.

•**поцяг**-*га, предл.* *поцязе, зват.* *поцяжа, м.*—сапожный ремень. Гсл.; Нсл. 488. *Пацягні яго поцягам, няхай ня дурэе тут.* Нсл.

•**поцяга**-*ягі-язе, ж.*—влечение. *Як каго сустрэнеш першы раз, а душа не пачуе да яго поцягі, то зь ім не сябруйся, бо так будзе, як із маладымі, каторых душы ня чулі к сабе ніякае поцягі, а бацькі іх павянчалі; іх жыцьце будзе такое, як жыцьце сабакі з катом.* Рэч.(Пет. II, 260).

•**поціск**—*пожатие руки.* Гсл.

•**почапка**-*пкі-пцы, ж.*—веревка, дужка у ведра. Ар. *Закруціўшы почапку, каб не ўвалілася вядро, глыбака топе яго з канцом вагі.* Гарэцкі: Песьні, 66. *См.* *пачопка.*

•**почапка**-*пкі-пцы, ж.*—верёвочка для подвешивания чего-л. Шсл.—*пачопка I.* Ар. *Дай імне гэту почапку павесіць клубок.* Ст. *Ср.* *пачопка.*

•**почасьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.* **1.**—почитание, почёт.

2. угощение. Нсл. 489. *Не вялікая там была почасьць.* Нсл. 489. *Уменьш.* **почастка,** (Ксл.; Нсл.), **пачостка** (Шсл.)-*ткі-тцы,*— угощение, Маламер'е Аз. (Ксл.); Шсл. угощение с закуской и вином. Нсл. 489. *Почасткі ніякае ня было, а так бавіліся.* Нсл. *На вясельлю была добрая пачостка.* Сьміл. (Шсл.).

•**почат(почыт,** МГсл.)-*ату, предл. и зват.-аце, м.*—однообразие, сходство, образец. МГсл.; Нсл. 489. *Боты не адным початам пашыты: адзін большы, другі меншы.* Нсл. *На почат гэтага зрабі.* Нсл. *Не аднаго почату рукавіцы.* Тм. *Даўно гэта было і аб парабкох ня стала ні слуху, ні духу, ні почату, бы й ня было іх на сьвеце.* Лынькоў: Воўчы Лог (Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 98).

•**почут**-*уту, предл. и зват.-уце, м.*—слух о ком. Шсл. *Тых людзёў тут і почуту няма.* Ст.

•**па, 1.** *предлог с винит., предл. и род. падежами, всегда без ударения.*

С винит. падежом, **а)** употребляют, указуя на лицо, животное или вещь, которые нужно получить, привести и т.п.: за (с твор. падежом). Гсл.; Ар.; Нсл. 421. *Паеду па тую Лукірку красную.* Водзьвінка Імгл. (Косіч 240). *Я па цябе прышоў.* Нсл. *Срала мая, страла! Па што прышла? Ці па мёд, ці па гарэлачку, ці па красную дзевачку?* Из песни, Нсл.

Посла по Ростислава брата своего. Радз. лет.(Ганцов, 235). *Стукнулі, грукнулі на дварэ, паглядзі, мамухна, ці не па мяне.* Росуха Імгл.(Косіч 248). *Па мяне прышлі.* Гсл. *Прышоў па лапату.*

па што—зачем. *Па што, воўча, йдзеш? — А па апошняе.*

б) употребляют для указания предела расширенного действия: по (с винит. падежом). *Па поясу у вагню стаяць.* Kiт. 12964. Употребляют для указания размера, величины чего-л.: по (с винит. падежом). *Трава па калена. Па вушы.*

ґ) в союзе с числ. (кроме *"адзін"*) для указания количества, припадаемого каждому, цены каждого: *Купляць, прадаваць па чом*:

па пяць, па шэсьць, па сем, па восьмі, па дзевяць, па дзесяць, па адзінанцаць, па двананцаць, па трынанцаць, па чатырнанцаць, па дваццаць, па трыццаць, па сорак, па пяцьдзясят, па семдзясят, па асьмідзясят, па дзевяцьдзясят, па сто). *Па дзесяць раз.* Кіт. 17а9. *Цытрыну прадавалі па сем грашоў. Цукер куплялі па шаснанцаць капеяк хунт. Па два* (*дзьве*), *па тры, чатыры, па дзьвесьце, па трыста, па чатырыста*—по(с винит. падежом: по два, по три, по четыре, по двести, по четыреста).

па двое, па трое—по двое, по трое.

па пяцьсот, па шасьцьсот, па сямсот, па асьмісот, па дзевяцьсот—по пятисот, по шестисот, по девятисот.

па паўтара, па паўтары—по полтора, по полторы.

2. *с предл. падежом,* **а)** *по наружности*: по (в дат. падежом). *Хмары плывуць па небе. Ня лазь па лесьвіцы. Нягодна йсьці па гэтых сходах.* Вял.

б), *в пределах чего-л.*— по.

хадзіце па масткох—ходите по тротуару. Імсьц.

па ўсім сьвеце—по всему свету. *Хадзіла па ўсіх пакоях.* Н.(Афанасьев, ІУ, 1914, 286). *Хадзіла каза па ніцых лозах, па вербалозах.* Красновічы Сураск (Сержп., Отчет, 12). *Брыдзем па балоце.* Нсл. 421.

г) *в разных местах,*—по (с дат. пад.) *Па школах, па хвабрыках, па ўрадах хадзілі спэктары. Расьселіся па кутох.*

ґ) *от одного пункта к другому,*—по (с дат. падежом). *Акцызьнік хадзіў па крамах.*

Б. *с им. числ.* *"адзін",*—по (с дат. падежом). *разумеўся*—по (с дат. пад.).

па адным—по одному. *Імаму па чырвоным залатым прыходзіла ад галавы.* Кіт. 17а16. *Пеў па разу.* Кіт. 17а8. *Маці з локаць, бацька з сажань, а дзеці па палцу.* Рапан., Прык. 334.

Г. *употребляют, указуя на лицо, предмет, о котором скучают, плачут.*—по (с дат. пад.), о (с предл. пад.). *Зажурыўся мой татухна родны па маёй горкай дольцы.* Гараны Імгл. (Косіч 28).

Х. *при указании родства,*—по (с дат. пад.). *Мая бабуля па матцы звалася Ясапата.*

Д. *Пазнаў па голасе, па шапцы*—узнал по голосу, по фуражке.

Е. *в знач. временном*: *после какого-л. действия или события*—после. *Па вясельлю паехалі да тога палацу.* Н. (Афанасьев. ІУ, 1914, 287). *Па нас ня будзе нас.* *Послов.* Нсл. 421.

па абедзе—после полдня. Ар.

па вячэры—после ужина. Ар. *Па ўходзе (сьвятара) із сьвятымі дарамі да аўтара, моў гэтую малітву: малітва па перанясеньню сьвятых дароў.* Малітва пры сьвятой літургії 1695 г.(Б. Шляхам, Но. 6, 1970 г.). *Па абедзе клаўся супачыць.*

3. *с дат. падежом,* **А.** *с им. сущ. в ед. числе (устар.?). Употребляют, показуя на время действия.* (*Ён паказуе імне, хочучы*) *ў маей зямлі быці па краснай вясьне й па ціхому лету.* Яўрэінаўскі летапіс.

Б. *в соединениях, отн. к наречиям: павяліка-літоўску*—по великолитовски; *палюдзку*—по-человечески; *папольску*—по-польски.

Пабеларуску няцца хочуць. МГсл., перадмова, IУ. *Калі вучыш, як мае абракаціся, калі пататарську ня ўмее, то паруску няхай абракаецца.* Кіт. 87а1. *То... кур — паруску певень ест.* Кіт. 119б1. *Лепш зрабі ты пахрысьцянску.* Гарун: Кан. Паўлючонка.

плакаць па загінулых—плакать о погибших. *Па табе плача гай.* ЧЧ: Песьні 75.

•**па...** *прыросток*, **1.** *употребляют при создавании глаголов:* **А.** *означает приобретение свойства или качества. Например:* *паблажэць, пахудаць, падаражэць, падужэць, патанець, пачырванець.*

Б. *доведение действия к какому-л. результату, напр.:* *пагаліць, паправіць, параіць, пасадзіць.*

Ґ. *действие одним приемом:* *паглядзець падзякаваць, пакланіцца.*

Г. *означает совершенное действие, происходящее обыкн. короткое время.Напр.:* *паграць, пагўкаць, пагуляць, падзьмухаць, пакалыхаць, палётаць, папсаваць, папрадàць, папрацаваць, пасядзець, паваэіцца, пачытаць.*

Х. *начало действия, напр.:* *пабегчы, пагнацца, паляцець.*

Д. *указует на неоределенную продолжительность времени или состояния, которые происходят с перерывами и ослабленно, напр.:* *пагдядаць, пахаджаць, пазіраць.*

Е. *осуществление действия в немножко меньшем размере, напр.:* *пазалаціць, памазаць, патрусіць, пацярушыць.*

Ё. *расширение действия на все или многие предметы, напр.:* *паглухці, пахаваць, паквіцець, памерзьці, пасьлепці.*

Я. *означает действие, которое происходит медленно, не сразу, или на несколько приемов: , напр.:* *падаганяць, панакідаць, папрывыкці, парасклясьці, папакалаціцца, папаплакаць.*

•**паабглядзіцца**—*см. под глядзецца.*

•**паабедаць**—*см. под абèдаць.*

•**паабéднешні**-*няя-няе*—бываемый, после или в конце обедни, литургии. Нсл. 468. *Паабеднешняя малітва.* Нсл.

•**паабедзены**-*ная-нае*—послеобеденный. Нсл. 468. *Паабедзеная воддыш.* Нсл.

•**паабéруч,** *нареч.*—по обеим рукам, по обеим сторонам, (МГсл.) как и *павобач.* Нсл. 468. *Паабеpуч мяне селі.* Нсл.

•**паабірáць**—*см. под браць.*

•**паабнікáць**—*см. под нікаць.*

•**паагýльна,** *нареч.*—оптом, гуртом. Нсл. 468. *У раздробіцу не прадасьць, а паагульна.* Нсл.

•**паахотне,** *нареч.*—охотно, добровольно. Нсл. 469. *Паахотне пайшоў у некруты.* Нсл.

•**пааддавáць**—*см. под давàць.*

•**пааджымáць**—*см. под жмаць.*

•**паадкідáць**—*см. под кідаць.*

•**паадноўчы,** *нареч.*—по одному разу. Нсл. 468. *Сядні паадноўчы толькі прывезьлі дроў.* Нсл.

•**паапры́ч,** *нареч.*—порознь. Нсл. 469. *Паапрыч жывуць, сядзяць.* Нсл.

•**паасоб,** *нареч.*—отдельно. Нсл. 469. *Ідзе гэта бачана, каб кажнаму паасоб даваць есьці?* Нсл.

•**паасобі,** *нареч.*—отдельно. Нсл. 469. *Браты паасобі жывуць, купчуюць.* Нсл. *См. паасобіцы.*

•**паасобіцы,** *нареч.*—отдельно. Нсл. 469. *Паасобіцы зарабляюць, тый сабе, а тый сабе.* Нсл. *См. паасобе.*

•**паасобку,** *нареч.*—в отдельности, отдельно, Ксл. отдельно, МГсл.; Нсл. 469. порознь, врозь. Ар.; МГсл. *Звары паасобку, а потым зьлі.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

•**паасобнасьці,** *нареч.*—отдельно. Нсл. 469. *Паасобнасьці зарабляем, брат сабе і я сабе.* Нсл. *Кладзі паасобнасьці.* Тм.

•**паáцець**—*см. под àцець.*

•**пабожаму,** *нареч.*—по-божески, Шсл. взругая(?) на Бога; милосердно, Нсл. 422. справедливо. *Надабе мець сумленьне, надабе рабіць пабожаму!* Ст. *Пабожаму пастулай, дзіцятка, нікога ня крыўдзячы.* Нсл.

•**пабожны**-*ная-нае*—набожный. МГсл.

•**пабоіч**-*іча, предл.-ічу, м.*—бондарский инструмент для натягивания обручей. Міх.

•**паболець**—*см. под болець.*

•**паболіць**—*см. под боліць.*

•**пабольшаць**—*см. под большаць.*

•**пабольшыць**—*см. под большыць.*

•**пабор**-*ру, предл. и зват.-ру, м.* **1.** взимание, сбор(налогов).
2. (призыв, С.) набор (в армию, С.) Гсл.; Нсл. 422. *Нèкруці пабор.* Нсл.

•**пaборац**-*рца, предл.-рцу, зват.-рча, м.*—сборщик податей. Гсл.; Нсл. 422. *Паборца прыслалі выбіраць падаткі.* Нсл. *См. паборца.*

•**паборны,** -*ная-нае*—принадлежащий, относящийся к рекрутскому набору. Нсл. 422. *Паборныя грошы.* Нсл.

•**паборшчына**-*ны-не, ж.*—рекрутщина; сбор денег для расходов при сдаче рекрутов. Нсл. 422. *Паборшчына сёлета вялікая накладзена.* Нсл.

•**паборца**-*цы-цу, м.—пабораце.* Нсл. 422. *Паборцу другога абралі.* Нсл.
•**пабоўня**-*ні-ні, ж.*—колотушка с рукояткой в 15-18 верш. длины. НК: Очерки, Но. 685.
•**пабоўтаць**—*см. под боўтаць.*
•**пабоцні,** *мн. ч.*—ремни(веревки), соединяющие валек с хомутом; постромки. *Даўна пабоцні муляюць.* Танк(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 133).
•**пабáбіцца**—*см. под бàбіцца.*
•**пабагáціць**—*см. под багàціць.*
•**пабаéшка**-*шкі-шцы, ж.*—короткая колотушка длиною в 5-6 верш. в одном конце стесанная в рукоять. НК: Очерки, 346.
•**пабаяцца,**—*см. под баяцца.*
•**пабадзяцца**—*см. под бадзяцца.*
•**пабазікаць**—*см. под базікаць.*
•**пабажыцца**—*см. под бажыцца.*
•**пабáк**-*акà, предл.-акỳ, зват.-àча, м.*—недлинная толстая веревка для прищепливания к хомуту лошади плуга, бороны, дышла молотилки; бывает обыкновенно в паре, Шсл. постромка.
•**пабаламýціць**—*см. под баламỳціць.*
•**пабал-éць**-*явàць—см. под балèць-іць.*
•**пабальшэць**—*см. под балець.*
•**пабáпал,** *нареч.*—по обе стороны. Ксл. *Пабапал дарогі было жыта.* Нов. Сяло Беш. (Ксл.).
•**пабасьці**—*см. под басьці.*
•**пабасьціся**—*см. под басьціся.*
•**пабáвіць**—*см. под бàвіць.*
•**пабáвіцца**—*см. под бавіцца.*
•**пабáчаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—свидание. *Ён спадзяваўся, што прыкрасьць, накінутая падзеямі па іх гэтае пабачаньне, зараз мінецца.* Дзьве Душы 146.
да пабачаньня—до свидания.
•**пабачн-éць**—*см. под бачнèць.*
•**пабачылася,** *безлич.—см. под бачыцца.*
•**пабáчыць**—*см. под бачыць.*
•**пабáчыцца**—*см. под бачыцца.*
•**пабэрдзаць**—*см. под бэрсаць.*
•**пабэрсаць**—*см. под бэрсаць.*
•**пабéгаць**—*см. под бèгаць.*
•**пабéгчы**—*см. под бèгаць.*
•**пабедавáць**—*см. под бедавàць.*
•**п'абедзе,** *в см. нареч.*—после обеда. Нсл. 424; Ар. *Вы ўжо п'абедзе.* Нсл. *П'абедзе прыдзем.* Тм.
•**пабéла**-*лы-ле, ж.*—краска-белила. Гсл.
•**пабéлены**—*см. под бялìць.*
•**пабягýнка**-*нкі-нцы, ж.*—не любящая сидеть за работою. Нсл. 424. *Ты ў нас пабягунка, ня любіш сядзець за кроснамі.* Нсл.
•**пабягýшкі**-*шак, единств. ч. нет.*—частое уклонение от занятия. Нсл. 424. *Ты ўсё на пабягушках, а дзела гуляе.* Нсл.
•**пабял-яны**-*яць-ìць—см. под бялìць.*
•**пабірáць**—*см. под бèрці.*
•**паб-іты**-*іваць-ìць-іцьце—см. под біць.*
•**пабівáць**—*см. под біць.*
•**пабівáцца**—*см. под біцца.*
•**пабіцца**—*см. под біцца.*
•**паблажэць**—*см. под блажэць.*
•**пабліж-эць**-*ыць—см. под бліжэць.*
•**пабліжыцца**—*см. под бліжыцца.*
•**паблішчэць**—*см. под блішчэць.*
•**паблытаць**—*см. под блытаць.*
•**паброіць**—*см. под броіць.*
•**пабрахáць**—*см. под брахàць.*
•**пабрáньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** сочетание браком. Нсл. 422. *Пераз пабраньне мы з табою парадніліся.* Нсл.
2. снятие с поля льна или конопли. Нсл. 422. *Па пабраньню лёну й канапель жаноцкае ня ма ў полю работы.* Нсл.
3. забрание чего-л.(многого, многих, С.) Нсл. 423. *Пабраньне коні ў шкодзе.* Нсл.
•**пабрáны,** *прич.* **1.** убранный с поля(о льне, конопли). Нсл. 423. *Ляны ў людзёў пабраны, а наш лён яшчэ стаіць.* Нсл.
2. забранный(о многих, С.) Нсл. 423. *Усі пабраныя рэчы зьвярнуў.* Нсл. *Коні ў ваўсе пабраныя павялі на панскі двор.* Нсл.
•**пабр-áны**-*àўшыся-àць—см. под браць.*
•**пабрасьн-éлы**-*èць—см. под брасьнець.*
•**пабрацéнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —*брацèнік.* НК: Бабы, Но. 2.
•**пабрацім**-*іма, предл.-імỳ, зват.-іме, м.* —названный брат. Гсл.
•**пабрацімскі,** *-кая-кае*—свойственный названному брату. *Зірнуў на Лясьніцкага зь нейкім пабрацімскім спачуваньням.* ЗСД. 214.
•**пабрáць**—*см. под берці.*
•**пабр-áўшыся**-*àцца—см. под брацца.*
•**пабруднелы,** *прич. прош. вр. к* **пабруднець,**
1. ставший несколько грязным.
2. почернелый от загара. Нсл. 423.
•**пабруднéць**—*см. под бруднèць.*
•**пабрусьнéць**—*см. под брусьнèць.*
•**пабрыдзіцца**—*см. под брыдзіцца.*
•**пабрык-аваць**-*аць—см. под брыкàць.*
•**пабрындаць**—*см. под брындаць.*
•**пабрынкаць**—*см. под брынкаць.*
•**пабрысьці**—*см. под брысьці.*
•**падубніць**—*см. под дубнìць.*
•**пабудав-áньне**-*àны-àць—см. под будавàць.*
•**пабу-дзіць,** *-джоны-джаны-джаць—см. под будзіць.*
•**пабуйнéць**—*см. под буйнèць.*
•**пабуйніць**—*см. под буйнìць.*
•**пабýкаць**—*см. под бỳкаць.*
•**пабýкацца**—*см. под бỳкацца.*
•**пабурчэць**—*см. под бурчэць.*
•**пабýсены**—*см. под бỳсець.*
•**пабýсець**—*см. под бỳсець.*
•**пабусецца**—*см. под бусецца.*
•**пабуцьвець**—*см. под буцьвець.*
•**пабучнéць**—*см. под бучнèць.*
•**паб-ывáць**-*ыць—см. под бываць, быць.*
•**п'абычаю,** *в см. нареч.* **1.** по обыкновению, по привычке, обыкновенно. Нсл. 424. *У нас так п'абычаю вядзецца.* Нсл.

2. по нраву, по вкусу. Нсл. 424. *Не п'абычаю гэта мне.* Нсл. *П'абычаю зроблена.* Тм. *Люблю дзеўку абы чыю, была б толькі п'абычаю.* Нсл.

•**пагода**-*ды-дзе, ж.*—вёдро, (Шсл.) прекрасная погода. Гсл.; Ар. *Ах, пагода, аж зьвініць!*—очень хорошая, ясная погода. Ст. *Калі байрамны месяц не пакажацца з пагодай, то подле ліджбы справуйце* (*байрам*). Кіт. 15а8. *Хто дажджом косе, той пагодай суша. Послов.* Рапан. 104.

•**пагодлівы**-*вая-вае,* **1.** благоприятный(о погоде). Нсл. 436. *Пагодлівы час.* Нсл.

2. убранный в ясные дни, в хорошее время. Нсл. 436. *Пагодлівае сянцо.* Нсл.

•**пагодны**-*ная-нае*—благоприятный по постоянной хорошей погоде. Нсл. 436. *Пагодныя дні.* Нсл. *Пагодная восень.* Тм.

•**пагодзіцца**-*іцца, несоверш., безлич.*—установляться(хорошей, С.) погоде. Нсл. 436. *На дварэ пагодзіцца.* Нсл. *Соверш.* **распагодзіцца.** Нсл. 436. *Ужо распагодзілася.* Нсл.

•**пагоджаны**—*см. под гадзі̂ць.*

•**пагон**-*ну, предл.-не, зват.-не, м.* **1.** погоня. Дз.; Ар.; Нсл. 437. *Пайшоў мой муж у роўна поле араць, ды забыўся сахі ўзяць. Як вазьму ж я за арол ды за ім у пагон.* Из нар. песни, Ар. *Пайшоў за ім у пагон.* Дз. *Чаму ж вы ў пагон за ім ня беглі.* Нсл.

2. побег(дерева). Ар.; Дз.; Імсьц. *См. гук.*

•**пагоня**-*ні-ні, ж.* **1.** погоня. *Бяжы барж-джэй за ім у пагоню.* Нсл. 437.

2. герб Великого Княжества Литовского, великолитовский(белорусский) герб. *Мы гаспадар даем пад гербам таго гаспадарства нашага, Вялікага Князства Літоўскага, Пагоняю, пячаць да кажнага павету.* Стт. 180.

•**пагонка**-*нкі-нцы, ж.*—подвода, особенно посылаемая по судебным делам. Нсл. 437. *Кажны тыдзень у пагонку пасылаюць.* Нсл.

•**пагорала,** *безлич.—см. под горае.*

•**пагоршаць**—*см. под горшаць.*

•**пагаблява́ць**—*см. под габлява̀ць.*

•**пага́даваць,** -*дую-дуеш-дуе, несоверш.* —сочувствовать, сострадать, соболезновать. **1.** судить о других по себе. Нсл. 434. *Ты пагадуеш па сабе; калі ты пад'еўшы, ня думаеш, што другім есьці хочацца.* Нсл.

2. быть внимательну, снисcходительну к худому положению другого. Нсл. 434. *Сыты па галодным*(*галоднаму? С.*) не пагадуе, не пагада̀е. *Послов.* Нсл. *Багаты не пагадуе, ніколі не пагадае па бедным* (*беднаму? С.*) Нсл. 334.

пагада́ць-*аю-аеш-ае, соверш. к пагадаваць, 1, 2.* Нсл. 334, 434.

•**пага́длівасьць**-*ці, ж.*—сочувствие. *У ім брацкае пагадлівасьці няма.* Нсл. 434. *См. спагада.*

•**пага́длівы,** -*вая-вае*—сочувственный. *Зазначыў дабрадушна-пагадлівым тонам.* ЗСД 313. *Хто сам не цярпеў гора, тый і другім не пагадлівы.* Нсл. 334. *Пагадлівы бача, што каму трэба.* Нсл. 434. *См. спагадны, пагадны.*

пагадліва, *нареч.*—сочувственно. *Ты гэта не пагадліва зрабіў.* Нсл. 434. *Лясьніцкі пагадліва ўсьміхнуўся.* ЗСД 320. *Не пагадліва жывець у суседзтве.* Нсл. 334. *Пагадліва судзіш.* Нсл. 334. *См. спагадна.*

•**пага́дны**-*ная-нае*—сочувствующий. *Пагадны чалавек пазычыў бы, а непагадны ніколі.* Нсл. 434. *См. пагадлівы, спагадны.*

•**пагадзі̂ць**—*см. под гадзі̂ць.*

•**пагадзі̂цца**—*см. под гадзі̂цца I.*

•**пагалоўшчына**-*ны-не, ж.*—подушная (поголовная, Нсл.) подать. Шсл.; Нсл. 436. *Пагалоўшчыну выбіраюць.* Нсл.

•**пагаладава́ць**—*см. под галадава̀ць.*

•**пагаласі̂ць**—*см. под галасі̂ць.*

•**пагале́лы**-*лая-лае*—победневший, Нсл. 437. обнищавший. *Пагалелая радзіма.* Нсл. 437. *Пагалелая шляхта.* Тм. *См. галелы.*

даваць[даць] на пагалелых—оказывать(оказать) помощь обнищавшим.

•**пагале́ць**—*см. под галѐць.*

•**пага́ліць**—*см. под га̀ліць.*

•**пагалі̂ць**—*см. под галі̂ць.*

•**пага́ліцца**—*см. под га̀ліцца.*

•**пагалі̂цца**—*см. под галі̂цца.*

•**пагамані̂ць**—*см. под гамані̂ць.*

•**пагамава́ць**—*см. под гамава́ць.*

•**пага́маць**—*см. под гамаць.*

•**пага́мкаць**—*см. под гамкаць.*

•**пага́на**-*ны-не, ж.*—охуждение, охулка, Нсл. 435. осуждение, неодобрение, порицание. *Ніякае паганы не дасі на мой тавар.* Нсл.

•**пага́на,** *нареч.*—гадко, дурно. Нсл. 435. *На сэрцу нешта пагана зрабілася.* Нсл. *Пагана выходзе з гэтага.* Нсл.

•**паганашы̂ць**—*см. под ганашы̂ць.*

•**пага́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, ж.* —скверный, мерзкий человек. Шсл. *Вось такі ж паганец гэты хлапец: штачасна ўвядзецца з канём у шкоду!* Ст. *Паганцу што ні дай, заўсёды папсуець.* Нсл. 435. *Паганец гэты напаганіў ваду.* Тм.

•**паганя́ла**-*ла, предл.-ле, мн. ч.-лы-лаў, ср.* —то, чем погоняют. Раст.: Северск. 68.

•**паганя́лка**-*лкі-лцы, ж.*—то, чем погоняют. НК: Піт., Но. 24.

•**паганя́ты**-*тага, сущ.* Гсл.; Шсл. *Які зь цябе паганяты, калі ты ня ўмееш на каня пугаю махнуць!* Ст. *Добрага недрамлівага паганятага маю.* Нсл. 437.

•**паг-аня́ць**-*наць—см. под гнаць.*

•**паг-аня́цца**-*нацца—см. под гна̀цца.*

•**пагандзюліць**—*см. под гандзюліць.*

•**пага́нін**-*іна, предл.-іну, зват.-іне, м.* **1.** язычник. Ар.

2. нечестивец. Нсл. 435. *Паганін гэты ў царкву ня ходзе, ад Бога адрокся.* Нсл.

3. осквернитель. Нсл. 435. *Паганін гэты ваду напаганіў.* Нсл.

●**пага́ніць I**—*см. под ганіць.*

●**пага́ніць II**-*ню-ніш-не каго-што, несоверш.*—гадить, МГсл. осквернять. Нсл. 435. *Не пагань рук.* Нсл. *Соверш.* **запаганіць, 1.** загадить нечистотой. Нсл. 180. *Запаганіў гаршчок, судзіну чыстую.* Нсл. *Прич.* **запаганены**—загаженный. Нсл. 180. *Запаганенаю судзіною сіляеш ваду.* Нсл. *Мыш увалілася ў гарлач: запаганіла малако.* Дсл. 247.

2. осквернить. *Запаганіла ду...: зьела скарамяціны.* Дсл. *Соверш.* **напага́ніць**—осквернить. *Напаганіў судзіну.* Нсл. 435. *Прич.* **напаганены**—оскверненный. Нсл. 314. *Вадзянка чымсь напаганена.* Нсл.

●**пага́ніцца**-*нюся-нішся, несоверш.*—оскверняться. *Соверш.* **запага́ніцца**—загадиться нечистотой. Нсл. 180. *Нячыстатой запаганілася судзіна.* Нсл.

●**пага́нка**-*нкі-нцы, ж.*—язычница.

●**паганкі́**-*кая-кое,* **1.** способствующий быстрому передвижению. Ар. *Тут дарога паганкая.* Ар.

2. время, в котором можно скоро что-л. делать, работать. *Сядні дзень не паганкі.* Ар.

паганко, *нареч. к паганкі, 1, 2. Паганко сядні ехаць: дарога добрая, ня горача.* Ар.

●**паганскі**-*кая-кае*—языческий. Ар.

●**паганства**-*ва, предл.-ве, ср.*—язычество.

●**пага́ньбіць**—*см. под га̀ньбіць.*

●**пага́ны**-*ная-нае,* **1.** скверный, мерзкий, Шсл. скверный, отвратительный. Нсл. 435. *Які паганы чалавек ён: ні за што зь ім ты ня змовішся!* Ст.

2. *в см. сущ.*—диавол. *У яго мухі ў носе, з паганым знаецца.* Нсл. *Паганы спакусіў мяне.* Тм. *Чорт на паганага напаў. Послов.*—нашла коса на камень. Ар.

●**пага́ныш**-*ыша, предл. и зват.*-ышу, *м.*—гриб, не употребляемый в пищу, поганка. Нсл. 435. *Ці табе грыбоў ня было, што ты паганышаў набраў.* Нсл.

●**пагарава́ць**—*см. под гараваць.*

●**пагарэлае**-*ага, в см. сущ.*—истребленное, разоренное пожаром. Нсл. 437. *На пагарэлае просяць.* Нсл. *Цэлую восень усе езьдзяць на пагарэлае.* Ст. *Як настане тое лета, дык усі на пагарэлае ходзяць а ходзяць.* Ст.

езьдзіць[хадзі́ць] па пагарэлым—нищенствовать по причине пожара. Ар.

прасіць на пагарэлае—собирать пожертвование, пострадав от пожара. Гсл.

●**пагарэльле**-*ля, предл.-лю, ср.*—место, где был пожар. Гсл.

●**пагарэлы**—погоревший.

●**пагарэлы**-*лая-лае,* **1.** пострадавший от пожара. Ар.

2. *в см. сущ.* **пагарэлы**-*лага*—погорелец. Ар.

даваць, даць на пагарэлых—жертвовать, оказывать(оказать) помощь пострадавшим от пожара, погорельцам.

●**пагарэць**—*см. под гарэць.*

●**пагарба́цець**—*см. под гарба̀цець.*

●**пагарба́ціць**—*см. под гарбаціць.*

●**пагарба́ціцца**—*см. под гарба̀ціцца.*

●**пага́р'е**-*р'я, предл.-р'ю, ср.*—большое пространство выгоревшего торфа. Русінава Сян. (Ксл.)

●**пагардзець**—*см. под гардзець.*

●**пага́рка**-*кі, дат., предл. пагарцы, ж.*—выгоревшее место в торфяном болоте(вообще место чего-л. выгоревшего, С.) Ксл. *Усе пагаркі вадою заліты.* Латышы Беш. (Ксл.).

●**пагарла́ць**—*см. под гарла̀ць.*

●**пагарш-эньне**-*ыць*—*см. под гаршы̀ць.*

●**пагарта́ць**—*см. под гортаць.*

●**пагарчэць**—*см. под гарчэць.*

●**пага́с-нуць**-*ьці*—*см. под гаснуць, гасьці.*

●**пагаспадарава́ць**—*см. под гаспадаравàць.*

●**пагаспада́рыць**—*см. под гаспада̀рыць.*

●**пагатове,** *нареч.*—тем более, (Шсл.) тем паче. Гсл.; Ар.; Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Ён і пагатове ня пойдзе, калі яму яшчэ й не сказалі.* Ст.

●**пагэтуль,** *нареч.* **1.** доселе(до сих пор, С.) Нсл. 435.

2. до этого места. Нсл. 435.

●**пагб-а́ны**-*а̀ць*—*см. под гбаць.*

●**пагба́цца**—*см. под гбацца.*

●**пагі́на**-*ны-не, ж.*—гибель, горе. Нсл. 435. *Пагіну церпім тут.* Нсл. *Пагіна з табою, а ня жыцьцё.* Нсл.

●**пагін-а́ць**-*уць*—*см. под гі̇нуць.*

●**пагла́баць**—*см. под глабаць.*

●**пагладзіць**—*см. под гладзіць.*

●**пагле́дзіць**—*см. под глядзѐць.*

●**пагля́д**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—взгляд. Нсл. 436; Ксл.; Гсл. *Благі маець пагляд.* Нсл. *Кажнае маладое баіцца пагляду.* Нсл.

на пагляд—на взгляд. Гсл. *На пагляд ён дужа добры.* Ноўка Віц. (Ксл.).

●**пагляда́ць**—*см. под глядзѐць.*

●**паглядна,** *нареч.*—наглядно.

●**пагля́днае**-*нага, в см. сущ.*—платеж за разрешение посмотреть. Нсл. 436. *Плаці пагляднага, ча лезеш так?* Лужасна Куз. (Ксл.). *Пакажу, калі дасі пагляднага.* Нсл. *Я прывяду, паглядзіш сам, але ж заплаціш пагляднага.* Міх.

●**пагля́дны**-*ная-нае,* **1.** удобно, свободно видимый. Нсл. 436. *Не пагляднае, не пакажу.* Нсл. *Паглядны гасьцінец(кажацца на сьмехі, зн. паказаны, але ня даны)* Тм.

2. наглядный. *Паглядная навука. Паглядная лекца.*

●**паглядзе́ць**—*см. под глядзѐць.*

●**паглядзе́цца**—*см. под глядзѐцца.*

●**паглу́м**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—порча, (Шсл.) злоупотребление. Нсл. 436. *Шмат дубцоў у паглум пайшло — пасохлі.* Ст. *Усё дабро ў паглум пайшло.* Нсл.

●**паглумі́ць**—*см. под глумі̇ць.*

●**паглумі́цца**—*см. под глумі̇цца.*

●**паглушы́ць**—*см. под глушы̀ць.*

•**паглыбіць, паглыбіць**—*см. под глыбіць.*
•**паглытаць**—*см. под глытаць.*
•**пагмурыць**—*см. под гмурыць.*
•**пагмурыцца**—*см. под гмурыцца.*
•**пагноішча**—*см. под пагной.*
•**пагноіць**-*ою-оіш-ое, несоверш., перех.* **1.** удобрять почву, Гсл. навозить. Ар.; Дсл. *Отгл. имя сущ.* **пагноеньне**-*ня, предл.-ню, ср.* а) —удабривание, Гсл. унавожение. Ар. б) удобрение. Гсл. *Соверш.* **спагноіць**—унавозить. Дсл. *Спагноіць зямлю.* Дсл. *Соверш.* **упагноіць**—унавозить.
2. гноить. Гсл.
•**пагной**-*ою, предл. и зват.-ою, м.*—унавоженная пахотная земля. Шсл.; Ар.; Гсл. *На пагноі пшонку пасеяў.* Нсл. 436.,—удобрение. Гсл. *Увелич.* **пагноішча**-*ча, предл.-чу, ср.*—земля, удобренная навозом. *Сталі дапікаць Пракопу, што ён ня даў нашай палавіцы пагною і свой пагной ня вывез на ніўку.* Смол. (Дсл.).
•**пагнойка**-*йкі-йцы, ж.*—гриб шампиньон, навозник. Шсл. *Шмат пагнояк у іржышчы.* Лядцо Пух. (Шсл.).
•**пагнаць**—*см. под ганяць, гнаць.*
•**пагнацца**—*см. под ганяцца.*
•**пагнéвацца,** -*аюся-аешся*—посориться. Гсл.
•**пагнеўны,** -*ная-нае*—поссорившийся. *Каб не пагнеўны былі.* Север(Косіч 243).
•**пагнявіць**—*см. под гнявіць.*
•**пагнібіць**—*см. под гнібіць.*
•**пагнілак**-*лка, предл. и зват.-лку, м.*—гнилое бревно, чурбан. Шсл. *Пагнілак парэзалі на дровы.* Ст.
•**пагнільле**-*ля, предл.-лю, ср.*—гниль. Шсл. *Бярвеньне ў хаце — адно пагнільле.* Ст.
•**пагню-сіць**-*шаны*—*см. под гнюсіць.*
•**пагроза**-*зы-зе, ж.* **1.** угроза. Ксл.; МГсл. *"Пасуленьне" савецкага ўраду было нехаванай пагрозаю.* Бацьк., Но. 1-2/437-438. *Пагрозы ягонай не баюся, ня страшуся.* Навінкі Лёз. (Ксл.). *Збочу з пагрозы дарог.* Салавей: Сіла 31. *Ды ты ўсё яшчэ жывеш, хоць ліхалецьце, хоць пагроза; а я пасьпеў, пакутны верш, цябе ўжо памяняць на прозу.* Сяднёў(Б. Моладзь, Но. 18, 13). *Зь нябёсаў вада — не пагроза.* Радарны (Каласкі, Но. 54-55, стр. 16). *У вадказ на гэтыя пагрозы, незнаёмы накінуўся на Рэўзалу.* Волас("Моладзь" 1951, Но. 23). *Усе ставіцца пад пагрозу.* Некрашэвіч(Асьвета, 1929, Но. 11-12, стр. 23).
2. стращание. Нсл. 437. *Хоця бы ты пагрозу даў яму якую!* Нсл. *Дзяцём трэба пагрозу даваць.* Тм.
•**пагрозьліва,** *нареч.*—угрожающе. *Гжык! гжык! — неяк пагрозьліва пралятаюць сустрэчныя машыны.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Бразнулі пагрозьліва словы.*(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 136).
•**пагрозьлівы**-*вая-вае*—угрожающий. *З надворку чуваць быў пагрозьлівы голас Зьмітрычка.* Цялеш: Дзесяць 26. *Яны(лятункі) былі перарваныя пагрозьлівым крыкам: Стой!* Хмара(Б. Ускалось, 1955, Но. 5, 11). *Пагрозьлівы старшынёў тон гэтак цяў яго за жывое, што ён ня сьцерпеў.* Нязнаны(Бацьк., Но. 36-37/115-116). *Выбегла на ўзвышша, на пагрозьлівыя скалы.* Крушына: Лебедзь 62.
•**паграбіць**—*см. под грабіць II.*
•**пагражаць**-*аю-аеш-ае, каму, чым, несоверш.*—угрожать, Ксл. грозить. МГсл. *Я яму пагражаў пугаю.* Пушкары Сян. (Ксл.). *Рэўзала пачаў пагражаць: зраблю, што твая кабыла здохне.* Волас("Моладзь" 1951, Но. 23). *Яму ня можа пагражаць нічога благога.* Люціч(Бацькаўшчына, Но. 31-32, 1953 г., стр. 7).
•**паграць**—*см. под граць.*
•**пагрэбаваць**—*см. под грэбаваць.*
•**пагрэбіны**-*наў, единств. ч. нет.*—клочья при огребании стога или воза. Шсл. *Пагрэбіны ўськінь на воз.* Ст.
•**пагрэць**—*см. под грэць.*
•**пагрэцца**—*см. под грэцца.*
•**пагрубéць**—*см. под грубець.*
•**пагрукацéць**—*см. под грукаць.*
•**пагрукаць**—*см. под грукаць.*
•**пагрукацца**—*см. под грукацца.*
•**пагрызьці**—*см. под грызьці.*
•**пагрызьціся**—*см. под грызьціся.*
•**пагугнаць**—*см. под гугнаць.*
•**пагудка I**-*дкі-дцы, ж.* **1.** напев, мелодия. *Ад жыцьця ня ўцякаў а нідзе ў пагоню за таннай пагудкай.* Салавей: Сіла 49. *У раскошы цьвіцеў, а ў маркоце завяў, пахаваўшы пагудку.* Салавей: Сіла 44., —присказка, прибаутка.
•**пагудка II**-*дкі-дцы, ж.*—похулка(хула, осуждение, С.) Нсл. 437. *Нашаму дзяцюку пагудкі не дадуць.* Нсл. *Тавар наш у пагудку пашоў.* Тм.
•**пагудна,** *нареч.*—недобрительно, предосудительно.
•**пагуднасьць,** -*ці, ж.*—предосудительность.
•**пагудны,** -*ная-нае*—неодобрительный, заслуживающий на охулку(осуждение, С.) Нсл. 437, предосудительный. *Наш тавар не пагудны.* Нсл.
•**пагудзéць**—*см. под гудзець.*
•**пагудзіць**—*см. под гудзіць.*
•**пагукаць**—*см. под гукаць.*
•**пагукацца**—*см. под гукацца.*
•**пагукнуць**—*см. под гукаць.*
•**пагулянка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** развлечение. *Ты думаў лазу круціць, дык гэта так сабе, пагулянка табе.* ЛНЧ 27. *Нас кліча адвячорак на пагулянку.* Куляшоў: У зялёнай дуброве 50.
2. перемена между уроками. Ар.; Войш. *Дзеці пусьцілі на пагулянку.* Ар.
•**пагуляньне**-*ня,* **1.** свободное от работы время. Нсл. 438. *Зраблю на пагуляньню.* Тм.
2. забава. Нсл. 438. *Чорныя бобрыкі добра на боцікі; райскія пшчолкі — салодкі мядок; ясныя сакалы на пагуляньне.* Нсл.

пагуляньніка-*ка, ласкат. к пагулянье, 1, 2.*

•**Пагуля́нка**-*нкі-нцы, ж.*—одна з главных улиц в Вильне.

•**пагуля́нкі**-*нак, мн. ч.*—праздное времяпровождение. Гсл.

•**пагуля́шчы**-*чая-чае*—брошенный, как малогодный к употреблению, на случай оставленный в запасе, свободный от употребления. Нсл. 438. *Вазьмі гэту касу, яна ў мяне пагуляшчая.* Тм.

•**пагуля́ць**—*см. под гуля̀ць.*

•**пагульта́іць**—*см. под гульта̀іць.*

•**пагулю́шкі**-*каў, мн. ч.*—забавы, увеселения, развлечения. Нсл. 438. *Табе адны пагулюшкі на ўме.* Тм. *Ты прывыкла на пагулюшкі.* Тм.

•**пагусьці**—*см. под гусьці.*

•**пагу́тарыць**—*см. под гу̀тарыць.*

•**пагутата́цца**—*см. под гутата̀цца.*

•**пагута́ць**—*см. под гутаць.*

•**пагучне́ць**—*см. под гучнѐць.*

•**пагы́ркаць**—*см. под гы̀ркаць.*

•**пах,** *па̀ху, зват. паша, мн. ч. па̀хі, м.* —запах. МГсл.; Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 395. *Які цяжкі пах адтуль ідзець!* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.). *Які добры пах ад мурагу!* Ст. *Каб твайго й паху тут ня было!* Ст. *Калі маеш страву, а суседу пах зайдзе, яму пашлі.* Кіт. 1261. *Пахушчымі пахамі нюхаць.* Тм. 29а17. *Прынёс сібірскіх вадападаў пах сьюдзёны.* Лойка: Л. песьня. *Краскі харошыя, але паху ніякага ад іх.*

•**паход**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—избыток, излишек. Шсл. *Адважыў пяць пудоў з паходам.* Ст. *Яму шэсьцьдзясят год з паходам.* Ст. *См. гак, з гакам.*

•**паходаць**—*см. под ходаць.*

•**паходацца**—*см. под ходацца.*

•**паходня,** (Ксл.), **пахадня́,** (Вял.)-*ні-ні, ж.*—половик. Войстама Вял.; Ксл. *Яна памыла паходню.* Ранчыцы Беш. (Ксл.).

•**паход-аць**-*аццa—см. под ходацца.*

•**паходзіць**—*см. под хадзі̀ць.*

•**паходжаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—происхождение.

•**пахоп**-*опу, предл. и зват.-опе, м.*—слишком топорливая поспешность, Нсл. 487. топорливость? *З пахопу й піпку забыўся ўзяць.* Нсл.

•**пахоплівы**-*івая-вае*—усердный, скорый на подъём. Нсл. 487. *См. нахаплівы I.*

•**пахоў,** (Гсл.)-*ову, предл.-ве, м.*—похороны. НК: Старцы, Но. 40; Пасоб., Но. 88; НК: Очерки, Но. 282.

•**пахоўны**-*ная-нае* (НК: Под. пос., Но. 95) —похоронный. НК: Очерки, Но. 282.

•**па́ха,** *дат., предл. пасе, ж.*—мышка, Вост. (Даль) мышка, впадина под плечем, Нсл. 394. подмышка. Ар. *Вазьмі падхапі яго пад адну паху, а я пад другую вазьму.* Нсл. *Пад пахі падхапілі й павялі.* Нсл.

пад пахаю—под мышкой.

узяць пад паху—взять под руку.

•**пахадня́**—*см. под паходня.*

•**пахадзі́ць**—*см. под хадзі̀ць.*

•**пахадзя́ка**-*кі, общ.*—нищий-ая, бродяга. Ксл. *Я падараваў пахадзяку.* Крывое Сяло Беш. (Ксл.).

•**пахаджа́лы**-*лая-лае,* **1.** всегда употребляемый, будний(об одежде). Нсл. 487. *Пахаджалае адзецьце.* Нсл. *Пахаджалая сьвітка.* Нсл.

2. часто находящийся в пути, путешествующий. *Пахаджалы чалавек.* Нсл. 487.

•**пахаджа́ць**—*см. под хадзі̀ць.*

•**паха́п-аваццa**-*нуцца—см. под ха̀пацца.*

•**пахапа́ць**—*см. под хапа̀ць.*

•**пахап-а́цца**-*ляцца—см. под хапа̀цца.*

•**паха́плівы**-*вая-вае,* **1.** усердный, скорый на подъём. Нсл. 486. *Хлапец паха̀плівы, не засьпіць свае пары.* Нсл. *См. пахоплівы.*

2. увлекаемый жадностью, имеющий страсть прежде других. Нсл. 486. *Дужа ты пахаплівы, не паждэжэш іншых.* Нсл.

•**паха́пны**-*ная-нае*—скорый, заботливый о работе. Нсл. 486. *Хлапец пахапны!* Нсл. *Пахапнага работніка маю, ня жджэць зацеву.* Нсл.

•**паха́туха**-*ухі-усе, ж.*—женщина, имеющая привычку бегать от *"хаты да хаты", чтобы что-либо получить или что-либо узнать.* Грэшчына Сц.

•**пахава́льны,** -*ная-нае*—погребальный. *Дрыжыць агонь, як звон жалобы пахавальны.* С. Музыка 160.

•**пахава́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—погребение. Нсл. 487. *І на пахаваньне свае нічога не заставіў.* Нсл. *Ср. пахоў.*

•**пахава́ць**—*см. под хава̀ць.*

•**пахава́цца**—*см. под хава̀цца.*

•**па́хавы**-*вая-вае*—относящийся к пахам (мышкам, подмышкам, С.) Нсл. 395. *У пахавае месца выцяў.* Нсл. *Пахавае залозьзе.* Нсл.

•**пахаце́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—желание. Нсл. 487. *Пахаценьне ёсьць купіць, але няма за што.* Нсл.

•**пахі́**-*хоў, мн. ч.*—крыльца или верхние лопатки у человека. Нсл. 394. *Выцяў меж пахоў.* Нсл.

•**пахіну́ць**—*см. под хінуць.*

•**пахін-уўшыся**-*ўцца—см. под хінуцца.*

•**пахіс-ну́ць**-*таць—см. под хістаць.*

•**пахісну́цца**—*см. под хістацца.*

•**пахі́сткі**-*каў*—ленточные обрезки, служащие у женщин для украшения. НК: Очерки 131.

•**пахкі**-*кая-кае*—ароматный, душистый. *Ой, далёка ад мяне вы сядня, пахкія чаборавыя ўзьмежкі!* Кавыль: Ростань 25. *Аб днёх супакою мне прыпомнела пахкая салома.* Салавей: Сіла 92.

•**пахлапні́**(*один* **пахлапень**)-*нёў-нём, мн. ч., предл.-нёх, м.*—лучший род лаптей. Они делаются из ровных гладких полос, полудюймовой ширины, на колодке, при чем темная поверхность лыковой коры предварительно соскребается. Это придает *"пахлапнём"* особенную белизну

гармонирующую с белизной одежды. Кроме благоустроенных носков, верковой высоты, *"бакавікоў, бакавіц"* с правильными ушками и *"зыпяткаў"*, эти лапти имеют прочную подошву, густо переплетенную пакляными плетенками, или тонкими веревочками. НК: Очерки 123. *Абуй новыя пахлапні!* Нсл. 487.

•**пахлі́паць**—*см. под хлі́паць.*

•**пахлусі́ць**-*ушу́-у́сіш-усе, соверш.* **1.** перекусить. НК: Старцы, Но. 89.

троху пахлусіць—немного перекусить. НК: Старцы, Но. 89.

2.—*см. под хлусіць.*

•**пахмурні́ца**-*цы-цы, ж.*—угрюмая женщина. *А залвіца кажа*(*на брацíху*) *— лядачая пахмурніца.* Лупекі Стдуб.(Косіч 32). *Пахмурніца — цёмна ночка цямнюсенька.* Тм.

пахму́ры—насмурный. Гсл.

•**пахню́ча,** *нареч. к пахнючы. Зацьвітала чарэмха пахнюча.* Валошка ("Прыйсьце", Но. 1).

•**пахню́чы**-*чая-чае*—ароматный, душистый. *На клюмбах расла табака, пахнючы гарошак.* Дзьве Душы, 132. *Дзеці любяць спаць на пахнючым сене.* І. Г.: Лемантар 85.

•**пахропаць**—*см. под хропаць.*

•**пахрабуста́ць**—*см. под храбустаць.*

•**пахру́мстаць**—*см. под хрумстаць.*

•**пахрапастаць**—*см. под храбустаць.*

•**пахва́,** (Гсл.)-*вы̀-вѐ, ж.*—пах(область между бедром и нижней частью живота, С.) Нсл. 394. *У пахве пад брухам залаза.* Нсл. *У самую пахву выцяў.* Тм. *См. пахві́на.*

•**пахвала́**-*лы̀, ж.*—похвала. *Завада ест, хто, даўшы сэдэку*(*араб., субожніну*), *хваліцца або перад людзьмі даецъ для пахвалы людзкой.*

•**пахваліць**—*см. под хваліць.*

•**пахваліцца**

•**падобна,** *нареч. к падобны.* **1.** подобно. *Увелич.* **падабнюсенька**—совершенно подобно, похоже, сходно. Ар. *Ср. ст.* **падабне́й, а**) более похоже.

б) приличнее, свойственнее. Нсл. 445. *Падабней табе ўступіць імне.*

2. *В см. предлога с род. и дат. п. Яшчэ нічога ня было, стварыў сьветы, людзі, яшчэ да людзей падобна... дзівы.* Кіт. 10763.

•**падобнасьць**-*ці, ж.*—подобие, МГсл. сходство.

•**падобны**-*ная-нае, да каго-чаго,* **1.** подобный кому-чему; сходный с кем-чем-л.; похожий на кого, что-л. Ар.

падобным парадкам—подобным образом.

Да чаго гэта падобна!—на что это похоже! *Увелич.* **падабню́сенькі, пабню́танькі,** (Нсл. 445)—совершенно подобный, похожий. *Падабнюсенькая да маці.* Ар.

2. подходящий, соответствующий. Шсл. *Калі йдзе луча падобны конік, дык купляй.* Ст. *Калі будзе што падобнае, дык бяры.* Тм.

3. свойственный, приличный. Нсл. 445. *Не падобную рэч робіш.* Нсл. *Не падобнае гаворыш.* Тм.

падабнейшы, *ср. ст. к падобны,* **1.** более подобный, похожий, схожий.

2. более выгодный. Нсл. 445. *Падабнейшага дня ня можна было выбраць.* Нсл. *Прев. ст.* **найпадабнейшы**—самый подобный, самый похожий.

•**падок**—*см. под под.*

•**падол**-*лу, предл. и зват.-ле, м.* **1.** прибережье(реки, Нсл.) Гсл.; Нсл. 445. *Лазьню паставіць на падале.* Нсл.

2. место при реке, где моют белье, и самое мытье белья(при реке, С.) Нсл. 445.

•**падоляцца**—*см. под доляцца.*

•**падольны**-*ная-нае*—месту, где стирают белье принадлежащий. Нсл. 445.

•**падонак**-*нка, м.*—остаток хлебной(всякий, С.), скирды. Дсл. *Жыта застаўся падонак.* Дсл.

•**падоньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—остатки (скирды, С.) сена. Дсл. *Падоньням коні корме.* Дсл.

•**падосак**-*ска, предл.-ску, м.*—подосина, — железная полоска, предохраняющая деревянную ось от изнашивания. Сьвяча Беш. (Ксл.).; Шсл. *Купіў зялеза на падоскі.* Ст. *Нож тупы, як падосак.* Ст. *См. падоска.*

•**падоска**-*скі-сцы, ж.*—железная скобка, подбиваемая под ось в длину колесной трубки. Нсл. 445. *Падоскі выцерліся.* Нсл. *Новыя падоскі падбіць.* Тм. *См. падосак.*

•**падоўжны**-*ная-нае*—продольный, Ар. *Падоўжны шнюр.* Ар. *Падоўжная дарога.* Ар.

•**падабаньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—расположение к чему(кому, С.) Нсл. 444. *Еж, калі прышло да падабаньня.* Нсл. *Маеш падабаньне да добрага.* Нсл.

•**падаба́ць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—питать к кому расположение, Гсл.; Нсл. 444. нравиться кому.

я яго падабаю—он мне нравится. Ар. *Кажан падабае добрае.* Нсл. *Ці падабаеш ты яе?* Гсл. *Помню — хлопчыкам маленькім падабаў я зелень ніў.* Жылка 20. *Соверш.* **заспадаба́ць** *каго-што*—понравиться кому-чему. *Пан заспадабаў*(пану понравилось, С.) *нашую страву.* Нсл. 186. *Дзяцюк заспадабаў дзяўчыну.* Тм. *Соверш.* **прыпадаба́ць**—найти(несколько, С.) приятность в чем, полюбить. Нсл. 508. *Прыпадабаць страву, дзяўчыну.* Нсл. *Соверш.* **распадаба́ць**—разлюбить, не находить прежнего очарования, привлекательности, того, что нравилось. Гсл. *Соверш.* **упадаба́ць**-*аю-аеш-ае, каго-што*—понравиться кому-л. Ар.; Ксл.; Нсл. 444. *Палікар упадабаў Наталю.* Ар. *І харошую ж дзяўчыну ўпадабаў ён.* Ст. *Ці ўпадабаў ты сані?* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Баба пачала паказаваць пярсьцёнкі, і каралеўна адзін упадабала.* Н.(Афанасьев III, 1914, 105). *Стары пан упадабаў тую Немцаву*

жонку. ЗСД 113. *Упадабаў Абдзіраловіч новае места.* Дзьве Душы 106. *Міхайла ўпадабаў Ганну*—Анна понравилась Михаилу. Ар. *Упадабаў дзяўчыну.* Нсл. *Корзюка, відаць, упадабалі.* Корзюк. *Чамусьці ўпадабалі гэты прысаднік ("парк") людзі.* Васілёнак("Полымя", Но. 12, стр. 192). *Соверш.* **заўпадаба́ць**—очень понравиться кому-л. Нсл. 190. *Заўпадабаў дзяўчыну, каня, страву*(—очень понравилась мне, ему и т.п. девушка, лошадь, суп, С.) Нсл. *Прич.* **заўпадабаны**—очень понравившийся. Нсл. 190. *Заўпадабаная дзеўка.* Нсл. *Соверш.* **прыўпадаба́ць,** *перех.* —полюбить, Нсл. 519. несколько понравиться. *Ён упадабаў яе*—она ему понравилась несколько. *Прыўпадабаць дзяўчыну.* Нсл.

•**пад-агна́ць**-*ганяць*—*см. под гнаць.*

•**падахвіцэр**-*ра, предл.-ру, зват.-ру, м.*—унтерофицер. *Падахвіцэраў растрэлююць.* Бацьк., Но. 49-50/435-436.

•**пададоньнік**-*ка, предл.-ку, зват. пададоньніча, м.*—проныра, хитрый человек, постоянно все окольными путями выведывающий. Ксл. *Ну й пададоньнік жа ты, ад цябе нічога ня ўтоіш.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**пададзьмуць**—*см. под дмухаць, дзьмуць.*

•**падазрэнасьць**-*ці, ж.* **1.** подозрительность. МГсл.

2. мнительность. МГсл.

•**падазрэны, 1.** подозрительный, (Нсл. 445) вызывающий подозрение. *Ён чалавек ня быў ні ў чым падазрэным.* Нсл.

2. подозрительный, мнительный, (МГсл.) недоверчивый.

•**падаїць**—*см. под даіць.*

•**падалося,** *безлич.*—показалось. ПНЗ.

•**па́даліца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.* **1.** каждое упавшее с дерева яблоко(груша, С.). Слово это чаще понимается, как имя сущ. собирательное, НК: Очерки, Но. 140. древесные, садовые плоды, упавшие недозрелыми. Нсл. 389.

2. *общ.*—чрезвычайный шалун-нья. Нсл. 389.

•**падамкну́ць**—*см. под мкаць.*

•**падамкну́цца**—*см. под мкацца.*

•**падану́чак**-*чка, м.*—кусок холста, значительно меньше онучи, обхватывающий только ступни. *"Падванучнікамі"* обертываются онучи. НК: Очерки 124.

•**па́даньне**—*см. под па́даць.*

•**падарожжа**-*жа, предл.-жу, мн. ч.-жыжаў, ср.*—путешествие. Н. *Аўтар вызукаваў матар'ял на месцу шляхам адумысловага падарожжа*(у варт. М. Шчакаціхіна: Белар. мастацтва ў гіст. і арх. літ. — Полымя 1927 г., VI, стр. 181). *Дзе б ён ні быў — ці ў лесе, ці ў полю, ці ў падарожжу.* ЗСД 98. *Не захапіліся думкай аб бязмэтным вольным падарожжу.* Тм. 186. *Л. расказаў аб мэце свайго падарожжа.* ЗСД 247. *Дзе сінь, зяленіва — маё тут падарожжа.* Крушына: Творы 40. *Песьні — зьявы падарожжа! Што мілей размовы збожжа на палёх у летні час?* С. Музыка 262.

•**падарожнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —путешественник. Гсл.

•**падарожніца**-*цы-цы, ж.*—путешественница. Гсл.

•**падарожны**-*ная,* **1.** путешественник-ица. Гсл.

2. пассажир,-ка. Гсл.

•**падаражэць**—*см. под даражэць.*

•**падарак**-*рку, м.*—подарок. *Што за падаркі Пан Бог мне прыслаў?* Кіт. 82a13. *Ужо твае падаркі беленькі.* Манюкі НЗ (Косіч 242). *Уменьш.* **пада́рачак**-*чку, м. Паўзе, паўзе ды мурашачка, нясе, нясе ды падарачкі. Падаркі беленькі.* Лупекі Стдуб. (Косіч 243).

•**падарава́ны**—*см. под дараваць I.*

•**падарава́ць**—*см. под дараваць.*

•**пада́ркавы**-*вая-вае*—подарочный. Нсл. 438.

•**падарва́ць**—*см. под ірваць.*

•**падарвацца**—*см. под ірвацца.*

•**падасі́навік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —гриб осиновик. Шсл. *Падасінавікі з два падняў, а больш няма.* Ст.

•**падаскава́ць,** -*кую-куеш-куе, несоверш.* —подбивать под ось железную скобку. Нсл. 445. *Прич.* **падаскаваны**—подбитый скобкою. Нсл. 445. *Зад падаскаваны, а перадок не.* Нсл.

•**падашва́**-*вы, ж.*—подошва. Ар.

•**падатак**-*тку, м.*—подать. МГсл.; Гсл.; Ар.; Нсл. 438; Шсл. *Падатку ня выплацілі.* Нсл. *Прадаў цяліцу на падаткі.* Ст.

•**падаткну́ць**—*см. под падтыкаць.*

•**адава́лка**-*кі, дат., предл. падавалцы, ж.* —шестик для подачи снопов. Ксл. *Цяпер падавалкай падавай.* Зарэкі Беш. (Ксл.). *См. падавальня.*

•**падава́льня**-*ні-ні, ж.*—длинный шест с крючком для подавания снопов в "азярод". Шсл. *Зрабіў ёмкую падавальню: снапы будзе добра падаваць.* Ст. *См. падавалка.*

•**пад-ава́ць**-*даць*—*см. под даваць.*

•**падава́цца**—*см. под давацца.*

•**падаўжэць**—*см. под даўжэць.*

•**падаўжыць**—*см. под даўжыць.*

•**падаўкосьць**-*ці, ж.*—податливость.

•**падаўкі́**-*ўкая-ўкое*—податливый. Ар. *Падаўкая зямля на арбу.* Ар. *Падаўкая каса на кляпаньне.* Ар.

•**падаўтара́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—повторить вторично. Смоленщ.

•**падаўца**-*цы, м.*—податель. МГсл.; Гсл.

•**па́даць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма,* **1.** *несоверш. к* пасьці, *о росе, тумане*—падать. *Соверш.* **па́нуць**-*ну-неш-не, област.*—упасть НК: Дудар, Но. 2. *Калі ён(чалавек) панець, там пахаваны ёсьць дудар.* НК: Дудар 170. *Соверш.* **па́сьці**--*дзеш-дуць, о росе, тумане*— пасть. *Сьцюдзёная раса пала. Хто ты ест? на цябе лос паў.* Кіт. 79a1

2. бегать, везде успевать. Гсл. *Дзяцьвішча цалюткі дзень пàдаюць улетку, ня стыкаючыся ў хаце.* Гсл. *(Сабака) падаў цалюткі дзень на палёх.* Гарэцкі: Песьні 67. *Отгл. имя сущ.* **па́даньне**-*ня, предл.-ню* —хлопоты. Нсл. 389. *Досіць было паданьня аб гэтым.* Нсл. *Соверш.* **адпа́дацъ**—объездить, оббегать вокруг в поисках за чем-л. Дсл. *Наша гаспадыня адпàдала ўсі сёлы навокал, шукаючы батракоў.* Дсл.

3. шалить, бесчинствовать. Нсл. 389. *Ня падайце, дзеці, розкі будуць.* Нсл. 389. *Соверш.* **напа́дацъ**—набегать, добыть через шалости. Нсл. 313. *Падаў, пакуль нападаў сабе хваробу.* Нсл. 389.

4. суетиться, Нсл. 385, (предаваться чему-л., С.), слишком вдаваться в какое-л. дело, работу. Шсл. *Падаець чалавек, пакуль жыў.* Нсл. *Досіць табе падаць; ляж, аддыхні!* Нсл. *Падаў, падаў за работаю, пакуль не падарваўся.* Ст.

5. *за кім, каля каго*—ухаживать за кем-л. *Асячоны так і падае за гэтаю зводніцаю, увядзёнкаю.* Нсл. 371(под *асячоны*).

па́даньне-*ня-ню, отгл. имя сущ. к* **падаць**,
1. хлопоты, бегание. Нсл. 389. *Досіць было пàданьня аб гэтым.* Нсл.

2. ухаживание. Нсл. 389. *Паданьням сваім агорк дзеўцы.* Нсл.

адпада́ць, *несоверш. к адпàсьці*—отпадать. *Соверш.* **адпа́сьці,** *адпадỳ-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ-дуць.* **1.** околеть (о домашних животных). Дсл.

адпалі каровы—коровы попадали, пооколели. Дсл. *Адпалі ўсі авечкі*—остались без овец. Дсл.

2. отказаться от корма. Дсл. *Конь, знаць, захварэў — адпаў ад пошару.* Зьверавічы Красн. (Дсл.).

пада́ць-*де-дàюць, несоверш.* **1.** *к апасьці 1, о листьях, цветах, фруктах*—опадать. Ар. *Лісьце ападàе.* Ст. *Яблыкі, ігрушы ападаюць.* Ар. *См. ападкі.*

2. *о тесте, постройке*—оседать. *Соверш.* **апа́сьці,** *ападỳ-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ,* **1.** *о фруктах, цветах, листьях*—опасть. *Прышоў Пятрок, апаў лісток.* *Послов.*

2. *о постройке, тесте*—осесть. *Хай цеста ападзе, тады будзем садзіць хлеб.* Ст.

3. *обеднеть.* Дсл.

дапада́ць-*дàю-дàеш-дàе, повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** везде до всего доходить. Шсл.; Ксл. *Ты ўсюдых дападаеш.* Бікложа Беш. (Ксл.).

2. с трудом доходить. Нсл. 140. *Дападàць, дапасьці да двара.* Нсл.

3. *перех.*—настигать(застигать, С.), находить. Нсл. 140. *Калі ня прыходжу да яго, ніколі не дападаю, не дападу яго ўдварэ.* Нсл.

дапа́сьці, (Шсл.; Ар) **дапа́сьць,** (Нсл.; Гсл.) *дападỳ-дзѐш-дзѐм-дзіцѐ, соверш. к дападаць 1.* **1.** везде до всего дойти. Шсл.; Бікложа Беш. (Ксл.). *Калі йдзе ігрышча або вясельле, дык яна дападзець.* Варсл. *Дахужы чалавек усюды дападзе.* Ст.

2. *соверш. к дападаць 2,*—с трудом дойти.

3. застичь, найти. *Цяжка дапасьць добрага работніка.* Нсл. 140. *Дапаў чорт скрэбла.* Тм.

4. достигнуть чего-л. нечаянно; наскочить на что-л. Нсл. 140. *Дапаў свайго, чаго хацеў.* Нсл.

5. дорваться. Нсл. 140; Гсл.; Ар.; БНсл.—наброситься на еду. Шсл. *Дапасьць да гарэлкі.* Нсл. *Як дапаў, дык адзін усё й пажэр.* Ст.

запада́ць-*дàю-дàеш-дàе, несоверш.* **1.** клониться к падению, Нсл. 177. много хворать, хилеть, припадать; спадать с тела, худеть. Курш.(Даль, IУ изд., 1526). *Іхная маці чыста западае.* Варсл. *Здароўе маё пад старасьць западае.* Нсл.

2. падением заграждать вход куда. Нсл. 177. *Клямка моцна западае, адчыніць цяжка.* Нсл. 177. *Клямка моцна западае, адчыніць цяжка.* Нсл. *Соверш.* **запасьці, западзець.**

запала клямка—нет входа. *Запала табе клямка хадзіць туды.* Нсл. 177.

напада́ць-*дàю-дàеш-дàе; повел.-дàй-дàйма, несоверш. на каго, на што,* **1.** нападать на кого, что-л. Нсл. 313. *За што ты нападаеш на мяне?* Нсл.

2. *перех.*—находить кого-л., заставать. Нсл. 313. *Колькі разоў быў у цябе, ды ніколі ўдварэ цябе не нападаю, не напаў.* Нсл. *См. засьпяваць.* *Отгл. имя сущ.* **напада́ньне**-*ня, предл.-ню*—нападение, притеснение. Нсл. 313. *З усіх бакоў цярплю нападаньне.* Нсл.

напа́сьці, *нападỳ-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ,* **1.** *соверш. к нападаць 1.* Нсл. 313.—напасть. *У лесе зладзеі напалі на Жыда.* Нсл.

2. *соверш. к нападаць 2.* Нсл. 313—застать.

падпада́ць-*дàю-дàеш-дàе, несоверш. пад што,* **1.** подвергаться (МГсл.) чему-л. неприятному. Нсл. 445. *Нехаця часам чалавек падпадае, падпадзець пад адказ, пад бяду.* Нсл.

2. совпадать, Нсл. 445. приходиться. *Сёлета Дабравешчаньне падпадае ў Вялікую пятніцу Вялікага посту.* Нсл.

падпа́сьці-*падỳ-падзѐш-падзѐць* **1.** *соверш. к падпасьць 1, 2.*

2. подскочить на помощь. Нсл. 445. *Прапалі б мы тут, калі б вы не падпалі сюды.* Нсл.

падупада́ць, *несоверш. к падупасьці. Ср. падупалы.* **Падупадаць на ногі**—ослабеть ногами(об опосных? и перегнанных лошадях, изредка — о слабоногих, ревматических страдальцах, подаграх.). НК: Очерки, Но. 655. *Соверш.* **падупа́сьці** —придти в(некоторый, С.) упадок, измениться в состоянии к худшему. Гсл.

перапада́ць, *несоверш. к перапасьці. Соверш.* **перапа́сьці[ць]** **1.** отощать, исхудать. Гсл.

2. минуться. Гсл. *Вясна перапала.*

прыпада́ць-*дàю-дàеш-дàе; повел.-дàй-дàйма, несоверш.* **1.** приближаясь к кому, чему-л., близко снизиться к нему, опуститься, иногда прижаться. *Гулі, гулі пшчолы к*

вульлю прыпадаючы, плакала Мар'ячка, к кублу прылягаючы. Косіч 243.
2. падать к ногам. Нсл. 506. *Да ног прыпадаюць, прыпалі, просячы.* Нсл.
3. *о хлебе*—не подниматься во время печения в печи. Шсл. *Вось ужо другі раз прыпадае наш хлеб.* Ст.
4. совпадать, случаться, Нсл. 506. приходиться. *Каляды прыпадаюць у пятніцу.* Нсл.
5. *безлич.* доставаться, Шсл. приходиться на долю. *Што каму прыпадае, тое й бяры — адмаўляцца няма чаго.* Ст. *Усі йменьня зрадніка такога мімв дзяцей на нас гаспадара ку столу нашаму прыпадаці будуць.* Стт. 67.
5а. наставать внезапно, приходить. Даль. *См. прыпасьці.*
6. *безлич.*—приличествует, Нсл. 506.уместно, следует. *Пакажы, табе будзе прыпадаць.* Харобрычы(Курыла 85). *Не прыпадаець табе гаварыць гэта.* Нсл.
7. нужно, следует. Нсл. 506. *Табе прыпадае ехаць.*, Нсл.
прыпа́сьці, *прыпаду̀-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ,* **1.** *соверш. к прыпадаць 1.* (*Вецер*) *прыпаў да зямліцы.* Гарун (ст. "Вецер").
2. *соверш. к* прыпада̀ць *2.*—пасть к ногам.
3. *соверш. к* прыпадаць *3.*—не подняться во время печения в печи(о хлебе). Шсл. *Нешта хлеб прыпаў, мусіць, не падышоў добра.* Ст.
4. *соверш. к* прыпадаць *4.*—прийтись. *Вялікадне прыпала на самае Дабравешчаньне.* Нсл. 506.
5. *соверш. к* прыпадаць *5.*—прийтись на чью-л. долю. *Так яму прыпала, нічога ня зробіш.* Ст.
5а.—настать внезапно, обнять, Даль. появиться, проявиться с силой. *Што табе, дуда̀ру, прыпала шчыру песьню завадзіць.* З альбому Вярыгі-Дарэўскага. *Прыпала ў капітана цікавасьць схадзіць у старую лазьню.* Пск. Пушк.(Ч. 330).
6. *безлич., соверш. к* прыпада̀ць *6.* Нсл. 506. *Ня прыпала табе гаварыць гэта.* Нсл.
7. получить доступ к чему-л. сильно желаемому, дорваться. *Вось прыпала чарода да атавы: ходзе, як пабітая!* Ст.
спада́ць, *несоверш. к спасьці,* **1.** понижаться, Гсл. вообще уменьшаться (в уровне, объёме, силе и т.п. С.) Гсл., идти на убыль. *Вада спадае.* Ар. *Пухліна спадае.* Ар.
2. худеть. Гсл. *Конь пачаў спадаць на целе.* Гсл.
3. терять свои силы в заботах о ком или о чем-л.
4. доставаться, переходить по наследству, *на каго, па кім.* Нсл. 602. *Нашаму пану двор спадае, спаў.* Нсл.
спа́сьці, *1-ого и 2-ого лица нет,* **спадзе́ць, 1.** *соверш. к* спадаць *1, 2, 3. Вада у раццэ спала.* Гсл.
2. *соверш. к* спадаць *4.*—достаться, перейти по наследству, Нсл. 602. *На каго бы маёмасьць ляжачая або рухомасьць спала, павінні будуць, есьлі а суму пенязей пазычаную пазавуць, заплаціці.* Стт. 329. *Тое йменьне на дзеці не спадзѐць.* Стт. 288.
упа́даваць-*дую-дуеш-дуе*(*упада̀ць-да̀ю-да̀еш-да̀е*), *несоверш.* **1.** *праўн. у што*—утрачивать что-л. *А есьлі бы апісу свайму досыць чыніці не хацеў і ў чом ізь яго выступіў, тагды ў вусе подле запісу свайго ўпадаваець.* Стт. 326. *За тую сваю праціўнасьць у совітую заруку ўпадаець.* Стт. 272.
2. суетиться, через чур хлопотать. Нсл. 660. *Чалавек усё ўпадаваець, пакуль рукі зложыць.* *Послов.* Нсл.
3. *перад кім*—раболепствовать, ухаживать за кем(вести себя угодливо, подобострастно по отношению к кому-л. бс целью добиться чего-л., С.) Нсл. 660. *Чаго ты так перад ім упадаваеш?* Нсл. *Ня ўпадавай так, каленкі паб'еш.* *Послов.* Нсл.
4. *за кім*—ухаживать. *Адгарніся маё сэрца ад яго, як стаў ён за тэю ўпадаваць.* Дсл.(под *адгарнуцца*). *Отгл. имя сущ.* **упа́даваньне**-*ня, предл.-ню*—сильное желание угодить. Нсл. 660. *Дадзеў сваім упадаваньням.* Нсл.
5. упадать, приходить•в упадок. *Соверш.* **упа́сьці,** *упаду̀-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ* **1.** прийти в упадок.
2. обанкротиться.
выпада́е, *безлич.* **1.** случается. Гсл.; Нсл. 88. *Выпадае і знайсьці і згубіць.* Нсл.
2. следует, должно, Гсл. необходимость требует, нужно, Нсл. 88. уместно, принуждают обстоятельства. *Табе выпадае, выпала ехаць.* Нсл.
3. *с инфинитивом*—следует, Нсл. 88. уместно, годится. *Ня выпадала табе казаць гэта.* Нсл.
•**па́дацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** метаться, Нсл. 389. *Падаецца, як учадзелы кот.*
2. бросаться(поспешно направляться, устремляться, С.) Нсл. 389. *Па̀даецца бацька к імне.* Нсл. *Соверш.* **дапа́дацца**-*аюся-аешся*—дошалиться, попасть в какую-л. неприятность. Нсл. 140. *Соверш.* **дапа́сца(-сьціся,** Ар.), *дападу̀ся-дзѐшся-дзѐцца-дзѐмся-дзіцѐся*—дорваться, добраться(получить доступ к чему-л. сильножелаемому, С.) Нсл. 140. *Дапаўся да гарэлкі.* Нсл. *Соверш.* **напа́дацца**-*аюся-аешся,* **1.** набегаться(устать бегая, С.) Шсл.; Нсл. 313. *Нападаўся хлапец за дзень за статкам, як быў у падпасычах.* Ст. *Дзеці ўдзень нападаліся, спаць хочуць.* Нсл. *Нападаўся я на полю, шукаючы гоні.* Нсл. *Што гэта з Алюсяю, ці здарова яна? — Чаго ж ёй хварэць? — спакойна й навет трошку гіронічна адказала матка; здарова, толькі напа̀далася за дзень, бо ў хаце ня стыкаецца.* Дзьве Душы 84.

2. наработаться. Шсл.—утомиться за работой требущей передвижения. *За дзень нападаешся з гэтаю работаю на полю, а ўвечары дома ізноўшто-колечы рабі.* Ст.
3. нахлопотаться. Шсл. *Ці мала я нападаўся, пакуль дастаў тую пазыку!* Ст.
4. насетиться. Нсл. 313. *Нападаўся за дзень.* Нсл. *Соверш.* **паўспадацца**—засуетиться (многим). Нсл. 430. *Жыды нешта паўспадаліся, як перад дажджом.* Нсл. 430. *Соверш.* **перапасьціся**-*падзецца, праз статак*—от голода похудеть. Шсл. *Каніна галодная, сусім перапалася.* Ст.

прапасьціся-*пашчуся-пасьцішся, несоверш.*—пропадать, деваться неизвестно куда. Нсл. 527. *Куды ты прапасьцішся кажны дзень?* Нсл. *Соверш.* **запрапасьціцца.** Нсл. 527. *Тапор запрапасьціўся нівесь куды.* Нсл. *Соверш.* **распадацца**-*аюся-аешся,* **1.** расшалиться. Нсл. 556. *Ціха, чаго вы распадаліся.* Нсл.
2. засуетиться. Нсл. 556. *Распадаўся з лучынкаю, калі б іскрыне зараніў.* Нсл., —засуетиться, ухаживая за гостями при угощении. Нсл. 556. *Калі б дзеля добрага каго, а то ліха ведае дзеля каго ты распадаўся.* Нсл.
3. *соверш. к падаць 4, каля каго,*—начать ухаживать за кем-л. Нсл. 556. *Распадаўся дарма, дзеўка й не паглядзела на цябе.* Нсл.

спадацца-*дюся-дешся, несоверш.*—лишаться чего, утрачивать. Нсл. 602. *Із здароўя спадаюся.* Нсл. *Соверш.* **спасьціся**—лишиться чего, утратить. Нсл. 602. *Зь лядашчым спазнаўся, з розуму спаўся.* *Послов.* Нсл.
•**падацца**—*см. под падавацца.*
•**падачкі**-*каў, мн. ч.*—подати. Ліст Жыгімонта Старога, Вільня 1536 г.(Станґ 73); Навасёлкі Войст.; Кацёлкі, Пруж. *Устаўны ліст 1529 г. Вялікі князь даець "бачачы уцісканьне й абцяжлівасьць падданых нашых ад стараст жамойцкіх і ад ціўуноў зямлі жамойцкае, каторую ані абцяжлівасьць ім чынілі многімі й цяжкімі работамі і неізьмернымі падачкі і ўезды сваімі..."* Преснаков:Лекции по рус. ист. II, М. 1939, стр. 127. *Маюць ся Жыдове на выслугах сваіх проціў хрысьцянскіх людзей захаваці, абы іх ку падачкам і службам нязвыклым не прыневалялі.* Стт. 452.
•**падборы**-*раў*—каблуки из кожаных обрезков, НК: Очерки, Но. 270. каблуки вообще. Шсл. *У тваіх ботах высокія падборы.* Ст. *См. абцас.*
•**падбочавацца**-*чуюся-чуешся, несоверш.* **1.** подбочениваться. Нсл. 439. *Не гляджу я на тое, што ты падбочуешся.* Нсл.
2. стараться занять место очень близко ко кому-л. Нсл. 439. *Не падбочуйся да мяне, тут ня месца табе.* Нсл.

падбачыцца-*чуся, падбочышся, соверш. к падбочавацца 1, 2.* Нсл. 439. *Падбочыўшыся стаіш.* Нсл.
•**падбабевацца**-*блюся-блюешся, несоверш.*—льстить женщинам, подбивать к женщинам(снискивая расположение к себе, С.) Нсл. 438. *Не падбабівайся да мае жонкі, не падбівай клінікаў.*(*Кажуць на сьмех*). Нсл. *Соверш.* **падбабіцца**-*блюся-бішся.* Нсл. 438. *Падбабіўся, ды хваробу ўзяў.* Нсл.
•**падбабіцца**—*см. под падбабевацца.*
•**падбародавік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—подбородок. Аш.
•**падбародавіч**-*ча, предл.-чу, м.*—подбородок. Іг. *Валя бярэць яго за падбародавіч, прыўзьнімае галаву.* Корзюк.
•**падбачыцца**—*см. под падбочавацца.*
•**падбел**-*лу, предл. и зват.-ле, раст., м.* **1.** мать и мачеха [Tussilago farfara L.] Ст. (Шсл.).
2. тысячалистник обыкновенный. Ст.
•**падбіваць**—*см. под біць.*
•**падбівацца**—*см. под біцца.*
•**падбіць**—*см. под біць.*
•**падбіцца**—*см. под біцца.*
•**падбрушша**-*ша, предл.-шу, ср.*—нижняя часть брюха, подбрюшина. *У вярэпаўкі шэрае падбрушша.* Ст.
•**падбухтараваць**—*см. под бухторыць.*
•**падбухторыць**—*см. под бухторыць.*
•**падбурболіць**—*см. под бурболіць.*
•**падбуваць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—надувать. Нсл. 439. *Таргачы часта падбуваюць нашага брата.* Нсл. *Соверш.* **падбуць**-*буду-дзеш-дзе*—надуть. Нсл. 439.
•**падбувацца**-*дюся-дешся, несоверш., возвр.*—попадаться в обман. Нсл. 439. *Каторы раз ты падбуваешся на конях.* Нсл. *Соверш.* **падбуцца**-*будуся-будзешся*—попасться в обман. Нсл. 439. *Не гандлюй зь ім свайго каня: якраз падбудзешся.* Нсл. *Падбуўся я: сьляпога каня купіў.* Тм.
•**падбылы**-*лая-лае*—пожилой. Шсл. *А ўжо яна падбылая дзеўка.* Ст. *См. паджылы.*
•**падгадаваць**—*см. под гадаваць.*
•**падгалякнуць**-*ну-неш-не, соверш.*—подбросить вверх. Шсл. *Высака падгалякнуў апуку.* Скрыль Пух. (Шсл.).
•**падгалісты**—поджарый. Пушча.
•**падгалы**-*лая-лае*—(о дереве), с ветвями только высоко. Ар. *Падгалая ліпка.* Ар.
•**падгар-аць**-*эць*—*см. под гарэць.*
•**падгарэлы**, -*лая-лае*—подгоревший, подгорелый снизу, у корней(о деревьях).
•**пад-гарнуць**-*гартаць*—*см. под гарнуць.*
•**падгарнуцца**—*см. под гарнуцца.*
•**падгару**, *нареч.*—вгору. МГсл.; Ар.
•**падгасподнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—жилец(снимающий часть помещения у съёмщика). *См. гасподнік.*
•**падгасподніца**, —жиличка(снимающая часть помещения у съёмщика). *Ср. гасподніца.*
•**падгатаваць**—*см. под гатаваць.*

•**падгэрц**-*рца, предл.-рцу, зват.-рча, м.* —железный крюк, притягивающий шкворень к *"траўні"*. Шсл. *Падгэрц пагнуўся, нельга зачапіць за творан.* Матарова Сьміл. (Шсл.).

•**падгіньдзіцца,** *-джуся-дзішся, соверш.* —потощать. Шсл. *Нешта ж ты, дзяціна, сусім пагіньдзіўся за лета!* Ст.

•**падгл-éдзець**-*ядаць—см. под глядзець.*

•**падгýза,** (Нсл.), **падгузы,** (Шсл.)—шлея (часть сбруи в виде ремня, идущего от хомута вокруг туловища лошади и поддерживаемого проходящими через спину поперечными ремнями. Нсл. 440; Шсл. *Раменная падгуза.* Нсл. *На каню новыя раменныя падгузы.* Турэц Сьміл. (Шсл.). *См. нарытнікі, набедрыкі, набердкі.*

•**падход**-*ду, дат., предл.-дзе, м.* **1.** (подход, С.), приближение. Нсл. 449. *Падход непрыяцельскага войска.* Нсл. *Падход вады.* Тм.

2. место, по которому подходят, можно подойти, можна подойти к чему-л.

3. поднятие(о тесте). Нсл. 449. *Падход дзяжы.* Нсл. *Калі ў дзежцы падход, то і ў печы рост. Послов.* Рапан., Прык. 40.

4. уловка, намерение уловить, надуть. Нсл. 449. *Вып'еш разам гарнец мёду. — Баўтрамей ня ўчуў падходу і згадзіўся безаглядна.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *З падходам гаворыш.* Нсл. *Гавары без падходу.* Тм.

•**падходны**-*ная-нае*—подходящий. *Во гэты аполачак будзе сюды падходны.* Ст.

•**падходзіць**—*см. под хадзіць.*

•**падх-оплеваць**-*апіць—см. под хапàць, хапіць.*

•**падхáп-аваць**-*іць—см. под хàпаць.*

•**падхáп-авацца**-*іцца—см. под хàпацца.*

•**падхін-áць**-*ýць—см. под хінýць.*

•**паддáнік,** *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —подданый, *в см. им. сущ.*

•**паддáнства**-*ва, ср.*—подданство.

•**паддáны**-*ная-нае,* **1.**—крепостный пособник. НК: Под. пос. 30.

2. подданый. Шсл. *Няма чаго вельмі камандаваць імною: я ня твой падданы.* Ст.

•**падданьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к паддавацца*—сдача(капитуляция, С.) МГсл.

•**падд-авáць**-*àць—см. под даваць.*

•**паддавáцца**—*см. под давацца.*

•**паддáцца**—*см. под давацца.*

•**паддрыпацца**—*см. под дрыпаць.*

•**паддудýраваць**-*рую-руеш-руе, несоверш.* —*подущать(подстрекать,* С.) Нсл. 441. *Ня слухай яго, ён цябе паддудуруе, а паддудурыўшы, сьміяцца зь цябе будзе.* Нсл. *Соверш.* **паддудýрыць**-*ру-рыш-ра.* Нсл. 441.

•**паддýраваць**-*рую-руеш-руе, несоверш.* **1.** напиваться до пьяна. Нсл. 441. *Нешта ты паддураваць стаў, — Ат, учора паддурылі троху, а сядні галава баліць.* Нсл.

2. подтрунивать над кем. Нсл. 441. *Досіць табе паддураваць над ім(зь яго?* С.) Нсл.

•**паддýрыць,** *соверш. к паддураваць 1, 2.* Нсл. 441.

•**паддувайла**-*лы, ж.*—маленькая печка под плитовой печью, служащая для поддувания.

•**пад'éсьці**-*ядаць—см. под есьці.*

•**падзоліца**-*цы-цы, ж.*—найхудший сорт земли, почва которой имеет чистейшее сходство(по виду) с густою массою золы, НК: Очерки, Но. 203. подзол.

•**падзольнасьць**-*ці, ж.*—подзолистость.

•**падзольны**-*ная-нае, прилаг. к падзоліца.* НК: Очерки, Но. 203, подзолистый.

•**падзор**-*ру, предл.-ру, зват.-ру, м.*—пространство от верхнего оконного косяка до налегающего бревна. Ксл. *Заткні мохам падзор, а то сьцюжа цягне.* Ходцы Сян. (Ксл.).

•**пад забíтак**—под убой. Нсл. 450. *Ты мяне пад забітак вядзеш.* Нсл. *Даваць карту пад забітак.* Нсл.

•**падзагнéт**-*ту, предл.-це, зват.-це, м.*—ниша в кухонной печи под *"загнетам"*. Ксл. *У падзагнеце гладыш.* Белякі Віц. (Ксл.).

•**пад'зéмніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—изворотливая, находчивая женщина. *Гэта пад'земніца ўсё бача.* Вейна Сян. (Ксл.).

•**паджыгáйла**-*лы, общ.*—подстрекатель,-ница. Нсл. 441. *Паны нашы паджыгайлаў любяць.* Нсл.

•**паджыгáць**—*см. под жыгаць.*

•**паджыгнýць**—*см. под жыгаць.*

•**паджылы**-*лая-лае*—пожилой. Шсл. *Ён так сабе, паджылы чалавек, не малады ўжо.* Ст.

•**падкольная**-*нае, в см. сущ.*—злой дух, живущий, по поверью, под мельничным колесом. *Падкольная яго вазьмі.* Нсл. *Ён із падкольнаю знаецца.* Тм. *Падкольную зьясі, а не пірага.* Тм.

•**падкольнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** черт. Нсл. 442.

2. (*перен.*)—надоедающий пронырством. Нсл. 442. *Ад падкольніка гэтага нійдзе не схаваешся.* Нсл.

•**падкольны**-*ная-нае*—чертовский. Нсл. 442. *Падкольны злодзей. Нсл. Падкольная ведзьма.* Нсл.

•**падкоп**-*пу, предл. и зват.-опе, м.* **1.** проход в земле. Нсл. 442.

2. злоумышление, происки. Нсл. 442. *Ты імне падкоп робіш.* Нсл.

•**падкосьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —шафер. Гсл.

•**падкосьніца**-*цы-цы, ж.*—подруга невесты. Бранский у.(Будде:Т. Орл., слов.).

•**падкáзьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —суфлер. Мт.

•**падкалодніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.* **1.** змея. Вейна Сян. (Ксл.).

2. злая женщина. Вейна Сян. (Ксл.).

•**падкалодны**-*ная-нае, бран.* **1.** скрывающийся под колодою. Нсл. 442.

2. (*перен.*)—лукавый, злой, зменный. Нсл. 442. *Падкалоднаму гэтаму зьмяю нічым угадзіць ня можна.* Нсл.

•**падкалотка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** жидкое тесто. *Падкалотку нейкую адзержавалі з армейскага катла.* Хмара(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 38).

2. кусочки мяса и сала, изжаренные в жидком тесте. Шсл. *На сьнеданьне была падкалотка з блінамі.* Ст. *См. мачанка, мачаньне.*

•**падкалаціць**—*см. под калаціць.*

•**падкалупны й зласьлівы**—охидный?. МГсл.

•**падкаморы земскі**—министр Великолитовского(Белорусского) государства, управляющий межевой частью.

•**падкапак**-*пка, предл. и зват.*-пку, *м.*—клобук. Гсл.; Нсл. 441. *Уменьш.* **падкапачак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Нсл. 441.

•**падкапачак**-*чка, предл. и зват.-чку, м.* —женский чепец. Нсл. 441. *Без намёткі ў падкапачку выбегла на вуліцу.* Нсл.

2.—*см. под* **падкапак.**

•**падкарчэмнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—алькоголик, живущий в корчме на счет подарков, угощений корчемных гостей. НК: Питущии, и пропойцы У, 1896, Но. 4, 84.

•**падкас-аваць**-*аць*—*см. под закасаць.*

•**падкас-авацца**-*аццa*—*см. под закасавацца.*

•**падкід**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—подброшенная вещь. Ксл. *Я знайшла падкід.* Аскрысенец Беш. (Ксл.).

•**падклетнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** собака, место которой непосредственно близко амбара.

2. *бран.*—вор. Нсл. 442. *Ад падклетніка гэтага нійдзе не схаваеш.* Нсл.

3. воображаемый когда-то дух, живущий будто под *"клецьцю"*, амбаром. Нсл. 442.

•**падклетны**-*ная-нае,* **1.** тот, место которого находится непосредственно близко амбара(*"клеці"*). *Падклетны сабака.* Нсл. 442.

2. находящийся под *"клецьцю"*, внизу *"клеці". Глядзіць, як падклетная мыш.* Нсл. 442.

•**падклецьце**-*ця, предл.-ню, ср.*—пустое место под амбаром(*"клецьцю"*), Нсл. 442. *Сабака вызкачыў з падклецьця.* Нсл. *Куры нясуцца ў падклецьцю.* Тм.

•**падкняжа**-*жы, м.*—(свадебный чин пры женихе и невесте, **С.**), шафер. Ксл. *Падкняжа павёз княгіню к вянцу.* Марціненькі Аз. (Ксл.). *См.* **падкняжы.**

•**падкняжы**-*жага, в см. сущ.*—(свадебный чин при женихе и невесте, **С.**), шафер. Ксл.; Гсл. *На вясельлю было шмат падкняжых.* Рэчана Куз. (Ксл.).

•**падкрушчыны**-*наў, единств. ч. нет.*—попойка при продаже или мене чего-л. или при заключении договора. Нсл. 442. *Чые грошы таго й падкрушчаны. Послов.* Нсл.

•**падкубліць**—*см. под кубліць.*

•**падкубрыць**—*см. под кубрыць.*

•**падлога**-*огі-озе, ж.*—плоский конец лога, неограниченный высотою, а скорее примыкающий к водному, или болотистому спуску. НК: Очерки, Но. 863.

•**падлабуніцца**—*см. под лабуніцца.*

•**падладзіцца**—*см. под ладзіцца.*

•**падлазіць**—*см. под лазіць.*

•**падлазны,** -*ная-нае*—относящийся к подчищению пчел. Нсл. 442. *Падлазны нож.* Нсл.

•**падлажаны**—*см. под лазіць.*

•**падлаз**-*за, предл.-зу, зват.-зе, м.*—подлипало. Гсл.; Нсл. 442. *Падлаз гэты да кажнага падлезе.* Нсл.

•**падлакотнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—подлокотник. *Паставіў нагу на падлакотнік папоўскага крэсла і пачаў аглядаць з усіх бакоў свой бот.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•**падласіца**-*цы-цы, ж.*—ласка(зверок). Шсл. *Не дала карова малака; мусіць падласіца выссала.* Ст.

•**Падласка**-*скі-сцы, ж.*—название *"падласай"* коровы. Ар.

•**падласы,** (Гсл.)-*сая-сае,* **1.** с белыми боками и грудью(а спина красная, **С.**) Шсл., или с белыми боками а черной спиной(о животных). *Падласая цялушка хоча бегаць.* Ст.

2. подобное яблоку. Ар.

падласенькі, *уменьш. к падласы 1, 2. Прадаў падласенькага бычка.* Ст. *Падласенькі яблычак.*

•**падлашчыцца**—*см. под лашчыцца.*

•**падлесьціцца**—*см. под лесьціцца.*

•**падлямоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—заложенный, подвернутый низ одежды для прочности, Ксл. подкладка под низ одежды? *Падлямоўку можна і з другога, не канечне гэта псаваць.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**падлібівацъ**-*іць*—*см. под лібіць.*

•**падліга**-*ігі-ізе, ж.*—облегчение. Нсл. 443. *Пан падлігу нам зрабіў.* Нсл.

•**падліва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—соус без примеси муки, получившийся от смешания жира с водою, НК: Очерки 62, Но. 120. соус, Ксл. подливка. Нсл. 443. *Пячэня без падлівы сухая.* Нсл. *Падліва несалоная.* Загор'е Куз. (Ксл.).

•**падлубка**-*кі, дат., предл.* **падлубцы,** *ж.* —деревяная(всякая, **С.**) шина на санях. Біклажа Беш. (Ксл.). *Надабе будзе пад сані падлубкі падлажыць.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**падлыгайла**-*лы, общ.*—потакающий-ая лжецу, поддерживающий-ая ложь(из подобострастия, **С.**) Нсл. 443. *Ср. лестачка. Ты ўгун, а ён падлыгайла твой.* Нсл. *Як ты мань, калі б такі другі падлыгайла, то ўвесь сьвет прайшлі б.* Тм.

•**падлыгаваць,** -*гую-гуеш-гуе, несоверш.* —подобострастничать. Ар. *Ср. лесьціцца.*

•**падлыжна,** *нареч. к падлыжны* **1.** подобострастно.

2. неверно, ложно. Нсл. 443. *Падлыжна божыся.* Нсл.

•**падлыжнасьць**-*ці, ж.*—подобострастие. МГсл.

•**падлыжнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —льстец, любящий подлыгать, поддерживать ложь, Нсл. 443. подобострастный мужчина. Аш.

•**падлыжніца**-*цы-цы, ж.*—любящая поддерживать ложь из подобострастия, Нсл. 443. подобострастная женщина. Аш. *Адна ўгуха, а другая падлыжніца.* Нсл.

•**падлыжны**-*ная-нае,* **1.** подобострастный. *Ён жыдзенька сьмяецца падлыжным вінаватым сьмяшком.* ЗСД 251.

2. неверный, обманчивый, ложный. Нсл. 443. *Падлыжныя словы твае.* Нсл. *Падлыжны прыяцель.* Тм.

•**падмога**-*огі-озе, ж.* **1.** поддержка. Гсл. *Бульба — хлебу падмога. Послов.* Рапан. 32. *Будзе талочная падмога.* НК: Пасоб. 126.

2. пособие. МГсл.

•**падмосьніца**-*цы-цы, ж., област.*—мышь. Лапы Беш. (Ксл.).

•**падмосьце**-*ця, предл.-цю; мн. ч.-ці-цяў, ср.*—подполье. Ксл. *Такое вялікае падмосьце, што хаць на пары ўяжджай.* Навасёлкі Сян. (Ксл.).

•**падмагáць**—*см. под магчы.*

•**падмахнýць**—*см. под махаць.*

•**падмахнýцца**—*см. под махацца.*

•**падмáзаць**—*см. под мазаць.*

•**падмáзка,** *дат., предл.-зцы, ж.*—мазилка (кисть, помазок для мазания, смазки чего-л., С.) НК: Очерки 79. *См. мазка.*

•**падмáн**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—обольщение. Нсл. 443. *Цацкі гэтыя ўсё падман.* Нсл.

•**падмáна**-*ны-не, ж.*—обольщение. Нсл. 443. *Дзявоцкая харашыня — запраўдная спадмана.* Нсл. *См. спадман.*

•**падманены**—*см. под падманяць.*

•**падманя́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*—соблазнять. Нсл. 443. *Глядзі, ці не падманяеш мяне!* Нсл. (*Бабы*) *гарбамі ківаюць, дзядоў падманяюць.* Гарцава Стдуб.(Косіч 2). (*Дзяцюкі*) *дзяўчат падманяюць.* Тм. *Соверш.* **падманíць**-*ню-ніш-ніць, повел.-ні-німа, перех.*—соблазнить. Нсл. 443. *Падманіць дзеўку.* Нсл. *См. падмануць, спадмануць. Прич.* **падманены** —обольщенный. *Стары верабей на мякіну падманены. Поговор.* Нсл. *Соверш.* **падманýць**-*ну-нёш-нёць-нём-ніцё; перех.* —соблазнить, обольстить. Нсл. 443. *Пад-мануў дзеўку, ды ня ўзяў яе.* Нсл. *См. падманіць, спадмануць.*

•**падманя́цца** (МГсл.)-*яюся-яешся, несоверш.*—обольщаться. *Соверш.* **падманýцца**-*нўся-нёшся-нёцца-нёмся-ніцёся-нуцца* —обольститься, соблазниться. *Стары верабей падмануўся на мякінку.* Нсл. 443. *Прич.* **падмануты**—обольщенный. Нсл. 443. *Падманутая дзеўка.* Нсл.

•**падманíць**—*см. под падманяць.*

•**падмáн-уты**-*уць—см. под падманяць.*

•**падманýцца**—*см. под падманяцца.*

•**падмасолевацца**-*лююся-люешся, несоверш., возвр.*—подседать в надежде прибыли. Нсл. 444. *Дарма ты тут падмасолюешся, падмасоліўся; табе няма тут часьці.* Нсл. *Соверш.* **падмасоліцца**-*люся-лішся.* Нсл. 444.

•**падмáшка**-*шкі-шцы, ж.*—обман, плутовство. Нсл. 444. *Таргач нейкую тут падмашку зрабіў нам.* Нсл.

•**падмéс**-*су, предл. и зват.-се, м.*—прибавление недостоющего количества муки при замесе хлебного теста. Нсл. 444. *Пазыч мукі трошку на падмес хлеба, ня стала ў нас.* Нсл.

•**падмíрг,-аваць**-*нуць—см. под міргаць.*

•**падмуровак**-*ўка, предл.-ўку, м.*—каменный фундамент. Ксл., основание(каменное, С.) МГсл. *Пад хату зрабілі падмуровак.* Біклoжа Беш.(Ксл.). *См. падмурак, падмуроўка.*

•**падмуровак**-*ўка, предл.-ўку, м.*—каменный фундамент, Ксл. основание(каменное, С.) МГсл. *Пад хату зрабілі падмуровак.* Біклoжа Беш. (Ксл.). *См. падмурак, падмуроўка.*

•**падмуроўка**-*кі, ж.*—обкладка кирпичом, Растсл. фундамент из кирпича или камня. Ар.; Шсл.; Прусаўкі Аз. (Ксл.). *Высокая падмуроўка, — дык ня так борзда пагніюць падрубы.* Ст.

•**падмýрак**-*рка, предл.-рку, м.*—каменный фундамент. Шсл.; Ксл.; Гсл. *Калі добра ўкапаеш падмурак, дык будынак будзе доўга стаяць.* Ліпня Сян. (Ксл.). *У хаце трэба зрабіць падмурак.* Ст.

•**падмýркавы**-*вая-вае, прилаг. к падмурак. Падмуркавы камень.* Нсл. 444.

•**падмусьціць.** *падмушчу, падмусьцішсьце, соверш., перех.*—поощрить, возбудить кого-л. дурным поступком, как то: к ссоре, неповиновению, пьянству и проч. Нсл. 444. *Калі б не падмушчалі, не падмусьцілі яго ліхія людзі, ён бы гэтага не гаварыў, не зрабіў, не пайшоў бы.* Нсл. *Несоверш.* **падмушчáць**-*аю-аеш-ае.* Нсл. 444.

•**падмыкáць**—*см. под мкаць.*

•**падмыкáцца**—*см. под мкацца.*

•**падножак**-*жка, предл.—ку, зват.-ку, м.* **1.** ступень или подножник(коврик, подушка, скамеечка под ноги, С.) Нсл. 444.

2. "*услонік*" с длиною ножек в 4-5 вершк., подставляется под ноги сидящего на высокой скамье. НК: Очерки 321.

3. стелька в обуви. Нсл. 444. *Падножка майго ты ня варты.* Нсл.

•**падножкі**-*каў, мн. ч.*—полотно, материя, постилаемая под ноги венчающихся. Ксл. *Багатая баярка, глянь, якія падножкі сьцеле дарагія.* Жукава Лёз. (Ксл.).

•**падножнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —половик. Ксл. *Засьцялі падножнік у парозе.* Бешанковічы (Ксл.).

•**паднос**-*су, предл. и зват.-се, м.*—подарок, взятка. *У суд ідзі ня з носам, а з падносам.* *Послов.* Рапан. 26.

•**падносак**-*ска, предл. и зват.-ску, м.*—подмётка. Гсл.; Ар.; Шсл. *Адзін падносак стаптаўся, а другі, як камень.* Ст. *Да ботаў даў новыя падноскі.* Ст.

•**падносіць**—*см. под* *насі́ць.*

•**паднадолак**-*лка, предл. и зват.-лку, м.*-полоска материи на внутренней стороне низа одежды. Ксл. *Прышывай да саяну паднадолак.* Гунчанкі Сур. (Ксл.).

•**паднадольнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* — *паднадолак.* Ксл. *Шмат на паднадольнік падвярнулі.* Дабрына Віц. (Ксл.).

•**паднаме́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—чепец, который женщины надевают под *"наметку".*

•**паднаві́ць,** *паднаўлю, падновіш-ве, соверш., перех.*—подновить. *Отгл. имя сущ.* **паднаўле́ньне**-*ня, предл.-ню*—подновление. *Паднаўленьне царквы.* Нсл. 444. *Несоверш.* **паднаўля́ць**-*яю-яеш*—подновлять. *Хату пара паднаўляць, паднавіць.* Нсл. 444.

•**падне́бесь**-*сі, ж.*—горизонт. Смл.

•**падне́бесьсе**-*ся, предл.-сю, ср.*—край горизонта, Дсл. часть неба, видимо склоняющаяся к земле; небосклон.

•**паднём**-*ма,-ме, м.*—чересседельник. Ксл. *Падвяжы там паднём.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *См. падпінак.*

•**падне́сьці**—*см. под* *насі́ць.*

•**паднябеньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** нёбо. Ар.; Бікложа Беш. (Ксл.); Шсл.; МГсл. *Нешта аблезла скура на паднябеньню.* Ст.

2. свод извнутри в кухонной печи. Ар.; Шсл.; Ксл. *Вываліласяпаднябеньне ў печы.* Сянно(Ксл.). *У печы адвалілася паднябеньне.* Ст.

•**паднядзе́ліць**-*лю-ліш-ле, соверш.* **1.** подготовить к воскресению(*нядзелі*), т. е. сделать, чтобы было более чисто, красиво. Аш. *Трэба ў хаце паднядзеліць.* Аш.

2. сделать так, главным образом относительно чистоты, что б выглядело так или почти так, как в воскресение. Ар.

•**падня́ць**—*см. под* *іма́ць.*

•**падня́цца**—*см. под* *імацца.*

•**падпалуднаваць**—*см. под* *палу́днаваць.*

•**падполудзень**-*дня, зват.-дню, мн. ч.-дні-дняў, м.*—легкая еда между первым и вторым завтраком и обедом. Ар.

•**падпольле**-*ля, предл.-лю, ср.*—полое место под нарами, полатями. Нсл. 446.

•**падпора**-*ры-ры, ж.* **1.** подпора(подпорка, С.) Шсл. *У вазяродзе падгніла падпора.* Ст. *Уменьш.* **падпорка**-*ркі-рцы, ж.* Шсл.; Ар. *У гэта шула трэба падпорка.* Ст.

2. поддержка, спора. *Веры падпора нема*(*араб. малітва*). Кіт. 56б10.

•**падпоўз**-*зу, предл.-зе, м.*—подползание. НК: Очерки 526.

•**падпоўнае**-*нага, в см. сущ.*-вторая неделя лунного течения. Нсл. 446. *Пасеяць пад падпоўнае.* Нсл.

•**падпакруп'е**-*п'я, предл.-п'ю, ср.*—измельченная часть крупы. НК: Очерки, Но, 45.

•**падпа́ха**-*хі, дат., предл. падпасе, ж.*—подмышка. Ксл.; МГсл. *Вазьмі трошку поту з падпахі й абатры, каб ніхто ня ўрок.* Купіна Віц. (Ксл.).

•**падпада́ць**—*см. под* *па́даць.*

•**падпа́л**-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—поджег. Гсл.; Ар.; Шсл. *З падпалу загарэўся ток.* Ст. *За падпал стродка судзяць.* Ст.

•**падпалаценная калода**—вал в ткацком станке, на который навивается полотно. *Падпалаценную калоду надабе новую.* Вышадкі Меж. (Ксл.).

•**падпал-яць**-*іць*—*см. под* *паліць.*

•**падпалка**-*лкі-лцы, ж.*—то, чем разжигают дрова, — лучина и т.п. Гсл.

•**падпаможны,** *-ная-нае*—вспомагательный.

падпаможны дзеяслоў, *грамм.*—вспомагательный глагол.

падпаможная адказнасьць—вспомогательная ответственность.

•**падпамага́ць**—*см. под* *памага́ць.*

•**падпамажэньне**—*см. под* *памага́ць.*

•**падпа́нак**-*нка, предл.-нку, зват.-нку, м.*—незначительный барин. *Ня так дакучна ад паноў, як ад падпанкаў.* *Послов.* Рапан.: Прык. 19. *Ня так паны, як падпанкі.* Тм.

•**падпа́савіч**-*ча, предл.-чу, м.*—помощник пастуха. Гсл.; Нсл. 445. *Ты толькі ў падпасавічы годзішся, а не ў паслугу.* Нсл. *См. падпасыч.*

•**падпа́сыч**-*ыча, предл. и зват.-ычу, м.*—подпасок, помощник пастуха. Шсл. *Падпасыч адзін лётае за статкам, а пастух ляжыць.* Ст. *См. падпасавіч.*

•**падпераз-а́ны**-*а́ць*—*см. под* *пераза́ць.*

•**падпе́рці**—*см. под* *перці.*

•**падпе́рціся**—*см. под* *перціся.*

•**падпечак**-*чка, предл.-чку, м.*—пустое пространство под кухонной печью. Ар.; Шсл.; Ксл. *Загані куры ў падпечак.* Сухарукава Аз. (Ксл.).

•**падпе́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.* **1.** домашний дух, по поверью, живущий под печью. Нсл. 445.

2. ленивая собака, постоянно лежащая под печью. Нсл. 445.

•**падпечча**-*ча, предл.-чу, ср.* — *падпечак.* Ксл.; Нсл. 446. *Дастань яйцо з падпечча.* Русінава Сян. (Ксл.). *Выпусьці куры з падпечча.* Нсл.

•**падпяра́зак**-*зка, м.*—все то, чем подпоясываются. *Надабе апдперазацца, ідзе мой падпяра́зак?* Дсл.(под *падперазацца*). *См. падперазка.*

•**падпяра́з-авацца**-*а́цца*—*см. под* *перазацца.*

•**падпяра́заванца**—*см. под пераздцца.*
•**падпяра́заваць**—*см. под пераздць.*
•**падпяра́зка**-*зкі-зцы, ж.*—поясок, опояска. Гсл. *"Пояс", "дзяга"* и пр., — все чем можно подпоясаться, Ар. шнурок или иное что-л. для подпоясывания. Шсл. *На табе канчар на падпяразку.* Ст. *Былі яны адзеўшыся ў жоўтыя ўніформы з чырвонымі падпяразкамі.* Тат.: Кво вадыс 247. *У яго й лыка падпяразка.* Нсл. 445.
•**падпярэжына**-*ны-не, ж.*—всё, чем можно опоясаться(пояс, кушак и т.п.) Аш. *См. падпяразка.*
•**падпя́ткі**-*ткаў, мн. ч.*—часть обуви, находящаяся под пятою. Нсл. 446. *Ад вас і ў падпятак не схаваеш.* Нсл. *Ён із падпяткаў выпара, такі злодзей!* Тм. *Падпяткі адбіў ходзячы.* тм.
•**падпіловав-аньне**-*аць*—*см. под пілаваць.*
•**падпілоўваванца**—*см. под пілавацца.*
•**падпілы**-*лая-лае*-хмельноватый. Нсл. 446.
•**падпі́нак**-*нка, м.*—чересседельник. Міх.; Ар.; Шсл. *На каню слабы падпінак.* Голац Сьміл. (Шсл.). *См. падпінка, паднём.*
•**падпі́нка**-*нкі-нцы, ж.*—чересседельник. Сьпягліца. *См. падпінак.*
•**падпіра́ць**—*см. под перці.*
•**падпіра́цца**—*см. под перціся.*
•**падпіс-аваць**-*аць*—*см. под пісаць.*
•**падпіс-авацца**-*аццa*—*см. под пісацца.*
•**падпі́ць**—*см. под піць.*
•**падпл-ы́сьці**—*см. под плысьці.*
•**падпры́печак**-*чку, м.*—место между *"прыпекам"* печи настилкою верхней части пролаза в *"падпечак"*. НК: Очерки 242.
•**падпу́хлы**-*лая-лае*-немного вспухлый, припухлый. *Вочы ў яе былі сонныя, вусны падпухлыя.* Адамчык: Арж. колас.
•**падробкі**-*бак, единств. ч. нет.*—потроха средних и мелких животных, употребляемых в пищу. Нсл. 446. *Уменьш.* **падробачкі**-*бачак.* Нсл. 446. *Падробачкі парасячыя, курыныя, рыбныя.* Нсл.
•**падроблены**—*см. под рабіць.*
•**падрослы**-*лая-лае*—достигший возраста(совершеннолетний, С.) Нсл. 447. *Падрослы дзяціна, яго жаніць пара.* Нсл. *Дзеці падрослыя маюць із тае сумы вырабляціся.* Стт. 453.
•**падрабя́зак**-*зку, предл.-зку, м.* **1.** мелочь. Нсл. 446. *Падрабязку шмат тут.* Нсл. *Увесь падрабязак пабраў.* Тм.
2. мелкий, до мелочи касающийся. Нсл. 446. *Аб падрабязных рэчах і гаварыць няма чаго, калі большых не аддаець.* Нсл. *Уменьш.* **падрабя́зачак**-*чка.* Нсл. 446. *Падрабязачкі свае зьбер.* Нсл.
•**падрабя́зкі**—*см. под падрабязы.*
•**падрабя́зна,** *нареч. к падрабязны,* **1.** подробно(по мелочам, Нсл.) Ксл.; Нсл. 446. *Я табе раскажу, Марылька, аб Ганульцы падрабязна.* Абрэзкава Сян. (Ксл.). *Падрабязна пытае аба ўсім.* Нсл.
2. в подробности(в подробностях, Гсл.) Нсл. 446. *Усё падрабязна расказаў.* Нсл.

•**падрабя́зны**-*ная-нае*—подробный. Нсл. 446. *Падрабязны рэестр.* Нсл. *Падрабязная лічба.* Тм.
•**падрабязьзе**—*см. под падрабязы.*
•**падрабя́зы**-*заў, мн. ч.*—мелкие куски более дорогой ткани, ленты, различные женские украшения и мелочные вещицы. НК: Очерки 139. *Собир.* **падрабя́зьзе**-*зя, предл.-зю, ср.* НК: Очерки 139. *Уменьш.* **падрабязкі**-*каў,* **1.** всякие мелкие предметы, Шсл. всякая мелочь вообще. Нсл. 446. *Кублы на адзін воз паклаў, а падрабязкі на другі.* Ст. *Прымі адсюль свае падрабязкі.* Нсл.
2. внутренности мелкого скота. Нсл. 446. *Сьвіныя, авечыя падрабязкі.* Нсл.
•**падраб-іць**-*ляць*—*см. под рабіць.*
•**падраб-іўшыся**-*іцца*—*см. под рабіцца.*
•**падрабні́ць**—*см. под драбніць.*
•**падрага́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—(у сохи) брусчатая поперечка, прикрепленная снизу *"дзерава"* у самых *"нарожнікаў"*, концами выходящая в стороны, НК: Очерки 389. чехол, подкладка под ручки в сохе. Ляхава Віц. (Ксл.).
•**падражні́ць**—*см. под дражніць.*
•**падражні́цца**—*см. под дражніцца.*
•**пара́іць**—*см. под раіць.*
•**падра́паць**—*см. под драпаць.*
•**падрашэтнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—губчатый съедобный гриб, подобный маслянику. Шсл. *Адных падрашэтнікаў набраў каробку.* Ст.
•**падраўнава́ць**—*см. под раўнаваць.*
•**падрэз**-*за, предл.-зе, м.*—жеребец, оставшийся с одним яйцом после кастрации, Сураж (Ксл.) жеребец не полной кастрации. НК Очерки 354.
•**падру́б**-*бу, предл.-бе, м.*—нижнее бревно в постройке. Ксл.; Шсл. *Высокая падмуроўка, — дык ня так борзда пагніюць падрубы.* Ст.(под *падмуроўка*). *Падруб новы дам і буду яшчэ жыць.* Навікі Віц. (Ксл.). *Гэта калода добра будзе на подруб.* Ст.
•**падру́ба**-*бы-бе, ж.*—подвалина, нижнее бревно в строении. Шсл. *Адна падруба ў хляве сусім уехала ў зямлю.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.). *См. падруб. Одна* **падрубіна**-*ны-не.* Шсл. *У хату надабе даць новыя падрубіны.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).
•**падру́жжа**-*жа, предл.-жу, мн. ч.-жыжаў*—жена(супруга, С.) Нсл. 447. *Прыдзі к нам із сваім падружжам.* Нсл. *І падружжа твае, матусю, просім к нам.* Тм. *Ласкат.* **падружжайка**-*ка, предл.-ку, мн. ч.-кі-каў*—ласковое название супругов, переносимое и на друзей. НК: Пасоб., Но. 16.
•**падруме́н-ены**-*еваць*—*см. под руменіць.*
•**падруме́неванца**—*см. под руменіцца.*
•**падруменіць**—*см. под руменіць.*
•**падруме́ніцца**—*см. под руменіцца.*
•**падручнік**-*іка, предл.-іку, м.*—учебник. МГсл.

•**падру́чны**-*ная-нае,* **1.** подвластный. Нсл. 447. *Сваімі падручнымі людзьмі абыйшоўся, не наймаючы іншых.* Нсл.
2. удобный(подходящий, **С.**) Нсл. 447. *Падручны маю прылучай ехаць.* Нсл.
3. близкий, под рукою(подручный, **С.**) Нсл. 447. *Зямля наша падручная, уся відаць, як на далані.* Нсл.
•**падрымоўка**-*ўкі-ўцы. ж.*—вторая струна в скрипке. Шсл. *Як дзёрнуў цмыкам, дык аж падрымоўка покнула!* Ст.
•**падры́паць**—*см. под дрыпаць.*
•**падрыштаваць**—*см. под рыштаваць II.*
•**падрыштава́цца**—*см. под рыштава̀цца.*
•**падрыва́ць**—*см. под ірва̀ць.*
•**падрыва́цца**—*см. под ірва̀цца.*
•**падсоба**-*бы-бе, ж.*—помощь. *Ср. падсобка. Уменьш.* **падсобка**-*бкі-бцы*—помощь. Гсл.
•**падсос**-*са, предл. и зват.-се, м.*—жеребочек, откормленный матерью и уже отлученный. Нсл. 447.
2. ребенок грудной, более года сосущий. Нсл. 447.
3. сосун. Ксл. *Падсос у тэй кабылы вялікі.* Сянно (Ксл.). *Уменьш.* **падсосак**-*ска, предл. и зват.-ску, м.* **1.** сосун, НК: Очерки, Но. 175; Ксл. порядочный сосун. Нсл. 447. *Ладны падсосак.* Шыпы Сян. (Ксл.). *Парасяты-падсоскі матку сусім сьцягнулі.* Нсл.
2. молодое животное, особенно теленок, вскормленный матерью. Нсл. 447. *Падсоска, падсосачка бычка гатуем к вясельлю на зарэз.* Нсл.
падсосачак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к падсосак.* Нсл. 447.
•**падсабі́ць(падсобіць,** Шсл.; Гсл.)-*блю, падсобіш-бе, соверш.*—помочь взобраться куда-л. или поднять тяжесть, Нсл. 447. помочь. Гсл. *Падсабі імне падняць мех.* Нсл. *Падсоб мяне, палезу на дуб.* Гсл. *Падсоб мех уськінуць на плечы.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **падсабленьне**-*ня, предл.-ню*—подание помощи при поднятии тяжести или при всхождении куда-л. Нсл. 447. *За тваім падсабленьням галаву выцяў.* Нсл. *Несоверш.* **падсабля́ць**-*яю-яеш-яе*—помогать взойти куда-л. или поднять тяжесть, Нсл. 447. помогать. Шсл. *Падсабляй, падсабі каню на гару.* Нсл. *Сяголета імне будзе падсабляць і Рыгор мой — ужо падрос хлапец.* Ст.
•**падса́да**-*ды-дзе, ж.* **1.** стебли, растущие от корня при подросшем уже несколько стебле ржи и т.п. Н. Рудня Вял. *Жыта падсаду даець.* Н. Рудня Вял.
2. (*перен.*)—хитрость, злоумышление, засада. Нсл. 447. *Падсаду супроці мяне зрабіў.* Нсл.
•**падса́да**-*ды-дзе, ж., соб.*—воковые стебли произрастающего семени. *Жыта падсаду даець.* Н. Рудня Вял. *Уменьш.* **падсадка**-*дкі-дцы, ж.*—прибавка на овин к недостающему ему количеству снопов одного хлеба снопов другого хлеба. Нсл. 447. *Падсадку асобна малаціць трэба.* Нсл.
•**падсалодж-аны**-*аваць—см. под саладзі̇ць.*
•**падсаладзі́ць**—*см. под саладзіць.*
•**падсе́віньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—высевки. Нсл. 448. *Падсевіньне сьвіньням аддай.* Нсл.
•**падсява́нка**-*нкі-нцы, ж.*—хлеб, приготовленный из непровеянного, а просеянного на решете зерна. Шсл. *Яўхімавы ядуць падсяванку, бо хлеба мала.* Ст.
•**падсява́ны**-*ная-нае,* (Смл.)—провеянный на решете. Ар.
не падсяваны дурань—*см. под дурань.*
•**падсядзёлак**-*лка, м.*—седелка. Ар.; Мікалаёва Куз. (Ксл.); Сьпяглiца.
•**падсілак**-*лку, предл. и зват.-лку, м.*—подкрепление. МГсл.
•**падсілкава́цца**—*см. под сілкава̀цца.*
•**падсі́нька, -нькі-ньцы,** *ж.*—бельевая синька. *Ці брала ты падсіньку да хусьця?* Пушкары Сян. (Ксл.); Шсл. *Прасеяла мукі на падсітак, каб былі бліны лепшыя.* Ст.
•**падскок**-*оку, предл.-оку, зват.-оча, м.* **1.** подпрыгивание. Нсл. 447; Шсл. *Бяжыць із падскокам.* Нсл. *Ідзе з падскокамі.* Ст. *Нешта ён бяжыць з падскокамі.* Нсл.
2. *только в мн. ч.,* **падскокі**—угождение, льстивое предложение услуг. Нсл. 447. *Ня люблю я тваіх падскокаў; я й безь цябе зраблю, што трэба.* Нсл.
•**падскокам,** *нареч.*—подпрыгивая. Нсл. 447. *Падскокам дастаў яблык.* Нсл.
•**падскарбі**-*бяга, м.*—носитель должности центрального финансового управления в великолитовском государстве.
•**падскарбі земскі**—министр(финансов, **С.**) великолитовского(белорусского) государства. Гсл.
•**падскробак**-*бка, предл. и зват.-бку, м.* **1.** маленький хлебец из оскребенного от квашни теста. Нсл. 447. *Падскробак сьпёкся ўжо.* Нсл. *См. падскробак I.*
2. (*перен.*)—последнее у стариков по времени рождения дитя, Нсл. 447. последыш. Шсл. *На старасьць падскробка Бог даў.* Нсл. *Глядзі, што гэты падскробак вытварае!* Ст. *Ты ж апошнім радзіўся, дык ты й падскробак!* Ст. *См.* *паскрэбак 2.*
падскробачак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к падскробак 1, 2.* Нсл. 447.
•**падску́рны**-*ная-нае*—подкожий. Нсл. 447. *Падскурная кроў.* Нсл.
•**падсподам,** *нареч.*—в самом низу, на дне(под чем-л. **С.**) Гсл.; Ар.
•**падстаноўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—подставка. *Дзяўчына ўзяла на прыпечку дзярвяны кружок-падстаноўку, паклала на стол і прыгнулася над ёй із чыгунком кадзе зваранае бульбы.* Кулакоўскі: Дабраселцы.
•**падстан-аві́ць**-*аўляць,—см. под станавіць.*
•**падстрэшнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—место под крышей(краем крыши, **С.**)*"пуні"* или *"тока"*; служит для временного складывания снопов, соломы и

проч. Шсл. *За лета стравілі падстрэшнік канюшыны.* Ст. *Ср. падстрэшша. Уменьш.* **падстрэшнічак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Шсл. *Паклалі падстрэшнічак пшонкі.* Ст.

•**падстрэшша**-*ша, предл.-шу, ср.*—место под краем крыши около здания. Ксл. *Дровы ў падстрэшша злажыў.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**падсуглу,** *нареч.*—подряд. Луб'ева Аз. (Ксл.). *Косе ўсё падсуглу.* Тм.

•**падсудак,** *-дка, предл. и зват.-дку, м.*—старший заседатель суда. Нсл. 448; МГсл. *Наш пан у судзе падсудкам.* Нсл.

•**падсудны**-ная-нае—подсудимый. Мгсл.

•**падсудзтва**-*ва, предл.-ве, ср.*—должность *"падсудка"* старшего заседателя суда. *На тыя ўрады, яка на судзтва, на падсудзтва, ня маюць быці абіраны асобы духоўныя.* Стт. 165.

•**падсукацца**-*дюся-дешся, соверш.,* **падсукацца,** Ар.—подвернуться. Гсл.; Ар.

•**падсьмеценьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—первый сорт кислого молока после сметаны. Нсл. 447. *Падсьмеценьням забялі капусту.* Нсл. *См. падсьмятанчык.*

•**падсьмеціньня**-*ні-ні, ж.* **1.** подсметанная жижа, остающаяся после бойки коровьего масла. НК: Очерки, Но. 36. *См. падсьмеціньне 2, масьлёнка.*

2. пахта. *Пасьля зьбіраньня масла застаецца падсьмеціньне.* Хацішчына Куз. (Ксл.). *См. падсьмеціньне 2, масьлёнка.*

•**падсьмятанчык**-*ку, предл.-ку, м.*—простокваша, находящаяся в кувшине сейчас же под сметаною и имеющая известный процент жира, сметаны. Ар. *На, ізьеж падсьмятанчык.* Ар.

•**падсьпяваць**—*см. под сьпець.*

•**падсьвінак**-*нка, м.*(НК: Пособ. 112)—молодая свинья, большой поросенок. Гсл.; Ар.

•**падсьвінак**-*нака, предл.-наку; мн. ч. падсьвінакі-оў-ом-амі-ох, м.*—полугодовой поросёнок. Ксл.; Войш. *Надабе закалоць падсьвінка(падсьвінака?* **С.)** Дражна Куз. (Ксл.).

•**падсьвір-аваць**-*рыць—см. под сьвірыць.*

•**падсьцяглы,** *единств. ч. нет.*—(суставы), соединяющие голень с бедром. Аш. *См. сьцягле.*

•**падсьцілка**—*см. под подсьцілка.*

•**падсыл**-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—подсылка. (*Упрочніцы*)*"падсыл за падсылам" ідзецьда накіненага дому дзеля даведаньня ў ваколіцы, што й як там?* НК: Сбяги 8.

•**падсыпка**-*кі, дат., предл. падсыпцы, ж.*—отруби, посыпаемые на лопату под хлеб при сажении его в печь. *Лапата, каторай садзяць хлеб у печ, мае падсыпку, каторай бываюць розныя вотрубы.* НК: Отруби, 40.

•**падшэпты**-*таў, единств. ч. нет.*—подсказывание на ухо, шепотом(вообще секретно, **С.)** Нсл. 450. *Паня падшэпты любе.* Нсл.

•**падшэрхці**—*см. под шэрхці.*

•**падшлюбны,** *-ная-нае*—подвенечный. Нсл. 450. *Падшлюбны ручнік.* Нсл.

•**падшыбнік**-*ка, м.*—шкворень. Казяны Сір. Ксл.). *Падшыбнікам яе ўдырыў.* Тм. *См. шворан.*

•**падшыбнуць**—*см. под шыбаць.*

•**падшывалец**-*лца, зват.-лча, м.—падшыванец. Ці ня прыходзіў хто з гэных ягоных падшывалцаў?* Цэлеш: Ярылаў агонь.

•**падшыванец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—сорванец. *Гані падшыванцаў гэтых.* Сьвяча Беш. (Ксл.). *Зьберліся падшыванцы ды пайшлі ў мой гарох.* Ст.

•**падталы**-*лая-лае*—подтаявший. *Сьнег незьляжалы, зьверху ледзь падталы — грузнуць санкі ў ім.* Вышынскі: Хата пад ліпою. Беларус, Но. 155.

•**падтроек**-*ойка, предл.-ойку, зват.-ойча, м.*—ровный брус толщиною верш. в 2: одним концом он помещается в телеге, рядом с *"трайнёю"* в задней подушке, между ею и осью, а другим под передней осью, и чрез этот конец его проходит *"шворан"*. НК: Очерки 356.

•**падтыкаць**-*дю-даеш-да, несоверш.*—подзадоривать(подстрекать, **С.)** Шсл. *Падтыкаць ня трэба, хай самы ці сварацца, ці што хочуць робяць.* Ст. *Соверш.* **падаткнуць,** *-ну-нёш-нёць-нём-ніце-нуць*—подзадорить(подстрекнуть, **С.).** *Каб не падаткнулі, дык бойкі ня было б.* Ст.

•**падтык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-іча, м......* Ради сбережения струн и свободного *"падтыка ... смыкайлы"* скрипач отпускает после игры все струны и даже вынимает *"кабылку"*, при чем *"душа"* освобождается от нажима верхней деки и падает. НК: Дудар, 196.

•**падтыка**-*ыкі, общ.*—тот, кто подзадоривает(подстрекает, **С.)** Шсл., подстрекатель. *Маўчы ты валей, падтыка! табе хочацца, каб яны сварыліся!* Ст.

•**падвода**-*ды-дзе, ж.*—подвода. *Ласкат.* **падводанька**-*нькі-ньцы.* Нсл. 439. *Ужо й падводанька мне гатова.* Нсл.

•**падводнік**-*ка, предл.-ку, зват. падводніча, м.,* МГсл.—возчик на подводе, подводчик. *У падводнікі наняўся.* Нсл. 439. *Падводнікі дарогу вазамі занялі.* Тм.

•**падвоі,** *мн. ч.-яў,—..... У сасе парваліся новыя падвоі.* Варлыга: Назіраньні 29.

•**падвойнасьць**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—двойственность.

•**падвойнік**-*ка, предл.-ку, зват. падвойніча, м.*—вторая рама в окне. Ксл. *Падвойнікі пастаўлены ў вокны.* Вішанькі Чаш. (Ксл.).

•**падвойны**-*ная-нае,* **1.** двойной. МГсл.; Ар.; Нсл. 439. *Падвойны ножык.* Нсл. *Падвойны ложак.* Падвойныя вокны. Ар.

2. двойственный.

•**падвойчы,** *нареч.*—по два раза, вдвойне. Нсл. 439. *Падвойчы сядні зьезьдзілі ў лес.* Нсл.

●**падвор'е**-*р'я, предл.-р'ю, ср.*—двор. *Ласкат.* **падвор'ейка**-*ка, предл.-ку. Ці жаль табе мяне старога, ці падвор'ейка майго?* Гараны Імгл. (Косіч 235).

●**падвочны**-*ная-нае*—находящийся близко, пред глазами. Нсл. 439. *Навочная зьмена, зямля.* Нсл.

●**падвалока**-*окі-оццы, ж.*—наибольший снаряд для ловли рыбы, требующий участия по меньшей мере двух лиц. НК: Очерки 495. *Мы ў возеру ловім рыбу падвалокаю.* Астроўна Віц. (Ксл.). *Уменьш.* **падвалочка**-*чкі-чцы, ж.*—волоковая сеть, чуть превышающая бредень. НК: Очерки 495.

●**падвалочак**-*чка, предл. и зват.-чку, м.*—небольшая рыболовная сеть. Нсл. 439. *Падвалочкам налавілі рыбы досіць.* Нсл.

●**падвалочка**—*см. под падвалока.*

●**падваротніца**-*цы-цы, дат., предл.-цы, ж.*—подворотня. Ксл.; Шсл.; Нсл. *Падваротніцу адкладзі, а тады едзь.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Залажы падваротніцу, каб чужыя парасяты ня лазілі на панадворак.* Ст. *У ток нехта ўлез пераз падваротніцу.* Ст. *Падваротніцу адкладзі.* Нсл.

●**падвéй**-*èю, предл. и зват.-èю, м.*—(временный, Ар.) паралич(от ветра, Ар.) Ксл.; Ар., болезнь, простуда, паралич. Гсл.

●**падвéскі**-*скаў(-сак), одна* **падвеска, 1.** серги, к гладким колечкам которых привешены другие, с камнями в них, или с ажурной, резкой разрисовкой, шариками, кистями и проч., НК: Очерки, Но. 277. серги. МГсл.

2. гладкие серги, в ободок которых вправлен какой-л. камень, цветное стеклышко. НК: Очерки, Но. 277.

●**падвячорак**-*рку, м.*—закуска между *"палудням"*, бывающим в 12-2 часа и *"вячэраю"*(ужином), Ар.; НК: Старцы, Но. 88; НК: Очерки, 59; Навікі Віц. (Ксл.); Шсл. полдник. *Дзякуй вам за падвячорак!* С. Музыка 92.

●**падвячоркаваць**-*ку-куеш-кує; повел.-куй-куйма, несоверш.*—полдничать. Ар.; Вят. (Даль); Падлазьнікі Куз. (Ксл.); Шсл. *Жалі, жалі ды селі падвячоркаваць.* Ст.

●**падвірак**-*рка, предл.-рку, м.*—заостренная палочка, служащая для продевания лык при плетении лаптей. Ксл. *У гаспадарцы й падвірак надабе.* Чарніца Лёз. (Ксл.).

●**падвіра́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех.*—подплетать, Ксл.) подшивать, — что исключительно относится к укреплению подошвы лаптя. НК: Очерки, Но. 265. *Лапці падбіраюць сьпіцаю.* Бікложа Беш. (Ксл.). *Прич.* **падвіра́ны**—подплетенный. Ксл. *Падвіраны лапаць знасіўся ўжо.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

●**падвуча́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к падвучаць*—подстрекательство. Ар.

●**падвуча́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., перех.*—подговаривать, подущать, Гсл. подстрекать. Ар.; Нсл. 439; МГсл. *Ты яго на ліха падвучаеш, падвучыў.* Нсл. *Соверш.* **падвучы́ць**-*чу̀, падву̀чыш-ча*—подстрекнуть. Ар.; Нсл. 439. *Яго падвучылі ўкрасьці.* Ксл. *Маладзец, добра робіш: падвучыў, каб дзеці кралі.* Ст. *Прич.* **падву́чаны**—подстрекнутый, настроенный. Нсл. 440; Ар.

●**падвуча́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—подстрекатель. Ар.

●**падвуча́ньніца**-*цы-цы, ж.*—подстрекательница. Ар.

●**падвыш-оны**-*а̀ць-эньне-ыць—см. под вышаць.*

●**падубéць**—*см. под дубѐць.*

●**падугрэб**-*ба, предл. и зват.-бе, м.*—название одного из грибов. Лук'янова Бельск. (Дсл.).

●**паду́за**-*зы, предл.-зе, ж.*—шлея. Растсл.; МГсл.; Гсл.

●**падузду́хі**-*хаў, единств. ч. нет.*—место под ложечкой, нижняя часть груди. Гсл.

●**паду́зы,** *единств. ч. нет.*—шлеи. Копцевічы Чаш. (Ксл.). *Сусім парваліся падузы.* Тм. *См. падгуза.*

●**паду́жаць**—*см. под ду̀жаць.*

●**паду́жацца**—*см. под дужацца.*

●**падужэць**—*см. под дужэць.*

●**паду́жнае**-*нага, в см. сущ.*—платеж пошлины за провоз товаров от дуги. Нсл. 448. *Падужнае ўзялі ад кажнае падводы па грашу.* Нсл.

●**паду́жны**-*ная-нае*—взимаемый от дуги. Нсл. 448. *Падужная плата.* Нсл.

●**падуладнасьць**-*ці, ж.*—подвластность. МГсл.

●**паду́мац**ь—*см. под ду̀маць.*

●**паду́мы**-*маў, единств. ч. нет.*—помыслы, помышления. *Няхай ад Рамана адыйдуць падзівы, і падумы і ўрокі.* Із замовы, Навасёлкі Пух. (Шсл. под *падзівы*). *Уменьш.* **паду́мкі**-*мак, единств. ч. нет.*—помыслы, мысли, Шсл. помышления (*устар.*). *У яго нядобрыя падумкі: як гляне на статак, дык захварэе.* Ст.

●**падумя́ны** *золатам, срэбрам*—золочённый, серебрённый. Ар.

●**падупа-да́ць**-*лы-сьці—см. под па̀даць.*

●**падупа́лы**-пришедший несколько в упадок. *Падупалы жыхар.* НК: Пасоб., 95. *Ня ўважай падупалага за ўпалага, а хату яго за баўдыр.* *Послов.* Лепле.

●**падуроста**-*ты, общ.*—подросток. Гсл.

●**падуства**-*вы, ж.*—подуст, сырт. НК: Очерки 493.

●**падуша́цца**—*см. под душа̀цца.*

●**паду́шка**-*кі, дат., предл.* паду̀шцы, *ж.* **1.** подушка. Ар.

2. часть телеги, к которой прикрепляется ось. Ксл. *У калёсах падушка заламілася.* Сухарукава Аз. (Ксл.).

•**падцёк**-*ёку, м.*—подток. Нсл. 449. *Нашто вы тут наліваеце вады так, што аж пад скрыню робіцца падцёк.* Нсл.

•**падцёлак**-*лка, предл.-лку, м.*—годовалый теленок, Ксл. животное, имеющее ...? НК: Очерки, Но. 540. *Падцёлка нашага няма на сенажаці.* Лускінаполь Віц. (Ксл.).

•**падця́жкі**-*жак, одна* **падцяжка**—прутья — *"кручонкі"*, коими соединены оглобли и ножки *"дзерава"*(у сохи); они вверху привязаны к оглоблям, непосредственно при распорке, и, перекрестившись на средине, прикрепляются к ножке *"дзерава"* противоположными концами. НК: Очерки, 389.

•**падцяробны**-*ная-нае, прилаг. к* *падцяробы.* НК: Очерки 437. *Падцяробная работа.* НК: Очерки, 411.

•**падцяробы**-*баў, мн. ч.*—мелкая подчистка кустов близ пашни, на лугу, или сучьев в нижних частях дерева. НК: Под. пос„ Но. 8.

•**падцяробы**-*баў, единств. ч. нет.* **1.** вырубка мелколесия среди рослого леса(в рощах) или на опушке, в соседстве с пашнею и лугами, как и подчистка(плинтовка) на последнем кустарников, молодых порослей. НК: Очерки, Но. 859.

2. отрубка сучьев у растущих в лесу деревьев. Ар.

•**падціра́ха**-*хі. дат., предл.* *падцірасе, ж.* —тряпка, служащая для вытирания. Ксл. *Ганка, куды ты закінула падціраху?* Халамер'е Аз. (Ксл.).

•**падчапе́ха**-*хі. дат., предл.* *падчапѐсе, ж.*—лучинная корзина. Ксл. *Вазьмі сена ў падчапеху.* Мерзьлякі Сір. (Ксл.).

•**па́дчар**-*ры-ры, ж.*—падчерица. Нсл. 390. *Падчар сваю выдаў замуж.* Нсл. *Уменьш.* **падчарка**-*ркі-рцы, ж.*—падчерица. Нсл. 394. *Яе табе ня жаль: табе яна падчарка, а імне дачка.* Нсл.

•**падчарэвак**-*эўка, предл. и зват.-эўку, м.* —сало с брюха кабана, Растсл. сало с подбрушья свиньи, Шсл. подбрюшье, подбрюшная часть. Нсл. 449. *Буракоў зварылі з падчарэўкам.* Ст.

•**падчарэўны[падчароўны]**, -*ная-нае* —подбрюшный. *Падчароўнае сала.* Нсл.

•**па́дчарні**-*няя-няе*—падчерицын. Нсл. 395. *Падчарні сын.* Нсл.

•**падчас,** *нареч.*—впору, кстати. Гсл.

•**падыі́баць**—*см. под* *дыбаць.*

•**падыходзіць**—*см. под* *хадзіць.*

•**падыі́хаць, падыха́ць**—*см. под* *дыхаць.*

•**падыйма́ць**—*см. под* *імаць.*

•**падыйма́цца**—*см. под* *імацца.*

•**падыйсьці**—*см. под* *хадзіць.*

•**падылі́ць**—*см. под* *дыліць.*

•**падыі́льгаць**—*см. под* *дыльгаць.*

•**падымак**-*мку, м.*—поднятие чего-л. Ар. *З падымку гэта сталася.* Ар.

•**падыма́ка,** -*кі, общ.*—заносчивый-ая. МГсл

•**падыі́мны**-*ная-нае*—собираемый от дыма, т. е. от избы. Нсл. 451. *Падымныя грошы за табою.* Нсл.

•**падыі́мшчына**-*ны-не, ж.*—подать с избы. Нсл. 451. *Жыды, у местачку седзячы, падымшчыну маюць плаціць.* Нсл.

•**падыі́спад,** *нареч.*—на дно, вниз(под что-л. Шсл.) Нсл. 451; Шсл. *Пакладзі падыспад воза.* Нсл. *Пакладзі яблыкі падыспад, каб ня выцяг хто.* Ст.

•**падыі́спадак**-*дка, предл.-дку, м.—сподак II.* НК: Очерки, 111.

•**падыі́спадам(падысподам,** МГсл.), *нареч.* —внизу, МГсл. внизу под чем. Ар.; Ксл.; Шсл. *Я ляжаў падыспадам, а ён на вярху.* Макарова Віц. (Ксл.). *Сала ў кадоўбчыку падыспадам, а зьверху здор.* Ст. *Падыспадам ляжыць, ня выймеш.* Нсл. 451.

•**падысподзьдзе, падыі́спадзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.*—испод, то, что находится в самом низу(под чем-л., С.), на дне, Гсл. нижняя часть чего-л.(находящаяся под чем-л., С.) Нсл. *Вазьмі із самага падысподзьдзя.* Нсл.

•**падыі́сьце**-*ця, предл.-цю, ср.* **1.** лукавство (подвох, С.) Нсл. 451. *Ён чалавек із падысьцям.* Нсл.

2. происки. Нсл. 451. *Гэта ўсе падысьце твае нарабіла.* Нсл. *Падысьцям сваім мала выграеш.* Нсл.

•**пае́ханьне**-*ня, ср.* **1.** отъезд. Нсл. 492. *Па тваім паеханьню гэта зьдзеялася.* Нсл.

2. взятие верха над кем-л. Нсл. 492. *Паеханьня па маей шыі не папушчу.* Нсл.

•**па-е́хаць**-*яжджа̀ць—см. под ехаць.*

•**пае́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.* **1.** поядение. Нсл. 492. *Усяго было досіць, не ў паедзьдзе.* Нсл. *См.* *поедзь I.*

2. остатки хлеба на потравленном поле. Нсл. 492. *Паедзьдзе аўсу трэба пакасіць.* Нсл. *См.* *поедзь 2.*

3. объедка сена. Нсл. 492. *Даў сена паедзьдзя.* Нсл.

•**пае́зд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** все, едущие вместе люди на нескольких или многих возах. Косіч 241. *Вясельны паезд.* Нсл. 492. *Што вас прыгнала сюды цэлым паездам?* Нсл., Тм. *Цэлым паездам паны паехалі на паляваньне.* Нсл. 492. *Звычай гэт'кі: кажны, хто стрэнецца зь вясельным паездам, мае права вымагаць "падарожнай". зн. па чарцы гарэлкі.* Косіч 241. *З імной брахнейка ў паезьдзе, — ён мяне пад вянец падвядзець, русу касу распляцець.* Север Сур.(Шэйн, 1-2, 497). *Дажджу свата дарагога і паезду багатага.* Лупекі Стдуб.(Косіч 11).

2. поезд.

3. экипаж, снаряд. Нсл. 492. *Пан, як пан, але паезду добрага ня мае.* Нсл. *Уменьш.* **паяздок**-*дка̀, предл.-дку̀, мн. ч.-дкі-дкоў-дком-дкі-дка̀мі-дкох*—экипаж.

•паежджанін-*на*—свадебный гость, который едет с женихом к невесте, а затем к венцу. Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-8, 50). *Неўзабаве ў сяло ўяжджаюць малады з дружкамі, сваццямі і сваймі госьцьмі, каторыя ўсі разам завуцца паяжджанамі. Чым багатшае вясельле, тым большы паезд.* Косіч 241. *Едуць, едуць паяжджане.* Купала.

•паесьці—*см. под ѐсьці.*

•паечыць-*чу-чыш-ча, област.?*—испачкать. Растсл.

•паягліцца—*см. под ягліць.*

•паядаць—*см. под ѐсьці.*

•паяліцца—*см. под яліцца.*

•паядранела, *безлич.—ѐць—см. под ядранѐенѐць.*

•паяздок—*см. под паезд 3.*

•паязда-*ды-дзѐ, ж.*—экспедиция, путешествие, поездка, поход группы лиц, отряда и т.п. *Узьезьдзіўся маладый дружко з паяздою.* Сычаўскі п.(Дсл.; Добр.: Э.С., II, 278).

паязда ўся—весь поезд. Дсл. *Паязда ўся кранулася.* Бельскі п.ц.с. Сопоць (Дсл.).

•паяркі-*каў,* **1.** молодые овцы. Ксл. *У нас ё дзьве паяркі.* Сураж (Ксл.). **2.** шерсть ягнят. Ксл. *Адбяры ад воўны паяркі, бо яны зьбягаюцца.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•падзѐдаваць—*см. под дзѐдаваць.*

•падзѐі-*ѐяў, единств. ч. нет.*—события. Гсл., история(?), дела.

•падзѐйкаць—*см. под дзѐйкаць.*
под жлукціць.

•падзел-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—раздел. Ксл.; Ар.; Гсл.; Нсл. 441. *Падзел зямлі.* Нсл. *Ад падзелу засталося.* Нсл. *Просьле падзелу во што мне засталося.* Гунчанкі Сур. (Ксл.).

•падзельлівы-*вая-вае*—любящий делиться с другими, ссужать других; не скупой. Нсл. 441. *Падзельлівага суседа ўсі любяць.* Нсл.

•падзельны-*ная-нае,* **1.** — *падзельлівы.* Нсл. 441.

2. следуемый к разделу. Нсл. 441. *Падзельны лес, сенажаць.* Нсл.

3. такой, которым можно поделиться. Нсл. 441. *У мяне ўсё падзельнае, адна жонка не падзельная.* Нсл.

•падзенны-*нага, в знач. сущ.*—дневной сторож, дневальный. *Ср. паночны.*

•падзеньнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—однодневный и даже трехдневный наемник, НК.: Очерки, Но. 630. подёнщик. МГсл.; Ксл.; НК.: Пасоб., 114; Нсл. 441. *Падзеньнікамі сена косіць.* Нсл.

•падзерці,—*см. под дзерці.*

•падзерціся,—*см. под дзерціся.*

•падзецца,—*см. под дзенуцца.*

•падз-еты-ѐць,—*см. под дзець.*

•падзѐубаць,—*см. под дзѐубаць.*

•падзягціць,—*см. под дзягціць.*

•падзяка-*кі, дат., предл.* падзяцы, *ж.*—благодарность. МГсл.; Ар.; Шсл. *Ніякае падзякі табе ніхто ня дасьць за тваю рупнасьць.* Ст. *Табе адна падзяка.* Ар.

•падзякаваць,—*см. под дзякаваць.*

•падзял-яць-іць,—*см. под дзяліць.*

•падзял-яцца-іцца,—*см. под дзяліцца.*

•падзяваць,—*см. под дзець.*

•падзявацца,—*см. под дзенуцца.*

•падзяўбаны,—*см. под дзяўбаць.*

•падзяўбаць,—*см. под дзяўбаць.*

•падзяўбсьці, падзяўбці,—*см. под дзяўбсьці.*

• падзіркаваны,—*см. под дзіркаваць.*

•падзіркаваць,—*см. под дзіркаваць.*

•падзівіць,—*см. под дзівіць.*

•падзівіцца,—*см. под дзівіцца.*

•падзіў-*іву, предл.-ве, м.* **1.** удивление (, изумление, восхищение, **С.**) Нсл. 441. *Падзіў мяне бярэць, гледзячы на яго.* Нсл.
2. вредное действие взгляда, сглаз, Гсл. порча глазом, Шсл. вредное действие изурочивающего глаза. Нсл. 441. *З падзіву дзяцё разгарэлася.* Нсл. *Дзяцё хворае на падзіў, дык і ня сьпіць ночы. Няхай ад Рамана адыйдуць падзівы, і падумы, і урокі.* Наваеёлкі Пух. (Шсл.).

•падзьм-ухаць, *-уць,—см. под дзмуць, дзьмухаць.*

•паз, *паза, м.*—паз. Міх.; Шсл. *Паз прароблены пераз усё бярно.* Міх.

•пазор-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—очарование, обояние, внушаемое чем-л. красивым, привлекательным; прелесть. Пархв.

•пазорам, *в знач. нареч.*—на вид. Нсл. 456. *Пазорам конь падобны да майго.* Нсл.

•пазорны-*ная-нае*—взрачный, красивый на вид (, казистый, приятный для глаз, прелестный, изящный. Пархв.) Шсл.; Пархв.; Слуцак.,красивый на вид, Нсл. 456. великолепный, отмечающийся пышной красотой. *Вось пазорны пояс: аж у ваччу мяняецца!* Ст. *Пазорная дзяўчына.* Нсл. *Пазорная царкоўка.* Тм. *Ёй узор пазорны сьніцца, шоўк ільсьніцца пад рукой.* Крушына: Творы, 81.

•пазорысты-*тая-тае — пазорны? Прыбяжыш у грумаду авец, дык тая, што трэба хапаць, стаіць такая пазорыстая, сытая, аж сьвіціцца, здаецца, уся.* Н. (Демид.: Веров. 1896, II, 14).

•пазоўнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м., юрид.*—истец. *См. жалабнік.*

•пазоўніца-*цы-цы, ж.*—истица. *См. жалабніца.*

•пазоў-*ову, предл. и зват.-ове, м., юрмд.* **1.** иск. *То пазоў яго стары.* Ст. акты (Борисенок: Списки, 44). *Ня меў даўнымі позвы пазываці.* Тм. 45.

2. повестка для вызова в суд. *Есьлібы старана пазваная, стаўшы на року а паведзіла, што пазоў, каторым яго жалабнік пазваў, згубіла.* Стт. 189. *Выабражана было ў пазове наймя іменьня тыя.* Суд. Акт. 1541 (Барысёнак: Адвакатура, 149).

•**пазоўны**-*ная-нае*—исковой.
пазоўны ліст-исковое заявление. *пазоўны ліст прышоў із суду к нашаму пану.* Нсл. 456. *Ня маець жадны з падданых яго міласьці... лісты яго міласьці гаспадарскімі пазоўнымі да каруны польскае ў крыўдах сваіх пазывацїся.* Літ. мэтр. IIA, 244.
пазоўная старана—исковая сторона. Стт. 112.
•**пазагла́бацъ,**—*см. под глабаць.*
•**пазагрызá́ць,**—*см. под грызьці.*
•**пазаходзіцца,**—*см. под заходзіцца.*
•**пазá́дкавыя зé́рняты**—последние, легковесные, малодобротные зерна. НК.: Очерки, Но. 574.
•**пазá́дны**-*ная-нае*—состояший из самых худших семян (*пазадзьдзя,* **С.)** Нсл. 453. *Пазадны хлеб ямо.* Нсл.
•**пазá́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, собир.*—худшее легкое зерно, которое остается сзади во время веяния хлеба, Ксл. сорное зерно, отделённое от лучшего зерна при веянии, Шсл. самый худший сорт зерен при веянии, ухвостье. Нсл. 452. *Каню далі пазадзьдзя.* Павульле Чаш. (Ксл.). *Зь ячменю вышла шмат пазадзьдзя.* Ст. *Пазадзьдзя даў на хлеб.* Нсл. *З пазадзьдзя не вялікая пажыва.* Нсл.
•**пазá́дкі**-*каў, единств. ч. нет.* — *пазадзьдзе.* Ар.; Ксл.; Нсл. 453. *Пазадкі коням пакінь.* Унава Лёз. (Ксл.). *пазадкі змалоўшы, годзяцца на абсыпку сьвіньням.* Нсл.
•**пазалотнік**-*ка, предл.-ку, зват. пазалотніча, м.*—золотильщик, позолотчик.
•**пазалé́тась,** *нареч.*—три года тому назад. Ар.; Растсл.: Северск. 77; Шсл. *Ён яшчэ ўспамінае, што пазалетась было.* Ст.
•**пазалé́ташні**-*няя-няе*—третий год тому назад, Ст. непосредственно предшествующий третьегодичному (*"залеташняму"*) Ар. *Пазалеташні быў мокры год.* Ст. *Пазалеташні год уродны.* Іванск Чаш. (Ксл.).
•**пá́залкавы**-*вая-вае*—нечистый, напитанный золою. Нсл. 390. *Пазалкавая вада.* Нсл.
•**пá́залкі**-*лак, единств. ч. нет.*—вода, протекшая скрозь золу в буке после стирки белья, Нсл. 390. грязная вода после стирки белья, Шсл. щелочная вода в кадке с моющимся бельем. Гсл. *У пазалках анучы памый.* Матушова Лёз. (Ксл.).
•**пазамажнé́ць,**—*см. под мажнець.*
•**пазану́дзіцца,**—*см. под нудзіцца.*
•**пазá́ранак**-*нку, предл. и зват.-нку, м.*—раннее утро. Нсл. 453.
•**пазарандав-а́ны**-*аць,*—*см. под рандаваць.*
•**пзараўнав-а́ны**-*а̀ць,*—*см. под раўнаваць.*
•**пазараўнава́цца,**—*см. под рау1навацца.*
•**пазаркі̇̃**-*ка̀я-кое*—взрачный, красивый на вид, Шсл. — *пазорны. Якія ж пазаркія твае, дзеўка, ручнікі, аж не наглѐдзіцца на іх!* Ст.
•**пазасьмя́глы**-*лая-лае*—запекшийся, засохший от жара внешнего или внутреннего. Нсл. 454. *Пазасьмяглыя ад гарачыні̇, ад хваробы папокаліся.* Нсл.
•**пазаўсёгды, пазаўсё̈ды,** *нареч.*—всегда. Нсл. 452. *Пазаўсхды я бачу яго п'яным.* Нсл.
•**паза́ўтра,** *нареч.*—после завтра. Ар. *Пазаўтра будзе сьвята.* Ар. *См. пазаўтры.*
•**пазаўтры,** *нареч.*—после завтра. Нсл. 452. *Пазаўтры возьмеш, а не цяпер.* Нсл.
•**пазаўчора,** *нареч.*—третьего дня (тому назад), Ваніна Ржэўск. у., Гринькова: Тудовляне; Растсл.: Северск. 77; Шсл. четвертого дня тому назад. *Ср. заўчора. Пазаўчора езьдзілі ў лес.* Ст. *Пазаўчора гэта было.* Застарыньне Віц. (Ксл.).
•**пазачын-я́ны**-*я̀ць,*—*см. под чыніць.*
•**пазгодніцку,** *нареч.*—примиренчески, соглашательски. *Ср. згоднік.*
•**паздаровацъ,**—*см. под здаровацъ.*
•**паздароўкацца,**—*см. под здароўкацца.*
•**паздаравé́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. по знач. глаг. паздаравець,*—выздоровление (до некоторой степени, **С.)** Нсл. 455. *Застанься ў нас да паздаравеньня.* Нсл.
•**пазé́м**-*му, м.*—суперфосфат. Барсукі Аз. (Ксл.). *Пазему з коопэратыву прывёз.* Тм.
•**пазя́бці,**—*см. под зябці.*
•**пазяха́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.*—непроизвольно глубоко вдыхать воздух широко раскрытым ртом, сразу же затем его выдыхая (при желании спать, при усталости), зевать. Ар.; Міх. *Пазяхаеш — спаць хочаш.* Ар. *Абы вечар, дык ён ужо й пазяхае.* Ст. *Пара спаць, калі пазяхаеш.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **пазяха́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—зевота. *Забурчэў сонным сіпатым голасам скрозь магутнае пазяханьне.* ЗСД 189. *Однкрат.* **пазяхну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—зевнуть. Ар.
•**пазязюлé́ць,**—*см. под зязюлець.*
•**пазжы́цца,**—*см. под жыць.*
•**пазіра́ць,**—*см. под зерыць.*
•**пазі̇̃рна,** *нареч.*—так близко, чтоб посматривая можно было видеть. Барс. (Ю.). *Глядзі, каб было пазірна.* Барс. (Ю.). *Ср. ст.* **пазірнé́й.** Барс. (Ю.).
•**пазна́ка**-*а̀кі-а̀цы, ж.*—отличительный признак. *Азан (араб., гука̀ньне на маліт-ву) ісламскай веры вялікая пазнака.* Кіт. 88а15. *Дай пазнаку ім прычыны сваей, калі хочаш, штоб тваім уммэтам (араб., вернікам) быў.* Тм. 112б1.
•**па́зіць,** *пажу, па̀зіш-зе, несоверш.*—делать в длину выемку, паз в чем-л. Міх. *Соверш.* **прыпа́зіць.** *Сталяры прыпазілі ўсі дошкі.* Міх. *Цесель пазіць бярно.* Міх.
•**пазна́ньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** действие по глаг. *пазнаць.*
2. вступление в брак. Нсл. 455. *Перад сваім пазнаньням яны любіліся.* Нсл.
•**пазна́ны,**—*см. под знаць.*
•**пазната́**-*ты̀, ж.*—позднее время. Гсл.

•**пазн-ава́ць**-*а̀ць,—см. под знаць.*
•**пазнацьцё**-*ця̀, предл.-цю, ср.*—знакомство. Нсл. 455.
•**пазра́днiцку,** *нареч.*—предательски. МГсл.
•**пазвоннае**-*нага, в знач. сущ.*—перезвон по покойнике. Растсл.
•**пазв-а́ньне**-*а̀ны-а̀ць,—см. под зваць.*
•**па́зуха**-*ухі-усе, ж.* **1.** ниша в печке. Ксл. *Гаршчок пастанавілі ў пазуху.* Варашылы Куз. (Ксл.).
2. пустота между боковыми стенами овина и сторонами крытого гумна или крытого тока. Нсл. 390. *Жыта ў староны кладзіце, а ячмень у пазухі.* Нсл. *Не закладайце сусім аднае пазухі; за асецьцю мякіну трэба сыпаць.* Нсл.
•**пазу̀р**-*ра̀, предл.-ру̀, зват. пазу̀ру; мн. ч.-ры̀-роў-ром-рамі-рох, м.*—большой ноготь. Ар.
•**пазьбе́гчы, пазбе́гці,** (*област.*)-*бягу̀-бяжыш-бяжыць, соверш. ад чаго*—избежать чего-л., избавиться от чего-л. исподволь. Нсл. 454. *Пазьбег я ад бяды.* Нсл. *Несоверш.* **пазьбяга́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е ад чаго*—избегать. *Пазьбягаю маладых дыскусяў.* Пімен Панчанка.
•**пазьбе́гчыся,**—*см. под бегаць.*
•**пазьбе́рці,**—*см. под берці.*
•**пазьбіра́ць,**—*см. под берці.*
•**пазьдзе́каваца,**—*см. под зьдзекаваца.*
•**пазьня́к**-*ка̀, предл.-яку̀, зват.-я̀ча; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** жеребенок, родившийся осенью, НК.: Очерки, Но. 703. каждый самец из животных поздно, обычно осенью, родившийся.
2. поздно посеянный овёс, ячмень и т.п. Ар.
•**пазьні̀ць**-*ню̀, позьніш-не, несоверш., перех.*—задерживать, забавлять до позднего времени, Нсл. 456. причинять опоздание. *Не пазьні яго там; запозьніш, цемна будзе ехаць аднаму.* Нсл. *Соверш.* **запазьніць.** Нсл. 456. *Соверш.* **прапазьніць**—задержать до позднего времени. Нсл. 527. *Прапазьніў ты мяне: цемна будзе ехаць.* Нсл. *Жані мяне, родненькі! Не пазьні мяне ў доме.* Касьцюковіцкі рн. Калінінскае акругі (Наш Край, 1928, Но. 6-7, 50). *Прич.* **прапозьнены**—задержанный до позднего времени. Нсл. 527. *Людзі прапозьненыя на рабоце.* Нсл. *Соверш.* **прыпазьні̀ць**—задержать довольно поздно, Нсл. причинить несколько опоздание кого, чего-л. *Не пазьні дзяцюка, высылаючы; прыпозьніш — цемна будзе зварачацца.* Нсл. *Соверш.* **спазьні̀ць**—задержать до позного времени, Нсл. 606. сделать что-л. поздно. *Прич.* **спозьнены**—запоздалый. МГсл. *Соверш.* **упазьні̀ць,** *-ню-ніш-не*—с опозданием произвести посев, Шсл. сделать что-л. поздно *Упазьніў авес, дык і прапаў.* Ст. *Рупатлівы гаспадар ня ўпозьне свае сяўбы.* Ст.

•**пазьні̀цца**-*нюся, позьнішся, несоверш. з чым*—запаздывать, Ар.; Гсл.; Шсл.; Нсл. 456. опаздывать. Ар.; Шсл.; Гсл. *Ты кажны раз позьнішся на работу.* Нсл. *Не пазьніся надта, раней прыходзь да хаты.* Ст. *Позьніцца гадзіньнік.* Ст. *Соверш.* **запазьніцца**—опоздать. Шсл.; Нсл. 456. *Троха запазьніўся прысьці.* Ст. *Ідзе ты так пазьніўся, запазьніўся?* Нсл. *Соверш.* **прапазьніцца**—опоздать. Нсл. 527. *Прапазьніўся ты прыехаць.* Нсл. *Соверш.* **спазьніцца. 1.** опоздать (, запоздать, С.) Ксл.; Ар.; Гсл.; Нсл. 606. *Спазьніўся на Божую службу.* Нсл. *Спазьніўся ў поле* Дражна Куз. (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **спазьненьне**—опоздание. Гсл,
прыпозьневацца-*нююся-нюешся, несоверш.*—несколько опаздывать. *Заўтры ня прыпозьнюйцеся прыехаць, як сядні прыпазьніліся; а прыпозьніцеся, не падарую.* Нсл. 506. *Соверш.* **прыпазьніцца**—немного опоздать. *Троха прыпазьніўся прысьці.* Ст.
•**пазьбяга́ць,**—*см. под зьбягаць.*
•**пазы́ка**-*кі, дат., предл. пазыцы, ж.*—заем, МГсл.; Ар.: НК.: Пасоб., Но. 59; Гсл.; Шсл. ссуда, одолжение (устар. С.) НК.: Очерки, Но. 418; Нсл. 456. *Ён вечна ходзе ў пазыку к людзём.* Ст. *Другая пазыка — тая ж страта.* *Послов.* Нсл. *Пазыкі ходзяць у лыкі.* *Послов.* Нсл. *Уменьш.* **пазычка**-*чкі-чцы*—одолжение. Нсл. 456. *Пазычка добра, але аддаваць цяжка.*
•**пазыск-а́ньне**-*а̀ць,—см. под зыскаваць.*
•**пазы́скав-аньне**-*аць,—см. под зыскаваць.*
•**пазыв-а́ньне**-*а̀ны-а̀ць,—см. под зваць.*
•**пазыва́ты**-*тага, в знач. сущ.* **1.** посланный для приглашения. Нсл. 456. *За табою пазыватага трэба пасылаць.* Нсл. *Пазываты ад суседа на талаку прасіў сена касіць.* Нсл.
2. особый человек в суде, посылаемый для призыва. Нсл. 456. *Ня жджы, пакуль прышлюць пазыватага.* Нсл.
•**пазыу̀ні̀к**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-і̀ча, м.*—истец. *См. пазоўнік.*
•**пазыу̀ніца**-*цы-цы, ж.*—истица. *См. пазоўніца.*
•**пазыча́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—кредитор. Гсл. *См. пазычэньнік.*
•**пазыча́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-айма, несоверш. каму што,* **1.** одолжить, давать в долг, в займы. Ар.; МГсл.; Растсл.; Шсл.; Ксл.; Нсл. 456. *Каб ня людзём пазычаць, дык сабе на доўга стала б хлеба.* Ст. *Пазычалі ўжо.* Сялец Чаш. (Ксл.).
2. *у каго што,*—занимать, брать в займы, в долг. Растсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 456. *Пазычаеш, калі свайго ня маеш.* *Послов.* Нсл. *Прич.* **пазыча́ны**—не собственный, взятый в долг. Нсл. 456. *У мяне, госьцікі, хлеб пазычаны. — А нам не аддаваць.* *Поговор.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **пазыча́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—одолжение. Ар.; Нсл. 456. *Пазычаньне на неадданьне.* *Послов.* Нсл.

пазы́чыць-*чу-чыш-ча, соверш.* **1.** одолжить, дать в долг, в займы. Ар.; Шсл.; Нсл. 456; Ксл. *Пазыч імне рублёў пяток.* Сялец Чаш. (Ксл.).
2. занять, взять в займы, в долг. Ар.; Шсл.; Нсл. 456. *Каб дзе пазычыць рубля грошы,* Ст. *Пазыч мне, браце, хлеба.* Мартынавічы Палескага р. Кіеўск. вобл. (Полесье, 98). *Прич.* **пазы́чаны**—взятый в долг. Ар.; Нсл. 456. *Пазычаны хлеб еж дый глядзі на яго. Поговор.* Нсл.
пазычоны, *прилаг. из прич.*—занятый, взятый в долг. Шсл. *На пазычоныя грошы справіў малатарню.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **пазычэньне**-*ня, предл.-ню, однкрат.*—одолжение. *Соверш.* **прыпазы́чыць**—занять немного или ненадолго, призанять. *Троха сваіх ё грошай, а троха прыпазычыў.* Ст. *Несоверш.* **запазыча́цца**—набирать в долг. *Соверш.* **запазы́чыцца**-*чуся-чышся*—задолжать. МГсл.
ззыча́ць-*аю-аеш-ае, несоверш. каго, што*—ссужать. Нсл. 578. *Пан добры кажнага ззычае, хто ні папросе яго.* Нсл. *Соверш.* **ззы́чыць,** *каго, што*—ссудить. Нсл. 578. *Ззычыўшы другога, калі б самому не давялося пазычаць.* Нсл.
ззы́чыцца, *соверш., возвр.*—разориться от одолжений другим. Нсл. 578. *Сам ззычыўся да апошняе капейкі, на апошні канец.* Нсл.
напазыча́ць, 1. надавать много в долг. Ар.; Шсл. *Напазычаў людзём сваіх снадзіваў, а цяпер хадзі спаганяй.* Ст.
2. набрать много в долг. Шсл. *Даволі й так ужо напазычаў, — хаця б аддаць.* Ст. *Соверш.* **напазыча́цца**-*аюся-аешся,* **1.** много раз дать в долг. Нсл. *Напазычаўся я людзём шмат, але ніхто не аддаў.* Нсл. *Чорт яго напазычаецца кажнаму!* Ст.
2. набрать в долг многократно. *Напазычаўся я гэтую вясну збожжа, ледзь пракарміўся.* Нсл. *Не напазычаешся кажны раз.* Ст.
выпазыча́ць—раздавать в долг. *Соверш.* **вы́пазычыць**-*чу-чыш-ча*—до последнего раздать в долг. Нсл. 90. *Выпазычыўшы ўсё, часам сам будзеш пазычаць.* Нсл. *Прич.* **вы́пазычаны**—до остатка разданный в долг. Нсл. 90. *Жыта ўсё выпазычана; ані каліва няма.* Нсл.
вызыча́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—помогать кому одолжением, Нсл. 82. выручать одолжением. *Дзякуй, часта нас вызычае.* Нсл. 82. *Соверш.* **вы́зычыць**-*чу-чыш-ча, перех.*—помочь одолжением, Нсл. 82. помочь одолжением выйти из тяжелого положения, выручить одолжением. *Вызычыць каго хлебам.* Нсл. 82. *См.* **зы́чыць.**
•**пазычэньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—кредитор. Ар.
•**пазычэньніца**-*цы-цы, ж.*—женщина кредитор. Ар.
•**пазы́чка,**—*см. под* **пазыка.**
•**пазычны́**-*ная-ное*—отдаваемый в долг или бывший в долгу, Нсл. 456. кредитный, ссудный. *Пазычны хлеб.* Нсл. *Пазычное жыта, ня вось чыстае.* Нсл. *У яго ўсё пазычное, а свайго няма.* Тм.
•**пазюзю́каць,**—*см. под* **зюзюкаць.**
•**пазю́каць,**—*см. под* **зюкаць.**
•**пазюры́**-*роў-ром-ры-рамі-рох, м.*—(большие, С.) ногти. Ксл. *Абрэж пазюры на руках.* Бабінічы Віц. (Ксл.).
•**пажога**-*огі-озе, ж.* **1.** сожжение, истребление чего-л. огнём. Нсл. 452. *Пажога благое травы.* Нсл.
2. рана от обожжения огнем, Нсл. 452. *Пажога разранілася.* Нсл. *Пляма на руццэ ад пажогі.* Тм.
3. поджог. Нсл. 452. *Яго вінуюць у пажозе.* Нсл.
•**пажоўклы**-*лая-лае*—пожелтелый. *Закруцілася пажоўклае лісьце.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, Но. 2, 1935 г., 98). *Хусьце пажоўклае перапаласкаць трэба.* Нсл. 452.
•**пажоўкці,**—*см. под* **жоўкці.**
•**пажада́ць,**—*см. под* **жадаць.**
•**пажарля́ць,**—*см. под* **жарляць.**
•**пажаўце́ць,**—*см. под* **жаўцець.**
•**пажэрці,**—*см. под* **жэрці.**
•**пажданьнё**-*ня, предл.-ню, ср.*—ожидание. Нсл. 451. *Гэта табе за пажданьнё.* Нсл.
•**пажда́ць,**—*см. под* **ждаць.**
•**пажлу́кціць,**—*см. под* **жлукціць.**
•**пажваве́ць**—*см. под* **жвавець.**
•**пажу́раць**—*см. под* **жураць.**
•**пажуры́ць**—*см. под* **журыць.**
•**па́жыліна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—жердочка в амбаре, на которую вешают белье. Ксл. *Нясі ты, сынку, гэты пяхцель у клець і павесь у куце на пажыліну.* Глебаўск Сян. (Ксл.).
•**па́жылка**-*лкі-лцы, ж.*—нитка, на которую наматывается "ніт". Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Пажылку трэба крэпкую ссукаць.* Тм.
•**па́жыльле**-*ля, предл.-лю, ср., собир.*—жердочки, которыми прижимают солому к решетинам. Ксл. *Пажыльле на страху прывёз.* Бяскатава Гар. (Ксл.).
•**пажы́так**-*тку, предл. и зват.-тку, м.* **1.** прибыль, польза. Нсл. 452; прибыль, польза, выгода. Пск.; Тверск. (Даль). *Без пажытку ніхто ня робе.* Нсл. *І статак мае свой пажытак.* Тм.
на пажытак—в пользу. Гсл.
2. польза, питательность. Шсл. *У гэтым корме мала пажытку.* Ст. *Што Пан Бог учыніў вам на пажытак, штоб управілі тых сірот, і карміце іх з таго.* Кіт. 1063. *Разумны гаспадар із усяго вынайдуе, вынайдзе пажытак.* Нсл. 87(под *вынайдава́ць*). *З аднаго селядца не вялікі пажытак.* Ст.

●**пажытачна,** *нареч. к пажытачны.*—выгодно. Нсл. 452. *Ня так пажытачна зроблена.* Нсл. *Ср. ст.* **пажытачней** —полезнее(более выгодно). Нсл. 452. *Тваe рамяство пажытачней табе служа, чымся маё імне.* Нсл.

●**пажытачны**-*ная-нае,* **1.** полезный. Нсл. 452. *Кажная работа мала-многа пажытачна.* Нсл.

2. выгодный. Нсл. 452. *Не пажытачная твая работа.* Нсл.

●**пажыткаваньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пажыткаваць.*—употребление с пользою. Нсл. 452. *Дай, Божа, на добрае пажыткаваньне.* Нсл.

●**пажыткаваць**-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма, несоверш.*—употреблять в свою пользу. Нсл. 452. *Пажыткуюць людзі нашу працу, а ня мы.* Нсл.

●**пажыткоўна,** *нареч. к пажыткоўны —прибыльно.* Нсл. 452. *Пажыткоўна таргуе.* Нсл.

●**пажыткоўны,** *-ная-нае*—прибыльный. Нсл. 452. *Пажыткоўная работа.* Нсл. *Чужое не пажыткоўнае.* Тм.

●**пажывотны,** *-ная-нае*—пожизненный. Нсл. 452. *Пажывотны мае хлеб.* Нсл.

●**пажывоцьце**-*ця, предл.-ню, ср.*—конец жизни. Нсл. 452. *Будзе зь мяне да самага пажывоцьця.* Нсл.

●**пажыва**-*вы-ве, ж.* **1.** прибыль со стороны, Нсл. 451. всё, чем можно *"пажывіцца".* —попользоваться. *Бог нам пажывы даў.* Нсл. *Ня ўсё ж табе будзе пажыва.* Нсл. *Здабыць пажыву надабе.* Пожынкі Сян. (Ксл.). *Мухі роям таўкуцца навокал, стараюцца далезьці да сьвежае пажывы.* Акула 411.

2. пища, подкрепление, Нсл. 451. корм, еда. Шсл. *Не вялікая будзе пажыва, каторы дзень давячыся сухім хлебам.* Нсл. *Няма на гэтай пашы ніякае пажывы статку.* Ст.

●**пажыватаць**—*см. под* **жыватаць.**

●**пажывачны**-*ная-нае*—прибыльный. Нсл. 452. *Пажывачнае рамяство.* Нсл. *Пажывачная купля.* Тм.

●**пажывіцца**—*см. под жывіцца.*

●**пажыўны**-*ная-нае,* **1.** пожизненный. Нсл. 452. *Пажыўную андынару пабірае.* Нсл.

2. прибыльный. Нсл. 452. *Пажыўную мае службу, работу.* Нсл. *Гэта справа пажыўная.* Тм.

●**паіншэць**—*см. под іншэць.*

●**паіцелка**-*лкі-лцы, ж.*—женщина, поящая кого-л. *Карміцелка-паіцелка.* НК: Бабы 12.

●**паіць,** *паю, поіш, пое, несоверш., перех.* —поить(о младенце, не могущему самому есть и о животных). Ар. *Татка коніка пое.* Из песни. *Соверш.* **напаіць**—напоить. Ар. *Ідзі напаі каровы.* Ар. *Прич.* **напоены** —напоенный. Ар. *Напоены лысы бычок.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

апоеваць, *апоюю, апоюеш, апоюе, несоверш., перех.*—опаивать животное или младенца, давая пить сверх меры, Ар. окармливать, поя молоком. Нсл. 365. *Глядзі, не апоевай цяляці.* Нсл. *Соверш.* **апаіць**—опоить. Ар. *Дзяцё апаілі малаком.* Нсл. 364. *Прич.* **апоены**—напоенный до излишенства. Нсл. 365. *Апоенае малаком дзяцё крычыць.* Нсл.

●**пайдаць**—*см. под есьці.*

●**паймо**-*ма, мн. ч. поймы-маў, ср.*—понятие(идея предмета), мысль, отображающая общие и существенные признаки предметов и явлений.

●**пайма**-*мы-ме, ж.*—прядь. Шсл. *Як тузануў яе за валасы, дык цэлую пайму вырваў.* Ст. *У каня з хваста выразаў пайму на цмык.* Ст. *См. каслаўка.*

●**пайстком**—*см. под поісткам.*

●**пайстрэць**—*см. под істрэць.*

●**пайстрыць**—*см. под істрыць.*

●**пайсьці, пайці**—*см. под хадзіць.*

●**пак,** *паку, мн. ч. пакі-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** кипа, связка.

2. пакет(один или несколько предметов, упакованных в бумажную обертку; сверток, **С.**) Гсл.; Нсл. 390. *Цэлы пак лістоў паказаў.* Нсл.

3. тюк. Нсл. 390. *Пак із хусьцям.* Нсл. *Пакамі заклаў увесь кут.* Нсл.

4. пенал. Шсл. *Згубіў пак із грыхвелям.* Ст. *Ср. пёрачнік. Уменьш.* **пачок**-*чка, предл.-чку, зват. пачку; мн. ч. пачкі-оў-ом-кі-амі-ох, м.*—пачка. Ксл. *Ён купіў пачок табакі.* Застадольле Сян. (Ксл.). *Вяземскія сярнічкі прадаюць у пачкох.* Ар.

●**пакой**-*ою, предл. и зват.-ою, м.*—комната. Гсл. *У палацу пакояў, аж заблудзіць можна!* Ст. *Загляне воля ў наш пакой.* Салавей: Сіла 33. *Білал да прарока яго міласьці, да пакою падышоўшы, голасам крыкнуў.* Кіт. 89б15. *Хто... нэмаз(араб., малітву)... кланяецца, у раю пакоі вышшыя будзе мець.* Тм. 121а1. *Кароль дайшоў да каралевічавага пакою.* Н.(Афанасьев I, 1913, 211). *Уменьш.* **пакоік**-*іка, предл.-іку*—комнатка. Нсл. 458; Ар. *Цёпленькі пакоік.* Нсл.

пакойчак-*чка, уменьш. к пакоік.* Нсл. 458. *Вясёленькі пакойчак.* Нсл.

●**пакон**-*ну, предл. и зват.—не, м.* **1.** кончина, окончание. Нсл. 458; Гсл. *Пакону дзелу гэтаму няма.* Нсл. *Перад паконам сваім хіба паправіцца.* Тм.

па кон—до кончины. Нсл. 458; Гсл. *Па кон веку не дарую.* Нсл. *Па кон дагледзім цябе, дзядзька.* Гсл.

2. происхождение. Смоленщ. *Гэта дзеўка добрага пакону.* Смоленщ. *Яна дзяўчына добрага пакону, пілаваць ня стане.* Няміга(Бацьк., Но. 16/500).

●**паконішча**-*ча, предл.-чу, мн. ч.-чы-чаў, ср.*—кладбище, особенно еврейское(**С.**) Нсл. 458. *Паконішча жыдоўскае.* Нсл.

•**пакора**-*ры-ры, ж.*—покорность, Гсл.; Нсл. 458. смирение. *Хлапец пакору мае.* Нсл. *Люблю за пакору.* Тм.

•**пакорлівасьць**-*ці, ж., свойство от им. прилаг. пакорлівы.*

•**пакорлівы**-*вая-вае*—покорный, послушный. *Заўсёды з усім згодны, заўсёды пакорлівы. быццам у яго ня бывае тае сваё думкі.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•**пакорна,** *нареч. к пакорны.*—покорно. *Ср. ст.* **пакарней**—покорнее. *Прев. ст.* **найпакарней**—покорнейше. МГсл.

•**пакорнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—покорный человек. Халопенічы Барс.

•**пакорны**-*ная-нае*—смирённый, покорный. Шсл. *Пакорным сэрцам сурэй(араб.) перапеў.* Кіт. 266. *Пакорнае цялётка дзьве маткі ісьсець.* Ст. *Ср. ст.* **пакарнейшы**-покорнее, более покорный. Ар. *Прев. ст.* **найпакарнейшы**—покорнейший. Ар.

•**пакос**-*са, предл. и зват.-се, м.*—скошенный ряд травы или хлеба(сколько захватывает коса, С.). *Ад дарогі забяры два пакосы, каб хто ня ўкраў.* Ст.

•**пакосьнікі**(*один* **пакосьнік**)—парин, братья невесты, принимающие участие в венчальном обряде. Ар.; Вішнева Вал. *Колькі бывае подружак, толькі й пакосьнікаў.* Вішнева Вал.

•**пакот**-*ту, предл.-це, зват.-це, м.* **1.** мощенная(бревнами или досками, **С.**) дорога на болоте, Ксл. ряд бревен, досок, уложенных, настланых на чем-либо, накат. *Пакот паламаўся на дарозе.* Зямковічы Сян. (Ксл.).
2. тонкие брёвна, решетины из бревён для кровли, накатник. Нсл. 458. *Пакоту прыгатаваў на хату.* Нсл.
3. щит(фронтон, **С.**), заделанный бревнами. Шсл. *Шчыт у гумне зрабілі пакотам.* Амельна Пух. (Шсл.).

•**пакоўзаць**—*см. под коўзаць.*

•**пакоўзацца**—*см. под коўзацца.*

•**пакаха́ць,**—*см. под кахàць.*

•**пакаха́цца**—*см. под кахàцца.*

•**пакаёвы**-*вая-вае*—комнатный. Нсл. 458. *Пакаёвыя слугі.* Нсл. *Пакаёвы сабачка.* Тм.

•**пакаёвы**-*вага, сущ.*—лакей. НК: Под. пос., Но. 60; Нсл. 458. *Пакаёвага пан гукае да сябе.* Нсл.

•**пакаёўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—горничная. НК.: Под. пос., Но. 60;Гсл.; Ар.; Нсл. 458. *Пагардзела, як пакаёўкаю стала.* Нсл.

•**пака́яньне**яцца—*см. под каяцца.*

•**пака́ята**-*яты-яце, ж.*—раскаяние, покаяние.

•**пакаятны**-*ная-нае*—покаянный. *Пан Бог любіць пакаятных людзей.* Кіт. 7065.

•**пака́яцца**—*см. под кàяцца.*

•**пака́з**-*àзу, предл. и зват.-àзе, м.*—показ. *Яны тую птушку панесьлі бацьку на паказ.* Н.(Афанасьев: Сказки, I, 1913, 209).

•**паказа́льна,** *нареч.*—характерно. БГсл.

•**паказа́льнасьць**-*ці, ж.*—характерность.

•**паказальны,** -*ная-нае*—показательный, служащий для показа, для всеобщего сведения, ознакомления.

•**паказа́льны,** -*ная-нае*—характерный, отличательный, свойственный. БГсл.
паказальная рыса—характерная черта.
паказальная зьява—характерное явление. *Юркевіч прыводзе ў сваёй кнізе вельмі цікавыя й паказальныя вынікі соцалягічных вызуканьняў.* Беларус, Но. 174, стр. 3.

•**паказаньнік(-заль-,** МГсл.)—показатель. МГсл.

•**паказа́ньнік**-*іка, предл.-ку, зват. паказаньніча, м.*—часы. Ксл. *На сьцяне вісіць паказàньнік.* Янавічы Сур. (Ксл.).

•**паказа́ны**—*см. под казàць.*

•**пака́заваць**—*см. под казàць.*

•**паказа́цца**—*см. под казàцца.*

•**паказа́ць**—*см. под казàць.*

•**пака́зіць**—*см. под кàзіць.*

•**пака́зіцца**—*см. под кàзіцца.*

•**пакалaméсіць**—*см. под каламесіць.*

•**пакаламе́шаны**—*см. под каламесіць.*

•**пакале́ньне,** *предл.-ню, ср.*—поколение. Шсл. *Гэта хвароба йдзець аж у дзясятае пакаленьне.* Ст.

•**пакале́чаны**—*см. под калечыць.*

•**пакале́чыць**—*см. под калечыць.*

•**пакале́чыцца**—*см. под калечыцца.*

•**пакаляне́ць**—*см. под калянèць.*

•**па́кальле**-*ля, собир.*—*палкі.* Клімы Віц. (Ксл.). *Во, пакальля накідалі!* Тм.

•**пакалыха́ць**—*см. под калыхàць.*

•**пакалыха́цца**—*см. под калыхàцца.*

•**пакалыта́ць**—*см. под калытàць.*

•**пакаме́чаны**—*см. под камячыць.*

•**пакамячы́ць**—*см. под камячы̀ць.*

•**пакамячы́цца**—*см. под камячы̀цца.*

•**пакараці́ць**—*см. под караці̀ць.*

•**пакара́ць**—*см. под карàць.*

•**пакарацца**—*см. под карыць.*

•**пакармі́ць**—*см. под карміць.*

•**пакасава́ць**—*см. под касавàць.*

•**пакато**-*тò, мн. ч.-ты, ср.*—колесо. Кацельня Пц. *Пакато паламілася.* Кацельня Пц. *См. кола, каток.*

•**пакава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пакавàць.*—упаковка, укладка. Нсл. 390. *Пакаваньне хусьця да прыскрынка.* Нсл.

•**пакава́ць**-*кўю-кўеш-кўе, несоверш.*—упаковывать. Гсл.—укладывать(что, **С.**), наполнять чем. Нсл. 390. *Пакаваць хусьце ў скрыню.* Нсл. *Пакаваць сутнік хусьцям, адзецьцям.* Тм. *Соверш.* **запакава́ць**—увязать плотно в тюк. Нсл .178. *Запакуйце ўсі рэчы ў рагожу.* Нсл. *Прич.* **запакава́ны**—увязанный плотно. Нсл. 177. *Рэчы панскія запакавàны.* Нсл.

•**пакава́цца,** -*кўюся-кўешся*—укладываться приготовляться в путь. Нсл. 390. *Ня трацьце часу, пакуйцеся, упакуйцеся.* Нсл. *Соверш.* **запакавацца,** *возвр., перен.*—уединиться. Нсл. 177. *Запакаваўся ад

суседзяў; нікога к сабе ня пушчае. Нсл. *Соверш.* **упакавацца**-*кўюся-кўешся.* Нсл. 390.

•**пакавэнчыцца**—*см. под кавэнчыцца.*

•**пакаўза́ць**—*см. под коўзаць.*

•**пакаўз-а́цца**—*см. под коўзацца.*

•**пакаці́цца**—*см. под каціцца.*

•**па́каць**(*от слова* **пакі**)-*аю-аеш-ае*—отправлять панихиду по усопшем. Нсл. 390. *Поп пакае.* Нсл. *Тады будзем плакаць, як будуць пакаць. Послов.* Нсл. *Соверш.* **папа́каць.** Нсл. 390. *Ужо папакалі й паплакалі.* Нсл.

•**пакача́ць**—*см. под качаць.*

•**пакача́цца**—*см. под качацца.*

•**паке́ль,** *област., нареч.*—покуда, до какого места. Гсл.

•**пакі́даць**—*см. под кідаць.*

•**пакіда́ць**—*см. под кідаць.*

•**пакіда́цца**—*см. под кідацца.*

•**пакі́дыш**-*ша, предл. и зват.-шу, общ.*—сиротка, с малолетства оставленный родителями. Нсл. 457. *Пакідыша ўзяў к сабе гадаваць.* Нсл.

•**пакі́дзішча**-*ча, предл.-чу, мн. ч.-чы-чаў, ср.* 1. вещь брошенная, как ненужная. Нсл. 457. *І добрае йдзець на пакідзішча.* Нсл.
2. золушка. Ар.; Міх. *Гэта дзеўка ў нашым сяле была за пакідзішча.* Міх.

•**пакі́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср., собир.*—вещи, брошенные, как ненужные. Нсл. 457. *Мне ня трэба тваё пакідзьдзе.* Нсл. *Пабяры сабе свае пакідзьдзе.* Тм.

•**пакі́нуць**—*см. под кідаць.*

•**пакі́нуцца**—*см. под кідацца.*

•**пакірава́ць**—*см. под кіраваць.*

•**пакірава́цца**—*см. под кіравацца.*

•**пакірэчыцца**—*см. под кірэчыцца.*

•**пакірмашава́ць**—*см. под кірмашаваць.*

•**паківа́ць**—*см. подківаць.*

•**паклон**-*ону, предл. и зват.-оне, м.*—поклон. Ар. *Той да паклонаў Божых прыводзіць.* Кіт. 163.

•**пакла́д**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—условие (договор? С.) Дсл. *Такі паклад быў у нас.* Дсл. *Свацейка, прасі ў госьці; і будзем мы з табою паклад чыніць, як будзем вясельле спраўляць.* Смоленщ.(Дсл., Э.С. II, 13)

•**паклад-а́ньне**-*аны*—*см. под класьці.*

•**паклада́ць**—*см. под класьці.*

•**паклада́цца**—*см. под класьціся.*

•**пакла́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—постельничий.

•**пакласьці**—*см. под класьці.*

•**пакла́сьціся**—*см. под класьціся.*

•**па́клестка,** (НК) **па́клеска,** (Нсл.; Шсл.)-*ткі-тцы, ж.* 1. соединительная вязка, вообще, которой бывает согнутый, несколько стесанный ствол тонкого гибкого дерева; так соединяются в копыльях стороны саней, как и противолежащие части того и другого экипажа. НК: Очерки, Но. 730.
2. деревянные дощечки или небольшие брусчатые планки, когда они заменяют вязки. НК: Очерки, Но. 730.
3. вязье между грядками телеги или между нахлестками у саней. Нсл. 390. *Паклеска пераламілася.*
4. перевязь у телеги от задней оконечности оси до колесной ступцы. Нсл. 390. *Паклеска разьвязалася.* Нсл.
5. палка, которой скрепляют воз с дровами, Нсл. 390. палка для закручивания веревки при увязке воза с дровами или брёвнами. Шсл. *Паклескаю дзёрнуў каня.* Нсл. *Высячы паклеску закруціць вяроўку ды паедзем.* Ст. *Маўчы, рыштант, бо паклескі заробіш!* Ст.

•**паклі́каць**—*см. под клікаць.*

•**паклы́зьніць**-*ню-ніш-не, соверш., перех.*—помять в зубах, покатать. Шсл. *Кот паклызьніў мяса, а ён хацеў есьці.* Ст.

•**паклы́паць**—*см. под клыпаць.*

•**паклы́чаны**—*см. под клычыць.*

•**паклы́чыць**—*см. под клычыць.*

•**паклы́чыцца**—*см. под клычыцца.*

•**пакроіць**—*см. под кроіць.*

•**Пакровы,** (Ар.), **Пакравы́,** (Нсл.)—день покрова Пресв. Богородицы. Нсл. 459. *На сьв. Пакровы прыедзе да нас татулька.* Нсл.

•**пакра́жа**-*жы-жы, ж.*—кража. *Пакража мая прачуваецца.* Нсл. 533(под *прачувацца*).

•**пакрапі́цца**—*см. под крапіцца.*

•**пакра́с**-*су, предл. и зват.-се, м., област.*—цветная обшивка на панёве. Мцэнскі п.(Будде: Т.: Орл. слов.).

•**пакра́са**-*сы, дат., предл.-се, ж.* 1. украшение, краса. Нсл. 459. *Русая каса дзявоцкая пакраса.* Нсл. *Ці шолудзь, ці плеш — усё адна пакраса.* Клімавічы Сян. (Ксл. 353).
2. красавица. Нсл. 459. *Пакраса наша Тацянка, ды пакрасіла два двары, адзін дварок, дзе расла, а другі дварок, куды прышла.* Нсл.

•**пакра́т**-*ату, предл. и зват.-аце, м., област.*—возвращение. Парэцк.(Дсл., под *атрых*). *Ня быць ім адрыгу, ня быць ім пакрату!* Пар.(Дсл. 561, под *адрыг.*).

•**пакра́таць**—*см. под кратаць.*

•**пакруці́ць**—*см. под круціць.*

•**пакруці́цца**—*см. под круціцца.*

•**пакруча́сты**-*тая-тае*—волнообразный.

•**пакрыя́ць**—*см. под крыяць.*

•**па крысе,** *нареч.*—понемногу. Гсл.; Ар. *Усяго па крысе знойдзеце вы гэтта.* Купала. *Усяго па крысе.* Гсл.

•**пакры́ш-аны**-*ыць*—*см. под крышыць.*

•**пакрышы́цца**—*см. под крышыцца.*

•**пакрыва́ць**—*см. под крыць.*

•**пакрыўдава́ць**—*см. под крыўдаваць.*

•**пакрыў-дзіць**-*джаны*—*см. под крыўдзіць.*

•**пакрыўца**-*цы, общ.*—покровитель-льница, защитник-ница. *Я пакрыўца, усіх пакрываю, сваею ласкаю Уммэт(араб., царква) твой увесялю.* Кіт. 122а2. *Ср.* **крыць** *3.*

•**пакры́цьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—покров. Гсл.

•**паквол**е**ла,** *безлич.—см. под кволець.*
•**пакволець**—*см. под кволець.*
•**пакволіць**—*см. под кволіць.*
•**паквольна,** *нареч. к паквольны,*—досудно, Гсл. свободно. Косіч 83.
•**паквольны**-*ная-нае*—свободный, досужий. Нсл. 457. *Паквольным часам прыду.* Нсл. *Ср. ст.* **паквольшы**—свободнее. Нсл. 457. *Прыду, як будзе паквольшы час, а цяпер няма калі.* Нсл.
•**пакваля́,** *нареч.*—повременив, Гсл. спустя несколько(времени, С.) Нсл. 457. *Пакваля і ён прышоў.* Нсл.
•**пакудла́чаны**—*см. под кудла̀чыць.*
•**пакудла́чыць**—*см. под кудлачыць.*
•**пакудла́чыцца**—*см. под кудла̀чыцца.*
•**па́куля**-*лі-лі, ж.—пакля.* Ар.; Гсл. *Уменьш.* **паку́лецька**-*цькі-цьцы.* Гсл. *Собир.* **па́кульле**-*ля, предл.-лю*—пакля. *Лукашоўка Беш. (Ксл.); Шсл.; НК: Очерки 147; Гсл. Пакульлям пазатыкалі дзіркі.* Ст. *Пянка твая папалам із пакульлям.* Нсл. Нсл.
забіва́ць пакульлям—конопатить. МГсл.
•**паку́ль,** *нареч.* **1.** до коих(каких, С.) пор(доколе, С.) Нсл. 459; Ар. *Пакуль ты будзеш сваволіць?* Нсл.
2. *союз,*—пока. *Пакуль на гумне хлеб, патуль на стале хлеб. Послов.* Нсл. *Пакуль сонца ўзыйдзе, раса вочы выесьць. Послов.* Ар. *Чакай баран, пакуль трава будзе. Послов.*—улита едет, когда то будет. Ар.
•**па́кульле**—*см. под па̀куля.*
•**па́кульлевы**-*вая-вае,* **па́кульны**-*ная-нае*—сделанный из пакли. Нсл. 390. *Пакульлевая вяроўка.* Нсл. *Пакульная пасьцілка.* Тм.
•**паку́с I**—*су, предл.-се, м.*—искушение. НК: Пособ. 125, Но. 54. *См. пакуса, спакуса.*
•**паку́с II,** *предл. и зват.—се, м.*—укушение (волка, собаки, змея). НК: Пособ., Но. 54.
•**паку́са**-*сы-се, ж.*—искушение, Гсл.; Ар.; Ксл. искушение, повод к соблазну. Нсл. 459. *Гэта яму Бог пакусу паслаў, а ня жонку.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Гэта не дабро, а пакуса.* Нсл. *Пакуса спакусіла нас.* Нсл. *Пакуса, а ня дзеўка.* Нсл. *См. паку̀с I. Уменьш.*
паку́сачка-*чкі-чцы.* Нсл. 460.
•**пакусі́цца**-*кушу̀ся-ку̀сішся, соверш.*—покуситься, искуситься. Гсл.
•**паку́сны,** -*ная-нае*—соблазнительный. Нсл. 460. *Пакуснае дзела.* Нсл. *Гэта пакусныя грошы.* Нсл.
•**паку́штаць**—*см. под ку̀штаць.*
•**паку́та**-*у̀ты-у̀це, ж.* **1.** эпитимийное наказание, НК: Игры, Но. 50. эпитимия, (Гсл.) и отчасти, физическое наказание, ограничение. НК: Под. пос., Но. 116. *На помач і лякарства тых грахоў — каята й пакута.* Кіт. 137а6.
2. страдание, Гсл. мучение. Шсл. *Пакута імне аднэй з малымі дзецьмі.* Ст.

•**паку́таваць**-*тую-туеш-туе, несоверш.* **1.** нести наказание за грехи, Гсл. переносить эпитимию, НК: Игры, 50. быть под эпитимиею. Нсл. 460. *Будзе ён пакутаваць на тым сьвеце.* Гсл.
2. нести кару, наказание, терпеть, (Нсл. 460) страдать. Шсл.; Гсл. *За чужыя грахі пакутаваць.* Нсл. *Пакутаваў, пакутаваў век свой ды памер.* Ст.
адпаку́таваць, *соверш. и несоверш,* **1.** искупить; страданием заслужить прощение. Гсл. *Мае на гэтым сьвеце адпакутаваць, штоб на тым сьвеце быць волен ад караньня Божага.* Кіт. *Дай, Божа, на гэтым сьвеце адпакутаваць грахі свае, а на тым сьвеце нічым не адпакутуеш.* Нсл. 378.
2. пострадать за что-л. Нсл. 378. *За чужы грэх нявінне адпакутаваў я.* Нсл. *Прич.* **адпаку́таваны**—очищенный эпитимиею. Нсл. 378. *За адпакутаваны грэх няма чаго караць другі раз.* Нсл. *Отгл. имя сущ.*
адпаку́таваньне-*ня, предл.-ню, соверш. и несоверш.*—искупление, Гсл. выдерживание наказания или эпитимии за преступление. Нсл. 378. *Паслалі ў манастыр на адпакутаваньне.* Нсл. *Вялікае было твае адпакутаваньне, што крыжам паляжала ў царкве!* Нсл. *Соверш.* **адпакутаць,** *перех.*—отстрадать, выдержать наказание. Нсл. 378. *Я сваё адпакутаў, дый за цябе прымуцца ўборзьдзе.* Нсл. *Прич.* **адпаку́таны**—отстраданный. Нсл. 378. *Мой грэх удвая адпакутаны.* Нсл.
•**паку́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** переносящий эпитимию, НК: Игры 50; Гсл.
2. страдалец. Шсл. *Вось дзе пакутнік: увесь век свой гаруе!* Ст. *Уменьш.* **пакутнічак**-*чка, предл. и зват.—чку.* Шсл. *Хварэў, хварэў ды памер мой пакутнічак!* Ст.
•**паку́тніца**-*цы-цы, ж.* **1.** переносящая эпитимию.
2. страдалица. Шсл. *Нацярпелася яна, пакутніца, усяго за сваім п'яніцаю!* Ст.
•**паку́тны**-*ная-нае, прилаг. к пакута.* НК: Под. пос., Но. 116.
•**паку́цьце I,**-*ця, предл.-ню, ср.*—умечение. Шсл. *Пакуцьце будзе з гэтым жнівом: дабро не ўрадзіла, радкое.* Ст.
•**паку́цьце II,**-*ця, ср.*—красный угол. Шсл. *Сватаў пасадзілі на пакуцьцю.* Ст.
•**пал,** *па̀лу, предл.-ле, зват.-ле, м.*—жара от повышения температуры. Шсл.; Міх. *У хворага вялікі пал, проста бяз памяці ляжыць.* Ст. *Мой хлапец хворы, у вялікім пале ляжыць.* Міх. *Аддам пяру імкненьняў пал.* Салавей: Сіла, 42.
•**палога**-*огі-озе, ж.*—послеродовой период, *"малая"* до 9-ти дней после родов. и*"вялікая"* до 40 дней. НК.: Бабы, Но. 19. *У часе першай радзіха маець быць у пасьцелі; у часе другой яна ня ходзе да царквы і да чужых дамоў.*

•**палохаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** пугать(о людях,**С.**) Гсл.; Ар.; Шсл. *Не палохай ты малых дзяцей.* Слопішча Шацк. (Шсл.) *Не хадзеце ўдзень, не палохайце дзяцей.* Рэч.(Пет. II, 262). *Успомнеў сяло — не захацелася йсьці туды, палохала там нешта варожае, чорнае.* ЗСД 177.

2. приводить в страх, смятение, запугивать чем-л., терроризировать. *Соверш.* **адпалохаць**—пугать того, кто тебя испугал(о людях); отпугать(о людях). Войш. *Соверш.* **запалохаць**—запугать(о людях, **С.**) Шсл.; Ар., терроризировать. *Ня бойся, не запалохаеш вельмі мяне.* Ст. **напалохаць,** — испугать. Ар. *Чуткі напалохалі сяло і возьнікаў.* Васілеўскі (Полымя, 1919, УІ, 194). *Сьвята нядзелька прыходзіла напалохаць гэтую жонку.* Уселюб Н.(Демид.: Веров. 97). *Соверш.* **перапалохаць**—перепугать(о людях) Ар. *Прич.* **перапалоханы**—перепуганный. Ар. *Пабудзіла перапалоханая асалапелая гаспадыня.* ЗСД 338. *Соверш.* **спалохаць**—испугать. Ар. *Хто мусульманіна спалохае, у том іман(араб., вера) гіне.* Кіт. 5869. *Прич.* **спалоханы**—испуганный. Ар. *Пачуўся спалоханы Макрынін голас.* ЗСД 322.

•**палохацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—пугаться(людям, **С.**) Гсл.; Нсл. 462. *Дзяцё вельмі часта палохаецца.* Шацк.(Шсл.). *Не палохайся так, нічога няма страшнага.* Нсл. *Соверш.* **напалохацца**—испугаться многим. *Усе напалохаліся, як няжывыя стаяць.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 1896, II, 140). *Соверш.* **перапалохацца**—перепугаться(о людях). Ар.; Ксл. *Чаго ты так перапалохаўся?* Ст. Сяло Куз. (Ксл.). *Губарнатар Аголін перапалохаўся.* Васілеўскі(Полымя, 1929, УІ, 194). *Соверш.* **спалохацца**—испугаться. МГсл.; Ар. *Як Адам быў у раі ізграшыў, ночы спалохаўся.* Кіт. 776. *Глянуў на мяне, я вельмі спалохаўся.* Кіт. 127а. *Аўдоля спалохалася вельмі.* Н.(Демид.: Веров. 97). *Мар'яна! Мар'яна! — двойчы гукаў яе, спалохаўшыся Лявон Гужэвіч.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**палохлівы,** (Нсл.), **палахлі́вы,** (Ар.; Гсл.)-*вая-вае*—пугливый(о людях, **С.**) Гсл.; Нсл. 462; Ар. *Ён хлопец не палохлівы, ня дужа спалохаецца цябе.* Нсл. *Загарэўся агонь няяснае, палахлівае радасьці.* ЗСД 336. *Яна ірванулася наперад, потым быццам сунялася і ціха пайшла да таўпы, палахліва ступаючы па траве.* Тм. 167. *Палахлівы як дзеўка.* Рэч.(Пет. II, 262). *Нареч.* **палахлі́ва**—пугливо(о людях, **С.**) МГсл.

•**палойнік**-*ка, предл.-ку, зват. палойніча, м.* **1.** разливательная ложка. Ксл.; Растсл. *Улі мне палойнік крупені.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *См. палонік, апалонік.*

2. головастик. Ксл. *У копані плавалі палойнікі.* Варашылы Куз. (Ксл.). *См. палонік, круцігалоўка.*

•**палон**-*ну, у палоне, зват. палоне, м.* —плен. МГсл.

•**палоненік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —пленник. *Нявольнікі ўперад ня маюць быці зь іншых прычын, адно палоненікі.* Статут 1588г., XII, 21. *Кажны палоненіку свайму нічога дастамэнтам запісаці ня можаць.* Стт. 342. *Палоненікі ня могуць дастамэнту чыніці.* Тм. 388.

•**палонены**-*ная-нае*—взятый в плен. *Яка чэлядзь палоненая маець быці выдавана.* Стт. 459. *Чэлядзь палоненая, уцекшы ад княжат, прышлі.* Тм. 153.

•**палонік**-*ка, предл.-ку, зват. палоніча, м.* **1.** разливательная ложка, Ксл.; НК: Очерки 79, Но. 177; Нсл. 462.; Раст.: Смол. 149. поварётка.

2. головастик, из которого образуется лягушка. Нсл. 462; НК: Очерки 177; Гсл.; Ксл. *Палонікаў налавіла, дый кажа, што рыба.* Нсл. *У нашым возеру шмат палонікаў.* Сянно (Ксл.). *См. круцігалоўка, палойнік.*

•**палонка**-*нкі-нцы, ж.*—прорубь, отверстие, прорубленное во льду замерзшего водоёма. *Бабух у палонку!* Ст.(под *бабух*). *Глядзі ў палонку, сынку, не ўваліся.* І. Г. Лемантар, 87. *Вось любоў у залатым палоне, а твая палошчацца ў палонцы.* Крушына: Творы 96.

•**палоса**-*сы-се, ж.*—полоса(узкий участок пахотной земли, **С.**) Шсл. *Дзьве палосе пасеяў аўсу.* Ст. *Уменьш.* **палоска**-*скі-сцы, ж.* Шсл. *Адну палоску пасеяў пшонкі.* Ст.

•**палосіна**-*ны-не, ж.*—одно лыко(полоса составляющее одно цельное лыко(**С.**) Шсл. *Вось даўгая палосіна: стане на ўвесь лапаць.* Бор Сьміл. (Шсл.). *Собир.* **палосьсе**-*ся, предл.-сю*—лыка. Ксл.; Шсл. *Купіў палосься на лапці.* Ст. *У нашым лесе калісь было шмат палосься.* Асінаўка Сян. (Ксл.). *Купіў палосься на лапці.* Ст.

•**палова**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—половина. Ксл. *Я ўжо на палову току лесу купіў.* Астроўна Віц. (Ксл.).

•**палоць**-*лю-леш-ле, несоверш.*—полоть. Ар. *Прич.* **поланы**—полотый. Нсл. 462. *Поланыя грады.* Нсл. *Соверш.* **папалоць, 1.** пополоть, полоть некотрое время. Ар.

2. окончить полоть. *Папалола ўсі грады.*

•**палоцьця**-*ці-ці, ж.*—работница, которая полет, Баяршчына Сян. (Ксл.) попольщица.

•**пала́**-*лы̀, мн. ч. полы-лаў, ж.*—ткань, когда, при условной длине она удерживает при сшивании свою уточную ширину, НК: Очерки, Но. 234. полотнище. Тм. 379. *Уменьш.* **полка**-*лкі-лцы.* Ар. *Спадніца ў тры полкі.* Ар.

•**палагодзіць**—*см. под лагодзіць.*

•**палагодзіцца**—*см. под лагодзіцца.*

•**палагадне́ць**—*см. под лагаднѐць.*

•**палаяць**—*см. под ла̀яць.*

•**пала́яцца**—*см. под ла̀яцца.*

•**пала́дзіць**—*см. под ладзіць.*

●**палазіцца,** *палажу́ся, палозішся* **1.** *литер.* —ползать или прокладывать след подобно полозу. Нсл. 462. *Чаго ты тут палозішся, ці табе няма другога сьледу?* Нсл.
2. увиваться, ища чего-л. Нсл. 462. *Не дарма ён тут палозіцца, хоча знайсьці сабе заручанку.* Нсл.
●**палажы́цца**-*жу́ся, паложышся, соверш.* —сделать условие. Нсл. 462. *Няхай так будзе, як мы палажыліся.* Нсл.
●**палайкі**-*каў, мн. ч.* — *паланкі.* Шсл. *Прынясі палайкі: трэба куцьцю спалаць.* Ст.
●**палане́ць**-*ее, несоверш. к запаланець. Соверш.* **запалане́ць**-*ее*—запылать, вспыхнуть заревом. *Сядні вельма было неба запаланела, як сонца ўсходзіла.* Ст.
●**паланіца**-*цы-цы, ж.*—.... *Паланіца ў небе зоры пагасіла.* Крушына: Лебедзь, 17. *Ср. запаланѐць.*
●**пала́нкі**-*каў*—маленькие *"ночвы"* для очистки зерна или крупы от пыли. Ксл.; Шсл. *Прынясі паланкі — крупы папалаць.* Спаская Сір. (Ксл.). *У паланках спалай гарбузікі.* Крамяні Пух. (Шсл.). *См. апаланка, палайкі.*
●**пала́плены**—*см. под лапіць.*
●**пала́саваць**—*см. под ласаваць.*
●**паласава́ць**-*су́ю-су́еш-су́е, несоверш.* **1.** проводить полосы по чем, разделять на полосы. Нсл. 462. *Зямлю мужыком паласуюць мернікі.* Нсл. *Прич.* **паласава́ны** —разделенный на полосы. Нсл. 462. *Зямля мужыцкая нядаўна паласавана была̀.* Нсл.
2. бить веревкою или плетью. Нсл. 462. *Глядзі як за зладзейства паласуюць сьпіну.* Нсл.
●**паласка́ць,** *палашчу́-лошчаш-ча, несоверш., перех.* **1.** полоскать, промывать, обмывать, погружая в воду, водя из стороны в сторону в воде. Ар. *Маці ля студні хусьце палошча.* Ст. *См. баўтаць.*
2. полоскать, промывать для дизинфекции(рот, зубы). Ар. *Прич.* **паласка́ны.** *Хусьце паласканае.* Ар. *Рот паласканы.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **паласка́ньне**-*ня, предл.-ню*—полоскание. *Соверш.* **запаласка́ць** —(полоща, С.) замыть. *Надабе запаласкаць спадніцу, бо нейдзе ўпэцкала.* Ст. *Соверш.* **папаласка́ць, 1.** полоскать некоторое время, пополоскать. Ар. *См. пабоўтаць(под боўтаць).*
2. окончить полоскать многое, всё. Ар.; Шсл. *Каля студні папаласкала ручнікі.* Ст. *Прич.* **папаласканы.** Шсл. *Усё хусьце папаласкана, — цяпер трэба вешаць, каб сохла.* Ст. *Соверш.* **спаласкаць, 1.** слегка обмыть, (Гсл.) ополоснуть.
2. смыть. Шсл. *Чыста ўсё сена спаласкала дажджом.* Ст.
3. свалить, ссечь. Шсл. *За Смалянкаю спаласкалі ўвесь лес.* Ст. *Однократ.* **спаласну́ць,** *-ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—ополоснуть. Ар. *Спаласьні міску.* Ст. *Соверш.* **вы́паласкаць**—промыть полосканием в воде, выполоскать. *Добра выпаласкала хусьце.* Ст. *Прич.* **вы́паласканы.** Шсл. *Сарочка выпаласкана.* Ст. *Однкрт.* **вы́паласнуць**-*ну-неш-не. Выпаласьні міску.* Ст.
●**паласката́ць**—*см. под ласкатàць.*
●**пала́шчыцца**—*см. под лàшчыцца.*
●**палашы́ць**-*шу́-лошыш-ша, несоверш., перех.*—пугать, поднимать на ноги, тревожить. Нсл. 462. *Не палашы дзяцей.* Нсл. *Ср. палохаць. Однократ.* **успалахну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ. Соверш.* **успалашыць.** Нсл. 462. *Усіх людзёў успалашыў крыкам.* Нсл.
●**палашы́цца**-*шу́ся, палошышся*—тревожиться, подниматься на ноги. Нсл. 462. *Не палошцеся, дарма ўспалашыліся; нічога няма страшнага.* Нсл. *Ср. палохацца. Соверш.* **успалашыцца.** Нсл. 462. *Однократ.* **успалахну́цца,** *-ну́ся-нѐшся-нѐцца-нѐмся -ніцѐся.* Нсл. 462. *Коні нешта палошацца, успалахнуліся, быццам зьвярыну чуюць.* Нсл.
●**палатно**-*а̀, мн. ч. палотны-наў, ср.* **1.** холст. Шсл.; Ар.; МГсл.; Нсл. 462. *Выткала тры губкі палатна.* Ст. *Не стаець палатна на сарочку.* Ст.
беленае палатно—белёное полотно. Ар.
мехавое палатно—мешковина. *См. мехавік. Уменьш.* **палаценца**-*ца, предл.-цу* —отрезок, остаток холста. Нсл. 462;Ар. *Падарыце палаценца на голае каленца.* Поговор нищих, Нсл. *Увелич.* **палатні́шча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-шчы-шчаў*—большое, длинное полотно. Шсл. *Вялізнае палатнішча: усім стане на сарочкі.* Ст.
2. гладкая льняная или хлопчатобумажная ткань, у которой каждая нить основы переплетается с каждой нитью ушка; полотно. Ар. *Маладая прывезла колькі сувояў палатна.* Ар.
3. плоскость косы, Шсл.; Ксл. плоская поверхность косы. Нсл. 462. *У маёй касы палатно дужа ценкае.* Нсл. *Нейкае вузкое палатно ў гэтай касе.* Ст. *Палатно ў гэтай касе шырокае, добрае.* Бабінавічы Выс. (Ксл.).
4. сетчатое дно в решете. Нсл. 462. *У рэшаце палатно сусім парвалася.* Нсл.
●**палатне́ць**-*ѐю-ееш-ее, несоверш.*—сильно бледнеть. Адзельск. *Соверш.* **спалатне́ць** —сильно побледнеть. Адзельск.
●**палатняны**-*ная-нае*—полотнянный. *Рукавіцы палатняныя на рукі панадзявайце.* Кіт. 48613.
●**палавоха**-*охі-осе, ж.*—имя коровы, имеющей пепельный цвет шерсти. НК: Очерки, Но. 710.
●**палаве́ць**-*ѐе*—становиться *"палавым"*, желтеть(о зреющих хлебах). *Вецер вее, сонца грэе, жыта палавее, маладая дзяўчыначка работы ня ўмее.* Из песни, Аш. *Соверш.* **запалаве́цца**—измениться в лице, принять бледно-жёлтую окраску лица. *Чаго ж ты запалавеўся, я ж тут навет благога слова не сказаў.* Варсл.

●**палавік**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-іча, м.*—хлебные семена пополам с мякиной, невеянный хлеб. Нсл. 462. *Палавіку лубачку даў каляды.* Нсл.

●**палавіца**-*цы-цы, ж.*—половина. ... *узяўшы скуру павінен будзець толькі палавіцу тых пенязей пазычоных старане сваей аддаці.* Стт. 3-і(Товстоліс-Суть, 20). *Мятліца хлебу палавіца. Послов.* Нсл. 284. *Мятліца — хлебу палавіца, а званец — хлебу канец.* Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Палавіца ізь сьнегу, палавіца із агню.* Кіт. 116а5. *Хто цярплівы, у таго палавіца іману(араб., веры).* Кіт. 58б12, 118б2. *У царкве было пуста на мужчынскай правой палавіцы.* Гарэцкі: Песьні 80.

●**палавічнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —половинщик. Ар. *См. палаўнік.* Ар.

●**палавы́**-*вáя-вое*—бледно-жёлтый, палевый.

●**палавы́**-*вая-вае*—бледно-желтый, имеющий пепельный или свинцовый цвет, Гсл. пепельного цвета. НК: Очерки, Но. 710.

палавы[паловы, Нсл.**] хлеб**—хлеб, в состав которого вошла лишь половинная часть ржи, а другую половину составляли ячмень, даже пшеница, взятые то порознь, то, в свою очередь сиешанные в известных долях. Изредка в смеси попадалась гороховая и бобовая мука, Нк: Очерки, 5. хлеб только на половину из хлебных зерен, Гсл. невеянный, пополам с мякиною. Нсл. 462. *Паловы хлеб ямо.* Нсл. *Паловая пшонка.* Нсл. *Паловае жыта.*

●**палаўнік**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-іча; мн. ч.-кі-коў-ком-коў-кàмі-кох, м.*—испольщик, пайщик исполу. Гсл., половинщик. *См. палавічнік.*

●**пала́ц**-*цу, предл.-цу, м.*—дворец, Ар.; МГсл. дворец, хоромы. Шсл.; Ксл. *Палац... учыніў сабе цар Саламон, П.П.3:9(з 12 кніг Б.). У пана Славінскага быў мураваны палац.* Русінава Сян. (Ксл.). *Разбурылі панскія палацы.* Ст. *Як пайшоў сын Даніла да палацу свайго, а ў палацы стара маці ды ў крэсьле сядзіць.* Из песни, Нсл. 462. *Прыходзіць ён з-за мора аж стаіць палац.* Н.(Афанасьев I, 1913, 210). *Павялі таго дурня да каралеўскага палацу.* Н.(Афанасьев, II, 1914, 293). *Паны ў палацу.* Гарун: Варажба.

●**пала́ць I**-*дàю-дàеш-дàе*—пылать, полыхать, Шсл. пламенеть, быть охваченным пламенем. *Неба начамі палала загарывам пажараў.* Галубіцкі ("Бацькаўшчына", 37/243). *Агонь аж у комін палае.* Ст. *Дровы палаюць.* Бешанковічы Сян. (Ксл.) *Із рота ў іх агонь палае.* Кіт. 53б8. *Уваччу палаў зялёны круг.* Пысін(Б. Голас, Но. 70). *Агонь мацней палае.* Грахоўскі: Лясная казка. *Отгл. имя сущ.* **пала́ньне**-*ня, предл.-ню, ср. Была для люду дзіўная спамога: душы вялікай буйнае паланьне.* Салавей: Сіла 16. *Соверш.* **запала́ць** —запылать, загореться пламенем. Шсл. *Як запалаў пажар, дык ледзь рады далі.* Ст.

●**пала́ць II**-*дàю-дàеш-дàе; повел.-дàй-дàйме, несоверш., перех.*—провеивать зерна и т.п. в *"апаланках"*, которые тот, кто *"палае"*, подбрасывает и опускает, не выпуская *"апаланак"* из рук, Гсл. отвеивать, Растсл. ПНЗ. очищать хлебные и другие семена от мякины, мелухи м пыли посредством ночевок(*"паланак"*). Нсл. 390. *Палаць ячмень абтаўканы, мак, пшонку, крупы.* Нсл. *Насеньне чыстае: ня трэба й палаць.* Ст. *См. апалаць. Соверш.* **папала́ць**—перевеять в*"апаланках". Канапелькі з пылам, трэба іх папалаць.* Гсл.(под *палàць*).

перапалаты—провеянный *"апаланкай"*. НК: Очерки, Но. 16. *Соверш.* **прапала́ць**-*дàю-дàеш, каго-што*—провеять от пыли(и проч.,ф3 С.) *"паланкай"*. Ксл. *Прынясі паланкі крупы прапалаць.* Спаская Сір.(Ксл.).

●**па́ле,** *безлич. Яго пале*—он в жару, в горячке. Ар. *Яго пале, ён жа як у вагню ляжыць, а ты хочаш яго на работу пасылаць.* Міх.

●**пале́глы,** (Нсл.), **палёглы** (Шсл.)-*лая-лае*—от тяжести склонившийся(пригнувшийся, С.) к земле(полегший). Нсл. 460; Шсл. *З палеглае пшонкі мала дабра.* Нсл. *Пагніў палёглы лён.* Крамяні Пух. (Шсл.).

●**пале́гчала,** *безлич.,—см. под лéгчае.*

●**Пале́хі**(*один* **Палеха**)-*хаў*—великолитвины(белорусы) восточного Полесья.

●**пале́жалы**-*лая-лае* измятый от долгого лежания или подвергшийся некоторой порче. Нсл. 460. *Сьвітка новая, але палежалая.* Нсл. *Яблыкі палежалыя.* Тм.

●**пале́на**-*на-не; мн. ч. палены-наў,*—полено. *Уменьш.* **паленца**-*ца, предл.-цу; мн. ч.-цы*—поленце. *Ля хлеву ў мяне гола, ні паленца дроў.* Вышынскі: Хата пад ліпой. *Собир.* **пале́ньне**-*ня, предл.-ню.* Шсл.; Нсл. 463. *У садок накідалі чорт паленьня, абіваючы дулі.* Ст. *Забяры з току паленьне: заўтры малаціць да сьвету будзем.* Нсл.

●**пале́пшаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—улучшение.

●**палепшыць,** (Скар. І.Ц.)-*шу-шыш-ша, соверш.*—улучшить.

●**Палесец**-*сца, предл.-сцу, зват.-сча, м.*—одно из названий великолитвинов (белорусов) Северщины. Косіч 299.

●**пале́сісты**-*тая-тае*—обильный лесом, лесистый. Нсл. 463. *Палесісты край.* Нсл.

●**пале́сіца**-*цы-цы, ж.*—место лесное. Нсл. 463. *У нас палесіца, дроў у волю.* Нсл.

●**пале́сьсе**-*ся, предл.-сю, ср.*—лесистая местность, Гсл. место лесное. Нсл. 463. *У нас палесьсе, дроў у волю.* Нсл.

●**Пале́сьсе**-*ся, предл.-сю, ср.* **1.** югозападная часть Великолитвы-Беларусі(южные части б. Городенской и Минской губерний а также Овручский у. Волыни).
2. лесистая часть б. Калужской и отчасти Орловской губ. с населением до сих пор сохранившим великолитовский (белорускй) язык.

3. иногда так называют Северщину вследствие великолитовского(белорусского) характера ея населения.

•**пале́шня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—охота. Ксл. *А мае дзевяры з палешні йдуць, з палешні йдаць, па купіцы нясуць.* Сур. (Ксл.).

•**пале́шнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —охотник.

•**пале́ткі**-*каў, мн. ч.*—годичная плата за землю, Гсл. условленная за годичную службу плата. Нсл. 463. *Палеткі мае задзяржаў гаспадар.* Нсл. *З палеткаў тваіх мала за такую шкоду.* Нсл.

•**пале́ве,** *нареч.*—по левую сторону. *А паправе а палеве окна ест.* Кіт. 131а5.

•**па́лец**-*лца, предл.-лцу, зват.-льча; мн. ч.-лцы-лцаў,* **1.** палец. Шсл.; Нсл. 390; ПНЗ; Косіч 75. *У яго на руццэ нямашака аднаго палца.* Ст. *Папухлі палцы.* Тм. *Ня гуляй із шклом, рэдчас палцы парэжаш.* Нсл. *Маці з локаць, бацька з сажань, а дзеці па палцу.* Рапан.:Прык. 334.

бязыменны палец—безымянный палец.

малы палец—мизинец. *Трыма палцамі левымі — малым, бязыменным і сярэднім — правую руку ізнадвор'я паглядзіць.* Кіт. 736II.

сярэдні палец— средний палец. *Уменьш.* **па́льчык**—пальчик. Ар.

2. тонкий, специяльно обделанный конец столба *"шула"* или бревна, всаживаемый в другой столб или бревно для притачивания, Шсл. лапа, шип на конце бревна, вгоняемый а соотвествующую ему по размеру выемку в конце другого бревна при связывании их в венец. *Падсячы палец, каб улез у бярвіно.* Ст. *Даўгі палец ты зарубіў, ня зыйдуцца канцы.* Ст.

•**пале́цьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—плата за службу в течение летнего времени. Нсл. 463. *Палецьце мае зьгінула! За школу вывярнуў гаспадар.* Нсл.

•**палёга**-*ёгі-ёзе, ж.*—облегчение. Нсл. 460. *Ні ў чым палёгі не даець наш пан.* Нсл. *Палёга ў прыгоне.* Тм. *Уменьш.* **палёгка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.* **1.** облегчение, МГсл.; Войш. льгота. Войш.; Шсл. *Ён, разьвітаўшыся, пачуў аж нейкую палёгку.* Дзьве Душы, 178. *Хадзілі да князя Асмолаўцы, каб выпрасіць палёгку на пашу і ўругу.* Гарэцкі: Песьні, 7. *Сыны растуць, на старасьць будзе палёгка.* Ст. *Абяцаюць розныя палёгкі.* ЗСД. 116. *Усі на сяле аддыхнулі з палёгкай.* Ю. Волас(Моладзь" 1951, Но. 23).

2. небольшое пособие. Нсл. 460. *Не вялікая імне зь цябе палёгка.* Нсл.

•**палёгка,**—*см. под палёга.*

•**палёглы,**—*см. под палеглы.*

•**палёнка**-*нкі-нцы, ж.*—обожженный кирпич. Гарадна Давідгорадз.(Крывіцкі: Полесье, 176).

•**палётны**-*ная-нае*—готовый к отъезду, к отбытию. Нсл. 460. *Ён у нас палётны госьць*(*кажыць празь некрута*). Нсл.

•**палёта**-*таў, мн. ч.*—ухаживание за кем, Нсл. 460. волокитство. *Сівізна ў барадзе, а ў палёты любе хадзіць.* Нсл. *Стара баба, ня дужа, а ў палёты дасужа. А ў палётах падпіла, на прыпечку спаць лягла.* Зь песьні, Нсл.

•**па́ля I**-*лі-лі, ж.*—свая, столь в воде. Растсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 390. *На мост ужо набілі палі.* Ст. *Мост на палях.* Нсл.

•**па́ля II**-*лі-лі, ж.*—удар по руке линейкой или подобным чем. Нсл. 390. *Пяць паль па лапах запаліў.* Нсл. *Ад аднае палі рука загарэлася, як пампушка стала таўстая.* Нсл.

•**палягча́ць,**—*см. под легчае, лягчаць.*

•**палягчэць,**—*см. под лѐгчае, лягчэць.*

•**палягчыць,**—*см. под лѐгчае, лягчыць.*

•**паля́дак**-*дку, предл. и зват.-дку, м.*—поле первый раз вспаханное после снятия леса. Ксл. *У палядках заўсёды добрае збожжа родзе.* Пацкава Сян. (Ксл.). *Коні твае ходзяць па Зьмітруковым палядку.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**пагля́дзець,**—*см. под глядзець.*

•**паляжа́ць,**—*см. под лѐгчы.*

•**Паля́к**-*якà, предл.-якỳ, зват.-ячa; мн. ч.-кì-коў-ком-коў-кàмі-ох, м.*—Поляк. Ар.

•**паля́ндра**-*ры-ры, ж.*—повальная болезнь(в роде белой горячки), Гсл. чума, повальная болезнь в роде огневицы или белой горячки. Нсл. 391. *Паляндра яго вазьмі!* Нсл.

•**паляндрава́ць**-*руе, несоверш.*—свирепствовать. Нсл. 391. *Воспа паляндруе па сяле.* Нсл.

•**паляні́ца**-*цы-цы, ж.*—хлебец, особенно испеченный из муки яровых хлебов. Нсл. 460. *Купі палянічку ў месьце.* Нсл.

•**паля́пацьь,**—*см. под ля́пацьь.*

•**паляпі́ць,**—*см. под ляпі́ць.*

•**паля́піць,** *-плю-піш-пе, соверш.*—повадиться. *Паляпіў хадзіць у госьці і рады мала!* А. Станкевіч(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 177).

•**паляржава́ць**-*жу̀ю-жуеш-жуе, несоверш. и соверш.*—парализовать. *Деепр. наст. вр.* **паляржава́ны**—парализованный. Беліца Беш. (Ксл.). *Паляржаваная нага йсьці ня хоча.* Тм.

•**паля́руш**-*шу, предл. и зват.-шу, м.*—паралич. Гсл.; Ар.; Ксл.; Нсл. 371. *Каб таго паляруш узяў, хто мае грошы ўкраў.* Нсл. *Паляруш возьмеш, а не пірага.* Тм. *Каб цябе паляруш!* Ар. *Паляруш і ногі адабраў.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**паляры́на**-*ны-не, ж.*—пелерина. Ар.

•**паля́скаць,**—*см. под ля́скаць.*

•**палява́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—охотник. НК.: Очерки, Но. 496.

•**палява́ць**-*лю̀ю-лю̀еш-лю̀е,* **1.** о коровах: требовать случки, иметь случку, Ар. быть в случке. Шсл. *Рагуля палюе.* Аш. *Наша карова палюе.* Ст.

2. *на каго*—охотиться. НК.: Очерки, Но. 496; Ар.; Шсл. *Пайду паляваць на вуткі.* Ст. *Аднаго дня паляваў неякі каралевіч.*

Н.(Афанасьев, III, 1914, 106). *Отгл. имя сущ.* **паляваньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** о коровах: случка.

2. охота. НК.: Очерки, Но. 496; Гсл.; Ар.; Шсл. *Не тады сабакі карміць, як на паляваньне ехаць. Послов.* Ст. *Папрыяжджалі браты з паляваньня.* Н.(Афанасьев, III, 105).

3. место охоты. НК.: Очерки, Но. 496.

папалява́ць, *соверш.* **1.** *о рогатых животных* —состояться случке. Ар. *Каровы ўжо папалявалі.* Ар.

2. поохотиться. Ар.

•**паляве́ц**-*яўцà, предл.-ўцỳ, зват. палèўча; мн. ч. паляўцы̀-цоў-цàмі-цох, м.*—полевой сторож. Шсл. *Палавец пазабіраў коні на канюшыне.* Ст.

•**палявíк**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-ìча; мн. ч.-кì-коў-ком-коў-кàмі-кох, м.* **1.** житель сухого края, места, Шсл. житель поля, т.е. живущий вне города, вне лесистой и болотистой местности. *Сядні прыяжджалі да нас палявікі па сена.* Амельна Пух. (Шсл.).

•**Палявікí**(*один* **Палявік**)-*коў*—Великолитвины(Белорусы), живущие вне Полесья. Палесьсе. *Большы брат... застаўся сярод лесу. І назвалі яго й дзеці ягоныя Паляшукамі. А малодшы брат... ехаў далей і пачалі(ён і дзеці ягоныя) разрабляць поле, затымі назвалі Палявікамі. Потым размнажыліся як Паляшукі, так Палявікі, дый пачалі жыць адны каля адных побач.* Паляшукі й Палявікі (палеская лягенда). *Аслабанілі Паляшукі й Палявікі свой край ад тых варагоў.* Тм.

•**палявýшка**-*шкі-шцы, ж.*—дикая полевая яблоня или груша, плод ее. НК.: Игры, Но. 20; НК.: Очерки, Но. 806.

•**паля́ўка**-*кі, дат., предл. паляўцы, ж.*—дикая(полевая и лесная) яблоня и плод ее. НК.: Очерки, Но. 140, Но. 806.

•**паляўнічы**-*чага, сущ.*—охотник. Гсл.; МГсл. *За зайцамі паляўнічыя цікуюць.* Я. Г.: Лемантар, 53. *Сярэдні сын паляўнічым быў.* Р. Кут: II. *Сюды прыбывалі ўсё новыя аддзелы паляўнічых.* Зорка, Но. 36(554). *Эх, заплача паляўнічы: стрэліў ён не па тэй дзічы.* С. Музыка, 224.

•**Паля́чка**-*чкі-чцы, ж.*—полька. Шсл.; Ар.

•**паля́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* —полонизировать. *Отгл. имя сущ.* **паля́чаньне**—полонизация. *Соверш.* **апаля́чыць.**

•**паля́чыцца**-*чуся-чышся, несоверш.*—полонизироваться. *Соверш.* **апаля́чыцца.**

•**па́лік**-*іка, предл.-іку, зват. пàліча, м.*—межевой знак(кол, столбик на меже). Шсл.; Якушы Віц. (Ксл.). *Убіў на мяжы палік.* Ст. *Навяжы каня на палік.* Ст.

•**палíк**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-íча; мн. ч. палікí-оў-ом, мн. ч., предл.-ох, м.* НК.: Очерки, 186. **1.** нашивка на плечах(от воротника до рукава, **С.**). Гсл., наплечник, Растсл.; Ксл.; Нсл. 461., оплечье рубахи. Кур. (Даль), узоры, нашитые на плечах рубахи. Раст.: Смоленск. 149. *Я буду ткаць палікі да сваіх сарочак.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Палікі ня роўна прышыты.* Нсл. *См. прырамка.*

2. погон. Гсл.; БНсл.

3. подмышечная нашивка(в форме ромба, Ксл.) в сорочке,(принимающая вид палицы, из числа свящ. облачений. НК.). Ксл.; НК.: Очерки, Но. 232. *Палік вялікі ўставіла.* Гнілава Меж. (Ксл.).

•**палíна́ць,**—*см. под лінàць.*

•**палíне́іць,**—*см. под лінеіць.*

•**палíто**-*тà, мн. ч. політы-таў, ср.*—пальто. *Прылёг на разасланое паліто.* М. Вольны: Шляхі-дарогі(Б. Ускалось, Но. 9). *А сама паліто ўзноў на плечы.* Бацьк. Но. 16 (500). *Схаваў пад палою паліта свае паперы.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•**палі́тыка**-*кі, дат., предл. палітыцы, ж.* **1.** политика.

2. вежливость(уменье обращаться с людьми), Ксл.; Нсл. 461; Ар. такт, вежливость. БНБ. *О, ён чалавек із палітыкаю!* Стар. Лёз. (Ксл.). *Палітыкі ня знаеш.* Нсл. *Палітыку трэба мець перад старшымі.* Нсл. *См. ветласьць.*

3. *общ.*—вежливый-вая, хитрый-рая. Нсл. 461. *О, ён, яна палітыка, ня скажа, чаго ня трэба!* Нсл.

•**па́ліва**-*ва, ср.*—отопление(топливо, **С.].** МГсл. *Развозім паліва да цагельні.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).

2. горючее.

•**палі́ва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.* **1.** (особый стекловидный сплав, которым покрывают керамические изделия, Ар.) глазурь (мурава) Шсл.; Гсл.; Нсл. 461; БНбсл.; Ар.; НК.: Очерки, Но. 160, слой олова, покрывающий металлическое изделие, полуда. Ар. *На жбанку мала палівы.* Ст. *Белая паліва на калях.* Нсл. 461.

2. всякая вообще муравленная(покрытая глазурою, глазурованная, **С.**) посуда. Нсл. 461; Ксл.; Ар.; НК.: Очерки, Но. 160; Гарадна Стол.(Полесье 182).

•**паліўка**-*ўкі-ўцы, уменьш. к паліва 1, 2.* Гарадна Стол.(Полесье 183).

•**палíва́н**-*àна, предл.-àну, зват.-àне, м.*—человек с полным болезненным лицом. Аш.

•**паліва́нік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —муравленный(глазурованный, **С.**) горшок или куфшин. Шсл. *Малако стаіць у паліваніку.* Ст.

•**паліва́ны, 1.** муравленный(глазурованный, БНБ.). Ар.; Ксл.; БНб.; Шсл.; Нсл.; МГсл.; НК.: Очерки 73, Но. 160; Нсл. 461, луженный. *Паліваная міска.* Нсл. *Паліваныя гаршкі вунацькі.* Бешанковічы (Ксл.). *Паліваны жбаночак купіла.* Ст.

2.—*см. под ліць, паліваць.*

•**паліва́ць**-*дю-даеш-дае, каго-што, несоверш.* **1.** муравить, глазуровать, Ар.; Ксл.; Гарадна Стол. Полесье 182. лудить.

2.—*см. под ліць.*

•**палі́учысты**-*тая-тае*—покрытый до половины муравою(глазурью, **С.**). Нсл. 461. *Палі́учысты гарлачык.* Нсл.

•**па́ліца,** (Шсл.), **палі́ца**-*цы-цы, ж.*— валик, прицепливаемый к дышлу плуга, к бороне или к дышлу в молотилке, Шсл. железная лопаточка у сохи, как и наролак. Нсл. 461. *Па̀ліца адчапілася ад бараны, дык конь і пабег.* Ст. *Па̀ліца б'ець каню па нагах: каротка пабакі зачапіў.* Ст.,—косовинная рукоять. НК.: Очерки, 399. *См.* **му̀ліца.**

•**палі́ца I**-*цы-цы, ж.*—полка, Раст.: Смоленск 149-I. полка, прикрепленная к стене горизонтальная доска для предметов домашнего обихода, для книг и др., такая же доска в шкафу, буфете, этажерке и т.п., Ар.; Нсл. 461. полка, Шсл.; Ксл. полка для посуды, Растсл. полка вообще. Ар.; МГсл. *Пастаўлю крупы на паліцы — ня ўмее кашы зварыці.* Сураж (Ксл.). *Хлеб ляжыць на паліцы.* Ст. *Пастаў гаршкі на паліцу.* Нсл. 461. *Хоць зубы на паліцу кладзі.* *Послов.* Рапан.: Прык. 51. *У вясну хоць кладзі зубы на паліцу.* Косіч 230. *Не паложыш зубы на паліцу.* Ар. (*Знача чалавек мусіць есьці*). *Каціліся гліцы з паліцы.* Север Сур.(Шэйн, 1-2, 496). *Мяшэчак застаўся на паліцы.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 49-50, 435-436). *Уменьш.* **палі́чка**-*кі-чцы, ж.* —полочка. Ар.; Нсл. 461. *Пакладзі грошы на палічку.* Нсл.

•**палі́ца II**-*цы-цы, ж.*—полиция. Валожына; Барн.; Шсл.; Дз. *За царом ён у паліцы служыў і цяпер хоча загадаваць — ня будзе гэтак!* Ст. *Жыда пасадзілі ў паліцу.* Нсл.

•**паліцмайстра**-*ры-ру, предл. и зват.-ру, м.*—полицмейстер. *Паліцмайстра маліў цара варочацца да палацу.* Агнявіца(Беларус, Но. 71).

•**палі́ць**-*лю, па̀ліш, пале, несоверш., перех.* **1.** жечь. МГсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 390; Ар. *Агнём іх паляць.* Кіт. 9164. *Паляць дровы не шкадуючы.* Ст. *Соверш.* **абпаліць**—обжечь. МГсл.; Нсл. 351. *Деепр. наст. вр.* **абпа́лены** —обожженный. Дсл. *Маланкаю абпаленыя арэхі.* Нсл. *Абпаленае дзярэўе.* Тм. *Бяжыць воўк — абпалены бок.* Дсл.

дапаліць—дожечь до конца. Ар.; Шсл. *Усе дровы дапалілі.* Ст. *Соверш.* **іспалі́ць, спаліць,** (Гсл.)—сжечь. Гсл.; Ар. *Яго кафіра* (*араб. нявернікі*) *хацелі іспаліць.* Кіт. 78а8. *Хто нэмаз*(*араб. малітву*) *не кланяецца, той чалавек веру сваю спаліў.* Тм. 40а1. *Соверш.* **папалі́ць, 1.** пожечь. Ар.

2. обжигать кирпич или керамические изделия. Гарадна Стол.(Полесье 181). *Паліць цэглу.* Нсл. 390. *Робім печку паліць гаршкі.*

палёны—обожжённый(о керамической посуде). *Палёныя гаршкі.* Гарадна Стол. (Полесье 186).

3. *област.*—топить для нагревания. Шсл.; Гсл. *Паліць у печы.* Ар.

4. бить. *Палі яе за гэта слова па шчоках.* *Однкрт.* **пальну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ* —ударить. *Пальнуў мяне разы два по ўху.* Нсл. 390. *Соверш.* **адпалі́ць**—резко сказать (возразить, **С.**). *Адпаліў яму добра, аж нос завярнуў.* Нсл. 377. *Однкрт.* **адпальну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ* —дать резкий ответ или выговор. *Адпальні яму добра, калі будзе дахадзіць.* Нсл. 377.

па́лены, *деепр. наст. вр.* **1.** обожженный. Ар. *Купі паленае цэглы паладзіць у печы под.* Гсл.

2. топленный. *Отгл. имя сущ.* **паленьне.** *Паленьне вапны, цэглы, лесу.* Нсл.

2. топление. *Паленьне печы.* Нсл. 370.

апаля́ць-*я̀ю-я̀еш-я̀е, несоверш.*—отапливать. *Соверш.* **апалі́ць,** *област.* **1.** отопить. Шсл. *Каб апаліць гэту хату, шмат трэба дроў.* Ст.

2. обжечь(кирпич).

запаля́ць-*я̀ю-я̀еш-я̀е,* **запалеваць**-*люю-люеш-люе. Запалеваць, запаліць агонь, лучыну, салому.* Нсл. *Соверш.* **запалі́ць, 1.** зажечь. Ар.; Нсл. 178; Шсл.; Гсл.; Растсл. *Запаліце цяпло.* Ст. *Насячы, браце, тры кастры дроў, запалі, браце, тры кастры дроў.* Дсл.

2. *област.*—засветить, зажечь для освещения. *Запалі, матка, сьвечку.* Росуха Імгл.(Косіч 242).

3. ударить(в щеку, Нсл.). *Маўчы, а то запалю па мордзе.* Нсл. 178.

напалі́ць, 1. *област.*—натопить.

напаліць у печы—натопить печь.

2. нажечь. *Напалілі паперы. Деепр. наст. вр.* **напа́лены, 1.** *област.*—натопленный. *Печ напалена дужа, як ня покнець.* Нсл.

2. нажжённый. *Шмат паперы напалена.*

падпаляць-*я̀ю-я̀еш-я̀е, несоверш.*(*к падпалі́ць*) **1.** поджечь, поднеся огонь, вызвать горение. Ар.; Гсл.

2. поджечь, совершить поджог. Ар.

прапа́леваць, *несоверш. к прапаляць.*

прапаляць-*я̀ю-я̀еш-я̀е*—прожигать насквозь. *Прапалюй, прапалі жыгалам дзірачкі ў бруску.* Нсл. 527. *Соверш.* **прапалі́ць**—прожечь. *Сьвітку прапаліў.* Нсл. 527. *Деепр. наст. вр.* **прапалены, 1.** прожженный насквозь. *Дзірка ў сьвітцы прапалена.* Нсл.

2. *област.*—протопленный. *Сьвятліца прапалена.* Нсл. 527. *Добра прапалена ў трубцы, але ў хаце нешта сьцюдзена.* Ст.

прыпаля́ць-*я̀ю-я̀еш-я̀е, несоверш.*(*к прыпалі́ць*)—прижигать. *Отгл. имя сущ.* **прыпаля́ньне(прыпалеваньне,** МГсл.)-*ня, предл.-ню, ср.*—прижигание. МГсл. *Соверш.* **прыпалі́ць**—прижечь. Нсл. 506; Ар. *Деепр. наст. вр.* **прыпалены**—прижжённый. *Пячэня прыпаленая, гаркая.* Нсл. 506. *Прыпалены хлеб.* Тм.

распаля́ць-*яю-яеш-яе, зват.-яй-яйма, несоверш., перех.*—калить, раскалять. *Агнём кормяць мукары іх, і тое іх распаляе.* Кіт. 130а2. *Соверш.* **распалі́ць**-*лю́ю-лішле, перех.*—накалить, МГсл. раскалить. *Распаліць камень, цэглу, зялеза.* Нсл. 556. *Деепр. наст. вр.* **распалены**—раскалённый. *Печка распалена, як зялеза.* Нсл. 556. *Ражна распаленага зьясі!*—говорят при отказе на просьбу. Нсл.

распалёны, 1. сильно нагретый, раскалённый.
2. о чувствие: пламенеющий. *Распалёны гневам.* Нсл.

выпаля́ць-*яю-яеш-яе, несоверш.(к выпаліць), перех.*—выжигать. *Соверш.* **вы́паліць, 1.** выжечь. Шсл.; Ар. *Сяголета выпаліла ўсю пашу.* Ст.
2. обжечь керамические изделия. Гарадна Стол. *Деепр. наст. вр.* **вы́палены, 1.** выжженный. Шсл.; Ар. *Наўкола ўсё як выпалена.* Ст.
2. обожжённый(о керамических изделиях). *Чатыры пуды жыта за дванаццаць сот гаршкоў выпаленых.* Гарадна Стол.(Полесье 183).

выпалёны-*ная-нае*—выжженный. *Палеглі з выпалёнымі ачыма.* Гарун: Зь песьняў няволі.

•**палі́цца,** -*людся-лішся, несоверш., перен.*—пылать гневом. *Не паліся так, мала што бывае.* Нсл. *Соверш.* **прапаліцца,** *област.*—протопиться. *Раскладзі агонь, няхай сьвятліца прапаліцца.* Нсл. 527.

распаля́цца-*яюся-яешся,* **1.** калиться, раскаляться. *Зялеза распаляецца, ужо чырвонае.*
2. *несоверш.(к распаліцца 2)*—разжигаться яростью.
3. *несоверш.(к распаліцца 3.),*—воспламеняться сильной страстью. *Не распаляйся так да яе. Соверш.* **распалі́цца, 1.** раскалиться.
2. разъяриться. *Распаліўся, сам ня ведае за што.* Нсл. 556.
3. воспламеняться сильной страстью. *Сам ня ведае, да каго ён распаліўся.* Нсл. 556. *Деепр. наст. вр.* **распалі́ўшыся.** Ар.

•**палі́чоны,**—*см. под лічыць.*

•**палі́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—полицейский(в знач. сущ.). Дз. *Палічнікам гасподу казалі даць.* Нсл. 461. *Тут ішлі пераапраненыя жандары а палічнікі, расійскія патрыёты або чарнасоценцы.* Беларус, Но. 57, стр. 7.

•**палі́чны**-*ная-нае,* **1.** полицейский.
2. *в знач. сущ.*—полицейский служитель. *Палічнага прыслалі па цябе.* Нсл. 461. *Палічнаму трэба даць гасьцінца.* Тм.

•**палічыць,**—*см. под лічыць.*

•**па́лка**-*лкі-лцы, ж.*—посох с некоторым украшением для опоры при ходьбе. Ар.

•**па́лка,** *нареч. к палкі,* **1.** жгуче. Гсл. *См. палюча.*
2. жарко. Шсл. *Сядні сонца палка грэе.* Ст. *Палка гарыць у печы.* Нсл. 390. *Палка сядзець на дварэ.* Тм.

•**па́лкасьць**-*ці, ж.*—жгучесть. Гсл.

•**па́лкі**-*ая-ае*—жгучий. *З кажным днём сьмялей, увішней, сонца палкія уколы.* Кавыль: Вясна. *І прачхнулася русалкай мая чыстая душа, бяз трывог і смагі палкай.* Машара(Калосьсе, 2, 1935, стр. 82). *Палкім пацалункам у вусны ўпілася.* Гарун: Казка. *Мусіць занадта чорныя вочы былі ў пані і занадта шмат у яе палкай крыві, толькі стала паня лашчыцца да дзяцюкоў.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97). *Прынёс вятроў каўкаскіх палкую пявучасьць.* Лойка: Л. песьня. *См. палюшчы, палючы.*
2. горячий. *Палкія прамовы беларускіх дзеячоў.* Рамановіч(Бацьк. Но. 49-50, 435-436).
3. скоро разгаряющийся. Нсл. *Дровы палкія. См. гаркі.*

•**палкі**-*ая-ае*—яростный(гнев).

•**палта́ты, палцаты**-*таў, единств. ч. нет.*—дуэль, (Гсл.) драка один на один. *У іх да палцат дзела дайшло.* Нсл. 390. *Ніяк не сьціхамірыш яго, гатоў на палтацы высьці а не падацца.* Тм.

•**палу́днаваць**-*ўдную-нуеш-нуе; повел.-нуй-нуйма, несоверш.*—обедать, Ст.; Гсл.; Шсл. обедать в полдень. Ар.; НК.: Пособ. 117. *Ужо пара палуднаваць.* Гунчанкі Сур. (Ксл.). *Соверш.* **папалу́днаваць**—пообедать. Ар.; Шсл. *Папалуднуем ды йзноў пойдзем на поле.* Ст. *Соверш.* **падпалуднаваць**-*нуюнуеш*—есть между первым или вторым завтраком и обедом. Ар. *Ср. падпалудзень.*

•**палу́дняшні**-*няя-няе*—оставшийся от обеда. *Палудняшняя капуста.* Ар.

•**палу́дзень**-*дня, предл.-дні, зват.-дню, м.* **1.** полдень. *Ужо палудзень.* Ар.
2. еда в полудень, обед, НК.: Очерки, 57. обед. Гсл. *На палудзень была ежа, засталая ад абеду.* Ар. *Ужо на палудзень пара!* Санькі Беш. (Ксл.).
3. юг. *Рэжучы, адвярні да палудня носам.* Кіт. 2667. *См. паўдня.*

•**палу́заць,**—*см. под лу́заць.*

•**па́луж**-*жы, ж.*—редколесье у рек или луг с кустарниками. Жучк.: Топонимика, 13.

•**палу́йка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** половинка квашеной капустной головки. Шсл. *Ядуць бульбу з палуйкамі.* Ст. *См. апалойка. Уменьш.* **палу́ечка**-*чкі-чцы.* Шсл. *Пакрышыла ў гаршчок адну палуечку.* Ст.
2. горсть льна, на половину измятого в льномялке и еще несовершенно очищенного от костры. *Колькі ты палуек намяў?* Нсл. 463.

•**палу́катак**-*тка, предл. и зват.-тку, м.*—каток(большая корзина, С.) из прутьев прямоугольный, без передней стенки; укладывается в телегу для удобства езды. Шсл. *У палукатку ляпей ехаць: сабе нічога не выкідаецца.* Ст.

•**палу́місак**-*ска, м.*—очень глубокая, большая тарелка, Растсл. неглубокая миска. Шсл. *Адзін палумісак у руках дзяржаць.* Кіт. 114а2. *У палуміску сьпяклі яечню.* Ст.

•**палусьві́тка**-*ткі-тцы, ж.*—вид поддевки. *Палусьвітку новую надзела.* Машканы Віц. (Ксл.).

•**палуве́рак**-*рка, предл. и зват.-рку, м.*—диссидент. *Не пайду я за палуверка.* Нсл. 462.

•**пальча́тка**-*кі, дат., предл.* пальчатцы, *ж.*—перчатка. Ар.; Шсл.; Ксл. *Дзесяць палцаў, а ногцяў няма*(*пальчаткі*). Рапан. 322. *Залвіца згубіла пальчаткі.* Белькава Беш. (Ксл.). *Адна пальчатка якраз на руку, а другая малая.* Ст. *К гэтай зіме параблю сабе пальчаткі.* Ст.

•**палы́н**-*нў, предл.-нѐ, зват.* палы̀не, *м.*—полынь, Ар.; ПНЗ. 17. полынь горькая. Шсл.; Арлоўск. п.(Будде: Т.: Орл., слов.). *Хлеб гаркі як із палыном.* Нсл. 463. *Накідалі на нач у хату палыну, каб блохі ня кусаліся.* Ст.

•**палы́наўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—на полыни настоенная водка. *Палынаўкі з кухні нясець.* Гарун: Варажба.

•**палынкоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—на полыни настоенная водка. Нсл. 463. *См. палынаўка.*

•**палыніць,**—*см. под* лы̀ніць.

•**палыскава́цца**-*куецца, несоверш.*—блестеть с переливами. Міх. *Убор рыцара зіхаціць, аж палыскуецца.* 3 казкі.

•**палюбоўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—любовник. МГсл.; Ар. *У яе мужык ё, але й палюбоўніка мае.* Ст.

•**палюбоўніца**-*цы-цы, ж.*—любовница. Ар. *Палюбоўніца яму мільшая за сваю жонку.* Ст. *Зайшоў да палюбоўніцы ў хату.* Мікольск, м.(Демид.: Веров., 1896, II, 142).

•**палюдне́ць,**—*см. под* люднець.

•**палюдзя́ць,**—*см. под* людзя̀ць.

•**палюдзкава́ць,**—*см. под* людзкава̀ць.

•**палюдзкава́цца,**—*см. под* людзкава̀цца.

•**палю́дзку,** *нареч.* **1.** как прилично честным(порядочным, Ар.) людям. *Палюдзку прыбраўся.* Нсл. 463. *Не палюдзку ты робіш.* Нсл. *Рабі ты палюдзку, не абы з рук збыць.*
2. милостиво, человеколюбиво, Ар. гуманно. *Пан із намі палюдзку абышоўся.* Нсл. 463. *Не палюдзку б'еш хлапца.* Нсл.

•**палю́к**-*юка̀, предл.-юку, зват.-юча; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.*—межевой знак(кол, столбик на меже). Шсл. *См. па̀лік.*

•**палю́ляць,**—*см. под* лю̀ляць.

•**палю́шчы**-*чая-чае*—жгучий. *Ужануць усіх кафіраў*(*араб., нявернікаў*) *да пекла палюшчага.* Кіт. 54б16. *См. палючы.*

•**палю́чы**-*чая-чае*—жгучий. МГсл.

•**памога**-*огі-озе, ж.*—помощь. Гсл.; Нсл. 466. *Талочная памога.* НК.: Пособ., 116. *Гаспадыня завець памогу распрэсьці кудзелю.* Тм. *Гукалі на памогу.* Тм. 129. *Гаспадарка вымагала памогу.* НК.,Тм. 105. *У выраслым ельніку зьгіне бярозавы гай сам, бяз чые-лень памогі.*(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 49). *Бяз надзеі на Бога — людзі не памога.* Прыказь.(Зьніч 1952, Но. 20, 6). *Як прабрацца за заслону? Хто памогу яму дасьць?* С. Музыка, 141. *На зьвіх прыкладала, памогі давала.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 146).

•**паможна,** *нареч.*—с сещественной помощью. Гсл.

•**паможнасьць**-*ці, ж.*—возможность, сила; возможность оказания помощи. *Ср. памога. Дай толькі, як паможнасьць твая будзе.* Нсл.

•**паможны**-*ная-нае*—помощный. *Ты чалавек паможны.* Нсл. 465. *Ты паможную даў імне раду.* Тм.

•**памост**-*сту, предл. и зват.-сьце, м.*—деревянная настилка, пол в хлеву(амбаре, **С.**) и т.п. (но не в жилом помещении, **С.**). Гсл.; Ар., пол. Ксл. *У халадніку цясьніць на памосьце.* Гордз. Ак. XVII, 2. *У пуні пад сена паклаў памост, дык сена ня будзе псавацца.* Ст. *Памост ужо брудны.* Стаішча Чаш. (Ксл.) *Стуку-стуку па памосьце, няма майго ягамосьця.* Из нар. песни, Ар.
2. палуба.

•**памовіць,**—*см. под мовіць.*

•**памочны**-*ная-нае*—оказывающий помощь. *Ён нам памочны сусед.* Нсл. 465.

•**памага́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—помогающий, Гсл. помощник. *Тут ня трэба памагальнікаў.* Нсл. 465. *Не вялікі ён імне ў гэтым дзеле памагальнік.* Нсл. *Уменьш.* **памага́льнічак.** *Памагальнічкам дай па абараначцы.* Нсл. 465. *Памагальнічак бліны хапаць. Растуць дзеткі памагальнічкі.* Гсл.

•**памага́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш.* каму—помогать. Ар.; Шсл. *Зяць будзе памагаць крыць пуню.* Ст.

памагае, *памагала, памагло, безлич.* **1.** способствует, удается. *Памагае табе, як ты борзда робіш.* Нсл. 465. *Памагала, памагло яму так борзда прыляцець.* Тм. *Як табе памагала абмахнуцца?* Нсл. 349.
2. памагло—угораздило. *Каму памагло разьбіць гаршчок?* Нсл. 465. *См. собіла. Отгл. имя сущ.* **памаганьне**-*ня, предл.-ню, ср. Не вялікае твае было тут памаганьне.* Нсл. 465. *Памаганьням сваім ты імне толькі папсаваў.* Нсл. *Соверш.* **памагчы́**-*гў-жаш-жа, каму*—помочь. Ар.; Шсл.; Гсл. *Няма памагчы ізь сенам управіцца.* Ст. *Ня можаш памагчы, дык валей памаўчы. Послов.* Нсл. 465.

памажы Божа!—приветствие работающим. Ар. *Отгл. имя сущ.* **памажэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—вспомоществование, помощь. *Загінулі б, калі б сусед не даваў нам памажэньня.* Нсл. 465.

запамага́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш. каго*—вспомоществовать когол.(оказывать помощь, поддержку, **С.**). *Колькі не запамагаць яго, не запаможаш.* Нсл. *Соверш.* **запамагчы**-*гу, запаможаш-жа*—оказать помощь, поддер-

жку. *Соверш.* **запамагáцца**-*гáюся-гàешся, повел., -гàйся-гàймася*—вспомоществовать себя, Шсл. приходить в безбедное состояние. *Як не запамагайся, не запаможашся, калі няма ніякага ніадкуль прыбытку.* Нсл. 180. *Соверш.* **запамагчыся**-*гуся, запаможашся.* Нсл. 180—нажиться, обогатиться. *Не запаможашся чужым дабром.* Ст. *Чужымі сьлязьмі не запаможашся.* Рапан. 243.

напамагáць-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш.*—делать частое(незначительное, С.) вспомоществование. *Напамагаць сіротам.* Нсл. 314. *Отгл. имя сущ.* **напамагáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—частое(незначительное, С.) вспомоществование. *Бяз панскага напамаганьня з голаду пагінулі б мы.* Нсл. 314. *Соверш.* **напамагчы.**

падпамагáць, -*àю-àеш-àе,* **1.** *несоверш.*—пособлять. *Падпамагай яму нèсьці.* Нсл. 446.
2. *каго,*—снабжать часто небольшими пособиями. *Колькі не падпамагай яго, нічым не падпаможаш.* Нсл. 446.

падпамагчы́-*гу, падпаможаш-жа,* **1.** *соверш. к памагаць I, каму*—пособить. *Падпаможы імне падняць мех.* Нсл. 446.
2. *несоверш. к падпамагаць 2, каго,*—снадбить небольшим пособием.

падпамажэньне-*ня, предл.-ню, ср.*—пособствование, вспомоществование. *Трэба яму даць якое-колечы падпамажэньне.* Нсл. 446.

спамагáць, *несоверш.*—оказывать вспомоществование. Гсл. *Соверш.* **спамагчы́.** *Дзесяць аднаго спамогуць, а адзін дзясяцёх не спаможа, а сам сябе згубе.* Л.(ЛБ 112).

спамажэньне—вспомоществование. Гсл.

успамагáць, *соверш.* **успамагчы.**

успамагáцца-*àюся-àешся, несоверш. Соверш.* **успамагчыся**-*гуся, успамажэшся-эцца-эмся, успамажыцеся. Нястатачны чалавек ён, ня зможа ўспамагчыся.* Нсл. 337(*под* **нястатачны**).

•**памагáч**-*ачà, предл.-ачỳ, зват.-àчу; мн. ч.-чы̀-чоў-чом-чаў-чàмі-чох, м.*—помощник.

•**памагачы**-*чага, сущ.*—помощник. Гсл. *Дзе дабро, памагачых шмат. Поговор.* Нсл. 465.

•**памахáць,**—*см. под махаць.*

•**памахáцца,**—*см. под махацца.*

•**памаз**-*аза, предл. и зват.-азе, м.*—мазилка, (МГсл.) которой мажут сковороду при печении блинов. Нсл. 463. *Дай сала на помаз.* Нсл.

•**памазок**-*зкà, м.*—кисть, кисточка для намазывания при бритве. Войш. *Ср. помаз.*

•**памáзанец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—помазанник. *Цар — памазанец Божы.* Нсл. 463.

•**памáзаньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** миропомазание. *Сьвятое памазаньне.* Нсл. 463.
2.—*см. под мазаць.*

•**памáзаць,**—*см. под мазаць.*

•**памазгатáць,**—*см. под мазгатàць.*

•**памазы́**-*зоў-зом-зы-зàмі-зох, единств. ч. нет.*—пятна на белье от пота или масленого чего-л. Нсл. 463. *Памазоў у сарочцы не адмыла.* Нсл.

•**памажнéць,**—*см. под мажнèць I.*

•**памáк**-*акà, предл.-акỳ, зват.-àча; мн. ч.-кі-коў-ком-кі̀-коў-ком-кі̀-кàмі-кох, м.* **1.** вымокший связок конопли. Шсл. *Гэты памак цяпер пацерці на пянку.* Ст.
2. *насм.*—неповоротливый толстяк. Шсл. *Варочайся барджэй, памак ты!* Ст.

•**памакаро-сіць**-*шаны,—см. под макаросіць.*

•**памалявáць,**—*см. под малявàць.*

•**памалімоніцца,**—*см. под малімоніцца.*

•**памалі̇́ць,**—*см. под малі̇ць.*

•**памалі̇́цца,**—*см. под малі̇цца.*

•**памáлу,** *нареч.* **1.** тихо, исподволь, Нсл. 463. не скоро, исподволь, Шсл. слегка, осторожно, исподволь, БНсл. слегка, осторожно, Гсл. осторожно, тихо! Растсл. *Памалу сып.* Нсл.
2. понемногу. Гсл.; Ар.
3. медленно. Гсл.; Войш.; Ар. *Вышаў з дому, хадзіў памалу.* Кіт. 108а4. *Што ты памалу едзеш!* Нсл. 463. *Памалу ты едзь, не ляці гэтак.* Ст.

памалей, *ср. ст. к памалу 1, 3. Памалей ідзі.* Войш. *Казала: памалей цалуй.* Васілёк (Калосьсе, Но. 3-16, 1938 г. стр. 131).

•**памалéньку,** *ласкат. к памалу 1, 3.* Ар.

памалю́сеньку, *увелич. к памалу 1,3*—помалёхоньку, тихонько. Нсл. 464; Ар. *Памалюсеньку ідзі, нясі, сып.* Нсл.

памалю́тку, *увелич. к памалу 1,3*—тихонько, очень осторожно. Нсл. 464. *Памалютку бяры.* Нсл.

памалю́таньку, *увелич. к памалу 1, 3 — памалюсеньку.* Нсл. 464.

•**памáнка**-*нкі-нцы, ж.*—предмет забавы, развлечения. Шсл. *Дайце дзіцяці якую паманку, каб ня плакала.* Ст.

•**пáмаркі**—сознание. Растсл.; ПНЗ.

•**памарскáць**-*àю-àеш-àе, соверш.*—редко посеять. Шсл. *Як ён там пасеяў — памарскаў троха!* Ст.

•**памары́ць,**—*см. под марыць.*

•**памаскоўску,** *нареч.*—по русски. *Выклалі жменю словаў адраджоным братом, што памаскоўску чытаць-пісаць умеюць.* МГсл. перадмова, IУ.

•**памасьцінá**-*ны̀-нè, ж.*—доска для пола. Шсл. *У мост* (*у хаце*) *паклалі новую памасьціну.* Ст.

•**памашыравáць,**—*см. под машыравàць.*

•**памаўзá**-*зы, общ.*—любящий-щая всюду совать свой нос(с целью воспользоваться, полакомиться, С.) и приносить вред, Гсл. вороватый-тая.

•**памаўзьлі̇вы**-*вая-вае,* Гсл.—вороватый. Ар.; Ксл. *Памаўзьлівы кот зьлізаў вяршынкі.* Кураеды Беш. (Ксл.).

•**памаўчáць,**—*см. под маўчàць.*

●**пама́цаць,** (Ар.; Шсл.), **памэцаць.** Шсл.,—*см. под ма̀цаць.*

●**памацнець,**—*см. под мацнець.*

●**памачнїк,** *-іка̀, предл.-іку̀, зват.-іча, м.* —помощник. *Хоць шайтаноў многа, ангел адзін, Пан Бог памачнікам.* Кіт. 164.

●**памачніца**-*цы-цы, ж.*—помощница.

●**памеж,**—*см. под меж.*

●**паме́льнік**-*ку*—угол у печки, где ставят: ухват, качергу и проч. Сухарукава Аз. (Ксл.). *У памельнік пастаў.* Тм.

●**паме́нены**-*ная-нае*—упомянутый. Нсл. 464. *Памѐненага няма чаго менаваць.* Нсл. *За ўсе тыя памянёныя рэчы мае чыніць.* Кіт. 4763.

●**паме́нш-аны**-*а̀ць,—см. под мѐншыць.*

●**паме́ра**-*ры-ры, ж.* **1.** обмер, промер, размер, измерение.

памера прасьцягу—обмер площади.

2. (земли)—размежевание, измерение земли. Нсл. 466. *Неправўдзівая зроблена памера зямлі меж намі.* Нсл.,—волочная помера и устава.

●**памергава́ць,**—*см. под мергаваць.*

●**памергавацца,**—*см. под мергавацца.*

●**паме́рзьці,**—*см. под мерзьці.*

●**памеркав-а́ны**-*а̀ць,—см. под меркава̀ць.*

●**памеркава́цца,**—*см. под меркава̀цца.*

●**паме́рна,** *нареч.*—умеренно. Нсл. 466. *Памерна жывець, ні багата, ні бедна.* Нсл.

●**паме́рнае**-*нага, в знач. сущ.* **1.** пошлина за измерение или проверку земли. Нсл. 466. *Памернага надабе даць мерніку.* Нсл.

2. платеж содержащему на откупе торговую меру. Нсл. 466. *Памернага заплаціў ад пуда па грашу.* Нсл.

●**паме́рнасьць**-*ці, ж.*—умеренность. Нсл. 466. *Без памернасьці п'ець.* Нсл. *Ні ў чым памернасьці ня знае.* Нсл.

●**паме́рны**-*ная-нае*—измерительный.

памерная снадзь—измерительный прибор. *Ср. мѐрны.*

●**паме́рці,**—*см. под мѐрці.*

●**паме́ры**-*раў, мн. ч.*—измерения. МГсл.

●**памеску, памеську,** *нареч.*—по городскому. Нсл. 466. *Памеську ходзе, адзяецца.* Нсл.

●**паме́цца,**—*см. под ма̀цца.*

●**памяжджу́л-ены**-*іць,—см. под мяжджу̀ліць.*

●**памяжджу́ліцца,**—*см. под мяжджу̀ліцца.*

●**памяклы**-*лая-лае*—смоклый. Нсл. 467. *Памякнную пшонку не кладзі ў застаранак.* Нсл. *Памяклую адзежу прасушыць трэба.* Нсл.

●**памяня́ць,**—*см. под мяняць.*

●**памяня́цца,**—*см. под мяня̀цца.*

●**памяншáн**-*на̀, мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, мат.*—уменьшаемое.

●**памяншэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—уменьшение. Гсл.

●**памяну́цца,**—*см. под помнецца.*

●**памяркоўна,** *нареч.* **1.** сообразуясь, Гсл. сообразно с обстоятельствами. Нсл. 466. *Памяркоўна жывець.* Нсл.

2. соответственно. Гсл.

3. сообразный с требованием обстоятельства. Нсл. 466. *Памяркоўнае вядзець жыцьцё.* Нсл. *Памяркоўныя робе выдаткі.* Тм.

●**памяргоўны**-*ная-нае,* — уступчивый, сговорчивый. *Ён яшчэ дарма памяргоўны чалавек: зьмеркавацца зь ім можна.* Ст.

●**памярцьве́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к памярцьвіць 1,* аннулирование, отмена.

2. амортизация.

●**памярцьвїць**-*цьвю-цьвіш, соверш., перех.* **1.** аннулировать. Станг: Полацкія памяткі, 143. *Мы Палачане тот ліст запісны аддалі й памярцьвілі.* Полацкі ліст 1478 г.(Тм.). *Деепр. наст. вр.* **паме́рцьвены**-*ная-нае*—аннулированный, отменённый.

2. амортизировать.

●**памяша́ць,**—*см. под мяша̀ць.*

●**памяшэніцца,**—*см. под мяшэніцца.*

●**па́мятаваць**-*тую—туеш-туе, несоверш., перех.*—помнить. Нсл. 391. *Памятуй, чалавеча, на тыя кары, як грэшнае цела твае палажаць на мары.* Із старэцкае песьні, Нсл. 281(*под мары*). *Ці памятуеш ты, як былі ў нас Прانцузы.* Нсл. *Учора я ня быў п'яны і памятую кажнае слова.* Люціч ("Бацькаўшчына, Но. 31-32, 1953, стр. 6). *Соверш.* **прыпамятаваць**—припомнить. Нсл. 391. *Я памятую, прыпамятаваў біцьцё твае.*

па́мятуецца, *безлич.*—помнится. Нсл. 391. *Памятуецца імне добра, што ты быўшы ў нас, гукаў гэта.* Нсл.

апа́мятавацца, *-туюся-туешся*—опомниться. *Тады апамятуешся, як свая вош укусіць.* Вк., Грдз.(Л Б 169).

●**па́мятка**-*ткі-тцы, ж.* НК.: Очерки, 409; Гсл. **1.** что-л. взятое, оставленное, хранимое на память, Ар. знак, напоминающий о былом. Нсл. 391. *Гэта будзе табе памяткаю на ўсе жыцьцё твае.* Нсл. *А на памятку дала сваю хвустачку з вузельчыкам на ражку.* Гсл. *Кароль, аддаўшы свой пярсьцёнак на памятку, прасіў, каб ён заехаў да яго палацу.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 211). *Уменьш.* **па́мятачка**-*чкі-чцы.*

2. память, воспоминание. Нсл. 391. *Ня добрую памятку пакінуў па сабе.* Нсл.

на па́мятку(даць, падараваць, узяць, адзяржаць)—на память.

●**па́мятачка**-*чкі-чцы,* **1.** заметка. Нсл. 391. *Памятачку даў імне як гэта зрабіць, дзе яго знайсьці.* Нсл.

2.—*см. под памятка I.*

●**па́мятлівы**-*вая-вае*—имеющий хорошую память.

●**па́мятуецца,** *безлич.,—см. под памятаваць.*

●**па́мяць**-*ці, ж.* **1.** способность сохранять и воспроизводить в сознании прежние впечатления; память. Ар. *Мэр'ема із страху яго ад розуму адышла. Калі прышла да памяці, мовіла.* Кіт. 94а6.

2. поминовение на кладбище над могилами. Нсл. 391. *Усі з двара пашлі на памяць.* Нсл. *Ужо з памяці сходзяць.* Тм.
3. поминовение вообще. Нсл. 391. *Спадара Бога аб ім молім і памяць творым.* Припевок нищих, Нсл.
напа́мяць—наизусть. Ар.
даць памяці—проучить кого-л., наказать. Дсл. 159. *А худабіна тож, як уварвецца, дасьць памяці.* Смал. (Дсл.).
•**па́мжа**-*жы-жы, ж.* **1.** пасмурная, туманная, хмурая погода. Гсл.
2. нечто в роде морового поветрия; напасть. НК.: Старцы, Но. 19. *Ці вас па̀мжа ўзносіла! Цяперацька вы й самі йдзіцё; а йдзе вас улетку знайсьці?* НК.: Старцы, 74.
•**памі́каць,**—*см. под мікаць.*
•**памі́н**-*іну, предл. и зват.-іне, м.* **1.** поминки. Гсл.
2. поминовение. Гсл.; Нсл. 464. *Прысьніўся нябожчык, паміну просіць за яго душу.* Нсл.
•**памін́альніца**-*цы-цы, ж.*—синодик, книжечка со вписанными именами умерших (поминание, **С.**). Гсл.
•**памін́ацца,**—*см. под помнецца.*
•**памінуць,**—*см. под міна̀ць.*
•**паміра́ць,**—*см. под мерці.*
•**памі́р носам,** *нареч.*—стремглав. Ар. *Зваліўся, памір носам. См. стрым галаву.*
•**памітусі́ць,**—*см. под мітусі̀ць.*
•**памітусі́цца,**—*см. под мітусі̀цца.*
•**памка́ць,**—*см. под мкаць.*
•**памка́цца,**—*см. под мка̀цца.*
•**памкн-у́ты**-*ўць,—см. под мкаць.*
•**памкну́цца,**—*см. под мка̀цца.*
•**памле́ць,**—*см. под млѐць.*
•**памнаж-эньне**-*ы̀ць,—см. под мнажы̀ць.*
•**памнушка**-*шкі-шцы, ж.*—пышка. Гсл.; Ар.
•**памсьлі́вы,** -*вая-вае*—листительный, злопамятный. *Памсьлівы — гэта той, што доўга помсту гоніць; як зазлуецца, дык доўга ня можа адпусьціцца.* Груздава Пост.
•**памсьці́ць,**—*см. под імсьцѝць.*
•**памсьці́цца,**—*см. под імсьціцца.*
•**памудрагеліць,**—*см. под мудрагеліць.*
•**памудрава́ць,**—*см. под мудраваць.*
•**памудурава́цца,**—*см. под мудуравацца.*
•**памужава́ць,**—*см. под мужаваць.*
•**памужне́ць,**—*см. под мужнець.*
•**паму́ляць,**—*см. под муляць.*
•**памулчэць,**—*см. под мулчэць.*
•**памурав-а́ньне**-*а̀ны-а̀ць,—см. под мураваць.*
•**памурава́цца,**—*см. под муравацца.*
•**памы́і**-*мы̀яў, единств. ч. нет.*—помои. Ар.; Ст.; Чашнікі (Ксл.); Нсл. 466. *Вылі памыі сьвіньням.* Нсл. *Уменьш.* **памыйкі**-*каў*—помои. МГсл.; Ар.; Нсл. 466; Пск.
•**памыйня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—помойная яма. МГсл.
•**памы́йнік**-*ка, предл.-іку, зват.-іча, м., презр.* **1.** человек, рабочий, имеющий дело с помоями. Ар.
2. сосуд для помоев. Нсл. 466.
•**памы́йніца**-*цы-цы, ж.* **1.** сосуд для помоев, Нсл. 466. лохань (для помоев, **С.**) Растсл. *Вылі ў памыйніцу.* Нсл.
2. *презр.*—женщина, работница, имеющая дело с помоями. Ар.
3. *презр.*—женщина-неряха, неопрятная. Нсл. 466. *Ходзіць, як жыдоўская памыйніца.* Нсл.
•**памы́йны**-*ная-нае*—помойный. Нсл. 466. *Памыйная вада.* Нсл. *Памыйная судзіна.* Тм.
•**памыка́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к памыка̀цца,*—посягательство, покушение. Гсл.
учыні́ць памыканьне—совершить покушение.
•**памыка́цца,**—*см. под мкацца.*
•**памы́сьліць,**—*см. под мысьліць.*
•**пам-ы́ты**-*ы̀ць,—см. под мыць.*
•**памы́-ўшыся**-*цца,—см. под мыцца.*
•**пан,** *пана, предл.-ну, зват.-не; мн. ч. панове,-ноў-ном-намі-нох, м.*—барин, помещик. Мгсл.; Ар.; Растсл.; Шсл.; Нсл. 392; Дсборник IУ, 166. *Не завідуйце, панове братцы.* Старадуб (Жив. Старина. 1909, I, 85). *Паны б'юцца, а мужыкоў хахлы трашчаць.* Нсл. *Як прышлі бальшавікі, дык усе паны паўцякалі да Варшавы.* Ст. *Выслухайце мяне, панове!* Нсл. *Я гэтага, панове, ані не хачу.* Гарун: Пан Шаб.
паноўе-*я соб. к пан*—барин. *Хто ж яе заручыў? Паноўе, сватоўе.* Кажамякі Імгл. (Косіч 21). *Крыкнуць на цябе паноўе, што ты шкоднік і місьцюк, страціш голас ію здароўе, і дуду ўпусьціш з рук.* З альбому Вярыгі-Дарэўскага. *Уменьш.* **панок**-*нка, предл.-нку, зват.* па̀нку; *мн. ч.-кі-коў-ком-камі-кох*—небогатый помещик. Нсл. 392. *Панкоў гэткіх шмат.* Нсл.
паночак-*чка. предл. и зват.-чку—уменьш. к панок.* Ар.; Нсл. 392.
•**панодаць**—*см. под нодаць.*
•**панос**-*су, предл.-се, м.*—зачатие, начало беременности, самая беременность. Гсл.
•**паночны**-*нага, в см. сущ.*—ночной сторож. Ар.
•**па-над,** *предлог.*—сверху, над, Гсл. над чем-л., около, вдоль чего-л., расположенного внизу. *Ляцеў воран па-над морам і стаў галасіці.* Гсл. *Ідзе хлопец па-над ярам.* С. Музыка 252.
•**панахві́да**-*ды-дзе, ж.*—панихида. Нсл. 391. *Прыяжджалі закупляць панахвіды.* Дзьве Душы 64. *Панахвіду адпелі па нябожчыку.* Нсл. *Уменьш.* **панахві́дка**-*дкі-дцы.* Нсл. 391. *Даў папу на панахвідку па дзіцяці.* Нсл.
•**пана́дабіць**—*см. под надабіць.*
•**пана́длівы**-*вая-вае*—повадливый. Нсл. 67. *Вуткі панадлівы ў шкоду хадзіць.* Нсл. *Можа б любіла, каб гэтак ня яглій, так не палохаў, з адказам ня наглій, быў да паненак ня гэтак панадліў.* Гарун: Варажба. *Нареч.* **пана́дліва**—повадливо, привлекательно. *Цішыня навокал, ні гуку, ні звуку,*

і яшчэ панадлівей скрыпяць палазы. Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, 2, 1935 г., стр. 95).

панáдна, *нареч.*—притягательно, Гсл. привлекательно, повадно.

●**панáднасьць**-*ці, ж.*—притягательность, Гсл. привлекательность.

●**панадворак**-*рку, м.*—двор, участок земли при доме, огороженный забором или стенами зданий. Аш.; Забалаць Дз.; Гсл. *Адчыніў брамку й увыйшоў на панадворак.* "Бацьк.", о. 11-12(447-448). *Жаўнеры завялі Яго на панадворак.* Луцк.: Маркі, 15-16. *Меж панадворку й току ў нас пасадзілі садок.* І. Г. Лемантар, 59. *Прышоў на свой панадворак, выкаціў воз з пад павеці.* Р. Кут, 24. *Адна толькі рабіна стаіць на панадворку.* Швэд: Сьцежкі, 97. *Бомбы падалі густа ў панадворкі, сады.* Крушына: Творы, 172.

панадворку, *в см. наречия*—по двору, на дворе. Шсл. *Сьвіньня ходзіць панадворку.* Ст.

●**панаехаць**—*см. под ехаць.*

●**панадзявáць**—*см. под адзець.*

●**па належачаму**—как следует.

●**паналéсьсе**-*ся, предл.-сю, ср.*—опушка леса. Ксл. *Ходзе тым паналесьсям да іх.* Даўгок Беш. (Ксл.).

●**панажы́**-*жоў-жом, мн. ч., предл.-жох(один панож)*—педали, Ар.; НК: Очерки, Но. 333; Ксл. педали в ткацком станке, которыми опускают и подымают нить с бердами, Гсл. часть ткацкого станка. Растсл. *Пасьцелкі выткала ў чатыры панажэ.* Ст. *Паадрываліся панажэ ад нітаў.* Ст. *Станавіся нагамі на панажы.* Гунчанкі Сур. (Ксл.).

●**панам-овіць**-*аўляць*—*см. под мовіць.*

●**панароўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—понoровщик, угождатель. Нсл. 467. *Панароўнікі псуюць, знараўляюць маладога паніча.* Нсл.

●**панарáд**-*да, предл. и зват.-дзе. м.* **1.**—телега, корпус которой вершков на 10 длиннее и шире *"калёс".* НК: Очерки, 372., рабочая телега в кркстьянском(не только в крестьянском, —С.) хозяйстве,—для возки навоза, лесоматериала и проч.(раньше боковицы устраивались из четырех дуг, Шсл.) Ар.; Шсл. *Трэба справіць сабе апрычоны панарад на гной, і на іншае, каб не ламіць драбінкі.* Ст. *Панарад каштуе тры рублі.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

2. второстепенные части сапога: стельки, задники и проч. Гсл.

3. разные части какого-нибудь устройства, приспособления.

●**Панáс**-*асá, предл.ю-асý, зват.-áсе, м.* **1.** Афанасий. Нсл. 391.

2. игра в жмурки. Нсл. 391. *Будзем гуляць у панаса. Хто будзе панасам?* Нсл.

●**Панáсаўскі,** *-кая-кае*—Афанасьевский. Нсл. 391. *Панасаўская царква.* Нсл.

●**панасéрдзіцы,** *нареч.*—в сердцах. Нсл. 467. *Ён панасердзіцы гэта пагýкаў на мяне.* Нсл. *См. панасéрдзю.*

●**панасéрдзю,** *нареч.*—в сердцах. Гсл. *См. панасéрдзіцы.*

●**панасíць**-*шý, паносіш-се, несоверш.*—претерпевать, переносить. Нсл. 467. *Вялікія крыўды паносім мы ад нашага суседа.* Нсл.

●**Панáсьсе**-*ся, предл.-сю, м.* **1.** праздник или день св. Афанасия и Кирилла. Нсл. 391. *Гэта было на Панасьсе.* Нсл.

2. церковь во имя св. Афанасия. Нсл. 391.

●**панавáць**-*ную-нуеш-нуе; повел.-нýй-нýйма, несоверш., без доп.* **1.** барствовать, жить роскошно, Шсл.; Ар. жить по-барски. Гсл.; Нсл. 391. *Няма тут яму за кім панаваць, трэба самому рабіць.* Ст. *Ён пануе, а мы гаруем.* Нсл.

2. (*над кім-чым*)—владеть, управлять (властвовать, МГсл.) Нсл. 390. *Год дзесяток пануе над намі.* Нсл.

3. (*над кім-чым*)—брать верх, Нсл. 391. господствовать(занимать первенствующее положение, С.) Нсл. 391; МГсл.; ПНЗ; Растсл. *Досіць табе панаваць над намі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **панавáньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** господство. МГсл. *Дай табе Бог даўгое панаваньне.* Нсл. 391.

2. роскошная жизнь. Нсл. 391. *Уборзьдзе мінецца табе гэта панаваньне.* Нсл. *Соверш.* **адпанавáць**—кончить свое господство. Нсл. 377. *На гэтым сьвеце ён адпанаваў свае, а на тым сьвеце, як Бог дасьць.* Нсл.

адпанавáцца—кончить свое господство. Нсл. 377. *Ляндар у нас адпанаваўся, сам пан будзе жыць у сваім двары.* Нсл. *Соверш.* **запанавáць**—стать господствовать, зажить по барски, роскошно. Ар.; Вят., Вост. (Даль). *Вось хіба калі запаную.* Ст. *Соверш.* **напанавáцца**-*нýецца, нýецца, нýешся*—погосподствовать, вдоволь пожить роскошно. *Напанаваўся апякун у дварэ панічовым, пакуль гэты вышаў з апекі ягонае.* Нсл. 739.

апанововаць-*вую-вуеш-вуе, несоверш.(к панаваць в 1 см.), каго-што. Вошы апановуюць дзяцё.* Нсл. 364. *Соверш.* **апанавáць, 1.** напасть(часто во множестве, С.), окружить (Дсл.); Ксл.; Гсл.; Ар. *Сабакі апанавалі старца.* Гсл. *Вошы апанавалі дзяцё.* Нсл. 364. *Нечысьць апанавала хлапца.* Нсл. *Яе апануе жаль.* І. Г. Лемантар, 55. *Ночка ўжо апанавала нас у полю.* Ст. *Мітульга апанавала капусту.* Нсл. 285 (*под мітульга*). *Мяне як апанавалі ў лесе камары! Навасёлкі Сян.* (*Ксл.*). *Жыды апанавалі.* Дсл.

2. овладеть(подчинить, одолеть, Гсл.) Шсл.; Ксл. *Мяне аж страх апанаваў.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Гужэвіча апанаваў страх.* Дудзіцкі("Бацьк." Но. 49-50/435-436). *Мужчынам сядні не балазе. Апанавалі бабы, прыцíснулі плоймай крыклівай.* ЗСД. 145.

апанава́ны, *прич. к. апанаваць в 1, 2 см. Апанаваны разбойнікамі.* Нсл. 364. *Дзяцё бяз маткі апанавана нечысьцю.* Тм.

апанаваньне-*ня, предл.-ню, ср. —отгл. имя сущ. к апанаваць в 1, 2 см. Ад злодзеяў апанаваньне.* Дсл. *Апанаваньне ад таргачоў, ад вошаў.* Нсл. 364.

папанава́ць, 1. *соверш. к панаваць 1.* —пороскошествовать,(пожить роскошно, С.). Шсл.

2. *соверш. к панаваць 2.* Нсл. 470. *Сон спанаваў.* Я. Журба: Вогнішча.

•па́наў-*ава-ава*—баринов. Нсл. 469; Ар. *Закладзі панавы коні.* Нсл.

•па́наўка-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** полка у ружейного замка, Нсл. 391. полка(у старинных ружей) для насыпания пороха. *Насыпаць пораху на па̀наўку.* НК: Очерки, 529. *См. панеўка 1.*

2. — *па̀неўка 2, 3.* Нсл. 390.

•па́ненка,—*см. под паня.*

•пане́нка-*кі. дат., предл.* *паненцы, ж.* **1.** дочь *"пана"*—барина, барышня. МГсл.; Ар.; Пятницкая Беш. (Ксл.).; Шсл.; Дсборник, II, 218. *Гэтыя сьмілаўскія мяшчанкі, дык строяць із сябе вельма вялікіх паненак.* Ст. *Ср. спадарычна.*

пане́нка нітак—моточек покупных ниток с маркою. *Купіла панѐнку чырвоных нітак вышываць ручнікe.* Ст.

2. чирей(потому что его особенно оберегают, чтобы не тронуть). Нсл. 391. *Паненка села на баку.* Нсл.

•пане́нскі-*кая-кае*—свойственный дочери барина, помещика. *Не паненскае дзела йсьці глядзець мужыцкага ігрышча.* Нсл. 391.

•пане́сьці,—*см. под насіць.*

•панесьціся, *панёсшыся,*—*см. под насіцца.*

•па́неўка-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** полка у ружейного замка. Нсл. 391. *Пораху насып на панеўку.* Нсл. *З панеўкі схапіла.* Тм.

2. затравка в ружье, прикрываемая полкой. Нсл. 391. *Панеўка захрасла, стрэльба ня выстраліла.* Нсл.

•панё, паня́-*няці; мн. ч. паняты,* **1.** барское дитя. Нсл. 392. *Паняты пашлі.* Нсл.

2. нежное дитя. Нсл. 392. *Чужое каня-паня.* Нсл. *Гэткаму паняці не ўгадаць, чаго даці. Послов.* Тм.

3. *перен.*—господский приближенный, управитель и прочие служители по управлению. Нсл. 392. *Паня, як пан, але паняты, хоць уцякай з хаты. Послов.* Нсл.

панётка, паня́тка, *уменьш. к панё, паня 1, 2. Першае дзіцятка—панятка. Послов.* Нсл. 392. *Ён харошае панятка.* Тм.

•панёва-*вы-ве, ж.* Вят., Кал., Арл., Смл., Ряз., Варн., Тмб. (Даль) **1.** —род юбки. Раст.: Смоленск 149; ПНЗ; Сакуны 13,—род белорусской юбки, в прежнее время очень распространенной в Белоруссии, особенно на ее восточных территориях — в Северщине, Смоленщине, в верховьях Десны и Оки и в земле Рязанской, панева напоминает украинскую плахту, Северщына(Косіч 227) юбка, состоящая из нескольно несшитых в длину пол, употребляемая в некоторых местах Могилевск. и Минской губ. Нсл. 391. *Што гэта ў вас такія ў вусіх панёвы: сьпераду ня сшыты, а раскрыты? У нас усіх так: самы тчэм, рукамі шыем.* Ц. сяло Няпрахіна Карачэўск. п.(Будде-Тула, Орел 70). *Узімку й у сьвята замужкі й дзеўкі носяць кароткія суконныя андаракі або ваўняныя панёвы.* Сакуны 23. *Багатая панёва ў шэсьць пол.* Нсл. *У шэсьць пол наперадзе, і ў тры палы туды ж тыкі.* Нсл. *На палку сьвіткі, панёвы.* Сакуны.

2. полотнище. *Зямля акрылася панёваю туману і тугі.* Крушына: Калыханка(Зьніч, 1954, Но. 27).

•паня-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—барыня. Мгсл.; Войш.; Новікі Віц. (Ксл.).; Ар.; Дсборник IУ, 206. *Паня сварыцца.* Дсл.(*под пагульта̀іць*). *Ласкат.* **па́ненка**-*нкі-нцы, ж.* Ар.

•паня́хацца,—*см. под ня̀хацца.*

•паняду́жаць,—*см. под нядужаць.*

•панядзелак-*лку, ж.*—понедельник. Ар.; Растсл.; Косіч 244; Гсл.; Нсл. 467; Козіна Пуців. п.(Дурново: Раз. 102); Плугіна Ржэуск. п. (Гринькова IУ).

•панядзе́лкаваць-*кую-куш-куе, несоверш.* —соблюдать пост по понедельникам. Нсл. 467.

•панядзе́лкавы, *-вая-вае*—понедельничный. Нсл. 467. *Панядзелкавае печыва хлеба.* Нсл.

•паняўздолелася,—*см. под долець.*

•панявольне, *нареч.*—помимо воли, по неволе. Нсл. 467. *Панявольне выцяў я цябе.* Нсл.

•паня́ць, I,-*я̀ю-я̀еш-я̀е, област.*—погонять. Растсл.; Жыздра.

•паня́ць II, *пайму, поймеш; прош. вр. паняў-няла̀-ло, соверш. от ня̀ць. устар.* **1.** взять.

паняць сваю волю—начать действовать самостоятельно. *Твая жана маладая сваю волю паняла̀; твае коні вараныя пазаежджавала.* Из песни.

2. наводнить, Нсл. 467. занять. *Усі лугі і балоцечкі вада паняла.* Жукова Імгл. (Косіч 31).

3. взять в супружество. Нсл. 467. *Прыгожую сабе паняў жонку.* Нсл.

панімáць-*дю-деш-де, несоверш.* (*к паняць 2*) **1.** наводнять. Нсл. 467. *Рака панімае, паняла лугі.* Нсл.

2. брать в супружество. Нсл. 467. *Ня ўсе багатыя панімаюць багатых.* Нсл.

паня́цьце-*ця*—понятие, понимание чеголибо.

•паня́цца, *паймуся, мѐшся-мѐцца-мѐмсяміцѐся, соверш., взаим.* **1.** вступить в брак. Нсл. 468. *Абое бедныя паняліся меж сабою.* Нсл.

2. уразуметь. *Ніяк яму не паняцца з гэтаю работаю.* Ст. *Цяжка будзе, пакуль поймецца.* Ст.

панімацца, *несоверш.* **1.** вступать в супружество. Нсл. 467. *Здаецца, нашы маладыя ў радні паймаюцца.* Нсл.

2. *несоверш. к паняцца 2.*

•**паніж-оны**-*аны-аць-эньне-ыць,—см. под ніжыць.*

•**паніка́ць,**—*см. под нікаць.*

•**паніке́ль,** -*кёля,—"нікаючы"*—заглядывающий всюду, в особенности, где ему не следует. Міх.

•**панікліївы**-*вая-вае*—близорукий, кая. Дз.

•**панікніца**-*цы-цы, ж.* **1.** гравилат ручейный. Гсл.; Ксл. *А панікніцы, дзеці, чаму ня прынесьлі яму?* Кукава Меж. (Ксл.).

Меж. (Ксл.).

2. близорукость.

•**паніма́ць,**—*см. под паняць.*

•**панімацца,**—*см. под, паняцца.*

•**паніцкі**-*кая-кае*—приличный барченку, нежный. Нсл. 391. *Паніцкі від.* Нсл. *Паніцкую натуру мае.* Тм.

•**паніцца**-*нюся-нішся, несоверш.,возвр.* **1.** нежиться, жить роскошно не по состоянию своему. Нсл. 391.

2. показывать спесь. Нсл. 391. *Ты дужа панішся, але цябе не баяцца.* Нсл.

•**паніч**-*іча̀, предл.-ічу; мн. ч.-чы̀-чоў-чом-чоў-чамі-чох, м.*—барчук. Гсл.; Ар.; Шсл.; Любашкава Выс. (Ксл.). *Ня будзе малога паніча.* Глыбінны(Прыйсьце, Но. 1). *Уменьш.* **панічок**-*чка̀, предл.-чку̀, зват. панічку; мн. ч.-кі-коў-камі-кох*—барченок. Нсл. 391. *Панічкоў нашых павязуць вучыцца.* Нсл. *Убраўся як панічок.* Тм. *Ласкат.* **паніча́нька**-*кі, дат.-ку*—барченок. Нсл. 391. *Панічаньку майго нехта скрыўдзіў.* Нсл. *Паніж.* **панічу́га.** *Панічузе гэтаму пара даўно служыць.* Нсл. 391.

•**панічоў**-*ова-ова*—принадлежащий барченку. Нсл. 391. *Панічова стрэльба.* Нсл.

•**панічоўскі**-*кая-кае*—свойственный барчонку. Нсл. 391. *Панічоўская хада.* Нсл. *Не панічоўскае дзела тут сядзець із мужыкамі.* Тм.

•**панічанскі,** -*кая-кае*—принадлежащий барченку(*„панічаньку"*, С.). Нсл. 391. *Панічанскі паясок.* Нсл. *Панічанская шапачка.* Тм.

•**панкоў**-*ова-ова*—принадлежащий *"панку". Дазволь на панковым каню зьезьдзіць.* Нсл. 391.

•**па́нскі**-*кая-кае*—барский. *Панскі двор.* Нсл. 392.

•**па́нства**-*ва, предл.-ве, ср.* **1.** господство. Гсл. — *панаваньне 1, 2.* Нсл. 392,—господство, властвование. Шсл. *Ня ўмеў чалавек шанавацца, — прагналі із службы і ўсё панства ягонае прапала.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).

2. пышность, роскошь, Нсл. 392. роскошная жизнь. Шсл. *Панства твае цябе згубіла.* Нсл.

3. *собир.*—собрание господ(бар, С.). Гсл.

•**па́нстваваць**-*вую-вуеш-вуе, несоверш.* **1.** господствовать, Гсл. барствовать.

напанстваваць, *несоверш.— "панстваваць" в ирон. см.*, разорить имение. Нсл. 739. *Напанстваваў ляндар добра, згаліўшы двор нашага пана.* Нсл.

2. жить в довольстве. Нсл. 392.

па́нстваваньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к панстваваць 1, 2. Даўгое было ягонае над намі панстваваньне.* Нсл. 392.

•**па́ншчына,** -*ны-не, ж.*—барщина. Ар.; МГсл.; Нсл. 392.

•**панталык: зьбіцца з панталыку.** Гсл.; ПНЗ.—прийти в замешательство, запутаться. *Бабы зьбітыя з панталыку.* НК: Старцы, 100.

•**панур-оны**-*эньне-ры̀ць,—см. под нурыць.*

•**панурыцца,**—*см. под нурыцца.*

•**панчоха,** Барок Аз. (Ксл.); Гсл.; Нсл., **панчаха**-*ахі-асе*(*охі-осе*)*; мн. ч. панчохі-хаў, ж.*—чулок. Ар.; НК: Очерки, 124; Нсл. 392. *Парабіла сабе на зіму суконныя панчохі.* Ст. *Уменьш.* **панчошка**-*шкі-шцы*—чулочек. Нсл. 392; Ар. *Паненка панчошку вяжа..* Нсл.

•**панчошня**-*ні-ні, ж.*—чулочная фабрика.

•**панчошны**-*ная-нае*—чулочный. Нсл. 392. *Панчошныя ніткі, пруткі.* Нсл.

•**панчаха́,**—*см. под панчоха.*

•**паны́гаць,**—*см. под ныгаць.*

•**паню́хаць,**—*см. под нюхаць.*

•**паню́хацца,**—*см. под нюхацца.*

•**паню́шка(табакі)** —щепотка(табаку). Гсл. *Ні за панюшку табакі прапаў.* Гсл.

•**папокаць,**—*см. под покаць.*

•**папалудні,** (Шсл.), **паплу́дні,** (Ар.), *нареч.* —после обеда. Шсл.; Ар. *Папалудні паедзем па снапы.* Ст.

•**папомнець,**—*см. под помнець.*

•**папоркаць,**—*см. под поркаць.*

•**папові́ч**-*ча, предл.-чу, м.*—попович. Нсл. 471.

•**папоўзаць,**—*см. под поўзаць.*

•**папоўка**-*кі, ж.*—род картофеля. Ар.

•**папоўскі***кая-кае*—священнический. Нсл. 471. *Папоўскі двор.* Нсл.

•**папоўшчына**-*ны-не, ж.*—земля, принадлежащая священнику. Вільня.

•**па́па**-*пы-пе, ж.*(*м.*, Шсл.), *дет.*—хлеб. Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 392. *Лёксачка, з папаю еж малачко!* Ст. *Адкрой дзяцяці папы.* Нсл. *Уменьш.* **папка**-*кі.* Шсл.; Нсл. 393. *Ня плач, на табе папкі.* Ст.

•**папомнець,**—*см. под помнець.*

•**па́пачка**-*чкі-чцы, дет., уменьш. к папка* —хлебец. Нсл. 393.

•**па-пад,** *предлог. с предл. падежом. Сарока сакатуха па-пад кольлю.* Лупекі Стдуб.(Косіч 32). *Ср. па-над.*

•**папаласка̀ць,**—*см. под паласка̀ць.*

•**папалі̀ць,**—*см. под палі̀ць.*

•**папалу́днаваць,**—*см. под палу́днаваць.*

•**папаміра́ць,**—*см. под мерці.*

•папа́р-ӑру, *предл. и зват.-а̀ру; мн. ч.-ры-раў, м.*(НК: Очерки 440)—паровое поле, пар, Гсл.; Ар.; Шсл. пар, пахотное поле, оставленное на год для отдыха. Нсл. 470. *Трэйцяе поле кідаюць пад папар.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *За садам пазаростаны травою папары.* Крушына(Зьніч, 1953 г., Но. 5). *Узараў ганькі папару.* Ст.

папар падымаць—производить первую запашку поля, лежавшего под паром.

•**папароць,**—*см. под пароць.*

•**папа́р-ыўшыся**-*ыцца,—см. под парыцца.*

•**па́папараць**-*і, ж.*—папоратник. Ар.; Унава Лёз. (Ксл.); Шсл.; Гсл. *Вялікая папараць парасла, як лес усяроўна.* Ст.

•**папас**-*су, предл.-се. м.* **1.** подножный корм. Гсл. *Коням у нас няма папасу.* Гсл.

2. привал. *Вёрст дваццаць пяць уехалі без папасу.* Нсл. 470. *На папасе каня ўкралі.* Тм.

•**папа́саваць**-*сую-суеш-суе; мн. ч. папа̀саваў, повел.-суй-суйма, соверш., перех.*—немного пасти. *Вядзі, сынку, папасавай троха да вечара каня!* Ст.

•**папа́саваццa**-*суюся-суешся, несоверш. и соверш.*—останавливаться, располагаться на привал. *Ці сьвіньні елі, ці шляхта папасавалася.* Послов.

•**папа́ска**-*скі-сцы, ж.*—кормёжка в дороге. Гарадок (Ксл.); Шсл.—привал. *Заедзем у карчму на папаску.* Нсл. 470. *Аж двойчы да Менску рабілі папаску — такая цяжкая дарога.* Ст. *См. папас 2.*

•**папа́сьвіць,**—*см. под па̀сьвіць.*

•**папасьвіцца,**—*см. под пасьвіцца.*

•**папа́сьціць,**—*см. под па̀сьціць.*

папа́сьціцца,—*см. под пасьціцца.*

•**папава́ць**-*пу̀ю-пуеш-пуе, несоверш.*—священствовать. Нсл. 471. *Тры гады папаваў у нас.* Нсл.

•**папаўзу́ха**-*ухі-усе, ж.*—завируха, метель, вьюга. Гсл.

•**папаўзьці́,**—*см. под паўзаць.*

•**папа́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—полевой желтый цветок, имеющий форму подсолнечника, собираемый на окрасу ниток. Нсл. 392. *Жоўты, як папаўка.* Нсл.

•**папацéць,**—*см. под пацець.*

•**папе́ж**-*жа, предл.-жу, м.*—папа. МГсл.; Пр. *У Кіеўскі Міссале... знаходзім папежа.* Кульбакин: Грам. Цсл. 48. *Се же усльшав папежь Римский похули тех, иже ропщют на книги словеньскыя.* Іпацкі летоп., под 907 г.(*Да Валадзімера*) *придоша Немца от Рима, глаголюще: "Яко придохом послани от папежа" и ркоша ему:"рекл ми папеж."* Тм. 56. *Мітрапаліт кіеўскі Яан*(*1176—1185*) *у лісьце сваім да папежа ўжывае слова "папеж"*(*а ня "папа"*).

•**папежы́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—приверженец папы. Нсл. 392.

•**папеляскаць,**—*см. под пеляскаць.*

•**папеляска́цца,**—*см. под пеляскацца.*

•**папе́ра**-*ры, дат., предл.-ры, ж.*—бумага. МГсл.; Ар.; Сураж (Ксл.); Шсл.; Нсл. 392. *Паперaю абклеілі хату.* Ст. *Уменьш.* **папе́рка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** бумажка. Шсл.; Ар. *Аддзер кавалак паперкі.* Ст.

2. записка. Нсл. 392.

паперачка-*чкі-чцы, уменьш. к паперка 1,*—бумажечка. Нсл. 392; Ар.

2. записочка. Нсл. 392. *Ад пана паперачку я табе прынёс.* Нсл.

сьценная папера—обой.

•**папе́раду,** *нареч.*—впереди. Шсл. *Ты едзь папераду: твой конь ямчэйшы.* Ст.

•**паперадзкаць**—предупреждать. МГсл.

•**папераз-а́ны**-*а̀ць,—см. под пераза̀ць.*

•**папераз-аўшыся**-*а̀цца,—см. под пераза̀цца.*

•**паперачны**-*ная-нае*—из бумаги сделанный. Нсл. 392. *Паперачныя кветкі.* Нсл.

•**паперачы́ць,**—*см. под перачыць.*

•**папе́рня**-*ні-ні, ж.*—бумажная фабрика. Гсл.

•**папе́рны**-*ная-нае*—бумажный. Нсл. 392. *Паперны гад.* Нсл.

•**паперны млын,** *устар.*—бумажная фабрика. *Лукаш Мамоніч маў "паперны млын" пад Вільняю.*

•**папе́рці,**—*см. под пѐрці.*

•**папе́рціся,**—*см. под перціся.*

•**папе́ставаць,**—*см. под пѐставаць.*

•**папе́стаць,**—*см. под пѐстаць.*

•**папе́ць,**—*см. под пець.*

•**папялося,** *безлич.*—пощастливилося. Нсл. 473. *Табе, братку, папялося, а мне гора прыплялося.* Нсл. *Папялося яму зарабіць капейку.* Тм.

•**папяля́сты**-*тая-тае*-пепельного цвета, цвета пыли, Гсл. пепельный(сероватый, похожий цветом на пепел., С.). Растсл.

•**папяля́сы**-*сая-сае*—гнедой. Нсл. 470. *Папяля̀сы конь.* Нсл.

•**папялі́шча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—пепелище. Нсл. 470.

•**папялі́ць**-*лю-папеліш-ле, несоверш., перех.*—сожигать в пепел, испепелять. Нсл. 470. *Папялі̀ць, спапялі̀ць дровы.* Нсл. *Соверш.* **спапялі́ць**—испепелить. Нсл. 470. *Спапялі̀ў хусьцінку на трут.* Нсл.

•**папялу́ха**-*ўхі-усе, ж.*—стёрший в порошок нюхательный табак. *Уменьш.* **папялу́шка**-*шкі-шцы.*

•**Папялушка**—фамилия некоторых великолитвинов Могилевщины.

•**папяра́заваць,**—*см. под падперазаць.*

•**папяра́заваццa,**—*см. под падпераза̀цца.*

•**папяра́ны**-*ная-нае*—бумажный. Войстама Вял.

•**папярэдзіць,** -*джу-дзіш-дзе, соверш.*—опередить. Шсл. *Ён на кані, дык дагнаў нас і папярэдзіў.* Ст.

•**папярэдліва,** *нареч.*—предупредительно. МГсл.

•**папярэчнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—прекословник, Нсл. 470. тот, кто любит противоречить, возражать.

•папярхну́цца-*нуся-нешся* — задохнуться от чего-л. попавшего в дыхательное горло, поперхнуться, захлебнуться. Нсл. 470. *Ён хапіў паветра — яно было даўкае, настоенае смалою, — і аж папярхнуўся.* Адамчык: Арж. колас.
•папяцца,—*см. под пяцца.*
•папячы,—*см. под пячы.*
•папячыся,—*см. под пячыся.*
•папіха́йла-лы, *общ.*—лентяй, Гсл. несамостоятельный, служитель-ница, требующий-щая побуждения, неповоротливый-вая. Нсл. 471. *Даў Бог работніка, работніцу папіхайлу: ня пойдзе, калі ня піхнеш, куды трэба.* Нсл.
•папіха́ла-*лы, ж.*—женщина, которую понуждать, посовывать нужно. Нсл. 471. *Узяў жонку папіхалу.* Нсл. *У нас была прала, ткала, а ў вас будзе папіхала.* Тм.
•папі́хам, *нареч.*—толкая. Нсл. 471. *Папіхам давялі да двара.* Нсл.
•папіх-а́ньне-*аны-аць,—см. под піхаць.*
•папіха́ч-*ча, предл.-чу, зват. папіхачу, мн. ч.-чы-чоў-чом-чамі-чох, м.*—пешка, незначительный, ничтожный человек, несамостоятельный в своих действиях, всецело зависящий от чужой воли, Ар. тот, которым все командуют. Шсл. *Ведама дурань: служа ў братоў за папіхача.* Ст.
•папіхішча-*ча, ср., употребляют как общ.* —человек способный только на посылки. Нсл. 471. *Ён ані не работнік, а папіхішча.* Нсл. *Здаровая маладзіца, а папіхішча.* Тм. *Ту ты папіхішча дурное!* Тм.
•папіхну́ць,—*см. под пхаць, піхаць.*
•папіка-*ікі-іццы, ж.*—упрек, Гсл. попрек. Нсл. 470. *Без папікі і дня ніводнага няма.* Нсл. *Папіку на ўвесь век заслужыў.* Тм.
•папіка́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к папікаць,*—упрекание. Нсл. 470. *Ні ад кога ня чуў я папіканьня толькі ад аднаго цябе.* Нсл.
•папіка́ны, *прич. к папікаць 1,*—попрекаемый. Нсл. 470. *І хлеб ем заўсёды папіканы.* Нсл. *Дня няма імне не папіканага.* Тм.
•папіка́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—попрекать(упрекать, С.) Нсл. 470. *Папікаеш імне сваею хлебам-сольлю.* Нсл. *Однократ.* **папікну́ць**-*ну-неш-нець-нем-ніце*—упрекнуть. *Папікнуў імне тым, чаго ніколі ня бывала.* Нсл. 470.
•папілава́ць,—*см. под пілаваць.*
•папіна́ць,—*см. под пяць І.*
•папіна́цца,—*см. под пяцца.*
•папіра́шка-*шкі-шцы, ж.* **1.** путевая для вспоможения палка. НК: Очерки, Но. 199. *См. кій, кіёк.*
2. все виды вспоможений при ходьбе престарелых и немощных. НК: Очерки 325, 658. *См. папяразка.*
•папіра́цца-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш.* чым—опираться(на палку). *Вазьмі палку, папірайся, сам сьцежкі ў клетку дабівайся.* Горц.(Кот. 206).
•папіса́ць,—*см. под пісаць.*
•папішчэць,—*см. под пішчэць.*
•папіць,—*см. под піць.*
•папіцца,—*см. под піцца.*
•папі́чышча-*ча; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—упрекание, укор. Нсл. 471. *Хоць і кормяць, а ўсе з папічышчам.* Нсл. *Ад папічышча й хлеб гаркі.* Тм.
•папі́чышчны-*ная-нае*—укоряемый, упрекаемый. Нсл. 471. *Папічышчны кавалак гаркі.* Нсл.
•паплот-*ту, предл. и зват.-це, м.* **1.** общее название изгороди. НК: Пособ., Но. 14. *Ср. плот.*
2. изгородь из вертикально поставленных тонких бревен. НК: Очерки, 303.
паплоціна-*ны-не, ж.* НК: Очерки, 303.
•папла́ткі (*одна* **паплатка**)-*каў*—плата, Ксл. денежный платеж, налог. Нсл. 471. *Паплатку вялікую наклалі на наш двор.* Нсл. *З паплатак ня выходзім.* Тм. *Паплаткі былі невялікія.* Задарожжа Беш. (Ксл.).
•папла́ваць,—*см. под плысьці.*
•паплаве́ц-*аўца, предл.-аўцу, зват.-аўча; мн. ч.-ўцы-цоў-цом-цы-цамі-цох, м.*—палочка с остренным концом для печения на огне сала. *На паплаўцу сьпёк скварку сала.* Турэц Сьміл. р.
•папла́віна-*ны-не, ж.*—луг, заливаемый водою. Міх.
•паплавы-*вау, мн. ч.—поплаў. Лясы. Узгоркі. Паплавы.* Салавей: Сіла 84.
•паплэвуха-*ухі-усе, ж.*—осока, появляющаяся ранней весной на лугах и болотах в воде. Шсл. *На возеры зазялянела паплэвуха.* Ст.
•паплаціць,—*см. под плаціць.*
•папле́сьці,—*см. под плесьці.*
•папле́чнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —сотрудник. Нсл. 471. *У цябе ўжо сын паплечнік.* Нсл. *См. супрацавень.*
•папле́чніца-*цы-цы, ж.* **1.** жена, помощница. Нсл. 471. *Як паплечніца мая скажа, так і будзе.* Нсл.
2. сотрудница.
•паплёт-*ту, предл. и зват.-це, собир., м.* **1.** жердочки, которыми прижимают солому к решетинам на соломенной крыше, Ксл.; Шсл. длинные тонкие жерди, накладываемые на стропила при покрытии кровли соломой. Нсл. 471. *Мала прыгатавалі паплёту на страху.* Бікложа Беш. (Ксл.) *На хату навазілі паплёту.* Нсл. *Одн.* **папле́ціна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—одна жердочка из *"паплёту".* Берашоўцы Беш. (Ксл.); Нсл. 471. *Дзераўца на палеціну гадзячае.* Нсл. *Выцяг із страх паплеціну.* Ст.
2. изгородь из прутьев(хворостин, С.). Гсл.
3. прутья(хворостины, С.) Гсл.
•папля́жыць,—*см. под пляжыць.*
•папля́йміць, папля́міць,—*см. под пляйміць.*

•**папляйміцца,**—*см. под пляйміцца.*
•**паплу́тацьь,**—*см. под плутаць.*
•**паплу́тацца,**—*см. под плутацца.*
•**паплы́сьці,**—*см. под плысьці.*
•**папросту,** *нареч.*—просто, не затейливо. Нсл. 472. *Жывем папросту.* Нсл.
•**папрада́ць,**—*см. под прасьці.*
•**Папрадкі**-*каў*—название трех звезд, находящихся у Млечного Пути. Вожа Бр. (Красьневіч, "Крывіч". 1926, Но. I/II, 112).
•**папра́духа**-*ухі-усе; мн. ч., род.-ухаў, ж., област.* — *пральля.* Ар.
•**папра́жыць,**—*см. под пражыць.*
•**папра́ніць,**—*см. под праніць.*
•**папрасав-а́ны**-*аць,*—*см. под прасаваць.*
•**папрасяка**-*кі, общ.*—попрошайка. МГсл.; Нсл. 472. *Няўмовінны-ная папрасяка.* Нсл.
•**папрасі́ць,**—*см. под* •**папрасі́цца,**—*см. под прасіцца.*
•**папраста́ць,**—*см. под прастаць.*
•**папра́сьці,**—*см. под прасьці.*
•**папра́ва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.* **1.** исправление. Нсл. 472. *Хлопец гэты безь ніякае паправы.* Нсл.
2. облегчение в болезни. Нсл. 472. *Усё хварэе, паправы ня відаць.* Нсл.
•**папра́віць**-*ўлены,*—*см. под правіць.*
•**папра́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—починка. Нсл. 472. *Сякіру аддаць у папраўку.* Нсл. *Што папраўка, то папраўка. Послов.,* Нсл.
•**папрацава́ць,**—*см. под працаваць.*
•**папра́ць,**—*см. под праць.*
•**папрэгчы,**—*см. под прэгчы.*
•**папру́га**-*ўгі-узе, ж.*—подпруга. Шсл.; Ар.; Нсл. 472. *Парвалася конская папруга, трэба ісшыць.* Ст. *Папраў паругу на каню.* Нсл.
•**папрыбір-а́ны**-*аць,*—*см. под прыбіраць.*
•**папрыязьнены**-*ная-нае, в знач. прилаг.* —после распри помирившийся (о нескольких). Нсл. 472. *Суседзі папрыязьненыя жывуць цяпер супакойна.* Нсл.
•**папрыя́ць,**—*см. под прыяць.*
•**папсав-а́ны**-*аць,*—*см. под псаваць.*
•**папсава́цца,**—*см. под псавацца.*
•**па птушшу,** *нареч.*—по птичьему. Нсл. 472. *Па птушшу ясі, так мала, як птушка.* Нсл.
•**пану́кацца,**—*см. под нукацца.*
•**папуска́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** *перех.* —пускать свободнее. Нсл. 473. *Не папускай лейцаў; папусьціш — коні панясуць.* Нсл.
2. уступать (, поддаваться кому, Шсл.) Нсл. 473; Шсл. *Свайго ня трэба папускаць задарма нікому.* Ст.
папусьціць, *соверш. к папускаць,* **1.** пустить свободнее. Нсл. 473.
2. *соверш. к папускаць 2,*—уступить. Нсл. 473; Шсл.
•**папуска́цца**-*аюся-аешся*—уступать, Шсл. делаться уступчивым. Нсл. 473. *Не папускайся яму, глядзі!* Ст. *Соверш.* **папусьціцца,** *папушчу́ся, папу́сьцішся*—уступить кому. Нсл. 473; Шсл. *Не папускайся яму; папусьцішся, блага будзе.* Нсл. *Калі раз папусьцішся сваім братом, дык ашукаюць яны цябе, як будуць дзяліцца.* Ст. *Ну, гэтта, думаю, не папушчуся.* Гарун: Пан Шаб.
•**папу́ша**-*шы-шы, ж.*—связка листового табаку. Нсл. 473. *Дзьве папушы табакі зарабіў.* Нсл. *Уменьш.* **папушка**-*шкі-шцы* —пачка чаю или табака. Баравыя Куз. (Ксл.). *У мяне засталася адна папушка табакі.* Тм.
•**папу́шынка**-*нкі-нцы, ж.*—почка (древесная). Шсл. *На вярбе вялікія ўжо папушынкі.* Ст. *На яблыне нешта мала відаць папушынак.* Ст.
•**па́пцель**-*лі; мн. ч., род.-ляў, ж.* — *пцель.* НК.: Очерки, Но. 901.
•**парог**-*огу, на парозе, зват. парожа; мн. ч.-гі-гоў-гом-гі-гамі-гох, м.*—брус на полу под дверью; порог. Ар. *Панская ласка толькі да парогу.* НК.: Пасоб., 124. *Адразу ж із парогу Корзюк увыйшоў у ўземле.* Сяднёў: Корзюк. *Мароз загукаў адразу, з парогу.* Вышынскі: Хата пад ліпою (Беларус, Но. 155).
наце́рці парогі—надоесть частым приходом, посещением. НК.: Бабы, Но. 52.
•**пародзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.*—порода. Нсл. 474. *Пародзьдзе благое.* Нсл.
•**парозну,** *нареч.*—порознь. Нсл. 474. *Парозну паедзем.* Нсл.
•**парозьн-еньне**-*ены-іць,*—*см. под розьніць.*
•**парозьн-іўшыся**-*іцца,*—*см. под розьніцца.*
•**парожны**-*ная-нае*—порожный. НК.: Очерки, 59; Шсл. *Гэты мех парожны.* Ст. *Парожная кадушка.* Ст. *Бразгаў у парожны чыгун.* Юхневіч (Б. Моладзь, Но. 18). *Чаркі ўсе парожны.* С. Музыка, 220. *Бачыў парожную бочку.* Баршчэўскі.
•**паронкі**-*каў, мн. ч.*—пареные корнеплоды, Сухарукава А (Ксл.) огородные твердые овощи, отварённые до мягкости для корма свиней. Нсл. 393. *Паронкамі вяпра выкармілі.* Нсл. *Ср. па̀ранка.*
•**парослы**-*лая-лае*—проросший в снопах. Нсл. 475. *Мука з парослага жыта на хлеб ня годзіцца.* Нсл.
•**паросная (сьвіньня)**—беременная. Ар.; Шсл. *Перапялёстая сьвіньня ўжо ходзе паросная.* Ст.
•**пароць,** *пару̀, пораш-ра, несоверш., перех.* **1.** разъединять по швам сшитое, пороть. Ар. *Сора то шые, то пора. Послов.,* Ар. *Соверш.* **адпароць**—отпороть. Ар. *Адпарола рукаво.* Ар. *Соверш.* **распароць**—распороть. *Прич.* **распароны.** Ар. *Распароная падушка.* Ар.
2. тыча, разорять (гнёзда). Ар. *Пароць гнёзды.* Ар. *Соверш.* **спароць**—сбросить, разорить (гнездо). *Спароў гняздо вароны.* Ар. *Прич.* **спораны.** Ар. *Споранае гняздо.* Ар.

3. *перех.*—толкать; будить толкая. Нсл. 475. *Пары яго, папары, парні пад бок, няхай устане.* Нсл. *Соверш.* **успароць**—разбудить таким образом. Ар. *Рана ўспароў малца.* Ар. *Прич.* **успораны.** Ар. *Соверш.* **паўспароць**—разбудить многих единовременно, расталкивая. Нсл. 430. *Разам усіх паўспароў.* Нсл. *Прич.* **паўспораны**—разбуженный расталкиванием. Нсл. 430. *Дзеці, рана паўспораныя, крыўляцца.* Нсл.
4. колоть (тыкать, С.) Нсл. 475. *Палцам пора, парнуў у вока.* Нсл.
5. указывать (, тыкать, **С.**) Нсл. 475. *Палцам на мяне пораць.* Нсл.
6. шарить, шевелить ища. Нсл. 475. *Пары, не пары — нічога ў мяне ня знойдзеш.* Нсл.

парну́ць, *однократ. к пароць 2, 3, 4.*

папароць, *соверш. к пароць 1.* **1.** пороть, распарывать некоторое время; попороть.
2. *соверш. к пароць 2,*—немного, несколько тыкать в гнездо. *Антук папароў толькі гняздо, але не спароў — пашкадаваў птушанят.* Ар.
3. *соверш. к пароць 1,*—окончить пороть (всее, многие).
4. *соверш. к пароць 2,*—тыкая, разрушить (все, многие гнёзда).

выпораваць-*рую-руеш-руе, несоверш.* **1.** выпарывать. Шсл.; Ар. *Выпоруе гузікі із сарочкі.* Ст.
2. *несоверш. к выпараць 2,*—выискивать. Шсл.

вы́параць-*ру-раш-ра, соверш.* **1.** выпороть. Ар. *Выпары кішэні з манынаркі.* Ар.
2. выискать. Шсл. *Сабака нейдзе выпараў зайца.* Ст. *Соверш.* **навыпораваць, навы́параць, 1.** выпороть много.
2. навыискивать. Шсл. *Нейдзе навыпораваў маленькіх грыбоў.* Ст.

•**пароцька**-*цькі, общ.* **1.** тот, кто ищет перебирая, вороша что-л. *Куды палез, пароцька, твайго там ніэчога няма!* Ст. *Усё нешта поркаецца — вось дзе пароцька!* Ст.
2. плохой работник, Шсл. медленно работающий, плохой знаток своего дела. Гсл.; Ар. *Які зь яго работнік — пароцька нейкі дый годзе!* Ст.

•**пароцца,** *порыцца-рацца,* **1.** рваться по шву. Ар. *Соверш.* **адпароцца**—оторваться по шву. Ар. *Рукаво адпаролася.* Ар. *Соверш.* **прапароцца**—пробиться, проколоться. Нсл. 527. *Конь прапароўся на калок.* Нсл. *Соверш.* **распароцца**—распороться. Ар. *Коўдра распаролася.*
2. искать, перебирая, вороша что-л.; копаться, Міх.; Ар. шарить, искать чего-л. Нсл. 475. *Соверш.* **напароцца, а)** долго шарить. *Напароўся, ішчучы сякіры.* Нсл. 475.
б) наткнуться на что-л., шаря. *Соверш.* **паўспароцца**—начать искать чего-л., говоря о многих; засуетиться, ища чего-л. Нсл. 430. *Паўспароліся ліха ведае чаго.* Нсл.
3. медленно делать что-л. Нсл. 475. *Пакуль ты будзеш пароцца з тваею работаю?* Нсл.

папароцца, 1. *соверш. к пароцца 1.*—разорваться по шву всему, многому. Ар.
2. *соверш. к пароцца 2, 3. — "пароцца"* некоторое время. Ар.

•**пароюю,** *нареч.* **1.** во время, в свое время, Шсл. в пору. Нсл. 475. *Піце, дзяцюкі, ды пойдзем пароюю дамоў.* Ст. *Работу скончылі й яшчэ пароюю дамоў прышлі.* Ст. *Пароюю прышоў.* Нсл.
2. своевременно. Нсл. 475. *Пароюю ўсё добра рабіць.* Нсл. *Пароюю сена косяць.* *Послов.* Нсл.

будзе парой—времени достаточно. Ар. *Надабе сані паправіць назіму. — Будзе парой, яшчэ далёка да зімы.*

•**па́ра II**-*ры, дат., предл.-ры, ж.* **1.** пар. А; ПНЗ 17; Аськершчына Беш. (Ксл.); Нсл. 393; Шсл.; МГсл.; Пск. *З гаршка пара паваліла.* Ст. *Пара чхнула зь печы.* Нсл. *Параю абварыўся.* Нсл. *Пара ідзець із гною.* Нсл. *Густая пара.* Пск. (Иеропольский: Говор дер. Савкино).
2. дыхание слишком слабое. Нсл. 393. *Ня дыхае, а ледзь пара йдзець.* Нсл.
3. влажность от дыхания. Нсл. 393. *Пара на акне стала, як дыхнуў.* Нсл.

•**па́ра II**-*ры-ры, ж.* **1.** пара, два какие-л. одинаковые предметы, употребляемые вместе. *Пара ботаў.* Ар. *Уменьш.* **парачка**-*чкі-чцы. Госьцю чарачку, а сабе парачку.* *Послов..* Рапан.: Прык. 116.
2. чета (супружеская). *Зь іх добрая пара.* Ар. *Уменьш.* **па́рка**-*ркі-рцы*—парочка. Нсл. 393. *Марка а Варка, няхай будзе парка.* Нсл.
3. тулуп и армяк (*"кажух"* и *"бурнос"*). Ксл. *Надзень пару, бо будзе сьцюдзена.* Сьвеча Беш. (Ксл.).

стаць да па́ры—двоим, объединенным чем-л., стать вместе. *Два музыкі стараюцца скупіцца да ігры, стаць да пары.* НК.: Дудар, 191.

•**пара́**-*ры̀, дат., предл. пары̀; мн. ч. поры-раў, ж.* **1.** время, Гсл.; Шсл. определенное, срочное время. Нсл. 744. *І скаціна знае сваю пару.* *Послов.* Нсл. *Кажная работа сваю пару̀ мае.* *Послов.* Рапан. Прык. 97. *Калі дачка ў пары̀, не дзяржы ў двары̀.* *Послов.* Рапан. Прык. 78.
2. *в см. безл. глагола*—настает время. Нсл. *Пара табе ехаць.* Нсл. *Пара было б аддаць доўг.* Нсл. *Пара ўжо ўставаць.* Ст. *Пара ехаць дамоў.* Гсл. *Пара, маці, жыта жаці — каласок сьхіліўся, — пара, маці, дачку 'ддаці — галасок зьмяніўся.* ПНЗ 46.
3. сутки. Войш.; Гсл. *Ужо дзьве пары, як гуляюць.* Войш. *Дзьве пары прабылі палонныя ў пустой хваброіцы і на трэйці дзень пехатой былі накіраваныя ў М.* Акула, 280. *Спаў ня больш як паўтары-дзьве гадзіны ў пару.* Гэрман.: Кітай... 40.

4. пара́ году—время года. Гсл. *Вяснушчая пара.* Войстама. *Восенская пара.* Тм. *Зімовая пара.* Ар.
5. период. *Старавечная пара. Пара Вялікага Княства Літоўскага.*
без пары́—преждевременно. МГсл.; Ар. *Без пары памер чалавек.* Ст. *Дахтары вымуць душу без пары.* 3 Батлейкі.
будзе парой—времени достаточно. Ар.
за парою—во время. *За парою прыехалі дамоў.* Ст.
на пару́—иногда.
упару́—вовремя.
не ўпару́—не вовремя. *Не ўпару ты прыехаў. За прыеханьням тваім і ён узьявіўся.* Нсл. 519(*под прыеханьне*).
•**па́рабак,** (Ар.; Нсл.; Шсл.; Ксл.)**, парабок,** (Нсл.; Кушляны Аш.)-*бка*(*бка̀*)*; мн. ч.*-кі-коўком, *мн. ч., предл.*-*кох, м.*—годовой(наемный, Нсл.) работник, Нсл. 393; Гсл. батрак. Шсл.; Ксл. *Шмат парабкаў ён наймаў.* Любашова Выс. (Ксл.) *Я табе ня парабак дарма рабіць!* Ст. *У парабкі наняўся.* Нсл. *Добры гаспадар! двух парабкаў дзяржыць.* Нсл. *Злосьць спаганяе на парабкох.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97). *Уменьш.* **па́рабачак** (Нсл. **парабэчак,** Шсл.)-*чка. Узяў сабе на лета парабэчка.* Ст.
•**параб-і̇́ць**-*ляць,—см. под рабіць.*
•**парабі̇́цца,**—*см. под рабі̇цца.*
•**парабча́нка**-*нкі-нцы, ж.*—наёмная годовая сельскохозяйственная батрачка. *Злосьць спаганяе на парабкох а на парабчанках.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97).
•**па́рабчаць,** -*чаю-чаеш-чае, несоверш.* —быть в наемных работниках. Нсл. 393. *Каторы год у мяне парабчае, ды я нічога благога ў ім не дагледзеў.* Нсл.
•**парагатаць,**—*см. под рагатаць.*
•**парахонь**-*ні, ж.*—гниль, труха после гниения. Ваяводкі Віц. (Ксл.). *Я як крануў сваю хату, дык яна, як парахонь пасыпалася.* Тм.
•**парахоўка**-*кі, дат., предл.* *парахоўцы, ж.*—коробка со спичками. (Ксл.) *Падай імне парахоўку!* Падрэзы Чаш. (Ксл.).
•**парахмане́ць,**—*см. под рахманець.*
•**парахно**-*на̀, ср.*—труха, гниль. Войш.
•**парахне́ць**—истлевать, Гсл. обращаться в *"парахню"*— гниль. *Соверш.* **спарахне́ць** —обратиться в прах, истлеть.
•**парахня́**-*ні̇-ні̇, ж.* (НК: Очерки 224)—гниль. Шсл. *Пунька твая адна парахня: крані, дык і рассыпецца.* Ст.
•**пара́хва, парахвя**-*ві-ві, ж.*—церковный приход. Шсл. *Поп ад нас пераехаў у другую парахвю.* Ст.
•**парахвальны, парахвяльны**-*ная-нае* —приходский.
•**парахвяні̇́н**-*іна, предл.*-*іну, зват.*-*і̇не, м.* —прихожанин.
•**парахвя́нка**-*нкі-нцы, ж.*—прихожанка.

•**пара́да**-*ды-дзе, ж.* **1.** совет. Нсл. 473; Косіч 239; Ар. *Зь ведамасьцю а парадаю старшых будзеш мачы заставіці.* Стт. 311. *Без мае парады зрабіў ты гэта.* Нсл.
2. совещание. Гсл.; Ксл. *Зь ім (дубком) парады ветрык веў.* С. Музыка 103. *Ішоў дзяцюк к дзяўчыначцы, к сваей на параду.* Сураж (Ксл.). *Пайду к добрым людзём на параду.* Ст.
пара́дка-*дкі-дцы,* — *уменьш. к* *парада 1.* Нсл. 473., совет. *Парадкі імне ніякае ня даў.* Нсл. *Уменьш. к* *парада 2*—совещание. *Пайду я к татку на парадку.* Нсл. 473.
пара́дачка-*чкі-чцы, уменьш. к* *парадка 1, 2.* Ар.; Растсл. *Хто ж імне дасьць, беднай, парадачку.* Нсл. 473. *Ні радачкі, ні парадачкі.* Ст. *Устань, устань мой татачка, дай мне парадачку, як у сьвеце жыці. Рад бы я ўстаці, парадачку даці, сырая зямля дзьверы замяла.* Косіч 239.
•**пара́дак**-*дку, предл. и зват.*-*дку, м.* **1.** порядок в разных знач. Ар. *У нас добры парадак.* Ар. *Няма ў іх ніякага парадку.* Ар.
2. способ. *На яго меньню парадкам статутовым адправена быці маець.* Стт. 76. *Усі справы судовыя парадкам, у том статуце наваправуленым апісаным, адпраўаваці маюць.* Стт. 8.
парадак адпраўаваньня судоў—процессуальный кодекс. *Паслы Вялікага Князства Літоўскага падалі нам (Гаспадару, С.) ку пацьверджаньню Статут. то ёсьць парадак адпраўаваньня судоў.* Стт. 7.
з парадку, *нареч.*—по порядке, последовательно. *Калі стане ім з парадку галавы сьцінаць.* ВК ля Росі(ЛБ. II, 65).
гнаць з парадку—рассказывать что-л. последовательно. Дсл.
за парадкам—по порядке, согласно установленного порядка. *У гаспадарцы ўсё йдзець за парадкам.* Ст.
такім парадкам—таким образом. Вк.
дзела парадку—для порядка.
у парадку—в порядке. Ар.
•**пара́дкаваць**-*кую-куеш-куе, несоверш.* **1.** приводить в порядок. Ар. *См.* *парадчыць. Парадкуець яго да ксту.* НК: Бабы а, II.
2. вести в чем порядок. Нсл. 476. *Ты яшчэ ня ўмееш парадкаваць у гаспадарцы, няма чаго й брацца.* Нсл. *Яшчэ стары парадкуе ў дварэ.* Нсл. *Соверш.* **упара́дкаваць**—привести в порядок. Ар.; Воўсішча Сян. (Ксл.). *Астап упарадкаваў усё сена ў пуню.* Тм. *Упарадкуй усё ў павеці.* Ар.
•**пара́днік**-*іка, предл.*-*іку, зват.*-*іча, м.*—советник. *Ср.* *парадніца.*
•**пара́дніца**-*цы-цы, ж.*—советница. *Няма мае роднае сястрыцы, няма мае парадніцы, не зь кім мне парадзіцца.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 8). *Ой, маці, маці, парадніца ў хаце, парадзіла, як жонку караці; цяпер парадзь, як жонку хаваці.* Из песни.

•**пара́дны I** (*от парада*)-*ная-нае*, **1.** благополезный, Нсл. 473. полезный(совет). *Парадную раду даў.* Нсл.
2. благосоветливый. Нсл. 473. *Парадны чалавек: ён на ліха не парадзіць.* Нсл.
•**пара́дны II** (*корень "рад", тот, что в "рады, радасьць"*)—отрадный, утешительный. Нсл. 473. *Парадная ведамка.* Нсл. *Параднага слова не сказаў.* Нсл.
•**пара́дны III,** (*от корня, что в "парадак"*)-*ная-нае*—порядочный, честный. *Парадне ў том паступаваў.* Квятк. 152.
•**пара́дчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.* **1.** приводить в порядок, Гсл. упорядочивать. *Яна пачала парадчыць у скрыні.* ЗСД 77. *Ты нешта скрыню парадчыш? Замуж можа гатуешся?* Тм. *Парадчыла ў печы.* ЗСД 162. *Ніна пайшла на кухню парадчыць свой невялікі сутнік.* ЗСД 162. *Ніна пайшла на кухню парадчыць судзьдзе.* ЗСД 196. *Соверш.* **апарадчыць**—привести в порядок, Нсл. 663. упорядочить. *Упарадчыць гаспадарку, дзеці, вясельле.* Нсл. *Прич.* **упарадчаны**—приведенный в надлежащий порядок. Нсл. 663. *Упарадчаная гаспадарка добра йдзець.* Нсл.
2. распоряжаться. Нсл. 476. *Ён у нас усім парадчыць.* Нсл.
•**пара́дчыцца,** -*чуся-чышся, несоверш.* —распоряжаться. Нсл. 476. *Ты парадчышся, як у сваім дварэ.* Нсл. *Соверш.* **упарадчыцца**—распорядиться. Нсл. 663. *Упарадчыцеся самы тут.* Нсл.
•**парадзі́ха**-*іхі-іхе, ж.*—родильница. Шсл.; Косіч 253; Нсл. 474; Вейна Сян. (Ксл.)—женщина только что родившая, роженица. *Нема й трудна стагнала парадзіха.* ЗСД 318. *Парадзіха яшчэ ляжыць у палозе.* Ст. *Парадзіху даведацца трэба.* Нсл.
•**пара́дзіць,**—*см. под ра̀дзіць.*
•**парадзі́ць,**—*см. под радзі́ць II.*
•**пара́дзіцца,**—*см. под ра̀дзіцца.*
•**паразбрыневаць,**—*см. под брыняць.*
•**паразя́віць,**—*см. под разя̀віць.*
•**параздробіцы,** *нареч.*—порознь. Нсл. 474. *Прадаваць параздробіцы.* Нсл.
•**паразуменьне** —приход к соглашению. Гсл.
•**паразуме́лы**-*лая-лае*—мечтающий о себе много. Нсл. 475.
•**паразуме́ньне**-*ня, предл.-нню, ср.*—мечтание о себе, Нсл. 475. себялюбивые мечты. Гсл. *Бяз жаднага паразуменьня зрабі так, як кажуць.* Нсл.
•**паразуме́ць,**—*см. под разумѐць.*
•**паразумява́ць,**—*см. под разумець.*
•**паразьлі́ва,** *нареч. к паразьлівы,* **1.** поразительно. Гсл.
2. оскорбительно. Гсл.
•**паразьлі́вы**-*вая-вае,* **1.** поразительный. Нсл. 475.
2. оскорбительный. Нсл. 475. *Паразьлівае сказаў слова.* Нсл.
•**паражка**-*жкі-жцы, ж.*—поражение. МГсл.
•**паражліва**—поразительно. МГсл.
•**паражнём,** *нареч.*—порожняком. МГсл.
•**пара́іць,**—*см. под ра̀іць.*
•**параксы́зм, параксы́зма,** -*мы-ме, ж.* —припадок. МГсл.
•**парамаці́ць**-*чу-ціш-це, каго-што, несоверш.*—зарешетить. Ксл. *Страху ўжо парамацілі.* Бешанковічы (Ксл.).
•**пара́начнік**-*ка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —пастушек, гоняющий скот на утреннюю паству. Нсл. 474. *Параначнікі гарох выцерлі.*
•**пара́неньку,** *нареч.*—очень рано утром. Нсл. 473. *У нядзельку параненьку мне гатуюць хурманеньку.* Из рекрутской песни.
•**па́ранец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м., неол.*—сосиска.
•**пара́ніць,**—*см. под раніць II.*
•**пара́ніцца,**—*см. под раніца I.*
•**па́ранка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** сваренные в котле овощи, или отбросы из них; служат свиным, или коровьим кормом. Ар.; НК.: Очерки, 423.
2. запаренные "умеці", перемешанные с мукой и вареным картофелем. Шсл. *Замясіла каровам паранку.* Ст.
•**пара́нкі**-*нак, единств. ч. нет.*—утренний на заре выгон скота на пастбище. Нсл. 474.
•**па́раны,**—*см. под парыць.*
•**парасон**-*ну, предл. и зват.-оне, м.*—(приспособление, служащее для защиты от дождя и солнца, С.) зонт, зонтик. Ар.; Шсл.; Ксл.; Гсл. *Вазьмі парасон, бо дождж пойдзе.* Сьвеча Беш. (Ксл.). *Вунь нейкія шляхцянкі пад парасонам ідуць.* Ст. *Адна стаіць цыбатая, падняўшы парасон.* Калачынскі: Лясная казка.
•**парасё,** Ар.; Шсл. **парася́,** Шсл.; Нсл.-*сяці; мн. ч.-сяты*—поросенок. Ар.; Шсл. 475. *Вунь парасё ўбілася ў грады.* Ст. *Хто парасё ўкраў, таму ў вушшу пішчыць.* *Послов.* —на воре шапка горит. Войш.; Сл.; ВК (ЛБ 5846).
•**па́рась**-*сі, ж.*—туман, мелкая падающая роса, Гсл. туман, в виде мелкой росы падающий на землю, одежду и проч. Нсл. 393. *Дажджу няма, а па̀рась ідзець.* Нсл.
•**парася́тнік**-*іка, предл.-іку, м.*—яичник у свиньи. Войш.
•**парасі́нка**-*нкі-нцы, ж.*—капелька, росинка. Нсл. 393. *Ні парасінкі няма гарэлкі.* Нсл.
•**парасі́цца,** *паросіцца, несоверш.*—пороситься. Ар. *Соверш.* **апарасі́цца**—опороситься. Шсл.; Ар. *Ці зараз ваша сьвіньня апаросіцца? — Наша ўжо апарасілася.* Ст.
•**параспу́кнуцца,**—*см. под распука̀цца.*
•**па́расткі,**—*см. под па̀расьць.*
•**па́расьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —молодой лесок, Нсл. 393; Смл. (Даль) поросль, мелкий кустарник олешника, лозняка, Ксл. лес состоящий из молодых порослей и побегов(отростков) на лесосеке, лесной опушке, луговой низине, или на оставленной пашне. Это зачинаю-

щийся лесок, не перевышающий человеческого роста. НК.: Очерки, 467. *Пожні зарасьлі парасьнікам.* Копцевічы Чаш. (Ксл.). *За сігнёў сто парасьнік пачаў радзець.* ЗСД 245. *Уменьш.* **па́расьнічак**-*чка, предл. и зват*--*чку.* Нсл. 393. *Дроў у нас няма: парасьнікам, парасьнічкам цеплім у печы.* Нсл.

•**па́расьць**-*ці, ж.*—поросль, побеги, отростки. Гсл. *памеж парасьцяў лебедзь чорная плыла.* Крушына: Лебедзь, 3. *Уменьш.* **па́расткі**-*каў. І тыя парасткі, што пачалі расьці й вырасьлі на беларускай ніве, — гэта парасткі, якім пачатак дала поэзя Я. Купалы.* Пястрак ("Бел. Голас", 1962).

•**парасю́к,** Шсл. **парсук,** Ряз. (Даль) **парсюк,** Ар.; Невель,—кабан (холощенный самец домашней свиньи, Ар.) Шсл.; МГсл.; Ар. *Аднаго парасюка заколем, а другога прадамо.* Ст. *Парсюк нешта не бярэць есьці, хаця каб не захварэў.* Ст. *Спакладалі свайго парсюка.* Ст. *Кармі парсюка мукою, пойдзе рукою. Послов.* Нсл. 475. *Уменьш.* **парсючок**-*чка.* Шсл.; Ар. *Сьвіньня прывяла чатыры сьвінкі і два парсючкі.* Ст. *Парсючок пад лаўкаю бульбачку скрабець.* Из песни.

•**паратав-а́ньне**-*а́ць,—см. под ратаваць.*

•**парату́нак**-*нку, предл. и зва-нку, м.*—помощь в опасности, Нсл. 474. спасение, помощь. Шсл. *Паратунку просе.* Нсл. *Загіне чалавек просьле пажару, — трэ было б даць яму які паратунак.* Ст.

•**пара́ты**-*таў*—церковные хоругви. Гсл.

•**па́равы**-*вая-вае,* **1.** парный, составляющий с другим пару.

2. парный, предназначенный для запряжки парой лошадей; запряженный парой лошадей; требующий пары чего-л. Нсл. 393. *Паравы паяздок на аднаго каня цяжкі.* Нсл.

•**паравы́**-*ва́я-вое*—своевременный. Сьп. *Паравы нябожчык.* Сьп. *Паравое жыта.*

•**праўнава́ць,**—*см. под раўнаваць.*

•**параўнава́цца,**—*см. под раўнавацца.*

•**парэпацца**-*аецца*—потрескаться. Курщина (Халанскі 21).

•**парэц**-*рца́, предл.-рцу́, зват. па́рча; мн. ч.-цы́-цоў-цом, мн. ч., предл.-цох, м.*—парящийся (в бане). НК.: Очерки, 295.

•**парэчка**-*чкі-чцы, ж.*—красная и белая смородина (ягода), Ар.; Гсл.; Растсл.; ПНЗ. ягоды красной смородины. Нсл. 393. *Парэчка буйная.* Нс

•**парэчкавы**-*вая-вае*—свойственный красной смородине. Нсл. 394. *Парэчкавы куст, сок.* Нсл.

•**парэчкі**-*чак* (-*чкаў*), *единств. ч. нет.*—красная и белая смородина (куст), НК.: Очерки, Но. 810; Ар. красная смородина. Шсл.; Лужасна Куз. (Ксл.). *Завялі ў садку сваe парэчкі.* Ст.

•**парху́ма**—духи. МГсл.

•**па́рка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** пара (две лошади, запряженные в экипаж, повозку; запряжка в две лошади). Ар. *Арыма паркаю: мой і твой конь.* Ст.

2.—*см. под па́ра II, 2.*

•**паркалёвы**-*ая-ае*—ситцевый, Ар.; БНсл. сделанный из белого ситца. Шсл. *Надзеў паркалёвую сарочку.* Ст.

•**парка́ль**-*лю, предл. и зват.-лю; мн. ч.-лі-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—ситец, МГсл.; Ксл.; Ар.; БНсл. ситец (белого цвета). Шсл. *Купіла сабе паркалю, але ён лінуч* Лук'янова Сян. (Ксл.). *Паркаль стаў сусім танны.* Ст. *Набрала паркалю на сьвяточную сарочку.* Ст.

•**парка́н**-*а́ну, предл. и зват.-а́не; мн. ч.-ны́-ноў-ном-ны́-намі-нох, м.*—забор из бревен. Нсл. 393; Шсл. *Новым парканам абгарадзіў двор свой.* Нсл. *Садок ад вуліцы загарадзіў парканам.* Ст. *Уменьш.* **парка́нік**—палисадник. Гсл.; Нсл. 393. *Харошанькі парканік.* Нсл. *Уменьш.* **парканчык**-*ка*—заборчик, палисадничек. Нсл. 393. *Ад варот да клеці парканчыкам загароджана.* Нсл.

2. частокольная изгородь, где тонкие жердочки стоят в переплоте и тесно друг при друге, то вертикально, то наклонно (*"просты і косэй паркан"*) НК.: Очерки, Но, 437; Ар. забор из палок (хворостин, С.) поставленных вертикально. Гсл.

парка́ніна-*ны-не, ж.*—жердочка в *"паркане"* или служащая для паркана. НК.: Очерки, 214. *Уменьш.* **парка́нінка**-*нкі-нцы.* НК: Очерки, 214.

•**парка́навы**-*вая-вае*—бревенчатый. Нсл. 393. *Парканавая гарожа.* Нсл.

•**паркан-і́на**-*інка,—см. под паркан 2.*

•**парка́нны**-*ная-нае, прилаг. к парка́н,* НК.: Очерки, 214—состоящий из *"парканін". Парканныя вароты.*

•**парка́нчык,**—*см. под паркан 1.*

•**парловы**-*вая-вае*—жемчужный.

парловыя ма́ціцы(кралі) —ожерелие из жемчужных зерен, НК.: Очерки, 131. перламутр.

•**па́рна,** *нареч.* **1.** знойно, Ар.; Шсл.; Ксл. томительно. Нсл. 393. *Парна на дварэ.* Нсл. *Ну сядні й парна было ў дзень: пот аж ручаём ліўся!* Ст. *Улетку бывае парна.* Лучкі Віц. (Ксл.).

2. душно. Нсл. 393. *У хаце парна.* Нсл.

•**парну́ць,**—*см. под пароць.*

•**парплі́ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—деревянное острие, на котором держится ручной верхний жернов. Ксл. *Так шмат малола, што перагарэла парпліца.* Беліца Сян. (Ксл.).

•**парсона**-*ны-не, ж.*—(персона), лицо, особа. Нсл. 393. *Не вялікая ты парсона!* Нсл.

•**парсоніць**-*ню-ніш-не, несоверш.*—олицетворить. (*Бог*) *чысты ест ад усёга таго, што кафіра* (*араб., няверніκі*) *мовяць і парсоняць.* Кіт. 7565. *См. увасабляць.*

•**парсук,**—*см. под парасюк.*
•**парсю́к,**—*см. под парасюк.*
•**паршні́,** *-нёў-нём-нямі-нёх*—кожаные лапти, Варашылы Куз. (Ксл.) лапти. Ніз Парэцк. (Дсл.).
•**парваца,**—*см. под ірвацца.*
•**парва́ць,**—*см. под ірваць.*
•**пару́ха**-*ухі-усе, ж.* **1.** беспокойствие. *Я табе парухі ніякае не зраблю; раненька ўстану й пайду сябе.* Нсл. 476.
2. замешательство. Нсл. 476. *Паруху зрабілі ў народзе.* Нсл.
3. тревога. Гсл.; Нсл. 476.
•**пару́хаць,**—*см. под рухаць.*
•**пару́хацца,**—*см. под рухацца.*
•**пару́хлівы**-*вая-вае*—скорый на подъём. Нсл. 476.
•**пару́ка**-*укі-уццы, ж.*—порука, ручательство. *Апанаса, іж парукі ня меў, расказаў ясьмі пасадзіці.* Гордз. Акты, ХУІІ, 4.
•**паруга́цца,**—*см. под рукацца.*
•**пару́піла,** *безлич.,—см. под рупе.*
•**пару́піць,**—*см. под рупіць.*
•**пару́піцца,**—*см. под рупіцца.*
•**паруш-оны**-*áць-эньне,—см. под рушыць.*
•**паруша́цца,**—*см. под рушыцца.*
•**парушына**—соринка. ПНЗ.
•**парушы́нка**-*нкі-нцы, ж.*—соринка порошинка, пылинка, С.) Растсл.
•**парушы́ць**-*шу*—порошить. Шсл. *Сьняжок парушыць.* Ст.
запару́шыць—запорошить, засорить (глаза). Шсл. *Не пазірай у гару, бо вочы запарушыш.* Ст. *Прич.* **запарушаны.** *Запарушана маё адно вока.* Ст.
•**пару́шыць,**—*см. под рушыць.*
•**пару́шыцца,**—*см. под рушыцца.*
•**паруч-аны**á*ць,—см. под ручаць.*
•**паручацца,**—*см. под ручацца.*
•**паручэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—поручение. *Есьлі бы хто хацеў чараз каго іного пенязі тыя браці, тагды начай ня можам браці, только чараз таковага слугу свайго, каму бы асаблівую на то моц і паручэньне лістам сваім даў.* Стт. 242.
з паручэньня—по поручению. *Хто на тот час у дому яго з паручэньня яго старшым будзець, маець на том прысягнуці.* Стт. 436.
за паручэньням—по поручению. *Урады нашы судовыя за паручэньням нашым месца нашае гаспадарскае засядаюць.* Стт. 76.
•**паручэнства**-*ва, мн. ч.-вы, ср.*—поручительство. *Зупоўнае моцы ані паручэнства не ўказаў.* Із ст. вялл. суд. актаў(Борисёнок: Списки 96).
•**пару́чнік**-*ка, предл.-ку, зват.* пару́чніча, *м.* **1.** поручитель. Нсл. 476; Дз. *Паручнікі ў тэй рэчы вольні будуць.* Стт. 93. *Паручніка за сябе пастаў.* Нсл. *Маець быці дан за добрае рукаемства людзём добрым, а тыя альбо тый паручнік маець на том ручыці, што воны жалабнік ад таго, хто адпавядаў здароўя свайго бясьпечан будзець.* Стт. 424. *Укрыўджаны таго на паручніку, а паручніку на том на ком ручыў праўне даходзіці маець.* Стт. 379. *Даў ясьмі тую клячу на поруку ку пастаўленьню да права Чыжу тындзельніку, а паручнікі Гавенец Сташковіч Каўбасінец а Кузі Юшковіч, брат Чыжаў, а Ясюта Сьцецевіча дзядзьковіч.* Горд. Акты ХУІІ, 5.
2. поручник. Нсл. 476. *Паручніку пажалься на салдата.* Нсл.
•**пару́чніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—поручительница. Дз.
•**паручыць,**—*см. под ручыць.*
•**паручы́цца,**—*см. под ручацца.*
•**парця́нік**-*іка, предл., -іку, зват.-іча, м.* —холщевая юбка. Ксл. *Сшылі парцянік.* Лубева Аз. (Ксл.).
•**парцяніна**-*ны-не, ж.*—ткань из льняных ниток. НК: Очерки 145.
•**парця́ны**-*ная-нае*—из льняной ткани, из льна. Ар.; Шсл. *Парабіла свайму Рыгору парцяныя шкарпэткі.* Ст. *Парцяныя анучы ня грэюць, надабе суконкі.* Гунчанкі Сур. (Ксл.).
•**парызыкава́ць,**—*см. под рызыкава́ць.*
•**пары́шчыцца,**—*см. под ры́шчыцца.*
•**парыва́ць,**—*см. под ірваць.*
•**парыва́цца,**—*см. под ірвацца.*
•**па́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* **1.** варить при помощи пара в закрытой сосуде, парить.
2. *перех.*—подвергать действию пара, кипятка с целью очищения, размягчения и т.п., парить. *Парыць дугу.* Ар.
3. *безлич.* **па́ра, па́рыла,**—отдавать жаром, зноем, парить. Ар.; Нсл. 493. *На дварэ парыць.* Нсл. *Не дарма парыла: дождж пайшоў.* Ар.; Нсл. 493.
4.—о овощях: варить, отваривать. Нсл. 493. *Парыць буракі, капусту.* Нсл.
5. запаривать. Шсл. *Буду парыць умецьце.* Ст. *Соверш.* **запарыць**—залить кипятком, Шсл. запарить. *Чарне запарыла аўсянае мякіны.* Ст. *Прич.* **запараны.** *Умецьце запарана.* Ар.
6. парыць малако—кипятить молоко.
спарыць малако—вскипятить молоко. *Спар малака дзіцяці.* Ар.
7. сильно бить кого-л., Шсл. сечь розгами. Нсл. 393. *Мала цябе яшчэ парылі за гэта.* Нсл. *І давай яго парыць, падабраўшы пад сябе.* Ст.
па́раны, 1. *прич. к парыць 1, 2, 4, 5.*
2. умерший от излишнего жара. Нсл. *Парных ня бачылі, а мерзлых часта.* Нсл.
паранае малако—кипяченное молоко. Ар. *Дзіцяці на дзень будзе паранае малако ў горшчыку.* Ст.
абпа́раваць, апараваць-*рую-руеш-руе; повел.-руй-руйма, несоверш.*—обваривать кипятком. Нсл. 351. *Хусьце надабе абпараваць добра.* Нсл. *Соверш.* **абпарыць, апарыць**—облить кипятком. Ар.; Шсл.; Нсл.

351. *Абпаруй, абпар венік.* Нсл. *Уцякай, каб не апарыць нагі.* Ст. *Не абпар рукі.* Нсл. *Прич.* **апа́раны**—облитый кипятком. Ар.

•**па́рыцца, 1.**(*1-ое и 2-ое лицо не употребляется*)—париться, вариться при помощи пара в закрытой посуде. *Рэпа парыцца.*

2.(*1-ое и 2-ое лицо не употребляется*)—париться, находиться под действием пара, кипятка с целью счищения, размягчения. *Дуга парыцца.*

3. испытывать жару, зной. Ар. *Парыцца ў кажусе.* Ар. *Соверш.* **упарыцца**-*руся-рышся*—испытать жару, зной. Ар. *Упарыўся ў дарозе, цепла апрануўшыся.*

4. подвергать себя действию жары в бане. Ар.

5.(*о молоке*)—кипятиться. *Соверш.* **спа́рыцца.** *Малако спарылася.* *Соверш.* **адпа́раваццa, апа́раваццa,** *несоверш.*—обвариваться кипятком. *Соверш.* **абпарыцца, апарыцца**-*руся-рышся*—облиться кипятком. *Апарыўся — цяпер насіся.* Ст. *Прич.* **апарыўшыся.** Ар.

папарыцца, *соверш.*(*к* *парыцца 3*) **1. испытать жару, зной.** *Папарыліся мы апрануўшыся.*

2. *соверш. к* *парыцца 4*—подвергнуть себя действию жары в бане.

•**пасоба**-*бы-бе, ж.*—помощь, пособие. Нсл. 480. *Не вялікая нам ізь цябе пасоба.* Нсл. *Ніадкуль імне няма пасобы.* Нсл.

•**пасобстваваць**-*вую-вуеш-вуе, несоверш.*—пособлять(помогать, **С.**) Нсл. 480. *Ты яму пасобствуеш у ўсім благім.* Нсл.

•**псойта,**—*см. под* *посайка.*

•**пасойтак**-*ака, м.*—проволока или верёвка у ведра, за которую берут руками. Аш.

•**пасол**-*сла, предл.-слу̀, зват.* *посьле; мн. ч.-слы̀-слоў-слом-слоў-сла̀мі-слох, м.* **1.** посол, дипломатический представитель высшего ранга. *Пашоў пасол дый упаў у расол.* *Послов.* Нсл. 481.

пасол Божы—посланец Божий. *Я прарокаў, паслоў сваіх зьбер.* Кіт. 16а14. *Яўна, што Мухамэд пасол Божы.* Тм. 10869.

2. депутат.

•**пасоля**-лі-лі, *ж.*—фасоль. Шсл.; Бясл. *Уставілі на дзень бульбы з пасоляю.* Ст. *Давай будзем лузаць пасолю.* Канахоўка Клім. (Бясл.). *Уменьш.* **пасолька**-*лькі-льцы.* Шсл. *Дробненькая пасолька ўрадзіла.* Ст.

•**пасолка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** женщина — дипломатическая представительница высшего ранга.

2. женщина депутат.

•**пасовішча**-*ча, предл.-чу, ср.*—работник, которого нужно толкать к делу. Нсл. 480. *Куды годзішся, пасовішча дурное!* Нсл.

•**па́са**-*сы-се, ж.*—полоска(нарисованная, начерченнная и пр.). Гсл.

•**пасаг,** (Ар.) *област.,* **паса́га**-*а̀гі-а̀зе, ж.*—имущество, деньги, даваемые невесте родителями или родственниками при вступлении её в брак; приданое. Жойдзішкі Вял.; Гсл.; Шсл.; Ксл.—приданое. Нсл. 476. *Дзеўку выдалі замуж без пасагі.* Нсл. *У пасагу дачцэ далі карову і сто рублёў.* Ст. *Ёй даюць пасагу каня й карову.* Забор'е Сян. (Ксл.).

•**паса́гавы**-*вая-вае, прилаг. к* *пасага,*—полученный в приданое. НК: Бабы, Но. 39.

•**паса́д**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** престол, трон монарха. Ксл.; МГсл. *Глянуў на адзінага Бога пасад.* Кіт. 118а. *Апалі кароны, пасады, зь нявольнікаў спалі аковы.* Купала: Крыўда("Бацькаўшчына", Но. 24-25/410-411).

2. квашня, на которую сажают невесту во время свадьбы. Ксл.; Ар.; Гсл.; Шсл. *Дабраслаўце маладзіцу* **на пасад пасадзіці** . *Татачка мой, мамачка мая, дабраслаўце мяне на пасад сесьці, на Божае месца, пад вышшым акном, пад Божым крылом, ідзе Бог расказаў, ідзе люд разгадаў.* *Поговор невесты.* Нсл. 480.

3. заводзіць маладую на пасад—свадебный обряд, состоящийся в том, что невесту сажают на крышку. Шсл. *На заручынах*(*?* **С.**) *перад выездам да шлюбу, маладая становіцца аднэй нагою на века дзяжы ізь зярнятамі жыта й кланяецца абразом у покуці, потым усім сваяком і прытомным у хаце; просьле гэтага дружко кажа трэйчы: "Родныя бацька й маці й усі добрыя людзі, дабраслаўце маладую на пасад заводзіць!" — "Бог дабраславе!", адказуюць усі тры разы. Далей дружко даець маладой у рукі хустачку й абводзе яе навокал столу трэйчы.* Ст. *А й вядзіце княгіню на пасад!* Любашкова Выс. (Ксл.) *Ішла Ляксачка на пасад, сустракаў яе Гасподзь Бог; з доляю шчасьліваю, з добраю гадзінаю.* Рылавічы НЗ(ПНЗ, 40). *Ацец і маці, і добрыя людзі! дабраслаўце маладую на пасад завесьці.* Ст. *Убралі Ганну ў белейка, садзяць на пасадзе.* Жылка, 52.

4. ряд снопов на гумне, положенных для молотьбы цепами. Ар.; Ксл.; Нсл. 480; Шсл. *Два пасады жыта змалацілі.* Ар. *На такаўні ляжыць пасад.* Сураж(Ксл.). *См.* *пасада.*

•**паса́да**-*ды-дзе, ж.*—название места раскладки снопов для молотьбы цепами. Д. атлас, карта 285.

•**паса́дзіцца,**—*см. под* *садзіцца.*

•**па́садка**-*кі, дат., предл.* *пасадцы, ж.* **1.** приспособление для ловли птиц, зверей (западня, **С.**), мышеловка, Нсл. 394; Гсл. ловушка, западня. Гсл. *Рыба зайшла ў пасадку, забілася ў самы кут.* Карамазаў(Г. Радзімы, Но. 1066). *Мыш у пасадку лучыла.* Нсл.

2. *перен.*—умысел, тайное ухитрение на кого-л. Нсл. 394. *Я ведаю, што вы імне пасадку гатуеце.* Нсл.

3. опасное место, как бы устроенное для уловления кого. Нсл. 394. *Гэту пасадку імне зрабілі.* Нсл. *Гэта ня мост а пасадка.* Нсл.

●**па́сака**-*акі-аццы, ж.*—кровь, идущая из носа, от удара по нем. Нсл. 394. *Трэсну па мордзе, аж пасака пацячэць.* Нсл. *Пасаку спусьцілі з носу.* Тм.
●**пасакатаць,**—*см. под сакатаць.*
●**пасаліць,**—*см. под саліць.*
●**пасалупа́ць,**—*см. под салупа̀ць.*
●**пасашы́ць**-*шу̀, несоверш.*—бить посохом, палкой. *Маюць яго пасахамі сто раз пасашыць.* Кіт. 65а11.
●**пасэсар**-*ара, предл. и зват.-ру, м.*—арендатор. Шсл. *Да гэтага году хваліварак дзяржаў пасэсар, а цяпер аддалі яго колектыву.*
●**пасачы́ць,**—*см. под сачы̀ць.*
●**пасе́і**-*сеяў; мн. ч.* МГсл.—шелуха от просеивания муки. Шсл.; Ар. *Ня добра памелена: з мукі шмат вышла пасеяў.* Ст.
●**пасе́ка**-*кі, дат., предл.* пасѐццы, *ж.*—расчищенное от леса поле, Ар.; Шсл. место лесных вырубок. Жучкевіч, 17. *На пасеццы ўсё добра родзе.* Ар. *Выкарчавалі пасеку пад жыта.* Ст. *На пасеццы пасеялі пшонку.* Ст.
●**па́сербіца**-*цы-цы, ж.*—падчерица. *Ты харошая, але твая пасербіца яшчэ харошшая.* Н.(Афанасьев, III, 1914, стр. 104).
●**пасерадоваму,** *нареч.*—посредственно. Нсл. 477. *См.* *пасярэдняму.*
●**пасе́стрыцца[пасястры́цца,** Пск.; Тверск Отд.] *зь кім*—принять кого-л. в название сестры, признать нареченной сестрой. Даль.
●**пасёрбаць,**—*см. под сёрбаць.*
●**пасёстра**-*ры-ры, ж.* Тв.,Пск.(Даль) **1.** двоюродная сестра. НК: Бабы, Но. 2; Растсл.
2. ласкательно-товарищеское название, соответствующее словам: братец, побратим. НК: Дудар, Но. 48.
3. подруга, товаришка. Пск., Тв. (Даль).
●**пасягну́ць,**—*см. под сяга̀ць.*
●**пасягчы,**—*см. под сягаць.*
●**пасядаць**—заседать. МГсл.
●**пасядзеньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** спокойное занятие, сидение за делом. Нсл. 483. *Пасядзеньня табе няма, усе бегаеш ад дзела.* Нсл.
2. заседание.
3. пир, пиршество. *Ня дарага чэсьць, а дарага пасядзеньне.* Нсл. 483. *См. чэсьць.*
пасядзе́ньніка-*ка, предл.-ку, ласкат. к пасядзеньне 1, 2, 3. Ня дарага піва п'яное, а дарага пасядзеньніка.* Нсл. 483.
●**пасярод,** *нареч.*—посреди. Гсл.; Ар.; Шсл. *Стой, як стоўп, пасярод хаты, няма дзе й сесьці.* Ст. *Пасярод саду арэлі.* Верацейка Куз. (Ксл.).
●**пасяродак**-*дку, м.* **1.** средина. Нсл. 477. *На пасяродку ракі.* Нсл.
2. средство. Нсл. 477. *Жаднага пасяродку няма.* Нсл. *Уменьш.* **пасяродачак**-*чка*—срединка. Нсл. 477. *Пасяродачак абрала сесьці.* Нсл. *Вазьмі за пасяродачак.* Тм.
●**пасяродкавы,** -*вая-вае*—центральный, средоточный, срединный. Гсл.
●**пасяродку,** *нареч.* **1.** посредине. Нсл. 477. *Сядзь пасяродку.* Нсл.
2. среди (*предлог*). Нсл. 477.
●**пасярэдні**-*няя-няе*—косвенный. *Нареч.* **пасярэдне**—косвенно.
●**пасярэдняму,** *нареч.*—посредственно. Нсл. 477. *Пасярэдняму жывуць.* Нсл.
●**пасястры́цца**—*пасестрыцца.* Пск., Тв (Даль).
●**пасячы́,**—*см. под сячы.*
●**пасіга́ць,**—*см. под сігаць.*
●**пасі́лак***ілку, предл. и зват.-лку, м.*—подкрепительное, питательное средство, Нсл. 478. подкрепление вообще. Аш. *Гэткая кармлёта не вялікі пасілак просьле хваробы.* Нсл. *Без пасілку няма чаго йсьці на цяжкую работу.* Нсл. *Дзеля пасілку выпі чарку гарэлкі.* Тм. *Гэта мой адзін пасілак.* Аш.
●**пасіліць,**—*см. под сіліць.*
●**пасіліцца,**—*см. под сіліцца.*
●**пасі́лка**-*лкі-лцы, ж.*—помощь, (Ксл.) подкрепление, пособие. Нсл. 478. *Невялікую пасілку ад яго маю.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Мужыку трэба пасілку даць, хоць не вялікую.* Нсл.
●**пасілкава́ньне**-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ. к* *пасілкаваць,*—подкрепление. Нсл. 478. *Пасілкаваньне просьле хваробы.* Нсл.
●**пасілкава́ць**-*ку̀ю-ку̀еш-ку̀е каго-што, соверш.* **1.** осилить. Шсл. *Аднаму, браце, не пасілкаваць тут.* Ст.
2. снабжать кого-л. подкрепительными силами, помощью. Нсл. 478. *Не спаромішся пасілкаваць іх.* Нсл.
●**пасілкав-а́ўшыся**-*а̀цца,—см. под сілкава́цца.*
●**пасі́лкавы**-*вая-вае,* **1.** подкрепительный. Нсл. 478. *Пасілкавая ежа.* Нсл.
2. определенный к выдаче, даннвй в пособие. Нсл. 478. *Пасілкавыя грошы распусьціў.* Нсл. *Пасілкавае збожжа прапіў.* Тм.
●**пасі́льны,** -*ная-нае*—подкрепительный, питательный. Нсл. 478. *Пасільная страва.* Нсл. *Пасільны корм.* Тм.
●**пасів-е́лы**-*ѐць,—см. под сівець.*
●**паслугава́ць,** -*гу̀ю-гуеш-гуе, несоверш.*—прислуживать. *Хлапец паслугаваў да абедні.* Гальшаны Аш.
●**паскака́ць,**—*см. под скака̀ць.*
●**паскалак**-*лка, предл.-лку, м.*—отломок полена. Шсл. *Маўчы ты, халера, а то паскалкам у зубы суну.* Ст.
●**паскаром-іўшыся**-*іцца,—см. под скароміцца.*
●**паскраба́ць,**—*см. под скраба̀ць.*
●**паскрэбак**-*бка, предл. и зват.-бку, м.* **1.** последний блин, получаемый из теста, выскребенного со стенок квашни. Ар.
2. что поскребано, собрано скобля. Смл. (Даль).
3. *ирон.*—последний ребенок в семье. Ар.
●**паскрэбсьціся,**—*см. под скрэбсьціся.*
●**паскрыля́ць,**—*см. под скрыля̀ць.*

●**паску́да,** (Сакуны)-*ды-дзе, ж.* **1.** дрянь, нечистота, Нсл. 479. гадость, мерзость, пакость. *Паскуды тут шмат.* Нсл. 479.
2. *общ.*—пакостник-ица, Нсл. 479. нечистоплотный человек. Шсл. *Прывёўся з гэтым паскудаю.* Нсл. *Паскуда й рук не памые есьці.* Ст. *Собир.* **паску́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю*—дрянь, грязное лохмотье. Нсл. 479. *Вон выкінь гэта паскудзьдзе.* Нсл.
●**паску́дзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш.* **1.** осквернять. Нсл. 479. *Паскудзіў, напаскудзіў судзіну.* Нсл. *Соверш.* **запаску́дзіць**—загадить. *Каля мяса запаскудзіш белую сарочку.* Нсл. *Прич.* **запаскуджаны**—загаженный. Нсл. 180. *Запаскуджаная хустка, судзіна.* Нсл. *Соверш.* **напаскудзіць.** Нсл. 479.
2. портить. Нсл. 479. *Паскудзіш, спаскудзіў работу.* Нсл. *Ня робе ён, а толькі паскудзе.* Ст. *Соверш.* **спаскудзіць.** Нсл. 479.
3. марать в испражнение. Нсл. 479. *Дзецянё паскудзіць, упаскудзіла беленькую кашульку.* Нсл. *Соверш.* **упаскудзіць.** Нсл. 479.
4. испражняться. Нсл. 479. *Соверш.* **напаскудзіць.** Нсл. 479.
●**паску́дзіцца**-*джуся-дзішся, несоверш.* **1.** мараться. Нсл. 479. *Не паскудзься каля брыды.* Нсл. *Соверш.* **абпаскудзіцца,** а) запачкаться, загрязиться.
б) *перен.*—поссориться. Дсл. *Паскуда, сусім ты абпаскудзіўся.* Дсл. *Соверш.* **запаску́дзіцца**—загадиться нечистотою. Нсл. 181. *Ад крыві запаскудзіцца андарак, накінь запан.* Нсл.
2. испражняться. Нсл. 479. *Дзецянё паскудзіцца, упаскудзілася.* Нсл.
упаскудзіцца, *соверш. к паскудзіцца 1, 2.* Нсл. 479.
●**паску́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м., бранное,* **1.** скверн авец, замараха, Нсл. 479. мерзавец, пакостник. (Шсл.). *Паскудніка гэтага паслухаў ты.* Нсл.
2. портящий. Нсл. 479. *Не табе паскудніку гэта зрабіць.* Нсл.
●**паску́дніца**-*цы-цы, ж. к паскуднік.* Нсл. 479.
●**паску́дны**-*ная-нае,* **1.** скверный, гадкий, нечистый. Нсл. 479. *Паскудны дзяцюк.* Нсл. *Паскудныя начоўкі.* Тм.
2. дрянный, неприятный. Нсл. 479. *Паскудны яблык.* Нсл. *Паскудная справа з гэтага выйдзе.* Нсл. *Ср. ст.* **паскудшы.** Нсл. 479.
●**паслабадне́ць,**—*см. под слабаднѐць.*
●**паслабяне́ць,**—*см. под слабанѐць.*
●**паслабяні́ць,**—*см. под слабянѝць.*
●**пасланéц**-*нца, предл.-нцу̀, зват. пасланча, мн. ч.—нцы-нцоў-нцом-нцоў-нцом, мн. ч., предл.-нцох, м.*—рассыльный, МГсл.; Ар. человек, употребляемый для посылок. Нсл. 480. *Пашлі пасланца дурнога, а за ім другога.* Послов. Нсл. *Пасланца ні сьцінаюць, ні вешаюць.* Послов. Нсл.
●**пасла́ць,**—*см. под слаць.*

●**паслу́га**-*у̀гі-у̀зе, ж.* **1.** *помощь.* Нсл. 480 (действие, приносящее помощь, пользу другому, **С.**), услуга. НК: Очерки 83; Гсл. *Дастаўся брыль гаспадару ад старога дзяка за нейкія паслугі.* Гарэцкі: Песьні 69. *"Дзякуй, дзетачкі!", чуе хлопчык за сваю паслугу.* Гарун: Сьвята. Невялікая з калекі паслуга. Нсл. 480. *Ветру, ветру вольны, стой, зрабі паслугу!* Гарун(ст. "Ветру"). *Марта ж увіхалася каля рознае паслугі.* Тат., Ванэлі 298. *Борзда да іх падышла кельнэрка й пасуліла свае паслугі.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1).
аддаваць паслугу—оказывать услугу. *Божыя паслугі аддаваў.* Кіт. 116б15.
чыніць паслугу—оказывать услугу. *Я Пану Богу паслугу вялікую чыніў.* Кіт. 62а11. *Пану Богу паслугу чыніць будуць.* 135б1, 136а6. *Семдзесят тысячаў ангелаў стаяла ў том, паслугу чынілі.* Тм. 124б8.
2. служение(услужение, **С.**) Нсл. 480. *Пятніца — паслуга Богу мусульманськая.* Кіт. 296 14. *Ніякае паслугі ня знае; шклянкі вады падаць ня ўмее.* Нсл. *Яны хваліліся абодва, сваімі паслугамі рэволюцы, як забівалі людзёў.* Дзьве Душы 164. *Собир.*—прислуга. Нсл. 480. *Усю сваю паслугу субраў да сябе.* Нсл. *Едзе з усёю сваею паслугаю.* Нсл.
●**паслуга́чы**-*чага, в см. сущ.*—прислужник. Нсл. 480. *Шмат паслугачых, але мала памагачых.* Послов. Нсл. *Былі б пабразкачыя, будуць і памагачыя.* Послов. Нсл.
●**паслу́жнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—слуга(человек для личных услуг, служитель, **С.**) Нсл. 480. *Паслужніка добрага маеш.* Нсл.
●**паслу́жніца**-*цы-цы, ж.*—служанка. Нсл. 480. *Жонка ягоная паслужніцаю была ў пана.* Нсл.
●**паслу́хаць,**—*см. под слу̀хаць.*
●**паслуха́чы**-*чая-чае,* **1.** послушный. Нсл. 480. *Дзяцюк у ўсім паслухачы.* Нсл.
2. *в см. сущ.*—внимательный слушатель. Нсл. 480. *Будзь першы(перш) паслухачым, а потым павядачым.* Послов. Нсл.
●**паслухме́нства**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—послушливость и помощь вообще. НК: Старцы, Но. 23. Разница между *"паслугамі"* и *"паслухменствамі"* незначительная: оба понятия выражают стороннее пособничество в сельско-хозяйственных работах. В первом случае пособнический труд подлежит оплате: во втором он часто бывает за *"дзякую"*. НК: Пасобнікі, Но. 2.
●**паслухмёны,** -*ная-нае*—послушный. *Полпіна Бранск.*(*С. Будде*: *Тула-Орел 82*).
●**паслухмя́насьць**-*ці, ж.*—послушание. НК: Пасоб. 99.

●**паслухмяны**-*ная-нае*—послушный. Шсл. *Тваe дык добрыя дзеці — паслухмяныя.* Ст. *Радкі мае, я клікаў вас, і, паслухмяныя, ішлі вы.* Сяднёў(Б. Моладзь, Но. 18, 13).

●**паслушны**-*ная-ное*—послушный. Ар.

●**паслужны**-*ная-нае*—услужливый. МГсл., услужливый. Нсл. 480.

●**пасма**-*мы, дат., предл.* *пасьме, ж.* **1.** локон. МГсл.; Міх.—косма. *У бабулькі пасмы белых валасоў павыяжджалі з пад хусткі.* Міх.

2. прядь(льна, пеньки, травы). Міх.; Ар., прядь волос. *Пасма лёну ляжала на стале.* Міх.

3. соединение условного числа ниток, НК: Очерки, Но. 322. связка ниток. Шсл.

4. частина основы ткацкого станка. Міх. *Аснова красён дзеліцца на пасмы.* Міх. *Кросны аснаваны ў дванаццаць пасмаў.* Міх. *Аснавала кросны на тры пасмы.* Ст. *Берда бывае ў дванаццаць пасмаў.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Мар'я наснавала тры пасмы.* Пясочак Куз. (Ксл.).

пасамка-*кі* — *пасмачка.* НК: Очерки, Но. 322.

пасмачка-*кі.* Ар.—*"пасма"* с незначительным числом ниток. НК: Очерки, Но. 322, *уменьш. к* *пасма 1, 2, 3, 4.*

●**пасмыкайла**-*лы-лу, предл.-лу, м.*—смычек, НК: Дудар, 194. скрипичный смычек. НК: Очерки, Но. 693.

●**паснулыя**—заснувшие(о многих). *Далавах з акном(паязду) хапаліся ўцячы назад лагчынкі з паснулымі кустамі.* Дзьве Душы.

●**паспароміць,**—*см. под* *спароміць.*

●**паспароміцца,**—*см. под* *спароміцца.*

●**паспавядаць,**—*см. под* *спавядаць.*

●**паспрашаць,**—*см. под* *прасіць.*

●**паспыт-аўшыся**-*аўцца,—см. под* *спытаваць.*

●**пассаць,**—*см. под* *іссаць.*

●**пасшываць,**—*см. под* *шыць.*

●**паста**-*сты-сьце, ж.* **1.** пастьба. Вял.; Жойдзішкі Вял.; Іг. *Хлапец ганяе статак на пасту.* Вял. *Ніхто не такі, як тый пастух праклятыя: ён і дома жарэць і на пасту бярэць, і ўсе яму мала(гэтак быццам кажа жаўрук). І на пасту калісьці ганяў.* Дубоўка. *См.* *пасьцьва.*

2. паства. *Чаму ўзгарэўся Твой гнеў на авечкі пасты твае?* Луцк.(перевод псальма 74-І).

●**пастаялка**-*лкі-лцы, ж.*—несколько отстоявшееся молоко, с которого сняты сливки, или же оне взболтаны с первым в крынке. НК: Очерки, Но. 53; Растсл.; Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 9). *Хачу сербануць пастаялачкі.* Гнілуша Сур.(Сержп.: Отчет, 14).

●**пастаяньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—долгое стояние постройки. Шсл. *Пуньку добра зрабілі,—хай толькі Бог даець на пастаяньне.*

●**пастаяць,**—*см. под* *стаяць.*

●**пасталы**-*лаў, мн. ч.*—кожаные полубашмаки, стягиваемые в носках и вообще прикрепляемые к ногам при помощи *"аборкаў"*, а иногда коротких ремешков, НК: Очерки, 125. лапти. Растсл. *Чаго яго ня любіць, што ён ходзе панам, абуецца ў пасталы, падвяжацца валам.* Крапіўнае (ПНЗ, 43).

●**пастаноў**-*ву, м.*—уговор (постановление, С.). *У іх пастаноў быў учора.* Тм.

●**пастанавіць,**—*см. под* *станавіць.*

●**пастаньня**-*ні, ж.*—подол. Растсл. *Давай дзяцюкоў абглядаць, ці не накралі гароху пастаньня.* Дсл. *См.* *прыпол.*

●**пастаньне**-*ня*—пригал. Северш.(Косіч 259). *Усі сядаюць на зямлю адно ля аднаго "ў пастаньне".* Косіч 259.

●**пастаронец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—житель окрестных мест. Нсл. 482. *Пастаронцы ў нас выкупляюць авес.* Нсл. *Пастаронцы крадуць наш лес.* Тм.

●**пастарэцца,**—*см. под* *старацца.*

●**паставец**-*аўца, предл.-аўцу, зват.-аўча, м.*—глиняный, более муравленный, сосуд в виде цветочного горшка, в котором приготовляют лакомую пищу. Нсл. 481. *Кажнаму старцу па пастаўцу.* *Послов.* Нсл. *Паставец малака, кашы.* Тм. *Уменьш.* **пастаўчык**—небольшой глиняный муравленный сосудец. Нсл. 482. *Пастаўчык сьмятаны.* Нсл.

●**пастаў**-*ава, ж.* **1.** ткацкий станок с основой. Шсл.; Міх. *Ужо я выткала адзін пастаў.* Ст. *Пяць паставаў красён выткала.* Міх.

2. ткань определенной(т. е. такой же, С.) меры, Нсл. 482. цельный кусок холста или сукна, снятый с ткацкого станка. *Цэлы пастаў сукна ўкралі.* Нсл. *На азяродзе вісеў пастаў сукна губак пяць.* Варлыга: Назіраньні, 12.

пастаўчык, *уменьш. к* *пастаў 1, 2.*, небольшой ткацкий станок(с основой, С.) или небольшой(т.е. такой же, С.) меры ткань. Нсл. 482.

●**пастаўшчына**-*ны-не, ж.*—пастуший сбор весною от крестьян перед выгоном скота в виде яец и денег. Шсл.

●**пастацянка**-*нкі-нцы, ж.*—щница жнущая, следовательно имеющая свою "постаць". Ксл. *Пастацянкі радком ідуць.* Дубнікі Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **пастацяначка**-*чкі-чцы. Пастацянкі, пастацяначкі нашы весела жнуць і песьні пяюць.* Нсл. 482.

●**пастаць**-*ці, ж.* **1.** фигура. Гсл.; Еўлічы. *Бога тваго ў якой пастаці разумееш?* Кіт. 4а7. *Харошая пастаць гэнае дзяўчыны.* Еўлічы.

2. место жней на палосе. Гсл. *Ідзець каля пастаці.* Тананыкіна Росл. (Дсл.). *См.* *постаць.*

●**пастаць,**—*см. под* *стаяць, стаць.*

●**пастка**-*кі, дат., предл.* *пастцы, ж.*—(*западня,* Гсл.)—мышеловка, ловушка, Ксл.; Ар.; Гсл. то, что *пасадка* во всех трех смыслах. Нсл. *Пастка стаіць там у кутку.* Гарывецк Сян. (Ксл.). *Мыш лучыла ў*

пастку. Нсл. *Я паставіў пастку на тхара.* Куршна Куз. (Ксл.). *Пастку мне зрабілі.* Нсл.

•пастронак-*нка, предл.-нку, м.*—постромка, тяж. Нсл. 482; Ар. *Пастронак парваўся.* Нсл. *Пастронкам разануў па сьпіне.* Тм.

•пастраш-аны-*аць-ыць, —см. под страшыць.*

•пастрашка-*шкі-шцы, ж.*—пристрастка, угроза. Нсл. 482. *Ня бі яго, а толькі пастрашку яму дай.* Нсл. *Дзеці любяць пастрашку.* Тм.

•паства-*вы-ве, ж.—пастьба.* НК: Старцы, Но. 20. *Суньсь змовіць вас дзеля паствы, дык і цаны-меры вам нетуці.* НК: Старцы, 74. *См. паста I.*

•пастух-*уха, предл.-уху, зват.-уша; мн. ч., дат.-хом, мн. ч., предл.-хох, м.* **1.**—пастух. Ар.; Шсл. *Заўтра ў нас пастух будзе.* Ст. **2.(пастух,** Шсл., **пастух,** Юрсл.)—скот. Юрсл. *Вядзі карову ў пастух.* Юрсл. *Цяліца прывыкла ў пастуху хадзіць.* Тм. *Надумалася й ламанула ў чужэй пастух.* Тм. *Авечкі ад пастуха не застануцца, яны заўсёды за каровамі.* Тм. *К нашаму пастуху прыбіліся нечыя цяляткі.* Тм. *Нешта зграмаздалася, у пастух надзець можна будзе, гэта не на вясельле.* Юрсл.

у пастух—в поле под надзор пастуха. Шсл. *Цялё прагналі ў пастух.* Ст.

перад пастухамі—подвечер. Шсл. *Каня прывядзеш дамоў так перад пастухамі.* Ст. *Уменьш.* **пастушок**-*шка, предл.-шку, зват. пастушку; мн. ч., дат.—ком, мн. ч., предл.-кох*—пастушок. Ар.; Шсл. *На лета ўзяў сабе к каню пастушка.* Ст.

пастушка-*шкі-шцы, ж.*—девочка или женщина пастух. Ар.

•паступова, *нареч.*—постепенно. МГсл.

•паступак-*пку, предл. и зват.-пку, м.*—поведение. *Маюць апыт чыніці ня толькі а самым тым учынку і а прычынах яго, але й а захаваньню а паступках тых абедзьвюх асоб, права із сабою вядучых.* Стт. 441.

паступак права, *юрид.* —юридическое действие. *Справядлівасьці неадвалочнае паступкам права даводзіці сабе маюць.* Стт. 91. *Караці ня будзем, ажбы перва на сойме, у суду яўным радам і паступкам права будуць пакананы.* Стт. 66. *См. праўны паступак.*

судовы паступак—судопроизводство.

•паступенна, *нареч.*—постепенно. Гсл.

•пастыр-*ыра, предл.-ыру, зват.-ыру; мн. ч.-ры-роў-ром-роў-рамі-рох, м.* **1.** старший пастух, имеющий под собой обыкновенных пастухов; *"пастырамі"* обыкновенно бывают старики. Ар. *Жывёла ўсяго сяла пасьвілася разам: кіраўніком быў наняты чалавек, які зваўся пастырам.* Б. Шляхам, Но. 2(113).
2. пастырь. *Чы той лепшы, каторы пастыроў сваіх слухаець, чы такія ўпорныя, імамаў сваіх ня слухаюць.* Кіт. 66б8. *Магаджырове пастыроў сваіх не шанавалі.* Кіт. 66а7.

•пасварыць,—*см. под сварыць.*

•пасварыцца,—*см. под сварыцца.*

•пасудак, -*дку, м.*—судок(небольшая чашка, миска с ручками для соусов, подливок, приправ). ПНЗ.

•пасудавішча-*ча, предл.-чу, ср.*—осуждение(неодобрение, порицание, С.), поношение. *На пасудавішча людзкое заслужыў.* Нсл.

•пасуліць,—*см. под суліць.*

•пасулка-*лкі-лцы, ж.*—предложение цены за покупаемый товар. Нсл. 483. *За пасулку ня гневаюцца.* Нсл.

•пасумна (*посумна?* **С.),** *нареч.*—сомнительно несколько, опасновато. Нсл. 483. *Пасумна ехаць перазь лес ночы.* Нсл.

•пасуседзку, *нареч.*—пососедски. Нсл. 483; Ар.; Шсл. *Пасуседзку жывець із намі.* Нсл. *Не пасуседзку зрабіў ты: — нашто зараў узьмежак?* Ст.

•пасуш-*шы, ж.*—прошлогодная нескошенная трава. Ксл. *Учора нашы касілі пасуш.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *Увесну каровы ядуць пасуш.* Зямковічы Сян. (Ксл.).

•пасуўны-*ная-ное*—подвижный, послушный, скорый на подъем. Нсл. 483. *Пасуўны дзяціна: куды хочаш, пашлі.* Нсл.

•пасувайла-*лы, общ.*—работник,-ица, которого-рую нужно толкать к делу. Нсл. 482. *Пасувайлу гэтага не дашлешся.* Нсл. *Дзеўка гэтая чыстая пасувайла.* Нсл.

•пасув-аны-*аць-аца,—см. под суваць.*

•пасьле, *нареч.*-после, потом. *Ён змоўчыў. А пасьле кажа: ня праўда.* Дзьве Душы, 152.

•пасьлей, *нареч.; не употр. при степенях сравнения:* позднее, потом, в последствии. *Пасьлей мелі магчымасьць праслухаць прамовы Уладыкі Варлаама.* "Бацьк.", Но. 31(467).

•пасьлейшы, -*шая-шае*—состоявшийся или могущий состоться потом, зн. не в смысле степени сравнения, более поздний. *Ня толькі творы таго ж часу ў "Вянок" ня ўлучаныя, але й творы пасьлейшага часу.* Бацьк., Но. 31(467).

•пасьля, *нареч.*—потом. НК: Очерки, 62. *Падліву пасля (ежча).* НК: Очерки, 62.

•пасьмех,-*ху, предл. псьмесе, зват. пасьмеша, м.*—посмеяние, Гсл.; Нсл. 480. посмешище. *Вышаў п'яны на пасьмех людзём.* Нсл.

•пасьмеліцца, пасьмяляцца,—*см. под сьмеліцца.*

•пасьмецiньня-*ні, дат., предл.-ні, ж. — падсьмеціньня.*

•пасьмягці,—*см. под сьмягці.*

•пасьнедаць,—*см. под сьнедаць.*

•пасьпех-*еху, предл.-еху, зват.-еша, м.* —торопливость, Ксл. поспешность, спешка. Ар. *Пасьпех людзём на сьмех. Послов.* Барок Сян. (Ксл.).

●**пасьпе́лы**-*лая-лае,* **1.** зрелый. Нсл. 481. *Пасьпелы яблык.* Нсл. *Ср. ст.* **пасьпельшы.** Нсл. 481—более зрелый. *Выбяры пасьпельшы яблык.* Нсл.

2. приспевший, Нсл. 481. тот кому пришло время. *Памірае не стары, а пасьпелы.* Нсл.

●**пасьпелы II**-*лая-лае,*—поспешный, ловкий к чему, скорый. Нсл. 481. *Дужа ты пасьпелы на пажыву.* Нсл. *Ср. ст.* **пасьпе́льшы**—поспешнее. Нсл. 481. *Твая работа пасьпельшая, чымся мая.* Нсл.

●**пасьпе́шка**-*шкі-шцы, ж.*—рано созревающий картофель, клевер,(*"канюшына"*) и пр. возделываемые растения, Ар. ранний сорт картофеля. Селішча Гар. (Ксл.).

●**пасьпець I,**—*см. под сьпець II.*

●**пасьп-е́ць II**-*ява̀ць,—см. под сьпець III.*

●**пасьпяша́ць**-*дю-деш-де, несоверш.*—спешить; ускорять. Гсл.

●**пасьветчаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** удостоверение, МГсл. свидетельство (официальный документ, удостоверяющий что-л., **С.**) МГсл.

2. засвидетельствование. МГсл.

●**пасьве́тч-ыць**-*ыцца,—см. под сьветчыць.*

●**па́сьвіць,** *па̀сьвю(?), па̀сьвіш, па̀сьвіцьвім-віце, пасьвяць; прош. вр. пасьвіў, несоверш., перех.* **1.**—пасти. Нсл. 394; Ар. *Добра ты пасьвіш, напасьвіў коні ў ваўсе!* Нсл. *Сымон наняўся ў сяле пасьвіць сьвіньні.* Ст. *См. пасьціць. Соверш.* **запасьвіць**—*"пасьвіць"*, с противным значением, довести до изнурения пасомую скотину дурным присмотром. Нсл. 178. *Добры пастух, запасьвіў коні, адны скабы.* Нсл. *Соверш.* **выпасьвіць**—пасти, пока не будет съедена вся трава. Ар. *Іржышча ўжо выпасьвенае.* Ар.

2. стеречь. Нсл. 394. *Пасьві яго, як ён будзе йсьці.* Нсл. *Пасьві рой, каб ня ўцёк.* Тм.

3. *перен.* **пасьвіць вока, вочы**—услаждать зрение. Нсл. 394. *Толькі, каб на чужыя жонкі не глядзелі, вочы свае ня пасьвілі, хэрам(араб., забаронена) вам ест.* Кіт. 76а6. *Досіць табе пасьвіць на яе вочы, не напасьвіш.* Нсл.

напа́сьвіць, *соверш. к пасьвіць 1*: накормить на подножном корму.

папа́сьвіць, 1. *соверш. к пасьвіць 1, 2, 3.*

2. покормить в пути на подножном корму. Нсл. 470. *Станеш тут, папасьвім коні; тут вада блізка.* Нсл. 470.

папасьвены, *прич. к папасьвіць 1, 2. Коні, як добра папасьвены, дык і бягуць добра.* Нсл. 470.

прапасьвіць, *соверш. к пасьвіць 1, 2.*—недосмотреть, пася; опустить по недосмотру. Нсл. 527. *Прапасьвіў коні, пшчолы.* Нсл. *Прич.* **прапасьвены**—просмотренный, опущенный по недосмотру. Нсл. 527. *Прапасьвеных пшчол ня зловіш.* Нсл.

прыпа́сьвіць, *соверш. к пасьвіць 1,* **1.**—после пастьбы на обыкновенном, немного пасти на чем-л. лучшем. Ар *Пасьві сядні каровы на папары, а ўвечары прыпасьві на канюшыне.* Ар.

2. подстеречь кого-л. на чем-л. предусидительном, запрещённом. Ар. *Пажджы, я цябе прыпасьвлю, як будзеш лезьці ў сад.* Ар.

спа́сьвіць, 1. *соверш. к пасьвіць 1.*—пася причинять потравы. Ар. *Ну й людзі: спасьвілі нашу канюшыну.* Ар.

2. потерять, пася. Нсл. 603. *Спасьвіў вартаўнік коні, рой.* Нсл.

упасьвіць I, *соверш. к пасьвіць 1*—откормить на подножном корму. Ар. *Увосень упасьвім валы і прадамо.* Ар.

2. справиться на пастьбе. *Статак вялікі, ідзе ты яго ўпасьвіш, хлопча! — Упасьвю.*

упасьвены, *прич. к упасьвіць 1, 2. Вол упасьвены.* Ар. *Пастушок ня ўпасьвіў статку: каровы іспаш зрабілі.*

●**па́сьвіцца**-*віцца, пасьвяцца, несоверш.* —пастись. Шсл.; Ар.; Нсл. 394. *Добры ты пастух: сам пасьвішся ў гаросе, а коні пасьвяцца ў шкодзе.* Нсл. *Мілосьнік... паствіцца ў рожах.* П. П. 2:16(Из 12 книг Б.) *Паствіш і накладаеш у паўдня.* П. П. 1:7(Из 12 книг Б.). *Паствi ягнята сваі.* Тм. 1:8. *Паствяцца.* Тм. 4:5. *Соверш.* **папа́сьвіцца** —пастись некоторое время. Ар.

упасьвіцца, *соверш., зав. к упасьвіць.* Ар. *Вол упасьвіўся.* Ар. *Соверш.* **адпа́сьціць**-*сў-сѐшсѐць-сѐм-сіцѐ*—окончить, перестать пасти. Ар. *Соверш.* **папа́сьціць**—попасти. Шсл. *Каб дзе каня на лепшай траве папасьціць.* Ст. *Яшчэ троха папасьцім коні.* Ст.

●**пасьце́лены,**—*см. под слаць.*

●**пасьце́ля**-*лі-лі, мн. ч. род.—яў, ж.* **1.** постель. Ксл. *Папраў сяньнік і засьцялі пасьцелю.* Яноўшчына Беш. (Ксл.).

2. *анат.*—послед, плацента. Ар.

3. разложенное для молотьбы цепом. Ксл. *За дасьвецьце змалацілі чатыры пасьцелі гароху.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

пасьцелька-*лькі-льцы, уменьш. к пасьцеля 1, 2.*

●**пасьце́лка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** простыня. Шсл. *Выткала пасьцелку ў шэсьць нітоў.* Бор Сьміл. *Вялікая газэціна, як пасьцелка.* Ст. (Шсл. *пад газэціна*).

2. цыновка из ивовых прутьев для покрытия саней. Шсл. *Сплёў на сані пасьцелку.* Бор Сьміл. (Шсл.).

●**пасьце́ль,** *ж. — пасьцеля. Пасьцель бела, сьцяна нема, — не зь кім размаўляць.* Из песни, Войш.

●**пасьце́нак(мёду)**-*нка, предл. и зват.-нку, м.*—ломоть мёда в сотах из улья-колоды. Міх. *Прынёс на карыне пасьценак мёду.* І. Г. Лемантар, 78.

●**пасьцярэжка**-*жкі-жцы, ж.*—предосторожность. Нсл. 483. *Дзякуй за пасьцярэжку.* Нсл.

•**па́сьці,**—*см. под па̀даць.*

•**пасьціле́нь**-*льня̀, предл.-льню; мн. ч.-льні-льнёў-льнём-ні-нямі-нёх, м.*—матрац. Ксл. *Папраў пасьцілень на ложку.* Замасточча Сір. (Ксл.).

•**пасьці́лка**-*лкі-лцы, ж.*—простыня. Ксл.; Гсл. *Засьцялі пасьцелю пасьцілкаю.* Ганкавічы Беш. (Ксл.). *Бліснуў зь неба першы сноп сьветлага калосься на крылы ветрака; перабег залатою пасьцілкаю пераз папоў сад, і ўсе весялее.* Дзьве Душы 43. *Няма ў Лукіркі пасьцілкі.* Яблынка Імгл.(Косіч 249). *Засьцялі пасьцілкаю пасьцелю.* Нсл. 483. *См. паходня, пахадня.*

2. половик(? С.). Растсл.: Смоленск 149.

•**па(ць)сьціва,** *нареч. к па(ць)сьцівы,* **1.** честно(порядочно, С.) Нсл. 485. *Пасьціва жывець.* Нсл.

2. целомудренно. Нсл. 485. *Нявестка пасьціва прышла.* Нсл.

3. почтительно, (Гсл.) с уважением. Нсл. 485. *Пасьціва прыняў нас.* Нсл.

•**пасьці́васьць**-*ці, ж.* **1.** честность. Нсл. 485. *Твая пасьцівасьць усім людзём ведама.* Нсл.

2. совокупность морально—этических принципов(достоинства, нравственности, совести и т.п.), которыми человек руководствуется в своем общественном и личном поведении; честь. *Узрушыцелі права паспалітага горлам і адсуджэньням пасьцівасьці карані быці маюць.* Стт. 205. *Каран быці мает, яка вышэй апісана, ведзь жа такую рэч, гдзе ся пасьцівасьці датыкаці будзець, да нас гаспадара адсылаючы.* Стт. 174. *Адсуджэньням пасьцівасьці і горлам маець быці каран.* Тм. 69.

3. неспособность к низким поступкам, порядочность.

4. целомудрие, девственность.

5. почтительность, уважение. Нсл. 485. *Ня бачылі мы ад цябе ніякае к нам пасьцівасьці.* Нсл. *См. паважнасьць.*

•**патсьці́вы**-*вая-вае,* **1.** честный. Нсл. 485. *Патсьцівы чалавек нікога ня скрыўдзе.* Нсл.

2. порядочный, неспособный к низким поступкам. *Чалавеку патсьціваму нічога ня маець быці дарожшага над вольнасьць.* Стт. 15.

3. почтительный. Нсл. 485. *Патсьцівы хлапец! кажнаму скланіўся.* Нсл.

4. целомудренный. Нсл. 485. *Нявестка прышла да нас патсьціваю.* Нсл.

па(т)сьціўшы, *ср. ст. к па(т)сьцівы 1, 2, 3. Няма нікога патсьціўшага, як ты.* Нсл. 485.

•**па́сьціць,** *пàшчу, пàсьціш, пàсьце, пасьцім, пасьціце, пасьцяць. несоверш., перех.*—пасти. Ксл.; Шсл. *См. пасъвіць. Ён наняўся пасьціць каровы.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Пагнаў цяляты пасьціць.* Ст. *Соверш.* **напа́сьціць**—накормить на подножном корму. *Соверш.* **спа́сьціць**—потравить. Шсл. *Нехта ночы спасьціў нашу выку на клінку.* Ст. *Прич.* **спашчаны,** —потравленный. Шсл. *На гэтым кавалку мала чаго й набярэм канюшыны — ведама спашчаная.* Ст. *Соверш.* **вы́пасьціць, 1.** пасти, пока не будет съедена вся трава. *Чужыя людзі ўсю нашу сына жаць выпасьцілі.*

2. откормить(прокормиться? С.) на пастбище. Шсл. *За лета добра выпасьціў каня.* Ст. *Соверш.* **упа́сьціць, 1.** откормить на подножном корму.

2. справиться на пастьбе. *Я не ўпашчу гэтыя коні.*

•**па́сьціцца,** *пасецца, пасўся, несоверш.* —пастись. Шсл. *Пад вечар коні ляпей сталі пасьціцца.* Ст. *Соверш.* **адпа́сьціцца**-*сѐцца*—окончиться пастись. Ар. *Соверш.* **папа́сьціцца**-*сѐцца*—попастись. Шсл. *Тут добра папасьліся каровы.* Ст. *Соверш.* **упа́сьціцца**—откормиться на подножном корму.

•**пасьцьва**-*вы-ве, ж.*—пасение(пастьба, С.) скота. Ксл. *Васіль на пасьцьве.* Стаішча Віц. (Ксл.). *См. паста 1.*

•**пасьцюдзяне́ць,**—*см. под сьцюдзянець.*

•**пасыхаць,**—*см. под сохці.*

•**пасы́ка**—кровь убитого животного, Гсл. жидкая часть крови, сукравица?.

•**пасыка́цца**-*àюся-àешся, несоверш.* **1.** вызываться на какое-л. дело. Нсл. 483. *Нашто пасыкаешся на тое, чаго ня ўмееш зрабіць?* Нсл.

2. бросаться. Нсл. 483. *Пасыкаецца да мяне з кулакамі.* Нсл.

пасыкну́цца, *-нўся-нѐшся-нѐцца-нѐмся -ніцѐся, однократ. к пасыкацца.* **1.** вызваться на что-л. Нсл. 483. *Пасыкнуўся із словам, дый назад.* Нсл.

2. броситься. Нсл. 483. *Пасыкніся толькі, то й умыешся крывёю.* Нсл.

•**пасылаваць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* 1.—часто посылать. Дсл. *Да Божае абедні не пасылавалі.* Дсл.

2. командировать.

•**пасы́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —служитель для посылок, посыльный. Нсл. 483. *Пасыльнікаў у мяне няма дзеля цябе.* Нсл. *Колькі пасыльнікаў пасылалі на яго.* Нсл.

•**па́сынак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.* **1.** пасынок, неродный сын одного из супругов (приходящийся родный другому). Ар.; Нсл. 394.

2. побег, зародок у капустного кочня между нижними листьями. Нсл. 394. *Сьцябло пушчае з бакоў пасынкі.* Н. *Качан із пасынкамі.* Нсл.

•**пасы́п-аны**-*аць,*—*см. под сыпаць.*

•**пасыпацца,**—*см. под сыпацца.*

•**па́ша**-*шы-шы, ж.*—подножный корм. Ар.; Шсл.; Нсл. 395. *Сёлета няма пашы статку.* Ст. *Коні на пашу пушчаны.* Нсл.

•**паша́на**-*ны-не, ж.*—хорошее обращение с чем-л.

•**пашарав-аны**-*аць,—см. под шаравацъ.*
•**пашэндзе**-*дзіла, безлич.,—см. под шэндзіць.*
•**пашэнціць,**—*см. под шэнціць.*
•**пашкодзіць,**—*см. под шкодзіць.*
•**пашкеліць,**—*см. под шкеліць.*
•**пашкумаціць,**—*см. под шкумаціць.*
•**пашмат,** *нареч.*—помногу. Шсл. *Не бяры зараз пашмат, а патрошку.*
•**пашня**-*ні-ні, ж.*—пахота. Шсл.; Нсл. *А ужо-ж ваша пашня ўся за даўгі пашла.* Из песни, Нсл. *Сваю пашню й адным канём ураблю.* Ст. *Пашню... пад сябе забавіў.* Горд. Акты ХУІІ, 7,—пахотное поле. *Выдаваць із пашні дзесяціну.* Кіт. 14б13. *Шайтан рэк: "Войска мае тое, хто, пашню купіўшы, даражыні чакае, а потым прадае.* Тм. 59б1. *Пашню мерачы, недамерыць.* Тм. 60б4. *Уменьш.* **пашанка**-*нкі-нцы. Вон купіў пашанку.* Гордз. Акты ХУІІ, І. *Зарадзі, Божа, жыта, пшаніцу, усяку пашніцу.* Росуха, Імгл.(Косіч 59).
•**пашны**-*ная-нае*—пахотный. *"Рэвізія Сьвіслацкага староства 1560 г,*928, Но. 6-7, 35).
•**пашшак**-*ака, предл.-аку; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—род червей, находящихся у лошадей в заднепроходной кишке. Нсл. 395. *У каня пашшакі тырчаць.* Нсл.
•**паштудзень,** *нареч.*—носить одежду повседневно, в будни. Ар. *Гэтую апраніху нашу паштудзень, а гэтую — сьвятам.* Ар.
•**пашукаць,**—*см. под шукаць.*
•**пашурпацець,**—*см. под шурпаціць.*
•**пашчаджаць,**—*см. под шчаджаць.*
•**пашчапаць,**—*см. под шчапаць.*
•**пашчась-іла**-*іць, безлич.,—см. под шчасьціць.* Смоленщ.
•**пашыраць,**—*см. под шырыць.*
•**пашырацца,**—*см. под шырыцца.*
•**пашырыць,**—*см. под шырыць.*
•**пашырыцца,**—*см. под шырыцца.*
•**паш-ыты**-*ыць,—см. под шыць.*
•**патоля**-*лі-лі, ж.* **1.** поблажка. Шсл. *Дзіцяці ра, другі дай патолю, дык потым бяда зь ім будзе.* Ст.
2. облегчение. *І сядзяць на ўзьмежках, на сівых руінах людзі без патолі, з сэрцам у крыві.* Змагар(Ускалось, Но. 10, стр. 7). *Маім братом няма патолі, прайшлі другую Калыму.* Крушына: Творы, 159.
•**патом**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—утомление. Глебаўск Сян. (Ксл.). *Якая смачная вадзіца з патому.* Тм.
•**патомны**-*ная-нае*—будущий, Ксл. имеющий быть после, потом, будущий, потомственный. Нсл. 484. *Мне давай сядні, на патомнае я не гляджу.* Альгова Віц. (Ксл.). *Засталося на патомныя часы.* Нсл. *Прагляне сонца праз хмары цёмныя, і будуць жыці дзеткі патомныя добрай доляй, доляй шчасьліваю.* Я. Лучына.

•**патопа**-*ы, ж.* **1.** потоп. Рэч.(Пет., II, 16). *Каб другі раз ня было патопы.* Рэч.(Пет. II, 16). *Бог напусьціў патопу на сьвет. А па патопе... Саму ўрадзіўся Эрфэшэд.* Кіт. 99а3.
2. *перен.*—тонь, тонкое, болотистое место. Нсл. 484. Юрацішкі Л. *У патопу заехалі мы.* Нсл. *Начаваў бы ў балоце, калі б не налучыліся людзі: дзякуй вызвалілі коні з патопы.* Нсл. 311, под *налучыцца.*
3. *перен.*—непроходимая грязь. Нсл. 484. *Во! і ў месьце патопа, прайсьці цяжка.* Нсл.
•**патаенны**-*ная-нае*—тайный. Шсл. *Спад царквы аж у пакоі ё патаенны ход.* Ст.
патаенна, *нареч.*—тайно, скрытно. Шсл. *Вось дачушка: патаенна ад маткі прадала палатно!* Ст.
•**патаень**-*йня, м.* **1.** камень, находящийся под поверхностью земли. Міх.
2. скрытный вредный человек. Міх.
•**патай,** *нареч.*—тайно. Нсл. 483. *Патай ад мяне зрабіў гэта.* Тм.
•**патайнік**-*а, м.*—паралич. *Каб цябе патайнік схапіў.* Купіна Віц. (Ксл.)
•**патакоўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —потаковщик, Нсл. 483. потащик. *Патакоўнік бабскі.* Нсл.
•**патакоўніца**-*цы-цы, ж.*—потаковщица, Нсл. 483. потащица. *Патакоўніца дзяцiная.* Нсл.
•**патакі**-*коў-ком-кі-камі-кох*—груз, который накладывается на лён или пеньку при мочке. Ксл. *Прывязі патакоў лён націснуць.* Спаская Сір. (Ксл.).
•**паталач**-*чы, ж.*—посев, истоптанный, смятый скотом. Нсл. 394. *Паталач нікуды ня годзіцца, хіба пакасіць.* Нсл.
•**патапец**-*пца, предл.-пцу; мн. ч.-пцы-пцоў-пцом-пцы-пцамі-пцох, м.*(кусок свинца, камня и пр., подвешиваемый к лесе удочки, сети и пр. для погружения их в воду, С.), грузило. Ксл. *Патапец адарваўся ад валасьніка.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).
•**патапеча**-*чы-чы, ж.*—топь. МГсл.
•**патароча**-*чы-чы, ж.* **1.** пугало. Нсл. 484. *Глядзіць як патароча якая.* Нсл. *Ср. зроча.*
2. человек с вытаращенными глазами. Нсл. 484. *Не пайду я за гэтага патарочу.* Нсл. *Заручэнца даў Бог нейкага патарочу.* Тм. *Высалупілася, як патароча.* Гсл. (под *высалупіць*).
3. привидение, призрак, что-л. необыкновенное и страшное. *А ў нас на дварэ патароча стала.* Старадуб(Жив. старина 1910, 1, 102). *Лазам лезе ў сэрца, у вочы, зазірае патарочай.* Купала. *Завіруха скача ночы, патарочай скача вые.* Гарун: Завіруха.
Ночкай цемнай штось дзіўное тут чуваць. Штось тут творыцца уночы, — сам пачуеш ты, эгэж, ці то жарты патарочы, ці то знак які прарочы, ці там што — не разьбярэш. С. Музыка, 196.
4. несчастье в дороге(? С.). Растсл., ПНЗ.
5. буря(? С.). Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 9).

•**паташвіч**-*ча, предл.-чу, м.*—часть ткацкого станка. Задний *"паташвіч"* довольно длинный шест — концом упирается в брус станка, под рукою ткущей; передний же(н-на чертеже) короткий, после нужного поветра колодочной головки, привязывается к тому же правому бруску. НК: Очерки 163.

•**патаўчы́,**—*см. под таўчы.*

•**патэнт**-*нту, предл. и зват.-нце, м.*(Нсл. 394)—патент. Ар.

•**патка́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к паткаць,*—встреча. Нсл. 486. *Вышаў сам на патканьне.* Нсл. *Прич.* **паткáны**—встречный. Нсл. 484. *З кажным патканым ён гатоў стаць.* Нсл.

•**патка́ць**-*àю-àе; повел.-àй-àйма, соверш., перех.*—встретить, нечаянно, как бы наткнуться. Нсл. 484. *Добра, што паткаў я цябе.* Нсл.

паткну́ць, *однократ. к патыкаць.* **1.** вдруг наткнуться на кого-л. Нсл. 484. *Дзе ты яго паткнуў?* Нсл.
2. сунуть. Нсл. 484. *I ты сюды паткнуў свой нос.* Нсл.
3. толкнуть. Нсл. 484. *Ліха цябе паткнула сюды.* Нсл. **патыканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к патыкаць, патыкацца.* Тоже, что *"патканьне"*, но более с значением действия повторяемого или многими совершаемого; встречание, встреча. Нсл. 484.

патыка́ць-*àю-àеш-àе, несоверш., перех.* **1.** встречать. Нсл. 486. *Патыкайце маладых.* Нсл.
2. высовывать, показывать. Нсл. 486.
3. находить на кого-л. нечаянно, встречаться. Нсл. 486. *Два разы сядні патыкаю я цябе.* Нсл.

•**патка́цца**-*àюся-аешся; повел.-àйся-àймася, соверш., возвр.*—встретиться нечаянно, столкнуться. Нсл. 486. *На дарозе паткаліся зь ім.* Нсл.

паткну́цца, *однократ. к патыкацца.* **1.** показаться нечаянно. Нсл. 486. *Паткнуўся ў дзьверы, дый назад.* Нсл.
2. сунуться. Нсл. 486. *Паткніся толькі к імне, лоб раскваш у качулкаю.* Нсл.
3. *взаим.*—нечаянно столкнуться. Нсл. 486. *Ня бачыліся б, калі б не паткнуліся мы з табою.* Нсл.

патыка́цца-*àюся-аешся, несоверш., возвр.* **1.** попадаться кому на глаза. Нсл. 486. *Не патыкайся пану нàчы.* Нсл. *Няма такога лупежніка, як наш войт; без гасьцінца не патыкайся да яго.* Нсл. 272(под *лупежнік*).
2. вызываться, браться, приниматься за что-л. *Кволаму няма чаго патыкацца на цяжкую работу.* Нсл. 233(пад *кволы*). *Па візыце князь зразумеў, што абставіны спляліся так, што сватацца няма чаго патыкацца.* Дзьве Душы 86.
3. соваться, бросаться. *Кажу табе, не патыкайся, вытну!* Нсл.
4. вмешиваться. Нсл. 486. *Патыкаешся, куды ня трэба.* Нсл.

•**паткну́ць,**—*см. под паткаць.*

•**паткну́цца,**—*см. под паткàцца.*

•**патроху,** *нареч.*—понемногу. Гсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 485. *Яна патроху папраўляецца.* Новае Сяло Беш. (Ксл.). *Усяго забраў патроху: сена, канюшыны, выкі.* Ст. *Патроху папраўляецца ад хваробы.* Нсл. *Уменьш.* **патрошку**—понемножку. Шсл.; Нсл. 485. *Дай усім патрошку.* Нсл.

•**патройчы,** *нареч.*—троекратно(многих, С.). Нсл. 485. *Патройчы перахрысьціі кажнага.* Нсл.

•**патрабава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к патрабаваць,*—нужда(надобность, С.). Нсл. 485. *Не вялікае цябе тут патрабаваньне.* Нсл.

•**патрабава́ць**-*бỳю-бỳеш-бỳе, несоверш., каго-што*—нуждаться в чем. Ар.; Гсл.; Нсл. 485. *Краі патрабуюць дапамогі.* "Бацьк.", Но. 38-39/573-574. *Не патрабуе Пан Бог маса.* Кіт. 26б17. *Патрабуй навукі сам і жану, і дзеці навучай.* Тм. 44б13. *Пан патрабуе майстры добрага.* Нсл. *Дзякуй Богу, усім ты здаволены, чаго ж ты яшчэ патрабуеш?* Нсл. *Прич.* **патрабава́ны** —нужный, Нсл. 485. тот, то, в чем нуждаются. *Патрабаваных папераў ня прыслаў.* Нсл. *Прич. наст. вр.* **патрабу́ючы** —нуждающийся. Ар. *Деепр. наст. вр.* **патрабуючы**—нуждаясь. Гсл.; Ар.

•**патрабава́цца**-*бỳюся-бỳешся, несоверш.* —быть нужну. *На гэта шмат патрабуецца грошы, людзёў, часу.* Нсл.

•**патрайня́**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—развилина, соединяющая переднюю и заднюю оси телеги. Ксл. *Патрайню новую купіў.* Сяло Меж. (Ксл.)

•**патрапа́ць,**—*см. под трапàць.*

•**па́трап'е,** (Ар.), **патрэп'е.** (Ксл.)—первый очес льна. Ксл. *Марылька папрала ўсё патрап'е.* Павульле Чаш. Ксл.).

•**патрэба**-*бы-бе, ж.* **1.** нужда, надобность, (Шсл.); Ксл. потребность, Гсл.; Ар. нужда, необходимость. Нсл. 484. *Няхай валяецца кавалак дзерва на ўсякую патрэбу.* Ст. *За ўсякаю патрэбаю ўсё бяжы к людзём.* Тм. *Ты прышоў із патрэбаю ці так.* Бакшты Вал. *Была патрэба ў гэтым.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *Патрэба кажа.* Нсл. *Патрэбу маю ехаць.* Тм. *Выдаў грошы на розныя патрэбы.* Тм. *Увелич.* **патрэбішча**-*ча, предл.-чу*—нужда, крайность, потребность. Нсл. 484. *Патрэбішча табе ёсьць туды ехаць!* Нсл. *Невялікае ты тут патрэбішча.* Тм.
2. нужные вещи. *Мы прынесьлі із раю саван і ўсялякія патрэбы.* Кіт. 96а5.
3. *в см. безл. глаг.*—нужно, надо. Нсл. 484. *Патрэба цябе научыць добранька.* Нсл. *Няхай тый гуляе, каму патрэба.* Тм.

нямінушчая патрэба—необходимость. МГсл.

•**патрэбна,** *нареч. к* *патрэбны*—надобно, (МГсл.) нужно. (Шсл.); Нсл. 485. *Патрэбна гэта яму было рабіць — мог абыйсьціся!* Ст.

•**патрэбная каморка**—сортир, уборная, отхожее место. *Узыйшлі на панадворак із смуродам ад дзёгцю й вапны з пад абы-як зьбітых дашчаных патрэбных каморак.* Дзьве Душы 17.

•**патрэбнік**-*ка, предл. и зват.-іча, м.* **1.** нужный человек, говорится ирон.(и без иронии, С.) Нсл. 485; Гальшаны Аш. *Абыйдземся тут і безь цябе — патрэбніка!* Нсл.

2. лепешка из квашеного теста, спеченая на сковороде. Нсл. 485. *Тры патрэбнікі пакладзі на куцьцю, на паніхіду.* Нсл.

патрэбнічак—*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к* *патрэбнік 1, 2.* Нсл. 485. *Ня просім цябе тут патрэбнічка.* Нсл. *Пшонныя патрэбнічкі.* Тм.

•**патрэбны**-*ная-нае,* **1.** имеющий нужду. Нсл. 485. *Дай ня ўбогаму а патрэбнаму.* *Послов.* Нсл. *Кажнаму патрэбнаму чалавеку добра чыніць і зычыць добра.* Кіт. 41б16. *Патрэбны, як сабаку пятая нага*—совершенно ненужный. Ар.

2. нужный, Ар.; Нсл. 485. необходимый. Шсл. *Патрэбны час страціў.* Нсл. *Патрэбны рамень папсаваў.* Тм. *Ты тут не патрэбны.* Нсл. *Ён патрэбны чалавек у мяне.* Ст. *Патрэбен ён тут як сабаку пятая нага.* Ст.

патрабнейшы, *ср. ст. к* *патрэбны 1, 2.*

найпатрабнейшы, напатрабнейшы, *прев. ст. к* *патрэбны 1, 2.*

•**патрэсьці,**—*см. под трэсьці.*

•**патрэт**-*та, предл. и зват.-це, м.*—портрет. Ар.; Вял.; Ксл.; Шсл. *На сьценах патрэты панавешаны.* Пяцігорск Беш. (Ксл.). *Зьняліся на патрэт.* Ст. *У гэтым хатулю патрэт.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Глянуць шчырасьцю вочы з патрэта.* Яўген Кашкан: Калі ўзноў закарціць у Вязынку. *Уменьш.* **патрэцік**-*іка, предл.-іку. Ня трэба здымаць патрэціка, хай бы вісеў.* Ст.

•**па́труха**-*ухі-усе, мн. ч., род.-ухаў, ж.*(НК: Очерки 465)—измельчившееся сено, солома; мелкие сухие сыпучие остатки чего-л. — труха; НК: Очерки, Но. 293; МГсл.; Гсл.—натершееся сено, Ксл. труха. Нсл. 485. *З нашага сена дужа шмат патрухі.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *Прышла кума і пачала прасіць патрухі цялятам.* Н.(Афанасьев, У, 1914, 8).

•**патрусьці́ць,**—*см. под трусьціць.*

•**патруці́ць,**—*см. под труціць.*

•**патрыхаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—ливерная колбаса.

•**па́трыхі**-*хаў, единств. ч. нет.*—органы, расположенные в брюшной и грудной полости, внутренности(печень, сердце, лёгкие), патроха.

•**патрыя́рха**(*лат.*patriarcha)-*хі-ху, предл.-ху, м.*—патриярх.

•**патры́сьціць,**—*см. под трысьціць.*

•**патрысьці́ць, патры́шчаны,**—*см. под тры́сьціць, трысьціць.*

•**патрышч-аны**-*ыць-ыцца,*—*см. под трышчыць.*

•**па́трышыць**-*шу-шыш-ша, каго-што, несоверш.*—выбирать внутренности, патрошить. Ар. *Соверш.* **выпатрышыць** *каго-што*—выбрать внутренности. Ар.

•**патвора**-*ры-ры, ж.* **1.** поблажка, (Гсл.) баловство. Нсл. 484.

2. баловень. МГсл.

•**пату́га**-*ўгі-узе, ж.*—помощь. Нсл. 485. *Патугі няма ні адкуль.* Нсл. *Рака патугі ня мае.* Нсл.

•**пату́ды,** *нареч.*—доталь, Нсл. 485. до тех пор, до того времени. *Патуды мы зналіся, а цяпер я ня гляну на цябе.* Нсл.

•**пату́хлець,**—*см. под ту́хлець.*

•**пату́жаваць**-*жую-жуеш-жуе, несоверш., перех.*—делать тужё что-л., натягивать. Нсл. 485. *Патужаваць, патужыць гужы.* Нсл. *Соверш.* **патужы́ць.** Нсл. 485.

•**патужнік,** *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —помощник. *Ср. патуга.*

•**пату́жнасьць**-*ці, ж.* **1.** крепость, сила. Нсл. 486. *Патужнасьці ня мае хадзіць.* Нсл.

2. помощь. Нсл. 486. *Патужнасьць ні адкуль ня маеш.* Нсл.

•**пату́жнік,** *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —здоровый работник, дружный помощник. Нсл. 485. *Чаму ня ўправіцца з такімі патужнікамі?* Нсл.

•**пату́жніца**-*цы-цы, ж.*—жена, трудолюбивая помощница в хозяйстве. Нсл. 486. *Ці здарова твая патужніца?* Нсл.

•**пату́жны**-*ная-нае,* **1.** крепкий, сильный. Нсл. 486. *Патужны вецер.* Нсл.

2. многоводный от втечения других рек. Нсл. 486. *Патужная рака.* Нсл.

•**патужэць,**—*см. под тужэць.*

•**патужы́ць,**—*см. под патужаваць.*

•**пату́лецька,**—*см. под патуль.*

•**патуля́цца,**—*см. под туліцца, туляцца.*

•**пату́ль,** *нареч.*—до тех пор. Нсл. 486; Шсл. *Патуль піў, пакуль сунуўся.* Нсл.

•**пату́ль, паку́ль**—до тех пор, пока. Ар. *Патуль кляваў, пакуль і прымерз.* Дзяніскавічы НЗ(Шэйн, II, 163). *Патуль чапіўся, пакуль не надавалі ў каршэнь.* Ст. *Уменьш.* **патулецька**—до тех только пор. Нсл. 486. *Патулецька ты й жыў на сьвеце.* Нсл.

•**пату́п**-*па, предл. и зват.—пе, м.*—топот. *Шайтане, цела твае хто растопіць, чым і чым? Шайтан рэк: "Рыцарскія коні ржаньням і патупам коньскім."* Кіт. 59б4.

•**патура́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к* *патураць,* **1.** потворствование. Гсл.

2. потворство.

3. снисхождение.

4. потачка. БНсл.

5. поблажка. БНсл.

6. попустительство. БНсл.

•**патура́ць**-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш.* **1.** потворствовать. Гсл.; Ар.; БНсл. *Маткі не патуралі і навінам.* Гарэцкі: Песьні 82. *Гэтая авантура паслужыла добрай навукаю ўсім, хто патурае цемным сілам.* ЗСД 225.
2. быть снисходительным.
3. потакать. МГсл.; БНсл.
4. мирволить. МГсл.
•**патыка́ньне,**—*см. под паткаць.*
•**патыка́ць,**—*см. под паткаць.*
•**патыка́цца,**—*см. под паткацца.*
•**патыліца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—затылок. Нсл.; Ар.; Ст.; Растсл.; ПНЗ; Ксл.; Нсл. 486; Смоленск 150. *Патыліцу паскрабеш, поговор.* —сожалеть будеш. Нсл. *Стукнуў патыліцаю аб вушак.* Тм. *Во й скрабі сабе патыліцу!* Гравы Сян. (Ксл.). *Патыліцу натаўкуць, ня йдзі туды.* Нсл.
•**паты́на**-*ны-не, ж.*—патина. *Уменьш.* **патынка**-*нкі-нцы, церк.* **1.** металлическая тарелочка. Нсл. 394. *Праскурку пакладзі на патынку.* Нсл.
2. *церк.*—дискос (блюдце с поддоном, на которое кладут вынутый из просфоры агнец. Даль). Нсл. 394.
•**паводка**-*дкі, дат., предл. паводцы, ж.* —**поводье,** (Шсл.), **наводнение.** Ар. *См.* **па̀вадка, па̀вадкі.** *Паводкаю падняло сена з пакосаў.* Ст.
паводка веснавая—паводок. Ар.
•**паводзіцца, паводзілася,** *безлич.,—см. под вядзецца.*
•**павознае**-*нага, в см. сущ.*—пошлина с воза. Нсл. 428. *Павознага ўзялі па грашу ад воза.* Нсл.
•**павозьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.**—возница, кучер, НК: Пособ. 117. кучер. Нсл. 428; Гсл. *Які ты пан? Нашаму пану ты і ў павозьнікі ня годзішся.* Нсл. *На двары ўперадзе ставіцца хурманка дружку, другая маладому, трэйцяя маладой із братам("павозьнікам").* Касьцюковіцкая воласьць Калінінск. акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 56). *Уменьш.* **павозьнічак**-*чка, предл. и зват.-чку*—кучеришка. Нсл. 428. *Павозьнічка маладога даў, і паганяць ня ўмее.* Нсл.
2. извозчик. Нсл. 428; Гсл. *Павозьнікаў шмат стаіць ля карчмы.* Нсл.
3. подводчик. Ксл. *У нас мала павозьнікаў.* Пустынкі Сян. (Ксл.).
•**павозьніцкі**-*кая-кае*—относящийся к извозчику вообще, извозчичий. Нсл. 428. *Павозьніцкі бізун.* Нсл. *Павозьніцкая шапка.* Тм.
•**павозьнічы**-*чага, во см. сущ.*—кучер. Нсл. 428. *Павозьнічага добрага маеш.* Нсл.
•**павойкаць,**—*см. под войкаць.*
•**павойнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—чепец. Лоск Вал.
•**паволі,** *нареч.*—тихо, исподволь, Нсл. 428. Нсл. 428. не спеша. Шсл. *Паволі выпі.* Нсл. *Паволі гані каня.* Тм. *Паволі едзь, не разганяйся надта!* Ст.
•**паволіць**-*лю-ліш-ле, соверш.*—пустить свободнее. Нсл. 428. *Паволь троху вяроўку.* Нсл. *Паволіць рукі вязьню.* Нсл.
•**павольна,** *нареч. к павольны,* **1.** тихо, не спеша. Нсл. 428. *Павольна чытай, едзь, і ідзі.* Нсл. *См. памалу.*
2. исподволь. Нсл. 428. *Павольна сып, цягні.* Нсл. *См..*
3. свободно, смело. Нсл. 428. *Павольна сабе лезе ў сад.* Нсл.
4. легко, без напряжения. Нсл. 428. *Хворы павольна ходзе на двор.* Нсл.
•**павольнасьць**-*ці, ж.* **1.** свобода. Нсл. 428. *Дай толькі дзяцём павольнасьць, дык стануць паверх дзярэўя лазіць.* Нсл.
2. расстройство желудка. Нсл. 428. *Павольнасьць жывата дастаў.* Нсл.
•**павольны**-*ная-нае,* **1.** исподволь делаемый, не обременительный. Нсл. 428. *Павольная работа.* Нсл. *Павольная касьба.* Тм.
2. свободный. Нсл. 428. *Павольны лучыў дзянёк.* Нсл. *Павольны ходзе некрут.* Тм.
3. не запрещённый. Нсл. 428. *У нас лес павольны.* Нсл.
павольшы, *ср. ст. к павольны 1, 2, 3. Павольшым часам зраблю.* Нсл.
найпавольшы, *прев. ст. к павольны, 1, 2, 3.*
•**павосені(па восені, С.),** *нареч.*—при истечении осени, глубокой осенью, Нсл. 429. осенью?
•**павошта,** *нареч.* **1.** почему. Нсл. 429. *Павошта ты так зрабіў?* Нсл. *Павошта ты там быў?* Тм.
2. зачем. Нсл. 429. *Павошта, па якое дзела ты прышоў?* Нсл. *Павошта, воўча, ідзеш — а па апошняе.* Тм.
•**пава́га**-*гі, предл.-зе, ж.*—почтение, уважение.
Старых пісьменьнікаў цяпер усяляк ганяць, а яны вартыя павагі. Тм. *Дзе павага да людзіны?* Дубоўка(Ускалось, Но. 13, 21).
аддаваць павагу—оказывать почтение. *Павагу аддаваць трэба старшым.* Нсл. 424.
чыніць павагу—оказывать почтение. *Музульмане, азану(араб., гуканьне пяцьцём на малітву) чыніце павагу.* Кіт. 91б12. *Трэба стаяць азану павагу чыніць.* Тм. 92б3. *Ведайце, мусульмане, азану чыніць павагу.* Тм. 92а10.
•**па́вадка,** *-дкі-дцы, ж.*—полноводье. Растсл.; ПНЗ.
•**па́вадкі**-*дкаў(-дак), мн. ч.*—наводнение, МГсл. полноводье. Ксл.; Гсл.; Нсл. 389. *Сёлета былі вялікія павадкі.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Павадкамі затапіла луг.* Нсл.
•**павадыр**-*рà, предл.-рў, зват. павадыру; мн. ч.-рове-роў-ром--роў-рамі-рох, м.* **1.** (вожак, провожатый, С.), вожатый, Ар.; ПНЗ; Ксл. вожак(нищих, Шсл.) НК: Старцы 77; Нсл. 428. *Ганка павадыром у сьляпога Івана.* Ноўка Віц. (Ксл.). *Ён жа малым быў у старцох за павадыра, а цяпер гаспадар.*

Ст. *Павадырамі Сумона(нявіснага ўбогага) былі розныя асобы.*
2. проводник. Гсл. *Вядзі мяне павадыр, дзе пампушкі даюць.* Гсл.
павадырок-*рка, предл.-ркỳ, зват. павадырку; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-ках, уменьш. к павадыр 1, 2. Малец мой у павадыры наняўся.* Нсл.
•**павадыронак**-*нка, предл. и зват.-нку*—сын *"павадыра". Гỳкаеш, як павадыронак.* Нсл. 428.
•**павадырскі,** *-кая-кае*—свойственный *"павадыру" 1, 2. Паспытаўся павадырскага хлеба.* Нсл. 428.
•**павадырства**-*ва, предл.-ве, ср.*—занятие, профессия *"павадыра" 1, 2. Апрача "павадырства" павадыр Сумонаў памагаў яму ў "сьпевах".* НК: Старцы 77.
•**паваéнны**-*ная-нае*—послевоенный.
•**павáдзіць,**—*см. под вàдзіць.*
•**павáдзіцца,**—*см. под вàдзіцца.*
•**павазіць,** *паважỳ, павозіш-зе, несоверш., перех.* **1.** быть кучером, возить в качестве кучера. Нсл. 428. *Пяты год як паважу пана, а ніколі пан не зацеміў нічога благога.* Нсл.
2. *соверш.*—покатать. Нсл. 428. *Павазі дзеці на сваім каню.* Нсл.
•**паважáты**-*тага, в см. сущ.*—исполняющий должность кучера в свадебном поезде, родственник невесты. *Паважатага добрага маеш.* Нсл.
•**паважáць**-*àю-àеш-àе, повел.-àй-àйма, несоверш., перех.*—уважать. Нсл. 424; Гсл.; Ар.; Грозьба Меж. (Ксл.); Шсл.—почитать. *Хто з моладу старых паважае, таго самога пада старасьць паважаць будуць.* Нсл. *Старога кажнага шануй і паважай.* Кіт. 13а8. (*Спадар Бог*) *у тых днёх набажэнства вельмі паважае.* Тм. 2769. *Будучы пры дварэ нашым, а не паважаючы нашага майстату, сьмеў таго ся важыці а на каго другога на палацу нашым таргнуць.* Стт. 72. *Гэткага чалавека ўсе паважаюць.* Ст. *Бацькоў любі, старых паважай. Послов.* Рапан. 72. *Прич.* **паважáны**—уважаемый. *Отгл. имя сущ.* **паважáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—действие от глаг. *"паважаць"* — уважение.
паважáцца, *завис.* **1.** быть уважаему. Нсл. 424. *На ўсім сьвеце старыя паважаюцца.* Нсл.
2. иметь уважение к кому или к чему. Нсл. 424. *Гаворачы гэта, паважайся хоць хлеба-солі.* Нсл. *Паважаючыся добрых людзёў.* Нсл.
•**павáжлівасьць**-*ці, ж.*—почтительность.
•**павáжлівы,** *-вая-вае*—почтительный. *Нечым зграшыла дзіцятка рахманае. Ціхі ж, паважлівы быў.* Гарун: Жабрачка.
•**павáжна,** *нареч. к паважны 2.*—почтительно. *Гỳкай паважна, калі пан слухае.* Нсл. 424.
•**павáжнасьць**-*ці, ж.*—почтительность. *Паважнасьць Божая над відам яго.* Кіт. 2а8. *Абы ў гаспадарстве нашым хрысьціянскім усякая усьцівасьць і паважнасьць, пагукàньню хрысьцянскаму належачая, была захавана.* Стт. 438. *Май паважнасьць да старшых.* Нсл. *Паважнасьць і шанаваньне тым зацным днём чыніце.* Кіт. 27а9.
чыніць паважнасьць—оказывать почтение, относиться почтительно. *Сссылаю ангелаў усім людзём, Кедыр ноч паважнасьць чынячым.* Кіт. 16б11. *Пан Бог паважнасьць чыніць тым днём... і пятніцы і Байраму.* Тм. 2565.
•**павáжны**-*ная-нае*—почтительный, уважительный, Нсл. 424. относящийся с уважением к кому,-чему-л., почтительный. *Паважны дзяціна.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **павáжненькі.** Нсл. 424. *Паважненькі хлапец.* Нсл. *Паважненькая жоначка.* Нсл. *Ср. ст.* **павáжнейшы,**—повежливее, пообходительнее. Нсл. 424. *Твой брат, хоць меншы, але паважнейшы за цябе.* Нсл. *Прев. ст.* **найпавáжнейшы.**
•**патрус-іць-іцца,**—*см. под трусіць, трусіцца.*
•**паважнéць,**—*см. под важнèць.*
•**павáжыцца,**—*см. под вàжыцца II.*
•**павáл**-*лу, предл. и зват.-ле, м., собир.*—деревья, упавшие на землю. НК: Очерки, 470. *См. павала.*
•**павалодаць,**—*см. под валодаваць.*
•**павалочка**-*чкі-чцы, ж.*—покрышка. Нсл. 428. *Хутра ня вельмі добрае, але павалочка добрая.* Нсл.
•**павала**-*лы-ле, ж.* **1.** поваленное бурей дерево. Шсл. *Ср. павал. Един. ч.* **павáліна.** Шсл. *Выцягнулі з балота паваліну.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).
2. *перен.*—лежебок. Шсл. *Павала гэта ляжыць цэлы дзень.* Ст. *Ляжыць, як павала.* Ст.
•**пáвалака**-*кі, дат., предл. пàвалацы, ж.* **1.** плева, Ксл. тонкая плева на поверхности воды или на чем-л. жидком. Нсл. 389. *Ля таго берагу павалака ваду зацягнула.* Даўганы Беш. (Ксл.). *Павалака плавае па вадзе. Павалакаю зацягнулася студня.* Нсл.
2. тонкая гнойная плева на глазу, препятствующая зрению. Нсл. 389. *Павалакаю завалакло вочы.* Нсл.
3. покрывало, простыня. Нсл. 389. *Павалака белая на ложку.* Нсл.
4. волокно от льна или пеньки. Нсл. 389. *Павалака цягаецца ў цябе за лапцям.* Нсл.
•**павалакáць,** *несоверш., перех.*—покрывать верхнюю одежду какой-л. материей. Нсл. 428. *Ня варта павалакаць гэтае хутра.* Нсл. *Соверш.* **павалачыць.** Нсл. 428. *Павалачыць хутра сукном.* Нсл. *Прич.* **павалочаны.** Нсл. 428. *Хутра павалочанае сукном.* Нсл.

•**павалаводзіць,**—*см. под валаводзіць.*
•**павалачы́,**—*см. под валачы́.*
•**павалачы́цца,**—*см. под валачыцца.*
•**павалэндацца,**—*см. под валэндацца.*
•**паваліць,**—*см. под валіць.*
•**паваліцца,**—*см. под валіцца.*
•**павалту́зіць**-*жаны,*—*см. под валту́зіць.*
•**павальнéць,**—*см. под вальнéць.*
•**пава́лч-ыць**-*ыцца,*—*см. под ва́лчыць.*
•**паваро́зка**-*кі, дат., предл.* *паваро́зцы, ж.* —тесемка, Раст. тесемка, шнурок, ПНЗ. всё в роде веревки или тесьмы, чем можно что-л. привязать.
•**паварот**-*ту, предл.-це, м.*—возврат. МГсл.
•**паваротка**-*кі, дат., предл.* *паваротцы, ж.*—возврат. МГсл.
•**паваротны**-*ная-нае*—обратный. МГсл.
•**павару́шыць,**—*см. под вару́шыць.*
•**паве́даміць**-*млю-міш-ме, соверш., каму,* 1.—уведомить кого.
2. известить, МГсл. сообщить. *Отгл. имя сущ.* **паведамленьне**-*ня, предл.-ню*—уведомление. МГсл. *Несоверш.* **паведамля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, каму*—уведомлять кого.
•**паве́даньне, павяда́ньне** (Нсл.)-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ. к паведаць*—рассказ, Нсл. 434. повествование. *Па твойму павяданьню яны яшчэ ня скора будуць.* Нсл. *Твайго павяданьня не разьбярэш.* Нсл.
•**паве́даць,** *соверш., што*—рассказать. *Паведай мі, што палюбіла душа мая.* П.П., 1:7(Из 12 книг Б.). *Вельмі хацела паведаць старому радасную тайну сваю.* Дзьве Душы 24. *А паведай мне, хто тут граў?* С. Музыка 164. *Прич.* **паве́даны**—рассказанный. *Гэта ўжо ня раз паведаная справа.* Нсл. 434. *Рабі так, як табе паведана.* Тм. *Несоверш.* **павяда́ць**-*даю-даеш-дае*—рассказывать.
•**паве́ялка**-*кі, дат., предл.* *павеялцы, ж.* —ресница. Вял. *См. вейкі.*
•**паве́-яны**-*яць,*—*см. под веяць.*
•**паве́к,** *нареч.*—во всю жизнь, Растсл.; Ар. вечно, (Нсл. 434) во век. Шсл. *Павек не забудуся твае ласкі.* Нсл.

•**павенава́ты**-*тага, в см. сущ.(от вена)* —лицо, принадлежащее к свадебному поезду и имеющее особенное поручение надзирать за приданым невесты. Нсл. 434. *Павенаватыя паехалі.* Нсл.
•**паве́р**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—кредит. МГсл.; Гсл.—дача в долг. Нсл. 434.
на павер, *нареч.*—в кредит. Гсл. *На павер ня дам.* Нсл. 434. *У краме даюць імне на павер.*
•**павера-дзіла**-*дзіць, павярэджаны,*—*см. под верадзіць.*
•**паве́рх,** *нареч.*—сверху, над. Ксл. *Паверх лесу гледзячы, жывець.* Брыды Меж. (Ксл.). *Ня йдзець паверх гразі, а ўсе гразьне ды гразьне.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 105).
•**паве́сма**-*ма*(-*мы,* Нсл.)-*ме, ср.* **1.** связка или куль вытрепанного льна и пеньки, горстей в 10-12. НК: Очерки, Но. 298; Нсл. 434. 10-12 *"ручэяк"* льна составляет *"павесма".* Міх. *Чатыры павесмы лёну спрала.* Нсл.
2. вычесанный и следов, готовый к пряже лен и пенька. НК: Очерки, Но. 298.
паве́смачка, паве́самка, *уменьш. к павѐсма в обоих см.* НК: Очерки, Но. 298.
•**паве́сьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.*—повесть. Дз.
•**паве́т**-*ту, предл.* *павѐце, зват.-це, м.*—уезд. Ксл. *Мы Сянськога павету былі.* Сахны Сян. (Ксл.).
•**паветавы**-*вая-вае*—уездный.
•**паве́т-ачка**-*ка,*—*см. под павець.*
•**паве́тны**-*ная-нае*—к навесу относящийся. Нсл. 434. *Паветнае кручча паадламалася.* Нсл.
•**паве́тра**-*ра, предл.-ру, ср.* **1.** воздух. Гсл.; Ар. *Учынкі іх межы неба й зямлі на паветру завешаны будуць.* Кіт. 20а17.
2. поветрие. *І мая ж гэтак сама выдумае нейкую паветру ды носіцца.* Ст. (Шсл. *под мой*). *Увелич.* **паве́трышча**-*ча, предл.-шчу*—губительная сила поветрия, Нсл. 434. поветрие. *Паветрышча яго ведае, куды ён пайшоў.* Нсл. *Паветрышча яго вазьмі.* Нсл.
•**паветраная**-*ая, в см. сущ.*—губительная сила поветрия, Нсл. 434. поветрие. *Паветраная яго вазьмі.* Нсл. *Паветраная яго панесла туды.* Тм.
•**паве́траны**-*ная-нае*—воздушный. МГсл.
•**паве́трышча,**—*см. под паветра 2.*
•**паве́трыцца**-*ышся-ыцца, несоверш.*—быть истребляему поветрием, перен. пропадать. Нсл. 434. *Паветрыся, запаветрыся гэта праклятая работа!* Нсл. *Соверш.* **запаве́трыцца,** *перен.*— пропасть, Нсл. 434; Гсл. погибнуть от мора, поветрия. Шсл. *Куды ён запаветрыўся?* Нсл. *Запаветрыўся ён ад мяне.* Нсл. 180. *А каб яно запаветрылася з такім надвор'ям!* Ст. *Дзе ён запаветрыўся? як пашоў, дык няма й няма.* Гсл.,—где он пропал? *Ср. у Даля: запаветрыў ты!*—пропади ты! Смл. *Куды ён запаветраў*—девался? Тм.

●**павéў**-*ву, предл. и зват.-ве, м.*—влияние, воздействие мыслей, идей,—веяние. *Мяшчанства... яшчэ можа згуляць ролю першых дужалёў у змаганьню зь нясходаным праклятым русыфікачным павевам.* Дзьве Душы 122.

●**пáвечарня**-*ні-ні, ж.*—малое повечерие. Нсл. 389. *Павечарня адышла.* Нсл.

●**пáвечарніца**-*цы-цы, ж., церков.*—повечерие. Нсл. 389. *Спавяднікі слухайце павечарніцу.* Нсл.

●**павядáльны**, *-ная-нае*—повествательный.

●**павядáць**,*—см. под павѐдаць.*

●**павядáч**-*чà, предл.-чỳ, зват. павядàчу; мн. ч., род.-чоў, дат.-чом, предл.-чох, м.*—рассказчик. Нсл. 434. *Які павядач, такое яго й павяданьне. Послов.* Нсл.

●**павядáчы**-*чага, мн. ч.-чыя, сущ., м.* **1.** рассказчик. Нсл. 434; Гсл. 17. *Будзь першы паслухачым, а потым павядачым.* Нсл. *Шмат такіх ёсьць павядачых, як ты.* Нсл.
2. повествователь.

●**павядзéцца, павялося**, *безлич.,—см. под вядзѐцца.*

●**павялічáльны**, *-ная-нае*—увеличительный.

●**павялічáць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—увеличивать.
павялі̇чыць, *соверш. к павялічаць 1, 2. Я цябе ў ласца сваей Божай павялічу.* Кіт. 8161. *Што табе даў, нікому таго ня даў, прарокі ня ведалі, а стварэньне цябе павялічыў.* Тм. 10961.
2. увеличивать, усиливать.

●**павялічáцца**-*чыцца, несоверш.*—увеличиваться. *Соверш.* **павялічыцца**—увеличиться.

●**павялічэньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к павялічыць*,—увеличение.

●**павялічэньнік**-*іка, м., электротехн., неол.*—усилитель.

●**павялічыць**,*—см. под павялічаць.*

●**павялі̇чыцца**,*—см. под павялічацца.*

●**павярнéньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** поворот (действие, **С.**) Нсл. 425. *Павярненьне галавы.* Нсл. *Павярненьне сонца.* Тм.
2. возвращение. Нсл. 425. *Павярненьне да дому.* Нсл. *Павярненьне грошы.* Тм.

●**павяршáць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—оканчивать, довершать. Нсл. 425. *Павяршай дзела, як знаеш.* Нсл. *Соверш.* **павяршы́ць**—окончить, довершить. Нсл. 425. *Я свае дзела борзда павяршыў.* Нсл. *Вытнем па руках і павяршым нашу змову.* Тм.

●**павяршыць**,*—см. под павяршàць.*

●**павятрáнка**-*нкі-нцы, ж.*—быстрая, проворная девушка. Міх.

●**павіхорыць**-*ру-рыш-ра, соверш., перех.*—взлохматить, завить. Ксл. *Яна павіхорыла валасы.* Янавічы Сур. (Ксл.).

●**паві̇длівасьць**-*ці, ж.*—завистливость.

●**паві̇дліві**-*вая-вае*—завистливый. Шсл. *Ай, які ж ён павідлівы: што абачыць, усё каб яму!* Ст. *Павідлівая яна жонка.* Ст.

●**павіднéць**,*—см. под віднѐць.*

●**паві̇дзелася**, *безлич.*—показалось. Нсл. 426. *Табе гэта паві̇дзелася, сусім няпраўда.* Нсл.

●**павілі̇ца**-*цы-цы, ж.*—шерошница цепкая, подмареннник, *раст.* повилика. Гсл.

●**паві̇нен**, *-нна-нна*—должен, должна, должно. Гсл.

●**паві̇ннасьць**-*ці, мн.ч., род.-цяў, ж.*—долг, МГсл. обязанность. Кіт. 6610.

●**павінýць**,*—см. под вінуць.*

●**павінуцца**,*—см. под вінуцца.*

●**паві̇ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—признающий себя виновным, винов ник(тот, кто виновен в чем-л., **С.**) Нсл. 426. *Я павіньнік твой, паночку, карай і мілуй.* Нсл.

●**пáвіны**-*ная-нае*—павлиный. Нсл. 289. *Павінае пяро.* Нсл. *Павіны голас.* Тм.

●**павітáцца**,*—см. под вітàцца.*

●**павітýха**-*ỳхі-ỳсе, ж.* **1.** повивальная бабка. Ст.
2. акушёрка.

●**павівáнка**-*нкі-нцы, ж.*—свитый кнут, обвитый еще отдельно свитой бечёвкой.
пуга-павіванка — *павіванка. Справіў сабе пугу-павіванку.* С. Музыку, 16. *См. дратаваная пуга(под пуга).*

●**паві̇ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—пава, самка павлина. *За павіцу — тры капы грошай.* Стт. 470.

●**павýк**-*укà, предл.-кỳ, зват.-ỳча; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** паук. Гсл.; Ар.; Нсл. 389; Шсл. *Вундзяка павук злавіў муху ды смокча яе.* Ст. *Увелич.* **павучы́шча**-*чы, дат.-чу, вин.-чу, предл.-чу, м.* Нсл. 289. *Павучышчу забіў.* Нсл.
2. павлин. Нсл. 289; Шсл.; Гсл. *Павук крычыць.* Нсл. *У дукоры ў радгасьце вядуцца павукі.* Ст.

●**павуковы**-*вая-вае,* **1.** пауку принадлежащий. Нсл. 289. *Павуковыя ногі.* Нсл.
2. павлину принадлежащий. Нсл. 289. *Павуковае пяро.* Нсл.

●**павучы́на**-*ны-не, ж.*—паутина. Гсл.; Ксл.; Нсл. 289. *Надабе абмесьці павучыну.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Единств. ч.* **павучы́ніна**-*ны-не.* Гсл. *Собир.* **павучы́ньне**-*ня, предл.-ню*—паутина. Ар.; Еўлічы; Шсл. *У хаце шмат павучыньня вісіць.* Ст.

●**павучы́ны**-*ная-нае*—паучий. Нсл. 289. *Павучынае гняздо.* Нсл.

●**павыдрэць**,*—см. под выдрэць.*

●**павызваляць**,*—см. под вызвалàць.*

●**павы́схлы**-*лая-лае, о многих*—высохший. Нсл. 432.

●**павышэць**,*—см. под вышэць.*

●**паў**, *пàва, предл.-ве, зват.-ве, м.,* —павлин. *За пава — тры капы грошай.* Стт. 470. *См. павук 2.*

•паў..., — первая часть составных слов, которые значением отвечают слову *"палавіца"*.
1. употребляют в словах, во второй части которых есть имя сущ. в род. падеже ед. числа, напр.: *паўгадзіны, паўрубля, паўсяла, паўкапы.*
2. употребляют в словах, во второй части которых есть имя числ. в род. падеже ед. числа: *паўтарà, паўгадà, паўшастà, паўасьмà*—полвторого, полшестого, полдесятого.

паўтара людзкога—о человеке отрицательного значения, мало имеющем или вовсе неимеющем положительных человеческих качеств. Ар.

•паўабток-*ку, предл.-ку, м.*—полуостров. *Галіны садоў хавалі жаролы артылеры, што неўзабаве мела зьмяніць мапу Апэнінскага паўабтоку.* Акула 395. *Людзкое мора плыве на сонечныя берагі Апэнінскага паўабтоку.* Акула 307. *См. паўатока.*

•паўгодкі-*дкаў, единств. ч. нет.*—полугодие. Гсл.; Нсл. *Наняўся на паўгодкі.* Нсл.

•паўгоні-*няў, мн. ч.*—половина *"гоняў"*. Ар.; Шсл. *Паўгоні ўзараў.* Ар.

•паўгонкі-*нак, единств. ч. нет.*—половина *"гоняў"*. Нсл. 425. *І паўгонак не ўзараў.* Нсл. *Уменьш.* **паўганькі**-*оў-ом, мн. ч., предл.-ох.* Шсл. *Паўганьке пакінуў канюшыны на сяўбу.* Ст.

•паўгоньне-*ня, предл.-ню, ср.*—тоже, что *"паўгонкі"*, но большее пространство. Нсл. 425. *Паўгоньне засеяў лёнам.* Нсл.

•паўгадзіна-*ны-не, ж.*—полчаса. Нсл. 425. *За паўгадзіну(-ны? С.) прыдзем.* Нсл. *Паўгадзіна ёсьць, як паехаў.* Нсл. *Вялікая твая паўгадзіна!* Тм. *Паўгадзінаю пазьней прышоў за мяне.* Нсл. *Уменьш.* **паўгадзінка**-*нкі-нцы*—полчасик. Нсл. 425. *Пажджж паўгадзінку, паўгадзіначку.* Нсл.

•паўхеніч-*ча, предл.-чу, м.*—удар по уху, пощечина. Нсл. 486. *Паўхеніча заробіш, не чапайся.* Нсл. *Накарміў паўхенічамі.* Нсл. *Як даў я яму паўхеніча, дык ён і закруціўся.* Нсл. 431.

•паўдня-*ня, на паўдні,* **1.** средина дня, приблизительно между 11-14 часами. Ар., полдень. Нсл. 125; МГсл. *Паўдня на дварэ, а ён яшчэ не ўставаў.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Паствіш у паўдня.* П. П: 7(Из 12 книг Б.). *А паўдні выйшаў на работу.* Нсл. *Ужо паўдня, а вы яшчэ пасіце.* Ар.
2. юг. Ар. *Гусі лятуць на паўдня.* Ар.

•паўднявы-*вая-вае*—южный. Ар.

•паўдзеньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—средина дня. приблизительно между 11-14 часами. Ксл. Паўдзеньне на дварэ. Нсл. 425. *Прыгналі статак на паўдзеньне.* Аскрысенец Беш. (Ксл.). *См. паўдня, палудніца.*

•паўдзеньнік-*іка, предл.-іку, м.*—меридиан

•паўдзён — *паўдня в обоих значениях. На паўдзён прыгналі статак у двор.* Астроўна Віц. (Ксл.).

•паўдзёнкі-*нкаў, мн. ч.*—время от зари до полудня. Нсл. 425. *На паўдзёнкі гоняць статак.* Нсл. *Па паўдзёнках косім яму сена, а то сабе.* Нсл.

•паўз *или област.* **поўз,** *местоим. с род. или вин. падежом*—вдоль; подле и вдоль, Гсл. возле, Растсл.; ПНЗ. по. Употребляется при обозначении предмета, места, пространства, вдоль которого совершается или проявляется действие. *Ідучы поўз лесу, глядзі грыбоў.* Гсл. *Ідзі так паўз плот.* Ст. *Радоўка аж за вугол закруцілася, хвастом віляла паўз сьцяну і ўпаўзала ў магазын.* Капыловіч: Хлеб.

•паўзгаліцца,—*см. под гàліцца.*

•паўзень, *паўзьнà, предл.-ню, зват. поўзьню; мн. ч.-зьні-зьнёў-зьнём-зьні-зьнямі-зьнёх, м.*—танк.

•паўзяць, *соверш., перех.*—возыметь(вознамериться, С.). Нсл. 426. *Паўзяць сьмеласьць.* Нсл. *Паўзяць ахвоту да службы.* Тм.

•паўзяцьце, *предл.-ню, ср.*—смелость, дерзость. Нсл. 426. *Адкуль у цябе ўзялося паўзяцьце такое?* Нсл.

•паўзяцца, *соверш.* **1.** возыметь быструю сноровку в роботе. Нсл. *Наш малец паўзяўся малаціць, касіць, шыць боты.* Нсл.
2. зазнаться, возыметь смелость до дерзости. Нсл. 426. *Адкуль ты такі паўзяўся?* Нсл.

•паўзуха-*ўхі-усе, ж.* **1.** плуг(употребляемый более в Минской губ.), отличающийся от сохи, называемой *"дрында"*. Нсл. 426.
2. ползающая девушка. Ар.

•паўзун-*унà, предл.-уну, зват.-ўне; мн. ч.-ны-ноў-ном-ноў-намінох, м.* — ползающий мальчик. Нсл. 426. *Глядзі ня ступі на паўзуна, паўзунка свайго.* Нсл. *Уменьш.* **паўзунок**-*нкà, предл.-нку, зват. паўзўнку, мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох.*

•паўзьдзяржаньне-*ня, предл.-ню, ср.*—удержание, удержка. Нсл. 426. *Паўзьдзяржаньня каню няма, так і махае.* Нсл. *Хлапец без паўзьдзяржаньня дуруе.* Тм.
2. воздержание. Нсл. 426. *Надабе мець у ўсім паўзьдзяржаньне.* Нсл.

•паўзьці-*паўзў-зèш-зèць-зèм-зіцè, несоверш.*—ползти. Ар.; Шсл. *Мурашка ўчапілася за вялікую саломіну, аж ня можа паўзьці.* Ст. *Дзяцё паўзе падногі.* Ст. *Соверш.* **папаўзьці** (Ар.), **папоўзьць** (Нсл.) —поползти. Ар.; Нсл. 426. *Сабака папоўз пад вуткі.* Нсл.

поўзаць-*аю-аеш-ае, многократ. к паўзьці* —ползать. Нсл. 426; Ар. *Ракі поўзаюць.*

поўзаць па нагах—кланяться до ног. *Гадзіну цэлую поўзаў па нагах, пакуль адмаліўся.* Нсл. 426. *Соверш.* **папоўзаць** —поползать. Ар.

дапаўза́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.* **1.** доползать. Нсл. 140; Ар.

2. с трудом дотаскиваться. Нсл. 140. *Па гэтым балоце не дапаўзеш да двара.* Нсл. *Як-колечы дапаўзайце.* Тм.

дапаўзьці, *соверш. к дапаўзаць 1, 2*—доползти. Шсл.; Нсл. 140. *Хай жа ўжо сюды дапаўзе дзяцё.* Ст.

запаўза́ць, *несоверш.*—заползать. Нсл. 180. *Куды ты запаўзаеш, запоўз на самы кут.* Нсл. Нсл. *Соверш.* **запаўзьці,** (Шсл), **запоўзьць,** (Нсл.)—заползти. Нсл.; Шсл. *Аж куды запаўзло дзяцё.*

напаўза́ць, *несоверш. к напаўзьці. Соверш.* **напаўзьці**—наползти. Шсл.; Ар. *І трэба гэтым мурашкам напаўзьці сюды!* Ст.

перапаўза́ць, *несоверш. к перапаўзьці* —переползать. Ар.

перапаўзьці, *соверш.*—переползти. Ар.

прапаўза́ць, *несоверш. к прапаўзьці*—проползать. *Соверш.* **прапаўзьці**—проползти. Ар.

прыпаўза́ць, *несоверш.* **1.** припалзывать. Нсл. 508.

2. *перен.*—придвигаться(притаскиваться, С.). Нсл. 508. *Прыпаўзаў к двору.* Нсл.

прыпаўзьці, (Ар.), **прыпоўзьць,** (Нсл.), *соверш. к прыпаўза̀ць 1, 2.* Нсл. 508. *Прыпоўз к двору.* Нсл.

выпаўза́ць, *несоверш.*—выползать. Шсл. *Гадзіна выпаўзае грэцца на сонца.* Ст. *Соверш.* **выпаўзьці**—выползти. Шсл.; Ар. *Вожык ня можа выпаўзьці зь ямы.* Ст.

упаўза́ць, *несоверш.*—впалзывать. Нсл. 68. *Ну баржджэй упаўзай.* Нсл. *Соверш.* **упаўзьці**—вползти. Нсл. 68; Ар. *Не ўпаўзу.* Нсл.

успаўза́ць, *несоверш.*—всползать. *Мурашка хоча ўспаўзьці на грудку.* Ст. *Малы ўспоўз на стол.* Тм.

•**паўзьціся,** *паўзецца, зав. к паўзьці. Добра яму тут паўзецца. Многократ.* **поўзацца,** *страд. к поўзаць.*

распоўзацца-*аюся-аешся, соверш.*—расползаться, начать много и долго ползать. *Чаго вы тут распоўзаліся, як ракі; тут і бяз вас цесна.* Нсл. 557.

распаўза́цца-*а̀ецца, несоверш.* **1.** расползаться. Нсл. 557. *Бі блышчыкі, бо распаўзуцца, распоўзуцца.* Нсл.

2. разрываться от ветхости или дурной работы. *Соверш.* **распаўзьціся**-*зѐцца,* **1.** расползтися. Нсл. 557. *Ракі распаўзьліся.* Нсл.

2. разорваться от ветхости или дурной работы. Нсл. 557. *Сарочка на целе распаўзлася.* Нсл.

•**паўжы́дак**-*дка, ж.*—полуеврей. Ар.

•**паўка́ры**-*раў, единств. ч. нет.*—вид телеги. Ксл. *Зрабі мне паўкары вазіць гной і на млын.* Шчыпцы Беш. (Ксл.).

•**паўкручок**-*чка̀, предл.-чкỳ; мн. ч.-чкі-чкоў-чком-чкі-чкамі-чкох, м.*—половина крючка — 1/200 ведра водки — около 0.06 литра. Шсл. *Паўкручка выпіў, дык і цяплей стала.* Ст.

•**паўлоньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—полоханки. Шсл. *Паўлоньне травы назьбірала парасятам.* Ст. *Паўлоньне бацьвіньня наламала.* Нсл. 427. *Кажны дзень па паўлоньню прыносе сабе цыбулі.* Тм.

•**паўморга**—половину морга — 0.35 гкт. — 1/3 десятины. Шсл. *У людзёў дастаў на часьць паўморга сенажаці.* Ст. *Пасеяў паўморга выкі.* Ст.

•**паўмі́сак**-*ска, предл.-ску, м.*—глубокая тарелка. Ксл. *Зьелі паўмісак сарапені.* Варашылы Куз.(Ксл.).

•**паўналі́к**-*ѝку, предл.-ѝку, зват. -ѝча, м.* —комплект. БНсл.

•**паўнамачні́к**-*іка̀, предл.-ікỳ, зват.-іча; мн. ч.-кі-коў-ком-камі-кох, м.*—уполномоченный, доверенный(в знач. сущ.). *Ср. памачнік.*

•**паўнамачні́ца**-*цы-цы, ж.*—уполномоченная. *Ср. памачніца.*

•**паўніня́**-*ні-ні, ж.*—полнота. *Перажываюць у цэлай паўніні трагеду.* "Бацьк.", Но. 38-39/573-574. *Усе мастацкія асаблівасьці... выступаюць у гэтай казцы ў цэлай паўніні.* Калосьсе, Но. 3-16, 1938 г., стр. 152. *У паўніні душы такая моц.* Жылка, 97.

•**паўне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ѐй-ѐйма, несоверш.*—полнеть. Нсл. 427. *Месяц паўнее.* Нсл. *Соверш.* **папаўне́ць.** Нсл. 427. *Месяц паўнее, папаўнеў.* Нсл.

спаўне́ньне-*ня, ср.*—исполнение. МГсл.

•**паўні́ць**-*ню, поўніш-не, несоверш., каго-што,* **1.** насыпать или наливать что полно, Нсл. 427. наполнять. *Паўні лубку.* Нсл. *Соверш.* **напоўніць**-*ню-ніш-не*—наполнить. *Напаўняюць жываты сваё агнём.* Кіт. 10б14.

2. исполнять. Нсл. 427. *Кажан павінен паўніць сваё дзела.* Нсл. *Соверш.* **супоўніць,** *перех.*—исполнить. *Зычэньне твае я супоўніў.* Нсл. 222. (*под зычэньне*). *Соверш.* **выпаўні́ць**-*ню-ніш-не*—исполнить, Шсл. осуществить, совершить полностью(что-л. задуманное или порученное). *Выпаўніў усё, што загадалі.* Ст.

спаўня́ць-*яю-яеш-яе*—исполнять. Гсл.; Ксл. *Слухаюць, але не спаўняюць.* Мянюцева Сян. (Ксл.).

спаўняючы, —исполняющий(исполнительный). Гсл.

спаўняцца—исполняться. *Прич.* **выпаўнены**—исполненный. Нсл. 90. *А гдзе бы апісу свайму досыцьчыніці не хацеў, і ў чом із ягo выступіў або ня выпаўніў, тагды ў усе подле запісу свайго ўпадаець.* Стт. 326.

дапоўніць, *соверш.*—дополнить. *Несоверш.* **дапаўняць**-*яю-яеш-яе*—дополнять.

•**паўпохці,**—*см. под похці.*

•**паўпівацца,**—*см. под піцца.*

•**паўпляйм-іць**—*см. под пляйміць.*

•**паўпляшка**-*кі, дат., предл.-цы, ж.*—пол бутылки. Воўсішча Сян. (Ксл.).

•**паўпрыіца**-*цы-цы, ж.* **1.** какая то часть жернова, кажется, железо внизу дырки жернова, валик жернова. Міх.

2. вал на котором что-л. вертиться.

3. ось. Бягомля.

•**паўпурык**-*ыка, предл.-ку, м.*—мера весом 1 пуд 10 фунт. Ксл. *Паўпурык жыта адпусьці й купіш сабе сарочку.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**паўрубель**-*бля, м.*—50 копеек, полтинник. Ар.; Шсл. *На паўрубля купіў солі.* Ст.

•**паўрублёвік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—полтинник. Нсл. 430. *Паўрублёвіка даў за ягo.* Нсл.

•**паўсамагук**-*ку, м., грамм.*—полугласная буква, дифтонг.

•**паўсаракі**-*коў, мн. ч.*—20-тый день после смерти кого-л.; поминки в этот день по нем. *У тую нядзелю будзем спраўляць па бацьку паўсараке.* Ст.

•**паўспоркаць,**—*см. под поркаць.*

•**паўспоркацца,**—*см. под поркацца.*

•**паўспадацца,**—*см. под падацца.*

•**паўспароць,**—*см. под пароць.*

•**паўспароцца,**—*см. под пароцца.*

•**паўстанец,** *предл.-нцу, зват.-нча, м.*—повстанец.

•**паўстанка,** (Нсл. 430)-*нкі-нцы, ж.*—женщина повстанец.

•**паўстанскі**-*кая-кае*—повстанческий. Ар.

•**паўстаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—восстание. Гсл.; Ар. *Я яшчэ быў малы, як было паўстаньне.* Ст.

•**паўставаць,**—*см. под стаяць, стаць.*

•**паўстаць,**—*см. под стаяць, стаць.*

•**паўструг**-*уга, предл.-узе, зват.-ужа, м.*—небольшой "струг". *У Вяліжу будаваліся вялікія судны-барліны, стругі, паўстругі.* Віцьбіч("Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**паўсьцяк**-*яка, предл.-яку, зват.-яча; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—негодный клочек кудели. Адзельск Ск.

2. пустяк. Адзельск Ск.

•**паўторы**-*раў, единств. ч.*—шоры. Шсл. *Надабе спраўляць каню новыя паўторы.* Голацак Сьміл. (Шсл.).

•**паўштаба**-*бы-бе, ж.*—железная полоса несколько тоньше "штабы", *употребляется при оковке экипажей.* НК: Очерки, Но. 645.

•**паўшуронак**-*нка, м.*—половина шурки 1/6 сажни дров. Шсл. *Нарэзалі паўшуронак дроў.* Ст.

•**паўтора**-*ры, дат., предл.-ры, ж.*—повторение. Смоленск.

•**паўторны**-*ная-нае,* **1.** вторичный. Нсл. 431. **2.** второй. Нсл. 431. *Першая просьба была аб тым, а паўторную слухай.* Нсл.

•**паўтара**—полтора. Нсл. 431. *Мая кішка не паўтара мяшка. Послов.* Нсл.

•**паўтараваць,** -*рую-руеш-руе, несоверш.*—вторить, акомпанировать.

•**паўтарачка**-*чкі-чцы, ж.*—доска толщиной 1 1/2 дюйма. Шсл. *Паўтарачак нарэзалі на Масьніцы.* Ст. *См. паўтарнік.*

•**паўтарнік**-*ка, предл.-ку, зват. паўтарніча; мн. ч. паўтарнікі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—доска толщиною 1 1/2 дюйма. Ксл. *Паўтарнікі добрыя вышлі!* Лукашоўка Беш. (Ксл.).

•**паўтраця**—два с половиной. Шсл.; Ар. *Зарабіў паўтраця рубля.* Ст.

•**паўтраці**—две с половиной. Ар. *Выпіў паўтраці бутэлькі малака.* Ар.

•**пац I,** *паца, на пацу, м.*—крыса. *См. бац. Уменьш.* **пацук**-*ка, предл.-ку; мн. ч.-кі-коў-ком-камі-кох*—крыса. Ксл.; Шсл.; Нсл. 395. *У каморцы завяліся пацукі.* Ст. *Пад памостам завяліся пацукі.* Вульлянавічы Сян. (Ксл.). *См. бацукі под бац.*

•**Пац**-*ца, предл. Пацу, м.*—известный великолитовский(белорусский) аристократ времен объединенного великолитовского(белорусского) государства (Великого Княжества Литовского).

•**пац II,** *паца, предл. пацу, м.*—пощечина (удар по щеке ладонью, С.) *Ня лезь, бо паца па мордзе заробіш.* Нсл. *Даў паца, выцяў поўху.* Гсл.

•**пац III,**—междометие, означающее быстрый удар в щеку или по руке. Нсл. 395. *Пац ягo па шчаццэ, па руццэ.* Нсл. *См. бац II.*

•**пацалаваць,**—*см. под цалаваць.*

•**пацалуйка**-*кі, общ.*—любящий целовать или целоваться, особенно дитя, надоедающее поцелуями. Нсл. 488. *Пасадзі ты гэтага пацалуйку, бо ён не дае табе шыць.* Нсл.

•**пацалуйкі**-*уек, единств. ч. нет.*—день, в который в Могилевской и Витебской губ. собираются к повивальным бабкам все принятые ими девицы, каждая с подарком для своей повивальной бабки. День поцелуек сопровождается пиршеством и бывает более весною в неделю Пасхи. Нсл. 488.

•**пацяпешка**-*кі, дат., предл. пацяпешцы, ж.*—корзинка. Ксл. *Набраў пацяпешку грыбоў.* Валкі Сур. (Ксл.).

•**пацаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—бить по щеке. Нсл. 395. *Так і пацае ягo па мордзе.* Нсл. *Соверш.* **пацнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 395. *Пацну, аж крывёй умыешся.* Нсл.

•**пацéха**-*ехі-есе, ж.*—(утеха, С.), утешение, Шсл.; Гсл. удовольствие. Нсл. 488. *Да добрых і радасных пацех прышоў.* Кіт. 80а1. *Вось паслухмяныя дзеткі — адна пацеха зь іх!* Ст. *Пан Бог такім людзём значыў пацехі і раскошы райскія.* Кіт. 2269. *Іман(араб., вера) наша Пацеха й карона.* Тм. 40а12. *Мусульманін зайдзе з гэтага сьвету на той вячысты сьвет да раскош і пацех райськіх.* Тм. 55б10. *Мая ўся ў гэтым пацеха.* Нсл. *Ён у конях пацеху мае.* Нсл. *Пацеха, як зь меха. Послов.* Нсл. *Мечка зычыў гаспадыні здароўя й пацехі зь дзетак.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169). *Уменьш.* **пацéшка**-*шкі-шцы.* Нсл. 488. *Цацку купіў на пацешку дзяцём.* Нсл.

•**пацéпаваць,** *-пую-пуеш-пуе, несоверш.* —пожимать(плечами), время от времени. *Ср. сьцèпаць. Ты вось нават і не апранаешся каля дому, — пацепуючы ад думкі пра холад, сказала Андрэіха.* Кулакоўскі: Дабрасельцы.

сьцéпаць-*аю*—пожимать(плечами). Сло. *Ён сьцепае плячыма.* Тм. *Чаго ты сьцепаеш плячыма?* Тм. *Ср.* пацепаваць. *Ён выцягнуў з ботаў рукавіцы й сьцепануўся, зьнячэўку пачуўшы стук.* Вышынскі: Хата пад ліпой.(Беларус, Но. 155). *Однократ.* **сьцепанýцца**-*нуся. Рубрыя? — спытаў, сьцепануўшыся на ўспамін, што Рубрыя была вясталкай.* Тат.: Кво вадыс, 222.

•**пáцемнік**-*ка, предл.-ку, зват.* пàцемніча, *м.*—мелкий лес, оставшийся на месте вырубленного леса, густо разросшийся. Ксл. *Ён заблудзіўся ў пацемніку.* Велашковічы Лёз. (Ксл.). *Пацемнікам троху пакурала, дык із ьяго ні духу, ні хуху.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.).

•**пáцепнік**-*іка, предл.-ку, зват.* пàцепніча, *м.*—мелкий лес, оставшийся на месте вырубленного леса, густо разросшийся. Ксл. *Знайшоў сваю карову ў пацепніку.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *См.* пацемнік.

•**пáцеркі**-*рак,-ркаў(одна* пацерка*), област.* —бусы. Ар.; Шсл.; Ксл. *Купіла дзьве нізкі пацерак.* Навікі Беш. (Ксл.).

•**пáцеры**-*раў, единств. ч. нет.*—молитвы(у католиков), состоящие из Молитвы Господней, Богородицы и Верую. Гсл.; Ар. *Падышла пад акно і пачала гаварыць пацеры.* Н.(Афанасьев, III, 1914, 105).

•**пацéрці,**—*см. под* церці.

•**пацéшнасьць**-*ці, ж.*—утешительность.

•**пацéшны**-*ная-нае*—составляющий утешение, удовольствие. Нсл. 488, утешительный. *Пацешнае дзяцё.* Нсл.

•**пацéшыць,** *пацяш-àць-эньне,* ·,—*см. под* цешыць. *Соверш.* **наспацéшыцца**—нарадоваться. Нсл. 319. *Не наспацешыцца, гледзячы на дзеці.* Нсл.

•**пацéць**-*èю-èе; повел.-èй-èйма, несоверш.* —потеть. Ар. *Соверш.* **папацéць**—попотеть. Ар. *Соверш.* **спацéць**—спотеть, вспотеть. Ар.

спацéлы-*лая-лае*—вспотевший. *Пачаў выціраць густа спацелы від.* ЗСД 182. *Соверш.* **упацéць**(очень, совершенно, С.) вспотеть, МГсл. спотеть. Нсл. 663. *Коні ўпацелі ад борздае язды.* Нсл.

•**пацяг**-*яга, предл.-ягу, зват.* яжа, *м.*—тот, кто потягивается. *Вось пацяг: пацягуецца ды пацягуецца.* Крамяні Пух.

•**пацяганка**-*нкі-нцы, ж.*—потаскуха, Ксл. потаскунья. *А чаго ты, пацяганка, бязь дзела бадзяешся?* Вульлянавічы Сян. (Ксл.).

•**пацягавіч**-*ча, предл.-чу, м.*—специальная палка, которой пользуются при навивании пряжи на *"навой". "Пацягавіч"* вкладывают то в одну то в другую дырку *"навоя"*, вертя его, и пряжа навивается. Аш.; Міх.; Ксл. *Пацісьні пацягавіч, каб тужэй кросны сталі.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**пацягáцца,**—*см. под* цягацца.

•**пацяглівы**-*вая-вае*—растянутый, медленно произнесенный(звук, слово, речь). Вк. *Пацяглівая гутарка.* Вк.

•**пацягнýць,**—*см. под* цягàць, цягнỳць.

•**пацягнýцца,**—*см. под* цягàцца, пацягàцца.

•**пацягýшкі**-*шак, единств. ч. нет.*—потягивание, позыв потягиваться. Нсл. 488. *Пацягушкі нешта бяруць цябе.* Нсл. *На ката пацягушкі, а на дзяцё растушкі.* Нсл.

•**пацяжка**-*жкі-жцы, ж., област.*—поленце. Шсл. *Падай імне еншую пацяжку падкласьці на комінак.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**пацяроб,**—*см. под* поцяраб.

•**пацярэбнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м., област.*—потребитель съестных припасов. С. Нсл. 488. *Пацярэбнікаў у нас шмат, але работнікаў мала.* Нсл. *Ср.* пацерабіць 2(*под* церабіць). *Уменьш.* **пацярэбнічак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Нсл. 488. *Ды прыехалі пацярэбнічкі, ды цярэбяць, цярэбяць зубочкі.* Из песни, Нсл.

•**пацярэбшчына**-*ны, дат., предл.-не, ж.* —эпидемия. Барс.

•**пацярпéньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—терпение, воздержание. Нсл. 488. *Надабе ў усім мець пацярпеньне.*

•**пацярýха**-*ýхі-усе, ж.*—мелкие растительные остатки, Гсл. измельченные остатки корма: сена, клевера и пр., Шсл. труха. *Ад сена асталася адна пацяруха.* Гсл. *Прынясі каровам хоць якое пацярухі.* Ст.

•**пацярушыць,**—*см. под* цярушыць.

•**пацярушыцца,**—*см. под* цярушыцца.

•**пацяшэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—утешение. Нсл. 488. *Пацяшэньня ад дзяцей ніякага ня відаць.* Нсл.

•**пацяшыцель**-*ля, дат., предл. и зват.-лю; мн. ч., род.-ляў, м.*—утешитель. Нсл. 488. *Ты адзін у мяне пацяшыцель.* Нсл. *Апастолаве... чакалі Пацяшыцеля Духа Сьвятога.* Малітвы(Б. Шляхам, Но. 125).

•**пацяшыцелка,** *-кі, дат., предл.-цы, ж.* —утешительница. Нсл. 488. *Будзь маею пацяшыцелкаю.* Нсл.

•**пацячы,**—*см. под* цячы.

•**паціху,** *нареч.* **1.** потихоньку, тихо, Шсл. тихо, потише, Нсл. 488. негромко. Гсл. *Паціху гукай.* Нсл. *Паціху ты гукай, ня крычы так!* Ст.
2. не спеша. Гсл. *Не ляці ж ты, паціху едзь!* Ст.
3. осторожно. Нсл. 488. *Паціху хадзі тут, каліб не пакаўзнуцца.* Нсл. *Ласкат.* **паціхеньку**—потихоньку, Нсл. 488. втихомолку. МГсл. *Паціхеньку плача.* Нсл. *Увелич.* **паціхусеньку.** НК. Піт. 84—тихохонько. Нсл. 488. *Паціхусеньку шэпчуць.* Нсл. *Хто ў полю паціхусеньку гукае? Там Тацянка свае мамкі шукае.* Нсл.
•**паціні́к**-*ка, м.* — *панікель.* Міх.
•**паці́рка,** *-ркі, дат., предл.* *пацірцы, ж.* —тряпка, полотенце посудное. Прусаўка Аз. (Ксл.).
•**паціс-ка́ць**-*нуць,—см. под ціснуць.*
•**па́цнуць,**—*см. под пацаць.*
•**пацу́к,**—*см. под пац.*
•**пацьв-е́леваць**-*яліць,—см. под цьвяліць.*
•**пацьверазе́ць,**—*см. под цьверазець.*
•**пацьвілевацца**—... *Тут пасьмееваўся з малога і пацьвільваўся над ім.* С. Музыка 131.
•**пацьвісьці,**—*см. под цьвісьці.*
•**пацы́ркаць,**—*см. под цыркаць.*
•**пачок,**—*см. под пак.*
•**пачом,** *нареч., вопрос.* **1.**—почём, какой стоимости, по какой цене? Ар. *Пачом селядцы куплялі?* Ар.
2. *уст.*—почем знать. *Калі спытае:"Бога чы знаеш?", ты моў "знаю". Калі скажа "Пачом знаеш?"* Кіт. 37614. *См. пачым.*
•**пачопка**-*пкі, дат., предл.-пцы, ж.* **1.** веревка, дужка у ведра(корзины, Ар.) ПНЗ; Растсл.; Гсл.(*под "перавясло"*). Дсл. 7.(*под "Алдокея"*) Нсл. 490., веревочная, переволочная ручка ведра, корзины, Глебаўск Сян. (Ксл.) ручка у ведра. Раст.:Смоленск 49. *Пачопкі ў вядзёр благія.* Нсл.
2. веревка или пояс, привязанный к люльке для качания ребенка, НК: Очерки 324. каждая из веревок, на которых вешают колыбель. Нсл. 490. *Пачопкі ў калыбцы ня роўныя.* Нсл.
3. вешалка(у одежды, **С.**) Гсл.; Ксл.
пачопачка-*чкі-чцы, уменьш. к пачопка 1, 2, 3*, веревочка, прицепленная к чему или привязанная обоими концами, особенно к лукошку, колыбели и т.п. Нсл. 490. *Пачопачка ў лубцы парвалася.* Нсл.
•**пачопнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м., неол.*—полка или стойка с крючками для вешанья платья и головных уборов.
•**пачостка,**—*см. под почасьць.*
•**пачосы**-*саў, единств. ч. нет.*—пакля, очески. Гсл.
•**па́чай,** *нареч.*—лучше. Шсл. *Баба а робе пачай мужчыны.* Ст.
•**пачака́нка**-*нкі-нцы, ж.*—остановка в ожидании чего-л. Нсл. 489. *Пачаканка твая вялікая, даўгая.* Нсл.
•**пачака́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—обождание. Нсл. 489. *Ты ўсе мяне пачаканьням корміш.* Нсл.
•**пачака́ць,**—*см. под чакаць.*
•**пачапе́нь**-*пня, предл.-пню; мн. ч. пачапні-ёў-ём-і-ямі-ёх, м.*—коромысло. Ксл. *Зачапі пачапень да бараны.* Крывіна Беш. (Ксл.).
•**па́часаваць**-*сую-суеш-суе* **1.**—чесать лён. Ксл. *Трэба лён пачасаваць.* Бешанкавічы (Ксл.). *Ср. пачасьсе.*
2. *перен.*—хлестать. Шсл. *Ня варта імне пачасаваць яе: у суд валей падам.* Ст.
•**па́часкавы**-*вая-вае,* **1.** *прилаг. к "пачаскі". См. пачасны.*
2. сделанный из *"пачасак". Пачаскавыя ніткі.* Нсл. 395.
•**па́часкі**-*сак, единств. ч. нет.* — *пачась. Палатно з пачасак.* Нсл. 395.
•**па́часны**-*ная-нае, прилаг. к пачась, пачасьсе.* НК: Очерки, 148, 168. *Пачаснае палатно.* НК: Очерки, 168.
•**пачастава́ць,**—*см. под частаваць.*
•**па́чась**-*сі, ж.*—вычески, следующие за *"вярхоўкамі"* и более высокого качества, нежели эти. НК: Очерки 146. *См. пачасьсе.*
•**па́часьсе**-*ся, предл.-сю, ср.*—второй сорт льняной пряжи, Гсл. очески льна(волокно льна, вычесанного щеткой, Ксл.) Ксл.; Шсл. *См. пачась. Напрала хунтаў зь дзесяць пачасься.* Ст.
•**пача́так**-*тку, предл. и зват.-тку, м.*
1.—начало. МГсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 489; Ксл. *Пачатак гэтае дарогі ля гэнага лесу.* Ар. *Я прышоў на пачатак сходу.* Забор'е Сян. (Ксл.). *Яшчэ на самы пачатак пасьпеў.* Ст. *Ты зрабіў пачатак, а мы за табою.* Нсл. 489.
на пача́тку (Скар. II. Ц.)—в начале. МГсл. *На пачатку году.* Ар.
2. почин, инициятива.
за пачаткам—по почину. *Тое забіўства ня ўмысьле, але за пачаткам вонага забітага і ў вабароне ўчыніў.* Стт. 406.
на пачатак, Гсл.—на почин. Шсл. 169. *На пачатак скосім за ракою.* Ст. *На пачатак набярэм большага каменьня.* Ст.
3. веретено большого размера, на которое переводят пряжу с малого веретена, называемого чайкою. *"Пачаткам"* это веретено называют потому, что находящаяся на ним нить служит как бы основою для холста. Нсл. 489. Три или четыре *"ручайкі"* пряжи, переведенной на большое веретено, составляют *"пачатак".* Нсл. 569(*под ручайка*).
пачатачак-*чка, уменьш. к пачатак 1, 2, 3. Да прыстань, Божа, прыстань да нашага пачатачку.* Из свад. песни, Нсл. 489.
•**пачаткава́ць**-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма, несоверш.*—полагать начало. Нсл. 488. *Ну пачаткуй, ты старшы за нас.* Нсл.
•**пача́ткавы**-*вая-вае,* **1.** начальный. Гсл.; Ар.
пачаткавая школа—начальная школа.

2. *прилаг. к* *пачатак 3.* Нсл. 489. *Пачаткавыя ніткі.* Нсл.

•**пача́тны**-*ная-нае* (НК)—первоначальный первичный.

•**пача́ць,** *пачну̀, пачнѐш-нѐць; прошл. вр. пачаў̀, пачала̀, пачало, пачалі̀,* 1. *начать.* Ар.; Ксл.; Нсл. 489; Шсл. *Работу мы разам пачалі, разам і скончылі.* Ст. *Пачаў ім расказаваць пра ўсё.* Мікольск(Демид.: Веров. 1896, Но. 1, 96). *Пачаў жыта браці.* Гордз. акты, ХУІІ, 2. *Прич.* **пача́ты**—начатый. Шсл.; Ар.; Нсл. 489. *Крой пачатую булкую, а ня цэлую.* Ст. *Работа пачатая ляжыць.* Нсл. *Буката хлеба пачатая.* Нсл.

2. как вспомагательный глагол с инфинитивом. Входит в состав сложного выказуемого; указует начало действия: стать. *Узяў кнігу й пачаў чытаць. Коні пачалі ірзаць.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Прарок пачаў пісаць.* Кіт. 41а2. *Адам абрадаваўся і за тое Пану Богу хвалу даваць пачаў.* Кіт. 78а12. *Кадзе пачаў дрымаць.* Нсл. 489.

пачало, *безлич.* *Пачало зарэць.* Ст. (*под зарэць*). *Несоверш.* **пачына́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-а̀й-а̀йма*—начинать. Ар.; Нсл. 489; МГсл.; Шсл. *Не пачынаў яшчэ работы.* Нсл. *Разам пачынайма.* Ст.

•**пача́цца,** *пачнѐцца, прош. вр. пача̀ўся, пачала̀ся-лося, соверш.*—начаться. Ар.; Нсл. 489. *Месяц маладзік пачаўся.* Нсл. *Несоверш.* **пачына́цца**—начинаться. Нсл.; Ар. *Няма ведама, адкуль тут пачынаецца клубок; канцоў няма.* Нсл.

•**пачэсны**-*ная-нае,* 1.—почетный. Гсл.; Нсл. 489. *На пачэсным месцу селі права й закон.* Купала.

2. почтенный(достойный уважения, почтения, С.) Нсл. 489. *Пачэсных людзей прасіў за сьветкі.* Нсл. *Я чуў гэта ад людзёў пачэсных і праўдзівых.* Нсл.

•**пачэсьлівы**-*вая-вае,* 1. почтенный. *Дабарародныі і пачэсьлівыі нашы мілые суседзі.* Ліст полацкі (";!. Станг: Полацк, 73). *Парсуну пачэсьлівую, згодную... маем даваці.* Прывілей Вял. Князя Казімера.

2. гостеприимный(хлебосольный, С.) Ксл. *Яны пачэсьлівыя гаспадары.* Луб'ева Аз. (Ксл.).

•**пачканос**-*оса, предл. и зват.-осе, м.*—лилия пёстрая, царские кудри [Lilium Martagon L.] Самі Пух. (Шсл.).

•**пачубі̀ць,**—*см. под чубі̀ць.*

•**пачу́хаць,**—*см. под чу̀хаць.*

•**пачуне́ць,**—*см. под чунѐць.*

•**пачура́цца,**—*см. под чура̀цца.*

•**пачува́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.— отгл. имя сущ. к пачува̀ць-аца*—чувствование. Нсл. 490. *Пачуваньне сумленьня мае троху.* Нсл.

•**пачува́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., перех. или с доп.* 1.—чувствовать, признавать. Нсл. 490. *Сам пачуваю, што я вінен.* Нсл.

2. предчувствовать. Нсл. 490. *Не пачуваў я на сябе гэтае бяды.* Нсл.

пачу́ць-*у̀ю-у̀еш-у̀е, соверш.* 1.—почувствовать(признать, Нсл., почуять, Шсл.; Нсл. 490; Шсл. *Ён пачувае, пачуў сваю віну.* Нсл. *Пачуў на сябе бяду — ды ўцекі!* Ст.

2.—*см. под чуць.*

•**пачува́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.*—чувствоваться(в каком-л. положении, Нсл.) Шсл.; Нсл. 490. *Як жа пачуваешся ты: у баку не баліць?* Ст. *Больш не магу піць; я ўжо й так пачуваюся, пачуўся.* Нсл. *Соверш.* **пачу́цца**—почувствовать себя(в каком-л. положении, Нсл.) Шсл.; Нсл. 490. *Пачулася маладзіца, што стала ўцяжку.* Ст. *Жонка мая пачулася, зн. стала цяжарнай.* Нсл.

•**пачу́ць,**—*см. под пачуваць, чуць.*

•**пачуцьцё**-*ця, предл.-цю; мн. ч.-ці-цяў, ср.*—чувство. Гсл. *Пачуцьцё мае кране слова.* Крушына: Лебедзь, 28.

пачуцьцё собскае годнасьці—чувство собственного достоинства.

•**пачыкры́жыць,**—*см. под чыкры̀жыць.*

•**пачым,** *нареч.*—почему, Нсл. 489. почём. *Пачым імне знаць гэта?* Нсл. *Пачым пазнаць Ляха? — што на чэраве бляха.* Нсл.

•**пачы́нак**-*нка, предл. и зват.-нку, област., м.*—веретено пряжи несколько *"ручаек"*, смотанных на одно веретено, Гсл. большое веретено ниток, снятых с двух *"адкідзічаў"*. Шсл. *См. пачатак. Пакладзі за комін пачынкі, хай там прасохнуць.* Ст. *Яна напрала пяць пачынкаў нітак.* Асінаўка Сян. (Ксл.).

•**пачына́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* 1. начинающий что-л. Гсл.

2. зачинатель.

3. зачинщик. Гсл.; Нсл. 489; МГсл. *Пачніце з пачынальніка!* Нсл. *Пачынальніку або першая чарка, або першая палка., Послов.* Нсл.

4. инициатор. *Куды гэта цябе, Андрэйка? — пачуўся бас Сёмкі, каторага мелі на хваброцы за пачынальніка.* Васілёк (Калосьсе, Но. 3-16, 1938 г,, стр. 133).

5. запевало. Нсл. 489. *Пачынальніку чарку гарэлкі.* Из волоч. песни, Нсл. *Уменьш.* **пачынальнічак**-*чка, предл. и зват.-чку.* Нсл. 489. *Пачынальнічкам ды капу яец.* Из волоч. песни, Нсл.

•**пачына́льніца**-*цы-цы, ж. к пачынальнік 1-5. Ты кажнаму ліху пачынальніца. — Ад цябе ўсі зводні.* Нсл. 489.

•**пачына́льны**-*ная-нае*—тот, которым что-л. начинается. *Пачынальны калочак* (*у снуйні*). НК: Очерки, 157.

•**пачына́цца,**—*см. под пачацца.*

•**пачына́ць,**—*см. под пачаць.*

•**пэза**-*зы-зе, ж.*—пирожек, начиненный салом. Нсл. 543.

•**пэйсы**-*саў* (*один* **пэйс**)—волосы на висках у евреев. Нсл. 543; Шсл. *Пэйсы табе за гэта вырву.* Нсл. *Пэйсы табе паабрываю за твае хітрыкі!* Ст.

•**пэкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** неумело, неразборчиво читать. Шсл. *Не вялікі ён чытар: пэкае, пэкае — ледзь разьбярэць.* Ст.
2. курить трубку. Шсл. *Сядзіць сабе на ґанку, пэкае піпку.* Ст.
•**пэнся**-*сі-сі, ж.*—жалование. Шсл. *Жывець на пэнсі, дык лацьвей яму.* Ст.
•**пэрлы** (*одна* **пэрла**)-*лаў*—перлы, жемчуг. Гсл.
•**пэўнасьць**-*ці, ж.* **1.** верность, несомненнoть. Ар.
пэўнасьць вока—верность глаза.
2. уверенность.
•**пэўне, пэўне ж,** *нареч.*—верно. Шсл. *Ну пэўне гэта яго работа!* Ст. *Пэўне ж яно гэтак і было.* Ст. *Пэўне пасланец Божы праўдзівы Мухемэд прарок.* Кіт. 6613.
•**пэўніць, пэўні́ць,** Нсл.-*ню-ніш-не, несоверш. каго ў чым* **1.** уверять крго-л. в чём - л. Нсл. 395; МГсл. *Пэўніш мяне ў тым, чаго сам добра ня ведаеш.* Нсл. *Соверш.* **запэўніць,** *каго ў чым*—уверить. Ар.; Шсл. *Міне запэўнілі, што ўсе добра будзе.* Ст.
упэўніць, *соверш. каго ў чым*—уверить. Нсл. 396; Гсл.
2. исполнять. Нсл. 395. *Так ты пэўніш, спэўніў свае слова!* Нсл. *Соверш.* **спэўніць.** Нсл. 395.
•**пэўніцца**-*нюся-нішся, несоверш.*—уверять себя. *Перабіраў у памяці розныя часіны жыцьця свайго, асабліва дзяцінных год, і пэўніўся цяпер, што ніколі ня меў ён такога сыньняга чуцьця да старога пана Абдзіраловіча.* Дзьве Душы, 106. *Соверш.* **запэўніцца**—положиться на чье-л. удостоверение. Нсл. 178. *Я запэўніўся на тваe словы, дый час згубіў.* Нсл. *Соверш.* **дапэўніцца**—удостовериться. Шсл. *Трэ' добра дапэўніцца, як яно там было.* Клятное Пух. (Шсл.).
•**пэўны**-*ная-нае,* **1.** верный (, надежный). Растсл.; Ар.
2. уверенный. Ар.
•**пэц,** *отглаг. частица* — *пац.* Нсл. 453, *Пэц яго па морзах, аж крывёй заліўся.* Нсл.
•**пэцкаль**-*ля, предл.-лю, зват.-лю; мн. ч.-лі-ляў, м.* **1.** пачкун. Ар.; Нсл. 543; Ксл.; Гсл. *Ах ты пэцкаль!* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Напэцкаў тут, не казаў бы пэцкаль.* Нсл. *Даў пэцкалю, дык і спэцкаў.* Нсл.
2. портач, Шсл. неумелый или небрежный работник, бракодел, халтурщик. Ар. *Пэцкаль ты із сваею работаю!* Ст.
•**пэцканьне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** пачкание, Нсл. марание. Ар.
2. неуклюжая работа. Нсл. 543. *Работа твая падобная да пэцканьня.* Нсл.
•**пэцкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—пачкать, Гсл.; Растсл. пачкать, марать (, грязнить, С.) Шсл.; Нсл. 543; Ар. *Ня пэцкай ты палцаў у мачаньне.* Ст. *Работу пэцкаць.* Нсл. *Адзежу пэцкаеш каля гліны.* Нсл. *Соверш.* **абпэцкаць**—запачкать. Нсл. 351. *Абпэцкаў дзгцям сьвітку.* Нсл. *Прич.* **абпэцканы**—запачканный. Нсл. 351. *Ходзе з абпэцканаю мордаю.* Нсл. *Соверш.* **запэцкаць**—запачкать, Шсл.; Ар. замарать, МГсл. загрязнить. Ар. *Чыста ўсю адзежу запэцкаў.* Ст. *Прич.* **запэцканы**—запачканный. Ар. *У цябе шчака запэцкана ў тук.* Ст. *Соверш.* **напэцкаць**—напачкать. Ар. *Напэцкаў глінаю па усей печы, а не размазаў добра.* *Соверш.* **вы́пацкаць**—вымарать, Шсл. выпачкать. Ар. *Выпацкаў усе рукі ў цеста.* Ст. *Соверш.* **упэцкаць**—опачкать, Шсл. очень загрязнить. Ар. *Сабака ўпэцкаў морду ў цеста.* Ст. *Прич.* **упэцканы.** Шсл.; Ар. *Рукі ўпэцканыя ў гной, а ён хлеб бярэць.* Ст.
•**пэцкацца**-*аюся-аешся, несоверш., возвр.*—*пачкаться* (, *мараться,* Нсл.) Ар.; Нсл. 543. *Пэцкаецца, ходзячы па балоце.* Нсл. *Соверш.* **абпэцкацца**—запачкаться, Нсл. 351. *Абпэцкаўся глінаю.* Нсл. *Соверш.* **запэцкацца**—запачкаться. Шсл.; Нсл. 543. *Запэцкаўся каля гліны.* Нсл. *Прич.* **запэцкаўшыся.** *Дзяцё запэцкаўшыся.* Ар. *Соверш.* **выпацкацца**—выпачкаться. Нсл. 92. *Выпацкаўся ў балота.* Нсл. *Соверш.* **упэцкацца**—опачкаться, Шсл. очень загрязниться, запачкаться. Ар. *Прич.* **упэцкаўшыся.** *Дзеці былі ўпэцкаўшыся.* Ар.
•**пэцнуць**-*ну-не-не, однкрат., перех.* **1.** ударить, производя звук. *Пэцні яго па мордзе, каб крывёй умыўся.* Нсл.
2. бросить чем-л. липким в твердое вещество. Нсл. 543. *Пэцнуць глінаю ў сьцяну.* Нсл.
3. упасть. Нсл. 543. *Пэцнуць у балота.* Нсл.
•**пэцнуцца**-*нуся-нешся, возвр.*—удариться или упасть. Нсл. 543. *Пэцнуўся галавою аб печ.* Нсл. *Пакаўзнуўся й пэцнуўся ў балота.* Нсл.
•**пхану́ць,**—*см. под пхаць.*
•**пханьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пхаць-ацца,*—толкание (с небольшой силой, Ар.) Нсл. 540; Ар. *Ня пхайся, я й бяз пханьня выйду.* Нсл.
•**пхаць,** *пхаю, пхаеш-ае, несоверш., перех.* **1.** толкать, тиснуть, втискивать. Гсл. *Пхаць каго ў шыю.* Нсл. 540. *Прич.* **пханы**—толканный. Нсл. 549. *Выйдзі валей ня пханы.* Нсл. *Соверш.* **адапха́ць, а)** *"пхаючы"* отстранить, отодвинуть. *Прыкасаўся к імне, ледзь адапхала яго ад сябе.* Нсл. **б)** отодвинуть нажимом. *Адапхнуў адну дошку, адапхай ужо й гэтую.* Нсл. 376.
2. тиснуть, втискивать, Нсл. 540. совать. *Пхай сена ў мех.* Нсл. *Усё пхае ў сваё горла.* Ст. *Соверш.* **запхаць, а)** затолкать. Нсл. 182. *Запхалі сусім малца.* Нсл. **б)** засунуть. Гсл.; Нсл. 182. *Куды ты запхаў маю сьвітку?* Нсл.
напха́ць, 1. набить что-л. Нсл. 314; Шсл. *Напхаць мех сенам.* Нсл. *Мех сенам напханы.* Нсл. 316. *Яго людзі напхалі дурнымі мысьлямі.* *Соверш.* **упха́ць,** Ар.—втиснуть. Нсл. 540; Ар. *Усю адзежу ўпхаў у кубел.* Нсл.

пхану́ць, *однкрат. к пхаць 1,-ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-нìцѐ.* Нсл. 540.

пхнуць, *однкрат. к пхаць 1, 2.* **1.** тиснуть, втискивать.

2. совать. Нсл. 540. *Еуды цябе ліха пхнець?* Нсл. *Ня туды пхнеш.* Тм. *Соверш.* **адапхнуць**—попятить. Гсл.; Ар. *Ледзь адапхнуў народ — так і лезе.* Дсл. *Прич.* **адапхнёны,** Ар. **адапхнуты,** Нсл. 376—отсунутый толчком, Нсл. отодвинутый нажимом. *Адапхнуты, а ўсе лезеш к імне.* Нсл. *Соверш.* **дапхну́ць**—нажимом подвинуть до какого-л. места. *Дапхні сюды воз.* Ст. *Соверш.* **запхнуць, 1.** засунуть. Ар.; Нсл. *Запхнуў нейдзе рукаўкі і не знайсьці іх.* Ст. *Запхні сьвітку за печ.* Нсл.

2. заткнуть. Гсл. *Абодвых вас за пояс запхну.* Нсл. *Соверш.* **напхнуць, 1.** насунуть, надвинуть(о тесной одежде). Нсл. 316. *Напхнуць сьвітку, шапку.* Нсл.

2. насунуть, натолкнуть. Нсл. 316. *Напхнуў каня на калок.* Нсл.

3.—настроить, внушить. Нсл. 316. *Соверш.* **вы́пхнуць**—вытащить нажимом. *Выпхні йзь дзіркі ануч* Ст. *Соверш.* **упхну́ць**—всунуть. *Ня туды пхнеш, упхнуў яго, куды надабе.* Нсл. *Зараз я табе ложку ўпхну ў горла.*

•**пха́цца**-*дюся-дешся, несоверш.*—тесниться, соваться (, проталкиваться, **С.**) Нсл. 540. *Куды ты пхаешся? ня упхаешся, цесна.* Нсл. *Соверш.* **дапха́цца**—дотискаться, пройти расталкивая. *Да самых абразоў дапхаўся.* Нсл. *Соверш.* **упха́цца**—втесниться (, втиснуться, **С.**) Нсл. 540. *См. под пхацца. Ня пхайся, самога пíхну.* Нсл. *Соверш.* **напхацца,** — найти, проталкиваясь, собраться в тесноте в большом количестве.

пхнуцца—тиснуться, втискиваться. Гсл. *Соверш.* **адапхну́цца, 1.** оттолкнуться, упершись во что-л., толчком отодвинуться. Дсл.

2. избавиться от кого-л. Дсл. *Ад благога чалавека словамі адапхнуся.* Дсл. *Соверш.* **дапхну́цца**—с трудом дойти или доехать. Шсл. *Каняка замарылася, ледзь дапхнуўся да сяла.* Ст.

запхну́цца, *перен.*—с трудом зайти, заехать куда-л. Шсл. *Дарога благая — ледзь запхнуўся з возам на места.* Ст. *Соверш.* **напхну́цца, 1.** насунуться. Нсл. 316. *Напхнуўся на калок.* Нсл.

2. быть настроену чьими либо внушениями. Нсл. 316. *І ты напхнуўся духам сваіх пабрацімаў.* Нсл. *Соверш.* **вы́пхнуцца,** — высунуться, Нсл. 89. показать готовность к чему-л. Нсл. 89. *Соверш.* **упхну́цца** —втиснуться. *Куды ты пхнешся? Бачыш цесна, ня ўпхнешся.* Нсл. 540.

•**пех,** *пѐха, предл. пѐху, зват. пѐша, м.* —человек, которого нужно толкать к делу. Нсл. 413. *Пашлі гэтага пеха: ні пеха, ні меха. Послов.*—зн. ни посланного, ни того, с чем послан. Нсл.

•**пехатою,** *нареч.*—пешком. Іванова Куз. (Ксл.); Ар.; МГсл. *Кашэль пехатой ня ходзе, яго носяць. Послов.* Рапан.: Прык. 255.

•**пехата́**-*тѝ, ж.*—пехота. Ар. *Ляўры зьбіраюць кавалерыстыя, пехата.* Бацьк., Но. 6(606).

•**пехцяром,** *в знач. нареч.*—одевшись неопрятно. Нсл. 413. *Пехцяром ходзе па вуліцы.* Нсл. *Ср. пяхцер.*

•**пекану́ць I, 1***З пекаць,*—сунуть кому-л. чем-л. зажженным. Нсл. 395. *Лучынаю пekануў імне ў руку.* Нсл.

2. быстро ужалить, укусить. Шсл. *Пшчала пеканула жыгалам.* Ст. *Блыха нейдзе пеканула ў руку.* Ст.

3. обдать зноем. Нсл. 395. *Сонца дужа пеканула, знаць, перад дажджом.* Нсл.

4. сильно упрекнуть. Нсл. 395. *Пеканyў ты яму добра гэтым словам.* Нсл.

•**пекану́ць II,** *-ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-нìцѐ,* —быстро коснуться горячим или раскалённым железом. Шсл. *Ня тырчы тут пад рукамі, бо яшчэ гарачым шылам пекану.* Ст. *Однкрат.* **пекану́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-нìцѐ*—ударить сильно плетью. Нсл. 395. *Пеканyў мяне бізуном па сьпіне так, аж сарочка прыліпла.* Нсл.

•**пе́каньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пекаць* , **1.** нанесение ударов. Нсл. 395. *Пеканьням такім па галаве ты адаб'еш яму мазкі.* Нсл.

2. нагрузка (чего-л. глухо падающего, **С.**) Нсл. 395. *Пеканьне мяшкоў на калёсы.* Нсл.

•**пе́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** бить чем-л., производящим глухой звук. Нсл. 395. *пекаеш пранікам, як не сваімі рукамі.* Нсл.

2. *перех.*—бить вообще. Нсл. 395. *За што ты яго пекаеш, пекнуў кулаком у сьпіну?* Нсл.

3. *звукоподр.*—удары со звуком. Нсл. 395. *Пеканьне пранікам аж тут чутно.* Нсл. *Однкрат.* **пе́кнуць.** Нсл. 395. *Соверш.* **прыпекаць а)** вбить. Нсл. 507. *Прыпекаюць гвозд па самую плешку.* Нсл.

б) сильно приколотить. Нсл. 507. *Прыпекалі злодзея, аж не ўстаець.* Нсл. *Прыпекалі суседзі нашу сьвіньню, ледзь прыпаўзла.* Тм. *Прич.* **прыпеканы**—приколоченный. Нсл. 507. *Прыпеканая сьвіньня ледзь зь месца спаўзла.* Нсл.

прыпе́кацца, *соверш., возвр.*—устать до изнеможения от сильных трудов. *Прыпекаўся я за дзень, ні рук, ні ног ня чую.* Нсл.

4. *перех.*—убивать. Нсл. 395. *Пекаць, запекаць кабана.* Нсл.

5. валить одно на другое, Нсл. 395. *Вялікі воз пекаеш.* Нсл. *Соверш.* **напе́каць, 1.** навалить одно на другое. Нсл. 395. *Напекаў воз як каню дзёрнуць.* Нсл.

2. налепить броском. *Прич.* **напеканы, 1.** нагруженный (чрез меру, наваленный, **С.**) Нсл. 313. *Напеканы воз, як каню крануць.* Нсл.

2. налепленный (броском, **С.**) Нсл. 313. *Тут шмат гліны напекана.* Нсл.

пекаць гора—горе мыкать. Гсл. *Даўней па сёлах гора пекалі.* Крушына: Творы, 77.

запе́каць, 1. убить тупыми ударами. Нсл. 179. *Запекаць кабана, медзьвядзя.* Нсл.

2. всадить, вколотить на крепко. Нсл. 179. *Запекаць гвозд у сьцяну.* Нсл.

3. засадить. Нсл. 179. *Злодзея запекалі ў бацькаву хату.* Нсл.

•**пе́кла**-*ла, предл.-ле, ср.* **1.** ад. Нсл. 396; Ар.; Шсл.; Дсл. 5. *Будзеш ты за сваю работу ў пекле чэрцям смалу вазіць.* Ст. *Заслужыў на пекла.* Нсл. *Сем пекал відзеў.* Кіт. 131а1.

2. жестокая, несносная жизнь, Шсл. мука. Нсл. 396. *Я тут пекла цярплю.* Нсл. *Гэта ж ня жыцьцё, а пекла нейкае.* Ст.

•**пе́кла**-*лы, дат., предл.-ле, ж.*—ад. Ксл.; ПНЗ; НК.: Очерки, 553; Гсл. *Марцін луча ў пеклу.* Чараўкі Беш. (Ксл.). *Прышоў Бог да тэй да пеклы.* НК.: Очерки, 553.

•**пеклава́цца,** *пяклу̀юся-у̀ешся; повел.-уйся-уймася, несоверш.*—страдать как в "пекле" — аду. *Раману, вырасламу, сорамна заставацца аднаму ў хаце, калі ўсе працуюць. Нават сястрычка, і тая разам із бацькамі пяклуецца.* Корзюк.

•**пекляны**-*ная-нае*—адский.

•**пелясава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пелесаваць,*—жестокое телесное наказание плетью. Нсл. 396. *Ад пелесаваньня захварэў.* Нсл.

•**пелесава́ць**-*су̀ю-су̀еш-су̀уе, несоверш., перех.* **1.** сечь батожьем, полосовать кожу, наказывая. Нсл. 397. *Крый Божа, як яго пелесавалі, расьцягнуўшы.* Нсл. *Прич.* **пелесава́ны**—жестоко наказанный. *Скура твая ня раз пелесавана была за гэта, а ты ўсё ня каешся.* Нсл. *Соверш.* **абпелесаваць**—наказать плетью до кровавых знаков. *Сьпіну абпелясую, калі ня будзе зроблена да року.* Нсл. *Абпелясаваў бацька сына: не крадзі!* Дсл. *Прич.* **абпелесаваны**—наказанный плетью до кровавых рубцов или полос. Нсл. 351. *Плечы абпелесаваныя.* Нсл.

2. истаптывать (о луге или посеве) Нсл. 397. *Коні пелясуюць пшонку.* Нсл.

сьпелесава́ць, *соверш. к пелесаваць 1,*—высечь батожьем. Нсл. 397. *Скуру тваю сьпелясую, калі папсуеш.* Нсл.

2. *соверш. к пелесаваць 2,*—истоптать луг или посев. Нсл. 397. *Сьпелесавалі цэлую сенажаць.* Нсл.

•**пе́леск**-*ку, предл. и зват.-ску, м.*—плеск. Нсл. 396. *Пелескам ваду ўзмуціў.* Нсл.

•**пелескану́ць,**—*см. под пялѐскаць.*

•**пелескану́цца,**—*см. под пялѐскацца.*

•**пелескава́цца**-*куецца, несоверш.* **1.** волноваться, на подобие волн переливаться (о хлебных растениях). Нсл. 396. *Жыта прыгожа пеляскуецца ад ветру.* Нсл. *Соверш.* **запелескавацца**—заколебаться с переливами. Нсл. 178. *Жыта запелескавалася ад ветру.* Нсл.

2. блестеть, показывать блестящие полосы или отливы при движении. Нсл. 396. *Саян пеляскуецца прыгожа.* Нсл.

•**пеляска́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пеляскàць,*—полоскание. Нсл. 396. *Пелясканьне хустаў.* Нсл.

•**пеляска́ць,** *-àю-àеш-àе (папеляшчу̀ -шчаш-шча),* **1.** полоскать. Гсл.; Нсл. 396. *Пеляскаць спавівіч.* Нсл. *Як не сваімі рукамі пеляскаеш (пялешчаш) сарочкі.* Тм. *Прич.* **пеляска́ны**—полосканный. Нсл. 396. *Хусьце пелясканае павыкручуй.* Нсл. *Соверш.* **папеляска́ць**—кончить полоскать. *Ці ўборзьдзе ты папеляскаеш (папялешчаш) хусты?* Нсл. 396. *Прич.* **папелясканы.** *Полкі папелясканыя разьвесь.* Нсл. 470.

2. мутить, волновать. Нсл. 396. *Досіць табе пеляскаць ваду.* Нсл.

•**пеляска́цца**-*àюся-àешся, страд. к пеляскаць,* **1.** полоскаться. Гсл.

2. мыться в реке или в ванне. Нсл. 396. *Доўга ты пеляскаешся.* Нсл.

3. плескаться, производить собою плеск в воде. Нсл. 396. *Нешта ў вадзе пеляскаецца (пялешчацца), пеляснулася.* Нсл. *Однкрат.* **пелясну́цца**-*у̀ся-нѐшся-нѐцца-нѐмся-ніцѐся*—плеснуться. Нсл. 396.

папеляска́цца, *соверш. к пеляскацца 1, 2.* Нсл. 396. *Ці ўборзьдзе ты папялешчашся?* Нсл.

•**пелясну́цца,**—*см. под пеляскацца 3.*

•**пе́лесьць**-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.* **1.** ухо, рукоятка у ночвы и толстые концы у корыта. Нсл. 397. *Пелесьць у карыта покнула.* Нсл. *См. пѐлюсьць?*

2. пласт. Нсл. 397. *Пелесьць мяса.* Нсл.

•**пе́люсьць**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—конец корыта. Ксл. *Ці даўна ты зрабіў карыта, а ўжо пелюсьць расьняпілася.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *См. пелесьць.*

•**пе́лька**-*кі, дат., предл.* пѐльцы, *ж.* **1.** проруб (на реке, Шсл.); Вост. (Даль); Шсл. *Чуць быў не ўтапіўся: ускочыў у пельку, але людзі выратавалі.* Ст. *Пойдзьма на рэчку прасячэм пельку.* Сакуны, 69.

2. *мн. ч.* **пе́лькі**-*каў, ж.* (*одна* **пелька**) —женская грудь. Ксл.; Растсл. *Як сьцісьне імне ў пельках.* Лук'янова Сян. (Ксл.).

3. *единств. ч. нет.* **пелькі**-*каў*—ворот, Ксл. ворот рубашки, Пск.(Иеропольский). *Сем адзеж, а пелькі розны.* Ранчыцы Беш. (Ксл.). *Схапіў за пелькі.* Пск. (Иеропольский).

4. *единств. ч. нет.*—грудина, грудная кость, груди. Нсл. *Пелькі свае выстaвіў, не засьцягнуўся.* Нсл. *Па чом пелькі — па тры капейкі.* *Послов.* Нсл.

•**пе́лкавы**-*вая-вае*—грудной. Нсл. 397. *Пелкавае мяса.*

•**пе́на**-*ны-не, ж.* **1.** пена. Шсл. *Пена з роту пашла.* Ст.

2. накипь. МГсл.

●**пенязі**-*зяў,* **1.** деньги великолитовского периода Вел. Кн. Литовского. *Пенязі мае Мацей заплаціці на Багатае сьвята.* Гордз. Акты, ХУІІ. 4.
2.—*см. под* *пенязь.*
●**пе́нязь І**-*язя, предл.-язю, зват.-яжа, мн. ч.-зі-зяў, м.*—самая мелкая великолитовская (белорусская) монета периода Вел. Кн, Литовского, деньга.
●**пенязь ІІ**-*зя*—кожа от подпятка сапога или башмака. Нсл. 397. *Пѐнязі падбіліся ў ботах.* Нсл. *Пенязя майго ты ня варты.* Нсл.
●**пе́няжкі**-*жак, единств. ч. нет.*—зады у сапогов или башмаков. Нсл. 397. *Пеняжкі моцныя дай у боты, каб ня скрывіліся.* Нсл.
●**пе́няжны**-*ная-нае*—денежный, богатый деньгами. Нсл. 397. *Ён пеняжны чалавек.* Нсл. *Гэта пеняжнае дзела.* Нсл.
●**пень,** *пня- предл. и зват. пню; мн. ч. пні, пнёў, пнём, мн. ч., предл. пнёх, м.* **1.** ствол (дерева). *Пень гарэў, а чорт ногі нагрэў, іскра пала й радня стала. Послов.*—десятая вода на киселе. Дз.
Уменьш. **пянчу́к**-*ука̀, предл.-уку̀; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох,* **1.** одно дерево. Шсл. *Добры лучыўся пянчук: выйдзе тры бярвіны і верхавіна.* Ст.
2. торчащий остаток срубленного или сломленного бурею дерева. Ст. *Зачапіўся колам за пянчук.* Ст.
Уменьш. **пянюшок**-*шка, предл.-шку̀, зват. пяню̀шку; мн. ч., дат.-шком, мн. ч., предл.-шкох,* **1а.** пенёк, дикое плодовое деревце для прививки. Нсл. 397.
2а. корень не выросшего пера у птиц. Нсл. 397. *Пянюшкі павырываюць у гусі.* Нсл.
3. неуклюжий, неповоротливый молодой человек. Нсл. 397. *Увелич.* **пнюга**-*гі.* Вост. (Даль).
Собир. **пяне́ўе**-*ўя, предл.-ўю,* **1.** множество пней (стволов, С.) Нсл. 397. *Сад выгараў, толькі пянеўе засталося.* Нсл.
2. молодые перья у птиц. Нсл. 397. *Адбяры пянеўе ў гусі.* Нсл.
Собир. **пяньнё**-*ня̀-ню̀, ср. Груды й пяньнё сохнуць.* НК.: Очерки, 437.
●**пенцяле́й**-*ѐя, предл. и зват.-ѐю, общ.* **1.** букв. совершенный, сущий пень, неповоротливый-вая от толстоты. Нсл. 397.
2. скудоумный-ая; глупец, глупая. Нсл. 397. *Куды годзен гэты пенцялей?* Нсл.
●**пянчаны́**-*ня̀я-ное*—пеньковый. Шсл. *Парваліся пянчаныя пабердкі.* Ст.
●**перабойны,** *-ная-нае*—подверженный наддаче. Нсл. 398. *Перабойны тавар заўсёды даражэй прадаюць.* Нсл.
●**пераболіць,**—*см. под боліць.*
●**перабольш-аны**-*ыць,—см. под бальшыць.*
●**перабор**-*ра, предл. и зват.-ру, м.* **1.** разборчивый, привередливый, прихотливый человек. Ар. *Матка таўстуха, дачка харашуха а сын перабор пайшоў на двор (печ, агонь і дым).* Ар.; Войш.
2. переборка (действие).
3. отбор.
4. излишек чего-л., взятый сверх надлежащего количества.
5. *муз.*—часть грифа. Гсл.
6. в *"дудзе"*: тонкий цилиндер в 8 верш., с 6-ю открытыми клапанами. НК.: Очерки, Но. 68. В нижнюю часть корпуса (*"мяха дуды"*, С.) плотно вставляется *"перабор"*, деревянная трубочка (около 8 вершков длиною) с 6-тью клапанными отверствиями на лицевой стороне и одним на нижней, для большого пальца правой руки. В головке этого *"перабора"*, обыкновенно скрытой, находится *"пішчык"* из крепкого пера. Вынутый из дуды *"перабор"* не что иное, как описаная выше *"жалейка"*, и, подобно ей, дает целую октаву звуков простой гаммы. НК.: Дудар, 176-7.
●**пераборлівасьць**-*ці. ж.*—разборчивость. Гсл.
●**пераборлівы,** *-вая-вае*—разборчивый, привередливый. Шсл.; Ксл. *У мяне карова дужа пераборлівая.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Які ж ты пераборлівы: што ні дай, усе ня смачнае яму!* Ст. *Зязюлька (імя дзеўкі) была вельмі пераборлівая.* Я. Г-кі: Казкі, стр. 3.
●**пераборы**-*раў, мн. ч.*—излишняя разборчивость, прихотливый выбор. Нсл. 398. *Бяры без пераборАў.* Нсл. *За пераборы лапці ды аборы. Послов.* Нсл. *Усё за тыя пераборы, што перабірала.* Из песни.
●**пераба́біць,**—*см. под бабіць.*
●**пераба́хаць,**—*см. под бахаць.*
●**перабахту́р-аваць**-*ыць,—см. под бахтурыць.*
●**перабадзя́цца,**—*см. под бадзяцца.*
●**пераба́іць,**—*см. под баіць.*
●**перабале́лы,** *-лая-лае*—перестрадавший. Нсл. 398. *Перабалелым сэрцам ужо я на гэта гляджу.* Нсл.
●**перабале́ць,**—*см. под балець.*
●**пераба́віць,**—*см. под бавіць.*
●**пераба́віцца,**—*см. под бавіцца.*
●**перабаўля́ць,**—*см. под бавіць.*
●**перабаўля́цца,**—*см. под бавіцца.*
●**пераба́ўны**-*ная-нае*—переданный. Нсл. 397. *Перабаўныя грошы ня хоча аддаць назад.* Нсл. *Ср. перабавіць (под бавіць).*
●**пераба́ч-авацца**-*ыцца,—см. под бачыцца.*
●**перабедав-а́ны**-*а̀ць,—см. под бедаваць.*
●**перабе́жышча**-*ча, предл.-чу, ср.*—место перебегания. Шсл. *У раўку воўчае перабежышча.* Ст.
●**перабязу́ліцца,**—*см. под бязуліць.*
●**прабіндзюга́цца,**—*см. под біндзюгацца.*
●**перабір-а́ньне**-*аны-аць,—см. под перабіраць (под берці).*
●**перабіра́цца,**—*см. под берціся.*
●**перабі̂рлівасьць**-*ці, ж., област.*—разборчивость. Гсл.; Ар. *Пераз сваю перабірлівасьць будзеш галодны.* Нсл. 398. *См. пераборлівасьць.*

•**перабірлівы,** *-вая-вае*—разборчивый. Нсл398; Ар.; МГсл. *Перабірліваму часам нічога не застаецца.* Нсл.
•**перабів-áньне**-*áць,—см. под біць.*
•**перабіўны**-*ная-нае*—предложенный с целью расстройства сделки. *Гэта перабіўная цана, няхай жа дасьць тый, хто перабіў.* Нсл. 398.
•**перабіць,**—*см. под біць.*
•**пераблукуняцца,**—*см. под блукуняцца.*
•**перабълыт-аны**-*аць,—см. под блытаць.*
•**перабрахáць,**—*см. под брахаць.*
•**перабрахáцца,**—*см. под брахацца.*
•**перабрáць,**—*см. под берці.*
•**перабрáцца,**—*см. под берціся.*
•**перабрудзяніць,**—*см. под брудзяніць.*
•**перабрысьці,**—*см. под брысьці.*
•**перабўбн-еваць**-*іць,—см. под бубніць.*
•**перабуд-оваваць,** *-авáньне-авáны-авáць, —см. под будаваць.*
•**перабўйн-еваць**-*іць,—см. под буйніць.*
•**перабунтавáць,**—*см. под бунтаваць.*
•**перабытны**-*ная-нае*—могущий быть пережитым. Шсл. *Дзела гэта перабытнае. Перабытна, але не забытна.* *Послов.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).
•**перабыв-áць**-*аца,—см. под быўаць, быць.*
•**перабыць**-*ыцца,—см. под быўаць, быць.*
•**перагон**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—действие граблями по вымолоченому хлебу, которым, по снятии соломы извлекаются из хлебной груды мелкая солома, колосья, трава и проч. НК.: Очерки, Но. 590.
•**перагосткі**-*так, мн. ч.*—обмен визитами. Смоленщ. *Ср. пярэзвы.*
•**перагабл-ёваваць**-*явáны-явáць, —см. под габляваць.*
•**перагадáць,**—*см. под гадаць.*
•**перагáды**-*даў, единств. ч. нет.*—передумывание, перерешение, Гсл. изменение предложений или намерений. *Ня люблю я тваіх гэтых перагадаў. Цяпер кажы, калі што маеш казаць, каб потым перагадаў ня было.* Нсл.
•**перагаладавáць,**—*см. под галадаваць.*
•**перагамавáць,**—*см. под гамаваць.*
•**перагамавáцца,**—*см. под гамавацца.*
•**пераганяць,**—*см. под ганяць.*
•**перагара-дзіць**-*джáць, —см. под гарадзіць.*
•**перагар-áць**-*рэць,—см. под гарэць.*
•**перагарэлы**-*ая-ае*—разделившийся на части, сгорев в каком-л. месте; сломавшийся от сильного нагревания, трения. *Перагарэлая вось.*
•**перагарнўць,**—*см. под гартаць, гарнуць.*
•**перагарт-оваваць**-*аваць,—см. под гартаваць.*
•**перагарт-оввацца**-*авáцца,—см. под гартавацца.*
•**перагар-тáць**-*нўць,—см. под гартаць, гарнуць.*
•**перагасьцяваць,**—*см. под гасьцяваць.*
•**перагавор**-*ору, предл. и зват.-ру, м.*—хвастовство хорошим поступком. *Як перагавор учыніць, зьгіне яго добры ўчынак.* Кіт. 36б1. *Разумны то чалавек, што свой язык ад перагавору высьцерагае.* Тм. 41б1.
•**перагаворнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—хвастающийся своим хорошим поступком. Кіт. 55а10.
•**перагаварыць**-*рў, перагаворыш-ра, соверш.*—сказать лишнее, похвастаться своим хорошим поступком. *Для Бога даў, даючы не перагавары, ня гневайся.* Кіт. 9б4.
•**перагэтак,** *нареч.*—наречие, заменяющее ругательные слова; говорится из вежливости при рассказе. Нсл. 401. *То й слова ў яго, што так ды перагэтак, лепшага не пачуеш.* Нсл.
•**перагэтакі**-*кая-кае, местоим.*—местоимение, заменяющее ругат. слово: рас такой. Нсл. 401.
•**перагб-аны**-*аць,—см. под гбаць.*
•**перагінáць,**—*см. под гбаць.*
•**переглáбаць,**—*см. под глабаць.*
•**переглáбацца,**—*см. под глабацца.*
•**перaглéдзіць,**—*см. под глядзець.*
•**перагляд́áць,**—*см. под глядзець.*
•**перaглядзіны**-*наў, единств. ч. нет.*—смотрины. Ар. *Паехалі на пераглядзіны, хіба вясельле будзе.* Ар. *См. агледзіны.*
•**перагн-оены**-*оеваць-аіць,—см. под гнаіць.*
•**перагнюсіць,**—*см. под гнюсіць.*
•**перагрызак**-*зка, общ., бранное*—беспрестанно ссорящийся-щаяся. Нсл. 401. *Перагрызак ты сабачы, сабачая, з кажным перагрызешся.* Нсл.
•**перагрызáць,**—*см. под грызьці.*
•**перагрызьці,**—*см. под грызьці.*
•**перагрызьціся,**—*см. под грызьціся.*
•**перагузáць.**—*см. под гузаць.*
•**перагукнўцца,**—*см. под гукáцца.*
•**перагугáць,**—*см. под гугаць.*
•**перагуз-áньне**-*áны-áць,—см. под гузаць.*
•**перагуляцца,**—*см. под гуляцца.*
•**перагыркаць,**—*см. под гыркаць.*
•**перагыркацца,**—*см. под гыркацца.*
•**пераход**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—переход.
•**пераходам ловы, паляваньне**—охота на зверей не находящихся на месте, но переходящих из других мест. *Ловаў зьвярыных, апрача пераходам, нікаторых нет.* Даўгяла: Сьвіслацкая Воласьць (Наш Край, 1927, XII, стр. 30). *Адсюль відаць, што "уставічных" ловаў, калі лавілі зьвера ў тых мясцох, дзе былі яго ставішчы, логавы, ужо ня было. Зьвярыныя ловы сталіся толькі прыпадковымі. Надзвычайна зырка зазначана ў інвэнтару што да сяла Арлін: "Ловаў зьвярыных нікаторых нет, одно околічных сёла, гонячы, да іх з прыгоды запудзяць і стояці ня можаць, бо неідзе."* Даўгяла: Сьвіслацкая воласьць у 1560 г. (Наш Край, 1927, XII, стр. 30).

•**пераходлівасьць**-*ці, ж.*—отходчивость, изменение вспыльчивости. Нсл. 410. *Злы, але пераходлівасьць мае.* Нсл.

•**пераходлівы**-*вая-вае*—отходчивый. Нсл. 410. *Злы, але пераходлівы.* Нсл.

•**пераходны**-*ная-нае,* **1. пераходныя сьвяты,** НК.: Пасоб. 110—праздники, бывающие не в одно и тоже время, как напр. Пасха.

2. мимо проходящий. Нсл. 410. *Пераходныя людзі, хмары.* Нсл.

•**перахо́дзіны**-*наў, единств. ч. нет.* **1.** перехождение (,связанное с некоторым обрядом, из одного дома в другой, находящийся по близости, **С.**) Гсл.

2. переселение (, связанное с некоторым обрядом, из одного места в другое, находящееся неподалеку, **С.**) Гсл.

•**пераходзіць,**—*см. под хадзіць.*

•**пераходжы**-*джая-джае,* —перемежающийся. Нсл. 410. *Гэта хвароба пераходная, зь ею можна рабіць.* Нсл. *Пераходны дождж.*

•**перах-оваваць**-*авдць,—см. под хаваць.*

•**пераховы**-*ваў, единств. ч. нет.*—сохранение. МГсл.

•**перахаджа́лы**-*лая-лае,* **1.** прохожий. Гсл.; Нсл. 410. *Перахаджалыя людзі.* Нсл.

2. скоро прохожий (, временный, **С.**) Гсл. *Перахаджалая хвароба.* Нсл.

•**перaха́п-аваць**-*а́дць-і̂ць-ну́ць,—см. под ха̀пацъ.*

•**пераха́п-авацца**-*і̂цца-ну́цца,—см. под ха̀пацца.*

•**перахля́бісты**-*тая-тае,* **1.** лошадь или корова с большими *"пахвінамі"* и тонкая в объеме живота. Шсл. *Нейкая перахлябістая кабыла: баке, як дошкі.* Ст.

2. с кривой спиной. Шсл. *У Васілёвай каровы перахлябістая сьпіна.* Ст.

3. *перен. Па крывой, перахлябістай вуліцы ішоў назад — да магазыну.* Капыловіч: Хлеб.

•**перахрысьці́ць,**—*см. под хрысьціць.*

•**перахрысьці́цца,**—*см. под хрысьціцца.*

•**перад**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—перёд, передняя часть чего-л.

весьці перад—идти впереди. *Яны, як ахвіцэры, вялі перад і йшлі побач.* Дзьве Душы, 93.

•**перадойка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** корова, которую *"запусьцілі"*, т.е. перестали доить (, так как ей осталося мало времени до отёла, Ар.); НК.: Очерки, 357.

2. второй год доящаяся корова без телёнка. Ар. *См. пярэдайка. Наша перадойка даець хоць мала малака, але сытае.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**перадок —**-дка, *предл.-дку, мн. ч., дат.-дком, мн. ч., предл.-дкох, м.* **1.** скамья на четырёх ножках, имеющая высоту домашних лав и длину домашнего стола. *"Перадок"* прочный, как *"лава"* и почти доходит до ширины ея, НК.: Очерки, 319. небольшая скамья. Ксл. *Перад сталом стаіць перадок.* Купіна Віц. (Ксл.). *Уменьш.* **перадочак**-*чка*—скамейка такого же устройства, как *"перадок"*, но маленькая, которую можно поднять и переместить одной рукой. НК.: Очерки, 321.

2. передняя часть повозки, телеги. Шсл.; Ар.; Гсл. *Ты садзіся ў перадку, дык ямчэй будзе паганяць.* Ст.

3. передняя часть туловища животного. Гсл.

4. подол женского платья. НК.: Старцы, Но. 80.

•**перад, перада,** *предлог с твор. падежом.* **1.** для указания места: перед. *Стань перад імною.* Ар.

2. перед лицом кого, чего-л.

не адступаць перад цяжкасьцямі—не отступать перед трудностями.

натужыць усі сілы перад небясьпечнасьцяй—напрячь все силы перед лицом опасности.

3. во временном отношении: перед. *Перад выеханьням вып'ем гарбаты.*

перад тым, як, *союз,*—перед тем, как. *Перад тым як рабіць, ён уважліва прачытаў навуку ў лісьце*—перед тем как делать, он внимательно прочитал инструкцию в письме.

•**перадольшы**-*шая-шае*—передний, старший возрастом, но не из всех. Нсл. 402. *Перадольшы брат.* Нсл.

•**перадоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—небольшая прочная верёвка в передке экипажа, петлей накладываемая на переднюю часть гнета, НК.: Под. пос. Но. 67. верёвка, которая концами прикрепляется к передней части телеги, а сама накладывается в видк петли на *"рубель"* при увязке воза с сеном, снопами и под. Нсл.; Шсл.; Ксл. У телеги или саней веревка в аршин 5 длиною для удержания гнета спереди. НК.: Очерки, Но. 746. *Чапляй перадоўку за рубель, будзем ціснуць воз.* Ст. *Парвалася перадоўка.* Раманаўка Сян. (Ксл.). *Закруці перадоўку за рубель.* Нсл. 401. *См. перадня. Ср. задоўка.*

•**перадасётак**-*тка, м.*—постройка перед овином (*"асецьцю"*), состоящая из трех стен (четвертой стеной служит стена овина), в нем трут лён. Ар.

•**перадава́ць**-*дўю-дўеш-дўе*: *повел.-дуй-дуйма, несоверш.*—идти, ехать впереди других, во главе, Нсл. 401. быть передовым. *Перадуй нам, а мы за табою паедзем.* Нсл.

2.—*см. под даваць.*

•**перада́ць,**—*см. под даваць, даць.*

•**перадходзец**-*дца, предл.-дцу, зват.-дча, м., неол.*—предтеча, предшественник.

•**перадня́**-*ні, ж.*—веревка для прижимания спереди *"рубля"* — жерди, лежащей поверху груженного сеном, соломой и т.п. воза. Ар. *См. перадоўка.*

•**перадні́к**-*ка́, дат., предл.-кў; мн. ч.-кі̂-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—передовица (статья).

●**перадніќі** (*один* **перадніќ**)-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох,* **1.** зубы резцы. Ар.
2. передние колеса в телеге. Войш.
●**перадні́чы**-*чага, в знач. сущ.* **1.** передовой, Нсл. 401. более ранний, действующий раньше другого (других). *Перадні́чага трэба пасылаць к табе, каб ведаць, ці ў дварэ ты.* Нсл.
2. стоящий выше других по уровню своего развития, передовой; превосходящий других по своим успехам в работе; стоящий выше других в политическом отношении.
●**перадточча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—площадка, выбитая глиной, находящаяся перед *"токам". На перадточчы будзем лён абіваць.* Ст.
●**перад часам,** *в знач. наречия*—преждевременно. Нсл. 402. *Чаго было перад часам прыяжджàць?* Нсл.
●**перады́**-*доў, единств. ч. нет.*—кожа, которая пришивается к голеницам и образует ступню сапога (переднюю часть ступни, С.) Шсл. переда. *Шавец папсаваў імне перады і ботаў не пашыў.* Ст.
●**пераéхаць,**—*см. под ехаць.*
●**пераéжджы,** -*джая-джае*—переезжий. Нсл. 412. *Параежджыя людзі просяцца на нач.* Нсл.
●**пераéмца**-*цы, общ., неол.*—часть радиоустановки, осуществляющая излучение радиоволн при передаче или поглощении электромагнитной энергии при приеме: антенна.
●**пера-есьці**-*ядàць,—см. под есьці.*
●**пераз, праз,** *предлог с вин. падежом,* **1.** через. Нсл. 402; Ксл.; Барс.; Лепле. *Пераз дарогу.* Даўгое Беш. (Ксл.). *Перайшоў пераз вуліцу.*
2. через, сквозь. *Перазь лес дарога.* Нсл. *Пераз горад ня пушчаюць.* Тм. *Чуваць перазь сьцяну.*
3. через верх чего-л.: через. Шсл. *Пераз плот скочыў, як той сабака.* Ст.
4. в течение. *Ты на сьвеце што дзень посьнікаў, а праз ноч Пану Богу паклон чыніў.* Кіт. 19. *Праз увесь месяц так мусулманін айца, матку часта ўспамінай.* Тм. 21а17. *Пяецца праз усю сядзьміцу.* Трыодзь Цьветная XVII стг. (Карскі, УРЯС, III-I, 73).
5. употребляется для указания способа действия. *Бачыў пераз сон нябожчыцу маці.*
цадзіць пераз зубы—цедить сквозь зубы. *Гу̀каць пераз нос.*
6. из-за, по. *Усё перазь цябе, мой міленькі.* Из песни. *Празь цікавасьць падышла да люстра.* Н. (Афанасьев, III, 1914, 1915).
7. мимо, вопреки. Нсл. *Пераз маю волю ты гэта зрабіў.* Нсл.
●**перазоў**-*ву, предл. и зват.-ве, м.*—посещение невесты новобрачной и привоз ея приданого и благословенной иконы. Это бывает на третий и один из последующих дней после свадьбы. Нсл. 402. *У нас сядні перазоў, сам Бог перайшоў, із Сьвятою Тройцаю і Прачыстаю.* Из песни, Нсл.
●**перазоўкі**-*каў, единств. ч. нет.*—посещение родителей жениха родителями невесты и наоборот. Ксл. *Заўтра йдзем на перазоўкі.* Асінаўка Беш. (Ксл.). *Ср.* **пярэзвы.**
●**перазáньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** *отгл. имя сущ. к* *перазаць 1, перазацца 1.*
2. *отгл. имя сущ. к* *перазаць 2,*—стегание чем-л. гибким. Нсл. 402. *Ад твайго перазаньня пухіры паўскочылі на целе ў хлапца.* Нсл.
●**перазан-у̀ўшыся**-*у̀цца,—см. под перазàцца.*
●**перазан-у́ць**-*ьне,—см. под перазàць.*
●**перазáцца**-*àюся-àешся, несоверш.* **1.** опоясываться. Нсл. 402. *Перазайся добра на дарогу.* Нсл. *Однкрат.* **перазану́цца**-*ну̀ся-нѐшся-нѐцца-нѐмся-ніцѐся,* **а**) падая, удариться. Нсл. 402. *Перазануўся сьпінаю аб зямлю.* Нсл. **б**) удариться, наткнувшися на что-л. Нсл. 402. *Перазануўся лобам аб вушак.* Нсл.
перазану̀ўшыся, *прич. прошл. вр. к* *перазануцца а, б.*
2. ушибаться, падая. Нсл. 402. *Каторы раз ты сядні перазаешся, аперазаўся, неасьцярожна йдучы па лёдзе.* Нсл.
●**перазáць**-*àю-àеш-àе; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** опоясывать. Нсл. 402.
2. *перен.*—стегать, хлестать чем-л. гибким. *Перазай яго добранька пераз плечы дубцом, няхай ня сьпіць, пасучы коні.* Нсл. *Однкрат.* **перазану́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—стегнуть чем-л. гибким. Нсл. 402. *Перазануў бізуном па сьпіне, аж скура паднялася.* Нсл.
сьперазáць, *сьпераж*у̀*-жэш-жэць-жэм-жыцѐ-жуць, соверш. и каму*—стегнуть. Ар. *Сьперазаў яму пужкаю.* Ар.
адпярáзаваць-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма*—распоясывать. Ар.; Шсл.; Гсл. *Адпяразавай кажух ды лезь за стол.* Ст.
адперазáць-*ажу̀-àжаш-àжа,* — снять пояс, ремень и т.п. с кого-л., распоясать. Ар.; Гсл. *Дзягу можна адперазаць.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Прич.* **адперазáны**—распоясанный. Ар.
запярáзаваць-*зую-зуеш-зуе, несоверш.*—подпоясывать (опоясывать, С.) Нсл. 179. *Запяразавай, заперазай* (*запераж*ы, Ар.) *яго добранька ў дарогу.* Нсл. *Соверш.* **заперазáць**-*ажу̀-àжаш-àжа. Прич.* **запязáзаны**—подпоясанный. *Запяразаны чырвоным поясам.* Нсл.
падпярáзаваць-*зую-зуеш-зуе, несоверш.*—подпоясывать. ПНз; Нсл. 445; Шсл. *Бяры ды падпяразавай яго.* Ст. *Куды ты яго падпяразуеш.* Нсл. *Соверш.* **падперазáць**—подпоясать. Шсл.; Буда Кашалёва Гом.; Нсл. 445. *Матачка Данілку радзіла, Месяцам абгарадзіла, Зьвяздою падперазала, дарожку паказала.* Расуха Імгл. (Косіч 236) *Няма паяска чым дзяцяні падперазаць.*

Ст. *Падпераржы яго!* Нсл. *Прич.* **падпераза́ны, падпяра́заны,** Нсл.; Шсл.—подпоясанный. Нсл. 445; Шсл.; Ар. *Ён быў у нейкай вопратцы, падперазанай дзяжкаю.* ЗСД 54. *Яна была ў лягкой белай сукні, насьпех выкінутай, не падперазанай.* ЗСД. 164.

папяра́заваць-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма*—опоясывать. *Прич.* **папяра́заваны**—опоясываемый, опоясыванный. Ар. *Соверш.* **папераза́ць**—опоясать. Ар. *Прич.* **папераза́ны**—опоясанный. Ар.

расьпяра́заваць-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма*—распоясывать. Ар. *Соверш.* **расьпераза́ць**—распоясать. Ар.; Ксл.; Шсл. *На, расьпераржы імне кажух.* Ст. *Я б пояс расьперазаў на ўспамін.* Гарун: Шчасьце М. *Прич.* **расьпераза́ны**—распоясанный. Ар.

адпяра́завацца, -*зуюся-зуешся*—распоясываться. Шсл. *Соверш.* **адпераза́цца**-*ажу́ся-а́жашся*—распоясаться. Ар.; Шсл. *Адперазаўся пояс.* Ст. *Прич. прошл. вр.* **адпераза́ўшыся.** Ар.

запяра́завацца-*зуюся-зуешся, несоверш., возвр.*—подпоясваться (, опоясываться, С.) Нсл. 179. *Запяразавайся, запераржыся добранька на мароз.* Нсл. *Соверш.* **запяраза́цца.** Нсл. 179.

падпяра́завацца-*а́юся-а́ешся; повел.-а́зуйся-а́зуймася*—подпоясываться. Шсл.; Растсл. *Ой, як доўга ты падпяразаваешся!* Ст. *Соверш.* **падпераза́цца**-*раждýся-ра́жашся*—подпоясаться. Шсл.; Ксл.; МГсл. *Падперазаўся дзяжкаю.* Ст. *Табе трэба падперазацца.* Рэчына Куз. (Ксл.). *Прич. прошл. вр.* **падперазаўшыся.** *Ходзе падперазаўшыся дзягаю.* Ар.

папяра́завацца, -*зуюся-зуешся*—опоясываться. Ар. *Соверш.* **папераза́цца**-*ажу́ся-а́жашся*—опоясаться. Ар. *Прич. прошл. вр.* **паперазаўшыся.** Ар.

расьпяра́завацца, -*а́зуюся-а́зуешся*—распоясываться. Ар.; Ксл. *Расьперазаўся пояс.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Ты ж бы хоць расьперазаўся!* Тм. *Прич. прошл. вр.* **расьперазаўшыся.** Ар.

•**перазі́мак**-*мка, м.*—жеребёнок (или бычок, С,) — самец, переживший лето и первую зиму. НК.: Очерки, 355.

•**перазі́мка**-*мкі-мцы, ж.* **1.** телка, которой пошел второй год. Ксл. *Перазімка харошая ў яго.* Дуброўна Аз. (Ксл.).

2. жеребёнок-самка, пережившая лето и первую зиму. НК.: Очерки, 355.

•**перажарѓаць,**—*см. под жарѓаць.*

•**перайнакшыць, перанакшыць,**—*см. под накшыць.*

•**перайна́ч-аны**-*ыць,—см. под іначыць.*

•**пераі́сначацца, праі́сначацца**-*чаецца, несоверш.*—преосуществляться. *Ведай, што за тымі словамі віно ў кроў сына Божага праісначаецца.* Малітвы пры Сьв. Літургії 1695 г. (Божым Шляхам, Но. 6/ 123). *Соверш.* **праі́сначыцца.**

•**перай").мо**-*мà; мн. ч. пярэймы-маў, ср.*—вознаграждение за сбегавшее животное. Міх.; Ар.; Гсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 403. *Ты авечкі забірай сабе, але заплаціш імне перайма.* Міх. *Ты знайшоў мой ножык, — аддай, дык дам перайма.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Хлопцам трэба даць перайма, што каня ўлавілі.* Ст. *Дай перайма, дык аддам.* Нсл. *За коні перайма просяць.* Тм. *Будзе мяне татухна шукацэ, вялікага перайма даваці; перайма не бярыце і мяне не кажыце.* Гараны Імгл. (Косіч 235).

•**перайма́льнасьць**-*ці, ж.*—подражательность. Акін. 193.

•**перайма́льны,** -*ная-нае*—подражательный.

•**перайма́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пераймаць,* **1.** перехвачение, поимка бежавшего. Ар.: Нсл. 402. *Перайманьне ўцеклых.* Нсл. *Перайманьне коні.* Нсл.

2. встречание (для приветствия, С.) Нсл. 402. *Выйдзі на перайманьне гасьцей.* Нсл.

3. заимствование, подражание.

•**перайма́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-ча, м.*—подражатель.

•**перайма́ньніца**-*цы-цы, ж.*—подражательница.

•**перайма́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** перехватывать, ловить на перерез. Ар.; Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).; Шсл. *Пераймай каровы, каб ня йшлі ў канюшыну.* Ар. *А ты, дзевачка мая, пераймі майго каня!* Старадуб (Жив. старина, 1910, I, 90). *Бяжыма на вуліцу пераймаць авечкі.* Ст. *Пераймай, пераймі, будзь ласкаў, каня.* Нсл. 402. *Я буду падаваць снапы, а ты пераймай.* Ар.

2. встречать, идти на встречу (для приветствия, С.) Нсл. 402. *Вышла маці іх пераймаці.* Нсл. *Дзе мяне мама пераймаць будзе? Пераймаць будзе за новым дваром.* Войш. *Паляту я на вуліцу Сымонку пераймаць.* Бацьк., Но. 16/500.

3. *несоверш. к* *пераняць 3,*—заимствовать, *соверш. и несоверш.*

пераня́ць, *пераймý, пярэймеш-ме, соверш. к пераймаць 1,* **1.** перехватить, поймать на перерез. *Усяго не пераняць, што па вадзе плыве.* *Послов.* Рапан. 158. *На дарозе едучы або ў месьце том, на вуліцы пераняўшы раніў.* Стт. 244.

2. *соверш. к пераймаць 2,*—выйти на встречу для приветствия. *На парозе хаты Андрэя пераняла ягоная суседка Лукера. Узяла за рукі, зірнула ў вочы, заплакала...* Дудзіцкі (Бацькаўшчына, Но. 45-46/ 431-432). *Калі яны зыйшлі з гары, пераняла іх вялікая грамада.* Мат.: Ванэлі, 289.

3. *соверш. к пераняць 3,*—заимствовать. Шсл. *Нейдзе ўжо новую песьню пераняў.* Ст. *Наш хлопчык, што ні пачуе — усё пярэйме.* Ваўсішча Сян. (Ксл.).

•**перайсьці́,**—*см. под хадзіць.*

•**пе́рак,** *нареч.* **1.** поперёк. Варсл.; Нсл. 404. *Косьць у горле перак села.* Нсл. *Трэба тады дзяцё біць, як перак лаўкі ляжыць.* Варсл.
2. *в знач. наречия с родств. падежом,* Нсл. 404. *Перак дарогі стаў з возам.* Нсл.
•**перакоп**-*опу, предл. и зват.-пе, м.*—канал.
•**перакора**-*ры-ры, ж.*—перекоры. *Ты імне ўсё на перакору робіш.* Нсл. 404.
•**перакорыць**-*ру-рыш-ра, несоверш.*—противоречить. Шсл. *Што ты перакорыш, нічога ня ведаючы.*
•**перакос**-*су, предл.-се, повел.-се, м.*—скошенное на смежном гужом, за межою. Ар.; Ксл.; Нсл. 404. *Во, які перакос, колькі закасіў майго.* Сураж (Ксл.). *Вялікі перакос зрабіў у маей пожні.* Нсл. *За перакос судзіцца буду, калі не аддасі сенам.* Тм.
•**перака́за**-*зы-зе, ж.*—препятствие. Нсл. 403. *А іж хто, вядучы права з розьніцы гранічныя з адным, ня меў ад каго іншага із стараны переказы ў том правк, старана жалабная маець і тых акалічных сусядоў на тот выезд лістам падкаморага абнесьці перад рокам.* Стт. 346. *Вялікую пераказу імне ў гэтым учыніў.* Нсл.
стаць на пераказе—воспрепятствовать. *Ён імне на пераказе стаў.* Нсл.
учыніць пераказу—воспрепятствовать. *А хто станець сам на сваей граніцы або чараз каго-колечы бараніці будзець гранічэньня, тагды падкаморы захаваці маець права ў належнага суду з тых, хто пераказу ўчыніў граніцам, а далей едучы... маець граніцы кончыці.* Стт. 347.
•**пераказа́ны,**—*см. под казаць.*
•**перака́з-аваць**-*аць,—см. под казаць.*
•**перака́-зіць**-*жаць.—см. под казіць.*
•**перака́зны**-*ная-нае,* **1.** передаваемый на словах. Нсл. 403. *Нехай мае слова ня будзе пераказнае.* Нсл.
2. *прилаг. к* *пераказы. Ня люблю слухаць пераказных эчаў.* Нсл. 403.
•**перака́зы**-*заў, единств. ч. нет.*—сплетни, пересказы. Нсл. 403. *Ня люблю ніякіх пераказаў.* Нсл. *Не ўдавайся ў пераказы.* Тм. *Ня вер пераказам.* Нсл. *У газэтах нічога ня было друкавана, але пераказы што раз болей страшныя й фантастычныя аб сьмерці "кульгавага" плылі сярод людзёў.* Дзьве Душы. 181.
•**перакале́чыць,**—*см. под калечыць.*
•**перакасава́ны,**—*см. под касаваць.*
•**перакасава́ць,**—*см. под касаваць.*
•**перакаві́к, пяра́к**-*ка, м.*—грядка, вспахиваемая поперак полосы, когда нельзя проводить плугом по длине до самого конца. Шсл. *На перакавік ня стала сяўбы.* Ст. *Далей там пасеяны лён, дык мы зробім перакавік.* Ст. *Каля ракі пярак бульбы стапталі.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).
•**перакавы́**-*вая-вое*—поперечный. Нсл. 403. *Перакавая кладзь.* Нсл. *Перакавая дарога.* Тм.

•**пераікі́д-аць**-*аць,—см. под кі́даць.*
•**перакіда́цца,**—*см. под кі́дацца.*
•**перакі́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** тот, кто легко меняет вероисповедание. Шсл. *Во дзе перакіднік: учора быў праваслаўны, а сядня перавярнуўся на каталіка!* Ст.
2. перешедший на сторону противника; изменник, перебежчик.
•**перакі́нуць,**—*см. под кі́даць.*
•**перакі́нуцца,**—*см. под кі́дацца.*
•**перакі́нчык**-*ыка, м.*—перешедший на сторону противника, изменник, перебежчик. Гсл.
•**перакла́д**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—перевод (из одного языка на другой). Гсл.
•**перакладáньне,**—*см. под класьці.*
•**перакладáць,**—*см. под класьці.*
•**перакладáцца,**—*см. под класьціся.*
•**перакла́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—переводчик.
•**перакла́дніца**-*цы-цы, ж.*—переводчица.
•**перакла́сьці,**—*см. под класьці.*
•**перакла́сьціся,**—*см. под класьціся.*
•**перакле́так**-*тка, м. и* **пераклець**-*ці, ж.* —чулан у крыльца амбара, под одной крышей с ним. Нсл. 403. *Хамуты ў пераклетку, у пераклеці вісяць.* Нсл.
•**перакле́ць,**—*см. под пераклетак.*
•**перакосіца**-*цы, ж.-цы, ж.*—переносее. Ар.
•**перакруці́ць,**—*см. под круціць.*
•**перакру́ч-аны**-*аваць,—см. под круціць.*
•**перакрышы́ць,**—*см. под крышыць.*
•**перакры́ш**-*шу, предл. и зват.-шу, м.*—болезнь, состоящая в ломе костей и в особенности крестца. Нсл. 404. *Перакрыш цябе вазьмі, як ты мудры.* Нсл.
•**перакрывіць,**—*см. под крывіць.*
•**перакрыўля́ць,**—*см. под крывіць.*
•**перакулды́кнуцца,**—*см. под кулдыкацца.*
•**перакул-ены**-*іць,—см. под куляць.*
•**перакулі́цца,**—*см. под куляцца.*
•**перакýс**-*су, предл.-се, м.*—кукушкин лён, *раст.* трава, имеющая головки в виде щетины. Нсл. 404. *См. крываўніца.*
•**перакýс**-*са, предл. и зват.-се, м.*—щипцы для лущения орехов. Войш.
•**пералог**-*огу, предл.-озе, зват.-ожа, м.* **1.** луг среди поля или среди леса. Шсл. *Коні пасуцца на пералозе.* Падбярэжжа Пух. (Шсл.).
2. заброшенная земля. Жучкевіч, 17.
•**пералом**-*ому, предл. и зват.-оме, м.*—болезнь, состоящая в переломе крестца. Нсл. 405. *На пералом, пераломам хварэе.* Нсл.
•**пераля́з**-*зу, дат., предл.-зе, зват.-зе, м.* **1.** место изгороди, где (часто, Гсл.) перелезают, Ар.; Ксл.; Гсл.; Нсл. 404. подмостки по ту и другую стороны изгороди (для удобства перелезания, С.) НК.: Очерки, 307. *Ля пералазу зірні.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Козы пераз пералаз скачуць у гарод.* Нсл.
Закладзі пералаз, каб статак ня ўлез у гарод. Тм.
2. перелезание. Гсл.

3. низенькая бревенчатая ограда, особенно вокруг пчельника. Нсл. 405. *Сьвяты Иван пшчолы садзіць, пад пералазам па шасьцёра разам.* Из волоч. песни.

●**перала́зіны**-*наў, единств. ч. нет.*—переход хозяина в новопостроенный дом (, происходящий с некоторым обрядом, **С.**) Нсл. 404. *Прасіў тата на пералазіны.* Нсл.

●**перала́зіць,**—*см. под лазіць.*

●**перале́зьці,**—*см. под лазіць.*

●**перале́тка**-*ткі-тцы, ж.*—животное (самка, **С.**), пережившее после рождения лето, НК.: Очерки, Но. 540. жеребенок, телка, прожившие одно лето. Ксл. *Пералетка твая ў хлеве.* Селішча Гар. (Ксл.).

●**пералёкі**-*каў, единств. ч. нет.*—испуг, Нсл. 405. болезнь от испуга. *Хворы ад пералёкаў.* Нсл.

●**пералёт**-*ёту, предл. и зват.-ёце, м.*—язвенник обыкновенный. Шсл. *Назьбіралі пералёту пасьвяціць.* Блужа Пух. (Шсл.).

●**пераля́к**-*ку, предл.-ку, м.* **1.** испуг. Сурынка Слн.; Растсл.; ПНЗ.

2. болезнь от испуга. Сурынка Слн.

●**пералі́к**-*іку, м.*—пересчет. *Тут пералік ёсьць, надабе ізноў палічыць. Тры капейкі пераліку зрабіў.* Нсл. 405.

●**пераліў-а́ны**-*а̀ць-а̀цца,*—*см. под ліць.*

●**пераліўкі**-*ўвак, единств. ч. нет.* **1.** переливание через край жидкости. Нсл. 405.

2. *перен.*—мелкая потеря. Нсл. 405. *Пераліўвак не падбярэш.* Нсл.

пераліўкі — мышыная доля. *Послов.* Нсл.

3. несправедливый или лёгкий доходец. Нсл. 405. *Ня ўсё ж будуць табе пераліўкі.* Нсл.

4. *с отрицанием "не",*—пустое занятие, как бы переливание из пустого в порожнее, Нсл. 405. пустяковина, шутки. Шсл. *Гэта табе не пераліўкі.* *Послов.* Нсл. *Бача, што не пераліўкі, ды давай прасіцца.* Ст.

●**перамога**-*гі, дат., предл. перамозе, ж.*—победа. МГсл. *Сьвяткаваў ён перамогу.* Крушына: Лебедзь, 59.

●**пераможца**-*цы, общ.*—победитель-льница. *Прынукаў іх пад прыгонам тырана-пераможцу перад сьветам услаўляць.* Крушына: Лебедзь, 49.

●**перамор**-*ору, предл. и зват.-ору, м.*—истребление мором. Нсл. 406. *Перамору на мышы няма: гародніну ў склепе паелі.* Нсл

●**пера́мот**-*оту, предл. и зват.-оце, м.* **1.** заграждение впереди саней из переплетенного в разные стороны шнура; тоже в телеге для укрепления сидения. *У сані надабе даць новы перамот у драбінцы, тады выкладзеш саломы на седава.* Ст.

2. ошибка при ткании. Ст. *Наснавала перамотаў, снуючы кросны.* Ст.

●**перамова**-*вы-ве, ж.*—переговоры. Гсл. *Перамову меж сабою мелі даўгую.* Нсл. 405. *Перамова ў Варшаве паміж паслами Задзіночаных Гаспадарстваў і ком. Кітаю не дала вынікаў.* "Бацьк.", Но. 1-2/437-438. *Хрушчоў будзе весьці перамовы з Айзэнгаўэрам у Амэрыццы.* "Бацьк.". Но. 34(470).

●**перамовіць,**—*см. под мовіць.*

●**перамовіцца,**—*см. под мовіцца.*

●**перамаганьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к перамагаць, перамагацца,*—преодолевание. *Перамаганьне хваробы, смутку, бяды.* Нсл. 406.

●**перамага́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** преодолевать, осиливать, Шсл.; Гсл. *Перамагаем свае гора.* Нсл. 406.

2. побеждать.

перамагчы́-*гу̀-жаш-жа,* **1.** *соверш. к перамагаць 1,*—преодолеть, осилить. Гсл. *Яго ніхто не пераможа; што захоча, тое й будзе рабіць.* Ст. *Не перамог бедненькі свае цяжкое хваробы.* Нсл.

2. *соверш. к перамагаць 2,*—победить.

●**перамагчы́,**—*см. под перамагаць.*

●**перамажэньне**-*ня, предл.-ню*—пересиление чьей-л. воли властью или могучеством, насильное требование, Нсл. 406. насилие.

●**перамаўля́ць,**—*см. под мовіць.*

●**перамаўля́цца,**—*см. под мовіцца.*

●**пераме́рзьці,**—*см. под мерзьці.*

●**перамеркава́ць,**—*см. под меркаваць.*

●**перам-е́рці**-*іра̀ць,*—*см. под мерці.*

●**перамудраге́ліць,**—*см. под мудрагеліць.*

●**перанос**-*осу, предл. и зват.-осе, м.* **1.** перенос. *Перанос сена, мяхоў.* Нсл. 406.

2. терпение, Нсл. 406. *Перанос хваробы, крыўды.* Нсл.

3. *церковн.*—великий выход в литургии. Нсл. 406. *Просьле пераносу прышоў да царквы.* Нсл.

●**пераносіца**-*цы-цы, ж.*—переносье. Ар.

●**пераносіць,**—*см. под насіць.*

●**пераносіцца,**—*см. под насіцца.*

●**пераночны**-*ная-нае*—такой, который переночевал. *Пераночная страва.* НК.: Очерки, 50.

●**перанасі́ць,**—*см. под насіць.*

●**перане́сьці,**—*см. под насіць.*

●**перане́сьціся,**—*см. под насіцца.*

●**перан-я́ты**-*я́ць.*—*см. под пераймаць.*

●**пераніцав-а́ньне**-*а̀ны-а̀ць,*—*см. под ніцаваць.*

●**перану́дзіць,**—*см. под нудзіць.*

●**перану́ць,**—*см. под праць 2.*

●**перапой**-*ою, предл. и зват.-ою, м.* **1.** поездка жениха на второй день после венчания в дом тестя с угощением. Гсл.

2. взаимные подарки в начале свадьбы жениха и невесты. Шсл. *Малады даў Парасца ў перапою чаравікі й спадніцу, а яна пашыла яму кужэльныя порткі й сарочку.* Ст.

●**пераполаты,**—*см. под апала̀ць.*

●**перапона**-*ны-не, ж.*—препона, препятствие. Нсл. 407. *Імчаўся, не зважаючы на перапоны, аб якія мог рассадзіць галаву.* Тат.: Кво вадыс, 278. *Ты імне вялікаю ў гэтым*

робіш перапону. Нсл. *Я б то сватаўся, але ён імне на перапоне стаіць.* Тм.
•**перапа́длівы**-*вая-вае*—в силе, здоровье непостоянный. Ксл. *Наш гаспадар і конь перападлівыя.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).
•**перапалохацца,**—*см. под* *палохацца.*
•**перапала**-*лы-ле, ж.*—строгое и в особенности телесное наказание. Нсл. 406. *Я добрую меў ад пана перапалу.* Нсл. *Не баюся я ніякае перапалы.* Тм.
•**перапасьць,**—*см. под* *падаць.*
•**перапасьціся,**—*см. под* *па̀дацца.*
•**перапаўза́ць,**—*см. под* *поўзаць.*
•**перапаўзьці,**—*см. под* *паўзаць.*
•**перапе́рці,**—*см. под* *перці.*
•**перапе́ць,**—*см. под* *пець.*
•**перапе́ча**-*чы-чы, ж.*—булка пресного хлеба, Гсл. лепёха. Нсл. 406. *Сьпячы на дарогу перапечу.* Нсл. *Уменьш.* **перапечка**-*чкі-чцы. ж.*—лепёшка. МГсл.; Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).; Шсл.; Нсл. 406. *Дайце мне перапечку, дык я скажу вам пра печку. Поговор.* Дайнава Пух. (Шсл.). *Напяклі з пшоннае мукі перапечак.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.). *На льлю перапечак нальлю. Послов.* Нсл. 406.
•**пе́рапе́чайка**-*кі, дат., предл.* *перапечайцы, ж.* **1.**—сплетница. Ксл. *Чаму ты брэшаш, перапѐчайка?* Луб'ева Аз. (Ксл.).
2. *только в мн. ч.* **перапечкі**-*чак, единств. ч. нет.*—мальва северная. Гсл. *См.* *праскуркі.*
•**перапёк**-*ку, м.* **1.** время, когда не осталось хлеба от прежнего печения, а новое запоздало. НК: Очерки, Но. 34; Ксл.
2. съестные базарные припасы. Ксл. *Перапёк прывезьлі.* Даўгое Беш. (Ксл.).
•**перапялёсты**-*тая-тае,* **1.** кабан или свинья с поперечными белыми и черными вперемежку полосами. Шсл. *Перапялёстая сьвіньня гу̀кацца хоча.* Ст.
2. вол, корова, у которой зад и перед чёрный, средина же, т. е. брюхо, бока белые. Ар.
•**перапялёсы**-*сая-сае*—полосатый с полосами разной масти, окраски или цвета. Гсл.
•**перапаля́сы**-*сая-сае*—перепелесый, с длинными пятнами. Нсл. 406.
•**перапяча́йка**-*йкі-йцы, ж.*—булочница, продающая на рынке баранки, крендели и прочее хлебное. Нсл. 406. *Крычыць, як перапячайка.* Нсл.
•**перапілов-аньне**-*аць,*—*см. под* *пілава̀ць.*
•**перапілоўвавацца,**—*см. под* *пілавацца.*
•**перапілав-а́ньне**-*аць,*—*см. под* *пілава̀ць.*
•**перапіраць,**—*см. под* *перці.*
•**перапі́с**-*су, предл. и зват.-се, м.*—перепись. Нсл. 407.
•**перапіс-аваць**-*а̀ць,*—*см. под* *пісаць.*
•**перапл-очаны**-*очаваць-аціць,*—*см. под* *плаціць.*
•**Пераплаўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—праздник Преполовения. Нсл. 407. *На самае Пераплаўе гэта было.* Нсл. *На Пераплаўе радзіўся.* Тм. *Уменьш., ласкат.* **Пераплаўіка**-*ка.* Нсл. 407. *Памажы нам Пераплаўіка сьвятое.* Нсл.
•**пераплаўны I**-*ная-нае*—способный к переплыванию. Нсл. 407. *Рака ня дужа пераплаўная, быстрая дужа.* Нсл.
•**пераплаўны II**-*ная-нае*—относящийся к празднику Преполовения. Нсл. 407; Гсл. *Пераплаўе, пераплаўная нядзеля, серада.* Нсл.
•**пераплёт**-*ёта, предл. и зват.-ёце, м.*—часть *"азярода"* между столбиками-решетинами. Шсл. *Жыта нажалі два пераплёты.* Ст.
•**перапллу́т-аны**-*аць,*—*см. под* *плутаць.*
•**пераплу́тацца,**—*см. под* *плу̀тацца.*
•**перапл-ы́сьці**-*ывàць,*—*см. под* *плы̀сьці.*
•**перапрос**-*су, предл.-се, м.*—просьба о прощении, извинении, Гсл. извинение. Ксл. *Зь перапросам пайшоў к яму.* Ксл.
•**перапр-ага́ць**-*эгчы,*—*см. под* *запрага̀ць.*
•**перапрад-а́ны**-*ава̀ць-а̀ць,*—*см. под* *прадаваць.*
•**перапрадавацца,**—*см. под* *прадавацца.*
•**перапра́ва**-*вы-ве, ж.*—переправа. Нсл. 407. *Мост зьнесла, і пераправы пераз раку няма ніякае.* Нсл.
•**перапр-эгчы**-*эжаны,*—*см. под* *прагці, прэгці.*
•**перапу́да**-*ды-дзе, ж.*—сильный испуг и бегство от него. *Зь немым крыкам перапуды хлопчык кінуўся туды.* С. Музыка 43.
•**перапу́ск**-*ску, предл.-ску, м.* **1.** пропуск. Нсл. 408. *Пераз рагатку перапуску не даюць.* Нсл. *См.* *пярэпуск.*
2. смешанный с смолой и деревянным маслом воск, употребляемый для садовых прививок и даже для лечения ран. Нсл. 407.
•**перапын-я́ць**-*іць,*—*см. под* *пыні̀ць.*
•**перараб-і́ць**-*ляць,*—*см. под* *рабі̀ць.*
•**перарэз**-*за, предл. и зват.-зе, м.*—половина распиленной(двудонной, Нсл.) 40- или 20-тиведерной бочки. НК: Очерки 83; Ксл.; Нсл. *У перарэз усып усё.* Стрыжава Беш. (Ксл.). *Два перарэзы капусты насеклі.* Нсл. *Уменьш.* **перарэзічак**-*чка, предл.-чку, м.*—маленький *"перарэз"*, величиною в гарнец. НК: Очерки 83.
•**перарэза**-*зы-зе, общ.*—надоедливый до невозможности. Шсл. *Маўчы ты перарэза, ня рэж майго сэрца!* Загай (Пух).
•**перарваць,**—*см. под* *ірваць.*
•**перарва́цца,**—*см. под* *ірвацца.*
•**перару́піла,** *безлич.,*—*см. под* *ру̀пе, безлич.*
•**перарывацца,**—*см. под* *ірвацца.*
•**перарыва́ць,**—*см. под* *ірваць.*
•**перары́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** разнообразие, прерывание чего-л. постоянного. Нсл. 408. *Дзеля перарыўкі вазьміцеся за іншую работу.* Нсл.
2. временная свобода. Нсл. 408. *Часта перарыўку маеш.* Нсл.
•**перары́ўна,** *нареч.*—с перерывом. Харобрычы(Курыла ,84).

•**перарыўны,** *-ная-нае*—перерывчатый, иногда свободный от постоянного занятия. Нсл. 408. *Перарыўнага часу ня маю за работаю.* Нсл.

•**перасохлы**-*лая-лае*—пересохший. *Хворая ледзь кратала перасохлымі вуснамі.* Дзьве Душы 98.

•**перасолка**-*лкі-лцы, ж.*—тонкая балка, идущая от печи до окна, под нею обыкновенно *"пол"* — палаты. Еўлічы.

•**перасошча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—перекладина, балка между столбами в овине. Ксл. *Ці даўно пастаўлена балка, а ўжо перасошчы пакрывіліся.* Лёз. (Ксл.).

•**перасоўка**-*кі, дат., предл.* перасоўцы, *ж.*—поперечная перекладина, скрепляющая внизу ножки стола. Ксл. *Перасоўкі надабе новыя.* Стрыжава Беш. (Ксл.).

•**перасіл-ены**-*іўшыся-іцца,—см. под* **сіліцца.**

•**пераскок**-*оку, предл.-оку, зват.-оча, м.* **1.** прыжок через что-л. Нсл. 408. *Пераскок пераз ручай.* Нсл.

2. очень близкое расстояние. Нсл. 408. *Для яго ад нас адзін пераскок.* Нсл.

•**пераспа́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—чрезмерно долгое спание. Нсл. 408. *Ад пераспаньня цяцюха прыстала.* Нсл.

•**пераспа́ць,**—*см. под* **спаць.**

•**пераста́рак**-*рка, предл. и зват.-рку, м.* —престарелый мужчина. Войстама Вял. *См. перастарык.*

•**пераста́рык**-*ыка — перастарак.* Шсл. *Ведама перастарык: узьлез на печ ды качаецца!* Ст.

•**перастарыца**-*цы-цы, ж.*—престарелая. *Яшчэ ты, маладзіца, не перастарыца — мужык, нябось, трэба!* Ст.

•**перастава**-*вы, предл.-ве, ж.*—.... *Ез і переставу дала айцу нашаму цешча тваe міласьці.* Квятк.

•**перастава́ць**-*ваю, стаю,-ваеш- стаеш, несоверш.* **1.** переставать. *Калі б мой язык хацеў а раю змовіць, не пераставаючы мовіў(бы год).* Кіт. 124б5.

2. *на чым,*—довольствоваться чем-л. *Усе на маей радзе перастaвалі.* Кіт. 62а7.

пераста́ць-*стану-станеш-стане, соверш. к пераставаць,* **1.** перестать.

2. *на чым,* — удовольствоваться чем-л.

•**пераступ**-*пу, предл. и зват.-пе, м.*—порог(в избе), НК: Очерки, Но. 460. порог. Ксл. *Пераступ іх нізкі дужа.* Калышкі Лёз. (Ксл.).

•**пераступны́: пераступны** год—високосный год. Ар.

•**перасу́д**-*ду, предл.-дзе, зват.-дзе, м.*(Смал. праўда 1229 г.) **1.** определенный процент с сумы иска. Стт. 1529 г., сл., стр. 232. *Калі суд земскі каму што на ком прысудзіць, тагды ад таго, хто зыча, маюць сабе браці за працу сваю перасуду ад капы літоўскае па два грашы лэтоўскіх.* Стт. 70. *Ён суды судзе, перасуды бярэць.* Из нар. песни.

2. возвращение судовых издержек. Гордз. Акты XYII, стр. XII.

•**пераськёп**-*ёпа, предл. и зват.-ёпе, м.*—трещина. Нсл. 408. *Начоўкі купіў зь пераськёпам.* Нсл.

•**перасьледава́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў, ср., отгл. имя сущ. к* **перасьледава́ць,** — гонение, преследование. МГсл.

•**перасьледава́ць**-*дўю-дўеш-дўе, несоверш.* —преследовать, подвергать гонениям, притеснять, угнетать.

•**перасьпе́хі**-*хаў, единств. ч. нет.* **1.** всякая работа, где идет соревнование трудящихся. НК: Очерки, Но. 304.

2. игра в горелки. НК: Очерки, Но. 304.

•**перасьп-е́леваць,** -*еліць-елы-ець-яваць,* —*см. под* **сьпець.**

•**перасьпе́лы**-*лая-лае*—перезревший. Шсл. *Пшонка аж крышыцца — ведама перасьпелая.* Ст. *Перасьпелы ячмень асыпаўся.* Ст.

•**перасьцераг-а́ць**-*чы,—см. под* **сьцерагчы.**

•**перасьцеражэньне**-*ня, предл., -ню, ср.* —предлостережение. Нсл. 409. *Дзякуй за перасьцеражэньне.* Нсл.

•**перасьцябнуць,**—*см. под* **сьцёбаць.**

•**перасьцярога**-*огі-озе, ж.*—предостережение. Гсл.; Нсл. 409; Шсл. *Не памагла яму ніякая перасьцярога.* Ст. *Даў я табе перасьцярогу, а ты не паслухаў мяне.* Нсл.

•**перасы́паць, перасыпа́ць,**—*см. под* **сыпаць.**

•**перасы́ць**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—пересыщение. Нсл. 409. *Хворы ад перасыці.* Нсл.

•**перашэпты**-*таў, единств. ч. нет.*—разговоры шепотом. Нсл. 411. *Што ў вас там за перашэпты?* Нсл.

•**перашкода**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.*—препятствие. Бешанкавічы (Ксл.); Шсл. *Каб хацяня стрэлася па дарозе якое перашкоды нам.* Ст.

•**перашмул-яны**-*яць,—см. под* **шмуляць.**

•**перашму́ляцца,**—*см. под* **шму́ляцца.**

•**перашу́ка**-*укі-уццы, ж.*—переискивание. Нсл. 412. *Мы ўсюдых перашуку рабілі, як няма, дык няма.* Нсл.

•**пeратроска**—обыск. МГсл.

•**перaтраса́ць,**—*см. под* **трэсьці.**

•**пeратру́с**-*у, м.*—обыск. Ар.

•**перавод**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—уничтожение, истребление, смерть. Нсл. 399. *Перавод племені.* Нсл. *Пераводу на вас няма!* Тм. *Перавод на мышы.* Тм.

•**пераводная**-*ае, в см. сущ.*—изводящая, истребляющая сила. Нсл. 399. *Пераводная не бярэць гэтага п'яніцу.* Нсл. *Пераводнае на цябе няма!* Тм.

•**пераводнік**-*ка, предл.-ку, зват.* пераводніча, *м.*—человек, принимающий краденное, и вообще содействующий воровству. *Ня было б злодзеяў, каб ня было пераводнікаў.* *Послов.* Рапан. 122.

•**пераводы**-*даў, единств. ч. нет.*—сплетни, переносимые из дома в дом. Нсл. 399. *Зводамі а пераводамі займаюцца бабы.* Нсл.

•**пераводзіна**-*ны, дат., предл.-не, ж.* **1.** длинное, тонкое бревно, на которое кладут крюки стропила при устройстве крыши. Ксл. *Мы ўжо паклалі пераводзіну на пуню.* Семянцова Беш. (Ксл.).
2. верхняя перекладина в ткацком станке, скрепляющая станок. Ксл. *Хоча, каб безь пераводзіны ставы добра стаялі.* Беліца Сян. (Ксл.).

•**перавоз**-*озу, предл. и зват.-озе, м.* **1.** переправа через реку. Ар.; Ксл.; Нсл. 399. *Паўлюк зарандаваў перавоз.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Заплаці за перавоз.* Нсл.
2. средства для переправы, Ар. перевозное судно. Нсл. 399. *Гаспадару, дай перавоз пераз раку!* Ар. *Падайце перавоз.* Нсл. *Перавоз усіх не падыйме.* Тм.
3. плата за перевоз. *Заплаці перавоз, тады перавязу.* Нсл.

•**перавозьнік**-*ка, предл.-ку, зват. перавозьніча, м.*—перевозчик. МГсл. *Апавяданьні старога перавозьніка Саўкі.* ЗСД 34.

•**перавозьніцкі**, -*кая-кае*—перевозчичий. —*перавозьніцкі хлеб, заработак.* Нсл.

•**перавойстраны**,—*см. под істрыць.*

•**перава́га**-*агі-азе, ж.* **1.** перевес. Нсл. 399; Гсл. *У тавару перавага ёсьць.* Нсл.
2. сила, влияние, Нсл. 399. премущество, превосходство. *Яго слова перавагу мае над маім.* Нсл.

•**перавазьня́**-*ні-ні, ж.*—суета при перевозке. Нсл. 399. *Дадзела гэта перавазьня.* Нсл. *За перавазьнёю час страціў.* Тм.

•**перава́ж-аньне**-*аваны-авацъ-ыць,—см. под ва̀жыць.*

•**переважа́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-а̀й-а̀йма, несоверш., каго-што*—иметь преимущество, превосходство.

•**переважна**, *нареч.*—преимущественно. МГсл.

•**переважны**, -*ная-нае*—преобладающий, —преимущественный. Гсл.

•**перава́жыць**-*жу-жыш, повел.-ж-жма*—получить преимущество. *Мае слова переважа тваё ў пана.* Нсл. 399.

•**перавайстры́ць**,—*см. под істры̀ць.*

•**перавайстрыцца**,—*см. под айстрыцца.*

•**пераналока**-*окі-оцці, ж.* **1.** перегрузка. Гсл.
2. проволочка. Нсл. 400. *Толькі пераналоку нам робіш.* Нсл.

•**перавалакаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—забороненный посев переезжать бороной в длину пашни. Варсл. *Янка ўжо перавалакае ячмень.* Варсл. *Соверш.* **перавалачы.** *Авес я ўжо заламаў і перавалок.* Варсл. *под заламаць I.*

•**пераваротнік**-*ка, предл.-ку, зват. пераваротніча, м.*—по принуждению перешедший в другое вероисповедание. Міх.

•**пераварoцень**-*тня, общ.* **1.** по поверью, оборотень человека в животное. Нсл. 400. *Ночы сьвіньня чорная, знаць ведзьма пераварoцень, бегла за намі: ледзь ускочылі ў хату.* Нсл.
2. *бранное,*—изменивший-шая вероисповедание. Нсл. 400. *Якая будзе ў ім праўда, калі ён пераварoцень?* Нсл. *Жонка нашага пана, знаць, пераваротням стала; ніколі да царквы ня ходзе.* Нсл.

•**пераварачаць**,—*см. под варочаць.*

•**переве́раньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—убеждение. *Ср. пераверыць.*

•**пераверыць**-*ру-рыш-ра, соверш., каго*—убедить. МГсл. *Прич.* **пераверани**—убежденный кем-л. *Прич. наст. вр.* **перавяраючы**—убедительный. *Несоверш.* **перавяра́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—убеждать.

•**пераве́рыцца**-*руся-рышся, соверш.*—убедиться. *Як ён прыехаў на сход, то пераверыўся, што князь навет кіруе ўвесь карагод.* Дзьве Душы 26. *Абдзіраловіч пачуў тут нейкую палёгку ў дачыненьнях да Іры, быцца перавѐрыўся ў нечым радасным і меў права сказаць:"Эт, каму гэта патрэбна!"* Дзьве Душы 159. *Прич. прош. вр.* **пераверыўшыся**—убежденный(если сам убедился). *А хто-бы перавес каму другому парубаў або сецъ перавесную скраў, маець заплаціці шэсьць рублей грошай.* Стт. 381.

•**переве́сла**, -*ла, предл.-ле; мн. ч.-лы, ср.*—жгут для связки снопов. Ар. *См. перавясло.*

•**перавясло**-*ла̀; мн. ч.-лы-лаў, ср.* **1.** жгут, которым связывают сноп. Ксл.; Шсл.; Гсл. *Мае перавяслы крэпкія.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Малы авес парос, няма з чаго й перавясла зрабіць.* Ст.
2. верёвочка на ушках ведра, Гсл. веревочная ручка ведра. Ксл. *См. пачопка. Зьві ты перавясло ў вядро, а то калі як парвецца, дык вядро будзе бяз дна.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**перавя́сла**-*ла, мн. ч.-лы-лаў, ср.*—связка, пучек чего-л.(имеющий длинную форму, С.) Нсл. 400. *Два перавя̀слы лык прадаў, дый солі купіў.* Нсл.

•**перавыш-а́ны**-*а̀ць,—см. под вы̀шаць.*

•**пе́рац**, *пѐрцу, у перцу, зват. пѐрча, м.*—перец. Ст. *У каўбасы паклала перцу й салетры.* Ст.

перцу даць—дать взбучку, нагоняй. Шсл. *Дам табе перцу, дзяціна, добрага!* Ст. *Ну й даў жа яму перцу, закаяцца болей гэтак рабіць!* Ст.

пе́рцам, *в зн. нар.*—горько, досадно. Нсл. 412. *Уменьш.* **пе́рчык**-*ку.* Шсл. *Люблю булён ізь перчыкам.* Ст.

●**перацяжкі**-*жак,-жкаў, единств. ч. нет.* –известная игра в перетягивание. Участники садятся на пол, на землю, друг против друга, упершись подошвами в подошвы визави; в руки же они берут палку и стараются перетянуть противника на свою сторону. НК: Игры, 29; Гсл.

●**перачэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—противоречие, Нсл. 411, возражение. *За твае перачэньне калі-колечы ў морду заробіш.* Нсл.

●**перачыць**-*чу, пярэчыш; повел. пярэч-чма, несоверш. каму-чаму*—возражать, Рэч.; Моз. МГсл. прекословить(противоречить, МГсл.; Шсл.) Гсл.; Шсл., спорить, вопреки говорить. Нсл. 411. *Ніхто не пярэча табе: рабі, як сам хочаш.* Ст. *Не пярэч мне, а слухай, што я табе кажу.* Нсл. 411. *Соверш.* **наперачыць**—наговорить противностей, дерзостей. Нсл. 313. *Наперачыў аканому, а за тое й далі ў хвост.* Нсл. *"Як можаш, мудры Пятронь, перачыць быцьцю й ускрысеньню Хрыста, калі ня было тады яшчэ цябе на сьвеце, а Пётра і Ян бачылі яго, дый я бачыў, едучы да Дамашку? Дык перш хай твая мудрасьць выкажа, што мы манюкі, тады запярэча нашаму сьветчаньню. Пятронь адказуе:"Перачыць я ня думаю..."* Кво вадыс, 261. *Ніхто не пярэча гэтай ідэі.* Бацьк., Но. 38-39/573-574.

2. запрещать, препятствовать. Нсл.; Бушкава Рэч., быть против чего-л., не соглашаться. *Калі хоча жаніцца, перачыць ня будзем.* Бушкава Рэч. *Панна Аміля, імне не пярэч!* Гарун: Варажба.

3. пересекать что. Нсл. *Пярэчыш мне дарогу.* Нсл.

заперачаць-*дю-дсш-д, несоверш.* 1. препятствовать, Шсл. быть против чего-л. *Рабі, што хочаш,я табе не заперачаю.* Ст.

2. опровергать, противоречить.

3. преграждать. Нсл. 148. *Не заперачай мне дарогі, шчасьця, долі.* Нсл. *Соверш.* **заперачыць,** *соверш. к пярэчыць. заперачаць,* 1. возразить, оспорить. *Не, не, — запярэчыла яна.* "Бацьк.", Но. 11-12(447-448).

2. опровергнуть.

3. воспрепятствовать. Нсл. 178. *Што на нас дарма зларэчыш? Нам хадні не запярэчыш.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Прич.* **запярэчаны**—воспрещенный. Нсл. 178. *Нам запярэчана тою дарогаю езьдзіць.* Нсл.

паперачыць, 1. пересечь. Нсл. 411. *Наперачыў імне дарогу.* Нсл.

2. пойти наперекор, ПНЗ. возразить.

3. возразить, воспрепятствовать. Нсл. *Ты напярэчыў гаварыць яму.* Нсл.

перапярэчаваць, *несоверш. к перапярэчыць*—возражать, противоречить многократно. Бранск. у.(Будде:М.—Арл. 130). *Соверш.* **перапярэчыць**—возразить многим.

●**перачыцца**-*чуся-чышся,* 1. становиться поперек. Нсл. 411. *Якое ліха тут пярэчыцца, запярэчылася?* Нсл.

2. отрицать. *Не пярэчся, ты ўкраў грошы.* Нсл.

3. сопротивляться, не соглашаться. Нсл. 411. *Што не кажы ёй, яна ўсе пярэчыцца.* Нсл. *Соверш.* **заперачыцца**—проявить упорство. Нсл. 179. *Запярэчыўся, ня хоча казаць праўды.* Нсл. *Соверш.* **наперачыцца,** 1. надоесть сопротивлением. Нсл. 314. *Наперачыліся вы імне, няхай вам Бог аддасьць.* Нсл.

2. "наперачыць" много.

пярэчыцца назад—пятиться. *Конь назад пярэчыцца.* Нсл. 411.

●**перхаць**-*аю-аеш-ае*—сухо кашлять. Шсл. *Перхае, як тая авечка — застудзіўся нейдзе.* Ст.

●**пер'е,**—*см. под пяро.*

●**пер'іка,**—*см. под пяро.*

●**пернік**-*ка, предл.-ку, зват.-ча, м.*—пряник. НК: Очерки, 38; Ар.; МГсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 412. *Прынясі пернікаў з кірмашу.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Дзяцём купіў гасьцінца па перніку.* Ст. *Перніка прывязу гасьцінца.* Нсл. *Дзяцём купіў пернікаў з глісьнікам, мо жываты палепшаюць.* Ст.(Шсл. *под глісьнік*). *Уменьш.* **пернічак**-*чка*—пряничек. Нсл. 412. *Ня ўсё ж цябе пернічкамі карміць.* Нсл.

●**пернікавы**-*вая-вае*—пряничный. Нсл. 412. *Пернікавы дух, смак.* Нсл.

●**пернічнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*-—пряничник. Нсл. 412.

●**пернічніца**-*цы-цы, ж.*—пряничница. Нсл. 412. У пернічніцы можна дастаць смажанае рэдзькі. Нсл.

●**перш,** *нареч.*—сперва, МГсл.; Нсл. 413; Шсл. сначала. Растсл. *Перш так казаў, а цяпер кажаш інакш.* Нсл. *Перш гэнак хацеў, а потым гэтак — вось і разьбяры ты яго!* Ст.

●**першагодні**-*няя-няе*—однолетний. Нсл. 413. *Першагодні жарабок.* Нсл.

●**Першая Прачыстая**—праздник 15 августа. Шсл. *На Першую Прачыстую паедзем да Дукоры на кірмаш.* Ст.

●**перш-наперш,** *нареч.*—прежде всего. Ар. *Перш-наперш надабе Богу памаліцца.*

●**перша наперша,** Ц. сяло Бароўскае Смал. п.(Растсл.: Смоленск, 138) — *перш-наперш.*

●**першае, другое, трэйцяе, чацьвертае, пятае...**—вставные слова. Употребляют для указания первого, второго, третьего и т.п, пункта: во первых. во вторых, в третьих и т.д.

Пан Бог той нэмаз ферзам(араб., малітву правам) учыніў, абы мы трох рэчаў злых спабылі: першае, суднага дня страху; другое, абы лічбу легка здалі перад Панам Богам. Кіт. 79б13. *Уставуем: есьлі бы хто з прыгоды, а ня з хуці, страляючы на зьвер, каго забіў; другое, есьлі бы рамесьнік, будуючы дом, а дзерава неадбачне ўпусьціў.* Стт. 341.

Другое, надабе шырэй папулярызаваць нашу беларускую літаратуру ў масы... Трэйцяе, надабе паставіць заданьне перад нашаю літаратураю перайсьці да шыршага асьвяценьня нашае сучаснасьці. Кнорын: Аб "дробязях" у вялікім пытаньню(Асьвета, 1928, Но. 4, стр. 10). *(Каб) чатырох рэчаў злых спабылі: першае, магільнай мук; другое: із магілы ўстаўшы, рэестра із правай стараны ў правую руку дано; трэйцяе, абы спасеньне важней было ад грахоў.* Кіт. 786.

•**пе́ршанства**-*ва, ср.*—первенство, верх. Нсл. 413. *Над усімі першанства ўзяў.* Нсл.

•**пе́ршы,** *нареч., област.*—сперва. *Першы ты гэтага не казаў.* Нсл. 413. *См. перш. А ці німа ў вас дуронікаў? Не, Сумонечка, пѐршы былі й сьціхамеру на іх нетуці ніякага, а цяперачка ўсе рахманыя сталі.* НК: Старцы, 84.

першым чынам—первым долгом. Шсл. *Першым чынам узяліся біць, а потым за выпыты.* Ст. *Ласкат.* **пе́ршанькі.** Нсл. 413. *Першанькі сынок.* Нсл.

найпершы-*шая-шае, числ.* — самый первый, первейший. *Што ён найпершы злодзей у сяле?* Макаёнак: Каб людзі...

•**пе́ршы**-*шая-шае*—первый. Ар.; Шсл.; Нсл. 413; Дсборник II, 176; IУ, 559. *Які ён ёмкі: усюдых хоча быць першым!* Ст.

•**першы-на́першы,** *нареч., област.*—прежде всего. Ксл. *Першы-напершы мы зойдзем да Ахрэма.* Новікі Віц. (Ксл.). *См. перш-наперш.*

•**пе́рці,** *пру, прэш, прэць, прэм, прыцѐ, пруць, прош. вр. пер, пѐрла, пѐрла, пѐрлі, несоверш., с оттенком осудительности; употребляется к другим (но не к себе).* **1.** нести или везти с трудом. Нсл. 412; Сакуны 85. *Перці мех.* Нсл. *У зад трэ'перці воз.* Ст. *Ня туды прэш.* Ст. *Коні ледзь пруць вазы.* Нсл. *Абвёз бы на мост, ці такі вазюган у брод перць.* Юрсл. (*под абвезьці*).

2. быстро бежать, ехать, Шсл. гнать. Нсл. *Прэць аж пыл курыць!* Ст. *Куды цябе прэць нячыстая сіла?* Нсл.

з душы прэць—отвратительно. МГсл. *Соверш.* **праперці, 1.**—просунуть. Нсл. 527. *Ледзь праперлі кадушку ў дзьверы.* Нсл.

2. насильно выслать, отправить. Нсл. 527. *Ледзь праперлі яго на работу.* Нсл. *Прич.* **праперты, 1.** просунутый с трудом. Нсл. 527. *Скрозь дзірку прапертае хусьце.* Нсл.

2. насильно высланный. Нсл. 527. *Не паехаў бы, калі б ня быў праперты.* Нсл.

абапе́рці, *соверш.*—опереть. *Несоверш.* **абапіраць.**

адпе́рці, *адапру̀-прэш-прэць, соверш., перех.* **1.** что-л. привезенное или принесенное обратно отвезть или отнесть далеко или скоро. *Нашто ты воз адпер аж у самы канец?* Ст. *Як бачыш, адпер іх на станцу.* Ст.

2. отпереть что-л запертое на замок, задвижку, крючок и т.п. *Адапры дзьверы.*

адпіраць, *несоверш. к адперці 1, 2.*

дапе́рці, *соверш., употр. к другим — с оттенком осудительности*—настоять крепко. Нсл. 140. *Дапер на тое. што скасілі.* Нсл.

2. *перех.*— с трудом дотащить. Нсл. 140. *Я свой сутнік дапер.* Нсл.

дапіра́ць, *несоверш. к даперці,* **1.** настаивать крепко. Нсл. 140. *Дапірае, каб сядні скасілі луг.* Нсл.

2. дотаскивать с трудом. Нсл. 140.

3. упрекать. Нсл. 140. *Што ты імне гэтым дапіраеш?*

запе́рці, *соверш., перех.*—запереть. Ар. *Сьмерці не заперці: хоць калі трэба памерці. Послов.* Рапан. Прык. 172. *Несоверш.* **запіра́ць.** Ар.

напе́рці, *соверш. на каго-што, употр. к другим; имеет оттенок осудительности*—надвинуться, нажать на кого, на что-л. *Несоверш.* **напіра́ць. 1.** напирать. МГсл.

2. настаивать. МГсл. *Отгл. имя сущ.* **напіраньне**-*ня, предл.-ню*—напор. МГсл.

падпе́рці, *падапру̀-прэш-прэць-прэм-прыцѐ, соверш., перех.*—подпереть. Ар.; Шсл. *Надабе падперці яблынку.* Ар. *Хіба калом падперці вароты, каб не паваліліся.* Ст.

2. *безлич.,*— о приступе какой-л. боли, кашля и т.п. *Падпірае, падперла пад бакі.* Нсл. 446.

падпіра́ць, *несоверш. к падперці 1, 2.* Нсл. 446.

папе́рці, 1. понести с трудом. Нсл. 470; Шсл. *Папер свой цяжар.* Нсл. *Ледзь папер мех мукі.* Ст.

2. быстро побежать, поехать. Шсл. *Папер — толькі й бачылі яго!* Ст.

•**перапе́рці,** *соверш., перех.*— с трудом перенесть что-л. тяжелое. Нсл. 407. *Ледзь перапер мех жыта.* Нсл. *Несоверш.* **перапіра́ць**—с трудом перенашивать что-л. тяжёлое. Нсл. 406. *Перапірайце па адным мяху.* Нсл.

прыперла[прыпёрла, Нсл.], *безлич.* **1.** привалило чего-л. во множестве. Нсл. 507. *Прыперла дужа вады.* Нсл.

2. сильно схватило живот, пригнело. Нсл. 507. *Ці табе прыперла, што ты бяжыш?* Нсл.

прыпе́рці, *-пру̀-прэш-прэць-прэм-прыцѐ; повел. прыпры̀, соверш., перех.* **1.** припереть. Шсл. *Прыпры зуслон к сьцяне, каб ня ківаўся.* Ст.

2. принести с трудом что-л. тяжелое. Нсл. 507. *Ледзь прыпер камень.* Нсл.

3. быстро прийти, приехать. Шсл. *Як бачыш, туды схадзіў і назад прыпер.* Ст.

4. насильно заставить приняться за дело. Нсл. 507. *Прыпіраць, прыперці каго да работы.* Нсл.

прыпіра́ць, *несоверш. к прыперці 3.*

расьпе́рла, *соверш. расьпірае, несоверш., безлич.*—раздуло, раздувает. Нсл. 557. *Жываты расьпірае, расьперла ад пушнага хлеба.* Нсл.

сьпе́рці, *запру̀, запрэш-прэць-прэм-рыцѐ; прош. вр. сьпер, сьперла, сьперлі, соверш., перех.* стащить, сдвинуть с места (что-л. тяжелое, грузное).; оттащить, отнести куда-л. *Ніяк ня можна яго сьперці з полу.* Нсл. 603.

сьпіраць, *несоверш. к сьперці.* Нсл. 603. *Сьпірай, сапры яго зь печы.* Нсл.

выперці, *выпру, выпраш, выпра, соверш., перех.*—выпереть, напирая на кого, что-л., удалить; вытолкнуть. Нсл. 89. *За такое слова вон выпіраюць, выпруць.* Нсл. *Несоверш.* **выпіраць.** Нсл. 89.

упе́рці, *упру̀, упрэш, упрэць, упрэм, упрыцѐ, упруць; прош. вр. упѐр, упѐрла, упѐрлі,* **1.** втеснять. Нсл. 68. *Усяго ня ўпрэш.* Ар.

2. насильно дать(навязать, **С.**) Нсл. 68. *Сваедзеці ўперла на маю шыю.* Нсл. *Соверш.* **упіра́ць, 1.** втеснять. Нсл. 68. *Ня ўпірайце ўсяго снапоўя.* Нсл.

2. насильно давать(навязывать, **С.**) Нсл. 68. *Ня ўпірай імне свае работы.* Нсл.

усьпе́рці, *узапру, узапрэш, узапрэць, узапрэм-прыцѐ, узапруць,, соверш.* **1.** с трудом ввести, втащить на верх, на возвышение. *Усьперці на гару воз.* Нсл. 412.

2. взвалить что-л. на кого-л. Нсл. 72. *Сваю віну на мяне ўсьпіраеш, усьпер.* Нсл.

усьпіра́ць, *несоверш. к усьперці 1, 2.*

•**пе́рціся,** *пруся, прэшся; прош. вр. перся, перлася, перліся, несоверш.* **1.** идти или ехать с трудом, с чем-л. тяжелым. *Куды прэшся з возам? Прыся, як хочаш на непадкаваных конях.* Нсл. 412. *Соверш.* **прапе́рціся**—протиснуться. Нсл. 527. *Ледзь праперся меж народу.* Нсл.

2. быстро идти, бежать, ехать. *Чаго так прэшся! не магу зысьціся з табою.*

прапе́рціся—(быстро, **С.**) пойти. Нсл. 470. *Папруся я двору.* Нсл. *Калі ты папрэшся ад нас?* Нсл. *Папѐрся п'яны.* Тм. *Паперліся некуды.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

3. взлезать. Нсл. 412. *Прыся на печ.* Нсл.

4. проталкиваться. Нсл. 413. *Досіць табе перціся ў царкву, ня ўлезеш.* Нсл.

сьперціся, *запрэцца, запруцца, соверш.*—тесно сдвинуться, стесниться.

5. нахально входить куда-л. Нсл. 413. *Куды ты прэшся? па шыі заробіш.* Нсл.

адперціся, *адапруся-прэшся, соверш.* **1.** тпереться.

.. открыв изнутри запертое помещение, сделать свободным вход. *Парасяты, мусіць, самы адперліся ды выскачылі з хлева.* Ст.

3. не сознаться в чем-л.. отказываться от чего-л.(возразить, **С.**). *Ён хоча адперціся.* Дсл.

адпірацца, *несоверш.* **1.** *к адперціся 1.*

2. *несоверш. к адперціся 2.* Ар. *Заперліся і не адпіраюцца.* Ар.

3. *несоверш. к адперціся 3*—отказываться, возражать, отрицать. Пск., Пушк.(Ч. 324). *Адпіраецца, што нічога ня ведае.* Ст. *Іванка адпіраецца на выпытах.* Дсл.

апе́рціся, *абапруся, абапрэшся, соверш.* **1.** прислониться к кому, -чему-л. налечь на кого, -что-л., перенеся на него часть тяжести своего тела, опереться.

2. *перен.*—найти себе поддержку, очувствие в ком-л., опереться, взять за основу своих построений, рассуждений, воспользоваться чем-л. в качестве логического основания, опереться. *Аперціся на выніку археолёгічных адкрыцьцяў.*

апірацца, *несоверш. к аперціся 1, 2.*

даперціся, *соверш.* **1.** дотащиться с трудом. Нсл. 140. *Як-колечы дапірайся, дапрыся да двара.* Нсл.

2. протиснуться. Нсл. 140. *Не дапрэшся за народам.* Нсл. *Несоверш.* **дапіра́цца, 1.** дотаскиваться. Нсл. 140.

2. протискаться. Нсл. 140. *Куды ты дапіраешся? і безь цябе тут цесна.* Нсл.

запе́рціся, *запруся, запрэшся; прош. вр. запѐрся, запѐрлася,* **1.** запереться. *Рана вы заперліся.* Ст. *Ён заперся й нікога ня пушчае.* Ар.

2. не хотеть чего-л. высказать, не сознаться в чем-л. **запірацца, 1.** *несоверш. к заперціся 1,*—запираться.

2. отрицать свою виновность в чем-л., не признаваться в чем-л., Ар. не хотеть что-л. высказывать, таиться. Шсл. *Не запірайся, кажы.* Ст.

напе́рціся, *напруся-прэшся, соверш.* **1.** настоять. Нсл. 314. *Ср. напірацца.*

2. грубо: набраться, скопиться в большом количестве.

3. нажраться. Шсл. *Наперся аднае бульбы з расолам.* Ст. *Несоверш.* **напірацца**—упорно действовать для исполнения своего желания, настаивать. Нсл. 314. *Напіраецца, наперся канечне з намі ехаць.* Нсл.

падпе́рціся, *соверш., чым*—подпереть себя чем-л. *Падперся сабе кіёчкам ды стаіць.* Ст.

напіра́цца-*а̀юся-а̀ешся чым*—пользоваться при ходьбе палкой или чем-л. заменяющим ея. *Дубавік вырваў дуб, ідзець, напіраецца і за імі спраўляецца.* Ельн. (Дсл.). *Несоверш.* **падпірацца.** Ар.

прыпе́рціся, *соверш.* **1.** опереться на кого, что-л. Нсл. 507; Шсл. *Прыперся к імне, бы к сьцяне.* Нсл.

2. с трудом прийти. Нсл. 507. *Ледзь прыперліся мы двору.* Нсл.

3. прийти куда нахально против желания других. Нсл. 507. *Цябе не прасілі, што ты сюды прыперся.* Нсл.

прыпірацца, *несоверш. к прыперціся 1.*, опираться на кого, на что-л. Нсл. 507. *Ня прыпірайся к імне.* Нсл.

расьпе́рціся, *разапруся, разапрэшся.* Ск. *Несоверш. расьпіра̀цца.*

вы́перціся, *выпруся, соверш., возвр.* **1.** высунуться. Нсл. 89. *Чаго ты ўперад выпіраешся, выперся?* Нсл.

2. расталкивая, выйти, выбраться из тесноты. Нсл. 89. *Як ні выпірайся, ня выпрашся з царквы.* Нсл.

3. отречься от своих слов или поступков. Нсл. 89. *Сваіх словаў выпіраешся, выперся.* Нсл.

выпіраццa, *несоверш. к выперціся 1, 2, 3.* Нсл. 89.

упе́рціся, *соверш., возвр.*—втесниться куда-л. Нсл. 68. *Уперся, куды ня трэба.* Нсл. *Соверш.* **упіраццa**—втесняться куда-л. Нсл. 68. *Ня ўпірайся ў царкву, ня ўпрэшся.* Нсл.

заўпіра́цца, *соверш. к упірацца(под перціся). Такі ўжо нягоднік: як заўпірыцца, то хоць ты яму што кажы — усё роўна не паслухае.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).

усьпе́рціся, *узапруся-прэшся, соверш., возвр.* **1.** навалиться, облокотиться. Нсл. 72. *Усьпірацца, усьперціся на стол.* Нсл.

2. с трудом взойти или взъехать. *Прыся, узапрыся на гару на непадкаваных конях.* Нсл. 412.

3. *к перціся 3.*—взлезть, забраться. *Улетку ўсьперся на печ.* Нсл.

усьпірацца, *несоверш. к усьперціся 1, 2, 3.*

●**пе́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* **1.** бить валиком(стирая) бельё или (беля) холст. Ксл. *Перыць пранікам хусьце.* Сьвярды Беш. (Ксл.).

2. *перен.*—избивать. Шсл. *Давай перыць яго паленам.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Пер яго, гада, пер.* Тм. *См. пярыць 2.*

●**пе́сак**-*ска,* (Нсл.), **пяса́к**-*сака̀, м.*—кролик. Нсл. 413. *Пескаў у садзе завёў. Нсл.*

2.—простая шашка в шашечной игре. Нсл. 413. *Песка згубіў.* Нсл.

●**пе́сі**-*сяя-сяе*—собачичй. Нсл. 413. *Песі век зжыў. Поговор.* Нсл. *Песяя барада, скура.* Тм. *Песяе мяса.* Тм.

●**пескавы́**-*вая-вое,* **1.** *прилаг. к пясок*—песочный. *Пескавы жвір.* Леск. IУ, 328.

2. песчаный.

●**пе́ставаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пеставаць, пеставацца*—няньчение. Нсл. 542. *За мае пѐставаньне цябе хоць бы ты імне чым падзякаваў.* Нсл. *Прич.* **пе́ставаны, 1.**—которого *"пеставалі"* — ласкали, нежили.

2. привыкший к неге, избалованный. Нсл. 542. *Пеставаныя яго дзеці, вока коляць, ніхто нічога не скажы.* Нсл.

●**пе́ставаць** -*тую-туеш-туе, несоверш., перех.* **1.** ласкать, нежить, Ксл. ласкать, лелеять, МГсл. няньчить. Нсл. 542. *Матка любе пеставаць дзеці.* Дражна Куз. (Ксл.). *Я цябе маленькага пеставала й гадавала.* Нсл. *См. кукобіць. Соверш.* **напе́ставацца**—*туюся-туешся*—наняньчиться, навозиться с кем, испытывая некоторые неприятности. Нсл. 316. *Напеставалася я ўсякіх дзяцей і панят і мужыцкіх.* Нсл. *Напеставаўся я з гэтым хлапцом, пакуль выгадаваў яго.* Тм. *Соверш.* **папе́ставаць**-*тую-туеш-туе; повел.-туй-туйма*—нежить некоторое время. *Прич.* **папе́ставаны.** *Папеставаны наш ужо ходзе.* Нсл. 470. *Соверш.* **сьпеставаць,**—избаловать.

2. *"пеставаць"* с противоложным значением: а) ушибить *"пестуя".* Нсл. 611. *Пеставаў дзяцё, пакуль сьпеставаў, зьвіхнуў.* Нсл. б) разбить, забавляясь. Нсл. 611. *Бавячыся іх шклянкаю, часам сьпестуеш яе.* Нсл. *Прич.* **сьпе́ставаны**—избалованный. Ксл. *Ён сьпеставаны.* Пустынкі Сян. (Ксл.).

●**пе́ставацца**-*туюся-туешся,* **1.** *страд. к пеставаць.*

2. няньчиться. Нсл. 542. *Каторы год я пестуюся з гэтым хлопцам, але нічога добрага зь яго ня выйдзе.* Нсл.

3. возиться(забавляться, С.) Нсл. 542. *Пеставацца з цацкамі.* Нсл.

●**пе́стаць**(*от пест*)-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—бить, колотить, как бы пестом. Нсл. 412. *Пестаеш, напестаў ты яго добра.* Нсл. *Соверш.* **папе́стаць.** Нсл. 412.

●**пе́стун**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—баловень. Ксл. *Калі адзін сын у бацькі, дык пѐстун.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *См. пястун.*

●**песьляччо,**—*см. под пясьляк.*

●**песьлячы́на,**—*см. под пясьляк.*

●**пе́сьня**-*ні-ні, мн. ч., род.*—няў, *ж.*—песнь, песня. Ар.

завесьці песьню—затянуть песню. *Ты мяне аднак ня слухай, мала што я завяду, з усей сілы дуй і дзьмухай і ў жалейку, і ў дуду.* Из альб. В. Дарэўского.

●**пешанї́ца**-*цы-цы, ж.*—пехота. Д. Зьметняў на Чарнегаўшчыне(Курило: Матеріяли).

●**пе́таваць,** (Гсл.; Нсл. 542)-*тую-туеш-туе;* **пе́таць,** (Нсл.)-*аю-аеш-ае,* **1.** (сильно, Гсл.) бить, Гсл.; ПНЗ. колотить. Нсл. 542. *Часта петуюць цябе за гэта, але ты ўсё не папраўляешся.* Нсл. *За што ты яго так петаеш?* Тм. *Соверш.* **папетаваць, папетаць**—побить, поколотить. Нсл. 542. *Як папетаваў яго добранька, дык і перастаў лазіць у клець.* Нсл. *За што ты петаеш, папетаў? А за зладзейства.* Нсл. 542. *Несоверш. и соверш.* **прыпе́таваць**—бить, колотить до смерти. Нсл. 508. *Прыпетаваць кабана.* Нсл. *Б'ючы часта, ты прыпетуеш хлапца.* Тм. *Прич.* **прыпетаваны, а)** вколоченный. Нсл. 508. *Прыпетаванага гвазда й зубамі ня вырвеш.* Нсл. б) приколоченный(прибитый, С.) Нсл. 508. *Прыпетаваная сьвіньня ледзь зад павалакла.* Нсл. *Соверш.* **прыпе́тацъ, а)** избить. *Петаючы так, ты да сьмерці яго прыпетаеш.* Нсл. 542. *Прыпеталі злодзея.* Нсл. 508.

б) о гвозде и проч. — вбить по самую шляпку. Нсл. 508. *Прыпетаць гвозд у дошку.* Нсл.

2. тяжко работать.

3. грузить. *См. напетаць.*

запе́таваць, *несоверш.* **1.** вколачивать глубоко пестом. Нсл. 182. *Во запетаваў я кол глыбака ў зямлю, паспрабуй вырві!* Пірагова Імсьц. (Бсл.). *Запетаваць крук, гвозд, палю.* Нсл.
2. убивать, повторяя удары. Нсл. 182. *Запетуй кабана.* Нсл.
3. отдавать, засаживать. Нсл. 182. *Запетаў самавола ў добрыя рукі.* Нсл. *Запетаваць злодзея ў турму.* Тм.

запетаваны, *прич. к запетаваць 1, 2, 3.* Нсл. 182.

запе́тац̆ь, *соверш. к запетаваць 1, 2, 3.* Нсл. 542. *Петаць, запетаць кабана.* Нсл. 542. *Прич.* **запетаны**—убитый. *Запетаны кабан.*

напе́таць. *соверш. к петаць 1.* **1.** побить, натолкать. Нсл. 316. *За што ты яго напетаў?* Нсл.
2. *соверш. к петаць 3,*—нагрузить. Гсл. 186(*под петаваць*). *Напетаў гэткі воз адзін, без таптаньніка.* Гсл.

•**пе́таваццa**-*туюся-туешся,* **пе́тацца**-*аюся-аешся,* **1.** трудиться изо всех сил. Нсл. 542. *Досіць табе петаваца над гэтым!* Нсл. *Соверш.* **запе́таваццa**-*туюся-туешся,* **а)** устать(утомиться, С.) Нсл. 182. *Запетаваўся, сякучы дровы.* Нсл.
б) забиваться куда-л., прячась. Нсл. 182. *Куды ты запетуешся? Адтуль ня вылезеш, хоць бы й хацеў.* Нсл. *Соверш.* **прыпе́таваццa**-*туюся-туешся,* **прыпе́тацца**-*аюся-аешся*—устать. Нсл. 542. *Прыпетаўся я, цягнучы гэтую лямку.* Нсл. *Соверш.* **упе́таваццa**—совершенно устать. *Упетаваўся я за дзень, сякучы дровы.* Нсл.
2. бороться, биться с чем до усталости, возиться. Нсл. 542. *Каторы год петаюся я з гэтым хлапцом, а нічога добрага ня бачу зь яго.* Нсл. *Соверш.* **напетацца**—наколотить вдоволь. *Досіць ты напетаваўся нас у сваe войтаўства.* Нсл. 316.

•**пе́вень**-*ўня, предл.-ўню, зват. пѐўню; мн. ч. пеўні-няў-ням-ні, м.*—петух. Растсл.; ПНЗ; Лук'янава Сян. (Ксл.).; Шсл.; Гсл.; НК: Очерки, 408. *Наш певень адбіўся ад сваіх курэй.* Ст. *Панясу пеўня на места прадаваць.* Ст. *Уменьш.* **пеўнік**-*іка*—петушок. Шсл. *Зьгінуў наш адзін пеўнік.* Ст.

•**пецік**-*іка, м.*—детский мужской детородный уд. Нсл. 542. *У дзіцяці нешта пецік распух.* Нсл.

•**пе́ўнікі**-*каў, единств. ч. нет.*—погремок обыкновенный [Alectorophus L.] *У гародзе ё шмат пеўнікаў і ўсякіх красак.* Ст. *См. званец.*

•**пець, пяяць,** (Ксл.; Гсл), *пяю́, пяѐш, пяѐцьѐм-іцѐ-юць; повел. пей, пяі́, несоверш., каго-што*—петь. Шсл.; Белікава Бельск., Смл., Данькова Смоленск., Радашкава Ельн., Свалы Красьн.(Раст.: Говоры Смл.); Нсл. 542, 543. *Ня пей ты гэтак жаласна!* Ст. *Пейма, дзевачкі, другую песьню!* Ст. *Песьню пяюць.* Дсл.(*под* Аракчеев). *Хто коран пяе, а нэмазу* (*араб. малітву*) *не кланяецца, то не ест мусульманін.* Кіт. 1а1. *Душою, нутром і языком пяючы.* Тм. 2а3. *Напрод пей.* Тм. 2а4. *Нэмаз пяюць.* Тм. 18613. *Што пяеш у нэмазе мыляньням, нэмаз псует.* Тм. 84а15. *Колькі ашмёткаў зачэпіш, запражэм, зьвязѐм у поле, зложым іх, як гной, і пяѐм.* Дсл. *Не пяюць іхныя гадунцы.* Гарэцкі: Песьні 9. *На вуліцы драней пяём.* Харобрычы Горадн.(Кур. 84). *Жнеі будуць пяяць.* Бешанковічы (Ксл.). *У нашым сяле пяюць песьні.* Косіч 66. *Убогія харошыя псальмы пяюць.* Нсл. 536(*под "псальма"*). *Чаму ж мне ня пець, чаму ж ня гудзець, калі ў маеі хатаньцы парадак ідзець.* Из нар. песни. *Можа й пяяць забыліся?* НК: Старцы ,92. *Пяю і плачу, плачу і пяю.* Кавыль(Прыйсьце, Но. 1). *Ня я пяю, народ Божы даў мне ў сэрцу лад прыгожы.* Я. Лучына. *Вось жа п'ю, вось пяю, зь сябручкамі рады.* Гарун: "Вясельле". *Пяе зямліца.* Гарун: в. "Матчын Дар". *Пяюць зарніцы ў тваім паглядзе.* Кавыль: Ч. лёд. *Бярэзьнікам пяе над галавой.* Лойка: Л. песьня. *Пяялі песьні.* Кавыль: Ростань, 9. *Прич. наст. вр.* **пяючы́**—поя. *Многократ.* **пява́ць,** *пява̀ю-ѐеш-ѐе. Соверш.* **ісьпе́ць,** *ісьпяю́,* **сьпець,** *сьпяю, соверш., перех.*—спеть. *Сурэй*(*араб. род малітвы*)... *ісьпеўшы, потым мовіць "амін".* Кіт. 2а6, 83а9. *Кажны сэлэват*(*араб. малітва на чэсьць прарокі*) *сьпяець.* Тм. 134а3. *Сьпяі якую-колечы псальму.* Нсл. 536(*под "псальма"*). *Соверш.* **напе́ць,** *напяю́*—напеть. *Ой, што вы напелі тут, ды якое дзіва! Шкада, што на голас вам зямелька драмліва.* З альбому Вярыгі-Дарэўскага. *Соверш.* **папе́ць,** *папяю,* **1.** скончыть петь. *Ужо пеўні папелі.* Север. (Косіч 56).
2. попеть, петь некоторое время. *Соверш.* **перапе́ць,** *-пяю-пяеш-пяець-пяем-пяіце -пяюць*—перпеть, спеть всё, многое. *Пакорным сэрцам... сурэй*(*араб. малітва*) *перапеў.* Кіт. 266. *Як застануся сама сабе ў дварэ, ды я ўсе песьні перапяю, так яны адна за аднэй і лезуць у галаву, а далі як прыдзе ўдум уся мая горкая жытачка ды бяздольле, дык усё пяю ды плачу... да ахвоты такі наплачуся.* Косіч 231. *Соверш.* **адпе́ць, адпяя́ць,** *адпяю. Прич.* **адпяны.** *Пакратаў струны іскрыпак адпяяных.* Кавыль: Ч. лёд. *Несоверш.* **адпява́ць.**

дапе́ць, *дапяю́, соверш.*—допеть. *Несоверш.* **дапява́ць**-*аю. Імам фэрз дапявае.* Кіт. 87а13.

запе́ць, запяя́ць—начать петь, запеть. Нсл. 132. *Запяеш ты ў мяне другім голасам.* Нсл. *І песьню родную люблю я, што дзеўкі ў полю запяюць.* Буйла. *Запяём песьню.* Івайцёнкі Імгл.(Косіч 52). *Запяяў салавей.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1). *Я запяяў так, як пяюць у нас салаўі.* Тм.

вы́пець, *вы́пяю-еш-е, соверш., перех.*—пропеть, исполнить голосом что-л. *Выпеў каран.* Кіт. 362. *Усе чатыры кнігі выпеў.* Тм.

31614. *Сто дваццаць чатыры кнігі выпеў.* Тм. 31615. *Несоверш.* **выпява́ць.**

пяцьцё-*ця̀. предл.-цю̀, отгл. имя сущ. к* *пець*—пение. *У нэмазе(араб. малітва) мыляціся, або мыляціся ў пяцьцю каранным, нэмаз псуеш.* Кіт. 84а14.

•**печ,** *пѐчы, у печы, ж.*—печь. Ар.

бітая печ—глинобитная печь. НК: Очерки, 241.

хадзіць каля печы—топить печь, Дсл. 163. заниматься варкой пищи.

•**печа́я**-*à-à, ж.*—измога. Нсл. 413. *Печая пячэць на сэрцу.* Нсл. *Каб цябе печая пекла, як ты хлеб спаліла.*

•**печанёвы**-*вая-вае, прилаг. к печанѝ. Печанёвыя каўбасы.* НК: Очерки, 23.

•**пе́чані**-*няў, единств. ч. нет., анат.*—печень, печёнка. Ар.

•**печанѝ**-*нёў-нём, мн. ч., предл.-нёх, ж.*—грудные внутренности, к которым относятся и почки. НК: Очерки 23.

•**печанцы́**-*цоў, единств. ч. нет.*—печень. *У печанцох сядзіць.* Ад.

•**печата́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —прикладывающий печать. Нсл. 413. *Печатарнік яшчэ пячаці не прыкладаў.* Нсл.

•**пе́чыва**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—выпечка хлеба за один раз. Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 414. *Два печывы хлеба за тыдзень ізьелі.* Сітна Лёз. (Ксл.). *Мукі яшчэ стане на адно печыва.* Ст. *Разышлося печыва хлеба.* Ст. *Два печывы хлеба вышла на малаку.* Нсл.

•**пёкам,** *в см. нар.* **1.** судя по выпеку. Нсл. 396. *Пёкам хлеб добры, але мука прытхлая.* Нсл.

2. тоже, что *"пёкма"*. Нсл. 396. *Пёкам выпякае вочы.* Нсл.

3. назойливо, настойчиво. Нсл. 396. *Пёкам лезе ў вочы, як асва.* Нсл. *Пёкам дадзяець просячы.* Тм.

•**пёкма**—усиливает значение слова *"пячы"*—жечь. *Сонца пёкма пячэць.* Нсл. 396. *Сьвякрывя пёкма пячэць нявестку.* Нсл.

•**пёрх,** *пёрху, м.* **1.** позыв к кашлю, сухой кашель. Нсл. 412. *Пёрх твой ня добры.* Нсл.

2. — *пярханьне.* Нсл. 412. *Ад пёрху падняўся кашаль.* Нсл. *Ад твае пінкі ў мяне пёрх стаўся.* Нсл.

•**пёрх,** *междомет.* — *пярхень.* Нсл. 412. *Ты нешта сядні пёрх а пёрх.* Нсл.

•**пяхце́р**-*цяра̀, предл.-цяру̀, зват.-цѐру, м.* **1.** верёвочная сетка, на дорогу набиваемая сеном. Нсл. 413. *Пяхцер сена пуды два.* Нсл.

2. *перен.*—толстобрюхий. Нсл. 413. *Пехцяра гэт'кага ня борзда накорміш.* Нсл.

3.—неуклюжий. Растсл.

пехцярок-*рка; мн. ч., дат.-ркoм, мн. ч., предл.-ркох,* **1.** *уменьш. к пяхцер 1.*—верёвочная, редко связанная сетка для сена в пути. Нсл. 413. *Будзе зь мяне пехцярка сена.* Нсл.

2. толстячек-ребеночек. Нсл. 413. *Цяжкі ўжо стаў пехцярок гэты.* Нсл.

пяхцерык—*пехцярок 1, 2.*

•**пяхце́рны**-*ная-нае, прилаг. к пяхцер* —сеточный. Нсл. 413. *Пяхцерная абора.* Нсл. *Пяхцернае сена.* Тм.

•**пяхце́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* **1.** набивать *"пяхцер"*.

2. *перен.*—набивать, напихать, кормить много. Нсл. 413. *Досіць табе пяхцерыць дзяцё.* Нсл. *Соверш.* **напяхце́рыць.** Нсл. 413. *Напяхцерыў сабе пуза.* Нсл.

•**пяхце́рыцца**-*руся-рышся, несоверш.* **1.** *зав. к пяхцѐрыць. Ня кажнае сена аднолькава пяхцерыцца.*

2. *перен., возвр., презрит.*—набивать свой желудок. Нсл. 413. *Пакуль ты будзеш пяхцерыцца?* Нсл. *Соверш.* **напяхцерыцца.** Нсл. 413. *Яшчэ ня досіць напяхцерыўся?* Нсл.

•**пяяць,**—*см. под пець.*

•**пя́дзя**-*дзі; мн. ч., род.-дзяў, ж.* **1.** пядь.

2.—мера длины, четверть(аршина, С.). ПНЗ. мера длиною вытянутой ладони.

•**пяк,** *глаг. частица,* **1.** звук тупого удара. Нсл. 543.

2. *междомет.* для выражения звука при падании на землю фруктов и др. мелких предметов. Шсл. *Яблык пяк на зямлю.* Ст. *Цукерка з рук пяк у балота!* Ст.

•**пяколак**-*лка, м.*—часть печи, ПНЗ. выемка по ребру печи(со стороны избы, но не спереди печи, Ар.) в виде лавочки. Шсл.; Ар. *Палезу на пяколак пагрэцца.* Ст. *Што гэта за печ безь пяколка?* Ст. *См. зачынак.*

•**пякота**-*ты, дат., предл. пякоце, ж.* **1.** жара, зной. МГсл.; Нсл. 396. *Пякотаю павыпаліла ўсё ў полю.* Нсл. *Пякота на дварэ.* Тм.

2. изжога. Шсл. *Нешта ізьела гнюснае, дык пякота пячэць.* Ст. *Уменьш.* **пякотка**-*ткі-тцы, ж.*—изжога. Гсл.; Ксл.; Нсл. 396. *Каб цябе пякотка пякла, як ты хлеб спаліла.* Нсл. *Каб цябе пякотка сьпякла!* Сьвеча Беш. (Ксл.). *См. пячайка.*

•**пякотна,** *нареч.*—*жарко.* Нсл. 396. *Пякотна сядзець на сонцу; пойдзем пад сьцень.* Нсл.

•**пяка́р**-*à, предл.-àр, зват.-àру; мн. ч.-ры̀-роў-ром-роў-ра̀мі-рох, м.*—пекарь, хлебопек. Гсл.

•**пяка́ранны**-*ная-нае,* — относящийся к печению хлебных изделий, Нсл. 395. предназначенный для выпечки хлебных изделий. *Пякаранная работа, пякаранная судзьдзё.* Нсл. 395.

•**пяка́рня**-*ні-ні, ж.* **1.** (хлебо)пекарня.

2. булочная. *Уменьш.* **пяка́ранка**-*нкі-нцы.* Нсл. 395. *Пякаранка вясёленькая.* Нсл.

•**пяка́рны**-*ная-нае*—выпеченный из муки. *Пякарныя вырабы.*

•**пя́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш., звукоподр.* **1.** падать(о фруктах и др. мелких предметах). Шсл. *Дулі ўжо пасьпелі, дык самы пякаюць а пякаюць.* Ст.

2. класть, валять одно на другое. Нсл. 543. *Ня пякай шмат на мой воз.* Нсл. *Пякай усё гэта на калёсы.* Нсл. *Соверш.* **напякаць** —навалить. Нсл. 316. *Напякаў цэлы воз мяхоў.* Нсл.
3. отправлять куда-л. против воли; садить, заключать(в тюрьму). *Соверш.* **упякаць.** *Вы й мяне ўпякалі ў гэта.* Нсл. 543. *Упякалі злодзея, разбоя гэтага ў татаву хату.* Тм.
4. бить чем-л. толстым, тупым. *Нсл. 543. Пякай, запякай кабана абухом, даўбнёю.*
запя́каць, а) убить колом или пестом. Нсл. 182. *Запякаць сьвіньню.* Нсл.
б) вколотить. Нсл. 182. *Запякай гвозд на плешку.* Нсл. *Прич.* **запя́каны**—вколоченный. Нсл. 182. *Запяканага гвазда ня вымеш.* Нсл.
5. колотить дубьём. Нсл. 543. *Пякай яго.* Нсл.
6. бить, колотить вальком на реке. Нсл. 543. *Пякаеш хусьце як не сваімі рукамі, а я сваё ўжо адпякала.*
пя́кнуць, *однократ. к пякаць 1.*—упасть, ПНЗ. ударить. Нсл. 543(*под пякаць*). *Пякнуў раз і капут яму.* Нсл.
адпякаць, 1. *соверш. к пякаць 5*—отколотить, поколотить. *Адпякай яму бок.* Нсл. 543.(*под пякаць*).
2. *соверш. к пякаць 6. Отгл. имя сущ.*
пя́каньне-*ня, предл.-ню,* **1.** валяние одного предмета на другой с некоторым звуком. Нсл. 543. *Пяканьням сваім зробіце, што й конь не павязець. Не глядзі на яго пяканьне, тавар гэта лягкі.* Нсл.
2. битьё чем-л. плоским или тупым по мягкому. Нсл. 543. *Пяканьне абухом, праньнікам.* Нсл.
•**пяку́чы,**—*см. под пячы.*
•**пя́лачкі**-*каў, единств. ч. нет.*—пяльцы. Растсл.
•**пяле́гаваньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пялѐгаваць,*—няньчение, нежение. Нсл. 396. *Пялегаваньням папсавала дзяцё, яно таго й глядзіць.* Нсл.
•**пяле́гаваны 1,** *прич. к пялѐгаваць 2.* —изнеженный(балованный, **С.**) Нсл. 396. *Пялегаванае дзяцё ня вось борзда прывучыш да боязьні.* Нсл.
2. *ирон.*—бывший в потасовке, отколоченный. Нсл. 396.
•**пяле́гаваць**-*гую-гуеш-гуе, несоверш., перех.* **1.** нежить, няньчить на руках. Нсл. 396. *Досіць табе пялегаваць дзяцё, пакладзі ў калыбку.* Нсл.
2. няньчить вообще, Шсл.; Міх. ухаживать (за кем, чем-л.). *Маці пялегавала дзяцё.* Міх. *Надта пялегуюць яны свае дзеці.* Ст. *Соверш.* **выпялегаваць**—выняньчить, Нсл. 89. выхолить. Шсл. *Выпялегавалі сынка сабе — адна пацеха зь яго.* Ст.
3. *ирон.*—бить, колотить. Нсл. 396; Растсл.; ПНЗ. *За што ты так яго пялегуеш?* Нсл.
•**пяле́гавацца,** *пялѐгуюся-гуешся, несоверш.* **1.** няньчиться, (Міх.) забавляться. Нсл. 396. *Не пялегуйся зь дзяцём.* Нсл. *Досіць табе пялегавацца з цацкамі.* Нсл. *Я з табой пялегавацца ня буду.* Міх.
2. возиться. Нсл. 396. *Пакуль ты будзеш пялегавацца зь ім? Кінь ужо яго.* Нсл.
3. жить в довольстве, в холе. *Соверш.* **напяле́гавацца**—пожить в довольстве, в холе. Шсл. *Але мала ён напялегаваўся: малады памер.* Ст.
•**пяле́жыць**-*жу-дыш-жа, несоверш., перех.* **1.** *букв.* — проводить полосы. Нсл. 396.
2. бить жестоко чем-л. гибко-продолговатым. Нсл. 396. *Ня можна, не пялежыўшы хлапца.* Нсл. *Соверш.* **сьпяле́жыць.** Нсл. 396. *Ня лазь у яблыкі, скуру сьпялежу.* Нсл.
•**пяле́сканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пялѐскаць,*—плеск в воде, плескание. Нсл. 396. *Пялесканьне рыбы ў вадзе.* Нсл.
•**пяле́скаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** производить плеск в воде. Нсл. 396. *Не пялескай вады.* Нсл. *Однократ.* **пяле́снуць.** Нсл. 396. *Пялеснуў ваду і рыбу адпудзіў.* Нсл. *Рыба пялескае, пяляснула ў вадзе.* Тм. *Соверш.* **запяле́скаць**—*начать(пялескаць,* **С.**) плескаться. Нсл. 178. *Шчупак у ночвах запялескаў, знаць яшчэ жывы.* Нсл.
2. *перех.*—проливать, производя движение в жидкости. Нсл. 396. *Не пялескай малака.* Нсл. *Однократ.* **пялескану́ць**—одним движением сосуда поколебать(о жидкости). Нсл. 396. *Глядзі, пялескаеш малако! нясі асьцярожна.* Нсл. *Соверш.* **расьпяле́скаць**-*лѐшчу-лешчаш-лешча*—пролить, производя движение в жидкости. Нсл. 396. *Ціха йдзі, бо пялесьнеш, расьпялешчаш малако.* Нсл.
•**пяле́скацца**-*каюся-каешся, пялѐшчуся-лешчашся, несоверш.* **1.** производить плески. Нсл. 396.—*пялескаць 1. Хвалі на возеру пялешчуцца.* Нсл. *Соверш.* **запяле́скацца, а)** заколебаться с плеском. Нсл. 178. *Возера запялескалася.* Нсл.
б) забрызгаться водою. Нсл. 178. *Пазалкамі запялескалася сусім.* Нсл.
2. проливаться через край сосуда. Нсл. 396. *Ціха нясі гарлач; малако пялескаецца, пялесьнецца.* Нсл. *Однократ.* **пелескану́цца, 1.** от движения поколебаться. Нсл. 396. *Малако плесканулася ў гарлачу.* Нсл.
2. произвести плеск, движение в воде. Нсл. 396. *Рыбіна пелесканулася ў віру.* Нсл.
пяле́снуцца, 1. *однократ. к пялескацца 1.*—плеснуться. *Нешта ў вадзе пялескаецца, пялешчацца, пеляснулася.* Нсл. 396.
2. *однократ. к пялескацца 2*—пролиться через край сосуда.
•**пялёстак**-*тка, м.*—лепесток. Гсл.
•**пяля́сы**-*сая-сае*—с белыми по темному или черными по светлому полю полосами. Нсл. 397. *Пялясы конь.* Нсл. *Пялясая карова.* Нсл.
•**пялудніца**-*цы-цы, ж., област. — каласьнік.* Л.
•**пялю́стка**-*ткі, ж.*—кусок тонко раскатанного теста. Растсл.

•**пяноўе**-*ўя-ўю, собир, ср.*—место с пнями после вырубки леса. НК: Очерки 438.
•**п'я́ніца**-*цы-цы, общ.* 1.—пьяница. Ар.; Нсл. 542. *Горш няма, як баба п'яніца.* Нсл.
2. сорная трава, имеющая опьяняющее свойство; чаще всего растет в ячмене и пшенице. Вр. *Ад ежы зь ячменю, у каторым расла п'яніца, людзі ўпіваюцца: баліць галава, ірвець.* Ар.
•**п'яню́га**-*гі, общ.*—униж. к *п'яніца.*
п'ець п'янюга—не упивается. Жукава Імгл.(Косіч 35). *Чаго прыкасаўся да мяне гэты п'янюга?* Нсл. 542. *Яшчэ горай тое, што паручаюць караць паўстанцаў такім крывасмокам, як розныя п'янюгі.* Дзьве Душы 158. *Уменьш.* **п'янюжка**-*кі, общ. Жонка п'янюжка.* Нсл. 542.
•**п'яні́ць, п'я́ніць, п'яня́ць**—опьянять. *Мяне п'яніў ня бзу чад, п'яніў каханае пагляд.* Кавыль: Зялшум(Блр. Думка, Но. 2).
•**п'яні́цы**-*цаў(одна п'яніца)*—гонобобель, голубика, НК: Очерки 479. голубика(кустарник и ягоды). Войстама Вял. *См. дурні́цы.*
•**пянка́**-*нкі-нцы, ж.*—пенька. Ар. *Ср. пенчаны.*
•**п'янкі**-*кая-кае*—опьяняющий. Пск.(Иеропольский).
•**п'янства**-*ва, ж.*—пьянство.
•**пянушок,**—*см. под пень.*
•**пяну́шкі**(*одна пянушка*)-*шак*—поздние опеньки, с мутной и корявой шляпочкою. НК: Очерки 474. *Ср. пянушок(под пень).*
•**пянцю́х**-*уха, предл.-юху, зват.-юша; мн. ч., дат.-хом, мн. ч., предл.-хох, м.* **1.** отрубок дерева. Нсл. 397. *Разьбі пянцюх.* Нсл.
2. *перен.*—толстяк. Нсл. 397. *Досіць табе няньчыць на руках пянцюха гэтага.* Нсл.
3.—увалень. Ксл. *Бач ты пянцюх які!* Гравы Сян. (Ксл.).
пянцюшок, *уменьш. к пянцюх 1.*—отрубочек бревна. Нсл. 397. *Пянцюшкі добра разьбіць на падпал.* Нсл.
2. толстенькое тяжелое дитя. Нсл. 397. *Цяжкая ўжо пянцюшок гэта.* Нсл.
•**пянцюха́йла**-*лы, м. — пенцялей 1.* Нсл. 397. *Не пайду я за гэтага пянцюхайлу.* Нсл.
•**пянцюшок,**—*см. под пянцюх.*
•**пянчу́к,**—*см. под пень.*
•**п'я́нчыцца**-*чуся-чышся, несоверш.*—пьянствовать. Ар.
•**п'яны́**-*ная-ное,* **1.** пьяный. Ар. *П'яному і козы ў золаце, Послов.*—пьяному море по колено. НСб 142. *Увелич.* **п'янюсенькі**—пьянёхонький. Нсл. 542. *Прышоў двору п'янюсенькі.* Нсл. *Шайтан укінуў межы вас гнеў у напою п'яным.* Кіт. 63а7.
2. опьяняющий. *П'яны напітак.* Тм. 62б17. *См. п'янкі.*
п'яншы, *ср. ст. к п'яны 1, 2.* Нсл. 542. *Ты п'яншы быў за яго, ня помніш нічога.* Нсл.
•**пяро**-*ра̀, предл.-рў, мн. ч. пёры-раў, ср.* —перо. *Собир.* **пе́р'е**-*р'я, предл.-р'ю,(только птичье)* Ар.; Гсл. *Ласкат.* **перʼіка**-*ка*—перышки. Гсл.

•**пяроўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—пенал. Нсл. 412. *Поўную пёраў пяроўку адабраў у мяне.* Нсл. *См. пярэчнік II.*
•**пяра́к,**—*см. под перакавік.*
•**пяра́пліца**-*цы-цы, ж.*—неподвижно прилаженный в пробойне верхнего жёрнова брусочек в 3/4 вершк. НК: Очерки 327.
•**пярэбірак**-*рка, предл.-рку, м.*—отобраная охопка сена, соломы. Ксл.
•**пярэбіранка**-*нкі-нцы, ж.*—награбленное(*"перабранае"*) к ноге от общей кучи граблями сено или солома. Шсл. *Бэрку за дзёгаць дзьве пярэбіранкі сена.* Ст.
•**пярэбірка**-*ркі, дат., предл.* пярэбірцы, *ж.* **1.** — *пярэбірак.* Ксл. *Пяць пярэбірак засталося сена.* Бешанкавічы (Ксл.).
2. — *пярэбіранка.* Шсл. *Пакладзі гэтую пярэбірку на рэзьгіны.* Ст.
•**пярэхрыст**-*ста, предл. и зват.-сьце, м.* —перекрещенец. Шсл. *Не пазнаць, што ён пярэхрыст.* Ст.
•**пярэдайка**-*йкі-йцы, ж.*—второй год доящаяся корова без телёнка. Шсл. *Наша пярэдайка яшчэ дарма даець малака.* Ст. *См. перадойка.*
•**пярэдні**-*няя-няе,* **1.** прежний. Нсл. 401. *У пярэднія гады ляпей, кажуць, было жыць.* Нсл. *Няхай на пярэднія дні будзе сказана.* Нсл.
2. предидущий(предшествующий, **С.**) БГсл.
•**пярэдніца**-*цы-цы, ж. — перадоўка.* Шсл. *Каротка пярэдніца: нельга будзе ўціснуць воза.* Дукарка Сьміл. (Шсл.).
•**пярэдзіркі**-*рак, единств. ч. нет.*—лучшего сорта лён(аккуратно, несколько раз прочесанный, передранный). Шсл. *Паппрала свае пярэдзіркі на ручніке.* Ст. *Зь пярэдзірак выткала адзін абрус.* Ст.
•**пярэзімка**-*мк-мцы, ж.*—животное, пережившее лето и зиму. НК: Очерки, Но. 540; Ар. *См. перазімка.*
•**пярэзвы**-*ваў, единств. ч. нет.* **1.** взаимные приглашения в гости. Бывало в Великолитве(Белоруси) в конце масленицы — *"на запускі"* шли в гости всей деревней от одного хозяина к другому, пока не перешли всех. Ар.
2. последняя свадебная беседа(свадебный пир, **С.**), когда невеста с мужем приезжают в дом отца, — ровно через неделю после венчания. Шсл. *У Якубовых у нядзелю будуць пярэзвы.* Ст.
•**пярэйд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—переход. Гсл.; Нсл. 420. *Тут пярэйду няма за балотам.* Нсл. *Маскалі пярэйду не даюць.* Тм.
•**пярэйма**-*мы-ме, ж.* **1.** настижение поперек идущего, бегущего, плывущего, летящего. *Бяжы баржджэй на пярэйму коні, у вавес скачуць.* Нсл. 402. *См. пярэймы.*
2. встреча(для приветствия, **С.**) Нсл. 402. *Усі на пярэйму нам із двара вышлі.* Нсл.

•**пярэймы**-*маў, мн. ч.* **1.** перехват кого, чего-л. поперек пути его. *Паехаў у пярэймы ўцеклых.* Нсл. 403.
2. предварительный выход на встречу идущему с пути для приветствия. Нсл. 403. *А зьвярнуўся сын Даніла дамоў, жана яго, Кацярына, на пярэймы выйшла.* Нсл.
3. перехваты, боли(напр. при родах, **С.**) Нсл. 403. *Ня борзда родзе, пярэймы ня часта бяруць.* Нсл. *Там нашу Ганначку пярэймы , шчэ й патужачкі. Шлець Сьцяпаначку па бабусечку...* Старадуб(Жив. Старина, 1910, I, 104).

•**пярэклець**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—крыльцо перед дверью клети, Ксл. крытое крыльцо амбара. Міх. *Ключ ляжыць там на пярэклеці.* Аськершчына Беш. (Ксл.).

•**пярэклецьце**-*ця, предл.-ню, ср.*—широкие мостки по длине всей стенки амбара, в которой имеется дверо. Шсл. *Пасып курам ячменю на пярэклецьці.* Ст. *См. пярэклець.*

•**пярэкулам,** *в см. нар.*—перевалом. *Мяхі пярэкулам лягчэй перапставіць на другое месца.* Нсл. *Пянцюх цяжкі несьці, а пярэкулам перакулі.* Тм.

•**пярэкуль,** *нареч.*—кувырком. Шсл. *Як штырхнуў яго, дык пярэкуль і паляцеў!* Ст.

•**пярэпалахі**-*хаў, мн. ч.* **1.** сильный испуг (говоря о людях). Ар. *Хлопчык захварэў ад пярэпалахаў.* Ар.
2. болезнь от испуга. Ар. *У хлопчыка пярэпалахі.* Ар.
зь пярэпалахаў—от испуга. Ар. *Зь пярэпалахаў захварэў.* Ар.

•**пярэплат**-*ту, предл. и зват.-це, м.* **1.** столбы с паралельными перекладинами для сушки снопов. Ар.; Ксл. *Злажы боб у пярэплат.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *См. азярод.*
2. *астраўкі. 2-го рода.* Ар.

•**пярэпуск**-*ку, м.*—пропуск. Гсл. *См. перапуск 1.*

•**пярэспа**-*спы, ж.* **1.** коса(длинная узкая отмель, идущая от берега, или низменный узкий мыс, **С.**). БГсл.
2. насып или насыпная дорога через болото, иногда делается поверх специально положенных бровен. Жучкевіч, 18.

•**пярэста,** *нареч. к пярэсты*—пестро. МГсл.

•**пярэстасьць**-*ці, ж.*—пестрота. МГсл.

•**пярэсты**-*тая-тае*—разноцветный, пестрый. Гсл. *Ваўкі задавілі нашу пярэстую сьвінку.* Ст. *Сузіраць жыцьцё, вывучаць яго пярэстыя праявы.* ЗСД 186. *Уменьш., ласкат.* **пярэсьценькі** *Быў пярэсьценькі каток — нос чарнявы, хвост бялявы.* Колас.

•**пярэсуха**-*ухі-се, ж.*—мелкое место на реке от пересыхания воды. Шсл. *На рацэ Пцічу шмат пярэсух.* Амельна Пух. (Шсл.).

•**пярэсьціць,** *пярэшчу, пярэсьціш-це, несоверш., перех.*—избивать поленом, палкой. Шсл. *Узяў ды давай пярэсьціць яго паленам.* Ст.

•**пярэсьціцца**-*шчуся-сьцішся, несоверш.*—пестреть. *Соверш.* **запярэсьціцца**—запестреть. *Запярэсьціўся луг морам разнаколерных істужак.* ЗСД 145.

•**пярэсыць**-*ці, ж.*—пресыщение. Гсл. *Расплываецца хваляй густой па істоце адчуваньне тупой пярэсыці.* ЗСД 79. *См. перасыць.*

•**пярэвітка**-*ткі-тцы, ж.*—березовая хворостинка для перевязывания(перевивания) кольев в изгороди. Шсл. *Дай сюды крапчэйшую пярэвітку.* Ст. *Пайду ў пярэвіткі.* Ст.

•**пярэчка[пярочка,** Шсл.**], 1.** перемычка в мебели. Шсл. *У стале зламілася пярочка.* Ст.
2. *Пярочкі ляскаюць у драбінцы.* Ст.; Шсл.
3. препятствие. Нсл. 411. *Не рабі мне ў гэтым пярэчкі.* Нсл.
4. сопротивление, отговорка. Нсл. 411. *Зрабі мне гэта бяз жаднае пярэчкі.* Нсл.

•**пярэчлівы,** *-вая-вае*—противоречивый, разноречивый. *І пярэчлівыя чуткі таксама.* Рамановіч(Конадні. Но. 2, 17.).

•**пярэчнік I**-*ка, м.*—диаметр.

•**пярэчнік II**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—пенал. Будслаўе Вял.

•**пярэчына**-*ны-не, ж.* **1.** поперечина. *Уменьш.* **пярэчынка**-*нкі-нцы. "Боўт" (дзярвяную качаргу) паставіла ў качарэжнік, угару пярэчынкаю.* Міско: Хлеб (Беларус, Но. 174).
2. перемычка в мебели. *Поўзаў памеж пярэчыны столу й лавы. Юхневіч(Б. Моладзь, Но. 17, 18).*

•**пярэчысты,** *-тая-тае*—противоречивый, спорливый. Нсл. 411. *Пярэчысты хлапец, ніколі не паслухае.* Нсл.

•**пярха́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пярхаць,*—сухой кашель, покашливание от ощущения щекотания или раздражения в горле. *Пярханьне падпала.* Нсл. 412.

•**пярхота**-*оты, предл.-оце, ж.*—сухой кашель, покашливание от ощущения щекотания или раздражения в горле.

•**пярха́ць**-*да́ю-да́еш-да́е, несоверш.*—покашливать от ощущения щекотания или раздажения в горле. *Соверш.* **запярха́ць**—начать кашлять(сухим кашлем, **С.**). Нсл. 179. *Наш хворы запярхаў.* Нсл.

•**пярхе́нь,**—межд. выражающее частый кашель. Нсл. 412. *Наша старая, лежачы на печы, пярхень а пярхень.* Нсл.

•**пярху́ха**-*ухі-усе, ж. к пярхун I.*

•**пярху́н**-*уна̀, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох,* **1.** страдающий сухим кашлем. *Ад пярхуна гэтага ні ўдзень, ні ночы няма супакою.* Нсл. 412.
2. болезнь, состоящая в частом кашле. Нсл. 412. *Пярхун, знаць, на цябе напаў, што ты бесьперастанку кашляеш.* Нсл.

•**пярсьце́ц**-*сца̀, предл.-сцу̀; мн. ч.-сцы̀-сцоў-сцос-сцы̀-сца̀мі-сцох, м.*—безымянный (палец). Ад.

•**пярсьцёнак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.* —кольцо, НК: Очерки 130; Ар.; Гсл.; Нсл. 412. перстень. Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл. 412. *Пакупляў к вянцу залатыя пярсьцёнкі.* Ст. *Даскачыў да самае каралеўны і ўзяў ад яе пярсьцёнак.* Н.(Афанасьев, II, 1914, 292). *Пярсьцёнкі памянялі.* Нсл. *Уменьш.* **пярсьцёначак**-*чка, предл.-чку.* Нсл. 412. *Пярсьцёначак згубіла.* Нсл.

•**пяршáк**-*кà, предл.-кỳ, зват. пяршàча; мн. ч.-кì-коў-ком-коў(о людях),-кі(о животных),-кàмі-кох, м.* **1.** первенец, первородный сын. НК: Очерки, Но. 47; Нсл. 413. *Пабіў усіх першакоў у Ягіпце.* Луцк., перевод Библии, псальм 78:51. *І наканаваў быць падобнымі да абраза Сына Свайго, каб ён быў першаком памеж шмат братоў.* Луцк.: Ліст Паўлаў да Рымл. 8:29. *Першака свайго жаніў.* Нсл. *Гэта мой пяршак.* Высачаны (Ксл.).

2. новичок. Гальшаны Аш.; Ар. *Першакі ў школе ня гулялі.* Гальшаны Аш.

3. однолетнее(? С.) животное. Нсл. 413. *Конік пяршак.* Нсл.

4. первач, лучший(первый, С.) сорт товара. Шсл.

5. самогон, полученный из аппарата в самом начале гонки. *Дастаў пляшку першаку(самагонкі).* Ст.

першачок-*чка, мн. ч.-чкі-чкоў-чком-чкоў(о людях м. рода),-чкі(о людях ж. рода и о животных)-чкàмі-чкох, м., — уменьш. к пяршак 1, 2, 3, 4. Першачка майго ўзялі ў некруты.* Нсл. *Бычок першачок.* Нсл.

•**пяршáчка**-*чкі, дат., предл.-чцы, ж. к пяршàк 1, 2.*

•**пяршэць**-*шыць, безлич., несоверш.*—щекотать(зудеть, С.), беспокоить в горле. *Ад насеньнікаў толькі ў горле будзе пяршэць.* Ст. *Нешта пяршыць у горле — мусіць ад булёну.* Ст.

•**пяршчатка**-*ткі-тцы, ж.*—перчатка. МГсл.

•**пяршынá**-*нь̀і, ж.*—первый раз вспаханная целина, новь. Ар.

•**пяршыня́**-*нì, ж., обыкн. употребляется в знач.* первый раз (впервые, С.) Шсл.; Ар. *Гэта яму рабіць не пяршыня.* ЗСД 291. *См. упяршыню.*

не пяршыня́, *в зн. наречия*—не впервые. Ар. *Бо гэта ж не пяршыня, што яна(страляніна) дабліжался, то аддалялася.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-59/435-436).

•**пярвосьценка**-*нкі-нцы, ж.*—первотельная корова, первотёлка. Смол.(Даль).

•**пярвосьцінка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** корова первотёлка. НК: Очерки 357; Ксл. *Пярвосьцінка мала даець малака.* Стуралкі Беш. (Ксл.).

2. самка в состоянии первой беременности или разрешения от первой беременности. Гсл.

3. кума в первый раз. Гсл.

•**пяру́н**-*унà, предл.-унè, зват.-ỳне; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—громовой удар. Нсл. 412, удар молнии. Шсл.; Ар.; Гсл. *Пяруном ток спаліла.* Нсл. *Пяруном раськяпіла елку.* Ст.

•**пяру́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —громоотвод. МГсл.

•**пярчоўка**-*ўкі, дат., предл. пярчоўцы, ж.*—перечница. Ксл.; НК: Очерки, Но. 168. *Падай мне пярчоўку.* Выгары Куз. (Ксл.).

•**пярчáнка**-*нкі-нцы. ж.* **1.** перечница. Нсл. 413.

2. перцом настоенная водка. Нсл. 413. *Выпі ад жывата пярчанкі.* Нсл.

•**пярынá**-*нь̀і, ж.*—перина. Ар.

•**пя́рыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* **1.** выбивать *"пранікам"* — вальком белье при стирке или холст при белении. Ар. *Ср. праніць.*

2. *перен.*—сильно бить чем-л. крепким. *Вось дзяцюкі пярылі Адама. См. перыць. Соверш.* **сьпя́рыць**-*ру-рыш-ра*—ударить чем-л. крепким. *Сьпярыў яго калом па плячох.*

•**пясога**-*гі, дат., предл. пясозе, ж.*—грязное, лоснящееся пятно у ворота и обшлагов одежды. Ксл. *Во пясогі носіць!* Мехавое Аз. (Ксл.).

•**пясок**-*скỳ; мн. ч.-скì-скоў-ском, мн. ч., предл.-скох, м.*—песок.

•**пясочнік** (*рыба*)-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—голец-подкаменьщик. НК: Очерки 493.

•**пясáк**,—*см. под пѐсак.*

•**пясту́ха**-*ухì. дат., предл. пястỳсе, ж. к пястун.* Шсл.; Ар. *Наша пястуха абы чаго табе ня возьме есьці.* Ст.

•**пясту́к**-*кà, предл.-кỳ, зват. пястуча; мн. ч. пястукі-коў-ком-і-кàмі-кох, м.*—большой палец. Ад. *Заціснуў пястук.* Хв. Зарэцкі(Ускалось, Но. 13, 11).

•**пясту́н**-*нà, предл.-нỳ, зват. пястỳне; мн. ч. пястунь̀і-ноў-ном-нà і-нох, м.*—баловень. Ар.; Гсл.; Шсл.; Ксл.; Нсл. 542. *Пястуна гэтага надабе ўчыць.* Нсл. *Трэба купіць гасьцінца свайму пястунỳ.* Ст. *Вялікі пястун ён у вас.* Гараватка Меж. (Ксл.). *См.* **пѐстун**. *Уменьш.* **пястунок**-*нка, предл.-нкỳ, зват. пястỳнку; мн. ч., дат.-нком, мн. ч., предл.-нкох*—маленький баловень. Нсл. 542. *Пястунок гэты прывык на руках сядзець.* Нсл. *Пястунку хлеба з маселцам дайце, а бяз масла ня возьме.* Тм.

•**пясьля́к**-*якà, предл.-якỳ, зват.-я̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** состаревшийся гриб. Нсл. 413. *Адных песьлякоў набрала.* Нсл.

2. *презр.*—стáричишка. Нсл. 413. *За песьляка гэтага не пайду.* Нсл. *Пясьляк гэты не падыйме цяжару.* Тм. *Уменьш.* **песьлячок**-*чка; мн. ч., да-чком, мн. ч., предл.-чкох*—слабосильный. Нсл. 413. *Зь песьлячка гэтага ня ждаць дабра.* Нсл. *У песьлячка гэтага ўсі зубы павываліліся.* Тм.

песьлячы́на-*ны-не, м., общ., единств. к* *пясьляк 1. Баравік, суравежка песьлячына.* Нсл.
2. *бранное*—старичонка, старушонка. Нсл. 413. *Песьлячына які, а жэніцца.* Нсл. *Песьлячына старая.* Тм.
3. собачий запах. Нсл. *Песьлячынаю сьмярдзіць.* Нсл.

песьляччо-*ча, предл.-чу, ср.* **1.** *собир. к* *пясьляк 1*—старые грибы. Нсл. 413. *Песьляччa цэлую лубку прыпер.* Нсл.
2. старичье. Нсл. 413. *Во! песьляччо падняло ногі*—пошли танцевать. Нсл.

•**пясьня́р**-*ярà, предл.-ярỳ, зват.-ярỳ; мн. ч., дат.-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—певец, поэт. Гсл.

•**пясьсю́к**-*юкà, предл.-юкỳ, зват.-юча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** белоус, сорное растение. Гсл. *См. сівец.*
2. старый гриб. Нсл. 413. *Не бяры пясьсюкоў.* Нсл.
3. *бранное*—хрыч. Нсл. 413. *Брэшаш ты, пясьсюк!* Нсл.

•**пясьць**-*ці, ж.*—кисть руки, Нсл. 543. пясть. *Халіма ціснуў руку аднэй толькі пясьцю свае медзвядзёвае рукі.* ЗСД. 6. *Ня мязнуў, а ўсёю пясьцю выцяў.* Нсл.

•**пяшку́р**-*урà, предл.-урỳ, зват. пяшкỳру; мн. ч.-рỳ-роў-ром-рỳ-рамі-рох, м.*—рыба бычок. Шсл. *Вялізнага пяшкура злавіў.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.). *Бялюга злавіла пяшкура.* Тм.

•**пяток**-*тка, м.* **1.** пять одинаковых предметов; пять раз. *Загаліў дый пяток уваліў.* Нсл. 163 (*под загаліць*).
2. пятница (день). Міх.; Ст. Слабада, Крывулькі Люцынск. у.; Невельск. *У пяток прыехаў да нас Немец.* Невельск.

•**пята́**-*тỳ, ж., анат.* **1.** пятка. Ар. *Вышэй пят не падскочыш. Послов.* Дз.
даць у пяту́—вернуться назад в речи или поступке. Варсл. *Як я яму стаў плаціць, колькі ён прасіў, дык ён даў у пяту* (*адмовіўся прадаць*). Варсл. *Уменьш.* **пя́ткa**-*ткі-тцы.*
2. пята ў вульлю—основание (улья). Романов.

•**пятае,** *вставное слово; употребляется при исчислении для определения пятого пункта,*—в-пятых. *Уставуем: есьлі хто з прыгоды, а ня з хуці, страляючы на зьвер, каго забіў; другое, есьлі бы рамесьнік, будуючы дом, а дзерава неабачне апусьціў; трэйцяе, есьлі бы, сякучы дзерава, сякера з тапарышча спадшы, каго раніла; чацьвертае, гдзе бы пасечанае дзерава, валячыся, каго забіла; пятае, есьлі бы каму, страляючы з луку або з ручніцы да шапкі, страла або куля, узяўшы пахват у бок, каго зраніла — вязеньнем каран ня будзець, ведзь жа галаўшчыну блізкім яго заплаціці будзець павінен.* Стт. 407.

•**пята́к**-*кà, предл.-кỳ, зват. пятàча; мн. ч. пятакỳ-коў-ком-кі-кàмі-кох. м.* **1.** 2 1/2 копейки или 5 грошей. Ар.; Варлыга: Назіраньні, 38. *І шастак, і пятак, і тры грошы, і дваяк.* Менск. у.
2. пятилетнее животное. *За казла пятака — сорак грошай.* Стт. 470.

•**пята́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** мера водки, получаемой на 5 копеек. Нсл. 543. *Пятачку гарэлкі паднёс.* Нсл.
2. пятикопеечная булка. Нсл. 543. *Даў сітнічку пятачку.* Нсл.

•**пятковы**-*вая-вае*—пятничный. Нсл. 543. *Пятковы хлеб.* Нсл.

•**пя́тка**-*кі, дат., предл.* *пятцы, ж.* **1.** пять рублей (, пятёрка вообще, **С.**) Ксл. *Пазыч пятку да заўтрага.* Сянно (Ксл.).
2. место соединения деревянной и металлической части косы. Ксл. *На пятку націскай, чысьцей выкасіш.* Бабінавічы Выс. (Ксл.).
3. задняя часть какого-л. орудия. Нсл. 543.
4. тупой конец яйца. Шсл.; Ар. *Пятка яшчэ крапчэйшая за насок!* Ст. *Противоп. насок.*

•**пятля́**-*лỳ-лỳ; мн. ч.* *пѐтлі-ляў, ж.* **1.** петля, сложенная кольцом и завязанная часть верёвки, нитки и т.п., концы которой можно затянуть.
2. неприятная обязанность. Нсл. 413. *Ажаніўся з удавою з драбнымі дзецьмі, пятлю сабе на шыю начапіў.* Нсл.
3. детородный уд самки животного. Нсл. 413. *У сьвіньні пятлю чэрві стачылі.* Нсл. *Уменьш.* **пяце́лька**-*лькі-льцы*—детородный член у самок животных. Нсл. 413. *Чэрві ў каровы, у сьвіньні пяцельку разьелі.* Нсл.

•**пятна́нцаты,** -*тая-тае*—пятнадцатый. Н.; М.; Вял.; Сербаў, 113; Лёсік: Пачат. граматыка, 103.

•**пятна́нцаць**-*цацёх-цацём, твор.*-цацьмà, *предл.*-цацёх, *числ.*—пятнадцать. Рагач. (Ром. III); Карскі, II-2,122; Гарадзішча Н.; Рэч. (Пет. II, 264, 299); Сербаў, 113; Севершчына (Расторгуев: Сев., стр. 12); Юравічы Рэч.; Лёсік: Пач. граматыка, 103.

•**пятні́к**-*кà, предл.-кỳ; мн. ч.* *пятнікỳ-коў-ком-кі-кàмі-кох, м.*—гнездо, в котором ходят или обращаются ворота, Нсл. 543. чашка, в которую вставлен столбик ворот, двери, вращающий последние, Ксл.; углубление, в которое входит нижним концом вращающаяся колонна ворот. НК.: Очерки, 214. *Як ходзяць тваe пятнікі?* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Вароты зь пятніка выв'ярнуліся.* Нсл.

•**пя́тніца**-*цы-цы, ж.*—пятница. Ар. *Уменьш.* **пяценка**-*нкі-нцы.* Нсл. 543. *Пяценка сьвятая.*

•**пя́тнічны**-*ная-нае*—пятничный. *Пятнічны хлеб.* Ар.

•**Пятрок**-*ыкà, предл.-трыкỳ; мн. ч.* *Пятрыкі-коў, уменьш. к* *Пётра*—Петя. *Міліца ў Пятрыка усё пэратрэсла.* Ст.

•**Пятроўка**-*кі*—пост перед праздником Петра и Павла (29 июня). Шсл.; Ар. *Карова пабегала ў Пятроўку.* Ст. *Жаніцца хоць ї ў Пятроўку, а лапця сплесьці ня ўмее!* Ст.

•**пя́тра**-*ры-ры, ж.* **1.** вышки в овине, на которых сушат снопы. Дуб. (Узвышша, 1929, Но. 5, стр. 105).
2. ярус.
3. этаж. *Першая пятра*—второй этаж.
4. *мн. ч.* **пя́тры**-*раў,*—полки у гончаря, на которых сушат гончарные изделия. Дуб. *Уменьш.* **пятаркі.** Горадна (Полесье, 180).
•**Пятра́**-*рà*—праздник св. св. Петра и Павла. Ар.
•**пя́траньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** *отгл. имя сущ. к пятраць.*
2. чахотка. Нсл. 543. *Пятраньне няхай на грудзі твае.* Нсл.
•**пя́травы**-*вая-вае*—двухэтажный.
•**пя́траць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—сохнуть, Нсл. 543. сохнуть от истощения. Шсл. *Пятраюць яны цэлае лецечка на аднэй цыбулі.* Ст. *Пятраеш над грошамі, капейкі жалееш сабе.* Нсл. *См. пятрэць. Соверш.* **адпя́траць**—отсохнуть. Нсл. 378. *Табе ногі, відаць, адпятралі, што ты йдзеш, як не сваімі.* Нсл. *Соверш.* **сьпятраць**— (очень, **С.**) иссохнуть (, исчахнуть. **С.**) Нсл. 543. *Пятраеш, сьпятраў, а ліха мысьліш.* Нсл. *Сьпятраеш, пакуль за цябе пайду.* Нсл.
•**пятрэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*— (очень, **С.**) сохнуть, Ар.; Дуб. (Узвышша 1929 г., Но. 5, стр. 105) иссыхать. *Каб гора ляжала, пятрэла на скàлах.* Із замовы, Дуб. (Калосьсе, Но. 3/20, стр. 146). *См.* **пятраць.** *Соверш.* **сьпятрэць**— (очень, Ар.) высохнуть, Дуб. (Тм.) иссохнуть. Ар. *З хаўтурным посьвістам твая сьпятрэе галава.* Дубоўка: Браніслава (Прыйсьце, Но. 1). *Соверш.* **вы́пятраць**—исчахнуть. Гсл. *Доўга хварэў, аж выпятраў увесь.* Гсл.
•**пя́трына**-*ны-не, ж.*—доска *"пятры"* — яруса, одного из горизонтальных рядов чего-л., расположенных один над другим. Горадна Стол. (Полесье, 191).
•**пяту́х**-*хà, предл.-хỳ, зват. пятỳша; мн. ч. пятухì-оў-ом-ì-àмі-ох, м.* **1.** петух, Ар.: Асінаўка Беш. (Ксл.) самец курицы. *См. певень. Уменьш.* **пятушок**-*шка; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох*—петушок. Ар.
2. **пятухі́**-*хоў-хì-хамі-хох, единств. ч. нет., м.*—пение петухов ночью. НК.; Очерки, 408.
3. **пятухі́**—ночное время от 11 час. веч. до 3 час. ночи. НК.: Очерки, Но, 583.
першыя пятухі—пение петухов около 11 час. веч.
другія пятухі—в 1 час ночи,
трэйція пятухі—около 3 ч. ночи. НК.: Очерки, Но. 583. *А першых пятухоў пабудзіў.* Нсл. 542.
•**пятушы́ць**-*шỳ-шы̀ш-шы̀ць, несоверш., перех.*—таскать, давить, подобно тому, как это бывает в бое петухов. Нсл. 542. *Досіць табе пятушыць яго.* Нсл. *Соверш.* **расьпятушы́ць.** Нсл. 542.
•**пятушы́цца**-*шỳся-шы̀шся, несоверш.* **1.** храбриться, подобно петуху перед другими петухами. Нсл. 542. *Досіць табе пятушыцца перад намі.* Нсл.
2. сердиться, яриться. Нсл. 542. *Відаць, цябе шалёная муха ўкусіла за вуха, што ты сядні пятушышся, расьпятушыўся за штось.* Нсл. *Соверш.* **расьпятушыцца.** Нсл. 542.
•**пя́ты**-*тая-тае, числ.*—пятый. Ар.
•**пява́ць,**—*см. под* **пець.**
•**пяву́н**-*нà, предл.-нè, зват. пявỳне; мн. ч. пявуны̀-оў-ом-ы̀-àмі-ох, м.*—петух. *Каля трэйціх пявуноў Андрэй мінаў ужо шыбеніцкія могілкі.* Дудзіцкі ("Бацькаўшчына", Но. 45-36/431-432). *Калі мы йшлі, ужо пявуны пелі.* Бікава Сян. (Ксл.).
•**пяву́чы**-*чая-чае*—певчий. Нсл. 542.
•**пяце́лька,**—*см. под пятля 3.*
•**пя́ценка,**—*см. под пятніца.*
•**пяце́рнічак**-*чка, предл.-чку, м.*—пять единиц. *Чатыры чатырнічкі: на кажным чатырнічку па пяць пяцарнічкаў (рукі, ногі).* Рапан.
•**пяцёх,** *о лицах мужского рода*—пятеро.
•**пяцёха**-*ёхі-ёсе, ж.*—имя коровы, родившейся в пятницу. НК.: Очерки, 357.
•**пяцёра,** *числ., собир.*—пятеро (когда роды различные, или пол неизвестен, или у существительных нем ед. числа. Ар. *Памер багаты — па пяцёра йдуць з хаты, памер худачок — толькі поп ды дзячок.* Рапан. 30.
•**пяцяры́ца**-*цы-цы, ж.* **1.** кисть руки; пять пальцев вместе взятых, Нсл. 543. пятерня. Нсл. *Ср. чацьвярыца.*
2. пять ударов. Нсл. 543. *Пяцярыцу даў.* Нсл.
•**пяцьгодка**-*дкі-дцы, ж.*—пятилетка.
•**пяцьгодні**-*няя-няе*—пятилетний.
•**пяцьдзе́нны**-*ная-нае*—пятидневный.
•**пяціку́тні**-*няя-няе*—пятиугольный.
•**пяцьку́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—пятиугольник.
•**пяцьпя́травы**-*вая-вае*—шестиэтажный.
•**пяцьсьце́н**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—пятигранник.
•**пяцьсьценны**-*ная-нае*—пятигранный.
•**пяцьчасі́нны**-*ная-нае*—пятиминутный.
•**пяцьдзясятгодні,** -*няя-няе*—пятидесятилетний.
•**пяцьдзясятка**-*ткі-тцы, ж.*—25 коп. или 50 грошей. Ар.
•**пяцьдзяся́ты**-*тая-тае*—пятидесятый.
•**пяцьдзяся́т,** *числ., не склоняется*—пятьдесят.
•**пяцьдзяся́ты**-*тая-тае, пяцьдзясятагатаму ..., первая часть не склоняется*—пятидесятый. Ар.
•**пяцьсот,** *не склоняется,*—пятьсот.
•**пяцьсотны**-*ная-нае*—пятисотый.
•**пяцьтысячны**-*ная-нае*—пятитысячный.

•**пяцьцё**-*ця, предл.-цю, ср.*—пение. *Мыляціся ў пяцьцю каранным, нэмаз* (*араб., малітву*) *псуеш.* Кіт. 84а14. *Ад пяцьця альхамду сураю* (*араб., род малітвы*) *шайтан нішчаець.* Кіт. 1а13.

•**пяць I,** *числ. пяцёх, пяцём, род. пяцёх* (*о мужчинах*), *пяць* (*о женщинах, животных и неживых предметах*), *пяцьма, пяцёх*—пять. Ар.; Ашмяна. *Пяцёх вас мала.* Нсл. 543. *Пяцёх некрутаў ждалі.* Тм. *І пяцём вам не паддамся.* Тм. *Пяцьма гадамі старшы.* Тм. *На пяцёх падводах прывезьлі.*

ні ў пяць, ні ў дзесяць—сделать что-л. совершенно плохо и при том непоправимо. Шсл. *Зрабіў ты, чалавеча, так, што цяпер ні ў пяць, ні ў дзесяць!* Ст.

•**пяць II,** *пну, пнеш, пнець, пнем, пніцè, пнуць, несоверш., перех.*—жать, тискать, переть. Нсл. 543. *Досіць табе пяць хусьце ў кубел.* Нсл.

абпянýць, ПНЗ. **абапнуць,** Глуск (Янк.)-*нý-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ*—покрыть голову, ПНЗ. прикрыть, накрыть, закрыть. Глуск (Янк. I, 23). *Абапні хустку: вельмі дождж.* Глуск (Янк. I, 23). *Пайшла машына, нейкая абапнута брызэнтам.* Тм. *Несоверш.* **апінáць.**

адапнýць-*ну-неш-нець-нем-ніцѐ, соверш., перех.*—осадить, Гсл. попятить назад. Нсл. 377. *Адпінай, адапні народ, бо паном цесна ў царкве.* Нсл. 377. *Несоверш.* **адпінáць**-*áю-áеш-áе; повел.-ай-айма*—пятить назад, Нсл. 377. очаживать. Гсл. *См. адапнуць.*

дапя́ць, *пнý-пнѐш-пнѐць-пнѐм-пніцѐ -пнýць; повел. дапнѝ, соверш. чаго.* **1.** добиться, достичь чего. Ар. *Усюды ён дапяў.* Ст. *Ён свайго дапнѐць.* Ар.

2. поставить на вид что-л. дурное или обиду свою; упрекнуть. Нсл. 140. *Нічым ляпей яму ня можна дапяць, як тым, што...* Нсл.

дапінáць-*áю-áеш-áе; повел.-ай-айма,* **1.** *несоверш. к дапяць 1., чаго*—добиваться, достигать. *Дзеці дапіналі й нашы дулі абабраць.* Ст.

2. *соверш. к дапяць, 2.* Нсл. 140. *Ты ўсе адным мне дапінаеш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **дапінаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—назойливые упрёки; поставление на вид дурных поступков. Нсл. 140. *Дапінаньням сваім сядзіш мне косьцю ў горле.* Нсл.

запінáць-*áю-áеш-áе; повел.-áй-áйма, несоверш., перех.* **1.** завешивать. *См. запнуць.*

2. запирать, загораживать. Нсл. 179. *Не запінай імне дарогі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **запінаньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** завешивание.

2. препятствие. Нсл. 179. *Не рабі мне запінаньня ў вясельлю.* Нсл. *Соверш.* **запнýць**-*нý-нѐш-нѐць-нѐм,* **1.** завесить. Ксл. *Запні вокны чым-колечы.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Ср. запінаха, апінянка.*

2. запереть. Нсл. 180. *Вароты ў мяне не запнуты дзеля добрага чалавека.* Нсл.

3. загородить (, преградить, **С.**) Нсл. 179. *Тут запнулі дарогу.*

напінаць, *несоверш., перех.* **1.** напяливать. МГсл.; Шсл.; Нсл. 314. *Не напінай туга палатна пругамі.* Ст. *Не напінай майго кажушка, табе ён цесны.* Нсл.

2. натягивать (веревку, Гсл.; лук, **С.**). *Паўлічак сядзіць, лук напінае; лук напінае, у варла страляе.* Старадуб (Жив. Старина, 1909, I, 84).

напінаньнé-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к напінаць 1, 2. Напінаньне сьвіткі на кажух.* Нсл. *Соверш.* **напя́ць, напнýць,** *напнý-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* **1.** натянуть. Гсл.

2. напрячь.

3. напялить. Гсл.; Нсл. 314. *Не'к жа такі напнуў мой жакет на сябе.* Ст. *Ледзь напнуў шапку на вушы.* Нсл. *Прич.* **напяты.** *І моцна струны ўжо напяты на ціхай ліры на маёй.* Крушына: Творы, 136.

папінáць-*áю-áеш-áе, несоверш.* **1.** *перех.* —совать, подвигать. Нсл. 170. *Папінай, папні снапы далей.* Нсл. *Соверш.* **панýць**-*нý-нѐш-нѐць.* Нсл. 470.

2. пенять, упрекать. Нсл. 470. *Ты імне ўсё адным папінаеш.* Нсл.

прыпя́ць, *соверш.* **1.** *перех.*—прижать к чему-л. Нсл. 507. *Прыпяць к сьцяне.* Нсл. *Прич.* **прыпя́ты**—притиснутый (прижатый, **С.**) в стоячем положении. Нсл. 508. *Прыпяты к сьцяне людзьмі, ніяк вывярнуцца ня можа.* Нсл.

2. *перех.*—настоять приняться за что-л. Нсл. 507.

3. *каму,*—сделать выговор. Нсл. 507. *Прыпяў яму, аж нос завярнуў.* Нсл.

4. скоро прийти. Шсл. *Сюды, нябось, як бачыш прыпяў!* Ст.

прыпінáць-*áю-áеш-áе, несоверш. к прыпяць 1.*—прижимать к чему-л. Нсл. 507. *Прыпінаць да сьцяны.* Нсл.

2. *несоверш. к прыпяць 2.*

3. пенять, делать выговоры. Нсл. 507. *За мае дабро ды імне ж і прыпінаюць.* Нсл.

разапнýць-*ý-нѐш-нѐць, соверш.*—растянуть. *Разапнуць будан.* *Несоверш.* **расьпінáць.**

выпінáць, *несоверш., перех.,* Гсл.—выпяливать. Нсл. 89. *Выпінаць, выпяць пуза.* Нсл.

2. выставлять. Нсл. 89. *Выпінае, выпяла сваю дачку, каб яе ўсі бачылі.* Нсл.

3. выталкивать. Нсл. 89. *За што ты мяне выпінаеш вон?* Нсл.

выпінáньне-*ня-ню, отгл. имя сущ. к выпінаць 1, 2, 3 зн. и выпінацца 1, 2.* Нсл. 89. *Выпнуў сваё пуза.* Ст. *Выпні яго за дзьверы.* Нсл.

упя́ць, *упнý-нѐш-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, соверш. к упінаць 1, 2. Упяў гарачы пагляд у паненку.* ЗСД 101. *Карла тупа ўпяў у яго свой хмуры пагляд.* ЗСД, 142. *Упяла ў халодна бялесую плямку акна нярухомы пагляд.* ЗСД, 193. *Прич.* **упяты.**

упіна́ць-*аю, несоверш.* **1.** вперять. *Ён упінае відзеньне ўвакно.* ЗСД 57.
2. концом граничить с чем. Нсл. 661. *Нашы землі ўпінаюць, упнулі ў балота.* Нсл.

упіна́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к упінаць,* **1.** сопротивление ведущему. Нсл. 661.
2. сопротивление принуждающему. Нсл. 661. *Не паможа табе тваё ўпінаньне.* Нсл.

•**пя́цца,** *пнўся,пнѐшся-пнѐцца, пнѐмся, пніцѐся, пнўцца, соверш., возвр.* **1.** напрягаться.
2. тискаться, добиваться пройти. Нсл. 544. *Досіць табе пяцца; ня пройдзеш, народу дужа шмат.* Нсл. *Стой! Стой, табе кажу! Куды пнешся, твая гэта зямля?* Цэлеш: Дзесяць, 28.

абапну́цца, Шсл., **абпяну́цца,** Растсл. *соверш. чым*—окрыться. Шсл.; Растсл. *Абапніся хустаю, бо сьцюдзена.* Ст.

абапнуцца (*хусткаю, брызэнтам*)—накрыться, прикрыться. *Абапнуся тэй хусткаю й добра будзе.* Глуск (Янк. I, 24). *Несоверш.* **абпіна́цца**-*дюся*—покрывать себе голову платком, Косіч 227. окрываться.

адапну́цца, *соверш. к адпінацца.* Нсл. 377.

адпіна́цца, 1. пятиться назад. Нсл. 377. *Народ не адпінаецца, ледзь адапхнуўся троху.* Нсл.
2. не сознаваться в чем-л., запираться, Нсл. 377. отрицать свою виновность в чем-л., не признаваться в чем-л. *Не адпінайся, ты гэта зрабіў, ты ўкраў грошы.* Нсл.
3. отрекаться, отпираться, Нсл. 377. отпираться, брать сказанное назад, Гсл. отказываться от своих слов. Ксл. *Сказаў сам, дый адпінаешся, адапнуўся ад свайго слова.* Нсл. *Кінь адпінацца, у суседзяў ты гэта казаў.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).
4. отнекиваться (, отговариваться, Нсл.) Гсл. *Адпінайся, не адпінайся, а мусіш ехаць із намі; ад нас не адапнешся.* Нсл. 377.

дапіна́цца-*дюся-дешся, несоверш.*—стараться достигнуть чего, домогаться чего. Нсл. 140. *Як ты не дапінаешся, недапнешся таго, чаго ня варты.* Нсл.

дапну́цца, *-нўся-нѐшся-нѐцца-нѐмся -ніцѐся-нўцца, соверш. к дапінацца.* Нсл. 140

запя́цца, *запнўся, запнѐшся, соверш.*—закрыться, застегнуть на себе что-л. широкое (передник и т.п.). *Запяціся Фотай трэба.* Кіт. 5868. *Несоверш.* **запінацца.**

напіна́цца-*дюся-дешся, соверш., возвр.*—напяливаться. Нсл. 314. *Шапка ніяк не напінаецца, не напнулася на галаву, малая.* Нсл.
2. напрягаться. *Старайся свабадней крыху* (*ставіць ногі ў скоках*), *не напінайся, каб гнуткія ў каленах былі.* Акула, 504.

напну́цца, *-нўся-нѐшся-нѐцца-нѐмся -ніцѐся, соверш. к напінацца 1, 2.*

папя́цца, *папнўся-нешся,* **1.** *соверш. к пяцца 2.* Нсл. 544. *Папяўся туды, куды ня трэба.* Нсл. *Папніся туды, дык і абачыш, што будзе.* Нсл.
2. *соверш. к папінацца 2,*—пойти наперекор. Нсл, 470. *Папнешся, дык і заробіш.* Нсл.

папіна́цца-*дюся-дешся, несоверш.* **1.** выставлять себя вперед. Нсл. 89. *Папінаецца наперад, бы што добрае.* Нсл. *Папінаецца, як скурат на агню.* Послов., Тм.
2. идти на перекор. Нсл. 470. *Супроці каго ты папінаешся?* Нсл.

прыпя́цца, *соверш.*—прижаться. Нсл. 507. *Прыпяўся к столу.* Нсл. *Несоверш.* **прыпіна́цца**-*дюся-дешся.* Нсл. 507.

вы́пяцца, *вы̀пнуся-нешся, соверш. к выпінацца в обоих знач.* Нсл. 89. *Выпялася наперад, як на паказ.* Нсл. *Несоверш.* **выпіна́цца,** *несоверш., возвр.* **1.** выпяливаться. Нсл. 89.
2. выставляться. Нсл. 89. *Ня выпінайся із сваім дабром.* Нсл.

упя́цца, *упнўся, упнѐшся-нѐцца-нѐмся-ніцѐся-нўцца, соверш.* **1.** оказать сопротивление ведущему, пятясь назад, упереться. Нсл. 661. *Конь упяўся, хоць ты яго пячы, ня йдзець у ваду.* Нсл.
2. *соверш. к упінацца 2,*—упереться.
3. оказать непослушание. Нсл. 661. *Хлапец упяўся ня слухаць.* Нсл. *Несоверш.* **упіна́цца, 1.** сопротивляться ведущему, пятясь назад, упираться, МГсл.; Нсл. 661. *Валы ня йдуць — упінаюцца.* Росуха Імгл. (Косіч 254). *Конь ня йдзе, конь іржэ, упінаеца.* Тм. *Упінаецца, ня йдзець.* Нсл. *Ня ўпінайся ж і скачы нам, покуль сілы стане, мо пачнуць і думкі нашы весялей скакаці.* Купала.
2. (*у што*)—упираться. *Хурман упінаўся нагамі, намагаўся, каб не зваліцца з казлоў.* Дзьве Душы, 5.
3. *возвр.*—всовываться, Нсл. 661. просовываться. *Ня ўпінайся сюды, ня ўпнешся, тут цесна.* Нсл.
4. оказывать непослушание. Нсл. 661. *Хлапец упінаецца, ня слухае, што кажуць.* Нсл.

•**пячонка**-*нкі-нцы, ж.*—жареное мясо. *Сам кухар пячонку зьлізаў, на мяне котачку сказаў.* Дзьве Душы, 130.

•**пячора**-*ры-ры, ж.*—пещера. *Пяску прывёз із Лісічых пячор.* Ст.

•**пячайка**-*йкі-йцы, ж.*—изжога. Гсл.

•**пяча́таваць**-*тую-туеш-туе; повел.-туй-туйма, несоверш., перех.*—ставить печать. *Соверш.* **запячатаваць**—запечатать. *Прич.* **запячатаваны.** *Тыя рэестра запячатаваныя.* Кіт. 54613.

●**пяча́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—чиновник, имеющий своей функцией приложение печати. *Пячатнікі маюць рукі свае ў дастамэнту падпісаць.* Стт. 331. *Пячатнікаў да запісу свайго ўпрасіці маець.* Тм. 315.

●**пячаць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.*—печать. МГсл. *Уменьш.* **пяча́тка**-*ткі-тцы, ж.*—печатка. *Спраўнік к магазыну сваю пячатку прыклаў.* Нсл. 413.

●**пячатка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** клеймо. Нсл. 413. *Сукно ня простае, а зь пячаткаю.* Нсл. *Сякіра зь пячаткаю.* Тм.

2.—*см. под* **пячаць.**

●**пячэня**-*ні-ні, ж.*—жаркое. Нсл. 413. *Ня бойцеся куркі, ня многа вас трэба: сем на вячэру, а восьмая на пячэню.*

●**пячэць,** *безлич.,—см. под* **пячы.**

●**пячку́р**-*ра̀, предл.-ру̀, зват. пячку̀ру; мн. ч. пячуры̀-оў-ом-а̀мі-ох, м.*—печник. Мікалаёва Куз. (Ксл.); Імсь.; Гсл.; Нсл. 414; Траецкае Бранск. у. (Дурново: Раз. 97). *Пазаві пячкура печ паправіць.* Нсл.

●**пячкуроў**-*ова-ова*—печнику принадлежащий. Нсл. 414. *Пячкуроў малец.* Нсл.

●**пячку́рны**-*ная-нае*—к печнику относящийся, печниковый. Нсл. 414. *Пячкурнае рамяство.*

●**пячу́ра**-*ры-ры, ж.* **1.** нора. МГсл.; Нсл. 414. *Адна пячура ест із агню.* Кіт. 54а16. *Пан Бог стварыў адну пячуру ў пекле.* Тм. 546б. *Рак далёка ў пячуры сядзіць.* Нсл.

2. припечная закута, куда загребают жар. НК.: Игры, Но. 16.

пяч(о)рка, Шсл., **пячурка,** Нсл.—норка. Нсл. 424; Шсл. *Ракі ў пячурках сядзяць.* Нсл. *Дзеці нарабілі ў глінішсу пячурак.* Ст.

2. небольшое (4 верш.) квадратное углубление в печи, значительно выше печного устья (*"чалесьнік"*), по одной из сторон его (или по обеим сторонам — тогда две *"пячуркі"*). НК.: Очерки, 245, углубление в печке, ПНЗ. припечная закута, куда загребают жар. НК.: Игры, Но. 26. *У нашай пячурцы агонь не дзяржыцца.* Нсл. 414.

3. ниша в печи, Ар.; Ксл. небольшая духовочка в печи на уровне начала дымохода. Шсл. *Палажы сярнічкі ў пячурку.* Сяркуці Сян. (Ксл.). *У нашай печы шмат пячорак.* Турэц Сьміл. (Шсл.). *Пакладзі рукаўкі ў пячурку, хай там прасохнуць.* Ст.

●**пячурыца**-*цы-цы, ж.*—шампиньон, навозный гриб, Гсл. гриб шампиньон. Нсл. 414.

●**пячы́,** *пяку̀, пячэш-эць-эм-ыцѐ, пяку̀ць, несоверш.* **1.** *перех.*—приготовлять пищу сухим нагреванием, печь. Ар.; Міхз. *Гаспадыня пячэць бліны.* Міх. *Пячы бульбу.* Ар. *Пячы хлеб.* Ар.

2. жарить в своем жиру. Ар.; Шсл. *Пячы мяса.* Ар. *Пячы яечню госьцю.*

3. жечь, палить. Нсл. 414. *Рукі пячэш, папячэш.* Нсл. *Сонца пячэць.* Нсл. *Прич. наст. вр.* **пяку́чы**—жгучий. Гсл.; Нсл. 396. *Пякучае сонца. Пякучае зялеза.* Нсл. *Пад пякучы камень пакладзі руку, а майго дзіцяці не чапай.* Тм. *Соверш.* **абпячы** — *апяч Сьлёзы пырснулі з воч і абпяклі яго руку.* Дзьве Душы, 4. *Соверш.* **апячы́**—повредить огнем или чем-л. горячим кржный покров чего-л.: ожечь, Ар. вызвать ощущение жжения, ожога. Ар. *Апёк руку.* Ар. *Апёк руку крапіваю.* Ар. *Соверш.* **папячы**—ожечь (в нескольких местах, С.) Ар.; Нсл. 414. *На тое каваль абцугі куець, каб рукі не папячы.* *Послов.,* Нсл.

4. упрекать. Імсьц. *Мяне сасі пячэць, што я позна зварачаюся двору.* Імсьц.

пячэць, *безлич.*—знойно. МГсл.

дапяка́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** допекать. Ар. *Давядзецца дапякаць мяса.* Ар.

2. дожаривать. Ар.; Шсл. *Давядзецца дапякаць сала.* Ст.

3. кому слишком досаждать (, донимать, разг. **С.**) Гсл. наносить огорчения, досаждения, Нсл. 140. надоедать упрёками или насмешками. Шсл. *Ты шмат дапякаеш яму сваім язычком.* Нсл. *Усе як пачалі дапякаць яму, дык аж ня ведае куды дзецца ад сораму.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **дапяканьне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** действие по глаг. *дапякаць в 1-ом знач. Дапяканьне бліна.* Ар.

2. чинение разный оскорблений насмешками, притеснениями, упреками и проч. Нсл. 140. *Соверш.* **дапячы́**-*пяку̀, дапячэшчэць-чэм-чыцѐ што,* **1.** допечь. Ар.

2. *каму,*—сильно досадить (, донять, разг. **С.**) умышленно причинять большие неприятности. *Дапёк ты імне ня раз сваей хітрынёй, сваімі намовамі пану.* Нсл. *Дапёк ты імне, сынку, сваей распустаю.* Нсл.

запяка́ць, 1. о действии солнца, мороза, Дсл. 247. обжигать, опалять. *Маразы запякаюць.* Дсл. *Сонца запякае, ідзі халадочкам.* Дсл. *Не запякай ты, гарачае сонца майго белага віду.* Барадзінка Імгл. (Косіч, 29).

2. обранить. Дсл. 247. *Мачаха ліхая: дужа сірот запякае.* Дсл.

прыпяка́ць—сильно жечь. Нсл. 507. *Сонца прыпякае, прыпякло.* Нсл. *Соверш.* **прыпячы.** Нсл. 507.

пасьпяка́ць, *несоверш., перех.*—раскалять. Гсл.; Нсл. 556. *Расьпякаць, расьпячы зялеза.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **расьпяка́ньне**-*ня, предл.-ню*—раскаление. Нсл. *Расьпяканьне зялеза.* Нсл. *Соверш.* **расьпячы́**—раскалить. Нсл. 556; Гсл. *Расьпячы зялеза.* Нсл. *Прич.* **расьпечаны**—раскалённый. Гсл.; Нсл. 557. *Хоць ты расьпечаным зялезам яго пячы, ня прызнаецца.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **расьпячэньне**-*ня, предл.-ню, ж.*—раскаление.

сьпячы́, *соверш. к* *пячы 1, 2. Сьпячы хлеб.* Ар. *Госьцю трэба яечню сьпячы.* Ст. *Прич.* **сьпечаны.** *Хлеб яшчэ цёплы, кадзе сьпечаны.* Ар.

выпяка́ць, *несоверш. к* *выпячы,*—выжигать. Шсл.

вы́пячы—выжечь (прожечь, продырявить чем-л. раскалённым, а так-же каким-л. едким веществом, С.) Шсл. *Шылам выпек дзірку.* Ст.

•**пячы́ся,** *пякўся, пячэшся-эцца-эмся, пячыцёся, несоверш.* **1.** *страд. к* *пячы 1, 2. Соверш.* **сьпячы́ся,** *страд. к* *сьпячы 1. Сала сьпяклося, аж пагарэла.* Ст.

2. быть сильно согреваему. Нсл. 414. *Не пячыся, на сонцу стоячы.* Нсл.

3. иметь силу жечь, Нсл. иметь свойство вызывать ощущение ожога. *Сонца пячэцца.* Нсл. *Крапіва пячэцца.* Ар. *Соверш.* **апячы́ся,** *апякўся, апячэшся-чэцца-чэмся-чыцёся*—обжечься, повредить себе кожу огнем или чем-л. горячим. Шсл.; Ар. *З агнём трэба асьцярожна, каб не апячыся.* Ст. *Дзяцё апяклося ў пажару.* Ст. *Апёкшыся на малацэ і на ваду студзіш, послов.*—пуганая ворона и куста боится. Ар. *Соверш.* **папячы́ся**—ожечься в нескольких местах. Ар.

дапяка́цца-*аецца, страд. к* *дапякаць 1, 2. Соверш.* **дапячыся,** *дапячэцца. Хай дапячэцца блін добра.* Ст. *Мяса ўжо дапяклося.*

запяка́цца-*аешся-аецца, несоверш. к* *запячыся.*

запячы́ся— (о крови): свернуться, загустеть, запечься. Ар. *Кроў з ранкі запяклася.* Ар.

расьпяка́цца, 1. *несоверш. к* *расьпячыся 1. Зялеза расьпякаецца ад агню.*

2. *несоверш. к* *расьпячыся 2,*—сильно разогреваться. *Не расьпякайся на сонцу седзячы.* Нсл.

расьпячы́ся, *соверш.* **1.** раскалиться. (*Зялезная*) *печка расьпяклася, аж чырвоная.*

2. сильно разогреться. *Від твой ад сонца расьпёкся.* Нсл.

•**пячы́ста**-*та, ср.*—большие куски зажаренного мяса. или целое животное (гусь, утка, курица, поросенок). НК.: Очерки, 22.

•**пяю́ха**-*хі, дат., предл.* *пяюсе, ж. к* *пяюн,* —певица. Міх. *Уменьш.* **пяю́шка**-*шкі-шцы. Ешча, птушкі-весялушкэ, шчыра просім вас. А ўвясну нам, пяюшкі, услаўляйце час.* Швэд: Сьцежкі, 105.

•**пяю́льля**-*лі, дат., предл.-лі, ж.*—певица. Войстам Вял.; Забалаць Дз.; Кацельня Пц. *Во дык пяюльля гэта!* Забалаць Дз.

•**пяю́н**-*нà, предл.-нў, зват.* *пяюне; мн. ч., пяюнì-оў-ом-àмі-ох, м.*—певец. Еўлічы; Міх.; МГсл. *Ня кажны пяюн добры голас мае.* Міх. *Удзень дык ён пяюн быў.* Лукашоўка Беш. (Ксл. 319).

•**пяю́чы,**—*см. под* *пець.*

•**пі́гаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—птица, немного меньше вороны, кричит: пиги, пиги. Ар.

•**піх,** *піху, предл. пісе, зват. піша, м.*—толчек. Нсл. *Ад аднаго піху паляціш.* Нл. *Піхам вывялі яго з двара.* Нсл.

•**піх!** *междомет.*—толк! Нсл. 416. *Піх яго каленам ад сябе.* Нсл.

•**пі́хам,** *в знач. нареч.* **1.** насильно. Нсл. 416. *Піхам упіхнулі яму работу ў рукі.*

2. битком. Нсл. 416. *Піхам напхана поўная скрыня хусьця.* Нсл. *Піхам набіта царува людзёў.* Нсл.

•**піха́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** толкать. Гсл.; Нсл. 416; Шсл.; Ар. *Што ж ты піхаеш яго, ён жа цябе не чапае?!* Ст. *Піхай яго адсюль.* Нсл.

піханьне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к* *піхаць-ацца*—толкание. Нсл. 416. *Зь піханьням выгналі з хаты.* Нсл.

2. выбивать в молотьбе семена, чтобы отделить от плевы (о пшенице). Нсл. 416. *Піхайце пшонку.* Нсл.

папіха́ць, Нсл. 416. — *"піхаць"* во 2-ом зн. некоторое время. *Яшчэ раз папіхайце* (*пшонку*). Нсл.

3. совать. Нсл. 416. *Піхай у мех усё гэта. Піхай у вакно адзежу.* Нсл. *Однкрат.* **піхну́ць**-*нў-неш*—толкнуть. Ар.; Шсл.; Нсл. 446. *Піхнулі мяне ў ваду.* Тверск. губ. (Афанасьев, У, 1914, 98).

адпіха́ць—отталкивать. Ар.; Нсл. 378: Шсл. *Адпіхай, адпіхні народ назад.* Нсл. *Соверш.* **адпіхну́ць,** *-нў-нèш-нèць*—оттолкнуть, отодвинуть толчком. Дсл. *Адпіхні гэту жабуцьку, хай ня лезе сюды.* Ст. *Сьціснуў народ — не адпіхнеш.* Дсл. *Несоверш.* **запіха́ць, 1.** запихивать, засовывать. Нсл. 179. *Не запіхай далёка тапара.* Нсл.

2. затыкать. Нсл. 174. *Запіхаць дзіру.* Нсл. *Соверш.* **запіхну́ць.** *Несоверш.* **напіха́ць** —набивать. Нсл. 314. *Напіхаць, напхаць венцер сенам.* Нсл.

напіха́ньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к* *напіхаць,*—сование. Нсл. 471. *Усякае дыханьне любе ў рот напыханьне.* Нсл.

папіха́ць, *несоверш., перех.* **1.** поталкивать, посовывать. Нсл. 471. *Прич.* **папіха́ны** —поталкиваемый, поталкиванный. *Папіханы рулямі стрэльбаў у плечы, бег жандар.* Хмара (Б. Ускалось, 1955, Но. 5, 11). *Однкрат.* **папіхну́ць**-*ў-нèш-нèць-нèм-ніцè. Папіхні троху суседзяў, каб яшчэ памясьціць каго.* Нсл.

2. невежливо обращаться. Нсл. 471. *Што ж ты мяне напіхаеш, бы свайго панібрата?* Нсл.

выпіха́ць—выталкивать. Ар.; Шсл.; Нсл. 89; МГсл. *Сілаю выпіхаць іх із хаты няма, а сказаць надабе, каб самы вышлі.* Ст. *Соверш.* **выпіхнуць**—вытолкнуть. Ар. *Выпіхні яго ізь сьвірна.* Ар.

упіха́ць—вталкивать. МГсл.; Ар.; Нсл. 68. *Упіхаць каго ў пакой.* Нсл. *Сілаю няма чаго ўпіхаць, калі ніхто ня хоча браць.* Ст. *Соверш.* **упіхну́ць**—втолкнуть, Ар. ввернуть. МГсл.; Ар. *Прич.* **упіхнёны**—втолкнутый. Ар.

•**піха́цца**-*дюся-аешся, несоверш., возвр.* **1.** иметь навык толкать, совать других, Нсл. 416. толкаться. Шсл. ; Ар. *За што ты піхаешся, піхнуўся?* Нсл. *Ня піхайся, чалавеча, бо як піхну, дык аж прах цябе возьме!* Ст. *Однкрат.* **піхну́цца,** сунуться. Нсл. 416. *Піхнуўся да мяне.* Нсл. *Піхнуўся к імне біцца.* Тм.

2. тискаться, продираться. Нсл. 416. *Як ня піхайся, ня пройдзеш.* Нсл.

адпіха́цца, *несоверш.*—отталкиваться. Шсл. *Што вы вельма адпіхаецеся?* Ст. *Соверш.* **адпіхну́цца**-*нуся-нешся-нецца-немся-ніцеся*—оттолкнуться. Ксл. *Ён борзда адпіхнуўся ад берагу і паплыў на другі бок.* Азярэцк Сян. (Ксл.).

напіха́цца, *соверш.* **1.** натолкать вдоволь, надавать толчков. Нсл. 314. *Досіць напіхаліся людзі гэтага беднага сірату.* Нсл.

2. *несоверш.*—наедаться, набивать желудок. Нсл. 314. *Не напіхайся, жывот будзе балець.* Нсл. *Соверш.* **напха́цца**-*дюся-аешся,* Нсл. 314. нажраться. *Як сьвіньня, напхаўся бульбы.* Ст. *Напхаўся, як мех.* Нсл.

выпіха́цца, *несоверш., возвр.* **1.** высовываться. Нсл. 89.

2. *перен.*—показывать готовность к чему-л. Нсл. 89. *Ня выпіхайся із сваею помаччу, із сваім дабром.* Нсл. *Соверш.* **выпіхнуцца.** Нсл. 89. *І ты тут выпіхнуўся із сваім носам.* Нсл.

упіха́цца, *страд. к упіхаць,*—вталкиваться. Ар. *Сена пошмат, ня ўпіхаецца ў пехцер.* Ар.

•**піхе́ль!** междомет. означающее быстрый толчек, более относящийся к одушевленным предметам: толк! Нсл. 416. *Піхель яго ад сябе, а ён і паваліўся.* Нсл.

•**піхе́нь,** *междомет. — піхель.* Нсл. 416. *Піхень яго ў сьпіну.* Нсл.

•**піхе́нь**-*еня, предл.-ню, зват. піхеню, м.* —человек, которого нужно толкать к делу. Нсл. 416. *Маю работніка аднаго, дый тога піхеня.* Нсл.

•**піхі́сь!**, *междомет.*—означ. быстрый толчек, более относящийся к неодушевленным предметам: толк! Нсл. 416. *Піхісь стол, а стол набок.* Нсл. *Піхісь човен ад берагу.* Нсл.

•**пі́хма,** *укрепляет знач. действия,* **1.** удвояя толкание. Нсл. 416. *Піхма піхае з двара.*

2. удвояя сование, набивание. Нсл. 416.

•**піхну́ць,**—*см. под пхаць, піхаць.*

•**піхну́цца,**—*см. под пхацца, піхацца.*

•**піхце́ль**-*цяля, предл.-цялю, зват.-цэлю; мн. ч.-лі-леў-лем, мн. ч., предл.-лёх, м.* **1.** веровочный с густыми ячеями мешок, затягивающийся в устье особою веровочною стяжкою, НК.: Очерки, 162. *веревочная сетка, куда кладется сено в дорогу.* Ксл. *Набяры піхцель сена.* Баркова Куз. (Ксл.). *См. піхцер.*

2. берестовый кошель для харчей в дорогу. НК.: Пасоб., Но. 61.

•**піхце́р**-*цяра, предл.-ру, зват.-цэру; мн. ч.-цяры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** веровочный с густыми ячеями мешок, затягивающийся в устье особою веревочною стяжкою, НК.: Очерки, 162. веревочная сетка для сена, соломы. *Напіхай у піхцер сена каню.* Сураж (Ксл.).

2. весьма часто имеет насмешливо-укорызненный смысл и означает утробистого, малоподвижного человека, который движется *"як пук"* (куль соломы). НК.: Очерки, Но. 723.

•**пік,** *междомет., выражает.* **1.** быстрое поставление чего-л. на вид: торк! Нсл. 414. *Пік яму ў нос яго ж дабром.* Нсл. *Пік яму ў вочы яго хітрыню.* Тм.

2. положение того, который хотел что-то сказать в укор или в опровержение, но, озадаченный, замолчал вдруг. Нсл. 414. *Пік, дый замоўчыў.* Нсл.

•**пі́ка,** *пікі, піцы, ж.* **1.** копье, Шсл. пика. *Паехалі казакі з даўгімі пікамі.* Ст.

2. нос (?, С.) Нсл. 414. *Ня лезь, бо ў піку заробіш.* Нсл.

3. лицо. Нсл. 414. *Плюнь яму ў піку.* Нсл. *Піка ў піку скажу яму гэта.* Тм.

•**пі́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., каму,* **1.** букв. тыкать, совать в лицо, в нос. Нсл. 4141. *Так і пікае кулакамі ў морду.* Нсл.

2. *перен.*—говорить упреки, дерзости, выставлять на лицо пороки. Нсл. 414. *Што ж ты так імне пікаеш.* Нсл. *Я табе самому пікну, аж нос скрывіш.* Тм. *Однкрат.* **пі́кнуць**-*ну-неш.* Нсл. 414. *Ані пікні імне.*

дапіка́ць-*дю-деш-де, несоверш.*—упрекать. БНсл. *Аб чым бы Сымон не завёў гутаркі, дык Яначка на кажным слове дапікаў яму.* Варсл. *Соверш.* **дапікну́ць.**

упіка́ць-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш., каму*—упрекать. Ар.; Міх. *Імне сястра ўпікае, што я позна прыходжу.* Міх. *Прич.* **упіка́ны**—с упреками, упрекаемый. *Упіканы абед гаркі.* ЛБ., 18. *Однкрат.* **упікну́ць**—упрекнуть. Ар.; Міх. *Ня гневаўся, што стары ўпікнуў яму недалікатна.* Шакун: Сьлед, 14. *Аўтару нельга ўпікнуць незнаёмства.* (Полымя 1927, УІ, стр. 181).

•**пі́кнуць,**—*см. под пікаць.*

•**піла́**-*лы, ж.* **1.** пила. Ар.

2. о сварливом человеке, непрерывно донимающем кого-л. попреками, придирками.

3. *общ.*—настойчивый-ая. Нсл. 414. *Наш войт гэткі піла, што ня жывога падыйме на ногі.* Нсл.

•**піластáў**-*ава. предл.-аву, зват.-аве, м.*—рабочий, настраивающий и правящий пилы. Шсл. *Па сяле ходзяць піластавы — надабе й нам аддаць сваю пілу пайстрыць.* Ст.

•**пілаваць**-*лýю-луеш-луе, перех., несоверш.* **1.** пилить. МГсл.; Ар.; Нсл. 414; Шсл. *Пілою пілуюць на штукі.* Кіт. 130а5. *Пройдзем дровы пілаваць.* Ст. *Пілаваць дошкі.* Нсл. *Прич.* **пілавáны**—пиленный. Ар.
2. бранить, досаждать. Шсл. *Вечна ён пілёсе сваю Зосю.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **пілавáньне**-*ня, предл.-ню*—пиление (, пилка, **С.**) Нсл. 414. *Пілаваньне дашчок.* Нсл. *Соверш.* **папілаваць**—попилить, пилить некоторое время.

адпілоўваць-*вую-вуеш-вуе, несоверш., перех.*—отпиливать. Нсл. 377. *Адпіловуй канцы гэтых калкоў, каб роўны былі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **адпілоўваньне**-*ня, предл.-ню*—отпиливание. *Соверш.* **адпілавáць**-*лую-луеш-луе*—отпилить. Нсл. 377; Ар. *Адпілуй раўней гэтую дошку.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **адпілаваньне**-*ня, предл.-ню*—отпилка.

дапілоўваць-*ловую-ловуеш-ловуе, несоверш., перех.*—допиливать. *Соверш.* **дапілавáць**—допилить, окончить пилить; распилить, пропилить до какого-л. предела.

напілоўваць, *несоверш.,* **1.** напиливать.
2. *несоверш. к напілаваць 2,*—надпиливать. *Отгл. имя сущ.* **напілоўваньне**-*ня, предл.-ню*—надпиливание. *Соверш.* **напілавáць, 1.** *каго-чаго,*—напилить, Шсл. пиля, приготовить, изготовить в каком-л. количестве. *Напілаваць дашчок на мост.* Ст. *Напілаваць дашчок.* Нсл. 314.
2. *перех.*—надрезать пилой, надпилить. *Напілаванае бярвіно.* Нсл. *Прич.* **напілавáны, 1.** напиленный. Нсл. 314. *Напілаваных дашчок будзе досіць.* Нсл.
2. надпиленный. *Напілаваную дошчачку пакладзі асьцярожна, каб не зламілася.* Нсл.

напілавáньне-*ня, предл.-ню,* — *отгл. имя сущ. к напілаваць 2,*—надпилка, надпил.

падпілоўваць-*ловую-ловуеш-ловуе, несоверш., перех.*—подпиливать. *Отгл. имя сущ.* **падпілоўваньне**-*ня, предл.-ню*—подпиливание. *Соверш.* **падпілавáць**-*лую-луеш-луе*—подпилить. *Отгл. имя сущ.* **падпілавáньне**-*ня, предл.-ню*—подпил.

перапілоўваць-*ловую-ловуеш-ловуе, несоверш., перех.*—перепиливать. Ар. *Отгл. имя сущ.* **перапілоўваньне**-*ня, предл.-ню*—перепливание. *Соверш.* **перапілавáць**-*лýю-лýеш-лýе*—перепилить. Ар. *Надабе перапілаваць гэтае бярвіно. Отгл. имя сущ.* **перапілавáньне**—перепилка.

расьпілоўваць-*ловую-ловуеш-ловуе, несоверш., перех.*—распиливать. *Отгл. имя сущ.* **расьпілоўваньне**-*ня, предл.-ню*—распиливание. *Соверш.* **расьпілавáць**-*ýю-лýеш-лýе.* Ар.; Шсл. *Пойдзем расьпілуем палена дроў.* Ст. *Прич.* **расьпілавáны**—распиленный. Ар. *Отгл. имя сущ.* **расьпілавáньне**-*ня, предл.-ню*—распил, распилка.

сьпілоўваць-*лову-ловуеш-ловуе; повел.-ловуй-ловуйма, несоверш., перех.*—спиливать. *Отгл. имя сущ.* **сьпілоўваньне**-*ня, предл.-ню*—спиливание. *Соверш.* **сьпілавáць** -*лýю-лýеш-лýе*—спилить, срезать пилой. *Отгл. имя сущ.* **сьпілавáньне**-*ня, предл.-ню*—спил.

выпілоўваць-*ловую-ловуеш-ловуе, несоверш., перех.*—выпиливать. *Отгл. имя сущ.* **выпілоўваньне**-*ня, предл.-ню*—выпиливание. *Соверш.* **вы́пілаваць**-*лую-луеш-луе,* **1.** выпилить, вырезать отверствие в чем-л. при помочи пилы.
2. пиля, изготовить.

выпілавáньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к вы́пілаваць 1, 2*—выпилка.

•**пілавáцца**-*луецца, несоверш., страд. к пілаваць. Ня пілуецца таўстое палена.* Ст.

адпілоўвацца-*ловуецца, несоверш., страд. к адпілоўваць,*—отпиливаться. Нсл. 377. *Соверш.* **адпілавáцца**-*луецца.* Нсл. 377. *Крывыя дошкі не адпілаваліся добра.* Нсл. *Соверш.* **напілавáцца**-*лýецца*—пилить довольно долго. *Напілаваўся дроў, аж рукі*

•**пісáць,** *пішý-шаш-ша, несоверш., перех. и без доп.* **1.** писать. Ар. *Безлич.* **піша**—пишется, написанно. Ар.; Вк. *Мукараў дзевятнаццаць ест, к у куране піша.* Кіт. 3а4. *Чыньце курбан (аброк), што найлепшае і сытшае, як у куране піша.* Кіт. 26а1. *У каляндару піша, што будзе маразяная зіма.* Вк.
2. *перех.* **а)** писать, создавать какое-л. словесное произведение.

пісаць пісань—писать сочинение. *Пісаць павесьць.*

пісаць байкі—писать басни.
б) быть писателем; писать. **в)** *у чым* —печатать свои сочинения в каком-л. периодическом издании: писать. *Пісаць у "Ведзе".*

напісаць, *соверш. к пісаць 1, 2*—написать. *Соверш.* **папісаць, 1.** пописать, писать некоторое время.
2. исписать. *Папісаў усю паперу.* **3.** записать многих.

адпі́сваць-*сую-суеш-суе, несоверш. к адпісаць 1, 2.*

адпісáць-*шý,* **1.** ответить на письмо письмом.
2. [у духоўніцы]—завещать, назначить в наследство по завещанию. Дсл. *Што мне ацец у духоўніцы адпісаў, тое й дзяржу.* Гордз. акты, XVII, 7. *Адпішу я вам гару залатую.* Дсл.

апісаваць-*сую-суеш-суе, несоверш. к апісаць 1, 2.*

апісаць, *апішу-шаш-ша, соверш., перех.* **1.** записать, составить документ, сделаьб запись на передачу кому-л. чего-л. *Пры справаваньню дастамэнту пячатнкамі й сьветкамі тыя быці ня могуць,*

каторым у том дастамэнце што будзець апісана. Стт. 341.
2. описать. *Апісаць гавару.*

дапісаваць-*сую-суеш-суе, несоверш. к дапісаць,*—дописать. *Соверш.* **дапісаць** —дописать, окончить писание; написать до какого-л. предела.

запісаваць-*сую-суеш-суе, несоверш. к запісаць,*—записывать. *Соверш.* **запісаць** —записать.

падпісаваць-*сую-суеш-суе, несоверш. к перапісаць,*—переписывать. *Соверш.* **перапісаць**—переписать, написать что-л. еще раз.

прыпісаваць-*сую-суеш-суе,* 1. *несоверш. к прыпісаць 1,*—приписывать.
2. *несоверш. к прыпісаць 2. Не імам сабе прыпісуе, штоб яго слухалі, але Пан Бог сам расказуе.* Кіт. 66а16. *Соверш.* **прыпіса́ць,** 1. приписать, написать в дополнение к чему-л.
2. счесть следствием чего-л.; отнести на счет кого, чего-л., приписать.

сьпісаваць-*сую-суеш-суе, несоверш. к сьпісаць 1,*—списывать. *Дзед казаў, а ён сьпісаваў.* Гсл. *Соверш.* **сьпіса́ць, 1.** списать, переписать сочиненное кем-л. другим и выдать за свое.
2. описать (, составить полный перечень вещей, бумаг и т.п. С.) Гсл.
3. исписать. Шсл.; Гсл. *Сьпісаў ліст паперы.* Ст.
4. наделать на теле кровавых знаков розгами, плетью или иным чем подобным. Нсл. 603. *Сьпіну табе сьпішуць, калі другі раз зробіш гэта.* Нсл. *Сьпісаў яму ўсю скуру лейцамі.* Ст.

выпі́саваць, *несоверш. к выпісаць,*—выписывать. *Соверш.* **вы́пісаць,** *перех.* 1. выписать (из книги, тетради и т.п.).

упі́саваць, *несоверш. к упісаць,*—вписывать. *Соверш.* **упіса́ць,** *перех.* 1. вписать, вставить что-л. дополнительно в уже написаный текст.
2. вписать, сделать запись в чем-л. (в дневнике, тетради).
3. внести в опись (, список, С.) Нсл. 661. *Пісар, упісуючы падачкі, майго прыносу ня ўпісаў. Прич.* **упісаны**—вписанный. Нсл. 661. *Ня ўсі тут упісаныя рэчы аддаў.* Нсл.

•**піса́цца,** *пішу́ся, пішашся. несоверш.* 1. писаться, употребляться при письме; изображаться при писании.
2. регистрироваться, регистрировать брак. Ксл. *Мы пойдзем пісацца.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Мы меліся пісацца.* Гарадок (Ксл.). *Соверш.* **запісацца, 1.** зарегистрироваться.
2. записаться, внести себя в какой-л. список; втупить куда-л., включиться в число кого-л. *Запісаўся ў войска. Соверш.* **напісацца,** *напішу́ся-шашся*—написаться, вдоволь, много пописать. *Соверш.* **расьпісацца**—начав писать, увлечься писанием. Ар.

адпісавацца-*суюся-суешся, несоверш. к адпісацца,*—отписываться. *Соверш.* **адпісацца**—отписаться, написать формальный ответ, отделаться отпиской.

дапісавацца-*суюся-суешся,* 1. *несоверш. дапісацца,*—дописываться.
2. *страд. к дапісаваць. Соверш.* **дапісацца,** *дапішуся-шашся*—писанием довести себя до каких-л. неприятных последствий.

падпісавацца-*суюся-суешся, несоверш. к падпісацца,*—подписываться. *Соверш.* **падпісацца**—подписаться, поставить свою подпись под чем-л.

прыпі́савацца-*суюся-суешся,* 1. *несоверш. к прыпісацца.*
2. *страд, к прыпісаваць. Соверш.* **прыпісацца** —приписаться, записать себя, стать причисленым к чему-л.

сьпісавацца, 1. *несоверш. к сьпісацца,* —исписаться. Ар.
2. *страд. к сьпісаваць,*—списываться.

сьпісацца—исписаться. Ар. *Алавік сьпісаўся.* Ар.

выпі́савацца, 1. *несоверш. к выпісацца,* —выписываться.
2. *страд. к выпісаваць,*—выписываться. *Соверш.* **вы́пісацца, 1.** выписаться (из домовой книги).
2. исписаться, потерять способность к публицистическому труду или литературному творчеству.

упі́савацца, 1. *несоверш. к упісацца,*—быть вносиму в список. Нсл. 661. *Ідзіце, упісуйцеся, хто быў у споведзі.* Нсл.
2. *страд. к упісаваць. Соверш.* **упіса́цца** —быть внесену в список. Нсл. 661. *Усі ўпісаліся.* Нсл. *Прич. прошл. вр.* **упісаўшыся.**

•**піся́г**-*ягá,предл.-язé, зват.-я́жа; мн.ч. дат,-гом, мн. ч., предл.-гох, м.*—шрам от удара кнутом и проч. подобного. Шсл. *Усякарова ўпісягох.* Ст.

•**піся́жыць**-*жу-жыш-жа, несоверш., перех.* —бить кнутом или чем-л. подобным, нанося шрамы. Шсл. *Як узлаваўся пастух на цялушку, — давай яе пісяжыць!* Ст.

•**піскаш**-*аша, предл.-ашу, зват.-ашу, м.* —пескарь (рыба). НК.: Очерки, 493. *См. пісьköж, піскуж.*

•**пісклё**-*ляці; мн. ч.-ляты-т, ср.* 1. цыплёнок, НК.: Очерки, 409; Гсл. птенец.
2. *перен.*—дитя. Нсл. 415. *Дай цыцкі пісклю гэтаму.* Нсл.

•**піскля́**-*яці; мн. ч.-яты-ят, ср.* 1. цыплёнок. Нсл. 415. *Піскля нейдзе пішчыць.* Нсл. *Курыца з пісклятамі водзіцца.* Нсл. *См. пісклё. Уменьш.* **піскля́тка**-*тка.* Нсл. 415. *Дзеці, як піскляткі, бегаюць за маткаю.* Нсл.
2. **пі́скля,**—женщина плаксивая, с слабым, тонким голосом. Шсл. *Ведама піскля гэта; абы што, дык і плача.* Ст.

•**пісклянё**-*няці; дат., предл.-няці, твор.-нём; мн. ч.-няты-нят, ср.*—цыплёнок. *Насып пісклянаці зярнят.* Гсл.

●**піскля́ва,** *нареч.*—пискливо. *Пісклява прастагналі палазы.* Гарэцкі: Песьні, 42.

●**піскля́васьць**-*ці, ж.*—свойство по прилаг. *"пісклявы".*

●**піскля́вы**-*вая-вае*—пискливый. Нсл. 415. *Таварышы! нейкім пісклявым голасам закрычэў ён: таварышы, ратуйце!* Дзьве Душы, 92.

●**пікля́чы**-*чая-чае*—относящийся к цыплятам, цыплячий. Нсл. 415. *Піскля́чы корм.* Нсл. *Пісулячы крык.* Тм. *Пісклячая галоўка.* Тм.

●**піску́ха**-*ўхі-усе, ж.*—надоедающая пискливой просьбой.

●**піскуж**-*ужа, предл.-ужу, зват. піскўу, м.*—пескарь. Гсл. *См. піскаш, піськіж.*

●**піску́н**-*уна̀, предл.-унѐ, зват.-ўне; мн. ч.-ны̀-ноў-ном-ны-на̀мі-нох, м.* **1.** голец. НК.: Очерки, 493.

2. надоедающий пискливой просьбой. Нсл. 415. *Адчапіся ад мяне, піскуне!* Нсл.

●**пі̃снуць,**—*см. под пішчэць.*

●**пістонаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—шомпольное ружье. Ксл. *Зь пістонаўкі мала што заб'еш.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

●**пістоньніца**-*цы-цы, ж.*—крохотная *"перапоўніца"* для пистонов. НК.: Очерки, 528.

●**пістульга́н**-*на, предл. и зват.-а̀не, м.*—кобчик, хищная птица. Нсл. 416. *Пістульган цыплё ўхапіў.* Нсл.

●**пісу́лька**-*лькі-льцы, ж.*—записка. Шсл.; Ксл.; Нсл. 416, *Во ад сына табе нейкая пісулька.* Ст. *Ён імне прыслаў пісульку Ганкаю.* Княжычы Куз. (Ксл.). *Раман успомнеў пісульку бацькаву, якую перадаў яму ў сваім часе Кандраценя.* Корзюк. *У канвэрцiку кароценькая пісулька.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Уменьш.* **пісулечка**-*чкі-чцы*—записочка. Нсл. 416. *Напішы пісульку, пісулечку да майго пана.* Нсл.

паштовая пісулька—почтовая карточка, открытка.

●**піські̃ж**-*іжа̀, предл.-іжу̀, зват. піськѐжу; мн. ч.-жы̀-жоў-жом-жы̀-жа̀мі-жох, м.*—маленькая рыбка, пескирь. Нсл. 415. *Піськіжоў налавіў.* Нсл. *См. піскаш, піскуж.*

●**пісьмо**-*ма̀, мн. ч. нет.* **1.** грамота (, письмо, С.) Нсл. 416. *Пісьма̀ вучыцца.* Нсл. *не даецца яму пісьмо.* Тм.

2. письмо, система графических знаков, употребляемых для писания. *Кірылічнае пісьмо. Капіеўскае пісьмо. Арабскае пісьмо. Лацінічнае пісьмо. Божае пісьмо.*

Сьвятое Пісьмо—Священное Писание, библия. *За сваю злосьць праціўны Пісьму Божаму.* Кіт. 4868.

●**пі̃сьма,** *нареч.*—усиливает знач. глаг. *"пісаць".*

●**пісьмавод**-*да, предл.-ду, зват.-дзе, м.*—письмоводитель. МГсл.

●**пісьме́ннасьць**-*ці, ж.*—грамотность. МГсл.

●**пісьме́нны**-*ная-нае*—грамотный. Гсл.

●**пісьме́нства**-*ва, ср.*—литература. Гсл.

●**пісьме́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—писатель. МГсл.

●**пісьме́ньніца**-*цы, ж.*—писательница.

●**пісьмя́**-*мені, ср.*—грамотность. Нсл. 416.

●**пішчолка**-*лкі-лцы, ж. — пішчык.* НК.: Очерки, 526.

●**пішчом,** *нареч.*—насильно, с писком, с криком иногда. Шсл. *Парасяты пішчом лезуць у хату.* Ст. *Вось пішчом лезе: дай яму гэту цацку дый годзе!* Ст. *На выперадкі пішчом лез штось сказаць першым.* "Бацьк.", Но. 15 (499).

●**пішчэць**-*чу̀-чы̀ш-чы̀ць, несоверш.*—пищать. Ар. *Однкрат.* **пі̃снуць**-*ну-неш-не,* **1.** пискнуть. Ар.

2. пикнуть, попытаться сказать что-л. *Соверш.* **запішчэць**—запищать, начать пищать. *Соверш.* **папішчэць**—пищать некоторое время.

●**пішчу́га**-*гі, дат., предл. пішчу̀зе, ж.*—чаща молодого леса. Ксл. *Як залез у такую пішчугу, што ня відна — адна крапіва ды хмель навокал.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

●**пі̃шчык**-*ыка, предл.-ыку, м.* **1.** инструмент для писка, с помошью которого охотники приманивают птиц. Делается из тонкой птичьей косточуи, обработанной на подобие свирели, с одним клапаном, перед которым косточка перегораживается внутри воском, НК.: Очерки, 526. дудочка (из гусиного пера, кости) для подражания писку птенцов и приманивания их с целью ловли или стреляния. Шсл. *Пішчыкам прынадзіў сіўцы.* Ст.

2. свисток, Ксл.; Гсл. свисток или свистулька. Нсл. 416. *Купіў Сьцёпку гэты пішчык.* Бешанковічы (Ксл.).

3. часть птичьего пера, очин (очиненный кончик пера). Ксл. *У гускі пішчыкі таўстыя.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

4. клавиш. Гсл.

●**пі̃шчыкі**-*каў, единств. ч. нет.* **1.** хрипение в дыхательном горле. бываемое у стариков. Нсл. 416.

2. предсмертное хрипение. Нсл. 416. *Памірае, ужо пішчыкі зagралі.* Нсл.

●**пі̃таманна,** *нареч.*—собственно. Нсл. 416. *Я табе пітаманна казаў самому прыйсьці, а ты сына прыслаў.* Нсл. *Пітаманна табе ў рукі аддаў.* Нсл.

●**пітама́нны,** Міх.; НК. **пі̃таманны,** Нсл.-*ная-нае,* **1.** собственно *"пітаманны"* значит: вскормленный, вспоенный, выращенный, НК.: Сбяги, Но. 15; НК.: Под. пос., Но. 104; НК.: Бабы, Но. 22. букв. доморощенный. Нсл. 416.

2. собственный. Нсл. 416; Варсл. *К майму пітаманнаму каню прызнаецца.* Нсл. *Як ён мае права дзяліць гэтыя коні — гэта ж мае пітаманныя.* Міх. *Ён прапіў майго пітаманнага рубля.* Варсл.

3.—о неживых предметах: добытый трудом, составляющий собственность. НК.: Бабы, Но. 22; НК.: Под. пос., Но. 104. собственными трудами приобретённый. Нсл. 416. *Мой пітаманны пояс забраў.* Нсл. *Пітама̀нныя рубелькі.* НК.: Под. пос. 77.

пітаманны грош—трудовые деньги. НК.: Сбяги, Но. 15.

•**пітомна,** *нареч.*—именно (собственно? С.). Растсл.: Смоленск 138.

•**пі̇ткі, пі̇тачкі,** *дет.*—пить. Шсл. *Хачу піткі.* Ст. *На ж табе пітачкі.* Ст.

•**пітляв-а̀ны**-*а̀ць* — *пытлява̀ны-а̀ць.* Ар.

•**пітво**-*ва̀, ср.*—напитки. Ксл. *Пітво заўсёды дурыць.* Доўжа Куз. (Ксл.).

•**піту̇ха**-*ўхі-ўсе, ж.*—пьющая. Нсл. 416. *Мая жонка ні пітуха, ні ядуха.* Нсл.

•**піту̇шчы**-*чая-чае*—пьющий. *Пітушчыя людзі.* НК.: Піт. 66.

•**півоня**-*ні-ні, ж.*—пион, Мариин корень. Янавічы Нясьв. *У садку сядзіць памеж півоні.* Чарот: Марына (Выпісы Белар. Літар. XIX-XX стг. Ул. Дзяржынскага, 496). *На градзе цьвітуць півоні.* Кавыль: Пад зорамі, 17. *Ляжыш худы — худая жэрдзь — а шчокі — зыркія півоні.* Жылка, 91.

•**піва**-*ва, предл.-ве, ср.*—пиво. Ар.

•**піва̇ць,**—*см. под піць.*

•**пі̇ўня**-*ні-ні, ж., неол.*—пивная.

•**піўні̇ца**-*цы-цы, ж.*—пивная. Менск.

•**піўны**-*ная-нае*—относящийся к пиву. *Судзьдзе піўнае... катлы, кублы, бочкі... забіраці маюць да замку.* Стт. 503.

•**піце̇ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—питьё (, напиток, С.) Шсл.; Гсл. *А, якое ў нас піценьне, ядзеньне!* Гсл. *Стае яму піценьня.* Ст.

•**піцяньнё**-*ня̀, дат., предл.-ню̀, ср.* 1. питьё (действие). *Не вялікае там было піцяньнё.* Нсл. 416.

2. питьё (, напиток, С.) Нсл. 416. *Н ўжо было там піцяньня.* Нсл. *Досіць было там піцяньня і ядзеньня.* Тм.

•**піцу̇га**-*гі, дат., предл.-ўзе, общ.*—труженик. Кс *Працуй, як піцуга, дык у мяшку будзе ту̇га.* Беліца Сян. (Ксл.).

•**піць,** *п'ю, п'еш, п'ець, п'ем, п'іце̇; прошл. вр. піў, піла̀, піло, пілі̇, несоверш., перех.*—пить. Раст.: Северск. 138; Ар.; Шсл. *Дзе п'юць, там ільлюць.* *Послов.* *Калі ня п'юць, то й ня дзякуй.* *Послов.*, Ар. *Пі ты ўсю чарку, не пакіда* Ст. *Сыльвэстра піў із Сымонам.*

2. пить, пьянствовать. *Брыдка піць.*

3. *за каго-што*—пить, выпивать в честь кого, чего-л.

4. *да каго,*—пить, обращаясь к тому, кто будет пить следующий тост: *Здароў будзь! — Пі на здароўе!* Ар.

як піць даць—исполнить что-л. очень легко. *Отгл. имя сущ.* **піцьцё**-*ця, предл.-цю*—питьё (действие). *Якое тваё піцьцё?* Ар. *Многократ.* **піва̇ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-айма, што. Сяўрук на вясельлю бываў, Сяўрук і гарэлкі піваў.* Чартавічы Сур. Север. (Шэйн II. 178). *Вады ня півалі (з Дняпра) ад вялікага гнюсу трупу маскоўскага.* Баркулабаўскі летапіс. *Соверш.* **адпіць,** *адап'ю-п'еш-п'ець-п'ем-п'іце̇*—после питья в течении продолжительного времени перестать пить. *Ён адпіў ужо сваё.* *Соверш.* **дапі̇ць**—допить, выпить до конца. Ар. *Соверш.* **напі̇ць**—выпить на известную суму. *Напілі на пяць рублёў.* *Соверш.* **папі̇ць**—выпить всё, многое. *Папілі ўсе, нічога не засталося.* *Соверш.* **падпі̇ць,** *падап'ю*—опьянеть несколько, выпив вина, спиртных напитков. Ар. *Соверш.* **прапі̇ць, 1.** пропить, истратить на выпивку, пьянствуя. *Пан прапіў свой двор.*

2. повредить чему-л., утратить что-л. в результате пьянства. *Соверш.* **сьпіць,** *сьп'ю, сьп'еш, сьп'ець, сьп'ем, сьп'іце, сьп'юць; повел. сьпі*—выпить, отпить сверху.

Соверш. **выпіць, 1.** выпить, проглотить, принять внутрь какую-л. жидкость. Ар. *Выпіў коўную малака.* Ар.

2. *за каго-што и без. доп.*—о питве вина и спиртных напитков. *Соверш.* **упі̇ць,** *уп'ю, уп'еш, уп'ець*—побыть в довольстве относительно напитков. *Ні я ўпіла, ні я ўела, ні я ўхадзіла, свае леты маладыя марне загубіла.* Из песни, Ар.

•**пі̇цца,** *п'ецца, страд. к піць,*—питься. *Соверш.* **напі̇цца**-*п'юся-п'ешся-п'а̀цца-п'емся-піцёся чаго*—напиться, утомить жажду; попить, выпить чего-л. *Отгл. имя сущ.* **напіцьцё**-*ця̀, предл.-цю. Ад аднаго напіцьця̀ з тае вады чалавек агнём гарэць (будзе).* Кіт. 1296I. *Соверш.* **папі̇цца**—опьянеть всем, многим. *Вясельнікі папіліся.* *Соверш.* **прапі̇цца**—пропить свое состояние. Шсл. *Прапіўся ён у дошку.* Ст. *Соверш.* **расьпі̇цца,** *разап'юся-п'ешся*—употребляя спиртные напитки, стать пьяницей, спиться. *Соверш.* **паўпівацца**-*аемся-аецеся,*

1. опьянеть многим.

2. прильнуть губами многим. *Вужакі паўпіваліся ў рукі й ногі.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 5.

адпіва̇цца-*а̀ецца, несоверш.* 1. сыреть, свойственно семенам. Нсл. 377. *Сухая пшонка, на зямлі лежачы, уборзьдзе адпіваецца, адап'ецца.* Нсл.

2. о домашних животных: поправляться, полнеть после исхудания от недостатка кормов.

адпі̇цца, *соверш. к адпівацца 1, 2. Каровы ўвясну адпіліся.*

упіва̇цца-*а̀юся-а̀ешся,*— много раз опьянеть. Ар. *Соверш.* **упі̇цца,** *уп'юся, уп'ешся, уп'ецца, уп'емся, уп'іцёся,* 1. опьянеть. Ар.; МГсл.; Ксл. *Ну й упіўся ж я на вясельлю!* Хмары Куз. (Ксл.)

2. впиться, присосаться к чему-л., впиться, прильнуть губами, устами, зубами. *П'яўкі ўпіліся.* Ар. *Каровы ўпіліся на папары.* Ар.

3. льнуть (губами, зубами), впиваться. Ар. *Упіўшыся, як забіўшыся*— мертвецки пьян.

●**плод**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—плод. **Першы плод за плот**—первый блин комом. НК: Очерки, 357. *Послов. Ср. першы блін сабаку.* Ар.

●**плодна,** *нареч. к плодны. Сёлета жыта плодна ўрадзіла.* Нсл. 418.

●**плоднасьць**-*ці, ж.*—плодовитость. *Жыта саломаю малое, але плоднасьцю добрае.* Нсл. 418.

●**плодны**-*ная-нае,* 1. *прилаг. к плод. Плодную сьвіньню забілі.* Нсл. 418.

2. приносящий много плодов, плодовитый. Ар.; Нсл. 418. *Наша яблына плодная.* Ар. *Кабыла, сьвіньня плодная.* Нсл.

●**плойма**-*мы-ме, ж.*—большое количество, Гсл. уйма, Шсл. много. ПНЗ; Растсл. *Апанавалі бабы, прыціснулі плоймай крыклівай.* ЗСД 145. *Нячысьлёнай плоймай усё наяжджалі на луг.* Тм. 148. *Па Дняпру плыла цэлая плойма маленькіх, дрыжачых агоньчыкаў.* ЗСД. 133. (*Зоркі*) *пачалі потым шукаць, нікаць плоймай на небе.* ЗСД 321. *Вароны, гракі, каўкі а шпакі плоймаю ўкрываюць поле.* Я. Г. Лемантар 86. *Дзяцей цэлая плойма.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Аднаго разу абачыў ён, што плойма ваўкоў дзікога казла апанавалі й разарвалі.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 16. *Гэта ня сьмешкі: гэткая плойма курэй — дзіва, што выдзяруць грады!* Ст. *Тут зьберлася іх цэлая плойма.* Сураж (Ксл.). *Уставайце, дзеткі, ды баржджэй бяжыце ў грыбы, бо вунь Ляксей павёў сваю плойму.* Тм.

●**плоскані,** (Нсл.), **пласконьне,** *собир.* (Шсл.; Ар.)-*няў, единств. ч. нет.* 1. посконь, Віленшч., Меншч.(Нсл. 419); Шсл.; Ар. *Пласконі браць пара.* Нсл. *З пласконьня наткала пасьцелак.* Ст.

2. волокно тычинковой конопли. *З пласконьня наткала пасьцелак.* Ст.

●**плосканны,** (Нсл.), **пласконны,** (Шсл.; Ар.)-*ная-нае*—посконный. *Пласконнае палатно.* Нсл. *Надзеў пласконную сарочку.* Ст.

●**плот**-*ту, предл.-це, зват.-це, м.*—забор, МГсл. *забор из жердей,* Ар.; Шсл.; Ксл. изгородь. Гсл. *Каля жыта паставілі плот.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.). *Я ад плоту, а ён мяне да плоту. Послов. о пьянице.* Нсл. 419.

●**плотка**-*ткі-тцы, ж.*—плотва(рыба). Ар.; Нсл. 419. *Толькі адна плотка лучыла ў нерат.* Нсл. *Плотак на вуду налавіў.* Тм. *Одна* **плацı̆ца**-*цы-цы, ж. У той час рыбакі нуцілі ракі, усе па плаціцы далі Уладыццы.* Свят. калядка(Б. Шляхам). *Собир.* **плоць**-*ці, ж.*—рыба плотва. Нсл. 419. *Толькі адна плоць ловіцца.* Нсл.

●**плоць I**-*ці, ж., анат.*—пол, МГсл.; Ластсл. 502. половые органы. *Не падкасуйся, плоці сваe не паказуй!* Мікалаева каля Дзісны(Ластсл. 478). *У Маскалёў і галава плоцьцю завецца, затым яны так брыдка лаюцца.* Тм. *Што ты, як сабака, плоць сваю паказуеш.* Ластсл. 478.

●**плоць II,** *собир.—см. под плотка.*

●**плоцьны**-*ная-нае*—половой. Ластсл. 503.

плоцьнае жыцьцё—половая жизнь. *Білі па відзе, галаве, па плоцьных арганах, кідалі на мост і тапталі нагамі.* Бл. Голас, Но. 178.

●**пладзı̆цца**-*ı̆цца*—размножаться. *Соверш.* **запладзı̆цца**—завестись. *Сёлета ў нашых горах лісы запладзіліся.* Варсл.

●**плаз**-*зу, предл. и зват.-зе, м.* 1. плоскость какой-л. длинной вещи. Нсл. 416. *Плазам шаблі выцяў.* Нсл. *Плазы парабіў па сьпіне.* Нсл.

2. полоса от удара чем-л. длинным. Нсл. 416.

●**плазам,** *в см. нар.*—плоско, Нсл. 416. плашмя. *Плахі пакладзі плазам да зямлі, каб не калыхаліся.* Нсл.

●**пла́жам,** *в см. нар.*—пластом, (Гсл.) плашмя. Нсл. 416. *Плажам паклалі й пасьцёбалі.* Нсл. *Усе войска плажам паклалі.* Тм. *Плажам разануў па сьпіне.* Тм.

●**пла́жма,** *нареч.*—плашмя. Нсл. 416. *Плажма паваліўся.* Нсл. *Плажма выцягнуўся.* Нсл.

●**плак,** *плаку, зват. пла̀чу, м.*—плач. Нсл. 417. *Прыдзем у валаскую, паплачам, пакланяемся... Ды што плакам возьмеш?* Пшчолка(Бацьк., Но. 51-52/333-334). *Што там было плаку!* Нсл. *Плакам не паможаш.* Тм.

●**пла́кам,** *в см. нар.*—плачебно, сетуя, слезно. Нсл. 417. *Плакам галосе.* Нсл. *Плакам заліваецца.* Тм.

●**пла́каць**-*чу-чаш-ча, несоверш., без доп.* 1. проливать слезы, плакать. Ар.

плакаць наўзрыд—рыдать, плакать навзрыд. Ар. *Нешта заплача наўзрыд.* П. Сірата(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 36).

2. **плакаць** *па кім, чым*—оплакивать. Ар. *Плакаў па сыну.* Ар. *Плакала па згубленай жуковіне.* Ар.

запла́каць—начать плакать, заплакать. 3.*па кім, чым*—начать оплакивать кого, что-л. *Заплакаў па ім.* Луцк.: Лука 19:41.

папла́каць, *соверш.* 1. плакать некоторое время, поплакать. Ар.

2. *па кім, чым.*—оплакать. *Па нас ніхто не паплача.* Нсл. 507.(*под прыплакаваць*). *Соверш.* **папапла́каць**—плакать многократно, многими приёмами. *Ганутка перазь яго папаплакала.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

прыплакаваць (**прыплака́ць, С.**)-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма. несоверш., перех.* —оплакивать. Нсл. 507. *Мы кажнага прыплакуем, а па нас ніхто не паплача.* Нсл. *Соверш.* **прыпла́каць,** *прыплачу-чаш-ча*—оплакать. Нсл. 507. *Прыплакала бабка ўвесь лес, а па ей ані бес.* Нсл. *Прич.* **прыпла́каны,** —оплаканный. Нсл. 507. *Прыплаканая згуба знайшлася. Нсл.*

•плаклі́ва, *нареч. к* *плакліві 1.*—плачевно. Нсл. 416. *Плакліва жаліўся імне на цябе.* Нсл.

•плаклі́вы-*вая-вае,* **1.** *плачевный.* Нсл. 417. *Плаклівым голасам гукаў.* Нсл.

2. плаксивый. Нсл. 417. *Ён плаклівы хлапец, да яго не даткніся.* Нсл.

•пла́кма, *нареч.*—усиливает значение слов плакать, жаловаться. *Плакма жаліцца на цябе.* Нсл. 417.

•пласконны,—*см. под* *плосканны.*

•пласконьне,—*см. под* *пласконі.*

•пласкадонак-*нка, предл. и зват.*-*нку, м.* —челн с пласким дном, зн. сделанный из досок. Барс.

•пласку́ха-*ўхі-ўсе, м.*—рыба плотва. Шсл. *Налавіў хатуль пластухі.* Ст.

•плаксу́ха-*ўхі-усе, ж.*—женщина плакса. Ар.; Шсл. *Няма чаго глядзець на гэту плаксуху: паплача ды сьціхне.* Ст.

•плаксу́н-*унà, предл.*-*уну̀, зват.*-*ўне; мн. ч., дат.*—*ном, мн. ч., предл.*-*нох, м.*—мужчина плакса. Нсл. 417; Ар.; Шсл. *Не чапайся з плаксуном.* Нсл. *Плаксун гэты вечна плача а плача.* Ст. *Уменьш.* **плаксунок**-*нка, предл.*-*нку̀, зват.* *плаксу̀нку; мн. ч., дат.* *плаксунком, мн. ч., предл.*-*нкох,*—плаксивое дитя(мальчик, С.). Нсл. 417. *Уймі гэтага плаксунка.* Нсл.

•пла́нка-*нкі, дат., предл.* *пла̀нцы, ж.*—вышитая полоска в рубахе, идущая от воротника, с прорезом для пуговиц. *Надабе ж каўнер і планку павышыць.* Мікалаева Сір. (Ксл.).

•пласт-*ста, предл.*-*сьце, зват.* *пласьце; мн. ч., дат.*—*том, мн. ч., предл.*-*тох, м.*—пласт. Шсл.; Ар. *Пазыч, куме, імне сена пластэ два.* Ст. *Пластамі перабірай салому ды падавай на стог.* Ст.

•пла́стам, *в зн. нар.*—протянувшись. Нсл. 417. *Усі хворыя пластам ляжаць.* Нсл.

•пластава́ць-*тую-туеш-туе, несоверш., перех.*—сбивать сено в пласты.

•пласта́ць, -*àю-àеш-àе, несоверш., перех.* —бить чем-л. длинным. Нсл. *Пластай яго кіям.* Нсл. *Однократ.* **пластану́ць**-*ну̀-нèшнèць-нем-нiцè,*—ударить чем-л. длинным. *Пластану цябе кіям, аж прысядзіш.* Нсл.

•пласьце́нь, -*èня, предл. и зват.*-*èню, м.* —пласт. Нсл. 417. *Мёду пласьцень даў.* Нсл. *Кладзі пласьценямі.* Тм. *Пласьцень сена зьняў з возу.* Нсл.

•пла́шка-*кі, дат., предл.* *пла̀шцы, ж.* **1.** плоское бревно, Ксл.; Гсл. расколотое по длине бревно в 2-3 полена, плашка. Ар. *Падай сюды імне гэтую плашку.* Забор'е Сян. (Ксл.).

2. половинка от(расколотого по длине, С.) полена дров. Шсл. *Паськяпаў тры плашкі ў печ.* Ст.

•плат, *пла̀ту, предл. и зват.* *плаце, м.*—платёж. Нсл. 417. *На плату сядзіць.* Нсл. *Не вялікі плат дый таго ня хоча аддаць.* Тм.

•пла́та I-*ты, дат., предл.*-*це, ж.*—плата.

•пла́та II-*ты-це, ж.*—сорт кожи из конины. Ксл. *Платы на боты купіў.* Гарадок (Ксл.).

•пла́тка-*ткі-тцы, ж.*—в карточной игре проигранная от недобора взяток игра, ремиз. Нсл. 416. *Платку паставіў, дый вялікую.* Нсл. *Платкі свае ўсі адыграў, сам узяў.* Тм.

•платна, *нареч.* **1.** из платежа. Нсл. 417. *Платна служа.* Нсл.

2. щедро. Нсл. 417. *Платна ты плаціш за работу, я таго ня даў бы.* Нсл.

•пла́тны-*ная-нае,* **1.** верный в платеже. Нсл. 417. *Пан платны; кажнаму даець, што выпадае.* Нсл.

2. платёжный.

платная здольнасьць—платёжеспособность.

3. щедрый. Нсл. 417. *Які ты платны чужым дабром!* Нсл.

•пла́ваць,—*см. под* *плы̀сьці.*

•пла́віць, *пла̀ўлю, плавіш-ве*—плавить, сплавлять. *Соверш.* **запла́віць**—залить водой(реки, ручья). *Паводка заплавіла санажаць.* Варсл.

пераплавіць—.... *Да я ж тую крынічаньку плавам пераплаўлю.* Из песни, Аш.

•плаву́к-*укà, предл.*-*уку, зват.*-*ўча; мн. ч.-укі̇-укоў-уком-укі̇-укàмі-укох, м.*—поплавок. Ар. *Уменьш.* **плавучок**-*чкà, на плавучку̀, зват.*-*ўчку, мн. ч., дат.*-*чком, мн. ч., предл.*-*чкох, м..* *Над вадою трымцеў плавучок. — Можа плотку падчэпе кручок?* Крушына: Лебедзь, 38.

•плаву́н-*унà; мн. ч.*-*ны̀-ноў-ном, мн. ч., предл.*-*нох, м.*—*"падвалока",* (См.) с небольшой кормою, *"плавун"* свободно движется над дном. НК: Очерки 496.

•плавы́-*воў-вом, мн. ч., предл.*-*вох*—дерновые заросли в озере, состоящие из различных растений, даже лозняка, под которым есть вода. НК: Очерки 490.

•плаў, *пла̀ву, предл.*-*ве, зват.*-*ве; мн. ч.* *плавы̀-воў-вом-вы̀-вàмі-вох, м.*—низменное место, заливаемое водою во время разлива реки. Ксл. *У плаве растуць журавіны.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.). *У плавох вуткі страляў.* Язьвіна Сір. (Ксл.).

•плаўба́-*бы̀, ж.*—плавание.

•плаўбі́т-*ітà, предл.*-*іту̀, зват.*-*іце; мн. ч., дат.*-*том, мн. ч., предл.*-*тох, м.*—матрос.

•пла́ўдыр-*ра, предл.*-*ру, зват.*-*ру, м.*—вечный бродяга. Ксл.

•плаці́ць, *плачу̀, плоціш-це, несоверш., перех. и без доп.*—платить. Нсл. 417. *За маё дабро ты імне ліхам плоціш.* Нсл. *Соверш.* **адплаці́ць**—отплатить. Шсл. *Соверш.* **адплаціцца,** *ад каго, за што*—отплатить, Шсл. рассчитаться с кем-л.. отвязаться от кого-л., заплатив. *Ніяк не адплаціцца ад Сымона за гарэлку.* Ст. *Соверш.* **даплаці́ць** —доплатить. *Прич.* **даплочаны**—доплаченный. *Соверш.* **заплаціць**—уплатить, Ар.; Нсл. 179. заплатить. *Заплаціць доўг.* Нсл. *Маець яму Мацей заплаціці на Багатае*

сьвята. Гордз. Ак. XУII, 4. *Прич.* **заплочаны**—заплаченный, Нсл. 179. уплаченный. *Грошы ўсі заплочаны.* Нсл. *І табе тым жа будзе заплочана.* Тм. *Соверш.* **наплаціцца**-*плачўся, плоцішся*—уплатить многократно, более, чем желательно и даже больее, чем следует. *Досыць мы ўжо наплаціліся! Соверш.* **паплаціць**—уплатить многие долги или многими. *Яны паплацілі ўсі даўгі свае.*

сплаціць, *соверш.*—выплатить. Гсл. *Несоверш.* **сплачаваць**—уплачивать, выплачивать. Гсл.

пераплочаваць-*чую-чуеш-чуе-чуе, несоверш.*—переплачивать. *Соверш.* **пераплаціць**-*плачў-плоціш-це, соверш.*—переплатить, заблатить больше, чем следовало. *Прич.* **пераплочаны**—переплаченный.

прыплочаваць-*чую-чуеш-чуе; повел.-чуй-чуйма, несоверш., перех.*—приплачивать. *Соверш.* **прыплаціць**—приплатить, заплатить за что-л., дать в придачу. *Прич.* **прыплочаны.**

•**плáчма,** *нареч.*—со слезами. Нсл. 417. *Плачма просе.* Нсл. *См. плакма.*

•**плéменісты**-*тая-тае*—способный к размножению племени(породы, С.). Нсл. 417. *Племеністая сьвіньня.* Нсл.

•**плéменства**-*ва, ср., област.*—родня, родство. Нсл. 417. *У яго пляменства вялікае.* Нсл. *Прышоў сюды з усім племенствам сваім.* Нсл.

•**плéменьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—способный к размножению племени. Нсл. 417. *Благі ты племеньнік, што ў цябе дзеці не гадуюцца.* Нсл. *Уменьш.* **плéменьнічак**-*чка, предл. и зват.-чку*—единственный малолетний сын, на которого возлагают надежды к продолжению рода. Нсл. 417.

•**плéменьніца**-*цы-цы, ж.*—плодовитая женщина. Нсл. 417. *Твая жонка племеньніца: нарадзіла табе сыноў і дачок.* Нсл.

•**плéмя,** (Нсл.), **плямя́,** (НК: Очерки, 408) **1.** племя. Нсл. 417.
2. *област.*—дети, родня. Нсл. 417. *З усім племям прывалокся на вясельле.* Нсл. *Гібель табе й племю твайму.* Нсл.

•**плéнка**-*нкі-нцы, ж.*—тонкая щербанка или чешуйка на метале. Нсл. 418. *Пленка зьдзерлася ў касе, рыдлёўцы.* Нсл. *Уменьш.* **плéначка**-*чкі-чцы.* Нсл. 418.

•**плес**-*су, м.*—широкий фарватер. Цымборскі.

•**плесканўць,**—*см. под плёскаць.*

•**плесканўцца,**—*см. под плёскацца.*

•**плéсна**-*ны-не, ж.*—передняя(между пятой и пальцами, С.) часть ножной ступни, плюсна. Нсл. 418. *Плесны мае баляць ад хадні.* Нсл.

•**плесь**-*сі, ж.*—волна. Гсл. *Азёрны шум блакітнай плесі прыносіў вецер праз кусты.* Крушына: Творы, 16.

•**плéсьці,** *плятў, пляцèш-цèць-цèм-ціцè, несоверш., перех.* **1.** (перевивая полосы. соединять их в одно целое, изготовлять что-л. из соединенных таким образом полос, С.), плести. Нсл. 418;Ар. *Макар умее плесьці ёмкія кошыкі.* Ст. *Каму пляцеш ты бізун?* Ст. *Соверш.* **паплесьці, а)** поплести, плести некоторое время. Ар.
б) сплести все, многие. Ар. *Паплёў усі кашы.* Ар.
3. *перен.*—лгать(выдумывать, С.) Нсл. 418. *Што ты пляцеш, калі я гэта казаў?* Нсл.

плётма плесьці—лгать бесстыдно. Нсл. 418. *Многократ.* **плята́ць**-*даю-даеш-дае; повел.-ай-айма,* Нсл. 418. *Нашто табе плятаць; калі б не плятаў, дык бы праўда была.* Нсл. *Не плятай, калі ласка.* Тм.
4. *на каго,*—клеветать. Нсл. 418. *Ён заўсёды на нас пляцець пану.* Нсл. *Соверш.* **наплесьці**—наклеветать. Нсл. 418. *Наплёў пану на мяне.* Нсл.

аплесьці(аплесьць, Дсл.), **1.** сплесть на кого(многих) лапти. Дсл. *См. аплятаць.*
2. съесть что-л. с жадностью. Дсл. *Дваццаць бліноў аплёў.* Дсл.
3. ударить сильно. Дсл. *Як аплёў яго, з ног зваліўся.* Дсл. *Прич.* **аплецены.** *Каб ён (гаршчок) быў аплецены, даўжэй паслужыў бы.* Ст. *Несоверш.* **аплята́ць, 1.** плести лапти на многих. *Усіх аплятаю.* Дсл.
2. обвивать кругом. Дсл. *Аплятаюць берасьцень малцы.* Дсл.
3. скреплять глиняный горшок проволочной сеткой. Шсл. *У нас Іцка аплятае гаршкі.* Ст.
4. есть с большим аппетитом. Дсл. *Парабкі аплятаюць кашу.* Дсл.

заплéсьці, *соверш., перех.*—вплести. *Несоверш.* **заплята́ць**—вплетать. Гсл.

расплéсьці, *соверш.*—расплести. Ар. *Расплесьці касу.* Ар. *Прич.* **расплéцены**—расплетённый. Ар. *Каса расплеценая.* Ар. *Прилаг. от прич.* *распляцёны. Гэта косачка распляцёная, гэта дзевачка адвянчаная.* Севершч.(Косіч 244).

расплята́ць, *несоверш. к расплесьці.*

сплесьці, 1. *соверш. к плесьці 1*—изготовить плетением. Ар.
2. *соверш. к плèсьці 2,*—солгать. Нсл. 603. *Ня праўда, ты гэта сплёў!* Нсл.

сплята́ць-*даю-даеш-дае, несоверш., на каго*—клеветать. Нсл. 603.

насплята́ць, *соверш.*—наклеветать. Нсл. 603. *Гэта ты сплятаеш, насплятаў на нас пану.* Нсл. *См. плесьці 3, насплесьці.*

•**плéсьціся,** *пляцèцца, зав. к плесьці 1.* Ар. *Кош добра пляцецца.* Ар. *Соверш.* **наплесьціся**—вдоволь поплести. *Наплёўся я гэтых кашоў досыць.* Ар.

расплесьціся, *соверш.*—расплестись, распуститься(о чем-л. сплетенном). *Косы распляліся.* Ар. *Несоверш.* **расплятацца.** Ар.

•**плеш**-*ша, па пляшў, зват. плèшу, м.* **1.** плешь(лишенное волос место на голове, преимущественно на темени, С.) Нсл. 419.

Вытні яго па пляшу́. Нсл. *Уменьш.* **пляшок-шка.** Нсл. 419. *Пляшок паказуецца на галаве.* Нсл.
2. (плешина, С.)—голое место в засеве или на лугу. *Ад макрыні ў жыце парабіліся плешы.* Нсл. *Сячы, сячы, дождж на дзедаў плеш, нам на кулеш.* *Поговор.* Нсл.
•**пле́шка**-*шкі, дат., предл.* плешцы, *ж.*—головка, верхняя часть гвоздя, Ар.; Ксл. шляпка гвоздя. Нсл. 419. *Запякай гвозд па плешку.* Нсл. 182(*под* **запякаць**). *Убіў гвозда па самую плешку.* Нсл. *Ці вялікія плешкі ў тых гваздох, што ты ўчора купіў?* Каверзіна Меж. (Ксл.). *Уменьш.* **плешачка**-*чкі-чцы*—маленькая шляпка у гвозда. Нсл. 419. *Плешачка адламілася, гваздок не дзяржыць.* Нсл.
•**пле́шчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* —делать очень тонким, плоским; плющать. Нсл. 419. *Ня плешч сякіры, яна й так ценкая.* Нсл. *Соверш.* **спле́шчыць**—сплющить. Нсл. 419. *Каваль сплешчыў сякіру, уборзьдзе высыпецца.* Нсл. *Прич. прош. вр.* **сплешчыўшыся.** *Гэты гвозд сплешчыўшыся.*
•**плешчыцца**-*ыцца, несоверш.*—плющиться. Нсл. 419. *Імне ня куецца, а плешчыцца.* *Послов.* Нсл. *Гвозд ня плешчыцца, а крывіцца.* Тм. *Соверш.* **сплешчыцца**—оплющиться. Нсл. 419. *Гвозд сплешчыўся.* Нсл.
•**плеўка,**—*см. под* **плява.**
•**плецяні́ца**-*цы-цы, ж.*—плетёнка, Нсл. 418. плетенная вещь. *Плецяніца цыбулі.* Нсл. *Часнок павяжы ў плецяніцы.* Нсл. *Касу падзяліла на дзьве плецяніцы.* Тм.
•**пле́чы,**—*см. под* **плячо.**
•**плёха,** *плёхі, плёсе, ж.*—непотребная женщина, потаскуха. Нсл. 418. *Што табе з плёхаю гу́каць.* Нсл. *Не зьвязуйся з плёхаю.* Тм. *Уменьш.* **плёшка**-*шкі-шцы* —избалованная, непостоянная девица. Нсл. 418. *З плёшкаю жаніўся.* Нсл. *Плёшку ў сябе дзяржыць.* Тм.
•**плёхацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—плескаться. Шсл. *Мыйся ты барзьдзей, ня плёхайся, седзячы ў вадзе.* Ст.
•**плёхнуць,** *однократ.*—плеснуть в воде. Шсл. *У рацэ плёхнуў шчупак.* Ст.
•**плёс I**-*су, м.*—завод. Гсл.
•**плёс**-*са, предл.-се, м.*—часть ровной, без заворотов реки. Калупайла.
•**плёсII**-*су, предл. и зват.-се, м.*—хвост у большой рыбы, Нсл. 418. часть туловища рыбы, переходящая в хвост. *Плёс і галаву звары на квашаніну.* Нсл. *У соміны толькі плёс смачны.* Тм.
•**плёсканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к плёскаць*—плескание. Нсл. 418. *Плёсканьням узмуціў ваду, адпудзіў рыбы.* Нсл.
•**плёскаўка(плёцкаўка? С.)**-*кі, плёскаўцы. ж.*—большой деревянный молот для разбивки комьев на поле. Ксл. *Усёй сям'ёй на полю камоўя пабілі плёцкаўкамі.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**плёскаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—производить плеск рукою или плоским чем-л. в воде. Нсл. 418. *Ваду ўзмуціў плёскаючы.* Нсл. *Ня плёскай вяслом, рыбу адпудзіш.* Нсл. *Однократ.* **плёснуць.** Нсл. 418. *Рыба плёснула хвастом.* Нсл. *Однократ.* **плеска-ну́ць,** *-ну́-нèш-нèць-нèм-нíцè*—сделать (сильный, С.) удар чем-л. плоским по воде, хлеснуть. Нсл. 418. *Рыба хвастом плеснула.* Нсл.
•**плёскацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** плескаться. Нсл. 418. *Дзеці плёскаюцца ў вадзе.* **2.** трепетаться(в воде). Нсл. 418. *Рыба плёскаецца ў начоўках, плёснулася ў вадзе.* Нсл. *Однократ.* **плёснуцца,** Нсл. 418. *Однократ.* **плескану́цца**(сильно, С.) встрепенуться в воде. Нсл. 418. *Рыба плесканулася ў сеці.* Нсл.
•**плёскі**-*кая-кае*—плоский. Шсл. *Падай плёскі каменчык пакласьці пад вугол.* Ст. *Лек у плёскай пляшачцы.* Ст. *Ср.* **пляскаты.**
•**плёсьня**-*ні-ні, ж.* **1.** средняя часть ступни между пяткой и корня пальцев, плюсна. Ск.
2. подобное углубление на ладони. Ск.
•**плёшка,**—*см. под* **плёха.**
•**плётма,** *нареч.*—усиливает значение гл. *"плесьці" 2.* Нсл. 418. *Плётма пляцець.* Нсл.
•**плёвалка**-*лкі-лцы, ж.*—плевальница. Шсл. *У плёвалку ты плюй, а не на мост.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).
•**плёў,** *плёву, м.*—плевок. Нсл. 417. *Сварыцца за тое, што плёву ня варта.* Нсл.
•**плях,** *междомет.* **1.** бултых. Шсл. *У самую лужыну плях!* Ст.
2. шлёп. Шсл. *Плях яму ў морду раз, другі!* Ст.
•**пляхотка**-*кі, ж.* **1.** пеленка. Растсл.
2. изорванная тряпка. Нсл. 418. *Пляхотку нейкую падняў.* Нсл. *Вушы ў дзіцяці, як пляхоткі.* Тм.
•**пляхоцьце**-*ця, предл.-цю, собир., ср.*—плохая, ветхая одежда. Нсл. 418. *Вазьмі адсюль пляхоцьце сваё.* Нсл.
•**пля́хаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** шлёпать. Шсл. *Усю дарогу ён п'яны пляхае а пляхае.* Слопішча Шацк. (Шсл.).
2. наносить сильные удары. Шсл. *І давай пляхаць яму ў морду.* Ст. *Однкрт.* **пляхнуць.** Шсл. *Пляхнуў яму кулаком разоў з тры.* Ст.
пляхнуцца, *соверш.*—шлёпнуться. Шсл. *Пляхнуўся пузам аб лёд, аж ледзь устаў.* Ст.
•**пляжыць**-*жу-жыш-жа, несоверш., перех.* **1.** с большим размахом сечь, рубить. Шсл. *Пляжа дровы, аж лоб мокры.* Ст. *Соверш.* **папляжыць,** а) *"пляжыць"* некоторое время.
б) срубить с размахом всё, многое. *Соверш.* **спляжыць**—срубить с размахом. *Прыйшоў нядобры чалавек, ён залатыя спляжыў хвоі.* Крушына: Творы, 16; Лебедзь 10. *Каб дзе прыкупіў(дроў), бо тут усё*

спляжылі, малады алешнік і той павысякалі. Адамчык: Арж. колас.
2. сильно бить кого-л., Шсл. сечь больно плетью, веревкой или лозою до кровавых пятен. Нсл. 420. *Убраў у свае лапы ды давай пляжыць паскалкам.* Ст. *Пляжыць сьпіну аброцьцю.* Нсл. *Соверш.* **апляжыць.** Нсл. 420. *Апляжылі беднага, няма йдзе курыцы клюнуць.* Нсл.

•**пля́йма,** (Ксл.), **пляма** (Растсл.)-*мы-ме, ж.* **1.** пятно. Ксл.; ПНЗ; Растсл.; Ар.; Нсл. 421. *Уся хустка пабралася ў пляймы. Пляму зрабіў на абрусе.* Нсл. *Одна* **пляміна**-*ны-не*—пятно. Нсл. 421. *Пляміны ня вымыеш.* Нсл.

пля́мінка-*нкі-нцы. уменьш. к пляміна* —пятнышко. Нсл. 421. *Плямінка на хустцы.* Нсл. *Уменьш.* **плямка**-*мкі-мцы* —пятнышко. Ар.; Нсл. 321. *Радзімая плямка на целе. Плямкі відаць ад сала на рукаве.* Нсл.

плямачка-*чкі-чцы, уменьш. к плямка.* Ар.
2. *перен.*—что-л. позорящее, порочащее; пятно. *Гэта нашаму роду вялікая пляма.* Нсл. 421. *Увелич.* **пля́мішча**-*ча, ср.* **1.** огромное пятно, Нсл. 421. пятно. *Цяжка адмыць гэткае плямішча.* Нсл.
2. *перен.*, пятно, позор. *Ты ўсяму роду чыніш плямішча.*

•**пля́йміць, пля́міць**-*млю-міш-ме, несоверш., перех.*—(покрывать пятнами, С.), пятнать. Гсл.; Ар.; Нсл. 421. *Алейнымі рукамі бяручыся, пляміш белую сарочку.* Нсл. *Соверш.* **абпляйміць, абпляміць,**— (запачкать, оставив пятно на чем-л., С.), запятнать. Нсл. 351. *Абпляміў белую сарочку, абліваючыся.* Нсл. *Прич.* **абпляймлены, абплямлены**—запятнанный. Нсл. 351. *Сарочка, абплямленая алеем, не адмыецца.* Нсл. *Соверш.* **запляйміць, запляміць,**— (запачкать, оставив пятно на чем-л., С.); запятнать. Нсл. 179. *Запляміць сваю чэсьць.* Нсл. *Прич.* **запля́млены, 1.** запятнанный. *Заплямленае хусьце не адмываецца добра.* Нсл.
2. (опороченный, обесчесченный, С.), запятнанный. Нсл. 179. *Мае імя, сумленьне не заплямлены.* Нсл. *Соверш.* **папляйміць, папляміць**—покрыть пятнами. *Белую кашулю папляміла салам.* Нсл. 471. *Соверш.* **прыпля́міць,** -*млю-міш-ме*—несколько запятнать. Нсл. 507. *Салам прыпляміла запон белы.* Нсл. *Прич.* **прыпля́млены** —несколько запятнанный. Нсл. 507. *Намётка твая салам прыплямлена.* Нсл. *Соверш.* **упля́міць, упляміць**—(совершенно, очень, С.) запятнать. Нсл. 662. *Капаючыся, ўпляміў белую сарочку.* Нсл. *Прич.* **упля́ймлены, упля́млены** (совершенно, очень, С.) запятнанный. Нсл. 662. *Уплямленая сарочка не адмываецца.* Нсл. *Соверш.* **паўпля́йміць, паўпля́міць**-*млю-міш-ме* —совершенно запятнать во многих местах. *Усю сарочку паўпляміў алеям.* *Прич.* **паўпляймлены**—совершенно запятнанный во многих местах. Нсл. 429. *Паўпля́мленая крывёй сарочка не адмываецца.* Нсл.

•**пля́ймiцца,** *1 и 2 лица нет.-іцца-яцца, зав. от пляйміць,*—пятнаться. *Ср. папляйміцца. Соверш.* **абпля́йміцца, абпля́міцца**—запятнаться. *Ад капаньня сарочка белая абпляміцца.* Нсл. 351. *Соверш.* **запляйміцца, заплявіцца**—запятнаться. Нсл. 179. *Хусьце, не на месцу лежачы, заплямілася.* Нсл. 180. *Соверш.* **папля́ймiцца**-*іцца-яцца*—покрыться пятнами. Ксл. *Адзежа папляймілася.* Навікі Беш. (Ксл.). *Соверш.* **упляйміцца, упляміцца**(очень, совершенно, С.)запятнаться. Нсл. 662. *Сарочка белая ўплямілася ад туку.* Нсл.

•**пля́йстар**-*тра, предл.-тру, зват.-тру, м.* **1.** пластырь. Ар.; Ксл.; Гсл.; Нсл. 420. *Пляйстрам налажы, каб прарвала.* Любашкава Выс. (Ксл.).
2. пласт. Нсл. 420. *Пляйстар мёду паклаў на талерку.* Нсл. *Сена пляйстрамі ляжыць.* Тм.

пляйстрык-*ка, уменьш. к пляйстар 1, 2.* Нсл. 420. *Пляйстрык прыкласьці да болькі.* Нсл. *Пляйстрык мёду.* Тм.

•**пляйстровы**-*вая-вае*—состоящий из пластов. Нсл. 420. *Пляйстровым пачаставаў мёдам.* Нсл.

•**пляйстрава́ць**-*рўю-рўеш-рўе; повел.-рўй-рўйма, несоверш., перех.*—складывать пластами. Нсл. 420. *Пшчолы роўненька мёд пляйструюць.* Нсл. *Прич.* **пляйстрава́ны.** *Пляйстраваны мёд.* Нсл. 420.

•**пляйстрава́цца**-*рўецца, несоверш.*—садиться пластами, быть делиму на пласты, Нсл. 420. *Мёд пляйструецца.* Нсл.

•**пля́ма,** *и проч.—см. под пляйма.*

•**плямя́,**—*см. под племя.*

•**пля́місты,** -*тая-тае*—скоро пятнающийся,. Нсл. 421. маркий. МГсл. *Плямісты колер.* Нсл.

•**пля́мны**-*ная-нае*—пятнанный, в пятнах. Нсл. 421. *Плямны абрус паслала на стол.* Нсл.

•**пляні́ца**-*цы-цы, ж.*—мочка у колоса, проросль. Нсл. 417. *Пляніцаю спляласся пшонка.* Нсл.

•**пляска́ты**-*тая-тае*—плосковатый. Шсл.; Ск. *Нейкі плякаты твой нос.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**пля́скаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** хлопать в ладони. Гсл.; Ар. *Пляскаць пад скокі.* Нсл. 421. *Соверш.* **запля́скаць**—начать *"пляскаць".*
2. рукоплесать, аплодировать.
3. *каго*—хлестать, трепать. *Пляскаць каго па шчоках.* Нсл. 421. *Соверш.* **абпля́скаць**—отрепать. Нсл. 351. *Шчокі абпляскаю табе за гэта.* Нсл. *Прич.* **абплясканы** —отрепанный. Нсл. 351. *Ты хочаш, каб табе былі абплясканыя шчокі.* Нсл.
4. шлёпать чем-л. по жидкости. Шсл. *Ня пляскай па вадзе, ня пудзь рыбы.* Ст.

5. издавать ротом особый звук, закрывая и раскрывая губы и действуя языком. Шсл. *Ці не ясі ты, што пляскаеш ротам?* Ст. *Пляскае, як тая сьвіньня.* Ст.

пля́сканьне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пляскаць 1, 2, 3.* **1.** хлопание в ладони. Ар.; Гсл. *Дзеўкі разгуляліся; плясканьне паднялі.* Нсл. 421.
2. рукоплесание. аплодирование.

пля́снуць, *однократ. к пляскаць* **1.** ударить ладонь о ладонь, плеснуть. Нсл. 421. *Пляснула рукамі, як пачула.* Нсл.
2. лопнуть, пропасть. Нсл. 421. *Усё тваё плясьне тут.* Нсл. *Пляснулі мае грошыкі.* Тм. *См. ляснуць.*
3. *каго, однократ. к пляскаць 3,*—ударить. Нсл. 421. *Плясну цябе па мордзе, аж скруцішся.* Нсл.

папля́скаць, *соверш. к пляскаць 1, 2.*

прыпляска́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, соверш., перех.* —приколотить. *Прыпляскаў гвозд і ні знаку.* Ст.

•**пля́снуцца,** *возвр., однкрат.*—удариться, треснуться. Нсл. 421. *Пляснуцца лобам аб вушак.* Нсл. *Пакаўзнуўся й пляснуўся аб лёд.* Нсл. *Соверш.* **распляска́цца**—расхлопаться в ладоши. *Бабы нашы распляскаліся, і ўгамону няма.* Нсл. 557.

•**пляска́ч**-*ача̀, предл.-ачу̀, зват.-а̀чу; мн. ч.-чы-чоў-чом-чы-чамі-чох, м.* **1.** пирог, Ксл. плоская булка. *Ізьеў ён адзін пляскач.* Ялец Чаш. (Ксл.).
2. удар рукой по мягкой части тела, Нсл. 418. шлёпок. Ар.; Ксл. *Ня дурэй! плескача заробіш.* Нсл. *Мама дала плескача свайму дзяцяці.* Халамер'е Аз. (Ксл.).
3. падение мягкой частью тела, особенно поскользнувшись на льду (или падение чего-л. мягкого, С.) Нсл. 418. *Плескача падняў.* Нсл.

•**пля́сьніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—вид рыболовной сети. Ксл. *Плясьніцаю рыбу лавіў.* Раманаўка Сян. (Ксл.).

•**плясьця́нка**-*нкі-нцы, ж.*—пояс, сделанный в ручную, при помощи двух-трех деревянных палочек. НК.: Очерки, 108.

•**пля́ша**-*шы, дат., предл.-шы, ж.*—бутылка, Шсл. большая бутылка, бутыль. *См. бутля. Уменьш.* **пля́шка**-*шкі, дат., предл.-шцы, ж.*—бутылк Гсл.; Ар.; Растсл.; Ксл.; Шсл. *Калі піць, дык па цэлай пляшцы!* Ходцы Сян. (Ксл.). *Вазьмі вады з сабой хоць у пляшку.* Ст. *Пастаў імне пляшку гарэлкі.* Ст.

пля́шачка-*чкі-чцы, уменьш. к пляшка,* —бутылочка, пузырёк. Нсл. 421. *Пляшачка да лекаў.* Нсл.

•**пляшы́вы**-*вая-вае*—плешивый. *Ішоў лысы із пляшывым. Поговор.*

•**плята́ць,**—*см. под плесьці.*

•**плятуха́цца**—путаться?. *Язык у яго сусім плятухаўся.* Дзьве Душы, 165.

•**плятýн**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не, м.*—забавник, болтун. *Плятун наш наплёў нам за цэлы вечар сем карабоў.* Нсл. 418.

•**плятýшка,** *-шкі-шцы, ж.*—посудина, сплетенная из соломы, лозы. НК.: Очерки, 87. *У плятушцы крупы.* Берасьцень Беш. (Ксл.).

•**плява́**-*вы̀, ж.* **1.** перепонка. *Гуска на лапцы пляву разарвала.* Нсл. 417. *На жываце покнула плява, дык кішкі самы й выехалі.* Ст.
2. очень тонкая плена, покрывающая какую-л. жидкость. *Квас плявою пакрыўся.* Нсл. *На вадзе зялёная плява.* Тм. *Ськінь пляву з квасу, бо як жа піць!* Ст.

плеўка-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** перепоночка. *Якое гэта мяса — адны плеўкі!* Ст. *Ня мяса, а плевак наварыла; які будзе смак із плевак.* Нсл. 417.
2. *уменьш. к плява 2,*—накипь, пенка на поверхности какой-л. жидкости. Шсл. *Малочную плеўку сабе зьдзер.* Нсл. 417. *Усе плеўкі пацягаў з малака ды пажэр.* Ст.

пле́вачка-*чкі-чцы, уменьш. к плеўка 1, 2,* **1.** тонкая пенка на поверхности чего-л. жидкого. *Плевачку сьмятанную кату аддай.* Нсл. 417.
2. тонкая кожица. *Плевачку зьдзер на руццэ.* Нсл. 417. *Скурка, як плевачка, ценкая.* Нсл.

•**плявýзґаць**-*аю,* **1.** молоть чушь, Ксл.; Міх. говорить вздор, чепуху, Шсл. поносить. *Няма чаго плявузґаць на чалавека дарма.* Ст. *А перастань ты плявузґаць!* Русінава Сян. (Ксл.). *Ці ведаеш ты сам, што плявузґаеш?* ЗСД 76. *Кінь плявузґаць гэтта лішку.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *См. блявузґаць.*
2. клеветать. *Дзеўка не пайшла за дзяцюка, дык той плявузґае на ейных бацькоў.* Цэлеш: Дзесяць, 21. *См. блявузґаць.*
3. отн. Бога и догмат веры: богохульствовать, святотатствовать.

наплявýзґаць, *соверш. к плявузґаць,* **1.** наговорить вздора, чепухи. Шсл.
2. наклеветать. *Няма чаго слухаць, што другія із зайздрасьці наплявузґалі на яго — ён хлапец добры.* Ст.

•**пляцёнка**-*кі, дат., предл. пляцёнцы, ж.* —плетенная веревка. *К торбе прышыла пляцёнку.* Вульлянавічы Чаш. (Ксл.).

•**пля́цьма,** *област. — пляйма. А Божа ж мой, якая пляцьма!* Бабоўкі Сян. (Ксл.).

•**плячо**-*ча̀; мн. ч. плѐчы, плячэй, на плячох, ср.*—плечо. Ар. *Нашы брацьце... палеглі з пасячонымі плячыма.* Гарун: Зь песьняў няволі. *Ужо кайстра за плячыма.* Грамыка ("Апошняе даруй").

паце́паваць, сьце́паць, сьцепанýць плячыма,—*см. под сьцепаць.*

Уменьш. **плячýк**-*ка̀; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-кам-кох, м.* Ар.; Шсл. *Лэпнуў Міцьку па плячуку.* ЗСД 249. *Баліць рука ў плячуку.* Ст. *Плячукі намуляў важкамі, носячы салому.* Ст. *Ласкат.* **плечухна.** *Плечухны мае балясь.* Нсл. 418. *Плечухна паверадзіў.* Тм.

•**плячы́сты,** *-тая-тае*—широкоплечий, плечистый. Ар.

•**плі́ганьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к плігаць,*—хождение поносом (о детях). *Дзяцё плíганьня дастала.* Нсл. 418. *Ад плíганьня дзяцё слабенькае стала.* Тм.

•**плі́гаць**-*ае, несоверш.*—поносом ходить (о детях). *Дзяцё плігае, знаць зьвіхнулася або на зубкі.* Нсл. *Однкрат.* **плі́гнуць**-*нунеш-не. Дзяцё разам плігнула.* Нсл. 418. *Соверш.* **заплі́гаць, 1.** начать ходить поносом. *Дзяцё заплігала, знаць зьвіхнулі.* Нсл. 179.

2. *перен.*—замарать поносом. *Дзяцё заплігала сарочаньку.* Нсл. 179. *Соверш.* **наплі́гаць**—сходить поносом (о дитяти). *Дзяцё наплігала на запон.* Нсл. 314. *Соверш.* **уплі́гаць,** *перен.*—замарать от поноса. *Сарочку дзяцё ўплігала.* Нсл. 68.

•**плінтава́ць**—уравнивать поверхность на лугах. НК.: Под. пос, Но. 10.

•**плі́сіца**-*цы-цы, ж., зоол.*—трясогузка. Гсл. *У плісіцы тры тысячы. Поговор.* Нсл. 418. *См. пліска.*

•**плі́ска**-*скі-сцы, ж., зоол.*—трясогузка. Гсл. *Плíскі сном абняты.* Калачанскі: Лясная казка. *См. плісіца.*

•**плі́скаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—трясогузка. *Вунь скача пліскаўка.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *См. плісіца, пліска.*

•**плі́сканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пліскаць,*—проливание через край. *Плісканьням шмат пашкодзіла малака.* Нсл. 418.

•**плі́скаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —проливать через край жидкость, плескать, проливать. *Як нясеш, усё пліскаеш із гарлача малако.* Нсл. 418. *Однкрат.* **плі́снуць, 1.** пролить немножко чрез край. *Толькі сьлязінку пліснула.* Нсл. 418. *Прич.* **плі́снуты**—пролитый через край. *Абатры пліснутае малако.* Нсл. 418.

2. влить очень немного; плеснуть. *Плісьні імне на рукі вады.* Нсл. 418. *Малака ложачкі дзьве пліснула ў місу.* Тм. *Соверш.* **прыплі́снуць**—прилить малое количество жидкости. *Не падліла малака, а толькі прыпліснула.* Нсл. 507.

расплі́скаваць-*ку-куеш-куе, несоверш.* —расплескивать. *Нясучы неасьцярожна, малако расплícкуеш, расплíскала па гарлачу.* Нсл. 557. *Соверш.* **расплі́скаць** —расплескать. Нсл. 557. *Прич.* **расплі́сканы** —расплёсканный. *Малако, расплісканае па гарлачу, цячэць.* Нсл. 557. *Однкрат.* **расплі́снуць,** *-сну-сьнеш-сьне*—пролить каплю чего-л. (, плеснув, С.). *Глядзі, не расплісьні нясучы.* Нсл. 557. *Прич.* **расплі́снуты**—пролитый в одном месте. *Табе й расплíснутай гарэлкі шкада.* Нсл. 557.

выплі́скаваць-*ку-куеш-куе, несоверш., перех.*—проливать чрез край сосуда, выплескивать. *Нясі ціха, бо выпліскуеш малако.* Нсл. *Соверш.* **вы́пліскаць**—вылить "плиская". *Выпліскала зь міскі ўвесь тук.* Нсл. 418. *Пакуль данесьлі, шмат выпліснулі стравы.* Нсл. 89. *Однкрат.* **вы́пліснуты** —пролитый чрез край сосуда, выплеснутый. *Самая сьмятана выпліснута.* Нсл. 89.

уплі́скаваць-*ку-куеш-куе, несоверш., перех.* —омочить брызгами какой-л. жидкости. *Малако нясучы, упліскуеш, упліскала сярмягу.* Нсл. 68. *Соверш.* **уплі́скаць**-*аюаеш-ае.* Нсл. 68.

•**плі́скацца**-*аецца, несоверш., страд. к пліскаць.*

расплі́скавацца—проливаться от плескания. *Малако расплíскуецца, расплíскалася з гарлача.* Нсл. 557. *Соверш.* **расплі́скацца**-*аецца.* Нсл. 557. *Однкрат.* **расплі́снуцца**-*аецца*—пролиться чрез край от одного толчка. *Расплíснулася гарэлка, чарку даліць трэба.* Нсл. 557.

выплі́скавацца-*куецца, несоверш.*—проливаться через край сосуда, выплескиваться. *Малако нясучы выпліскуецца, выпліскалася, выпліснулася.* Нсл. 89. *Соверш.* **вы́пліскацца**-*аецца.* Нсл. 89. *Однкрат.* **выплі́снуцца**-*сьнецца.* Нсл. 89.

уплі́скавацца-*куецца, несоверш.*—обрызгиваться. *Ня ўпліскуйся, асьцярожна нясі.* Нсл. *Соверш.* **уплі́скацца,** *-аецца. Сьвітка ўпліскаўшыся ў малако.* Нсл. 68.

•**плі́ску́чы**-*чая-чае*—невыгодный по отлогим краям для несения жидкости. *У пліскучым гарлачыку нельга данесьці, ня пліснуўшы.* Нсл. 418.

•**плі́снуты,**—*см. под пліскаць.*

•**плісь,** *междомет.*—означает мгновенное пролитие жидкости чрез край полного сосуда; брызг. *Малако плісь на хустку.* Нсл. 418.

•**плісьні́к**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* — *плюшчай. У сене адзін плісьнік.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**плі́шнік**-*ка, предл.-ку, зват.* *плі́шніча, м.*—клин, соединяющий доски в двери. *Плішнік не дзяржыць.* Валатоўка Гар. (Ксл.).

•**плітава́ць**-*ту̀ю-ту̀еш-ту̀е; повел.-ту̀й-ту̀йма, несоверш., перех.*—обтёсывать камень в виде плитки. *На, во плітуй гэты камень.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**плі́ва́ка, плюва́ка,** *общ.*—часто плюющий. *Плювака гэты заплюваў мой запон.*

•**плі́ва́ньне, плюва́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пліваць(плюваць)*—плевание. *Плюваньне на гэтыя рэчы!* Нсл. 420. *Было й плюваньня й харкаваньня досіць.* Тм. *Не гляджу я на тваё плюваньне.* Нсл.

•**плі́ва́ны, плюва́ны**-*ная-нае*—плёвый. *Гэта плюванае дзела.* Нсл. 420. *Словы твае плюваныя.* Тм.

•**плі́ва́ць, плюва́ць,** *плюю̀, плюѐш, плюѐць, плюѐм, плюіцѐ; повел. плюй, плюйма; прош. вр. пліваў, несоверш.*—плевать. *Однократ.* **плю́нуць**-*ну-неш-не*—плюнуть. Ар.

выплюва́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—выплевывать. МГсл. *Соверш.* **вы́пліваць(вы́плюваць)**—выплевать.

●**пліва́цца, плюва́цца,** *плююся, плюѐшся или плюва́юся-аешся,* *несоверш.*—плеваться, плевать на других. *Што ты там плюваешся, плюешся на мяне? На самога плюну.* Нсл. 420.

●**плужы́ць**-*жу́,* *несоверш., насьмеш.*—пахать (плугом, С.). Шсл. *Малы яшчэ, а добра плужыць!* Ст.

●**плу́таньне**-*ня,* *предл.*-*ню,* *отгл. имя сущ. к плутаць,*—путание. *Плутаньне нітак.* Нсл. 419. *См. блытаньне.*

●**плу́таць**-*аю-аеш-ае,* *несоверш., заст., перех.* —путать(приводить в беспорядок нитки, волосы и т.п., С.). *Плутаць ніткі.* Нсл. 419. *См. блытаць. Соверш.* **паплу́таць**—привести в беспорядок(нитки и т.п.). *См. паблытаць. Соверш.* **пераплу́таць**—перепутать(беспорядочно перевить, запутать, спутать всё, многое, С.). *Дурэеш! пераплутаеш аборкі.* Нсл. 407. *Прич.* **пераплу́таны**—перепутанный. *Ніткі пераплутаныя цяжка разабраць.* Нсл. 407. *Соверш.* **прапу́таць**—проблуждать. *Цэлую ноч праплуталі ў дарозе.* Нсл. 527. *Соверш.* **сплутаць**—спутать,(беспорядочно перевить, переплести, С.). *Я разабрала ніткі, а ты ізноў сплутала.* Нсл. 604. *См. зблытаць(под блытаць). Прич.* **сплу́таны** —спутанный. *Ніткі сплутаныя разабраць цяжка.* Нсл. 604.

заплутаваць-*тую-туеш-туе,* *несоверш. к заплутаць,* **1.** запутывать. *Заплутаваць ніткі.* Нсл. 179.
2. впутывать. *Ты й мяне заплутуеш у гэтую справу, але не заплутаеш.* Нсл. 179. *Соверш.* **заплутаць, 1.** запутать. Юрсл. *Табе розум заплутала.* Нсл. 179. *Прич.* **заплутаны** —запутанный. *Нітак заплутаных не разьбярэш.* Нсл. 179.
2. впутать(втянуть, вовлечь во что-л., сделать соучастником чего-л., С.) Нсл. 179.

расплу́таваць-*тую-туеш-туе,* *несоверш., перех.*—распутывать запутанное. *Расплутаваць ніткі.* Нсл. 557. *Соверш.* **расплутаць.** *Расплутаць шоўк, аборку.* Нсл. 557. *Прич.* **расплутаны**—распутанный. *Расплутаныя ніткі наві.* Нсл. 557.

●**плу́тацца**-*аюся-аешся,* *несоверш., возвр.* **1.** путаться(о нитках, волосах и т.п., приходить в беспорядок, С.) *Ніткі тут лежачы плутаюцца.* Нсл. 419. *См. блытацца. Соверш.* **паплутацца**—прийти в беспорядок. *Соверш.* **пераплутацца**—перепутаться(сплестись между собою, спутаться, С.). *Ніткі, валяючыся, пераплуталіся.* Нсл. 407.
2. мешаться в словах. *Злодзей плутаецца ў мове.* Нсл. 419.

заплу́таваца-*туюся-туешся,* *несоверш. к заплутацца,*—запутываться. *Ніткі заплутуюцца.* Нсл. 179. *Соверш.* **заплу́тацца** —запутаться. Юрсл. *Маток заплутаўся.* Нсл. 179. *Коні заплуталіся ў вожкі, заплуталіся вожкамі.* Тм.

расплутавацца-*туецца,* *несоверш.*—распутываться. *Ніткі ніяк не расплутуюцца.* Нсл. 557. *Соверш.* **расплу́тацца**-*аюся-аешся*—распутаться. *Ніткі не расплутуюцца.* Нсл. 557. *См. разблытацца(под блытацца).*

сплу́тацца-*аюся-аешся,* *соверш. к плутацца,* **1.** спутаться. *Ніткі, тут лежачы, сплутуюцца.* Нсл. 604. *См. зблытацца(под блытацца).*
2. сбиться в речи. *Ён сплутаўся ў сваей мове.* Нсл. 604.

выплу́таваца-*туюся-туешся,* *несоверш., возвр.*—выпутываться, освобождаться. *Выплутайся, як хочаш, з даўгоў.* Нсл. 90. *Соверш.* **выплутацца**—*выпутаться. Ад бяды ня выплутаешся.* Нсл. 90.

●**плутуха́ць**-*аю-аеш-ае;* *повел.*-*ай-айма,* *несоверш., перех.*—путать, запутывать. *Ня плутухай нітак, абор.* Нсл. 419. *Соверш.* **заплутуха́ць.** Нсл. 179. *Прич.* **заплутуха́ны** —запутанный. Нсл. 179.

●**плутуха́цца**-*аюся-аешся,* *возвр., несоверш.* **1.** запутываться во что. *Курыца плутухаецца, заплутухалася нагамі ў ніткі.* Нсл. 419. *Соверш.* **заплутуха́цца.** Нсл. 419. *Соверш.* **расплутуха́цца**—лечь пластом. *Ня лезь к імне! піхну, яж расплутухаешся.* Нсл. 557.
2. путаться. *Ногі мае плутухаюцца, бы ў п'янога.* Нсл. 419. *Соверш.* **вы́плутухацца, а)** *выпутаться.*
б) *перен.*—выбраться на простор, выйти из затруднения. *Выплутухаўся зь лесу.* Нсл. 90.
3. тянуться(вертеться около, С.). *Дзеці каля мяне плутухаюцца.* Нсл. 419. *Нешта за нагамі плутухаецца.* Тм. *См. круціцца, блытацца.*

●**плы́нуць**-*ну-неш-не,* *несоверш.* **1.** течь, *Возалак плыне з раны.* Нсл. 419.
2. плыть. *Плыты плынуць, прыплынулі да берагу.* Нсл. 419. *Соверш.* **прыплы́нуць**-*ну-неш-не*—приплыть. *Соверш.* **сплы́нуць**-*ну-неш-не*—сплыть. *Плыты сплынулі.* Нсл. 419. *Соверш.* **вы́плынуць**-*ну-неш-не*—выплысть. *Вутка выплынула на возера.* Нсл. 90. *Соверш.* **уплы́нуць**-*не-неш-не*—уйти, подобно чему-л. пловущему, уплыть, утечь. *Уплынулі мае гады.* Нсл. 662. *Прич.* **уплыне́ньне**-*ня,* *предл.*-*ню*—уплытие, прохождение. *Адвалакае толькі дзеля ўплыненьня часу.* Нсл. 662.
3. нестись, проноситься. *Слава твая плыне, праплынула ўсюдых.* Нсл. 419. *Соверш.* **праплынуць.** Нсл. 419.

●**плынь**-*ні;* *мн. ч., род.*-*няў,* *ж.* **1.** (движение воды в речном русле, а также сама движущаяся вода, С.), течение. Гсл. *Плынь ракі.* Нсл. 419. *На самай плыні патануў.* Горадня Сір. (Ксл.). *Кніжна-славянская моўная плынь тут(у Слове аб палку Ігаравым) таксама цямкая.* Жураўскі I, 27.
2. (*перен.*)—направление, течение чего-л. движущегося. *А на полю па-над долам*

жыта гойдаецца плынь. С. Музыка, 144. *Аклікаўся ён(звон) і громам неба плынь віхрабежная.* С. Музыка, 31. *Ён любіў і неба гэта, недассяжную глыб-сінь, і бязьмежжа вольных сьветаў, і адвечную іх плынь.* С. Музыка 75. *Нясупыннай хваляй плыні за парою йшла пара.* С. Музыка, 16. *Углыбіўшыся ў плынь сьвету, ён зрабіўся песьняром.* С. Музыка, *перен.*—течение: литературно-художественное или общественно-политическое направление.

•**плы́сьці(плысьці́,** Ар.; Шсл.)-*вў-вѐш-вѐць-вѐм-віцѐ-вуць, несоверш.*—плыть(передвигаться по поверхности или в глубине воды, С.) Ар.; Гсл.; Нсл. 419. *Я гатоў з табой плысьці да самай раніцы.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20, 4).

гаршчок плывець—кипит и выплывает кушание из него. Нсл.: Піт., Но. 14.

плысьці дагары—плыть на спине. *Многократ.* **пла́ваць**-*аю-аеш-ае*—плавать. *Соверш.* **папла́ваць**—плавать некоторое время, поплавать. Ар.

паплы́сьці(паплысьці́, Ар.; Шсл.), *соверш. к плысьці,*—поплыть. *Паплысьці па возеру.* Нсл. 419. *Каб хіба на човене паплысьці.* Ст. *Соверш.* **праплысьці(**-*сьці́,* Ар.; Шсл.)—проплыть. Шсл. *Цярэшка можа вярсту праплысьці не аддыхаючы.* Ст.

даплысьці́—доплыть, *соверш.* Ар.; Шсл. *Каб як даплысьці да таго берагу.* Ст.

даплыва́ць-*аю-аеш-ае, несоверш. к даплысьці,*—доплывать.

заплысьці́, -*плыву-плывеш-плывець-плывем-плывіце, соверш.*—плывя, попасть куда-л., заплыть, уплыть далеко.

заплыва́ць-*дю-дեш-де, несоверш.*—заплывать.

падплы́сьці(падплысьці́, Ар.), *падплывў—подплыть. Падплывай, падплыві да берагу.* Нсл. 446. *Несоверш.* **падплыва́ць**-*дю-деш-де, несоверш. к падплысьці,*—подплывать.

пераплысьці́, *пераплывў-вѐш-вѐць-вѐм-віцѐ, соверш.*—переплыть. Ар.

пераплыва́ць-*дю-деш-де, несоверш. к пераплысьці.*—переплывать. Ар.

прыплысьці, *соверш.*—приплыть. Ар.; Шсл. *Каб як пераплысьці на той бок.* Ст. *Пераплыў самы глыб — цяпер сьмела!*

прыплыва́ць, *несоверш. к прыплысьці,*—приплывать. Ар.

сплы́сьці, *соверш.* **1.** сплыть, уплыть вниз по течению. Што было, даўно на мора сплыло. *Послов.* Нсл.

2. сплыть(растаять сверху, с краев, покрываясь потёками, струйками растопившегося вещества). *Сьвечка сплывае, сплыла.* Нсл. 604.

сплыва́ць-*дю-деш-де, несоверш. к сплысьці,* **1.** сплывать, уплывать по течению. *Плыты, што гоняць, далёка сплываюць.* Нсл. 604.

2. *несоверш. к сплысьці 2,*—оплывать. Нсл. 604.

вы́плысьці, *соверш.*—выплыть. Ар., *соверш. к выплываць 1, 2. Пшонка выплыла.* Ар. *Несоверш.* **выплыва́ць 1.**—выплывать. Ар.

2. *о ржи, ячмене и пр.*—колоситься. *Жыта ўжо выплывае.* Ар.

уплысьці, *соверш.*—вплыть. Ар. *Уплылі ў затоку.*

уплыва́ць-*дю-деш-де, несоверш.* **1.** вплывать. Ар.

2. *перен.*—влиять. МГсл.

•**плыт**-*тд, предл.-це, зват.-цѐ; мн. ч. плытỳ-оў-ом-ỳ-амі-ох, м.*—плот, Ар.; Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).; Шсл.; Гсл.; Сакуны 76. бревна, сплоченные для сплавки по реке. *Па раццэ плыты пагналі.* Ст. *Мужчыны пайшлі на плыты.* Ст. *Плыты гоняць.* Нсл. 419. *Плыт разьвязаўся.* Нсл. *Сядзеў плытнік на плыцѐ.* Мікольск М.(Демид. Веров., 1896, II, 141). *На плытох лятуценьняў плыву.* Крушына: Лебедзь, 15.

•**плытагон**-*на, предл.-не, зват.-не, м.*—плотовщик. *Мы, братка, плытагоны, плывуць нашы загоны.* Віцьбіч(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *См. плы́тнік.*

•**плыта́нка**-*нкі-нцы, ж.*—пластанная сухая рыба. *Купіць трэба плытанкі.* Нсл. 419.

•**плытавое**-*ога, в см. сущ.*—пошлина за пропуск плотов через речную заставу. *Плытавога ня ўсе заплацілі.* Нсл. 419.

•**плыта́ць I,** *несоверш., перех.*—плотить. *Плытàць бярвеньне, плыты.* Нсл. 419.

•**плыта́ць II**-*дю-деш-де, несоверш., перех.*—пластать(потрошить рыбу, С.). *Плытаць рыбу.* Нсл. 419. *Прич.* **плыта́ны**—пластанный(потрошенный, С.). *Плытаная рыба.* Нсл. 419. *Отгл. имя сущ.* **плыта́ньне**-*ня, предл.-ню*—пластание(потрошение рыбы, С.). *Плытаньне рыбы.* Нсл. 419. *Соверш.* **расплыта́ць, 1.** распластать. *Расплытàць рыбу.* Нсл. 557.

2. растянуть. *Расплытаць палатно на лузе.* Нсл. 557. *Прич.* **расплыта́ны, 1.** распластанный. *Расплытаную рыбу павесіць сушыць.* Нсл. 557.

2. растянутый. *Расплытанага ледзь ізь зямлі паднялі.* Нсл. 557.

•**плыта́цца**-*аецца, страд. к плытаць II. Гэта рыба добра плытаецца.*

•**расплыта́цца**-*децца,* **1.** *соверш. к плытацца. Ня кажная рыбіна добра расплытаецца.*

2. растянуться. *Як суну цябе, дык і расплытаешся.* Нсл. 557. *Прич.* **расплытаўшыся.**

•**плы́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—работник, гоняющий плоты. Гсл., человек, гоняющий плоты по реке, плотовщик. Ар. *У плытнікі наняўся.* Нсл. 419. *Сядзеў плытнік на плыце.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 1896, II, 141).

•**плывунок**-*нку, предл.-нкў, зват. плывўнку, м.*—род травы. *Бач і плывунок ёсьцека. Качкі яго любяць.* Капыловіч: Хлеб.

●**плыіціць**-*чу-ціш-це, несоверш., што*—соединять, связывать в *"плыт"*(плот). Кацельня Пц.—плотить. *Соверш.* **спльіціць.** *Сплыцілі ганкі.* Кацельня Пц.

●**плюгава,** *нареч. к плюгавы*—мерзко, пакостно, отвратительно. *Плюгава зроблена, пашыта.* Нсл. 420. *Глядзець плюгава, як яна есьць.* Нсл.

●**плюга́васьць**-*ці, ж.*—свойство или состояние по прил. *плюгавы,*—мерзость, гадость. *Унімай сваю плюгавасьць.* Смл. (Даль).

●**плюга́вец**-*аўца, предл.-ўцу, зват.-аўча, м.*—скверновец, пакостник. *Плюгаўцу, што ні дай, сплюгавіць.* Нсл. 420. *Уменьш.* **плюгаўчык**-*ка*—замарашка мальчик. *Памый від гэтаму плюгаўчыку.* Нсл. 420.

●**плюга́віньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—нечистота, более состоящая из блевотины или харкотины. *Плюгавіньне з лапцям прынёс ты ў хату.* Нсл. 420. *Плюгавіньне нахаркаў ты, а ён на тваё плюгавіньне нагою ступіў.* Нсл. 420.

●**плюга́віць**-*аўлю-авіш-аве, несоверш., перех.* **1.** осквернять нечистотою. *Рук сваіх плюгавіць не хачу, а то расквасіў бы табе тваю морду.* Нсл. 420. *Соверш.* **наплюгавіць.** *Мыш наплюгавіла судзіну.* Нсл. 420.

2. (очень С.) портить. *Ня плюгаў добрае рэчы.* Нсл. 420. *Соверш.* **сплюгавіць.** *Шыцьцём сваім сплюгавіла рукавы ў сарочцы.* Нсл. 420.

●**плюга́віцца**-*аўлюся-аўлішся, несоверш.*—оскверняться, валяясь; портиться. *Добрая рэч, але, лежачы на месцу, сплюгавілася.* Нсл. 420. *Соверш.* **плюгавіцца.** Нсл. 420.

●**плюга́вы**-*вая-вае*—мерзкий, гадкий, отвратительный, скверный; презренный; дрянной, плохой, невзрачный, Вят., Вост. (Даль) оплевания достойный, скверный, отвратительный. *Плюгавы хлапец.* Нсл. *Плюгавая дзяўчына.* Тм. *Плюгавая вышла справа.* Нсл. *Ср. ст.* **плюгаўшы.** *Плюгаўшую ты сабе касу выбраў.* Нсл. 420.

●**плюга́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** дрянь невзрачная, человек дрянный, мерзкий по поведению, либо невзрачный, заморыш, Вост. (Даль) скверновка, нечистая, неопрятная или отвратительная женщина. *Ах ты, плюгаўка, чаму ж ты ня зьбегала па яго?* Папкі Чаш. (Ксл.). *Выганіце вон плюгаўку гэту.* Нсл. 420. *Пакінь ты гаманіць із плюгаўкаю.* Тм. *Ішоў, ішоў дарогаю, дый у яму ўпаў; любіў, любіў харошую, дый плюгаўку ўзяў.* Нсл.

2. скверное насекомое и животное, как то: сверчок, мышь, паук. *Плюгаўка напаганіла судзіну.* Нсл. 420.

плюга́вачка-*чкі-чцы, уменьш. к плюгаўка 1.*—замарашка дитя. *Абатры нос плюгавачцы гэтай.* Нсл.

2. нечистое насекомое. *Плюгавачка запала ў ваду.* Нсл. 420.

●**плюгаўства**-*ва, ср.* **1.** дрянь, мерзость. *Плюгаўства занёс у хату.* Нсл. 420. *Кінь гэта плюгаўства.* Тм.

2. бесполезное занятие. *Плюгаўствам займаецца.* Нсл. 420. *Нейкае плюгаўства выдумаў.* Нсл.

3. *собир.*—дети нечистые или невзрачные, шалуны. *Выгані плюгаўства гэта вон, бо перакажае рабіць.* Нсл. 420.

4. дурное общество. *З плюгаўствам прывёўся.* Нсл. 420. *Калі б то людзі, а то плюгаўства!* Нсл.

●**плю́ха**-*юхі-юсе, ж.*—удар от падения мягкой частью тела.

плюху падняў—упал мягкой частью тела. Нсл. 420.

●**плю́хаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*— плескать(ударами по воде производить плеск, С.) Шсл.

●**плю́скаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** плескать(о воде в обуви). Шсл. *У боты вады набралася, аж плюскае.* Ст. *Соверш.* **заплю́скаць,** Нсл. 179—начать *"плюскаць".*

2. *насм.*—целовать. Шсл. *Усе падходзяць да папа ды плюскаюць яму ў руку.* Ст.

3. моргать(и хлопать, Гсл.; Нсл.) глазами. Растсл.; Шсл.; Гсл. *Ня плюскай ачыма.* Нсл. 420. *Чаго ты плюскаеш ачыма?* Ст

●**плю́снуць**-*ну-неш-не, однократ.* **1.** моргнуть. *Пары яму вока, ён ня плюсьне.* Нсл. 420. *Соверш.* **заплюснуць**—смежить глаза. МГсл. *Соверш.* **прыплю́скнуць,** Нсл., **прыплю́снуць,** Гсл.—прищурить, Гсл. смежить. Нсл. 507. *Прич.* **прыплю́скнуты**—прищуренный, смеженный. Нсл. 507.

2. *насм.*—поцеловать. Шсл. *Плюснуў цётцы ў руку.* Ст.

3. ударить ладонью. *Маўчы, бо па мордзе плюсну.* Нсл. 420.

4. упасть мягкой частью тела. *Дзяцё плюснула, а ты ня бачыш.* Нсл. 420.

5. плеснуть. *Дождж плюснуў.* Нсл. 420. *Плюсьні на яго вадою.* Тм.

6. бултыхнуть. Гсл. *Шчупак плюснуў у раццэ.* Ст.

плю́снуцца, -*снуся-сьнешся, соверш.*—бултыхнуться. Шсл. *Плюснуўся ў ваду.* Ст.

●**плю́хаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** *несоверш. к плюхнуць. Однократ.* **плю́хнуць**-*ну-неш-не*—упасть мягкой частью тела. *Дзяцё плюхнула.*

2. шлёпать по грязи. Шсл. *Плюхае па балоце.* Ст. *Соверш.* **заплю́хаць**—забрызгать грязью. Шсл. *Собіла ёй заплюхаці гэтак спадніцу.* Ст. *Прич.* **заплюханы.** Шсл. *Надзела заплюханы андарак.* Ст.

3. плевать. Шсл. *Ня плюхай ты на мост.* Ст.

●**плю́хацца**-*аюся-аешся, несоверш.—плюхаць.* Шсл.

•**плюхчэць**-*чыць, несоверш.*—литься крупными каплями(о дожде). *Дождж так і плюхчыць.* Нсл. 420. *Однократ.* **плю́хнуць**-*ну-неш-не. Дождж плюхнуў, як із вядра.* Нсл. 420.

•**плю́жыла**-*ла-лі, ср.*—слякоть. Барс.(Цялеш.).

•**плюска́**-*скі-сцэ, ж.* **1.** шелуха, в которой содержится зреющий плод до самого созрения. *Плюска арэхавая, жалудовая.* Нсл. 420. *Арэхі з плюскі яшчэ ня вылазяць.* Тм.

2. плева семян. *Пшонка буйна зьмелена, плюскі шмат.* Нсл. 420. *Крупы грэцкія з плюскаю.* Тм.

•**плю́сканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к плюскаць,*—хлопание, моргание глазами.. *Плюсканьне ачыма.* Нсл. 420.

•**плюската́ць,** *плюскоча, несоверш.*—плескать(о волнах). Шсл. *Рака сусім ціхенька плюскоча.* Ст.

•**плюсь,** *междомет.—означает* **1.** мгновенное хлопание, моргание глазами. *Плюсь ачыма, бо сорамна.* Нсл. 420.

2. мгновенный удар ладонью, особенно по мягкости тела. *Плюсь у шчаку, плюсь другую!* Нсл. 420.

3. мгновенное падение мягкой частью тела. *Дзяцё плюсь задком.* Нсл. 420.

4. мгновенное появление сильного дождя. *Мы толькі выехалі, а дождж плюсь, як зь вядра.* Нсл. 420.

5. означает звук при поцелуе. Шсл. *Плюсь дзядзьку ў руку!* Ст.

•**плю́сьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —лишай на дереве, особенно на дубе [Lichen palmenaria]. *Плюсьніку адтапі дый напіся.* Нсл. 420.

•**плюшч**-*ча̀, предл.-чу̀, зват. плю́шчу; мн. ч.-чы̀-чоў-чом-чы̀-чамі-чох, м.*—водяной пузырь на теле. *Плюшчамі пакрылася цела.* Нсл. 420. *Уменьш.* **плю́шчык**-*ка*—водяной пузырек на теле. *Плюшчыкі на губе высыпалі.* Нсл. 420.

•**плюшча́й,** (Шсл.), **плюшчэй,** (Гсл.)-*ю, предл.-ю, зват. плюшча̀ю (плюшчэю)* —ежеголовка, *раст.* Шсл.; Гсл. *Нарвалі плюшчаю раськідаць па хаце.* Ст. *Каля ракі толькі адзін плюшчай парос, а травы ані няма — вось табе й сенажаць!* Ст. *См. кардоўнік.*

•**плюшчэй,**—*см. под плюшчай.*

•**плюшчэць**-*чыць,* **1.** течь(со звуком **С.**). *Кроў плюшчыць з носу.* Нсл. 420.

2. ливнем лить. *Дождж так і плюшчыць.* Нсл. 420.

•**плю́шчыць,** -*чу-чыш-ча*—закрывать глаз, глаза, сжимая веко, жмурить, Ар.; Ад.; Растсл.; ПНЗ. закрывать глаза. Шсл. *Дзяцё спаць хоча: ужо плюшча вочкі.* Ст. *Аччу сваіх ня плюшчыць на шкоду.* Кіт. 83615. *Соверш.* **заплю́шчыць**-*чу-чыш-ча* —закрыть глаза, ПНЗ.; Растсл. сжимая веки, закрыть, зажмурить глаза, Ар. заслепить, закрыть глаза. Шсл. *Як сьляпы заплюшчыў вочы.* Ст. *Соверш.* **прыплю́шчыць**—прищурить. *Прыплюшчыўшы вочы, глядзіць.* Нсл. 507. *Соверш.* **прыплюшчыцца,** -*чуся-чышся*—прищуриться. Нсл. 507. *Соверш.* **сплю́шчыць**—смежить (глаза). Гсл. *Прич.* **сплю́шчаны**—сплюснутый. *У яго нейкі лоб сплюшчаны.* Селядцова Беш. (Ксл.).

•**пну́цца,** *пну̀ся, пнѐшся, пнѐцца, пнѐмся, пніцѐся, пну̀цца, несоверш.*—.... *Пнуўся ўперад.* Капыловіч: Хлеб. *Санкі прымерзьлі, прыкарэлі палазамі да сьнегу, і Дзімка ўзяўся за паравоз, напнуўся, зарваў іх із месца.* Тм.

•**проба**-*бы-бе, мн. ч., род.-баў, ж.* (проверка каких-л. качеств, пригодности к чему-л., **С.**), испытание, опыт. *Вазьмі на пробу яго, можа й скажа.* Нсл. 519. *Вазьмі на пробу майго каня.* Нсл. *Уменьш.* **пробка**-*бкі-бцы, ж.*—опыт, испытание. *Зрабі пробку, калі ня верыш.* Нсл.

•**пробаршч**-*ча, предл.-чу, зват.-чу, м.*—настоятель(главным образом в римско-католической церкви). Ар.

•**програ**-*ры-ры, ж.*—проигрыш. Гсл.

•**продаж**-*жу, предл. и зват.-жу, м.*—продажа. Шсл.

на продаж—в продажу. *Што сабе пакінем дабра, а што будзе на продаж.* Ст. *Павёз вяпрука на продаж.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).

продаж з торгу—аукцион. *Наяжджаюць рабіць продаж мужыцкае маемасьці з торгу.* Гарэцкі: Песьні 9.

•**продажны з торгу**—аукционный.

•**продня**-*ні, ж.*—бездна. Гайнін.

•**продаць,**—*см. под прадаваць.*

•**проедзь**-*дзі; мн. ч., род.-дзяў, ж.*—проеденная дыра. *Мышы вялікую проедзь зрабілі ў хлебе, у кубле.* Нсл. 535. *Мышы лазяць у кубел праз проедзь.* Тм.

•**прозарна,** *нареч.*—светло, ясно. Ксл. *Вось ужо й прозарна стала.* Заронава Куз. (Ксл.).

•**прозьвішча**-*ча; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—фамилия. Шсл. *Як тваё прозьвішча?* Ст. *Гэта такое празваньне, а ня прозьвішча.* Ст.(Шсл. *под празваньне*).

•**проіск**-*ку, предл. и зват.-ку, м.*—отыскивание, поиск. Нсл. 523.

•**пройда,** (НК: Бабы, Но. 53)-*ды,* **1.** *общ.* —пройдоха. Ксл. *Гэты пройда ўсё знае.* Нсл. 523. *Глядзі не кажы нічога нашаму пройдзе.* Тм. *А я вам тое скажу, што першыя два зяці ягоныя абодва пройды.* Леск. 7, 439. *О! ён пройда ладная — не ўсьцеражэшся.* Куз. (Ксл.).

2. пролаз(пролаза, пронырливый человек, **С.**).

3. ловкач.

Пройда—имя колдуньи в сказке. *Матка Сьлімы, Пройда, была ведзьма чараўніца.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 14.

•**пройма**-*мы-ме, ж.*—сквозняк, сквозной холодный ветер, продувающий насквозь. *Пройма бярэць, сядзець тут ня можна.*

Нсл. 523. *Ад проймы сядзець тут ня можна.* Тм. *Ср. цяга.*

•**прокідзь**-*дзі, ж.*—сало, масло, сметана, яйца, если служат приправою к пище, заправка. Дзісна; Шаркаўшчына, Дз. *См. закраса. Ср. пракідаць.*

•**прокляць**-*ці, ж.*—проклятие. Шсл. *Проклянь нейкая гэты сабака; жэрці жарэць, а брахаць дык ня хоча.* Ст. *Ідзі ты ў прокляць.* Нсл. 523. *Прокляць на цябе!* Тм. *Цябе й прокляць не бярэць.* Нсл.

•**прокмець**—момент, миг. *Тутака быў і прокмець*(*у прокмець? С.*) *прапаў.* Барс. Лепел., Бегамля(Юхн.). *І ў прокмець апынуўся ён каля яго.* Тм. *Яшчэ прокмець і ў вадзе быў бы.* Тм. *Ср. промець.*

•**проламка**-*кі, ж.*—прорубь во льду. Каралішчавічы.

•**пролежань**-*жня, предл. и зват.-ню, м.* —гниль в слежавшейся одежде. *Саян новы, але з пролежнямі.* Нсл. 524.

•**пролубка,** -*бкі-бцы, ж.*—прорубь(во льду). НК: Очерки, Но. 778; Ар.; Гсл. *Прасячы пролубку коні напаіць.* Нсл. 524. *Я ледзь прасек пролубку: дужа таўсты лёд.* Русінава Сян. (Ксл.). *Хлапец уваліўся ў пролубку.* Лук'янова Сян. (Ксл.).

•**промеж,** *предлог.,—см. под межс.*

•**промець**-*ці, ж.*—невидимая сила, движущая быстро, опрометью(как бы мгновенное смяжение с лица земли). *Промець яго вазьмі.* Нсл. 525. *Промеці на цябе няма.* Тм. *Кінуўся на промець.* Нсл.

•**Прапцуз**-*узà, предл.-узў, зват. Пранцў е; мн. ч.-зы-зоў-зом-зоў-замі-зох, м.*—Француз. *Прыносіць ліха Пранцузоў у наш двор.* Баршчэўскі.

•**пранцускі**-*кая-кае*—французский. *Як пранцуская сіла зза Дзьвіны наступіла, нам стала карціць, каб парадак учыніць.* Баршчэўскі.

•**пропадзь**-*дзі, ж.*—погибель. *Пакінуў тут каня на пропадзь.* Нсл. 526. *Пропадзі на цябе няма!* Тм.

•**пропасьць**-*ці, ж.* **1.** бездна. Нсл. 527.

2. гибель, смерть. *Пропасьці на цябе няма.* Нсл. 527.

3. множество(неисчерпаемость). *Пропасьць наехала гасьцей.* Нсл. 527. *У яго пропасьць грошай.* Тм.

•**пропаўзкам,** *в см. нар.*—пропалзывая. Нсл. 527. *Пропаўзкам уцяклі, пралезьлі.* Нсл. 527.

•**прорва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.* **1.** место, прорванное водой(огнем, *С.*) Гсл., промоина, прорыв плотины водою. Нсл. 528. *Во вада пераз прорву б'ець.* Асіпова Аз. (Ксл.). *Будзе добра ласянятам і зайцом і лісянятам з гэтай прорвы*(*месца ў лесе, абнятага агнём*) *уцякаць.* Грахоўскі: Лясная казка. *Цераз прорву праезду няма.* Нсл. 528.

2. бездонная пропасть, Растсл. пропасть, МГсл. пропасть, вырытая сильным падением воды. *Куды цябе нясець у прорву?* Нсл. 528. *Ціха йдзі, бо ў прорву паляціш.* Тм. *Панскае горла, як прорва: праглынець, што ў рот пападзець.* *Послов.* Рапан. 21.

3. прожорливый человек, Растсл. обжора. *Прорву гэтага нічым не накорміш.* Нсл. 528. *Што жарэш, як прорва?* Асіпова Куз. (Ксл.).

•**проса**-*сы, ж.* **1.** просо. *Ляда просаю засеяць.* Нсл. 528.

2. зернята проса: пшено.

•**просень,** *см. под просьнік.*

•**проскурка**-*ркі-рцы, ж.*—просфора. Косіч 33; Шсл. *У царкве купіў сьвяточную проскурку.* Ст.

•**прослых**-*ыху, предл.-ысе, зват.-ыша, м.* —молва, наслышка. Гсл.

•**проспа**-*пы-пе, ж.*—пробуждение оти сна. *Сьпіць бяз проспы.* Нсл. 529.

•**проста,** *нареч. к просты,* **1.** прямо. Шсл.; Ар.; Гсл. *Ідзі проста.* Нсл. 530. *Проста йдзі гэтаю дарогаю, дык і лучыш.* Ст.

2. свободно. *Коні проста ходзяць.* Нсл. 530. *Ср. прастаць.* **прасьцю́сенька,** *увелич. к проста. Ідзі прасьцюсенька, якраз прыдзеш.* Нсл. 530. *Сядзь прасьцюсенька, будзе табе мілюсенька.* Нсл.

•**просты**-*тая-тае,* **1.**—прямой. Ар. *Тут простая дарога.* Нсл. 530. *Просты, як дуга.* *Послов.* Нсл.

2. *перен.*—свободный, не спутанный, без пута. *Коні простыя ходзяць.* Нсл. 530. *Я ўжо просты ад цябе, выплаціўся.* Тм. *Коні ходзяць простыя.* Дсл.(*под апростаны*).

3. простой. Ар.; Раст.: Северск., 137. *Простага сукна жупан.* Нсл. 530. *Простая работа.* Тм.

простыя кралі—дешевые разноцветные бусы. НК: Очерки, 131. *См. кралі*(*пад каралі*).

простшы, *ср. ст. к просты 1, 3. Гэта простшае сукно, чымся маё купленае.* Нсл.

найпростшы, *прев. ст. к просты.*

прасьцю́сенькі, *увелич. к просты. Прасьцю́сенькая дарога.* Нсл. 530.

•**просва**-*вы-ве, ж.*—болт у оконницы, просовываемый чрез дыру в оконной роме. *На просвы зачыні аконьніцы.* Нсл. 528.

•**просьба**-*бы, дат., предл.-бе, ж.* **1.** прошение. МГсл.; Ар.

2. просьба. Ар.

•**просьле,** *предлог с родн. пад.*—вслед за кем, чем-л., после. *Ах, дзеці, пісаць ня можна на сьцяне; просьле вас ізноў трэба бяліць сьцены.*

•**просьнік**-*іка,* **просень**-*сьня, м.*—большое веретено, на которое сматывают пряжу з малых веретён. *Дзесяць просьнікаў, просьняў напрала.* Нсл.

•**просьцень**-*сьня, предл. и зват.-сьню, мн. ч., род.-сьняў, м.*—длинное веретено со смотанными на него нитями с пяти "ручаек" (с пяти полных нитей обыкновенных веретен.). НК: Очерки, 154.

●**прошта,** *союз.*—как будто. *Да мяне дзела не датыкаецца, прошта я ня бачыў.* Нсл. 535. *Мала пагасьцілі ў нас, прошта тут сусім ня былі.* Нсл.

●**прошча**-*чы-чы, ж.* **1.** место(обыкновенно с церковью или часовней, **С.**), куда стекаютсяч богомольцы(и совершаются исцеления, **С.**) и происходят крестные ходы. Шсл. *У маладзіковую нядзельку пайду да прошчы.* Ст. *На прошчу пайшлі людзі.* Нсл. 535. *Пойдзем на прошчу да Полацку.* Слабода Чаш. (Ксл.). *У прошчу па лек будзе йсьці чалавек.* Купала. *Ідуць да яго, як на прошчу якую.* Нсл.

2. неряха. *Не хадзі ты прошчай!* Рыбчына Сір. (Ксл.).

●**протар**-*ра, предл. и зват.-ру, м.*—игла с отломанным ушком, Нсл. 531.—служит для прокалывания. Шсл. *Протарам пракалола скулу, дык яна яшчэ горай нарвала.* Ст. *Протарам прыкалі палатно.* Нсл. 531. *Протар уехаў у цела.* Тм.

2. потеря, убыток. *Давёў мяне да протару.* Нсл. 531.

●**протадзя́кан**-*ана, предл.-ану, зват.-ане, м.*—протодиакон. БНрбсл.

●**протычка**-*чкі-чцы, ж.*—заостренная палочка, которой что-л. протыкают, прокалывают. Аш.

●**провад**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—проводы покойника. *Вялік провад па ім быў.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Пахавалі бяз праваду.* Нсл. 520. *На провадзе шмат было людзёў.* Тм. *Уменьш.* **правадок-дка**—лития, краткая панихида. *Правадок па дзіцяці адправіць трэба.* Нсл. 520.

●**провар**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—винокуренный(или пивоваренный) завод. МГсл.; Нсл. 519.

●**проціў**-*іва, предл.-іву, зват.-іве, м.*—тот, кто противится, упрямец. Шсл. *Проціў гэты халерны толькі наругаецца, а йці рабіць ня хоча!* Ст.

●**процьма**-*мы-ме, ж.* **1.** кромешная тьма. Гсл. *Яны спусьціліся ў чорную процьму абрыву.* ЗСД 134. *Дракон із процьмы лезе шматгаловы.* Кавыль: Думы, 9.

2. множество, Гсл. пропасть(кого-чего, **С.**) Шсл. *Яшчарак тутака процьма.* Шаркі Куз. (Ксл.). *Гэта ж процьма, што пайшло тых дашчок на штыкет!* Ст.

3. пропасть(крутой, глубокий обрыв). *У хлеў падсьцілай, як у процьму: усяроўна мокра.* Ст. *Пайшоў — як у процьму ўваліўся,* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Есьць як у процьму, яму не набрацца.* Міх. *Твая процьма вялікая, табе ўсе мала.* Міх.

●**процьменны,** -*ная-нае*—прожорливый. *Процьменная карова.* Зыскі Беш. (Ксл.).

●**прочкі**-*чак, единств. ч. нет.*—уход от семьи. НК: Сбяги, 8,—сбежание, побег, уход. *У прочках другі год ад мужыка.* Нсл. *Пашоў даўно ў прочкі.* Тм. *Прочкі робяць без сарочкі.* Нсл. *Жонка ўцякла ў прочкі.* Гсл. *Ці я ў цябе, мой татачка, ня дзіцятка, што ты мяне шлеш прочкі проці ночкі.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 7). *У прочках дзесь маркота.* Гарун:(ст. "Начлег").

●**прочнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча*—уходящий прочь от семьи, покидающий семью по причине несгод. НК: Сбяги, 8.

●**прочніца**-*цы-цы, ж. к прочнік.* НК: Сбяги, 9.

●**пра,** *предлог,*—о, об. Сьпягліца. *Запела пра лес, пра дуброву, пра зялёную мурову.* Росуха Імгл.(Косіч 21). *Пра каго яна так гаварыла?* Лазаватка Сур. (Ксл.). *Пра недаўсьціп свой сам таго даходзіці ня могучы, на каго іного права свае ўліў.* Стт. 318.

●**прабор,** *прабора, м.*—узкий фарватер между двумя мелями. Цымборскі.

●**прабоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—лучший сорт водки(от *"прабаваць"*—испытывать). Нсл. 519

●**прабасьці́,**—*см. под басьці.*

●**прабасьці́ся.**—*см. под басьціся.*

●**прабава́ць**-*бую-буеш-бує; повел.-буй-буйма, несоверш.* **1.** испытывать, проверить состояние, качество чего-л., пробовать. Ар. *См. спрабаваць. Соверш.* **запрабава́ць**—взять на испытание. *Запрабуй піва, ці выхадзілася.* Нсл. 181. *Запрабую стравы, ці солена.* Гсл. *Прич.* **запрабава́ны**—испытанный. *Соверш.* **спрабава́ць(спробаваць,** Ксл.)-*бую-буеш-буе,* **1а.** проверить состояние, качество чего-л. *Спрабуй, ці добра ён зрабіў.* Іванова Куз. (Ксл.). *Купіў сабе Жыд каня, уздумаў спрабаваці.* НК.: Пасоб., 140. *Спрабуй ад думак тых ад хворых палячыцца.* Гарун: (ст. "Ноктурно"). **(***Зіма***)** *ня раз узноў узьняцца спрабавала.* Салавей: Сіла, 72. *Няхай спрабуе шчасьця!* Крушына: Лебедзь, 56.

1б. произвести спыт. Гсл.

2. пытаться сделать что-л., стать каким-л., пробовать.

папрабава́ць-*бую-буеш-буе, соверш. к прабаваць 1, 2,* Ар. пробовать.

спробаваць, -*бую-буеш-буе, несоверш.*—проовать, начинать что-л. делать. *Спробаваў есьці.* Нсл. 610. *Прич.* **спробаваны**—испытанный, попробованный. *Спробаваны конь.* Нсл. 610. *Соверш.* **паспробаваць**—попробовать. *Спробую, паспробую я паехаць.* Нсл. 610.

●**праб-а́віць**-*аўляць,*—*см. под бавіць.*

●**праб-а́віцца**-*аўляцца,*—*см. под бавіцца.*

●**прабача́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к прабачаць*—(извинение, **С.**), прощение, оказание снисхождения. *Другі раз не спадзявайся на маё прабача́ньне.* Нсл. 518.

●**прабача́ць**-*даю-даеш-дае; повел.-дай-дайма, несоверш., каму што,* **1.** букв. смотреть сквозь пальцы, просматривать. Нсл. 519.

2. извинять, Шсл.; Гсл. прощать, оставлять без внимания или взыскания. *Прабачайце госьцікі, на болей: як кажуць — што душа мае, тым і прымае.* Ст. *Прабачайце, можа й дрэнна памыліся.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Колькі разоў я табе прабачаў твой выступак, а цяпер не*

прабачу. Нсл. 519. *См. выбачыць. Прич.* **прабача́ны**—(извинительный), простительный. *Гэта не прабачаны ўчынак.* Нсл. 518. *Выбачай імне! — Ат, гэта справа прабачаная!* Нсл. 519.

прабá́чыць-*чу-чыш-ча; повел. прабаччма-чча, соверш.к прабачаць,* **1.** проглядеть, ене заметить, упустить из виду. Нсл. 519.

2. извинить, Шсл. простить. *Дурань ня ўбача, а разумны прабача.* Нсл. 519. *Прабач, татачка, маю віну.* Нсл. *За гэта, дзядзька, няма чаго сварыцца, трэба, каб прабачылі.* Ст. *См. выбачыць.*

прабачоны, *прилаг. из прич.*—(извинённый, С.), прощённый. Нсл. 519.

прабá́чаньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к прабачыць*—извинение. *Прабачаньня просім, госьцікі.* Нсл. 519. *Прич.* **прабá́чаны,** (извинённый), прощённый. *Правінка прабачаная панам.* Нсл. 519.

•**прабачна,** *нареч.*—извинительно, простительно. МГсл.

•**прабедавá́ць,**—*см. под бедаваць.*

•**праб-івá́ць**-*'іць,—см. под біць.*

•**праб-івá́цца**-*'іцца,—см. под біцца.*

•**прабры́ндаць,**—*см. под бры̀ндаць.*

•**праг,** *прагу, предл. празе, зват. пража, м.*—сильное желание, вожделение. Шсл. *Аж праг яе бярэць, як яна хоча на сваім паставіць!* Ст. *См. прага.*

•**прагойдаць,**—*см. под гойдаць.*

•**прагон смагі,**—*см. под смага.*

•**прагонка**-*нкі-нцы, ж.*—дорога, по которой ывгоняют скот на пастбище или на водопой. Ар. *Дзеці цяляты прасуць на прагонцы.* Ст. *Прагонку правялі ад сяла аж да Даўгога Балота.* Ст.

•**прагоцаць,**—*см. под гоцаць 4.*

•**прá́га,** *пра̀гі, пра̀зе, ж.*—сильное желание, вожделение. Шсл. *Магчыма сэрца чалавека поўнае прагі чыстага й добрага жыцьця.* М. Вольны(Б. Ускалось, Но. 6, 23). *См. праг. Расійцы з прагаю расплаты на гульбішча прышлі сюды.* Кл.: Каліна, 24. *Расьце бязьмежна прага веды.* Кл.: Каліна. *Прага знайсьці праснак убілася ў душу, вяла за сабою, і ён ня мог ужо спыніцца.* Капыловіч: Хлеб. *Уплялася ў зямлю карэньням, і такая ў ёй прага жывая, што й я, гараджанка, нярэдка кажнай жылкай яе адчуваю.* В. Іпатава(Ускалось, Но. 13, 18).

•**прагад-á́ны**-*аваць-а̀ць,—см. под гада̀ць.*

•**прагадавá́ць,**—*см. под гадава̀ць 1.*

•**прагадлівы,** -*вая-вае*—предусмотрительный. *Прагадлівы чалавек ня будзе бедаваць.* Нсл. 520.

•**прагá́л**-*алу, предл. и зват.-ле, м.* **1.**—свободное от деревьев место в лесу, лесная поляна или лужайка. *Уменьш.* **прагá́лак**-*лку. Суняўся на траўлівым прагалку.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

2. проталина. Войш. *Уменьш.* **прагалачак**-*чка*—проталинка. Войш.

•**прагалад-авá́ць**-*ава̀цца,—см. под галадава̀ць.*

•**прагавіты**-*тая-тае*—жадный. Міх.; Ар. *Вецер, злога прагавіты, роў.* Гарун: Казка. *А які ж ты прагавіты чалавек: усё б сабе загроб!* Ст.

быць прагавітым—жадничать. МГсл.

•**прагэрцаць,**—*см. под гэрцаць.*

•**прагле́дзіць,**—*см. под глядзець.*

•**прагляд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** просмотр. Гсл.

2. просмотр, недосмотр, пропуск мимо очей. *За прагляд рою прашколіць цябе надабе.* Нсл. 521.

•**прагля-дá́ць**-*нуць,—см. под глядзець.*

•**праглянуць,**—*см. под глядзець.*

•**праглынуць,**—*см. под глытаць.*

•**прá́гна,** *нареч.*—жадно. *Галодныя сядзелі гуртамі і прагна елі хлеб.* Рамановіч(Конадні, Но. 2, 21).

•**прагнасьць**-*ці, ж.*—жадность. *На зямлю ня меў ён прагнасьці Міхала.* Кл.: Каліна, 19. *А за ёю(рыбкаю) шчупак назіркам. Бачыць краснутка сядзіць. Прагнасьць здолела яго... залез у нераток, а волі яму тут няма.* Карамазаў(Г. Радзімы, Но. 1066).

•**прá́гны**-*ная-нае*—жаждущий, сильно, страстно желающий чего-л., жадный. *Такія вы жмінды і цацы, зь вялікай прагнаю душою.* Кліш.:В. Каліна. *Злосьць ейная праходзіла уборзьдзе, і яна ізноў станавілася Валяй — прагнай, увішнай і пякляна ліпкой.* Корзюк. *Змагуцца сакіты, прагныя ў нападзе.* Кавыль: Думы, 54. *Ср. прага, прагці, прагавіты. А вочы іхныя (крумкачовы) прагныя, крыважэрныя.* Цялеш(Дзесяць, 8). *См. прагавіты.*

•**прагракá́ць,**—*см. под гракаць.*

•**прагугá́ць,**—*см. под гугаць.*

•**прагу́каць,**—*см. под гу̀каць.*

•**прагу́л-еваць**-*яць,—см. под гуляць.*

•**прагу́л-евацца**-*яцца,—см. под гуляцца. .*

•**прагу́сь-ці**-*ць,—см. под гу̀сьці.*

•**прагці**-*ну-неш-не, несоверш.* **1.** алкать (сильно, страстно желать чего-л., С.) МГсл.; БГсл. иметь сильное желание чего-л., истаивать желанием, сильно желать. Шсл. *Крыві мае прагнеш.* Нсл. 492. *Прагне, не дажджэцца, пакуль я пamру.* Тм. *Дзеці прагнуць, есьці хочуць.* Тм. *Васіль адзецца сам ня можа, рукамі гузіка ня сьцягне, а жыць яшчэ душою прагне, хоць боль і мукі — ня дай Божа!* Кл.: Каліна, 158. *Пад бярозай бруіцца, прагне волі крыніца.* Салавей: Сіла 27. *Напіцца прагну вечнай акавіты.* Кавыль: Думы, 13. *Сьлімак прагне падагрэвы.* Кавыль: Думы, 20.

2. иметь сильное стремление к чему-л. *Прагне ехаць із намі.* Нсл. 492. *Прагне да рамяства.* Нсл. *У прастору хлопчык прагне.* С. Музыка, 14. *Прагне коласа поле, каб да сонца расьці.. Чалавек прагне болей навучыцца, знайсьці.* А. Камароўскі (Маладосьць, Но. 8, 1967 г., стр. 55).

3. иметь сильную страсть к кому-л. *Ён прагне па ей.* Нсл. 492. *Чаго ты гэтак прагнеш за ім?* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Дзяцё прагне па матцы.* Нсл. 536.

прэгчы(прэжч, Нсл.), *прагу, пражэш-жэць-жэм-жыце, несоверш., што,* **1.** жарить(о зернах и маслах, Шсл.) Растсл. (*прэч*), поджаривать в масле и сале. *Будзем боб прэгчы.* Ст. *Прэжч яечню, цеста.* Нсл. 494. *Прич.* **прэжаны**—поджаренный. *Прэжаны гарох.* Нсл. 494. *Прэжанае цеста.* Нсл. *Соверш.* **папрэгчы** —пожарить(о зерне и маслах). Шсл. *Крышку ё бобу, дык і той вам хочацца папрэгчы.* Ст. *Соверш.* **перапрэгчы**—пережарить. Шсл. *Трэба пілнаваць, каб не перапрэгчы гароху.* Ст. *Перапрогся алей.* Ст. *Прич.* **прапрэжаны**—пережаренный. *Вось перапрэжаны боб аж пагарэў.* Ст.

спрэгчы(спрэжч, Нсл.)-*гу-жэш-жэць-жэм-жыце, соверш. каго-што*—изжарить. МГсл. *Спрэжч цеста на скварадзе.* Нсл. 609. *Спражы каўбасу на сьнеданьне.* Нсл. *Маці спрагла яму яечню.* Гарэцкі: Песьні, 82.

2. мучительски жечь. *Пражы яго ліха, хвароба.* Нсл. 494.

апрагае, апрагло, *соверш., безлич., перех.* —жжет, мучит. *Чаго цябе апрагае?* Нсл. 365. *Каб яго апрагло.* Нсл.

прэгчыся(прэжчца, Нсл.), *прагўся, пражэшся, несоверш* **1.** жариться, Шсл. жариться на огне. *Цыбуля пражыцца ў валею.* Ст. *Каўбасы прагуцца.* Нсл. 494. *Соверш.* **спрэгчыся(спрэжчца,** Нсл.)—изжариться. *Рыба ня спрэглася яшчэ добра, сырая будзе ў сярэдзіне.* Нсл. 609.

2. мучиться. *Пражыся ты ад мае галавы.* Нсл. 494. *Соверш.* **распрэгчыся**—лопнуть, пропасть. Шсл. *А няхай ты распражыся, такое дзяцятка!* Ст.

3. сильно желать чего, Шсл. сгорать желанием, сильно желать, стремиться. Ксл. *Аж пражэцца, хоча паглядзець.* Ст. *Ён так і пражэцца дамоў.* Сухарукава Куз. (Ксл.). *Дзеці прагуцца, есьці хочуць.* Нсл. 494.

4. *па кім,*—рваться, тосковать, иметь сильную страсть к кому-л. *См. прагці 4. Чаго ты вельма пражэшся за ім?* Ст. *Досіць табе прэжчца за ім.* Нсл. 494.

апрага́цца-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася,* **1.** сгорать от не в меру выпитого вина(водки, Нсл.). Гсл.; Нсл. 365. *Апрагаецца спаўшы.* Дсл.

2. сгорать жаждою или желанием, Дсл.; Гсл. с жадностью что-л. делать: спать, пить, есть и т.п. Ксл. *Апрагаемся, апрэгліся мы тут бяз піцьця.* Нсл. 365. *Апрагаецца дужа, хоча ехаць.* Нсл. *Апрагаецца над грашмі.* Нсл. *Апрагаецца сном.* Дрыкольле Куз. (Ксл.).

апрэгчыся, *апрагўся-жэшся; прош. вр. апрогся, апраглася,* **1.** *соверш. к апрагаца, 1.* Гсл. *Апрогся ад гарэлкі.* Нсл. 365. *Каб ты апрогся!* Ар.

2. *Соверш. к апрагацца, 2. Апрогся, плачучы, просячы.* Нсл.

3. раздуться, разжиреть. *Калі б ні адзежа, ні ежа, апрогся б лежа.* Дсл. *Работы даволі, хоць апрагчыся,* Дсл.

4. клятьба — сдохнуть, околеть. Ар.; Шсл. *Апражыся ён ад мяне.* Нсл. *Хай ты апражыся такое дзяцятка!* Ст. *Каб ты апрогся!*

•**прагал-я́ць**-*їць,—см. под галіць.*

•**прага́ліна** — *прагал. Заяц выскачыў на прагаліну.* Ст. *Спустошаных прагалін мне шмат даводзіцца праходзіць у жыцьцю.* Случчанін(Б. Ускалось, Но. 7, 1).

•**прага́ліцца**-*іцца*—дословно обнажиться, открыться, проясниться. *Бывае, што сярод познае восені на небе неяк няўпрыцям прагаліцца маленькі сіненькі лапічак — адзін, другі, трэйці.* Дзьве Душы 42.

•**праг-аня́ць**-*на́ць,—см. под гнаць.*

•**праг-аня́цца**-*нацца,—см. под гнацца.*

•**прагандзоліць,**—*см. под гандзоліць.*

•**прагарава́ць,**—*см. под гараваць.*

•**прагар-а́ць**-*эць,—см. под гарэць.*

•**прагарка́вець,**—*см. под гаркавець.*

•**прагарк-а́віць**-*а́ўлены,—см. под гаркавіць.*

•**прагарчэць,**—*см. под гарчэць.*

•**прагавіта,** *нареч., к прагавіты*—жадно. *Прагавіта п'ець із вядра.* Гарэцкі: Песьні 66.

•**прагаві́тасьць**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—жадность. МГсл.; Войш. *З балючаю чуласьцю ня люблю, калі цяпер лаяць і ганяць яго за прагавітасьць.* Дзьве Душы 148.

•**прагавітнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —жадный человек. *Нагаладовалым ня можна даваць есьці да адвалу: гэтыя, як іх завуць "прагавітнікі", аб'ядаюцца і мруць ад аб'ядзеньня.Нядаўна два такія галодныя "прагавітнікі", дужасілы дзяцюкі з Акі...абодва ўраз пакаціліся й памерлі.* Н. Лесков: Собрание сочинений. IУ, М. 1957, стр. 304-305.

•**прагавітніца**-*цы-цы, ж. к прагавітнік.*

•**прагультаіць,**—*см. под гультаіць.*

•**праход**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** проход, место по которому можна пройти через что-л., между чем-л.; проход.

2. прогулка. *Паехалі яны, вышлі на праход.* Пск., Пушк.(Ч. 47). *Уменьш.* **праходак**-*дку, м.*—прогулка. Адэльск., Ск.

•**праходка: праходкі не даваць**—прохода не давать. *Праходкі не даець імне, усё дакучае.* Нсл. 532.

•**прахо-дзіць**-*джаваць, прахадзіць,—см. под хадзіць.*

•**прахон**-*ну, предл. и зват.-оне, м.* **1.** свободный доступ, проход, Нсл. 532. проход, щель. Гсл. *Л. апынуўся ў незнаёмым нейкім завулку, які за сігнёў сто раздаваўся ў пустыя прахоны гарадоў.* ЗСД 16. *У прахонах паміж дзерваў блïснуў*

чырвоны тонь. ЗСД 164. *Развальнай хадою прайшоў пераз адкрыты прахон.* ЗСД. 151. *Здавалася, што во-во на нешта наткнецца: на кусты, ці на пень, на дзерва якое. А натыкаліся сама туды, калі здавалася, што на перадзе чысты прахон.* ЗСД 252.
2. доступ(ветру). Гсл. *Прахону няма ветру.* Нсл. 532.
3. переведение духа. *Прахону не даюць, усё ціснуць работаю.* Нсл. 532.
•**прахона,** *нареч.* **1.** не плотно, Гсл. ноздревато.
2. рыхло, не густо, жидковато. Гсл. *Мясі хлеб прахона.* Нсл. 532.
•**прахоны**-*ная-нае*—ноздреватый, негустой(о хлебе), Растсл. рыхлый, не плотный. *Пірог, хлеб прахоны, як пух.* Нсл. 532.
•**прахтыкоўны,** -*ная-нае*—практичный (практический, С.). Шсл. *Ён прахтыкоўны: зробе табе акурат.* Ст.
•**пра́хтыка**-*ыкі-ыццы, ж.*—практика. Шсл.; Горадна Стол.(Полесье 183). *Ня ўсе людзі маюць прахтыку.* Ст. *Я ўжо зьнёў прахтыку, што ўвосень класьці гной на гарод лепей.* Ст. *Гэта невялікая прахтыка.* Горадна(Полесье).
•**прахвасьціць,**—*см. под хвасьціць.*
•**прадонная**-*ае, в см. сущ.*—бездонная глубина. *Прадонная яго вазьмі!* Нсл. 522. *У прадонную пайшоў, праваліўся*—долго замедлил. Нсл.
•**прадонны**-*ная-нае*—бездонный. *У прадоннае балота ўкінь і то выплыве.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Прадонны вір.* Нсл. 522. *Прадоннае месца.* Тм.
•**прадоньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** (бездна, С.), пропасть, Гсл. опасное место в реке и озере по неизмеримой глубине. *У гэтым прадоньню не адзін утапіўся.* Нсл. 522. *Пяяла сны прадоньне сіняе.* Крушына(Зьніч, 1953, Но. 24). *Вочы ейныя — шырокія, цемныя, рашчыніліся чорным прадоньням і ў гэтым прадоньню застыг дзікі безнадзейны спалох.* ЗСД 159.
2. *перен.*—безвестность, пропасть. *У прадоньне пайшоў.* Нсл. 522. *Прапаў, як у прадоньню. і слыху няма.* Нсл.
•**прадаля́ты**-*таў, единств. ч. нет.*—проволочка, откладывание на будущее. *Пусьціў на прадаляты тое, што надабе зрабіць уборзьдзе.* Нсл. 522. *Ты мяне ўсё прадалятамі корміш*—кормиш завтраками. Нсл.
•**прадава́ць,**(*област.*) **продаць,** *прадаю-даеш-даець-даём-даіцѐ; повел.-давай-давайма, несоверш., перех.*—продавать. Ар. *Соверш.* **прада́ць**-*ам-асі-асьць-амо-асьцѐ-адуць, прош. вр. прадаў-дала̀-дало; повел. прадай-дайма*—продать. *Прадаў асьміну аўсу.* Ст.

запрадава́ць, -*даю-даеш-даець-даём -даіцѐ; повел.-давай-давайма, несоверш., перех.* **1.** отдавать недвижимое имущество за известную суму во временное владение. *Ср. запрадаць.*
2. предательски подводить под ответственность. *Ці ня грэх табе запрадаваць, запрадаць свайго брата?* Нсл. 181.
запрада́ць, -*дам-дасі-дасьць-дамо-дасьцѐ, соверш. к запрадаваць,* **1.** отдать недвижимое имущество за известную сумму во временное владение. *Прадаў або запрадаў каму якое іменьне або землі, тагды тот, хто купіў або закупіў, акажаць лі на то лісты ўрадовыя, тагды тот, такое йменьне купленае вечнасьці, а закупленае да адданьня яму сумы пенязей дзяржаці маець.* Стт. 71.
2. предательски подвести под ответственость.
запрада́ны, *прич. к запрадаць 1, 2. Запраданая зямля. Уданы, як запраданы.* Нсл. 181.
запрада́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к запрадаць 1, 2. Запраданьне сенажаці. Запраданьне свайго брата.* Нсл. 181.
запрадава́ць(запрадаць) душу—утрачивать(утратить) спасение души из-за выгод в земной жизни. *Чарту запрадаеш, запрадаў сваю душу.* Нсл. 181.
папрадаваць-*даваю-даваеш-давае, нв., перех.* **1.** продавать многим части чего-л. большого.
2. продавать некоторое время. *Соверш.* **папрадава́ць**—продать многим части многого. *Панове папрадавалі чвае землі.*
перапрадава́ць, *несоверш. к перапрадаць.*
перапрадаць, *соверш.*—продать ранее купленное, перепродать. *Прич.* **перапрада́ны**—перепроданный.
•**прадава́цца, 1.** *несоверш. к прадацца,* —продаваться.
2. *страд. к. прадаваць,*—продаваться.
запрадава́цца, -*даюся-даешся-даецца -даёмся-даіцѐся. несоверш.* **1.** оказывать чрезвычайную преданность. *Што ты так яму запрадаешся?* Нсл. 181.
2. входить в строгое с кем обязательство. *Ср. запрадацца.*
3. *соверш. к запрадацца, 3.*
запрада́цца, -*дамся-дасіся-дасца-дамося-дасьцеся, возвр.,* **1.** *соверш. к запрадавацца, 1.*—оказать чрезвычайную преданность.
2. войти в строгое с кем обязательство. *Ён жа ім усёроўна як запрадаўся, што ні скажуць рабіць — усё робе, хоць бы й не хацеў.* Вушакі Чэрык. (Бясл.). *Наняўся, як запрадаўся.* Нсл. 181.
3. *истор.*—отдать себя во временное рабство до отработки долга, закабалить себя. *А закупным людзём тымжа абычаем із сумы пеняжнае выпуск быці маець, то есьць тым вольным, каторыя*

бы ся самі ў чом запрадалі. Стт. 453.

перапрадаваацца, *зав. к перапрадаваць* —перепродаваться.

•**прадаўжэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—продолжение. Нсл. 522. *Дай, Божа, кажнаму добраму такое веку прадаўжэньне, як тваё.*

•**прадаўжыць,**—*см. под. даўжыць.*

•**прадаўжыцца,**—*см. под даўжыцца.*

•**прадаўнік**-*ка, предл.-ку, зват. прадаўніча; мн. ч., прадаўнікі-оў-ом-оў-амі-ох, м.* —продавец, продавщик. Магілеўш.

прадаўнік з торгу—аукционист.

•**прадаўніца**-*цы-цы, ж.*—продавщица. Магілеўш.

•**прадаўца**-*цы, общ.*—предатель, (Гсл.) предательница.

•**прадаць,**—*см. под прадаваць.*

•**прадбачыць,**—*см. под бачыць.*

•**прадстаўнік**—представитель. МГсл.

•**прадмухаць,**—*см. под дмухаць.*

•**прадстаўнічы,** *-чая-чае*—представительный. МГсл.

•**прадух**-*уху, предл.-усе, зват.-уша, м.*—отверстие в избе дзя выпуска чада(вентиляции, С.). *Адтыкні аконца, няхай чад сходзе ў прадух.* Нсл. 522.

•**прадуха**-*ухі-усе, ж.* **1.** продушина. Палачаны Мал.

2. передышка. *Прадухі не даець, ходзячы за імною з дакучаньням.* Нсл. 522. *Цісьне работаю і прадухі не даець.* Тм. *Толькі ў нядзелю прадуху маем; а то кажан дзень на рабоце.* Тм. *См. воддыш.*

•**прадухавіна**-*ны-не, ж.* **1.** продушина, отверстие во льду для ловли рыбы. *Надабе прадухавіны прасечы на невад.* Нсл. 522.

2. просос во льду. *На прадухавіну лучыў, ледзь пад лёд не папаў.*

•**прадухліна**-*ны-не, ж.*—отверстие в болоте. *Уваліўся ў прадухліну.* Беляшковічы Лёз. (Ксл.). *Прадухліны не замерзьлі.* Тм.

•**праемісты, праёмісты,** (Нсл.)-*тая-тае* —прохватывающий холодом, продувающий на сквозь. *Праёмісты вецер.* Нсл. 522.

•**праём**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—ушко(в игле). Нсл. *Праём нізкі ў голцы; нітка не пралезе.* Нсл. 522.

•**праёрзаць,**—*см. под ёрзаць.*

•**праятырыць**-*ру-рыш-ра, соверш., перех.* —проиграть, растратить неразумно, легкомысленно. *Праятырыў грошыкі ў карты.* Нсл. 535.

•**праява**-*вы, ж.* **1.** явление(особенно необыкновенное, Гсл.), необыкновенное явление, происшествие. Шсл. *Нейкаея праява зрабілася там.* Нсл. 535. *Ці чулі вы гэткую праяву: у Пудзіцку дзяцё радзілася з хвастом?* Ст.

2. *общ.*—необыкновенный-ная проказник-ница. *Праява хлапец.* Нсл. *Праява, а ня дзеўка!* Нсл.

•**праяўкаць,**—*см. под яўкаць.*

•**прадзогаць,**—*см. под дзогаць.*

•**прадзейкаць,**—*см. под дзейкаць.*

•**прадзіва**-*ва, ср.* **1.** прядение. Шсл. *Прадзіва пакінула й пабегла.* Нсл. 536. *Пара за прадзіва брацца.* Макеенкі Аз. (Ксл.).

2. прядильный материал. *Прадзіва ў нас шмат, а жанок мала.* Нсл. 536. *У мяне яшчэ свайго прадзіва стане на тыдзень.* Ст.

3. пряжа, Гсл.; Косіч 76. то, что прядется, назначено к прядению или спрядено. *Маё прадзіва ценкае.* Ісачкова Аз. (Ксл.), *Узглядам хормы, ср. меліва.прадзёха, -ёхі-ёсе, ж.* —пряха. Сакуны 89. *См. пральля.*

•**прадзяньгубіць,**—*см. под дзяньгубіць.*

•**прадзяўбаць,**—*см. под дзяўбаць.*

•**прадзір-авіць**-*дулены,—см. под дзіравіць.*

•**прадзіравіцца,**—*см. под дзіравіцца.*

•**прадзіў**-*дзіву, предл. и зват.-ве, м.*—чудо из чудес. *Нейкі прадзіў тут стаўся.* Нсл. 521.

•**прадзьмух-аны**-*аць,—см. под дзьмуць, дзьмухаць.*

•**пра, праз,** *предлог.*—о, об. Міх.; Лужкі Дз.; Цяцеркі Бр.; Еўлічы Сц.; Слн.; Наваградак; Сьвяцілавічы ля Баранавіч; Парыцкі раён Мозырск. уезда; Стойлы ля Шарашэва, Пруж. *У газэтах ізноў піша пра вайну.* Ст. *Дайце мне перапечку, дык я скажу вам празь печку.* Дайнава Пух. (Шсл. *под перапечка*). *Вой які ты сарамяга: саромяешся праз сваё сказаць.* Ст. (Шсл. *под сарамяга*). *Дайце мне варэніка, дык я сьпяю вам праз Каленіка. Поговор.* В. Дайнава Пух. (Шсл. *под варэнік*). *Папалі малога ды давай распытаваць у яго праз усё.* Ст. (Шсл. *под выпытаваць*). *Вось чалавек! псець стаў, а думае чорт ведае праз што!* Ст. (Шсл. *под псець*). *Яны сягодня не гавораць праз гэта.* Нясьв. *Мы празь яго ўжо гаварылі.* Міх. *Празь яго ходзяць нядобрыя чуткі.* Міх. *Я гукала праз Стагановіча.* Лужкі Дз. *Праз Карповіча я знаю.* Гарманавічы Дз. *Праз гэтага чалавека была й гаворка.* Вал. *Я чытала праз гэта.* Наваградак. *Мы гаманілі праз хлеб.* Еўлічы. *Я чуў празь цябе.* Тм. *Мяне прыемна ўзрушыла Вашая рупнасьць праз нас і іншых Беларусаў у Францыі.* Зь лісту В. Шыманца, паходзячага з Н. *Жыхары рупіліся празь бедныя птушкі.* Рамановіч (Конадні 2, 6).

•**празор**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч.-ры-раў, м.*—провидец. *Выдавайце дзеля ўдзячнасьці Божае, бо Ён ест добры Празор.* Кіт. 21а11.

•**празора,** *-ры-ры, ж.*—прозрачность. *Сходзіцца празора адквітаньня.* Юхнавец: Шорах моўкнасьці, 36.

•**празорац**-*рца, предл.-рцу, м.*—окошко, чрез которое подстерегают, подсматриват; бывает в тюрьме, замке и т. п. Халопенічы(Юхн.).

•**празорлівасьць**-*ці, ж.*—проницательность, способность предугадывать, предвидеть.

•**празорлівы,** *-вая-вае*—проницательный, умеющий предугадывать, предвидеть.

•**Празорнасьць**-*ці, ж.*—Провидение.

•**празорысты**-*тая-тае, област.*—ясный. Брянск. у.(Будде: Тула, Орел, слов.). *У нас празорысты народ.* Літоўня Акуліцкае в. Бранск(Будде: Тула-Орел, 86).

•**празорыць,**—*см. под зорыць.*

•**праздоньніца**-*цы, дат., предл.-цы-цы, ж.* —бездна. *Во, у нашым возеру праздоньніца!* Іванск Чаш. (Ксл.).

•**праз-е́рыць**-*ірàць,—см. под зерыць.*

•**празя́б-іць**-*лены,—см. под зябіць.*

•**празяб-еньне**-*іцца,—см. под зябіцца.*

•**празну́сьціць**-*нушчу-нусьціш-нусьце, соверш., перех.*—провести(обмануть, перехитрить? С.) Растсл.; ПНЗ.

•**празрыста,** *нареч.*—прозрачно. Гсл.

•**празрыстасьць**-*ці, ж.*—прозрачность. МГсл.

•**празрысты**-*тае-тае,* Лст.—прозрачный. Міх.

•**прав-одзіць**-*е̂сьці,—см. под весьці,*

•**празвадзі́целка**-*лкі-лцы, ж.*—ябедница, затейница ссор. *Сьвет ня бачыў такое празвадзіцелкі, як жонка твая.* Нсл. 522. *Ср. звадзіцелка.*

•**празвадзі́цель**-*ля, предл. и зват.-лю; мн. ч., род.-ляў, м.*—виновник шалостей, затейщик. *Ты ўсяго ліха празвадзіцель.* Нсл. 522. *Ср. звадун, звадзіцель.*

•**празу́х**-*ỳха, предл.-ỳху, зват.-ỳша, м.*—остряк, умница. *Гэтага празуха не ашукаеш.* Нсл. 523.

•**празу́ка**-*ỳкі, общ.*—умница, острый слух имеющий-щая. *Празука дзяцюк!* Нсл. 522. *Празука дзеўка, зь ею не зговорышся.* Нсл.

•**празу́каваты**-*тая-тае*—умный, смешливый, сообразительный. *Празукаваты хлапец.* Нсл. 523. *Празукаватае дзяцё: усё знае, як стары.* Тм.

•**празыдэнт**-*нта, предл.-нту, зват.-нце, м.*—президент. *Ув Амэрыццы празыдэнт, а не кароль.* Ар.

•**празю́к-аць**-*аццa,—см. под зюкаць.*

•**пражонка**-*нкі-нцы, ж.*—кушание из чала и воды с мукой, в которое макают блины. *Еў бліны з пражонкаю.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

•**пражоры** — *зажоры.* НК: Очерки, Но. 486.

•**пражані́на**-*ны-не, ж., област.* **1.** жаренное (жаркое, С.). *Прыгатуй на палудзень пражаніны.* Вулянавічы Сян. (Ксл.).

2. соус, разведенный тонкой ржаной, овсяной или пшеничной мукой, в котором во множестве находятся кусочки свиного сала, *"скабкі"*, целые кольца колбас. Віц., Пц., Лепл.(НК: Очерки, Но. 67). *См. верашчака падкалочаная.*

пражаніна посная—соус, иногда на селедочном россоле, в котором помещается мелко искрошенная селедка, растертый картофель, или грибы. НК: Очерки, 33.

•**пражэня**-*ні-ні, ж.* **1.**—*пражаніна,* Горд., Невл.(НК: Очерки, Но. 67) простой деревенский соус; соус вообще. *Зрабі госьцям пражэню.* Нсл. 536.

2. лакомое кушание в роде теста, приготовляемое на сковороде. *Ня ўсё пражэняю карміць цябе.* Нсл. 494.

•**пражэніна**-*ны-не, ж.* — *пражаніна.* Горд., Невл.(НК: Очерки, Но. 67).

•**пражмо I**-*мà, ср.* **1.** промежуток между столбами в овине, где кладут хлеба. *Ты казаў, што граблі ляжаць на пражме — я шукаў, але не знайшоў.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**пражмо II**-*мà, ср.*—пучек ржаных колосьев, обожженых на огне, (Юрсл.) обыкновенно приготовляемый пастушками в поле. Нсл. 494. *Пражма, бывала, напражым, натрэм па шапцы, — абед!* Юрсл.

•**пражы́так**-*тку, предл. и зват.-тка, м.* **1.** убыль(от употребления в пищу, С.). *Маеш пажытак, трэба мець і пражытак.* Нсл. 522.

2. необходимое средство к прожитью. *Толькі што пражытак маем, а на запас нічога не пакладзеш.* Нсл. 522.

на пражытак—на то, чтобы жить, существовать, на прожите. Шсл. *Збожжа толькі сабе на пражытак; продаць няма чаго.* Ст.

•**пра́жыць**-*жу-жыш-жа, повел.-ж-жма, несоверш. што.* Гсл. **1.** жарить(о зернах), жарить в своем соку. *Пражыць боб, гарох.* Ар.

2. *област.*—жарить вообще. Шсл. *Пражыць сала на палудзень.* Высачаны (Ксл.). *Даволі табе ўжо пражыць гэта сала — аж пагарэла.* Ст.

пражыць, смажыць—глаголы, одинаково относящиеся к жарению чего-л., различаются продолжительностью действия, при чем первое быстрее второго и весьма часто совершится не в печи, а на *"загнету, на трэсках"*. НК: Піт., Но. 13. *Прич.* **пра́жаны, 1.** жаренный в своем соку (зерна, хлеб). Ар.

2. *област.*—жаренный вообще. *Пражаны гарох смачны. Ганкавічы Беш.* (*Ксл.*).

пражаны хлеб, *област.*—хлеб, омоченный в воду, квас, цежу, сыворотку, посыпанный солью и нагретый настолько, чтобы верхняя сторона его подпеклась. НК: Очерки, Но. 57. *Соверш.* **напражыць, 1.** жарить(*"пражыць"*) некоторое время. **2.** изжарить все, многое. *Соверш.* **спра́жыць, 1.** изжарить.

2. *перен.*—измучить страданием. *Нявыплаканы спражыць сэрца боль.* Кавыль: Думы, 7.

•**пражы́ць,**—*см. под жыць.*

•**пра́жыцца**-*жуся-жышся*—жариться (о зернах). *Гарох пра̀жыцца.* Ар.
казàць.

•праіснача́цца-*аецца*, *несоверш.*—превращаться из одной сущности в другую. *Размышляй, якася Кроў Сьвятая зь цела Збавіцелевага вылівала, ведай тож, што за тымі словы сьвятаровымі віно ў жыватворную Кроў Сына Божага праісначаецца*(*"преистночается"*). Малітвы 1695 г.(Б. Шляхам, Но. 125). *Соверш.* **праісна́чыцца.**

•прайду́чы-*чая-чае*—могущий пройти, скоропреходящий. *Гэта справа прайдучая.* Нсл. 523. *Пацярпі, гэта прайдучая хвароба.* Тм.

•прайдзісьве́т-*ėта*, *предл.-ėту*, *зват.-ėце*, *м.*—проходимец. НК: Бабы, Но. 53; БГсл.; Ар.; Шсл. *Ой гэты прайдзісьвет табе ўсё гатоў зрабіць!* Ст. *Увесь сьвет абвалындаў, прайдзісьвет гэты.* Пірагова Імсьц. (Бяльсл. *под* абвалындаць). *Самасей ходзе па волі, зладзюга, махляр, прайдзісьвет.* Макаёнак: Каб людзі... *Прайдзісьвет усюдых ёсьць, — беларускі народ не сьвяты.* Кавыль: Першая рана.

•прайсь-ці-*ціся*,—*см. под* ісьці.

•пракос-*су*, *предл. и зват.-се*, *мн. ч.-сы-саў*, *м.*—пространство между рядами скошеной травы или хлеба. Шсл.; Ар. *Шырокі ў яго пракос.* Ст.

•пракоўзацца, пракаўзацца,—*см. под коўзацца.*

•пракоўтаць—с трудом проглотить. Шсл. *Ніяк не пракоўтаць бульбіны.* Ст.

•прака́з-аваць-*àць*,—*см. под казàць.*

•праказацца, -*кажуся-кажашся*—проявиться, обнаружиться, выявиться. Смоленш.(?).

•пракача́цца,—*см. под качàцца.*

•пракіда́ць-*àю-àеш-àе; повел.-юàй-àйма*, *несоверш.*—заправлять. Дзісна; Шаркаўшчына Дз. *Ср.* прокідзь. *Соверш.* **пракі́нуць**-*ну-неш-не*—заправить. Дзісна; Шаркаўшчына Дз. *См.* закрасіць. *Прич.* **пракі́нены**—заправленный. Дзісна; Шаркаўшчына Дз.

•пракі́д-ацца-*àцца*,—*см. под* кідацца.

•пракі́н-ены-*уць*,—*см. под* пракідàць.

•пракл-ада́ць-*асьці*,—*см. под* класьці.

•праклён-*ну*, *предл. и зват.*—*не*, *м.*—проклятие. Міх.; Гсл.; Шсл. *Во, яе праклёны чуваць.* Чаш. (Ксл.). *Штачасна слухай праклён ад яе.* Ст. *Праклёнаў тваіх ніхто не баіцца!* Ст. *Сусед хаваецца суседа... За ўсё за гэта вам — праклён!* Дубоўка: Браніслава(Прыйсьце, Но. 1). Праклён старога дарма ня мінецца. Міх. *Табе пасылаю праклёны.* Гарун(ст."Літаньне адзіноце").

•пракляты-*тая-тае*-проклятый. *Прарок дэжджа*(*араб. чарта*) *праклятага заб'-ець.* Кіт. 97а1.

•пракля́ціна-*ны-не*, *ж.* **1.** проклятый-тая. *Гэта пракляціна, а ня статчына!* Нсл. 523. *Пракляціну гэтую ня ўвернеш.* Тм.

2. диавольница. *Пракляціну нейкую загадаў.* Нсл. 523.

•пракля́цтва-*ва*, *ср.* **1.** проклятие. *Заслужыў на пракляцтва ад бацькі.* Нсл. 523.

2. чертовщина. *Пракляцтва нейкае там засела.* Нсл. 523.

•пра́ктык, (Нсл. 493)-*ыка*, *предл.-ыку*, *м.*—практик.

•практыка, (Нсл. 492)-*ыкі-ыццы*, *ж.*—практика.

•праку́да-*ды-дзе*, *ж.* **1.** необыкновенное (удивительное, Нсл.) явление. Гсл. *Што гэта, дзеткі, за пракуда! Неба гарыць над чудам чуда.* Из рожд. песни, Нсл. 524.

2. *общ.*—проказник, (Гсл.) проказница, утешное дитя. *Пракуда, а ня дзяцё.* Нсл. 524.

3. сметливый-вая, выдумщик. Гсл. *Пракуда дзяцюк, дзеўка.* Нсл. 524.

•праку́дна, *нареч. к пракудны*—забавно. МГсл.

•праку́днік-*іка*, *предл.-іку*, *зват.-іча*, *м.*-проказник, забавник, шалун. *Калі пракуднік гэты галаву сабе зломіць?* Нсл. 524. *Уменьш.* **пракудні́чак**-*чка*, *предл. и зват.-чку*—шалунок, забавный. *Ты пракуднічак маленькі.* Нсл. 524.

•праку́дніца-*цы-цы*, *ж.*—проказница, забавница, шалунья. *Насьмяшыла нас пракудніца гэта.* Нсл. 524. *Пачалі засьціць сонца пракудніцы хмаркі.* ЗСД 321.

•праку́днічыць, -*чу-чыш-ча*, *несоверш.*—проказничать, забавлять других резвостями и выдумками. *Жываты ад сьмеху баляць, як ён пракудніча, спракуднічыў.* Нсл. 424. *Отгл. имя сущ.* **праку́днічаньне**-*ня*, *предл.-ню*—делание забавных шалостей. *Пакінь сваё пракуднічаньне ды вазьміся за работу.* Нсл. 524. *Соверш.* **спракуднічыць.** Нсл. 524.

•праку́дны-*ная-нае*, **1.** необыкновенный (удивительный, **С.**) МГсл.

2. забавный. МГсл. *Пракудная дзеўка, бяз штукі ані ступе.* Нсл. 524.

•праку́дзіць-*джу-дзіш-дзе*—чудить. Гсл. *Соверш.* **напраку́дзіць**—напроказничать, натворить, начудить, накуролесить.

•праку́дзіцца-*джуся-дзішся*, *несоверш. к спраку́дзіцца. Соверш.* **спраку́дзіцца**—поступать странно, не оправдав ожидания; вопреки ожиданию.

•пралапата́ць,—*см. под лапатаць.*

•пра́ля́сав-аны-*аць*,—*см. под ласаваць.*

•пралéдзьві, *нареч.*—едва-едва. *Ледзьві пралéдзьві выпрасіў.* Нсл. 524.

•пралéсак-*ска*, *предл.-ску*, *м.*—тропа, полоска между лесом, дорожка сквозь мелкий лес. *Едзь гэтым пралескам, выедзеш на дарогу.* Нсл. 525. *Ты пралескам бяжы.* Слабодка Куз. (Ксл.).

•прале́ска-*скі-сцы*, *ж.*—подснежник, печеночница, (Anemone Hepatica L.). Шсл.; Гсл.; Шсл. первый весенний голубенький цветок, подснежник, особенно растущий на опушке леса. *Пралескі ўжо паказаліся.* Нсл. 525. *Пралескі ўжо распукаліся.* Самін

Пух. *Пралескі клікаў да красы.* Лойка: Л. песьня. *Уменьш.* **пралесачка**-*чкі-чцы,* **1.** подснежничек. *Пралесачак прынясі нам.* Нсл. 525.
2. красотка. *Дзевачкі пралесачкі, не хадзіце ў варэшачкі.*
●**пралетак**-*тка, предл. и зват.-тку, м.*—животное однолетнее. *Жарабка пралетка ваўкі зарэзалі.* Нсл. 525.
●**пралётма,** *нареч.*—(очень, С.) быстро. *Пралётма паляцеў ад нас.* Нсл. 524.
●**пралётная**-*ае, в см. сущ.*—невидимая сила, заставляющая пролететь быстро из одного места в другое отдаленное. *Пралётная яго носе, ня ўседзе на адным месцу.* Нсл. 524.
●**праліќ**-*ікy, предл.-іку, зват.-іча, м.*—ошибка при счете. *Лепі недалік, чымся пралік.* Нсл. 524.
●**пралы́сіна**-*ны-не, ж.* **1.** место в ткани, цвет которого пролинял в средине. *Сіняе сукно з пралысінамі.* Нсл. 525.
2. место среди посева, вымокшее или среди сенокоса выгоревшее. *У жыце, на сенажаці пралысін шмат.* Нсл. 525.
●**пра́льля**-*лі-лі, мн. ч., род.-ляў, м.*—пряха. Косіч 83; Ксл.; Шсл. *Во гэта дык пральля — дзьве шпулі за вечар!* Ст. *Гэта пральля прадзець ценка.* Асінаўка Беш. (Ксл.). *См. прадзёха.*
●**пра́льня**-*ні-ні, ж.*—прачечная. *Ср. праньнё, праць, апіраць.*
●**прамоклы**-*лая-лае*—промокший. *Прамоклы, ён паваліўся.* Шакун: Сьлед, 19.
●**прамова**-*вы-ве, ж.*—речь, слово. Гсл. *Я вам убраў прамове вуснамі.* Кіт. 67а13. *Уменьш.* **прамоўка**-*ўкі-ўцы*—обмолвка, ошибка в речи. *Выбачай, што прамоўку зрабіў; ня так сказаў, як надабе.* Нсл. 625.
●**прам-овіць**-*аўля̀ньне-аўля̀ць,—см. под мовіць.*
●**прам-овіцца**-*аўляцца,—см. под мовіцца.*
●**прамоўца**-*цы, общ.*—оратор. МГсл.
●**прамоўч-аня**-*аваць-ыць,—см. под маўчэць.*
●**прамоўчка**-*чкі-чцы, ж.*—молчание при выговоре. *Прамоўчкаю не папсуеш справы.* Нсл. 526.
●**прамазгат-а́ны**-*а̀ць,—см. под мазгатаць.*
●**праману́ць**-*ну-нѐш-нѝць, соверш.—повадиться. Сьвіньні праманулісія лазіць у бульбу.* А. Станкевіч(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 177).
●**прамармата́ць,**—*см. под марматаць.*
●**прам-е́ж**-*ѐжы-ѐжку,—см. под меж.*
●**праме́жны,** -*ная-нае*—промежуточный. *Ніякае другое прамежнае ліні тут ня можа быць.* Асьвета, 1929 г., Но. 10, стр. 14. *Такая прамежная пазыца — неўпрамежнасьць ёсьць толькі манэўр.* Тм., 15.
●**праменав-а́ньне**-*а̀ны-а̀ць,—см. под менаваць.*
●**праме́тнік, прамётнік,** (Нсл.)-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—опрометью бегущий, не обращая внимания ни на что. *Прамётнік ты, нагу мне адтаптаў.* Нсл. 525.
●**праме́тніца, прамётніца,** (Нсл.)-*цы-цы, ж. к праметнік. Праметніца гэта дзяцё з рук выбіла.* Нсл. 625.
●**прамёт**-*у, м.*—вознаграждение *"віжу"* за поездку. Гордз. АКты, ХУІІІ, стр. ХХУІІ.
●**прамётная**-*ае, в см, сущ.*—невидимая сила, движущаяся быстро, опрометью. *Прамётная цябе носіць, як ты зьвярнуўся борзда.* Нсл. 525.
●**прамётны**-*ная-нае*—(очень, С.) быстрый. *Прамётны вецер.* Нсл. 525. *Прамётная вея.* Тм. *Куды ты бяжыш, як прамётны?* Тм.
●**праміќнуць,**—*см. под мікаць.*
●**прамільгну́ць,**—*см. под мільгаць.*
●**прамін**-*ну, предл. изват.-не, м.* **1.** — *разьмін. Едуць а едуць, праміну падводам няма.* Нсл. 525.
2. разъезд, раздвоение одноколейного пути, позволяющее разъехаться встречным поездам; остановочный путь на месте раздвоения железнодорожного пути.
●**прамін-у́лы**-*у̀ць,—см. под мінаць.*
●**прамýл-еваць**-*яны-яць,—см. под муляць.*
●**прамул-евацца**-*яцца,—см. под муляцца.*
●**прамыліцца,**—*см. под мыляцца.*
●**прамы́лка**-*лкі-лцы, ж.*—ошибка. *Прамылку тваю даравяць ня можна.* Нсл. 525.
●**прамы́сл**-*слу, предл. и зват.-сьле, м.* **1.** промышленность. МГсл.
гаспадарстваввы прамысл—государственная промышленность.
мясцовы прамысл—местная промышленность.
цяжкі прамысл—тяжёлая промышленность.
вугальны прамысл—угольная промышленность.
2. промысел.
хатні прамысл—кустарный промысел.
●**прамысловы,** -*вая-вае*—промышленный, индустриальный.
прамыслова-ралейны край—индустриально-аграрная страна.
●**прам-ы́ты,** -*ывàць-ывàны-ыць-ыцьцё,—см. под мыць.*
●**праніз-а́ны**-*а̀ць,—см. под нізаць.*
●**пранізацца,**—*см. под нізацца.*
●**пра́нік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча.* МГсл. —снаряд. служащий для колочения белья, верш. 12; имеет гладкие стороны а на одном конце ручку, Ар.; НК: Очерки 182. валёк для белья, Растсл.; Шсл. валёк, Раст.: Смоленск 149. валёк для битья белья при стирке. Ар.; Рудня Аз. (Ксл.). *Пранік забылася ўзяць, пазыч свайго.* Нсл. 493. *Зрабіў пранікаў штук пяць.* Юрсл. *Пранікам добра выбіла хусьце — будзе белае.* Ст.

2. пра́нік із кача́лкаю—снаряд, служащий для катанья высушенного белья и холстов; кроме сквозной вырезной ручки он имеет еще с нижней стороны, во всю длину, поперечные вырезные грядки. НК: Очерки, 182. *См. валак.*

•**пранікáць**-*дю-деш-де, несоверш.*—проникать. МГсл. *Соверш.* **праніќці.**

•**праніќлівы**, -*вая-вае*—проницательный. МГсл.

•**пра́ніць**-*ню-ніш-не*—выбивать белье (при стирке, С.) или холст(при белении, С.) *"пранікам"* — вальком. Шсл. *Маці панесла хусьце праніць.* Ст. *Соверш.* **папраніць**—побить белье(при стирке, С.) вальком — *"пранікам"* (или тоже сделать с холстом при белении, С.) Шсл. *Папраніла пасьцелькі й дзяругі, дык будуць бельшыя.* Ст.

•**праньнё**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** стирка (белья, одежды). *Дадзела сёлета праньнё, то аднаму папяры, то другому.* Юрсл. **2.** бельё, одежда для стирки. *Кош праньня зьберся як падняць.* Юрсл. **3.** *перен., юмор.*—битьё. Юрсл.

•**праньнíк**, -*íка̀, предл.-íкў, зват.-íча, м.* —мужчина—прачка. *Праньнікі пашлі к Матруні — у яе вялізарныя кросны.* Юрсл.

•**праньнíца**-*цы-цы, ж.*—прачка. *Ср. праньнік.*

•**пранцава́ты**, -*тая-тае*—сифилитический. Растсл.; Нсл. 493.

•**Пранцу́з**-*за, предл.-зу, зват.-зе, м.*—Француз. *Некаліся тут Пранцуз ваяваў.* Ст. (Шсл. *под* некаліся). *Радзіўся пад час, як Пранцуз быў у нас.* Нсл. 493. *Пранцуза дзяржыць у сябе.* Тм.

•**Пранцузíца**-*цы-цы, ж.*—француженка. Войш.

•**пранцузкі**, -*кая-кае* —французский. *Пранцузкі палоненік.* Нсл. 493. *Пранцузкае паўстаньне помню.* Тм.

•**пра́нцы**-*цаў, единств. ч. нет.*—сифилис. Кушляны, Аш.; Храпавічы Куз. (Ксл.).; Шсл.; Гсл.; Нсл. 493; Раст.:Смоленск, 150. *Каб цябе пранцы елі!* Ст.

•**прапозьн-ены-íць**,—*см. под пазьніць.*

•**прапой I**-*ою, предл. и зват.-ою, м.* **1.** пропивание, пьянство. *Усе павыносіў з клеці на прапой.* Нсл. 527. *З прапою распох.* Нсл.
2. *род. пад.-оя,*—горький пьяница. *Прапою гэтаму гарца мала на дзень.* Нсл. 527. *Не аддавай мяне, татачка, ні за прапоя, ні за разбоя.* Нсл. *Ай ты п'яніца-прапой! Нажылась я за табой.* НК: Бабы 26.

•**прапокнуць**,—*см. под покаць.*

•**прапомн-ены**-*еваць,*—*см. под помнець.*

•**прапоркаць**,—*см. под поркаць.*

•**прапоставаць**,—*см. под поставаць.*

•**прапазьнíцца**,—*см. под пазьніцца.*

•**прапала́ць**,—*см. под апалаць.*

•**прапал-еваць**-*яць-íць,*—*см. под паліць.*

•**прапалы**-*лая-лае*—пропащий. *Прапалыя твае грошы, што даў за каня.* Нсл. 527.

•**прапароцца**,—*см. под пароцца.*

•**прапашча́**-*чы̀, общ.*—пропадающий-щая. *Куды ты схаваўся, прапашча?* Луб'ева Аз. (Ксл.).

•**прапаўз-áць**-*ьці,*—*см. под поўзаць.*

•**прапíць**,—*см. под піць.*

•**прапíцца**,—*см. под піцца.*

•**праплёткі**-*каў, единств. ч. нет.*—подплетание лаптей. Краўцова Гар. (Ксл.).

•**праплу́таць**,—*см. под плутаць.*

•**праплы́нуць**,—*см. под плынуць.*

•**праплысьці**,—*см. под плысьці.*

•**прапсíневаць**-*нюе-нююць, несоверш.*—полуать дурной, испорченный запах или вкус. *Сала а масла, бяз солі доўга лежачы, прапсінююць, прапсінеюць.* Нсл. 527. *Соверш.* **прапсíнець**-*нее-неюць.* Нсл. 527.

•**прапусты́**, -*ная-ное*—пропускной, увольнительный. *Прапустны бялет.* Нсл. 527. *Прапустную маю карту.* Тм.

•**прапу-сьцíць**-*шчаць,*—*см. под пусьціць.*

•**прапушча́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—пропуск(документ). *Прапушчаньне сюды нікому не даюць.* Нсл. 527.

•**прапыт-аны**-*аваць-аць,*—*см. под пытаць.*

•**прапы́т-авацца**-*аца,*—*см. под пытацца.*

•**праробак**-*бку, предл. и зват.—бку, м.* —участок, очищенный от леса для возделывания земли; разработанная целина. *Вольна будзець такі лес церабіці; ведьжа так, іж бы другіх учасьнікаў сваіх праробкам сваім ад іх грунтоў не заходзіў.* Стт. 1529, сл. 363.

•**праробкі**-*бкаў, мн. ч.*—урон, убытки при какой-л. работе. *Не заработкі, а праробкі маю.* Нсл. 528.

•**прарока**-*кі, общ.*—предвещатель-ница (предсказатель-ница, С.). *Прароку гэтага за каўнер, па патыліцы дый вон, каб дурнога не прарақаваў.* Нсл. 528.

•**прароцкі**-*кая-кае*—пророческий. *Прароцкія словы кажу табе, што гэта будзе.* Нсл. 528.

•**прароцтва**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-цтвы-цтваў, ср.*—пророчество. *Хто ў прароцтва Мэхамэда верыць, то прычыну ад прарока мае мець.* Кіт. 57а10. *Тут і прароцтва ня надабе: гэтага ня быць.* Нсл. 528.

•**праразьлíва**, *нареч.*—пронизительно. МГсл.

•**прарака́ць**-*даю-даеш-дае; повел.-дай-дайма, несоверш. каго-што*—пророчествовать. БГсл.(*под* предсказывать.). *Соверш.* **прарачы́**-*кў-чэш-чэць-чэм-чыцѐ; прош. вр. прарок, -ракла-раклі, каго-што*—проречь. БГсл.

•**прарачы́**,—*см. под прарақаць.*

•**прарэх**-*ха, предл.-эсе, зват.-эша, м.* **1.** прореха вообще. Шсл. *Разьдзерся ў вандараку прарэх.* Ст. *Зашый прарэх у мяшку.* Нсл. 528.

2. ворот у рубахи. *Дужа малы прарэх у сарочцы.* Нсл.

•прарэзка-*зкі-зцы, ж.*—петлица, прорезное отверстие для застегивания. простегивания чего-л.(посредством пуговицы, запонки и т.п.); петля. *Але шырокія твае прарэзкі ў сарочцы.* Завань Сір. (Ксл.).

•прарэзьліва, *нареч.*—резко звучаще, пронизительно. *Здолу, напэўна з уземля, азваліся духавыя трубы, — дзьмулі голасна й прарэзьліва, ажно ірвалі паветра.* Корзюк.

•прарэзьліва, *нареч.*—резко звучаще, пронзительно. *Здолу, напэўна з уземля, азваліся духавыя трубы, — дзьмулі голасна й прарэзьліва, ажно ірвалі паветра.* Корзюк. *Раптам пачуліся прарэзьлівыя гукі лёталаў.* Караньдзей(Бацьк., Но. 1-2/437-438). *Паддаў пары машыністы, прарэзьлівыя чуваць сьвісты.* Швэд: Сьцежкі 117. *Неўспадзеўкі бліснула ў вакно прарэзьлівая сьвятліня.* М. Змагар: Лесавікі (Б. Ускалось, Но. 6).

•прарвáць,—*см. под ірваць.*

•прарвацца,—*см. под ірвацца.*

•прарýха-*ýхі-ýсе, ж.* **1.** провал, падение. Нсл. 528. *Ср. прарухнуцца.*

2. погрешность. Нсл. 528.

•прарýхнуцца-*нуся-нешся,* **1.** проломиться. *Лёд прарухнуўся пад нагамі.* Нсл. 528.

2. провалиться. *Прарухнўся пераз мост.* Нсл. 528.

•прарыпéць,—*см. под рыпець.*

•прарываць,—*см. под ірваць.*

•прарывацца,—*см. под ірвацца.*

•прас-*са, предл. и зват.-се, м.*—утюг. Гудагаі Віц.; Гсл.; Акула 495; НК: Очерки, Но. 370; Шсл. *Надабе разагрэць прас.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Прасам папрасавала хусты.* Ст. *Прас пагрэць.* Нсл. 493. *Зьберла іх(лісты) па першым марозіку — жоўтых, залаціста-рудых, падсушыла прасам.* Міска: Хлеб(Беларус, Но. 174).

•прасока-*окі-оцы, ж.*—следствие. Марцінкевіч: Пінская шляхта. *Хто бы каму ў дому альбо ў лесена дзераве з вульля або з караніка паставенага пчолы выбраў або з вульлём узяў, а дашлі бы яго капою альбо якою прасокаю, тагды маець заплаціці тры рублі грошай.* Стт. 383.

дадаткавая прасока—доследование дела. Акін.

•прасонейка-*кі, дат., предл. прасонейцы, ж.*—то состояние, в котором находится только что проснувшийся от дневнего сна. НК: Очерки, Но. 128. *Стала дзіўна: — гады гэтак шпарка прашумелі, бы ўвосень лісты, жоўтым лісьцям, прасадамі парку.* Жылка 49.

•праса-дзíць-*джаны-джаваць,*—*см. под садзіць.*

•прасадзіцца,—*см. под садзіцца.*

•прасавáць-*сую-суеш-суе, повел.-суй-суйма, несоверш., перех.*—гладить утюгом, утюжить. НК: Очерки, Но. 370; Ар.; Гудагаі Віл.; Шсл. *Хадора прасуе ручнікі.* Ст. *Не прапалі, прасуючы хусты.* Нсл. 493. *Кравец прасуе сермяк.* Павульле Чаш. (Ксл.). *Прич.* **прасавáны**—утюженный. Шсл.; Ар. *Заслалі стол прасаваным абрусом.* Ст. *Рубцы пакінуў не прасаваныя.* Нсл. 493. *Отгл. имя сущ.* **прааваньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ніняў*—утюжка, Ар. утюжение. Нсл. 493. *Соверш.* **папрасавáць, 1.** поутюжить. Ар.

2. окончить утюжить. Ар.

•прасавáцца, *-суецца, несоверш., страд.*—быть утюжену. *Сукно сухое не прасуецца добра.* Нсл. 493.

•прасéўрыць-*ру-рыш-ра, каго-што, соверш.*—проветрить на сквозняке. Прасеўрыў кунпякі. Аляксандрава Гар. (Ксл.).

•прасяны-*ная-нае*—просяной, пшённый.

•прасíтак-*тка, предл. и зват.-тку, м.*—сито. *Прасітак парваны: нядобра мука сеецца.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).

•прасіпець,—*см. под сіпець.*

•прасíверацъ,—*см. под сіверацъ.*

•прасíціцца, *-ціцца*—прорешетиться. *Сярмяга ўжо прасіцілася.* Рудніца Сян. (Ксл.).

•прасíць, *прашў, просіш-се, несоверш. у каго-чаго, перен., каго-чаго и с неозн.* **1.** зварачацца з просьбаю да каго; просить. Ар. *Просечка прасіла ў маткі цукерак. Прасіць памогі. Прасіў адрочыць доўг. Прасіў у бацькі выбачыць(выбачэньня)*—просил извинения. *С инфинитивом: суліць рабіць (зрабіць) што*—предлагать что-л. делать(сделать), просить. *Мама прасіла не гаманіць, бо дзяцё сьпіць. Прасілі ня курыць ля хворага. Дзядуля прасіў галасьней гукаць, бо недачуе. Соверш.* **папрасíць.** *Папрасі ў бацькі грошай.*

выпрасіць, *соверш.*—получить что-л. усиленными просьбами. *Ледзьві не праледзьві выпрасіў.* Нсл. 524(*под праледзьві*).

2. говорят вежливо вместо *"зваць"*: просить, приглашать, звать. *Заручонка прасіла на вясельле. Гальляшонак просе на талаку. См. зваць 2.*

3. вызначить цену: просить. Ар. *Колькі просіш за каня?* Ар.

запрасíць, *запрашў, запросіш-се, перех.* **1.** пригласить. Шсл.; Нсл. 181. *Швагра запрасіў мяне на гарэлку.* Ст.

2. запросить. Нсл. 181. *Прич.* **запрошаны**—приглашённый. Шсл. *Усе сваякі запрошаны ў госьці.* Ст. *Несоверш.* **запрашáць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, перех.*—приглашать. Шсл. *Запрашаць гасьцей, сьветкі.* Нсл. 181. *Дзядзька й цётка запрашаюць вас на вясельле.* Ст.

2. запрашивать. Нсл. 181.

спрасіць-*шу, спросіш*—попросить многих. *Несоверш.* **спрашаць.** *Соверш.* **паспрашаць**-*аю-аеш*—пригласить многих отовсюду. *Кароль паспрашаў гасьцей.* Н.(Афанасьев: Сказкі, I, 1913, 209).

упрасіць, *соверш.*—просьбами склонить к согласию на что-л., упросить. *Многа просьбы ад Пана Бога ўросіць.* Кіт. 8563. *Несоверш.* **упрашаць**—упрашивать.

упрашаць на прамілы Бог—умолять. МГсл.

•**прасіцца,** *прашуся, просішся, несоверш.* **1.** настойчиво просить, просить о себе. *Лявонка прасіўся, каб яго ня білі.*
2. просить разрешения что-л. сделать (войти, поехать куда-л. и т.п.); проситься, *Пятрусь прасіўся ехаць із бацькам на кірмаш. Соверш.* **выпрасіцца**—выпроситься. *Кухар выпрасіўся ў караля на вайну.* Н. (Афанасьев I, 1913, 210).
3. *за каго,*—просить, чтобы приняли или зачислили куда-л. *Курыновіч паехаў прасіцца(каб прынялі) за вучыцеля* (—в учителя).

папрасіцца, *соверш. к прасіцца, 1, 2, 3.*

•**прасконак**-*нка, м.*—букет. Халоп. *Ёй мусяць даваць прасконкі красак.* Юхн. (Узгоркі).

•**прасклізлы**-*лая-лае*—прогнивший насквозь и покрывшийся слизью. *Прасклізлыя галоўкі капусты павыбіраць.* Нсл. 528.

•**прасклізьці,**—*см. под склізьці.*

•**праскрабаць,**—*см. под скрабаць.*

•**праскура**-*ры-ры, м.*—просвира(просфора, С.) Нсл. 528. *Уменьш.* **праскурка**-*ркі-рцы, ж.*—просфора. НК: Очерки, Но. 82; Гсл. *Поп праскурку даў.* Нсл. 528.

•**праскуркі**-*каў(трава)*—мальва северная. Гсл. *См. перапечкі.*

•**праскурня**-*ні-ні, ж.*—женщина, занимающаяся печением просквир. *Праскурня ў нас старая матулька.* Нсл. 528.

•**прасла**-*ла, ср.,* ПНЗ.—часть забора(изгороды, С.) от кольев до кольев. Гсл.; Ар.; Барс.; Пц.; Лепл. *Паваліласяı цэлае прасла плоту.* Крамяні Пух. (Шсл.).

•**праснок,** (Гсл.; Шсл.), **праснык,** (Шсл.)-*ака(ыка), мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох. м.*—лепешка в виде блина, испеченная из хлебного теста, толстая пресная лепеха. Гсл. *Смачны праснок, але гарачы.* Ст. *Хлеба няма, дык ямо праснык.* Ст. *Каб па табе напяклі праснықоў(зн. каб ты памер).* Крамяні Пух. (Шсл.)

•**праснак**-*ка; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—пресный блин. *Праснакоў напяклі.* Стаішча Чаш. (Ксл.).

•**праснушка**-*шкі-шцы, ж.*—пресная лепешка, хлеб. Гсл.

•**праснык,**—*см. под праснок.*

•**прастояць, прастоіць,**—*см. под стаяць.*

•**прастора**-*ры-ры, ж.* **1.** простор. *Прастора ў хаце.* Нсл. 530. *Як вокам ськінеце — прастора пад сонцам грэецца ў цьвеце.* Кл.: Каліна 133.
2. свобода, воля. *Уборзьдзе дам вам прастору.* Нсл. 530. *Языком што-хоця мялі, а рукам прасторы не давай.* *Послов.* Нсл.

•**прасторае,** *соверш.,* **папрасторала,** *безлич.* —становиться просторнее. *Прасторае жыць.* Нсл. 530. *Безь мяне вам папрасторае.* Тм.

•**прастота**-*ты-це, ж., собир.*—простота, НК: Дудар, Но. 49. собрание простолюдинов. *Прастота так кажа.* Нсл. 530. *У прастоце кажуць.* Нсл.

•**прастакутнік**-*ка, предл.-ку, м.*—прямоугольник. МГсл.

•**прасталінейны,** -*ная-нае*—прямолинейный. МГсл.

•**прастарэка**-*кі, общ.* (Нсл.)—краснобай, шутник, балагур, Шсл. расказывающийщая пустяки. *Ня люблю слухаць прастарэку гэтага.* Нсл. 530. *Вось дзе прастарэка: чаго ён толькі ня выдумае!* Ст.

•**прастарэканьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к прастарэкаць*—пустой рассказ или разговор. *Пакіньце прастарэканьне: пара спаць.* Нсл. 530.

•**прастарэкаваць**-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма, несоверш.*—разговаривать о неважных предметах, балагурить, шутить. Шсл. *Вы тут прастарэкуеце, а коні вашы глагалы чытаюць.* Нсл. 530. *А што яму: прастарэкуе сабе, лежачы на печы. Чаго ня ўмее, а прастарэкаваць умее!* Ст. *См. прастарэкаць.*

•**прастарэкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—распространять речь пустяками, рассказывать о неважном предмете. *Досіць табе прастарэкаць, ідзі спаць.* Нсл. 530.

•**праставалосая** (*жанка*)—с непричесанными волосами на голове, Шсл. с непокрытой головой. ПНЗ; Гсл.; Арл. *А яна праставалосая выскачыла на двор.* Ст.

•**праставалосы**-*сая-сае*—с непокрытой головой. *Голы, босы і праставалосы.* Ар.

•**праставар**-*ру, предл.-ру, зват.-ру, м.*—вакса. *Боты ўжо пажаўцелі, пара б прачысьціць праставарам.* Абрэзкава Сян. (Ксл.).

•**праставаць,** -*тую-туеш-уе, несоверш.* —идти прямо, напрямик. *Прастуй да двара.* Нсл. 530. *Хто дарогу кружыць — ніколі ня тужыць, а хто прастуе — дома не начуе.* *Послов.* Рапан. Прык. 223. *См. прастаць 4.*

•**прастаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** выпрямлять, ровно вытягивать, простирать, Ар. ровнять, выравнивать. Гсл. *Прастаць ногі, вяроўку, адзежу.* Нсл. 520.

выпрастаць, а) *соверш. к прастаць 1* — выпрямить, (Гсл.) распрямить, ПНЗ. выправить, простереть. *Выпрастаць гвозд. Ня можа выпрастаць нагі.* Гсл.

выпрастаць ногі—умереть, убежать. Нсл. 91.

б) освободить(от чего, С.). *Выпрастаў рукі ад вяроўкі.* Нсл. 91.

2. распластывать, располагать, плотно прижимая к земле, к поверхности чего-л. *Прастайце, распрастайце мяне, як хочаце, я ні ў чым ня вінен.* Нсл. 520.
3. развязывать, освобождать от пут или связей. *Прастай, распрастай коні.* Нсл. 529. *Не прастай яму рук.* Нсл.
4. идти прямо. *Прастай двору; чаго сядзець тут?* Нсл. 529. *См. праставаць.* *Соверш.* **папраста́ць**—пойти прямо. *Папрастаеш да свае стараны.* Нсл. 529.

апраста́ць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, соверш. к прастаць 3, каго-што* **1.** освободить от пут. Гсл. *Апрастай коні, няхай бяз пута ходзяць.* Нсл. 366. *Апрастай каню нагу.* Пустынкі Сян. (Ксл.).
2. *перен.*—освободить от связей каких-л. *Апрастаў Бог мяне ад яе.* Нсл. 366. *А бабусечка дагадалася, у руках нясецьда пялёначкі. Ідучы яна Богу моліцца: Апрастай, Божа, да дзьве душачкі, першую — нараджоную, а другую хрышчоную.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 253). *Апрастаў Бог яе — маленькае дзецянётка памерла.* Дсл. *Апрастай рукі ды вазмі дзецянё.* Тм.
3. опрожнить. *Апрастай ты мой мех.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Прич.* **апраста́ны, 1.** освобождённый от пут. *Коні ходзяць апрастаныя.* Дсл. *Коні апрастаныя ходзяць.* Нсл. 366.
2. *перен.*—освобождённый, от связей каких-л., свободный. Дсл. *Рукі мае апрастаныя ад цябе.* Нсл. 366.

распраста́ць, 1. *соверш. к прастаць 2, 3.*
2. *соверш. к прастаць 1. Распрастаць руку, нагу.* Нсл. 558. *Прич.* **распрастаны, 1.** растянутый. *Распрастанае палатно.* Нсл. 558. *Распрастаная вяроўка.* Тм.
2. освобождённый от пут, развязанный. *Коні распрастаныя калі б у шкоду ня ўвайшлі.* Нсл. 558. *Мае раукі распрастаныя ад вас.* Тм.
3. свободный. *Ногі мае распрастаныя, куды хачу — пайду.* Нсл. 558.

•**праста́цца**-*дюся-даешся, несоверш.* **1.** вытягиваться, выпрямляться. *Гвозд не прастаецца, а крышыцца.* Нсл. 529. *Соверш.* **вы́прастацца, а)** выпрямиться. Гсл.; Ар. *Дай пад бок, дык і выпрастаецца.* Нсл. 529. *Ня можа сусім выпрастацца.* Крамяні Пух. (Шсл.).
б) распутаться(о лошадях). Нсл. 91.
в) освободиться. *Ня выпрастаешся з маіх рук.* Нсл. 91. *Соверш.* **апраста́цца**-*аюся-аешся*—освободиться от чего-л. *Як аддала падчарку замуж, цяпер я апрасталася.* Дсл. *Ніяк не апрастаешся ад іх дакукі.* Нсл. 366. *Мае рукі апрасталіся ад вас цяпер, як хочаце, жывіце.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **апрастаньне**-*ня, предл.-ню, ср.* —освобождение от пут или связей. *Апрастаньне рук.* Нсл. 366. *Апрастаньне Бог даў мне ад вас.* Нсл.
2. развязываться, распутываться. *Конь гэты сам заўсёды прастаецца, распрастаўшыся ходзе.* Нсл. 529. *Соверш.* **распраста́цца**-*аюся-аешся,* **1.** распутаться, освободиться от пут. Нсл. 558. *Прич. прош. вр.* **распрастаўшыся.** *Коні, распрастаўшыся, ходзяць.* Нсл. 558.
2. распрямиться. *Намоклая вяроўка ніяк не распрастаецца.* Нсл. 558.
3. распластаться, лечь телом к земле, к поверхности чего-л. *Ня лезь да мяне; пíхну, дык і распрастаешся.* Нсл. 558.
4. распростереться, занять много места. *Распрастаўся, бы ў сваёй хаце.* Нсл. 558.

•**праста́ч**-*ача̀, предл.-ачу̀, зват.-а̀ча; мн. ч.-чы-чоў-чом-чамі-чох, м., неол.*—выпрямитель.

•**прасту́ха**-*у̀хі-у̀се, ж.*—простая, белая водка. *Мы людзі простыя і прастухі вып'ем.* Нсл. 530.

•**прастыглы,** -*лая-лае*—простывший. *Прастыглая каша, масла не разыходзіцца.* Нсл. 530.

•**прасьле́плы,** -*лая-лае*—ослепленный. *Твае вочы прасьлеплыя, што гэтага ня бачаць.* Нсл. 529.

•**пра́сьліца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—прялка для привязывания кудели. Гсл. *У прасьліцу ўвязалі кудзелю.* Асташова Чаш. (Ксл.). *См. прасьніца.*

•**прасьнёвы**-*вая-вае, прилаг. к просьцень. Прасьнёвыя ніткі.* НК: Очерки, 154.

•**прасьня́к**-*ка̀, предл.-ку̀, зват. прасьня̀ча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—пресный хлеб. НК: Очерки, 10.

•**прасьня́ціна**-*ны-не, ж.*—пресное кушание. НК: Очерки, 10.

•**пра́сьніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—прялка (для привязывания кудели.) Шсл.; Ар.; Гсл. *Увязала ў прасьніцу новую кудзель.* Ст. *См. прасьліца.*

•**прасьве́тна,** *нареч. к прасьветны*—прозрачно. Ар.

•**прасьве́тнасьць**-*ці, ж.*—прозрачность.

•**прасьве́тны**-*ная-нае*—прозрачный. Ар. *Пад прасьветным ураджаем цьвіцее ўцехаю прастор.* Салавей: Сіла, 47.

•**прасьце́нак**-*нка, предл.-ку, м.* **1.** дорожка между полями; прямая дорога, идущая между двума пахотными полями и их разделяющая. *Прасьценкам цераз жыты йшлі.* Стасева Выс. (Ксл.). *Ідзі прасьценкам, пакуль на дарогу выйдзеш.* Нсл. 530. *См. сьценка.*
2. простенок.

•**прасьце́нкавы**-*вая-вае*—относящийся к иежевой дорожке. *Едзь прасьценкаваю дарожкаю.* Нсл. 530.

•**прасьцень I**-*сьня̀, предл.-сьню̀, м.* **1.** простак, слабоумный. *Прасьцень ты, прасьцень! цябе й малы ашукае.* Нсл. 530.
2. *род. п.-цѐне,*—прямик-дорога. *Як паедзеш на прасьцень, прастоіш цэлы дзень. Послов.* Нсл. 530. *Едзь сьмела прасьцянём: барждждэй у дварэ будзеш.* Нсл.

•**прасьцень II,**-*ні, ж.*—свет, проходящий сквозь щель стены. *Ад прасьцені троху відаць.* Нсл. 530.

•**прасьця́г**-*ягу, предл.-язе, зват.-яжа, м.* —пространство. Гсл. *Пайду я да тых сенажацяў, дзе ў цьвеце прасьцяг залаты.* Салавей: Сіла 46. *Люблю зямлі прасьцяг.* Гарун. *Перад намі неведзі прасьцяг.* Кавыль: Ростань, 5. *Я тады яшчэ ня ведаў, за што крывавяць мой прасьцяг.* Тм. 40. *На ўвесь прасьцяг... музыка грыміць.* Н. Гілевіч ("Маладосьць", Но. 4. 1967, стр. 79). *Ночка гэтая прыйдзе бяссонная, праглыне і прасьцяг і вякі.* Крушына: Лебедзь 34. *Вокам кінь у далёкі прасьцяг.* Рунь 26.

•**прасьцяг-аць**-*нуць,—см. под цягнуць.*

•**прасьцяг-ацца**-*нуцца,—см. под цягнуцца.*

•**прасьця́к**-*яка̀, предл.-яку̀, зват.-я̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—простодушный, бесхитростный человек. *Мы людзі ня хітрыя, прасьцякі.* Нсл. 530. *Уменьш.* **прасьцячок**-*чка̀, предл.-чку̀, зват. прасьця̀чку; мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох. Ты мяне прасьцячка знашоў, што ашукаць хочаш.* Нсл. 530.

•**прасьцяня́**-*ні̇, общ.*—простак, глупец. *Які ж ты прасьцяня, і гэтага ня знаеш.* Нсл. 530.

•**прасьцячка**-*чкі-чцы, ж.*—простодушная(бесхитростная, С.) женщина. *На прасьцячку ты на мяне лу̀чыў, а другая б табе не даравала гэтага.* Нсл. 530.

•**пра́сьці,** *праду̀-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ, несоверш., перех и без. доп.*—прясть. Ар.; Шсл. *Няма калі й прасьці: яшчэ каля печы тупаю.* Ст. *Увечары ўжо ня прала, а ніткі сукала.* Ст. *Соверш.* **папрада́ць**-*аю-аеш-ае*—прясть относительно непродолжительное время. Ар.; Шсл. *Хоць увечары ўжо папрадала, а то ўдзень усё ня было калі.* Ст. *Соверш.* **папра́сьці**—спрясть всё, многое. *Соверш.* **спра́сьці**—спрясть. Ар. *Прич.* **спра́дзены**—спрядённый.

•**прасьціня́**-*ні-ні, ж.*—простота. НК: Дудар, Но. 49; Варлыга: Назіраньні 29. *Я крытыкам адно зазначу за прасьціню свайго пяра.* Кл.: Каліна 27.

•**прашапацець,**—*см. под шапацець.*

•**прашавярэніцца,** -*нюся-нішся. соверш.* —провиниться в нарушении приказания. Нсл. 534. *Выбачай, паночку, прашавярэніўся я: не зрабіў я так, як ты казаў.* Нсл.

•**прашэньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —проситель. Ар.

•**прашэньніца**-*цы-цы, ж.*—просительница. Ар.

•**прашму́ляць,**—*см. под шмуляць.*

•**прашны́харыць,**—*см. под шны̀харыць.*

•**пра́шпарт**-*та, предл. и зват.-це, предл.* —паспорт. Ар.; Варсл. *Дзядзька згубіў прашпарт.* Варсл. *Пісар за хабар выдаў яму прашпарт.* Варсл.(*под хабар*).

•**прашчалыга**-*ыгі-ызе, м.*—пройдоха, плут, мошенник. Аш. *Досыць было якому прашчалызе вымавіць гэтае слова("шпіён") празь людзіну, і яго як га бязь ніякае крытыкі паўтаралі людзі часам на'т разумныя й пасьцівыя.* Леск. III, 338.

•**пращчэрбка,** -*бкі-бцы, ж.*—сквозная трещина в глиняном или чугунном сосуде. Нсл. 535. *Гаршчок із прашчэрбкаю купіў.* Нсл.

•**пратока**-*окі-оццы, ж.*—проток. Гсл.

•**праточ-аваць**-*ыць,—см. под тачыць I.*

•**праточ-авацца**-*ыцца,—см. под тачыцца.*

•**пра́таць I**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —надевать(верхнюю одежду, С.). Нсл. 536. *Ня пратай на сябе мае сьвіткі, напрані сваю.* Нсл.

апрану́ць-*ну̀-нѐш-нѐць, соверш., перех.*—одеть(верхнюю одежду, Ар.). Шсл.; Ар.; Ксл.; Дсл. *Апрані кажух.* Раіны Аз. (Ксл.). *Няма чаго на плечы апрануць.* Ст. *Апрані кажушок, выйдзі на вуліцу ды гукні дзеўку.* Дсл. *Прич.* **апра́нены**—одет кем-л. в верхнюю одежду. *Несоверш.* **апра́таваць**-*тую-туеш-туе,* **1.** одевать(верхнюю одежду, Ар.). *Давай, баба, кажух апратаваць.* Дсл. *Апратавай, апрані дзяцё добранька.* Нсл. 366.

2. есть с жадностью. Дсл. *Парабкі так і апратуюць кашу.* Дсл.

3. бить. Дсл. *Давай Міхась апратаваць Іванку.* Дсл.

напрану́ць-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* **1.** *соверш. к пратаць I, напратаваць I, перех.* —надеть(верхнюю одежду, **С.**) Нсл. 536, 315; Ар.; Растсл. *Напрані сваю сьвітку.* Нсл. 536. *Прич.* **напра́нены,** (Ар.), **напрануты,** (Нсл.) **1.**—надетый сверх нижней одежды. Нсл. 315. *Сьвітка не напранута добра.* Нсл.

2. *соверш. к напратаваць 2,*—накрыть. *Напрані мяне кажушком, нешта імне сьцюдзена.* Нсл. *Несоверш.* **напра́таваць**-*тую-туеш-туе; повел.-туй-туйма, несоверш., перех.*—надевать(верхнюю одежду, **С.**), накидывать на себя что-л. Нсл. 315. *Не напратуй майго кажушка, напрані свой.* Нсл.

2. укрывать(накрывать, **С.**) Нсл. 315. *Не напратуй дзіцяці; і так пацее.* Нсл.

распрану́ць-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, соверш.*—раздеть, снять верхнюю одежду. *Несоверш.* **распра́таваць**-*тую-туеш-туе* —раздевать с него верхнюю одежду. Ар.

апрану́цца-*нуся-нешся ў што, соверш., возвр.*—одеться(в верхнюю одежду, Ар.) Гсл.; Шсл.; Ар.; Дсл. *Пашылі кажушок — будзе ў што апранецца.* Ст. *Апраніся ды вазьмі ліхтарню ды дай каню сена.* Дсл. *Прич. прош. вр.* **апрану́ўшыся**—одет в верхнюю одежду(когда сам оделся). Ар. *Куды ты апрануўшыся йдзеш?* Нсл. 366. *Несоверш.* **апра́таваццa**-*туюся-туешся, возвр.*—одеваться в верхнюю одежду. Ар.; Дсл. *Апратавайся, апраніся на холад добранька.* Нсл. 366. *І пачала бабка ў новы кажушок апратаваццa.* Дсл.

напрану́цца, *-ну́ся-нѐшся-нѐцца-нѐмся -ніцѐся,* **1.** *соверш. к напратавацца 1.* —надеть на себя верхнюю одежду. Нсл. 315; Шсл.; Ар. *Напраніся, каб было цяплей.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Я марозу не баюся, лісьцейкам напрануся.* Аляксандраўка Імгл. (Косіч 238).

2. *соверш. к напратавацца 2.*—накрыться. Нсл. 315. *Напраніся ад сьнегу рагожаю.* Нсл. *Несоверш.* **напра́тавацца**-*туюся-тунѝшся, возвр.* **1.** надевать на себя верхнюю одежду. *Напратуйся, напраніся баржджэй ды йдзі.* Нсл.

2. накрываться. Нсл. 315. *Напратуйся коўдраю.* Нсл.

распрану́цца, *соверш.*—раздеться, снять с себя верхнюю одежду. Ар. *Несоверш.* **распра́тавацца.** *—туюся-туешся*—раздеваться, сбрасывать с себя верхнюю одежду. Ар.

•**пра́таць II**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** делать чистым, удалив грязь, сор и т.п., очищать в большем, в главном. Ар. *Язэпчыкі пратаюць студню.* Ар. *Мы будзем пратаць копань.* Ар. *Соверш.* **апра́таць**—сделать чистым, удалить грязь, сор, и т.п., очистить. Міх. *Я пакуль дзеці апратала, дык ужо й паўдня на дварэ.* Міх. *Соверш.* **вы́пратаць**—вычистить, Ксл. очистить от чего-л. грубого, как сор, грязь и т.п. Ар. *Трэба выпратаць студню.* Ар. *Трэба выпратаць гэты пакой.* Лужасна Куз. (Ксл.).

2. о злаках, сене и под.: убирать с поля. Нсл. 493. *Нашы сена на лузе пратаюць.* Нсл. *Соверш.* **упратаць**—убрать с поля. Міх. *Прыгоньнікамі ўсю работу парабіў, сена ўпратаў.* Нсл. 499(*под прыгоньнік*). *Я ўжо ўсё жыта ўпратаў у ток.* Міх. *За пагоду надабе ўпратаць сена.* Нсл. 158(*под за*). *Однократ.* **апрану́ць,** *-ну́-неш-нець* —сильно ударить. Ксл. *Ён так апрануў кіям сьвіньню ў гародзе, што яна аж зад павалакла.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).

3. *перен.*—бить(стегать, Юрсл.), колотить. ; Юрсл.; Нсл. 493. *Цябе, знаць, пратаюць ледзь ня кажын дзень.* Юрсл. *Пратай яго добранька.* Нсл. *Соверш.* **прыпра́таць** —приколотить до полусмерти. Нсл. 508. *Прыпратаць надабе гэтага злодзея, каб па клецях ня лазіў.* Нсл. *Соверш.* **спра́таць** —уничтожить по недосмотру. Ар.

спратаць із сьвету—свести в гроб, в могилу. Міх. *У Рыме, дзе трэ было спратаваць, якія выдаваліся небясьпечнымі... Тыгелін, спрытны й адчайны, быў бязумоўна патрэбны.* Кво вадыс, 265.

4. пратаць, *прачу-чаш-ча, несоверш.* —очищать от корней, пней, кустов. *Няўмысьля, прачучы пяршыню або сенажаці, пажар пусьціў.* Стт. 385.

пра́таньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пратаць II 1, 2, 3, 4.*

•**пратэса**-*сы-се, ж.*—церковная хоругвь. Гсл.; Шсл.; Нсл. 532. *Вунь панесьлі із Сьмілавіч абраз і пратэсы; па сяле будзе поп хадзіць.* Ст. *З царквы прынесьлі пратэсы.* Чаш. (Ксл.). *З пратэсамі хавалі.* Тм. *Уменьш.* **пратаселька**-*лькі-льцы.* Лоск Вал.

•**пратхля́ньне**-*ня, предл.-ню, м.*—передышка. Шсл. *Пратхланьня яму няма, усё п'ець а п'ець.* Ст.

•**пратру́хаць,**—*см. под трухаць.*

•**пратрупе́хлы**-*лая-лае*—гнилой насквозь. Нсл. 531. *Пераз пратрупехлае бярвіно вада цячэць.* Нсл.

•**пратру́-сіць**-*шаны,—см. под трусіць.*

•**пратрусі́цца,**—*см. под трусіцца.*

•**праты́чка**-*чкі-чцы, дат., предл. пратычцы, ж.*—палочка или то, чем протыкать можно. Нсл. 532. *Пратычкаю праткні дзірку.* Нсл. *Зрабі пратычку ды загані корак у сярэдзіну.* Мяжа (Ксл.). *См. протычка.*

•**правод**-*ду, предл.-дзе, м.*—руководство; предводительство. *Без праводу вайна гіне.* *Послов.* Рапан. 130.

праводная нядзеля—Фомино воскресение — первое воскресение после Пасхи. Ар. *См. правады.*

•**Праводніца**-*цы-цы, ж.*—Фомино воскресеение. Гсл.

•**правады́**-*доў, единств. ч. нет.*—первое воскресение после Пасхи. *Правады на веташку — насеньне ў гаршку.* *Послов. См. праводная нядзеля.*

•**праволька**-*лькі-льцы, ж.*—свободное от работы время. НК: Пособ., 109.

•**пра́ва**-*ва; мн. ч. пра̀вы-ваў, ср.* **1.** закон. МГсл. *Шляхоцкія пра̀вы.* Нсл. 492.

2. суд, судопроизводство. Гордз. Акты XУII, стр. XXXУ.

3. сборник законов. Гордз. Акты, XУII, стр. XXXУ.

подле ўхвалы праў земскіх — согласно утвержденному сеймом собранию законов. Гордз. Акты XУII, стр. XXX.

з права — по праву, по определению суда. *З права мне тот Якаў тую клячу заплаціў.* Гордз. Акты XУII, 8. *І калі ўжо з права Міска вінен застаў, Заяц яму верыці не хацеў, іно па нём ручыў Мацей Лаўчыковіч.* Тм., Но. 19. *Іно ся з права то мне ня відзела.* Гордз. Акты XУII, стр. XXXУ.

стаяць у праве — вести с кем-л. процесс, находиться в судебной тяжбе.

стаячыя ў праве — находящиеся в судебной тяжбе, тяжущиеся, судящиеся. *А паклі бы два зь іх каторыя ўраднікі прамежку сябе запазваліся да тагож суду земскага, тагды трэці ўраднік, таварыш іх, із шляхтаю, будзець меці моц на месцу воных двух ураднікаў, у праве із сабою стаячых, двух асоб тым абычаем ку рассуджэньню тых спраў абраці.* Стт. 169. *Стараны, у праве із сабою*

стаячыя, ня маюць ку таму сьветчаньню пасабляці. Стт. 441.

паднесьці права — присягнуть на суде. Произнесение присяги выражалось особым термином — *паднесьці права*: *"готоў дзей ясьмі на том права паднесьці, паднясі дзей на том право... няхай дзей вон сам на том права паднясець... і Мікош ку прысязе ся встягнул."*. Что собственно означает это выражение, с достоверностью сказать нельзя... можно думать, что в древности существовал обычай, соблюдаемый до настоящего времени у евреев — давать присягаемому в руки книгу или свиток законов, который он таким образом, как бы поднимал во свидетельство справедливости своего показания. Гордз. АКты ХУІІ, ХХХУ.

•**правадок,**—*см. под* *провад.*

•**правада́ўства**-*ва, ср.*—законодательство.

•**правада́ўца**-*цы-цу-цу-цам-цу, м.*—законодатель. *Дакумэнт із подпісам самога правадаўцы.* Нсл. 492.

•**правада́ўчы,** -*чая-чае*—законодательный.

•**правадыр**-*рà, предл.-рỳ, зват. правадыру; мн. ч., дат.-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*

1.—вождь, МГсл. проводник. Ар.

2. предводитель, инициатор, зачинщик.

•**правалока**-*окі-оццы, ж.*—замедление, остановка в ходе дела. Нсл. 520. *Ты толькі правалоку імне робіш у гэтым.* Нсл. *Уменьш.* **правалочка**-*чкі-чцы.* Нсл. 520. *Справа ў правалоку, правалочку пайшла.* Нсл.

•**правалочна,** *нареч. к правалочны* —медленно. Нсл. 520. *Справа наша правалочна йдзець.* Нсл.

•**правалочны,** -*ная-нае*—продолжительный. Нсл. 520. *Правалочны суд.* Нсл. *Правалочная справа.* Тм.

•**правалачы́,**—*см. под* *валачы.*

•**правамочна,** *нареч. к правамочны*—правомочно.

•**правамочнасьць**-*ці, ж.*—правомочие, правомочность.

•**правамочны**-*ная-нае*—правомочный.

•**пра́вапіс**-*су, предл. и зват.-се, м.*—правописание. МГсл.

•**права́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —писаокурник. НК: Под пос. 46.

•**правасла́ўе**-*ўя*—православие.

•**правасла́ўны**-*ная-нае*—православный.

•**правасьве́дам'е,** —*м'я, предл.-м'ю, ср.* —правосознание.

•**правава́цца,** -*вýюся-вýешся*—судиться, иметь тяжбу. Нсл. 492. *Правуйся з імною, калі хочаш.* Нсл. *Трэйці год правуюцца меж сабою.* Тм. *Яшчэ ён хоча прававацца!* Ст. *Яшчэ ён тут правуецца.* Ст. *Хто мае аруд збожжа — будуйся, хто мае мех грошы — правуйся.* *Послов.* Ар.

выправаваць, *соверш.*—добиться чего-л. судебным порядком. Стт. 1529.

•**правазе́да**-*ды-дзе, ж.*—законоведение.

•**праведкі**-*дкаў, единств. ч. нет.* **1.** визиты родихе замужных родственниц и соседок. НК: Бабы, Но. 19; НК: Очерки, Но. 31. *Пашлі ў праведкі к дачцэ.* Нсл. 520.

2. (одна *праведка*) — имя тех же посетительниц. НК: Бабы, Но. 19.

3. разыскание, розыск. Нсл. 520. *Паслаць у праведкі аб уцеклых конях.* Нсл.

•**праве́рх**-*рху, предл. праверсе, м.*—разрез на грудях у рубахи и т.п. Аш. *Комжа без праверху.*

•**праве́чка**-*чкі-чцы, ж.*—целомудренная девица. Нсл. 492.

•**правя́дзець**-*дзее, соверш.*—слегка просохнуть. Шсл. *Хай правядзее канюшына, тады будзем у кучкі ставіць.* Ст. *Сьвежае каўбасы я ня хочу — хоць троха няхай правядзее.* Ст.

•**правізор**-*ра, предл.-ру, зват.-ру, м.*—провизор.

•**праві́нка**-*нкі-нцы, ж.*—небольшая вина, проступок. Гсл. *За якую ж правінку, браток.* НК: Пітущии, 1896, Но. 4, 78.

•**праві́ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—правая рука, десница. Нсл. 492; П. П. 2:6(Из 12 книг Б.). *Правіцаю вазмі!* Нсл. *Правіца Твая мяне вызваліць.* Луцк.: Пераклад псальмаў, псальма 138. *Хай(зямля) ўмацуецца Боскай правіцаю.* Гарун. *На шчоках маіх яшчэ вагчэлі сьлёзы — абцёр іх правіцаю.* Юхневіч: Цётка.

•**пра́віць І,** *праўлю-віш-ве; повел. праўўма*—твердить(постоянно говорить, повторять одно и то же, Ар.) Шсл. *Слухай ты яго, што ён праве й праве сваё.* Ст. *Яму так кажуць, а ён сваё ўсё праве.* Ст.

•**правіць ІІ,** *праўлю, правіш-ве, несоверш., перех.* **1.** починять, чинить. Ар.; МГсл. *Абачыў Якава... ў човене, правячы сеці.* Луцк.: Еванг. Маркі, 1 : 19.

2. исправлять, поправлять; устранять чьи-л. недостатки, ошибки. *Прарабкаў з панскага двору доўга даводзіцца правіць.* НК: Пасоб., 126. *Яны(назоў сьвята) правяць ляны.* *Послов.* Рапан. 70. *Складаньнік будзе карэктуру правіць.* *Соверш.* **запра́віць**-*àўлю-àвіш-ве,* —заставить что-л. делать. *Зараз гэта пасадзілі чэрці музыку на покуць і заправілі яго граць.* Демид.: Веров., 103.

3. совершать богослужение. *Поп праве абедню.* Ксл. *Поп яшчэ праве службу ў царкве. Скончыўшы "Верую", пачаў далей правіць Службу(Абедню).* Блр. Голас, Но. 110, 1963г.

апра́віць, *соверш. каго,* **1.** оправдать. Дсл. *Маладуху аправілі.* Смол. у. (Дсл.). *Уладыка Васіль судзіў князёў за дабраславенствам а расказаньням мітрапаліта, і апраўіў князя Міхайлу.* Соловьев. ІІІ, 4-ое изд., стр. 323. *Ср.* *правіцца.*

2. *от аправа, о книгах,*—переплести. *Надабе аправіць кніжкі.* Ар.

3. *област.*—очистить варенный или печенный картофель и т.п. от кожицы. Ар. **4.** *соверш. к апраўдаць, 4.*

апраўлены, *прич. к аправіць,* **1.** оправданный.
2. переплетенный(о книге). *Кніга апраўленая.*
3. *област.*—о варенном или печенном картофеле: очищенный от кожицы. Ар. *Бульба ўжо апраўлена, можна смажыць.* Ар.
4. отделанный. *Отгл. имя сущ.* **аправе́ньнене**-*ня, предл.-ню*—оправдание. Католін Росл. (Дсл.). *Несоверш.* **апраўля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма,* **1.** оправдывать. *Ср. апраўляцца.*
2. переплетать(о книгах). *Кніжня ўсі кнігі даець апраўляць.*
3. *област.*—очищать варенный или печенный картофель от кожицы. Ар. *Дзеці апраўлялі бульбу, мачалі ў соль і елі.* Ар.
4. отделивать. Ксл. *Апраўляю лен.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.).

апраўля́ны, *прич. к апраўляць 1, 2, 3, 4. Не чапайце апраўляных кніжак.* Ар.

апраўляньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к апраўляць 1, 2, 3, 4.*

•**пра́віць III**—совершать богослужение. *Подле Маркса-Леніна чырвонага імшалу Табе*(*Сталіну*) *там правяць чорную імшу.* Падсонечны (Ускалось, Но. 7, стр. 10). *Соверш.* **адпра́віць**—совершить богослужение. Ксл. *Па маці адправілі імшу.* Ст. *Хто бы, статэчне адправіўшы месяц рэмэзан, а па рэмэзане памрэ, то шэгід.* Кіт. 24а8. *Малебен адправіў Хралом.* Нсл. 683.(*под "Хралы"*). *Нягож ён не адправіў панахіды?* Чырвоная Слабада Сян. (Ксл.). *Прышлі да царквы як ютрашню адправілі.* Гсл.

папра́віць-*ўлю-віш-ве, каго-што, соверш. к правіць II, 1.* **1.** починить. Ар. *Папраў імне боты.* Ар.
2. *соверш. к правіць II, 2.*—устранить в чем-л. недостатки, ошибки; исправить, поправить. *Сабе эбдэс*(*араб.*) *папраўце.* Кіт. 49а17. *Ён паправіў маю працу.* Ар.
3. привести в порядок, в надлежащий вид, поправить. *Папраў пасьцілень на ложку.* Замасточча Сір. (Ксл.).
4. исправить(о корректуре). *Корэктар прачытаў корэктуру, а складаньнік паправіў — можна друкаваць.*

папра́ўлены, *прич. к паправіць 1,*—починенный. Ар. *Боты папраўлены, не павінны ціснуць ног.* Ст.
2. *прич. к паправіць 2.*—исправленный. Ар.; Шсл. *Паслы Вялікага Княства Літоўскага падалі нам Статут папраўлены.* Стт. 7.
3. *прич. к паправіць 3. Пасьцілень папраўлены.*

прыпра́віць-*аўлю-авіш-ве, соверш., перех.*—приделать, приладить. Нсл. 508. *Прыпраў ворык да калёс.* Нсл. *Прич.* **прыпраўлены**—приделанный, снаряжённый, прилаженный. Нсл. 508. *Несоверш.* **прыпраўля́ць**-*яю-яеш-яе*—приделывать, прилаживать. Нсл. 508. *Прыпраўляў, прыправіў будку ў паяздку.* Нсл.

вы́правіць, *выпраўлю, выправіш-ве; повел. выпраў, выпраўма, соверш., перех.* **1.** отправить, снарядить, (Шсл.) отправить, послать, направить куда-л. с какой-л. целью. Ар. *Выправілі сына ў навуку.* Ст. *Мяне аднаго выправілі,* Падсады Сір. (Ксл.). дать распоряжение к отходу, отправить. *Выправіць цягнік.*
2. достать, получить какой-л. официальный документ. *Ён баяўся, што пакуль выправіць паперы ў канцылярах, сярод немагчымае куламесы рэволючнае пары, што ізноў пачнуць круціцца нэрвы.* Дзьве Душы 93. *Прич.* **вы́праўлены.** *Несоверш.* **выпраўля́ць**-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, перех.* Ар.; Шсл. *Выпраўляў да школы.* Лось(Ускалось, Но. 7, 12). *Гэтага самага вечара Іра выпраўляла ў далёкую дарогу, за дэмарк-лінію Сухавея.* Дзьве Душы 185. *Як Хомку выпраўлялі, надвор'е папсавалася ў канец.* Гарэцкі: Песьні 83.

упра́віць, *соверш., перех.*—устроить. *Што Пан Бог учыніў вам на пажытак, што б управілі тых сірот покі яны на ногі паўстануць і карміце іх із таго.* Кіт. 106з.

успра́віць, *соверш.*—вознести на что-л. *Мусіць, учорашні сват яго*(*п'янога*) *туды*(*на стог сена*) *ўсправіў.* Мікольск (Демид.: Веров. 113).

•**пра́віцца,** *праўлюся, правішся, несоверш.* **1.** судиться, обращаться в суд, иметь дело с судом. *Я тут у Вільні ўжо то восьмі год праўлюся.* Суд. Акт 1546 г.(Барысёнак: Адвакатура, 127).
2. оправдываться, вывертываться от обвинения. Міх.; Ськідзель. *Правіцца, як скурат на агню.* Міх.
3. *страд. к. правіць 3. Позна правіцца імша.* С. Музыка 234.

апра́віцца, *апраўлюся, аправішся, соверш.*—оправдаться. Міх. *Ледзь аправіўся на судзе.* Міх. *Несоверш.* **апраўля́цца**-*яюсяяешся*—оправдываться. Дсл. *Злодзей пачаў апраўляцца.* Дсл.
4. исправляться.

вы́правіцца-*ўлюся-вішся,* (Шсл.)—отправиться. *Яны выправіліся ў дарогу. Несоверш.* **выпраўляцца,** (Шсл.).—отправляться. *Заўтра выпраўляемся ў заработкі.* Ст. *Соверш.* **паправіцца**—исправиться. *Паправіўся хлапец.* Ар.

•**праву́лак**-*лку, предл. и зват.-лку, м.*—переулок. ПНЗ; Нсл. 520. *Вузкі правулак.* Нсл. *Уменьш.* **правула́чак**-*чка*—переулочек. Нсл. 520. *У правулачку жывець.* Нсл.

•**правы**—прав. *У том ясьмо тую Міхновую правую знашлі.* Суд. Акты 1541 г.(Барысёнак: Адвакатура, 149).

•пра́ўда-*ды-дзе, ж.* **1.** правда, истина. (Нсл. 492). *Праўду кажаш, ай маніш?* Нсл. *Праўду, дзевачка, праўдачку кажаш.* Навасёлкі Стдуб. (Косіч 246). *Пан Бог мовіць — праўда.* Кіт. 13562.
2. справедливость. Нсл. 492. *Не па праўдзе судзіш.* Нсл. *У ім праўды ані няма.* Тм. *Стаіць праўда ды ў парозе, а няпраўда за столікам; п'ець праўда горка піва, а няпраўда мёд і віна.* Зь вершу, сталага нар. песьняю, Войш.
мая(твая, яго, яе, наша, ваша) праўда —я, ты прав и т.д. *Твая праўда, Піліпе.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 49-50/435-436).
па праўдзе жыць — честно, правильно, по правде жить, поступать. *Не па праўдзе, мой міленькі, ты жывеш з імною.* Зь песьні.
па праўдзе кажучы—по правде говоря, правду говоря.
праўда вочы коле—правда глаза колет. *Уменьш.* **пра́ўдачка**-*чкі-чцы.* Нсл. 492. *Праўдачка твая, што ня ты гэта ўзяў.* Нсл. *Ласкат.* **пра́ўданька**-*нькі-ньцы.* Нсл. 492. *Няма праўданькі на сьвеце.* Нсл.
3. груз, подвешенный на шнуре или нити и служащий для определения вертикального направления, отвес.
•**праўдзіва,** *нареч. к праўдзівы,* **1.** истинно (подлинно, С.) Нсл. 492. *Праўдзіва табе кажу.* Нсл.
2. справедливо. Нсл. 492. *Праўдзіва рассудзіў, ад мераў.* Нсл.
3. усердно, Нсл. 492. как следует. *Праўдзіва робяць талачане.* Нсл.
праўдзівей, *ср. ст. к праўдзіва 1, 2, 3.*
•**праўдзі́васьць**-*ці, ж.*—подлинность, достоверность, правдивость.
•**праўдзі́вы**-*вая-вае,* **1.** истинный, действительный, Нсл. 492. содержащий в себе правду.
2. говорящий правду, правдивый. *Не праўдзівая Тацяначка казала: замуж не пайду, маладога Міколкі ня люблю. Як прышла пара — замуж пашла.* Жукова Імгл.(Косіч 239).
3. справедливый. *Праўдзівы чалавек!* Нсл. *Праўдзіваму й Бог памагае.* Нсл.
4. неподложный, без примеси. Нсл. 492. *Праўдзівае золата.* Нсл. *Праўдзівы шоўк.* Нсл.
5. усердный, Нсл. 492. такой, какой следует. *Праўдзівая праца, праўдзівая й плата.* Нсл. *Праўдзівы конь.* Нсл.
•**пра́ўдзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш.* **1.** говорить правду, истину. Шсл. *Ня праўдзе твой каляндар: пісалі, што будзе пагода, а на табе — дождж.* Ст. *Вось тая варажбітка праўдзе.* Ст.
2. исполнять сказанное. Нсл. 492. *Ён, калі скажа, заўсёды праўдзе, спраўдзе.* Нсл.
3. *перех., несоверш. к* *аправіць 1,*—оправдывать. Нсл. 492. *Ты сябе праўдзіш, а нас топіш.* Нсл.

спраўдзіць, *соверш. к праўдзіць 1,* **1.** —сказать правду.
2. исполнить сказанное, Нсл. 492. точно выполнить сказанное, сдержать слово, обещание. Ксл. *Калі што Богу прырачэ і людзём і тое спраўдзіць.* Кіт. 664. *Я праўджу, спраўдзіў сваё слова.* Нсл. *Ён спраўдзіў: сказаў, што прынясець доўг, і прынёс.* Асінаўка Сян. (Ксл.). *Глядзі ж, каб спраўдзіў, не падмані.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **спра́ўджаньне**-*ня, предл.-ню*—исполнение(сказанного, С.) МГсл.
•**пра́ўдзіцца**-*дзіцца, несоверш.*—сбываться, (Нсл. 492) сбываться. Гсл. *Твае слова заўсёды праўдзіцца.* Нсл. *Соверш.* **спраўдзіцца**—сбыться, Нсл. 492. исполниться, оправдаться в ожиданиях, надеждах, осуществиться. Гсл. *Мае сьненьне спраўдзілася.* Гсл. *Ня спраўдзілася тое, што ты сказаў.* Нсл. *Спраўдзіліся словы ягоныя.* Нсл. 609. *Нашай думачцы ні воднай век ня спраўдзіцца, ня збыцца.* Гарун: Зь песьняў няволі.
•**пра́ўна,** *нареч. к праўны*—законно. *См. з права* (*под права*).
•**пра́ўнасьць**-*ці, ж.*—законность. МГсл.
•**пра́ўнік,** *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —юрист; законовед.
•**пра́ўніца**-*цы-цы, ж.*—женщина-юрист.
•**пра́ўніцкі**-*кая-кае*—юридический.
•**пра́ўніцтва**-*ва, ср.* **1.** юриспруденция.
2. юридическая практика; професия юриста.
•**пра́ўнук**-*ука, предл.-уку, зват.-уча, м.* —правнук.
•**пра́ўнучка**-*чкі-чцы, ж.*—правнучка.
•**праўны**-*ная-нае,* **1.**—правовой, юридический.
праўны паступак—юридическое действие. *Не на голую павесьць і абмову, але за агляданьням і справядлівым праўным паступкам.* Стт. 85. *См. паступак права.*
праўная асоба—юридическое лицо.
праўны параднік—юрисконсульт.
праўныя поды—юридические основы.
2.—законный.
праўны собсьнік—законный владелец. "Они(*старастывы а дзяржавы*) жаловались обычно пожизненно должностным лицам(воеводам, старостам и т.п.) на их содержание. Четвертая часть доходов з этих поместии шла государственный ("рабский") скарб на содержание наемного войска". Похилевич.
•**працоўны**-*ная-нае; мн. ч.-ныя,* **1.** трудящийся. НК: Очерки, Но., 14. *См. гарапашнік, гарапашны.*
2. трудовой. *Век працоўны, век нявольны, да магілкі данясем.* НК: Под. пос. 38. *Усіх працоўных шлях цяжкі.* Машара(Калосьсе, Но. 1, 1935 г., стр. 7).
3. трудовой, МГсл. работный, рабочий. Нсл. 493. *Працоўны дзень прапаў.* Нсл.

●**пра́ца**-*цы-цы, ж.*—труд, Ар.; НК: Очерки, Но. 14; Нсл. 493; Шсл. работа. ПНЗ; Растсл. *Ня варта працы.* Нсл. *З працы рук жывем.* Нсл. *За працаю няма калі й аддыхнуць.* Самін Пух. (Шсл.). *Уменьш.* **пра́цка**-*цкі-цы, ж.*. НК: Старцы, 81, Но. 14. *Працку працавалі.* НК: Старцы, 81. *Ад працкі адбіўся.* НК: Очерки, 52.

пра́цанька-*нькі-ньцы, Уменьш. к працка.* Нсл. 493. *Працанька мая зьгінула.* Нсл.

●**працава́ць**-*цу̀ю-цу̀еш-цу̀е; повел.-цуй-цуйма, несоверш.*—трудиться, Віцебш.(НК: Очерки, Но. 12); Ар.; Нсл. 493. работать. Растсл. *Цэлы век свой працую.* Нсл. *Працуюць людзі да поту, а маюць ня вельма што.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **працава́ньне**-*ня, предл.-ню.* Нсл. 493. *За працаваньням і паабедаць няма калі.* Нсл.

працава́ны-*ная-нае*—стоивший трудов. Нсл. 493. *Гэта ж такі працаваная рэч, а ты губіш яе.* Нсл. *Соверш.* **адпрацава́ць**—окончить трудиться. *Бацька адпрацаваў сваё, хай сынэ цяпер робяць.* Ст. *Соверш.* **апрацава́ць, 1.** обработать, подвергнуть выделке, отделке в процессе изготовления.
2. обработать, привести в состояние готовости для дальнейшего применения, использования и т.п.; придать чему-л. законченный вид. *Прич.* **апрацаваны**—обработанный. *Соверш.* **запрацава́ць**—заработать. Нсл. 181. *Тады пазнаеш цану грошам, як сам іх запрацуеш.* Нсл. *См. зарабіць(под рабіць).* *Прич.* **запрацаваны**—заработанный. Нсл. 181; Варсл. *Ем хлеб запрацаваны сваім мазалём.* Варсл. *Свой запрацаваны грош маю.* Нсл. *См. зароблены(под рабіць).* *Соверш.* **папрацава́ць**—потрудиться, поработать. Нсл. 493; Шсл. *Папрацаваўшы, надабе й аддыхнуць.* Нсл. *Даволі папрацаваў я за свой век.* Ст. *Соверш.* **распрацаваць**—разработать. МГсл. *Соверш.* **спрацава́ць, 1.** провесть время в работе. Нсл. 609. *Спрацавалі мы лецечка.* Нсл.
2. истощить. Нсл. 609. *Сілку я сваю спрацаваў.* Нсл. *Прич.* **спрацаваны**—истощенный трудами. Нсл. 609. *Спрацаваны конь.* Нсл. *Соверш.* **вы́працаваць**—истощить работой(о лошади). *Прич.* **вы́працаваны**—истощенный работой(о лошади). Шсл. *Конь выпрацаваны, а ён хоча за яго вялікія грошы ўзяць.* Ст.

●**працава́цца,** *страд. к працаваць. Сядні добра працуецца. Соверш.* **запрацава́цца**—утрудиться от работы, заработаться (устать от работы, С.) Нсл. 181; Варсл. *Запрацаваўся я сядні.* Нсл. *Запрацаваўся, што ледзь дзяржыцца на нагах.* Варсл. *Прич. прош. вр.* **запрацаваўшыся.** *Соверш.* **напрацава́цца**—натрудиться, (Шсл.), наработаться, (Ар.); Нсл. 739. *Напрацаваўся наш бацька за свой век.* Ст. *Напрацаваўся я ў маладосьці, дзеткі, вы за мяне працуйце.* Нсл.

спрацавацца, *возвр.*—истощиться, изнуриться, утрудиться. Нсл. 609. *Спрацаваўся за дзень.* Нсл. *Прич. прош. вр.* **спрацаваўшыся.** *Ой, як я спрацаваўшыся.* *Соверш.* **вы́працавацца**—истощиться в силах от работы. Нсл. 91. *Конь добры быў, але выпрацаваўся.* Нсл. *Соверш.* **упрацава́цца**—приобрести необходимые свойства в процессе употребления, работы, обработаться. Ар. *Прич. прош. вр.* **упрацаваўшыся.** Ар. *Як упрацуешся добра, дык будзе лягчэй працаваць. — Я ўжо ўпрацаваўшыся.*

●**працаве́нь,** *працаўня̀, предл.-ўню̀, зват. працоўню; мн. ч.-ўнѝ-нёў-нём-нёў-нямі-нёх, м.*—труженник. Смаргоні; Халопенічы; Сямежава Сц. *Калісьці любіў сачыць мурашкі у маленстве. Дый хто ж ня любе назіраць за гэтымі працаўнямі.* Акула, 154.

●**працаўлівы,** *-вая-вае*—трудолюбивый. Кушляны Аш.

●**працэнт**-*нту, предл. и зват.-нце, м.*—процент. Ар.

●**працэнтавы**-*вая-вае*—процентный. Нсл. 533.

●**працерабі́ць,**—*см. под церабіць.*

●**праця́г,** *-я̀гу, предл.-я̀зе, зват.-я̀жа, м.*—продолжение. Гсл.

●**працягну́ць,**—*см. под цягнуць.*

●**працяглівы**-*вая-вае*—протяжный. Смоленш.

●**праця́глы,** *-лая-лае*—протяжный. *Выцьцё(воўчае) было працяглае, поўнае нейкае жудасьці.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г, стр. 99).

●**прац-я́ты**-*я̀ць-інаць,—см. под цяць.*

●**прац-я́ўшыся**-*я̀цца-інацца,—см. под цяцца..*

●**працї**—против. Ц. С. Шэптава Бельск. у.(Раст.: Смоленск 138).

●**працівя́к**-*вака̀, предл.-ваку̀, зват. працівà ча; мн. ч. працівакѝ-оў-ом-і-амі-ох, м.*—стенка в сарае(вообще в здании, С.) против двери. Ксл. *Хлеў хваёвы, а працівак альховы.* Асташова Чаш. (Ксл.).

●**працiватрута**-*ты, ж.*—противоядие. МГсл.

●**працївень,** *-ўня, предл. и зват.-ўню, м.*—штраф за сопротивление распоряжениям властей. Стт. 1529.

●**працївіцца**-*цїўлюся-цівішся, несоверш.*—сопротивляться. *Соверш.* **спраціві́цца**—воспротивиться. *Многократ.* **праціўля́цца**-*я̀юся-я̀ешся,* **1.** сопротивляться. *Не праціўляйся, а папраціўляешся, дубца заробіш.* Нсл.
2. говорить вопреки, спорить. Нсл. 533.

папраціўля́цца—многократно сопротивляться некоторое время.

●**праціўле́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—сопротивление.

●**працїўнасьць**-*ці, ж.* **1.** противоположность.
2. противодействие.

3. *юрид.*—неисполнение предписаний власти. *Таковы за такую праціўнасьць у савітую заруку упадаець.* Стт. 272.

•**працїўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** тот, кто отрицательно относится к кому, чему-л., противодействует кому, чему-л.; противник; тот, кто выступает против кого-л. в споре, игре и т.п.

2. *юрид.*—неисполняющий предписаний власти. *Такога, яка праціўніка справядлівасьці Божае, горлам яго караці кажам.* Стт. 273.

•**працїўніца**-*цы-цы. ж. к праціўнік 1, 2.*

•**праціўны**-*ная-нае,* **1.**—противоположный. Нсл. 533. *У праціўнай палавіцы двара сам гаспадар жывець.* Нсл.

2. несогласный с чем-л., не соответствующий чему-л.; противодействующий кому, -чему-л. *Калі хто айцу й матцы праціўны будзе, удзячнасьці не атрымае.* Кіт. 11б11.

3. неисполняющий предписаний власти. *Астачу маемасьці праціўнага да столу нашага гаспадарскага ўзяці маеш, каторую ўжо тот істы таковы спраціўнік вечне трацїць павінен будзець.*

•**працїўства**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—сопротивление. Гсл.; Нсл. 533.

•**працмы́га**-*гі, общ.*—пройдоха, пролаз. Нсл. 533. *Працмыга гэты ўсюдых пасьпее, зыведае.* Нсл.

•**праць,** *пяру̀, пярэш, пярэць; прош. вр. праў, прала, несоверш., перех.* **1.** стирать (бельё), Юрсл. мыть бельё на речке(с вальком, Растсл.) ПНЗ; Растсл. *Заўтра ня можна праць хусьця.* Косіч 232. *Праць сарочкі.* Нсл. 493. *Ср.* **пярыць**. *Многократ.* **апіра́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—систематически стирать бельё для кого-л. Янк. І. *Улянка апірае й абшывае брата.* Янк. І. *Соверш.* **апра́ць,** *апяру. Соверш.* **папра́ць,** *папяру̀-рэш-рэцьрэм-рыцѐ,* а) постирать, выстирать (бельё). *Папраць сарочкі.* Нсл. 493. *Дадзела сёлета праньнё, то аднаму папяры, то другому.*

б) *без доп.*—стирать(бельё) некоторое время.

2. нещадно бить, колотить палкой или подобным. Нсл. 493. *Пяры яго па сьпіне каромiслам(?).* Нсл. *Однократ.* **перану́ць.** Нсл. 493. *Перані яго калком.* Нсл.

•**працюрлы́каць,**—*см. под цюрлыкаць.*

•**прача́хнуць,**—*см. под чахнуць.*

•**прач-хну́цца**-*ыхацца,—см. под ачхнуцца.*

•**прачэсьць**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—в ткацком станке расстояние от *"берда"* до *"калоды".* Ксл. *Адну прачэсьць адыткала.* Казянкі Сір. (Ксл.).

•**прачуха́нка**-*нкі-нцы, ж.*—наказание за пьянство. Нсл. 533.

•**прачуха́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к прачухаць, прачухацца.* Нсл. 534. *Прачуханьня яго не дажджэшся.* Нсл.

•**прачуха́ць**-*дю-деш-де, несоверш., перех.*—отрезвлять от опьянения или угара. Нсл. 534. *Соверш.* **прачу́хаць**-*аю-аеш-ае*—отрезвить от опьянения. *Ледзь прачухалі, так ён учадзіў.* Нсл. *Однкрт.* **прачу́хнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 534. *Прачухні яго добра, каб ускочыў.* Нсл.

•**прачуха́цца**-*дюся-дешся, несоверш., возвр.*—приходить в чувство после опьянения или угара, протрезвляться. Нсл. 534. *П'яны наш прачухаецца, прачухаўся, прачхнуўся.* Нсл. *Соверш.* **прачу́хацца**-*аюся-аешся*—протрезвиться. Нсл. 534.; Шсл. *Як напіўся, дык аж на другую пару толькі прачухаўся!* Ст. *Однократ.* **прачу́хнуцца**-*нуся-нешся.* Нсл. 534.

•**прачутка**-*ткі-тцы, ж.*—слух, молва. *Разыйшлася па сяле дзіўная прачутка.* ЗСД 91.

•**прачыха́цца,**—*см. под ачхнуцца.*

•**Прачыстая**-*ае, в см. сущ.* **1.** Матерь Божая, Пренепорочная, Нсл. 495. Богородица. *У майго сыночка сам Бог каравай месе, Прачыстая сьвеце.* Расуха Імгл.(Косіч 237). *Збаў нас ад гэтага, Прачыстая.* Нсл.

2. праздник 15 августа, Шсл. Успение Пресвятой Богородицы.

Першая Прачыстая—праздник Успения Богородицы, (Косіч 29) 15 августа.

Другая Прачыстая—Рождество Пресвятой Богородицы, Север(Косіч 33) празднуется 8-го сентября.

Малая Прачыстая—праздник Рождества Божей Матери(8-го сентября, С.). Нсл. 495.

Прачы́сьценка-*нкі-нцы*—*"Першая"* и в особенности *"Малая Прачыстая".* Нсл. 495. *Прачысьценка сьвятая на дварэ ўжо.* Нсл. *Ласкат.* **Прачысьціка**-*ка, ср.* Нсл. 495. *Дабраслаў Прачысьціка сьвятое, разгавецца.* Нсл.

•**Прачысьціка,**—*см. под Прачыстая 2.*

•**пруг**-*га, предл. прузе,*• *зват. пружа; мн. ч. пругі-оў-ом-амі-ох, м.*—край, кромка холста и всякой материи. Нсл. 535; Ксл. *Не абразай пруга ў палатне.* Клоі Куз. (Ксл.). *Шый пруг із пругам.* Нсл. *Пруг у палатне парваўся.* Нсл.

2. рубец от сшитых краев чего. Нсл. *Пругі таўстыя, трэба папрасаваць.* Нсл.

•**пру́га,** *нареч. к ру̀гі,* **1.** крепко, туго. Нсл. 535. *Пруга дужа пацягнула дуга, як ня покнуць гужы.* Нсл.

2. *ср. ст.* **пружэй**—туже, крепче, Нсл. 535. упруже. *Пружэй пацягні вяроўку.* Нсл.

•**пру́гасьць**-*ці, ж.*—упругость, напряжение. Нсл. 535. *Пругасьць дугі.* Нсл.

•**пругі́**-*гоў-гом, мн. ч., предл.-гох*—кресты для напяливания холста в ткацком станке. Шсл. *Пруге выскачылі з палатна.* Ст. *Уменьш.* **пружкі́**-*коў-ком-кі-камі-кох*—распорки в полотне. *Прынясі мне пружкі, а то палотно слабое стала.* Вейна Сяр. (Ксл.).

●**пругкі**-*кая-кае*—упругий, быстро принимающий первоначальную форму после сжатия; твердый, не податливый на сжатие, сгибание; крепкий, плотный, противоп. дряблый(о мускулах, теле человека). *Ср. ст.* **пру́жшы.** *Хто дужшы, той пружшы.* Рапан.: Прык. 27.

●**пругло**-*ла̀; мн. ч.* *пру́глы-лаў, ср.*—задвижка в крышке *"кубла"*, ушата и т.п. Міх.

●**пруд**-*ду, предл.-дзе, м.*—эл. ток. *Ср. прудзіць.*

электрычны пруд—электрический ток.
улучыць пруд—включить ток.
адменны пруд—переменный ток.
кажначасны пруд—постоянный ток.
вялікі пруд—сильный ток.

●**пруданкі**-*нак, мн. ч.*—гости-женщины, состоящиеся в *"пруданах"*. *Уменьш.* **пруданачкі**-*чкаў. Пруданачкі за стол, а курачкі пад стол, пад стол.* Зь вяс. песьні, Ст..; Шсл.(*под* Пруданы).

●**пруда́ны**-*наў, мн. ч., област.*—гости со стороны невесты, сопровождающие ее в дом жениха. Шсл. *Паеду ў пруданы.* Ст. *См. прыданыя.*

●**пру́дка,** *нареч. к пру́дкі, област.*—быстро. Нсл. 535. *Мой конь прудчэй бяжыць за твайго.* Нсл.

●**пру́дкі**-*кая-кае, област.*—быстрый. Нсл. 535. *Прудкая рака.* Нсл. *Прудкая бяга̀.* Нсл. *В. ст.* **пру́дшы.** *Твой конь маець прудшую бягу, чымся мой.* Нсл. 535.

●**пру́дня**-*ні, дат., предл.-ні, ж. — прутня. Я сядні паставіў прудню на бойкім месцу ў ручаю.* Косы Віц. (Ксл.).

●**прудзіць,** (НК.: Под. пос. 47)-*джу-дзіш-дзе, несоверш.*—уничтожить температурой насекомых.. Ар.

●**пру́дзіць,** (*хусьце*)-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.*—истреблять паразитов в белье при помощи высокой температуры. НК.: Очерки, 296; Ар. *Прудзь, выпрудзь вошы й блохі із сарочак.* Нсл. 535. *Деепр. наст. вр.* **пру́джаны**—очищенный таким образом. Нсл. 535. *Пруджаныя сарочкі кладзі асобна.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **пру́джаньне**-*ня, предл.-ню. Ад пруджаньня сарочка загарэлася.* Нсл. 535. *Соверш.* **напру́дзіць**—напустить от себя(о блохах). Нсл. 315. *Не хадзі па пакоях: блох напрудзіш.* Нсл. *Соверш.* **выпрудзіць, 1.** очистить от паразитов посредством высокой температуры. Ар. *Выпрудзь адзежу.* Нсл. 92.
2. *перен. каму,*—выгнать капризы или непослушание. Нсл. 533. *Я табе выпруджу блохі!* Нсл. *Прич.* **вы́пруджаны**—очищенный от паразитов посредством высокой температуры. *Выпруджаную сарочку няма чаго прудзіць.* Нсл. 91.

●**пру́дзіцца,** *-джуся-дзішся, несоверш.*—урать себя от паразитов при помощи высокой температуры. Ар. *Прудзьцеся ўсі, пакуль жар не заліты.* Нсл. 535. *Соверш.* **вы́прудзіцца**—очистить свое белье при помощи высокой температуры. Нсл. 92. *Выпрудзься ў лазьні.* Нсл.

●**прус,** (Шсл.)-*са,* **прусак,** (Шсл.; Ар.)-*ака̀, предл.-ку̀, зват.-а̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.*—рыжий таракан, прусак. *У запечку шмат прусоў.* Ст. *Прусэ паелі бульбу ў гаршку.* Ст. *У хаце прусакі завяліся.* Ст.

●**Прусакі́,** (*один Прусак*)—немцы Прусии.

●**Пру́сы**-*саў,* **1.** пруссы, група бывшых балтийских племен на южном побережье Балтийского моря между нижним течением р. Вислы и Немана.
2. Прусия.

●**пруток**-*тка̀, предл.-тку; мн. ч., дат.-тком, мн. ч., предл.-ткох, м.* **1.** тонкая, гибкая, ровная ветка без листьев, прут. Ар. *Прутком сьцебані каня!* Нсл. 535.
2. тонкий металлический стержень, прут.
3. прут, который кладется в жалоб *"навоя"* для прикрепления холста. Шсл. *Заламіўся пруток ад навоя.* Ст.
4. *обыкн. в мн. ч.,* **пруткі**—спицы для вязания чулок, Гсл.; Ар. вязалные спицы. НК.: Очерки, 182; Ксл.; Нсл. 535. *Марына ўзяла пруткі рабіць панчохі.* (Ксл.). *Пруток ад панчошкі паненка згубіла.* Нсл.

пруточак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к пруток 1, 2.*

●**прутовае**-*вага, в знач. сущ. н.р.*—подать от *"прута"* земли. Любавский: Очерк.

●**пру́тка,** *нареч. к пру́ткі*—упруго. Ар. *Ср. ст.* **прутчэй**—более упруго. *Грыміць, гудзе віхор гучней, прутчэй.* Жылка, 27.

●**пру́ткі**-*кая-кае*—пругий. Ар.; Шсл. *Ён пругкі ў нагах.* Ар. *Харытон пруткі ў руках.* Ст. *Сюды надабе пруткага зялеза.* Ст.

●**пру́тня**-*ні-ні, ж.*—заставной рыболовный снаряд — коническая плетенка из лозовых прутьев, длиною около двух арш., с открытым устьем, диаметр которого колебается между 10-12 верш., НК.: Очерки, 505. конусообразная плетеная лозовая рыбная сеть. Ксл. *Шчупак залез у прутню.* Юрава Сір. (Ксл.).

калаціць прутню — *трэсьці прутню.* НК.: Очерки, Но. 936.

трэсьці прутню—вытрясать рыбу из *"прутні"*. НК.: Очерки, 505.

●**пруця́нка**-*нкі, дат., предл. пруцянцы, ж.*—корзинка из прутьев. Ксл. *Падай пруцянку, надабе ў грыбы йсьці.* Ходцы Сян. (Ксл.).

●**пры,** *предлог с предл. пад.* **1.** употребляют, называя предмет, от которого зависит что-л., имеющее вспомагательное значение: при. *Пры восеці ё перадасётак, ідзе мнуць лён.*
2. употребляют, называя лицо, в присутствии которого что-л. происходит: при. *Казаў пры сьветках.*

3. употребляют, указуя событие, случение, факт, с которым временно совпадает какое-л. действие: при. *За жывата свайго альбо пры кананьню-сьмерці двух наўчоных ужыць.* Кіт. 47а7.

Пры кананьню-сьмерці сваей чыні дастамэнт. Тм. 566б.

пры слове стаяць—держать слово. *Хто каму што прырачэ, пры слове стаяць.* Кіт. 36617. *Тыя людзі маюць пры слове стаяць. Хто пры слове, пры праўдзе, пры том і вера ест.* Тм. 64615, 16. *Хто пры слове стаіць, у таго чалавека веры нет.*

дзень пры дню,—*см. под дзень.*

•**пры...** *приставка;* употребляется при создавании глаголов. Означает: **1.** доведение движения к цели; совершение движения в определённом пункте, напр.: *прыбегчы, прыплысьці.*

2. доведение движения к определённому результату: *прыгатаваць, прыгу̀каць, прыдумаць.*

3. приближение, столкновение: *прыстанавіць, прысунуць.*

4. соединение, прикрепление: *прыкарэць, прыляпіць, прыліпці, прымерзьці.*

5. сжатие, сгущение, сплотнение действием сверху вниз: *прыціснуць, прытуліць.*

6. действие, направленное к себе; производится в свою пользу, себе: *прынадзіць, прыдбаць.*

7. прибавление, дополнение: *прыпэсаць, прыказаць, прылічыць.*

8. неполность действия: *прыманіць, прычыніць* (*дзьверы*), *прыдзерці, прыгнаіць; прыўбраць, прызасыпаць, прыадчыніць.*

II. создает имена существительные и прилагательные со значением: присоединенный к чему-л. непосредственно прилегающему: *прыдзьвернае, прыдзьвернік, прыклетак, прыкагалак, прыкалядкі, прыкамінак, прыку̀так, прылоньне.*

•**прыабяц-а́ньне**-*а́ны-а̀ць,*—*см. под абяцаваць.*

•**прыабыкласьць**-*ці, ж.*—привычка к чему-л., освоение с чем-л. *П'ючы, моршчаць від, дарма што прыабыкласьць.* НК.: Пит. 76.

•**прыадзе́ць,**—*см. под адзѐць.*

•**прыаса́міцца,**—*см. под асамѝцца.*

•**прыболела,** *безлич.,*—*см. под более.*

•**прыболець,**—*см. под болець.*

•**прыбол-ены**-*іць,*—*см. под боліць.*

•**прыбор**-*ору, предл. и -ору; мн. ч., род.-ораў, м.* **1.** украшение(красивый пояс, лента, кружева, бусы, браслеты, серьѓи, венки и т.п., Ар.). Нсл. 496; Ар. *Прыбор на галаве харошы.* Нсл. *Наспраўляла дзеўка сабе ўсякіх прыбораў цэлы купар: можна й замуж ісьці.* Ст. *Усі яго прыборы — лапці ды аборы. Послов.* Чашнікі (Ксл.).

2. орнамент.

•**прыбочны**-*ная-нае,* **1.** находящийся всегда при боку, при поясе. Нсл. 496. *Прыбочны нож.* Нсл. *Прыбочная каліта.* Тм.

2. находящийся безотлучно при каком-л. лице. Нсл. 496. *Прыбочнага чалавека мае пан.* Нсл.

•**прыбабоны**-*наў, единств. ч. нет.*—предрассудки. Ксл. *Усё гэта бабськія прыбабоны.* Кузьміно Гар. (Ксл.).

•**прыбадзя́цца,**—*см. под бадзя̀цца.*

•**прыбайдосіць,**—*см. под байдосіць.*

•**прыбале́ць,**—*см. под балѐць, балѝць.*

•**прыба́вак**-*а̀ўку, предл. и зват.-а̀ўку, м.*—то, что прибавлено, прибавление. *Гдзе бы каторая рака гранічная на чый бераг, пясок няўпрыцям сыплючы, прыбавак чыніла, тот прыбавак маець быці таго пана, чый бераг ёсьць.* Стт. 364.

•**прыбе́гчы,**—*см. под бѐгчы.*

•**прыбе́дніцца,**—*см. под бедніцца.*

•**прыб-е́лены,** *-ялянье-ялѝць-ялѝць,*—*см. под бялѝць.*

•**прыбіраньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*(*к прыбіраць, прыбірацца*)—украшение (действие). *Дружкі, сваты й свацьці займаюцца прыбіраньням маладых.* Кіт. 207. *Прыбіраньне маладое да вянца.* Нсл. *За тваім прыбіраньням і да царквы не пасьпеем.* Нсл.

•**прыбіра́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-а̀й-а̀йма, несоверш. каго-што*—украшать. МГсл.; Ар.; Ксл. 495. *Караваю мой раю, я ж цябе прыбіраю.* Старадуб.(Жив. Старина, 1910, 1, 97). *Дзяўчаты прыбіраюць браму, крыж ля дарогі.* Ар. *Прыбіралі абразы.* Ар. *Соверш.* **папрыбіраць**—украсить многое. *Деепр. наст. вр.* **папрыбіраны**—(о многих). Ар. *Ідзець яна, дык ідзець — аж у лесе стаіць палац, аж там у вусіх пакоях папрыбірана і нікога няма.* Н.(Афанасьев, III, 1914, 105).

2. наряжать кого-л. применяя *"прыборы"*—украшения. Ар. *Маладую прыбіраць да вянца.* Ст. *Кажная матка любіць прыбіраць, прыбраць свае дачкі.* Нсл.

3. *што з чаго, употр. очень редко*: убирать. *Прыбірай із сталоў.* Міх.

прыбраць, *-бяру̀-рэш-рэць-рэм-рыцѐ-ру̀ць,* **1.** *соверш.*(*к прыбіраць I*),—украсить. Ар.; Міх.; Ксл.; Нсл. 495. *Прыбяры пень і пень харошы. Послов.,* Міх.; Нсл. *Трэба прыбраць абразы к сьвяту.* Міх. *Толькі шкода мне белай бярэзкі, што так пышна прыбрала зіма.* Машара(Калосьсе, кн. 1 ая 1935 г., стр. 8). *Яе* (*ялінку*) *нам прыгожа прыбралі у чырвань, у белы сьнег.* Салавей ("Бацьк.", Но. 1-2/437-438). *Надабе прыбраць кут.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Дачку прыбрала ў кветкі мама.* Кл.: Каліна, 165. *Сказаў ён, каб прыбралі стол і паставілі там усялякае ежы.* Уселюб Н.(Демид.: Веров II, 1896, 118),—сделать более красочным, выразительным или более сложным (речь, слог), сделать полнее, богаче по внутреннему содержанию (жизнь, существование).

2. *соверш. к* *прыбіраць 2.*—нарядить, применяя при том украшения.
3. *соверш. к* *прыбіраць 3, употр. очень редко* —убрать. Міх. *Деепр. наст. вр.* **прыбраны, 1.** украшенный. Ар. *У іх дом заўсёды прыбраны.* Беліца Сян. (Ксл.). *Абразы хораша прыбраныя.* Ар. *Стаяць старыя галіны, прыбраныя шэраньню.* Каласкі, 1955 г., Но. 29-30, стр. 3. *Я (бярозка) ля дарогі, як дзяўчо стаю, беленька прыбрана на сяло гляджу.* ЧЧ.(Б. Студіс, II-I, 1969, стр. 83).
2. наряженный с применением украшений. *Як ён хораша прыбраны!*
•**прыбіра́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—тот, который украшает.
•**прыбіраньніца**-*цы-цы, ж.*—та, которая украшает или одевает с украшением.
•**прыбіра́цца**-*аюся-аешся, несоверш.(к прыбрацца)*—наряжаться, применяя при том украшения. *Галечка прыбіралася, да царквы йшла.* Росуха Імгл.(Косіч 56). *Не замінай, няхай дзеўкі прыбіраюцца, прыбяруцца.* Нсл. 495. *А ў ране-ране, у новай сьвятліцы, тама Сонечка прыбіралася, трыма мылцамі ўмывалася.* Старадуб.(Жив. Старина, 1909, 1, 83). *Соверш.* **прыбра́цца,** *-бяруся-бярэшся-бярэцца, бярэмся*—нарядиться, применяя при том украшения. Ар. *Сонца прыбралася чырвоным колерам.* Шакун: Сьлед, 10. *Прыбраўся ты, як на баль.* Ст. *Прырода прыбралася ў восенскія краскі.* Ю. Жывіца(Прыйсьце, Но. 1). *Деепр. наст. вр.* **прыбраўшыся.** Ар. *Убірайцеся а прыбірайцеся, дзяўчаты! Яны ўжо ладне як убраўшыся а прыбраўшыся.* Ар.
•**прыб-іва́ць-і̀ць,**—*см. под біць.*
•**прыб-іва́цца**-*іцца,—см. под біцца.*
•**прыблі̇̀зна,** *нареч.*—приблизительно. Мгсл.
•**пры́блуд**-*да, предл. и зват.-дзе, общ.* **1.** домашнее животное, оставшее от своего стада и зашедшее в чужое селение. Нсл. 495; Шсл. *Прыблуда, прыблудка няма чаго мецьза свайго.* Нсл. *Уменьш.* **прыблудак**-*дка.* Нсл. 495,—животное, отставшее от своей семьи и зашедшее на чужий двор. *Гэта ня наша ягнё — нейчы прыблудак.* Ст.
прыблудачак-*чка, уменьш. к прыблудак.* Нсл. 495. *Да прыблудачка-жаробачкі гаспадар знайшоўся.* Нсл.
2. ругательное слово на новоприбылого, Нсл. 495. чужак, пришелец. *Мы туташнія, а ты прыблуд, прыблудак.* Нсл. *Пад звоны зброі, путаў звоны, пад сьвіст разьюшаных прыблудаў, брыдзеш зь няведамых старонаў.* Купала("Бацькаўшчына" Но. 24-25, 410-411). *Па зямлі маёй блудзяць прыблу̀ды.* Кавыль: Пад зорамі, 12.
прыблу́да-*ды, общ., презр.*—чужак, пришелец. *Біў кулямі прыблудаў ён.* Лойка: Л. песьня. *См. прыблуд 2.*
•**прыблу́дны**-*ная-нае*—чужой, приставший не к своему стаду. Нсл. 495. *Прыблудная авечка, стачыніна.* Нсл. *Прыблудная бабка.* НК.: Бабы, и 6.
•**приблу-дзі̇̀цца**-*джацца,—см. под блу̀дзіць.*
•**прыблукуня́цца,**—*см. под блукуня̀цца.*
•**прыбра́ньне**-*ня, предл.-ню, собир., ср.*—украшения. *Вынясі свае прыбраньне ў камору.* Ст. *Ніякае прыбраньне не прыстаець к гэтай дзяўчыне.* Нсл. 496. *См. прыборы. Ласкат.* **прыбра́ньніка**-*ка.* Нсл. 496. *Жаль пакінуці айцоўскага падвор'іка, матчынага прыбраньніка.* Нсл.
•**прыбра́-ны**-*аць І,—см. под прыбіраць. І.*
•**прыбр-а́ўшыся**-*аццa,—см. под прыбіраца.*
•**прыбуд-ававаць,** *-ава̀ньне-ава̀ны-ава̀ць,—см. под будава̀ць.*
•**прыбудав-а́ўшыся**-*ава̀цца,—см. под будава̀цца.*
•**прыбудоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—пристройка. Гсл.; Нсл. 496.
•**прыбытак**-*тку, предл. и зват.-тку, м.* **1.** прибыль. МГсл.; Шсл.; Нсл. 496. *З прыбытку галава не баліць. послов.*—от прибыли голова не болит. Н.(ЧЧ. 114). *Прыбытку з гэтага табе мала будзець.* Нсл. *Дзе прыбытак чуюць, там памагачы начуюць. Послов.,* Рапан. 248.
2. доход. Нсл. 496. *Хоць малы прыбытак а ўсё ёсьць.* Нсл.
•**прыбы-ва́ць,**—*см. под быць.*
•**прыбы́цьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—прибытие. МГсл.; Нсл. 496. *Просьле твайго прыбыцьця.* Нсл. *На тваё прыбыцьце даў Бог сына.* Нсл.
•**прыгода**-*ды-дзе, ж.* **1.** случай. Стт. 1529, сл.; Гсл. *Такжа а галаўшчыну ў таковай прыгодзе хочам быці суджана.* Стт. 1529, УII, 23. *Каторыя людзі умысьле нэмаз (араб., малітвы) ня кланяюцца, у тых людзей іману(араб., веры) нет. Абарані, Божа, ад такой прыгоды.* Кіт. 3965. *Прыгода зь дзядком-балшавіком, айканьне ягонае стаяла яму ў ваччу.* Дзьве Душы. *Прыляцеўшы на злую прыгоду (пажар), кідаўся ў вагонь.* Дзьве Душы, 100. *Абдзіраловіч, здаецца, ужо з год, як ня меў прыгоды ня толькі піць, але й бачыць гарэлку.* Тм. 164. *Неўспадзеўкі з найменшае прыгоды... загучыць тый мотыў.* Дзьве Душы.
2. обстоятельство(событие, факт, сопутствующие чему-л., могущие влиять на что-л., С.). Стт. 1529, сл., повод(обстоятельство, могущее быть основанием чего-л., причиной чего-л., С.), причина. Гсл. *А ў іншых прыгодах, апрача тых бодкаў... урадніцы нашы земскія й месцкія таковых лістоў запаведных...ня...маюць прыймаваці.* Стт. 1529, I, 10.

3. приключение, происшествие. Гсл. *Ну, а вы, кеіт за квіт раскажыце, спадару мой, аб сваіх прыгодах з тэй пары.* Дзьве Душы, 170.

4. нечаянное, неприятное прошествие, обстоятельство. Нсл. 499. *У прыгодзе памажы суседу.* Нсл. *Якая прыгода тут вам сталася, што вы сталі на дарозе?* Нсл. *Зарзалі конікі ля броду, чулі яны на сябе прыгоду, што брат за сястрою гоніцца.* Из нар. песни, Нсл. *Каторы чалавек хоча сабе борздай бяды або прыгоды, той чалавек няхай пры азане*(*араб., гукàньне пяцьцём на малітву*) *сегосьветныя слова гутарыць.* Кіт. 92б10. *Перанёс я прыгодаў нямала.* Кавыль: Ростань, 32.

з прыгоды, (Скар. І.Ц.) **1.** по случаю чего. *Ловаў зьвярыных нет, адно акалічныя сёла, гончы, зьвер да іх з прыгоды запудзяць.* Даўгяла: Сьвіслацкая воласьць у 1560.(Наш Край, 1927, XII, 30). *Імне перакавалі, з прыгоды вашага выступу на сходзе, сусім што іншае.* Дзьве Душы, 30. *З прыгоды вясельля ёй прыслалі падаркі.*

2. вследствие какого-л. обстоятельства. *Апошнія два гады Макасеі жылі на Каўкаскіх курортах, а з прыгоды рэвалюцы й голаду ў М. Макасей надумаўся купіць у Пяцігорску дом.* Дзьве Душы. *З прыгоды судно ся разьбіла.* Стт. 373. *На ўсякую* (*кажную*) *прыгоду*—на всякий случай. *Глядзі ж прыдзі на ўсякую прыгоду.* Дзьве Душы, 74.

быць, знадабіцца ў прыгодзе—оказать помощь при необходимости, нужде, при случае. *Панічыку! Пусьці мяне, я табе буду ў вялікай прыгодзе.* Н.(Афанасьев, II, 1914, 292). *Я табе ў вялікай прыгодзе знадаблюся.* Погар(Афанасьев, II, 1914, 196).

•**прыгодна, 1.** *нареч. к прыгодны*—выгодно, кстати. Нсл. 499. *Прыгодна зроблена.* Нсл. *Прыгодна ты падыйшоў к нам.* Нсл.

2. уместно.

•**прыгодны**-*ная-нае,* **1.** полезный, выгодный(благоприятный, С.). Нсл. 499. *Прыгодны дзень к сяўбе.* Нсл.

2. удобный. *Прыгодная каса, хаса.* Нсл. 499.

•**прыгожа,** *нареч. к прыгожы,* **1.** красиво. Нсл. 499. Гсл.

2. приятно. Нсл. 499. *Прыгожа пяюць.* Нсл.

3. *часто с отрицанием*—прилично. Нсл. 499. *Ня прыгожа робіш, гукаеш, паніч.* Нсл. *Ня прыгожа панічу быць тут, чапацца з п'яным.* Нсл.

прыгажэй, *ср. ст. к прыгожа,* **1.** красивее. Нсл. 499. *Двор цяпер прыгажэй выглядае.* Нсл.

2. приличнее. *Прыгажэй панічу за кніжкаю сядзець, чымся тут глядзець.*

•**прыгожы**-*жыя-жае,* **1.** красивый. Нсл. 499. *Прыгожы хлопчык, дварок.* Нсл. *Прыгож будзе й гэты хамут на гэтакага каня.* Тм. *Ср. ст.* **прыгожшы.** Нсл. 499. *Дугу прыгожшую выбяры сабе.* Нсл.

2. *чаще всего с отрицанием*—приличный. Нсл. Нсл. 499. *Ня прыгожае ты сказаў слова.* Нсл.

•**прыголаўе**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—возглавие, подголовок, Нсл. 499. изголовье. *Пашукай ключыка пад прыгалоўям.* Нсл.

•**прыгон**-*на,* (НК.),-*ну, предл. и зват.-не, м.*—общая хозяйственная работа крепостных, высланых из деревень на помещичьи поля, луга и проч. НК., Под пос. 85. *Людзі хадзілі на прыгон.* Бабінічы Віц. (Ксл.).

2. крепость, крепостное право, Ксл. крепостничество. Жупраны Аш.

3. собрание работников, пригнаных на барщину. Нсл. 499; НК., Под. пос. 85. *Двума прыгонамі вывезьлі гной.* Нсл.

4. принуждение. *Мы бяз прыгону робім.* Нсл. *На яду прыгону няма.* Нсл.

•**прыгонка**-*нкі-нцы, ж.*—работница, выгнанная на барщину, Нсл. 499. крепостная крестьянка. *Прыгонкі пяюць.* Нсл. *См. прыгоньніца.*

•**прыгонны,** *прилаг. к прыгон.* НК.: Под пос. стр. 85,—крепостной(крепостнический, С.). Нсл. 499. *Прыгонныя дні.* НК.: Пособ. 100. *Прыгонная работа.* Нсл.

•**прыгоншчына**-*ны-не, ж.*(НК.: Под. пос. 39)—крепостничество.

•**прыгоньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—работник, выгнанный на барщину, Нсл. 499. отдельная единица(мужчина, С.) на барщине, НК.: Под. пос. стр. 85. крепостной крестянин. *Прыгоньнікамі ўсю работу парабіў, сена упратаў.* Нсл.

2. работник, нанятый на известный срок работать 2-3 дня в неделю. Ксл. *Мне прыгоньнік пожні пакасіў.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**прыгоншчына**-*ны-не, ж.* НК.: Под. пос. 39—крепостничество.

•**прыгоньніца**-*цы-цы, ж. к "прыгоньнік".* НК.: Под пос. 85; Нсл. 499. *См. прыгонка.*

•**прыгоньнічаць,** -*аю-аеш-ае, несоверш.*—быть *"прыгоньнікам"* или *"прыгоньніцаю".* НК.: Под. пос. стр. 85.

•**прыгор'е**-*р'я, предл.-'ю, ср.*—небольшая возвышенность у подошвы горы. *Ласкат. прыгор'ейка. Як пайду я гарой, гарой, мае вады на прыгор'ейку.* Лужкі Стдуб.(Косіч 12).

•**прыгоркці,**—*см. под горкці.*

•**прыгоршчы**-*чаў, единств. ч. нет.*—пригоршни. Ар.; Ксл.; Гсл. *Іван пасеяў ня болі, як прыгоршчы гароху.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Гаршчок прыгоршчамі набіраў вады й мыўся.* Дзьве Душы, 69. *Шчасьце трэба сіляць поўнымі прыгоршчамі.* Макаёнак: Каб людзі...

•**прыгад-аны**-*аваць-àць,—см. под гадàць.*

•**прыгадзіла,** *безлич.*—нечаянно принесло. Нсл. 499.

•**прыгадзїлася,** *безлич.*—случилось. Нсл. 499. *Есьлі бы ся прыгадзіла каму дастамэнт чыніці на вайне...* Ст. 340. *Куды тваім рукам прыгадзілася гэта зрабіць!* Нсл. *Несоверш.* **прыгаджаецца**—случается. Нсл. 499; Дсл. *Імне другі раз прыгадзілася быць у пана.* Дсл. *Усякава прыгаджаецца з чалавекам. поговор. Ня кажнаму так прыгаджаецца.* Тм.

прыгадзїцца-*дзіцца, соверш.*—приключиться; случиться. Стт. 1529, сл. *несоверш.* **прыгаджáцца**—приключаться; случаться. Стт. 1529, сл... *Або іныя некоторыя рэчы, каторыя ся часта прыгаджаюць у суседзтве.* Стт. 1529, УІ, 3.

•**прыгажосьць**-*ці, ж.*—красота. МГсл. *У сотні сонцаў зьзяй прыгажосьць!* Кавыль: Пад зорамі, 68. *Можа ў нас смак да прыгажосьці ня той самы.* Акула, 504. *Васіль утаропіўся на Юлю, уражаны яе прыгажосьцяй.* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся. *Прыгажосьцяй места ё будынак магістрату.* Сьцяблевіч("Бацьк.", Но. 1-2/437-438).

•**прыгажэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.*—становиться красивее(хорошеть, С.). Нсл. 499. *У полю засеяньні прыгажэюць.* Нсл. *Соверш.* **папрыгажэць,** (Нсл. 499)—похорошеть. *Хата папрыгажэла.* Нсл.

•**прыгáдліві**-*вая-вае*—находчивый. Нсл. 498. *Прыгадлівы заўсёды знойдзе чым памагчы ў бядзе.* Нсл.

•**прыгаїць,**—*см. под* *гаіць.*

•**прыгáлак**-*лку, предл. и зват.-лку, м.*—небольшая полянка в лесу после пожара. Шсл. *Дровы пасьцягавалі на прыгалак.* Ст.

•**прыгáна**-*ны-не, ж.*—небольшой порок. *Наша дзеўка бяз жаднае прыганы.* Нсл. 498.

прыгану даваць(даць)—опорочивать (опорочить). *Прыгану даеш нашаму тавару.* Нсл. 498.

•**прыгáнак**-*ку, предл. и зват.-нку, м.*—перила у крыльца. Нсл. 498. *З прыганку зваліўся.* Нсл.

•**прыгáн-ены**-*яць-іць,*—*см. под* *ганіць.*

•**прыганя́ньне**-*ня, предл.-нню, ср.*—побуждение к чему-л. Нсл. 499. *Да яды прыганяньня ня надабе.* Нсл.

•**прыганя́тая**-*тае, в знач. сущ., ж.*—женщина, побуждающая к работе. Нсл. 499. *І работы б ня было, калі б ты ня была прыганятая.* Нсл.

•**прыганя́ты***тага, мн. ч.-тыя, м.* **1.** надсмотрщик над работами, побуждающий к работе, Ар.; Ксл. побуждающий к работе. Нсл. 499. *Нашто той прыганяты стаіць.* ЧЧ: Песьні, 88. *Яе дзед быў за прыганятага.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).

2. *перен.*—всякий, кто понуждает к работе. Шсл.; Ар. *Цябе не паставілі прыганятым над намі.* Нсл. 499. *Яму прыганятага ня трэба: ён добры работнік.* Ст. *Ты за прыганятага ня стой, а бярыся сам рабі! Ст. Дзе прыганятых многа, там работы мала. Послов.* Рапан. 94,

•**прыганя́ць,**—*см. под* гнаць.

•**прыгара-дзїць**-*дждаць,*—*см. под* *гарадзіць.*

•**прыгарэнець,**—*см. под* *гарэніць.*

•**прыгар-áць**-*эць,*—*см. под* *гарэць.*

•**прыгáрка**-*ркі-рцы, ж.*—пригоревшая часть картофеля, каши, сала. Ар.; Шсл. *Дзеці паелі ўсе прыгаркі.* Ст. *Скваркі парабіліся на прыгаркі.* Ст. *Уменьш.* **прыгáрачка**-*чкі-чцы.* Ар.; Шсл. *Выбірае ўсё, каб прыгарачку.* Ст.

•**прыгарэлы**-*лая-лае*—немного подгоревший, почерневший (о печеном, жареном); пригорелый, пахнущий дымом, гарью (о супе, молоке). Ар. *Прыгарэлая страва.* Ар.

•**прыгаркáць,**—*см. под* *горкці.*

•**прыгар-нýць**-*таць,*—*см. под* *гарнуць.*

•**првгарнýцца,**—*см. под* *гарнуцца.*

•**прыгаство**-*ва, ср.*—красота. Гсл. *А яго прыгаство абычайнае.* Гсл.

•**прыгатова**-*вы-ве, ж.* **1.** приготовление. Дз. *За прыгатову бомбаў і ўзяліся.* Агнявіца (Беларус. Но. 71).

2. подготовка. Дз.

•**прыгатавáць,**—*см. под* *гатаваць.*

•**прыгатавáцца,**—*см. под* *гатавацца.*

•**прыгаворка**-*кі, дат., предл.* прыгаворцы, *ж.*—поговорка, любимое словцо. Ксл. *"Казаў тый" — дзядзькава прыгаворка.* Азаркава Гар. (Ксл.).

•**пры́гаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—жадно пить. Шсл. *Селядцоў із'еў, дык прыгае ваду ды прыгае.* Ст.

•**прыглáбаць,**—*см. под* *глабаць.*

•**прыглáбацца,**—*см. под* *глабацца.*

•**прыгле́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —присмотрщик (надсмотрщик, С.) Нсл. 498. *На прыгледнікаў не спадзявайся, а сам прыгледзь.* Нсл.

•**прыгле́дніца**-*цы-цы, ж.*—присмотрщица (женск. к*"прыгледнік"*, **С.**) Нсл. 498.

•**прыгле́дзіць,**—*см. под* *глядзець.*

•**прыгле́дзіцца,**—*см. под* *глядзецца.*

•**прыгля́д**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** надзор, Ксл. присмотр. Нсл. 499. *Чаму за ім у вас прыгляду няма?* Астроўна Віц. (Ксл.). *Работнік бяз прыгляду ня рупатлівы.* Нсл. *Яшчэ ж і бяз прыгляду аднаму жыць — таксама ня соладка, дый небясьпечна.* Марціновіч (Беларус, Но. 159).

2. упрашивание при гостеприимстве пить и есть. Нсл. 499. *Усяго было досіць, але прыгляду ня было. Поговор.* Нсл.

•**прыгля́дам,** *нареч.*—подсматривая тайком, скрытно. Нсл. 499. *Прыглядам абачыў, што яны робяць.* Нсл. *Прыглядам абачыў дзеўку.* Нсл.

•**прыглядáньне**-*ня, предл.-нню, ср.*—присматривание, надзор. Нсл. 498. *Дзяцё кінулі без прыгляданьня.* Нсл. *Нанятыя работнікі любяць прыгляданьне.* Тм.

•**прыглядáць,**—*см. под* *глядзець.*

•**прыглядáцца,**—*см. под глядзецца.*
•**прыгля́дка**-*дкі-дцы, ж.*—надзор, особенно тайный. Нсл. 499. *Май прыглядку на мае дзеці, каб ня дурэлі.* Нсл.
•**прыгля́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —надзиратель, Нсл. 199. надсмотрщик. *Ад прыглядніка шмат залежа.* Нсл. *Ідзе прыгляднікаў шмат, там рэдчас парадку мала.* Тм.
•**прыгля́дніца**-*цы-цы, ж.*—надзирательница. Нсл. 499. *Хто цябе прыставіў прыгляднiцаю над намі?* Нсл.
•**прыгноеваць,**—*см. под гнаіць.*
•**прыгроза**-*зы-зе, ж.*—острастка. Нсл. 500; МГсл. *Ніякае прыгрозы няма малцу; нікога не баіцца.* Нсл. *Уменьш.* **прыгрозка**-*зкі-зцы, ж.*—тоже, что "*прыгроза*", более к малолетним. *Дай яму прыгрозку, дык і пакіне дурэць.* Нсл.
•**прыгра-зі́ць**-*жáць,*—*см. под гразіць.*
•**прыгр-авáць**-*эць,*—*см. под грэць.*
•**прыгру́ніць,**—*см. под груніць.*
•**прыгры́мнуць,**—*см. под грымець.*
•**прыгваздáць,**—*см. под гваздаць.*
•**прыгу́біць**-*блю-біш-бе, соверш.*—поднести рюмку ко рту и коснуться водки губами, НК.: Очерки, 72, Но. 156. пригубить.
•**прыгу́дзіць,**—*см. под гудзіць.*
•**прыгу́каць**-*áць-нýць,*—*см. под гукáць.*
•**прыход**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—действие по глаг. *прыходзіць,*—приход.
•**прыходна,** *нареч. к прыходны,* **1.** складно. Нсл. 516. *Прыходна кажа казкі.* Нсл.
2. в меру, *Прыходна пашыў боты.* Нсл.
3. *в знач. безличн.*—подручно, удобно. Нсл. 516. *Яму прыходна трымаць гэту зямлю, а імне ня прыходна.* Нсл.
4. прилично. Нсл. 516. *Ня кажнаму прыходна гаварыць тое, што ты гаворыш.* Нсл. *Аглѐдзелі хату як надабе: стол заслалі, лаўкі памылі, — дык і прыходна стала.* Ст. *Гэта паліто яму прыходна, а табе нешта ня ліпне,* Ст.
прыхаднéй, 1. *ср. ст. к прыходна 1, 3.*
2. *ср. ст. к прыходна 4.*—приличнее. Нсл. 516. *Прыхадней табе маладому уступіць імне, чымся каб я стары ўступіў табе.* Нсл.
3. выгоднее. Нсл. 516. *Ты прыхадней купіў за мяне.* Нсл.
•**прыходны**-*ная-нае.* **1.** пришедший с другого места, пришлый, Нсл. 516. пришелец. *Прыходныя людзі.* Нсл. *Прыходная жывёла.* Нсл.
2. приличный. Нсл. 516. *Гэта тваё слова ні да чаго ня прыгоднае.* Нсл.
•**прыходзіць,**—*см. под ісьці.*
•**прыходзіцца,**—*см. под ісьціся.*
•**прых-оваваць**-*авáць.*—*см. под хавáць.*
•**пры́хамаць**-*ці, ж.* **1.** суеверное средство, (Гсл.) волшебное значение. Нсл. 516. *Прыхамаць нейкую мае мышы выганяць.* Нсл.
2. суеверие. МГсл.
3. предрассудок. МГсл.; Косіч 252. *Гэта ўсё (не рабіць на гранай нядзелі) больш нічога, як бабскія прыхамаці.* Северщч. (Косіч 15). *Бяз прыхамаці ня ступіць.* Нсл. 516. *Гэта ўсё бабскія прыхамаці.* Тм. *Выпаўняе ўсе прыхамаці заморскае пані.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе 1935 г., Но. 2, стр. 97).
•**прыхаматлівы**-*вая-вае*—суеверный, верующий забобонам. Нсл. 516. *Ён чалавек прыхаматлівы, урокаў, прыхамаці баіцца.* Нсл.
•**пры́хаматны,** -*ная-нае*—замечательный по каким-л. суеверным приметам. Нсл. 516. *Прыхаматны дзень.* Нсл. *Прыхаматнае слова.* Тм.
•**прыхáп-аваць**-*іць-нýць,*—*см. под хáпаць.*
•**прыхапі́ць,**—*см. под хапáць, хапі́ць.*
•**пры́хапкам,** *нареч.*—урывками. Ар. *Грэліся прыхапкам: то дзеці зь ягонае купкі, то Валя.* Хата пад ліпою.
•**прыхі́льле**-*ля, предл.-лю, ср.*—пристанище. Косіч 83.
•**прыхі́льнік**-*ка, предл.-ку, зват. прыхі́льніча, м.*—сторонник. *А, які ты ў нас прыхільнік!* Іванск Чаш. (Ксл.).
•**прыхін**-*іну, предл. и-іне, м.*—пристанище. МГсл.
•**прыхін-áць**-*ýць,*—*см. под хінýць.*
•**прыхінáцца,**—*см. под хінуцца.*
•**прыхінéньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** охота, наклонность. Нсл. 515. *Прыхіненьне да пшчолаў.* Нсл.
2. снисхождение. Нсл. 515. *Прыхіненьне на просьбу, сьлёзы.* Нсл.
•**прыхірэць,**—*см. под хірэць.*
•**пры́хісьць**-*ці, ж.*—пристанище, место, где можно приклонить голову. Шсл. *Ведама, чыстае поле: нійдзе ніякае прыхісьці няма.* Ст.
•**прыхітры**-*раў, единств. ч. нет.*—затеи. Смал.(Дсл. 725). *Пры̀хітры бабскія.* Зьверавічы Красьн. (Дсл.).
•**прыхля́нуць,**—*см. под хля̀нуць.*
•**прыхліпáць**-*áе-áюць, несоверш.*—прилипать. Нсл. 515. *Мокрая ад поту сарочка прыхліпае, прыхліпла да цела.* Нсл. *Соверш.* **прыхлі́пці(прыхлі́пнуць).** Нсл.
•**прыхлі́плы**-*лая-лае*—прилипший. Нсл. 515. *Прыхліплую гліну абатры.* Нсл.
•**прыхлі́пці,**—*см. под прыхліпáць.*
•**прыхмáрыла,** *безлич.,*—*см. под хмарыць.*
•**прыхварэлы**-*лая-лае*—несколько проболевший. Нсл. 515. *Чалавек ён стары, прыхварэ́лы.* Дсл. 725. *Прыхварэлага няма чаго й зацягаваць на цяжкую работу.* Нсл.
•**прыхварэць,**—*см. под хварэць.*
•**прыд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—край в дне деревянного сосуда. Нсл. 500. *Бочка ў прыдах цячэць.* Нсл. *Уменьш.* **прыдок**-*дкá, предл.-дкý, зват. пры̀дку*—край в дне суденушка. Нсл. 500. *Прыдком стукнулася даёнка, і прыдок адламіўся.* Нсл.
•**прыдабрыцца,**—*см. под добрыцца.*

•**прыда́ка**-*а́кі-аццы, ж.* **1.** случай, нечаянность. Нсл. 500. *Прыдака нейкая прылучылася.* Нсл.
2. *общ.*—неугомонный, непохожий характером на родных. Нсл. 500. *Не давядзі, Божа, што за прыдака хлапец, дзеўка.* Нсл.
3. удалой-лая. Нсл. 500. *Прыдака дзеўка, нікому ня спусьце, і ня ступе бяз штукі.* Нсл.
•**прыдані** — *прыданыя.* Косіч 250. *У нашага свата вярбовая хата, усе зь вярбы, з бярозы, прыдані цьвярозы.* Севершч.(Косіч 251). *Едзьце, прыдані, вы дамоў, ды ня ганьце вы нашых двароў.* Старадуб (Жив. Старина, 1910, 1, 102).
•**прыда́нка**-*нкі-нцы, ж.*—подружка невесты, собирающая подарки в ея пользу на свадьбе и помогавшея ей шить приданое. Нсл. 500. *Ідзе селі прыданкі, здрыгнуліся лаўкі а ня так яшчэ здрыгнуцца, калі прыданкі нап'юцца.* Нсл. *Ня дзівіцесь прыданкі, што кароткі падаркі.* Росуха Імгл.(Косіч 247).
•**прыда́нкі**-*ак*—гости от невесты, везущие приданое невесты к жениху. Ксл. *Прыданкі прыехалі — пайдзем глядзець.* Беліца Сян. (Ксл.). *Ужо прыехалі прыданкі.* Асінаўка Беш. (Ксл.). *См.* прыданыя. *Ласкат.* **прыданькі.** *Уменьш., ласкат.* **прыданечкі.** *Прыданечкі да дамоў едуць, Тацяначку тут пакідаюць.* Яблынка Імгл.(Косіч 251).
•**прыда́ныя**-*ных, в знач. сущ.* **1.** гости от невесты, сопровождающие ее в дом жениха и везущие ее прыданое. Ар. *Маладая паехала з прыданымі.* Ар. *См. прыданкі.*
2. свита, прыт.
•**прыдае́цца,** *соверш.* прыдалося-дасца, *безлич.*—случается, удается. Нсл. 500. *Прыдаецца знайсьці, прыдасца й згубіць.* *Послов.* *Ня кажнаму так прыдаецца, як табе прыдалося знайсьці сякіру за лаўкаю.* Нсл.
•**прыда́рылася,** *безлич.*—случилося. Нсл. 500. *Як табе прыдарылася дастаць грошы?* Нсл.
•**прыда́так**-*тку, предл. и зват.-тку, м.* —прибавка(прибавление, Гсл.) Ксл., прибавка, особенно при мене предметов. Нсл. 500; Ар. *Што дасі прыдатак?* Сураж. (Ксл.). *Памяняў каня і ўзяў прыдатку пяць рублёў.* Ар.
•**прыда́ткавы,** -*вая-вае*—придавочный. Нсл. 500. *Прыдаткавая плата.* Нсл.
•**прыдава́ць**-*даю-даеш-аець, несоверш.* **1.** представлять кого-л., подражая его голосу, телодвижениями и пр. Нсл. 500. *Як раз прыдаець, прыдаець, прыдаў гаворку аканома.* Нсл.
2. *См. под даваць.*
•**прыдава́цца**-*даюся-даешся; повел.-давайся-даваймася, несоверш., возвр.* кім, **1.** прикидываться, притворяться. Нсл. 500. *Прыдавайся, не прыдавайся, а мы цябе пазналі.* Нсл.
2. удаваться. Нсл. 500. *Табе ўсё прыдаецца.* Нсл. *Ня ўсё ж табе будзе так прыдавацца, часам другі раз што й ня прыдасца.* Нсл.
прыда́цца, -*амся-асіся-асца-амося-асьцёся; повел.-айся-аймася, соверш.* **1.** притвориться. Нсл. 500. *Ср. прыдавацца, 1.*
2. быть подобну, Нсл. 500. выйти, уродиться, вырасти похожим на кого-л. *На дзядзьку прыдаўся штукамі.* Нсл.
3. удаться. Нсл. 500. *Прыдаўся на прыказкі.* *Послов.,* Нсл. *Твае штукі ня дужа табе прыдаліся.* Нсл. *Хлеб ня прыдаўся.* Нсл.
•**прыда́ць,**—*см. под даваць, даць.*
•**прыдачлівы**-*вая-вае,* **1.** счастливый, удачный. Нсл. 500. *Прыдачлівы дзень.* Нсл. 500. *Прыдачлівы дзень.* Нсл. *Прыдачлівая сустрэча.* Тм.
2. нравный, имеющий особенный нрав(, своенравный **С.**) Нсл. 500. *Прыдачлівы хлапец.* Нсл.
•**прыда́чна,** *нареч. к* прыдачны *I.*, выгодно. Нсл. 500. *Прыдачна купіў ты каня.* Нсл.
2. удачно, кстати. Нсл. 500. *Прыдачна зьезьдзілі.* Нсл. *Прыдачна ты пад'ехаў к нам.* Нсл.
•**прыда́чны**-*ная-нае*—выгодный. Нсл. 500. *Прыдачнага вымяніў каня.* Нсл.
•**прыдб-а́ньне**-*а́ны-ава́ць-а́ць,—см. под дбаць.*
•**прыду́хі**-*у́хі-у́се, ж.*—недостаток кислорода в воде подо льдом. Альманы, Лукава, Алтуш.(Крывіцкі: Полесье 171).
•**прыдушы́ць,**—*см. под душыць.*
•**прыдыі́ніць**-*ню-ніш-не, соверш.*—согреть умершего. *Увечары наконадні Радаўніцы і другадня Хамінага тыдня зьбіраюцца людзі ў полю, нясуць дровы грэць бацькоў(хіба "дзядоў", С.). Навокал паляць цяпло; моладзеж скача перазь цяпло, гуляе ў гарыпні, у ката-мышку, у вяровачку. Калі глядзець з узгоркаў Дарагабужа на Задняпроўе, то можна бачыць множасьць цяпелцаў: да познае ночы чуваць крык і сьмех моладзежы ў гульні.* Дарагабуж(Дсл.). *На 40-вы дзень сьмерці сьвятара завуць да магілы памерлага, накрытай аўчынай, на катерай засланы абрус ды гарыць сьвечка. Скончыўшы панахвіду, сьвятар сам, зьняўшы ізь сябе рызу, мае заслаць ёю магілу. Гэта ў мясцовай мове знача прыдыніць або ўгрэць памерлага.* Наваспаскае Ельн.(Летапіс А. Карэйты. Дсл.).
•**прые́ханьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—приезд. Нсл. 519. *Не ў пару твае прыеханьне. За прыеханьням тваім і ён узьявіўся.* Нсл.
•**прые́хаць,**—*см. под ехаць.*
•**прые́длівы**-*вая-вае*—приедчивый. Нсл. 519. *Адзін хлеб прыедлівы.* Нсл.
•**прые́мна,** *нареч. к* прыемны,—приятно. Ар.; Нсл. 518; Гсл. *Прыемна слухаць такія весьці.* Нсл. *Ласкат.* **прые́мненька**—очень мило, приятно. Нсл. 518. *Прыемненька*

пацалаваў. Нсл. *У царкву людзі зьбіраюцца, Пану Богу кланяюцца і пакорненька, Госпаду Богу прыемненька.* Из песни нищих, Нсл.

•**прые́мнасьць**-*ці, ж.*—приятность. МГсл.; Ар.; Нсл. 518. *Ня маю прыемнасьці гу́каць із табою.* Нсл.

•**прые́мны**-*ная-нае*—приятный. Нсл. 518; Ар. *Прыемныя рэчы прыемна й слухаць.* Нсл. *Малітвы нашы ня прыемныя, знаць, Богу.* Тм. *Ласкат.* **прые́мненькі.** Нсл. 518. *Прыемненькая гаворка.* Нсл.

•**прые́мца**-*цы, общ.*—приемщик, получатель.

•**пры́язьліва,** *нареч. к прыязьлівы*—дружественно, дружелюбно. *Прыязьліва прымаў нас.* Нсл. 518.

•**пры́язьлівасьць**-*ці, ж.*—дружеское расположение. Нсл. 519. *Знаю я тваю прыязьлівасьць!* Нсл.

•**пры́язьлівы**-*вая-вае*—питающий приязнь, Нсл. 519. дружественный, дружелюбный. *Прыязьлівага маю суседа.* Нсл.

•**пры́язьніцца**-*нюся-нішся, повел.-нюся-нішся, повел.-ніся-німася, взаим., несоверш., зь кім*—входить между собою в тесную дружбу, Нсл. 519. дружить. *Ты ня знаеш, з кім ты прыязьнішся, упрыязьнішся; ён чалавек некарысны.* Нсл. 519. *Соверш.* **запрыязьніцца**—войти друг с другом в приятельские отношения. Нсл. 734. *Як мы цяпер мяжсобку запрыязьніліся, дай Божа й па гроб нам жыць у прыязьні!* Нсл. *Соверш.* **упры́язьніцца.** Нсл. 519.—подружиться. *См. прыязьніцца.*

•**прыязьньства**-*ва, предл.-ве, мн. ч.-вы, ср.*—дружба, приязнь. Полацка-Рыская ўмова 1405 г.(Станг: Полацак, 144).

•**прыяжджомы,** -*мая-мае*—приездный. Ар.; Груздава Пост.

•**пры́яліцца,**—*см. под я́ліцца.*

•**пры́яцелка**-*лкі-лцы, ж.*—приятельница.

•**пры́яцель**-*ля, предл. и зват.-лю; мн. ч., род.-ляў*—приятель, друг. *Іншыя (ангілы) Боскіх прыяцеляў мусульман.* Кіт. 117а4.

•**пры́яцельства**-*ва, ср.* **1.** дружество, Нсл. 519. дружба. *Давядзі мне тым сваё прыяцельства.* Нсл.
2. *собир.*—дружба. Нсл. 519. *Бяжы, там прыяцельства твае чакае цябе.* Нсл.

•**пры́яньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў,* **1.** благожелательность, усердие. Нсл. 519. *Прыяньня ані каліва ў вас няма.* Нсл.

•**пры́яць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., каму чаму,* **1.** благоприятствовать; способствовать. Сьпягліца; Агароднікі, М. Супрасль Белст.; Валожына. *Ня надта ён прыяе нам.* Сураж (Ксл.). *Праведныя радзіцелкі, прыяйце, хлеба-солі засылайце і нас не забывайцеся.* Любавічы Імсь.(Ром. VIII, 527). *Свой сваййму болей прыяе, чымся другому.* Нсл. 519. *Дзяўчаты любілі яе, як "сусім сваю дзеўку" і любілі натолькі, наколькі ня прыялі гэнай праклятай "варопаўцы".* Юст.
надвор'е прыяе—погода благоприятствует.
здароўе прыяе—здоровье в порядке. *Соверш.* **папры́яць.** Сянно (Ксл.). *Гэта ж твая родзінка так папрыяла табе.* Нсл. 564(*под родзінка*). *Пятрок яму папрыяў.* Сянно(Ксл.). *Папрыялі жнейкі, дык і дажалі.* Нсл. 519.
2. оказывать (кому-л.) расположение, благосклонно относиться к кому-л. *Мілосна глядзець на іх, як яны прыяюць.* Нсл. 284(*под мілосна*).

пры́яючы, 1. *прич. наст. вр, к прыяць 1.*
2. благоприятный, благоприятствующий, благосклонный. Супрасьль Белст.

напры́яць, (Нсл. 315)-*яю-яеш-яе,*—достаточно посодействовать, помочь, быть благоприятным. *Ну, напрыяў ты імне досіць, ніколі не забудуся.* Нсл.

напры́яцца-*яюся-яешся,* **1.** во многих случаях доказать свою приязнь. Нсл. 315. — *напрыяць. Табе ніколі не напрыяешся, ты ня бачыш нашага прыязьньства.* Нсл.
2. много наделать вреда, лукаво усердствуя. Нсл. 315. *Добра ты нам напрыяўся.* Нсл.

•**прыдзе́рці,** -*дзяру́-дзярэш-дзярэць-дзярэм-дзярыце; прош. вр.-дзер-дзерла, соверш., перех.*—обозначить линии паза в бревне *"драпачом".* Шсл. *Ня гэтак прыдзер бярвіно.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Соверш.*
прыдзіра́ць-*аю-аеш-ае.* Шсл. *Я буду прыдзіраць бярвеньня, а ты бартуй пакуль.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**прыдзяўбсьці, прыдзяўбці,**—*см. под дзяўбсьці.*

•**прыдзі́рлівасьць**-*ці, ж.*—придирчивость.

•**прыдзі́рлівы,** -*вая-вае*—придирчивый. МГсл.; Аш.

•**пры́дзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш.*—мочу испускать. Нсл. 500. *Хто гэта прыдзе, напрыдзіў каля дзьвярэй.* Нсл. *Соверш.* **напрыдзіць.** Нсл. 500.

•**пры́дзіцца,** -*джуся-дзішся, несоверш.*—мочу испускать под себя. Нсл. 500. *Кажную ноч прыдзіцца.* Нсл. *Соверш.* **упрыдзіцца**—мочу испустить под себя. Нсл. 500. *Упрыдзіўся па вушы гэты некарысны клапец.* Нсл.

•**прыдзьве́рнае**-*нага, в знач. отгл. имя сущ.*—платёж за пропуск(в здание, С.) куда-л. Ксл.; Нсл. 500. *Дай прыдзьвернага, а то ня пушчу ў хату.* Нсл. *Плаці прыдзьвернага — ня пушчу.* Стаішча Чаш. (Ксл.).

•**прыдзьве́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—швейцар. Гсл.

•**прызабыцца,**—*см. под быць.*

•**прызапа́сіць,**—*см. под запасіць.*

•**прызба**-*бы, прызьбе, ж.*—завалинка. Гсл.; Ар.; Шсл.; Ксл.; Растсл. *Надабе насыпаць прызбу.* Канавалова Куз. (Ксл.). *Абсыпалі на зіму прызбу, каб цяплей было ў хаце.* Ст. Л. *выйшаў за імі на вуліцу і сеў на прызьбе.* ЗСД. 96. *Сядзіць на прызьбе*

бляды дзед. Купала("Бацькаўшчына" Но. 24-25, 410-411).

•**прызначоны,** *прилаг. из деепр. наст. вр. прызначаны 1.* Нсл. 501(*под прызначаць*). *Прызначонага ня мінеш.* Нсл.

•**прызнача́льны ліст**—назначение (бумага).

•**прызначальны склон,** *грам.*—дательный (падеж).

•**прызна́чаньне(прызначэньне,** Нсл.), *отгл. имя сущ. к прызначыць во всех знач.,* **1.** предназначение, определение. (Нсл. 501). *Гэта Божае прызначэньне.* Нсл.

2. назначение. Нсл. 501. *Прызначэньне сваё пан зьмяніў.* Нсл.

3. устройство на службу; должность.

•**прызнача́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** определять(предназначать, Шсл.). Нсл. 501; Ксл.; Шсл. *Бог кажнаму прызначае, прызначыў долю.* Нсл.

2. назначать, Ксл. определять. Нсл. 501. *Пан назначае яму дажыватны хлеб.* Бель. Выс. (Ксл.).

3. помещать, устраивать на какую-л. службу, должность.

прызначыць-*чу-чыш-ча, соверш. к прызначаць во всех 3-х знач.,* **1.** определить (предназначить, Шсл.). Нсл. 501; Ксл. *Што Бог прызнача, таго ніхто не перайнача.* Нсл. *Так яму Бог прызначыў: пахаваць другую жонку.* Ст. *"Душа" сьмерць людзёў ня подле свайго зычэньня*(не по своему устроению) *а каго Бог прызначыць.* Демид: Веров, 1896, II, 135.

2. (назначить, Ксл.), определить. Нсл. 501; Ксл.; Шсл. *Хай сабе тое й бярэць, што яму ў судзе прызначылі, а што імне прызначана — то я не папушчу.* Ст.

3. поместить, устроить на какую-л. службу, должность, определить, (*устар*).

прызна́чаны, *деепр. наст. вр. к прызначыць во всех 3-х знач.,* **1.** предназначенный, определенный. Нсл. 501. *Знаць, яму такая сьмерць прызначана.* Нсл. *Так яму доляю прызначана; ня мець шчасьця на сваім вяку.* Ст.

2. назначенный. Нсл. 501. *Прызначанага імне панам хлеба аканом не даець.* Нсл.

3. помещённый, устроенный на какую-л. службу, должность.

•**прызвыча́іць,**—*см. под звычаіць.*

•**прызвыча́іцца,**—*см. под звычаіцца.*

•**прызвыча́йка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** привычка. Нсл. 501. *У яго такая прызвычайка.* Нсл.

2. обыкновение. Нсл. 501. *У нас прызвычайкі такое няма.* Нсл.

•**прызвыча́йны,** -*ная-нае*—обыкновенный, всегда употребляемый. Нсл. 501. *Прызвычайным спосабам рабі, а свайго не выдумляй.* Нсл.

•**пры́зьмеркам,** *нареч.*—во время сумерек. Нсл. 510.

•**прызьме́ркці**-*не, соверш.*—смеркнуться. Нсл. 510. *Прыдзем, як прызьмеркне.* Нсл. *См. прымеркці. Несоверш.* **прызьмярка́ць**-*ае*—смеркаться. Нсл. 510. *Прыдзем, як прызьмяркаць будзе.* Нсл. *См. прымяркаць(под прымеркці).*

•**прызьнія́ць**-*яю-яеш-яе*—пригореть. Ксл. *Блін у печы прызьніяў.* Гравы Сян. (Ксл.).

•**прызы́рыць,**—*см. под зырыць.*

•**прыї́мнік**-*ка, предл.-ку, знат. прыїмніча, м.*—владелец. Барс., Лепле(Юхн.).

•**прыї́мныя думкі**—собственные мысли. Барс., Лепле.(Юхн.).

•**прыйдучы**-*чая-чае*—имеющий придти (будущий, С.). Нсл. 518. *Пакладзі гэта на прыйдучыя часы.* Нсл.

•**прыймо**-*ма; мн. ч.-мы-маў, ср.*—приём.

•**прыймовы**-*вая-вае*—приёмный.

•**прыйм-а́ньне**-*аць, прын-яты-яча,—см. под імаць. Прыйманьне кары, бяды.* Нсл.

прыйма́ць, (Нсл. 518); Гсл., **прыма́ць,** (Нсл.; Ар.)-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма,* **1.** принимать (брать из рук у того, кто дает, отдаёт, С.). Гсл.; Нсл. 518.

2. убирать, уносить. *Прыймаць хлеб, судзьдзе із столу.* Нсл. 518.

3. получать. Нсл. 505. *Пайшоўшы ў сьвет, і цестам прымай.* *Послов.* Нсл. 505. *Прымай грошы.* Тм. *Прыймаць грошы.* Нсл. 518.

4. *о зяте*: вводить. Нсл. 518. *Прыймаць зяця ў двор.* Нсл. 518.

5. принимать ответственность. Нсл. 505. *Я гэтага на сябе ня прымаю.* Нсл. 505.

6. терпеть, сносить, Нсл. 505. претерпевать, Нсл. 518. принимать. *Прыймаць кару, муку.* Нсл. 518. *Ніхто ня ведае, што я прыймаю ад яго. Богу толькі ведама, што я ад яго прымаю, прыняў.* Нсл. 505.

7. *несоверш. к прыняць 4, 5, 6, 7.*

прыня́ць, *прыйму, прыймеш-ме-мем-меце-муць; прош. вр. прыняў-няла-ло-лі,—соверш. к прымаць. Пан Бог просьбу прыйме.* Кіт. 3611.

•**прыймацца, прыняцца,**—*см. под імацца.*

•**прыймя**-*мені; мн. ч.-мёны-мён, м.*—предлог. (грам.). МГсл.

•**пры́йміч**-*ча, предл.-чу, мн. ч., род.-чаў, м.* **1.** приёмыш. Нсл. 518. *Прыйміча ўзгадаваў за сына.* Нсл.

2. зять, принятый в дом тестя. Нсл. 518. *Прыймічом пайшоў к яму.* Нсл.

•**пры́ймы**-*аў*(**прымы,** Ар.), *единств. ч. нет.* —женитьба в том случае, когда жених идет в дом невесты. *Пайду да Макрыны ў прыймы.* ЗСД. 73. *Уменьш.* **прымкі**-*каў* —приём зятя в дом тестя. Нсл. 505. *Пайду ад вас у прымкі, у чужы двор.* Нсл.

•**пры́йсьце**-*ця, предл.-цю, ср.* **1.** пришествие. Нсл. 518. *На другім прыйсьцю рассудзе нас Бог.* Нсл. *Прыйсьце Хрыста.* Попка ў лісьце.

2. приход. Нсл. 518. *Да твайго прыйсьця ў нас ўсё было ціха.* Нсл.

3. будущее.

4. будущность. *Будзе дзень сьвяточны, дзень другога прыйсьця.* Язэп Пушча: Асеньнія песьні. *Якое нас чакае прыйсьце? Як доўга будзе на крыжы брат зьнемагаць і*

локаць грызьці? Кавыль ("Беларус Но. 212"). *Ср. выйсьце, увойсьце(увыйсьце).*

•прыйці, прыйсьці,—*см. под ісьці.*

•прыкагалак-*лка, предл. и зват.-лку, м.* —еврейское общество, по малочисленности не имеющее своего старшины и приписанное к ближайшему, большому обществу. Нсл. 501. *Местачкавы прыкагалак.* Нсл.

•прыкадоліцца, -*люся-лішся, соверш.* —пристроиться. Ксл. *Ён добра прыкадоліўся.* Луб'ева Аз. (Ксл.).

•прыка́заваць-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма*—проводить пословицы в разговоре. *Соверш.* **прыказа́ць**-*кажу-кажаш-кажа*—привести пословицу в рвзговоре.

•пры́казь-*зі, мн. ч.-зі-зяў, ж.*—пословица. Ар. *Уменьш.* **пры́казка**-*кі, дат., предл. прыказцы, ж.*—пословица. Ар.; Шсл.; Ксл.; Гсл. *Удаўся на прыказкі, як сабачая скура на прывязкі.* Нсл. 501. *Здатны на прыказкі, як чорт на прывязкі.* Самін Пух. (Шсл.). *"Які пень, такія й атожылы." Ягоная аблюбёная прыказка.* Халамер'е Аз. (Ксл.).

•пры́казка,—*см. под прыказь.*

•пры́калядкі-*дкаў, единств. ч. нет.*—дни после Богоявления (7-го янв.), проводимые в посещениях. Нсл. 502. *То каляды былі, а гэта прыкалядкі.* Нсл.

•прыкамі̃нак-*нка, м.*—карниз у камина с выступом, на который ставятся небольшие вещи. Нсл. 502. *Пастаў на прыкамінку.* Нсл.

•пры́каратка, *нареч.*—недостаточно, мало Шсл. коротковато. Нсл. *Свайго хлеба будзе на год прыкаратка, давядзецца дакупіць.* Ст. *Сьвітку пашыў прыкаратка* Нсл.

•пры́караткі-*кая-кае,* Нсл., **пры́каратак**-*тка-тка,* Шсл.—коротковатый. Шсл.; Нсл. 502. *Абора прыкаратка.* Нсл. *Гэты кол сюды ня годзіцца: прыкаратак.* Ст. *Бярвенца добрае, але прыкаратка.* Ст.

•прыкарэлы-*лая-лае*—присохший. Нсл. 502; Ар. *Цеста прыкарэлае да сарочкі.* Нсл.

•прыкарэць,—*см. под карэць.*

•пры́карнаты, -*тая-тае*—коротковатый, немного короткий. Ар.

•прыкаса́цца,—*см. под адкасацца II.*

•прыкіда́ць-*даю-даеш-дае, несоверш., перех.* **1.** прибавлять, говорить мимоходом в пользу другого. Нсл. 501. *Я часта прыкідаю за вас слова пану.* Нсл. *Соверш.* **прыкінуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 501. *Прыкінь за мяне хоць слоўца.* Нсл.

2.—*см. под кідаць.*

•прыкіда́цца, *несоверш.* **1.** приставать (болезни, С.) Нсл. 501. *Хвароба нейкая прыкідаецца да яго.* Нсл.

2. *несоверш. к прыкінуцца 2.*

3. приключаться, приставать несчастью. Ксл.

4.—*см. под кідацца.*

прыкіну́цца, *соверш.* **1.** пристать (болезни, Шсл.) Нсл. 501; Ар. *Трасца прыкінулася да мяне.* Нсл. *Прыкінулася нейкае ліха: дзяцё ўжо другую пару хварэе.* Ст. *Вогнік прыкінуўся.* Гарадок (Ксл.). *Не калупай болькі, бо яшчэ гарэй што прыкінецца.* Ст.

2. стать на защиту кого-л., представительствовать, Нсл. 501. сказать что-л. в пользу кого-л. *Прыкінься за мяне ў пана.* Нсл.

3. приключиться несчастью. Ксл. *Няхай яго! якое бяздольле прыкінулася.* Навасёлкі Сян. (Ксл.).

4.—*см. под кідацца.*

•прыкі̃дка-*дкі-дцы, ж.*—особенная игра в карты, где к схоженой карте прикидывают паристые. Нсл. 501.

•прыкі̃длівы, -*вая-вае,*—притворчивый, склонный к притворству. Нсл. 501. *Прыкідлівы ўбогі.* Нсл. *Жанкі — прыкідлівае плямя!* Тм.

•прыкі̃дзень-*дня, предл. и зват.-дню; мн. ч., род.-дняў, м.*—дитя, оставленное родителями на чужие руки. Нсл. 501. *Двух хлопчыкаў маю ад сына, а другога прыкідня-братаніча.* Нсл.

•прыкі̃нуць,—*см. под кідаць.*

•пры́кісь-*сі, ж.*—осложнение болезни. Ар. *Хвароба, болька ідзець (пайшла, пойдзе) у прыкісь*—наступает (наступило, наступит) осложнение болезни, язвы. Ар.

•прыклоннасьць-*ці, ж.* **1.** покорность. Нсл. 502. *Прыклоннасьці няма ў гэтым дзяцюку, усё насупроці йдзець.* Нсл.

2. приверженность. Нсл. 502. *Ад сваіх дзяцей прыклоннасьці к сабе ня бачу.* Нсл.

3. *пристанище.* Нсл. 502. *Беднаму сіраце ніхто прыклоннасьці не даець.* Нсл.

•прыклонны-*ная-нае,* **1.** покорный. Нсл. 502. *Прыклонная галава.* Нсл.

2. склонный, согласный. Нсл. 502. *Я на ўсё прыклонны.* Нсл. *Дзеўка прыклонна выйці замуж.* Нсл.

•прыкла́д-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** пример (, образец, Нсл.) Гсл.; Ар.; Нсл. 502. *Госьць выпіць рад, калі гаспадар дасьць сам прыклад.* Нсл. *Дурны прыклад даеш дзяцём.* Нсл. *Сам прыкладу нам ня даеш.* Нсл.

2. эпитет, меткое определение. Гсл.

3. прибавление. Гсл.

•прыкла́дам, *вставительное слово*—например. Скарына (400-сотлецьце, 483); МГсл.; Нсл. 502. *Абмяркоўвалі справу, высунутую маладымі, аб закладзінах коопэратыўнай крамы, якая ёсьць, прыкладам, у Жыдоў у м. Пятровічах.* Дзьве Душы 156. *Прыкладам сказаць.* Нсл. *Заданьням, прыкладам, слоўніка ё пазнаць расійскую мову.* Некрашэвіч: Да укладаньня слоўніка жывое мовы беларускае (Полымя, 1925 г., Но. 5).

•прыкладаньне-*ня, предл.-ню, ср.*—прилежание, старательное занятие, особенно науками. Нсл. 501. *Пішы з прыкладаньням.*

Нсл.

•**прыкладáць**-*дю-деш-де, несоверш., перех.* **1.** сравнивать, применять. Нсл. 501. *Гэта адно к другому ня можна прыкладаць, прыкласьці.* Нсл. *Соверш.* **прыкласьці.** Нсл. 501.

2.—*см. под класьці.*

•**прыкладáцца**-*дюся-дешся,* **1.** сравниваться с кем. Нсл. 501. *Што ты да мяне прыкладаешся, прыклаўся?* Нсл.

2. прилежать, Нсл. 501. относиться с прилежанием (какому-л. делу). *Прыкладамцца да рамяства.* Нсл.

3.—*см. под класьціся.*

прыклáсьціся, *-кладуся-кладзѐшся-дзѐмся-дзіцѐся,* **1.** *соверш. к прыкладацца 1.* Нсл. 501.

2. *соверш. к прыкладацца 2.* Нсл. 501. *Прыклаўшыся добра, усё зробім.* Нсл.

•**пры́кладка**-*дкі-дцы, ж.*—выдумка (, как прибавление к чему-л. действительному, С.) Нсл. 502. *Кажы бяз прыкладкі.* Нсл.

•**прыклáдна,** *нареч.* **1.** примерно. Нсл. 502. *Прыкладна паступае.* Нсл.

2. красноречиво, искусно. Шсл. *Так прыкла̀дна гу̀кае, як із кніжкі чытае.* Ст.

•**прыклáднасьць**-*ці, ж.* **1.** примерное поведение, пример для других. Нсл. 502. *Прыкладнасьці зь цябе няма ніякае.* Нсл. *Прыкладнасьці сваім дзяцём не даеш добрае.* Тм.

2. прилежание. Нсл. 502. *Ні да чога ня маеш прыкладнасьці.* Нсл. *Ср. прыкладаньне.*

•**прыклáдны**-*ная-нае*—примерный, образцовый. Нсл. 502. *Прыкладны дзяцюк.* Нсл.

•**прыклáдзіны**-*наў, единств. ч. нет.*—обложение могилы покойника деревянным срубом (обнесение оградой, С.) и угощение приглашённых к тому соседей, Нсл. 502. *пирушка по поводу приведения в порядок, украшения могилы.* Ксл. *Тата на прыкладзіны пайшоў да суседа.* Нсл. *Прыкладзіны па Зьмітру былі.* Павульле Чаш. (Ксл.).

•**прыкланя́цца,** *-яюся-яешся, несоверш., возвр.* **1.** склоняться, соглашаться на убеждение. Нсл. 502..

2. *несоверш. к прыкланіцца 2*—передаваться (противнику, С.) Нсл. 502.

3. присоединяться. Нсл. 502. *Прыкланяйся, прыкланіся к нашай кумпані.* Нсл.

прыкланíцца, 1. *соверш. к прыкланяцца 1,*—склониться, согласиться на убеждение. Нсл. 502. *Сусед не прыкланіўся к міру.* Нсл.

2. *Соверш. к прыкланяцца 2,*—передаться (противнику, С.) Нсл. 502. *Прыкланіўся к нѐпрыяцелю майму.* Нсл.

3. *соверш. к прыкланяцца 3,*—присоединиться. Нсл. 502.

•**прыкланíць,**—*см. под прыкланяць.*

•**прыкланíцца,**—*см. под прыкланяцца.*

•**прыклáсьці,**—*см. под прыкладаць, класьці.*

•**прыклáсьціся,**—*см. под прыкладацца, класьціся.*

•**прыќліка**-*кі, дат., предл. прыкліццы, ж.* **1.** предлог (повод, вымышленная причина, С,) Север. (Косіч 252); Растсл.: Северск. 149. притязание, причина к неудовольствию. Нсл. 502. *См. прыклёп.*

2. признак, вид. Нсл. 502. *Толькі прыкліка тая, што еў.* Нсл.

3. напасть, наклёп. Нсл. 502. *Прыкліку на мяне наводзіш, а я ня знаю, ня ведаю.* Нсл.

•**прыкранýцца,**—*см. под кратацца.*

•**прыкрáса**-*сы-се, ж.*—сало и прочее снадобье для приправы кушанья. Нсл. 502. *Капуста нішчымная, бяз жаднае прыкрасы.* Нсл. *Папрасі сала на прыкрасу бацьвіньня.* Нсл. *Ці шчасьце — сны прыкрась?* Салавей: Сіла, 94.

•**прыкрáсіць**-*крáшу, прыкрасіш-се, соверш., перех.*—приправлять съестным снадобьем. Нсл. 502. *Прыкрашаваць, прыкрасіць капусту салам, сьмятанаю.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **прыкрашаны**—приправленый съестным снадобьем. Нсл. 502. *Бульба прыкрашаная салам.* Нсл. *Соверш.* **прыкрашáць(прыкрашаваць,** Нсл.)-*дю-деш-ае.* Нсл. 502.

•**прыкланя́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.* **1.** склонять к чему-л. Нсл. 502. *Прыкланяць каго к міру.* Нсл.

2. наговаривать, наклонять. Нсл. 502. *Не на добрае ты яго прыкланяеш, прыкланіў.* Нсл.

3. давать пристанище, приголюбливать. Нсл. 502. *Ніхто сіраты не прыкланяе, не прыкланіў к сабе.* Нсл.

прыкланíць-*ню, прыклоніш-не, соверш.(к прыкланяць 1)*—склонить к чему-л. Нсл. 502. *На свой бок прыкланіць.* Нсл.

2. *соверш. к прыкланяць 2,*—посоветовать, подговорить, сделать что-л.

3. *соверш. к прыкланяць 3,*—дать пристанище, приголубить. Нсл. 502.

•**прыќлеп**-*пу, предл. и зват.-пе, м.*—предлог, повод к чему-л., вымышленная причина. Новы Двор Ск.; Дуброва Ск. *См. прыклёп.*

•**прыклёп**-*пу, предл.-не, м.*—предлог, повод. Новы Двор Ск.; Дуброва Ск.; Вал. *Абы прыклёп быў.* Дуброва Ск.

•**прыклéт,** *м.*—пристройка(к *"клеці"*), амбарная площадка, Гсл. чулан при амбаре. Пен., Смл., Вар (Даль). *См. прыклець. Уменьш.* **прыклетак**-*тку(-тка,* Нсл.), **1.** кладовая или чулан, устроенный под навесом у крыльца клети, Нсл. 502. чулан, кладовая при амбаре. Ксл. *Хамут павесь у прыклетку.* Нсл.

•**прыклéтнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.* —крыльцо перед амбаром. Ксл. *Аброць на прыклетніку ляжыць.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**прыклéць**-*ці, ж.* **1.** пристройка(к *"клеці"*), амбарная площадка. Гсл. *См. прыклет. Зьнясі жбанкі ў прыклець.* Клюі Куз. (Ксл.).

●**прыкле́цьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—место при клети, крыльцо под навесом у амбара. Нсл. 502. *Мяхі пакладзіце на прыклецьцю.* Нсл. *Ён ускочыў на прыклецьце.* ЗСД 115. *На прыклецьце прыляцела з усходу густая каса барвянага сонца.* Тм.

●**пры́красьць**-*ці, ж.* **1.** досада, Ар.; МГсл.; Нсл. 503. неприятность. *Шмат прыкрасьці ад цябе цярплю.* Нсл. 502. *Ня раз ты імне чыніш прыкрасьць.* Нсл.

2. (*о еде*) —приторность, НК.: Очерки, Но. 24. неприятная слабость, приторность. Нсл. 502.

пры́кра, *нареч.* **1.** досадно. Ар.; МГсл.

2. (противно, Шсл.), неприятно. Нсл. 502; Гсл.; Шсл. *Прыкра імне глядзець на яго.* Нсл. *Гукае чорт ведае што, аж прыкра слухаць яго!* Ст.

3. приторно. Нсл. 502; Гсл.; НК.: Очерки, Но. 24. *Соладка, аж прыкра.* Нсл.

●**прыкрашаваць,**—*см. под* прыкрасіць.

●**прыкра́т-аны**-*аваць-аць,—см. под кра̀таць.*

●**пры́краць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** становиться противным, претить, НК.: Пасоб., Но. 84. надоедать. Нсл. 502. *Прыкраеш, напрыкрыў ты імне сваім дакучаньням.* Нсл. *Соверш.* **апры́краць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, соверш.*—сильно надоесть, Шсл. опротивить, Ксл. опостылеть. *Так цяжка жыць, што проста апрыкрала.* Ст. Ст. *Соверш.* **апрыкці**-*кну-неш-не; прош. вр. апрык-кла-клі. Да чаго ён апрык імне!* Навікі Віц. (Ксл.) *Апрыкрыла, аж не магу глядзець.* Медшыцы Чаш. (Ксл.). *Апрыклі імне цешчыны прыцінкі.* Дабрыгары Беш. (Ксл. *под* прыцінак). *Соверш.* **напры́краць.** Нсл. 502.

2. делаться противным, приторным(о пище). НК.: Очерки, Но. 24; Нсл. 502. *Бульбяны хлеб* "приедается", *"прыкрыіць"*, как говорят. НК.: Очерки. *Адно й тое ж прыкрые, спрыкрые.* Нсл. *См.* прỳкрыць. *Соверш.* **спры́краць**-*ае*—стать приторным. Нсл. 502.

●**пры́крацца**-*краецца, несоверш.*—изменяться из приятного в неприятное. Нсл. 502. *Салодкае ўборзьдзе прыкраецца.* Нсл. *Соверш.* **спры́крацца,** (Нсл. 502)**, спрыкліцца.** *Хорма ідзі спрыклілася мужыком.* Дзьве Душы,123. *Спрыкралася імне гэта частая хадня.* Нсл.

апракля́цца, (МГсл.)**, апрыкрацца,** (Міх.)-*яюся-яешся каму, несоверш.*—досаждать, МГсл. надоедать. Міх. *См.* **апры́кліцца**-*люся-лішся*—опротиветь. МГсл.

напрыкля́цца, -*яюся-яешся*—докучать (надоедать, С.). МГсл.

●**прыкрэць**-*эе, несоверш.*—делаться приторным, слаще. Нсл. 503. *Мёд прыкрэе, спрыкрэў.* Нсл. *Соверш.* **спрыкрэць**—стать приторным. Нсл. 503. *Каша спрыкрэла за дзень, стоячы ў печы.* Нсл.

●**прыкры**-*рая-рае,* **1.** докучливый(надоедливый, С.). Нсл. 503. *Прыкры хлапец, прыкрае дзяцё, ня ўседзіць на руках.* Нсл.

2. неприятный, досадный. Нсл. 503. *Прыкрае сказаў імне слова.* Нсл. *Прыкрыя людзі.* Тм. *Маё ўсё табе прыкрае.* Тм.

3. *о еде*: приторный. Нсл. 503; НК.: Но. 24.

●**прыкры́та,** *нареч. к прыкрыты,*—скрытно, лукаво. Нсл. 503. *Ты й гукаеш і робіш усё прыкрыта.* Нсл.

●**прыкры́ты**-*тая-тае*—скрытный, притворный. Нсл. 503. *Тваё прыязьньства прыкрытае.* Нсл.

●**прыку́так**-*тка, предл. и зват.-тку, м.* —место в углу. Нсл. 503. *Сядзіць у прыкутку.* Нсл.

●**прыку́чыла, прыку́чылася,** *безлич., соверш.* —наскучило. Нсл. 503. *Прыкучыла жыць аднаму.* Нсл. *Прыкучылася сядзець аднаму ў хаце.* Нсл.

●**прыкуча́ць(прыкучаваць,** Нсл.)-*аю-аеш-ае, несоверш.*—надоедать. Нсл. 503. *Адзін хлеб прыкучае, прыкучыў.* Нсл. *Соверш.* **прыку́чыць**—надоесть. Нсл. 503.

●**прыкуча́цца(прыку́чавацца,** Нсл.)-*аецца, несоверш.*—делаться скучным. Нсл. 503. *Прыкучаецца, прыкучылася імне туташняе жыцьцё.* Нсл. *Соверш.* **прыку́чыцца** —стать скучным. Нсл. 503.

●**прыку́члівы**-*вая-вае,* **1.** наводящий скуку. Нсл. 503. *Прыкучлівае тут жыцьцё.* Нсл. *Прыкучлівая работа.* Тм.

2. приедчивый. Нсл. 503. *Адзін хлеб прыкучлівы.* Нсл.

●**прыломак**-*мка, предл. и зват.-мку, м.* —вещь с отломленным кончиком. Нсл. 504. *Голка, ножык — прыломак.* Нсл.

●**прылонак**-*нку, предл. и зват.-нку, м.* — *прылоньне.* Нсл. 504. *Дзяцё з прылонку ўраніла.* Нсл.

●**прылоньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** лоно, колена. Нсл. 504. *Дзяцё з прылоньня ня сходзе; усё прылоньня пільнуе.* Нсл.

2. охват руками. Нсл. 504. *Прылоньне бацьвіньня прынесла.* Нсл.

●**прылабу́ніць,**—*см. под* лабуніць.

●**прылабу́ніцца,**—*см. под* лабуніцца.

●**прыла́да,** *дат., предл.-дзе, ж.*—приспособление. Ir.; Гсл. *Але людзі захацелі, каб то буслы пераселі на другі бок саду. Дзель таго стоўп укапалі, барану прымацавалі, розную прыладу.* Я. Лучына.

●**прыла́дзісты**-*тая-тае*—выгодный к употреблению, ловкий. *Прыладзісты цэп.* Нсл. 503. *Прыладзістая каса.* Тм.

●**прыла́дзіць,**—*см. под* ладзіць.

●**прыла́зьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —помещение перед баней в котором раздеваются и одеваются, НК.: Очерки, 289. предбанник. Ксл. *См.* перадасётак. *Выскачы ў прылазьнік і прахаладайся.* Бешанковічы (Ксл.).

•**прыла́ска**-*кі, дат., предл.* *прыласцы, ж.* —большая дорога. Ксл. *Як выйдзеш на прыласку, ляпей ісьці будзе.* Селішча Гар. (Ксл.).

•**прыла́шчыць,**—*см. под ла̀шчыць.*

•**прыла́тка**-*ткі-тцы, ж.*—тонкая жердочка для прикрепления соломы в крыше. Шсл. *Насек прылатак на ток.* Ст. *Падай даўжэйшую прылатку.* Ст.

•**прыла́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.* — *прылавак.* Нсл. 503. *Палажы на прылаўцы.* Нсл. *З прылаўкі нехта зьняў грошы.* Нсл. *З прылаўкі зваліўся.* Тм.

•**прылегчы, прыле́ж**-*аваць-а̀ць-авацца-ыць-ыцца,—см. под легчы.*

•**прыле́жалы**-*лая-лае,* — прогнивший от долгого лежания. Нсл. 504. *Прылежалая сарочка.* Нсл. *Яблык із аднаго боку прылежалы.* Тм.

•**прыле́жалы, 1.** пролежалый(отлёжанный, **С.**). Нсл. 504. *Прылежалыя бакі баляць.* Нсл.

2. пролежалый. Нсл. 504. *Прылежалыя бакі баляць.* Нсл.

•**прылі́ка.** *Употр. только в выражении: дзеля прылікі*—для видимости. *Другая свацьця з боку маладога была толькі дзеля прылікі.* Леск. 1, 288.

•**прылі́пы**-*паў, мн. ч.*—прилипшие к стенам горшка части кушания. НК.: Очерки, 49.

•**прылі́чны**-*ная-нае*—пойманный с *"лі-цом"* — поличным. Стт. 1529 сл. *Калі б хто злодзея прылічнага ў дому сваім хаваў... будзе павінен плаціці.* Стт. 491. *Злодзея прылічнага маець мучыці.* Стт. 1529, XIII, 14.

•**прылі́чыць,**—*см. под лічы̀ць.*

•**прылу́ка,** (МГсл.)-*кі, дат., предл.* *прылуццы, ж.* **1.** приключение. Іг.; Калюга. *Ср. прылучэньне 2(под лучы̀ць).*

2. случай. Нсл. 504; Гсл. *Вытну, паеду на прылуку,*—т.е. на удачу. Нсл.

•**прылуча́й**-*а̀ю*—случай. Нсл. 504. *Прылучаю ня было зь кім ехаць.* Нсл.

•**прылуч-а́ць**-*эньне-ы̀ць,—см. под лучы̀ць.*

•**прылуч-а́цца**-*ы̀цца.—см. под луча̀цца.*

•**прылу́чны**-*ная-нае*—приставший нечаянно не к своему стаду. Нсл. 504. *Прылучная карова.* Нсл. *Прылучнае жэрабя.* Тм.

•**прылюб-іць**-*леваць,—см. под любіць.*

•**прым-овіць**-*аўля̀ць,—см. под мовіць.*

•**прым-овіцца**-*аўля̀цца,—см. под мовіцца.*

•**прымоўка,** (Нсл.), **прымаўка,** (Ксл.; Растсл.)-*кі, дат., предл.* *прымаўцы, ж.*—поговорка, (Нсл. 505) слово или фраза, часто употребляемая в разговоре. Ксл. *Благая прымаўка.* Стралкі Беш. (Ксл.). *Рынуў прымаўкай, як гразьзю ў вочы.* Рапан. 154.

•**пры́ма**-*мы-ме, м., муз.*—прима. *Я буду дзяржаць прыму, а ты ўтарую.* Нсл. 504.

2. первая самая на скрипке струна. Нсл. 504. *Прыма парвалася.* Нсл.

•**прыма́к**-*ка̀, предл.-ку, зват.* *прымача, мн. ч.* *прымакі̇-оў-ом-а̀мі-оў-ох, м.* — *прыма̀ка.* Шсл.; Гсл.; Нсл. 504. *Прымак — тый жа парабак.* *Поговор.* Нсл. *У сваю хату прымака браць ня буду.* Ст.

•**прыма́ка**-*кі, предл.-ку, м.*—зять, принятый на житье в дом тестя. Шсл.; Ксл.; Пск.(Иеропольский); НК.: Бабы, Но. 34. *Яна ўзяла сабе прымаку.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Адну дачку замуж аддалі, а да другой прымаку ўзялі.* Ст. *См. прыма̀ч, прымень.*

•**прыма́льны склон,** *грам.*—винительный падеж.

•**прыманіць,**—*см. под маніць.*

•**пры́маразак**-*зка, предл. и зват.-зку, м.* —утренник. Шсл. *Ужо пачаліся прымаразкі.* Ст.

•**прымасоліцца,**—*см. под масоліцца.*

•**прымасьціцца,**—*см. под масьціцца.*

•**пры́маўка,**—*см. под прымоўка.*

•**прымацав-а́ны**-*а̀ць,—см. под мацава̀ць.*

•**прыма́цкі**-*кая-кае*—свойственный принятому в дом зятю. Нсл. 504. *Прымацкі звычай.* Нсл. *Доля прымацкая сабацкая.* *Послов.* Нсл.

•**прыма́ць,**—*см. под імаць.*

•**прыма́цца,**—*см. под імацца.*

•**прыма́ч**-*ача̀, предл.-ачу̀; мн. ч.-чы̀-чоў-чом-чоў-чамі-чох, м.*—зять, живущий в семье тестя. Гсл. *См. прымак.*

•**прыма́чка,** -*чкі-чцы, ж.*—жена зятя (*"прымакі",* **С.**), принятого в дом тестя. *Ці ты за двор вышла, ай прымачка?*—в чужой дом вышла замуж, или к себе приняла? Нсл.

•**прымачны дом**—дом, в который приняли *"прымаку".* НК.: Бабы, и Но. 34.

•**пры́мха**-*мхі-мсе, ж.*—прихоть. Растсл.: Северск 149.

•**прыме́ж, прымеж таго,**—*см. под меж.*

•**прыме́к**-*ѐку, м.*—домёк. Нсл. 505. *Ці ў прымек так, як ён зьбялеў?* Нсл. *Ср. няўпрымёк.*

•**прыме́ка**-*ѐкі-ецццы, ж.*—признак, заметка. Нсл. 505. *Прымекі ніякае няма, што гэта тваё.* Нсл.

•**прымен,** *м.*—сени.

•**прымень**-*мня*—зять, принимаемый в дом, как член семьи. НК.: Бабы, и Но. 34. *См. прымака.*

•**пры́меркі**-*каў, единств. ч. нет.*—сумрак, Нсл. 505. сумерки. *За прымеркамі ня ясна відаць.* Нсл. *См. сутонь-ньне.*

•**прыме́рклы**-*лая-лае*—темноватый, Нсл. 505. сумеречный. *Прымерклы час.* Нсл. *Прымерклае надвор'е.* Тм.

•**прыме́ркці(прымеркнуць,** Нсл.), *соверш.* —смеркнуть. *Несоверш.* **прымярка́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—темнеть, Нсл. 505. смеркать. *Вечар прымяркае, прымерк.* Нсл. *Сьвяціў, сьвяціў я̀сен месячка дый прымяркаць стаў, любіў дзяцюк дзеўку дый пакідаць стаў.* Задубеньне Імгл.(Косіч II).

•**пры́мешка,** (Ар.), **прыме́шка,** (Гсл.)-*шкі-шцы, ж.*—примесь. Ар.; Гсл.

●**прымéць,**—*см. под* *мець.*
●**прымяркáньне**-*ня, предл.*-*ню, отгл. имя сущ. к* *прымяркаць*—смеркание, вечерняя пора, Гсл. время вечернее, когда свет меркнет. Нсл. 505. *У прымярканьню прыдзеш.* Нсл.
●**прымяркáць,**—*см. под* *прымеркці.*
●**прымкнýць,**—*см. под* *мкаць.*
●**прымкнýцца,**—*см. под* *мкáцца.*
●**прымýляць,**—*см. под* *мýляць.*
●**прымýрак**-*рка, предл. и зват.*-*рку, м.*—карниз у кухонной печи; служит местом для спичек, мыла, лучинок. Шсл. *Сярнічкі ляжаць на прымурку.* Ст.
●**прымýс**-*су, предл. и зват.*-*се, м.* **1.** принуждение. Гсл.; Нсл. 505. *Прымусу няма табе, робіш як хочаш.* Нсл.
2. принуждение в хлебосольном деле, настойчивое упрашивание. НК.: Очерки, 72, Но. 158; Ар. *См.* *прынука.*
●**прымýсіць,**—*см. под* *мýсіць.*
●**прымýсны,** -*ная*-*нае*—принудительный. Ксл.; Нсл. 505. *Прымусная гэта работа.* Беліца Сян. (Ксл.). *Прымуснае ежы няма.* Нсл.
●**пры́муш**-*ша, предл. и зват.*-*шу, м.* — *прымàка.* Ксл. *Яна ўзяла прымуша.* Пустынкі Сян. (Ксл.).
●**прымушáць**-*дю*-*àеш*-*àе, несоверш.* *каго зь неаз.*—время от времени упрашивать гостей есть и пить. НК.: Очерки, Но. 158.
●**пры́м**-*ы*-*кі,*—*см. под* *прыймы.*
●**прымыкáць,**—*см. под* *мкаць.*
●**прынос**-*су, предл. и зват.*-*се, м.*—что-л. приносимое в подарок. Нсл.; Пасоб. 149. *Аброчныя прыносы.* НК.: Очерки, Но. 489.
●**прын-осіць**-*èсьці,*—*см. под* *насіць.*
●**прын-осіцца**-*есьціся,*—*см. под* *насі́цца.*
●**прынáда**-*ды*-*дзе, ж.* **1.** приманка. Гсл.; Ар. Раст.: Северск, 149; Шсл.; Гсл.; ПНЗ.; Латыгаль Сян. (Ксл.). *Паставілі на зайцоў прынаду.* Тм. *Быў сад чароўную прынадаю.* Крушына: Калыханка(Зьніч, 1954, Но. 27). *І якую ён там прынаду чуе, што вечна туды валачэцца?* Ст. *Прынада на ваўкі, лісы, мышы.* Нсл. *Раскажы, дзяўчынка, чым дала прынады? Ці сваёй красою, ці русай касою?* ПНЗ, 45.
2. все, что привлекает рыбу(вообще животных, С.) к желанному месту, как и те приспособления, кои делаются тут же для уженья. НК.: Очерки, 510.
прынада пташа—приманка для птиц, Стт. 1529, сл. прельщение. МГсл. *Уменьш.* **прынадка**-*дкі*-*дцы*—приманочка. Нсл. 505.
2. *перен.*—о красивой девице. Нсл. 505. *Добрая прынадка дзяцюком.*
прынáдачка-*чкі*-*чцы, уменьш. к* *прынадка*—приманочка. Нсл. 506.
●**прынáдлівы**-*вая*-*вае*—склонный к приманке. Нсл. 505. *Прынадлівы дзяцюк.* Нсл. *Ср. ст.* **прынадліўшы.** *Ваўк прынадліўшы за ліса.*
●**прынадна,** *нареч. к* *прынадны,*—заманчиво. Нсл. 505. *Вясна разьвязала яго маладыя крылы, прынадна адкрыла перад ім ахінутыя новай цеплю прасьцягі.* ЗСД. 244. *Прынадна ляжыць, але чапаць забаронена.* Нсл. *Заклікаў Шырын прынадна.* Крушына: Лебедзь, 61.
●**прынаднáсьць**-*ці, ж.*—привлекательность. Гсл.
●**прынáдны**-*ная*-*нае*(НК.: Очерки, 511), заманчивый(привлекательный, Нсл.). Нсл. 505; Ксл. *Дужа прынадная дзеўка — як магнэсам цягнуць да яе.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Гэта прынадная справа.* Нсл. *Прынадная дзеўка.* Тм. *Надзяць далі там малога, як прынадныя агні.* С. Музыка, 16.
●**пры́на-дзіць**-*джаны,*—*см. под* *нàдзіць.*
●**пры́надз-іўшыся**-*дзіцца,*—*см. под* *надзіцца.*
●**прынадлéжнасьць**-*ці, ж.*—принадлежность, (Гсл.) собственность. Нсл. 506. *Маю прынадлежнасьць бярэш сабе.* Нсл.
●**прыналежны,** -*ная*-*нае*—принадлежащий. *Не прыналежную да цябе бярэш рэч.* Нсл.
не прыналежна—не принадлежаще, не по праву. Нсл. 336. *Не прыналежна ўзяў сабе сіроцкае дабро.* Нсл.
прыналежныя прыметнікі, займёны—притяжательныя, прилагательныя, местоимения. Тарашкевіч: Граматыка.
●**прынамся,** *и* (*област.*) **прынамсі,** (Гсл.)—по крайней мере. МГсл. *Сымон а Наталя пайшлі па дарозе ў глыб лесу. Прынамся, так здавалася Сымону, бо ён бачыў, што яны ідуць ня ў тый бок, адкуль ён прышоў.* Ю. Жывіца("Прыйсце", Но. 1). *А так яна, прынамсі, знашла сваё пэўнае прытульле, пабраўшыся з князям.* Дзьве Душы, 179. *Ну, хоць ня ўсе, дык прынамся адзін, Паньне, прычынай маркотных гадзін.* Гарун: Варажба. *За год Рыжы ўжо быў вялікім катом і прынамся паў сяла знаў.* Каласкі, 1955, Но. 29-30, 10.
●**прынародна,** *нареч.*—публично. Смаленш. (Дсл.). *Сказаў прынародна.* Дсл. *Прынародна мілым называла.* Ц.С. Заломнае Судж. п.(Хал. 238).
●**прынародны**-*ная*-*нае*—публичный. *Ср.* *прынародна.*
●**прын-я́ты**-*я̀ць,*—*см. под* *імàць.*
●**прын-я́ўшыся**-*я̀цца,*—*см. под* *імàцца.*
●**прыні́зістасьць**-*ці, ж.*—приземистость.
●**прынізісты,** -*тая*-*тае*—призёмистый (малорослый и плотный, С.). Нсл. 506. *Прынізісты мужчына.* Нсл. *Прынізістае дзерва.* Нсл.
●**прыні́к-аць**-*ці,*—*см. под* *нікаць.*
●**прыні́клы**-*лая*-*лае,* **1.** наклоненный вниз, пониклый(поникший, С.). Нсл. 506, приникнувший. *З прыніклаю галавою сядзіць.* Нсл. *Далавах за акном(паязду) хапаліся ўцячы назад лагчынкі з прыніклыми на ноч да зямлі жытам.* Дзьве Душы, 8.
2. подслеповатый, близорукий. Шсл. *Прыніклы — дык усё прыглядаецца.* Скрыль Пух. (Шсл.).

•**прынўдз-ілася**-*іцца*,—*см. под* *нўдзіцца*.
•**прынўка**-*ўкі-ўццы*, *ж.* **1.** принуждение, Гсл. понуждение. Нсл. 506. *Хай зьнявечацца крыўда з прынукаю.* Гарун. *Зрабі бяз прынукі.* Нсл. *Конь прынуку любіць.* Тм. *Бяз долі і бяз хаты і пад прынукай ворага, ці помніш колас кляты?* Крушына: Творы, 14.
2. принуждение при угощении, упрашивание есть, пить. *То ня чэсьць, калі прынукі няма.* Нсл.
з прынукі—наневоле.
бяз прынукі—непринуденно. МГсл.
•**прынука́ць**-*аю-аеш-ае*; *повел.-ай-айма*, *несоверш.*, *каго*—принуждать, понуждать. МГсл.; БНсл. *Ці можаце прынукаць вясельнікаў пасьціць, пакуль малады зь імі?* Татарыновіч: Бібля, стр. 267.
2. упрашивать при угощении.
прынўкаць-*аю-аеш-ае*, **1.** *соверш. к* *прынука́ць в 1-ом знач.*,—понуждать(принуждать, С.). Нсл. 506. *Ня прынукаўшы нічога ня было б зроблена.* Нсл.
2. *соверш. к* *прынукаць 2.*
•**прып**-*па*, *предл. и зват.*-*пе*, *м.*—предпечный выступ с кирпичною площадкою. НК.: Дудар, Но. 32. *Уменьш.* **прыпек**-*пка*, *предл.-пку*, *м.*— предпечный выступ с кирпичною площадкою, НК.: Дудар, Но. 32. выступ печи с лицевой стороны ея, НК.: Очерки, 243. передняя площадка устья печи. Ксл. *На прыпеку гаршчок стаіць.* Сураж. (Ксл.).
прыпечак-*чку*, **1.** *уменьш. к* *прыпек.* НК.: Очерки, 243, 89; Ар.; Растсл.; Шсл., площадка перед входом в самую печь; на ней обыкнов. стоят горшки, сковороды и проч. Шсл. *Наварыла кашы густыя, паставіла на прыпечку.* Красновічы Сураск. (Сержп.: Отчет, 10). *Пад прыпечкам драбязы, хто ведае, не кажы. Загадка*(*зубы*). Ар. *Скварада стаіць на прыпечку.* Ст. *Падай гаршчок на прыпечку*(знач., тот горшок, который стоит на *"прыпечку"*). Ст.
2. деревянный выступ у боковой стороны печи, называемый лежанкою. НК.: Дудар, Но. 32. *Уменьш.* **прыпечак**—часть печи, узкая лежанка. Гсл.
•**прыпол**-*лу*, *предл. и зват.*-*ле*, *м.*—приподнятый подол, Гсл. подол, ПНЗ; Растсл. нижняя часть полы, БНсл. приподнятая нижнепередняя часть одежды (юбки, фартуха, полы, Шсл., подол платья, польта и т.п.) БГсл.; Ар. *Назьбірала ў прыпол яблыкаў.* Ст. *Насып гароху ў прыпол.* Іванск Чаш. (Ксл.). *Вазьмі ў прыпол.* Нсл.
•**прыпольле**-*ля*, *предл.*-*лю*, *ср.*—подол фартуха, Гсл. объем, сколько можно положить в полу или в передник. Нсл. *Цэлае прыпольле набрала бульбы.* Нсл. *У прыпольлю дзяцё прынесла.* Тм.
•**прыпомна,** *безлич.*—памятно, помнится. Нсл. 508.
•**прыпомнець,**—*см. под* *помнець*.
•**прып-омнецца,** -*амянўцца-амінацца*, —*см. поод* *помнецца*.
•**прыпоркаць,**—*см. под* *поркаць*.
•**прыпадаба́ць,**—*см. под* *падабаць*.
•**прыпадак**—случай. МГсл.
•**прыпа́дак**-*дку*, *предл.*-*дку*, *м.*—злополучие. *I на гладкай дарозе прыпадак стацца можа.* Рапан. 222.
•**прыпада́ць,**—*см. под* *пàдаць*.
•**прыпадлівы**-*вая-вае*, **1.** закалистый, как бы к полу несколько прильнувший. Нсл. 508. *Прыпадлівы хлеб, пірог.* Нсл.
2. *о земле*,—иловатый, с подзолом, Нсл. 508. подзолистая земля, т.е. влажная, тяжелая, холодная и кислая, глина с тонким слоем чернозема, и с подпочвой илистой и гленистой опоки. Вят. (Даль). *Наша зямля прыпадліва, ня любе сухога надвор'я.* Нсл.
•**прыпа́дны**-*ная-нае*—к стати подходящий, выгодный. Нсл. 506. *Прыпадны маю прылучай ехаць.* Нсл.
•**прыпадзь**-*дзі*; *мн. ч., род.*-*дзяў*, *ж.*—различные неровные припадки, крики по ночам и иные физические недомогания, главной причиной которых является испуг. Различаются: 1) **прыпадзь земляна́я**—от простуды в следствие лежания на земле (боль ног, рук, головы и проч.). 2) **прыпадзь падўмная**—недомогание от мыслей, пожеланий. 3) **прыпадзь падзіўная**—недомагание от удивления, сглаза. 4) **прыпадзь прыпадная**—от неустановленной причины. 5) **прыпадзь вадзяна́я**—от испуга при виде своего образа в воде. 6) **прыпадзь ве́траная**—ломота в костях ног и рук от действия ветра. Шсл. *Баба Марыя леча ад усякае прыпадзі.* Ст. *Лячу Саўку ад двананцаёх прыпадзяў і двананцаёх перапалохаў і ветраных, і зямляных, і вадзяных, падумных, падзіўных і прыпадных*(*із замовы*). Навасёлкі Пух. (Шсл.).
•**прыпадзь II**-*дзі*, *ж.* **1.** закалинка, бывающая в хлебе при печении, припавшая к полу или к нижней корке. Нсл. 508.
2. слой иловатой земли, подзол. Нсл. 508. *Наша зямля прыпадзь мае, баіцца сухмені.* Нсл.
•**прыпазна,** *нареч.*—поздновато. Нсл. 508. *Прыпазна ты ходзіш на работу.* Нсл.
•**прыпазв-а́ньне**-*àны-àць*,—*см. под* *зваць*.
•**прыпазыва́ць,**—*см. под* *зваць*.
•**прыпазн-ава́ць**-*àць*,—*см. под* *знаць I*.
•**прыпазьнíць,**—*см. под* *пазьнíць*.
•**прыпазьнíцца,**—*см. под* *пазьнíцца*.
•**прыпозьн-евацца**-*íцца*,—*см. под* *пазьнíцца*.
•**прыпазы́чыць,**—*см. под* *пазычыць*(*под* *зычыць*).
•**прыпакоік**-*ка*, *предл.*-*ку*, *м.*—передняя. Нсл. 508. *Пачакай у прыпакоіку, пакуль пан гукнець.* Нсл.
•**прыпал-ены**-*яць-íць*,—*см. под* *палíць*.

•**прыпа́ліна**-*ны, ж.*—место сожжённое. Нсл. 506. *На прыпаліне дзірку залапіць надабе.* Нсл.

•**пры́паль**-*лі, ж.* **1.** прижжённое место. Нсл. 506. *На прыпалі ўборзьдзе прадзярэцца.* Нсл.

2. вещь из прижжённого материала. Нсл. 506. *Рукавіцы — прыпаль купіў, уборзьдзе разьлезуцца.* Нсл.

•**прыпа́лы**-*лая-лае*—подоспевший сверх чаяния, Нсл. 506. приходящийся. *Работа на гэты дзень прыпалая.* Нсл.

•**прыпа́мятка**-*ткі-тцы, ж.*—знак на память. Гсл.; Нсл. 507. *Прыпамятку імне зрабіў, вока выкалаў.* Нсл.

•**прыпаміна́ць,**—*см. под* *помнець.*

•**пры́пар**-*ру, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.* **1.** самый разгар сельско-хозяйственных работ, когда совместились пашня, сенокос и жатва, и когда более всего парит, припекает, НК.: Пасоб, Но. 24. страда, напряженная летняя работа на полях(в период косьбы, жатвы). Ксл. *Скора надыйдзе прыпар.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).

2. самое жаркое время летом. Ксл.; НК.: Старцы, Но. 24. *Сёлета часта бывае прыпар у сяле.* Гравы Сян. (Ксл.); "У прыпар", ст. А. Гаруна.

•**пры́парны**-*ная-нае, прилаг. к* *пры̀пар.*

•**пры́парная пара** — *пры̀парніца.* НК.: Старцы, Но. 24.

•**пры́парнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —нанимающийся на работу на время страды(*"прыпару"*). НК.: Пасоб, 114.

2. наемник на летние полевые и луговые работы. НК.: Очерки, Но. 630.

•**пры́парніца**-*цы-цы, ж.* **1.** самое жаркое время летних работ, когда всего более парит. НК.: Старцы, Но. 24; Ксл. *Настаець прыпарніца.* Прудок Віц. (Ксл.).

2. *жен. к* *пры̀парнік 1, 2.*

•**прыпа́рыла,** *деепр. наст. вр., соверш.*—стало знойно. Нсл. 507. *На дварэ дужа прыпарыла.* Нсл. *Мусіць на дождж гэтак прыпарыла!* Ст.

•**прыпа́с**-*су, предл. и зват.-се, м.* **1.** запас(на черный день), Гсл. то, что припасено, приготовлено на случай надобности, нужды, припасы.

2. снасть, приспособление, Гсл. принадлежности для какого-л. дела, занятия.

3. какое-л. оружие в пути. Гсл. *Бяз прыпасу ў дарогу ня езьдзяць.* Гсл.

•**прыпа́сны**-*ная-нае*—запасный. Нсл. 507. *Прыпасны мех.* Нсл.

•**прыпа́сьвіць,**—*см. под* *пасьвіць.*

•**прыпа́сьці,**—*см. под* *па̀даць.*

•**прыпаш**—земля, которую можна прибавить к уже пахаемой земле. *У некаторых сёлах яшчэ былі грунты, горныя "на прыпаш", або "на праробак", на павялічэньне раньлі гэтых сёлаў.* Зьм. Даўгяла: Сьвіслацкая воласьць у 1560 г.(Наш Край, 1927, Сьнежань, 26).

•**прыпаве́стка**-*ткі-тцы, ж.*—прибавление к повести, рассказу. Нсл. 508. *Прыпавестка лепі, як самая казка.* Нсл.

•**прыпаўз-а́ць**-*ьці,—см. под* *поўзаць.*

•**пры́паўзкам,** *нареч.*—ползком. Нсл. 508. *Прыпаўзкам уцёк ад яго сюды.* Нсл.

•**пры́пацемкам,** *нареч.*—в пору, когда слегка станет темнеть. Шсл. *Прыпацемкам скончылі работу.* Ст.

•**пры́п-ек**-*ечак,—см. под* *прып.*

•**пры́пек**-*ку, на п̀рыпеку, м.*—шесток, площадка между устьем и тонкой(?) кухонной печи. *Уменьш.* **пры́печак**-*чка.* Ар.; Нсл. 507. *Гаршчок на прыпечку.* Ар. *Пад прыпечкам драбязы, хто ведае, не кажы*(*зубы*). Ар. *Там лаўкі й прыпечкі яго, поговор.*—почти неисходно пребывает. Нсл.

•**прыпе́к-аны**-*аць-аццa,—см. под* *пекаць.*

•**прыпе́р**-*ла-ці, прыпіраць,—см. под* *перці.*

•**прыпе́рціся, прыпірацца,**—*см. под* *перціся.*

•**прыпе́т-аваць**-*аць,—см. под* *петаваць.*

•**прыпе́т-авацца**-*аццa,—см. под* *петацца.*

•**прыпе́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—частушка. Ар.; Гсл. *Вясельныя прыпеўкі.* НК.: Дудар, 170. *Пяюць прыпеўкі тыя дзеўкі, каторыя звыклі цягацца па местах.* Косіч, 66. *См.* *дрындуха, дрындушка.*

•**прыпе́ўкі**-*ўкаў, мн. ч.*—разные хлопоты, издержки и многие мелочи. Нсл. 508. *Запас на хату прыгатаваны, але прыпеўкаў яшчэ шмат надабе.* Нсл.

•**пры́печ**-*чы, ж.*—песчаные берега, пляж. Жучк.: Топонимика, 14. *Кінулі човен на самай прыпечы.* Жучк.: Топонимика. *Куды ты сеў на самай прыпечы, схавайся ў лазьняку, бо рыба абача.* Тм.

•**пры́печча**-*ча, предл.-ччу, ср.*—место около боковой стенки печи. Шсл. *Дзежку з блінамі пастаў ля прыпечча.* Дукарка Сьміл. (Шсл.)

•**прыпёк**-*ку, м.* **1.** припёк, увеличение в весе хлеба по сравнению с весом затраченной муки. Ар.

2. *в выражении:* **збоку прыпёку**—о ком, чем-л. неважном.

•**прыпёка**-*кі, дат., предл.* *прыпёццы, ж.* **1.** жидкий творог со сметаною. НК.: Очерки.

2. мягкий картофель со сметаной, с маслом, с салом, с яйцами. НК.: Очерки, 7, 8.

3. чистая сметана. НК.: Очерки, 7, 8.

4. толченный мак, конопля в постные дни, намазанные тонким слоем на *"сачэнь"*, отчего последний становится *"ляпням"*. НК.: Очерки, 7, 8. *Ср.* *прыварак.*

•**прып-яка́ць**-*ячы,—см. под* *пячы.*

•**пры́пяўні**-*яў*—припевы. ПНЗ.

•**прып-я́ць**-*інаць,—см. под* *пяць I.*

•**прып-я́цца**-*інацца,—см. под* *пя̀цца.*

•**прыпіна́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—выговаривание, упрекание. Нсл. 507. *Прыпінаньне твае не справядлівае.* Нсл.

•**прыпінкі**-*нак, мн. ч.*—упрёки. Нсл. 507. *Я цябе ўзгадаваў, а ты імне яшчэ й прыпінкі гукаеш.* Нсл. *Не гляджу я на твае прыпінкі.* Тм.

•**прыпіс-аваць**-*аць,—см. под пісаць.*

•**прыпіс-авацца**-*ацца,—см. под пісацца.*

•**прыплодак**-*дка, предл. и зват.-дку, м.*—приплод. Шсл. *Гэты жарабочак — прыплодак ад гнядое кабылы.* Ст.

•**прыпл-очаны**-*очаваць-аціць,—см. под плаціць.*

•**прыпла́к-аны**-*аваць-аць, —см. под плакаць.*

•**прыпла́тка**-*ткі-тцы, ж.*—прибавка к плате, Нсл. 507. то, что приплачено, приплата. *Не вялікая прыплатка, дый тае шкода.* Нсл.

•**прыплік-а́ць**-*нуць,—см. под заплікаць.*

•**прыпліснуць,**—*см. под пліскаць.*

•**прыпля́м-іць**-*лены,—см. под пляміць.*

•**прыпляска́ць,**—*см. под пляскаць.*

•**прыплы́нуць,**—*см. под плынуць.*

•**прыпл-ы́сьці**-*ываць,—см. под плысьці.*

•**прыплю́с-кнуты**-*кнуць-нуць,—см. под плюскаць.*

•**прыплюшч-ыць**-*ыцца,—см. под плюшчыць.*

•**прыполак**-*лка, м.*—доска горбыль. Шсл. *Каб прыполкамі якімі забіць дзірку.* Ст.

•**прыпрос**-*су, предл. и зват.-се, м.*—приглашение. *Бяз прыпросу зьяжджаліся госьці.* Гарун.

•**прыпр-ага́ць**-*эгчы-эжаны,—см. под запрагаць.*

•**прыпрэжка(пры́пражка,** Нсл.)-*жкі-жцы, ж.*—пристяжная(лошадь, С.). МГсл., пристяжка. Нсл. 508.

•**прыпра́таць,**—*см. под пратаць II.*

•**прыпра́ва**-*вы-ве, ж.*—снаряжение хозяйственного орудия. Нсл. 508. *Прыправа касы, сахі і інш.* Нсл. *Уменьш.* **прыпраўка**-*ўкі-ўцы. Прыпраўка ворчыка, перадка да калёс.* Нсл. 508.

•**прыпра́-віць**-*ўлены-ўляць, —см. под правіць II.*

•**прыпудзіць,**—*см. под пудзіць.*

•**прыпу́ньнік**-*ка, предл.-ку, зват. прыпуньніча, м.*—пристройка к сенному сараю. Ксл. *У прыпуньніку арэдалы.* Ухлё Чаш. (Ксл.).

•**прыпу́сьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—принадлежность в ткацком станке, Ксл. прут, вкладываемый в пробоину передней колодки ткацкого станка. НК.: Очерки, Но. 330. *Прыпусьнік папраў.* Сьвятцы Гар. (Ксл.). Нажав один правый *"паножа"* и тем приподняв соответствующий *"ніт"* в месте с половинною частью продетой сюда основы, ткачиха образует отверстие между бердом и *"прыпусьнікам"*; чрез это отверстие справа влево скользнет челнок. НК.: Очерки, 164.

•**прыпу-сьціць**-*шчаць,—см. под пусьціць.*

•**прыпы́нак**-*нку, предл. и зват.-нку, м.* **1.** задержка, препятствие. Гсл.

знакі прыпынку, *грам.*—знаки препинания. *Перапісаўшы, паставіць, ідзе надабе, знакі прыпынку.*

2. пристанище. Гсл.

•**прыпыт-аны**-*аваць-аць,—см. под пытаць.*

•**прыпы́т-авацца**-*ацца,—см. под пытаца.*

•**прыробак**-*бку, м.*—участок на пустующих землях. (*Чэлядзь нявольная мела*) *прыробкі й бонды.* Ст. Акты.

•**прыроб-лены**-*іць-ляць,—см. под рабіць.*

•**прырода**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.* **1.** природа.

2. врожденное свойство, Ксл. врожденное или естественное свойство от рождения. Нсл. 509. *Прырода ў яго такая.* Гараватка Меж. (Ксл.). *Прырода ягоная такоўская.* Нсл. *Імне прырода не дазваляе піць.* Тм. *Гэта ў яго прырода, што палцы зрасьліся.* Нсл.

•**прыродак**-*дку, м.*—природное свойство, природа. Дсл. *Палагея ўсім зьміям маці*(*старая зьмія з прыродку*). Ельн. у. (Дсл.).

•**прыродаве́д**-*да, предл. и зват.-дзе, м.*—тот, кто занимается природоведением.

•**прыродаве́да**-*ды-дзе, ж.*—природоведение, естествознание.

•**прыродаве́дка**-*дкі-дцы, жен. к прыродавед.*

•**прыраб-іць**-*ляць,—см. под рабіць.*

•**прырахма́ніць,**—*см. под рахманіць.*

•**прыра́да**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.* **1.** специальное устройство, приспособление для какой-л. цели(измерение чего-л., управления чем-л., контроля и наблюдение над чем-л. и т.п.)—прибор. Под именем *"прырад"* разумеются вспомагательные при страпне предметы. Впрочем и многие другие работы имеют свои отдельные *"прырады"*. НК.: Очерки, Но. 169.

оптычныя прырады—оптические приборы.

меральная прырада—измерительный прибор.

прырады да пісаньня—писменный прибор.

электрычная прырада—электроприбор.

лятунскія прырады—авиоприборы.

2. комплект, набор предметов для какого-л. пользования, прибор.

прырады да галеньня—бритвенный прибор.

3. *спорт.*—снаряд.

прырада да пушчаньня—снаряд для метания.

•**прыра́-еньне**-*ены-еваць-іць,—см. под раіць.*

•**прыра́дзіць,**—*см. под радзіць.*

•**прыраджоны**-*ная-нае,* **1.** природный. Гсл.; Нсл. 509. *Пан Бог даў яму прыраджоную навуку й розум.* Кіт. 51а4.

2. (присущий от рождения, С.) врождённый(прирождённый, С.). МГсл. *Прыраджоны знак на лобе.* Нсл 509.

3. такой, который имеет все данные для какой-л. деятельности, прирождённый. *Прыраджоныя здольнасьці.*
4. от рода существующий. Нсл. 509. *Мой прыраджоны конь.* Нсл.
5. родственный, родной. Нсл. 509. *Прыраджоная кроў.* Нсл.
прыраджоны брат—сводный брат. (Стт. 1529, Сл.).
прыраджоны тубылец—коренной житель данной местности(страны, С.). Тм.
•**прыраджэнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—уроженец, коренной житель. Нсл. 509. *Ён наш прыраджэнец.* Нсл.
•**прыраджэнка**-*нкі-нцы, ж.*—уроженка. Нсл. 509. *Яна туташняя прыраджэнка.* Нсл.
•**прыраджэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—природное свойство, Нсл. 509. натура(характер, нрав, темперамент). *Яго такое прыраджэньне.* Нсл. *Ён ад прыраджэньня такі.* Тм.
•**прыра́зіцца,**—*см. под ра̀зіцца.*
•**прырака́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к прыракаць,*—обещание. Нсл. 509. *Прыраканьне я табе на гэта не даваў.* Нсл.
•**прырака́ць**-*дю-деш-де, несоверш., што, каму*—обещать, давать слово. Нсл. 509. *Што толькі ён прыракае альбо прырок, ніколі нікому ня спраўдзіць.* Нсл. *Соверш.* **прырачы́,** -*ракỳ-рачэш-рачэць-рачэм -рачыцѐ-ракỳць; прош. вр.-рок-ракла-раклі; повел.-рачы̀*—обещать, дать слово. Нсл. 509. *Калі што Богу прырачэ і людзём і тое спраўдзіць.* Кіт. 664. *Хто каму што прырачэ, пры слове стаяць.* Тм. 36б16. *Деепр. наст. вр.* **прырачоны**—обещанный. Нсл. 509. *Прырачонага падарку, гасьцінца ня прывёз.* Нсл. *Прырачонага слова ня помніш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **прырачэньне**-*ня, предл.-ню*—обещание. Нсл. 509. *Даў прырачэньне прыехаць, дый ня прыехаў.* Нсл.
чыні̂ць прырачэньне—давать обет. *Выдаюць дзесяціну і чыняць прырачэньне.* Кіт. 663.
•**прыра́мак**-*мка, м.* — *прырамка I.* Нсл. 509. *Прырамка ня ўмееш прышыць да сарочкі.* Нсл.
2. погон. Ар. *Ахвіцэрскія прырамкі.*
3. эполет.
•**прыра́мка**-*кі, дат., предл.* *прырамцы, ж.* наплечное украшение от воротника до рукава. Ар. *См. палік, наплеччык.*
•**пры́раст**-*сту, предл. и зват.-сьце, м.* нарост. Нсл. 509. *Ад гэтае мукі прырасту мала ў хлебе.* Нсл.
•**прыраўнальная ступень**—справнительная степень, *грам.*
•**прыраўнава́ць,**—*см. под раўнава̀ць.*
•**прыраўнава́цца,**—*см. под раўнава̀цца.*
•**прырач-оны**-*эньне-ы̀,—см. под прыракаць.*
•**прырэз**-*за, предл. и зват.-зе, м.* **1.** животное, у которого пры холощении выпущено только одно яйцо. Нсл. 509. *Жарабок прырэз.* Нсл.
2. животное, нечаянно до смерти пришибленное, которое скорее нужно прирезать. Нсл. 509. *Прырэза можна есьці.* Нсл.
•**прырэзак**-*зка, м.*—добавленная полоса земли. Шсл. *У нас у сяле дык ледзь ня кажны адзяржаў прырэзак.* Ст. *На прырэзку пасеяў авес.* Ст.
•**прыр-ва́ць**-*ываць,—см. под ірваць.*
•**прыр-ва́цца**-*ыва̀цца,—см. под ірвацца.*
•**прыру́піла,** *безлич.,—см. под ру̀пе.*
•**прыруч-аны**-*а̀ць-эньне-ы̀ць,—см. под руча̀ць.*
•**прыры́н-ула**-*уць,—см. под ры̀нуць.*
•**прырышт-оваваць**-*ава̀ць,—см. под рыштаваць.*
•**прырыу́ка**-*ўкі-ўцы, ж.*—порванный конец. Нсл. 509. *Прывяжы прырыўку.* Нсл.
•**прысабе́ч-аньне**-*аны-ыць,—см. под сабѐчыць.*
•**прысоч-аны**-*ы̀ць,—см. под сачы̀ць.*
•**прысабе́чаньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—присвоитель.
•**прысабе́чаньніца**-*цы-цы, ж.*—присвоительница.
•**прыса́да**-*ды, предл.-дзе, ж.*—древесные насаждения по сторонам дороги(и сада, Ар.). Шсл.; Ар.; аллея. *На Ігумень ехаць скрозь прысадаю.* Ст. *Маўчаць у глухім задуменьню старыя прысады.* Я. К. (Адплата, 4). *Прысада йдзець аж да самага пакою, дзе цяпер школа.* Ст. *Вунь дарога меж прысады двух радоў старых бяроз.* С. Музыка, 261.
2. черен у ножа, меча и проч. Нсл. 509. *І нож добры, і прысада яго.* Нсл.
3. ложа. Нсл. 509. *З прысады відаць, што стрэльба дарагая.* Нсл.
4. устройство какого-л. хозяйственного орудия. Нсл. 510. *Прысада касы. сахі. тапара.* Нсл.
прыса́дка-*дкі-дцы, ж.* **1.** *уменьш. к прысада 2.* Нсл. 510. *Прысадка касы ня добрая.* Нсл.
2. посаждение наседки на яйца. Нсл. 510. *Прысадка квакухі.*
•**прыса́дка**-*дкі-дцы, ж.* **1.** дерево в аллее. Міх. *Калі сьсячэш прысадку, дык ад суду не акапаешся.* Міх.
2.—*см. под прысада 2.*
•**прыса́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** парк(большой сад, рожа с аллеями, цветниками, прудами и т.п., С.). Гсл. *Чамусьці ўпадабалі гэты прысаднік ("парк") людзі.* Васілёнак("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 192).
2. сквер. Гсл.
•**прыса́ды**-*даў, мн. ч.*—деревья вдоль дороги, аллеи(аллея, С.). Гсл., большая (всякая, С.) дорога с посаженными березами (всякими деревьями, С.) по сторонам. Ксл. *Прысадамі ён паехаў.* Лазаватка Сур. (Ксл.).

●**прыса́дзісты**-*тая-тае*—приземистый и плотный. Ар. *Адчыніліся дзьверы: сястра адступілася і нярухома застыгла сярод сенцаў у сьвятле з хаты прысадзістая.* Адамчык: Арж. колас.

●**прыса́джаваць**-*джую-джуеш-джуе, несоверш., перех.* **1.** прилаживать. Нсл. 510. *Прысаджаваць перадок да калёс, нарогі да сахі.* Нсл. *Соверш.* **прысадзі́ць**-*джу-дзіш-дзе.* Нсл. 510. *Деепр. наст. вр.* **прыса́джаны, 1.** прилаженный. Нсл. 510. *Прысаджаны нож.* Нсл. *Прысаджаная каса.* Тм.
2. приставленный для надзора. Нсл. 510. *Да чаго прысаджаны хто, таго й глядзі.* Нсл.
2.—*см. под* *садзіць.*

●**пры́сак**-*ску, предл. и зват.-ску, м.*—горячая зола. Ар.; Шсл.; Растсл.; ПНЗ; Ксл.; Гсл.; Смл.; Нсл. 536. *У прыску бульбу пяклі.* Ухлё Чаш. (Ксл.). *З агню ды ў прысак, послов.*—с огня да в полымя. Ар. *Палажы бульбіны тры ў прысак; яны сьпякуцца.* Нсл. *Бульба ў прыску, а над прыскам бурна полымя гарыць.* С. Музыка, 64. *Уменьш.* **прысачак**-*чку.* Нсл. 536. *Засып прысачкам харковіньне.* Нсл.

●**прысалі́ць,**—*см. под* *саліць.*

●**прысаром-іць**-*лены,—см. под* *сароміць.*

●**прысарамаці́ць,**—*см. под* *сарамаціць.*

●**прыс-очаны**-*ачыць,—см. под* *сачыць.*

●**прысе́брыцца,**—*см. под* *сябраваць.*

●**прысе́льле**-*ля, предл.-лю; мн. ч.-лі-ляў, ср.*—поселение. Шсл. *Во дзе добрае прысельле: тут табе й лес, і рака.* Ст.

●**прысе́нкі**-*нкаў, единств. ч. нет.*—крытое крыльцо. Нсл. 513. *У прысенках пастаяў дый пайшоў назад.* Нсл.

●**прысе́вак**-*еўку, м.*—урожай с участка господской(хозяйской вообще, С.) засеянного зерном *"парабка".* Ст. 1529, сл.

●**прыся́га**-*гі, дат., предл.* *прысязе, ж.*—(клятва, С.), присяга. Нсл. 513. *Яму прысягі не далі.* Нсл. *Пад прысягаю пакажу.* Тм. *Пойдзем да рабіна, няхай табе прысягу дасьць.* Нсл. 544(*под* *рабін*).

●**прысяга́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—присягать. Ар. *Прарок мовіў, прысягаючы.* Кіт. 2аІІ. *Соверш.* **прысягчы́**-*гнў-гнеш-гне*—присягнуть, поклясться.

●**прысяга́цца**-*аюся-аешся — прысягаць.*

●**прыся́глы**-*лая-лае,* **1.** присяжной, клятвою обязавшийся. Нсл. 513. *Мы прысяглыя людзі: надабе па праўдзе рабіць.* Нсл.
2. такой, которого принадлежность можно подтвердить присягой. Нсл. 513. *Мой прысяглы конь.* Нсл. *Мая прысяглая сьвітка.* Тм.

●**прысі́л**-*ілу, предл.-ле, м.*—принуждение.
з прысілу—по принуждению. *Размарыла сонейка гультайку(суку), і яна з прысілу хаця б мала-мала кратанець сваім калматым хвастом.* Гарэцкі: Песьні, 68.

●**прыскапа́цца**—приставать(пристать, С.) к кому-л., Растсл. прицепиться, (ПНЗ.) привязаться. Ксл. *Чаго ты да мяне прыскапаўся?* Сахні Сян. (Ксл.).

●**прысі́лаваць,** -*лую-луеш-луе*—принуждать. Нсл. 510. *Ня прысілуй яго піць.* Нсл.

●**прысі́леньне(прысіле́ньне)**,-*ня, предл.-ню, ср.*—насильное принуждение. Нсл. 510. *Прысіленьне к піцьцю.* Нсл. *Ср.* *сіліць.*

●**прысіл-ены**-*яць, прысіліць,—см. под* *сіліць.*

●**прысі́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—понудитель(принудитель, С.). Нсл. 510.

●**прыск-окнуць**-*акнуць,—см. под* *скакаць.*

●**пры́скакам,** *нареч.*—урывками. Нсл. 510. *Ня тку сама, дзеці ткуць, а я толькі прыскакам.* Нсл. *Прыскакам зрабіла.* Тм. *См.* *прыхапкам.*

●**прыскаўрэць**-*эе, соверш.*—присохнуть. Ксл. *Што гэта ў цябе прыскаўрэла збоку.* Навікі Віц. (Ксл.). *Ср.* *скаўрэлы.*

●**прыскрэбсьціся,**—*см. под* *скрэбсьціся.*

●**прыскры́нак**-*нка(-нку,* Ксл.), *предл.-нку, зват.-нкў, м.*—небольшой ящик в *"скрыні"* с отдельной крышкой, для склада мелких вещей, НК.: Очерки, 137; Ар. ящик, сделанный нарочито в сундуке для хранения мелких вещей, Нсл. 510. комодный ящик, ящик в шкафу, ящик в ящике, Ар. боковой ящичек в сундуке. Гсл. *Нажы ляжаць у прыскрынку.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.). *Уменьш.* **прыскры́начак**-*чка.* Нсл. 510; Ар. *Грошы ў прыскрыначку ляжаць.* Нсл.

●**прыскварыць,**—*см. под* *скварыць.*

●**прыслоўе**-*ўя, предл.-ўю, мн. ч.-ўі-ўяў, м.*—(любимое словцо, Ксл.; МГсл.), поговорка, Ксл.; МГсл.; Нсл. 510. слово часто вставляемое в речь. *У цябе прыслоўе не харошае: дык, дык.* Нсл. *Яно прыслоўе такое.* Ухлё Чаш. (Ксл.). *Ср.* *прымаўка.*
2. *грам.*—наречие. Гсл.

●**прысланя́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.* **1.** прислонять. Нсл. 510. *Прысланяць, прысланіць дошкі да сьцяны.* Нсл.
2. притворять. Нсл. 510. *Прысланяй, прыслані шчытна вокны, дзьверы.* Нсл.

прыслані́ць-*ню-ніш-не, соверш.* **1.** прислонить.
2. притворить. Нсл. 510. *Прыслані засланкаю печ.* Нсл.

●**прысланя́цца**-*яюся-яешся,* **1.** *возвр., несоверш.*—прислоняться. Нсл. 510. *Не прысланяйся да сьцяны.* Нсл.
2. *в знач. страд.*—притворяться. Нсл. 510. *Дзьверы не прысланяюцца, не прысланіліся шчытна.*
3. *перен.*—находить пристанище. Нсл. 510. *Ні да кога бедны не прысланяецца, не прысланіўся!* Нсл.

прыслані́цца-*нюся-нішся, соверш. к* *прысланяцца 1, 2, 3.* Нсл. 510.

●**прыслу́га**-*угі-узе, ж.*—услуга. Нсл. 510. *Вялікую імне прыслугу зробіш тым.* Нсл. *См.* *паслуга.*

•**прыслугáчы**-*чага, в знач. сущ.*—прислужник(слуга, служитель, человек для личных услуг, С.). Нсл. 510. *Выбачай на прыслугачых, сам сходзіш.* Нсл.

•**прыслýх-ацца**-*áцца,—см. под слухаць.*

•**прыслýжны**-*ная-нае*—услужливый. Нсл. 510. *Прыслужны хлапец, куды хочаш пашлі яго.* Нсл.

•**прысмáж-аны**-*аваць-ыць,—см. под смажыць.*

•**прысмакавáць,**—*см. под смакаваць.*

•**прысмáлак**-*лка, м.*—земля видимая из-под снега на зимней дороге. Шсл. *Ну й дарога: як толькі полаз узышоў на прысмалак, дык конь і стаў!* Ст.

•**прысмáл-ены**-*еваць-ìць,—см. под смалìць.*

•**прысмáліцца,**—*см. под смàліцца.*

•**прысмáчлівы**-*вая-вае*—любящий лакомство. Нсл. 510. *Ня будзь прысмачлівы, а еж, што даюць.* Нсл.

•**прысмáчны**-*ная-нае*—нежный для вкуса, лакомый. Нсл. 510. *Прысмачныя стравы.* Нсл.

•**прысмýтак**-*тку, м.*—огорчение, прискорбие(печаль, С.). Нсл. 511. *У цябе прысмутак нейкі ёсьць на сэрцу.* Нсл. *Прысмутку ты нам нарабіў сваёю весьцю.* Нсл.

•**прысмуцíць,**—*см. под смуціць.*

•**прысмуцíцца,**—*см. под смуцíцца.*

•**прысмылéла,** *безлич.,—см. под смылèць.*

•**прысмылéць,**—*см. под смылèць.*

•**прыснáсьціцца**-*àшчуся, прыснасьцішся*—поместиться, устроиться где-л.(где не очень удобно). *См. прымасьціцца. Як ты прыснасьціўся ўлезьці на ігрушу?* Міх. *Дзяцюк прыснасьціўся сесьці ля хурмана на лаўцы.* Міх.

•**прыíспа**-*пы-пе, ж.*—отдача с верхом принятой под гребло меры зернового хлеба(муки, С.). Нсл. 511., то, что присыпано сверх меры. *Пазычаем роўна а аддаваць надабе з прыспаю.* Нсл.

•**прыспар-оміць**-*омлены-амлѧць,—см. под спароміць.*

•**прыспар-оміцца**-*амлѧцца,—см. под спароміцца.*

•**прыспар-áць,** *прыспар-ыла(безлич.)-ыць,—см. под спарыць.*

•**прыспасоб-іць**-*леньне-лены,—см. под спасобіць.*

•**прыспасобіцца,**—*см. под спасобіцца.*

•**прыспаць-плю**-*піш-піць, каго, соверш.*—лишить жизни ребенка(в беспамятном) сне, лежа с ним. Ар.; Ксл.; Шсл. Прыспала сваё дзяцё. Качы Лёз. (Ксл.). *Пятрычыха прыспала сваё дзяцё.* Ст. *См. прылежыць(под легчы). Деепр. наст. вр.* **прыспаны**—лишенный жизни матерью во время ея сна. Нсл. 511. *Прыспанае дзяцё.* Нсл.

•**прыст-оеваць**-*оіць,—см. под стаяць.*

•**прыстоіць,**—*см. под стаяць.*

•**прыстоі**—отростки ото пня. Гсл.

•**прыстойка**-*кі, дат., предл. прыстойцы, ж.*—остановка. МГсл.

•**прыстойкі**-*каў*—сливки. Ксл. *Зьлі з малака прыстойкі.* Застарыньне Беш. (Ксл.)

•**прыстой-работа**-*оты-оце, ж.*—забастовка. *Ср. прысто-евіць(под стаяць).*

•**прыстой-работнік**-*ка, м.*—забастовщик.

•**прыстой-работніца**-*цы-цы, ж.*—забастовщица.

•**прыстолак**-*лка, предл.-лку, м.*—ящик в столе. Ар.

•**прыстоліць,**—*см. под століць.*

•**прысталы**-*лая-лае,* **1.** присоединившийся. Нсл. 512. *Прысталыя к гурбе людзі.* Нсл.

2. прилипший. Нсл. 512. *Прысталая к сарочцы смала.* Нсл.

3. утомившийся, Нсл. 512. усталый. *Прысталую кабылу ледзь да двара давялі.* Нсл. *(Здаецца) нехта нейдзе мерзьне ў гэтым часе ў дарозе, ідзець пехатою ці едзе на прысталым каню.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•**прыíстані**-*няў, единств. ч. нет.*—принятие зятя в дом тестя. Нсл. 512. *У прыстанях цяжка жыць: кажнаму надабе гадзіць.* Нсл. *Уменьш.* **прыíстанкі**-*каў.* Нсл. 512. *Брат мой у прыстані, у прыстанкі пайшоў.* Нсл.

•**прыíстань**-*ні; мн. ч., род.-няў,* **1.** пристанище. Нсл. 512. *Прыстані нійдзе не даюць.* Нсл. *См. прыстаньне.*

2. — *прыстані.* Нсл. 512. *Не хачу іці ў прыстань; сам буду гаспадаром.* Нсл.

•**прыстáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—пристанище. *Ні прыстаньня, ні спакою, ой нійдзе.* Купала(Адв. песьня). *См. прыстань I.*

•**прыстарацца, прыстарэцца,**—*см. под старэцца.*

•**прыстарэка**-*кі, дат., предл. прыстарэццы, ж.*—шутка. Ксл. *Ён толькі й жывець на прыстарэках.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Ср. прастарэка.*

•**прыстáць**-*àну-àнеш-àне, соверш.* **1.** устать. Ар.; Жупраны Аш.; Ксл.; Шсл. *Чыста прыстаў за дзень за гэтай работаю.* Ст. *Конь прыстаў у дарозе.* Ухлё Чаш. (Ксл.). *Прыстаў, што не магу крануцца.* Тм. *Гэй, вы, конікі, што прысталі?* С. Музыка 170. *Но, но... чаго прысталі...* Лынькоў(Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 99). *Сэрца прыстала жадаць, гасьне памалу пажар. Малады малойчык, чаго зажурыўся? ці валы прысталі, ці з дарогі зьбіўся?* Зь песьні. *Валы прысталі.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 112).

2. пристать, привязаться. Гсл. *Калі будзеце нэмаз (араб., малітву) кланяціся, то я(чорт) да вас ня прыстану вас ізьвесьці.* Кіт. 61б13. *Прыстаў, як смала да кала.*

3. присоединиться, примкнуть к кому-л., последовать за кем-л.

4. прилипнуть, пристать. Ксл. *Прыстаў, як салома ў лазьні!* Слабодка Куз. (Ксл.).

5. поступать зятем в дом. Нсл. 511. *К багатаму дому ты прыстанеш, прыстаеш, прыстаў.* Нсл.

прыставáць, *-таю-таеш-таець-таем -таіцè*, **1.** уставать. *Ногі пачалі прыставаць ад даўгое хадні.* Гарун: Пан. Шаб.
2. *несоверш. к* *прыстаць 2, 3, 4, 5.*
●**прыстаўня**-*ні, дат., предл.-ні, м.*—муж, принятый на хозяйство жены. *Ён зайшоў у прыстаўні.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).
●**прыстáць,**—*см. под* *прыставаць.*
●**прыстрашыць,**—*см. под* *страшыць.*
●**прыступ**-*пу, предл. и зват.-пе, м.* **1.** (место, по которому можна подойти, приблизиться к чему-н. **С.**), доступ. МГсл.
2. возможность приближения к кому-н., обычно с отрицанием. *Няма да яго прыступу.* Ар. *Шайтане, да каторых ты людзей прыступу ня маеш іх зводзіць.* Кіт. 61а11. *Ня меў прыступу ізводзіць іх.* Тм. 61б12.
●**прыступ-áе**-*àць-àцца-ìць-ìцца,*—*см. под* *ступаць.*
●**прыстýпкі**, *-каў, ж.(одна прыступка)*—ступени, Ксл.; МГсл.; Гсл. ступеньки. *Я йшоў па прыступках, а тады бразь!* Мазалава Куз. (Ксл.). *Цяжка йсьці па прыступках.* Барсукі Аз. (Ксл.). *См. наступні. Уменьш.* **прыступачкі**-*чак. Гаршчок асьцярожна і быццам сонны зьлез па прыступачках даўгой лесьвіцы да ракі.* Дзьве Душы 68.
●**прыступносьць**-*ці, ж.*—доступность.
●**прыступна,** *нареч. к* *прыступны*—доступно.
●**прыступны**-*ная-ное*—доступный. Ар.
●**прысвойчыць**-*чу-чыш-ча, соверш., перех.* **1.** приручить. Шсл. *Прысвойчылі к сабе чужога ката.* Ст.
2. присвоить. Шсл. *Прысвойчыў мой ножык.* Ст.
●**прысварыцца,**—*см. под* *сварыцца.*
●**прысвáт-авацца**-*ацца,*—*см. под* *сватацца.*
●**прысýд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—юрисдикция. Беларускі Архіў, I, у Менску 1927, перадмова. *Хто бы з падданых нашых якога колечы стану ў іменьню месцкам сядзець хацеў, тагды усі пад правам і прысудам месцкім быці.* Ліст Вял. Князя 1538г.(400-лецьце блр. друку, 127-128). *А будзець лі абвінен у такіх рэчах крывавых наш падданы іншага прысуду, а не таго, дзе торг будзець, весьці яго да таго ўрадніка нашага, у чыім прысудзе ёсьць.* Стт. 482. *Біскуп Цярлецкі жалаваў Вялікаму Князю, што праваслаўныя панове вымаюць сваіх папоў "з моцы і прысуду духоўнага".* Архігр. Сборн., т. УІ, Но. 124. *Мяшчане былі пад прысудам майдэборскага права.* Даўгела(Наш Край, 1928, 11, стр. 8).
●**прысу-дзíць**, *-джаны-джàць-джэньне,*—*см. под* *судзіць.*
●**прысуняць,**—*см. под* *імàць.*
●**прысý-нуць**-*вàць,*—*см. под* *сунуць.*
●**прысý-нуцца**-*вàцца,*—*см. под* *сунуцца.*
●**прысýк-авацьь**-*àць,*—*см. под* *сукàць.*
●**прысукáцца,**—*см. под* *сукацца.*
●**прысьціляцца**—прищуриваться. Ад.
●**прысьляпíцца,**—*см. под* *сьляпіцца.*
●**прысьмягнуць,**—*см. под* *сьмягнуць.*
●**прысьн-ёны**-*ìць,*—*см. под* *сьніць.*
●**прысьп-éць**-*явàць,*—*см. под* *сьпець III.*
●**прысьвялéпіцца**—пристать, прицепиться к чему. Шсл. *Прысьвялепіўся, як старац да плоту.* Крамяні Пух. (Шсл.).
●**прысьвятак**-*тка, предл.-тку, м.*—небольшой праздник, Войш.; Ксл. полупраздник. Шсл. *Заўтра прысьвятак.* Даўгое Беш. (Ксл.). *Сядні не вялікае сьвята: так сабе, прысьвятак.* Ст.
●**прысьц-ёбаваць**-*ябнýць,*—*см. под* *сьцèбаць.*
●**прысьцен**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—часть "*пуні*", половина сарая. Гсл. *Уменьш.* **прысьценак**-*нка.*
●**прысьцéнак**-*нка, м.* **1.** боковая пристройка при гумне(вообще при здании, **С.**). Шсл. *Зрабілі прысьценак да таку.* Дукоршчына Сьміл.
2.—*см. под* *прысьцен.*
●**прысьцераг-áць**-*чы, прысьцярэжаны,*—*см. под* *прысьцярэжаны, сьцерагчы.*
●**прысьцер-агáцца**, *-агчы̀ся-огшыся,*—*см. под* *сьцерагчыся.*
●**прысьціхамі̇рыцца,**—*см. под* *ціхамі̇рыцца.*
●**прышкéліць,**—*см. под* *шкеліць.*
●**прышлéй,** *нареч.* **1.** лучше, выгоднее, Ксл. скорее, лучше. Нсл. 517. *Прышлей імне паверацъ, чымся табе.* Нсл. *Мой дом пастаўлены прышлей, чымся Янкаў.* Стралкі Беш. (Ксл.).
2. приличнее. Нсл. 517. *Прышлей маладому стаяць, а не старому.* Нсл. *Ср.* *прыходна 4.*
●**прышлы**-*лая-лае*—пришедший, Шсл. пришлый. *Ён ня туташні, — прышлы чалавек, яшчэ нікога тут ня ведае.* Ст.
●**прышпíл-ены**-*яць-ìць,*—*см. под* *шпіляць.*
●**прышрубав-áны**-*àць,*—*см. под* *шрубаваць.*
●**прышва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.* **1.** головка сапога. Ар.; Ксл. *Надабе да гэтых халяваў прышвы даць.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Да ботаў даў новыя прышвы.* Ст.
2. тонкая жердочка, котрой прикрепляют солому, когда кроют крыши. Ксл. *Даўно б накрыў страху, але прышваў ня стала.* Чарніца Лёз. (Ксл.).
3. вал в ткацком станке, на который наматывается полотно. Ксл. *Закруці прышву.* Слабада Сір.(Ксл.). *Палатно на прышву крэпка ўзматана.* Барсукі Аз. (Ксл.).
●**прышукáць,**—*см. под* *шукаць.*
●**прышчамíцца,**—*см. под* *шчаміцца.*
●**прышчап-íць**-*лены-ляць,*—*см. под* *шчапіць.*
●**прышчэліцца,**—*см. под* *шчэліцца.*
●**прышчэп**-*па, предл. и зват.-пе, м.* **1.** черенок, или почка культивированного фруктового дерева, употребленные на прививку, НК: Очерки, Но. 807. привой.
2. действие прививки. НК: Очерки, Но. 807.

3. привитое молодое деревцо, Шсл.; Ксл. прививка. *У садку пасадзілі тры прышчэпы.* Ст. *Наш прышчэп ссох.* Баброўшчына Беш. (Ксл.).

•**прышчэпа**-*пы, дат., предл.* *прышчэпе, ж.*—прививок. Нсл. 518; Гсл.—*прышчэп 1, 2.* НК: Очерки, Но. 107. *Усі прышчэпы прыняліся. См. прышчэп. Уменьш.* **прышчэпка**-*пкі, дат., предл.* *прышчэпцы, ж.*—прививочек, молодой прививок. Нсл. 518. *Не хадзі тут, прышчэпку зломіш.* Нсл.

•**прышчэць, -чыць,** *несоверш.*—сильно рдеть. Шсл. *Кроў на шчоках аж прышчыць.* Ст.

•**прышчýнуць,**—*см. под шчуняць.*

•**прышчы́рыць,**—*см. под шчырыць.*

•**прышчы́рыцца,**—*см. под шчырыцца.*

•**прышыб**-*бу, предл.-бе, м.*—прибой(воды).

•**прытохлы**-*лая-лае*—испортившийся от спертого воздуха, затхлый. Нсл. 513. *Прытохлая мука.* Нсл. *Прытохлымі буракамі корміш нас.* Тм.

•**прытохціся(прытохнуцца,** Нсл.)—получить затхлый запах. Нсл. *Буракі прытохліся.* Нсл. *Мука прытохлася.* Тм.

•**прытока**-*кі, дат., предл.* *прытоццы, ж.* —приток. Цымборскі. *На левым беразе ракі Мужанкі(левая прытока Бярэзіны) ё гарадзішча.* Савецкія Краіны, 1932, Но. 5, стр. 77.

•**прыт-омлены**-*амі́ць,—см. под таміць.*

•**прытомнасьць**-*ці, ж.* **1.** бытность, присутствие при чем. Нсл. 513. *У маей прытомнасьці гэта было.* Нсл.
2. присутствие ума, сознания, памяти, Нсл. 513. сознание. МГсл. *У хворага ўжо прытомнасьці мала, ня кажнага пазнаець.* Нсл.

бяз прытомнасьці—без сознания.

•**прытомны**-*ная-нае,* **1.** очевиден(присутствующий, **С.**), Ксл., бывший при известном обстоятельстве. Нсл. 513. *Прытомныя, што былі пры тым, гэтага ня бачылі, а ты кажаш.* Ухлё Чаш. (Ксл.). *Папытайся ў прытомных людзёў, каторыя былі пры тым.* Нсл.
2. находящийся в здравом уме(в сознании, **С.**) Нсл. 513; Ксл. *Прытомны гэтага не зрабіў бы.* Лазаватка Сур. (Ксл.). *Здаецца, я прытомны быў, як гэта казалі.* Нсл. *Гавора, як ня прытомны.* Нсл.

прытомны старац—нищий, имеющий приют(напр., находящийся в богодельне), успокоившийся на месте. НК: Старцы, Но. 25. *Нареч.* **прытомна,** *в см. безлич. глагола,* —известно, как очевидному свидетелю (как присутствующему при чем-л., **С.**) Нсл. 513. *Табе можа ня прытомна, а ине прытомна: гэта дзеялася, я быў пры том.* Нсл.

•**прытаі́цца,**—*см. под таіцца.*

•**прыталя́ніла,**—*см. под талане.*

•**прыталаска́ць,**—*см. под таласкаць 2.*

•**прыталачы́ць,**—*см. под талачыць.*

•**прытамав-а́ны**-*а́ць,—см. под тамаваць.*

•**прытамі́цца,**—*см. под таміцца.*

•**прытарга́ць,**—*см. под таргаць.*

•**прытарнава́ць,**—*см. под тарнаваць.*

•**прытарнав-аўшыся**-*ацца,—см. под тарнавацца.*

•**прытаўк-а́ць**-*чаны-чы̀,—см. под таўчы.*

•**прытача́ць**-*дю-деш-де, несоверш., перех.* **1.** притачивать, пришивать (удлинять, пришивая, припаяя, **С.**) Нсл. 513. *Прытачай рэмень.* Нсл.
2. присоединять. Нсл. *Чаму ж ты чаго не прытачаеш да нашае складанкі?* Нсл.

Соверш. **прытачы́ць**-*чý, прыточыш-ча што,* **1.**—удлинить чем-л.(пришивая, припаяя, **С.**) Ар.; Ксл.; Нсл. 513. *Прытачы гэтым кавалкам аборы.* Гараватка Меж. (Ксл.). *Прытачы рэмень.* Нсл.
2. присоединить. Нсл. 513. *Прытачыў і я тут сваіх троху грошай.* Нсл. *Ты ўжо тут прытачыла свой язычок.* Нсл. *Прич.* **прыточаны**—присоединённый, приобщенный. Нсл. 513. *Няхай і мой грош, тут прыточаны, туды ж ідзець.* Нсл. *І маё слова тут прыточана.* Нсл.

•**прытача́цца,** *возвр, несоверш.*—приставать, присоединяться. Нсл. 513. *Прытачайся, прытачыся да нашае бяседы.* Нсл. *Соверш.* **прытачыцца, 1.** присоединиться. Нсл. 513.
2. прийти, притащиться. Нсл. 513. *Здàлеку прытачыўся двору.* Нсл. *Ліха нейкае прытачылася да мяне.* Нсл.

•**прытачы́ць І,**—*см. под тачыць І.*

•**прытачыць ІІ,**—*см. под прытачыць.*

•**прытачыцца,**—*см. под прытачацца.*

•**пры́тхласьць**-*ці, ж.*—гнилость, прель. Нсл. 514. *Капуста прытхласьць мае. У хаце прытхласьцю аддаець.* Нсл.

•**пры́тхля**-*лі-лі, ж.*—гниль, затхлость. Нсл. 513. *Прытхляю пахне пшонка.* Нсл. *Адоньне жыта прытхлю пахне.* Нсл. 360.(*под адоньне*).

•**прытхлі́на**-*ны-не, ж.*—дурной, гнилой запах. Нсл. 514. *Прытхлінаю пахне сыр, тварог.* Нсл.

•**пры́тхлы**-*лая-лае*—испортившийся от сырости и спертого воздуха. Нсл. 514. *Прытхлая мука.* Нсл. *Прытхлы квас, хлеб.* Тм.

•**прытхнýцца**-*нецца, соверш. к прытыхацца.* Нсл. 515. *Капуста прытыхаецца, прытхнулася.* Нсл. *Несоверш.* **прытыхацца**-*аецца*—начинать принимать гнилой, затхлый вкус или запах от спертого воздуха. Нсл. 515. *Прытыхацца пачала сыравадка.* Нсл.

•**прыт-кнуцца**-*ыкàцца-ыкнуцца,—см. под ткацца.*

•**прыт-кнýць, -**ы*кàць-ыкнỳць,—см. под ткаць ІІ.*

•**прыт-кнуцца**-*ыкàцца-ыкнуцца,—см. под ткацца.*

•**прыт-кнýць**-*ыкàць-тыкнỳць,—см. под ткаць ІІ.*

•**прытном,** *нареч.*—вплотную.
•**прытном,** *нареч.*—друг подле друга, сплошь. Ксл. *Прытном сядзіць машкара.* Даўгое Беш. (Ксл.). *См.* *спрытна̀.*
•**пры́тна,** *нареч. к прытны,* **1.** крепко. Нсл. 513. *Прычыні прытна.* Нсл.
2. проворно. Нсл. 513. *Прытна робе.* Нсл.
3. очень необходимо. Нсл. 513. *Прытна надобен ты пану.* Нсл.
•**пры́тны**-*ная-нае*—скорый, проворный. Нсл. 513. *Прытны работнік.* Нсл.
•**прытрудав-а́ны**-*а̀ць,—см. под трудаваць.*
•**прытру́дна,** *нареч. к прытрудны,*—трудновато. Нсл. 514. *Прытрудна жывецца а ўсе жывецца.* Нсл.
•**прытру́дны**-*ная-нае*—трудноватый. Нсл. 514. *Прытрудная работа.* Нсл.
•**прытру-сі́ць**-*шаны-шаць,—см. под трусіць.*
•**прыту́га**-*гі, дат., предл. прыту̀зе, ж.* **1.** печаль, прискорбие. Гсл.; Нсл. 514.
2. затруднительное положение, горе, беда. *Я табе казала, што будзе табе безгалоўе. Калі табе будзе прытуга, успамяні мяне тры разы.* Дзяніскавічы НЭ(Шэйн, II, 170). *Што й у лузе, на прытузе, каліначкі куст.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 57). *Прытугу нам паслаў Бог.* Нсл. 514.
3. нужда. Ксл. *У суседа прытуга: хлеба ані пуда.* Беліца Сян. (Ксл.).
4. прытугі(*одна* **прытуга**)—жерди, которые кладутся на соломянной крыше, чтобы ветром не раздувало соломы, Навасільск п.(Будде: Т.-Орл., слов.) слеги.
•**прытухл-я́ць**-*ены-ìць,—см. под тухлìць.*
•**прытухл-я́цца**-*ìцца,—см. под тухліцца.*
•**прытух-нуць**-*ці,—см. под тухнуць(тухці).*
•**прытук-аны**-*а̀ць-аць,—см. под тукаць.*
•**прыту́л**-*лу, предл.-ле, зват.-ле, м.* **1.** приют. Ксл. *Чалавеку патрэбен жа які колечы прытул.* Бабінічы Віц. (Ксл.).
2. место, служащее к укрытию; притон. Нсл. 514. *Разбойнікі нейдзе тут прытул маюць.* Нсл.
•**прытул-ены**-*я̀ць-ìць,—см. под туліць.*
•**прытул-я́цца**-*ìцца,—см. под туліцца.*
•**прыту́лішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—пристанище, Нсл. 514. убежище. Гсл. *Прытулішча дай сіраціне.* Нсл. *Так Сымонка негадана там прытулішча знашоў.* С. Музыка 126.
•**прытуліцца,**—*см. под туліцца.*
•**прыту́льле**-*ля, предл.-лю; мн. ч.-лі-ляў, ср.*—приют. Ксл. *Нідзе ня знойдзеш ты сабе прытульля.* Дрыкольле Куз. (Ксл.).
•**прытульны**-*ная-нае*—уютный. *Ступіў сігень у раскошны прытульны пакой.* ЗСД 212. *Сьветлы, высокі, прытульны дом із шклёным ганкам, з шырокім акном.* Тарас("Б. Ускалось", 1954, Но. 4, стр. 31). *Лягенда не забудзецца лясоў тваіх прытульных, краю мой!* Лойка: Л. песьня.
•**прыту́п-аваць**-*аць-ацца,—см. под тупаць.*
•**прыту́рк-аны**-*аць,—см. под туркаць II.*
•**прытурыць,**—*см. под турыць.*
•**прытушыць,**—*см. под тушыць 1.*
•**пры́тча**-*чы, дат., предл.-чы, ж.* **1.** случай, приключение, Ксл. неприятный, нечаянный случай, неприятное стечение обстоятельств. Нсл. 514. *У мяне прытча: карова здохла.* Сабалёва Куз. (Ксл.). *Там нейкая прытча зь ім здарылася.* Нсл. *Ты ў нас бяз прытчы ніколі не абыйдзешся.* Нсл.
2. проказы. Нсл. 514.
•**пры́тыка**-*кі, дат., предл. прытыццы, ж.* **1.** деревянный шест в *"мярэжах".* Ксл. *Паставіў мярэжы, а прытыкі схаваў пад ваду, каб ліхадзей ня ўгледзеў.* Баравыя Чаш. (Ксл.).
2. упрёк. Ксл.; Гсл.—колкость. *Дадзелі мне твае прытыкі.* Ухлё Чаш. (Ксл.). *Уменьш.* **пры́тычка**-*чкі, дат., предл.-чцы, ж.*—колкость. МГсл.
•**пры́тыкам,** *нареч.*—урывками. *Гэта не работа прытыкам.* Ст. *См. прытычкамі. прыхапкам.*
•**прыты́кі**-*каў, мн. ч.*—придирки, упрёки. Гсл. *Уменьш.* **прыты́чкі**-*чак*—придирки, упрёки. Гсл.
•**прыты́чына**-*ны-не, ж.* **1.** стычка, стечение неприятных, неожиданных обстоятельств. Нсл. 515. *Во якая прынадзілася прытычына!* Нсл.
2. притязание. Нсл. 515. *Якую ты прытычыну да мяне маеш?* Нсл.
•**прыты́чка**-*чк-чцы, ж.* **1.** укоризна, колкость, выговор. Нсл. 515. *Пакінь ты свае прытычкі на другі раз.* Нсл.
2. притязание. Нсл. 515. *См. прытычына 2.*
•**прытычкамі,** *нареч.*—урывками. Шсл. *Памаленьку. прытычкамі, так і зрабіў калёсы.* Ст. *См. прытыкам.*
•**прыв-одзіць**-*ѐсьці,—см. под весьці.*
•**прывол-ены**-*іць,—см. под воліць.*
•**прывабна**—приманчиво(устар.), приманивающе. *Не заіржэць, як колісь, ён прывабна зьзяе глянцам, замеў прыемны барытон. А Падкаваны... лямцам.* К. Цьвірка(Ускалось, Но. 13, 24). *См. прынадна.*
•**прыва́да**-*ды — прынада, 2.* НК: Очерки, 510.
•**прывал-ака́ць**-*ачы,—см. под валачы.*
•**прывал-ака́цца**-*ачы̀ся,—см. под валачыся.*
•**прывалі̀ла,** *безлич.,—см. под валіць.*
•**прыва́р**-*ру, предл.-ру, зват.-ру, м.*—крупа всех родов и мука — пшеничная, ячменная, овсяная, гречневая, гороховая, бобовая. НК: Очерки, 36. *Уменьш.* **прыва́рак**-*рку, предл. и зват.-рку, м. — прывар.* НК: Очерки, 36; Ар. *Бяз прыварку болей хлеба выходзе.* Ст. *Нарабілі круп — цяпер будзе прыварак.* Ст. *Дзеля прыварку трэба зьдзерці круп, змалоць грэччыны, ячменю на клёцкі.* Нсл. 496. *Надабе везьці да млына ячменю намалоць прыварку.* Сянно (Ксл.).
•**прыварот**-*оту, предл. и зват.*-**оце**, *м.*—приворожение, волшебная сила ворожбы. Нсл. 498. *Ня любіў жонкі, пакуль прывароту не далі.* Нсл.

•прываротніца-*цы-цы, ж.* **1.** привратница. Нсл. 497.
2. женщина, любящая, стоя у ворот, смотреть на улицу. Нсл. 497.
•прыва́рак,—*см. под прывар.*
•прывaрача́ць,—*см. под вярнуць.*
•прыва́ркавы-*вая-вае, прилаг. к прыварак,* —служащий в помощь обыкновенному кушанию. Нсл. 496. *Прыва̀ркавая мука.* НК: Очерки, 266. *Прываркавы запас.* Нсл.
•прывартав-а́ць-*а̀ны,—см. под вартаваць.*
•прыва́тны-*ная-нае,* **1.** частный(находящийся за пределами производственной общественной или государственной деятельности, С.) Гсл., принадлежащий отдельному лицу, владельцу, а не обществу, государству.
2. связанный с владением личной собственностью.
прыватная собскасьць—частная собственность.
•прывер-адзі́ць, *прывярэджаны,—см. под верадзіць.*
•прыв-е́рнуты-*ярнѐньне-ярну̀ць,—см. под вярнуць.*
•прыве́тны—приветливый. Галубова Куз. (Ксл.). *Прыветны чалавек наш сусед.* Тм.
•прыв-е́ціць-*яча̀ць,—см. под веціць.*
•пры́вечар-*ра, предл. и зват.-ру, м.*—начало вечера. Нсл. 497. *Пад самы прывечар падцягнуў работу.* Нсл. *Прышоў каля прывечара.* Нсл.
•пры́вечар, *нареч.*—вечерком, засветло. Нсл. 497. *Прывечар прыдзеш.* Нсл.
•прывядзёнак-*нка, предл. и зват.-нку, м.* —ребенок, приведённый в дом второй женой. Шсл. *Яна ж табе ня прывядзёнак, а родная дачка: чаму ты не глядзіш яе.* Ст.
•прывяза́ньне, *-ня-ню, ср.*—привязанность. Нсл. 498. *У яго да родных ніякага прывязаньня няма.* Нсл.
•пры́вязка-*кі, дат., предл. прывязцы, ж.* **1.** ветка для привязывания решетины к стропилам в соломенной крыше. Шсл.; Ар. *Во, з гэтага дубчыка будзе добрая прывязка.* Ст. *Ня стала на хлеў прывязак.* Ст.
2.—*см. под. прывязь.*
•прывя́зны-*ная-нае*—не отстающий от чего, навязчивый. Нсл. 498. *Які ты прывязны! ад цябе не адвяжашся.* Нсл.
•пры́вязь-*зі, мн. ч.-зі-зяў, ж.*—полотно из худшего волокна; худшее волокно. Ксл *Гэта з прывязі зыткана.* Кірэйкі Гар. (Ксл.). *См. прывязка 2. Уменьш.* **пры́вязка**-*зкі-зцы.* Ксл. *Маці пашыла нагавіцы з прывязкі.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).. *См. прывяз.*
•прывя́зьлівасьць-*ці, ж.*—привязчивость. Нсл. 498. *Ня люблю твае прывязьлівасьці.* Нсл.
•прывя́зьлівы, *-вая-вае*—привязчивый (надоедливый, С.). Нсл. 498; Войш. *Дужа ты прывязьлівы.* Нсл. *Прывязьлівага сабаку на ланцуг навязуюць.* Тм.

•прывя́л-евацца-*іцца,—см. под вяліцца.*
•прывя́ць,—*см. под вяць.*
•прывяча́ць,—*см. под веціць.*
•прывіле́й-*ею,* **1.** право вообще, основанное на письменном документе. Нсл. 497. *Асьпянік наш прывілей паказаваў.* Нсл.
2. привилегия. Гсл.
•прывіле́йны-*ная-нае*—имеющий законное право. Нсл. 497. *Прывілейны дохтар.* Нсл. *Прывілейная бабка.* Тм.
•прывіні́цца,—*см. под вініцца.*
•прывінуць,—*см. под вінуць.*
•прывіну́цца,—*см. под вінуцца.*
•пры́вісака, *нареч.*—высоковато. Нсл. 497. *Прывісака паднялі страху.* Нсл.
•пры́вісакі-*кая-кае*—высоковатый. Нсл. 497.
•прывіс-а́ць-*ьці,—см. под вісець.*
•прывітанка-*нкі-нцы, ж. — прывітаньне.* НК: Очерки, Но. 838.
•прывіта́ньне-*ня, предл.-ню, ср.*—приветствие, НК: Піт. 77; НК: Очерки, Но. 838. приветствование, привет. МГсл.; Нсл. 497. *Прывітаньне гасьцей.* Нсл. *Прывітаньня ніякага не зрабіў нам.* Тм.
•прывіт-а́ны-*а̀ць,—см. под вітаць.*
•прывітацца,—*см. под вітацца.*
•прывуч-а́ць-*аны-эньне-ы̀ць,—см. под вучыць.*
•прывуч-а́цца-*ы̀цца,—см. под вучыцца.*
•прыўб-іра́ць-*ра̀ць,—см. под убіраць.*
•прыўда́лы-*лая-лае*—удалой, удачный в высшей степени. Шсл. *Ну й прыўдалая ж дзяўчына яна!* Нсл. *Прыўдалы наш лён сяголета!* Ст.
•прыўдзе́рж-аваць-*ыць,—см. под дзяржаць.*
•прыўдзе́рж-авацца-*ыцца,—см. под дзяржацца.*
•прыўдзял-я́ць-*іць,—см. под дзяліць.*
•прыўлякну́цца,—*см. под лякацца.*
•прыўн-а́дзіць, *-а̀джаны-а̀джаваць,—см. под надзіць.*
•прыўн-а́дзіўшыся, *-а̀дзіцца-аджавацца, —см. под надзіцца.*
•прыўнадабаць,—*см. под надабаць.*
•прыўпам-яну́ць-*інаць,—см. под помнець.*
•прыўпам-яну́цца-*інацца,—см. под помнецца.*
•пры́ўч-аны-*ы̀ць,—см. под вучыць.*
•пры́цем, *нареч.*—во время смерек. Нсл. 516. *Прыцем вярнуўся двору.* Нсл.
•прыцемак-*мку, м.* **1.** полумрак. *Удзень (зоркі) спакойна спалі, прыцемкаў чакалі.* Калачынскі. *Ён вышаў зь цягніка ў сыры прыцемак.* Адамчык: Арж. колас.
2. укромное, уединенное, закрытое со всех сторон место. Нсл. 516. *Ідзі куды ў прыцемак, дый схавайся.* Нсл.
•прыце́міцца,—*см. под цеміцца.*
•прыце́мкам, *нареч.*—пользуясь полумраком, Нсл. 516. когда еще темновато или когда уже темновато. *Прыцемкам ходзе сюды.* Нсл. *Сядні Іван вышаў на работу яшчэ прыцемкам.* Кулакоўскі: Дабрасельцы.

•**пры́цемкі**-*каў, единств. ч. нет.* **1.** сумерки. Ксл. *Прыцемкамі прыбег туды.* Гараватка Меж. (Ксл.).
2. потемки, время после вечерней или до утреней зари. Нсл. 516. *Прышоў яшчэ ў прыцемках*(зн. рано), *да прыцемак*(зн. вечером). Нсл. *Прыцемкамі падыйшоў пад нас.* Нсл.
•**пры́цемна,** *нареч. к* *прыцемны*—темновато. Нсл. 516. *Прыцемна становіцца на дварэ.* Нсл.
•**пры́цемны**-*ная-нае*—темноватый. Нсл. 516. *Прыцемны час выбраў ты.* Нсл.
•**прыцяг-а́ць**-*нуць,—см. под цягнуць.*
•**прыцяг-а́цца**-*нуцца,—см. под цягнуцца.*
•**прыця́м**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—заметка. Нсл. 517. *Прыцяму няма, ці твой гэта конь.* Нсл.
•**прыця́місты**-*тая-тае*—заметный по особым приметам(вообще заметный, С.) Нсл. 516. *Мой конь прыцямісты; яго, хоць як, пазнаць можна.* Нсл. *Дарога прыцямістая, едзь сьмела.* Нсл.
•**прыця́м-іць**-*лены-ляць,—см. под* цяміць.
•**прыця́міцца,**—*см. под цяміцца.*
•**прыця́млівы**-*вая-вае*—заметливый. Нсл. *Хлапец прыцямлівы; зараз сьцяміў, як робіцца.* Нсл. *Нареч.* **прыцямліва**—довольно заметно. Нсл. *Ня прыцямліва мне; а як табе?* Нсл.
•**прыця́мна,** *нареч. к* *прыцямны,* **1.** заметно. Нсл. *Ці прыцямна табе, хто там ідзець?* Нсл.
2. помниться, представляться в мыслях. Нсл. *Мне прыцямна, як паніч маленькі бегаў.* Нсл.
•**прыця́мны**-*ная-нае,* **1.** примечательный (приметный, С.). Гсл. *Прыцямны чалавек; я, здаецца. ідзесь яго бачыў.* Нсл. *Прыцямная дарожка.* Нсл.
2. памятный. Нсл. 517; Гсл. *У прыцямны радзіўся дзень.* Нсл. *Гэта прыцямнае нам будзе месца.* Нсл.
•**прыця́пнуць,**—*см. под цяпаць.*
•**прыц-я́ць**-*інаць,—см. под цяць.*
•**прыці́,**—*см. под ісьці.*
•**прыціхлы**-*лая-лае*—притихший. *Прыціхлая сядзела маці Гамоска.*
•**прыцікава́ць,**—*см. под цікаваць.*
•**прыці́н**-*ну, предл. и зват.—не, м.* **1.** притон. Нсл. 516; Гсл. *Тут самы прыцін ваўкоў, рыбы.* Нсл.
2. приют. Ад.
3. зенит. *Сонца ў прыціне.* Ад. *Як сонца йдзе ў прыцін — знікаюць зоры.* Салавей (Конадні, Но. 56, 12).
•**прыціна́цца**-*аюся-аешся,* **1.** находить прибежание, Гсл. находить убежище.
2. опираться, присесть для отдыха. Гсл.
•**прыці́нак**-*нка, м.*—упрёк. Ксл. *Апрыклі імне цешчыны прыцінкі.* Дабрыгары Беш. (Ксл.).
•**прыці́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** отдых. Гсл.
2. опора. Гсл.
3. предмет, дающий отдых и опору. Гсл.
•**прыці́нкі**-*нак, ж.*—резкие упрёки, колкости. Нсл. 516. *Ня слухаю я тваіх прыцінак.* Нсл. *За маё добрае дый імне прыцінкі робіш.* Нсл.
•**прыці́рка**-*ркі-рцы, ж.*—заболтка кушания мукой. Нсл. 516. *Буракі бяз прыціркі, як вада.* Нсл.
•**прыціс-ка́ньне**-*каць-нуць,—см. под ціснуць.*
•**прыці́ш-аны**-*ыць,—см. под цішыць.*
•**прыцішыцца,**—*см. под цішэць.*
•**прыцмы́гнуць,**—*см. под цмыгаць.*
•**прыцмы́каць**-*аю-аеш-ае, соверш., перех.* —затаскать кого-л. работой. Шсл. *Прыцмыкаў каня, што нельга й ехаць.* Ст. *Прыцмыкаў ён сваю жонку.* Ст.
•**прыцьмі́ць,**—*см. под цьміць.*
•**прыцы́баць**-*юаю-аеш-ае, соверш.*—прийти(о длинноногом). Шсл. *Прыцыбаў к нам Базыль і Даніла прыцыбаўся.* Ст.
•**прыцы́бацца**-*аюся-аешся, соверш.* — *прыцыбаць.*.
•**прыцюхацца,**—*см. под цюхаць.*
•**прыцю́пацца,**—*см. под цюпацца.*
•**прычоска**-*кі, дат., предл. прычосцы, ж.* —головной гребень. Ксл. *Купілі дзяўчыне прычоску.* Падрэзы Чаш. (Ксл.).
•**прычак-а́ць**-*аццa,—см. под чакаць.*
•**прычап-а́ць**-*іць,—см. под чапаць.*
•**прычап-а́цца**-*іцца,—см. под чапацца.*
•**пры́чапка**-*пкі-пцы, ж.*—придирка. Нсл. 516; Шсл. *Яму абы якую прычапку знайці ды сварыцца.* Ст. *Ні за што ён да мяне прычапкі робе.* Нсл.
•**прычапу́рыць,**—*см. под чапурыць.*
•**прычапу́рыцца,**—*см. под чапурыцца.*
•**прыча́сьць**-*ці, ж.*—причастие, *церк.* Нсл. 517. *Поп прычасьці ня даў.* Нсл.
•**прычэпка**-*кі, дат., предл. прычэпцы, ж.* **1.** прищепленная к чему вещица(вещь, С.). Нсл. 517; Ксл. *Прычэпка ад шаляў адвалілася.* Нсл. *Глянь, якія тут прычэпкі!* Ухлё Чаш. (Ксл.). *Уменьш.* **прычэпачка**-*чкі-чцы, ж.*—вещица, прищепливаемая к чему-л. для уравнения; привес, довесок. Нсл. 517. *Прычэпачка адарвалася ад бязьмена.* Нсл.
2. прицеп(вещь).
3. придирка. Нсл. 517; Ксл. *Ні за што ён да мяне прычэпкі робе.* Нсл. 517. *І за шчэпку знойдзеш прычэпку.* Мішкавічы Віц. (Ксл.).
4. притязение. Нсл. 517. *Якую ты да мяне прычэпку маеш?* Нсл.
•**прычэплены,**—*см. под чапаць, прычапіць.*
•**прычэплівы,** -*вая-вае*—придирчивый, привязчивый. Нсл. 517. *Прычэплівы чалавек, да кажнага прычапаецца.* Нсл.
•**прычэпны,** -*ная-нае*—навязчивый(надоедливо пристающий с чем-л., С.). МГсл.
•**прычма́рыць,**—*см. под чмарыць.*
•**прычва́рыць,**—*см. под чварыць.*
•**прыч-ува́цца**-*ўцца,—см. под чуцца.*
•**прычы́на**-*ны-не, ж.* **1.** причина. Ар. **Бяз дай прычыны, бяз даньня прычыны, 1.** без указания причины, без всякой причины. *Ці гэта ж добра: аблаяць чалавека*

бяз дай прычыны! Ст. *Глумяць, як скаціну, на зараз бяз дай прычыны.* Каратынскі: Гутарка(Б. Шляхам, 1967, Но.6). *Бяз даньня прычыны нешляхціча забіў.* Стт. 445. *Яна колькі разоў падыходзіла бяз дай прычыны да печы.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).
2. без надобности.
з прычыны—по причине. *Наболе з тае прычыны, іжа мя міласьцівы Бог з таго языка на сьвет пусьціў.* Скарына ў перадмове да Псалтыра.
2. вина. Нсл. 517. *Кажны за сваю прычыну пакутуець.* Нсл.
3. притязание. Нсл. 517. *Якую ты да мяне маеш прычыну?* Нсл.
прычынка-*нкі-нцы, уменьш. к* прычына *1, 2, 3. І за лучынку знайдзеш прычынку.* Нсл. 517.
прычы́начка-*чкі-чцы, уменьш. к прычынка. Прычыначку знайшла.* Шапачка Імгл. (Косіч 58).
4. ходатайство. *Размышляй, яковыя болесьці мела Прачыстая Дзева, як пад крыжам стоячы, на ўкрыжаванага Сына свайго глядзела, і просячы яе а прычыну і а малітвы да Яго чытай гэтую малітву.* Малітвы 1695 г. *Хто ў прароцтва Мухамэда верыць, то прычыну ад прарока да сябе прычынцаю ўчыніў. Яго прычына мусульманам ест лякарствам і душным збавеньням.* Кіт. 57а10, 11. *Над кім твая прароцкая прычына будзе, над тым Мая ласка Божа будзе.* Тм. 57а13; 93а13; 109б3. *Хіба пакаяцца, то да ласкі Божай і да маей прычыны годны будуць.* Кіт. 29а11. *Суннэт то ест: хто чыніць, прароцкай прычыны будзе мець і ласкі Божай годзен будзе; а хто ня чыніць, прычыны прароцкай ня будзе мець.* Кіт. 46а8, 9. *То хрысьцянін а другі жыд прычыны жадаюць тваеі і рады.* Тм. 112а. *Хто ў тое верыць... розныя мукі відзець будзе; хіба прычына ўзноў ад цябе будзе, Пан Бог ім ласку учыніць.* Тм. 112б11. *Дай пазнаку ім прычыны сваей, калі хочаш, штоб такім уммэтам(араб., вернікам) быў.* Кіт. 112б1.
•**прычын-я́ць**-*я́цца-і́ць-і́цца,—см. под* чыніць.
•**прычы́нца**-*нцы, предл.-цу, общ.* **1.** ходатай, заступник. *Прарок мовіць: Я ад іх адракаюся, яны не мае уммэты(араб., вернікі), а я ня іх прычынца.* Кіт. 116б. *Пан Бог нам прычынцай яго(Магамэда) даў; паважай яго, то будзеш мець прычыну; не, так застанешся ў пекле на векі.* Кіт. 127б9. *Пан Бог Мухамэд прарока да Сябе прычынцаю ўчыніў.* Тм. 57а11.
2. виновник. Нсл. 517. *Усяму ты ліху прычынца.* Нсл.
•**псалты́р**-*рà, предл.-рỳ, зват.* псалты̀ру, *м.*—псалтир.
•**псалты́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —не ученый, не бывший в училище, а обучившийся читать дома. Нсл. 536. *Куды табе псалтырніку суваца ў дзяканы!* Нсл. *Дачкі сваe не аддам за псалтырніка.* Тм.
•**пса́льма**-*мы-ме, ж.*—песнь духовного содержания, Нсл. 536. псалом. *Сьпяі якуюколечы псальму.* Нсл. *Убогія харошыя псальмы пяюць.* Нсл.
•**псарэц**-*рцà, предл.-рцỳ, зват.* псàрча; *мн. ч.* псарцы̀-*оў-ом-ы-амі-ох, м.*—псарь. Стт. 448.
•**псаваньне, псуваньне**—порча. Нсл. 537. *Гэта не работа, а псуваньне судзіны й тавару.* Нсл.
•**псава́ць, псуваць,** (Нсл.), *псую̀, псуѐш, псуѐць, псуѐм, псуіцѐ, несоверш., перех.* —портить. Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл.; НК: Очерки. *Нічога ня будзе, дзяціна з твае работы, толькі снадзіва мне псуеш.* Ст. *Прич.* **псаваны, псуваны**—порченный. Нсл. 537. *Псуваную касу даў.* Нсл. *Соверш.* **запсава́ць,** *каго-што*—испортить. Ксл.; Шсл. *Калі з тых рэчаў адна рэч пакажацца, то эддэс(араб., умываньне) запсуе.* Кіт. 436б. *Няўмека запсавала хлеб.* Сяркуці Сян. (Ксл.). *Запсаваў гэткі кавалак дзерва!* Ст. *Прич.* **запсава́ны**—испорченный. Ксл.; Шсл. *У Базыля запсавана зрэнка.* Вульлянавічы Сян. (Ксл.). *Запсавана долата — нельга ім выдзяўбаць дзіркі.* Ст. *Соверш.* **напсава́ць** —напортить. Ар.; Шсл. *Гэта ня жартачкі напсаваць толькі дабра!* Ст. *Соверш.*
папсава́ць, *каго-што*—попортить, несколько испортить, повредить. *Гэтымі рэчамі эддэс(араб., умываньне) папсуе.* Кіт. 436б. *Мапу папсавала моль.* Кавыль: Думы 7.
2. *област.*—испортить. Ар.
папсава́ны, *прич. к* папсаваць, *1.*—попорченный.
2. *к* папсаваць *2*—испорченный. МГсл.; Ар.
•**псава́цца, псувацца,** (Нсл.), *псуюся, псуешся-еуца-емя-іцѐся. несоверш.*—портиться. Ар.; Шсл.; Нсл. *Шмат псуецца дабра пры гэткай рабоце.* Ст. *Соверш.* **запсава́цца,** *запсуюся-суешся-суецца-суемсясуіцеся, возвр.* Ксл.; Шсл.—испортиться. *Запсаваўся хлеб.* Бачэйкава Беш. (Ксл.). *Добры быў цэблік, але запсаваўся.* Ст. *Соверш.* **папсава́цца, 1.**—попортиться.
2. *област.*—испортиться.
•**псець,** *псее, несоверш.*—стареть(о собаке, а презр. и о человеке). Шсл. *Наш рабчык стаў псець.* Ст. *Вось чалавек: псець стаў, а думае чорт ведае што.* Ст. *Соверш.*
запсець—состариться(одрехлеть, С.) как собака. Шсл. *Сабака запсеў ужо — трэба зьвесьці куды.* Ст. *Запсела баба.* Ст. *Наш дзядуля сусім запсеў.* Беліца Сян. (Ксл.).
•**псё,** *междомет.*, посредством которого манят лошадей. Нсл. 536. *Кося, псё — псё!* Нсл.
•**псёль,** *междомет.* для призывания жеребенка. Шсл. *Псёль! псёль! псёль! бяжы сюды, чаго там засталося!* Ст.

●**псёлька**-*лькі-льцы, общ., дет.*—маленький жеребенок. Шсл. *Псёлька іржэць.* Ст.
●**псяр,** *псяра̀, предл.-ру̀, зват. пся̀ру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.*-рох, *м.* — *псярнік.* НК: Под. пос. 60.
●**псярнік,** *-іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —псярь. НК: Под. пос. 60. *См. псяр.*
●**псяюха**-*юхі-юсе, общ.*—букв. собачья уха, — негодяй-ка, Нсл. 537. собачья кровь. Шсл. *Вон выжаньце псяюху гэтага.* Нсл. *За вуха выдзяры гэтую псяюху.* Нсл. *Ах ты псяюха, што ж ты імне тут нарабіў?* Ст. *Псяюха яна старая, сораму ёй няма самой лезьці да мужчын!* Ст. *А дзед яе за вуха — куды лезеш, псяюха?* Гсл. *Уменьш.* **псяюшка**-*шкі-шцы*—негодяйка, потаскушка. Нсл. 537. *Спазнаўся з псяюшкаю.* Нсл.
●**псік,** *междомет.,* означающее отогнание кошки. Нсл. 536. *См. апсік.*
●**псікаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма*—кричать на кошку "псік". Нсл. 536. *Чаму ты ня псікаеш, ня псікнеш на ката? ён збродаваць лезе.* Нсл. *Однократ.* **псікнуць.** Нсл. 536. *См. псікаць.*
●**псіна**-*ны-не, ж.* **1.** собачье мясо. Нсл. 536. *Сабакі псіны не ядуць.* Нсл.
2. собачий запах. Ар.; Шсл. *Мяса аддаець нейкаю псінаю — я ня буду яго есьці.* Ст. *Псінаю сьмярдзіць.* Ар.
3. дикий вкус(? **С.**). Нсл. 536. *Вада псінаю аддаець.* Нсл.
●**псінець**-*ею-ееш-ее, несоверш.*—намокать до гниения, принимая синий цвет. Нсл. 536. *Бярвіно, лежачы пад даждэжом, псінее, запсінела.* Нсл. *соверш.* **запсінець.** Нсл. 536.
●**псінь**-*ні, ж.* **1.** неприятный(собачий? **С.**) запах. Нсл. 536. *Псіньню сьмярдзіць.* Нсл.
2. гниль. Нсл. 536. *Гэта дзерва псінь.* Нсл.
●**псіны**-*ная-нае*—собачий. Нсл. 536. *Псінае мяса.* Нсл.
●**псоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—сука. Нсл. 536.
●**пстрык,** *глаг. частица.* **1.** щелк. Нсл. 537; Ар.; Міх. *Пстрык яму ў нос!* Нсл. *Пстрык шаўца ў лоб.* Купала.
2. пых. Нсл. 537. *Пстрык і ня выстраліў.* Нсл.
●**пстрык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.* —вспышка пороха на запале огнестрельного орудия. Нсл. 537. *Пстрыка даў.* Нсл.
●**пстры́каньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пстрыкаць, пстрыкацца,* **1.** щелкание. *Да сьлёз давёў сваім пстрыканьням у нос.* Нсл. 536.
2. *перен.*—выговоры, упреки, колкие намеки. Нсл. 536. *Ня слухаю твайго пстрыканьня.* Нсл.
3. (мелочное, **С.**) возражение, упрямство. Нсл. 536. *Не пагляджу я на твае пстрыканьне: на тваім ня будзе.* Нсл.
●**пстры́каць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** щелкать. Ар.; МГсл. щелкать пальцами. Шсл. *Пстрыкай, пстрыкні яму ў нос, бардзей пабудзіш.* Нсл. 537. *Гулка пстрыкае сябе па горле.* ЗСД, 251. *Однократ.* **пстры́кнуць**-*ну-неш-не*—щелкнуть. Ар.; Нсл. 537. *Пстрыкнуў яму па лобе.* Ст. *Замок у дзьвярох пстрыкнуў.* Люціч("Бацькаўшчына", Но. 31-32, 1953 г., стр. 6). *Соверш.* **напстрыкаць.** Нсл. 537. *Напстрыкалі ў нос, пакуль пабудзілі.* Нсл.
2. понемножку бросать или сыпать что-л. Шсл.Што ты пстрыкаеш: ты добра сып. Слопішча Шацк. (Шсл.). *Пстрыкае па жменьцы.*
3. делать колкие намеки, выговоры. Нсл. 537. *Ты імне дарма пстрыкаеш: вось калі я табе пстрыкну, то й нос завернеш.* Нсл.
3. делать возражения, капризничать, сопротивляться. Нсл. 537. *Пстрыкай, ня пстрыкай, а на тваім ня будзе. Папстрыкаеш дый на тым жа сядзіш.* Нсл.
●**пстрыкацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—шалить, давая другому щелчек в нос(не только в нос, **С.**) Нсл. 537. *Ня пстрыкайся, тату скажу.* Нсл.
●**пстры́чак**-*чка, предл.-чку, м.*—часть прялки на винту для поднятия и спускания катушки. Ксл. *Пстрычак выразаўся, дык калаварот ня цягне.* Беліца Сян. (Ксл.).
●**пстры́чка**-*кі, дат., предл. пстрычцы, ж.* —щелчек. Ар.; Мгсл.; Шсл. *Даў яму пстрычкі, аж гузяк усхапіўся.* Ст. *Баромэтру пстрычку за злосьці даю.* Колас: З майго летапісу.
●**псуваньне,**—*см. под псаваць.*
●**псув-а́ны-а̀ць,**—*см. под псаваць.*
●**псувацца,**—*см. под псавацца.*
●**псы́хіка**-*кі, дат., предл. псыхіцы, ж.*—психика.
●**пшонка**-*нкі-нцы, ж.*—пшеница. *Чужая старана тўгаю арана, сьлязьмі засявана; свая старана сошкаю арана, пшонкаю засявана.* Зап. У. 266. *Пшонка мая прыда̀лася, ды на каравай зьгібалася.* Нсл.233(*под кветачка*). *Уменьш.* **пшоначка**-*чкі-чцы, ж.*—пшеничка. Нсл. 540. *Аб'жджай каля пшоначкі, абжані перапёлачкі.* Зь вяс. песьні. Нсл.(*под абжаняць*). *Пшоначка мая прыдалася, ды на каравай зьгібалася.* Нсл.
●**пшонны**-*ная-нае*—пшеничный. Ар.; НК: Очерки, 6-7; Ксл. *Пшонныя аладкі.* Ар. *Пшонная мука.* НК: Очерки, 6. *Пшонныя бліны.* Тм. 9. *Сьпячы пшонны блін.* Ісачкава Беш. (Ксл.).
●**пшэнны**-*ная-нае*—пшеничный. Нсл. 540. *Пшэнная мука.* Нсл. *Пшэнны скавароднік.* Нсл.
●**пшчала́**-*лы̀, мн. ч. пшчолы, ж.*—пчела(Apis mellifera L, Apis mellifica L.). Еўлічы, Гароднікі Сц.; Ксл.; НК: Очерки 424, 427, 431, 433. *Пшчолы ў Лаўрэна дужа кусьлівыя.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Пшчолы чэрацъ.* Гсл. *Падлаз пшчолаў.* НК: Очерки, 433. *Уменьш.* **пшчолка**-*кі, дат., предл.-цы, ж. Маладыя й старыя пшчолкі равуць, цяжкія з палёту йдуць, наўзу — мяды робяць, раі плодзяць.* З валачэбнае песьні, НК: Очерки, 430, Но. 847.
●**пшчалі́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—пасека. НК: Очерки, 424.

●**пшчальнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча; мн. ч.-кі-коў-ком-кох, м.*—пчеловод. НК: Очерки, 424, 542.

●**пшчэльня, пчэльня**-*ні-ні, ж.*—пасека. Ксл. *Ср. пшчала. См. пшчалінец. У пшчэльні шмат лётае пчолаў.* Марцінкава Куз. (Ксл.).

●**пта́ха**-*а̀хі-а̀се, област., ж.* **1.**—большая птица. Нсл. 537. *Ня ведама, якую я птаху злавіў страшную.* Нсл.

2. *перен., общ.*—пострел. Нсл. 537. *Ой ты добрая птаха!* Нсл. *Уменьш.* **пташка**-*шкі-шцы, ж.*—птичка. Шсл. *Якая пташка, такая й песьня.* Самін Пух. (Шсл.).

пташачка-*чкі-чцы, уменьш. к пташка.* Нсл. *Прыгожанькая пташачка.* Нсл.

●**пта́ства**-*ва-ве, ср., собир., област.*—птица, пернатые. Шсл.; НК: Очерки, 407. *Усякага птаства вядзецца ў тым лесе.* Ст.

●**пташ**--*ша, предл. и зват.-шу, м.*—птица. Нсл. 537. *Наша Тацяна, наша ды злавіла сабе пташа, ды ў зялёным жыце, у чырвоным аксаміце.* Зь вяс. песьні. Нсл.

●**пта́шня**-*ні-ні, ж.*—птичник. НК.

●**пташніца**-*цы-цы, ж.*—наблюдающая за птицами. НК: Под. пос. 43.

●**пташы**-*шая-шае, област.*—птичий. Нсл. 537. *Ловы, пташыя й рыбныя.* Зьм. Даўгяла: Сьвіслацкая воласьць у 1560 г.(Наш Край, 1927, XII, стр. 30). *Табе хіба пташага малака хочацца.* Нсл.

●**птру,** *междомет.*—возглас при останавливании лошади. Нсл. 537. *Птру, каб цябе воўк зьеў!* Нсл.

●**птрусь,** *междомет.* **1.** возглас, употребляемый при гнании коровы. *Птрусь у поле.* Нсл.

2. зов коровы или теленка. Нсл. 537. *Птрусь-птрусь, цяляткі мае!* Нсл.

●**птру́ці, птру́цінкі, труцькі.** *нареч., дет.*—гулять, на прогулку. *Птруці пойдзем.* Нсл. *Нясі дзяцё труцькі, птруцінкі.* Тм.

●**пту́шка**-*кі, дат., предл. птушцы, ж.*—птица. ПНЗ; Растсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 537. *Птушкі нешта разьлёталіся.* Нсл. *Птушкі пяюць на зары.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Папрыляталі з выраю птушкі.* Ст. *Уменьш.* **птушачка**-*кі, дат., предл. птушачцы, ж.*—птичка. Шсл.; Ксл.; Нсл. *Вунь якая харошанькая птушачка пяець!* Ст. *Перавядуцца цяпер і птушачкі нашы.* Яноўшчына Беш. (Ксл.). *Вэнь якая харошанькая птушачка пяець!* Ст. *Лятуць як птушачкі ў бацькаў двор.* Севершч.(Косіч 34). *Ты натаміўся, мая птушачка.* Крушына: Калыханка(Зьніч, 1953, Но. 24). *А мая ж ты птушачка, што ж мне беднаму рабіць, каб з табою век свой жыць?* ЧЧ. Песьні, 89. *Собир.* **пту́шша**-*ша.* Нсл. 537. *У нашага пана align="left"рознага птушша шмат ёсьць.* Нсл.

птушанё-*яці*—цыплёнок, птенец. *Птушаняты малыя — тыя ўцякаюць.* ЗСД. 140. *Уменьш.* **птушанётка**-*тка*—птенчик.

●**птушма,** *нареч.*—стаей. Нсл. 537. *Птушма лятуць да мяне мае пісклянятачкі.* Нсл.

●**пту́шня**-*ні-ні, ж.*—птичник.

●**птушыны**-*ная-нае*—птичий. Нсл. 537. *Птушынае гняздо.* Нсл. *Хлапцы пабралі птушыныя яечкі.* Ст.

●**пу́га,** *пу̀гі, пу̀зе, ж.*—кнут. Ар.; Раст.: Смоленск, 151. *Распусьціўся, як дзядоўская пуга.* Ар. **Дратаваная пуга, пужка**—кнут из трех витушек. Ар. *Уменьш.* **пужка**-*жкі-жцы.*

пу́жачка-*чкі-чцы, уменьш. к пужка.*

●**пугаўё**-*ўя, предл.-ўю, ср.*—кнутовище, Гсл.; ПНЗ; Растсл.; Шсл.; Нсл.; Ксл.; Дсл. 18; Ар. рукоятка "пугі". Ар. *Выразаў ялаўцова пугаўё.* Ст. *Пастух зрабіў даўгое пугаўё.* Башкі Куз. (Ксл.). *Пугаўём баржджэй доймеш, чымся пугаю.* Нсл. *Не на пугаўё, а з пугаўя.* *Послов.* Нсл. *См. пужыльно. Уменьш.* **пугавейца**-*ца, предл.-цу, мн. ч.-цы-цаў, ср.*—кнутовище. Шсл.; Нсл. *Ёмкае пугавейца зрабіў.* Ст.

●**пу́гаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*(*от пугаць*—пить) —пьявка. Нсл. 538. *Напіўся, як пугаўка.* Нсл.

●**пу́гаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—пить (много, С.) с жадностью. Нсл. 537. *См. погаць.*

●**пу́гацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—напиваться неумеренно. Нсл. 538. *Пакуль ты будзеш пугацца?* Нсл.

●**пуга́ч**-*ча̀, предл.-чу̀, зват. пугачу̀; мн. ч. пугачы̀-оў-ом-ы-амі-ох, м.*—птица из семейства совы, филин. *Сьвішча жудасна пугач.* С. Музыка 251.

●**пух,** *пуху, у пусе, дат., предл. пуша, м.* **1.** пушистые отростки по бокам стержня пера у птиц. Ар.

пухам зямля—да будет легка земля (покойному). Гсл.

2. мягкая шерсть. Нсл. 539. *Казіны пух.* Нсл.

3. мякина всякая вообще. Нсл. 539. *Жыта з пухам.* Нсл.

4. мягкое ухвостье от овса и пшеницы, собираемое для молодых животных. Нсл. 539. *Ух! ела баба пух, а дзед мякіну. Еж, баба, еж; я цябе не пакіну.* Нсл.

пушок-*шка*—самая мелкая ржаная мякина. Нсл. 540, *уменьш. к пух 1, 2, 3, 4.*

●**пухоны**-*ная-нае*—пухлый, рыхлый. Шсл. *Пухоны хлеб.* Ст. *Пухоны пірог.* Ст. *См. пухкі 1. Ласкат.* **пухоненькі.** Шсл. *Пухоненькі піражок.* Ст.

●**пухоўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** айроподобное растение водных мест на болоте, НК: Очерки, 381. рогоз, палочник широлистый(в стоячей и медленно текущей воде), *раст.* Гсл., пушистый султан на тростнике. Нсл. 539. *Пуховак прынясі гуляць дзяцём.* Нсл. *См. кіёўка.*

3.—*порхаўка.* Нсл. 539.

4. пуховая подушка. Нсл. 539. *Палажы пухоўку пад галаву.* Нсл.

•**пухоўнік,** *-іка, предл.-іку, producing зват.-іча, м.* —мастер, изготовляющий изделия из птичьего пуха. Сьпісаньне брацтва віленскага.

•**пуха,** *пухі, пусе, ж.* **1.** пустота в пятке яйца. Шсл. *У яйцу вялікая пуха.* Ст.

2. пятка яйца. Ксл.; Нсл. 539. *У гэтым яйцу пуха крэпкая!* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **пушка**-*шкі-шцы,*—часть яйца противоположенная носу. НК: Игры, 45. *Пушкаю выбіў яйцо.* Нсл. *Другая пушка мацнейшая за насок.* Нсл.

2. корма лодки. Ксл. *Не гані пухою!* Касачы Лёз. (Ксл.).

4. задняя часть танка, самолёта; корма.

•**пухар**-*ра, предл.-ру,, зват. пухару; мн. ч. пухары-роў-ром-ры-рамі-рох, м.*—одуванчик(Tarachatum officionale) Ксл. *Ня дзьмі на пухар — разьляціцца.* Мішкава Куз. (Ксл.).

•**пухір**-*іра, предл.-іру, зват.-іру; мн. ч.-ры-роў-ром-ры-рамі-рох, м.*—пузырёк(от мозоля и т.п.).

•**пухкі**-*кая-кае,* **1.** пухлый, рыхлый. Шсл. *Пухкі, смачны хлеб.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *См. пухоны.*

2. пушистый. Ксл. *Во пухкія..*

•**пухляк**-*якà, предл.-якỳ, зват.-ячa; мн. ч.-якí-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, общ.*—имеющий-щая налитое от нездоровья лицо. Нсл. 539. *Хлопчык пухляк; на яго няма надзеі.* Нсл. *Яна пухлячка, усё хварэе.* Нсл. *Уменьш.* **пухлячок**-*чка, мн. дат., предл.-чком, мн. ч., предл.-чкох.* Нсл.

•**пухліна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—опухоль. Ар.; Шсл.; Ксл. *Па целе пухліна пайшла.* Ст. *Во, якая вялікая пухліна ў яго!* Селішча Гар. (Ксл.).

•**пухно**-*нà, ср.*—хлеб с мякиной. Нсл. 539. *Пухно, ідзі за акно.* Нсл.

•**пухна́ты**-*тая-тае*—пушистый. *Пухнатыя сьняжынкі лётаюць над зямлёй.* Салавей(Бацьк., Но. 1-2/437-438).

•**пухна́ч**-*ачà, предл.-ачỳ, зват.-àчу; мн. ч.-чы́-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—питающийся непровеенным хлебом(бранн.), Нсл. 539. *Паклонішся й пухначу, калі лучыцца.* Нсл.

•**пухны́р**-*ырà, предл.-ырỳ, зват.-ы̀ру; мн. ч.-ры-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—толстомордый. Шсл. *Каб натоўк гэтаму пухныру ў морду, дык ведаў бы.* Ст.

•**пу́хці** *и вывод.—см. под* *похці.*

•**пуд,** *пỳду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** НК: Очерки, Но. 566—страх, испуг от которого убегают. Ар.; Ксл.; Шсл.; Ар.; Гсл. *З пуду ня ведаў, ідзе дзецца.* Гсл. *Чорт зь вялікага пуду кінуў камень.* Мікольск М.(Демид.: Веров, Но.1, 1896, 114). *Хлопчык з пуду захварэў.* Логавая Аз.(Ксл.).

даць пуду—так испугать, чтобы испуганный убежал. *Як раз калі прыцікуе ды дасьць пуду, дык болей ніхто не палезе ў садок ягоны.* Ст. (Шсл. *под* цікаваць). *Даў яму добрага пуду.* Ст.

•**пуд II,** *пуда, предл. и зват.-дзе, м.*—мера веса, равна 16 кл., пуд.

•**пу́дка,** *нареч.*—пугливо. Гсл.

•**пудкі**-*кая-кае*—пугливый. *Сядні надта пудкі штосьь авечачкі былі.* С. Музыка, 42.

•**пудлі́вы**-*вая-вае*—пугающийся, трус, НК: Очерки, Но. 566. пугающийся и одновременно убегающий, Ар. пугливый. Шсл.; Ксл. *Пудлівы конь — проста бяда зь ім!* Ст. *Наша кабыла дужа пудлівая.* Раманаўка Сян. (Ксл.). *Ср. пужлівы.*

•**пу́дзіла**-*ла, предл.-ле; мн. ч.-лы-лаў, ср.* —пугало. Шсл.; Ксл. *Пудзіла ў ячмені завалілася.* Іванск Чаш. (Ксл.). *На гародзе паставілі пудзіла, каб вераб'і канапель ня грэблі.* Ст. *Пудзіла гэты ўсунуўся ў хату ды дзеці папалохаў.* Ст.

•**пудзіць І**-*джу-дзіш-дзе; повел.-дзь-дзьма, несоверш., перех.* НК: Очерки, Но. 556.—пугать, принуждая этим к бегству(о животных, Ар.) *Пудзіць вераб'і з канапель.* Ар. *Нашто пудзіш авечкі?* Ст. *Ня пудзь коні! Упудзіш, панясуць.* Нсл. 588. *Соверш.* **адпудзіць** —отогнать, пугая, отпугнуть. Шсл.; Нсл. 378. *Начлежнікі ледзь адпудзілі ваўкі ад сябе.* Ст. *Адпудзь вароны, каб не клявалі зярнят.* Нсл. *Прич.* **адпуджаны**—отпуганный. Нсл. 378. *Адпуджаная рыба ня борзда возьмецца на вуду.* Нсл. *Соверш.* **запудзіць** —загнать, пугая. Ар.; Маркоўцы Вал. *Ловаў зьвярыных нікаторых нет, адно акалічныя сёла, гончы зьвер да іх з прыгоды запудзяць.* Даўгяла: Сьвіслацкая воласьць у 1560 г.(Наш Край, 1927 г., XII, стр. 30). *Соверш.* **напудзіць**—напугать(обращая в действо, С.), говор относительно птиц(животных вообще, С.) Нсл. 316. *Напудзіць гусі, каб ня борзда пайшлі ў шкоду.* Нсл. *Напудзіў вераб'і, вароны.* Нсл. *Каршун напудзіў куры.* Тм. *Соверш.* **прыпудзіць**—припугнуть, обращая в бегство или понуждая быстро бежать. *Прич.* **напуджаны**—напуганный, о птицах и рыбах(и обратившийся в бегство, **С.**) Нсл. 316. *Куры напуджаныя каршуном.* Нсл. *Зьмей зазлаваўся, ды як прыпудзе каня і дагнаў уцекачоў.* Погар(Афанасьев, II, 1914, 197). *Соверш.* **распудзіць**-*джу-дзіш-дзе*—пугая разогнать. Ар. *Воўк распудзіў авечкі.* Нсл. *Прич.* **распуджаны.** Нсл. 558. *Распуджаныя куры ня борзда прынадзіш.* Нсл. *Соверш.* **спудзіць**—пугая, согнать с места, Нсл. 611. испугая, согнать с места, заставить убежать, улететь, — спугнуть, неожиданно, внезапно испугать. Гсл. *Спудзіўшы ні воднага не забіла.* Нсл. *Прич.* **спуджаны** —согнанный пуганием. Нсл. 611. *Спуджаныя галубы.* Нсл. *Соверш.* **выпудзіць** —вспугнуть, выгнать откуда-л., заставить покинуть какое-л. место. *Выпудзі вераб'і з гароду.* Нсл. 92. *Прич.* **выпуджаны** —вспугнутый. *Гусі, выпуджаныя зь ячменю, бягуць двору.* Нсл. 92.

упудзіць—распугать(сильно пугая, **С.**), обратить в бегство. Нсл. 663. *Воўк упудзіў коні.* Нсл.

●**пудзіць II**-*джу-дзіш-дзе, несоверш.*—пудами покупать что-л. на продовольствие, покупать на вес. Нсл. 538. *Мы ў месьце жывучы, усе пудзім а пудзім.* Нсл.

●**пудзіцца,** НК: Очерки, Но. 566—убегать от испуга(о животных). Ар.—пугаться(говорится о животных). Гсл. *Конь пудзіцца, зьвярыну чуе.* Нсл. 538. *Конь нешта пудзіцца, ці ня чуе ён ваўка ў кустох?* Ст. *Соверш.* **распудзіцца,**— разбежаться или разлететься от испуга. *Коні так распудзіліся, што ледзь удзяржаў.* Нсл. 558. *Соверш.* **спудзіцца,** *каго-чаго*—побежать, испугавшись. Ар. *Конь спудзіўся ваўкоў.* Даргейкі Сян. (Ксл.). **упудзіцца**—взбеситься, испугаться, Растсл. пуститься в бегство от (сильного, С.) испуга. Нсл. 663. *Коні, упудзіўшыся, ледзь не разьнесьлі.* Нсл.

●**пуза**-*за; мн. ч.-зы-заў, ср., презр.*—брюхо. Ар.; Шсл. *Разбухаў свае пуза бульбаю.* Ст. *Увелич.* **пузішча**-*ча.* Шсл. *Пузішча, як начоўкі.* Ст.

●**пузасты**-*тая-тае,* **1.** с большим брюхом, толстобрюхий. (Нсл. 538). *Пузасты конь.* Нсл.

2. слишком широкий. Нсл. 538. *Пузасты мех.* Нсл.

●**пузатая**-*ае, презр.*—беременная. Нсл. 538; Шсл. *Узяў яе пузатую да сябе.* Нсл. *Гарасіміха добра пузатая, зараз абродзіцца.* Ст.

●**пузаты**-*тая-тае*—с большим брюхом. Ар.; Шсл. *Такі мужчына пузаты.* Ст. *Карова нейкая маленькая, пузатая.* Тм. *Шынкар пузаты лянотна выцадзіў.* Кавыль: Думы, 22. *Ласкат.* **пузаценькі**—имеющий небольшое брюхо. Нсл. 538. *Мужычок пузаценькі, падперазаўшыся, па хаце ходзе, аж пыл стаўпом(венік).* Нсл.

●**пуза́цець,** Нсл., **пузаце́ць,** (Шсл.)-*ею-ееш-ее(-ѐю-ѐеш-ѐе), несоверш.*—толстеть. Нсл. 538. *Жонка твая пузацее, папузацела.* Нсл. *Дзяцё пузацее: мабыць, што бульбы шмат есьць.* Ст. *Соверш.* **папузацець.** Нсл. 538.

●**пуза́цік**-*іка, предл.-іку, м.*—толстячёк-мальчик, особенно с голым брюшком. Нсл. 538. *Высадзіў на вуліцу пузацікаў сваіх.* Нсл.

●**пуза́ч**-*ча̀, предл.-чу̀, зват. пуза̀чу; мн. ч. пузачы̀-оў-ом-оў-амі-ох, м., презр.*—толстобрюхий, Ар. имеющий большое брюхо. Нсл. 538.

●**пуздэрак**-*рка, предл. и зват.-рку, м.*—флакон. Ксл. *Пуздэрак ізь лякарствам разьбіў.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.). *См. пуздрэлак. Уменьш.* **пуздэрачак**-*чка, предл.-чку*—флакончик. Ксл. *Вазьмі на лякарства пуздэрачак.* Увалокі Куз. (Ксл.).

●**пуздро**-*ро̀, ср.*—мочевая мошна у лошади. Нсл. 538. *Майго каня па малым пуздру пазнаць можна.* Нсл.

●**пуздрэлак**-*лка, предл.-лку, м.*—флакон, Вел., Куз.; 198. пузырёк. *См. пуздэрак.*

●**пузянё**-*няці; мн. ч.-няты, ср.* **1.** толстячёк(о толстеньком ребёнке). Нсл. 538. *Вазьмі сваё пузянё ад мяне.* Нсл.

2. птенец, только что вышедший из яйца, еще не оперившийся. Нсл. 538. *Вераб'і яшчэ пузяняты пабраў.* Нсл. *Піскляты пузяняты, толькі вышлі зь яец.* Тм.

●**пузы́р**-*ра̀, предл.-ру̀; мн. ч. пузыры̀-оў-омы-амі-ох, м.* **1.** *анат.*—мочевой пузырь. Ар.

2. резервуар(лампы, С.) Шсл. *Налілі пузыр газы.* Крамяні Пух. (Шсл.).

●**пу́жала(пужа́ла,** Нсл.)-*ла, предл.-ле; мн. ч.-лы, ср.*—чучело, Ксл. пугало, (Ксл.) чучело. Нсл. 538. *Выставіць пужала на пшаніцу вераб'і пужаць.* Нсл. *Яны зрабілі пужала.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *На цябе, як на пужала, паглядзець страшна.* Нсл.

●**пужа́ньне**-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ. к пужаць,*—пугание. Нсл. 538; Ар.

●**пужа́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—пугать(о животных, С.) Ар.; Ксл., пугать, в испуг приводить. Нсл. 538. *Дзед пужае куры зь ячменю.* Лалькі Аз. (Ксл.). *Ня пужай коні.* Нсл. *Соверш.* **напужаць**—испугать (животное, С.) Нсл. 316. *Прич.* **напужаны**—испуганный. Нсл. 316. *Напужаная варона й вераб'я баіцца.* Нсл. *Соверш.* **спужа́ць**—испугать(о животных, С.) Ар.; Шсл.; Навасёлкі Сян. (Ксл.); Нсл. 538. *Прич.* **спужа́ны**—испуганный. *Ці то ня радасьцю спужаная маею, казуля па бары імчыць і сядні.* Лойка: Л. песьня.

●**пужа́цца,** *-аюся-аешся*—пугаться(говоря о животных, С.) Ар.; Гсл.; Нсл. 538. *Соверш.* **напужацца**—испугаться. Нсл. 316.

спужа́ньне, *отгл. имя сущ. к спужацца*—испуг(говоря о животных, С.) МГсл. *Соверш.* **спужа́цца**-*аюся-аешся. каго-чаго,*—испугаться(говоря о животных, С.) МГсл.; Ар.; Нсл. 538.

●**пу́га**-*гі, дат., предл. пузе, ж.*—кнут, Ар.; Навікі Віц. (Ксл.); ПНЗ; Растсл.; Сомца ля Почапа (Сержп.: Отчет 4). кнут верёвочного витья. НК: Очерки, Но.. *Уменьш.* **пужачка**-*кі, дат., предл. пужачцы, ж.*—кнутик веревочного витья. Ар

●**пужлівы**-*вая-вае, о животных*—пугливый. Ар.;Шсл. *Пужлівы конь, пужлівая кабыла.* Рэч.(Пет., II. 262). *Конь гэты дужа пужлівы.* Нсл. 538. *Нареч.* **пужліва**—пугливо(о животных, С.) МГсл.

●**пуж-ачка**-*ка,—см. под пуга.*

●**пужыльно**-*на̀; мн. ч.-ны-наў, ср.*—кнутовище. Ар. *См. пугаўё.*

●**пук I,** *пука, предл. пуку, зват. пуча, м.* **1.** куль соломы. НК: Очерки, Но. 562.

2. связка(пук, С.). МГсл. *Нацерлі пук лёну. Пук лыкаў купіў.* Ст.

пучок-*чка, предл.-чку; мн. ч. пучкі-оў-ом, мн. ч., предл.-ох, м., уменьш. к пук 1, 2.*

●**пук II,** *междомет.* **1.** выражает глухой звук в животе или в тесте от брожение. *У жываце пук а пук.* Нсл. 538.

2. выражает звук от падения чего-л., особенно круглого. Нсл. 538. *Яблык пук у траву.* Нсл.
3. звук от удара по мягкому телу, или же удар прутиком по басу и терци, при скрипичной игре, что делает сторонний любитель этого дела. НК: Очерки, Но. 562.
•**пуковы**-*ая-ае*—темнокрасный. Растсл.
•**пукам(адзяваць, апратаваць)**—мешковатым положением на теле. НК: Очерки, Но. 241. *См. кульком.*
•**пукаты**-*тая-тае*—с выдающимися боками. Шсл. *Пукатая кадушачка.* Ст. *Цялё наелася, дык пукатае зрабілася.* Ст. *На першай(падводзе) Сякіра пазнаў пукатыя мяхі.* Дудзіцкі("Бацькаўшчына", Но. 45-46/431-432).
•**пу́кавалка**-*лкі — пукаўка.* НК: Очерки, Но. 562.
•**пукаўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** прутик, которым ударяют по басу и терци. при скрипичной игре. НК: Очерки, Но. 562.
2. порошок мутнокоричневого цвета от созревшего шаро-образного грибка, обильно попадающегося в лесу, на полях, лугах и при дорогах. НК: Очерки, Но. 310.
•**пу́каць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** ударять прутиком(*"пукаўкаю"*) по басу и терции, при скрипичной игре. НК: Очерки, Но. 562.
2. падать, издавая звук. Нсл. 538. *Яблыкі ад ветру пукаюць.* Нсл. *Дождж пукае.* Тм. *Однократ.* **пу́кнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 538. *Яблык тут пукнуў.* Нсл.
пукае, *соверш., запукала, безлич., звукоподраж.*—издаются глухие звуки в животе или в тесте от брожения. Нсл. 538. *У жываце, у дзяжы пукае, запукала.* Нсл.
•**пу́кацца**-*аецца, несоверш.* **1.** лопаться, распускаться, Гсл. лопаться, распускаясь. Нсл. 538. *Пупушкі, кветкі пукаюцца.* Гсл. *Дзервы ў садох, гаёх а лясох пачалі пукацца, зазелянеліся.* Я. Г.: Лемантар, 34. *Пупушкі на дзерве пукаюцца.* Нсл. *Вярба ўжо пукаецца.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Лясы ўжо пукацца хацелі.* Купала: Тая незаб. вясна. *Ужо пукацца сталі ўсялякія дзервы.* Зязюля. *Пачынае пукацца вербалоз.* Крушына: Творы, 36. *Лес пукацца пачаў.* Гарэцкі: Песьні 58. *Соверш.* **папу́кацца**—распуститься многим(о почках, цветках). Нсл. 473. *Бярэзкі зазелянелі, папукаліся.* Нсл. 538. *Пупушкі на бярэзе папукаліся ўжо.* Нсл. 473. *Соверш.* **распу́кнуцца**-*еецца*—распуститься. Нсл. 558. *Рожа распукнулася.* Нсл.
2. орать, сильно кричать. Шсл. *Пукаецца там, аж із скуры вылазе.* Ст.
•**пу́кнуць,**—*см. под пукаць.*
•**пукчэць**-*чу́-чыш-чыць, несоверш.* **1.** производить звук от брожения. Нсл. 538. *Цеста падходзіць пачало, пукчыць.* Нсл. *Досіць табе там пукчэць.* Нсл.
2. *перен.*—говорить невнятно, про себя. Нсл. 538. *Соверш.* **запукчэць**—о скоплении газов в желудке и от этого происходящей воркотне. *Запукчыць у жываце.* Дсл.
•**пуля́цца**-*яюся-яешся*—швиргать. Ксл. *Цэглай пуляўся.* Касачы Лёз. (Ксл.).
•**пульга́**-*льгі-льзѐ, ж.*—мятель, когда снег идет при ветре, Дсл. 243. пурга. *На дварэ і за̀мець і пульга̀.* Дсл.
•**пу́льхлы**-*лая-лае,* **1.** мягкий, пушистый. Нсл. 538. *Пульхлы пірог.* Нсл. *Пульхлае цеста.* Нсл.
2. рыхлый(дряблый, потерявший упругость). *Пульхлыя рукі.* Нсл. 538. *Нареч.* **пульхла**—пушисто. Нсл. 538. *Пірагі сьпечаны пульхла.* Нсл.
•**пульсу́тка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** — *нацэўнік.* Ар.
2. напульсник.
•**пу́ня**-*ні-ні, ж.*—сарай для сена(или соломы. Нсл.; Шсл.) Гсл.; Невель(Бузук: Невель, 10); Ксл.; ПНЗ; Семца ля Почапа(Сержп.: Отчет, 4); Пск.(Иеропольский); Нсл. 538; Шсл.; Дсл. *Падышла да сьцяны нейкае пуні.* ЗСД 101. *Табе, маці, у пуні кароўка, а мне, маці, у клеці каробка.* Старадуб(Жив. Старина, 1910, 1, 100). *Сена ляжыць у пуні.* Кр. Сяло Беш. (Ксл.). *Поўну пуню набіў сена.* Нсл. *Цэлую пуню навалілі канюшыны.* Ст. *У пуні патруху канчалі мышы.* Танк(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 130). *Уменьш.* **пунька**-*ньќі-ньцы. Пунька маленькая а хвост доўгі.(сарока).* Рапан. 351. *Бацька сьпіць у пуньцы на сене.* Ст. *Пуньку загародзе.* Дсл. 163. *Матка ў пуньку — кароўкі няма.* Старадуб(Жив. Старина, 1910, 1, 100).
•**пу́нішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў*—место, где была *"пуня"*(сенной сарай), НК: Очерки, 208. место, где стояла или стоит *"пуня"* — сенной сарай. Ксл. *На старым пунішчу ляжаць бёрны.* Лужына Выс. (Ксл.).
•**пунька,**—*см. под пуня.*
•**пуп**-*а̀, м.* **1.** мышечный желудок(у птиц) Бр.(С. Ш.: Крывіч, 1926, Но. I(II), 116). *Сьсінеў, як пуп гусіны.* Ст.
2. пупок. Ар. *Уменьш.* **пупок.** Шсл. *У дзіцяці маленькі пупок.* Ст.
•**пупок**-*пка, предл.-пку̀, зват. пу̀пку, мн. ч., дат.-пком, мн. ч., предл.-пкох, м.* **1.** ручка в рукоятке косы. Шсл. *Тужэй надабе завязаць пупок, бо кратаецца, дык нельга касіць.* Ст.
2.—*см. под пуп 2.*
•**пупарэзьніца**-*цы-цы, ж., насм.*—повивальная бабка. НК: Старцы, 81, Но. 42.
•**пу́пачка**-*чкі-чцы, ж.*—всякое твердое вздутие, бородавочка, почечка. Шсл. *Зарві гэту пупачку із шыі, бо ня добра пазіраць.* Ст.
•**пу́пік**-*ка, предл.-ку, зват. пу̀піча, м.*—колпачек лампы. Ксл. *Папраў ад лямпы пупік!* Русінава Сян. (Ксл.).
•**пу́плы**-*лаў*—карапузы, орава детей. Ксл. *Хто ж там пуплаў тых будзе гадаваць?* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).

•**пупу́шка**-*шкі-шцы, ж.* **1.** древесная почка. Гсл.; Ар.
2. почка цветка, бутон. *См. піпух, кукла.*
3. глазок, почка, срезаемая с растения для прививки.
4. род пирожного, пышка.
•**пупы́шка**-*кі, дат., предл. пупышцы, ж., област.* **1.** почка(древесная, Нсл.) Ксл.; Нсл.; МГсл. *На бярозе покнула пупышка.* Кнюі Куз. (Ксл.) *Бярэзавая пупышка.* Нсл.
2. бутон, почка, глазок. Гсл.
•**пу́ра**-*ры*, **пур**-*ра*—мера сыпучих тел в три четверика. НК: Бабы, Но. 25,—осьмина, Гсл. мера в 3 пуда. Ксл. *Думаю сёлета бульбы пасадзіць дзесяць пураў.* Вяжышча Беш. (Ксл.).
•**пуры́ць**-*рў, несоверш., перех.*—гнать быстро. Шсл. *Пугаю пуры чужыя сьвіньні з двора.* Слопішча Шацк. (Шсл.).
•**пустоша**-*шы-шы, ж.*—запущенное место. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **спустошаньне, спусташаньне**-*ня, предл.-ню*—опустошение.
•**пустошыць**-*шу-шыш-ша, несоверш., перех.* —разорять, опустошать Шсл.; Нсл. 539. *Сьвіньні пустошаць спустошылі гарод.* Нсл. *Пустоша гаспадарку, а потым пойдзе красьці.* Ст. *Соверш.* **запустошыць**-*шу-шыщ-ша,* **1.** довести до запустения. Нсл. 182. *Сваім п'янчаньням запустошыў усю гаспадарку.* Нсл.
2. *неперех.*—запустеть. Нсл. 182. *Твая зямелька запустошыла.* Нсл. 539; Шсл.; Гсл. *П'янствам сваім ты нас пустошыш, двор спустошыў.* Нсл. *Спустошылі яны сваю гаспадарку.* Ст. *Прич.* **спустошаны** —опустошенный. Нсл. 611; Шсл. *Спустошаны конмі луг засеў.* Нсл. *Край спустошаны непрыяцелям.* Нсл. *Спустошанае поле — ці парасьцець тут што?* Ст. *Вы яе(зямлю) давялі да руіны — сьлядоў спусташэньня.* Салавей: Сіла 49.
•**пустошыцца**-*ыцца, страд. к пустошыць,* —опустошаться. *Соверш.* **спустошыцца** —опустошиться. Шсл. *Зямля спустошылася, дык ня родзе.* Ст.
•**пустабе́ка**-*кі, общ.*—пустой человек. Міх. *Пустабека ты!* Міх.
•**пустабрэх**-*эха, предл.-эху, зват.-эша, м.* —пустой болтун, пустослов. *І так ужо, пустабрэх, другі год арганізуе, дасылае ёй.* Вышынскі: Хата пад ліпой(Беларус, Но. 155).
•**пустадомак**-*мка, предл. и зват.-мку, м.* —ветреник, пустая голова. Шсл. *Пустадомак гэты не глядзіць работы, а ўсё круціцца нейдзе.* Ст.
•**пустадомка**-*мкі-мцы, ж. к пустадомак.* Шсл.; Нсл. 539. *Ведама пустадомка: кінула адны дзеці ў хаце, а сама барджэй паперлася да места.* Ст. *Пустадомцы гэтай нічога ня жаль.* Нсл.
•**пустадомны**-*ная-нае*—ветренный, не берегущий хозяйства. Нсл. 539. *Пустадомны ты гаспадар, табе хоць усё развалачы хто.* Нсл.

•**пустазвон**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—болтун, пустомеля.
•**пустальга́**-*гі,* **1.** *общ.*—пустая голова. Міх.; Ар.; Нсл. 539. *Не мялі ты дурніцы, пустальга!* Мазалава Куз.(Ксл.).
2. *ж.*—пустой разговор. Нсл. 539. *Ат! пустальга гэты пустальгу нясець.* Нсл.
•**пустамалот**-*ота, предл.-оту, зват.-оце, м.*—пустомеля, болтун. Шсл. *Пустамалот гэты толькі языком меле.* Ст.
•**пустамалоціць**-*очу-оціш-оце, несоверш.* —болтать. Шсл. *Кінь ты пустамалоціць, абрыдла слухаць!* Ст.
•**пустамлён**-*ёна, предл.-ёну, зват.-ёне, м.* —пустомеля. Ар.
•**пустапа́сам,** *нареч.*—без пастуха. Гсл.; Шсл. *Нейчыя цяляты ходзяць па полю пустапасам.* Ст.
•**пу́сташны**-*ная-нае*—пустой, ничтожный. Нсл. 539. *Пусташны ты чалавек, твая гаворка пусташная.* Нсл. *Гэта пусташная справа.* Тм.
•**пу́стка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** пустошь. Шсл. *Уперад Сымон ад пана дзяржаў пустку, а цяпер гэта зямля яму так дасталася.* Ст.
2. неурожайное поле. Шсл. *Вось дзе пустка: нічога не расьцець!* Ст.
3. пустой орех. Нсл. 538. *Пусты арэх даў, няма ядра.* Нсл.
•**пу́сткі**-*так, единств. ч. нет.* **1.** место, где отобрано и удалено какое-нибудь имущественное достояние. НК: Очерки, 469.
2. бывший лесосек и отдельное лесистое место, островинка, стяжавшая не совсем лесную известность и обегаемая прохожими. НК: Очерки, 469.
3. пустота, бедное состояние. Нсл. 538. *У цябе нябось ёсьць, а ў нашага брата пусткі ў кішані.* Нсл. *А ў нашых іканомаў шаўковыя хусткі; а йдзе былі гаспадары, тама сталі пусткі.* Зь песьні, Нсл.
4. пустяки. Нсл. 538. *Гэта ўсё пусткі, што ты гаворыш, гэтага ня бывае.* Нсл.
•**пустава́ць,** *-тую-туеш-туе, несоверш.* —*быць не обрабатываему(о земле).* *Соверш.* **запустава́ць**—перестать обрабатываться(о земле). Бясл. *Зямля наша запуставала.* Палуж Краснап.(Бясл.).
•**пусты**-*тая-тое*—пустой. МГсл.; Ар.
•**пустыня́**—*ні, дат., предл.-ні; мн. ч.-ні-няў, ж.* **1.** пустыня. Ар.
2. пустынная местность. *Калі ж настаў вечар, прыступіліся да Яго вучанікі Ягоныя й сказалі: "Пустыня тутака... пусьці народ, каб яны пайшлі да сёлаў і купілі сабе ежы.* Луцк.: Н. Запавет, 24:15.
3. пустой человек. Ар. *Пустыня ты чартова!* Ар.
•**пусьце́ць**-*ёю-ёеш-ёе, несоверш.*—пустеть. Ар. *Соверш.* **спусьцець**—запустеть. *Сяло спусьцела, людзі паразвалачыліся.* Нсл.
•**пусьціня́**-*ні, ж.*—пустота. Ар. *Пусьціня... і на сэрцы, і ў думках.* Салавей: Сіла, 80. *Трывожнай ночы брэх сабакаў над*

пусьцінёй у неба плакаў. Кл.: Каліна, 44.
•**пусьціць,** *пушчу, пусьціш-це, соверш., перех.* **1.** пустить, (Шсл.) отпустить. Ар. *Пан Бог яго на сьвет пусьціць.* Кіт. 125б8. *Хоць трашчу, але ня пушчу. Послов.* Ст. *Пусьціць дзеўкі на ігрышча.* Нсл. 538.
2. пустить, бросить, заставить двигаться, лететь, катиться в каком-л. направлении. *Пусьціў каменям у варону.* Ар.
3. пустить, пропустить. Нсл. 538. *Пусьці ўсё гэта міма вушшу, што яно, як сучка. брэша.* Нсл. *Пусьці падарожных, няхай едуць.* Нсл.
4. открыть жилы.

пусьціць на волю,—*см. под воля 2.*

пушчаць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш. к пусьціць 1, 2, 3, 4*—пускать, МГсл.; Ар.; Шсл. отпускать. Нсл. 746. *Пушчайце каровы на папар.* Ар. *Хлапцы далёка пушчаюць каменьне.* Ар. *Шайтан рэк: "Мае брацьця ражоныя тыя, каторыя стоячы моч пушчаюць".* Кіт. 60а10. *Пушчаць людзёў на волю.* Нсл. *Мы свае коні, ня путаўшы, пушчаем на выган, бо яны спакойныя, ня пойдуць у шкоду.* Нсл. *Паня сваё дзеўкі заўсёды пушчае на ігрышча.* Нсл. *Ня пушчайце сваіх сьвіней на бульбу.* Ст. *Пушчаць кроў.* Нсл. 746.

пушчаньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пушчаць во всех см.*—перепускание. Нсл. 746. *Пушчаньне крыві.* Нсл.

апусьціць, *апушчу, апусьціш-це, соверш., перех.* **1.** опустить, переместить в более низкое положение. *Прич.* **апушчоны, 1.** потерявший присутствие духа, унылый. Дсл. *Ходзе, як у ваду апушчоны.* Дсл.
2. распутный, распущенный, Нсл. 366. распутный, распущенный, Нсл. 366. распутный, утративший всякую корректность в действиях. Дсл. *Апушчоныя дзеці, што хочуць, тое робяць.* Нсл. *Несоверш.* **апушчаць.**

дапусьціць-*пушчу-пусьціш-пусьце, соверш.*—допустить. *Што Пан Бог ім даў альбо што на яго дапусьціў прыпадкам якім або шкодай, яны цярпліва прыймуюць.* Кіт. 61а15.

дапушчоны, *прилаг. из прич.* **дапушчаны** —тот, кому разрешили приходить к кому-л.; допущенный. *Той быў к пану дапушчоны.* Гарун: Кан. Паўлючонка. Нск.

дапушчаць, 1. допускать(давать разрешение пользоваться, заниматься чем-л.; принимать участие в чем-л., С.) МГсл.
2. допускать, позволять войти, прийти куда-л., к кому-л. *Пышанны пан, нікога не дапушчае к сабе.* Нсл. 542(*под* **пышанны**).

запусьціць, *соверш.* **1.** запустить, оставить без ухода, наблюдения, надзора; довести до состояния упадка, наблюдения.
2. запустить, перестать доить(корову) перед отелом, НК: Очерки, 357; Ар.

запусьціць у шулумейку—при случае выпить до потери сознания. НК: Піт. 74.

запушчаць, *несоверш. к запусьціць 1, 2*—запускать. МГсл.

напусьціць—напустить. *Пан Бог напусьціў патопу на сьвет.* Кіт. 99а3. *Несоверш.* **напушчаць.**

папусьціць, *папушчу, папусьціш-сьце, соверш., каму*—уступить(в опоре, в борьбе). *Змаганьне было заўзятае, крывавае, і змусілі Гітлера папусьціць сваё кіпцюры.* Беларуская праўда, Но. 15, стр. 2. *Несоверш.* **папушчаць**-*аю-аеш-ае*—уступать(в споре, в борьбе). *Сьперачаючыся, яны адзін аднаму не папушчаюць.* Р. Казела, Асьвета, 1928 г., Но. 3, стр. 18.

прапусьціць-*пушчу, пусьціш-пусьце, соверш., перех.* **1.** дать пройти, пропустить. *Прапусьціць сьвятло. Гэта папера прапусьце чэрню.*
2. отойти на сторону, дать дорогу кому, чему-л.,.; пропустить. *Груд вучанікаў расступіўся, каб прапусьціць вучыцеля.*
3. пропустить читая, или переписывая.
4. прощаясь с уходящим, пройти, проехать вместе с ним куда-л., до какого-л. места, проводить. *Як я выяжджаў да Амэрыкі, брат прапусьціў мяне да Чатырак.* Ар.

прапушчаць, (Нсл.), *несоверш. к прапусьціць 1, 2, 3, 4. Соверш.* **распусьціць, 1.** растворить(заставить образовать в соединении с жидкостью однородную смесь). Ар. *Распусьціць соль.* Ар.
2. размотать, развить, раскрутить смотанное. Ар. *Распусьціць пугу.* Ар.
3. допустить до своевания, дать волю кому-л., делать всякие шалости. Нсл. 558. *Распусьціў ты свайго хлапца.* Нсл. *Прич.* **распушчаны, 1.** *к распусьціць 1, 2.*
2. *к распусьціць 3,*—разбалованный. Нсл. 558. *Распушчаны хлапец, што хоча, тое й робе.* Нсл.

распушчаць, *несоверш. к распусьціць 1, 2, 3. Распушчаць соду.* Ар. *Вялікі грэх таму, хто распушчае дзеці свае.* Нсл. 558.

дапускаць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—строгать фуганком части какго-л. предмета, чтобы они плотно прилегали к другим. *Сядні сталяр будзе дапускаць вокны й дзьверы ў школе.* Варсл. *Соверш.* **дапусьціць.**

прыпускаць, *каго-што да каго-чаго, куды*—разрешать на короткое время воспользоваться чем-л. Ар. *Прыпускаем цялё да каровы*(*зн., чтоб пососало*). Ар. *Гонячы дамоў, пастух прыпускае каровы ў канюшыну.* Ар. *Соверш.* **прыпусьціць.** Ар.

спускаць, спушчаць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** сводить тихонько лошадей с тяжестями под гору. Нсл. *Ціхенька спускай вазы на паром.* Нсл.
2. (*спушчаць*)—давать в чем-л. послабление, оказывать поблажку, прощать (Нсл. 611) какой-л. проступок. *Ня спускай яму ніякае віны; спусьціш раз, то ён і дальшы пачнець вярнуць пасвойму.* Нсл.

Нашто ты яму спушчаеш? спусьціш раз, распусьціш дзяцё. Нсл. 611.
3. уступать в цене. Нсл. 611; Шсл.; Ар. *Ні воднае капейкі ня спускае, ня спусьціў ад цаны.* Нсл.
4. строгать что фуганком для окончательной отделки. Шсл. *Дошкі на стол склеіў, яшчэ трэба будзе спускаць.* Ст.
5. снимать с лишки целостную кору для жалейки(*сьвісьцёлкі*). *Ня ўмееш ты спускаць сьвісьцёлкі: кара покаецца.* Ст.
6. уступать при ссоре, драке и т.п. Нсл. 611; Шсл.; Ар. *Нашто ты яму спускаеш? Спусьці яму толькі раз, дык і возьме верх над табою.* Нсл. *Ня спускай яму — за што ён цябе мае?* Ст.
7. так направлять срубленное дерево, чтобы оно упало в желательном направлении. Ар. *Аднаму цяжка спускаць дзерва.* Ар.
8. освободить какое-л. вместилище(от воды, газа). Ар. *У ставе спушчаюць ваду.* Ар.
9. (о льну) — третий раз счесывать лён. Ксл. *Бабы спушчаюць лён.* Гуліна Сян. (Ксл.).
10. *несоверш. к спусьціць 8, 9. Прич.*

спуска́ны—опускаемый с ложки в кипящую воду(говорится о тесте). Нсл. *Спусканыя клёцкі любе пан.* Нсл. *Отгл. имя сущ.*

спусканьне-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** послабление, прощение. *Ні ў чым спусканьня не даець.* Нсл. *Не рабі яму спусканьня, дык і паправіцца.* Нсл.
2. уступка. Нсл. 611. *Ні на якое не згаджуся спусканьне.* Нсл.
3. понижение (цены, С.). Нсл. 611. *Спусканьне цаны.* Нсл.
4. *отгл. имя сущ. к спускаць 1, 4, 5, 7, 8, 9.*

спусьціць, *спушчу, спусьціш-це, каго-што, соверш.* **1.** *к спускаць 1.* Нсл. 611, свести тихонько лошадей с грузом под гору.
2. *соверш. к спускаць 2,*—простить(оказать поблажку, С.). Нсл. 611.
3. *соверш. к спускаць 3,*—уступать в цене. Нсл. 611; Шсл.; Ар. *Ня спусьціў ад цаны.* Нсл. *Спачатку шавец за боты хацеў аж дваццаць рублёў, але потым траяка спусьціў.* Ст.
4. *соверш. к спускаць 4.* Шсл. *Вось добра ты спусьціў дзьверы — вышла, як з аднае дошкі зробленыя.* Ст.
5. *соверш. к спускаць 5,*—снять с лишки целостную кору для жалейки. Шсл. *Спусьціў свайму хлапцу сьвісьцёлку.* Ст.
6. *соверш. к спускаць 6,*—уступить при ссоре, драке и проч. Нсл. 611; Шсл. *Я табе гэтага ня спушчу, што ты мяне выцяў!* Ст.
7. *соверш. к спускаць 7.* Ар. *Спусьціў хвою.* Ар. *Аднаму сасну спусьціць , паськяпаць і на воз, хоць ты трэсьні, зваліць трэба.* Камздыя 1787 г.
8. спустить, переместить вниз(что-л. расположенное наверху или на поверхности чего-л.). *Спусьці човен у возера.*
9. спустить, переместить в более низкое положение. *Спусьціць калыбку ніжэй.*
10. спустить, выпустить, освободив(от привязи, зацепки, упора). *Спушчаю два міськалі.* Кіт. 124б2. *Спусьціў сабаку з ланцуга.* Ар.

спусьціць скуру — жестоко наказать. *Скуру зь яго спушчу.* Север(Раст.: Северск, 156).

спусьціць вочка—спустить петлю(при вязании). Аш. *Спадарычна вочка спусьціла.* Аш.

выпусьціць, *соверш., перех.*—выпустить, отпустить, праз свойскую жывёлу; выпустить куда-л., откуда-л. *Выпусьці авечкі на выган.* Ар.,—пра ваду, дым, пару і пад. — выпустить; выпустить, упустить из рук.

выпушча́ць, *несоверш. к выпусьціць*—выпускать. *Гусі ўжо даўно гагаюць — выпушчай іх у поле.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).

упусьціць—впустить. *Некаторых азанчыёў для азану(араб. гуканьне пяцьцём на малітву) у рай упусьціць.* Кіт. 90б10. *Несоверш.* **упушча́ць.**

•**пусьці́цца,** *пушчу́ся, пу́сьцішся, соверш.* **1.** устремиться, кинуться куда-л. или за кем-л. Ар. *Муса зь дзецьмі пусьціўся да Ягіфту.* Кіт. 80а8. *Пашоў адтуль, пусьціўся да мэраджу(араб. узьнесеньне).* Тм. 114б2.

пусьціцца сарама—потерять стыд. Шсл. *Пусьціўся сарама чалавек: кінуў сваю жонку, а жывець із другою.* Ст.
2. начать что-л. делать; начать заниматься чем-л.
3. о растениях; стать быстро расти. Ар. *Во, як трава пусьцілася.*

адпусьці́цца-*пушчу́ся-пу́сьцішся, соверш.* **1.** смягчиться. Гсл. *Мароз троху адпусьціўся.* Гсл.
2. ослабнуть, стать менее натянутый. *Паруга адпусьцілася.*
3. успокоиться, перестать сердиться. Гсл.; Ар.

адпушчацца, *несоверш. к адпусьціцца 1, 2, 3.*

апусьці́цца, *апушчу́ся, апу́сьцішся, соверш.* **1.** опуститься, переместиться вниз.
2. *перен.*—опуститься, перестать заботиться о своем внешнем или внутреннем облике, стать неопрятным, неряшливым. *Несоверш.* **апушчацца.**

дапусьціцца, *соверш.* **1.** не противясь, не остерегаясь, допустить до чего-л. *Як жа гэта ты дапусьціўся, каб у цябе ўкралі грошы?* Варсл.
2. дойти до крайней бедности в материальном отношении или опуститься морально. Шсл. *Гэта ж трэба — да чаго чалавек дапусьціўся; і людзёў не саромяецца.* Ст. *Несоверш.* **дапушчацца.**

запуска́цца-*аецца-аюцца, несоверш., зав. от запускаць(карову). Добрая карова; запускаецца ўсяго на якія тыдні два.* Ст.

Соверш. **запусьціцца,** *запу́сьціцца, запу́сьцяцца, страд. к запусьціць(карову). Запусьцілася наша карова.* Ст.

распусьціцца, 1. раствориться, образовать в соединении с жидкостью однородную смесь. Ар. *Цукер распусьціўся ў шклянцы.* Ар.

2. размотаться(о чем-л. смотанном), развиться. Нсл. 558;Ар. *Клубок распусьціўся.* Ар. *Пуга ў дзеда распусьцілася.* Нсл.

3. испортиться нравственно вследствие поблажек, доходить до разврата. Нсл. 558; Ар. *Хлапец сусім распусьціўся.* Нсл. *Распусьціўся, як дзядоўская пуга.* Ар.

4. разводиться(о супругах). Нсл. 558. *Нашы паны распусьціцца хочуць.* Нсл.

5. выходить из берегов, вскрываться(о реке). Нсл. 558. *Рака распушчаецца, распусьцілася.* Нсл.

распушчацца, *несоверш. к распусьціцца 1, 2, 3, 4, 5. Дзеці ад недагляду распушчаюцца.* Нсл. 558. *Нашы паны павадзіліся мяжсоб, распушчаюцца.* Нсл. 558.

спускацца, спушчацца-*аюся-аешся, возвр.* **1.** съезжать с тяжестями под гору. Нсл. 611. *Памаленьку спускайцеся, спусьціцеся з гары.* Нсл.

2. израсходоваться, Шсл. издерживаться. *Ня спускайся ты з капейкі.* Ст.

3. спускацца, спушчацца,—отдаваться под чью-л. волю, Нсл. 611. полагаться на кого, доверяться кому. Шсл. *Я на тваё сумленьне спускаюся.* Нсл. *Ня спускайся ты на яго: ашукае ён цябе.* Ст. *Я ў усім спушчаюся, спусьціўся на яго волю.* Нсл. 611. *Тамуйцеся а спушчайцеся на Бога.* Палесьсе(Крэх. Аросотл., II, стр. 6).

спусьціцца-*шчу́ся, спу́сьцішся,* **1.** *соверш. к спускацца 1,*—съехать с тяжестью под гору. Нсл. 611.

2. *соверш. к спускацца 2,* (Шсл.) издержаться. *Спусьціўся з гроша. Глянь навокал на суседаў, хто зь іх спусьціўся, як ты?* Гарун(ст. "Іванку").

3. *соверш. к спускацца 3.*—положиться на кого, довериться кому. Нсл.; Шсл. *Спусьціўся ў вусім на Божую волю.* Нсл. *Спусьціўся на гэтага дурня, цяпер рабі, што хочаш!* Ст.

•**пушок,**—*см. под пух.*

•**пу́шка**-*шкі-шцы, ж.*—высокая(6 вершков вышиною и 3-4 вер. в диаметре) кубышка, НК: Очерки, Но. 289. коробка (небольшой ящичек, С.) МГсл.; Шсл.; Ксл., круглая коробка. Растсл. *Кралі свае ў пушцы хавае.* Ст. *Ці гэта вакса ў пушцы?* Берашова Сян. (Ксл.). *Ласкат.* **пу́шанка**-*нкі-нцы, ж.* МГсл. *Васіль церабіў пушанку з кансэрвамі.* Дзьве Душы 165. *Уменьш.* **пу́шачка**-*чкі, дат., предл. пушачцы, ж..* Шсл., —яйцо или грибок, выточенные из дерева для хранения мелких вещей. Нсл. 540. *Гузікі схаваў у пушачку.* Ст. *Жуковіны палажы ў пушачку.* Нсл. *Перац у пушачцы.* Тм.

2.—*см. под пуха.*

•**пушні́на**-*ны-не, ж.*—хлеб с мякиной. Нсл. 540. *Пушнінаю корміш нас.* Нсл. *Уменьш.* **пушні́нка**-*нкі-нцы.* НК: Очерки, 4.

•**пушны́ хлеб**—хлеб из неперевеянной ржи. НК: Очерки, 4; Косіч 248; Нсл. 540. *Там ядуць хлебы пушныя.* Севершч.(Косіч 248).

•**пу́шны**-*ная-нае*—мягкий. Растсл.

•**пу́шча**-*чы, дат., предл.-чы, ж.*—дремучий лес(девственный, С.). Ар.; Пустошкі Сян. (Ксл.), нетронутый лес. Жучкевіч 15. *Ваўкі ў пушчы задавілі карову.* Ст. *Там іншых ня было калісь багацьцяў, як скарбы пушчы векавечнай.* Лойка: Л. песьня.

•**пушча́лка**-*кі, дат., предл. пушча́лцы, ж.* —праща. Ар.

•**пу́шыць**-*шу-шыш-ша, несоверш., перех.* **1.** принимать важный, надменный вид. *Ня надабе глядзець на тое, як ён пуша морду.* Нсл. 540. *Калі хочаш, я табе напушу морду.* Тм.

2. в гнев приводить. Нсл. 540. *Маўчанка ня пуша, але гнеў туша.* *Послов.* Нсл.

3. откармливать, делать жирным. Нсл. 540. *Матка дзеці пуша, а мачыха суша.* *Послов.* Нсл.

•**пушы́ць,** *безлич.*—вздувать(от объедения или болезни). Шсл. *Абы што ізьеў, дык пушы́ць яго.* Ст. *Соверш.* **апушы́ць**—вздуть желудок. Шсл. *Не жары ўсяго, бо яшчэ апушыць.* Ст. *Ад канюшыны апушыла карову.* Ст. *Соверш.* **запушы́ць**—о боли в желудку и воркотне, происходящей от несварения пищи. Дсл. 248. *Запушыла нешта ў жываце, а да ветру ня хочацца.* Дсл.

•**пу́та**-*та, предл. пу́це; мн. ч. пу́ты, ср.* —путо. Нсл. 539; Ар.; Ксл. *Парвалася пута. і конь зьбег.* Тропы Выс. (Ксл.). *Конь згубіў новае пута на начлезе.* Ст.

•**пу́таць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** путать, надевать пута на передние ноги лошади. Ар.; Шсл.; Нсл. 539. *Блізка путай, нага каля нагі, дык ляпей будзе хадзіць.* Ст.

2. *саркаст.*—....... *Хочуць путаць, спутаць іх.* Нсл.

спу́таць, *соверш. к путаць 1, 2.* Нсл.

•**пу́тна,** *нареч.*—дельно. Гсл.

•**пу́тра**-*ры, дат., предл.-ры, ж.* **1.** толокно, разведенное на соленой воде по густоте похлебки. НК: Очерки, 28.

2. ..... *Із салодкай саладухі вышла добрая путра: і кісла й салодка.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).

•**путра́насьць**-*ці, ж.*—крахмалистость, некоторая сгущенность. НК: Очерки, Но. 39. *Да купені закалотаю бывае расьцертая бульба дзеля путранасьці ежы.* НК: Очерки, 15.

•**путраны́**-*ная-ное*—из *"путры".* Ксл. *Путраны кісель люблю.* Казяны Сір. (Ксл.).

•**пуц,** *междомет.*—означает лёгкое падение. Нсл. 539. *Пуц на пасьцелю й сеў.* Нсл. *Дзяцё пуц галоўкаю воб зямлю.* Нсл. *Яблык тут нейдзе пуц.* Тм.
•**пуца́йла**-*лы,* *общ.*—толстомордый-ая. Нсл. 539. *Пуцайлу мужыка абрала сабе.* Нсл. *Якая яна няпрыгожая пуцайла.* Тм.
•**пу́цак**-*цка,* *предл. и зват.*-*цку,* *общ.*—полненький-кая лицом. Нсл. 539. *Якая яна пуцак.* Нсл. *См. пуцык.* *Уменьш.* **пуцочак**-*чка,* *общ.* Нсл. *Дзеткі твае пуцочкі.* Нсл.
•**пуценька,**—*см. под пуцня.*
•**пуцявы́**-*вая-вое*—угловое соединение двух путей. НК: Очерки, 471. *Увелич.* **пуцяві́шча.** НК: Очерки, 471. *На пуцявішчы ён там ля лазьні блізка жыў.* Тарас на Парнасе.
•**пуцік**-*ка,* *предл.*-*ку,* *м.* **1.** тонкоструйный (путь) след, оставляемый на столе и другом месте во время еды жидкого кушания. НК: Очерки, 60, Но. 115.
2. струйка воды. Ксл. *Пуцікі цякуць із пальціны.* Пятрына Беш. (Ксл.). *На страсе замерзьлі пуцікі.* Гарыдвор'е Чаш. (Ксл.).
•**пуцня́**-*ні-ні,* *ж.*—пук. Нсл. 539. *Пуцня пянкі.* Нсл. *Уменьш.* **пуцэнька**-*нькі-ньцы*—пучёк смятой пеньки. Нсл. 541. *Тры пуцэнькі пянькі даў каляды.* Нсл.
•**пу́цнуць**-*ну-неш-не,* *однократ*—пасть. Нсл. 539. *Тут нейдзе пуцнуў яблык.* Нсл. *Пуцнуў на пасьцель і заснуў.* Нсл.
•**пуцу́к**-*ка̀;* *мн. ч.*-*кі-коў-ком,* *мн. ч., предл.*-*кох,* *м.* — *пуцайла.* Нсл. 539.
•**пуцукайла**-*лы,* *общ.* — *пуцайла.* Нсл. 539.
•**пуцукава́ты,** -*тая-тае*—толстоватый, Нсл. 539. толстощёкий. *Пуцукаватая морда.* Нсл.
•**пуцу́лаваты,** -*тая-тае*—толстощёкий. Ар. *См. пуцукаваты.* *Ср. пуцайла.*
•**пу́цык**-*ка,* *предл.*-*ку,* *зват.* *пу̀цыча,* *м.*—полнолицое и вообще полнотелое дитя. НК: Очерки, Но. 115. *См. пуцак.*
•**пучок**-*чка̀,* *предл.*-*чку̀,* *зват.* *пу̀чку;* *мн. ч., дат.*-*чком,* *мн. ч., предл.*-*чкох,* *м.* **1.** деревянная или металлическая подставка для ремня в черезсидельнике, соединяющим оглобли. Ксл. *Пучок раськяпіўся ў падсядзёлку,* Бабінавічы Выс. (Ксл.).
2.—*см. под пук I.*
•**пце́лы**-*лая-лае*—полусгнивший(о дровяном и лесном материале). НК: Очерки, Но. 901.
•**пцель**-*лі,* *мн. ч., род.*-*ляў,* *ж.*—полусгнивший дровяной и строительный материал, только тлеющий при горении. НК: Очерки, Но. 901.
•**пцець,** *пцѐе, пцѐюць.* НК: Очерки, Но. 901—гнить, становиться *"пцелым".*
•**пы́ха**-*хі,* *дат., предл.* *пысе,* *ж.*—спесь, Ксл.; Нсл. 541. спесь, надменность, (МГсл.) высокомерие. Ар.; Гсл. *Пыхі яму не панесьці.* Чашнікі (Ксл.). *Зьбіць яму надабе пыху.* Нсл.

граць на пыхі—желать выше обычного положения. НК: Очерки, Но. 219.

надымаць пыхаю—делать гордым. *Дурная тая матка, каторая дачку сваю надымае пыхаю.* Нсл. 306. *См. надзімаць 2*(*под дзьмухаць*).
•**пыха́ты**-*тая-тае*—спесивый. *Ср. пыхацець.*
•**пыхаце́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе,* *несоверш. к запыхацець*—делаться гордым.

запыхаце́ць, *соверш.*—возгордиться, стать спесивым. *Як забагацелі, дык запыхацелі.* *Послов.* Рапан. 54.
•**пы́хаць,** **1.**—часто дышать. Гсл.
2. вскакивать. Гсл.
•**пы́хкаць**—пыхтеть. МГсл.
•**пык-пык,** *междомет.* **1.** подражает курению трубки. НК: Дудар, Но. 19; Нсл. 541. *Усё пык ды пык!* Нсл. *Ані пык, ні ў зуб калануць.* *Послов.* Нсл.
2. означает заикание. Нсл. 540. *Ані пык ня ведае.* Нсл.
•**пы́кала**-*лы,* *общ.* **1.** заика, запинающийся в разговоре или чтении. Нсл. 540. *Пыкалу гэтага, гэтую, не дажджэмся, пакуль слова скажа.* Нсл.
2. беспрестанно курящий трубку. Нсл. 540. *Вырві піпку ў гэтага пыкалы.* Нсл.
•**пы́каць**-*аю-аеш-ае,* *повел.*-*ай-айма,* *несоверш., перех.* **1.** курить табак, Гсл. курить трубку. НК: Дудар, Но. 19; Нсл. 540.
2. запинаться в разговоре или чтении. Нсл. 540;Шсл. *А што ён: пачырванеў, пыкае нешта.* Ст. *Ня чытае, а пыкае.* Нсл. *Пыкае нешта: ведама, ня ўмее чытаць, ніхто яго й не зразумее.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

пыкнуць-*ну-неш-не,* *однократ. к пыкаць 1.* Нсл. 540. *Дай піпкі хоць раз пыкнуць.* Нсл.
2. *однократ. к пыкаць 2.* Нсл. 540. *Пыкні толькі!* Нсл.

і пыкнуць ня даў—не дал промолвить слова. Нсл.

запы́каць, *соверш. к пыкаць,* **1.**—закурить трубку. *Запы̀каў піпкаю.* Ст.
2. *соверш. к пыкаць 2*—заговорить с запинками. Шсл. *Запыкаў, запыкаў і не разабраць нічога.* Ст.

напы́каць, *соверш. к пыкаць 1*—накурить трубкой. *Поўну хату напыкаў табакаю.* Нсл. 316. *Прич.* **напыканы**—*накуренный табаком*(*трубкой,* **С.**). Нсл. 316. *Поўная хата напыкана табакаю, піпкаю.* Нсл.

напыкацца, *соверш.* **1.**—накуриться вдоволь табаку(куря трубку. **С.**) Нсл. 316. *Калі ты напыкаешся свае піпкі?* Нсл.
2. наговорить, запинаясь.
•**пыкі**-*каў,* *единств. ч. нет.*—тихий тайный разговор. Нсл. 540. *Пераб'ю я вам вашы пыкі.* Нсл.
•**пы́кнуць,**—*см. под пыкаць.*
•**пыл,** *пы̀лу,* *предл. и зват.*-*ле,* *м.*—пыль. ПНЗ. 17; Растсл.; Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл.; Нсл. 541. *У хаце такі пыл, што няма чым дыхаць.* Ліпна Сян. (Ксл.). *Пыл на дарозе аж курыць!* Ст. *Пыл наб'еццa ў нос, у вушы.* Няўзорава Стдуб.(Косіч 64).

●**пылассáч**-*чà, предл.-чỳ; мн. ч.-чы̀-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—пылесос.

●**пылí-пылí-пылí,** *междомет.*—возглас, которым призывают цыплят. Шсл. *Пылі, пылі, пылі!* Ст.

●**пылíць**-*лю̀-ліш-ле, несоверш.*—пылить, поднимать пыль. Нсл. 541. *Ня пылі, мятучы хату: хусьце запыліш. Курыў і пыліў дожджык-брызок.* Гарэцкі: Песьні 82. *Соверш.* **запылíць.** Нсл. 541.

●**пылíцца,** *-люся-лішся, несоверш., возвр.* —покрыватьсмя пылью(пылиться, С.) Нсл. 541. *Соверш.* **запылíцца**-*люся, запы̀лішся, соверш., возвр.*—запылиться, покрыться пылью.

●**пыль! пыль! пылíнкі**—возглас, которым манят цыплят. Гсл.

●**пы́лька**-*лькі-льцы, ж., дет.*—курица. Гародзькі Вал. *На, падзяржы пыльку, пашкадуй яе!* Ст.

●**пылянё**-*няці; мн. ч.-няты, ср., дет.*—цыплёнок. Гародзькі Вал.; Шсл. *Пыляняты згубіліся ад курыцы.* Ст. *Уменьш.* **пылянётка.** Шсл. *Прапала адно наша пылянётка.* Ст.

●**пыня́лка**-*лкі-лцы, ж.*—палка для перенимания(перехвата, С.) катаемого круга (*"кацелкі"*). Шсл. *Пынялкаю пераняў кацелку.* Крамяні Пух. (Шсл.).

●**пыні,** *частица,* **1.** мол, де, Гсл. то вот де. Нсл. 541. *Я пыні не такоўскі.* Нсл.

2. приятель, сударь. Нсл. 541. *Табе, пыні, можна гэта сказаць.* Нсл. *Хаваючыся адзін перад адным, усё шчытней лезуць у дружбу Асмолаўцы з Лугвенеўскімі шынкарамі, кажучы ім у хмялю: "Ат, пыні, і вашая доля ня лепшая".* Гарэцкі: Песьні, 9.

●**пыні́ць**-*нюˋ-ніш-не, несоверш., перех.*—быстро что-л. делать, производить, совершать. Ар. *Жнеі пы̀няць жыта*(скоро жнут рожь): *баяцца, што дождж пойдзе.* Ар. *Соверш.* **спыні́ць, 1.** скоро что-л. сделать, совершить, окончить. Ар.

2. остановить(что-л. находящееся в движении, кого-л. движущегося, что-л. совершающего, С.) Ксл. *Спыніў яго бацька.* Гарнакі Сян. (Ксл.).

3. прекратить. (*Ты людзіна*) *спыняеш бег грымотны горных рэк, а сам сябе ня ўпыніш да магілы.* Кавыль(Конадні, Но. 5-6, 10). *Соверш.* **упыні́ць,** *перех.*—унять. Віленшч., Меншч., Нсл. 663. *Ледзь упынілі яго.*

запыня́ць-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*—преграждать, запружать, преграждать. *Хлапцы запыняюць ручай.* Ар. *Нашто было запыняць цурок?* Ар. *Соверш.* **запыні́ць.** Ар. *Вада ў ручаю паднялася, бо ніжэй запынілі.* Ар. *Запыніць дарогу.* Нсл. 182. *Хлапцы запынілі цурок, каб была вада большая.* Ар.

запыніць кроў—остановить кровотечение. *Прич.* **запынены, 1.** которому сделана преграда. Ар. *Запыненая рака.* Ар. **2.**(о крови)—приостановленный. *Кроў запынена.*

перапыня́ць, *несоверш. к* *перапыніць* —прерывать. МГсл. *Соверш.* **перапыні́ць**-*ню-ніш-не,* **1.** вмешавшись в разговор, речь и т.п., перебить, остановить кого-л. *Гаварыў бы яшчэ доўга, каб гаспадыня не перапыніла яго.* Гарун: Пан Шаб.

2. прервать, прекратить или приостановить какое-л. действие, течение, ход, развитие чего-л. *Як прыносіў мне палудзень, дык не пайшоў адразу да хаты, а на капцы, — перапыніў Зеньку Яхім.* Цэлеш(Ярылаў агонь).

прыпыніцца. *соверш.*—задержаться где-л. на короткое время. *Васіль прасіў, што ён часова хацеў бы толькі прыпыніцца.* Кл.: Каліна, 60.

спыніцца, *возвр.*—остановиться(прекратить, окончить движение, С.) Ксл. *Спыніўся конь.* Клятчына Беш. (Ксл.). *Конь спыніўся, стаў, чакае.* Гарун: Шчасьце М.

●**пы́пкала,** *общ. — пыкала 1.*

●**пы́пкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—заикаться. Нсл. 541. *Пыпкае, пакуль слова скажа.* Нсл. *Однократ.* **пы́пнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 541. *Ані пыпнуў.* Нсл.

●**пы́пла**-*ла; мн. ч.-лы, ср.*—типун у птиц. Нсл. 541. *Надабе зьняць пыпла ў курыцы.* Нсл.

●**пы́пленьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пыпліць,*—медленность в работе. Нсл. 541. *Пыпленьне адно, а не работа!* Нсл. *Ня борзда ты скончыш работу із сваім пыпленьням.* Тм.

●**пы́пля**-*лі, общ.*—медлитель, не скорый, не решительный. Нсл. 541. *Ах ты пыпля! Чаго ж тут думаць?* Нсл. *Пакуль ты будзеш пыпліць із тваею работаю? Чаго тут пыпліць? садзіся дый едзь. Даўно б зрабіў, калі б ня пыпліў.* Тм.

●**пы́пліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—медлить, медлденно приниматься за что-л., Нсл. 541. делать что-л. копотко, мешкотно. Вост. (Дальь). *См. пыпніць.*

●**пы́пніць,** *-ню-ніш-не, несоверш.*—запинаться, останавливаться, делать небрежно, лениво, Віленшч., Нсл. 541. делать что-л. копотко, мешкотно. Вост. (Даль). *Глядзець ня люба, як ты пыпніш.* Нсл.

●**пы́пнуць,**—*см. под пыпкаць.*

●**пыр,** *междомет.*—звукоподражание при взмахивании крыльями птички. Шсл. *Пыр, пыр верабейчык — ды паляцеў.* Ст.

●**пы́ра**-*ры-ры, ж., дет.?*—ласкательное название курицы, курочка. Нсл. 541. *Пыра мая кока зьнесла.* Нсл. *Уменьш.* **пы́рка**-*ркі-рцы, ж.*—курочка. Гсл.; Нсл. 541. *Пыркі, пырачкі есьці хочуць.* Нсл.

●**пырх,** *междомет.*—порх. Нсл. 541. *Птушачка пырх із рук!* Нсл.

●пы́рханьне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—порхание. Нсл. 541. *Пырханьне вераб'ёў.* Нсл.

●пы́рхаць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.**—порхать(свойственно маленьким птичкам, Нсл.; легко перелетать с места на место птице, бабочке и т.п., **С.**) Гсл.; Ксл.; Нсл. 541; Шсл. *Сінічка пырхае ў клетцы.* Ст. *Жаваранка пырхала ў бок ад дарогі і садзілася йзноў.* Адамчык: Арж. колас. *Маладыя верабейкі ня лётаюць, а толькі пырхаюць.* Нсл. *Однократ.* **пы́рхнуць**—порхнуть. Нсл. 541. *Чыжык пырхнуў з рук і паляцеў.* Нсл. *Яна*(*птушка*) *пырхнула ўгару.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 6.

2. *перен.*—легко и быстро лететь. *Во ўжо пырхаюць сьняжынкі.* Селядцова Беш. (Ксл.).

●пы́ркаць-*аю-аеш-ае*—порхать. Ар.

●пы́рнік-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.*—пырей, Гсл.; Ар.; Нсл. 541. пырей ползучий. Шсл. *Поле пырнікам зарасло.* Нсл. *На папары ўзяўся пырнік.* Ст. *Нарвала лясёнку пырніку.* Ст. *Уменьш.* **пырнічак**-*чку.* Нсл. 541. *Сена адзін пырнічак.* Нсл.

●пы́рнікавы-*вая-вае*—пырейный. Нсл. 541. *Пырнікавае карэньне.* Нсл.

●пырну́ць-*ну-неш-нець*—толкнуть, Растсл. ударить чем-л. остроконечным?

●пырск-*ку, м.*—брыга. *Ад пырскаў ішоў халадок.* Я. Васілёнак("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 192). *Скрыпяць палазы, сьнежны пыл ляціць з-пад капытаў, аддае цябе пырскамі.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, 2, 1935, стр. 95).

●пы́рскалка-*кі, дат., предл.* *пырскалцы, ж.*—лейка. Іг.

●пы́рсканьне I-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к* *пырскаць*—брызгание. Ар.; прыскание. Нсл. 541. *Пырсканьням абліў мяне ўсяго.* Нсл.

●пы́рсканьне II-*ня, предл.-ню, ср.*—порскание.

●пы́рскаць I-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*— брызгать, Ар.; БНсл.; Шсл.; Нсл. 541. кропить, Ар. прыскать. Нсл. 541; МГсл. *Пырскае маленькі дождж ык.* Ст. *Дожджык пырскае.* Нсл. *Пырскалі з-пад ног казельчыекі.* Адамчык: Арж. колас. *На хату пырскалі іскры.* Цэлеш(Ярылаў агонь). Однократ. **пырскану́ць**-*нў-нёш-нёць-нём-ніцё*—брызнуть(сильно). *Пырскануў вадою ў вочы.*

пы́рскнуць, пы́рснуць-*ну-неш-не-немнеце,* *одн. к* *пырскаць I,* Нсл. 541., брызнуть. Ар. *Вада пырснула на стол.* Ст. *Пырсьні мне ў вочы гарэлкаю.* Нсл. *Дожджык толькі пырснуў.* Тм. *Сьлёзы пырснулі з воч і абпяклі яго руку.* Дзьве Душы 4. *Соверш.* **запы́рскаць**—забрызгать (начать брызгать, **С.**) Шсл.; Ар. *Во й дожджык запырскаў.* Ст. *Соверш.* **напы́рскаць**—набрызгать, напрыскать. *Соверш.* **убы́рскаць** (из *упырскаць,* **С.**)всё, всех (или сильно, **С.**). Шсл. *Спадніцу ўбырскала ў балота.* Ст.

апырскаваць-*кую-куеш-куе,* *несоверш., перех.*—обрызгивать. Ар.; Шсл. *Маці апырскуе капусту на гародзе, каб чэрві ня елі.* Ст. *Соверш.* **апы́рскаць**—обрызгать. Ар.; Шсл. *Апырскай добра рой, дык тады ня ўцячэць.* Ст. *Прич.* **апы́рсканы**—обрызганный. Ар.

папы́рскаваць-*кую-куеш-куе, несоверш.*—покрапывать. Нсл. 473. *Дожджык папырскуе.* Нсл. *Соверш.* **папы́рскаць, 1.** покрапить. Нсл. 473. *Дожджык папырскаў толькі зямлю.* Нсл.

2. побрызгать. *Прич.* **папы́рсканы**—побрызганный. Нсл. 473. *Хусьце дажджом папырскана.* Нсл.

распы́рскаваць-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма, несоверш., перех.*—разбрызгивать. Ар. *Соверш.* **распы́рскаць**—разбрызгать. Ар. *Прич.* **распырсканы**—разбрызганный.

●пы́рскаць II-*аю-аеш-ае,* **1.** внезапно разражаться смехом, Нсл. 541. порскать, фыркать. *Пырскаць, пырснуць із сьмеху.* Нсл. *Однократ.* **пы́рснуць.** Нсл. 541,—порскнуть, фыркнуть от смеха и вообще. *Коні паціху й асьцярожна пераступалі па дарожнаму лесавому карчэўю, вадзілі вушмі і чуючы пырскалі.* Дзьве Душы 4. *Нехта із селакоў пырснуў із сьмеху.* ЗСД 142. *Соверш.* **запырскаць**—запорскать. Нсл. 182. *Запырскаць із сьмеху.* Нсл.

2. сердиться, показывать неудовольствие или капризы. Нсл. 541. *Ты сядні ўсё пырскаеш: то табе тое ня добра, то таго не хачу.*

●пы́рскацца-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** брызгать на кого-л. Ар. *Ня пырскайся, тату скажу.*

2. брызгаться, брызгать друг на друга. *Хлапцы пырскаюцца.*

3. прыскаться, брызгать на себя чем-л. *Соверш.* **распырскацца, 1.** разбрызгаться. Ар.

2. расчихаться. Нсл. 558. *Нешта ты распырскаўся, ці не дастаў катару?* Нсл.

распы́рскацца, 1. раскапризиться, при предложении чего-л. Нсл. 558. *Табе хараша гаворацъ, а ты распырскалася.* Нсл.

2. *с упреками*: расплакаться. Нсл. 558. *Распырскалася, як бы яе білі.* Нсл. *Соверш.* **убырскацца,** *возвр.*—обрызгаться (сильно, **С.**). Шсл. *Ішоў па вадзе, дык увесь убырскаўся.* Ст.

●пы́рскі-*каў*(*один пырск*)—брызги. ПНЗ; Растсл.; Ар.; Шсл. *Крывяныя пыркі высушыць.* Ускалось, Но. 10, стр. 18. *Аж пырскі лятуць на ўсе бакі.* Ст. *З пырскамі вады вырвалася з асакі цэлая чарада крыжноў.* Цялеш: Дзесяць.

●пы́рснуць,—*см. под пырскаць.*

●пырсь I, *глаг. частица,*—означает быстрый брызг. Нсл. 541; Ар. *Пырсь у вочы гарэлкаю!* Нсл.

●**пырсь II,** *глаг. частица,*—означает порскание от смеха. Нсл. 541. *Як сказаў, усі пырсь ізь сьмеху.* Нсл.

●**пыршчэць**-*чыць, несоверш.*—брызгать(о дожде). Шсл. *Ледзь, ледзь пыршчыць дожджык.* Ст.

●**пыск**-*ку, предл.-ку, м.*—морда рогатого животного. Ар.; Дз.

●**пы́сы**-*с, мн. ч.*—конец морды с губами(о скоте, С.) Шсл. *Ня бі каня па пысах.* Ст. *У белай каровы чорныя пысы.* Ст.

●**пы́шанны**-*ная-нае*—гордый, неприступный. Нсл. 542. *Пышанны пан, нікога не дапушчае к сабе.* Нсл. *Пышанны конь, да яго прыступіцца боязна.*

●**пы́шка**-*шкі, общ.*—гордец, гордячка. Нсл. 542. *Якая яна пышка, ласкавага слова ні зь кім ня скажа.* Нсл. *Пышка дурны, крукам носу не дастанеш.* Тм.

●**пышнéць**-*èю-èеш-èе, несоверш.*—становиться гордее, Нсл. 542. становиться гордым, напышенным. Гсл. *Што багацее, то пышнее.* Нсл. *Соверш.* **запышнéць**—сделаться спесивым. Нсл. 182. *Як надзеў боты, дык і запышнеў, ні зь кім гўкаць ня хоча.* Нсл. *Соверш.* **папышнéць**—стать более гордым. *Пабагацеў і папышнеў.* Нсл. 542.

●**пышнёха**-*ёхі-ёсе, ж.*—гордячка. *Пастой, пышнёха, аддам жа я табе ў бацькі на дварэ.* Гсл.

●**пышні́цца**-*нюся-нішся, несоверш.*—гордиться. Нсл. 542. *Што табе перад намі пышніцца.* Нсл.

●**пы́шны**-*ная-нае*—заносчивый, МГсл. гордый, неприступный. Нсл. 542. *Чатыры рэчы шайтану гожыя ест: ... трэці, пышны, горды, убогіх ня любіць.* Кіт. 1а8. *Пан Бог ня любіць, хто ест пышны і сам сябе выхваляе.* Тм. 13а1. *Пышны дужа стаў, і прыступу няма.* Нсл. *Пышна цешча, пышна, што к зяцю ня вышла.* Из свад. песни, Нсл. *Баба тады пышна, як замуж вышла.* Рапан. 73.

●**пы́шыцца**-*шуся-шышся, несоверш.*—держать себя преувеличенно важно, надменно, высокомерно. *Чым ты пышышся?* Нсл. 542.

●**пы́таль**-*тлю, предл. и зват.-тлю; мн. ч., род.-тляў, м.* **1.** лучшего сорта помол предварительно очищенного зерна. Шсл. *Засыпаў пшонку на пыталь.* Ст.
2. машина для очищения зернового хлеба от верхней плевы. *Пшонку абдзерлі на пыталь.* Нсл.
3. строгий, резкий выговор, внушение; проборка. *Даў сваёй бабе пытлю, цяпер будзе маўчаць!* Ст.

●**пытáльнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** тот, кто спрашивает. *Прыйдуць страшныя пытальнікі.* Кіт. 34б4.
2. *грам.*—знак вопроса. Гсл.

●**пытáльны,** *-ная-нае*—вопросительный. *Пятронь у вадказ на пытальны позірк цэсараў адазваўся.* Тат.: Кво вадыс, 266.

●**пы́там,** *нареч.*—служит для усиления глаг. *"пытаць"*—спрашивать. *Жадом жадала, пытам пытала.* Горадз.(Ром-Мат. Гр. 1, 217).

●**пытáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—обращение к кому-л., требующее ответа и т.п., вопрос.

нацанальнае пытаньне—национальный вопрос.

сялацкае пытаньне—крестьянский вопрос. **ралейнае пытаньне**—аграрный вопрос.

гасподняе пытаньне—жилищный вопрос.

бяз пытаньня—без разрешения, без спроса. *Бязь лічбы ўвойдуць да раю, бяз пытаньня.* Кіт. 3а1.

●**пытáць**-*àю-àеш-àе, несоверш. у каго, каго* **1.**—спрашивать. Ар.; Нсл. 541; Шсл.; ПНЗ. *Заяца ясьмі пытаў, есьлі-бы на то сьвядом'е меў.* Гордз. АКты XVIII, 8. *Хворага пытаюць, а здароваму даюць.* *Послов.* Нсл. *Прич.* **пытáны**—спрашиванный(спрашиваемый, С.). Нсл. 541. *Пытанага няма чаго другі раз пытаць.* Нсл. *Соверш.* **спытáць**-*àю-àеш-àе каго-што,*—спросить. Нсл. 541; Ксл.; Вят., Вост.(Даль). *Слугі Мае а мне Богу спытаюць.* Кіт. 15а2. *Трэба спытаць, дзе ён напіўся.* Лалыкі Ксл.
2. *у каго праз што*—спрашивать у когол. о чем-л., Нсл. 541. спрашивая, узнавать чье мнение о чем-л. *Як пыталі ў імама: "Хто ест райськія?"* Кіт. 8а2. *У прарока пыталі.* Тм. 9а1. *Імам пытаў у яго.* Тм. 18б15. *Хто пытае, тый ня блудзе.* *Послов.* Нсл. *У людзёў пытай, дык скажуць.* Ст. *Соверш.* **папытáць** *у каго праз што*—спросить. Ар.; Шсл.; Ксл. *Папытала б ты ўв Арыны!* Навікі Віц. (Ксл.). *Папытай у другога войска.* Погар(Афанасьев, II, 1914, 195). *Дзевачкі, галубачкі, папытайце ў маёй дачушкі, чаго яна так плача.* Харобічы Горадн.(Косіч 239). *Папытай у сына.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акругі(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 44). *Не пасьмею у бабусечкі папытаці, ці тут будзе начаваці.* Вядзьмінка Імгл.(Косіч 254). *Усе запісуюць, а што яны запісуюць, каб папытаць.* Віцебш.(Наш Край, 1929, Но. 8-9, стр. 65). *Прышоў у вадно сяло, папытаў: "Ці няма тут Чарнышовага?".* Дзяніскавічы НЗ(Шэйн, II, 162). *Я пайду і папытаю.* Гарун: Шчасьце М. *Папытай дарогі.* Нсл. 473.

апы́таваць-*тую-туеш, несоверш. к апытаць.* Нсл. 366.

апытáць-*àю-àеш-àе, соверш., перех.*—распросить, (Нсл. 366) разузнать, Шсл. выспросить, найти, Ксл. обратиться ко многим с вопросом с целью получения сведений. *Апытуй, апытай людзёў, калі імне ня верыш.* Нсл. *Надабе ў людзёў апытаць, каб дзе дастаць пастушка сабе.* Ст. *Апытаў каня, але грошай не стаець.* Астроўна Віц. (Ксл.). *Прич.* **апытáны, 1.** спрошенный, Нсл. 366. опрошенный,

выспрошенный. *Людзі апытаны, але нічога такога не сказалі.* Нсл.
2. явившийся чрез розыск(опросом, С.), разысканный. Нсл. 366. *Украдзеныя мае коні апытаны.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **апыта́ньне**-*ня, предл.-ню*—спрос(опрос, С.), обследование, разузнание. Нсл. 366. *Пашлі чалавека да апытаньня, ці праўда гэта.* Нсл.

напы́таваць-*тую-туеш-туе; повел.-туй-туйма, несоверш., перех.*—отыскивать посредством распросов у других. Нсл. 316. *Напытаваць, напытаць майстроў, работнікаў.* Нсл. *Соверш.* **напыта́ць.** Нсл. 316. *Прич.* **напы́таны**—отысканный посредством распросов. Нсл. 516. *Напытаны работнік.* Нсл.

прапы́таваць-*тую-туеш-туе; повел.-туй-туйма, несоверш., перех.*—проведывать чрез распросы. Нсл. 528. *Прапытуй, ці не прапытаеш часам украдзеныя коні.* Нсл. *Надабе дзе далей прапытаць. Тут, мусіць ня бачылі нашых коні.* Ст. *Соверш.* **прапыта́ць.** Нсл. 528. *Каб дзе прапытàць у людзёў пасьпешкі пасадзіць з асьміну.* Ст. *Прич.* **прапытаны**—проведанный чрез распросы. Нсл. 527. *Коні ўкрадзеныя прапытаны.* Нсл.

прыпы́таваць-*тую-туеш-туе; повел.-туй-туйма, несоверш., перех.*—прискивать, спрашивая у других. Нсл. 508. *Прыпытаваць, прыпытаць сабе работніка.* Нсл. *Соверш.* **прыпыта́ць.** Нсл. 508. *Прич.* **прыпытаны**—приисканный чрез распросы у других. Нсл. 508. *Прыпытаныя коні надабе спагнаць.* Нсл.

распы́таваць-*тую-туеш-туе, несоверш.*—распрашивать о чем-л., разведывать. Нсл. 558. *Распытуй, распытай у людзёў, ці ня бачылі бягучага паражнём каня.* Нсл. *Каб стаў распытаваць людзёў, дык мо' хто й сказаў бы.* Ст. *Соверш.* **распыта́ць.** Нсл. 558. *Ты ж добра распытай яго, дзе ён быў, што ён бачыў.* Ст. *Прич.* **распы́таны**—разведанный по распросам. Нсл. 558. *Дарога распытаная.* Нсл. *Прапалыя коні распытаны.* Тм.

выпы́таваць-*тую-туеш-туе; повел.-туй-туйма, несоверш., перех.* **1.** допрашивать.
2. выспрашивать. Шсл. *Папалі малога, ды давай выпытаваць яго пра ўсё.* Ст.

вы́пытаць-*аю-аеш-ае,* **1.** *соверш. к выпытаваць 1,*—допросить. *Комся перавярнула ў Менску ўсё дагары нагамі. Выпытала адміністрацу, але нічога не дабілася.* Зямёнка (Беларусь, 153).
2. *соверш. к выпытаваць 2,*—выспросить. Шсл. *У яго праўды выпытаю.* Жукова Імгл. (Косіч 34). *Няўпрыцям так і выпыталі ў яго, што хацелі.* Ст.

•**пыта́цца**-*àюся-àешся у каго праз што, несоверш.*—спрашивать, Шсл. осведомляться, Нсл. 541. спрашивать у кого. НК.: Очерки, 553; Гсл. *Ня буду ні ў кога пытацца, бо й сам узумею зрабіць.* Ст. *Пытаўся каравай у перапечы, кудэй тут дарога да клеці.* Из свад. песни, Нсл. *Ня пытацца ў навучоных навукі.* Кіт. 67а10, 67б2. *Соверш.* **папыта́цца**—спросить. Нсл. 473; Ар.; Ксл. *Папытайся, куды тут дарога.* Нсл. *У людзёў папытайся, калі сам ня ведаеш.* Ст. *Гэта будзе хата Рамана Скрылевіча? — папытаўся .* Дудзіцкі (Бацькаўшчына, Но. 376-377). *Што? папыталася жонка.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 1-2/437-438). *Папытайся ў яго, ці ня любе ён каго.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *У людзёў папытайся, калі сам ня ведаеш.* Ст. *Пра вяпрука? — засьміяўшыся, папыталася Д.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

апы́таваццa-*туюся-туешся, несоверш.* **1.** разузнавать-(опрашивая издалека, С.) Нсл. 366; Дсл. *Апытуйся па дарозе, ці не знайшоў хто сьвіткі.* Нсл. *Пачалі яны, прайшоўшы лес, апытавацца.* Дсл.
2. проявляться, оказываться через розыск (путем опрашивания, С.) Нсл. 366. *Коні мае ўкрадзеныя апытуюцца, апыталіся.* Нсл.

апыта́цца-*àюся-àешся, соверш. к апытавацца 1, 2.* Нсл. 366. *Прич. прошл. вр.* **апытаўшыся.**

дапы́таваццa-*туюся-туешся, несоверш.* —настойчиво расспрашивать, Шсл. выспрашивать. *Вазьмі схавай, ніхто й дапытавацца ня будзе.* Ст. *Соверш.* **дапыта́цца**—настойчиво расспросить, Шсл. выспросить. Гсл. *Ні ў кога не дапытацца, дзе мой тапор дзеўся.* Ст.

напы́таваццa-*туюся-туешся, несоверш.* —узнавать о чем-л. посредством расспросов (издалека, С.) Нсл. 739. *Соверш.* **напыта́цца**-*àюся-àешся.* Нсл. 739. *Напыталіся мы із сынам, зь Міколам, што ў павеце ёсьць суд на пісара.* Пшчолка, Бацьк. Но. 51-52/333-334.

прапы́таваццa-*туюся-туешся, несоверш.* **1.** расспрашивать чрез рассprосы. Нсл. 528. *Прапытўся па дарозе, ці не прапытаешся згубы.* Нсл.
2. *страд. к прапытаваць,*—быть выведываему. Нсл. 528. *Коні нашы прапытуюцца, прапыталіся.* Нсл.

прапыта́цца, *соверш. к прапытавацца 1, 2.*

прыпы́таваццa-*туюся-туешся, несоверш.* **1.** расспрашивая, узнавать. Нсл. 508. *Прыпытуйся па дарозе а прапалым каню, можа й прыпытаешся ў каго.* Нсл.
2. открываться по расспросам. Нсл. 508. *Конь мой прыпытуецца, прыпытаўся.* Нсл.

прыпыта́цца, *соверш. к прыпытавацца 1, Калі дачка ягоная каму патрэбная, дык тый і сам "прыпытаецца".* НК.: Бабы, 30.

распы́таваццa-*туюся-туешся, несоверш.* **1.** *каго,*—расспрашивать, Шсл. разведывать (, расспрашивая, С.) Нсл. 558. *Абачыў дзядзька мяне, ды давай распытавацца, як мы жывем.* Ст. *Так доўга распытаваўся, а нічога добрага не распытаўся.* Нсл.

2. *у каго. Калі сам ня знаеш дарогі, то распытуйся, распытайся ў другіх.* Нсл. 558.

распыта́цца, *соверш. к* распытавацца *1, 2. Распытаўся ў дзяцюкоў, хто набіў майго Васіля.* Ст. *Распыталіся, куды людзі ходзяць.* Косіч, 230.

выпы́тавацца-*туюся-туешся, несоверш. чаго*—разузнавать о чем (, выспрашивая, С.) Нсл. 92. *Выпытуйся, выпытайся ў яго праўды.* Нсл. *Соверш.* **выпытацца.** Нсл. 92.

•**папыта́ць,**—*см. под* пытаць *2.*

•**папыта́цца,**—*см. под* пытацца.

•**пытлёўка**-*ўкі-ўцы. ж.*—пеклеванная мука. Шсл. *Зьмяшаў пшонкі троха, ячменю ды зьмялю пытлёўкі на бліны.* Ст.

•**пытлява́ць**-*люю-люеш-люе; повел.-люй-люйма, несоверш. што*—пеклевать. Шсл.; Нсл. 541. *Павязу пытляваць пшонку ў Ноўбяла; там добра пытлююць.* Ст. *Прич.* **пытлява́ны**—пеклёванный. Шсл.; Нсл. 541. *Скачковы дык ядуць хлеб пытляваны.* Ст. *Соверш.* **спытлява́ць**—спеклевать. Шсл. *Спытляваў троха ячменю з пшонкаю на зацірку.* Ст. *Прич.* **спытлява́ны.** Нсл. 611. *Спытляванае жыта.* Нсл.

•**пытль**-*лю, предл. и зват.-лю, м.*—пеклеванная мука. Ксл. *Расьцерлі зярняты на пытль.* Іванск Чаш. (Ксл.).

•**пыці́!— пыці́,** *междомет.*—возглас, которым призывают кур. Ар.

Р

•роблены,—*см. под рабіць.*

•рог, *рогу, з рогам, на розе, зват. рожа; мн. ч. рогі, рог(рогаў), рагамі,* **1.** рог животных. Ар.; Нсл. 564. *Добра зрабіў Бог, што ня даў сьвіньні рог; яна б увесь сьвет пабала. Послов.*—бодливой корове Бог рог не дает. Ар. *Пшчала сядзіць у каровы на розе.* Ар. *Карове трэба рогі сьпілаваць.* Ст. *Уменьш.* **ражок-ка̀,** *мн. ч. рожкі-каў.* Ар.; Шсл. *У баранчыка яшчэ маленькія рожкі.* Ст.

2. *твор. рогам, на рагу; мн. ч. рагі-гоў*—угол чего-л.(с внешней стороны, вершина угла, **С.**). Ар.; Нсл. 564; Ксл.; Шсл.; Гсл. *Хомка прыстоіў за рогам будкі.* Гарэцкі: Песьні 71. *Удырыўся лобам аб рог столу.* Нсл. *Пакладзі на рагу пуні.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Уменьш.* **ражок,** *мн. ч. ражкі-коў-ком.*

3. *род. рогу, на рагу̀, твор. рогам, мн. ч. рагі-гоў, рагом, рагі, рагамі, на рагох*—угол улицы, образуемый пересечениям ея другой. Нсл. 564; Ар. *Жывець на рагу гэтае вуліцы.* Нсл. *Ад рогу другі двор.* Нсл. *Ваша хата на рагу.* Гсл. *Дом на рагу.* Смл. (Даль). *Ідзі к таму Абраму, што жывець на рагу.* Ст. *На тым рагу жывѐць.* Віцебск (Ксл.).

зьбіць каму рог(рогі), *о людях*—укротить кому-л. гордость. *Зьбіў яму рог.* Нсл. 564.

уцерці рогі—тоже. Нсл.

•рогат-*ату, предл. и зват.-аце, м.*—хохот. МГсл.; Ар.; Ксл. *Рогат зь яго справілі.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *Рогату нарабілі зь яго — вуй колькі!* Ст. *Адтуль ізноў прыляцелі гукі карагодных песьняў, рогат дзяцюкоў.* ЗСД. *Хлапцы з дружным рогатам браліся ізноў за патрэт.* ЗСД. *Рогатам сваім разбудзілі дзецянё.* Нсл. 562.

2. ржание. Нсл. 562. *Конскі рогат чуцен.* Нсл.

•рохаць-*аю-аеш-ае, звукоподр.* **1.** о свинье: хрюкать, сзывая поросят. Нсл. 567. *Сьвіньня рохае, парасяты гукàе.* Нсл.

2. выражать заметными знаками сильное расположение к кому, или вздохами тоску по ком. Нсл. 567. *Так і рохае па ім дзеўка.* Нсл. *Над дзецьмі так і рохае.* Тм. *Досіць табе рохаць па дзяцяці.* Тм.

рохнуць-*ну-неш-не,* **1.** хрокнуть. Нсл. 567. *Штось сьвіньня рохнула ў пуньцы.* Нсл.

2. быть влюблену, быть привязану, показывать знаки привязанности. Нсл. 567. *Так і рохне па ёй.* Нсл. *Рохнуць па дзяцёх, па матцы.* Тм.

•рохкаць-*ае, несоверш.*—хрюкать. Ар.; Гсл.; Шсл. *Сьвіньня галодная рохкае на дварэ.* Ст. *Рохкае сьвіньня ў сьвінарніку.* Гарэцкі: Песьні 61.

•род I, *роду, предл. роду, зват. родзе, м.* **1.** род. *Увелич.* **родзішча-***ча, собир., ср.*—родня. Нсл. 564. *Які ён сам, такое яго й родзішча.* Нсл. *Зьгінь ты з цэлым сваім родзішчам!* Нсл.

2. происхождение. МГсл. *Наш пан значнага роду.* Нсл. 565.

3. родственники, родные: отец, мать, братья и проч. Нсл. 565. *Ці ёсьць у цябе род? Няма ў мяне роду.* Нсл. *Уменьш.* **радочак-чку**—родня, семейство. Нсл. 465. *Далёка жыву ад свайго радочку.* Нсл. *Радочка свайго ніколі не абачу.* Тм.

4. группа предметов, явлений, понятий и т.п., объединенных общими существенными признаками; род.

5. *грам.*—род. *Род мужчынскі, жаноцкі, ніякі.*

род людзкі—род людской, человеческий.

род войска, зброі—род войск, оружия.

•род II, *роду, предл. и зват.-дзе, м.*—урожай. Нсл. 565. *Сёлета род на пшонку.* Нсл.

•родам, *в знач. нареч.* **1.** по происхождению.

ніякім родам—ни коим образом. Дсл. 486(*под "никакой"*). *Ніякім родам ня прыла̀дзішся.* Дсл.

•родны I-*ная-нае,* **1.** родной. Ар.; Шсл.; Гсл.; Нсл. 564. *Родныя браты, а гэтак сварацца.* Ст. *Чаму, дзевачка, не вячэраеш у роднага татачкі?* ПНЗ, 41. *Міл жа мне мой родны брахнейка.* Навасёлкі Стдуб.(Косіч 246).

2. родственный. Нсл. 564. *Толькі сваіх родных зваў да сябе.* Нсл. *Усі родныя субраліся к яму.* Тм. *Ласкат.* **родненькі.** *Татухна мой родненькі, ці пяюць свацьці песьні?* Бародзінка Стдуб.(Косіч 238). *Увелич.* **раднюсенькі.** *Татачка мой раднюсенькі, бачыла я сон дзіўнюсенькі.* Навасёлкі Стдуб. (Косіч 239).

•родны II, 1. крупный(хорошего роста, **С.**). Нсл. 564. *Родныя парасяты.* Нсл. *Родная пшонка.* Тм.

2. плодовитый. Нсл. 564. *Родная сьвіньня па дванаццацера парасят прыводзіць.* Нсл.

3. плодородный.

•родзіна-*ны-не, ж., собир.*—родственники. Нсл. 564; Ксл. *Ён зазваў усю родзіну ў госьці.* Кулі Куз. (Ксл.). *З усёю родзінаю сваёю прыцягнуўся.* Нсл. *Уменьш.* **родзінка-***нкі-нцы.* Нсл. 564. *Зводу няма на гэту родзінку.* Нсл. *Гэта ж твая родзінка так папрыяла табе.* Тм.

•**родзіч**-*ча, предл.-чу; мн. ч., род.-чаў, м.*—соплеменник. *Харужых накшых ня маем устанаўляці, толькі людзей зацных, годных, родзічаў таго гаспадарства.* Стт. 103. *Таковы ўрад у том вайводзтве й павеце аселаму, родзічу Вялікага Княства даваці маем.* Стт. 262(282). *Туташняга гаспадарства Вялікага Княства Літоўскага родзічам мы з ласкі нашае гаспадарскае... абяцуем іх дастойнасьцямі й урады апатроваці і да служб нашых на двор наш прыймаваці.* Стт. 133. *Маскоўскі акупант... дужэе коштам мілёнаў нашых няшчасьлівых родзічаў.* Акула 7.

2. соотечественник. *І то ўсе патомкі нашы вялікія князі Літоўскія даваці будзем павіньні толькі Літве, Русі, Жамойці, родзічам старажытным і ўраджэнцам Вялікага Княства Літоўскага і іных земль, таму Вялікаму Княству належачых.* Стт. 129.

•**розгалас**-*асу, предл. и зват.-асе, м.*—эхо, отзвук. Шсл. *Як крыкнуў — толькі розгалас пайшоў па лесе.* Ст.

•**розка**-*зкі-зцы, ж.*—розга. Гсл. *На гэтага распусту ня трэба жалець розак.* Нсл. 558(*под распуста*). *Уменьш.* **розачка**-*чкі-чцы. Розачкаю ня сьцёбалі.* Дсл. 6(*под акафист*).

•**розьмін** — *разьмін.*

•**розна,** *нареч.* **1.** отдельно, врозь(порознь, **С.**). Нсл. 565; Гсл.; Ксл. *Розна жывуць, па адным.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Жывуць браты розна.* Нсл. *Пакладзі розна*—в разные стороны, врозь. Тм. *Прыехаў мой міленькі позна, параськідаў падушачкі розна.* Зь песьні, Ар.

2. различно, различным образом. Нсл. 565; Гсл. *Аб гэтым розна гавораць.* Нсл. *Дык вось розна людзі казалі.* ЗСД.

3. о произношении—отчетливо, разборчиво. *Пара, маці, дачку аддаці — галасок зьмяніўся. Галасочак на лясочак; ціха мова, розна.* ПНЗ, 46.

•**рознасьць**-*ці, ж.*—разность, различие. Нсл. 565. *Меж нашымі паясамі ніякае рознасьці няма.* Нсл.

•**розны**-*ная-нае,* **1.** разный, (Косіч 73) неодинаковый. Нсл. 565. *Розныя шапкі.* Нсл. *Мой розны пояс ад твайго.* Тм. *І жылі-былі па розных месцох.* Каменская в., Навасілск. п.(Будде: Тула-Орел, 14).

2. всякий, разнообразный, различный. МГсл.; Нсл. 565. *Рознага хлеба надаваў.* Нсл. *Розныя, розныя мукі відзець будзе.* Кіт. 112б6.

3. о произношении: отчетливый, разборчивый. *Ср. розна 3.*

•**розваль**-*лі, ж.*—довольство. Нсл. 565. *З розвалі перабіраць стаў.* Нсл. *Наеўся ў розваль.* Тм.

•**розум**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—ум, разум. Нсл. 565; Ар.; Калышкі Лёз. (Ксл.); Шсл. *Людзёў слухай, а свой розум май.* *Послов.* Тм. *Чужога розуму лыкам ня мерай.* *Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Зь лядашчыкам спазнаўся, з розуму спаўся.* *Послов.* Нсл. *Бяз розуму робіш.* Тм. *Не вялікі тут трэба розум.* Тм.

добры розум—благоразумие, рассудительность. *Ня гневайся, мая мамка, што гуляю позна. Ой, я хаджу, я гуляю, добры розум маю.* ПНЗ.

дурны розум—неблагорозумие. *Малада дзяўчына дурны розум мае, па садочку ходзе, ручанькі ламае.* З нар. песьні. Ар.

адходзіць ад розуму—лишаться ума. *Мар'яма із страху яго ад розуму адышла.* Кіт. 94а6.

адходзіць ад розуму—сходить с ума. *Каторыя бы ад розуму адходзілі, ня могуць дастамэнтаў чыніці.* Стт. 388.

адысьці ад розуму—сойти с ума.

розум адходзе—оставляют умственные способности. *Ад срогасьці твае шлонкі мае трасуцца, розум адходзіць.* Кіт. 94а8.

•**розьніца**-*цы-цы, ж.*—различие, (Нсл. 565) разница. Гсл. *Вялікая розьніца меж ім і табою.* Нсл. *Ну, якая тамацькі розьніца?* Карма Куз. (Ксл.).

•**розьніцца**-*нюся-нішся, несоверш. ад каго,* **1.** отделяться. Нсл. 565. *Ня розьніся ад нас.* Нсл. *Соверш.* **выразьніцца,** *ад каго*—отделиться от общего, целого(выделиться, **С.**), отстать. Нсл. 93. *Вы ад нас выразьніліся, дык вам і дзела да нас няма.* Нсл.

2. *зь кім,*—приходить в несогласие, ссориться. Нсл. 565. *За што вам розьніцца міжсоб?* Нсл.

парозьніцца-*нюся-нішся. Деепр. наст. вр.* **парозьніўшыся, 1.** *соверш. к розьніцца I,*—отделиться. Нсл. 565. *Падводы парозьніліся ў дарозе.* Нсл.

2. *соверш. к розьніцца.*

3. прийти в несогласие, поссориться. Нсл. 565. *Нізашта парозьніліся.* Нсл.

4. разниться, Гсл. отличаться, различаться, расходиться, не совпадать.

адрозьніцца—стать различным, не одинаковым, не совпасть.

•**розьніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.* **1.** разделять(отделять одного или одно, **С.**) от другого парного(и не только парного, Ксл.). Нсл. 565, разъединять. *Парыстую рэч розьніш.* Нсл. *Бацька пайшоў бабкі розьніць: лепшыя на гэты воз будзем класьці.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Соверш.* **выразьніць(вырозьніць)**—отделить от других (отделить часть от целого, **С.**). Нсл. 93, выделить что-л., находящееся до того вместе, в соединении с чем-л. *Старшага брата пан выразьніў ад нас.* Нсл. *Выразьніць цяляты ад стады.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **вырозьнены**—отделенный, поставленный врозь от других. Нсл. 93. *Вырозьнены сын, брат.* Нсл.

2. приводить в несогласие, Нсл. 565. приводить в раздор. Ксл. *Нашто ты іх розьніш?* Стасева Выс. (Ксл.). *Розьніць мужа із жонкаю.* Нсл.

парозьніць, 1. *соверш. к розьніць I,* —разъединить. *Парозьніў рукаўкі.* Нсл. 565.

2. *соверш. к розьніць 2,*—привести в несогласие(раздор, С.). Нсл. 565. *Парозьніць бацьку із сынам.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **парозьнены, 1.** отделенный от пары, Нсл. разъединенный. *Парозьненыя каткі, боты, рукаўкі.* Нсл. 474.

2. живущий отдельно. Нсл. 474. *Браты парозьненыя жывуць кажны сабе.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **парозьненьне.** *Парозьненьне ў мысьлях нашых.* Нсл. *Мяж імі якоесь парозьненьне сталася.* Нсл.

адрозьневаць-*нюю-нюеш-нюе, несоверш.* —распознавать, отличать, различать. *Соверш.* **адрозьніць-ню-ніш-не**—распознать, отличить, различить.

•**розьвіны**-*аў, единств. ч. нет., област.* — *рэзьгіны.* Ксл. *Прынёс двое розьвінаў саломы.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).

•**розыгра**-*ры-ры, ж.*—розыгрыш. Нсл. 565. *Я розыгру зрабіў.* Нсл. *Пакінем да разыгры.* Тм.

•**рожа**-*жы-жы, мн. ч., род.-жаў, ж.* **1.** роза. Шсл.; Нсл. 565; Гсл.; Война.; Сакуны 74. *Рожа межы цернням.* П. П.2:2 (З 12 кніг Б.). *Мілосьнік... пасьвіцца ў рожах.* Тм. 2:16. *У цэркаўку йдзець, як рожа квіцець. У цэркаўку ўвыйшла, як зара ўзышла.* (Жив. Старина, 1909, 1, 86). *Наша сястра гожа, як чырвоная рожа.* Нсл. 26(*под благі*). *Вырву я рожу кветку і пушчу на ваду.* Из песни, Войш. *Рожы пахне квет.* ЧЧ (Б. Студзіс II-I, 1969, 75). *Тая дзяўчыначка, як поўная рожа, як поўная рожа, дзевачка прыгожа.* М. Погар Стдуб.(Косіч 70). *У гародзе ні дуб, ні бяроза, чырвоная рожа, пад рожаю дзеўка сядзела, з рожай гаманіла. Рожа, мая рожа, захавай мяне Божа!* Гараны Імгл. п.(Косіч 235). *Зачырванелася, як рожа чырвоная.* Нсл. *У расадніку цвіцець рожа.* Ст. *Калі-б ты сам а дзеці цьвілі як краснарожа ў цьвеці.* Верш у "Маяку" 1843 г. (Карскі, III-3, 25). *Нірута, ні мята, ні рожа чырвоная.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 7). *Ганначка хадзіла, з рожаю гаварыла.* Козіна Пуців.(Халанскі, 138). *Рожы цьвітуць.* Гарун: Варажба. *Ласкат.* **рожухна**-*ны. Красная дзевачка па садзе хадзіла, рожу сеяла. Рожу сеяла, краскі садзіла. Ой ты, рожухна, ой ты матухна.* Крапіўнае(ПНЗ, 43).

2. рожистое воспаление(рожа, Ар.). Шсл.; Ар. *Рожа, ражыца, добрая ты маладзіца... замаўляю цябе калядными словамі!* Із замовы, Навасёлкі Пух. (Шсл.). *У Міхалкі на назе рожа.* Сьвеча Беш. (Ксл.). *Жабі квок ад рожы памагае.* Нсл. *Рожаю разнесла нагу.* Нсл. 565. *Рожаю разнесла нагу, шчаку.* Тм.

•**рожавы**-*вая-вае*—розовый. МГсл. *Аліўныя карчы тлеліся пад рожавым прыскам.* Тат.: Кво вадыс, 180. *За платарожавы летны месяц.* Дальны(Калосьсе, 2, стр. 85).

•**роіла(ройла,** Растсл.; ПНЗ)-*ла, ср.* **1.** беспорядок. ПНЗ; Растсл. *Памеж тугаваротнае масы салдацкіх шынэляў, памеж роіла клумкаў а торбаў вучанікі шмыгалі.* ЗСД. 53. *Занурыліся яны ў будліва вір людзкіх целаў, аплецены роілам гвалту.* ЗСД. 228.

2. хаос.

•**роілам,** *в знач. нареч.* **1.** в беспорядке. Гсл.

2. хаотично.

•**рой,** *рою, предл. и зват. рою; мн. ч. раі, раёўём, раі, раямі, раёх, м.*— Гордз. акты, XVII, I. Гордз. акты, XVII, I.

•**рок,** *року, у року, м.*—срок,

злажыць рок—определить срок. *Заплаце злажыў ясьмі рок.* Гордз. акты, XVII, Но. 19. *Я ясьмі архімандрыту рок злажыў ліст палажыці на сьвятога Пётру.* Тм. 4.

заложаны рок—назначенный, предусмотренный, установленный срок для рассмотрения дела в суде. Ст. 1529, сл.

завіты рок—окончательный срок для рассмотрения дела в суде. Этот срок нельзя уже было перенести, и в случае неявки в суд сторона проигрывала дело. Ст. 1529, Сл. *Рок, які прызначыў суд старанам "ку гранічэньню", мае быць "забіты", значыцца канчальны.* Барысёнак: Адвакатура, 125. *Моц рокаў завітых у суду земскага такую хочам меці, іж кажнага стану чалавек, будучы пазваны на рок завіты ня можаць ся на року завітым большымі справамі ў іншых павецех і некаторымі іншымі прычынамі вымаўляціся.* Стт. 218. *Вольна будзець учасьнікаў сваіх да суду земскага на рок завіты пазваці.* Стт. 364.

рок праву паложаны—срок, назначенный для рассмотрения дела в суде. Стт. 1529.

рок з права заложаны—срок установленный судом. Стт. 1529.

рок глядзець—придерживаться срока. Стт. 1529.

•**рокі**-*каў, единств. ч. нет.*—сесия. *Даем моц судзьдзі й падсудку на рокі зложаныя судовыя запазваных перад іх судзіці.* Стт. 166. *Уменьш.* **рочкі**-*чкаў. Хто бы за недасьпехам сваім ня мог бы за чатыры нядзелі перад пачацьцям рочкаў пазваці, тагды й тыдзень у рочкі рок прыймаван быці маець.* Стт. 203.

•**рондаль**-*ля, предл. и зват.-лю, м.*—кастрюля(посуда, С.). Ар.; МГсл.; Шсл. *Зварылі вішні ў рондалі.* Ст. *Уменьш.* **рандэлік**-*іка, предл.-ку, м.*—небольшая кастрюля. Ксл. *Падай мне рандэлік із малаком.* Гуліна Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **рандэльчык**-*ка, предл.-ку, м.* — *рандэлік. Малако стаіць у рандэльчыку.* Ст.

•**росказ,** (Нсл.; Ксл.), **раска́з,** (Кіт.)-*зу, предл. и зват.-зе, м.*—приказание, Нсл. 566. приказ. Ксл. *Семсот тысяча ангелаў перад ім стаяць, усе яго расказу трымаць гато-*

вы. Кіт. 125а1. *Гаспадарскага росказу трэба слухаць.* Нсл. 120(*под гаспадарскі*). *Росказу твайго ня слухаю і слухаць не хачу.* Нсл. *І росказу яго ня слухалі.* Дубнікі Сян. (Ксл.).

•**росны**-*ная-нае*—росистый. Ар.; Гсл.; Шсл.; Нсл. 567. *Роснае раньне.* Нсл. *У ягонай памяці сьвіталі росныя раніцы.* Шакун: Сьлед, 16. *Сонца ўстае із сьцежак росных.* Лойка: Л.Песьня. *Ня раз я сьняжынкаю роснай дадому ішла на сьвітаньню.* Г. Новік. *Росная сягодня раніца.* Ст. *Расьхінуліся росныя сенажаці.* ЗСД. 172. *Крынічны плёск на росных паплавох сялацкіх люляе думы-песьні.* Трыча(Калосьсе 2, стр. 93). *Аб тых ночах смалістых і росных я ніяк не магу расказаць.* Івэрс(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 141). *Нареч.* **росна**—росисто, МГсл. мокро от росы. Шсл. *На раніцы сядні было росна.* Ст.

•**роспарка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** разрез у пояса штанов. Полесье 113.
2. разрез у пояса юбки. Полесье 113.

•**роспуск**-*ку, предл.-ку, м.*—развод, расторжение брака. Гсл. *См. роспуст.*

•**роспускі**-*каў, единств. ч. нет.*—дроги, повозка, сани без кузова для возки бревен и досок, Ар. телега для возки мешков. Ксл. *Запражы роспускі й едзь у ток.* Вейна Сян. (Ксл.).

•**роспуст**-*сту, предл. и зват.-сьце, м.*—развод, расторжение брака. Гсл. *См. роспуск.*

•**ростані**-*няў, единств. ч. нет.*—распутье, перекресток дорог. Гсл. распутье, МГсл. перекрестки. НК.: Очерки. 471. *См. растàньні. Уменьш.* **ростанкі**-*аў*—место, где расходятся дороги, Растсл. распутье, перекресток дорог. Еўлічы; Нсл.; Ксл. *См. растанкі*(*под растаньні*). *Я спытаў Янку на самых ростанках.* Пясочак Куз. (Ксл.). *Пахавалі пры растанках.* Нсл. *Каб цябе на ростанкі вынесьлі,*—зн. чтоб лишен был погребения на кладбище. Нсл. *Ідзі ты ад мяне на ростанкі.* Нсл. *Ласкат.* **ростанькі**-*каў*—пересечение двух дорог (улиц, Косіч 18), перекресток. Косіч 18; Іг.

•**ростань**-*ні, мн. ч.-ні-няў, ж.*—разлука. Еўлічы. *Пяялі голасна аб ростані.* Крушына (Зьніч, 1952, Но. 18). *Ростань гэта, калі растаюцца на даўгі час або на заўсёды.* Еўлічы. *То спатканьне, то раптам ростань.* Дуб. *Мабыць мілы сад пазаростаны, спахмурнеў, як я, доўгай ростані.* Крушына: Лебедзь, 14.

•**роступ**-*упу, предл. и зват.-упе, м.*—расступание(пропуск через народ или скот, Нсл.). Нсл. 565; Ксл. *Во, народу — роступу няма.* Сянно (Ксл.). *Дайце роступ праехаць.* Нсл.

•**рось**-*сі, ж.*—мгла, туман, мельчайший дождь, Гсл. мгла, в виде очень мелкого дождя, падающая на землю, Нсл. 567. дождь мельче брызка. Лепле. *Рось на дварэ.* Нсл.

•**росьля**-*лі-лі, мн. ч., род.-ляў, ж.*—росток (стебель растения в самом начале его развития из семени, корневища, клубня, луковицы, С.). Ксл. *Бульба пусьціла росьлі.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.).

•**рошча**, -*чы-чы, ж.*—растительность. МГсл.; Гарадзенш.

•**рот**, *рота*(*роту*), *дат., предл. роту, твор. ротам, у роце; мн. ч. раты̀-оў-ом-ы̀-àмі-ох, м.*—рот. Ар.; Нсл. 567; Сакуны 70. *Чатырыста ратоў разьдзярэ.* Кіт. 168. *У роце сьліна — вада жывушчая.* Тм. 123а2. *Багат мой брат, вось толькі лапці раты разявілі.* *Послов.* *Не разявай тут рота* (*зн. будзь асьцярожны*). Нсл. *Разявіўшы раты слухаюць.* Нсл. *Язык у роце, мялі, што хоц念.* *Послов.* Тм. *З рота цячэць сьліна.* Сакуны 70. *Калі ня кусанік, дык з рота цячэць сьліна.* Сакуны 70. *Калі ня кусанік, дык з рота ня валіцца.* *Послов.* Рапан 254. *Усе раты паразяўлялі, што чалавек аправіўся ды троха ляпей стаў жыць.* Ст. *Глядзі вачыма, а ня ротам.* Рапан 191.

ротам і носам хапаюся, *послов.*—беру во все тяжкие, очень тороплюсь с какой-л. работой. Старадуб(Раст.-Северск, 82). *Язык у роце, як чорт у балоце.* *Послов.* Рапан. 279. *Уменьш.* **раток**-*ткà; мн. ч., дат.-тком, мн. ч., предл.-ткох*—ротик. Ар.; Нсл. 567. *Як верабейка, разяваець раток.* Нсл.

раточак-*чка, уменьш. к раток.* Нсл. 567; Ар.

•**роў**, *рову*(*рова*, Нсл.), *з ровам, на рове, мн. ч. равы-воў-вом-вы-вàмі-вох, м.*— ров. Ар.; Шсл.; Гсл.; Нсл. 564. *Вада парабіла равы.* Ст. *Гэтага рова мы з возам, мусіць, не пераедзем.* Ст. *Дарога каля рова.* Нсл. *Па гэтай дарозе равоў шмат.* Нсл. *Уменьш.* **равок,** *раўкà, предл.-кỳ, мн. ч. раўкі̀-оў-ом-àмі-ох, м.*—ровик. Нсл.; МГсл.; Ар; Нсл. 564. *Невялічкі равок, а каня ледзь не ўтапіў.* Нсл.

•**роўнасьць**-*ці, ж.* **1.** равенство. МГсл.; Нсл. 563; Ксл. *Да роўнасьці мяхі давядзі.* Альгова Віц. (Ксл.). *Меж іх ніякае роўнасьці няма, ні ў сіле, ні ў росьце.* Нсл.
2. равнина, плоскость(ровная, плоская поверхность чего-л. без возвышенностей и углублений, С.). Нсл. 563.

•**роўня**-*ні-ні, ж.*—уровень. МГсл. *Баюся я гаспадара сваяго цара, іжа ўгатаваў еству вашу і піцьцё ваша — іжа чаму відзяцца ліца вашы палены ніжлі іншых дзяцей роўні вашай? Да павінавацiце галаву маю цару.* Зь перакладу Старога Закону XV стг. (Крымсий: Мова 170).

вышыня над роўняю мора—высота над уровнем моря.

жыцьцявая роўня—жизненный уровень.

быць на аднэй роўні—стоять на одном уровне.

на роўні—в уровень.

•**роўнядзь**-*дзі, мн. ч., род.-дзяў, ж.* **1.** плоскость. Ксл. *Вялікая роўнядзь тамацька.* Машчоны Сян. (Ксл.). *См. раўнядзь.*
2. плошчадь(поверхности).

•**роўніца**-*цы-цы, ж., техн.*—уровень, ватерпас.
2. горизонталь(в топографии).
•**роўны**-*ная-нае*—равный(ровный, Ар.). Нсл. 563; Шсл. *Абодвым спàсеньне роўнае.* Кіт. 1368. *Роўны роўнага шукае.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Ср. ст.* **раўнейшы.** *Прев. ст.* **найраўнейшы**—самый равный, самый ровный. Ар. *Уменьш., ласкат.* **раўненькі.** Ар. *Увелич.* **раўнюсенькі.** Ар.
роўна, *нареч.*—равно, (Нсл.) ровно. Шсл.; Ар. *Роўна ты цягай пілу, у бок ня крыві.* Ст. *Бог ня роўна дзеле. Послов.* Нсл. 563.
уся роўна—всё равно.
•**роцька**-*кі, общ.*—ротозей. Ксл. *Роцька ты, ня бачыш?* Стралкі Беш. (Ксл.).
•**рабоха**-*охі-осе, ж.*—имя рябой коровы. НК.: Очерки, 357.
•**работа**-*оты-оце, ж.*—работа. Ар.; Шсл. *Абы здароўе ды рукі а работы стане. Послов.* Запярыньне Пух. (Шсл.).
•**работа**-*оты, ж.* **1.** работа(действие).
2. (что должно быть сделано)-работа. *Прызначыць на работу.***3.** (качество или способ какой-л. работы)-работа. *Во гэта работа!*
здўжаць работу—одолеть(исполнить, закончить) работу. НКП. 148.
прыганяць да работы—понукать к работе-то. Ар.
туравіць на работу—тоже. НКП. 154. *Ласкат.* **работанька**-*нькі, дат., предл.* *работаньцы, ж. Да работанькі няма ахвотанькі. Послов.* Рапан. 118.
•**работашна,** *нареч.*—много работы. Дсл. *У такім месцу работашна, ну й плоцяць добра.* Дсл.
работашна дый горача—много работы и работа спешная. Дсл.
•**работнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—рабочий. Гсл.; Ар.; Шсл. *Дамагацца разам волі й шчасьця — сабе, бацьку, маці, сялянам, работнікам.* ЗСД. 304. *На касьбу ўзялі двух работнікаў чужых.* Ст. *Я работнік ёмкі.* Гарун(ст. "Муляру").
просты работнік—чернорабочий. МГсл.
•**работніца**-*цы-цы, ж.*—женщина рабочий. Ар.; Шсл. *Агата ёмкая работніца: работа ў руках ейных аж гарыць!* Ст.
•**работніцкі**-*кая-кае*—рабочий. *Работніцкі зьвяз. Работніцкая кляса. Работніцкая кляса. Работніцкае селішча.*
•**рабочы**-*чая-чае,* **1.** работающий, рабочий. Ар.; Ксл. *У Пётры на вайне куля адарвала рабочы палец.* Санікі Беш. (Ксл.). *Рабочы конь.*
2. работящий, Шсл. трудолюбивый. Нсл. 563. *Ён рабочы чалавек: ня згуляе табе й часіны.* Ст. *Не глядзі бяла, абыб рабоча была. Послов.* Нсл.
•**раба́**-*бы̀, ж.*—рябая корова. Ар. *Уменьш., ласкат.* **рабу́шка**-*шкі-шцы,*—пёстрая курица, пёстрая корова. Нсл. 571. *Курка рабушка зьнясі яечка. Поговор.* Нсл. *Была ў іх курка рабушка.* Мл. *Ласкат.* **рабу́лька**-*лькі-льцы, ж. Успомне кароўку Рабульку.* Гарун: Варажба.
•**рабаце́ньне,** (Іг.), **рабаці́ньне,** (Ар.)-*ня, предл.-ню, собир.*—пятна от оспы, а также веснушки и пятна от загара. Шсл.; Ар. *Увесь від пакрыўся рабаціньням.* Ст. *Ад малых год мае Геня поўны від свой рабаценьня.* Швэд: Сьцежкі, 86. *Спыніла вочы на пакрытым рабаціньням відзе.* Акула, 294. *См. шарыньне, шароцьце.*
•**рабаце́ць**-*ее, несоверш.*—пестреть. *Ср. зарабацець, пярэсьціцца. Соверш.* **зарабаце́ць**—запестреть. *Гляджу, як зоркі ў цемені бясконцай зарабацелі роям залатым.* Рунь, 40. *См. запярэсьціцца.*
•**рабача́й**-*ая, предл.-аю, зват.-а̀ю; мн. ч.-аі̀-аёў-аём-аёў-аямі-аёх, м.* **1.** работяга. Ар.; Вял.
2. тот, кто много и усердно трудится, труженик. МГсл.; Ар. *См. працавень.*
рабача́йка-*йкі, дат., предл. и зват.-а̀йку, уменьш. и ласкат. к рабачай 1, 2.* Ар.
рабачаечка-*кі, уменьш. к рабачайка. Мой муж, мой муж рабачаечка.* Из песни, Ар.
•**рабачайка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** женщина работяга. Ар.
2. труженица. Ар.
•**рабе́ц**-*бца̀, предл.-бцу̀, зват. ра̀бча; мн. ч. рабцы̀-оў-ом-ы̀-а̀мі-ох, м.*—рябчик. Ксл.; Гсл. *Рабца забіў тамацькі.* Папкі Гар.
•**рабзонка**-*нкі-нцы, ж.*—рябая от оспы женщина. Нсл. 571. *Дзеўка рабзонка.* Нсл.
•**рабзу́й**-*уя̀, предл.-ую̀, зват.-у̀ю; мн. ч.-уі̀-уёў-уём-уёў-уямі-уёх, м.*—рябой, с лицом покрытым оспой. Ксл. *Ах ты рабзуй!* Забалотнікі Куз. (Ксл.).
•**рабізна**-*ны, дат., предл. рабі̀зьне, ж.* **1.** пёстрое домотканое (это не обязательно. С.) полотно. Ксл. *З рабізны гэта пашыта.* Чарніца Сір. (Ксл.).
2. яминки на лице от оспы. Нсл. 571; Ксл. *Рабізна ў яго якая!* Бель Выс. (Ксл.). *Няхай Бог бароне, якая ў яго на відзе рабізна.* Нсл.
•**ра́бік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—пестрая юбка. Ксл. *Будзем і мы ткаць такія рабікі, як у Салюціне.* Макеенкі Аз. (Ксл.).
•**ра́бін**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—раввин. Ар.; Шсл.; Нсл. 544; Гсл. *Рабін у Дукорах дык вельма навучны.* Ст. *Пойдзем да рабіна, няхай табе прысягу дасьць.* Нсл.
•**рабінава ноч**—грозовая ночь. Шсл. *Адзін год часта былі рабінавыя ночы: дождж, як ізь вядра, льле, пярун, маланка — проста страх!* Ст.
•**рабі́ць**-*блю-біш-бе, област.* **робіць**-*блю, несоверш., без доп.* **1.** работать. Растсл.; Ар.; Гсл.; Шсл. *Рабі да поту, зьясі ў вахвоту. Послов.* Ст.
2. *што,*—делать. Гсл.; Растсл.; Ар.; Шсл.; Ксл. *Работу рабіць.* Кіт. 33б11. *Мусульманін кажны работу рабі, але ў пятніцу без немазу(араб. малітвы) не рабі.* Тм. 34б13. *Не рабі ты людзём блага, дык і табе ніхто нічога ня зробе.* Ст. *Ня ведаю, што*

робіць. Лясьнікі Сян. (Ксл.). *Соверш.* **абрабіць (абробіць,** Ксл.; Шсл.)—испачкать. Ксл. *Абрабіў порткі.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Так абробіў боты, што й не дачысьціцца.* Ст. *Соверш.* **зрабіць, ізрабіць**(Харобрычы, Курило, 40)—сделать(сработать, **С.**). Ар.; Шсл. *Деепр. наст. вр.* **зроблены(ізроблены)**—(сделанный, Ар.) сработанный. Нсл. 219. *Боты, імне зробленыя, прадаў другому.* Нсл. *Як зрабіў, так і добра.* Ст. *Зробіш ты, чалавеча, так, што будзе ні ў пяць, ні ў дзесяць.* Ст. *Соверш.* **нарабі́ць**-*блю, наробіш-бе,* **а)** наделать чего-л. Ар.; Шсл. *Сам нарабіў усялякага судзьдзя.* Ст. **б)** напроказничать, натворить беды, Шсл.; Ар. наделать что-л. ко вреду. Нсл. 317. *Будзе табе, нарабіў бяды!* Ст. *Што ты нарабіў?*
2. о земле: возделывать, обработывать. Ар. *Соверш.* **урабіць, а)** возделать, обработать(землю). Ар. *Во калі добра ўрабіў зямлю, дык і радзіць стала.* Ст. **б)** обпачкать. Ар.; Шсл. *Урабіў рукі ў дзёгаць.* Ст. *Деепр. наст. вр.* **уроблены, а)** о земле: возделанный. Ар.; Шсл. *Людзкое поле ўжо даўно ўроблена.* **б)** обпачканный. Ар.; Шсл. *Кажух уроблены ў цеста.* Ст. *Многократ.* **урабля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма*—возделывать, обрабатывать(землю). Ар.; Шсл.; МГсл. *Адным канём урабляем сваю палавіцу няўпрыцям.* Ст. *Деепр. наст. вр.* **урабляны, а)** возделываемый. Ар. *Даець на працэнты поле урабляная цяпер.* **б)** возделыванный. Ар. *Із загонаў відаць, што парасло лесам поле ўраблянае.* Ар.

роблены, *деепр. наст. вр. к рабіць 2,* деланный, Ар. сделанный, сработанный. Нсл. 563. *Робленую рэч папсаваў.* Нсл. **б)** о земле—возделыванный, обработыванный.

рабеньне-*ня, предл.-ню,* **1.** *отгл. имя сущ. к рабіць 1,* работа(действие).
2. *отгл. имя сущ. к рабіць 2,* делание. Ар. *Благое твае рабеньне грабель, хіба на адзін дзень.* Нсл. 563.
3. возделывание, обработка земли. Ар.

абрабі́ць-*блю-біш-бе, соверш., перех.*—обработать, Шсл. отделать. МГсл. *Деепр. наст. вр.* **аброблены**—обработанный, Шсл. отделанный. *Многократ.* **абрабля́ць**—обрабатывать, Шсл. обделывать. *Што самы абрабляем, а што наймаем.* Ст.

адрабі́ць-*блю-біш-бе, соверш., перех.* **1.** сделать противоположение совершенному кем-л. для уничтожения его последствий. *Ты зрабіў ліха, цяпер маеш адрабіць.*
2. уничтожить силу чародейства. Нсл. 379. *Так паддаў, што ніхто не адробіць.* Нсл.
3. отработать за долг. Ар.; Шсл.; Нсл. 379; Ксл. *Надабе Вінцэсю адрабіць за каня.* Ст. *Адробіў яму за пожню.* Берашаўцы Беш. (Ксл.).
4. окончить работу. Ар.; Шсл. *Бацька ўжо адрабіў сваё.* Ст.

адроблены, *деепр. наст. вр. к адрабіць 1, 2, 3, 4. Яшчэ даўг твой не адроблены.* Нсл. 379.

адрабляць, *несоверш. к адрабіць 1, 2, 3.*

дарабі́ць-*блю-біш-бе, соверш., перех.* **1.** докончить, Гсл. доделать, Шсл. докончить (окончить, **С.**) что-л. Ар.; Нсл. 141.
2. взять за живое, Гсл. надоесть, досадить. Нсл. 141. *Як даробе ліха, прарэжуцца й зубы. Послов.* Гсл. *Дарабі яшчэ во гэта ды канчай.* Ст. *Яшчэ трэба у зуслону дарабіць ножкі.* Ст. *Деепр. наст. вр.* **дароблены.** Шсл.; Ар. *Несоверш.* **дарабля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма*—доделывать, (Шсл.) доканчивать работу чего-л. Ар.; Нсл. 141. *Дарабляў, хацеў дарабіць, ды не дарабіўшы пакінуў.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **дарабля́ны**—доделанный. Нсл. 141. *Дарабляны хамут.* Нсл. *Дарабляныя ручкі да калёс.* Тм. *Дарабляны каток.* Тм.

дарабля́ньне-*ня-ню*—действие по глаг. *дарабляць, дарабляцца,* —доделывание. Нсл. 141. *Не прашу дарабляньня твайго, сам дараблю.* Нсл.

зарабі́ць-*блю-біш-бе, соверш.* **1.** *перех.* —закрыть отверстие, забив, заложив чем-л.; заделать. Ар.; Нсл. 183. *Надабе зарабіць дзіру ў паркане.* Ар. *Пацяплела ў хаце, як зарабілі адно акно.* Нсл 183.

2. заработать. Шсл.; Ар.; Нсл. 183; Гсл. *Зарабіў, як пан Заблоцкі на мыле. Послов.* Ст. *Ні заслужыць, ні зарабіць. Поговор. нищих.* Нсл.
3. *перен.*—получить нагоняй, потасовку, Шсл. быть биту, наказанну. Ар. *Глядзі, бо борзда ты ў мяне заробіш па вушшу.* Ст. *Гэй заробіш на абаранкі,*—т.е. получишь наказание. Нсл. 182. *Деепр. наст. вр.* **зароблены, 1.** заделанный. Ар.; Нсл. 183. *Заробленая ў сьцяне дзірка.* Нсл.
2. заработанный. Ар.; Шсл.; Нсл. 183. *Маім мазалём зарobленая капейка.* Нсл. *Зароблены працаю рубельчык.* *Несоверш.* **зарабля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма,* — заделывать, зарабатывать. Ар.; Шсл. *Чым хочаш тут зарабляй і жывіся.* Нсл. 183. *Цяпер людзі шмат зарабляюць падводамі да Рудзенску.* Ст. *Дай імне сілы зарабляць.* Гарун: Белр. марш.

надрабі́ць-*блю, надробіш-бе, соверш., перех.*—добавить, присоединить, приделать, (Нсл. 305) к чему-л. сделанному, готовому. *Надрабіць панчошку.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **надроблены.** *Надробленая панчаха.* Нсл. 305. *Несоверш.* **надрабля́ць**-*яю-яеш-яе. Ня так надрабляеш; папсуеш калёсы, надрабляючы.* Нсл. 305.

падрабі́ць-*блю, падробіш-бе, соверш., перех.* **1.** подделать. Шсл.; Ар.; Нсл. 446. *Сам падрабіў ключык да замка.* Ст.
2. подделать, исправить подделкою чего-л. снизу. *Ср. падроблены 2. Деепр. наст. вр.* **падроблены, 1.** подделанный. Шсл.; Ар.

Мусіць падробленым ключыкам адамкнулі ток ды ўлезьлі. Ст. *Нехта ўсунуў імне падробленую паперку.* Ст.
2. исправленный подделкою чего-л. снизу. Нсл. 446. *Сані падробленыя.* Нсл. *Несоверш.* **падрабляць**-*яю-яеш-яе*—подделывать. Ар.; Шсл.; Нсл. 446. *Цыганы коням падраблюць зубы. Каню пятнанцаць год, а яны падрабілі на восьмі.* Нсл. *Умее падрабляць чужы подпіс.* Ст.

парабіць-*блю, паробіш-бе, соверш., перех.* —заняться чем-л. в течение известного времени; провести некоторое время, делая что-л. Ар. *Парабілі да паўдня і до на сядні, бо на дождж зьбіраецца.* Ар. **1.** сделать, (Шсл.) устроить что-л. *На новым селішчу гаспадары парабілі прызбы ля хатаў.* Ар. *Сена ўжо парабілі.* Ст.
2. окончить многие работы. Ар. *Несоверш.* **парабляць**-*яеш-яе; повел.-яй-яйма*—поделывать. Ар.; Гсл.; Шсл. *Куме, што ты сядні парабляеш?* Ст. *Деепр. наст. вр.* **парабляньне** *-ня, предл.-ню*—поделывание. Ар.; Гсл.

перарабіць-*блю, пераробіш-бе, соверш., перех.*—переделать(сделать иным, изменить, С.). Нсл. 408; Ар.; Шсл. *Перарабілі мы сваю грудку.* Ст. *Работу тваю перарабіць трэба.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **перароблены** —переделанный. Ар.; Шсл.; Нсл. 408. *Перапробленыя сані, калёсы.* Нсл. *Работа твая перароблена.* Тм. *Гэта тыя самыя калёсы, але перарробленыя.* Ст. *Несоверш.* **перарабляць,** *-яю-яеш-яе*—переделывать. *Ар.; Шсл.; Нсл. 408. Ня так зрабіў, давядзецца перарабляць.* Ст. *Соверш.*
прырабіць-*блю-біш-бе,* **1.** подработать, Шсл. заработать дополнительно. *Сена прырабілі троха на чужым.* Ст. *Деепр. наст. вр.* **прыроблены, 1.** заработанный дополнительно.
2. приделать. Шсл. *Прырабіў цыбук да піпкі.* Ст. *Несоверш.* **прырабляць, 1.** подрабатывать.
2. зарабатывать дополнительно.
3. приделывать.

вырабіць-*блю-біш-бе, соверш., перех.* **1.** изготовить(какую-л. вещь). Ар.; Гсл. *Гэты кукуць у Крэве выраблены.* Ар.
2. (подвергнуть специальной обработке, придать какое-л. качество. свойство, С.), выделать. Нсл. 92; Ар. *Вырабіць аўчыну.* Ар.
3. о земле: тщательно или основательно возделать. Ар. *Мікульскі вырабіў сваю зямлю.* Ар.
4. заработать. *Ср. вырабляць 4.*

выраблены, *деепр. наст. вр. к вырабіць 1, 2, 3. Выработаная скура.* Ар. *Калі зямля выраблена, то й родзе.* Ст.

вырабляць-*яю-яеш-яе,* **1.** *несоверш. к вырабіць,* изготовлять. Ар.; МГсл.; Гарадна Давідгорадзкі п.(Полесье 177). *У Гінеўцах вырабляюць судзьдзе.* Ар. *З аднае ямы такія самыя гаршкі вырабляем, як із трох.* Гарадна(Полесье 177).
2. скоморошничать, Шсл. паясничать, **навырабляць**-*яю-яеш-яе,* **1.** наделать много.
2. наделать неприятных проказ. Нсл. 301. *Якіх ён тут навырабляў штук.* Нсл. *Няхай Бог бароне, што ён тут навырабляў.* Тм. *Соверш.* **напавырабляць, 1.** наделать много чего-л. разного.
2. наделать чего-л. неприятного, нашалить, Нсл. 314. наделать много разных неприятностей. *Што вы тут напавырабляли!* Нсл.

рабіцца-*блюся, робішся, несоверш.* **1.** делаться. Ар.; Шсл.; Нсл. 563. *Сама табе рабіцца ня будзе.* Ст. *Само нішто ня робіцца, ня зробіцца, калі ня возьмешся за работу.* Нсл.

абробіцца—обмараться. Шсл. *Абробіўся, як із балота вылез.* Ст. *Соверш.* **зарабіцца**—заработаться. *Ты ўжо так зарабіўся, што й на вячэру забыўся.* Варсл. *Соверш.* **разрабіцца**—растолстеть, разжиреть. Шсл. *Во разрабіўся ваш парсюк, як вол!* Ст.
2. делаться, происходить(совершаться, С.). Нсл. 563; Ар. *Калі б ты ведаў, што там робіцца!* Нсл.
3. работаться. Шсл. *Час ё, але нешта работа ня робіцца.* Ст. *Соверш.* **нарабіцца** —наработаться, натрудиться. Ар.; Шсл. *Даволі я ўжо нарабіўся, хай сыны ўжо робяць.* Ст. *Соверш.* **надрабіцца**—управиться по возможности(до некоторой меры, Ар.) с работой. Ар.; Шсл. *Як із полям надробімся, тады будзем перасыпаць істопку.* Ст. *Соверш.* **парабіцца**-*блюсябішся,***а**) окончить(многую,С.) работу. НК.: Бабы 32.
б) быть окончену многим работам. Ар. *Паробіцца яшчэ ўсё, не давіся вельма.* Ст.
4. о земле: быть обрабатываему, возделываемому. Ар. *У нас уся зямля робіцца. Соверш.* **урабіцца, 1.** быть возделанну.
2. обпачкаться. Ар.; Шсл. *Урабіўся нейдзе ў балота.* Ст.

адрабіцца-*блюся, адробішся, соверш.* —окончить свою работу. Нсл. 379. *Майстра борзда адробіцца.* Нсл. *Несоверш.* **адрабляцца**-*яюся-яешся.*

дараблявцца-*яецца, несоверш.*—доделываться, приходить к окончанию. Нсл. 141. *Ток па троху дарабляецца.* Нсл.

зрабіцца, *соверш. к рабіцца 1, 2, 3. Нешта зрабілася дзецяняці: усё хварэе.* Ст.

вырабіцца-*блюся-бішся, соверш.*—выйти из создавшегося трудного положения. Шсл.; Ар. *Ледзь вырабіўся чалавек ізь бяды.* Ст.

вырабляцца, *-яюся-яешся*—скоморашничать, Шсл. паясничать, выкидывать штуки, шалить. Ар. *Не вырабляйся лішняе.* Ст. *Паніч, не вырабляйся.* Гсл. *См. вырабляць 6.*

•**рабушка,**—*см. под раба.*

●**рабушкі**-*коў-ком-кі-камі-кох половики,* Ксл. мат. *Я сядні даткала свае рабушкі.* Сураж (Ксл.). *Ср. рабізна.*

●**рабы́**-*бая-бое,* **1.** рябой, Гсл.; Ар. рябой, пёстрый. Нсл. 571. *Рабая карова малочная.* Нсл. *Ласкат.* **рабе́нькі.** Ар.

2. пестрый(поверхность которого покрыта пятнами, полосами разного цьвета, состоящий или составленный из чего-л. окрашенного в разные цвета). Гсл.—пёстрый, яркопятнистый. Шсл. *Прадалі рабога бычка.* Ст.

●**рагазою,** *в знач. нареч.*—в беспорядке, ворохом, грамоздко, нескладно, Гсл. беспорядочно, нескладно. Нсл. 564. *Накідалі цэлы груд абы-як, рагазою.* Гсл. *Рагазою ўсі рэчы паставіў.* Нсл.

●**рагаза́**-*зы; мн. ч. рагозы-заў, ж.* **1.** все вообще вещи, не уклады вающиеся плотно одна с другою. Нсл. 564. *За рагазою гэтаю прайсьці ня можна.* Нсл.

2. нескладица, беспорядок. Нсл. 564; Гсл.

рагазы наплёў—наговорил вздора. Нсл.

3. *перен.* о людях; человек с характером не поддающийся влиянию других.

●**Рагаза́**-*зы; мн. ч. Рагозы*—известный род великолитовский(белоруский), отличающийся выдающимися деятелями; из этого рода между прочим происходил Иван Федорович, первопечатник в Москве вместе с Петром Мстиславцем.

●**рагазіць,** *рагажу, рагазіш-зіць, несоверш.* —мешать, находясь не на своем месте; производить неудобство. *Малочная скрыня рагазіць сенцы.* НК.: Очерки, 537.

●**рагазу́лька**-*лькі-льцы, ж.* — раскоряка. Гсл., что-л. раздвоенное, напоминающее вилочки. Гсл.

●**рагата́ць,** *рагачу, рагочаш-ча, несоверш.* Растсл. **1.** хохотать, Ар.; НК.: Очерки, Но. 483; Ар. смеяться во все горло. Дсл. *Рагоча, як той дурань.* Ст. *Лесавік рагоча на сухой елцы; аж рэха йдзець.* Каласкі, 1955. Но. 29-30, стр. 15. *Дзеўкі рагочуць! Як у вас жывот не парвецца?* Дсл. *Отгл. имя сущ.* **рагата́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—хохотание. Ар. *Аглушыў сваім рагатаньням.* Нсл. 562. *Соверш.* **зарагатаць**—захохотать. Ар. *Усе, як зарагочуць!* Ст. *Чаго ты рагочаш, зарагатаў, як конь.* Нсл. 562. *Соверш.* **нарагата́цца**—нахохотаться. Ар.; Нсл. 317. *Нарагаталіся мы зь яго ўчора.* Нсл. *Нарагочашся, як абачыш, што ён вытварае.* Нсл. *Усе ўдостач нарагаталіся.* ЗСД. 247. *Соверш.* **парагатаць**—похохотать. Ар. *Ну й парагаталі зь яго — проста бакі пападрывалі!* Ст.

Соверш. **разрагата́цца**—расхохотаться. *Чаго вельма разрагаталіся, дурны сьмех папалі!* Ст. *Разрагатаўся на ўсё горла, як конь; дзяцё пабудзіў.* Нсл. 551. *Соверш.* **узрагата́цца**—внезапно сильно расхохотаться. *Узрагатаўся, як конь.* Нсл. 55.

2. ржать, Нсл. 562; Дсл. издавать звуки, похожие на хохот. *Коні рагочуць, піць, аўсу хочуць.* Нсл. *Коні рагочуць, аўсу, сена просяць.* Дсл.

●**рага́тка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** дужка со шпеньком для катушки в прялке. Ксл. *Найдзі імне рагатку й шпулю.* Гушчына Сір. (Ксл.). *См. рагачок.*

2. мундштук с колючими шипами, надеваемый на жеребенка, которого хотят отнять от матери. Нсл. 564. *Пара жаробцы надзець рагатку, каб маткі ня ссала.* Нсл. *См. рагулька 2.*

3. маленькая рыбка в реке.

●**рагатлівы**-*вая-вае*—склонный хохотать. *Які ты, дзяціна, рагатлівы: усё рагочаш ды рагочаш!* Ст.

●**рагату́ха**-*ухі-усе, ж.*—хохотунья. Ар.; Шсл. *Рагатуха гэта, ці ёсьць чаго, ці няма, усё рагоча.* Нсл. 562. *Рагатуха гэта толькі рагатаць умее, а да работы ня годзіцца.* Ст. *Завіруха-рагатуха сыпе сьнегу.* Гарун: Завіруха.

●**рагату́н**-*уна, предл.-уну, зват.-уне; мн. ч.-ны-ноў-намі-нох, м.*—хохотун. Ар.; Нсл. 562; Шсл.; БГсл. *Заткні горла рагатуну гэтаму.* Нсл. *Вось дзе рагатун: абы што, дык рагоча ды рагоча, як малы ўсяроўна.* Ст.

●**рага́ты**-*тая-тае,* **1.** рогатый, у кого, у чего рога, кто с рогами. Ар.

2. с углами, угловатый. Нсл. 564. *Хата рагата, на кажным рагу знойдзеш работу.* *Послов.* Нсл. *На сьвятое Васільле пірагі пякуць і багатыя і рагатыя.* Из песни, Тм.

3. суковатый, трудный к выходу. Нсл. 564. *Душа ў чалавека рагатая, без пары ня пойдзе.* Нсл.

●**рагаве́нь,** *рагаўня, предл.-ўню, зват. рагавеню-ўні-нёў-нём-ні-нямі-нёх, м.* —рожок. *Дабыў з табакай рагавень, і храпы напіхаў цяртухай.* Тарас на Парнасе.

●**рагавы́**-*вая-вое*—угловый, находящийся на углу, Гсл.; Ар. перекрестный. Нсл. 564. *Рагавы двор.* Нсл. *У рагавым двара жывець.* Тм. *Крама, аж вэнь там, у рагавым доме.* Ст.

●**рага́ціна**-*ны-не, ж.*—суковатый кол. Нсл. 564. *Гані яго рагацінаю з двара.* Нсл.

●**рагацьцё**-*ця, предл.-цю, ср., собир.* **1.** хворост. Ксл. *Нашто ты рагацьця накідаў пад ногі?* Даўгое Беш. (Ксл.).

2. все вообще вещи, неукладывающиеся плотно одна с другой. Нсл. 564. *Рагацьцём завалілі хату.* Нсл. *Рагацьця наклалі ў скрыню.* Тм. *За рагацьцём няма дзе пакласьці, што трэба.* Нсл.

●**рагацьцём,** *в знач. нареч.*—ворохом, беспорядочно. Нсл. 564. *Усі рэчы рагацьцём ляжаць у вас, каб то пакласьці хараша, парадкам.* Нсл.

•**рага́ч**-*чà, предл. рагàчу; мн. ч. рагачы̀, оў-ом-ы̀-àмі-ох, м.* **1.** рожен, кол(с сучками, С.). Нсл. 564. *Рагача зьясі, а не пірага. Послов.* Нсл. *Адлезь, рагача заробіш. Поговор.* Нсл.

стаць рага́ча— стать на голове, ногами вверх. Міх. *Ня кажны стане рагача на рашаткі.* Тм.,—стать на руках, с ногами вверх.

2. рычаг для подъёма. Нсл. 564. *Рагачамі скранулі камень.* Нсл. *См. ваг 5, вагà 4.*

3. головка сохи с *"калодаю"* включительно, НК.: Очерки, Но. 771. ручка в сохе, Ксл. ручки сохи. НК.: Очерки, 771. *Чачоткавы рагач ня борзда раськепіцца.* Ходцы Сян. (Ксл.). *Рагач зламіўся ў сасе.* Зямковічы Сян. (Ксл.).

4. дужка со шпеньком для катушки в прялке. Кубішча Куз. (Ксл.).

5. ухват. Раст.: Смоленск 149.

•**рагачок**-*чкà, предл.-чкỳ, зват. рагàчку; мн. ч., дат.-чком. мн. ч., предл.-чкох, уменьш. к рагач 2, 3, 4. Рагачок раськяпіўся, а яна прасьці хоча.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**рагачоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—закрутка и веревка, которая скрепляет сошной рогач. Смл. (Даль).

•**рагаччо**-*ча, предл.-чỳ, собир.* **1.** сучья от дерева. Нсл. 564. *Лесу табе ня было, што ты рагачча набраў.* Нсл.

2. колья неровные и сучковатые. Нсл. 564. *То ня кольле, а рагаччо.* Нсл. *Рагаччом зьвялі ваўка.* Тм.

3. рогатый скот. Нсл. 564. *Памажы Божа багачу ў рагаччу, а беднаму ў дзетках. Послов.* Нсл.

•**рага́ччa**-*ча, предл.-чу, собир. — рагацьцё.* Ігн.

•**рагізу́ля**-*лі, общ.*—растрёпа(небрежно и нерятливо одетый или непричесанный, лохматый человек, С.). Ксл. *Эх ты, рагізуля, зашпіліся ды сапплякі абатры.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**ра́гілі**-*ляў, единств. ч. нет.*—большая телега для возки сена и снопов. Ксл. *Запрог рагілі дый паехаў.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**Рагу́ля**-*лі-лі, ж.*—название коровы с длинными рогами. Ар.

•**рагу́лі**-*ляў, единств. ч. нет.* **1.** многие предметы(сенные вилы, навозные вилы без железных наконечников, вилочки для витья веревок, стародавная рыболовная снасть и др.), у которых есть кое-какое сходство с рогами животного. НК.: Очерки, Но. 314.

2. мотовило, на которое навивают нити с *"просьняў"* (длинных веретен); состоит из двух струганых палок длиною верш. в 12 с пробоинами посредине, куда входит концами трется палка почти аршинной длины. *"Рагульныя"* концы направлены бывают в розные стороны. НК.: Очерки, 154.

•**рагу́ль**-*я предл.-лю̀, зват. рагу̀лю; мн. ч. рагулі̀-ёў-ём-лі̀-ямі-ох, м.*—дужка в прялке со шпеньком для катушки. Ксл. *Мне купілі новы рагуль.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *См. рагатка I, рагачок I.*

•**рагу́лька**-*лькі-льцы, ж.* **1.** сучок, веточка и т.п., что напоминает рога, вилы. Гсл.

2. мундштук с колючыми шипами, надаваемый молодому животному, которое хотят отнять от матки. Нсл. 564. *Парасятам рагулькі трэба зрабіць, каб маткі ня ссалі.* Нсл.

3. рогатка. Гсл.

•**рагу́лькі**-*лькаў(-ляк), единств. ч. нет.* **1.** вилочки, ножка которых имеет около 8 верш., употребляются для плетенья поясов. НК.: Очерки, 182.

2. козлы по гребню крыши. НК.: Очерки, Но. 466.

•**рагу́льны**-*ная-нае, прилаг. к рагулі 2. Рагульныя канцы ськіраваны бываюць у розныя бакі.* НК.: Очерки, 154.

•**рахотка**-*ткі-тцы, ж.*—банная мочалка. Ксл. *Вазьмі рахотку патры імнè сьпіну.* Сураж (Ксл.).

•**ра́хаць**-*аю-аеш-ае, звукоподр. от голоса свиньи, приманивающей поросенков,* **1.** хрюкать. Гсл.

2. питать чрезвычайную привязанность. Нсл. 571. *Рахае па ім.* Нсл. *См. рохаць, рохкаць, рохнуць.*

ра́хнуць-*ну-неш-не — рахаць 2.* Нсл. 571. *Рахне да грошаў.* Нсл.

•**рахма́насьць**-*ці, ж.* **1.** свойство, качество от прилаг. *рахманы.* НК.: Старцы, 84.

2. добродушие.

•**рахмане́ць**-*èю-èеш-èе; повел.-èй-èйма,* **1.** становиться смирнее. Нсл. 561. *Конь рахманее, парахманеў.* Нсл.

2. становиться пасмурнее. Нсл. 561. *Дзень, надвор'е рахманее, парахманела.* Нсл.

парахмане́ць, а) *соверш. к рахманець I.* Нсл. 561., стать смирнее. *Парахманеў хлапец, як троху задалі.* Нсл. **б)** *соверш. к рахманець 2.* Нсл. 561., стать пасмурнее(о погоде).

•**рахманіна**-*ны, общ.*—тихоня, Нсл. 561. смирняга. *Мужык рахманіна, а жонка малайчына баба.* Нсл. *См. ціхман. Ласкат.* **рахманька**-*кі, общ.*—тихоня. Нсл. 561. *Яна ў нас рахманька.* Нсл. *Увелич.* **рахманюга**-*гі, общ.*—очень тихий, тихая. Нсл. 561. *Дзяцюк, дзяўчына рахманюга.* Нсл.

•**рахма́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.*—делать смирным. НК.: Старцы, Но. 52. *Соверш.* **пpыpaxмáніць**—приручить. Шсл. *Прырахманіў да сябе жарабèтка — дык яно йдзець да яго.* Ст.

•**рахма́ніцца**-*нюся-нішся,* **1.** представлять вид кроткого, прикидываться кротким. Нсл. 561. *Нешта ты рахманішся, зрахманіўся, як воўк у яме. Поговор.* Нсл. *Соверш.* **зрахманіцца.** Нсл. 561.

2. делаться пасмурным. Нсл. 561. *Дзень рахманіцца, на дождж зьбіраецца.* Нсл. *Соверш.* **зарахманіцца, а)** о погоде: стать пасмурным. Нсл. 561. *На дварэ зарахманілася.* Нсл. **б)** запечалиться. Нсл. 183. *Зарахманіўся па матцы.* Нсл.

•рахма́ны-*ная-нае.* НК.: Старцы, Но. 52. **1.** тихий нравом, Нсл. 561. смирный, спокойный, ·(Сакуны); Ксл. кроткий, спокойный, Шсл. тихий, кроткий, Гсл. ручной, послушный, Растсл. ручной, ПНЗ. тихий, спокойный, Пск.(Иеропольский) смирный, скромный человек. Раст.: Смаленск 150. *Ці няма ў вас якіх дуронікаў? Не, Сумонечка, першы былі... а цяперачка рахманыя сталі.* НК.: Старцы, 84. *Нечым зграшыла дзіцятка рахманае, ціхі ж, паважлівы быў.* Гарун: Жабрачка. *Наш конь рахманы.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Рахманы конік, і малое дзяцё яго павядзець.* Ст. *Рахманая статчына.* Нсл.

2. добродушный. *Чалавек ён быў рахманы.* Сураж (Ксл.). *Рахманы хлапец.* Нсл. *На рахманага Бог нанясець, а сьмелы сам пабяжыць.* *Послов.* Рапан. 203. *Быццам пан той і рахманы, хоць ачыма нейк бліснуў.* С. Музыка, 164.

3. о дожде, снегу: тихий, без ветра. *Прайшоў рахманы, спорны дожджык ьязь ветру.* Адамчык: Арж. Колас.

•ра́хнуць,—*см. под рахаць.*

•рад, *ра̀ду, у ра̀дзе; мн. ч.-ды̀-доў-дом, у радох, м.* **1.** ряд. Гсл.; Ар. *Уменьш.* **радок**-*дка, мн. ч., дат.-дком, мн. ч., предл.-дкох, м.* —малый ряд.

радочак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к радок.* Ар.

2. очередь, Гсл. конец ожидания или время действия находящемуся в очереди (*"радоўцы"*); место находящегося в очереди. *Твой рад ваду насіць.* Гсл. *Мой рад цяпер ісьці*(*уартаю*). Прыдруйск Дрыс.(ад Бартуля). *Ну, браце, твой рад вароты адчыняць!* Красьн. (Дсл.). *Усі пракрычэм — жабы ня слухаюць. Да яго рад дайшоў, ён закрычэў — жабы замаўчэлі.* Боўдзіна (Ч. 141).

3. последовательность, порядок. *Нагламазьдзілі кучу дроў ні к якому раду.* Дсл.(*под награмазьдзіць.*).

•радок-*дка̀, мн. ч., дат.-дком, мн. ч., предл.-дкох, м.* **1.** строчка. Гсл.; Ар. *Уменьш.*

радочак-*чка, предл. и зват.-чку.* Ар.

2.—*см. под рад в 1-ом см.*

•радоўка-*кі, дат., предл.-цы, ж.* **1.** очередь (стоящие, находящиеся в очереди). Гсл.; Нсл. 571; Шсл.; Ксл. *Радовак* (*ля крамаў*) *ня было.* Няміга(Бацьк. Но. 16/500). *Ён ня зносіў нялюдзкае цісканіны радовак.* Тм. *Маланкава, як спад зямлі вырастала перад крамаю вялізарная радоўка.* Тм. *Вартуюць радоўкаю, сядні наш рад.* Гсл. *Радоўкі не дзяржаць.* Нсл. *Неўзабаве радоўка прыйдзе да нас.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Ср. рад 2, кон 2.*

2. род гриба, похожего на сыроежку, желтого цвета, растущего рядами. Нсл. 571.

•ра́да, (Скар. II, Ц.)-*ды-дзе, ж.* **1.** (наставление, указание, предложение как поступить, **С.**), совет. Нсл. 544; Ар.; Шсл.; Гсл.; Растсл.; Кабішча Куз. (Ксл.). *Дай навуку й раду.* Кіт. 61. *Дай імне раду як жыць, як тут рабіць.* Нсл. *Адна рада добра, а дзьве лепі.* *Послов.* Нсл. *Добрыя людзі далі раду як рабіць.* Ст. *Уменьш.* **ра́дачка**-*чкі-чцы.* Шсл. *Ні радачкі, ні парадачкі.* Ст.

2. совместное обсуждение каких-л. вопросов; совещание, совет. Войш. *У двух рада, у трох зрада,*—в двоём совещание, в троем постановление, як результат совещания. Войш.

3. распорядительный или совещательный орган при каком-л. учреждении, организации, обществе; совет. *Рада Бясьпечнасьці АЗН. Рада профясяльных зьвязаў. Рада Вялікалітоўска-Амэрыканскага Задзіночаньня.*

рада бурмістраў—городская управа. Гсл.

4. название некоторых органов государственного управления, имеющих руководящее значение в жизни государства или какой-л. его отрасли. *Рада Вялікага Княства Літоўскага. Рада Беларускае Народнае Рэспублікі. Рада міністраў.* Гсл. *Рада комісараў. Рада паслоў. Рада абароны. Рада народнае гаспадаркі.*

мясцовыя рады—местные советы.
месцкая рада—городской совет.
селавая рада—сельский совет.
раду радзіць—давать совет. Растсл.

5. средство, выход, Гсл.; Ар. средство, Нсл. 544. средство, способ действия. Шсл. *Няма рады.* Ар. *Рады няма вылезьці зь бяды.* Нсл. *Рады ня даць гэтаму дзіцяці, усё плача а плача.* Ст. *Ня можна рады даць.* Гсл.

•радабодзь-*дзі, ж.*—редкая ткань. Порплішча ля Глыбокага.

•радабодзьдзе-*дзя, предл.-дзю, ср.* **1.** редкая ткань, Кацельня Пц. очень редкий холст или (очень) редкая фабричная ткань. Шсл. *Выткала губкі дзьве радабодзьдзя — будуць мяхі да бульбы.* Ст. *Набрала, ты, дзеўка, нейкага радабодзьдзя, як станеш шыць, дык яно будзе разлазіцца.* Ст.

2. редкие хлеба на поле. *Які гэта авес — нейкае радабодзьдзе!* Укропава Мл. Слово происходит от *"радкі"* — редкий и *"бодка"*, точка, т. е. то, что имеет редко заполненыя места.

•рададу́лі-*ляў, единств. ч. нет.*—большая телега для возки сена и снопов. Ксл. *Нашы рададулі ад сена паламіліся.* Косы Віц. (Ксл.). *Запрагай каня у рададулі, паедзем па сена.* Сураж (Ксл.).

•**Ра́даніца**-*цы-цы, ж.*, НК.: Очерки, 58—поминовение усопших и празднество во вторник па фомной неделе. Гсл.; Нсл. 544. *На Раданіцу абачымся на могілках.* Нсл. *На Раданіцу да абеду пашуць, па абедзе плачуць, а ўвечары скачуць.* *Послов.* Нсл. *См. Радаўніца.*

•**раданічны**-*ная-нае*—относящийся к предметам поминовения в день *Раданіцы.* Нсл. 544. *Раданічныя бліны, рэзьнікі.* Нсл. *Раданічны дзень.* Тм.

•**ра́дасны**-*ная-нае*, **1.** радостный. *Да добрых і радасных пацех прышоў.* Кіт. 80а1.

2. отрадный.

•**радасьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.*—отрада, МГсл. радость. *Каран мусульманская радасьць.* Кіт. 4б16.

•**радава́ць I**-*дую-дуеш-дуе, несоверш., перех.* —радовать. *Отгл. имя сущ.* **радава́ньне**-*ня, предл.-ню*—радость, душевное удовольствие. Нсл. 544. *Людзём даець Бог дзеці на радаваньне, а імне на смутак.* Нсл. *Якое я маю зь цябе радаваньне?* Тм. *Соверш.* **зрадава́ць**-*дую-дуеш-дуе*—обрадовать. *Толькі ж надзеі ня маю чым зрадаваць.* Гарун: Думы ў чуж. *Соверш.* **узрадава́ць**-*дую-дуеш-дуе*—внезапно сильно обрадовать. *Во што змове ясен месячка. Як узыйду рана зь вечара, узрадую пана у дарозе.* М. Погар Стдуб.(Косіч 68). *Што змове сонейка: Як узыйду рана на зары, узрадую добрыя дзетачкі.* Тм.

•**радава́ць II**-*дӱю-дӱеш-дӱе; повел.-ӱй-ӱйма, несоверш.*—обходить всех по очереди; соблюдать очередь. Нсл. 571. *Радуй талачан гарэлкаю, ні воднага ня мінай.* Нсл.

2. посещать по порядку.

абрадава́ць, *соверш.* **1.** угостить по порядку. Дсл.

2. обойти всех по порядку, по очереди; соблюсти очередь. Нсл. 571. *Абрадаваў усіх суседзяў, просячы на талаку.* Нсл. *Чаму ня быць п'яному, абрадаваўшы ўсё сяло.* Нсл. 353. *Деепр. наст. вр.* **абрадава́ны, 1.** угощённый по порядку. Дсл. *Госьці ўсі абрадаваны.* Дсл.

2. обойденный по очереди. Нсл. 571. *Госьці раз абрадаваныя гарэлкаю.* Нсл.

•**радава́цца I**-*дӱюся-дӱешся; повел.-дӱйся-дӱймася, несоверш., з каго чаго*—радоваться. Трыодзь Цьветная XУII стг.("Извест" 1930, III-I, 55-74); Кіт 5а3, 6. *Калі б з табою сегасьветны пан колька слоў вымавіў, то бы ты радаваўся.* Кіт. 5а3. *А то Пан над Паны, с каторым у намазе (араб. малітве) размову чыніш, а не радуешся.* Кіт. 5а6. *Соверш.* **зарадава́цца**—возрадоваться, обрадоваться. *Скора ўчуў ад Джебраіла тые слова, зарадаваўся.* Кіт. 109 б 8. *Чалавек то абачыўшы, зарадуецца і плакаць перастане.* Кіт. 131б4. *Мікалай вельмі зарадаваўся.* Мікольск М.(Демид.: Веров III). *Соверш.* **узрадава́цца**—возрадоваться. Сакуны 51. *Ён дужа ўзрадаваўся.* Гарун: Пан Шаб. *З ахвотаю узрадаваўся я.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169).

•**радава́цца II**-*дӱюся-дӱешся, несоверш.* —чередоваться. Нсл. 571. *Радуйцеся, госьцікі, гарэлкаю. Абрадаваліся, дзякуй!* Нсл. *Соверш.* **абрадава́цца.** Нсл. 571, сделать что-л. по очереди, по порядку. Дсл. *Абрадаваліся мы ўсі сена вазіць — работы шмат і ўсім стала вазіць сена.* Дсл. *Соверш.* **дарадава́цца**-*дӱюся-дӱешся* —дойти по ряду(по очереди, С.). Нсл. 142. *Дарадуюцца й да мяне, няхай радуюцца.* Нсл.

•**Ра́даўніца**-*цы-цы, ж.* — *Раданіца.* Ар.; Ст.

•**радкі́**-*кӓя-кое*, **1.** редкий. Вял.

2. жидкий. Нсл. 570. *Радкая пераз ложку каша.* Нсл. *Капуста сядні радкая.* Тм. *Ср. ст.* **рэдшы**—пореже. Нсл. 746. *Тваё рэдшае палатно, чымся маё.* Нсл. *Рэдшае саджэньне капусты ляпей.* Нсл. *Прев. ст.* **найрэдшы**—самый редкий, редчайший. *Уменьш.* **радка́вы, 1.** редковатый. Нсл. 570. *Тваё палатно радкавае супроці майго.* Нсл.

2. жидковатый. Нсл. 570. *Каша сядні радкавая.* Нсл. *Хлеб радкавы.* Тм. *Ласкат.* **рэдзенькі.** Ар. *Увелич.* **радзю́сенькі, 1.** очень редкий, Нсл. 570. совершенно редкий. *Радзюсенькі лес зрабіўся.* Нсл.

2. очень жидкий, Нсл. 570. совершенно жидкий. *Каша радзюсенькая.* Нсл. *Нареч.* **рэдка, 1.** редко. Ар.

2. жидко. *Ср. ст.* **радзей.** Ар. *Уменьш.* **радкава.** *Ласкат.* **рэдзенька.** Ар. *Увелич.* **радзюсенька**—очень редко, Нсл. 570. совершенно редко. *Радзюсенька прыяжджае сюды.* Нсл.

•**радно**-*нӓ, ср.*—полотно, ПНЗ. холст худшего качества. Шсл. *Сяголета благі лён: увесь пайшоў у радно.* Ст. *Наткала нейкага радна ды яшчэ хваліцца.* Ст.

•**раднее,** *соверш.* **параднела,** *безлич.*—устанавляется лучший порядок. Нсл. 571. *За новым аканомам у нас раднее, параднела.* Нсл.

•**радня́**-*нӀ-нӀ, ж., собир.* **1.** родственники (родня, Ар.). Ксл.; Ар. *Радня раднёй, а што варта, дык варта.* Навікі Віц. (Ксл.).

2. родственник, родственница. *Ён жа табе не радня, што ты яго поіш.* Ст. *Гэткае радні ў мяне шмат знойдзецца.* Ст.

•**раднік**—советник. МГсл.

•**радны́**-*нӓя-ное*, **1.** тканный нарочито рядами. Нсл. 571. *Радны мех.* Нсл. *Радная посьцілка.* Нсл.

•**ра́дны II**-*ная-нае*, **1.** могущий посоветовать, Гсл. благосоветливый. Нсл. 544. *Ён чалавек радны, яго можна паслухаць.* Нсл.

2. член какой-л. *"рады".* Гсл.

•**ра́дны III, 1.** порядочный, честный,

чинный; согласный с установленым порядком, законами. *Вон ня радным абычаям, ня водле права Майдаборскага сягнуўся на маю чэсьць.* Судовыя акты XYI стг.(Барысёнак: Адвакатура, 95). *Нареч.* **радна, 1.** порядочно.
2. степенно, чинно.

•**ра́ды**-*дая-дае, мн. ч.-дыя-дых*—рад. Войш. *І рады я, што зь ім я зноўку.* Лойка: Л. песьня. *Вышла Ганутка на вуліцу радая, шчасьлівая.* Марціновіч(Беларус Но. 159). *Былі абодва радыя.* Дзьве Душы, 16. *Пашлі мы двору такія радыя.* Смал. (Дсл.). *Увелич.* **радзю́сенькі**—радёшенек(радёхонек, С.). Нсл. 544. *Радзюсенькі будзеш із пушнага хлеба.* Нсл.

рады ў гады—*очень редко.* Іг.

•**раёк,** *райка̀, мн. ч.-йкі̀-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.*—коробка для пчелиного роя, Гсл. маточник, в котором до времени держат пчелиную матку, чтобы не ушла из улья. Нсл. 544.
2.—*см. под рой.*

•**ра́дзеньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** советование. Нсл. 544. *Нічыйго ра̀дзеньня ня хоча слухаць.*
2. *зь кім, отгл. имя сущ. к радзіцца зь кім*—совещание.

•**радзя́чы**-*чая-чае*—рождающий. *Шукаем тавару не ляжачага, а радзячага (кажа сват, прыехаўшы ў сваты).* Кот. 202.

•**радзі́ха**-*іхі-ісе, ж.* —(женщина недавно родившая, С.) родальница. НК.: Очерки, 144; МГсл.

•**радзі́ма**-*мы, ж.*—семья (в особенности с точки зрения детей и внуков). *Ой з чаго пазнаць красну дзевачку, што яна сіраціна? Двор невялік і збор невялік: няма радзімы да палавіны — няма роднага таткі.* Горц. (Кот. 209). *У полю крыніца, вада высыхае. У крыніцы высхне, то ў рэчцы прыбудзе, пакуль матка жыва, мне гасьціна будзе. Памер ацец, маці — уся мая радзіма, а я засталася бедна нешчасьліва.* Моўчадзь Слон. (Л.Б.У., Но. 1526). *Бадай ця, малойчык, ліхая гадзіна — выракласся мяне ўся мая радзіма: выракае ацец і родная маці, празь цябе, малойчык, мушу паміраці.* Из нар. песни, Аш. *Ой жыла гадочак я, жыла і другі, а на трэйці гадочак зажурылася, к мамачцы ў госьцікі захацелася. Дзе мяне мама пераймаць будзе?Чым мяне мама частаваць будзе? Пераймаць будзе за новым дваром, частаваць будзе мёдам а віном. Ой вырву я рожу кветку і пушчу на воду: плыві, плыві, рожа кветка аж да маго роду. Плыла, плыла рожа кветка, пры беражку стала. Ішла маці ваду браці, тую кветку ўзяла: ці ты мая дачушачка, сем нядзель хварэла — чаму гэта рожа кветка па вадзе зьбялела? — Не хварэла, матуленька, ні дня ні гадзіны, стужылася, знудзілася без свае радзімы.* Из песни.

•**радзі́м(н)а**-*мы, ж.*—родные, родня. *Пазвалі на бяседу ўсю радзіму.* Ляццо Пух. (Шсл.). *Мая радзіма і п'е і гуляе, горанька ня знае.* Из нар. песни. *"Не чакайце мяне ў хаце, час прыйшоў мне паміраці". Ой, сканаў Габрусь у чужыне, жаль учыніў сваей радзіме.* Гарун: Габруська. *Яна ж сама, здаецца, працавала ў лячэльні хвэльчарам, бо заўсёды, калі суседкі расказавалі ёй пра хваробу каго-лень у іхнай радзіме, казала ім коратка палацінску: "Можа фіброз...".* Юхневіч(Б. Ускалось, 1955, Но.5, 7). *У суседзкай гаспадзе ня стала цэлай радзімы.* Тм. 8. *Расстраляюць. ён і яна зь нядобрым вадзіліся — казалі пра тую радзіму.* Тм. *І ў Сымонкі прад ачыма ўсталі родныя куты, хата бацькава, радзіма, грушы дзікія, платы...* С. Музыка, 173. *Уменьш.* **радзі́мка**-*мкі-мцы*—семейка. *Ці я была ў лузе не калінка, ці я ў роднай мамкі не дзяўчынка. Памер ацец, маці ' уся радзімка, засталася я мала ды сіраціка.* Новы песеньнік, 49. *Я да свайго роду, хоць па шыю ў воду, я да свае радзіманькі хоць цемнай гадзінанькі.* Л.Б.У., Но. 1520. *Ой толькі сесьці дый паехаці, радзіму разжаліці... Ня так радню, як радзімачку, а як родную маці...* Гарэцкі: Нар. песьні, 26. *Сыботухна нядзелюхне гадзіла, субралася Маланчына радзіма: прыехала сямёх дзядзек ды на каравай... прыехала сямёх цётак ды на каравай... прыехала сямёх братоў ды на каравай... прыехала сем сёстраў ды на каравай. Жоват будзе, прыгож будзе ды наш каравай.* Гарэцкі: Нар. песьні 14.

•**радзі́мец**-*мца, предл.-мцу, ззат.-мча, м.* **1.** какая-то болезнь, ПНЗ. падучая болезнь. Гсл.; Нсл. 564. *Каб цябе радзімец выцяў, ды не адпусьціў, як ты мяне выцяў.* Нсл. 564. *Каб цябе радзімец забіў.* Гсл.
2. детская болезнь, состоящая в конвульсиях. Нсл. 564. *Радзімец поп наш вычытуе.* Нсл.

•**радзі́мы**-*мая-мае,* **1.** природный(врожденный, С.). Нсл. 564. *Радзімы знак на лобе.* Нсл.
2. родной. Нсл. 564. *Радзімы мой брат.* Нсл.
3. наследственный. Нсл. 564. *Радзімае маё адабралі ад мяне.* Нсл.

•**радзімы знак**—родинка. Ар.; Шсл. *У яго на руццэ радзімы знак.* Ст.

•**радзі́на**-*ны-не, ж., област.*—семья. Смаленш(Д. сборник IУ, 173). *Чужая радзіна абсела.* Косіч 250. *Піла б я, гуляла, ды няма зь кім. Уся мая радзіна на Украіне.* Смал. п. (Дсл.). *Зьберелася ўся чужая радзіна.* Дсл.(*под абсядаць*). *Уменьш.* **радзі́нка**-*нкі-нцы, ж. На Варачку ўся радзінка глянула.* Косіч, 250. *Уменьш.* **радзі́начка**-*чкі-чцы. Добрая гадзіначка з усёю радзіначкай.* Косіч 241.

•**радзі́нны**-*ная-нае*—свойственный *"радзінам".* Нсл. 564. *Радзінны пернік.* Нсл.

•**радзі́ны**-*наў, единств. ч. нет.* **1.** роды, рождения(родины, **С.**). Ар.; Ксл., время разрешения женщины от бремени. Нсл. 564. *Бог радзіны нам даў.* Нсл. *У іх радзіны — Сьцяпаніха сына радзіла.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

2. родины, празднование родов, обряды при них. Ар.; Шсл. *Кума абразілася — будзем гуляць радзіны.* Ст. *У нашай Кацярыны штагод хрэсьбіны й радзіны.* *Послов.* Циганка "Беларусь", 1959, Но. 2.

3. посылаемый от родильницы пряник или подобное к знакомым. Нсл. 564. *Кума радзін прыслала, сына Бог даў.* Нсл.

•**радзі́вы**-*вая-вае*—радетельный, (Гсл.) усердный. Нсл. 544. *Радзіваму работніку няма чаго дапамінаць; ён сам ведае, што трэба.* Нсл.

•**ра́дзіць I,** *раджу, радзіш, радзе; повел. радзь, радзьма, несоверш., каму,* **1.** советовать. Ар.; ПНЗ; Гсл.; Нсл. 544; Ксл. *Як ты імне радзіш, парадзіш, ехаць імне ай не?* Нсл. 544. *Мы яму радзілі.* Вішні Выс. (Ксл.). *Я нікога ня вучыў і на дабрую раду ня радзіў.* Кіт. 6165. *Соверш.* **зара́дзіць, зараіць** —дать совет(посоветовать, **С.**). Нсл. 182. *Імне зарадзілі кроў пусьціць.* Нсл. *Зараіць лек.* Нсл. *См.* *зарадзіць*(*под радзіць*). *Соверш.* **нара́дзіць**—дать совет, посоветовать. *Нарадзіць майстроў.* Нсл. *Нарадзіць лек.* Тм. *Соверш.* **пры́радзіць**—несколько убедить, советуя. *Прырадзілі людзі ад каўтуна ня піць піва.* Нсл. *Соверш.* **ура́дзіць** —убедить, советуя. *Хто табе гэта ўрадзіў зрабіць.* Нсл. 663. *Ты ж сам імне гэта ўрадзіў.* Нсл. 70.

2. (*сабе?*) *каму у чым,*—стараться о средствах в трудных обстоятельствах. Нсл. 544. *Усякі сабе радзіць як найляпей а ў гэтай бядзе цяжка дарадзіць.* Нсл. *Соверш.* **дара́дзіць**—приискать средство к отстранению чего-л. Нсл. 141. *Сам сабе не дараджу.* Нсл. *Нічым ты імне не дарадзіш.* Нсл.

•**ра́дзіць II,** *раджу, радзіш, радзе, несоверш., перех.* **1.** обладая властью, править, управлять. *Парсуну пачэсьлівую, згодную, каторая ж бы магла радзіць і ужытачна быці, маем даваці*(*на духоўны ўрад*). Прывілей Вял. Князя Казімера. *Больш за духоўных сьвецкія радзяць і справуюць і ня воўцы за пастырмі, але пастыры за аўцамі йдуць.* "Апісанньне й абарона сабору Берасьцейскага." 1597 г. *Пісьмо сьвятое на сваю волю кіруюць, ня хочачы меці над сабою старшага... але ўсі тут на зямлі хочуць радзіці.* "Антырызье" 1599 г.

2. приспособлять что-л. к чему-л.

ра́дзіць кросны *и т. п.*—приспособлять ткацкий станок для тканья, т.е. установить его, навить пряжу и приспособить для тканья. Міх. *Кросны радзіць таксама трэба ўмець.* Міх.

ра́дзіць стрэльбу—приспособить ружье к употреблению. *Ляксандра стрэльбу радзіць.* Козіна Пвц.(Халанский 121).

зара́дзіць, *соверш., перех.* **1.** завести порядок, Нсл. 184. распорядиться. *Рабі так, як зарадзілі.* Нсл.

2. приспособить. Міх. *Гэта дзяўчына сама й красён ня можа зарадзіць.* Міх. *Замуж хоць у пятніцу, а красён зарадзіць ня ўмее.* Міх. *Деепр. наст. вр.* **зара́джаны, 1.** учрежденный, постановленный, Нсл. 184. такой, о котором поступило распоряжение. *Рабіць трэба, як зараджана.* Нсл.

2. приспособленный. *Соверш.* **выраджа́ць** —снарядить.

выраджаць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—снаряжать. *Ня родны бацька аддае*(*замуж*), *ня родна маці выраджае, ня ўвесь род зьбірае.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 8).

пара́дзіць, 1. *соверш. к радзіць I,* посоветовать, Шсл.; Ар.; Растсл. дать совет, помочь советом. Гсл. *Мусіць нехта разумны яму гэта парадзіў.* Ст. *Татухна мой да ты родненькі, парадзь імне ты парадачку.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 240)

2. найти выход, способ, избавление. Гсл. *Нельга й парадзіць гэткаму няшчасьцю.* Гсл. *Соверш.* **ура́дзіцца,** *взаимн., соверш.*—после совещания принять решение. *Урадзіліся разам ехаць.* Нсл. 663. *Урадзіліся мяжсоб ісьці да пана.* Нсл. 70.

зра́дзіцца, *соверш. зь кім*—совещаясь, вынести общее постановление. *Яшчэ, едучы на начлег, змовіліся-зрадзіліся йсьці ад коні ў ракі.* Гарэцкі: Песьні, 24. *Несоверш.* **зраджа́цца**-*демся*—совещаясь выносить общее постановление. *Ведаю, што вы ўсі зраджаваецеся, зрадзіліся на мяне аднаго.* Нсл. *См. зрада.*

парадзіцца,— *у каго, соверш.* (*к радзіцца I*)—посоветоваться(с кем). Ар. *Парадзься ў вучыцеля, як гэта зрабіць.* Ар.

2. *зь кім, соверш. к парадзіцца 2,* посовещаться. *Парадзься із сваім сумленьням, з сваёю кішанёю.* Нсл.

•**радзі́ць I,** *раджу̀, родзіш, родзе, родзім, несоверш., перех.*

1. родить, Раст.: Северск 138. рожать, рождать, (Нсл. 564); Ар. *Сава ня родзе сакала.* *Послов.* Нсл.,—мучиться родами. Нсл. 564. *Ня борзда родзе, не даець Бог.* Нсл. *Пажджы радзіць, дай па бабу схадзіць.* *Послов.* Нсл. *Деепр. наст. вр.*

роджаны—рождённый. Ар.

раджоны—урожденный. МГсл. *Соверш.* **нарадзі́ць**—родить. Нсл. 317. *Што нам да таго, хто нарадзіў каго.* *Послов.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **народжаны.** Ар.

нараджоны, *прилаг. из деепр. наст. вр.* —урожденный. МГсл.

•**нараджэньне, а**) рождение. Гсл.

б) нарождение. Гсл. *Многократ.* **нараджа́ць**-*дю-деш-де.* Нсл. 317. *Дзеці нараджала, а*

карміць няма чым. Нсл. *Соверш.* **адрадзіць**-*джу, адродзіш-дзе*—возродить. *Прич.* **адроджаны**—возрождённый. *Деепр. наст. вр.* **адраджэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **а)** возрождение. *Нацыянальнае адраджэньне.*
б) адраджэньне,—ренессанс.
2. приносить плоды, давать урожай(о почве, растении). *Калі б на гэты сьвет тхнуў, то бы на сьвеце на векі нічога не радзіла.* Кіт. 54а2.
3. о земле—давать хороший урожай. Шсл. быть урожайну. Нсл. 564. *Тут і бяз гною будзе радзіць, бо зямля добрая.* Ст. *На месцу гэтым пшонка добра родзіць.* Нсл. *Соверш.* **зарадзіць**-*дзе*—хорошо уродить. Шсл. *Зарадзі, Божа, нам жыта жаці.* Ст. *Збожжа добра зарадзіла.* Ст. *Пшонка сёлета зарадзіла.* Нсл. 183. *Бог сёлета зарадзіў пшонку.* Тм. *Зарадзі, Божа, жыта, пшаніцу.* Россуха Імгл.(Косіч 59). *Анопры, зарадзі нам каноплі.* Дсл.(*пад Онопры*). *Соверш.* **зрадзіць**-*дзе*—хорошо уродить. Шсл. *Жыта зрадзіла добрае.* Ст. *Сёлета авес добра зрадзіў.* Каробчына Імсьц.(Бясл.). *Драмліва поле, драмліва, вялікія ягадкі зрадзіла.* Из песни, Бяльсл.
зрадзіла—хорошо уродило, уродилось. *Сёлета зрадзіла жыта, пшонкі.* Нсл. 219.
урадзіць-*джў, уродзіш-дзе,* **1.** *соверш. к радзіць 3,*—принести изобильный урожай. *Юры сказаў: ураджу, а Мікола: пачакай, пагляджу.* *Поговор,* Дз. *Пшонка сёлета ўзрадзіла.* Нсл.
2. породить. *Я за тым не хадзіў, хто каго ўрадзіў.* *Послов.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **ураджоны, 1.** врожденный, МГсл. природный, от рождения существующий. Нсл. 71. *Ураджоны знак.* Нсл.
2. урождённый, потомственный. Нсл. 71. *Ураджоны шляхціч.* Нсл. 71. *Наш брат не разьбіраецца, хто ўраджоны шляхціч, хто не, калі наняўся, дык маеш служыць.* Нсл. 664. *Отгл. имя сущ.* **ураджэньне**-*ня, предл.-ню*—род(происхождение, С.). Нсл. 664. *Ты не дабрароднага ўраджэньня, можаш рабіць.* Нсл.
родзе, *соверш.* **урадзіла, уродзе,** *безлич.* —урожайно. Ар.; Нсл. 564. *Сёлета на грыбы родзе, урадзіла.* Нсл.
●**радзіць II,**(*корень "рэд", тот же, что в прилаг.* радкі)-*джў, рэдзіш, рэдзе, несоверш., перех.* **1.** о овощах, лесу и т.п.: делать редким, прочищая окружность. Нсл. 746; Маркоўцы Вял.; НК.: Очерки, 419. *См.* *рэдзіць.* *Дзе часта пасаджана цыбуля, там радзі, парадзі, вырываючы, каб буйней расла.* Нсл. *Лес наш суседзі рэдзяць, ладне парадзілі.* Тм. *Деепр. наст. вр.* **рэджаны.** *Соверш.* **парадзіць.** НК.: Очерки, 420; Нсл. 746.—разредить. *Убіўся конь і парадзіў капусту.* Маркоўцы Вял.

2. делать редким, расставляя что-л. Нсл. 746; Маркоўцы Вял. *Не радзі кольля, гародзячы гарод; урэдзіш, парасяты будуць лазіць.* Нсл. *Радзіць лехі.* НК.: Очерки, 419. *Соверш.* **урадзіць.** Нсл. 746—слишком разредить. *Сець ты ўрадзіў: ладныя плотачкі будуць праладзіць.* Нсл.
●**ра́дзіцца**-*джуся-дзішся, несоверш.* **1.** *у каго,*—советоваться(с кем). Гсл.; Ар.
2. *взаимн., зь кім,*—обмениваться мнениями, совещаться. Ар. *Радзячыся з добрымі людзьмі, не паблудзіш.* Нсл. 544. *Не хачу я радзіцца з табою.* Кляшчыно Беш. (Ксл.). *Соверш.* **адра́дзіцца**—посовещаться, обменяться мнениями. *Няхай хлеб-соль пастаіць да вечара а тут парачыся, адрадзімся.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акругі(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 47). *Соверш.* **зара́дзіцца**—посовещаться. *Зарадзься із сваім сумненьням, з добрымі людзьмі.*
радзіцца, -*джуся, родзішся, несоверш.* —родиться. Ар.; Ксл. *Я радзіўся веташком, кажуць.* Навікі Беш. (Ксл.).
зарадзіцца, *соверш.*—зачаться. *У крапіўцы зарадзіўся а ў лазенцы аб'явіўся.* НК.: Под. пос. 52. *Несоверш.*
зараджа́цца-*аюся-аешся.* *Соверш.* **абрадзініцца**-*нюся-нішся*—разрешиться от бремени. *Прышла пара ёй абрадзініцца. Паклікалі бабку.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 102). *Абрадзінілася гэтая баба.* Тм. *Соверш.* **абрадзіцца**-*джу́ся, абродзішся*—разрешиться от бремени, Шсл. родить. Ксл. *Зараз абродзіцца наша нявестка.* Ст. *Ганна ўчорах абрадзілася.* Марцінкава Куз. (Ксл.). *Гарасіміха зараз абродзіцца.* Ст. (Шсл. *под пузатая*). *См.* **абрадзініцца.** *Соверш.* **адрадзіцца**-*джу́ся, адродзішся,* —возродиться. *Отгл. имя сущ.* **адраджэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—возрождение. Гсл. *Нацыянальнае адраджэньне.* *Несоверш.* **адраджа́цца**-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася*—возрождаться. Гсл. *Соверш.* **нарадзіцца,** -*джу́ся-дзішся*—(получать жизнь в результате родов, Ар.), родиться. Ар.; Гсл. *Ісхаку два сыны нарадзіліся.* Кіт. 99а16. *Гэтага дня ты нарадзіўся.* Нсл. 317. *Маладзік нарадзіўся.* Тм. *Я ў сваёй Беларусі нарадзіўся, там радзіліся мае дзяды.* Шакун: Сьлед, 3. *Бусел, аглядаючы красу роднага краю, дзе нарадзіўся а вырас, бязьмерна цешыцца.* Шакун: Сьлед, 11.
2. родиться и вырасти в каком-л. количестве(о людях), народиться. (Гсл.). *Отгл. имя сущ.* **выраджэньне**-*ня, предл.-ню, ср.* —вырождение. МГсл. *Несоверш.* **выраджацца**—вырождаться. *Соверш.* **урадзіцца, уродзіцца, 1.** родиться. Нсл. 664. *Із айца Эддулагі, із маткі Эмінэг урадзіўся.* Зь песьні, Нсл. *Лысае ўродзіцца, лысае й здохне.* *Послов.* Нсл. *Дзе воўк урадзіўся, яму куст той міл.* Купала: Спад. 7. *Хлопец урадзіўся.* С. Музыка, 8.

2. о овощах, ягодах, злаках: хорошо уродиться. *Жыта сёлета ўрадзілася.* Нсл. 664.
3. быть каким от природы, от рождения. Нсл. 70. *Хто добрым чалавекам уродзіцца, то ён і па сьмерці жыў да магілы пойдзе.* Кіт. 35б13. *Урадзіцца злодзеям.* Нсл.
•**раджоны**-*ная-нае*—родной. Нсл. 565. *Раджоныя браты.* Нсл. *Дзеткі не адналеткі, не аднаго айца й маткі. Першае раджонае, другое суджонае.* Из свад. песни, Нсл.
•**радзькоўнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.*—стебли и листья редьки. НК.: Очерки, 420; Но. 827.
•**радзька**-*зькі, предл. и зват. радзьку, м.*—советник, но более плохой. Нсл. 544. *Добры радзька, варта ў яго спытацца.* Гсл. *Шмат такіх радзькаў, як ты.* Нсл. *Я не прашу цябе быць радзькаю маім.* Нсл. *Імне радзьва(радзьма,, С.) жадалася зьесьці хоць бы адно яйцо.* Юхневіч: Цётка.
•**раз,** *ра̀зу, предл. разу, мн. ч. разы̀-разоў*—раз. Ар.; Нсл. 554. *Тры разы мовіць.* Кіт. 17а5. *Нэмаз(араб. малітву) па разу.* Тм. 17а8. *Сядні раз спытаваў гарэлку піць.* Нсл. *Два разы, пяць разоў хадзіў я к яму, але ні разу не засьпеў у дварэ.* Нсл.
2. *нареч.*—однажды(раз, С.). Нсл. 554. *Раз зманіў, другі раз не павераць.* *Послов.* Нсл. *См. аднойчы. Уменьш.* **разок**-*ка̀.* Ар.; Шсл. —разик. Нсл. 550. *Ён разок апошні піснуў.* Калачынскі: Лясная казка. *Адзін разок толькі быў у нас.* Нсл. *Тры разкі сербануў.* Тм.
разочак-*чка, предл. и зват.-чку, уменьш. к разок.* Шсл. *Хоць бы разочак калі імне зьезьдзіць даведацца да свае дачушкі, як яна там замужам.* Ст.
•**разора**-*ры-ры, ж.*—глубокая(не закрытая пластом землі, С.) борозда на пашне (для стока воды). Гсл. *Ён ішоў разораю.* Адамчык: Арж. колас.
•**разорва**-*вы-ве, ж.* **1.** разрыв, нарушение условий. Нсл. 550. *Разорва вясельля, прыязьньства.* Нсл.
2. растрескание. Нсл. 550. *Есьці да разорвы.* Нсл. *Ці ў разорву есьці, калі няма чаго.* *Послов.* Тм.
•**разабгаць,**—*см. под бгаць.*
•**разабг-а́ўшыся**-*а̀цца,—см. под бгацца.*
•**разабра́ць, разьбіраць,**—*см. под берці.*
•**раз-абра́цца**-*ьбіра̀цца,—см. под бра̀цца.*
•**раза́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** прочный лемех с широким и острым вверху лезвием. НК.: Очерки, 391.
2. соха с лемехом *"разаком".* НК.: Очерки, 391.
•**разам,** *нареч.* **1.** вместе, (МГсл.) за одно, Нсл. 550. одновременно. МГсл. *Разам абое пашлі.* Нсл. *Разам адказаваць будзем.* Нсл.
2. вдруг, внезапно, неожиданно. Нсл. 550. *Вада чу̀хнула разам.* Нсл. 703. *Разам схапілася за галаву.* Нсл. *Хлеб даражэе, разам падаражэў.* Нсл. 142(*под даражэць*).
разком, *уменьш. к разам I.* **1.** совместно(в месте, сообща, С.). Нсл. 549. *Паедзем разком.* Нсл.
2. в один раз. Нсл. 549. *Разком скосім.* Нсл. *А вымяту разком, а вынясу вазком.* Из песни, Нсл.
•**разаніна**-*ны-не, ж.* **1.** резня. Нсл. 570. *На вайне, кажуць, вялікая была разаніна.* Нсл.
2. жестокая ссора, сильный спор. Нсл. 570. *Яны мяжсоб разаніну паднялі, адзін аднаму так і рэжуць, ледзь не да хахлоў.* Нсл.
•**раза́нка**-*нкі-нцы, ж.*—резь в животе. Нсл. 570. *Каб цябе рэзь рэзала, як ты адрэзала палатна ад майго сувою!* Нсл.
•**разанцы**-*цоў-цом, мн. ч., предл.-цох, единств. ч. нет.*—макароны.
•**разарва́ць,**—*см. под ірва̀ць.*
•**разарва́цца,**—*см. под ірва̀цца.*
•**разбой, 1.** *род.-ою, предл. и зват.-ою, м.*—разбой. *Крый Божа, які там разбой!* Нсл. 545.
2. *род.-оя, общ.*—разбойник, разбойница, любящий-щая драться. Нсл. 545. *Луч у рукі толькі гэтаму разбою!* Нсл. *Разбой баба.* Тм. *А мой татачка, аддавай і пытай, ці не за прапоя, ці не за разбоя? Калі прапой, у карчме прап'ець, калі разбой, на дарозе заб'ець.* Нсл. *Упякалі злодзея, разбоя гэтага ў татаву хату.* Нсл. 543(*под пякаць*).
•**разбойнік**-*ка*—бандит, разбойник.
•**разасьмеліцца,**—*см. под сьмеліцца.*
•**разбойны**-*ная-нае*—разбойнический. *З поўначы разбойны чужанін ня мог замковых скрышыць брам.* Купала: Спад. 128. *Увесь разбойны груд памалу рушыўся да будкі.* Гарэцкі: Песьні, 76.
•**разбойства**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.*—разбой. Гсл.; Шсл. *Адно разбойства настала на сьвеце ды годзе!* Ст.
•**разборна,** *нареч.*—разборчиво. Шсл. *Як ён разборна кажа, аж люба слухаць!* Ст. *Маладзец Лявонаў хлапец: разборна чытае!* Ст.
•**разборнасьць**-*ці, ж.*—разборчивость. *Ср. разборны.*
•**разборны**-*ная-нае*—разборчивый. Шсл. *Разборны ваш суд.* Ст. *Разборнае тваё дзела.* Ст.
•**разборышча**-*ча, предл.-чу, мн. ч.-чы-чаў*—несостоявшийся торг. Ксл. *У іх вышла разборышча.* Луб'ева Аз. (Ксл.).
•**разбазы́раць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, соверш.*—разбаловаться, зазнаться. Шсл. *Вельма ўжо разбазыраў і гаварыць ня хоча з імною!* Ст.
•**разбазырэць**-*эю-эеш-эе; повел.-эй-эйма, соверш.*—избаловаться, развратиться. Нсл. *Хлапец разбазырэў, цяжка яго паправіць.* Нсл.
•**разбадз-я́ўшыся**-*яцца,—см. под бадзяцца.*
•**разбаляваца,**—*см. под балява̀ць.*

•**разбар-оневаць**-*аніць,—см. под баранiць.*
•**разбарса́ць,**—*см. под барсàць.*
•**разбэсьціцца,**—*см. под бэсьціцца.*
•**разброіць,**—*см. под зброіць.*
•**разбро-іўшыся**-*іцца,—см. под зброіцца.*
•**разбра́кці,**—*см. под бракці.*
•**разбрыня́ць,**—*см. под брынàць.*
•**разбук-нуць**-*ці,—см. под бу̀кнуць.*
•**разбу́р-аны**-*àць-эньне,—см. под бурàць.*
•**разбура́цца,**—*см. под бурьiцца.*
•**разбурыць,**—*см. под бурàць.*
•**разбур-ыўшыся**-*ыцца,—см. под бурыцца.*
•**разбурч-эўшыся**-*эцца,—см. под бурчэць.*
•**разгон**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—разгон (действие), Ар. разбег. Ар.

з разгону, 1. сильно разбежавшись, набрав большую скорость, с разгона. **2.** — *з размаху.* Гсл. *Выцяў рукою з усяго разгону.* Нсл. 547.

•**разгорнуты,**—*см. под гарну̀ць.*
•**разгоцаць,**—*см. под гоцаць.*
•**разгоц-аўшыся**-*аца,—см. под гоцацца.*
•**разгад-а́ны**-*аваць-àць.—см. под гадàць.*
•**разга́йстаць**-*аю-аеш-ае, зват.-ай-айма, соверш., пагудна*—растворить, распахнуть настежь(дверь), говоря с укоризною. Ар. *Нашто разгайстаў дзьверы?* Ар. *Прич.* **разга́йстаны,** *осуд.*—распахнутый настеж (о двери). Ар.
•**разгалошаны, разгаласіць,**—*см. под галасавàць.*
•**разгаманіцца,**—*см. под гаманiць.*
•**разгане́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—разогнание. Нсл. 547. *Разганèньне хмараў.* Нсл. *Разганеньне няма гэтым дуронікам.* Тм.
•**разган-еваць**-*іць,—см. под гàніць.*
•**разганіха**-*іхі-іхе, ж.* **1.** женщина, с которою ужиться трудно в семействе. Нсл. 547. *Во калі даў Бог нам разганіху! Нікому ў дварэ супакою няма.* Нсл.
2. *перен.*—предмет, после которого расходятся. Нсл. 547. *Каша — разганіха наша.* *Послов.,*—т.е. каша есть последнее кушанье. Нсл.
•**разгар-оджаваць**-*адзіць,—см. под гарадзіць.*
•**разгарн-е́ньне**-*у̀ць,—см. под гортаць.*
•**разгарн-у́ўшыся**-*у̀цца,—см. под гарну̀цца.*
•**разгарта́ць,**—*см. под гортаць.*
•**разгаспадарыцца,**—*см. под гаспадàрыцца.*
•**разгасьцява́цца,**—*см. под гасьцяваць.*
•**разга́ч**-*ачà, предл.-ачу̀, зват.-àчу; мн. ч.-чычоў-чом, мн. ч., предл.-ох, м.*—ветвистый отрубленный сук, или что-л. похожее на него. Ар.
•**разгачы́**-*чоў, единств. ч. нет.*—сечение розгами. НК.: Сбягі, Но. 17.
•**разгле́дзіць, разгледжаны,**—*см. под глядзець.*
•**разгле́дзіцца,**—*см. под глядзецца.*
•**разгляд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—рассмотрение, Гсл. разбор(дела).
•**разгляд-аньне**-*àны-àць,—см. под глядзець.*
•**разгляда́цца,**—*см. под глядзèцца.*
•**разглузда́ць,**—*см. под глуздàць.*
•**разгру́каць,**—*см. под грукаць.*
•**разгру́к-аўшыся**-*аца,—см. под грỳкацца.*
•**разгнявіць,**—*см. под гнявіць.*
•**разгвазда́ць,**—*см. под гваздàць.*
•**разгуга́ць,**—*см. под гугàць.*
•**разгу́-дзіць**-*джаны,—см. под гу̀дзіць.*
•**разгузыніцца**-*нюся-нішся, соверш., неперех.*—расщедриться. Дсл. *Разгузыніўся гаспадар і купіў бабам андаракі.* Дсл. *Ср. гузэ, гузàць.*
•**разгу́каваць, разгукаць,**—*см. под гу̀каць.*
•**разгу́каваща,**—*см. под гу̀кацца.*
•**разгу́каць,**—*см. под гу̀каць.*
•**разгу́к-аўшыся**-*аца,—см. под гу̀кацца.*
•**разгука́ць,**—*см. под гукàць.*
•**разгука́цца,**—*см. под гукàцца.*
•**разгультаіцца,**—*см. под гультаявàць.*
•**раздораваць,**—*см. под даравàць.*
•**раздорг-аны,** *-аваць-аць-нуты-нуць, —см. под доргаць.*
•**разда́дзены, разда́ны,**—*см. под даваць.*
•**раздаліка́ц-іўшыся**-*іцца,—см. под далікàціцца.*
•**раздарожжа**-*жа, предл.-жу; мн. ч.-жыжаў, ср.*—распутье. *Стаў перад зачараваным раздарожжам.* ЗСД. 150.
•**раздарава́ць,**—*см. под даравàць.*
•**разда́ць,**—*см. под даваць.*
•**раздробіца**-*цы-цы, ж.*—розница, товар продаемый или покупаемый поштучно или небольших количествах. *Ср. на раздробіцу. На раздробіцу (прадаваць, купляць)*—по частям, раздробительно, по разнице, Нсл. 316. в розницу. *На раздробіцу не прадаю, купі агулам.* Нсл.
•**раздужжа**-*жа, предл.-жу; мн. ч.-жы-жаў, ср.*—передняя и задняя поперечина телеги. Ксл. *Зламілася раздужжа.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).
•**разду́р-аны**-*аваць-ыць,—см. под дурьiць.*
•**разду́рбаць**-*аю-аеш-ае, соверш., перех.* —медленно разбудить крепко спящего. Аш.
•**разе́па**-*пы, общ.*—разиня. Гсл.
•**разява́ка**-*àкі, общ.*—разиня, (Нсл. 565) ротозей. Шсл. *А што, дастаў аглабні, ня будзь разявакаю, ня стой на самай дарозе!* Ст. *Разявака такі, дзе ён усьцеражэць.* Нсл. *См. разявяка.*
•**разявя́ка**-*кі, общ.*—разиня. Ig.; Міх. *Разявякаў, салапякаў субралася шмат.* Купала. *См. разявака.*
•**разя́вісты**-*тая-тае*—громкий, крикливый. Нсл. 566. *Разявістае мае горла.* Нсл. *Разявістае дзяцё.* Тм.
•**разя́віць**-*яўлю-явіш-ве; повел. разяў-ўма, соверш. што,*—разинуть. Ар.; Нсл. 554. *Разяў рот.* Нсл. *Дурніла нейкая, разявіў рот ды пазірае.* Ст. *Разявіў рот пытацца дарогі.* Демид: Веров 103. *Прич.* **разя́ўлены**—разинутый, Ар. раскрытый (о рте или пасти). Нсл. 565. *Ляпа разяўленая ў ваўка.* Нсл. *Стаіць із разяўленым ротам.* Тм.

паразя́віць-*я̆улю-явіш-ве, соверш.*—поразинуть. Нсл. *Чаго яны паразявіўшы раты стаяць?* Нсл. *Несоверш.* **разяўля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-я̆й-я̆йма*—разевать. Шсл.; Ар. *Не разяўляй рота, бо муха ўляціць.* Ст.
2. *презр.*—закричать. *Чаго ты разявіла свой рот?* Нсл. 566.
•**разя́віцца**-*я̆улюся-я̆вішся,* **1.** напасть с бранью, закричать. Нсл. 566. *Чаго ты разявіўся на мяне?* Нсл.
2. о обуви: прорваться. Нсл. 566. *Боты мае разявіліся, піць хочуць. Поговор.* Нсл.
3. открыться, не стягиваясь. Нсл. 566. *Мех разявіўся; трэба перавязаць.* Нсл.
разяўля́цца-*яюся-яешся,* **1.** *несоверш. к разявіцца 1,*—кричать на кого, бранить (нападать с бранью, С.). Шсл. *Што ты разяўляешся на дзяцё малое; яно яшчэ нічога не разумее.* Ст.
2. *несоверш. к разявіцца 2, 3.*
•**разяўля́ць,**—*см. под разявіць.*
•**раздзог-аны**-*аць,—см. под дзогаць.*
•**раззы́кацца,**—*см. под зы̆кать.*
•**разжа́л-ены**-*іцца,—см. под жаліцца.*
•**разжы́гацца,**—*см. под жы̆гаць.*
•**ра́зіць,** *рӑжу, разіш-зе; повел. разьразьма, несоверш., перех.* **1.** (разить, С.) поражать(производить сильное впечатление, сильно удивлять, изумлять, С.). Нсл. 549. *См. рӑзіць.*
нара́зіць, *соверш.*—раздражить, причинить неудовольствие. Нсл. 316. *Непакорнасьцю сваею наражаеш, наразіў ты бацьку.* Нсл. *Несоверш.* **наража́ць**-*ӑю-ӑеш-ӑе, повел.-ӑй-ӑйма*—раздражать, причинять неудовольствие. Нсл. 316. *См. нарӑзіць.*
2. оскорблять. Нсл. 549; Гсл. *Гэтымі словамі ты дужа разіш, уразіў пана.* Нсл. *Соверш.* **ура́зіць, 1.** оскорбить. *Ня ведаю, чым я ўразіў сьвятара.* Нсл. 663. *См. разіць 2. Ср. ураз, уразны, уразьліва.*
2. поразить, произвести сильное впечатление.
уражоны, *прилаг. из деепр. наст. вр.* **1.** оскорбленный. Нсл. 663. *Так быў уражоны словамі ягонымі, што есьці ня ўзяў.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **уражаны**—поражённый сильным впечатлением. *Васіль утаропіўся на Юлю, уражаны яе прыгажосьцяй.* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся.
2. оскорблённый. Дсл.
уражэньне-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў*—огорчение, оскорбление. Нсл. 663. *Уражэньне вялікае маю ад яго.* Нсл. *Нв.* **уража́ць**-*ӑю-ӑеш-ӑе, повел.-ай-айма*—оскорблять. *Не ўражай пана, бацьку.* Нсл. 663.
•**ра́зіцца,** *рӑжуся, рӑзішся, несоверш.* оскорбляться. Нсл. 549. *Не разься, ня ўразься, паночку, за гэта мае слова!* Нсл.
уразіцца, *соверш.* **1.** поразиться. *Гэткія навіны(праз арышт сяброў) прывёз вучыцельцы Хаім за колькі дзён. Дзяўчына надта ўразілася, але ўцяміла, што марудзіць тут ня можна.* Дзьве Душы, 134.
2. оскорбиться. Нсл. 549. *Так уразіўся на яго, што й перад сьмерцю не хацеў даравацъ.* Нсл. 663. *Што гэта ён ня йдзець — пэўне ўразіўся.* Чашнікі (Ксл.). *Многократ.* **уража́цца**—оскорбляться. Нсл. 663. *Няма за што табе ўражацца на мяне.* Нсл.
зра́зіцца, *зрӑжуся, зрӑзішся, возвр., соверш.*—попасться впросак, Нсл. 549. (по своей оплошности или неосведомленности очутиться в невыгодном неприятном положении, С.). *Зразіўся я, купіўшы гэтага каня.* Нсл.
надража́цца, *-ӑюся-ӑешся, несоверш.*—причинять досаду(делать что-л. на перекор, в досаду другим, С.). Нсл. 305. *Досіць табе надражацца імне!* Нсл. *Нікому не надражайся.* Тм. *Валей змоўчыць, чымся надражацца.* Нсл. 212(*под змоўчыць*). *Ср. наругацца.*
нара́зіцца, *соверш.*—поподвергнуться раздражению или гневу чьему-л. Нсл. 316. *Спраціўляючыся, ты наражаешся, наразіўся пану. Ср. наразьлівы. Несоверш.* **наража́цца**—подвергаться раздражению или гневу чьему-л. Нсл. 316. *См. нарӑзіцца.*
прыра́зіцца, *соверш.*—представиться, показаться. Нсл. 509. *Табе можа прыразілася гэта, а гэтага ніколі ня было.* Нсл.
•**разком,**—*см. под разам.*
•**разлог**-*огу, предл.-озе, зват.-ожа, м.*—овраг, Гсл. один из видов оврага. Жучкевіч, 15. *Усе лясы паабнікалі, усе разлогі.* ЗСД. 296.
•**разложысты,** *-тая-тае*—развесистый. Гсл. *Прывязаў(кабылу) за повад да разложыстае вярбы.* Гарэцкі: Песьні, 59.
•**разлакці́цца**-*кчўся*—широко разложить локти. Ар. *Яна разлакцілася на ўвесь стол.* Ар.
•**разлапат-а́ць**-*ӑцца,—см. под лапатӑць.*
•**разлуп-і́ць**-*лены,—см. под лупі̆ць.*
•**разлуп-і́ўшыся**-*і̆цца,—см. под лупі̆цца.*
•**разлу́ч-аны**-*ӑць,—см. под лучы̆ць.*
•**разлуча́цца,**—*см. под лучӑцца.*
•**разлу́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—старающийся сплетнями(не только сплетнями, С.) расторгнуть тесную связь любви или дружбы. Нсл. *Ня слухай злых людзёў, яны разлучнікі нашы, разлучыць нас хочуць.* Нсл.
•**разлу́чніца**-*цы-цы, ж. к разлучнік.*
•**разлучы́ць,**—*см. под лучы̆ць.*
•**разлучы́цца,**—*см. под лучы̆цца.*
•**размова**-*вы, дат., предл.-ве, ж.* **1.** разговор. МГсл.; Нсл. 565; Гсл. *З Панам Богам размову чыніш.* Кіт. 5а2. *Тваё ня раз умела вуха лавіць размову ніцых лоз.* Кл.: Каліна 10. *Размовы вёў з жытамі.* С. Музыка, 15.
2. беседа. МГсл. *Сэрцы іхнія вялі мяж сабою размову.* Ю. Жывіца(Прысьце, Но. 1).
•**размовіць,**—*см. под мовіць.*
•**размовіцца.**—*см. под мовіцца.*
•**размаха́ць,**—*см. под махаць.*
•**размазголіць,**—*см. под мазголіць.*
•**размазгата́ць,**—*см. под мазгатӑць.*

•**размажджэрыць.**—*см. под* *мажджэрыць.*
•**размáй**-*дю, предл. и зват.-дю, м.*—розмарин, *раст.* Гсл.
•**размал-ёвавацъ**-*яваць,—см. под маляваць.*
•**размáт**-*ту, предл.-це, зват.-це, м.*—приспособление мотать нитки в моток. Ксл. *Здыймай маток із размату.* Гунчанкі Сур. (Ксл.).
•**размаўляць,**—*см. под мовіць.*
•**размаўляцца,**—*см. под мовіцца.*
•**размысьляцца,** -*яюся-яешся, несоверш.*—углубляться умом в рассмотрение чего-л., обдумывать. Нсл. 550. *Сядзі, Хведарка, ды размысьляйся! Да ці сватоў пашлеш, ці сам паедзеш.* Зь песьні. *Соверш.* **размысьліцца**-*люся-лішся.* Нсл. 550. *Сам размысьліся, што выйдзе з гэтага твайго жыцьця.* Нсл.
•**разносіць,**—*см. под насіць.*
•**разносіцца,**—*см. под насіцца.*
•**разнапáнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—человек другого *"пана".* Нсл. *У карчме зыйшліся разнапанцы дый пабіліся.* Нсл.
•**разнапáншчына**-*ны-не, ж.* **1.** общество, состаящее из людзей разных владельцев. Нсл. *У разнапаншчыне ніколе ня бывае супакою.* Нсл.
2. общество из людей различного состояния. Нсл. *Там субраліся ўсё разнапаншчына.* Нсл.
•**разнасіць,**—*см. под насіць.*
•**разнасіцца,**—*см. под насіцца.*
•**разнастайны**-*ная-нае,* **1.** неодинаковый, разнообразный. Воўсішча Сян. (Ксл.)—противн. *аднастайны.*
2. разнородный. *У нашым сяле разнастайныя коні.* Воўсішча Сян. (Ксл.).
•**разнатá**-*ты, дат., предл.-це, ж., собир.*—разные предметы. Ксл. *Разнату ўсю ён забраў.* Гараватка Меж. (Ксл.).
•**разрабіцца,**—*см. под рабіцца.*
•**разрагатáцца,**—*см. под рагатаць.*
•**разрáніцца,**—*см. под раніцца.*
•**разрынуцца,**—*см. под рынуць.*
•**разрубавáць,**—*см. под рубаваць.*
•**разрўмзаны-аўшыся**-*аццa,—см. под рўмзацца.*
•**разрываць.**—*см. под ірваць.*
•**разрывáцца,**—*см. под ірвацца.*
•**развохацца,**—*см. под вохаць.*
•**развод**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—одна из рабочих повозок. *Развод прадаець дзядзька.* Аш.
•**разводзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, мн. ч.-дзідзяў, ср.*—разлив, половодье, наводнение. Гсл.
•**развойкацца,**—*см. под войкаць.*
•**развáга**-*агі-азе, ж.*—размышление. Нсл. 365; Гсл. *Рабі з развагаю.* Нсл. *Без развагі гаворыш, чытаеш.* Нсл. *Вазьмі гэта на развагу.* Нсл. *Страх і развага сталі хлапца пашыбаць.* С. Музыка, 261.
•**разваявáць,**—*см. под ваяваць.*
•**развашáньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к разважаць,* **1.** рассуждение, размышление. Нсл. 546. *Даю табе час на разважаньне.* Нсл. *Па майму разважаньню так мае быць.* Нсл. *Пакуль ён цягне сваё разважаньне, цягні паліву з возу.* Глебаўск Сян. (Ксл.).
2. внимание, уважение. Нсл. 546. *Трэба мець разважаньне і на тое, што ён цябе маленькага ўзгадаваў.* Нсл.
3. убеждение, утешение. Ар.; Нсл. *Разважаньням сваім разьбілі маю тугу.* Нсл.
•**развáжаваць,**—*см. под важыць I.*
•**разважáць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** рассуждать, (МГсл.) обдумывать, взвешивать. Гсл. *Няма чаго тут доўга разважаць, бярыся за работу дый толькі.* Ст. *Разважай, паночку, хто з нас вінен.* Нсл.
2. раздумывать, размышлять. Нсл. 565. *Разважай, разваж толькі, што з гэтага будзе.* Нсл.
3. *каго,*—рассеивать, разгонять обьяснениями, суждениями и убеждениями какую-либо душевную тревогу. Нсл. 546; Ар. *Рэкруціка разважаюць: Цыт, рэкруце, ня журыся, яшчэ молад, ня згодзішся.* Нсл.
разважыць, 1. рассудить, обдумать (взвесить, С.). Шсл. *Сьпярша хацеў, а пасьлей разважыў ды не пагнаўся за тым заработкам.* Ст.
2. раздумать, размыслить. Нсл. 565. *Разважыў, як размазаў.* *Послов.* Нсл.
3. рассеить, разогнать объяснениями и пр. какую-н. душевную тревогу. Нсл. 565. *Разважай, разваж гэты смутак.* Нсл. *У сваёй бядзе ніхто сабе не разважа.* Нсл.
•**развáжлівасьць**-*ці, ж.*—рассудительность. БГсл.
•**развáжлівы,** -*вая-вае*—рассудительный. *Зьліць з красой твайго узьлеску, з дубамі й разважлівай сасной.* Лойка: Л. песьня.
•**разважнасьць,** -*ці, ж.*—рассудительность, обдуманность. Нсл. 565. *Разважнасьці ні ў чым няма ў цябе.* Нсл. *Разважнасьць нійдзе ня псуець.* Нсл.
•**развáжны,** -*ная-нае*—рассудительный. Нсл. 565. *Разважны чалавек не паблудзе.* Нсл.
•**разважыць,**—*см. под разважаць.*
•**развала-кáцца**-*чыся,—см. под валачыся.*
•**развáлка I, хадзіць у развалку**—походка, когда человек не держится прямо а заметно подается то в правую, то в левую сторону. НК.: Под. пос. Но. 108.
2. *печка цепліцца ў развалку*—ходячий термин, обозначающий найвысшую степень горенья дров в печи, когда пламя буквально заливает последнюю. НК.: Очерки 49, Но. 90.
•**развал**-*інкі-кі,—см. под развалы.*
•**развáлы**-*лаў(сані), единств. ч. нет.*—розвальни. НК.: Очерки, 376. *Уменьш.* **развáлінкі**-*нак.* Ар. *Уменьш.* **развáлкі**-*лак(лкаў)*—роз-

вальни. Ар. *Дзед Ігнат прыціх адразу, скорчыўся ў камячок на сваіх развалках.* Лынькоў(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 99).
•**разварушыць,**—*см. под варушыць.*
•**разварушыцца,**—*см. под варушыцца.*
•**развашэціцца**-*чуся-цішся, соверш.*—зазнаться. Ксл. *Ён ужо развашэціўся.* Даўгое Беш. (Ксл.).
•**развэдзг-аны**-*аць,—см. под вэдзгаць.*
•**развыдрэць,**—*см. под выдрэць.*
•**разумовы**-*вая-вае*—умственный. МГсл.
•**разумéць,** -*èю-èеш-èе, несоверш., перех.* —понимать. Нсл. 565; Ксл. *Ён нічога не разумее, што ты яму кажаш.* Ст. *Бога тваго ў якой пастаці разумееш.* Кіт. 4а8. *Соверш.* **зразумець,** *перех.*—понять. Гсл.; Шсл,; Нсл. 565. *Нічога не зразумець, што ён кажа.* Ст. *Не разумею я твайго слова.* Нсл.
даразумéньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к разумець, даразумецца,*—догадка, понятие(представление о чем-л., С.). Нсл. 142. *Даразуменьня ня маю, хтоб гэта мог зрабіць.* Нсл.
даразумéць-*èю-èеш-èе; повел.-èй-èйма, несоверш. к даразумяваць, перех.*—понять, Нсл. 142. прийти к пониманию чего-л. сначала не совсем ясного. *Несоверш.* **даразумявáць**-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма*—понимать (приходить до понимания чего-л. сначала не совсем ясного, С.). Нсл. 142. *Даразумявай, што ён гавора.* Нсл.
2. *с отрицанием "не", не даразумець, не даразумяваць*—не вполне понять, понимать. *Я не даразумеў твайго слова.* Нсл. 142.
даразумецца—догадаться, Нсл. 142.—*даразумець.*
даразумявáцца, -*àюся-àешся*—догадываться, Нсл. 142.—*даразумяваць.*
•**разумлівы**-*вая-вае,* (Смаленш.) **1.** рациональный.
2. рациональный, разумный, целесообразный.
•**разумнéць**-*èю-èеш-èе; повел.-èй-èйма, несоверш.*—умнеть. Шсл.; Ар.; Ксл.; Нсл. 565. *Усё разумнèюць людзі.* Гараватка Меж. (Ксл.). *З кажным днём хлопчык разумнее, пачынае гаварыць.* Ст. *Калі ты будзеш разумнець?* Нсл. *Соверш.* **паразумець**—поумнеть. Ар.; Шсл. *Падрасьцець — паразумнее, а цяпер яшчэ дзяцё.* Ст.
•**разýмнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—умница. Ар.; Ксл. *Ну, скажы вось, разумніча, хто за тое, каб зямлю сялянам аддаць.* ЗСД. 76.
•**разýмніца**-*цы-цы, ж.*—умница(женщина). Ар.
•**разумнíцца**-*нюся-нішся, несоверш.*—умничать. Ксл. *А чаго ён разумніцца дужа? Што ён багаты, дык ён сабе багаты.* Рыўчына Сір. (Ксл.).
•**разýмны**-*ная-нае*—умный. МГсл.; Ар.; Беляшковічы Беш. (Ксл.); Шсл. *Разумная галава ў яго.* Ст. *Валей з разумным згубіць, чымся з дурным знайсьці.* *Послов.* Загай Пух. (Шсл.).
•**разувáцца**-*àюся-àешся; повел.-àйся-àймася, несоверш., возвр.*—разуваться. Ар. *Соверш.* **разýцца,** *разỳюся, разуешся; повел. разỳйся-ỳймася.* Ар.
•**разьбедавáцца,**—*см. под бедавацца.*
•**разьбязýліцца,**—*см. под бязуліцца.*
•**разьбіндзюгáцца,**—*см. под біндзюгàцца.*
•**разьбіраць,**—*см. под бèрці.*
•**разьбірáцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—разбор (дела). *Напісаў Янкель просьбу, і мы пайшлі да павету. Павет узяў на разьбірацьце.* Пшчолка(Бацьк. Но. 51-52, 333-334). (*Напісалі ў губэрню*) *а губэрня ў павет, а павет на разьбірацьце ў валаскі суд.* Тм.
•**разьб-íты**-*іваць-ìць,—см. под біць.*
•**разьбівáньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—тот, который *"разьбівае"* покосы сена. Ар.
•**разьбівáньніца**-*цы-цы, ж.*—та, которая *"разьбівае"* покосы сена. Ар.
•**разьбівáць**—*см. под біць.*
•**разьбівáцца,**—*см. под біцца.*
•**разьбіць,**—*см. под біць.*
•**разьбíцца,**—*см. под біцца.*
•**разьехацца,**—*см. под ехаць.*
•**разьезд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—разъезд. МГсл.
•**разьезнае**-*нага, у знач. спкм.*—прощальное угощение, Нсл. 554. угощение перед разъездом. *Вып'ем разьезнага і гайда!* Слабодка Куз. (Ксл.). *Купі нам разьезнага.* Нсл. *Вып'ем на разьезнае.* Нсл.
•**разьéсьціся,**—*см. под есьціся.*
•**разьяждж-áньне**-*àньнейка,—см. под езьдзіць.*
•**разьяжджáць,**—*см. под езьдзіць.*
•**разьяжджáцца,**—*см. под ехаць.*
•**разьякатáцца,**—*см. под якатàць.*
•**разья́трыць,**—*см. под ятрыць.*
•**разьдзéл**-*лу, предл. и зват.-ле, м.* **1.** распределение. Ар.
2. глава(в книге). МГсл.; Стт.
•**разьдзéлены,**—*см. под дзяліць.*
•**разьдзéльны,** -*ная-нае*—распределительный. *Разьдзельны комітэт, разьдзельная бодка. См. разьмяркавальны.*
•**разьдз-ерці**-*ірàць,—см. под дзерці.*
•**разьдзéрціся**-*ірацца,—см. под дзерціся.*
•**разьдз-éты**-*èць-явàны-явàць,—см. под адзèць.*
•**разьдз-éўшыся**-*èцца-явàцца,—см. под адзèцца.*
•**разьдзёхаць,**—*см. под дзёхаць.*
•**разьдзял-еньне**-*ены-я̀ны-я̀ць-ìць,—см. под дзялìць.*
•**разьдзяля́ць,**—*см. под дзяліць.*
•**разьдзялíць,**—*см. под дзяліць.*
•**разьдзяўбáць,**—*см. под дзяўбàць.*
•**разьзéўрат**-*ата, предл.-ату, зват.-аце, м.*—ротозей, зевака.
•**разьзя́піць**-*плю-піш-пе, соверш., перех., презр.*—(широко, С.) раскрыть рот, Ксл.

разинуть. *Чаго ты рот разьзявіў?* Сялец Чаш. (Ксл.).

•разьзява-*вы-ве, общ.*—ротозей-ейка, зевака. *Адна разьзява не дагледзела й перакуліла воз.* М. Пасьлядовіч(Полымя, Но. 6, 1967, стр. 247). *См. разьзѐўрат.*

•разьзя́віць-*я̀ўлю-я̀віш-я̀ве, соверш., перех.* —разинуть, раскрыть рот. Гсл.

•разьзя́віцца-*я̀ўлюся-я̀вішся, соверш.*—разинуть, раскрыть рот. Гсл. *Чаго ты разьзявіўся, як варона?* Ск.

•разьзю́кацца,—*см. под зюкаць.*

•разьлегчыся,—*см. под легчы.*

•разьленава́цца,—*см. под ленава̀цца.*

•разьле́сьціцца.—*см. под лесьціцца.*

•разьлёпаць,—*см. под лёпаць.*

•разьляга́цца-*а̀ецца, несоверш.*—давать эхо(раздаваться, С.). Шсл. *Гука̀е, аж лес разьлягаецца!* Ст.

•разьлі̇к-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.*—расчёт.

•разьл-і̇ты, *-іваньне-іва̀ны-іва̀ць-і̇ць,*—*см. под ліць.*

•разьліва́цца,—*см. под лі̇цца.*

•разьлі̇вы-*вая-вае*—разительный, Нсл. 549. пронзительный. *Разьлівы голас, крык.* Нсл.

•разьліч-а́ць-*эньне-ы̀ць,*—*см. под лічыць.*

•разьліч-а́цца-*ы̀цца,*—*см. под лічыцца.*

•разьмергава́ць,—*см. под меркава̀ць.*

•разьмеркав-а́ны-*а̀ць,*—*см. под меркава̀ць.*

•разьмеркава́цца,—*см. под меркавацца.*

•разьмяжджу́ліць,—*см. под мяжджу̀ліць.*

•разьмя́кці,—*см. под мякці.*

•разьмярковаваць,—*см. под меркава̀ць.*

•разьмярковавацца,—*см. под меркава̀цца.*

•разьмі̇н-*ну, предл.-не, зват.-не, м.* **1.** разъезд, проезд мимо. Ксл.; Нсл.; Гсл.; МГсл. *Толькі людзёў на кірмашу, што разьміну няма.* Сянно (Ксл.). *Разьміну няма, усё едуць ды едуць.* Нсл. *Павозьнікі разьміну не даюць.* Нсл.

2. прохождение встречных мимо друг друга. Гсл.

•разьмін-а́цца-*у̀цца,*—*см. под міна̀цца.*

•разьне́сьці,—*см. под нясі̇ць.*

•разьне́сьціся,—*см. под нясі̇цца.*

•разьнягодзіць-*джу-дзіш-дзе, соверш.*— . *Ні воднаму Міколе ня вер ніколі... Адзін неўспадзеўкі памарозе гародніну, а другі разьнягодзіць і тады едзь як хочаш па сена.* Рэч.(Пет., II, 8).

•разьні̇к-*іка̀, предл.-ік̀у, зват.-і̇ча; мн. ч.-ікі̇-ікоў-ікам-ікоў-іка̀мі-ікох, м.*—мясник. Ар.; Доўжа Куз. (Ксл.); Нсл. 570. *Карову ялаўку прадаў разьнікам.* Нсл. *Разьнік лупе карову.* Ст.(Шсл. 149). *См. [illegible]зьнік.*

•разьні̇ца-*цы-цы, ж.*—бойня(предприятие по убою скота и пярвичной обработке тут, С.). МГсл.

•разьні̇ць-*ню̀-ніш-не, несоверш.*—разногласить в пении или музыке. Нсл. 565. *Не падладжуеш імне пець, а толькі разьніш.* Нсл. *Соверш.* **заразьні̇ць.** *Адзін заразьніў і ў вусіх пашла бязладзіца.* Нсл. 21(*под бязладзіца*).

•разьве́трыцца, *-руся-рышся , соверш.* —пройтись по чистом воздухе, проветриться. Нсл. 546. *Ідзі, разьветрыся троху.* Нсл.

•разьвяз-а́ньне-*а̀ны-аваць-а̀ць,*—*см. под вяза̀ць.*

•разьві̇слы-*лая-лае,* **1.** развесистый. Гсл.

2. отвислый. Гсл.

•разьвіта́льны, *-ная-няе*—прощальный. *Дрыжыць агонь, як песьні голас разьвітальны.* С. Музыка, 160.

•разьвіт-а́ньне-*авацца,*—*см. под вітацца.*

•разьюры́цца,—*см. под юры̀ць.*

•разьюш-аны-*ыць,*—*см. под юшы̀ць.*

•разьюш-авацца-*ыўшыся-ыцца,*—*см. под юшы̀ць.*

•разыгра́нка-*нкі-нцы, ж.* **1.** розыгрыш.

2. розыгрыш в ничью. Ар.

•разыходзіцца, *1-ое и 2-ое лицо., единств. ч. нет.-іцца, несоверш.* **1.** растворяться. Ар. *Цукер памалу разыходзіцца ў шклянцы.* Ар. *Соверш.* **разыйсьціся,** *разыйдзецца, разыйдземся, разыйдуцца, прош. вр. разышоўся*—раствориться. Ар. *Цукер ужо разышоўся ў коўні.* Ар.

2.—*см. под хадзіць.*

•разыйд-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—уход пришедших, Нсл. 565. расхождение пришедших.

•разы́нкі, (*одна* **разынка**)-*нак*(-*нкаў*) —изюм. Ар.; Нсл. 554. *Разынак купіў гасьцінца.* Нсл. *Уменьш.*(*одна*) **разы́начка**-*чкі-чцы*—изюминка. Нсл. 554; Ар. *Разыначку ўраніла.* Нсл.

•разы́нкі-*нак*(-*нкаў*), *ж.*—изюм. НК.: Очерки, 38; Ар.; Ксл.; Гсл. *Я купіла ў пірагі разынак.* Чашнікі (Ксл.).

•разы́нкавы-*вая-вае*—изюмный. Нсл. 554. *Разынкавы смак.* Нсл.

•ражон-*жна̀, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** заостренный(обгорелый конец, НК.: Старцы, Но. 77), заостренный кол.

ці ражна ж хацець—суетное, при благоприятной наличности, изличнее, даже алчное желание, обыкновенно осуждается приведеным выражением, к которому нередко прибавляется дополнение *"ад Бога".* Тем же выражением осмеивается и крайнее положение лица, вследствие видимого распутства, бедности по собственной вине, если это лицо не скрывает надежду на чудесную перемену обстоятельств, в виде манны небесной. НК.: Очерки, Но. 695.

2. вертел. НК.: Старцы, 77. *Уменьш.* **ражонак**-*нка, предл.-нку.* НК.: Старцы, Но. 77. *Уменьш.* **ражэнчык**-*ыка, предл.-ыку.* Ар.

•ража́нец-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —чётки. Ар.; Вост. (Даль).

•ра́жка-*жкі-жцы, ж.* **1.** водоносное ведро с двума ушками, перетянутыми перевеслом. НК.: Очерки, 89.

2. (посудина для воды и пр. в роде ведра с рукояткой, С.), шайка. Ар.; Растсл.; Косіч 38; Ксл.; Гсл. *Вылі ваду з ражкі.* Ісачкава Аз. (Ксл.).

•**ражкі,** (*один* **ражок**)-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох*—зерна ржи, пораженные спорыньей. Гсл.

•**ра́іць,** *ра̀ю, ра̀іш, ра̀е; повел. рай, ра̀йма, несоверш. каму, што, або зь неазн.*—советовать. МГсл.; Растсл.; ПНЗ; НК.: Очерки, Но. 714; Ар.; Шсл.; Нсл. 554. *Ня раю табе купляць гэтага каня.* Нсл. *Бацька раіў сыну добрую дарогу.* Гарнакі Сян. (Ксл.). *А імне людзі раілі вось гэтак зрабіць.* Ст. *Деепр. наст. вр.* **ра́ены**—(советованный, С.), присоветованный. Нсл. 554. *Раенага табою каня купіў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **раеньнення,** *предл.-ню*—советование. Нсл. 554; Ар. *Нічыйго раеньня імне ня трэба.* Нсл. *І бяз раеньня я гэта ведаю.* Тм. *Соверш.* **пара́іць**—посоветовать. Ар.; Шсл.; Нсл. 554. *Парайце, браточкі! Мой бацька хворы, калі б хто параіў зельля, каб ён паправіўся, я тады б ня ведаў, як яму дзякаваць.* Чартовічы Сур. Север(Шэйн, II, 417). *У гэтай справе я табе нічога не параю.* Нсл. *Добрыя людзі параілі гэтак зрабіць.* Ст.

адра́еваць, *адра̀юю-юеш-юе; повел. адраюй, адраюйма, несоверш., каму*—отсоветывать. Нсл. 379. *Ты імне адраюеш, адраіў куплю гэнага каня, а другія таргуюць яго.* Нсл. *Соверш.* **адра́іць**—отсоветовать. Ар.; Шсл.; Нсл. 379; Ксл. *Адраілі імне рабіць гэтак.* Цяпіна Чаш. (Ксл.). *Хацеў прыдбаць сабе гэту кароўку, але людзі адраілі.* Ст. *Деепр. наст. вр.* **адраены**—отсоветованный. Нсл. 378. *Падарожжа наша адраена.* Нсл. *Соверш.* **зара́іць**-*ра̀ю-ра̀іш-ра̀е*—посоветовать. Нсл. 182. *Зараіць лек.* Нсл. *Соверш.* **нара́іць**-*ра̀ю-ра̀іш-ра̀е*—дать совет, посоветовать. *Дзякуй ім, людзі нараілі, як трэба зрабіць.* Ст. *См. нарадзіць*(*под радзіць*). *Деепр. наст. вр.* **нара́ены**—посоветованный. *Нараены работнік, майстра.* Нсл. *Соверш.* **падра́іць**-*ра̀ю-ра̀іш-ра̀е*—немного, несколько посоветовать. *Дзядзька імне падраіў купіць гэтага жарабочка.* Ст. *Соверш.* **прыра́іць**-*ра̀ю-ра̀іш-ра̀е; повел.-ра̀й-ра̀йма*—несколько убедить, советуя. *Деепр. наст. вр.* **прыра́ены**—то, о чем кто-л. несколько убедился благодаря советам других. *Прыраены лек.* Нсл. 509 *Отгл. имя сущ.*

прыра́еньне-ня, *предл.-ню,* Нсл. 509. результат некоторого убеждения советами. *Прыраеньне леку.* Нсл. *Соверш.* **ура́іць**-*ра̀ю-ра̀еш-ра̀е*—советуя, убедить. *Ура̀іць лек ад зубоў.* Нсл. 749. *Брацецьнік мой ураіў імне гэтага каня купіць.* Тм. *См. урадзіць* (*под радзіць*). *Деепр. наст. вр.* **ураены**—тот в котором кто-л. убедился благодаря советам других. *Я ураеным табою спосабам зрабіў гэта, але не ўдалося так.* Нсл. 749.

•**ра́іцца,** *ра̀юся, раішся, несоверш. у каго,* 1. советоваться (с кем). НК.: Очерки, Но. 714; Ар. *См. радзіцца І.*

2. *взаимн., зь кім*—обмениваться мнениями, совещаться. Ар. *См. ра̀дзіцца 2.*

•**раі́цца,** *роіцца, несоверш.* 1. садиться и сесть роем(роиться, С.). Нсл. 746. *Пшчолы на бярэзе рояцца, раіліся.* Нсл.

2. заседать(появляться во множестве, С.) в мыслях, в голове. Нсл. 746. *Нешта дурное табе роіцца, ураілася ў галаве.* Нсл. *Соверш.* **ураіцца.** Нсл. 746.

•**рай,** *ра̀ю, предл. и зват. ра̀ю, м.*—рай. Ар. *Да раю ласкі маей Божай увойдзе.* Кіт. 269. *Ці быў ты у раю?* Гарун(ст. "Нязнаны госьць").

•**райскі(райські)**-*кая-кае*—райский. *Хто ест райськія?* Кіт. 8а3.

•**райца**-*цы, предл.-цу, мн. ч., род.-цаў, м.* 1. советник. Гсл. *Шмат таких райцаў, як ты.* Нсл. 554. *Не прашу я райцаў.* Тм.

праўны райца—юрисконсульт.

2. член думы, Вост. (Даль) член уездной (всякой, С.) *"рады".* Гсл.

•**ра́йчы**-*чага*—гласный думы. Гсл. — *райца. Крый, Божа, ад такіх райчых.* Нсл. 554.

•**рак,** *рака̀, предл.-ку, зват. ра̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-ка̀мі-кох, м.* 1. рак. Ар. *Хто пад'еў ракоў — такоў; хто ня еў ракоў — такоў. Послов.* Войшт.

2. болезнь рак. *Во каб табе рак вытачыў!* Чаркасоў Беш. (Ксл.).

•**рака́**-*кі, дат., предл. раццэ, вин. раку̀, мн. ч. рэкі-аў, ж.*—река. Рудня Аз. (Ксл.).

•**ракавыя шыйкі,** *раст.*—горец аптечный. Гсл. *См. рачыкі.*

•**ракі́тнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—полевая ива, малый тальник. Гсл.

•**рале́йнік,** (Нсл. 554)-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—земледелец. Ст. Рудня, Жойдзіскае в., Вял. *І слухаць не хачу аб гэтым ралейніку, кажа дзяўчына.* Я. Г.-кі: Казкі, Но. 2, стр. 3.

•**рале́йны**-*ная-нае*—относящийся к пахоте или к обработке земли. Гсл. *Ралейныя лейцы.* Нсл. 554. *Ралейны хамут.* Гсл. *Ралейны хамуценчык.* Дсл. 954.

•**ральлё**-*ля, предл.-лю, ср.*—пашня. Растсл. (воспаханное поле, С.), пахота,(воспаханное поле, Нсл. 554). Ксл. *См. ральля̀. Каб хоць дождж прайшоў а то дужа дрэнна па ральлю хадзіць.* Горцава Лёз. (Ксл.). *Цяжка па ральлю ісьці.* Нсл. 554.

•**ральля́**-*лі, дат., предл.-лі, ж.*—вспаханное поле, Ар.; Шсл.; ПНЗ 15; Ксл. пахота. Гсл. *Па ральлі гэтага воза конь не пацёг бы.* Ст. *Цяпер авечкі пасуцца па ральлі, дык прыходзяць дамоў галодныя.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Наляцелі журавы, селі, палі на ральлі.* Жукова Імгл.(Косіч 31). *См. аральля̀, ральлё. Уменьш., ласкат.* **ральлі́ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж. На раньняй ральліцы родзе жыта, пшаніца.* Рапан.: Прык. 98. *На другой ральліцы родзе трава мятліца.* Ар.

•**рамон**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—поповник, *раст.* цветок служит для забавы, Гсл. дикая ромашка. Нсл. 554. *Рамону коні ані каровы не ядуць.* Нсл. *Ласкат.* **рамонька**-*нькі.* (*у гародчыку*)*....растуць пахнючыя рамонькі.* Я. Г.: Лемантар 59.

•**рамоўка**-*ўкі, дат., предл. рамоўцы, ж.* —рамочный улей. *Бацька пасадзіў пшчолы ў рамоўку.* Вароніна Сян. (Ксл.).

•**раманіць**-*ню-ніш-не*—слегка стучать (говорится про дождь). Растсл.

•**раматус**-*су, предл. и зват.-се, м.*—ревматизм. Ар.; Ксл.; Шсл. *Бяда з маёю рукою; раматус убіўся, дык баліць і не падняць.* Ст.

•**раменка**-*нкі-нцы, ж.*—ремённая веревочка для лаптя(и других надобностей, С.). Шсл. *Уцягні ў лапці раменку.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

•**раменны**-*ная-нае*—ремённый, ременчатый. Ар.

•**рамесны**-*ная-нае*—ремесленный, связанный с ремеслом. *А галаўшчынах людзей рамесных.* Стт. 448. *Люд рамесны.* Стт.

•**рамесьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —ремесленник, Гсл. мастеровой. МГсл.

•**рамесьніцтва**-*ва, ср.*—ремесленничество.

•**рамесьнічы**, -*чая-чае*—ремесленнический. Гсл.

•**рамёнак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.*—плечевая кость. Нсл. 554. *Рамёнак зламіў.* Нсл.

•**рамяство**-*вà; мн. ч. рамествы-аў, ср.* —ремесло. Ксл.; Гсл. *Зямлі мала, надабе рамяства вучыць.* Гараватка Меж. (Ксл.). *Рамяством месцкім абходзіціся не хацелі.* Стт. 137.

•**рамчак**-*кà, предл.-кỳ, зват. рамчàку; мн. ч. рамчакì-оў-ом-акì-àмі-ох, м. — рамоўка.* Вароніна Сян. (Ксл.).

•**рана**-*ны-не, ж.*—рана, язва. Шсл. *Нагу пабіла на раны.* Ст.

•**рана**, *нареч.*—рано. Ар.; Шсл. *Яшчэ рана: дамоў пасьпееш.* Ст. *Ср. ст.* **раней**—раньше. МГсл.; Ар.; Шсл.; Кр. Сяло Беш. (Ксл.). *Сядні ўсталі раней, як ўчора.* Ст. *Прев. ст.* **найраней.** Ар. *Ласкат.* **раненька.** Ар. *Устаў раненька, яшчэ да сонца.* Ст. *Ласкат.* **ранюхна.** Нсл. 555. *Заўтры ранюхна ўзбудзі мяне.* Нсл. *Увелич.* **ранюсенька.** Ар. *Устану я ранюсенька.* Шапачка Імгл.(Косіч 58). *Сьвеце месяц над зарою ранным-рана, ранюсенька.* Севершч.(Косіч 250).

•**рандоўля**-*лі-лі, ж.*—аренда, временно пользование недвижным имуществом на договорных началах. *Якая рандоўля, такая й плата.* Нсл. 554.

пусьціць у рандоўлю—отдать в аренду. *Пан наш двор свой пусьціў у рандоўлю.* Нсл. 554.

•**рандоўства**-*ва, ср.*—арендное содержание, арендование. Нсл. 554. *Рандоўствам займаецца.* Нсл.

•**ранда,** (Гсл.; Нсл.), **ранда.** НК.; Гсл.; Нсл. 554, **1.** аренда, временное пользование недвижимым имуществом на договорных началах. НК.: Очерки, Но. 421; МГсл. *На рàндзе сядзіць, жывець.* Нсл.

выпусьціць у ранду—отдать в аренду. *Поле й карчму пад ранду выпусьціў.* Нсл.
2. арендная плата. НК.: Очерки, Но. 421; Нсл. 554. *Рàнду плаціць.* Нсл.
3. корчма, шинок(выдаваные в аренду, С.). Нсл. 554, кабак, выдаемый в арэнду. Ксл. *Во, няма ранды ў нас і добра.* Шакены Куз. (Ксл.). *Ты толькі ранды пільнуеш.* Нсл.

•**рандаваць**-*дўю-дўеш-дўе; повел.-дўй-дўйма, несоверш., перех.*—иметь в арендном содержании, арендовать. Нсл. 554. *Рандаваць, зарандаваць сад, карчму, млын.* Нсл. *Соверш.* **зарандаваць**—заарендовать. Нсл. 554. *Зарандаваў цэлую валоку.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **рандаваньне.** *Рандаваньне карчмы, зямлі.* Нсл. *Соверш.* **пазарандаваць**-*дўю-дўеш-дўе каму,* **1.** отдать в арендное содержание многие предметы. Нсл. 742. *Пан, пазарандаўшы ўсі свае двары, выехаў сам у Нямеччыну.* Нсл.
2. *у каго,*—взять в арендное содержание многие предметы. Нсл. 742. *Купец усі сады ў месьце пазарандаваў.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **пазарандаваны, 1.** *каму,*—отданный в арендное содержание(о многих предметах). Нсл. 742. *Усі гасподы пазарандаваны.* Нсл.
2. *у каго,*—взятый в арендное содержание(о многих предметах).

•**рандэл-ік**-*ьчык,—см. под рондаль.*

•**ране-ньне**-*ны,—см. под рàніць.*

•**ранейшы**—прежний. МГсл.

•**ранешні**-*яя-яе, прилаг. к раньне*—утренный. Гсл.; Ар.; Нсл. 554. *Ранешні кавалак хлеба.* Нсл. *Ранешняе малако.* Тм.

•**раніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—утро. МГсл.; Ар.; Нсл. 555; Ісачкова Аз. (Ксл.); Шсл. *Якая раніца, а ты сьпіш.* Нсл. *За раніцу толькі пару лапцеў сплёў.* Ст. *См. раньне.*

•**раніць I**-*ню-ніш-не, несоверш.* **1.** утверждать, что еще рано. Нсл. 554. *Ты ўсё раніш, а паглядзі, якое раньне на дварэ.* Нсл.
2. *перех.*—заставлять что-л. делать раньше надлежащего. *Ср. вырàніць Соверш.* **выраніць,** *перех.*—выслать(заставлять делать что-л., С.) раньше надлежащего. Нсл. 92. *Выраніў дзяцюка на прыгон.* Нсл. *Соверш.* **ураніць**-*ню-ніш-не*—сделать что-л. ранее надлежащего. *Ураніў ты прыехаць.* Нсл.

•**раніць II**-*ню-ніш-не, соверш. и несоверш., перех.*—ранить. *Деепр. наст. вр.* **ранены** —раненый. Ар. *О человеке, в зн. сущ.* **ранены**-*нага*—раненый. Ар.

раненая-*ае*—раненая. Ар. *Соверш.* **абраніць**—ранить. *Деепр. наст. вр.* **абранены** —раненый. *Курбан (араб., аброк) чыннячы, трэба глядзець, штоб... на яком не абранена.* Кіт. 2664. *Соверш.* **зраніць**—поранить(ранить, Ст.). Нсл. 218. *Ваўкі зранілі*

каня. Нсл. *Сякіраю нагу сабе зраніў.* Нсл. *Соверш.* **пара́ніць**-*нюніш-не*—ранить в многих местах или многих, изранить. *Наехаўшы, яго самога зьбіў а зраніў і слуг яго Андрэя а Цішука параніў.* Гордз. Ак. ХУІІ.

3. *Соверш.* **ура́ніць**-*ню-ніш-не*—поранить. Нсл. *Ураніў сякіраю нагу.* Нсл.

•**раніць,** *раню, роніш-не, несоверш., перех.* —терять, не щадить. Нсл. 566. *Дух свой роніць над дзэцьмі.* Нсл. *Здароўе сваё раню на вас.* Тм.

раніць сьлёзы—плакать. *Соверш.* **абраніць**—упустить, потерять. Юрсл. *Глядзіце, бо аброніце гарлачык.* Юрсл.

абраніць сьлізу—заплакать. *Во табе й братанічна: сьлізы не абраніла.* Юрсл.

2. *перен.*—сказать, произнести сквоз зубы, процедить (слово). Юрсл. *За цэлы вечар слова не аброне.* Юрсл. *Соверш.* **абраніцца, аброніцца**—потеряться, выпав из рук, кармана и т.п. *Нейдзе ў кустох ножык абраніўся, шукаў, шукаў і не знашоў.* Юрсл. *Соверш.* **зраніць**—абортировать. БНсл. *Соверш.* **ураніць**—нечаянно выпустить из рук. *Раз зышла зь нябёс вясёлка і ступіла на зямельку ды ўраніла там кудзельку сукры, ранічнага золку на зямлю пасьцельку.* С. Музыка, 274.

•**ра́ніцца I** *нюся-нішся; повел.-ньсяньмася, несоверш.*—являться прежде надлежащего. Нсл. 554; Ар.; Ксл. *Тыя канчане раняцца на сход.* Труханавічы Чаш. (Ксл.). *Ня раньця дужа і не пазьніся.* Нсл. *Соверш.* **пара́ніцца**—поспешать раньше надлежащего. Нсл. 473. *Параніліся мы прыехаць із сохамі на прыгон.* Нсл. *Сядні я параніўся прысьці да вас.* Ар. *Соверш.* **вы́раніцца**—раньше надлежащего приступить к какому-л. делу. Нсл. 92. *Выраніўся троху на прыгон.* Нсл. *Соверш.* **ура́ніцца**—сделать что-л. прежде времени. Нсл.

•**ра́ніцца II**-*нюся-нішся, несоверш.*—наносить себе раны. *См. зраніцца. Соверш.* **зра́ніцца**—нанесть себе рану. Нсл. 218. *Як табе памагала сякіраю зраніцца.* Нсл. *Соверш.* **разра́ніцца**—увеличиться(о ране). *Пажога разранілася.* Нсл.(*под пажога*).

•**ра́нічнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—пастух, гоняющий на утреннюю пастьбу. Ксл. *Зьмітру змовілі ранічнікам.* Калышкі Лёз. (Ксл.). *Ранічнікі ўжо прыгналі статак із ранак.* Нсл. 555.

•**ра́нічны**-*ная-нае*—утренный.

•**рант**..............., *м.*—кранк. МГсл.

•**ра́нкі**-*нак, единств. ч. нет.*—выгон скота зарею на утреннее пастбище. Нсл. 555. *Гані каровы й авечкі на ранкі.* Нсл. *Каровы з ранак прышлі.* Тм.

•**рань,** *рàні, ж.*—ранее время. *Зь вячэрных сноў будзячы рань.* Салавей.

•**раньком,** *нареч.*—утренним временем. Нсл. 555. *Раньком заўтра пойдзем сабе.* Нсл.

да раньня, *нареч.*—до солнечного восхода, до утра. (Гсл.); Шсл. *Змалацілі ёўню яшчэ да раньня.* Ст.

з раньня—с утра. Ар.; Гсл. *Ласкат.*

ра́ньніка-*ка.* Гсл.; Нсл. 555. *Раньнікам па марозіку добра ехаць.* Гсл. *Цэлае раньніка праплакала.* Нсл. *Не адно я раньніка згуляла: русу касу часала.* Из песни, Нсл.

•**ра́ньні**-*няя-няе,* **1.** утренный. Гсл. *Раньні нэмаз (араб., малітву) кланяцціся.* Кіт. 46а15.

2. ранный. Ар. *Раньняя птушка зубкі калупае(або: цярэбе, а позная вочкі праціраe).* *Послов.*,—ранная птичка носок прочищае, поздная глаза продирает. Ар. *Сравн. ст.* **ра́ншы**—ранее обыкновенного бываемый, ранный (бывающий, созревающий раньше других, С.). Нсл. 555. *Раншы абед.* Нсл. *Сёлета раншая вясна, чымся летась.* Тм. *Прев. ст.* **найра́ншы** —самый ранный. *Увелич.* **ранюсенькі.**

•**рапоўнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.* —стебли и листья репы. НК.: Очерки,420, Но. 827.

•**раптоўнасьць**—внезапность, быстрота, неожиданность. Гсл.

•**раптоўны гнеў**—вспыльчивость. МГсл.

•**ра́птам,** *нареч.*—внезапно, вдруг. Растсл.; Ар.

•**раптам**—вдруг, сразу, порывисто, мигом, неожиданно. Гсл.

раптам загневацца—вспылить. МГсл.

•**рапу́ха**-*ўхі-ўсе, ж.* Ар. **1.** род жабы. Гсл. жаба. Нсл. 555. *Рапухі сквярўцца.* Нсл.

2. ругат. слово на рябую или безобразную женщину, особенно злую. Нсл. 555. *Слухай ты рапуху гэту, мала што яна верашчыць.* Нсл.

•**расол**-*лу, предл. и зват.-ле, м.* **1.** рассол. Ар.; Шсл. *Ядуць бульбу з расолам.* Ст. *Расол капусны.* Нсл. 566.

2. *перен.*—кровь. Нсл. 566. *Вытну, аж расол пацячэць.* Нсл.

3. *перен.*—жидкость, текущая из носа. Нсл. 566. *З носу табачны расол капае.* Нсл.

•**раса́**-*сы̀, ж.*—роса. Ар. *Единств. ч.* **расі́на**-*ны,* **1.** капля росы. Нсл. 566. *Расіна пала на нос.* Нсл.

2. очень малое количество какой-л. жидкости. Нсл. 566. *Уліла расінку малака.* Нсл. *Уменьш.* **расі́нка**-*нкі-нцы,* **а)** капля в роде росы. Нсл. 566. *Расінка прыгожа блішчыць.* Нсл. **б)** самое малое количество жидкости. Нсл. 566. *Ані расінкі ня было ў роце.* Нсл. *Расінку спытаваў есьці.* Нсл. *Ані расінкі не дала малака карова.* Тм.

расі́начка-*чкі-чцы, уменьш. к расінка* —малейшее количество жидкости. Нсл. 566. *Вады ні расіначкі няма ў дварэ.* Нсл. *Уменьш.* **расі́ца**-*цы-цы.* Нсл. 566. *Пусьці коні на расіцу.* Нсл. *На дварэ нярана, расіца прыпала.* Росуха Імгл. (Косіч 22). *Уменьш.* **роска**-*скі-сцы.*

росачка-*чкі-чцы, уменьш. к роска,*—малейшая капля. Нсл. 567. *Вады ані росачкі няма.* Нсл. *Гарэлку ўсю да росачкі выпілі.* Тм. *Няма ні росачкі алею.* Северщч. (Косіч 30).

•**расахавілкі**-*лак, единств. ч. нет.*—навозные вилы. Яцкава (Шакун).

•**раса́днік I**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —брусчатый сруб в 3-4 венца с *"замочнымі вуглямі"*, поверх которых настилаются прочные половинники, или брусья, на которых начинается строение печи. НК.: Очерки, 242.

•**раса́днік II**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —строение без крыши, наполненное лучшей землёй, парник; тут обыкновенно засеваются и первое время растат пересадочные овощи капуста и брюква. НК.: Очерки, Но. 501.

•**расходнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.......* Мікольск М. (Демид.-Веров., II, 1896, 109).

•**расходзіцца,**—*см. под хадзіць.*

•**расхаляпіць**-*плю-піш-пе, соверш., перех., говорят упрекая*—растворить настежь. Міх. *См. разгайтаць.*

перасхаляплеваць-*плюю, плюеш-плюе, соверш., перех.; говорят упрекая*—растворить многие двери. *Гэты пустадомак дзьверы парасхаляплеваў і пайшоў.* Міх.

•**расх-а́паваць**-*а́пацъ,—см. под ха́паць.*

•**расхапа́ць,**—*см. под хапа́ць.*

•**расхарахоніцца,**—*см. под харахоніцца.*

•**расхлі́пацца,**—*см. под хлі́паць.*

•**расхры́станы**-*ая-ае* с растергнутым воротником, ПНЗ. с раскрытым воротником, Растсл. с раскрытой грудью, незастегнутый.

•**расхры́ста**-*ты, предл.-ту, м.*—ходящий, не застегивая, с раскрытой грудью. Нсл. 560. *Прывык расхрыстаю бегаць.* Нсл.

расхры́стаць(расхрыста́ць, Гсл.)—обнажить кому-л. грудь, Нсл. 553. растегнуть рубаху на груди. *Расхрыстаў свае пелькі.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **раcхрыстаны**—с раскрытой грудью. Нсл.; Шсл. *Ходзе расхрыстаны.* Ст. *Кашуля на грудзёх расхрыстана.* Цялеш: Дзесяць, 28.

•**расхры́стацца**-*аюся-аешся, соверш.*—раскрыть грудь, Ар.; Шсл. обнажить грудь свою. Нсл. 553. *Холад, а ён расхрыстаўся.* Ст. *Деепр. наст. вр.* **расхры́стаўшыся**—с раскрытой грудью. Ар. *Сьцюжа, а ён расхрыстаўшыся.* Ар. *Расхрыстаўшыся, бегаюць дзеці па двару.* Нсл.

•**расхваста́ць,**—*см. под хваста́ць.*

•**расхваста́цца,**—*см. под хвастацца.*

•**рася́ніць**—мочить росой. *Соверш.* **абрася́ніць**—замочить росою. Д. *Абрасяніў порткі.* Д.

•**расі́ць,** *рашу́, росіш-се, несоверш., перех.* **1.** —мочить росою, ходя по росистой траве. Нсл. 556. *Не хадзі па расе: ногі росіш і сьвітку ўросіш.* Нсл.

2. орошать. Гсл. *Соверш.* **урасі́ць,** *урашу, уросіш-се,* **1.** замочить росою. Нсл. 556.

2. оросить влагой, увлажнить(почву); осуществить систему мероприятий по искуственному увлажнению почвы. *Деепр. наст. вр.* **урошаны**—замоченный росою, орошенный. Нсл. 664. *Павесь урошаную сьвітку.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **урашэньне**-*ня, предл.-нюю*—орошение.

•**расі́цца,** *рашу́ся, росішся*—роситься. *Не расіся, ходзячы па лузе.* Нсл. *Соверш.* **урасі́цца**—замочиться росою, ходя по росистым местам, Нсл. 566. обмочиться росою. Шсл. *Урасіўся па пояс.* Нсл.

2. орошаться. Гсл. *Деепр. наст. вр.* **урасі́ўшыся.** Ар. *Як ён урасіўшыся!* Ар.

•**раскос**-*су, предл.-се, зват.-се, м.*—луг с кочками и пнями. Ксл. *Каровы ходзяць у раскосе.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**раскоша**-*шы, дат., предл.-шы, ж.* **1.** роскошь. МГсл.; Шсл.; Нсл. 566. *Грошы пайшлі на раскошы. Поговор.* Нсл. *Увялікай раскошы жывуць.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Жывець у раскошы, нічога не жадзён.* Ст.

2. выгоды жизни, приволье. Нсл. 566. *Дай яму раскошу, дык паправіцца здароўям.* Нсл. *Мінулася бацькава раскоша — сама бачу, ні раз, ні два па раскошы той заплачу.* Харобічы Горадн.(Косіч 239).

3. свобода, простор, Нсл. 566. простор, приволье. Шсл. *Кажан раскошу любіць.* Нсл. *У хаце раскошы няма.* Нсл. *Каровы ходзяць на раскошы, дык і малака даюць.* Ст.

4. свободное, просторное помещение. *Казалі, што тут роскаш буду мець, а тут сусім цесна.* Нсл. 567.

•**раскошна,** *нареч.*—просторно, свободно. Нсл. 567. *Тут раскошна рабіць.* Нсл. *Ср. ст.* **раскашней.** Нсл. 567. *Вонках раскашней скакаць.* Нсл.

•**раскошнасьць**-*ці, ж.*—простор. Нсл. 567. *Раскошнасьць у хаце, у царкве.* Нсл.

•**раскошны**-*ная-нае,* **1.** просторный. Нсл. 567. *Раскошны панадворак.* Нсл. *Раскошная хата.* Тм. *Раскошнае хутра.* Тм. *Раскошны ток.* Тм.

2. дородный, статный. Нсл. 567. *Раскошны конь.* Нсл. *Раскошны мужчына.* Тм. *Раскошная жонка.* Нсл.

•**расказ-а́ньне**-*а́ць,—см. под казаць.*

•**раскалтунуцца,** *-уся-нешся, соверш.* —взъерошиться, взлозматиться. Войш. *Хадзі, Гапулька, я цябе запляту, бо ты брыдка раскалтунаўшыся.* Войш. *См. раскултацца.*

•**раскара́ч**-*ача̀, предл.-ачу̀, зват.-а̀чу; мн. ч.-чы̀-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—полотенце хуже родом. *Нясуць наповерку, на кіі, абедачнікі-спарышы ў махрастых раскарачах.* Гарэцкі: Песьні, 67. *Ср. скарач.*

•**раскашава́ць**-*шу̀ю-шу̀еш-шу̀е, несоверш.* —наслаждаться. МГсл. *Отгл. имя сущ.* **раскашава́ньне**-*ня, предл.-нню, ср.*—наслаждение. МГсл.

•**раскашава́цца**-*шуюся-шуешся,* **1.** жить привольно, не стесняясь ничем, роскошествовать. Гсл.; Ксл.; Нсл. 566. *Раскашуешся, параскашаваўся ты ў чужым дабру.* Нсл.
2. иметь просторное, не стеснительное помещение. Нсл. 566. *У сваей хаце, як хочаш раскашуйся.* Нсл.
параскашава́цца, 1. *соверш. к раскашавацца I.* Нсл. 566.
2. *соверш. к раскашавацца 2.* Нсл. 566. *Табе з імною цесна, раскашуйся сабе адзін; параскашуешся, і на мяне ўспомніш можа.* Нсл.
•**раскаша́цца**-*аюся-аешся, несоверш.*—раскошествовать, раскошничать. Шсл. *Адзін раскашаецца на цэлай палавіцы.* Ст. *Соверш.* **параскаша́цца**—пороскошествовать. Шсл. *Параскашаўся ён тут даволі а цяпер нейдзе, мусіць, з голаду пухне.* Ст.
•**раскошык**-*ыка, предл.-ыку, м.*—неженка, любитель сластей и лакомых кушаньев. Нсл. 567. *Ты ў нас раскошык, апрычонічкі любіш.* Нсл.
•**раска́з,**—*см. под росказ.*
•**расказаньне,**—*см. под казаць.*
•**раска́зьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** тот, кто *"расказуе"* — приказывает, велит. *Ты імне не расказьнік, што хачу, тое й раблю.* Нсл. 549. *Ты нам не расказьнік, што сіліш нас рабіць тое, чаго сам ня хочаш рабіць.* Нсл. 566. *Ср. расказаваць I(под казаць).*
2. рассказчик. Нсл. 549; Ксл. *Расказьнік нам казаў казку дый задрымаў.* Нсл. *Хведар добры расказьнік на ўсялякія казкі.* Карма Куз. (Ксл.).
•**раска́зьніца**-*цы-цы, ж.*—та, которая *"расказуе"* — приказывает, велит. *Калі ты расказьніца такая, то пакажы сама, як гэта робяць.* Нсл. 566. *Ср. расказаваць I(под казаць).*
•**раскалыт-а́ны**-*аць,—см. под калытаць.*
•**раскалыт-а́ўшыся**-*акца,—см. под калытацца.*
•**раскапу́сьціцца**-*пушчуся-пусьцішся, соверш.*—широко сесть, занять много места. Гсл.
•**раскача́ны,**—*см. под качаць.*
•**раскача́ць,**—*см. под качаць.*
•**расклад**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** разложение(действо).
2. внутренний распад, упадок, дезорганизованность, разложение.
•**раскладаць,**—*см. под класьці.*
•**раскладацца,**—*см. под класьціся.*
•**раскла́сьці,**—*см. под класьці.*
•**раскла́сьціся,**—*см. под класьціся.*
•**раскроіць,**—*см. под кроіць.*
•**раскра́таць,**—*см. под кратаць.*
•**раскрыжав-а́ны**-*аць,—см. под крыжаваць.*
•**раскрыжава́цца,**—*см. под крыжавацца.*
•**раскры-ва́ць**-*ць,—см. под крыць.*
•**раскры-ва́цца**-*ўшыся-цца,—см. под крыцца.*
•**раскварыць,**—*см. под скварыць.*
•**расквеціць**-*ечу-еціш-еце, соверш.*—украсить *"кветкамі"* — цветками или *"кветам"* — цветом растений. *Деепр. наст. вр.* **расквечаны.** *Зырчэй расквечанай кароны зіхцелі кветкі васількоў.* Кавыль: Ростань, 37. *Лебедзь чорная лягла пад расквечаным кустом.* Крушына: Лебедзь, 4.
•**расквяціць,**—*см. под квяціць.*
•**расквяціцца, расквеціцца,**—расцветиться. *Сонцам расквеціцца дзікая жудзь.* Машара(Калосьсе, Но. 1/8, 1939 г., стр. 4). *Ср. расквяціць.*
•**расквіта́цца**-*аюся-аешся, соверш.*—расчесться, расплатиться. *Отгл. имя сущ.* **раськвітаньне**—расчет, расплата. Гсл.
•**раскуле́шыць,**—*см. под куляшыць.*
•**раскуле́шыцца,**—*см. под куляшыцца.*
•**раску́лтацца**-*аюся-аешся, соверш.*—взъерошиться, взлохматиться. Ар. *Ср. гулта.*
•**раскумаць,**—*см. под скумаць.*
•**раскуме́каць, раскумякаць,**—*см. под кумекаць.*
•**распох-лы**-*ці,—см. под похці.*
•**распок-ацца**-*нуцца,—см. под покацца.*
•**распорка**-*ркі-рцы, ж.*—то, что распирает; палочка, распирающая что-л. расщепленное. Гсл.
•**распорк-аны**-*аваць-аць,—см. под поркаць.*
•**распорына**-*ны-не, ж.*—палка, скрепляющая *"вобжы"* сохи на некотором расстоянии от *"сашча".* Ксл. *Распорына калытаецца ў вобжах — прыбі.* Бабінавічы Віц. (Ксл.).
•**распоўзацца,**—*см. под поўзацца.*
•**распагодзіцца**-*іцца, соверш.*—после дождя или снегу настать хорошей погоде. Ар. *Ізноў распагодзіцца... дождж не надоўга...* Танк(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 133).
•**распадаб-а́ны**-*аць,—см. под падабаць.*
•**распа́дацца,**—*см. под падацца.*
•**распада́цца,** *несоверш.(к распасьціся)*—распадаться. *Соверш. распасьціся-дзецца.* Нсл. 556. *Цэгла ня паленая распалася.* Нсл.
•**распазн-а́ньне,** *-авацца-аўшыся-ацца,—см. под знацца.*
•**распа́л-ены**-*ёны-яць-іць,—см. под паліць.*
•**распал-яцца**-*іўшыся-іцца,—см. под паліцца.*
•**распа́лка**-*лкі, дат., предл. распалцы, ж.*—щепы для зажигания дров, подтопка. Ксл. *Наськяпаў трэсак на распалку.* Лужасна Куз. (Ксл.).
•**распане́ць**-*ею-ееш-ее; зват.-ей-еймa, соверш.*—приобрести барские замашки. Шсл. *Пабыў троха ў брата ў Менску, дык распанеў. Лянуецца сам сабе вады прынесьці.* Ст.
•**распароць,**—*см. под пароць.*
•**распароцца,**—*см. под пароцца.*
•**распарадчыць**—упорядочить, привести в порядок. Гсл.

•**распасьня́к**-*яка, предл.-я̀ку, зват.-я̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—род мужской одежды. Дсл.(*под* одежда).
•**распасьце́рці,** *распастру̀, стры̀ш -стры̀ць, соверш., перех.* **1.** распростереть (широко развести, раскинуть в стороны, С.). Гсл.
2. разостлать, развернуть что-л. широкое. Шсл. *Дай распастрыма коўдру, паглядзім ці харошая.* Ст. *Несоверш.* **распасьціра́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; зват.-а̀й-а̀йма, несоверш.* **1.** *несоверш. к* *распасьцерці I,*—распростирать.
2. *несоверш. к* *распасьцерці 2,*—расстилать, развёртывать что-л. широкое. Шсл.
•**распасьцерціся,** *распастру̀ся, распастрышся, соверш.* **1.** упасть, лечь, раскинув руки, распростереться.
2. разостлаться, развернуться чему-л. широкому.
3. широко занять место, владение, Шсл. распростереться, занять собой большое пространство. *Адзін распасьцерся, а другім дык і няма дзе дзецца.* Ст.
распасьціра́цца-*а̀юся-а̀ешся; зват.-а̀йся-а̀ймася,* **1.** *несоверш. к* *распасьцерціся I,*—распростираться.
2. *несоверш. к* *распасьцерціся 2,*—расстилаться, развёртываться, распростираться. *Пушчай, бо пасьцелка не распасьціраецца.* Ст.
3. *несоверш. к* *распасьцерціся 3,*—занимать большое пространство, место, (Шсл.) простираться. Гсл. *Надта не распасьцірайся тут, бо, як бачыш, сьпякуць!* Ст.
4. стремиться к захвату большого места, к господству. Гсл.
5. распространяться.
6. *как бранное*—раскрывать рот. Гсл.
•**распасьціраць,**—*см. под* *распасьцерці.*
•**распасьціраццa,**—*см. под* *распасьцерціся.*
•**распа́шка**-*кі, дат., предл.* *распашцы, ж.*—пружинная борона. Ксл. *Калі пройдзе тут распашка, дык зямля мяккая будзе.* Баравыя Куз. (Ксл.).
•**распав-іты**-*іва̀ць-віць,—см. под* *спавіва̀ць.*
•**распа́сьціся**—распадаться.
•**распаўз-а́цца**-*ыціся,—см. под* *поўзацца.*
•**распэцк-аны**-*аць,—см. под* *пэцкаць.*
•**распл-е́сьці**-*ѐцены-ята̀ць-яцёны,—см. под* *плесьці.*
•**распл-е́сьціся**-*ята̀цца,—см. под* *плесьціся.*
•**расплe̍шч-ыўшыся**-*ыцца,—см. под* *плешчыцца.*
•**распля́ск-аўшыся**-*аццa,—см. под* *пляснуцца.*
•**расплiка́ць,**—*см. под* *запліка̀ць.*
•**распліка́цца,**—*см. под* *запліка̀цца.*
•**распліку́ць,**—*см. под* *запліка̀ць.*
•**распліку́цца,**—*см. под* *запліка̀цца.*
•**расплiск-аны**-*аваць-аць,* *расплісн-уты-уць,—см. под* *пліскаць.*
•**распліс̀н-уты**-*уць,—см. под* *пліскаць.*
•**распліс̀к-авацца**-*аўшыся-аццa,—см. под* *пліскацца.*
•**расплісн-уўшыся**-*уцца,—см. под* *пліскацца.*
•**расплу́т-аны**-*аваць-аць,—см. под* *плутаць.*
•**расплу́т-авацца**-*аццa,—см. под* *плу̀тацца.*
•**расплутуха́цца,**—*см. под* *плутухацца.*
•**расплыт-а́ны**-*а̀ць,—см. под* *плыта̀ць II.*
•**расплыт-а́ўшыся**-*а̀цца,—см. под*
•**распродаж**—распродажа. МГсл.
•**распрану́ць,**—*см. под* *апрану̀ць.*
•**распран-ўшыся**-*у̀цца,—см. под* *апрану̀цца.*
•**распраст-а́ны**-*а̀ць,—см. под* *праста̀ць.*
•**распраст-а́ўшыся**-*а̀цца,—см. под* *праста̀цца.*
•**распра́таваць,**—*см. под* *апрану̀ць.*
•**распра́тавацца,**—*см. под* *пра̀тацць, апрану̀цца.*
•**распрацава́ць,**—*см. под* *працаваць.*
•**распрэгчыся,**—*см. под* *прэгчыся.*
•**распу-дзі́ць**-*джаны,—см. под* *пу̀дзіць.*
•**распу́дз-іўшыся**-*іцца,—см. под* *пу̀дзіцца.*
•**распу́к**-*у̀ку, предл.-ку̀, зват.-у̀ча, м.*—лопание, разрыв. Нсл. *Ты ў распук п'еш.* Тм.
•**распука́ць**-*а̀е, несоверш.* **1.** напитываться влагою, как бы разбухать, Нсл. 558. разбухать. *Гарох распукае, распук.* Нсл. *Пакладзі хусьце ў копань, няхай распукае, распукне.* Тм.
распу́кнуць-*ну-неш-не, соверш. к* *распукаць.*
2. *безлич., перех.*—раздувает. Нсл. 558. *Кішкі распукае ад сырога гароху.* Нсл.
•**распу́кнуць,**—*см. под* *распука̀ць.*
•**распука́цца**-*а̀ецца,* *несоверш.*—лопаться. Нсл. 558. *Намочаны гарох распука̀ецца.* Нсл. *Соверш.* **распу́кацца**-*аецца*—лопнуться. Нсл. 558. *Як твой жывот не распу̀каецца, не распукнѐцца, як ты шмат ясі, п'еш!* Нсл. *Соверш.* **распу́кнуцца**-*нецца-нуцца,*— лопнуться. *Соверш.* **параспу́кнуцца**—лопнуться в разных местах. Нсл. 474.
•**распу́кнуцца I,**—*см. под* *пукацца.*
•**распу́кнуцца II,**—*см. под* *распука̀цца.*
•**распуска́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е копы*—растрясывать из копен не вполне высушенное сено для просушки его. Ар. *Распагодзілася: распускайце копы.* Ар. *Соверш.* **распусьці́ць**-*пушчу̀-пу̀сьціш-пу̀сьце капу.* Ар.
2. о крыльях: распростереть. (*Ангіл*) *распусьціў крыльле.* Кіт. 11169.
•**распу́сны**-*ная-нае,* **1.** распущенный, самовольный. (Шсл.). *Распусныя тваe дзеці.* Нсл. 558. *Які ён распусны хлапец; моркаўка яшчэ як ніткі, а ён ледзь ня цэлую граду вытузаў яе.* Ст.
2. распустный, развратный. Нсл. 558; Шсл. *Распусную жанчыну няма чаго дзяржаць; трэба выправіць.* Нсл. *Распусная яго баба: п'ець, з чужымі мужчынамі цягаецца.* Ст.

•**распуста**-*сты-сьце, ж.* **1.** распущенность, самовольство. (Шсл.). *Ці бачылі вы гэткую распусту: дачка бацькоў ня хоча слухаць!* Ст. *Ці гэта не распуста зялёную дульку абкалаціць?* Ст.
2. *общ.*—избалованный(распущенный, **С.**) мальчик или девочка, шалун-нья. Нсл. 558. *На гэтага распусту ня трэба жалець розак.* Нсл.
3. разврат, (Гсл.) неблагонравная жизнь, Нсл. 558. распутство, разврат. Шсл. *Распусту паганяе хлапец.* Нсл. *Дзеўка пусьцілася ў распусту.* Нсл. *З гэтымі дзеўкамі цяпер адна распуста; на сяле ўжо трэйцяя ходзе з пузам.* Ст.
•**распустка**-*ткі-тцы, ж.*—жена разведенная с мужем. Нсл. 558. *С распусткаю жаніўся.* Нсл. *Адкуль і куды прыцмыгнула распустка гэта?* Нсл. 516.

•**распу́сьнік**-*ка, предл.-ку, зват.* *распусьніча, м.* **1.** разбалованный мальчик (распущенный, **С.**). Нсл. 558, разбалованный мальчик. Шсл. *Ну й распусьнік гэты сакаў хлапец: абы абачыў чужое дзяцё, дык і біцца.* Ст.
2. развратник, Гсл.; Нсл. 558; Шсл. распутник. *Які будзе прыклад дзяцём, калі сам бацька распусьнік?*
•**распу́сьніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.* **1.** избалованная девочка, Нсл. 558. разбалованнная девочка. Шсл. *Распусьніцу гэту розкамі трэба біць.* Нсл. *Распусьніца яна добрая: кажнага перадражніць і перакрывіць.* Ст.
2. развратница, Нсл. 558; Шсл. распутница. *Распусьніца яна: бегае за дзяцюкамі, пакуль не дабегаецца да чаго!* Ст.
•**распу-сьці́ць**-*шчаць,—см. под пусьціць.*
•**распу-сьці́цца**-*шчацца,—см. под пусьціцца.*
•**распушчэньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—избалованный(распущенный, **С.**). Нсл. 558. *Твае дзеці распушчэньнікі.* Нсл.
•**распы́рск**-*аны-аваць-аць,—см. под пырскаць.*
•**распы́рскацца,**—*см. под пырскацца.*
•**распыт-аны**-*аваць-аць,—см. под пытаць.*
•**распыт-авацца**-*аўшыся-аца,—см. под пытацца.*
•**рассахаты**-*тая-тае*—ветвистый, с широко разросшимися ветвями(о дереве), раскидистый. Ар. *Рассахатая яблына.* Ар. *Уздрыгнуў лес сасонкай рассахатай.* Іван Станкевіч, Маладосьць, Но. 12, 1967, стр. 94.
•**расскума́ціць,**—*см. под скумаціць.*
•**расслабе́ніць**-*яніць,—см. под слабяніць.*
•**расслабяні́цца,**—*см. под слабяніцца.*
•**рассла́бці,**—*см. под слабці.*
•**рассморгацца,**—*см. под сморгацца.*
•**рассмарга́цца,**—*см. под смаргацца.*
•**расстагна́цца,**—*см. под стагнаць.*
•**расстара́цца,**—*см. под старацца.*
•**расстравацца,**—*см. под стракацца.*
•**расстрэцца,**—*см. под стракацца.*

•**рассу́дак**-*дку, предл. и зват.-дку, м.*—решение какого-л. дела судом, учреждением и т.п., обществом и частным лицом. *Віленскае брацтва падало жалабу ў трыбунал, а гэты перанёс справу "на рассудак сэймавы".* 400-лецьце блр. друку, 253. *Тыя каморнікі маюць быці... пасыланы ку рассудку й гранічэньню.* Стт. 358. *За расказаньням месяц і сонца узыйдзе й зайдзе, рассудку Яго (Божага) кажны трымае.* Кіт. 10765. *На сойме з рассудку нашага, гдзе ся то паказаць, чэсьць і горла траціць.* Стт. 80. *Да выеханьня й рассудку камісарскага прысяга старане маець быці задзяржана.* Стт. 353. *Такія зарукі кажны подле свайго абавязку з рассудку заплаціці вінен будзець.* Стт. 370. *Таковы з права і рассудку нашага чэсьць і горла траціць.* Стт. 67.
•**рассу-дзі́ць**-*джаць-джэньне,—см. под судзіць.*
•**рассупоніцца**-*ніцца, соверш.*—развязаться супони в хомуте, Ар.; Шсл.; Ксл. рассупониться. *Во, хамут рассупоніўся, каб яго!* Лужына Выс. (Ксл.).
•**рассы́п-аць**-*аць,—см. под сыпаць.*
•**рассы́п-ацца**-*ацца,—см. под сыпацца.*
•**рассыпны́**-*ная-ное* рассыпчатый, легко рассыпающийся на отдельные крупинки, частицы. Ар. *См. сопкі.*
•**расшалопаць**-*аю-аеш-ае, соверш. што*—уразуметь, раскусить. Шсл. *Ніякі дурань гэтага не расшалопае.* Ст.
•**расша́рх-аць**-*нуць,—см. под шархаць.*
•**расша́стаць,**—*см. под шастаць.*
•**расша́ст-аўшыся**-*ацца,—см. под шастацца.*
•**расшматава́ць**-*тую-туеш-туе*—разорвать, разтерзать на куски. Растсл.
•**расшны́кацца,**—*см. под шныкаць.*
•**расшпіл-я́ць**-*іць,—см. под зашпіляць.*
•**расшпіл-я́цца**-*іцца,—см. под зашпіляцца.*
•**расшвы́ргаць,**—*см. под швіргаць.*
•**расшуга́ць,**—*см. под шугаць.*
•**расшу́піць,**—*см. под шупіць.*
•**расшу́стаць,**—*см. под шустаць.*
•**расшчэліць,**—*см. под шчэліць.*
•**расшчэліцца,**—*см. под шчэліцца.*
•**расшырыць,**—*см. под шырыць.*
•**расшы́рыцца,**—*см. под шырыцца.*
•**растока**-*окі-оцы, ж.*—место, в котором ширина реки значительно увеличивается. Цымборскі.
•**растопак**-*пка, предл. и зват.-пку, м.*—изношенный лапоть(такой же сапог, башмак, **С.**). Ксл. *На дварэ валяўся растопак.* Буглінкі Куз. (Ксл.). *Ср. стопак.*
•**раста́нка**-*нкі-нцы, ж.*—разлука на короткое время. Еўлічы.
•**раста́нкі,**—*см. под растаньні.*
•**раста́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—разлука(на некоторое время, без потери контакта. Еўлічы). Гсл.; Нсл. *Цяжкое растаньне.* Нсл. *Пры растаньню скажу нешта.* Тм.

•**растаньні**-*няў, единств. ч. нет.*—место, где расходятся дороги. ПНЗ. *См. ростані.* *Уменьш.* **растанкі**-*нкаў,* (Гсл.) **растанкі**-*коў,* (Растсл.) **1.** разлука. Гсл.
на растанкі—на прощание. Гсл.
2. место, где происходит разлука. Гсл.
3. место, где расходятся дороги. Растсл.
•**растанчыца**-*цы-цы, ж.*—расстающаяся с кем-л. *Сьвякроўка кажа — сакатуха, растанчыца.* Лупекі Стдуб.(Косіч 32). *Растанчыца — дачка ў бацькі.* Тм.
•**растапіць,**—*см. под тапіць.*
•**растапіцца,**—*см. под тапіцца.*
•**растаптанікі,** (*один растаптанік*)—изношенная обувь. *Хомачка, пераступаючы растаптанікамі па масту, горнецца да мамчынай спадніцы.* Гарэцкі: Песьні, 56.
•**растапырыцца,**—*см. под тапырыцца.*
•**растароп**-*пу, м.*—распутина, бездорожье. Ксл. *Такі растароп — ні прайсьці, ні праехаць.* Ст. Ранчыцы Беш. (Ксл.). *См. растаропа.*
•**растаропа**-*пы-пе, ж.*—распутина, бездорожье. Ксл. *Цяпер самая растаропа.* Семянцова Беш. (Ксл.).
•**растаропіца**-*цы-цы, ж.*—бездорожье, распутина. Гсл. *См. растароп, растаропа.*
•**раставаць,** *1 и 2 лицо не употребляется, растаець-таюць, несоверш.*—растворяться, Ксл. растаивать. *Цукер растаець у вадзе.* Берасьні Беш. (Ксл.). *Соверш.* **растаць** —растаять.
•**растацца,** -*анўся-анёшся-нёмся-ніцёся, соверш.*—расстаться. Ар. *З братам растаўся.* Кіт. 80а2.
•**растроп**-*опу, предл. и зват.*-*опе, м.* **1.** чертополох. Гсл.
2. дурман вонючий или обыкновенный, *раст.* Гсл.
•**растрас-аць**-*ены-ьці,*—*см. под трэсьці.*
•**раструс—аць**-*іць, растрўшаны,*—*см. под трусіць.*
•**растрыбушыць**-*шў-шыш-ша, соверш., перех.*—раскидать(внутренности, С.). Шсл. *Конь растрыбушыў бабку аўсу.* Ст.
•**растрысьц-іць**-*іцца, растрышчаны,*—*см. под трысьціць.*
•**Раство**-*ва, ср.*—Рождество Христово. Гсл.
•**растўрк-аны**-*аць,*—*см. под туркаць II.*
•**растушкі**-*шак, единств. ч. нет.*—скорое возрастание. Нсл. 567. *Наката пацягушкі, а на дзяцё растушкі.* Поговор.
•**растырк-аны**-*аваць-аць,*—*см. под тырканць.*
•**расчаставаньне**-*ня, предл.*-*ню, ср.*—разделение на части, расчленение. Разчастования П.П. 2:17(з 12 кніг Б.).
•**расчаставаць**-*тую-туеш-туе, соверш.* —расчленить. *Ср. расчаставаньне.*
•**расьхі-наць**-*нўць,*—*см. под хінўць.*
•**расьхін-аўцца**-*ўцца,*—*см. под хінўцца.*
•**расьхістаць,**—*см. под хістаць.*
•**расьхістацца,**—*см. под хістацца.*

•**раськеп**-*ёпу, предл. и зват.*-*ёпе, м.*—раскол, Гсл.; Нсл. 555; Вят., Вост. (Даль) расщеп, трещина. Гсл.; Вят., Вост. (Даль). *У начоўках раськеп зрабіўся.* Нсл.
•**раськепа**-*пы, общ.*—неповоротливый и при том мало способный. Шсл. *Ат, нейкая раськепа ўдалася, да работы ані ня годзіцца!* Ст.
•**раськяп-аць**-*іць,*—*см. под ськяпаць.*
•**раськяпіцца,**—*см. под ськяпацца.*
•**раськідоха**-*охі, общ.*—нерасчетливо живущий-щая, не бережливый-вая, Нсл. 555. расточительница. *У раськідохі ніколі нічога не задзяржыцца ў кішані.* Нсл.
•**раськідон**-*она, общ.* **1.** *предл.*-*ону, зват.*-*оне,*—мот, Гсл.; Ар. расточитель. Ар.
2. *предл.*-*оне,*—мотовка, расточительница. Гсл.; Ар.
•**раськідонлівы,** -*вая-вае*—расточительный. Гсл.; Ар.
•**раськідонства,** -*ва, ср.*—расточительность, Гсл.; Ар. мотовство. Ар.
•**раськід-аны**-*аны-аць,*—*см. под кідаць.*
•**раськідаць,**—*см. под кідаць, кідаць.*
•**раськідацца,**—*см. под кідаць.*
•**раськідацца,**—*см. под кідацца.*
•**раськінуцца,**—*см. под кідацца.*
•**раськідлівы,** -*вая-вае*—нерасчетливый, неумеренно щедрый. Нсл. 555. *Раськідлівы ніколі не зьбярэць.* Нсл.
•**раськірака**-*кі, общ.*—человек с раздвинутыми врозь и согнутыми в коленах ногами. Ар. *См. раськірэка.*
•**раськірачыцца,** -*чуся-чышся*—широко расставить ноги. Ар.
•**раськірэка**-*кі, общ.*—кривоногий, Растсл. раскоряка, с кривыми ногами, кривоногий-гая. Нсл. 555; Гсл.; Іг.; Ксл. *І гэта раськірэка лезе скакаць.* Карма Куз. (Ксл.). *Работніка раськірэку наняў.* Нсл. *Хоць раськірэка, але не прастарэка.* Тм. *См. кірэка.*
•**раськірэч-аны**-*ыць,*—*см. под кірэчыць.*
•**раськірэчыцца,**—*см. под кірэчыцца.*
•**раськірмашавацца,**—*см. под кірмашаваць.*
•**расьлявіць**-*яўлю-явіш-яве, несоверш., перех.*—допускать до прорастания, ростить, говорится о хлебных колосьях. Нсл. 567. *Не гаспадар ты, што мокрую пшонку расьлявіш.* Нсл. *Соверш.* **зрасьлявіць.** Нсл. 567. *Расьлявіць, зрасьлявіць пшонку ў копах.* Нсл.
•**расьліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.*—допускать до прорастания, ростить, говорится о хлебных колосьях. Нсл. 567. *Не гаспадар ты, што мокрую пшонку росьліш у копах.* Нсл. *Росьліш ячмень на солад.* Нсл. *Соверш.* **зросьліць,** *многократ.* **зрасьляць**—допускать до прорастания. Нсл. 219. *Зрасьляць, зросьліць жыта, пшонку.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **зросьлены** —допущенный до прорастания. Нсл. 219. *Зросьленае жыта надабе асобна малаціць.* Нсл.

•**расьлі́цца**-*іцца*—прорастать. Нсл. 567. *Мокрае жыта ў копах росьліцца.* Нсл. *Соверш.* **зрасьлі́цца,** *многократ.* **зрасьляцца** —прорастать. Нсл. 219. *Мокрая пшонка борзда зрасьляецца, зрасьлілася, не перасушыўшы.* Нсл.

•**расьлі́на**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—растение. Ксл.; Гсл. *Уменьш.* **расьлі́нка**-*кі, дат., предл. расьлінцы, ж.* Ксл. *Усякаю расьлінку знаю я і ад чаго яна.* Аляксандрава Гар. (Ксл.).

•**расьпераз-а́ны**-*аваць-а̀ць,—см. под пераза̀ць.*

•**расьпеапразаўшыся**-*а̀цца,—см. под пераза̀цца.*

•**расьперла,**—*см. под перці.*

•**расьпе́рціся,**—*см. под перціся.*

•**расьпяк-а́ньне**-*а̀ць,—см. под пячы.*

•**расьпяка́цца,**—*см. под пячыся.*

•**расьпячы́,**—*см. под пячы.*

•**расьпячы́ся,**—*см. под пячыся.*

•**расьпіловав-аньне**-*аць,—см. под пілаваць.*

•**расьпіловавацца,**—*см. под пілавацца.*

•**расьпілав-а́ньне**-*а̀ць,—см. под пілава̀ць.*

•**расьпілава́цца,**—*см. под пілавацца.*

•**расьпіра́е,**—*см. под перці.*

•**расьпіра́цца,**—*см. под перціся.*

•**расьпіса́цца,**—*см. под пісацца.*

•**расьпі́цца,**—*см. под піцца.*

•**ра́сьсе**-*ся, предл.-сю, собир., ср.*—изоранное платье, лохмотья. (Растсл.); Гсл. *Расьсям трасець, як старчыха.* Гсл. *См. рызьзе.*
2. рубище. МГсл.

•**расьцеляпа́ць,**—*см. под целяпа̀ць.*

•**расьцеляп-а́ўшыся**-*а̀цца,—см. под целяпа̀цца.*

•**расьце́пл-ены**-*еваць-іць,—см. под цѐпліць.*

•**расьце́пл-евацца**-*іцца,—см. под цѐпліцца.*

•**расьцёпканы**-*ная-нае*—рассеянный.

•**расьцяга́ць,**—*см. под цяга̀ць.*

•**расьцяга́цца,**—*см. под цяга̀цца.*

•**расьця́гн-ены**-*нуты-нуць,—см. под цяга̀ць.*

•**расьцягн-ўўшыся**-*ўцца,—см. под цяга̀цца.*

•**расьцягня́ся,** *нареч.*—растянувшись, разбросавшись. Нсл. 560. *Лёг расьцягняся, другому й месца няма.* Нсл. *Ляжыць Рася, расьцягняся, а як устане, дык і неба дастане. Загадка: дарога.*

•**расьцяле́жыцца**-*ыцца, соверш.*—отделиться передней части повозки с осью и оглоблями от остальной части, что бывает когда ось выпадет из шкворня. Ар.

•**расьцяроб**-*бу, предл.-бе, зват.-бе, м.*—расчищенное место в лесу. Ксл. *У расьцяробе хадзілі коні.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).

•**расьцяробны**-*ная-нае*—
Расьцяробная работа. НК.: Очерки, 409.

•**расьцяробы**-*баў, мн. ч.*—сплотная вырубка мелколесья и кустарников для образования пашни или луга. НК.: Под., пос., Но. 8.

•**расьцяробы**-*баў, единств. ч. нет.* **1.** сплотная рубка леса для поселка, образования дороги и на продажу. НК.: Очерки, Но. 859.
2. место, оставшееся после сплотной рубки леса.

•**расьцяру́ш-аны**-*ыць,—см. под цярушыць.*

•**расьцяруш-ы́ўшыся**-*ыцца,—см. под цярушыцца.*

•**расьц-я́ты**-*яць,—см. под цяць.*

•**расьці́**-*стў-сьцеш-сьцèць-сьцèм-сьцице, несоверш.*—расти. Ар. *Соверш.* **зрасьці́**—зарасти. Шсл. *Грады зрасьлі травою.* Ст. *Соверш.* **вы́расьці, 1.** вырасти. Ар. *Адно дзерава вырасла.* Кіт. 125а3. *Вырас да неба, а дурань, як трэба.* *Послов.* Гальшаны Аш.
2.стать взрослым. *См. выраслы.*
Соверш. **узрасьці́,** *узрастў-сьцèш-сьцèць-сьцèм-сьціцè*—вырасти, возрасти. Шсл. *Каб ты не ўзрасло, яшчэ маладзенькае! (кляцьба).* Ст.

абраста́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—обрастать. *Соверш.* **абрасьці́**—обрасти.

зараста́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—зарастать. Ар. *Ды ўжо ж тая крынічанька травой зарастае.* Из песни, Виленщ. *Соверш.* **зарасьці́,** *зарастў-сьцèш-сьцèць-сьцèм-сьціцè; прошл. вр. зарос-расла̀-расьлі̀. Ручай зарос травою.* Ар.

параста́ць-*ае, несоверш.*—порастать, покрываться растительностью. *Соверш.* **парасьці́**-*сьцèць*—порасти, покрыться растительностью. *Прич.* **пароcлы**—поросший.

ураста́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—обильно покрываться растительностью (о лугах, и т.п.) Ар. *Аселіца добра ўрастае.* Ар. *Соверш.* **урасьці́**—обильно покрыться растительностью (травой, клевером). *Сенажаць урасла.* Ар. *Аселіца ўрасла.* Ар.

зраста́цца-*аюся-аешся*—срастаться. Нсл. *Пілою пілуюць цела на штукі, і тыя штукі знову зрастаюцца.* Кіт. 130б6. *Соверш.* **зрасьці́ся**—срастись.

зрасьці́цца, *зрашчўся, зросьціцца, взаимн., соверш.*—сплесться между собою ростками. Нсл. 612. *Колькі снапоў зрасьціліся й разьдзерці цяжка.* Нсл. *Адкладзі снапы, што зрасьціліся.* Нсл. 735. *Несоверш.* **зрашча́цца**-*аецца*—сплетаться ростками: говорится о зерновом, особенно сноповом хлебе. Нсл. 735. *Пшонка барзьдзей за ўсё, у сырасьці лежачы, зрашчаецца.* Нсл.

•**расьціна́ць,**—*см. под цяць.*

•**расьціска́ць, расьці́снуць,**—*см. под ціскаць.*

•**расьці́ць,** *рашчў,* **1.** растить, разводить, выращивать. *Ой хрэн мой, хрэн — ой хто цябе расьціў і хто цябе паліваў?* Косіч 259. *Расьціць валасы, гарбузы.* Нсл. 567.
2. ухаживая, обеспечить рост, развитие кого-л.; вырастить. *Расьціць, вырасьціць дзеткі, сірату.* Нсл. 567. *Соверш.* **узрасьці́ць**-*шчў*—выростить. *Першым разам дабраславіла, як я яго парадзіла; другім разам дабраславіла, як я яго ўзрасьціла.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 50). *Яе (дзяўчыну) ўзрасьцілі й выгадавалі.* Косіч 233.

урашчáць-*дю-деш-де*—отращивать. Нсл. 664. *Урашчаць бараду.* Нсл.
•**расьцьвенскі**—рождественский. Гсл.
•**расьцьвíсьці,**—*см. под цьвісьці.*
•**расьцьвітáць,**—*см. под цьвісьці.*
•**расчаставáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—разделение на части, расчленение. П. П. 2:17 (3 12 кніг Б.).
•**расчаставáць**-*тую-туеш-туе, соверш.* —расчленить. *Ср. расчаставаньне.*
•**рашацéнь,** *рашатня̀, предл.-тню̀, зват. рашэтню; мн. ч.-тнì-нёў-нём-нì-нямі-нёх, м.*—столбы в *"азяродзе"*, в которые вправлены жерди. Міх.
•**рашэціна**-*ны-не, ж.*—столб с дырами, в которые вкладываются жерди для *"азярода".* Шсл. *У вазяродзе згніла рашэціна.* Ст. *Ср. рашацѐнь.*
•**рáшпіль**-*ля, предл. и зват.-лю, мн. ч., род.-ляў, м.*—напилок для дерева. Ар.; Ксл. *Рашпілям абгладзіў тапарышча.* Сьвеча Беш. (Ксл.).
•**рашчáпаць,**—*см. под чàпаць.*
•**рашчáпацца,**—*см. под чàпацца.*
•**рашчапíць,**—*см. под чапìць.*
•**рашчапíцца,**—*см. под чапìцца.*
•**рашчýл-ены**-*іць,—см. под чỳліць.*
•**рашчýліцца,**—*см. под чỳліцца.*
•**рашчына,** (Раст.: Смоленск 150)-*ны, дат., предл.-не, ж.*—вскисшее жидкое тесто, НК.: Очерки, 40. однородная тестообразная смесь, раствор. Ксл.; Ар. *Гадзіны за дзьве да пячэньня хлеба, "утвора"(або учына) даець "рашчыну"*(вскисшее жидкое тесто). НК.: Очерки, 40. *Мама выклала рашчыну зь дзежкі.* Лагавая Аз. (Ксл.).
•**рашчын-яць**-*яцца-іць-іцца,—см. под чыніць.*
•**рашчынны,** *прилаг. к рашчына.* НК.: Очерки, 9. *Рашчынныя бліны.* НК.: Очерки, 9.
•**рашчырванéцца,**—*см. под чырванѐць.*
•**рот, раточак,**—*см. под рот.*
•**ратавáньне**-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ. к ратаваць, ратавацца,*—спасание(от опасности, нещастья, беды, **С.**). Ар.; Гсл., подача помощи (в опасности, несчастьи и т.п.). Нсл. 562. *Хто тоне, ратаваньня просе. Поговор.* Нсл. 562. *Прасіў ратаваньня, але ніхто не падаў. Бог ратаваў.* Тм.
•**ратавáць**-*тỳю-тỳеш-тỳе; зват.-тỳй-тỳйма, несоверш., перех.*—спасать(от опасности, гибели, **С.**). Гсл.; Ар.; Ксл.; Смл.; Кур. (Даль). ПНЗ; Растсл.; Шсл.—избавлять. НК.: Пит., Но. 26; МГсл. *Няхай Бог крые, ратуе.* НК.: Піт. Но. 27. *Усе кінуліся ратавàць.* Сачкава Аз. (Ксл.). *Тут трэба ратаваць сябе.* Сураж (Ксл.). *Гвалт, людзі ратуйце!* Ар. *Ратуйце, людзі!* Ст.
ратуйце!—караул. Растсл.; Ар. *Деепр. наст. вр.*—**ратавáны, 1.** тот, которого спасали, Гсл.; Ар.—спасенный(от опасности, Нсл.). Гсл.; Нсл. 562. *Ратаваны з вады конь і лужы баіцца.* Нсл. *Соверш.* **заратавáць**—спасти. Дсл. 250. *Як выйду, свой чуд пакажу, манастыр заратую.* Дсл. *Соверш.* **вы́ратаваць**—спасти. Шсл.; Ар. *Утапіўся б у рацэ, але людзі выратавалі.* Ст. *Ледзь выратаваў свайго каня, атоб утапіўсяб.* Нсл. 93. *Деепр. наст. вр.* **вы́ратаваны.** *Што выратавана, а што згарэла ў пажару.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **выратаваньне**-*ня, предл.-ню*—избавление, (МГсл.) от опасности. Нсл. *У бядзе падаў імне выратаваньне.* Нсл.
2. помощь в нещастье. Нсл. 93. *Ні адкуль няма выратаваньня.* Нсл. *Соверш.* **адратавáць**-*тỳю-туеш-туе, зват.-тỳй-тỳйма, соверш., перех.*—спасти, (Шсл.; Дсл.) не дать погибнуть, Гсл.; Ар. спасти, избавить. Нсл. 379. *Тапельніка адратавалі ад сьмерці.* Нсл. *Адратавалі дзяцюка.* Зьверавічы Красьн. (Дсл.). *Деепр. наст. вр.* **адратавáны**—избавленный, спасенный от чего-л. Нсл. 379. *Адратаваны ад бяды, ад сьмерці.* Нсл. *Соверш.* **паратавáць**-*тỳю-тỳеш-тỳе*—подать помощь в беде. Нсл. 474. *Будуць мяне біць — ты пачуеш, ты, мая мамачка, мяне паратуеш.* Жыгалкі Стдуб.(Косіч, 256). *Паратаваў мяне, дзякуй, даў хлеба.* Нсл. 474. *Ратуй, паратуй мяне, паночку, вызваль у ліхі час.* Нсл. 562. *Отгл. имя сущ.* **паратавáньне**-*ня, предл.-ню*—подача помощи, избавление от опасности. Нсл. 474. *Загінуў бы чалавек, калі б паратаваньня не падалі.* Нсл. *Соверш.* **уратавáць,** *перех.* —избавить от беды. Нсл. *Людзі пайшлі ды ўратавалі ад ваўкоў карову зь целям.* Ст. *Калі б пан не ўратаваў нас, з голаду памерлі б.* Нсл. *Кроў разьлілі, а рэволюцы не ўратавалі.* Дзьве Душы, 165. *Деепр. наст. вр.* **уратавáны**—спасенный от нечаянной гибели. Нсл. 749. *Уратаваная ад пажару адзежа.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **уратавáньне**-*ня, предл.-ню*—подача помощи в опасности, Нсл. 749. избавление, спасение от беды, несчастья. *Утапіўся б, калі б уратаваньня не далі борзда.* Нсл.
•**ратавáцца**-*тỳюся-тỳешся; повел.-тỳйся-тỳймася, несоверш.*—спасаться, Ар.; Гсл.; Шсл. принимать скорые средства для спасения себя от гибели. Нсл. 746. *Ратуйся сам, як мага, а я не магу цябе ратаваць.* Нсл. *Барждржэй трэба ратавацца, усё выносіць, бо пагарыць.* Ст. *Соверш.* **вы́ратавацца**—спастись. Шсл.; Ар. *Бог памог выратавацца, а то б патануў.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **выратаваўшыся.** *Яны былі выратаваўшыся, калі прыбеглі ратаваньнікі.* *Соверш.* **уратавáцца**—избавиться от крайней беды, Нсл. 749. уцелеть. МГсл. *Ледзь уратаваўся ад пажару.* Ст.
•**ратýнак**-*нку, предл. и зват.-нку, м.*—спасение, помощь(в беде, Ар.). Шсл.; Ар.; Гсл., помощь в беде, Нсл. 561. средство спастись или выйти из дурного положения. Ар.; Гсл. *Ратунку просіць.* Нсл. *Трэба падаць ратунак.* Тм. *Трэба ж даваць яму які ратунак, а то памрэць.* Ст. *Няма нам ратунку ад гэтага ліха.* Ст. *Дай ратунку!*

Што рабіць, сама ня ведаю. Доўжа Куз. (Ксл.). *Янка ўваліўся ў раку й крычэў ратунку.* Сьвеча Беш. (Ксл.).

•**раве́сьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —ровесник, сверстник. Ар.

•**раве́сьніца**-*цы-цы, ж.*—ровесница, сверстница. Ар.

•**раўге́ня**-*ні-ні, ж.*—кулага, МГсл. кушанье, приготовленное из муки проросшего овса.

•**раўге́ша**-*шы, общ.*—ротозей. Ксл. *Ці табе дарогі няма, што ты на ногі ступаеш — раўгеша ты!* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**раўна́дзь**-*дзі, мн. ч., род.-дзяў,* **1.** равнина, Халопенічы; Лепле. плоскость.

2. площадь(поверхности).

•**раўнакаштоўны,** -*ная-нае*—равноценный. Нсл. 563. *Раўнакаштоўныя коні.* Нсл.

•**раўналежнабочнік**-*іка-іку, зват.-іча, м.* —паралелограм. НТ. *См. раўнапобачнік.*

•**раўнапобачнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*

1. параллелограм.

2. *геогр.*—параллель.

•**раўнава́ць**-*нўю-нўеш-нўе; повел.-нўй-нўйма, несоверш.* **1.** делать ровным что-л., Нсл. 563; Дсл. ровнять, выравнивать. (Шсл.). *Трэба раўнаваць дарожку, бо сьвіньні зрылі.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Деепр. наст. вр.* **раўна́ваны.** *Раўнаваную ў засеку пшонку хтось пачапаў.* Нсл. 563. *Тут зямля раўнаваная.* Тм. *Соверш.* **зараўнава́ць** —заровнять, засыпать ровно. Ар.; Нсл. 183. *Зараўнуй яму.* Нсл. *Прич.* **зараўнава́ны** —заровненный. *Не зараўнаваная яма.* Нсл. 183. *Соверш.* **пазараўнава́ць**-*нўю-нўеш-нўе, перех.*—привести неровную, в рытвинах и в кочках, землю в ровное положение, уравнять(в многих местах, С). Нсл. *Як пазараўнаваў гаспадар ямкі на лузе й купіны; то й касіць лягчэй стала і трава лепшая стала.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **пазараўнаваны,** *о земле*—приведённый (в многих местах, С.) в ровное положение, уравнённый. Нсл. *Люба паглядзець на пазараўнаванае дворышча.* Нсл. *Соверш.* **зраўнава́ць**-*нўю-нўеш-нўе,* Нсл. 563.—выровнять. *Раўнаваць, зраўнаваць зямлю, дворышча верх меркі.* Нсл.

ізь зямлёю зраўнаваць—разрушить до основания, сровнять с землёй. *Прич.* **зраўнаваны**—выровненный. *Панадворак зраўнаваны, люба паглядзець.* Нсл. 219.

ізь зямлёю зраўнава́ны—разрушенный (до основания, С.). Нсл. 219. *Ізь зямлёю зраўнаваны двор.* Нсл.

2. подводить под одну мерку. Нсл. 563. *Раўнаваць, параўнаваць страху, дошкі, валасы.* Нсл. *Соверш.* **падраўнава́ць**-*нўю-нўеш-нўе.*

падраўна́ць, -*дю-деш-де*—подровнять. Нсл. 446. *Падраўнуй тут зямлю.* Нсл. *Падраўнаваць валасы, кольле, страху, крысы ў сьвітцы.* Нсл. *Падраўнай імне валасы.* Нсл. *Падраўняць дошкі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **падраўна́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.* Нсл. 446. *Падраўнаньне страхі, валасоў.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **падраўнава́ны, падраўна́ны** —подровненный. *Падраўнаванае кольле.* Нсл. 446. *Падраўнаваная страха папрыгажэла.* Нсл. *Падраўнаныя валасы.*

3. давать правильное направление чему-л. Нсл. 563. *Раўнаваць, параўнаваць саху, калёсы, зубы ў граблях.* Нсл.

4. *да каго,*—сравнивать. Ар.; Гсл.; Нсл. 563.

не раўнаваць да каго або к каму—не сравнивать. Нсл. 336. *Не раўнуй мяне к сабе: я табе не пара.* Нсл. *Ты яго не раўнуй к імне.* Нсл. 563.

не раўнуючы, *деепр. наст. вр.* **1.** не сравнивая с кем-л., не применяя, исключая, Нсл. 336. не беря в сравнение, не допуская мысли с сходстве, о подобии, о повторении. Гсл. *Ня варта ўвечары казаць, бо, не раўнуючы, таксама якое ліха прыдасца.* Гсл. *Не раўнуючы нас із табою.* Нсл. *Яму руку адрэзалі, не раўнуючы, як калода.* Ст. *Ср. ня тут кажучы.*

2. не ровен час, всё может случится. *Не раўнуючы, ты вымавішся, то што тады будзе?* Нсл. 336.

не раўнуючы часу—говорится в предосторожность худых последствий от воспоминания о каком-л. несчастном случае. Нсл. 336. *Не раўнуючы часу, перакінуўся так дый уваліўся ў студню.* Нсл. *Соверш.* **прыраўнава́ць,** (Скар. II Ц.: прировнавая)-*нўю-нўеш-нуе; повел.-нўй-нўйма да каго*—сравнить. МГсл.; Ар. *Прыраўнаваў малога к старому.* Нсл. 509. *Тваё бацькаўшчыны да мае прыраўнаваць нельга.* Шакун: Сьлед, 3.

раўнава́ньне-*ня, предл.-ню,* **1.** выравнивание. *Раўнаваньне зямлі.* Нсл.

2. уподобление, сравнение. Гсл.; Нсл. *Меж іх няма ніякага раўнаваньня.* Нсл.

абраўнава́ць-*нўю-нўеш-нўе, соверш., перех.* **1.** сделать что-л. ровным. Дсл. *Троху абраўнавалі зямлю.* Дсл.

2. подвести к одной мере, уравнять, Нсл. 352. сделать ровным, одинаковым. Дсл. *Абраўнаваць, абраўнаць мужыцкія палосы.* Нсл. *Абраўнай гэтыя бярнушкі, дошкі.* Нсл. *Не абраўнаваў Бог ні гор, ні далін, ні добрых людзёў.* Дсл. *Деепр. наст. вр.* **абраўнаны**—уравненный, доведенный да равенства в отношении к другим подобным предметам. Нсл. 352. *Абраўнаныя палосы.* Нсл. *Абраўнаная павець.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **абраўнаньне**-*ня, предл.-ню*—уравнение, установление средины между двума или более неровными предметами. Нсл. 352. *Абраўнаньне дашчок.* Нсл. *Абраўнаньне поля меж сялянамі.* Тм. *Абраўнаньне падзелу зямлі.* Нсл. *Соверш.* **параўнава́ць, 1.** *соверш. к раўнаваць 2,* подвести под одну меру. *Деепр. наст. вр.* **параўнава́ны**—уравнённый. Нсл. 474. *Палосы, зьмены параўнаваны.* Нсл. *Стаўпцы параўнаваны.* Тм.

2. уравнять(многие, многих), сделать ровным, одинаковым. *Хто арэ, хто баранує, усіх Бог параўнує.* *Поговор.*

•раўнава́цца-*нуюся-нуешся, несоверш., да каго, к каму,* **1.** становиться в уровень с кем-л., Нсл. 563. быть или считать себя равным кому-л., равняться з кем. *Што ты раўнуешся, прыраўнаваўся к імне? Я стары, а ты блазан.* Нсл. *Соверш.* **прыраўнава́цца**-*нуюся-нуешся.* Нсл. 563—сравниться. *Прыраўнавалася сьвіньня да каня, ды шэрсьць не такова.* *Послов.* Нсл. *Соверш.* **прыраўнацца,** (Скар. II Ц.) — *прыраўнавацца.* *Соверш.* **параўнава́цца** —быть уравнену друг с другом(говорится о многих, С.). Нсл. *Крый абы якім дорам, толькі б не кароткім; расьлей параўнуецца страха пілою.* Нсл. *Соверш.* **пазараўнава́цца**—быть приведену(в многих местах, С.) к одному уровню(о земле в рытвинах и кочках). Нсл. *На лузе ад паводак усі ямы пазараўнаваліся.* Нсл.

2. приблизившись, оказываться наравне, рядом с кем-л., равняться.

3. сравниваться. Нсл. 563. *Дзе табе блазну раўнавацца, зраўнавацца з імною.* Нсл.

зраўнава́цца-*нуюся-нуешся, соверш. к раўнавацца 2,* приблизившись оказаться наравне, рядом с кем-л. *Здаганяе, хоць і мусам, зраўнаваўся што рабіці!* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Карэта зраўнавалася зь першым змоўнікам.* Агняціца(Беларус, Но. 71). *Едзе пан малады, параўнаўся з імной.* Барадзінка Імгл.(Косіч 291).

•раўня́-*ні-ні, ж.*—ровня. Ар.; Шсл. *Ён табе не раўня.* Шсл.

•раўня́дзіна-*ны-не, ж.*—ровное поле. НК.: Очерки, 441.

•раўня́дзь-*дзі, мн. ч., род.-дзяў, ж.*—ровная горизонтальная площадь, НК.: Очерки, Но. 450. равнина. Ксл.; МГсл. *Во дзе раўнядзь! Няма дзе ўперціся ў горку!* Гарывецк Сян. (Ксл.). *Паезд лёгка імчаўся па раўнядзі сярод чорных кучак хат.* Дзьве Душы, 10.

2. *мат.*—плоскость.

•раўня́к-*яка, предл.-яку, зват.-яча; мн. ч.-кі-коў-ком-коў-камі-кох, общ.*—ровня, ровнеый. Ксл. *Мы раўнякі зь ёй.* Сташча Чаш. (Ксл.).

2. приходить, становиться в уровень. Нсл. 564. *Хлопчыкі твае раўняюцца, як бы аднaлеткі.* Нсл.

зраўня́цца, *соверш. к ранящца 2.*

•раўніна́-*ны, мн. ч. раўніны-наў, ж.*—равнина. МГсл.; Ар.

•раўні́ць-*ню, несоверш., перех.*—делить на равные части, Смаленшч. Бельск. п. (Дсл.) уравнивать.

•раўсьці́, Ар., **раўці,** Шсл.; Пск.(Иеропольский), **рэўці.** Нсл., *раву-веш-вець-вем-віце; прош. вр. роў, раўла-ло-лі,* **1.** *о животных*—реветь Ар.; Гсл.; Нсл. 562; Шсл.; Пск.(Иеропольский). *Вол равець, хіба кроў абачыў.* Ар.,—издавать звуки, похожие на рев животных, реветь. *Вецер, злося прагавіты, роў.* Гарун: Казка. *Прымелі, білі навальніцаю, пагрозьліва раўлі.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20, 5).

2. рыдать. Нсл. 562. *Досіць табе рэўці, як карова.* Нсл.

3. *о животных,*—издавать громкие, угрожающие звуки, рычать. *Мядзьведзь перастаў раўсьці.* Я. Г-кі: Лемантар, 78.

зараўсьці́-*раву-веш-вець, соверш.* **1.** зареветь.

2. начать рычать, зарычать. *Як ухапіла яе, як зараўла — ня знаць, куды яна й дзелася.* Погар(Афанасьев, II, 1914, 195).

•раўча́к,—*см. под роў.*

•раўча́к-*ака*(ПНЗ; Растсл.), *предл.-аку; мн. ч. раўчакі-оў-ом-і-амі-ох, м., уменьш. к роў I*—небольшой ров. Нсл. 564. *Повен раўчак вады.* Нсл. *Дарога йдзець пераз раўчак.* Нсл. *Раўчака ня мінеш.* Нсл.

2. канава. МГсл.

3. овраг. Ксл.; Гсл. *У рове цячэць ручай.* Лужасна Куз. (Ксл.).

сухі роў—безводный овраг. МГсл.

4. балка(ложбина, образованная талыми и дождевыми водами русло высохшей реки; длинный овраг, С.). МГсл.

•ра́ца I-*цы-цы*(*рацыя,* Нсл.), *ж.* **1.** причина, (Нсл. 561) резон, Шсл. обоснование, основание. *Бяз жаднае з майго боку рацыі напаў на мяне.* Нсл.

2. притезание. Нсл. 561. *Якую ты маеш да мяне рацыю?* Нсл.

бяз дай рацы — *бяз дай прычыны.* Шсл. 3, 246. *Нашто абмаўляць чалавека бяз дай рацы.* Ст.(Шсл. 39). *Што за чалавек — ка ўсякаму чэпіцца бяз дай рацы.* Ст.

•раца, рацыя II, *устар.*—поздравительная речь. Нсл. 561. *Жнеі жыта дажалі і рацыю пану сказалі.* Нсл. *Рацыя, рацыя, капуста гарачая.* *Поговор.* Нсл.

•рачок-*чка, предл.-чку, зват. рачку; мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох, м.* **1.** палочка с расщепленным концом: для швырания вверх камушков — короткая и для снимаия плодов — длинная. Шсл. *Урачок дык я высака пушчаю каменчыкі.* Ст. *Так не дастаць вішняў — трэба рачком.* Ст.

•рача́дзь-*дзі, мн. ч.-дзі-дзяў, ж.*—старое русло реки(вообще русло реки, С.). Ксл. *Вуткі купаліся ў рачадзі.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•рачанцы́-*оў, м.* **1.** двенадцать дневных срок со дня рождения. Ксл., определенное число дней от рождения, до истечения которых за грех считают употреблять в пищу молодых животных. Нсл. 567. *У нядзелю ў мяне вясельле, а майму бычку яшчэ рачанцы ня вышлі, дык я цяпер купіў, а табе свайго прадам.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *Яшчэ рачанцы цяляці ня вышлі, а яго зарэзалі жыды.* Нсл.

2. срок очищения после родов. Гсл.

•рачком, *нареч.*—ползя подобно раку, на четвереньках. Нсл. 561. *Рачком дапоўз да маткі.* Нсл. *Дай, Божа, туды тычком а*

адтуль рачком. Послов. Нсл. *См. чацьвярыцай.*

•**рачыкі**-*каў, единств. ч. нет.*—горец аптечный, *раст.* Гсл. *См. ракавы шыйкі.*

•**рэгі**-*гаў, единств. ч. нет.*—глубокий, раскатистый хохот, НК.: Очерки, Но. 126, Но. 483. гогот.

•**рэха**-*ха, предл. рэсе, ср.*—эхо. Ар.; Шсл.; МГсл.; Купала. *Ці не майго маленства гэта рэха і сядні басанож бяжыць па лесе.* Лойка: Л. песьня. *Загукàла рэха.* Жылка, 30. *Лесавік рагоча на сухой елцы, аж рэха йдзе.* Я. Г-і: Казкі, Но. 2, стр. 5. *Па лесе пакацілася рэха.* Ст. *Адгукніся рэхам звонкім, песьня.* Лойка: Л. песьня. *Яшчэ ня сьціхла рэха.* Бацьк., Но. 39(573-574).

•**рэхва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—железный обруч на втулке, Ксл. небольшой железный обруч, надеваемый на колесную ступицу, а также на конец палки, рукоятки и проч. для скрепления их. Шсл.; Ар. *Рэхва не дзяржыцъ, кола можа расьсяпіцца.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Уперад трэба рэхвы набіць на колы, тады стаў іх сушыць, а так пасьсяпаюцца.* *Уменьш.* **рэхвачка**-*кі, дат., предл. рэхвачцы.* Шсл.; Ар. *Рэхвачку набіў на полаз, каб не сьсяпаўся болей.* Ст.

•**рэдалі**-*ляў, единств. ч. нет.*—большая телега с решетчатым ящиком, служит для возки снопов сена. Ксл. *Снапы ўкладалі на рэдалі й вазілі на ток.* Санікі Беш. (Ксл.).

•**рэдкая рэч**—редкость. МГсл.

•**рэдчас,** *нареч.*—иногда. Буда. *А найгорай, што ехалі лугамі, польнымі дарогамі, дзе толькі пастухі рэдчас праходзяць із сваімі стадкамі.* Жамойда(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, стр. 18). *Аб ім мала чуваць, рэдчас друкуецца ў Маладняку(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 36).* *Капаем і назіраем, як хінуцца й ломяцца сьцебельля жыта, як рэдчас над галавамі прасьвішча гарматная куля.* Вольны(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, стр. 19).

•**рэя,** *рэі, дат., предл. рэі, ж.*—овин, (Гсл.) рига. Ксл. *У рэю завязі снапы.* Кукава Меж. (Ксл.). *См. ёўня.*

•**рэдзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.* —делать редким, прореживать. Ксл. *Надабе йсьці ў школку сеянцы рэдзіць.* Дабрыгары Беш. (Ксл.).

•**рэяць,**— . *Каб нашыя штандары, дзе б яны ні разьвяваліся на гэтым сьвеце, рэялі адзін каля аднаго, памагалі гэтым дзеяньням.* Некрашэвіч(Асьвета, 1929, Но. II-12, стр. 21).

•**рэдзь**-*дзі-дзяў,* **1.** раз. Гсл.; Нсл. 570. *У дзьве рэдзі болей.(Дзьве рэдзі болей,* **С.**). Нсл. *Яму даў у дзьве рэдзі меней.* Гсл. *Тут жа было ў сто рэдзь горай, чымся ў батракох.* Гарэцкі: Песьні, 83.

2. крата(доля, Гсл.). Гсл.; Нсл. 570, единица как часть целого. Ксл. *Адну рэдзь вазьмі гарэлкі а тры рэдзі воцту.* Нсл. *У тры рэдзі скруці вяроўку.* Нсл. *У тры рэдзі скруці нітку.* Гсл. *У шэсьць рэдзяў віў бізун.* Слабодка Куз. (Ксл.).

3. часть или доля целого. Нсл. 570. *Злажыла хустку ў чатыры рэдзі.* Нсл. *У дзьве рэдзі складзі палатно.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Выняў у колькі рэдзь складзеную паперку.* ЗСД 255. *См. столка.*

4. очередь. Гсл.; Нсл. 570. *У другую рэдзь паедзеш ты, а я ў дварэ застануся.* Нсл. *См. рад 2.*

рэдзь у редзь—очень редко. Нсл. 570. *Рэдзь у рэдзь бывае ў нас.* Нсл.

•**рэдзька**-*дзькі-дзьцы, ж.*—редька. Ар. *Единств. ч.* **рэдчына.** НК.: Очерки, 421.

•**рэдзькаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—редиска.

•**рэз,** *рэзу, предл.-зе, м.*—полоса пахоты или сенокоса, Шсл. короткая полоса, часть пахотной земли, Гсл. часть пахотной земли известной меры. Віленш., Гарадзенш., Віцебш., и Менш.(Нсл. 571). *Заднаго рэзу набраў пудоў пяцьдзясят сена.* Ст. *Добрае жыта на маім рэзе.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Тры рэзы зямлі заняў.* Нсл. *Уменьш.* **разок**-*зкà, предл.-зку; мн. ч.-зкі-зкоў-зком, мн. ч., предл.-зкох, м.* Шсл. *Добры яму лучыў разок: вазоў пяток даець сена.* Ст. *Яшчэ засталося скасіць адзін разок у Быстрыцы.* Ст.

2. убой. Гсл.; Нсл. 571.

на рэз — на убой. Гсл. *Падкарміць сьвіньню, вала на рэз.* Нсл. 571.

•**рэзаць,** *рэжу-жаш-жа; повел. рэж, рэжма, несоверш., перех.* **1.** резать. Ар.

2. загрызать(о хищных животных), загнать быстрой ездой(лошадь).

3. пилить(о дровах). Ар. *Рэзаць дровы.* Ар. *Соверш.* **зарэзаць,** *зарэжу-жаш-жа,* **а)** зарэзать.

б) (о хищных животных)—загрызть. Дсл. 249; Ар. *Жарабка пралетка ваўкі зарэзалі.* Нсл. 525(*под пралетак*). *І зарэзаў яе (казу) воўк.* Багуш.: Дзядзіна.

в) погубить, довести да бедности. Дсл. 249.

г) о влиянии болезни, холода, бедности. Дсл. 249. *Небыты зарэзалі.* Дсл. *Маразы сёлета зарэзалі.* Дсл. *Ганячка зарэзала.* Тм.

д) превзойти кого-л. в чем-л. Дсл. 249. *Зарэжа ў касе якога любя касца.* Дсл.

соверш. **парэзаць.** *Парэзала ўсі дровы.* Ар. *Соверш.* **урэзаць, а)** несколько отрезать, уменьшить, укоротить. Ар. *Даўгая дошка, трэба яе ўрэзаць.* Ст.

б) отрезать. Шсл. *Урэж імне хлеба.* Ст. *Урэж імне палатна із сувою.*

урэзаць палец і пад.—ранить чем-л. режущим, порезать. Ар.

4. резать резку. *Будзем рэзаць сечку ў новай сячкарні. Ар.*

абраза́ць-*àю-àеш-àе; повел.-àй-àйма, перех., несоверш.* **1.** обрезывать. Ар.

2. обрезывать, очищать картофель(от кожицы, С.). Шсл. *Абразала бульбу на вячэру.* Дукарка Сьміл. (Шсл.). *Соверш.* **абрэзаць**-*жу-жаш-жа,* **1.** обрезать. Ар.

2. очистить картофель от кожицы. Шсл.

адраза́ць-*дю-деш-де, несоверш.*—отрезывать. Ар. *Соверш.* **адрэзаць**—отрезать. Ар.

як адрэзаў—наотрез. МГсл.

зараза́ць-*дю-деш-де, несоверш.* **1.** мучить, терзать разными способами. *Заплата заразае.* Дсл. 249. *Раськідон сын заразае.* Тм. *Заднія коні заразаюць.* Тм. *Гнятучка заразае.* Тм.

2. приводить до гибели или до бедности.

зарэзаць, *соверш. к заразаць 1, 2.*

зраза́ць, *несоверш. к зрэзаць. Соверш.* **зрэзаць, 1.** спилить(дерево). Бясл. *Мы зрезалі сосну.* Варсл.

2. победить в ссоре. Варсл. *Ён жа цябе на сечку зрэзаў.* Варсл.

нарэзаць, *соверш.* **1.** (*к рэзаць 3*)—напилить дров.

2. *соверш.*(*к рэзаць 4*). *Нарэзалі сечкі досыць.* Ар.

3. надрезать.

•**рэзацца,** *рэжуся-жышся, несоверш.* **1.** резаться, разделаться на части под действие режущего орудия, инструмента.

2. *страд. к рэзаць.*

зраза́цца-*аецца, несоверш. к зрэзацца. Соверш.* **зрэзацца,** *зрэжацца,* **1.** исступиться от долгого употребления. Варсл. *Гэты нож ужо зрэзаўся, трэба купляць новы.* Варсл.

2. вступить в ожесточенный спор, ссору; схватиться. *Вось зрэзаліся гэтыя бабы, ледзь біцца не схапіліся.* Варсл.

•**рэзьгіны(рэзьґіны,** Ар.)-*наў, единств. ч. нет.*—веревочная сетка состоящая их двух сетчаных полукругов с деревяными ободами, служит для носки сена, соломы скоту. Ар.; Ксл.; Шсл. *Прынясі ў рэзьгінах салому.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Прынёс жарабку нанач рэзьгіны мурагу.* Ст.

2. *"крошні"* з густыми ячеями, так что в них задерживается мелкое сено. НК.: Очерки, 362.

•**рэзь,** *рэзі, ж.*—(режущая, Ар.) боль в животе. Ар.; Гсл.; Нсл. 571. *Рэзь замучыла.* Нсл. *Каб цябе рэзь рэзала.* Ар.

•**рэзьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** мясник. Гсл. *См. разьнік.*

2. ржаной пирог. Север.(Косіч 43).

•**рэзьніца**-*цы-цы, ж.*—мясная лавка. Гсл. *Ср. разьніца.*

•**рэзьвіны**-*наў, единств. ч. нет.*—приспособление из двух согнутых дугою палок, переплетенных тонкими веревочками, для ношения сена, соломы и т.п., Гсл. прибор(приспособление, Растсл.) для носки сена. Растсл.; ПНЗ. *Ср. рэзьгіны.*

•**рэжа**-*жы-жы*—сетчатае вязанье из тоненькой бичевки, имеющее ячеи в два с небольшим квадр. вершка; употребляется в *"абарцу"* (заставной рыболовный снаряд). НК.: Очерки, 500.

•**рэйка І**-*йкі-йцы, ж.*—легкие с сердцем и печеньню, вынутое из убитого животного. Нсл. 562. *Рэйку пакладзі ў крупеню.* Нсл.

•**рэйка ІІ**-*йкі-йцы, ж.*—рельс. Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл. *Цягнік бяжыць па рэйках.* Бешанковічы (Ксл.). *Рэйкі паклалі, зараз машына будзе хадзіць.* Ст. *Радаснае, цёплае, сьвятло залівала вуліцы, блішчэла на плінтусавых масткох, трамвайных рэйках і вокнах дамоў.* Дзьве Душы, 190.

•**рэлякі**-*аў, единств. ч. нет.*—качели. *Я на рэляках калыхалася.* Рылавічы(ПНЗ. 44). *См. рэлі.*

•**рэлі**-*аў, единств. ч. нет.*—качели. Растсл.; ПНЗ. *См. рэлякі.*

•**рэмень**-*меня*—длинная полоса кожи, ремень. Ар.; Раст.: Северск. 137. *Уменьш.* **рэменьчык**-*ка*—ремешок. Ар.

•**рэнда**-*ды-дзе, ж., област.*—аренда. Дсл.; Сеўск.(Преобр.). *Аддаў двор у рэнду.* Малюкіна Парэцк. (Дсл.). *Ляндар дзяржыць на рэндзе зямлю і не даець нічога за зямлю.* Дсл.(*под* арендатор). *См. ранда. Яго гэта возера? Ён узяў яго ў рэнду.* Цялеш: Дзесяць, 78.

•**рэпа**-*пы-пе, ж.*—репа. Ар. *Единств. ч.* **рэпіна**-*ны-не.* НК.: Очерки, 421.

рэпка-*кі, дат., предл.* *рэпцы, ж.* **1.** *ум. к рэпа.* Ар.; Шсл. *Маленькая рэпка парасла.* Ст.

2. колесико в прялку близ катушки. Берашоўцы Беш. (Ксл.).

3. маленькое толстое сплошное колесо в машине. Шсл. *Пас ськіваецца з рэпкі.* Ст.

•**рэпацца**-*аюся-аешся,* **1.** трескаться. Растсл.

2. *перен.*—злиться. Растсл. *Соверш.* **парэпацца**—потрескаться. *Прич.* **парэпаны.** *Успомнеў яе рукі, тыя рукі, якія яго абдымалі — чорныя, парэпаныя рукі гаротніцы-працаўня.* Сачанка: Ліст да маці. Беларус, Но. 177.

•**рэў,** *рэву, предл. и зват. рэве, м.* **1.** рёв.

2. дикий, грозный рев, рык, рычание. *Жнеі пачулі рэў медзьвядзя. Яны абачылі, што зь лесу выходзе мядзьведзь і дзіка равець.* Я. Г.: Лемантар, 78.

•**рэўза**-*зы-зе, ж.*—неряха. Бр.; Ксл. *Ходзе, як рэўза.* Слабада Чаш. (Ксл.).

•**рэч,** *рэчы, мн. ч., род. рэчаў, ж.* **1.** вещь. Ар.; Даўганы Меж. (Ксл.); Гсл. *Павымай усі рэчы з возу.* Нсл.

2. предмет, дело. Гсл.; Нсл. 562. *Адну рэч забыўся табе сказаць.* Нсл. *Гэта іншая рэч.* Тм.

•**рэчны**-*ная-нае*—речной. БНсл.

•**рэчышча**-*ча, предл.-чы, мн. ч.-чы-чаў, ср.*—русло. *Есьлі бы рака гвалтам інуды пашла, тагды старое рэчышча маець быці граніцаю.* Стт. 364.

•**рэчыцца**—случиться. Шсл. *Мо' дзе рэчыцца дастаць у людзёў лепшае сяўбы, а сваёй пакуль сеяць ня буду.* Ст.

нарэчыцца —натолкнуться(неожиданно найти, обнаружить кого-что-л., встретить кого-что-л., С.). Шсл. *Добра, што нарэчыліся свае людзі, а то ўтапіў бы каня з возам у раццэ.* Ст.

•**рлава́ць**,—*см. под ірлаваць.*

•**руб**-*ба, м.*—грубой рубец у шитья. Шсл. *Дождж намачыў аж да руба.* Ст.

•**руба**-*бы, ж.*—порог(реки). Цымборскі.

•**руба́ка**-*кі, дат.-ку, вин.-ку, предл.-ку, м.* —работник, работающий с плеча, без размышления. Нсл. 567. *Рубаку гэтага няма чаго пасылаць на далікатную работу.* Нсл.

•**руба́нак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.*—фуганок. Шсл. *Рубанкам спусьціў дошку.* Ст.

•**рубава́ць**-*бўю-бўеш-бўе; повел.-бўй-бўйма, несоверш., перех.*—разрушать с помощью топора, разбирать строение по прежней рубке. Нсл. 567. *Жыд наняў нас перастравіць хату ягоную старую, казаў рубаваць нам яе; мы разрубавалі, а ён лесу не прыгатаваў, вось і сядзім без работы!* Нсл. *Соверш.* **разрубава́ць.** Нсл. 567.

•**рубе́ль**-*бля́, предл.-блю́, зват. рўблю; мн. ч.-лі-лёў-лём-лі-ля́мі-лёх, м.*—жердь для увязки снопов или сена, соломы. На зарубы забрасывают веревки и, потянув прижимают содержимое воза. *Рубля забыўся ўзяць із сабою: няма як уціснуць воза.* Ст.

2. рубль. Нсл. 567; Ар.; Шсл.; Ксл. *Два рублі аддаў, а рубель яшчэ ё.* Асінаўка Беш. (Ксл.). *Зарабіў цэлага рубля.* Ст. *Даў кухару пяць рублёў.* Н. Афанасьев 1, 1913, 210. *Уменьш.* **рубе́льчык**-*ьжа.* Ар.; Шсл. *Ня лёгка дастаўся гэты рубельчык.* Ст.

•**рубе́ц**-*бца̀, предл.-бцў, зват.-бча; мн. ч., дат.-бцом, мн. ч., предл.-бцох, ж.*—рубец у шитья. Ар.; Ксл. *Ганул*я*, зарубі імне рубец.* Машкі Сян. (Ксл.).

•**рубі́ха**, *дат., предл. рубі́се, ж.*—деревянный брусок с насечками для катания белья. Ксл. *Прынясі рубіху качаць хусьце.* Спаская Сір. (Ксл.). *См. рубі́н.*

•**рубі́н**-*на, предл. и зват.-не, м.* **1.** деревянный брусок с насечками для катания белья. Ксл. *Маці пайшла з хусьцям і забылася рубін.* Зайцава Сур. (Ксл.). *См. рубіха.*

•**ру́бін** (*камень*) **II**—рубин.

•**рубі́ць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех., у краўцоў і швачак I.*—обшивать через край, обмётывать. Ар. *Соверш.* **зарубі́ць**—обшить чрез край, обметать. Ар. *Зарубі насатку.* Ар.

•**ру́га**, *рўгі, рузе, ж.*—пастбищное место для скота. НК.: Очерки, 465. *См. уруга.*

•**рух**, *рўху, предл. рўсе, зват. рўша, м.* —движение. Ар.; МГсл.; Нсл. 569; Ксл. *Ён заўсёды бывае ў руху.* Нсл. *Адзін чалавек колькі нарабіў руху ўсім.* Нсл. *Во, рух падняўся. як цыганы зь кірмашу коні пакралі.* Чашнікі (Ксл.).

•**рухомасьць**-*ці, ж.* **1.** движимость, (МГсл.) движимое имущество. Нсл. 569; Гсл.; Ксл. *Усю рухомасьць сваю забраў на адзін воз.* Нсл. *Уся рухомасьць згарэла.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).

2. мобильность, подвижность.

•**рухомы**-*мая-мае,* **1.** движимый, Нсл. 569. подвижной, передвижной. *Рухомыя рэчы.* Нсл.

2. мобильный.

•**руха́васьць**-*ці, ж.*—подвижность движения с места на место. Шсл.

•**руха́вы**-*вая-вае,* **1.** подвижной.

2. отличающийся живостью, быстротой движения(о человеке, животном), подвижной. Шсл.; Гсл. *Ён хлапец рухавы.* Слопішча Шацк.(Шсл.).

•**ру́хаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—разрушать. Ар.; Гсл. *Ня рухайце сьвірна, пакуль не гатова бярвеньне на новы.* Ар. *Мы старыны ня рухаем і навіны ня ўводзім.* Звычайнае асьветчаньне першых Гаспадароў Задзіночанае Вялікалітвы — Вял. Кн. Літоўскага. *Соверш.* **пару́хаць**—разрушить. Ар. *Парухалі старую пуню.* Ар. *Мой дух не парух, не пагас празь вякі.* Жылка, 38.

•**ру́хацца**-*аецца, несоверш.*—разрушаться. Ар.; Гсл. *Соверш.* **пару́хацца**—разрушиться. Ар.

•**рухі́**-*хаў, единств. ч. нет.*—городки(игра). НК.: Игры, 37.

•**рухлі́вы**-*вая-вае, о людях и животных* —подвижной(отличающийся живостью, быстротой движения, С.). Ксл. *Рухлівыя дзеці — пераз увесь дзень ня прысядуць.* Храпавічы Куз. (Ксл.). *См. рухавы 2.*

•**руда́**-*ды̀, ж.* **1.** кровь. Гсл.; Нсл. 568; Вост. (Даль). *Руда прылягае.* Нсл. *Руду трэба пусьціць.* Нсл. *Сарочку ўрабіў у руду.* Тм.

2. грязь, нечистота(на теле, Нсл.) Гсл.; Нсл. 568; Ксл., загрязнение тела, изменение его белизны. НК.: Очерки, Но. 620. *У лазьні ня мыўся, дык толькі руды на целе.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

3. чернота от пота. Нсл. 568. *На сарочцы руда не адмылася.* Нсл.

•**ру́дня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.* **1.** рудник. Сперанский: Казен. железные *"рудні"* в Смоленск. губернии(Историк-Марксист, т. 41, 1935 г.).

2. завод, особенно медный, Нсл. 588. железоплавильный, чугуноплавильный и медный завод. *Дровы возіць на рудню.* Нсл. 568. *У шмат якіх мясцох у ХУІ а ХУІІ стагодзьдзях мы сустракаем зялезаапрацоўчыя і чыгунаплавіцельныя заводы, так званыя "рудні".* Савецкая краіна, 1931 г., Но. 12, стр. 61., Ушаковсл. (обл. и старин),—примитивного устройства рудник, место добычи руды.

•**руднік**-*ка, предл.-ку, зват. рудніча, м.* —рудокоп. Сперанский: Казен. железные *"рудні"* в Смоленск. губернии(Историк-марксист, т. 41, 1935 г.). *Руднікі або рудакопы былі ў бальшыні вольнымі людзьмі.* Савецкая

краіна, 1931, Но. 12, стр. 63,—рудокоп, горнорабочий в руднике. Сперанский: Каз. железн. *"Рудні"* в Смоленск. губернии., Ушаков сл.

•**ру́дны**-*ная-нае*—черный, грязный, как и *"брудны".* Нсл. 568. *Рудны ручнік падала ўціраацца.* Нсл.

•**руды,** (Нсл.; Шсл.), **руды́,** (Ар.; Гсл.)-*аяае,* **1.** темнорыжий, МГсл.; Гсл.; Шсл. грязнокрасный. Нсл. 568.

руды мядзьведзь—бурый медведь.

2. бурого цвета и с характерным привкусом вследствие наличия примеси окислов железа(о болотной воде).

•**рудзяне́ц**-*нца̀, предл.-нцу, зват. рудзянча, м.*—бородавник, *раст.* Гсл.

•**рудзе́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, несоверш.*—рыжеть, темнеть. Шсл. *Сена мокне на дажджу, рудзее, потым яго й сабака ня возьме есьці.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**рудзя́ны**-*ная-нае*—грязный. Ксл. *Рудзяная авечка — мыць трэба.* Сукремна Сян. (Ксл.).

•**Рудзька**-*кі, дат.-ку, вин.-ку, твор.-кам, м.*—кличка темнорыжего собаки. *За Савосям — Рудзька. Кусі ката, цюцька!* Колас.

•**руйнава́ць, 1.** разрушать. Гсл.

2. разорять. Гсл.

руйнуючы—разрушая. Гсл.

•**руйнава́цца, 1.** разрушаться. Гсл.

2. разоряться. Гсл.

•**рука́,** *рукі̀, дат., предл. руццэ, вин. руку̀; мн. ч. ру̀кі, рук, рукам, мн. ч., предл.-ка̀х, ж.* **1.** рука. Ар. *Дзержачы шапку ў руццэ, сказаў.* Шакун: Сьлед, 17. *Языком што хочаш брашы, але рукам волі не давай.* (зн. не дерись). Ар. *Хлеб на стале — рукі сваe. Послов.* Войш.

рукі кароткія — зн. не хватает силы, власти. Ар.

рукі сьвярбяць,—зн. хочет драться, руки чешутся. Ар.

рукі залатыя, але горла смаляное—(о мастере пьянице). Ар. *Няхай адсохне тая рука, што сабе дабра ня зыча. Послов.* Віленш.

яму рука̀—удобно.

рукі сьвярбяць—руки чешутся.

ламаць рукі,—*см. под ламаць.*

залатыя рукі, ручкі,—*см. под залаты. Уменьш.* **ру́чка**-*чкі-чцы.* Ар.

ручачка-*чкі-чцы, уменьш. к ручка,*—ручонка. Ар.; Гсл. *У дзіцяці маленькія ручачкі.* Ст. *Ласкат.* **ру́чухна.** Нсл. *Ручухны мае баляць.* Нсл. *Ручухны ламаючы плача.* Нсл. *Ну, ручухна твая. Як даў у хрыбет, аж у грудзёх ёкнула.* Тм.

2. сподручно, Шсл. удобство, сподручность, Нсл. 569. удобно. Гародзькі Вал. *Імне рукі няма, а табе рука туды ехаць.* Нсл. *Імне ня рука туды йсьці.* Ст.

3. линия родства. Шсл. *Гэта ж Анціп із бабінае рукі радня імне.* Ст.

рукі залажыць, зацяць—рукі приложить(к работе). Ар.; Шсл. *Беднаму чалавеку няма за што й рукі залажыць.* Ст. *Сядзіць бяз хлеба, гаруе, няма за што й рукі заціць.* Ст.

перабіць рукі—ударить по сжатым рукам противных сторон, на знак полного согласия. Ар.

•**рукае́мства**-*ва, ср.*—ручательство, порука. *Каго бы ўрад на горла сказаў, маець па сабе пэўнае рукаемства даці людзьмі аселымі, што ся ку расправе перад судам Галоўным станавіці будзець.* Стт. 443. *Таковага вязьня ўрад наш ня маець на рукаемства без дазваленьня ня выпушчаць.* Стт. 434. *У вязеньню патуль маець сядзеці, пакуль рукаемства на том дасьць, іж старане сваей за ўсё досыць учыніць, а ня будзець лі меці рукаемства, тагды ўрад старане лазоўнай віннага выдаваці маець.* Стт. 248. *А ведзь жа каму быхма хацелі такога лісту зялезнага ўзычаці, тагды з канцляры нашае тот маець быці адаслан да ўраду нашага належачага, адкуль ёсьць; перад каторым урадам, хто таковага лісту зялезнага патрабуець, маець рукаемства паставіці людзей аселых, і уісьціціся імі і іх маемасьцяй, іж ня зьнікнець у тых лецех, яка на лісьце яму назначана.* Стт. 93.

•**рукамясло**-*ла, предл.-ле; мн. ч. рукамёслылаў, ср.*—ремесло, промысел(кустарный). Гсл.

•**рука́ты**-*тая-тае*—имеющий руки.

рукатыя верабейкі—(т.е. люди поступающие по воробьиному). НК.: Очерки, 447.

•**рукаво**-*ва̀; мн. ч. рука̀вы-вау̌, ср.*—рукав. Ар. *Цягнуў дзяцюка за рукаво.* Акула, 505. *Пацягнуў рукавом па аччу, выціраючы пот.* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157).

•**рука́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—рукавица. Шсл. *Прышоў Іспас — гатуй рукаўкі ў запас. Послов.* Скрыль Пух. (Шсл.). *Згубіў адну рукаўку.* Ст. *Нітак будзе на рукаўкі.* Бешанкавічы (Ксл.). *Уменьш.* **рука́вачка**-*чкічцы.* Шсл. *Цёплыя мае рукавачкі.* Ст.

•**рука́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш. зь кім*—подавать руку при встрече и прощанье, НК.: Бабы , или Но. 50. здороваться за руку, ПНЗ. подавать руку, здороваясь, Гсл. подавать при встрече друг другу руку. Нсл. 568. *Што ж ты ня рукаешся, не парукаўся з імною?* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **рука́ньне**-*ня, предл.-ню*—рукопожатие. Гсл. *Соверш.* **парука́цца, 1.** поздороваться (Растсл.) за руку. Нсл. 568.

2. ударить по рукам. Нсл. 476. *Парукаемся, чыя будзе праўда!* Нсл.

•**рукою,** *нареч.*—удачно. Шсл. *Усё як пойдзе рукою, дык будзе добра жыць.* Ст. *Рукою пайшлі мае парасяткі.* Ст.

•**ру́ля**-*лі-лі; мн. ч., род.-ляў, ж.*—труба (водосточная, водопроводная и т.п.). Ар.

2. (у пистолета, ружья, пушки) —ствол, дуло. *Зьвязаў я лыкам рулю (стрэльбы).* С. Музыка, 190. *Папіханы рулямі стрэльбаў у плечы, бег жандар.* Хмара (Б. Ускалось, 1955, Но. 5, II). *У таго чалавека быў нейкі зломак з аднэй руляю.* Крамушоўкі Н.(Демид.: Веров. III).

рулька-*лькі-льцы, уменьш. к руля 1, 2.*

•**рулі́(ру́лі,** Гсл.)-*лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх* — *"цюпкі"* на воде, квасу, древесном соке и сыворотке, переваренные с *"дабавамі"* и без них, НК.: Очерки, 26. тюря, Гсл.; Ксл. тюря со сладкой или засоленой водой, Шсл. тюря, крошенный хлеб, смоченный водою и подсоленный. Нсл. 568. *Рулі, рулі, дзьве булачкі згулі. Поговор.* Нсл. *У пост елі рулі салодкія або з алеям.* Гсл.

•**рум,** *ру́му, предл.-ме, зват.-ме, м.*—место на берегу реки, куда свозят лес для сплава, Шсл.; М. Рудня, Вял. место свозки и склада товаров перед отправлением их водой, Цымборскі., место для временного склада бревен и других материалов на поляне или на берегу реки, Мн., Магіл., Пск. (Даль) место, где складывается срубленный для сплава лес, а также и дровосечные складища для той же цели. НК.: Очерки, 469. *Завёз на рум тры вазы бярвеньня.* Амельна Пух. (Шсл.). *Во народ, дык народ, ня ўсьпеў ад'ехаць пяцёх гакаў ад руму, як тапор нехта ўкраў.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**руме́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —розовый или алый цвет лица, румянец. *На від хворага йзноў зьявіліся руменцы.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1).

•**руме́ніць**-*ню-ніш-не, повел., перех.*—румянить, подкрашивать. Нсл. 568. *Руменіць, наруменіць шчокі.* Нсл. *Соверш.* **наруме́ніць** —нарумянить. Нсл. 568. *Деепр. наст. вр.* **наруме́нены**—нарумяненный. Нсл. *Шчокі твае чырвоныя, якбы наруменены.* Нсл. **заруме́неваць**-*нюю-нюеш-нюе, несоверш., перех.*—зарумянивать. *Не заруменюй дужа пірагоў, калі б толькі троху іх заруменіў.* Нсл. 568. *Соверш.* **заруме́ніць** —зарумянить. *Прич.* **заруме́нены**—зарумяненный. *Зарумененыя пірагі.* Нсл. *Зарумененая пячэня.* Нсл.

падруме́неваць, -*нюю-нюеш-нюе, несоверш., перех.*—подрумянивать. Нсл. 447. *Падруменеваць, радруменіць каравай, цяляціну, рыбу.* Нсл. *Соверш.* **падруме́ніць**-*ню-ніш-не*—подрумянить. Нсл. 447.

•**руме́ніцца**-*нюся-нішся, несоверш.* **1.** румяниться. Нсл. 568. *Паненкі іншыя руменяцца, а наша не паруменіўшыся харошая.* Нсл. *Прич.* **падруменены**—подрумяненный. Нсл. *Падрумененыя пірагі.* Нсл. *Падрумененая пячэня.* Тм. *Соверш.* **наруме́ніцца**—нарумяниться. Нсл. 568. *Старая, а наруменілася. Деепр. наст. вр.* **наруме́ніўшыся.** *Відаць было, што яна нарумèніўшыся.*

2. краснеть(покрываться румянцем, С.). Нсл. 568. *Дзеўка, чуючы гэта, руменіцца.* Нсл. *Соверш.* **заруме́ніцца**—покраснеть (зарумяниться, С.). Нсл. 568. *Дзеўка заруменілася, пачуўшы.* Нсл. *Шчокі ейныя заруменіліся.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169).

3. покрываться краснотой от жара, Нсл. 568. поджариваться, покрываться золотисто-коричневой корочкой. *Пірагі сталі руменіцца, заруменіліся.* Нсл.

4. окрашиваться в алый или розовый цвет. *Твой від ад сонца заруменіўся.* Нсл. 568.

падруме́неваццa-*нююся-нюешся, несоверш., к падруменіцца,*—подрумяниваться. *Соверш.* **падруменіцца**-*нюся-нішся,* **1.** стать слегка румяным, подрумяниться.

2. подкрасить себе лицо румянами.

3. поджариться, Нсл. жарясь, стать румяным. *Падкінь трэсак на жар, няхай каравай падруменюецца, падруменіцца.* Нсл.

•**руме́нка**-*нкі-нцы, ж.*—ромашка, *раст.* Гсл.; Нсл. 568. *Руменка хораша пахнець.* Нсл.

•**руме́нкавы**-*вая-вае*—ромашковый. Нсл. 568. *Руменкавы дух.* Нсл.

•**руме́ны**-*ная-нае*—румянный. Урачынішчына, Дуброўскае вол. Сак.; Нсл. 568. *Румены від.* Нсл. *Руменыя пірагі.* Нсл. *Ср. ст.* **руме́ншы** —более покрасневший от жара. Нсл. 568. *Мае пірагі руменшыя за твае.* Нсл.

•**ру́мза**-*зы, общ.*—плакса. Гсл.; Нсл. 571; Шсл.; Ксл. *Перастань ты румзаць, румза.* Пясочак Куз. (Ксл.). *Румза гэты толькі ўмее румзаць.* Ст. *За румзаю гэтым нічога ня чутно.* Нсл. *См. ры̀мза. Уменьш.* **ру́мзачка**-*чкі-чцы*—маленький-кая плакса. Нсл. 571. *Уймі гэтага румзачку, дай яму абаранačак.* Нсл.

•**ру́мзаньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к румзаць, румзацца,* **1.** детский плач, Нсл. 511. плаксивое хныканье. Гсл. *Ну, й дадзела тваё румзаньне!* Крамяні Пух. (Шсл.).

2. громкий плач, Гсл. плач навзрыд. Шсл. *Румзаньне падняў на цэлую хату.* Нсл. 571.

•**ру́мзаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—рюмить, плакать с воплем, говориться с укором, Нсл. 571. плакать навзрыд, Шсл. плакать, хныкать(по ребячьи, Даль.). Ксл.; Смл. (Даль), рюмить. Гсл.; Смл. (Даль). *Ня румзай лепш.* Сутокі Лёз. (Ксл.). *Сьціхні, даволі ўжо румзаць!* Крамяні Пух. (Шсл.). *Соверш.* **зару́мзаць, 1.** заплакать с воплем, говорить с укором. Нсл.; Дсл. 250. *Чаго ты румзаеш, зарумзала?* Нсл. *Дзяцянё зарумзала, што маткі няма.* Дсл. *Зарумзалі дзеўкі.* Тм.

2. запачкать слюною и соплями, особенно при плаче. Нсл. *Увесь від свой зарумзаў саплякамі.* Нсл. *Прич.* **зару́мзаны**—запачканный от слёз и слюней при плаче. Нсл.

•**ру́мзацца**-*аюся-аешся, несоверш., возвр.* —пачкаться слюною или возграми при плаче, свойственно детям. Нсл. 571. *Дзяцё румзаецца, зарумзалася, абатры яго.*

Нсл. *Соверш.* **зарумзацца,** (Нсл. 571), **1.** поплакать чересчур. Дсл. 250. *Наша дзеўка зарумзалася.* Дсл.
2. запачкаться слезами. Дсл. 250. *Соверш.* **дарумзацца**—достигнуть чего-л., плача. Нсл. 142. *Дарумзаешся ты ў мяне чаго-колечы.* Нсл. *Соверш.* **разру́мзацца**—расплакаться. Нсл. 551. *Разрумзаўся, як маленькі.* Нсл. *Прич.* **разру́мзаны**—запачканный от слёз. Нсл. 551. *Разрумзаны від.* Нсл. *Деепр. наст. вр.* **разру́мзаўшыся.** *Ах, як яно разрумзаўшыся! Соверш.* **узру́мзацца** —стать плакать продолжительно(сильно, **С.**), расплакаться более детски. Нсл. 55. *Узрумзалася, бы па бацьку плача.* Нсл.
•**руно(ру́на,** Ксл.)-*на̀, ср.*—шерсть, снятая с одной овцы, Нсл. 568. овечья шерсть. Ксл. *Па руне з двара даем у панскі скарб.* Нсл. *Харошае руно з гэтае ёркі.* Асінаўка Выс. (Ксл.). *Уменьш.* **рунцо**-*ца, предл.-цу̀*— количество овечей шерсти с одной стрижки (одной овцы, **С.**). Шсл. *У мяне ўсяго адно рунцо воўны.* Крамяні Пух. (Шсл.).
2. пушистая зелень на засеянном поле. Нсл. 568. *Руна ў варуд ня мераюць. Послов.* Нсл.
•**ру́нець**-*ею-ееш-ее, несоверш.*—о всходах засеянного хлеба: становиться пушистым. *Жыта рунее.* Нсл. *На касьцёх там іх калгаснае рунее жыта.* Падсонечны: Дыктатару. *Соверш.* **абру́нець**—стать пушистым. Нсл. 352. *Жыта абрунела.* Нсл. *Соверш.* **заруне́ць, 1.** стать пушистым.
2. *перен. Дух надзеяй зарунеў.* С. Музыка, 274.
уруневаць-*нюе, несоверш.*—опериться зеленью. МГсл. *Соверш.* **уру́нець,** о всходах: стать (совершенно, **С.**) пушистым. Нсл. 568. *Жыта ўрунела добра.* Нсл.
•**ру́ністы**-*тая-тае,* **1.** о пушистых животных: густошерстный, мохнатый. Нсл. 568. *Руністы казёл, баран.* Нсл.
2. о всходах хлеба: пушистый. Нсл. 568. *Руністы ячмень.* Нсл. *Руністая пшонка.* Тм.
•**рунь**-*ні; мн. ч.-ні-няў, ж.*—всходы, МГсл. перье, листье зеленого на корне хлеба, Нсл. 568. озимые всходы. Ар.; Ксл.; Шсл.; НК.: Очерки, Но. 864. *Добрая рунь парасла.* Ст. *А якая добрая рунь была ўвосень!* Навікі Віц. (Ксл.). *Рунь на жыце прыгожая.* Нсл. *Ад сухот п'юць жытную рунь, адтапіўшы.* Нсл.
•**ру́пасьлівы,** -*вая-вае*—заботливый(старательный, внимательный, **С.**). Шсл. *Ру̀пасьлівы гаспадар ня ўпозьне свае сяўбы.* Ст.
•**ру́пасьць**-*ці, ж.*—заботливость (старательность, **С.**). Шсл. *Рупасьці няма ў яго ані.* Ст.
•**ру́пата**-*аты-аце, ж.*—заботливость, (Гсл.; Нсл. 569) старательность, внимательность. *Ня будзе пасьпеху ў рабоце, калі рупа̀ты няма.* Нсл.
•**ру́пата**-*аты-аце, ж.*—забота, сосредоточенность мыслей на исполнении чего-л.(на удовлетворении какой-л. потребности, **С.**). МГсл.
•**ру́патлівасьць**-*ці, ж.*—рвение, усердие, старание. *Мець рупатлівасьць ніколі ня шкодзе.* Нсл.
•**ру́патлівы**-*ая-ае*—заботливый, (Косіч 38; Нсл. 569) усердный, старательный. *Другая рупатлівая*(прилежная) *баба садзіцца за прадзева — баба мала сьпіць ночы.* Дсл. 164. *Рупатлівы чалядзін не чакае зацеву.* Нсл. *"Рупатлівым людзём цяжка каратаць даўгія ночы".* Косіч 38. *Рупатліваму гаспадару час дарагі.* Нсл.
•**ру́пе,** *безлич.* Ксл., Пск., Тверск. (Даль), **1.** беспокоит, заботит, Ар.; Ксл. беспокоит мысль, желание; хочется. Нсл. 568. *Табе рупіць сказаць.* Нсл. *Яму нішто ня рупіць.* Ст.
2. опасность беспокоит, очень думается, Нсл. 568. тревожит. Ксл. *А імне ўсё рупіць, што майго доўга няма.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Вы гуляеце, а імне аб дварэ рупіць.* Нсл. *Соверш.* **адрупіла,** *безлич.*—перестало хотеться, отпало желание. Нсл. 379. *Дужа хацеў ехаць, а цяпер адрупіла табе.* Нсл. *Соверш.* **зарупе,** *прош. вр.* **зарупіла,** *безлич.* —почувствуется потребность, Ар.; Нсл.; Дсл. 249. приспичит. Шсл. *Зарупіла табе ехаць у такую нягоду.* Нсл. *Зарупіла табе ізноў пабегчы на вуліцу.* Ст. *Соверш.*
зру́піла, *безлич.*—захотелось. Нсл. *Яму зру̀піла так борзда ехаць.* Нсл. *Соверш.* **перару́піла,** *безлич.*—перехотелось(перестало беспокоить, подмывать, **С.**). Нсл. *Яму ўжо перарупіла ехаць.* Нсл. *Соверш.* **прырупіла,** *безлич.*—приспичило. *Яму прыру̀піла туды йсьці ў такое нягоднае надвор'е.* Нсл. 568. *Соверш.* **узру́піла,** *безлич.* —внезапно(сильно, **С.**) захотелось. Нсл. *Узрупіла табе ехаць сядні, заўтры паедзеш.* Нсл.
•**ру́песьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —заботник, Шсл. заботливый, старательный человек. *Які зь яго рупесьнік, калі ён вечна сьпіць.* Крамяні Пух. (Шсл.).
•**ру́песьлівы**-*вая-вае — рупасьлівы.* Іг.
•**ру́піць**-*плю-піш-пе, несоверш., у каго,* **1.** беспокоить, (Растсл.) понуждать, МГсл.; Нсл. 569. побуждать. *Нашто табе яго рупіць? Як хоча, няхай сабе так і робе. Нават агоўтацца ей не дае, рупіць зьбірацца, капотку ўзьдзяе.* Гарун: Варажба.
2. заботить. *Імне рупіць твая доля.* С. Музыка, 247. *Соверш.* **парупіць**—побеспокоить, понудить(побудить, **С.**). Нсл. 569. *Ты парупіў мяне так рана ўстаць.* Нсл.
•**ру́піцца,** Ксл., Пск., Тверск. (Даль)-*плюся-пішся, несоверш. праз каго-што, або аб чым,* — беспокоиться, заботиться о чем-л. Ар.; МГсл.; Нсл. 569; Ксл.; Шсл.

Я адзін руплюся аб усіх вас. Нсл. *Чалавек усё рупіўся, стараўся, каб ляпей жыць.* Ст. *Матка рупіцца аб Янку.* Хадулава Куз. (Ксл.). *Хто сам ня рупіцца, у таго скура лупіцца. Послов.* Рапан: Прык. 106. *Каб аддаць, надта рупіцца ня трэба.* Гарун: Шчасьце М. *Навальніца пераняла Бобіка на ўзьлесьсю, як рупіўся да свайго невялікага бараку ў гушчару.* Шакун: Сьлед, 19. *Соверш.* **дарупіцца**—прежде(побеспокоиться, С.) позаботиться. Нсл. 142. *Сам не дарупішся зрабіць, а трэба напомнець.* Нсл. *Ледзь ты дарупіўся прысьці.* Тм. *Соверш.* **зару́піцца**—забеспокоиться, начать заботиться. Шсл.; Дсл. 249. *Зарупіўся наш гаспадар, каб дзе грошы дастаць.* Ст. *Зарупілася я двору йсьці.* Дсл. *Соверш.* **нару́піцца, 1.** позаботиться. Нсл. 317. *Нябось не нарупіўся зрабіць гэтага нараніцы.* Нсл.
2. достаточно позаботиться. *Нарупіўся я за сваё жыцьцё, а цяпер і супачыць імне пара.* Нсл. *Соверш.* **пару́піцца**—побеспокоиться, позаботиться, Шсл.; Ар.; Нсл. 569. *Калі б я не парупіўся ўстаць рана, дык бы й не пасьпелі.* Нсл. *Ты, браце, рана парупіўся ўстаць.* Ст. *Меншавікі парупіліся знайсьці зачэпку.* Беларусь, 216. *Соверш.* **вы́рупіцца,** *ирон.*— позаботиться вперед(слишком рано, С.) Нсл. 93., поспешить по старательности. *Вырупіўся ехаць, чуць сьвет паабедаўшы.* Нсл. *Соверш.* **узру́піцца**—воспринять заботливость. Нсл. 55. *Узрупіўся не ў пару.* Нсл.

•**ру́плівасьць**-*ці, ж.*—заботливость, старательность, внимательность. *На хмарным відзе ягоным застыг цень трывожнай рупатлівасьці.* ЗСД. 146.

•**ру́плівы,** (Нсл.), **руплі́вы,** (Шсл.)—заботливый, (Шсл.; Нсл. 569; МГсл.; Вост. Даль) старательный, (Вост., Даль) внимательный. *Руплівы гаспадар не засьпіцца.* Нсл. *Нябось, калі руплівы, дык хоча, каб барджэй скончыць работу.* Ст.

•**ру́пнасьць**-*ці, ж.*—заботливосьць(старательность, Ар.). Ксл. *Рупны быў, маў рупнасьць аб сям'і.* Лыскі Чаш. (Ксл.).

•**ру́пны,** -*ная-нае*—заботливый(старательный, Ар.). Шсл. *Рупны гаспадар ня будзе табе ляжаць да сьнеданьня.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**русявы**-*вая-вае*—русый. *Нахінае русявую галоўку набок.* Гарэцкі: Песьні, 66.

•**русін**-*іна, предл.-іну, зват.-іне, м., застар.*—в Великолитве(Белоруси) христианин восточного обряда(православный, униат).

•**Русі́н,** *уст.* Украинец.

•**русі́нка**-*нкі-нцы, жен. к "русін".*

•**ру́скі**-*кая-кае, прилаг. к русін, "Русін".*

•**Русь**-*сі, ж., собир., уст.* **1.** соб. имя к *"русін"* и *"Русін".*
2. *уст.*—Украина.

•**руша́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—трогать с места, Нсл. 569. начинать движение; отправляться в путь, трогать. *Рушай коні, вазы.* Нсл.

руша́й!—трогай!

рушэньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к рушыць, рушыцца*—движение, поход. Нсл. 569. *Перад рушэньням у дарогу.* Нсл.

ру́шыць-*шу-шыш-ша, несоверш. и соверш., перех., ныне редко употребляется, обыкн. с отрицанием,*—задевать кого, что-л., беспокоить, тревожить, обижать; трогать. Ар. *Ня руш нікога, ня бойся нічога. Послов.* Ар. *См. чапаць.*
2. *устар., соверш.*—нарушить. *Упорны, каторы суд рушыў, маець віны тымураднікам судовым заплаціці.* Стт. 215.
3. *соверш.*—выступить походом. *Ср. рушэньне.*

зруша́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** трогать с места, Нсл. 219. сдвигать(с места), перемещать. *Ня зрушайце, нашто ты зрушыў? Няхай бы ляжала, як пакладзена.* Нсл. *Зрушайце вазы ў дарогу.* Нсл. *Соверш.* **зру́шыць**-*шу-шыш-ша, перех.*—тронуть с места, Нсл. 219. сдвинуть(с места, С.), Шсл., переместить. *Узяў ды зрушыў усё зь месца.* Ст. *Прич.* **зру́шаны, 1.** тронутый с места, Нсл. 219. сдвинутый(с места). *Вароты зрушаны зь месца, трэба паправіць, зачыніць шчытна ня можна.* Нсл.
2. о людях и рабочих животных: надорванный, подсаженный. Нсл. 219. *Зрушаны чалавек і малога цяжару ня можа падняць.* Нсл. *На зрушанага каня ня трэба шмат класьці.* Тм. *Ведама ўсё ў сярэдзіне зрушана, дык і хварэе.* Ст.
2. начинать движение; отправляться в путь. *Зрушайце вазы ў дарогу.* Нсл. 219.

паруша́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—беспокоить. *На якое дзела ты яго парушаеш, парушыў?* Нсл. 476. *Гэтакі ўжо меў ён характар, што трупы, бачаныя на вайне бяз уважна, пачыналі парушаць спакой ягоны толькі тады, як адышлі яны болей-меней да мінуласьці.* Дзьве Душы, 104. *Соверш.* **пару́шыць**-*шу-шыш-ша,* **1.** обеспокоить, Нсл. 476. побеспокоить. *Выбач, што я цябе парушыў з месца.* Нсл.
2. тронуть, привести в состояние волнения, взволновать. *Ср. парушоны.*
3. (закон, повеление)—нарушить. *Парушыў сонца расказаньне.* С. Музыка, 52. *Прилаг. из деепр. наст. вр.* **парушоны**—взволнованный. Нсл. 476. *З парушоным сэрцам гаварыў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.*

парушэньне-*ня, предл.-ню,* **1.** душевная тревога(волнение, С.). Нсл. 476., внутреннее побуждение, душевное переживание, движение. *Без парушэньня ня можна слухаць.* Нсл.

2. женская болезнь, происходящая от нахождения матки не на месте. Нсл. 476; Ар. *Жонка хварэе на парушэньне.* Нсл.

вырушáць-*дю-деш-де, несоверш.*—начинать движение; отправляться в путь, трогать. *Вырушай напе́рад, а мы вырушым за табою.* Нсл. 93. *Соверш.* **вырушыць.** Нсл. 93.

узрушáць-*дю-деш-де, несоверш., перех.* **1.** нарушать. Нсл. 55. *Узрушаць спакой.* Нсл. *Майстат наш уражаны бываець із тае прычыны: калі бы ся хто бунтаваў, пакой пасналіты ўзрушаючы проці нас гаспадара.* Стт. 66.

2. возбуждать. *Пераз злосьць сваю іншым людзём гнеў Божы узрушаюць.* Кіт. 48б.

3. *несоверш. к узрушыць 3,*—трогать, вызывать сочувствие, сострадание, волновать. *Паслухмяныя нахтненьню радкі разыходзяцца часамі із соцыялістычным рэалізмам і свабодна дыхаюць і ўзрушаюць нас непадкупнай цяплінёю.* Паляніч(Прыйсьце, Но 1).

узрýшыць-*шу-шыш-ша,* **1.** *соверш. к узрушаць I.,* нарушить. *Узрушыў іхны супакой.* Карп.: Успамін(Б. Ускалось, Но. 6). *Прапомнеўшы баязнь Божую, пакаяньне свае узрушыў.* Кіт. 65а3. *Забіў і тым пакой пасналіты ўзрушыў.* Стт. 386.

2. *соверш. к узрушаць 2,* возбудить.

3. тронуть, вызвать сочувствие, сострадание, взволновать, умилить. *Узрушыў мае сэрца.* Нсл. 55. *Усю кроў у імне ўзрушыла.* Тм. *Мяне глыбака ўзрушылі яго словы, проста душу перавярнулі.* Таполя. *Рамана гэта вельмі ўзрушыла, ён упяршыню адчуў любасьць і шчырасьць да сабе чужога чалавека.* Корзюк.

узрýшаны, *деепр. наст. вр.* **1.** взрытый. Нсл. 55. *Зямля ўзрушаная тут.* Нсл.

2. нарушенный. *Ср. узрушэньне.*

3. (тронутый, С.) взволнованый. МГсл. *Зь вялікай пабожнасьцю й узрушаным сэрцам дзеткі пакланіліся Абразку.* А-ч.: А.(Сьвет, Но. 3/22). *Шуміць узрушанай трывогай.* Змагар. *Сьмягну думкамі ўзрушанымі.* Крушына: Лебедзь, 42.

узрушоны, *прилаг. из деепр. наст. вр.*—встревожнный. *Сэрца мае ўзрушонае.* Нсл.

узрушáньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* —нарушение. *Будуць лі на лісьцях дзельчых паложаны якія абавязкі, зарукі а ня ўзрушаньню таго двелу, тагды тыя зарукі кажны подле свайго абавязку з рассудку праўнага заплаціці вінен будзець.* Ст. 370.

узрушэньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к узрушыць I,* **1.** нарушение.

2. *отгл. имя сущ. к узрушыцца I,*—душевная тревога(волнение, С.). Нсл. 55. *Ад узрушэньня захварэў.* Нсл. *Ён аж калаціўся ўвесь ад неспадзеўнага ўзрушэньня і таго пачуцьця, што так неўспадзеўкі запаламіла яго.* Сачанка: Ліст да маці(Беларус, Но. 177).

•рýшацца-*аюся-аешся,* **1.** трогаться с места, Нсл. 569. двигаться, передвигаться, перемещаться. *Рушайцеся!* Нсл.

2. отправляться в путь. *Рушайцеся разам у дарогу.* Нсл. 569.

рýшыцца-*шуся-шышся, повел.-шся-шмася, несоверш. и соверш.* **1.** прийти в движение. *Таго дня на зямлі ўсе рэчы рушыліся.* Кіт. 95а5. *Лёд рушыўся.* Нсл. 569.

2. отправиться в путь. *Адтуль рушыўся.* Кіт. 112а7. *Ня рушся з двара.* Нсл. 569.

3. беспокоиться. *Ня рушся гэтым, мала што бывае.* Нсл. 569.

зрушáцца-*дюся-дешся, несоверш.*—трогаться с места, Нсл. 219. сдвигаться(с места), перемещаться. *Якое ёсьць месца, ня зрушайся. На адным месцу й камень абрастае.* *Послов.* Нсл. *Соверш.* **зрушыцца**-*шуся-шышся,* **1.** тронуться с места, Нсл. 219. сдвинуться(с места), переместиться. *Зрушышся зь месца ды потым ня знойдзеш ні такога, ні сякога.* Нсл.

2. надорваться. Нсл. 569. *Зрушыўся бедны падымаючы над сілу.* Нсл.

парушáцца-*дюся-дешся, несоверш.* **1.** беспокоиться. *Не парушайся дарма.* Нсл. 476.

2. трогаться в путь. Нсл. 476. *Парушайцеся раней.* Нсл. *Соверш.* **парýшыцца**-*шуся-шышся,* **1.** побеспокоиться, обеспокоиться. *Парушыўся дужа, пачуўшы гэта ліха.* Нсл. 569. *Дарма парушыўся, можа й няпраўду сказалі.* Нсл. 476.

2. тронуться с места, Нсл. сдвинуться в путь. *Рана парушыліся мы ў дарогу.* Нсл. 569. *Усі падводы парушыліся з двара.* Нсл. 476.

вырушáцца-*дюся-дешся*—трогаться с места вдруг, выезжать с тяжестями(и без них, С.). Нсл. 93. *Вырушайся із сваім возам.* Нсл. *Соверш.* **вы́рушыцца.** Нсл. 93.

узрушáцца-*дюся-дешся, несоверш.* **1.** тревожиться, возмущаться(волноваться, МГсл.). Нсл. 55. *Ня ўзрушайся гэтаю ведамкаю, можа й ня праўда.* Нсл.

2. возмущаться, негодовать.

узрýшыцца-*шуся-шышся,* **1.** встревожиться, взволноваться. *Узрушыўся дарма.* Нсл. 55.

2. возмутиться. Нсл. 55. *Дарма ўзрушыўся на мяне.* Нсл.

3. расстрогаться, вообще выйти из обычного равновесия. Гсл.

4. подняться, восстать. *Урад ураду ку пайманьню таковага сказанага помач даваці павінен, але ўрад месцкі і места, у каторым ся то дзеяці будзець, проці такому непаслушнаму або праціўнаму ўзрушыціся маюць, яка бы таковы свавольнік пойман і да вязеньня дан і подле сказьні ўрадовае каран быў.* Стт. 206.

•рушына-*ны-не, ж.*—чурка при игре в *"рухі"*(городки). НК.: Игры, 37.

•рушэньне,—*см. под рушаць.*

•**ру́шыць,**—*см. под рушаць.*
•**ру́шыцца,**—*см. под ру̀шацца.*
•**ру́та**-*уты-уце, ж., бот.*—рута. Ар.
•**руцня́**-*ні̇-ні, ж.*—горсть вытрепанной(и очищанной, Нсл.) пеньки(льна, Гсл.). Нсл. 569; Гсл. *Дзьве руцні пянкі даў каляды.* Нсл. *Уменьш.* **руценька**-*нькі-ньцы*—горсть вытрепанного и очесанного льна(пеньки, С.). Нсл. 569. *Шэсьць руценяк кужалю прадала.* Нсл.
•**руць,** *област.*—плакать. Растсл.
•**руцьвя́ны**-*ная-нае, прилаг. к рута;* из руты. *Надвечар прылёт у заціішша руцьвяных траў.* Салавей: Сила, 54.
•**руч**-*чы, ж.* **1.** удобство. Нсл. 569. *Няма ручы імне туды заходзіць.* Нсл. *См. рука 2.* **2.** порука, ручательство другого. Нсл. 569. *Дам табе грошы, але ня ў рукі, а за руч.* Нсл.
•**руча́й**-*аю, предл.-аю, зват. ручаю; мн. ч.-аі̇-аёў-аём, мн. ч., предл.-аёх, м.*—ручей. Гсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 569. *Піў, прыпаўшы ніцма да ручаю.* Гілевіч(Б. Голас, Но. 71). *Коні ходзяць за ручаём.* Нсл. *Вада з ручаю.* Нсл. *Ад таго мосту налева ў ручай.* А.З.Р.І, 1518 г. *Ня вельміся тож і брыдкі, глядзеўся ў чыстым ручаю.* ЧЧ.(Б. Студіс II-I, 1969, 73). *Цурчыць вада ў цурочках, булькоча ў ручаёх.* Гсл. *А далей цячэць ручай.* Мазалава Куз. (Ксл.). *Там трэба пераяжджаць цераз ручай.* Ст. *Ручаём із ь яго пот льлецца.* Ст. *Трэба з ручая напіцца.* Рапан: Прык. 103. *Пачуем шаптаньне й звон ручая.* Гарун (ст. "Восенскі сьпеў"). *А скрыпіца галасіла смутнай восені даждж ом, адчувалася ў ёй сіла, што лілася ручаём.* С. Музыка, 67.
ручаіна-*ны, единств. ч. к "ручай"*—ручей. Шсл. *А ладная ручаіна цячэць.* Ст. *Уменьш.* **ручаёк,** *ручайка̀, предл.-йку̀, зват. ручайку; мн. ч., дат.-йком, мн. ч., предл.-йкох. З-пад гор, з-пад даліны ручаёк бяжыць. У тым ручаі дзевачка ўмывалася.* Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 12). *Ласкат.* **руча́йка**-*кі, предл.-ку; мн. ч.-кі, м. Цячэць ручайка вось.* Гарун(ст. "Ноктурно").
•**руча́йка**-*йкі-йцы, ж.* **1.** мера льна, пеньки, пучок полотна, который можно захватить в одну руку. Шсл.
2. полное нитей веретено, НК.: Очерки, 153. веретено пряжи, Гсл. небольшое веретено, на которое обыкновенно прядут. Нсл. 569. *Напрала тры ручайкі і наклала ў пячурку сушыць.* Пацкава Сян. (Ксл.). *Скончаць верацяно ручайку*—оканчивать прядение на отдельном веретене. НК.: Очерки, Но. 311.
руча́ечка, (Нсл. 569)-*чкі-чцы, уменьш. к ручайка 1, 2. Каб дзе дастаць ручаечку пянькі на пута.* Ст.
•**руча́йнік**-*іка, предл.-йку, зват. ручайніча, м.*—горшок с двума ручками. Ксл. *Ручайнік стаіць у шапе.* Пожынкі Сян. (Ксл.).
•**руча́ньне,**—*см. под ручаць.*
•**руча́сьцік**-*іка, предл.-іку, зват. ручасьціча, м. — ручайнік.* Ксл. *Сёстра купіла ручасьцік малака.* Хадулава Куз. (Ксл.).
•**ручаві́нны**-*ная-нае, прилаг. к ручавіна.* НК.: Очерки, 509.
•**руча́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—уверять в чем, как бы давая руку в знак верности, Нсл. 569. ручаться. *Ручаю табе, што гэта будзе.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **руча́ньне**-*ня, предл.-ню*—ручательство, порука. Нсл. 569. *Па твайму толькі ручаньню веру яму.* Нсл.
заруча́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** *каго зь кім,*—обручать. Ар.; Нсл. 183; Гсл.; Ксл. *Заручаць, заручыць маладых.* Нсл. **2.** *каго ў чым,*—удостоверять поданием руки, Нсл. 183. ручаться, гарантировать. *Як ня верыць, калі ён заручае, заручыў мяне ў тым.* Нсл. *Соверш.* **заручы́ць**-*чу̀-чыш-ча, каго з кім,* **1.** обручить. Нсл. 183; Смаленш. *Заручылі дзеўку супроць панядзелку.* Алексінічы Сян. (Ксл.).
2. удостоверить. Нсл. 183.
заручоны-*ная-ное*—обрученный. Дсл. *Дзеўка заручона.* Дсл. *Прич.* **зару́чаны**-*ная*—обрученный-ная. Нсл. 183; Ар. *Заручаную няма чаго адбіваць.* Нсл. *Ды, заручаная дзевачка, ды падай татухну вадзіцы, з халоднае крыніцы.* (Жив. Старина, 1910, 1, 95).
заручэньне, 1. домашнее обручение. Нсл. 183.
2. ручательство. Нсл. 183. *Заручэньне ягонае ня вернае.* Нсл.
паруча́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., каму*—поручать.
паручы́ць-*чу̀-чыш-ча, каму,* **1.** *соверш. к паручаць,*—поручить. *Паручыў каму другому мовіці.* Стт. 238. *Рэч сваю парučыла брацьці сваей панятам троцкім.* Суд. Акт. 1534 г.(Барысёнак: Адвакатура, 112). *Напісаўшы, колькі словаў на таблічцы, аддаў яе Пятрону, каторы паручыў яе якга аднесьці да дому Вініца.* Тат.: Кво вадыс, 90. *Прич.* **паручаны**—порученный.
2. *соверш. к ручаць,*—поручиться.
прыруча́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—отдавать на руки, препоручать(вверять, С.). Нсл. 509. *Прыручаю табе мае дзеці.* Нсл. *Соверш.* **прыручы́ць**-*чу̀-шыш-ча*—препоручить(вверить, С.). Нсл. 509. *Прыручыў яму ўсю гаспадарку.* Нсл. *Прич.* **прыручаны**—препорученный. *Отгл. имя сущ.* **прыручэньне**-*ня, предл.-ню*—препоручение. Нсл. 509. *Прыручэньне сваіх справаў.* Нсл.
прыпаруча́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.* Квятк. 145.
•**руча́цца**-*аюся-аешся, несоверш.*—подавать руку при встрече, здороваться. Ксл. *З царом яны ручаліся за руку.* Глебаўск. Сян. (Ксл.).

заручáцца, *возвр., несоверш.*—совершать помолвку, Нсл. 183. обручаться. *Ня так заручаюцца, заручыліся яны, як людзі: заручыліся дый разлучыліся.* Нсл. *Соверш.* **заручыцца**—обручиться. Ар.; Нсл. 183. *Каралеўна зараз ізь ім заручылася.*

зручáецца, *соверш.* **зручылася,** *безлич.*—открывается удобство(удобный случай, С.). Нсл. *Ня зручаецца, ня зручылася ніколі ехаць блізка каля цябе.* Нсл. *Заехаўся б, каліб зручылася.* Нсл.

паручáцца-*аюся-аешся, несоверш.*—поручать себя. *З тым ся ласцы й міласьці Вашых Міласьцяй паручаю.* Стт. 7. *Соверш.* **паручы́цца**-*чуся-чышся*—поручить себя.

•**ручэйка**-*йкі-йцы, ж.*—горсть волокна. Міх.

•**ручнíк**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-і̀ча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—полотенце. Ар.; НК.: Очерки, 142; ПНЗ; Гсл.; Ксл. *Ручнік закарэў ужо.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Дзе ручнік, рукі абцерці?* Петрычка Аз. (Ксл.). *Дайце чысты ручнік уцерціся.* Ст. *Уменьш.* **ручнíчок**-*чка̀, предл.-чку̀, зват. ручні̀чку; мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох. Ручнічком уцерся.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет 7).

•**ручніковы**-*вая-вае, прилаг. к ручні̀к. Ручніковая снова.* НК.: Очерки, 158.

•**ручны́**-*на̀я-нае, прилаг. к рука. На ручныя пальцы дуць.* Кіт. 71б12.

•**ручво**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—самое глубокое течение реки, фарватер. Цымборскі.

•**ру́чыць,** (Шсл.), **ручы́ць,** (Ар.; Гсл.)-*чу̀, безлич.*—вестись удачно(рукой), Шсл. везти, идти на руку, счастливиться. Гсл. *Яму ў усім ручы̀ць.* Гсл. *Мяляну ня ру̀чыць на статак, усё здыхае: то конь, то карова.* Ст. *Соверш.* **пару́чыла,** Шсл., **паручы̀ла,** Ар.—пошло удачно(рукой). Шсл. *Суседу паручыла: завяліся ў яго добрыя сьвіньні.* Ст.

•**ручы́цца,** *безлич.*—вестись удачно. Шсл. *Нешта ня ручацца нам сьвіньні.* Ст.

•**ры́ба**-*бы-бе, ж., собир.*—рыба. Ар. *Раманка вудзіў рыбу.* Цэлеш(Ярылаў агонь).

хадзіць (ісьці) ў рыбу—ходить (идти) ловить рыбу. *Учора хадзілі ў рыбу.* Дсл.

рыбіна-*ны-не*—одна рыба. *Рыбіну з пуд злавіў.* Нсл. 570. *Уменьш.* **ры́бка**-*бкі-бцы.* Ар.

ры́бачка-*чкі-чцы, уменьш. к рыбка.* Ар. *Ласкат.* **рыбу́лька**-*кі, дат., предл. рыбульцы, ж. Галасіла маці над дачкой у хаце: "Ах, мая дачушка! А мая ж рыбулька, а мая ж ты птушка, а мая ж зязюлька".* Гарун: Два каханьні.

•**рыба́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком-коў-ка̀мі-кох, м.*—рыбак. Ар.; Альшані Беш. (Ксл.). *См. рыбнік I. Уменьш.* **рыбачок**-*чка, предл.-чку̀, зват. рыба̀чку; мн. ч., дат.-чком, мн. ч., предл.-чкох.* Ар.

•**рыба́ліць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—заниматься рыболовством, рыбачить.

•**рыба́лка**-*лкі, дат. и зват.-лку, м.*—рыбак, рыболов. Нсл. 570. *У рыбалкі дастанеш сьвежае рыбы.* Нсл.

•**рыба́цкі**-*кая-кае, прилаг. к рыбак,*—рыбачий. Нсл. 570. *Рыбацкія сеці.* Нсл. *Рыбацкая адвага.* Тм.

•**рыба́цтва**-*ва, предл.-ве, ср.* **1.** рыболовство. Нсл. 570. *Рыбацтвам займаецца.* Нсл. *З аднаго рыбацтва не пражывеш.* Нсл.
2. рыбачий промысел, рыбачество.

•**рыба́чыць**-*чу-чыш-ча*—рыбачить. *Хто палюе й рыбачыць, той хлеб рэдка бачыць. Послов.* Рапан. 105. *Рыбачыў на віленскіх азёрах.* Рунь, 66.

•**ры́бі**-*бя̀я-бяе, прилаг. к рыба,*—рыбий. *Рыбяя луска.*

•**ры́бна,** *нареч.* **1.** обильно рыбой.
2. успешно в ловле рыбы. Нсл. 570. *Рыбна вам!* Нсл. *Калі рыбна, дык і юшна. Послов.* Нсл.

•**ры́бнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** рыбак, рыболов. Махірова Пц.; Спісаньне сяброў брацтва віленскага; Ксл.; Пск. (Даль). *Мікола ўжо стаў рыбнікам.* Альшанікі Беш. (Ксл).
2. торговец рыбой а также занимающийся рыбачьим промыслом. Сьпісаньне сяброў брацтва віленскага. *Дзямян рыбнік із жаною сваею Аленаю(належыў да брацтва віленскага).* Сьпісаньне сяброў брацтва віленскага.

•**ры́бны**-*ная-нае*—рыбный. *Пан Бог Ёнус прарока із рыбнага нутра вынес.* Кіт. 25а2.

•**рыг,** *рыга, предл. рызе, зват. ры̀жа; мн. ч. ры̀гі-гаў, м.*—отрыжка. НК.: Очерки, 65, Но. 126.

•**ры́га,** *ры̀гі, рызе, ж.*—рукав реки. Цымборскі.

сухая рыга—рукав, протекающий вокруг острова Далена близ Якобштада. Цымборскі.

•**ры́ганьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к рыгаць I.*
2. блевание.
3. плач на вздрыг (рыдание, С.). Нсл. 570. *Рыганьням не адбудзеш а трэба адкупіць, што разьбіла.* Нсл.
4. рыганьне душою—ложная присяга. Нсл. 570.

•**ры́гаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** издавать громкий звук (при отрыжке, С.); рыгать, Шсл. испускать ртом (отрыжкой, С.) воздух из желудка, Нсл. 570. отрыгивать. Гсл. *Рыгае як тая карова.* Ст. *Хоць бы адвярнуўся, рыгаючы, а то на людзёў рыгнуў.* Нсл. *Однкрт.* **ры́гнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. 570. *Соверш.* **адрыгну́цца**-*нѐцца*—извернуться из желудка отрыжкой, отрыгнуться. Ар. *Соверш.* **нары́гаць,** *перех.*—наполнить вонью отрыжки. Нсл. *Нарыгаў рэдзькаю поўну хату.* Нсл.

2. извергать ртом принятую пищу, рвать, *безл.*. *Як стаў рыгаць, дык усю хату запаскудзіў.* Ст. *См. бляваць.*
3. плакать (навзрыд, Дсл.), рыдать, говорится с укорам; реветь, Нсл. 570 рыдать, горько плакать, Гсл.; Смл., Кур. (Даль) сильно рыдать. Шсл. *І рыгае, і сутаргава хліпае: "забіў кабылу...гы... гу..."* Гарэцкі: Песьні, 60. *Досіць табе рыгаць.* Нсл. *Годзе табе ўжо рыгаць, сьціхні!* Ст. *Соверш.* **зары́гаць.** Нсл. *Зарыгала, як карова.* Нсл.
4. скрипеть. Шсл. *Вароты рыгаюць.* Ст.
ры́гаць, *Однократ.* **ры́гнуць душою** —умирать, умереть, Гсл. ложно присягать. Нсл. 570. *Рыгай, рыгні душою, калі хочаш згубы.* Нсл.
рыгнуць Бога—нарушить клятву (присягу, С.). Дсл. *Рыгнуць Бога нельга.* Дсл.
ры́гнуць на тый сьвет—испустить последнее дыхание. Нсл. 570. *Рыгнуў на тый сьвет.* Нсл.
вырыгáць, *перен., соверш.*—изрыгать, произносить (брань, ругань). Нсл. 93. *Ня грэх табе вырыгàць, вырыгнуць такое на бацьку слова?* Нсл. *Соверш.* **вы́рыгнуць.** Нсл. 93. *Деепр. наст. вр.* **вы́рыгнуты**—изрыгнутый, произнесенный. Нсл. 93. *Вырыгнутага слова ня зьвернеш.* Нсл.
вырыгáцца-*àюся-àешся, несоверш.* 1. отрыгивать, рыгать. Нсл. 93. *Няўвага! на чалавека вырыгаешся, вырыгнуўся.* Нсл.
2. быть изрыгаему, произносиму. Нсл. 93.
вы́рыгнуцца-*нуся-нешся, соверш. к вырыгàцца 1,2. Дурное вырыгнулася слова.* Нсл.
узрыгáцца-*аюся-аешся,* 1. начать беспрестанно рыгать. Нсл.
2. расплакаться навзрыд. Нсл. *Чаго ты так узрыгалася?* Нсл.
●**ры́гнуць,**—*см. под ры̀гаць.*
●**ры́даць**-*аю-аеш-ае, несоверш., употребляют с отрицанием "ня"*—подавать признаки к какому-л. действию. Шсл. *Зруб і ня ры̀даў гнісьці.* Ст. *Авес тут і ня рыдаў расьці.* Ст.
●**рыдлёўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—лопата с железной насадкой, НК.: Очерки, 393; Ар. железная лопата, Шсл. заступ. Гсл. *Рыдлёўка паламалася, капаючы гліну.* Ст. *Наступіў на рыдлёўку, каб усадзіць яе зямлю.* Цэлеш (Ярылаў агонь). *Я яго (дзень) з рыдлёўкаю патраціў.* Лойка: Л. Песьня.
●**ры́за**-*зы-зе, ж.* 1. облачение сьвященника при богослужении, риза.
2. всякий отрезок ткани (как старой, так и новой, как дешевой, так и дорогой), не представляющий чего-л. целого. Войш.; Ар. *Старая кашуля парвалася на рызы, а новай няма за што купіць.* Войш. *Единств. ч.* **рызі́на** (Нсл.; Шсл.), **рызінá,** (Ар.) 1. тряпка. Шсл.; Ар. *Няма ў хаце ніякае рызіны, чым стол сьцерці.* Ст.
2. худая, плохая одежда. Нсл. 562. *Якая была рызіна і тую на гарэлку заклаў.* Нсл.
Уменьш. **рызі́нка**-*нкі-нцы,* 1. тряпка. МГсл. *Падай во гэту рызінку гаршок узяць.* Ст.
2. *рызіна 2.* Нсл. 562. *Дай хоць рызінку ей! Ані рызінкі ня маю.* Нсл.
ры́зка-*зкі-зцы,* 1. *уменьш. к рыза 2.*
2. рубашечка или более холст, приносимый восприемницею для принятия младенца от купели. Нсл. 563. *Харошую рызку паклала кума.* Нсл.
ры́зачка-*чкі-чцы, уменьш. к рызка 1,2.* Нсл. 563. *Ценкую наметку дала на рызачку.* Нсл. *Собир.* **рызьзё**-*зя, предл.-зю,* 1. тряпки, тряпье. Ар.; Буда Вял.
2. изорванная одежда, лохмотья, МГсл.; Ар.; Буда; Шсл.; Ксл. рубище, МГсл. лохмотьсся, ветошь. Нсл. 562. *Рызьзё, ня хусьце ў цябе.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Пашукай рызьзя якога на полкі.* Нсл. *Кубел із розным рызьзём.* ЛНЧ 22. *Рызьзё паськідалі ў кучу.* Ст. *Ён поркаўся там, зачапіўшыся за нешта сваім рызьзём.* ЗСД. 254.
3. *лишь в мн. ч.* **ры́зы**-*заў*—отрепье. Шсл. *Ськідай гэтыя свае рызы.* Ст.
●**рызмáн**-*анà, предл.-анè, зват.-àне, дат.-ном, мн. ч., предл.-нох*—лоскут, тряпка. Ар.; ПНЗ. 31; Буда.
2. одна порваная одежда, Шсл. одежонка, трапьё. Гсл. *Якая гэта сарочка — рызман нейкі, не хачу надзяваць яе.* Ст. *Ходзе ў рызманох.* Ст. *Рызман расхрыстаны, відаць падзерты на грудзёх.* Гарун: Бел. марш. *Уменьш.* **рызмáнчык**-*ка, предл.-ку. Дай ім хлеба, дай рызманчык тое, сёе.* Гарун: Кан. Паўлючонка.
●**рызьня́к**-*якà, предл.-акỳ, зват.-я̀ча; дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—порванная одежда. Шсл. *Начапіў на сябе нейкі рызьняк, як той старац.* Ст.
●**ры́зьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —старьевщик, тряпичник, торговец, покующий тряпки. Ар.; Дз.
●**рызыкоўны**-*ная-нае,* 1. заносчивый. Шсл.; Ар. *Ня будзь гэткі рызыкоўны, дык ляпей будзе.* Ст.
2. рискованный.
●**ры́зыка**-*ыкі-ыцы, ж.*—азарт, МГсл. заносчивость. Ар.; Шсл. *Адкуль тая рызыка ў яго бярэцца?* Ст. *І ўся рызыка ў яго прапала, як засудзілі.*
2. риск. Гсл.
●**рызыкáнт**-*нта, предл.-нту, зват.-нце, м.*—хвастун, заносчивый человек. Ар. *Слухай ты гэтага рызыканта, што ён табе будзе маніць!... Рызыканта жвір не спалохаў.* Дуб. *Уменьш.* **рызыкáнцік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м. Ого, які знайшоўся рызыканцік!* Ст.
●**рызыкавáць**-*кỳю-кỳеш-кỳе, повел.-кỳй-кỳйма, несоверш.* 1. рисковать. *Соверш.* **зрызыкаваць**—рискнуть. Варсл. *Ён зрызыкаваў зьезьдзіць на кірмаш.* Варсл.
2. поступать заносчиво. Ар. *Лішне ты ўжо рызыкуеш!* Ст.

рызыкуючы, *деепр. наст. вр.*—азартно, МГсл. заносчиво. Ар. *Соверш.* **зарызыкаваць,** — стать заносчивым. *Ізноў зарызыкаваў Юрачка.* Ст. *Соверш.* **парызыкаваць, 1.** быть заносчивым известное время. *Доўга ён не парызыкуе, калі з кажным будзе чапацца.* Ст.
2. рисковать некоторое время.
•**рызьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —скупщик тряпья, старьевщик.
•**рыж**-*жу, предл. и зват.-жу, м.*—рис. Вал.; Ар.; МГсл.; Растсл.
•**рыжоха**-*охі-осе, ж.*—имя рыжой коровы. НК.: Очерки, 357.
•**рыжок**-*жка, предл.-жку, мн. ч.-жкі-жкоў-жком-жкі-жкамі-жкох,* —гриб рыжик. Шсл. *Мала грыбоў назьбіраў: толькі падрашэтнікаў троха, а рыжка дык і аднаго ня лучыла.* Ст.
•**рыжак**-*ка, предл.-кі-коў-ком-камі-жкі-кох, м.*—рыжик(гриб, С.). Ксл. *Рыжакоў назьбіраў.* Шылкі Віц. (Ксл.).
2. рыжик, раст. (главным абразом во льну). Гсл.
•**рыжанка**-*нкі-нцы, ж.*—брюква. Ксл. *Нехта рыжанку пакраў.* Касачы Лёз. (Ксл.).
•**рыжавацца**-*жуецца, несоверш.*—разгораться (о пламени). Шсл. *Ну й пажар: агонь рыжуецца, і рады ня даць, каб утушыць яго!* Ст. *Соверш.* **урыжавацца,** о огне: сильно разгореться. Шсл. *Страшэнны пажар быў: агонь як урыжаваўся, дык ледзь рады далі.* Ст.
•**рыжэня**-*ні-ні, ж.*—имя рыжей коровы. НК.: Очерки, 357.
•**рык** (Нсл.; Шсл.) *рыку, предл. рыку, зват. рыча, м.*—спокойный, не грозный протяжный громкий урик животного, обыкновенно коровы, когда она голодная или от нее отнят теленок. *Усяго там было на пажару: і плачу, і крыку, і рыку.* Ст.
•**рыкаць,** (Гсл.) **рыкаць,** (Ар.; Шсл.)-*ае, несоверш.*—издавать "рык". *Карова рыкае.* Гсл. *Карова галодная стаіць у хлеве, рыкае.* Ст. *Волікі рыкаюць.* ЧЧ.: Песьні, 84.
•**рыклівы**-*вая-вае*—имеющий привычку "рыкаць". *Рыклівая карова.* Нсл. 570.
•**рыла**-*ла, предл.-ле; мн. ч.-лы-лаў, ср.* —горлышко рыла. Ст. *У пляшкі адбілася рыла.* Ст. *Уменьш.* **рылца**-*ца, предл.-цу; мн. ч.-цы-цаў*—горлышко бутылки. Шсл.; Ар. *Што гэта за пляшка: рыла нейкае маленькае, што нельга й вады наліць.* Ст.
•**рыласты**-*тая-тае*—имеющий громкий, разительный голос. Нсл. 570. *Ты дужа рыласты, аглушыў нас сваім крыкам.* Нсл.
•**рылаты**-*тая-тае*—имеющий толстые, отвистие губы, Нсл. 570 толстомордый, с полными отвисшими губами. Слопішча Шацк. (Шсл.). *Рылатая морда ў мужыка.* Нсл. *Дурань ты рылаты!* Слопішча Шацк. (Шсл.).
•**рылца,**—*см. под* рыла.
•**рым,** *рыму, предл. и зват. рыме, м.*—рифма.

мужчынскі рым—мужская рифма.
жаноцкі рым—женская рифма.
•**рымаваць,** -*мую-муеш-муе*—рифмовать. *Прич.* **рымаваны**—рифмованный.
•**рымець**-*млю-міш-міць, несоверш.*—выходить из терпения. Аш.
•**рымза**-*зы, общ.*—плакса. Ксл. *Яна ў нас дужа вялікая рымза.* Селядцова Беш. (Ксл.).
•**рымзаць**-*аю-аеш-ае — румзаць.* Ксл.; Вост. (Даль). *Чаго ты рымзаеш?* Вядрэнь Чаш. (Ксл.).
•**Рымлянін**-*іна, предл.-іну, зват.-іне; мн. ч. Рымляне*—римлянин, римляне.
•**Рымлянка**-*нкі-нцы, ж.*—римлянка.
•**рымскі**-*кая-кае*—римский.
•**рымсьце,** *безлич.,—см. под* рымсьціць.
•**рымсьціць,** *рымшчу, рымсьціш-це, несоверш.*—выжидать, терпеть, выдерживать, несмотря на противоположное чувство, Нсл. 563. выжидать, выдерживать (во времени). Гсл. *Пакуль што рымшчу яму.* Нсл. *Як-колечы буду рымсьціць да пары.* Нсл. *Соверш.* **абрымсьціць**—потерпеть, терпеливо подождать некоторое время, выждать. Гсл. *Абрымсьцім тут, пакуль дождж пройдзе.* Нсл. *Соверш.* **зрымсьціць,** *зрымшчу, зрымсьціш-це*—повременить, потерпеть. Нсл. 218. *Зрымсьці яшчэ хоць гадзіну.* Нсл. *Зрымшчу яшчэ троху.* Нсл. 563. *Соверш.* **урымсьціць**—выдержать причиняемую боль, тяжесть, испытание и т.п.; вытерпеть. Нсл. *Ці ўрымсьціш? Урымшчу.* Нсл. *Ня ўрымсьціў такі, сказаў жонцы.* Тм. *Урымсьці, не пахмяляйся, дык і ўдзержышся ад п'янства.* Нсл. 749.

Многократ. **урымшчаваць**-*шчую-шчуеш-шчуе*—терпеливо выдерживать время боли или досады или невыносимых неприятностей. Нсл. 749. *Будуць выпытавацца ў цябе, вымагаючы; глядзі, урымшчуй, не бяры на сябе грэху, хоць і страшыць будуць; а ня ўрымсьціш, болей зададуць.* Нсл.
рымсьце, *безлич.*—хочется(позывает, подмывает, С.). Нсл. 563. *Яму рымсьціць сказаць гэта.* Нсл. *Соверш.* **зарымсьцела.** Нсл. 563. *Яму рымсьціць, зарымсьціла пабегчы туды.* Нсл.
урымсьціцца-*ціцца*—удержаться. *Аж ня ўрымсьціцца жальба мая, асьцюком у верш яна.* Лебедзь 41.
•**рынак**-*нку, предл. и зват.-нку, м.* **1.** (место розничной торговли, **С.**)—рынок. МГсл.; Ар.; Шсл. *Купляй на рынку, а прадавай дома.* *Послов.* С. Дукора Сьміл. (Шсл.).—толкучка. МГсл.
•**рында**-*ды, дат., предл.-дзе, ж.* **1.** неряха. Ксл.; Сакуны 41. *Ганьніна нявестка чыстая рында.* Біклоража Беш. (Ксл.).
2. лень, беспечность, неряшество. Сакуны 41, перевод Сербова.
•**рынкавы**-*вая-вае, прилаг. к* рынак,—рыночный. Нсл. 570. *Рынкавы хлеб.* Нсл.

•**ры́нуць**-*ну-неш-не; повел. рынь, рыньма, соверш.,* **1.** *перех.*—бросить с досады или от небрежения. Ар.; Нсл. 563. *Рынуў ложку на зем дый пабег.* Нсл. *Кіну, рыну ўсё дый пайду ў прочкі.* Тм.

2. *перех.*—оставить(бросить, **С.**). Нсл. 563. *На каго ты рынуў хату, дзеці?* Нсл.

рынуты, *прич. к рынуць 1, 2. Добрая рэч, але рынута без дагляду.* Нсл. 563. *Хата рынута напята.* Тм.

3. бросить в кого-л., чем-л. Нсл. 563. *Рынь на яго каменям.* Нсл. *Рынуў слаўцом, як пярцом. Послов.* Нсл.

4. броситься. Шсл. *Рынуў галавою вобзямлю.* Ст.

зры́нуць, *соверш., перех.* **1.** низвергнуть, столкнуть. Ар.; Гсл.; Нсл. 218. *Ня піхайся, часам із полу зрынеш яго.* Нсл.

2. свергнуть, лишить власти. *Прич.* **зры́нуты, 1.** низвергнутый. *Снапы зрынуты з асеці.* Нсл. 218.

2. сложенный,(лишенный власти, **С.**). Нсл. 218. *Зрынуты з войтаўства.* Нсл.

нары́нуць-*ну-неш-не, соверш.,* **1.** набежать со всех сторон. Нсл. 317. *Жыды нарынулі да возу, нікога ня пушчаюць купляць.* Нсл.

2. напасть. Нсл. 317. *Чаго вы ўсі на мяне аднаго нарынулі?* Нсл.

прыры́нуць-*ну-неш-не, соверш.* **1.** *перех.* —всунуть, Нсл. 509. всучить, навязать. *Чужое дзяцё імне прырынулі карміць.* Нсл.

2. набежать во множестве(нахлынуть, **С.**) Нсл. 509. *Вада прырынула й грэблю разарвала.* Нсл. *А потым прырынуў вялікі груд уцекачоў Горадзенскае губэрні.* Дзьве Душы, 26. *Безлич.* **прыры́нула**—явилась необходимость (очень захотелось, срочно понадобилось, приспичило, **С.**) Нсл. 509. *Ці імне прырынула рабіць гэта, глядзець вас?* Нсл.

уры́нуць-*ну-неш-не, соверш., перех.* **1.** вбросить, Нсл. 70. ввергнуть. МГсл. *Урынуць у яму што.* Нсл.

2. ирон.—много дать. Нсл. 749. *Урынула грош убогаму, якая шчодрая паня!* Нсл.

3. бросить кому на руки, прикинуть. Нсл. 749, заставить, принудить принять что-л. против воли; навязать. *Чужую работу імне ўрынулі ў рукі.* Нсл.

•**ры́нуцца**-*нуся-нешся, соверш.* **1.** стремительно броситься. Нсл. 563. *Рынуўся спаць, не разьдзяваўшыся.* Нсл.

2. (стремительно броситься, **С.**) устремиться (куда-л. или за чем-л., **С.**). Нсл. 563; Гсл.; Шсл. *Народ рынуўся з царквы.* Нсл. *Вада рынулася пераз грэблю.* Тм. *Рынуўся ўцякаць, але яго тут жа задзяржалі.* Ст. *Кінуў вобзем раськірэку-мяліцу, рынуўся кабылу лавіць.* Гарэцкі: Песьні, 59. *Над гасьцінцам, вырваўшыся з-за лесу, раўлі бамбавікі. Людзі рынуліся хавацца ў лесе.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 1-2/437-438).

3. броситься(из досады или печали, Нсл.). Нсл. 563; Гсл.; Шсл. *Із злосьці рынуўся ў ваду.* Нсл. *Рынуўся на яго біцца.* Нсл. *Пачуўшы гэта, воб зямлю рынуўся.* Тм.

4. упасть. Нсл. 563; Ксл. *Яўхім, як спалохаўся — рынуўся воб зямлю.* Яноўшчына Беш. (Ксл.). *Павярнуўся неасьцярожна дый рынуўся з полу.* Нсл. *Ня лезь сюды, бо рынешся галавою.* Ст.

зры́нуцца-*нуся-нешся, соверш.*—низпрынуться, спать(упасть, **С.**). Нсл. 219. *Зрынуцца з полу, зь печы.* Нсл.

нары́нуцца, *соверш.*—напасть. МГсл.

разры́нуцца, *соверш.* **1.** развалиться, (Гсл.) сидя или лежа. Нсл. 551. *Няўвага гэты, як сьвіньня разрынуўся на пасьцелі.* Нсл.

2. растолстеть. Нсл. 551. *Разрынуўся, як бочка.* Нсл.

уры́нуцца-*нуся-нешся, Соверш.* **1.** ввернуться(ввалиться, **С.**). Нсл. 70. *Урынуцца ў студню.* Нсл. *Як стаяў, урынуўся ў раку.* Нсл. 749.

2. ворваться(вторгнуться, **С.**) Нсл. 70. *Воўк урынуўся ў стаду.* Нсл.

•**рып,** *ры̀пу, предл. и зват. ры̀пе, м.*—скрип. Растсл.; Даль. *Дні пайшлі памалу, нудна, як арба, як рып калёс.* Крушына: Лебедзь, 53.

•**ры́панньне,**—*см. под рыпаць.*

•**ры́паць,** -*аю-аеш-ае, несоверш., чым* —скрипеть чем-л. Шсл.; Гсл. *Ня рыпай ты дзьвярмі!* Ст. *Отгл. имя сущ.* **ры́паньне**-*ня, предл.-ню*—скрипение. Ксл. *На вуліцы нейкае рыпаньне.* Падрэзы Чаш. (Ксл.). *Однкрт.* **ры́пнуць**-*ну-неш-не*—скрипнуть. *Толькі ж я канём на двор, а дзевачка дагадалася, у высок цягром захавалася дзьвярамі да ня стукнула, чабатамі да ня рыпнула.* Семяшкова Стдуб.(Косіч 234). *Рыпнулі дзьверы.* Гарун: Варажба. *Рыпнулі вароты.* Капыловіч: Хлеб. *Рыпнулі дзьверы.* Цялеш: Дзесяць 55.

пары́паваць—несколько скрипеть время от времени. *Цяжка было разабраць — ці то боты парыпаваюць у яго, ці то сьнег пад падошвамі.* Капыловіч: Хлеб.

•**ры́пацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** ёрзать, двигаться, неспокойно сидеть. Гсл.

2. намериваться идти(намериваться предпринимать что-л., **С.**). Шсл. *Сядні і ня рыпайся нікуды.* Ст. *Соверш.* **ры́пнуцца**-*нуся-нешся.* Шсл. *Рыпнуўся пайсьці, але адзяржаўся.* Ст.

•**рыпе́ць**-*плю-піш-піць, несоверш.*—скрипеть. Растсл.; Вят. (Даль.), скрипеть(об обуви), Шсл. скрипеть вообще. *Надзеў новыя боты, дык рыпяць.* Ст. *На назе галёш рыпіць.* Гарун. *Рыпелі косьці дзерваў.* Пушча(Калосьсе, Но. 1/18, 1939 г., стр. 16). *Рыпела столь (ад блізкое гарматнае страляніны).* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377). *На зялезе рыпіць намерзлае палозьзе.* Клішэвіч: В. Каліна. *На назе сафіян рыпіць. а ў баршчу чорт кіпіць, зн. пуста.* Вост. (Даль). *Цэлы дзень рыпелі дзьверы.* С. Музыка, 132. *Сьнег рыпіць пад нагамі.* Цялеш:

Дзесяць, 24. *Рыпяць масьніцы.* Лойка: Л. песьня. *Асьвер на ветру рыпіць.* Тм. *Соверш.* **прарыпе́ць**—проскрипеть. *Масьніцы прарыпелі.* Лойка: Л. песьня. *Узноў прарыпелі смолкія масьніцы.* Тм.

•**ры́пнуць,**—*см. под* *рыпаць.*

•**ры́пнуцца,**—*см. под* *рыпацца.*

•**рыпу́чы,** -*чая-чае*—скрипучий(скрипящий, С.). Даль.

•**ры́са**-*сы-се, ж.*—черта. Гсл.; Шсл. *Правядзі добра рысу, каб знаць было.* Ст. *Уменьш.* **ры́ска**-*скі-сцы*—черточка. Шсл. *Я ня бачу, дзе тут тая рыска.* Ст.

•**рысава́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к рысаваць,*—черчение.

•**рысава́ць**-*сую-суеш-суе, несоверш.*—чертить. *Бяз рук, бяз ног, а рысуе(мароз).* Любічы Беш. (Ксл.).

•**рысу́нак**-*нка, предл. и зват.-нку, м.*—чертеж. *Юльчын рысунак дужа прыгожы.* Санікі Беш. (Ксл.).

•**ры́сьнік**-*іка, м.*—особый род полотенца. Аш. *Уменьш.* **ры́сьнічак**-*чка.* Аш.

•**рышт**—канава. Гсл.

•**рыштант**-*нта, предл. и зват.-нце, м.* **1.** арестант. Дсл.(*под арестант*); Ар.; Ксл. *Павялі, як рыштанта.* Бешанковічы (Ксл.). **2.** *перен.*—разбойник. Дсл.(*под арестант*) Ар. *Рыштант такі не ў магату бярэцца.* Дсл.(*под арестант*).

•**рышта́нтка**-*ткі-тцы, ж.*—арестантка. Ар.

•**рышта́нцкі**-*кая-кае*—арестантский. Ар.

•**рыштава́ньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—леса при постройке. Ар.; Ксл.; Шсл. *Страха гатова, здыймай рыштаваньне.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Ськінуўся з рыштаваньня ды на сьмерць забіўся.* Ст. *На рыштаваньне трэба лесу прыгатаваць.* Нсл. 563. *Без рыштаваньня ніяк не дастанеш столі.* Нсл. *Высака! Ня улезеш без рыштаваньня.* Тм. *І рыштаваньне тваё паляціць, і ты галаву зломіш.* Тм.

•**рыштава́ць І**-*тую-туеш-туе; зват.-туй-туйма, несоверш., каго*—арестовывать; Ар. *Соверш.* **рыштава́ць**—арестовать. Ар.; ЗСД 237; Шсл.; МГсл.; Ксл. *Маўчы валей, а то як міленькага рыштуюць.* Ст. *За што яго рыштавалі?* Мігава Куз. (Ксл.). *Деепр. наст. вр.* **арыштава́ны**—арестованный. Ар. *Сотні арыштаваных уходзілі ў лясы.* Хмара(Б. Ускалось, 1955, Но. 5, 12). *Соверш.* **заарыштава́ць**-*тую-тую-туеш-туе; зват.-туй-туйма, перех.*—задержать, арестовать. Ксл. *Ababраў школу ды ўцёк, але ў Віцёбску заарыштавалі.* Храпавічы Куз. (Ксл.) *Отгл. имя сущ.* **заарыштаваньне**-*ня, предл.-ню*—задержание, взятие под стражу. Нсл.

прырыштоваваць-*вую-вуеш-вуе; зват.-вуй-вуйма, несоверш., перех.*—задерживать под арестом. Нсл. 209. *Прырыштоваваць, прырыштаваць тавар, коні.* Нсл. *Соверш.* **прырыштава́ць**-*тую-туеш-туе; зват.-туй-туйма*—задержать под арестом. Нсл. 509; Ар. *Деепр. наст. вр.* **прырыштава́ны**—задержанный под арестом. С. Аш. *Коні прырыштаваныя выпусьцілі.* Нсл. 509. *Отгл. имя сущ.* **прырыштаваньне**-*ня, предл.-ню*—задержание под арестом. Аш. *Прырыштаваньне коняй.* Нсл. 509.

•**рыштава́ць ІІ**-*тую-туеш-туе, несоверш. што*—устраивать подмостки(при постройке зданий, ремонте их и т.п., С.). Нсл. 563; Гсл.; Ар., устраивать леса при постройке. *Дарма рыштуеш дошкі, будаваць далей не дазволяць.* Нсл. *Соверш.* **падрыштава́ць** *што.* Нсл. 563., соорудить леса до какого-л. места. *Падрыштаваў пад самую страху.* Нсл.

•**рыштава́цца**-*туюся-туешся; зват.-туйся-туймася, несоверш.* **1.** подмащиваться, Нсл. 563. тоже, что *рыштаваць ІІ. Рыштуецца, падрыштаваўся, каб узьлезьці.* Нсл. **2.** *перен.*—пролазничать. Нсл. 563. *Куды ты рыштуешся, падрыштаваўся? Гэта не табе клюваць.* Нсл.

падрыштава́цца, *соверш. к "рыштавацца" в обоих знач.*

•**ры́шчыцца**-*ыцца, несоверш.*—о суке: бегать с собакою-самцом. *Сука некуды пабегла рышчыцца.* Ст.

парышчыцца—иметь случку (о суке). Шсл. *Парышчылася наша сука.* Ст.

•**рытм**-*му, предл. и зват.-ме*—ритм.

•**ры́тміка**-*ікі-іцы, ж.* **1.** ритмика.

•**ры́цар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—рыцар. *Не назавуць яго рыцарам.* Кіт. 1615.

•**рыцараў**-*ава-ава*—принадлежащий рыцарю.

•**ры́царскі**-*кая-кае*—свойственный рыцарю.

•**рыцы́на**-*ны-не, ж.*—касторовое масло. Ар.; Шсл.; Ксл.; МГсл. *Рыцыну піць дужа прыкра.* Бешанковічы (Ксл.). *У лячэльні імне далі ад жывата рыцыны.* Ст.

•**рыцынавы**-*вая-вае*—касторовый.

•**рыць,** *рыю, рыеш, рые; зват. рый, рыйма, несоверш.* **1.** рыть (о свинье). Ар. *Парсюк рые.* Ар. **2.** *перен.*—быть недовольну(брезгать, С.) предлагаемым. Нсл. 570. *Калі ты рыеш, як сьвіньня, то нічога ня возьмеш.* Нсл.

•**рыча́ль**-*ля, предл.-лю, зват. рычалю; мн. ч. рычалі-лёў-ём-лі-ямі-ёх, м.*—небольшой ручей между берегом и речным болотом. Ксл. *Во вадзянік, дык вадзянік, ці даўно быў дома, аж гляджу ўжо лове рыбу ў рычалі.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

С

●собіла, *прошл. вр. ср. рода от собіць*—угораздило. Гсл. *Собіла ж табе лýчыць у гэткае балота.* Гсл. *Як табе собіла зрабіць гэта?* Глебаўск Сян. (Ксл.). *І собіла ж яму гэту цацку вымесьці.* Ст. (Шсл. 54). *Собіла яму гэтак жарнуцца галавою!* Крамяні Пух. (Шсл. 93). *Собіла яму набегчы на дзяцё.* Ст. (Шсл. 193). *Пану собіла зручна прадаць колькі вагонаў заляжалага сукна.* Лынькоў: Сустрэчы. *Собіла ж яму аддаць гэтыя тры залатоўкі.* Тм. 116. *І собіла ж нам наскочыць на іх.* Тм. *Собіла ж Юстапу на такі благі час ды з такім смачным мясам... якраз лучыць.* НЗ. 30. *Юр'ю собіла пазнаёміцца з маскоўскай лубянкай.* А́кула, 492.

●собіць-*блю-біш-бе-бім-біце-бяць, несоверш.*—помогать. пособлять. Гсл. *Таўруйце вы прадажнікаў, што на народ ланцуг узьдзець собяць катам.* Я. Чэрвенскі (Ускалось, Но. 13, 15).

●собскасьць-*ці, ж.*—собственность. *Ср собскі. За собскасьць сэрца не астыгне, калі сам голенькі, як біч.* Кл.: Каліна, 99.

●собскі-*кая-кае*—собственный. Забярэская й Валож. вол., Вал.; Мл.; Вял.; Дз.; Тарашкевіч (Граматыка, у Вільні, 1929, стр. 13); Ксл.; Заслаўе М.; Кацельня Пц.; Забаласьць Дз.; Бр.; Магілеўшч.; РСБ. *Собскі конік, а яна лезе!* Шніці Куз. (Ксл.). *Беларусы мелі сваю собскую гісторыю, свой собскі гісторычны працэс.* Бацьк., Но. 3(439). *А чалавек гэты абаперся на свой собскі розум, на свае собскія здольнасьці. загардзеў, падняўся высака ў цывілізацы й культуры, пазнаў усі правы прыроды, падпарадкаваў пад свае собскія вымаганьні й патрэбы.* Архімандрыт Язэп(Блр. Голас, Но. 198). *Ратунак народу ляжыць у сваіх собскіх сілах.* Акула, 160. *Сваёю собскаю крывёю заплаціце.* Кл.: Каліна, 64.

●собства-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.* **1.** свойство.
2. собственность. Смол.

●собсьнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—собственник. *Знаходка была аддадзена собсьніку зямлі.* Бацьк., Но. 1-2/437-438.

●собсьніца-*цы-цы, ж.*—собственница.

●сохі-*хаў, единств. ч. нет.*—накрест вкопанные стойки. Ксл. *Сохі паваліліся.* Стасева Выс. (Ксл.).

●сохці, *сохну-неш-не, несоверш.* **1.** сохнуть. Шсл.; Смарг. *Ці будзе добра сохці сена: нешта хмурна.* Ст.

адсохці—сысохнуть снаружи. *Надабе расставіць снапы, каб троху абсохлі.* Ст. *Несоверш.* **абсыха́ць.** Шсл.

адсохці, адцохці (адсохнуць, адцохнуць, Гсл.), *соверш.*—говорится о части организма. что значти: лишиться жизненности, отмереть. Гсл. *Каб таму злодзею рука адцохла.* Гсл.

адсыхаць, *несоверш. к адсохці.*

адсыханьне-*ня, предл.-ню, ср.*—отмирание части организма. Гсл.

дасохці—досохнуть. *Сена дасохла ў копах.* Варсл. *Несоверш.* **дасыха́ць.** *Канюшына дасыхае.*

пасохці, *соверш.* **1.** посохнуть. *Несоверш.* **пасыха́ць**—засыхать, вянуть. Гсл. *Расла трава, расла трава, стала пасыхаці.* Гсл.
2. чезнуть, терять силы, здоровье. Ар. *Ср. сухоты.*

вы́сахці-*хну-хнеш-хне, прошл. вр.* вы́сахла—стать сухим, потерять влажность. высохнуть. Смаргоні. *Соверш.* **вы́сахці**-*хну-хнеш-хне,* **1.** высохнуть в общем значении. Шсл. *І высахці ня даў ручніку: барджэй трэсься ім.* Ст.
2. похудать сильно, истощиться, *перен.* исхудать, высохнуть. Смаргоні. *Дзеўка высахла на арэх.* Ст. *Высахла баба ў ськорку.* Ст.
3. иссякнуть.

высыха́ць-*аю-аеш-ае,*—иссякать.

усохці, *соверш.*—засохнуть, высохнуть. Гсл. *Ідзе сусім парвалася, усохла (рака).* Гарэцкі: Песьні, 3. *Соверш.* **усыхаць.**

●сойм, *новая форма,* **сьем,** *старая форма, сойму, на сойме, м.*—сейм, собрание народных представителей. *Калі хто для спраў сваіх судовых, на сьем прыпадаючых, на сьем паедзець, ведзьжа тае бытнасьці на сойме маець пасьветчаньне паказаці.* Стт. 351.

●Сойм Вялікі—государственный сейм, со всего государства. *Будзем павіньні кажнаму з падданых нашых, каму бы щло а чэсьць, неадвалочную справядлівасьць учыніці на першым Сойме Вялікам, без усякае адвалокі.* Стт. 93. *Паслове земскія ўсіх земль Вялікага Князства Літоўскага ў справах і патрэбах земскіх маглі згоднымі намовамі й умыслы на Сойм Вялікі прыяжджаці.* Стт. 126.

сойм устаноўчы—учредительное собрание. Гсл.

●сок, *сока, предл. соку, зват. соча, м.*—сыщик. *А есьлі-бы хто каго абмовіў у том учынку, асабліва, гдзеб яго мяніў, што нам, гаспадару, на здароўе стаяў або Рэч Паспалітую зрадзіці і ку упадку прывесьці хацеў, а на то ся гатаваў, а таковы павядач і сок есьлібы такім яўным сьветчаньня не давёў, сам адсуджэньням пасьцівасьці і горлам маець быці каран.* Стт. 69.

•**сокат**-*ату, предл. и зват.*-*аце, м.* **1.** крик курицы, Шсл.; Нсл. 599. щебет курицы. *Сокат курэй чуцен: мусіць іх там сабака душа.* Ст.
2. громкий и быстрый говор. *Бабы паднялі сокат.* Нсл.
•**соладка,** *нареч. к салодкі*—сладко. Ар. *Ляж, мая матуля, соладка засьні.* Р. Кут, 15.
•**соладзь**-*дзі, ж.*—сладость. Шсл. *Соладзь, аж нельга есьці.* Ст. *Вусны — соладзь.* Крушына: Творы, 128.
•**солны**-*ная*-*нае,* **1.** соленный. Нсл. *Страва дужа солна.* Нсл.
2. едкий, очень неприятный, неумеренный. Нсл. *Дужа солная цана.* Нсл. *Нареч.* **солна, 1.** солено. Нсл. *Солна зварыла кашу.* Нсл.
2. больно, тяжело. Нсл.
3. неумеренно. Нсл. *Солна ты просіш за каня!* Нсл.
•**сон-трава**—прострел, *раст.*, семлютиковых(анемоны). Гсл.
•**соня**-*ні, общ.*—сонливец-вая. Ар.; Шсл. *Вось соня — цэлы дзень сьпіць ды сьпіць!* Ст. *Уменьш.* **сонька**-*кі, общ.*—сонливец. Ксл. *Якое ўжо раньне, а сонька наш сьпіць яшчэ.* Нсл. *Янка такі сонька, увесь дзень сьпіць.* Стралкі Беш. (Ксл.).
•**сонца**-*ца, предл.*-*цу, ср.*—солнце. Гсл.; Шсл.; Ксл. *Загляне сонца і ў наша аконца, послов.*—будет и наше время. *Даў яму яблык такі, як сонца.* Н.(Афанасьев, I, 1913-211). *Знаходзе кірунак па сонцу, зорах, што ў небе гарацъ.* Танк(Блр. Голас, Но. 70).
заходам сонца—при захождении солнца. Ар. *Ласкат.* **сонейка**-*ка, ср.*—солнышко. Растсл.; Ксл. *Сонейка сьвеце зырка.* Казаноўка Чаш. (Ксл.). *Дождж намачыў, а сонейка высушыць. Послов.* Рапан. 221. *Ды сіне мора грала, сонейка купалася.* Север.(Косіч 244). *Ласкат.* **соніка**-*ка*—солнышко. Гсл. *Згубіла зара ключы, із сонікам гуляючы.* Нсл. 140. *Соніка маё.* Гсл.
•**сопка,** *нареч.*—рыхло. ПНЗ.
•**сопкі**-*кая*-*кае,* **1.** рассыпчатый. Шсл.; Мір; НК.: Очерки, Но. 40. *Сопкая бульба.* Луні. *Сопкія яблыкі нясмачныя.* Луні. *Сопкая наша бульба.* Ст. *Сопкія дулі.* Ст. *У мароз сопкі сьнег.* Ст.
2. рыхлый. Растсл. *Уменьш., ласк.* **соненькі.**
•**сопуха**-*хі, ж.*—верх кухонной печи, Ксл. начало дымовой трубы в кухонной печи. Ар. *Сьцірка вісіць над сопухай.* Вяжышча Беш. (Ксл.).
•**сопуха**-*ухі*-*усе, ж.*—пространство между вершинным ребром лицевой стороны печи и паралельно ему(на 8 верш. от него) повешенной жердочкой. НК: Очерки, 245.
•**сопуха**-*ухі*-*усе,* **1.** сажа в печной трубе. Гсл.
2. свод дымохода над печным отверстием. Гсл.
•**сорак**-*акý, дат., предл. сараку, дат. сорак, твор.(?) саракма, предл. сараку, числ.*—сорок. Ар.; Тарашкевіч: Граматыка, УІ изд., 1943 г., стр. 67.
•**сорам**-*му*(-*мá,* Шсл.) Растсл.—стыд. Нсл. 601; Ар.; Ксл.; Шсл.; МГсл. *Яму й сораму няма.* Нсл. *Сорам дзеўкам сказаць!* Нсл. *Быў вялікі сорам.* Даўгое Беш. (Ксл.). *Сорам ня дым — у вочы ня лезе. Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.).
•**сорам,**-*ма, м.* **1.** срам, позор(? С.). Гсл.
2. детородный член. Нсл.; Клім. *Сорам свой паказаў.* Нсл. *Закрывай сорам.* Тм.
сарамок-*мкá, уменьш. к сорам 2.* Нсл. *У хлопчыка сарамок нешта распух.* Нсл.
3. *в см. наречия*—стыдно. Шсл. *Сорам яму стала, як таму цюцьку.* Ст. *Хіба ж ня сорам так жыць, гэткім нядбайлівым быць?* Гарун(ст. "Іванку").
•**сорамна,** *нареч.*—стыдно. Гсл.
•**сосна,** *сосны, сосьне, ж.*—сосна. Ваніна Ржевск. у.(Гринькова: Тудовляне).
•**сошка**-*шкі*-*шцы, ж.* **1.** подпора(с развилиной, С.) Ксл. *Трэба запасьці сошак для саду.* Вяжышча Беш. (Ксл.).
2.—*см. под саха.*
3. *обыкн. в мн. ч.* **сошкі**-*шак*(-*шкаў*)—столбики, употребляемые при сновании пряжи. *Паставілі сошкі — будзем кросны снаваць.* Ст.
•**сотнік**-*іка, предл.*-*іку, зват.*-*іча, м.*—один из полицейских чинов во время крепостного права. НК: Под. пос. 63.
•**соўгаць**-*аю*-*аеш*-*ае чым, несоверш.* (ногами или какой-н. вещью)—медленно передвигать, Ар.; Ад. совать, двигать, толкать. Шсл. *Нашто ты зуслон соўгаеш па хаце.* Ст.
соўгацца, *возвр., несоверш. — снудацца.* Шсл., медленно передвигаться. Ар. *Соўгаецца па дварэ цалюткі дзень, як бы ён што робе.* Ст.
•**саболь**-*баля, мн. ч.*-*балі*-*балёў*-*лём*-*лёх, м.*—соболь. *Мой саболь.* Козіна Пуців.(Халанскі 186). *Чорнаму сабалю.* Тм. *Хто маю казку будзе слухаць, таму саболь і куніца.* Н.(Афанасьев, II, 1914, 34).
•**сабака**-*кі, м.*—собака, пёс.Ар.; ПНЗ 17; Шсл. *Брэша, як той сабака.* Ст.
сабакамі падшыты(весьма, Гсл.) лукавый. Гсл.; Нсл. *Суседа нашага хваляць, ды ён сабакамі падшыты.* Тм. *Ты мяне не чапай і ня цкуй сабакам.* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.). *Патрэбны, як сабаку пятая нага. Послов.* Ар. *Уменьш.* **сабачка.**
пайшоў як пабіты сабака—пошёл несолоно хлебавши. Ар.
пайшоў сабакам сена касіць—пошел неизвестно куда. Іг.
•**саба́цкі**-*кая*-*кае*—собачий. Нсл. *Сабацкі язык твой.* Нсл. *Сабацкая натура.* Нсл. *Доля прымацкая — сабацкая. Послов.* Нсл.
•**саба́чкі,** *единств. ч. нет.*—двузубец, *раст.* Гсл.
•**саба́чнік,** -*іка, предл.*-*іку, зват.*-*іча, м.* —псарь. НК: Под. пос. 50. *См. псар.*
•**сабе́,** *дат. пад. местоим. сябе*—себе. Ар.

•**сабе́чыць**-*чу-чыш-ча, несоверш. каго-што,* **1.** приобретать в собственность. Нсл. 598. *Кажны сабе сабеча лішнюю капейку, а мы ніколі нічога не прысабечым, калі так расходава будзем жыць.* Нсл.
2. присваивать себе. Нсл. 598; Кацельня Пц. *Мае рукавіцы ўзяў, дый сабечыць, прысабечыў сабе.* Нсл. *Отгл. имя сущ.*
Отгл. имя сущ. **сабе́чаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—присваивание.

прысабе́чыць, *соверш., што,* **1.** приобресть в собственность. Нсл. 598.
2. присвоить себе чужое. Нсл. 511; МГсл. *Узяў на час дый прысабечыў маю сякіру.* Нсл. *Зьмясілі зямлю, апаганілі культуру, а часткава накралі й прысабечылі.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Прич.* **прысабе́чаны**—присвоенный. *Отгл. имя сущ.* **прысабе́чаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—присвоение.

•**сабе́чаньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—присваиватель.

•**сабе́чаньніца**-*цы-цы, ж.*—присваивательница.

•**саґан**-*на̀; мн. ч.-ны̀-ноў-ном-нох, м.*—чугунный горшок. Гсл.; Ар.; Ксл. *Зварылі саґан бульбы.* Бешанкавічы (Ксл.). *Уменьш.* **саґанчык** *-ка.* Ар.; Бешанкавічы (Ксл.).

•**сагайдак**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** колчан.
2. *перен.*—дородный мужчина. Нсл. 571. *Во якога сагайдака выгадавала ты.* Нсл.

•**Сага́ра**-*ры-ры, ж.*—Сахара.

•**сахор**-*хара̀*—деревянные вилы(навозные) с двумя широкими зубцами, (Сакуны 27) на которые надеты железные наконечники, Шсл. вилы с тремя или четырмя зубами, обыкновенно от материала из которого сделаны. Бакшта Вал.; Стоўпцы.

•**саха́ I** *-хі̀; мн. ч. сохі-хаў,* **1.** соха. Ар.; Шсл. *Прышоў Барысе — за саху бярыся. Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.). **2.** столб при колодце, раздвоенный вверху, на котором удерживаеться *"жураўль",* Шсл. виловатый вверху столб в гумне, Віл. вообще столь виловатый вверху. Ксл. *Надабе сохі ўкапаць.* Гараватка Меж. (Ксл.). *Саха абвалілася ў студні.* Ст.

саха II, *сахі̀, сасѐ, ж.*—бревно, столп, оканчивающийся вилами. Такие *"сохі"* держат крышу в гумнах. НК: Очерки, 371. *Ток наш забураецца хоча: шылы й сохі сусім падгнілі.* Нсл. 733(*под забураваецца*).

сошка-*кі-цы, ж., уменьш. к саха 1, 2.* Нсл. *Сошку трэба падставіць пад страху, пад балькі.* Нсл. *См. сахіра.*

•**саха́ты**-*тая-тае, прилаг. от саха II.*

•**сахі́ра**-*ры-ры, ж.*—столб с развилиной вверху. Ксл. *Трэба сахіры глыбей укапаць у зямлю.* Станіслававa Сір. (Ксл.). *См. саха 2.*

•**сад**-*ду, мн. ч., дат.-дом, мн. ч., предл.-дох. м.*—фруктовый сад. Ар. *Калаціць сады.* НК: Очерки, 412. *Трасуць сады.* НК: Очерки, 413. *Уменьш.* **садок**-*дка, предл.-дку, м.*—садик. Гсл.: Дсл. *Пойдзем мы ў зялёненькі садок.* Жукова Імгл.(Косіч 25). *Меж панадворку й току ў нас пасаджаны садок.* Я. Г. Лемантар, 59. *З паўночнага боку садка растуць ліпы.* Тм.

садочак-*чку, уменьш. к садок.* Ар.; Дсл.(под *градочак*). *Кукавала зязюля ў садочку.* Чаўпня Стдуб.(Косіч 237). *Ішла Мар'ечка па садочку.* Сур. Север(Шэйн 1-2, 495). *Палож мяне ў зялёным садочку.* Дсл.(*под грабочак*).

•**садома**-*мы, ж.*—содом. Карскі II-3, 23.

•**садові́на**(*област.,* Ар.), **садаві́на́**(Шсл.; Міх.)—фрукты. Ар.; МГсл.; Шсл.; Міх. *Калі вараную садавіну ў пушках запушкаваць, дык яна не папсуецца.* Варсл. *Сяголета нешта садавіна не ўрадзіла.* Ст. *Леташні год быў добры на садавіну.* Ст. (*Восень*) *поўне істопкі бульбаю, гароднінаю а садовінаю.* Я. Г. Лемантар. *Пахам мёду і віна напоўнена садавіна.* Кліш.: Каліна.

•**садовы**-*вая-вае,* **1.** *прилаг. к сад.,*—садовый. Ар. *Садовая прысада,* Ар.—садовый, предназначенный для ухода за садом. *Садовая піла.* Ар.
2. садовый, растущий в саду, культурный. Ар. *Садовыя й дзікія ігрушы.* Ар.
3. относящийся к садоводству; садоводческий, садовый.

садовая спробная станца—садовая опытная станция.

•**садану́ць**-*ну-неш*—грубо ударить. Стоўпцы. *Садані яго крэпка.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**садаві́на́,**—*см. под садовіна.*

•**садаўні́цтва**-*ва, ср.*—садоводство. Гсл. *Ср. садаўнічы.*

•**садаўнічы**-*чага; мн. ч.-чыя-чых*—садовник. НК: Под. пос. 48.

•**са́дкі**-*кая-кае*—терпкий, т. е. имеющий суровую, вяжущую кислоту, напоминающую дубовую. НК: Очерки, Но. 814.

•**саєт... 1.**—английское сукно. Гсл.
2. сарафан, юбка. Гсл.

•**сая́н**-*яна̀, предл.-янѐ, зват.-я̀не; мн. ч.-ны̀-ноў-ном-ны̀-ном-намі-нох, м.* **1.**—домотканная суконная юбка, Ксл. юбка, особенно суконная. Ковен.(Даль). *Суседка выткала дужа прыгожы саян.* Лоўжа Сір. (Ксл.).
2. юбка со специальным тканием, где основа и уток имеют синие, красные и даже желтые нитки в перемежку с белыми; хотя нельзя отрицать, что *"саян"* тчется *"мачынкі, у клятушкі, у ялушкі"* и проч. НК: Очерки, 117.

•**сая́нны**-*ная-нае, прилаг. к саян.* НК: Очерки, 118.

•**садзе́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к садзіць 1*—сажение. Гсл. *Садзеньне расады, гуркоў, цыбулі.* Гсл.

•**садзі́бка**-*бкі-бцы, ж.*—специальное сооружение для усадки или стояния маленьких детей. НК.: Очерки, 322, Но. 360.

•**садзі́ць,** *саджу̀, содзіш, содзе, несоверш. каго-што*—сажать. *Куды ты яго содзіш?* Нсл.

2. *2-ое лицо*: *сӑдзіш, 3-ее лицо*: *сӑдзе, на каго-што*—идти на кого или на что напролам, Шсл. Употребляется вместо того или иного глагола для обозначения действия, выполняемого(силой, энергией, азартом и т.п.). Слов. р. яз. 1961. *Мядзьведзь проста так садзе на яго.* Ст.

абсадзі̂ць, асадзі̂ць,-*джу̂-дзіш-дзе каго-што, соверш.* **1.** поставить оконные или дверные косяки, Ксл. вставить окно, дверь. *Прыйдзі абсадзіць у маей хаце вокны а дзьверы.* Азярэцк Сян. (Ксл.).

2. *перен.* *У рамкі ведамых слоў ня лёгка асадзіць яго даўгую згорбленую постаць.* Заставін(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Калі б такую галаву асадзіць на даўгой шыі.* Тм.

асадзіць рой—причинить, чтобы рой сел. НК.: Очерки, 426.

асадзіла, *безлич.*—прибило. Дсл. *Асадзіла дожджам сьнег.* Дсл. *Несоверш.* **абсаджаваць, асаджаваць**-*джую-джуеш-джуе*—обсаживать.

адсадзі̂ць, 1. отучивать телёнка от матки, засаживая его в отдельную загородку. Шсл. *Мы ўжо адсадзілі сваё цялё.* Ст.

2. сильно удариться. Шсл. *Тодар чыста грудзі адсадзіў.*

3. отколотить. Нсл. 379. *Нялёгкія адсаджу, калі другі раз злаўлю.* Нсл.

4. отбить ездой. Нсл. 379. *Адсадзіў храсткі нявыгодна седзячы.* Нсл.

адса́джаваць-*джую-джуеш-джуе, несоверш. к адсадзіць 1, 2, 3, 4.*

засадзі̂ць (*сад*)—насадить.

засаджа́ць, *несоверш.*—засаживать. МГсл.

прасадзі̂ць-*джу̂-дзіш-дзе, несоверш.* **1.** насквозь проткнуть. Нсл. 528. *Гаворачы гэта, нож імне ў сэрца прасаджуеш, прасадзіў.* Нсл. *Прич.* **праса́джаны**—насквозь проткнутый. Нсл. 528. *Нож да самых чарон прасаджаны.* Нсл.

2. проиграть. Нсл. 528. *Прасадзіў рублі тры ў карты.* *Несоверш.* **праса́джаваць**-*джую-джуеш-джуе.*

прысадзі̂ць-*джу̂-дзіш-дзе, соверш.*—посадить подле. Нсл. 510. *Прысаджаваць, прысадзіць дзяцё да маткі.* Нсл. *Несоверш.* **прыса́джаваць**—сажать подле. Нсл. 510.

высадзіць, 1. высадить из чего-л. Ар. *Высадзі дзяцё з калыбкі.* Ар.

2. посадить везде, повсюду. *Брацьце, учыню вас багатымі, зорамі высаджу край.* Жылка, 34. *Соверш.* **усадзі̂ць**—всадить. *Усадзяць на каня райськага.* Кіт. 131б3. *Многократ.* **саджа́ць**-*дю-деш-де*—сажать. *А чараз заруку ў няцтва не саджаць.* Барысёнак. *Новую касу саджацьму.* Янк. I.

●**садзі̂цца**—*джу̂ся, содзішся, содзіцца*—садиться. Нсл.; МГсл.; Войш. *Куды ты содзішся?* Нсл. *Расада добра содзіцца.* Нсл.

абсадзі̂цца—окружиться сидящими, усадить вокруг себя. Гсл. *За стол сяду, дзеткамі абсаджуся.* Гсл. *Соверш.* **пасадзі̂цца**—быть посажену. Нсл. 571. *Расада добра пасадзілася.*

прасадзі̂цца-*джу̂ся-дзіцца, соверш.* **1.** потерпеть сильный убыток. Нсл. 528. *Прасадзіўся я пераз гэту дарогу.* Нсл.

2. (очень, С.) отбиться. Нсл. 528. *Прасадзіўся я, купіўшы гэтага каня.* Нсл.

●**са́джаньнік**-*ка, м.*—дорога, обсаженная деревьями. Ксл. *Яны паехалі сӑджаньнікам да Сянна.* Вейна Сян. (Ксл.).

●**са́жалка**-*лкі-лцы, ж.*—яма с водою, Шсл. пруд(искусственный водоем). Ар. *См. копань.*

●**са́джаўка** — *сажалка.* Гсл.

●**саймава́ць**-*мую-муеш-муе*—обсуждать, собравшись вместе. *Узяліся саймаваь.* Бяскатава Гар. (Ксл.).

●**саймава́цца,** *взаим. зь кім*—обсуждать, советоваться, особенно собираясь вместе. Ксл. *Пайду да яго саймавацца ў гэтай справе.* Луб'ева Аз. (Ксл.).

●**сак,** *сака, м.*—рыболовная сетка конической формы. Ксл. *Паўлюк пайшоў рыбу лавіць сӑкам.* Ст. *Уменьш.* **сачок**-*чка.* Ксл. *Сачком добра ў рацэ рыбу ́сіляць.* Ульлянавічы Сян. (Ксл.).

●**сакол**-*ала̀-алу̀, предл.-алѐ, зват. саколе; мн. ч.-лы̀-лоў-лом-лы-ламі-лох, м.* **1.** сокол. Ар.; Гсл.; Пуців. (Халанский 157, 169, 178, 193); П. Новыя Млыны на Сейме (Курило: Матеріяли до укр. діял.). *Ясен сакол.* Дсл. *Прывяжы ж ты сакала̀.* Пуців. (Халанскі 193). *Узялі сакала ў клетку.* Н. (Афанасьев, II, 1914, 41). *Кінуў ён тры сакалы.* Тм. 42. *Прыляцеў сакол.* Лупекі Стдуб. (Косіч, 243). *У першыя вароцечкі ды сакол вылятаў.* Бародзіна Імгл. (Косіч 254). *Гэй, вы, конікі... сакалы мае ўдалыя! Што прысталі?* С. Музыка, 170. *Ты глядзеў туды, саколе!* Тм. 162. *Як сакол, як арол, я ўзьняўся б высака страшэньне.* Гарун (ст. "Ноч"). *У куты глядзіць, як сакол.* Баршчэўскі. *Ляці, саколе, белазору.* Крушына: Эрот. іскрыпка.

2. эпитет удалого мужчины. *Няхай расьцець на радасьць нашую народжаны сакол!* Крушына (Зьніч, 1957, Но. 14-15). *Уменьш. и ласкат.* **сакалок**-*лка̀,* **сакалочак**-*чка.*

●**саколка**-*кі, ж.* **1.** самка сокол. *Ой саколка, ой галубка, ня пытайся не, што мне тошна, мая любка, у чужой старане.* Каратынскі.

2. ласкательное слово к женщине: голубушка. *Галубка мая, саколка мая!* Нсл. 10. *Уменьш.* **саколачка.** *Мая матка, саколачка, вазьмі мяне да з сабою.* Шэйн I, 423.

●**сака́,** *сакі̀, сацэ, ж.*—осока. Гсл.

●**саката́ць**-*чу̀, сакочаш-ча, несоверш., без доп.* Растсл.; ПНЗ. **1.** стрекоттать, кричать по-сорочьи, Вят.; Вост. (Даль) кричать подобно курице, Смл. (Оп.); Шсл. кричать свойственно курице, Нсл. 599; Ар. стрекотать, кричать по-сорочьи, что свойственно также курице. *Курыца сакоча, яйца хоча.* *Послов.* *Курыца сакоча: мусіць хоча несьціся.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **саката́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **а)** крик курицы(сороки,

С.) Нсл. 599; Ар. *Із сакатаньня відаць, што курыца несьціся хоча.* Нсл.
б) *перен.*—громкий и быстрый говор. Ар. *Сакатаньня твайго ніхто не баіцца.* Нсл. *Соверш.* **пасакатáць, а)** пощебетать (о курице) Шсл. *Куры пасакочуць ды сьціхнуць.* Ст.
б) быстро поехать. Шсл. *Як сеў на драбінкі, дык і пасакатаў!* Ст.
2. *перен.*—громко и быстро говорить (особенно по-бабьи, Даль; Ар.), трещать. Вят., Вост. (Даль); Смл.; Пск.; Твер (Оп.); Ар. *Сакачы колькі хоця, а на тваім ня стане.* Нсл. 599.

засакатаць, *соверш.* 1. начать *"сакатаць"* — кричать свойственно курице (сороке, С.) Шсл. *Курыца засакатала: хоча несьціся.* Ст.
2. *перен.*—громко и быстро заговорить (затрещать, о женщинах, Ар.) Шсл. *Засакатала — і ліха яе разьбярэць.* Ст. *Наша сакатуха засакатала ўжо.* Нсл. 599.
3. о телеге: застучать. Шсл. *Аж калёсы засакаталі...* Ст.

насакатáць, *соверш.* 1. настрекотать, накричать свойственно сороке, курице. Ар.
2. *перен.*—наговорить резко, натрещать. *Насакатала сем карабоў.* Нсл.

насакатáцца, *соверш.*—настрекотать вдоволь. *Гані курыцу вон, даволі яна ўжо тут насакаталася.* Ст. *Бабы добра насакаталіся, зыбраўшыся.* Ст. *Насакаталася наша, аж ахрыпла.* Нсл.

•**сакатлівая, 1.** склонная *"сакатаць"* (о курице). См.
2. (о женщине) любящая много и быстро поговорить. Шсл. *Ох, якая яна сакатлівая!* Ст. *Гаспадыня сакатлівая.* Нсл.

•**сакатýха**-*хі, ж.***1.** курица, которая много *"сакоча".* Шсл.; Ар. *Пусьці ў хату гэту сакатуху: мо зь яйцом.* Ст. *Сарока сакатуха па над кольлю.* Лупекі Стдуб. (Косіч 32).
2. женщина много и быстро говорящая. Шсл. *Вось дзе сакатуха: вечна лапоча, а лапоча языком!* Ст. *Ня слухай ты сакатухі гэтае, мала што яна сакоча.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **сакатýшка-ка-кі.**

сакатýшачка-*шачкі, уменьш.. ласкат. от сакатушка.*

•**сакатýн**-*нà, м.*—мужчина много и быстро говорящий. Нсл. *Хоць бы кляп усунуць у горла сакатуну гэтаму.* Нсл.

•**сакавíк**-*ікà, предл.-ікý, зват.-ìча, м.* **1.** третий месяц года: март. Нсл.; МГсл. *Які сакавік, такі красавік.* Нсл.
2. *род. пад.-ікý*—древесный сок березы, клена(употребляемый как напиток, С.) Шсл. *Зрабіў лоцік, каб пусьціць сакавік.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *Накàпала вядро сакавікý.* Тм.

•**сакаўны**-*нàя-ное*—сочный. Еўлічы; Ар. *Рэпа вырасла сакаўная.* Я. Г-кі: Лемантар, 64. *Твае вусны сакаўныя, як віно з гатункаў лепшых.* Крушына: Творы, 131. *Ён вітае яснасьць неба, сакаўное поле, лес.* С. Музыка 150. *Дурманіць вуснаў сакаўная сьпель.* Кавыль: Ч. ноч. *См. сакавіты, сакавы.*

•**сакавíтасьць**-*ці, ж.*—сочность. Гсл.

•**сакавíты**-*тая-тае*—сочный. Еўлічы. *Будуць сакавітыя песьні.* ЗСД 127. *Дзесяток маладых сэрцаў — сьвежых і сакавітых.* ЗСД 254. *Нареч.* **сакавíта**—сочно. *Над Дняпром сакавіта пальлецца крывіцкая звонкая песьня.* ЗСД 60. *См. сакавы, сакаўны.*

•**сакавы́**-*вáя-вое*—сочный. Гсл.; Ар.; Еўлічы. *Сакавыя яблыкі.* Гсл. *См. сакавіты, сакаўны.*

•**сакратáрства**-*ва, предл.-ве, ср.*—делопроизводство.

•**сакратáр**-*рà, ж.* **сакратáрка**-*ркі*—секретарь, секретарша. Ар.

•**Сакрамэнт**-*ту, м.*—Св. Тайны, причастие. Г.; Ар.

•**сакрэт**-*ту, м.*—секрет. Ар.; Аляксандраві: Гар.; Шсл. *Нейкія ў іх там сакрэты завяліся.* Ст.

•**сакрэтны**-*ная-нае*—секретный. Ар.

•**салодкая грызь**-*зі, ж.* **1.** *букв.*—лакрица. Нсл. 599.
2. *перен.* выпрашивание с помощю лести, льстивые подходы, Гсл. лесть, просьба, приправленная лестью. Нсл. 599. *Падлез да мяне із салодкаю грызьзю, я й паслухала яго.* Нсл.

•**салодкі**-*кая-кае*—сладкий. Ар.; Растсл.; Шсл.; Нсл. 599; Лагавая Аз. (Ксл.); Нсл. 598; Бранск. п.(Будде: Т.-Орл. слов.). *Ня будзь ні горкі, ні салодкі, бо горкага праплююць, а салодкага праглынуць.* *Послов.* Загай Пух. (Шсл.). *Салодкая рэпа.* Нсл.

саладок—сладок. Нсл. *Мядок саладок.* Прс. Нсл. *Сравн. ст.* **салодшы**—слаще., Нсл. *Прев. ст.* **найсалодшы**—самый сладкий, сладчайший. *Ты выбраў найсалодшы яблык.* Нсл. *Уменьш.* **саладкáвы**—сладковатый. Нсл. *Саладкавы хлеб.* Нсл. *Адседжаная букатка хлеба саладкава.* Нсл. 380(*под адседжаны*). *Не давай хлебу адседжавацца: адседзіцца, саладкаў будзе.* Нсл. 380(*под адседжавацца*). *Сравн. ст.* **саладкáўшы.** Нсл. 599. *Мой яблык саладкаўшы за твой.* Нсл. *Ласкат.* **саладзéнькі.** Ар. *Увелич.* **саладзю́сенькі.** Ар. *Нареч.* **соладка**—сладко. Ар. *Сравн. ст.* **саладзéй.** Ар. *Уменьш.* **саладкáва**—сладковато. *Ласкат.* **саладзéнька.** Ар. *Увелич.* **саладзю́сенька.** Ар.

•**салома**-*мы, ж.*—солома. Кіт. 73а12.

•**салоны**-*ная-нае, прилаг.*—соленый. Ар.; Нсл. *Гуркоў салоных бочка — дваццаць грошай.* Стт. 474. *Вада ў мору салоная. Просьле салонага піць хочацца.* Нсл. *Нареч.* **солана.**

•**сáла**-*ла, предл.-ле, ср.*—сало. *Уменьш.* **салца**-*ца, предл.-цу*—сальце. Ар.; Мал.; Вял.

•**саладоўня**-*ні, ж.*—солодовенный завод.

•**саладоўнік,** (НК: Под. пос. 46)—кондитер.

●**саладýха**-*ýхі-усе, ж.*—кулага, Ксл.; Шсл. известный в Великолитве квас. Ар. *Калі вы паясьце гэтую саладуху, што навадзілі паўцэбра?* Ст. *Саладуха ўдалася салодкая.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).
●**саладýшнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іку, зват.-іча, м.*—пряник(род пряника, С.), делается из пшеничной муки с примесью патоки. Лук'янова Бельск. п.(Дсл. *подаляскаш*).
●**саладзéць**-*éю-éеш-éе, несоверш.*—становиться слаще.
●**саладзіня́**-*ні-ні, ж.*—сладость. Ар.
●**саладзíць**-*джý, салодзіш-дзе, несоверш., што*—сластить, делать сладким. Ар. *Соверш.* **засаладзíць**—засластить. Ар.; Шсл. *Так засаладзіў, аж горка стала.* Ст.
падсалоджаваць, *-джую-джуеш-джуе, несоверш.*—подслащивать. Шсл..; Ар. *Падсалоджаваць ня трэба, і так соладка.* Ст.
падсаладзíць, *соверш.*—подсластить. Шсл.; Ар. *Падсаладзіўшы, сталі есьці, а так не хацелі.* Ст.
●**саладжавы**-*вая-вае*—слащавый. Ар.
●**саладжэльня**-*ні-ні, ж.*—кондитерская.
●**саладжэньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—кондитер.
●**саладжэнікі**(*один саладжэнік*)-*каў, м., неол.*—пирожные.
●**саламаха**-*хі, ж.*—род кушания из муки. ПНЗ.
●**саламя́ны**-*ная-нае*—соломенный. Ар.; Шсл. *Не напаткаў саламяных стрэхаў.* Шакун: Сьлед, 13. *Саламяная страха яшчэ крапчэйшая, як якая з гонтаў.* Ст.
●**саланíна**-*ны-ны, ж.*—сало, Гсл. соленое сало. Гсл.
●**салапя́ка**--*кі, общ.* **1.** имеющий-щая привычку высовывать язык. Ар.; Гсл. *Разявякаў, салапякаў зыбралася шмат.* Купала.
2. ротозей, с глуповатым видом, Шсл. слюнтяй, слюнявый, разиня. Гсл. *Вось дзе салапяка: пазірае й ня бача!* Ст.
3. имеющий привычку высовывать язык. Гсл.
асалапелы. *Стаяць асалапелыя.* ЗСД 34. *Дзе-ня-дзе ўзьляціць асалапелая перапёлка.* ЗСД 120. *Л. упяў у яго свой асалапелы пагляд.* Тм. 259. *Недалужна кідаліся туды-сюды асалапелыя ваякі.* Тм. 306.
●**салавéй**-*ýя, м.*—соловей. Ар.
●**салавéйка**-*кі, м.*—соловушка. *Досыць, досыць, салавейка, у кусьце шчабятаці; хочуць цябе салавейку зь сьвету жжыць.* Міхайлавец Стдуб.(Косіч 10). *Ды едзь ты, мой татухна, у гарадочак, купі ты мне, татухна, салавейку.* Бародзінка Імгл.(Косіч 235). *Ох ты, татачка, салавеечка, не 'ддавай дачкі замуж.* Росуха Імгл.(Косіч 40).
●**салéтра**-юры-ры, *ж., хим.*—селитра. Ар. *I горкай салетрай лёг сьнег затварожаны.* Крушына: Творы, 17.
●**салёнка**-*нкі-нцы; мн. ч.,род.-нак, ж.*—счищенный от кожицы варённый картофель. Растсл.; ПНЗ.
●**салёпа**-*пы, ж.*—салоп. Ар.
●**салядэра**-*ры-ры, бот., ж.*—сераделла. Ар.
●**саля́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.**—солонка. Ар.; Шсл. *Падай соль у салянцы.* Ст.
2. 1/6 бочки. Гордз. Ак.
3. мера сыпучих тел в 4 четверика. Ксл. *Пасадзіў дзьве салянкі бульбы.* Луб'ева Аз. (Ксл.).
●**салявíк**-*кá, м.*—соляной мешок. Войш. *Уменьш.* **салявíчок**-*чкá.* Войш.
●**салíць**-*лю, соліш-ле, несоверш., перех.*—солить. *Соверш.* **пасалíць**-*лю-ліш-ле, перех.*—посолить. *Соверш.* **прысалíць**-*лю-ліш-ле, перех.*—немного добавить соли, Шсл. посолить немного или дополнительно. *Прысаліце крыху капусты; смачней будзе.* Ст.
дасаля́ць-*я́ю-я́еш-я́е, несоверш.* **1.** солить дополнительно.
2. досаждать, надоедать. Нсл. 143. *Дасаляеш, дасаліў ты імне, як воміг у горле.* Нсл.
дасалíць, *соверш. к дасаляць 1, 2. Трэба троху дасаліць крышаны.* Ст.
●**салýп, салы́п,** *отгл. частица,*—озн. мгновенное высовывание и прятание языка при соприкосновении к нему губ. Нсл. 600. *Не тваё дзела тут мяшацца! Тваё дзела салуп, салып ды ў рот*—т.е. подлизывать языком свой нос. Нсл.
●**салупа́йла**-*лы, общ.*—лизоблюд. Нсл. 599. *Вытні па лобе ложкаю салупайлу гэтага, каб ня лізаў міскі.* Нсл.
●**салупа́ць**-*а́ю-а́еш-а́е, несоверш., каго-што.* **1.** высовывать язык. Нсл. 599. *Не салупай языка.* Нсл.
2. шалить, свойственно детям, высовывая и прятая язык. *Перастань салупаць, дзеўкі язык адрэжуць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **салупа́ньне**-*ня,* **а)** высовывание языка из шалости. Нсл. *Салупаньням дражніцца.* Нсл.
б) облизывание тарелок, блюд и проч. Нсл. *Салупаньням не наясіся.* Нсл.
3. *каго-што,*—лизать. Нсл. *Соверш.* **пасалупа́ць,** *каго-што*—полизать. Нсл. 600. *Рукасты кот пасалупаў сьмятанку.* Нсл.
салупнýць, *-нý-нèш-нèць-нèм-нíцè, однкр. к салупаць 1, 2. Салупні язык.* Нсл.
высалупа́ць-*а́ю-а́еш-а́е, несоверш., каго-што*—выставлять на показ, высовывать. Нсл. *Высалупаць язык, пуза.* Нсл. *Матка ўсюдых высалупае сваю дачку.* Нсл.
вы́салупіць-*плю*—высунуть(язык). ПНЗ., *соверш. к салупаць, высалупаць, каго-што*—выставить на показ, высунуть. Нсл. 96, 900. *Чаго ты стаіш, высалупіўшы вочы?* Нсл. *Высалупі язык, пакажы што ў цябе на ім.* Нсл. *Нашто ты высалупіла свае дзеці людзём на падзіў?* Нсл. *Прич.* **вы́салуплены**—выстаўлены наружу,

обнаженный. Нсл. *Дзеці бегаюць з высалупленымі пузёнкамі.* Нсл.

высалупа́цца, *возвр.*—выставлять себя на показ, высовываться. Нсл. 96. *Арэхі яшчэ не высалупаюцца, ня высалупіліся зь місачак.* Нсл. *Высалупаецца перад народам.* Нсл. *Соверш.* **вы́салупіцца,** *возвр.*—выставить себя на показ, высунуться. Нсл. *Соверш.* **вы́салупіцца,** *возвр.*—выставить себя на показ, высунуться. Нсл. *Высалупіўся перад народ, як бы што добрае.* Нсл. *Мароз высалупіўся.* Нсл.

вы́салупіцца—вылезть на глаза, показать себя. Гсл. *Высалупілася, як патароча.* Гсл.

•**салу́пка**-*пкі, общ.*—малый-ая *"салупайла".* Нсл. 600. *Вытры носік гэтаму салупку.* Нсл.

•**са́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** свинья и боров, откармливаемые на убой - преимущественно; поросёнок, как будущий сальник. НК: Очерки, II, 5553.

2. торговец салом. Шсл. *Сальніку прадаў свайго парсюка.* Ст.

•**са́лца,**—*см. под сала.*

•**салы́п,**—*см. под салуп.*

•**салыпа́ць**-*дю-дзеш-дзе*—высовывать и прятать язык. Гсл. *См. салупаць.*

•**самота**-*ты, ж.* **1.** уединение. Гсл.

2. индивидуальность. Гсл.

•**самотнасьць**-*ці, ж.* **1.** уединённость.

2. субъективность. Гсл.

•**сам,** *самога, самому, ж. сама̀, самое, ср. само, самога; мн. ч. са̀мы, самых,*

Употребляют с предметом или личным местоимением для указания лица, которое лично, непосредственно участвует в действии — сам, самого. *Хтобы паніжаў Пана Бога, паніжыць Пан Бог яго самога.* Кіт. 3067. *Вялікая атрута яму самому той грэх.* Тм. 137а5. *Са̀мы паехалі.* Пск., Пушк. (Ч. 9). *Мне самому вельмі жадалася.* Пск., Пушк. (Ч. 28).

2. вежливое обращение вообще, особенно если поставлено во мн. ч., но относится к одному; однако менее вежливое, нежели *Ваша, Вашэць, Вашэця. Як сам маешся? Добра сам кажаш. Куды самі йдзіце?*

3. сам, *самога, ж. сама, самае в см. сущ.* —хозяин, хозяйка(дома, Нсл., т.е вежливое название хозяина, хозяйки, С.) Ксл.; Нсл. 51. *А сам до̀ма?* Лужасна Куз. (Ксл.). *Сам цябе зваў да сябе.* Нсл. *Ідзі да самога.* Нсл. *Без самога ня дам.* Нсл. *А скажы імне, Вашаць, — пытае падарожны: "Як я прышоў да гэтага сяла, дык імне людзі казалі, што сам маеш хлеб і даеш кажнаму, хто просе, а потым, як той пад'есьць, дык сам яго кіям б'еш."* Я. Г-і. *Нясі да самой.* Нсл. *Як сама скажа, так і будзе.* Нсл. *Папытайся ў самой.* Нсл.

Сам[само, сама́, са́мы] пры сабе́—о нормальном физическом состоянии. *Мы самы пры сабе.* Гальшаны Аш.

само ў сябе—величиною с себя, Ксл. обыкновенной величины. *Я сядні бачыў ваўка само ў сябе.* Сянно (Ксл.).

•**са́ма,** *нареч.*—именно(подчеркивание). *А натыкаліся са̀ма тады, калі здавалася, што наперадзе чысты прахон.* ЗСД 252. *См. дыкжэ.*

•**самаазна́чаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—самоопределение. *Благое, браце, благое тваё самаазначаньне, — казаў Гаршчок Абдзіраловічу.* Дзьве Душы 165.

•**самаазнача́цца**-*дюся-дзешся, несоверш.* —самоопределяться. *Соверш.* **самаазна́чыцца**—самоопределиться.

•**самагрэй**-*эю, м.*—самовар. Ксл. *Надабе, мусіць, ставіць самагрэй.* Берашова Сян. (Ксл.).

•**самагу́бства**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—самоубийство. Гсл.

•**самагу́бца**-*цы, общ.*—самоубийца. Гсл.

•**самагу́к**-*ўку, неол., м.*—гласный(звук).

•**самахоць,** *нареч.*—добровольно. Гсл.; Нсл. 573; Войш. *Можа тый самахоць аддасьць ім луку.* ЗСД 96. *Не захацелі самахоць здавацца.* ЗСД 132. *Самахоць пайшоў у некруты.* Нсл. *Еўка самахоць пайшла гэткай сьцюжаю.* Ар. *См. самахоцьцю.*

•**самахоцьцю,** *нареч.*—добровольно. Нсл. 573. *Самахоцьцю пайшоў у некруты.* Нсл. *См. самахоць.*

•**самахвоць,** *нареч.*—добровольно. Ксл. *Самахоць ірваліся на вайну.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *См. сама-хоць-хоцьцю.*

•**самаду́м**-*ма, предл.-му, зват.-уме, м.*—тот, кто все делает по своим мыслям, не слушая ни совета, ни приказания другого. Нсл. 572, — *самадыйнік. Самадум наш ні ў кога ні аб чым ня пытаецца, усё пасвойму робе.* Нсл. *Архіп у нас вялікі самадум.* Даргейкі Сян. (Ксл.).

•**самаду́мам, сваім аду́мам,** *нареч.*—самоуправно. Ар.; Войш.

•**самады́я**-*ыі-ыі, ж.*—извол, самоуправство.

•**самады́йнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —поступающий по собственному произволу. Ар. *Я пакажу гэтаму самадыйніку!* Ар.

•**самады́йніца**-*цы-цы, ж.*—поступающая по собственному произволу. Ар.

•**самадыйны,** *-ная-нае*—производимый самовольно, по своему усмотрению, прихоти, произволу; произвольный. Ар.

•**самадзе́яльнасьць**-*ці, ж.*—самодеятельность. *См. самадзеяльны.*

•**самадзеяльны,** *-ная-нае*—самодеятельный. Гсл.

•**самазабы́цьце**-*ця, предл.-ню, ср.*—самозабвение. Гсл.

•**самайлу́к**-*ука, м.*—дубовая(всякая, С.) дуга; основа бороны. Сакуны, 29.

•**самакру́тка**-*кі, ж.*—папироса, самым свернутая. *Ён закурыў трэйцюю самакрутку махоркі.* Дудзіцкі[illegible] цькаўшчына, 336-337).

•**самалюб**-*ба, м., общ.*—самолюбивый. Гсл.
•**самалю́бства**-*ва, ср.*—самолюбие. Гсл.
•**самамале́нства**-*ва, ср.*—первый период отрочества; начало отроческих лет. Гсл. *Ён із самамаленства такі ціхі.* Нсл. *Ср. маленства.*
•**самаме́н**-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—самозванец.
•**самаменка**-*нкі-нцы, ж.*—самозванка.
•**самапа́сам,** *нареч.*—без пастуха, без надзора, Гсл. *без присмотра.* Шсл. *Пусьцілі коні самапасам, дык яны пайшлі па аўсох.* Ст.
•**самапэўнасьць,** -*ці, ж.*—самоуверенность. Гсл.
•**самапра́жны**-*ная-нае*—домашней пряжи, не фабричный. Нясьвеж.
•**самастойнасьць**-*ці, ж.*—самостоятельность. Гсл.
•**самастойны,** -*ная-нае*—самостоятельный.
•**самастойна,** *нареч.*—самостоятельно.
•**са́ма-што, 1.** в самое время. Гсл. *Прыехалі, калі сама-што зарацъ пачало.* Гсл. **2.** как раз в пору, кстати, своевременно, удачно. Гсл. *Боты сàма-што на яго нагу.* Гсл.
•**са́ма-тады́**—именно в то, такое время. Гсл.
•**саматка́лка**-*лкі-лцы, ж.*—юбка из домотканной ткани. Ксл. *Вытчы ты імне саматкалку.* Машэйкі Беш. (Ксл.).
•**саматка́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—юбка из ткани домашнего изделия. Шсл. *Надзела саматканец, дык шмат ляпей.* Ст.
•**саматка́нік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—юбка из домотканой материи. Ксл. *Дужа пярэсты твой саматканік?* Косьцева Выс. (Ксл.).
•**саматка́нка**-*нкі-нцы, ж.*—юбка из домотканой ткани. Ксл. *Мая саматканка знасілася.* Вейна Сян. (Ксл.).
•**саматка́ны,** -*ная-нае*—домотканный. *Ляжыць укрытая саматканымі коўдрамі.* Гарун: Сьвята.
•**саматра́т**-*та, общ.*—самоубийца. Ксл. *Гэта, кажа, саматрат.* Кузьміно Гар. (Ксл.).
•**samaту́гам,** *нареч.*—собственной силою. Гсл.; Ар.; Дз. *Дзяцюкі выпраглі коні дый павезьлі воз саматугам.* Гсл.
•**самату́жка**-*жкі-жцы, ж.*—водка кустарного производства, Міх. самогон, самогонка(водка). *Нашы людзі перш гналі саматужку з мукі й бульбы, а цяпер навучыліся яе выраблять із чарніцаў а вішняў.* Міх.
•**самату́жны**-*ная-нае,* **1.** произведенный, получившийся *"саматугам". Саматужная гарэлка.* **2.** организованный без помощи государства, общества. *Саматужныя школы. У Волі(сяло) была саматужная школа.* Воля Косаўскае вол., Слонімск. п. **3.** развившийся без образования. *Ну, што скажа, пан музыка, саматужны мой Шапэн?* С. Музыка 227.
•**самавол**-*ла*—руководящийся только своими желаниями, Гсл. своевольник, Шсл. самовольник, никого не слушающий, а действующий по своим прихотям. Нсл. *Із самаволам гэтым ніхто ня справіцца: што хоча, тое робе, нікога не баіцца.* Нсл. *Ведама самавол: што хоча, тое й робе.* Ст.
•**самаволка**-*кі, ж. к самавол.* Гсл.; Шсл.; Нсл. *Розкамі самаволку гэту трэба ўчыць.* Нсл. *Ціж самаволка цябе паслухае: ты казала ня йсьці, а яна пайшла гуляць.* Ст. *Уменьш.* **самаволачка**-*чкі. Ср. самадыйнік-іца.*
•**самаволства**-*ва, ср.*—(непослушание, Нсл.) своеволие, Нсл.; Гсл.; Ксл. произвол. МГсл. *Не дапушчай ты іх самаволства!* Слабодка Куз. (Ксл.). *Дапусьціў дзеці свае да ўсякага самаволства; што хочуць, тое й робяць.* Нсл. *Ср. самадыя.*
•**самавіта,** *прилаг. к самавіты*—настоящим образом, как следует. *Сьпеў выходзе самавіта.* С. Музыка 194. *Пяе жаваранка так прыгожа самавіта.* Тм. 14.
•**самаві́тасьць**-*ці, ж.*—осанка. МГсл.
•**самаві́ты**-*тая-тае,* (Войш.) (подлинный, истинный, С.)—настоящий, самый лучший. Нсл. *Ты хваліш квас, а ён не самавіты.* Нсл. *Конь самавіты, здаровы.* Нсл. *Ці самавіты твой заручоны?* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Што там чуецца ўгары, што за сьпеў за самавіты у небе правяць песьняры?* Я.Г.: Лемантар 87. **2.** видный, представительный. Гсл. **3.** осанистый. Гсл. **4.** солидный. Ксл.
•**самавызначэньне**-*ня, ср.*—самоопределение.
•**самаўбіўства**-*ва, ср.*—самоубийство. МГсл.
•**самаўля́да**-*ды, ж.*—самовластие. Гсл.
•**самаўра́д**-*ду, м.*—самоуправление. Гсл.
•**самачу́цьце**-*ця, ср.*—самочувствие. Гсл.
•**са́менькі**-*кая-кае*—как раз этот самый. Гсл.
•**самі́ца**-*цы-цы, ж.*—самка.
•**самурдака**-*кі, ж.*—дурь. Ксл. *Трэба йсьці к чараўніку, каб самурдакі выгнаў.* Беліца Сян. (Ксл.).
•**самы́**—сами. Любча Н. *Як самы зрабілі.* Любча Н. *А як дуду пачуюць, самы ножкі танцуюць.* НК: Дудар, 170.
•**санажа́ць**-*ці, област. — сенажаць.* Ар.; Варлыга: Назіраньні 39. *Сьцежка выходзіла на квяцістыя санажаці.* Шакун: Сьлед, 14. *Уменьш.* **санажатка**-*кі.* Ар.
•**са́нкі**-*каў, мн. ч.* **1.** *уменьш. от сані,*—санки. Ар.; Ксл. *У санках паедзем.* Лужасна Куз. (Ксл.).

2. нижняя челюсть у человека и животных. Гсл.; Войш. *Уменьш.* **санечкі.** НК: Очерки 377. *Во, у каня здаровыя санкі!* Аськершчына Беш. (Ксл.).
•**санькі,**—*см. под санкі.*
•**санькі**-*каў, единств. ч. нет.*—детский экипажик для катания. НК: Очерки, 377.
санёчкі-*чак, уменьш. от санькі,*—салазки. Шсл. *Зрабіў дзяцём санёчкі коўзацца.* Ст.
прысаніць-*ню, прысоніш-не, повел.-ні-нёма, каго, соверш.*—расположить ко сну. Ар. *Маці дзяцё прысаніла, і яно сьпіць.* Ар.
•**саньнік**-*кà, м.*—груженые сани. Войш.
•**саньцы** — *санькі.* НК: Очерки, 377.
•**сапаты**-*тая*—тот, который пыхтит, сопит. *Азèлак вышаў: купілі сапатага каня у˘ Жыда.* Дсл.(*под азелак*).
•**сапаць**—пыхтеть. МГсл.
•**сапаць**—сопеть, тяжело дышать. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **сапаньне**-*ня, ср.*—сопение.
•**сапяжанка**-*нкі-нцы, ж.*—сорт груши. Ксл. *У нашым садзе дзьве дуліны: адна сапяжанка, а другая спасаўка.* Беліца Сян. (Ксл.).
•**сапка**-*кі, ж.*—мотыка. Ксл. *Бяры сапку ды йдзі капай бульбу.* Ганкавічы Беш. (Ксл.).
•**сапляк**-*кà, мн. ч.-кì-коў,* **1.** сопля. Ар.
2. ледяная сосулька. Ар.
•**сапун**-*нà, м.*—серая, тяжелая земля. Невел.(Бузук: Невель, II). *Сапун — шэрая, цяжкая зямля, траіць яе трэба.* Невел. (Бузук: Невель, II).
•**сапсьці,** (Ар.), **сапці,** (Гсл.; Шсл.)-*пў-пèш-пèць-пèм-піцè-пуць; прош. вр.: соп, саплà-ло-лì,* **сопці**(Нсл.)—сопеть, Гсл. сопеть, тяжело дышать. Ар.; Шсл.; Нсл. 600. *Аж ня можна сапці.* Ст. *Прыўчыўся сопці, як што робе.* Нсл. *Як лёг, дык і засоп.* Тм. *Соверш.* **засопці**—начать сопеть. Нсл. 600. *Соверш.* **засапціся**—засопеть. Шсл.; Ар. *Аж засопся, пакуль прыбег.* Ст. *Хто гэтак бяжыць, каб засапціся!* Ст.
•**сарока**-*кі, ж.* **1.** сорока(птица).
2. женский головный убор(род его, С.). Растсл.
3. специальный способ укорочения *"передоўкі" при накладывании её на жердь во время увязки воза.* Шсл. *Каротшую рабі сароку, бо воз ня высокі.* Ст.
•**саромяцца**-*яюся-яешся, несоверш.*—стесняться, стыдаться. Шсл. — *сароміцца. Не саромяйцеся, людцы, ежча!* Ст. *І браце, саромяйся, страшна не глядзі на прарока ты.* Кіт. 12767. *Дзеўкі ня п'юць шмат гарэлкі, яны саромяюцца.* Север(Косіч 237). *Соверш.* **засаромяцца**—застыдиться. Шсл. — *засароміцца. Засаромяўся, як малы ўсяроўна.* Ст.
•**сароміць**-*млю-міш-ме; повел. саром, несоверш., перех.*—приводить в стыд, заставлять краснеть от стыда, Нсл. 600. стыдить. *Не саром дзеўкі, няхай есьць.* Нсл. *Соверш.* **асароміць,** *каго-што,* **1.** пристыдить. Нсл. 369. *Асаромілі дзеўку, есьці ня йдзець.* Нсл.
2. осрамить. *Асароміў ты нас сваім бязулствам, і вочы паказаць людзём саромна.* Нсл. 369. *Соверш.* **насароміць,** *каго-што*—насрамить. Нсл. *За што ты яго насароміў перад людзьмі?* Нсл. *Соверш.* **прысароміць**—пристыдить. Нсл. 511. *Прысаромілі дзеўку.* Нсл. *Прич.* **прысаромлены** —пристыженный. Нсл. 511. *Прысаромленая дзеўка і есьці не пайшла.* Нсл.
•**сароміцца**-*млюся-мішся*—краснеть от стыда, стыдиться. Нсл. 600; Растсл.; Ксл. *Не саромся, еж.* Нсл. *Чаго ты сароміішся?* Купіна Віц. (Ксл.). *Соверш.* **засароміцца** —застыдиться. Нсл. *Засароміўся й заплакаў.* Нсл. *Засаромілася, уцякла з хаты.* Нсл.
насароміцца, *соверш. и без доп.*—насрамиться. Нсл. *Насароміўся я досыць за цябе.* Нсл.
•**сарамлівы**-*вая-вае*—стыдливый. МГсл. *Воля цяпер — сарамліва дадалà яна.* Дзьве Душы 18.
•**саромлівы**-*вая-вае*—застенчивый, Нсл. 600. стыдливый. Ксл. *Ён хлапец не саромлівы.* Нсл. *Яна дзеўка саромлівая.* Шаркі Куз. Ксл.).
•**саромна(сорамна),** *нареч.* Шсл.; Ксл.—стыдно. Нсл. 600; Шсл.; Ксл. *Саромна гэта табе сказаць, слухаць. Сорамна гэтак рабіць.* Ст. *Сорамна табе красьці.* Бешанкавічы (Ксл.).
•**саромны,** -*ная-нае*—срамный(неприличный, непристойный, С.) Нсл. 600. *Саромныя пяець песьні.* Нсл. *Саромнымі словы аблаіў.* Нсл.
•**саромскі**-*кая-кае*—срамной, неприличный, непристойный, бесстыдный. *Калі моч пусьціць, шлонак саромскі мыць трэба.* Кіт. 72а6. *На саромскія рэчы не глядзі.* Тм. 49а2.
•**сарочка,** (Кіт. 75а3)-*чкі-чцы, ж.*—рубаха с узким воротником, НК: Очерки, 103. рубаха. МГсл. *Надзень чыстую сарочку.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).
•**саракоўка**-*ўкі-ўцы, ж., числ.* **1.** монета 40 грошей или 20 коп. Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл.
2. 40 грошей или 20 коп. денег. Ар. *Ты мне павінен саракоўку.* Дабрыгары Беш. (Ксл.). *На саракоўку купіў сітніцы.* Ст.
•**саракавушкі**-*каў, мн. ч.*—лапти на сорок ушек. Ксл. *Вунь гэны ўжо ўбраўся ў свае саракавушкі.* Гравы Сян. (Ксл.).
•**саракавы**-*вàя-вое*—сороковой. Кіт. 70а10.
•**Саракі**-*коў-ком, единств. ч. нет.*—день 40 мучеников, празднуемый 9-го марта. Нсл.; Мікалаёва Куз.(Ксл.); Шсл.; НК: Очерки, Но. 923. *На Саракі выраі прылятаюць.* Нсл. *Прышлі Саракі да даругіх Саракоў.* З валач. песьні, Нсл. *На Саракі накідай трэсак на страху, дык будзеш ведаць толькі гнездаў.* Ст.
•**саракваша**-*шы-шы, ж.*—простокваша. Растсл.; Ксл. *Сараквашу адтапляюць на творог.* Альшавікі Беш. (Ксл.). *См. сыракваша.*

•**сарамок,**—*см. под* *сорам.*
•**сараматлі́вы**-*вая-вае*—стыдливый. Нсл. 601. *Дзеўка не сараматлівая.* Нсл.
•**сарамаце́ньне**-*ня, ср.*—половые органы. Шсл. *Увесь голы, толькі сарамаценьне прыкрыў.* Ст.
•**сарамаці́ць**-*чу́-ці́ш, несоверш., каго,* **1.** приводить в стыд, заставлять краснеть от стыда, Нсл. 601. стыдить. *Не сарамаці хлапца, няхай есьць.* Нсл. *І пачаў яго сарамаціць перад людзьмі.* Ст.
2. срамить. Нсл. 601. *Соверш.* **засарамаці́ць** *каго*—пристыдить, застыдить. *Засарамаціў ты дзеўку.* Нсл. 601. *Чыста засарамацілі хлапца.* Ст. *Соверш.* **насарамаці́ць** —насрамить, настыдить. Шсл.; Нсл. *Досыць ты мяне насарамаціў перад усімі.* Нсл. *Насарамаціў нягодніка перад усімі мужчынамі.* Ст.
прысарамаці́ць—пристыдить, заставить покраснеть от стыда. Нсл. 511. *Няхай бы ціха сказаў, а то перад усімі прысарамаціў мяне.* Нсл.
•**сарамаці́цца**-*чу́ся-ці́шся, возвр.* **1.** стыдиться, краснеть от стыдливости. Нсл. 601. Шсл. *Не сарамацiся, скажы, ці пойдзеш за нашага дзяцюка?* Нсл. *Дзеўка засарамацілася, завярнулася да печы.* Нсл.
2. срамиться. *Не пайду я да людзёў у пазыку, — сарамаціцца толькі.* Ст. *Соверш.* **засарамаці́цца** — *засароміцца.* Нсл. 185. —застыдиться. Тм. *Соверш.* **насарамаці́цца,** *возвр.*—насрамиться, настыдиться, Шсл. набраться срама. Нсл. *Насарамаціўся я за цябе, чуючы дапінкі ад людзёў.* Нсл. *Толькі сам насарамаціўся перад людзьмі.* Ст.
•**сараму́га**-*гі, общ., дат., предл.* *сарамязе* —стыдливый-ая, Нсл. 601. стыдливец. Шсл. *Яна ў нас сарамяга дзеўка.* Нсл. *Вой які ты сарамяга: саромяешся праз сваё сказаць!* Ст.
•**сарамя́жлівы**-*вая-вае*—стыдливый, застенчивый. *Які ён сарамяжлівы хлапец!* Русінава Сян. (Ксл.).
•**сарамя́жны**-*ная-нае*—то же, что *сарамяжлівы*, не смелый, стыдливый. Нсл. 601. *Хлапец не сарамяжны.* Нсл.
•**сарамя́жы**-*жая-жае*—стыдливый, конфузливый, Гсл. стыдливый. Вост.(Даль); Шсл. *Сарамяжы ты, дзяціна!* Ст.
•**сарамлі́васьць**-*ці, ж.*—застенчивость. МГсл.
•**сарапе́ня**-*ні-ні, ж.*—простокваша, кушание из крупы и воды по густоте стоящее между супом и кашей. Ксл. *Ці будзеш ты есьці сарапеню?* Спаская Сір. (Ксл.). *Дай імне сарапені.* Мазалава Куз. (Ксл.). *Ср.* *сырапеня.*
•**сардэчны**-*ная-нае*—закадычный. МГсл.
•**сарнячы**-*чая-чае*—относящийся, свойственный серне. *Падобен казельчыку сарнячаму.* П.П. 2:9(з 12 кніг Б.).
казельчык сарнячы—детёныш серны. *См.* *сэрні.*

•**са́рпаць**-*ае, несоверш.*—храпеть, фаркать, (Гсл.) свойственно пугающейся или сердитой лошади. Нсл. 573. *Коні сарпаюць, сарпнулі, знаць зьвера чуюць.* Нсл. *Однкр.* **са́рпнуць.** Нсл. *Соверш.* **заса́рпаць, 1.** начать *сарпаць.* *Коні засарпалі.* Нсл.
2. выразить неудовольствие. Дсл. 251. *Засарпала нявестка носам.* Дсл. *Мядзьведзь засарпаў і йдзець проста на сустрэчу.* Дсл. *Отгл. имя сущ.* **сарпаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** всхрапывание. Гсл.
2. фыркание. Гсл.
•**са́рпацца**-*аецца, страд. к* *сарпаць.* *Соверш., возвр.* **заса́рпацца**-*а́юся,*—запачкаться текущею из носа мокротой. Нсл. 184. *Ці ня сорамна табе хадзіць засарпаўшыся.* Нсл.
•**сарпу́н**-*уна́, предл.-ну́, зват.-у́не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** храпун. Нсл. 573. *Сарпун гэты ізноў засарпаў.* Нсл.
2. упрямец. Нсл. 573. *Дай па мордзе сарпуну гэтаму, каб ён ня сарпаў а рабіў тое, што кажуць.* Нсл.
•**сасоньнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м., собир.*—сосновый лес. НК: Очерки, 467; Ар.; Ксл. *У сасоньніку грыбоў сачыў.* Дубавое Беш. (Ксл.).
•**саскочыць**—спрыгнуть. Гсл.
•**сасьніна**-*ны-не. ж.*—одна сосна. НК: Очерки, Но. 902.
•**сашок**-*шка́, м.*—хорёк. Ксл. *Сашок лове куры.* Бешанковічы (Ксл.). *См.* *шашок, тхор.*
•**сашчо**-*ча́, ср.*—доска, основание сохи. Ксл. *Сашчо яшчэ крэпкае ў маёй сасе.* Бабінавічы Выс. (Ксл.).
•**сашчамі́ць**—сжать, плотно сложить, прибавить. Гсл. *Што ж ты, мая дзетка, губкі сашчаміла?* Гсл. *Як на лаўцы лягу, рукі сашчаміўшы, тады воля ваша, хоця на галаве хадзіце, мае дзеткі.* Гсл.
•**саты́на**-*ны-не, ж.*—сатин. Ар. *См.* *шатынка.*
•**сава́**-*вы́; мн. ч. совы-ваў, ж.*—сова. *Паглядзі сава, якая сама*(*послов.*)—чем кумушек считать трудиться, не лучше-ль на себя, кума, оборотиться? Іг.; Вк.(ЛБ 7179).
•**саўгач**-*ча, м.*—поршень. БНсл.
•**сацалізма**-*мы-ме, ж.*—социялизм. Варлыга: Назіраньні 15.
•**сацалістая**-*ае, сущ.*—социалистка.
•**сацалісты**-*тага, сущ.*—социалист. Варлыга 15.
•**сачоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—пасма ниток, навитая отдельно на клубок. Шсл. *Навіў на клубок адну сачоўку.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.)
•**сачэнь**-*чня́, предл.-ню; мн. ч.-ні-нёў-нём, мн. ч., предл.-нёх, м.*—лепешка из хлебного теста, величиною с блин. НК: Старцы, Но. 27.—лепешка как *"лапун"*, но значительно тоньше *"лапуна"* и толще блина, НК: Очерки 7. большая лепешка, Гсл. хлебная лепешка с примесью картофеля. Раст.:Смоленск 150.

•**сачэўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—чечевица настоящая или посевная [Ervum Lens L.] Шсл. *Наварылі сачэўкі з бульбаю.* Ст. *См. сачыўка.*

•**сачывіны**-*наў,* НК: Очерки, Но. 568—чечевичная солома. Ксл. *Сачывінамі падсьцялі каровы.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).

•**сачыўка**-*ўкі-ўцы, ж.* НК: Очерки, 454, Но. 568—чечевица. Ксл.; Гсл. *Сачыўка любе глiністую зямлю.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.).

•**сачыўкавы**-*вая-вае*—чечевичный.

•**сачыць**-*чу, сочыш, соча, несоверш., перех.* —следить(наблюдать за кем-чем-л. с целью уличения в чем-л., разоблачить, поймать, Ар.) Шсл.; Ксл.; Ар., выслеживать (раскрывать слежкой. Ар.). Гсл. *Сачыць курыцу, дзе яна нясецца.* Нсл. 602. *Сядні трэба за чорнаю курыцаю сачыць, каб ня згубіла яйца.* Ст. *Сачы, куды курыца пойдзе.* Запрудзьдзе Куз. (Ксл.). *Яны адчувалі, што за імі сочаць.* ЗСД. 133. *Пачаў із шчыраю трывогаю сачыць за вянкамі.* ЗСД 134. *У лябараторы стаіць ён у белым запоне й уважліва соча за сіпеньньням у прабірцы.* Кальны(Калосьсе, кн. 1, 1935 г, стр. 15). *Сочым за кажным сваім сігнём.* Васілёк (Калосьсе, кн. 1, 1935 г., стр. 15). *Сочым за кажным сваім сігнём.* Васілёк(Калосьсе, Но. 3-16, 1938 г., стр. 130). *"Соча за імною", — думаў Хведар.* В. Вольскі. *"Ходзе па пятах. Соча, ці што?"—узноў падумаў Хведар.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **сачэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—действие по глаголу*"сачыць",* —слежка. Ар. *Соверш.* **абсачыць, асачыць** —окружить(выслеживая, С.) Дсл. *На аблаве абсачылі ваўкі.* Дсл. *На паляваньне хадзілі, зьвера асачылі.* Красьн. (Дсл.).

асочаваць, *несоверш.*—окружать изв. местность с целью поймать, убить кого. Дсл. *Пачалі лес асочаваць — уцекачоў лавіць.* Дсл. *Соверш.* **асачыць**(*к сачыць*)*каго-што*—выследить(раскрыть слежкой, Ар.; Ксл.) Гсл. *Асачыў гняздо вароны.* Ар. *Выслаць людзёў асачыць ваўкі.* Нсл. 369. *Надабе пайці асчыць воўчае гняздо.* Азярэцк Сян .(Ксл.). *Прич.* **асочаны**—выслеженный, раскрытый слежкой. *Асочаных у лесе зладзеяў пералавілі.* Нсл. 369. *Ваўчыца з ваўчанятамі асочана.* Нсл. *Асочаную квакуху зь яйцамі перанесьлі ў хату.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **асачэньне**-*ня, ср.*—открытие слежкой. *Абяцуем словам нашым гаспадарскім, іж на жаднага чалавека выданьне або асачэньне яўнае... вініці й караці ня маем.* Стт. 66. *Асачэньне разбойнікаў.* Нсл. 369. *Асачэньне ваўкоў.* Тм. *Соверш.* **адсачыць,** *юр.*—отвести от себя след. Любавский: Очерк 156.

дасачыць, *каго, што*—выследить. Гсл.; БНсл.

насачыць, *соверш. каго-што,*—напасть на след. *Насачыў ваўкі.* Нсл. *Насачыў курыцу на яйцах у сене.* Нсл. *Соверш.* **пасачыць,** *каго-што,* **1.** поискать. *пасачы далоўках, мо' дзеці закінулі.* Шпакова Гар. (Ксл.).

2. выследить. *Станавы, стражнікі туды-сюды дый пасачылі(разбойнікаў) па гумнах.* Жгунь Гом.(Сержп.: Ответ, 15).

3. вырасти, воспитаться на кого. Ахобні Пост. *Сын пасачыў бацьку.* Ахобні Пост. *Каго ён пасачыў?.*

прысачыць, *соверш.* **1.** выследить(раскрыть слежкой, С.) Ксл., тоже, что *"асачыць"*, но произвести менее основательно. *Ср. прыкрыць, прычыніць. Прысачыў ваўкі, надабе наказаць у Фатынь, каб аблаву ўладзіць.* Красьніна Чаш. (Ксл.).

2. подстеречь. Нсл. 511. *Прысачыць курыцу.* Нсл. *Я цябе прысачу, куды ты бегаеш.* Нсл. *Прич.* **прысочаны, 1.** выслеженный слежкой. *А есьлі... ліцо ў дому найдзена альбо сьледам прысочана, а то маець быці суджана подле Статуту.* "99.

2. подстереженный лично. Нсл. 511. *Курыца прысочана, ідзе нясець яйцы.* Нсл.

усочаваць-*чую-чуеш-чуе; повел.-чуй-чуйма, многократ., перех.*—выслеживать слежкой. *Усочуй, высачы, куды курыца ходзе несьціся.* Нсл. 666. *Соверш.* **усачыць,** *каго-што*—выследить(слежкой). *Усочуй, усачы, куды курыца ходзе несьціся.* Нсл. 666. *Прич.* **усочаны**—выслеженный слежкой. *Курыца ўсочаная на яйцах.* Нсл. 666.

сачыцца, *сочыцца, безлич., несоверш.*

дасачыцца—выследить. Гсл.

•**сэнс**-*су, предл.-се, м.* **1.** смысл. Ксл.; Нсл.; МГсл. *Які з гэтага сэнс?* Дубнікі Сян. (Ксл.). *Бяз сэнсу гаворыш.* Нсл. *Гэта другі сэнс.* Нсл.

2. толк. Нсл. *Вось сэнс, дык сэнс!* Нсл.

3. дело, стать. Нсл. *Да сэнсу гаворыш.* Нсл. *Да сэнсу прышлося.* Нсл.

•**сэрна**-*ны-не, ж.*—серна.

•**сэрні**-*няя-няе*—относящийся, свойственный серне. *Падобен казельчыку сэрняму.* П.П. 2:17(з 12 кніг Б.).

казельчык сэрні—детёныш серны. *См. сарнячы.*

•**сэрца**-*ца, предл.-цу; мн. ч.*-**цы**-*цаў,* **1.** —сердце. Ар.; Шсл.; Нсл.; Ксл.; ПНЗ 16. *Нашто думаеце благое ў сэрцах сваіх?* Луцк.(Евангеля ад Мацьвея 9:4). *Шчырым і пакорным сэрцам сурэй(араб., радок якога тэксту) перапеў.* Кіт. 266. *Сымон учыніў малітаўку ад сэрца сухоты.* НК: Старцы, 81. *Атрута ты майго сэрца!* Гуліна Сян. (Ксл.). *Толькі аж сэрца кіпіць ад тае злосьці!* Ст. *Мне нешта баліць пад сэрцам.* Нсл. *Гарэлка за сэрца хапіла.* Нсл. *Ласкат.* **сэрданька**-*ка, ср.*. Ксл. *Мужычок, мужычок — мае сэрданька, а ня сей канапель, ані зерненька.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).

2. сердцевина(дерева, стебла). Ар. *См. асяродак I.*

•**сход**-*ду, м.* **1.** собрание. Шсл.; Ар.; Хмяльнік Беш. (Ксл.).; Гсл. *Загадуюць на сход ісьці. — мусіць нехта із Сьмілавіч прыехаў.* Ст.

2. ущерб луны, Нсл. третья фаза луны, Ксл.; Гсл. *Каля сходу, на сходу пасеяў.* Нсл.

Сход настаець. Сянно (Ксл.). *Я ня ведаю, калі тый сход, калі маладзік.* Севершч. (Косіч 38).

•**сходаць,**—*см. под ходаць.*

•**сходні**-*няў, мн. ч.*—ступеньки. Гсл.; Ксл. *Я йшоў па сходнях да ракі.* Мазалава Куз. (Ксл.). *См. сходцы.*

•**сходкі**-*каў, единств. ч. нет.*—лестница. МГсл.

•**сходы**-*даў, единств. ч. нет.*—ступени. МГсл.

•**сходцы**-*цаў, единств. ч. нет.*—ступеньки. Гсл. *См. сходні.*

•**схон**-*ну, м.* **1.** скат, наклонение, склон. *Сунуўся далей па схоне, гатовы кажную часіну скаціцца ў ручай.* ЗСД 335. *Узгор'е было перасечана такімі вялізарнымі крутымі разлогамі, схоны якіх абрасьлі.* ЗСД 330.

2. откос.

•**сховы**-*ваў*—хранилица, НК: Старцы, 101. хранение. Гсл. **1.** сохранение чего-н. Растсл.; Нсл. *Аддай свае грошы мне ў сховы.* Нсл.

2. место, где прячут. ПНЗ. *Каб сховы ніхто не падгледзеў.* Севершч.(Косіч 54).

добрыя сховы—сохранность. МГсл. *Пакідай ты сьмерці сховы мураваць.* Гарун(ст. "Муляру").

•**схоўня**-*ні-ні, ж.*—хранилище. БГсл.

•**схоў,** *схову-ве, м.* **1.** действие приберегающего, прячущего, НК: Старцы, Но. 282. хранение. Гсл.

2. сам предмет, подлежащий припрятыванию. НК: Очерки, Но. 282.

3. место, где прячут, Луні, хранилище. *Добры быў схоў, але знайшлі.* Луні.

•**схоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—способ хранения. Гсл. *Добрая схоўка была, а злодзей пакраў.* Гсл.

•**схадзіць,**—*см. под хадзіць.*

•**схамяну́цца**-*нўся-нѐшся-нѐцца, нѐмся, соверш.,* Растсл.—спохватиться. Ксл. *Ён схамянуўся, бягучы.* Мамойка Беш. (Ксл.). *Схамянуўся ды заднімі днямі.* Нсл. 626. *Тагды дзеўка схамянулася, як у пузе страпанулася. Послов.* Нсл. *Як глянула ў хату, схамянулася — на полю дзяцё прызабылася.* Росуха Імгл.(Косіч 23). *См. ахамянуцца.*

•**схаміна́цца**-*дюся-даешся, несоверш.* —опомниваться, приходить в память, в раскаяние, Нсл. 626. спохватываться. *Пачынае схамінацца.*

•**схáп-аваць**-*іць, схàпнуць,—см. под хàпаць.*

•**схáп-авацца**-*іцца,—см. под хапацца.*

•**схапіць,**—*см. под хапàць, хапіць.*

•**схапіцца,**—*см. под хапацца.*

•**схава́ць,**—*см. под хаваць.*

•**схава́цца,**—*см. под хавацца.*

•**схвальшава́ць,**—*см. под хвальшаваць.*

•**схудаць,**—*см. под худаць.*

•**схýкнуць,**—*см. под хýкаць.*

•**сегале́так**-*тка, м.*—жеребенок самец, переживающиий первое лето. НК: Очерки, 355.

•**сегале́тка**-*ткі, ж.*—жеребенок-самка, переживающая первое лето. НК: Очерки, 355, Но. 540.

•**сегасьве́тны**-*ная-нае*—сего мира. *Калі б з табою сегасьветны пан колька слоў вымавіў, то ты бы радаваўся.* Кіт. 5а3. *Сегасьветнага ядзеньня з табой ня трэба.* Тм. 110а1. *Сегасьветную роскаш за нішто маюць,* Тм. 61а13.

•**се́дава**-*ва, предл.-ве, мн. ч.-вы-ваў, ср.*

1.—седалище, место для сидения. Аш.

2. сидение в телеге, санях. Войш. *Чаго ты ўсё ёрзаешся? — Калі седава ў возе благое.* Войш.

•**се́дала**-*ла, ср.*—насест, Ксл. насест для кур. Шсл. *Куры ўжо пайшлі на седала.* Шыпы Сян. (Ксл.). *Намасьці курам пад паветкаю седала.* Ст.

•**се́дня**-*ні-ні, ж., мн. ч.-ні-няў, ж.* **1.** сидение. Гсл.; Ар.

2. *перен.*—праздная жизнь. Гсл.

•**се́дні**-*яў, мн. ч.*—сидни. Нсл. *У седнях пяць год сядзеў.* Нсл. *Ізь седняў яшчэ ня выйшаў.* Нсл. *Ср. седня. Дадзелі седні.* НК: Старцы, 85.

•**се́яць,** *сѐю, сѐеш, сѐе; повел. сей, сѐйма, несоверш., перех.* **1.** разбрасывать семена на подготовленную для посева почву, сеять. *Сяўбіт сее жыта.* Ар.

2. просеивать. Ар. *А мужык мой муку сее, а я рада, што ўмее.* Из песни.

адсеяць—вторично засеять. Шсл. *У лагчыне вымакла жыта: надабе адсеяць, хіба, лёнам.* Ст. *Несоверш.* **адсява́ць**-*àю-àеш-àе.*

засе́яць-*ѐю-ѐеш-ѐе, соверш., перех.*—засеять. Шсл. *Несоверш.* **засява́ць**-*яю-яѐш-яѐць*—засевать. Шсл. *Сядні засявалі жыта.* Ст.

•**се́дзень,** *-дня, общ.*—сидень. Гсл.; Нсл. —тот, кто сидит сиднем. ПНЗ. *Маю дзевачку седня: тры гады седням сядзіць.* Нсл.

•**се́дзіны**-*аў, единств. ч. нет.*—заседание.

•**се́джа**-*джы, ж.*—засада на волков, Ксл. засада на диких животных вообще. *Паляўнічыя хадзілі на седжу.* Вульлянавічы Сян. (Ксл.). *Седжу астравую — за капу грашэй(цануюць пры у1вязаньню).* Стт. 277.

•**села-пала́!**—призывной клич, обращеный к курице, которую желательно поймать. НК: Очерки, Но. 839.

•**села-села!** — *села-пала.* Ар.

•**селава́я грамада́**—сельское общество.

•**селавы**-*вàя-вое*—сельский. Шсл. *Гэта ж селавыя коні ходзяць.* Ст.

•**селядоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—сельдяная кадочка. Нсл. 77. *Селядоўка на капусту добрая.* Нсл. *См. селядзёўка.*

•**селядцоўка**-*ўкі-ўцы, ж. — селядзёўка.* НК: Очерки, 83.

•**селядзе́ц**-*дца, предл.-дцу, зват. сялѐдча, мн. ч., дат.-дцом, мн. ч., предл.-дцох, м.*—селадь, селедка. Ар.; Ксл.; Шсл.; МГсл.; Косіч 77; Растсл.;

Нсл. *Купілі два хунты селядцоў.* Ст. *У краму смачныя прывезьлі селядцы.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **сяле́дчык**-*ыка, предл.-ыку, м.*—селедочка. Шсл. *А добра ізьесьці сяледычка з цыбулькаю.* Ст.

•**селядзёўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—сельдяная бочка. НК: Очерки, 83; Ар.; Шсл.; Ксл. *Насалілі цэлую селядзёўку гуркоў.* Ст. *Селядзёўка цячэць.* Гуліна Сян. (Ксл.).

•**селяпа́йла**-*лы, общ.*—проворно черпающий ложкою. Нсл. *Вытні ложкаю ў лоб селяпайлу гэтага, што ён, ня ждучы парадку, селяпае.* Нсл.

•**селяпа́ць**-*аю-аеш-ае, каго-што, несоверш.* **1.** проворно черпать, хватать, хлебать ложкой. Нсл. *Не селяпай так часта.* Нсл. *Соверш.* **заселяпа́ць**—зачерпнуть. Нсл. 184. *Заселяпаў нешта на дне.* Нсл. *Соверш.* **паселяпа́ць,** *каго-што.* Нсл. *Адзін паселяпаў клёцкі.* Нсл.

2. хлестать чем-л. гибким, как бы шелест производя. Нсл. *Не селяпай пугаю, часам па воку селяпнеш.* Нсл. *Однкр.* **селяпну́ць**-*нў-нèш-нèць-нèм-ніцè.* Нсл. *Соверш.* **абселяпа́ць** *каго-што*—отхлестать. Нсл. *А што? Абселяпалі сьпіну!* Нсл. 577. *Вушы, плечы табе абселяпаю, калі ўпусьціш каня ў шкоду.* Нсл. 353.

•**се́лішча**-*ча, ср.* **1.**—место, где стоит, стояло селение, Ксл. селение. Гсл.; БНсл. *На старым селішчу будуемся.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.); НК: Очерки, 209.

2. место, где было поселение. Гсл.

•**се́ліца**-*цы-цы, ж.*—лужок на краю усадьбы. Ксл. *Селіца парасла травою.* Навікі Віц. (Ксл.). *См.* *аселіца.*

•**сем,** *сямёх, сямём, сямà, на сямёх*—семь. *Як дайшоў сямёх гадкоў, пасьвіў авечкі.* Дзьве Душы 7. *Там было сямёх мужчын і сем жанок. Колькі вас? — Сямёх.*

•**се́менны**-*ная-нае,* **1.** плодовитый. Нсл. 630. *Семенная сьвіньня.* Нсл.

2. полный зрелых семян. Нсл. 630. *Семенны гарбуз.* Нсл.

•**се́меньнік**-*ка, м.* **1.** желтый, очень созревший огурец. Нсл. *Купіў ня гуркоў, а сèменьнікаў.* Нсл.

2. человек, у которого есть взрослые(не обязательно взрослые, С.) дети. Нсл. *Добры сяменьнік, пяцёх сыноў мае.* Нсл.

3. человек, подающий надежду на потомство. Нсл. *Сын твой ня семеньнік: усе хварэе.* Нсл.

•**се́меньніца**-*цы-цы, ж.*—женщина и домашнее животное плодовитое. Нсл., *жен. к семеньнік 2. Жонка твая семеньніца, што год, то ўдод.* Нсл. *Сьвіньня семеньніца па дванаццацёра паросе.* Нсл.

•**се́мя**-*мя, ср.* **1.** вообще семя хлебное и огородное. Нсл. 630. *І семя свайго не зьвярнуў.* Нсл. *Сваім семям засеяў, абыйшоўся.* Нсл.

2. (в особенности, С.) льняное семя. Нсл. 630; Шсл. *Сядні із семям шмат на таргу.* Нсл. *Дай мне свайго семя.* Пітрашаны Сян. (Ксл.). *Наабівалі шмат семя.* Ст.

3. *собир.* **сямé́ньне**-*ня—льняные семена.* Ар.; Войстама Вял.

3. племя. Нсл. 630. *Хвароба табе із семям тваім.* Нсл.

•**семя́ністы,** -*тая-тае*—многосемейный. Навасільск. п.(Будде:Т.-Орл. слов.).

•**семярое**—семерное(в семь раз большее, С.) Нсл. 577. *У мяне семярое ў галаве.* Нсл.

•**семяры́к**-*ыкà, м.*—двугривенный, составляющимй по старому счету на ассигнацию семь гривен. Нсл. *Дай, пане, за дровы тры семярыкі.* Нсл.

•**семяры́цца,** *безлич.*—всемеро представляться. Нсл. *У яго ў ваччу семярыцца.* Нсл.

•**сем-дзён**-*на,* **1.** семидневное животное. Нсл. *Жыды сем-дзёна цялё купілі дый зарэзалі.* Нсл.

2. шуточно, семидесятилетний старик. Нсл. *Сем-дзён маладзён. Послов.* Нсл.

•**се́міны**-*наў, единств. ч. нет.*—зерновой хлеб предназначенный для посева. НК: Старцы, Но. 6.

•**семдзясят**—семьдесят. Кіт. 98б12.

•**семдзясятсот**—*семьсот.* Кіт. 109а1.

•**семіны**-*наў, единств. ч. нет.*—хлеб и овощи предназначенные для посева. НК: Очерки, Но. 631.

•**се́міны**-*аў, мн. ч.*—семена. Ксл. *К вясьне аўсу засталося толькі на семіны.* Рымары Куз. (Ксл.).

•**семна́нцаць**—семнадцать. *Год семнанцацёх хлапец.* Клінцы(Косіч 63).

•**сена**-*на, ср.*—сено.

аблогавае сена—сено с широких межпашенных лужков, а также и прилегающих к пашням возвышенных луговин. НК: Очерки, 460.

асаклі́вае сена—сено, состоящее из осоки. НК: Очерки, 461.

дзятлівае сена—трава с незначительною долею красного или белого клевера самородка. НК: Очерки, 459.

каманí́чнае сена—сено пригодное только для овец и коз, которые любят его изза *"гаркавасьці каманіцы".* Такая трава попадается выхватами на возвышенных сенокосных местах, в соседстве брусничника и плауна; в то же время тут и нахождение сухих с зеленым мхом *"купін".* НК: Очерки, 461.

ласí́ньнікавае сена—сено, в котором встречается *"ласіньнік".* НК.: Очерки 461.

ля́давае сена. НК: Очерки, 460.

мядунічнае сена—сено, получаемое из сырых, при-лесных мест, в тесном соседстве с известною медуницею, от которой сено воспринимат запах. НК: Очерки, 460.

ніўнае сена—сено с запущенной пахоты и нивы. НК: Очерки, 460.

•**сенажа́тны**-*ная-нае*—сенокосный. Нсл. *Сенажатныя лугі.* Нсл

•**сенажа́ць**-*ці, ж.* **1.** луг, (МГсл.) сенокос, Ксл. сенокосный луг. Нсл. 630; МГсл. *Я сваю сенажаць скасіў.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.), *Добрую сенажаць адвялі.* Нсл. *Смаленскі князь Расьціслаў даў біскупу "азёра Нямікорская із сенажатмі... і на Сьверковых Луках сенажаці."* Устаўны ліст Расьціслава 1150 г. *Дзяржыць вон поле і сенажаць нашу.* Гордз. Ак., XУII, 6.

•**сенажаць**-*ці, ж.* **1.** сенокос, луг. Гсл.
2. время сенокоса. Нсл. *У самую сенажаць адарвалі мяне ад двара.* Нсл. *Пайду я да тых сенажацяў.* Салавей: Сіла, 46. *Уменьш., ласкат.* **сенажатка**-*ткі-тцы.* Гсл.; Ар. *Дзяржу я поле ў заставе, каторага поля дзядзька яго Некраш мне на шэсьць бочак із сенажаткаю заставіў.* Гордз. Ак. XУII. 6. *Уменьш.* **сенажа́тка**-*ткі-тцы, ж.* —сенокосный лужек, Нсл. лужек. *Сенажатку сваю запрадаў.* Нсл. *Куплю табе хатку, яшчэ сенажатку.*

•**сенава́ць**, *сяну̀ю-ну̀еш-ну̀е; повел.-нуй-нуйма, несоверш.*—производить уборку сена(косить, сушить, возить). Ар. *Пагодаю добра сенаваць.* Ар. *Прасіць стануць Божай Маці: каб жытцо было буйное, сенаваць каб пры пагодзе.* Турыновіч(Калосьсе, кн. I, 1930 г., стр. 31). *Отгл. имя сущ.* **сенава́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—сеноуборка. Ар. *Пашэнціла нам сёлета ізь сенаваньням.* Ар.

•**сенавя́з**-*зу, м.*—веревочная увязка для сена сзади телеги. Ксл. *Накладзі сена ў сенавяз.* Забуры Гар. (Ксл.).

•**се́начны**-*ная-нае*—сенный, к сеням относящийся. Нсл. 630. *Сеначныя дзьверы ня прыкутаюцца.* Нсл.

•**се́няшні**-*няя-няе*—сенный, относящийся к сеням. *Сядзяць на сеняшнім парозе.* Севершч.(Косіч 19).

•**се́ні**-*няў, мн. ч.*—сени. Ар.; Ксл. *Цераз сені і к нам у хату увыйдзеш.* Берасьні Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **сенцы**-*цаў,* **сянѐц**, *мн. ч.* Шсл.; Нсл.; Ар. *Паставіў хату безь сянец.* Ст. *У сенцах пастаў ваду.* Ст. *У сенцах пастой.* Нсл. *Бабскія сенцы нідзе не стаяць. Послов.* Нсл.

се́начкі-*чак, уменьш. от* сенцы. Нсл. *Сеначкі нашы цесьненькія.* Нсл.

•**се́ніцца**-*іцца, несоверш.*—сохнуть, обращаться в сено(о траве). Шсл. *Трава пачала ўжо сеніцца.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•**серабрыць ваду**—предварительно купания новорожденного класть в купальное корыто какую-л. серебряную монету. НК: Бабы, 9.

•**се́рад**, *нареч.*—среди. Нсл. 578. *Серад лета адышоў работнік.* Нсл.

•**серадоха**—имя коровы, родившейся в среду. НК: Очерки, 357.

•**серадольны**-*ная-нае*—средний по возрасту. Нсл. 578. *Серадольнага брата ўзялі ў некруты.* Нсл. *Ці старшаму, ці малодшаму, ды ці Грышачку серадольшаму.* Из песни, Нсл. *Сравн. ст.* **серадольшы(серадульшы,** Шсл.; Н.)—старший из средних по летам. Нсл. *Серадольшага сына жаніў.* Нсл. *Гумно папала серадульшаму.* Ст. *Аўдоцьця — серадульшая сястра.* Ст. *На другую ноч пашоў серадульшы (сын).* Н.(Афанасьев. ІЭІ, 1914, 292).

•**серадова,** *нареч.*—посредственно, умеренно. Нсл. 578. *Серадова жывем, ні багата, ні бедна.* Нсл.

•**серадовы**-*вая-вае*(**серадавы,** Ксл.) **1.** относящийся к середе, середний. Нсл. *Серадовы хлеб.* Нсл. *Серадовага печыва.* Нсл.
2. средний между двумя противоположными качествами, Нсл. средний. Север. (Косіч 76); НК: Пособ. 94. *Серадовы хлеб ямо, ня чысты, дый ня пушны.* Нсл.
3. находящийся в средине, средний. НК: Пособ. 94. *Серадоваю дарогаю едзь.* Нсл. *Серадавы жыхар.* НК: Пасоб. 94.
4. средний по возрасту, Ксл. средних лет. НК: Под. пос, 32. *Ён быў яшчэ серадавы чалавек.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Серадоў чалавек.* НК.

•**серада́**-*ды̀-дзѐ, ж.*—среда(день). Ар.; Север(Раст.: Северск, 30); Гсл.

•**серадава́ць,** -*ду̀ю-ду̀еш-ду̀е, несоверш.* —жить умеренно, посредственно. Нсл. *Не шкадуе, хто серадуе. Послов.* Нсл.

•**серадаві́к**-*кà, м.*—средних лет. Нсл. *Каня серадавіка дастаў сабе.* Нсл.

•**серадня́,** *нареч.*—посреди дня, в полдень, около полдня. Ар.

•**се́ран**-*ну*(-*на,* Нсл.), *м.*—наст, снег, замерзший после оттепели, Нсл. 630; Ксл.; Гсл. оледенелая корка на поверхности снега. *Па серане йдучы, не правалюешся.* Нсл. *За ноч зрабіўся серан такі, што можна йсьці.* Аськершчына Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **серанок**-*нкà.* Ксл. *Серанком добра ехаць.* Сянно (Ксл.). *Уменьш.* **сірынок**-*нка.* НК: Под. пос., Но. 96.

•**се́рань**-*ню, м.*—твердый снег. Ксл. *Ідзець серань.* Асінаўка Беш. (Ксл.).

•**сердаво**-*вà, ср.*—злоба. Ксл. *Сердаво яго дужа даўгое.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**сердава́ць,** *сярду̀ю-ўеш-ўе, несоверш. на каго-што*—сердиться(злиться, Ксл.) Шсл.; Нсл. 578. *Я дужа сярдую на сябе, што ня суздолю рабіць.* Сьліжыкі Куз. (Ксл.). *Ня варта надта ўжо сердаваць на мяне, калі й так мо' сказаў што.* Ст. *Досіць табе сердаваць на мяне.* Нсл. *Няхай дзед сабе сярдуе: я яму цяпер ня служка.* С. Музыка 118. *Отгл. имя сущ.* **сердава́ньне**-*ня*—действие сердящегося, гнев, Нсл. действие по гл. *сердаваць-цца. Пакінь сердаваньне, сердаваньням не паможаш.* Нсл. *Соверш.* **засердава́ць.** *Браты засердавалі.* Крамушоўка Н.(Демид.: Веров, 92). *Засердаваў на чарта.* Мікольск(Демид.: Веров. 186, I, 100). *Засердаваў Дзямян і пачаў біць іх.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 112).

•**сердава́цца,** *сярдуюся-уешся на каго-што*—гневаться. Нсл. 78. *Ні зашта сярдуешся ты на мяне.* Нсл. *Соверш.* **засердава́цца.** Нсл.—начать сердиться, гневаться. *Ні зашта засердаваўся ты на мяне.* Нсл. *Тут Сымон усердаваўся ды стаў Хайма трасьці.* С. Музыка, 124.

•**се́рка**-*кі, ж.*—сера. Шсл. *Сярнічкі ізь серкі.* Ст. *Выкалупаў із вух серку.* Ст.

•**се́ркі**-*каў, мн. ч.*—спички. Ксл. *Загарэліся серкі й патухлі.* Шарыпіна Беш. (Ксл.).

•**се́рнік**-*ка, м.*—спичка. Гсл. *См. сярнічка.*

•**се́рніца**-*цы-цы, ж.*—маленькая чашечка с серой, служащая для вздувания огня. В серу обмакивают концы тонких лучинок и высушивают их. Такая лучинка, будучи приложена к тлеющему труту(*"цыр"*, С.), быстро воспламеняется. Сержпутовский (Жив Старина, 1909, I,

•**се́сьці,** *сяду, сядзеш, сядзе, соверш.* —сесть. Ар.; Навікі Беш. (Ксл.); Нсл. 630. *Несоверш.* **сяда́ць**-*дю-дзеш-дзе*—садиться. Нсл. 630. *Сядай, госьць будзеш. Поговор.* Нсл.

сесьці кукярэчкі—сесть на корточки. Ар.

асе́сьці, *асяду-дзеш-дзе,* **1.** опуститься к низу, Нсл. 371. осесть. *Хлеб у дзяжы асядае, асеў.* Нсл.

2. окружить, садясь вокруг кого-чего-л. Нсл. 371. *Пшчолы вулей аселі.* Нсл.

3. осесть, поселиться где-л. *То ў Сібір спачатку зьехаў, а цяпер вунь у Салігорску асеў.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

асяда́ць, *несоверш. к асесьці 1, 2.* Нсл. 371. *Няшчасьце асядае мяне.* Нсл.

асе́сьціся, *асядуся, асядзешся, соверш.* **1.** утратить решительность, самоуверенность. Дсл. *Мой сын сморгаўся ехаць на Украіну, а як бацька прашпарта ня даў, асеўся.* Дсл.

2. *соверш. к асядацца.* Нсл. 371. *Несоверш.* **асядацца**—быть окружаему. Нсл. 371. *З моладу асядаецца, асеўся дзецьмі.* Нсл.

абсе́сьці, *-сядзе-сядзем-сядзеце-сядуць; прош. вр. -сеў-села,* **1.** обсесть, сесть кругом кого-чего-л. *Ці цябе, братка, дробны дзетачкі абселі.* Дсл.

2. *деепр. наст. вр.*—окружить, осадить, Нсл. 354. окружить в нападении. Ксл. *Абселі мяне і выйці няма куды.* Нсл. *Як абселі мяне сабакі ў Крынках — ледзь вырваўся.* Крынкі Выс. (Ксл.).

абсяда́ць-*дзе-дзем-дзеце, несоверш. к абсесьці,* **1.** обседать.

2. окружать, осаждать, Нсл. 354; Дсл. окружать в нападении. Ксл. *З усіх месцаў абсядаюць мяне злыя людзі.* Нсл. *Абсядае Мар'ячку чужая радзіма.* Дсл. *Абсядаюць неба хмары су ўсіх бакоў.* Тм. *Соверш.* **абсе́сьціся, 1.** окружить себя чем, кем. Дсл. *Абсеўся дзецьмі, як у жыка навокал лапак.* Дсл.

2. угомониться, успокоиться. Дсл. *Варка па вуліцы брыкала — заручэнца шукала; цяпер абселася.* Дсл.

Соверш. **абсе́дзіцца**-*джуся-дзішся*—успокоиться, сделаться оседлым на более или менее продолжительное время. Дсл. *Абседзіўся рой на сосьне.* Дсл. *Абседзілася купленая курка.* Тм. *Абседзіліся мы ў вас.*

адсесьціся, адсе́дзіцца—отстать от долгого сидения в печи(о хлебе). Нсл. 381. *Скарынка ў хлебе адселася.* Нсл. 381. *Ср. адседзіцца 2.* *Несоверш.* **адсяда́цца**—отставать(о хлебе) Нсл. 381.

2. от долгого сидения в печи уждаться, терять хорошие качества. Нсл. 380. *Не давай хлебу адседжавацца: адседзіцца, саладкаў будзе і скарынка адхліпне.* Нсл.

адседжавацца, *несоверш. к адседзіцца 1, 2.*

даседзіць-*джу-дзіш-дзе, соверш.*—досидеть. Нсл. 143. *Даседжуй свой час, даседзь яшчэ гадзіну.* Нсл. *Несоверш.* **даседжаваць**-*джую-джуеш-джуе*—досиживать. Нсл 143. *Курыца даседжуе яйцы.* Нсл.

даседзіцца-*джуся-дзішся. соверш.*—досидеться. Ар. *Не даседзішся, пакуль ён прыдзе.* Нсл. 143. *Несоверш.* **даседжавацца**-*джуюся-джуешся*—сидеть до окончания чего или в ожидании чего. Нсл. 143. *Доўга ты даседжуешся.* Нсл.

засе́сьці—сесть, задержаться где-л. на более или менее продолжительное время. *Няго ж табе, кума мая, дома няма дзела, што ты з маім чалавекам у карчме засела.* *Несоверш.* **засядаць.**

засесьці дарогу—устроить на дороге засаду. Стт. 1529, чл. *Есьлі б каторы шляхціч каму іному дарогу засеў або заступіў... хочучы іх зраніць або злупіці або забіць.* Стт. 1529 г., УІІ, 16.

заседзець, *соверш. Курыца зьнесла колькі яец ды заседзела, а мы й не абачылі.* Малашкавічы Клім (Бясл.).

засе́дзіцца, *соверш. к заседжавацца.* Ар.; Нсл. 188. *Заседзішся, час за табой страцілі.* Нсл.

засе́джавацца-*джуюся-джуешся, несоверш. к заседзіцца.* Нсл. 188; Ар.

ісьсе́сьці, *ісьсяду, ісьсядзеш, ісьсядзе; прош. вр. ісьсеў, ісьсела- ісьселі; повел. ісьсядзь, ісьсядзьма, соверш. з каго, з чаго*—слезть с лошади. *Борзда ісьсеў із каня ў том часе на зямлю.* Кіт. 11262. *Несоверш.* **ісьсяда́ць**-*дю-дзеш-дзе*

вы́седзіць, *соверш.* **1.** высидеть, просидеть, пробыть где-л. какое-л. время.

2. высидеть птенцов. *Прич.* **вы́седжаны**-*ная-нае*—высиженный.

высе́джаваць, *-джую-джуеш-джуе* —высиживать. Ар.

усьсе́сьці, *усьсяду-дзеш-дзе, на каго, што, соверш., перех. к сядзець,*—воссесть, сесть веерхом. Ксл. *Быццам сам чорт усьсеў на яго.* Навікі Віц. (Ксл.) *Мужык і шляхціч на каня ўсьсядзе.* Верш Сыракомлі.

●**се́тка**-*кі, ж.* **1.** сеть. Ар.
2. вязанный женский платок. Ксл. *Дужа прыгожая сетка.* Вульлянавічы Сян. (Ксл.).
уклеічная сетка—прямая, ординарная сеть с густыми ячейками, лишь бы в них могла входить головка уклеи. НК: Очерки, 503. *Уменьш.* **се́тачка**-*чкі, ж.*.
●**се́ты**-*тая-тае*—сеянный. *Сета, сета на новае лета.* Росуха Імгл.(Косіч 59).
●**се́вер**-*ру, м.*—северный ветер. Ксл. *Па северу хадзіў— прахаладаўся.* Красьніца Чаш. (Ксл.). *Ср.* *сівер.*
●**Северанїн**-*на,* **Севяранка**-*кі, ж.*—мужчина, женщина северского племени белоруского народа. *Уменьш.* **Сяўру́к**-*ка, мн. ч.-кі.* *Сяўрук на вясельлю бываў, Сяўрук і гарэлку піваў.* Чартовічы Сур. Север.(Шэйн, II, 178).
●**се́вераць**-*аю-аеш-ае*—трескаться от ветра(о ногах, руках). *Ногі севераюць.* Ар. *Соверш.* **пасе́вераць**—потрескаться от ветра. Ар. *Рукі пасевералі.* Ар. *Лыткі пасевераўшы да крыві.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 3, стр. 14.
●**сець-аднапрадка**—сеть, прядущаяся особенным образом. Дсл. *Закінулі сецьаднапрадку.* Дсл.
●**се́чанка**-*нкі-нцы, ж.*—рубленные овощные отбросы, для корма свиней и птиц. НК: Под. пос. 36.
●**се́чава**-*ва, ср.*—вид корыта. Ксл. *Папраў сечава, а то няма ў чым сьвіньням храп'я насячы.* Бешанковічы (Ксл.).
●**се́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** резак, Шсл. тяпка, орудие с короткой рукояткой, употребляемое для рубки корнеплодов и травы. Ар. *Сечкаю пасячы бульбу.* Ст. *Прынясі сечку, насячы сьвіньням ахрап'я.* Краўцова Гар. (Ксл.).
2. мелко порезанная солома(клевер и т.п., Ар.) для корма скота. Ар.; Шсл. *Цэлы воз нарэзалі сечкі.* Ст.
●**се́чанка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** изрубленные "сечкаю" стебли огородных растений для корма свиней. Нсл. 631; НК: Очерки 81. *Сечанкаю прыкормлюем сьвіньні.* Нсл. *Дзеці за даўгі дзень насеклі з крапівы й макрыцы сечанкі сьвіньням.* Гарэцкі: Песьні, 12.
2. свиной корм из рубленных овощей. НК: Пособ., Но., 35.
3. изрубленная солома для кормления лошадей и коров, резка. Нсл. 631. *Сечанку падмешуем у вавес.* Нсл.
●**сёлета,**(Растсл.; ПНЗ; Цс. Католіна Росл. у. Рапст.: Смоленск 139)—в этом(в текущем, Ар.; Гсл.) году, Шсл.; Ар.; Гсл. этого года(текущего года), Ар.; Гсл. сего года. Ар.; Нсл. 577; Ар.; Гсл. *Сёлета надабе ждаць сухога лета.* Навікі Віц. (Ксл.). *Сёлета быў благі ўраджай.* Павульле. *Судзі, Божа, табе то, хоць ня сёлета, дык на толета.* Северщч. (Косіч 241). *Сёлета на жыта будзе ўраджай.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.). *Сёлета жарабілася кабыла.* Нсл.
●**сёлетак**-*тка*—самец животное(теленок, жеребенок, козленок) родившееся в текущем году. Ар. *Жарабок сёлетак.* Нсл.
●**сёлеташак** — *сёлетак.* Нсл. *Бычок сёлеташак.* Нсл. *Уменьш.* **сёлетачак**-*чка.* Нсл. *Жарабочак сёлетачак.* Нсл.
●**сёлетка**-*ткі, ж.*—родившаяся в этом году, Нсл. животное самка(телка, жеребенок, козленок, ягненок) родившееся в текущем году. Ар. *Цяліца сёлетка.* Нсл. *Сёлетка прапала ў лесе.* Лужасна Куз. (Ксл.).,—животное(обыкновенно телка) родившееся в этом году. НК: Очерки, Но. 40; Ар.
●**сёлеташка**-*шкі* — *сёлетка.* Нсл. *Цяліцу сёлеташку прадаў.* Нсл.
●**сёлеташні** — *сёлетні.* Нсл. *Сёлеташняя вясна ўся была даждлівая.* Нсл.
●**сёлетні**-*няя-няе*—текущего года, Ар.; Ксл. относящийся к нынешнему году. Нсл.; Гсл. *Сёлетняе жыта неумалотнае.* Беліца Сян. (Ксл.). *Сёлетняга жніва.* Нсл.
●**сёмка**-*кі, ж.*—семерка в игральных картах. Нсл. *Кладзі званковую сёмку.* Нсл.
●**Сёмуха**-*хі. ж.* **1.** пятница седьмой недели после Пасхи, празднуемая простолюдинами как Духовская пятница. Нсл. *Сьвятая Сёмуха гнаі возе, гнаі возе ды Бога просе.* Из волоч. песни, Нсл.
2. праздник Св. Тройцы. Ар.; Шсл. *На Сёмуху буду жаніць сына.* Ст.
●**сёмы**-*мая-мае*—седьмой. Нсл.; Ар. *Сёмы дзень, як паехаў.* Нсл.
●**сёрб**-*бу; мн. ч. сярбы̀-боў-бом-бы̀-бамі-бох. м.* **1.** глоток(напитка, С.) Нсл. 577. *Адным сёрбам выпіў.* Нсл. *Гэта яму на адзін сёрб мала.* Нсл. *Пазваў да аднаго сёрбу.* Нсл. *Жарэць у сем сярбоў з аблізам.* Віраўляны Гар.(Ксл. *под абліз*).
2. звук при хлебании. Нсл. 577. *Еж бязь сёрбу.* Нсл.
●**сёрбаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., што*—хлебать. Ар.; НК: Очерки, 61, Но. 117; МГсл.; Ксл. *Сёрбай болей крупніку.* Ст. *Сёрбай, пакуль пойдзеш з торбай.* Аляксандрава Гар. (Ксл.). *Ня сёрбай ты так, ня хораша.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Однкр.* **сербану́ць** *-ну̀-нѐш-нѐць-нем-ніцѐ*—хлебнуть. Ар.; Ксл. *Сербані хоць крыху малака.* Машчоны Сян. (Ксл.). *Сербануў раз буракоў ды кінуў: гарачыя.* Ст. *Хачу сербануць пастаялачкі.* Гнілуша Сур.(Сержп.: Отчет, 14). *Соверш.* **засёрбаць,** (Нсл. 184)—начать хлебать. *Соверш.* **насёрбацца**-*аюся-аешся*—наесться жидкого, нахлебаться. *Насёрбаўся крупніку з малаком.* Ст. *Соверш.* **пасёрбаць** —похлебать. Ар.; Шсл. *Пасёрбаў крупнічку з малачком.* Ст.
●**сёстранька,**—*см. под* *сястра.*
●**ся!,** *междомет.*—ша!. Ар. *Ціха, ся! ня крычыце!* Ар.
●**сяброўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—женщина "сябра", Пархв. *Ён пайшоў да свае адзінае, добра знаёмае сяброўкі.* Корзюк. *Бачым,*

стаіць сяброўка ля акна. Гамолка. *Па сяброўках журыцца вярбіна.* Кавыль: Пад зорамі, 17. *Ну, заставайцеся здаровенькі, сяброўка! Не закідайце працы!* Дзьве Душы 186. *Адна сяброўка другой не пакіне.* Акула, 504.

•**сяброўства**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.*—состояние *"сябрам". У старыну мы вадзілі сяброўства.* Рвбчына Сір. (Ксл.).

•**сябра**-*ры, дат, вин., предл., зват.-ру; мн. ч. сяброве, мн. ч., дат.-ром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** член(какой-л. организации, партии). МГсл.; БГсл. *Пленум... будзе весьці барацьбу з усімі тымі... хто будзе прадаваць, навязаваць... масе сяброў антыпралетарскія тэзы.* Асьвета, 1929 г., Но. 10, стр. 9. *Я сябра партыі.* Макаёнак: Каб людзі... *Па іх пойдзе сябра.* М. Вольны(Б. Ускалось, Но. 6, 23). *Вось хто сябра мой.* Крушына: Творы, 128. *Твае вусны сакаўныя, як віно з гатункаў лепшых, што цячэ да майго сябры.* Тм. 131. *Хто ж усходзе, абапершыся на свайго каханка-сябру?* Тм. 132.
2. сотоварищ (Нсл. 631), соучастник в деле, работе, в общем имуществе; коллега. *Мы зь ім школьныя сябры. Мой сябра адзін уганяўся за музай.* Яз. Пушча. *Прышоўся ізь сябрамі сваімі.* Нсл. 631. *Колькананцаць учасьнікаў або сяброў у вадной рэчы адцягалася.* Стт. 171. *Як брацьцю нядзельную або ўчасьнікаў, то есьць сяброў пазываці.* Стт. 247. *Пятрок быў мой сябра, зь ім мы доўга сябравалі.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Яны сябры меж сабою, а я чужы.* Нсл. 631. *Мой цяжкі стан паправіў спагадлівы сябра.* Караньдзей(Бацьк., Но. 1-2/437-438). *Блізкі твой калымскі сябра.* Клішэвіч (Прыйсьце, Но. 1). *Імкні ж, імкні мой сябра верш.* Сяднёў(Б. Моладзь, Но. 18, 13). *Сядзеў сябра ягоны.* Гамолка. *Між іх знайшоў спакой сябра мой.* Салавей. *Старасьць ня радасьць, а поп ня сябра.* Рапан.: Прык. 68. *Адзін наш добры сябра паходзе з Грэску.* Бацьк., Но. 49(533). *Прыпамінаецца нам адзін сьв. памяці сябра.* Бацьк., Но. 3(538). *Я найлепшы сябра сонцу.* Салавей: Сіла, 10.

•**сябраны**-*ная-ное,* **1.** принадлежащий двум, нескольким или многим членам(*"сябром"*), кооперативный, артельный. *Колька брацьці або ўчасьнікаў дзяржалі адно йменьне сябраное.* Стт. 247.
2. относящийся к сотоварищам, соучастникам, коллегам.

•**сябраваць**-*рую-руеш-руе; повел.-руй-руйма, несоверш. зь кім,* **1.** быть совместно в кем-л. членом какой-л. организации, партии. *Калісь мы зь ім сябравалі.* Рыбчына Сір. (Ксл.).
2. быть кому-л. сотоварищем, соучастником в каком-л. деле, работе, имуществе; быть коллегом. *Зь людзьмі сябруе, хату вартуе,, жывець пад ганкам, хвост абаранкам*(*сабака*). Рапан. 346.

прысебрыцца-*руся-рышся, соверш., возвр.* —пристать со стороны к каому-л. делу, не имея никакого права. Нсл. 510. *І ты тут прысебрыўся! цябе тут не прасілі.* Нсл.

•**сябрук**-*ука, предл.-уку, зват.-уча; мн. ч.-укі-укоў-ком-коў-камі-кох, м.* **1.** член какой-л. организации, партии.
2. сотоварищ, соучастник в деле или работе(в имуществе, С.) Нсл. 631. *Субраліся сябрукі.* Нсл. 631. *См. сябра.*

•**сябрыха**-*ыхі-ысе, ж.*—общественная земельная собственность(поле, луг, лес). Ар. *Калі будзем сябрыху касіць?* Ар.

•**сябрына**-*ны-не, ж.*—артель, МГсл. кооператив.

•**сябрыня**-*ні-ні, ж.*—женщина *"сябра"*. Сц. *См. сяброўка.*

•**сягодні,**—*см. под*—сегодня. Ксл.; Шсл.; Нсл. *Што сягодні рабілі, то й заўтра будзем рабіць.* Запярыньне Пух. (Шсл.). *Сягодні пайду на кірмаш.* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *Сягодні сьцюдзена.* Нсл.

•**сяголета,** *нареч.*—в этом году, в текущем году. *Сяголета яму мутарна прышлося.* Севершч.(Косіч 233). *См. сёлета. Сяголета ліхі год.* Жукова Імгл.(Косіч 31),—этот год, Растсл. в этом году. Шсл. *Сяголета бульба не ўрадзіла.* Ст.

•**сяголетак**-*тка, м.*—жеребец или бычок (козел, баран) однолеток, Шсл.; Ксл. животное(теленок, жеребенок), родившееся в текущем году. Север.(Косіч 233). *Ягоны жарабок сяголетак, а выдаець на два гады.* Ст. *Сяголетка прадалі даўно.* Навікі Віц. (Ксл.).

•**сяголетка**-*ткі, ж.*—однолетка телка. Шсл. *Прадаў сяголетку цялушачку.* Ст.

•**сяголетні**-*няя-няе*—текущего, этого года. Шсл. *Змалоў ужо сяголетняга збожжа.* Ст.

•**сягаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* (Кур., Даль)—протягивать(руку с целью что-л. взять). *Рукамі сягаў на дзерава.* Кіт. 57а9. *Хмары сягалі сонца засланіць.* Салавей: Сіла; 34. *Да ідылі сягаем думкамі.* Тм. 48. *Сягаў выходзіць з хаты.* Жылка, 101.

асягаць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш. каго, што,* **1.** букв., делая большие шаги, опереживать, Нсл., *перен.* превосходить кого в чем. Нсл. 371. *Маладзец і бацьку й майстру асягае, асягнуў.* Нсл.
2. достигнуть, достичь. *Асягнеш радасьці узьвіў.* Кавыль; Ростань, 36. *Соверш.* **асягчы**-*ну-неш-не, перех.*—превзойти. Нсл. *См. асягаць.*

дасягаць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш. к дасягчы*—достигать. МГсл.; Гсл.
2. простираться. Гсл.

дасяганьне-*ня, ср.*—достижение. Гсл. *Соверш.* **дасягчы**-*гну-гнеш-гне, повел.-гні-гніма, прош. вр. дасяг-гла-глі,* **1.** достичь. Гсл. *Ты дасяг свайго.* Крушына: Лебедзь, 60.
2. достать до чего. *На кані стоячы, рукою дасягчы.* Радзів. лет., 86.

•**сяда́ш**-*ша, м.*—насконник. Eupatorium cannabinum K. *Зарві, панюхай сядаша.* Цеплякі Сян. (Ксл.).

•**сяда́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—садиться. Вят., Вост.(Даль); Ар.; Нсл.; МГсл. *Сядай, госьць будзеш.* Послов. Нсл. 630. *Сядайце на коні.* Тм.

•**сядла́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—седлать. *Соверш.* **засядла́ць**—оседлать. *Засядлаў каня й паехаў нейдзе.* Юркаўка Крыч. (Бясл.). *Засядлай каня ды зьяжджай з двара, ты ня мой, я не твая!* Из песни(Бясл.).

•**ся́дня,** *нареч.*—*сядні. Сядня дзядзька назваў ягонае жыцьцё аморальным.* Шанун: Сьлед, 18.

•**ся́дняшні**-*няя-няе*—сегоднешний. Ксл. *Прыдзі, прыдзі, мой міленькі, на сядняшні вячарок.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).

•**ся́дні,** *нареч.*—сегодня. Нсл.; Ксл.; Вост., Кал., Смл. (Даль). *Я цябе ня сядні знаю.* Нсл. *Мы сядні закапалі лехі.* Застадольле Сян. (Ксл.). *Вялікі кавалак шнюра ўзараў сядні.* Нсл. 226.(*под кавалак*).

•**сядні́к**-*ка*—*сяньнік.* Шсл. *Вузкі мой сяднік — няма як і спаць на ім.* Дукора Сьміл. (Шсл.).

•**сядра́вы**-*вая-вае*—холодноватый. Ар. *Вецер сядравы павеяў над борам, хмарамі лісьця абсыпаў кусты.* Из одной национально-революционной белорусской песни 1917 г. *Сядзелі ля агню, грэючыся, бо ноч была сядравая, а хата досыць халодная.* Тат.: Кво вадыс, 178. *Вецер сядравы пранёсься над борам.* Гарун: Белр. марш. *У сядравым ветру ляжы душа.* Бацьк., Но. 34(740).

•**ся́драва,** *нареч.*—холодновато. Нсл. *Сядні сядрава на двару.* Тм.

•**сяду́н**-*уна, предл.-уну, зват.-уне; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** калека, не могущий ходить.
2. (о ребенке), поздно начинающий ходить. *Доўга я ня мог хадзіць — да пятага году — ізвалі мяне сядуном.* Б. Шляхам, Но. 113.

сяду́нчык-*ыка, предл. и зват.-ыку, уменьш. к сядун 1, 2.*

•**сяду́ра**-*ры-ру, предл.-ру, общ.*—сидень. *Як я быў малады, то пабываў па ўсім сьвеце, ня так, як ты, сядура, баішся зь месца зрушыцца.* Слаўнае Імсьц.(Бясл. *под зрушыцца*).

•**сядзе́льня**-*ні, ж.*—сидение в телеге, в санях. Ксл. *Папраў сядзельню.* Гравы Сян. (Ксл.).

•**сядзе́нь**-*дзеня, общ.*—неповоротливый-ая, любящий-ая забавляться(засиживаться, С.) там куда, послали. Нсл. *Во! сядзеня Бог нам даў, куды не пашлі, то й заседзіцца.* Нсл.

•**сядзе́ньне**-*ня — сядзельня, седава.* Ксл.

•**сядзецца,** *седзіцца, безлич. несоверш.*—сидеться. *Табе штось не сядзіцца.*

•**сядзе́ць**-*джу-дзіш-дзіць*—сидеть. Ар.; Н.(Афанасьев, I, 1913, 212). *На гранай нядзелі Русалкі сядзелі.* Росуха Імгл.(Косіч 14). *Соверш.* **усе́дзець**—усидеть. Ар.; ЗСД 149. *Хіба ж усёдзіш у хаце спакойна?* Марціновіч(Беларус, Но. 459). *Зь нецярплівосьці ня мог усёдзець.* Акула, 516.

адсе́дзіць-*джу-дзіш-дзе, соверш., каго, што,* **1.** окончить назначенное время сидения, Нсл. 380. отсидеть. *Кажан няхай сваё адседжуе, а я сваю ноч адседзіў.* Нсл.
2. отсидеть члены тела до онемения. Нсл. 380. *Усё на руках седзячы, рукі мне адседзіла дзяўчынка.* Нсл.
3. (о хлебу)—довести до пересидения. Нсл. 380. *Нядобрая ты гаспадыня, што хлеб у печы адседжуеш, адседзіла.* Нсл.

адсе́джаны, *прич. к адседзіць 1, 2, 3. Адседжаная букатка хлеба саладкава.* Нсл. 380.

адсе́джаваць *-джую-джуеш-джуе, каго-што, несоверш. к адседзіць,* **1.** оканчивать назначенное время сидения, Нсл. 380. отсиживать.
2. отсиживать члены тела до онемения. Нсл. 380. *Седзячы на нагах, ногі сабе адседжуеш, адседзіш ты.* Нсл.
3. (о хлебу)—доводить до пересидения. Нсл. 380.

•**сядзёр,** *м.*—сок. Барс., Пл., Лепл.

•**сядзёрысты**-*тая-тае*—сочный. Барс., Пл., Лепл.

сядзёрысты сок, гарэлка—довольно сильный. Бегамля(Юхн.). *Ср. сядравы вецер.*

•**сядзі́ба**-*бы, ж.*—усадьба. Шсл.; Ар.; Ксл. *На старой сядзібе жывець.* Забабуры Гар. (Ксл.). *Наша шырокая сядзіба.* Белае Пух. (Шсл.). *Сядзіба наша нявыгодная.* Нсл. 630. *На чужой сядзібе асяліўся.* Нсл. *Матузок падыймаецца, выходзе за сядзібу.* Цялеш: Дзесяць, 33. *См. сяліба.*

•**сядзі́бны**-*ная-нае*—усадебный. Ар. *Яны пасуць на сядзібнай.* Ар.

•**сядзючы**-*ая-ае*—сидящий. Нсл. 630. *У сядзючым палажэньню засьпеў яго.* Нсл. *Вырас із сядзючага сабаку.* Нсл.

•**сяк,** *нареч.*—этак. Нсл. *І так і сяк і прабаваў я рабіць.* Нсл.

•**сяк-так,** *нареч.*—кое-как. Шсл. *Кідаемся сяк-так памаленьку.* Ст.

•**сяка́нка**-*кі, дат., предл. сяканцы. ж.* **1.** суп из того же теста, что *"заціркa"*, мелко-изрубленного и завянувшего, даже засушенного; готовится подобно *"заціры"*, НК: Очерки, 17. кушание из мелко изрубленного теста,(Ксл.) жидкое кушание из мелких кусочков теста. Гсл. *Сяканку паставілі на стол.* Узнор Гар. (Ксл.).
2. крупа, сделанная из мелко изрубленного пшеничного теста. Нсл. 630. *Сяканкі на сьнеданьне звары.* Нсл.

•**сякаво,** *нареч.* (о чем-л. близком, С.) — таково. *Сякаво жывем.* Нсл.

•**сяка́ч,** *секача, предл.-ачу, зват. сякачу; мн. ч.-чы-чоў-чы-чамі-чох, м.* **1.** железко на(длинном, С.) древке рубить траву,

клубнеплоды, Ар.; Ксл. резак. Шсл. *Бяры сякач і сячы храпу.* Жукава Аз. (Ксл.). *Бяры сякач і насячы каровам бульбы.* Ст. *Секані секачом, дык і расьсячэш.* Нсл. 630. *У тры секачы сякуць, аднаго рака пякуць.* *Послов.* Нсл. 630.
2. дровосек. Н. Рудня Вял. *Секачы сякуць лес.* Н. Рудня Вял. *Гэта(Кузьмы й Дзямяна) выдуманае сьвята, так званы Кузьма-сякач, каторы не шкадуючы пасячэць усе градам, калі ў гэты дзень рабіць.* Косіч 21.
3. лесоруб. Н. Рудня Вял. *Уменьш.* **сяка́чык**-*ка, предл.-ку, м.* *Кіну крывуліцу чэраз тын на вуліцу, сякачыкі сякуць, Андрэй паварочавае(лыжка, язык, зубы).* Рапан. 324.
•**сяка́чнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—работник, занимающийся рубкой капусты или овощных отбросов. НК: Под. пос. 35.
•**сякі́-такі́,** *местоим.*—кое-какой. Шсл. *Ат, сякі-такі парос ячмень.* Ст. *Сякі-такі мужчына, альбы дровы ды лучына.* *Прыпеўка.* Ст.
•**сякі́ра**-*ры-ры, ж.*—топор. Аль Кітаб 78а10.
•**сяке́ра**-*ры-ры, ж.*—топор. Ар.; Шсл.; Нсл.; Міхалі Куз. (Ксл.). *Ёмкая Цімакова сякера.* Ст. *Каткі сякераю пасяку, ня езьдзі па сенажаці.* Нсл. 630. *Уменьш.* **сяке́рка**-*кі.* Нсл. 630; Шсл.; Ар. *Сякерку вытачыць.* Нсл. *Лясьнік адабраў у лесе сякерку і дровы ськівуў.* Ст.
сяке́рачка-*чкі, уменьш. от сякерка.* Нсл. 630. *Лёгенькая сякерачка.* Нсл.
•**сякі́ра**-*ры, ж.*—топор с широкой клинообразной лопастью, с прямым лезом с плоским обухом, треугольным праухом и плоской, в конце изогнутой рукоятью. НК: Очерки, 345.
•**сяло́**-*ла́, мн. ч. сёлы,*— деревня. Шсл.; Ксл. *Пайду на сяло.* Лужышча Гальшанск. вол., Аш. *Няхай бацька па сялу паходзе.* Грц.(Кот. 204). *У сяле, як у сіле.* *Послов.* Ст. *Калі б без азану(араб., гуканьне пяцьцём на малітву) у каторым месьце, або ў сяле, азан ня пеўшы, нэмаз(араб. малітву) пелі б, вольна цэсару казаць тых людзей выцяць.* Кіт. 88а17. *Што ж мы вашэці скажам, простыя ж зь сяла дзяўчаты?* ЧЧ.(Б. Студіс, II-I, 1969 г, стр. 70). *"Ловаў зьвярыных нікаторых нет, адно акалічныя села, гонячы, зьвер да іх з прыгоды запудзяць."* Даўгяла: Сьвіслацкая воласьць у 1560г.(Наш Край, 1927 г., XII, стр. 30). *Каля сяла цячэць рака.* Вульлянавічы Сян. (Ксл.). *Прышоў у вадно сяло.* Дзяніскавічы НЗ.(Шэйн II, 162). *Была адна баба ў сяле.* Дубровічы Н.(Демид.: Веров. 101). *У нашым сяле пяюць харошыя песьні.* Косіч 66. *Якубе, пойдзем на сяло!* Шарыпіна Беш.(Ксл.). *Жыў сабе ў ...*
•**сёстранька**-*кі, ж.—ласкат. к сястра, сястрыца.* *Разлучылася я із сваею сёстранькаю.* Нсл. 578.
•**сястры́ца**-*цы,* **1.** *уменьш., ласк. от сястра,* Ар. *Да душы ж, мая сястрыца, праўда!* Чаш. (Ксл.).
2. обычное обращение к сверстнице, неродственнице, соответствующее подобному же обращению мужчин, когда те употребляют слова: *"брат, браток, братулька, брацiня, браханька, братанька"* и др. НК: Очерки, Но. 350.
•**сястру́хна**-*ны-не, ж.* Нсл. 578 *ласк. от сястра.*
сястру́ля-*лі, ж., ласк от сястра.*
сяструлька-*лькі, ж., уменьш. от сяструля.* *Сяструлька мая, жыва ты будзеш па самую сьмерць.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).
•**сястры́чыч**-*ча̀, предл.-чу̀; мн. ч.-чы-чаў, м.*—сын сестры. *Сястрычыч Міндоўгаў.* П.С.Р. лет. II, 201,—племенник по сестре. *Ср. сястрычна. Ср. братаніч,* сын брата.
•**сястры́чна**-*ны-не, ж.*—дочь сестры. (*Прасіў Вітаўта Ягайла пасватаць за яго*) *у князя Сямёна сястрычну яго меншую Софію, іжбы яе за сябе паняў... А тыя сястрычны князя Сямёна былі дачкі князя Андрэевы Альгімонтавіча Гальшанскага.* Летапісец Быхаўцаў, стр. 518. *Ср. братанічна.*
•**сява́лка**-*лкі-лцы, ж.—сяўня, сявенка.* НК: Очерки, 85.
•**сявалка**-*лкі, ж.* **1.** кузов для рассеивания зерна, (Шсл.) сеялка; лукошко, из которого сеют зерновый хлеб. Нсл. 630. *Дзед сплёў сявалку.* Беш. (Ксл.) *Увесь ячмень расьсеяў, у сявалцы засталося ўсяго якая жменя.* Ст. *Поўную сявалку насыпаў бобу.* Нсл. 630.
2. *бранное,*—толстобрюхий мужчина, женщина. *Сявалка ты, барзьдзей кратайся!* Ст.
•**сяўба́**-*бы̀, ж.* **1.** посев, ПНЗ; Растсл. действие по глаголу *сеяць.* Ар.; Гсл. *Сяўба ўжо скончана.* Шчарбакі Куз. (Ксл.). *Я сваю сяўбу скончыў.* Нсл. 630.
2. время сева, посев. Ар.; Шсл. *Цяпер самая сяўба аўсу.* Нсл. 630. *Адыйдзе сяўба, тады будзем каля дому ўпраўляцца.* Ст.
3. зерна для посева. *Пайду сеяць, дзе сяўба?* Войстама Вял. *Вольна будзець пану Варпехаўскаму яго тую сяўбу пажаць.* Квятк. 158.
•**сяўбі́т**-*іта̀, предл.-іту̀, зват.-іце; мн. ч.-ты-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—сеятель. НК: Очерки, Но. 378, Б. 443; НК: Под. ппос. 32. *Наш бацька сяўбіт на ўсё сяло.* Беш. (Ксл.).
•**сяўкі́**-*кая-кое*—такой, которым малым на вес количеством можно много засеять(о семенах). Аш.
•**сяўня́**-*ні̀, ж.*—лукошко, из которого сеют. Мяжа(Ксл.)—*сявалка. Мер сяўнёю!* Нсл. 630. *Сяўні дзьве ня стала дасеяць грэчкі.* Войстрава СьМіл.(Шсл.); Гсл.; Ар. *Заўтра яго возьмуць падносіць сяўню.* Дзьве Душы 38.
сяве́нька-*кі-цы, ж. уменьш. от сяўня,* лукошечко, из которого сеют. Ар.; Шсл.

Пара ўжо браць сявеньку ды сеяць памаленьку. Ст. *Сявеньку канапель даў.* Нсл. 630.

сяве́нка—сеялка. Гсл.; Ар.

•**Сяўру́к,**—*см. под Севяранін.*

•**сячонае мяса**—котлета. НК: Очерки, 96.

•**сячонка**-*нкі-нцы, ж.*—дробь, изготовляемая рассеканием обыкновенной пули. НК: Очерки, Но. 969.

•**сячка́рня**-*ні-ні, мн. ч., род.-няў, ж.*—соломорезка. Гсл.

•**сячы́,** *сяку̀, сячэш-чэць-чэм-чыцѐ, каго-што. несоверш.*—сечь. *Дзяўчына сячэць буракі.* Ар. *Секачы сякуць лес.* Н. Рудня Вял. *Сякучы дровы, пасек сабе нагу.* Нсл. 630. *Соверш.* **пасячы́**—порубить. Ар. *Шайтане, цябе на штукі хто пасячэ? Мяне на штукі пасякуць тыя людзі, каторыя ўсягды Пана Бога хваляць.* Кіт. 59611. *Прич.* **пасечаны**—..... *Буракі пасечаны.* Ар.

пасячоны-*ная-нае*—порубленный, изрубленный. *Паляглі... з пасячонымі плячыма.* Гарун: Зь песьняў няволі.

абсяка́ць-*а̀ю-а̀е, каго-што, несоверш.* **1.** об-(от)рубливать.

2. говорить резко(и метко, **С.**) в опровержение доказательств чьих-л., обрезывать(меткими, **С.**) возражениями, Нсл. обрезывать, осаживать, Гсл. прерывать, останавливать, резко опровергать. *Ты яго троху абсякай, бо баўтае няма ведама што.* Дсл. *Добра ты яго абсякаеш і гукаць яму няма чаго.* Нсл. *Соверш.* **абсячы́,** *абсяку̀, абсячэш-чэць-чэм-чыцѐ, абсякуць,* **1.** обрубить. Ар.; Шсл.; Гсл. *Хіба каб лёд абсячы, ато можна кінуцца ў студню.* Ст. *Надабе абсячы суччa на гэтым дзерве.* Лужасна Куз. (Ксл.).

2. обрезать, осадить. *См. абцяць, под цяць.*

адсяка́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-ай-айма, несоверш. к адсячы, перех.* **1.** отсекать. *Отгл. имя сущ.* **адсяканьне**-*ня, ср.*—отсечение, отрубание. *Адсяканьне канцоў.* Нсл.

2. отстранять, отлучать. *Не адсякайце, братцы, мяне ад сябе.* Нсл. 381.

3. резко, дерзко(остро, метко, **С.**) отвечать. *Ну, добра ты яму адяскаеш, адсек.* Нсл. *Соверш.* **адсячы́(адсеч,** Ксл.)-*ку̀-чэш-чэць-чэм-чыцѐ-куць,* **1.** отрубить, отсечь. Ар.; Гсл.

2. вырубить(несколько, **С.**). *Імне далі адсеч толькі поў сажня дроў.* Азярэцк Сян. (Ксл.).

3. отстранить, удалить, отлучить. *Малодшага брата ад сябе адсек, у прыстані аддаў.* Нсл. 381.

4. прекратить разом(внезапно, вдруг, **С.**) какое-л. действие. Дсл. *Як палаяліся із суседкаю, яна адгэтуль адсекла да мяне хадзіць.* Дсл.

асяка́ць, *каго-што, несоверш.*—обрезывать, осаживать. Гсл. *Соверш.* **асячы́,** *каго-што*—обрезать, осадить.

расьсяка́ць, (Скар. Ц.)—разрубать. Ар. Крапіва. *Соверш.* **разрубить.** Ар.

высяка́ць-*а̀юа̀еш-а̀е, каго-што, несоверш.*—вырубать. МГсл.; Ар.

усьсяка́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш. к усьсеч (усьсячы).*

усьсе́ч, *усьсяку̀-сячэш-чэць-чэм-чыцѐ, усьсякуць*—зазубрить о что-л. твердое косу или топор. *Усьсек касу аб камень.* Пожынкі Сян. (Ксл.).

•**сячы́ся,** *сяку̀ся, сячэшся,* **1.** *страд. к сячы* — сечься. *Дровы сукаватыя, ня добра, ня борзда сякуцца.* Нсл. 630.

2. *взаимн.*—сильно ссориться. *Зуб за зуб сякуцца.* Нсл. 630.

3. огрызаться, отражать нападение многих. *Зубаты на ліха, сячэцца не паддаючыся.* Нсл. 630. *Соверш.* **сьсячыся зь кім**—срезаться. *Сьсекся дужа зь імі.* Нсл. 630. *Сьсекліся міжсобку.* Нсл.

4. о тканях: рваться, ломаться, сечься. *З таўстога палатна нагавіцы сякуцца.* Ар.

абсяка́цца, *зав. к абсячы.*

абсячыся-*куся-чэшся, возвр., соверш., перех.* **1.** быть резко(и метко, **С.**) изобличену в своих неосновательных суждениях. *Ага, сам абсекся! ужо ня тое загукаў, як уперад.* Нсл.

2. попасться вследствие своих слов, проговориться. *Ага! гаварыў на нас дый абсекся.* Нсл. 354.

3. потерпеть неудачу в своих предположениях; потерпеть в чем-л. неудачу; прервать неудачное действие. Дсл. *Абсекліся мы ў гэтым нашым падарожжу.* Нсл. *Езьдзіў Галавень на ўлу̀сы, а тапер абсекся, як праўчыў пан.* Дсл.

адсяка́цца, **1.** *страд. к адсякаць,*—отсекаться, быть отсечену.

2. отделяться. *Сястрыца наша ад нас адсякаецца.* Нсл.

3. (быстро, метко, **С.**) отражать от себя нападение других или чью-л. брань. *Хлапец наш майстра адсякацца.* Нсл. *Соверш.* **адсячыся,**— *страд. к адсячы,* —быть отрублену, отделиться (*ад каго*). *Сястрыца наша ад нас адсеклася ўжо.* Нсл., *ад каго*—(остро, метко, **С.**) отразить от себя на падение других или чью брань. *Хлапец наш хоць ад чарта адсячэцца.* Нсл.

асяка́цца, *возвр., несоверш.*—обрезываться на слове или поступке, ошибаться. Гсл. *Соверш.* **асячы́ся, 1.**—обрезаться на слове или поступке, ошибиться, неожиданно оборвать речь; запнуться. *А што, асекся твой язык?* Гсл.

2. о прекращении удачи, счастья в чем-л. *Во як зраньня йшла на вуду рыба, а па паўдні як асеклася.* Дсл.

•**Сібі́р**-*ру, предл.-ру, зват.-ру, м.*—Сибирь. *Мусіў у далёкім Сібіру цярпець кару.* Бацьк., Но. 38-39(573-574). *Зьгінула ў далёкім Сібіру.* Гарун: Сьвята.

●**сіг,** *сіга, м.*—шаг. МГсл.; Гсл. *Адным сігам дастану.* Нсл. *Толькі яны ступілі колькі сігоў, як блізюхтанька з варот пасыпаліся леварвэрныя стрэлы.* Дзьве Душы 92.

●**сіга́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е.* Арл., Кал., Тамб. (Даль) —шагать. Растсл.; ПНЗ; Гсл. *Адважна сігаў па лужынах.* ЗСД 22. *З табою ня згонішся, як ты сігаеш.* Нсл. *Цені далёка сігалі пераз вуліцы, запаленыя сьвятлом.* Сяднёў: Корзюк. *Однкр.* **сігнуць**-*ну-неш-нець-нем-ніцѐ.* Арл., Кал., Тамб. (Даль)—шагнуть. Гсл. *Тут не далёка; разы тры сігнуць.* Нсл. *Однкр.* **сігану́ць**—шагнуть. *Вунь заяц пабег, а то воўк сігануў ад дарогі, бач, на сажань скочыў.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, 2 из 1935 г., стр. 96). *Соверш.* **засіга́ць**—начать шагать, зашагать. *Засігаў, па хаце ходзячы.* Нсл. *Андрэй сярдзіта ўстаў і засігаў па пакою.* ЗСД 200. *Соверш.* **пасіга́ць** —пошагать. *Пасігаў далей.* ЗСД 32. *Мароз махнуў рукой, угнуў галаву і вàгкім сігам пасігаў да школы.* Вышынскі: Хата пад ліпою.

асіга́ць. *несоверш.*—обгонять, превосходить. Дсл. *Сын бацьку ў п'янстве асігае.* Дсл. *Соверш.* **асігнуць**—превзойти. *Бацька быў п'яніца, а сын бацьку асігнуў.* Дсл.

●**сіге́нь**-*гня̀, м.*—шаг. Растсл.; ПНЗ.

●**сігнуць,**—*см. под сігаць.*

●**сікі**-*каў, единств. ч. нет.*—моча. Ар.

●**сіку́ха**-*ухі-усе, м.* **1.** мочащаяся под себя. Ар.

2. *перен.*—нервная, скоро раздражающаяся.

●**сіку́н**-*уна̀-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—мочащийся под себя. Ар.

●**сіло**-*ла̀, ср.*—силок, Ар.; Шсл.; Гсл. западня. Ксл. *Паставіў Мікола сіло і ўляцеў верабей.* Санікі Беш. (Ксл.). *У сяле, як у сіле.* Ст. *Хоць лезь ты ў сіло.* Сяднёў(Бацьк., Но. 46-47/530-531).

●**сі́ла**-*лы-ле, ж.* **1.** сила, Ар. мощь. МГсл.

2. верх, власть. *Сілу ˇзяў над намі.* Нсл. *Сілу мае не дазволіць табе гэтага.* Нсл. *Уменьш.* **сілка**-*кі, ж.*—силушка. *Сілку сваю згубіў.* Нсл. *Якая сілка, такая й ськібка.* *Послов.*, Нсл. *Ніўка, ніўка, аддай маю сілку, што я цябе жала, сілку раняла.* Дсл. 235(*под зажын*).

●**сіламоц,** *нареч.*—насильно. МГсл.

●**сілава́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—усилие. *Ср. сілавацца.*

●**сілава́цца**-*лу̀юся-лу̀ешся*—стараться с усилием. *Сілуешся адабраць; як ні сілуйся, не адбярэш.* Нсл. 579.

●**сіля́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е, каго-што, несоверш.* **1.** черпать. Растсл.; ПНЗ. *Ты вялікія кавалкі сіляеш, а на другіх не ўважаеш.* Нсл. 579.

2. ловить, посредством силка или уду, удить. Мокрае; Гародзькі Вал.; Кацельня Пц. *Сіляць птушкі.* Мокрае. *Сіляць рыбу вудою.* Нсл. 579. *Сядзіць вудаль на ляду, падпер кіям бараду; сілявачку сіляе, на вячэру зьбірае.* Из песни, Нсл. 579.

3. зацеплять. НК: Старцы, Но. 51. (*Убогі*) *Сумон сіляе пугай дзеці, дый кладзець у торбу.* НК: Старцы 84. *Ляціце вы, апеканы, на тую душу, сіляйце ж вы яе пад скабы круччам.* Дсл.(*под апекан*).

4. закидывать, набрасывать петлю, надевать что-л. посредством петли. (Нсл. 184). *Соверш.* **абсіляць**-*яю-яеш-яе*—обвешать. Дсл. *Абсіляў жонку кралямі.*

5. нанизывать(на нитку, Гсл.) НК.: Старцы, 51; Гсл. *Соверш.* **насіл́іць**—нацепить, навесить, нанизать. НК: Под. пос., Но. 21. *Я у мора зьнясу гора, я й камень насілю.* НК: Под. пос, стр. 38.

6. вешать(за шею, на виселице) *Хто віно п'е, душу сваю сіляе.* Кіт. 114а4.

засіл́іць-*лю̀-ліш-ле, соверш., каго-што,* **1.** зачерпнуть. Мокрае. *Засілю я з крыніцы халоднай вадзіцы.* Сяднёў. *Засіліў поўную ложку клёцак.* Нсл. 184.

2. поймать в силок, Растсл. поймать удою. *Засіліў вялікую рыбіну.* Нсл. 184.

3. зацепить. Гсл.

4. набросить петлю, надеть что-л. посредством петли. *Засіліць каня.* Нсл. 184. *Засіліць торбу на шыю.* Тм.

5. повесить(за шею, на виселице).

высіліць, *каго-што, соверш.* **1.** вычерпать, исчерпать. *У студні ўсю ваду высілілі.* Мокрае.

2. выудить. Кацельня Пц. *Высіліла рыбу сілом.*

●**сіля́цца**-*я̀ецца. несоверш., страд. к* сіляць. *Рыба тут добра сіляецца.* *Соверш.* **абсіля́цца**-*я̀юся-я̀ешся чым*—обвешаться. *Паляўнічыя йдуць із паляваньня зайцамі абсіляўшыся.* Дсл.

●**сілітаваць,** *-тую-туеш-туе, несоверш.* —спешить(? С.). *Ён сілітуе гаварыць.* Краснае Сяло Беш. (Ксл.).

●**сі́ліць**-*лю-ліш-ле, каго-што, несоверш.* —принуждать. *Ня сіль яго, калі ня хоча піць.* Нсл. *Соверш.* **зьнясі́ліць,** *каго-што* —обессилить. *Зьнясіліла цябе гэта хвароба.* Скобраўка Пух. (Шсл.). *Яны мяне, якую лёс зьнясіліў, запрацаваным хлебам накармілі.* Дуб.: Чые рукі прыгожшыя? *Соверш.* **перасі́ліць.** *Прич.* **перасілены.** *Трахім быў здаровы мужчына, але цяпер перасілены.* Ст.

бясьсі́ліць, *несоверш.*—обессиливать, лишать силы. БНсл. *Соверш.* **зьбясьсі́ліць** —обессилить.

насі́ліць, 1.—усильно упрашивать сделать что-л. против желания. *Не насіль дачку выходзіць за яго.* Нсл. 318. *Соверш.* **знасі́ліць.** *Насіліш, знасіліў яго выпіць.* Нсл.

2. изнасиловать. *Ён і хацеў, але не задалося яму знасіліць дзяўчыну.* Бяседавічы Хоцім.(Бясл.).

прысіля́ць-*я̀ю-я̀еш-я̀е,* **1.** неволить(принуждать, С.). Гсл.

2. усиленно потчивать. Гсл.

3. привязывать, прикреплять. Гсл. *Соверш.* **прысіліць,** *каго-што*—принудить. Шсл. *Прысілілі лішняе выпіць.* Нсл. 579. *Ніяк не хацеў, але прысілілі выпіць.* Ст. *Мяне ня прысіляць, калі я не хачу.* Нсл. 510. *Прич.* **прысілены**—силою приведенный к чему, принужденный. *Прысілены выпіў.* Нсл. *Прысіленая вышла замуж.* Тм. *Не давала рады прысіленая набожнасьць дзядоў і бабулек.* Гарэцкі: Песьні, 80.

высіляць-*яю-яеш-яе, нв., каго-што* —выжимать, насильно прижимками отнимать. *Апошнія грошы высіляюць.* Нсл. *Соверш.* **высіліць,** *каго-што*—выжать, насильно прижимками отнять. *Апошнія грошы высілілі.* Нсл. 94. *Прич.* **высілены, 1.** силою притеснениями отнятый. *Высіленым грошам не разжывешся.* Нсл.
2. истощенный. *Зусім высіленыя хлопцы ў вас.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Высіленым канём не пацягнеш дужа.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **высіленьне**-*ня, ср.* **1.** истощение сил чрез напряжение, истощение. Гсл. *Не падымай да высіленьня.* Нсл. 94. *Працаваць да высіленьня.* Тм.
2. изнурение. МГсл.

высілёны, *прилаг.,*—тоже, что *"высілены"* в обоих значениях, но берется как прилагательное. *Гэта высілёныя грошы.* Нсл.
•**сіліць**-*лю-ліш-ле, каго-што, несоверш.* —подкреплять пищею силы. *Сілі, куме, дзеткі свае.* Нсл.

засіляць, *-яю-яеш-яе, каго-што, нв.* —подкреплять. Нсл. *Пан засіляе нас па троху.* Нсл. 184. *Засіляй пшчолкі мёдам, будзеш мець раёў.* Нсл. *Соверш.* **пасіліць,** *каго-што*—подкрепить пищею силы чьи-н. *Пасілі дзеткі свае на дарогу.* Нсл.
•**сіліцца**-*люся-лішся, возвр.*—усиливаться, домагаться, насильно что-л. хотеть сделать; насиливаться. Шсл. *Ср. сіліць.* —делать какое-л. усилие, пытаться сделать что-л. *Няма чаго сіліцца аднаму, я памагу.* Ст. *Куды ты сілішся ўлезьці сюды? бачыш народу сіла, не пралезеш.* Нсл. *Ён сіліўся перабіраць у памяці ўсё пераэжытае.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 1-2/437-438). *Соверш.* **засіліцца**-*люся-лішся, возвр.* **1.** зацепиться. Гсл. *Засіліўся колам за плот.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.).
2. повеситься. *Ён нешта ўзімку хацеў засіліцца.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Думаў чамусьці аб тым, на якой яблынцы ляпей за ўсё было б засіліцца.* ЗСД 181. *Ажаніўся, як засіліўся.* Нсл. 184. *Соверш.* **перасіліцца**-*люся-лішся*—подорвать силы. Шсл. *Перасіліўся падыймаючы бярвіно, дык жывот баліць.* Ст. *Прич. прош. вр.* **перасіліўшыся.**

бясьсіліцца-*люся-лішся, несоверш.*—обессиливаться, терять силу. БНсл. *Соверш.* **зьбясьсіліцца**—обессилиться.

высіляцца—брать сверх сил, истощаться в силах вообще. *Высіляецца дарма над гэтаю касьбою.* Лужасна Куз. (Ксл.) *Ня высіляйся над гэтым цяжарам.* Нсл. *Соверш.* **высіліцца**—истощиться в силе, Нсл. 94. истощиться, лишиться сил. Гсл. *Высіліўся, апошкі аддаў.* Нсл.

усіляцца, *-яюся-яешся*—употреблять усилие к достижению чего-л. *Усіляйся, ня ўсіляйся, ня возьмеш.* Нсл. 665. *Соверш.* **усіліцца,** *-люся-лішся. Усіліўся такі ехаць.* Нсл. 665.
2. *возвр. у што,*—попасть в силок. *Птушка ўсілілася.* Гародзькі Вал.
•**сіліцца,** *несоверш., возвр.*—подкрепляться едою. *Сіліся, куме, на дарогу.* Нсл. *Вазьмі ў палцы відзёлку, калупай мяса дый сіліся.* Сакуны 76. *Соверш.* **пасіліцца,** *возвр.* —подкрепиться едою. *Зойдзем у карчму, пасілімся.* Нсл.
•**сілком,** *нареч.*—насильно. МГсл. *Абаўець сілком рукамі за шыю.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97).
•**сілкавацца**-*кўюся-кўешся, возвр., несоверш.* —подкрепляться едою. Гсл.; Шсл.; Нсл. *Сілкуйцеся, мужчынкі, ды йзноў за работу!* Ст. *Сілкуйцеся, сваточкі!* Вал. *Сілкуйся, мая свацька, сілкуйся!* Губіца Сір. (Ксл.). *Не кажы нічога, сынку, адно сілкуйся аладкамі.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Соверш.* **падсілкавацца,** *возвр.*—подкрепиться пищею. Шсл. *Я падсілкаваўся на ўсю раніцу.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **падсілкаваньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—подкрепление. МГсл.

пасілкавацца, *возвр.*— подкрепиться пищею, Шсл.; Вал. подкрепляться, особенно пищею. Нсл. 478. *Вы тут сілкуйцеся, пасілкуйцеся, пакуль я збвярнуся.* Нсл. 579. *Пасілкаваўся троха: скварку сала з блінам ізьеў.* Ст. *Пасілкуйцеся з дарогі.* С. Музыка 91. *Пасілкуйцеся на дарогу.* Нсл. 478. *Як хлапец пасілкаваўся, яна яму кажа.* Каласкі, Но. 29-30, стр. 5. *Соверш.* **усілкавацца, 1.** набраться сил, усилиться. Гсл.
2. подкрепиться. Гсл.
•**сінельня**-*ні, ж.*—красильня, красильная фабрика. *Завезьці сукно ў сінельню.* Нсл.
•**сінельнік**-*ка, м.*—красильщик(делающий набойки, Ксл.). *Сукно завязі да сінельніка, няхай пахварбуе зялёна.* Нсл. *Сінельнікам доўга быў.* Ісачкова Аз. (Ксл.).
•**сіненьнік**-*ка*(**сінельнік,** МГсл.), *м.*—красильщик. МГсл.
•**сьсінелы**-*лая-лае*—ссиневший. *Дрыжэлі парасьці сьсінелых.* Крушына(Зьніч 1952 г., Но. 20, 5). — *пасінелы. Глядзелі на пасінелы тварык малога.* ЗСД 347.
•**сіняк**-*ка, м.*—синяк на теле, Шсл. синий знак на теле от удара, синево. Ар. *Сінякоў нарабіў на целе.* Нсл. *Так зьбіў яго, што сінякі паўсхопляваліся на плячо* Ст. *См. сіняўка.*

•**сінявод,**—*см. под конікі.*
•**сіня́вы**-*вая-вае*—синеватый. Гсл. *У яго сінявых ачох срабрысты адліў.* Дальны (Калосьсе, кн. I, 1935 г., стр. 14).
•**сіня́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—синее пятно на теле от удара; синево, синяк. *Цела ўсе ў сіняўках.* Нсл.
•**сіняці́на**-*ны-не, ж.* **1.** крашенное в синий цвет полотно(сукно, Нсл.). *Ізь сіняціны спаднік пашыла. Сьляпцы Гар.(Ксл.). Андарак ізь сіняціны.* Нсл.
2. верхняя одежда из домашнего(или фабричного, С.) синего сукна. *Апрані сіняціну.* Нсл. 579. *Уменьш.* **сіняці́нка**-*нкі-нцы, ж.* Нсл. 579.
•**сі́ні**-*яя-яе*—синий. Ар. *Ласкат.* **сі́ненькі.** *Уменьш.* **сіня́вы**—синеватый. *Сінявая пляма.* Нсл. *Сінявае палатно.* Тм. *Сінявая вада.* Тм. *Увелич.* **сіню́сенькі**—синёхонький. Ар. *Рука сінюсенькая.* Нсл. *Сравн. ст.* **сі́ньшы**—посинее. *Тваё сіньшае сукно чымся маё.* Нсл. *Прев. ст.* **найсі́ньшы.**
•**сінь**-*ні-ні, ж.*—синева. Гсл.
•**сі́нька**-*нькі-ньцы, ж.*—лазурь, употребляемая для подсинивания белья(при стирке, Ар.; Шсл.). Нсл. 519. *Купі сінькі на хусьце.* Нсл. *Сінькі перадала — хусьце будзе брыдкое.* Ст. *Паедзеш да места, купі там сінькі.* Хмары Куз. (Ксл.).
•**сінь**-*ні-ні; мн. ч.-ні-няў, ж.* **1.** синяя ткань. НК: Очерки, Но. 344.
2. синева. Гсл. *Сінь азёраў.* Салавей: Сіла, 84. *Вадаводы дзесяткі міляў за Сыднэям ляжаць зьверху на зямлі пад адкрытым небам, на якім не абачыце ні воднае хмаркі — суцэльная сінь.* Сьцяблевіч(Бацьк., Но. 1-2/437-438). *І лыне ў грудзі... неба сінь над галавой.* Жылка, 99. *Зь зяленіваў зямных, з вышынных сіняў, беляў тут гутарыў з імной разважлівы .*
•**сінь-порах,** *сіня-пораха*—малейшая часть, пылинка. *На сінь-порах усё пабраў, нічога не заставіў.* Нсл. *Сіня-пораха ня было ў роце.* Нсл. *Ані сінь-порах не пачынаў рабіць.* Нсл.
•**сіньцéж**-*жы-жы, ж.*—сено, скошеннное по верху льда, плохого качество. *Сіньцежы накасіў з вазок.* Русаковічы Пух. (Шсл.).
•**сіньцю́га**-*гі, ж.*—верхняя одежда из фабричного цветного сукна или из окрашенного домашнего. *У сіньцюгу ўбраўся, дык і пан вялікі стаў.* Нсл.
•**сіню́ха**-*хі-се, ж.*—лучина, приготовленная из верхнего слоя дерева; не дымит. *Засьвяцеце вялікую сінюху.* Крамяні Пух. (Шсл.).
•**сіпонька**—*нькі-ньцы, ж., област.*—супонь. Ксл. *У хамуце сіпонька парвалася — надабе новая.* Косы Віц. (Ксл.). *См. супоня.*
•**сіпала**-*лы, общ.*—сиплый-ая, с сиплым голосом. Гсл.
•**сіпа́та,** *нареч.*-сипло. Гсл.
•**сіпа́ты,** -*тая-тае*—сиплый. Гсл.; Нсл.; МГсл. *Сіпаты голас.* Нсл. *Сіпатая курыца.* Нсл.
•**сіпа́ць**-*ае, несоверш.*—говорить сиплым голосом. Шсл. *Застудзіў горла, дык сіпае.* Ст.
•**сіпéць**-*плю-піш-піць,* **1.** говорить сиплым голосом. Нсл. 579. *Ад крыку сіпіць.* Нсл.
2. шипеть. Гсл.; Косіч 88; Гбр.; Нсл. *Зьмія сіпіць.* Нсл. *Гусь сіпіць.* Нсл.
3. *перен.*—злиться, показывать негодование. Нсл. *Кажан дзень сіпіць на мяне.* Тм. *Я кажан дзень сіплю на яго, што ён у карчму ходзе.* Нсл. *Дзед , Апанас сіпеў.* Крушына("Зьніч", 1952, Но. 18). *З грыменьням налятаў поезд на масты, паціху сіпеў пад гару.* Дзьве Душы. Что касается глагола *"сіпець"*, то его употребление разнообразное и причудливое; *зьмія сьвякрова "сіпіць"*, простудившийся *"сіпіць"*, сырые дрова *"сіпяць"* в печи и проч. НК: Очерки, Но. 222. *Отгл. имя сущ.* **сіпéньне**—шипение. Гсл. *Соверш.* **засіпéць, 1.** начать хрипло говорить. *Ад кашлю дзеўка засіпела.* Нсл.
2. зашипеть. Нсл. 579. *Гусь засіпела.* Тм.
3. начать злиться, показывать негодование. Нсл.; Дсл. *Чаго ты засіпеў на мяне?* Тм. *Як толькі чалавек кануўся зь месца, як усё тое гадаўё, што было ў торбе, засквірлася, засіпела.* Вымеа Віц.("Крывіч", Но. 1, 1926 г., стр. 68). *Чаго крычыце?—засіпеў.* Люціч(Бацькаўшчына, Но. 41-32, 1953 г., стр. 6). *Засіпела вада.* Сакуны 74. *Засіпела сьвякрывя на нявестку.* Дсл.
4. о вьюге, ветре. Дсл. *Соверш.* **прасіпéць, 1.** прошипеть.
2. выразить негодование. *Стары недалужна зморшчыўся й прасіпеў.* ЗСД III. *Рыштант! Сацаліст! Ідзі туды, адкуль прышоў, — раптам прасіпеў ён.* Дзьве Душы 71.
•**сі́пка**-*кі, ж.* **1.** сипота, Нсл. охриплость. НК: Очерки, Но. 222. *Сіпка ў горле стала.* Нсл.
2. дифтерит. Ар. *Дзеці хварэюць на сіпку.* Ар. *Сіпку дастаў.* Нсл.
•**сіпучка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** шипучий напиток. НК: Очерки, Но. 222.
2. змея. НК: Очерки, Но. 222.
3. гневная женщина. НК: Очерки, Но. 222.
•**сі́пці**—*ну-неш-не*—сипнуть. *Соверш.* **асіпці**—осипеть. Шсл., осипнуть. *Нашто п'еш сьцюдзёную ваду? — хочаш асіпці?* Ст. *Асіпла ў горле.* Ст. *Я цяпер асіпшы.* Ст.
асіплы—осипший, осиплый. *Сноўдаўся "Карла", аддаючы загады грубым асіплым голасам.* ЗСД 165. *Захроп асіплы ад зморы паравік.* ЗСД 177.
•**сіроцкі**-*кая-кае,* **1.** свойственный сироте(относящийся к сироте, С.). Нсл. *Сіроцкае жыцьцё — дзе дзень, а йдзе ноч.* Нсл.
2. о зимнем времени, не жестокий. Нсл. *Сіроцкая сёлета зіма.* Нсл. *Сіроцкія маразы.* Нсл.

•**сірочы**-*чая-чае*—принадлежащий сироте, сиротский. Нсл. *Сірочую часьць забраў.* Нсл. *На сірочае дабро намагаеш.* Нсл.

•**сірата́**-*ты̀, общ.*—сирота. Ар. *Уменьш.* **сіротка**-*кі, общ.*—сиротка. Ар. *Ласкат.* **сіротанька**-*кі.* Нсл. *Сіротанькам гэтым няма да каго прыгарнуцца.* Нсл. *Единств. ч.* **сірацїна**-*ны, общ.,* Нсл. 579. *Сіраціну ўзяў да сябе.* Нсл. *Уменьш.* **сірацїнка**-*нкі, общ.*—сиротка. Нсл. *Дзевачку сірацінку прыняла да сябе.* Нсл. *Ой па чым пазнаць красну дзевачку, што яна сірацінка?* Из нар. песни. *Засталася я мала сірацінка.* Новы песеньнік,

•**сірацїць**-*чу̀-ціш-це, каго-што, несоверш.* **1.** *букв.* делать кого-н. сиротою. Ар.; Нсл. *Аддаючы мяне ў некруты, дзеці мае сіроціш.* Нсл.

2. повергать в жалкое положение, лишая чего-л. необходимого. Нсл. *Як можна сіраціць так чалавека, апошнюю карову выводзячы на падаткі!* Нсл. *Соверш.* **асіраціць,** *каго-што.* Нсл.; Ар. *Хочуць казу забіць, дзеці асіраціць.* Росуха Імгл.(Косіч 57). *Прич.* **асірочаны**—оставленный сиротой. Нсл. 367. *Адзін сын і тый асірочаны маткаю.* Нсл.

пасірацїць-*чу̀-ціш*—осиротить многих. *Гэта твая маці так нарабіла, нашы дробны дзетачкі дый пасіраціла.* Шапачкі Імгл.(Косіч 23). *Міхале, Міхале, пасіраціш ты свае дзеці сваей адвагай.* Ар.

•**сірбалїны**-*наў*—черная малина. НК: Очерки, 480.

•**сірын**-*на, предл. и зват.-не, м.*—весенний снег с ледянистой корой. НК: Под. пос., Но. 96. *См. серан.*

•**сіта́**-*ты-це, ж.*—среднеозерный *"адмен"*, поросший тростником или камышом. НК: Очерки, 489. *См. трыста.*

•**сїта**-*та, ср.*—сито.

•**сїтаваты**-*тая-тае*—ситовидный. Шсл. *Сітаваты дуб на шула ня годзіцца.* Ст.

•**сїтам,** *нареч.*—очень мелко, подобно, как мука сыплется из сита. Нсл. *Корабам сонца, сітам дождж. Поговор.* Нсл.

•**сїтнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** мастер по изделию сит. Шсл. *Сітнік бердніку не таварыш. Послов.* Самін Пух. (Шсл.).

2. **сітнік**-*ку*—полубелый, сытный хлеб. НК: Очерки 38, 84; Ксл. *Сітнік прыядаецца, а хлеб не.* Бель Выс.(Ксл.). *См. сітніца.*

•**сітнік II**-*ку*—речной и озерный камыш, НК: Очерки, Но. 35. камышовая заросль. Ксл. *У сітніку яе злавіў.* Лужасна Выс. (Ксл.).

•**сїтніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—полубелый, ситный хлеб. НК: Очерки 38; Ар.; Шсл. *На месьце купілі сітніцы й селядцоў ды папалуднавалі.* Ст. *Сітніцу прывезьлі з торгу дзяцём.* Нсл. 580. *Уменьш.* **сітнічка**-*чкі-чцы.* Нсл.

•**Сітцо**-*цо̀*—созвездие Плояд, крестьяне по нему определяют время. Шсл. *Поўнач і наагул пару ночы пазнаюць у нас начлежнікі па групы зорак, якую завуць Сітцо.* Вожа Брсл.(А. Красеневіч).

•**сїтца**-*ца, ср.*—сетка от пчел. Шсл. *Надзень сітца, каб пчолы не пакусалі.* Ст.

•**Сїтцы**-*цаў*—созвездие Плеяд. Ксл. *Сітцы ўжо высака.* Слабодка Куз. (Ксл.). *См. Сітцо.*

•**сіва-бара́нкавы**-*вая-вае*—сделанный из сивых мерлушек. Нсл. *Сіва-баранкавая шапка, хутра.* Нсл.

•**сівагра́к**-*ака̀, предл.-аку, зват.-а̀ча; мн. ч.-акі̀-акоў-аком-акі-акамі-акох, м.*—сивоворонка, птица. Гсл.; Нсл. 579.

•**сівагра́к**-*ка, м.*—сивая ворона. Гсл. *Страляй сівагракі; іх можна есьці.* Нсл.

•**сіва́к**-*ка̀,* **1.** сивая лошадь. Нсл. *Запражы сівака.* Нсл.

2. шуточно, человек с седыми волосами. Нсл. *Сівак сіваком*—(т.е. седехонек). Нсл. *Уменьш.* **сівачок**-*чка̀.* Нсл. *Хоць сівачок, ды жвавенькі.* Нсл.

•**сївер**-*ру, м.*—холодный северный ветер. Ар.; Ксл.; Шсл. *На двары такі сівер, што ня ўтрываць.* Ст. *Сівер падзьмуў.* Макаравічы Беш. (Ксл.).

•**сївераць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** подвергаться действию *"сівера"*, вообще ветра. Шсл. *Выкінь на двор гуньку, няхай сіверае.* Ст. *Соверш.* **прасївераць**-*аю-аеш-ае*—проветриться, побыть на свежем воздухе. Шсл. *Павешала ўсю адзежу на дварэ, каб прасіверала, бо моль есьць.* Ст.

2. сидеть в девах. Шсл. *Сіверае дзеўка ўжо каторы год; ніхто сватацца й ня думае.* Ст. *Соверш.* **вы́сівераць**—просохнуть от ветра. *Няхай хусьце добра высіверае на дворы.* Ст.

•**сіве́ц,** *сіўца̀, м.*—в вымокшей ржи растущая трава, от зерен котрой испеченный хлеб бывает черен, Нсл. белоус обыкновенный.[Nardis stricta L.] Шсл. *Жыта із сіўцом.* Нсл. *У жыце шмат урадзіла сіўца.* Нсл. *Урадзіўся сівец, жыту канец. Послов.* Нсл.

•**сіве́ц**—белоус, сорное растение. Гсл. *См. пясьцюк.* Гсл. *У лозцы добры сівец атрос.* Ст.

•**сївець**-*ею-ееш-ее.* Нсл. 578, **сіве́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе,* Нсл. 579; Ар.; Гсл.; Шсл., *несоверш.*—седеть. Нсл.; Ар.; Гсл.; Шсл. *Валей у дзеўках сівець, чымся за дурным мужыком паршывець. Послов.* Нсл. 578. *Старасьць ужо падходзе, валасы сталі сівець.* Ст. *Ад гора валасы сівеюць.* Нсл. 579. *Соверш.* **пасївець**—поседеть несколько. *Ад гора галава пасівела.* Нсл. 579. *Прич.* **пасївелы**—поседевший. *Коціцца пад нагамі стары, пасівелы Дняпро.* ЗСД 35.

сьсіве́ць—совершенно стать седым. *Галава твая сусім сьсівела.* Нсл. 220. *Прич.* **сьсївелы**—совершенно поседевший. *Валасы твае сусім сьсівелыя.* Нсл. 220.

•**сівїзна(сівізна́,** Ар.)-*ны-не, ж.*—седина. Гсл.

●**сівізна**-*ны*(**сівізна**-*ны*) Ар.; Раст.: Северск. 135.—седина. Нсл.; Гсл.; Шсл.; Ар.; Север(Раст.: Северск. 135). *Сівізна ў бараду, а чорт у лядзьве. Послов.* Нсл. *Сівізна пайшла ў галаве.* Ст.

●**сівы**-*вая-вое*(**сівы,** Нсл.)—седой. Нсл.; Гсл.; Ар.; Павульле Чаш. (Ксл.). *Сіваму ўсякі павера.* Нсл. *Мужык, сівая барада, купляй абаранкі.* Нсл. *Сіў, як лунь.* Нсл. *Ласкат.* **сівенькі.** Ар. *Увелич.* **сівюсенькі**—седехонький. Ар.; Нсл. *Барада сівюсенькая стала.* Нсл.

●**сіўка-варонка**-*кі*—ракша, сизоворонка, Coracias garrula L. Імсьц., Касачы Лёз. (Ксл.). сивоворонка. Нсл. 578. *Во каб сіўку-варонку ўлавіць.* Тм. *Трупік сіўкі-варонкі.* ЗСД 281. *Сіўку-варонку паймаў.* Нсл. *Сіўка-варонка, далігойда, куды палацела, далігойда.* Из песни, Нсл.

●**січаво**-*вà, ср.*—кусок стали для высекания огня. Ксл. *Ці ёсьць у цябе січаво?* Воўкасьць Лёз. (Ксл.).

●**скогат**-*ту, м.*—вой, вопль. Гсл.

●**скок,** *отгл. частица*—прыг. Нсл.; Ар. *Скок на лаўку.* Нсл. *Птушачка скок у пастку.* Нсл.

●**скок,** *скоку, предл. скоку, зват. скоча, м.* **1.**—прыжок. Гсл.; Ар.

2. скачка. Нсл. *Скок не харошы ў каня.* Нсл.

3. танец. Гсл.; Растсл.; Ксл. *Зоська із Сьцяпанам пайшла ў скокі.* Альшанка Чаш. (Ксл.). *Пачынаюцца скокі.* (Кот. 206). *Галабокі пашлі ў скокі.* Из песни, Нсл.

●**скокам,** *в см. наречия*—прыгая. Нсл. *То бокам, то скокам.* Нсл.

●**скокі**-*каў, единств. ч. нет.*—танец, НК: Игры, Но. 24. танцы, Гсл. пляска, танцы. МГсл. *Будуць карагоды й скокі.* ЗСД 280. *Ад скокаў хата аж гудзела.* Клімовіч: Каліна. *Гоман, граюць, гэтта скокі выраблююць.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Кума пусьцілася ў скокі.* Кл.: Каліна, 13.

●**скокнуць,**—*см. под скакаць.*

●**скомчыць,**—*см. под комчыць.*

●**скон**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—кончина, смерть. *Няхай да скону будзеш ты бяздомны... Куй на кавадле водгук доўгапомны.* Сал.

●**скончыць,**—*см. под канчаць.*

●**скорам**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—мясное, Ар. пища, запрещенная во время поста. Нсл. 585. *Мала ўжо ў нас скораму.* Ар. *Яму ніколі скораму няма.* Нсл.

●**скорпаць**—*скарпаць.* Іг.

●**скоса,** *нареч.*—искоса. Ар.; Нсл.; Шсл.; МГсл. *Скоса паглядзеў на мяне.* Нсл. *Паглядае скоса, як бык.* Ст. *Скоса на мяне пазірае.* Козіна Пуців.(Халанскі, 128). *Глянуў скоса на хаціну.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3/20, стр. 154). *Скоса ўсьміхнуўся Васіль.* Дзьве Душы 147.

●**скосу,** *нареч.*—искоса. Ксл. *Яна паглядзела на мяне скосу.* Бешанковічы (Ксл.).

●**скочка**-*чкі-чцы, ж.*—блоха. БНсл. *См. блыха.*

●**скочыць,**—*см. под скакаць.*

●**скаба**-*бы-бе, ж.* **1.** ребро, Нсл. 580. ребро у человека и животных. Ар.; Ксл. *Капуста, верашчака із скабамі.* Нсл. *Пакладзі скабу ў грэцкую кашыцу.* Тм. *Паламаў скабы.* Бачэйкава Беш. (Ксл.). *У яго чартова скаба, яго ня здужаеш.* Ар.—ребро у корзины. Ар. *У кашу моцныя скабы.* Ар.

2. заноза. Нсл. 580; Кур., Смл. (Даль). *Вымі імне з рукі скабу.* Нсл.

3. клин. Нсл. 580. *Загнаць трэба скабу.* Нсл.

скабіна-*ны, единств. ч. к скаба 1, 2, 3.* Нсл. 580.

скабка-*бкі-бцы,* **1.** *уменьш. к скаба 1,*—ребрышко. Ар.; Шсл. *У буракі ўкінула скабку.* Ст.

2. *уменьш. к скаба 2,*—заноза. Ксл.; Нсл. 580; Смл.; Кур. (Даль); Гсл.; ПНЗ; Растсл.; НК: Очерки, Но. 26. *Загнаў сабе ў руку скабку.* Мазалава Куз. (Ксл.). *Ад скабкі, скабачкі палец разгнаіўся.* Нсл.

скабачка-*чкі-чцы,* **1.** *уменьш. к скабка 1.*—ребрышко. Ар.

2. заноза. Нсл. 580; Смл. (Даль). *Хіба скабачка ў палцы.* Смл. (Даль). *Увелич.* **скабішча**-*чы*—большая заноза. Нсл. 580. *Скабішча якая залезла за ногаць.* Нсл.

●**скабардзіна**-*ны, ж.*—кащей. Ксл. *Стаў, як скабардзіна.* Луб'ева Аз. (Ксл.).

●**скабёлак**-*лка, м.*—прут, ?. *Вазьмі гэты скабёлак ды абабі ігрушу.* Бяльсл.(*под абабіць*). *Ср. скаба*—ребро, заноза.

●**скабёлка**-*лкі-лцы, ж.*—согнутый нож, по концам которого приделаны поперечные ручки. НК: Очерки, 34.

●**скабялёк**-*лька*—"скабёлка", согнутая в кольцо и имеющая одну только ручку. НК: Очерки, 347.

●**скаб-іна**-*ішча-ка,*—*см. под скаба.*

●**скабіць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.* **1.** занозить, Нсл. 580; Смл., Кур.(Даль); Ксл. всаживать занозу. *Рукі свае, паніч, скабіш, заскабіш, цягаючы дошкі, дор.* Нсл. *Скабіць, заскабіць руку.* Кур., Смл. (Даль).

2. (*руку*)—получать подкуп. Нсл. 580. *Ты часта каля нас скабіш свае рукі.* Нсл.

заскабіць, 1.—занозить. МГсл.; НК: Очерки, Но. 25; Растсл.; Нсл.; Ксл.; Смл., Курск (Даль); Юрсл. *Заскабіла я нагу.* Селішча Гар. (Ксл.). *Па ім калі й чорт пабяжыць, дык нагу заскабіць!* НК: Очерки, 5. *Прич.* **заскабены**—заноженный. Нсл. 184. *Заскабены палец баліць.* Нсл.

2. (*руку*)—получить подкуп, Нсл. взять, приобрести вопреки праву. Юрсл. *Заскабіў руку, дык і пацягнуў на другую старану.* Нсл. *Глянь на брыгадзіра: заскабіў рукў каля сена, цяпер маўчыць як вады ў рот набраўшы.* Юрсл.

●**скабіцца, 1.** *стр. к скабіць.*

2. *несоверш. к заскабіцца. Соверш.* **заскабіцца, 1.** занозиться. Юрсл. *Палец заскабіўся.* Юрсл.

2. *перен.—заскабіць 2.* Юрсл. *І сам заскабіўся, і бяз сына не абышлося.* Юрсл.

•**скабы**-*бау*—ребра, реберная часть туши. Гсл.; Ар. *Уменьш.* **скабкі**-*бак,-бкаў*—позвонковые и реберные части в порциях. НК: Очерки 36; Ар.

•**скаголеньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к скаголіць*—вопль, плач, особенно детский. Нсл. 580. *Ці ты глуха, што ня чуеш скаголеньне дзяцяці?* Нсл. *Пакінь ужо ты сваё скаголеньне; скаголеньням ня вернеш.* Нсл.

•**скаголіць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—вопеть. Нсл. 580; Гсл. *Дзяцё скаголе, есьці хоча.* Нсл. *См. ськіголіць. Соверш.* **заскаголіць(заскуголіць,** Дсл.)—начать вопить, завопить, Нсл. 580. звизжать, запищать жалобно. Дсл. 252. *Чаго ты скаголіш, заскаголіла на ўсю галаву, на ўсю хату?* Нсл. *Кінь работу, бяжы, нешта дзеці заскаголілі ў хаце.* Нсл.

•**скагатаць**-*чў, скагочаш-ча*—вопить. МГсл.

•**сказа, 1.** порча. Гсл.

2. искажение. Гсл.

•**сказана,** *безлич., соверш.*—приказанно. Нсл. 580. *Табе сказана маўчэць!* Нсл.

•**сказаць,**—*см. под казаць.*

•**сказіць,**—*см. под казіць.*

•**скакальны**-*ная-нае*—танцевальный.

скакальная песьня—песня под которую танцуют. Сяло Трыкаўка, Карпачэўск. у., ц. с., Мужылава Акуліцкае вол. Бранск.(Будде: Тула-Орел, 85).

•**скакаць,** *скачў, скачаш-ча; повел. скачы,* **1.** прыгать. Гсл.; Нсл. 580; Ксл.; Ар. *Скачы на аднэй назе.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Каза не дарма ваўку скача. Послов.* Нсл. *На пахілае дзерва й козы скачуць. Послов.* Нсл. *Ну скачы здарова, з гусі вада, з Танькі худаба, ды не крактаць у мяне больш.* Север(Косіч 253). *Гэта казала бабуля лекарка(нявучаная). Однкр.* **скакануць**-*нўнеш-нець-нем-ніце*—прыгнуть с силою (сильно, С.). Нсл. 580. *Скакануў і нагу зьвіхнуў.* Нсл. *Однкр.* **скокнуць**—прыгнуть. Ар. *Соверш.* **прыскокнуць(прыскакнуць,** Нсл.)—припрыгнуть вдруг, неожиданно подбежать. Нсл. 510. *Ён прыскакнуў да мяне, дый выцяў па шчацэ.* Нсл. *Соверш.* **скочыць**—прыгнуть. *Адным разам скочыў ад мяне.* Кіт. IIIaI. *Соверш.* **даскочыць**—быстро доехать до какого-л. места с нарочитой и экстренной целью. Дсл. 181. *Нашы да лесу даскочылі, а злодзеяў не заскочылі.* Дсл.

адскочыць, *соверш.* **а)** отскочить(скачком удалиться от кого-л., С.) Шсл. *Каб не адскочыў, дык і яму лучыла б.* Ст.

б) ударившись обо что-л., отлететь в обратном направлении, в сторону; отскочить. *Камень адскочыў ад дзерва.*

в) скоро отрости(о траве). Шсл. *Просьле дажджу, так і адскочыла трава.* Ст.

г) об отделении сливок от молока(свернуться, С.) Дсл. *Малако пачала парыць — а яно адскочыла — як цяпер крупеню бяліць?* Дсл. *См. збрызгці(подбразґці).*

адскакаваць-*кую-куеш-куе; повел.-куйкуйма, несоверш. к адскочыць 1, 2, 3*—отскакивать. Шсл. *Ды давай усе барзьдзей адскакаваць у бок.* Ст.

аскакаваць-*ку-куеш-куе, несоверш., перех.*—нагонять со всех сторон. Дсл. *Аскакуюць ваўкі.* Дсл. *Соверш.* **аскочыць.**

заскакаваць-*кую,* **а)** заставать. Гсл.; Нсл. 184. *Другі раз не заскакую, не заскочыў пана ў двары.* Тм.

б) забегать вперед, Нсл. преграждать путь. *Соверш.* **заскокнуць, заскакнуць, а)** попрепятствовать, помешать, Нсл. выйти на перерез. *Заскокнуў мне дарогу, сьцежку.* Нсл.

б) *несоверш.*—запасть. Нсл. *Клямка заскакнула сама.* Нсл. *Нешта тут заскакнула, ня можна адчыніць.* Тм. *Прич.* **заскокнуты**—нечаянно застигнутый, открытый. Ксл. *Злодзей заскокнуты ў клеці.* Тм. *Соверш.* **заскочыць, а)** застигнуть, Мгсл. застать. Дсл. 252. *Заскочыў ледзь паезд.* Дсл.

б) застигнуть на деле. Нсл. 185.

заскачыць (*кагось у клеці, на зладзейсьцьве*). Нсл. *Цябе ў гаросе заскачылі.* Тм. *Дождж заскачыў нас у дарозе.* Нсл. 185. *Прич.* **заскочаны, а)** прегражденный. Нсл. 185. *Нам заскочана туды дарога.* Тм.

б) застигнутый. Нсл. *Дзеці заскочаны ў гаросе.* Тм.

выскакаваць, *-кую-куеш-куе*—выпрыгивать. МГсл.; Ар. *Соверш.* **выскачыць.** *Як скача рыба ў сеці, так выскачыў з рук маіх.* Кіт. 111а2.

2. *перех.*—плясать, Ксл.; Гсл.; Нсл. танцевать, ПНЗ; Растсл.; Косіч 17; Ар.; Гсл.; Горц(Кот. 203); Нсл. 580. плясать. Арлоўск. п.(Будде:Т.-Орл. слов.); Гародна Давідгарадзк. п.(Полесье 64). *Ня я скачу, няволя; прынукаюць панове.* Нсл. *Дзеўкі панавучаваліся скакаць вальца.* Ст. *Яна дужа любе скакаць.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Во дзе гуляка! ніхто гэтак ня ўмее скакаць.* Ст. *Грайце, дудачкі, голасна — скачча, дзевачкі хораша.* Нсл. 121. *Дзеўкі пайшлі скакаць мяцеліцу.* Ст.(Шсл. 162). *Узяўшы хустачку, Вэнэра пайшла мяцеліцу скакаць, — прыгожа, стройна церазь меру, пяром ня можна апісаць.* Тарас на Парнасе. *Скачы селядзенька, як маладыя скачуць.* Гарцава Стдуб.(Косіч 2). *Сталі дудкі іграці, іграці, сталі дзеўкі скакаці, скакаці.* Глюбскі(Наш Край, Но. 1, 1927, стр. 23). *Так скакалі... елі, пілі ўсю ноч.* Тапчэўскі: Пан. ігрышча. *За імі ўсе пайшлі ў скокі, нямог ніхто цяпер стаяць, — рукамі ўзяўшыся ў бокі, па хаце ўжо пайшлі скакаць, і за сыноў і за дачок шумеў па хаце "Крыжачок".* Клішэвіч: В. Каліна. *Пад іскрыпку а жалейку скакалі каля кастроў.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Пары пусьціліся скакаць пад ягоную музыку.*

Тм. *Ня ўпінайся ж і скачы нам, покуль сілы хваце, мо пачнуць і думкі нашы весялей скакаці.* Купала(ў вершу, пасьвечаным скакальнай трупе Буйніцкага). *Як граюць, так і скачуць. Послов.* Рапан. 279. *Скакаць, зь любай да зьнямогі.* Кавыль: Ч. лёд. Она (витебская Белоруска) *"скачыць"*, т.е. танцует под музыку. НК: Дудар, 196. *Пад чужую дудку скача. Послов.* Рапан., Прык. 151. *Дзе араты плача, там жонка скача. Послов.* Рапан., прык. 94. *Мужык у карчме скача, а жонка дома плача. Послов.* Тм. 97. *Хто ўвясну скача, той увосень плача.* Тм. 104. *Хоць ты плач, хоць ты скач — не паможаш. Послов.* Рапан., Прык. 52. *Га-га-га! Бач нага сама ўбокі скача.* Гарун("Вясельле"). *Граў ён доўга, а чэрці ўсё скакалі.* Демид.: Веров., 103. *Соверш.* **заіскака́ць**-*чў, каго-што*—исплясать(истоптать танцуя, Ар.), Ксл.; Ар. *Заіскакаў ўсі чаравікі.* Сянно (Ксл.). *Соверш.* **паскака́ць**-*чў*—потанцевать. Ар.; ПНЗ; Гсл.; Горц.(Кот. 203); Нсл. *Паскачы, Дарачка! — адгоцалася кумачка, няхай маладыя скачуць.* Дсл.

3. показывать вид удовольствия, торжествовать. Ар.; Нсл. *Ня доўга табе скакаці; паглядзім, ці паскачаш, ці паплачаш.* Тм.

скака́ньне-*ня,* **1.** пляска(танцевание, С.), Нсл. *Пацеха зь яго скаканьня.* Нсл.

2. прыгание. Нсл. *Скаканьне козаў, зайцаў.* Нсл.

•**скака́цца,** *скачацца, страд. к скакаць. Тут лёгка скачацца. Соверш.* **даскака́цца,** *даскачўся-ачашся*—допрыгаться, навлечь на себя какую беду прыганием или подобной шалостью. Нсл. 142. *Даскакаўся да свайго.* Нсл. *Во я такі казаў, што даскачашся, чалавеча.* Ст.

•**скаке́ль,** *выкл.*—прыг! ПНЗ.

•**скакі́ль,** *междом. в зн. сказуемого*—прыг. *Воўк пераз панадворак скакіль у гародчык ды на парасё.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 18.

•**скаклі́вы: скаклівыя песьні**—песни под которые танцуют. *Скаклівыя песьні.* Козіна Пуців.(Халанскі, 162). *См. скакальная песьня.*

•**скаку́ха**-*хі,* **1.** веселая игра на скрипке, веселуха, плясуха. Нсл. 580. *Заграй скакуху.* Нсл.

2. женщина-мастерица плясать, плясунья, Нсл. плясунья, Гсл. танцовщица. Міх.; Ар. *Яна ў нас, пане, першая скакуха.* Нсл. 580.

3. женщина острого характера, настойчивая, упрямая, назойливая. Нсл. *Наскочыш на свайго, скакуха!* Нсл.

•**скаку́н**-*на́*—плясатель, танцор, Ар.; Міх. танцор. Гсл.

•**скакунка**—попрыгунья. МГсл.

•**скаку́шка**-*кі, ж.*—белка,[Sciurus vulgsris] Ксл. *Скакушка вун на суку.* Лапы Беш. (Ксл.).

•**скалоціны**-*наў*—солома смешанная с сеном. НК: Очерки, Но. 719. *См. трасянка.*

•**скалоць**—уколоть. МГсл.

•**ска́ла**-*лы-ле, ж.*—скала. Ар.

•**скалазу́б**-*ўба, предл.-ўбу, зват.-ўбе, м.* —зубоскал(насмиешник, С.). Ар.; ЗСД 69. *Сьміяліся тамашнія скалазубы із старога дырэктара.* Гарэцкі: Песьні, 20. *См. вышчарак, вышчарка.*

•**скалазу́бства**-*ва, ср.*—зубоскальство. Ар.

•**скаламе́сіць,**—*см. под каламесіць.*

•**скаламе́шаны,**—*см. под каламесіць.*

•**скалану́ць,**—*см. под калаціць.*

•**скалану́цца,**—*см. под калаціцца.*

•**скалатну́ць,**—*см. под калаціць.*

•**скалавацець,**—*см. под калавацець.*

•**скалаца́нка**-*кі, ж.* **1.** пахтание. Гсл.

2. екефир. Гсл.

•**скалаці́ць, 1.** сбить(масло). Гсл.

2. взболтать. Гсл.

•**скале́чыць,**—*см. под калечыць.*

•**скале́чыцца,**—*см. под калечыцца.*

•**ска́лка I**-*лкі-лцы, ж.* **1.** кремень, Гсл.; Нсл. 580. кремень для высекания огня. Ксл. *Гэта, здаецца, скалка.* Воўкасьць Лёз. (Ксл.). *Скалку ад стрэльбы згубіў.* Нсл. *Ср. скала.*

2. пятно жира на верху горячей(жидкой, Ар.) пищи. Ар.; Шсл. *Вось сытыя буракі — адны скалкі.* Ст. *Вір... Я ў віры! я русалка. А як пеніцца вада! Як гуляе на ёй скалка!* С. Музыка, 272.

•**ска́лка II**-*лкі-лцы, ж.*—рыболовный снаряд. Ксл. *Я із скалкаю на рыбу пайду.* Гарадок (Ксл.). *См. скалька.*

•**ска́лька**-*кі-цы, ж.*—вид рыболовной сети. Ксл. *Я пайшоў бы рыбу лавіць, але скалькі няма.* Зямцы Сір. (Ксл.).

•**скалыхну́ць,**—*см. под калыхаць.*

•**склыхну́цца,**—*см. под калыхацца.*

•**скаме́чаны,**—*см. под камячыць.*

•**скамяне́ласьць**-*ці, ж.*—окаменелость.

•**скамянелы**-*лая-лае*—окаменелый. *Глянула скамянелая.* Бярозка(Калосьсе, Но. 1, 1939 г., стр. 5). *Л. стаяў, як скамянелы.* ЗСД 264.

•**скамян-е́ць**-*іць,*—*см. под камянець.*

•**скамячы́ць,**—*см. под камячыць.*

•**скамячы́цца,**—*см. под камячыцца.*

•**скамурдзі́цца**-*джуся-дзішся, соверш., возвр.*—скривить рожу. Ксл. *Во, скамурдзілася, як налпа.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**скан-а́ньне**-*аць,*—*см. под канаць.*

•**скана́віць**-*ўлю-віш-ве*—изрыть канавами. Ксл. *У нас ужо зямлю сканавілі.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**скапа́ць**—сколоть. Растсл.

•**скапа́ць**—колоть(лучину). ПНЗ; Растсл.

•**скапа́ч**-*ча̀, м.*—крюк для скапывания навоза. Ксл. *Вазьмі скапач і вязі гной у поле.* Вейна Сян.(Ксл.).

•**скапе́ц**-*пца̀, м.*—кастрированный баран. Ксл. *У Мікалая прапаў скапец.* Русінава Сян.(Ксл.).

•**скапыва́ч**—крюк для скапывания навоза с телеги. Гсл.(под *капач*).

•**скапыцiцца,**—*см. под капыцiцца.*

•**скарожыць**, *-жу-жыш-жа*—искривить, сомать. Ксл. *Скарожыла мае косьці.* Чараўкі Сян.(Ксл.).
•**скароміна**-*ны-не, ж.*—мясное.
пражыць скароміну—запекать мясо(в горшке, плошке). НК: П. 147.
смажыць скароміну(ялавічыну, птушкі, каўбасы)—зажаривать мясо. НК: П. 147.
•**скароміцца**, *-млюся-мішся, несоверш.* —есть в пост скоромное, скоромиться. Ар. *Баіцца скароміцца — пост дзяржыць.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Соверш.* **аскароміцца**—съесть в пост скоромного, оскоромиться. Ксл.; Ар. *Соверш.* **паскароміцца** —покушать скоромного. Шсл. *Забыўся, што сядні пятніца, узяў ды паскароміўся.* Ст.
•**скаромніна**-*ны-не, ж.*—мясное. Ксл. *Скаромніны ў нас ані няма.* Шляхоткі Сур. (Ксл.). *См. скорам, скароміна.*
•**скарабаціць**,*—см. под карабаціць.*
•**скарада**-ды-*дзе, ж.* **1.** борона(со вставными зубьями. НК: Под. пос., Но. 4). НК: Очерки, 394; НК: Дудар, Но, 24.
2. *перен.*—упрямство. НК: Очерки, Но, 785.
3. *перен.* в укоризненном значении — упрямый, несговорчивый человек. НК: Дудар, Но. 24.
4. перен.—движение хмельного человека. НК: Очерки, Но. 785.
5. *перен.*—нравственная расшатанность. Очерки, Но. 785.
бітая скарада—борона, которой основу составляют средней толщины *"клібы"*, соединенные клеточками и на месте соединения переплетенные лозовыми *"круцёнкамі"*. Сюда, в здавленный четырехугольник продольгих и поперечных *"клібін"*, туго и несколько насискось вколачиваются *"клепы"*, с небольшими засечками при головках. НК.: Очерки, 396.
•**скарадзіць**-*джу-дзіш-дзе што, несоверш.* **1.** боронить. Ксл.; Растсл.; Нсл. 585; НК: Дудар, Но. 24; НК: Очерки 395; Навасільск. п.(Будде: Т.-Орл. слов.); Гсл.; ПНЗ, боронить озимую вспашку или паровое поле. Шсл. *Давай, тата, я буду скарадзіць.* Навікі Віц. (Ксл.). *Скарадзі барзьдзей гарод.* Нсл. *Скародзь як мак, а барануй абы як, — дык будзе ўраджай.* *Послов.* Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Отгл. имя сущ.* **скараджэньне**-*ня, предл.-ню,* **а)** боронование. Нсл. *Скараджэньня гэтага твайго на цэлы дзень будзе.* Нсл.
б) боронованное поле. Ксл. *Бульбу садзілі на скароджаньню.* Сапегі Сян. (Ксл.). *Соверш.* **заскарадзіць.** Нсл. 585.—заборонить. Дсл. 252. *Нашы сёлета пазьней за людзёў заскародзілі.* Дсл.
паскарадзіць, (Нсл. 585) **а)** боронить некоторое время. *Як заскародзіш(сваё), то сусед просе паскародзіць ягоны гарод.* Нсл.
б) заборонoвать все, многое.
3. волочить, заплетать ноги, НК: Дудар, Но. 24. плестись, неправильно идти. НК: Под. пос., Но. 4.
4. делать что беспорядочно. Нсл. *Ня робіш добра, ня шыеш, а скародзіш.* Нсл. *Соверш.* **наскарадзіць**—сделать что-л. беспорядочно. Нсл. *Наскарадзіў тут нейкую ліхатню.* Нсл.
5. говорить вздор. Гсл.
•**скарадзьбіт**-*іта, предл.-іту, зват.-іце; мн. ч.-ты-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—боронильщик, НК.: Очерки, Но. 378, 395. работник боронующий пашню. Гсл.
•**скарадзьба**-*бы-бе, ж.* **1.** боронование. *Не вялікая ў нас скарадзьба: ганькоў дзесяць.* Ст.
2. заборонованная пашня. Гсл.
•**скаралушча**-*чы-чы, ж.*—раковина. Ар. *У раццэ шмат скаралушчаў.* Ар. *Маўчаць — найлепшы спосаб бою, ды ці завем мы — барацьбою? Ці можа тою скаралушчай, дзе смоўж ад страху мацкі плюшчыць.* Б. Ускалось, Но. 6, 32.
•**скаральба**-*бы-бе — скарадзьба.* Ксл. *Скаральбу скончылі.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.).
•**скарамяка**-*кі, общ.*—едящий-ая в пост скоромное. Шсл. *Скарамяка ты, што ты ў пятніцу сала ясі?* Ст.
•**скарамяціна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—сальные и мясные консервы, НК: Очерки, 36. всякое скоромное кушание, преимущественно мясное. НК: Старцы, Но. 7.
•**скар-аньне**-*аны,—см. под караць.*
•**скарац-іць**-*іцца, скарачэньне,—см. под караціць.*
•**скараць**,*—см. под караць.*
•**скарач**-*ача, предл.-ачу, зват.-ачу; мн. ч.-чы-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох. м.*—полотенце без украшений, служащее обыкновенно для вытирания рук. Ар. *Перш па адным бліне раскладала яна на скарачу, што на ўслоне засланы быў.* Калюга: Заблоцкі.
•**скарэліць**,*—см. под карэліць.*
•**скарэць**,*—см. под карэць.*
•**скарэлы**,*—см. под карэць.*
•**скарб**-*бу, предл. и зват.-бе, м.* **1.** (государственная, Нсл.) казна. Нсл. 581; Гсл.; Ар. *Скарб багаты, багатшы за нас.* *Послов.* Нсл. *Падушнае падаць да скарбу.* Нсл.
скарб гаспадарства—государственное казначейство.
міністэрства скарбу—министерство финансов.
2. денежная сумма или имущество какого-либо общественного заведения. *Скарб царкоўны, шпітальны.* Нсл.
3. имущество частного лица. Нсл. 581; Ксл. *Гэтыя багатыры, каторыя давалі скарб на інтарэс.* Кіт. 130а. *Скарб панскі.* Нсл. *Гэтым ты ня зьнішчыш свайго скарбу.* Нсл. *Ён забраў свой скарб і пацёгся.* Іванова Куз. (Ксл.). *Ня ежча скарбаў сіроцкіх із сваімі скарбамі.* Кіт. 10а14. *Скарбу ім прычыню.* Тм. 121а3.

4. клад. Ар.; Ксл. *Івановы скарб у валатоўцы знайшлі.* Летцы Куз. (Ксл.). *Каліб лучыла каму знайсьці ў зямлі які скарб, грошы, золата, тагды маець таму скарб быці.* Стт. 373.
5. сокровище. Гсл.
•**скарбонка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** ящичек(металлическая коробка с отверстием в крышке для сбора денег, кружка, **С.**) с которым староста церковный ходит во время богослужения для испрошения подаяния в церковный доход. Нсл. 581. *Укінь тата ў скарбонку.* Нсл.
2. ящик, прибитый у дверей церковных для подаяния на богоугодные дела. Нсл. 581. *Скарбонка дзеля бедных.* Нсл.
3. (вообще, **С.**) сундучек, куда опускают деньги-лепту на церковь, сирот, инвалидов и т.п.(напр. во время уличного сбора, **С.**) Гсл.
4. копилка. *Уменьш.* **скарбоначка**-*чкі-чцы.*
•**скарбонкавы**-*вая-вае, прилаг. к скарбонка;*—кружечный(напр. сбор пожертвованый).
•**скарбовы**-*вая-вае, прилаг. к скарб 1,* —казенный(государственный, Нсл.). Ар.; Гсл.; Ксл.; Нсл. 581. *Скарбовыя людзі.* Нсл. *Скарбовыя падачкі.* Тм.
2. казначейский, принадлежащий или относящийся к казначейству. *Скарбовы ўрад. Скарбовыя ўраднікі.*
3. финансовый. Гсл.
4. фискальный.
скарбовая каса(**урад, С.**)—казначейство. МГсл.
5. относящийся к господскому имению, господский, Нсл. 581. принадлежащий имению. Шсл. *Скарбовы замак, статак.* Нсл. *Скарбовыя коні загнаў.* Нсл. *Тут уперад стаяла скарбовая карчма.* Ст. *Статак пасуць на скарбовым.* Ст.
•**скарбоціць,**—*см. под карабаціць.*
•**скарбец**-*бца, предл.-бцу, зват.-бча, м.* —ящик для хранения денег, Нсл. 581. ларчик, Гсл. ларец. *У скарбцу нічога не знайшлі.* Нсл.
•**скарбёнка**-*нкі-нцы, ж.*—кружка для сбора пожертвований. Шсл.; Ксл.—*скарбонка. У гэту нядзелю хадзілі па Сьмілавічах із скарбёнкамі — зьбіралі грошы на бедныя дзеці.* Ст. *Апусьціў у скарбёнку саракоўку на раненых.* Дужчына Куз. (Ксл.).
•**скарбнік**-*ка, предл.-ку, зват. скарбніча, м.*—казначей. МГсл.
•**ска́рбніца**-*цы-цы, ж.* **1.** кладовая, хранилище денег и драгоценностей. *У яго скарбніца поўная ўсякага дабра.* Нсл.
2. *ж. к скарбнік,* женщина казначей.
•**скарпа́ць,**—*см. под карпаць.*
•**скару́бка**-*бкі-бцы, ж.*—кусочек(сала). Ксл. *Было ў мяне скарубкі з тры сала.* Сялец Чаш. (Ксл.).
•**скару́за**-*зы, общ.*—упрямец, озорник. Ксл. *Бач ты скаруза!* Халамер'е Аз. (Ксл.).

•**скару́зіцца,** *-жуся-зішся*—упрямиться, капризничать. *Ча скарузішся?* Сухарукава Аз. (Ксл.).
•**скару́чыцца,** *-чуся-чышся*—скорчиться, согнуться. Растсл.
•**скарчэць,**—*см. под карчэць.*
•**Скары́на**-*ны-не, м.*—известный великолитовский(белоруский) ученый гуманист, доктор медицины, переводчик Библии на великолитовский язык в 1517 г. и первопечатник в Великолитве.
•**скары́на**-*ны-не, ж.*—верхняя или исподняя корка испеченного хлеба. Нсл. 585. *Скарыну паламай ды палажы ў капусту.* Нсл.
•**скары́нка**-*кі, дат., предл. скарынцы, ж.* —корка. Гсл.; МГсл.; Ар.
•**скары́нка**-*нкі-нцы, ж.*—корка(хлеба и т.п.) Ар.; Ксл.; Шсл. *Цэлы стол накідалі скарынак.* Ст. *Хлеба й скарынкі няма.* Ст. *Прынясі скарыначку хлеба сабаку.* Тм. *Уменьш.* **скарыначка.** Ар.; Севершч.(Косіч 79); Растсл.; ПНЗ, хлебная корка, корочка. Нсл. 585. *Дай убогаму скарынку.* Нсл. *Старому няма чаго даваць скарынку.* Нсл. *І скарыначкі паясі, калі захочаш есьці.* Нсл. *Уменьш.* **скары́начка**-*чкі-чцы*—корочка. Ар.; Шсл. *Як галодны, дык смачна й скарыначка з вадою.* Ст.
•**скарыста́ць,**—*см. под карыстаць.*
•**скарысьціць,** *скарышчу, скарысьціць-це, соверш. чаго*—использовать. *Маець на том прысягнуці, іж воных рэчаў не скарысьціў.* Стт. 336.
•**скары́ць** — *скараць.* Гсл.
•**скасав-а́ньне**-*а́ны-а́ць,—см. под касаваць.*
•**скасава́ць,**—*см. под касаваць.*
•**скасаву́рыцца,**—*см. под касавурыцца.*
•**скавародка**-*дак, единств. ч. нет.*—погремок большой, *раст.,* Гсл.
•**скава́ць,** *скую-скуеш-е   ць-ем, скуіце каго кім, несоверш.*-травить собаками. Гсл.; Шсл. *Толькі сьвіньня памкнецца на двор, дык ён і скуець.* Ст.
скаваць—наускивать. *Отгл. имя сущ.* **скава́ньне**-*ня* **1.**—травля собаками. Гсл.
2. натравливание. Гсл. *Соверш.* **заскава́ць** *каго кім*—затравить собаками. Шсл. *Заскаваў парасё сабакамі.* Ст. *Соверш.* **наскава́ць** *каго кім*—натравить. Шсл. *Наскаваў сабакамі парасяты.* Ст.
•**скавыта́ць**—визжать по собачьи. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **скавытаньне**—собачий вой. Гсл.
•**скаўрэлы**—заскорузлый. Ксл. *Ня купляй скаўрэлага парасяці.* Шуміліна Сір. (Ксл.).
•**скаці́цца,**—*см. под каціцца.*
•**скачок**-*чка́*—кузнечик. *Косы чыркалі здалеку квола, прымушана, і здавалася, што гэта нейдзе сусім блізка верашчаць скачкі.* ЗСД 172. *Скачкі рэзалі паветра моцным як мага верашчаньням.* Тм.
•**склон**-*ну, предл.-не, мн. ч. скланы-ноўном, мн. ч., предл.-нох, м., грамм.*—падеж. МГсл.

•**склад**-*ду,* **1.** складка(действие). Нсл. *Склад жыта з вазоў.* Нсл. *Склад сена.* Нсл.
2. состав. Гсл.
•**склад**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** слог. Гсл. *Чытай па складох.* Гсл.
2. *грамм.*—слог(слова). Ар.; Гсл.; Шсл.; МГсл. *Па складох чытае.* Ст. *Перайшоў ужо склады.* Ст.
3. слог речи, стиль; ход мыслей. *Складу няма ў яго мове.* Нсл.
4. привернутые при пахании одна к другой две "ськібы" земли. Ар.; Шсл. *Склад роўненька злажы, дык тады й арацца будзе добра.* Ст. *Гоні ўзараў у склад, а засталае ў роськідку.* Ст.
5. телосложение. Ар. *Ён харошага складу.* Ар. *Дзеўка відам харошая, але склад у яе не харошы.* Нсл. *Склад у жарабка добры, але няма ведама які нораў.* Ст.
6. место, кладовая для помещения разных вещей. Нсл.; Мгсл. *Палажы гэтыя рэчы ў склад.* Нсл.
7. вещи, товар, сложенные на сохранение.
8. состав. Гсл.; МГсл. *У склад таварыства ўходжу я.* Гсл.; МГсл.
9. *стар.*—договор, условие, сделка. Даль. *А тот склад дзяржаці на обе стораны ў Полацку і ў Рызе.* Даль.
•**складáн**-*анà, предл.-анè, зват.-àне; мн. ч.-ны-ноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м., мат.* **1.** слагаемое.
2. то из чего слагается, составляется что-л.; составная часть какого-л. целого; слагаемое.
•**складáнасьць**-*ці, ж.*—сложность. *Нам надабе было ўжыцьцёвіць пераход пераз адкрыты космос із карабля "Зьвяз 5" на караб "Зьвяз 4". Мы добра разумелі складанасьць гэтага заданьня.* Г. Радзімы, Но. 1062, фев. 1969.
•**складáнік**-*ка, м.*—складной нож. Ксл. *Мой складанік ссорыўся(згубіўся).* Мікалаёва Куз. (Ксл.).
•**складáнка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** складчина. Ар.; Нсл. 582. *Грашыная складчына.* Нсл. 122(*под грашыны*). *Складанку зрабілі на царкоўны звон.* Нсл. *Ты да складанкі нашае не належыш.* Нсл. *Сваты робяць складанку на гарэлку.* Ар.
2. складчина, вещь, купленая в складчину. Ар.
•**склáдань**-*ні, ж., печат.*—набор. *Складань гатова, цяпер карэктар будзе чытаць.*
•**складáньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср., мат.* **1.** сложение.
2.—*см. под класьці.*
•**складáньнік**-*ка, м.*—наборщик. Гсл.
•**складáнчык**-*ка, предл.-ку, м.*—перочинный ножик. Войш.; МГсл.
•**склад-áны**-*àць,—см. под класьці.*
•**складáны**—складной(ножик). Гсл.
•**складаны**-*ная-нае*—сложный. МГсл.
•**складáцца**-*àюся-àешся, несоверш.* **1.**—метить в цель, целиться. *См. лучаць. Соверш.* **злажыцца,** *-жўся, зложышся*—прицелиться.
2.—*см. под класьціся.*
•**складковы**-*вая-вае, прилаг. к складка.* НК: Дудар, 199. *Складковыя грошы.* НК: Дудар, 199.
•**складнéць**-*èю-èеш-èе*—делаться стройнее. Нсл. *Дзеўка, што расьцець, то складнее.* Нсл. *Соверш.* **паскладнéць**—стать стройнее. Нсл. *Падрос хлапец і паскладнеў.* Нсл.
•**склáдны**-*ная-нае*—стройный, Нсл.; Ар.; Шсл. хорошо сложенный. Ар. *Складная дзеўка.* Ар. *Складны дзяціна стаў, як падрос.* Нсл. *Складны ягоны конік.* Ст. *У Пятроўку ўсе ня прыгожыя песьні, кароткія, ня складныя.* Севершч.(Косіч 20). *Нареч.* **складна гаварыць**—стройно говорить(т.е. говорить так, чтобы получался хороший склад, С.) Ксл., красиво(говорить). Шсл. *Ён ужо складна гавора.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Так жа складна гавора, аж люба яго слухаць!* Ст.
•**склáдзены,**—*см. под класьці.*
•**склáдзісты**-*тая-тае,* **1.** складной. Нсл. *Складзісты нож.*
2. стройный. Нсл. *Складзісты мужчына.* Нсл. *Складзістая ягоная мова.* Нсл. *Складзістую сказаў ты казачку.* Нсл.
•**склáны,**—*см. под класьці.*
•**склапатáцца,**—*см. под клапатàць.*
•**склáсьці,**—*см. под класьці.*
•**склáсьціся,**—*см. под класьціся.*
•**склéзень**-*зьня, общ.* **1.**—малыш, карапуз, Ксл. дитя, особенно малое. Нсл. 583. *Ай ты склезень!* Мазалава Куз. (Ксл.). *Ты яшчэ сусім склезень.* Тм. *Ён яшчэ склезень, ня цяме нічога.* Нсл. *Які ты склезень, а кугаканьня на ўсю хату.* Нсл. 257(*под кугаканьне*).
2. малолеток. Нсл. *Ты склезень супроці мяне.* Нсл.
3. худощавый(слабосильный? **С.**). Нсл. 583. *Трох гэтых склезьняў мала мне на адну руку.* Нсл.
•**склеп**-*пу, предл.-пе; мн. ч. скляпы-поў-пом, мн. ч., предл.-пох, м.*—погреб. МГсл.; Ар.; Ксл. *Я зламіў яго, забіў рот, зьвязаў і сьцягнуў у склеп, ведаеце, робяць тут такія пад гасподамі.* Дзьве Душы 183.
•**склеп**-*пу, м.* **1.** подвал. Гсл.
2. склеп. Гсл. *Кароль узяў пташку і казаў замкнуць да склепу.* Н.(Афанасьев: Сказки I, 1913, 209). *Палажы масла ў склеп.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Вымуравалі склеп на бульбу.* Ст. *Яблыкі пахавалі ў склеп.* Ст. *Вінны, піўны склеп.* Нсл.
•**склеп**-*пу, предл. и зват.-пе, м.* **1.** сводчатое каменное(всякое) построение. НК: Очерки, Но. 505.
2. погреб. Ар.; НК: Очерки, 361. *Уменьш.* **склéпік**-*ка*—погребок. *Склепік маленькі, ды харошанькі.* Нсл.
•**склéшч-авацца**-*ыцца,—см. под клèшчыцца.*
•**скляньне**-*ня, собир.*—битое стекло. Растсл.

•**скляпе́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—свод. Ар.; НК: Очерки, 548; Гсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 583. *У муры паськяпалася скляпеньне.* Ст. *У печы перарабілі скляпеньне.* Ст. *Паправіў у печы скляпеньне.* Бешанкавічы (Ксл.). *Нізкое скляпеньне ў склепе далі: зьгінацца трэба.* Нсл. *Люблю і я скляпеньне зор.* Гарун.

скляпеньне рабіць. звадзіць—делать свод(в печи, погребе и т.п.). НК: П. 151.

•**скляпі́ць**-*плю-піш-пе, каго-што, несоверш.* **1.**—выводить свод. Нсл. *Скляпіць печ, склеп, хату.* Нсл.

2. заскляпі́ць, *соверш.*—сделать свод. НК: Очерки, Но. 505. *Муляры заскляпілі бажніцу.* Варсл.

•**склізота**-*ты-це, ж.*—скользкость. Гсл.

•**склі́зьці**-*зну-зьнеш-зьне-знуць, несоверш.*—покрываться слизью. Нсл. 583. *У склепе ад макрыні яблыкі склізнуць.* Нсл. *Соверш.* **пасклізьці**—покрыться слизью многим. Нсл. 478, 583. *Ср. праскліз ьці.*

Соверш. **праскл́ізьці**—прогнить насквозь, покрыться слизью. Нсл. 528. *Морква праклізла.* Нсл.

•**склік**—созыв. Гсл.

•**склы́ка**-*кі, ж.*—склока, вражда. Ксл. *Яны ўжо даўно ў склыццы, а вышла з дрэні.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**склы́чаны,**—*см. под клычыць.*

•**склыч-авацца**-*ыцца,—см. под клычыцца.*

•**склы́чыць,**—*см. под клычыць.*

•**склюд**-*да*(**склют**-*та,* Ксл.) **1.** широкий топор с кривым в сторону топорищем употребляемый для обтесывания стен, Шсл. большой топор для выработки тёса. Ксл. *Трэба пазычыць у каго склюда высклюдаваць хату.* Ст. *Хто склют узяў?* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

2. скупой. Ксл. *Ён такі склют!* Бягуны Гар. (Ксл.).

•**скнарасьць**-*ці, ж.*—скупость. МГсл.

•**скнарыца**—скупец. МГсл.

•**скроб,** *отгл. частица,* **1.** неприятный шорох сапогами. *Ня люблю, што ты скроб а скроб ботамі.* Нсл.

2. быстрое карабкание. Нсл. 587. *Скроб на печ.* Нсл.

3. быстрый уход. Нсл. 587. *Скроб за дзьверы.* Нсл.

4. хвать. Нсл. 587. *Скроб у кішаню, аж бяры хваробу.* Нсл. *Скроб і вырваў з рук.* Нсл.

•**скробаньне**-*ня, предл.-ню*—шаркание. Нсл. 587. *Скробаньне ботамі.* Нсл.

•**скро́баць**-*аю-аеш-ае*—производить неприятное шаркание сапогами. Нсл. 185. *Ня скробай ботамі, боты падзярэш.* Нсл. *Однкр.* **скробнуць**-*ну-неш-не,* **1.** шархнуть. *Скробнуў ботам.* Нсл.

2. удрать, Нсл. 587. *Малец наш ужо скробнуў кудысь.* Нсл. *Соверш.* **заскробаць**—зашаверкать. Нсл. 185. *Заскробаць ботамі.* Нсл.

•**скробацца**-*аецца, несоверш.*—карабкаться. Нсл. 587. *Скробаецца на дзерва, як вавёрка. Соверш.* **ускробацца.** Нсл. 56. *Кот ускробаўся пад самую страху.*

•**скрозь,** *предлог.*—сквозь. Ар.; Гсл.; Нсл. *Як скрозь зямлю праваліўся.* Север., Раст.: Северск. 132. *Каб ты скрозь зямлю прайшоў.* Нсл.

•**скрозь,** *нареч.*—везде, МГсл.; Ар.; Гсл. всюду, МГсл. сплоть. *Канюшына скрозь спасьвена.* Ар.

•**скроіць,**—*см. под кроіць.*

•**скроміць**-*млю-міш-ме, несоверш., перех.*—скромничать. *Ня хочуць постам скроміць сябе.* Кіт. 6567. *З гарэзьнікам гэтым ніяк ня ўправішся, нічым ня ўскроміш яго.* Нсл. 110(*под гарэзьнік*).

•**скрамі́ць**-*млю-міш-міць, несоверш., перех.*—усмирять, Нсл. 587. укрощать, обуздывать. *Не скраміўшы дзяцей, ня можна.* Нсл. *Соверш.* **сускраміць**—усмирить, Нсл. 587. укротить, обуздать. *Сускрамі крыксуна гэтага.* Нсл. *Соверш.* **ускрамі́ць**-*млю-міш-міць-мім-міцё-мяць*—усмирить, укротить, обуздать. *Я цябе ускрамлю дубцом.* Нсл. 587. *Прич.* **ускромлены**—ловеденный до скромности, усмиренный, Нсл. 587. укрощенный. *Гразою ўскромлены хлапец.* Нсл. *Многократ.* **ускрамняць**—усмирять, Нсл. 665. укрощать, обуздывать. *Чаму ты не ўскрамняеш, ня ўскромніў дзяцей?* Нсл.

•**скрамі́цца,** *-млюся-мішся-міцца, несоверш., возвр.*—усмиряться, Нсл. 587. укрощаться, обуздываться. *Хлапец скраміцца, ускраміўся, як дубец паказалі. Соверш.* **ускраміцца**-*млюся-мішся.* Нсл. *Многократ.* **ускрамня́цца**-*няюся-няешся,* **1.**—усмиряться, Нсл. 587. укрощаться, обуздаться. *Хлапец нічым не ускрамняецца; быў бы добры, калі б толькі ўскраміўся.*

2. подождать. Нсл. 586.

•**скра,** *скры, ж.*—искра. Нсл.

•**скраб,** *отгл. частица,* **1.** царапание, царап. Нсл. 586. *Кот скраб па руццэ, за руку.* Нсл. 586.

2. мгновенный уход. Нсл.

•**скрабакі́**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох*(*один скрабак*), *м.*—опорки из старых сапог. Шсл. *Скробае па хаце ў гэтых скрабакох.* Ст.

•**скрабану́ць,**—*см. под скрабаць.*

•**скрабані́на**-*ны, ж.* **1.** скребение, подскибливание, подчищение писанного. Нсл. *Досіць скрабаніны нарабіў у лісьце.* Нсл.

2. быстрый уход, побег. Нсл. *Ага! не паласа! скрабаніну зрабіў*—т.е. тягу дал. Нсл. *Ср. скрабаць.*

скраба́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к скрабаць 2.* **1.** царапание. Нсл. 586.

2. *отгл. имя сущ. к скрабаць 4. Чуеш скрабаньне мышы ў кубле?* Нсл. 586.

3. шаркание.

•**скрабатні**-*неў-нём, мн. ч., предл.-нёх(один скрабацень), м.*—башмаки. Ксл. *Абуй хоць гэтыя скрабатні.* Семянцова Беш. (Ксл.).

•**скра́бацъ**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*(Смл., Даль) **1.** рвать, дергать. Нсл. 586. *Кот скрабае, праскрабаў тайстру із салам.* Нсл. *Соверш.* **праскра́бацъ,** *каго-што* —прорвать, продёргать. Нсл. 586.

2. царапать. Гсл.; Нсл.; МГсл. *Ня скрàбай рук гэтымі калючкамі.* Нсл. *Соверш.* **заскра́бацъ,** *каго-што.* Нсл. 586. *Руку заскрабаў суком.* Нсл.

3. чесать, почесывать. Нсл. 586. *Потым будзеш скрабаць, паскрабаеш галаву, ды ўжо позна будзе.* Нсл. *Соверш.* **паскра́бацъ** *каго-што*—почесать. Нсл. 586. *Паскрабай мне сьпіну.* Нсл.

4. *неперех.*—скрести. Гсл.; Нсл. 586. *Мыш нейдзе тут скрàбае, скрабнула.* Нсл.

5. шаркать. МГсл.

скра́бнуцъ-*ну-неш-не,* **1.** *однкр. к скрабацъ 3.* Нсл. 586. *Скрабнуў галаву.* Нсл.

2. *однкр. к скрабацъ 4.*

3. уйти, Нсл. улизнуть. *За дзьверы скрабнуў, як убачыў бізун.* Нсл. *Соверш.* **абскра́бацъ, аскра́бацъ, 1.** оцарапать. Дсл.; Нсл. 368. *Аскрабацъ суком від.* Нсл. *Кот аскрабаў.* Дсл. *Однкр.* **аскра́бнуцъ, аскрабнуцъ**—оцарапнуть. Нсл. 353, 368; Дсл. 368. *Кот аскрàбнуў малца.* Дсл. *Абскрабнуў руку аб сук.* Нсл. *Абскрабнуць суком від.* Нсл. 368. *Прич.* **абскрабнуты, аскрабнуты** —оцарапанный. Дсл.; Нсл. 368. *Малец ідзе із абскрàбнутай шчакою.* Дсл. *Абскрабнутая рука разбалелася.* Нсл. *Што забіў зайца? — Не, пабег толькі крыху аскрàбнуты.* Дсл.

2. подчистить, Дсл. оскребти. Нсл. *Аскрàбай гаршчок.* Нсл. *Паеў і аскрàбаў латку.* Нсл. *Прич.* **аскра́баны, 1.** оцарапанный. Нсл. 353. *Абскрабаная рука разбалелася.* Нсл.

2. оскребенный. Нсл. 353. *Абскрабаная скарынка хлеба.* Нсл.

3. обыскать, пошарить. Дсл. *Дзед абскрабаў кубел зь мёдам.* Дсл. *Кот абскрабаў.* Тм. *Дзед, як абскрабае свае кішэні, вылажа грошы кукувяку ладную.* Тм.

наскра́бацъ, *соверш.* **1.** начесать. Нсл. *Наскрабаць сьпіну, больку.* Нсл.

2. нацарапать, написать каракулями. Гсл.

•**скраба́цъ,** *-бỳ-бèш-бèць-бèм-біцè, несоверш., каго-што,* **1.** очищать или сдирать что-л. полуострым орудием, поставленным на ребро, Ар. скоблить, чистить. Нсл. 586. *Скрабі бульбу на вячэру.* Сянно (Ксл.). *Скрабуць вуліцы.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Скрабай ціхенька, каб не праскрабаць паперы.* Нсл. 586. *Соверш.* **аскраба́цъ**-*бỳ-бèш.* Ар. *Аскрабі бульбу.* Ар. *Аскрабаць буракі.* Нсл. 586. *Соверш.* **праскраба́цъ,** *каго-што.* Нсл. —протереть скобля.

2. чесать. Нсл. 586. *Скрабàй, паскрабàй мне сьпіну.* Нсл. *Пакуль к пану дабліжышся, доўга галаву скрабеш.* Баршчэўскі.

3. уходить, улизывать. Нсл. 586. *Скрабай двору.* Нсл. *Однкр.* **ускрабну́цъ**—уйти, улизнуть. Нсл. 586. *Дасталося б табе, калі б ня ўскроб, не ўскрабнуў.* Нсл.

скрабанъне-*ня, предл.-ню,* **1.** скобление, чищение. Ар.

2. чесание.

скраба́ны, *прич.* **1.** скобленный, чищенный. Ар. *Скрабаная бульба.* Ар.

2. чесанный, *перен.*—сеченный. Нсл. *Твая, відаць, даўно скрабаная сьпіна.* Нсл.

скрабану́цъ, 1. *однр. к скрàбацъ 2.* Нсл. 586. *Скрабануў балячку.* Нсл.

2. убежать, Нсл. дернуть. *Хлапец двору скрабануў.* Нсл.

паскраба́цъ-*бỳ-бèш,* **1.** очистить всё, многое. *Паскрабаць буракі(бульбу,* **С.**). Нсл. 586.

2. чистить, скоблить некоторое время.

•**скра́бацца,** *возвр.* **1.** чесаться ногтями. Нсл. *Дзяцё нешта скрабаецца.* Нсл.·

2. иметь привычку царапать других. Нсл.

3. проситься куда, царапая(о кошках, собаках, **С.**) Нсл., скрестись. *Кот скрабаецца ў хату.* Нл.

аскра́баваццa-*буешся, несоверш.*—оцарапываться. Нсл. 368. *Соверш.* **аскра́бацца,** *возвр.*—оцарапаться. Нсл. 368; Дсл. *Неасьцярожна лезучы, аскрабуешся, аскрабаўся.* Нсл. *Дзяцё аскрàлася.* Дсл. *Соверш.* **абскра́бнуцца, аскра́бнуцца** —оцарапаться. Дсл.; Нсл. 368. *Малец абскрабнуўся.* Дсл. *Аскрабнуўся да крыві.* Нсл.

заскраба́цца, *заскрабèцца, несоверш.*—забираться куда-л. Нсл. 185. *Заскрабацца, заскрэсца за печ.* Нсл. *Соверш.* **заскрэсца, заскрэбсьціся.**

•**скрэбці**-*бỳ-бèш-бèць-бèм-біцè, каго-што, несоверш.* **1.** скрести что-л. *Нажом скрабе гадзюку.* Ст.

2. очищать от коры деревья. Шсл. *Будзем скрэбці жэрдзе.* Ст.

•**скрэбсьціся(скрэбціся,** Шсл.)-*бỳся-бèшся, возвр., несоверш.* **1.** чесаться. *Што ты ўсё скрабешся — ці ня кусае цябе што?* Ст. *Нешта ты скрабешся, ці няма ў сарочцы вошаў.* Нсл.

абскрабсьці́ся, *-бỳся-бèшся-бèцца-бèмся-біцèся-бỳцца, соверш.*—очиститься. Дсл. *Абскраблàся й абчысьцілася зялѐніва просьле дажджу.* Дсл. *Пшчолкі ўвясну вышлі з вульлёў вонкі, абскрабліся й пачалі аблётавацца.* Дсл.

2. карабкаться. Нсл. *Скрабіся на печ.* Нсл. *Соверш.* **даскра́бацца**—докарабкаться, дойти, расталкивая других. Нсл. 142. *Даскрабаўся да дзьвярэй.* Нсл.

3. тащиться. Нсл. *Да двара трэба скрэбсьціся, паскрэбсьціся.* Нсл. *Соверш.* **паскрэбсьціся**—потащиться. Нсл. 586. *Соверш.* **прыскрэбсьціся**—притащиться. Нсл. *Коні ледзь прыскрэбліся двору, прысталі.* Нсл.

•**скра́біна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—царапина. Нсл. *Скрабіна на целе, на відзе.* Нсл.

●**скрабло**-*ла, ср.*—скребница. Ксл. *Прынясі скрабло пачысьціць каня.* Лазаватка Сур. (Ксл.). *См. скрэбла.*

●**скрабнї**-*нёў-нём, мн. ч., предл.-нёх(один скрабень), м.—скрабатні.* Ксл. *Калі ботаў няма, дык давядзецца абуць хоць гэтыя скрабні.*

●**скра́бнуць,**—*см. под скрабаць.*

●**скрану́ць,**—*см. под кратаць.*

●**скрану́цца,**—*см. под кратацца.*

●**скрэбла**-*ла, предл.-ле, ср.*—скребница для чистки лошадей. Нсл.; МГсл. *Дапаў чорт скрэбла. Послов.* Нсл.

●**скрэпці,**—*см. под крэпці.*

●**скру́ха**—сокрушение. Гсл.

●**скружыня́ць,**—*см. под кружыняць.*

●**скруцї́ць,**—*см. под круціць.*

●**скруцї́цца,**—*см. под круціць.*

●**скручонік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—маринованная свернутая в трубку селедка.

●**скрыг,** *отгл. частица*—мгновенный скрежет. Нсл.; Ар. *Скрыг зубамі.* Нсл. *Каток скрыг да скрыг.* Нсл.

●**скрыг**-*гу, предл. скрызе, м.*—густой с тупым звуком скрип. НК: Очерки, Но. 664.

●**скры́ганьне**-*ня, отгл. имя сущ.* **1.** скрежетание. Нсл. *Скрыганьне зубамі.* Нсл.
2. скрипение. Нсл. *Скрыганьне ўслонамі.* Нсл. *Скрыганьне калёс.* Нсл.

●**скры́гат**-*ту, м.* **1.** скрежет. Нсл. 587.
2. скрип. Нсл. *Скрыгат калёс.* Нсл.

●**скрыгата́ць**-*чу́-чаш-ча, -а̀ю-а̀еш, несоверш.* **1.** скрежетать. Растсл.; Ар.; Нсл.; Гсл.; Ксл.; МГсл. *Хай скрыгочуць зубамі!* Доўжа Куз. (Ксл.). *Ня смачна, што ты скрыгатаеш!* Нсл.
2. визжать. Ксл. *Нашае парасё вельмі часта скрыгоча.* Якшы Беш. (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **скрыгата́ньне**-*ня*—скрежетание. *Соверш.* **заскрыгата́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—заскрежетать. Нсл. 586. *Заскрыгатаеш ты ў мяне ня так!* Нсл.

●**скры́гаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** скрежетать, Нсл.; Ар.; ЗСД 257. скрежетать(зубами). Шсл.; МГсл. *Аж зубамі скрыгае ад злосьці!* Ст. *Однкр.* **скрыгану́ць**-*ну́-нѐш-нѐць-нѐм.* Нсл. *Дзьверы скрыгнулі, скрыганулі.* Нсл. *Дзьверы скрыгнулі.* Дзьве Душы 17.
2. скрипеть. Нсл.; Ксл. *Калёсы дужа скрыгаюць.* Даргейкі Сян. (Ксл.). Нсл. *Соверш.* **заскры́гаць, 1.** заскрежетать. Ар.; Нсл.; Шсл. *Аж зубамі заскрыгаў.* Ст. **2.** заскрипеть.

●**скрыжаваньне,** *ср.*—перекресток. *Паставіў стаўпом пыл на вуліцы да самага скрыжаваньня.* Заставін(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

●**скрыло**-*ла, ср.*—крыло. *Закруце гальлём, выцяўшы сьпеўным скрылом па балонках.* Машара(Калосьсе, кн. І-ая 1935 г., стр. 10). *Ізноў зашумелі вашы скрылы.* Тм., стр. 11. *Растуць ужо скрылы у нас.* Тм., кн. 2, 1935 г., стр. 75.

●**скрылаты**-*тая-тае*—крылатый. *Быццам зьнекуль скрылатыя коні, адганяе калосьсе мяне.* (Калосьсе, кн. І-ая, 1935 г., стр. 9). *Панясьліся вашы скрылатыя коні.* (Тм., стр. 11). *Ср. скрыло, скрыль.*

●**скрыля́ць**-*я̀ю-я̀еш-я̀е, несоверш., каго-што*—резать что-л. кругло-продолговатое кружками или полукружками на подобие крылышек, Нсл. 588. резать хлеб(и сало и мясо, Ад.; Ар.) ломтями. Ксл. *Скрыляй буракі.* Нсл. *Ня скрыляй толькі хлеба!* Гараватка Меж. (Ксл.). *Прич.* **скрыля́ны**-резанный тонкими пластинками на подобие крылышек. Нсл. 588. *Скрыляная рэдзька, моркава.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **скрыля́ньне**-*ня, предл.-ню*—резание чего круглого(и полукруглого, кругловатого, С.) кружками или полукружками на подобие крылышек. Нсл. 587. *Скрыляньне рэдзькі, буракоў, бульбы.* Нсл. *Соверш.* **паскрыля́ць,** *каго-што.* Нсл. *Паскрыляй рэдзьку.* Нсл.

●**скрыль**-*ля̀, предл.-лю̀, зват. скры̀лю; мн. ч.-лї-лёў-лём, мн. ч., предл.-лёх, м.*—ломоть. МГсл.; Нсл. 587; Ксл. *Кажнаму па скрылю адкроіў пірага.* Нсл. *Тры скрылі сітніцы зьеў.* Гарадок (Ксл.). *См. луста. Уменьш.* **скрылёк**-*лька̀*—тонкий ломтик чего-л., Растсл.; ПНЗ. тонкий ломтик кружком или полукружком, отрезанный в виде крылышка. Нсл. *Парэж скрылькамі рэдзьку.* Нсл. *Адкроіла скрылёк сала.* Цялеш: Ярылаў агонь.

скрылёчак-*чка, уменьш. к скрылёк.* Нсл. 487. *Цененькі скрылёчак хлеба даў.* Нсл.

скры́лік-*па, уменьш. к скрыль,* тонкий ломоть, ломтик хлеба(и мяса и сала, С.) Шсл. *Накроіў хлеба цененькімі скрылікамі.* Ст.

●**скры́ня**-*ні, ж.* **1.** сундук, Растсл.; МГсл.; ПНЗ; Шсл.; Ксл. большой сундук. Нсл.; Ар. *У нашай пані поўная скрыня хусьця, палатна, адзежы.* Нсл. *Вазьмі з мае скрыні ручнік.* Шпунты Куз. (Ксл.). *Адзежу пахавалі ў скрыню.* Ст.
2. большой ссыпной ящик. Шсл.; Ар. *Насыпалі цэлую скрыню аўсу.* Ст.
3. в колодце. *У студні скрыня згніла.* Ар.
4. садок для хранения живой рыбы в реке(не только в реке, С.). Нсл.

●**скры́ня**-*ні, ж.*—баул, Ар. сундук. Гсл.; НК: Старцы, 86. *Уменьш.* **скрынка**—сундук, ящик, баул. Гсл.

●**скры́нка**-*кі, ж.*—ларец, МГсл., *уменьш. к скрыня,* ящик. Ар.; МГсл.; Ксл.; Ар. *Палажы гэтыя ніткі ў скрынку.* Забор'е Сян. (Ксл.) *Паштовая скрынка.* Аш.

скры́начка-*чкі, уменьш. к скрынка,* ларчик. Ар.

●**скрынька**-*кі, уменьш. к скрыня,*—ящик. *Скрынька аббітая бляхаю.* Нсл. *Цьвішша ляжыць у скрынцы.* Ст. НК: Очерки, 137.

скры́нечка-*кі, уменьш. к скрынька.* Нсл. *Не вялікая скрынечка, але цяжкая.* Нсл.

●**скрыпёнкі**-*каў, единств. ч. нет.*—корточки. Ксл. *Сядзь на скрыпёнках!* Рыбчына Сір. (Ксл.). *См. куркішкі.*
●**скрыпу́ля,**—*см. под іскрыпка.*
●**скрыві́ць,**—*см. под крывіць.*
●**скрыві́цца,**—*см. под крывіцца.*
●**скрыўдзіць,**—*см. под крыўдзіць.*
●**скрыўджаны,**—*см. под крыўдзіць.*
●**скволець,**—*см. под кволець.*
●**сквалы́га**-*гі, общ.*—скряга, позорный скупец. НК: Очерки, Но. 19.
●**сквалыжнік**-*ка, м.* — *сквалыга.* НК: Очерки, Но. 19.
●**сквалыжнічаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма*—быть скрягой. НК: Очерки, Но. 19.
●**сквалы́жны**-*ная-нае, прилаг. к сквалыга.* НК: Очерки, Но. 19.
●**сквар**-*ру, м.*—зной, МГсл. жара. Нсл. *У самы сквар паехалі. Нсл. См. сквара.*
●**сква́ра**-*ры, ж.*—жара. Гсл.; Нсл. *Вялікая сквара на дварэ.* Нсл. *У самую скварy выехалі.* Нсл.
●**сква́рка**-*ркі-рцы, ж.*—кусочек жареного сала. Ар.; Ксл.; Нсл. 581; Гсл. *Ня цяпай адны скваркі.* Бешанкавічы (Ксл.). *На палудзень із сабою ўзяў дзьве скваркі сала.* Ст. *Каша з гусінымі скваркамі.* Нсл.
скваркі скварыць—поджаривать искрошенное сало. Ар.; НК: П. 147. *Уменьш.* **скварачка**-*чкі-чцы, ж..* Ар.; Шсл. *I скварачкі сала няма — усё вышла.* Ст.
●**сква́рны**-*ная-нае*—жаркий, знойный. Нсл. *Скварны дзень выбраў ты ехаць.* Нсл.
●**сква́рна,** *нареч.*—знойно. МГсл., *нареч. в см. безлич. глагола*—*сквара.* Нсл.,—знойно, жарко. *Скварна стала на двары.* Нсл. *Скварна будзе табе ехаць.* Нсл.
●**сква́рыць**-*ру-рыш-ра; повел. сквар-рма, несоверш., перех.* **1.** жарить, МГсл. жарить кусочек сала. Ар.
2. *чым* (заправлять, С.), заливать пищу жаренным салом с жиром. Шсл. *Сала ё, дык і будзе чым скварыць.* Ст. *Будзем здорам скварыць.* Ст.
3. *перен.*— о(сильном, С.) морозе. *Мароз проста аж сквара.* Ст. *Соверш.* **засква́рыць**-*ру-рыш-ра*—заправить пищу жареным салом(*"скваркамі"* с жиром). Шсл.; Ар. *Булён засквары́лі.* Ст. *Прич.* **засква́раны**—заправленный жиром жаренного сала с выжаренными его кусочками(*"скваркамі"*). Шсл.; Ар. *Засквараная зацірка ня вельмі што смачная.* Ст. *Соверш.* **насква́рыць**—нажарить(кусочки сала). Ар. *Насквар, каб было ўсім до.* Ар. *Соверш.*
пасквaрыць, 1. пожарить некоторое время. Ар.
2. изжарить всё, многое. *Соверш.* **прыскварыць**-*ру-рыш-ра*—немного заправить суп, кашу жиром с мелкими кусочками сала. Шсл.; Ар. *Соверш.* **расква́рыць**—изжарить(кусочки сала).
●**сква́ра,** *соверш., безлич.*—печет, жжет, говорится о летнем времени. Нсл. 581. *Сядні сквара, засквары́ла, ці ня будзе дождж.* Нсл.
●**сква́рыцца,** *возвр.* **1.** печься на солнечном жару, Нсл. 581. подвергать себя солнечному жару. *Чаго ты скварышся на сонцу?* Нсл.
2. *страд. к скварыць 1. Скваркі скварацца на скварадзе.* Ар.
суска́рыцца, *соверш. к скварыцца 1.* Нсл. 581. *Сускварыўся я на гэтай пякоце.* Нсл.
●**скверашча́ць**-*чу́, сквярэшчаш-ча*—испускать(издавать С.) трескучий, разительный для ушей крик. Нсл. 581. *Жабы сквярэшчуць, кажуць на пагоду.* Нсл.
●**скверат**-*ту, м.*—разительный для ушей крик животных(и людей С.). Нсл. 581. *За скверaтам жабаў салаўя ня чутно.* Нсл.
●**сквератá**-*ты̀, ж.* **1.** крик. Нсл. 581 — *скверат. Жабы сквератy паднялі.* Нсл. 581.
2. брань, ругательство. Нсл. 581. *Наслухалася я ўжо вашай скверaты досіць.* Нсл.
●**скве́рыцца**-*руся-рышся*—плакаться и капризничать(о ребенке). Шсл. *Дзяцё, мусіць, хворае, бо нешта ўсё скверыцца а скверыцца.* Ст.
●**сквярці́ся**-*ру́ся-рэшся*—издавать звуки, подобные кошачим взвизгиваниям; *сквярэцца*—больное дитя, иволга, лягушка, ржавые петли и т.п., Гсл. кричать трескучим голосом, плакать с криком, рюмить. Нсл. 581. *Квакуха сквярэцца, ці ня кот лезе да яе.* Нсл. *Жабы сквяруцца, пагода будзе.* Нсл. *Чааго ты сквярэшся, розкі хочаш?* Нсл. *Гэтае дзяцё ўжо даўно сквярэцца.* Даргейкі Сян. (Ксл.).
●**сквіл**-*лу, м.*—пронзительный крик, вопль, Гсл. крик, шум с писком и воем. Нсл. *Дзеці сквіл паднялі.* Нсл.
●**сквíла**-*лы, ж.*—ссора. Нсл. *Між намі ты сквілу зрабіла.* Нсл.
●**сквíлець**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—визжать. МГсл. *Сквілелі ў небе бакасы.* Кавыль: Ростань 38. *Сквілячы на завароце, прышоў на точышча трамвай.* Корзюк.
●**сквірэць**-*рў-ры̀ш-ры̀ць* **1.** о сале: жариться издавая непрерывный треск вследствие пригорания. Шсл. *Сала не пячэцца, а толькі сквірыць.* Ст.
2. о сильном морозе(трещать, С.). *Мароз на дварэ аж сквірыць!* Ст.
●**сквірчэць**-*чу̀-чы̀ш-чы̀ць* — *сквірэць 1, 2.* Шсл. *Сала сквірчыць на скварадзе.* Матарова Сьміл. (Шсл.).,
●**скуба́ць**-*дю-даеш-дае, несоверш. каго-што,* **1.** грызть траву, Шсл.; Ар. щипать(траву, С.); Растсл.; Нсл. 588. *Пусьці коні няхай сачыцу скубаюць.* Нсл. *Жарабётка скубае канюшыну.* Ст. *См. скубсьці 1.*
2. драть, дергать что-л. Нсл. 388; Растсл.; Ар.; Гсл. *Скубаць пер'е.* Нсл. *См. скубсьці 2.*

3. таскать, Нсл. 588. дергать за волосы. Гсл. *Скубай, скубані яго за валасы.* Нсл. *Скубае ззаду за валасы.* Ст. *Соверш.* **заскуба́ць**-*аю-аеш-ае*—загнать частою таскою за волосы. Нсл. 185. *Заскубалі беднага хлапца.* Нсл.
4. брать взятки, выжимать доход с кого-л. Нсл. 588. *Усі скубаюць нашага брата.* Нсл.

скуба́ны, 1. *прич. к скубаць 1.*, щипанный (о траве),
2. *прич. к скубаць 2,*—дранный. Нсл. 588. *Скубанае пер'е рассыпаў.* Нсл.
3. *прич. к скубаць 3,*—дерганный. Нсл. 588. *Галава твая яшчэ ня была скубаная, дык паскубуць.* Нсл.

скуба́ньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к скубаць 1, 2, 3, 4. Скубаньне пер'я.* Нсл. 588. *Скубаньне за валасы.* Тм.

скубану́ць-*нỳ-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, однкр. к скубаць 3,* Нсл. 588. щипнуть кого-л. за волосы, бороду, уши и нос. НК: Очерки, Но. 305. *Скубані яго за валасы.* Нсл.

скубяну́ць, 1. *однр. к скубаць 1. Во тут хай конь скубянець.* Ст. **2.** *однкр. к скубаць 3,*—дернуть. *Скубянуў, дык і вырваў пук валасоў.* Ст. *Однкр. к скубаць 4.*

скубну́ць-*нỳ-нѐш-нѐць*—дернуть(за волосы, бороду). НК: Очерки, 305.

абскубаць, *несоверш., перех.* **1.** оправлять воз или стог сена, соломы(одергивая его по сторонам, С.) Шсл.; Ар. *Абскубаць воза ня трэба: сена ня будзе цярушыцца.* Ст.
2. обрывать, выдёргивать. Шсл.; Ар. *Абскубаць курыцу,* **абску́бці,** (Шсл.), **аскубсьці,** (Ар.)-*бỳ-бѐш-бѐць-бѐм-біцѐ,* **1.** *соверш. к абскубаць 1.* Шсл.; Ар. *Абскубі воз, бо ў пуню ня ўлезе.* Ст.
2. *соверш. к абскубаць во 2 зн.*—оборвать, выдергать. Ар.; Шсл. *Не магла яна чысьцей аскубці курыцы.* Ст. *Добра абскубі хіб у парсюка.* Ст.

наскуба́ць, 1. *соверш. к скубаць 2.* Нсл. 588. *Наскубаць лубку пер'я.* Нсл.
2. *соверш. к скубаць 3. Наскубай яму хахол.* Нсл. 588. *Прич.* **наскуба́ны**—надранный. Нсл. 318. *Твой чуб не наскубаны, дык я наскубаю.*

выскуба́ць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** выгрызать траву. Шсл. *Конь хай тут выскубае.* Ст.
2. *несоверш. к выскубці 2,*—выдирать. Нсл. 95. *Соверш.* **выскубсьці,** (Ар.), **выскубці,** (Шсл.) **1.** выгрызть траву. Ар.; Шсл.
2. выдрать. Нсл. 95. *Выскубі сена троху.* Нсл. *Я табе валасы выскубу.* Тм.
3. выщипать. Шсл. *Курыцы нехта выскуб хвост.* Ст. *Прич.* **выскубены**—вырванный. Нсл. 95. *Выскубенае з пехцера сена адняў.* Нсл. *Выскубеныя паказаў валасы.* Нсл.

•**скуба́цца**-*àюся-àешся, несоверш.* **1.** иметь навык драть, таскать других. Нсл. 588. *За што ты скубаешся? Я самога скубану.* Нсл.
2. *страд. к скубаць 2*—дергаться. Нсл. *Мокрае пер'е ня добра скубаецца.* Нсл.

•**скуб-ану́ць**-*янýць,—см. под скубаць.*

•**скубе́ль!,** *отгл. частица, зн.*—быстрое, моментальное дергание. Гсл.

•**ску́бка**-*кі, общ.*—мальчик или девочка, имеющие привычку драть других за волоса. Нсл. *Уймі гэтага скубку, каб ён ня скубаўся.* Нсл.

•**скубну́ць,**—*см. под скубаць.*

•**ску́бсьці,** Ар. **скубці,** Шсл.-*бỳ-бѐш-бѐць-бѐм-біцѐ, прош. вр. скуб, скубла, несоверш., перех.*— грызть траву. Шсл. *Трава маленькая — няма чаго й скубці.*

•**скуёўдзіць**-*джу-дзіш-дзе*—смять, скамкать. Растсл.

•**ску́ла**-*лы-ле, ж.* **1.** чирей, Нсл.;Шсл. нарыв. Гсл.; Ар.; Ксл.; Бранскі п.(Будде: Т.)—драть (перья и пуха у птиц) НК: Очерки, Но. 305,—рвать шерсть. Гсл.
2. дергать за волосы. Гсл.

абскубці, (Шсл.), **аскубсьці,** (Ар.), *соверш. к скубсьці 1, 3.*

•**скуёўдзіць**-*джу-дзіш-дзе*—смять, скамкать. Растсл.

•**ску́ла**-*лы-ле, ж.* **1.** чирей, Нсл.; Шсл. нарыв. Гсл.; Ар.; Ксл.; Бранскі п.(Будде: Т.-Орл. слов.); Раст.: Смоленск 50. *Скула ўхапілася на назе.* Ст. *Скулу раздражніў.* Нсл. *Скула табе ў нос, у горла!* Нсл. *Скула загнілася.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Гадзі яму, як ліхой скуле. Послов.* Нсл.

ніцая скула—нарыв без верхушки. Нсл. *Единств. ч.* **ску́ліна**-*ны.* Ксл. *Села вялікая скуліна на руццэ.* Клюі Куз. (Ксл.).
2. *перен.*—шиш, говорится в роде отказа, Нсл.; Віцебш. ничего. *Скулу зьясі, а не пірага.* Нсл. *Ачхнуўся Малах, аж скула ў галавах. Послов.* Нсл. *Іван хадзіў па балоту, скульле рабіў не работу.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Заплаці мне за гэта грошы! Скульле табе!* Сураж. (Ксл.).
3. *перен.*—скверный, капризный человек. Шсл. *Чорт гэтай скуле ўгодзе!* Ст. *Собир.* **ску́льле**-*ля,* **1.** вереда, нарывы, Ксл. чирья, Гсл.; Растсл. множество чирьев. Нсл. *Скульлям вушы залажыла табе, што ты ня чуеш. Поговор.* Нсл. *На яго насела скульле.* Беліца Сян. (Ксл.). *Каб яму толькі скульля, колькі ён добра перацягаў.* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся.

ску́лка-*лкі-лцы, ж.* **1.** *уменьш. к скула 1.* Растсл.; Ар. *Як села на баку скулка, дык аж ня можна павярнуцца.* Ганкавічы Беш. (Ксл.). *Скулка табе ў вуха. Поговор.* Нсл.
2. *уменьш. к скула 2. Скулку возьмеш ад яго.* Нсл.

ску́лачка-*чкі, уменьш. к скулка,*—прыщ, небольшой нарыв. Нсл. *Скулачка села.* Нсл. *Целца маладзіцца, скулачка садзіцца. Послов.* Нсл.

ску́лішча-*ча, собир., ср.*—множество чирьев. Нсл. *Скулішча апанавала хлапца.* Нсл.

●**скуламе́сіцца,**—*см. под каламесіць.*
●**скулава́ты,** *-тая-тае*—страдающий чирьями. Нсл. *Скулаваты конь.* Нсл.
●**скуль,** *нареч., вопрос.*—откуда. Ар.; Гсл.; Нсл.; Ксл. *Скуль ты прышоў?* Ястрабы Куз. (Ксл.). *Скуль ты, хлопча?* Нсл.
●**скума́т**-*та̀, предл.-це; мн. ч.-ты̀-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.* **1.** небольшой кусок холста, сукна, овчины и фабричной ткани, оставшийся обрезком при кройке. НК: Очерки, 139. Гсл.; Нсл. 588; Ксл. *Скумат палатна.* Нсл. *Кравец узяў скумат сукна.* Бабінічы Віц. (Ксл.).
2. клок. Гсл.; Нсл. 588. *Скумат валасоў выдзер. Нсл. Собир.* **скума́цьце**-*ця, предл.-цю,* **1.** лоскутье, отрезки холста. Нсл. 588., *собир. к скумат.* НК: Очерки, 139. *Дзесяць локцяў субрана скумацьця рознага палатна.* Нсл.
2. клочье. Нсл. 588. *Сабакі грызуцца, аж скумацьце лётае.* Нсл.
3. одежные куски то висящие пока при одежде, то оторваные от нея, НК: Очерки, 139. лохмотье. Нсл. 588. *Скумацьце вісіць з-пад спадніцы.* Нсл. *Уменьш.* **скуматок**-*тка*—лоскуток. Нсл. 588. *Скуматок палаценца залапіць каленца. Поговор. нищих.* Нсл. *Уменьш.* **скума́цік**-*ка — скуматок.* Нсл. 588.
●**скума́ціць**-*а̀чу-а̀ціш-а̀це, несоверш., перех.* **1.** трепать. Ксл. *Сабака скумаціць рызьзё.* Косы Віц. (Ксл.).
2. драть за волоса. Нсл. 588. *За што ты скумаціш хлапца?* Нсл.
3. рвать клочьями волоса или шерсть. Нсл. 588. *Сабакі сьвіньню скумацяць, заскумацілі.* Нсл. *Соверш.* **заскума́ціць,** *перех.* Нсл. 588. *Соверш.* **наскума́ціць,** *перех.* —надрать, натаскать кого-н. за волосы (за шерсть, С.) Нсл *Было табе наскумаціць яму хахол за гэта.* Нсл. *Соверш.* **расскума́ціць,** *каго-што*—разорвать по клочкам. Нсл. 551. *Аджаніце сабакі, ато яны расскумацяць сьвіньню.* Нсл.
●**скума́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-айма, несоверш. каго-што*—разуметь, догадываться, Нсл. 588. разбираться, понимать, определять. *Ці скумаеш ты, праз што яны гавораць?* Нсл. *Нічога ты ня скумаеш аб гэтым.* Нсл. *Ці скумаеш ты, а чым яны гу̀каюць.* Нсл. *Ср. чешск.* skoumati—дасьледаваць.
2. исследовать.
ісскума́ць—уразуметь(понять, С.) Нсл. 601. *На сілу ты гэта ісскумаў.* Нсл.
раскума́ць, *соверш., што,* **1.** разобрать в уме, привести в ясность темное, запутанное, Нсл. 551. разобраться, различить, определить, понять что-л. *Ты не раскумаў, што ён табе сказаў.* Нсл. *Раскумай маю загадку.* Нсл.
2. исследовать. *Соверш.* **ускума́ць, 1.** проникнуть, понять, Нсл. 665. разобраться. *Ці ўскумаў ты, што яны мяжсобку гаварылі?* Нсл.
2. исследовать.
●**скупасьць**-*ці, ж.*—скупость. *Шайтан у нутр мой укінуў скупасьць.* Кіт. 19а16.
●**скупава́ць І**-*пую-пуеш-пуе, повел.-пуй-пуйма, несоверш.*—скупиться. *Каторыя скупуюць... не выдаюць дзесяціну, за тое ім нагатаваў Пан Бог муку пекляную.* Кіт. 13а3.
●**скуп-ава́ць ІІ**-*іць,—см. под купаваць.*
●**скупе́ча**-*чы, общ.*—скупец(скупая женщина). Шсл. *Вось дзе скупеча: нічога ня дасьць свайго й панюхаць.* Ст. *Ср. галеча.*
●**скупяндзе́й**-*я̀, м., презр.*—скупец, Нсл. скряга. *У скупяндзея нічога ня выпрасіш ніколі.* Нсл.
●**скупяндзе́йка**-*кі, ж., презр.*—скупая женщина, Нсл. женщина скряга.
●**скупяндзя́**-*дзі, общ., презр.*—очень скупой, Ксл. скряга. *Скупяндзя двойчы плаце.* Новае Сяло Беш. (Ксл.).
●**скупяндзя́йка**-*кі, ж.*—скряга. Нсл. 589. *У скупяндзяйкі гэтай і прасіць няма чаго.* Нсл.
●**скупяндзя́ка**-*кі, м.*—скряга. Нсл. 589. *У скупяндзякі гэтага й прасіць няма чаго.* Нсл. *Уменьш.* **скупяндзячок**-*чка̀,*—скупец, говорится о дитяти. Нсл.
●**скупідон**-*на, предл.-не, зват.-не, м.*—скупец. Аш.
●**скупіцца**-*плюся-пішся, соверш., взаим.* —соединиться. НК: Дудар, 191. Два *"музыкі"* стараются *"скупіцца"*, соединиться для игры, *"стаць да пары"*: один из них с лучшей выправкой *"дзяржыць верх"* а другой, начинающий, примерно только *"басуіць"*, т.е. держит втору. НК: Дудар 191.
●**ску́пляваць**—скупать. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **ску́пляваньне**—скупка. Гсл.
●**скупства**-*ва, предл.-ве, ср.*—скупость. *Каторыя скупуюць, прыказуюць людзём да скупства, ня выдаюць дзесяціны, за тое ім нагатаваў Пан Бог муку пекляную.* Кіт. 13а3.
●**ску́ра**-*ры-ры, ж.* **1.** кожа на теле. Ар.; Новае Сяло Беш. (Ксл.); Нсл. 589;Гсл. *Скуру зь цябе злуплю, калі ня будзе зроблена да сьвята.* Нсл.
2. шкура с шерстью. Ар.; Нсл. 589. *Валовая скура.* Нсл.
3. кожа вообще.
касматая скура—мех пушистых зверей.
скурка-*ркі-рцы, ж., уменьш. к скура,* —шкурка, кожа. Нсл. 589; Ар. *Заячую скурку прадаў.* Нсл. *Скурку зьдзер на руццэ.* Нсл. *Скурка на боты, язык на падошвы, а зубы на падковы. Послов.* —жартлівая пагроза. Нсл.
ску́рачка-*чкі-чцы, ж., уменьш. к скурка,* —кожица. Нсл. 589; Ар. *Скурачку на палцу зьдзер.* Нсл. *Дай імне скурачку ад сала.* Нсл. *Собир.* **ску́р'е**-*р'я*(**скур'ё**-*я́,* Ар.)—куски кожи. Ксл.; Ар *Валяецца скур'ё па ўсім закавулку.* Лётцы Куз. (Ксл.). *Слухаць мусяць мяне(шаўца) капылы і скур'ё.* Купала.

•**скуралу́п**-*упа, предл.-у̀пу, зват.-у̀пе, м.* —человек, занимающийся сниманием шкуры с мертвых животных. Ар.

•**скурапе́жка**-*жкі-жцы, ж.*—кусок тонкого сала(с кожицей, С.) Ксл. *Скурапежку надабе сьпячы.* Дварэцк Чаш. (Ксл.).

•**скура́т**-*ату̀, предл.-ацѐ, зват.-а̀це; мн. ч.-ты̀-тоу̌-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—выделанная кожа. Нсл. 589. *Скурату трэба купіць на боты.* Нсл. *Папінаецца як скурат на агню. Послов.* Нсл.

2. кусок(полоса, НК) выделанной кожи. Гсл.; НК: Под. пос., Но. 67.

скураток-*тка, уменьш. к скурат*, частица выделанной кожи. Нсл. 589. *Скуратком залапіць бот.* Нсл.

скураточак-*чка, уменьш. к скураток.* Нсл. 589. *Маленькі скураточак нікуды ня годзіцца.* Нсл.

•**скуратовы**-*вая-вае*—кожанный. Нсл. 589. *У каваля скуратовы хвартух.* Нсл.

•**скураця́ны**-*ня́я-ное*—кожанный, из кожи сделанный. Нсл. 589. *Скурацяная шапка.* Нсл.

•**скураці́на**-*ны-не, ж.*—выделанная кожа. Нсл. 589. *Хамут скурацінаю абшыты.* Нсл. *Уменьш.* **скураці́нка**-*кі.* Нсл. 589. *Скурацінка ценкая, як папера.* Нсл.

•**скут,** *скута*—полоса новой ткани в пекриод времени от конца ткания до окончательного выбеления последней; предельная длина *"скута"* колеблется между 8-15 арш. НК: Очерки, Но. 337. *Скруціць, раскруціць, мачыць, праць* —(колотить вальком),—*зьбіраць скуты.* НК: Очерки, Но. 337.

•**скува́ць I**—наускивать. Гсл. *Соверш.* **наскува́ць**—наускать, натравить. Гсл. *См. нацкаваць.*

•**скува́ць, II**—заковать. Гсл.

•**слой,** *слоя*—стекленная или(более) глиняная банка(банка вообще, С.). Нсл. *Уменьш.* **слоец**-*йца*—стеклянная банка (банка вообще, С.). Нсл. *Повен слоец мёду наклаў.* Нсл.

•**слоік,** *слоіка, дат., предл. слойку*—большая банка для хранения топлёного сала, масла, творога, меда. НК: Очерки, 84.

•**слоік**-*ка, Уменьш. от слой,* **1.** глиняная или стекляная банка, Ксл. высокая глиняная банка, Шсл. баночка, Нсл.; Гсл. банка вообще. *Разьбілі слоік.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.). *Слоік заняты маслам.* Ст.

2. стопка, кусок чего-л., конической, усеченной с конца, формы. Нсл.

слоічак-*чка,* **1.** *уменьш. к слоік I.* Нсл. *Слоік белай солі.* Нсл. *Слоічак смажэньня.* Нсл. **2.** *уменьш. к слоік 2.* Нсл. *Слоічак сыру.* Нсл.

•**сломка**—вальдшнеп. Гсл. *Бяры стрэльбу, пара йсьці на сломкі.* Гсл. *См. слонка, сланец.*

•**сломка, слонка**-*нкі-нцы, ж.*—вальдшнеп — крупнейший бекас(боровой кулик). НК: Очерки, Но. 954.

•**слон**-*на(-ну)*—скамья, Нсл. скамейка. Ксл. *Сядзь на слоне.* Нсл. *Падсунь сюды слон.* Нсл. *Стань на слон ды дастань з паліцы коўш.* Абрэзкава Сян. (Ксл.).

•**слон**—переносная скамейка. Гсл. *См. услон.*

•**слонка**—вальдшнеп. Гсл. *См. сломка, сланец. Уменьш.* **слонец**-*нца*—скамья, Нсл. скамеечка. Суткі Лёз. (Ксл.). *Сядзь на слонцу.* Нсл.

•**слота**—слякоть. Гсл. *См. слата̀.*

•**слова**-*ва; мн. ч. словы, слоў(словаў),-вам-вы-вамі-вах, ср.*—слово. Ар.; Растс.: Северск. 137. *То слова паважныя.* Кіт. 5а7. *Ведаў, што дзядзькавы словы дыхалі праўдай.* Шакун: Сьлед 14. *Слова, як птушка, — выляціць, то ня зловіш.*(*Послов.*)—слово не воробей — выпустить, не поймаеш. Вк.Лб. 7459. *Словы ў гневе прамаўляў.* Гарун(ст. "Малітва"). *Я ня веру гэтым словам.* Крушына: Лебедзь, 55.

слова ад слова—слово в слово. *Расказаў тыя дастамэнты слова ад слова да кніг... упісаці.* Ліст Вял. Кн. 1571 г.(Пташницкий: Кн. Пузыны, 58). *Ліст слова ад слова так ся ў сабе маець.* Ліст 1633 г.(Тм. 76). *Слова ад слова так, яка ўсе ў вусіх цэрквах маюць.* Цяпінскі: Евангеля, прадмова. *Слова ад слова да кніг упісаці маець.* Стт. 282.

ад слова да слова—от слова к слову. *Ад слова да слова — прыйшло да кулакоў.* Рапан. 163.

пры слове стаяць—держать слово, исполнять обещание. Заўшыцы. *Хто каму што прырачэ, пры слове стаяць.* Кіт. 36б. *Тыя людзі маюць пры слове стаяць.* Кіт. 64б. *Хто пры слове сваём не стаіць, у таго чалавека... веры нет.* Тм. 65а1. *Соверш.* **пры слове стаць**—сдержать слово. Заўшыцы. *Трэба каяціся здароваму і пры слове стаць.* Кіт. 64б. *Хто пры слове, пры праўдзе, пры тым вера ест.* Тм.

як слова мовіць—мгновенно. *Як слова мовіць, мне ся здало так.* Кіт. *Уменьш.* **слоўца**-*ца*—словцо, Нсл. 591. словечко. Шсл. *Скажы хоць адно слоўца.* Нсл. *Ні слоўца не прамовіў.* Нсл. *Я табе толькі адно слоўца скажу — і ўсё добра будзе.* Ст. *Ні слоўца ёй не адказала.* Н.(Демид.: Веров. 97).

•**слова,** *нареч.*—как бы, точь в точь. Нсл. *Гаворка слова панская.* Нсл. *Слова мой конь.* Нсл.

як слова—словно. МГсл.

•**слоўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—словарь. Гсл. *Уменьш.* **слоўнічак**-*чка, предл. и зват.-чку, м.*—словарик. Гсл.

•**слоўны**—словесный. Нсл. *Слоўны загад.* Нсл.

•**слабода**-*ды-дзе, ж.*—свобода. *Бра̀ткі, якая цяперака слабода, калі табакі няма.* Дзьве Душы 152; Ксл.; Нсл. 591; Шсл. *Далі нам слабоду.* Пушкары Сян. (Ксл.). *Нашаму брату і ў сьвята слабоды няма.* Нсл. *Ня было людзём слабоды.* Ст.

•**слабоднасьць**-*ці*—свободное время. Нсл. 591. *Слабоднасьці ані гадзіны няма, усё за работаю.* Нсл.
•**слабодны**—свободный. Ксл.; Нсл. 591; Шсл. *Слабодны чалавек — гуляе.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Слабодным часам прыду.* Нсл. *Ты слабодны салавек, а я не слабодзен, служу.* Нсл. *Зробіш, калі будзе слабодны час.* Ст. *Вось ён дык слабодны чалавек, заўсёды можа прыці к табе на работу.* Ст. *Я цяпер не слабодны, работаю заняты.* Нсл. 336(*под* неслабодны). *Нареч.* **слабодна, 1.** на свободе, Нсл. свободно. Шсл. *Жывець сабе слабодна.* Нсл. *Слабодна, што хочаш, то й кажы.* Ст.
2. просторно. Нсл. *Слабодна пашыў боты.* Нсл. *Ачысьцілі ток, ды стала слабодна: ё дзе хоць павярнуцца.* Ст.
3. *в знач. безлич. глаг.*—позволительно. Нсл. *Цяпер слабодна везьці да места гарэлку.* Нсл. *Сравн. ст.* **слабадней, 1.** свободнее, легче. Нсл. *Пусьці вяроўку слабадней.* Нсл.
2. просторнее. Нсл. *Боты слабадней зрабіў.* Нсл.
•**слабаднéць**-*èю-èеш-èе, несоверш.* **1.** делаться свободнее. Нсл. *Час слабаднее, паслабаднеў.* Нсл.
2. делаться легче. Нсл. *Работа слабаднее.* Нсл.
3. становиться привольнее. Нсл. *Жыцьцё слабаднее, паслабаднела.* Нсл. *Соверш.* **паслабаднéць.**
•**слабанáцца**-*яюся-яешся; повел.-яйся-яймася, несоверш., возвр. ад каго-чаго* —освобождаться. Шсл. *Соверш.* **аслабанíцца**—освободиться. Шсл.; Дсл. *Ледзь аслабаніўся ад астрогу.* Ст. *Во што, зробім валасяны канат, зьвяжам Кацігарошку, прывяжам к дубу — сам ён не аслабоніцца.* Ельн. (Дсл.).
•**слабанíць**-*ню, слабоніш-не, несоверш. ад каго-чаго*—освобождать. Гсл. *Многократ.* **аслабанáць**-*няю-няеш-няе; повел.-няй-няйма*—освобождать. Шсл.; Ксл. *Ад штрапу аслабаняць ня будуць.* Ст. *Соверш.* **аслабанíць**-*ню-ніш-не*—освободить. Шсл. *Давялося аслабаніць усіх.* Міхалі Куз. (Ксл.). *Усю бядноту аслабанілі ад падаткаў.* Ст.
•**слабасьць духа**—малодушие. МГсл.
•**аслабелы**-*лая-лае*—ослабевший. *Матрунін зmoраны, аслабелы адкінуўся ў крэсла.* ЗСД 43.
•**расслáбены**—расслабленный, Нсл. 551. сделавшийся менее тугим. *Вяроўка расслабеная.* Нсл. *Рукі ў некрута расслабеныя.* Нсл. *См.* расслабèнелы(*под* слабяніць).
•**слабянéць**-*èю-èеш-èе,* **1.** делаться, становиться свободнее, вольнее. Нсл. *За маладым панам жыцьцё нам слабянее, паслабянела.* Нсл.
2. слабеть. Нсл. *Мароз слабянее, паслабянеў.* Нсл. *Соверш.* **паслабянець.** Нсл. 589.

•**слабянíць**-*бяню-бèніш-бèне, каго-што, несоверш.*—делать свободнее, ослаблять, удавлять тягость или упругость. Нсл. *Ня добра, што ты слабеніш, паслабяніў рукі злодзею.* Нсл. *Соверш.* **аслабéніць,** *каго-што, соверш.*—ослабить, Пск. (Даль) сделать что-л. слабее. Нсл. 368. *Аслабеніць вяроўку.* Нсл. *Уцячэць, калі аслабèніш рукі.* Тм. *Соверш.* **паслабянíць.** Нсл. 551. *Не слабяні рук рыштанту, расслабеніш вяроўку а ён уцячэць.* Нсл. *Расслабяні троху вяроўку.* Нсл. *Прич.* **расслабéнены** —отпущенный, сделанный менее крепким, тугим. Нсл. 551. *Расслабененыя вяроўкі перацягнуць трэба.* Нсл.
слабянíцца-*бянюся-бèнішся, возвр., несоверш.*—делаться вольнее, свободнее. Нсл. *Вузёл слабеніцца, расслабяніўся.* Нсл. *Соверш., возвр.* **аслабéніцца**—сделаться свободнее. Нсл. 368. *Вяроўка аслабенілася.* Нсл. *Соверш.* **расслабянíцца.** Нсл. 589. *Нареч.* **слáбка**—не туго, свободно. Ар.; Ксл. *Абора на назе слабка.* Берасьні Беш. (Ксл.). *Слабка падперазаў ганавіцы — ледзь ня сьцінуліся.* Ст. *Павароз слабка вісіць на ягонай(засіленай) шыі.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 3, стр. 8.
•**слáбкі**—свободный, не тугой. Ар.
•**слабшы,** *сравн. ст. к* слабы. Дсл. 841; Нсл.
•**слáбці**-*бну-бнеш-бне, несоверш.*—слабеть. *Ср.* расслабці. *Соверш.* **расслáбці**-*бну-бнеш-бне; прошл. вр.* расслаб-бла-блі—сделаться менее крепким, тугим, Нсл. 551. ослабеть, расслабеть. *Вузёл расслаб.* Нсл.
•**слабы́**-*бáя-бóе*—слабый. Гсл.; Ксл.; Гародна Стол.(Полесье 187). *Наш сусед сусім слабы стаў.* Сянно (Ксл.). *Такі скарб, каторага ніхто й ніколі адабраць ад нас ня здолее, гэта любоў да Бацькаўшчыны, да свайго народу, да роднай мовы, — гэта вялікае мілаваньне людзіны — слабое, пакрыўджанае.* Цётка: Шануйце роднае слова. *Штырхаюць моцныя слабога.* Кл.: Каліна, 76. *У каго коні слабы́я былі, прадавалі(гаршкі) блізка.* Гародна Стол.(Полесье).
слабы́ на розум—слабоумный. Гсл. *Сравн. ст.* **слáбшы**—более слабый, слабее. *Ён будзе слабшы за брата.* Дсл. 841. *Пацягні слабшы канец вяроўкі.* Нсл. *Слабшага каня пад легчы воз.* Нсл. *З кажным слабшыя.* Купала. *Прев. ст.* **найслабшы.** *Увелич.* **слабю́сенькі**—слабёхонький. Ар.; Нсл. *Баба слабюсенькая стала, ледзь ходзе.* Нсл. *Ласкат.* **слабюхны.** Нсл. *Слабюхная работа.* Нсл. *Нареч.* **слáба**—слабо. Ар. *Уменьш.* **слáбенька.** Ар. *Увелич.* **слабю́сенька**—слабёхонько. Ар. *Ласкат.* **слабюхна.** Нсл. *Слабюхна дакрануўся да яго, а ён і паваліўся.* Нсл.
•**сланéц I**-*нцá, предл.-нцỳ; мн. ч.-цы-цоў-цом-цы-цамі-цох, м.*—вальдшнеп. Гсл. *См.* слонка, слонка. Гсл.

•**сланéц II**-*нцà, предл.-нцỳ, збат.-нча; мн. ч.-нцы̀-нцоў-нцом-нцоў-нцамі-нцох, м.* —посланный. Нсл. 590. *Сланца твайго я ў вочы ня бачыў.* Нсл.

•**сланéц III**-*нцà, предл.-нцỳ, збат. слàнча; мн. ч., -нцы̀-нцоў-нцом-нцы̀-нцамі-нцох, м.* —лён, постланный на лугу, в противоположность моченому в поле. Нсл. 590; Ар.; Вал.; Ксл. *Сланец у мяне дужа добры.* Сенькаўшчына Беш. (Ксл.).

•**сланяцца на заўгольлю**—между прочим, обозначает такое житейское положение, когда человек принужден бывает видеться только с отрицательной стороны жизни. НК: Очерки, 138.

•**сланцовы**-*вая-вае*—из льна *"сланцу".* Ксл. *Сланцовае палатно ня беле.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**слатá**—слакоть. Гсл. *См. слота.*

•**слáва**-*вы-ве, ж.*—слава. *Уменьш.* **слáвачка**-*чкі-чцы. Пройдуць леты маладыя, славачка мінецца.* Жыгалкі Стдуб.(Косіч 20).

•**славі́вы**-*вая-вае*—тот, которого славят, прославляют. *Богу жа славіваму ў Тройцы... чэсьць.* Малітаўнік Мамонічаў 1601 г.

•**слáвіць,** *слаўлю, славіш-ве, несоверш., перех.*—славить.

услáвіць-*àўлю-àвіш-àве; повел.-аў-аўма, соверш., перех.*—прославить. *Уславіць я хачу сядні розум чалавечы.* Бічэль(Б. Голас, Но. 71). *Несоверш.* **услаўля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма*—прославлять. Гсл. *Поэма ўслаўляе ейных дзеячоў.* Глыбінны: Доля беларус. культуры пад Саветамі, 98. *Соверш* **услáвіць**—прославить. *Поэт, які ня ведае агоні, ня здолее ўславіць Беларусь.* (Калосьсе, Но. 1, 1939 г., стр. 1). *Прич.* **услáўлены.** *Многократ.* **услаўля́ць**-*яю-яеш-яе*—прославлять. *Я вынясу цябе, як міру песьню, услаўляючы цябе на ўсе лады.* Лойка: Л. песьня.

•**славýты**—преславный, Гсл.славный, знаменитый. Нсл. *Славуты гаспадар.* Нсл.

•**слаць I,** *сьцялю̀, сьцелеш-ле, несоверш., перех.*—стлать. Ар.; Нсл. 590. *Сьцялю пасьцелю.* Ар. *Ужо ляны сьцелюць.* Ар. *Сьцялю табе, мілы, пасьцельку, пярыны.* Из песни. *Соверш.* **паслáць,** *пасьцялю̀-сьцѐлеш-сьцѐле, перех.*—постлать. Ар.; Шсл. *Цьверда ты паслала мне спаць.* Ст. *Прич.* **пасьцéлены**—постланный. Шсл. *Дзеці, ідзеце спаць, вам ужо пасьцелена.* Ст.

адаслáць, *адсьцялю̀-леш, соверш.* **1.** постлать отдельно. Нсл.
2. *соверш. к адсьцілаць 2,*—постлать(лён).

адсьцілáць-*àю-àеш-àе, несоверш. к адаслаць 1, перех.* **1.** стлать особенно(отдельно, С.) от кого или чего. Нсл. 380. *Лён свой адсьцілай асобна ад майго.* Нсл.
2. *несоверш. к адаслаць 2,*—стлать(лён). Шсл. *Назаравы павезьлі адсьцілаць лён.* Белае Пух. (Шсл.).

заслáць, *засьцялю̀-сьцелеш-ле, соверш., перех.*—покрыть(стол, кровать. воз). Ар. *Засьцялі стол абрусом.* Ар. *Ложак заслала новаю пасьцелькаю.* Ст. *Жонка белым абрусом заслала стол, прынесла букатку хлеба.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 3, стр. 4. *Прич.* **заслáны**—накрытый(стол, кровать, воз). Ар. *Стол засланы абрусам.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *Неяк няпрыхотна, каб стол быў у сьвята не засланы.* Ст.(Шсл. *под* *няпрыхотна*). *Даўно не сядзеў за сталом, засланым абрусом.* Адамчык: Арж. колас. *Прич.* **засьцéлены.** *Воз засьцелены.* Войш. *Несоверш.* **засьцілáць**-*àю-àе, перех.*-накрывать(стол, кровать, воз). Ар. *Стол засьцілаюць белым абрусом.* Кот 207. *Месца за сталом дзе будуць сядзець маладыя, засьцілаюць кажухом.* Тм. *Засьцілай сталы, кладзі пірагі.* Старадуб (Жив. Старина, 1909, I, 81). *Матка засьцілае настольнікам стол.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 46). *Засьцілайце сталы.* Танк. *Сталы засьцілаюць і кубкі напаўняюць.* Харобрычы(Курыла 88).

услаць, *усьцялю, соверш. што, чым* —постлать сплошь. *Коскаю зямельку ўсьцялю, сьлёзкамі ножачкі абальлю.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 56). *Прич.* **усланы.** *Лапкамі ўслана дарога.* Нсл. 265(*под лапка*). *Несоверш.*

усьцілáць-*àю што чым*—покрывать всю поверхность чего-н. *На гарэ хвіялачкі зацьвіталі, усю гару высокую усьцілалі.* Імгл.(Косіч 235).

•**слáцца,** *сьцялю̀ся, сьцѐлешся, несоверш., возвр.* **1.** приготовлять, постилать себе постель. Ар.
2. лежать, покрывая поверхность, прилегая к поверхности чего-л.; стлаться. *Лісты сьцелюцца па зямлі.*
3. расти, распостраняя стебли, ветви, листья по поверхности чего-л. *Макрыца сьцелецца па зямлі.*

лістам слацца—льстить, угождать, желая расположить кого-л. к себе.

адаслацца, *адсьцялю̀ся-лешся, ад каго-чаго*—постлать для себя отдельно. Нсл. 380. *Несоверш.* **адсьцілáцца**-*àюся-àешся ад каго-ад чаго, возвр.*—стлать для себя отдельно. Нсл. 380. *Адсьцілайся, адсьцяліся ад нас, каб ня разам спаць.* Нсл.

•**слаць II,** *шлю, шлеш, шлець, шлем, шліце, шлюць,...*

ссылáць-*àю-àеш-àе, повел.-ай-айма, несоверш. каго-што*—испосылать.

перасылáць, 1. пересылать.
2. препровождать(отправлять, доставить куда-л. в сопровождении кого-л., С.). МГсл.

даслáцца—выслать кого на известное место, хотя бы это и было сопряжено с некоторым трудом. Дсл. 182.

•**слуга**-*гі, ж.*—прислуга. МГсл.

•**слугá**—служанка. МГсл.

•**слугава́ць**-*гу́ю-гу́еш-гу́е, каму, несоверш.* —прислуживать. Гсл.; Шсл. *Няма каму табе слугаваць, — сам бяры ды еж.* Ст. *Эге ж, хлопча; іншы рады панству ў замку слугаваць.* С. Музыка, 232.
•**слуга́чы,** *в зн. сущ.*—служитель. Нсл. *Ты прывык спадзявацца на слугачых, схадзі сам вады.* Нсл. *Лацьвей табе, маючы добрага слугачага.* Нсл.
•**слу́халка**-*кі-цы, ж.*—слуховая трубка.
•**слу́хальня**-*ні-ні, ж.*—аудитория. НТ.
•**слуха́вы**-*вая-вае*—чуткий и послушный. Нсл. *Слухавы малец, конь.* Нсл. *Слуха̀вая дзяўчына.* Нсл.
•**слу́ханьне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к слухаць 1, 2.* **1.** слушание. Нсл.; Ар.; Гсл. *Слуханьне службы Божае.* Нсл.
2. послушание, повинование. Ар. *Слуханьне трэба аказаваць гаспадару.* Нсл.
•**слу́хаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** слушать. Пск.(Иеропольский); Нсл.; Ар.; Шсл.; Гсл. *А слухай ты, што ён табе чаўпе!* Ст.
2. *каго-чаго*—повиноваться(слушаться, **С.**) Нсл.; Ар. *Навукі ня слухае.* Кіт. 1а8. *Ня слухаеш добрых словаў, паслухаеш сабачай скуры. Послов.* Нсл. *Людзёў слухай, а свой розум май.* Нсл. *Прич. прошл. вр.* **слу́ханы**—слышанный. Нсл. *Гэта ўжо слуханая песьня.* Нсл. *Соверш.* **паслу́хаць,**—послушать. Ар.; Шсл.; Нсл.; Гсл. *Слухай, паслухай, што людзі кажуць.* Нсл.
слухаючы, *прич. к слухаць 1, 2*—слушающий. *Я тых слухаючых ад грахоў вольнымі ўчыню.* Кіт. 35а8. *Навука да слухаючых мусульман.* Кіт. 65б9.
абслуховаваць-*вую-вуеш-вуе, несоверш.* —выслушивать(больного, **С.**) Шсл. *Соверш.* **абслу́хаць**-*аю-аеш-ае*—выслушать больного. Шсл.; Ар. *Во калі добры дохтар: абслухае й распытае праз ўсё.* Ст.
паслу́хаць-*аю-аеш-ае, соверш. к слухаць 1, 2,* **1.** послушать, последовать чьим-л. советам, просьбам. *Адам Хеўвы паслухаў.* Кіт. 74б17. *Паслухаўшы жука, сам у гайцы будзеш.* Нсл.
2. *каго-чаго,* послушаться. Нсл.; Ар. *Ня слухаеш ківа, паслухаеш кія. Послов.*, —слушать несколько времени. Ар.; Вят., Вост. (Даль).
выслу́хаваць-*ху-хуеш-хуе, несоверш. к выслухаць*—выслушивать. Ар. *Соверш.* **вы́слухаць**—выслушать всё, до конца. *Скажу, што ся дзеяла, сын Эдвасоў выслухай мяне.* Кіт. 108а3.
аслу́хацца, *соверш.*—ошибиться в определении места звука, не услышать чего-л., Дсл. ослышаться. *Мяне гука̀лі ў лесе, а я аслухаўся.* Дсл. *Соверш.* **заслу́хацца** —заслушаться. Нсл. 185. *Мы тут заслухаліся ягоных баяк, а нам пара да двара.* Нсл. *Соверш.* **наслу́хацца,** *каго-чаго*—наслушаться. Ар.; Нсл.
прыслу́хацца-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася, соверш.*—прислушаться. Ар.; Нсл. 510. *Прыслухайцеся, што яны шэпчуць.* Нсл. *Пайдзі, прыслухайся да іх.* Салавей: Сіла 84. *Несоверш.* **прыслуха́цца**-*а̀юся-а̀ешся, повел.-айся-аймася. несоверш.*—прислушиваться. Ар.; Растсл. *Да партыі ўвесь сьвет прыслухаецца.* Рапан. 284.
услу́хавацца-*хуюся-хуешся, несоверш* —вслушиваться. МГсл. *Соверш.* **услу́хацца.**
•**слуха́чы**-*чага, в зн. сущ.*—слушатель. Нсл. *Слухачыя нашы бяз вушэй.* Нсл.
•**слухмя́насьць**-*ці, ж.*—послушание. Нсл.; Гсл. *Слухмянасьці няма ў дзяцюка.* Нсл. *См. слухнянасьць.*
•**слухмянства**-*ва, ср.*—послушность. МГсл.
•**слухмя́ны**-*ная-нае*—послушный. Нсл.; ПНЗ; Гсл.; Ксл.; Вят., Тмб., Кстр. (Даль). *Слухмяны дзяціна ўва ўсі.* Нсл. *Сравн. ст.* **слухмя́ншы.** Нсл. *Няма слухмяншага сына за гэтага дзяцюка.* Нсл.
•**слухня́насьць**-*ці, ж.*—послушность. Гсл. *См. слухмянасьць.*
•**служэбка**-*бкі-бцы, ж.*—служанка. Нсл. 746. *Знаць не вялікая шляхцянка, што ў служэбкі нанялася.* Нсл. *Ды падай, Іванька, грабянец! — А я табе, Ганначка, ня служэц! Ёсьць у цябе служачкі-дружачкі.* Старадуб(Жив. Старина, 1910, I, 98).
•**служба** —литургия, заутреня и пр. Гсл.
•**служка**-*кі, дат., предл. служцы, ж. к служэц*—женщина слуга. *Няма служкі да пастушкі. Послов.* Войш.
•**служы́ць**-*жу́-жыш-жа, несоверш.*—служить. *Соверш.* **заслужы́ць**-*жу-жыш-жа, на што*—заслужить(своей деятельностью, поведением добиться какого-л. отношения; стать достойным чего-л.) *Соверш.* **заслужы́цца**-*жуся-жышся, на што*—заслугами приобрести расположение. Нсл. 185. *Заслужыўся на ласку.* Нсл.
задслужавацца—заискивать. МГсл.
•**слых**-*ху, м.* **1.** острастка. Ар.
2. смирение(действие).
3. слух, молва. Нсл.; Шсл. *Слых прайшоў, яко бы...* Нсл. *Аб ім і слыху няма даўно.* Нсл. *Прапаў чалавек, і слыху аб ім няма.* Ст. *Я ня ведаю, ці гэта праўда ці не, але такія слыхі ходзяць.* Ст.
•**слыха́ны**—известный по слуху. Нсл. *Гэта ня новае дзела, а слыханае.* Нсл. *Слыханага няма чаго расказаваць.* Нсл.
•**слы́нуць**—слыть. Гсл.
•**слы́шка**-*кі, ж.*—молва. Нсл. *Слышка пайшла, што вайна будзець.* Нсл.
•**слы́шыць**-*шу-шыш-ша, повел.-ш-шма, несоверш., пе́рех.*—смирять, усмирять, делать смирным, послушным чьей-л. воле, укрощать. Ар. *Соверш.* **услышыць,** *перех.*—смирить, усмирить, сделать смирным, послушным чьей-л. воле. Ар. *Услыш ты іх, чаго яны рассваволіліся.* Ар.

•**смок**-*ка, м.* **1.** насос, машина, употребляемая для перелива какой-л. жидкости. Нсл.; Гсл. *Смокам барзьдзей перацягнеш куфу, чымся цэдзячы.* Нсл.
2. железная(не обязательно)водосточная труба. Нсл.
3. пожарная труба. Нсл. *Смокам зараз можна заліць пажар.* Нсл.
4. водокачка.
5. радуга. МГсл.; Ар.
•**смок**—сказочный змей, страшное мифическое существо. Гсл.
•**смолка**-*кі, ж.* **1.** дрема клейкая(трава), МГсл.; Гсл. смоловка.
2. нежная смола из молоденьких сосновых шишечек; народной медициной рекомендуется от чахотки. Шсл. *Яму ад сухот параілі піць смолку із шышачак.* Ст.
3. молочной сок у коров перед телением. Шсл. *Карова зараз ацеліцца: у цыцках ё ўжо смолка.* Ст.
•**смолкавы**-*вая-вае*—к смолке относящийся. Нсл. 595. *Смолкавыя краскі ліпучыя.* Нсл.
•**смолкі**-*кая-кае*—смолистый. Гсл. *Ср. смаляны.*
•**смоль**-*лі, ж., соб.*—смольные дрова на камин(не только на камин, С.) Ксл. *Насек смолі на два вечары.* Казімірова Сур. (Ксл.). *На тыдзень насеклі смолі.* Ст.
•**смольны**-*ная-нае*—пропитанный смолою. Шсл. *Падлажы смольны корч.* Ст.
•**сморгаць**-*аю-аеш-ае* (Нсл; Ар.), **смарга́ць**-*да́ю-да́еш-да́е,* (Нсл.), *несоверш., перех.* **1.** дергать, производя при этом звук трением. Нсл.595. *Ня сиоргай крэпка, абсморгаеш і паціхеньку вяроўку.* Нсл. *За што ты яго смаргаеш за валасы?* Тм.
2. обрывать что-н. во множестве(дерганием, С.) Нсл. *Сморгаць лісьце з пруціка.* Нсл. *Сморгаюць брушніцы.* НК: Очерки, 479.
3. выдергивать. Нсл. *Сморгаць сена з возу, ніткі з палатна.* Нсл. *Конь сена сморгае.* Нсл.
насморгаць, *каго-што, соверш.*—надергать. Нсл. *Насморгаць сена з возу, лісьця зь дзерва.* Нсл. *Сена насморгай толькі колькі каню даць.* Нсл. *Прич.* **насморганы**—надерганный. Нсл. *Падграбіць насморганае сена.* Нсл.
вы́смаргаць, *каго-што, соверш.*—выдергать. Нсл. *Сена высмаргай із стага.* Нсл. *Высмаргай гэтыя кончыкі.* Нсл. *Прич.* **вы́смарганы**—выдерганный. Нсл. *Высмарганае бярэма гароху.* Нсл. *Однкр.* **вы́смаргнуць, а)** выдернуть. Нсл. *Высмаргнуць шнюрок, вяроўку.* Нсл.
б) вытащить(быстро, С.) Нсл. *Злодзей высмаргнуў хустку зь кішані.* Нсл. *Прич.* **вы́смаргнуты, а)** выдернутый. Нсл. *Высмаргнуты шнюрок трэба ўзноў удзець.* Нсл.
б)(быстро, С.) вытащенный. Нсл.

4. дергать, трогать, Нсл. дергать за веревку, шнур и т.п. Шсл. *Ня сморгай ты за вяроўку, ато нельга завязаць.* Ст. *За што ты яго смаргаеш за валасы?* Нсл. *Смаргай вяроўку.* Нсл. *Смаргай, смаргні.*
смаргану́ць, (Нсл.; Гсл.)-*ну́-нѐш-нѐць-нѐмнічѐ,*(**сморгнуць,** Нсл.-*ну-неш*) *каго-што,* **а)** *однкр. к смаргаць 4,*—дернуть. Нсл.; Шсл.; Вост. (Даль). *Наклаў воз як каню смаргануць.* Нсл. *Як смаргануў раз, дык вузёл і разьвязаўся.* Ст.
б) тронуть за одежду. *Смаргані яго, няхай замаўчыць.* Нсл.
в) удрать, уйти тихонько, Нсл. шмыгнуть, вскочить, кинуться куда опрометью. Вост. (Даль). *Ня ўгледзілі, як ён смаргануў адсюль.* Нсл. *Мы ў карчме сядзелі, а коні смарганулі двору.* Нсл.
5. *средн.*—шаркать. *Сморгаць ботамі.* Нсл.
6. втягивать возгри в нос. Нсл. *Досіць табе сморгаць.* Нсл.
смарга́ньне-*ня, отгл. имя сущ. к смаргаць 1, 2, 3, 4, 5. Смарганьне вяроўкі. Дадзеў сваім сморганьням; чаму ня высмаркаеш носу, а ўсё сморгаеш.* Нсл.
сморгнуць, *однкр.* **1.** *к сморгаць 5,*—шаркнуть.
2. *однкр. к сморгаць 6.* Нсл. *Сморгні яшчэ раз, дык і заробіш.* Нсл.
абсморгаць, 1. *соверш. к сморгаць 1,*—трением смягчить, обгладить. Дсл.; Нсл. *Абсморгай вяроўку новую на крук.* Нсл. *Ня сморгай моцна, абсморгаеш і паціхѐньку вяроўку.* Нсл. *Абсморгала андарак.* Дсл.
2. *соверш. к смаргаць 2,*—оборвать что-л. во.множестве(дерганием, С.) Нсл. 575, обдергать. Нсл. *Абсморгаць пруцік, розку.* Нсл.
3. *соверш. к смаргаць 3,*—обдергать. Нсл.; Дсл. *Абсморгай воз, каб сена не валачылася.* Нсл.
4. протереть. Нсл. *Узлакочуючыся на стол, борзда абсморгаеш локці.* Нсл. *Прич.* **абсморганы, 1.** обдерганный. *Абсмарганую прынясі розку.* Нсл. *Абсморганае пяро.* Нсл.
2. оборванный(трением, С.). Нсл. *Абсморганая сьвітка.* Нсл. *Ходзе з абсморганымі локцямі.* Нсл.
•**смарга́цца, сморгацца,** (Нсл.) **1.** драться от носки, от трения. *Локці ў сьвітцы сморгаюцца, абсморгаліся.* Нсл. 595. *Отгл. имя сущ.* **смарганьне**-*ня*—трение. Нсл. *Смарганьне адзежыны.* Нсл.
2. иметь привычку дергать других. Нсл. *Я цябе не чапаю, не смаргайся.* Нсл.
3. тереться, бегать, протираясь между людьми, свойственно мальчикам. Нсл. *Чаго ты тут смаргаешся?* Нсл. *Ідзі вон, не смаргайся тут.* Нсл. *Соверш.* **абсморгацца,** *возвр.* Нсл.
рассмарга́цца, рассморгацца, 1. перетереться. Нсл.552. *Вяроўка ў калыбцы рассмаргалася, борзда парвецца.* Нсл.

2. начать таскаться, тереться, производя шорох или скрип. Нсл. *Чаго ты тут рассморгаўся, то з хаты, то ў хату.* Нсл.
3. продолжать втягивать возгри; рассморкаться, расхаркаться. Нсл. *Стацьцё нейкае табе, што ты рассморкаўся так.* Нсл.
•**сморгнуць,**—*см. под* *сморгаць.*
•**смоўж,** *смаўжа̀, на смаўжу̀, зват. смоўжа; мн. ч.-жы̀-жа̀мі-жох, м.*—улитка. Гсл.; Нсл.; Шсл. *На лісьце смаўжа прынёс.* Нсл. *Смоўж із'еў увесь карэнь капусты.* Ст. *Смоўж сядзеў на баравіку.* Пацкава Сян. (Ксл.). *См.* *смуж.*
•**смаголь**-*галя,* **(смогаль,** Вост. Даль)—головешка от смольного полена. Шсл. *Барада смогаль.* Вост. (Даль). *Ну й чорны як смогаль.* Голацак Сьміл. (Шсл.).
•**сма́га**-*а̀гі-азе, ж.* **1.** жажда. Ар.; Шсл.; Нсл. 493; МГсл.; Ксл.; Вост.(Даль). *Хаця каб глыток вады смагу прагнаць.* Ст. *Дай ты што смагу прагнаць.* Асіпова Аз. (Ксл.).
прагон смагі—утоление жажды. НК: Очерки, 480.
2. сухость во рту и на губах от душного ветра, внутреннего жара, при болезни или после сна, НК: Очерки, Но. 69. сухость губ от жары, беловатый налет на губах от жажды; гноеватая влага в углах сухих губ и во рту, пересохшем от жажды, Шсл. накипь на губах от жара, труда или болезни, Нсл. сухость губ, налет от жажды. Растсл. *Аж смага ў яго на вуснах — так піць хоча.* Ст. *Вусны смагаю пакрыліся, пачарнелі ад смагі.* Нсл.
3. *перен.* *Смага ты мая горкая, што ж гэта ты робіш?* Ст. *Вецер сядравы пранёсься над борам, смагаю жыцьця абвеяў лісты.* Гарун: Белр. марш.
4. мгла на горизонте в летнюю пору во время жары. Гсл. *Дасягнуць вун да таго ляску, што схаваўся ў смагу.* ЗСД 172.
5. загар. Гсл.
праганяць, прагнаць смагу, смажку, смажачку—утолить, утолять жажду, Ар.; Пск.; Смл.; Ксл.; Арл. (Даль) напиться или съесть чего-л. кислого, прохладительного. НК: Очерки, Но. 68. *На кваску! смажачку прагані.* Нсл. 593. *Дай вады смагу прагнаць.* Тм.
сма́жка-*жкі-жцы, уменьш. к* *смага 1, 2.* Нсл. 593. *У дзіцяці смажка на губках.* Нсл.
сма́жачка-*чкі, уменьш. к* *смажка.* Нсл. 593.
•**сма́гавы**-*вая-вае*—имеющий свойство накипи на губах или на зубах. Нсл. *Смагавая пена.* Нсл.
•**сма́гласьць**-*ці, ж.*—смуглость. Гсл.
•**смаглаўка**—смуглянка. Гсл.
•**сма́гці,** (Барс.)**, смагнуць,** (Шсл.), *сма̀гнунеш-не,*—испытывать жажду. *Смагне цэлы дзень без вады.* Ст. *См.* *сьмягці.* *Даволі табе сьмягці па гэтай дзяўчыне.* Барс.
2. испытывать недостаток в какой-л.(жидкой, С.) пище. Шсл. *Смагнуць цэлае лецечка без каплі малака.* Ст.
вы́смагці-*гну-гнеш-гне.* *Высмаг водыр бацькаўскага дому.* Кавыль: Ч. лёд.
засмагава́цца(засмагувацца, Дсл. 252), **1.** покрыться потом. Дсл. 252.
2. накрыться(губам, С.) запекшейся слюной. Нсл. 252.
3. исстрадаться, истомиться. Дсл. 252. *А ўжо мая душанька засмагувалася.* Дсл.
•**сма́жыць**-*жу-жыш-жа, несоверш., перех.*—жарить, (Растсл.) в масле(в жиру, Шсл.; Ар.) Гсл.; Нсл. 593; Ар. *Смажыць рыбу.* Ст. *Смажыць рыбу, грыбы.* Нсл. *Соверш.* **засмажыць**—зажарить. Шсл.; Дсл. 252. *Засмажылі грыбкоў на вячэру.* Ст. *Засмажылі грыбы.* Дсл. *Соверш.* **насмажыць**—нажарить. Ксл. *Насмажылі грыбоў.* Яноўшчына Беш. (Ксл.). *Соверш.* **вы́смажыць**—выжарить. Растсл. *Соверш.* **усма́жыць,** *перех.*—изжарить. Ар.
дасма́жаваць-*жую-жуеш-жуе; повел.-жуй-жуйма, несоверш., перех.*—дожаривать. МГсл. *Соверш.* **дасма́жыць**—дожарить.
прысма́жаваць-*жую-жуеш-жуе, несоверш., перех.*—прижигать, поджаривая. Нсл. 510. *Ня прысмажуй, ня прысмаж цеста, рыбы.* Нсл. *Соверш.* **прысма́жыць**—прижечь, поджаривая. Нсл. 520. *Прич.* **прысма́жаны**—прижжённый, поджаривая. *Прысмажаная капуста.* Нсл. 510.
2. кипятить в меду или сиропе. Нсл. 593. *Смажыць яблыкі, вішні, дулі, рэдзьку і інш.* Нсл.
смажоны-*ная-нае*—жаренный в масле, вареный в меду. *Смажонае рэдзькі купі.* Нсл. *Смажоныя ў мёдзе ігрушы.* Тм.
смажаны, *прич. к* *смажыць 1, 2.* *Смажаная ў масьле рыба, бульба.* Нсл. 593. *Смажаныя ў валею грыбы.* Тм. *Каша із смажаным алеям.,* Тм.
3. курить не переставая. Ксл. *Толькі табаку смажыць.* Яноўшчына Беш. (Ксл.).
4. *безлич.*—томить жаждою. *Смажыць — піць хочацца.* Ст.
•**сма́жыцца**—жариться на масле. Гсл.
смажаніна—жаркое. Гсл.
•**смажэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—(фрукты или ягоды, сваренные в сахарном сиропе, на меду или патоке, С.), варение. Нсл. 593; Радашкавічы Вял. *Кума розным смажаньням частавала мяне.* Нсл.
•**смак**-*а̀ку, предл.-а̀ку, зват.-а̀ча, м.*—вкус. ПНЗ; Растсл.; Ар.; МГсл.; Нсл. 594; Шсл.; Ксл. *У паклонах Богу чынячым смаку ня знаеш.* Кіт. 5а7. *Квас — адзін смак, аж ня ўесьціся!* Ст. *Смак паспытаць хацеў.* Стоішча Чаш. (Ксл.). *Смаку, як у печаным раку.* Нсл. *Чырвоны колер, вінны смак, каменна сэрца, чаму так? Загадка* (*вішня*). Ар.
•**смакам,** *нареч.*—по вкусу, вкусом. Нсл. 594. *Смакам добры.* Нсл. *Смакам яблык гаркавы.* Тм.

•**смакава́ць**-*кўю-кўеш-кўе; повел.-куй-куйма, несоверш., перех.*—узнавать вкус, отведывать, пробовать на вкус. Гсл. *См. спытаваць. Соверш.* **абсмакава́ць**-*кўю-кўеш-кўе,* **1.** полюбить вкус чего-л. Нсл. 353. *Еж на здароўіка, калі абсмакаваў нашу страву.* Нсл.
2. *перен.*—вообще полюбить что-л., найти вкус в чем-л. Дсл. *Дзяцюк абсмакаваў сабе дзеўку.* Дсл. *Абсмакаваў сабе пан меньне і купляе.* Дсл. *Абсмакаваў дзяўчыну.* Нсл. 353. *Абсмакаваў майго каня дый навяліўся купіць.* Тм. *Прич.* **абсмакава́ны, 1.** излюбленный по вкусу, Ксл. одобренный по вкусу. *Груца — мая ежа абсмакаваная.* Высачаны (Ксл.).
2. выбранный по вкусу. Дсл. *Дзеўка дзяцюком абсмакавана.* Дсл. *Соверш.* **засмакава́ць, 1.** отведать. Нсл. 185. *Засмакаваць страву.* Нсл.
2. полюбить. Нсл. 185. *Засмакаваў дзяўчыну дый жаніўся.* Нсл. *Соверш.* **прысмакава́ць**—полюбить вкус чего-л. Нсл. 510. *Чаму не прысмакаваць кашу з малаком? Поговор.* Нсл.
•**смакава́цца,** -*кўюся-кўешся, несоверш.* —услаждаться чем-л., иметь влечение к чему-л. Нсл. 594. *Чаму не смакавацца ў добрым.* Нсл. *Соверш.* **засмакава́цца**—влюбиться. Нсл. 185. *Засмакавацца ў дзяўчыну.* Нсл. *Соверш.* **рассмакава́цца.** Нсл. 594. *Дужа ты нешта рассмакаваўся на чужое.* Нсл. *Соверш.* **усмакава́цца**—войти во вкус.
•**смакта́ць**-чў-*чаш-ча, каго-што, несоверш., перех.*—сосать. Ар.; ПНЗ; Растсл.; Шсл.; Гсл.; Княжыца Куз. (Ксл.).; Вят., Вост., Кал. (Даль). Смокчуць то, что не может струиться, напр. сахар, конфекты(то, что струится —іссуць). *Дай дзяцяці драбок сукру, хай смокча.* Ст. *Досіць табе смактаць косьць, еж мяса.* Нсл. 595. *Отгл. имя сущ.* **смакта́ньне**-*ня, предл.-ню*—сосание(чего-л. немогущего струиться, С.). Гсл.; Ар. *Смактаньне цукеркаў.* Гсл. *Смактаньне мазкоў з косьці.* Нсл. 595. *Смактаньне тваё на ўсю хату.* Нсл. *Соверш.* **вы́смактаць**—высосать. Ар.; Шсл. *Прич.* **вы́смактаны**—высосанный. Ар.; Шсл. *Высмактаная костка.* НК: Пасоб. 101.
абсмоктаваць-*тую-туеш-туе, несоверш., перех.*—обсасывать. Шсл. *Соверш.* **абсмакта́ць,** (Шсл.), **асмакта́ць,** (Вят., Даль). *Дай малому костку абсмактаць.* Ст. *Прич.* **абсмакта́ны**—обсосанный. Ар.; Нсл. 740. *Абсмактаную косьць кінь сабаку.*
насмакта́цца—насосаться. Гсл.
•**смакаві́ты**-*тая-тае*—вкусный, аппетитный. *Пахне сьвежым хлебам, новым смакавітым.* Рунь 46.
•**смала́**-*лы-ле, ж.*—смола. Ар. *Пры стаў, як смала да кала. Поговор.* Ар.
•**смаля́к**-*ка́, м.* **1.** смольный пень, полено, Ксл. смолистый отрубок дерева, Нсл.; Ар. полено из смолистого корня. Шсл. *Смалякоў назьбіралі ў вагонь.* Лашнёва Беш. (Ксл.). *Падлажы пад трыножкі смаляк, ато цяпло згасьне.*
•**смаліна́**-*ны, единств. ч.* **1.**—одно короткое смолистое полено. Шсл. *Падлажы яшчэ адну смаліну.* Ст.
2. смолистая щепа. Нсл.; Ар. *Смаляком печ падтапіць.* Нсл.
3. вобще насыщенное смолою полено или бревно. Ар. *Смаляк ня борзда згніець.* Нсл. *Уменьш.* **смалячок**-*чка̀,*—смолистый отрубочек. Нсл.; Ар. *Зьбяры смалячкоў, ночы паедзем у рыбу.* Нсл.
•**Смалянін**-*на, мн. ч. Смаляне*—белорус Смоленщины. Нсл. 595. *Купцы Смаляне з таварамі прыехалі.* Нсл. *См. Смальнянін.*
•**смалянка**-*нкі, ж. к Смалянін*—белоруска Смоленщины.
•**смаляну́ць,**—*см. под смаліць I.*
•**смаляны́**-*ная-ное,* **1.** смолистый(от природы смолу в себе содержащий, обильный смолою, С.). Нсл. 595. *Смаляная лучына.* Нсл. *Іх адзеньне смаляное.* Кіт. 1296б.
2. наполненный смолою или бывший с смолою, смоляной, Нсл. к смоле относящийся, смольный, смолевый. Міх. *Смаляная бочка ні на шта ня годзіцца, хіба на ўсыпішча.* Нсл. *Стаяла мяккая цішыня, насычаная цёплым смаляным пахам.* ЗСД 79. *На прыгон на сем дзён з торбачкай скураной, з пужкай смаляной, з сучкай рабой.* Міх.
3. сделанный из смолы. Нсл. *Людзі чаго ня скажуць і смаляную кабылу зложаць. Поговор.* Нсл.
4. липкий, как смола. Нсл. *У каханкі смаляныя лаўкі. Послов.*
5. смаляное горла—пьяница. Ар. *Рукі залатыя, але горла смаляное*—о мастере пьянице. Ар.
•**смаля́рня,** -*ні*(**смалярня́**-*ні,* Смаргоні) —смолокуренный завод. Шсл.; Ар.; Смаргоні Аш. *Пайду да смалярні шпігнару дастаць.* Ст.
•**смаля́чка**-*чкі*—смолистая лучина. Нсл. *Смалячкау запаліў ты, дужа яна курыць.* Нсл.
•**смалец**-*лца,* **1.** перетопленное сало, Растсл. стопленный птичий жир.
2. разум, сообразительность. Растсл.
•**сма́ліна**-*ны*—гарь, чад от тлеющего холста, или дерева, или шерсти, Нсл. паленный запах, пал. Вят., Вост. (Даль). *Смалінаю пахне! Штось гарыць. Паглядзеце, адкуль ідзець смаліна.* Нсл.
•**смалі́цаю,** *нареч.*—назойливо, как липкая смола. Шсл. *Смаліцаю прычапіўся чалавек дый годзе!* Ст. *Смаліцаю прыстаў да мяне, — чыстая бяда зь ім!* Ст. *Смаліцаю лезе ў вочы!* Ст.
•**смалі́ць I**(**сма́ліць,** Нсл.)-*лю, сма̀ліш-ле,* **1.** обжигать, Растсл. обжигать что-л., особенно покрытое шерстью(пухом, С.) Нсл. 504; Вят., Вост. (Даль); Гсл.; Ар., обжигать

мелкую щетину на свинье, Шсл. обжигать шерсть на животном. Ксл. *Смаліць кабана, гусь, бараду, шулу.* Нсл. *Бацька смале парсюка на гародзе.* Ст. *Смаліць сьвіньню.* Гсл. *Хадзі памажы сьвіньню смаліць.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *Соверш.* **засмаліць**—опалить(очистить огнем от волосяного покрова, ворса и т.п., С.), обжечь. Бясл. *Быў такі беленькі кіёчак, дык на табе, узяў ды засмаліў канец, бульбу вымаючы з агню.* Запольле Расьн. (Бясл.). *Соверш.* **абсма́ліць** (Нсл.; Ксл., **асмалі́ць,** Ар.; Шсл.; Даль**],** *соверш. к смаліць 1.* Нсл. 594. —опалить(очистить огнем от волосяного покрова, ворса и т.п., Ар.), обжечь, Шсл.; Нсл. 353; Вят., Вост.(Даль 279, 291) обжечь шерсть, щетину на животном. Ксл. *Асмаліць сьвіньню.* Вят., Вост.(Даль). *Абсмаліць кабана.* Нсл. *Ледзь не асмаліў сабе валасоў лучынаю.* Ст. *Асмалілі сьвіньню.* Ст. *Абсмаліць вяроўку, бараду.* Нсл. *Абсмаліць шулы сасновыя.* Тм. *Кабана ўборзьдзе абсмалілі.* Кашчава Беш. (Ксл.). *Прич.* **абсма́лены, асма́лены,**
а) обожжённый, Дсл. 512. опалённый(о чем-л. пушистом) Нсл. 353; Ар. *Бяжыць воўк, асмалены бок.* Дсл. *Абсмаленая барада.* Нсл. *Асмаленае парасё.* Нсл. *Бегае, як мыш абсмаленая.* *Поговор.* Нсл. *Парсюк асмалены.* Ар.

абсмалі́ць каго-што—залить смолой, осмолить. Нсл. 353. *Абсмаліць бочку на капусту.* Нсл. *Многократ.* **асмаля́ць**-*яю-яеш-яе, каго-што*—обжигать. Вят., Вост. (Даль). *Соверш.* **адсмаліць**—удачно ответить. Шсл. *Так адсмаліў яму, што той і ня ведае, што сказаць.* Ст. *Соверш.* **вы́смаліць.** *каго-што*—залить горячею смолою. Нсл. *Высмаліць бочку.* Нсл. *Соверш.* **вы́смаліць, а)** огнем совершенно очистить от шерсти, пуха и т.п. *Высмаліць кабана.* Нсл. 96.
б) (*вочы*)—подвергнуть большому стыду, пристыдить. *Высмаліць вочы.* Нсл. 96. *Ср. высмалены.* *Прич.* **высмалены**—пристыжённый. *Высмалены мне вочы за цябе.* Нсл. 96.
2. о солнце: сильно жечь. Ар.; Шсл. *Сонца аж смале.* Ст.
3. сильно действовать(о морозе, С.) Нсл. 594. *Мароз дужа смале.* Нсл.
4. (много, С.) курить. Шсл. *Смале ды смале гэтую няшчасную табаку.* Ст.
5. *перен.*—сечь, наказывать телесно. Нсл. 594. *Смаль яго, насмаль яму сьпіну, няхай ня пушчае коні ў шкоду.* Нсл. *Соверш.* **насмалі́ць**—наказать телесно. Нсл. 594.
6. упреками колоть. Нсл. 594. *Ты заўсёды мне смаліш гэтым вочы.* Нсл.
7. быть жестоку в обращении. Нсл. 594. *Такі злы, што агнём смале.* Нсл.
8. быстро итти, бежать, ехать. Шсл. *Смале, аж пыл курыць!* Ст.

смалянýць-*нý-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, однкр., перех.* **1.** ударить чем-л. гибким, так чтобы рубаха пристала к телу, как бы облитая горячею смолою. Нсл. 594. *Смалянуў яго аброцьцю, аж ськіпеў бедны.* Нсл.
2. сунуть кому-л. огнём или горячею лучиною. Нсл. 594. *Смалянуць каму ў вочы.* Нсл.
3. *перен.*, сказать кому-л. жестокий упрек. Нсл. 594. *Як смаляну табе, дык і замоўчыш.* Нсл.

смальнýць, *однкр.*—*смалянуць 1, 2,* (но выражает действие, совершающееся с меньшей силою, С.) Нсл. 594.

адсмалі́ць, *соверш. к смаліць 5,* **1.** крепко побить(побить чем-л. гибким, С.) Шсл. *Нў адсмаліў жа яму дзягі!* Ст.
2. *соверш. к смаліць 3,*—быстро проехать или пройти. Шсл. *Як бачыш, адсмаліў пяць вёрстаў.* Ст.
3. удачно(и бойко, С.) ответить. Шсл. *Так і адсмаліў яму, што той і ня ведае, што казаць.* Ст.

прысма́леваць(прысмаля́ць ? С.)-*люю-люеш-люе, несоверш., каго-што,* Нсл. 510, —прижигать(говорится более о шерстяном, С.). *Сьвітку прысмалюеш, адыйдзі ад агню.* Нсл. 510. *Соверш.* **прысмалі́ць,** *каго-што,* **1.** прижечь. Шсл. *Лучына, дагараючы, прысмаліла сьцяну.* Нсл. 510. *Прысмаліў валасы.* Ст. *У паўдні сонца прысмаліла.* Ст.
2. слишком настойчиво пристать к кому. Шсл. *Як прысмалілі былі ваўкі, дык ледзь абараніўся.* Ст. *Прич.* **прысма́лены**—(несколько, С.) спаленный(прижжёный, С.), говорится о льняном и более о шерстяном. Нсл. 510. *Прысмаленая сарочка, сьвітка, кажух. барада.* Нсл.
•**смалі́ць II**-*лю, смоліш-ле, каго-што, несоверш.*—мазать, покрывать, натирать, пропитывать жидкой смолой, осмалевать. *Прич.* **смолены**—покрытый или облитый смолою. Нсл. 594. *Смоленая дратва. Смолены човен, смоленая бочка цячы ня будзе.* Нсл.
•**сма́ліцца,** *несоверш.* **1.** пригорать, говорится в особенности о чем-л. холстяном или шерстяном. Нсл. *Сьвітка твая смаліцца, а ты ня бачыш.* Нсл..
2. жечься(обжигаться, С.) Нсл. 594. *Ня смалься каля полымя стоячы.* Нсл. *Соверш.* **асмалі́цца**—ожечься. Шсл. *Увесь асмаліўся ў пажары ды ледзь не памер.* Ст.
3. глазеть в ожидании получения, увиваться. Нсл. 594. *Няма чаго табе тут смаліцца, табе не дадуць.* Нсл.
4. сгорать страстью к кому, ухаживать за кем. Нсл. 594. *Дарма ты смалішся, прысмаліўся каля дзеўкі, яна за цябе ня пойдзе.* Нсл. *Соверш.* **прысма́ліцца, прысмалі́цца.** Нсл. 594. *Прысмаліўся каля дзеўкі.* Нсл.

2. *соверш. к смаліцца 1*—пригореть. Нсл. 594. *Сарочка прысмалілася.* Нсл.
3. прижечься. Нсл. 510. *Адзежа твая прысмаліцца, адступіся ад печкі.* Нсл.
•**смаль**—гарь; запах гари, Гсл. запах гари или дымящегося чего-л. холстяного или шерстяного. Нсл. *Смальлю пахне.* (Ксл.). *Адкуль гэта смаль ідзець? Штось тлее.* Нсл.
•**смальля́нка**-*кі, ж.*—большая крыса с длинным хвостом. Нсл. *Каса твая, як у смальлянкі хвост.* Нсл.
•**Смальнянı̂н**-*ı̂на, предл.-ı̂ну, зват.-ı̂не*—житель гор. Смоленска. *Рукою многагрэшнага дзяка Сенька, родам Смальняніна.* Мінея 1487 г.(Карский I, 372).
•**смальну́ць,**—*см. под смаліць 1.*
•**сма́льны,** -*ная-нае*—смолистый. Нсл. *Смальная лучына.* Нсл.
•**смарода**-*ды, ж.*—черная смородина. Гсл.
•**смарговы**-*вая-вае*—ясный среди лета, благоприятный для земледельцев. Нсл. 596. *Смарговы дзень прагуляў.* Нсл. *Смарговы дзень зьнядбайліў.* Нсл. 216.
•**смаргану́ць,**—*см. под сморгаць.*
•**смарга́ць,**—*см. под сморгаць.*
•**смарга́цца,**—*см. под сморгацца.*
•**смарге́ль,** *отгл. частица,* 1. быстрое дергание за что: дерг. Нсл. *Смаргель за валасы.* Нсл. *Смаргель мяне за рукаво.* Нсл. *Смаргель хустку з галавы, із шыі.* Нсл.
2. быстрый уход, — шмыг. Нсл. *Смаргель за дзьверы.* Нсл.
•**смарка́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—сморкаться. *Соверш.* **абсмарка́ць,** *каго-што,* 1. обрызгать возграми, сморкая. Нсл. 353; Ар. *Абсмаркаць сьвітку.* Нсл. *Прич.* **абсмарка́ны**—замаранный возграми. Нсл.; Ар. *Абсмарканыя рукавы.* Нсл.
2. высморкать. Дсл. *Абсмаркай нос.* Дсл. *Соверш.* **асмарка́ць**—запачкать соплями. Дсл. *Крысо сваё асмаркаў.* Дсл.
•**смарка́цца**-*аюся-аешся, повел.-ай-айся, несоверш.*—сморкаться. Ар.
абсмарка́цца, *соверш., возвр.* 1. запачкать себя возграми. Нсл.; Ар. *Глядзець гідка, як ты абсмаркаўшыся ходзіш.* Нсл.
2. высморкаться. Дсл. *Абсмаркайся — сaплякі цякуць із носу.* Дсл. *Соверш.* **засмаркацца**—замараться возграми. Ар. *Соверш.* **вы́смаркацца**—высморкаться.
•**смарка́ч**-*ча́, м.*—возгривец. МГсл.; Ар.
•**смарка́ч**-*ча́, м.* 1. сопля. НК: Очерки, Но. 676.
2. мальчик, не утирающий своего носа. НК: Очерки, Но. 676.
•**смарка́чка**-*чкі, ж.*—девочка, не утирающая своего носа. НК: Очерки, Но. 676.
•**смаршчок**-*чка́, м.*—гриб сморчок. Шсл. *Смаршчкоў з тры падняў.* Ст.
•**сма́чна,** *нареч.*—вкусно. Ар.; Нсл. 594. *Хочаш смачна есьці, дык на печы не ляжы.* Ст.
•**смачны́**-*ная-ное*—вкусный. Вял.; Растсл.; Гсл. *Смачная саладуха́.* Асіпова Аз. (Ксл.). *Смачны прасньк.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *Смачны жабе арэх, але зубоў Бог ня даў.* *Послов.* Віленш. *Сравн. ст.* **смачнейшы**—вкуснее. Ар. *Прев. ст.* **найсмачнейшы**—самый вкусный. Ар.
•**смэркаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—сморкать. Шсл. *См. смаркаць. Соверш.* **абсмэркаць**—обсморкать. Шсл. *Нашто ты імне бот абсмэркаў?* Ст. *См. абсмаркаць*(*под смаркаць*).
•**смэркацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—сморкаться. Шсл. *Ня смэркайся на мост.* Ст. *См. смаркацца. Соверш.* **абсмэркацца**—обсморкаться. Шсл. *Вой як ён абсмэркаўся!* Ст. *См. абсмаркацца*(*под смаркацца*).
•**смэркі**-*каў, мн. ч.*—сопли. Шсл. *У цябе з носу смэркі цякуць.* Ст.
•**смуга́**-*угı̂-узѐ, ж.* 1. полоса, черта, штрих. *Сінела смуга лесу.* Цэлеш: Дзесяць 39. *Кілямэтры за паўтары сінела смуга лесу.* Тм. 42. *Ён сіліўся перабіраць у памяці усе перажыта... гады маленства, далёкага й цьмянога, як балацяная смуга.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 1-2/437-438). *Дождж абмыў із зямлі смугу, што засталася просьле сьнегу й паводкі.* І. Г.: Лемантар, 84. *Балотныя смугі вады крыжаваліся, перапляталіся мяжсобку.* Хмара(Калосьсе, Но. 1. 1939 г. стр. 7). *Сінія смугі веснавое вады яшчэ ляжалі на лагчынах.* Цэлеш: Ярылаў агонь *Раскалыханыя каласы густой паўдзённаю смугою.* А. Пысін. *Смугі раньняй мыглы былі парваныя на драбныя часткі й белымі цёнямі гінулі ў косках сонейка.* Вехі. Но. 29, 4. *Стала дзіўна: — гады гэтак шпарка прашумелі, бы ўвосень лісты, жоўтым лісьцям, прасадамі парку і ляглі, к смуга, на кусты.* Жылка, 49. *Прынёс смугу карпацкіх туманоў гаючых.* Лойка: Л. песьня. *Мне сьняцца, акрытыя соннаю смугой, лясоў раськінутыя шаты.* Крушына: Творы, 162. *Што прыямней даляў гэтых, апавітых у туман, і лясоў, смугой адзетых?* С. Музыка 262.
2. плесень. Ксл. *Аж смуга чорная стала.* Сухарукава Аз. (Ксл.).
•**смуж,** 1. улитка. Гсл. *См. смоўж.*
2. слизистый червь на поверхности грибов. Гсл. *См. смоўж.*
•**сму́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш., перех.* 1. водить клоком пакли, тряпкой взад и вперед по свитой бечевке, кнуту и т.п., чтобы смягчить витушку, НК: Очерки, 183.
2.—напрасно носить обувь, одежду, излишне употреблять сбрую. НК: Очерки, Но. 372.
•**смурод**-*ду, дат., предл.-дзе, м.* 1. дурной запах, смрад, (МГсл.) вонь; зловоние. Ар.; Нсл.; Шсл.; Ксл.; Гсл. *Высокага роду, ды нарабіў смуроду. Послов.* Рапан. 139. *Ад дзёгцю большы смурод.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *У хаце смурод, аж нос верне. Ст.*

2. бранное: тот, кто портит воздух. Шсл. *Смурод ты, пайшоў вон адсюль!* Ст.
3. гадкий, презренный человек. Нсл. *Гэта смурод, а не чалавек.* Нсл.
•**смуродны**-*ная-нае,* **1.** смрадный, вонючий, имеющий дурной запах. Ар.; Нсл.; Гсл.
2. дурной по поведению. Нсл. *Смуродны чалавек.* Нсл. *Смуродная жанчына.* Нсл. *Нареч.* **смуродна,** *в зн. безл. глаг.*—воняет, Нсл. смрадно. *Смуродна ў хаце.* Нсл.
•**смуроды**-*даў, единств. ч. нет.*—черная смородина(куст). НК: Очерки, Но. 810.
•**смуродзіна**-*ны, ж.*—смородина черная [Ribes nigrum L.] С.; Ар.
•**смуродзіць,** -*джу-дзіш-дзе*—производить смрад, вонь, Нсл.; Ар.; Ксл. портить воздух. Шсл. *Смуродзе тут сваёй мазьзю!* Лужасна Куз. (Ксл.). *Ня смуродзь ты, чаго ты ўбіўся сюды!* Ст. *Соверш.* **абсмуродзіць** —наполнить смрадом. Дсл. *Хату, скварачы сала, абсмуродзілі.* Дсл. *Соверш.* **насмуродзіць, 1.** испортить воздух. Ар.; Шсл.; Нсл. *Ты тут смуродзіш, насмуродзіў толькі.* Нсл. 598.
2. *перен.*—напортить в работе, или мало сделать. Шсл. *Нарабіў ты! насмуродзіў ты, а не нарабіў!* Ст. *Соверш.* **усмуродзіць** —наполнить что-либо смрадом.
•**смуродзтва**-*ва. ср.*—пакость, вещь, производящая вонь, смрад. *Смуродзтва панёс у хату.* Нсл.
•**смурыжыць**-*жу-жыш — смуніць.* НК: Очерки, Но. 372.
•**сму́так**-*тку, м.*—печаль. Ар.; Нсл.; Ксл. *Вялікі маем на сэрцу смутак.* Нсл. *Смутак яго па Тацяне заеў.* Падбярозьзе Віц. (Ксл.). *Асеньні вечар над іржышчамі свой смутак атрасаў.* Крушына: Калыханка.
•**сму́так,**—невеселье, грустное раздумье. Гсл. *Пей селэват, пойдзе ад цябе смутак.* Кіт. 132аб.
•**смуткава́ць,** -*кую-куеш-кує, несоверш.* —предаваться печали. Нсл. 596. *Безь цябе смуткаваць ня будзем.* Нсл.,—грустить, печалиться, быть в меланхолическом настроении. Гсл. *Лес і гай зь ім смуткаваў.* С. Музыка 163.
•**смуткава́цца** — *смуткаваць.* *Соверш.* **засмуткавацца**—погрузиться в глубокую печаль. Нсл. 185. *Засмуткаваліся па сыну.* Нсл.
•**смутлі́ва,** *нареч.*—меланхолично. МГсл.
•**смутлі́вы**-*вая-вае*—склонный, расположение имеющий к печали. Нсл. *Яна ня смутлівая дзяўчына, ні чым не засмуцічца.* Нсл. *Смутлівая ходзіць яна — сына, сына шукае.* Салавей: Сіла, 26. *Смутлівы позірк маці.* Тм. 94.
•**сму́тна,** *нареч.*—меланхолично, печально. Нсл.; Ар. *Ён нешта смутна паглядае.* Нсл. 596. *Смутна ды ня весела.* Козіна Пуців.(Халанскі, 166). *Ласкат., уменьш.* **смутненька,** *увелич.* **смутнюсенька.,**
•**смутнагля́д**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—пессимизм. НТ.

•**смутне́ць,** -*ёю-ееш-ее*—задумываться, грустить. ПНЗ. *Соверш.* **засмутне́ць**—опечалиться. Бясл. *Пахаваўшы бацьку, дзеці засмутнелі.* Палуж Краснап. (Бясл.).
•**сму́тны, (***смуцен,* Скар. IIIЦ., *смутна,* Тм. IIIЦ., *смутные,* Тм.)-*ная-нае*—печальный, Ар.; Нсл.; Ксл., печальный, невеселый. Шсл. *То ест смутны дзень*(*праз судны дзень,* **С.**) Кіт. 33аб. *Яшчэ відзеў аднаго ангела страшнага, на крэсьле сядзеў смутны.* Тм. 117бб. *Смутная гаворка.* Нсл. *Смутная кумпаня.* Нсл. *Смутная галава.* тм. *А чаго ж ты, дзеўка, смутная?* Берашоўцы Беш. (Ксл.). *Смутны ён ходзе: баіцца суду.* Ст.,—грустный, невеселый, скорбный. Гсл. *Чаго, салавейка, смуцен, не вясёл?* Манюкі НЗ.(Косіч 43). *Увелич.* **смутнюсенькі**—совершенно печальный. Аро. *Ласкат., уменьш.* **смутненькі.** Ар.
•**смутуя́сіць,** -*шу-сіш-се*—сплетничать. Ксл *До табе смутуясіць.* Ракі Аз. (Ксл.).
•**смуці́ць**-*чу-ціш-це, несоверш. каго-што* —опечаливать. Нсл. 596. *Ня смуці яго такою весьцю.* Нсл.
•**смуча́ць**-*аю-аеш-ае, каго-што*—тоже, что *смуціць,* но с действием повторяемым. Нсл. *Сваймі весьцямі ты заўсёды нас смучаеш.* Нсл.
засмуціць, *каго-што, соверш.*—опечалить. *Ты нас засмуціў.* Нсл. 185. *Засмуціў ён нашу любу.* Гарун: Габруська.
засмучоны, *прилаг. из прич.*—опечаленный, огорченный. Гсл. *Васіль слухаў засмучоны.* Дзьве Душы 165. *Засмучоная мая дзяўчына суздром.* Крушына: Лебедзь 3. *Прич.* **засму́чаны**—опечаленный. Нсл.; Шсл.; Ар. *Мы ўсі засмучаны тваім няшчасьцям.* Нсл. 185. *Ходзе ён нешта засмучаны.* Ст.
•**засмучэньне**-*ня, ср.* **1.** глубокая печаль. Нсл. 185. *Засмучэньне церпіш вялікае.* Нсл.,—печаль, МГсл. прискорбие, МГсл. грусть. МГсл.
2. огорчение. Нсл. *Кажны раз робіш нам засмучэньне.* Нсл. *Несоверш.* **засмуча́ць,** *каго-што*—причинять печаль, опечаливать. Нсл. 185. *Сваім смуткам і нас засмучаеш, засмуціў.* Нсл. *Іх*(*бацькоў*) *слухайце, не засмучайце.* Кіт. 11а7. *Навіны сталі замак засмучаць.* С. Музыка 233., —огорчать, МГсл. опечаливать, Гсл. омрачать. МГсл. *Соверш.* **прысмуціць**-*чуціш-це*—опечалить. Нсл. 511. *Прысмуціў ты нас гэтым сваім словам.* Нсл.
•**смуці́цца**-*чуся-цішся, возвр.*—печалиться, предаваться печали. *Ня смуціся, усё Бог дасьць добра будзе.* Нсл. *Ляж, рэкруцік, ня смуціся.* Из песни. Нсл. *Чаго там ужо вельма смуціцца — за гэта не павесяць!* Ст.,—грустить. МГсл.
засмуці́цца, *соверш., возвр.*—опечалиться. Нсл. 185; Ар.; Шсл.; Ксл. *Засмуціўся, беднянькі, па жонцы.* Нсл. *Засмуціўся, наш сынку.* Ст. *Засмуціўся хлапец па дзяўчыне.* Балдыкова Аз. (Ксл.). *Чаго вы, дзеткі, засмуціліся?* Крушына: Калыханка. *Дзяўчына*

засмуцілася надоўга. Дзьве Душы 146.

прысмуцïцца-*чўся-цішся, возвр., соверш.* —предаться печали. Нсл. 511. *Прысмуціўся я безь цябе.* Нсл. *Многократ.* **смучáцца.** Нсл.

засмучáцца, *возвр.*—опечаливаться, предаваться печали. Нсл. 185. *Не засмучайся бяз нас.* Нсл.,—унывать. МГсл.

•**смуч-áцца**-*àць,—см. под смуціць.*

•**смуччыніна**-*ны,* **1.**—борона с зубьями из сучьев. Ксл. *Смуччыніну прыцягнуў у двор.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.)

2. смык. Гсл.

•**смык**-*кà, м.* **1.** смычок. Ар.; Ст. *З-за вуха рэжа смыкам.* тм.

2. худой (и одновременно тонкий, **С.**) *Вырабіўся хлопец у смык.* Тм.

3. борона с зубьями из сучьев. Пацкова Сян. (Ксл.). *На палядках можна скародзіць толькі смыкамі.* Тм.

•**смык**-*ыкà, предл.-ыкў, зват. ѝча, мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** борона из еловых плах, где сучья дают готовые зубья. НК: Очерки, Но. 693. *Дзяўчына ў вузкіх портках выглядае як смык.* Негнявічы Н.

2. относительно короткая, но широкая борона, у которой имеется впереди дуга, вполне заменяющая оглобли, к средине дуги прикрепляется валек. НК: Очерки, 396.

3. шерстобитная дужка с тетивою. НК: Очерки, Но. 693.

4. (у пилы) дуга, оба конца которой туго прилажены к ручкам. НК: Очерки, Но. 693.

•**смыкаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.. перех.*—дергать, выдергивать. Гсл. *Карова смыкае салому з куля.* Гсл. *Сядзіць на ўслончыку... смыча кудзелю.* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157). *Однкр.*

смыкнуць-*ну-неш-не*—дёрнуть чем-л. *Куды размахаліся? Мароз смыкнуў плячыма, падняў вочы.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).

•**смылéць**-*їць,* **1.** прижигаться, Нсл. обжигаться волосам(и т.п., **С.**) Ксл. *Хахол сабе смыліць, а ён ня чуе.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Сьвітка твая смыліць, глядзі прысмылела, адыйдзі ад агню.* Нсл. *Твае валасы смыляць.* Нсл. *Пячэння смыліць.* Нсл. *Пінка дзедава смыліць.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, 1935 г., Но. 2, стр. 96).

•**смылець**—обжигать волосы, Гсл. быть обжигаему(о волосах, шерсти). Ар. *Соверш.* **абсмылець.** Нсл. 353.—прижечься. *Барада абсмылела.* Нсл. 353.

•**смыліць,** *соверш.* **прысмылела,** *безлич.* —прижигаться. *Смыліць нейдзе, прысмылела.* Нсл. *Соверш.* **прысмыліць.** Нсл. 596. *Чапяла прысмылела.* Нсл. *Блін прысмылеў.* Нсл. *Вусы прысмылелі ад папяросы.* Нсл.

2. яриться, пылать гневом. Нсл. *Нешта ён сядні смыліць, знаць шалёная муха ўкусіла за вуха.* Нсл.

•**смылікі**-*коў*—горелки. Ксл. *Пойдзем гуляць у смылікі.* Падрэзы Чаш. (Ксл.).

•**смыль**-*лі, ж.*—гарь. Нсл. *Смыль пахне ў хаце.* Нсл.

•**смычкоў піеравоз, 1.** букв., перевоз чрез реку на связанных хворостинных пучках, вместо бревен, как бы перевоз на бороне, называемой *"смыкам".* Нсл.

2. *перен.*—чрезвычайная опасность. Гсл.; Нсл. *Ты яшчэ ня быў на смычковым перавозе.* *Послов.* Нсл.

•**сноп,** *снапà, мн. ч. снапѝ*—сноп. Ар. *Собир.* **снапоўе**-*ўя*—снопы. Нсл. 598. *Снапоўе пагубляў, вязучы.* Нсл. *Собир.* **сноп'е**-*п'я, ср.*—снопы. Ксл. *Як сонейка над захадам, дык пайду сноп'е вязаць.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).

•**снова**-*вы-ве, ж.*—основа(при ткании). НК: Очерки, 158. *Ручніковая снова.* НК: Очерки, 158.

•**сноўдацца**-*аюся-аешся*—шляться, сновать, таскаться без дела. Ар.; Ксл. *Што ты бясконца сноўдаешся, не даеш спакою?* Беліца Сян. (Ксл.). *Што табе работы няма — нешта ты сноўдаешся ўзад і ўперад.* Глебаўск. Сян. (Ксл.). *Яны сноўдаліся то з хаты, то на панадворак.* Юхневіч(Б. Моладзь, Но. 18, 13). *Сноўдаўся "Карла" аддаючы загады грубым, асіплым голасам.* ЗСД 165. *І людзі сноўдаліся па вуліцы.* Купала: Спадчына 113. *См. снудацца.*

•**сноўкі**-*каў*—приспособление для снования основы полотна. Верадава Мл. *См. асноўніцы.*

• **сноўніцы**-*цаў, единств. ч. нет.* — *асноўніцы.* Шсл. *Схадзі, дачушка, аснуй кросны, ато людзі адарвуць к сьвяту сноўніцы.* Харавічы Сьміл. (Шсл.).

•**снáдны**-*ная-нае,*—выгодный. Нсл. *Снадны прыпадак упусьціў.* Нсл. *Нареч.* **снадна** —выгодно, удобно. Нсл. *Ср. ст.* **снаднéй,** *прев. ст.* **найснадней.** *Мне ня так снадна, а табе снадней гэта зрабіць.* Нсл.

•**снáдзіва**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—инструмент. *См. снадзь.*

музыцкае снадзіва—музыкальный инструмент.

•**снáдзіўны склон,** *грам, неол.*—творительный падеж.

•**снадзь**-*дзі; мн. ч., род.-дзяў, ж.*—инструмент. *См. снадзіва.*

•**снапавое**-*ога*—сноповая доля за засев чужой земли. Нсл. 598. *Снапавога прышлося чатыры двусоценныя копы.* Нсл.

•**снапаўшчына**-*ны* — *снапавое.* Нсл. 258.

•**снасьць**-*ці, ж.*—мертвый инвентар, Ксл.; Ар. различные земледельческие орудия и хозяйственные принадлежности. Шсл. *У каго снасьць добрая, таму й гаспадарыць добра.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Хто едзе па снасьці, а хто па шчасьці.* *Послов.* Ар. *Як па снасьці йдзе — дык і работа спорна.* Ст.

•**снасьціна**-*ны, единств. ч. к снасьць.* *Быў чалавек бедны, ня меў ні снасьціны, ні скаціны.* Н.(Афанасьев, У, 1914, 8).

●**снава́лкі**-*ак, мн. ч. — асноўніцы.* Шсл. *Трэба прыбіць снавалкі ды снаваць кросны.* Машарова Сьміл. (Шсл.).,

●**снава́льніцы,** *единств. ч. нет. — асноўніцы.* Шсл. *Прыбілі да сьцяны снавальніцы кросны снаваць.* Бор Сьміл. (Шсл.).

●**снава́ць,** (Ар.), **снува́ць.** (Нсл. 598) *сную, снуеш, снуець-уем-уіце, несоверш., перех.* —изготовлять основу ткани(сновать, Нсл.) Ар.; Шсл.; Нсл. 598; Гсл. *Соверш.* **аснава́ць.** *перех.*—изготовить основу ткани. Ар.; Шсл. *Хоўра ўчора аснавала кросны.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *Соверш.* **абаснава́ць**—исколесить, Дсл. *Заяц увесь лес абаснуваў.* Смл. (Дсл.).

●**сподкі,**—*см. под іcподкі.*

●**сподні,**—*см. под іcподні.*

●**спозьнены,**—*см. под пазьніць.*

●**сполах**-*аху, предл.* *споласе, зват.* *сполаша, м.*—испуг. *Заплюшчыў вочы ў споласе Заход.* Кавыль: Думы, 8. *Дрыжэлі ў споласе кусты.* Кавыль: Ростань, 40. *Ні сполаху, ні зьдзіўленьня, як чакаў, ня згледзеў на ім.* Вышынскі: Хата пад ліпой(Беларус, Но. 155). *Зьніклі сполахі лесу, супачывала вуха ад настарожанае цішыні.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 99). *См. спалох.*

●**спона**-*ны, ж.*—препятствие, препона (преграда, помеха, С.) Нсл. *Ніякае споны ня чыніце ім, няхай едуць.* Нсл.

●**спопеліць**—испопелить. Гсл.

●**спопрыску(спопырску,** Сакуны 41), *нареч.*— в торопях, в жару(как бы подсыпаный *прыскам,* т. е. горячею золою), Нсл. в торопях, сгоряча, (МГсл.); М.; Лепел.; Пц. в попыхах. *Спопрыску пабег.* Нсл. *Спопрыску кінуўся на яго.* Нсл. *Спопрыску ўскочыў.* Нсл. *Спопрыску ня вельмі там балбачы языком.* Пц. *Як ухапіўся ён спопрыску.* Сакуны 41.

●**спор**-*ру, предл. и зват.-ру, м.* **1.** свойство предмета при котором он медленно убывает или быстро прибывает. *Хто ўжывае хэром(арабізма: забароненае), спору ў даму мець ня будзе.* Кіт. 6565. *См. спорнасьць. Спор ім ад Пана Бога прыбудзе.* Кіт. 29а14. *Наступную песьню кажуць "годзіцца пець у доме, каб Бог пасылаў ураджай і спор усюды".* Косіч 68. *Спор у дзяжу! — Сто коп у машну!* Нсл. 606.

2. успех, Нсл. 607; МГсл. успешность. *Спору няма ў рабоце.* Нсл. *См. спорнасьць.*

●**спорна,** *нареч.*—(споро, Нсл. 607), успешно. Нсл. 607; Растсл.; Гсл. *У кучы спорна й ахвотна рабіць.* Нсл. *Спорна вам у рабоце!* Гсл. *Аднаму і ў кашы ня спорна. Послов.* Віцен-Дуб. *Спорна варушыліся ськівіцы.* Капіловіч: Хлеб. *Ср. ст.* **спарней.** *Работа пайшла яшчэ спарней, бо адны адных падганялі.* ЗСД 146. *Спарней работа пайшла, бо падрос сын.* Ст.

●**спорнасьць**-*ці, ж.* **1.** свойство предмета, при котором он медленно исчерпывается или быстро прибывает. *У гэтай муццэ спорнасьці мала.* Нсл. 607.

2. успешность. Нсл. 607. *Спорнасьць у рабоце.* Нсл. *См. спор.*

●**спорны**-*ная-нае,* **1.** спорый, Шсл. дающий из малого количества много, или медленно убывающий. Ар. *Спорная мука.* Нсл. *Спорны тавар.* Нсл. *Здаецца, так мала сыпала круп, а яны такія спорныя.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Куплёны хлеб "вельмі ня спорны".* Северщч.(Косіч 22).

2. быстро смачивающий землю(о дожде, снеге). *Спорны дождждык прайшоў.* Ст.

3. вместительный. Нсл. *Спорны мяшок, шмат лезе ў яго.* Нсл.

4. успешный. Нсл.; МГсл. *Спорная работа.* Ст. *Ня спорная ваша работа.* Нсл. *Ср. ст.* **спарнейшы.** *Прев. ст.* **найспарнейшы.**

●**споруч,** *нареч.*-сподручно, сручно. Нсл. *Мне ня споруч туды ехаць.* Нсл.

●**спосаб**-*бу, м.* **1.** средство. Гсл. *Ня маю спосабу палепшыць тваё жыцьцё.* Гсл.

2. образ. Гсл. *А якім жа ты тут спосабам?* Гсл.,—приспособление. Гсл. *Бяз спосабу калоды ня рушыш.* Гсл.

●**споведзь**-*дзі, мн. ч.-дзі-дзяў, ж.* **1.** исповедь. Ар.; Нсл.; Ксл.; МГсл. *Быць у споведзі.* Нсл. *Матка пайшла да споведзі.* Казаноўка Чаш. (Ксл.).

2. *перен.*—строгий выговор. Нсл. *І ад папа я такое споведзі ня чуў, як ад суседа.* Нсл.

●**споўніць, спаўняць,**—*см. под паўніць.*

●**спабыва́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш. каго-чаго,* Адзельск. *Соверш.* **спабыць,** *спабуду-дзеш-дзе*—лишить. Адзельск. *Прич.* **спабы́ты**—лишенный. Адзельск.

спабыва́цца-*аюся-аешся, несоверш. каго-чаго*—лишаться. Адзельск. *Соверш.* **спабы́цца,** *спабудуся-дзешся*—лишиться. Адзельск.

●**спагон**-*ону, предл. и зват.-оне,*—взыскание(долга и т.п). *См. сыск.*

●**спабыв-а́ць**-*аца,—см. под бываць.*

●**спаб-ы́ць**-*ыца,—см. под бываць.*

●**спагоньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —тот, который взыскивает(долг и т.п.) *См. зыскуючы.*

●**спагоньніца**-*цы-цы, ж.*—та, которая взыскивает(долг и т.п.). *См. зыскуючая.*

●**спага́д**-*ду, предл. и зват.-дзе — спагада.*

●**спага́да**-*ды-дзе, ж.*—сочувствие, сострадание. *Яны прынесьлі нялюдзкую злоснасьць, што шыбанула пераз усе краі,, растаптала, спагаду, давер, шчырасьць, сяброўства.* (Бацькаўшчына, Но. 36-37/115-116). *Не знайсьці сэрцу хвораму спагады.* Сноп("Моладзь", 1951, Но. 23). *Просе спагады у кагось.* Кавыль: Ростань II. *Хтось можа ўспомне спагаду шчыруе.* (Калосьсе, Но. 1/20, стр. 130). *На вашы магілкі ня гляне ніхто з спагадаю, ніхто.* Дубоўка: Браніслава(Прыйсьце, Но. 1). *І цягнула дзень за днём без спагады, радасьці.* А. Змагар(Прыйсьце,

Но. 1). *Радакца складае ад Беларусаў выявы глыбокае спагады.* Бел. Голас, Но. 106. *Спагада квіцела на зямлі.* Крушына: Творы, 23.

●**спага́даваць**-*дую-дуеш-дуе па чым, несоверш.* **1.** быть сметливым, действовать, применяясь к обстоятельствам. Нсл. 60. *Спагадаваць па часе, па рабоце, па дастатках.* Нсл.

2. *каго-што*—подготовлять, приискивать. Нсл. *Спагадуй, спагадай сабе дзяўчыну.* Нсл.

●**спагада́ць**-*даю-даеш-дае,* **1.** *соверш. к спагадаваць 1.* Нсл. 605.

2. *соверш. к спагадаваць 2.* Нсл. 605. *Спагадаваць, спагадаць хлеба на зіму.* Нсл. *См. аглядаць.*

3. *каму, несоверш.*—сочувствовать. Ар.; Глебаўск Сян. (Ксл.); Гсл. *Хто бедным спагадае, чыстае сумленьне мае. Послов.* Рапан.: Прык. 52. *Отгл. имя сущ.* **спагаданьне**-*ня*—сочувствование. Ар.

●**спага́длівасьць**-*ці, ж.* **1.** сметливость. Нсл. 604. *Хто мае спагадлівасьць, ня так борзда ашукаецца; а ты ні ў чым спагадлівасьці ня маеш.* Нсл.

2. сочувственность. *Трэба мець спагадлівасьць к бядзе другога.* Нсл.

●**спага́длівы**-*вая-вае,* **1.** рассудительный по обстоятельствам, сметливый. Нсл. *Трэба быць на ўсё спагадліваму: ня здарылася б таго, каб ты быў спагадлівы.* Нсл.

2. сочувственный. *Спагадлівы сусед кажнаму паможа.* Нсл. *Нареч.* **спага́дліва, 1.**—рассудительно по обстоятельствам. Нсл. *Спагадліва зрабіў, што ня шмат прадаў збожжа, а пакінуў сабе.* Нсл.

2. сочувственно. Ксл. *Мачыха да яго спагадліва адносіцца.* Ухлё Чаш. (Ксл.). *Можа ж табе йсьці куды трэба? — спагадліва папыталася гаспадыня.* Кулакоўскі: Дабрасельцы.

спага́дны—сострадательный, сочувственный. Гсл. *Хто цябе спагадным сэрцам да сябе прытуле?* Гарун("На чужыне").

●**спахваля́,** *нареч.*—исподволь, постепенно. Ксл. *Няхай цацэнь спахваля запякаецца ў печы, каб не згарэў.* Гравы Сян. (Ксл.). *Працуючы спахваля больш зробіш.* Беліца Сян. (Ксл.). *Ср. спакваля.*

●**спадоба: да спадобы, не да спадобы**—нравиться, не нравиться. *Лагоднасьць ваша не да спадобы ёй.* Дзьве Душы 170.

●**спад**—скат, сток. Гсл.

спад вады—сток. МГсл.

●**спадаба́ць**—полюбить. Гсл.

я спадабаў яе—она мне понравилась.

●**спадаба́цца**—понравиться, полюбиться, приглянуться. *Данілу спадабалася Наста.*

●**Спада́р**-*ра̀, тв.-ром, предл.-рỳ, зват.* *Спадàру* **1.**—Господь. *Спадàру Божа, чыстая вада твая, ачысьці цела мае грэшнае.* Кіт 71б17. *Божа Спадару естам зь пяску створоны.* Тм. 81а10. *Божа Спадару, я ізь пяску створоны і знову ў пясок пайду і пяском буду абернены.* Тм. 81б12. *Вечны родзіцца нам сядні Спадар сусьвету бяздомны.* Малітаўнік "Голас Душы", стр. 214. *Наўкола зорыць ласкай Спадар Навышні із Сваё Гасподы.* Салавей (Конадні, Но. 5-6, 16). *Зяленівам пышна прыбраны цьвіў сад сярод жывых далін, Яго вялікі, усім нам знаны Спадар — Гаспод наш пасадзіў. У кажны год Спадар нанова наведваў Свой чароўны сад.* Ев. Сьпеўнік, 38. *Тут гараднічы жалю поўны пачаў маліць Гаспадара: О, мой спадару, усяроўна дазволь яшчэ паспрабаваць.* Тм. 39.

2. господин. Пск.(Каринский: Пск., 86, 142, 188). *Хто есьць спадар?* 1489 г.(Карскі: Рус. Диалектология, 98). *Служыць сваім спадаром ку кажнай патрэбе.* Стт. 14. *Так, як сам спадар скажа.* Нсл. 605. *Спадàру княжа.* 1587 г.(О. Горбач, II). *Даруйце мне, Спадарыні і Спадары!* Бацьк., Но. 30(466).

●**спадарожнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—спутник. *Я. Купала ўходзе ў наша сьведам'е із самага маленства і становіцца нашым спадарожнікам на ўсё жыцьцё.* Івашын(Блр. Голас, жн. 1962).

●**Спадароў**-*ова-ова,* **1.** принадлежащий Господу или относящийся к Господу, Господний.

2. относящийся или принадлежащий господину, господинов.

●**спадарскі**-*кая-кае*—господский.

●**спадарства**-*ва*—*"Спадары"* и *"спадарыні"* вместе, господа. *Яго спадарства пагібнець а воінства.* Сказаньне а Сівільле (Варш. Ун. Изв. 1898). В *"Выпісах зь беларускае літаратуры"* Гарэцкага, Дзярзынскага, Каравая, ч. 1, стр. 207, это слово(в оригинале оно *сподарство*) заменено словом *"господарство"*, хотя даже древнее правописание в этих *"Выпісах"* вообще сохранено.

●**спада́рыня**-*ні-ні, ж.*—госпожа. *Спадарыня, соўнца, месяц, зьвездухна, дай крошку хлеба... Спадарыня, перапёлачка, зорухна, зернетка, дай ложачку дзіцятку варыўца сырога.* Баркулабаўскі летапіс, надрукаваў Раманоў, Вільня 1910, стр. 39.

●**спада́рынін,** -*на-на*—принадлежащий госпоже.

●**спада́рыч**-*ча, предл.-чу, м.*—сын господина.

●**спада́рычна**-*ны-не, ж.*—барышня. *Ср. братанічна. сястрычна.*

●**спада́ць,**—*см. под падаць.*

●**спадкаемства**-*ва, ср.*—наследование.

●**спадкае́мца**-*цы, общ.*—наследник-ница, получающий-щая наследство. *На гэтых хундамэнтах ягоны спадкаемца Сталін*

дабудаваў... турму народаў. Бацьк., Но. 45(580). *Ср. дашаемца.*

●**спа́дкавасьць**-*ці, ж.*—наследственность.

●**спа́дкавы**-*вая-вае*—относящийся к наследству, наследственный. *Спадкавыя рэчы.* Нсл. *Спадкавы двор.* Нсл.

●**спадкі́**-*каў, мн. ч.*—деньги и имущество, перешедшие по наследству, по завещанию. НК: Старцы, Но. 91. наследство. Ксл.; Шсл. *Кавалішыны спадкі засталіся.* Навікі Віц. (Ксл.). *Ён яшчэ жывець дзедаўскімі спадкамі.* Ст. *Спадкі ад нябожчыка дзеда.* Нсл. 602.

●**спадлівы**-*вая-вае*—покатный. МГсл.

●**спадма́н**-*ну, м.*—соблазн, обольщение. Гсл.; Вал. *Сама нехарошая, харошага спадману.* Гсл. *У нас ня было ніякага спадману.* ЗСД 270.

●**спадману́ць,** -*нý-нèш-нèць-нèм-нíцè*—соблазнить, обольстить. Войш.; Ксл. *Яны нас спадманулі.* Селядцова Беш. (Ксл.). *См. падманіць, падмануць.*

●**спадма́нчык**-*ка*—соблазнитель. *Скуль узяўся той Іванчык, дзявоцкі спадманчык. Ён вытаптаў чорну сьцежку дзеўцы пад аконца. Як вытаптаў чорну сьцежку, перастаў хадзіці; як учыніў ліху славу, перастаў любіці.* Из песни, Войш.

●**спадня́к**-*якá, предл.-якý, зват.-я̀ча; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—юбка. Шсл. *Надзень суконны спадняк, бо на дварэ сядрава.* Ст. *См. спаднік.*

●**спадні́к**-*ікà, предл.-ікý, зват.-і̀ча; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—юбка. Ксл. *Знасіўся спаднік.* Расна Сян. (Ксл.). *См. спадняк.*

●**спадні́ца**-*цы-цы, ж.*—юбка. Ар.; МГсл.; Шсл.; Нсл. 605; Косіч 227. *Набрала сабе на спадніцу ў кветкі.* Ст. *Спадніцу новую купіла.* Нсл. *См. спадняк, спаднік.*

мушкаваная спадніца—юбка из материи зеленого цвета с пришитыми на ней клочками красной шерсти в вершок длины. Косіч 227. *Уменьш.* **спаднічка**-*чкі-чцы*—юбочка. Ар.; Нсл. *У парванай спаднічцы прышла да нас.* Нсл.

●**спадзе́я**-*èі, ж.*—надежда. Нсл. 605. *Спадзеі няма на яго.* Нсл. *Спадзею маю, што ён будзе.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **спадзе́енка**-*нкі*—надежда, чаяние. Нсл. *Спадзеенкі няма, каб ён борзда вярнуўся.* Нсл. *Ласкат.* **спадзе́енька**-*кі*—надеюшка. *Нсл. І спадзеенкі ня было, каб ты прыехаў сядні.* Нсл. *Спадзеенькі няма.* Нсл.

●**спадзе́яцца,** -*дзяюся-дзяѐшся-дзяѐцца-дзяѐмся-дзяіцѐся*—питать надежду, уповать(надеяться, **С.**) Нсл. *На аднаго Бога спадзяюся.* Нсл. *Не спадзеяўся я, каб ты сядні прыехаў.* Нсл. 337(*под неспадзяваўца*). *Отгл. имя сущ.* **спадзеяньне**-*ня — спадзяваньне.* Нсл. *Над спадзеяньне прыехаў.* Нсл.

●**спадзейнасьць**-*ці, ж.*—уверенность, надежность. Гсл.

●**спадзейны**-*ная-нае*—надежный, верный, Нсл. уверенный. Гсл. *Спадзейную мае дзяўчыну.* Нсл. *Не спадзеўны госьць.* тм. *Гэта спадзейны чалавек, можна верыць.* Нсл.

●**спадзе́ва**-*вы, ж.*—надежда. Нсл. *Спадзевы няма, ці будзе жыў.* Нсл. *Спадзеву страціў.* Нсл. *Шчодрасьць Вініцава пярэйдзе тваю спадзеву.* Тат.: Кво вадыс, 110.

●**спадзеўна,** *нареч.*—вероятно. МГсл.

●**спадзеўны**-*ная-нае—... І пяяцьме ўсё тое, што на сэрцу ляжыць: веснавое, сьвятое і спадзеўнае жыць.* Творы, 177.

●**спадзява́нікі**-*каў*—что-л. ожидаемое. Нсл. 605. *Выбачай на спадзяванікі, еж, што даюць.* Нсл. *Спадзяванікаў табе не прыгатавалі.* Нсл.

●**спадзява́нка**-*кі*—тоже, что *спадзева*, но не в важных предметах. Нсл. *Спадзяванкі ня было, каб ты сядні прыехаў.* Нсл.

●**спадзява́ць**-*дзю-дзеш-дзе на што*—рассчитывать, полагать на что. Нсл. 605. *Дзеці спадзяюць на тваю помач.* Нсл. *На гэта больш не спадзявайце, ды самі раненька ўставайце, адно аднаго пабуджайце.*

●**спадзява́цца,** -*яюся-яешся-яецца-яемся; повел. спадзявайся-аймася на каго-што,* **1.** надеяться(уповать, **С.**), питать надежду. МГсл.; Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. *Ты на мяне дужа не спадзявайся.* Дрыкольле Куз. (Ксл.). *Няма мне на каго спадзявацца: трэба самому рабіць.* Ст. *Спадзяваўся дзед на мёд, а без вады спаць лёг. Послов.* Рапан. 47. *Адна дзевачка засталася, на каго яна спадзявалася?* Лупекі Стдуб(Косіч 246). *На Бога спадзявайся. дый сам старайся. Послов.* Рапан. 62. *На большае не спадзявайцеся, госьцікі; кажуць гаспадары пад канец чэсьці, просячы выбачэньня, што няма чым болей частаваць.* Нсл. 337. *Не спадзяваўся я, каб ты сядні прыехаў.* Тм.

спадзявацца яго—ожидать.

спадзявацца на яго—надеяться на него.

неўспадзеўкі, зьнячэўку—нечаянно.

2. *каго-чаго,*—ожидать того, что не бывает несомненно.

3. ожидать. *Ня зюкаў ёй праз каханьне, чаго Ванда спадзявалася.* Шакун: Сьлед, 14. *Спадзяемся гасьцей.* Нсл. *Прич.* **спадзява́ны**—ожиданный, чаянный. Нсл. *Твая спадзяваная дзяўчына за другога вышла.* Нсл. *На спадзяванага госьця шмат трэба. Послов.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **спадзява́ньне**-*ня*—ожидание, чаяние. Нсл. *Спадзяваньне маем, што борзда прыедзе двору.* Нсл. *Над спадзяваньне аддаў доўг.* Тм. *Соверш.* **заспадзява́цца** *на каго-што*—понадеяться. Нсл. 186. *Я на яго заспадзяваўся, дый здурнаваў.* Нсл.

●**спадзі́на**-*ны, ж.*—склон. Гсл.

●**спазаранку,** *нареч.*—с раннего утра, рано утром. *Спазаранку аж да вечара сядзеў у нас.* Нсл.

•**спазн-а́ны**-*ава́ць,—см. под пазнаваць.*

•**спазры́ць**-*ру̀*—облюбовать, выбрать то, что приглянулось, понравилось с виду. Гсл.

•**спазрыцца**—понравиться на взгляд, приглянуться. Гсл.

•**спазьн-е́ньне**-*і̂ць-і̂цца,—см. под пазьніць.*

•**спажыва́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—(потреблять, С.), употреблять в пищу. НК: Очерки, Но. 473. *Пакуль лета паджыдаць, валей цяпер спажываць.* НК: Піт. 77. *Хай здаровенек сваё спажывае — завідаваць няма чаго.* Ст. *Спажывай на здароўе!* Стралкі Беш. (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **спажыва́ньне**-*ня, предл.-ню. Дай Божа на спажываньне.* Нсл. 605. *Соверш.* **спажыць**-*ыву̀-ывеш-ывѐць, перех.* **1.** употребить в пищу. НК: Очерки, Но. 473. *Судзі, Божа, спажыць яго(забітую жывёлу) у карысьці, у радасьці, у добрым здаровейку.* Паўднёва Усх. Віцебшч.(НК: Очерки, Но. 473). *Ня ўсё то спажыць, што ў чужой клеці ляжыць. Послов.* Нсл. 605. *Судзіў Бог пажаць, судзі ж Божа, спажыць у карысьці, у радасьці.* Смл.(Даль).
2. израсходовать, прожить. Гсл. *Дабра таго — за ўвесь век свой не спажыве!* Ст. *Спажыў бацькава дабро.* Гсл.

•**спайма́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—поймать. Растсл.

•**спакой**-*ою, м.*—спокойствие, покой. Ар.; Шсл.; Ксл. *За дурною галавою няма нагам спакою. Послов.* Самін Пух. (Шсл.). *Няма спакою ад іх.* Пушкары Сян. (Ксл.).

•**спакойны**-*ная-нае*—мирный. МГсл.

•**спакону,** *нареч.*—по преопределению. Гсл.

•**спаклада́ць,**—*см. под класьці.*

•**спакме́нь**-*ня, дат., предл.-ню; мн. ч.-ні-нёў-нём-нямі-нёх. м.*—предмет, объект. *Ніто чорт, ніто хорт, ці то цень, ці спакмень.* З папераў Ал. Абуховіча. *Марыся на пытаньні ў чэляднай "што гэта спакмень?" адказала: "Здаецца ўсё тое, што можна здумаці ці пабачыці."* Тм. (Ластсл.).

•**спакме́ньнік**-*іка, м.*—имя существительное. *Ср. спакмень.*

•**спаквала́,** *нареч., област.*—исподволь. Шсл. *Спаквала сабе робе, — дык не падарвецца й ня ўтоміцца.* Ст. *См. спакваля.*

•**спакваля́,** *нареч.* **1.** исподволь, Нсл. 606; МГсл. не торопясь(медленно, Растсл.); Север(Косіч 257); Растсл. *Неяк нехаця, спакваля загараліся абтынкаваныя знадворку панскія пакоі.* ЗСД 31. *Спакваля выцягні вяроўку.* Нсл. *"У сваім дварэ робе спакваля, лес не ўцячэ.".* Косіч 257. *Дзімка спакваля, бы стары, разьмяў, расьцер у руках анучы і пачаў абувацца.* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157). *І іступае перад дзядзькам кажны, урачыстасьцю кранутьі спакваля.* Лойка: Л. песьня.
2. постепенно.
3. повременивши, обождавши, спустя (несколько, С.) Нсл. 606. *Спакваля часок прыду.* Нсл. *Ср.* *пакваля, пакваньны, кволець-іць.*

•**спаку́са**-*сы, ж.*—искушение. Ксл.; МГсл. *Гэта ня дзеўка, а спакуса.* Доўжа Куз. (Ксл.). *См. пакус, пакуса*—соблазн. МГсл.

•**спакусі́мы**—опытный, искушенный. Гсл.

•**спакусі́целка**-*лкі*—искусительница. Нсл. 606. *Навалілася спакусіцелка на маю галаву.* Нсл.

•**спакусіцель**-*ля, м.*—искуситель. Нсл. 606. *Спакусіцель мяне падамкнуў гэта зрабіць.* Нсл.

•**спакусі́ць**-*шу̀-сіш-се, соверш., каго-што*—искусить(соблазнить, Нсл.), Есл.; Нсл., прельстить. *Нячыстая сіла на грэх спакусіла.* Макарова Віц. (Ксл.). Нсл.

•**спакусі́цца**-*шуся-сішся. Соверш., возвр.*—пытать на опыте, искуситься, познать в жизни, Гсл. соблазниться, Нсл. 606 прельститься. *Отгл. имя сущ.* **спакушэньне**-*ня*—искушение. Нсл. *Бог дапусьціў на нас спакушэньне.* Нсл. *Не ўвадзі нас у спакушэньне, але збаў нас ад лукавага.* Нсл.

спакушоны-*ная-нае, прилаг. от прич.*—соблазненный. Нсл. *Спакушонаму меншы даць трэба а спакусіцелю ўдвая.* Нсл.

•**спакуша́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, каго-што, несоверш.*—*искушать(соблазнять,* Нсл.), МГсл. *Да чаго ты спакушаеш яго?* Нсл.

•**спакуша́цца**-*а̀юся-а̀ешся, несоверш., возвр.*—соблазняться, Нсл. прельститься. *Спакушаецца, спакусіцца на залдзейства.* Нсл. *Закінулі(жуковіну) ў непралазную дрыгву, каб не спакушалася людзкое сэрца на страшны бліск дыямэнту.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 99).

•**спаку́сьнік**-*ка, м.*—искуситель, МГсл. соблазнитель. Гсл.

•**спаку́сьніца**-*цы-цы, ж.*—соблазнительница.

•**спаку́са**-*сы, ж.*—искушение. Гсл.

•**спалох**-*ху, м.*—испуг(говоря о людях). МГсл. *Дома Раманка выклікаў спалох.* Цэлеш: Ярылаў агонь.

•**спалох-аны**-*аць-ацца,—см. под палохаць.*

•**спалас-ка́ць**-*ну̀ць,—см. под паласкаць.*

•**спалярушаваць**—парализовать. *Побач із іншымі партыямі, была спалярушаваная і Беларуская Соцыялістычная Грамада.* З. Жылуновіч(Полымя, 1927 г., Но. 2, стр. 182).

•**спалі́ць,**—*см. под паліць.*

•**спаку́сьнік**-*ка, м.*—искуситель, МГсл. соблазнитель. Гсл.

•**спаку́сьніца**-*цы-цы, ж.*—соблазнительница.

•**спаку́са**-*сы, ж.*—искушение. Гсл.

•**спалох**-*ху, м.*—испуг(говоря о людях). МГсл. *Дома Раманка выклікаў спалох.* Цэлеш: Ярылаў агонь.

•**спалох-аны**-*аць-ацца,—см. под палохаць.*

•**спалас-ка́ць**-*ну̀ць,—см. под паласкаць.*

•**спалярушаваць**—парализовать. *Побач із іншымі партыямі, была спалярушаваная і Беларуская Соцыялістычная Грамада.* З. Жылуновіч(Полымя, 1927 г., Но. 2, стр. 182).

•**спаліць,**—*см. под паліць.*

•**спалы**-*лая-лае*—доставшийся, полученный в наследство. *Двор братні спалы на дзеці нашага пана.* Нсл. 602. *Есьлі ацец або матка адумерлі права на які спадак, каторы бы ім па яком блізкам прыналежыў, тагды дзеці, дашэдшы таго спадку правам, па ім спалым, павінны за яго даўгі айцоўскія й матчыны плаціці.* Стт. 329.

•**спалюбіць,**—*см. под любіць.*

•**спамога**—споспешенствование. Гсл.

•**спама-гаць**-*чы,—см. под памагаць.*

•**спамажэньне,**—*см. под памагаць.*

•**спанатраваць**-*рую-руеш-руе, несоверш., каго-што*—понимать(стать понимать, разбираться в чем в продолжении известного времени, С.) Ксл. *Яго сам чорт не спанатруе.* Беліца Сян.(Ксл.). *Соверш.* **спанатрыць**-*ру-рыш-ра, каго-што*—понять, разобраться в чем в продолжении известного времени. Ар. *Спанатрыў, дзе праўды шукаці.* Купала.

•**спапяліць,**—*см. под папяліць.*

•**спароміць**-*млю-міш-ме, несоверш., перех.* —ускорять, торопить, побуждать к ускорению(запаса, прибыли, работы, С.) Нсл. 607. *Куды ты яго спароміш?* Нсл. *Ср. спор, спорам. Многократ.* **спарамляць**-*яю-яеш-яе, каго-што*—успевать приготовлять что(запас, работу, С.) к поре, ко времени. Нсл. 607. *Як можна спарамляй работу.* Нсл. *Соверш.* **наспароміць,** *каго-што*—приготовить в запас. Нсл. 319. *Гэтаму груду не наспароміш хлеба.* Нсл. *Соверш.* **паспароміць,** *каго-што*—поторопить, побудить к ускорению. Нсл. 607. *Дужа рана паспароміў ты яго выехаць.* Нсл.

прыспароміць, *каго-што*—успеть приготовить что(работу, запас, С.) к поре, ко времени. Нсл. 607. *Дзякуй, што прыспароміў хлеба.* Нсл. *Кажны год прыспаромім хлеба досіць.* Нсл. 511. *Прич.* **прыспаромлены**—заготовленный в запас. Нсл. 511. *Прыспаромленага хлеба ўвосень ня стала да новага.* Нсл. *Несоверш.* **прыспарамляць**-*яю-яеш-яе*—делать заготовление, запас. Нсл. 511. *Увосень прыспарамляй сена коням на ўсю зіму.* Нсл.

•**спароміцца**-*млюся-мішся, несоверш., возвр.*
1. спешить. Нсл. 607. *Куды ты спаромішся?* Нсл. *Соверш.* **паспароміцца,** —поспешить. Нсл. 607. *Паспароміўся ты ў пару прысьці.* Нсл. *Соверш.* **наспароміцца,** *возвр.*—приготовить в пору, приготовить запас, наготовиться. Нсл. 319. *На гэткую сям'ю, як не спарамляйся, ня дужа наспаромішся хлеба.* Нсл.
2. поспевать. Нсл. 607. *Не спаромлюся з табою йсьці.* Нсл. *Не спаромлюся я з вамі бегчы.* Нсл. 729(*под бегчы*).
3. успевать. Нсл. *Не спаромлюся хлеба даставаць на такую радзіму.* Нсл.

•**спарахн-елы**-*ець,—см. под парахнець.*

•**спарадку,** *нареч.*—по порядке. Шсл. *Спарадку капай гной, а ня то, што па ўсім хляве.* Ст.

•**спаражняць**-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*—опоражнивать. БГсл. *Соверш.* **спаражніць**-*ню-ніш, повел.-ні-німа* —опорожнить. БГсл.; Гсл.

•**спарамл-яць**-*яцца,—см. под спароміць.*

•**спарамляцца,** *возвр.*—многократное к *спароміцца* во всех значениях. Нсл. 607. *Спарамляйісьці за намі.* Нсл.

прыспароміцца-*млюся-мішся, соверш. к прыспарамляцца.* Нсл. 511. *Хлеба на гэткую радзіму не прыспаромішся даволі.* Нсл. *Несоверш.* **прыспарамляцца**-*яюся-яешся*—стараться о заготовлении чего-л. Нсл. 511. *Цяпер прыспарамляйся купіць жыта, як яно таннае.*

•**спарня**-*ні-ні, ж.*—прибыль. Ксл. *Спарня ў дзяжу, сын на вясну!* Гравы Сян. (Ксл.).

•**спарыш**-*ша, мн. ч. спарышы-шоў,* **1.**—два ореха, колоса ржи, два огурца, яблока и т.п., сросшиеся вместе. Ар.; Ксл.; Шсл. *Тата! Глянь, які я сядні знайшла спарыш.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *Знайшоў вялікі спарыш арэхаў.* Ст. *Часамі і ў жыце бываюць спарышы.* Ст. *Уменьш.* **спарышак**-*шка*—двойной, а иногда и тройной плод на одном стебле, особенно ржанном. Нсл. *Спарышкі пад абразом.* Нсл. *Арэхавы спарышак.* Нсл. *Гурок спарышак.* Нсл.
2. двойник(двойной предмет, сдвоенный предмет, С.) Гсл.
3. окончание жатвы и вообще окончание какого-нибудь дела. *Сядні ў нас спарыш.* Копцевічы Чаш. (Ксл.).

•**спарышнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча. м.* —спорыш, Ксл. спорыня. *Спарышніку там я ня бачыў.* Бубалева Выс. (Ксл.). Бубалева Выс. (Ксл.).

•**спарышнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —два горшка, соединенные вместе. Аш. *Часта ў спарышніку нясуць есьці ў поле, у вадным гаршку кіслую страву, а ў другім прэсную.* Ар.

•**спарышы**-*шоў*—два горшка с ручкой, соединенные вместе. Ксл. *У спарышох панёс на поле есьці.* Горбава Лёз. (Ксл.).

•**спарыць,**—*см. под парыць.*

•**спарыць**-*ру, спорыш, спора,(спарыць.), соверш., безлич.* **прыспарыла,**—делать спорным, Ар. становиться прибыльно. Нсл. 670. *Яму у ўсім спарыць.* Нсл. *Табе сядні прыспарыла на заработак.* Нсл.

прыспараць-*аю-аеш-ае, несоверш.* — приумножать. *Нэмазу*(*араб. малітвы*) *не прыспараеш.* Кіт. 5а6. *Соверш.* **прыспарыць** —приумножить. *Хто куран пяе, Пан Бог таму чалавеку імн.*(*араб. веру*) *прыспорыць.* Кіт. 1а4. *Пажыткі прыспарыў.* Тм. 806б. *Спадару, твая міна прыспарыла дзесяць мінаў.* Тат.: Ванелі, 343. *Во, Табе,*

Божанька на бараду: гэта прыспары, а налета яшчэ нарадзі. Дсл. 31.

•**спары́цца, спорыцца,** *несоверш.*—становиться *"спорным". Селянін з працаю, укладзенай у сваю гаспадарку, ня лічыцца — лічыцца з тым, што яму гэтая гаспадарка дала, і мае здаваленьне гледзячы як у яго ўсё спорыцца.* Сьцяблевіч (Бацьк., Но. 1-2/437-438).

•**Спас**-*са, предл.-су, зват.-се, м.*—Спаситель. *З подпісу майстры Богшы на крыжу Сьв. Еўпрасіні Полацкай 1161 г.: Яка Бога й Спаса майго малю.* Малітвы пры сьвятой Літургіі, 1695 г.(Б. Шляхам, Но. 1/124, стр. 7). *Хрыстос Спас наш.* Заблудаўская Евангеля 1568 г. *А вы, музыкі, іскрыпкі вазьмеце і Бога Спаса разьвесялеце.* Староблр. калядка (Божым Шляхам). *Із Госпада Спаса спачын.* НК: Старцы, 79. *... достойно благодарити й исповедатися Тебе Спасу и Богу моему.* З "Малітвы пры сьвятой літургіі" 1965. У мове царкоўна-славянскай("Божым Шляхам, Но. 6, 1970 г. стр. 6). *О Божа, Спасе наш, Ты міласьць нам пакаж, зь нядолі вызваль нас,, збудзі ты нас ужо раз.* З малітаўніка "Божым Шляхам".

2. праздник Преображения(6-го августа), Северш.(Косіч 29) праздник 6-го августа. Шсл.

•**спасоб'е**-*б'я, предл.-б'ю, ср.*—пособие. Шсл. *Як мужык на вайне, дык даюць спасоб'е.* Ст.

•**спасобіць**-*блю-біш-бе, несоверш., перех.* **1.** приготовлять, заготовлять. Нсл. 607. *Не спасоблячы корму на зіму, няма чаго й коні дзяржаць.* Нсл. *Соверш.* **заспасобіць**—приготовить, заготовить. Нсл. 186. *Цябе добра бацька заспасобіў да пшчол.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **заспасобеньне(заспасабленьне,** Нсл.)—снабжение какими-л. припасами. Нсл. 186. *Заспасабленьне зялезам, гваздамі, мукою, стрэльбамі.* Нсл. *Соверш.* **наспасобіць,** *каго-што*—приготовить, заготовить. Нсл. 607. *Не наспасобіўшы пошару на зіму, няма чаго й коні дзяржаць.* Нсл. *Прич.* **наспасоблены**—заготовленный в довольном количестве (многим, С.) Нсл. *Наспасобленае еміны ня стала.*4 Нсл. *Соверш.* **прыспасобіць**—трудом приготовить запас чего-л. Нсл. 511. *Паеду ў лес, ці не прыспасоблю сабе лык на зіму.* Нсл. *Прич.* **прыспасоблены**—приобретенный трудом. Нсл. 511. *Прыспасоблены запас хлеба, дроў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **прыспасобленьне**-*ня, предл.-ню,* а) приобретение чего-л. трудом. Нсл. 511.

б) приучение. Нсл. 511. *Прыспасабленьне хлапца да рамяства, дя гаспадаркі.* Нсл.

2. готовить, делать способным, Нсл. 607. готовить, подготовлять. *Пан наш двух сыноў спасобіць да войска, а аднаго ў ксяндзы.* Нсл.

спасабёны, *прилаг. из прич.*—снабженный руководством, получивший направление к чему, Нсл. 607. подготовленный. *Дзеці твае добра спасабёныя да ўсякае гаспадаркі.* Нсл. *Абодва сыны паповы спасабёныя к таму, каб быць духоўнікамі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **спасабе́ньне**-*ня*—доставление способа к чему, Нсл. подготовка к чему-л. *Даць спасабеньне да жыцьця.* Нсл.

спасабля́ць-*яю-яеш-яе, каму*—способствеовать, помогать. Нсл. *Што б я зрабіў, калі б добрыя людзі не спасаблялі, не спасобілі мне на новую гаспадарку сесьці?* Нсл.

3. *соверш., каму*—поспособствовать, помочь. Нсл. 607. *Колькі не спасабляй яму, ніяк не спасобіш яму нічым.* Нсл.

•**спасобіцца**-*блюся-бішся, возвр., несоверш.*—приготовляться к какому-л. званию или мастерству. Нсл. 607. *Паповіч наш спасобіцца на сьвятара.* Нсл. *Хлапца свайго аддаў кавалю, няхай спасобіцца на кавальства.* Нсл. *Соверш.* **прыспасобіцца**—приучиться. Нсл. 511. *Калі прыспасобішся(да добрага парадку ў гаспадарцы), то й сам будзеш добрым гаспадаром.* Нсл.

•**спасабля́ць,**—*см. под спасобіць.*

•**спасобнасьць**-*ці, ж.*—способ, средства, удобство, Нсл. 607. благоприятный случай. *Спасобнасьці няма мне туды ехаць, так зрабіць, як ты кажаш.* Нсл. *Даць спасобнасьць да жыцьця.* Нсл.

•**спасобны**-*ная-нае*—удобный, подходящий.

•**Спасаўка**-*кі, дат., предл. Спасаўцы. ж.*—пост(?) перед праздником Преображения,я,6-гоавгуста. *Лезеўвочы, якмухаў Спасаўку. Послов.* Рапан.: Прык.62

•**Спа́сеньне**-*ня, ср.* **1.** спасение. Север.(Косіч 74); Нсл.; Шсл. *Спасеньне зажывеш ад Бога, калі беднаму паможаш.* Нсл. *Ня думайся, за гэта спасеньня не адзержыш.* Ст., —спасение(души). МГсл.

2. помощь. Нсл. *Не вялікае спасеньне зь цябе.* Нсл.

Спасёны-*нага*—святой. Нсл. *Спасёны чалавек.* Нсл. *Спасёнае дзела ты зрабіў.* Нсл. *Цярпён спасён. Послов.* Нсл.

•**спа́сьвіць,**—*см. под пасьвіць.*

•**спа́сьці,**—*см. под падаць.*

•**спа́сьціць.**—*см. под пасьціць.*

•**спасьць**-*ці, ж.*—потрава, порча засева или сенокоса скотом. Нсл. *Ты коньмі сваймі спасьць людзём робіш.* Нсл.

•**спа́шчаны,**—*см. под пасьціць.*

•**спатая,....** *Ноч ня вечна. Яна, сінявокая, на усход адплыве спатая.* Кавыль: Пад зорамі, 37.

•**спатайка́,** *нареч.*—тайком. Шсл.; Ар. *Спатайка выскачыў з-за вугла.* Ст. *Благі сабака спатайка кусае.* Міх.

•**спата́кацць**-*аю-аеш-ае, каго-што, соверш.*—приобресть с трудом, кое-как. Міх. *Таксяк спатакаў новыя боты.* Міх.

•**спата́чаваць**-*чую-чуеш-чуе каго-што, несоверш.* **1.** следить за кем, подсматривать. Нсл. 608. *Спатачыў, куды ён ходзе.* Нсл.

2. ловить, уличать кого в чем. Нсл. 608. *Няма чаго спатачаваць, яго ніколі не спатачыш, праўду ён кажа, ці маніць.* Нсл.
3. следя за кем, находить за делом или дома. Нсл.(заставать, С.) Нсл.
4. *несоверш. к спатачыць 4,*—понимать, Нсл. 608. постигать умом. *Соверш.* **спата́чыць**-*чу-чыш-ча, каго-што,* **1.** усмотреть, заметить. Нсл. 608. *Спатач яго, куды ён ходзе.* Нсл. *Ніяк не спатачыш, куды ён ходзе.* Нсл.
2. *соверш. к спатачаваць 2,*—поймать, уличить кого в чем. Нсл. *Яго ніколі не спатачыш, праўду ён кажа, ці не.* Нсл.
3. *соверш. к спатачаваць 3,* — следя за кем, застать за делом или дома. Нсл. *Цябе ніколі ў двары не спатачыш.* Нсл. *Цябе ніколі не спатачу за работаю.* Нсл.

•**спатка́ць**-*аю-аеш-ае, соверш., каго-што* —выйти на встречу, встретить. Нсл.; Ар.; Пекары Куз. (Ксл.). *У варотах спаткаў яго.* Нсл. *Прич.* **спатка́ны**—встреченный. Нсл.; Ар. *Госьці не спатканы, як трэба.* Нсл. *Спатканыя падводы вярнуў назад.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **спатка́ньне**-*ня, ср.*—встреча. Нсл.; Ар.; МГсл.; Гсл. Выйдзіце на спатканьне гасьцей. Нсл. *Пры спатканьню нашым.* Нсл. *Однкр.* **спаткну́ць**-*ну-нèш-нèць-нèм-ніцè, каго-што*—нечаянно встретить. Нсл. 608. *Дзе ты яго спаткнуў?* Нсл. *Однкр.* **спаткну́цца,** *взаим.*—нечаянно встретиться. Нсл. *Я на таргу зь ім спаткнуўся.* Нсл. *Соверш.* **наспатка́ць,** *каго-што*—нечаянно найти, наткнуться на кого. Нсл. *Паглядай, ці не наспаткаеш тут дзядзькі.* Нсл.

спатыка́ць-*каю-каеш-кае, каго-што, несоверш.*—выходить на встречу, встречать. Нсл.; Ар.; Пекары Куз. (Ксл.); МГсл.; Гсл. *Багатага здалеку спатыкаюць. Послов.* Нсл. *Соверш.* **спатка́цца,** *взаим.*—встретиться. Нсл.; Ар.; Ксл. *Пад чорным лесам спаткаўся чорт ізь бесам. Послов.* Нсл. *Тамацькі спаткаліся.* Пекары Куз. (Ксл.).

спатыка́цца-*аюся-аешся, взаим., несоверш.* **1.** встречаться. Нсл.; Ксл.; Ар.; Гсл. *Трэйці раз мы сядні спатыкаемся меж сабою.* Нсл.
2. спотыкаться. Нсл. *Конь і на чатырох ногах спатыкаецца.* Нсл.

спатыкну́цца-*нуся-нèшся, соверш.*—споткнуться. НК: Дудар, Но. 2; Ксл. *Калі йдзе чалавек спатыкнецца, там граў музыка.* НК: Дудар, 170. *Ішоў і спатыкнуўся.* Тухінка Сян. (Ксл.). *На камень нагою спатыкнуўся.* Нсл. 608.

спатыкнуцца—столкнуться. МГсл.

спатычка-*чкі-чцы, ж.*—столкновение. МГсл.

•**спатвораны,** *-ная-нае*—избалованный. МГсл.

•**спатворыць**—избаловать. МГсл.

•**спаве́днік**-*ка, м.*—исповедник(исповедывающийся, С.) Нсл. *К заўтраму спаведнікаў шмат прышло.* Нсл.

•**спаведны**-*ная-нае*—относящийся к исповеди, исповедный. Нсл. *Спаведны налоець пастаўлены, борзда спавядаць будуць.* Нсл.

•**спаве́траць**-*аю-аеш-ае — запаветраць. А каб яно спаветрала!* Іг. *А каб ты спаветраў!* Іг.

•**спавяда́ць**-*аю-аеш-ае, каго-што, несоверш.* **1.** исповедывать. Ар.; Нсл.; Шсл.; Гсл. *У гэту нядзельку поп будзе спавядаць.* Ст.
2. *перен.*—читать нотацию, Шсл.; Ар. делать строгие выговоры. *І пачаў яго спавядаць!* Ст. *Добра пан спавядае; ня трэба і к папу хадзіць на дух.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **спавяда́ньне**-*ня,* **1.** исповедывание. Нсл.; Ар. *Поп спавяданьне на заўтра адлажыў.* Нсл.
2. строгое взыскание, строгий выговор. Нсл. *Даў яму добрае за гэта спавяданьне.* Нсл. **адспавядаць,** *каго-што, соверш.* **1.** тоже что *выспавядаць.*
2. дать взбучку. Шсл. *Так адспавядаў гэтага смаркача, што болей ня будзе чапацца.* Ст.

паспавяда́ць, вы́спаведаць *каго-што.* Нсл.—исповедать. Гсл. *Наш поп борзда спавядае, усіх сядні выспавядаў.* Нсл. *Соверш.* **выспавядаць,** *каго-што.* Нсл. *Добра пан выспавядаў.* Нсл.

•**спавяда́цца**—исповедываться. Гсл.; Нсл.; Ар.; Шсл. *Сядні спавядацца будзем, ай заўтры выспаведаемся?* Нсл. *Пайду спавядацца.* Ст. *Соверш.* **вы́спавядацца** —быть на исповеди. Нсл.; Ар.

•**спавяда́ч**-*ча,* **1.** священник, у которого исповедываются. Нсл. *У манастырскай царкве сядні тры спавядачы былі.* Нсл.
2. дающий строгие выговоры. Нсл. *Ня трэба лепшага спавядача, як ураднік наш.* Нсл.

•**спаві́ты,**—*см. под спавіваць.*

•**спавіва́нка**-*нкі-нцы, ж.*—веревка, свитая из трех и более частей(*"рэдзяў"*). Ксл. *Спавіванку добрую зьвіў.*

•**спавіва́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** пеленать. Гсл.; Ар.; Растсл.; Нсл. 604; Ксл. *Мама спавівала дзяцё.* Мамойкі Беш. (Ксл.).
2. бинтовать(рану, больку).

спавіва́ны, *прич. к спавіваць 1, 2,* **1.** спеленанный, Нсл. 604. пеленанный. Ар. *Дзяцё не спавіванае ня сьпіць.* Нсл. **2.** бинтованный.

•**спавіва́ньне,** *отгл. имя сущ. к спавіваць 1,2,* **1.** пеленание. Гсл.; Ксл.; Ар. *Дзеці ня любяць спавіваньня.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Спавіваньне дзяцяці.* Нсл.
2. (раны, больки)—бинтование.

спаві́ць, *спаўю-ўеш-ўець-ўем-ўіцè, соверш. к спавіваць 1, 2,* **1.** спеленать. Ар.; Нсл. 604; Ксл. *Спавіваць, спавіць дзяцё ня ўмееш.* Нсл. *Трэба спавіць дзяцё.* Кузьміно Сян. (Ксл.).
2. забинтовать.

спаві́ты, *прич. к спавіць 1, 2,* **1.** спелёнатый. Гсл.; Нсл.; Ар. *Дзяцё спавітае сьпіць добра.* Нсл.

2. забинтованный.
распавіва́ць, *несоверш., перех.* **1.** распелёнывать. Ар.; Шсл..
2. снимать бинт. *Соверш.* **распавіць,** *каго-што,* **1.** распеленать. Ар.; Шсл. *Распаві дзяцё, няхай так ужо паляжыць.* Ст.
2. снять бинт.
спавіва́цца, *несоверш., зав.*—пеленаться. Нсл.; Ар.
•**спаві́віч**-*ча, м.*—тесьма(пояс, Ар.; Ксл.), которою пеленают ребенка, свивальник. Нсл. 604; Растсл. *Спавівіч кароткі.* Нсл. *А йдзе спавівіч, спавіць Юрку?* Слабодка Куз. (Ксл.).
•**спавівуш**-*ша, предл. и зват.-шу; мн. ч., род.-шаў — спавівіч. Як куплю я калыбачку дарабчастую... , спавівушы шаўковыя.* Зьверавічы Красьн.(*под дарабчасты*).
•**спаўне́ньне**-*ня, ср.*—выполнение. МГсл.
•**спаўняльны,** *-ная-нае*—исполнимый. МГсл.
•**спаўн-я́ць**-*яцца-яючы,—см. под споўніць.*
•**спаўніцца,**—*см. под паўніцца.*
•**спац-е́лы**-*ецъ,—см. под пацець.*
•**спацяга,** *нареч.*—растягивая(слова, речь). Вк.
•**спаць,** *сплю, сьпіш, сьпіць; прош. вр. спаў, спала*—спать. Ар.; Пуців.(Халанскі 165, 186). *Прич. наст. вр.* **сьпячы**—спящий. *Прарока сьпячага нашоў.* Кіт. 896. *Соверш.* **заснуць,** *засну, засьнеш, засьнецъ-нем-ніце*—заснуть. *Несоверш.* **засынаць**-*дю-деш-де*—засыпать. Ар. *Засынаеш, укалыханы музыкай павадак.* ЗСД 34. *Яна засынала.* Бацьк., Но. 11-12/447-448. *Як лажыўся й як засынаў, Лясьніцкі ўжо ані ня помнеў.* ЗСД 285. *Корзюку не хацелася ўжо падыймацца з ложку, ён угрэўся і засынаў. Ужо заснуў.* Сяднёў: Корзюк. *Засынаю і ў сьне — хоць ты плач!* Лужанін(Б. Голас, Но. 70). *Я сном прыемным засынала.* Кл.: Каліна, 107. *Я ўжо засынала.* Лось(Ускалось, Но.7, 12). *Прич. наст. вр.* **засынаючы**—засыпающий. Ар. *Падпаленай баранінай і кропам нясе ад засынаючай арды.* Ар. Вольскі: Паланянка.
пераспаць, 1. провести ночь, переночевать. Гсл.
2. проспать слишком долго. *Соверш.* **уснуць**—заснуть, уснуть. *Як гваздану па галаве, дык і ўсьнеш тут.* Нсл. 111(*под гвазданучь*).
•**спача́так**-*тку, предл.-тку, м.* **1.** начало, первое действие и состояние. Гсл.
2. зачаточное состояние дитяти. Гсл.
•**спача́тку** *нареч.—сначала.* Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл.; МГсл. *Спачатку змалацілі пшаніцу, а потым ячмень.* Ст. *Спачатку ён не хацеў ехаць, а потым згадзіўся.* Бешанкавічы (Ксл.). *Мы спачатку гукалі табе гэта.* Нсл. 629.
•**спача́тны**-*ная-нае.* НК.; Гсл.—исконный. *См. спрадвечны.*
•**спачува́ць**-*дю-деш-де, повел.-ай-айма, несоверш., каму*—сочувствовать. *Камоцкая не магла зразумець, ці ён спачувае ёй. ці зьдзекуецца зь яе.* Сяднёў: Корзюк.
•**спачуцьцё**-*ця, ср.*—сочувствие. МГсл.
•**спачу́цьце**-*ця, ср.*—участие, сочувствие, соболезнование. Гсл.
•**спачын......** *Із Господа Спаса спачын.* Из песни. НК: Старцы, 79.
•**спачы́нак**—спокойствие, отдохновение. Гсл.
•**спачына́ць, 1.** давать начало. Гсл.
2. отведывать(когда говорится о первой пробе съедобных предметов, плодов). Гсл.
•**спэктар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—инспектор. Ар.
•**спэктарка**-*ркі-рцы, ж.*—инспекторша.
•**спла́та**-*ты-це, ж.*—выплачивание. Гсл.
•**сплавадзіць**-*джу-дзіш-дзе, соверш., перех.* **1.** сплавить, отправить вплавь по течению реки(лес, бревна). *Купец сплаваджуе лес па раццэ.* Дсл.
2. сбыть украдкой чье добро, отдать его куда на сторону. Дсл. *Прадаўнік сплавадзіў шмат панскага дабра.* Дсл.
•**сплаці́ць, спла́чаваць,**—*см. под плаціць.*
•**спле́сьці,**—*см. под плесьці.*
•**спля́жыць,**—*см. под пляжыць.*
•**спляска́ць,**—*см. под пляскаць.*
•**сплята́ць,**—*см. под плесьці.*
•**сплу́т-аны**-*ацъ,—см. под плутаць.*
•**сплу́тацца,**—*см. под плутацца.*
•**сплы́нуць,**—*см. под плынуць.*
•**спл-ы́сьці**-*ывацъ,—см. под плысьці.*
•**сплы́ціць,**—*см. под плыціць.*
•**спроба**-*бы, ж.* **1.** проба(проверка, испытание, С.) Нсл.; Ксл.; Гсл. *Зрабілі ёй спробу.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Дай на спробу свайго каня, ці харошая яго бега?* Нсл.
2. попытка. МГсл.; Ар. *Дарма твае спробы, нічога ня зробіш.* Гсл.
3. опыт, испытание(эксперимент, С.) Нсл.
•**спробаваць, спрабаваць,**—*см. под прабаваць.*
•**спрадве́ку,** *нареч.*—искони. Гсл.; Нсл.; Ар.; Ксл.; МГсл. *Спрадвеку так у нас вядзецца.* Шаркі Куз. (Ксл.). *Перасталі й думаць аб лепшым жыцьцю, быццам спрадвеку так Богам наканавана.* ЗСД 109.
•**спрадве́чны**-*ная-нае,* **1.** исконный. Гсл. *Думкі пра заклятую спрадвечную нястачу.* ЗСД 149. *На сяле запелі пеўні, пачалі сваю спрадвечную пераклічку.* Тм. 98. *Верныя спрадвечнаму абычаю.* ЗСД 203.
2. извечный, изначальный. Гсл. *У куточку гародчыка сядзіць куст нашага спрадвечнага дзівасілу.* І.Г.: Лемантар, 59. *См. спачатны.*
3. вечный, постоянный, сущий теперь и бывший всегда. Гсл.
•**спра́жка**-*жкі-жцы, ж.* НК: Очерки 108 —пряжка. Ар.; Шсл.; Ксл. *Ад мае дзягі адарвалася спражка.* Пацкова Сян. (Ксл.). **У** папружцы новая спражка. Ст.
•**спра́жыць,**—*см. под пражыць.*

•**спрактыкава́цца,** —стать опытным, иметь практический опыт. Гсл.
•**спрактыкава́ны**—опытный, имеющий практику. Гсл.
•**спраку́днічыць,**—*см. под пракуднічыць.*
•**спраку́дзіцца,**—*см. под пракудзіцца.*
•**спрамога**-*гі, дат., предл. спрамозе, ж.* —возможность. *Хочаш медзі? Дам спрамогу, Усё дастану, усё здабуду.* Гарун: Кан. Паўлючонка.
•**спрасонку**—со сна, сквозь сон. Гсл.
•**спрасі́ць, спраша́ць,**—*см. под прасіць.*
•**спра́сьці,**—*см. под прасьці.*
•**спрат**-*ту, предл.-це, зват.-це, м.*—утварь. Нсл. 609; Гсл. *Спрат царкоўны.* Нсл.
•**спра́т-аваць**-*аць,—см. под пратаць II.*
•**спра́ва**-*вы-ве, ж.* **1.** дело(не в смысле работы) Гсл.; Растсл.; ПНЗ; Ксл.; Нсл. 608; Гсл. *Вось табе й справы твае!* Амілянова Лёз. (Ксл.). *Справы сіроцкія.* Нсл. *Ня той харош, хто відам прыгож, а той харош, хто на справу гож. Послов.* Рапан. 81. *Не за сваю справу не бярыся, а на сваёй не не ляніся. Послов.* Рапан. 98. *Хто белы сьвет пакінуў... па людзкой справе крывой.* Из песни, НК.; Старцы, 81.
2. действие в драме. Гсл.
3. управа. *Мужык пайшоў да пана, і там не знайшоў справы(на бабу, што прысабечыла ягоныя грошы).* Н.(Афанасьев, У, 1914, 8). *Хадзіў і да кумы і да пана, але нідзе не знайшоў справы. Усе казалі, што ў цябе ніколі грошы ня было.* Тм.
4. покупка одежды(обуви, С.) НК: Очерки, 205.
5. купленная одежда и обувь, обнова. НК: Под. пос., Но. 120.
•**справядлі̇ва,** *нареч.*—справедливо.
•**справядлі̇васьць**-*ці, ж.* **1.** справедливость.
2. *ист.*—правосудие. Стт. 1529.
справядлівасьць чыніці—осуществлять правосудие. Ст. 1529.
учыненьне справядлівасьці—осуществление правосудия. *Ср.* Стт. 1529: *Палажыўшы рок к удзеланьню тае справядлівасьці.* Стт. 1529; Сл.
•**справядлі̇вы**-*вая-вае,* **1.** справедливый. Ар.
2. праведный.
справядліўшы(справедливший, Скар. 1 Ц.), *ср. ст. к справядлівы 1,2.*
•**спра́віць**-*ўлю-віш-ве, каго-што, соверш.* **1.** приобрести, купить(об одежде, обуви, упряжи и т.п.) Міх.; Ар. *Іван у месьце сабе справіў добрую адзежу.* Чашнікі (Ксл.). *Справіў новыя боты.* Ст. Справіць адзежыну. Нсл. *Татулька справіў імне новыя боцікі.* Гсл. *Гаспадарскія справіў калёсы.* Ст.(Шсл. *под гаспадарскі*). *На пазычоныя грошы справіў малатарню.* Ст.
2. исполнить(сделать, Ксл.) Нсл., сделать, выполнить какую-л. работу, дело. *Потым гародную работу справяць.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Вярнуўся, ня справіўшы свайго дзела.* Нсл. *Службу справіў — і гуляй. Послов.* Рапан. 135. *Бабка пасьпявае хіба толькі "пуп рэзаць ды справіць справы"*—т.е обмыть новорожденного и родиху, вынести помои, убрать детское место. НК: Бабы, 8.
3. произвести, сделать, совершить. *Справіў гудзеньне на ўсю вуліцу.* Юрсл.(*под гудзеньне*). *Што за ліха: гэткі скогат адзін крыксун толькі справіў.* Дуб.(Калосьсе, Но. 3, стр. 154).
4. совершить, отпраздновать по обычаям, обрядам. Ар. *Справіць вясельле, хрэсьбіны, мяніны.* Ар. *Справіць вясельле.* Нсл. 609. *Ведзьмы справілі ігрышча.* Гарун: Казка. *Мы вам із музыкаю справім хаўтуры.* Дуб.: Наля 23. *Ня йдзі да ранды: там карагод справілі.* Нсл. 736.
спраўлены, 1. *прич. к справіць 1.* **1.** приобретенный, купленный. *Спраўлены новыя боты.*
2. *прич. к справіць 2,*—исполненный. Нсл. *Дзела спраўлена добра.* Нсл. 609.
3. *прич. к справіць 3.* Ар. *Гучнае вясельле спраўлена.*
4. причиненный. *Боль, спраўлены па перакінчыку ў чужую веру.* Любецкі(Чырв. Шлях).
•**спраўля́ць**-*яю-яеш-я е,* **1.** совершать праздновать. *Спраўляць вясельле.* Нсл. *Пяе на страсе ветрам сьнег, быццам спраўляючы хаўтуры.* Кліш.: Каліна. *Занашу працу баль спраўлялі.* Тм. *Зоры ў далі вясельле спраўлялі.* Геніюш: Ня веру.
Трэба цяплейшую адзежу спраўляць. Ст. *Спраўляць адзежу.* Гсл.
2. *несоверш. к справіць 2,*—исполнять, Нсл. делать, выполнять какую-л. работу, дело. *Спраўляй, спраў сваё дзела, пакуль час ё.* Нсл. 609.,—исполнять какие обязанности.
4. *несоверш. к справіць 3.,*—совершать, праздновать пообычаям, обрядам. *Сядні будзем спраўляць дасеўкі.* Ст. (Шсл. *под дасеўкі*). *Спраўляць вясельле.* Нсл. *Пяе на страсе ветрам сьнег, быццам спраўляючы хаўтуры.* Кліш.: Каліна. *За нашу працу баль спраўлялі.* Тм. *Зоры ў далі вясельле спраўлялі.* Геніюш: Ня веру.
спраўляць гігі—смеяться, хохотать, шутить. *Ты тут гігі спраўляеш, а ў дварэ дзеці плачуць.* Нсл. 112(*под гігі*).
спраўля́ны, 1. *прич. к спраўляць 1. Ня тут купляна, ня тут спраўляна(хутра). Спраўляна ў Царгорадзе, прыслана моладзе.* Из свад. песни, Нсл. 609.
2. *прич. к спраўляць 2.*
3. *прич. к спраўляць 3.*
•**спраўля́цца**-*ўлюся-вішся, соверш., возвр.* **1.** успеть по сравнению с кем, Шсл. успеть. Гсл. *Бягучы зь лятучым ня справіцца. Послов.* Белае Пух. (Шсл.). *Ідзі троху цішэй, бо я ня спраўлюся.* Гсл.

2. закончить что-н. во время. Ар.; Шсл.; Гсл. *Як бачыш, спраўлюся ды дамоў.* Ст. *Ніяк ня можна борзда справіцца.* Нсл. 609.
3. управиться, одолеть. *Борзда я з табою спраўлюся.* Нсл. 609.

спраўляцца, *возвр.* **1.** *несоверш. к* *справіцца 1,*—успевать по сравнению с кем, Шсл.; Ар. успевать в каком-л. деле. Нсл. 609.
2. *несоверш. к* *справіцца 2,*—заканчивать что-л. во время. *Спраўляйся барзьдзей, ехаць пара.* Нсл. 609.
3. *несоверш. к* *справіцца 3. Спраўляйся. як хочаш, з гэтым разбойнікам.* Нсл. 609.

спраўляньне-*ня, предл.-ню,* **1.** *отгл. имя сущ. к* *спраўляць 1.*
2. *отгл. имя сущ. к* *спраўляць 2,*—совершение. Гсл.
3. *отгл. имя сущ. к* *спраўляць, 3. На спраўляньне вясельля грошы няма.* Гсл.

•**спраўдз-іць**-*іцца,—см. под праўдзіць.*

•**спраўка**-*кі, ж.*—успех в деле, Нсл. 609. успешность. Ксл. *Няма спраўкі ў рабоце.* Беліца Сян. (Ксл.),—успешный ход во всякой работе, особенно во время страды в поле. Гсл.

•**спраўл-яньне**-*яны-яць-іць,—см. под справіць.*

•**спраўляцца,**—*см. под справіцца.*

•**спраўнасьць**-*ці, ж.*—исправность. Нсл.; Ксл. *Каб было ў спраўнасьці ўсё!* Латоўшчына Куз. (Ксл.). *У мяне ўсё ў спраўнасьці гатова.* Нсл.

•**спраўны**-*ная-нае,* **1.** аккуратно сделанный. Шсл. *Спраўныя ягоныя калёсы.* Ст.
2. исправный(поспешный, Нсл.) Шсл.; Ар.; Сукрэмеа Сян. (Ксл.). *Ён спраўны хлопец.* Ст. *Спраўная дзяўчына.* Нсл.

•**спраўна,** *нареч.* **1.** успешно. Гсл.
2. аккуратно, без недочетов. Гсл.
3. во время, без опозданий. Гсл.

•**спраўца**-*цы, м.* **1.** исполнитель. Нсл. 609. *Спраўца дзела.* Нсл.
2. исполняющий должность. Нсл. 609. *Спраўца судзьдзі.* Нсл.

•**спрацав-аўшыся**-*аўца,—см. под працаваць.*

•**спрацав-аны-аць,**—*см. под працаваць.*

•**спраціўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** оказавший сопротивление кому-чему-л.
2. *юрид.*—неисполнивший предписаний власти. *А(аб) спраціўніку ўрад наш гаспадару азнайміці маець.* Стт. 274.

•**спрэс,** *нареч..... Гэтак нарабілася мноства прыгожых прысадаў, якія спрэс былі залітыя асфальтам.* Я. Васілёнак("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 12).

•**спрэ-чы**-*чыся,—см. под прагці, прэччы.*

•**спружына**-*ны-не, ж.*—пружина. Гсл.

•**спруцянелы**—безжизненный. МГсл.

•**спруціцца,** *спручуся, спруцішся, соверш.*—стать упругим(*"пруткім"*). Ар.

•**спрыкраць,**—*см. под прыкраць.*

•**прыкрацца,**—*см. под прыкрацца.*

•**спрыкрэць,**—*см. под прыкрэць.*

•**спрытна,** *нареч.*—вплоть, ничего не оставляя; поголовно. *Жні спрытна.* Ар. *Косе ўсё спрытна.* Ар. *Ср. прытном.*

•**спрычыніцца, 1.** посодействовать, послужить причиной. Гсл.
3. попритчиться. Гсл.

•**спуд**-*ду, м.*—бегство от испуга(о животных). *Авечкі ад спуду пахаваліся ў куток.* Селядцова Беш. (Ксл.).

•**спудз-іць**-*іцца, спуджаны,—см. под пудзіць.*

•**спуж-аны**-*аць-аўца,—см. под пужаць.*

•**спуск**-*ку, предл.-ку, м.* **1.** уступка(скидка с назначенной цены). Ар.; Нсл.. *Не пабяднееш, калі спуск з цаны зробіш.* Нсл. *Спуску не даець.* Ар. *Вучаньнікам даюць спуск на бялетах.* Ар. *Бяз спуску каня ня куплю.* Ар.
2. мазь, сделанная из растопленного воска с деревянным маслом и салом. Нсл. *Прылажы рану спускам.* Нсл.
3. очес льна. Ксл. *Падбяры спуск з-пад грэбеня.* Аляксандрова Гар. (Ксл.).
4. фуган(фуганок) Ксл.; Шсл. *Трэба пачысьціць стол спускам.* Косы Віц. (Ксл.). *На спуск выгабляваў дошку.* Турэц Сьміл. (Шсл.).
5. шлюз. Ар. *Гэтта спуск — ваду спушчаць.* Ар.

не даваць(ня даць) спуску каму—не делать поблажек, не прощать вины. *Ні ў чым спуску не даець.* Нсл. 611. *Я яму за гэтыя штукі спуску ня дам!* Турэц Сьміл. (Шсл.). *Я, браце, нікоменькаму спуску ня дам — адкрышыла яго, як быць надабе.* Дсл.(*под адкрышыць*).

•**спускаць,**—*см. под пусьціць.*

•**спускацца,**—*см. под пусьціцца.*

•**спускля́сты**-*тая-тае*—пологий. Ар. *Гэта гара спускластая.* Ар. *См. адхоны.*

•**спусклівы**-*вая-вае*—отлогий, пологий, наклонный. Гсл. *См. адхоны.*

•**спускны**-*ая-ое,* **1.** уступочный. Нсл. *Спускныя грошы.* Нсл.
2. простительный. Нсл. *Гэта яшчэ спускная віна.* Нсл. *У яго нічога няма спускнога; за ўсё дзярэць.* Нсл.

•**спустошаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—опустошение. *Навокал было жудаснае, дзікое спустошаньне.* Румановіч(Конадні, Но. 2, 10).

•**спустош-аны**-*ыць-ыцца,—см. под пустошыць.*

•**спустошліва,** *нареч.*—опустошительно. Гсл.

•**спусьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** плотничный стружок. НК: Очерки, Но. 694.
2. большой струг для спуска досок. НК: Очерки, Но. 694.

•**спусьцелы**-*лая-лае*—опустелый, опустевший. *Спусьцелы двор. Спусьцелае сяло.* Тм. *На спусьцелай дзялёнцы.*

•**спусьцець,**—*см. под пусьцець.*

•**спусьціць,**—*см. под пускаць, пусьціць.*

•**спусьціцца,**—*см. под пусьціцца.*

•**спушчаць,**—*см. под пушчаць.*

•**спыніць**—прекратить, остановить, прервать. Гсл.
•**спын-іцца**-*іць,—см. под пыніць.*
•**спыніцца**—прекратить, остановиться, прерваться. Гсл.
•**спырснуць**—взбрызнуть. Гсл.
•**спыт,** *спыту, предл. и зват. спыце, м.* —спрос(требование на товар, рабочую силу, С.) Даль: Кур., Ва.
•**спытак**-*тка, м.*—образчик.
спытак лёну—пробная горсть льна. Эту горсть мнут и узнают готов ли лён. Дсл.
•**спытаваць**-*тую-туеш-туе, несоверш. к паспытаць, спытаць, перех.* **1.** пробовать (вкус, С.), прикушивать. Нсл. 611; Еўлічы. *Ты спытаваў страву, ці солна?* Нсл. *Паспытай нашага пірага. Ды я ўжо спытаваю.* Еўлічы. *Варона-сарока на прыпечку сядзела, дзеткам кашу варыла, апалонікам мяшала, спытаваць давала.* Зь дзяцінае нар. песьні. Я. Г-і:Лемантар, 47. *Расінку(трошачку) спытаваў есьці.* Нсл.566(*под расінка*).

2. пробовать, испытывать. *Спытавалі мы малца біць, каб у гарод ня лазіў.* Смол. у.(Дсл.).
спытаваны, *прич. к спытаваць 1, 2. Справа наша спытавана.* Нсл. 611.
спытаць-*аю-аеш-ае, соверш. к спытаваць,* **1.** попробовать(отведать, С.) Нсл. 611; Вят., Вост.(Даль). *Спытаў троху есьці.* Нсл.
2. *к спытаваць 2,*—попробовать(испытать, С.) Дсл. *Паезьдзі ты на маім каню; калі ты справішся з маім канём, справішся і з маёю дачкою. Спытай сябе.* Смол. у.(Дсл.). *Спытай кінуцца к дзеду.* Дсл. **3.**—*см. под пытаць.*
паспытаць, *соверш.* **1.** *к спытаваць 1,*—попробовать(вкус, Шсл.) Еўлічы; Шсл.; Дз.; Нсл. 481. *На, паспытай, ці смачныя буракі.* Ст. *Не паспытаўшы, ня будзе есьці.* Ст. *Паспытай, ці даволі солі ў страве.* Сташча Чаш.(Ксл.). *Паспытай. ці гарачая вада, ці солна страва.* Нсл. *Хай каханы паспытае ў гэтым садзе плод салодкі.* Крушына: Творы, 125.
2. *к спытаваць 2,*—попробовать, испытать. *Паспытаўшы несалодкага жыцьця ў чужой радзіме, лятуць(замужнія дачкі) як птушачкі ў бацькаў двор.* Косіч 34. *Нагаравалася я, паспытала ўдовяга хлеба — во як!* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся. *Ср. дазнаць. Соверш.* **паспытацца**-*аюся-аешся, соверш.—паспытаць 1, 2. Сьвяжынкі нашае паспытайцеся.* Гараватка Меж. (Ксл.).
•**спытацца,**—*см. под пытацца.*
•**спытка**-*ткі-тцы, ж.*—проба, испытание. Пск., Тв. (Даль); Смоленщ.
•**спытляваць,**—*см. под пытляваць.*
•**срэбла**-*ла, ср.*—серебро. Гсл.
•**срэбра**-*ра, дат., предл.-ру, ср.*—серебро. Ар. *У сёмай(хаце) срэбра.* Н.(Афанасьев, 1914, 286).
жывое срэбра—ртуть.

•**срэбны**-*ная-нае*—серебряный. Ар.; Гсл. *Пачаў качаць срэбны яблычак.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 210). *Гранітны рыцар срэбнай статуэткай суцьмяніцца ў засені гальля.* Кавыль: Думы, 19.
•**ссаверыцца**-*руся-рышся, соверш.*—выразить неудовольствие по поводу чеголибо(словом, видом или действием). Міх. *Ганна хацела йсьці на ігрышча, але бацька як ссаверыўся, дык яна вярнулася.* Міх.
•**ссаць,** *ссу, сьсеш, сьсець, сьсем, сьсіце, ссуць; повел. сьсі, сьсіма, каго-што, несоверш., перех.*—сосать. Ар.; Гсл.; Нсл.; Ксл. *Ссуць* то, что может струиться. *Ласкавае цялятка дзьве маткі сьсець.* *Послов.* Нсл. *Цялушка сьсець карову.* Сташча Чаш. (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **ссаньне**-*ня*—сосание(чего-л., что может струиться, течь, С.) Ар.; Нсл.; Гсл. *Ссаньне цыцкі, сысолкі.* Нсл.
пассаць, *каго-што, соверш.*—пососать. Ар.; Нсл. 612. *Дзяцяці не далі пассаць цыцкі.* Нсл.
выссаваць-*дю-деш-де, каго-што, несоверш.*—высасывать. МГсл.
выссаць, *каго-што, соверш.—высосать.* Ар.
•**ссукаць,**—*см. под сукаць.*
•**ссурочаны**—изуроченный. Нсл. 220. *Ссурочанае дзіцё.* Тм. *Ссурочаная работа; ня йдзе парадкам.* Тм.
•**ссушыць,**—*см. под сушыць.*
•**сутанець,**—*см. под сутанець.*
•**ссыпшчына**-*ны-не, ж.*—плата пастуху и кузнецу по осени зерном. Шсл. *Пастухом ссыпшчыну носяць к току Паўлюковаму.* Ст.
•**сшорыць,** *-ру-рыш-ра, соверш., област.* —спрятаться, скрыться, тайно убежать куда-л. Вк.; Ск.
•**сшаткаваць,**—*см. под шаткаваць.*
•**сшупіць,**—*см. под шупіць.*
•**сшытак**-*тка, м.*—тетрадь. МГсл.
•**стог,** *стога, на стозе, зват. стожа; мн. ч.-гі-гоў-гом, мн. ч., предл.-гох, м.*—скирд. Нсл. 615. *У яго стагамі жыта стаіць.* Нсл. *Шмат абцягаваць стога ня надабе.* Ст. (Шсл. *пад абцягаваць*).
•**стогн**-*ну, предл.-не, м.*—стон. Ар. *Стогн паўтарыўся з новай сілаю.* Ю. Жывіца ("Прыйсьце", Но. 1).
•**стойбішча**-*ча; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—лагерь?. *Удыр пярун у стойбішча арды.* Кавыль: Думы 40. *Удар, пярун, у стойбішча арды!* Кавыль(Конадні, Но. 5-6, 8).
•**стойка**-*кі, ж.*—приспособление для стояния ребенка, который не может еще сам стоять. Спаская Сір. (Ксл.); Шсл. *Хай дзіцё троха ў стойцы пастаіць.* Ст. *См. стаёнка, стаўчык.*
•**стойма стаяць**—усиленное значение гл. *стаяць,*—беспрестанно стоя, Нсл. долго стоять, не присаживаясь. Ксл. *Стойма стаіш, нічога ня робіш.* Нсл. *Стойма стаіць, ня прысядзець.* Нсл. *Стойма стой*

пры ім, нікуды не адходзь. Нсл. *Стойма стаіць а карысьць якая.* Бель Выс. (Ксл.).

•**стол,** *столу-лу-лом; мн. ч.-лы-лоў-лом, мн. ч., предл.-лох, м.*—стол. (*Ідуць*) *ад столу к полу.* НК: Очерки, 52, Но. 99. *Поўзаў памеж пярэчыны столу й лавы.* Юхневіч(Б. Моладзь, Но. 18, 17). *Прывязаваў яго да ўзножжа столу.* Тм., стр. 18. *Вось жа, дарма-даў ад столу тый.* Дзьве Душы 105. *Каціласся шапка із столу далоў.* Леп.(Зап. У, 617). *На мосьце ля столу... ляжаць мужыкі-возьнікі.* Гарэцкі: Песьні 28. *Хомачцы карціць падыйсьці да столу.* Тм. 56. *Сядзіць за сталом.* Тм. *Пакуль Абдзіраловіч падыйшоў да столу, князь пасьпеў адыйсьці за вугол.* Дзьве Душы 32.

рабіць(спраўляць)стол па кім—делать поминки по умершем. *Хоць я бедны, хоць я гол, рабіў я па татку стол.* ЧЧ.: Песьні, 87.

•**столак**-*лка, предл.-лку, м.* **1.** табурет. Нсл. *Пакой быў цьмяны, цесны. Адразу ля дзьвярэй, у куце, з аднаго боку — вешалка на воратку, з другога столак, на ім умывальная міска й вядро з вадою.* Бацьк., Но. 11-12(447-448). *Вытры столак, няхай пан сядзе.* Нсл.

2. маленький стул, подставляемый сидящему под ноги. Ар. *Пастаў ногі на столак.* Ар.

•**столец,....** Встречаем название("В древней Руси", С.) *столец* в значении маленькой скамьи или стула, поставленного гостем. 118 Соловьев III, 55. *Ср. столак.* Полн. Собр. Р. Лет. II, 72 — *маленькі ўслончык, падстаўляны пад ногі.* Ар. (мама).

•**столка**-*лкі-лцы, ж.* **1.**—единица как часть целого, компонент. Ар.; Ксл.; . *Віў пугу ў 8 столак.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.). *Складзі пояс у дзьве столкі.* Лужасна Куз. (Ксл.). Ссукаў нітку ў дзьве столкі. Ст. *Але, каб Край мой сьветлы ўбачыў золак, гатоў скруціцца ў сотню тысяч столак.* Кавыль(ст. "Праца"). *Надзеі завіліся ў столкі.* Крушына: Лебедзь 19. *У таўкатні вірують хварбаў столкі...* Таўпа: Вошчадзь(Ускалось, Но. 12, 10). *Галава ў яе была абматана ў колькі столак хусткамі — адзін нос тырчэў зь іх.* Капыловіч: Хлеб.

2. складка(в ткани). Ад.

3. творка(у ширмы, в форме, напр. ювелирных изделий).

4. раз. *У дзьве столкі горш.* Ад. *Хоча злупіць зь мяне ў дзьве столкі.* Ст.

5. член тела у человека и животных.

6. *грам.*—член предложения. *Столка проказі. Аднарадныя столкі проказі* —однородные члены предложения.

•**століць**-*лю-ліш-ле*—настилать потолок. Ар.; Ксл. *Ужо столім хату.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.). *Соверш.* **застоліць**—*положить потолок.* Нсл. 186. *Застоліць хату.* Нсл. *Прич.* **застолены**—покрытый, застланный потолком. Нсл. 186. *Хата ўжо застолена.* Нсл. *Соверш.* **прыстоліць**—положить потолок. Шсл. *Каб дзе дастаць дошчак: надабе сенцы прыстоліць.* Ст. *Хата століцца дошкамі.* НК: Очерки 222.

•**столь**-*лі, ж.*—потолок. ПНЗ;Растсл.; Ар.; Шсл.; Нсл.; Ксл.; Гсл.; НК: Очерки, Но. 464; Сакуны 13. *Расьці, расьці, каравай, вышэй печы медзяной, вышэй столі залатой, вышэй Ганны маладой.* Горц.(Кот. 206). *На столі мала моху.* Крывіна Сян. (Ксл.). *На стол насыпалі пяску й палажылі лісьця, дык будзе цёпла.* Ст. *Падняў дзяцё пад самую столь.* Нсл. *Сьцены зробім чыста, гладка, як з крышталю, столь, як шкло.* Гарун(ст. "Муляру").

столь століць—настилать потолок. НК: Очерки, Но. 478.

стольніца—крышка стола. Гсл.

•**стольны**—потолочный. Нсл. *Стольная дошка, насыпка.* Нсл.

•**стома**-*мы, дат., предл.-ме, ж.* **1.**—истома. *Ня мог бы я ні дня пражыць, калі б хвоек карагод жывіцай стомы не гаіў.* Лойка: Л. песьня. *Дзень у цяжкой стоме к ночы адыходзіў, ня шумелі лісьцям белыя сады.* Клішэвіч("Бацькаўшчына", Но. 36-37/115-116).

2. утомление. Дз. *Ах, песьня маці! Я забыўся стому.* Гілевіч(Б. Голас, Но. 71). *Не давала думаць нейкая млявасьць, відаць, ад стомы.* Васілёнак("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 192).

•**стопак**-*пка, предл.-пку, зват.* *стопку, м.*—стоптанный лапоть. Шсл.; Сержпут. (Жывая Старина, 1909, I, 41). *Пакуль схадзіў у Пухавічы — з лапцей засталіся адны стопкі.* Амельна Пух. (Шсл.).

•**стопка**-*пкі-пцы, ж.*—помещение для хранения овощей и корнеплодов(зимой теплое, летом холодное, С.) Ксл. *У нашай стопцы ніколі бульба ня мерзьне.* Гуліна Сян. (Ксл.). *Маю сваю маленькую стопку.* Нсл. *Нейдзе ў стопцы глуха стукала кубелцамі сястра.* Адамчык: Арж. колас.

•**стоўп,** *стаўпа̀, предл.-пѐ, зват. стоўпе; мн. ч.-пы̀-поў-пом, мн. ч., предл.-пох, м.* **1.** столб. Гсл.; Нсл.; Косіч 84. *Відзеў дзерава ляжачага 11 стаўпоў.* Гордз. Ак. XVII, 2. *Мільгалі стаўпы.* Гарэцкі: Песьні 85.

2. дурак, непонятливый. Нсл. 615. *Стоўп гэты і слова сказаць ня ўмее.* Нсл. *Стаіць, як стоўп, вылупіўшы вочы.* Нсл.

3. черт или изображение, вырезанное на столбах в мельнице. *Ідзі к стаўпу ад мяне.* Нсл.

хрыбетны стоўп—позвоночник(позвоночный столб, С.) МГсл. *Уменьш.* **стаўпе́ц**-*пца̀, зват. стоўпча; мн. ч. стаўпцы, на стаўпцох.*

•**стоўпам,** *нареч.*—подобно столбу, неподвижно. Нсл. 615. *Стоўпам вочы паставіў.* Нсл. *Каб ты стоўпам стаў!* Тм.

•**стоўп-іць**-*іцца, лены,—см. под тоўпіць.*

•**стоць,** *нареч.*—перпендикулярно. Ар.; Ксл. *Стаіць стоць, як кол.* Копцевічы Чаш. (Ксл.).

•**сточ-аваць**-*ыць,—см. под тачыць.*
•**сточкавы**-*вая-вае*—относящийся к восклубкам(*сточкам,* **С.**). Нсл. *Сточкавы кнот, клубок, канец.* Нсл.
вы кнот, клубок, канец. Нсл.
•**сточкі**-*чак, единств. ч. нет.* **1.** *от тачыць* —источать, сливки какой-л. жидкости. Нсл. *Засталіся адны толькі сточкі гарэлкі.* Нсл.
2. *от стачыць*—соединить восковосвечный клубок. Нсл. *Два клубкі сточак купіў да гаспадаркі.* Нсл.
•**сточнік**-*іка, м.*—искусник, мастер, как бы делающий точь в точь. Нсл. *Ён на ўсё сточнік.* Тм. *Я на гэта сточнік.* Тм.
•**сточніца**-*цы-цы, ж.*—искусница, мастерица. Нсл. *Дзеўка — сточніца кросны ткаць рознымі манерамі.* Тм. *Я ня сточніца на гэта.* Нсл. 337.
•**стагодні**-*няя-няе*—столетний. *За сінеючаю смугаю лесу хавалася вячэрнае сонца, залоцячы апошнімі косамі вярхі стагодніх мадрын.* Хмара(Калосьсе, Но.3, стр. 136).
•**стагна́ць,** *стагну*(*стогну, стагнаю,* Нсл.), *стогнеш-не*—стонать(стенать, Гсл.); **Нсл. 615; Ар.; Шсл.; Гсл.** *Стагнай, не стагнай, есьці не дадуць.* Нсл. *Стагнаць будзеш, пакуль дажджэшся.* Нсл. *Цэлую ноч стагнаў: у баку балела.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **стагна́ньне**-*ня-ню*—стонание, Ар.; Нсл. 615. стенание. Гсл.; Ар. *Не вялікая болька, а стагнаньня на ўсю хату.* Нсл.
адстагна́ць, *соверш.*—отстонать, отболеть. Шсл. *Каб табе адстагнаць тое, што ты ўзяў у міне!* Ст. *Соверш.* **застагна́ць**—застонать. Нсл. 186; Ар.; Шсл. *Ізноў застагнаў хворы.* Ст.
расстагнацца, *соверш.*—расстонаться. Нсл. 552; Ар. *Нейкая ліхая хвароба, што ён так расстагнаўся.* Нсл.
вы́стагнаць, *соверш.*—выстонать, выболеть. Шсл. *Каб табе выстагнаць маё дабро!* Ст. *Ледзь выстагнаў хваробу.* Ст.
вы́стагнацца, —получить(почувствовать, **С.**) облегчение после стонов. Гсл.
•**стадола**-*лы, ж.*—огромный сарай, конюшня. Гсл.
•**стадола**-лы, *ж.*—большая конюшня. Ар.
•**стадола**-*лы, ж.*—большая конюшня, Ар. огромный сарай, конюшня, Гсл. сарай при самом заезжем доме, Нсл. 615. сарай, помещение для лошадей. Ксл. Ксл. *Коні сталі ў стадоле.* Дзямі давічы Чаш. (Ксл.). *Коні нашы із шкоды загналі ў панскую стадолу.* Нсл. *См. стадоля. Уменьш.* **стадолька**-*лькі.* Нсл. 615.
•**стадоля**-*лі-лі, ж.*—большой заезжий сарай, Шсл. большая конюшня. *Каня паставілі ў стадолі.* Ст. *Хата, як стадоля.* Ст.
•**стадольнае**-*нага, имя сущ., ср.*—платёж за ночлег в заезжем дворе. Нсл. 615. *Не заплаціўшы стадольнага, хацелі зьехаць.* Нсл.
•**стадольнік**-*іка*—сторож при заезжем дворе. Нсл. 615. *Стадольнік замкнуў вароты.* Нсл.
•**стадольны**-*ная-нае,*(относящийся к *стадоле,* **С.**), относящийся к заезжему двору. Нсл. 615. *Стадольныя вароты замкнутыя.* Нсл.
•**ста́да**-*ды, дат., предл. стадзе, ж.*—стадо. Карскі II-3, 23. *Вартавалі ночы стаду сваю.* Бацьк., Но. 49-50/435-436. *Мая стада, маю стаду.* Мат. Блр., Но. 18, Віц. *Пачуў грукат капытоў стады жывёлы.* Шакун: Сьлед 16.
•**ста́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** пастух, пасущий стадо, НК: Старцы, Но. 83. главный пастух при стаде и его помощники, второстепенные пастухи, НК: Под. пос. 42. скотник, присматривающий за стадом. Нсл. *Стаднік вунацкі ля стады.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Стадніка добрага нанялі.* Нсл.
2. собака, приученная к стаду. Нсл. *Добрага маю стадніка, ваўка не дапусь це да стады.* Нсл.
•**ста́дніца**-*цы-цы, ж. к стаднік.* НК: Пасоб., 121.
•**стаенны конь**—упряжная или верховая лошадь для личных надобностей, НК: Под. пос., Но. 78. лошадь не для работ, выездная. Ксл.; Шсл.; Ар. *Вялікі стаенны жарабок быў.* Гараватка Меж. (Ксл.). *Цуг стаенных коні.* Нсл.
•**стае́ньнік**-*іка, предл.-іку, м.*—выездная лошадь, не для работ. *Паехаў на стаеньніках.* Нсл. *Ён прыскакаў конна на сваім шалёным стаеньніку.* ЗСД 141.
•**стае́ць,** *безлич.,—см. под стаць II.*
•**стаёнка**-*кі-цы, ж.*—приспособление для стояния не могущим еще стоять малым ребятам. Ар.
•**стая́к**-*якà, предл.-якỳ, зват. стая̀ча; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі̀-камі-кох, м.*—стоящий улей(*"калода"*). НК.:Очерки, 428. *Уменьш.* **стаячок**-*чкà, предл.-чку*—полный по отделке улей, уставляемый на высоте какого-нибудь приметного дерева. НК.: Очерки, 425.
•**стая́н**-*янà, предл.-янỳ, зват.-я̀не; мн. ч.-няноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—главный корень дерева, идущий прямо в землю. Ар.
стаян бабкі—вертикальный сноп в *"бабцы".* НК: Очерки, 453.
•**стая́ць,** *стаю̀, стаі̀ш, стаі́ць, несоверш.* —стоять. Ар.
стаяць на судзе,—*см. под суд.*
стаяць у праве,—*см. под права.*
пры слове стаяць, стаць,—*см. под слова.* *Прич. наст. вр.* **стая́чы**-*чая-чае*—стоящий. НК: Игры, 28. *Кідаеце прарока, стаячага на мунберу*(*араб. пасадзе*). Кіт. 286. *Соверш.* **пастая́ць**—постоять, стоять некоторое время. *Войска ў месьце стаяла ладны час. Соверш.* **прастояць.** (Раст.: Северск, 136), **прастоі́ць,** (Ар.)-*ю-іш*—провести какое-н.

определенное время, оставаясь на месте, не трогаться с места, простоять. Ар.

абстаяць-*аю-аіш-аіць, несоверш., за каго-што*—отстаивать. Нсл. 353. *Кажан абстаіць за свайго роднага.* Нсл. *Соверш.* **абстоіць** *-ою-оіш-ое—защитить, отстоять.* Ксл. *Ледзь абстоілі яго тамака ад бяды.* Горбава Лёз. (Ксл.).

адстоеваць-*оюю-оюеш-юе, каго-што, несоверш.* **1.** отстаивать что-л. урочное время. Нсл. 380. *Другую стойку адстоюю.* Нсл.

2. утомлять, утруждать долговременным стоянием.

адстоіць-*ою-оіш-ое што,* **1.** *соверш. к адстоеваць,*—отстоять где-л. урочное время, Нсл. 380. отстоять(известное время), простоять. *Адну стойку за сябе адстоіў, а другую за суседа.* Нсл. *Цэлую гадзіну адстоіла на дварэ.* Стаішча Чаш. (Ксл.).

2. *соверш. к адстоеваць 3,*—утомить, утрудить долговременным стоянием. Ар.; Нсл. 380. *Ногі свае адстоіў.* Нсл.

3. *без доп.*—долго стоя, послужить. *Пагода адстоіла пераз тыдні чатыры.* Нсл.

адстоевацца, *несоверш., возвр.*—оканчивать свое урочное стояние. Нсл. 380. *Ніколі не адстоюешся ад свае старожы, да сьвету бяжыш двору.* Нсл.

адстоіцца, *возвр.*—отстояться, окончить свое урочное стояние. Нсл. 380. *Адстоіцца на стані.* Нсл.

астоевацца-*оююся-оюешся, повел.-оюйся-оюймася, несоверш.* **1.** отстаиваться, очищаться посредством осадка. Нсл. 370; Ар. *Пачакай, ня пі; няхай вада астоевацца, астоіцца.* Нсл. *Вада ў хмары астоюецца.*

2. удерживаться в хорошем положении, говоря о погоде. *Пагода астоеваецца, яшчэ не астоілася.* Нсл. *Соверш.* **астоіцца**-*оюся-оішся, повел.-ойся-оймася,* **1.** отстояться, очиститься посредством осадка. Нсл.; Шсл. *Хай вада астоіцца, дык мут сам зыйдзе.* Ст.

2. удержаться в хорошем положении. Нсл. 370. *См. астоевацца, 2., несоверш.*—стоять до конца чего. Нсл. 143. *Дастоеваць абедню.* Нсл. *Соверш.* **дастоіць.** Нсл. 143. *Дастоіць сваю варту.* Нсл. *Безлич., прош. вр.* **дастоіла**—должно было, стоило. Нсл. 143. *Дастоіла б цябе набіць за гэта.* Нсл. *Прич.* **дастоены**—проведенный на страже до назначенного времени. Нсл. 143. *Старожа твая не дастоена.* Нсл. *Ноч дастоена на старожы.* Тм.

застоеваць-*оюю-оюеш-оюе, несоверш., за каго*—заступаться. *Соверш.* **застоіць**—заступаться. Дсл. 253. *Хацелі здаць Міхася ў маскалі, але войт застоіў.* Дсл.

прыстоеваць(прыстаеваць, Нсл.)-*оюю-оюеш-оюе, несоверш.* **1.** стоять над работающими. Нсл. 511. *Калі б ня прыстоеваў, ня прыстоіў над жнеямі, не дажалі б.*

2. задерживаться на ходу, останавливаться. *Работнікі прыстоевалі на рагу і грудам чыталі налеплены на сьцены цыраманял пахаваньня.*

прыстоіць, *соверш.* **1.** *к прыстоеваць 1,* **прыстояць,** (Раст.: Северск 136), **прыстоіць,** (Гсл.)*соверш. к прыстоеваць 2.,*—задержаться на ходу, остановиться, повременить. Гсл. *Памалу плывець трэсачка, то плывець, то прыстоіць, паціху перакруціцца там, ідзе была.* Дзьве Душы 59. *Хомка прыстоіў за рогам будкі.* Гарэцкі: Песьні 77. *Ці ня прыстоіў хто на дарожцы?* Дсл. *Бяры бірку! — За што? Я ні ў чым не абмыліўся! — заплакаў спалоханы Хомка. Вучанікі прыстоілі.* Гарэцкі: Песьні 53.

•**стаяцца, стаіцца,** *безлич., страд. к стаяць, несоверш., каму*—стояться. *Тут добра стаіцца. Як табе стаялася на варце?*

дастаевацца, *-ююся-юешся. несоверш.*—добиваться чего, стоя у дверей. Нсл. 143. *Ён чагось дастоюецца.* Нсл. *Соверш.* **дастоіцца**-*оюся-оішся.* Нсл. 143. *У яго нічога не дастоішся.* Нсл.

застоевацца, застоецца. *несоверш. к застоіцца. Соверш.* **застоіцца,** *застоюся, застоішся*—застояться(слишком много простоять, пробыть без движения, С.) Шсл. *Застоіўся жарабок, дык ня ведае, як выбрыкаваць.* Ст.

стаць I, *стану-неш-не, повел. стань-ньма, соверш.* **1.** стать. Ар. *Стань ля столу.*

2. явиться, появиться, предстать пред кем. *А есьлібы каторыя з тых копнікаў на прысяжной капе ня сталі, таковыя будуць павінны галаўшчыну самі плаціці.* Стт. 408. *А тот, хто бы перад ім стаў, або, стаўшы, з права перад выракам проч зашоў.* Стт. 166. *Старана пазваная, стаўшы на раку, пазоў згубіла.* Стт. 189. *Яўна стала перада мной Божае абліччa.* Кіт. 120а8.

стаць дубам—стать на дыбы(о лошади). Міх. *Конь стаў дубам.* Тм.

стаць дубка́—стать на дыбы(о лошади). Ар. *Конь стаў дубка.*

стаць на пагодзе—установиться благоприятной погоде. Шсл. *Мо' стане на пагодзе, тады будзем і грэбці(сена).* Ст. *Отгл. имя сущ.* **ста́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—явка.

станьнё-*ня, ср.*—происшествие. *Станьнё нейкае стала майму пану, ані сам ня едзе двору, ані мяне ня пускае.* Нсл. *Во калі станьнё прышло, хоць тут у дарозе начуй!* Нсл.

станься, *повел.*—да будет, Нсл.; Ст. акты. аминь. *Няхай вас Бог дабраславе, станься! — кажуць бацькі, дабраславячы маладых.* Нсл. *Соверш.* **паста́ць**-*анем-анеце-днуць*—стать многим где-л. *Чаго вы тут пасталі?* Мікольск(Демид. Веров. Н. I, 1896, 115).

•**стаць рагача́,**—*см. под рагач.*

•**стазь**-*зі, ж.*—колённа. Халоп.(Юхн.). *Цэлыя стазі салдат пашлі.* Тм.

•**Стажáры**—Большая Медведица. Божа Бр.(А. Красьневіч у "Крывічу" 1926 г., Но. 11, стр. 112). *См. Воз.*

•**стажэрка**-*кі, ж.*—плеяды. Ксл. *Паглядзі на стажэрку, ці пара йсьці малаціць.* Воўсішча Сян. (Ксл.).

•**стайно**-*нá, ср.*—стойка для кудели в прядке. Ксл. *Стайно ў прасьніцы зламалася.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).

•**стайня**-*ні, ж.*—конюшня. Ар.; Гсл.; Шсл.; Н.(Афанасьев, II, 1914, 41); Нсл.; Ксл. *У Яўсея заўсёды жарабок стаіць на стайні.* Ст. *Ёсьць у Янкі тры коні на стайні.* Яноўшчына Беш. (Ксл.). *Коні адвядзі да стайні.* Нсл.; НК: Очерки, 258, 301, Но. 742; Смаленшчына (Дсборник IУ, 3). *Ай чый жа то конь на стайні стаіць?* Север. Сур.(Шэйн, I-2, 501). *Уменьш.* **стáенка**-*нкі, ж.*—конюшенка. Нсл. *Здцішная стаенка коням.* Нсл. *Павяла каня на стаенку.* Грц.(Кот 208). *Ласкат.* **стаенька**-*нькі.* Смаленшчына(Дсборник IУ, ко7). (*Конь*) *сам сабе гавора: "Чаму мая стаенька не падмецена?"* Север. Сур.(Шэйн, I-2, 501).

•**стакародніца**-*цы-цы, ж.*—вид изгороди. Ксл. *Стакародніцу пастаў, дык і сьвіньні ў гарод хадзіць ня будуць.* Беліца Сян. (Ксл.).

•**стакратка**-*ткі-тцы, ж.*—маргаритка (цветок). Гсл.

•**сталовы**-*вая-вае*—принадлежащий или относящийся к столу. *Палажылі каравай на стол, сталовыя ножкі зыблюцца.* Горц.(Кот 206).

•**стáлая**-*лае, в зн. сущ.*—пожилая. *Ср. сталы I.*

•**сталавáць**-*лую*—будучи гостем, есть, находясь за столом. НК: Очерки, 319. *Отгл. имя сущ.* **сталавáньне.** НК: Очерки, 318.

•**сталаўнíк**-*ікá, предл.-ікў, м.*—тот, кто столуется гдк-л., едок.

•**сталéць**-*éю-éеш-éе, несоверш.*—становиться пожилым. *Соверш.* **пасталець**—стать пожилым. *Вы дужа пасталелі.* ЗСД 366. *Яму думалася празь сястру, што яна зьмянілася і пасталела.* Адамчык: Арж. колас.

•**сталяны**-*áя-ое*—стальной. НЗ.(Раст. Северск., 32); Шсл. *Сталяны тапор.* Ст. *Ня куй, дзяцінка, сталянога нажа... Сталяны ножычак на стале ляжыць.* Расуха Імгл. (Косіч 240).

•**сталя́р**-*ярá, предл.-ярў, зват.-ярў; мн. ч.-рырoў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—столяр. НК: Под. пос. 47. МГсл.;Ар.;Ксл. *Сталяр зрабіў шапу.* Гарывецк Сян. (Ксл.).

•**сталяравáць**, -*рую-руеш-руе*—столярничать. Шсл. *Умее сам сталяраваць.* Ст.

•**сталя́рка**-*кі, ж.*—столярное ремесло. Шсл. *Зямлі ён мала мае, а жывець із сталяркі.* Ст.

•**сталявáць**-*лдю-лдеш-лде, каго-што, несоверш.*—устраивать(настилать, С.) потолок. Ар.; Нсл. *Хату ўжо сталююць.* Нсл.

•**сталявáны,** *прич. от гл. століць,*—имеющий потолок(*"столь"*). НК: Очерки, Но. 522.

•**сталявáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—действие по гл. *сталяваць.* НК: Очерки, Но. 522; Ар. *Отгл. имя сущ.* **сталявáньне**-*ня, ср.* **1.** устроение потолка. Нсл.; Ар. *Сталяваньня яшчэ ня скончылі.* Нсл.

2. потолок. Ар.; Нсл. *Падняў пад самае сталаваньне.* Нсл.

стальнíца I-*цы,* Бабінавічы Выс. (Ксл). **1.** доска стола, (Ксл.) верхняя доска стола. Шсл. *Сталяр зьбіў стальніцу на стол.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

стальніца I-*цы-цы, ж.*—потолочина, потолочная доска. Нсл. *Стальніца скасілася, дух ідзець скрозь.* Нсл.

•**сталы**-*лага, в зн. сущ.*—пожилой. Гсл.; Ар.; Ксл. *Зьбіраліся ўсе барадатыя, сталыя сяляне.* ЗСД 68. *Гэта кабыла ўжо сталая.* Зямковічы Сян. (Ксл.). *Гэта ня блазен табе кажа, а сталы.* Ст. *Мне шкода, што з табой сустрэўся ў сталыя гады.* Панчанка(Б. Ускалось, 1955, Но. 4, 30). *Яна*(*харашыня Вялкалітвы*) *была мне праз гады хлапцу і сталаму спамогай.* Жылка, 100. *Чамусьці найбольш упадабалі гэты прысаднік* (*"парк"*) *людзі сталага веку.* Васілёнак ("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 192).

•**стáлыII**-*лая-лае*—ставшийся, состоявшийся. *Эксцэс падчас судоў трыбунальскіх менскіх сталы.* Л. 162 г.(М А 112). *Выбіцьце з пакойнага дзяржаньня сенажацяў, месту Менскаму належачых, чараз Дарагайстайскага сталае.* Л. 1629 г.(М А 120).

•**сталюга**-*гі-зе, ж.* **1.** станок для выделки обручей. Гсл.

2. мольберт. Гсл.

•**Стан**-*ну, м.*—млечный путь(созвездие). Божа Бр.(Красьневіч у "Крывічу", 1926, Но. 11, 112).

•**стан**-*на, предл. и зват.-не, м.*—токарное кружало, на котором, напр., вытачиваются колесные ступицы. НК: Очерки, Но. 74.

•**стан**-*ну, предл. и зват.-не, м.* **1.** состояние. Ксл.; МГсл. *У якім стане ты яго засьпеў?* Казаноўка Чаш. (Ксл.). *Пастрыгайся, Стахванька, з рабяцкага стану ды ў мускую славу.* Нсл. 613. *Стан мускі, жаноцкі, дзявоцкі.* Тм.

2. звание,ословие. Нсл. 613; Гсл. *Стан чарнецкі.* Нсл.

3. положение. Гсл.

4. станок рубашки женской(лиф, лифчик, С.) Орл., Мценский у.(Будде: Т. Орл., слов.).

5. вымеренный кусок холста на рубаху, но не шитый. Ксл. *Стан ужо састрыгавала.* Кабішча Куз. (Ксл.).

6. стан, талия. Ксл. *У ягонай жонкі стан няпрыгожы.* Асінаўка Беш. (Ксл.).

7. *грам.,*—залог(в глаголе). МГсл.

дзейны стан—действительный залог. МГсл.

залежны стан—страдательный залог. МГсл.

сярэдні стан—средний залог. МГсл.

•**становішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.* 1. место на пастьбе, где в полдень стоит скот. Ксл. *На становішча бяжы.* Лужасна Куз. (Ксл.),—положение.

2. отношение, позиция по отношению к кому или чему. *Нашае становішча да палітыкі ўраду позытыўнае.*

•**станоўны**-*ная-нае*—постоянный, навсегда установленный. Нсл. *Гэта ў нас станоўны парадак.* Нсл.

•**становіты,** -*тая-тае*—положительный, Нсл. 613. категорический, безусловный. *Становітае маю правіла нікому ня верыць на слова.* Нсл. *Яго слова становітае: што скажа раз, то й зробе.* Нсл.

•**станавіць**-*улю-віш-ве, каго-што, несоверш.* 1. ставить.

2. строить. *Ср. станавіцца II.*

станаўляць-*яю-яеш-яе, каго-што, многократ. к станавіць 1,* 1. ставить. Нсл. *Станаўляй снапы ў рад.* Нсл. *Двойчы станаўлялі яго ў некруты, не прынялі.* Нсл.

2. *Многократ. к станавіць 2,*—строить.

застанавіць, (Скар. II Ц)-*наўлю-новішнове, соверш., перех.*—прекратить движение, ход кого-чего-л.; остановить. *Застанавіў коні пасярод дарогі.* Нсл. *Прич.* **застаноўлены**—приостановленный. *Коні застаноўлены на рагатцы.* Нсл. 186. *Несоверш.* **застанаўляць**-*яю-яеш-яе, повел.—яйяйма, несоверш. к застанавіць,*—прекратить движение, останавливать. *Не застанаўляй яго, прапушчай.* Нсл.

падстанавіць, *соверш.*—подставить. *Ср. падстаноўка. Несоверш.* **падстанаўляць**-*яю-яеш.*

пастанавіць-*улю, пастановіш-ве, соверш. к пастанавіць, 1.* Ксл. *Узяў пастанавіў каля скрыні, а яна заваліласся.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.)

2. построить.

перастанавіць-*аулю, перастановіш-ве, перех.* 1. переставить. *Перастанаві ўслон.*

2. перестроить.

3. *перен.* изменить. *Няхай і судзяць, няхай і гавораць, мае натуры не перастановяць: мая натура айца й матулі.* Из песни, Ар.

перастанаўляць, *несоверш. к перастанавіць 1, 2, 3.*

•**станавіцца,** *станаўлюся, станавішсявіцца, несоверш.* 1. становиться. *Шайтан рэк:"Мяне тыя людзі, нутр мой прабіваюць, каторыя да нэмазу(араб., малітвы) барзьдзяць, у першым сафе(араб., радзе) сядаюць, станавяцца.* Кіт. 59б17.

станаўляцца,—*возвр., многократ. к станавіцца 1. Станаўляйцеся ўсі ў рад.* Нсл.

2. являться. *Старана пазваная сама павінна ў суду станавіціся.* Стт. 202. *Кажны павінен перад ім(судам земскім) станавіціся.* Тм. 166.

3. страд. к *станавіць*—строиться. Ар. *Не за дзень Вільня станавілася. Послов.* Ар.

4. делаться, происходить. *Усё з волі Божай станавіцца.* Кіт. 136б9.

Соверш. **застанавіцца, 1.** сдержаться, остановиться. (Шсл.). *Думалі ехаць у заработкі, але застанавіліся.* Ст. *Хацелі ехаць у Сібір, але абмергавалі ды застанавіліся.* Ст. *Перайшоў на другі бок вуліцы, задумаўся і мімаволі застанавіўся.* Дзьве Душы 146.

2. приостановиться(остановиться, С.) Нсл. 186. *Застанавіся, што ты робіш?* Нсл.

3. остановиться(временно расположиться где-л. по прибытии куда-л., С.) Нсл. 186; Ксл. *Застанавімся начаваць тут.* Нсл. *Застанавіліся мы з козамі на гадзіны дзьве ў пуні.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.). *Застановімся тут на нач.* Нсл.

застанаўляцца-*яюся-яешся,* 1. *несоверш. к застанавіцца 1,*—сдерживаться, останавливаться.

2. *несоверш. к застанавіцца 2,*—приостанавливаться(остановляться, С.) Нсл. 186. *Застанаўляйся рабіць гэта.* Нсл. *Няма чаго тут застанаўляцца, рабі.* Тм.

3. *несоверш. к застанавіцца, 3,*—временно останавливаться.

•**станаўкосьць**-*ці, ж.*—решимость.

•**станаўкі**-*кая-кое,* 1. устойчивый, Ксл. решительный, смелый в принятии решений, быстро принимающий решения и не колебающий в их исполнении.

2. категорический, решительный, не допускающий возражений, безусловный. Л.; Ар. *Станаўкі адказ.* Ар. *Станаўкое слова.* Ар. *Конґрэс выказаў станаўкое вымаганьне.* Беларус, 2(52). *Нареч.* **станаўко**—решительно, категорически, безусловно, определённо. Л.; Ар.

•**станаўл-яць-яцца,**—*см. под станавіць.*

•**стане**—хватит. Ар.

•**станік**-*іка, предл.-іку, м.*—лиф, МГсл. лифчик. Ксл. *Надабе станік пашыць.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**стануха**-*хі, ж., уменьш.* **станушка**-*кі*—нижняя часть женской рубахи, сшитая из другог полотна. Ксл. *Ганна к сваёй сарочцы зрэбную стануху прышыла.* Сьвеча Беш. (Ксл.). *Сталі шыць сарочкі без станушак.* Купіна (Ксл.).

•**стану́лы**-*лая-лае*—потонувший. *Тавар станулы купец маець дабравольне з вады выбіраць.* Стт. 373.

•**стануць**—потонуть. Шсл. *Няхай яно стане такое жыцьце!* Ст.

•**стань**-*ні, неол.*—пост.

•**станьгом,** *нареч.* 1. в тупик. Гсл.; Нсл.; МГсл. *Станьгом стаў, ні слова не сказаў.* Нсл.

2. на дыбы(на задние ноги стать, подняться, С.) Нсл. *Конь станьгом становіцц.* Нсл.

•**станьком,** *нареч.* НК: Очерки 146—в стоячем положении. НК: Очерки 60, Но. 112.
•**ста́ньне,**—*см. под станавіцца, стаць 1.*
•**ста́нца**-*цы-цы, ж.*—станция. Слуцак; Шсл. *Як бачыш, адпер іх на станцу.* Ст. (Шсл. *под адпіраць*). *Паедзем на станцу, а там сядзем на машыну.* Ст.
•**стар,** *стàры, м.* **1.** старое место жительства, Ксл. старое, прежнее место. НК: Старцы, Но. 87. *Вярнуўся на стар.* Бель Выс. (Ксл.).
2. прежний нрав, прежняя гордость, нега, леность, прежнее плутовство. Нсл. 614. *Я табе стар выганю.* Нсл.
3. былое. Нсл. *Стар успомнеў.* Нсл.
4. старость. Нсл.; НК: Старцы, Но. 87. *Ну патрасі сваю стар.* Нсл.
5. старый человек. НК: Старцы, Но. 87.
6. старое тряпье. Нсл. *Нічога добрага мне ня даў, усё стар.* Нсл.
•**старожа**-*жы-жы, ж.* **1.** стража. Нсл. 616. *У чыстым полю старожа, тая старожа спаймае.* Косіч 244. *Старожу паставіць к некрутам.* Нсл. *На старожу пайшоў.* Тм. *Ад усякае старожы выняты суць.* Стт. 141. *Маюць тыя турмы за пэўнаю старожаю.* Стт. 415.
2. сторожевая застава.
•**старожка,** *нареч.*—с опасением, с опаской, опасливо. *Коні йдуць памалу, часам старожка натапыруюць вушы, пырскаюць.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, 1935 г., Но. 2, стр. 96).
•**староньні**-*няя-няе*—посторонний. Гсл.; Ар. *Маець паставіць дзевяць сьветак, людзей добрых, веры годных, а не падданых таго ўраду, прысуду свайго, але іншых, староньніх.* Стт. 362. *У лістох баюся пільнасьці староньняга выкрыцьця.* В. Верба. (*Абдзіраловіч*) *пазіраў на рэволючную завіруху так, як некалі на вялікі пажар у сяле, — гэта знача так, як можа пазіраць толькі староньняя асоба.* Дзьве Душы 107.
•**староньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —держащийся в стороне, избегающий, чуждающийся кого-чего-л. Ар. *Я не староньнік гэтае ўлады.* Ар.
•**Старадýбец**-*бца, м.*—житель г. Стародуба. *Уменьш.* **Старадýбчык**-*ка. Усе купчыкі-Старадубчыкі падкоўкамі пішуць.* Красновічы Сур.(Сержп.: Отчет, 13).
•**стара́я**-*рое, в зн. сущ.*—старуха. Ар.
•**стара́я грамма**—старик или старуха, живой свидетель отдаленного, повествователь старины; вообще — свидетель событий. НК5 Под. пос., Но. 18.
•**старазаконны,** -*нага*—ветхозаветный. МГсл.
•**старакол**-*ла, предл. и зват.-ле, м.*—засученная часть нитки, когда она бывает свита и засучивается сама. Шсл. *На нітцы адны старакольі.* Ст.
•**стараколіцца**-*ліцца, несоверш.*—засучиваться нитке, когда она бывает круто свита. Шсл. *Крутая нітка, дык старако-ліцца, нельга шыць.* Ст.
•**стара́на**-*ны, вин. старанỳ; мн. ч. старанỳ, ж.* **1.** страна света. *Стараны сьвету: поўнач, паўдня, усход, захад.*
2. страна. Шсл.; Нсл. 616. *На чужой старане ня тое, што дома.* Ст. *Уменьш.* **старонка**-*нкі-нцы. Люблю наш край, старонку гэту, дзе я радзілася, ўзрасла.* Буйла.
3. при указывании направления по странах света: сторона.
паўночная старана—северная сторона.
паўднявая старана—южная сторона.
4. в гумне пазуха, где складывается хлеб в снопах. Нсл. 616 — *застаронак. Дзьве стараны жыта наклаў.* Нсл. *Наваліць стараны пуні.* НК: Очерки 549.
5. *юрист.*—сторона.
старана жалабы(балячая, жалаблівая, жалабная, пазоўная старана)—исковая сторона, истец. *Выслухаўшы жалаб або адпору старон, скажаць каторай старане давод або адвод.* Стт. 257.
старана адпору(адпорная, пазваная старана)—ответная сторона. *Ідзе бы ся то лучыла, іж бы адпорная, то ёсьць пазваная, старана не прызнавала стараны жалабнае быці сынам тае асобы, па каторай жалабнік чаго іскаці будзець.* Стт. 253. *Подле жалабы й адпору старон буду судзіці.* Стт. 164.
•**стара́нна,** *нареч. к старанны*—старательно. Гсл.
•**стара́ннасьць**-*ці, ж.*—старательность, (Гсл.) рачительность. Нсл. 613. *Стараннасьць да навукі.* Нсл. *Стараннасьць у гаспадарцы вялікая справа.* Тм. *Ён стараннасьцю сваёю дайшоў да таго, што яму кажны завідуе.* Нсл.
•**стара́нны**-*ная-нае*—старательный, (Гсл.) рачительный. Нсл. 613. *Старанны работнік і работа ягоная старанная.* Нсл.
•**старава́ць**-*рýю-рýеш-рýе, несоверш.*—говорить, умствовать не по летам; говорится о детях, подражающих старикам. Нсл. *Досіць вам тут старавацьь, хадзіце гарэлку піць.* Нсл. *Як стары, старуе; бадай каб вырас!* Нсл. *Отгл. имя сущ.*
старава́ньне-*ня, ср.*—подражание старику, говорится о молодых и особенно детях, рассуждающих по стариковски. Нсл. *Сьмех з вашага старавання.* Нсл. *Соверш.* **застарава́ць,** *соверш.*—состарить. Ксл. *Застаруюць маладу дробныя дзетачкі.* Яноўшчына Беш. (Ксл.).
•**старавечнасьць**-*ці, ж.*—древность. Гсл.
•**старавéчны**-*ная-нае*—древний. Нсл. 613. *Старавечны звычай.* Нсл. *Старавечныя людзі, кажуць, жылі доўга.* Нсл. *Вось ён цяпер... клыпае сабе памаленьку, як старавечны, але жывучы дзядок.* ЗСД 180. *На старавечныя гэрбы Сапегі эпіграма. Пераховуюць манастырскае старавечнае дабро.* Дзьве Душы 72. *Няцікава й старавечная наша бабулька — печ.* Гарэцкі: Песьні, 17.

•**старавечча**-*ча, предл.-чу, ср.*—древние века, древний мир.
•**ста́рац**-*рца, предл.-рцу, зват.-рча, м.* **1.** в прежние времена, глава крестьянского самоуправления в Белорусском государстве(Великом Княжестве Литовском).
2. во время русского владычества, — нищий. Вят., Вост., Пск.(Даль); ПНЗ; Растсл.; Гсл.; Шсл.; Нсл. 613. *У старца кій адняў. Послов.* Нсл. *Пад старасьць хоць ты ў старцы йдзі; няма дзе дзецца.* Ст. *У старцох жыць, ды зь перцам есьці. Послов.* Нсл.
•**ста́рацца**-*юся-аешся, несоверш.* **1.** стареть (стариться, С.) Нсл. 613. *Тата наш стàраецца што дзень.* Нсл.
2. представлять себя стариком. Нсл. *Ня так ты стар, як стàраешся.* Нсл. *Соверш.* **заста́рацца(зыста́рыцца)**-*аюся-аешся,* **1.** состариться, Шсл. дойти до глубокой старости. Нсл. 606. *Калі будзеш усё ведаць, дык борзда застàраешся.* Ст. *Баба наша застàралася, нічога ня помне.* Нсл. *Конь застараўся, есьці няможа.* Нсл. *Ср. зыстараваціца.*
2. сделаться ветхим, прийти в ветхость, говорится о неодушевленных предметах. Нсл. *Шубачка мая застàралася.* Нсл. *Соверш.* **паста́рацца**-*аюся-аешся*—постареть. *Ужо я пастàраўся, век мой кончыцца.* Кіт. 196б14.
•**стара́цца**-*àюся-àешся,* (Ар.), **старэцца**-*эюся-эешся,* (Нсл.) **1.** стараться, (Ар.) заботиться. Нсл. 613. *Старайцеся маёй удзячнасьці.* Кіт. ii15, 9кб. *Старэйся, пастарэйся, як мага, каб назапасіць сена, хлеба на зіму: не стараючыся нічога ня будзе.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **старэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—старание, рачение. Нсл. 613. *Старэньня няма, а то даўно бы скончыў гэту работу.* Нсл. *Соверш.* **пастарэцца.** Нсл. 613. *Соверш.* **прыстара́цца** (Шсл.), **прыстарэцца** (Нсл.) **1.** раздобыть что-л. Шсл., старанием приобресть. Нсл. 512. *Як хочаш прыстарэйся хлеба на зіму.* Нсл.
2. прыслужиться кому-л. в чем-л. к невыгоде. Нсл. 512. *Дзякуй! Ты імне нахабу прыстарэўся.* Нсл. *Прыстарэўся зрабіць ліха.* Нсл. *Соверш.* **расстара́цца**—раздобыть, приобрести. Шсл. *Каб дзе расстарацца дваццатку рублёў — трэба сына жаніць.* Ст. *Расстараўся сабе бярвеньня на хату.* Ст.
•**старэцкі**-*кая-кае,*— нищенский. Гсл.; Нсл.; Іг.; Шсл. *Старэцкім голасам пяець.* Нсл. *У старэцкім целе ды панская душа. Послов.* Нсл.; НК: Под. пос. (свойственный, принадлежащий нищему; такой, как у нищего, С.) Гсл.; Нсл. 613. *Старэцкі кій.* Нсл. *Старэцкая пуга.* Нсл. *Адзяваў "старэцкую" торбу.* НК: Под. пос. 80.
старэцкая іскрыпка—музыкальный народный инструмент с тремя струнами и гудящим колесом —*"рылё".* Шсл. *Сьляпы Пятрок сам сабе зрабіў старэцкую іскрыпку.* Ст.
•**старэцтва**-*ва, ср.*—нищество. Іг.
•**старэчы,** -*чая-чае*—старческий. Шсл. *Цяжкая старэчая доля.* Ст.
•**старка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** жена пожилых лет. НК: Под. пос., Но. 112.
2. наседка при выводках. НК: Под. пос., Но. 112.
•**старшыня́**-*ні, м.*—председатель(в волостном правлении). Бешанкавічы (Ксл.).
•**старцоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—нищая. Іг.; Нсл. *Была паняю, а цяпер старцоўкаю ходзе.* Нсл. *Просіш, як старцоўка якая.* Нсл. *Старцоўка ты! Што ў цябе ёсьць?* Нсл.
•**старцава́ць,** -*цую-цуеш-цуе*—нищенствовать. Іг.
•**старчонак**-*нка, м.* **1.** нищий мальчишка. Нсл. *Старчонкі бегаюць за кажным.* Нсл.
2. небольшой вожатый слепого нищего. Нсл. *Дай абодвым і сьляпому і старчонку ягонаму.* Нсл.
•**старчоўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** лохмотница. Нсл. *Ходзіш старчоўка старчоўкаю.* Нсл.
2. назойливая просительница. Нсл. *Ад старчоўкі гэтае ніяк не адчэпішся; датуль канькае, пакуль выканькае.* Нсл.
•**старчака́,** *нареч.*—вверх ногами, перпендикулярно. Растсл.
•**старчава́ць,** -*чую-чуеш-чуе*—нищенствовать. Нсл. *Здаровы мужчына, а старчуе.* Нсл.
•**старчу́га**-*гі, мн. ч.*—здоровый нищий. Нсл. *Гэткаму старчузе й сякіру можна ў рукі даць.* Нсл.
•**старчы́ха**-*хі, ж.*—нищая. Растсл.; ПНЗ; Гсл.; Шсл.; Нсл. *Падарэце старчыху.* Нсл. *Ходзе, як старчыха.* Нсл. *Валочыцца, як тая старчыха.* Ст.
•**старчы́на**-*ны, м., презрен.*—бедняк, нищий. Нсл. *Пайсьці за гэтага старчыну, крый Божа!* Нсл.
•**старчы́цца,** -*чуся-чышся,*—представляться бедняком, нищим. Нсл. *Дзеці мае багатыя, а сам старчыцца, састарчыўся.* Нсл.
2. стараться выпросить. Нсл. *Колькі ня старчыўся, а ня выстарчыўся грошай на кажух.* Нсл. *Соверш.* **выстарчыцца.** Нсл. *Соверш.* **зыстарчыцца.**
•**стары́**-*рàя-рое,* **1.** старый. Ар. *Ці старому, каса, ты дастанешся?* Красновічы Сураск(Сержп.: Отчет, 12).
вельмі стары—ветхий. МГсл.
Стары Закон—Ветхий Завет. МГсл. *Ср. ст.* **старшы.** Демид.: Веров. 100. *Узяў старшы ды выгнаў яго на бераг.* Мікольск М.(Демид. Веров. 100). *Упорліва пaступаеш супроці старшага брата,* Нсл. 662(*под упорліва*). *Ісхаку два сыны нарадзіліся: Езаў старшы, Якуб малодшы.* Кіт. 99а1. *Старшаму пану ў ногі пакланіся.* Старадуб(Жив. Старина, 1909, I, 89). *Прев. ст.* **найстаршы.** *Увелич.* **старусенькі.**
2. *в зн. сущ.* **стары**-*ога*—старик. Ар.; Гсл.

стара́я-*рое, в зн. сущ.*—старуха. Ар. *Гэткі госьць, а я, тут лежачы, ня бачу — заварушылася старая.* Вышынскі: Хата пад ліпой(Беларус, Но. 155). *Старую хаваў ён із Васільком.* Дзьве Душы 104. *Наша матка ўжо старая.* Ст. *Як старая хоча, хай так і робе.* Ст. *Наша старая, лежачы на печы, пярхень а пярхень.* Нсл. 412(*под пярхень*). *Яшчэ відзеў аднаго старога, валасы, барада белая.* Кіт. 133а1. *Прышоў нейкі стары.* Ар. *На экслібрысе Шлюбскага: зь левага боку на кургане сядзіць стары і грае на цымбалах; вышэй і правей за яго другі стары дзьмець у дуду.* Навука, 28. *Ня гневайся, што стары ўпікнуў яму недалікатна.* Шакун: Сьлед 14. *Жыў на Капыльшчыне дзед Мікола Астрэйка. Цікавы стары быў, гаварун, шкель вялікі.* Літ. і маст. I-XII, 64. *Зачэпе старога.* Колас (Каласкі, Но. 60-61, 1958 г.). *Авохці, Карповіч, даскакаўся стары, авохці.* Дзьве Душы 97. *Ну, хадзі за стол, нябога; сядзь і ты, стары, сюды, пасілкуйцеся з дарогі.* С. Музыка 91.

старэнькі-*кая-кае,* **1.** *ласкат. к стары.*
2. *в зн. сущ., ласкат. к стары, старая.*

•**старызна**-*ны-не, ж.*—всякая старая одежда, обувь, белье, НК: Старцы, Но. 15. старьё, ветошь. Шсл. *Няма людзкае адзежыны, усё нейкая старызна.* Ст.

•**стары́зна**-*ны-не, ж.*—изношенная одежда. НК: Очерки, 138.

•**ста́так**-*тку, предл. ста̀тку, м., собир.* —скот(коровы, волы, козы, овцы). Еўлічы ,—домашние животные(лошади, коровы и пр.) НК: Очерки, Но. 530,—домашний скот. НК: Под. пос., Но. 64. Под *"статак, стачы̀на"* разумеются животные без птиц, собак и кошек. НК: Очерки, 353. *Статку мае досіць.* Нсл. *Выганяй статак да пастуха.* Нсл. *Козы ня статак, а дзеўка ня людзі.* *Послов.* Нсл. *Статак пагналі на жнеўнік.* Ст. *Трэба йсьці статак напаіць.* Ст. *Статак пасуць на скарбовым.* Ст.(*под скарбовы*). *Ужо йдзе статак дамоў.* Кощевічы Чаш. (Ксл.). *Загнаць статак у забору.* Нсл. 351.(*под абора*). *Хто мае статак, той мае і ўпадак.* *Послов.* Рапан. 233. *Як увясну першы раз выганяюць жывёлу ў поле, дык пераз статак пастух кідае яйцо.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Адна стачы̀на.* НК: Под. пос, Но. 64.

стачы́ніна-*ны, единств. ч. к статак.* Ксл. *Ня бі стачыніны — ёй баліць.* Дражна Куз. (Ксл.).

стачы́нінка-*нкі-нцы, ж..* НК: Пасоб. 94. *Уменьш.* **статачак**-*чка, м.*—домашний всякий скот. *Статачак у нас вядзецца.* Нсл.

статачны пастух—пастух пасущий коров(*статак* вообще, С.) Шсл. *Статачны пастух пагнаў ужо.* Ст.

•**стату́т**-*у̀ту, предл. и зват.-у̀це, м.* **1.** уложение(кодекс).
2. устав. Гсл.

•**ставае,** *безлич.,—см. под стаць II.*

•**става́цца**-*ва̀юся-ва̀ешся(-стаюся, стаешся,* Ар.)—случаться(происходить, Ар.; Гсл.); Нсл. 612. *См. станавіцца III.*

•**ставе́ц**-*ўца̀, м.*—глиняный сосуд. Нсл. *Кажнаму старому па стаўцу.* *Послов.* Нсл.

•**ставіць,** *стаўлю, ставіш-ве, повел. стаў, стаўма, несоверш., каго-што, област.* **1.** ставить. Ар.
2. *област.*—строить. Ар. *Будзем сьвіран ставіць.* Ар.
3. выставлять(свидетелей). *Паведзіла дзей Ганна, калі ж дзей яка пазваных, так сьветак пра далёкасьць ставіць не магу.* Кватк. 153. *Соверш.* **паста́віць. 1.** поставить. *Пастаў судзьдзе ў суднік.* Ар. *Пастаў судзьдзе ў суднік.* Ар.
2. построить. *На баўдыру паставіў хату, сьцю дзена бўдзе.* Нсл. 38(*под будыр*). *Паставіў алейніцу супраці хаты.* Смл. (Дсл.). *См. пастанавіць 2. Ён любе народ наш і паставіў нам школу.* Луцк.: Лукі 7:4.

пераставіць, 1. переставить.
2. перестроить. *Жыд наняў нас пераставіць хату ягоную старую, казаў рубаваць нам яе; мы разрубавалі, а ён лесу не прыгатаваў — вось і сядзім без работы!* Нсл. 567(*под рубаваць*).

перастаўляць, *несоверш. к пераставіць 1, 2.*
3. выставлять (свидетелей).

уставіць, -*ўлю*—уста̀новить. *Багдан Юрага на тыя дзела ку жалабе сваёй і ку адказу на жалабу стараны праціўнае уставіў ад сябе рэчнікам Паўлу Астроўскага, даючы яму моц зупоўну на зыск і на страту.* Лт. Мэтр. IIа, 65.

•**ста́віцца**-*ўлюся-вішся, супроці каго-чаго,* **1.** восставать, вооружаться против кого. Нсл. *Супроці каго ты ставішся?* Нсл.
2. тянуться, стараться сравниться в угощении(убранстве и пр., С.) с богатыми. Нсл. *Куды яму ставіцца супроці нашага брата?* Нсл.

стаўля́цца-*я̀юся-я̀ешся,, многокр. к ставіцца 2. Ты ніколі ня можаш стаўляцца з імною: што ў цябе ё?* Нсл.
3. *да каго-чаго,*—относиться. *Я бачу, што ты сумленны чалавек і з пашанаю ставішся да хлеба і, знаць, быў добрым гаспадаром.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 3, стр.6. *Пачалі падазрона ставіцца да ўсёга тога, што рабілася на Украіне.* Н. Цьвікевіч(Полымя, 1927, Но. 8, 118).
4. являться.

прыста́віцца, *соверш. куды*—явиться. *Як чаго табе будзе трэба, то толькі выйдзі на двор і скажы: масенжны дзедку, памажы мне! — то я зараз прыстаўлюся і, чаго толькі будзе трэба, то ўсе зраблю.* Н.(Афанасьев: Сказки I, 1913, 209). *Паклікаў дзядка. Ён зараз прыставіўся, даў яму лепшага каня.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 211). *Каралевіч вышаў за браму і зачаў*

клікаць дзядка. Дзядок зараз прыставіўся, даў яму каня, даў меч. Н.(Афанасьев: Сказки, I, 1913, 210).

паста́віцца, 1. *соверш. к ставіцца 1,* —восстать, вооружиться против кого. Нсл. *Супроці каго ты паставіўся?* Нсл. 612. **2.** *соверш. к ставіцца 2. Ён бы паставіўшы, ды ў кішані трасца сядзіць.* Нсл.
3. *соверш. к ставіцца 3,*—отнестись.

выставіцца, *соверш.*—высунуться. Гсл. *Несоверш.* **выстаўля́цца.**

•**ставы́(ставэ,** Нсл.)-*оў, единств. ч. нет.* **1.** устои ткацкого станка. Гсл.; Шсл. Паставілі новыя ставэ. Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).
2. ткацкий станок. Ксл. *Я ўжо паставіла ставы й заткала.* Копцевічы Чаш. (Ксл.). *Нездарма пахадзіў каля ткацкіх ставоў.* Дубоўка.

•**стаў I,** *става, предл. и зват.-ве, м.* **1.** деревянное приспособление, сооружение для каких-л. работ — стан. *Кросенны стаў.* НК: Очерки, 159.
2. ткацкий станок. Ксл. *У нас у хаце паставілі стаў.* Сураж (Ксл.). *Ср. ставы.*

•**стаў II,** *ста̀ву, предл. и зват.—ве, м.* **1.** пруд, Гсл. место разлива реки, ручья перед запрудой, пруд. Ар. *У ставе спусьцілі ваду.* Ар. *Уменьш.* **ставок**-*ука̀, уменьш. к стаў II*—небольшой пруд. Ар.; Ксл. *У стаўку шмат рыбы.* Дзярэўня Чаш. (Ксл.).

•**стаўбу̀н,** *-уна̀, предл.-унѐ, зват.-у̀не, м.* —кувшин, Цяпіна Чаш. (Ксл.) глиняная банка(следовательно вообще круглая банка, в которой высота больше, С.) Шсл. *Мама купіла стаўбун у ганчара.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

•**стаўбуноўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—высокая меховая шапка без ушей. *Надзеў шапку стаўбуноўку.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

•**ста́ўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—колодный улей. Ксл. *Стаўка стаіць на дубе.* Клюі Куз. (Ксл.).

•**стаўпа́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-а̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—кувшин. Ксл. *У стаўпаку стаіць вада.* Хмяльнік Беш. (Ксл.).

•**стаўпе́ц,**—*см. под, стоўп.*

•**стаўпецкі,** *-кая-кае*—принадлежащий или относящийся к гор. Стаўпцы

•**стаўпля́цца**—*ступляцца.*

•**стаўчы́,**—*см. под таўчы.*

•**ста́ўчык**-*ка*—приспособление для стояния детей, которые не могут еще стоять сами. Шсл. *Пастаў дзяцё ў стаўчык.* Крамяні Пух. (Шсл.). *См. стаёнка, стойка.*

•**стаць I,**—*см. под станавіць.*

•**стаць II,** *стану, станеш, стане, соверш.* вспомогательный глагол — употребляется в смысле связи между сказуемым и именной частью.

Імне стала смутна. Ён стаў добрым да мяне. Стаў дужасілам.

Самостоятельный глагол, *безлич.* **стане, стала**—хватить, оказаться достаточным. *Пошару стане да вясны.* Ар. *Ня стала грошы на куплю каня.* Ар. *Хлеба ня стане, бацька дастане. Послов.* Рапан. 89. *Ня стала сіл.* Салавей: Сіла 54.

стае́ць(ставае, Нсл.), *безлич., несоверш.* —есть достаточно, хватает. Ар.; Нсл. 612; Ксл. *Хлеба букаткі не ставае на дзень.* Нсл. *Часу ім ставала.* Ар. *У гаспадарцы ягонай усяго стаець.* Сяркуці Сян. (Ксл.). *Каму стае, багатаму, да Кедэю ісьці.* Кіт. 41б14. *І няўмека пяе, калі голасу стае. Послов.* Рапан., Прык. 167. *Аднае клёпкі ў галаве не стае. Послов.* Рапан., Прык. 137. *См. станавіцца I. Безлич.* **Стане, стала** *па маім, па тваім...*—будет, произойдет согласно моему(твоему...) желанию. *Колькі хочаш буркачы, а на тваім ня стане.* Нсл. 39(*под буркатаць*).

•**стацьві̇ны**-*наў, единств. ч. нет.*—боковые части ткацкого станка. Ксл. *Стацьвіны крыва стаяць, дык і палатно коса тчэцца.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**стацьцё**-*ця, ср.*—происшествие, приключение. МГсл. *Стацьцё табе сядні якое, — быццам здурэў.* Гсл. *Стацьцё нейкае тут сталася.* Нсл.,—удивительное событие. Гсл.

•**ста́цца,** *ста̀нуся, ста̀нешся; повел. станься, прош. вр. стаўся, сталася, соверш. к станавіцца III, ставацца*—случиться, Нсл.; Гсл.; Ар. сделаться, сбыться. Шсл. *Яму бяда сталася.* Нсл. *Што табе сталася, што ты такі злы?* Нсл. *Так яно й сталася.* Ст. *Няма ведама, што зь ім сталася.* Ар.

•**ста́цца,**—*см. под станавіцца III, ставацца.*

•**стачы́ла,** *безлич.,—см. под тачыць.*

•**стачы́ць,**—*см. под тачыць.*

•**стачы́ніна,**—*см. под статак.*

•**стлець,**—*см. под тлець.*

•**стродка,** *нареч.*—строго. *Дырэктар стродка зірнуў у вочу Рамана Корзюка.* Корзюк(Конадні, У-УІ, 30).

•**стродкі**-*кая-кае*—строгий. *Яна(маці) давала яму, сустрэўшыся, смачныя часьціны з панскага ўжываньня, але была стродкая. Яна ня любіла, калі ён вельмі часта забягаў у панскі дом.* Дзьве Душы 7. *Пан із калматымі чорнымі бровамі із стродкім паглядам.* Дзьве Душы 41.

•**строіць**-*ою-оіш-ое, несоверш.*—настраивать, внушать. *Сусед мяне строіў купіць дом.* Варлыга: Назіраньні 29.

•**строма**-*мы-ма, ж.*—стремнина, *устар.* крутой скалистый обрыв, крутизна. Гсл. *На стромы шпіль, усходжу спакваля.* Кавыль: Думы 19.

•**строма,** *нареч.* — *стромка. Вунь хмары з праблі́скам сьвятла над безданьню імчацца строма.* Сяднёў(Б. Думка, Но. 12-13, стр. 15).

•**стромак**-*ка, м.*—возик сена, наложенный высоко, но тонко, не раскладисто. Нсл. *Два стромкі сена прывёз.* Нсл. *Гэта ня воз, а стромак.* Нсл.

•**стромка**-*мкі-мцы, ж.*—заноза. Ксл.; БНсл. *У палцы ё стромка.* Бель Выс. (Ксл.).
•**стромка,** *нареч.* **1.** тонко и высоко, Гсл. высоко, прямо, БНсл. круто, одрывисто.
2. стройно. Гсл.
3. прямо, вытянувшись. Нсл. *Ня стромка ходзе, а развалюючыся.* Нсл.
4. торчком, на возвышении. Нсл. *Стромка сядзіш, глядзі не зваліся.* Нсл.
•**стромкі**-*кая-кае,* **1.** крутой. Мазалава Куз. (Ксл.). *На стромкую гару цябе ўзьвёў бы.* Дуб.(Калосьсе, Но. 20, стр. 153.
2. высокий, как бы стремящийся в высь. Шсл. *Стромкая страха.* Ст. *Стромкі воз наклалі.* Ст. *Бярэзы, стромкія тапалі наўсьцяж абапала дарог.* Крушына: Творы, 156.,—стройный. Гсл.
•**строп**-*пу, м.* **1.** самый верх кровли. Ксл.; Шсл. *Тарпу наклалі аж пад самы строп.* Ст. *Пад самым стропам хаты ластаўка зрабіла гняздо.* Павульле Чаш. (Ксл.),—место под самой кровлей. Гсл.
2. *перен.* самая кровля или ея устой. Гсл. *Сядзіць пад самым стропам.* Нсл.
•**страх**-*ху, м.* **1.** страх. Ар. *Мэр'ема*(*араб. Марыя*) *із страху яго ад розуму адышла.* Кіт. 94а6. *Я із таго страху ачхнуўся.* Тм. 1965. *Ад страху... яго вольным учыню.* Тм. 3а7.
2. *в зн. наречия*—очень, страстно. Нсл. 617. *Страх хочацца піць.* Нсл. *Страх люблю маленькіх.* Нсл. *Грыбоў і ягад страх багата.* Колас НЗ.
•**страха́**-*хі, дат., предл. страсѐ; мн. ч. стрэхі-хаў, ж.*—крыша, кровля, Север (Косіч 88); Ар.; БНсл. кровля, Нсл. 619. крыша. Ксл. *Страху папсаваў вецер.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.). *Ад коміну загарэлася страха.* Ст. *Кінь на страху.* Нсл. *Із стрэхаў капае.* Нсл. *Уменьш.* **стрэшка.** Нсл.; Ар.
•**страхата́**-*ты, ж.* **1.** ужас(боязнь, Нсл. 617; БНсл.; Ксл.), М. Туд, Ржэўск. п.(Гринькова IУ). *Вялікая страхата напала на мяне.* Бабініч Чаш. (Ксл.). *Страхата бярэць, як падумаеш аб тым.* Нсл.
2. застрашивание. Нсл. *Страхатою ўзяў.* Нсл. *Ад страхаты прызнауся.* Нсл.
•**страха́ць**—стряхивать. Гсл.
•**страха́цца**—стряхиваться. Гсл.
•**страха́цца**—встряхивать. МГсл.
•**страхану́ць, 1.** встряхнуть. Гсл.
2. поколебать до основания. Гсл.
•**страхану́цца, 1.** встряхнуться. Гсл.
2. поколебаться до основания. Гсл.
•**страка́ць**-*аю-аеш-ае, каго-што, несоверш.*—встречать. Нсл. 619; Гсл. *Багатага за варотамі стракаюць, а ад беднага дзьверы запіраюць.* *Послов.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **страка́ньне**-*ня*—встречание. Нсл. 619. *Страканьне маладых з хлебам-сольлю.* Нсл.
стрэць, *стрэну-неш-не, прош. вр. стрэў, стрэла каго-што, соверш. к стракаць,* **1.** встретить. Гсл. *Стрэнь гасьцей хорашанька.* Нсл. 619.
2. постичь.
застрэць-*рэну-рэнеш-рэне, каго-што, соверш.*—застигнуть. Нсл. 186. *Застрэць каго ў гаросе.* Нсл.
•**страка́цца,** *взаим.*—встречаться. Нсл. 619; Гсл. *Другі раз сядні стракаемся.* Нсл. *Соверш.* **стрэцца,** *-нуся-нешся, взаим.*—встретиться. Гсл. *Стрэнуся можа з табою на кірмашу.* Нсл. *Хіба на тым сьвеце стрэнемся.* Нсл.
расстрава́цца *-вдюся-ваешся, несоверш.*—расставаться, после встречи. *Отгл. имя сущ.* **растраваньне**-*ня, предл.-ню*—расставание. Старадуб(Жив. Старина, 1910, I, 92).
растрэцца, *-нуся*—расстаться после встречи. *Падружка наша, Палажка, як нам з табою растрэцца? Як месяцу з зарою, так нам, Палажка, з табою.* Рылавічы НЗ(ПНЗ 42). *Дружачка наша, Мар'ячка, як нам з табою растрэцца? Ды як месяцу з зарою, так нам, Мар'ячка, з табою.* Росуха Імгл.(Косіч 243).
•**стракач: даць стракача**—убежать. НК: Старцы 84.
•**страківа́**-*вы, ж.*—крапива, [Urtica dioica L., Urtica urens L.] Рыбіна Сір. (Ксл.).
•**страла́**-*лы, ж.*—стрела. Шсл.; БНсл.; Кіт. 1б17. *Ляціць, як страла.* Клятное Пух. (Шсл.). *Каторы хурф*(*араб. верш*) *дзіда, ... каторы страла.* Кіт. 1б17.
•**стралец**-*лца, мн. ч. стралцы*—стрелок, охотник. Гсл.; БНсл. *Не баюся ні ў лесе ваўкоў, ні ў полю стралцоў.* Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 12). *Там ёсьць стралцы.* Росуха Імгл.(Косіч 57).
•**страляніна**-*ны, ж.*—стрельба. МГсл.
•**страля́ць**-*я́ю-я́еш-я́е, каго-што, несоверш.* **1.** стрелять. Нсл. 619. *Страляй сароку, варону, даб'ешся да яснага сакала.* *Послов.* Нсл. *Соверш.* **стрэліць**-*лю-ліш-ле*—выстрелить. Гсл.; Ар.; БНб. *Соверш.* **застрэліць, а)** застрелить. Ар.; ЗСД 316, 378.
б) расстрелять.
2. *перех.*—расстреливать. *Страляць птушкі, людзёў.*
3. метить, целить, имать кого-л. в виду при разговоре, намекать. Нсл. *Во куды ён страляе, стрэльнуў.* Нсл.
стрэльнуць-*ну-неш-не, однкр. к страляць 1, 3.*
•**стральба́**-*бы, ж.*—ружьё. НК: Очерки 520.
•**страмі́ны**-*наў, единств. ч. нет.*—(высокие) решетки в телеге(употребляемые гончарами при возке горшков, С.) Горадна Стол.(Крывіцкі: Полесье 192). *На воз накладаем вялікія страміны, каб не валіліся гаршкі.* Горадна Стол.(Полесье , 92).
•**страс-а́ць**-*ены-ьці, —см. под трэсьці.*
•**страшэнны,** *-ная-нае*—страшный. НК: Очерки, Но. 174.
•**стра́шка,** *нареч.*—страшно. Шсл. *Ночы страшка высьці на двор.* Крамяні Пух. (Шсл.).
•**страшлі́васьць**-*ці, ж.*—пугливость, БНсл. боязливость.

•**страшлі́вы**-*вая-вае*—боязливый. Гсл.
•**страшна,** *нареч.*—страшно. МГсл.
•**стра́шны**-*ная-нае*—страшный. Ар.
•**страшны́**-*нога*—очень плохо выглядящий. Ар.
•**стра́шыць**-*шу-шыш-ша, каго-што, несоверш.* **1.** стращать(застращивать, БНБсл.), Нсл. 617; Гсл., страшить, Ар. пугать. МГсл. *Ня страш яго. Соверш.* **настра́шыць,** *каго-што*—настращать, напугать. Нсл. 320. *Настрашыў мех, дык і торба страшна. Послов.* Нсл.
2. *чым,*—грозить. Нсл. 617; БНБсл. *Чым ты мяне страшыш?* Нсл. *Год гэты голадам ня страшыць.* Нсл. *Соверш.* **прыстрашыць.** Нсл. 512. *Не баюся, што ты імне прыстрашыў.* Нсл.

адстра́шаваць-*шу-шуеш-шуе*, **адстраша́ць**-*дю-деш-дае, несоверш., перех.*—отклонять от чего, стращая. Нсл. 380. *Дарма ты мяне адстрашаваў ісьці да пана.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **адстра́шаваньне, адстрашаньне**-*ня, предл.-ню. Цераз адстрашаваньне не паехаў.* Нсл. 380. *Соверш.* **адстра́шыць**-*шу-шыш-ша, каго-што*—отклонить от чего-л., стращая. *Пайшоў бы, калі б не адстрашылі.* Нсл. *Прич.* **адстра́шаны**—отклоненный от чего-л. посредством отстращания. Нсл. 380. *Адстрашаны не паехаў.* Нсл.

пастраша́ць-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш.*—часто грозить, угрожать. *Отгл. имя сущ.* **пастраша́ньне**-*ня, предл.-ню*—стращание, угроза наказанием. Нсл. 482. *Пастрашаньня ніякага няма яму: што* грозить. *Соверш.* **пастра́шыць.** *Пастрашу люд свой каранам.* Кіт. 16а11. *Пастраш дзеці.* Нсл. 482. *Прич.* **пастра́шаны**—постращённый. Нсл. 482. *Пастрашаны пера-стаў дурэць.* Нсл.

•**стра́та**-*аты-аце, ж.* **1.** потеря, Ксл. потеря, убыток(утрата, Гсл.) Нсл.; Гсл.; Ар.; БНсл.; МГсл. *Страта часу.* Нсл. *Вялікую меў страту.* Нсл. *У усякай гаспадарцы бывае страта.* Беліца Сян. (Ксл.).
2. издержки. Нсл.; Шсл.; Гсл.; БНсл. *Суды гэтыя — адна страта чалавеку.* Ст. *Жалься Божа маей страты.* Нсл.
3. ущерб. МГсл.
•**стра́тнасьць**-*ці, ж.*—убыточность. БНсл.
•**стра́тнік**-*іка, м.*—расточитель. Нсл. *Не работнік ты, а стратнік часу.* Нсл. *Стратнік бацькавага дабра.* Нсл.
•**стра́тніца**-*цы-цы, ж. к стратнік,*—расточительница.
•**стра́тны**-*нага*—убыточный. Нсл.; Бнсл. *Стратная язда, капейка.* Нсл. *Нареч.* **стра́тна**—убыточно, накладно, Нсл.; БНсл. убыточно. МГсл. *Стратна зьезьдзіў.* Нсл. *Стратна прадаў каня.* Нсл.
•**стра́ва**-*вы-ве, ж.*, ПНЗ; Растсл.; БНсл.—первое блюдо. суп, Гсл.; Ар.; Дз.; Шаркаўшчына Дз. всякое вареное кушание, преимущественно жидкое. Хлеб, блины, каша, молоко всех видов и *"цюпкі"*(тюря) не называются стравой. НК: Старцы, Но. 12, —суп. *Калі маеш страву, а суседу пай зайдзе, яму пашлі.* Кіт. 1261. *Гаспадар і найміт із агульнай міскі ядуць адну страву.* НК: Пасоб., 144. *Наварылі ўсякае стравы, усяроўна, як на дзяды.* Ст. *Улі старцу стравы якой.* Нсл. 616.

пераночная страва—суп переночевавший, т.е. оставшийся с вчерашнего дня. НК: Очерки, 50. *Уменьш.* **страўка**-*ўкі-ўцы, ж.* Нсл. 616. *Смачная страўка.* Нсл.
•**страваваа́ць**-*вўю-вўеш-вўе, каго-што, несоверш.*—содержать на хлебах. Нсл. *Страваваць нахлебнікаў.* Нсл.

страваваа́цца-*вўюся-вўешся, возвр.*—кормиться наемным столом. Нсл. *Два тыдні, як стравуемся ў гаспадыні.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **стравава́ньне, 1.** столование. Гсл.
2. довольствование(продовольствие) Гсл.
•**страва́ць**—вступать в разговор. Растсл.
•**стра́віць,**—*см. под травіць.*
•**стра́уня**-*ні-ні, ж.*-столовая. *У страўні да яго падсеў вайсковы ўраднік.* Дзьве Душы 30. *У страўню вэґэтарыянскую ці там нейдзе шмыкнуў і схаваўся.* Дзьве Душы 89. *На вуліцы яна хапалася шыбчэй абмінуць маніфэстантаў і забегчы ў страўню.* Тм. 177. *Я быў у сутнях і страўнях.* Тат.: Кво вадыс, 110.
•**стра-ценьне**-*ціць-ціцца-чаны,—см. под траціць.*
•**стрэл**-*лу-ле, м.*—выстрел. Гсл.; БНсл.; Ксл.; МГсл. *Адным стрэлам палажыў ваўка.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Заяц замаскатаў просьле стрэлу.* Дсл. 244(*под*
•**стрэліць,**—*см. под страляць.*
•**стрэлка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** стрелка на часах. Ар. *Гадзінная стрелка.* Ар.
2. ледяная сосулька. Шсл. *На стрэхах панамярзалі стрэлкі.* ЗСД 172.
3. стрекоза, Ар.; Ксл. летающая стрекоза. НК: Очерки, 510, Но. 943. *Пойдзем стрэлку лавіць.* Воўкасьць Лёз. (Ксл.). *У паветру войстра мільгалі калярыстыя стрэлкі.* ЗСД 172.
4. ствол луковицы, на котором бывют семена. Шсл. *Цыбуля наша прапала: уся пайшла ў стрэлкі.* Ст.
5. *см. страла.*
•**стрэлкі**-*лак, мн. ч.*—пастушья сумка (раст.), Гсл. сумочник(бот), Capsella Vent.], пастушеская сумка.

Стрэлкі звычайныя—сумочник пастуший, [Bursa pastoris Moench] НТ(БНб.).
•**стрэльба**-*бы, дат., предл.-бе, ж.*—ружье. Ар.; Ксл.; Гсл.; БНсл.; Мгсл. *Во добра пале стрэльба.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Не чапай набітай стрэльбы.* Нсл. 619.
•**стрэльня**-*ні-ні, ж.*—башня в укреплении с бойницами. Гсл.
•**стрэмка**-*мкі-мцы, мн. ч., род.-мак(-мкаў), ж.*—заноза. Шсл.; БНсл. *Стрэмку загнаў пад ногаць.* Ст. *Або як можаш казаць брату свайму: "Браце, дай я выму стрэмку з вока твайго", ня бачачы сам*

бярвіна ў воку сваім? Бібля Татарыновіча, 272. *Была ў ране стрэмка.* Я. Г. Лемантар, 78. *Адчуваеш, як стрэмку, дотыкі жыцьця.* Корзюк(Конадні, У-УІ, 29).

•**стрэсьці,**—*см. под трэсьці.*

•**стрэшніца**-*цы-цы, дат., предл.-цы, ж.*—черепица.

•**стрэць-цца,**—*см. под стракаць.*

•**Стрэчаньне**—Сретение Господне, 2 февраля. Гсл.

•**струб**—сруб. Гсл. *См. іструб.*

•**струбіць,**—*см. под трубіць.*

•**стругáць, -*áю-áеш-áе*,** *несоверш., перех.*—строгать. *Прич.* **стругáны**—строганный. Войш.; Ар. *Соверш.* **абстругáць**—обстрогать. Шсл. *Гладзенька абстругаў дошку.* Ст. *Прич.* **абстругáны.** Шсл.

•**стругáч**-*ачà, предл.-ачỳ, зват.-àча; мн. ч.-чы̀-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—гончарский инструмент, служащий для строгания. Войш. *Стругачом стругаюць у шпараку.* Войш.

•**стружэльнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—строгальщик. Войш.

•**струхл-éлы-ец,**—*см. под трухлець.*

•**стрýжня**-*ні-ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—помещение для строгания. Войш. *Стружэльнікі стругаюць у стружні.* Войш.

•**стрýжка**-*жкі-жцы, ж.*—стружка. Ар.; Нсл. 618.

•**струдав-áцца**-*àць,*—*см. под трудаваць.*

•**струк**-*укà, предл.-укỳ, зват. стрỳча; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—стручок. *Струкі гароху, бобу, пасолі.* Ар. *Собир.* **стрýчча**-*ча, предл.-чу*—стручья. Косіч 83; Шсл. *У гаросе парасло вялікае стручча.* Ст.

•**струмэнт**-*нта, предл. и зват.-нце, м.*—орудие, Лукава Маларыцк., Сварынь Дарагіч.(Крывіцкі: Полесье, 168) инструмент. Косіч 79; Нсл. 619; НК.: Дудар 180. *Грай музыка, а то струмэнт паб'ю.* Косіч. *Кажны майстра свой струмэнт мае, а ты прышоў бяз струмэнту.* Нсл.

струменьціна-*ны-не, ж.*—один инструмент. *Абцікавіць струменьціну якую.* НК.: Под. пос. 58.

•**струп**—струп. МГсл.

•**струпéхнуць**—истлеть. МГсл.

•**струсянка**-*нкі-нцы, ж.*—смесь сена с соломой. Ксл.

•**стрýшанка** (Нсл.), **струшáнка,** (Ксл.)-*нкі-нцы, ж.*—корм для рогатого скота из смеси сена с соломой. Нсл. 619; Ксл. *Сена мала, то й коні струшанку ядуць.* Нсл. *Я цяпер кармлю каровы струшàнкаю.* Труханові чы Чаш. (Ксл.). *См. струсянка.*

•**стрýшня...** *Мой бацька ў стрyшні злыбяды за волю зьлёг — жыцьцё аддаў.* Салавей: Сіла, 35.

•**стручны́**-*ная-ное*—обильный стручьями, стручистый, стручливый. Ар. *Гарох стручны.* Ар.

•**стручча,**—*см. под струк.*

•**стрыгунок**-*нкà, м.*—жеребенок, теленок до года. Ксл. *Ладны твой стрыгунок.* Тропы Выс. (Ксл.).

•**стры́гчы,** *стрыгỳ, стрыжэш-эць-эм, стрыжыцè, несоверш.*—стричь. Ар.; Шсл. *Будзем стрыгчы авечкі.* Ст.

•**стрыгчы́ся**-*гỳся, стрыжэшся-жэцца-жэмся-жыцèся, несоверш.*—стричься. Ар.; Шсл.

•**стры́жань**-*жня, м.*—стержень в чирье. Нсл. 617; БНсл. *Скула патуль будзе балець, пакуль стрыжань ня выйдзе.* Нсл.

•**стры́жань**-*жня, м.* **1.** сердцевина, стержень. Гсл.

2. быстрая струя в реке, Нсл. фарватер, быстрина(реки). Гсл. *Узьнесла човен на самы стрыжань.* Нсл.

3. сердцевина дерева(в смолистом дереве. Нсл.; БНсл.) Гсл.; Шсл.; Ксл. *На стрыжню сякіру вызубіў.* Нсл. *Вось гэта дык бярвеньне — адзін стрыжань!* Ст. *Стрыжань пасьляпалі на лучыну.* Вульлянавічы Чаш. (Ксл.). *Стрыжань у ім яшчэ цэлы.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**стрыжэньнік**-*ка, м.*—парикмахер. МГсл.

•**стры́каць**-*аю-аеш-ае,* **1.** производить ножницами звук стрижения. Нсл. 618. *Ня стрыкай, нажніцы ступіш.* Нсл.

2. делать резкие упреки. Нсл. 618. *Не рабі так, калі ня любіш, што табе стрыкаюць па ачох.* Нсл.

3. делать неприятные выходки, наставать. Нсл. 618. *Стрыкай, ня стрыкай, а па тваім ня будзе.* Нсл.

настры́каць—наделать неприятных намеков(упреков, С.) Нсл. *Настрыкаў яму ў бараду, няхай носе.* Нсл.

стры́кнуць, *однкр. к стрыкаць 1, 2. Стрыкнулі па вачох.* Нсл.

•**стрыкáць**-*àю-àеш-àе*(**стры́каць,** Нсл.), *каго-што, несоверш.* **1.** жечь крапивой. Нсл. 618; Ксл. *Хлопцы стрыкалі дзяўчаты крапівой.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Отгл. имя сущ.* **стрыкáньне**-*ня, ср.* **1а.** жжение крапивой. Нсл. *За стрыкàньне самога абстрыкаюць розкамі.* Нсл.

2а. намек о чем-л. неприятном. Нсл. *См. стрыганьне.*

Соверш. **абстрыкáць(абстры́каць.** Дсл.) *каго-што*—обжечь крапивой. Нсл. 618; Дсл. *Ня стрыкай, не абстрыкай рук сваіх.* Нсл. *Абстрыкала я сядні рукі крапівай.* Дсл. *Прич.* **абстры́каны**—обожженный крапивой. Нсл. 353; Дсл. *Абстрыканы від распух.* Нсл. *Абстрыканыя крапівою рукі сьвярбяць.* Нсл. *Ідзець малец абстрыканы і гудзець.* Дсл.

2. кусать, жалить. Нсл. *Мурашкі стрыкаюць.* Нсл. *Однкр.* **стрыкнýць**-*нý-нèш-нèць-нèм-ніцè, каго-што,* **1.** обжечь крапивой. Нсл.; Гсл. *Стрыкні яго крапівою каб ускочыў.* Нсл.

2. ужалить. Нсл. *Мурашка стрыкнула.* Нсл.

настрыкаць—нажечь крапивой или розгами. Нсл. 320. *Трэба табе за гэта задніцу настрыкаць.* Нсл. *Прич.* **настрыканы**—нажженный крапивою. Нсл. *Не хадзеце, дзеці, у сад; ато задніца будзе настрыкана.* Нсл.

павы́стрыкаць вочы—крайне досадить, извести ядовитыми намеками, упреками. Гсл. *Соверш.* **пастрыка́ць** *каго-што*—ужалить многих или во многих местах. Нсл. *Мурашкі пастрыкалі.* Нсл. 618.

стрыка́цца-*аюся-аешся, возвр.* **1.** жечься крапивою. Нсл. 618. *Асьцярожна хадзі каля крапівы, ня стрыкайся, не абстрыкайся.* Нсл.

2. *в зн. общ.*—иметь свойство или привычку жечь других. *Крапіва стрыкаецца.* Нсл. *Мурашкі балюча стрыкаюцца.* Нсл. *Ня стрыкайся крапівою, самога стрыкну.* Нсл. *Соверш.* **абстрыка́цца**—обжечься крапивою. Нсл. 618.

•**стрыка́чка**-*кі, ж.*—крапива. БНсл.

•**стрыклі́вы**-*вая-вае,* **1.** имеющий свойство жечь, жалить. Нсл. *Мурашка стрыклівая казяўка.* Нсл.

2. язвительный. Нсл. *Твой язычок дужа стрыклівы.* Нсл.

•**стрыкну́ць**—возбудить, подстрекнуть. Гсл.

•**стрыку́чы**-*чая-чае*—жгучий(о крапиве). *Будзе мяне біць стрыкучаю ды крапівою.* Север. (Косіч 258).

•**стрымгалоў,** *нареч.*—стремглав. *Стрымгалоў да мамкі кінулася Настулька.* М. Змагар: Лесавік(Б. Ускалось, Но. 6).

•**стры́пель**-*пля, м.*—кончик воротника. Мікалаўшчына Стаўпц.

•**стрыва́ць,**—*см. под* *трываць.*

•**стволка,** *редко употр.* — *столка.*

•**створ**—создание. Гсл.

•**створаны, ствар-а́ць**-*эньне-ыць,*—*см. под* *тварыць.*

•**ствалі́на**-*ны-не, ж.*—ствол(ружья). НК.: Очерки, 520. *Ср.* *цвол, рулька.*

•**стварожыцца,** (о молоке): отделиться от сыроватки. НК.: Очерки, Но. 60.

•**стварэнец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—тоже, что *стварэньне 2,* но исключительно о людях. Барс. *Стварэнец Божы.* Кітаб.

•**стварыцель**-*ля, предл. и зват.-лю; мн. ч.-лі-ляў, м.*—творец, Гсл.; Нсл. создатель. *Чалавеча кажны, Пана Бога стварыцеля... хвалі.* Кіт. 7а6. *Стварыцель усё мае памарыць.* Кіт. 127а. *Стварыцель то стварыў.* Кіт 131а. *Стварыцелю мой! што я чую!* Нсл. (*Мовіў) ад Пана Бога вялікага — Стварыцеля ўсіх сьвятоў.* Кіт 2а15. *Стварыцелю, ласкі тваей жадаю.* Тм. 4а17. *У Бэтлеме, убогім доме... Стварыцель ніне ляжыць на сене.* Старавял-кая калядка(Божым Шляхам).

•**стварыць, 1.** создать. Гсл.

2. образовать. Гсл.

•**стварыцца. 1.** создаться. Гсл.

2. образоваться. Гсл.

•**студэнт**-*та, м.*—студент. Ар.

•**студэнцкі**-*кая-кае*—студенческий. Ар.

•**студэнцтва**-*ва, ср.*—студенчество.

•**сту́дня**-*дні-дні, ж.*—колодец, Ар.; Ксл.; Шсл.; Бнб.; Гсл.; НК.: Очерки, 484. колодезь. *Схадзі да студні, прынясі сьвежае вады.* Матарова Сьміл. (Шсл.). *Із студні вада.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**студзень**-*дня*—январь(название месяца).

•**студзі́ць**-*джу-дзіш-дзе. несоверш., перех.* **1.** охлаждать что-л. дуновением. Шсл. *Студзі крупнік ды еж.* Ст. *Студзі! горача.* Нсл. *Хто абпарыцца на малаццэ, тый і на ваду студзе. Послов.* Нсл.

2. охлаждать(вообще, С.) Гсл. *Студзі варыва, бо абпячэшся.* Гсл.

3. *каму*—угождать капризам. Шсл. *Студзіць яму, як ліхой скуле!* Ст.

застудзі́ць, *соверш., перех.*—простудить. Гсл.; Нсл. 186. *Застудзіў грудзі, дык кашаль.* Ст. *Безлич.* **застудзі́ла,** *соверш.*—повеяло холодом. Нсл. 186. *Многократ.* **засту́джаваць**-*джую-джуеш-джуе,* **застуджа́ць**-*дю-деш,* —простуживать, подвергать простуде. Нсл. 186. *Застуджуеш дзецянё.*

•**студзі́цца**—зябнуть, Нсл.; БНбсл. простуживаться. *Ня студзіся, стоючы на холадзе.* Нсл. *Соверш.* **застудзі́цца,** *возвр.*—простудиться. Жэрынка Чаш. (Ксл.). *Застудзіўшыся, кашляе.* Нсл. *Мусіць застудзіўся, што захварэў.* Ст. *Я застудзіўся, мяне зябіць.* Гсл.

засту́джавацца, застуджа́цца-*джуюся-джуешся, возвр., несоверш. к* *застудзіцца*—простуживаться. Нсл. 186. *Не застуджуйся, стоючы доўга на марозе.* Нсл.

•**стука́лка**-*лкі-лцы, ж.*—общеизвестная стуколка; местно произносимая с польским ударением. НК.: Игры, Но. 46. *Ср.* *качалка.*

•**сту́калы**-*лаў, мн. ч.*—башмаки на деревянных подошвах. Ксл. *Зрабі ты імне, Андрэю, стукалы.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**сту́кам,** *нареч.*—стуча. Нсл. 619. *Стукам дастукаўся.* Нсл.

•**сту́кат**-*ату, предл.-аце, м.*—стук. Шсл.; Гараватка Меж. (Ксл.); Нсл.; БНсл. *Стукат ног па масткох заціх.* Дзьве Душы 169. *Нарабілі поўну хату стукату.* Ст. *За стукатам спаць ня можна.* Нсл.

•**стуката́ць**-*таю-таеш-тае, и -чу, стукочаш-ча, несоверш.*—стучать (с грохотом, С.), колотить. Нсл. 619. *Не стукатай, не стукачы так моцна.* Нсл. *Соверш.* **застуката́ць**—крепко, с грохотом застучать. Нсл. 186. *Застукаталі ў вароты.* Нсл. *Нехта стукоча, застукатаў у вароты.* Нсл. 619.

настуката́ць—настучать. Нсл. *Настукатаў кулакамі па стале.* Нсл.

стуката́цца-*дюся и-качу́ся-кочашся, несоверш.*—стучаться. Нсл. 619. *Нехта стукатаецца, стукочацца ў вароты.* Нсл.

настуката́цца, *соверш.*—настучаться. Нсл. *Настукатаўся я досіць у вароты, пакуль вы пачулі.* Нсл.

•**стукаце́ць**-*чу́-ціш-ціць*—стучать, Растсл. стучать делая частый, короткий звук. *Соверш.* **застукацець.** *Застукацеў гром.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).

•**сту́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—стучать. Ар.; Варсл.; Вят. (Даль, III, 598). *Однкрат.* **стукнуць**-*ну-неш-не*—стукнуть. Ар. *Соверш.* **засту́каць**—застучать. Ар.; Нсл. 186; Вят. (Даль); БНсл. *Нехта застукаў у вароты.* Нсл. *Соверш.* **насту́каць**—настучать. Ар. *Соверш.* **пасту́каць**—постучать. Ар.

•**сту́кацца**-*аюся-аешся, несоверш., аб што,* **1.** стучаться обо что-л. *У гэтых вузкіх дзьвярох высокія, бывае, стукаюцца аб асаду. Соверш.* **сту́кнуцца,** *аб што или адзін аб адзін.ястукнуўся аб вушак.*

2. стучаться, стучать. *Хтось стукаецца ў дзьверы. Соверш.* **дастукацца, 1.** достучаться. *Ледзь дастукаўся, каб адамкнулі.*

2. вследствие несоответственного обращения действий, упрямства, подвернуться нежелательной участи. Дсл. 182.

3. добиться чего-л. Дсл. 182. *Дастукаўся ў пана лужка.* Тм. *І во да чога дастукаліся мы маім розумам.* Тм. *Ён свайго дастукаўся: лучыў у старшыні.* Дсл. *Памаленьку дзяцюк і дастукаўся сабе хлеба.* Ст.

насту́кацца—настучаться. Ар.

•**стуля́ць**—смыкать. МГсл.

•**стуль,** *нареч.*—оттуда. Ар. *Стуль прыехалі, скуль выехалі.* Ар.

•**сту́льцы**-*цаў, единств. ч. нет.* — *брускі.* НК': Очерки, 19.

•**ступою,** *в см. нареч.* **1.** шагом. МГсл.; Ар. *Ехалі ступою.* Ар. *Конь ідзець ступою.* Ар. *Лявон не паганяў каня: ат, няхай ідзе, як ідзе, думалася яму; ступою можна часьцей азірацца на Асінаўку.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Зрушыў пан, у лес ідзець, а за ім Сымон ступою.* С. Музыка 164. *Мераць пуціну павольнаю ступою.* Жылка, 41.

2. *перен.*—медленно. *Паўзло змаганьне дзесь ступою, у нейкай зглумленай цішы.* Кл. : Каліна 101. *Куды ж яна ідзець сірочаю ступою.* Гарун: Белр. марш.

•**ступа́**-*пы̀, ж.*—часть ноги, от лодыжки вниз: стопа, ступня.

•**сту́па**-*пы, ж.* **1.** ступа, Ар.; Кавалькі Куз. (Ксл.). мортар. *Уменьш.* **ступка**-*пкі-пцы,* **а)** малая ступа. Ар.

б) маленькая деревянная (не обязательно деревянная, **С.**) ступа для насыпания соли. Шсл. *Пазычыла ступку солі.* Ст.

в) чашечка из простой глины (всякая чашечка, **С.**) Шсл. *Малако дзяцяці будзе ў ступцы.* Ст.

сту́пачка-*чкі-чцы, уменьш. к ступка 2, 3.* Шсл. *Узяў із сабою ступачку масла.* Ст.

2. поступь, походка.

добрая ступа—хороший шаг. Ар.

•**ступа́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—ступать, делать шаги.

ступану́ць-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-іцѐ, однкрат.*—сделать большой шаг, сильно шагнуть, сильно ступить. *Ступануць міма. на нагу.* Нсл. *Соверш.* **ступі́ць**-*плю-піш-пе*—ступить, сделать шаг.

абступа́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш. каго-што*—обступать. Ар. *Соверш.* **абступі́ць**-*плю̀-піш-пе; повел.-пі̀-пі̀ма, каго-што. Ср. воступіцай.*

адступа́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—отступать. Ар.

адступі́ць-*плю-піш-пе; повел.-пі̀-пі̀ма, соверш.*—шагнув назад, отодвинуться, отступить. Ар.

заступа́ць, *несоверш. к заступіць.* Ар. *Не заступай дарогі, сьвятла.*

заступіць дарогу каму—заступить дорогу. Ар.

заступіць дарогу — *засесьці дарогу.* Стт. 1529.

заступіць сьвятло—встав, преградить доступ света.

наступа́ць, 1. попирать ногою, становиться на что-л. Гсл.

2. наследовать. Гсл.

3. наступать.

наступі́ць, 1. стать ногою.

2. напасть. Гсл.

3. наступить, начаться. Гсл. *Многократ.* **наступля́ць.** *Ноч наступляла.* Кіт. 80а.

прыступа́е, *соверш. прыступі́ла, безлич.* **1.** находить сумазбродство, глупость, бешенство. Нсл. 512. *Прыступае табе, прыступіла, што ты гэта робіш, што ты б'ешся ні за што.* Нсл.

2. счастье служит. Нсл. 512. *Чаму не шалець, калі прыступае!* Нсл. *Прыступіла яму, як ён забагацеў!* Тм.

прыступа́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.* **1.** близко подходить, подступать.

прыступі́ць-*плю-піш-пе, соверш. к прыступаць 1, 2, 3. Прыступіў лічбу здаваць.* Кіт. 19а6.

2. *на што*—соглашаться. Нсл. 512. *Я на гэта ня прыступаю, ня прыступлю.* Нсл.

3. прыступіць да веры—принимать вероисповедание. *Арабове да веры мусульманскай прыступалі.* Кіт. 82а7.

адступа́цца—уклоняться, удаляться. Нсл. 380. *Адступайся, адступіся ад ліха.* Нсл. *Адступайся ад звадлівага.* Нсл. *Соверш.* **адступі́цца**—уклониться, удалиться. Нсл. 380. *Адступіцеся ад мяне, я вас не чапаю.* Нсл. *Адступіся адсюль.* Нсл. *Адступіўся ў цень.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

прыступáцца, *-áюся-áешся, несоверш.* —подходить. Нсл. 512. *Ня прыступайся да мяне.* Нсл. *Соверш.* **прыступíцца**-*плюся-пішся*—подойти ближе. Нсл. 512. *Прыступіцеся бліжэй, пакланіцеся ніжэй. Поговор.* Нсл.

уступíць *куды*—вступить, взойти. Растсл. *Многократ.* **уступля́ць.** Кіт. 516.

•**ступ-ачка**-*ка,—см. под ступа.*

•**ступянёвасьць**-*ці, ж.*—постепенность. БНсл.

•**ступеняваць**-*нюю-нюеш-нюе, несоверш.* —возвышать в степень. НТ. (БНсл.). *Отгл. имя сущ.* **ступеняваньне**-*ня, ср.*—возвышение в степень. БНсл.

•**ступéнь**-*ня, м.*—степень. БНсл.; МГсл.

ступень прыраўнаньня, прыраўнальны ступень—сравнительная степень (грам.), градус. БНсл.

•**ступянёвы**-*вая-вае*—постепенный. БНсл.

•**ступянёва,** *нареч.*—постепенно. МГсл.

•**ступíць I,**—*см. под ступаць.*

•**ступíць II,**—*см. под тупіць.*

•**ступля́цца,**—*см. под тоўпіцца.*

•**стурля́к**-*кá, м.*—худой. Ксл. *Вось гэты конь стурлак.* Вербялі Сір. (Ксл.).

•**стусíна**-*ны-не, ж.*—длинный, тонкий, гибкий прут. Ксл. *Ён узяў стусіну й пачаў біць каня.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**стыгці,** *сты́гну-неш-не, несоверш.* **1.** стынуть, Нсл. 620. стыть, теряя тепло, становиться холодным. *Досыць вам на марозе стыгці, ідзіце ў хату, госьці.* Барс. (Юхн.). *Сала стыгне.* Нсл. *Гарачая ў жылах стыгне кроў.* Кавыль: Думы, 21.

астыгáць-*áю-áеш-áе, несоверш.*—остывать. Нсл. 370. *Пастаў страву на акно, няхай астыгае, астыгне троху.* Нсл.

2. выстывать. Нсл. *Соверш.* **астыгці**—остыть. Нсл.; МГсл. *Хлебу не далі астыгці.* Нсл. *Соверш.* **выстыгці.** *Хата вы́стыгла.* Нсл.

застыгáць—застывать, простывать. Нсл. *Палажы хлеб на вецер, няхай застыгае.* Нсл. *Соверш.* **засты́гці**—застыть, простыть. Нсл. *Капуста застыгла.* Нсл. *Сала застыгла.* Нсл.

настыгáць, *несоверш.*—настывать. Нсл. *Хата настыгае, настыгла.* Нсл. *Соверш.* **насты́гці**—выстынуть. Нсл. *Прич.* **насты́глы**—настывший. Нсл. *У настыглай хаце сьцюдзена начаваць.* Нсл.

•**стыдзь**-*дзі, ж.*—большой морозный холод. Ксл. *Ай, якая сядні стыдзь!* Бель Выс. (Ксл.).

•**стылцы**-*лцоў, мн. ч.*—оладьи из картофеля с постным маслом. Ксл. *Ах, здобныя стылцы!* Абрэзкава Сян. (Ксл.).

•**стырно**-*нá; мн. ч.* *сты́рны-наў, ср.*—руль. *Хто да стырна, хто за дрыгалку.* Из песни, Віцьбіч (Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**сты́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—лоцман в боте, Уселюб Н. (Демид.: Веров, II, 1896, 120) рулевой, кормчай.

•**стырчэць,**—*см. под тырчэць.*

•**свой,** *свая, сваё; род. свайго, свае, свайго; дат. свайму, сваей, свайму; мн. ч. свае, принадл. местоим.* **1.** свой. Ар.; Нсл. *Свой свайго пазнаў і на піва пазваў. Послов.* —рыбак рыбака видит из далека. Вк.,Ск., Сл.(ЛБ. 7798); Ар. *Ня пілнуеш свайго дзела.* Нсл. *Свайму брату як не памагчы!* Нсл. *Не на свайго напаў.* Нсл.

2. *в зн. сущ.,*—родственник-ица. Ар.; Нсл. *Ты мне свой прыходзішся.* Нсл. *Яна мне свая.* Нсл. *Яны свае пабраліся.* Нсл. *Яны нам свае.* Ар. *Ён нам ніякі ня свой, але так хінецца да нашае радні.* Варсл.

•**свойлівы**-*вая-вае*—общительный. *Ня будзь дзіклівы, а будзь свойлівы.* Віцебск.

•**свойны**-*ная-нае, прилаг. от местоим. свой*—свой. *Моліцца панна да свойнае патронкі.* Гарун: Варажба.

•**свойскі**-*кая-кае,* **1.** домашний, не дикий (о животных). Ар.; Ксл.; Нсл. *Свойскія гусі далёка ня ўмеюць лётаць.* Вейна Сян. (Ксл.). *Замест дзікое вуткі забіў на возеру свойскую чужую; будзе табе! стрэльбу адбяруць.* Нсл.

2. дружественный, общежительный, не затейливый. Нсл. *Ён свойскі чалавек, наш брат.* Нсл.

•**сволак**—журавль у колодца. Растсл.

•**сваеасаблíвы,** *-вая-вае*—своеобразный. *Прыказкі складаюць сваеасабліваю філёзофію народу.* Рапан.: Прык. 5.

•**свая**—всякая родственница, хотя бы и не кровная. НК: Бабы, Но. 2. *Ср. ст.*

сваявейшы—более родный, свой. Шсл. *Ты сваявейшы, сядзь на куце.* Ст.

•**сваáк**-*кá, м.*—родственник, Ар.; Шсл.; Нсл. 375. свойственник. Гсл. *У нас аканомам сваяк панскі.* Нсл. *Ён жа троха нейкі й сваяк мне.* Ст. *Уменьш.* **сваячок**-*чкá,* Нсл.; Ар. *Сваячка добрага маю.* Нсл. 375.

•**сваявол**-*ла, м.*—шалун. Гсл. (и одновременно непослушный, С.), поступающий по своей воле. Гсл.

•**сваяволя**-*лі, ж.*—шалость(соединенная с непослушанием, С.) Нсл. 575., проказничание, соединенное с непослушанием.

•**сваяволка**-*лкі-лцы, ж. к сваявол.* Гсл., шалунья(и одновременно непослушная, С.) Гсл.

•**сваявейшы,**—*см. под свой.*

•**сваяўство**-*вá, собир.*—родня(родственники, С.) Шсл. *Васілёва ўсё сваяўство ў Дукоры: яго жонка адтуль.* Ст. *Кумаўство не вялікае сваяўство. Послов.* Рапан. 80.

•**сваяцтва**-*ва, предл.-ве, ср.* **1.** отношения между людьми, создаваемые наличием общих предков; отношения, создаемые браком, — родство.

2. сходство по основным свойствам, признакам; близость, убословленная общностью происхождения — родство. *Сваяцтва індаэўропэйскіх народаў. См. свойства.* Гсл.

•**сваячка**-*чкі, ж. к сваяк,*—родственница. Ар.; Нсл. 375; Шсл. *Із сваёй сваячкаю ажаніўся.* Нсл. *Ажаніўся із сваячкаю.* Ст.,—свойственница. Гсл.

сваячыцца-*чуся-чышся, зь кім, взаим., несоверш.*—входить в родство через брак. Нсл. 375. *Цяпер мы з табою сваячымся, пасваячыліся, будзем жыць у згодзе.* Нсл. *Соверш.* **засваячыцца**—породниться посредством брачущихся лиц. Нсл. 184. *Соверш.* **пасваячыцца**—войти в родство чрез брак. Нсл.

•**сваім адумам,** *нареч.*—произвольно, самоуправно. Ар. *Ты ўсё сваім адумам робіш.* Нсл. 360. *См. самадумам.*

•**своіць,** *сваю, своіш, свое; повел. свой* (*сваі?*), *перех.*—присваивать что. Нсл. 575. *Дарма сабе своіш, пасвоіў тое, што не твае.* Нсл. *Соверш.* **засвоіць**—употребить чужое, как собственное, не возвращая во время хазяину. Нсл. 184. *Сякіру ты ўжо сабе засвоіў; пазычыў на гадзіну, дый цэлы тыдзень не выпушчаеш з рук.* Нсл. *Соверш.* **пасваіць**—присвоить. Нсл. 575. *См. сваіць.*

•**сваіцца,** *сваюся, своішся, повел. свойся, своймася,*—привыкать(осваиваться, **С.**) Нсл. 575. *Нявестка наша пачала троху своіцца, асвоілася ў нас.* Нсл. *Соверш.* **асвоіцца**—освоиться. Нсл. 575. *Ср. своіцца. Соверш.* **засвоіцца,**— привыкнуть считать себя домашним в чужом доме; привыкнуть распоряжаться в чужом семействе, как в родном. Нсл. 184. *Ты нешта тут у нас дужа засвоіўся.* Нсл. *Соверш.* **пасвоіцца**—войти в родство. Нсл. 575. *Ср. своіцца, 2.*
2. входить в родство. Нсл. 575. *Былі вялікія меж сабою непрыяцелі, а цяпер своіцца, пасвоіліся.* Нсл.

•**свайня**-*ні-ні, ж. — сваяцтва.*

•**свар**-*ру, м.* **1.** ссора. Нсл. *Бяз свару абышлося.* Нсл.
2. брань(выговор, **С.**) Нсл.

•**свара**-*ры, ж.* **1.** брань, выговор. Нсл. *Набраўся я сварь за цябе ад іх.* Нсл.
2. распря, Нсл. ссора. *Ні воднага дня ня бывае бяз сварь ў вас.* Нсл.

сварка-*кі, ж.* **1.**—брань, выговор. Нсл. 574; Ар. *Сварка нічога, балазе, што не набілі.* Нсл. *Добрая сварка — у хаце папраўка.* Мішкава Куз. (Ксл.).
2. общая брань. Шсл. *Маткі сварку паднялі за дзеці.* Нсл. *У іх што дня сварка ды сварка.* Ст.

•**сварка**-*кі, ж.*—ссора, брань. Гсл.

быць у сварцы—враждовать. МГсл.

•**сваруга**-*гі, общ.*—брюзгун-ья. Нсл. *Сваруга гэты за ўсё сварыцца.* Нсл.

•**сварыць,** -*рў-рыш-ра, несоверш., перех.* —ссорить. *Соверш.* **пасварыць,** *каго-што*—поссорить. Нсл. *Пасварыў нас міжсоб, казаў бы шайтан.* Нсл.

•**сварыцца**-*рўся-рышся, взаим., зь кім* —ссориться, браниться. Гсл. *Сварацца міжсоб, пакуль паб'юцца.* Нсл.

•**сварыцца**-*рўся-рышся, несоверш. на каго,* **1.** бранить, давать выговоры, Ар.; Нсл. 574. бранить(слегка, **С.**) Шсл.; МГсл. *Ці ёсьць за што, ці няма за што, усё сварыцца на мяне.* Нсл. *Не сварыся ты на яго: ён ня вінен.* Ст. *Не сварыся, мой татулька, што я хаджу позна!* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Пачаў сварыцца на жонку: куды дзела грошы?* Н.(Афанасьев, У, 1914,8).
2. *взаим.*—ссориться. ПНЗ; Ар.; Гсл.; Шсл.; Ксл.; Нсл.; МГсл. *Вечна яны любяць сварыцца, як ім няма чаго рабіць.* Ст. *Паглядзі, матулька, у карытца, прывязьлі нявестку сварыцца.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

засварыцца, а) пабранить. Нсл. 184. *Засварыся на яго, няхай не сваволе.* Нсл. **б**) *взаим.*—поссориться, Нсл. 184. начать ссору. Дсл. 251. *Засварыліся міжсобку, дый пагадзіліся.* Нсл. *Дзеўкі засварыліся.* Дсл. *Соверш.* **пасварыцца** *зь кім*—поссориться. Ар.; Нсл.; Шсл.; Растсл. *Яны з сабой пасварыліся.* Ар. *Пасварыліся дый пагадзіліся.* Нсл. *Ну й чалавек ён: наўкола з усімі суседзьмі пасварыўся!* Ст. *Яны, пасварыўшыся, дык не гаворань.* Ст. *См. вадзіцца. Соверш.* **пасварыцца** *на каго*—побранить, дать выговор. Ар.; Нсл. *Пасварыўся пан, але ня біў.* Нсл.
3. грозить, возбранять. Ар.; Нсл. *Поп сварыцца, каб у нядзелі не рабілі.* Нсл. *Соверш.* **пасварыцца.** Ар.; Нсл. *Пасварыўся на мяне, дык я й перастаў рабіць.* Нсл. *Соверш.* **засварыцца** *на каго,* **1.** побранить (сделать выговор, погрозить, **С.**) Нсл. *Засварыся на яго, няхай не сваволе.* Нсл.
2. *взаим.*—поссориться(начать ссориться, **С.**) Нсл. *Засварыліся міжсоб дый пагадзіліся.* Нсл.

прысварыцца—пригрозить. Шсл. *Як прысварыўся на дзеці, дык і перасталі дурэць.* Ст.

•**сват**-*та, предл.-ту, зват.-це; мн. ч. сватове, м.* **1.** сват(тот, кто по поручению жениха или его родителей сватает ему невесту) Ар.; Шсл.; Нсл. 574. *Сват ходзе, перавязаўшыся ручніком.* Ст. *Вып'ем сватове!* Альшанікі Беш. (Ксл.). *Паслухаем, што панове сватове скажуць нам.* Нсл. *Стойце, пастойце, сватове! Ды ці не зязюлька то кукуе? Ці не салавейка шчабеча?* Из свад. песни, Нсл.

у сваты ехаць—ехать в дом невесты для сватания. Ар.; Шсл. *Мікола паехаў у сваты.* Ст.
2. отец жениха по отношению к родителям невесты или наоборот. Шсл. *Аддавай Дзямян сваю дачку за майго Івана — будзем сватамі.* Ст.
3. *мн. ч.* **сваты**(*один* **сват**)—свидетели на свадьбе. Вішнева Вал. *Сваты сьветчаць, што малады не жанаты, а маладая не замужка.* Вішнева Вал.

сватоўе-*ўя,* **сватаўё**-*ўя,* (Шсл.) **1.** *собир. к сват 1, 2, 3. Хто ж яе заручыў? — паноўе, сватоўе.* Кажамякі Імгл.(Косіч 28).

2. гости(на свадьбе, С.) со стороны жениха или невесты. Шсл. *Сватаўя наехала на вясельле вэнь калькі!* Ст.

сваток-*тка,* **сваточак**-*чка, уменьш. к сват 1, 2, 3.*

•**сва́таў**-*ава-ава, род. сватавага-вае-вага, дат.-аму-ай-аму* и т.п.—принадлежащий свату. Нсл. 574. *Сватава торба нешта стала пуста.* Нсл.

•**сва́тні**-*няя-няе, прилаг. к сват*—принадлежащий свату. *А па чом пазналі сватні двор?* Гарэцкі: Песьні 36. *Ср. сыньні.*

•**сва́таць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., каму, каго*—предлагать жениха или невесту, сватать. *Сваталі ей добрага дзяцюка.* Ар.

сва́таньне да каго—сватовство за кого. Гсл. *Соверш.* **пасватаць.** Ар. *Пасватай яму харошую дзяўчыну.* Ар.

сва́тацца да каго—свататься к кому или за кого. Ар. *Отгл. имя сущ.* **сва́таньне**-*ня*—сватовство. Ар.; Гсл.

прысва́тацца-*туюся-туешся, несоверш. да каго(к каму),* **1.** *перен.*-иметь притязание к кому-л., придираться. Нсл. 510. *Войт нешта прысватуецца к імне.* Нсл.

2. *перен.*—подлаживаться, угодничать. Ксл. *Бачыш як ён прысватуецца да камісара.* Пожынкі Сян. (Ксл.).

3. *перен.*—иметь, простирать виды на что-л., иметь вид на чужое. Ксл. *Дарма ты прысватуешся да маіх заработкаў.* Нсл. *Прысватуецца да чужых коні.* Сянно(Ксл.).

прысва́тацца-*таюся-таешся,* **1.** *соверш. к прысватацца 1.* Нсл. 510. *Пастой, як табе прысватаюся!* Нсл.

2. *соверш. к прысватавацца 2.* Ксл.

3. *соверш. к прысватавацца 3.* Нсл. 510. *Прысватаўся да гасьцінца, што імне аднаму далі.* Нсл.

•**сваволенства**-*ва, ср.*—своеволие. *Паўсьцягаючы мы гаспадар сваволенства... уставуем.* Стт. 445. *Сам, сваволенства ўжываючы, вуха выцяў або ўрэзаў.* Тм. 409. *За віну такога сваволенства будзець вінен за кажны члонак па пяцьдзесяці коп грошай плаціці.* Тм.

•**сваволя**-*лі, ж.* **1.** своеволие, произвол, Гсл. своеволя. Нсл.; Гсл. *За гэткую сваволю караць трэба.* Нсл.

2. шалость. Гсл.

3. *общ.*—склонный-ная поступать по своему усмотрению. Гсл.

4. *общ.*—шалун-нья, — говорится на детей. Нсл. *Перастань, сваволя, падаць! гаршчок зваліш.* Нсл.

•**сваволіць**-*лю-ліш-ле.* Нсл.—шалить, проказничать, не слушаться. Гсл. *Не сваволье, дзеці.* Нсл. *Соверш.* **пасваволіць** —попроказничать, не слушаясь. Гсл. *Вы ўжо тут пасваволілі нешта.* Нсл.

насваволіць, *соверш. к сваволіць*—нашалить, наделать шалостей. Нсл. *Дзеці тут насваволілі шмат.* Нсл.

•**сваволства**-*ва, ср.*—шалости, проказы в соединении с непослушанием. *Адганю я табе сваволства твае.* Нсл.

•**свавольлівы**-*вая-вае*—склонный к шалостям в соединении с непослушанием. *Свавольлівыя твае дзеці, чаму ты іх ня зьдзержуеш?* Нсл.

•**сваволънік**-*ка, м.*—шалун, проказник. *Сваволъніка нашага ніякая граза не бярэць.* Нсл. *Уменьш.* **сваволънічак**-*чка.* Нсл. *Біць будуць сваволънічка, не сваволь!* Нсл.

•**сваволъніца**-*цы-цы, ж. ксваволънік,* — проказница, шалунья. *У нас была работніца, а ў вас будзе сваволъніца.* Из свад. песни, Нсл.

•**сваволъны**-*ная-нае, прилаг. к сваволя. Сваволъная дзяўчынка, так і глядзіць, каб што небудзь зысваволіць.* Нсл.; Кіт. 6658. *Нареч.* **сваволъна.** Нсл.

•**сва́цьба**-*бы, собир.*—приглашенные участники свадьбы. Ар.; Вішнева Вал. *Свацьба едзе.* Ар.

•**сва́цьця**-*ці, ж.* **1.** сваха. Ксл.; Ар. *Сват свацьці паплёў лапці з таўстых лык.* Гуліна Сян. (Ксл.).

2. принимать жениха по отношению к родителям жены и наоборот. *Свацьця прыехала ў госьці, даведацца да свае дачкі.* Ст.

сваццейка, (Шсл.), *ласкат. к сваццця*—сватьюшка. Нсл. 574; Шсл. *Будзь здарова сваццейка!* Нсл. *Частуйся сваццейка!* Ст.

•**субожніна**-*ны-не, ж.*—милостыня. *Ср. субожны.*

•**субожны**-*ная-нае*—имеющий Бога в сердце; милосердный. Нсл. *Субожны чалавек! мае Бога ў сэрцу, аб кажным пажалее.* Нсл.

•**субор**-*ру, предл.-ру, зват.-ру, м.* **1.** собрание. *А што Дух-Тройца — то субор дзеўкам; што Ільля сьвяты, то разгон дзеўкам.* Блр. пес. зборнік, I, 45.

2. собор.

3. куча собранных камней. Ксл. *Дзеці пасуць каля субору.* Луб'ева Аз. (Ксл.).

•**су́бар**-*ры, ж.*—смесь хлебных семян. Нсл. *Субары даў каляды.* Нсл.

•**суба́рніна**-*ны-не, ж.*—бессмыслица, кавадак. Ксл. *Вядзеш ты нейкую субарніну.* Беліца Сян. (Ксл.).

•**су́барны**-*нага*—состоящий из смеси хлебных семян. Нсл. *Субарная мука.* Нсл. *Субарным хлебам сям'ю корме.* Нсл.

•**субярэзіна**-*ны, ж.*—нарост на березе. Ксл. *Із субярэзіны можна ладную місу зрабіць.* Бяскатава Гар. (Ксл.).

•**субраць,**—*см. под берці.*

•**субра́цца,**—*см. под брацца.*

•**сугон**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—погоня. *Пяць куляк пусьціў яму я ў сугон, але абмахнуўся: пашчасьціла князю ўцячы.* Дзьве Душы 89.

сугон-пагон—погоня. Гсл. *Сівы конь выбягае, а за ім Іванька ў сугон-пагон.* Гсл.

•**сугáдна,** *нареч.*—сообразно. МГсл.
•**сугалосныя сугукі,** *неол.*—звонкие согласные(д, б, з, ж и под.).
•**сýгалаўе**-*ўя, предл.-ўю; мн. ч.-ўі-ўяў, ср.* —передняя часть саней. Ксл. *Сугалаўе зламіў, шмат паклаўшы.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).
•**сýгалаўні**(*одна* **сýгалаўня**), *мн. ч., род.-няў*—плашки на осах *"драбінкі"*. Сакуны 26. *См. под драбіна3.*
•**сугасподнік**-*ка, предл.-ку, зват. сугасподніча, м.*—соквартирант.
•**сугасподніца**-*цы, дат., предл. сугасподніцы, ж. к сугасподнік. Ср. сугасподнік.*
•**сугбáць,**—*см. под гбаць.*
•**сугбáцца,**—*см. под гбацца I.*
•**сýгляды**-*даў, единств. ч. нет.*—смотрины. Гсл.
•**сугнáцца,**—*см. под ганяцца.*
•**сугýк**-*ку, предл.-ку, м., неол.*—согласный звук.
•**сухоперна,** *нареч.*—неожиданно, моментально. Ксл. *Надовечы баба сухоперна памерла, не хварэўшы.* Гравы Сян. (Ксл.).
•**сухотнік**-*ка, предл.-ку, зват. сухотніча, м.*—больной туберкулёзом. Ар.; Стар Лёз. (Ксл.); Шсл.; Гсл. *Памер наш сухотнік.* Ст.
•**сухотніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—больная туберкулёзом. Ар.; Шсл.; Гсл. *Дзеўка б добрая была, але сухотніца.* Ст.
•**сухоты**-*тау, единств. ч. нет.*—чахотка, туберкулёз. Ар.; Ксл.; Шсл.; МГсл. *Мой таварыш захварэў на сухоты.* Ніж. Крывіна Беш. (Ксл.). *Хварэе на сухоты.* Ст. *Сумон чыніў малітаўку ад сэрца сухоты.* НК: Старцы, 81. *Памерла маладзіца ад сухотаў.* Ст. *Хварэе на сухоты.* Ст.
•**сухоўра**-*ры-ры, ж.*—сухая постная пища, сухомятка. Кур. (Даль). *См. сухоўрыца.*
•**сухоўрыца**-*цы-цы, ж.*—сухая пища, (Нсл. 623), сухомятка. Ар. *Усё на сухоўрыцы сядзім, нічога варанага ня бачым.* Нсл. *Сухоўрыцаю давімся.* Тм. *См. сухоўра.*
•**сухарáзы**-*зая-зае*—с худавым лицом. Міх.
•**сухадол**-*лу, м.*— безводный овраг. МГсл.; (овраг с пологими склонами, **С.**), лощина. Ксл. *У сухадоле коні хадзілі.* Латышы Беш. (Ксл.).
•**сухадоліна**-*ны-не, ж.*—безводный лог. НК: Очерки, Но. 863. *Уменьш.* **сухадолінка**-*нкіцы.* НК: Очерки, Но. 863.
•**сухазем'е**-*м'я, ср.*—сухопуть. Ад.
•**сухазéмны**-*ная-нае,* **1.** сухопутный. Гсл. **2.** континентальный. БГсл.
•**сухазлотка**—позумент, сусальное золото.. Гсл.
•**сухалом**-*му, предл.-ме, м.*—ревматизм. Ксл. *Каб на цябе сухалом прыйшоў!* Бешанкавічы (Ксл.).
•**сухалéс**—сухие деревья в лесу. Гсл.
•**сухаліна**-*ны-не, ж.*—усохшее и простоявшее на пне года два дерево. НК: Очерки, Но. 841.
•**сухалінны**-*ная-нае, прилаг. от сухаліна.* НК: Очерки, Но. 841.
•**сухамá,** *нареч.*—всухомятку. Ар.; Шсл. *Сухама хлеб ня смачны.* Ст. *Есьць хлеб сухама.* Ар.
•**сухапастой**-*ою, предл.-ою, зват.-ою, ж., собир.,*—засохшие на пне деревья или кустарник, сухостой. *Сухапастою навазіў на пуньку.* Ст.
•**сухарлявы,** -*вая-вае*—сухощавый(худощавый, **С.**) Ар.; Ксл. *Які ён сухарлявы!* Суднікі Куз. (Ксл.). *Расло колькі сухарлявых дзераўцаў.* ЗСД 286. *Было поўна комізму ў раструшанай сухарлява-лёгенькай хвігурцы старога пана.* ЗСД 165. *Другі — сухарлявы.* Цэлеш: Ярылаў агонь.
•**сухастой**-*ою, предл.-ою, зват.-ою, м.*—засохшие деревья, стоящие на корне, Ар.; Чарніца Лёз. (Ксл.) сухостой, сухостойник. *См. сухапастой.*
•**сухавéй**-*ею, предл. и зват.-ею, м.*—сухой ветер. Ар. *Мы йшлі ў сьпякотны сухавей.* Крушына: Лебедзь 30.
•**сухмéнь**-*мяня, предл.-мяню, зват.-меню; мн. ч.-ні-нёў-нём-ні-нямі-нёх, м.*—(очень сухая погода, без дождей, **С.**), засуха, МГсл. сушь. Гсл. *Ізноў наперадзе сухмень.* Салавей: Сіла 79. *Пайшлі сухмяні, — каноплі ня ўзышлі. Косіч 233. См. сухмень, сухмець.*
•**сухмéнь**-*ні; мн. ч., род.-няў, ж.* **1.** сухое, жаркое время, бездождие, засуха. Нсл. 625. *З гэтае сухмені нічога добрага ня ждаць.* Нсл. *Наша зямля прыпадзь мае, баіцца сухмені.* Нсл. 508(*под прыпадзь*).
2. сухое место. Нсл. 625. *Едзь па сухмені; няволя табе ехаць па балоце.* Нсл. *См. сухмень, м., сухмець.*
•**сухмéць**-*ці, мн. ч.-ці-цяў, ж.*—засуха. Ксл. *Якая стаіць сухмець!* Велашковічы Лёз. (Ксл.). *Увелич.* **сухýсенькі.** Ар.; НК: Очерки, Но. 426.
•**суд,** *сýду, дат., предл. сýду, твор. сýдам, предл. на сýдзе, зват. сýдзе; мн. ч. суды-доўдом, мн. ч., предл.-дох, м.* **1.** суд. *Будзе пытаць на судзе сваем.* Кіт, 10а9.
2. *филоз.*—суждение, мнемание. Нсл. 621. *Я здаюся на твой суд.* Нсл. *Па твоему суду гэта так, а по моему накш.* Нсл.
суд земскі—гражданский суд. Гсл.
стаяць на судзе—присутствовать при разборе судебного дела в качестве обвиняемого, или обвинителя. Шсл. *За яго на судзе стаяў адвакат.* Ст.
судовы—судебный. Гсл.; Стт.
•**сýдар**-*ру, предл.-ру, зват.-ру, м.*—судорога. Шсл. *Судар узяў нагу.* Ст.
•**сýдарга**-*гі, дат., предл. сударзе, ж.*—судорога. Ар. *Б'ецца ў сударгах войстрае трывогі.* ЗСД 7. *У сударгі кінула рэчкі і рэкі.* Кавыль: Пад зорамі 26.
•**сýдаргавы**-*вая-вае*—судорожный. *Заплакала цяжкім сударгавым плачам.* ЗСД 159.

●**су́даргава,** *нареч.*—судорожно. *Боль ізноў схапіў яго і сударгава скрывіў яму від.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. I, II).

●**судаводзтва**-*ва, ср.*—судопроизводство. Гсл.

●**судачыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., перех.* —осуждать. Дсл. *Судачаць, косьці перамываюць.* Дсл.

●**судліва,** *нареч.*—критически. Смоленщ.

●**судлі́васьць**-*ці, ж.*—критичность.

●**судлівіць**-*ўлю-віш-ве, каго-што, несоверш.*—критиковать. Смоленщ.

●**судлі́віцца,** *страд. к судлівіць*—критиковаться.

●**судлі́вы**-*вая-вае,* **1.** критический, содержащий критику. Смоленщ.

2. склонный к критике, к осуждению, Дсл. критический, способный относиться с критикой.

●**судно**-*на, мн. ч.-ны-наў, ср.*—сосуд. Ксл.; МГсл. *Дай якое-небудзь судно на мёд.* Гараватка Меж. (Ксл.).

●**су́днік,** -*ка, м.*—ящик, заменяющий шкаф, куда прячут съестное, Растсл. ящик или шкаф, куда прячут кухонную посуду (*"судзьдзе"*) а иногда и съестное; посудный ящик, буфет. Ксл. *Пастаў калбаны ўсуднік, каб кот не пабіў.* Ходцы Сян. (Ксл.). *Вынясі малако ў суднік.* Прыстоі Чаш. (Ксл.).

●**суднікі**-*коў-ком-камі-кох, м., единств. ч. нет.*—два горшка с ручкой, соединенные вместе. Ксл. *Памый суднікі ды нясі на поле жнеям есьці.* Ксл.

●**судны**-*наў*—пара ведер. Ксл. *Колькі судзён вады прынесла ты?* Бабінічы Віц. (Ксл.).

●**суды**-*доў-дом, мн. ч., предл.-дох, единств. ч. нет.*—два ведра, НК: Очерки, Но. 192. пара ведер. Гсл.; Ксл. *У чыгун уходзе суды вады.* Копцевічы Чаш. (Ксл.). *См. судны.*

●**суяці́м**—сутяга. Гсл.

●**суяці́мства**—сутяжничество. Гсл.

●**судзейнік**-*ка, м.*—коэффициент.

●**судзіна**—сосуд. МГсл.

●**судзі́ць**-*джу́, су́дзіш-дзе, несоверш.* **1.** *перен.* (рассматривать чей-л. проступок, преступление в судебном порядке, С.), судить. Шсл.; Ар. *За саматужку цяпер стродка судзяць.* Дайнава Пух. (Шсл.).

судзіць выступніка—судить преступника.

2. определять, Нсл. 621. судить, предназначать. *Судзіў Бог пажаць, судзі ж, Божа, і спажыць у карысьці, у радасьці.* *Поговор на дожинках.* Нсл. *Судзі, Божа, і табе тое, што ты імне зрабіў.* Нсл. *Пей салават(араб. малітва на чэсьць праракі) і табе Пан Бог судзіць пець.* Кіт. III68.

3. *праз каго-што,*—составлять мнение, суждение о ком-чем-л.; делать заключение, вывод относительно чего-л.

4. осуждать(признавать предусидительным что-л.; выражать неодобрение кому-чему-л., С.) Нсл. 621; Ар. *Другіх ня судзі, а на сябе паглядзі.* *Послов.* Дайнава Пух. (Шсл.), *Ня судзіце мяне, дзеўкі, што грыбатага люблю.* Юрсл. *Яна па вуліцы хадзіла, усіх дзяцюкоў судзіла.* Дсл. *Не хадзі, нявестухна па сялу, ня судзі маю сям'ю, ні раньняга абеду, ні познай вячэры.* Нсл. *Няхай і судзяць, няхай і гавораць, мае натуры не перастановяць: мая натура айца і матулі.* Из нар. песни.

су́джаны, *прич. к судзіць 1, 2, 3. Так яму суджана.*

суджэньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ. к судзіць 1, 2,* —суждение. МГсл.

Соверш. **адсудзі́ць**-*джу́-дзіш-дзе каго ад чаго, што ад каго,*—судом удалить от владения чем-л. Нсл. 380. *Ад майго пітаманнага дабра адсуджаюць, адсудзілі мяне.* Нсл. *Тую апеку ад такога апякуна адсудзіўшы, каму іншаму парučыці.* Стт. 305. *Рачыў яго міласьць тое іменьне ад іх адсудзіці.* Літ. мэтр. II А(19, а, 100 адв.).

адсуджоны, *прилаг. из прич.* **1.** удаленный определением суда. Нсл. 380. *Адсуджоны ад войтаўства.* Нсл. *Чсьці адсуджоныя ня могуць дастамэнту чыніці.* Стт. 338. *Прич.* **адсуджаны.** *Несоверш.* **адсуджа́ць**-*дю-деш-де што.* Нсл. 380.

засудзі́ць—вынести обвинительный приговор, Аш. осудить во всех знач. Ар. *Несоверш.* **засуджа́ць**-*дю-деш-де*—осуждать.

прысудзі́ць, *каму што*—присудить(что-л. кому-л., С.) Нсл. 512,—вынести решение в пользу кого-л. *Што каму на іспаты прысудзяць шкоды, тый пан, чый статак заняты, мае плаціці.* Стт. 467. *Няхай так будзе, як нам прысудзілі добрыя людзі.* Нсл. *Прысудзіў ясьмі Заяцу за клячу яго сорак грошы.* Гордз. Акты, XVII, Но. 19. *Прич.* **прысу́джаны, 1.** (решенный судом в пользу кого-л., С.), присужденный. Нсл. 512. *Грунтоў на ўвязаньне на суму прысуджаную не ставала.* Стт. 276. *Зямлю, імне прысуджаную, ня хоча аддаць.* Нсл.

2. определенный судьбою. Нсл. *Хіба яму прысуджана зь ёю жаніцца.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **прысуджэньне**-*ня-ню,* **1.** вынесение решения в пользу кого-л. *Па прысуджэньню на тым іменьню якое сумы пеняжнае ўвязаньня вознаму бараніў.* Стт. 274.

2. определение. Нсл. *Подле прысуджэньня ўсіх людзёў так.* Нсл.

прысуджа́ць *каму што*—присуждать. Нсл. 512. *Не табе, а яму прысуджаеш гэтыя грошы.* Нсл.

рассудзі́ць, *каго-што,* **1.**—вынести решение(в суде, учреждении и т.п.) *Урад наш у той рэчы прамежку іх рассудзіці і віннага подле права караці маець.* Стт. 477

2. после размышления, обдумывания прийти к какому-л. выводу, заключению; решить. *Абачце й рассудзіце каторыя з тых цнатліўшыя.* Кіт. 6663. *Отгл. имя сущ.* **рассуджэньне**-*ня, предл.-ню*—вынесение решения. *Таварыш іх із шляхтаю будзець меці моц дзьвюх асобаў тым абычаем ку рассуджэньню тых спраў абраці.* Стт. 169.

рассуджáць-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, нв. к судзіць, рассудзіць*—выносить решения(в суде, учреждении и т.п.). *Падкаморы маець рассуджаці й гранічыці.* Стт. 347.

•**сýдзтва**-*ва, ср.*—должность судьи. *На тыя ўрады, як на судзтва, на падсудзтва, ня маюць быці абіраны асобы духоўныя.* Стт. 165.

•**суздолець,**—*см. под далець.*

•**суздром,** *нареч.* **1.** совсем, как есть, без изъяния и выбор, Нсл. 621. целком, совсем, как есть. Гсл. *Суздром зжэр і костачак не пакінуў.* Нсл.

2. целиком, совершенно. *Засмучоная мая дзяўчына суздром.* Крушына: Лебедзь 3. *Вырві з сэрца суздром насланае насеньне!* С. Музыка 253. *Суздром мінорны лад.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 18). *Вусны — соладзь, і суздром ён — ветласьць.* Крушына: Творы, 128.

3. вполне. МГсл. *А ў пялёстках — бязь меры, бязь ліку — з сокам шчасьце суздром разьлілося.* Дуб.: Наля 9.

4. разом(в один прием, С.) Нсл. 621. *Суздром пабраў усі рэчы.* Нсл. *Ср. суздрам*

•**сузірáць,**—*см. под зерыць.*

•**сýжанка**—*суженая.* Гсл.

•**суймáць,**—*см. под імаць.*

•**суймáцца,**—*см. под імацца.*

•**сук**—сук. *Собир.* **сýчча**-*ча, предл.-чу, ср.*—сучья. Санікі Беш. (Ксл.).

•**сукол**-*лу, предл.-ле, зват.-ле, м.*—пара перевязанных кольев изгороди. Ксл. *На суколе сядзіць варона.* Кулі Куз. (Ксл.).

•**суконіна**-*ны-не, ж.*—ткань из шерстяных ниток. НК: Очерки 145, 169.

•**суконка**-*нкі-нцы, ж.*—онуча из шерстяной материи. Ар.; Семянцова Беш. (Ксл.); Шсл.; НК: Очерки 123.

•**суконны**-*ная-нае,* **1.** шерстяной. Шсл. *Суконныя ніткі.* Ст.

2. суконный. Ар. *Пашыла сабе суконны андарак.* Ст.

•**суконьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—шерстяная, а также полушерстяная юбка. Ксл. *У Сакеенках ткуць дужа прыгожы суконьнік.* Халамер'е Аз. (Ксл.).

•**сýка,** *сýкі, сýццы, ж.*—сука. *Ар. Уменьш.* **сýчка**-*кі, дат., предл. сучцы, ж.* **1.** сучка. Ар.; Ксл.; Нсл. *Сучка іхная здохла.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Сучка хвора. Поговор.,*—насмешка над уклоняющимся от работы под предлогом болезни. Нсл.

2. бранное слово на лгунью или сплетницу. Нсл. *Сучка гэта набрахала знаць на нас пані.* Нсл.

•**сукайла**-*ла; мн. ч.-лы-лаў, ср.*—приспособление для навивания *"цэвак"*. Шсл. *Тата зрабіў новае сукайла — цяпер добра будзе цэўкі сукаць.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *См. сукальле.*

•**сукáла**-*ла, предл.-ле, ср.*—мотовило, станок для мотания ниток. Ксл. — *сукайла.* Шсл. *Пастаў на лаву сукала.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Сукала можна вынесьці з хаты: цэвак болей ня трэба сукаць.* Матарова Сьміл. (Шсл.). *См. сукальле. Гняло старую дуим сукала.* Кл.: Каліна 113.

•**сукалéнка**-*ка, ср.*—узел в соломине. Ксл. *Адрэж саломіну каля сукаленка.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).

•**сукáльле**-*ля, предл.-лю; мн. ч.-лі-ляў, ср.*—приспособление для навивания "цэвак Шсл. *Ня круці гэтак моцна сукальля, бо цэўка ськівецца.* Ст. *См. сукайла.*

•**сýкаратка**-*ткі-тцы, ж.*—место нитки, где она ссучилася. Ксл. *Разматай сукаткі ў нітках.* Велашковічы Лёз. (Ксл.).

•**сукáлка**-*лкі-лцы, ж.*—снаряд для сучения нитей. НК: Очерки, 159.

•**сукáты**-*тая-тае—суковатый.* Ксл.; Нсл.; Гсл. *Сукатаю палкаю ўдырыў.* Гараватка Меж. (Ксл.). *Сукатае дзерва.* Нсл. *Сукатая палка.* Нсл.

•**сукáць**-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—сучить, Ар.; Ксл.; Пск.(Иеропольский: Говор дер. Савкино, 589) ссучивать, свивать нитки в одну нитку, сучить. *Отгл. имя сущ.* **сукáньне**-*ня, предл.-ню*—сучение. Гсл.

адсукаваць-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма, несоверш.* **1.** отсучивать, отделять присученное. Нсл. 380. *Адсукуй, адсукай лішнюю прысучку.* Нсл.

2. отпускать круто ссученное. Нсл. 380. *Не адсукуючы, не адсукаўшы нітак, ня можна вязаць панчахі.* Нсл.

адсукáць-*дю-деш-де, сов. к адсукаваць 1, 2*—отсучить. Нсл. 380. *Прич.* **адсукáны**—отмотанный(из засученного, С.) Нсл. 380. *Тут нітак адсукана шмат.* Нсл.

прысýкаваць-*кую-куеш-куе, несоверш., перех.* **1.** присучивать. Нсл. 512. *Прысукаваць, прысукаць нітак да клубка.* Нсл.

2. *перен.*—приготовлять неприятности из мецения(в этом зн. прибавляется слово *"сьвечка"*. Нсл. 512. *Ня раз ужо прысукавае ён імне сьвечку.* Нсл.

прысукáць-*дю-деш-де,* **1.** *соверш. к прысýкаваць 1.* Нсл. 512.

2. *соверш. к прысукаваць 2. Я табе прысукдю сьвечку!* Нсл.

•**ссукáць**-*á-áе, каго-што, соверш.*—ссучить. Ар.; Нсл.; Растсл. *Ссукаць вяроўку.* Нсл.

•**сукáцца**-*децца, несоверш.* **1.** (сучиться, С.), ссучиваться. Шсл. *Ніткі добра сукаюцца.* Ар.

2. приставать к кому-л. с целью побить. Шсл. *І давай сукацца да яго.* Ст.

адсу́каваццa-*куецца, несоверш.* **1.** отсучиваться. Нсл. 380. *Як ты сукала, што адна нітка адсукуецца, адсукалася?*

2. *перен.,*—отвязываться, отстать, прерывать связь. Нсл. 380. *Няхай сабе адсукуюцца ад нашае кумпані.* Нсл.

адсука́цца-*аюся-аешся, соверш. к адсукаваццa 1, 2.* **1.** отсучиться.

2. отвязаться. Нсл. 380. *Адсукайся ад мяне, чаго ты прычапіўся?* Нсл. *Соверш.* **прысука́цца**—придраться, привязаться. Нсл. 512. *Чаго ты прысукаўся да мяне?* Нсл. *Прысукаліся да мяне ўсі з кароткімі гужамі.* Тм.

•**сукні́на**-*ны-не, ж.*—материя из чистого сукна. Шсл.; Навасілск. п.(Будде:Т.-Орл. слов.). *Мой жакет із аднае сукніны.* Ст.

•**сукромна,** *нареч.*—...... *Агню няма. У кухні цёмна. Сьпіць Яхім, а думкі-дым плывуць сукромна, як і цьма. Ня сьпіць Сымон. Карчма чарожа.* С. Музыка 128.

•**су́краві́ца**-*цы, ж.* Кіт.—некрасная часть крови. Кіт. 64а12, 91б3.

•**сукру́ха**-*хі-ўсе, ж.*—сокрушение сердца, покаяние, Смл. (Даль) сокрушение, сильное огорчение, печаль. *Цераз усю мяне ночку мучыла сукруха, ці мне ж было гэта добра, што я ўсю ночку бачыў у сьне вірожую бочку.* Баршчэўскі.

•**су́кры**-*раў, ж.*—локоны, Ксл. кудры, вьющиеся волосы. *Сукры накруціла.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**сукры́сты**-*ая-ае*—курчавый(о волосах, С.) Ксл., кудрявый(о волосах, С.) МГсл. *У Янкі сукрыстыя валасы.* Сьвеча Беш. (Ксл.), — вьющийся(волос). Гсл.

•**засу́крыць** *што, соверш.*—завить(волосы, С.) Ксл. *Куды ты зьбіраешся, што засукрыла валасы?* Стаішча Чаш. (Ксл.).

насу́крыць, *што, соверш.*—завить(волосы, С.) Ксл. *Насукрыла валасы.* Даўгое Беш. (Ксл.).

су́крыцца-*рўся-рышся, несоверш.*—завиваться. Ксл. *У яе ўсі калдункі сукраццa.* Наваёлкі Сян. (Ксл.).

•**сукрутка, сукру́ціна, сукуру́ціна, сукырытка**—такое место в нитке, где она ссучилась,—что происходит от неравномерного прядения. НК: Очерки, Но. 331.

•**сукве́цьце**-*ця, предл.-ню, ср.*—соцветие. *Як вока схопе, у жывым калейдоскопе мазаічнае суквецьце.* Крушына; Творы, 169.

•**сукуруці́ць**—ссучить. *Глагол, отвеч. сущ. сукуруціна.* НК: Очерки, Но. 331.

сукуруціцца.

•**сула́дна,** *нареч.* **1.** согласно, согласованно. Аш.

2. согласно, стройно, гармонично.

•**сула́дны**-*ная-нае,* **1.** согласный, согласованный.

2. стройный, гармонический. *Ён(звон) зьліваўся ў тон суладны.* С. Музыка 31.

•**сула́дзьдзе**-*дзя, предл.-дзю, ср.*—гармония. *Прышло жыцьцё, поўнае рэзкіх контрастаў і дружных суладзьдзяў.* ЗСД 354.

•**суляя́**—бутыль. Гсл.

•**суле́йка**-*йкі-йцы, ж.*—бутылка, НК: Очерки, 91. бутылка, полуштоф; плоская бутылка или глячек. НК: Старцы, Но. 28.

•**сулі́ць**-*лю, су́ліш, су́ле, каго-што, несоверш.*—предлагать. МГсл.; Ар.; Невел.(Наш Край, 1928, Но. 138, стр. 10); Гсл. *Ці суліў каню вады?* Гсл. *Ці шмат сулілі за тавар?* Гсл. *Той чалавек, каторага суле Еўніда, можа быць ейным каханкам.* Тат.: Кво вадыс 96. *Што будзець ім суліў наіма, чарас то ім боле ня ўзяці.* Смаленская праўда рэдакцы...(Янич: Крит. зам. 141). *Отгл. имя сущ.* **суле́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—предложение чего-л. МГсл. *Соверш.* **засуліць**—предложить более других. Нсл. *Калі засуліў, то й купляй сам.* Нсл. *Засуліў шмат, а даў мала.* Тм. *Засуліўмне болі ўсіх купцоў гэты Жыд.* Дсл.

засу́лены—поднятый высоко, говоря о цене. *Вялікая засуленая цана.* Тм. *Кім засулена, тый няхай і плаціць.* Тм. *Насуліў шмат, ня даў нічога.* Гсл.

насуля́ць, *соверш.* **насулі́ць**—давать высшую против другим цену, подвышать цену. Нсл. *Гандляры насуляюць цану, а потым, насуліўшы, адкідаюцца. Не насуляй шмат.* Нсл.

пасулі́ць—предположить. Л.; Ар.; Крупіна Віц. (Ксл.). *Пасулі яму крупені бялёнай.* Тм. *За каня пасулілі сто рублёў.* Ар. *Што ім пасуліш, то дай, а боле ня дай.* Смаленская праўда, рэдакцы АБЦ(?). Ягич: Крит. зам. 141.

•**сум**-*му, предл.-ме, м.*—сомнение. Нсл. 622. *Рабі бяз усякага суму.* Нсл.

•**сумарак**-*рка, предл. и зват.-рку, м.*—сумрак.

•**суме́рна,** *нареч.*—соразмерно.

•**суме́сна,** *нареч.*—совместно, вместе(сообща, С.) Нсл. 622; Ксл. *Жывуць сумесна.* Нсл. *Сумесна весялей рабіць.* Тм. *Сумесна пахалі, сумесна жылі.* Навікі Віц. (Ксл.).

•**суме́снасьць**-*ці, ж.*—совместность.

•**суме́сны,** -*ная-нае*—принадлежащий нескольким, нераздельный, Нсл. 622. совместный. *Сумесны наш двор.* Нсл. *Сумесная работа.* Нсл. *У нас із табою ўсё сумеснае.* Тм. *Мелі йменьне сумеснае — неразьдзельнае.* Стт. 370.

•**суме́сьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —имеющий что-л. "*сумеснае*" — совместное(соучастник, Нсл. 622). *Ты сумесьнікам яго быў.* Нсл. *У маім дабру не хачу сумесьнікаў мець.* Нсл. *Я з адным сумесьнікам зраблю вам пуню.* Амілянова Лёз. (Ксл.).

•**суме́ст,** *нареч.*—в одно место, нераздельно. Нсл. 622. *Кладзі ўсё сумест.* Нсл.

•**суме́сьніца**-*цы-цы, ж.* **1.** имеющая что-л. совместное. *І ты лучыла тут у сумесьніцы!* Нсл. 622.

2. *перен.*—жена. *Так будзе, як сумесьніца мая скажа.* Нсл.

•**суміж,** *нареч.*—подле и между.. Гсл. *Суміж ног праскочыў.* Гсл.

•**суме́тнік**—мусорная куча. Гсл.

•**суме́ціна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—метель. Ксл. *Паднялася такая сумеціна.* Яноўшчына Беш. (Ксл.).

•**суме́цьце**—мусор(все, что сметено вместе, как сор). Гсл.

•**сумёт**-*ту, дат., предл.-це, зват. сумеце, м.*—сугроб(снега, Гсл.; Нсл.) Ксл.; МГсл. *На вуліцы напала сумётаў.* Хацімшчына Куз. (Ксл.). *Хату сумётам абнесла.* Нсл. *Пранясу цераз сумёты, каб твой боцік не абмок.* Рунь, 27.

•**сумятлі́вы**-*вая-вае*—суетливый, суетящийся. Гсл. *Бярэцца дзень сумятлівы... і ня будзе супакою нікому.* ЗСД 130. *Гналі перад сабою сумятлівыя іскры.* ЗСД 186.

•**сумятня́**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—суматоха, смятение. *Цяжка было нават пазнаць, чаго больш у гэтай трывожнай сумятні, у глухім хваляваньню сялянскіх думак.* ЗСД 153. *Хацелася цяпер пайсьці куды-небудзь, каб на адзіноце развражыць душэўную сумятню.* ЗСД 114. *Ніхто ня змог бачыць красы тае ў тэй зімовай белай сумятні.* Салавей: Сіла 72.

•**сумя́ціна,** (Нсл.), **сумяці́на,** (Гсл.)-*ны-не, ж.* **1.** суматоха, (Нсл.) суета, Гсл. смятение. Нсл. 622. *Вы тут сумяціну нарабілі.* Нсл.

2. мятель. Нсл. 622. *У такую сумяціну не выяжджаюць добрыя людзі.* Нсл.

•**сумле́нна,** *нареч.*—добросовестно. *Сумленна ўсё аддаў.* Нсл. 622.

•**сумле́ннасьць**-*ці, ж.*—совестливость (добросовестность, С.) Гсл.

•**сумле́нны**-*ная-нае,* **1.** совестливый. Ксл. *Сумленны чалавек.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Сумленны чалавек гэтага ня зробе, ня скажа.* Нсл. 622.

2. добросовестный. *Сумленная работа.*

•**сумле́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—совесть. МГсл.; Ар.; Гсл.; Нсл. 622. *Яшчэ сумленьне мае, што аддаў.* Нсл. *Маё сумленьне чыстае.* Тм. *Сумленьне ў ім загаварыла.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.). *Хто бедным спагадае — чыстае сумленьне мае.* *Послов.* Рапан.: Прык. 52.

•**сумле́ў**-*ву*—сомнение, Віл. *Уменьш.* **сумле́вак**-*ўку.*

•**сумле́ўнасьць**-*ці, ж.*—сомнительность. *См. сумлеўны.*

•**сумле́ўны**-*ная-нае*—сомнительный. Віл.

сумле́ўна, *нареч.*—сомнительно. Віл.

•**сумля́цца**-*яюся-яешся; повел.-яйся-яймася*—сомневаться. Нсл. 622. *Ня сумляйся ні ў чым, чаго ты суміўся?* Нсл. *Сумляючыся нічога на сьвеце ня зробіш, не дакажаш і нікуды ня дойдзеш. Найлепш, не спадзяючыся якойсь пастырні, дабівацца праўды, а калі сумляешся ў сваей сіле, то ня йдзі ходацца; на гэта ёсьцека прыказка: "Калі ня грыб, ня лезь у каробку".* Рэч. (Пет. II, 28) *Як-бы чалавек ня сумляўся, то-б ніколі праўды ня ведаў. Вось, прыкладам, я сумляюся, ці мне на ўсю сям'ю стане хлеба да новага, дык іду дый мераю ўсю сваю пашню, сумляючыся, пакуль ня скончу. Як скончыў, памеркаваў, што павінна стаць, тады досыць сумляцца, бо дабіўся праўды.* Рэч.(Пет. II, 298). *Вы свабодны. — У чым я сумляюся.* Корзюк(Конадні, У-УІ, 31). *Соверш.* **суміцца**-*млюся-мішся*—усомниться. Нсл. 622. *Ня сумляйся ні ў чым: чаго ты суміўся?* Нсл.

•**сумлі́васьць**-*ці, ж.*—сомнение. *Маючы ў чым-колечы сумлівасьць і не спадзяючыся якойсь пастырні, дабівайся праўды, а ка..* страшно. Нсл. *Аж сумна зрабілася.* Нсл.

•**су́мна,** *нареч.*—печально. Стр. (Шсл.). *Аж сумна слухаць, як стане расказаваць.* Тм. *Сумна мне пасьля таго.* Аляксандрава Гар. (Ксл.).

•**сумы́сна,** *нареч.*—нарочно, умышленно. Гсл.

•**сумы́сьля,** *нареч.*—умышленно. МГсл.

•**суножка**-*кі, дат., предл. суножцы, ж.*—перекладина, соединяющая ножки стола(или скамьи), Нсл.; Растсл. поперечина, скрепляющая ножки стола и т.п. Гсл. *Ногі зьвесіў на суножкі.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.). *Нагамі не абпірайся на суножку, пераломіш.* Нсл. *Сядзь, паня, харашанька: ножкі на суножкі.* Старадуб(Жив. Старина, 1910, І, 88). *Не зьдзявай боты аб суножкі, бо папсуеш.* Бабінавічы Выс. (Ксл.). *Гарадчанін ані з тога, ані з сёга дыргануў суножку пад Малчыным услонам.* Гарэцкі: Песьні 77.

•**суналежна,** *нареч.*—соответственно(следуемого, С.) МГсл.

•**сунéга**-*ѐгі-ѐзе, ж.*—нежность, страстность, нега. *Мой бацька тым зычлівым днём, паўнюткім шчасьця й сунег, у хату дзедаву кулём зь няўтрымнай радасьцяй прыбег.* Салавей: Сіла, 33. *Ідзі, мой твору, сунегай апавіты.* Дубоўка(Калосьсе, Но. 20, стр. 145).

•**сун-яць**-*імаць,—см. под* **імаць.**

•**сун-я́ўшыся**-*яцца,—см. под* **імацца.**

•**суніцы**-*цаў,*(*одна* **суніца**)—земляника. НК: Очерки, 477; Гсл. *Адыйшлі суніцы.* Колас: Грыбы. *Л. зьбіраў у лесе суніцы.* ЗСД 82. *Единств. ч.* **суні́чына**-*ны-не.* НК: Очерки, Но. 902.

•**суні́чнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, собир.*—стебли земляники. Гсл.

•**су́нуць**-*ну-неш-не, несоверш., перех.*—совать, двигать, (МГсл.). *Куды ты сунеш маю сьвітку?* Нсл. 622. *Сунь суседа далей!* Тм. *Соверш.* **ссунуць**—сдвинуть. МГсл. *Многократ.* **сува́ць**-*аю-аеш,* **1.** совать. (БНб). *Куды ты мяне далёка суваеш?* Нсл.

2.(совать), запихивать, Нсл. класть куда зря, как ни попало. *Ня сувай чужое хусткі ў кішаню.* Нсл.

3. толкать. БНб. *За што ты мяне суваеш?* Нсл.
4. передавать. Нсл.; БНб. *Усё дачцэ сваёй сувае.*
5. суваць дульку, хвігу—давать шишь. *Дулькамі пад нос усё сувае мне.* Нсл.

адсунуць-*ну-неш-не, каго-што, соверш.* —отодвинуть. Ар.; Шсл.; Гсл. *Адсувай, адсунь гэта далей.* Нсл. 380; Гсл. *Ён сам адсунуў крупнік — відаць пад'еў.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Несоверш.* **адсуваць,** *перех.*—отодвигать. МГсл. *Адсуваць засаўку.* Нсл. 380.

засу́нуць—задвинуть, засунуть. Шсл.; Ар. *Засунь юшку на нач.* Ст. *Несоверш.* **засува́ць.**

пасу́нуць-*ну-неш-не, соверш.*—подвинуть. Нсл. 622. *Пасунь суседа далей.* Нсл. *Несоверш.* **пасува́ць**—подвигать. Гсл.

прысу́нуць-*ну-неш-не, соверш.* **1.** придвинуть. *Прысуваць, прысунуць стол да сьцяны.* Нсл. 512.
2. насильно дать кому-л. что-л., подсунуть против желания. *Прысунулі мне заручонку.* Нсл. 512. *Несоверш.* **прысува́ць**-*аю-аеш-ае,* **1.** придвигать. Нсл. 512.
2. *несоверш. к прысунуць 2. Ня прысувай імне гэтае справы.* Нсл. 512.

высунуць, *соверш. к высуваць во всех зн. Высунь яго вон.* Нсл.

высува́ць, *каго-што, несоверш.* **1.** выдвигать. МГсл.
2. выталкивать, выгонять. Нсл. *Высувай яго на работу.* Нсл.

•**су́нуцца**-*нуся-нешся*—соваться, двигаться. *Сунься далей.* Нсл. 622. *Многократ.* **сува́цца**-*аюся-аешся, возвр.* **1.** шататься от пьянства, дремоты или слабости. *Носам суваецца, ідучы.* Нсл. 622. *Досіць табе сувацца, ідзі, ляж спаць.* Нсл. *Суваецца зь кіёчкам.* Нсл.
2. соваться, стараться протиснуться, толкаться. *Куды ты суваешся, бачыш, што ня пушчаюць.* Нсл. 621,—высовывать. МГсл.; Нсл. *Высуваць язык, скрыньку.* Нсл.
3. просовываться. *Коні суваюцца ў сьнег.* Нсл. 621.

адсу́нуцца, *соверш.*—отодвинуться. Ар.; Шсл. *Адсувайся, адсунься далей, пусьці нас сюды.* Нсл. 380. *Несоверш.* **адсува́цца**-*аюся-аешся, возвр.*—отодвигаться. Нсл. 380.

асу́нуцца, *соверш.* **1.** опуститься, осесть, уйти глубже(в землю, воду). *Хата сусім асунулася,* Сялец Чаш. (Ксл.)—приблизиться к падению, наклониться. *Стары дом асунуўся — шульле пагніло.* Дсл. *Хата наша асуваецца, асунулася; трэба падпоркі зрабіць.* Нсл. 370,—в результате уплотнения, подмыва нижних слоев понизиться в уровне, осесть. *Грэбля асунулася.*
2. состариться, покрыться морщинами. *Даўно я бачыў Бамбыза — як ён пастарэў, як ён асунуўся!* Дсл.
3. похудеть, ослабеть. Дсл.

асува́цца, *несоверш. к асунуцца 1,* **1.** упадать, оседать. *Хата наша асуваецца, асунулася.* Нсл. 370. *Хата асуваецца.* Дсл. —приближаться к падению, наклоняться, в результате уплотнения нижних слоев понижаться в уровне, оседать. *Зямля ў склепе асуваецца.* Нсл. 370. *Зямля ў грэблі асуваецца.* Дсл.,—осаживаться. *Асуваецца варам мука.* Дсл.
2. приходить в дряхлость. *Стары наш так і асуваецца — дый стары — на тым сьвеце лятарню пабілі, яго шукаўшы.* Дсл. *У цябе шчокі асуваюцца.* Нсл. 370.
3. худеть. *Асуваецца стары.* Дсл.

пасу́нуцца, *соверш.*—подвинуться. *Пасунься на кут!* Нсл. 622. *Несоверш.* **пасува́цца** —подвигаться. Гсл.

прысу́нуцца-*нуся-нешся. соверш.* **1.** придвинуться. *Стол не прысуваецца, ня прысунуўся добра да сьцяны.* Нсл. 512.
2. подойти близко. Нсл. 512.
3. броситься. *Прысунуўся з кулакамі.* Нсл. 512.

прысува́цца-*аюся-аешся,* **1.** *несоверш. к прысунуцца, 1*—придвигаться. Нсл. 512.
2. подходить близко. *Не прысувайся сюды: часам як зачэпяць колам.* Нсл. 512.
3. бросаться. *Прысуваецца біцца к імне.* Нсл. 512.

•**супольна,** *нареч.*—совместно. *Дзяржаць ранду супольна.* Гсл.,—сообща. *Супольна трэба зрабіць.* Кузьміно Сян. (Ксл.).

•**супольнік**-*іка, м.*—соучастик в деле, имеющий долю в предприятии, пайщик. Гсл.

•**супольны**-*ная-нае*—совместный, Гсл. совместный, общий, Ар. общий. МГсл. *У нас супольная работа.* Гараватка Меж. (Ксл.).

•**супоня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—ремешок или веревочка для стягивания клещей хомута, супонь. Нсл.; Ар.; Ксл. *Парвалася супоня ў хамуце.* Матарова Сьміл. (Шсл.). *Тужэй сьцягнуў супоню, зьехаўшы з дарогі.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**супоніць**-*ню-ніш-не, каго-што, несоверш.* **1.** стягивать клеще хомута супонью. *Супоніць каня, хамут.* Нсл. *Соверш.* **засупоніць** *каго-што.* Ар. *Засупонь новай супоняй хамут, а то конь плечы намуле.* Ходцы Сян. (Ксл.).
2. бить супонью или веревочкою. *Глядзі, як нашага брата супоняць, насупонілі сьпіну за тое, што коней не ўсьцярог.* Нсл. *Соверш.* **насупоніць.** Нсл.
3. *без доп.,*—пить, потягивать. *Хоць мясаед, але ёмка супоне.* Нсл.

•**супор**—сопротивление, непослушание. *Пайшоў сынок на супор матцы.* Гсл.

•**супорлівы,** *-вая-вае*—сопротивляющийся, Растсл. склонный к соперничеству. *Добра біць чужое дзяцё, чужое дзяцё ня супорліва, не адбіваецца.* Кажамякі Імгл. (Косіч 27).

•**супоўніць,**—*см. под паўніць.*
•**супоўны**-*ная-нае,* **1.** полный, абсолютный, неограниченный. *Супоўную моц даў.* Літ. мэтрыка(Барысёнак: Адвакатура, 134). *Матышу з братам сваім меншым Крыштофам пера намі імаці або супоўную моц на то ў яго ўзяці.* Р. И. Б. XX, Літ. мэтр. I, стр. 978(Барысёнак: Адвакатура. 94). *То есьць ліст, у каторам ацец мой мне рэч перад правам том мовіці паручыў і супоўную моц даў, сам сваею рукою напісаўшы.* Літ. мэтр. IIA a 219-220(Барысёнак: Адвакатура, 127),—совершенный. *Кароль загадуе выбраць на паветавых сойміках па два паслы і пасլаць іх "з моцю суполною" на сойм да Воіна.* Пресняков: лекции по рус. ист. II-I, М. 1939, стр. 222. *Абраўшы двух землянінаў, которым бы падалі супоўную моц і на том сьнеме ку вашай міласьці бы паслалі.* Ліст Жыгімонта Старога 1511 г. Пресняков: Лекц. по рус. ист. II-I, М. 1939, 189.
2. совершенный, абсолютный.
•**супакоеваць**-*оюю-оюеш каго-што,* **1.** успокаивать(?), Нсл. *Доўга яе супакоеваў.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).
2. упокаивать. *Супакоевай, супакой, Божа, душу яго.* Нсл.
•**супакоіць**-*ою-оіш, каго-што, соверш. к супакоеваць 1, 2*—успокоить. Гсл. *Хоць бы патроху ты свой доў супакоеваў. — Нябось! разам, калі дасьць Бог супакою.* Нсл. *Разважаньні супакоілі троху.* ЗСД 257. *Хворы супакоіўся троху, ато ўсё стагнаў.* Тм. *Пан дужа злы быў, а цяпер супакоевацца пачаў: тады папросім яго, як сусім супакоіцца ад гневу.* Нсл.
2. умирать. *Не замінай плачам сваім, няхай супакоеваецца з Богам.* Тм.
3. усмирять. Гсл.
•**супакоіцца 1.** успокоиться. Гсл.
2. усмириться. Гсл.
•**супакой**-*кою, м.*—спокойствие. *Дай ты яму супакой, няхай супачывае.* Нсл. 623. *Ад вас нідзе мне супакою няма. За дурною галавою ды нагам няма супакою. Послов.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).
•**супакой**—состояние покоя. Гсл. Яму найлепшы вэлюм — супакой. Кавыль: Ч. лёд. *Жураўлі трывожаць супакой.* Салавей: Сіла 74.
•**супакойны**-*ная-нае*—спокойный. Нсл. *Супакойнае тут месца.* Тм.
•**су́палка**—общество, круг лиц, имеющих общие интересы, связавшихся в преследовании общих целей. Гсл.
•**су́пар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—соперник. *Із супарам сваім памірыўся.* Нсл. 623.
•**супара́т, 1.** упрямец, противящийся. Гсл.
2. супостат, мятежник. Гсл.
3. строптивый. Гсл.
•**супарава́ць**—сопротивляться(из упрямства), не подчиняться, не слушаться, противоречить умышленно, быть строптивым. Гсл.
•**супарава́ць**-*рую-руеш-руе; повел.-руй-руйма, несоверш.*—соперничать.
•**су́парны**-*ная-нае*—сопернический.
•**су́парства**-*ва, ср.*—соперничество.
•**супроць,** *предлог.*—против. *Супроць яго ня пойдзеш.* Селядцова Беш. (Ксл.).
•**супрадкі**-*каў(-дак,* Нсл.), *единств. ч. нет.* —совместное прядение, ПНЗ. посиделки за пряжей; посиделки; осенние и зимние вечера, в которые девицы собираются в одно место прясть. Нсл. *Ганна ўзяла прасьніцу і пайшла на супрадкі да суседа.* Сьвеча Беш. (Ксл.).
•**супраджа́нка**-*кі, дат., предл. супраджанцы, ж.*—посиделка. *Сядні супраджанкі да нас ідуць на супрадкі.* Ганкавічы Беш. (Ксл.).
•**супраўды,** *нареч.*—верно, по-истине, действительно. Гсл. *Супраўды ж так, супраўды кажу, не жартую.* Гсл.
•**супрацаве́нь**-*аўня̀, предл.-ўню, зват. супрацоўню; мн. ч.-аўні̀-нёў-нём-нёў-нямі-нёх, м.*—сотрудник. *Ср. працавень.*
•**супраці,** *предлог с род. пад.*—против. *Паставіў алейніцу супраці хаты.* Смл. (Даль, *под алейніца*).
•**супраціўнасьць**-*ці, ж.*—противоположность(в интересах и т.п.) Гсл.
•**су́праць,** *нареч.*—против. Гсл. *Супраць яго ты нічога ня варт.* Гсл. *См. супроць.*
•**сур**—сор. МГсл.
•**сурок**-*ку, предл.-ку, м.*—сглаз. Смл. (Даль). *См. суроцы.*
•**суроцы,** *мн. ч.*—дурное влияние недоброжелательных глаз или речей, изурочение, Нсл. сглаз. *Ад суроц дзіцё захварэла.* Тм.
•**суроцы**-*цаў — урокі.* НК: Очерки, Но. 238.
•**суроцы**—вредное действие глаза. Гсл. *См. урокі.*
•**сурочыць**-*чу-чыш--ча, каго-што, несоверш.*—изурочивать(сглазить, Растсл.; Даль), завистливою или не в добрый час сказанною похвалою, или завистливым глазом. Смл., Пск., Арл.(Даль 2; Растл. *Ня суроч, ня ссуроч маіх дзяцей.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **сурочаньне**—сурочивание. Нсл. 624. *Соль табе ў вочы і на тваё сурочаньне.* Тм. *Соверш.* **асурочыць**—сглазить. Ксл.; МГсл. *Твае вочы асурочылі маю работу, палец скалола.* Нсл. *У мяне нехта каня асурочыў.* Вулянавічы Сур. (Ксл.). *Ён мяне асурочыў.* Леніна Сур. (Ксл.). *Соль табе ў вочы; ня суроч маё дзіцё, дзівячыся зь яго.* Нсл. *Чорныя вочы асурочылі хлапца.* Тм. *Прич.* **асурочаны** —испорченный дурным глазом, изуроченный. Нсл. *Мая работа асурочана.* Тм. *Асурочанае дзіцё хварэе.* Тм. *Дзяцё асурочана — надабе да бабкі зьбегаць.* Дсл. *Соверш.* **насурочыць**—навести несчастье недоброжелательным взглядом и похвалою безвременно урочить. Нсл.

•**сураджа́цца**—снаряжаться, собираться. Гсл.

•**сурава́**-*вы̀, дат., предл.-ве, ж.*—вид болезни. Ксл. *Каб цябе сурава ўгробіла.* Абрэзкава Сян. (Ксл.).

•**сураве́жкі**(*одна* **суравежка**)-*жкаў-жак* —сыроежки. НК.: Очерки 473; Ар.; Шсл.; Ксл. *Цэлы кошык назьбіраў суравежак.* Ст. *Рана сёлета вырасьлі суравежкі.* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *Белая ты бяляначка, красная суравежачка, ці баішся ты марозу?* Аляксандраўка Імгл. (Косіч 238).

•**суравы́**-*вая-вое*—серый, не выбеленный (холст, нитки), Ксл.; Шсл. суровый. *На мех добра й суравыя ніткі.* Ст.

•**сурмалі́на**-*ны-не, ж.*—ежевика. Ксл. *Каля рэчкі шмат сурмаліны.* Станіслававa Сір. (Ксл.).

•**сурві́на**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—сосна с одной более смолистой стороной. Ксл. *Сурвіну сьпілавалі.* Бяскатава Гар. (Ксл.).

•**сусолка**-*лкі-лцы, ж.*—соска. Гсл. *См. сысолка.*

•**сусе́д**-*да, предл.-ду, зват.-дзе, м.*—сосед. Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл.; Косіч 236; МГсл.; Пск. (Карынсі — Язык Пскова, 94, 105, 143).

сусе́дзька-*дзькі, ласкат. к сусед,* Ксл. соседушка. *Суседзька лябедзька, а што ж гэта з табой?* Яноўшчына Беш. (Ксл.).

•**суседка**-*дкі-дцы, ж.*—соседка. Ар. *Дзеўка абгоцала ўсіх суседак.* Дсл.(*абгоцаць*). *Уменьш.* **сусе́дачка**-*чкі-чцы*—соседушка. *Ходзе маці ды па вуліцы, суседачак просе: суседачкі мае, хадзіце вы ка мне.* Расуха Імгл.(Косіч 237).

•**сусе́дні**-*няя-няе*—соседний.

•**сусяды́**-*доў-дом, у сусядох*—соседи(о мужчинах). Войш.

•**сусе́дзі**-*дзяў-дзям*—соседи(о лицах обоего пола). Войш.; Ар.

•**сусе́дзіць**-*джу-дзіш-дзе*—быть соседом, соседить. Ар.

высусе́дзіць, *соверш.*—выселить из соседства. Нсл. 97. *Добрага суседа высуседжуюць, высуседзілі ад нас.* Нсл. *Прич.* **вы́суседжаны**—выселенный из соседства. Нсл. 97. *Дзякуй Богу, што ён высуседжаны ад нас.* Нсл. *Несоверш.* **высусе́джаваць**-*джую-джуеш-джуе; повел.-джуй-джуйма.* Нсл. 97. *Отгл. имя сущ.* **высусе́джаваньне**-*ня, предл.-ню.* Нсл. 97.

•**сусе́дзіцца,** -*джуся-дзішся, несоверш.* —строиться или селиться на жительстве в чем-л. соседстве. Нсл. 624. *Дарма ты суседзішся к нам, цябе тут ня пусьцяць.* Нсл.

адсусе́дзіцца. *соверш.*—удалиться, переместиться от соседства. Нсл. 380. *Добры быў сусед, але адсуседжуецца, адсуседзіўся ад нас.* Нсл. *Несоверш.* **адсусе́джавацца**-*джуся-джуешся.* Нсл. 380.

•**сусе́дзтва**-*ва, ср.*—соседство. Гсл.

•**сусі́м,** *нареч.*—совсем. Ар.; Гсл.; Нсл. 624; Растсл.; Раст.: Смоленск 141. *Сусім закаралі дзеўку.* Нсл. 170(*под закараць*). *Я сусім зьлёкся: вельмі многа бачу трупоў.* Мікольск М.(Демид.-Веров. 1896, II, 133). *Брат аборы папаўе, матка анучы падзярэ, сусім дзеўку прыбярэ.* Лупекі Стдуб.(Косіч 61). *Ці сусім, вутачка, пакупалася?* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 51). *Капуста сусім выкіпела ў печы.* Бяльсл. *Сусім скончыў работу.* Нсл. *Я яго сусім агламазьдзіў.* Дсл.(*под агламазьдзіць*).

•**су́слы**-*лаў*—кушание, получаемое из конопли, столченой с луком и солью. НК: Очерки, 29.

•**сустарэлы**—изветшанный. Гсл.

•**суста́ва**-*вы, дат., предл.-ве, ж.*—сустав. Ар.; Ксл. *Выбіраю сьцень з усіх жыл, з усіх сустаў, з усіх касьцей, з палцаў, з нагцей выбіраю сьцень.(замова).* Сьвіціна Беш. (Ксл.).

•**сустрака́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —встречать. МГсл.; Растсл.; ПНЗ; Нсл. 624; Шсл.; Ксл.; Вост. (Даль); Пск.(Иеропольский). *Пара сустракаць маладых.* Нсл. *Жонка будзе сустракаць цябе.* Дзяніскавічы НЗ (Шэйн II, 163). *Соверш.* **сустрэць**-*эну-энеш-не; повел. сустрэнь-ньма-ньце, каго-што. Ідзі сустрэнь дзядзьку.* Нсл. *Сустрэла бабка тры воўчыкі.* Купіна Віц. (Ксл.). *Ступіла Дунечка на парог, сустрэў яе Госпад Бог. Добрая гадзіначка, Бог яе сустракае.* Севершч.(Косіч 241). *Соверш.* **сустрэць**-*эну-энеш-эне*—встретить. Навасільск.(Будде: Т.-Орел., слов.).

Несоверш., взаим. **сустрака́цца**-*дюся-даешся* —встречаться. Шсл.; Ксл.; Нсл.; Гсл. *На Стрэчаньне, кажуць, зіма зь летам сустракаецца.* Нсл. *Не хачу зь ім сустракацца.* Ст. *Соверш., взаим.* **сустрэцца**-*энуся-энешся, прош. вр. сустрэўся, повел. сустрэнься-ньмася-ньцеся,* —встретиться. Шсл.; Ксл.; Нсл. *На таргу мы зь ім сустрэнемся.* Нсл. *Сустрэўся я із сваім шваграм.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Мельнік сустрэўся з тым чалавекам.* Мікольск М.(Демид-Веров., 101).

сустрэча-*чы, дат., предл.-чы, ж.*—встреча. МГсл.; Нсл.; Ксл.; ЗСД 53. *Добрая была сустрэча!* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *Уменьш.* **сустрэчка**-*чкі-чцы, ж.* Нсл. *Запалі, матка, сьвечку, выйдзі на сустрэчку.* Росуха Імгл.(Косіч 242).

•**сусьле́пці**-*пну-пнеш-не, соверш.*—ослепнуть. *Ці ня сам ты сусьлеп?* Бабы, або 24.

•**сусьпіца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—супряжка(? С.), складчина. Ксл. *Паедзем з табой у сусьпіцу.* Застарыньне Беш. (Ксл.).

•**сусьве́тны**-*ная-нае*—всемирный. МГсл.; Нсл.; Валькі Сур. (Ксл.). *Сусьветны чалавек, хто яго знае, адкуль ён.* Нсл.

•**сусьве́тны, 1.** всесветный, мировой. Гсл. *Ён шукаў сусьветнай славы.* Крушына: Творы, 105.

2. из всего света первый. Нсл. *Сусьветны злодзей, калтыжнік.* Нсл. *Сусьветны бадзяка.* Валькі Сур. (Ксл.).
3. из бела света явившийся. Гсл.
•**сушонка**-*нкі-нцы, ж.*—что-л. из съестных припасов высушенное, напр. рыба. НК: Очерки, 503.
•**су́ша**-*шы, ж.*—засуха. МГсл.
•**сушэнікі**(*один* **сушэнік**)-*каў*—грибы, которые сушат. Аш.
•**сушня(сушня́,** Сакуны)-*ні-ні, ж.*—сушильня. Сьпяглішча; Сакуны 18. *Я быў у сушнях, у страўнях.* Тат.: Кво вадыс, 110.
•**сушыня́**-*ні-ні, ж.*—сухость. *Ад сушыні паветра быццам зьвініць.* Кл.: Каліна 43.
•**сушы́ць**-*шу-шыш-ша, несоверш.*—сушить. Ар. *Соверш.* **ссушы́ць**—иссушить. Шсл. *Троха яблыкаў ссушыла.* Ст.
высуша́ць-*даю-даеш-дае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** высушивать. Нсл. 97. *Высушаць балота.* Нсл.
2. изнурять, иссушать. Нсл. 97. *Туга сэрца высушае, высушыла.* Нсл. *Соверш.* **вы́сушыць**-*шу-шыш-ша, повел.-шы-шыма, перех.*
1. высушить. Нсл. 97.
2. изнурить, иссушить, Нсл. *См. высушаць, 2.*
•**сутока**-*кі, ж.*—место, в котором сливаются две реки. Цымборскі. *См. сутокі.*
•**сутокі**-*каў*—место слияния двух рек. Жучк.: Топонимика, 14.
•**сутонь**-*ні, ж.*—сумерки. *У вечаровую сутонь агарнуў Васількі розрух і найвялікшае няшчасьце.* Нязнаны(Бацькаўшчына, Но. 36-37/115-116). *І паўстаюць з сутоняў цьмяных сыны лясоў, багны, балот.* Змагар.
•**сутоньне**-*ня, предл.-ню, ср.* — *сутонь. Няхай сутоньне ў вочы б'е, аб сьветлым лятуцець не пакіну.* Крушына: Лебедзь 26. *Вячэрнае сутоньне расьцьвіло.* Крушына: Творы, 42.
•**су́танак**-*нку, м.*—сумерки. *Сутанак навеяў думкі аб далёкім родным сяле.* Хмара(Калосьсе, Но. 20, стр. 138).
•**сутанець**-*ею*—смеркаться. *На сьвеце сутанела, а яны гутарылі сабе ў вячэрнай цішыні.* Кво вадыс, 258. *Соверш.* **ссутане́ць.** *Ссутанела, дзень скончыўся раптам, асеў у шэрай восеньскай муці.* Корзюк.
•**сутаня́цца**-*яюся-яешся*—смеркаться. *У ягонай памяці сутаняліся туманныя вечары на беларускіх сёлах.* Шакун: Сьлед, 16.
•**суцэльны**-*ная-нае,* **1.** единый, цельный, нераздельный. *Суцэльная школа. Суцэльны фронт.*
суцэльны народ—состоявшийся из одинаковой этнической массы.
суцэльная мова—язык, между наречиями которого нет исконных различий.
2. полный. Нсл. 625. *Суцэльныя вёдры прынесла бярозавіку.* Нсл.

суцэльна, *нареч.* **1.** цельно, целостно.
2. всецело, МГсл. в полноте, в совершенной целости. Нсл. 625. *Усё суцэльна табе аддаю.* Нсл.
•**суцерп: у суцерп**—можна выдержать, втерпёж. *Раньшы ў суцерп было.* Роўны Ружинск. , в. Карачэўск(Будде: Тула-Орел, 78).
•**суцяш-а́ць-ыць,**—*см. под цешыць.*
•**суці́шна,** *нареч.*—тихо, без ветра. *Як дарога ўвыйшла ў лес, стала суцішна ад ветру.* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157).
•**суцы́ль**-*лю, предл. и зват.-лю; мн. ч., род.-леў, м.*—неочищенный лён. Ксл. *У нашага дзядзькі вельмі шмат суцылю.* Заазер'е Сян. (Ксл.).
•**сучонка**-*нкі-нцы, ж.*—находящиеся на веретене парные и тройные нитки, приготовленные к сучению. НК: Очерки, Но. 368.
•**суча́снасьць**-*ці, ж.*—(время, относящееся к одной эпохе, С.), современность. Гсл.
•**сучасны,** -*ная-нае*—современный(относящийся к одной эпохе, Ар.) Гсл.
•**су́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** скамеечка. Ксл. *Вазьмі пад ногі сучку.* Бешанкавічы (Ксл.).
2.—*см. под сука.*
•**сучу́цьце**—сочувствие, соболезнование. Гсл.
•**сьхі́біць,**—*см. под хібіць.*
•**сьхібну́цца,**—*см. под хібацца.*
•**сьхінаньне**—склонение, наклонение. Гсл.
•**сьхін-а́ць**-*нуць,*—*см. под хінуць.*
•**сьхін-а́цца**-*ну́цца,*—*см. под хінуцца.*
•**сьхі́раць,**—*см. под хіраць.*
•**сьхісну́ць**—пошатнуть. Гсл.
•**сьхісну́цца**—пошатнуться. Гсл.
•**сьхітрава́ць,**—*см. под хітраваць.*
•**сьем,**—*см. под сойм.*
•**ськелз, 1.** искос. Гсл.
2. откос. Гсл.
•**ське́міць,**—*см. под кеміць.*
•**ське́піна**-*ны-не, ж.*—щель. Нсл. 582. *Пераз ськепіну праточуецца капусны сок.* Нсл.
•**ське́пісты**-*тая-тае*—способный к колке. Нсл. 582. *Ськепістае дзерва.* Нсл.
•**ське́пка,** (Рэч.), **ськёпка,** (Нсл.)—щепка, осколочек. Нсл. 582. *Калі вядзецца, то й на ськепцы прадзецца.* Рэч.(Пяткевіч: Дух,, 337). *Ськёпкаю кінуў у мяне.* Нсл.
•**ськёпкі**-*кая-кае*—колький. Нсл. 582. *Ськёпкая лучына, плаха.* Нсл.
•**ськяпа́ць,** -*даю-даеш-дае; повел.-ай-айма*—щепать, (МГсл.) колоть. Нсл. 582. *Ськяпаць дор, лучыну.* Нсл. *Прич.* **ськяпаны**—щепанный. Нсл. 582. *Ськяпаную лучыну пабраў на распалку асеці.* Нсл.
ськяпаньне-*ня-ню, отгл. имя сущ. к ськяпаць, ськяпацца,*—колка чего-л. Нсл. 582. *Ськяпаньне лучыны.* Нсл.
засько́піць-*плю, заськэпіш-пе, соверш., перех.*—задрать. Нсл. 185. *Заськяпіць ногаць.* Нсл. *Прич.* **заськеплены**—задранный. *Заськеплены ногаць дзярэцца.* Нсл. *Хвядоса забіла ля гарматы сваім заськеп-*

леным пры набіваньню і тут жа выбухнуўшы набоям. Гарэцкі: Песьні, 80. *Соверш.* **насьꞌкяпа́ць**-*аю-аеш-ае*—наколоть чего-л. во множестве, нащепать. Нсл. 318. *Насьꞌкяпаў лучыны, дору.* Нсл. *Соверш.* **расьꞌкяпа́ць**-*дю-деш-де, перех. Расьꞌкяпаць плашку.* Нсл.

вы́сьꞌкяпіць, —зазубрить, выломать часть острия. Гсл.

адсьꞌке́плеваць-*люю-люеш-люе,* **адсьꞌкяпля́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.—откалывать,* Нсл. 379. отщеплять. *Соверш.* **адсьꞌкяпі́ць**-*плю, адсьꞌкѐпіш-пе, повел.-пі-піма, соверш., перех.*—отколоть, Нсл. 379. отколоть, отщепить. Ксл.; Гсл. *Адсьꞌкяпі сьꞌкёпку.* Нсл. *Дай імне стрыжань адсьꞌкяпіць лучыны.* Каралёва Выс. (Ксл.). *Прич.* **адсьꞌке́плены**—отколотый. Нсл. 379. *Адсьꞌкеплены бераг дошкі.* Нсл.

расьꞌкеплеваць, расьꞌкяпля́ць—раскалывать, расщеплять. Нсл. 555. *Расьꞌкеплевай, расьꞌкяпі плаху на лучыну.* Нсл. *Соверш.* **расьꞌкяпі́ць,** *-плю, расьꞌкѐпіш-пе, перех.* —расколоть, расщепить. Нсл. 555; Гсл. *Расьꞌкяпі плаху на лучыну.* Нсл. *Ня лезь, лоб расьꞌкяплю.* Нсл. *Прич.* **расьꞌке́плены** —расколотый, Нсл. 555. расщеплённый. Гсл. *Расьꞌкепленыя начоўкі.* Нсл. *Расьꞌкепленую дошку тут паклаў.* Тм.

•**сьꞌкяпа́цца**-*деца, несоверш.* **1.** колоться, раскалываться, Нсл. 582. щепаться. *Лучына добра сьꞌкяпаецца.* Нсл.

2. лопаться(давать трещины, С.) Нсл. 582. *Ночвы сьꞌкяпаюцца, расьꞌкяпіліся.* Нсл. *Вочы мае сьꞌкяпаюцца ад сораму.* Нсл. *См. покаць, покацца.*

адсьꞌкеплевацца, адсьꞌкяпля́цца, *несоверш.* —откалываться, Нсл. 397. отщепляться. *Ногаць адсьꞌкеплюецца.* Нсл. *Соверш.* **адсьꞌкяпі́цца**-*плюся, адсьꞌкѐпішся*—отколоться, Нсл. 379. отщепиться. *Ногаць адсьꞌкяпіўся.* Нсл.

засьꞌкяпі́цца, *засьꞌкѐпіцца, соверш., возвр.* —задраться. Нсл. 185. *Засьꞌкяпіўся ногаць.* Нсл.

пасьꞌкяпа́цца-*аецца,* **1.** *соверш. к сьꞌкяпацца 1,*—пощепаться. *Трэснула зямля, і на асьꞌкепкі пасьꞌкяпалася над ёю выш.* Салавей: Сіла, 11.

2. *соверш. к сьꞌкяпацца 2,*—потрескаться во многих местах. Нсл. 478. *Начоўкі пасьꞌкяпаліся.* Нсл. *Рукі ад земляное работы пасьꞌкяпаліся.* Тм.

расьꞌкяпі́цца, расьꞌкепі́цца, 1. *соверш. к сьꞌкяпацца 1,*—расколоться, (Нсл. 582) расщепиться. Гсл. *Зуб расьꞌкяпіўся.* Нсл.

2. *соверш. к сьꞌкяпацца 2,*—лопнуть, дать трещины.

вы́сьꞌкепіцца, —зазубриться, выкрошиться, образовать щербину. Гсл.

•**сьꞌкіголіць**-*лю-ліш-ле, несоверш.*—вопить, стонать, плакать. Растсл. *См. скаголіць. I чамусьці косьці ня сьꞌкіголяць.* Кавыль: Ростань 9.

•**сьꞌкігата́ць,** *сьꞌкігачу̀, сьꞌкігочаш-ча, повел. -чыма. несоверш.* **1.** визжать, пищать, Гсл. плакать по-детски. Нсл. 582. *Дзяцё сьꞌкігоча, засьꞌкігатала, ідзі бардзей да яго.* Нсл.

2. плакать в голос, говориться с укором. *Чаго ты сьꞌкігочаш, засьꞌкігатала на ўсю хату?* Нсл. 582.

засьꞌкігата́ць, *соверш. к сьꞌкігатаць 1, 2.*

•**сьꞌкі́ганьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** визг, свойственный поросятам. Нсл. 582. *Парасяты сьꞌкіганьне паднялі, маткі шукаюць.* Нсл.

2. плач ребёнка. Нсл. 582. *Дзяцё ад сьꞌкіганьня ахрыпла.* Нсл.

•**сьꞌкі́гаць**-*ае, несоверш.*—визжать, свойственно поросятам или ребенку. Нсл. 582. *Парасяты сьꞌкігаюць, засьꞌкігалі бяз маткі.* Нсл. *Дзяцё сьꞌкігае, есьці хоча.* Нсл.

•**сьꞌкід-а́ньне**-*дны,—см. под кідаць.*

•**сьꞌкі́даваца,**—*см. под кідацца.*

•**сьꞌкі́д-аць**-*даць,—см. под кідаць.*

•**сьꞌкіда́цца,**—*см. под кідацца.*

•**сьꞌкідыш**-*ша, м.*—выкидыш. МГсл.

•**сьꞌкіда́цца,** *-дюся-дешся*—превращаться в кого, -что-л. Мцэнск. п. *Соверш.* **сьꞌкінуцца**-*нуся-нешся ў каго-што.* Мцэнск. п.(Будде: Т.-Орл., слов.).

•**сьꞌкі́дзель**-*дзеля, предл. и зват.-дзелю, мн. ч., род.-дзеляў, м.*—тот, который сбрасывает что-л., напр. навоз с воза. НК: Очерки, 404, 440.

•**сьꞌкідзень**—оборотень. МГсл.

•**сьꞌкі́н-ены**-*уць,—см. под кідаць.*

•**сьꞌкі́нуцца,**—*см. под кідацца.*

•**сьꞌкірав-а́ць**-*ацца,—см. под кіраваць.*

•**сьꞌківіца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—челюсть. Войш.

•**сьлепанда́**-*ды̀, общ., презр.* **1.** слепец, человек лишенный зрения. Ар.; Ск. *См. сьляпняк.*

2. *презр.* человек со слабым зрением. Ар.

•**сьлепянёк**-*нька̀*—маленькая лампочка, Растсл. маленькая лампа без стекла. ПНЗ.

•**сьле́пці**-*пну, соверш.* **асьлепці**—слепнуть, ослепнуть. Шсл. *Калі гэтак рабіць, дык можна будзе й асьлепці.* Ст. *Пад старасьць зусім чалавек асьлеп.* Ст.

вы́сьлепці—лишиться зрения. Нсл. 93. *Ці табе твае вочы высьлеплі?* Тм.

•**сьлёзкі**-*зак, единств. ч. нет.*—трясунка (трава). Гсл.

•**сьлёзна,** *нареч.*—полно слёз. *Сядзіць на прызьбе дзед і пазірае сьлёзна ў сьвет.* Купала: На прызьбе(Бацьк., Но. 24-25/410-411).

•**сьлёсар**-*ара, предл. и зват.-ару, м.*—слесарь. Ар.

•**сьлядзі́ць,** *соверш.* **дасьле́дзіць,**—теперь не употребляются.

дасьле́даваць(дасьледава́ць? С.)-*дўю-дўеш-дўе, соверш., перех.*—доискаться чего-л. по следам. Нсл. 143. *Дасьледуй яго, што ён там, схаваўшыся, робе.* Нсл. *Прич.* **дасьле́даваны**—найденный, открытый по следу. Нсл. 143. *Мой конь дасьледаван.* Нсл. *Злодзей дасьледаван.* Тм. *Отгл. имя сущ.* **дасьледаваньне**-*ня, предл.-ню*—искание, отыскание по следам. Нсл. 143. *Несоверш.* **дасьлядовываць(дасьледава́ць? С.)**-*вую-вуеш-вуе*—доискиваться чего по следам. Нсл. 143. *Як не дасьлядовуй, ніяк не дасьледуеш, куды ён ходзе.* Нсл.

•**сьляпота**-*ты, дат., предл.-це, ж.*—слепота. Гсл. (*Стаяньне ля цяпла прыводзе*) *вочак сьляпоту.* НК: Очерки, 53. *Сумон чыніў малітаўку ад вочак сьляпоты.* НК: Старцы, 81.

•**сьляпі́ца**-*цы-цы, ж.*—.... *А не хадзі ў хату, а ня лезь сьляпіцай.* Колас: У ночы. *Лезе ў галаву сьляпіцаю ўсякае, не адкасьнешся.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

•**сьляпі́ць**-*плю-піш,* **1.** ослеплять. МГсл. **2.** опровергать очевидца. Нсл. 593. *Я сам бачыў, а тым мяне сьлепіш, забіваеш бакі.* Тм.

засьляпля́ць—ослеплять. МГсл. *Отгл. имя сущ.* **засьляпеньне**—ослепление. МГсл.

вы́сьляпіць—довести до слепоты. Нсл. 96. *Высьляпіў вочы, плачучы.* Тм.

высьлепены—ослепленный; ослабелый зрением. *Ці табе вочы высьлеплены, што ты ня бачыш?* Тм.

•**сьляпі́цца**-*плюся-пішся, несоверш., возвр.*—доводить себя до слепоты, присматриваясь к чему-л. с трудом. Нсл. 593. *Досіць табе сьляпіцца, шыючы ў пацёмку.* Нсл. *Соверш.* **прысьляпі́цца**—увязаться (стать увязанным, С.) Ксл. *Прысьляпіўся да міскі, як нявісны да цеста.* Луб'ева Аз. (Ксл.).

•**сьляпня́к**-*яка̀, предл.-яку̀, зват.-я̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—слепец, человек, лишенный зрения. Ск: *См. сьлепанда.*

•**сьляпу́чы**-*чая-чае*—ослепительный. Гсл.

•**сьлібі́ць**-*блю-біш-бе, несоверш.,*—праз блік расы, калі глядзець пад сонца; лосниться. Ластсл. 310. *Сьлібіць расою дзядовы сад.* Ластсл.

•**сьлі́га**-*гі, дат., предл. сьлізе, ж.*—наклонная доска, бревно. Ксл. *Пастаў сьлігу, каб ляпей спусьціцца.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).

•**сьлі́жка**-*кі, дат., предл. сьліжцы, ж.*—жердочка, шестик в доме для вешания белья, одежды. Ксл. *Сьвітка на сьліжцы вісіць.* Жарцы Сян. (Ксл.). *Ср. сьліга. Уменьш., ласкат.* **сьлізуці́нка**-*нкі-нцы.* НК: Под. пос., Но. 173.

•**сьліза́**-*зы̀, сьлізѐ, вин сьлізу̀, твор. сьлізою; мн. ч. сьлёзы-аў, ж.*—слеза. Еўлічы; Шсл. *Маці памерла, а ў яго сьліза ня капнула.* Ст. *Можа ж нашы сьлізу̀цінкі трохі перасохнуць.* НК.: Под. пос. 57.

•**сьлі́жка,**—*см. под сьліга.*

•**сьліма́к**—улитка. МГсл. *Лісічка, чорны грыбок, сьлімакоў не баіцца; ня точа яго чарвячок, ён у лесе здароў блішчыцца.* ЧЧ.(Б. Студіс, II-I, 1969, 70).

•**сьлі́на**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—слюна. Ар.; Шсл.; Ксл.; МГсл. *Аж сьліна з роту пацякла.* Дрыкольле Куз. (Ксл.).

•**сьліса́к**-*ка̀, мн. ч. сьлісакі̀-коў-ком-камі-кох, м.*—шпенек, которым поднимается щеколда дверной ручки. Ксл.

•**сьліса́к**—язычек в "клямцы". Гсл. *Сьлісак запаў, ня можна з хаты вылезьці.* Гсл. *Клямку можна падняць або сьлісаком, або прутком.* Лазова Сян. (Ксл.). *Вываліўся сьлісак і ня можна зачыніць дзьверы.* Сянно (Ксл.).

•**сьлі́вень,** *сьліўня*(-*веня,* Ксл.), *предл. и зват.-ню, мн. ч., род.-няў, м.*—вид змеи, Ксл. род злой, говорят слепой змеи. Нсл. 590. *Забытая, дзе сьліўні і вужы, аплявана, разьбітая на сьметніку ляжы...* Кавыль: Ростань II. *Сьлівеня рэдка абачыш, а той ніколі.* Ухлё Чаш. (Ксл.).

•**сьлі́чна,** *нареч.*—красиво. Гсл. *Сьлічна, беленька, ды ў галоўцы меленька.* Гсл.

•**сьме́х**-*ѐху, м.*—смех. Ар.

на сьмех—в шутку. *Я на сьмех сказаў* — я в шутку сказал. Вк.(Л. Б. 7371).

•**сьме́ліць,** *-лю-ліш-ле, несоверш., перех.*—ободрять, внушать кому смелость. Нсл. 597. *Ты другіх сьмеліш, папрабуй сам.* Нсл. *Соверш.* **асьмелі́ць**—ободрить, (Дсл.) внушить кому смелость. Нсл. 597; БГсл. *Не пасунуўся б ехаць, калі б ты мяне не асьмеліў.* Нсл. *Прич.* **асьме́лены**—ободренный. Нсл. 369; Дсл. *Асьмелены вашэцям, цяпер не баюся нікагусенькі.* Дсл. *Не палез бы, калі б ня быў асьмелены ім.* Нсл. *Многократ.* **асьмяля́ць**-*яю-яеш-яе. Соверш.* **насьмеліць**—ободрить. *Прич.* **насьме́лены**—осмелившийся; осмеливший, Гсл. ободрённый.

•**сьме́ліцца,** *возвр.* **1.** делаться отважным, Нсл. 597. ободряться. *Ня дужа ты сьмелься ехаць праз раку, лёд слабы; часамі высьмелішся дый пад лёд пойдзеш.* Нсл. **2.** осмеливаться. Нсл. 597. *Сьмелішся ты мне гэта гаварыць?* Нсл. *Толькі сьмелься падступіць к імне!* Нсл. *Многократ.* **асьмяля́цца.** *Не асьмяляйся дужа.* Нсл. 369.

асьме́ліцца, *соверш., возвр. к сьмеліцца, 1*—ободриться, БГсл. осмелиться, отважиться. *Соверш.* **засьме́ліцца**—осмелиться. Нсл. 185. *Нешта ты засьмеліўся адзін начаваць у пустой хаце.* Нсл. *Соверш.* **насьмеліцца**—осмелиться, решиться. Гсл. *Учора ня лучыла пагу̀каць із Васілём аб сьмерці Карпавіча, неяк не насьмеліўся пачаць аб ёй гутарку.* Дзьве Душы 187. *Прич. прош. вр.* **насьме́ліўшыся.** *Насьмеліўшыся, ён нічога не баіцца. Соверш.* **разасьмеліцца**—очень осмелеть. *Разасьмеліўся піць, асьмеліцца можа й нас акаснуць.* Дсл.

Соверш. **высьмеліцца**—стать отважным. Нсл. 597. *См. сьмеліцца 1.*

пасьмеліцца, *соверш.*—дерзнуть, посметь. Нсл. 480. *Як ты пасьмеліўся падняць на бацьку руку?* Нсл. *Пасьмелься толькі паказаць імне вочы.* Тм. *Несоверш.* **пасьмяляцца**-*яюся-яешся*—осмеливаться. Нсл. 480. *Не пасьмяляйся дужа ночы хадзіць адзін перазь лес.* Нсл.

•**сьмéшкі**-*каў(-шак,* Нсл.), *единств. ч. нет.* **1.** шутки(забавы, Нсл.) Шсл.; Ксл.; Нсл. 596; Гсл. *Табе сьмешкі, а мне баліць.* Нсл. *Якія табе з імной сьмешкі?* Асінаўка Беш. (Ксл.). *Вось знайшоў сьмешкі!* Ст. *Кажы зважна, пакінь ужо гэтыя сьмешкі.* Гсл.

2. смех в беседе. *Яму ўсё сьмешкі, што ні скажаш.* Ст.

•**сьмéшны**-*ная-нае*—смешной. Ар.; Вел.-Куз. 189; Нсл. 597. *Сьмешны ты чалавек! таго просіш, чаго даць ня можна.* Нсл. *Нареч.* **сьмéшна**—смешно. Ар.; Вел.-Куз.; Нсл. *Табе сьмешна, а каму плакаць прыходзіцца.* Нсл. *Стары й вельмі маладая жанчына жалі ля дарогі жыта. Ішоў падарожны й сказаў ім: "Памажы Божа! — Дзякуй! — Калі брат ізь сястрою, сьпешна вам! а калі муж із жаною, сьмешна вам!" Стары адказаў: "Ні брат ізь сястрою, ані муж із жаною: а мая матка яе матцы была сьвякрывя"* Нсл.

•**сьмéцьце**-*ця, ср.*—мусор, сор. Север.(Косіч 85); Растсл.; ПНЗ.

•**сьмяга**-*яг-язе, ж.* **1.** жажда. Ксл.; Нсл. 597. *Сьмяга ў мяне ў роце.* Падлазьнікі Куз. (Ксл.). *См. смага.*

2. оскомина. Нсл. 597. *Сьмягу нагнаў.* Нсл.

•**сьмягці**-*гну-гнеш-гне, несоверш.* **1.** испытывать жажду. Ар. *Сьмягне дзецянё.* Ст. *См. смагці 1.*

2. испытывать недостаток в жидкой пище. *Сьмягці без малака.*

3. о губах: — сохнуть, покрываться беловатым налётом от жажды, жары. *Вусны сьмягнуць ад гарачыні.* Кураеды Беш. (Ксл.). *Вусны твае сьмягнуць, пасьмяглі.* Нсл. 597. *Соверш.* **засьмягці**—засохнуть, покрыться чернотой от жара или сильной слабости. Нсл. 185. *Від засьмяг.* Нсл. *Соверш.* **пасьмягці.** Ксл.; Нсл. 597. *Пасьмяглі мае вусны.* Машчоны Сян. (Ксл.). *Ад работы вусны асьмяглі.* Дсл.

4. жариться в закрытой посуде, в духу, Ксл. уменьшаться, сгущаться кушанию от теплоты. НК: Очерки, Но. 68. *Пражона ўжо сьмягнець.* Высачаны (Ксл.). *Пражаніна сьмягне.* НК: Очерки, 32. *Соверш.* **прысьмягнуць**—пригореть(немного, С.) Гсл.

5. засыхать от жары, Гсл. вянуть. Нсл. 597. *Мінаецца лецечка, сьмягнуць краскі ў лужочку.* Гсл. *На сонцу сьмягла кветка.* Гсл. *Пшонка зялёная ад гарачыні сьмягне, засьмягла.* Нсл. *Соверш.* **засьмягці. З**(*ад*) *работы вусны засьмяглі.* Дсл.

асьмягаць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—томиться(засыхать) без воды. Гсл. *Паніклі кацелкі жоўта-цьветам, загадзя пакутна асьмягаючы.* Гарэцкі: Песьні 63. *Соверш.* **асьмягнуць(асьмягці)**—засохнуть, ожестеть от жары, Нсл. 369. истомиться без воды; засохнуть на солнце. Гсл. *Вусны асьмяглі бяз піцьця.* Нсл. *Ад апалу лугі, збожжа асьмягла.* Нсл.

•**сьмяхота**-*ты, дат., предл.-це, ж.*—смех. Ксл.; Ар. *Во нарабіў сьмяхоты.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Былі дзівосы й сьмяхоты.* Ар.

•**сьмяхотны**-*ная-нае,* **1.** юмористический. Гсл.

2. смешливый. Гсл.

•**сьмяды**-*дая-дае*—смуглый. П. П. 1:6(З 12 кніг Б.). *См. чарнявы.*

•**сьмядзіць**—делать смуглым. *Ср. сьмяды. Соверш.* **засьмядзіць**—опалить, ожечь. *Засьмядзіў ты свой каптан пры цяпле.* Хведараўка Краснап. (Бясл.).

•**сьмяляк**-*ка. ж.* **сьмялячка**-*кі*—смельчак. Нсл. 597. *З такім сьмяляком можна ехаць хоць куды.* Тм. *Дзеўка сьмялячка, не баіцца з мужчынамі ехаць.* Тм. *Ср. сьмеліць.*

•**сьмяротнасьць**-*ці, ж.*—смертность. Гсл.

•**сьмяротнік**-*іка, м.* **1.** близкий к смерти, обреченный на смерть, смертник. Гсл.

2. мертвец. Ксл. *Наш сусед захварэў, што выглядае, як сьмяротнік.* Беліца Сян. (Ксл.).

•**сьмяротны**-*ная-нае,* **1.** смертный. Нсл. 594; Шсл.; Гсл.; Растсл.(Смоленск 149); Сакуны, стр. IX. *Мы ўсі сьмяротныя людзі.* Нсл.

2. относящийся к смерти. Ксл.; Сакуны, стр. IX. *Сьмяротнаю сарочку адзеў.* Карповічы Віц. (Ксл.). *Сьмяротныя дзянёчкі.* НК: Бабы, або 28.

3. смертоносный. Нсл. *Сьмяротны выцень.* Нсл. *Сьмяротная рана, хвароба.* Нсл.

4. смертельный. Нсл.; МГсл. *Ён сьмяротны вораг мой.* Нсл

•**сьмярдзéць**-*джў-джзіш-дзіць*—вонять, МГсл.; Ар.; Гсл. издавать зловоние. Гсл.

•**сьмярдзюк**-*кá, м.* **1.** насекомое вонючее — полевой клоп. Нсл. 519.

2. поганка(гриб). Нсл. *Набраў сьмярдзюкоў.* Нсл.

3. вонючка(о человеке). Ксл. *Адыйдзі адгэтуль, сьмярдзюк!* Беліца Сян. (Ксл.).

•**сьмярдзючы,** *-чая-ючае*—зловонный, Гсл вонючий. *Абдзіраловіч слухаў, як загіпнотызаваны нечым сьмярдзючым, гідкім.* Дзьве Душы 167.

•**сьмятáна**-*ны-не, ж.* **1.** сметана. Ар.; Ксл.; Гсл. *Сьмятанаю беляць капусту.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

2. верхний, белый и жирный отстой молока; сливки. Гсл.; Ар.

•**сьмяцьцё**-*ця, предл.-цю, ср.*—сор. МГсл.; Растсл.; Ар.

•**сьміяцца,** *сьмяюся, сьмяешся; прош. вр. сьміяўся, з каго-чаго или каля каго-чаго,*

тоже без доп., несоверш. **1.** смеяться. В северско-белорусском диалекте равноценно, и пожалуй, чаще употребляется: *Каля мяне сьмяюцца, яны каля мяне сьміяліся...* Растсл.: Северск., 124. *Пачаў ён людзём казаць, а людзі каля яго сьмяюцца.* С. Са. *Мы думалі яны сьміяліся, аж яны змаўляліся.* Севершч. (Косіч 133).

2. шутить. *Гэта б і вельмі добра было, кажа мельнік, калі ты толькі не сьмяешся.* Мікольск М.(Демид: Веров., 101).

засьміяцца, *соверш.*—засмеяться.

усьміхацца, *-аюся-аешся*—усмехаться, Ар.; Севершч.(Косіч 77) улыбаться. МГсл.; Я. Гладкі: Казкі, Но. 2, стр. 11. *Сьпярша ён усьміхаўся.* Я. Г-кі, тм.

усьміхнуцца, *-нуся-нешся*—усмехнуться Ар. *Цыган хітра ўсьміхнуўся.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Цар усьміхнуўся.* Крушына: Лебедзь, 56. *Сонцу усьміхнуся.* Салавей: Сіла, 46. *Раман уьміхнуўся.* Цэлеш: Ярылаў агонь.

•**сьнегавінка**-*нкі-нцы, ж.*—снежинка. *Завіруха скача ночы патарочай, плача, вые; пухавыя сыпе ў вочы сьнегавінкі мне, рагоча.* Гарун: Завіруха.

•**сьнегавы**-*вая-вое*—снежный. Гсл.

•**сьнеданьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—завтрак. Ксл.; Шсл.; Гсл.; Раст.: Смоленск 150. *Учора на сьнеданьне былі бліны ў нас.* Падлазьнікі Сір. (Ксл.). *На сьнеданьне будуць бліны.* Ст.

•**сьнедаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—завтракать. Гсл.; Ар.; Растсл.; ПНЗ.; Шсл.; Нсл. 598; Курына Куз. (Ксл.). *Пара ўжо сьнедаць.* Ст. *Ня сьнедаўшы пайшоў на работу.* Ст. *Соверш.* **пасьнедаць**—позавтракать. Ар.; Нсл. 598. *Пасьнедай ды барждждэй бяжы на поле.* Ар. *Пасьнедаўшы паехаў.* Нсл.

пасьнедаўшы, *прич. прош. вр.* **1.** позавтракав. *Пасьнедаўшы, хлопчык пагнаў гусі ў поле.* Ар.

2. *Прич. в зн. давно прошл. врем.*—позавтракалли. *Вашы дзеці хіба ўжо пасьнедаўшы, калі выходзяць да школы? — Але, яны пасьнедаўшы.* Ар.

•**сьнежань**-*жня, предл. и зват.-жню; мн. ч.-ні-няў*—декабрь. Гсл.

•**сьнежнікі**-*каў* (*один* **сьнежнік**)—непромокаемая резиновая женская обувь, заменяющая одновременно ботинки и калоши с голенцами. Ар.

•**сьненьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.**—сновидение. Гсл. *Маё сьненьне спраўдзілася.* Гсл. *Сьненьні, поўныя бясконцага змаганьня: ... паглынулі ўсю ўвагу.* Гарэцкі: Песьні, 56.

2. *перен.*—мечты, грезы. Гсл.

•**сьніць**-*сьню, сьніш каго-што, несоверш.* —видеть что-л. во сне. Ар.; Ксл.; Гсл. *Я сядні сьніла сон.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Бацьку сядні сьніла.* Макаёнак: Каб людзі...

2. грезить, мечтать. Гсл. *Ён сьніць белую моц і шыр.* Купала. *Мне сьнілася сягодня, што пашла да вас у госьці.* Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 287). *Прысьнілася гэтаму чалавеку раз.* Кавалеўшчына Н.(Демид.-Веров. 105). *І ты адна, прысьнёная, у садзе.* Кавыль: Думы, 49.

•**сьнязданка**-*нкі, дат., предл.* **сьняданцы,** *ж.*—девушка, сопровождающая невесту в дом жениха. Ксл. *Сьнянданкі з маладзіцаю паехалі да маладзёна.* Альшанка Чаш. (Ксл.).

•**сьнякаць**-*аю-аеш-ае*—сморкать. Краснае Сяло Ваўк. п.

•**сьнякацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—сморкаться. Краснае Сяло, Ваўк.

•**сьніць**-*ці, ж.*—молодые листочки огороного растения. Гсл. *См.* **шныць.**

•**сьнічна,** *нареч.*—плотно. Ксл. *Вечка сьнічна накрывае.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Як ён тут сьнічна прыгнаў падушку да восі, што ня відна, дзе яны сходзяцца.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**сьнічны**-*ная-нае*—плотный. Ксл. *Ён цяпер сьнічны мост*(— пол) *мае.* Рыбчына Сір. (Ксл.).

•**сьпех**-*ху, м.*—успех. Нсл. 611; МГсл. *Сьпеху няма ў рабоце.* Нсл. *Дай, Божа, табе сьпех там, куды едзеш.* Нсл. *Бацца рабілі шчыра, але сьпеху мала.* Нсл. 17(*под* **бацца**).

•**сьпеласьць**-*ці, ж.*—зрелость. Гсл.

•**сьпелесав-аны**-*аць,—см. под* **пелесаваць.**

•**сьпеліць**-*лю-ліш-ле, каго-што, несоверш.* **1.** держать до полного созревания, оставлять зреть. Ар.; Ксл.; Шсл. *Досіць табе сьпеліць сваю дачку, не выдаючы замуж.* Нсл. *Сьпеліў яблыкі, а ночы ўчора нехта абабраў.* Сьцяпанавічы Меж. (Ксл.). *Даволі ўжо сьпеліць гэты ячмень, трэба жаць, а то зараз будзе сыпацца.* Ст.

2. способствовать созреванию. Нсл. 611. *Сьвятое Пятра жыта сьпеле.* Из волоч. песни, Нсл. *Прич.* **сьпелены**—додержанный до зрелости, зрелый, Нсл. тот, который "сьпелілі". *Соверш.* **засьпеліць.** Нсл. *Пагода борзда засьпеліла збожжа.* Нсл.

дасьпелеваць-*люю-люеш-люе, несоверш.* —способствовать к созрению. Нсл. 143. *Дасьпелеваць гарбузы на павеці.* Нсл. *Соверш.* **дасьпеліць**—додержать до полного созревания. *Дасьпеліць гарох на сошках.* Нсл. 143. *Прич.* **дасьпелены.** Тм. *Дасьпелены яблык.* Нсл. *Ласкат.* **дасьпеленькі.** Тм. *Дасьпеленькі прынёс яблык.* Нсл.

перасьпелеваць-*люю-люеш-люе, каго-што, несоверш.*—допускать до перезревания. Ар.; Шсл. *Хай яшчэ сьпеюць дулі, але перасьпелеваць іх ня можна — пагніюць пасьля як бачыш.* Ст. *Соверш.* **перасьпеліць**-*лю-ліш-ле, каго-што*—допустить до перезрения. Ар.; Шсл. *Перасьпеліў я сваю грэчку, цяпер асыпаецца, косячы.* Ст.

•**сьпель**-*лі, ж.* **1.** состояние организма, достигшего полного развития, зрелость. *І ты пад лёгкайю тканінай грудзей зацеміў сьпель.* Жылка, 48.

2. *перен.*—зрелость, высокая степень развития, совершенства. *Дурманіць вуснаў сакаўная сьпель.* Кавыль: Ч. ноч.

•**сьпе́лы**-*лая-лае*—зрелый. Ар.; Ксл.; Шсл. *Суніцы ўжо сьпелыя.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Пшаніца ўжо сьпелая — пара яе жаць.* Ст. *Ср. ст.* **сьпельшы**-*ая-ае*—позрелее. Нсл. *Сьпельшы яблык заўсёды смачнейшы.* Нсл. *Ласкат.* **сьпеленькі.** Ар.; Шсл. *Во дзе сьпеленькая дулька!* Ст.

•**сьпе́раду,** *нареч.* **1.** впереди. Ар.; МГсл.; Нсл. 603. *Сеў сьпераду.* Нсл.

2. спереди. Нсл. 603; Шсл.; Ар. *Сьпераду грэе, а ззаду вее (загадка: кавалю сьпераду ўзімку цёпла, а ззаду сьцюдзена).* Нсл. *Сьпераду жакет добра, а ззаду — як мех.* Ст.

3. *предлог с род. п.*—с передней стороны чего-л., спереди.

•**сьпераза́ць,**—*см. под перазаць.*

•**сьпе́рці,**—*см. под перці.*

•**сьпе́рціся,**—*см. под перціся.*

•**сьпестав-а́ны**-*дць,*—*см. под пеставаць.*

•**сьпе́шна,** *нареч.*—успешно. Нсл. 612. *Дзела, работа йдзець сьпешна.* Нсл. *Сьпешна вам у рабоце!* говорят вместо: *Памажы Божа!* Нсл.

•**сьпеў**-*еву; мн. ч.* **сьпевы,** *м.* **1.** — *пяцьцё.* Кіт. *Павадыр Сумонаў памагаў яму ў "сьпевах".* НК.: Старцы, 77.

чыніць сьпеў. НК.: Очерки, Но. 100.

2. напев. Гсл.

•**сьпе́ць I,** *сьпяю,*—*см. под пець, пяяць.*

•**сьпе́ць II,** *сьпе̂ю-е̂еш-е̂е; повел.-ей-ейма, несоверш.* **1.** зреть, созревать. Ар.

2. *теперь неупотребл.*—приближаться к состоянию готовности.

дасьпе́ць, *соверш.* **1.** дозреть. Гсл.

2. стать готовым к употреблению в пищу (в кушаниях). *Знахарка Дося сьпякла парося, пакуль дасьпела, сама ўсё зьела.* Старавялікал. калядка (Божым Шляхам).

3. *каго,*—догнать, достигнуть, достичь. *Ср. сьпець 2, насьпяваць, насьпець.*

дасьпява́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** *к сьпець 1.*

2. *к дасьпець 3*—достигать.

засьпе́ць, *соверш., перех.* **1.** застать, найти кого-л. в каком.л. положении или на деле. Нсл. 186; Вял. *У такім стане Беларускі Народ засьпела рэволюца 1917 г.* Беларус, Но. 5/51. *Мароз засьпеў Немцаў непрыгатаванымі.* Глыбінны: Доля блр. культуры, 104. *Лясьніцкі ізноў зайшоўся да Ніны і на сваё вялікае дзіва засьпеў там Андрэя.* ЗСД. 319. *Ён засьпеў яе дома, і яна на́т узрадавалася, што ён прышоў.* ЗСД. 216. *Ён ведаў, што можа яе не засьпець, што можа прысьці ў няўдалым часе.* ЗСД. 215. *У хаце ён засьпеў ужо сьвятло.* Гарун: Пан Шаб.

2. застигнуть, застичь. МГсл. *Засьпець у гаросе.* Нсл. *Засьпець каго на самым учынку.* Нсл. *Несоверш.* **засьпява́ць**-*дю-деш-де,* **1.** заставать, находить кого в каком-л. положении. Нсл. 186; Вял. *Засьпява́ць каго ў дварэ.* Нсл. *Лясьніцкі часта засьпяваў яго тупа застыглага.* ЗСД. 317.

2. застигать.

насьпе́ць, *соверш. к сьпець,* **1.** созреть. *Чарэшні насьпелі.* Ар.

2. *каго*—настичь, настигнуть. Нсл. 319. *Насьпееш — добра; а не насьпееш, адзін паедзеш.* Нсл. *Несоверш.* **насьпява́ць**—настигать. Нсл. 319. *Насьпявай іх, як мага.* Нсл.

падсьпець, *соверш.* **1.** несколько созреть.

2. *презр.*—состариться, приблизиться к смерти.

падсьпява́ць-*дю, несоверш.*— *к падсьпець 1, 2.*

пасьпе́ць, *соверш., област.,*— созреть. Ксл.; Шсл.; Гсл. *Брушніцы ўжо пасьпелі.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Па́сьпелі ўжо маліны.* Стралкі Беш. (Ксл.). *Пасьпела ўжо садовіна.* Ст. *Пасьпелі вішні.* Ст. *Яблыкі пасьпелі.* Гсл.

2. успеть. Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл. *Ледзь пасьпеў туды.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Яшчэ пасьпееш, не ляці вельма.* Ст. *Я спазьнюся, не пасьпею.* Гсл. *Куды чорт не пасьпее, туды бабу пашлець.* Дсл. 18. *Ці ж ваша, спада́ру Ігнаце, яшчэ й цяперака не пасьпелі із сваім самазначаньням?* Дзьве Душы 162.

перасьпе́ць-*е̂ю-е̂еш-е̂е*—перезреть. Ар.; Ксл.; Шсл. *Перасьпеў авес.* Ст. *Прич.* **перасьпе́лы**—перезревший. Ар.; Шсл. *Пшаніца аж крышыцца — ведама перасьпелая.* Ст. *Перасьпелы ячмень асыпаўся.* Ст.

перасьпява́ць-*дю-деш-де, несоверш.*—перезревать. Ар.; Ксл.; Шсл. *Пара касіць канюшыну — нашто, каб перасьпявала.* Ст.

прысьпе́ць, *соверш.* **1.** попасть во время, Шсл. подоспеть, прийти, появиться в нужный срок, в нужный момент. *Прысьпеў якраз на полудзень.* Ст. *Саўка зь Яхімам, сваім брацімам, скора прысьпелі, зара запелі.* Старавялікал. калядка (Божым Шляхам). *Стаіць рыбак над вадою, ловіць рыбіну вудою: стаяў, стаяў ён дзень цэлы — ані рыбка ня прысьпела.* Гурыновіч: Калосьсе, 1, 1935, стр. 33.

2. приключиться, стать. Гсл. *Што табе, Агатка, прысьпела?* Гсл. *Гэты пагляд раптам абудзіў у Л. цёплую даверлівасьць, жаданьне запраўды ўсё расказаць, што прысьпела яму ў жыцьцю, што абурыла цэлай навалай новых, дасюль нязьведаных пачуцьцяў.*

3. понадобиться неотлагательно. *Што табе, дудар, прысьпела, шчыру песьню завадзіць; ці то лёгкае, брат, дзела, нашу брацьцю пабудзіць.* З альбому Вярыгі-Дарэўскага.

4. настать, прийти (о времени). *Час жніва прысьпеў.* П. П. 2: 12(312 кніг Б.). *Але! ведайце ж мае прыяцелі, што я сабе нагледзеў месца, і цяпер прысьпеў час выслаць мае рэчы.. на адрэс князяў.* Лесков. 8, 521.

прысьпява́ць, *несоверш. к прысьпець 1-4. Соверш.* **высьпець.** *Вось і вы́сьпелі арэхі — дачакаліся пары.* Н. Гілевіч: Здарэньне ў варэхах. *Пішу ўсё, што вы́сьпела ў маёй душы.* Сяднёў (Бацьк., Но. 46-47/530-531).

высьпявáць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—выспевать.

усьпéць—тоже что *"пасьпець"*, но при обозначении действия: поспешить. *Вініц ледзь усьпеў узяць із сабою колькіх нявольнікаў, ускочыў на каня і памчаўся пераз пустыя вуліцы.* Тат.: Кво вадыс, 278. *Якія ж раздураныя вашы дзеці: маці яшчэ ня ўсьпела бліна із скварады зьняць, а яны барджэй хапаюць.* Ст. *Несоверш.* **усьпявáць.**

•**сьпялéць**-*éю-éеш-éе*—делаться зрелее. Нсл. 611. *Яблык чым сьпялее, тым смачнее.* Нсл.

•**сьпялець,**—*см. под сьпеліць.*

•**сьпярэчка**-*кі, дат., предл. сьпярэчцы, ж.*—спор. *Ср. сьпярэчны.*

•**сьпярэчны**-*ная-нае,* **1.** спорливый (склонный к спорам, **С.**) Нсл. 603. *Мы не сьпярэчныя людзі, і на то прыступаем.* Нсл.

2. спорный. Нсл. 603. *Гэта сьпярэчная зямля.* Нсл.

•**сьпяршá,** *нареч.*—сперва, Шсл.; Ксл. сначала. Нсл. 603; Ар.; МГсл.; Гсл. *Сьпярша паймай ярша, а тады ня цяжка ўлавіць і ляшча.* Гарнова Сян. (Ксл.). *Сьпярша добра карміпі.* Нсл.

•**сьпяшы́ць**-*шу́-шы́ш каго*—понуждать к выходу (торопить вообще, **С.**) Нсл. *Куды ты яго сьпяшы́ш? нагуляецеся.* Нсл.

•**сьпяшáцца**-*áюся-áешся; повел. сьпяшáйся-аймася, несоверш.*—спешить(торопиться, Нсл.; Ар.) Ксл.; МГсл. *Здаецца я й сьпяшалася.* Чараўкі Сян. (Ксл.). *Не сьпяшайся ехаць.* Нсл. *Сьпяшайся, калі б пасьпець.* Нсл. *Лясьніцкі сьпяшаўся.* ЗСД. 128. *На сьцяне будзе ціха сьпяшацца гадзіньнік.* Адамчык: Арж. колас. **прысьпяшáць**—ускорять. МГсл.

•**сьпятрэлы**-*лая-лае*—очень высохший, иссохший. *Зямля сьпятрэла, жадае сьцюжы.* Кавыль: Думкі 21. *Ср. пятраць.*

•**насьвéтчыцца**—много раз становиться в положении защитника или свидетеля за других, Нсл. 318. насвидетельствоваться. *Насьветчыўся я за вас досіць, а вы ўсё ліхадзеі.* Нсл.

•**сьпя́чы**-*чая-чае*—спящий. (*Білял*) *прарока сьпячага знашоў.* Кіт. 89б14. *І панясе скрозь сьветач свой, ад краю ў край між сьпячых сіл.* Купала ("Бацьк.", Но. 24-25/410-411). *Гоман, грыменьне... каналі на дварох сьпячага сяла.* Дзьве Душы 3.

•**сьпячы́,**—*см. под пячы.*

•**сьпячы́ся,**—*см. под пячыся.*

•**сьпіж, 1.** медь. Гсл.

2. бронза. Гсл.

•**сьпіжовы**-*вая-вае*—медный. Гсл.

•**сьпіловав-аньне**-*аць,—см. под пілаваць.*

•**сьпілововацца,**—*см. под пілавацца.*

•**сьпілав-áньне**-*áць,—см. под пілаваць.*

•**сьпíна**-*ны-не, ж.*—спина, Ар.; Косіч 85; Навасілск. п., Карачэўск. п. (Будде: Т.-Орл. слов.) *Ужо за сьпінаю ў Іры стала блізка дзесятку чалавекаў.* Дзьве Душы 136. *Уменьш., ласкат.* **сьпіну́цінка.** НК.: Под. пос., Но. 73. *Можа ж нашы сьпіну́цінкі трохі адпачнéюць.* Котава Віц. (НК.: Под. пос. 57).

•**сьпірáцца**-*áюся-áешся, несоверш. зь кім*—спорить, МГсл. не доходя, однако, до ругани, НК.: Пособ. Но. 90. препираться, пререкаться, спорить с кем, при чем это носит характер легкой недомолвки. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **сьпірáньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—спор, Мгсл. не переходящий, однако, в ругань, НК.: Пособ., Но.90. препирательство, пререкания. Гсл.

•**сьпіры́т,** -*ы́ту, предл. и зват.,* -*ы́це, м.*—спирт *Асмолаўцы возяць а возяць князёў сьпірыт.* Гарэцкі: Песьні, 9.

•**сьпіры́тус**-*су, предл. и зват.-се, м., област.*—спирт. Ар. *См. сьпірыт.*

•**сьпісáньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** список, опись. Пташицкий: Князья Пузыны.

2. совокупность текстов, цифровых данных и т. п. сведений; свод.

3. документ, в котором объединены какие-л. сведения, данные: сводка.

4. массовый учет кого, чего-л. *Вышла загада ад цэзара Аўгуста зрабіць сьпісаньне па ўсёй зямлі.* Луцк.: Лукі 2:2.

•**сьпíсань**-*ні; мн. ч., род.-няў, ж.*—свод.

•**сьпіс-аваць**-*áць,—см. под пісаць.*

•**сьпіс-авацца**-*áцца,—см. под пісацца.*

•**спітлявáць,**—*см. под ʰітляваць.*

•**сьпіць,**—*см. под піць.*

•**сьпічáк**-*кá, м.* **1.** острая палка. Гсл.

2. спица. Гсл.

3. вертел. Гсл.

•**сьсéсьцíся,** *сьсáдзецца; прошл. вр. сьселася, соверш. о молоке*—свернуться. Ар.; Даль. *Малако сьселася, нельга бяліць.* Ст.

•**сьсячы́ся,**—*см. под сячы.*

•**сьсíліць**—осилить. Гсл. *Ён дужшы; дзеля таго сьсіле цябе.* Гсл.

•**сьсінéць,**—*см. под сінець.*

•**сьсів-éлы**-*éць,—см. под сівець.*

•**сьвéдам'е**-*м'я, предл.-м'ю, ср.* **1.** сознание, ясное понимание чего-л., сознание, осознание национальной или общественной жизни человеком или группой людей. *Сьведам'е свайго абавязку. Нацанальнае сьведам'е.*

2. сознание, признание. (*Мае заплаціць Ганьне пенязі*) *на чом прысягнець або сьведам'е добрае ўчыніць.* Із судовага рассудку ХУІ стг. (Барысёнак: Нац. хар. Літ. Статуту; Полымя 1927, Но. 7, стр. 138). *Вон мяне пярвей біў, ніжлі я яго; і я дзей, аказаўшыся і сьведам'е людзей даўшы на том, што вон мяне наперад зьбіў, увашэдшы.*

●**сьве́зік**-*ка, предл.-ку, зват.* *сьвезіча, м.* —подобная *"перарэзу"* посудина, но с прямыми сторонами, двумя ушками, плоской покрышкой, запирающаяся в ушках деревянною задвижкой; служит для соления мяса и сала. НК: Очерки, 84. *См. кубел. Уменьш.* **сьве́зічак**-*чка, предл.-чку.* НК: Очерки, 84.

сьве́зікавы-*вая-вае, прилаг. к сьвезік.* НК: Очерки, 86.

●**сьвежаніна**-*ны*—мясо свежо убитого животного. *Ня ела б сьвежаніны.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

●**сьве́рань**-*рня, мн. ч. сьверні*—амбар. Мядзьведзіцкая вол. Нясьв.(П. Татарыновіч).

●**сьверб**-*бу-бе, м.*—зуд. МГсл.; Ар.; Нсл.; Ксл.; Гсл. *Цябе сьверб бярэць што ты дзярэшся?* Нсл. *У цябе сьверб на языццэ, што ня ўцерпіш сказаць.* Нсл.

●**сьвербата́**-*ты̀, ж.*—зуд. Ксл. *Пайшла па целе сьвербата.* Машчоны Сян. (Ксл.).

●**сьве́рдліць**—сверлить, буравить. Гсл.

●**сьве́рдзел**-*дла, предл.-дле, м.*—бурав, МГсл.; Ксл.; Шсл. сверло, бурав. Нсл.; Гсл. *Сьвердзел ступіўся — цяжка ім круціць.* Ст. *Дай мне сьвердзел.* Мікалаева Куз. (Ксл.). *См. сьвярдзел. Сьвердлам круціць дзіркі ў дошках.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.). *Сьвердлам пракруціў дзірку.* Нсл.

●**сьве́ржань(сьцьвержань)**-*ні, ж.*—твердый прочный участок поймы. Жучк.: Топонимика, 13. Твердые прочные участки поймы называются *ствержань*(*сьвержань*). Жучк.: Топонимика.

●**сьвесьць**-*ці, ж.*—сестра жены. Ксл. *Сьвесьць у госьці прыехала.* Даўгое Беш. (Ксл.). *См. сьвесьця.*

●**сьве́сьця**-*ці, дат., предл.-ці, ж.*—сестра жены, Ксл. *Гэта мая сьвесьця.* Копцевічы Чаш. (Ксл.).

●**сьвет**-*ту, предл. и зват. сьвѐце, м.* 1. мир, вселенная. Ар.; Гсл.

увесь сьвет—вселенная. МГсл.

за сьвет—к черту на кулички. Ар.; Дз.

блізкі сьвет—очень далёкое расстояние.

2. рассвет, заря. Ар.; Гсл. *Ні сьвет, ні зара узьнялі з пасьцелі.* Нсл.(*под уздымаць*). *Ці сьвет, ці сьвітае, ці на зару займае, ці мой міленькі. голуб сівенькі, коніка сядлае?* Из песни.

завязаць сьвет—ограничить жизненные возможности. *Узялі мяне замуж далі, толькі сьвет завязалі.* Из песни.

сьветавая заранка—Венера. Ксл. *Сьветавая заранка ўжо ўзыйшла, скора дзень будзе, надабе сьпяшацца малаціць.* Бяскатава Гар. (Ксл.).

сьветагляд—миросозерцание. МГсл.

●**сьве́тач**-*ча, предл.-чу, зват.-чу, м.*—палочка с развилиной, куда вставляют лучину, Ксл. светец. Нсл. 576; Ар. *Папраў сьветач!* Агрызкава Беш. (Ксл.). *Лучынка выпалаізь сьветача.* Нсл. *Прысьвяці мне! — Я ня сьветач табе, што буду сьвяціць.* Нсл.

●**сьветка**-*ткі-тцы; мн. ч., род. сьветак, общ.* 1. свидетель. Нсл. 576; Апостол Скарыны 1525 г.(400-лецьце блр. друку 236); Скарына: 3-яя Царстваў; Гордз. Акты, т. 17, стр. 6; НК: Старцы, Но. 59; Ксл. *Іншыя сьветкі паведзілі.* Гордз. Ак. XYII, 6. *Сьветка на судзе паказаў па мойму.* Стралкі Беш. (Ксл.). *Сьветку пастаў, калі я гэта зрабіў.* Нсл. 576. *Запрашаць сьветак.* Нсл. 181(*под запрашаць*). *Заставіўся сьветкамі.* Нсл. 186(*под застаўляцца*). *Вечны сьветка.* Кавыль: Думы 19.

2. карта, которой объявляются козыри. НК: Игры, Но. 41.

●**сьве́тла**-*ла, предл.-ле; мн. ч.-лы-лаў, ср.* 1. огонь(для освещения, Вят., Даль; С.) Нсл. 576; ПНЗ; Растсл. *У нас яшчэ сьветла не палілі.* Нсл. *Пара сьветла ўздуваць.* Нсл. *Сьветла пагасілі.* Нсл. *Уздуй сьветла.* Кур., Вар. (Даль). *См. сьвятло.*

2. зрение. Нсл. 576. *Другі год, як сьветла я страціў.* Нсл.

сьветла-сонечны—лучезарный. МГсл.

●**сьве́тла,** *нареч.* 1. светло. *У хаце сьветла.* Ар. *Здалося, што ў хаце вельмі сьветла.* Уселюб(Демид.-Веров, 1896, Но.1, 97).

2. видно. Ксл.; Ар. *На вуліцы ўжо добра сьветла будзе, калі мы выехалі з двору.* Гарывецк Сян. (Ксл.).

●**сьве́тлы**-*лая-лае,* 1. ясный, Нсл. хорошо освещенный, светлый. *Сьветлы дзень.* Нсл. *Сьветлая ноч.* Нсл.

2. не темного цвета. *Твары іх сьветлыя, ясныя будуць.* Кіт. 56а6.

3. умный, ученный(просвещенный, С.) Нсл.; Ар. *Вы сьветлыя людзі, а мы народ цемны.* Нсл.

●**сьве́тны**-*ная*—мировой. Маркоўцы Вял. *Гэта аколіца цяперашняга Кічынэру, пераменаванага з Бэрліну ў першую сьветную вайну.* Белар. Голас, Но. 120. *Мусіў хавацца аж у пэрыфэрыйнае ад сьветнай палітыкі Таронто.* Тм., Но. 92. *Мастацтва будзе жыць аж да сьветнага скону.* Крушына: Творы, 78.

●**сьветчыць**-*чу-чыш-ча; повел. сьветч-чма, каго-што без доп., несоверш.*—свидетельствовать, быть свидетелем. НК: Старцы, Но. 59; Нсл. 576. *Гэтыя на цябе сьветчаць.* Тат.: Мацьвей 26:62. *Тут барышнікі ня сьветчаць.* Горд. Ак. XYII, 7. *Сьветкі могуць а кажную ніву, сенажаць або абруб сьветчыці.* Стт. 361. *Не хачу я сьветчыць вам.* Карма Куз. (Ксл.). *Сьветчыш тое, чаго ня бачыў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **сьве́тчаньне**-*ня, предл.-ню*—свидетельствование. Нсл. 576. *Не вымагаюць твайго сьветчаньня.* Нсл.

Соверш. **пасьве́тчыць**-*чу-чыш-ча,*—засвидетельствовать. *Кажны пасьветчыць маю праўду.* Нсл. 576. *Не па праўдзе ты сьветчыш, пасьветчыў на мяне.* Тм.,—заверить подлинность чего-л.

вы́сьветчыць—доказать свидетельскими показаниями. Стт. 1529, сл. ...*Хтобы... абвінен быў... але ся добрымі людзьмі, веры годнымі, высьветчыў.* Стт. 1529, XIII, 18.

асьвятча́ць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш. каму, што,* **1.** заявлять(свидетельствовать, Нсл. 367), сообщать, объявлять. *Ссылаю ангелаў у той ночы, усім людзём... селям Божы даючы й ласку ім Божаю асьвятчаючы.* Кіт. 16б12. *Усі суседзі асьвятчаюць, асьветчылі, што ты злодзей вялікі.* Нсл. 367. *Бацька асьвятчае табе паклон.* Нсл. 367.
2. доказывать(ссылаясь на свидетелей, С.) Нсл. 367. *Асьвятчаў сваю нявіннасьць, але нічым не асьветчыў.* Нсл.

асьве́тчыць-*чу-чыш-ча, повел.-ч-чма, соверш. каму, што,* **1.**—заявить.
2. доказать(ссылаясь на свидетелей, С.) Нсл. 367. *См. асьвятчаць, 2.*

асьвятчоны, *прилаг. из прич.* **1.** заявленный. **2.** засвидетельствованный. Нсл. 367. *Ні кім не асьвятчоная твая нявіннасьць.* Нсл.
3. доказанный(свидетельствами, С.), явный. Нсл. 367. *Асьвятчоны злодзей.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **асьветчаньне**-*ня, предл.-ню*—свидетельствование, Нсл. 367. заявление.

дасьвятча́ць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш. каго-што,* **1.**—доказывать(свидетелями, С.) Нсл. 142. *Дасьвятчаеш тое, чаго ня бывала.* Нсл.
2. удостоверять, заверять. Гсл.

дасьве́тчыць-*чу-чыш-ча, соверш.* **1.**—доказать(свидетелями, С.) Нсл. 142. *Ты не дасьветчыш таго, што на мяне кажаш.* Нсл.
2. удостоверить, сосвидетельствовать. Гсл. *Прич.* **дасьветчаны**—доказанный, изобличённый. Нсл. 142. *Дасьветчаны злодзей.* Нсл. 142. *Мая нявіннасьць дасьветчана.* Тм.

засьвятча́ць—удостоверять. МГсл.

•**сьве́тчыцца**-*чуся-чышся. несоверш.*—свидетельствоваться, представлять свидетелей. Нсл. 576. *Цыган дзецьмі сьветчыцца. Послов.* Нсл. *Соверш.* **пасьве́тчыцца.** Нсл. 576. *Ты б пасьветчыўся, але няма кім.* Нсл.

асьвятчацца, *кім, несоверш.* **1.** заявлять. *См. асьветчыцца, 1.*
2. свидетельствоваться, Нсл. 367. доказывать, ссылаясь на свидетелей. *Асьвятчаюся ўсімі добрымі людзьмі, што за мною ніколі ня бачылі зладзейства.* Нсл. *Асьвятчацца сьветкамі.* Нсл.

асьве́тчыцца-*чуся-чышся, каму, соверш.* **1.** заявить, сообщить, объявить. *Хто абачыць месяц рамазан і людзём асьветчыцца, няхай посьнікаюць.* Кіт. 15а1.
2. доказать свидетелями. *См. асьвятчацца.*

дасьвятча́цца—удостоверяться, (Нсл. 142) заверяться. Гсл. *Не дасьвятчаючыся, не дасьветчыўшыся ні ад кога, ты на мяне паклёп кладзеш.* Нсл. *Соверш.* **дасьветчыцца**—удостовериться. Нсл. 142; Гсл.

•**сьвёкар**-*кра*(*ласкат.* **сьвёкарка**-*кі*)—отец мужа, свёкор. *Ня жджы, сьвёкарка, каліны.* Северщч.(Косіч 250).

•**сьвядомасьць**-*ці, ж.*—сознательность, наличие сознательных убеждений, идейность, Гсл. сознательность. МГсл.

•**сьвядомы**-*мая-мае*—сознательный. Ксл. *Нашая вучыцелка — сьвядомая Беларуска.* Гсл. *Дужа сьвядомы чалавек.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).

•**сьвяжа́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват.-ача; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—впервые появившийся где-л. свежий(о человеке и о животных). Аш.

•**сьвяжа́чка**-*чкі-чцы, ж. к сьвяжак.* Аш.

•**сьвяжына́**-*нь̀і, ж.*—мясо или сало от недавно убитого животного. (Ксл.). *Сьвяжыны нашай паспытайцеся.* Гараватка Меж. (Ксл.).

•**сьвякроў,** *сьвякрыві*—свекровь. Ар. *Падзеляцца, ... сьвякроў проці свае нявесткі, а нявестка проці сьвякрыві свае.* Тат.: Ванэлі, 312. *См. сьвякрывя.*

•**сьвякрыв́я**-*ві-ві, ж.*—свекровь. Гсл.

•**сьвярбе́ць**-*блю-біш-біць, несоверш.*—чесаться, ПНЗ; Гсл. чесаться, зудеть. Ар.; Ксл.; Шсл.; Навасільск. п.(Будде: Т. Орл., слов.) *Усе цела нешта сьвярбіць — трэба ў лазьню схадзіць папарыцца.* Ст. *Сьвярбіць, як на каросту.* Луб'ева Аз. (Ксл.). *Вока сьвярбіць —ці плакаць, ці гарэлку піць?* Гсл. *Сьвярбіць цела: даўно ў лазьні быў.* Лужасна Куз. (Ксл.).

сьвярбе́ньне-*ня, ср.*—зуд. МГсл.

•**сьвярбёта**-*ты, дат., предл.-це, ж.* — *сьвербата. Сьвярбёта вялікая на целе.* Нсл. 574.

•**сьвярбі́га**-*ігі-ізе, ж.*—сурепица. Гсл. *См. сьвярбігуз, сьвірэпіца.*

•**сьвярбігу́з**—сурепица. Гсл. *См. сьвярбіга, сьвірэпіца.*

•**сьвярдзе́л,** *сьвярдла̀*—бурав. НК: Очерки, 346.

сьвярдзёлак-*лка, предл.-лку, м., уменьш. к сьвярдзел.* Ар.; Шсл.; НК: Очерки, 317, сверло, бурав, Ксл. буравчик. Нсл. *Сьвярдзёлкам пракруціў дзірку.* Ст. *Падай сьвярдзёлак, буду дзіркі рабіць.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

сьвярдзёлачак-*чка, предл.-чку, м., уменьш. к сьвярдзёлак.* Нсл.; Ар.

•**сьвяточны**-*ага*—праздничный. Ар.; Козіна Пуців.(Халанскі, 127).

•**сьвя́та**-*та, предл. сьвя̀це; мн. ч.* **сьвя̀ты,** *ср.* — праздник. Ар.; Нсл.; Шсл.; Лагавая Аз. (Ксл.); Гсл. *Ведаем і без папа што ў нядзелю сьвята. Послов.* Ст. *Сядні такое сьвята, а ты робіш.* Нсл. *Гуляй, тата, заўтры сьвята. Послов.* Нсл.

вялікае сьвята, 1. большой праздник. Ар. **2.** *перен.,* **вялікае(не вялікае) сьвята, 1а)** персона! Нсл.
1б) великая вещь! большое дело! Ар. *Не вялікае ён у мяне сьвята!* Ст. *Вялікае сьвята, што ён дзьмецца.* Нсл. *Не вялікае ты сьвята мне.* Нсл. *Будзе і на нашай вуліцы сьвята. Послов.*—будет и наше время. Ар.
•**сьвятаянскае зельле**—зверобой(трава). МГсл.
•**сьвята́р**-*рà, предл.-рỳ, зват. сьвятàру; мн. ч.-ры̀-роў-ром-рамі-рох, м.*—священник (без различия вероисповедания).
•**сьвяткава́ць**-*ỳю,* **1.**—праздновать.
2. *без доп.*—вообще праздновать, не работать по случаю праздника. Нсл. *Нашаму брату няма калі сьвяткаваць, а надабе хлеб зарабляць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **сьвяткава́ньне**—празднование. Гсл. *Соверш.* **адсьвяткава́ць**-*кỳю-кỳеш-кỳе*—отпраздновать. Нсл. 379; Ар. *Адсьвяткаваць Калядкі.* Нсл. *Прич.* **адсьвяткава́ны**—отпразднованный. *Сьвяты дзякуй Богу адсьвяткаваны, пара ўзяцца за работу.* Нсл. *Соверш.* **засьвяткава́ць** *што*—оставить работу вечером перед праздником. Нсл. 184,—начать праздновать, запраздновать. *Яшчэ на вячэрню не званілі, а вы ўжо засьвяткавалі.* Нсл. *Жыды засьвяткавалі свой пэйсах.* Нсл. 576.
насьвяткава́цца, —напраздничаться, много праздновать. Нсл. *Насьвяткаваліся за сьвятыя дні, пара ўзяцца за работу.* Тм.
•**сьвятло**-*ла, ср.*—свет, огонь(для освещения, **С.**) Гсл.; Люц. *У хаце ён засьпеў ужо сьвятло.* Гарун: Пан Шаб. *Згасіла сьвятло.* Сяднёў: Р. Корзюк. *З-за аканіц і шчытных запінак не даходзіла ані сьвятло, ані гукі.* Полымя, Но. 8, 1967, 243.
•**сьвятлі́ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—горница, светлая, чистая, отделенная от избы, Нсл. 576. светелка. Ар.; Ксл.; Шсл. *У сьвятліцы гасьцей прыймала.* Кр. Сяло Беш. (Ксл.). *Іван Базылёў паставіў сабе хату із сьвятліцаю.* Ст. *Уменьш.* **сьвятлічка**-*кі, дат., предл.* *сьвятлічцы. ж.* Ар.; Нсл. 576. *Падмяці сьвятлічку.* Нсл.

•**сьвяты́**-*тàя-тое*—святой.
•**сьвятыня**-*ні-ні, ж.*—храм, святилище. *Як у сьвятыні, ціха і ўрачыста.* Кавыль: ПАд зорамі, 21.
•**сьвяці́ць I**-*чỳ, сьвяці́ш-це, несоверш., перех.* **1.** (совершать над чем-н. церковный обряд придания святости, **С.**), освящать, Ксл. святить. Гсл. *Сьвяціць бацька павёз да Сянна.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Тама сьвятыя ваду сьвяцілі.* Старадуб(Жив.
2. (чтить или блюсти свято, хранить в святости ненарушимо, **С.**), святить. Гсл. *Соверш.* **пасьвяціць,** *перех.*—освятить. *Пасьвяці́ць вадỳ.*

асьвяці́ць, *каго.што,* **1.** осветить, сделать светлым, видимым, наполнить светом. *Там жа відзеў Юсуф прарока, сьветласьць твары яго нябёса асьвяціла.* Кіт. 117аб. *На ганкі ўступіла, ганкі асьвяціла.* Росуха Імгл. (Косіч 14).
2. просветить. *Несоверш.* **асьвяча́ць**-*дю-деш-де, повел.-ай-айма, каго-што*—освещать. *Кажны майстат розны бліск выдае, адзін аднаго сьветласьцю асьвячае.* Кіт. 114б8.
2. освещать.
засьвяціць, *соверш.* **1.** (начать светить, **С.**), засветить. Шсл.; Ар. *Маланка засьвяціла.* Ст. *Агні патушаць і засьвецяць.* Сяднёў.
2. зажечь что-н. для освещения, засветить. Войш. *Засьвяці лянпу.* Войш.
пасьвяціць-*чỳ, пасьвѐціш-це, соверш.* **1.** светить некоторое время. *Сонца крыху пасьвяціла і схавалася за хмару.* Ар.
2. навесть свет посредством чего-л. зажженного. Нсл. *Пасьвяці мне лучынкаю, тут цемна.* Нсл.
3. *пасьвяціць ачыма, соверш. к* **сьвяціць** *4,*—посмотреть некоторое время с чувством стыда. Нсл. 576.
•**сьвяці́цца I,** *сьвяціцца, несоверш.*—святиться. *Сьвяціся імя Твае!* Малітва Спадарова.
асьвяці́цца, *асьвячỳся, асьвяцішся.* Іг. —перекреститься(при каком-л. необыкновенном случае), осенить себя крестным значением. Мікалаўшчына. *Асьвяціся, чалавеча, што ты кажаш?* Мікалаўшчына.
высьвяціцца, *вы̀сьвячуся, вы̀сьвяцішся; повел.-ціся-цімася,*—быть рукоположену в духовный сан, Нсл. 94. посвятиться(в духовный сан). *Я бачыў, як высьвяціўся поп наш.* Нсл. *Несоверш.* **высьвяча́цца**-*дюся-дешся; повел.-айся-аймася*—быть рукополагаему в духовный сан, посвятиться(в духовный сан).
вы́сьвяціць-*ячу-яціш-яце, повел.-ці-ціма, соверш., перех.*—рукоположить в духовный сан, Нсл. 94. посвятить(в духовный сан). *Архірэй высьвячае папоў і нашага высьвяціў.* Нсл. *Прич.* **вы́сьвячаны**—посвященный в духовный сан. Нсл. 94. *Поп наш ужо высьвячаны, уборзьдзе прыедзе.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **высьвячэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—совершение рукоположения, Нсл. 94. посвящение(в духовный сан). *Я бачыў высьвячэньне папоў.* Нсл. *Несоверш.* **высьвяча́ць**-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма*—рукополагать в духовный сан, Нсл. 94. посвящать в духовный сан. *См. высьвяціць.*
•**сьвяці́ць II,**-*чỳ, сьвѐціш-це, без доп., несоверш.* **1.** излучать свет(светить, Ксл.) Нсл.; Ксл. *Месяц сьвеце, але ня грэе.* Нсл. *Толькі зоркі сьвяцілі.* Пяцігорск Беш. (Ксл.).
2. жечь с целью освещения.
3. наводить свет(освещать, светить, **С.**) Нсл. 576. *Сьвяці, пляшывы, боты пашыю. Послов.* Нсл.

4. (*ачыма*)—смотреть з чувством стыда, краснеть от стыда. Нсл. *Я за цябе, сынку, ня раз сьвячу, пасьвяціў ачыма перад людзьмі.* Нсл.

адсьвечаваць-*чую-чуеш-чуе, несоверш.* **1.** отсвечивать. Дсл.
2. касаться отчасти кого-чего-л. Дсл. *Гэта ваша справа, а нам адсьвечаваць.* Дсл.

усьвяціцца, *усьвячуся, усьвяцішся, соверш.*—стать священным. *Хто ты ест? голас твой чуючы, нутры нашы ўсьвяціліся.* Кіт. 95б10.

•**сьвяціцца II,** *сьвеціцца,* **асьвяціцца**-*чуся, асьвецішся, соверш.*—стать видимым, светлым; наполниться светом, осветиться. *У цэркаў узыйшла — Цэркаў асьвяцілась.* Росуха Імгл.(Косіч 56).

засьвяціцца, *засьвеціцца, соверш.*—(начать светиться, **С.**), засветиться. Шсл. *Засьвяцілася зорка.* Ст.

насьвяціцца ачыма—принять много стыда или срама; подвергнуться стыду или сраму пред другими. Нсл. *Насьвяціўся я за цябе ачыма.* Нсл.

•**сьвідар**-*дра, м.*—бурав. МГсл.; Ар.

•**сьвідраваць, 1.** сверлить, буравить. Ар.
2. пронизывать(о ветре). Ар. *Вецер сьвідруе.* Ар.

•**сьвідзіна**-*ны, ж.* БГсл. — *сьпіж.* Польско-русский словарь.

•**сьвідзіна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—дерен (свадина? **С.**) Carnus sanguinea L. *А навошта табе сьвідзіну ірваць?* Слабада Сур. (Ксл.).

•**сьвізік**-*ка, м.*—небольшая кадка. Ксл. *Я сёлета налажыў сала цэлы сьвізік.* Міхалі Куз. (Ксл.).

•**сьвінакроп**-*пу, м.*—торица полевая, *раст.* Гсл. *Сьвінакроп — трава надта ўедная, сытная; калі ядуць яе каровы, дык малако дужа добрае.* Гсл.

•**сьвінапас**-*аса, предл.-асу, зват.-асе, м.*—пастух свиного стада. Ар.; Шсл. *Ня хочаш вучыцца — будзеш сьвінапасам.* Ст.

•**сьвінарка**-*ркі-рцы, ж.*—свиной хлев. Гсл.; Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 5).

•**сьвінярня**-*ні-ні, ж.*—хлев для свиней. НК: Очерки, Но. 540.

•**сьвінярніца**-*цы-цы, ж.*—ухаживающая за свиньями. НК: Под. пос. 43.

•**сьвінячы**-*чая-чае*—свиной. НК: Очерки 350; Гсл. *Сьвінячая мярлога.* НК: Очерки, 358.

•**сьвінкі**-*нак*(*одна* **сьвінка**)—грибы с гладкой темно-пепельной шляпочкой, на которой, как и на волнушках, отчетливо виднеются концентрические кружки. НК: Очерки, 474.

•**сьвіньня**-*ні-ні; мн. ч.-ніняў, ж.*—свинья. *Ціхая сьвіньня глыбака рые. Послов.*—в тихом омуте черти водятся. Сьвянц. *Уменьш.* **сьвінка**-*нкі-нцы*—малая свинья самка.

•**сьвіныя гурочкі**—касатик желтый, болотный, *раст.* Гсл.

•**сьвір**-*ра, предл.-ру, м.*—рычажный перевес. НК: Игры, Но. 28.

•**сьвір**-*ра, предл.-ру, зват.-ру, м.*—колодезный журавль. Ксл. *Сьвір паськяпаўся і зараз зваліцца.* Ходцы Сян. (Ксл.). *См. асьвер, сьвіршня.*

•**сьвіран**-*рна, предл. и зват.-рне, м.*—строение для ссыпки зернового хлеба, НК: Под. пос, Но. 40. отдельное строение для твенного; амбар. НК: Пасоб, Но. 74; НК: Очер-74; НК: Очер-твенного; амбар. НК: Пасоб, Но. ки, Но. 529; Ар.; Гсл.; Ксл. *Пусьцела варыўня й сьвіран.* Танк(Калосьсе, Но. 20, стр. 130). *Ён улетку сьпіць у сьвірне.* Тухінка Сян. (Ксл.). *Выжані сабаку із сьвірна.* Нсл.

сьвіронак-*нка, уменьш. от сьвіран.* Мядзьведзіцкая вол., Нясьв.(П. Татарыновіч).

•**сьвірэпіца**-*цы, ж.*—сурепица, рапс, сорное раст. Гсл. *См. сьвярбіга, сьвярбігуз.*

•**сьвірнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—заведующий хлебными амбарами.

•**сьвіршня**-*ні-ні, ж.*—колодезный журавль. Ар. *См. асьвер.*

•**сьвірыць,** НК: Игры, Но. 28. *См. сьвір.*

падсьвіраваць, НК: Игры, Но. 28.

падсьвірыць-*ру-рыш-ра, каго-што, соверш.*—поднять, напр. сруб, при помощи рычага. Ксл. *Падсьвірылі лазьню і падкацілі бярно.* Пуціпава Куз. (Ксл.).

•**сьвіст**-*сту, предл.-сьце, м.*—свист(з адценбнем шкеляў, **С.**).

за адным сьвістам — в один приём. Дсл. 251. *За адным сьвістам увезьлі сена.* Дсл. *См. адным, двума і г.д. нарошчамі*(*под нарошч*).

•**сьвістаць,** *сьвішчу-шчаш-шча, несоверш.* **1.** свистеть. *Однкр.* **сьвіснуць**-*ну-нешне*—свистнуть. Ар. *Соверш.* **засьвістаць, 1.** засвистеть.
2. *перен.*—заупрямится. Нсл. 184. *Ты засьвістаў ужо! ды я пасвойму засьвішчу.* Нсл. *Соверш.* **прасьвістаць,** *перех.*—растратить зря, промотать. *Гаспадарку прасьвістаў.*

дасьвіставацца-*туюся-туешся, несоверш.* **1.** кликать кого свистом или свистком. Нсл. 142. *Як ні дасьвіставаўся сабак, не дасьвістаўся.* Нсл.
2. искать чего очертя голову. Нсл. 142. *Ён чагось дасьвістуецца.* Нсл. *Соверш.* **дасьвістацца**-*шчуся-шчашся*—попасть в беду за разные проделки. Дсл. *Сьвістаў, пакуль дасьвістаўся. Дасьвішчашся ты ў мяне чаго!* Нсл.

•**сьвістун**-*на, предл.-ну, зват. сьвістуне; мн. ч. сьвістуны-оў-ом-амі-ох, м.* **1.** пустой орех со свищем. Ксл.; Нсл. *Сёлета шмат сьвістуноў у варэхах.* Калышкі Лёз. (Ксл.). *У варэхах тваіх сьвістуноў шмат.* Нсл.
2. мот, гуляка. Шсл. *Сьвістун усю сваю гаспадарку прасьвістаў.* Ст.

•**сьвішчык**-*ка, предл.-ку, м.*—свисток. Ксл.; Гсл. *У Пятруся ё сьвішчык.* Пустынкі Сян. (Ксл.).

•**сьвіта**-*іты-іце, ж.*—верхняя из простого белого сукна одежда, Нсл. 515. верхняя одежда в роде пальто, шьется из домашнего сукна, Шсл. распашной мужской халат, род зипуна(иногда с шиворотом). Навасільскі, Мцэнскі пп.(Будде: Т.-Орл., слов.). *Надзень на места новую сьвіту.* Ст. *Уменьш.* **сьвітка**-*ткі-тцы.* Нсл. 515; Навасільскі, Мцэнскі пп.(Будде: Т.-Орл., слов.); Шсл., верхняя одежда из крестьянского сукна, Растсл. сермяга, костюм, женский, тогда, как *"жупан"* — мужский. Гсл. *Надзень сьвітку на кажух.* Нсл. *Хлапцу трэба пашыць сьвітку, бо няма ў чым хадзіць.* Ст.

сьвітачка-*чкі-чцы, уменьш. к* **сьвітка.** Нсл. 575. *Сьвітачка абарвалася.* Нсл.

•**сьвітáньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** рассвет. МГсл. *У Рэмэзан ежча да сьвітаньня.* Кіт. 16а2.

2. утренняя заря. МГсл.

на сьвітаньні,(Скар. II Ц.) — на (утренней) заре. Ар.

•**сьвітáць**-*áю*—рассветать. *На небе зорачка сьвітае.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 240). *Ці сьвет, ці сьвітае, ці на зару займае?* Из песни. *Соверш.* **засьвітаць**—начать *"сьвітаць"* (рассветать). Бясл. *Уборзьдзе засьвітае: валасажэр ужо далоў апусьціў хвост.* Гібалы Касьцюк. (Бясл.).

•**сьвітка,**—*см. под* **сьвіта.**

•**сьвіцéцца,** *сьвіціцца, несоверш.*—просвечивать, Ксл.; Шсл.; Гсл. пропускать чрез себя свет. *Сьвіціцца вунь там.* Валькі Сур. (Ксл.). *Сукно ня звалена добра, дык сьвіціцца.* Ст.

•**сьцéж-ачка**-*ка,*—*см. под* **сьцяга.**

•**сьцéнка,**—*см. под* **сьцяна.**

•**сьцéнь**-*èня, предл. и зват.-èню; мн. ч.* **сьцèніняў**, *м.* **1.**—тень. Гсл.; Нсл.; МГсл. *Самога яго ня відаць, а толькі сьцень яго відаць.* Нсл. *Бачыць: нейкіх аж тры сьцені.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Во й лес. Сьцень і халадок.* Гарэцкі: Песьні 55. *Чорныя сьцені скачуць па сьценах.* Тм. 57. *Лягуць сьцені.* Тм. 67. *Высака сонца — добры сьцень даюць яблыкі ў гаспадаровым садзе на грады.* Тм. 62. *Старалася адхінуць небясьпечнасьць, навіслую над жывым у яе галаве сьценям.* Гарун: Сьвята. *Як сонца йдзе ў прыцін — зьнікаюць сьцені.* Салавей(Конадні, Но. 5-6, 18). *Сьцені раздольляў ня засьцяць.* Салавей: Сіла 46. *Па сьлядох маіх ходзіш, як сьцень.* Кавыль: Пад зорамі, 41.

2. болезнь от испуга. Ксл. *Надабе схадзіць к бабе выбраць сьцень.* Сяргейкі Сян. (Ксл.).

•**сьцень**-*ні; мн. ч.-ні-няў, ж.*—привидение. Нсл. 628. *Ходзе, як сьцень.* Нсл.

•**сьцеп-анýцца**-*аць,*—*см. под* **пацепаваць.**

•**сьцерагчы́**-*гý-жэш-жэм-жыцè; повел.* **сьцеражы̀**; *прош. вр.* **сьцярог-рагла̀**, *каго-што ад чаго, што, несоверш.*—беречь. Ар.; Шсл.; Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Ад дарогі жыдоўскай нявернай сьцеражы.* Кіт. 46б2. *Вельмі ў сабе іман(араб. веру) сьцеражы.* Кіт. 39б1. *Айцоўскай добрасьці вельмі сьцеражы, бо стварыцельская добрасьць у вайца, у маткі ў сэрцу.* Кіт. 1164.

дасьцерагаць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —досматривать, присматривать за кем или чем. Нсл. 143. *Дасьцерагаць роя.* Нсл. *Соверш.* **дасьцерагчы́.** Нсл. 143. *Я цябе дасьцерагу, адкуль ты бярэш грошы. — Дасьцерагай сабе, не баюся.* Нсл.

засьцерагáць-*аю,* **1.**—предостерегать (хранить, беречь? С.) Шсл. *Хай Бог крые й засьцерагае ад такое бяды.* Ст.

2. беречь, оберегать. Гсл. *Няхай нас Бог засьцерагае!* Гсл. *Соверш.* **засьцерагчы** —предостеречь. Гсл.

перасьцерагáць-*àю-àеш-àе; повел.-ай-айма, каго-што, несоверш.*—предостерегать, предупреждать. Ар.; Ксл.; Шсл. *Я яго перасьцерагаў, каб ня браўся не за сваё дзела.* Ст. *Соверш.* **перасьцерагчы́**-*гý; повел.-жы*—предостеречь, предупредить. Ар.; Ксл.; Шсл. *Скажы мне дзякуй, што я перасьцярог цябе.* Навікі Віц. (Ксл.).

2. стеречь. *Няма каму сьцерагчы садка.* Ст.

прысьцерагáць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** присматривать за кем-чем. Нсл. 512. *Прысьцерагай, прысьцеражы роя.* Нсл.

2. приберегать, предохранять. Нсл. 512. *Прысьцерагай, прысьцеражы дзяцё, каб не звалілася з лаўкі.* Нсл.

прысьцерагчы́, *-агу-ажэш-ажэць,* **1.** присмотреть за кем-чем. *Надабе прысьцерагчы, куды ён ходзе.* Нсл.

2. *соверш. к* **прысьцерагаць 2,**—приберечь, предохранить. Нсл. 512. *Прич.* **прысьцярэжаны**—присмотренный. Нсл. 512. *Рой не прысьцярэжаны ўцёк.* Нсл.

•**сьцерагчы́ся**-*гýся, возвр.*— беречься. Ар.; Ксл.; Шсл. *Сьцеражыся, а то цябе могуць абвінаваць.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Трэба сьцерагчыся, каб не папасьціся.* Ст. *Шайтан рэк: "Дзеці мае то ест: хто блуд чыніць, грэшных рэчай не сьцерагуцца".* Кіт. 59а17.

засьцерагáцца—остерегаться. Нсл. 187. *Як не засьцерагайся, ад бяды не засьцеражэшся.* Нсл. *Соверш.* **засьцерагчыся.** Нсл. 187.

прысьцерагáцца-*àюся-àешся, несоверш., возвр.*—удерживаться от чего. Нсл. 512. *Прысьцерагаецца піць.* Нсл. *Соверш.* **прысьцерагчы́ся,** *-гýся-жэшся-жэцца-жэмся -жыцèся*—удержаться от чего-л. Нсл. 512. *Як прысьцярогся піць, дык і жыцьцё пайшло іншае.* Нсл. *Прич. прош. вр.* **прысьцярогшыся.**

высьцерагáцца, (Скар. Ц.)-*гаюся-гаешся, несоверш., возвр.* **1.** беречься. Нсл. 98. *Высьцерагайся, часам конь вытне.* Нсл.

2. удерживаться, остерегаться. Нсл. 98. *Высьцерагайся піць лішняе.* Нсл. *Ад піцьця высьцерагайцеся.* Кіт. 16а4. *Пойдуць да раю тыя, каторыя блуду высьцерагаюцца і толькі із жанамі сваімі, а ад іншых будуць высьцерагацца.* Тм. 36б10, 14.

вы́сьцерагчыся, *соверш., к высьцерагацца 1.* **1.** уберечься. Нсл. 98. *Ня высьцерагся, зваліўся.* Нсл.
2. *соверш. к высьцерагацца 2*—удержаться, остеречься. Нсл. 98. *Ня высьцерагся, сказаў.* Нсл. *Калі той чалавек ня высьцеражацца, то, як сабака, сядзіць.* Кіт. 83б14.

усьцерагчыся—уберечь себя от чего-л.

сьцеражоны-*ная-нае, прилаг. от прич. Сьцеражонага й Бог сьцеражэць. Послов.* Рапан. 210.

•**сьцеражлі́ва,** *нареч.*—осторожно. *Разьдзеўся, склаў сьцеражліва манынарку, сьнінуў зь яе пухавінку. лёг, увінуўся й заснуў.* Дзьве Душы, 10. *См. асьцярожна.*

•**сьцерп: ня ў сьцерп**—невтерпеж, невмоготу, нестерпимо. Гсл. *Балела ў мяне так, ажно сьцерпу ня было: крычэла.* Смал., Дсл.

•**сьце́р-ты**-*ці,—см. под* **церці.**

•**сьцёбаць**-*аю-аеш-ае*—бить розгою, плешкой, кнутом; сечь, Ар. стегать(кнутиком и т.п.,фl Гсл.), хлестать, пороть, Шсл. сечь, хлестать. Нсл. 320. *См. сьцябаць. Узяў ды сьцёбае пугаю па чым папала.* Ст.

сьцёбаць жыта — *малаціць акалотам.* Міх. *См. малаціць. Прич.* **сьцёбаны**—наказыванный, хлестанный розгами. Нсл. 626. *За гэткія штукі ня раз ты сьцёбаны, а ўсё не пакідаеш іх.* Нсл.

сьцебану́ць-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, однкр. к сьцёбаць*—хлеснуть, ударить плетью. Арл., Мцэнскі п.(Будде: Т.-Орл., слов.); Ар. *Соверш.* **абсьцёбаць**—отхлестать. *Прич.* **абсьцёбаны**—отхлестанный розгами или хлыстом. Нсл. 353. *Ня дурэй, абсьцёбаны будзеш.* Нсл. *Соверш.* **адсьцёбаць,** (Шсл.), **адсьцяба́ць,** Ксл.—отстегать, Шсл. высечь. Ксл. *Глядзі, чалавеча, бо адсьцёбаю дубцѝ.* Ст. *Адсьцябаю дубцом.*

Соверш. **насьцёбаць**—порядочно посечь розгами или хлыстом, Нсл. 320. нахлестать. *Насьцёбай яму плечы прутком, каб ён ня спаў, пасучы коні.* Нсл. *За што ты дарма насьцёбаў хлапца майго пугаю?* Ст. *Прич.* **насьцёбаны**—посеченный порядочно розгами. Нсл. 320. *Гэй будзе насьцёбана табе сьпіна!* Нсл. *Соверш.* **вы́сьцебаць, 1.** выхлестать. Нсл. 97. *Высьцебаў вока каню.* Нсл.
2. высечь. Нсл. 97. *Надабе цябе высьцебаць за гэта.* Нсл. *Высьцябаў добра пужкаю казла.* Мікольск М.(Демид.-Веров. 98). *Прич.* **вы́сьцебаны, 1.** выхлестанный. Нсл. 97. *Вока каню высьцебана.* Нсл.
2. высеченный. Нсл. *Маўчы, калі вы̀сьцебаны.* Нсл.
3. *перен.*—пить частенько. Нсл. 626. *Ладне сьцёбае, сьцёбне дый годзе, як зюзя.* Нсл.

сьцёбнуць-*ну-неш-не; повел.-ні, однр.* **1.** стегнуть. Ксл.; Ар. *Сьцёбнуў каня пугаю, а ён як панёсься, дык чуць жыў застаўся.* Ліпна Сян. (Ксл.).
2. выпить. Нсл. 626.

прысьцёбаваць-*бую-буеш-буе, несоверш.* **1.** *перен.*—подгонять(лошадь) слегка (хлыстом, С.) Нсл. 512.Прысьцёбуй каня. Нсл.
2. частенько подпивать. Нсл. 512. *Ён такі добра прысьцёбуе.* Нсл. *Соверш.* **прысьцябну́ць, 1.** подогнать хлыстом. Нсл. 512. *Прысьцябні троху каня.* Нсл.
2. *соверш. к прысьцёбаваць 2,*—подпить.

•**сьцёбацца**-*аецца,* **1.** *страд. к сьцёбаць.*
2. *взаим.*—сечь друг друга из шалости. Нсл. 626. *Дурэеце, дзеці, ня сьцёбайцеся, часам каторы па воку сьцёбнець.* Нсл.
3. шалить, хлестая другого. Нсл. 626. *За што ты сьцёбаешся?* Нсл. *Соверш.* **абсьцёбацца**—продуться в игре, проиграться. Нсл. 354. *А што? абсьцёбаўся ты добра?* Нсл.

•**сьцёў**—принадлежащий тестю, тестев. *Пралож дарожачку да сяла, да сьцёвага да двара.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 60).

•**сьцяба́ць**-*дю-дешь-де,* **1.** бить плеткой или кнутом(или розгой, С.) Растсл., сечь, хлестать. Нсл. 626; Вост.(Даль). *См. сьцёбаць. За што ты яго сьцябаеш, сьцебануў?* Нсл. *Соверш.* **абсьцяба́ць, а**) высечь. Дсл. *Маці дзецянё абсьцябала.* Дсл.
б) *перен.*—обыграть. Дсл. *Майго сядні абсьцябàлі ў карты.* Дсл. *Соверш.* **насьцяба́ць**—нахлестать. Нсл. 626. *Насьцябай яму сьпіну.* Нсл. *Соверш.* **перасьцябну́ць**-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, соверш., перех.*—(пришить крупными стежками, С.), приметать. Ксл. *Перасьцябні троху ніткаю.* Даўгое Беш. (Ксл.).
2. пить залпом. Нсл. 626. *Сьцябаючы так, борзда ўсьцябаешся.* Нсл.
3. *неперех.*—бежать. Нсл. 626. *Паглядзі, як ён сьцябае.* Нсл.
4. резко выговаривать. Нсл. 626. *Што ж ты імне так сьцябаеш па аччу? Я табе ляпей сьцебану, аж нос завернеш.* Нсл.

сьцебану́ць, *однкр.* **1.** *к сьцябаць 1.* Нсл. 626. *Сьцебані каня.* Нсл. *Сьцебануў яму дубцом па азадку разоў з тры.* Ст.
2. *к сьцябаць 2,*—выпить залпом. Нсл. 626. *Дзьве чаркі разам сьцебануў.* Нсл.
3. *к сьцябаць 3,*—побежать быстро. Нсл. 626. *Сьцебануў з усіх ног.* Нсл.
4. *к сьцябаць 4.*

•**сьцяба́цца**-*àецца, страд. к сьцябаць. Соверш.* **абсьцяба́цца**—потерпеть большую неудачу со всех сторон, проиграться в карты. Дсл. *Іраш абсьцябаўся.* Дсл.

•**сьцябло**-*лà; мн. ч. сьцѐблі-ляў, ср.*—стебель. Нсл. 626; Ксл.; МГсл. *Даўгое сьцябло ў жыце сёлета.* Леніна Сур. (Ксл.). *Сьцяблом секанўў па воку.* Нсл. *І кормяць, і поять і сьцяблом вока пораць. Послов.* Нсл. *Собир.* **сьцябе́льле**-*ля, предл.-лю. Капае зь ценкага залатога сьцябельля.* Гарэцкі: Песьні 54. *Ласкат.* **сьцябельлі́ка.** *І харашэе мак, узносячы на шызым сьцябельніку груд цьвету.* Гарэцкі: Песьні, 63.

•сьцяблісты-*тая-тае*—с длинным стеблем. Ксл. *Сьцяблістае жыта.* Іванск Чаш. (Ксл.).

•сьцяг-*гу, м.*—знамя. МГсл. *Под свои стяги.* Радзів. лет. 197(Ганцоў 183).

•сьцяг-*ягу, предл. и зват.-язе, м.* 1. знамя. Ластсл. *Сьцягі стаяць у Пуціўлю, жджэць Ігор мілага брата Усевалада.* Купала: Пераклад Слова аб палку Ігаравым. У Менску 1938, стр. 40. *См. харугаў, харугва.*

2. флаг. БНсл. *Уменьш.* **сьцяжок**-*жка* —флажок.

3. группа больших предметов, расположенных в ряд. *Сьцяг дамоў.* Пархв.

сьцяг гаравы—чорный хребет. БГсл.

•сьцягоўнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —знаменщик, знаменоносец.

•сьцяга́-*гі, дат., предл. сьцязѐ; мн. ч. сьцегі-гаў, ж.*—тропа. Ксл.; Лукіно Ржэўск. п.(Гринькова IУ); Пск., Вост., Кур. (Даль). *Тэю сьцягою пайшлі.* Папкі Гар. (Ксл.). *Уменьш.* **сьцежка**-*кі, дат., предл. сьцежцы, ж.*—тропинка. Ар.; Яноўшчына Беш. (Ксл.).; Шсл.; Нсл.; Растсл.; Вост. (Даль). *Там будзе сьцежка цераз поле.* Ст. *За тым сьляпы плача, што сьцежкі ня бача. Послов.* Нсл. *Замяціце вы сьцежкі-дарожкі.* Лужкі Стдуб.(Косіч 40).

сьцежачка-*чкі*—тропинка. Ар.; Яблынка Імгл.(Косіч 242); МГсл.—тропиночка. *У вароцечках рэчачка, каля тыя рэчачкі — сьцежачка.* Манюкі НЗ.(Косіч 242).

•сьця́гавы-*вая-вае*—к знамени относящийся, знамённый.

•сьцягле, *собир.*—суставы, соединяющие голень с бедром. Ск. *См. падсьцяглы.*

•сьцягно-*на; мн. ч. сьцягны, ср.* 1. бедро, Ксл.; МГсл. ляжка. Шсл. *Сьцягно нешта забалела.* Навікі Віц. (Ксл.). *Воўк парваў кабылу за сьцягно.* Ст.

2. (задний, С.) окорок. Ксл.; Шсл. *І адно сьцягно ёсьць яшчэ.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *У сьцягне завяліся чэрві — мусіць не дадымлена.* Ст. *См. кумпяк. Забіў казу, наклаў цяпла, адрэзаў сьцягно, сьпёк і стаў есьці.* Дзяніскавічы НЗ(Шэйн II, 162).

3. мышца, мускул. *Слова "цягніца" нам ніколі не даводзілася чуць у народнай мове: народ кажа "сьцягны" або "мускулы"("сьцягны й жылы").* Бр.(С. Т. у "Крывіч" 1926 г., Но. I/II, стр. 116).

•сьцяге́нца-*ца, предл.-цу; мн. ч.-цы-цаў* —задний окорок барана. *У кажнага прыгатавана кавалак саланіны або "сьцягенцы бараніны".* Косіч 1.

•сьцягня́к-*ка̀, предл.-ку, зват. сьцягня̀ча; мн. ч. сьцягнякі-оў-ом-амі-ох, м.*—задний окорок. *Лапаткі з парсюка будзем цяпер есьці, а сьцягнякі пасолім.* Ст.(*под лапатка*), — *кумпяк. Атрэсла рукі, уперлася імі ў сьцягнякі і пашла ў большую хату.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377), кульша, мягкая часть бедра, ляжка. Іг. (Ад.).

•сьцягці.—*см. под цягці.*

•сьця́м-іць-*лены,—см. под цяміць.*

•сьцяна́-*ны̀, вин. сьцяну; мн. ч. сьцѐны-наў-нам, ж.* 1.—стена.

чыстая сьцяна—стена в избе, противоположная печи и нараш(*"палу"*). НК: Очерки, Но. 319.

2. граничная дорога между землею двух деревень или различной землей одной деревни.

сьцяна—граница. *Яўнут, "перевержеся через стену", уцёк у Смаленск.* Антановіч: Исп. Литвы III. *Сваю старую граніцу або сьцяну зарослую, гдзе бы патрэба ўказавала панавіці, то будзець вольна ўчыніці кажнаму.* Стт. 363.

3. часть основы при ткании, которой (частью) есть распояние от(*"кутняга"* да *"парожняга"*) колышка при основании. НК: Очерки, Но. 321; Ар. *Дзесяць сьцен выткала кужалю.* Ар.

сьценка-*нкі, дат., предл. сьценцы, ж., уменьш. к сьцяна 1, 2, 3.* Ар. *Пярэйдзе ўброд раку і сьценкамі ў Іржаўку.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 45-46/431-432). *Выяжджалі яны з бочных дарогаў і сьценак.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 1-2/437-438).

•сьцяты—срезанный, срубленный, обезглавленный. *См. сьцяць(под цяць).*

•сьцяць,—*см. под цяць.*

•Сьцяцьце Сьвятога Яана(Яна) Хрысьціцеля—усекновение главы св. Иоанна Предтечи. *См. сьцяцьце(под цяць).*

•сьці, *іду — ісьці.* Варлыга: Назіраньні 17.

•сьці́ха(сьціха́, Ар.), *нареч.*—исподтишка. Гсл. *Сьціха пачалі шаптаца.* Гарун: Белр. марш.

•сьціхамір-*ру, предл.-ру, м.*—успокоение. *Сьціхаміру на іх нетуці ніякага.* НК: Старцы, 84.

•сьціхамірыць,—*см. под ціхамірыць.*

•сьціх-а́ць-*ці,—см. под ціхці.*

•сьцілю́б-*ба, м.*—честолюбец.

•сьцілю́бка-*бкі, ж.*—честолюбивая.

•сьцілю́басьць-*ці, ж.*—честолюбие.

•сьці́нак-*нку, м.* 1. место, где одна дорога под прямым углом касается другой. Брс., Лепел. (Юхн.).

2. отрезок. Тм.

•сьціна́ць—срубать. Гсл.

сьціна́ць дух, 1. спирать дыхание. Гсл.

2. страдать удушьем. Гсл.

•сьці́пла, *нареч.* 1. скромно. *Жывем сьціпла, подле сваe можнасьці, грошы ня маем, а бяз хлеба не сядзім.* Гсл. *Лесам ішлі ціхім, сьціпла прытоеным.* ЗСД. 99.

2. аккуратно. *На сонцу сохне сьціпла.* Дуб. (Калосьсе, Но. 3, стр. 151).

•сьці́пласьць-*ці, ж.* 1. скромность. Гсл.

2. воздержание. МГсл.

•сьці́плы-*лая-лае*—скромный, тихий. Гсл. *Сьціплы дзяцюк.* Гсл. (*Хвоі*) *стаяць прыгожыя, сьціплыя — застыглі ў сьвятой непарушнасьці.* ЗСД. 80. *Такі ён*

(*дом*) *сьціплы, просты ён, такі ён дарожшы мне за ўсе палацы.* Салавей: Сіла, 52.*Дзеді братаніч-дзяцюк не хаваючыся, а ізь сьціплаю, памальнаю паважнасьцю, як усі сяляне, ядуць яны селядца з хлебам.* Гарэцкі: Песьні 29. *Мовы ён не забыўся, ведама, гэтых простых і сьціплых людзей.* Гілевіч (Б. Ускалось, Но. 11, стр. 16).

•**сьціпна,** *нареч.* **1.** ловко, аккуратно. Ксл. *Пражыла я, дзякуй Богу, сьціпна, нічога благога ня ведала.* Навікі Віц. (Ксл.). *Яна сьціпна кросны тчэць.* Лук'янова Сян. (Ксл.).
2. прецизионно.

сьціпненька, *уменьш., ласкат. к сьціпна 1, 2. Абхініся сьціпненька хустачкаю.* Кузьміно Сян. (Ксл.).

•**сьціпнасьць**-*ці, ж.* **1.** ловкость, аккуратность. Ксл. *Ніякае сьціпнасьці ў яго рабоце няма.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).
2. точность.

•**сьціпны**-*ная-нае,* **1.** степенный, скромный, стыдливый. НК.: Дудар, Но. 26. Обыкновенно *"дзявоцкая"* часть начинали жаром гореть, а *"сьціпныі мальцы"* закусывали губы и потупляли головы. НК.: Дудар, 197.
2. ловкий, аккуратный. Ксл. *У Карнея дачкі такія сьціпныя, можаш сватаць якую любя.* Заазер'е Сян. (Ксл.).
3. прецизионный.

сьціпненькі, *уменьш., ласкат. к сьціпны 1, 2, 3, 4. Ён ня дужа сьціпненькі, а так цапулапу.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).
4. весьма трудолюбивый, работящий. Шсл. *Вельма ж яна ўжо сьціпная, і часінкі табе ня згуляе дарма!* Ст.

•**сьцірка**-*ркі-рцы, ж.* **1.** тряпка для стирания стола, вытирания посуды. НК.: Очерки, Но. 286; Ар.; Ксл. *Вазьмі сьцірку ды абатры судзьдзе.* Забор'е Сян. (Ксл.).
2. резинка.

•**сьціск**-*ку, предл.-ку, м.*—давка, теснота. Гсл.

•**сьціска́ць, 1.** сжимать. Гсл.
2. сдавливать. Гсл.

•**сьціска́цца, 1.** сжиматься. Гсл.
2. сдавливаться. *Соверш.* **сьціснуць, 1.** сдавить. Гсл.
2. сжать. Гсл.
3. сомкнуть. Гсл.

сьціснуцца-*нуся-нешся*—сжаться. *Сьціснулася ў камячок.* Каласкі, 1955, Но. 29-30, 16.

•**сьціша́ць**—успокаивать. Сл.

сьціша́цца—успокаиваться, утихать. Гсл.

•**сьціша́цца, сьцішывацца,** МГсл.—затихать. МГсл.

•**сьцішыцца,** -*шуся-шышся*—утихнуть. Шсл. *Пачакай, бо зараз сьцішыцца бура, тады пойдзем.* Тм.

•**сьцішна,** *нареч.*—страшновато? *Уставай, браце, баржджэй, пагонім валы досьвіткам, аднаму неяк сьцішна.* Ляшчонкі Н. (Демид.: Веров. 112). *Хлопцу сьцішна і маркотна... ноч цянюецца дрыготна.* С. Музыка 148.

•**сьцішнасьць**-*ці, ж.*—некоторый страх. *Нейкай глухатою й сьцішнасьцю дыхнула на чалавека* (*ночы*). Адамчык: Арж. колас.

•**сьціць,** *шчу, сьціш, сьціць, несоверш.* —чтить, почитать; поклоняться. *Соверш.* **усьціць(учсьціць)**, *ушчу, усьціш-ціць* —почтить. *Есьлі бы хто вознага зьбіў, валасы або бараду ірваў і тым ураду ня учсьціў, тагды таковы маець быці а то пазваны на рок завіты да ўраду земскага.* Стт. 178.

•**сьцьве́ржань,**—*см. под сьвержань.*

•**сьцю́дзена,** *нареч. к сьцюдзёны*—холодно. Ксл.; Шсл.; Лоск Вал.; Гсл. *Сьцюдзена можа, Сілашу?* Танк (Калосьсе, Но. 1/18, 1939, стр. 29). *На дварэ сьцюдзена, трэба цяплей адзявацца.* Ст. *Сьцюдзена — зуб на зуб ня лучае.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 16.

сьцюдзёнка-*нкі-нцы, ж.*—холодная вода. НК.: Очерки, 293.

•**сьцюдзёны**-*ная-нае*—холодный. Ксл.; Шсл.; Лоск Вал. *Знайшла сьцюдзёную ваду.* Козіна Пуців. (Халанскі 134). *Сёлета была сьцюдзёная зіма.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Вада сьцюдзёная.* Ст. *Лісіца скача да сьцюдзёнае ракі.* Грахоўскі: Лясная казка. *Плывець, хвалюючыся, шум, сьцюдзёны шум на нівах чорных.* Танк (Калосьсе, Но. 1/18, 1939, стр. 30). *Прынёс сібірскіх вадападаў пах сьцюдзёны.* Лойка: Л. песьня. *Сьцюдзёны спрагу прагоне квас.* Кавыль: Пад зорамі, 17. *Ласкат.* **сьцюдзёненькі.** *Сьцюдзёненькая вадзіца.* НК.: Игры, 61. *Я чагосьці чакаю гэтай белай сьцюдзёнай зімой.* Машара (Калосьсе, 1, 1935, стр. 8).

•**сьцюдзяне́ць**-*нэю-нееш-нее, несоверш.* —становиться студенным, холодным.

асбцюдзяне́ць—охладнеть. МГсл. *Соверш.* **засьцюдзяне́ць,** *засьцюдзянела, безлич.* —захолоднело. Нсл. 187. *Засьцюдзянела на дварэ.* Тм. *Соверш.* **пасьцюдзянець.** *Дык што вы ад мяне хочаце?—сказаў Абдзіраловіч, вытапарашчыўшы вочы, і пачуў, як пасьцюдзянелі ягоныя пальцы.* Дзьве Душы, 182.

•**сьцю́жа**-*жы-жы, ж.*—стужа, Гсл. холод. МГсл. *Сядні на дварэ сьцюжа.* Павульле Чаш. (Ксл.). *Зямля, сьпятрэлая, жадае сьцюжы.* Кавыль: Думы, 21.

•**сцэна**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—зрелище. МГсл.

•**сцяць,** *сцу, сцыш, сцыць, сцым, сцыцё, сцуць, несоверш.*—мочиться, испускать мочу. Ар.

•**сца́цца,** *сцуся, сцышся, сцыцца, сцымся, сцыцёся, сцуцца,*—мочиться под себя. Ар. *Соверш.* **усцацца**—испустить мочу непроизвольно. Ар.

•**сыбота**-*-ты, дат., предл. сыбоце, ж.*—суббота. Рэч. *У Сыботу пазалю.* Янк. I. *Наступное сыботы ўсе бачылі, як у селрадзе да познае ночы гарэў агонь.* Нязнаны(Бацьк., Но. 36-37/115-116). *Із сыботы на нядзелю дакацілася далёкая страляніна.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

•**сыяні́сты**-*тая*—сионист. *А Шлёмка Гак, як сыністы схапіў дачасна кулю ў лоб.* Кл.: Каліна 48.

•**сы́зы**-*зая-зае*—сизый. Ксл. *Сызы селязенька, ці быў ты на мору, а ці бачыў шэру вутку?* Азярэцк Сян. (Ксл.).

•**сы́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** произносить протяжно звук **с.** Шсл. *Гусак сыкае.* Ар. *Сыкае, як гадзіна.* Ст.,—шипеть погусиному. Гсл.; Ар.; Нсл.

2. *перен.*—ворчать, негодовать(быстро и злобно выражать неудовольствие, Ар.) Шсл. *Сыкае на бацьку — вось сынок!* Ст. *Сыкай, калі хочаш, не баюся цябе.* Нсл. *Цэлае раньне ўсё сыкае, як зьмяя.* Нсл. *Однкр.* **сы́кнуць.** Нсл.; Ар. *Гусь сыкнула.* Нсл. *Толькі слова сыкні!* Нсл.

асыка́цца, *несоверш.*—отговариваясь, быстро со злобою выражать неудовольствие. *Дык гэта ты яшчэ мне будзеш асыкацца, я ж табе пакажу.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *Соверш.* **асыкну́цца.** Шсл. *Асыкнуўся раз, другі дый толькі з таго.* Войстрава Сьміл. (Шсл.). *Соверш.* **засы́каць** —зашипеть, Шсл. начать *"сыкаць".* Ар. *Засыкала гадзіна ў траве.* Ст.

•**сымболь**-*лю, предл.-лю, м.*—символ.

•**сымболізма**-*мы-ме, ж.*—символизм, символика.

•**сымбол**-*лу, м.*—символ. Трыодзь Цьветная XУII стг.("Известия по р. яз. и сл. 1930, т. III-I, стр. 55-74).

•**сын,** *сына, предл. и зват.-ну; мн. ч.-нове, м.*—сын. Ар. *Сыну, найперш малака выпі, а тады пагуляеш із краскамі — загаманіла мама.* Юхневіч(Б. Моладзь, Но. 18, 18). *Усё чакае, моліцца па сыну.* А. Змагар(Блр. Думка, Но.2). *Па сыну маці галасіла.* Кліш.: Каліна. *Павяду цябе, мілы мой сыну, у стары казачны край Крывічоў.* Л. Геніюш. *Пі, сыну мой, сказаў Марцін.* Швэд: Сьцежкі, 145. *Уменьш.* **сынок**-*нка.* Ар. *І сынку мой.* Кіт. 19а10. *Сынку мой! Паляжы!* Калачынскі: Лясная казка.

сыночак-*чка, предл. и звут.-чку, уменьш. к сынок. Ласкат.* **сыну́ля**-*лі.* Нсл.; Шсл. *Я свайму сынулі куплю гасьцінца.* Ст. *Сынулю майго крыўдзяць.* Нсл. *Уменьш.* **сыну́лька**-*кі, м., уменьш. к сынуля.* Шсл.; Нсл. *Паслухай жа, сынулька, сваe маткі.* Ст.

•**сыновец**-*ўца, м.*—сын брата, племянник. Ськідзель Гордз.

•**сынажаць**-*ці — санажаць, сенажаць.* Шсл. *Скасіў ужо дзьве сынажаці.* Ст. *Чужыя людзі ўсю нашу сынажаць выпасьцілі.* Ст.; Шсл. 55. *См. санажаць.* *Уменьш.* **сынажатка**-*ткі.* Шсл. *Урадлівая гэта наша сынажатка.* Ст.

•**сыньні**-*няя-няе*—сыновний, сыновий. Ар.; М., Туд(Гринькова IУ). *Гэта ўнучка сыньняя.* М. Туд(Гринькова IУ). *Мала сыньніх грошы ён пераеў?* Ар. *Пэўніўся цяпер, што ніколі ня меў сыньняга чуцьця да старога пана Абдзіраловіча.* Дзьве Душы 106.

•**сы́паўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—осыпавшиеся с клубка нитки. Аш.

•**сы́паць**-*плю-пеш-пе; повел. сып, сыпма, несоверш.*—сыпать. Ар.

абсы́паць-*плю-пеш-пе. перех., соверш.* **1.** осыпать. Шсл.; Ар. *Абсыпалі хату прызбаю.* Ст. *Несоверш.* **абсыпа́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех. к абсыпаць* —обсыпать, осыпать. Шсл.; Ар.

2. покрыть сыпью, болячками. *Абсыпала вусны, плечы*—появилась сыпь на губах, плечах. Ст. *Малому абсыпала вусны.* Ст. *См. высыпаць.*

адсыпаць-*плю-пеш-пе; повел. адсып* **1.** отсыпать что-л. излишнее.. Шсл. *Адсып троху аўсу, бо шмат набраў.* Ст.

2. дать плату зерном. Шсл. *Ганчару адсыпаў ячменям за дзьве місы.* Ст.

адсыпа́ць-*аю-аеш-ае, несоверш. к адсыпаць 1, 2.*

асы́паць-*плю-пеш-пе; повел. асып, асыпма, соверш., перех.* **1.** обсыпать землей при работе вручную(о корнеплодах). Ар. *За тры дні асыпем сваю бульбу.* Ар. *См. скапаць. Несоверш.* **асыпа́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма. См. акопаваць.*

2. покрыть сыпью. *См. высыпаць.*

засы́паць—завалить. МГсл.

перасыпа́ць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*— ремонтировать строение, разбирая брёвна и заменяя подгнившие из них новыми. Ар.; Ксл.; Шсл. *Нехта перасыпаў старую хату.* Адамчык: Арж. колас. *Увясну будзем перасыпаць сваю хату.* Ст. *Прич.* **перасыпа́ны.** *З грудкоў ён абачыў блізкое сяло: у канцы яго стаяў той перасыпаны зруб, сядні на ім былі крохвы.* Адамчык: Арж. колас. *Соверш.* **перасы́паць.** Ар.; Шсл. *Прич.* **перасы́паны.** Ар.; Шсл. *Хлеў добра перасыпны: статку будзе цёпла.* Ст.

вы́сыпаць-*плю-пеш-пе, соверш.* **1.** высыпать. Ар. *Высып муку зь мяха.* Ар.

2. покрыть сыпью. Ар. *Дзяцё высыпала.* Ар. *Ср. высыпка.*

•**сы́пацца**-*пецца, несоверш.* **1.** падать(о чем-л. сыпучим или мелким), сыпаться. *Мука сыпецца зь меха.*

абсыпа́цца. *несоверш.*—опадать(о листях). Шсл. *Абсыпаецца ўжо лісьце.* Ст. *Соверш.* **абсы́пацца.**

адсы́пацца-*пешся, соверш.* **1.** отвалиться, рассыпаясь. Шсл.

2. *перен.*—известись, издохнуть. Шсл. *Каб ты адсыпалася такое дзяцятка!* Ст. *Несоверш.* **адсыпа́цца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася,* **1.** отваливаться, рассыпаясь. Шсл. *Адсыпаецца прыпечак.* Ст. **2.** *перен.*—изводиться(переставать сущест-

воввать, С.) Шсл. *Куры нешта сталі адсыпацца.* Ст.

рассыпацца-*пецца, соверш.* **1.** просыпавшись, упасть в разные места, врозь, рассыпаться. *Крупы рассыпаліся.* Ар.
2. разрешиться от бремени. *Юля рассыпалася.* Вк.

вы́сыпацца-*пецца, несоверш.* **1.** выспаться. Ар.
2. войти, выбежать, выехать во множестве. *Семдзясят тысячай ангелей зь нім высыпаліся.* Кіт. 11562. *Несоверш.* **высыпа́цца**-*ецца*—высыпаться. Ар. *Мех дзіравы, гарох высыпаецца.*

•**сы́пкасьць**-*ці, ж.*—сыпучесть. Гсл.

•**сы́пкі,** (Растсл.; Гсл.), **сыпкї.** Ар.—сыпучий. Гсл.; Ар.; Растсл. *Сьнег такі сыпкі.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).

•**сырокваш**-*шу, м.*—простокваша. Шсл. *Наліла міску сырокващу.* Ст. *См. саркваша, сыракваш, сыракваша.*

•**сыромля**-*лі-лі, ж.*—сырье. *Яны нарэзалі аж цэлыя санечкі сыромлі: асінка, бярозка з пня.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).

•**сыровадка,**(Ксл.; Шсл.; Варлыга: Назіраньні 39; Сакуны 86)**, сыварадка,**(Нсл.; Ар.), *ж.*—сыворотка. Ар.; Шсл.; Гсл. *Сыравадкаю заквашуем бацьвіньне.* Нсл. 629. *Напіся сыравадкі.* Ст. *Зьлі сыравадку ў міску.* Раіны Аз. (Ксл.).

•**сыроўка цэгла**—кирпич сырец. Гарадна Давідгарадз. р.(Крывіцкі: Полесье 176).

•**сырабойня**-*ні, ж.*—большой овин, рига, гумно в имении. Шсл. *У сырабойню ў Беліцы возяць жыта.* Беліца Сян. (Ксл.). *Цэлую сырабойню завалілі адным жытам.* Ст.

•**сырадой**-*ою, предл. и зват.-ою, м.*—свеже надоенное молоко. Ар.; Ксл. *Мама цадзіла малако на ганку. Цяпер будзем піць. Я грэбаваў сырадоям.* Юхневіч(Б. Моладзь, Но. 18, 18).

•**сыраква́ш**-*шу, предл. и зват.-шу, м.*—простокваша. Шсл. *Выеў жбанок сыраквашу.* Ст. *См. сыракваша, саракваша, сырокваш.*

•**сыраква́ша**-*шы-шы, ж.*—простокваша. Гсл.; Кураеды Беш. (Ксл.); Рэч. *См. сырокваш, сыракваш, сырапоня.*

•**сырамалот**-*ту, предл. и зват.-оце, м.* **1.** молотьба хлеба обиванием о колоду без предварительной сушки в овине; молотьба снопов наспех, не вполне просушенных или вообще молотьба наспех, которая должна еще повториться. НК: Очерки, 275. *Скончылі сырамалот.* Русінава Сян. (Ксл.). *См. акалот.*
2. таким образом вымолоченные снопы.

•**сырамалотам,** *нареч.*—молотьба снопов наспех, хлестанием их о бревно, доску и т.п., после чего получаются снопы не вполне вымолоченные. НК: Очерки, 275. *См. акалотам.*

•**сырапоня,** (Гсл. *под сыракваш*)**, сырапеня,** (Ксл.)-*ні-ні, ж.*—простокваша. Гсл. *Сырапеня стаіць у кухліку.* Косы Віц. (Ксл.). *Брыль не адзежа — сырапеня ня ежа. Палуянава Гар.* (*Ксл. под адзежа*).

•**сыравї́зна**-*ны, ж.* **1.** всякая зелень, употребляемая в пищу. *Ня еж сыравізны; ад сыравізны глісты завядуцца.* Нсл. 629.
2. сырость. Нсл. *Сыравізнаю пахне ў хаце.* Нсл.

•**сыравізьнь**-*ні, ж.*—сырые огородные овощи и плоды. *Сыравізьні наеўся й жывот забалеў.* Нсл.

•**сырэц, 1.** невыделанная кожа. Гсл.
2. невыжженный кирпич. Гсл.
3. болезнь пчел. Гсл.

•**сы́рнікі**(*один* **сырнік**)—печение, тесто которого состоит главным образом из пресного творога для вкуса и клейкости смешанного с яйцами и мукою, НК: Очерки, Но. 209. творожники. *Сырнікі робяць з тварагу.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

•**сы́рніца**-*цы-цы, ж.*—соленый творог. НК: Очерки, Но. 61.

•**сыры́зна**-*ны, ж., собир.* **1.** сырые овощи, сырые фрукты. Ар. *Ня еж сырызны — захварэеш.* Гараватка Меж. (Ксл.).
2. зелень, недозрелые фрукты, овощи. Гсл.
3. сырьё. Гсл.

•**сыры́мятны**-*ная-нае*—сделанный из сыромяти, Шсл. сыромятный. *Надзень каню сыры̀мятную вобрыць.* Ст.

•**сыры́ца**-*цы-цы, ж.*—сырая невыделанная кожа, Вост. (Даль) сыромять. Шсл. *Павадок зрабіў із сырыцы.* Ст.

•**сысолка**-*лкі-лцы, ж.* **1.**—соска. Ар. *Дзецянё іссала сысолку.* Ар.
2. сосулька. Ад.

•**сы́спаду,** *нареч., см. под іспод.*

•**сыстэма**-*мы-ме, ж.*—система.

•**сысу́ха**-*ўхі-ўсе, ж.*—девочка и вообще самка сосун. Ар.

•**сысу́н**-*уна̀, предл.-унѐ*(о животных),*-уну̀*(о людях), *зват.-ўне мн. ч.-ны-ноў-ны*(животные)-*ноў*(люди)-*намі-нох, м.* **1.**—сосун. Ар.; Шсл. *Сысун ад мае кабылы, як лялька!* Ст.
2. млекопитающийся. *Праца сэкцыяў была ў зьбіраньню матар'ялаў пра сысуноў.* Наш Край, 1930 г., Но. 7-8, стр. 75. *Уменьш.* **сысунок**-*нка̀.* Ар.; Шсл. *Прадаў сысунка.* Ст.

•**сыта́**-*ты̀, ж.*—подслащенная вода, раствор сахару или медлу, разварной мед, Гсл. заслащенная медом(или сахаром) вода. Лятоўшчына Куз. (Ксл.); Шсл. *Куцьцю будзем есьці із сытою.* Ст.

•**сы́тнік**-*іка, м.*—кадушка для мёда. Сакуны 17.

•**сы́ты, сыты́**-*тая-тое*—жирный(упитанный, Шсл.) ; Нсл. 630. *Сытыя кумпякі прадаў.* Навікі Віц. (Ксл.). *Амэрыканец прыехаў, надта сыты.* Ар. *Сыты кабан.* Ст. *Сядні крупнік сыты — мяса варылася.*

Несьвеж. *Вось сытыя буракі — адны скалкі!* Ст.(Шсл. *под скалка*). *Уменьш., ласкат.* **сыценькі.** Ар.; Шсл. *Сыценькае парасётка.* Ст. *Увелич.* **сыцюсенькі**—совершенно жирный. Ар. *Ср. ст.* **сытшы**—более жирный. *Сытшага кабана выбірай.* Нсл. 630. *Надта худы, каб быў сытшы, дык начай было б.* Ар. *Чыньце курбаны(арабізм, аброкі) што налепшае і сытшае, як у каране піша.* Кіт. 26а11. *Мітрапаліт Пацей упікаў брацкім вучыцелям Зізаням і іншым, што яны "професара школьныя" з Ільвова а Берасьця, за гальлівасьцяй пагнаўшыся "да Вільні на сытшыя пірагі адбеглі".* *Прев. ст.* **найсытшы,**—жирнейший. Ар.

•**сыцець**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-ейма, несоверш.*—жиреть. Ар.; Шсл. *Слаба сыцее наш парсюк.* Ст.

•**сыціня**-*ні-ні, ж.*—тучность, жирность, упитанность. Ар.; Мал. *Бараны плацілі ад 8-ёх да 15-ёх залатовак, залежна ад сыціні й вялічыні.* Укропава Мал.

•**сыціць I,** *сычў, сычыш-ча, несоверш., перех.*—подслащивать воду,квас и т.п. медом или разводить мед водой; настаивать мед на чем-л. *Соверш.* **насыціць,** *перех.*—засластить воду медом. Шсл. *Насыцім міску вады ды будзем есьці з хлебам.* Ст.

засыціць-*ычу-ыціш-ыце, соверш., перех.* —засластить воду медом. *Во цяпер добра засыціў: салодка.* Ст. *Ср. насыціць.*

•**сыціць II,** *сычу, сыціш-це; повел. сыцьцьма, несоверш., перех.*—насыщать. Ар.; Гсл.

сыць, Божа—хлеб-соль; приятного аппетита! Ар.; Доры; Іг.

сыць вам!— пожелание, приветствие кушающим. Ксл. *Сыць вам, людцы!* Даўгое Беш. (Ксл.). *Соверш.* **насыціць**-*сычу-чыцішсыце*—пропитать одно вещество другим; сделать содержащим что-л. в изобилии; насытить. *Прич.* **насычаны**—насыщенный. *Стаяла мяккая цішыня, насычаная цёплым, смаляным пахам.* ЗСД 79.

•**сыціць,** *сычў, сыціш-це, (перен.)*—подслащивать воду, квас и т.п. медом или разводить мед водой.

•**сыць**—сытость, упитанность, дородство. Гсл. *А яшчэ ня выбегла нідзе з пад зямліцы траўка маладая — сымболь сыці.* Крушына: Лебедзь 41.

•**сыцьцё**-*ця, предл.-цю, ср.*—сытость; пищевое довольство, (Гсл.) вкусная и питательная еда. НК: Старцы, Но. 8.

•**сыцьце**-*ця, предл.-цю, ср.* **1.**—довольство в пище, сытость. НК: Под. пос., Но. 19. (*Найміт*) *ня можа забыцца панскага а паповага сыцьця.* НК: Пособ., 148.

2. материальный достаток, общее довольство. Гсл.

•**сюдой,** *нареч.* — *сюдэй. Ты йдзі сюдой, а я пайду тудой.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**сюдою,** *нареч.*—этою дорогою. *Сюдою ляпей ехаць.* Нсл. *См. сюдэй, сюдэма.*

•**сюды,** *нареч.*—сюда. Ар.; Шарыпіна Беш. (Ксл.). *Сюды павярні каня.* Нсл. *Ні тўды, ні сюды, мае мілыя тўды. Поговор.* Нсл.

•**сюкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., детск.*—мочиться, *Сюкай, пасюкай на нач.* Нсл. 631. *Отгл. имя сущ.* **сюканьне**-*ня, предл.-ню, детск.*—испускание мочи. *Сюканьне тваё даўгое.* Нсл. 631. *Соверш.* **абсюкаць,** *детск.* —обмочить уриной. *Іванка абсюкаў.* Дсл. *Соверш.* **пасюкаць,** *детск.*—испускать мочу некоторое время. Нсл. 631.

•**сюкацца**-*аешся, несоверш.*—мочиться под себя(о детях). *Кажную ноч дзяцё сюкаецца, усюкаецца.* Нсл. 631. *Соверш.* **абсюкацца,** *детск.*—обмочиться(уриной, С.). *Іванка абсюкаўся.* Дсл. *Гэта ж ты абсюкаўся!* Нсл. 631. *Соверш.* **усюкацца** —обмочиться уриной(о детях) Нсл. 631.

•**сюсець**-*ею-ееш-ее, несоверш. — сюкаць. Дзяцё сюсее, пасюсела.* Нсл. 631. *Соверш.* **абсюсіць,** *детск.*—обмочить(уриной, С.). *Дзяцё матку абсюсіла.* Дсл. *Соверш.* **пасюсіць,** *детск.*—помочиться. Нсл. 631.

Ш

•**шолах**-*ху, м.*—шелест, Нсл.; Ксл. шелест, шум(леса, травы), шорох. *Гсл. Шолах ад адзежы.* Нсл. *Прахадзіце бяз шолаху, бо тут сабакі злыя.* Тм. *Баяцца парушыць цішу нават ледзь чутным шолахам.* ЗСД. *Шолах у лесе страшыў мяне.* Макараўка Куз. (Ксл.). *Нейкім жалям павявала ад аголеных палёў, ад шнуроў тых, дзе бывала нёсься шолах каласоў.* С. Музыка 35. *Ходзіць ветрык на прывольлю, носе шолах многадумны.* Тм. 162. *Я чую твой голас у шолаху зёлак.* Тм. 188. *Напружаныя шолахі ночы зьніклі з усёй сваёй фантастыкаю.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 100). *Апошнім шолахам скрываўленыя раны хацела ліпа ўчора патушыць.* Іверс.

•**шолахаць**-*ае,. несоверш.* **1.** шатаь, колебать, шевелить, Нсл. 715. шелестеть. *Соверш.* **зашолахаць**—зашелестить. *Ня шолахай столу.* Нсл. *Однкр.* **шалахнуць.** Нсл. 715. *На дварэ так ціха, што вецер і пяра не шалахнець.*

2. производить шелест, Нсл. 715. шелестеть *Нехта за намі адзаду шолахае, шалахнуў.* Нсл.

•**шолахацца**-*аецца, несоверш., возвр.*—колебаться, шевелиться. Нсл. 715, *страд. к шолахаць. Однкр.* **шалахнуцца**-*нецца.* Нсл. 715. *Пяро ня шолахаецца, не шалахнулася.* Нсл. *Соверш.* **зашолахацца**—заколебаться, зашевелиться, зашелестеть. *Вада зашолахалася на возеру.* Нсл.

•**шолахны**-*ная-нае, прилаг. к шолах. Шолахнага золата ў садзе мы цяпер ня можам зразумець.* Крушына: Творы 79.

•**шолам**-*ма, м.*—каска, шлем. Радзівілаў летапіс, 191 адв.

•**шоргат**-*ату, предл. и зват.-аце, м.*—шорох с дерганием, с некоторым скрипом. *Ён сьцішыўся, слухаючы шоргат дажджу ў лістоце.* Карамазаў(Г. Радзімы, Но. 1066). *Хачу... паслухаць шоргат сініх шаратоў.* Ю. Сьвірка. *Узьлесак цінькае сініцамі пад шоргат сьпелых верасоў.* Тм. *Ср. шоргаць.*

•**шоргаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—производить шорох, шум дерганием. Ар.; Ксл. *Ня шоргай па сталe.* Ухлё Чаш. (Ксл.). *Ня шоргай ты нагамі.* Ст. *Однкр.* **шаргануць**-*нў-нёш-нёць-нём.* Ар.; Шсл. *Ішоў ды шарганууся аб маё плячо.* Ст.

•**шоргацца,** *возвр.*—тереться(производя шум, **С.**) Шсл.; Ар. *Спакойна сядзі, ня шоргайся.* Ст.

•**шорхнуць**—дрожать, зябнуть, покрываться шероховатостью. Гсл.

•**шорык**-*ка, м.*—мочалка для мойки в ване. Растсл.

•**шорсткі**-*кая-кае*—жесткий, МГсл.; ПНЗ. шершавый. Растсл. *Шорсткі сівец, як шчаціньне.* Ст.

•**шостка**-*кі, ж.*—шестерка. МГсл.

•**шосты**-*тая-тае*—шестой. Гсл.; Ар.; Косіч 751; Нсл. 716; Арл., Карач.(Будде: Т.-Орл., слов.). *Шосты дзень у дарозе.* Нсл.

•**шоўк,** *шоўку, предл. шоўку, зват. шоўча, м.*—шелк. Ксл.; МГсл.; Нсл. 715. *Із шоўку пашыла спаднік.* Берасьні Беш. (Ксл.). *Купіць шоўку.* Нсл. *У даўгу як у шаўку.* Нсл.

шоўкам лён—приветствие треплющим лён. Ксл. *Шоўкам лён, сястрыцы!* Каверзіна Меж. (Ксл.).

•**шабадраны**-*ная-нае*—оборванный. *Хомачка цярэбе ў руках шабадраную, з аблезлымі штучнымі баранькамі, шапку.* Гарэцкі: Песьні, 56.

•**шабалдоўка**-*кі, ж.*—набалдашник. Ксл. *На палцы харошая шабалдоўка.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).

•**шабальбоны**-*наў, мн. ч.*—помидоры, томаты. Шсл. *Вялікія парасьлі шабальбоны, па кулаку.* Загай Пух. (Шсл.).

•**шабасаваць,** -*сую-суеш-суе, несоверш.* —праздновать субботу свойственно евреям. Нсл. 703. *Соверш.* **зашабасаваць** —начать праздновать субботу. *Жыды тут зашабасавалі.* Нсл.

•**шабля**-*лі-лі, ж.*—сабля, шашка, Гсл.; Ар. сабля. Ксл.; Ар.; Шсл.; Растсл. *Бяры войстру шаблю.* Плашкова Стдуб.(Косіч 41). *Шабля кляпаная(у жаўнераў).* Дсл.(*под "Арнадер"*). *І шаблю прычапіў.* Бачэйкава Беш. (Ксл.). *Жаўнер ідзе із шабляю.* Ст. *Шабляю ўдырыў каралевіча.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 211). *Уменьш.* **шабелька**-*лькі-льцы, ж.. Дам табе шабельку.* Яноўшчына Беш. (Ксл.). *Я й паходу не баюся, зараз убяруся. Я й боцікі на ножанькі, шабельку ў ручкі.* Кажамякі Імгл.(Косіч 43). *Собир.* **шабельле**-*ля, предл.-лю.* Гарэцкі: Песьні, 6.

•**шабуня**-*ні, ж.*—навес, сарай на столбах. Ксл. *Злажылі ўсю салому ў шабуню.* Прудок Віц. (Ксл.).

•**шабуняць***яю-яеш-яе, несоверш.* **1.** говорить. Варсл. *Там дзед на печы нешта шабуняе.* Варсл. *Соверш.* **зашабуняць**—начать *"шабуняць".*

2. шутить, забавлять. Гсл.

3. бушевать. Гсл.

•**шабунькаваць**—шутить. Гсл.

•**шабунькі**-*каў*—шутки. *Майстра на жарты які, на хіхоты; як удаецца ў шабунькі, у залёты.* Гарун: Варажба.

•**шáга,** *шáгі, шáзе, ж.*—битое(при игре *"у біткі"*, **С.**) сваренное яйцо. Ксл. *У каго мая шага?* Спаская Сір. (Ксл.). *Я табе аддаў шагу за кацік.* Тм.
•**шах-мах,** *междомет.*—говорится о слишком поспешном образе действий. Гсл.
•**шахаўніца, 1.** чрезполосица. Гсл.
2. шахматная доска. Гсл.
•**шáхва**-*вы-ве, ж.*—шкаф. Гсл.; Растсл.; Ксл.; НК: Очерки, Но. 278, стр. 323. *См. шапа. Ён зрабіў дужа харошую шахву.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **шáхвачка**-*чкі-чцы* —шкафик. НК: Очерки, Но. 278.
•**шáхвір**-*ра*—шафер. Ксл. *Мой пляменьнік быў за шахвіра.* Мясаеды Беш. (Ксл.).
•**шадрон**—гарус.
•**шадýха**-*ýхі-ýсе, ж.*—шерстяной самотканный платок. Ксл. *Яна выткала шадухі.* Нов. Сяло Беш. (Ксл.).
•**шáйнасьць**-*ці, ж.* **1.** уважание. Ксл. *Няма ў нас да іх шайнасьці.* Заронава Куз. (Ксл.).
2. присмотр. Ксл. *За імі была такая шайнасьць — затым яны такія нудныя.* Зямковічы Сян. (Ксл.).
•**шайтáн**-*нà, предл.-ну, зват.-не, м.*—сатана. *Збаўцу водзяць шайтаны, мярэжы.* Кавыль: Думы 15. *Сьлізой шайтана спражыў горла.* Тм. 20.
•**шаколы**-*лаў, единств. ч. нет.*—скорлупы, отделенные от зерен; получаются при обработке перловой и гречневой крупы, или также становятся выжатые овсяные высевки после настоя цежи. НК: Очерки, Но. 556.
•**шаковіны, шакíвіны,** *мн. ч.*—кожура от семени. Ксл. *Калі аддзерлі грэччыну, дык засталося шмат шаковін.* Сянно (Ксл.). *Нясі шаківаны ад ячменю.* Бель Выс. (Ксл.). *См. шаколы, шакіны.*
•**шакіны**-*наў, единств. ч. нет. — шаколы.* НК: Очерки, Но. 556.
•**шаќвіны,**—*см. под шаковіны.*
•**шал,** *шалу, м.* **1.** бешенство, НК: Игры, Но. 13; Нсл. 705. бешенство, водобоязнь. Ар.; Ксл.; Смл. (Даль). *Шал забраў сабаку.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Лек ад шалу.* Нсл.
2. бешенство(неистовство, **С.**), ярость. Гсл.
3. безумие, (МГсл.) дурь. Нсл. 705. *Шал у галаву запаў, у такіх гадох жаніцца.* Нсл.
4. шалость, буйство. Нсл. *У яго яшчэ шал із галавы ня вышаў. Нсл. См. шалы.*
5. в бранном смысле, НК: Игры, Но. 13. сумасшествие.
•**зашалохаць**—зашелестить. Нсл. 193. *нешта ў кустох зашалохала.* Нсл.
•**шалохацца,** *-аюся-аешся,*—шелестеть. МГсл.
•**шалахáн**-*на, м.*—ротозей, зевака. Ар.
•**шалахáніць**-*ню-ніш-не, несоверш.*—ротозейничать, зевать по сторонам, глазеть. *Паедзь із ім на кірмаш, ён табе нідзе ня будзе шалаханіць, але пры возе будзе.* Ар.

•**шалапýт**-*та, предл.-ту*—бестолковый, Ксл. ветрогон, безрассудный, сбалмочный. Смл., Кур. (Даль) бестолковый, беспутная голова. Гсл. *Яго дужа ня слухай. ён шалапут.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).
•**шалапýтка,** *-ткі-тцы, ж.*—женщина *"шалапут".* Смл., Кур. (Даль).
•**шалапýціць**-*чу-ціш-це*—делать что-н. бестолково, опрометчиво, безрассудно, ветренно. Смл., Кур. (Даль). *Соверш.* **ашалапуцець**-*ею-ееш-ее,* — потерять на некоторое время способность реагировать на что-л. в результате переутомления или в связи с неожиданным случаем. Янк. I. *Крычаць "пажар", а я ашалапуцела і ізь сенцаў ня выйду.* Янк. I. *Соверш.* **ашалапуціць**-*пучу-пуціш,* **1.** лишить сознания. Войш. *Каб сабаку ашалапуціць, тады яго лягчэй забіць.* Войш.
2. обмануть. Ксл. *Ашалапуціў старога.* Астроўна Віц. (Ксл.).
•**шалавíна**-*ны-не, ж.*—жердь для привязки соломы на крыше. Ксл. *Шалавінаю тужэй прывяжы.* Гарадок (Ксл.).
•**шалбéрыць**—плутовать. Гсл.
•**шалгаўё**-*ўя, собир.*—жерди для привязывания соломы на крыше. Ксл. *Ідзі насячы шалгаўя.* Сінякі Аз. (Ксл.).
•**шалгунок**-*нка, предл.-нку, зват. шалгýнку; мн. ч.-нкі-нкоў-нком-нкі-нкамі-нкох, м.*—заплечный мешёчек. Пск.(Иеропольский).
•**шаленства**-*ва, ср.,* **1.** безумие. Гсл.
2. сумасбродство. Гсл.
•**шалéць**-*èю-èеш-èе, повел.-ей-ейма, несоверш.* **1.** (заболевать бешенством, Ар.), беситься. МГсл.; Ар.; Нсл. 705; Ксл. *Сьвіньні шалеюць, сабака, знаць, шалёны пакусаў.* Нсл. *Вось нешта зрабілася, пачалі сьвіньні на сяле шалець. Як падыйдзе маладзік, дык ён і шалее.* Ст.
2. бесноваться(неистовствовать, быть в состоянии крайнего возбуждения; буйствовать, **С.**) Гсл., сильно сердиться и ругаться. Шсл. *Крычыць, лаецца і сам ня ведае, як шалець!* Ст. *Шалее, ашалеў гэты чалавек, яму ўсё ні па чом.* Нсл. 705.
3. *па кім, па чым,*—сходить с ума(по комл.), безумно хотеть(чего-л.). *Шалее дзяцюк па дзеўцы.*
4. усердствовать слишком в работе. Шсл. *Людзі аж шалеюць, возяць снапы.* Ст.
5. шалить(шалость делать, Нсл.), баловаться, резвиться. Ар,; Шсл.; Нсл. 705. *Вучаньнікі шалеюць на пагулянцы.* Ар. *Дзеці шалеюць.* Ст. *Не шалейце, дзеці.* Нсл. *Соверш.* **нашалéць.** Нсл. 705. *Дзеці тут нашалелі шмат.* Нсл.
ашалéць, *соверш. к шалець 1,* **1.**—взбеситься(заболеть бешенством, водобоязнью, **С.**) Ар.; Нсл. 388; Ксл.; Дсл. *Ягоны сабака ашалеў.* Шыпы Сян. (Ксл.). *Сьвіньня ашалела.* Нсл. 388. *Ашалей ён ад мяне!* Нсл.
2. сойти с ума, обезуметь. Ксл. *Ці ты ашалеў, ці што?* Навікі Віц. (Ксл.). *Ашалеў, кідаецца біцца.* Нсл. 388.

3. придти в неистовство от какого-л. аффекта: гнева, любви, горя. Дсл. *Ашалеў ад гарэлкі.* Дсл.
4. *па кім, па чым, соверш. к шалець 3,*—влюбиться до безумия. Нсл. 388. *Дзеўка ашалела па дзяцюку.* Нсл.
5. о действии, выходящем из обычных границ, хотя иногда желательном. Дсл. *Просьле дажджу ашалела(расьці) трава.* Дсл. *Купцы просяць ашалеўшы.* Дсл.

ашалéлы-*лая-лае,* **1.** бешенный. Дсл. *Кідаецца з кулакамі як ашалелы.* Дсл.
2. поддавшийся чересчур какому-л. аффекту. Дсл.

ашалявáньне, 1. действие по гл. *ашаляваць 1.*
2. действие неразумное, выходящее из обычных пределов: веселость, шалость, гнев. Дсл. *Дадзелі мне іх скокі, дадзела ашаляваньне.* Дсл. *Ашаляваньням п'яны ўсіх разагнаў з хаты.* Дсл.

ашалявáць, *област.* **1.** делаться бешеным, швотным. Дсл.; Нсл. 388. *Сабакі ашаляваюць. Нсл. Ашалявай ён ад мяне.* Тм. *Сабакі пачалі ашаляваць.* Дсл. *См. шалець, 1.*
2. приходить в сильное разъярение. Нсл. 388. *За што ты ашаляваеш бяз памяці?* Нсл.
3. *област.*—поддаваться чересчур какой-л. страсти, аффекту: гневу, любви, горю и т.п. *Дсл. Ашалявае матка, пахаваўшы сына.* Дсл. *См. шалець 3.*
4. выступать из границ благопристойности, буянить. Нсл. 388. *Паўпіліся дый ашаляваюць.* Нсл.
5. влюбиться до безумия. Нсл. 388. *Дзеўка ашалявае, ашалела па хлапцу.* Нсл.
6. *област.*—задаваться каким-л. неуместным желанием. *Хачу схадзіць у карчму. — А не ашалявай ты!* Дсл.

ашалéць, 1. *соверш. к ашаляваць, 1.* Нсл. 388. *Сьвіньня ашалела.* Нсл.
2. *соверш. к ашаляваць, 2.* Нсл. 388. *Ашалеў, кідаецца біцца.* Нсл.
3. *соверш. к ашаляваць, 3.*
4. *соверш. к ашаляваць 4, 5. Дзеўка ашалела па дзяцюку.* Нсл.

5. *соверш. к ашаляваць 6.*

•**шалёны**-*ная-нае,* **1.** бешенный(больной бешенством, Ар.) МГсл.; Кузьміно Сян.(Ксл.).; Нсл. 704; Шсл.
2. сумасшедший. Растсл. *Людзі шалёныя, каторыя за дапушчэньням Божым ад розуму адшэдшы, звыклі людзём раны задаваці.* Стт. 420.
3. горячий, буйный; страстный, неудержимый(отличный, удивительно хороший, Нсл. 704). *Шалёнага каня маець.* Нсл. 704.
4. ветренный, дерзкий. Нсл. 704. *Ён шалёны, на нікога не зважае.* Нсл.
5. назойливый, злой. Нсл. 704. *Шалёная муха ўкусіла за вуха. Послов.* Нсл. *Ель мая зялёная! Сьвякроў мая шалёная, загадала мне тры дзелы рабіць.* Из песни, Нсл.
6. чрезмерный. Нсл. 704. *Шалёныя грошы заплаціў ты за свайго каня.* Нсл. *Шалёны воз наклаў сена.* Тм.
7. чрезмерный по силе проявления. *Помнеў тую шалёную пацеху, што лятункамі ўздымала яго на вышыню ды паказавала шчасьлівую будучыню.* Шакун: Сьлед. 15.
8. отличный, удивительно хороший. Нсл. 704. *Шалёную стрэльбу купіў, на сто сігнёў бярэць.* Нсл. *Шалёны работнік, майстра.* Нсл.

•**шалёўка**-*кі-цы, ж.* **1.** тонкая доска для обшивки дома. Гсл.; Ксл.; Ар.; Козіна Пуцiв. п,—тёс, теснина, тесница. Вят. (Даль). *Як ператрасаў хату, дык я ўсю шалёўку злажыў пад хлевам у садзе; надовечы гляджу, аж там толькі тры дошкі засталося.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).
2. шаль. Ксл. *Тата, купі мне шалёўку!* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•**шаляні́к**-*ікá, предл.-іку́, зват.-іча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** крайне безрассудный человек, безумец.
2. сумасброд.

•**шáля**-*лі-лі, ж.*—чашка весов. Гсл.

•**шалявáць,** -*люю-люеш-люе*—обивать *"шалёўкай".* Растсл.; ПНЗ.; Ар.,—обшивать досками стены снаружи, Ксл. обшивать тесницами. Вят. (Даль.). *Пойдзем да суседа дом шаляваць.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**шалявáны,** *прич. прош. вр. от шаляваць,* —обшитый досками. Ксл. *Наўпроці будзе шаляваная хата Хведасёнкава.* Навiкi Віц.(Ксл.). *Соверш.* **абшалявáць**—обшить (тонкими, С.) досками стены снаружи. Ксл. *Абшалюю хату, дык яна сто год прастаіць.* Лёзна (Ксл.) *Соверш.* **ашаляваць,** *што*—обить *"шалёукай".* Ар., окожурить, обшить тёсом, шелёвками. Кур. (Даль). *Соверш.* **зашаляваць**—обшить(тонкими, С.) досками. Шсл. *Яшчэ ў відным месцу надабе троха зашаляваць.* Ст.

•**шáлі**—весы. Гсл.

•**шалíк,**—*см. под шаль.*

•**шалі́нка**-*нкі-нцы, ж.*—шерстяной головной платок. Ксл. *Дачка за шалінку аддала тры рублі.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

•**шáліпа**-*пы, ж.*—слякоть, мокрый снег. Ксл. *Во ўжо трэйці дзень на двары такая шаліпа.* Чарніца Лёз. (Ксл.).

•**шолудзі**-*дзяў*—кожная болезнь. Растсл. ,—парши, струпья на голове. Нсл. 715.

•**шалудзі́вець**-*ею-ееш-ее, несоверш.* **1.** паршиветь. Нсл. 715. *Галава ў хлапца шалудзівее.* Нсл. *Соверш.* **зашалудзівець.**
2. *перен.*—дурно жить. Нсл. 715. *Ня жывем, а шалудзівеем.* Нсл.

•**шалудзь**-*дзі, ж.*(-*дзя, м.* Ст.)—парша. Ксл.; Шсл.; МГсл. *Ці шолудзь ці плеш — усё адна пакраса.* Клімавічы Сян. (Ксл.). *Шалудзі ўпалі на яго.* Ст. *Абмыў свае шолудзі*—значит забыл свою бедность. Нсл.
•**шалудлівы**-*вага*—паршивый. Шсл. 308. *Шалудлівая галава ягоная, але разумная.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *См. шалудзівы.*
•**шалуды́**—парши. Гсл.
•**шалудліве́ць**, -*ѐю-ѐеш-ѐе*—паршиветь. Ксл. *Шалудліваюць нашы парасяты — надабе ляпей карміць.* Жэрына Чаш. (Ксл.).
•**шалудзівець**-*вею-вееш-вее,* **1.** паршиветь. Нсл. 715. *Галава ў хлапца шалудзівее.* Нсл.
2. *перен.*—дурно жить. Нсл. *Ня жывем, а шалудзівеем.* Нсл.
зашалудзівець, 1. покрыться струпьями. Нсл. 193. *Галава зашалудзівела.* Нсл.
2. *ирон.*—выходить несколько из бедного состояния. Нсл. *Зашалудзіваў троху і знаць ня хоча.* Нсл.
•**шалудзівы**-*вая-вае*—паршивый. Ксл.; Шсл.; МГсл. *І выбрала ж сабе дзяцюка нейкага шалудзівага!* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Шалудзівае парасё.* Кляшчыно Беш. (Ксл.).
•**шалу́дзька**-*кі, общ.*—паршивец.
•**шалу́па**-*пы-пе, ж.*—скорлупа. Гсл. *См. шалупашка.*
•**шалупа́хі**-*аў*—скорлупа орехов или подсолнечника. Растсл.
•**шалупа́йка,** (Шсл.) **шалу́пка,** (Ксл.; Шсл.), **шалу́шка,** (Ксл.)-*кі, ж.*—кожица картофеля. Шсл.; Ксл. *Ён на'т шалупкі ня здыйме і так есьць.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Звары сьвіньнячм шалушкі.* Лагавая Аз. (Ксл.). *Не скрабі гэтак бульбы, каб шалупайкі былі таўстыя.* Ст. *Шалупайкі аддала карове.* Ст. *Шалупкі высып у кашэль.* Крамяні Пух. (Шсл.).
•**шалупа́йкі**-*каў*—очиски. ПНЗ.
•**шалупашка**—скорлупа. Гсл. *См. шалупа.*
•**шалу́п'е**-*п'я, предл.-п'ю, ср., собир.*—картофельная шелуха. Ксл. *А шалуп'е ў кошыку.* Стаішча Сян. (Ксл.). *См. шалупайка.*
•**шалуп'ё**-*п'я, предл.-п'ю, ср., собир.*—скорлупа у яйца. Міх. *См. шалуп'е, шалупайка.*
•**шалупіна**-*ны-не, ж.*—картофельная шелуха. Міх. *Уменьш.* **шалупінка**-*нкі-нцы.* Іг. *Собир.* **шалупіньне**-*ня, предл.-ню*—шелуха. МГсл. *См. шалуп'е, шалупайка.*
•**шалу́пка,**—*см. под шалупайка.*
•**шалушка,**—*см. под шалупайка.*
•**шаль,** *ша́ля, предл. и зват. ша́лю; мн. ч., род. шаляў, м.* **1.** шарф. Ар. *Завяжы шаль на шыю.* Ар. *Уменьш.* **ша́лік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—шарф, НК: Очерки, 17; МГсл.; Ар.; Ксл. кашне. Шсл. *Завязаў шалік каля шыі.* Ст. *Які ў цябе прыгожы шалік!* Петрычыха Аз. (Ксл.).
2. галстук. Шсл. *Надзеў манішку й шалік прычапіў.* Ст.
•**шальбабон**-*ону, предл. и зват.-оне, собир., м. — пасоля.* Ар.
•**ша́лькі**—маленькие весы. Гсл.

•**ша́лы**-*лаў, единств. ч. нет.* **1.** шалость. НК: Игры, Но. 13.
2. игра. НК: Игры, Но. 13.
•**шам**—му, *м.*—шорох, шелест, БНбр. тихий шорох, шелест. Нсл. *Ніякага шаму ня было, ня толькі што крыку, стуку,* Нсл. тихий шорох, шум. Гсл.
•**шам-шам,** *междомет.,*—означает шорох. Нсл.
•**ша́маньне,** *предл.-ню, отгл. имя сущ. к шамаць*—шорох, Нсл. шорох, шелестение. БНсл. *Шаманьне чутно ў сьвятліцы, ці не забраўся хто туды.* Нсл.
•**шамаце́ць**-*чу́-ціш-ціць, несоверш.*—шуршать, шелестеть. Растсл.; Гсл.; БНсл. *Ужо блізка шамацеў гарбузьнік.* Капыловіч: Хлеб. Тоже, что *шамаць* с тем, что единицы шороха бывают мельче, но чаще повторяются. *Мышы ў кубле шамоцяць, зашамацелі.* Нсл. 705. *Зашамацелі асьцярожныя крокі.* ЗСД 130. *Паперы шамацяць у руках.* Цялеш: Дзесяць, 19. *Соверш.* **зашамацець**—зашуршать, зашуметь. Гсл.
•**шамаце́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, несоверш. к зашамацець. Соверш.* **зашамацець**—произвести шум платьем. Дсл. 260. *Зашамацелі адзецьцям.* Дсл.
•**ша́маць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—производить *"шам".* Гсл., шуршать, МГсл. производить шорох. Нсл.; Растсл. *Нехта шамае за вуглом.* Гсл. *Мышы шамаюць.* Нсл.
шамну́ць, 1. *однкр. к шамаць. Вутачка дагадалася, у густы чэрат захавалася, травінкаю ды ня шамнула, крылачкамі ды не страпянула.* Семяшкава Стдуб.(Косіч 234). *Нехта ў клеці шамнуў.* Нсл. *Шамнулі вазочкі на дварэ. — Паглядзі, мамачка, ці не па мяне?* Горц.(Кот, 207).
2. бесшумно шмыгнуть. Гсл.; БНсл. *Соверш.* **адша́маць**—прогнать шумом, треском. Дсл. *Адшамаў ад мяне зайца.* Дсл. *Соверш.* **заша́маць**—начать шуршать. Растсл.
•**шамшы́ць**-*шу-шыш-шыць,* **1.** — *шамаць.* Нсл. 705. *Соверш.* **зашамшыць.** Нсл. 705.
2. шептать. Нсл. 705. *А чым вы там шамшыце?* Нсл.
•**шаноўля**-*лі-лі, ж.*—.... *Вось якія цяперашнія дзеці, вось якая ў іх шаноўля да бацькоў.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).
•**шанава́ньне**-*ня, предл.—ню, отгл. имя сущ. к шанаваць 1, 2, шанавацца 1, 2. Паважнасьць і шанаваньне тым зацным днём чыніце.* Кіт. 27а9.
•**шанава́ць**-*нўю-нўеш-нўе каго* **1.** уважать. Растсл.; ПНЗ.; Ар.; Ксл.; Шсл. *Не шануе ён сваіх бацькоў.* Ст. *Ого, як ён шануе!* Русінава Сян. (Ксл.).
2. беречь(хранить, **С.**); Ксл.; Шсл.; Ар., хорошо, бережно обращаться с кем, чем-л.; заботливо оберегать, предохранять от чего-л. Ар. *Шануй адзежыну ў хаце, дык яна пашануе цябе ў людзёх.* *Послов.* Віцен.-Дуб. *Шануй свае здароўе, а то яно й так слабое ў цябе.* Ст. *Наста шануе свае новыя ўборы.* Русінава Сян. (Ксл.). *Дагнала я*

свае леты ў калінавым мосьце — вярніцеся, мае леты, хоць да мяне ў госьці! Хацелі б вярнуцца, ня маем да кога, — было табе шанаваці здароўейка свога. Войш. *Соверш.* **пашанаваць.**

•**шанавацца**-*нўюся-нўешся;* (*перен.*)-*нуйся-нуймася, несоверш., возвр.* **1.** соблюдать достоинство, правила приличия, вежливости, Гсл. вести себя хорошо, Растсл.; Ар. беречь свою честь, свое доброе имя. Ар. *Шануйся дзяўчына!* Ар.—береги свою честь! *Будзеш шанавацца, дык будзеш чалавекам.* Ст.

2. беречься, Шсл. беречь свое здоровье. Ар. *Не шануешся, чалавеча, адразу хопіш кашаль!* Ст.

•**шанц**-*цу*—шанс. Койданава.

•**шанцава́ць**-*цўю-цўеш-цўе,* **1.** удаваться, везти, счастливиться. Ар.; Ксл.; Шсл. *Не шанцуе яму на скаціну.* Ст. *Ну й шанцуе ж табе, як Заблоцкаму на мыле.* Машчоны Сян. (Ксл.).

2. благоприятствовать. Нсл. 706. *Сёлета надвор'е шанцуе сенаваць.* Нсл.

•**шанціць,** *соверш. пашанцілася, безлич.* —счастливиться(везет, С.) Нсл. *Табе пашанціла ў таргу, а мне ні ў чым не шанціць.* Нсл. *Соверш.* **зашанціць,** (БНсл., **зашэнціць,** Ар.)—посчастливиться. Ар.; БНсл.

зашанціла, *безлич.*—посчастливилось. Нсл. 193. *Зашанціла табе рыбы злавіць так шмат.* Нсл. *Ім шанцуецца.* З працы Іп. Пацея.

•**шанцуе**(*соверш.* **шанцавала**), *безлич.*—счастливиться(везет, С.) Нсл. 707. везет(счастье). Гсл.

пашанцу́е, пашанцава́ла, *безлич,*—посчастливилось, посчастливится. Ар. *Табе сядні пашанцавала зарабіць на соль.* Нсл. 706.

•**шафі́р**-*ру, предл.-ру, зват.-ру, м.*—сапфир.

•**ша́па**-*пы-пе, ж.*—шкаф. Ксл.; Варсл. *Гэта вялікая шапа толькі замінае ў хаце.* Варсл. *У шапе стаіць ручайнік.* Пожынкі Сян. (Ксл.).

•**шапава́л**-*ла, предл.-лу, зват.-ле, м.* **1.** шерстобит, Гсл.; НК: Очерки, Но. 268; ПНЗ; Ксл.; Вост. (Даль) валяльщик, войлочник. Растсл. *Дрыбінскія шапавалы мне маргелку звалілі.* Гсл. *Нясі воўну да шапавалаў, яны табе зробяць валенцы.* Гарывецк Сян. (Ксл.).

2. шапочник, делающий войлочные шапки.

•**шапаваліць**-*лю-ліш-ле*—валять. МГсл.

•**шапаце́ць,** *-ачў-аціш-аціць-ацім-аціцè -ацяць.* Слопішча Шацк. (Шсл.). **1.** (тихо, С.) шептать. Гсл. *Прачхніся а прачхніся! — шапочуць яму кусточкі лазовыя.* Гарэцкі: Песьні 58.

2. шелестеть. ПНЗ. *На ёй адзежа аж шапаціць!* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Шапацелі чырвоным сваім лістападам асілкі-дубы.* ЗСД 393. *Шапацеў чарот.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20, 4). *Шапацяць каласы.* Змагар. *Ад гэтых сініх вод павінен я далёка падацца аж туды, дзе шапацяць лясы.* Грамыка (Апошняе "даруй"). *Ціха шапацеў пад ветрам вербалоз.* Хмара(Калосьсе, Но. 18, 1939 г., стр. 6). *Соверш.* **прашапаце́ць**—прошептать. *Дзякую, — няёмка й ціха прашапацеў ён.* Дзьве Душы 144.

•**ша́пка**-*пкі-пцы, ж.* **1.** картуз(головный убор). Ар.

2. фуражка. Ар.; Шсл. *Справіў на лета лёгенькую шапку.* Ст.

3. шапка зімовая—шапка. Ар. *Купіў сабе шапку з вушамі.* Ст.

4. шляпка(гриба). Ар.

5. сноп, которым накрывают десять снопов ржи, поставленных в поле для просушки стоймя, колосьями вверх. Ар. *Будзе золатам адсьвечаваць іржышча, будуць стаяць дзесяткі, цямнець шапкі за грудам.* Адамчык: Арж. колас.

ша́пачка-*чкі-чцы, уменьш. к шапка, 1, 2, 3, 4.* Ар.

•**шапкава́ць**-*кўю-кўеш-кўе; повел.-куй-куйма*—униженно просить с чем-л., Шсл. низкопоклонствовать; унижаться. *Уперад, бывала, дык шапкуем, просім пана, каб даў якую крыху сынажаці.* Ст.

•**шапра́н**-*ну, предл. и зват.-не, м., бот.*—шафран настоящий,[Crocus sativus L.]. *Сена — бы шапран, а ён усё сьвяткуе. Поговор.* Рапан.: Прык. 125. *Пірагі сьпяклі із шапранам, дык яны пахнуць, жоўценькія...* Ст.

•**шапту́ха**-*ўхі-ўсе*—знахарька. Бешанкавічы (Ксл.); Ст.; Шсл. *Шаптуха памагла ад грыжы.* Ст.

•**шапту́н**-*нà, м.* **1.**—знахарь. Навікі Віц. (Ксл.).; Шсл. *Дзяцё вазілі да шаптуна.* Ст.

2. наушеник. МГсл.

•**шапу́-шапу,** *междомет.*—шу-шу. Гсл.; Гор.; БНбр.; Нсл. 709. *Мы тут сядзім а яны сабе шапу-шапу.* Тм.

•**шароцьце**-*ця, собир.*—веснушки. Ксл. У вясну шароцьце становіцца. Даўгое Беш. (Ксл.). *См. рабаціньне, шарыньне.*

•**шара́ханьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к шарахаць*—произведение шороха трением или точением железного орудия. Нсл. 706. *У лузе косяць; чутно шараханьне косамі.* Нсл.

•**шара́хаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** производить шорох трением. Нсл. 706. *Чым ты там шарахаеш, шарахнуў?* Нсл. *Соверш.* **адшара́хаць**—отогнать, прогнать шумом, треском. Дсл. *Сабака адшарàхаў зайца.* Дсл. *Однр.* **адшара́хнуць**-*ну-неш-не,* — отрезать, Дсл. вырубить, хватить слишком много. Нсл. 385. *Адшарахнулі шмат палатна.* Дсл. *Адшарахнулі шмат хлеба.* Дсл. *Вам толькі дай волю, дык вы й адщарахніце лесу.* Нсл.

2. постепенно резать. Нсл. 706. *Шарахаць рэзь.* Нсл.

3. косить. Нсл. 706. *Мы не па вашаму шарахаем, за адзін дзень шарахнулі ўвесь луг.* Нсл. *Однкр.* **шара́хнуць, 1.** произвести шорох трением. Нсл. 706. **2.** отрезать. Нсл. 706. *Ладне шарахнулі вы сядні хлеба.* Нсл.
3. хватить. Нсл. 706. *Паў засека шара̀хнулі жыта.* Нсл.
4. сделать много. Нсл. 706. *Сажні тры шарахнулі ў двух пасячы дроў.* Нсл. 706. *Колькі гоняў шарахнулі ўзараць!* Нсл. *Вазоў да сту шарахнулі вывезьці гною.* Тм.
5. ударить. *Як шарахну табе па мордзе, аж крывёй умыешся.* Нсл.
6. быстро кинуться, броситься. Нсл. 706. *Коні разам шарахнулі ў бок.* Нсл.
нашара́хаць,— нарезать рези. Нсл. 706. *Ідзі нашарахай травы коням на нач.* Нсл.

●**шарахцець,** *-хчу-хціш-хціць, несоверш.* —шуршить, издавать шорох. *Вале сьледам ён, як дым, толькі жыта шарахцела і ламалася пад ім.* С. Музыка 257.

●**шара́к**-*ака̀, предл.-аку̀, зват. шара̀ча; мн. ч. шаракі-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** серый заяц. *Сабакі выгналі з кустоў шарака.* Ст.
2. полусуконная юбка, Ксл. серая шерстяная юбка домашнего изделия. Шсл. *Надзявай на бульбу шарак, бо сьцюдзена.* Ст. *Які шарак ды шарак, а ня дрыліх.* Беліца Сян. (Ксл.).

●**шарамы́жнік**-*ка*—жулик. Ксл. *Янка злавіў шарамыжніка.* Астроўна Віц. (Ксл.).

●**шарані́ць**-*ѐю-ѐееш-ѐе; повел.-ей-ейма, несоверш.*—затвердевать, замерзать сверху(о снеге). Міх. *Як зашаранеў сьнег, дык дарога стала, як ток, хоць ты гармату вязі.* Варсл.

●**шаранча́**-*чы, собир.*—саранча. Ар.; Кляшчыно Беш. (Ксл.).

●**шараваньне,**(НК: Очерки, Но. 651), *отгл. имя сущ. к шараваць 1.*

●**шарава́ць**-*ру̀ю-ру̀еш-ру̀е; повел.-руй-руйма, несоверш., што,* **1.** при мойке натирать предмет песком, хвощой, мочалкою. НК: Очерки, Но. 651; Ар.; Гсл.; Ксл.; Шсл. *Валадар затокі — сам, плаўнікі свае пяском пад кустом шаруе.* Калачынскі: Лясная казка. *Панясу на двор пяском шараваць судзьдзе.* Ст. *Памажы мне шараваць памост.* Бешанкавічы (Ксл.). *Соверш.* **адшарава́ць**—оттереть грязь, пятно, натирая песком, мочалкой, соломой. Шсл.; Ар. *Закарэў гаршчок — ніяк не адшараваць.* Ст. *Дзяцё паклала ў начоўку — і адшаравала.* Дсл. *Соверш.* **пашарава́ць** —почистить что-л. песком, золою. Ар.; Шсл. *На двары пашаравала лыжкі.* Ст. *Я табе пашарую плечы.* Вязаўка Аз. (Ксл.). Аз. (Ксл.).
2. *па чым*—тереть обо что. Ар.; Шсл. *Не шаруй нагамі па мосьце.* Ст.

●**шарэц**-*рца̀, предл.-рцу, зват. шэрча, м.* —болото с серым мхом. Жучкевіч, 14.

●**шарэцца**—ждать чего-л. особенного. Гсл.

●**шаргану́ць,**—*см. под шоргаць.*

●**шаргаце́ць,** *-ачу̀-аціш-аціць, несоверш.* —производить шорох, шум, скрип частым дерганием. *Гудзіць аўтабус, шаргацяць колы па шашы.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

●**шарх I,** *шарха, па шарсе, зват. шарша, м.*—род мужской одежды. Дсл.(*под одежда*), фарф.

●**шарх II,** *отгл. частица*: **1.** быстрый неловкий поворот. Нсл. 707. *Шарх рукавом і пляшка із столу воб зямлю.* Нсл.
2. быстрое разодрание. Нсл. 707. *Шарх паперу.* Нсл. *См. шарп.*

●**ша́рханьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к шархаць*—шаркание. Нсл. 706. *Шарханьне ботамі.* Нсл.

●**ша́рхаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** шаркать Нсл. 706. *Ботамі шархаць.* Нсл.
2. тереться, шататься. Нсл. 706. *Чаго ты тут шархаешся?* Нсл.
3. раздирать. Нсл. 706. *Шархаць хустку.* Нсл. *Соверш.* **адша́рхаць, а)** оторвать.
б) сжать, скосить. Дсл. *Адшархалі мы палавіцу лугу.* Дсл. *Однкр.* **адша́рхнуць,**— отрезать. Дсл. *Кравец адшархнуў палатна.* Дсл. *Прич.* **адша́рхнуты**—отрезанный. Нсл. 385. *Адшархнуты кавалак палатна валяецца.* Нсл. *Соверш.* **расша́рхаць, расша́рхнуць**—разодрать. Нсл. 706. *Расша̀рхаць, расша̀рхнуць паперу папалам.* Нсл.
4. неуважительно поступать с кем или чем. Нсл. 706. *Што ж ты мяне так шархаеш?* Нсл.
5. марать, чернить в нравственном отношении. Нсл. 706. *Бацькава імя шархаеш.* Нсл.

●**ша́рхнуць**-*ну-неш-не, однкр. к шархаць 1, 2, 3.* **1.** шаркнуть. Нсл. 706.
2. *однр. к шархаць 2,* Нсл. 706. *Шархнуў і гаршчок разьбіў.* Нсл.
3. разодрать. Нсл. 706. *Шархнуць хустку.* Нсл.

●**шарху́бель***бля*—вид рубанка, Ксл. *Пачысьці шархублям.* Стаішча Чаш. (Ксл.).

●**шархуны́**-*оў-ом, мн. ч., предл.-ох,*—бубенцы. Міх. *См. шорхаўкі. Уменьш.* **шархуне́ц**-*нца, предл.-нцу, дат., предл.-нцом, мн. ч., предл.-цох. м.*—бубенчик. *Залатая зара шархунцом шалясьцела да раньня...* Кавыль: Ростань, 31. *Уменьш.* **шархунцы́**-*цоў-цом, мн. ч., предл.-цох*—бубенчики. *Пад дугою шархунцы, коні вараныя...* Кавыль: Ростань, 7.

●**шарп,** *отгл. частица*—означает быстрое разодрание. Нсл. 706. *Шарп у злосьці хустку папалам!* Нсл.

●**шарпоцьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—доношенная до крайней возможности одежда. НК: Очерки, 138.

•**шарпаніна**-*ны-не, ж.* **1.** букв. резня (кровопролитие, С.) Нсл. 706.
2. поспешная работа во время жатвы или сенокоса. Нсл. 706. *Сяднi добрую зрабiлi шарпанiну, цэлую палосу зжалi жыта.* Нсл.
3. кушание, приготовленное из разных съестных припасов или огородных овощей. Нсл. 706. *Шарпанiны наварыла буракоў з клёцкамi й бульбаю.* Нсл.
•**шáрпаньне**-*ня, предл.-ню, Отгл. имя сущ. к шарпаць,*—драние, раздирание. Нсл. 706. *Шарпаньне адзежы, паперы.* Нсл.
•**шáрпаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** рвать. Нсл. 706; Шсл. *Ня шарпай адзежыны, ходзячы тут.* Нсл.,—разрывать. Нсл. 70; Шсл. *Шарпаць, расшарпаць папалам паперу, хустку.* Нсл. *Ня шарпай полкi на драбныя кавалачкi, бо маленькiя анучкi будуць.* Ст. *Шарпае пад лягкiмi лапцiкамi колкае i яшчэ поўнае соку iржышча.* Гарэцкi: Песьнi 54. *Однкр.* **шарпанýць, а)** разорвать, Нсл. 706. рвануть, дёрнуть. *Шарпануў хустку папалам.* Нсл. *За гвозд шарпануў рукавом.* Ст.
б) резануть. Нсл. 706. *Шарпануць сьвiньню нажом.* Нсл. *Соверш.* **абшáрпаць, ашáрпаць, абшарпáць,** *перех.*—оборвать, разорвать во многих местах. Нсл. 355. *Абшарпаў адзежу, лазячы па дзярэўю.* Нсл. *Прич.* **абшáрпаны, ашáрпаны**—оборванный. Нсл. 355; Ксл.; Дсл. *У вабшарпанай адзежы бегае.* Нсл. *Сорам табе дзеўцы абшарпанай хадзiць.* Нсл. *Ходзе ашарпаны наш жучок — усю скуру сабакi папарвалi.* Дсл. *Соверш.* **адшáрпнуць,** а)—оторвать. Дсл. *Адшарпнуў касою галаву вуткi.* Дсл.
б) о доведении какого-л. действия до значительного предела. Дсл. *Адшарпнулi парабкi хлеба.* Дсл. *Адшарпнулi касцы* Нсл. 384. *Вялiкi кавалак палатна адшарпнуты ад сувою.* Нсл.
2. шарпáць—дергать. Горадз.(Нсл. 706). *Шарпаць нiткi з палатна.* Нсл.
•**шáрпацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—рваться, протираться. Нсл. 706. *Локцi ў сьвiткi шарпаюцца.* Нсл. *Соверш.* **абшарпацца, ашáрпацца,** *возвр.*—быть оборвану, Нсл. 355. обноситься, изорвать одежду, Гсл. обноситься, оборваться. Ксл. *Ходзiць абшарпаўшыся.* Нсл. *Я сусiм абшарпаўся, няма чаго адзець.* Пустынкi Сян. (Ксл.). *Ашарпалiся мы, лазiўшы па кустох.* Дсл. *Ашарпалiся. Ходзiм, як старцы.* Тм. **прашарпацца**—протереться. Нсл. 706. *Локцi прашарпалiся.* Нсл. *Соверш.* **расшарпацца**—разорваться. Нсл. 706. *Рукаво расшарпалася на сук.* Нсл.
•**шарсьцiн-á,**-*ньне,—см. под шэрсьць.*
•**шаршáтка**-*ткi-тцы, ж.*—самая большая игла, Ар.; НК: Очерки, 182. толстая игла для шитья кожи и т.п. Шсл.; Ксл.; Ар. *Шаршаткаю дык добра падшый лапцi.* Раўнаполье Сьмiл. (Шсл.). *Я хацеў зашыць мех, ды зламiў шаршатку.* Клюi Куз. (Ксл.).
•**шарýн**-*унà, зват.-ýне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—оледенелая корка на поверхности снега, наст. БГсл.
•**шарыга**-*гi-зе, ж.*—жердь с острым концом для задерживания плотов. Калупайла.
•**шарыньне**-*ня, собир.*—веснушки. Ксл. *Па аблiччу драбное шарыньне. Сьвярдлы Беш.* (*Ксл.*). *См. рабацiньне, шароцьце.*
•**шáрыць**-*ру-рыш-ра*—ища чего-н., ощуплевать что-н. твердое, особенно в потьмах, Ар. искать ощупью, шарить. *Што ты там шарыш на палiцы?* Ар. *Соверш.* **абшáрыць**—обыскать(таким образом С.) Ксл. *Усюдых абшарыў, але не знайшоў.* Стрэлкi Беш. (Ксл.). *Надабе добра абшарыць, дык знойдзем.* Ст.
•**шаснáнцаты,** -*тая-тае*—шестнадцатый. Н.; М.; Сянск. Сербаў 113; Лёсiк: Пачат. граматыка, 103; Смл.
•**шаснáнцаць**-*цацёх, цацём, тв.-цацьмà, предл.-цацёх, числ.*—шестнадцать. Магiлеўш. на гранiцы iз Смаленш.(Мат. Б., Но. 18); Сербаў, 113; Лёсiк: Пачат. граматыка, 103; Вял.; Н.; Слц.; Белападляскi п.; Кобрынск.; Берасьцейскi. *Маей дзеўцы толькi шаснанцаць год.* Сербаў, 113.
•**шаснуць,**—*см. под шастаць.*
•**шастáк**-*кà, м.*—3 копейки или 6 грошей. Варлыга: Назiраньнi 38. *Шэсьць дзён малацiла, шастак зарабiла, а за таго шастака, ды купiла мужыка.* Из песни, М.
•**шастáньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к шастаць 1, 2, 3, 4. Ня люблю шастаньня вашага.* Нсл. *Шастаньне харошае адзежыны.* Нсл. *Шастаньне бацькавага дабра.* Нсл.
шаснýць-*нỳ-нèш-нèць-нèм-нiцè,* **1.** *однкр. к шастаць 1.*
2. *однкр. к шастаць 2,*—метнуть.
3. резнуть. *Хацела ўжо шаснуць яго* (*нажом*) *па горле.* Уселюб Н.(Демид.-Веров, Н. I, 1896, 117).
•**шáстаць**-*аю-аеш-ае, звукоподр. от шума,* **1.** трясти и шуметь чем в роде соломы (платья, С.) Шсл.; Ар., шуршать. *Нешта шастае ў саломе.* Ст. *Жыта блыталася й шастала нясьпелымi каласамi.* Адамчык: Арж. колас. *Гарась* (*кратаецца*), *шастае рукамi па гарачай галаве.* Цялеш: Дзесяць, 26. *Соверш.* **зашáстаць**—зашелестеть колосьями, соломой или чем-н, подобным. Шсл. *Нешта зашастала ў сене.* Ст.
2. *што, букв.* мешать, бросать с шумом. Нсл. *Шастаць на асець снапоўе.* Нсл. *Шастай, шасьнi адзежу ў вакно.* Нсл.
3. тереть, небрежно нося. Нсл. *Дарагую адзежыну ўсюдых шастаеш.* Нсл. **абшастаць, а)** *соверш. к шастаць 3. Харошы андарак борзда абшастала.* Нсл.
б) обворовать, очистить. Ксл.
4. брать неумеренно(расходовать). Нсл. 706. *Борзда вы шастаеце збожжа.* Нсл. *Однкр.* **адшáснуць**—взять против ожида-

ния в большом количестве, Нсл. 385. отхватить невероятно большое количество. *Мернік цэлы акраік лесу адшаснуў ад нашага сяла.* Дсл. *Шмат жа вы адшаснулі мёду з лазобкі.* Нсл. *Соверш.* **адшастаць, а)** взять неумеренно. Нсл. 706. *Адшасталі паў меха мукі.* Нсл.
б) быстро(и много, С.) отрезать. Ксл. *Паў букаткі хлеба адшастаў.* Пустынкі Сян. (Ксл). *Соверш.* **наша́стаць, а)** набрать неумеренно. *Шастаеш, нашастаў на бацькаву шыю.* Нсл.
б) навалить во множестве(чего-н. шелестящего: соломы, сена, одежды, С.) Нсл. *Нашастаў поўную пуню сена.* Нсл. *Мая мышастая мне нашастае.* *Послов.* Нсл.
5. таскать украдком. Нсл. *Нехта з вас у мяне шастае грошыкі.* Нсл. *Соверш.* **вы́шастаць.**
6. неблагоразумно разбрасывать, мотать. *Шастаеш так, борзда расшастаеш, што бацька зьбер.* Нсл. *Соверш.* **расша́стаць.**
7. *кім-чым,*—небрежно, неуважительно обращаться с кем. Нсл. *Што ж ты так шастаеш мною?* Нсл.
•**ша́стацца**—вертеться, тереться около чего-л. *Ня шастайся тут, замінаеш у рабоце.* Нсл.
ша́снуцца, 1. *однкр. к шастацца. Ён ужо тут шаснуўся.* Нсл.
2. упасть, оборвавшись. *Шаснуцца ў ваду.* Нсл. 707. *Однкр.* **абша́снуцца**—сунуться неосторожно, оступиться, упасть, Нсл. 707. оступиться, нечаянно упасть. Гсл. *Абшаснуўся з кладкі і паляцеў у ваду.* Нсл. *Не абшасьніся, кладка хістаецца.* Нсл. 354. *Абшаснуцца ў ваду*—оступиться, попасть нечаянно в воду. Дсл. *Соверш.* **абша́стацца**—оборваться, шатаясь везде. Нсл. 355. *Абшастаўся гарэй за старца.* Нсл.
2. оборваться(упасть) Дсл. *Абшастаўся дый у канаву зьляцеў.* Дсл. *Соверш.* **адшаснуцца,** *однкр.,*—отскочить. Нсл. 385; Дсл. *Каліб не адшаснуўся назад, дык бы й капут быў.* Нсл. *Замахнуўся на мяне сусед кіям, а я ледзь адшаснуўся.* Дсл. *Соверш.* **наша́стацца, 1.** *"нашастаць"* вдоволь.
2. натереться около чего. *Соверш.* **расшастацца, 1.** начать(часто, С.). *Чаго гэты Жыд расшастаўся тут?* Нсл.
2. начать производить неумеренные расходы. Нсл. *Знаць у цябе лішняя капейка муляе, што ты так расшастаўся.* Тм.
•**шась, шасьць,** *отгл. частица, значит:* **1.** быстрое движение. Нсл. *Шась, шасьць і выскачыў вон.* Тм. *Сякіра з рук шась ды па назе.* Нсл. *Шасьць, што Бог дасьць.* *Послов.* Нсл.
2. внезапное появление. Нсл. *Шась, шасьць, як тут быў.* Нсл. *Шась у камору, ажно там злодзей.* Тм. **Шась!,** *междомет.* —шмыг!.

•**шасьце́ль**-*целі, ж.*—тюф(мешок, набитый соломой, сеном, волосом, служащий постелью, С.). Церабостынь ля Турца Стаўп.
•**шасьце́ньне**-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ. к шасьцець,*—шелестение. *Заграў на йскрыпцы ў маіх крозах шасьценьням жыта, шумам траў.* Крушына: Творы 144.
•**шасьце́ць**-*ціш-ціць, несоверш.*—шелестеть.
•**шасьцёра,** *числ.*—шестеро. МГсл.; Ар. *Меў шасьцёра ён дзяцей.* Гарун: Шчасьце М.
•**шасьцяры́к**-*ка́, м.*—шестёрка. МГсл.
•**шасьці́ны**—поминки в 40-ой день после смерти покойника. Гсл.
•**шасьць,**—*см. под шась.*
•**шасьдзясятны**-*ная-нае, прилаг. от числ. Шасьцьдзясяты: шасьцьдзясятная капа — "капа",* содержающая 60 штук чего-л., т.е. *"капа"* обыкновенная. *Шасьцьдзясятная капа.* НК; Очерки, Но. 571.
•**шашо́к**-*шка́, предл.-шку́; мн. ч.-шкі́-коўком-камі-кох. м.*—хорек, НК: Пасоб., Но. 63; Ар.; Ксл.; Гсл. хорь. *У нас пад печкай ё шашок.* Максімава Куз. (Ксл.).
•**шаша́,** *-шы-шы; мн. ч. шошы-шаў, ж.* —шоссе. НК: Игры, 24; Войш.; Ар.; Ксл. *Пайшоў цьвярдою сярэдзінаю шашы.* Адамчык: Арж. колас. *Раскруціць шлях даўгі рулён шашы.* Салавей: Сіла, 20. *Гудзіць аўтабус, шаргацяць колы па шашы.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Вось шаша загінае.* Рамановіч(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Матора панеслася па шашы.* Рудня Аз. (Ксл.). *На долю А. Вярыгі прыпала арганізаваць заслону і спыніць зносіны па шашы паміж Смаленскам і Віцебскам.* Васілеўскі(Полымя, 1929, Ч1, 193). *Мы cькіраваліся да шашы.* Цялеш: Дзесяць, 44.
•**шаткава́нка**-*нкі-нцы, ж.*—шинкованная капуста. Шсл. *Удалася смачная шаткаванка.* Ст.
•**шаткава́ць,** *-ку́ю-ку́еш-ку́е, несоверш. што*—шинковать, мелко резать (резать так, чтобы получились узкие лепестки, С.) Растсл.; Ар.; Альшанікі Беш. (Ксл.); Шсл.; Гсл. *У Язэпчыкаў шаткуюць капусту.* Ар. *Шаткуем капусту.* Ст. *Прич.* **шаткава́ны** —шинкованный. Ар.; Шсл. *Паставілі на зіму селядзёвачку шаткаванае капусты і селядзёвачку палуяк.* Ст. *Соверш.* **нашаткава́ць**—нашинковать. Ар.; Шсл. *Нашаткавалі селядзёўку капусты.* Ст. *Соверш.* **сшаткаваць**—сшинковать. Ар. *Сшаткавалі троха капусты.* Ст.
•**шаткава́цца**-*ку́ецца*—шинковаться. Шсл. *Добра шаткуецца наша капуста.* Ст.
•**шатроўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** зерна со снятой шелухой. *Будуць шатроўку пушчаць, крупы рабіць.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).
2. мука из *"шатраванага"* зерна. *Нарабілі мы шатроўкі пудоў зь дзесяць.* Ст. *Пяць пудоў шатроўкі змалоў.* Лужасна Куз. (Ксл.).

●**шатрахом,** *нареч.*—не плотно, не прилегая друг к другу, беспорядочно. Ар. *Дровы ляжаць шатрахом.* Ар. *Ср. шатырыцца. Кніжкі, папера ляжыць шатрахом,* Ар. *См. рагацьцём.*

●**шатраваньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к шатраваць,*—снимание на мельнице шелухи с зерна. Ар.

●**шатраваць,** -*рўю-рўеш-рўе, несоверш.. што*—снимать шелухи с зерна на мельнице. Ар.; Кл.; Гсл. *Ячмень шатрую.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Павязу шатраваць ячмень на бліны.* Ст. *Прич.* **шатраваны**—со снятой на мельнице шелухой. Ар. *Шатраваны ячмень.* Ар.

шатраваная мука—мука из *"шатраваных"* зерен. Ар. *Добра й шатраваная мука, усё ляпей, як так, ці на зацірку, ці на што.* Ст. *Соверш.* **абшатраваць**—очистить зерна от шелухи на мельнице. Ксл. *Абшатруем ячмень на крупы.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Соверш.* **ашатраваць** — *ашатраваць.* Ар.

●**шатў-батў,** *нареч.* означающее поспешность (приблизительно то же, что "бухты-барахты"). Гсл.

●**шатынка**-*нкі-нцы, ж.*—сатин. Шсл. *Набрала сабе шатынкі на спадніцу.* Ст. *См. сатына.*

●**шатырыцца**-*руся-рышся,* **1.** о травах и злаках: раздаваться в стороны при высыхании. Шсл. *Ячмень, як сохне, дык шатырыцца, тады яго блага й на воз класьці.* Ст.

2. о лошади: настораживаться при пугании. Шсл. *Конь шатырыцца, ці не ваўка ён у кустох чуе?* Ст. *Соверш.* **нашатырыцца, 1.** раздаться в стороны, приподняться. Шсл. *Канюшына, як высахла, дык уся чыста нашатырылася, аж на воз нельга класьці.* Ст.

2. (о лошади и под. С.), насторожиться. *Нечага конь нашатырыўся ды ўсё ў бок пазірае.* Ст. *Прич.* **нашатыраны.** Шсл. *Цяпер ячмень нашатыраны, хай адляжа, тады будзем складаць.* Ст.

●**шаваліць**-*лю, шаволіш-ле, повел.-воль-вольма, несоверш., перех.*—шевелить. Гсл.; Нсл.; Ксл. *Не шаволь таго краю!* Альшанка Чаш. (Ксл.). *Ён нічога не гаворыць, толькі вусікам шаволіць.* Дсл. *Соверш.* **абшаволіць** —устроить что-л. тихо, и быстро обделать дельцо. Дсл. *Пагукалі сваты між собку і абшаволілі дзела.* Дсл.

●**шаваліцца**-*люся, шаволішся, прошл. вр. шаваліўся, несоверш., возвр.*—шевелиться. Нсл. 704; МГсл. *Не шаваліся, ато з возу зваліішся.* Нсл. *Расьхінуліся сенажаці, на каторых ужо памалу шаваліліся касцы.* ЗСД 172. *Шаволіцца, лезе.* ЗСД. 245. *Соверш.* **зашааваліцца.** Нсл. 704. *Чэрві зашаваліліся.* Нсл. *Однкрат.* **шавальнуцца**-*нўся-нёшся-нёцца-нёмся.* Нсл. 704. *Спаў крэпка, не шавальнуўся.* Нсл.

●**шавец,** *шаўца, предл.-цў, зват. шэўча; мн. ч.-цы-цоў-цом-цоў-цамі-цох, м.*—сапожник. Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 708; Гсл.; ПНЗ; Растсл.; НК.: Очерки, 189. *Аддаў сына вучыцца за шаўца.* Ст. *Шавец шые боты.* Ранчыцы Беш. (Ксл.). *Ласкат.* **шэўчык**-*ыка, предл.-ыку.* НК.: Очерки, 184; Шсл. *Мікіта дарма сабе шэўчык: шые боты добра й танна.* Ст.

●**шавецкі**-*кая-кае,* **1.** сапожнический, Шсл. относящийся к сапожнику или сапожничеству. Ар. *Шавецкія звычаі.* Ар.

2. сапожный. *Каб дзе дастаць шавецкай смалы.* Ст. *Шавецкая майстроўня.*

●**шавецтва**-*ва, ср.*—сапожничество.

●**шаўковы**-*вая-вае*—шелковый. Косіч 84; Абарынкі Стдуб. (Раст.: Северск. 27); Ксл.; ЗСД 145. *Тата купіў імне шаўкловую хустку.* Купіна Віц. (Ксл.). *На тым лузе падушкі шаўковыя.* Погар (Афанасьев, I, 153). *Шаўкавыя павады.* Из нар. песни, Я. Г-кі: Лемантар, 48. *(У ката) шарсьціначкі шаўкавыя.* ("Каласкі", Но. 60-61, 1958).

●**шаўкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** — *шамшыць.* Нсл. 704. *Шаўкае, шаўкнуў нешта, не разьбярэш яго.* Нсл. *Соверш.* **зашаўкаць.** Нсл. 704.

2. тихо говорить, шептать. Нсл. 704. *Ня чую, што шаўкае, шаўкнуў на вуха.* Нсл. **шаўкнуць,** *однкрат.* **1.** *к шаўкаць 1.*

2. *к шаўкаць 2.*

●**шаўлюга**-*гі, ж., увелич. от шэўля. Ён на сваёй шаўлюзе не завязець гэты воз.* Слабала Беш. (Ксл.). *Но. Буланы! Но, шаўлюга!* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Уменьш.* **шаўлюжка**-*кі, дат., предл. шаўлюжцы, ж.* Гсл. *Н-но! Гані сваю шаўлюжку!* Гарун: Кн. Паўлючонка.

●**шаўл-юга**-*южка,—см. под шэўля.*

●**шаўцоў**-*ова-ова*—принадлежащий сапожнику. Ар.

●**шаўчынка**-*нк-нцы, ж.*—шелковая нитка. НК.: Бабы, Но. 18.

●**шаць**-*ці, ж.*—иней. Гайнін. *Белую шаць асыпаюць таполі.* Салавей: Сіла, 88.

●**шэйгіс**-*іса, предл.-ісу, зват.-ісе, м.*—вертлявый мальчик. Ар.

●**шэляг**-*га, м.*—грош, Растсл.; ПНЗ. старинная медная монета. *Яны таргуюць, таргуюць, ды ні шэляга не не даюць.* Пісараўка Імгл. (Сержп.: Отчет, 7).

●**шэндзіць, шэндзіла,** *безлич.*—счастливиться. везёт; удасться, удалось. Ксл. *Мне сядні ня шэндзіць добра ўзяць за дровы.* Жабіньцяі Сур. (Ксл.); НК.: Пасоб. Но. 57.

●**шэнце,** *безлич.*—счастливиться, везёт. Ар. *Яму штось сусім ня шэнціць.* Ст. *Ср. шанцаваць, шэндзіць. Соверш.* **пашэньціць, пашэнціла**—посчастливиться (повезёт, С.) Ар.; Шсл.; Мамойкі Беш. (Ксл.). *Але пашэньціла Юрку: зь лесу прыцёг калоду і ніхто не злавіў,* Ст.

●**шэпат**-*ату, предл. и зват.-аце, м.*—шелест. *Ср. шапацець.*

•**шэпшаль**-*ля, м.*—дряхлый старичок. Ксл. *Выстарэўся ён і стаў чысты шэпшаль.* Баравыя Куз. (Ксл.).
•**шэпт**-*пту, м.*—шопот, шептание. Гсл.
•**шэр,** *шэры; мн. ч., род. шэраў, ж.*—серая ткань. НК.: Очерки, Но. 334.
•**шэрань**-*ні, ж.*—изморозь, иней. Гсл. *Патура кабылкі зь белымі ад шэрані бакамі.* Гарэцкі: Песьні, 8. Ксл. *Пераз усю зіму шэрань была, мабыць будзе ўрадлівы год.* Шаркі Куз. (Ксл.). *Стаяць густа старыя яліны, прыбраныя шэраньню ў белых шапках і гнуцца ад іх цяжару.* Каласкі, 1955, Но. 29-30, стр. 3.
•**шэрась**-*сі, ж.* — *шэрань.* Ксл. *Калі ўзімку на дрэвах шэрасі шмат, тады ўвесну трэба сеяць ячмень.* Грэбяні Сян. (Ксл.).
•**шэрсьць**-*ці, ж.*—щетина. Ар.
•**шэрхці (шэрхнуць)**-*ну-неш-не, несоверш., перех. о снеге*—леденеть. *Скуранка пакрысе бялела: спачатку сьнег раставаў на гленцавітай скуры, а потым пачынаў шэрхнуць.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Ср. шэрань. Соверш.* **падшэрхнуць, падшэрхці,** *о снеге*—покрыться настом, слегка заледенеть по верху псле оттепели. Шсл. *За ноч падшэрхла — добра будзе йсьці.* Ст. *Одна* **шарсьціна́**-*ны. Собир.* **шарсьці́ньне**-*ня.* Ксл. *Шарсьціньне надабе на шчоткі.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).
•**шэршань**-*шня, м.*—род насекомого. ПНЗ.
•**шэры**-*рая-рае*—серый. Гсл.; Ар.
•**шэсьцерка**-*ркі, ж.*—шестеро. Гсл.
•**шэшка,** *шэшкі*—имя черта. НК.: Пасоб., Но. 63.
•**шэўля**-*лі-лі, ж.*—клячонка. Ксл. *За гэтую шэўлю нічога не дадуць.* Даўгое Беш. (Ксл.).
•**шэўчык,**—*см. под шавец.*
•**шкода**-*ды-дзе, ж.* **1.** потеря от стравежа, НК.: Очерки, Но. 548. потрава. Шсл.; Ар.; Вішкавічы Чаш. (Ксл.). *Каня забралі ў шкодзе.* Ст.
2. вред, убыток, Растсл.; Ар. вред. Крывое Беш. (Ксл.); Шсл.; МГсл. *Кот нарабіў у хаце шкоды.* Ст.
3. *нареч. каму, каго-чаго*—жаль, жалко. Ар.; Шсл.; Ксл. *Як мне яго шкода!* Вішкавічы Чаш. (Ксл.). *Мне стала яго шкода.* Ар. *Шкода часу.* Ар. *См. шкада̀.*
4. ущерб, трата вообще. НК.: Очерки, Но. 548.
5. *каму с союзами што, калі или без них*—приходиться пожалеть, прискорбно. *Шкода, што ты зь ёй не ажаніўся. Шкода, калі гэта праўда. Як шкода, такая згуба!*
•**шкоднік**-*іка, м.* **шкодніца**-*цы, ж.*—вредитель-ница. Ар.; Навікі Віц. (Ксл.); Ст. *Вось такі шкоднік: лезе ды лезе ў садок.* Тм. *Крыкнуць на цябе паноўе, што ты шкоднік і міськюк.* Из альбома А. Вярыгі (Васілеўскі: Полымя, 1929, УІ, 184).
•**шкодны**-*ная-нае*—вредный. МГсл.
•**шкодзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш., каму-чаму*—вредить. Гсл.; Ар.; Шсл.; Нсл.; Вят., Вост. (Даль). *Дзе непавернешся, усюдых шкодзіш.* Нсл. *Глядзі, каб там кот не пашкодзіў у каморы.* Ст.
пашкодзіць, *соверш.*—навредить. Гсл.; Ар.; Шсл.
шкодзе, *соверш.* **зашкодзіла(пашкодзіла,** Ар.), *безлич.*—вредить. Нсл.; Ар. *Ня пі, калі табе шкодзіць піць.* Нсл. *Яму ад сырой капусты зашкодзіла.* Нсл. *Гарэлка мне шкодзіць.* Ст. *Соверш.* **пашкодзіць**—повредить. Гсл.; Ар.
ня шкодзе, *безлич. каму*—так и следует. Ар. *Ня шкодзе — ня трэ' было чапацца.* Ар.
•**шкада́,** *нареч.*—жаль, НК: Очерки, Но. 548; МГсл. жалко. Войш. *Не бяруць Корзюка, — мусіць, не падабаюць. Шкада! Я йду да іх, а яны адступаюць.* Корзюк.
•**шкадава́ць**-*дую-дуеш-дуе-дуе; повел.-дуй-дуйма, несоверш., перех.* **1.**—жалеть. Ар. *На працу не шкадуюць сіл...* Е. Лось: Дома. *Нашто ў жыцьцю такая праца, нашто дарма так працаваць, каб хлеба зьесьці ўзяць баяцца, каб выпіць чарку шкадаваць?* Кліш.: В. Каліна. *Соверш.* **пашкадава́ць**—пожалеть. Ар.
2. *каму*—вредить. НК: Очерки, 52. *Ды вырві таму абодва бокі, хто мне шкадуе.* НК: Очерки, 52.
адшкадоваваць-*ву-вуеш-вуе; повел.-вуй-вуйма, несоверш., перех.*—предавать забвению. Нсл. 385. *Адшкадоўў, адшкадуй ужо тое, што перадаў, ня вернеш.* Нсл. *Соверш.* **адшкадава́ць.** Нсл. 385. *Прич.* **адшкадаваны**—преданный забвению. Нсл. 385. *Гэта ўжо адшкадаваныя грошы, няма чаго іх шкадаваць.* Нсл.
•**шкадава́цца,** *-дуюся-дуешся*—сожалеть. Войш. *Шкадуюся, што гэта зрабіў.* Войш.
•**шкадлі́васьць**-*ці, ж.*—вредность. НК: Очерки, Но. 548.
•**шкадлі́вы**-*вая-вае*—вредный. НК: Очерки, Но. 548.
•**шка́ліць**—школить, мустровать. Гсл.
•**шка́лічная**-*нае, в зн. сущ.*—трактир. Ксл. *Мы дзяржалі шкалічную.* Санікі Беш. (Ксл.).
•**шкапе́ц**—холощенный баран. Гсл.
•**шкапле́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—продавец *"шкаплер".* Аш.
•**шкаролюшча,**—*см. под скаралушча.*
•**шкарла́т**-*ту, предл.-це, зват.-це, м.*—пурпур.
•**шкарляты́на**-*ны-не, ж.*—скарлатина. Ар.; Ксл.; Ст. *На сяле ўсе дзеці хварэюць на шкарлятыну.* Ст. *Гэтай зімой у нас была шкарлятына.* Кузьміно Сян. (Ксл.).
•**шкарпэткі**(*одна* **шкарпэтка)**-*так,* **1.**—носки. Гсл.; Ар.; Вішкавічы Чаш. (Ксл.); Шсл.; МГсл. *Надзеў шкарпэткі й анучы яшчэ паабкручаваў.* Ст. *Хай сабе мужык, як шкарпэтка, абы я была як кветка. Послов.* Рапан. 88.

2. скаредная женщина. Нсл. 711. *Вон выгнаць трэба гэтую паганую шкарпэтку.* Нсл.

●**шке́лі**-*ляў, единств. ч. нет.*—шутки(и шутка,С.) насмешки, Нсл. шутки, зубоскальство, Ксл. остроты, насмешки. НК.: Дудар, Но. 27. *Няма чаго нада мною шкелі закідаваць.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *Досіць табе шкелі рабіць.* Нсл. *Свае шкелі кішэні аб'елі.* *Послов.* Нсл. *Уменьш.* **шке́лікі**-*каў* —шуточки, остроты. Нсл. *Дадзеў мне сваімі шкелікамі.* Нсл.

●**шке́ліць**-*лю-ліш-ле; повел. шкель, шкельма, несоверш. з каго, каля каго.* НК: Дудар, Но. 27. **1.** смеяться, шутить.. Нсл. 711. *Досіць табе шкеліць каля бабы.* Нсл.

2. шутить, насмехаться, Растсл. насмехаться, ПНЗ; Гсл. трунить, Смл. (Даль) подтрунивать, насмехаться. Ксл. *Досіць табе шкеліць.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Ня шкельце каля мяне, бо я стары, а вы маладыя, але дурні.* Новае Сяло Беш. (Ксл.). *Соверш.* **зашке́ліць,** Нсл. 711,—подтрунить. *Ты зашкеліў каля нас.* Нсл. *Соверш.* **пашке́ліць**—потрунить. Друя.

прышкеліць вочы, ашкелеваць-*люю-люеш-люе*—разными способами осмеивать, хитро проводить с намерением осмеять. Нсл. 388. *Глянь, ён ашкелюе нас.* Нсл. *Не ашкелюйце старога — старыя будзеце.* Дсл. *Соверш.* **ашкеліць**-*лю-ліш-ле*—осмеять. Нсл. 388. *Сорамна будзе, калі старых ды ашкеле маладыя.* Нсл.

ашкелевацца(ашкяляцца), *несоверш., возвр.* —улавливаться собственными хитростями, попадаться в обман. Нсл. *Шкелячы каля другіх, ты сам часта ашкелюешся.* Нсл. *Ср.* *аськіляцца. Ашкелеваў іншых і сам ашкеліўся.* Дсл. 68(*под* оскалиться). *Соверш.* **ашкеліцца.** Нсл.—остаться в дураках, осмеивая других. Дсл. *А што! сам ашкеліўся.* Нсл.

●**шкель**-*ля, общ.*—насмешник-ица. шутница. Нсл. *Шкель баба.* Нсл. *Падсадзі ты гэтага шкеля.* Тм. *Ср. Шкялёнак.*

●**шкідэрлі**-*ляў, единств. ч. нет.*—....

●**шкіле́т**-*ѐта, предл. и símb. зват.-ѐце, м.*—скелет, костяк. Ар. *Ідуць яны — шкілеты.* Салавей: Сіла 78.

●**шкі̍ркі**-*каў, единств. ч. нет.*—затылок. Растсл.

●**шкло**-*ла̀, ср.*—стекло. МГсл.; Ар.; Север (Косіч 87); Ксл.; Шсл. *Слабое шкло ў вокнах: краніся, дык і трашчыць.* Ст. *Пабілі шкло ў лампе.* Селядцова Беш. (Ксл.).

●**шкленьнік**-*ка, м.*—стекольщик. МГсл.

●**шклянка**-*кі, дат., предл. шклянцы, ж.* —стакан. Гсл.; Ар.; Куракі Сір. (Ксл.); Шсл. *Выпіў шклянку гарбаты.* Ст.

2. кусок стекла. Шсл. *Шклянкаю парэзаў руку.* Ст.

●**шкляньні̍ца**-*цы-цы, ж.*—оконное стекло. Гсл.

●**шкляны́**-*ная-ное*—стеклянный, Шсл.; Ксл. стеклянный, стекольный. Ар.; Гсл. *У іх былі шкляныя дзьверы.* Каверзіна Меж. (Ксл.). *Шкляное судзьдзе патаўклося.* Ст.

●**шкляр**-*ра̀, м.*—стекольщик. Ар.; Пажынкі Сян. (Ксл.); Шсл. *Па сяле езьдзе шкляр — трэба й нам уставіць адну балонку.* Ст.

●**шклярні̍ца**-*цы-цы, ж.*—парник. Гсл.

●**шкліць**-*лю*—стеклить, Ар.; Ухлё Чаш. (Ксл.); Шсл. вставлять стекла. *Будзем шкліць новыя вокны.* Ст. *Соверш.* **зашкліць** —вставить стекло. Ст. *Зашклілі пабітае акно.* Ст. *Прич.* **зашклёны.** Ст. *Адно акно зашклёна.* Ст.

●**шкра́баць**—чесать. ПНЗ.

●**шкрэд**-*да*—малыш, подражающий в своих действиях взрослым. Ксл. *Ах ты, шкрэд! бярэцца за тое, чаго ня здоліць.* Беліца Сян. (Ксл.).

●**шква́ркі**-*каў*—куски(кусочки, С.) жаренного сала. ПНЗ.

●**шкума́т**-*ата̀-ацѐ, зват. шкума̀це; мн. ч.-ты̀-тоў-том, мн. ч., предл.-тох, м.* **1.** отрезок холста, сукна. *Шкумата палатна пажалела.* Нсл. *Шкуматы палатна прадаў.* Нсл.

2. лоскут. Нсл. 712; Гсл. *См. скумат 1.*

3. клок. Гсл.; Нсл. 712. *Выдзер шкумат валасоў.* Нсл. *См. скумат, 2. Уменьш.* **шкуматок**-*тка.*

шкуматочак-*чка,* **шкумацік**-*ка*—лоскуток, лоскуточек. Нсл. 712. *Шкуматок палатна, сукна.* Нсл. *На шкуматочку паперы запісаў.* Нсл. *Шкумацік суконны, скураны.* Нсл. 712.

шкума́цьце-*ця, собир. к шкумат,* употребляется во всех упомянутых значениях и, кроме того значит: лохмотье. (Нсл.). *Шкумацьцям трэсьці.* Нсл. *Гавора ў вочы злосна абуранай грамадзе, каторая можа гатова разарваць яго на шкумацьце.* ЗСД 152. *Собир.* **шкумацьцё**-*ця, предл.-цю. Як успомніць — сэрца рвецца проста ў шкумацьце.* Гарун: Казка. *Прачхнуўся на голым завэдзганым шкумацьцём палу ў начулішчу.* Дзьве Душы 65.

●**шкумата́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., перех.* —рвать. *Парфіру ён з плячэй здымае ды на анучы шкуматае.* Полымя, Но. 6, 1967, 248.

●**шкума́тнік**-*іка, ж.* **шкума́тніца**-*цы*—лохмотник-ица, ходящий-ая в лохмотьях. Нсл. *Ня бачыў шкуматніка!* Нсл. *Хіба дурная якая, сама шкуматніца пойдзе за яго.* Нсл.

●**шкума́ціць**-*а̀чу-а̀ціш-а̀це, несоверш., перех.* **1.** драть, таскать за волоса или за уши. Нсл. 712. *Ні за̀ шта шкумацяць хлапца.* Нсл. *Ні за што пашкумацілі хлапца.* Нсл.

2. рвать. Нсл. 712. *Сабакі шкумацяць сьвіньню.* Нсл. *Соверш.* **абшкума́ціць**—оборвать. Дсл. *Сабакі абшкумацілі аўсяку.* Дсл.

нашкумáціць, *соверш. к шкумаціць 1, 2.* **1.** надрать на волоса. Нсл.
2. натаскать за шерсть. Нсл. *Сабакі нашкумацілі сьвіньню.* Нсл.
•**шкурлéпка**-*кі, ж.*—невзрачная старуха. Ксл. *Гэта баба ўжо сусім старая шкурлепка.* Бешанковічы (Ксл.).
•**шкыр!**—возглас, которым отгоняют овец. НК: Очерки, Но. 712; Нсл. *Шкыр у поле!* Нсл.
•**шкыра!,** *междомет.*—окрик на овец. Шсл.; Вят., Вост. (Даль). *Шкыра ў хлеў!* Ст. *См. шкыр!*
•**шкураця́ны**—кожаный. Гсл.
•**шкырáць**-*аю-аеш-ае, однр.* **шкырнýць,** *каго-што*—гонять, журить, Нсл. турить. *Няхай шкыраюць, я б ня гэтак яго шкырнуў.* Нсл. *Соверш.* **нашкырáць.** Нсл. *Нашкыралі добра, дык і перастаў дурэць.* Нсл.
•**шкы́рка**-*ркі-рцы, ж., детск.*—овца, Нсл. ласкательное название овцы. НК: Очерки, 357. *Уменьш.* **шкырачка**-*чкі.* Нсл. *Шкыркі, шкырачкі пагналі ў поле.* Нсл.
•**шлагáн**-*ну, м.*—пища из картофеля с подсолнечным маслом. Ксл. *Шлагану пад'еў і до.* Селішча Гар. (Ксл.).
•**шлапакí**-*коў-ком,-кох, м.*—туфли. Сурынка Слн.
•**шлёўдрацца**-*раюся*—медленно переступать в больших не по ноге сапогах. Ар.
•**шлях**-*ху, м.*—дорога, Растсл. большая проезжая дорога, путь. ПНЗ.
•**шляхоцкі**-*кая-кае*—шляхетский, дворянский. Ар.
•**шляхоцтва**-*ва, ср.*—шляхетство; дворянство. Ар.
•**шляхатáць**—клокотать.
•**шля́хта**-*хты-хце, ж., собир.* **1.** шляхта. Ар.
2. дворянство. Ар.; Гсл.
•**шляхцянка**-*нкі-нцы, ж.*—дворянка. Гсл.
•**шля́хціч**-*іча, предл.-ічу; мн. ч., род.-чаў, м.* **1.** шляхтич. Ар.
2. дворянин. Ар.
•**шляхцю́к**-*кá, м.*—презрительное название шляхтича. Ар.
•**шля́кі**—бабки в детской игре. Гсл.
•**шлíпар**-*ра*—тесанный брус. Ксл. *Шліпарам хату пакрылі.* Нсл. *См. шніпар.*
•**шлубнік,** *м.*—отвертка. МГсл.
•**шлýньне**—внутренности, желудок. Гсл.
•**шлупавíна**-*ны — шалавіна.* Гарадок (Ксл.).
•**шлы́гі**-*гаў, мн. ч.*—обшлага. Ксл. *Да кулька надабе прышыць шлыгі.* Сухарукава Аз. (Ксл.).
•**шлык**—войлочный колпак. Гсл.
•**шлы́нда**-*ды, общ.*—бродяга, любящий шляться. Нсл. *Шлында ня ўседзе на адным месцу, і работы толькі, што шлындаць.* Нсл.
•**шлы́ндаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—шляться, бродить, Нсл. шляться, ходить без дела, Ксл. шляться. МГсл. *Дай яму якую работу, няхай ня шлындае.* Нсл. *Ляпей шлындаць па старцах, чымся рабіць.* Нсл. *Чый гэта конь на вуліцы шлындае.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *Соверш.* **абшлы́ндаць**—обойти (шляясь без дела, С.) Нсл. 355; Дсл. *Абшлындаў усіх суседзяў, усё сяло, увесь сьвет.* Нсл. *Абшлындаў усіх суседзяў.* Дсл.
•**шлы́ндацца,** *-аюся-аешся, несоверш.* —шляться. *Соверш.* **абшлындацца**—обноситься(шляясь, С.). Нсл., оборваться (бродя без дела, С.) Дсл. *Абшлындаўся сусім, рызьзё вісіць.* Нсл. *Абшлындалася сусім — ходзе як старчоўка.* Дсл.
•**шлы́ндзік,** *-ка*—мальчик бегающий, шляющийся. *Пасадзі ты гэтага шлындзіка за работу.* Нсл. 713.
•**шлюб**-*бу, предл.-бе, зват.-бе, м.*—венчание(бракосочетание, Ар.) МГсл.; Ар.; Гсл.
•**шлю́пка**-*пкі-пцы, ж.*—варенное битое (при игре "у біткі", С.) яйцо. Ксл. *Давай шлюпку за свой кацік.* Спаская Сір. (Ксл.).
•**шморгаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** тереть. Шсл. *Шморгае нагамі па мосьце, як няма яму чаго рабіць.* Ст. *Соверш.* **абшморгаць** —обтереть. Шсл. *Абшморгаў рукавы аб стол.* Ст.
2. втягивать носом сопли. Шсл. *Шморгае сабе ў нос.* Ст.
шмарганýць, 1. *однкр. к шморгаць 1.* Шсл. *Як шмаргануў нітку, дык яна й парвалася.* Ст.
2. *однкр. к шморгаць 2.* Шсл.
3. быстро побежать. Шсл. *Як шмаргануў — і канём ня ўгоніш яго!* Ст.
•**шмотка**-*ткі-тцы; мн. ч., род.-так(-ткаў), ж.* **1.** полотняный платок. Ксл. *Набітае палатно йшло на хусткі("шмоткі").* Фурман: Крашаніна, 20. *Дарачка, куды ты дзявала маю шмотку.* Макеенкі Аз. (Ксл.).
2. небольшой кусок чего-л. холстяного. Нсл. 714. *На шмоткі падзер.* Нсл. *Ня даў добрае што, але даў шмотку.* Нсл. *Собир.* **шмоцьце**-*ця, предл.-цю*—лохмотье. Нсл. 714. *Шмоцьце вісіць адзаду.* Нсл. *Уменьш.* **шмотачка**-*чкі-чцы.* Нсл. 714. *Дай шмотачку на грошы.* Нсл.
3. тряпка. Ксл. *Затры шмоткаю пол.* Прусаўкі Аз. (Ксл.).
4. *перен.*—женщина без самолюбия. *Гэта б паказала, што ў мяне няма ніякага асабістага гонару, што я нейкая шмотка й болей нічога.* ЗСД 272.
•**шмáлец**-*лцу, м.*—гусиный жир. МГсл.; Ар.
•**шманáць**-*аю-аеш-ае, несоверш., употребляют с отрицанием не*—не обращать малейшого внимания, Ар. в ус не дуть. *А мой дзядзька піпку кура, а ўсё вочы не зажмура; ён на гэта не шманае, па тры чаркі выпівае.* Кульнева Імгл. *Мой чытар чытаць — чытае, а плаціць ён не шманае, — што рабіць?* В. Адважны(Б. Шляхам, Но. 5, 1965, стр. 21). *Пазіраў на пана*

Цыбульскага, што вось ні аб чым не шманае. (Лынькоў: Сустрэча, 162.) *Я цябе(на цябе?) не шманаю.* Ар. *Я й у просьбу, я й у грозьбу, а ён не шманае.* Янк. I(*под* грозьба). *Ну, яму, маладому, пэўне і ня блага ў сваім гэтым Салігорску...: адрабіў свой час — і не шманай.* Марціновіч (Беларус, Но. 159). *Але не шманае пташына дурная; новы шлях цярэбіць.* С. Музыка 78. *А мароз і не шманае, як бы ён тут і ня лыс, і на вокны накідае свой малюнак — рукапіс.* Тм. *Абышоў навокал твору і памацаў і панюхаў: не сьмяецца, не гавора, не шманае цаца вухам.*(Калосьсе, Но. 20, стр. 150).

•**шманіна**-*ны-не, ж.*—штука белья. Ксл. *Шманіна паплыла.* Шніці Куз. (Ксл.)

•**шмараваць(шмураваць,** НК), 1. мазать, (Гсл.) подмазывать, Нсл. 714. смазывать. *Шмаруй, пашмаруй колы.* Нсл. *Соверш.* **абшмараваць**—обмазать. Ксл. *Абшмараваў цела дзёгцям, дык і прапала ўся хвароба.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Соверш.* **пашмараваць**—подмазать. Нсл. 714. *Соверш.* **вышмараваць**—вымазать. МГсл.

2. чистить что-л. при помощи песка, хвоща. НК: Под. пос., Но. 72.

3. натирать, тереть. Ксл. *Як затупілася сякіра, давай яе шмураваць аб колы,* Чашнікі (Ксл.).

4. марать. Нсл. 714. *Каля дзёгцю ходзячы, сьвітку шмаруеш, ушмаруеш.* Нсл. *Дурная птушка свае гняздо шмаруе.* *Послов.* Нсл. *Соверш.* **ушмараваць.** Нсл. 714,—совсем замарать. *См. шмараваць 3.*

5. пятнать. Нсл. 714. *Водзячыся з п'яніцаю, ты чэсьць сваю шмаруеш.* Нсл.

•**шмаргаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—дергать, тянуть. ПНЗ. *Ср. шморгаць.*

•**шмаргануць,**—*см. под шморгаць.*

•**шмат I**-*та, дат., предл.-це, зват.-це, м.* **1.** полоса. Ксл. *Цэлы шмат коні стапталі пшонкі.* Нсл. 714. *Два шматы зжалі, а тры засталося.* Рыбчына Сір. (Ксл.).

2. иногда эти словом(неопределённо, С.) выражается расстояние. Даль. *Ладны шмат прайшлі.* Даль.

3. отрез, штука материи.

4. отрезок, отрывок(холста, ткани, С.) Вост., Пск., Твр., Вят., Тмб. (Даль). *Сабака з крысы цэлы шмат вырваў.* Даль.

шматок-*ткà, предл.-тку, зват. шмàтку; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох,* **1.** *уменьш. к шмат I*,—полоска. *Во гэты шматок ужо ўзаралі.* Каверзіна Меж. (Ксл.).

2. обрезок материи, Растсл.; ПНЗ. *лоскут. На шматкі парваў сарочку.* Нсл. 714. **3.** кусок.

•**шмат II,** *нареч.*—много. Ар.; Ксл.; Шсл.; МГсл. *Шмат работы яшчэ засталося.* Ст. *Зарабіў шмат грошаў.* Ст. *Шмат яшчэ чаго казаў.* Бешанкавічы (Ксл.). *Быў чалавек бедны, а дзяцей меў шмат.* Н.(Афанасьев, У. 1914, 8). *Шмат было гамонкі ў сяле.* Целеш: Ярылаў агонь.

шмат хто—многие. *Шмат хто там быў.* Ар. **шмат якія**—многие. Ар. *У шмат якіх мясцох мы сустракаем так званыя "рудні".* Савецкая Краіна, 1931 г., Но. 12, стр. 61. *Большая часьць пасьлейшых кургановых спакмянёў у шмат якіх дачыненьнях бліжыцца да старавечнасьцяў Прыбалтыкі.* Шчакаціхін 35. *Літоўскі ўзьвед... ведамкі рассылаў да шмат якіх літоўскіх урадаў.* Я. Кіпель(Белр. Думка, Но. 12-13, 1970 г, стр. 9). *Шмат якія складаныя работы даводзіцца рабіць рукамі.* Зьвязда, 17 IX, 1968. *На думку шмат якіх назіраньнікаў камуністычныя апаратнікі хочуць памсьціцца.* Бацьк., Но. 580. *Шмат якія газэты адзначаюць, што...* Тм. *Вынікі гістарычна-юрыдычных дасьледаваньняў высьветлілі шмат якія цемныя бакі літоўска-беларускага права.* Полымя, 1927 г., Но.2, стр. 133.

шмат што—многое. *Подле якіх шмат што ў Багдановічавай поэзіі выглядала на "дэкадэншчыну".* Бацьк., Но. 37/467. *Шмат што там было.* Ар. *Шмат чаго хацеў купіць.* Ар. *Ср. ст.* **1. боле**—более, больше. Ксл. *Ты імне боле й не кажы.* Пушкары Сян. (Ксл.).

2. болі—более, больше. НК: Пос., 100; Юрсл. *Дзьве ігрушкі зьеў, а болі няма.* Юрсл. *Налі болі капусты, я ўжо міску зьеў.* Тм. *Болі к табе ня пойдзем.* Тм.

3. больш—более, больше. Нсл. 30; Шсл.; Ксл.; Гсл. *Больш ня буду прасіць.* Нсл. *Больш не чапай.* Тм. *Больш ня хочу.* Ст. *Больш ня дам і не прасіце.* Ст.

4. *диал.* **большы**—более, больше. Гсл.; Ксл. *Чым большы — тым лепей.* Сянно (Ксл.).

5. болей—более, больше. Ар.

6. балей—более, больше. Вял.

•**шматок,**—*см. под шмат I.*

•**шматгадовы**-*вая-вае*—многолетний.

•**шматскладовы**—многосложный.

•**шмац-іна**-*інка,*—*см. под шмат I.*

•**шмаціна**-*ны-не, единств. ч., ж.*—кусок полотна, ткани. Ксл. *Дай імне гэтую шмаціну на паднадолак.* Жэрына Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **шмацінка**-*нкі-нцы.* Ксл. Сураж (Ксл.). *Собир.* **шмацьце**-*ця, предл.-цю,* **1.** лоскутье, куски. Нсл. 714. *Сабакі сьвіньню на шмацьце парвалі.* Тм.

2. лохмотья. Ксл. *Ну й спадніца ў цябе — адно шмацьце.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *У Жыда ўсё шмацьце вісіць, баўтаецца.* Нсл. 714.

•**шмяканьне**—падение чего-л. мягкого. Гсл.

•**шмуляньне(шмуляньне,** Нсл.)—трение. Нсл.; Ар. *Шмуляньне вяроўкі, локцяў, шыі каню.* Нсл.

•**шмуляць(шмуляць,** Ар.)-*яю-яеш-яе. несоверш., перех.*—тереть, (Гсл.) потягивая взад и вперед, для смягчения, Нсл. 714; Ар. тереть вообще одно о другое. Ксл.; Шсл.; Ар. *Шмуляць вяроўку.* Нсл. *Ня шмуляй рукамі па стале.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Соверш.* **перашмуляць**—перетереть. Шсл. *Пера-*

шмуляў важкі аб колца. Ст. *Прич.* **пера-шму́ляны**—перетертый. Шсл. *Ляйчына перашмуляна.* Ст. *Соверш.* **прашму́ляць** *каго-што*—протереть. Нсл. *Прашмуляў локці.* Нсл.

2. натирать до садна. Нсл. 714. *Пабакі шмуляюць каню ногі.* Ст. *Хамут шмуляе, нашмуляў, прашмуляў каню шыю.* Нсл. *Соверш.* **нашмуля́ць,** *каго-што*—натереть до садна. Нсл. *Хамут шмуляе, нашмуляў шыю каню.* Нсл.

абшму́ляць(абшмуля́ць, Нсл.), 1. обтереть что-л. шероховатое — смягчить чрез трение. Нсл.

2. ссаднить, ободрать, натереть. Гсл.; Ар.; Ксл.; Шсл. *Вожкі кладзі на гужы, каб лапаткі каню не абшмуляць.* Карма Куз. (Ксл.). *Да крыві абшмуляў палцы важкамі.* Ст.

абшмулява́ць-*люю-люеш-люе, соверш.* —*очистить, отстирать, чисто вымыть.* Дсл. *Забузавана было хусьце — мы яго адшмулявалі.* Дсл. *Адшмулявала маці дзяцё ў начоўцы.* Дсл.

перашмуля́цца—перетереться. Шсл. *Перашмуляўся повад аб палена.* Ст.

•**шмульгану́ць,**—*см. под шмульга́ць.*

•**шмульга́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, каго-што*—тереть одно о другое. Нсл. 714. *Шмульгаць вяроўку на крук.* Нсл. *Локці аб стол шмульгаеш.* Нсл. *Однкр.* **шмульгану́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм каго-што,* **1.** потянуть, рвануть. Нсл. 714. *Шмульгануў хустку і прарваў.* Тм.

2. *в знач. ср.,*—мгновенно тронуться. Нсл. 714. *Коні шмульганулі разам і панесьлі.* Нсл. *Соверш.* **абшмульга́ць,** *каго-што,* **1.** обтереть что-л. шереховатое, смягчить чрез трение. Нсл. 355, — *абшмуляць.* Гсл. *Абшмульгай зьвітую вяроўку.* Нсл. *Паненка адзѐцьце сусім абшмульга̀ла.* Дсл. *Не аблакочуйся, абшмульгаеш борзда локці.* Нсл. *Прич.* **абшмульганы, 1.** обтертый, очищенный, обглаженный трением. Нсл. *Вяроўка не абшмульгана добра.* Нсл.

2. *Прич.*—обтрепанный. Дсл. *Ідзець пісар у вабшмульганым каптане.* Дсл. *Новая сьвітка, а локці абшмульганыя.* Нсл. *Соверш.* **нашмульга́ць** *каго-што*—натереть до садна. Нсл. *Хамут нашмульгаў каню шыю.* Нсл. *Прич.* **нашмульга́ны** —натертый до садна. Нсл. *Хамутом нашмульгана каню шыя.* Нсл.

•**шмульга́цца,** -*а̀юся-а̀ешся, возвр.*—тереться. Нсл. *Вяроўка ня добра шмульгаецца, дужа кайстрава.* Нсл. *Ня шмульгайся тут.* Нсл. *Соверш.* **абшмульга́цца,** *возвр.*—обтереться, изорваться. Нсл. *Гузікі абшмульгаліся.* Нсл.

•**шмурга́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., перех.* —тереть, обтирать трением. Нсл. 714. *Шмургàць, абшмургàць вяроўку.* Нсл. *См. сморгаць 1. Соверш.* **абшмурга́ць.** Нсл. 714.

•**шмыкнуць**—шмыгнуть. *У страўню вэґетарыянскую ці там нейдзе шмыкнуў і схаваўся.* Дзьве Душы 89.

•**шна́рыць**-*ру-рыш-ра*—шнырять, Шсл. искать чего-н. шныряя. Ар. *Чаго ты тут шнарыш?* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Ср. шныпарыць. Соверш.* **вы́шнарыць**-*ру-рыш-ра. Хто вышнарыў кнігароў верш пра цэнзара?* Тат.: Кво вадыс, 100.

•**шні̇́пар**-*ра, м.*—брус в 3-4 аршина. Ксл. *Бывалі былі заработкі: часалі шніпары і вазілі іх у Бешанкавічы.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

•**шнур**-*ра̀,* **1.** шнур, Ксл. снур, бичевка. Нсл. *Купіў пяць сажняў шнуру.* Стасева Выс. (Ксл.). *Шнурам адбіць рысу.* Нсл.

2. шнур в прялке. Ксл. *Зьві ты мне шнур у самапраху.* Спаская Сір. (Ксл.).

3. плотничный шнур. Ксл. *Трэба часаць пад шнур.* Шарыпіна Беш. (Ксл.).

4. рыболовный снаряд из длинной веревки, к которой на шнурках привязываются крючки с приманкой для рыбы. Шнур закладывается на дно реки при помощи двух камней на концах его. Ксл. *Угорычы бяруцца ночы на шнуры.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).

5. полоса. Ксл. *У мяне засталося заараць два шнуры.* Дарошкава Сір. (Ксл.). *Уменьш.* **шнурок**-*рка̀*—снурок. Нсл. *Шнурком падпераж ысямся.* Нсл.

шнурочак-*чка, уменьш. к шнурок,*—снурочек. Нсл. *Шнурочак удзень у сарочку.* Нсл.

•**шнуроўка**-*ўкі-ўцы, ж. — кітлік,* НК: Очерки, 117. женская одежда без рукавов, в роде жилетки, корсет. Шсл. *Пашыла сабе новую шнуроўку.* Ст. *Яна носе шнуроўку.* Копцевічы Чаш. (Ксл.).

•**шнуравіца**-*цы-цы, ж. — кітлік.* НК: Очерки, 117. *Прадай, маці, ялавіцу, купі імне шнуравіцу.* НК: Очерки, 117.

•**шны́харыць**-*ру-рыш-ра, сяр.*—пронюхивать, проведывать пролазничеством (хитростью, пронырливостью, С.) Нсл., вынюхивать, бегать. Гсл.; Нсл. 175. *Соверш.* **абшны́харыць**—общупать, обыскать. Дсл. *Усюдых абшныхарыла Аўдотка, шукаўшы свае коні.* Дсл. *Соверш.* **ашны́харыць** *каго-што*—подслушивая(пронюхивая, С.) узнать, Нсл. 388. разузнать, разведать всяческими способами. Дсл. *Дзіўна мне, як ён мог гэта ашныхарыць.* Нсл. *Пшчолы ашныхарылі кош.* Дсл. *Соверш.* **прашныхарыць.** Нсл. 175. *Шныхарыў, пакуль прашныхарыў, што яму трэба.* Нсл.

•**шнькаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** бегать, выбегать. Нсл. *Ты ўсё шныкаеш, не пасядзіш за работаю.* Нсл.
2. искать чего-л. по углам. Нсл. *Чаго ты тут шныкаеш, расшныкаўся?* Нсл.
шныканьне—*ня,* **1.** частое выбегание. Нсл. *За шныканьням сваім нічога не зрабіў.* Нсл.
2. искание чего-л. по углам. Нсл. *Шныканьням сваім калі б шкоды якой не зрабіў ты!* Нсл. *Однкр.* **шныкнуць**-*ну-нешне*—вдруг скрыться, выбежать. Нсл. *Наша цмыга шныкнула ўжо за дзьверы.* Нсл.
расшныкацца—расшариться по разным углам. Нсл. 746. *Ты тут расшныкалася з лучынаю, каб іскры не зараніла.* Нсл.
•**шныкнуць,**—*см. под шныкаць.*
•**шныпар**—пробочник. Гсл.
•**шныпараньне**-*ня*—искание, рытие чего. Нсл. 715. *Шныпараньням сваім із агнём калі б не зараніла ты іскры.* Нсл.
•**шныпарыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., каго-што,* **1.** искать, Шсл. шнырять, искать (искать шныряя, **С.**) Ксл., искать, рыться, Нсл. 715. рыться. Гсл. *До табе шныпарыць па кутох!* Жэрына Чаш. (Ксл.). *Усё шныпара ў сваіх манатках.* Ст. *Ён тут шныпарыў чагось.* Нсл.
2. проведывать исподтишка. Нсл. 715. *Колькі ня шныпарыў у іх праз губу, нічога ня вышныпарыў.* Нсл. *Соверш.*
абшныпарыць—обыскать, осмотреть, Ксл. общупать, обыскать. Нсл. *Усю пуню абшныпарыў і знайшоў ткі апарат.* Карма Куз. (Ксл.). *Соверш.* **ашныпарыць**—общупать, обыскать. Нсл. 388.
•**шныроўка** — *шнуроўка.* Шсл. *Падыспад надзела шныроўку.* Бор Сьміл. (Шсл.).
•**шныць**-*ці, ж.*—молодые листочки известного(кажется зонтичного) растения, весьма рано появляющегося на жирных местах, НК: Очерки, 12. молодые листочки огородного растения. Гсл. *См. сьніць.*
•**шнюр**-*рà — шнур в 1, 2 и 5 значении.* Ар. *Уменьш.* **шнюрок**-*ркà,* **шнюрочак**-*чка.* Ар.
•**шпокаць**-*аю*—лопаться. ПНЗ.
•**шпокаць**-*аю-аеш-ае*—ударять. Растсл. *Соверш.* **нашпокаць**—.... *Каб не заступіліся свае мужчыны, дык нашпокалі б яму на месьце.* Ст. (Шсл. *под заступацца*).
•**шпонка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** планка, врезаемая в дверь для скрепления досок. Шсл. *Дзьверы зрабіў на шпонках.* Навасёлкі Пух. (Шсл.).
2. запонка. Нсл. 716; Войш.; Ксл.; Шсл. *Сарочку заплікнуў шпонкаю.* Ст. *Я сабе купіла шпонку.* Асіпова Аз. (Ксл.). *У сарочках каўнер прышпілялі шпонкамі.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *Сарочка із шпонкаю.* Нсл.
•**шпонька**-*нькі-ньцы, ж.*—запонка. НК: Очерки, 133; МГсл.
•**шпак**-*кà, предл.-ку, зват. шпàча; мн. ч. шпакі-оў-ом-і, мн. ч., предл.-ох, м.*—скворец. МГсл.; Растсл.; Ар.; Нсл.; Купіна Віц. (Ксл.); Шсл. *Завёўся шпак у нашым садку.* Ст. *Шпакі прыляцелі.* Ст. *Шпак у паноў ёсьць такі, што гукае.* Нсл. *Уменьш.* **шпачок**-*чка*—скворец. Ар.; Нсл. *Купі, паніч, шпачкоў.* Нсл.
•**шпакі**-*коў,* **1.** *мн. ч. от шпак,*—скворцы.
2. *школьное*—заимствование учеником трудов у сотоварища. Нсл.
шпакі лавіць—подсматривать у другого лучшего ученика и заимствовать. Нсл.
шпакамі жывець—зн. сам не сочиняет, а заимствует у других. Нсл. *Уменьш.* **шпачкі**-**коў.** Нсл.
•**шпакоўня**-*ні, дат., предл.-ні, ж.*—скворечница. МГсл. *Мы ў лясох, садох сягодня ладзім гнезды і шпакоўні.* Танк: Як вясна прышла.
•**шпар**—паз. Гсл.
•**шпарáк**-*акà, предл.-акў, зват.-àча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—строгальный станок. Войш. *Стругачом стругаюць у шпараку.* Войш.
•**шпáрка,** *нареч.* **1.** быстро, Растсл.; ПНЗ.; Шсл. быстро, очень скоро, Нсл. быстро(бежать) Гсл.; Ар. *Шпарка едзеш, коні прыстануць. Послов.* Нсл. *Ня йдзі гэтак шпарка, а то я ня спраўлюся з табою.* Ст. *Па небе шпарка лятуць цемныя болкі.* Дзьве Душы 39. *Вее вецер вольны, хмаркі шпарка гоніць.* Гарун(ст. "Вецер"). (*Кабыла*) *шпарка не бяжыць.* Гарэцкі: Песьні, 59.
2. прытко. *Ср. ст.* **шпарчэй**—скорее. МГсл.
•**шпáркасьць**-*ці, ж.*—быстрота, скорость. МГсл.; Нсл. *Шпаркасьці ў яго няма ў рабоце, у руках.* Нсл. *Шпаркасьць добра блохі лавіць. Послов.* Нсл. *Ліха нясець яе*(*кабылу*) *на жыта — у самахоці адкуль ёй і тая шпаркасьць у бягні бярэцца?* Гарэцкі: Песьні, 59.
•**шпáркі**-*кага*(**шпаркі,** Ар.), 1. быстрый, Ксл.; МГсл. быстро бегущий. Нсл. *Шпаркі конік ягоны.* Ст. *Ляксенкаў конь шпаркі.* Капляны Сян. (Ксл.). *Гэтак вымаўлялі пры шпаркім лічэньню.* Варлыга: Назіраньні 38.
2. быстрый, скоро понимающий. Нсл. *Шпаркі хлапец, усё разумее.* Нсл.
3. прыткий(вспыльчивый), не останавливающийся ни на чем. Нсл.; Ар. *На ціхога Бог панясець, а шпаркі сам пабяжыць. Послов.* Нсл. *Ганна шпаркая.* Ар.
4. вспыльчивый. Ар. *Ганна шпаркая.* Ар. *Ср. ст.* **шпáршы, 1.** быстрее бегущий. *Мой конь шпаршы за твайго.* Нсл.
2. быстрее понимающий. Нсл. *Твой сын шпаршы за майго; барзьдзей прывучаецца да ўсяго.* Нсл.
3. более прыткий, вспыльчивый.
•**абшпарыць**—обварить. МГсл.
•**шпэт**—худой, некрасивый, дурной. Гсл.
•**шпег**-*ёга, предл.-ёгу, зват.-ёжа, м.*—соглядатой, шпион. Гсл.

●**шпік**-*ку, м.*—костный мозг. Ар.; Ксл. *Люблю шпік ад таўстых касьцей.* Ухлё Чаш. (Ксл.).

●**шпіля́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к шпіліць,* **1.** закалывание, прикалывание булавкой. Нсл. 176.

2. *перен.*—колкие упреки. Нсл. 716. *Дадзеў ты імне сваім шпіляньням.* Нсл.

●**шпіля́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш.* **1.** *перех.* —прикалывать булавкой. Нсл. 716. *Ня так шпіляеш хустку.* Нсл.

2. делать колкие выговоры, упрёки. Нсл. 716. *Другі раз ня шпіляй імне, бо самому шпільну.* Нсл. *Однкр.* **шпільну́ць**-*нў-нёш-нёць-нём-ніцё.*

адшпіля́ць, *несоверш., перех.*—отстёгивать. Ар. *Соверш.* **адшпілі́ць,** *перех.*—отстегнуть. Ар. *Прич.* **адшпі́лены**—отстёгнутый. Ар.

зашпіля́ць-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*—застегивать. МГсл.; Ар. *Отгл. имя сущ.* **зашпіля́ньне**-*ня, предл.-ню*—застегивание. *Соверш.* **зашпіліць**-*лю-ліш-ле, перех.*—застегнуть. Ар. *Зашпілі кашулю.* Ар. *Прич.* **зашпілены**—застегнутый. Ар.

прышпіля́ць, *несоверш., перех.* **1.** пришпиливать, прикалывать(шпилькой, булавкой). Ар. *Прышпіляць, прышпіліць істужку, краску.* Нсл. 518.

2. говорить колкости. Нсл. 518. *Ты імне пачаў прышпіляць! а калі я табе прышпілю, аж падскочыш.* Нсл. *Соверш.* **прышпілі́ць,** *перех.*—пришпилить, прикрепить (шпилькой, булавкой, приколоть, Ар.). *Прышпіліла кветку да блюзкі.* Ар. *Прич.* **прышпі́лены.** Ар. *Вяргіня прышпілена да адзецьця.* Ар.

расшпіля́ць-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*—расстёгивать. Ар. *Соверш.* **расшпіліць**-*лю-ліш-ле, перех.*—расстегнуть. *Прич.* **расшпі́лены**—расстегнутый. Ар.

зашпіля́цца, -*яюся-яешся*—застёгиваться. Ар. *Соверш.* **зашпіліцца**-*люся-лішся*—застегнуться. Ар.

адшпіля́цца, *несоверш.*—отстёгиваться. Ар. *Соверш.* **адшпілі́цца**—отстегнуться. Ар. *Прич. прош. вр.* **адшпіліўшыся.** Ар. *Гузік у кашулі адшпіліўшыся.* Ар.

расшпіля́цца, -*яюся-яешся*—расстёгиваться. Ар. *Соверш.* **расшпілі́цца**—расстегнуться. Ар. *Прич. прош. вр.* **расшпіліўшыся**—растёгнут(сам растегнулся). Ар.

●**шпілька**-*кі, дат., предл. шпільцы, ж.* **1.** булавка. Ар.; Нсл. 716; МГсл.; Іванск Чаш. (Ксл.). *Шпількаю прыкалі істужку.* Нсл.

2. шпилька головная. Ар. *Каралеўна думала, што гэта шпілька ейная, узяла — улажыла ў галаву.* Н.(Афанасьев. III, 1914, 105.).

3. острое ядовитое слово с целью уязвить, униженно оскорбить противника. НК.: Очерки, Но. 97.

4. *общ.*—имеющий-щая острый, язвительный язык. Нсл. 716. *Ты шпілька, кажнага ўколіш.* Нсл. *Уменьш.* **шпі́лечка**-*чкі*—булавочка. Ар.; Нсл. 716. *Шпілечку згубіла.* Нсл. *Шпілечкі на істужачкі.* Из песни, Нсл.

●**шпількаваць**-*кую-куеш-кue — шпільчыць.* НК: Очерки, Но. 97.

●**шпільчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш.*—делать язвительные упреки. НК: Очерки, Но. 97.

●**шпіта́ль**-* àлю. предл. и знат.-àлю; мн. ч.-лі̀-лёў-лём-лі-лямі-лёх, м.*—больница, госпиталь.

●**шпу́га,** *шпу̀гі, шпу̀зе, ж.*—планка, врезаемая в дверь для скрепления досок. Шсл. *Моцна пазаганяў шпугі ў дзьверы.* Ст.

●**шпу́ля**-*лі, дат., предл.-лі, ж.* **1.** катушка. Ар.; МГсл.

2. катушка в самопрялке, на нее наматываются при прядению нитки. Ар.; Шсл.; Ксл. *Напрала дзьве шпулі за вечар.* Ст.

3. катушка в машинах(швейных, ткацких, прядильных) для намотки ниток, пряжи; шпулька, шпуля. *Уменьш.* **шпулька** -*лькі, дат., предл.-льцы, ж.*—катушка. Ар.; Ксл. *Купіла дзьве шпулькі зялёных нітак.* Ар. *Я напрала цэлую шпульку.* Купіна Віц. (Ксл.).

●**шпуля́ць**-*яю-яеш-яе*—бросать, Растсл.; Гсл. швырять. Ксл. *Мы шпулялі ў дошку чым папала.* Пушкары Сян. (Ксл.). *Однкр.* **шпульну́ць,** -*нў-нёш-нёць-нём*—бросить, ПНЗ. швырнуть. *См. шпульгаць.*

●**шпульга́ць**-*аю-аеш-ае*—швырять. Ксл. *Шпульгаў у сабаку, а лучыў у вакно.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.). *См. шпуляць.*

●**шпунт**-*та, м.*—затычка, ПНЗ. пробка, затычка в бочку, Растсл.; Ар. деревянная пробка. Ксл. *У кажнай бочцы бывае шпунт.* Рабцы Сян. (Ксл.).,—затычка, большая пробка. Гсл.

●**шпунтава́ць**-*тўю-тўеш-тў каго-што*—заколачивать в шпунт отверстие. Нсл. *Перарэз ад куфа добры на капусту, але трэба шпунтаваць, зашпунтаваць усі прасьвідраваныя ў ім дзіркі.* Нсл.

●**шпунтоўнік**-*ка, м.*—столярный инструмент, бурав для фигурной обработки краев доски. Ксл. *Шпунтоўнік зламіўся і няма чым зрабіць ветраніцу.* Аляксандрава Гар. (Ксл.).

●**шпурля́к**-*якà, предл.-якў, знат.-ячa; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—мяч. Дз. *Памятаеш, як гулялі мы ў шпурляка?* Тат.: Кво вадыс, 188.

ножны шпурляк—футбол.

●**шпурля́ць**-*яю-яеш-яе*—швырять. *Ня шпурляй ты ў садок усякага паленьня!* Ст. *А байбус шпурляе ў яго крамянымі сьнежкамі, няўпрыцям узлаваўшыся ў гульні.* Гарэцкі: Песьні 65. *Однкр.* **шпурну́ць**-*нў-нёш-нёць-нём*—швырнуть. *Высака шпурнуў камень.* Ст.

●**шпурля́цца,** *взаим.*—швыряться. *Хлапцы шпурляюцца грудкамі.* Ст.

●**шпурну́ць,**—*см. под шпурляць.*
●**шпы́рак**-*ака, предл.-аку, зват. шпырача, м.*—небольшой ломоть хлеба. Ксл. *Дай ты імне шпырак хлеба.* Русінава Сян. (Ксл.).
●**шрот,** *-оту, предл. и зват. шроце, м.* —**дробь.** НК: Очерки, 528, Но. 374; Ар.; Ксл.; Нсл.; Гсл. *Шрот буйны.* Нсл. *Мікіпар купіў сабе шроту.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Единств. ч.* **шроціна**—дробинка. Гсл. *Единств. ч.* **шраці́на**-*ны*(**шраціна́**-*нь̀,* Ар.)—дробина. Ар.; Нсл. *Ні воднаю шрацінаю ня лучыў у мэту.* Нсл. *Уменьш.* **шрацінка**-*нкі*—дробинка. Ар.; Нсл. *Аднэй шрацінкаю лучыў.* Нсл.
●**шроціна,**—*см. под шрот.*
●**шратаўніца**-*цы-цы, ж.*—мешочек с барилкою в устьи, для ношения дроба. НК: Очерки, Но. 374.
●**шрацін-а**-*ка,—см. под шрот.*
●**шруб**-*ба, предл.-бе, м.*—винт. НК: Очерки, Но. 689; Гсл. *Уменьш.* **шрубочак**-*чка*, **шру́бік**-*іка*, **шрубчык**-*ка.* НК: Очерки, 689.
●**шру́ба**-*бы*—винт. Ар.; Ксл. *У маёй сталюзе дзярвяная шруба.* Пожынкі Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **шру́бка**-*кі*—винтик. Ар.
●**шру́бка**-*кі, ж.*—гайка. МГсл.
●**шрубава́ць**-*бую-буеш-буеш каго-што* —винтить. Ар.; Нсл. 717. *Шрубуй завесы.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **шрубава́ньне**-*ня*—привинчение. Нсл. 717. *Благое шрубаваньне, шрубы павыпадалі.* Нсл. *Соверш.* **зашрубаваць** *каго-што*—завинтить. Ар.; Нсл. *Зашрубаваць шрубы.* Нсл. *Прич.* **зашрубаваны**—привинченный. Нсл. *Завесы зашрубаваныя.* Нсл. *Соверш.* **прышрубава́ць** *каго-што*—привинтить. Нсл. 518; Ар.; Шсл. *Прышрубуй завесы да скрынкі.* Нсл. *Прич.* **прышрубаваны**—привинченный. Ар.
●**шрытаўні́ца**-*цы-цы, ж.*—сумка для хранения дроби, с тонкой, как продеть палец, шейкою, куда вставлялась *"барылка".* НК: Очерки, 528.
●**што,** *чаго, чаму, чым, аб чым, местоим.* **1.** *спросительное;* выражает вопрос о предмете, явлении, свойстве и т.п.: что. *Што бачыш там?* Ар. *Чаго хочаш?* Ар. *Чаму ня прышоў да нас?* Ар.
2. *неопред. Пачатнікамі й сьветкамі тыя быці ня могуць, каторым у том джастамэнце што будзець апісана.* Стт. 341. *Ня так за нашым стараньням што добрае чынім, як далёка болей... за ласка̀ю Яго сьвятою.* Зізані: Толкование.
●**што,** *союз,* **1.**—что. Нсл.; Ар. *Так удалося, што баба забіла лося. Послов.* Нсл.,—который. *Тую клечу, што я зь ёю езьдзіў, каторая мі зьгібла на дарозе, з права ясьмі за ею заплаціў.* Гордз. Ак. XVII, Но. 19. *Што ўлесе родзіцца, удварэ згодзіцца. Послов.* Нсл. *Чаго не ясі, таго і к роту не нясі. Послов.* Нсл.

2. употребляемое в виде несклоняемого местоимения, — **каждый.** Нсл. *Што днём усё пазьней прыяжджаеш.* Нсл. *Што нядзелі бывае ў нас.* Нсл. *Што месяц, то дзесяць. Послов.* Нсл. *Што год, то ўдол. Послов.* Нсл.
што году—ежегодно. Шсл. *Што году мы тут накошавалі вазоў пяць сена.* Ст.
што хоця, *нареч.*—что угодно. *Гатоў быў зрабіць што хоця.* ЗСД 219. *Народ такі, што ў злосьці зробе што хоця.* ЗСД 151. *Ср. хоця-няхоця.*
што хаця́, *нареч. — што хоця.*
што да, *нареч.* **1.** даже до. Нсл. *Што да крошачкі выграб.* Нсл. *Што да каплі выпі.* Нсл.
2. относительно, Ар. касательно.
штодня, *нареч.*—ежедневно. Ар.; Гсл.; Ксл. *Гульня, ды ня штодня. Послов.* Рапан., Прык. 116. *Бачыліся штодня.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Што дня ў іх сваркі.* Летцы Куз. (Ксл.). *Саюзныя ворганы павінны даваць належны кірунак таму ўздыму асьветніц. мас, каторы расьцець што дня.* Асьвета, 1929, Но. 10, стр. 9.
што дзень—ежедневно. Шсл. *Што дзень ільле дождж ды ільле.* Ст. *Лідачка штодзень у хаце памагае ў працы маці.* Р. Кут, 8. *Я што ночы і што дня ня маю радасных гадзін.* Пушча(Калосьсе, Но. 18, 1939 г., стр. 19).
штадзе́нны-*нага*—ежедневный. Нсл. *Штадзенная дакука ад гасьцей.* Нсл.
штадзе́нна, *нареч.,* —ежедневно. Нсл. *Штадзенна дакучаеш мне.* Нсл.
што любя́, *нареч.*—любое. Ар. *Можна ўзяць што любя̀.* Ар.
што мага̀—сколько возможно. Гсл.
штомесячна—помесячно. МГсл.
штоночы, *нареч.*—каждую ночь, Гсл. еженощно.
што-не́будзь—что нибудь. Шсл. *Купі ты там што небудзь дзяцяці, цацку якую.* Ст.
што раз—всякий раз, ежечасно. Гсл.
што ты́дня—еженедельно.
што ты́дзень—еженедельно. Гсл.
●**штосьці,** *чагосьці, чамусьці...*—что-то. Гсл.
●**штось,** *чагось, чамусь, чымсь, на чымсь, местоим.*—что-то. *Здэнэрваваныя чаканьням чагось нязнанага...* Кавыль: Ростань, 33; Север(Раст.: Северск, 100); Ксл.; Нсл. 684. *Ён чагось тут шукае.* Нсл. *Штось трэба рабіць.* Галубова Куз. (Ксл.). *Прыйшоў чорны лось, паклаў штось; прыйшоў белы лось, падняў штось*(*ноч, дзень*). Рапан.: Прык. 362. *Хведара штось пачало кусаць.* Погар (Афанассьев, II, 1914, 198). *Узноў штось пачалі рабіць ня людная.* Севершч.(Косіч 229). *Савось задумаў штось.* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.). *Загіну, калі з табой штось стане.* Кавыль: Думы, 22.

●**штосьці,** *местоим.* — *штось.* Гсл. 163.
●**штосьці,** *чагосьці, чамусьці, чымсьці* —что-то. *Штосьці чорнае завалакло мае ясныя, сінія вочы.* Кавыль: Ростань, 28. *Штосьці злосна загырчэла.* М. Змагар: Лесавікі.
●**шта́ба**-*бы-бе, ж.*—довольно толстая железная полоса, при запорах, имеющая вид громадного дверного пробоя, НК: Очерки, Но. 645. (железная, С.) полоса, Нсл.; Ар. железная полоса для запора амбаров, скотных сараев и пр. Ар.; Ксл. *Клець заперлі на штабу.* Шчычына. *Уменьш.*
шта́бка-*бкі*—(железная, С,) полоска. Ар.; Нсл. *Штабка зялеза.* Нсл.
●**шта́бны**-*нага*—полосный(о железе, С.) Нсл. *Штабнае зялеза.* Нсл. *См. штàбавы.*
●**шта́бавы**-*вага*—полосный(о железе, С.) Нсл. *Штабавае зялеза.* Нсл. *Штабавае зялеза.* Нсл. *См. штабны.*
●**штабнава́ць**-*нýю-нýеш-нýе; повел.-нуйнуйма, несоверш.*—строчить(шить, прошивать сплотным швом, С.) Ксл.; Ар. *Як ты добра штабнýеш, як машынаю ўсяроўна.* Беліца Сян. (Ксл.).
●**штагоднік**-*ка, м.*—ежегодник. МГсл.
●**штадзе́нны**-*ная-нае*—ежедневный. МГсл.
●**шталю́га**—мольберт. МГсл.
●**штаме́сячны,** -*ная-нае*—ежемесячный. МГсл.
●**штаўха́ць**—толкать. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **штаўханьне**—толкание.
●**штача́сны**-*ная-нае*—постоянный. *Ср. штачасна.*
●**штача́сна,** *нареч.*—постоянно. Гсл.
●**штэмпаль**-*лю, м.*—клеймо. МГсл.
●**шту́ка**-*ýкі-ýццы, ж.* **1.** штука, отдельный предмет из числа однородных.
2. выходка, проделка, штука. *Каму за штуку прыймуць, а другому за тое ж скуру здыймуць. Послов.,*—что подобается Юпитеру, не подобается быку. Нсл. 67.
3. штука материи.
●**штука́р**—дока, искусник.
●**штука́рства**-*ва, ср.* **1.** хитрость. Гсл.
2. исскусство. Гсл.
●**штукарыць**-*ру-рыш-ра*—.... НК: Очерки, Но. 497.
●**штукава́ць**-*кýю-кýеш-кýе, несоверш., перех.* **1.** составлять что-л. из частей, лоскутков. Нсл. 718. *Сукна ня стане, хіба штукаваць зад давядзецца.* Нсл.
2. надставлять. *несоверш.* Нсл. 718. *Штукаваць, надштукаваць бярно.*
●**штурханіна**-*ны, ж.*—толкотня. МГсл.
●**штурхану́ць,**—*см. под штурхаць.*
●**шту́рхаць,**(Шсл.; Нсл.), **штурха́ць,** (Гсл.) **1.** толкать. Гсл.; Нсл. 718; Шсл. *Штурхàй яго адсюль па шыі.* Нсл. *Штурхае яго пад маўчаў.* Ст. *См. штырхаць.*
2. бросать с силою или напряжением, швырять. Нсл. 718. *Штурхай сюды на печ адзежу.* Нсл. *Штурхай дровы на печ.* Нсл. *Штурхай да мяне на асець снапоўе.*

штурхану́ць, -*нý-нѐш-нѐць-нѐм-нiцѐ, однкр. к штурхаць 1, 2.* Нсл. 718. *Штурханўў сноп ды ў від.* Нсл. *Штурхану цябе, аж ногі задзярэш.* Тм.
адштурха́ць, Нсл. 718. *Адштурхаюць цябе калі-нень шыю за гэта.* Нсл. *Однкр.* **адшту́рхнуць, 1.** оттолкнуть. *См. адштырхнуць.*
2. *перен.*—отогнать. Дсл. *Адштурхнуў куры ад гароду.* Дсл. *Адштурхаў ад мяне зайца.* Тм. *Прич.* **адшту́рхнуты, 1.** отодвинутый небольшими толчками. *См. адштырхнены.*
2. *перен.*—прогнанный. Дсл. *Заяц бяжыць міма, адштурхнуты сабакам.* Дсл.
●**шту́чна,** *нареч.* **1.** искусственно. Гсл.
2. искусно.,
●**шту́чны**-*ная-нае*—искусственный. МГсл.
●**штучны гной,**—*см. под гной.*
●**штых**-*хà, предл.* **на штысѐ,** *зват.* **штыша;** *мн. ч.-хi̇-хоў-хом, мн. ч., предл.-хох, м.* **1.**—штык. Ар.; Нсл.; Шсл.; Ксл.; ЗСД 305; Гсл. *І ўзноў этапы пад штых акупанскі.* Б. Голас, Но. 71. *На штых пракалоў руку.* Нсл. *Штых салдацкі.* Нсл. *Штыхамі яго закалолі.* Ст. *На стрэльбе надзеты штых.* Загуркі Беш. (Ксл.). *Адбудовуецца Беларуская Народная Рэспубліка пад аховаю штыха.* Зюзькаў: Крывавы шлях блр. нац. дэмократыі, 21. *Ня раз садзілі на штыхі.* Жылка, 101. *Калола сьвятло і даставала Рамана, як штыхамі.* Сяднёў(Бацьк., Но. 46-47/530-531).
2. щуп. Нсл. *Штыхамі паролі зямлю, ды нічога ня выпаралі.* Нсл.
3. шов у швей перед иглу. Нсл. *Штых ня роўны.* Нсл. *Адным штыхом шыта.* Нсл.
4. шрифт. Нсл. *Адным штыхом абедзьве кніжкі друкаваны.* Нсл.
5. почерк. Нсл. *Другая рука, другі штых пайшоў.* Нсл.
●**штыльт**—пример, образец; обыходный тон. НК: Пасоб., Но. 72.
●**штырх**-*ха; мн. ч.* **штырхі** (НК: Игры, Но. 34)—толчек. Ар.
●**шты́рхаць**-*аю-аеш-ае*—толкать. Ар.; Шсл. *Штырхае ў грудзі.* Ст. *Однкр.* **штырхну́ць**-*нý-нѐш-нѐць-нѐм каго-што*—толкнуть. Ар. *Варожасьць да праважэраўскай плыні ня штырхнула Бурбіса прылучыцца да левага крыла конґрэсу.* З. Жылуновіч(Полымя, 1927, Но. 2, стр. 192). *Однкр.* **штырхану́ць** —(сильно, С.) толкнуть. Шсл. *Як штырхануў, дык і паляцеў потырч.* Ст. *Соверш.* **вы́штырхнуць**—вытолкнуть. Ар.
шты́рхацца, 1. толкать кого-н. другого, толкаться. Ар.; Шсл. *Ня штырхайся!* Ар. *Памалу, ня штырхайся надта!* Ст.
2. *взаим.*—толкаться, толкать друг друга. Ар.
●**шты́рхнуць,**—*см. под штырхаць.*
●**штырхач**-*чà*—толчок. *Практыка 1905 г. дала штырхача думкам.* З. Жылуновіч (Полымя, 1927 г., Но. 2, стр. 183).

●**шты́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—рулевой, кормчий. *Гэй, штырнік! туды — на пралом!* Машара(Калосьсе, кн. I, 1935 г., стр. 6).

●**шты́рыць**-*ру-рыш-ра*—толкнуть. Шсл. *Штырыў яго к чартовай мацеры.* Ст.

ашты́рыцца-*руся-рышся, соверш. к штырыць*—толкнуть; — то же, что *"апынуцца"*—очутиться(но грубо, с презрением, **С.**) Шсл. *Як піргну, дык нейдзе аштырышся.* Ст.

●**шво**-*ва̀; мн. ч. швы-воў-вом-вы-вамі-вох, ср.*—шов. Ар. (*У варыштаванага*) *мацалі кажнае шво, абразалі гузікі.* Сяднёў: Корзюк.

●**шворан**-*рана*(*-рна̀*), *м.*—шкворень, металлический стержень, имеющий на одном конце головку, а на другом конце резьбу, на которую навинчивается гайка (употребляется для скрепления разъемных частей); является вертикальной осью передка повозки или поворотной части колесной транспортной машины(автомобиля, локомотива и т.п.), который обеспечивает поворот на ходу. Ар.; Луні; Пятніцкая Беш. (Ксл.); Пск.(Иеропольский). *Як воз бяз шворна не паедзе, так няхай малады да маладой ня пойдзе.* Трасьцянкі Н.(Демид.: Веров., II, 1896, 123). *Хачу пазычыць шварна̀.* Луні. *Дастаў шварном па плячох.* Луні. *Барысёнак шворанам біўся.* Ар.

●**шва́гра**-*ры, винит, дат., предл.-ру, твор.-рам; мн. ч.-ры, м.* **1.** шурин(брат жены) Ар.; Гсл.; Ксл.; ЗСД 21. *Сустрэўся я із сваім шваграм.* Селядубова Беш. (Ксл.).
2. зять(муж сестры).
3. свояк(муж жениной сестры или брат жены)., Гсл.

●**швагрэня**-*ні-ні, ж.*—свояченица(сестра жены) Гсл.

●**швайка**-*кі-цы, ж.*—широкое плоское шило(для шитья лубянок, колотья свиней) Ар.; Шсл. *Трэба пазычыць у каго швайкі сяўню пашыць.* Войстрава Сьміл. (ШГсл.). *Швайкаю закалоў парасё.* Тм. *Швайкаю кабана закалоў.* Труханавічы Чаш. (Ксл.).

●**швальня**-*ні-ні, ж.*—швейная сапожная мастерская.. Гсл.

●**шва́цтва**-*ва, ср.*—швейное ремесло. Гсл.

●**шва́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** швея(белошвейка, Гсл.) Нсл. 708; Ар.; Растсл.
2. портниха. Ар.; Гсл.; Бешанкавічы (Ксл.).

●**шва́ччын**, -*ына-ына*—принадлежащий *"шввачцы"*—швеи, портнихе. Ар.

●**швэндацца**, -*аюся-аешся*—шляться, МГсл. таскаться, Гсл. шляться, таскаться без дела, Шсл. волочиться. Гсл. *А што ён робе, толькі швэндаецца цэлы дзень.* Ст. *Соверш.* **нашвэндацца**—натаскаться. Шсл. *За дзень даволі нашвэндаўся.* Ст.

●**швед**-*да*—короед; жук из сем. Iridae. Ксл. *Швед вытачыў усю кару на елках.* Навасёлкі Сян. (Ксл.).

●**швінкі**, (грибы) — *сьвінкі.* НК: Очерки, 474.

●**швірга́ць**, (Ар.; Гсл.), **швырга́ць**,(МГсл.; Нсл.), -*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—швырять. МГсл.; Нсл. 708. *Швыргай на асець снапы.* Нсл. *Швыргні, вышвіргні гэта за акно.* Нсл. *Соверш.* **абшвірга́ць**, (Дсл.; Ар.), **абшвырга́ц**, (Нсл.)—забросать(кругом, **С.**) Дсл., забросать, обрызгать чем-л., особенно грязью. Нсл. 355. *Абшвыргала кабыла балотам.* Дсл. *Абшвыргаў мяне балотам твой конь.* Нсл. *Соверш.* **зашвырга́ць**—забросать. Нсл. 193. *Зашвыргаць снапамі, камлыжкамі.* Нсл. *Соверш.* **зашвыргну́ць**—забросить. Нсл. 193. *Палку зашвыргнуў далёка.* Нсл. *Прич.* **зашвы́ргнуты**—заброшенный. Нсл. 193.

нашвырга́ць(**нашвірга́ць**, Ар.) *што*—нашвырять, набросать(стремительно, **С.**) во множестве. Нсл. 739. *Яблыкаў у садзе нашвыргаў дзяцём, няхай зьбяруць.* Нсл.

нашвырга́ны, нашвы́рганы—набросанный(стремительно, **С.**) Нсл. 739. *Нашвырганую кучу снапоў пераносіць трэба адсюль.* Нсл. 739. *Соверш., перех.* **расшвы́ргаць**—разбросать, расшвырять. Нсл. 553. *Ідзі адсюль вон із сваёю адзежаю, ато расшвыргаю яе.* Нсл. *Прич.* **расшвы́рганы**—разбросанный, разметанный, Нсл. расшвырянный. *Падбяры сваю расшвырганую адзежу.* Нсл.

вышвырга́ць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—стремительно выбрасывать. Нсл. 102. *Вышвыргай з пад восеці дровы.* Нсл. *Соверш.* **вы́швыргаць**—стремительно выбросить. Нсл. 102. *За злосьці вы̀швыргаў, вышвыргнуў маю адзежу.* Нсл. *Прич.* **вы́швырганы**—выброшенный с быстротой. Нсл. 102. *Зьбяры свае вышвырганыя рэчы.* Нсл. *Вышвырганыя снапы зьнясі на месца.* Тм. *Однкр.* **вы́швыргнуць.** Нсл. 103. *Прич.* **вы́швыргнуты**—выброшенный. Нсл. 203. *Вышвыргнутае з-пад асеці палена.* Нсл.

●**шуба́рка**-*ркі-рцы, ж.*—старенький тулуп. Ксл. *Хоць бы шубарка якая на зіму.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

●**шубары**-*роў-ром-ры-рамі-рох, м.*—овчинные рукавицы. Ксл. *Шубары адзень, бо сьцюдзена.* Гарадок (Ксл.).

●**шубе́нь**-*бня̀, предл.-бню̀, зват. шу̀бню; мн. ч.-ні-нёў-нём-ні-нямі-нёх, м.*—палка, удобная для запускания в кого-л. или во что-л. Гсл. *Ёмка кідаў ён шубнём.* Дзьве Душы 38.

●**шубі̃на**-*ны, ж.* — *шубень.* Гсл. *Адтуль хлопчыкам надта зручна кідаць шубінаю ў сабакі.* Гарэцкі: Песьні 6,

●**шуга́!**, *междомет.*—употребляемое при отпугивании птиц. Нсл. 748. *Шуга на вас!* Нсл.

●**шуга́й**(**чугай? С.**)-*ая, предл.-аю, зват.-аю; мн. ч.-аї-аеў-аём-аі-аямі-аёх, м.*—армяк с длинными и широкими полами, который носят мужчины и женщины. Нсл. 713. *Накінь шугай.* Нсл. *Ср. чугай.*

•**шугавéя**-*ěi-ěi, ж.*—вьюга, метель. Нсл. 710. *Шугавея настала на дварэ.* Нсл. (*Сьнежань*) *зашумеў шугавеяю.* Салавей: Сіла 61.
•**шугавéіна**-*ны, общ.*—расточитель-ница, мот, мотовка. Нсл. 718. *У шугавеіны ніколі нічога не завядзецца.* Нсл.
•**шугавéіца**-*цы-цы, ж.* — *шшугавея.. Ці ліха мяне панясець ехаць у такую шугавеізцу, шугавею!"* Нсл. *Зіма на шугавейных белых крылах шумела ўзмахамі.* Салавей: Сіла 72.
•**шугавы**-*вая-вае*—ветренный, непостоянный. Дсл.
•**шугáць**-*ǎю-ǎеш-ǎе, звукоподр.* **1.** шибать бросать что с шумом на воздух. Нсл. 718. *Шугаць трэскаю.* Нсл. *Шугаць шыбнём на вераб'ї.* Нсл.
2. (порывисто, Гсл.), сильно дуть(о ветре, Гсл.) Нсл. 718. *Вецер шугае.* Нсл. *На вуліцы шугае вецер.* Гарэцкі: Песьні, 33.
3. летать с шумом. Гсл. *Узносіш крыльле, а шугаць ня можаш.* Салавей. *Імкнуўся я парывы духу даць, каб ён шугаў да зораў панад стромы.* Тм.
4. колебать. *Зрэдку пыхала бліскаўка, і шугаў рабінаю вецер.* Гарэцкі: Песьні, 82. *Шугае лес.* Кавыль: Ч. лёд.
5. полыхать. Ар.; Шсл. *Полы шугаюць у печы.* Ар. *Агонь шугае.* Ар. *Агонь аж у неба шугае.* Ст. *Полымя дужа шугае.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.). *Полымя шугае.* Нсл. 718. *Хваля агню шугала што раз бліжэй.* Тат.: Кво вадыс, 291. *Конь спыніўся, стаў, чакае, з воч яго агонь шугае.* Гарун: Шчасьце М. *Однкр.* **шуганýць**-*нў-нёш-нёць-нём-ніцѐ. Маланка зьнячэўку шуганула сярод поля.* Ар.; Вольскі: Паланянка.
6. провалиться с шумом(в снег). ПНЗ.
7. *перен. Тыя песьні да Шырын пераз мур шугалі.* Крушына: Лебедзь 61. *Ваша, сп. Рамановіч, ня хочаце поэтам даць волі шугаць у прасторах.* Галубіцкі("Бацькаўшчына", Но. 35/421). *Ня ўсім суджана шугаць.* Тм. *Шугайце, поэты!* Тм. *Мая душа — яна ня сьпіць — зялёным полымям шугае, чырвоным полымям гарыць.* Броўка(Літ. Маст. 17, 1971 г.).
8. *перех.*—мотать, расточать, как бы бросая на ветер. Нсл. 718. *Шугаў бацькава дабро, пакуль усё расшугàў.* Нсл. *Соверш.* **расшугáць,** *каго-што*—расточить, как бы бросая на ветер. Нсл. 718. *Шугàючы, расшугаеш борзда, а зьбіраючы зьбярэш. Послов.* Нсл. *Соверш.* **расшугáцца**—стать тороватым(?) до расточительности. Нсл. 553. *Нешта ён расшугаўся, знаць пабагацеў.* Нсл.

шугнýць-*нў-нёш-нёць-нём,* **1.** шибнуть, бросить что с шумом на воздух. Нсл. 718. *Шугнуць шыбнём у вераб'ї.* Нсл.
2. *однкр. к шугаць 2*—дунуть. *Вось шугнуў за сьцяною вецер.* Гарэцкі: Песьні, 34.
3. полыхнуть. Шсл. *А цяпло як шугнець ды шугнець, аж у самы строп!* Ст.

•**шýхля**-*лі, ж.*—совок для ссыпания зернового хлеба. Ксл. *На такаўні ляжыць шухля.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.).
•**шýець**—накипь. Церахоўка Гомельск.(Наш Край, 1928, Но. 11, 48).
•**шукáньнік**-*ка, м.*—искатель. МГсл.
•**шукáньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к шукаць,*—искание, Нсл. 718; Ар. розыск. Мгсл. *Такое тваё было шуканьне, што не знайшоў.* Нсл.
•**шукáць**-*ǎю-ǎеш-ǎе; повел.-ай-айма, несоверш., каго-чаго*—искать. НК: Дудар, Но. 52; НК: Очерки, Но. 49; Ар.; Нсл. 718; Растсл.; ПНЗ; Шсл.; Ксл.; Гсл. *Ня шукаючы, ня знойдзеш.* Нсл. *Шукай тут, яно сюды паляцела.* Ст. *Яны паляцелі шукаць таго каменя.* Погар (Афанасьев, II, 1914, 198). *Прич.* **шуканы**—исканный. Нсл. 718; Ар. *Грошы тут ужо шуканы кімсь.* Нсл. *Соверш.* **адшукáць**—отыскать. НК: Под. пос, Но. 20; Гсл. *Людзі добрыя, скажыце, а йдзе мора адшукаць?* НК: Под. пос. 38. *Шмат часу пайшло на адшуканьне патрэбнай паперы.* Гсл. *Соверш.* **пашукаць**—поискать. Гсл.; Ар.; Нсл. 718. *Соверш.* **прышукаць**—приискать. Нсл. 518. *Другі спосаб які надабе прышукаць да гэтага.* Нсл. *Соверш.* **зашукáцца**-*ǎюся-ǎешся*—слишком долго искать. *Маці цябе там зашукалася, а ты сядзіш тут — бяжы да хаты.* Вярбоўка Расьн.(Бясл.). *Хадоска з пад вянца, зашукалася грабянца.* Гарэцкі: Нар. песьні. 19.

адшýкаваць-*кую-куеш-куе, каго-што*—обыскивать. Нсл. 356; Дсл. *Абшукуй, абшукай нас усіх, калі думаеш, што мы ўзялі.* Нсл. *Пачалі злодзея абшукаваць і знайшлі крадзеныя рэчы.* Дсл. *Соверш.* **абшукáць**-*ǎю-ǎеш-ǎе каго-што* **1.** обыскать, Ксл.; Нсл. 356. обыскать вокруг. Шсл. *Абшукаў усе куткі і нідзе не знайшоў сякіры.* Ст. *Давядзецца абшукаць усіх, хто ёсьць — мо й знойдзем.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).
2. обмануть. Шсл. *Хацеў абшукаць мяне, але не на таго нарваўся.* Ст. *Прич.* **абшукáны**—обысканный. Нсл. 356. *Вазы й людзі ўсі абшуканы, пакражы не знайшлося.* Нсл.

абшукáцца, *соверш., возвр.*—обыскать самого себя. Нсл. 356. *Абшукайся сам, можа ў сябе самога знойдзеш.* Нсл.

дашукавацца-*куюся-куешся, несоверш.*—доискиваться. Шсл. *Позна ты стаў дашукавацца свайго. У мяне ён дашукуецца — у іншых папытайся, дзе твая піла.* Ст. *Пачаў вураднік дашукавацца — зразу выдалі,* Парадзіна Імсьц. (Бяльсл.). *Соверш.* **дашукáцца**—отыскать. МГсл.
•**шуло**-*ла, ср.* — *шула.* Шсл. *Згніло шуло ў пуні.* Бор Сьміл. (Шсл.).
•**шýла**-*ла, ср.* — *шула.* Шсл. *Дастаў пару дубовых шульцаў.* Ст.

•шу́ла-*лы-ле, ж.* **1.** колода, (Нсл. 718) толстый столб. Гсл. *Ляжыць, распохшы, як шула.* Нсл. *Цяліца ходзе наўкола шулы, як дурная.* Севершч.(Косіч 15). *Груд мужчын і баб, што сядзелі й гаманілі на бярвеньню й шулах, зьвезеных летась з панскага лесу, патроху рассыпаўся.* Дзьве Душы 109.
2. заборный столб, который в средине забора имеет пазы с обеих сторон, а в конце его в одной только стороне, прилегающей к пряслу, НК: Очерки, Но. 435. столб с пазами в строении или в ограде. Нсл. 719.
3. стойка(металлический или деревянный брус служащий опорой для чего-н. в механизмах, сооружении, конструкции, **С.**) Растсл.; ПНЗ.
4. столб в стене, заборе, в воротах, с пазами, Ксл.; Шсл. столб(вообще, **С.**) МГсл. *Аб'ехала шула*—зн. *"шула"* вошло в землю, подгнив. Ст. *Шулы падгнілі і замёт паваліцца.* Жабяньцяі Сур. (Ксл.). *Шула скрывілася.* Нсл. 719. *Хата без варот із аднэю шулаю.* Гарэцкі: Песьні, 6. *Ток наш забура̀цца хоча: шулы й сохі сусім падгнілі.* Нсл. 733(*под забураваццa*).
5. *перен.*—толстяк, толстячка. Нсл. 719. *Шула гэты, ледзь у дзьверы ўлез.* Нсл. *Шулу такую павярнуць цяжка.* Нсл.
шуліна-*ны-не, ж.*—одна *"шула"*. НК: Очерки, Но. 435; Ксл. *Шуліна павалілася ў вароцех.* Калышкі Лёз. (Ксл.). *Уменьш.* **шу́лка**-*лкі*—столбик с пазами. Нсл. 719. *Да прызбы шулка.* Нсл.
шу́лачка-*чкі, уменьш. к шулка*, столбичек с пазами. Нсл. 719. *Увелич.* **шу́лішча**-*ча*—толстое и довольно длинное бревно. *Шулішча гэта і параю коней не пацягнеш.* Нсл. *Собир.* **шу́льле**-*ля.* Ксл.(*под шуліць*).
•шу́л-ішча-*ка,—см. под шула.*
•шула́к-*ка̀, м.*—небольшой столбик для ограды или в постройке. Шсл. *Паваліўся шулак у плоце.* Ст. *Уменьш.* **шулачок**-*чка̀.* Шсл. *З гэтага кавалка яшчэ выйдзе шулачок.* Ст.
•шуля́к-*ка̀,* **1.** не очень толстый столб с пазами. *Шулякі ў пуні падгнілі.* Нсл.
2. коршун. Milvus ater Gm. *Глядзі, каб шуляк куранят не пахапаў.* Бабінічы Віц. (Ксл.).
•шуля́ты-*т, единств. ч. нет.*—ядра у самца. Нсл. 719. *Шуляты выпусьціць трэба жарабку.* Нсл. *Схапіў яго за шуляты.* Нсл.
•шу́ліць-*лю-ліш-ле каго-што*—закладывать бревна в столбы с пазами — *"шулы".* Ксл. *Сьцяпан шуле сьцяну ў хлеве.* Сітна Лёз. (Ксл.).
•шулі́ць-*лю-ліш, несоверш.*—строить забор, укладывать *"замеціны".* НК: Очерки, Но. 435.
•шулу́га-*гі, ж.*—деревянный(не обязательно деревянный, **С.**) мячик. Ксл. *Мы гулялі ў шулугу.* Цаўі Сян. (Ксл.).
•шулумейка-*кі, дат., предл. шулумейцы, ж.*—голова, когда о ней говорится при кутеже. НК: Очерки, Но. 149.
•шулупа́-*пы̀, ж.*—шелуха. Ксл. *Ад бульбы засталася адна шулупа.* Зайцава Сур. (Ксл.). *См. шалупайка, шалуп'е, шалупіна.*
•шум, *шуму, м.* **1.** шум. Ар.
2. накипь в горшке при варке. Нсл. *Зьбяры шум із гаршкоў.* Нсл. *См. шума̀ 3, 4.*
•шумоўка-*ўкі, дат., предл.-ўцы, ж.*—ложка для снимания пены с горшка. НК: Очерки, 79.
•шума́(шу́ма, НК: Очерки; Вост., Даль) **1.** сор. Ксл.; Віцебск.; НК: Очерки, 231, 250. *Вынясі шуму з хаты.* Селядцова Беш. (Ксл.).
2. навоз из сухой мелкой соломы и пр. остатков на гумне, слегка подгнивших. Шсл. *На загон навазіў шумы.* Ст.
3. накипь в горшке при варке пищи, Шсл. предметы всплывающие на поверхность горшка. НК: Очерки, Но. 176. *Ськінь ложкаю гэту шуму.* Ст. *См. шум 2.*
4. мелкая мякина, как то бывает в крупе и под. НК: Очерки, Но. 176.
•шумархаваць—шуметь(о людях). Смоленщ.
•шума́рхаць—разбрасывать с шумом. Гсл.
•шумава́ць*му̀ю-му̀еш-му̀е,* **1.** кипеть ключом, производя(выбивая, Нсл.) пену (пениться, **С.**) Шсл.; Нсл. 719. *Зацірка ў гаршку шумуе.* Ст. *Рыба шумуе.* Нсл. *Гаршкі шумуюць.* Нсл.
2. *перех.*—снимать с кипящего кушания пену, накипь. Нсл. 719; НК: Очерки, 79. *Шумаваць страву.* Нсл. 719; НК: Очерки, 79. *Я рыбку варыла, ды не шумавала; я мілага любіла, ды не шанавала.* Из песни, Нсл. *Соверш.* **зашумава́ць** —закипеть пенясь. Шсл. *Зацірка зашумавала.* Ст.
•шумаві́ньне-*ня, предл.-ню, ср.*—накипевшая пена при варке. Ксл. *Зьнімі шумавіньне з гаршка.* Стасева Выс. (Ксл.).
•шумаўё-*ўя, предл.-ўю, ср.*—накипь в горшке при варке. Войш.
•шумаце́ць, *-ачу-аціш-аціць, несоверш.* —шуметь с большей частотой звуков шума. *Шумацяць лозы.* Гарэцкі: Песьні, 61. *Дзьве жмені, гнуткія, шумацяць, мятаюцца й мятаюцца.* Тм. 55.
•шуме́тнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —мусорная яма, НК: Очерки 138; Гсл.; Ксл. место, где складывают мусор. Ксл. *Із шуметніку накапаў тры вазы шумы.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).
•шуме́ціць-*чу-ціш-це*—сорить. МГсл.
зашуме́ціць—засорить. МГсл.
•шуме́цьце-*ця, предл.-цю, ср.*—сор. НК: Очерки, Но. 823; МГсл. *См. шума.*
•шумлі́вы-*вая-вае*—..... *Люблю шумлівы гай.* А. Русак(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, стр. 28).
•шумце́ць, *шумчу̀, шумці̀ш-ці̀ць, несоверш.* —шуметь. Смоленщ. *О, зямля! Гэта ты, толькі ты жыцьцядайнаю казкай шумцела.* Салавей: Сіла 49.

•**шу́пачка**-*чкі, ж.*—не твердый, плохой качан капусты. Ксл. *Адны шупачкі парасьлі.* Даўгое Беш. (Ксл.).
•**шу́піць**-*плю-піш-пе, каго-што*—понимать, разуметь, Шсл.; Нсл. понимать, разбираться. Ксл. *Хоць малы, а троху шупіць.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *І яно ўжо нешта шупіць.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Ці шупіш ты, што яны кажуць?* Нсл. *Соверш.* **расшу́піць,** *каго-што*—понять. Ксл. *Во й расшупілі!* Даўгое Беш. (Ксл.). *Соверш.* **сшу́піць,** *каго-што*—понять. Нсл. *Нябось сшупіў тое, што зь яго жартуюць.* Нсл.
•**шуплацьця**—мелочь, ерунда. ПНЗ.
•**шупшы́на**-*ны-не, ж.*—шиповник, дикая роза. Растсл. *См. чупчыньнік.*
•**шур, шур!**—междомет. для подзывания овец. *Шур, шур, шур, шутачкі мае!* Гарадок (Ксл.).
•**шура́ць**—помыкать, гонять, как овцу. Гсл.
•**шургаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—шаркать. МГсл.
•**шурхну́ць**—взлететь с шумом. Гсл. *Верабейкі шурхнулі з плетня ў каноплі.* Гсл.
•**шурхну́ць**—прогнать, испугать. Гсл. *Шурхні авечкі з двара.* Гсл.
•**шу́рпа**-*пы-пе, ж.* **1.** курица и гусь, имеющие взъерошенные перья. НК: Очерки, Но. 802; Пархв.
2. *общ.*—нежное название кудрявого мальчика или девочки, кудрявчик. Нсл. 719. *Шурпа ты мой.* Нсл. *Уменьш.* **шурпачка** -*чкі.* Нсл. 719. *Шурпачка ты мой.* Нсл. *Хто маю шурпачку ўкрыўдзіў?* Нсл.
•**шурпа́**-*пы̀, общ.* **1.** гниль. Шсл. *Яна ўжо, як шурпа, зрабілася.* Крамяні Пух. (Шсл.).
2. *перен.*, сильно дряхлый-ая. Шсл.
•**шурпа́сты**-*тая-тае*—от природы шероховатый, имеющий взъерошенные перья, Нсл. 719. взъерошенный. *Шурпастая курыца.* Нсл.
•**шурпа́тасьць**-*ці, ж.*—шероховатость. Ар.; МГсл.
•**шурпа́тка**-*кі, ж.*—курица с взъерошенными перьями. Нсл. 719. *Шурпаткі нясушчыя.* Нсл.
•**шурпа́ты**-*тая-тае*—шероховатый, ПНЗ; Растсл.; Ксл.; Міх.; Барс., Пц., Лепл. шероховатый, не гладкий, шершавый. Нсл. 719; Ар. *Нешта гэта шкло шурпатае.* Пожынкі Сян. (Ксл.). *Шурпаты лёд.* Барс., Пц., Лепл. (Юхн.). *Шурпатыя аполкі.* Тм. *Шурпатыя пілоўкі(дошкі).* Тм. *Шурпаты мост(у хаце).* Барс., Пц., Лепл. (Юхн.). *У цябе ад працы шурпатыя рукі.* Тм. *Шурпатая дошка.* Нсл. *Шурпатыя твае рукі ад работы.* Нсл. *Шурпатая курыца.* Нсл. *Нареч.* **шурпата**—шероховато. Гсл.
•**шурпаце́ць**-*ею-ееш-ее, сяр.*—делаться шероховатым. Нсл. *Ад работы рукі шурпацеюць.* Нсл. *Соверш.* **зашурпа́цець,** *сяр.*—стать шероховатым. Нсл. 719. *Ад работы рукі зашурпацелі.* Нсл. *Соверш.* **пашурпа́цець,** *сяр.*—стать шероховатым. Нсл. 719. *Тваё сукно ад дажджу пашурпацела.* Нсл.
•**шурпа́ціць**-*чу-ціш-це, каго-што*—делать шероховатым. Ксл.; Нсл. *Нашто шурпаціць стол?* Чашнікі (Ксл.). *Чорнаю работаю ты рукі свае шурпаціш.* Нсл. *Ня трыся каля печы, паліто шурпаціш.* Нсл.
•**шурпа́ціцца**-*чуся-цішся, возвр.*—делаться шероховатым. Нсл. *Ня трыся каля сьцяны, сукно шурпаціцца.* Нсл. *Соверш.* **абшурпаціцца,** *возвр.*—принять шероховатый вид. Нсл. 356. *Сукно абшурпацілася.* Нсл. *Соверш.* **зашурпа́ціцца,** *возвр.* **1.**—сделаться шероховатым. Нсл. 719; БНсл. *Ня трыся каля сьцяны, сьпіна зашурпаціцца.* Нсл. 719. *Рукі ад работы зашурпаціліся.* Нсл. 194.
2. начать ссору. Дсл. 261. *Нашы зашурпаціліся.* Дсл.
•**шурсьце́ць,** *несоверш. к зашурсьцець. Соверш.* **зашурсьцець**—о шорохе снега. Дсл. 261. *Сьнег зашурсьцеў пад нагамі.* Дсл.
•**шуршэць**-*шу́-шыш*—шуршать. МГсл.
•**шу́ру-бу́ру,** *междомет.,*—означает приведение в беспорядок. Гсл.
•**шу́снуць,**—*см. под шустаць.*
•**шу́стаць**-*аю-аеш-ае, каго-што, звукоподр.*
1. бросать, метать с шумом. Нсл. *Вецер шустае салому.* Нсл.
2. расточать, прогуливать. Нсл. *Ня доўга будзе шустаць, борзда расшустае бацькаўшчыну.* Нсл.
3. *в знач. ср.,*—от сильного напора производить шум, стремиться с шумом и силою. Нсл. *Вада шустае цераз стаў.* Нсл. *Вецер шустае дзярэўям.* Нсл. *Вада проста й шустае цераз заставы.* Ст. *Однкр.* **шу́снуць**-*ну-неш-не, каго-што,* **1.** бросить, метнуть с шумом. Нсл. *Шусьні ўсё гэта ў вакно.* Нсл.
2. стремительно и с шумом пасть вниз(и вообще устремиться с шумом и силою, С.) Нсл. *Страха ад ветру шуснула далоў.* Нсл. *Сьнег із страхі як шусьне,б дык я аж спалохаўся!* Ст. *Неяк ненарокам выняў затычку ў бочцы, дык газа як шусьне — уся й выляцела!* Ст. *Полымя шуснула цераз вокны.* Нсл. *Як шуснуў вецер, дык і зламіў дзерва.* Нсл. *Соверш.* **расшу́стаць,** *каго-што,* **1.** разбросать, разметать с шумом. Нсл. *Вецер расшустаў салому.* Нсл.
2. расточить, прогулять. Нсл. *Расшустае бацькаўшчыну.* Нсл. **абшу́снуцца,** *соверш.*
1. осунуться стремительно вниз, упасть. Нсл. 356. *Сьнег із страхі абшуснуўся.* Нсл. *Лёд, мост абшуснуўся.* Нсл.
2. оборваться, упасть. Нсл. *Глядзі не абшусьніся ў ваду.* Нсл.
•**шу́стры**-*рая-рае*—проворный, быстрых движений. *На ўзьлесьсю з лужыны вады нап'ецца шустрая сініца.* Бялевіч.
•**шусьць!** — *шусь!* Шсл. *Шусьць яму пад ногі ды ўцёк!* Ст.

●**шусь!** *междомет.*—для обозначения или действия вообще с шумом. Шсл.; Нсл. *Заяц проста з пад ног шусь цераз дарогу!* Ст. *Шусь у ваду.* Нсл. *Шусь на яго вадою!* Нсл. *Страха шусь! і ўпала.* Нсл.

●**шу́шамець**-*ці, собир.*—проказничающая детвора, детская шатия. Ар.

●**шу́шкаць**-*аю-аеш-ае*—шушукать. МГсл.

●**шушпа́н**-*анд, предл.-ане; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—род мужской одежды. Дсл.(*под* одежда).

●**шут-шут!**, *междомет.* для подзывания овец. Шсл.; Нсл. *Шут-шут-шут! Авечка мая, авечачка!* Ст.

●**шу́та**-*ты, ж.*—ласкательное название овцы. Нсл. *Шуты бягуць двору.* Нсл. *Уменьш.* **шу́тка**-*ткі*—ласкательное название овцы. Нсл.; Шсл. *Шуткі мае, шутачкі! чаго вы пудзіцеся?* Ст. *Але сядні надта пудкі штось авечачкі былі. — Ну што з вамі, мае шуткі?* С. Музыка, 42. *Каму шуткі, а мне авечкі.* Рапан: Прык. 255.

шу́тачка-*чкі, уменьш. к шутка.* Нсл.; Шсл.; Ксл. *Шутачкі бягуць двору.* Нсл. *Шур-шур-шур, шутачкі мае!* Гарадок (Ксл.).

●**шу́тачкі**-*аў,* **1.** клевер полевой. Trifolim arvense L. Ксл. *Шутачкі ўжо цьвітуць.* Лужасна Куз. (Ксл.).

2. *уменьш. к шуты, шутка.*

●**шуве́іна**-*ны, общ.*—*ветреник-ица.* Нсл. *Шувеіна заўсёды ня помне, што робе.* Нсл.

●**шуве́йлівы**-*вая—вае*—несколько ветренный, несколько легкомысленный, склонный к непостоянству. Нсл. *Хлапец шувейлівы.* Нсл. *Ты пад старасьць стаў шувейлівы.* Нсл.

●**шуве́йны**-*ная-нае*—ветренный, непостоянный. Нсл. *Шувейны адно кажа а другое робе.* Нсл. *У шувейнага ў вадзін дзень сем перамен.* Нсл.

●**шу-у-гу!**, *междомет.*—оклик со взмахом на птиц, чтобы согнать их. НК: Игры, Но. 55.

●**шчодрасьць**-*ці, ж.*—щедрость. Нсл.; Ар.; МГсл. *Шчодрасьці яго мы яшчэ ня бачылі, а добры прыгляд бачым.* Нсл.

●**шчодры**-*рая-аре*—щедрый. Ар.; Нсл.; Бор.; Чаш. (Ксл.). *Ты шчодры чужым дабром: пакажы сваю шчодрасьць.* *Уменьш., ласкат.* **шчодранькі.** *Увелич.* **шчадру́сенькі.** Нсл.

●**шчодра,** *нареч.*—щедро. Гсл.; Ар.; Нсл. *Шчодра даець работнікам за работу.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **шчодранька,** *увелич.* **шчадру́сенька.** Ар.; Нсл.

●**шчокат**-*ту, м.*—щекотание, Ксл. щекотка. Ст. *Вось ён баіцца шчокату: проста*

●**шчокат**—стрекотание сороки.

●**шчокат**—стрекотание сороки.

●**шчабоўкнуць**-*ну-неш-не, повел.-ні-німа, соверш., однкр.*—упасть с шумом в воду, произвести звук *"шчабоўк"*, Гсл. упасть с шумом, бултыхнуться в воду. БНсл. *См. шчубоўкнуць.*

шчубоўкаць-*аю-аеш-ае*—падать в воду с шумом. Растсл.; ПНЗ. *Однкр.* **шчубоўкнуць**-*ну-неш-не*—упасть с шумом, бултыхнуться в воду. БНсл. *См. шчабоўкнуць. Шчубоўкне ў ваду.* ЗСД 63.

●**шчага́ць**-*дю-деш-де*—изнуряться. Нсл. 720. *З голаду шчагаем за табою.* Нсл. *Соверш.* **зашчогнуць.** Нсл. 720. *Статак шчагне, зашчох без вады ўполю.* Нсл.

●**шчахлы**-*лая-лае*—несколько подсохший(о белье, платье). Из *"шчахлага"* никогда не каплет, но влажным оно остается. Ар.

●**шча́дасьць**-*ці, ж.*—пощада. Нсл. 720. *Бяз шчадасьці б'ець жонку.* Нсл.

●**шчаджа́ць**-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*— щадить, жалеть. Нсл. 720. *Не шчаджай хлапца, сьцёбай добранька.* Нсл. *Соверш.* **пашчаджаць**—пощадить. Нсл. 720. *Мы шчаджалі сабе дзеля сьмерці капейку, а нехта пабраў наша дабро.* Нсл. *Прич.* **шчаджоны**—любимый, береженный. Нсл. 720. *Гэта маё шчаджонае дзяцё.* Нсл.

●**шча́дна,** *нареч.* **1.** бережливо. Ксл. *Шчадна абыходзься із сенам.* Мішкава Куз. (Ксл.).

2. бережливо, нерасточительно. Нсл. 720. *Жывець шчадна, не раськінецца.* Нсл., —бережно. бережливо. Гсл.

●**шчадроўны**-*ная-нае*—относящийся к *"шчадроўнай куцьці"*, которая бывает наканунe Нового Года. *"Водзяць казу" пад Новы Год "на шчадроўную куцьцю".* Старадуб(Жив. Старина, 1909, I, 88).

●**шчадрава́ць**-*рую-руеш, соверш.* **пашчадрава́ць,**—ходить в Рождественское время с песнями *"шчадроўкамі". Шчадрую, шчадрую, дайце каўбасу, я ў двор панясу, дайце другую, я пашчадрую.* Росуха Імгл. (Косіч 56).

●**шчаджоны,**—*см. под шчаджаць.*

●**шчака́**-*акі-аццэ; мн. ч. шчокі-каў, ж.* —щека. Ар.; Ксл.

●**шчака́ліць**-*лю-ліш-ле*—щекотать. Ксл. *Хадзі, я ня буду шчакаліць.* Стаішча Чаш. (Ксл.).

●**шчаката́ць,** *шчакоча*—стрекотать посорочьи. Гсл. *Соверш.* **зашчакатаць.** БНсл.

●**шча́кі**-*каў, единств. ч. нет.*—моча. Ар. *См. моч.*

●**вышчаляць**—.... *Дзеўкі сталі вышчаляць зубы.* Дсл. 284.

●**шчаме́ль**-*мялд, предл.-мялю, зват.-мелю; мн. ч., -мялі-лёў-лём-лі-лямі-лёх, м.* —шмель. Гсл.; Растсл.; Ксл. *Знайшлі шмат шчамялёў.* Нов. Сяло Беш. (Ксл.). *На краскі бурклiва прымошчаваліся вечныя порналы-шчамялі.* ЗСД 172. *Горш за ўсіх шчамялём.* ЗСД 140.

●**шчамі́лка**-*лкі-лцы, ж.*—расщепленная с одного конца палочка употребляемая для своеобразного наказания собак и кошек. НК: Под. пос., Но. 58.

•**шчаміць**-*млю, шчэміш-ме, каго-што* **1.** щемить, сжимать, увязив в чем- Ар. *Шчаміць, зашчаміць рукі.* Нсл.
2. складывать плотно. Нсл. 720.
3. жать в руках. Нсл. 720. *Што ты чужы пірог шчэміш у сваіх руках?*
4. *перен.*—впрягать. Нсл. 720. *Нашто ты шчэміш сваю кабылку? з імною сядзеш і паедзем.* Нсл.
5. *перен.*—протягивать(всовывать, **С.**) Нсл. *У нашу дзялёнку й ты шчэміш сваю руку?* Нсл. *Соверш.* **сушчаміць, 1.** сложить плотно(сжать, Гсл.) Нсл. *Што ж ты, мая дзетка, губкі сашчаміла?* Гсл. *Як на лаўцы лягу, рукі сашчаміўшы, тады воля ваша, хоця на галаве хадзеце, мае дзеткі.* Гсл.
2. **[зашчаміць]**—прищемить. Шсл. *Як зашчаміў нагу ў зялезы, дык ледзь вырваў.* Ст. *Прич.* **зашчэмлены.** Шсл. *Палец зашчэмлены ў дзьверы.* Ст. **падшчаміць** —поджать. МГсл.
3. сжать в руках. Нсл. 720. *Пірог сашчаміў у сваіх руках.* Нсл. *Соверш.* **ушчаміць,** *каго-што,* **1.** впрячь. Нсл. *Ужо я ўшчаміў яе(кабылку).* Нсл. *Сошку з вышак сьцягнуў, кабыліцу ўшчаміў.* Купала: Спад. 8.
2. протянуть(всунуть). Нсл. *У нашу дзялёнку й ты ўшчаміў сваю руку.* Нсл.
3. ушчаміць язык—вмешаться в сплетни, в ссору и неприятный разговор. Нсл. *I ты тут ушчаміла язык свой.* Нсл.
4. ушчаміць хвост —а)стать хвост в тисках. Ар. *Хлапцы ўшчамілі кату хвост.* Ар. **б)** *перен.* подвергнуться ответственности. *I табе хочацца ўшчаміць тут хвост свой: адлезь валей ад іх.* Нсл.
5. ужалить. Нсл. *Пшчала ўшчаміла від.* Нсл. *Прич.* **ушчэмлены, 1.** ущемленный. Ар.
2. запряженный наскоро. Нсл. *Шаўлюжка ўшчэмлена ў калёсы.* Нсл.
•**шчаміцца,** *несоверш., возвр.* **1.** жаться, присоединяться. Нсл. 720. *Шчаміся бліжэй да нас.* Нсл. *Шчэміцца(сабака) пераз няшчытна зачыненыя дзьверы.* Гарэцкі: Песьні 67. *Соверш.* **прышчаміцца**—прижаться. Нсл. 720. *Прышчаміся бліжэй да нас, так каб не зваліцца з возу.* Нсл.
2. (жаться, Гсл.), лезть в тесноту. Гсл.; Нсл. 720. *Куды ты шчэмішся? Як ушчэмішся меж народу, то заціснуць.* Нсл. *Соверш.* **ушчаміцца**—влезть в тесноту. Гсл.; Нсл. *Як ушчэмішся між народу, то й заціснуць.* Нсл.
3. соединяться плотно. Нсл. 720. *Дошкі косыя на дзьверы ня шчэмяцца шчытна.* Нсл.
4. склещиваться. Нсл. 720. *Казяўкі шчэмяцца, сашчаміўшыся лётаюць.* Нсл.
сушчаміцца-*млюся-мішся,* **1.** *соверш. к шчаміцца 3,*—соединяться плотно. Нсл. 720. *Дошкі косыя, на дзьверы ніяк ня сушчэмяцца.* Нсл.
2. *соверш. к шчаміцца 4.* Нсл. 720. *Казяўкі сушчаміўшыся лётаюць.* Нсл.

•**шчанё**-*няці; мн. ч.-няты, ср.*—щенок. Ар.; МГсл.
•**шчанюк**-*юка̀, предл.-юку̀, зват.-ю̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** щенок (самец **С.**) Гсл.; Ар.
2. *бранн.*—щенок(о мальчике). Ар.
•**шчапляць,**—*см. под шчапіць.*
•**шчапіць**-*плю, шчэпіш-пе, несоверш., каго-што,* **1.** прививать(делать прививку, Шсл.) Нсл. 721; Ар.; Ксл. *Гароднік дулю шчэпе.* Бор Сьміл. (Шсл.). *Увясну шчэпяць яблыны й дулі.* Гравы Сян. (Ксл.). *Пайду да хвельчара воспу шчапіць.* Аўдзевічы Беш. (Ксл.). *Шчапіць дзічку.* Нсл. *Асьпянік прыехаў шчапіць дзяцём воспу.* Нсл. *Прич.* **шчэпены** —привитый. Нсл. 721. *Ня ўсі шчэпеныя дзічкі прыняліся.* Нсл. *Воспа яму шчэпена.* Нсл. *Многократ.* **шчапляць**-*я-яеш-яе каго-што*—прививать. Нсл. 721. *Ты яшчэ ня ўмееш шчапляць прышчэпы, дзічкі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **шчапляньне**-*ня, предл.-ню*—прививание. Нсл. 721. *Хвельчара прывезьлі да шчапляньня воспы.* Нсл. *Соверш., многократ.* **нашчапляць** *каго-чаго*—привить во множестве. *Нашчапляць дзічак, прышчэпак.* Нсл. Многократ. **прышчапляць**—прививать. Гсл.; Нсл. 518. *Прышчапляюць яблынкі.* Нсл. *Соверш.* **прышчапіць**-*плю, прышчэпіш-пе, перех.* —привить. НК.: Очерки, 401; Ар.; Нсл. 518; Ксл.; Шсл. 233; МГсл. *Прышчапіць дзічку.* Нсл. 721. *Прышчапіў воспу.* Нсл. 518. *Малога трэба везьці да лячэльні воспу прышчапіць.* Ст. *Прич.* **прышчэплены**—привитый. Нсл. 518. *Яблынку прышчэпленую зламіў.* Нсл. *Воспа прышчэпленая прынялася.* Нсл.
2. складывать(о руках, **С.**) Нсл. 720. *На грудзёх рукі шчапі.* Кіт. 83а13. *Рукі шчэплячы, плача.* Нсл. *Соверш.* **ашчапіць**-*плю, ашчэпіш-пе*—охватить. Янк. I. *Ашчапіў за шыю і не адарвецъ(празь дзяцё).* Янк. I. *См. ашчаперыць, Соверш.* **сушчапіць,** *каго-што*—сложить(руки, **С.**) Нсл. *Рукі сашчаміўшы маліся Богу.* Нсл.
•**шчапленьне,**—*см. под шчапіць.*
•**шчарбатні,** *-нёў-нём-ні-нямі-нёх*—лапти с открытой головкой. *Патаптаў свае шчарбатні.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).
•**шчарба́ты**-*тая-тае,* — не имеющий зуба, выщербленный, Гсл. имеющий трещину(щербину, **С.**), зазубрину. Нсл. 721. *Шчарбаты гаршчок.* Нсл. *Шчарбаты зуб.* Нсл. *Ой гора таму дый не жанатаму, як таму гаршчэчку дый шчарбатаму.* Из песни, Нсл. *I мая капейка не шчарбатая.* *Послов.* Рапан.: Прык. 39.
•**шчарбацік**-*ка, м.*—глиняный сосуд с трещиною или выбитым краем. Нсл. *Гаршчэчкаў табе ня было, што ты шчарбацік купіў.* Нсл.

•**шчарбі́ць**-*блю, шчэрбіш-бе,* *несоверш., каго-што*—зазубривать Нсл. 726. *Не шчарбі, ня вышчарбі касы, каля кустоў косячы.* Нсл. *Соверш.* **нашчэрбіць**—получить(маленькую, **С.**) трещину. *Прич.* **нашчэрблены**(немного, **С.**) треснувший, имеющий(маленькую, **С.**) трещину, Нсл. 326. надтреснутый. *Нашчэрблены зуб баліць.* Нсл. *Нашчэрбленая латка, міска цячэць.* Нсл. *Соверш.* **вы́шчарбіць,** *каго-што*—зазубрить. Нсл.

•**шчарбі́цца,** *3-ее лицо* **шчэрбіцца,** *несоверш.* —зазубриваться. Нсл. 721. *Каса на пяшчаным лузе шчэрбіцца.* Нсл.

нашчэрбівацца, *несоверш.*—получать трещину, щербину(о глиняных, каменных и костяных предметах) Нсл. 326. *Зуб нашчэрбуецца.* Нсл. *Соверш.* **нашчэрбіцца.** Нсл. 326. *Гаршчок нашчэрбіўся.* Нсл. *Соверш.* **вышчарбіцца**—зазубриться. Нсл. 721. *Тапор вышчарбіўся, лучыў на гвозд.* Нсл.

•**шчарне́лы**-*лая-лае*—почерневший.

•**шчарне́ць,**—*см. под чарнець.*

•**шчасны**-*ная-нае*—счастливый. Ар.; Войш.; Нсл.; Алексінічы Сян. (Ксл.). *Не радзіся краснай, а шчаснай.* *Послов.* Войш. *У шчасны сас выехаў.* Нсл. *Не радзіся красны, а радзіся шчасны.* *Послов.* Нсл. *Нареч.* **шчасна**—счастливо. Гсл.

•**шчасьлі́вы**-*вая-вае*—счастливый. Нсл. *Доля яе шчасьлівая.* Севершч.(Косіч 241). *Будзь здароў а шчасьліў*(*прыгаворка пры расстаньню*). Нсл. *Шчасьлівы будзь.* Кіт. 11765. *Ср. ст.* **шчасьліўшы.** *Будзь здарова, маці міла! Каб ты мяне не радзіла, каб ты мяне не карміла, шчасьліўшая ты бы была.* П. Бахрым. *Прев. ст.* **найшчасьліўшы** —самый счастливый.

•**шчасьце**-ця, *предл.-цю, ср.*—счастье. Ар.

•**шча́сьціць,** *шча́шчу, шча́сьціш-це, сяр.* —служить к счастью. благоприятствовать. Нсл. *Ігра табе сядні шчасьце.* Нсл.

шчасьць, *повел. от шчасьціць*-благоприятствуй, дай счастья. Нсл.

шчасьць, Божа, па дарозе!—желание отъезжающему. Нсл. *Соверш.* **пашча́сьціць** —послужить к счастью. Нсл. *Дарога мне пашчасьціла.* Нсл. *Пашчасьце ў нечым.* ЗСД 125.

шча́сьце, *соверш.* **пашчасьціла,** *безлич.* —счастливиться, Нсл. благоприятствует счастье, удача, везёт. *Табе ў усім шчасьце, а мне ў гэтым не пашчасьціла.* Нсл. *Пашчасьціла неяк табе.* Нсл. 343(*под неік*).

•**шча́ўе(шчаўё,** Ар.)-*ўя, предл.-ўю, ср.*—щавель, Ар.; Лужасна Куз. (Ксл.); Шсл.; Гсл. щавельник. *Наварылі маладзенькага шчаўя.* Ст.

2. щи из щавеля.

•**шчаўёвы**-*вая-вае*—щавельный. Ар.

•**шчаўлю́к**-*юкў, предл.-юкў, зват.-юча, м.* **1.** щавель. Ксл.

2. щи из щавеля. Ксл. *Посны шчаўлюк.* Бараўляны Куз. (Ксл.).

•**шча́ўраць, шчаўрэць,**—*см. под чаўрэць.*

•**шчэзнуць,**—*см. под чэзнуць.*

•**шчэляна**-*ны-не, ж.*—челюсть. Ар.

•**шчэліна**-*ны-не, ж.*—щель, Ар. трещина. Ар. *См. шчэлка.*

•**шчэліць**-*лю-ліш-ле,* **1.** расщелять, щелить, колоть, образуя щель.

2. подсматривать, смотреть чрез ограду. Нсл. 720. *Ня ўчыся шчэліць на чужы двор; падумаюць, што ты ўкрасьці што выглядаеш.* Нсл. *Соверш.* **зашчэліць,** *каго-што*—подсмотреть. Нсл. 194, 720. *Калі б ён не зашчэліў, ніхто б таго ня ведаў.* Нсл. 194. *Зашчэліў сабе дзеўку.* Нсл. 720.

нашчэлеваць, -*люю-люеш-люе каго-што,* **1.** надкалывать. Нсл. 326. *Не нашчэлевай дошкі.* Нсл.

2. *перен.*—высматривать(как бы сквозь щель). Нсл. *Нашчэлеваць сабе жонку.* Нсл.

нашчэліць, *каго-што, соверш.* **1.** наколоть. Нсл. 326. *Неасьцярожна цюкнуў і нашчэліў дошку.* Нсл.

2. высмотреть(как бы сквозь щель). *Нашчэліў сабе дзеўку.* Нсл.

3. устремить взор. Нсл. *Куды ты нашчэліў сваё вочы?* Нсл. *Прич.* **нашчэлены, 1.** получивший трещину, щель. Нсл. *Купіў нашчэленае карыта.* Нсл.

2. *перен.* высмотренный. Нсл. *Нашчэленая дзеўка.* Нсл. **расшчэліць,** *каго-што*—расшибить, расколоть(настолько, что бы получилась щель, **С.**) Нсл. 746. *Лоб табе расшчэлю кучулкаю, не чапай мяне.* Нсл.

вы́шчаліць, *соверш., каго-што,* **1.** вытаращить, как бы высунуть из глазных щелей. Нсл. 104. *Чаго ты вышчаліў на мяне вочы?* Нсл.

2. высмотреть, подсмотреть. Нсл. 194. *Ты хочаш вышчаліць, што ў нас дзеецца.* Нсл. *Прич.* **вы́шчалены**—вытаращенный. Нсл. 104. *Вышчаленыя вочы.* Нсл.

•**шчэліцца,** *возвр.* **1.** трескать, получать щель, Нсл. 720. *Дошкі, на сонцу лежачы, шчэляцца.* Нсл. *Соверш.* **расшчэліцца —** *соверш. к шчэліцца 1,*—получить щель. Нсл. 720. *Начоўкі шчэляцца, расшчэліліся.* Нсл.

2. всматриваться, как бы прищуриваясь. Нсл. 720. *Шчэлішся, ды не прызнаеш, хто я.* Нсл. *Соверш.* **прышчэліцца**-*люся-лішся* —присмотреться, прищурив глаза. Нсл. 518. *Прышчэліўся дый падгледзеў.* Нсл.

3. бросать косвенный взгляд. Нсл. 720. *Ня шчэлься, рэдчас вочы скасавурыш.* Нсл.

нашчэлевацца, *возвр.* **1.** накалываться, получать трещину. Нсл. *Ночвы нашчэлююцца.* Нсл.

2. *перен.*—устраиваться, иметь признаки, что дело начинается. Нсл. *У суседа вясельле нашчэлюецца.* Нсл. *Соверш.* **нашчэліцца,** *возвр.* **1.** получить трещину. Нсл. *Зуб нашчэліўся.* Нсл.

2. показать знак, что дело начинается. Нсл. *У суседа вясельле нашчэлілася.* Нсл.

вышчэлеваца, *-лююся-люешся-люецца. Несоверш., возвр.*—высовываться, покваться. Нсл. 104. *Зоркі вышчэлююцца, вышчаліліся на мароз.* Нсл. *Соверш.* **вышчаліцца,** *возвр.*—высунуться, показаться. Нсл. 104. *Зоркі вышчаліліся на мароз.* Нсл.

•**шчэлка**-*лкі, ж.*—щель, пархв.; Ксл.; Нсл. щёлка. *Нехта ў шчэлку глядзіць на нас.* Нсл. *Із шчэлак тырчыць мох.* Чарніца Лёз. (Ксл.).

•**шчэлкі**-*ак,* **1.** *мн. ч. к шчэлка.*

2. *перен.*—глаза. Нсл. *Толькі шчэлкі пралупіў, а ўжо дай яму есьці.* Нсл. *Шчэлкі мае ўжо ня бачаць.* Нсл.

•**шчэнь**-*ні, ж.*—щенок. *Знайшлі тую шчэнь на паравіку.* ЗСД 44.

•**шчэпа**-*пы-пе, мн. ч., род.-паў, ж.*—прививка, Гсл. прищеп(привитое растение). *Ярыла, добры, у цёплыя полкі атуліў шчэпы маладыя.* Кавыль: Думы 24.

•**шчэпены,**—*см. под шчапіць.*

•**шчэрба**-*бы-бе, ж.* **1.** изъян, щербина. *Гаршчок із шчэрбаю.* Нсл.

2. зазубрина, (Гсл.) в чем-л. остром. Нсл. *Шчэрба ў касе, сякіры, зубе.* Нсл. *Уменьш.* **шчэрбачка**-*чкі,* **1.** щербинка. Нсл. *Гаршчэчак кіпіць, у шчэрбачку льлецца.* Из песни. Нсл.

2. зазубринка.

•**шчэрыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., каго-што,* **1.** выставлять наружу, скалить, говорится о зубах. Нсл. 721. *Сабака шчэрыць зубы, каб ня ўкусіў.* Нсл. *Соверш.* **ашчэрыць**—оскалить. Ксл. *А ён зубы як ашчэрыць, ды хвігу імне пад нос!* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Прич.* **ашчэраны**—осколенный. *Зірнуўшы на падвязаныя матузамі ашчэраныя падошвы безхалявак, зжаліўся.* Дудзіцкі(„Бацькаўшчына", Но. 45-46/431-432).

2. выпучивать, таращить. Нсл. *Чаго ты шчэрыш, вышчарыў на мяне вочы?* Нсл.

вы́шчарыць-*ру-рыш-ра,* **1.** (выставить наружу, Нсл.), оскалить. МГсл.; Нсл. 104; 721. *Вышчарыць зубы.* Нсл. *Сабака зубы вышчарыў, каб ня ўкусіў.* Нсл. *Воўк вышчарыў зубы.* Ст.

2. вытаращить. Нсл. *Вышчарыў на мяне вочы.* Нсл. *Ср. яшчарыць.*

•**шчэрыцца,** *возвр.*—оскаливаться, Нсл. скалить зубы. *Сабака шчэрыцца, кусіць хоча.* Нсл. *Шчэрыцца хіжа мінуласьці сьцень.* Дуб.: Наля 22.

2. злиться, яриться. *Ён даўно шчэрыцца на мяне.* Нсл. *Мароз шчэрыцца.* Нсл.

ашчэрыцца, *соверш.* **1.** оскалиться, оскалить зубы. Гсл.; Нсл. 721; Ксл. *Як ашчэрыцца ён на мяне, аж я спалохаўся.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Прич. прош. вр.* **ашчэрыўшыся.**

2. обозлиться. Нсл. *Няма ведама, за што ён ашчэрыўся.* Нсл. *Мароз ашчэрыўся.* Нсл.

ашчыра́цца *-дюся-даешся,* **1.** оскаливать зубы. Нсл. 389. *Сабака ашчыраецца, каб ня ўкусіў.*

2. злиться, говорится о человеке. Нсл. *Чаго ты ашчыраешся на мяне?* Нсл.

3. становиться жестоким. Нсл. *Мароз ашчыраецца.* Нсл.

Соверш. **ашчы́рыцца,** *общ.* **1.** оскалить зубы (оскалиться, Гсл.) Нсл. *Сабака ашчырыўся, каб ня ўкусіў.* Нсл.

2. обозлиться(о человеке). Нсл. *Чаго ты ашчырыўся на мяне, як бы ўкусіць хочаш?* Нсл.

3. стать жестоким. Нсл. *Мароз ашчырыўся.* Нсл.

вышчара́цца(вышчыра́цца, Ар.)-*дюся-дешся; повел.-айся-аймася, несоверш.*—оскаливать зубы, (Гсл.) смеяться. Ар. *Чаго ты вышчыраешся?* Ар.

2. балазурить. МГсл. *Соверш.* **вы́шчарыцца (вы́шчырыцца,** Ар.)-*руся-рышся,* **1.** оскалиться. МГсл.

2. устремить, напялить глаза. Шсл. *Чаго ты вышчарыўся, ня бачыў, ці што?* Ст.

3. гневно отозваться, с гневом обратиться на кого-л. *Вышчырыцца яна на яго, а ён толькі ліпае ачыма, трымціць, як асінавы ліст.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, 1935 г., Но. 2, стр. 97).

•**шчэтка**-*ткі, ж.*—конусообразная щетка из щетины для чесания волос, льна, Ксл. щетка для чесания волос. *Добра вычасалася шчэткаю.* Ст. *Пачашы галаву шчэткаю.* Гарадзец Сян. (Ксл.).

2. щётка для расчесывания волос, льна, пеньки. НК: Очерки, 129.

•**шчэць**-*ці, прилаг.-цяў, ср.*—щетина. Гсл.

•**шчуня́ць,** *-яю-яеш-яе, несоверш., перех.*—делать выговор за проступок, журить. Нсл. 722. *Я часта яго шчуняю за гэта, але ніяк ня ўшчуніш яго. Соверш.* **прышчу́нуць** *-ну-неш-не*—дать нагоняй. Шсл. *Прышчунуў дзеці, дык ціхенька сядзяць!* Ст.

ушчу́неваць-*нюю-нюеш-нюе; повел.-нюйнюйма, несоверш., перех.*—строгим взысканием приводить в раскаяние. Нсл. 672. *Колькі разоў ушчунелі яго, ніяк ня ўшчунілі нягоднага.* Нсл.

ушчу́ніць-*ню-ніш-не.* Нсл. 672; Сц.(Кавыль). *Цяпер сябе ўшчуню постам шчырым.* Кавыль: Думы 20. *Прич.* **ушчу́нены**—наказанный. Кавыль,—приведенный в чувство раскаяния строгим взысканием. Нсл. 672. *Тады адскочыш толькі ў неўздаўменьні, бы трапкачом строгім ушчунены ласун.* Кавыль: Думы 60. *Ня быў бы ён ушчунены, калі б не задалі добра.* Нсл.

•**ушчу́неваца**-*нюся-нюешся, повел.-нюйся-нюймася, несоверш., возвр.*—исправляться от взыскания, приходить в чувство раскаяния. Нсл. 672.

ушчу́ніцца-*нюся-нішся, соверш. к ушчуневацца.* Нсл. 672. *Ужо якую гонку яму далі, а ён ня ўшчуніўся, ня ўшчуніўся, каб паправіцца.* Нсл.

•**шчуп**-*па, м.*—лом. Ксл.; Войш. *Прынясі свой шчуп падважыць камень.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**шчупа́к**-*ка̀, предл.-ку̀, зват. шчупа̀ча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** щука. Вейна Сян. (Ксл.); Шсл.; Ар.; НК: Очерки, 493; Гсл. *Лыткі загаліў, а шчупака не злавіў. Послов.* Рапан. 201.
2. щука самец. Алтуш, Лукава Маларыцк.; Сварынь Дарагіч.; Альтуны Стол.; Канатоп Нараўл. (Крывіцкі: Полесье 174). *Злавіў пару шчупакоў.* Ст. *Шчупака злавіў.* Нсл. *Уменьш., ласкат.* **шчупачок**-*чка.* Ар.; Шсл. *Во гэта дык шчупачок: адзін заважыў хунтаў дзесяць!* Ст.
•**шчупком,** *нареч.*—ощупью. МГсл.
•**шчу́паць,** *-аю-аеш-ае, несоверш., перех.*- щупать. *Соверш.* **пашчу́паць**—пощупать. *Соверш.* **ашчу́паць**—ощупать. *Соверш.* **дашчупацца, 1.** узнать что-л. щупая.
2. узнать о чем посредством осторожных распросов. Дсл. 184. *Дашчупалася я, што імне будзе ліха.* Дсл.
•**шчупяну́цца**-*ну́ся-нѐшся, соверш.*—спохватиться. Гсл. *Я за вайну так атупеў, што да ўсякай хвальшы прызвычаіўся, — сказаў Абдзіраловіч і шчупянуўся, што пачуў сябе атупелым(дый то ня надта) толькі цяпер, сказаўшы гэтыя няшчырыя словы.* Дзьве Душы 190.
•**шчуплы**-*лая-лае*—тщедушный. МГсл.
•**шчы́гла**-*лы-ле, ж.*—щегол. Ар.
шчыглянё-*няці, тв.-нём; мн. ч.-няты, ср.*—птинец щегла, щеглёнок. Ар.
•**шчык,** *отгл. частица*—мгновенное ущипление, щип. Нсл. *Мурашка шчык, я яе й злавіў.* Нсл.
•**шчы́калатка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** сустав на пальце с внешней стороны, мыщелок. Міх. anat. malleolus, *Каваль па̀зьбіваў шчыкалаткі на руццэ.* Міх.
2. лодыжка, щеколотка, щиколка. Ар. Сукрэмна Сян. (Ксл.).
•**шчыка́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** щипать, Гсл. стискивать тело ногтями до боли. Нсл. 721.
2. срывать. Нсл. 721; Міх.; Барс.; Лепл. *Ня шчыкай яблыкаў, яшчэ яны зялёныя.* Нсл. *Однкр.* **шчыкну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць каго-што.* Нсл. *Шчыкаць, шчыкнуць каго да крыві.* Нсл. *Однкр.* **адшчыкну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм, каго-што*—отщипнуть, сорвать, Ксл.; Нсл. 385; Міх.; Барс., Лепл. (Юхн.). оторвать плод, лист. Шсл. *Адшчыкні яблыкаў пяток.* Нсл. *Адшчыкні яблык.* Ст. *Адшчыкні цыбулі.* Барс., Лепл. (Юхн.). *Адшчыкні галоўку гвазда!* Барс., Лепл. *Адшчыкнуў ты вухнель?(пытаўся каваль, куючы каня).* Тм. *Адшчыкні ветачку мяты.* Нсл. 721. *Адшчыкні дуліну.* Навікі Віц. (Ксл.). *Зьбегай гароху адшчыкнуць.* Тм. *Прич.* **адшчы́кнуты**—отщипнутый, сорванный. Нсл. 385. *Гэта ня падаліцы, а адшчыкнутыя яблыкі.* Нсл.
•**шчыка́цца,** —иметь привычку или способность щипать других. Нсл. 721. *Мурашкі шчыкаюцца.* Нсл.

зашчы́каць *каго-што*—исщипать, искусать. Нсл. *Мурашкі зашчыкалі ўсё цела.* Нсл. *Прич.* **зашчы́каны**—исщипленный, искусанный(насекомыми, С.). Нсл. *Цела сашчыканае мурашкамі.* Нсл.
нашчы́каць, *каго-што, соверш. к шчыкаць*—снять, нарвать рукою, говорится о плодах. Нсл. 326. *Нашчыкаць сьпелых яблыкаў.* Нсл. *Прич.* **нашчы́каны**—сощипанный, сорванный рукою, снятый, говорится о древесных плодах. Нсл. 326. *Яблыкі ня падаліцы, а нашчыканыя зь дзерва.* Нсл.
нашчыка́ць, *каго-што,* **1.** нащипать. Нсл. *Нашчыкалі кіпцямі цела.* Нсл.
2. накусать(насекомым, С.) Нсл. *Мурашкі нашчыкалі руку.* Нсл. *Прич.* **нашчы́каны, 1.** нащипанный.
2. накусанный каким-л. насекомым. Нсл. *Нашчыканая мурашкамі рука распухла.* Нсл. *Соверш.* **ушчыкну́ць,** *каго-што*—ущипнуть. Нсл. 721. *Рак ушчыкнуў.* Нсл.
•**шчыкну́ць,**—*см. под шчыкаць.*
•**шчыкры́жыць,**—*см. под чыкрыжыць.*
•**шчы́ліна (шчылі́на,** Нсл.), *-ны-не, ж.*—щель(трещина, Ксл.); Шсл.; Ксл. *Во шчыліна ў гэтым бярне!* Кляшчына Беш. (Ксл.). *Вось шчыліна ў хаце — па кулаку.* Ст.
•**шчы́льна,** *нареч.*—плотно. Ксл.; Шсл.; МГсл. *Шчыльна дзьверы прыстаюць.* Ст. *Шчыльна прыбіты дзьверы.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).
•**шчы́льны**-*ная-нае*—плотный. Ар.; Ксл. *Шчыльныя дзьверы зрабіў.* Ксл.
•**шчыме́ць**-*млю-міш-міць*—болеть, болезненно ныть, Растсл. щемить. Ар. *Цар здрыгануўся. Сэрца млосна зашчымела.* Крушына: Лебедзь, 60. *Соверш.* **зашчыме́ць**-*млю,* **1.** чувствовать начинающую боль, занывать, щемить. Нсл. 721; Ар. *Зубы шчымяць.* Нсл. 721. *Сэрца шчыміць, зашчымела.* Тм. *Дзеля таго й шчыміць у такое надвор'е чалавечае сэрца ціхім смуткам.* ЗСД 107.
2. жужжать. Нсл. 721. *Пшчолы шчымяць, зашчымелі.* Тм.
•**шчымлі́вы**-*вая-вае*—начинающий болеть, занывающий, щемящий. *Шчымліва-радасны.* ЗСД 131.
•**шчы́нцаль,** *-ля*—карниз. Каралёва Куз. (Ксл.).
•**шчыпа́ць**-*па̀ю-па̀еш, несоверш., што*—срывать(фрукты, С.) Ар.; Ксл. *Будзеце яблыкі шчыпаць.* Стасева Выс. (Ксл.). *Соверш.* **абшчыпа́ць** *што*—оборвать(фрукты). *Абшчыпалі да аднае вішанькі.* Ст.
•**шчыпу́ля**-*лі*—козавка. Ксл. *Янку шчыпуля крэпка ўкусіла.* Лапы Беш. (Ксл.).
•**шчыра́к**-*ка̀, предл.-ку̀, зват. шчыра̀ча; мн. ч. шчыракі̀-коў-ком-кох, м.* **1.** искренный человек.
2. усердный к какому делу. Ар.; Міх.

•шчы́расьць-*ці, ж.* **1.** искренность. Ар.; Нсл.; Ксл.; Гсл. *Я к табе з усёю шчырасьцю, а ты ка мне з хітрасьцю.* Нсл. *Рада ад усяе шчырасьці.* Нов. Сяло Беш. (Ксл.).
2. усердие. Нсл.; Ар.; Мгсл.; Гсл. *Шчырасьці ў вашай рабоце ня відаць.* Нсл.
•шчы́раць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—усердствовать. Нсл. 721. *Колькі ня шчыраю табе, ты ўсё ня верыш маёй шчырасьці.* Нсл. *Соверш.* **нашчы́раць.** Нсл. 721. *Няхай табе ў жывот, як ты мне шчыраеш, нашчыраў.* Нсл. *Соверш.* **няшчы́раць**—нерадеть, не усердствовать. Нсл. 339. *Ты ні ў чым імне няшчырыш.* Нсл. *Соверш.* **прышчырыць** —поусердствовать. Нсл. 518. *Прышчырылі ў рабоце, дык і скончылі борзда.* Нсл.
•шчы́рацца, *-аюся-аешся* —представлять себя усердным, искренным. Нсл. 721. *Я бачу, як ты шчыраешся мне; прышчырыўся добра, дзякуй!* Нсл. *Соверш.* **прышчы́рыцца.** Нсл. 721. *Прышчырыўся ты імне! Няма за што дзякуй сказаць.* Нсл.
•шчыры-*рая-рае,* **1.**—искренный. Ар.; Мгсл. *Уменьш.* **шчы́ранькі.** *Увелич.* **шчыру́сенькі.** *Шчыры чалавек.* Нсл. *Шчырая душа.* Нсл. *Шчырая праўда.* Нсл.,—закадычный. МГсл.
2. усердный. Ар.; Нсл.
3. чистый, открытый. Нсл.; Ар. *Шчыры бор.* Нсл. *Шчырае поле.* Нсл.
4. дорогой, очень близкий к сердцу. Шсл. *Браток ты мой шчыры!* Ст. *Дзядзенька міленькі, шчыранькі, ня бíся!* Ст. *Ср. ст.* **шчыршы, 1.** более искренный. Нсл. *Шчыршага за цябе няма.* Нсл.
2. более усердный. Нсл. *Сын шчыршы, як пасынак.* Нсл. *Нареч.* **шчы́ра, 1.** искренне. Ар.; Нсл.; Ксл. *Я шчыра кажу.* Ар.
2. усердно. Ар.; Нсл.; Ксл. *Ён шчыра робе.* Крывое Беш. (Ксл.). *Ён шчыра глядзіць яе дзетак.* Алёхнава Сян. (Ксл.). *Шчыра працавалі мы табе.* Нсл.
3. сердечно. ПНЗ; Растсл.
•шчыры грыб—белый гриб. [Boletus edulis L.] З. Верас.
•шчыт, *шчы́ту,* **1.** ряд без промежутка, кладка одного подле другого. Нсл. *Кладзі ў шчыт роўна.* Нсл. *Шчытам роўна паложаны.* Нсл.
2. край в дне деревянного сосуда. Нсл. 721. *Шчыт у бочцы ня ровен.* Нсл. *У шчыце бочка працякае.* Нсл.
3. стык двухскатной крыши. Ксл. *У самым шчыце гняздо.* Ухлё Чаш. (Ксл.).
4. *архит.*—фронтон. Гсл.; Сакуны Б. IУ.
5. защита. Нсл. *Бор нашаму сялу вялікі шчыт ад холаду.* Нсл.
6. вид печки. Ксл. *Надабе затапіць шчыт.* Мазалава Куз. (Ксл.).
•шчы́тнасьць-*ці, ж.*—плотность. НК: Очерки, Но. 436; Ксл. *См.* **зьні́тнасьць.** *Няма ў гэтых дошках шчытнасьці.* Лазаватка Сур. (Шсл.).
•шчы́тнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—чаща. *Закрыўшы рукамі від, і выставіўшы наперад локці, ён пашыўся ў густы шчытнік.* Адамчык: Арж. колас.
•шчы́тны-*ная-нае*—плотно приложенный, пристающий друг к другу. НК: Очерки, Но. 436, **1.** плотный. *См. зьнітны. Тачок, хоць маленькі, але шчытненькі.* Нсл. 125(*под гуменца*). *Уменьш., ласкат.* **шчы́тненькі.** *Увелич.* **шчытню́сенькі,** плотный, без щелей, Ксл. плотно сложенный. Нсл. 721. *Шчытны мой ток.* Альшанікі Беш. (Ксл.). *Шчытны воз.* Нсл. *Шчытныя сьцены, і голка не пралезе.* Нсл. *Абора шчытная статку.* Нсл. 354(*под абора*). *Зялезная заслона такая шчытная, што нічога не даведаецца навет і той, хто адзержуе лісты.* Беларус, Но. 59. *Вокал яго вырасла шчытнае, роўнае кола сялян.* ЗСД 120. *Андрэй сам такі шчытны, крамяны.* Тм.
2. хорошо укрепленный. Нсл. *Шчытны дварок.* Нсл.
3. защищенный от внешнего влияния атмосферы. Нсл. *Шчытнае месца, можна тут пастаяць ад буры.* Нсл. *Шчытная столь.* НК: Очерки, 534.
•шчы́тна, *нареч.* **1.**—плотно. Гсл. *Уменьш., ласкат.* **шчы́тненька,** *увелич.* **шчытнюсенька.** Растсл.; Нсл. *Шчытна наеўся.* Нсл. *Шчытна злажы дошкі.* Нсл. *Дзьверы ня шчытна прыходзяцца.* Нсл. *Памажы Божа, Яначка, зрубіць каморку шчытненька.* Горц.(Кот. 209). *Паўзьлі па балоце, пасуваліся ў глыб, усё шчытней а шчытней сьціскалі бандытаў.* ЗСД 375.
2. нерасточительно. Нсл. *Шчытна жывець.* Нсл.
шчыт у шчыт, *в зн. нареч.*—плотно, без промежутков. Нсл. *Шчыт у шчыт складайце дошкі, каб шчытней ляжалі.* Нсл.
шчыты-*тоў, единств. ч. нет.*—боковые краи(стык, С.) сплоченных между собою дощечек в деревянной посуде. Нсл. *Шчыты ня роўна прыладжаны, скрозь шчыты вада йдзець.* Нсл. *У шчытох бочка працякае.* Нсл.
•шчыцік-*іка.*
•шыбала-*ла, мн. ч.-лы, ср.*—палка, которую бросают для отогнания домашних животных. Нсл. 709. *І шыбалам не адшыбаешся ад іх.* Нсл.
•шыбавацца-*буецца*—скоро двигаться, направляться. *Сьцежка ўлева забірае ды шыбуецца ўгару.* С. Музыка, 251.
•шыба́ць-*дю-деш-де чым, несоверш.* **1.** бросать. Растсл.; ПНЗ; Ксл. *Давайце шыбаць каменьням.* Навікі Віц. (Ксл.).
2. *перен.*—парить, установляться к возвышенным мыслям. *Думка ластаўкай шыбае.* Рунь 10.
ашыба́ць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** овладевать кем насильно. Дсл. 569. *П'янства ашыбае.* Дсл. *І пачаў яго сон ашыбаць.* Тм.

2. ругать, позорить, Дсл. 569. опорочивать. Нсл. 388. *Злодзеям ашыбае.* Дсл. *Тя мяне не злавіў за руку, што ашыбаеш, ашыб злодзеям.* Нсл.

3. ашыбаць парогі—обивать пороги. Еўлічы. *Ён ашыбае парогі.* *Соверш.* **ашыбі́ць (ашыбці,** Нсл. 388) **1.** овладеть. *Ашыбіў яго сон.* Дсл. *См. апанаваць.*

2. опорочить. Нсл. 388. *См. ашыбаць 2.*

падшыба́ць-*дю-деш-де што*—подбрасывать (люльку, качели), ударить снизу под основание. Ар. *Соверш.* **падшыбнуць**-*ну-неш-нець*—подбросить, метнуть (люльку, качели), ударив снизу под основание. Ар. *Падшыбні калыбку.* Ар.

пашыба́ць—овладевать. *Страх, развага й сум сталі хлапца пашыбаць.* С. Музыка, 261.

•**шыба́цца**-*дюся-дешся, несоверш.*—бросаться. *Ён моцна шыбаўся дзідкаю.* Іванск Чаш. (Ксл.). *Соверш.* **ашыба́цца**-*дюся-дешся, несоверш.* *каля каго*—обиваться. Еўлічы. *Ён каля нас ашыбаецца.*

адшыба́цца-*дюся-дешся, несоверш.* *ад каго*—отгоняться. *І шыбалам не адшыбаешся ад іх.* Нсл. 709. *Соверш.* **адшыбіцца.**

•**шы́бенік,** Гсл.; Нсл., **шы́беньнік,** Ксл. —висельник (сорванец, повеса, Гсл.) Ксл.; Шсл.; Гсл., висельник, достойный виселицы, дерзкий шалун. Нсл. 709. *Шыбенік гэты борзда галаву сабе скруце.* Ст. *У, шыбеньнік гэткі!* Пожынкі Сян. (Ксл.). *Шыбеніку гэтаму ўходу няма.* Нсл. *Хлапца свайго пакінула на старую Арцюшыху, і ён расьцець шыбенікам.* Полымя, Но. 8, 1967, 242.

•**шы́беніца**-*цы, дат., предл.*-*цы, ж.* **1.** виселица. МГсл.; Гсл.; Нсл. 709. *Жадаюць за гэта на шыбеніцу падвесіць.* Юхн. (Узгоркі). *На шыбеніцу толькі яго.* Нсл. *Не сьпяшайся на шыбеніцу, яшчэ пасьпееш.* *Послов.* Рапан. 262.

2. *общ.*—дерзкий-ая шалун-нья. Нсл. 709. *Усадзі ты гэтага шыбеніцу, няхай ня дурэе.* Нсл.

3. насмешливое название человека высокого ростом. Нсл. 709. *Куды, як вырас шыбеніца гэты, страшна глядзець.* Нсл.

•**шыбе́нь**-*бня, предл.*-*бню, зват.* *шы́бню; мн. ч.*-*бні-бнёў-бнём, мн. ч., предл.*-*бнёх, м.* **1.** палка для сбивания чего-л. Еўлічы; Нсл. 709. *Ён шыбнём зьбіў ігрушу.* Еўлічы. *Шыбнём кінуў яго.* Нсл. *Шыбнямі зьбіваюць яблыкі.* Нсл.

2. палка, употребляемая в игре "рюхи". Нсл. 709.

•**шы́бка,** *нареч.*—быстро, Гсл. скоро. Ксл.; Ар. *Шыбка пашла.* Дзьве Душы, 134, *Ня надабе бегчы так шыбка.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Ногі шыбка ступаюць.* Дальны (Калосьсе, І, 1935, стр. 14). *Ср. ст.* **шыбчэй** —скорее. МГсл. *Ласкат., уменьш.* **шы́бенька** —быстренько. Гсл.

•**шы́бкі**-*кая-кае,* **1.** быстрый. МГсл.; Ар.; Нсл. 709. *Шыбкі конь.* Нсл. *Далей падзеі раскаціліся шыбкім клубкам.* Дзьве Душы, 181.

2. быстро объемлющий умом. Нсл. 709. *Шыбкі розумам малец гэты: зараз ськеміць у чым справа.* Нсл.

шыбшы, *ср. ст. к шыбкі 1, 2. Гэтага каня купляй: у яго шыбшы бег, чымся ў другіх.* Нсл.

•**шыга́льле**-*ля, ср.*—иглы хвойных деревьев. Растсл.; ПНЗ.

•**шы́я,** *шыі, шыі, ж.*—шея. Гсл.; Ар.; Н. (Афанасьев, І, 1913, 211); Навікі Віц. (Ксл.); Шсл.; Карачэў (Будде: Тула-Орел. 66). *Абы галава, шыя будзе.* *Послов.* Ст. *Шыя забаліць.* Карачэў. *Уменьш.* **шыйка**-*йкі-йцы.* Ар.; Шсл. *Ценкая ў дзяцяці шыйка.* Ст.

•**шы́зы**-*зая-зае*—сизый. МГсл.; Гсл. *Адлігі шызы вецер круціць, гнець вішні.* Танк (Калосьсе, Но. 3/20, стр. 130). *І харашэе мак, узносячы тут а тут, густа па густым, шызым і квола-крохкім сьцябельліку буйныя і драбныя мачынкі і груд квету.* Гарэцкі: Песьні, 6.

•**шыла**-*ла, предл.*-*ле; мн. ч.*-*лы-лаў, ср.*—шило. Ар.

шыла каваць—праздновать 1 день Великого поста; празднование заканчивается пирушкою; праздник мужчин и женщин. Храпавічы Куз. (Ксл.). *Уменьш.* **шы́лца**-*ца, предл.*-*цу; мн. ч.*-*цы-цаў.* Ар.

•**шы́льнік**-*іка, м.*—частуха водяная, *раст.* Гсл.

•**Шылывыты панядзелак**—*первый понедельник Великого поста.* НК.: Пасоб, Но. 34.

•**шып,** *шы́па*—деревянный клинок для скрепления досок. Ксл. *Вазьмі на шып — крапчэй будзе.* Бабінічы Віц. (Ксл.).

•**шыпшы́на**-*ны-не, ж.*—дикая роза, Гсл. шиповник. МГсл.; Ксл. *Пад акном расла шыпшына.* Вялрэнь Чаш. (Ксл.). *См. чупчыньнік, шыпшыньнік.* Гсл.

•**шырокі**-*кая-кае*—широкий. *Шырокі ліст на каліне, яшчэ шыршы на дубочку.* Водзьвінка Імгл. (Косіч 58).

шы́ршы, *ср. ст. к шырокі. Мяльлянаў загон шыршы за нас.* Ст.

шырачэнны-*ная-нае*—очень широкий. НК.: Очерки, Но. 174.

•**шырачэць**-*эю-эеш-эе*—делаться шире. Ксл. *Рака шырачэе.* Труханавічы Чаш. (Ксл.).

•**шыры́ня**-*ні, ж.*—ширина (, широта, Ар.) МГсл.; Шсл. *Мерай удоўж і ў шырыню.* Ст. *У полю асьнежаным... прыгожая шырыня.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, 2, 1935, стр. 95).

•**шыры́нка**-*нкі-нцы, ж.*—платок из простого холста, Гсл.; Растсл.; Навасільск., Будде: Тула-Орел сл.; Косіч 79. платок домашнего изделия. Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр. (Наш Край, 1928, Но. 6-7, 48). *Дзеўкі завязуюць на галаву хустку, ценкае палаценца з вышыванымі канцамі. Гэта хустка, званая наагул у Беларусі "шырынкаю", найстаршая дзявоцкая хустка на гала-*

ву. Сакуны,, 24. *Уменьш.* **шырыначка**-*чкі-чцы. Шыю, пашыю шырыначку.* Росуха Імгл. (Косіч 9).

•**шырыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.*—делать что-л. шире, Нсл. 710; Ксл. ширить, расширять. *Ня надабе болей шырыць.* Ухлё Чаш. (Ксл.). *Пан Бог яму век шырыць.* Кіт. 12а11. *Соверш.* **пашырыць, 1.** сделать несколько шире. *Ня шыр мяха! пашырыш, блага будзе падыймаць яго, як насыпеш поўны.* Нсл. 710.

2. распространить. *Надабе гэту ведамку пашырыць.*

пашырэньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к пашыраць 2, пашырыцца*—распространение. МГсл.

пашыраць, *несоверш., перех.*—распространять. Гсл.

расшырыць-*ру-рыш-ра, соверш.* **1.** сделать более широким,расширить. *Хто у Мяне уставічне верыць, яшчэ лепшы пякой расшыру.* Кіт. 121а2.

2. распространить.

расшырэньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к расшырыць, расшырыцца. Даў яму кнігу каран і шаблю на расшырэньне веры.* Кіт. 57а7.

•**шырыцца**-*рыцца, несоверш.* **1.** становиться более широким, расширяться. Нсл. 710. *Хто сядзіць із наўчоным, шырыцца ў ём іман* (*араб. вера*). Кіт. 14б4. *Рака шырыцца.* Нсл.

2. распространяться. Нсл. 710. *Воспа шырыцца.* Нсл. *Шкоднаму звычаю не хацелі дапусьціці большай шырыціся.* Стт. 398. *Многократ.* **пашырацца**-*аюся-аешся*—распространяться. Гсл. *Соверш.* **пашырыцца**—несколько распространиться.

3. присваивать себе более надлежащего, действовать превышая прва. Нсл. 710. *Табе тут няма чаго шырыцца, ёсьць старшыя за цябе.* Нслл. *У чужым дабру няма чаго шырыцца.* Тм.

расшырыцца, 1. стать более широким, расшириться. Нсл. 710. *Рака расшырылася.* Нсл.

2. распространиться. *Расшырыцца вера мусульманская.* Кіт. 97а2.

•**шышкаць**-*аю-аеш, каго-што*—расточать. Нсл. 710. *Так шышкаючы, борзда прашышкаеш бацькаўшчыну.* Нсл. *Соверш.* **прашышкаць.** *Былі грошыкі ды прашышкалі.* Нсл.

вышышкаць, *соверш.*—расточить, высыпать, подобно древесной шишке, из которой высыпаются семена. Нсл. 103. *Грошы шышкаеш, а як вышышкаеш, ідзе тады возьмеш.* Нсл.

вышышкацца—истощиться, делаться пустым. Нсл. *Цыбуля вышышкалася.* Нсл. *Каліcь багатыя былі, а цяпер вышышкаліся.* Нсл. *Прич.* **вышышканы**—вытрясенный, израсходованный. Нсл. *Грошы ўсі вышышканы.* Нсл.

•**шышланьне**-*ня, ср.*—средство, состояние. Ксл. *Не зь яго шышланьням купіць гэтага каня.* Сухарукава Аз. (Ксл.).

•**шытны**-*ная-ное*—швейный (о нитках). Ар. *Шыюць шытнымі ніткамі.* Ар. *Кравец купіў шытную машыну.*

•**шытво**-*ва, ср.*—шитьё. *Адкладзі сваё шытво назаўтрае.* Карма Куз. (Ксл.).

•**шыцік**-*іка, м.* **1.** ручейчик, личинка веснянки. Ксл. *Ці ня шыцікі ў цябе завяліся, што ты не пасядзіш спакойна?* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

2. шалун, увивающийся там, где не следует. Нсл. *Чаго гэты шыцік тут бегае, шые?* Нсл.

•**шыць,** *шыю, шыеш, шые; повел. шый, шыйма, несоверш., перех.* **1.** шить, изготовлять(одежду, обувь), (скреплять части швами, **С.**) Ар.; Нсл. 710. *Шыючы сарочку, скалола голкаю палец.* Нсл. *Соверш.* **пашыць**—сшить(изготовить шитьём, **С.**) Гсл.

2. *перен.*—увиваться, тереться. *Досіць табе тут шыць каля гасьцей; ідзі ў сваё месца, ня шый тут.* Нсл.

абшываць-*аю-аеш-ае, несоверш., каго*—шить всё необходимое для кого-л., обыкновенно для своей семьи. *Соверш.* **абшыць**-*шыю-шыеш-шые.* Ар.

ашываць—называть, давать кличку, ругать. Дсл. *Дарма нас ашываеш зладзеямі.* Зьверавічы Красьн. (Дсл.). *Соверш.* **ашыць.**

зашываць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех. Соверш.* **зашыць.**

ісшываць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—сшивать. *Соверш.* **ісшыць**—соединить шитьём, сшить. *Парвалася конская папруга — трэба ісшыць.* Ст. *Соверш.* **пасшываць**—сшить, соединить шитьём многое. *Пасшывалі лісьце фіговае і ўзлажылі сарочкі із лістоў райскіх.* Кіт. 75а3.

перашываць, *соверш.* **перашыць.**

прышываць, *соверш.* **прышыць.**

ушываць-*аю-аеш-ае, несоверш. к ушыць 1.*—вшивать. Ар. *Соверш.* **ушыць, 1.** пришить что-л. внутрь, с внутренной стороны чего-л., вшить. Ар. *Ушыць кішэні.* Ар. *Ушый біробулку ў сарочку.* Гарнакі Сян. (Ксл. *под біробулка*).

2. *соверш. к шыць 1*—изготовить шитьём, сшить. Нсл. 672. *Ушые кашулю, кабат.* Нсл. *Ніхто так ня ўшые, як твая дачка.* Нсл.

•**шыцца,** *шыецца* **1.**—быть шиту. Ар. *Штось сядні ня спорна шыецца.* Ар.

2. пролазить, проталкиваться в толпе. Шсл. *Куды ты шыешся, тут і так цесна!* Ст. *Соверш.* **нашыцца**—найти, натолпиться таким образом. *Вось нашылася народу ў хату, аж не прабіцца!* Ст.

абшывацца-*аюся-аешся, несоверш. к абшыцца*—обшиваться. *Соверш.* **абшыцца**—сшить себе всё необходимое, запастись одеждой.

адшыва́цца, 1. оканчивать шитьё, (Дсл.) обуви или платья в каком-л. семейном доме. Нсл. 385. *Кравец адшываецца ў Маркавых, хоча йсьці да Ірашовых.*
2. отделяться. Дсл. *Іраш адшываецца ад брата.* Дсл.
3. *перен.*—иметь неудачу в своем предприятии, оставаться с носом. Нсл. 385. *Адшывайся ты ад нас із сваім сватаўством.* Нсл.
4. получать отказ от места; оканчивать службу. Нсл. 385. *Аканом наш ад нас адшываецца, ужо адшыўся.* Нсл. *Соверш.* **адшы́цца, 1.** окончить шитьё. Дсл.; Нсл. 385.
2. *соверш. к адшывацца 2*—отделиться.
3. *соверш. к адшывацца 3. Сватаўся да дзяўчыны нашае ды адшыўся.* Нсл.
4. получить отказ от места. Нсл. 385. *Аканом наш ужо адшыўся.* Нсл.
5. оставить придирки свои к чему, отвязаться. Нсл. 385. *З імною ня зыграеш: ад мяне борзда адшыешся.* Нсл.
6. отделаться. Дсл. *Дзякуй Богу, я ад яго адшыўся.* Дсл.

адшыўся— сказал невпопад или получив неприятный ответ, сконфужен и принужден молчать или удалиться. Дсл.
•**шыцюха**-*юхі-юсе, ж.*—портниха. (Гринькова IУ).

Т

•**то,** *союз разделительно-исчислительный. Употр. для соединения предложений или однородных членов предложения, исчисляя повторяемые факты или явления:* то. *Дождж то дужэў, то слабеў, то пераставаў. Хапаецца то за калёсы, то за каня.* Купіна Віц. (Ксл.) **2. а)** в соединении с частицами *"ні", или "ці":* — *ні то... ні то, ці то... ці то.* Употребляются исчисляя факты или явления неопределенные, неясные — не всегда действительные. *Але людзі захацелі, каб то буслы перaселі на другі бок саду. Дзель таго стоўп укапалі, барану прымацавалі, розную прыладу.* Я. Лучына.

•**тож**—тоже. МГсл. *Дома яго тож адразу не пазналі.* ЗСД 392. *Ён бачыў, як Васіль мучыўся, бачыў і сам тож мучыўся.* Дзьве Душы, 164.

•**тож-ба-то**—в том то и дело; то-то. Ар.; Іг. *Бульба прыгарэла. — Паставіла гаршчок із бульбаю ў печ і мала вады наліла. — Тож-ба-то.* Ар.

•**тойма,** *нареч.*—тайно, тайком, Нсл. 636. втайне, секретно. *Тойма ад бацькі жаніўся.* Нсл. *Тойма прадзець.* Нсл. *Тойма ўзяў.* Нсл.

•**ток,** *току(тока), м.* **1.** постройка на гумне с полом выбитым глиною; предназначается для хранения хлеба в снопах и молотьбы его, Войстама Вял.; Шсл. рига, овин, Ксл. гумно. *У таку ляжыць біч.* Каверзіна Меж. (Ксл.). *Бацька на таку жыта абівае.* Ст. *Авес зламжылі ў таку каля жыта.* Ст. *Таненька было татачку майму ды гарэлачку піці: пойдзе на ток, возьме цапок, нѐ зь кім малаціці.* Из свад. песни, Нсл. *Будзем крыць ток.* Ст.(Шсл. *под крыць.*).

2. *област.*—глиняный пол. Сакуны, стр. III.

3. *област.*—место на гумне, на котором молотят. Ар.

•**токавішча**-*ча, ср.*—место, где находится, был *"ток".* Ксл. *На старым токавішчу пастаўлю пуню.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).

•**толькі,** *нареч.* **1.** столько. *Яна яму дасьць толькі грошай, колькі ён хоча.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 211). *Не даспаў я толькі ўжо начэй — хоць бы сьціішыцца мне на часінку.* Сяднёў. *Даў толькі збожжа, колькі мужык хацеў.* Н.(Афанасьев, У, 1914, 9). *Маем даваці толька крат, колька будзець надабе.* Прывілей Вял. Князя Казімера.

2. *союз,*—только. МГсл. *Ён грошы ня хоча, толькі хоча — каб каралеўна дазволіла пераначаваць.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 211).

3. только. Гсл.

•**толькі-як,**(Северщч., Раст.: Северск., 133) — *толькі што-як.* Тм.

•**толькі што-як.** *Толькі што я ўстаў, як ён прыходзе й кажа.* Северщч.(Раст.: Северск., 133).

•**тольма,** *нареч.*—только. Гсл. *Ня тольма што.* Гсл.

•**томка**-*мкі-мцы, ж.* **1.** пахучий колосок. Гсл.

2. торговое название донника.

•**томна,** *нареч.*—дурно. *Ёй стала томна.* Нов. Сяло Беш. (Ксл.).

•**тоня**-*ні-ні, ж., рыб.*—тоня. *У возера ўвязаньне давана быці маець подле ведамасьці, ад сусед аколічных асягненае, яка многа тонь у каторам возеру будзець, кажную тоню cтановячы за 24 грошы.* Стт. 277. Тоні Нарачча, Хмара.

•**тоншы,** *ср. ст. к тонкі.* Нсл. 636. *Тоншае палатно.* Нсл.

•**топоніма**-*мы-ме, ж.* **1.** топонимика, совокупность географических названий какой-л. местности.

2. *лингв.*—раздел лексикологии, изучающий географические названия, топонимия, топонимика.

•**топонімны**-*ная-нае*—топонимический.

•**топонімы**(*один* **топонім**)—топоним.

•**топела**-*ла, ср.*—грязкое место, где лошади заваливаются.

•**топель**-*пля, м.*—тополь. Populus L.] Шсл. *У двары топлямі высаджана прысада.* Ст. *Засох топель.* Ст. *Бубышкі топеля раськідаюцца.* Навікі Віц. (Ксл.).

•**топлены**—топленный. *Бульба топленая із салам.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 9).

•**тор**-*ру-ру, предл. и зват.-ру, м.*—торф. Гародзькі Вал. *На санажаці капаюць тор.* Гародзькі Вал.

•**торба**-*бы-бе, ж.* **1.** сумка, котомка, Растсл.; Нсл. сума. Шсл.; Ксл. *Улажыў у торбу хлеба й сала.* Ст. *Настрашыў мех, дык і торба страшна.* *Послов.* Нсл. *Маўчы, а то старац у торбу возьме.* Нсл.

2. кожанная сума, обыкновенно употребляемая сватами при сватовстве. Нсл. *Сваце! кажуць твая торба пуста.* Нсл.

3. *перен.*—неповоротливая от тучности женщина, Нсл. неуклюжая толстая женщина. Шсл. *Торба наша пакуль павернецца.* Нсл. *І торба павернецца, калі дубец завернецца.* *Послов.* Нсл. *Торба гэта зробе табе што!* Ст.

•**торбачка**-*чкі-чцы, ж., уменьш. к торба 1, 2.* Ар.; Нсл.; Шсл. *Улажы кусок сала ў торбачку.* Нсл. *Нехта палудзень забраў із торбачкаю.* Ст.

•**торг**-*гу, на таргу; мн. ч.-гі-гоў-гом-гамі-гох, м.* **1.** торговля. Ар.; Ксл.; Гсл.
2. рынок. Гсл.
3. рынок(место), торжище, БГсл.; МГсл. базар. МГсл.
4. ярмарка, Нсл. небольшая ярмарка. Ар. *Сядні на месьце ня было вялікага торгу.* Ст. *З благога торгу добра із сваім двору.* *Послов.* Нсл.
•**торгаць,**(Ар.; Шсл.), **таргáць,** (Нсл.)-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** дергать(о боли, Шсл.), трогать, Нсл. 637. дергать. Гсл. *Нарывае палец, дык аж торгае.* Ст. *Таргай каня памаленьку.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **таргáньне**-*ня, ср.*—дергание, мучение. *Аддалі хлапца не на ўчэньне, а на тарганьне.* Нсл. *Однкр.* **тарганýць**-*нý-нéш-нéць-нём.* Ар.; Шсл.; Нсл. 636. *Аж у руку тарганула.* Ст. *Наклалі воз, як каню тарганууь.* Нсл.
2. таскать, волочить, ворочать в разные стороны. Нсл. *І туды і сюды таргаюць яго, не ачуцілі.* Нсл. *Соверш.* **натаргáць,** *каго-што.* Нсл. 637. *Ня ведаю, за што мяне таргаюць, усюдых натаргалі.* Нсл.
3. таскать по судам. Нсл. 637. *Ня ведаю, за што мяне торгаюць, паторгалі.* Нсл.
4. за что теребить(насильно дергать, трясти, С.) Нсл. 637; Гсл. *За што ты мяне торгаеш?* Нсл.
5. измучивать посылками. Нсл. 637. *Што дзень торгаюць беднага, сусім заторгалі.* Нсл.
заторгаць, 1. *соверш. к торгаць 1.* —задергать. Ксл.; Шсл. *Нешта палец заторгаў — нарывае мусіць.* *Безлич.* *Нешта заторгала ў руку мне.* Ст.
2. *соверш. к торгаць 4.* Нсл. 637.
3. *соверш. к торгаць 5.* Нсл. 637. *каго-што*—затаскать в разных значениях этого слова. Нсл. 189. *Затаргалі хлапца, усюдых яго піхаючы.* Нсл. *Затаргалі коні арбою.* Нсл. *Прич.* **затаргáны**—измученный разными работами или посылками. Нсл. *Як ехаць у дарогу на затарганых конях?* Нсл. *Сусім затарганы работаю.* Нсл.
прытаргáць, 1. *соверш. к таргаць 4.* *Прытаргаю цябе, калі ня скажаш, ідзе падзеў грошы.* Нсл. 513.
2. *соверш. к таргаць 5,*—измучить посылками в разные места. Нсл. 513. *Прытаргалі хлапца, пасылаючы ўсюдых.* Нсл.
•**торгацца,** *возвр.*—дергаться. Ксл. *А грай, дудка, ды ня торгайся, пап'ем, паямо і разойдземся.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).
•**торп**-*пá, предл.-пè, зват. торпе; мн. ч.-пы-поў-пом-пы-памі-пох, м.*—скирда в гумне между двума столбами *"застаранка".* Ар. *Два тарпы наклалі канюшыны.* Ар. *См.* *тарпа.*
•**торпа**-*пы, ж. — тарпа.* Смл. (Даль).
•**торшы,** *ср. ст. к торны,*—натерший более(о дороге) Нсл. 637. *Едзь торшаю дарогаю.* Нсл.

•**тошна,** *нареч.*—тоскливо. Ксл. *Тошна на сэрцу.* Нов. Сяло Беш. (Ксл.). *Ой саколка, ой галубка, ня пытайся, не, што мне тошна, мая любка, у чужой старане.* Каратынскі. *См. точна,*—тяжело, скучно, невыносимо. Гсл.
•**тоўпіць**-*плю-піш-пе*—наполнить. *Цяпер месцкі пролетарыят тоўпіць кінематографы а тэатры.* Дзьве Душы 149.
стоўпіць, *соверш.*—вместить. Гсл. *Гэтулькі людзёў хата ня стоўпіць.* Гсл. *Прич.* **стоўплены.** *Каціўся вал дыму, стоўплены ў сабе...* Тат.: Кво вадыс 287.
утоўпіць—вместить. Міх.; Ар. *У гэты стог утоўпіў пяць вазоў сена.* Міх.
•**тоўпіцца**-*плюся-пішся,* **1.** вмещаться. Нсл. 635; Ар. *Тут няма куды ўжо тоўпіцца.* Нсл. *Ледзь у галаве ў мяне ўсё гэта тоўпіцца.* Кво вадыс, 260. *Соверш.* **утоўпіцца** —вместиться. Ар.; Ксл.; Нсл. 635. *Усё збожжа ў гэтым мяху ня ўтоўпіцца.* Калышкі Лёз. (Ксл.). *Усё ня ўтоўпіцца сюды.* Нсл.
2. тискаться в толпу. Нсл. 635. *Куды ты тоўпішся? бачыш, як тут натоўпілася народу.* Нсл. *Соверш.* **натоўпіцца**—толпою набиться, набраться во множестве. Нсл. 321. *Натоўпіліся людзі ў царкву.* Нсл. *Шмат народу натоўпілася ў хату.* Нсл.
стоўпіцца, *соверш.* **1.** вместиться, Гсл.; Міх.; Ар. поместиться, Нсл. 615; Ксл. совместиться. Нсл. 615. *Усё дабро наша стоўпілася ў яго руках.* Нсл. *Жыта ўваднэй старане ня стоўпіцца.* Нсл. *Усё ня стоўпіцца ў гэтым мяху.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.). *Стоўпіцца яшчэ тут напісаць.* Асінаўка Беш. (Ксл.). *Асьмёх чалавекаў на калёсах ня стоўпіцца.* Міх.
2. собраться в одно место, столпиться. Нсл. 615. *Усі ў карчму стоўпіліся, а двары пустыя кінулі.* Нсл. *Яны стоўпіліся (ехаць) на Сібір.* Смл. *Многократ.* **стаўпляц-ца**-*яюся-яешся; повел.-яйся-яймася,* **1.** —вмещаться. НК: Очерки, Но. 422. *У хлеве статак не стаўпляўся.* НК: Очерки, 208. *См.* *ступляцца.*
2. собираться многократно или многим в одно место. *Яшчэ болей напяў нейкую брыдкую ўпорлівасьць, што міма волі стаўплялася ўнутры.* ЗСД 157. Многократ. **ступляцца**—устанавливаться, совмещаться. НК: Под. пос., Но. 101.
•**тоўшч**-*чы, ж.*—толщина. Гсл.
•**точна,** *нареч.* **1.** тошнит. Нсл. *Точна на сэрцу ад глістоў.* Нсл.
2. тоска берет. Нсл. *Ой точна мне на чужой старане.* Из песни, Нсл.
•**точнаваць,** -*ную-нуеш-нуе*—тосковать. Нсл. *Ня точнуй па напрасну!* Нсл.
•**тоючыся**—таясь, украдкой. Гсл.

●**табака**-*кі, дат., предл.* *табацы, ж.* **1.** табак. МГсл.; Гсл. Nicotiana rustica L.(махорка), N. Tabacum L. (табак настоящий). Ксл.; Нсл. *Колькі плаціў за табаку?* Навікі Віц. (Ксл.). *У гародзе ў мяне расьцець табака.* Лужасна Куз. (Ксл.).
2. нюхательный табак. Гсл.
3. колкий упрек. Нсл. *Даў яму табакі, аж нос завярнуў.* Нсл.
смаліць табаку—знойно курить, когда курильщик курит с увлечением и подолгу. НК: Очерки, Но. 410. *Уменьш.* **таба́чка**-*чкі-чцы*—табачек. Нсл.
●**табаке́рка**-*ркі-рцы, ж.*—табакерка. Ар.; Павульле Чаш. (Ксл.).
●**табаку́р**-*ра, м.*—курящий, кто курит. Гсл.
●**та́бар**-*ру, предл.-ру, зват.-ру, м.*—стан. *Із сабачым хвастом у воўчы табар. Послов.* Рапан.: Прык. 197.
●**табацёр**-*ра, предл. и зват.-ру, м.* **1.** — *табацёрная макітра.* НК: Очерки, Но. 660.
2. человек, трущий табак. НК: Очерки, Но. 660.
●**табацёрная балдаўня́,**—*см. под балдаўня.*
●**табацёрная макітра,**—*см. под макітра.*
●**табацёрны**-*ная-нае, прилаг. к табацёр.*
●**табачковы**-*вая-вае*—табачный цветом. Нсл. *Табачковы колер.* Нсл.
●**тага́н**-*на́, м.* **1.** штатив, треножник из трех палок-шестов, связанных концами, за которые вешают колыбель. Ксл. *Марыля ўзяла Зоську, а Янка таган і калыбку і пашлі жаць.* Сьвеча Беш. (Ксл.).
2. колыбель. Ксл. *Кладзі дзяцё ў таган.* Ножынкі Сян. (Ксл.).
3. четвероножная, продолговатая подставка под кухонную посуду. Нсл.
4. пытка, строгий допрос. Нсл. *Вазьмі яго на таган, дык і прызнаецца.* Нсл. *Без тагана прызнаецца.* Нсл.
●**тага́ніць**-*ню-ніш-не, каго-што*—таскать. Нсл. *Соверш.* **затага́ніць,** *каго-што.* Нсл. *Та́ганячы так хлапца, борзда затаганіш.* Нсл.
●**тагасьветны**-*ная-нае*—загробный. МГсл.
●**та́хта**-*ты-це, ж.*—такт. НК: Дудар, Но. 43.
да тахты—в такт. НК: Дудар, Но. 43. Прутиком бьешь по басу и по терции *"да тахты"* наигрываемой пьесы. НК: Дудар, 193.
●**тахтурыць**—спешно итти с небольшой поклажей. НК: Дудар, Но. 43. *Соверш.* **адтахтурыць**—быстро отнести, оттащить. НК: Дудар, Но. 43.
●**тады́,** *нареч.*—тогда. Ар.; Мазалава Куз. (Ксл.); Шсл.; Нсл.; МГсл.; Гсл.; Ржэўскі п.(Гринькова: Тудовляне, 325). *Тады тое й будзе сьвята!* Ст. *Тады паглядзіш, што будзе.* Нсл. *Тады баба варажыць стала, як хлеба ня стала. Послов.* Нсл.
●**тады-сяды̀**—кое-когда. Ар.; Ксл. *Я ня мела павольнага часу, а тады-сяды прыскакам, так усі грады й выпалалі.* Раманаўка Сян. (Ксл.).
●**тады́х,** *нареч.*—тогда. Ксл. *А тадых куды мы пойдзем?* Макеенкі Аз. (Ксл.).
●**таемна-патрэбная каморка**—клозет. *У каморцы таемна-патрэбнай стрэльбаю пастрэліў або з ручнаю броньню якою забіў.* Стт. 402.
●**тае́мнасьць**-*ці, ж.*—таинственность. МГсл. *У таемнасьці ад суседзяў пасваталі.* Нсл. 632.
●**тае́мнік**-*ка, м.*—тайное место, тайник. Нсл. *У таемніку ў цябе шмат грошай.* Нсл.
●**тае́мна,** *нареч.*—тайно. Нсл. 632. *Таемна ад усіх зрабіў.* Нсл. *Гэта не таемна зроблена, усі былі сьветкамі.* Нсл. 337. *Я не таемна, а перад усімі табе кажу.* Тм.
●**тае́мны**-*ная-нае*—тайный. Нсл. 632. *Гэта справа не таемная, усі чулі й бачылі.* Нсл. 337. *Таемны ход.* Нсл. *Таемны вораг.* Нсл. *Таемныя маюць мяжсобку перамовы.* Тм.
●**та́яць**-*ю-еш-е*—таять. Нсл.; Ар. *Сьнег тае.* Нсл. *Соверш.* **пата́яць**-*тае*—потаять. Ар.
адтава́ць-*аець-аюць; повел.* *адтавайайма, несоверш.*—оттаивать. Шсл. *Адлега, дык і вокны адтаюць.* Ст. *Соверш.* **адта́ць,** *адтану-неш-не*—оттаять. Шсл. *Хай троха адтане квашаніна.* Ст.
растава́ць-*аіць, несоверш.*—растаивать. *Соверш.* **раста́ць**—постепенно исчезнуть, стать незаметным, неслышным, неощутимым; растаять. *Соверш.* **раста́ць**-*аець; прош. вр.* **растаў-ала-ала**—растаять. *Ля дрывотні яшчэ не растаў халадок ліпнёвага раньня.* Гарэцкі: Песьні 68.
●**таі́ць,** *таю, тоіш, тое, тоім, несоверш., перех.*—утаивать, Нсл. 632. таить. *Таяць належнасьць.* Кіт. 13а4. *Нічога ня той ад мяне.* Нсл. *Соверш.* **затаі́ць**-*таю-тоіш-тое, каго-што*—утаить. Шсл. *Затаіў мае грошы і не прызнаецца.* Ст. *Соверш.* **стаі́ць**—утаить. Нсл. 632. *Стоіш, гарэй будзе.* Нсл.
●**таі́цца,** *таюся, тоішся, возвр.* **1.** утаивать, Ксл.; Шсл. таиться. *Яму ня можна было гэтак таіцца.* Сянно (Ксл.). *Не таіся, аддавай мае грошы!* Ст. *Яшчэ ён тоіцца!* Ст.
2. скрываться. Нсл. 632. *У гэтым лесе разбойнікі тояцца.* Нсл. *Соверш.* **прытаі́цца**—притаиться. Шсл. *У баразну ўскочыў, прытаіўся — і ніхто яго не зацеміў.* Ст.
3. запираться. Нсл. 632. *Ня тойся, ты гэта зрабіў?* Нсл.
●**тайба́**-*бы̀, ж.* **1.** содержание чего-н. в тайне. тайна. Нсл. *Няхай бы ад чужога, а то ад свайго тайбу робіш.* Нсл.
2. утайка. Нсл. *Тайба грошай.* Нсл.
●**та́йка**-*йкі, ж.*—сердечная подруга. Еўлічы; Магілеўшч. *Хіба ж тайка і мілка можа прочкі пайсьці?* Крушына: Творы 171. *Уменьш.* **таечка**-*чкі-чцы. Ну, таечкі, у луку гуляць!* Косіч 257.

•та́йнік-*ка, м.*—агент тайной полиции, сыщик. Віленшч.

•тайні́к-*ка̀, м.*—падучая болезнь. Ксл. *Муча ён, гэты праклятьі тайнік у сярэдзіне.* Санікі Беш. (Ксл.).

•тайны-*ная-нае*—тайный. *Што ест яўнага й тайнага ў Пана Бога, за яго лепшага нямаш.* Кіт. 1162.

•тайстра-*ры-ры, ж.*—кошомка, мешочек. Гсл. *См. кайстра.*

•так, *нареч.* 1. так, таким образом. Ар. *Запяяў так, як пяюць у нас салаўі.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но.1).
а) в сравнительных предложениях и обращениях с союзом *"як". Хавай так, як я хаваю.* б) так как русск. "так же как и". *Як яны заклалі кніжню, так закладзем і мы. Як іншых (вучанікаў) пакідалі на другі год у другім аддзеле, так пакінулі й нас.* Ар. в) — с отрицанием: как надо, как следует. *Ня так ты габлюеш, гэтак надабе.* Ар.
2. *нареч.*—в таком виде, положении, как есть(без дополнительных средств, усилий, платы, без последствий и т.п.). *Жывем: тры дні бяз хлеба, а два дні так.* *Послов.* Рапан.: Прык. 37. *Не ўрадзіў мак — перабудзем і так.* *Послов.* Дз. *Брат, прышоўшы, не знашоў сястры і застаўся так.* Погар(Афанасьев IУ, 1914, 122)
3. *нареч.*—без причины, без нужды, без цели. Сц., Ар., Вал. *Чаго ты прышоў? — Я прышоў так.* Бакшты Вал.
4. *нареч.*—употребляют перед наречием или глаголом для указания высшей меры, сильного выражения какого-л. качества, действия, состояния. *Пяюльля так хараша пяяла, ажно, здаецца, слухаў бы а слухаў бы.* Замечание: перед прилагательными в таких случаях употр. местоим. *"такі": такі харошы.*

так званы—так называемый. Гсл.

•таковішча-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—место, где был *"ток"*(гумно). НК: Очерки, 208.

•такоўня-*ні — такаўня.* Ксл. *Кладзі снапы на такоўні ды малаці.* Бабінічы Віц. (Ксл.).

•такар—токарь. МГсл.

•такаўня́-*ні-ні, ж.*—площадка для молотьбы в овине. Войстама Вял.; Дзяды Сір. (Ксл.).

•такі́, *союз.*—всё таки, ведь. Север(Раст.: Северск. 133). *Я такі казаў яму.* Север(Раст.: Северск. 133). *Ён такі ўбачыў.* Тм.

•такі-сякі, *местоим.*—кое-какой. Нсл. 631(*под сякі*). *Такія-сякія прыдуць людзі на талаку.* Нсл.

такой бяды—не важно. Ар. *Такой бяды, што яго няма.* Ар. *Такой бяды, што масла нямашака, абы хлеб быў.* Ар. *См. малой бяды.* Иногда вместо ожидаемого усиливающего местоименного наречия находим местоимение: *Яна ўжо такая рада!* Федер. I, 139, Слон.(Карскі II-3, 204).

•таксама, *нареч.*—также. Мгсл.; НК: Очерки, перадмова,—тоже. МГсл. *Як маешся, чорцюхна? — Нішто, Госпадзі, як-ніяк мадзееш... таксама й наша жыцьцё: якніяк мадзееш!*

•тал—проталина. Гсл.

•тало-*ла̀, ср.*—полынья, богатая рыбой. Ксл. *На тым возеру ё тало.* Балдыкова Аз. (Ксл.).

•талочнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—участник *"талакі".* Аш. *См. талачанін.*

•талочніца-*цы-цы, ж.*—участница *"талакі". См. талачанка.*

•талака́-*акі-аццэ, ж.* 1.—рабочая артель из приглашенных соседей, Шсл.; Ксл. сельская полевая работа с приглашенными на помощь соседями. *"Талакою"* вывозят навоз, косят, жнут, пашут и проч.; угощение есть необходимое условие *"талакі".* Нсл. 636, работа миром за угощение. Гсл. *Прасіў пан на талаку, а ня пойдзеш, і за̀ лаб павалаку.* *Послов.* Нсл. *Даўней, дык талакою хадзілі жаць і малаціць.* Ст. *Каб не вясельлі ды не талакі, жыў бы конь два вякі.* *Послов.* Копцевічы Чаш. (Ксл.). *Завіхаецца, як поп у талаццэ.* *Послов.* Рапан. 119.
2. *собир.*—участники *"талакі".* Нсл. 636. *Да гудзець поле, гудзець; талака з поля йдзець.* Из песни, Нсл. *Слава, дый слава, паночку, твая: п'яна, дый п'яна талака твая.* Из песни, Нсл.

•талалу́й-*ў̀ю, предл. и зват.-ў̀ю, м.* 1. жидкое мучное кушание. *Садзіся талалую зьеж.* Селішча Гар. (Ксл.).
2. *род.-уя̀, предл.-ую̀, зват.-ў̀ю; мн. ч.-уі̀-уёў-уём-уёў-уямі-уёх, м.*—болтун, бестолковый. Ксл. *Слухай ты, што гэты талалуй меле!* Лужасна Куз. (Ксл.).

•тала́н-*на, м.*—жирный толстый(кто-н., С.). *Во дзе мужчына — чысты талан!* Ст. *Парсюк сыты, як талан.* Ст.

•таланавіты-*тая-тае*—даровитый, МГсл. талантливый.

•тала́ня-*ні, ж.*—удача. Ксл. *Неяк няма яму ні ў чым талані.* Вейна Сян. (Ксл.).

•тала́не, *безлич.*—удаваться, иметь удачу, Ксл. счастливиться, Нсл. 632. удаваться, везти, счастливиться. Гсл. *Яму ў усім талане.* Стасева Выс. (Ксл.). *Яму талане ў жыцьцьвю.* Гсл.

•таланіць; *прош. вр. таланіла, безлич.*—счастливиться, удаваться. *Што ж каму таланіла.* Дзьве Душы 63. *Соверш.* **патала́ніла** —посчастливилось, Нсл. 632. удалось. *Табе талане, патаданіла ў статку.* Нсл. *См. шанцуе, пашанцавала, шанціць, шэнце.* *Соверш.* **прытала́ніла,** *безлич.*—привалило счастье, посчастливилось. Нсл. 513. *Прыталаніла табе купіць так танна.* Нсл.

•тала́нь-*ня, м.* 1. талант, дарование. Нсл.; МГсл. *Таланя Бог ня даў яму.* Нсл.
2. доля, счастье. Гсл. *Талань твая, што ўцёк.* Гсл.

•тала́нь-*ні, ж.*—счастье, доля, Нсл. удача. *Талані няма ні ў чым.* Нсл. *Табе сядні талань вялікая паслужыла.* Нсл. *Гмур і маркота, ці тала̀нь.* Салавей: Сіла, 66.

•тала́ньлівы-*вая-вае,* **1.** одаренный природным умом, Нсл. талантливый. *Таланьлівы хлапец, усяго паймуецца!* Нсл.

2. счастливый(удачный, **С.**) Нсл. *Сядні тала̀ньлівы табе дзень.* Нсл.

•талaска́ць-*дю-деш-де, каго-што* **1.** толкать и таскать вместе. *Таласкай яго добра, няхай не крадзець.* Нсл. 632. *Не таласкай так малца, ужо й так заталаскаў яго сусім.* Нсл. 636. *Соверш.* **заталаска́ць,** *каго-што,* **1.** затолкать, прибить толчками и таская за волосы. Нсл. 188. *Заталаскаю, калі ня прызнаешся.* Нсл.

2. замучить посылая туда и сюда. Нсл. 188. *Прич.* **заталаска́ны**—замученный многими посылками, избитый. *Заталасканы малец, ледзь ходзе.* Нсл.

2. таскать за волосы. Гсл.; Нсл. 632. *Соверш.* **прыталаска́ць.** Нсл. 632,—притаскать за волосы, Нсл. 513. наказать, таская за волосы. *Прыталаскаю, калі пачапаеш тут што.* Нсл. 632. *Прыталаскаю цябе, калі не аддасі.* Нсл. 513.

•талава́ць, **1.** вытравливать, вытаптывать. Гсл.

2. утрамбовывать, утаптывать. Гсл.

•талачані̂н-*на, предл.-ну, зват.-не, м.*—участник *"талакі".* Ксл. *Талачан яна шмат зьберла.* Амілянова Лёз. (Ксл.). *Талачане ў палудзень зьелі букатку хлеба.* Нсл.(*под букатка*). *См. талочнік.*

•талача́нка-*нкі-нцы, ж. к талачанін,* участник *"талакі". Прывітай талачан, талачанак гарэлкаю.* Нсл. 636.

•талачы́ць-*чў-чыш-ча, каго-што*—топтать сенокос, посев, Шсл. сбивать, топтать, мять, ломать ногами, говорится о растущем хлебе, огородных овощах и сенокосе. Нсл. 636. *Коні талочаць грэчку.* Ст. *Мыша салому талоча.* Віленш. *Конь казацкі тут ступаў і збажынку зь ярынамі талачыў і драсаваў(дратаваў?* **С.**). С. Музыка 110. *Соверш.* **сталачыць,** *каго-што,* Нсл. 636,—вытоптать(посев). Шсл. *Коні талочаць, сталачылі пшонку, пожню.* Нсл. *Дазваньня сталачылі коні авес.* Ст. *Уся грэчка сталочана.* Ст. *Соверш.* **вы́талачыць**—избить, истоптать и пр. Нсл. 636. *Сьвіньні выталачылі гарод.*

прыталачы́ць, *соверш., перех.*—прибить толчками. Нсл. 513. *Прыталачу цябе, калі ня будзе зроблена на рок.* Нсл.

•талент—талант. Гсл.

•талера́ннасьць-*ці, ж.*—терпимость. Гсл.

•тале́рка-*кі, дат., предл. талерцы, ж.*—тарелка. Ар.; НК: Очерки, 74; МГсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. *Палажы гуркоў на талерку.* Статішча Чаш. (Ксл.). *На талерку нарэзалі сала.* Ст. *Гаспадар за гарэлку, а гаспадыня за талерку.* Нсл.

•та́лька-*лькі-льцы, ж.*—моточек тонких покупных ниток, Шсл. моток ниток или пряжи определенной меры.

•талызьнік—мот. МГсл.

•там, *нареч.*—там. Ар.

•та́ма, *нареч.*—там. Нсл. *Тама знойдзеш, а ня тут.* Нсл.

•та́мака, *нареч.*—там. Ар.; Шсл.; Прыстоі Чаш. (Ксл.); Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 10); Нсл. *Усяроўна ці тутака, ці тамака.* Ст.

•та́мацька, *нареч.*—там. Пісараўка Імгл. (Сержп.: Отчет, 9); Ксл.; Нсл. *Вун тамацька вазьмі.* Прусаўкі Аз. (Ксл.).

•та́мацькі, *нареч.*—там. *Тамацькі мяне чакаюць.* Нсл.

•та́мачка, Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 10), **та́мачкі,** *нареч.*—там. Семца ля Почапа (Сержп.: Отчет, 4); Ксл. *Я тамачкі паклала.* Бешанкавічы (Ксл.).

•та́мка, *нареч.*—там. Др.

•тамабочны-*ная-нае*—находящийся на другой стороне реки(озера, **С.**) Нсл. *Тамабочныя людзі.* Нсл.

•та́ма-ка-*цька-цькі-чка-чкі,—см. под тама.*

•тамава́ць-*мўю-мўеш-мўе, несоверш., перех.* **1.** томить, утомлять. Нсл. 636. *Не тамуй коні.* Нсл. *Прич.* **тамава́ны**—истомленный, изнуренный. Нсл. 636. *Тамаванага каня няма чаго запрагаць у дарогу.* Нсл.

тамава́ньне, *предл.-ню, отгл. имя сущ. к тамаваць,*—изнурение, Нсл. 636. томление. *Тамаваньне коні.* Нсл. *Борзьдзенька справіўшыся, яна зь нейкім тамаваньням у сэрцу вышла на вуліцу і шыбка пашла ў "чразвычайку".* Дзьве Душы 134.

2. утомлять препятствиями, противоборством. Нсл. 636. *Ты толькі тамуеш, стамаваў мяне, перакажаючы.* Нсл.

3. сбивать с толка. Нсл. *Не тамуй яго, няхай кажа.* Нсл.

4. затемнять. Нсл. *Не тамуй сонца.* Нсл. *Соверш.* **прытамава́ць**—утомить несколько. *Прытамавалі коні на гэтай благой дарозе.* Нсл. 513. *Прич.* **прытамава́ны**—утомлённый(несколько, **С.**) Нсл. 513. *Прытамаваны й есьці нічога ня ўзяў.* Нсл.

стамава́ць, 1. *соверш. к тамаваць 1,*—истомить. Нсл. 636.

2. *соверш. к тамаваць 2,*—утомить препятствиями. Нсл. 636. *Прич.* **стамава́ны, 1.** истомленный. Нсл. *Стамаваныя гонкаю коні.* Нсл. *Стамавана і пагультайску віляе(сабака) на Хомку сваім хвастом.* Гарэцкі: Песьні, 72.

•тамава́цца-*мўюся-мўешся, возвр., несоверш.* **1.** утомляться. Нсл. 636. *Па гэткай дарозе коні тамуюцца.* Нсл. *Соверш.* **стамава́цца**—утомиться, истомиться. Нсл. 616, 636. *Коні сусім стамаваліся.* Нсл. *Стамаваўся сам, уломуючы яго; ні рук, ні ног ня чую.* Нсл.

2. беспокоиться, суетиться. Нсл. 636. *Не тамуйся ваша, дзеля мяне.* Нсл.

•**тамбу́р**—крючек для вязанья кружев.
•**тамка,**—*см. под тама.*
•**тандэт**—сделанное не по заказу, дешевка.
•**тандэтны**-*ная-нае,* **1.** сделанный не по заказу. Ар.
2. плохого качества. Ар.
3. низкопробный, халтурный. Ар.
•**тандэцік**—вещь непрочная, дешевая. Гсл.
•**танянёх,** *междомет.*—употребляемое при пестовании дитяти. Нсл. 636. *Таянянёх, танянёх, куды кінуў, там і лёг. Поговор.* Нсл. *Усё танянёх ды танянёх, зьдзівіліся на ейнае дзяцятка.* Жукоўшчына Куз. (Ксл.).
•**танянёха**-*хі, общ.*—дитя, любящее, что бы его пестовали. Нсл. *Танянёха гэты прывык усе на руках.* Нсл.
•**танянёхаць**-*аю-аеш-ае, каго-што, нав.* —пестовать, няньчить. Нсл. *Я ўсі дзеткі твае танянёхала.* Нсл.
•**танянёшыць**-*шу-шыш-ша, каго-што* —няньчить, пестовать. Нсл. *Соверш.* **станянёшыць**—повредить пестуя. Нсл. 633. *Сьмела ты танянёшыш дзяцё; боізка, каб не станянёшыў, не ўраніў, альбо ня зьвіхнуў яго.* Нсл.
•**танянёшыцца,** *взаим.*—няньчиться с кем или чем. Нсл. *Пакуль ты будзеш танянёшыцца із сабачкам?* Нсл.
•**танянёшаньне**-*ня,* **1.**и няньчение, пестование. Нсл. *Танянёшаньням забавіў дзяцё.* Нсл.
2. возня. Нсл. *З танянёшаньня гэтага, калі б ня вышла чаго благога.* Нсл.
•**танкля́вы**-*вая-вае, уменьш. от тонкі.* (*Лятунак*) *паляціць аж да Маці, да бярозкі танклявай з пахмурнелаю славай.* Салавей: Сіла 27.
•**та́нна,** *нареч.*—дешево. Гсл. *Ср. ст.* **тане́й** —дешевле. МГсл.
•**та́ньніна**(**таньніна́,** Ар.)—дешевизна. Гсл.
•**та́нны**-*ная-нае*—дешевый. Ар.; МГсл. *Ср. ст.* **та́ншы.** Нсл. 632.
•**тану́ць,** *тану̀, тонеш-не, несоверш.*—тонуть. *Соверш.* **затану́ць**—потонуть(утонуть, С.) Шсл. *Каб ён затануў, паклаў нейдзе тапор ды не знайду!* Ст. *Каб ты затанула такое дзела!* Ст.
•**таполя**-*лі-лі, ж.*—тополь. МГсл.; БГсл. *Борзда ўзьлезу на таполю.* Р. Кут, 30. *Горка плача хвалько ухапіўшыся таполі.* Тм. *Ціўкалі ў гушчары тапалёвых прысадаў вераб'і.* Гарун: Пан Шаб.
•**тапор**—топор с кривым лезвием, на прямой не свыше 12 верш., почти круглой рукояти, которая сменяется на более длинную только при ледоколе. НК: Очерки, 342.
•**тапорні́к**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—работающий с топором. НК: Под. пос., 34.
•**тапарашчы́ць**-*чу̀-чыш-чы̀ць; повел.-чы̀чы̀ма, несоверш., перех.*—таращить. Войш. *Соверш.* **вы́тапарашчыць**—вытаращить. Войш. *Вы̀тапарашчыць вочы.* Войш. *Прич.* **вытапарашчаны**—вытаращенный. Войш. *Соверш.* **вы́тапарашчыцца**—вытаращиться. Войш. *Прич. прош. вр.* **вытапарашчыў́шыся.** Войш. *Вытапарашчыць вочы*—вытаращить глаза. Войш.
•**тапарашчыцца**-*чу̀ся-чы̀шся, несоверш.* **1.**—таращиться. Войш.
2. подниматься вверх, раздвигаясь в стороны, стоять торчком, — топорщиться.
3. *перен.*—быть недовольным или строптивым, капризным, упрямиться, сопротивляться.
вы́тпарашчыцца—грубо вспылить. Ар.; Войш. *Чаго ты вытапарашчыўся?* Ар.
вытапарашчыцца, *соверш. к тапарашчыцца в обоих зн.* Ар. *Прич.* **вы́тапарашчаны.** Ар. *Ср. вытапарак.*
•**тапары́шча**-*ча, ср.*—рукоятка топора. Гсл.; Ар.
•**тапе́льнік**-*іка, предл.-іку, зват. тапѐльніча, м.*—утопленник. МГсл.; Гсл. *Вылазілі тапельнікі з рэчкі.* ЗСД 66.
•**тапі́ць I**-*плю-піш-пе, несоверш., перех.* **1.** топить, погружая в воду, заставлять тонуть.
2. наводнять. *Соверш.* **адтапіць**—наводнить. Нсл. 381. *Рака адтапіла гароды.* Нсл. *Соверш.* **абтапіць, 1.** наводнить кругом. Дсл.; Нсл. 354. *Рака лугі абтапіла.* Дсл. *Рака абтапіла млын.* Нсл. *Прич.* **адтопленынаводненный.** Нсл. 381. *Соверш.* **утапі́ць** —утопить, погрузив в воду, заставить утонуть.
затапі́ць, *соверш., што*—залить.
затапля́ць, *нв. к тапіць, затапіць.*
•**тапі́ць II**-*плю̀, топіш-пе, несоверш., перех.* —отваривать. *Соверш.* **адтапіць**-*плю, адтопіш-пе, перех.*—отварить(молока, травы, лекарства). Нсл. 381. *Накапала карэньня з пад белага каменьня, а вымыла ў раццэ, адтапіла ў малаццэ. Яшчэ карэнь ня ўськіпеў, а ўжо мілы прыляцеў.* Нсл. *Маці адтапіла гаршчок каліны.* Дсл. *Ад сухот п'юць жытную рунь, адтапіўшы.* Нсл. 568(*под рунь*).
•**тапі́ць III**-*плю, топіш-пе, несоверш., перех.* —топить, нагревая, делать мягким, жидким, распускать(легко плавящееся вещество),
•**тапіцца I,** *таплюся, топішся, несоверш.* **1.** лишать себя жизни, бросаясь в воду.
2. тонуть. Ар.; МГсл. *Хто топіцца — за брытву хопіцца. Послов.*—утопающий за соломинку хватается. Іг. *Соверш.* **затапі́цца** —затонуть. МГсл. *Можа вудзіў рыбу ды затапіўся.* Цэлеш: Ярылаў агонь.
•**тапіцца II,** *топіцца, несоверш.*—отвариваться. *Соверш.* **адтапі́цца**—отвариться. Ар.
•**тапіцца III,** *топіцца*—топиться; нагреваясь, становиться мягким, жидким, распускаться(о легко плавящихся веществах).

•**таплёнка**-*нкі-нцы, ж.*—парное молоко. Ксл. *Таплёнкаю разводзяць крупеню.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

•**таплёны**-*ная-нае*—топленный. НК: Очерки, 34.

•**таптаньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —работник, утаптывающий что-л. *См. таптун, 1, 2. Напетаў гэткі воз адзін без таптаньніка.* Гсл.

•**тапун**-*на — таптун.* Ксл. *Тапуном налавіў рыбы.* Аляксандрава Гар. (Ксл.).

•**таптуха**-*хі-се, ж.*—сетка в виде трехгранной пирамиды; рыбу в нее загоняют особой длинной палкой. Шсл. *У таптуху налавіў уюноў.* Ладно Пух. (Шсл.). *См. вата, тапун, таптун. Адзін шчупак выкруціўся з таптухі.* Цялеш: Дзесяць, 55.

•**таптун**-*уна, предл.-уну, зват.-уне, мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** работник, оканчивающий верх стога и т.п. НК: Очерки, Но. 797.

2. работник, утаптывающий что-л. (напр., воз сена).

3. рыболовный снаряд. Имеет форму трёхгранной пирамиды. Делается из сетки, прикрепленной к отдельным ребрам, составляющим грани пирамиды. При помощи деревянной рукоятки, прикрепленной у основания конуса, кладется боком пирамиды на дно реки или ручья, и в него загоняют рыбу, топая по воде ногами или ударяя палками. Ксл. *Пойдзем лавіць рыбу таптуном.* Храпавічы Куз. (Ксл.). *См. вата, таптуха*—рыболовный снаряд, употребляемый там, где густая трава, камни, корчи, *"хлубы".* Состоит из мешка, натянутого на прутья, соединенные в одном конце, расходящиеся врозь и привязанные противоположными концами к раме устья, — что придает снаряду коническую форму. НК: Очерки, 499.

•**тапурыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* —поднимать, растирая перье или что-л. подобное, Аш. топорщить. *См. тапырыць. Соверш.* **натапурыць**—наставить(уши, шерсть), Войш. натопорщить. *А хвост натапурыла, як вавёрка.* Аш. *Вушы натапурыла.* Войш.

•**тапырыць**-*ру-рыш-ра, каго-што* **1.** поднимать, растирая перья или что-н. подобное, Нсл. 687. топорщить, Гсл. наёживаться. *Тапырыць, натапырыць спадніцу.* Нсл. *Соверш.* **адтапырыць**—сделать торчащим, заставить топорщиться. *Прич.* **адтапыраны.** *Ён яшчэ бачыў, як цяжкая рука выцерла яе аб адтапыраныя на каленях порткі.* Адамчык: Арж. колас. *Соверш.* **растапырыць**—расставить, сделать торчащим в разные стороны. *Растапырыўшы хвост, як ветразь, (вавёрка) лёгка плыве ў прасторы.* Рунь, 15. *Бязрадна растапырыла рукі.* Цялеш: Дзесяць 64. *Растапырыла сьмерць пальцы.* Кавыль: Пад зорамі, 65.

2. *осудит.*—одевать пышно. Нсл. *Матка тапырыць, натапырыла сваю дачку.* Нсл.

натапырыць, (Нсл.), **натапырыць,** (Гсл.), *перех, соверш. к тапырыць 1,* **1.** взъерошить, Гсл. насторожить уши; поставить шерсть, раздвинув оперение от испуга, дождя и т.п., Гсл. натопорить. *Квактуха, натапырыўшы пер'е, крычыць, бегаючы каля ґанку, бо сьвіньня яе загнала з ґанку.* Міх. *Індык натапырыў сваё пер'е.* Нсл. *Коні пужліва заматалі галавамі, натапырылі вушы(пачуўшы выцьцё воўчае).* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2. 1935 г, стр. 99).

2. одеть пышно. *Прич.* **натапыраны** —надутый, пышно разодетый. Нсл. 321. *Паненкі натапыраныя ходзяць.* Нсл.

•**тапырыцца, 1.** букв.: распускать перья, Нсл. топорщиться. Шсл.; Гсл. *Індык тапырыцца.* Нсл. *Тапырыцца, як вожык, — нехта яго баіцца!* Ст. *Соверш.* **растапырыцца**-*уся*—о крылях: расправить. Міх. *Ястраб растапырыў крылы.* Міх.

2. гневаться, сердиться. Нсл. *Досіць табе тапырыцца.* Нсл.

3. *перен.*—делаться спесивым. Нсл. *Тапырыцца, як бы што добрае.* Нсл.

4. одеваться пышно. Нсл.

натапырыцца, 1. распустить перья, Нсл. 637; Гсл. насторожиться, стать дыбом, взъерошиться. *Індык натапырыўся.* Нсл. *Конь натапырыўся на балота: мусіць там воўк ходзе.* Варсл. *Бобікавы мокрыя валасы натапырыліся, яго страсанула сударга страху.* Шакун: Сьлед, 19. *На грудзёх посьцілка натапырылася(у лежачага).* Я. Васілёнак("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 191).

2. рассердиться. Нсл. *Натапырыўся, ліха ведае, за што.* Нсл.

3. *перен.*—стать спесивым, Нсл. *Натапырыўся, як бы што добрае.* Нсл.

4. одеться пышно. *Дзеўкі натапырыўшыся ходзяць.* Нсл.

•**таройкацца**-*аюся-аешся*—затяжно, не слишком серьезно, спорить с кем, Шсл. спорить с кем долго и упорно, неотвязно. Іг. *Ідзі дамоў — натаройкаўся ўжо!* Ст.

•**тарабаніць, 1.** барабанить, стучать. Гсл. *Соверш.* **затарабаніць**—занести. Юрсл. *Затарабань цётцы кухлік.* Юрсл.

2. *перен., ирон,*—залепетать, заговорить скоро, непонятно. Юрсл. *Затарабаніла, як малатарня.* Юрсл.

3. грохотать колёсами. Гсл.

4. растабарить(?) Гсл.

•**тарахцелка**-*лкі-лцы, ж.*—погремушка. Гсл.

•**тарахцець,** -*чу-ціш-ціць*—дребезжать, стучать колесами по дороге, Ар.; Гсл. громыкать. Гсл. *Тарахцелі хурманкі й аўтамабілі.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 1-2/437-438). *Соверш.* **затарахцець**—задребезжать. Ар.; Гсл.

•тара́ніць, *-ню-ніш-не, несоверш., перех.* —бить, разбивать цепом пояс у снопов для лучшего вымолота семян. Нсл. 633. *Тараніць пшонку.* Нсл. *Соверш.* **адтараніць.** Нсл. 633. *Адтаранілі пасад.* Нсл. *Соверш.* **затара́ніць**—занести. Юрсл. *Напраніся ды затара̀нь дзядзьку цяслу̀.* Юрсл.

•**тарбе́шка**-*шкі-шцы, ж.*—холстенный мешок, который стягивается *"матузным"* порядком, или завязывается веревкой, другой конец которой подтыкается под пояс спереди; вершина *"тарбешкі"* покоится на том, или другом плече, а остальная часть — на спине. НК: Очерки, 134.

•**затарахцець** —затрещать, затарабанить, загреметь. Гсл.

•**тарадзіць**-*эю-эіш-эе, несоверш.*—трещать трещонкой, называемой *"тарадэйка"*. Будслаўе.

•**тарадэйка**-*йкі-йцы, ж.*—род трещонки. Будслаўе.

•**таранда́**-*ды, общ.*—тот, та, кто говорит быстро, без умолку.

•**тарандзіць,** *-джу-дзіш-дзе*—говорить быстро, без умолку. Аш.

•**тарганіна**-*ны-не, ж.* **1.** букв., тормошение, дергание. Нсл. 637. *Нацярпеўся я тут тарганіны.* Нсл.

2. употребление одного и того же лица в разные работы в продолжение короткого времени, или для посылки в разные места. Нсл. *Замучылі мяне тарганінаю гэтаю.* Нсл.

•**таргава́ць**-*гу̀ю-гу̀еш-гу̀е*—торговать , прицениваться к чему-н., сговариваться о цене чего-н., собираясь купить. Ар.; МГсл. *Соверш.* **старгава́ць.** Ар. *Я ўчора на таргу пабываў, я ж табе вяночак старгаваў.* Север. Сур.(Шэйн, I, 2, 496). *Прич.* **старгаваны.** Ар.

•**тарга́ць**-*дю-деш-де каго-што,* **1.** дергать, трогать. Нсл. 637. *Таргай каня памаленьку.* Нсл.

2.—(тянуть рыбками, резкими отдельными движениями, С.), дёргать. МГсл.; Ар.

•**тарка́н**-*на̀*—насек. таракан. Нсл. *Таркан уваліўся ў ваду.* Нсл. *Ад таркана малітвы няма, калі ўваліцца ў што.* Нсл. *Уменьш.* **тарка́нік**-*ка*—молодой таракан, таракашек. Нсл.

тарканок-*нка,* **1.** *уменьш. к таркан.* Нсл.

2. заколка для волос. Ксл. *Я купіла сабе тарканок.* Калюскі Беш. (Ксл.).

•**тармасіць**—тормошить, трясти. Гсл.

•**тарнава́ць**-*ну̀ю-нуеш-ну̀е каго-што* —молотить перевернутые, не разрезанные снопы. Нсл. *Соверш.* **адтарнава́ць** *каго-што,* Нсл. 633. обмолотить таким образом *Адтарнавалі старану, няхай хто рэжа, а мы будзем другую тарнаваць.* Нсл.,—обмолачивать не разбивая снопов, отбивать колосья и откидывать в сторону, Ксл.; Арл.(Даль) покончить тарновку, лёгкий обмолот, сбой зерна колосьев, без разбивки снопов. Ксл. (Даль).

•**тарнава́ць,** *-ну̀ю-ну̀еш-ну̀е*—беспокоить, волновать, Растсл.; ПНЗ. относить. Войш. *Ён гэта тарнуе да мяне,*—делать годным для употребления или использования в качестве кого-чего-н., приспособлять. Войш.

•**тарнава́ць**-*ну̀ю,* **1.** приспособлять.

2. применять.

3. останавливать(направлять? **С.**) Мік. *Ганулі, тарнуй!* Тм.

тарнава́цца —приспособляться(применяться, **С.**); Гсл.; Войш.—устраиваться, помещаться, располагаться; тесниться, *Прыйшоў і тарнаваўся, тарнаваўся, азяў і ўзяў.* Войш.

тарнава́цца, *-ну̀юся-ну̀шся да чаго* —применяться, приноровляться. Войш. *Соверш.* **прытарнавацца**—примениться. Тм. *Мусіць прытарнавацца, каб пераж*ы*ць.* Акула 348.

•**тарпа́ I**-*пы̀; мн. ч. торпы-паў, ж.* **1.** скирда, Гсл.; Шсл. прясло(скирда) хлебного или сенного стога в гумне. Ксл. *А як зьберым усё з поля - у гумно ў тарпу паложым...* Гурыновіч(Калосьсе, кн. I, 1935 г., стр. 31). *Наклалі тарпу жыта й тарпу ярыні.* Ст. *Тарпу сена думаю прадаць.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *См. торп, торпа.*

2. навес на столбах без стен, где складывают сено. Ксл. *Тарпа стаяла заўсёды на лузе, далёка ад дому.* Любашкова Выс. (Ксл.).

•**тарпа́ II**-*пы, ж.*—торф. Ксл. *Ягор навазіў тарпы на ніву.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *См. тор.*

•**тарпантына**-*ны-не, ж.*—терпентин. Ар.

•**тарчыца**-*цы-цы, ж.*—полуторадюймовая доска, Шсл.; Ксл.; Ар. длинная, широкая и довольно толстая доска. Нсл. 637. *Нарэзалі тарчыц на столь.* Ст. *Надабе тарчыцы напілаваць.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Тарчыц прыгатаваць, напілаваць на мост.* Нсл.

•**та́сьма(тасьма́,** Нсл.)-*мы-ме, ж.*—тесьма. Нсл. 633. *Тасьмы свае распусьціла.* Нсл. *Уменьш.* **та́семка,** (Нсл.), **тасе́мка,** (Шсл.)-*мкі-мцы*—тесьма, тесёмка. Шсл.; Нсл. 633. *Абшыць тасемкаю кабат.* Нсл. *Купіла белае тасемкі, каб абшыць катанку.* Ст.

тасе́мачка-*чкі-чцы, уменьш. к тасемка.* Шсл. *Вось харошая, зялёная тасемачка, каб ёю абшыць гэстку!* Ст.

•**та́та**-*ты, м.*—папа, папаша, тятя(и батя, **С.**) Ар.; ГБМсл.; Ксл.; Шсл.; Нсл. *Як тата скажа, гэтак і будзе.* Ст. *Тата ўвыйшоў на поле.* Лалыкі Аз. (Ксл.). *Ласкат. и уменьш.* **татка, татачка**—папочка, папенка. *Мой татка купіў мне новую шапку.* Ст. *Татка, купі мне каралі.* Бешанкавічы (Ксл.). *Уменьш.* **татка**-*ткі-тку, з таткам, на татку.* НК: Очерки, 205. *На татку ён* **(***войт***)** *бізун нясець.* НК: Под. пос, 55. *Чужому татку буду ня ключніца, паслужніца.* Из свад. песни, Нсл. *Няма радзімы да палавіны, няма роднага*

таткі. Горц.(Кот. 209). *У татачкі папытаюся, ці можна йсьці пагуляць.* Ст. *Да мой татачка, пакінуў мною, як ня любою.* Нсл. *Ласкат.* **татухна.** *Да шлюба, Дарачка, да шлюба, ты свайму татухну ня люба.* Горц.(Кот. 209).

татуля, *ласкат.* **1.** (по отношению к отцу); Ксл.; Шсл.; Нсл. *Татуля, ідзі есьці.* Ст. *Татулька адзеў сярмягу.* Капланы Сян. (Ксл.). *Ці ў дварэ татулька твой?* Нсл. *Ня брой, паніч, татульку скажу.* Тм.

2. по отношению к священнику, батюшка. Сц.; Нсл. *Татулька прыехаў.* Тм. *Пацалуй татульку ў рукў.* Тм. *Хадзі, дураньчыку, ня дзікайся татулькі; пацалуй у ручку, ён табе праскурку дасьць.* Нсл. 131. *Чалом, чалом, ацец —татулька! не сярдуй, што к табе прышоў. Не падзіві і ты, матулька; няўцемкам я сюды зайшоў.* Із здаровальнага верша протоерэю, надрукаванага у "Маяку". 1843 г., т. IX, кн. XIII, разьдз. У, "смесь" 33-38

тату́ленька, татулечка—батюшка, говорится более к священнику. Нсл. *Выбачай, татуленька, татулечка, што я перад табою няўважнае слова сказаў.* Тм. *Уменьш.* **татачка**—папочка. Гсл. *Ласкат.* **татуля**-*лі-лі.* Ар. — *татухна.* Гсл. *Ласкат., уменьш.* **татулька.** Гсл., **тату́ська.** Гсл. *Ласкат.*

та́тухна, -*ны*—папочка, (папаша, С.); Растсл; Ар. *Ці я ў цябе, мой татухна, не гарую, што ты мяне выдаеш маладую?* Водзьвінка Імгл.(Косіч 234). *Прадай, татусенька, зеляненькі сад.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 234). *Я й у свайго татусечкі пабываю.* Жыгалкі Стдуб.(Косіч 256).

•**татык,** *нареч.*—..... *Стараецца татык добрая гаспадыня.* Мікольск М.(Демид: Веров., 1896, II, 141). *Ляжыць сусім татык жывая.* Тм. *Адкапалі яго, а ён, татык сядні памершы.* Тм. *Быў надта замершы, нікчэмны, худы — татык шчэпка.* Уселюб Н.(Демид.: Веров. 1896, II, 144). *Як раз татык*(**как**) *ён сам.* Мікольск М.(Демид.: Веров., 102).

•**тава́р, 1.** товар. Гсл.

2. рогатый скот, Гсл. строевой лес. Крамушоўка Н.(Демид.: Веров. 93). *Казаў Бог, каб ты*(**сьмерць**) *ішла грызьці тавар.* Крамушоўка Н.(Демид.: Веров. 93).

•**тавараме́на**-*ны-не, ж.*—товарообмен. *Ср. мена.*

•**тава́рня**-*ні-ні, ж.* **1.** амбар, где складывают купеческие товары. Нсл. 747. Пойдзем у таварню; там лепшы выбярам тавар. *Пойдзем сабе, толькі грошы не жалейце.* Нсл.

2. купеческая лавка. Нсл. 748. *У гэтай таварні ўсякага тавару можна знайсьці.* Нсл.

•**тава́рына**-*ны-не, ж.*—хозяйственный снаряд, приобретенный покупкою. НК: Пасоб., Но. 8.

•**тава́рыства**—товарищество, Гсл. общество.

•**тава́рыш**-*ша, предл.-шу, зват.-шу, м.*—товарищ. МГсл.; Ар.; Шсл.; Гсл. *Папаў сабе ў таварышы нейкага п'яніцу.* Ст.

•**таварышаваць**-*шую-шуеш-шуе, несоверш.* —быть товарищем. *Яны ж, Адам із Антонам, быццам таварышавалі.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

•**тава́рышка**-*шкі, дат., предл. таварышцы, ж.*—подруга. Гсл.; Ар.; Капланы Віц. (Ксл.); Шсл. *Марыля вядзецца ў хату із сваймі таварышкамі.* Ст.

•**таўка́ч**-*ча̀*, **1.** пест, Нсл. 635. большой пест для ступы. Гсл. *Таўкачом прагнёў бульбу.* Ст. *Хоць таўкачом, дык ёсьць па чом.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Таўкач муку пакажа.* Нсл.

2. *перен.*—глупый человек, Шсл. ограниченный человек. Вял. *Таўкач гэты дурны нічога не разумее.* Ст. *Уменьш.* **таўкачык**-*ка, предл.-ку, м.—пестик.* НК: Очерки, 81; Нсл. *Таўкачыкам бі арэхі.* Нсл. *Сальны таўкачык.* Нсл.

•**таўпорыцца,** -*руся-рышся*—суетиться, возиться с чем. Нсл. 635. *Досіць табе таўпорыцца з гэтым, над гэтым.* Нсл. *Соверш.* **натаўпорыцца**—насуетиться, навозиться. Нсл. 635. *Натаўпорыўся за дзень.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **таўпораньне**-*ня*—возня с чем, суета. Нсл. *Яно нічога! зрабілі, ды таўпораньня шмат было, пакуль управіліся.* Нсл.

•**таўпе́сіцца**-*сяцца, несоверш.*—толпиться. *А розныя думкі таўпесіліся і ня слухалі адэй, найлепшай: "Чаго ж я так хапаюся?".*

•**таўро**-*ра, ср.*—клеймо. Гсл.

•**таўраніца**-*цы-цы, ж., област.*—картофельное пюре. Ск.

•**таўсту́ха**-*хі, ж.*—толстая женщина, толстуха, Нсл. 635. толстуха. Ксл.; Шсл.; Ар. *Баба твая таўстуха, пірог зьясі, пакуль абыйдзеш яе наўкола.* Нсл. *Вось таўстуха й не павернешся!* Ст. *Стаяла асіна таўстуха.* Падрэзы Чаш. (Ксл.). *Матка таўстуха, дачка харашуха, а сын перабор пайшоў на двор*(*загадка*: *печ, агонь і дым*). Ар.

•**таўсты́**-*тая-тое*—толстой. Гсл.; Войш.

•**таўсьціня́**-*ні, ж.*—толщина. Ар. *См. таўшчыня.*

•**таўшчыня́**-*ні-ні, ж.*—толщина. Ксл.; Нсл. *А як на таўшчыню, ці таўстое?* Слабодка Куз. (Ксл.). *Дзерва таўшчынёю паў аршына ў вадрубе.* Нсл. *См. таўсьціня.*

•**таўчонікі**-*каў, м.*(*один таўчонік*)—блины из толченного картофеля. Ксл. *Надабе пячы таўчонікі.* Новае Сяло Беш. (Ксл.). *См. таўчэнік I.*

•**таўчонка**-*кі-цы, ж.*—картофельное пюре, Растсл.; ПНЗ. пюре вообще, т.е. кушание(или приправа к кушанию из протертых овощей); тесто из протертых фруктов, ягод, овощей, или картофеля.

•**таўчэнікі**-*каў*, **1.** род кушания. Растсл. *См. таўчонікі.*

2. побой. Растсл.

●таўчы́, *таўку́-ўчэш-ўчэць-чэм-чыцѐ; прош. вр.* *тоўк, таўкла́, таўкло-лі, несоверш., што,* **1.** толочь. Ар.; Шсл.; Нсл. 635; Ксл. *У гаршку буду таўчы кашу(з бульбы).* Ст. *Таўкучы кашу, разьбіла гліняны гаршчок.* Ст. *Надабе таўчы ячмень.* Ісачкава Аз. (Ксл.). *Прич.* **тоўчаны**—толчёный. Шсл.; Ар.; Нсл. 635. *У ступцы тоўчаная соль.* Ст. *Тоўчаныя каноплі.* Нсл. *Соверш.* **стаўчы** *што*—истолочь. Ар.; Шсл.; Нсл. 635. *Трэба стаўчы куцьці.* Ст. *Каноплі стаўчы ў ступе.* Нсл. *Прич.* **стоўчаны**—истолчённый. Ар.

2. бить кого. Ар.; Шсл. *Таўчэ ў морду.* Ст.

3. разбивать что. Ар.; Шсл. *Як узлуецца, давай таўчы судзьдзе!* Ст.

абтаўкаць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —очищать от скорупы в ступе. Ксл. *Мама абтаўкае авес у ступе.* Гайдукі Сян. (Ксл.). *Абтаўкай, абтаўчы гэты ячмень на грўцу.* Нсл. 354. *Прич.* **абтаўка́ны, 1.** толченный в ступе. Дсл. *Авес абтаўканы.* Дсл.

2. бывалый. Дсл. *Ён чалавек абтаўканы: прайшоў мядзяныя трубы й агні.* Дсл. *Соверш.* **абтаўчы́**—отолочь. Дсл. *Надабе абтаўчы канапель.* Дсл. *Прич.* **абтоўчаны.** *Абтоўчаны ячмень абсыпала.* Нсл.

затаўка́ць-*дю-деш-де, несоверш., каго-што*—заправлять кушание растолченным свиным салом(полученным из внутренности свиньи, С.) Нсл. 188; Ар.; Ксл., приправлять кушание салом. *"Затаўкаць"* говорится потому, что сало толчется толкачиком. Дсл. 255. *Шчаўё затаўкаюць салам.* Косіч 19. *Не затаўкай крупені, мяса пакладзецца.* Нсл. *Прич.* **затаўка́ны**—заправляемый толченым салом(из внутренностей свиньи, Ар.); Нсл. 188; Ар. *Капуста не затаўканая.* Нсл. **Затаўканыя гаршкі**—горшки с приправленным салом кушанием. Дсл. 255. *Отгл. имя сущ.* **затаўка́ньне**-*ня*—заправа толченым салом. Нсл. 188; Ар. *І ня відаць твайго затаўканьня!* Нсл. *Соверш.* **затаўчы́** -*кў-чэш-чэць-чэм,* **1.** заправить кушание растопленным салом из внутрености свиньи. Ар.; Нсл. 188. *Затаўчы капусту.* Нсл. *Добра затаўчы капусту — чужыя людзі ё.* Сьцяпанавічы Меж. (Ксл.). *Прич.* **затоўчаны** —заправленный(салом из внутренности свиньи. Ар.; Нсл. 188. *Капуста затоўчана добра.* Нсл.

2. убить. Ар. *Затаўклі, мусіць, гэтага п'яніцу нейдзе на месьце.* Ст. *Вось таўчэ — мусіць хоча яго затаўчы.* Ст.

натаўчы, *соверш., чаго,* **1.** натолочь. Ар.; Нсл. 321; Шсл. *Натаўчы солі.* Нсл. 321. *Натаўклі канапель.* Нсл. *У ступе вазьмі ды натаўчы маку.* Ст. *Натаўклі куцьці ступу.* Ст.

1. сильно побить кого-л. Ст. *Натоўк морду яму, аж чырвоная пацякла.* Ст.

2. утомить сильно ноги. Шсл. *За дзень натоўк ногі, аж не пацягнуць.* Ст. *Соверш.* **патаўчы́, 1.** потолочь. Ар.; Шсл. *Патаўчы ляпей кашу, бо нядобра патаўкла.* Ст.

2. побить кого. Шсл. *Патоўк яму ўсю морду.* Ст.

3. поразбивать что. Ар.; Шсл. *Напіўся ды патоўк усе міскі.* Ст.

прытаўкаць-*дю-деш-де, несоверш., перех.* —сдобрять, приправлять(несколько, С.) кушание толчёным салом. Нсл. 513. *Пара прытаўкаць гаршкі.* Нсл.

прытаўчы́-*ўку́-ўчэш-чэць,* **1.** *соверш. к прытаўкаць.* Нсл. 513. *Прытаўчы капусту салам.* Нсл. *Прич.* **прытоўчаны,** —приправленный толченым садом. Нсл. 513.

2. приколотить на смерть. Шсл. *Яго мо' дзе п'янога прытаўклі на месьце — і ведаць ніхто ня будзе.* Ст. *Хацелі на сьмерць прытаўчы яго, але абаранілі.* Ст.

вытаўка́ць-*дю-деш-де, каго-што*—оголачивать, обдирать. Нсл. 98. *Вытаўкаць ячмень на крупы.* Нсл. *Соверш.* **вы́таўчы, 1.** отолочь, обдереть. Нсл. 98. *Вытаўчы ячменю на крупы.* Нсл.

2. выбить. Шсл. *Маўчы, ато зубы вытаўку.* Ст. *Вытаўк балонку.* Ст.

●таўчы́ся—зря проводить время. Шсл. *Цэлы вечар у нас таўкліся мужчыны: усё расказавалі — адзін тое, другі тое.* Ст.

●точа, *соверш.* **затачыла,** *безлич.*—нет терпения, нетерпение одолевает. Нсл. 638. *Табе точыць, затачыла туды ехаць.* Нсл.

●тачы́ць І-*чу́, точыш, точа, несоверш., перех.* **1.** лить исподволь, цедить, Нсл. 638. источать(какую-н. жидкость) Ар. *Тачыць гарэлку з бачонка.* Нсл. *Тачы вады.* Н. (Афанассьев, ІУ, 1914, 84). *Соверш.* **натачы́ць,** *каго-што*—налить таким образом. Нсл. 321. *Натачы гарэлкі з бачонка.* Нсл.

наточаны—налитый таким образом. Нсл. *Бачонак наточаны повен гарэлкаю.* Нсл. *Соверш.* **прытачы́ць**—прилить. Нсл. 513. *Прытачы яшчэ троху гарэлкі; няхай валей застанецца, чымся ня стане.* Нсл. *Соверш.* **утачыць**—влить(какой-н. жидкости из сосуда, из которого льется понемногу) Ар. *Утачы піва з бочкі.* Ар. *Матулька утачыла вады.* Н.(Афанасьев, ІУ, 1914, 85).

2. совать, протягивать(между чем-л., С.) Нсл. 638. *Куды ты точыш сваю руку?* Нсл.

атача́ць-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш., каго-што*—окружать, (Вост., Даль) во множестве. Нсл. 377; Гсл. *Разбойнікі па дарозе атачаюць кажнага.* Нсл. *Блышчыкі атачаюць.* Гсл. *Соверш.* **атачы́ць**-*чу́, аточыш-оча*—окружить, (Вост., Даль) во множестве, Нсл. 377. окружить, причиняя беспокойство; осадить со всех сторон. Гсл. *Атачылі мяне дробныя дзеткі.* Гсл. *Паляўнічыя на аблаве атачылі медзьвядзя.* Гсл. *Атачылі сьвіньні.* Тм. *Дзеці атачылі мяне з усіх бакоў.* Нсл.

надтача́ць, *несоверш.* **1.** выцеживать. *Ср. надтачыць 1.*
2. удлинять, добавлять. *Людзі толькі тое й робяць, што падразаюць адных ды надтачаюць другіх.* Сержп.: Казкі, 159.

надтачыць, *соверш.* **1.** выцедить часть жидкости. Гсл.
2. удлинить, прибавить, прирастить. Гсл. *У гэтым віру нырнеш, — хахлом не надточыш.* Гсл.

праточаваць-*чую-чуеш-чуе, несоверш.* —расточать. Нсл. 531. *Бацька зьбіраў, а дзеткі праточаваюць, праточаць бацькава дабро ўборзьдзе.* Нсл. *Соверш.* **пратачы́ць**—просунуть между чем-л. Нсл. 531. *І ты сюды пратачыў сваю руку.* Нсл.

сточаваць-чую-чуеш-чуе, *несоверш., перех.* —сцеживать, сливать остатки(источая, С.) Нсл. 616. *Сточуй засталую гарэлку.* Нсл. *Соверш.* **стачы́ць**-*чў-чыш-ча*—сцедить, слить остатки(источая, С.) Нсл. 616.
2. всунуть, протянуть между чем-л. Нсл. 638. *Дай толькі яму ўтачыць сваю лапу.* Нсл.

•**тачы́ць II**-*чў, точыш, точа, каго-што, несоверш.* **1.** точить. Ар.
2. точить, свойственно червю. Нсл. 638. *Соверш.* **стачы́ць.** Нсл. 638, источить. *Няхай цябе чэрві точаць, сточаць, як ты пратачыў*(т.е. промотал) *мае грошы.* Нсл.

•**тачы́цца**-*чўся, точышся, возвр.* **1.** литься (течь, С.) Нсл., сочиться. Ар. *Гарэлка точыцца з бачонка.* Нсл. *І, здаецца, было чуваць, як точыцца ў пясок вада.* Адамчык: Арж. колас. Квас не вычерпывается, а *"точыцца"*, т.е. выцеживается из квасника чрез *"гвозд із шпунтам".* НК: Очерки, 67.
2. *перен.......* *Точыцца срэбным цурочкам нейкі няведамы жаль.* ЗСД 368. *Дзе яшчэ не прарваўся агонь, дзе ён тачыўся яшчэ ў сярэдзіэне, упостайку, там лез у неба чорны дым.* ЗСД 168.
3. сыпаться исподволь. Нсл. *Пшонка точыцца зь меха.* Нсл.
4. втираться, продираться. Нсл. *І ты точышся сюды.* Нсл. *Соверш.* **утачыцца** —втереться, продраться куда-л. Нсл. 638. *І ты ўтачыўся сюды!* Нсл.

атача́цца-*а́юся-аешся; повел.-айся-аймася, зав. к атачаць*—быть окружаему. Нсл. 377. *Места атачаецца з двух бакоў вадою.* Нсл. *Соверш.* **атачыцца.** Нсл. 377. *Атачыўся бедны дзяцьмі.* Нсл. *Пан атачыўся наймітамі.* Нсл. *Ср. тачыць, утачыць. См. абступаць. Прич.* **атачоны** —окруженный(во множестве, С.) Нсл. 377. *Атачоны таргачамі.* Нсл. *Атачоны дробнымі дзяцьмі.* Нсл.

праточавацца-*чуюся-чуешся, несоверш.* **1.** протекать сквозь. Нсл. 531. *Гарэлка праточаваецца зь біклагі.* Нсл.
2. просыпаться сквозь.
3. просовываться сквозь тесноту. Нсл. 531. *Куды ты праточаваешся? тут цесна, не праточышся.*

пратачы́цца, 1. *соверш. к праточавацца 1,*—протечь сквозь. Нсл. 531.
2. *соверш. к праточавацца 2,*—просыпаться сквозь. *Пшонкі шмат пратачылася зь мяха.* Нсл. 531.
3. *соверш. к праточавацца 3,*—просунуться сквозь тесноту. Нсл. 531.

•**тэбель**-*ля*—длинный, самый большой бурав для сверления толстых предметов. Ксл. *Тута адно тэбелям пракруцілі.* Латыгаль Сян. (Ксл.).

•**тэза**-*зы-зе, ж.*—тезис, положение.

•**тэй,** *таго*—тот. ПНЗ.

•**тхор,** *тхара́, м.* **1.** хищный зверек, хорек, Нсл.; Гсл.; Ксл. хорь. БГсл. *Тхор усі куры падавіў.* Нсл. *Тхор паеў кураняты.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Другі, як той сьмярдзючы тхор, здабытак свой ён завалок у цемны склеп.* Кліш: В. Каліна. *См. шашок.*
2. *перен.*—трус. Нсл. Тхор наш пад печ схаваўся. Нсл. *Вы — чорных дзён тхарыныя натуры.* Кавыль: Думы 40.

•**тхаць,** *тхаю-тхаеш-тхае, несоверш.* —дыхать(дышать, С.), веять(, отдавать, С.) Нсл. 645. *Вецер тхае, тхнуў на яго.* Нсл. *На паліцы ляжалі яшчэ цёплыя кулідкі хлеба, тхалі ў нос духмяным пахам.* Капыловіч: Хлеб. *Безлич.* **тха́е,** *однкр.* **тхну́ла** —пашет(пахнет, С.), несёт. Нсл. *Ад яго гарэлкаю так і тхае, тхнула.* Нсл. *Однкр.* **тхнуць,** *тхну, тхнеш, тхнець, тхнем, тхніцѐ, тхнуць,* **1.** дохнуть(повеять, подуть; пахнуть чем-л., С.) Шсл. *Із тых(вужоў) калі б адзін на гэты сьвет тхнуў, то бы на сьвеце на векі нічога не радзіла.* Кіт. 54а1. *Тхні мне ў нос, чым ты пахнеш.* Нсл. *За работаю няма калі й тхнуць.* Ст. *Заганяў сваю жонку работаю й тхнуць ёй не даець.* Ст.
2. (дохнуть, С.), пахнуть чем-л., повеять. Гсл. *Зь ягонага склепу тхнула на Рамана нейкай смачной стравою.* Корзюк. *Соверш.* **затохнуцца, 1.** задохнуться. Гсл.; Юрсл.; БНсл. *Праветры хату, то затохнуцца можна.* Юрсл.
2. — *к затыхацца 2. Затохнешся ад нішчымніцы, а сала зьялчэе, што выкінеш.* Юрсл. *Соверш.* **затхнуцца** — *затохнуцца.* Юрсл. *Нейдзе за местам, гаварылі, дзяцё ўлезла ў сутнік, зачынілася, а адчыніць не магло — затхнулася.* Юрсл. *Затхнешся ад прагавітасьці.* Тм.

натхаць-*аю-аеш-ае, соверш., перех.* **1.** вдохновить, воодушевнить. *Ср. натханы І.* **2.** внутить кому образ своих мыслей. Нсл. 322. *Гэта цябе твая сяструхна натхала, натхнула так рабіць супроці мяне.* Нсл. *Прич.* **натха́ны, 1.** вдохновенный, Нсл. 322. водушевлённый. *Натханы Сьвятым Духам.* Нсл.

2. наушенный , напитанный противными внушениями. Нсл. 322. *Ён тваім духам, розумам натханы гэта сказаў, зрабіў.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **натха́ньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** вдохновение.
2. внушение. Нсл. 322. *Не паправіцца ён ніколі, хіба Бог натханьне дасьць.* Нсл. *Ён ня быў бы такоў, калі б не твае натханьне.* Нсл.

натхну́ць, *однкр. к натхаць 1, 2. Прич.* **натхнуты** — *натханы.* Нсл. 322. *Несоверш.* **натыхаць,** —вдохновлять, воодушевлять. *Ср. натханы 1.*
2. внушать. Нсл. 322. *Цябе твая сяструхна натыхае супроці мяне.* Нсл. *Соверш.* **натха́цца, 1.** вдохновиться.
2. набраться духа, запаха. Нсл. 322. *Ср. натыхацца 2.*
3. заразиться дурными(или хорошими, С.) внушениями, мыслями других. Нсл. 322. *Ср. натыхацца 3. Соверш.* **затхну́цца**-*ну́ся-нешся,*—задохнуться. Нсл. 189. *Затхнуўся ад чаду, ледзь ачуцілі.* Нсл. *Несоверш.* **затыха́цца**—задыхаться. Нсл. 190. *Затыхаецца ад чаду.* Нсл.

натхну́цца, *-ну́ся-нѐшся-нѐмся-ніцѐся, однкр. к натыхацца 1, 2, 3. Несоверш.* **натыха́цца, 1.** вдохновляться.
2. набираться духа, запах. Нсл. 322. *Седзячы з хворым, толькі натыхаешся смуроду ад яго, а нічога не паможаш яму сваім сядзеньням.* Нсл.
3. заражаться дурными(всякими, С.) внушениями, мыслями других. Нсл. *См. натыхацца 3. Добры быў бы дзяцюк, калі б не натыхаўся, не натхнуўся духам сваё сяструхны.* Нсл. 322.

патыхаць—повевать(?). *Лягкі ветрык патыхае. Смутнаю адзінотаю, запусьцеласьцяй яму патыхае ад сялібы.* Вышынскі: Хата пад ліпою.

вы́тхнуцца, *-нуся-нешся*—выдохнуться. Гсл.; Ксл.; Нсл. 99. *Піва не заткнёнае вытхлася.* Нсл. *Заткні бутэльку, а то гарэлка вытхнецца.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Несоверш.* **вытыхацца**—выдыхаться. Нсл. 99. *Воцат вытыхаецца.* Нсл.

•**тхля́вы**-*вая-вае*—тухлый. Шсл. *Тхлявы твой квас.* Ст.

•**тка́льля**-*лі-лі, ж.*—ткачиха, женщина ткачь. Гсл.; Шсл.; Ксл.; Варсл. *Ірына добрая ткальля.* Асінаўка Беш. (Ксл.). *Дзьве дачкі маю: адна ткальля а другая пральля.* Ст. *Заквілі на кажнай нітцы лятункі ткальлі маладой.* Крушына: Лебедзь, 29.

•**ткальня**-*ні-ні, ж.*—ткацкая(мастерская). Гсл.

•**тканіна,** (Ксл.), **тканіна́,** (Ар.), *ж.*—ткань. Ксл. *Порткі пашыты з гэтае тканіны.* Зямковічы Сян. (Ксл.).

•**тка́нка**-*нкі-нцы, ж.*—головная повязка. Она вышивается красными бумажными нитками; к верхнему ея краю пришивается бахрома из разноцветных кусочков материи Ее носят как девицы, так и молодые замужние женщины, выпуская их с под наметки, Нсл. 634. головной убор из тонкого обруча, обшитого тканью. Ксл. *Прыгожая тканка на галаве.* Нсл. *Ці ня бачыў ты маю тканку?* Спаская Сір. (Ксл.).

•**ткаць I,** *тку, тчэш,тчэць,тчэм, тчыце, ткуць, несоверш., перех.*—ткать. Ар.; Нсл. 634. *Соверш.* **даткáць**—окончить ткать. *Соверш.* **вы́ткаць**—выткать. Ар.; Шсл. *Выткала пасьцелку.* Ст. *Дзяруга выткана із стужак.* Ст. *Соверш.* **уткаць,** *утку, утчэш, утчэць-чэм-чыце*—воткать.

•**ткаць II,** *ткаю-каеш-кае, несоверш., перех.* **1.** совать, пихать. Нсл. 634. *Куды ты яго ткаеш?* Нсл. *Ткай снапкі на асець.* Нсл. *Однкр.* **ткану́ць**-*ну́-нѐш-нѐць-нѐм-ніце.* Нсл. 634. *Ткані яшчэ снапоў пяць.* Нсл.

ткнуць-*ну-неш-нець-нем-ніце,* **1.** *однр.* —сунуть, толкнуть. Нсл. 634. *Ткні яго пад бок, няхай устаець.* Нсл.
2. *несоверш.*—тыкать. Нсл. 634. *Ткні мох у шчэлкі.* Нсл. *Соверш.* **уткнуць**—воткнуть. *Ткні, уткні лучыну ў сьцяну.* Нсл. 634. *Як бы холадна, што ты ткнеш, уткнуў рукі ў заўлоньне.* Тм.
2. делать упреки, колкости, ставить на вид. Нсл. 634. *Не па праўдзе ты ткаеш, ткануў імне гэтым.* Нсл. *Соверш.* **наткáць.** Нсл. 634. *Наткаць каму ў нос.* Нсл.

абаткну́ць, *-ну́-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, соверш., перех.*—проконопатить. Ксл.; Ар. *Надабе на зіму абаткнуць вокны.* Ар. *Надабе пакульлям сьцены абаткнуць.* Аляксінічы Сян. (Ксл.).

•**тка́цца II,** *ткаюся, ткаешся, несоверш., возвр.*—толкаться,(быть, находиться в давке, в тесноте, С.) Нсл. 634,—проталкиваться. *Куды ты ткаешся? тут цесна.* Нсл. *Однкр.* **ткану́цца**-*ну́ся-нѐшся*—сунуться. Нсл. 634. *Тканіся толькі к імне, то й заробіш.* Нсл.

ткну́цца-*нуся, несоверш.*—проталкиваться. *Куды ты ткаешся? уткнуўся? тут цесна.* Нсл. 634. *Соверш.* **уткнуцца.** Нсл. 634.

датыка́цца-*дюся-дешся, повел.-ай-аймася, несоверш., да каго-чаго*—касаться, МГсл.; Ар. дотрагиваться, (БНсл.) прикасаться. Нсл. 144. *Галавою датыкаўся гальля таго дзерава.* Кіт. 75а11. *Не датыкайся да зялеза, бо гарачае.* Ст. *Не датыкайся да болькі.* Нсл.

даткну́цца, *-ну́ся-нѐшся-нѐцца-нѐмся -ніцѐся да каго*—дотронуться, прикоснуться, Нсл. 144; Ар.; БНсл. коснуться. Ар. *І палцам не даткніся.* Нсл.

зьлёгку даткнуўшыся—вскользь. МГсл.

прытыкацца-*аюся-аешся, несоверш., возвр.* **1.** прикасаться, дотрагиваться. Нсл. 514. *Ня прытыкайся да мяне, запляміш белыя рукавы.*
2. прибегать с просьбою о помощи. Нсл. 514. *Цяпер і ты к імне прытыкаешся; а помніш, нешта я к табе прытыкнуўся, што ты імне тады сказаў?* Нсл.

3. приходить случайно. Нсл. 515. *Ён часта прытыкаецца к нам.* Нсл.

прыткну́цца, прытыкнуцца, 1. *соверш. к прытыкацца 1,*—прикоснуться, дотронуться. Нсл. 514. *І палцам не прытыкнуўся, ня прыткнуўся к рабоце.* Нсл.

2. *соверш. прытыкацца 2.* Нсл. 514,—обратиться с просьбой о помощи.

3. *соверш. к прытыкацца 3*, прийти случайно. Нсл. 518. *Нядаўна прыткнуўся к нам.* Нсл.

стыка́цца-*аюся-аешся, несоверш., возвр.* **1.** затворяться. Нсл. 620. *Дзьверы ад гасьцей ня стыкаюцца.* Нсл.

2. сталкиваться(встретиться, С.) нечаянно(непреднамеренно, С.) Нсл. 620. *Мы часта стыкаемся зь ім.* Нсл.

стыкнуцца, *-нуся-нешся-нецца-немся -ніцеся,* а) *соверш. к стыкацца 1.,*—затвориться. Нсл. *Вокны ня стыкнуліся добра.* Нсл.

б) *соверш. к стыкацца 2,*—встретиться непреднамеренно. *Калі б нам толькі стыкнуцца зь ім!* Нсл.

3. только с отрицанием *"не"*—редко бывать, почти не бывать где-л. Ар.; Міх. *Дзяцьвішча цалюткі дзень прададаюць улетку, ня стыкаючыся ў хаце.* Гсл.(*под падаць*). *Пісар дома ня стыкаецца.* Міх.

•**тло**—тлен, прах. Гсл.; МГсл.

•**тле́ннасьць**-*ці, ж.*—бренность. Гсл.

•**стлець**—истлеть. Ар.

•**тпруцька**-*цькі-цьцы, ж., детск.*—коровье молоко. НК: Бабы, Но. 3.

•**троха,** *нареч.*—немного. Ар.; Шсл. *Троха намалаціў збожжа, а троха куплю, дык і будзе.* Ст. *См. трохі, троху.* Кіт. 39б10, II, 114а6.

•**трохі,** *нареч.*—немного. НК: Очерки, Но. 110; Ар.; Шсл.; ПНЗ; Растсл. *Каб хаця трохі падрасьлі дзеці, дык лягчэй было б.* Ст. *Давялося трохі на каўнер прыхапіць у купца.* Север(Косіч 233). *См. троху. Уменьш.* **трошкі,** *нареч.*—немножко. НК: Очерки, Но. 110; Ар.

трошачкі, *нареч., уменьш. к трошкі.* Ар.

•**троху,** *нареч.*—немного. НК: Очерки, Но. 110; Ксл.; Шсл.; Гсл.; Невел.(Бузук: Невель, 10); Бярдзібякі Ельн.(Раст.: Смоленск 140). *Бяз шчырасьці пагаманілі троху.* Дзьве Душы 104. *Адамкні троху вазы.* Нсл.(*под адмыкаць*). *Ён троху ня так паставіў хату.* Лугавая Аз. (Ксл.). *Троху грошы ё, а троху пазычу.* Ст. *Хворы адхаяўся троху.* Нсл. 381(*под адхаевацца*). *Што ўжо тут адыймаць — аддай усе! — Не! троху адыйму.* Нсл. 361(*под адыймаць*). *Уменьш.* **трошку**—немножко. НК: Очерки, Но. 110; Ксл. *Трошку слабшы быў Васілёк Маланін.* Дзьве Душы 6.

трошачку, *уменьш. к трошку.* Ксл. *Прыйдзіце трошачку пазьней.* Галяшы Куз. (Ксл.).

•**трое,** *числ., собир.* Употребляют, впервых, если роды, к которым относится числ., — разные (мужч. и жен.; жен. и ср.), во вторых, если пол неизвестный (дети людей и животных); во третих, если сущ. имеет только форму мн. числа (*дзьверы, грудзі*), или обыкновенно употребляется в мн. числе (*боты, сьнежнікі*).

Прысудзілі ясьмо за трое коней конь за каня навязаці. РЦБ(Літ. Мэтрыка, Нарысы, 383). *Толькі трое, а дзе рэшта? Два цыганы йдуць і жонка.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Прайшоў толькі трое гоні.* Ельн. (Дсл.). *Было нас дзяцей асьмёра, трое памерлі, а пяцера нас гадавалася.* Б. Шляхам, Но. 2(113). *Ласкат.* **тройка.** Пінск.(Рэч.) пав. *У дачкі мае тройка дзяцей.* Рэч. пав.

•**трої,** *траіх, траім, числ., собир.* — *трое.*

•**тройні**-*няў, ж.*—вилы с тремя зубцами. Хмары Куз. (Ксл.).

•**тронкі**-*каў*—глиняные, или оловяные шарики величиною едва первышающую ружейную круглую пулю; служат для игры *" у тронкі".* НК: Очерки, Но. 274.

•**трошачны**-*ная-нае,* **1.** коротко продолжающийся. *Трошачнае досьвіцьце.* НК: Очерки, Но. 316. *См. восьвіцьце.*

2. состоящий из малого количества чего-л.

•**трабло**-*ла, ср.*—живот(в унижительном смысле). НК: Пасоб. 126, *презр.*—живот обжоры. Ксл. *Набіў жа ён сваё трабло!* Высачаны (Ксл.).

•**траха́,** *нареч.*—почти. Ар. *За Сорыкамі, траха на ліні далягляду, раськінулася сяло Глінкі.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169).

траха́ не—едва не. *Вось мой Андрэй ня ўступаў; ня любіў усялякай няпраўды, калаціўся ад яе. А траха не памер ад гэтага.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Дзед траха зь печы не зваліўся.* Гсл.

•**тра́хнуць**—треснуть, удурить. Гсл.

•**траецкі**-*кая-кае*—троицкий. НК: Очерки, 58; Север(Косіч 79). *Траецкія дзяды.* НК: Очерки, 58. *Траецкія сьвяткі.* Вел.: Куз. 181.

•**трая́к**-*ка,* **1.** давнишняя монета в Белоруси — 1 1/2 коп.(3 гроша), Шсл. монета, грошам или 1 1/2 коп. сер., Нсл. 641. 1 1/2 коп.(3 гроша). Ксл. *Даўней, мой бацька казаў, дык былі траякі.* Ст. *Траяка аддаў за пішчык.* Бешанковічы (Ксл.). *За ўсё бяры трояк.* ЧЧ.(Б. Студіс, II-I, 1969, 81). *Даў бы траяка на малебен, ды сабе патрэбен.* *Послов.* Рапан. 59.

2. трехсаженное бревно. Ксл. *Паедзем траякі вазіць.* Брыды Меж. (Ксл.).

траячок-*чка,* **1.** *уменьш. к трояк.*

2. (бывших) медных 5 коп. или три гроша. Нсл.

•**трая́нка**-*нкі-нцы, ж.*—имеющая трое детей. *Траянкаю яе дражнілі, мела трое дзяцей.* Харобрычы (Курыла, 84).

●**траїць,** *траю, троіш, трое*—вспахивать третий раз. Ар.; Шсл.; Вейна Сян. (Ксл.).; Нсл. 640. *Паеду траіць на бульбу.* Ст. *Хто поле трое, той хлеб крое. Послов.,* Ар. *Я яшчэ не траіў свае пашні.* Нсл.

●**трайня́**-*ні, мн. ч. тройні-няў, ж.*—развилина(балочка, Шсл.), соединяющая переднюю и заднюю оси телеги, Ксл.; Шсл. перекладина у телеги о трех конях, из которых один укрепляется в переднюю тележную подушку, а два раздвоенные прикрепляются к задней подушке с другой стороны, Нсл. изгибистый самород, стесанный в брус и туго заправленный в телеге в нижние стороны подушек, на средине их; своим изгибом*"трайня"* доходит до тележного помоста, а концами верш. 62(?) выступает спереди и сзади подушек. НК: Очерки, 365. *У калёсах зламалася трайня.* Кабыльніца Куз. (Ксл.). *Прысадзіў трайню ў калёсы.* Ст.

●**трайні́к**-*ка́, м.*—трехпудовая гиря, Ксл. трехпудовый вес, трехпудовик. Нсл. 640. *Трайнік аднэй рукой падымаю.* Сітна Лёз. (Ксл.). *Камень трайнік.* Нсл.

●**трайстка**-*кі, ж.*—сума. Ксл. *Пакладзі свае рэчы ў трайстку.* Гунчанкі Сур. (Ксл.).

●**трам**-*ма, м.*—балка под потолком. Гсл. — *трама.*

●**тра́ма**-*мы-ме, ж.*—балка в избе. Шсл. низкая балка, положенная для поддержания остальных балок, на которые ложится потолок, и пересекающая остальные балки по средине избы. *Пруткі ўткнула пад траму.* Ст. *На траме ляжаць абцугі.* Закур'е Чаш. (Ксл.).

●**трапа́лка**-*лкі*—дощечка(с рукояткой, С.), которою треплют волокно льна. Ксл. *Трапалка мая шчапаецца.* Любашкова Выс. (Ксл.). *См. трапачка.*

●**трапа́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —работник, треплющий лён или пеньку. НК: Под. пос. 34.

●**трапану́ць,**—*см. под трапаць.*

●**трапа́ць**-*даю-даеш-дае*(Нсл.), *-плю-плеш-пле-плем-плеце-плюць* (Шсл.), *-плю-пешпе.* (Ар.) **1.** трепать(очищать волокна, разминая, разрыхляя и раздергивая его, С.) Нсл. 639; Ар., трепать лён. Шсл.; Любічы Беш. (Ксл.). *Трапачы трапаюць пянку.* Нсл. *Нашы бабы трэплюць лён.* Ст. *Прич.* **трапаны, трэпаны.** Шсл.; Ар. *Нашто ж ты памятаў трэпаны й ня трэпаны лён?* Ст. *Соверш.* **патрапа́ць, 1.** трепать(лён, пеньку) некоторое время.

2. окончить трепать, трепля много раз. Ар. *Патрапала ўвесь лён свой.* Ст.

2. бить кистью руки. Нсл. 639. *Трапай яго па шчаках.* Нсл. *Однкр.* **трапану́ць**-*ну́-нѐшнѐць-нем-ніцѐ*—ударить неожиданно. Нсл. 639. *Конь трапануў нагою.* Нсл. *Трапані яго па шчаццэ.* Нсл. *Однкр.* **трапну́ць**-*ну́-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* **1.** тряхнуть. *А й наша каза з русымі касьмі, касамі трапнѐць, рожкамі збадзець.* Красновічы Сур.(Сержп.: Отчет, 13).

2. ударить.

3. быстро идти. Шсл. *Трэпле, аж пыл курыць!* Ст.

4. болтать вздор, Шсл. говорить зря, без толку, несерьезно; болтать. *Слухай ты, што ён трэпле языком!* Ст. *Ср. брахаць.*

абтрапа́ць, (Нсл.), **атрапаць,** (Шсл.; Ар.) **1.** окончить трепать (лён, пеньку). Ар. *Трапачы абтрапалі пяньку.* Нсл. 639. *Атрапала дзьве куклы лёну.* Ст. *Прич.* **атрапа́ны,** Ар., **абтрэпаны.** Шсл. *Мой атрэпаны ўвесь лён.*

2. *соверш. к трапаць 2,*—побить кистью руки. Нсл. 639. *Шчокі абтрапаю за гэта.* Нсл. *Област.* **абтропаць**—побить, отхлестать. Дсл. *Я яго па шчаках абтропаў.* Дсл.

●**трапа́цца,** *трэпецца, несоверш., страд. к трапаць.*

вытрэпавацца-*пуецца*—отпадать кострой при трёпке льна. Ар. *Жыцьвіна ня вытрэпуецца.* Ар. *Соверш.* **вы́трапацца.**

●**трапа́ч**-*ча̀, предл.-ачу̀, зват.-а̀чу; мн. ч.-чы̀-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—работник, занимающийся трепанием пеньки(льна, С.) Нсл. *Ідзе трапачы трапалі, там і грошыкі прапалі. Послов.* Нсл. *Уменьш.* **трапа́чык**-*ыка.* НК: Очерки, 406.

●**трапа́чка**-*чкі-чцы, ж.* **1.** орудия для трепания льна или пеньки—легкая верш. 12 в длину и свыше 2 верш. в ширину лопаточка с короткой рукоятью и острыми ребрами, НК: Очерки, 406; Ар. трепало, трепалка.

2. брусок, дощечка с каменистым слоем с двух сторон для точения кос. Ксл. *Дай мне трапачку касу пайстрыць.* Друкава Выс. (Ксл.). *См. мянташка, мянтушка.*

●**трапята́цца**-*чу̀ся, трапечашся,* **1.** трепетать(в смысле физическом), Ксл.; Ар. биться, трястись. Нсл. 639. *Зьела рыбінку жывую, трапечацца ў жываце.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.). *Рыба трапечацца.* Нсл. *Залатымі рыбкамі трапечацца ў ім(мору) сонца.* Ільляшэвіч: Сон.

2. жить кое-как, изворачиваться. Нсл. *Як вы тут жывіцѐ? — Ат, трапечамся патроху.* Нсл.

●**трапяткі́,** *-ка̀я-кое,*—колеблющийся, легко приходящий в движение; трепетный; мерцающий, дрожащий(о свете), трепетный. *Сьвятло такое трапяткое, як яна сама.* Сяднёў: Корзюк. *Трапяткія сініцы шчабяталі.* Крушына: Лебедзь, 35.

●**трапка́ч**-*ача̀, предл.-ачу̀, зват.-а̀чу; мн. ч.-чы̀-чоў-чом-чоў-чамі-чох, м.*—полотенце с мохрами(бахромой, С.), полотенце с длинными махрами(бахромой, С.) Шсл. *Тады адскочыш толькі ў неўздаўменьню, бы трапкачом ушчунены ласун.* Кавыль: Думы 20. *Падай трапкач уцерціся.* Ст. *Пашукай імне трапкач — надабе несьці касцом есьці.* Беліца Сян. (Ксл.).

•**трапло**-*ла; мн. ч.* *троплы-лаў, ср.* — *трапачка.* НК: Очерки, 406,—трепало(трепалка, С.) Шсл.; Ксл. *Надта войстрае трапло, аж лён сячэць.* Ст. *Дай мне трапло.* Гушчары Сір. (Ксл.).

2. *перен, общ.*—пустомеля, Ар. болтун-нья. Ксл. *Трапло ты, чаго ты ўсё трэпеш безь перастанку!* Ар. *Ну ці баба ж яна?! — трапло!* Пушкары Сян. (Ксл.).

•**трапля́ць**-*яю*—как раз попадать. ПНЗ.

•**трапну́ць,**—*см. под трапаць.*

•**трасану́ць,**—*см. под трэсьці.*

•**тра́сца**-*цы-, дат., предл.*-*цы, ж.*—лихорадка. Гсл.; Ар.; Шсл.; Ксл.; Нсл. 642. *Трасца яго схапіла ўжо.* Ст. *Яго трасець трасца.* Вейна Сян. (Ксл.). *Трасца замучыла.* Нсл.

2. дрожь, трясение от досады или от чего-л. подобного. Нсл. *Як пабачыў мяне, дык і трасца яго затрэсла, за дзьверы пабег.* Нсл.

3. ничего — как обозначение отсутствия. Ар.; Шсл. *Трасца ў яго якая ё, а ня грошы.* Ст.

4. употребляется, как суровый отказ в просьбе. Нсл. *Трасцу табе куплю, а ня йстужку.* Нсл. *Трасцу зьясі, а не пірага.* Нсл. *Трасцу возьмеш, а ня грошы.* Тм. *Трасцу табе дам!* Ст.

5. неведомая злая сила. Нсл.; Шсл. *Трасца яго ведае, дзе ён дзеўся, гэты тапор!* Ст. *Трасца яго ведае, куды ён пашоў.* Нсл.

•**трася́нка**-*нкі-нцы, ж.*—корм скоту, состоящий из перемешанных соломы и сена. Ар. *Укінуў каровам трасянкі.* Ст. *См. трушанка.*

•**трасу́ха**-*хі-се, ж.* **1.** вид танца польки. Ксл. *Калі пойдуць трасуху, дык не малы пыл падымуць.* Ходцы Сян. (Ксл.).

2. лихорадка. Нсл. 642. *Трасуха кажан дзень трасець.* Нсл.

•**трасу́чка**-*чкі-чцы, ж.*—лихорадка. Ксл.; Нсл. 642. *Яго ўсё трасучка трасець, дык ён такі худы стаў.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Каб цябе трасучка трэсла!* Нсл.

•**трашчэць**—трещать. Гсл.

•**тратава́ць**—растаптывать. Гсл. *См. дратаваць.*

•**трава́**-*вы-ве, ж.*—трава. *Уменьш.* **травíца**—травка. Гсл.

траўё-*ўя, предл.*-*ўю, собир. к трава.* Дсл.(*под баба*). *У траўю.* Дсл. 18.

•**траве́ць**-*ею-ееш-ее*—зарастать травою. Ксл. *Бульбу трэба абганяць, каб яна не травела.* Купіна Віц. (Ксл.). *Соверш.* **утраве́ць**—зарасти травой. Смл. (Дсл.). *Утравела зямля — цяжка яе араць.* Дсл. *Лён утравеў.* Доры. *Грады ўтравелі.* Доры.

•**тра́віць,** *тра̀ўлю, тра̀віш-ве, несоверш., перех., физиол.*—варить(о пищеварении в желудке), Нсл. 638. переваривать(о пище). Гсл.; Ар. *Жывот ягоны ўсё травіць, стравіць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **траве́ньне**-*ня, предл.*-*ню*—пищеварение. Гсл. *Соверш.* **датра́віць**—окончить переваривать. *Безлич.* **датравіла**—переварило. Нсл. 143. *Датравіла ў жываце.* Нсл. *Соверш.* **стра́віць**—переварить. Ар.; Нсл. 638.

•**траўё,**—*см. под трава.*

•**траўлíвы**-*вая-вае*—травянистый, обильный травой. Ар.

•**тра́ўнік**-*ка, м.*—однолетний теленок-самец. Ксл. *Я прадаў свайго траўніка.* Хабаты Куз. (Ксл.).

•**тра́ўніца**-*цы-цы, ж.*—однолетная телка. Ксл. *Я бачыў на полю траўніцу, вельмі добрую.* Косы Віц. (Ксл.).

•**траўны́**-*ная-ное, прилаг. к трава*—травяной. *Адносьцікаліся траўным карэньням.* Кіт. 94а2. *Па карэньне траўное пашоў.* Тм. 94а4.

•**траця́к(трацьця́к,** Нсл.)-*ка̀,* **1.**—бык или жеребенок на третьем году, Ар.; Шсл.; Ксл. трехлетнее животное. Нсл. 639. *Прадаў быка трацяка.* Ст. *Трацяк згубіўся ў лесе.* Макаравічы Беш. (Ксл.). *Конь трацьцяк.* Нсл.

2. третья часть. Н. Рудня Вял.; Шсл. *Сена парабіў на трацяк.* Ст. *Робім гэтую зямлю на трацяк.,* Н. Рудня Вял. *Уменьш.* **трацячок**-*чка̀,* Нсл.; Ар.; Шсл. *Маю дзьве карове й бычка трацячка.* Ст.

•**траця́чка**-*чкі-чцы, ж.*—лошадь-самка по третьему году. НК: Очерки, 355, телка трехлетнего возраста. Шсл., телка или жеребица на третьем году. Ар.; Узнор Гар.(Ксл.). *У пасагу дачцэ даў цялушачку трацячку.* Ст.

•**трацíна,** Ксл.; Шсл. **трацiна́,** Ар., **трацьціна,** Нсл.—треть надела земли. Шсл., третья доля, часть. Нсл. 639; Ксл.; Ар. *З трацьціны засяваю суседнюю зямлю.* Нсл. *Пан наш трацьціну лесу свайго прадаў.* Нсл. *Траціну свае зямлі за ёй даў.* Лужасна Куз.(Ксл.). *Яны сваю траціну ўжо падзялілі папалам.* Ст.

•**трацíны[трацьцíны,** Нсл.]—трехнедельное поминование по усопшем. Нсл. 639, поминование и обед по покойнике через три дня со дня смерти. Шсл. *Трацьціны адправіў па жонцы, дый другую ўзяў.* Нсл. *Яшчэ траціны не адышлі па дзяцяці, а яна пяе!* Ст. *Траціны добрыя па ім згулялі.* Сукрэмна Сян.(Ксл.).

•**тра́ціцца,** *возвр.* **1.** теряться. Нсл.; БНб. *Пераз гэта час траціцца.* Нсл.

2. *общ. гл.*—нести напрасные издержки. Нсл. *Трацішся панапрасну.* Нсл. *Соверш.* **страціцца, 1.** потеряться. Нсл.

2.—понести напрасные издержки. Нсл., истратиться. Шсл. *Страціўся панапрасну.* Нсл. *За дарогу толькі страціўся чалавек.* Ст.

•**тра́ціць**-*чу-ціш-це, каго-што, несоверш.* **1.** терять. Нсл.; БНб. *Залаты час траціш.* Нсл.; Кіт. 36а5, 137б7. *Соверш.* **стра́ціць, 1.** утратить. Гсл.

2. издержать. Гсл.

3. проматывать. Нсл.; БНб. *Я сам тое бачу, што худобу трачу.* Из песни, Нсл.

4.утрачивать. *Траціць грошы.* Нсл.

5. издерживать, употреблять на маловажные предметы.
6. лишить жизни. Нсл. *Разбойнікі, не баючыся Бога, трацяць людзёў.* Нсл. *Соверш.* **стра́ціць, 1.** потерять. Нсл.; Ксл. *Залаты час страціў.* Нсл. *Страціў ты сваё здароўе.* Кузьміно Сян.(Ксл.).
2. истратить. Шсл., утратить. Гсл., иметь убытки. *Грошаў страціў, а карысьці мала.* Ст., потратить. Дзмітр. п. Арл.(Жив. Старина, 1910, IУ, 327, 328). *Прич.* **стра́чаны**—потерянный, утраченный. Нсл. *Страчанага часу ня вернеш.* Нсл.
3. издержать, употребить на маловажные предметы. Нсл. *Цяпер ты страціш грошы, а потым будзеш жалець.* Нсл. 617.
4. лишить жизни. Нсл. *Ім(разбойнікам) страціць чалавека, як муху забіць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **стра́ценьне**-*ня,* **1.** смертная казнь. Нсл. *Асудзілі на страценьне.* Нсл.
2. отсечение. Нсл. *Галаву, руку дам на страценьне, калі не дадзержу слова.* Нсл.
•трэ', *нареч., сокращ. от трэба*—нужно, надо. Ксл.; Шсл.; Гсл. *Цяпер яна ня трэ' мне.* Пісараўка Імгл. (Сержп.: Отчет, 7). *Трэ' купіць у ваптэццы рыцыны.* Буй Сян. (Ксл.). *Ня плюй у ваду, бо самому напіціца трэ' будзе.* *Послов.* Самін Пух. (Шсл.). *А тут багна, трэ' паўзьці, хворага цягнуць.* Калосьсе, Но. 18, стр. 8.
•трэба, 1. *в зн. безл.*—нужно. Нсл. 638, надо. ПНЗ, нужно, надо(требуется, Шсл.) Ар.; Пылькі Аз.(Ксл.); Шсл.; МГсл. *Калі ізграшыў, трэба пакутаваць.* *Послов.* Нсл. *Трэба зрабіць, калі кажуць.* Нсл. *Трэба гэта, як сабаку пятая нага.* Ст.
2. *в знач. личного гл.*—нужну быть. Нсл. *Ты мне ня трэба.* Нсл. *Тут ня вожка трэба, а задоўга.* Нсл.
3. *в знач. нескл. сущ.*—нужда, необходимость. Нсл. *Трэба кажа ехаць, а то не паехаў бы.* Нсл. **Трэ'бала** — *трэба было.* Шсл. *Трэ'бала папытацца ў людзёў.* Ст.
•трэйцаты-*тая-тае*—тридцатый. *На трэйцатым годзе.* Сакуны 42.
•трэйцяе,—*см. под першае. шае.*
•трэйці-*цяя-цяе*—третий. Рэч.(Пет. II, стр. 3); Чарнегаўшчына(Курилло: Матеріяли); Сакуны 41. *Пашоў ён у трэйцяе сяло.* Дзяніскавічы НЗ(Шэйн II, 182). *З гэтымі дзеўкамі цяпер адна распуста: на сяле ўжо трэйцяя ходзе з пузам.* Ст.(*под распуста*). *Трэйці быў дробненькі.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Аб трэйцяй, дзяўчынка, скажу, што яна — другое ня знойдзеш — на сьвеце адна.* Гарун: ст. "Ноктурно".. *Грыневіч ішоў ужо трэйці дзень.* Гарун: Пан Шаб. *На двары ўжо трэйці дзень, як кажа маці, шалеюць чэрці.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *А трэйці(кажа): "Змогся? Супачынь!"* Салавей: Сіла, 78. *Пішу табе ўжо трэйці ліст.* Пушча(Калосьсе, Но. 18, 1939, стр. 17). *Трэйці горад да іс аратымі.* П. Бярэзнае на Чарнегаўшчыне(Курило: Матеріяли). *У трэйцюю трубу заграю.* П. Стольнае, тм. *Трэйцюю часьць.* Вюнішча, тм. *Трэйцяга, трэйцяму зьметняў.* Тм. *Да трэйцяе хаты.* Казылеўка, тм. *Трэйці дзень.* Шабеліняў, тм.
•трэйчы, *нареч.*—троекратно. Шсл., трыжды. Вішнева Вал.; Ашмяна. *Трэйчы перахрысьціўся.* Ст. *Трэйчы перабірала з рукі ў руку.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377). *Рымарыха трэйчы пацалавала ягонае целца.* Тм. *Трэйчы перακазаць.* Харобрычы (Курило 88).
•трэска-*кі-цы, ж.*—щепа(щепка, Ар.; Ксл.) Шсл.; Нсл. 639; Гсл. *Трэска зырка гарыць.* Пятніцкая Беш.Ксл. *Падлажы трэску на комінак.* Ст. *Падбяры трэскі.* Нсл. *Дзе сякуць, а дзе трэскі лятуць.* Гсл. *Уменьш.* **трэсачка**-*чкі*—щепочка. Ар.; Нсл. *Зьмяці з лаўкі гэтыя трэсачкі.* Нсл. *Собир.* **трэскуньне**-*ня, предл.-ню.* Сакуны 41.
•трэскат-*ту, м.*—треск. Яцкава(Шакун).
•трэскацца—лопаться. Гсл.
•трэскавы-*вая-вае*—от щепы происходящий. Нсл. *Трэскавая топля ня цёпла.* Нсл. *Трэскавы жар.* Нсл.
•трэсьнік-*іка, предл.-іку, собир.*—куча "трэсак"—щепок. *Сахорам ускопуюць перагнілы трэсьнік.* Сакуны, 27.
•трэсьці, Ар.; Шсл., **трэсьць.** Нсл., *трасў-сёш-сёць-сём-сіцё; прош. вр. трос, трэсла, трэсьлі, несоверш., перех.* **1.** трясти(деревья, обыкновено фруктовые, **С.**) Шсл.; Нсл. 639; Ар.; Гсл. *Пайду трэсьці ігрушы.* Ст. *Няруш бабіных ігруш; свае трасі ды бабе нясі.* *Послов.* Нсл. *Однкр.* **трасану́ць**-*нў-нгёш-нёць-нём, каго-што*—тряхнуть. Нсл. *Трасануць яблыну.* Нсл. *Трасані ты сваю машонку, можа й вытрасеш што!* Нсл. *Соверш.* **затрэсьці**—затрясти. Ар. *Нешта цябе цяцюха затрэсла.* Пацкава Імсьц.(Бясл.). *Соверш.* **патрэсьці(патрэсьць,** Нсл.). *Трэсьць, патрэсьць яблыну.* Нсл. *Трэсьці, патрэсьці каго за валасы.* Нсл., дёргать, дернуть за волосы. *Патрэсьці кішаню.* Нсл.—дать, выдать деньги.
2. трэсьці гной—разбрасывать равномерно по полю кучи навоза. Ар. *Бабы пайшлі гной трэсьці.* Ар.
3. вызывать дрожь. *Яго трасець трасца.* Вейна Сян.(Ксл., *под трасца*).
4. производить обыск. Ар.; Шсл.; Гсл. *Міліца прыехала ў сяло трэсьці, каб знайсьці саматужку.* Ст. *Соверш.* **абтрэсьці**—обыскать. Дсл. *Абтрэсьлі малцам пастаньня і знайшлі яблыка.* Дсл.

атраса́ць-*а́ю-а́еш-а́е, несоверш.*—отряхивать. *Увосень вецер атрасаў зь яблыны пачарнелае лісьце.* Полымя, 1967, Но. 8, 244. *Соверш.* **атрэсьці**—отряхнуть.

атрэсьці—отряхнуть, **атрасаць(атрэсьці, С.)** *рукі*—отказываться от забот и попечения о ком. Дсл. *Ацец-маці рукі атрасае ад свайго дзіцяці.* Дсл.

пературасáць-*áю-áеш-áе, каго-што, несоверш.* — *перасыпаць 2,* Ксл. *Будзем пературасаць старую хату.* Воўсішча(Ксл.). *Соверш.* **пературэсьці, 1.** перасыпаць 2.
2. обыскать. *Пературэсьці яго, — даў ён зьлёгку высьпяткам у бок Карповічу.* Дзьве Душы 92.

растрасáць-*áю-áеш-áе, каго-што*—растрясывать, терять дорогою от тряски: сено солому. Шсл. *Ня ўціснуў добра воза ды растрасаеш сена дарогаю.* Ст. *Соверш.* **растрэсьці[растрэсьць,** Нсл. **].** Нсл., **1.** *Па гэтай грудзе едучы, я растрос сваe косьці.* Нсл.
2.—растрясывать, терять дорогою от тряски. Шсл. *Трошка ўськінуў саломы на воз і тую хоча растрэсьці, гэтак борзда едучы.* Ст.
3. *соверш. к трэсьці. Бабы гной растрэсьлі.* Ар. *Прич.* **растрэсены**—растрясённый. Ар.; Нсл. *Гной растрэсены.* Ар.

страсáць, *каго-што, несоверш.*—стрясать. Нсл.; Ар. *Соверш.* **стрэсьці(стрэсьць,** Нсл.), *каго-што*—стрясти. Нсл.: Ар. *Страсáць, стрэсьць яблыкі зь яблыны, пыл, сьнег з адзежы.* Нсл. *Прич.* **стрэсены**—стрясенный, снятый посредством трясения. Нсл. *Яблыкі стрэсеныя зь яблыны.* Нсл.

•**трэсьціся(трэсцца,** Нсл.**), 1.** трястись, Шсл. трястись, дрожать от холода или страха. Ар.; Нсл. *Досіць табе трэсцца, стоючы на сьцюжы.* Нсл. *Так спалохаўся, аж трасецца ўвесь.* Кіт 94а8. *Соверш.* **затрэсьціся**-*трасýся*—задрожать. Ар. *Затрэслася, як асінавы лісток.* Каласкі, 1955, Но. 29-30, 16.
2. дрожать над кем или чем. Нсл. *Над капейкаю трасецца.* Нсл. *Так і трасецца над сваёю дачкою.* Нсл.
3. скупиться. *Калі стане трэсца, дык і хлеб болей есца. Послов.* Нсл.

атрасáцца, *несоверш.*—отряхиваться. *Соверш.* **атрэсьціся**—отряхнуться.

•**трэтар**-*ру, м.*—треск. Ксл. *Як даў, аж трэтар пайшоў.* Лублева Аз. (Ксл.).

•**трубá**-*бы̀, ж.* **1.** труба как музыкальный инструмент. Ар.; Ксл. *Пастух трубе ў новую трубу.* Зачэняя Лёз. (Ксл.).
2. прожора. Нсл. *Труба ты чартова, калі ты нажарэшся?* Нсл.

•**трубка,**—*см. под труба.*

•**трýбка**-*бкі, ж.* **1.** рожок. Ксл. *У паляўнічага за плячыма вісела трубка.* Гарывецк Сян. (Ксл.).
2. втулка, Ксл. спица в колесе, Нсл. машинная деталь или деталь какого-л. устройства, имеющая осевое отверстие, в которое входит другая деталь. *Ісьпіцы ў трубцы крэпка сядзяць.* Улянавічы Сян. (Ксл.). *Балота па трубкі.* Нсл. *У панскіх вялікіх колах а маленькія трубкі.* Нсл.

трýбачка-*чкі,* **1.** *уменьш. к трубка, 1.*
2. узкая рыбачья лодочка. Ксл. *Мы ў трубачцы ўлетку плавалі.* Шарыпіна Беш. (Ксл.)

•**трýб-ачка**-*ка,—см. под труба.*

•**трубéль**-*бяля̀, м.*—трубач. Вал.; Ар.

•**трубі́ла**-*лы, общ.* **1.** докучливый-вая говорун-нья. Нсл. *Трубіла гэты гатоў цэлую ноч трубіць.* Нсл.
2. прожора. Нсл. *Трубіла гэта адна ўсё патрубіла.* Нсл. *Уменьш.* **трубі́лка**-*лкі, общ.* **1.** небольшой-шая плакса, просящий-щая чего-н. Нсл. *Уймі ты гэтага трубілку, ён вушы пературубіў канькаючы..* Нсл.
2. много едящий ребенок. Нсл. *Трубілка наш усё ходзе ды есьць.* Нсл.

•**трубі́лка,**—*см. под трубіла.*

•**трубі́ць**-*блю-біш-бе ў што,* **1.** *трубить чем.* Ар.; Вал. *Трубель трубе ў новую трубу.* Вал. *Чы ўжо трубіў у трубу Ісрафіл?* Кіт. 109а4.
2. говорить без умолка, надоедать разговором. Нсл. *Досіць табе трубіць, пара спаць.* Нсл. *Соверш.* **атрубі́ць**—оглушить, надоесть повторением чего-л. Нсл. 379. *Галаву імне атрубіў сваею дакучлівою просьбаю.* Нсл. *Прич.* **атрýблены**—оглушенный. *Мае вушы канькканьням тваім атрублены.* Нсл.
3. *каго-што,*—настоятельно твердить, напоминать. Нсл. *Усё адно ды адно трубе мне ў вушы.* Нсл.
4. жадно есть или пить. Нсл. *Ці ня ў трубу ты трубіш?* Нсл. *Другую бутлю гарэлкі трубяць.* Нсл. *Соверш.* **затрубі́ць**—начать трубить.

затрубіць сваё — упорно проводить свое мнение, хотеть поставить на своем. Дсл. 256. *Ты ўжо затрубіў сваё: цяпер цябе не перапрэш.* Дсл. *Соверш.* **струбіць,** *каго-што.* Нсл. *У дваіх паў буxаткі хлеба струбілі.* Нсл. *Соверш.* **вы́трубіць**—жадно и много съесть. Ксл. *Два гарлачы малака вытрубіў.* Марчонкі Сур. (Ксл.).

трубéньне, трублéньне-*ня, предл.-ню,* —действие по гл. *трубіць 1, 2, 3. Адчапіся ты із сваім трубленьням.* Нсл.

•**трýхам, трушком** (Ксл.)—рысью, Ксл. рысцой. Шсл. *Паганяй каня трухам.* Ст. *Конь бег трухам.* Н. Сяло Беш. (Ксл.). *Халіма хацеў уцячы ад Лясьніцкага або падражніцца, прымусіць прабегчы трушком.* ЗСД 20. *Уменьш.* **трушком**—мелкой рысью, труся. Гсл.

трушком, *нареч.*—мелкой рысцой. Шсл. *Дзе троха і трушком пад'едзе.* Ст.

•**трýхаць**-*аю*—бежать трусцой, Шсл. ехать мелкой рысью. Вят., Вост. (Даль). *Хай конь трухае памаленьку.* Ст. *Соверш.* **пратрý-хаць**-*аю-аеш-ае.* НК: Очерки, 352.

вы́трухацца-*аюся-аешся, соверш.*—о лошади: изголодаться(проголодаться, также устать, С.) от бега "*трухам*" (рысцой) тоже о корове и перен. о человеке — от работы, Шсл. вообще проголодаться или устать. Гсл. *См. выгаладніцца(под галадаваць). Здаецца й добра накарміў каня, а як бачыш вытрухаўся.* Ст. *Вытрухаліся каровы,*

бегаючы па кустох. Ст. *Борзда, чалавеча, ты вытрухаўся, што за палудзень бярэшся.* Ст.

•трухле́ць-*ёю*—становиться трухлым, труховеть. *Соверш.* **струхлецъ**—тлеть. МГсл.

трухленьне—тление. МГсл. *Прич.* **струхле́лы**—ставший "трухлым". Сеў на струхлелую паламаную лаўку. ЗСД 86.

•трухля́вы-*вая-вае,—см. под трухлы.*

•трухля́вы-*вая-вае*—гнилой. Гсл.

•трухля́ціна, -*ны*—(рассыпчатая, С.) гниль. Гсл. *Нёсся агідны смурод трухляціны.* ЗСД 181.

•тру́хлы-*лая-лае*—гнилой и рассыпчатый(труховый, **С.**) Шсл. *Трухлае гэтае палена.* Ст.

трухлявы,(Нсл.) — *"трухлы"* в меньшей степени. *Рэдзька нейкая трухлявая, дык ня мае смаку.* Ст.

•трудав-а́ны-*аньне-ацца,—см. под трудаваць.*

•трудава́ць-*дўю-дўеш-дўе, каго-што,* **1.** утруждать, беспокоить. Нсл. *Досіць табе трудаваць яго.* Нсл.

2. томить. Нсл. *Прич.* **трудава́ны**—утомленный. *Трудаванага каня няма чаго браць у дарогу.* Нсл. *Мае косьці трудаваньня.* Нсл. *Соверш.* **прытрудаваць,** *каго-што*—утомить. Нсл. 641. *Коні трудуем, прытрудавалі мы цяжкімі вазамі па благой дарозе.* Нсл. *Соверш.* **струдава́ць,** *каго-што*—побеспокоить. Нсл. 641. *Толькі трудуеш, струдаваў мяне дарма.* Нсл.

•трудава́цца, *возвр.* **1.** беспокоиться. Нсл. *Ня трудуйся дзеля мяне.* Нсл.

2. быть трудно больну. Нсл. *Даўно бедненькі трудуецца.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **трудаваньне**-*ня,* **1.** утруждение, усилие. Нсл. 641. *Вялікага каштавала трудаваньня, пакуль уладзілі справу.* Нсл.

2. терпение в болезни. Нсл. 641. *Вялікае выцярпеў трудаваньне, пакуль ачуняў.* Нсл.

струдава́цца, 1. *соверш. к трудавацца 1.* Нсл. 641. *Дарма зьезьдзіў, толькі струдаваўся.*

2. *соверш. к трудавацца 1.* Нсл. (*Хворы*) *струдаваўся сусім небарака.* Нсл. *Соверш.* **затрудава́цца**—утрудиться, изнемочь от трудов. Нсл. 189. *Пры старасьці затрудаваўся, няўздолею хадзіць.* Нсл. *Соверш.* **патрудава́цца**—претерпеть многие труды, болезни, неудобства.

•трудлівы-*вая-вае*—..... *Хворая ледзь кратала перасохлымі вуснамі, пазірала з глыбокіх ачавых ямін тужлівым і трудлівым відзеньням("зрокам").* Дзьве Душы 98.

•труднасьць-*ці, ж.*—..... Кіт. 11б4, 5б17, 53а15, 68б10, 68б17, 77б12, 96б9.

•тру́днік-*ка, м.*—терпящий горе, несчастье, неудобство, лошения, болезни. Нсл. *Намучыўся на сьвеце гэты труднік.* Нсл.

•трудні́ць-*ню, тру́дніш-не, несоверш. каго-што,* **1.** утруждать, затруднять чем-л. Нсл. *Выбачай, паночку, што я цябе трудню сваёю просьбаю.* Нсл.

2. причинять *"труднасьць"*—страдания, боль. *Соверш.* **затрудні́ць,** *перех.*—причинить страдание, боль. *Хто бы быў хворы альбо ў дарозе, няхай есьць, а так веля дней іншых адпосьнікаць. Хацеў Пан Бог для вас учыніць палёгку, не хацеў хворых і падарожных затрудніць.* Кіт. 15а6.

•тру́дніцца-*нюся-нішся, несоверш.*—агонизировать. Ар.

•трудніцца—страдать в болезни, маяться перед смертью, бороться пред кончиной, лежать в агонии. Ар.; Дз.

•тру́дна, *нареч.* **1.** очень сильно страдая, мучась. Нсл. *Нема й трудна стагнала парадзіха.* ЗСД 318. *Ср. трудніцца.*

2. тяжело. Гсл.

3. невозможно. Нсл. *Тут трудна пераехаць.* Нсл.

4. *союз*—только бы. Нсл. *Трудна вызваліцца, усё будзе добра.* Нсл. *Трудна стаць панам, усё пойдзе ладам. Послов.* Нсл.

•тру́дны-*ная-нае*—скучный, досадный, несносный. Нсл. *Трудны ты чалавек, табе нічым ня ўладзіш.* Нсл.; Кіт. 16а10, 62а6, 79б16.

•труды—мука. МГсл.

•трудзі́ць-*джу́-дзіш-дзе,* **1.** утруждать, утомлять. Гсл.; МГсл.

2. причинять боль. Гсл. *Соверш.* **затрудзіць.** Варсл. *Нашу суседку сын затрудзіў, як прагойдаў гаспадарку й сам скруціўся.* Варсл. *Соверш.* **натрудзі́ць**—натомить и без того больные, уставшие члены; причинять боль, муку, страдание тому, кто уже немощен. Гсл. *Натрудзілі, як лячылі, а рады не далі.* Гсл. *Натрудзіў хворую нагу, ідучы.* Нсл. 322.

•трудзі́цца, -*джу́ся-дзішся*—мучиться, страдать. Гсл. *Крэпка трудзілася бедненькая(пры раджэньню дзяцяці).* Север (Косіч 253). *Соверш.* **затрудзі́цца**—измучиться вследствие страданий. Дсл. 256. *Затрудзіўся наш стары — памрэць борзда.* Дсл.,—агонизировать. МГсл. *См. трудніцца.*

труджа́ньне-*ня, ср.*—страдание. Гсл.

натру́дзіць(натрудзі́ць, Ксл.; Гсл.), *каго-што*—переутомить член тела. Шсл.; Ар.; Ксл. *Натрудзіў нагу, што не магу хадзіць.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Натрудзіць сьпіну, хросткі, косьць.* Нсл. *Натрудзіў сваю галаву, пакуль разабраўся.* Нсл. *Натрудзілі, як лячылі, а рады не далі.* Гсл. *Натрудзіў вельмі руку, дык баліць.* Ст. *Прич.* **натру́джаны**—переутомленный. *Мая галава натруджаная; ня дужа помніць.* Нсл. *Натруджанаю рукою не магу падняць.* Нсл.

•труджэльнік-*ка, м.*—страдалец. Гсл.

●**тру́маль**-*ля*—битон. Ксл.—....... *Дай мне трумаля завезьці малако ў места.* Купіна Віц. (Ксл.).

●**тру́ман**-*на, м.*—походный железный чайник с узким горлышком и широким дном. Ксл. *Дзядзька прывёз із Рыгі два труманы.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

●**труна́**-*ны́-нѐ, ж.*—гроб. Ар.; МГсл.; ПНЗ; Растсл.; НК: Пасоб., 115. *Зрабілі ёй срэбную труну.* Н.(Афанасьев, III, 1914, 106).

●**трупе́хласьць**-*ці, ж.*—хрупкость от гниения. НК: Очерки, Но. 468.

●**трупе́хлы**-*лая-лае*—хрупкий, дряблый от гниения, НК: Очерки, Но. 468. гнилой, трупореховатый, ломкий от гнилости. Нсл. 642. *Трупехлае дзерва й на топлю ня годзіцца.* Нсл. *Трупехлы сыр сусөм рассыпаўся.* Нсл.

●**трупе́хнуць,** -*ну-неш-не, несоверш.* Гсл. —становиться дряблым от гниения; по частям распадаться. НК: Очерки, Но. 468. *Соверш.* **затрупе́хнуць**—загнить, БНсл. обветшать. Нсл. 189. *Адзежа затрупехла.* Нсл.

●**трупя́рня**-*ні-ні, ж.*—мертвецкая. Гсл.

●**трус** —-*сà, трỳсе; мн. ч. трусы̀-соў-сом-сы̀-самі-сох, м.*—кролик. Гсл.; Ар.; Ісачкова Аз. (Ксл.); НК: Очерки, Но. 307. *Уменьш.* **трусок**-*скà, предл.-скỳ, зват. трỳску; мн. ч.-скі-скоў-ском-скі-скамі-скох, м.*—кролик. Ар.

●**трус II**-*су, собир.*—сор, лом, щепа. Нсл. *Забяры адсюдь трус гэты.* Нсл. *Уменьш.* **тру́сак**-*ску, собир.* **1.** щепенный сор. Нсл. *Труску шмат насыпана.* Нсл.

2. мелочь, дребезги. Нсл. *У трусак пабіў гаршкі.* Нсл.

3. зола. Кацельня Пц. У труску бульбу пякуць. Кацельня Пц. *Уменьш.* **тру́сачак**-*чка, 1.* самые мелкие частицы. Нсл. *На трусачкі пабіў гаршкі.* Нсл. *Адзін трусачак застаўся.* Нсл.

2. самые мелочные подробности. Нсл. *І трусачкі дзядзькавы падабраў,*—т. е. в самых мелочах схож. Нсл.

●**трусок**-*скỳ*—опилки. Ксл. *Труском надабе будзе пасыпаць.* Кабішча Куз. (Ксл.).

●**тру́сачак,**—*см. под трус II.*

●**тру́сачкі**—*щепочки, соринки.* Гсл.

●**трусам,** *нареч.*—рысь. *Конік цягне добрым трусам.* Гарун: Кан. Паўлючонка.

●**тру́сачка**-*чкі,—см. под труска I, II.*

●**трусі́ць**-*шỳ, трỳсіш-се, каго-што,* **1.** исподволь сыпать тонким слоем, Нсл. сыпать понемногу. Пск.(Иеропольский). *Сып, а ня трусі.* Нсл.

2. посыпать чем-н. Нсл. 514. *Трусіць, патрусіць хату пяском, аерам.* Нсл.

3. рассыпать(понемножку, С.) Нсл. 514. *Трусіш, патрусіў жыта із сявенкі.* Нсл. *Соверш.* **затрусі́ць**—засыпать, закрыть всякой мелочью. Бясл. *Вырыў ямку на ліса ды затрусіў абы чым.* Палуж Краснап. (Бясл.).

атруса́ць-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, перех., несоверш.* **1.** отряхивать. Нсл. 379. *Атрусай сьнег із сябе.* Нсл.

2. отряхивать, ронять(осыпать, С.) Нсл. 379. *См. атрусіць 2.*

3. трясти чем в знак отречения. Нсл. 379. *Я рукі атрусаю, атрусіў ад гэтага дзела.* Нсл. *Соверш.* **атрусі́ць**-*шỳ, атрỳсіш-се, перех.* **1.** отряхнуть. Нсл. 379. *Атрусі сьнег із сябе.* Нсл.

2. отрясти, уронить(осыпать, С.) Нсл. 379. *Што я табе, цешча, ды сон сказаў: перад маімі варотамі яблына цьвіла, і цьвет атрусіла.* Из песни, Нсл.

3. отряхнуть в знак отречения. Нсл. 379. *См. атрусаць. Прич.* **атру́шаны,** — отрясенный. Нсл. *Яблыкі атрушаныя.* Нсл.

патрусі́ць, *соверш., каго-што,* **1.** посыпать чем-н. Нсл. 642; Пск. (Иеропольский).

2. рассыпать(сыпя понемножку, С.) Нсл. 624.

прытрусі́ць-*рушỳ-рỳсіш-русе, соверш. к прытрушаваць.* Нсл. 514. *Прич.* **прытру́шаны**—присыпанный слегка, прикрытый очень тонким слоем. Нсл. 514. *Прытрушаная хата пяском.* Нсл. *Несоверш.* **прытру́шаваць**-*шую-шуеш-шуе, несоверш., перех.*—прикрывать слегка, посыпая чем-л. Нсл. 514. *Сьнег толькі прытрушуе, прытрусіў зямлю.* Нсл.

раструса́ць, *каго-што*—тряся, сорить. Нсл. *Не раструсай пшаніцы.* Нсл. *Соверш.* **раструсі́ць,** *каго-што.* Нсл. *Пшонкі, нясучы, раструсіў з гарнец.* Нсл. *Прич.* **растру́шаны,** — немного(редко, С.) рассыпанный, Нсл. растрясённый. *Раструшанае сена барждждэй сохці будзе.* Нсл. *См. разьбіты 3(под біць).*

вытрусіць, *соверш.*—вытряхнуть. Гсл. *Несоверш.* **вытру́шаваць**—вытряхивать. Гсл.

●**трусі́цца,** *возвр.* **1.** сыпаться понемногу. Нсл. *Пшаніца ў дзірачку зь мяшка трусіцца.* Нсл. *Соверш.* **патрусіцца**—посыпаться, сыпясь понемногу. Нсл. *Пшаніца зь мяшка патрусілася.* Нсл. *Соверш.* **пратрусі́цца**—просыпаться понемногу. *Шмат пратрусілася ячменю.* Нсл.

2. дрожать, трястись. Нсл. *Хлапец трусіцца на холадзе стоячы.* Нсл.

атруса́цца, *возвр.* **1.** оттряхиваться. Нсл, 379. *Атрусяйся, атрусіся ад сьнегу.* Нсл.

2. осыпаться. Нсл. 379. *Цьвет ізь яблыны пачаў атрусацца, атрусіўся.* Нсл.

3. делать себя неприкосновенным к чему-л. Нсл. 379. *Ад гэтага дзела атрусаюся.* Нсл. *Соверш.* **атрусі́цца,** с теми же значениями. Нсл. 379. *Атрусіся ад сьнегу.* Нсл. *Цьвет із яблыны атрусіўся.* Нсл.

вы́трусіцца—говорится о мелкой вещи: случайно выпасть(вытряхнуться с чем-л. ? С.) из кармана. Гсл.

●**тру́ска**-*скі* I ,—кролик самка. Ар.; Сянно (Ксл.). *Уменьш.* **тру́сачка**-*чкі.* Ар.

•тру́ска II-*кі*—соринка, щепка. Нсл. *Падмяці трускі.* Нсл. *Труска адскочыла ды ў вока!* Нсл. *Уменьш.* **тру́сачка**-*чкі,* **1.** соринка. Нсл. *Трусачкаю вока запарушыў.* Нсл.
2. щепотка. Нсл. *Дай трусачку солі, мукі.* Нсл.

•тру́снуць,—*см. под трушчэць.*

•трусьці́ць, -*шчу́ каго-што*—ломать, дробить в куски. Нсл. *Ня трусьці касьцей маіх, пусьці жывога.* Нсл. *Соверш.* **патрусьці́ць,** *каго-што*—поломать, раздробить. Нсл. *Патрусьціў нагу катком, бярвіном.* Нсл. *Однкр.* **тру́снуць**-*ну-нешне*—хруснуть, надломиться. Нсл. *Вось труснула; як тут даехаць да двара!* Нсл.

•тру́шанка-*нкі-нцы, ж.*—корм скоту, состоящий из перекрошенных(перемешанных, **С.**) соломы и сена. Шсл. *См. трасянка. Карова ня хоча есьці трушанкі, толькі пад ногі раськідае.* Ст.

•трушком,—*см. под трухам.*

•трушчэць-*чу́-чы́ш, повел.-чы́-чы́ма, несоверш.*—хрустеть. Нсл. 642. *Сьнег, лёд трушчыць пад нагамі.* Нсл. *Ой з благім насовуюцца хмары, ня добрае іх трушчаць гром!* Салавей: Сіла, 71.

•трут—трут, губка для зажигания. Гсл.

•тру́цень-*тня,* **1.** трутень. Ар.
2. *перен.*—лентяй. Нсл. *За што трутня гэтага корміш?* Нсл.

•труці́ць, *тручу́-ціш-це, несоверш., перех.*—отравлять. Нсл. 642; Ар. *Труціць мышы.* Нсл. *Соверш.* **атруціць**—отравить. Нсл. 642. *Сабаку нашага нехта атруціў.* Нсл. *Прич.* **тручэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—отравление. Нсл. 642. *Прич.* **тру́чаны**—издохший от отравы. Нсл. 642. *Тручаная рыба не такая смачная.* Нсл. *Соверш.* **затруці́ць**—отравить. *Прич.* **затручаны**—отравленный. Бясл. *Затручанае парасё кладуць у лесе, а галодны воўк, як зьесьць, так і здохне.* Бяседавічы Хоцім. (Бясл.).

•труці́ць, *тручу́, тру́ціш-це, повел.-ці-ціма, несоверш., перех.*—отравлять. Гсл.; Ар.; Нсл.; Селядцова Беш. (Ксл.). *Труціць мышы.* Нсл. *Прич.* **тру́чаны**—издохший от отравы. Нсл.; Ар. *Тручаная рыба не такая смачная.* Нсл. *Соверш.* **атруці́ць,** *каго-што*—отравить. Ар.; Шсл.; Нсл. 642.; Вост. (Даль); Гсл.; Ксл. *Жонка атруціла мужыка.* Ст. *Сабаку нашага нехта атруціў.* Нсл. *Хацеў статчыну атруціць.* Путрына Беш. (Ксл.). *Прич.* **атручаны**—отравленный. Нсл. 379; Ар. *Атручаная мыш.* Нсл. *Сабака, мусіць, атручаны.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **атручэньне**-*ня*—отравление. Гсл. *Соверш.* **патруці́ць**-*чу́-ціш-іце*—потравить. Ар.; Нсл.; Ксл. *Прусы трэба патруціць, бо жыцьця няма ад іх.* Сянно (Ксл.).

вы́труціць, *каго-што*—отравою истребить. *Вытручаць, вытруціць мышы.* Нсл. *Прич.* **вы́тручаны**—истребленный отравою. Нсл. *Мышы вытручаныя пагінулі.* Нсл.

труціцца. *возвр.*—отравляться, быть отравляему. Нсл.; Ар. *Ад мухамору мухі труцяцца.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **тручэньне**-*ня*—отравление. *Тручэньне мышэй.* Нсл. *Соверш.* **атруціцца,** *возвр.*—отравиться. Нсл.; Ар.; Шсл.; Гсл. *Ня выцярпеў(ня вытрываў?* **С.**) чалавек такога жыцьця ды атруціўся. Ст. *Дзеўка памерла атруціўшыся.* Ст. *Валей бы я атруціўся, як ізь ёй жаніўся.* Нсл.

вытруча́ць-*дю-даеш-дае, каго-што*—отравою истреблять. Нсл. 99.

•тру́ч-аны-*эньне,*—*см. под труціць.*

•тры, *трох, тром, тры, трымà, трох*—три. Ар. *Трыма палцамі левымі... правую руку ізнадвор'я паглядзіш.* Кіт. 73611. *Да трох раз, бо воўк зьесьць*—Бог тройцу любит.

•трыбу́х-*хà, предл. у трыбусè, м.* **1.** желудок. Ар.; Луні (Ксл.). *Ці напрэш ты свой трыбух калі?* Сукрэмна Сян.(Ксл.).
2. желудок(свиньи, овцы, теленка), начиненный кашею. НК: Очерки, 24.

•трыбу́лька—мелкий лук. Гсл.

•трыбушонік-*ка, м.*—штопар. Нсл. *Бяз трыбушоніка ня выймеш корка.* Нсл.

•трыбушонак, -*нка*—пробочник(штопар, **С.**) Ксл. *У яго ёсьць ножык із трыбушонкам.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

•трыгу́біца-*цы-цы, ж.*—сеть(род сети, **С.**) для ловли рыбы. *Мацьыей налавіў у трыгубіцу рыбы.* Турэц Сьміл. (Шсл.).,

•тры́зьня-*ні, дат., предл.-ні; мн. ч.-ні-няў, ж.*—вред. *Нейкія трызьні плятуцца дзяўчыне.* Гарун: Варажба. *Мо' гэта звада трызных сноў?* Салавей: Сіла, 79.

•трызьненьне-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ. к трызьніць,* **1.** мечтание.
2. *перен.*—мечтание. *Могуць паўстаць у душы цені наіўных дзяціных трызьненьняў.* ЗСД 60. *Была адна нейкая шырокая дрэма, было гарачае, салодкае трызьненьне.* ЗСД 78.

•тры́зьніць-*ню-ніш-не, несоверш.* **1.** вредить. Гсл.; Ксл. *Дзяўчына трызьне ім у сьне.* Дзьве Душы 23. *Варочалася й нешта трызьніла.* Сяднёў: Р. Корзюк. *Ты, Гануська, была хвора — проста трызьніла ты ў сьне.* С. Музыка 273. *Ён ужо два дні, як трызьне.* Лук'янова Сян. (Ксл.). *См. дрывець. Соверш.* **затрызьніць**—начать бредить. Нсл. 189. *П'яны заьтрызьніў.* Тм.
2. *перен.*—нести вздор. Гсл.

•трыйчы, *нареч.*—трехкратно. Нсл. 640. *Я цябе трыйчы клікаў.* Нсл. *См. трэйчы.*

•трылу́дзіць-*джу-дзіш-дзе,* **1.** бредить. Ксл. *Як засьнець, дык і пачнець трылудзіць.* Рыбчына Сір. (Ксл.).
2. *перен.*—врать. Ксл. *Ня трылудзь ты, чаго ня было.* Хадулава Куз. (Ксл.).

•трымце́лы-*лая-лае,* **1.** дрожащий мелкой частой дрожью.
2. вибрующий. *Яно — чароўнае, шалёнае, трымцелае.* Крушына("Беларус", 1955, Но. 254).

•**трымце́ць**-*чу́-ціш-ціць,* **1.** дрожать, Шсл. дрожать мелкой, частой дрожью, интенсивно(?) дрожать. Ар. *Аж у сярэдзіне ўсе трымціць — так спалохаўся.* Ст. *Пранціш, чаго ты трымціш? — Я трымчу — на вясельле хачу.* Ар. *Трэслася ўсё цела з холаду — аддавала ў зубах, яны трымцелі.* Капыловіч: Хлеб. *Вышчырыцца яна на яго, а ён толькі лыпае ачыма, трымціць, як асінавы ліст.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97). *Соверш.* **натрымце́цца** —сильно(интенсивно, мелкой, частой дрожью, **С.**) надрожаться от страха(и вообще, **С.**) Шсл. *Ці мала я за сваім п'яніцаю натрымцелася?* Ст.
2. вибрировать. *Перад відам трымцела, скакала малочная кругаверць, у якой варушыліся, як лапці, сьняжыны.* Капыловіч: Хлеб. *Трымціць у ваччу.* Аш. *Над вадою трымцеў плавучок. — Можа плотку падчэпе кручок?* Крушына: Лебедзь, 38.
3. *перен. Трымцела радасьць ніваў.* Крушына ("Зьніч", 1953, Но. 23). *Прич. наст. вр.* **трымцячы,**
1. дрожащий мелкой, частой дрожью.
2. вибрирующий.

•**трыножак**-*жка, м.*—треножник. Ар.

•**трына́нцаты,** -*тая-тае*—тринадцатый. Сербаў, 113; Карскі II, 2, 122; Івянец Вал.

•**трына́нцаць**-*ацёх-ацём, твор.-ацьма, предл.-ацёх, числ.*—тринадцать. Невельск. (Бузук: Да характарыстыкі, 10); Севершчына(Расторгуев: Севершчына, 12); Карскі, II-2, 122; Сербаў, 113; Івянец Вал. *См. адзінанцаць, дзвананцаць.*

•**тры́пацъ,**—*см. под дрыпаць.*

•**трыперсьніца,** -*цы, дат., предл.-цы, ж.* —манжетка(трава). МГсл.; Гсл.

•**трыпу́тнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.* —подорожник (трава), Гсл. попутник, придорожник. Нсл. 460. *На дарозе рос трыпутнік.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *На дарожцы расьцець трыпутнік.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

•**трыпу́тнікавы**-*вая-вае, прилаг. к трыпутнік. Рану залажыла трыпутнікавым лісьцям.* Я. Г.: Лемантар, 78.

•**трыска́лкі(траскалкі? С.),** *одна* **трыска́лка**—клубника. НК: Очерки, 477. *См. адтрыскалкі.*

•**трыста́ I**-*ты-це, ж.*—среднеозерный *"адмел"*, поросший тростником или камышом. НК: Очерки, 489. *См. сіта.*

•**тры́ста II**-*ты-це, ж.*—отдельная бердовая лучиночка, тростинка, расстояние между ними. НК: Очерки, Но. 329. *См. трысьціна.*

•**трысьні́к**-*ка́, предл.-ку́; мн. ч.-кі́-коў-комкамі-кох, м.*—тростник. Phragmites communis Trip.[Arundo Phragnites]. Яноўшчына Беш. (Ксл.). *Белая карова трысьнік паламала(сьнег на галінках дзерваў).* Рапан. 357. *Одна* **трысьці́на**-*ны, ж.* **1.** трость, палка. Нсл. 640. *Трысьціну паламаю на тваёй сьпіне.* Нсл. *Ты не паспытаўся панскае трысьціны?*
2. отдельная бердовая лучиночка, тростинка, расстояние между ними, НК: Очерки, Но. 329. пластинка берда. Шсл. *См. трыста. У зрэбным бердзе расслабіліся трысьціны.* Ст.

трысьці́нка-*нкі,* **1.** *уменьш. к трысьціна, 1.* тросточка. Нсл. *Паніч із трысьціначкаю ходзе.* Нсл.
2. *уменьш. к трысьціна, 2.* Шсл. *Выкінулася зь берда трысьцінка.* Ст.

трысьціначка-*чкі, уменьш. к трысьцінка, 1 .Паніч із трысьціначкаю ходзе.* Нсл.

•**трысьце́н**-*на.* Гсл.—пристройка из трех стен к какому-н. зданию. Ар.; Шсл.; Ксл.; Нсл. 640. *К хаце прыставіў трысьцен.* Ульянавічы Сян. (Ксл.). *К пуні трэба прыставіць трысьцен на салому.* Ст. *Трысьцен сена прадаў, а сабе заставіў пуню.* Нсл. *Горшае сена ў трысьцен кладзеце.* Нсл. *Уменьш.* **трысьце́нак**-*нка,* **трысьце́начак**—сарайчик о трех стенах, пристроенный четвертой стороной к другому строению. Нсл.; Ар. *Наклалі пуню сена й трысьценак. У трысьценачку злажы бітыя дровы.* Нсл.

•**трысьце́н-ак**-*ачак,—см. под трысьцен.*

трысьцё-*ця́, собир.*—пластинки из которых образуется решетка берда. Шсл. *Пакрывілася ў бердзе трысьцё.* Ст.

•**трысьц-ё**-*іна́-іначка-інка,—см. под трысьнік.*

•**трысьцёўе**-*ўя, собир.*—.... (*Чаранкі ўляталі*) *ў чараты й трысьцёўе.* Юхневіч: Цётка.

•**трысьці́ць I,** *трышчу́, трысьціш кагошто*—тростить, соединять две или более нитки для сучения, Нсл. 640. сматывать две нитки из двох клубков в один так, чтобы они шли одна около другой. Шсл. *Наста трысьціць ніткі.* Ст. *Трысьці гэтыя клубкі; а патрысьціўшы пачынай сукаць.* Нсл. *Патрысьціла два клубкі нітак.* Ст. *Прич.* **патры́шчаны**—ссученный в две нити и более. Нсл. 485. *Патрышчаныя ніткі зблыталіся.* Нсл.

трысьціць берда—сооружать его, вставлять новые тростинки на место выпавших или поломанных. НК: Очерки, Но. 329.

трысьці́ць аснову—вводить основу в бердо. НК: Очерки, Но. 329.

•**тры́сьціць II,** *трышчу-сьціш-сьце*—ломать что слоистое, Нсл. 640. дробить, крошить. Гсл. *Соверш.* **патры́сьціць,** *кагошто.* Нсл. *Трысьціць, патрысьціць палку.* Нсл. *Падхапіў адзін адламаны кавалак біркі, пачаў ламаць рукамі, а драбныя кавалачкі нават памог зубамі; патрышчыў, патрышчыў.* Гарэцкі: Песьні, 54. *Соверш.* **растры́сьціць,** *каго-што*—раздробить на мелкие части. Нсл. 559. *Палку растрышчу над табою.* Нсл. *Галаву табе растрышчу палкаю.* Нсл. *Растрысьціць руку, нагу.* Нсл. *Прич.* **растрышчаны**—расколотый во многих местах, раздробленный. Нсл.

Растрышчаную палку склеіць. Нсл. *Растрышчаную нагу ў лубкі ўвязалі.* Нсл.
•**трышчонка(трашчонка,** Нсл.)-*нкі-нцы, ж.*—парные и тройные нитки, приготовленные к сучению. НК: Очерки, Но. 368.
•**трышчыць**-*чу-чыш-ча, каго-што,* **1.** крутить, щепать, дробить на мелкие части какою-л. тяжестью, Нсл. дробить, крошить. Гсл. *Камень падкладкі трышчыць, патрышчыў.* Нсл.
2. ломать, расщепливая, чрез сильное согбение или удары. Нсл. *Вецер трышча, патрышчыў хвоі.* Нсл. *Соверш.* **патрышчыць,** *каго-што,* **1.** *соверш. к трышчыць, 1.* Нсл. *Бярвіном нагу патрышчыў.* Нсл.
2. *соверш. к трышчыць, 2.* Нсл. *Палку на табе патрышчу за гэткую работу.* Нсл. *Прич.* **патрышчаны**—расколотый, сломанный, раздробленный. Нсл. 485. *Нагу патрышчаную ня борзда вылечыш.* Нсл.
•**патрысьціся**—искрошиться, измельчиться, пощепаться. Гсл.
растрысьціцца—раздробиться на мелкие части, растреснуться во многих местах, вдоль. Нсл. *Панская палка лучыла пад каток і растрысьцілася.* Нсл.
трышчыцца, *возвр.* **1.** крутиться, ломаться, расщепливаясь. Нсл. *Палка не ламаецца, а трышчыцца, бо сырая.* Нсл.
2. раздробляться от движения какой-л. тяжести. Нсл. *Падкладкі трышчацца пад каменям.* Нсл.
3. раскрываться(о почках растения). Ксл. *Пупышкі на дзерве яшчэ ня трышчацца.* Ганкавічы Беш. (Ксл.). *Соверш.* **патрышчыцца, 1.** *соверш. к трышчыцца, 1.* Нсл. *Дзерва ад ветру трышчыцца, патрышчылася, ламаючыся.* Нсл.
2. *соверш. к трышчыцца, 2.* Нсл. *Падкладкі патрышчыліся пад каменям, пакуль дакацілі.* Нсл.
•**трышчыцца,**—*см. под трышчыць.*
•**трывога**-*гі, дат., предл.-зе, ж.*—тревога. МГсл. *Трывогу б'юць званы.* Крушына: Калыханка(Зьніч, 1953, Но. 24).
•**трывожыць**-*жу*—тревожить.
•**трывала,** *нареч.*—прочно. *Ср. трывалы. Ср. ст.* **трывалей**—прочнее. НК: Очерки. НК: Очерки, Но. 573.
•**трываласьць**-*ці, ж.*—прочность. МГсл.
•**трывалкі**-*кая-кое,* **1.** питательный. Ар. *На папару трава трывалкая; трава на папару каровам, як верашчака людзём.* Ар.
2. прочный. Ск.; Ар. *Трывалкі дом.* Ск. *Ср. трывалы, трываючы.*
трывальшы, *ср. ст. к трывалкі 1, 2. Застаюцца тыя трывальшыя.* Б. Ускалось, Но. 11, стр. 1.
•**трывальна,** (Ск.), **трывульна,** (Ск.), *нареч.* **1.** прочно. Ск.
2. стойко. Ск.
•**трывальнасьць,** (Ск.), **трывульнасьць,** (Ск.) **1.** прочность. Ск.
2. стойкость.
3. длительность.
•**трывальны,** *област.,* **трывульны**-*ная-нае,*
1. прочный.
2. стойкий. Ск.
3. длительный.
•**трывалы**-*лая-лае,* НК: Очерки, Но. 573. **1.** прочный. Ксл. *Таўстыя завесы трывалыя.* Гравы Сян. (Ксл.). *Ср. трываючы.*
2. выносливый. Ксл.; Шсл.; Міх.; Дсл. *Ён трывалы чалавек.* Вішняк Лёз. (Ксл.). *Яго конь добры, трывалы.* Ст. *Сяляне трываль народ.* Міх. *Мой конік надта трывалы: што дзень у працы і ня худае.* Міх. *Гэты малец трывалы, а тый яшчэ трывальшы.* Дсл.
3. питательный. Ксл.; Міх. *Гарохавы альбо бабовы блін больш трывалы за аўсяны.* Ганкавічы Беш. (Ксл.). *Груца з бобам — трывалая ежа.* Міх. *Ср. трывалкі.*
трывальшы, *ср. ст. к трывалы 1, 2, 3. Ён у рабоце трывальшы за брата.* Дсл. *Хлеб чорны трывальшы за белы.* Тм. *Застаюцца трывальшыя.* Б. Ускалось, Но. 11, стр. 1.
трываленькі-*кага, уменьш. к трывалы 1, 2, 3. Быў у мяне трываленькі конік.* Ст.
•**трываць**-*дю-деш-де,* **1.** пребывать, существовать(продолжаться, держаться, С.) Нсл. 639. *У нас такі трывае звычай.* Нсл. *На сушы яны трываць ня могуць, бо палурыбы.* Смол. (Дсл.). *Клаў мароз на балонкі вас(кветкі) у спляценьню хітрым, папараці! Вам трываць ня доўгі час — заўтра каплямі закапаеце.* Крушына: Лебедзь 43.
2. держаться, быть в употреблении, Нсл. 638. держаться, выдерживать, Гсл. сохранять свою целость, быть пригодным для использования. *Хамут гэты доўга ў цябе трываў.*
3. терпеть(безропотно переносить, сносить страдание, лишение неприятности и т.п., С.) НК: Очерки, Но. 573; Ксл.; Міх.; Ар. *Я больш трываць не магу.* Гапкі Гар. (Ксл.); Міх. *І вось, калі табе трываць ня стане змогі, ня трэ', сыну, шукаць лягчэйшай дарогі.* Гарун(ст. "Навука"). *Отгл. имя сущ.* **трываньне**-*ня, предл.-ню,*—существование, пребывание, терпение. Ксл. *На гэтв трэба трываньня.* Дрыкольле Куз. (Ксл.). *Соверш.* **стрываць, 1.** выдержать. Нсл. 617. *Вяроўка стрывала.* Нсл. *Цэлы дзень стрываў безь яды.* Нсл. *Ня стрываў Фэргат наапошку, каб баржджэй пазбыцца мукаў, да цара прышоў з прызнаньням паручыць яму свой лёс.* Крушына: Лебедзь, 53.
2. подождать при нетерпении. *Няхай адну гадзіну стрываю.* Кіт. 9464. *Соверш.* **вытрываць, 1.**—выдержать, (Нсл. 98) вытерпеть. (НК: Очерки, Но. 573); Гсл.; Міх.; Ар. *Вяроўка ня вытрывала, покнула.* Нсл. *Гора вытрываеш, а раскошы не.* *Послов.* Міх. *Ня вытрываю, засьмяюся.* Ар. *Уціскі няшчысьлёныя мы вытрывалі.* МГсл.; Перадмова III.

2. устоять, выдержать напор чего-л., отстоять в борьбе свои позиции.
3. остаться стойким, не подпасть под влияние чего-л. *Соверш.* **устрываць**—утерпеть. Ксл. *Ён ня ўстрывае, каб не гаманіць.* Бель Выс. (Ксл.). *Соверш.* **утрываць** —удержаться. Ксл. *Ня ўтрываю: усё скажу.* Навікі Віц. (Ксл.).
•**трываючы**-*чага*—прочный. Нсл. 639. *Трываючы рэмень.* Нсл. *Трываючая вяроўка.* Нсл.
•**трывульна,**—*см. под трывальна.*
•**трывульнасьць,**—*см. под трывальнасьць.*
•**трывульны,**—*см. под трывальны.*
•**твор**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—произведение. МГсл.
•**твораг**-*гу, м.*—творог. Севершч.(Раст.: Северск. 137); Нсл.; НК: Очерки, Но. 60. *Прыгатуй творагу на сырнікі.* Нсл.
•**творагавы**-*вая-вае*—из творога сделанный. Нсл. *Творагавыя скавароднікі, пірагі.* Нсл.
•**творчасьць**-*ці, ж.*—творчество. МГсл.
•**твань**-*ні, ж.*—топкое место, мочажина, мочага, Вят., Вост. (Даль) самый безнадежный и ужасный вид болот. Это бывшее некогда озеро, поверхность которого заросла не особенно толстым моховым слоем, но густого сплетения. Максимов: Блр. Смоленщина(Живоп. Россия, III, 444).—тина, грязь, топь, Гсл. болото из озера, топкое болото. Смоленщ.(Соболевский). *Лебедзь чорная лягла ў твань зялёную пад расквечаным кустом.* Крушына: Лебедзь, 4.
•**тваркі**-*ркаў, тварак, одна тварка*—узкие одинаковой толщины со стенками улья доски, прилаженные к отверстию так, что при затворе его они не впадают внутрь и внешней окружностью сливаются с общим округлением судна. НК: Очерки, 429.
•**тварыцель**-*ля, м.*—творец. Нсл. 634. *Тварыцелю мой, што я бачу!* Нсл.
•**тварыць**-*рў, творыш-ра, каго-што* —творить, создавать. Шсл.; Ар.; Гсл.

тварыць вулей—приготовить к рою. Бобр. *Многократ.* **стварацъ**-*дю-даеш-дае. Бог стварацъ пачаў сьвет.* Кіт. 97а5. *Хацелася б ахарактарызаваць адну зьяву ў нашым літаратурным жыцьцю, якая стварае нутраную небясьпечнасьць літаратурнай творчасьці.* В. Каваленка. *Соверш.* **стварыць,** *каго-што*—сотворить. Шсл.; Ар. *І стварыў жа Бог гэт'кую дрэнь!* Ст. Кіт. 10а6. *Отгл. имя сущ.* **стварэньне, 1.** сотворение. *Стварэньне сьвету.* Ар.
2. тварь, всё живое. Ар.; Шсл. *Усякае стварэньне есьці хоча.* Ст.
3. в бранном смысле. Шсл.; Ар.; Ксл. *Ну й яно, ну й стварэньне — хай ты дохні гэт'кае дзяцятка!* Ст. *Якое ж абрыдлае стварэньне!* Бешанковічы (Ксл.).

вытвараць, *-дю-даеш-дае*—выделывать, выходить из границ в поступках своих. Шсл. *Чаго ён толькі не вытвараў падпіўшы!* Ст.

пэратварэньне, *-ня*—преобразование. МГсл.
•**ту**—тьфу(презрение) Гсл.
•**тубылец**-*лца, м.*—здешний. МГсл.
•**туга**—скорбь, Гсл. тоска, туга, (Нсл.) глубокая печаль. (Нсл. 643); МГсл. *Мучаюць мяне розныя пачуцьці: чорнае безнадзееньне, няўзьдзержлівы жаль; бязьмежная туга па жонцы й дзяцёх.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169). *Дзетачкі й жоначка бяз хлеба ў тузе, волікі й конікі топяцца ў лузе.* ЧЧ.(Б. Стадіс, II-I. 1969, 78). *Не задавай сэрцу тугі, ня возьмеш ты, возьме другі.* Кажамякі Імгл.(Косіч 58). *Задаваньне сэрцу тугі.* Нсл. 166. *Тугу вялікую маю.* Нсл. *Туга на сэрцу ляжыць.* Нсл. *Чужая старана тугаю арана, сьлязьмі засявана.*
•**тухлець**-*ёе-ёюць,* **1.** тухнуть. *Ср.* патухлець.
2. вонять. МГсл. *Соверш.* **патухлець**—сделаться тухлым(протухнуть, С.) Шсл. *Патухлелі яйца, ведама доўга ляжаць.* Ст.
•**тухлік**-*іка, предл.-ку, м.*—тухлый. Ксл. *Ня гуркі ўжо, а тухлікі.* Бягуны Гар. (Ксл.).
•**тухліць**-*лю, несоверш.* **1.** *перех.*—доводить до порчи и гниения. Нсл. 645. *Тухліць мяса, яйцы, тварог.* Нсл. *Соверш.* **стухліць**—допустить до тухлости. Нсл. 620. *Благая гаспадыня стухліла мяса, парасё.* Нсл. *Прич.* **стухлены**—протухлый. Нсл. 620. *Стухленыя яйцы прадаеш.* Нсл. *Ідзі вон, ты тут тухліш, патухліў рэдзькаю.* Нсл.
2. вонять, делать вонь. Нсл. 645. *Соверш.* **патухліць.** Нсл. 645.

прытухляць-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.* —допускать что-л. чрез небрежение до(некоторой, С.) протухлости. Нсл. 514. *Прытухляць, прытухліць малако, мяса.* Нсл. *Соверш.* **прытухліць.** Нсл. 514. *Прич.* **прытухлены**—немного протухлый. Нсл. 514. *Прытухленае яйцо ўбіла гаспадыня ў пірагі.* Нсл.
•**тухліцца,** *тухліцца, несоверш. к стухліцца. Соверш.* **стухліцца**—прийти в состояние тухлости, испортиться. Нсл. 620. *Мяса не пасоленае за дзень стухлілася, стоячы ў цёплым месцу.* Нсл.

прытухляцца, *-яецца, несоверш.*—(несколько, С.) протухать. Нсл. 514. *У благой гаспадыні заўсёды прытухляецца сыраваадка.* Нсл. *Соверш.* **прытухліцца**-*ліцца* —(несколько, С.) протухнуть. Нсл. 514. *Гаршкі прытухліліся ня мытыя.* Нсл.
•**тухнуць І(тухці),** *несоверш.*—гаснуть, (Нсл. 645; Ксл.) тухнуть. *Лянпа тухне — газы няма.* Вышадкі Меж. (Ксл.). *Соверш.* **патухнуць (патухці)**—потухнуть, погаснуть. Нсл. 645. *Цяпло тухне, патухла.*
2. *презр.*—спать. Нсл. 645. *Упіўся дый тухне цэлы дзень.* Нсл. *Пара табе ўжо тухнуць.* Тм.

стуха́ць-*ае, несоверш.*—угасать. Нсл. 620. *Агонь стухае.* Нсл. *Соверш.* **сту́хці**-*хну-хнеш-хне; прошл. вр. стух-хла*—угаснуть. Нсл. 20. *Агонь стух.* Нсл.

•**ту́хнуць II(тухці)**, *несоверш.*—заражаться порчей, издавать вонь(о рыбе, говядине и проч.), Нсл. 645. тухнуть. *Нешта ў судніку тухне.* Нсл. *Мяса ўжо тухне.* Сураж (Ксл.). *См. тухлець. Соверш.* **прытухнуць, прытухці**—немного протухнуть. Шсл. *Мука прытухла, хлеба нельга пячы.* Ст. *Соверш.* **стухці(стухнуць)**—протухнуть, испортиться. Ксл. *Мяса можа стухнуць.* Сянно (Ксл.).

•**тухта́ль**-*ля́*—тумак. Ксл. *Надаваў ёй тухталёў.* Мокавічы Чаш. (Ксл.).

•**тудою,** *нареч.*—по тому месту, по той дороге.

•**тудой,** *нареч.*— *тудэй.* Ксл. *Ты йдзі тудой, а я пайду сюдой.* Нсл.

•**тудэй, тудэю,** *нареч.*—той дорогой. Нсл.; Шсл. *Тудэй паедзеш, ды назад ня вернешся: бо тудэй з вазамі ніхто ня езьдзе.* Нсл. *Ня тудэю ты пайшоў, чалавеча!* Ст.

•**тудэма,** *нареч.*—туда. МГсл.

•**туды́,** *нареч.*—туда. Ар.; Шсл.; Яноўшчына Беш. (Ксл.); Нсл.; МГсл.; Гсл. *Куды людзі, туды й я. Поговор.* Ст. *Ня туды ты залез.* Нсл. *Гулі, гулі, гулі я, куды дзеўкі, туды й я. Поговор.* Нсл. *Ради рифмы ударение бывает и на первом слоге. Ні ту̀ды, ні сюды, мае мілыя дуды. Послов.* Нсл. 643.

•**туды́-сюды́,** *нареч.* **1.** кое-куда. Ар. *Прайдзіся туды-сюды.* Нсл. *Па ўзгорку туды-сюды праедзеш, а нізам ніяк за балотам.* Нсл.

2. там и сям. Нсл. *Я туды-сюды шукаць! а яго нійдзе няма.* Нсл.

•**тудыж-тыкі,** *нареч.*—туда же. Нсл. *Куды я, і ён тудыж-тыкі.* Нсл. *Сем пол на перадзе, і ў тры палы тудыж-тыкі.* Из песни, Нсл.

•**тудый**-*дая-дэя, прилаг.*—там пролегающий, говорится о дороге. Нсл. *Тудая дарога калюгвістая.* Нсл. *Тудэй дарогі я ня знаю.* Нсл. *Тудэй і тудою дарогаю дальшы, ды лепі ехаць.* Нсл.

•**тузану́ць,**—*см. под тузаць.*

•**ту́заць**-*аю-аеш-ае,* **1.** ворошить, не давать покоя. Гсл.

2. ту́заць *каго-што*—тормошить, Ар.; Ксл. дергать(особенно в борьбе во время драки). Шсл. *Наш сабака любе тузаць дзеці.* Рудня Аз. (Ксл.). *Піліп упіўся ды давай тузаць сваю жонку за валасы.* Ст.

3. ругать непотребными(?) словами. Гсл. *Однкр.* **тузану́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм каго-што*—дернуть. Шсл. *Тузануў яго за сьвіту.* Ст. *Соверш.* **зату́заць**—затормошить. Шсл.; Ар. *Чыста затузалі сабакі сьвіньню нашу.* Ст.

•**ту́зацца,** *взаимн.*—тормошиться, Ар.; Ксл. дергаться(особенно в борьбе во время драки). Шсл. *Цётка, глянь, хлопцы тузаюцца.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Мужчыны тузаюцца загрудкі.* Ст.

•**ту́зацца, 1.**—бороться, возиться, толкаться. Гсл.

2. ругаться, ругаться по-русски. Гсл.

•**туза́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, каго-што*—истезать, тузить. Нсл. *Однкр.* **тузану́ць.** Нсл. *Соверш.* **натуза́ць.** Нсл. *Добранька яго тузай, натузай, тузані за гэта дзела.* Нсл.

•**ту́зін**-*на, предл.-не, зват.-не, м.*—дюжина. Ар.; МГсл.; Ксл.; Гсл.; Нсл. *Куплі тузін гузікаў.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *Тут няма цэлага тузіна.* Нсл. *Лыкі тузінамі на таргу прадаюць.* Нсл.

•**ту́жба**-*бы-бе, ж.*—печаль, забота. Нсл. *Служба — тужба. Послов.* Нсл.

•**тужлі̇васьць**-*ці, ж.*—тоскливость. *Раптам у панурую манатоннасьць даляцела мэлёда, поўная тужлівасьці і лятуценнасьці.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169).

•**тужлі̇вы**-*вая-вае,* **1.** склонный скорбеть, Гсл. тоскливый, скорбный. МГсл.

2. скорбный. Гсл. *Вятры на жах... усім тужлівы сьпеў вядуць.* Гарун(ст. "Навокал").

•**тужшы,** *ср. ст. к тугі.*

•**тужы́ць,** (Шсл.)-*жу̀-жыш-жа, па кім-чым*—скорбеть, тосковать о ком-чем(и грустить, кручиниться о ком-о чем, С.). Гсл. *Тужа Васіль па сваёй бабе.* Ст., —скорбеть, тосковать. Гсл. *Умурзаўшыся, ні па чым ня тужыць.* ЧЧ.(Б. Студіс, II -I, 1969, 79). *Пазнаў я за гэты час, як цяжка тужыць па сваім куточку.* Гарун: Пан Шаб. *Соверш.* **затужы́ць**—заскорбеть, Шсл. загрустить, затосковать, закручиниться. *Затужыў дзед па бабе.* Ст.

стужыцца—иссохнуть, изнуриться от *"тугі"* — тоски. *Ці ты, мая дачушачка, сем нядзель хварэла, чаму гэта рожа кветка на вадзе зьялела? — Не хварэла, матулечка, ні дня, ні гадзіны, стужылася, знудзілася без свае радзімы.* Из песни, Войш.

•**туйка**-*кі, ж.* **1.** чучело. Ксл. *Туйка ты дурная!* Выгары Куз. (Ксл.).

2. лентяйка. Ксл. *І такая туйка, дык ужо з туек туйка.* Гарадок (Ксл.).

•**тук,** *ту̀ку, предл. ту̀ку, зват. ту̀ча, м.* **1.** жир. Скарына(Влад.); Менск.; Краўцова Гар. (Ксл.).; Гсл. *Дзеці нашы, дык вельма любяць мачаць бліны ў тук.* Ст. *На скварадзе мала туку.* Ст.

2. питательное свойство пищевого предмета, но не жир, который называется *"тулусам".* НК.: Очерки, Но. 139.

•**ту́кала 1**-*лы, общ.*—надоедающий частою бранью. Нсл. *Адкуль ты такі, такая тукала да нас зьявіўся-лася? Тукаеш ды тукаеш на нас.* Нсл.

•**ту́кала**-*ла,* **II,** *м.* **1.** глухой. Нсл. *Тукалу гэтаму што ні кажы, ня чуе.* Нсл.

2. непослушный, ничего не делающий без побуждения и брани. Нсл. *Тукала гэты, калі ня тукнеш на яго, не павернецца.* Нсл.

•**ту́каньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к тукаць*—постоянные нападки. Нсл. 643. *Туканьням загналі маладзіцу.* Нсл.

тукацець-*ачу-аціш, несоверш. Соверш.* **затукацець** *Затукацеў рухавік матароўкі.* Хмара(Калосьсе, Но. 18, 1939, стр.6).

•**ту́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** биться(о сердце, **С.**) Гсл. *Паслухай, як тукае сэрца.* Гсл.

2. нападать постоянно на кого-л., Нсл. 643. кричать на кого, притопывая ногами. Шсл. *Тукаюць усё ды люкаюць на мяне.* Нсл. *На дзяцё няма чаго дарма тукаць, яно ня вінна.* Ст. *Однкр.* **ту́кнуць.** Шсл.; Нсл. 643. *Тукні на яго, бо ён задрамаў над работаю.* Нсл. *Тукні на яго, хай ён так вельмі не разыходзіцца!* Ст. *Соверш.* **ату́каць,** *каго-што*—оглушить, довести до крайней несмелости частыми нападками с бранью и туканьем, Нсл. 381. запугать. *Атукалі беднага, і ступіць баіцца.* Нсл. *Прич.* **ату́каны**—оторопелый от нападений, Нсл. 381. забитый, запуганный. *Атуканы хлапец, атуканая дзеўка ня знае за што ўзяцца.* Нсл. *Соверш.* **зату́каць,** *каго-што*—загнать частыми нападениями, Нсл. 189. запугать беспрестанными угрозами, бранью, криком. Дсл. 256. *Затукалі сусім хлапца, ходзе як ня свой.* Нсл. *Соверш.* **нату́каць**—накричать на кого, набранить, притопывая ногами (и без притопывания, **С.**) Шсл.,—с презрением обругать. Нсл. 322. *Натукалі на мяне, як на сабаку.* Нсл. *Натукаў, натукаў на малога, дык і маўчыць.* Ст.

прытука́ць(прытукаваць, Нсл.), *несоверш., перех.* **1.** оглушать постоянной бранью. Нсл. 514. *Прытукаваюць, прытукалі дзеўку, крычачы на яе.* Нсл.

2. принуждать бранью к чему-л. Нсл. 514. *Як ня прытукавай яго, ніяк ня прытукаеш да работы.* Нсл.

прыту́каць-*аю-аеш-ае, соверш. к прытукаць 1, 2.* Нсл. 514. *Прич.* **прыту́каны, 1.** оглушенный бранью, презрительными отзывами. Нсл. 514. *Хлапец прытуканы і ступіць баіцца.* Нсл. *Соверш.* **абту́кацца**—сделаться смелым, привыкнуть к новому положению. Дсл. *Дзеўка ў нас абтукалася, аблюкалася.* Дсл. *Соверш.* **атука́цца**-*дюся-дешся*—избавить от волнения, от страха. Дсл. *Атукаўшыся, муж із жонкаю пачалі жыць у любосьці а добрай згодзе.* Дсл.

•**тулава**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-вау, ср.*—туловище. Гсл.; Ксл.; Шсл. *Скрывілася тулава.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *Машына адрэзала Арцёму ногі, аж па самае тулава.* Ст.

•**туля́га**-*ягі-язе, общ.*—...... *Мой ночны асьвеціць зараз месяц. Напэўна ён на помач нам тулягам сябе самога ліхтаром падвесіў.* Юхнавец(Б. Ускалось, Но. 7, 2). *Бы туляга, бы той злодзей, ідзецьсунецца хвіґура.* С. Музыка, 251.

•**туляя́**-*яі. общ.*—человек, ведущий праздный образ жизни, бездельник. Шсл. *Туляя гэты цягаецца па суседзях, дома цяжка рабіць.* Крамяні Пух. (Шсл.) *Туляі есьці ня трэ' даваць.* Тм.

•**туля́ка**-*кі, общ.*—бродяга, кроющийся по углам. Нсл. 643. *Туляку нейкага злавілі.* Нсл.

•**туле́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.* **1.** *к туліць 1.*

2. *к туліць 2*—покровительство.

3. *к туліць 3*—укрывание, укрывательство. Нсл. 643. *Туленьне даваць злодзею.* Нсл.

•**туля́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ.*

1.—скрывание.

2.—скрывание себя в разных углах. Нсл. 643. *Туляньням не схваешся ад мяне.* Нсл.

3.—таскание без дела.

•**туля́цца,**—*см. под туліцца.*

•**туля́ць,**—*см. под туліць.*

•**тулі́ць,** (Вят., Вост., Даль)-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.* **1.** прижимать, гладить(ласкать, **С.**) Гсл. *Яна пачала туліць яго* (*хворага*) *яшчэ бліжэй да сябе.* Ю. Жывіца ("Прыйсьце", Но. 1). *Дзеўку Ганульку да сэрца туліў-бы.* Из песни.

2. принимать под свое покровительство, давать убежище, приют. Нсл. 643, 514. *Туліць сіраціну.* Нсл.

3. укрывать. Нсл. 643; БНсл.; Шсл. *Ён туле від у кажух, каб не пазналі.* Нсл.

ён вока ня туле—в глаза не стыдясь говорить правду.

прытуліць, *соверш.,* **1.** *к туліць 1,*

2. *к туліць 2.* Нсл. 643. *Прытуліць сіраціну.* Нсл.

туля́ць-*яю-яеш-яе, нв. каго-што*—укрывать. Нсл. 643. *Сына свайго туляе ад некрутаў.* Нсл.

атуля́ць, *несоверш., каго-што,* **1.** укрывать, прикрывать. *Бярэзьніку ад іх боку, таго гожага бярэзьніку, што белым, зьверху рожавым, як позны сонечны заход, поясам атуляў, дзяржаў у заціш-ку пры полю краёк саду, ня было.* Вышынскі: Хата пад ліпою. *Соверш.* **ату́ліць, 1.** прикрыть собою, своим туловищем, Гсл. укрыть. Нсл. 381. *Атуліць від.* Нсл.

2. укрыть, приютить. Гсл. *Ён людзеў дабром атуліць, каб палёгку людзём даць.* С. Музыка 157.

3. атулі́ць—закутать. МГсл. *Прич.* **ату́лены**—укрытый, огражденный. Нсл. 381. *Хата з трох бакоў атуленая пунямі, чаму ня будзе цёпла.* Нсл.

затуля́ць, 1. закрывать, Бабінавічы Выс. (Ксл.) закрывать туловищем свет, затенивать. Нсл. 189. *Не затуляй мне сьвятла: затуліў, аж цёмна.* Нсл.

2. защищать, покрывая(заслоняя, **С.**) кого собою, Нсл. защищать собою. Гсл. *Соверш.* **затуліць** *каго-што,* **1.** закрыть, Ксл. закрыть туловищем свет, затенить. Нсл. *Затулі яго хусткаю ад сонца.* Бабінавы Выс. (Ксл.).

2. защитить(покрывая, заслоняя, **С.**) кого собою. Нсл. *Ён выцяў бы, калі б ты не затуліў мяне.* Нсл. *Прич.* **затулены, 1.** закрытый. Нсл. *Затулены мне сьвет Божы.* Нсл.
2. защищенный. Нсл. *Затулены ад бяды.* Нсл.

прытуля́ць-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.* —давать кому-л. убежище, приют. Нсл. 514. *Ты прытуляеш у сябе уцеклага некрута.* Нсл. *Соверш.* **прытулі́ць**-*лю-ліш-ле*—дать кому-л. убежище, приют. Нсл. 514. *Прытуліць сірату, бадзяку, уцекача.* Нсл. *Соверш.* **прытулі́ць** *каго-што,* — прислонить, ПНЗ. прижать. Гсл.; Ар. *Хто цябе спагадным сэрцам прытуле?* Гарун ("На чужыне"). *Няма дзе галавы прытуліць.* *Послов.* Рапан. 45.
•**тулі́цца**-*люся-лішся, несоверш. да каго,* **1.** прижиматься. Ар.; Варсл. *Дзяцё туліцца да мамы.* Варсл. *Соверш.* **прытулі́цца, а)** прижаться. Ар.; Варсл. *Азяблы хлопчык прытуліўся да печы.* Варсл.

прытуліцца зда́леку—стать издали припрятавшись за дерево, строение и проч. НК: Под. пос., Но. 77.
б) приютиться. Варсл. *Стары прытуліўся ў свайго братаніча.* Варсл.
2. *ад каго*—укрываться, притаиваться. Нсл. 643; БНсл.; Шсл. *Туліцца ад мяне, ад дзела, як сабака ад мух.* Нсл. *Воўк прытуліўся ў кусту.* Тм. *Буржуй за вугол туліцца.* Чарот: Босыя на вогнішчу(БНсл.).

туля́цца-*яюся-яешся, многократ.* **1.** шататься без пристанища, Нсл. 643. таскаться без дела, Шсл. шататься, слоняться, БНсл. слоняться по углам. Гсл. *Туляхуся.* Скарына, I царстваў. *Туляцца па ўсім сьвеце.* Нсл. *Туляецца гультай гэты па сяле, дома нічога рабіць ня хоча.* Ст.
2. скрываться, таиться, Нсл. 643. скрываться по углам. БНсл. *Туляецца, каб не злавілі.* Нсл. *Там нейкі тарбахон туляецца каля вазоў.* Варсл. *Усю вайну адзін, як сьхімнік, туляўся ў хмызьніках у балоце — жыць жа хацеў.* (Беларус, Но. 159, Марціновіч). *Соверш.* **затуліцца.**

патуляцца, *соверш. к туляцца 1. Патуляўся я па чужых краёх.* Нсл.
•**тума́неньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.*—выпрашивание посредством лести. Нсл. 643.
•**тума́ніць,** -*ню-ніш-не, несоверш., перех.* —пыль пускать в глаза кому-л., обманывать. Нсл. 643. *Досіць табе туманіць людзей. Праўды ніколі ня скажаш, а ўсё туманіш нас.* Нсл. *Соверш.* **атуманіць.** Нсл. 643. *Таргач атуманіў мяне.* Нсл. *Соверш.* **затуманіць, 1.** омрачить. Нсл. 189. *Затуманіў свой розум, выпіўшы лішняе.* Нсл.
2. затемнить объяснением. Нсл. 182. *Затуманіў справу.* Нсл.

•**тума́ніцца**-*нюся-нішся, несоверш., возвр.* —омрачиться, терять рассудительность. Нсл. 644. *Ня туманься над гэтаю работаю.* Нсл. *Соверш.* **атуманіцца.** Нсл. 644. *Не атуманіўся б ты, калі б ня было лішняга ў галаве.* Нсл. *Соверш.* **затума́ніцца, 1.** покрыться туманом. Нсл. 189. *Зоркі затуманіліся.* Нсл.
2. омрачиться. Нсл. 189. *Лішняе выпіў, дык і затуманіўся.* Нсл.
•**ту́пат**-*ату, предл.-аце, м.* **1.** топот. Ар. *Аж тут пачаўся тупат у перадпакою.* Дзьве Душы 189.
2. хождение в одном месте туда и сюда. Нсл. 644. *Сядні досіць было мне тупаньня ў дварэ, то туды, то сюды.* Нсл.
•**ту́паць**-*аю-аеш-ае, несоверш. Однкр.* **тупану́ць**-*ну́-нёш-нёць-нём*—быстро затопать(скорее: сильно топнуть, затопать, **С.**) Нсл. 644. *Як тупануў нагамі, дык і разбудзіў дзяцё.* Нсл.
2. быстро убежать(побежать, сильно стуча ногами, **С.**) Нсл. 644. *Коні тупанулі, толькі пыл ды дым.* Нсл. *Однкр.* **ту́пнуць**-*ну-неш-не*—топнуть. *Як тупнуў нагою, дык ён і спалохаўся.* Нсл. 644. *Соверш.* **зату́паць, 1.** затопать ногами. Шсл.; Нсл. 644. *І затупаў нагамі адразу.* Ст. *Як затупаў нагамі, дык ён і спалохаўся.* Нсл. 644.
2. покрыть следами ног. Шсл. *Затупалі ўвесь мост у хаце.* Ст. *Прич.* **зату́паны** —покрытый следами ног. Шсл. *Уся хата затупана.* Ст.

прытупаваць-*пую-пуеш-пуе,* **1.** *несоверш. к прытупаць 1.*—притаптывать, топтать.
2. притоптывать(танцуя). Шсл. *Так прытупуе ботам, аж мост гнецца.* Ст.

прыту́паць-*аю-аеш-ае, соверш.* **1.** притоптать. Шсл. *Прытупай зямлю нагамі.* Ст.
2. оттоптать. Нсл. 514. *Прытупаў ногі свае, ходзячы за табою.* Нсл.
•**тупацца,** *тупаецца, страд. к тупаць. Соверш.* **затупацца**—устать от хождения. БНсл. *Соверш.* **натупацца**—находиться до усталости, измучиться, Нсл. натопаться. *Натупаўся я за дзень.* Нсл. →

прыту́пацца-*аюся-аешся, соверш.*—устать от ходьбы. *Прытупаўся за дарогу.* Ст. *Прытупалася за дзень, надабе пасядзець хоць увечары.* Ст.
•**тупі́ць**-*плю-піш-пе, несоверш., перех.* Ар. —делать тупым. *Ня тупі сякіры.* Ар. *Соверш.* **ступі́ць,** *перех.*—сделать тупым. *Спрабаваў Леў высякаць іскры*(*з каменя*) *ды дарма, толькі кіпцюры ступіў, а агню няма.* Танк: Конь і Леў.

уту́піць—потупить. Гсл.

уту́піцца—потупиться. Гсл.
•**ту́пнуць,**—*см. под ту́паць.*
•**тур**-*а, м.*—буйвол, дикий вол. Гсл.
•**турок I**—волчек. Гсл.; МГсл.
•**турок II**-*ркà, м.*—горлица. Ластсл.
•**турок III**-*ркà, м.*—тупик, улица между хатами, ПНЗ. тупик, закоулок. Растсл.

●**турава́цца**—стремиться. Гсл.
●**турэц**-*рца́, м.*—суженный фарватер с быстрым течением воды. Цымберскі.
●**Турэччына**-*ны-не, ж.*—Турция. Ст. *Мой дзядзька Адам Гвардзеец хадзіў у Турэччыну ваяваць.* Ст.
●**ту́рзаць**-*аю*—тормошить. Ар. *І калі той падыходзіў, дух кінуў яго й вытурзаў.* Тат.: Ванелі, 290.
●**ту́ркала**-*лы, общ.*—будильщик-ица(будящий тормошением, расталкиванием, С.) Нсл. 644,—подталкивающий, побуждающий к чему-н. *Туркала гэты, гэтая не даець выспаца; усё туркае ды туркае.* Нсл.
●**ту́ркалка**-*лкі-лцы, ж., звукоподр.*—род лягушек, кричащих дребезжащим голосом. Нсл. 644. *Туркалкі затуркалі, пагода будзе.* Нсл.
●**туркаце́ць**—громыхать(колесами). Гсл. *Соверш.* **затуркацець.**
●**ту́ркаць І**-*аю-аеш-ае,* — трещать, кричать свойственно лягушке, называемой *"турлушкаю"* или *"туркалкаю".* Нсл. 644. *Туркалкі туркаюць, затуркалі.* Нсл. *Соверш.* **зату́ркаць, 1.** начать *"туркаць".*
2. зачать бранью, довести до угнетенного состояния постоянным неудовольствием. Дсл. 256. *Дзеўка затуркана, залюкана.* Дсл.
●**ту́ркаць ІІ**-*аю-аеш-ае, каго-што*—будить, трогая и расталкивая; тормошить, будя, Нсл. 644. подталкивать к чему-н., побуждать к чему-н., побуждать к чему-н. *Ср. турыць. Отгл. имя сущ.* **ту́рканьне**-*ня, предл.-ню*—буждение от сна частым толканием, Нсл. 644. побуждение, подталкивание к чему-н. *Калі б ня турканьне, ня ўстала б сама.* Нсл. *Соверш.* **прыту́ркаць** —частыми побуждениями побудить приняться за что-л. Нсл. 514. *Як ні туркай яго, ніяк ня прытуркаеш.* Нсл. *Прич.* **прыту́рканы**—принуждённый побуждениями приняться за что-л. Нсл. 514.
Прытурканы да работы. Нсл. *Соверш.* **расту́ркаць** *каго-што,* Нсл. 644. разбудить таким образом. *Туркай, растуркай яго на вячэру.* *Прич.* **расту́рканы**—разбуженный(троганием, толканием, тормошением, С.) Нсл. 559, разбужденный подталкиванием к какому-н. делу. *Дзеці рана дужа растурканы.* Нсл. *Соверш.*
усту́ркаць, *каго-што*—взбудить крепко спящего. Нсл. 667. *Ні сьвет, ні зара ўстуркаў усіх.*
●**ту́ркацца,** *туркаецца, несоверш., зав. к туркаць. Соверш.* **абту́ркацца**—привыкнуть к известному режиму. Дсл. *Ну, што твая нявестка? — Ды троху абту̀ркалася. Соверш.* **дату́ркацца.**
●**ту́рлушка**-*шкі-шцы, ж.*—горлинка, голубь самой малой породы. Дсл. *Турлушка турлыча: турр... турр.* Дсл.
●**турлы́каць**-*ае, несоверш.*—издавать звуки турр.. турр(о голубях *"турлушках"* — горлинках) Дсл.(*под турлушка*). *Соверш.* **затурлыкаць.** *Жабы затурлыкалі.* Дсл. 256. *Затурлыкала ту̀рлушка* (горлинка). Дсл. 256.
●**турма́**-*мы̀; мн. ч. ту̀рмы-маў, ж.*—тюрьма. Гсл.; Ар.; Мікалаёва Куз. (Ксл.); Нсл. *Злодзея ў турму павялі.* Нсл.
●**турыі́ць І**-*ру̀, ту̀рыш-ра, несоверш., перех.* **1.** гнать, (Гсл.) побуждать к скорости. Нсл. 644. *Турыць, патурыць коні.* Нсл. *Однкрт.* **турну́ць**-*ну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* —прогнать. *Турні яго адгэтуль.* Косы Віц. Ксл.). *Соверш.* **датурыі́ць, а**) догнать кого-л. до известного предела. Дсл.; Нсл. 144. *Сабакі датурылі ваўка да самага лесу.* Дсл. *У паўдарогі датурыў нас.* Нсл.
б) докончить скоро и поспешно какое-л. дело. Дсл. 183. *Датурылі ніўку.* Дсл. *Соверш.* **затурыі́ць, а**) загнать. Дсл. 256. *Сабака затурыў авечкі ў кусты.* Дсл.
б) о действии, выполненным чрезмерно. Дсл. 250. *Пастух затурыў сядні сена, ажно пад нагамі ў кароў валяецца.*
в) перебавить чего-л. Дсл. 256. *Затурыла солі ў гаршчок.* Дсл.
г) *перен., осуд.*—засеять. Юрсл. *Соверш.*
патурыі́ць-*ру̀-рыш-ра,* **а**) погнать, побудить к скорости. Нсл. 644. *Патурыць коні,* Нсл.
б) покатить. Нсл. 644. *См. турыць II. Соверш.* **прытурыі́ць, а**) пригнать. Нсл. 514. *Рана вы прытурылі коні з поля.* Нсл.
б) принудить к чему-л. Нсл. 644. *Ледзь прытурыў работніка да работы.* Нсл. 644.
2. принуждать, пригонять к чему-л. Нсл. 644. *Туры дзеці на сена.* Нсл.
3. будить. *Рана ты турыш, устурыў хлапца.* Нсл. *Соверш.* **устурыі́ць.** Нсл. 644.
тура́ць-*деш-де, мн.* **1.** гонять, подобно, как гоняют волчек(*"турок"*). Нсл. 374. *Умеў ты тураць другіх, патураю і я цябе цяпер.* Нсл,
2. посылать часто. Нсл. 645. *Як турка тураюць аднаго мяне з кажнай патрэбаю.* Нсл. *Соверш.* **затура́ць**—загнать, употребляя в частые посылки. Нсл. 374. *Сусім затуралі малца, пасылаючы бяз воддышы то туды, то сюды.* Нсл.
вытура́ць-*дю-деш-де; повел.-дй-дйма, несоверш.*—выгонять. Гсл.; Нсл. 99.
2. высылать скоро с понуждением. Нсл. 99. *Вытурай дзяцюкоў на сена, а як вытурыш, і сам прыходзь.* Нсл. *Соверш.* **вы́турыць**-*ру-рыш-ра,* **1.** изгнать, прогнать, Гсл. выгнать. Нсл. 644. *Вытурылі з двара, як сабаку.* Нсл.
2. выслать скоро с понуждением. Нсл. 644. *Ледзь вытурылі па ваду.* Нсл.
●**турыі́ць ІІ**-*ру̀-рыш-ра, несоверш.,* **1.** ехать скоро, катить. Нсл. 644. *Тура, патурыў аж пыл а дым.* Нсл.

2. бежать(быстро, С.) Нсл. 644. *Глянь! дзяцё тваё тура за табою.* Нсл. *Соверш.* **затурыць, 1.** быстро побежать. Дсл. 256. *Затурыў хлапец.* Дсл.

2. о сильном дожде. Дсл. 256. *Хацелі сена пратаць, а дождж затурыў з поўных гаршкоў.* Дсл. *Соверш.* **прытурыць**—прибежать, прикатить. Нсл. 514. *Борзда ж ты прытурыў двору; чаму там большы не пагасьціў?* Нсл.

патурыць, *соверш. к турыць, 1, 2. Коні турацъ, патурылі двору.* Нсл.

●**турыцца,** *турыцца, несоверш., страд. к турыць. Соверш.* **датурыцца**—быть в погоне за кем до известного предела. Дсл. 183. *Датурыліся мы за залодзеямі да самага лесу.* Дсл.

●**тушонка**-*нкі-нцы, ж.* **1.**—мясо, зажаренное в закрытой посуде. НК: Очерки, 22.

2. зажаренный в закрытой посуде картофель. Ксл. *Тушонкі наеўся.* Казаноўка Чаш. (Ксл.).

●**тушні**-*нёў-нём-ні-нямі-нёх*—вид туфлей. Ксл. *Пашыю сабе на лета тушні жаць збожжа.* Барашкі Беш. (Ксл.).

●**тушыць I**-*шў-шыш-ша, несоверш., перех.* **1.** гасить, Нсл. 645; Ксл. тушить. *Тушы цяпло!* Слабодка Куз. (Ксл.). *Тушы агонь, пара спаць.* Нсл. *Соверш.* **патушыць.** *Соверш.* **прытушыць**—уменьшить силу огня. Нсл. 514. *Прытушыць жар, пажар.* Нсл.

утушаць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—гасить. *Сэдэке(араб. субожніну) давае, утушае грахі, як тушыць вада агонь.* Кіт. 964. *Соверш.* **утушыць**-*шу-шыш-ша*—погасить, потушить.

●**тушыць II**-*шў-шыш-ша*—жарить(в сметане или масле, Нсл.) в закрытой посуде, Ксл.; Нсл. 645. тушить. *До' ужо тушыць бульбу.* Чарніца Сір. (Ксл.). *Тушыць капусту шаткаваную.* Нсл. *Прич.* **тўшаны**—тушёный. *Тушанае мяса.* Нсл. 645. *Соверш.* **утушыць.**

●**тут,** *нареч.*—здесь, тут. Ар.; Шсл.; МГсл. *Тут быў, тут яго няма*—говорится для выражения быстроты отбытия кого. Ст.

●**тўта,** *нареч.*—здесь. МГсл.; Столінск. у.; Ягор'е Дарагабуск.п.(Раст.; Смоленск 140).

●**тўтака,** *нареч.*—здесь. Север(Раст.: Северск 77); Ар.; Шсл.; Ксл.; Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 10); МГсл. *Тутака нікога няма, а ты капаешся.* Шарыпіна Беш. (Ксл.) *Тутака табе ня месца.* Ст. *Тутака нарадзіліся, тутака й памрэм.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Пустыня тутака.* Луцк.; Н. Запавет, 24: 15. *Ласкат.* **тўтанька.** Пск.(Иеропольский). *Ласкат.* **тўтанькі,** *нареч. — тутака.* Север(Раст.: Северск 77). *Уменьш.* **тўтатка.** Ксл. *А тутатка дужа прыгожа.* Заазер'е Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **тўтацька.** Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 9); Ксл.; Мгсл. *Ці тутацька жывець Ігнат?* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Уменьш.* **тутачка.** Красновічы Сураск(Сержп.: Отчет, 10); Шсл. *Я тутачка!* Ст.

тутачкі, *нареч., уменьш. — тутачка.* Север (Раст.: Северск. 77); Семцаля Почапа(Сержп.: Отчет, 4).

●**тўташні**-*яя-яе*—здешний. Ксл.; Нсл. 645. *Я туташні.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Туташняга панства Вялікага Княства Літоўскага родзічам мы... абяцуем іх... на двор наш прыймаваці.* Стт. 133. *Туташні чалавек, звычай.* Нсл.

●**ты,** *местоим. 2-ого лица, род., вин. единств. ч.* **цябе.** Гальшаны Аш.; Прыдруйск Дрыс.; Друя Дз; Іг.; Н.; Сьвержань Стаўп.; Нясьвеж—тебя. Гальшаны Аш.; Прыдруйск Дрыс.; Іг. *Ядун із цябе, чалавеча.* Ст.(Шсл. *под ядун*). *Як цябе завуць?* НК: Піт. 77. *Паставе цябе ўперад.* НК: Пасоб. 137. *Каб цібе апрагло, як ты міне зрадзіў.* НК: Пасоб., 141. *Адукуеш яго, як добрага, а ён кіне цябе дый хвастом накрыецца!* НК: Старцы 77. *Не баіцца цябе ніхто.* Ст.(Шсл. *под ані званьня*). *Доля цібе надзяліла мукаю.* НК: Старцы 95. *У цібе.* Тм. *Браты лепшыя за цібе.* НК: Старцы 93. *Гэтак яго баюся як цібе.* Мікольск Менск. п.(Демид.: Веров. 100). *У цібе конская галёнка, а ня стрэльба.* Крамушоўка Н.(Демид.: Веров. III). *Я лепшы за цябе ў Бога гаспадар.* Крамушоўка Н.(Демид.: Веров. 93). *Хто цябе ведае?* Уселюб Н.(Демид.: Веров. 1896, II, 134). *Дат. пад.* **табе, тэ.** *Я тэ пакажу.*

●**тыгра**-*ры, дат., предл.-ру; мн. ч.-ры-раў-рам-ры-рамі-рах, м.*—тигр. *Я тыгра быў тады, ці леў?* Кл.: Каліна, 157. *Гібкі, як тыгра.* ЗСД. 253. *Як разьюшаны тыгра кінуўся да Сымона.* Акула, 211.

●**тыгрыца**-*цы-цы, ж.*—тигрица. *Трывожыць сон крывавыя пагромы Амурскіх вочы рыжыя тыгрыц.* Кавыль: Думы, 59.

●**тых,** *отгл. частица*—озн. быстрое биение сердца. Шсл. *Сэрца тых-тых, як ня вырвецца.* Нсл. *Сэрца тыхкае: тых, тых, тых!* Ст.

●**тыханьне**—пульс, биение сердца. Гсл.

●**тыхаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** (о сердце, С.)—биться сильно. Нсл. *Сэрца так і тыхае, як ня выскачыць.* Нсл. *Калоцяцца дзяцінымя калені і тыхаюць сэрцайкі.* Гарэцкі: Песьні, 43.

2. дышать быстро, подобно биению пульса, пышать. Нсл. *Тыхае дужа борзда.* Нсл. *Соверш.* **затыхаць**—начать часто биться сердцу. Юрсл. *Сэрца затыхала як птушка, ледзь ня выскачыць.* Юрсл.

тыхнуць-*ну-неш-не, однр. к тыхаць 1, 2.* Нсл. *І тыхнуць мне не даюць.* Нсл.

●**тыхацца**—биться(о сердце). Ксл. *Сэрца пачало тыхацца.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Соверш.* **затыхацца**—забиться(о сердце, С.) Нсл. 190. *Сэрца затыхалася.* Нсл.

●**тыхкаць**-*аю-аеш-ае*—биться(о сердце). Шсл. *Стаміўся, аж сэрца тыхкае.* Ст.

●**тыднёвае вясельле**—пир с музыкой и танцами у родителей невесты чрез неделю после свадьбы. Ск. *См. пірагі.*

●**тыднёвік**—еженедельник. Гсл.; МГсл.

•**ты́дзень**-*дня*—неделя, седмица. Растсл.; Растсл.; Ар.; Нсл.; Пекары Куз. (Ксл.); Гсл. *Ня я б'ю, вярба б'ець, за тыдзень Вялікдзень.* Ар. *Два тыдні прабыў у госьцях.* Нсл. *Тыдням раней.* Нсл. *За тыдзень аддам.* Нсл. *Ідзеш на дзень — бяры хлеба на тыдзень.* *Послов.* Рапан. 222.

круглы тыдзень—восмидневная неделя.

•**тый,** *таго, местоим.*—тот. Севершч.(Раст. Северск., 100, 101). *Пра тое-сёе крыху размаўляллі.* Дуб.: Чые рукі прыгажэйшыя?

•**ты́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** вонзать, всаживать. Нсл. 645. *Ня тыкай тут нажа, тыкні на баку.* Нсл. *Соверш.* **утыкнуць** —вонзить. Нсл. 645. *Тыкай, утыкні тут калок.* Нсл.

2. колоть. Нсл. 645. *Ня тыкай мяса.* Нсл. *Соверш.* **стыкаць**—поколоть, уколоть в нескольких местах или несколько раз. *Ён каб прымеў, стыкаў бы мяне.* Нсл.

3. совать, Нсл. 645. тыкать. *Палцам тыкае.* Нсл.

тыкну́ць-*ну́-нѐш-нѐць, однр. к тыкаць 1, 2, 3.* Нсл. 645. *Тыкні нож тут.* Нсл. *Палцам тыкнуў імне ў вока.* Нсл. *Соверш.* **заткну́ць**-*ну́-нѐш-нѐць,* **1.** заткнуть.

2. закупорить. МГсл.

3. воткнуть запретный знак. Юсл. *Лугі заткнулі, дык трава відна расьцець.* Юрсл. Нсл. *Несоверш.* **затыка́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е,* **1.** затыкать,

2. втыкать(обыкновенно на лугу, С.) запретный знак. Юрсл. *Пара затыкаць.* Юрсл.

заткну́цца-*нецца, страд. к заткнуць 3.* Юрсл. *Няхай якіх пару дзён статак паходзе па лузе, пасьлей заткнецца.* Юрсл.

абтыка́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—конопатить. Ар. *Будзем абтыкаць свае вокны.* Ар. *Соверш.* **паабтыка́ць**—заткнуть многие отверстия. Ар.

адаткнуць, *соверш., перех.*—открыть, откупорить, открыть пробку, затычку. Ар. *Несоверш.* **адтыка́ць,** Ар. *Соверш.* **паадтыка́ць**—открыть, откупорить много чего-л., вынув пробки, затычки и проч., чем было заткнуто. Ар.

датыканьне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к датыкаць, датыкацца,* **1.** дотрагивание, Нсл. 144; БНсл. прикасание. *Я не чапаўся зь ім, і датыканьня ніякага ня меў да яго.* Нсл.

2. колкий упрек. Нсл. 144. *Датыканьне робе імне ў тым, што я не пазваў яго на вясельле.* Нсл.

3. чувство, осязание. Нсл. 144.

датыка́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш.*—колоть, упрекать, досаждать прёками(задевать, С.), БНсл. *Не датыкай імне гэтым.* Нсл. *Однкр.* **даткну́ць, датыкну́ць.** Нсл. 144, —задеть. *Ня ўцерпеў тыкі, даткнуў.* Нсл. *Датыкнуў імне маёю раднёю.* Нсл.

заткну́ць, *соверш., перех.*—заткнуть, закрыть, закупорить какое-л. отверстие. Ар. *Несоверш.* **затыка́ць.** Ар. *Шчытных акон не затыкаюць.*

прытыкаць-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** *перех.* —прикасаться, Шсл. *Ня прытыкай палцаў да сквароды, бо гарачая.* Ст.

2. *перех.*—вмешивать кого-л. в какое-л. дело. Шсл. *Што ты прытыкаеш мяне сьветкаю, калі я нічога ня ведаю.* Ст.

3. *перех.* приобщать, соприкасаться с чем-л. Нсл. 514. *І ты цяпер свой нос прытыкаеш, прыткнуў сюды.* Нсл.

4. *перех.*—присоединять. Нсл. 514. *Ты сам прытыкай, прыткні свае грошы, а да маіх табе дзела няма.* Нсл.

5. делать укоризны, выговоры. Нсл. 514. *Ты прытыкаеш імне, што я не пазычыў табе грошы на каня; а я табе прыткну, ці аддаў жа ты тое, што даўно вінен.* Нсл.

прыткну́ць-*ну́-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ,* **1.** *соверш. к* прытыкаць *1, 2.* Шсл.

2. *соверш. к* прытыкаць *3, 4, 5.* Нсл. 514.

стыка́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, несоверш., перех.*—затворять. Нсл. 620. *Стыкай, стыкні дзьверы.* Нсл. *Однкр.* **стыкну́ць, 1.** затворить. Нсл. 620.

2. проколоть. Нсл. 620. *Ён, каб прымеў, стыкнуў бы мяне.* Нсл.

•**тыкеля,** *нареч., област.*—только. Гсл.

•**ткі,**—*см. под тыкі.*

•**тыкі,** (Нсл.), **ткі,** (Гарэцкі), *частица,*—таки. *Ты тыкі добра цудзіш.* Нсл. 690 (*под цудзіць*). *Доўга шукаў, — дзякаваць Богу, знашоў-ткі, — цешыўся дзядок.* Дзьве Душы, 80.

Але ўсе ж ткі добра. Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе 2, 1935, стр. 95). *Усю пуню абшнырыў і знашоў ткі апарат.* Карма Куз. (Ксл. *под* абшнырыць). *Не ткі ўдалося зашпіліць пута.* Гарэцкі: Песьні, 23.

•**тыл**-*лу*—зад. Нсл. *Цэлы тыл мяса купіў.* Нсл. *Зайшоў з тылу.* Нсл.

тыл паказаў—зн. ушел. Нсл. *А як гэта дый ня пыл, дык ад дзеўкі будзе тыл.*(зн. уйдет).

•**тылава́ць**-*лу̀ю-лу̀еш-луе,* **1.** осаживать назад(заставлять пятиться назад, С.) Шсл. *Тылуй каня назад, каб завярнуцца.* Ст.

2. отходить задом. Шсл. *Цімох тылуе назад, абачыўшы ваўка.* Ст. *Соверш.* **адтылава́ць, 1.** осадить назад. Шсл. *Адтылуй назад каня.* Матарова Сьміл. (Шсл.).

2. отойти задом. Шсл.

•**ты́лавы**-*вага*—задний, говоря о говядине. Нсл. *Жыды тылавага мяса не ядуць.* Нсл. *Тылавую часьць адрэж.* Нсл.

•**тыльлё**-*ля, ср.*—лезвие ножа(сторона противоположная лезвию? С.) Ксл. *Тыльлё ў нажу дужа ценкае.* Асьвершчына Беш. (Ксл.).

●**ты́льны**-*нага*—задний, противоположный передней стороне. Нсл. *Тыльная сьцяна.* Нсл. *Тыльнымі варотамі ўзьехаў.* Нсл.

●**ты́льчыць**-*чу-чыш-ча, несоверш., област.* —прясть. Ксл. *Яна тыльчыць мычку.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

●**тым, тэю, тымі, 1.** *твор. пад. местоим. тый(той).* Ар.

2. *как нареч. перед сравн. степенью*—тем. Нсл.; Ар. *Тым болей.* Нсл. *Тым большае паважаньне.* Нсл. *Чым галей, тым сьмялей. Послов.* Нсл.

тым часам—тем временем. Гсл.; Нсл.; Шсл. *Ты папасавай троха каня, а я тым часам аддыхну.* Ст. *Тым часам — добра й рыбка з квасам.* Ст. *Пасядзі тут, а я тым часам зьбегаю.* Нсл.

●**тым ча́сам, 1.**—между тем. Растсл.

2. на время. *Няхай тым часам пабудзе ў вас.* Нсл.

●**тын**-*ну, м.*—забор. МГсл.

●**тын**-*ну*—изгородь из тонких прутьев (жердей, **С.**) Ксл., частокол, изгородь. Гсл. *Ён бег мяжою ля высокага тыну.* Акула: Птушка, 38. *Уменьш.* **тынок**-*нка.* Ксл. *Каля вуліцы загарадзілі тынок.* Сьвеча Беш. (Ксл.).

●**тыня́нка**-*нкі*—сарай из тына на четырех столбах. Ксл. *У тынянку трэба пакласьці сена.* Дварэцк Чаш. (Ксл.).

●**ты́ніна,** Мяжа (Ксл.), **тыніна.** Нсл., **тыніна́,** Ар.-*ны*—тонкая плаха, нарочно приготовленная для орады, Нсл. 646. кол из тына. Ксл. *Старую тыніну надабе перамяніць на новую.* Нсл. *Тыніну адарваў ды па ёй.* Мяжа (Ксл.).

●**тыні́ць**-*ню-ніш-ніць, каго-што*—обносить, огораживать тыном, плахами. Нсл. 646. *Тыніць сьцяну новым тынам.* Нсл. *Соверш.* **абтыніць**—окружить(обнести, **С.**) тыном. Дсл.; Нсл. 646. *Я абтыніў сад.* Дсл. *Соверш.* **атыніць**—окружить(тыном, **С.**) забором. Дсл.; Нсл. 646. *Дзед атыніў сад.* Дсл. *Атыніць двор.* Нсл. *Соверш.* **затыніць,** *каго-што*—обнести, огородить тыном, плахами. Нсл. 646. *Затыніць сьцяну новым тынам.* Нсл.

●**тынк**-*нку, м.*—штукатурка, Сялец Чаш. (Ксл.); Шсл.; Ар. штукатурка, раствор из извести жженного алабастра, с частью песка. Нсл.; Гсл. *Благі тынк, што борзда адпаў.* Нсл. *Блага тынк налажылі муляры: нешта ён адразу адстаў ад сьцяны дый асыпаўся.* Ст.

●**тынкава́ць**-*кўю-кўеш-кўе каго-што* —штукатурить. Нсл.; Ксл.; Шсл.; Ар. *Хату трэба тынкаваць, каб была цяплейшая.* Гравы Сян. (Ксл.). *Налета й ты будзеш тынкаваць сваю хату.* Ст. *Прич.* **тынкава́ны**—штукатуренный. Ар.; Нсл. *Тынкаваныя пакоі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **тынкаваньне**-*ня*—штукатурение. Ар.; Нсл. *Тынкаваньне добрае было, што за адзін год адпала.* Нсл. *Соверш.* **абтынкава́ць**—оштукатурить. Ар.; Ксл.; Шсл.; Нсл. 616. *Абтынкаваць сьцены. Прич.* **абтынкава́ны**—оштукатуренный. Ксл. *Хата яшчэ не абтынкавана.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Соверш.* **затынкава́ць** —заштукатурить, заделать. Шсл. *Затынкавалі ў дзьвярох дзіркі.* Дуброўка Пух. (Шсл.). *Соверш.* **вы́тынкаваць**—отштукатурить. Чарнагосьці Беш. (Ксл.).; Ар.

●**тынь І**-*ні, собир.*—собрание плах, более дубовых, употребляемых для ограды. Нсл. *Тыньню затыніць двор, сад.* Нсл.

тынь трава́(*літар.: трава, растучая пад тынам*)—пустяки, ничего не стоящая вещь или дело. Нсл. *Усё гэта тынь трава.* Нсл.

●**тынь ІІ**-*ні, ж.*—тина, как и твань. Нсл.; Гсл. *Тыньню пахнець вада.* Нсл.

●**тып І**-*па*—тип. Гсл.

●**тып ІІ**-*пу*—тиф. *Янка захварэў на тып.* Падрэзы Чаш. (Ксл.).

●**ты́паць**-*аю-аеш-ае*—итти легко ступая (о детях, стариках), Міх. *Міколка патыпаў да цёткі.* Міх. *См. тэпаць.*

●**тыра́н**-*на̀, м.*—тиран, жестокий истязатель, мучитель. Нсл. *Ты ня ведаеш, якому тырану папалася ў рукі.* Нсл. *Волю адабраў тыран маю.* Гарун(ст. "Малітва").

●**тырк,** *отгл. частица*—пырь. Нсл. *Тырк у вока палцам.* Нсл. *Тырк мяне пад бок!* Нсл.

●**ты́ркаць**-*аю-аеш-ае, каго-што,* **1.** совать, тыкать, вонзать. Нсл. 646. *Тыркаць кольле.* Нсл.; Дзьве Душы 136. *Однкрт.* **тыркну́ць**—сунуть, вонзить, ткнуть. Нсл. 646.

Тыркну́ць палцам у вока. Нсл. *Соверш.*

утыркну́ць-*нў-нёш-нёць-нём* **1.**—всунуть, воткнуть, вонзить. Нсл. 646. *Утыркнуць шпільку ў хустку, нож у сэрца.* Нсл.

2. садить растения. Нсл. 646. *Тыркаць боб, гуркі.* Нсл. *Соверш.* **уты́ркаць,** *каго-што* —посадить растение. Нсл. 646. *Утыркаць грады бобам.* Нсл.

3.—спешно, на ходу подать что-л. НК: Под пос. Но. 82.

вытырка́ць, *каго-што,* **1.** высовывать вперед. Нсл. 99. *Мяне вытыркаеш, а сам ня йдзеш да пана.* Нсл.

2. выкалывать. Нсл. *Панічышчам вытыркаць вока.* Нсл. *Соверш.* **вы́тыркнуць,** *каго-што,* **1.** высунуть вперед. Нсл. *Вытыркнуў малодшага, а сам схаваўся.* Нсл. *Вунь на дзераве зь бярэзы рожкі вытырклі і хвост.* С. Музыка 85.

2. выколоть. Нсл. *Панічышчам вытыркнуць вока.* Нсл.

3. (пренебрежительно, с осуждением, **С.**) выдать. Нсл. *Падчарку сваю ні з чым вытыркнуў замуж.* Нсл.

вытырка́цца, *возвр.*—высовываться вперед. Нсл. *Вытыркаецца, вытыркнуўся, як бы старшы які.* Нсл. *Соверш.* **вы́тыркнуцца** —высунуться вперед. Нсл. *Вытыркніся толькі, то й пабачыш.* Нсл.

растыркаваць-*ку-куеш-куе, каго-што* —рассовывать по разным местам. Нсл. *Соверш.* **растыркаць**-*аю-аеш-ае, каго-што.* Нсл. *Растыркаваць, растыркаць дзеці свае па чужых руках.* Нсл. *Прич.* **растырканы**—размещенный по разным местам. Нсл. *Растырканых грошы не зьбярэш борзда.* Нсл.

утыркаваць, *каго-што,*—втыкать. Нсл. 669. *Соверш.* **утыркнуць,** *каго-што,* **1.** воткнуть. Нсл. *Утыркавай, утыркні гэтыя калочкі па мяжы.* Нсл.

2. втыкать, усаживать. *Соверш.* **утыркаць.** Нсл. *Спраўнік загадаў узімку ў полю ўтыркаваць дарогу: ці ўтыркалі вы свае поле?* Нсл. *Прич.* **утырканы**—обсаженный. Нсл. *Дарога ўтыркана сасновымі лапкамі.* Нсл.

•**тырчэць**-*чў-чыш-чыць*—торчать. Ар. *Галава ў яе была абматана ў колькі столак хусткамі — адзін нос тырчэў зь іх.* Капыловіч: Хлеб. *У пана з горла тырчыць, а ён: "Мала" крычыць.* *Послов.* Рапан. 25. *Із стрэльбай у руках тырчэў партызан.* Хмара(Б. Ускалось, 195, Но. 5, 10).

стырчэць — *тырчэць.* Гом.(Романов. УІ, 211).

•**тысяча**—тысяча. Кіт. 16б7, 17а10, 121а8.

•**тытун**-*нў, м.*—табак. Ар.; Ксл. *Бацька пасеяў тытун.* Казаноўка Чаш. (Ксл.). *См. табака.*

•**тыфус,** *м.*—тиф. МГсл.

•**тыц,** *междомет., означающее,* **1.** неожиданную встречу. Нсл. *Тыц мне на вочы.* Нсл.

2. неожиданное появление. Нсл. *Тыц із за вугла.* Нсл.

3. сунь! Шсл. *Тыц яму дулю(хвігу) пад нос!* Ст.

•**тыцкаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.,* *чым,* **1.** совать, Шсл. быстро и часто прикасаться к чему-л., особенно рылом(о свиньях). Ар. *Парсюк ня есьць цеста, а толькі тыцкае лычам.* Ст.

2. давать что кому, особенно скоро. Шсл.; Ар. *А яна яму тое й гэта — усё тыцкае ды тыцкае.* Ст.

•**тыцкацца**-*аюся-аешся, возвр.*—соваться в чужое дело. Шсл.; Ар.; Ксл. *Хаця ты ня тыцкайся сюды із сваім носам!* Ст. *Чаго ты тут тыцкаешся, што табе рабіць няма чаго?* Навасёлкі Сян. (Ксл.).

•**тычаны**-*ноў, единств. ч. нет.*—штатив, треножник для подвешивания колыбели на полевых работах. Ксл. *Папраў ты мне тычаны.* Вяжышча Беш. (Ксл.). *См. таган.*

•**тычком,** *нареч.* **1.** стойком. Нсл. *Тычком сядзіць.* Нсл. *Каб ён тычком стаў, як усё стаіць за нашаю работаю.* Нсл.

2. прямо ходя. Нсл. *Туды тычком, а адтуль рачком*—на пиршество прямо, а с него возвращаясь на четвереньках. Нсл.

•**тычка**-*чкі, ж.* **1.** тычинка, кий с пучком соломы вверху, воткнутый в землю на знак, что на данном поле или луге запрещено пасть или проезжать. Ар. *Тут забаронена пасьвіць — тычка стаіць.* Ар. *За Сьвіслаччу жэрдка ад стога, як тычка, стаіць сіратой.* Купала(Адплата).

2. садовая и огородная подпорка. Ксл.; Шсл. Стелющийся по земле огуречник требует легкой теневой защиты, капуста и брюква дадут таковую своими высокими люстьями, черенки которых в то же время заменяют *"тычкі"*, дает драгоценную сквозную тень. НК: Очерки, 417. *Надабе паставіць к гароху тычкі.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *На пасолю трэба нарабіць тычак.* Нсл.

3. палка с привязанною вверху соломою, веха. Гсл. *Сядзіць, як тычка, адзін, ні зь кім не гаворачы.* Нсл. *Утыкні тычку на зацемку.* Нсл.

4. приспособление из шеста и шнура с крючком для ловли рыбы; шест вбивается в реке в землю. Шсл. *Паставілі ў рацэ тычку на рыбу.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.).

5. упрек, колкости. Нсл. *Не па праўдзе ты мне тычкі робіш.* Нсл.

6. уткнуць каму тычку—причинить неприятность. *Я табе ўтыкну тычку.* Нсл.

•**тычка**-*чкі-чцы, ж.*—хворостина с привязанной вверху тряпкой и т.п.; воткнутая в землю, означает, что запрещено там пасть или ездить. Ар.

•**тычма,** *нареч.* **1.** не отходя, всегда на лицо. Нсл. *Тычма сядзіць пры ім.* Нсл. *Тычма тырчыш тут.* Нсл.

2. беспрестанно упрекая, коля. Нсл. *Тычма тыкае мяне.* Нсл. *Тычма стыкаў бы мяне, калі б прымеў.* Нсл.

•**тычына(тычына,** Ар.)—заостренный шестик. Гсл.

В

•во, *частица,* **1.** *указательная*—вот(когда "вот" употребляется при указании на кого-что-л., находящееся или происходящее в непосредственной близости, **С.**) Нсл. 62; Ар.; Гсл. *Во што яны тут робяць.* Нсл. *Бабы, ці не пара ж нам спаць класьціся: стажар'я ўжо к паўднём пасунулася. — Ну што ж будзем вячэраць: во мычку дапраду".* Дсл. 164. *З-пад раскопаў зямлі цені шпарка ішлі, — во адзін зь іх к крыжу прысланіўся.* Буйла: Дзень сканаў. *Во й у нас такі гулявы ёсьць: калі трэба, дык змаўляй з Богам.* НК: Пасоб., 133. *Надзень во хоць гэту капоту.* Ст.(Шсл. *под* капота). *Я во на печы нават у кажусе днюю-начую.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Во да чаго дайшоў, — агледзеў ён Гаршка згары да зямлі.* Дзьве Душы 73. *Во й лес. Сьцень і халадок.* Гарэцкі: Песьні, 55. *Ну, дык во, — замітусіўся гарадовы: — мая рука лягкая, будзеш мець на дарогу, і сунуў Гаршку беленькі паўрубель, — ідзі сабе.* Дзьве Душы 74. *Збутаралі-збутаралі каровы, во набегаліся.* Юрсл.

2. употребляется при указании на последовательность действий, на смену явлений, происходящих как бы перед глазами, — вот. Ар. *Во яны й паехалі, едуць яны едуць, во перад імі зялёны луг.* Погар(Афанасьев: Нар. рус. сказки, I, 1953).

3. употребляется с местоимениями причины и указательными, и тоже с наречиями времени, причины и под. для усиления и уточнения их смысла: вот. *З гэтых во самых узгоркаў яны проектавалі сабе дарогу на Польшчу.* Корзюк. *Во які арэд быў у іх у хаце.* Дсл.(*под* арэд). *Во як ён распусьціў лыч свой.* Нсл. 274(*под* лыч). *Во дзе людзкуецца чалавек!* Ст.(Шсл. *под* людзкавацца). *Во гэта дык пральля — дзьве шпулі за вечар!* Ст.(Шсл. *под* пральля). *"Як ідуць у жыта ды пяюць гэту сьвятую песьню гурбай, дык во як хараша, такі голас жаласны ды харошы".* Стдуб.(Косіч 13). *Во нехта прыгожа загаласіў на могілках.* Дсл.(*под* загаласіць). *Дык во ж бачыце.* Дзьве Душы 115. *А галоўнае дык во што, — дадаў ён у канцы: на вашае імя вучанік наш прынёс ліст із Вільні.* Тм. *Дык во ж, дзядзька, мы прышлі ад усіх сяброў, каб яшчэ ляпей абмеркаваць гэтую справу.* Тм. 117.

4. употребляют перед словом, логически выделяемым, подчеркиваемым — вот. *Розна жывуць людзі. Во Качаніха. Учора а поўначы мужыка ў лячэльню выправіла.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Аа, во штука!* Дсл.; Ар. *Розна жывуць людзі, у кажнага сваё: во ў Мялешкі — ведаеце таго, што на паплавох? — хрэсьбіны сядні.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Ня толькі блага робе бацька: к вясьне кабылу во купіў.* Гарэцкі: Песьні 59. *А я во гарую тутака.* Дзьве Душы 18. *А Божа мой, Божа мой! — затужыла ўзноў хворая. Памру во і ня пабачу яго.* Дзьве Душы 98. *Любе дзед... успамінаць, як быў маладым хлапцом(як цяпер во ўнукі).* Гарэцкі: Песьні, 13. *Я старога ейнага знаў. Галаву меў чалавек, ня тое, што ў некаторых... А во памер нейк падурному.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Ды ў лесе во зблудзіў.* Гарун: Шчасьце М. *Во табе загваздка, і стой на дарозе.* Нсл. 164(*под* *загваздка*).

5. употребляется для выражения неудовольствия на что-л. неожиданное, неприятное. Ар. *Гэта твой ручнік? — Ня ведаю. — Во!* Ар.

6. на. Нсл. 62. *Во табе!* Нсл. *Ср. вось.*

•во-во, *нареч.*—вот-вот. *Штосьці во-во парвецца.* Гарэцкі: Песьні 59. *Я пасылаў сына, дык ён быў на хронце, разгультаіўся, ня йдзець... А другі пытаецца:"На якім хронце? - У нейкіх Карпатах. — Во, во, во! І мой жа такі".* Дзьве Душы 152.

•вобад-*да; мн. ч.* *абады-доў*—обод. Ар.; Лужасна Куз. (Ксл.).; Шсл. *Трэба нацягнуць вобад*—зн. оковать обод шиною. Ст. *См. абод.*

•вобарак-*ака, м.*—верёвка, раздвоенная по средине, куда вкладывают камень и пускают. Аш.

•вобзем, *нареч.*—об землю. Дсл. *Як узяўся сабачка ў паляўнічага, такі злы: як уздўжаў, нападзець на ваўка, удырыць вобзем — у ваўка дух вон.* Ельн. (Дсл.). *Кінуў вобзем раськірэку-мяліцу, рынуўся кабылу лавіць.* Гарэцкі: Песьні, 59.

•вобжа-*жы-жы, ж.*—брус у сохи на лицевой стороне *"дзерава"*, в отступе на 1 верш. от *"калоды"*, выходящий концами по ту и другую сторону *"дзерава"*, НК: Очерки, 368, — *абжа.* Ляхава Віц. (Ксл.).

•воблівак, *вобліўка, предл.-ўку, зват.-ўча, м.*—яйцо с тонкой скорлупой. Шсл. *Курыца зьнесла воблівак.* Ст.

•вобліў-*іву, зват. и предл.-ве, м.*—гололедица. Гсл.; МГсл.

•вобмаль, *нареч.*—в обрез. Янк. I; Ар. *Валей вячэраць вобмаль, здаравей.* Янк. I. *Корму сёлета вобмаль.* Ст.

•вобмацкам, *нареч.*—ощупно. МГсл.; Гсл.; Ар.

●**вобмешка**-*шкі-шцы, ж.*—всё, чем заправляется рубленная трава или тесто свиньям или же резка скоту. *"Вобмешкаю"* может служить толчённый картофель, мука, сыворотка и т.п. Ар. *Што яму(парсюку) давалі сядні? Вобмешка была? Я магу трохі мукі вам выпісаць.* Кулакоўскі: Дабрасельцы. *Млынар стараецца змалоць мякчэй, а ня проста перадзерці, як на вобмешку сьвіньням.* Міско: Хлеб (Беларус, Но. 174).

●**вобмеці**-*цяў — амеці.* Янк. I. *Мяшок вобмецяў прывёз.* Янк. I.

●**вобрацьці** — *аброць 1, 2.* Ар.; Растсл.

●**вобру(ы)ць**-*ці — аброць.* Шсл. *Вазьмі вобруць ды зьбегай па каня.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Надзень каню сырамятную вобрыць.* Ст.

●**вобуй**-*ую, предл. и зват.-ую, м.*—обувь. Гсл.; Ар.; Дсл. *Бяры вобуй, абувайся!* Дсл. *Вышаў з вады, і вобуй сух*—об уменье оправдываться. Тм. *См. абутак.*

●**вогкасьць**-*ці, ж.* **1.**—влажность. *А другое(зярнё) ўпала на скалу і ўзышоўшы ссохла, бо ня мела вогкасьці.* Бібля Татар., 280. *Занямелі ў садзе апусьцелым вогкасьцю набраклыя кусты.* Крушына: Лебедзь, 25. *См. вагкосьць. Вогкасьць ночная на сукрах.* Крушына: Творы, 126.

2. влага(сырость).

●**вогкі**-*кая-кае*—влажный. Растсл. *З вогкай цемрадзі цераз муць, ці ня белыя гусі-лебедзі плывуць?* Крушына: Лебедзь, 3. *См. вагкі. Сусім сьвітае... На вокны вогкі золак лёг.* Крушына: Творы, 149. *І войстры пах травы і цьвілі паветра вогкае паілі.* Тм. 16.

●**вогнік**-*іка, предл.-іку, м.* **1.** нечто в роде лишая у детей на подбородке, Демид.: Веров, 1896, II, 131. болезнь, на лице струпья, Косіч, 81; Міх. струп, мокнущий лишай; простудные прыщи около губ, Шсл.; Ксл.; Тмб. (Даль) болезнь; прыщи гноевые на подбородку и выше верхней губы, Дсл. струп на руке или на лице, Нсл. 63. сыпь на руках и лице. Раст.: Смоленск 151. *Вогнік бывае ў дзяцей.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *Вогнік прыкінуўся.* Нсл. 63. *Вогнік надабе адсякаць.* Дсл.

2. сушеница лесная или змиевик, порошком из листьев и цветов которого присыпают мокнущий лишай.

3. воспаление глаз. Сьп. *Вогнік у ваччу.* Сьп.

●**вогнішча**-*ча, предл.-чу, мн. ч.-чы-чаў, ср.* **1.** костер. Ксл.; МГсл.; Гсл. *Вось якое вогнішча распаліў!* Канавалава Куз. (Ксл.).

2. попелище, Нсл. 63; Ар.; Ксл. пожарище, Шсл. место, где был костер или пожар. *Раскладзі агонь на старым вогнішчу.* Нсл. *Я пасеяў ячмень на вогнішчу.* Запрудзьдзе Куз. (Ксл.). *На вогнішчу засталіся адны галавешкі.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

3. *очап(устройство для разведения и поддержания в нем огня,* **С.)** МГсл.

●**вогрубя,** *нареч.*—толстовато. Шсл. *Палатно выткала троха вогрубя.* Ст.

●**вогур,** *-ра, м.*—лодырь. Мікалаеўшчына Стоўп.

●**вох,** *междомет.—ох.* Нсл. *Голенькі вох, а за ім Бог. Послов.* Нсл. — *Падвязі, памей к нам ласку. — Вох, разумны йдзе знайшоўся!* Гарун: Кан. Паўлючонка. — *Я, папраўдзе, ня зьбіраўся быці нейкім кармазынам... Ён ня думаў, — вох прастота!* Гарун: Кан. Паўлючонка.

●**вох-крох,** *воху-кроху*—оханье и кряхтенье недужих. НК: Очерки, Но. 317.

●**вохаць**-*аю-аеш-ае*—охать. Нсл. *Вохае, ды ня здыхае.* Нсл. *Будзеш усю ночку на марозе вохаць!* Колас: У начы. *Жонка мая нездаравяка, часта вохае.* Нсл. *Однкр.*

вохнуць-*ну-неш-не.* Нсл. *Ані вохнуў па ёй.* Нсл.

воханьне-*ня*—оханье, вздохи. Нсл. *Воханьням душу выймае.* Нсл. *Соверш.*

развохацца—расстогнаться. Нсл. 746. *Старая развохалася разам; знаць ёй дужа цяжка.* Нсл.

●**вохрап**-*пу, м.*—неудовольствие, сопровождаемое дерзостью. Дсл. *З вохрапам увыйшоў пàрабак.* Дсл.

●**вод**-*ду, предл. и зват. водзе, м.*—размножение, Дсл. везение, часто в знач. сказуемого — везёт.

ня вод—не везёт.

грошам ня вод—деньги не водятся. Смаленшч.(Добр. Е. С., IУ, 575).

●**водгук**-*уку, предл.-уку, м.*—отзвук, отклик, ответное чувство.

●**водгульле**—отголоски, отзвуки, эхо. Гсл.

●**воддаль,** *нареч.* **1.** в некотором отдалении. Гсл.; Ар.—поодаль, Нсл. 63. невдалеке. *Воддаль ад нас жывець.* Нсл. 66. *Воддаль трэба стаць.* Тм. *Воддаль лепі глядзець.* Нсл. 63.

быць воддаль—находиться в некотором отдалении.

2. некоторое отдаление. *Гулка хлэпаюць пранікамі, галошачы воддаль вясёлым гоманам.* Гарэцкі: Песьні, 58.

●**воддыш**-*шы, ж.*—передышка. Ар. *Жнуць бяз воддышы.* Ар.

●**водле(водлі,** Пск., Опд. Даль), **1.** возле, (Даль)—*подле.* Нсл. 63. *Водле рэчкі.* Нсл.

2. по, (Нсл. 63) в соответствии. Ст. 1529.

●**водліг**-*гу, м. — адліга, во всех зн.* Нсл. 375.

●**водкідак**-*дка, м.*—во время прядения: достаточное количество нитей на веретене. Янк. I. *Зьвітыя на адно верацяно два водкідкі — пачынак.* Янк. I. *Усе(напрадзеныя ніткі) ў водкідках, у мяне верацён шмат.* Янк. I. *Водкідкаў тры напрала.* Тм.

●**водпіс**-*су, м.*—письменный ответ(пис. отношение на письмо, **С.)** Нсл. 377. *На ліст жаднага водпісу ня даў.* Нсл. *Водпісы Філона Кміты Чарнабыльскага.*

●**водпуск**—отпуск. МГсл.

●**водпуст**-*ту, м.*—отпуск. Нсл. 378. *Пара двору йсьці, але пан водпусту не даець.* Нсл.

●**водпыты**-*таў, единств. ч. нет.*—визит. Употребляется при визите родившей женщины. Міх. *Я хадзіла да Ганны на водпыты, яна ж дачку нарадзіла.* Міх.

●**водра**-*ры-ры, ж.*—корь. Ар.; МГсл.

●**водрык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.* —сыпь на теле, начёс(место на коже, повреждённое чесанием, С.) Нсл. 63, прыщь, нарыв особого рода. Дсл. *Водрык прыкінуўся.* Нсл. *Пашлі па целе прышчы.* Дсл.

●**водрыца**-*цы-цы, ж.*—экзема. Ксл. *У Язэпа села водрыца.* Дзямідовічы Чаш. (Ксл.).

●**водцень**—оттенок. МГсл.

●**воз,** *возу, на возе, з возам, зват. возе; мн. ч. вазы-зоў-зом-зох, м.*—повозка(телега, сани и проч.) с кладью, воз. Ар. *Сем Жыдоў ня воз.* *Послов.* Кушляны Аш. *Ад цяжбы возу дуга зламілася.* Бязводзічы Імсьц.(Бяльсл. *под* дуга). *Жыды нарынулі да возу, нікога ня пушчаюць купляць.* Нсл. 317(*под* нарынуць). *Зарыпелі колы возу.* Акула: Птушка 86. *З возам нельга было ўехаць, дык подцмыкам выцягаў сена.* Ст.(Шсл. *под* подцмык). — *Чаго ты ўсё ёрзаешся?* — *Калі седава ў возе благое.* Войш. *Абцягні троха салому на возе.* Ст.(Шсл. *под* абцягваць).

воз сенажаці—участок луговой земли, с которого собирали воз сена. Стт. 1529, сл.

2. повозка, предназначенная для возки грузов. *Воз парожны маець уступаваці возу наложанаму, езнывозу.* Стт. 374.

воз наложаны—груженная повозка. *См. воз в 2-ом зн.* *Уменьш.* **вазок**-*зка, у вазку, зват. возку, мн. ч., дат. вазком, мн. ч., предл.-кох*—возик. Нсл. 63; Ар. *Вазок сена.* Нсл.

3. вагон.

воз як павезьці—воз, тяжелее которого невозможно было бы повезти. Ар.

4. количество груза, которое может поместиться на такой повозке. *Купіў воз сена.* Ар.

●**Воз**-*зу, м.*—Большая Медведица. Вожа Бр.(А. Красьневіч у Крывічу, 1926, Но. 11, стр. 112); Рэч.(Пет., II, 8).

Вазок, *уменьш. от Воз.* Рэч.(Пет. II, 8).

●**возалак**-*лку, предл. и зват.-лку, м.*—гной. Ар.; Войш. *Возалак цячэць із вераду.* Ар.

●**возера**-*ра, предл.-ру; мн. ч. азёры-раў, ср.*—озеро. МГсл.; Ар.; Пужалава Аз. (Ксл.); Шсл. *Пайшлі рыбу лавіць на возера.* Ст.

●**возьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** кучер. МГсл.; Гсл.; Нсл. 63. *Возьнік панскі.* Нсл.

2. извозчик. Гсл.; МГсл.; Нсл. 63. *І нічога, заміляўся з усім, хаця ж возьнік быў не па кішані.* Дзьве Душы 12.

●**вожых**—вертел, прут, на котором жарят ломтики сала. Гсл.

●**вожых**—обгорелый конец палки; ожег., Гсл.

●**вожах**-*ха, м.*—вертел. МГсл. *Уменьш.* **важашок**-*шка*—вертел. МГсл.

●**вожык**-*ка, м.*—еж. Гсл.

●**вожы**-*жаў, единств. ч. нет.*—веревка, служащая для навязывания животного (коровы, вола, козы, лощади) на пастбище, для чего один конец *"вожаў"* привязывается к рогам или узде, а привязанный колик к другому концу вбивают в землю, Ар. специальная веревка с заостренным коликом на одном конце для навязывания домашних животных на ограниченных пастбищах. Колик вбивают в землю, другой же конец веревки привязывают к рогам животного, чтобы оно паслось на месте без пастуха. Ар. *Трэба купіць двое вожаў, важаць каровы.* Ар. *Уменьш.* **вожкі**-*каў.* *Уменьш.* **вожачкі**-*каў.* *Сьвёкарка вожачкі бярэ, мяне б'е.* Кажамякі Імгл.(Косіч 27).

●**вожык**-*ка, м.*—ёж. Нсл.; Шсл.; МГсл. *Надзьмуўся, як вожык.* Нсл.

●**вой,** *междомет.*—ой. Шсл. *Вой, вой-вой-вой, што ж гэта будзе!* Ст. *Вой — ахрак ты, адзін рады не дасі мяху.* Ст. *Вой, вой! што таго народу на месьце — бяшчур!* Ст.(Шсл. *под* бяшчур). *Вой, пашкадуй! Не выдавай нас!* Драбы, 91. *Вой, цётухна... Гэта ж ішла з магазыну, пачула, як у вас хлеб пахне. Удаўся хлеб?* Міско: Хлеб(Беларус, Но. 174).

●**войкала**-*лы, общ.*—беспрестанно ойкающий. Нсл. 63. *Во калі даў Бог войкалу.* Нсл.

●**войкаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—приговаривать *"вой"*, ойкать, (Шсл.) охать, стонать. Нсл. 63. *Стагналі, войкалі курганы.* Кавыль: Ростань, 40. *Пачала баба войкаць, схапіўшыся за жывот.* Ст. *Стогне, войкае нарокам.* С. Музыка 80. *Отгл. имя сущ.* **войканьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** ойкание, охание. Нсл. 63. *Войканьням не паможаш.* Нсл.

2. вой, плач с воем. Нсл. 63. *Войканьня было на ўсю хату.* Нсл. *Однкр.* **войкнуць**-*ну-неш-не, повел.-ні-німа*—ойкнуть, охнуть. *Разам войкнуў.* Нсл. *Ані войкнуў!* Нсл. *Соверш.* **завойкаць**—начать стонать. произнося *"вой-вой". Бабка Агапа завойкала.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Завойкаў, што ў баку баліць.* Ст. *Як толькі звон зазвоніць, як завойкае ў вышы, — адгукнуцца, загамоняць струны ўсе яго душы.* С. Музыка 11. *Соверш.* **павойкаць**—поохать. Шсл. *Павойкала яна, як схапіў жывот яе!* Ст. *Соверш.* **правойкаць**—охать в течение какого-л. времени. *Цэлую ноч войкаў, правойкаў!* Нсл. 63. *Соверш.* **развойкацца**—разохаться с плачем(и без плача, С.) Нсл. *Нешта хлапец наш развойкаўся.* Нсл. *Развойкацца жыватом.* Нсл.

•**войска(войська,** Шсл.)*-ка, мн. ч.-кі-каў, ср.*—войско. Ар.; Раст.: Северск., 137; Шсл. *Шмат ідзе войська.* Войстрава Сьміл (Шсл.). *Войскі йдуць.* Нсл. 63. *Войскаў шмат прайшло пераз наша сяло.* Нсл. 63; Кіт. 59а17.

•**войскі**-*кага, в знач. сущ., устар.*—полковник. Гсл.; Нсл. 63. *Пан нябожчык войскі Галынскі, хоць стар быў, а езьдзіў хараша конна.* Нсл.

•**войскі**-*кая-кае*—воинский, Нсл. 63. войсковой. *Вы войскія людзі.* Нсл. *Войская штука.* Нсл.

•**вайсковы**-*вая-вае*—военный. Нсл. 63. *Вайсковы чалавек, вайсковая пячаць, сьцяг.* Нсл.

•**войстраны,**—*см. под* *істрыць.*

•**войстраў**-*аву, предл. и зват.-аве, м.* **1.** не поросшее деревьями пространство среди леса.

2. покрытое зеленью пространство в пустине, оазис.

•**войстры**-*рая-рае*—острый. МГсл.; Вял.; Нсл. 63; Яноўшчына Беш. (Ксл.).; Лсл. 423; БНсл. *Войстры нож.* Нсл. *Абачыў войстрыя, як голкі, вочы Рыгоравы.* ЗСД 94. *Бяры войстру шаблю.* Плашкова Стдуб.(Косіч 41). *За Глінкамі можна пабачыць... войстрыя вежы касьцёла.* Сіндрэвіч(Беларус, Но. 169). (*Кукабара*) *войстрым позіркам соча за кажным рухам асобы.* Сьцяблевіч ("Бацьк." Но. 1-2/437-438). *А штосьці далёкае й нявыразьлівае, штосьці войстрае, як боль, разрасталася ў душы.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Тхнець трошку чутным войстрым пахам поту.* Гарэцкі: Песьні, 26. *І войстры пах травы і цьвілі паветра вогкае паілі.* Крушына: Творы, 16. *Уменьш., ласкат.* **войстранькі.** *Увелич.* **айструсенькі.** *Нареч.* **войстра**—остро. Нсл. 63. *Войстра дужа адказаваў.* Нсл. *Нёс ён шаблю, тачыў войстра.* Клінцы Сур.(Косіч 63).

•**войчанька**-*кі, предл.-ньку*—ласкат. название священника. Нсл. 64. *Прасі войчаньку дабраславіць ежу.* Нсл.

•**войчым**-*ма, предл.-му, зват.-ме, м.*—отчим. Гсл.; Нсл. 64.

•**вока**-*ка, на воку; мн. ч. вочы, ачэй, ачмі, на ачох, у вачох, ачыма, у ваччу* (*если у одного человека*)—глаз. Ар.; МГсл.; ПНЗ; Ксл.; Нсл. 64. *Вока на вока зыйдземся.* Нсл. 64. *Бачылі вочы, што куплялі(бралі).* ЛБ 8823.

у ваччу,(Сакуны 87)—в глазах(одного человека). *Толькі ж надзеі ня маю чым зрадаваць сэрца і сьлёзы ссушыць у ваччу.* Гарун: Думы ў чужыне. *Зелена ў ваччу.* Шапачка Імгл.(Косіч 59). *У ваччу(Сымонкі) ўсё тыя ноты.* С. Музыка 185. *Сонца, колькі чалавеку трэба на яснасьць у ваччу.* Гарун: Пан Шаб. *Я хачу весялосьці ў ваччу.* Гарун(ст. "Вясна"). *Безь цябе ў ваччу мыгла.* Салавей: Сіла, 59. *Не гарэлі іскры шчасьця у Фэргата ў ваччу.* Крушына: Лебедзь 59. *Калі перад пачатным* а *няма прыймені* у *або* ў, *тады ё хорма бяз* в *на пачатку*: *у ягоным аччу ня зьзяў бліск цікавасьці.* Шакун: Сьлед 1. *У лупатым аччу.* Гарэцкі: Песьні 6. *Нашы брацьце... палеглі.. з выпалёнымі ачыма.* Гарун: Зь песьняў няволі. *І плямы ў вачох ад белых, чырвоных агнёў сэмафораў.* Танк(Калосьсе, Но. 18, 1939 г., стр. 28).

вочы адбірае—чрезвычайно нравится, Гсл. приковывает, пленит внимание(своей красотой).

галіць вочы, 1. изнурительно бегать во время поисков. НК. Очерки, Но. 428.

2. забывая или не взирая на стыд, просить о одолжении. НК: Очерки, Но. 428. *Галіць вочы пазыкай.* НК: Очерки, 210.

лезьці ў вочы—надоедать. Ар. *Ня лезь ты мне ў вочы.* Ар.

сьвяціць, пасьвяціць ачыма,—*см. под* *сьвяціць.*

ісьці ў сьвет за ачыма—итти в свет, куда глаза глядят. *Пайду за ачыма.* Ск. *Уменьш.* **вочка**-*ка, на вочку,* **1.** глазок. Ар.; Нсл. 67. *Вочка баліць.* Нсл. 67. *Вочкі свае праплакала.* Тм. *Ласкат.* **вочухна**-*на.* Нсл. 67. *Вочухна мае не дабача.* Нсл. *Сваім вочухнам бачыў.* Нсл. *Собир.* **вочча**-*ча*—глаза. Нсл. 67. *Вочча ягона па кольлю ходзе.* Нсл. *Воччам сьвяціць будзеш.* Нсл.

2. *мн. ч.* *вокі*—отверстия в сети и т.п. *Абарэчныя вокі.* НК: Очерки, 500.

•**вокал,** *ср.* **1.** кругом, около. Гсл.

2. близ. МГсл.

3. окрестность. Гсл.

•**вокамер**-*ру*—глазомер. МГсл.

•**вокладка**-*дкі-дцы, ж.*—обложка. Гсл.

•**вокліп,** *нареч.*—верхом без седла. Нсл. 64. *Вокліп едучы, сусім зьбіўся.* Нсл. *Едучы вокліп, наёрзаў сабе задніцу.* Нсл.(*под наёрзаць*).

•**вокліч** — *кліч.* Гсл.

•**вокнішча**-*ча; мн. ч.-шчы-шчаў, ср.* **1.** род самородного, в малом объёме, глубокого и даже бездонного грудка, Нсл. 64. дыра в чем-л., отверстие, Дсл. большое *"акно". Загрымела за ім булава, і сталася на тым месцу вокнішча.* Красн. (Дсл.). *Вокнішча сьцюдзёнае, бяздоннае.* Нсл. *Ср.* *акно 2.*

2. опасное в озере или реке место, тянущее всё в глубь; водоворот. Нсл. 64.

•**вокрайкі**-*аяк, единств. ч. нет.*—края чего-л. *Прырэзаў вокрайкі нашых шнюроў да лесу вашае сьветласьці.* Гарэцкі: Песьні, 7.

•**вокрутня**-*ні-ні, ж.*—веревка, которой привязана оглобля к саням. Ар. *См.* *акруцень.*

•**вол,** *вала, валу, на валу, м.*—вол. Ар. *Хто арэць на валу, той сьпіць на калу. Послов.* Ар. *Арэш на валу, сьпі сьмела на палу. Послов.* Ар.

•**волак**-*лака, м.*—рыбачья снасть, сеть на двух шестах. Янк. І. *Паехалі ў волака на рыбу.* Янк. І.

•**волас**-*су, предл. и зват.-се, мн. ч.-сы́-соў-сом-чы́-самі-сох. м.*—волос. *Чалавек цемнага воласу.* Ст. *Валасы галіў.* Кіт. 33а1. *Бобікавы мокрыя валасы натапырыліся.* Шакун: Сьлед, 19. *Уменьш.* **валасок-скá**, *предл.-скý, зват. валоску, мн. ч., дат.-ском, мн. ч., предл.-скох.* Ар.; Шсл. *Нейкія маленькія валаскі.* Ст. *Собир.* **валосьсе,** (Косіч 83)-*ся, предл. и зват.-сю, ср.* **1.** волосики у зерновых хлебов. Шсл. *Дзе гэта ты набраўся такога валосься?* Ст.

2. всякие волосы.

•**волат,** (Скар. Ц.)-*ата, предл.-ату, зват.-аце, м.*—великан, Гсл.; МГсл. исполин, МГсл. гигант. *Дуб стаіць магутнай сілы, волат векавы.* Тіт. Маст. 36., Но. 1. *Волат-дуб стары затрося.* С. Музыка 211. *Кажуць, тут жыў волат, што гару падыймаў.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Ажывалі валаты.* Крушына: Лебедзь 58. *І на ўзвышшу Бісутунскім ажывалі валаты.* Крушыны: Творы 113.

•**волава**-*ва, ср.*—свинец. Ар.; Ксл. *У мяне з волава дранкулькі.* Лужасна Куз. (Ксл.); Кіт. 59в5; Ст., Сл. *оловен*—свинцовый, (как во всех слав. языках, кроме русского.) Дурново, Спорные вопросы, 212.

•**воля**-*лі-лі, ж.* **1.** воля. *Пан Бог воляй сваёй раскажа.* Кіт. 36б. *Волю із жаной учыніў.* Кіт. 59а8. *Із мужам волю чыніць ня мае.* Тм., 70а8.

паняць сваю волю—поступить самоуправно. Ар. *Твая жана маладая, сваю волю паняла, твае коні вараныя пазаежджавала.* Из песни, Ар.

2. свобода. Шсл. *Каб яму далі волю, чаго б ён толькі не нарабіў.* Ст.

пусьціць на волю—освободить. *Нявольніка на волю пусьціў.* Кіт. 18б1.

волька-*лькі-льцы, ж., уменьш., ласкат. к воля 1, 2. Ня нашая на то волька.* НК: Старцы, 95. *Не мая тут волька, волька Бога самога.* Тм. *Ласкат.* **волюхна**-*хны*—волюшка. Нсл. 65. *Дай толькі яму волюхну.* Нсл. *У волюхну наеўся ягадаў.* Нсл.

•**воліць**-*лю-ліш-ле, несоверш., перех.*—упрашивать, принуждать убеждениями. Нсл. 64. *Мяне воліш, а сам ня зволіш.* Нсл. *Ня воль яго, калі ня хоча.* Тм. *Соверш.* **зволіць**—упросить, принудить убеждениями. Нсл. 64. *Ён не хацеў, але яго зволілі лішняе выпіць.* Нсл. *Соверш.* **прыволіць**—убедить склониться на что. Нсл. 64, 497. *Не пашла б за цябе, калі б ня прыволілі мяне.* Нсл. 497. *Прич.* **прыволены**—склоненный к чему-л. при нежелании, не охотно согласившийся на что-л. Нсл. 497. *Прыволены выпіць лішняе.* Нсл.

•**волма**-*мы-ме, ж.*—углубление в дне реки ниже порога. Цымборскі.

•**волміна**-*ны-не, ж.*—притеррасная часть поймы, а иногда и заросшие старицы, окруженные ивой, ольхой, смородиной. Жучк.: Топонимика, 13. *Волміну навокал адкасілі.* Жучк.: Топонимика. *См. волмішча.*

•**волмішча**-*ча, мн. ч.-чы-чаў, ср. — волміна.* Жучк.: Топонимика, 13. *Здэцца сенажаць і вялікая, а як волмішча выкінеш, то й мала застанецца.* Жучк.: Топонимика.

•**вольха,** *вольхі, вольсе, ж.*—ольха. Ар.; Косіч 81; Доўжа Куз. (Ксл.). *Единств. ч.* **але́шчына(але́шына)** -*ны-не, ж..* Янк. і. *Алешчыну звалілі(зрэзалі).* Янк. І. *Калі алешына раней за бярэзіну распукнецца — лета будзе сырое.* Застадольле Сір. (Ксл.). *Гэта алешына годзіцца толькі на дровы.* Ст. *Каля алешыны рагатай я пугай ляскаў да зары.* Кавыль: Ростань 36. *Единств. ч.* **альховіна.** Шсл. *Кадоўбчык зрабілі з альховіны. Забалоцьце Сьміл. (Шсл.). Единств. ч.* **альшыніна.** НК: Очерки, Но. 902.

•**волька,**—*см. под воля.*

•**вольле**-*ля, предл.-лю; мн. ч.-лі-ляў, ср.* **1.**—зоб. Гсл.; МГсл, зоб у птицы. Нсл. 64. *Курыца вольле сваё напхала.* Нсл. *У курыцы нічога няма ў вольлю.* Ст.

2. зоб на шее человека. Нсл. 64. *Якое вялікае ў яго вольле!* Нсл.

•**вольнасьць**-*ці, ж.*—свобода, Шсл. *Яшчэ за маёй памяцьцю давалі вольнасьць (вывальненьня ад прыгону 1861 г.). Я вольнасьць думак не вартую.* Кл.: Каліна, 58. *Цара ткі прагналі, але вольнасьці народу не далі, ашукалі народ абяцанкамі.* Полымя, Но. 8, 1967, стр. 242.

•**вольнік**-*ка*—свободный человек. *Цар прылець палажэньня, на якім новыя вольнікі маюць жыць далей.* Бяседа старога вольніка з новым. Карскі, І, 91.

•**вольніца**—освобождение от крепостной зависимости. Гсл. *Радзіўся да вольніцы.* Гсл.

•**вольны**-*ная-нае,* **1.** свободный(вольный, Гсл.). Гарадок(Ксл.); Шсл.; Нсл. 65. *Вольная птушка.* Ст. *Ад агню пяклянага яго вольным учыню.* Кіт. 3а7.

2. свежий(о воздухе). Шсл. *Вышаў на вольнае паветра.* Ст.

вольны час—досуг. МГсл. *Ср. ст.* **вальнейшы**—вольнее, свободнее. *Вольным, вальнейшым часам прыедзем.* Нсл. 65.

•**вомег**-*егу, предл.-езе, м.* **1.** горечь, все невыносимо горькое на вкус. Вят., Вост. (Даль, *под омег*), пересол, Гсл.; Нсл. 66. хмельный, одуряющий ядовитый напиток. Вят., Вост. (Даль). *Вомег вомегам.* Нсл. *Вомегу хапі.* Нсл. *Чужое дабро вылезе яму вомегам.* Беліца Сян. (Ксл.). *См. вомега.*

2. болиголов, *раст.* Гсл.; Дсл.

3. цикута. Дсл.

4. отрава, в переносном смысле. Дсл.

5. сильно пересоленное яство. Пск., Тверск. (Даль).

•**вомега**-*егі-езе, ж.* **1.** нечто очень кислое или соленное, Растсл. пересол. Нсл. 66.

2. — *вомег.* Дсл. *Вомегаю накарміла.* Нсл. *Вомегі возьмеш(зн. ня возьмеш).* Нсл. *Вомегаю ты мне сядзіш у горле.* Нсл. *Аджа бацька выжлапаў за дачку гарэлкі,*

— вомегі гэтай, — аджа ня даў дзяцяці пагуляцца. Дсл.

•**вомегам,** *нареч.*—сильно, жестоко. *Вомігам дадзеў.* Нсл. *Вомегам упікнуў ты імне.* Нсл.

•**вон,** *нареч.* **1.** вон(прочь, наружу) Ар.

2. вон(приказание уйти, удалиться). Ар.

•**вонках,** *нареч.*—вне. Дз.; Дзьв.; Скарына; Гсл.; Нсл. 66. *Паглядзі вонках.* Нсл. *Ня дурэй, вонках будзеш.* Нсл. *Дзьве людзкія грамады пачалі й вядуць сьмяротную бітву. Вонках ня станеш ад іх.* ЗСД 304. *Усё ж ткі нельга разглядаць беларускую савецкую паэзію, як зьяву, якая стаіць вонках мастацкае літаратуры.* Паляніч (Прыйсьце, Но. 1). *Уступіўшысь за ташку(?) — будуць біць, уступлюся за мілога — вонках быць.* Нсл. *Вірны гук вандруе вонках.* Дуб. *Што ты гэта хамут вонках кінуў?* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Толькі тырчыць вонках страшная ляпа із зубамі і лапы з капцюрамі.* Барыс(Шэйн: Мат. II, 268). *Уся кумпаня апынулася вонках машыны.* Сяднёў: Корзюк.

•**вонкашні**-*няя-няе*—внешний.

•**вонкі —**-*нак, единств. ч. нет.* **1.** уход из избы, но не с двора, на несколько часов для избежания непрятности. НК: Сбяги, 13; НК: Бабы, Но. 27. *Пайшоў у вонкі.* НК: Сбяги, 13.

2. выход из избы, чтобы исполнить хозяйственную и другую нужду. НК: Сбяги, I.

3. вонкі прымусныя—уход, вызванный стороннею волею, насилием. НК: Сбяги, 13.

4. внешняя сторона возка и вообще экипажа. НК: Очерки, Но. 747.

•**вонкі II,** *нареч.*—на двор. Полсл.,—вон, Дсл. наружу. Растсл.: Сиоленск 141. *Бацька выганяе дзеці вонкі.* НК: Бабы, 25. *Дзеці ірвуцца вонкі.* ПНЗ 29. *Лезь вонкі!* Вяжышча Беш.(Ксл. 60). *Выскачылі вонкі.* Дсл.(*под "оттуда"*). *Выскачылі вонкі, адтулецька зьвярнулася, — ужо ў яе няма вянка на галаве.* Ельн.(Дсл. 562).

•**вонькік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—вышедший *"вонкі".* НК: Сбяги, 14.

•**вопадзя,** *нареч.*—опрометью, сломя голову. Гсл.

•**вопадзь**-*дзі. ж.*—падеж, повальная болезнь, Дсл. падёж(скота). МГсл.; Нсл. 66. *Пайшла вопадзь на сьвіньні.* Зьверавічы Красн., Смол. у. (Дсл.). *Вопадзь на каровы.* Нсл.

•**вопінка**-*нкі-ніцы, ж. — апінянка.* Янк. I.

•**воплескі**-*каў, единств. ч. нет.*—(рукоплесания, С.), аплодисменты. Гсл.; МГсл.

•**вопрамець,** *нареч.*—опрометью. МГсл.; Нсл. 66. *Ён выскачыў пераз другія дзьверы і вопрамець кінуўся ўцякаць.* Нязнаны("Бацькаўшчына", Но. 36-37/115-116). *Вопрамець пабег.* Нсл.

•**вопратка,** (ПНЗ; Растсл.), *-ткі-тцы, ж.* —одежда, МГсл.; Растсл.; ПНЗ. верхняя одежда, как пальто, шуба, полушубок и т.п. Ар.; Ксл. *Насоў — белая даўгая вопратка.* Зямковічы Сян. (Ксл.).

•**вопратня**-*ні-ні, ж.*—гардероб, раздевальня. Узвышша, Но. 1, 1928 г.

•**вопса,** *нареч., с глаг. кінуцца, накінуцца*—в крайней ярости, с остервением. Янк. I. *А ён(сабака) вопса на мяне.* Янк. I. *Я махаю палкаю, а ён(дык) вопса на мяне.* Тм. *Ср. вобсас.*

•**вопух**-*уху, предл.-усе, зват.-уша, м.*—опухоль. Дсл.; Растсл. *Пайшоў вопух па целе; вопух крануўся па нагах.* Дсл. *П'юць ад вопуху.* Ельн. (Дсл.). *Вопухам узяўся.* Тм.

•**вораг**-*ага, предл.-агу, зват.-ажа; мн. ч. варагі-гоў-гом-гоў-гамі-гох, м.*—враг. Сц.; Доўжа Куз. (Ксл.); Шсл., неприятель. МГсл.; Ар. *Ворагу свайму ня зычу такога няшчасьця.* Ст. *Хочаш прыяцеля страціць, а ворага нажыць, грошы пазыч.* *Послов.* Нсл. *Думаеш, воража, змыць непахісную славу крывёю?* Салавей: Сіла, 12. *Хай пагінуць варагі.* Хмара(Бел. Голас, Но. 70). *Угодкі перамогі Хрыста над пеклам, варагамі а сьмерцяй.* Т. Р.(Сяўбіт, Но. 2/13). *Ускрысеньне Хрыста кінула ўсіх варагоў Хрыста пад ногі Ягоныя.* Тм. *Біўся з варагàмі.* Платкова Стдуб.(Косіч 41).

быць ворагам—враждовать. МГсл.

•**ворах,** *-раху, предл.-аху, зват.-аша, м.* —страх, дрожь от страха. Ксл. *Ажно ворах мяне бярэць.* Мамойкі Беш. (Ксл.).

•**ворашна,** *нареч.*—страшно. Ксл. *Ворашна стала ад стрэлу.* Бешанкавічы (Ксл.).

•**ворлік**-*ка, м.*—бубенчик. Ксл. *Ворлік падобны да званочка.* Заронава Куз. (Ксл.).

•**ворлікі**-*каў, единств. ч. нет.*—колокольчики(цветы). Гсл.; Нсл.

•**Ворлік**-*ка*—Белорус из Ошмянского у., который был украинским гетманом в ХУIII в. после Мазепы.

•**ворчык**-*ка, м.*—валек для пристяжной лошади в плугу и т.п. **1.** коромысло для запряжки в плуг лошади. Косы Віц. (Ксл.).

2. палка, за которую припрягают другую лошадь в телегу, Шсл. пристяжная лука, пристяжка, арчак. Нсл. 67. *Запрэглі каня на ворчык.* Жораўкі Сьміл. (Шсл.). *Прымацуй ворчык.* Нсл.

3. крюк, железная часть коромысла. Гарадок (Ксл.).

•**восемка**—восьмерка в картах.

•**восенны**-*ная-нае*—осенний. Гсл. *Брызгнула восеннае сонца па закурэлых хваб-рычных камінох.* Дзьве Душы 66.

•**восенскі**-*ая-ае*—осенний. НК: Очерки, Но. 52; Ксл.; МГсл.; Войстама Вял. *Восенскія дзяды.* НК: Очерки, Но. 52. *Восенскі вецер.* ЗСД 131. *Бараніў хату ад восенскіх віхроў.* Шакун: Сьлед, 11. *Восенскі дзень сусім кароткі.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Дзень скончыўся раптам, асеў у шэрай восенскай муці. Загарацца восенскія дні.* Крушына: Лебедзь, 48. *Было ў цемную восенскую ноч.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 97). *Восенскія гасьцінцы.* НК: Очерки, 337.

Быў бязуважны да ўсёга пад такім няпрасемным гэтага дня восенскім небам. Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Я пад ягоную іскрыпку ў кунежнай восенскай журбе... на ліры выславіў цябе.* Крушына: Эрот. іскрыпка.

•**восець**-*сеці, ж.* **1.** здание, помещение в овине для сушки снопов. Ксл. *Надабе вазіць жыта ў восець.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).
2. та часть бани, в котрой моются и сушат лён и пеньку.

•**восець**-*еці, мн. ч., род.-цяў, ж.*—овин. Ар. *См. асець.*

•**восіл**-*ла, м.*—веревка с подвижной петлей на конце, аркан. Слсовр.

•**воспа**-*пы-пе, ж.*—оспа. МГсл.; Ар.; Шсл.; Дсл. *У дзяцей воспа.* Ст. *У нашым сяле воспа ходзе.* Дсл.

•**воступ воўчы**—место, где живут, водятся волки. Ксл. *Забілі ваўка ў самым воўчым воступе.* Дубавое Беш. (Ксл.).

•**воступіца**-*цы-цы, ж.*—окружение.

•**воступіцай,** *нареч.* **1.** став вокруг кого-л. *Як пачалі на мяне княгаць усі воступіцай* Войш.
2. сообща. *Хіба, прыехаўшы, будзеце ўсе воступіцай пацеры гаварыць.* Войш.

•**вось I**-*сі, ж.*—ось. Нсл. 67; Ар.; Ксл.; Косіч 81; Дсл. *У калёсах паламалася вось.* Хацімшчына Куз. (Ксл.).

•**вось II,** *частица, употребляется*:
1. при обобщении, заключении из чего-л. — вот(когда это не имеет указательного значения, **С.**) МГсл. *Вось прыляцела мушанька.* Красновічы Сураск (Скржп.: Отчет, 10).
2. употребляется для привлечения внимания собеседника. *Вось жа п'ю, пяю.* Гарун (ст. "Вясельле"). *Вось бачыце, што яны нарабілі.*
3. употребляется в звательных предложениях, для усиления чувствия — вот. Гсл.; Шсл. *Вось дзе ліха!* Ст. *Вось я цябе!* Нсл. *Вось як!* Нсл. *Вось лупцану цябе важкамі.* Ст.(*под лупцаваць*).
4. в соединении с частицею *"жа"* создает составную частицу, которая подчеркивает чувственную сторону речи, усиляет ясность, понятность. *Вось жа было гэтак.* Ар.

•**восьбы,** *междомет.*—вот бы, например. Нсл. 67. *Восьбы ты паказаў дзіва!* Нсл. *Восьбы я войтава сьвіньня!* *Послов.* Нсл.

•**восьмі,** *числ.*—восемь. *Осьмі разоў табе абяцую.* Кіт. 4а1. *Калі спытаюць: "Эбдэсу (араб. умываньне) колька прэшкод нягожых ест?", ты кажы "осьмі ест."* Тм., 3а13. *Я тут у Вільні ўжо восьмі год праўлюся.* Суд. Акты 1546 г.(Барысёнак: Адвакатура, 127). *Зри за осьми листов.* Зборнік Сынод. бібл. 53(255), Карынскі III.

•**восьмы**-*мая-мае*—осьмой. Ар.; Кіт. 25а12.

•**восьвіны**-*ная-нае*—осиный. Дсл.(*под осиный*).

•**восьці**-*цяў, единств. ч. нет.*—острога, НК: Очерки, 5056 Ксл.; Дсл.; Нсл. 370. вилы в 3-4 зубца для битья рыбы. *Восьцямі шчупака вялікага забіў.* Нсл. *Восьці забыўся ў трысьніку.* Дсл. *Сома забілі восьцьмі.* Ст. *Я дык восьцьмі набіў рыбы.* Спаская Сір. (Ксл.). *Ср.* *асьцюк. Прароцтвы — калючыя восьці.* Салавей: Сіла, 85.

•**вош,** *вошы; мн. ч. вошы-шаў, ж.*—вошь. Ар.; Шсл.; Нсл.; МГсл. *Бяз снадзі і вошы не заб'еш.* *Послов.* Вял. *Вошы поўзаюць.* Нсл. *Вашамі закарміў усіх.* Нсл. *Ні'днае вошы не знайшоў у сарочцы.* Ст. *Грошы, як вошы: тут няма, тут ёсьць.* *Послов.* Рапан.: Прык. 35. *Единств. ч.* **вошына**-*ны-не, ж.* Гсл.; МГсл.

•**вошва**-*вы-ве, ж.*—лоскуток дорогой ткани, вшитый в другую ткань, Гсл. обшивка, оторочка. Дсл. *Панёва адбілася — надабе абшыць вошваю.* Дсл.

•**вошчупкам,** *в см. нареч.*—ощупью, с помощью осязания. *Вошчупкам нявісны знаходзе сабе дарогу.* Дсл.

•**вошчына**-*ны-не, ж.*—кусочек воска. НК: Очерки, 181.

•**воталапень**-*пня, предл. и зват.-пню*—остолоп. Войш. *Чаго ты ўталопіўся? воталапень ты!* Войш.

•**вотаўсьця,** *нареч.*—толстовато. Шсл. *Сукно вышла вотаўсьця.* Ст.

•**вотрубы**-*баў, единств. ч. нет.*—отруби. Ар. *Собир.* **вотруб'е**-*б'я, предл.-б'ю, ср.* **1.** отруби. Ксл. *Вотруб'ям яе кормім.* Гарадок (Ксл.).
2. грубое льняное волокно, получаемое после первой обработки льна. Ксл. *Надабе скруціць вотруб'я.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•**вотрына**-*ны-не, ж.*(*от* церці) **1.**—пустые колосья и маленькие куски соломы, остающиеся после молотьбы и собираемые отдельно от мякины, для коров. НК: Старцы, Но. 4. *Крупная мякина из колосков, соломинок и т.п.* Ксл. *Запар карове вотрыны.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.).
2. грубая мякина, получаемая при веянии хлеба. НК: Очерки, Но. 556.

•**вова**-*вы, м., детск.*—волк. Ар.; Шсл. *Ня плач, бо вова ўзьесьць!* Ст.

•**воўк,** *ваўка, предл.-ку, зват. воўча; мн. ч. ваўкі-коў-ком-кі-камі-кох, м.* **1.** волк. МГсл.; Ар.; Шсл. *Як ваўка ні кармі. ён усё ў лес глядзіць.* *Послов.* Рапан.: Прык. 29. *Да трох раз, бо воўк зьесьць,* *поговор.*—Бог тройцу любит. *Ваўка ногі кормяць.* *Послов.* Рапан., 190. *Бягучага ваўка цяжка за хвост злавіць.* *Послов.* Рапан. 138. *Лезь ты, воўча.* Из сказки(Белр. моладзь, Но. 3, 1959, стр. 13). *Куды, воўча, бяжыш? — Па апошняе.* *Послов.* Летніца Сян. (Ксл.). *Па што, воўча, ідзеш? — Па апошняе.* Рапан: Прык. 23. *Ваўкі б'юцца за косьці.* Погар(Афанасьев, II, 19114, 198). *Няхай тага вала ваўкі зьядуць, каторага каровы бадуць.* *Послов.* Рапан: Прык. 84. *Чаму цябе там ваўкі ня зьелі? —*

Не баюся я ні ў лесе ваўкоў, ні ў полю стралцоў. Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 12). *Бягуць ваўкі шэрыя.* Кажамякі Імгл. (Косіч 23). *Ваўкоў баяцца у лес не хадзіць.* Тм.

ваўчанё-*няці, дат., предл.-няці; мн. ч.-няты, ср.*—волченок. Ар.; Шсл. *Што робе воўк, тое й ваўчаняты. Послов.* Рапан. 29. *У лесе злавілі ваўчанё.*

2. верхнее ребро, стык двух наклонных плоскостей двускатной крыши; гребень крыши. *На самым версе ўздоўж усяе страхі ляжыць "воўк", зьбіты зь дзьвюх даўгіх дашчок.* Сакуны, 11.

•**воўна**-*ны-не, ж.*—овечья шерсть, Шсл.; НК: Пасоб., Но. 75; Ксл. шерсть, Север(Косіч 84); ПНЗ; МГсл. шерсть, имеющая свойство волокна. Ар. *Воўну чэшуць і прадуць і, адзеўшы, у людзі йдуць.* Сухарукава Аз. (Ксл.). *Будзем часаць воўну.* Ст. *Мокрую воўну.* Пск. Эрмаллогион 1344 г. *Уменьш.* **вовенка**-*нкі-нцы, ж.* НК: Пасоб., 135.

•**воўчы мак**—белена. Демид: Веров. II, 1896, 130.

воўча ступá—журавленник кроваво-красный, *раст.* Гсл.

•**воцат,** *воцту, предл. у, на воцце, м.*—уксус. Мгсл.; Ар.; Гсл.; Шсл.; Чашнікі (Ксл.).

•**вочап**-*пу, м.*—колодезный журавль. Ксл.; Ст. *Вочапам дастаюць ваду із студні.* Дубавое Беш. (Ксл.).

•**вочка**-*ка; мн. ч.-кі, ср.* **1.** петля в чулочной (и кружевной, Ар.) работе. Нсл. 67; Ар.; Шсл. *Вочка спусьціла.* Нсл. *Спадарычна вочка спусьціла.* Аш. *Спусьціла цэлых тры вочкі, робячы панчоху ў пацёмку.* Ст.

2. место сюждения ребер у корзины, короба. Еўлічы.

3. очко в карточной игре.

4.—*см. под вока.*

•**вочнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—наочный свидетель(очевидец, **С.**) Нсл. 67. *Я табе вочнікаў на гэта пастаўлю.* Нсл.

•**вочны**-*ная-нае,* **1.** глазной. Нсл. 67. *Вочная хвароба.* Нсл.

2. очевидный. Нсл. 67. *Вочны сьветка.* Нсл.

•**вáбік**-*ка, м.* **1.** свисток для приманки дичи звукоподражанием. Ксл. *Я купіў сабе вабік.* Сяркуці Сян. (Ксл.).

2. прельщение. Гсл.

3. обольщение. МГсл.

•**вабіць**-*блю-біш-бе, несоверш.* **1.** заманивать, привлекать, Гсл.—(манить, приманивать, **С.**). *Бліск у вокнах — сьмех хвальшывы, ён ня вабіць, ён ня грэе.* С. Музыка, 172. *Сьніўся родны дом хлапчыне, вабіў моцна, бы сьвятло.* С. Музыка, 139. *Прич. наст. вр.* **вабячы.** *Браты, — гукаў ён ня раз сваім прыемным голасам, у якім чулася вабячая да сябе бесьпярэчнасьць.* Васілёк(Калосьсе, Но. 3-16, 1938 г., стр. 130). *Отгл. имя сущ.* **вáбеньне**-*ня, предл.-ню*—приманивание, привлечение. Гсл. *Соверш.* **завá-біць**—завлечь, заманить. Нсл. 161. *Завабіла к сабе малайца.* Нсл. *Соверш.* **прывабіць**—приманить, привлечь. *Ня цікаецца зара, як калісь — самі яе прывабім.* А. Івер(Калосьсе, Но. 18, стр. 46).

2. прельщать. Гсл.

•**вáбіцца**-*блюся-бішся, несоверш.*—идти на приманку; прельщаться. Гсл. *Ах, як гэтыя думкі й гэтая прынадная ноч сярод палёў... ах, як ізноў захвалявалі яны сэрца, што ўзята ад зямлі й вечна туды да яе цягнецца, ёю вабіцца.*

•**вáбка**-*бкі-бцы, ж.*—прелестница. Гсл.

•**вáбкі**-*кая-кае*—легко приманиваемый; склонный прельщаться. Гсл.

•**вáбліві**-*вая-вае,* **1.** заманчивый. Гсл.

2. привлекательный. Гсл.

•**вáбнасьць**-*ці, ж.* **1.** миловидность. Гсл.

2. прелесть. Гсл.

•**вáбны**-*ная-нае*—манящий, привлекательный. Гсл.

•**ваг,** *вáгу, предл. вáзе, зват.-вáжа, м.* **1.** вес. Нсл. 42.

2. вес, значение, влиятельность. *Яго слова мае вялікі ваг.* Нсл.

3. равновесие, равномерность, Нсл. 42. ритм. *Ваг страціў.* Нсл. *Рабіце адным вагам.* Нсл. *Лучына гарыць сваім вагам.* Гарэцкі: Песьні, 33.

4. ловкость. Нсл. 42.

5. рычаг для подъёма телег при смазке колес. Сеўск.(Преобр. 61).

•**вáга,** *вáгі, вáзе, ж.* **1.** значение, Растсл. важность(большое значение, **С.**) Нсл., авторитет, Ксл. вес, значение, уважение. Гсл. *Ён у нашай аколіцы ніякае вагі ня мае.* Сянно (Ксл.). *У вусіх мае вáгу.* Нсл. *Чалавек бяз вагі, няма чаго яго баяцца.* Нсл. *У чым тут вáга яго?* Нсл. *Вусатыя, чырвоныя гарадавікі баяліся гэтага кандыдата за япіскапа, добра ведаючы яго вагу сярод паноў.* Дзьве Душы 73.

2. коромысло, палка с тремя железными крюками(два на концах, один посредине), служащая для запряжения двух лошадей в борону или в плуг. Ксл. *Дай мне Пятрусь на адзін дзень вагі.* Косы Віц. (Ксл.)

•**вагá(вáга,** Ар.; ПНЗ; Растсл.; Гсл.), *вагì, вазè, ж.* **1.** вес. Нсл.; Шсл.; Ксл.; Ар.; ПНЗ; Растсл. *Усякае цялё мае вагỳ.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Слабая яго вагà.* Ст. *Вагою бярэш, вагою й аддай.* Нсл.

2. весы. Ксл.; МГсл. *Бацька паехаў на вагỳ — будзем дабро важыць.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *У крамах кажная вагà пячатаная.* Вульлянавічы Чаш. (Ксл.). *Паправе вагі стаяць.* Кіт. 13464.

3. гиря, Ксл.; Гсл. гиря часовая. Нсл.

4. рычаг. Гсл.; Ксл. *Падкладай вагỳ пад вугол.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Давай, дзяцюкі, паможам на гэту вагỳ падняць вугол.* Ст.

5. журавль при колодце, Шсл. колодезный журавль. Гсл.(*под коварат*). *Трэба да вагì прычапіць палена, каб лягчэй цягаць ваду.* Матарова Сьміл. (Шсл.). *Доўга баўтаецц просьле іх ля студні вага.* Гарэцкі: Песьні 66. *См. сьвіршня.*

6. небольшие, хорошо тонущие в воде специальные предметы, прикрепляемые к нижней части рыболовных снастей для улучшения их погружения при рыбной ловле. Альманы Стол.(Крыв., Полесье, 166).
7. ловкость. Нсл. 42. *Вагу̀ ў руках мае.* Нсл.
поўнае вагі̇́—полновесный. МГсл.
•**ва́гам,** *нареч.* **1.** медленно, ПНЗ. медленно, неспеша, Растсл. не спеша и не медля, шаг за шаг, Нсл. 42. равномерно, с выдержкой. *Вагам ідуць.* Нсл.
2. на вес, по весу. Нсл.
•**вагкосьць**-*ці, ж.*—влага, сырость, влажность. *Ср. вагкі̇.*
•**ва́гкі**-*кая-кае*—тяжкий, увесистый, Нсл. 42. весский. Лоск. *Ва̀гкая пянька.* Нсл. *Ва̀гкія довады.* Лоск.; Нсл.
ва́гка—увесисто, Нсл. 42. весско.
•**вагкі̇́**-*ка̀я-кое*—влажный. Вял.
•**вагчэць,** *несоверш.*—.... *На шчоках маіх яшчэ вагчэлі сьлёзы — абцёр іх правіцаю.* Юхневіч: Цётка.
•**вад**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—зной, МГсл.; Ксл.; Гсл. сильный зной. Нсл. 42. *Паўднём самы вад.* ВульлянавічыСян. (Ксл.). *У самы вад даводзіцца ехаць.* Нсл. *Ішлі нязьменна адзін за адным бліскучыя дні(улетку, С.,), поўныя густога вязкага ваду.* ЗСД 78. *Абраз яе... тапілі ў цягучых хвалях парна-застыглага ваду.* ЗСД 321.
•**Вадохрышча**-*ча, предл.-чу, ср.*—праздник Крещения Господня. Віленшч. *На Вадохрышча быў вялікі мароз.* Ст.
•**ва́да**-*ды-дзе, ж.*—ссора. Нсл. 42; Меншч., запіс Ляцкага(Этногр. обозрение 1897 г, Но. 1, стр. 144). *Бяз ва̀ды не абыйдзешся зь ім.* Нсл.
•**вада́**-*ды̀, вин. ваду̀; мн. ч. воды-даў, ж. ж.* —вода.
кельнская вада—одеколон. МГсл.
плысьці з вадою—плыть по течению.
ідзець як вада: о большой продуктивности труда. *У яго работа йдзець як вада.* Варсл.
•**вадазбор**-*ру, м.*—бассейн. БГсл.
•**вадапалох**-*оху, предл.-осе, зват.-оша, м.*—гидрофобия, бешенство, болезнь от укуса бешенного животного, сопровождающаяся невозможностью глотать жидкость. Ар.
•**вадаплаў**-*аву, предл. и зват.-аве, м.*—пароход.
•**вадаточа**—проток. Гсл.
•**вадаточніца**-*цы-цы, ж.*—водоем. Гсл.
•**вадавод**-*ду, м.*—водопровод. *Ср. валавод.*
•**вадацеч**-*чы-чы, ж.*—течение. Гсл.
•**ва́дкасьць**-*ці, ж.* **1.** водянистость, Гсл. влага, Ксл. разжиженное состояние предмета, недостаток густоты. Нсл. 42. *На зямлі ў клеці такая вадкасьць, што ўсё гніець.* Чараўкі Сян. (Ксл.). *Хлеб ад вадкасьці саладкаў.* Нсл.
2. пористость. Гсл.
3. неплотность. Гсл.

•**ва́дкі I**(*от вада̀*)-*кая-кае*—не имеющий надлежащей густоты, жидкий, Ксл. водянистый, Смл.(Даль); Іг. водянистый. МГсл.; Гсл. *Вадкая каша зварылася.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Хлеб сядні вадкі.* Застадольле Сян. (Ксл.). *Хлеба вадак.* Нсл. *Вадкае цеста.* Нсл. *Хлеб часам вадак, часам цясьцян.* Гсл. *У Л. заныла ў грудзёх, па целе пацякла нейкая вадкая млявасьць.* ЗСД 259. *Нареч.* **ва́дка**—без надлежащей густоты, жидко, Нсл. 42. жидковато, водянисто, Смл., Пск. (Даль) водянисто. Ксл. *На лузе вадка.* Стаішча Чаш. (Ксл.). *Вадка намясіла.* Смл. (Даль). *Хлеб вадка замясіла, на лапаце расплываецца.* Нсл.
•**ва́дкі II**(*от ва̀да*—ссора)-*кая-кае*—беспокойный, любящий заводить ссору. Нсл. 42. *Не чапайся з вадкім.* Нсл. *Ён чалавек вадкі.* Нсл.
•**ва́дны**-*ная-нае*—знойный. Нсл. 42. *Вадны дзень.* Нсл.
ва́дна, *нареч.* **1.**—знойно. МГсл.; Нсл. 42.
2. томительно от зноя. Гсл.; Нсл. 42. *Сядні вадна рабіць у полю.* Нсл.
•**вады́р**-*ыра̀, предл.-ыру̀, зват.-ы̀ру; мн. ч.-ры̀-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*-водяной пузырь от трения(и проч., С.), волдырь. Ар.; Шсл. *Націснуў нагу, аж вадыр усхапіўся.* Ст.
•**вае́нны**-*ная-нае, прилаг. к вайна*—военный.
•**вае́ньнік**-*ка, предл.-ку, зват. ваеньніча, м.*—воитель, воин.
•**ваёўнік,** (Скар. Ц.)-*іка, зват.-іча, м.* **1.** военный, солдат. Нсл.
2. бушующий, буян, драчун. Нсл. 63.
•**ваёўны**-*ная-нае*—воинственный. *Даўно Швэды былі ваёўным народам.* Варсл.
•**ваява́ць,** *ваюю-юеш-юе*—воевать. *Соверш.* **заваява́ць, 1.** звоевать, покорить вооруженной силой.
2. *перен.*—завоевать, добиться чего-л. путем войны, настойчивости и т.п., добыть войною, на войне. *Прич.* **заваява́ны, 1.** завоёванный, покоренный вооруженной силой.
2. добытый войной, на войне. *Ізь няволь-ніцамі заваяванымі.* Кіт. 36б12.
зваява́ць, ізваява́ць, *соверш.*—победить в войне. *У нас сядні вайна была̀; усё поле зваявалі, зьмялі поле мяцёлкамі, ідзём дамоў вясёлкамі.* Із жніўнае песьні. Нсл. 199. *Субраўся Міколка сз сваею радзімаю, хоча паехаць сьця зваяваць, Тацянку сабе ўзяць.* Из свад. песни, Нсл. *Увесь сьвет ізваюе.* Кіт. 96б16. *Баяра вароты аблялі, пасыпалі золата па зямлі, хочуць сьцёў двор зваяваці, ды яго дачухну забраці.* Из свад. песни, Нсл. 740 *Соверш.* **разваява́ць**-*юю-юеш-юе* **1.**—победить в войне, *Тая цябе военка разваюе.* Касьцюковіцкі р., Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 51).
2. *перен.* разбросать, растряти. Нсл. 546. *Коні копы разваявалі.* Нсл.

•**ваяўніцтва**-*ва, ср.*—военное дело. Гсл.

•**вадзéнь**-*дня, м.*—овод. Растсл.; ПНЗ.; Шсл.; Чарніца Лёз. (Ксл.); Смл.(Даль 162). *Чыста заелі вадні кабылу ў лесе.* Ст. *Загудзелі сьляпні й вадні.* Дсл.(*под гусьць*).

•**вадзянїк**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, мн. ч. дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—водяной. НК: Очерки, 489; Нсл. 63; Ксл. *Вадзянік спудзіў каня.* Кляшчына Беш. (Ксл.). *Вадзянік яго ведае.* Нсл. *Вадзянік ты падкольны.* Нсл.

•**вадзя́нка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** кадка для воды, Ксл.; Растсл. кадь для воды. Нсл. 63; Гсл. *Нешта наша вадзянка цячэць.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Поўна вадзянка вады.* Нсл.

2. мочевой пузырь при родах. Нсл. 63. *Вадзянка вышла, трудна будзе радзіць.* Нсл.

3. пузырь на теле с светловодянистою материею. Нсл. 63. *Вадзянка ўскочыла.* Нсл. *Вадзянку прарваць.* Нсл.

4. водянистые фрукты. Войш. *Цівун казаў сьліўкі сушыць, дык я думаю, дзе ж іх высушыш гэтыя вадзянкі.* Войш.

•**ва́дзіць I**(*от вàда*—ссора)-*джу-дзіш-дзе, несоверш., каго-што*—ссорить. Гсл.; Нсл. 42; Ар. *Грэх вадзіць людзёў мяжсобку.* Нсл. *Соверш.* **павадзіць**—поссорить. Нсл. 42. *Мяне ён павадзіў із табою.* Нсл.

•**ва́дзіць II**-*джу-дзіш-дзе,* **1.** вредить, служить ко вреду, Гсл.; Нсл. 42. *Мядовая раса вадзе пшаніцы.* Нсл. *Ня трэба рабіць таго, што другому вадзе.* Нсл. *Вадзе здароўю.* Гсл.; Кіт. 2665, 84а12. *Безлич.* **ва́дзе, 1.** вредит. Нсл. 42. *Кій на кій вадзе, а хлеб на хлеб ня вадзе. Послов.* Нсл.

2. досадно, (Нсл. 42) неприятно, мешает. Гсл. *Табе вадзе, што я тут.* Нсл. *Ці табе вадзе, што я сяджу?* Гсл. *Соверш.* **зава́дзіць, 1.** оказаться вредным, повредить. (Нсл. 42); Гсл. *Цеплік вадзіць, завадзіў гурком.* Нсл. *Я нікому й словам не заваджу.* Нсл. 161.

2. помешать, оказаться препятствием. Гсл. *Завадзіла яму жонка.* Дсл.

3. попрепятствовать. Нсл. 161. *Я б паехаў, ды ты мне завадзіў.* Нсл. *Соверш.* **зава́дзіла,** *безлич.*—стало вредно. Нсл. *Табе завадзіла, а мне ня вадзе.* Нсл.

•**ва́дзіць III**—влечь, привлекать. (Гсл.); Нсл. 42. *Што цябе туды вадзіць?* Нсл. *Соверш.* **прыва́дзіць**—привлечь. Гсл. *Чым ты яго прывадзіла?* Гсл.

•**ва́дзіцца,** *взаим.*—ссориться. Ар.; Гсл.; Нсл. 42. *З кажным вадзішся, кажнага зачэпіш.* Нсл. *Соверш.* **пава́дзіцца**—поссориться. Нсл. 42; Ар. *Павадзіліся дый пагадзіліся.* Нсл. *Соверш.* **зава́дзіцца**—завесть ссору с кем. Нсл. 161. *Няма ведама, за што яны завадзіліся міжсобку.* Нсл.

•**вадзїць,**—*см. под весьці.*

•**вадзїцца**-*джўся, водзішся*—пасти лошадь, корову, водя их на поводке. Ар.; Шсл. *Вунь нехта па нашай дарожцы з канём водзіцца.* Ст. *Не вадзіся тут каля шкоды.* Ст. **навадзїцца**-*джўся, наводзішся, соверш.*—много поводить кого-л. Шсл. *Навадзіўся я коней, кароў наганяўся і ўсяго нарабіўся.* Ст. **развадзіцца (***на штонебудзь***)**—обзаводиться. МГсл.

•**вазок**-*зкà, у вазкỳ; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—сани с защищенным со всех сторон кузовом, или, лучше с них, с узорною снимкою позади, помостом для сидения, выхватом в боках кузова и даже кучерской лавочкой. НК: Очерки, 375; Ар. **1.** легкие сани с кузовом. Ксл.; Ар., сани обложенные лубком, большею частью без клади. Нсл. *Бяры вазок, а ня сані, —у людзі едзеш.* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

2. крытые сани, карета на полозьях. Шсл. *Бацька ў вазку паехаў на кірмаш.* Ст.

3.—*см. под воз.*

•**вазоўня**-*ні, ж.*—сарай для телег и саней, Растсл. сарай в котором ставятся экипажи, как то: повозки, сани и т.п., Нсл. 63. сарай или навес для хранения саней, телег, упряжи и др. хозяйственных громоздких вещей. Шсл.; Ксл.,—помещение для экипажей, НК: Очерки, 261. сарай для повозок. Гсл. *Вазок а хамут у вазоўні.* Семянцова Беш. (Ксл.). *Хура стаіць у вазоўні.* Дукра Сьміл. (Шсл.).

•**вазавое**-*ога, ср.*—платеж с воза или телеги(саней, С.) при перевозе чрез реку или за ночлег на постоялом дворе. Нсл. 63. *Вазавое заплаці, тады паедзеш.* Нсл.

•**вазавїк**-*їка, предл.-їку, зват.-іча; мн. ч.-кї-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—кучер. НК: Под. пос., Но. 5. *Парожны*(*"парозны* НК) *вазавік*—человек в пустом экипаже, следующий за снопами и сеном. НК: Под. пос., Но. 5.

•**вазёкацца**-*аюся-аешся, несоверш.* **1.** возиться, бороться, тягаться друг с другом. Нсл. 63. *Перастаньце вазёкацца; вазёкаюцца,ь як пятухі.* Нсл.

2. (*з чым*)—суетиться, возиться с чем, занимаясь какой-л. работой. Нсл. 63. *Вазёкаецца із сваймі паперамі.* Нсл. *Цэлы дзень вазёкаецца з гэтаю работаю.* Нсл. **навазёкацца, 1.** *соверш. к вазёкацца, 1.* Нсл. 63. *Яшчэ не навазёкаліся.* Нсл.

2. *з чым, соверш. к вазёкацца, 2*—навозиться, набраться хлопот с чем. Нсл. 300. *Навазёкаўся я з гэтым канём, пакуль прыўчыў да работы.* Нсл.

•**вазїцца,** *важўся, возішся, повел.-зіся-зімася, несоверш.*—кататься(на запряженных лошадях, салазках и проч.) Ар.; НК: Игры, 30. *Запрэглі каня й паехалі вазіцца.* Ар. *Любіш вазіцца — любі й санечкі вазіць. Послов.* НК: Бабы. *На запусты возяцца.* Ар. *См. важыняцца, 2.*

павазїцца, *соверш.*—*"вазіцца"* некоторое время. Ар. *Запражэш каня ды павозімся.* Ар.

•**завазіць**—ввозить. МГсл.

прывозіць—привозить. Ар.; Севершч.(Раст.: Северск. 136).

●**вазьба́**-*бы-бе, ж.*—возка. *Вазьба гною на папар.* "Полымя", 1928 г., Но. 8, стр. 107.

●**вазюга́н(вузюган,** Юрсл.)—большой воз. *Абвёз бы на мост, ці такі вузюган у брод перці.* Юрсл.(*под абвезьць*).

●**важа́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел. важа̀-айма, несоверш., перех.*—навязывать животное на пастбище *"вожамі "*. Ар. *Важай каровы на санажаці.* Ар. *Соверш.* **наважа́ць.** Ар. *Наважай каня на канюшыне.* Ар.

●**ва́жгацца**-*аюся-аешся, несоверш.*—качаться. Шсл. *Дзеці важгаюцца на плоце.* Матарова Сьміл. (Шсл.).

●**ва́жка**-*жкі-жцы, ж.*—кубель, обработанное льняное волокно, приготовленное в прялку. *Давалі прасьці важку.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

●**важкі́**-*кая-кое*—тяжелый. МГсл.

●**ва́жка,** *нареч.*—тяжело, трудно. Растсл.

●**важне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе, повел.-ей-еймa, несоверш.*—становиться важнее, степеннее. Нсл. 42. *Чалавек старэе й важнее.* Нсл. *Соверш.* **паважне́ць**—стать важнее, степеннее. Нсл. 42. *Чалавек пастарэе й паважнее.* Нсл.

заважне́ць, *соверш.*—сделаться спесивым, заважничать. Нсл. *Дужа ён заважнеў і слова ні да кога не аберне.* Нсл. *Няма дзіва: пабагацеў і заважнеў.* Нсл.

●**важні́к**-*ка, м.*—весы, безмен. Ксл. *Надабе зважыць на важніку.* Бараўляны Куз. (Ксл.).

●**ва́жніца**-*цы-цы, ж.* **1.** важность. Гсл.
2. *ирон.*: важная особа. Гсл. *Вялікая ты нам важніца!* Гсл.

●**важні́чае**-*чага*—весчее, пошлина за перевеску чего, Нсл. 42. весовое. *Важнічага ўзялі па грашу з пуда.* Нсл.

●**ва́жнічы**-*чага, в зн. сущ.*—лицо, которому поручено смотреть за сбором пошлины от веса и за верностью перевески отпускаемых и принимаемых предметов. Нсл. 42. *Важнічы квіток даў.* Нсл.

●**важны**-*ная-нае*—важный. Кіт. 4065.

●**важыня́цца**-*я́юся-я́ешся, повел.-яйся-яймася, несоверш.* **1.** качаться, ритмически колебаться из стороны в сторону или сверху вниз. Ар. *Дзеці важыняюцца на дошцы.* Ар.
2. кататься в телеге или санях. Ар. *Узялі каня й паехалі важыняцца.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **важыня́ньне**-*ня, ср.* **1.** качание. Ар. *Паложым дошку на плоце й будзем важыняцца.* Ар.
2. катание. Ар. *До гэтага важыняньня, выпрагай каня!* Ар.

●**ва́жыць**-*жу-жыш-жа; повел. важ, важма, несоверш.* **1.** весить(иметь какой-л. вес, тяжесть). Ар.; Нсл. 42; Шсл.; МГсл.; Гсл. *Нешта мала важа мой мех.* Ст. *Пянька важа 6 пудоў.* Нсл.
2. иметь вес, значение. Гсл.
3. *каго-што*—взвешивать. Ар.; Нсл. 42; Шсл.; МГсл.; Растсл.; ПНЗ. *Важ добра, бо другі раз будзеш важыць.* Нсл. *Тую ваду, стоюча, важыць аднае шалі на гэты сьвет(даволі).* Кіт. 13465. *Прич.* **ва́жаны**—взвешенный. Ар.; Шсл.; Гсл. *Гэта жыта ўжо важана.* Ст.

заднаважыць—уравновесить. Адзельск Ск.

заднава́жаны—уравновешенный. Адзельск Ск. *Соверш.* **зава́жыць**—стать весить. Шсл. *Адзін мех заважыў пяць пудоў.* Ст.
3. ценить(относиться с должным вниманием, уважением к кому-л.). *Мне лепшую утсьцівасьць чынілі, лепей за цябе важылі мяне.* Кіт. 62а2. *Соверш.* **занява́жыць**—подорвать чей авторитет, Смоленщ. дискредитировать. Дсл. 245. *Заняважылі дзеўку бабы.* Дсл.
5. сметь. Нсл. 42. *Як ты важыў сказаць гэта?* Нсл.
6. определять, отделять, не желать расхода, рисковать, Нсл. 42. решать. *Важыш на рыбку, важ і на юшку. Послов.* Нсл. *Соверш.* **адва́жыць**—решиться на выдачу чего, Нсл. 371. решить. *А! Раз адважыў на гэта рублі тры.* Нсл. *Адваж яшчэ адзін рубель, дык і твае.* Нсл. *Соверш.* **нава́жыць**—решить. Шсл. *Як наважыў, так і зрабіў.* Ст.
7. принимать в уважение, Нсл. 42. считать. (*Ня*) *будуць важыці.* Скар. Ц. *Важыш, паночку, што дорага; зваж жа й працу маю шчыруную.* Нсл.

абва́жаваць-*жую-жуеш-жуе, повел.-жуй-жуйма, соверш.*—обвешивать, обманывать в весе. Нсл. 344; Шсл.; Дсл. *Як пачнець абважаваць кажнага па каплі, дык і то шмат зьбярэцца.* Ст. *Абважаваць — грэх.* Дсл. *Отгл. имя сущ.* **абва́жаваньне**-*ня, предл.-ню*—обвешивание. Дсл. *Абважаваньне — грэх.* Дсл. *Соверш.* **абважыць**—обвесить, обмануть в весе. Нсл. 344; Шсл.; Дсл.; Бяльсл. *Мяне абважылі на хунт.* Ст. *Прич.* **абва́жаны.** *Калі ўжо раз быў абважаны, то болей ня пойдзеш да яго ў краму.* Пірагова Імсьц.(Бяльсл.).

адважа́ць-*дю-а̀еш-а̀е, повел.-ай-айма, несоверш.*(*от вага̀ — вес*). *Яны адважаюць поўнаю мераю.* Кіт. 6069. *Соверш.* **адва́жыць**—отвесить. Нсл. 371; Шсл.; Ар. *Адваж паў пуда рыбы.* Нсл. *Адважча солі хунтаў зь дзесяток.* Ст. *Прич.* **адва́жаны**—свешенный. Нсл. 371. *Адважаную пяньку кладзіце на возы.* Нсл. *Што адважана, зьбірайце.* Ст.

дава́жаваць-*жую-жуеш-жуе, несоверш.*—довешивать. Нсл. 136. *Даважуй, даваж, чаго не даходзе.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **дава́жаваньне**-*ня, предл.-ню*—довешивание. Нсл. 136. *Даважаваньне пянькі.* Нсл. *Соверш.* **дава́жыць**-*жу-жыш-жа*—довесить. Нсл. 136; Дсл. 171. *Даваж пянькі.* Дсл. *Прич.* **даважаны**—довешенный. Нсл. 136. *Даважана, чаго не ставала.* Нсл.

зва́жыць, 1. взвесить. Шсл.; Ар.; Нсл. 197. *Трэба зважыць, колькі тут будзе аўсу.* Ст. *Зваж гэта зялеза, колькі тут хунтаў.* Нсл. 28. *Прич.* **зва́жаны** —взве-

шенный. Шсл.; Ар.; Нсл. 197. *Адзін мех зважаны.* Ст. *Тавар зважаны кладзіце на вазы.* Нсл.

2. принять в уважение. *Ср. важыць 6.*

перава́жаваць-*жую-жуеш-жуе, несоверш.* **1.** перевешивать, перетягивать своей тяжестью. Ар.; Нсл. 399. *Ты мяне пераважаваеш, пераважыў.* Нсл.

2. взвешивать заново. Нсл. 399. *Не дзяржы тавару, не пераважуючы, не пераважыўшы.* Нсл.

перава́жаваньне-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к* пераважаваць *1, 2*—перевешивание. Нсл. 399. *Пераважаваньне тавару.* Нсл. *Соверш.* **перава́жыць.** Ар.; Нсл. 399. *Прич.* **пераважаны**—проверенный перевеской. Нсл. 399. *Тавар увесь узноў пераважаны.*

прыва́жаваць-*жую-жуеш-жуе, несоверш.* —прибавлять к весу . *См. прыважыць. Соверш.* **прыва́жыць**-*жу-жыш-жа*—прибавить к весу. Нсл. 496. *Прываж яму лішніх хунты два.* Нсл. *Прич.* **прыважаны**—прибавленный к весу.

разва́жаваць, -*жую-жуеш-жуе*—развешивать. Нсл. 546; Ар. *Развежавай, разваж андынару на кажнага чалавека.* Нсл. *Соверш.* **разва́жыць**—развесить. Нсл.; Ар. *См. развежаваць, развежаць. Прич.* **разважаны**—развешенный. Нсл.; Ар. *Андынарыя на кажнага работніка разважана.* Нсл.

выва́жаваць-*жую-жуеш-жуе, повел.-жуй-жуйма, несоверш.*—вывешивать. Ар.; Шсл. *Выважуе, каб якраз было тры хунты.* Ст. *Соверш.* **вы́важыць.** Шсл.

•**ва́жыцца,** *возвр.-жуся-жышся,* **1.** весить себя на весах. Ар.; Нсл. 42. *Ці важыўся ты калі?* Нсл.

2. осмеливаться. Нсл. 42. *Як ты важыўся, адважыўся падняць руку на старшага брата?* Нсл. *См. важыць, 4. Л. яшчэ карцела аб нечым спытацца, але ня важыўся.* ЗСД 268. *А есьлі бы над сёе замераньне важыўся ўрад каго ўпорне судзіці, тады суд яго ня маець быці дзяржан.* Стт. 203. *Сваей ня важся воляй жыць.* Гарун: Белр. марш. *Соверш.* **адва́жыцца** —решиться, Шсл. осмелиться, Нсл. 42; Ксл. *Я так і не адважыўся прасіць.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Хто зь ім адважыцца чапацца, з благім чалавекам.* Ст.

3. решаться. Нсл. 42; Гсл. *Калі важыўся, няхай так і будзе.* Нсл. *Соверш.* **нава́жыцца** —решиться. Шсл. *Наважыўся такі паставіць на сваім.* Ст. *Соверш.* **пава́жыцца, 1.** осмелиться, решиться. Нсл. 424. *Як ён паважыўся ночы адзін ісьці перазь лес!* Нсл.

2. дерзнуть, Нсл. 424. посметь. *Як ён паважыўся сказаць гэта супроць мяне.* Нсл. *Як паважыўся падданік праказаць такія словы?* Крушына: Лебедзь, 55.

•**вайлакі́**-*коў-ком, мн. ч., предл.-кох, единств. вайла̀к-ка̀*—валенки. Ар. *См. валенцы.*

•**вайна́**-*ны̀, ж.*—война. *Ай едзе к табе вайна на двор. Тая цябе военка разваюе.* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш рай, 1928 г., Но. 6-7, стр. 51). *Уменьш.* **военка**-*нкі-нцы, ж. См. вайна.*

•**вайстра́к**-*ка̀*—острие. Ксл. *Не сячы там — патупіш вайстрак.* Макаравічы Беш. (Ксл.).

•**вайвода**-*ды, мн. ч., род.-даў, м.*—воевода. Немеж Віл. *Есаф у яго вайводай быў.* Кіт. 19б13.

•**вайводзтва**-*ва, ср.*—воеводство.

•**вайця́ць**-*яю-яеш-яе, несоверш.*—бранить. Ар.; Ксл. *Думка гэта ўзбудзіла ў ім злосьць: "Ну і што-ж за навіну пачуў я", вайцяў сябе.* Тат.: Кво вадыс, 143. *Што ты ўсё вайцяеш за разьбітую судзіну?* Гравы Сян. (Ксл.). *Трэба доўг аддаць: хай чалавек не вайцяе.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **вайця́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—брань, осуждение, порицание, упреки. *Ня ведаў бы аб ягоным вайцяньню.* Кво вадыс, 118.

•**вакаём**-*му, м.*—кругозор. МГсл.

•**вакацы**-*цаў, мн. ч.*—каникулы. МГсл.

•**вал**-*ла*—волна (мелкая, небольшая). МГсл.

•**вал**-*ла, м.*—пряжа из хлопьев. ПНЗ. *Чаго яго ня любіць, што ён ходзе панам, абуецца ў пасталы, падвяжыцца валам.* Крапіўнае(ПНЗ, 43).

•**валога**-*гі, дат., предл. валозе, ж.* **1.** общее название жидкой еды, служащей для заправки. Віцебшч. *Ср. валога*—жидкий жир, масло скоромное и постное, сало, молоко из толченой конопли, смешана для удобрения густых, по преимуществу, кушаний: каши, киселя, клецок, кулеша и др. НК: Очерки, 35.

2. сырое топкое место. Жучкевіч, 14.

•**валодаваць**-*дую-дуеш-дуе чым,* **1.** владеть какой-л. частью своего организма (рукой, ногой, языком и т.п.). *Як пачалі біцца, дык зьбіў начыста, сусім ня можа нічым валодаваць.* Чыгірынка Бых.(Романов, I—3, 96). *Хлопчык гукі ловіць хціва, ім валодуюць яны.* С. Музыка 203.

2. владеть чьей-л. речью, языком. *Ён валодуе нашай моваю.*

3. владеть чем-л. движимым.

•**валодаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш. — валодаваць.* Шсл. *Ён не валодае ні рукамі, ні нагамі, — усё адабрала яму.* Ст. *Не валодаеш рукамі?* Кавыль: Пад зорамі 16. (*Рукі*) *валодалі добра касою і цэпам у пуні.* Швэд: Сьцежкі, 14. *Калі ласка, не парушайцеся — ня сусім валодаючы сабою, адным дыхам прамовіла Валя Камоцкая.* Корзюк(Конадні, У-УІ, 36). *Ён сядзіць, а ў ім штось грае, нейкіх сьпеваў шум дзіўны, і няма ім канца-краю, ім валодаюць яны.* С. Музыка 66. *Соверш.*

аваладаць-*аю-аеш-ае, кім-чым*—овладеть чем-н. движимым(но не животным). (*Мастакі*) *аваладалі тэхнікаю музычнага мастацтва.* Глыбінны(Прыйсьце, Но. 1). *Ср. дзяржаць. Соверш.* **паваладаць,** *перех.* —осилить(что-л. движимое, С.) Шсл. *Вось дзе калода: удвух яе не паваладаць, каб палажыць на калёсы!* Ст.

•**валожаны**-*ная-нае*—заправленный *"валогаю".* НК: Очерки, 75. *Валожаная каша.* НК: Очерки, 75.

•**валока**-*кі, ж.*—мера земли от 18 до 30 десятин, в зависимости от качества, Ар.; Пустынкі Сян. (Ксл.); Шсл. известная мера пахотной(всякой, С.) земли. Гсл. *Вінцэсь мае валоку зямлі.* Ст.

•**Валоскі**-*каў*—Плеяды. Ксл. *Валоскі ў зары — конь у сасе.* Бікложа Беш. (Ксл.). *См. валосны.*

•**валоскі**-*кая-кае*—валахский, произрастающий в Валахии. Нсл. 65; Ар. *Валоскія арэхі.* Нсл.

•**Валосны**-*наў*—Плеяды. Ксл. *Валосны паказаліся на небе.* Бабінічы Віц. (Ксл.).

•**валошка**-*кі, ж.*—василёк. Гсл.; Ксл.; Віленшч., Горадзенш.(Нсл. 65); Мгсл. *У жыце расьцець валошка.* Заронва Куз. (Ксл.).

•**валовік**-*ка, м.*—гриб волнушка. Шсл. *Цэлы кошык назьбіраў адных валовікаў.* Ст.

•**валочнік,** -*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —владетель *"валокі"* земли. Шсл. *Няма чаго раўняцца табе да валочніка.* Ст.

•**валахáты**-*ая-ае*—мохнатый, косматый. Растсл.

•**валадáр**-*ру, м.*—владыка, властелин. МГсл.

•**вáлак**-*лка, предл. и зват.-лку, м.*—снаряд, служащий для катания *"качалкаю"* высушенного белья; кроме ручки он имеет еще с нижней стороны, во всю длину, поперечные вырезные грядки. Ар. *См. пранік із качалкаю.*

•**валакно**-*на, мн. ч. валокны, ср.*—волокно. Ар.; Шсл. *Ізь зялёнага лёну, кажуць, будзе крапчэйшае валакно.* Ст.

•**валакнá**-*ні-ні, ж.* **1.** медленное действие в чем, замедление. Нсл. 64. *Калі б не твая валакня, даўно б былі мы ў двары.* Нсл.

2. тягание по судам, по тяжебным делам. Нсл. 64, волокита(в суде, учреждениях). *Замарылі сусім валакнёю.* Нсл. *Гэта валакня да старцоў яго давяла.* Нсл.

•**валакніцца**—.... *Пянка цяжэй валакніцца.* НК: Очерки, Но. 306.

•**Валасажáр**-*ра, м.*—созвездие Плеяд. Растсл.

•**валасéнь**-*сьнà, предл.-сьнù; мн. ч.-сьнісьнёў-сьнём, мн. ч., предл.-сьнёх, м.*—гнойный нарыв в роде прозрачного пузыря на пальцах руки или ноги, Шсл.; Нсл. 65; Растсл. гнойный нарыв, пробка из гноя. Гсл. *У Мар'і на палцах валасень.* Ст.

•**валасянка:** *граць на валасянцы, презр., ирон.*—развратничать. Ар.; Вк.

•**валаскáя**-*ае, в см. сущ.*—здание волостного правления, волостная. НК: Старцы, Но. 86.

•**валаскі**-*кая -кое*—волостной. (*Напісалі ў губэрню*). *А губэрня ў павет, а павет на разьбірацьце ў валаскі суд.* Пшчолка ("Бацьк.", Но. 51-52/333-334). *Прыдзем у валаскую, паплачам, пакланяемся. Ды што плакам возьмеш?* Тм.

•**валасьнік**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-іча; мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** заусеница (на пальце). Гсл.

2. леса(на удочке). Гсл.; Ар.

•**валашчанін**-*іна, предл.-іну, зват.-іне; мн. ч. валашчане*—житель волости, принадлежащей к одному какому-л. сельскому правлению. Нсл. 65. *Гэта наш Малькаўскі валашчанін, не чапай яго.* Нсл. *Каля таго места астрог, каторы робяць мяшчане й валашчане замку Сьвіслацкага.* "Рэвізія Сьвіслацкага староства 1560 г."(Наш Край, 1928, Но. 6-7, стр. 33).

•**валатоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—курган. Дзямідавічы Чаш. (Ксл.)

•**валатоўкі**-*каў*—кладбище. Ксл. *Паміраць зьбіраюся, ды баюся на валатоўках месца няма.* Ходцы Сян. (Ксл.).

•**валавод**-*да, предл. и зват.-дзе, м.*—воловый повод и вообще повод для рогатого скота. Ар.; Вост. (Даль).

•**валаводзіць,** -*джу-дзіш-дзе, несоверш.* —водить за нос, тянуть канитель, Гсл. канителить. Шсл.; Ксл.; Кур. (Даль). *Дарма валаводзяць чалавека дый толькі.* Ст. *Соверш.* **навалаводзіць.** *перех.*—наводить, навозиться. Шсл. *Навалаводзілі яны міне, пакуль я дабіўся свайго.* Ст. *Соверш.* **паваловодзіць**—поводить за нос,(канителить некоторое время, С.) Шсл. *Ці мала ён яшчэ павалаводзіў, пакуль аддаў грошы?* Ст.

валаводзіцца. *несоверш. зь кім*—канителиться с кем-л. Міх. *Няма чаго валаводзіцца зь ім.* Ст. *Соверш.* **навалаводзіцца** —достаточно, много иметь с кем-л. медления, ненужных проволочек. *Мала я навалаводзіўся зь імі?* Ст.

•**валацнá**-*ні; мн. ч. валоцні-цэнь, ж.*—стог, Ксл. небольшая копна сена, котроую на самом сенокосе без лошади приволакивают к скирде. Нсл. *Сто валацэнь наклалі ў стог.* Нсл. *Цэлую валацню нагроб сена.* Ганкавічы Беш. (Ксл.). *Уменьш.* **валацэнька**-*кі.* Нсл. *Награблі адну валацэньку.* Ст.; Беліца Сян. (Ксл.). *Чатыры валацэнькі ў вадзін воз зьмясьціў.* Нсл.

•**валацýга**-*гі, общ.*—бродяга. Растсл.; Ар.; Нсл. 65; Слабада Чаш. (Ксл.); Шсл.; БГсл.; Гсл.; Сакуны 74. *Ах, ты валацуга, што ты сабе думаеш!* Ст. *Валацуга нікому не патрэбны.* Нсл. *Як валацугі, на чужыне стаім дарог на скрыжаваньні.* Кавыль: Ростань 33.

•валачобнае(валачэбнае), *-нага*—собранное *"валачэбнікамі"* яйца, деньги и проч. Нсл.; Шсл. *Даўней зьбяруць валачобнага дзяцюкі ды давай гуляць.* Ст.

•валачобнік — *валачэбнік.* Ксл.

•валачобніцкі(валачэбніцкі), *-кая-кае* —свойственный, приличный *"валачобніку".* Нсл. 65. *Валачобніцкі хлеб.* Нсл. *Валачобніцкая хата.* Нсл.

•валача́шчы-*чая-чае*—бродячий. Шсл. *Прывыўся(?) да нас валачашчы кот.* Ст.

•валачэбнае,—*см. под валачобнае.*

•валачэбнік-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —пасхальный славельщик-певец, поющий с прочими под окнами ночью на понедельник Светлого Воскресения. Вост. (Даль); Ксл. *Увечары хадзілі валачэбнікі.* Асінаўка Беш. (Ксл.). *Валачэбнікі вызвычаіліся ў нашым баку.* Нсл. 82(*под вызвычаевацца*).

•валачэбніцкі-*кая-кае,—см. под валачобніцкі.*

•валачонае-*нага, в см. сущ.*—яйцо, данное пасхальным славльщикм-певцам(*"валачэбнікам"*). Вк.; Аш.

•валачоньнік — *валачэбнік.*

•валачы́, *-акў-ачэш-ачэць-ачэм-ачыцѐ -акуць; прош. вр. валок, валакла-кло-клі, несоверш., перех.* **1.**—тащить, МГсл. влечь, тащить, тянуть(не отрывая от поверхности чего-л., волочить, **С.**) Нсл. 64; Гсл. *Ледзь валачэць ношку сена.* Ст. *Ср.* цягнуць. *Соверш.* **павалачы,** *перех.* Нсл. 64. *Апошнюю адзежу павалок на гарэлку.* Нсл. *Ср. пацягнуць.*

2. промедливать(медлить, **С.**) Нсл. 64. *Ср. цягнуць. Тут няма чаго валачы пераз даўгі час, толькі маладых сушыце.* Нсл. *Соверш.* **правалачы, 1.** промедлить, *прош. вр. правалок-лакла-лакло-лаклі.* Нсл. 64.

2. протянуть что-л. в пении, песне. *"Га" правалачэць.* Кіт. 91а6.

адвалака́ць-*дю-деш-де, повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** отволакивать. Нсл. 372. *Адвалакай гэта адсюль.* Нсл.

2. проволакивать, промедлять. Дсл.; Нсл. *Доўг свой адвалакаеш, калі б не аддаць, а скруціць.* Нсл. *Не адвалакай касьбы — пойдуць дажджы.* Дсл.

адвалачы́, *-акў-ачэш-ачэць-ачэм-ачыцё-акўць, соверш. к адвалакаць 1, 2.* Нсл. 372.

давалака́ць-*дю-деш-де, несоверш.* **1.** доволакивать, дотаскивать, Нсл. 136. тянуть что-л. к чему-л.(напр. бредень). Дсл. *Як мага давалакай яго да двору.* Нсл. *Давалакаюць блізка да берагу.* Дсл.

2. оканчивать боронить засеянное поле. Дсл.; Нсл. 136. *Засеялі — давалакаюць.* Красн. (Дсл.).

3. *неперех.*—доезжать с тяжестью, доходить с трудом. Нсл. 136. *Будзем давалакаць да начулішча; ня тут жа ў полю начаваць.* Нсл. *Соверш.* **давалачы**-*акў-ачэш-ачэць*—доволочить. Нсл. 136. *Не давалаку да двору, конь прыстаў.*

завалака́ць-*дю-деш-де, несоверш.* **1.** зазывать, увлекать. Нсл. 163. *Завалакаць, завалачы каго ў карчму.* Нсл.

2. затемнять. Нсл. 163. *Хмары завалакаюць, завалаклі неба.* Нсл.

3. покрывать. Нсл. 163. *Бросьнь завалакла сыровадку.* Нсл.

навалака́ць-*дю-деш-де, повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** навлекать. Нсл. 300. *Навалакаць, навалачы на сябе бяду, гнеў панскі.* Нсл. 300.

2. притворно приписывать себе какую-л. слабость или недостаток. Нсл. 300. *Не навалакай на сябе дураты!* Нсл.

навалачы, *-аку-ачэш-ачэць-ачэм-ачыцѐ, навалакуць, соверш. к навалакаць 1.* **1.** навлечь. Нсл. 300.

2. *соверш. к навалакаць, 2.* Нсл. 300. *Навалок на сябе глухату, а ён усё чуе.* Нсл.

прывалака́ць-*дю-деш-де, несоверш.*—с трудом или насильно притаскивать, приволакивать. Нсл. 497. *Сілком прывалакаюць да прысягі.* Нсл. *Соверш.* **прывалачы,** *перех.*—притащить. Шсл. *Калі сам ня хоча іці, то прывалачыце яго.* Нсл. *Ледзь прывалок мех.* Тм. *Ледзь прывалок із току куль саломы.* Тм.

вывалака́ць-*дю-деш-де, несоверш.*—вытаскивать. *Соверш.* **вы́валачы**—вытащить. *Яны вывалаклі на цьвярдое санкі.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).

•валачы́ся, *валакўся, валачэшся-чэцца-чэмся-чыцёся, валакуцца; прош. вр. валокся, валаклася-клося-кліся,* **1.** волочься (волочиться, **С.**) Нсл. 64. *Вяроўка валачэцца.* Нсл.

2. медленно идти или ехать, тащиться (плестись, **С.**) Нсл. 64. *І ён за намі валачэцца.* Нсл. *Валачэцца ззаду. Ст. Соверш.* **навалачы́ся,** *ед. ч. нет, навалачэмся, навалачыцёся, навалакуцца, возвр.*—прибрести во множестве. Нсл. *У царкву навалачыліся ўбогія.* Нсл. *Соверш.* **павалачыся, 1.**—потащиться. Шсл. *Вэнь кабыла павалаклася ў шкоду.* Ст.

2. пойти бродить. *Павалокся няма ведама куды.*

адвалака́цца, 1. отходить медленным шагом. Нсл. 372. *Адвалакайся паціхеньку да двара.* Нсл.

2. медлиться, замедляться. Стт. *Отгл. имя сущ.* **адвалаканьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—медление.

адвалачыся-*акўся, соверш. к адвалакацца 1, 2.* Нсл. 372, отойти с трудом. Дсл. *Воўк крыху адвалокся ад месца й выцягнуўся — здох.* Дсл.

давалака́цца, *несоверш.*—дотаскиваться. Нсл. 136. *Давалакаўся да двору, але ня мог давалачыся.* Нсл. *Соверш.* **давалачыся** —дотащиться. Нсл. 136. *Як лень давалачэмся.* Нсл.

завалакáцца, *-áюся-áешся*—заходить далеко. Нсл. 162. *Чаго табе завалакацца на чужую старану? Часам завалачэшся дый памрэш там.* Нсл. *Соверш.* **завалачыцца.**

прывалакáцца, *-áюся-áешся, несоверш.* —приволакиваться. *Як колечы прывалакайцеся туды на нач.* Нсл. 497. *Соверш.* **прывалачыся**—притащиться, Шсл. приехать, двигаясь медленно, с трудом. *Прывалокея да нас нейчы кот.* Ст. *Ледзь прывалакліся да сяла.* Нсл. 497.

развалакáцца-*áюся-áешся,* **1.** расходиться в разные стороны. Нсл. *Бацька памер, а дзеці развалакаюцца, развалакліся па старцох.* Нсл.
2. расшевеливаться, начинать двигаться после болезни. Нсл. *Тата развалакацца пачаў; як развалокся, дык і паправіўся.* Нсл.

развалачыся, *соверш. к развалакацца 1. 2.* Нсл.

●**валэндацца**-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася, несоверш.*—таскаться без дела, Ар.; Шсл. шляться. Ар. *См. валындацца. Няма чаго табе валэндацца зь ім.* Ст. *Соверш.* **навалэндацца**—нашляться. Шсл. *Навалэндаўся за дзень усюдых.* Ст.

павалэндацца, *соверш.* **1.** пошляться, потаскаться.
2. поканителиться, потягаться. Шсл. *Ці мала я павалэндаўся з гэтым судам? хай яго параду.(?).*

●**валéй,** *частица,* Ксл. (Даль)—употребляется для подчеркивания предпочтительности какого-л. действия; лучше, скорее, НК: Старцы, Но. 55. лучше, желательнее, предпочтительнее. Гсл.; Ар. переводится словом "лучше". *Валей бы ты гэтага не рабіў.* Луб'ева Аз. (Ксл.). *Чаму ты ня здыхаеш валей.* НК: Старцы, 84. *Ці мне цябе гадаваць, ці ў жаўнеры аддаць.* Сьвіслач Ваўк.(Л. Б., Но. 1851). *Каб тое веданьне, дзе паваліўся, валей бы там сеў. Послов. Валей бы я не хадзіў к яму.* Кал. (Даль). *Валей я адзін пацярплю.* Нсл. *Валей табе пакаруся.* Нсл. *Валей я адзін пайду.* Нсл. *Валей перастань!* Нсл. *Валей бы ты не даждаў.* Нсл. 45. *Плаціць пакорай і цярпеньням дань? Валей на штых расхрыстаныя грудзі.* Кавыль: Думы, 16. *Сумленьне мераць на стаяны аршын? Валей Сібір, Гольгота катаваных!* Тм. 30. *Валей няхай будзе так, як я казаў.* Нсл. *Валей бы ты прапаў ад маей галавы!* Нсл. *Нашто яму малако, валей сьмятаны крыху!* Войш. *Што маю каго вучыць, валей сам навучуся.* Войш. Употребляется также *"ляпей"* в значении "лучше". *"Ляпей"* употребляется только при сравнениях. Во всех остальных случаях употребляется *"валей"*, выражая предпочтение. Напр. *Ён ляпей вучыцца за мяне.* Ар. *Яны добра жнуць, а мы яшчэ ляпей.* Войш. *Вы ня добра косіце, касіце ляпей. Але: замест гуляць, валей навучуся. Валей жабрачы лёс, у рукі кій, за плечы торба; валей страха нябёс, бясконцы шлях і ліры корба; валей чужыны золь, сьцякаць ад чорнай працы потам; валей ня змогшы боль, сканаць самотнаму пад плотам, але ня лёс раба.* Жылка, 42.
2. хорошо, соответственно желанию. Нсл. 65. *Валей табе, як ты багаты, а мне якаво!* Нсл.

●**вáленка**-*нкі-нцы, ж.*—валеная белая шапка великолитвинов(Кривичей, белоруссов) с загнутыми краями, в роде шляпной тулы. Віц. (Даль). *См. магерка.*

●**вáленцы**-*цаў, мн. ч.(один валенец).* НК: Очерки, 125; Ксл.; Твер.(Даль). *Валенцы мае развалiліся.* Зямковічы Сян. (Ксл.). *См. вайлакі.*

каляныя валенцы—туго свойлоченные валенки. НК: Очерки, 267.

●**валéшай,** *нареч., област.* — *валей. Сясрыца наша подружка! Валешай нам было ня знацца, як цяпер з табой расстацца.* Север Сур.(Шэйн, I-2, 496).

●**вáлец**-*лца, м.*—валик. МГсл.

●**валёк**-*лька, предл.-льку, зват. вольку, мн. ч., дат.-льком, мн. ч., предл.-льках, м.* — *вальлё.* Ксл. *Поўны валёк набіў.* Машчоны Сян. (Ксл.).

●**валі̇х, валі̇к,** *отгл. междомет., от валюхаць* —едва шатиться, двигаться. НК: Под. пос., Но. 26.

●**валíць**-*лю, вáліш-ле, несоверш., перех.* **1.** опрокидывать(валить, Ар.) Нсл. 42; Ар. *Валі воз із снапамі на бок.* Нсл. *Сьмех бабу валіць. Послов.* Нсл. *Валі яго далоў з каня!* Нсл. *Соверш.* **адваліць**—обрушить. *Соверш.* **паваліць,** *перех.* **1.** опрокинуть. Нсл. 42; Ар. *Вецер хлапца паваліў.* Нсл.
2. одолеть в борьбе. Ар. *Ён мяне не павале.* Ст.
3. валять, Нсл. сбивать. Ар.; Шсл.; Ксл. *Нашы павезьлі валіць сукно.* Ст. *Шапавалы будуць валенцы валіць.* Амілянова Лёз. (Ксл.). *Валіць сукно на вальні.* Нсл. 43. *Соверш.* **звалíць,** *перех.*—свалять. Нсл. 198; Ар. *Зваліць на вальні сукно.* Нсл. *Шапавал зваліў харошую маргелку й брыль.* Нсл.

валя́ць-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма,* **1.** *многократ. к валіць*—валить много раз или многих. *Нашто было валяць лаўкі аўсу?*
2. одолевать в борьбе. Ар. *Хто каго валяе?* Ар.

адвалеваць-*люю-люеш-люе; повел.-люй-люйма, несоверш., перех.*—отпирать запертое *"завалаю".* Ар. *Ня ўмею я гэтым ключом адвалеваць.* Ст. *Соверш.* **адвалíць** —отпереть запертое *"завалаю".* Ар. *Хто адваліў дзьверы?* Ар. *Ці хто адваліў, ці самі адваліліся ночы дзьверы?* Ст.

завáлеваць-*люю-люеш-люе; повел.-люй-люйма, несоверш., перех.*—запирать посредством(толстой и длинной в роде полена, Ар.) задвижки(*"завалы,* **С.**) Шсл.; Ар. *Нашто на дзень завалеваць сенцы?* Ст. *Соверш.* **завалíць,** *перех.*—запереть *"завалаю".* Шсл.; Ар. *Не забудзься, завалі сенцы.* Ст. *Прич.* **завалены**—запертый *"завалаю".*

Ар.; Шсл. *Ток завалены.* Ст.

прываліла, *безліч.* **1.** приперло в множестве, прилило. Нсл. 496. *Прываліла вады к млыну.* Нсл. *Каб табе прываліла скульле.* Нсл.

2. посчастливилось. Нсл. 496. *Табе сядні прываліла.* Нсл.

•**валіцца**-*люся-лішся, несоверш.* **1.** падать (валиться, Ар.); МГсл.; Нсл.; Гсл.; Ксл. *Як выйду за вароты, ад ветру валюся.* Жыгалкі Стдуб.(Косіч 20). *Соверш.* **заваліцца, а**) упасть, МГсл. завалиться, свалиться за что-л. Ар. *Складанчык заваліўся за шахву.* Ар.

б) обрушиться. Нсл. 161. *Ток ад ветру заваліўся.* Нсл.

в) запереться *"завалаю".* Нсл. *Заваліўся ў клеці дый сьпіць.* Нсл. *Соверш.* **зваліцца, ізваліцца** *з чаго*—упасть, свалиться. Ар.; Ксл. *Нап'ешся віна, звалішся з каня.* Горц.(Кот. 204). *Яблык зваліўся.* Баравыя Куз. (Ксл.). *Зваліўся із страхі.* Ст. *Соверш.* **паваліцца**—упасть, повалиться. Ар. *Дзяцё паваліласа.* Ар. *Ішоў ды паваліўся.* Ст.

2. обрушиваться. *Пуня ўжо пачала валіцца.* Баравыя Куз. (Ксл.). *Соверш.* **абваліцца**—обрушиться. Шсл. *У пуні абваліўся дзядок.* Раўнапольле Сьміл. (Шсл.).

валяцца-*яюся-яешся, многократ. к валіцца,* **1.** часто падать. Ар.; Нсл. *П'яны, ідучы валяецца.* Нсл. *Валяецца ад ветру.* Ст.

2. быть брошену, находиться в небрежении. Ар.; Нсл. *Грошы не валяюцца. Шапка валяецца пад палом.* Нсл. *Боты валяюцца па хаце абы дзе.* Ст. *Соверш.* **зваляцца**-*яюся-яешся*—чрез небрежение сделаться неспособным к употреблению. Нсл. *Добрая рэч, ды звалялася.* Нсл.

адвалеваცца-*лююся-люешся, несоверш.* **1.**—отпадать, отваливаться. Ар.

2. ослабевать(о морозе). Шсл. *Не адвальваецца, ліха на яго, мароз: ужо з тыдзень дзяржыць.* Ст.

3. досыта наевшись, отстраняться, отодвигаться от еды; отказаться от корма. Дсл.

4. *страд.,*—быть отпираему и заваленому *"завалаю". Лёгка адвалююцца сенцы.* Ст. *Соверш.* **адваліцца, 1.** отпасть, отвалиться. Ар. *Ад прыпечку адвалілася цагліна.* Ст.

2. ослабеть(о морозе). Шсл. *Каб хаця троха адваліўся мароз, а із хаты ня вылезьці.* Ст.

3. досыта наевшись, отодвинуться от еды, корма. *Коні адваліліся ад корму.* Дсл.

4. отпереться, заваленому *"завалаю".* Ар. *Ці хто адваліў, ці самы адваліліся ночы дзьверы?* Ст.

навалеваცца-*лююся-люешся, повел.-люйся-люймася. несоверш.*—набрасываться на кого с бранью, с криком или со смехом. Шсл. *Няма чаго навалеваცца на дзяцё, яно й так баіцца.* Ст. *Ні за тое, ні за сёе навалеваешся, наваліўся ты на мяне.* Нсл. *Соверш.* **наваліцца.** *Усе як наваліліся на яго, дык аж ня ведае, куды дзявацца.* Ст.

•**валтузіць**-*ўжу-ўзіш-узе, несоверш., перех.* **1.** тормошить. Шсл. *Вунь парсюк валтузіць пасьцелку.* Ст. *Соверш.* **звалтузіць,** *перех.*—истормошить, измять. Шсл. *Сьвіньні звалтузілі ўсе сарочкі.* Ст.

павалтузіць, *соверш., перех.*—потаскать что. Шсл. *Парсюк павалтузіў пасьцелку.* Ст.

2. бить, тузить по чем бы то ни было. Кур.(Даль 581).

•**валтузіцца,** *-ўжуся-ўзішся*—возиться, таскаться. Міх. *Што гэта ў вас вясельле доўга цягнецца? — Цэлы дзень валтузіліся: Тодар кажа, каб да папа ехаць, а Ганула — да ксяндза.* Міх. *Соверш.* **павал тузіцца**—потаскать с кем в драке. Шсл. *Мужчыны павалтузіліся загрудкі.* Ст.

•**валуй**—гриб-маслянка. Гсл.

•**вальлё**-*ля, предл.-лю, мн. ч. вольлі-ляў, ср.*—зоб. Ксл.; Смл. (Даль); Бр.(С. Ш. у "Крывічу", 1926 г., Но. 11, 116). *Во набіла сваё вальлё!* Асіпова Аз. (Ксл.). *См. вальляк.*

•**вальляк**-*яка-яку, зват.-яча; мн. ч.-кі-коўком, мн. ч., предл.-кох, м.*—зоб. Ар.; Шсл. *Курыца добра набіла вальляк.* Ст. *Гусіны вальляк не накорміш, а панскую кішэнь не напоўніш. Послов.* Рапан.: Прык. 14.

•**вальляваты**-*тая-тае,* **1.** с большим зобом, говор. о птицах. Нсл. 64.

2. имеющий на шее зоб, зобастый. Ксл. *Вунь тый вальляваты чалавек будзе зараз малоць.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**вальнець**-*ею-ееш-ее, повел.-ей-еймa, несоверш.*—делаться свободнее. Нсл. 65. *Час вальнее.* Нсл. *Соверш.* **павальнець**—сделаться свободнее. Нсл. 65. *Тады пагаворым, калі час павальнее.* Нсл.

•**вальня**-*ні-ні, ж.*—водяная валяльня, Нсл. 43. валяльня вообще. *Валіць сукно на вальні.* Нсл. 43(*под* ваіць).

•**вальц**-*ца, предл.-цу, м.*—вальс. *Дзеўкі панавучаваліся скакаць вальца.* Ст.

•**валчыць,** *-чу-чыш-ча, несоверш., перех.* —одолевать в борьбе, валить с ног. Нсл. 43. *Ён кажнага валча, звалча.* Нсл. *Соверш.* **звалчыць,** *перех.*—одолеть в борьбе, свалить с ног. Нсл. 43.

•**валчыцца**-*чуся-чышся, несоверш.* **1.** бороться, мераться силами, валить друг друга. Нсл. 43. *Няма чага валчыцца з дужшым.* Нсл. *Што дзень валчацца мяжсобку.* Нсл.

2. тягаться, судиться. Нсл. 43. *Не і з сваім братам ты валчышся.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **валчаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў* —борьба, драка. Нсл. 43. *Бяз валчаньня ў вас ні на гадзіну.* Нсл. *Соверш.* **павалчыцца** *зь кім*—побороться, помериться силами. Нсл. 43. *За што вы павалчыліся мяжсобку?* Нсл.

•**валында**-*ды, общ.*—праздно шатающийся-щаяся; любящий-щаяся шляться. Нсл. 43. *Валында наш ужо некуды ўцёк ад*

работы. Нсл. *Уменьш.* **валындзі́к**-*і́ка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—мальчик не сидящий дома. Нсл. 43. *Трэба прывязаць гэтага валындзіка, каб двара пілнаваў.* Нсл.

●**валындаць**-*àю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—праздношататься, шляться. Нсл. 43. *Валындаеш, а ні за што ня возьмешся.* Нсл. *Соверш.* **абвальі́ндаць,** *каго-што*—обойти таскаясь. Нсл. 344. *Увесь сьвет абвалындаў, а нічога ня прынёс.* Нсл.

●**вальі́ндацца**-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася, несоверш.*—таскаться везде, шататься по разным местам по своей воле. Нсл. 43. *См. валэндацца. Нічога не паправіўся, хоць і валындаўся па сьвеце.* Нсл. *Соверш.* **навальі́ндацца**—натаскаться вдоволь. Нсл. 43. *Навалындаўся ўсюдых за свой век.* Нсл.

абвальі́ндацца, *соверш., возвр.*—оборваться, обноситься, шляясь по сторонам. Нсл. 345. *Абвалындаўшыся ходзе ў расьсю.* Нсл.

звальі́ндацца—везде шатаясь, упасть нравственно или физически. *Хлапец звалындаўся, да нічога ня годзен.* Нсл. 196.

●**валюг!**—междометие от *"валюгаць".* Вял.; Тросьнікі.

●**валюгáць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—итти раскачиваясь, подобно утке. Міх. *Тодара Карэнскага ўся сям'я валюгае.* Міх.

●**валюгáцца**-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася, несоверш.*—итти раскачиваясь. Шсл. *Валюгаецца, як мядзьведзь.* Скрыль Пух. (Шсл.).

●**валюх!,** *междомет.*—выражает походку раскачивающегося с боку на бок. *Ідзець валюх, валюх.* Віл.

●**валюхаты,** -*тая-тае*—раскачивающийся с боку на бок. *Хада ягоная была валюхатая.* Сяднёў: Р. Корзюк.

●**валюхáцца** — *валюгацца.* Шсл. *Валюхаецца, як вутка.* Ст.

●**валюжэўнік**-*ка, м.*—валежник. Юхнавец.

●**валю́ш**-*ша, предл.-шỳ, зват. валюшу; мн. ч.-шы-шоў-шом, мн. ч., предл.-шох, м.*—валяевная(мастерская). Ар.

●**вапе́йніца**-*цы-цы, ж.*—горн, обжигальня извести; известковый завод. Ксл. *На беразе Дзьвіны стаяць вапейніцы.* Астроўна Віц. (Ксл.). *См. вапельня, вапеньніца.*

●**вапе́льня**-*ні-ні, ж.*—печь, в которой жгут известь. Нсл. 43.

●**вапе́нны**-*ная-нае*—известковый. Нсл. 43. *Вапенны камень.* Нсл.

●**вапе́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—человек, изготовляющий известь, НК: Под. пос. 46, Но. 50. рабочий, пережигающий известь, НК: Очерки, Но. 518. занимающийся обжиганием извести. Нсл. 43. *Вапеньнікаў не знайсьці.* Мамойкі Беш. (Ксл.).

●**вапе́ньніца**-*цы-цы, ж.* **1.** горн, где пережигается известь, НК: Очерки, Но. 518. горн, обжигальня извести, известковый завод. Ксл.

2. сарай для ссыпки извести. Нсл.

●**вапе́ньнішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—место складки известкового камня или где очищают гашенную известь. Нсл. 43.

●**вапе́р**-*прà-прỳ, зват. вѐпру; мн. ч.-ры̀-роў-ром, вапры-рамі-рох, м.*—кастрированный самец свиньи, боров, НК: Очерки, 359, Но. 358. боров. Ксл. *У камуні добры вапѐр ёсьць..* Рыбчына Сір. (Ксл.),—кабан. Гсл.; МГсл. *Уменьш.* **вапру́к**-*укà-укỳ, зват.-ỳча; мн. ч.-кі̀-коў-ком-кі̀-камі-кох, м.* НК: Очерки, Но. 538,—боров. Ксл. *Заганіце вапрукі, каб ня зьбеглі.* Азярышча Аз. (Ксл.). *Уменьш.* **вапручок**-*чка.* НК: Очерки, Но. 538,—кабанчик. Гсл. *Уменьш., ласкат.* **вэпрык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча.* НК: Очерки, Но. 538.

●**вáпіць**-*плю-піш-пе, несоверш., перех.*—белить известью. НК: Очерки, Но. 518; Ксл. *Узяўся хату вапіць, ды толькі мажа.* Навікі Віц. (Ксл.).

●**вáплены**-*ная-нае*—покрытый известью. Нсл. 43; Ксл. *Вапленая сьцяна.* Нсл. *У іх доме сьцены вапленыя.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Соверш.* **авáпіць**—покрыть известью. *Прич.* **аваплены**—облепленный глиною с известью, оштукатуренный. Нсл. 355. *Авапленыя сьцены.* Нсл.

●**вáпна**-*ны-не, ж.*—известка(известь, **С.**); НК: Очерки, Но. 518, известь. Ар.; Гсл.; Нсл. 43; Шсл.; Ксл.; НК: Под. пос, Но. 51; Ар. *Вапнаю заліць бут.* Нсл. *Надабе пабяліць столь вапнаю.* Навікі Віц. (Ксл.).

●**вапня́к**-*кà;-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—известняк. МГсл.; Ксл. *У гэтай гары ўжо няма вапняку.* Стрэлка Беш. (Ксл.).

●**вáпнішча**-*ча, ср.*—копь известкового камня. Нсл. 43. *Гэта дарога на вапнішча.* Нсл.

●**вар,** *вàру, предл. и зват. вàру, м.* **1.** кипяток. Гсл.; Ар.; Шсл.; Ксл.; Нсл. 44; Раст.: Смоленск 149. *Маўчы, а то варам абальлю, як сабаку.* Ст. *Уменьш.* **варáтак**-*тку, предл. и зват.-тку*—кипяток. Ар.

2. зной, Гсл. солнечный зной. Нсл. 44. *Плача кнігаўка і стогне, а зь нябёсаў — вар.* Хмара. *Дзень згараў, і вечар плыў ляны ў цуркох сонечнага вару.* Крушына: Лебедзь, 21. *У самы вар, у летні час народу цьма ідзець і едзе.* Гарун: Каму што.

●**варохаць**—ворочать с шорохом. Гсл. *Возвр.* **варохацца**—ворочаться с шорохом. Гсл.

●**варожа**-*жы-жы, ж.*—гадание, ворожба. Нсл. 66; Вост. (Даль). *Лепш старожа, як варожа. Послов.*

●**варожасьць**-*ці, ж.*—вражда. МГсл.

●**варожы**-*жая-жае*—враждебный. МГсл.

●**варона**-*ны-не, ж.*—ворона. Ар.

вараньнё-*ня, ср., собир. к* **варона.** Север(Косіч 83).

варанё-*яці*—воронёнок. *Уменьш., ласкат.* **варанётка, варанётачка, варанятка.** *Сызыя варанятачкі ўсё поле ўкрылі.* Бёрнавічы Стдуб.(Косіч 45).

•**варопаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—жаба. Ар. *См. вярэпаўка.*

•**вароты**-*аў, единств. ч. нет.*—ворота. *Уменьш.* **варотцы, вароцечкі.** *У вароцечках рэчачка.* Манюкі НЗ.(Косіч 242); Раст.: Северск. 137; Сакуны 78; Ар. *Вароты зачыніць кажу.* Кіт. 3а8.

•**варочаць,**—*см. под вярнуць.*

•**варочацца,**—*см. под вярнуцца.*

•**ва́ра**-ры, *дат., предл.-ры, ж.*—кушание, НК: Очерки, Но. 105. сваренный для еды продукт питания.

•**варажы́ць, -жу́,** *варожыш-жжа*—гадать. Ар.; МГсл.; Шсл.; Гсл. *Я цябе варажыць навучу.* Чартовічы Сур. Север(Шэйн, II, 417). *Пайду да варажбіткі варажыць.* Ст.

•**варане́ц**-*нцу, предл.-нцу̀, зват. варонча, мн. ч., дат.-нцом, мн. ч., предл.-нцох. м.* **1.**—растение, похожее на березу. Уселюб Н.(Демид.: Веров. II, 1896, 122).

2. вороная лошадь. Шсл. *Запрэглі варанца.* Ст.

•**варaны́**-*ная-ное,*—черной шерсти, как ворон(о лошади), вороной. Шсл.; Ар. *Наш конь вараны.* Ст. *Увелич.* **варанюсенькі**—чернёхонький, говоря о лошади. Нсл. 66; Аш. *Конь пад ім варанюсенькі.* Нсл. 66.

•**варавíты**-*тая-тае*—дерзкий. Янк. I. *Нядобрая тая дзеўка — варавітая, няслу̀шная, сварыцца.* Янк. I.

•**варацáкі**-*каў, единств. ч. нет.*—блевота, блевотина. Міх. *Сабака паеў свае варацакі.* Міх.

•**варацáць**-*дю-деш-де, несоверш.*—блевать. Міх. *Ад даўгога калыханьня імне зрабілася блага, і я варацаў.* Міх. *Так варацае, што ня дай Божа!* Стаішча Чаш. (Ксл.).

выверне, вывярнула (*міне, цібе, яго*), *безлич.*—(я, ты, он)сблевал. *Яго вывярнула.* Барс. (Цялеш.). *Соверш.* **заварацаць**—начать извергать рвоту. Дсл. 231. *Дзеўка заварацала.* Дсл.

наварачáць-*дю-деш-де, повел.-ай-айма, несоверш., перех., чым да чаго, к чаму,* **1.** направлять(в какую-л. сторону), Шсл. обращать(в какую-л. сторону, в какое-л. направление). *Наварачайце твару ку кебэю, нэмаз пейце.* Кіт. 76а7.

2. накренять. Гсл. *Не наварочвай шмат у той бок шула.* Ст. *Не наварачай стаўпца шмат налева.*

3. ***каго, на што*** —направлять, убеждать к принятию чего-н., Нсл. 300. обращать. *Наварачаць, навярнуць каго на сваю веру, на свой лад.* Нсл. *Енус пророк наварачаў на веру праўдзівую.* Кіт, 78б12.

наварочаць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, соверш., чаго*—набросать, наносить, Шсл. наложить в беспорядке(громоздкие или тяжелые вещи); навалить кучей в большом количестве; наворотить. *Наварочалі цэлы панадворак карчоў.* Ст. *Вуй, колькі яны шмат наварочалі сена!* Ст.

навярнула, *безлич.*—подвернуло. *Ліха цябе навярнула сюды.* Нсл.

навярну́ць-*ну-неш-не, соверш.* **1.** направить, обратить в какую-л. сторону.

2. накрепить, наклонить. Гсл. *На мяне навярні рашэціну.* Ст.

3. навесть кого-л. под удар. Нсл. 300. *Ліха цябе навярнула сюды.* Нсл.

4. склонить кого-л. на что, обратить, убедить, до известной степени сделать своим единомышленником, Гсл. обратить. *Ёнус пророк наварачаў на веру праўдзівую, ня мог навярнуць.* Кіт. 78б12. *Будзе пророк апошні, каторы ўвесь сьвет наверне ку Пану Богу.* Кіт. 103б17. *Паўла мяне пераканаў і навярнуў, ды ці накш магло быць.* Тат.: Кво вадыс, 260.

5. *соверш. к вярнуць 3,* — наговорить на кого-л., взвалить на кого вину. Гсл. *Прич.* **наве́рнены, 1.** направленный, обращенный (в какую-л. сторону, в каком-л. направлении).

2. накренённый. *Ня ў той бок стаўпец навернены. Отгл. имя сущ.* **навярне́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—обращение (в веру). *Калі б Бог даў яму добрае навярненьне.* Нсл. *Прич.* **наве́рнены, навернуты**—обращенный. Ар. *Навернены на хрысьцянства.*

Прич. **прыве́рнуты**—присоединённый, возвращённый.

•**варэнік**-*ка, м.*—пельмень. МГсл.

•**варэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—варка. Ар. *Мусіць не дачакацца твайго варэньня.* Ст., стряпня. Гсл. *Якое ж варэньне, такое ж ядзеньне.* Гсл.

•**варэньнік**-*іка, м.*—пельмень.

•**варэўніца**-*цы-цы, ж.*—имеющая дело со стряпней. НК.: Под. пос. 42.

•**варэўны**-*ная-нае*—посуда, в которой варят. НК.: Очерки, 66.

варэўны чыгу́н—горшок для варения. НК.: Очерки, 293.

•**варга́ніць**-*ню-ніш-не, несоверш., област.*—делать что кое-как. Кур. (Даль). *См. вурганіць.*

•**вартоўнічы**-*чая-чае*—караульный. Нсл. 44. *Вартоўнічая плата.* Нсл. *Вартоўнічая будка.* Тм.

•**вартоўнасьць**-*ці, ж.*—ценность.

•**вартоўны**-*ная-нае*—дорого стоящий, ценный. Нсл. 447. *Вартоўны тавар, вартоўная хустка, адзежа.* Нсл.

вартоўныя лісты—ценные бумаги.

•**ва́рта**-*рты-рце, ж.* **1.** стража. Гсл. *Варта на начлезе паснула, дык усе коні былі ў шкодзе.* Ст. *Паставіць на̀ нач варту.* Нсл. 44. *Пашоў на варту.* Тм. *Варта палявая, садовая.* Тм.

2. караул. Ар.; МГсл.; Гсл.

3. патруль. Ар. *Па сяле ходзе варта.* Ст.

•**вартасьць**-*ці; мн. ч., род.-цяў, ж.* **1.** стоимость (, выраженная в деньгах ценность чего-л. или величина затрат на что-л., **С.**) Нсл. 44; Гсл.; МГсл. *Подле вартасьці работы заплачу табе.* Нсл. *Вартасьць каня.* Нсл.
ценность, МГсл. соотношение по курсу(о деньгах, ценных бумагах).
3. цена, ценность, значимость, достоинство кого, чего-л. *Гэта ня мае ніякае вартасьці.* Ст.
•**вартавое**-*ога, ср.*—платеж за стражу. Нсл. 44. *Вартавога яму не аддана.* Нсл.
•**вартава́ць,**—*ту́ю-ту́еш-ту́е, несоверш.* —стеречь, караулить, Гсл.; Ар.; МГсл. сторожить. Шсл. *Паслаў той гаспадар сына вартаваць.* Н. (Афанасьев: Сказки, I, 1913, 209). *Сядні мой рад вартаваць.* Ст. *Соверш.* **прывартава́ць**—подстеречь, подкараулить. Нсл. 497. *Прич.* **прывартава́ны**—подкарауленный. Нсл. 496. *Злодзеі прывартаваны.* Нсл. *Рой не прывартаваны.* Нсл.
•**ва́ртаўні́к**-*іка́, предл.-іку́, зват.-і́ча, мн. ч., дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—сторож, Гсл. караульщик, Шсл.; Ар.; Зямкевічы Сян. (Ксл.). караульный, часовой. Гсл.; Ар. *Вось вартаўнік: сам сьпіць, а коні нейдзе ходзяць.* Ст. *Паставіць вартаўнікоў навокал двара.* Нсл. 44.
•**вартаўні́чы**-*чага, в знач. сущ.*—начальник над стражей. Нсл. 44. *Няхай вартаўнічы рассудзе.* Нсл. *Стары вартаўнічы ходзе з клякоткаю.* Гарун: Варажба. (*Думкі*) *паляцелі ў даль, дзе няма гэтых гор — вартаўнічых няволі.* Гарун(ст. "Мае Думкі").
•**ва́рты**-*тая-тае*—достойный, стоющий. Нсл. 44. *Варты чалавек.* Нсл. *Усіх роўна дзеле, вартага й ня вартага.* Нсл.
ва́рты га́неньня—предосудительный.
•**варушы́цца,** *-шу́ся-шы́шся, несоверш.* —шевелиться, двигаться. Шсл. *Варушыся ты барзьдзей.* Ст.
•**варушы́цца**-*ыцца*—быть трогану, перевёртываему. НК.: Очерки, 279. *Однкрат.* **зварухнуцца** —пошевельнуться. Шсл. *Ляжыць і не зварухнецца.* Ст. *Соверш.* **заварушы́цца**—зашевелиться. Шсл. *Дзяцё заварушылася ды ськінулася з лаўкі.* Ст. *Соверш.* **разварушы́цца**—расшевелиться. Шсл. *Пакуль разварушыўся, — а тады, як бачыш, работа пашла!.* Ст.
•**варушы́ць**-*шу́-шыш-ша, несоверш.*—воротить, шевелить, Шсл.; Растсл. трогать, перевёртывать. НК.: Очерки, Но. 589. *На гумнішчу варушаць сена.* Ст. *Малацьбіты варушаць снапы.* НК.: Очерки, 279. *У нэмазе тэкруг* (*арабізмы*) *то ест: рукамі бяз прычыны варушыць.* Кіт, 83611. *Однкрат.* **зварухну́ць**—пошевельнуть. Шсл. *Соверш.* **зварушыць, 1.** сдвинуть с места, Гсл. тронуть. Шсл. *Зварушыў гадзіньнік, дык цяпер ня хоча йсьці.* Ст.
2. взволновать, тронуть, растрогать. Гсл. *Соверш.* **паварушы́ць**-*шу́*—пошевелить. *Палцам у пуп паварушыць.* Кіт. 71614. *Яна ня можа паварушыць ні рукамі, ні нагамі.* *Соверш.* **разварушыць**—расшевелить. Шсл. *Разварушы яго, хай прачыхаецца ды ўстаець.* Ст.
•**варча́к**-*ка́, м.*—пристяжная лошадь, Нсл. пристяжка. Гсл. *Падгані варчака.* Нсл.
варчаковая—пристяжная. Гсл.; МГсл.
•**вары́х,** *междомет.*—выражающее быстрое раскачивание. Гсл. *Варых, варых! ды з човена ў ваду.* Гсл.
•**вары́хаць**—раскачивать, колебать. Гсл.
•**вары́хацца**—раскачиваться. Гсл.
•**варыя́нт**-*ту, м.*—вариант. Шчакаціхін, 35.
•**вары́зґаць**-*аю-аеш-ае*—говорить ерунду, бессмыслицу. Міх. *П'яны варызґае, разьбярэш яго там.* Міх. *Сьцяпан варызґаў, што вайна будзе.* Міх. *Ср. чаўпсьці.*
•**вары́стая хата**—изба, в которой варят, кухня. Пархв.
•**ва́рыва**-*ва, предл.-ве, ср.* **1.** кислые бураки в рассоле, Растсл. овощи вообще, как в огороде, так и в погребе. Ар. *Пудоў з дваццаць варыва зыбралі.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Сяголета ў нас свайго будзе на зіму варыва.* Ст.
2. ботва огородных овощей. Ксл. *Надабе назьбіраць варыва сьвіньням.* Рыбчына Сір. (Ксл.).
•**варыўня́**-*ні, ж.*—холодная летом и теплая зимою кладовка для овощей (*"варыва"*), клубневых плодов и т.п. Войш. *Трэба агледзіць на зіму варыўню.* Ст. *Схадзі ў варыўню па буракі.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *Чакаў раніцы ў сваёй варыўні й Лявон Гужэвіч.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 49-50/435-436) *З цеснай варыўні выносяць жорны.* Танк (Калосьсе, Но. 3, стр. 130). *Уменьш.*
варыве́нька-*кі-цы.* Ст. *Увесь будынак пагарэў, толькі адна варывѐнька засталася.* Ст.
•**вары́ць**-*ру́-рыш-ра; повел.-ры́-ры́ма, несоверш., перех.*—варить. Ар. *Матуля вара буракі.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **варэньне**-*ня, предл.-ню*—варка пищи. Ар. *Мусіць не дачакацца твайго варэньня.* Ст. *Соверш.* **звары́ць** *чаго*—сварить. Ар.; Шсл. *Мужык, узяўшы тыя рыбкі, аддаў жонцы, каб зварыла.* Н. (Афанасьев, У, 1914, 9). *Зварылі булёну.* Ст. *Соверш.* **навары́ць чаго**—сварить много, наварить. *Дурань кашы навара, калі крупы ёсьць.* *Послов.* Северщ. (Косіч 53).
паварыць, *соверш.* **1.** варить некоторое время, поварить. Ар. *Паварыла крыху ды кінула.*
2. *перен.*—сварить всё. Ар. *Паварыла ўсю гародніну.*
завараваць-*рую-руеш-руе, несоверш.* **1.** *к заварыць,*—заваривать.
2. *к заварыць 2*—закаливать что-л. железное. Нсл. 161. *Завараваць, заварыць сякіру.* Нсл.

заварэньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** заваривание. *Заварэньне малін.*
2. закалка чего-л. железного. *Соверш.*
заварыць, 1. *чаго*—залить кипятком для получения настоя, заварить. Ар.; БНсл. *Завары ліповага квету.* Ар.
2. *перех., перен.*—закалить. Ксл.; БНсл. *Заварыў сякіру ў кузьні.* Лужасна Куз. (Ксл.).
•**васілёк**-*лька, м.*—василёк. МГсл.; Ар.
•**васілька**—*кі, м.*—василёк. Ксл. *Ужо вырасла ў жыце васілька.* Красьніца Чаш. (Ксл.).
•**Васільле**-*ля, ср.*—праздник св. Василия; Новый Год; Нсл. день св. Василия (1-го января). Гсл. *На Васільле дамовіў работніка.* Нсл. *Ад Васільля да Васільля наняўся.* Нсл.
наваскаваны (**-кованы,** МГсл.)—навощенный. МГсл.
•**васкавіца**-*цы-цы, ж.*—напиток, приготовленный из воска. Шсл. *Выпі васкавіцы, дык і жывот перастане балець.* Амельна Пух. (Шсл.).
•**ваські**-*кая-кае, прилаг. от местоим. ваш* —свойственный вам: говорится ко многим. Нсл. *Васькая справа.* Нсл.
•**Ваша,** (Ар.; Войш.; Нсл. 45), *из* **ваша міласьць,** употребляется при вежливом обращении к одному мужчине: *ня было Вашы, прадам Вашу, з Вашам, пры Вашу* — ты, твоя милость, Нсл. 45. — вы (по отношению к одному мужчине). Ар.; Гсл.; Войш.

Я Ваша і ты Ваша: хто ж нам хлеба напаша. Послов. Войш. *Каб ты, Ваша, быў ласкаў ды даў жонцы якога зельля.* Из комедии 1787 г. *Сумляўся Ваша, што існуе на сьвеце нейкі Эўрыц.* Тат.: Кво вадыс, 119. *Блага Ваша кажаш.* Нсл. *Гэта ня дзеля Вашы.* Нсл. *Вашу завуць да пакою.* Нсл.
•**Вашаць,** Ар.; Шсл.; Нсл. 45, (*из Ваша міласьці*), *Вашэці, аддам Вашэцю, з Вашэцям, пры Вашэцю*—вы(к одному мужчине), ваша милость. Нсл. 45; Ар.; Гсл.; Вост., Смл. (Даль)—вы, уважаемый сударь. Шсл. *Сядайце, Вашаць!* Рудзенск Сьміл. (Шсл.). *Я Вашаць і ты Вашаць, хто ж нам хлеба напашаць. Послов.* Нсл. *Аддаў бы Вашэцю, ды сабе трэба.* Нсл. *Вашэцю пан прасіў да сябе.* Нсл.
Вашэця, (*из Ваша міласьць*)-*ці, дам Вашэці, бачу Вашэцю, былі з Вашэцяй, пры Вашэці*—вы(по отношении к одной женщине. Ар.; НК: Пособники, 128; МГсл. *Выбачай, вашэця, болей няма ў клеці.* Рапан.: Прык. 33. *Як жа ў Вашэці ўнукі гадуюцца?* Ар. *Як там Вашэці жыцьцё?* Блр. Голас, Но. 100.
Вашэць-*ці* — *Вашаць.* Вост., Смл. (Даль). *Вашэці гатова жыта ў васеці.* Смл. (Даль). *Што ж мы вашэці(мужчыну) скажам?* (Б. Студіс, II, I, 1969, стр. 70).
Вашэці-*цяў-цям-цяў-цьмі(цямі)-цях, мн. ч. от Ваша, Вашаць, Вашэця. Вашэцяў пан прасіў да сябе.* Нсл. 45. *Вашэцям прывёз па гасьцінцу.* Нсл.
•**ваш, ваша,** *местоим. принадл.* — ваш. Ар.
вашы, вашая, *мн. ч. вашыя, вашых*—ваш. Ар. *Мыйце твар вашы.* Кіт. 72а17. *Жоны вашы — пашня вашая.* Кіт. 9б2. *За здаровейка вашае.* НК: Пит. 77. *Вашая сястрыца.* Нсл. 45. *Вашыя коні.* Нсл. 45.
•**вашапруд**-*да, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** дословно тот, который *"прудзе"* вши, т. е. уничтожает их при помощи высокой температуры; вшивый. Ар.; Шсл. бранное слово, Гсл.; Ар. слово ругательное. Нсл. 67. *Вось дзе вашапруд, мусіць ніколі ня чэшацца.* Ст. *Ах ты вашапруд! як ты мне важыўся гэта сказаць?*
2. хвастун, чванливый. Нсл. 67. *Бачылі мы шмат такіх вашапрудаў.* Нсл.
вашапрудзіна-*ны, един. к вашапруд, 1.* Шсл. *Вашапрудзіна ты, надзень чыстую сарочку.* Ст.
•**вашапрудзіцца**-*джуся-дзішся, несоверш.* **1.** очищать себя от вшей паром в бане.
2. чваниться. Нсл. 67. *Мы цябе знаем, не вашапрудзься дужа.* Нсл.
•**Вашаць,**—*см. под Ваша.*
•**Вашэц-я-ці,**—*см. под Ваша.*
•**Вашэцяў**-*ява-ява, прилаг. к Ваша, Вашаць, Вашэць,* — говорится к одному мужчине: ваш. Ар.; Войш.
не). Ар.; Войш.
•**вашэцін**-*на-на, мн. ч.-ны-ных, прилаг. к Вашэця* — ваш, говоря к одному лицу женского пола. Нсл. 45; Ар.; Войш. *Вашэцін сын.* Нсл. *Дазволь на вашэціным полю зьвярынку злавіць. — Можна, бо з вашэцінага лесу забегла. Послов.* Нсл.
•**вашэцінскі**-*кая-кае, прилаг. от местоим.* —вам свойственный(говоря к одному лицу женского пола, С.) Нсл. 45. *Вашэцінскі абычай я знаю.* Нсл. *Не вашэцінскае мы натуры.* Нсл. *Вашэцінскую ласку буду помнець да секу.* Нсл.
•**Вашэць,**—*см. под Ваша.*
•**вашы, вашых**—остальная чужая семья. Ар.; Ксл. *Ішоў тота каля плоту, пытаецца ў Зосі, ці дома вашы?* Алексінічы Сян. (Ксл.).
•**вашчыла**-*лы, общ.* **1.** собиратель вощин. Нсл. 68.
2. насмешливое название Кричевца. Нсл. 68. *Крычаўцы вашчылы.* Нсл.
•**вашчыньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—особенно занимающийся скупкою вощин. Нсл. 68.
•**Вашы, вашыя,** *вашых, вашым, з вашымі, у вашых, единств. ч. нет.*—члены семейства того лица, к которому обращаются с речью. Ар. *Нашы едуць, вашы йдуць; нашы вашых падвязуць.* Ар.
•**ватовы**-*вая-вае, прилаг. к вата*—ватный. Шсл.; Ксл. *Ватовай коўдраю накрываўся.* Лёзна (Ксл.). *Купіў ватовую шапку.* Ст.

●**ватоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—верхняя, короткая с рукавами, женская одежда на вате. Ар.; Азёркі Беш. (Ксл.); Шсл. *Насіў картовую ватоўку.* Лось(Ускалось, Но. 7, 12). *Апрані ватоўку, каб цяплей было.* Крамяні Пух. (Шсл.).

●**ва́та**-*ты, ж.* **1.** вата. Амельна Пух. (Шсл.).
2. таптун. Шсл. *Возьмем вату ды пойдзем лавіць рыбу.* Амельна Пух. (Шсл.).

●**вавула**-лы, *м.*—увалень. МГсл.

●**вавёрка**-*ркі, дат., предл.* *вавёрцы, ж., област.*—белка. МГсл.; Ар.; Раіны Аз. (Ксл.).

●**ваўхвіць**-*вю*—лечить. ПНЗ.

●**ваўка**-*ўкі, ж.*—рана. ПНЗ.

●**ваўкала́ка**-*кі-ку-ку-кам, предл.-ку, м.* —оборотень, принявший вид волка. *Радзіла паня. Ваўкалака прышоў і ўкраў.* Дзяніскавічы НЗ.(Шэйн, II, 162). *Пан гэты быў ваўкалака.* Тм. 163. *Галасіста ж на сьвітаньню засьпяваюць пеўні, — ваўкалака аблятае неахвоча, гнеўны.* Гарун. *"Ваўкалака" — назоў казкі пра ваўкалаку.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 14. *Ляскаў зубамі, як галодны ваўкалака.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *У цёмным лесе жывуць машэка а ваўкалака.* Цэлеш: Ярылаў агонь.

●**ваўкарэз**-*за, предл. и зват.-зе, м.*—огрызок волчий, руг. на животных, Нсл. 62. волчья сыть. Гсл.

●**ваўкарэзіна**-*ны, общ., единств.*—бранное на лошадь и рогатый скот; годный только на зарез волку, Ар. животное, заслуживающее быть съеденным волком. Нсл. 62. *Гэта ня конь, а ваўкарэзіна нейкая.* Ст. *Ня ўвернеш ніяк гэтага(гэту) ваўкарэзіну.* Нсл. 62. *Тпру, ваўкарэзіна!* Гсл.

●**ваўкаўня**-*ні-ні, ж.*—яма, приспособленная для ловли волков. Ар. *Сьцюдзена, як у ваўкаўні.* Ар.

●**ваўня́начка**-*чкі-чцы, ж.*—какой-то гриб. Аш.; Ск.

●**варэнікі**(*один* **варэнік**)-*каў*—грибы, употребляемые в пищу варенными.

●**ваўня́ны**-*ная-нае*—шерстяной. Гсл.

●**ваўчу́г**—стальник полевой, *раст.* Гсл.

●**ваўчыны**-*ная-нае*—волчий. *Шукайце ваўчынага шчасьця.* Лынькоў: Воўчы лог (Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 98). *См. ваўчы.*

●**ваўчыца**-*цы-цы, ж.*—самка волка, волчица.

●**ваўчавы́**-*вая-вое*—глазной. МГсл.

●**ваю́н**-*юна̀, предл.-юну̀, зват.-ю̀не; мн. ч., дат.-нох, мн. ч., предл.-нох, м.*—воин, боец. *Ну, мароз аддзяржаў — ваю̀н гэткі.* Дсл.(*под* адзяржаць).

●**вэн!** *междомет. — вон. Я на яго: вэн! уцякай з мае хаты.* Дзьве Душы 153.

●**ве́да**-*ды-дзе, ж.* **1.**—знание(постигаемое нашим умом, наука, **С.**); МГсл. *Гэтыя кнігі апрацаваны зь вялікай ведаю справы.* Ґеомсл. 3. *Веда надзімае, а любоў будуе.* Луцк.: I ліст да Карынцян, 8:1. *Вучыце народ, аддавайце яму свае веды.* ЗСД 43.
2. наука.

●**ве́дама,** *нареч.* **1.** *в знач, безл. глагола*—известно. МГсл.; Нсл. 105. *Табе ведама, што я гэтага ня люблю.* Нсл. *I без папа ведама, што ў нядзелю сьвята.* *Послов.* Войш.
2. вестимо(само собою разумеется, **С,**), известно. Нсл. 105. *Ведама, хітры чалавек.* Нсл.
3. конечно. Ар.; Войш. *Ці любіш ты верашчаку? — Ведама люблю.* Ар.

●**ведамасьць**-*ці, ж.*—известие. Кіт. 25а11, 65б15.

●**ведаме,** *нареч.*—заведомо. *Калі б хто злодзея прылічнага ведаме ў доме сваём хаваў, усю шкоду, каторая бы ся чараз таго злодзея стала, будзець павінен плаціці.* Стт. 491.

●**ве́дамец**-*мца, предл.-мцу, зват.-мча, м.* —знаток, эксперт. Значение слова *"ведамец"* стоит в тесной связхи со значением слова *"ведаць". Пры гранічэньню маюць быці ведамцы тых граніц.* Мен. Акты. *См. зналец.*

●**ве́дамка**-*мкі-мцы, ж.*—известие. Дз. *З нашых ведамак, зыбраных у Браслаўскім пав.* "Крывіч", Но. 11, 1926 г., стр. 116.

●**ведамы,** *ср. ст.* **ведамшы**—знакомый. Кіт. 5а14, 7а5, 16а16, 26а5, 75б9,-5а12, 13.

●**ве́дамны**-*ная-нае*—известный. НК: Очерки, 74, Но. 163; Ксл. *Ён у нас ведамны гіцаль.* Лужасна Куз. (Ксл.).

●**ве́даньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** состояние по глаг. *"ведаць"*(обладание какими-л. сведениями, **С.**), знание чего-л. Мл.; Шсл.; Ксл. *Мы вялікі князь Вітаўт даем веданьне ўсім, хто на сей ліст узозрыць.* Ліст Вял. кн. Вітаўта. *Каб веданьне, што так будзе — не рабіў бы.* Латоўшчына Куз. (Ксл.). *Каб веданьне, ідзе паваліўся, валей бы там сеў.* Кур. *Каб веданьне, ніхто б так не рабіў.* Ст. *Калі б веданьне, ня рушыўся б з двара.* Нсл. 104.
да веданьня—к осведомлению, что бы знать, Гсл. к сведению. *Гэтыя паперы толькі да веданьня.* Гсл.
2. известие. Нсл. 104. *Веданьня ніякага няма аб ім.* Нсл. *Веданьня не далі, што тата хворы.* Нсл.

●**ве́даць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** (постигать нашим умом, **С.**) знать(иметь сведения о ком-чем-л., **С.**) Ар.; Шсл.; Кіт. 9б13, 76б14, 109а5. *Ніхто ня ведае, як хто абедае.* *Послов.* НК: Очерки, 194; Ар. *Калі ня ведаеш, дык валей маўчы.* Нсл. 127. *Ведае ён толькі з носу ды ў рот.* Ст. *Каб яно сьвету ня ведала.* Ар.
2. знать, понимать, сознавать, отдавать себе отчет в чем-л. *Ведаю, чаго вы хочаце.* Ар. *Ён сам ня ведае, куды падацца. Ведай, як пытаць, так і адказаць.* Кіт. 37б9. *Барысе! даведайся свае кумы, бо яна сягодні памрэць.* Сакуны, 46.

3. ведаеш, ведаеце: употребляется, чтобы обратить внимание на предмет речи — знаешь, знаете. *А, ведаеш то, чалавеча, можа памяняемся з табою на табакеркі?* Мікольск. М. (Демид.: Веров. III). *Ведаеш, што я зраблю? Ён, ведаеш, быў у мяне.* Ар.

ня ведаць, куды дзецца—не знать, куда деваться.

ня ведаць, куды вочы дзець—не знать, куда глаза деть.

ня ведаць, куды рукі дзець—не знать, куда руки деть.

Бог ведае што(што, які, куды...)—Бог знает и т.д.

чорт ведае хто(што, які, куды...)—чорт знает...

хто яго ведае—кто его знает. Ар.

даве́даваца-*дуюся-дуешся, повел.-дуйся-дуймася, несоверш., што, у каго* (*праз каго, што*) —получить сведения, известие о ком, чем-л., узнавать. Ар.; Ксл. узнавать. Ар.; Ксл. *Соверш.* **даве́дацца**-*аюся-аешся; повел.-айся-аймася, што, праз што*—получить сведения, известие о ком-чем-л. , узнать Гсл.; Ар. *Даведаўся й я, аб чым дзейкаюць людзі.* Гсл. *У дома даведаўся, што будзе выходзіць каралеўна замуж.* Н.(Афанасьев, II, 1914, 292). *Я хачу ў яго даведацца аб гэтым.* Бараўляны Куз. (Ксл.),—узнать, осведомиться. *Трэба самому даведацца, ці правільныя падачкі.* Ст.,—узнать, обнаружить, раскрыть. *Баяўся, каб паліца не даведалася, што ён гоне саматужку.* Ар. *Ср. даведаньне, даведаньнік...*

выве́даваць-*дую-дуеш-дуе, повел.-дуйдуйма, несоверш.*—разузнавать из под руки о чем, Нсл. 79. разузнавать что-л. тайное, скрываемое от других, расследовать. *Выведуй, выведай, што яны мысьляць аба мне.* Нсл. *Соверш.* **вы́ведаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма.* Нсл. 79,—расследовать. *См. выведаваць. Отгл. имя сущ.* **выведаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—расследование. *Урад для лепшае пэўнасьці й дазнаньня справядлівасьці сьвятое маець на выведаньне тае рэчы там да тога месца сам выехаці або выслаці.* Стт. 405. *Не на голую павесьць і абмову, але за агляданьням і выведаньням.* Стт. 85.

●**ве́хаць**-*хця, м.*—пучок соломы для мойки посуды, столов и пр., Ар.; Пустынкі Сян. (Ксл.); Шсл. мочалка для мытья посуды, стола, — ветошка. Гсл. *Хіба вехцям трэба адшараваць гаршчок.* Ст.

ве́хцік-*іка, м.*—ветошка. МГсл.

●**вэдзґаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—грязнить, размазывая какую-л. жидкость. Ар.; Шсл. *Ня вэдзґай кашы па стале.* Русаковічы Пух. (Шсл.). *Соверш.* **завэдзґаць,** *перех.*—запачкать(чем-л. жидким, клейким, С.) Ар.; Шсл. *Умудрыўся завэдзґаць гэтак шапку.* Ст. *Прич.* **завэдзґаны** —запачканный(чем-л. жидким, Ар.); Шсл. *Стол завэдзґаны, як жа есьці.* Ст. *Соверш.* **развэдзґаць**—размазать что-л. клейкое, жидкое. Шсл.; Ар. *Малы развэдзґаў усю кашу па лаўцы.* Русаковічы Пух. (Шсл.). *Прич.* **развэдзґаны.** Шсл. *Па ўсім стале развэдзґана мачаньне.* Русаковічы Пух. (Шсл.).

●**вэдзґацца**-*аецца, несоверш.*—грязиться, пачкаться чем-л. жидким. Ар. *Рукавы адкасаліся й вэдзґаюцца.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Соверш., возвр.* **завэдзґацца**—запачкаться чем-л. жидким. Ар.; Шсл.

●**ве́дрышча**-*ча; мн. ч.-чы-чаў, ср.*—островок, заросший кустарником, образовавшийся в устве реки или перед запрудой. Жучк.: Топонимика, 13. *Брод каля ведрышча.* Тм. 14. *Будзем лавіць рыбу на ведрышчу.* Жучк.: Топонимика. *См. ведрыч.*

●**ве́дрыч** — *ведрышча.* Жучк.: Топонимика I.

●**ведзь**-*дзі, ж.*—известие, знание чего-л.

бязь ведзі—вез ведома, без уведомления или согласия. Ар. *Бязь ведзі мае нічога не рабі.* Ар.

●**ве́я,** *вèі, дат., предл. вèі, ж.*—метель, метель с ветром, Ксл.; Гсл. буря, метель. Нсл. *У такую вею валей ня едзь.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Вея паднялася.* Нсл. *Як ты ў вею паедзеш?* Нсл. *Праметная вея.* Нсл. 525(*пад праметны*).

●**ве́ялка**-*лкі-лцы, ж.*—орудие для веяния хлеба в зернах — легкая лопаточка, с загнутыми с трех сторон краями и короткой ручкою. НК: Очерки, 403; Ар.

●**ве́яць,** *вèю, вèеш, вèе,* **1.** веять, дуть. Ар. *Вецер веяў.* Кіт. 108а6. *Соверш.* **абвеяць,** *перех. чым. Вецер... амагаю жыцьця абвеяў лісты.* Гарун: Белр. марш. *Соверш.* **завеяць**-*вею-вееш,* **а)** начать веять, завеять. *Во адзін дзень узьнялася бура, завеяў вецер.* Погар(Афанасьев, II, 1914, 195).

б) засыпать, замести.

2. веять, провеивать. Ар. *Бацька вее жыта.* Ар. *Соверш.* **зьве́яць, 1.** сдуть, дуновением заставить упасть с чего-н., свеять. Ар. *Ветрыкі павеюць — ня зьвеюць.* Север Сур.(Шэйн 1-2, 196).

2. провеять. Ар. *Авес зьвеялі.* Ар.

павеяць, *соверш.,* **1.** *к веяць 1*—начать веять, подуть, повеять, Ар. дунуть. Гсл. *Ветрыкі павеюць — ня зьвеюць.* Север Сур.(Шэйн, 1-2, 496).

2. перевеять зерна. Гсл.

●**ве́зьці,** *вязў-зèш-зèць-зèм-зіцè, несоверш., перех.*—везти(передвигать, перемещать, доставлять кого-что-л. при помощи средств передвижения, Ар.).

Многократ. **вазіць.**

адвозіць, *адвожу, адвозіш-зе, несоверш.* —отвозить обратно привезенное. *Соверш.* **адве́зьці**-*вязў-зèш-зèць-зèм-зіцè; прош. вр. адвёз, адвèзла, адвèзьлі, перех.*—отвезти обратно привезенное.

завозіць, *несоверш.*—завозить. *Соверш.* **заве́зьці**—завезти.

●**ве́жа**-*жы-жы, ж.* **1.** башня. Гсл.; МГсл.; Кіт. 63б17.

2. каланча. Гсл.
3. шатер. Гсл.
4. кибитка. Гсл.
морская вежа—маяк. МГсл.
•**вейкі**-*йкаў, единств. ч. нет.*—..... *Адчыніш вейкі.* Салавей: Сіла 47. *Агнём твае мігалі вейкі.* Сяднёў("Бацьк.", Но. 46-47/530-531). *Вейкі зьлёгку жмурыш ты.* Крушына: Творы, 152.
•**век,** *вѐку, предл.-ку, зват. веча; мн. ч. вякі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** возраст. МГсл. МГсл.; Ар.; Шсл. *На яго век розум дык вельма вялікі.* Забалацьце Сьміл. (Шсл.).
2. время жизни человека или бытия вещи. Нсл. 105. *Пан Бог дае доўгі век.* Кіт. 11а16. *Давялося чарвяку на вяку.* Нсл. *Мой дзень — век: зн. мала засталося жыць — прыказь старых.* Ар.
3. кончина. Нсл. 105. *Як трэсну, тут табе й век.* Нсл. *Яму й веку няма.* Нсл.
век-вяком, Нсл. 105; Шсл., **век-вякамі.** Нсл. 105,—неизменно, бесконечно, Гсл. от века. *Век вяком нічога яны ня мелі й мець ня будуць.* Ст. *Век-вяком гэта было й будзе.* Нсл. *Пражыў век як чалавек: век-вяком быў батраком.* Гсл.
на векі—вечно. *На векі ў пекле застане.* Кіт. 137б4. *Пан Бог астанецца на век.* Кіт 127а3.
век-векава́ць — *векаваць. Век векаваць тут ня будзем.* Ар.
•**ве́ка**-*ка,. предл. на вѐку; мн. ч.-кі-каў, ср.* **1.** крышка(гроба, Нсл. 105, квашни, кадки и т.п.) Гсл.; Ар.; Шсл. Уменьш. **ве́чка**-*чка, на вечку; мн. ч. вечкі-чак*(*чкаў*). Ар.
2. веко глазное, вежда. Шсл.; Ар.; Нсл.
•**векапомны**-*ная-нае*—незабвенный вовеки. Гсл.
•**векава́ць**-*кўю-куеш-куе,* **1.** жить "век"— всю жизнь. Ар. *Век векаваць тут ня будзем.* Ар. *Ня зьбіраецца векаваць тут.* Ст.
2. постоянно где быть. *Ён і вякуе ў карчме.* Нсл. 105. *Прич.* **векава́ны**—вековечный, долгое время сохраняемый, издавна приобретенный. Нсл. 115. *Векаваны мой пояс адабраў.* Нсл. *Гэта векаванае маё.* Нсл. *Соверш.* **зьвекава́ць** —провести всю жизнь. Гсл.; Ар. *І зьвекавала вось Гануткаю.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Тут мой бацька век зьвекаваў.* Ст. *Зьвекавала ў дзеўках.* Гсл.
•**векаве́чна,** *нареч.*—вечно, во веки веков. Гсл.
•**век-вечны**-*ная-нае,* **1.** вековечный. Шсл.
2. очень прочный, очень продолжительный. *Крэпка зроблена хата будзе век-вечная.* Ст.
•**векавіта,** *нареч.* **1.** постоянно, продолжительно(как будто вечно, **С.**). Нсл. 105, очень продолжительно. Гсл. *Ён векавіта тут жывець.* Нсл.
2. крепко, прочно(как бы на век, **С.**) Нсл. 105. *Векавіта зроблена.* Нсл.
•**векаві́ты**-*тая-тае,* **1.** постоянный, всегдашний(вечный, **С.**). Нсл. 105. *Векавіты туташні жыхар.* Нсл. *Сьвятар не векавіты наш, а заступае месца.* Нсл.
2. крепкий, прочный(как бы вековой, **С.**) Нсл. 105. *Векавітая рэч.* Нсл. *Векавітыя боты ня борзда зносяцца.* Нсл.
•**векавуха**-*ухі-усе, ж.*—старая дева. Растт.: Смоленск, 150; Цс. Шэптава Бельск. у.(Тм. 143).
•**вэксаль**-*лю, предл. и зват.-лю; мн. ч. вэксалі-ляў.* Шсл.; Ар.—вексель. *Пазычыў грошы пад вэксаль.* Ст.
•**векша**-*шы-шы, ж.*—белка. Гсл.
•**велягу́р**-*ра, общ.* — *велягура.*
•**велягу́ра**-*ры, общ.*—великовозрастный, великан. Нсл. 48. *Які ж ён велягура вырас.* Нсл. *Дзеўка велягура.* Нсл.
•**велягу́рны**-*ная-нае,* **1.** величественный, огромный. Нсл. 48. *Велягурныя палацы.* Нсл.
2. (великолепный, **С.**), пышный, богатый. Нсл. 48. *Нареч.* **велягурна, 1.** надменно. Нсл. 48.
2. величаво, пышно. Нсл. 48.
•**велягу́рысты**-*тая-тае,* **1.** высокого роста. Нсл. 48. *Велягурысты мужчына.* Нсл. *Велягурыстая баба.* Нсл.
2. высокопарный. Нсл. 48. *Велягурыстую сказаў пану мову.* Нсл.
3. надменный, гордый. Нсл. 48. *Як ты стаў велягурысты, як пабагацеў!* Нсл.
4. пышный, богатый. Нсл. 48. *Велягурысты пан.* Нсл. *Нареч.* **велягу́рыста, 1.** высокопарно. Нсл. 48. *Велягурыста гавора.* Нсл. 48. *Велягурыста гавора.* Нсл.
2. надменно. Нсл. 48.
3. величаво, пышно. Нсл. 48. *Велягурыста выставіў харомы.* Нсл. *Велягурыста жывець.* Нсл.
•**велягу́рыцца,** *-руся-рышся, несоверш.* —мечтать о себе много, кичиться. Нсл. 48. *Велягурыцца, як бы што добрае.* Нсл. *Соверш.* **узьвелягурыцца**—возгордиться о себе много. Нсл. 48. *Мы яго, як аблупленага, знаем, дарма што ўзьвелягурыўся.* Нсл.
•**Велісазар**-*ра*—созвездие(Плеяд, **С.**); Ксл. *Велісазар ужо на паўдні — пара йсьці малаціць.* Вейна Сян. (Ксл.).
•**ве́ліч**-*чы, ж.* **1.**—огромная величина (громадина, Гсл.); Шсл.
2. величие. *Вось дзе веліч вырасла, дык веліч.*(*о дереве*). Ст.
•**велічыня́**-*ні-ні, мн. ч. вялічы̀ні, ж.*—величина. МГсл.; Ар.; Шсл. *Вось дзе дом — гэткая велічыня!* Ст. *Майстат велічыні як гэты сьвет будзе.* Кіт. 18а6. *Ад зямлі да неба аперлася велічыня яго.* Тм. 108б7.
•**ве́льма,** *нареч.*—очень, весьма. Шсл. *Вельма ты разумны, братка.* Ст. *См. вельмі.*
•**вельмі,** (Нсл.; Гсл.), **вяльмі́,** (Сьпягліца; Гсл.)—весьма, очень. Нсл. 48; Войш.; Гсл.; МГсл.; ПНЗ; Кіт. 126з. *Табе вельмі хочацца.*

Нсл. *Вельмі харошы.* Нсл. *Вельмі хварэе.* Нсл. *См. вельма. Кароль вельмі быў рады, што тры вайны скончыў шчасьліва.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 211).

●**вена**-*на; мн. ч. вены-наў, ср., ист.*—запись, лично обезпечивающая невесту. Такую запись делал жених из части своего имущества, в большинстве случаев отвечающей приданому невесты.

●**ве́пер**-*пра, м.*—кабан. Шсл. *Закалолі вепра.* Запярыньне Пух. (Шсл.). *Уменьш.* **вяпру́к.** *Павёзшы быў да раёну вяпрука на продаж.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Уменьш.* **ве́прык**-*ыка.* Шсл. *Сыты наш вепрык.* Запярыньне Пух. (Шсл.). *См. вапер, вяпер.*

●**вера**-*ры-ры, мн. ч., род.-раў, ж.* **1.** вера. Ар. **2.** вероисповедание. Нсл. 105; Шсл.; Ар. *Калі б ацец, матка ад веры мусульманськай адводзілі, то бы іх слухаць ня трэба.* Кіт. 1165. *Перайшоў у турэцкую веру.* Ст. *На каталіцкую веру неравярнуўся.* Нсл.
3. доверие. Нсл. 105. *Ні ў чым нашаму брату веры няма.* Нсл.
4. кредит. Войш. *Вазьмі на веру, калі грошай няма.* Нсл. 105. *Ты яшчэ веры не аддаў.* Тм. *См. павер.*

няць веру—верить кому или чему. *Ніхто веры ня йме яму.* Ст.

ці дасі веры?—поверишь ли? Ар.

●**вераб́е́й**-*б'я, предл.-б'ю; мн. ч.-б'ї-б'ёў-б'ём-б'ї-б'ямі-б'ёх, м.*—воробей. Ар.; Гсл.; Водзьвінка Імгл.(Косіч 254, 74); Шсл.; Нсл. 48. *Былі рублі, ды перавярнуліся ў вераб'ї. Послов.* Рапан. 32. *Вераб'і зьвілі гняздо пад страхою.* Ар. *Ласкат.* **верабейка**-*кі*—воробышек. Шсл.; Нсл. 48. *На вішні шчабеча верабейка.* Ст. *Маладыя верабейкі ня лётаюць, а толькі пырхаюць.* Нсл. 541(*под пырхаць*). *Уменьш., ласкат.* **верабе́йчык**-*ка*—воробышек. Шсл.; Гсл. *З гнязда пабралі верабейчыкаў.* Ст. *Увелич.* **вераб'ішча**-*ча, м.* Шсл. *Вераб'ішча — дурнішча.* Ст.

●**верад**-*ду, предл.-дзе, м.*—гнойный нарыв, чирей. *На шчаццэ сеў верад.* Ст.

●**верадава́ты,** *-тая-тае*—страдающий нарывами, чирьями. *Верадаватае дзяцё.* Нсл. 48.

●**верадава́ць**-*дую-дуеш-дуе, несоверш.* **1.** страдать нарывами, чирьями. *Малады конь верадуе.* Нсл. 48.
2. привередничать. Гсл.

●**верая́**-*аі; мн. ч. вярэі, ж.*—столб, на который навешивается створка ворот, дверей. Ар. *См. бягун.*

●**верадзі́ць**-*джу, верадзіш-дзіць, несоверш., перех.* **1.** надрывать, надсаживать тяжелой работой. Нсл. 48. *Даючы цяжкую работу, хлапца верадзіш, можа й паверадзіў.* Нсл. *Верадзіць, паверадзіць храсткі, сьпіну.* Нсл. *Безлич.* **верадзіць, верадзіла,**—подвергать порче. *Каб цябе верадзіла!* Нсл. 48. *Верадзіла цябе, як ты шмат даў!* Нсл. *Соверш.* **наверадзіць,** *каго-што*—несколько надорвать, надсадить. Ар. *Наверадзіла руку жнучы.* Ар. *Соверш.* **прыверадзі́ць**-*джу-дзіш-дзе*—немного надорвать, надсадить. *Прыверадзіла руку жнучы.* Ст. *Прич.* **прывярэджаны**—немного надорванный, надсаженный. *Прывярэджана троха сьпіна мая.* Ст.
2. *каму-чаму,*—наносить вред, делать подрыв, Нсл. 48. вредить. *Мароз верадзіць, паверадзіў пшаніцу.* Нсл. *Ты мне й сабе верадзіш, паверадзіў сваім словам.* Нсл.
3. *каму-чаму, безлич.* вредит, вредно. Нсл. 48. *Ня пі, калі табе верадзіць.* Нсл. *Соверш.* **аверадзі́ць** *каго-што*—нанести вред кому-н. Нсл. 356. *Аверадзіў ты мяне, зламіў касу добрую.* Нсл. *Соверш.* **заверадзіць** *каму*—повредить. Нсл. 161. *І сабе не памог, і мне заверадзіў.* Нсл.
4. раздражать больное место прикосновением; бередить. *Дачка, ты мне вярэдзіш раны.* Кл.: Каліна, 103.

паверадзі́ць, *соверш.* **1.** надорвать тяжелой работой. Нсл. 48. *См. верадзіць, 1.*
2. *каму-чаму,*—нанести вред, сделать подрыв, Нсл. 48. повредить. *См. верадзіць, 2.*
3. раздражить больное место. *Соверш., безлич.* **паверадзіць** *каму-чаму*—повредить. Нсл. 48. *Марозам паверадзіла яблыкам.*

●**верадзі́цца**-*джуся-дзішся, несоверш., возвр.* **1.** надсаживаться, подвергаться порче. Нсл. 48. *Не верадзіся, бяручы над сілу.*

не верадзіцца—не будет тяжело. Пск. (Иеропольский). *Назаўтра грудзі аж вярэдзяцца ад працы.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20, 4).

2. вредить себе. *Верадзіўся ты бяз памяці, даўшы такую скаланду.* Нсл. 48. *Соверш.* **абверадзі́цца**—повредить себе, устать. Пск.(Иеропольский). *Соверш.* **аверадзіцца**—допустить себя до вреда, до убытка. Нсл. *Аверадзіўся ты, шмат дужа даў, што й глядзець няма на што.* Нсл. *Соверш.* **паверадзі́цца,** *возвр.,* Нсл. 48 —повредить себе, надсадиться. *Паверадзіўся падыймаючы.* Нсл.

●**веражля,**—*см. под вяржа.*

●**веранец**-*нца, м.*—верую, кредо. *Пан Бог расказаў з ласкі свае прароку яго міласьці:"Моў кажнаму мужчыне: калі хто чаго спытае, а ён ня ўмее адказаць, калі скажуць 'вучыся', а яны ня хочуць, то такія людзі, як быдла тых людзёў малітвы не даходны і веры пры іх нямаш і веранец іх ня важан.* Кіт. 4065.

●**вераніна**-*ны-не, ж.*—кушание в виде густого теста преимущественно из ржаной муки; едят его с салом или коровьим маслом, Растсл. саламата(кисель или жидкая каша из муки с маслом или салом, С.) Нсл. 49. *См. лямеха, лямешка.*

●**ве́раньне**-*ня, ср.*—дача товара в долг. Нсл. *Усё на вераньне ды на вераньне, а вера гэта даўно зьверылася.* Нсл.

●**ве́рас**-*су, м.*—вереск. Ар.; Ст.; Калышкі Лёз. (Ксл.); Нсл.; Гсл. *Начавалі ў цёмным лесе, у зялёным верасе.* Нсл.

●**верасоч**—верешатник, *раст.* Жучкевіч, 15.

●**ве́расень**-*сьня, м.*—девятый месяц года, сентябрь.

●**вераск**-*ску, м.* **1.** дикий, пронзительный крик(визг, **С.**); Гсл.; Нсл. 49. *Якісь вераск у лесе.* Нсл. *Дзеці паднялі вераск у хаце.* Нсл. *Гаварыце бязь вераску, у чым тут справа.* Нсл. *І скогат, і скарга, ня ськеміць, што скуль — вялізманны восенскі вераск. Угрунь і угрунь, не для мэты пакуль, праз стромы, імшары, празь верас.* Дуб.

2. шипение, жарящегося чего-л. на сковороде. Нсл. 49. *Каўбасы паднялі вераск. Ср. верашчака.*

●**вераскава́ты**-*тая-тае*—немного визгливый. *Вераскаватая гаворка ягоная.* Нсл. 49.

●**верасклі́вы**-*вая-вае*—имеющий пронзительный голос, Нсл. 49. визгливый. *Верасклівы крык жанчыны ў варваўся ў мой пакой.* Крушына: Лебедзь 18. *Верасклівае дзяцё.* Нсл. *Верасклівы голас, аж у вушшу сьвідруе.* Нсл. *Нареч.* **верасклі́ва**—пронзительно, МГсл. визгливо́.

●**верашча́ка**-*àкі-àццы, ж.*—особое кушание из кусочков жареного мяса, сала, колбасы и т.п., Гсл.—национальное великолитовское(белорусское) блюдо; приготовляется таким образом, что в горшок с рассолом бросают куски сала, мяса, колбасы и варят. В горячий жидкий жир в верхней части блюда мокают блины. Ар. Другой род *"верашчакі"* отличается от описанного тем, что добавляют еще муки, и получается как бы колотуша, при чем сала и мяса бросают мелкие кусочки. Ар.; Шсл. *Гасьцей частавалі верашчакаю.* Ст.

●**верашчэць**-*чу-чыш-чыць, несоверш.* **1.** визжать, МГсл. испускать дикий, пронзительный для слуха крик, Нсл. 49. кричать. Боўдзіна(Ч. 178, 316). *Нешта верашчыць, заверашчэла ў лесе.* Нсл. *Косы чыркалі здалеку квола, прыглушана, і здавалася, што гэта нейдзе зусім блізка верашчаць скачкі.* ЗСД 172.

2. трещать в разговоре, терзать уши, или резким голосом, или азартным криком, плачем и пр. Нсл. 49. *Не верашчы дужа, заглушыш сваім крыкам.* Нсл. *Соверш.* **заверашчэць, а)**—завизжать. *См. верашчэць, 1.*

б) *соверш. к верашчэць, 2.*, бранить с криком. Нсл. 49. *Заверашчэла ізноў, бы нажом рэжуць.* Нсл. 49.

3. шипеть при жарении колбасы или сала. Нсл. 49. *Каўбасы верашчаць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **верашчаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў*—верезжание, производимое или детским криком, или криком животных, или пискливым плачем, или шипением жарящегося чего-л. Нсл. 49.

●**вератні́к**, *-кà, предл.-ікỳ, зват.-іча, м.*—часть пола в длину, пахаемая отдельно от других частей, чтобы была возможность лошади передохнуть на поворотах. Ксл. *Вератнікоў зь дзесяць прабег, а яго няма.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Вератнік ягоны меншы за мой.* Тм. *Вератнік аўсу прыбіў.* С. Музыка 21.

●**вераўча́ны**-*ная-нае*—из веревки. Янк. I. *Вераўчаны гуж.* Янк. I.

●**вераце́я**-*èі, ж.*—холм среди болота. Ксл. *На тэй самай верацеі аддыхалі.* Дубавое Беш. (Ксл.).

●**верацёльніца**-*цы-цы, ж.*—длинный речной червяк, употребляемый для ловли рыбы. Шсл. *Хадзілі капаць верацёльніцы, каб лавіць рыбу.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *См. вірацерніца ?.*

●**ве́рба**-*бы, ж.*—ива ломкая, белая. Гсл.

●**вербалоз**-*зу, м.*—ивняк, МГсл.; Пустынкі Сян. (Ксл.). ива бредина, Гсл. ива. Растсл. *Хадзіла каза па ніцых лозах, па вербалохзах.* Красновічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 12).

●**верх I,** *вѐрху, на вѐрсе, зват. верша; мн. ч.-хі-хоў-хом-хі-хамі-хох, м.*—верх. *Уменьш.* **вяршок**-*шкà*, **вяршэчак**-*чка. Але тыя* (*арэхі*) *на вяршэчку найсмачнейшыя.* Гілевіч: Здарэньне ў варэхах.

дзяржаць вярхі́—петь, играть высоким голосом. *Два музыкі стараюцца скупіцца, стаць да пары: адзін ізь іх лепшым навытыраньням дзяржыць вярхі, а пачынаючы толькі басуе.* НК: Дудар, 191.

●**верх II,** *предлог.*—выше, над. Гсл.; Нсл. 49. *Ляцелі верх лесу.* Гсл. *Верх дзярэўя ходзе.* Нсл. *Верх лесу лётаюць.* Нсл. *Я ня сонейка, верх лесу сушыць.* Из песни, Нсл.

верх менаваны—выше упомянутый.

верху пісаны—выше упомянутый. *Перад тымі верху пісанымі паны жалаваў калесьнік Мікула Пацуніч.* Гордз. Ак. XVII, 5.

●**верхала́з**-*за, предл.-зу, зват.-зе, м.* **1.** слово применяется к мальчику, лезающему по деревьям, с оттенком ругани и насмешки. Шсл. *Што гэта зь цібе будзе, верхалаз ты!* Ст.

2. ветреный человек. Войш.

●**верхавод**-*да,* **1.** голова в деле, предводитель. Гсл.

2. вожак, зачинщик. Гсл.

●**верхаводка**-*дкі-дцы, ж.* **1.** вода по льду,(Гсл.) на поверхности земли или в земле, ноблизко ея поверхности. Ар.; Вільня; Шсл.; Вял.; Ксл. *На возеру вялікая верхаводка.* Сянно (Ксл.).

2. уклея, [Aburnus L.] или вообще небольшая рыбка, держаяющаяся верхнего слоя воды. Харомск Давідгорадзк.(Крив. Полесье 166).

•**верхаве́ц**-*уца̀, м.*—верхушка. Расуха Імгл. (Косіч 242).

•**верхавїна**-*ны-не, ж.* **1.**—вершина. Гсл.

2. верхушка. МГсл.

•**верхаўё**-*ўя, собир.* **1.** вершыны деревьев. Шсл. *Нацерабіў вазоў пяць верхаўя на дровы.* Ст. *Верхаўе й карэньне аставіці ў пушчы таму пану, чыя пушча будзець.* Стт. 377.

2. сено с вершины стога; обыкновенно бывает почерневшим от дождя. Шсл. *Я добра падзяліў сена: у саўгас аддаў усё верхаўё.* Амельна Пух. (Шсл.).

•**верх менаваны,**—*см. под менаваць.*

•**ве́рзьці**-*зў-зѐш-зѐць; прош. вр. верз-ла-лі, несоверш., перех, и без дополнения*—плести, молоть, нести околесицу, Гсл. врать, говорить непристойности. Нсл. 49. *Вярзець, аж няма чаго слухаць.* Нсл. *Дзіўны зьвярнуўся — ні слова ад яго не пачулі людзі разумнага, такое верз — няма ведама што.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935, стр. 98). *Вярзець ігрушу на вярбе.* *Послов.* Рапан. 149. *Носіш у запазусе нейкі каменьчык і вярзеш такую цяруху.* Цэлеш: Ярылаў агонь.

ве́рзьці лухту—молоть вздор. Гсл. *Соверш.* **заве́рзьці**—начать врать. Нсл. *Ён сваё завёрз.* Нсл. *Соверш.* **наве́рзьці,** *каго-чаго.* Гсл.

наве́рзьці лухты—намолоть вздора. *Наверз лухты.* Нсл. 49.

вярзе́цца, вярзлося, *безлич.*—мерещится, (Гсл.) представляется, Нсл. 49. грезиться. Шсл. *У сьне вярзецца Бог ведае што.* Нсл. *Гэта табе сп'яна вярзлося.* Нсл. *Усю ноч верзлася пра нябошчыцу матку.* Ст.

вярзьціся, *1 і 2 лица нет,* **вярзецца**—мерещится. МГсл. *У сьне ей вярзлося нешта нязвычайнае.* Сяднёў: Р. Корзюк. *Сьпіць хлопчык як забіты, і кашляць перастаў. Вярзуцца яму сны ўсякія.* Гарэцкі: Песьні, 32. *Соверш.* **зьве́рзьціся, зьвярзе́цца**—примерещиться. Шсл. *Нешта мне ў сьне зьверзлася, ды забыўся.* Ст. *Мала што зьвярзецца ў сьне.* Кавалеўшчына Н.(Демид.: Веров. 105).

•**верлавокі**-*кая-кае,* (Нсл. 49) **1.** лупоглазый(с глазами на выкате, С.) Гсл.; Ксл. *Прышоў нейкі верлавокі, страшна глядзець на яго.* Нсл.

2. вращающий во все стороны глазами. Нсл. 49. *Верлавокі гэты ўсюдых выглядзіць.* Нсл.

•**верлык**-*ыка, предл.-ыку, зват.-ыча, м.*—белок глаза. Ксл.

•**вернасьць**-*ці, ж.*—верность. Кіт. 58б12.

•**ве́рнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** принадлежащий к известному вероисповеданию.

2. верующий. *Пракорі былі Тваe вернікі.* Кіт. 467. *І вернікі Божыя мусулмане, ідзіце да аддаваньня хвалы Богу.* Кіт. 28а14.

3. тот, кому поверяют какие-л, секреты, тайны, поверенный; поверенный в делах; веритель. Гсл. **4.** веритель. Нсл. *Самага верніка майго працi аб гэтым.* Нсл. *Добрага верніка маеш, а мой зьверыўся.* Нсл.

5. поверенный(лицо, официально уполномоченное действовать от чьего-л. имени, С.) Нсл. 105.

•**ве́рніца**-*цы-цы, ж.* **1.** *жен. к вернік, 1.*

2. верующая.

3. верительница. Нсл. *Папытай аб гэтым у самай верніцы.* Нсл.

4. поверенная, *жен. к вернік, 4.*

5. женщина верная кому-н. *Ці я ў цябе, мой татухна, ня верніца была, ці ня верна служыла?* Семашкова Стдуб.(Косіч 238), *перен.*—жена. Нсл. *Узяў сабе верніцу.* Нсл. *Глядзі, што твая верніца вырабляе.* Нсл.

•**ве́рны**-*ная-нае*—верный. Кіт. 20а3.

•**верш**-*ша, предл. и зват.-шу; мн. ч. вершы-шаў, м.*—стих, стихотворение. Гсл.; Нсл. 49. *Усе вершамі складна гавора.* Нсл.

•**ве́ршнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—работник, оканчивающий верх стога, *"азярода"* и т.п. НК: Очерки, 797.

•**ве́ршыць**-*шў-шыш-шыць*—делать, заканчивать верх, верхнюю часть чего-л.(стога, скирда, постройки и т.п.). *Вось — ён вершыць стог.* Лойка: Л. песьня.

завярша́ць-*аю-аеш-ае, многократ.*—делать верх в чем-л. Нсл. 161. *Завяршаць, завяршыць хату.* Нсл.

завяршы́ць, 1. *соверш. к завяршаць, вершыць. Завяршылі стог ды пашлі дамоў.* Ст.

2. сказать в заключение что-л. неприятное, Нсл. 161. вообще сказать что-л. в заключение. *Казаў хараша а завяршыў яшчэ лепей.* Нсл.

завярша́цца, *несоверш.*—быть оканчиваемому положением верха. Нсл. 161. *Царква завяршаецца, ужо завяршылася.* Нсл. *Соверш.* **завяршы́цца.** Нсл. 161.

•**ве́рвы,** *единств. ч. нет.*—веревка, на которой висит люлька. Янк. I.

•**верцяно I,**-*нà; мн. ч. вярцёны-наў, ср.*—веретено. НК: Очерки, 176, Но. 311.

зачынаць верцяно—начинать прясть на отдельном веретене. НК: Очерки, Но. 311.

•**верцяно II,**-*янà; мн. ч. вярцёны-наў*—жердочка длиною вершк. в II в жерновах, которая нижним концом упирается в средину *"ляпятня"* а пройдя сквозь жёрнов, другим заостренным концом входит в мелкое углубление *"пярапліцы".* НК: Очерки, 327.

•**верч,** *вярчà, предл. вярчỳ, зват. вѐрча; мн. ч.-чы-чоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—свершок лык. Шсл. *Узяў вярчы з два палосься.* Навасёлкі Пух. (Шсл.). *Падай мне лыковы верч.* Слопішча Шацк. (Шсл. *под лыковы*).

верчык-*ка, м.*—плетенный, посыпанный солью баранок. Растсл.

•**ве́рынец**-*нца, предл.-нцу, м.* **1.** кредо, символ веры в церкви. Кіт.

2. *перен.*—взгляды, убеждения, основы мировозрения.

•**ве́рыць**-*ру-рыш-ра; повел.* *вер, верма, несоверш.* *каму,* **1.**—верить. *Многократ.* **давяра́ць**-*дю-деш-де; повел.-ай-айма.* Шсл. —доверять. *Не давярайце гэтаму чалавеку ні на грош.* Макарова Сьміл. (Шсл.).

2. *у каго*—веровать. *У вадзінага Бога верыце.* Кіт. 1468. *Божа мой, Табе посьнікаў і ў Цябе веру.* Кіт. 22б17. *У прарокі Божыя верачь.* Кіт. 6а11. *Соверш.* **уверыць**, *у каго-што,* **1.** уверовать. *Тыя, каторыя ўверылі, што заслана табе куран.* Кіт. 5б10.

2. твердо довериться кому-л. *Ты надта ўверыў у яго.* Ар. *Отгл. имя сущ.* **вераньненя**, *предл.-ню, ср.*—сильная вера. *Іман што ест? — Увераньне ў Пана Бога адзінага.* Кіт. 39а7.

заверыць, *перех.*—уверить, Нсл. 163. заверить. *Ты мяне цяпер завяраеш; а як заверыш, то й адкінешся, ня спраўдзіш.* Нсл. *Не завярай мяне ў тым, што лепі за цябе знаю.* Нсл.

заве́рыцца, *-руся-рышся*—положиться на уверение. Нсл. 163. *Заверыўся ў ім добра. Несоверш.* **завярацца**—уверяться, полагаться на уверение. Нсл. 163. *Не завярайся на яго словы; ён заўсёды маніць.* Нсл.

зьве́рыць-*ру-рыш-ра, што на каго*—доверить кому. Нсл. 200. *Я на цябе зьвяраў, усё зьверыў, а ты мяне ў вусім ізрадзіў.* Нсл. *Многократ.* **зьвяра́ць**-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, што на каго*—доверять что. Нсл. 200. *См.* **зьверыць**.

•**ве́рыцца**-*ыцца, безлич.; несоверш.*—вериться. *Соверш.* **зьверыцца**—потерять доверие, извериться. *Усё на вераньне ды на вераньне, а вера гэта даўно зьверылася.* Нсл.(*под* **верыньне**). *Добрага верніка маеш, а мой зьверыўся.* Нсл.(*под* **вернік**).

зьве́рыцца-*руся-рышся, соверш., возвр. на каго*—положиться на верность чью, доверить кому. Нсл. 200. *Несоверш.* **зьвяра́цца**-*дюся-дешся*—полагаться на верность чью, доверять кому. Нсл. 200. *См. зьверыцца. Не зьвярайся на яго, як зьверышся, то пабачыш, што ён табе падсукае сьвечку.* Нсл.

•**веселата́**-*ты̀, ж.*—весёлое состояние, Шсл. беззаботно радостное настроение, веселье. *Уся веселата зьгінула ў яго.* Ст.

•**весялосьць**-*ці, ж.* (ЗСД. 285, 373) **1.** свойство и состояние по знач. прилаг. *"вясёлы"*, весёлость. *А яны, думаеш, ад весялосьці запелі?* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся,—веселое радостное настроение. *Настрой палепшыўся і віі*(?) *ізноў заграў маладой весялосьцяй.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Над зямлёю, над цэлым сьветам была весялосьць, сінела яснае неба.* Адамчык: Арж. колас. *Я хачу весялосьці ў ваччу.* Гарун(ст. "Вясна").

2. веселье(беззаботно радостное настроение, жизнерадостность, **С.**) МГсл. *Сярод нясудзержнае весялосьці агарнуў смутак.* Дзьве Душы 3. *А за сталом, бы ў морскім рокаце, шумела весялосьць.* Крушына(Зьніч, 1951, Но. 14-15). *Забушавала кіпучая весялосьць.* ЗСД. 285.

•**весяліць**-*лю, вясѐліш-ле-лім-ліце-ляць, несоверш.*—веселить. *Вочкі чыесь зораць і вяселяць струнны гуд.* С. Музыка, 182. *Соверш.* **увесяліць**-*лю, увясѐліш-ле-лім-селіце-ляць*—развеселить. *Імаму досіць ня ўчыняць, нутра яго ня ўвяселяць.* Кіт. 20а8. *Я пакрыўца, усіх пакрываю сваею ласкай, уммет(араб. царкву, вернікаў царквы,* **С.**) *твой увесялю.* Кіт. 122а2. *Многократ. увесяляць-яю-яеш-яе. Соверш.* **узьвесяліць**—скоро развеселить. *Салавейка малюсенькі, запей рана на зарэ, узьвесялі ты мяне.* М. Погар, Стдуб.(Косіч 70). *Многократ.* **узьвесяля́ць**-*я̀ю-я̀ш-я̀е.*

•**весялу́н**-*уна̀, предл.-уну̀, зват.-у̀не; мн. ч., дат.-ном, мн. ч., предл.-нох, м.*—весельчак. Шсл.; Аш. *Ну й весялун гэты Мікіта!* Ст. *Былі ў бацькі тры сыны і ўсе тры весялуны.* Аш. *Такая была навука неразважным весялуном.* Прытыцкі(Б. Шляхам, Но. 119). *Гаспадар быў весялун.* Крушына: Творы, 175.

•**весялу́шка**-*шкі-шцы, ж.* **1.** увеселительный предмет, как то: инструмент, болтливое дитя, водка. НК: Пасоб. Но. 55.

2. одно из названий(эпитетов **С.**) водки. НК: Очерки, 70.

•**веснавы́**-*вая-вое*—весенный. НК: Пасоб., 110; Ар.; Шсл.; Ксл.; МГсл. *У полю павеяў цёплы веснавы ветрык.* Машкі Сян. (Ксл.) *Веснавое ворыва ўжо кончылася.* Ст. *См. вяснушчы.*

•**весьлівы**-*вая-вае*—.... *Бязьмежна ніваў калыхай, пашлі ім весьліввыя сокі — зямля і неба дар — няхай узносіць іх узрост высокі.* Салавей.

•**ве́сьліца**-*цы-цы, ж.*—лестница. Дз.

•**ве́сьніцы**-*ніц*—ворота из перекладинок, Шсл. ворота. Гсл. *Паламаліся нашы весьніцы.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Нікаму і ў галаву ня йшло, каб залапіць дзірку ў страсе або прыбіць завесы да весьніцаў.* Нязнаны("Бацькаўшчына", Но. 36-47/115-116). *Узышоў Цікавы зь весьніц.* Дуб.(Калосьсе, Но. 20, стр. 154). *Бегаў да лесу нацянькі ад родных весьніц.* Лойка: Л. песьня. *Адвячоркам я выйду за весьніцы.* Крушына: Лебедзь, 34. *Уменьш.* **ве́сьнікі**-*каў,* Нсл. 43,—ворота, Ксл. простые деревенские ворота. Віленшч.; Меншч.; Горадзеншч. (Нсл.). *Весьнікі зачынены.* Пачаевічы Чаш. (Ксл.). *Мароз ужо ўзяўся адчыняць весьнікі.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).

•**ве́сьці,** *вяду̀-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ-дуць*, *несоверш., перех.* **1.** вести. Ар. *Пара̀ коні весьці пасьціць.* Ст.
2. *на каго*—доказывать выиновность чью-л., обвинять, особенно перед судом, в суде. *А хто бы на каго што несправядліва веў, а не давёў, тым самым каран быці маець.* Стт. 65.
3. *за*—считать чем-л. Смаленшч., Дсл. *Я вяду яго за добрага чалавека. Ведаю й тое, што ліхое надабе весьці за добрае.* Дсл.
4. весьці *каго за*(*каго*, **С.**) што—почитать за кого. Дсл. *Вядзець яго за родную.* Дсл.
вяду́чы, *прич. к весьці 1, 2.*
ве́дзены, *прич., страд.* **а)** веденный. Ар. **б)** ведомый. Ар.
весьці права—вести с кем процесс, находиться в судебной тяжбе. *См. правава́цца.*
вядучы права зь кім—находящийся в судебной тяжбе, тяжущийся. *Маюць апыт чыніці а захаваньню тых абедзьвіх старон, права із сабою вядучых.* Стт. 441. *Вядучы права а розьніцы гранічныя з адным, ня меў ад каго іншага із стараны пераказы ў тым праве.* Стт. 346. *Многократ.* **вадзі̀ць**-*джу̀, водзіш-дзе*—водить. *Куды ты яго водзіш?* Ар.
адводзіць-*джу-дзіш-дзе, несоверш. к адвесьці 1, 2, 3. Калі б ацец, матка ад веры мумульманскай адводзілі, то бы іх слухаць ня трэба.* Кіт. 1164. *Соверш.* **адве́сьці** *каго ад каго, чаго*, **1.** отвести от кого-чего-л. на некоторое расстояние. Ар. *Адвядзі дзяцё ад печкі.* Ар. *Арсён адвёў каня ў бок з дарогі.* Ар.
2. *каго*—отвести приведённого обратно. *Яўген адвёў дзяцё да бацькоў.* Ар.
даводзіць-*джу-дзіш-дзе; повел.-дзь-дзьма*, **1.** *несоверш. к давесьці, 1, каго да каго, чаго*—доводить.
2. *што да чаго, несоверш. к давесьці, 2.*
3. *несоверш. к давесьці, 3.*
4. *несоверш. к давесьці, 4, што*—путем доводов, фактов убеждать в чем-л., доказывать. Варсл.; БНсл. *Соверш.* **давесьці,**
1. *каго да каго, чаго*—довести. *Аляксандра давёў Паўлюту да местачка.* Ар.
2. *што да чаго*—довести, проложить до какого-л. места, границы. *Давялі шашу да местачка.*
3. сделать, приладить что-л. аккуратно до малейших подробностей. Шсл. *Ах, як ён добра давёў вазок, аж глядзець люба!* Ст. *У клеці ўсё добра даведзена: злодзей ня ўлезе.* Ст.
4. *што*—доказать, (Бсл.) потвердить истинность, правильность чего-л. фактами, доводами. *Якраз давёў усё, што хацеў.* Ст. *Давядзі, Фэргат, адвагай, што кахаеш яе.* Крушына: Лебедзь, 55. *Старана, каторая мела даводзіць, не давядзець, таковая рэч сваю траціці маець.* Стт. 257.—*каму,*—путем доводов, фактов убедить, уверить в чем-л., доказать. БНсл. *Ён давёў імне, што яго праўда.* Ар.
5. запустить, довести до состояния упадка. *Апушчэнец ты, да чога ты двор давёў: усі пуні пазаваліліся!* Пірагова Імсьц. (Бяльсл.).
заводзіць-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.*
1. узглядам статку—обзаводиться чем. Ар.
2. о песне — затягивать, запевать.
заве́сьці, *соверш., перех.* **1.** заставить прийти, войти куда-л., завести. Ар.
2. отвести куда-л. мимоходом, попутно.
3. увести.
4. обзавестись чем. Ар.
зводзіць I-*джу-дзіш-дзе, повел.-дзь-дзьма, несоверш., перех.*—переставать держать, разводить(о животных), переставать выращивать. Ар. *Пачалі зводзіць гусі, бо танныя.* Ар. *Соверш.* **зьве́сьці,** *зьвяду̀-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ.* Ар. *Зьвядзем гусі ды завядзем індыкі.* Ар. *Соверш.* **зводзіць**-*джу, зводзіш-дзе*—отвести куда-л. и привести обратно; отведя, помочь кому-л. побывать где-л., сводить. *Звадзі яго да сусядоў, хай пазнаёміцца із сябрамі нашымі.*
зьвесьці із сьвету—погубить(лишить жизни, **С.**) Іг.
зводзіць, ізводзіць II-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.* **1.** сводить с чего, откуда, сверху вниз.
2. обманывать, подводить. Іг.
3. зводзіць, ізводзіць—обольщать, искушать. Гсл. *Шайтане, да каторых ты людзей прыступу ня маеш іх зводзіць?* Кіт. 61а11, 61б13. *Шайтане, маім таварышам дай раду, што*(*б*) *да ніх ня меў прыступу ізводзіць іх.* Тм. 61б3.
4. совращать с пути, соблазнять. Нсл. 199. *Ты мяне зводзіш: баюся, каб ты мяне ня зьвёў.* Нсл.
5. сплетничать. Нсл. 199; Гсл. *Ты ўсё зводзіш пану і цяпер зьвёў, назводзіў на нас. Ня зводзь, не разнось зводкі.* Сьвярдлы Беш. (Ксл.), *Соверш.* **назводзіць**—наобольщать, насоблазнять, насплетничать. Нсл. 199. *См. зводзіць.*
6. *юрид.*—производить следствие при наличном. *А ліцо ў урадзе будзець ку зводу тот выкуповаць, і хто ся зводзіць.* Стт. 479.
зьвесьці, ізьвесьці-*ду̀-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ, соверш. к зводзіць II, 1. каго,* **1.** свести, помочь кому-л. или заставить кого-л., сойти вниз.
2. свести, увести на другое место, в сторону. *Зьвядзі каня на бок.*
3. склонить к чему-л., подбить на что-л.(обыкновенно отрицательное). *Хлапцоў зьвялі біцца.* Ст.
4. *соверш. к зводзіць II, 2.*—обмануть, подвести. *Зьвёў дарма чалавека.* Ст.

4а. *соверш. к зводзіць II, 3.*—обольстить, искусить. *Тых людзей не магу я*(*чорт*) *ізьвесьці.* Кіт. 61а17; 61б13. *Ізьвёў іх шайтан.* Кіт. 74б13. *Хаву шайтан ізьвеў.* Тм. 74б15. *Я*(*чорт*) *тых ніколі не магу зьвесьці, тыя людзі ад мяне вольны будуць.* Кіт. 60б1. *Шайтан рэк:"Я тых людзей не магу зьвесьці, каторыя сегосьветную роскаш за нішто маюць".* Тм. 61а12. *Рыгор зьвёў дзеўку.* Ст.

навадзіць-*джу̀, наводзіш-дзе, соверш., перех.*—много поводить кого-л. *Колькі ты там навадзіў таго каня? — адно лета.* Ст. *Соверш.* **павадзі́ць**-*джу̀, паводзіш-дзе,* **а**) походить с кем-л., помогая или направляя движения, поводить.
б) *чым па чым*—поводить, сделать несколько движений чем-л. по какой-л. поверхности.

пазьве́сьці-*вяду̀-вядзѐш-вядзѐць, соверш.* —обольстить, искусить многих. *Звадзіцелка ўсіх дзяцюкоў пазьвяла.* Нсл. 199(*под звадзіцелка*).

5. *соверш. к зводзіць II, 4*—совратить с пути, соблазнить.

падводзіць-*джу-дзіш-дзе, несоверш. к падвесьці*—подводить. Ар.; Раст.: Северск., 136. *Соверш., перех.* **падве́сьці**—подвести, ведя, приблизить к кому,-чему-л.; довести до кого-чего-л.

пераводзіць-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех. што,* **1.** переводить чрез что-л. *Пераводзіць пераз раку.*

2. сплетничать, взводить ложь на кого-л. Нсл. 399. *Ты ўсё зводзіш ды пераводзіш на нас матцы сваей.*

3. *перех.*—истреблять. Нсл. 399. *Пераводзіць, перавесьці мышы, прусы, краты.* Нсл.

4. оказывать слабость, истощалость, Нсл. 399. подводить, делать впалым(живот). *Ты нешта жываты свае пераводзіш, паравёў.* Нсл. *Соверш.* **перав́есьці**-*вяду̀-дзеш-дзець-дзем-дзіце-дуць,* **1.** перевести чрез что-л. *Падарожных перавялі пераз раку.*

2. *соверш. к пераводзіць 2.* Нсл. 399. *Падслухаеш нас дый перавядзеш*(*матцы сваей*). Нсл.

3. *соверш. к пераводзіць 3,*—подвести (живот), похудеть.

перавесьці із сьвету—лишить жизни. *Каб гэтак хто лаіў мяне, я б яго із сьвету даўно перавёў.* Багушэвіч.

празводзіць-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.* **1.** соблазнять. Нсл. 522. *На ўсё ліхое празводзіш, празьвёў дзеці мае.* Нсл.

2. сплетнями доводить до ссор. Нсл. 522. *Ты ўсіх празводзіш.* Нсл.

празьвесьці, *-вяду̀-дзѐш-дзѐць-дзѐм-дзіцѐ,* **1.** *соверш. к празводзіць 1.*—соблазнить. Нсл. 522.

2. *соверш. к празводзіць 2*—сплетнями довести до ссоры. Нсл. 522. *Не пабіліся б, калі б ты іх не празьвяла.* Нсл.

прыводзіць, *-джу-дзіш-дзе, несоверш.* —приводить. *Шайтан прыводзіць да хмельнага напітку... а на каторам ангел сядзіць, той да паклонаў Божых прыводзіць.* Кіт. 1б1, 3. *Соверш.* **прывесьці**-*вяду-вядзеш-вядзець-вядзем-вядзіце.*

●**ве́сьціся,** *вяду̀ся, вядзѐшся-дзѐцца-дзѐмся-дзіцѐся-дуцца, несоверш.* **1.** идя, вести кого-л. Ар. *Куды ты вядзешся з кароваю?*

2. *только в 3-ем лице единств. и мн. ч.*—водиться(о животных, птицах, насекомых). Ар. *У лесе вядуцца лічы.* Ар.

3. хорошо плодиться, размножаться (о домашних животных).

4. *безлич.* **вядзе́цца, вялося**—счастье служит, Нсл. 48. везёт, везло. *Калі вядзецца, дык і на ськепку прадзецца. Послов.* Нсл. *Яму добра вядзецца*—его дела идут хорошо. *Як сярод людзёў жылося, сярод брацьцейкаў вялося?* НК: Старцы, 79. *См. шчасьціць, шанцуе, шэнце.*

адводзіцца, 1. *несоверш. к адвесьціся, 1. Соверш.* **адве́сьціся**-*дуся-дзешся зь кім.* **1.** ведя кого-л. отойти с ним на близкое расстояние. *Мікіпар адвёўся з канём на бок дарогі.* Ар. *Во аж куды адвёўся з канём.* Ст.

даводзіцца-*джуся-дзішся, несоверш. к давесьціся,* **1.** ведя кого-л., доходить куда или до кого-чего-л. *Пастухі даводзяцца з каровамі аж да лесу.* Ар.

2. *каму*—приходиться, быть в тех или в иных родственных отношениях. Гсл.; Шсл.; Бяльсл. *Даводзіцца імне цёткаю.* Гсл. *Мялян даводзіцца мне браценьнікам.* Ст. *Ён мне даводзіцца браценьнікам.* Палуж Краснап. (Бясл.).

3. *безлич.*—приходится, необходимо, неизбежно в зависимости от каких-л. обстоятельств. *Даводзіцца нам кружыняць на мост, бо лёд на раццэ слабы.* —приходится, случается, (Шсл.) выпадает на долю. *Ці даводзілася вам праяжджаць па сяле ў канцы лета?* Гарэцкі: Песьні 12. *Спустошаных прагалін мне шмат даводзілася праходзіць у жыцьцю.* Случчанін: Казалі мне дзяды.

даве́сьціся, *давяду̀ся-дзѐшся-дзѐцца-дзіцѐся-ду̀цца; прош. вр. давёўся, давяла̀ся-лося-ліся, соверш.* **1.** *да каго-чаго*—ведя кого-л., дойти до кого-чего-л. Ар. *Давёўся з каровамі аж да нас.* Ар.

2. дойти до крайней бедности в материальном отношении или опуститься морально. Шсл. *Давёўся чалавек да апошняга: прадаў і каня.* Ст. *Да чога ён давёўся, гэты Мікола; стаў апошнім жулікам.* Ст.

3. *безлич. каму, соверш. к даводзіцца 3. Давядзецца табе, чалавеча, пагараваць.* Ст. *Давялося трохі і на каўнер прыхапіць у купца.* Косіч 233. *Усяго давялося ім пабачыць: і дабра і гора.* Ст.

Безлич, 3-ее лицо буд. или прошл. вр. **давядзецца,** *прош. вр.* **давялося**—придётся, Дсл. пришлось. БНсл. *Ну, цяпер, голубе, не давядзецца табе болі паляваць на іх.* Ельн. (Дсл.). *Не давядзецца сьвіньні на неба глянуць.* *Послов.* Рапан. 261. *Пакінуць давялося мне бацькаў парог(бо арыштавалі).* Кавыль: Пад зорамі, 68,—придется, случится. Шсл.; Гсл. *Раз Сымонку давялося чуць, як граюць дудары.* С. Музыка 20. *Давялося гуляць на яе вясельлю.* Гсл. *Ці давялося табе плысьці па мору?* Гсл. *Ці дасьць Бог, ці давядзецца быці там, дзе наша ніва?* Гарун(ст. „Журба"). *Сядні пяялі два разы а можа й трэйці давядзецца.* НК: Старцы, 92. *Хоць ня быў яшчэ злодзеям, але ж тут дык давялося.* Багуш. *Ну, як ня скласьць свае хвалы аб тым, чым раз дыхнуць мне давялося.* Сяднёў(Бацьк., Но. 46-47/530-531). *Давялося(жорнам) уродаў нямала перацерці.* Дукса.

2. *ирон., только в прошл. вр.*—как же, удастся! вот так счастье! удалось тебе! Гсл. *Давялося табе так змайстраваць, як ён*(значит не удалося). *Давялося, як нашай Салосе.* *Послов.* Гсл.

заводзіцца-*джуся-дзішся,* *несоверш.* **1.** начинаться чему-л. Нсл. 162. *Вясельле заводзіцца.* Нсл.

2. появляться, возникать, заводиться. *Мышы заводзяцца.* Ар.

3. вступать в драку(в ссору, С.) Шсл. *Абы за што, дык і заводзіцца зь людзьмі біцца.* Ст. Ст. *За звычай узяў з усякім заводзіцца.* Нсл. 200.(*под звычай*). *Соверш.* **заве́сьціся,** *-вядуся-дзешся-дзецца-дзёммся-дзіцеся,* **1.** появиться, возникнуть, завестись. *Ня бывалае ў нас заводзіцца, завялося.* Нсл. 162. *У сьвірне мышы завяліся.* Ар.

2. вступить в драку(в ссору, С.) Шсл. *Мужчыны за нешта завяліся: зараз будзе бітва!* Ст. *Не із сваім братам ты завёўся.* Нсл. 162.

зводзіцца, *несоверш. к зьвесьціся,*— выводиться, Ар.; Іг. изводиться. *Соверш.* **зьвесьціся,** *зьвядзецца, прош. вр. зьвёўся, зьвялася-лося-ліся*—вывестись, перестать существовать, Ар.; Іг. известись. *Было дый зьвялося.* Іг.

паводзіцца, паводзілася, *безлич., каму,* **1.** преуспевать; везёт, удается. *Як табе паводзілася, што над табой дзеялася?* Кіт. 9667.

2. ведётся, обыкновение(есть обычным, принятым). Нсл. 428. *У нас так паводзіцца.* Нсл.

3. следует, прилично(обыкновенно с отрицанием *"не"*, С.) Нсл. 428. *Не паводзіцца табе так рабіць, гукаць.* Нсл. *Соверш.* **павядзе́цца, павялося**—счастье послужит, Нсл. 48. удастся, повезёт. *Табе дужа сядні павялося.* Нсл. *Табе, братку, павялося, а мне горда прынялося.* Из песни, Нсл. *См. пашанцуе, пашанцавала; пашэнце, пашэнціла.*

вывесьціся, *соверш.*—появиться на свет, вывестись(о животных). *Дзе воўк вывядзецца, там шкоды ня робе.* *Послов.* Рапан. 219.

•**ве́шаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—вешать.

•**ве́шніцы**—коловорот вместо ворот или калитки. Гсл.

•**вешчава́ць,** *вяшчую-чуеш-чуе, повел.-чуй-чуйма, перех. и без доп., несоверш.*—предвещать(вещать, прорицать, предсказывать, С.) Нсл. 106, предсказывать, МГсл. предвещать, предсказывать. Гсл. *Коцік мыецца, госьціка вяшчуе.* Гсл. *Дзякуй, што добрае імне вяшчуеш.* Нсл. *На добрую долю вяшчуе.* Гарэцкі: Песьні, 83. *Соверш.* **навешчаваць**—предсказать. *Сарока не дарма вешчавала, гасьцей навечавала.* Нсл. 106.

•**ве́тах**-*ха, м.*—луна, находящаяся в последней четверти. Ксл.; МГсл. *Ветах настаець за дзень.* Сянно (Ксл.). *См. вятох.*

веташковы-*вага*—сделанный во время (последней фазы, С.) ущерба луны. Нсл. *Веташковая сяўба.* Нсл.

•**ве́тла,** *нареч. к ветлы*—вежливо. Гсл.; Ксл. *Толькі ў зорачкі ў вышы над панурым замкам зьзяюць, бліск іх ветла так дрыжыць.* С. Музыка 178. *Прашу ветла сесьці.* Крушына: Эрот. іскрыпка. *Я ўсіх вітаю ветла, рада.* Жылка, 76. *Сустракае ветла восень.* Мяцько(Б. Голас, Но. 71). *Усьміхнешся ветла мне.* А. Русак(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, стр. 28).

•**ве́тласьць**-*ці, ж.*—вежливость. НК: Старцы, Но. 16; Гсл. *Яна зьвязавала яго сваёй казённай ветласьцяй.* ЗСД 275. *Вусны — соладзь. і суздрам ён — ветласьць.* Крушына: Творы 128. *Ветласьць, што дзядзька бачыў, ня сьветчылі аб ягоным пачуцьці да яе.* Шакун: Сьлед, 14. *Каб не ягоная ветласьць адказаваць на ейныя пытаньні, дык ішлі бы моўчыкам.* Тм. *Грай пра ветласьць, вусны й вясну.* Крушына: Творы, 92. *Наша нявестка ветлая — з усімі ветла абходзіцца.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Давялося ветла-саладжава ўсьміхнуцца.* ЗСД 177. *Ветла прытуляць кусты.* Салавей: Сіла, 31.

•**ве́тліва,** *нареч.*—приветливо. Гсл. *Шчасьлівыя спатканьні з табой пад вязам ветлівым.* Крушына: Лебедзь 11.

•**ве́тлы**-*лая-лае*—вежливый. НК: Старцы, Но. 16; Гсл.; Бель Выс. (Ксл.).; Пск. (Даль). *Ніхто ніколі ня бачыў, каб зьмяніўся від ягоны, заўсёды аднолькава цёплы й ветлы.* ЗСД 11. *Такія добрыя мужчыны, прыгожыя, ветлыя.* ЗСД. 83. *Раіса слухала яго із спакойным ветлым усьмехам.* ЗСД 275. *Дабрыдзень вам у згодзе і парадку! Жадаю долі радаснай і сьветлай, уроды ў полю і прыплоду ў статку. Жадаю вам і ўсёй краіне ветлай.* Дуб.(Блр. Моладзь, Но. 16, стр. 16). *Слоўца ветлае зь белай гусяю*

пашлем. Крушына: Лебедзь 4. *См. уветлы. Печ, як маці, ветла.* С. Музыка, 201. *Слоўца ветлае пашлем.* Крушына: Творы, 8. *Ценькі бровы, від так ветлы, і на губках такі сьветлы, такі добранькі сьмяшок.* С. Музыка 89. *Азірнуў ён і абмерыў далі ветлыя палёў.* Тм. 115. *Лятуценьні ветлы аб недалёкі час.* Жылка, 32.

•**ве́тразь**-*зі, мн. ч., род.-зяў, м.*—парус. *Вятры заблудзіліся ў ветразях белых.* Кавыль: Пад зорамі, 26. *Плывуць наўманы бязь ветразяў чаўны.* Кавыль: Думы 29. *Жані тугу на шчырыя бары, а калі ў ветразі ўвыйшла — дык добра, ня вернуцца ніколі караблі.* Дуб.(Калосьсе, Но. 20, стр. 148). *Успомню белы ветразь на сініх, на гордых, як мора, азёрах.* Караткевіч: Ускалось, Но. 13, 20.

•**ве́траніца**-*цы-цы, ж.*—подшивная доска у края крыши. Ксл. *Ветраніца адарвалася.* Казяны Сір. (Ксл.).

•**ветравы́**-*вая-вое*—происходящий с ветром. *Нашлець Спадар тры хмары навальнічных: адну камѐнную, другую ветравую, трэйцю агнянỳю.* Росл. (Дсл.).

•**ве́трыва,** *нареч.*—ветренно. Гсл. *Сядні ветрыва на дварэ.* Гсл.

•**ве́трыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., каго-што*—очищать зерна от пыли и сора: сыпать сверху тонкой струёю, пыль сносится ветром в сторону, а зерно сыплется в корыто. Янк. I. *Ветрыла жыта й ня бачыла, што на гародзе коні ходзяць.* Янк. I.

•**ве́цер**-*тру, мн. ч. вятры̀-оў и т.д.* **1.** ветер. Ар.; ЗСД 180; Нсл. *Куды вецер, туды й я. Послов.* Нсл. *Перастань, ветру, дзьмуці.* Гарун(Песьня). *Адны вятры лятуць з гары.* Гарун(ст. "Навокал"). *Ветру, ветру вольны, стой, зрабі паслугу.* Тм.(ст. "Ветру"). *Прынёс вятроў каўкаскіх пявучасьць.* Лойка: Л. песьня.

2. испражнение.

3. непостоянство, ветреность. Нсл. *Вецер у яго ў галаве.* Нсл. *Ветрам падшыты. Послов.* Нсл.

4. непостоянный, ветреник. Нсл. *Ня слухай, што вецер гэты гавора.* Нсл.

ветрык-*ыку, уменьш. от вецер*—ветерок. Ар.; Шсл. *Трошкі ветрык якась пачаў тыкаць.* Пісараўка Імгл.(Сержп.; Отчет, 9). *Ветрыкі павеюць — ня зьвеюць.* Север Сур.(Шэйн, 1-2, 496). *Такі ж сягодня цёплы ветрык!* Ст. *Шумела так, як узьбярэжнае на ветрыку трысьцё.* Крушына("Зьніч", 1953, Но. 24). *Уменьш.* **ве́трык**—ветерок. Гсл.

ве́трычак—ветерочек. Гсл. *Усхадзіўся такі магутны вятруга.* Цэлеш(Ярылаў агонь).

•**ве́ціць,** *вѐчу, вѐціш, вѐце, несоверш., каго-што.* НК: Старцы, Но. 16,—приветствовать. *Соверш.* **прыве́ціць,** *прывѐчу, прывѐціш, прывѐце, каго-што.* НК: Старцы, Но 16—приветствовать. *Гадавала родная матуля дарагога свайго сына Янку. Гадавала, часта напявала пра лугі зялёныя і поле, і пад песьню абярнясь згадала: А якая ж будзе ў сына доля! Ці прывецяць дзетку-малалетку, ці памогуць яму ў гору людзі?* С. Бандарэнка(Блр. Голас, жнівень 1962 г.).

прывяча́ць-*дю-деш-де, повел.-ай-айма, нв.*—приветствовать. (*Вокны ў мяцеліцу*) *клічуць, надзяць, сустракаюць, прывячаюць, запрашаюць.* Гарун: Завіруха.

•**вечая́**-*і, ж.*—дыра в верхнем жерновом камне. Міх.

•**ве́чар**-*ра, м.*—вечер. Кіт. 16б17.

•**вечарэць**-*эю-эе*—наступать вечеру. Ар.; Шсл. *Гані дамоў — ужо вечарэе.* Ястрабы Куз. (Ксл.). *На дварэ вечарэе.* Ст.

•**вечару́шкі**-*каў, мн. ч.*—посиделки вечером(вечеринка девушек для какой-л. совместной работы, С.) Гсл.; Ксл. *Учора ў Пятрыка былі вечарушкі.* Пустынкі Сян. (Ксл.).

•**вечару́шніца**-*цы-цы, ж.*—участница посиделок. *Соверш.* **вечары́цца,** *безлич.*—темнеть. Нсл. 50. *На дварэ ўжо вечарыцца.* Нсл. *Вечар, вечар, не вечарыся, едзь, Мікіпару, не станавіся.* Из песни, Нсл.

•**ве́чнасьць**-*ці, ж.*—вечность.

у вечнасьць—в вечное владение. НК: Под. пос., Но. 94.

•**вечны**-*ная-нае*—вечный. Кіт. 35б8. *Нареч.* **вечне**—вечно. Кіт. 8а9.

•**вёрткі**-*кая-кае,*—(очень, С.), подвижной. Шсл. *Такая ж вёрткая баба!* Ст. *Вёрткі, як уюн.* Белае Пух. (Шсл.).

•**вяерка**-ркі-рцы, *ж.*—белка. *Вяерка з галіны га галіну гоцае.* Высокі Бор Краснап. (Бяльсл. *под гоцаць*).

•**вя́дзець**-*ею-ееш-ее, повел.-ей-ейма, несоверш.*—вянуть, сохнуть, Шсл. увядать. *Вядзее дзеўка ў бацькоў.* Ст.

•**вядзецца,** *соверш.,* **павялося,** *безлич.*—счастье служит, Нсл. 48. везет, повезло. *Калі вядзецца, двк і на шчэпку прадзецца. Послов.* Нсл. *Табе дужа сядні павялося.* Нсл. *Табе, братку, павялося, а мне гора прыплялося.* Из песни, Нсл. 32.

•**вядзьма́к**-*кà, предл.-кỳ, зват.-ча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох*—колдун, МГсл.; Шсл. мужчина ведьма, Север(Косіч 76) волшебник. МГсл. *Цяпер ужо ведзьмакі вывяліся.* Ст. *См. вядзьмàр.*

•**вядзьма́р**-*арà, предл.-арỳ, зват.-àру; мн. ч.-ры̀-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—колдун. Шсл.; НК: Под. пос., Но. 102. *См. вядзьмак.*

•**вядзьма́рства**-*ва, ср.*—волшебство, МГсл. чародейство, колдовство. НК: Под. пос., Но. 102.

•**вядзьма́рыць**—колдовать. НК: Под. пос., Но. 102.

•**вядзьма́чка**-*чкі-чцы, мн. ч., род.-чак(-чкаў), ж.*—колдунья. Нсл. 105. *Вядзьмачка адняла малако ў каровы.* Нсл.
•**вядзьмачыць** — *вядзьмарыць.* НК: Под. пос., Но. 102.
•**вядзьму́га**-*гі, ж.*—унич. к *ведзьма.* Севершч.(Косіч 76).
•**вяз I**-*за*—вяз. Ulmus. Ст.
•**вяз II**-*за, м.*—перекладина в санях, соединяющая *"капылы"* полозьев. Марчонкі Сур. (Ксл.); Шсл. *У санёх паламаўся вяз.* Ст.
•**вяза́нка**-*нкі-нцы, ж.*—связка, вязанка.
•**вяза́ць,** *вяжу̀, вяжаш, вяжа, несоверш., перех.* **1.** вязать(скреплять связывая, связывать кого-что-л.) Ар. *Вязаць снапы.* *Соверш.* **надвязаць**-*жу-жаш-жа,*—привязать к чему-нибудь что-л. одинаковое ради большее длины; надвязать. *Наша княгіня таўстая, палавіца пояса ня стала. Дайце лычачка надвязаць.* Касьцюкевіцкі р. Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 55). *Ср. падтачыць.*
2. плести спицами. крючком или на машине. *Вязаць свэтру.*
завя́заваць-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма, несоверш. к завязаць. Соверш.* **завяза́ць**-*вяжу-вяжаш-вяжа,* **1.** завязать, соединить, закрепить концы чего-л. узлом.; обернув чем-л., закрепить концы, завязать. *Завязаць вочы.*
завязаць *у што*—уложив во что-л., стянуть узлом концы, края; завязать, увязать.
2. (рану и под.) перевязать. *Завязаў больку.* Ар.
сьвет завязаць—не допустить возможностям в свете. *Узялі мяне замуж далі, толькі сьвет завязалі.* Из песни.
зьвяза́ць, ізьвяза́ць, *соверш., перех.*—связать. *Тры нагі ізьвяжы.* Кіт. 2668.
навя́заваць-*зую-зуеш-зуе, повел.-уй-уйма, несоверш., каго*—привязывать кого-л. к чему-л.(обыкновенно собаку). Ар. *Надабе сабаку навязаваць, бо кусаецца.* Ар. *Соверш.* **навяза́ць,** *навяжу̀-вя̀жаш-жа, каго* —привязать кого-л. к чему-л. Ар. *Яны сабаку навязалі.* Ар.
перавязаваць, *несоверш. к перавязаць. Соверш.* **перавязаць**—завязать или связать заново, иначе. *Тыя вазы паехалі ўперад, а мой разьвязаўся, пачаў я яго перавязаваць ды астаўся ад іх.* Пірагова Імсьц. (Бясл.).
разьвя́заваць-*зую-зуеш-зуе; повел.-зуй-зуйма, несоверш. к разьвязаць, перех.* **1.** развязывать.
2. *перен. пытаньне*—разрешать(вопрос). *Зьберлася шмат балючых спраў, а разьвязаць іх вельмі цяжка.* Наш сьцяг, Но. 12, стр. 1. *Ён разьвяжа й гэтае пытаньне.* Цэлеш: Ярылаў агонь.
3. *соверш. к разьвязаць 3*—решить (задачу).
разьвяза́ньне-*ня, предл.-ню, Отгл. имя сущ. к разьвязаць 1, 2, 3. Прич.* **разьвяза́ны,**—развязанный. *Шмат якія спадзяюцца, што іхная справа будзе разьвязàна, дзеля дабра абедзьвіх старон.* Наш сьцяг, Но. 12, 1.
увя́заваць-*зую-зуеш-зуе, несоверш. к увязаць, каго-што ў што. Соверш.* **увязаць,** *увяжу, увяжаш-жа*—вложив в какую-л. ткань, завязать. *Увязала грошы ў насатку.* Ар.
•**вязе́ня**-*ні-ні, ж.*—полувоз(исключительно сена). НК: Очерки, Но. 890. *Уменьш.* **вязе́нька**-*нькі.* НК: Очерки, Но. 890.
•**вязень**-*зьня, предл. и зват.-зьню; мн. ч., род.-няў, м.*—узник, колодник(заключенный, С.) Гсл.; Нсл. 106. *Вязьняў павялі.* Нсл.
•**вязеньне**-*ня, ср.*—заточение. Гсл.
•**вязёнка**-*нкі-нцы, ж.*—вязанный платок. Ксл. *Надзень вязёнку, бо сягодня вецер вялікі.* Забор'е Сян. (Ксл.).
•**вязка**-*зкі-зцы, ж.*—связка соломы, сена или травы, Шсл. связка. *Ня даў маці павезьці гэтую вязку(сена).* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157). *Укінуў у хлеў вязкі тры саломы.* Ст. *Я начысьціла пяць вязак лёну.* Бабінічы Віц. (Ксл.).
•**вязь**-*зі; мн. ч., род.-зяў, ж.* **1.** дзеяньне подле дзеяслова *вязаць,*—вязка, способ связывания, Ар. вязание. Нсл. 106. *Колькі пудоў з капы? — Як якая вязь; бывае вязь, што з аднаго снапа можна зрабіць два.* Ар. *Снапы мае вязі крэпкія.* Лужасна Куз. (Ксл.) *Вязь снапоў, кулёў.* Нсл.
2. то, чем что-л. связывают. НК: Очерки, 375. *У калёсах вязь парвалася.* Нсл. 106. *Слабая вязь у снапох.* Ст.
3. болото, топь. Нсл. 106. *У вязь заехаў.* Нсл.
•**вязьмо**-*мà; мн. ч. вя̀зьмы, ср.*—завиток из горсти того хлеба, который жнут, служащий для связывания снопа — сноповая опояска, НК: Очерки, Но. 588. жнут из соломы для связки снопов и др. предметов, Ксл. перевязь снопа, Гсл. перевясло. *Вязьмо парвалася і сноп рассыпаўся.* Аляксандрава Гар. (Ксл.). *Вязьмо разьехалася, парвалася.* Нсл. *Ценкія рукі (жнеяў) круцяць вязьмо.* Гарэцкі: Песьні, 55. *См. перавесла.*
•**вя́зьмін**-*ну, м.*—жасмин. Гсл. *См. зясьмін.*
•**вя́каць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—болтать. Нсл. 106.
•**вя́каць**-*аю* —надоедливо просить, ПНЗ. медленно растягивая слова говорить, Ар. надоедать словами, МГсл. надокучать словами. Гсл.
•**вя́кнуць**—громко и неожиданно крикнуть. Гсл. *Соверш.* **завя́каць**—начать болтать. Нсл. 106.
•**вялей,** *нареч.*—лучше, (Дсл.) желательнее, предпочтительнее, как и *"валей"* в 1-ом зн. *Вялей бы я сам пашоў.* Кранавічы Сураск.(Сержп.: Отчет, 10). *Вялей перастань.* Нсл. 48. *Вялей бы зрабіў што, чымся гультаваць.* Нсл. *Вялей маўчаць.* Нсл. *Вялей бы змоўчыць!* Дсл. *Усі добрыя дзеўкі замуж пабралі — табе засталіся адны аборышы — вялей куды далі праедзь.* Дсл.(*под аборыш*).

●**вяле́ць**-*дю, соверш., устар.*—велеть, приказать. *Выпіс із кніг ім даці вялеў.* Гордз. Ак. XVII, 3.

●**вялі̃за**-*зы-зе; мн. ч., род.-заў, ж.* **1.** громадина. *Узрос на ёй вялізаў хвой, туману з мыглой прытулак, лес стары.* Гарун: Матчын дар (ст. "Навокал").

2. верзила. *Увелич. вялізішча.*

●**вялі̃зазны**-*ны-нае*—громадный, громаднейший. Гсл. *Вялізазны камень, аж не пакаціць.* Войстрава Сьміл. (Шсл.).

●**вялі̃зарнасьць**-*ці, ж.*—громадность.

●**вялі̃зарны**-*ная-нае — вялізазны.* Гсл.; Ар. *Вялізарны дом.* Забалоцьце Сьміл. (Шсл.).

●**вялі̃зманасьць**-*ці, ж.*—грандиозность. *Зь вялізманасьці царквы трэба думаць, што яна й каштавала шмат.* Нсл. 48.

●**вялі̃зманы**-*ная-нае*—грандиозный, Гсл. гигантский. *У змроку здаваліся з клёну лісты вялізманым войскам кажанным.* Дуб.: Трысьце. *Жыцьцё маё — ці васілёк, ці рожа: вялізманая кветка дыядэмай.* Дуб.: Наля. *Вялізманая скрыня.* Нсл. 48. *Вялізманых каштуе грошай.* Тм. *Па адным баку Сьвіслачы сяло Дразды, а на другім — луг вялізманы.* Рамановіч(Конадні, Но. 2, 18). *Нареч.* **вялі̃зманна.** Нсл. 48. *Вялізманна паднялі царкву.* Нсл.

●**вялі̃зны**-*ная-нае*—огромный, Гсл.; Ар. большущий. Шсл.; Ар. *Які байбус вялізны вырас.* Ст. *Вялізны гаршчок кашы паелі.* Нсл. 48. *Вялізны камень.* Тм.

●**Вялі̃кадне**-*ня, ср.*—Пасха. МГсл.; ПНЗ; Растсл.; Гсл.

●**вялі̃кадны**-*ная-нае*—пасхальный, Мат. Блр. Н., 14; Брс., Но. 18 Віц., Но. 29, Н.(Карскі I, 397).

●**вялі̃касьць**-*ці, ж.* **1.** величество. МГсл. *Шляхта... сабралася на зьезд, маючы на мэце ўзлажыць да пасаду яго імпэратарскае вялікасьці палітычны адрыс.* У. Ігнатоўскі(Полымя, 1927, Но. 3, 191). *(Беларуская Рада) просе ў Вашай Імпэратарскай Вялікасьці абароны ў яе кіраваньнях.* З тэлеграмы колькі сяброў БНР да Вільгельма(Зюзкаў: Крыв. шлях блр. нацдэмократыі, 21). *Яго Апостальскай Вялікасьці Імпэратару Аўстра-Вугорскай Імпэрыі.* З мэморыялу ўраду БНР(там жа, б. 22).

2. величие. *Бог вялікі, Бог вялікі ў вялікасьці, над Яго і мацней Яго нікога нямаш.* Кіт. 89а14. *Пан Бог, у вялікасьці Боства сваяго чуючы ўсяго, моцу сваею куран учыніў.* Кіт. 16а9. *Чысты мой Божа, хвалю Цябе, сьвято імя Твае, высокая вялікасьць Твая.* Кіт. 83а8. *Пан Бог ці можа такую моц вялікасьць учыніць, як сам ест?* Кіт. 136а15.

●**Вялі̃кдзень**-*кадня, предл.-дні, м.*—Пасха. МГсл.; Ар.

●**вялі̃кі**-*кая-кае,* **1.** большой, значительный по размерам, интенсивности, глубине. *Вялікае места Вільня. Дзьвіна, Дняпро а Нёман вялікія вялікалітоўскія (беларускія) рэкі. Вялікая работа.* Ст. *Дым вялікі йдзе.* Кіт. 53б8. *Зь вялікім розумам можаш так адказаць.* Кіт. 136а16. *Вялікая карысьць,*—большой, важный по значению. *Вялікі сакрэт.* Ар.. *Вялікае заданьне.*

вялікая літара —прописная буква, большая буква. Ар.

вялікае сьвята—большой праздник. Ар.

вялікі палец—большой палец. *Правую руку ізнадвор'я паглядзіць аж да канца палцаў іманным ізь вялікім палцам.* Кіт. 73б13.

2. большой, взрослый. Гсл.; Ар. *Людзі таго сяла ўсе малыя й вялікія... вышлі.* Кіт. 96б8.

3. великий. *(Мовіў) ад Пага Бога вялікага.* Кіт. 2а15. *Ён зрабіў нам вялікую ласку.* Ар. *Вялікі поэта. Вялікі навучоны. Вялікае Княства Літоўскае. У 1125 г. Расьціслаў стаў вялікім князем Смаленскім. Імсьціслаў Вялікі, князь Северскі. Усяслаў Вялікі Полацкі.*

вялікае сьвята, *ирон.* употр. только в именит. пад.: большая персона, важность. Ар.; Нсл. 48. *Знай яго, што ён вялікае сьвята.* Нсл. *Не вялікае ты сьвята, не баюся.* Нсл. *Ня думайся, што ў міне вялікае сьвята.* Ст.

4. сильный, значительный по напряженности, степени проявления. *Чаго ехаць у такі вялікі холад?* Ст. *Дождж вялікі ішоў.* Кіт. 80, 11. *Ангелы плакалі голасам вялікім.* Кіт. 95а4. *Вялікі град. Вялікі сьнег. Вялікая мяцеліца. Вялікі вецер. Вялікі віхор. Вялікая сьцюжа. Вялікая гарачыня. Вялікі боль. Вялікі гром. Вялікая галадоў. Вялікая жада. Вялікае пачуцьцё. У вялікай труднасьці(быў).* Кіт. 19а10. *Будзе душа выходзіць ізь цела, зь вялікімі мукамі пойдзе.* Кіт. 34б1. *Тых людзей іман(араб., вера) вялікі ест.* Кіт. 93б3. *Пашоў шайтан ізь вялікім плачам.* Кіт. 62б11. *Адказаць на то трэба зь вялікім страхам з наукі.* Кіт. 136а16. *Тыя крычаць вялікім крыкам.* Кіт. 129а7. *Вось гром вялікі загрымацеў!* Ст.

5. крупный, с большими материальными возможностями, большого масштаба. *Вялікая гаспадарка. Вялікая індустрыя. Вялікія грошы. Вялікая сума.*

большы, *ср. ст.* **1.** больше, более. *Кажная(зорка) за сягасьветную гару большая.* Кіт. 116а3.

2. больший, старший возрастом. Гсл.; Ар.

3. сильнее. Ар.

4. крупнее. Ар.

найбольшы, *прев. ст.*—самый больший, сильнейший, крупнейший.

вялікшы, *ср. ст.*—более великий. *І небу, і сонцу ўсьміхнуся — вялікшым у час наш і век.* Салавей: Сіла 46. *Як мала толькі быць адным поэтам, каб з мудрасьцяй вялікшай падружыць.* Салавей: Сіла, 65.

найвялікшы, *прев. ст.*—величайший.

Нареч. **многа,** *уст.* — много.
Нареч. **шмат** — много.
Степени сравнения: **1. болей, найболей.** Ар.
2. балей, найбалей. Ар.; Вял.
3. больш, найбольш. *Больш трох раз мыць.* Кiт. 73а17.
4. большы, найбольшы, *област., север.*

•**вя́лiца**-*цы-цы, тв.-цаю, ж.*—вялый-лая, неповоротливый-вая. Нсл. 106. *З такiм вялiцаю ня шмат зробiш.* Нсл.

•**вя́лiцца**-*люся-лiшся, несоверш.*— с жадностью хотеть чего, стремиться к чему, ввязываться. Нсл. 106. *Вялiцца, увялiўся ехаць туды.* Нсл. *Соверш.* **увялiцца.** Нсл. 106. *Чаго ты вялiшся, увялiўся да мяне хадзiць?* Нсл. *См. яглiцца, ялiцца.*

навя́леваць-*люю-люеш-люе, несоверш., перех.*—навязывать кому-л. что-л. силою, против воли. Нсл. 301. *Лiшнюю работу навялююць iмне.* Нсл. *Соверш.* **навя́лiць**-*лю-лiш-ле.* Нсл. 301. *Навялiлi iмне чужое дзяцё гадаваць.* Нсл.

навя́левацца-*лююся-люешся, несоверш.* **1.** наставать, настойчиво домогаться, Гсл. навязываться. Нсл. 301. *Навялюецца, навялiўся канечна ехаць iз iмною.* Нсл.
2. привязываться, нападать на кого-л. Нсл. 301. *Навялюецца, навялiўся на мяне, вось так i кiдаецца бiцца.* Нсл.
3. (упорно? **С.**) попадаться. Нсл. 301. *Другi раз не навялюйся iмне на вочы.* Нсл.

навя́лiцца-*люся-лiшся, соверш. к навялевацца 1.* (ПНЗ) **1.** навязаться, Нсл. 301; Растсл. настоять, с упорством осуществить свое желание, свою мысль. Гсл. *Навялюецца, навялiлася, каб я жанiўся зь ею.* Нсл.
2. *соверш. к навялевацца, 2.* Нсл. 301.
3. *соверш. к навялевацца, 3.* Нсл. 301. *Навялiўся на вочы.* Нсл.

прывя́левацца-*лююся-люешся, несоверш.* —настаивать с просьбой. Нсл. 498. *Прывялюецца, прывялiўся, канечна дай яму грошай на кiрмаш.* Нсл. *Соверш.* **прывялiцца**-*люся-лiшся.* Нсл. 498.

•**вялíчны**-*ная-нае*—тягостный. Ар.; Л.; Каралiшчавiчы. *Быць вялiчным каму*—быть в тягость, обременеть. Ар. *Вось я табе вялiчны стаў*—ты мною стал тяготиться. *Я яму вялiчны*—он мною тяготится. Ар.

•**вялíчча**-*ча, ср.*—величие. *Узьвялiчылi два двары, ня то вялiчча, што ў бацькi, а то вялiчча, што ў сьвёкра.* Север Сур.(Шэйн, 1-2, 500). *Узьехаўшы на двор цешчын, сваткi пяюць "вялiчча": А вялiчча наша Параска узьвялiчыла два двары: а першы ж двор татачкаў, а другi двор сьвёкаркаў.* Касьцюковiцкi р. Калiнiнск. акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 61).

•**вяльможства**-*ва, ср.*—могущество. Гсл.

•**вяльмi** — *вельмi.* Гсл.

•**вяльмува́цца**-*муюся-муешся; повел.-муйся-муймася*—величаться, важничать, Смл. (Даль) превозноситься.

•**вяночак**-*чка, м.*—венок, *уменьш.* *Мы заўём вяночкi.* Севершч.(Косiч 13).

•**вяне́ц I**—венчание. Гсл.

•**вяне́ц**-*нца́, м.*—брак, МГсл. венчание, бракосочетание. МГсл.

•**вянец II**—верхнее бревно в срубе. Гсл.

абвянча́ны-*ага*—причастие в знач. прилаг. от *абвянчаць. Гэта дзевачка абвянчаная.* Севершч.(Косiч 244).

•**вяпе́р**-*пра, м.*—вепр, кабан кормленный. *Вяпер прапаў.* Нсл. *Вяпра выкармiлi.* Нсл.
2. толстяк, говоря(презрительно, **С.**) о человеке. Нсл. *Трэба накармiць гэтых работнiкаў — вяпрукоў.* Нсл.
3. (презр., **С.**) грубиян. Нсл. *Што ж ты вяпрук разрухаўся тута?* Нсл. *Пра вяпрука? — засьмiяўшыся, папыталася Д.* Кулакоўскi: Дабраселцы. *Уменьш.* **вяпру́к**-*ка,* **1.** — *вяпер.* Нсл.

вяпру́сь-*ся,* **1.** грубиянчик, Нсл.
2. толстячек. Нсл. *Вяпруся гэтаму ня трэба даваць есьцi.* Нсл.

вяпручок-*чка́, уменьш. от вяпрук, 1.* Нсл. *Вяпручка выкармiлi.* Нсл.

вяпрышча-*ча*—увел. к *вяпер.* Нсл. *Вялiкае якое вяпрышча.* Нсл.

•**вярэдлiвы**-*вая-вае,* **1.** с чирьями. *Вярэдлiвая хвароба.* Нсл. 48.
2. склонный к повреждению. Нсл. 48. *Вярэдлiвае дзяцё — усякага вока баiцца.* Нсл.
3. приносящий вред, тяжесть, неприятность. *Доўга так стаяла, не хацела яго будзiць, каб яшчэ троху паспаў, але нешта падумала, цяжкое, вярэдлiвае, i ейная рука сама нацягнулася да сыньняга пляча.* Капыловiч: Хлеб("Беларус", Но. 157).

•**вярэня**-*нi-нi, ж.*—пастушья сумка, сплетенная из берёсты. Шсл. *На сягодня к нам пастух прынёс вярэню.* Крамянi Пух. (Шсл.). *Уменьш.* **вярэнька**-*нькi-ньцы.* Шсл. *Пастух наклаў цэлую вярэню полудню.* Ст. *Вярэнька сплецена зь бярэсты.*

•**вярэпаўка**-*ўкi-ўцы, ж.* **1.** жаба. Шсл. *См. вяропаўка.*
2. название презрительное и ругательное по отношению и к людям. Шсл. *Вярэпаўка ты, чаго ты лезеш сюды?* Ст.

•**вярба́**-*бы́-бе̇, ж.*—ива, Ар.; Ксл.; Шсл. верба. Гсл.; Ар.

•**вяргíня**-*нi-нi, ж.*—георгина, [Dahlia variabilis Dec©]. *Нарвала вяргiнi.* Матарова Сьмiл. (Шсл.). *Каля варот стаялi ў ростанi зь вяргiнямi, зь лiсьцём.* Крушына: Калыханка (Зьнiч. 1954, Но. 27). *Адцьвiла вяргiня белая.* Крушына: Лебедзь, 40. *Зацьвiтаюць вяргiнi.* Крушына: Творы, 22.

•**вяргíнны**-*ная-нае, прилаг. от вяргiня. Цьвiцi вяргiннаю зарой.* Салавей: Сiла, 20.

•**вярхоўка**-*ўкi-ўцы, ж.*—верхняя часть льняного стебла вместе с головкой. НК: Очерки, 453.

•**вярхоўкi**-*каў(-вак), единств. ч. нет.*—очищение от костры первые вычески льна, идущие на грубую ткань. НК: Очерки, 146.

•вярхоўны-*ная-нае*—сотканный из первых очесов льна. Ксл. *Падумаць! вярхоўную кашулю носе.* Рыбчына Сір. (Ксл.).
•вярхочасны-*ная-нае, прилаг. к верхачасьць.* НК: Очерки, 147. *Вярхочасная кудзеля.* НК: Очерки, 147.
•вярхочась-*сі, ж. — вярхоўкі.* НК: Очерки, 146.
•вярхочысьце-*ця, предл.-цю, ср.*—третий очес льна. Ксл. *Напрала вярхочысьця на мяхі.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).
•вярхе́нь-*ѐня, предл. и зват.-ѐню, мн. ч.-яні̀-янёў-янём, мн. ч., предл.-янёх, м.*—верхний жёрнов. НК: Очерки, 327.
•вярзецца, вярзлося,—*см. под верзьці.*
•вярзіла-*лы, общ.*—болтун-нья, пустомеля. Нсл. 49. *Вярзіла гэты, нічога добрага ня скажа.* Нсл. *Ср. верзьці.*
•вяржа, вераждля—быстрое течение реки по верху скрытых под водою камней. Цымборскі.
•вя́ркаць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш.*—визжать и плакать. Шсл. *Хай ня вяркае дзяцё, уйміце!* Ст.
•вярну́ць-*нў, вѐрнеш-не; повел.-ні-німа, соверш., перех., обласm.* **1.** возвратить. Гсл.; Ар.; Шсл., вернуть. *Мае грошы вярнуць.* Кіт. 4761.
2. *несоверш. з чаго*—сворачивать(с дороги), Гсл. направлять в какую-л. сторону от дороги, пути(лошадь, машину).
3. *несоверш. на каго*—поносить, ругать. Шсл. *Верне на яго ўсяляк, аж сорам слухаць.* Ст. *Многократ.* **варочаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, перех.* **1.** перворачивать, Шсл. шевелить(сено). Ар. *Бабы варочаюць сена.* Ст. *Соверш.* **паварочаць**—поворотить, Шсл. пошевелить. *Паварочалі сена, каб ляпей сохла.* Ст.
2. *обласm.*—возвращать. Гсл.

абарача́ць-*дю-деш-де; повел.-ай-айма каго-што, несоверш.* **1.** оборачивать, валить вершиною вниз(или в каккую-л. сторону, какой-л. стороной и т.п., С.) Нсл. 351. *Абарачае мужык свой воз.* Дсл. *Абарачай, абярні воз на старану.* Нсл. *Абарачаць міску.* Нсл.
2. опрокидывать. *Вецер пашоў і давай абарачаць снапы.* Затоны Расьл. (Бяльсл.). *Спробаваў хлапчук абарачаць воз, ажно сілы не хапіла.* Юшкі Імсьц.(Бяльсл.).
3. возвращать назад, заворачивать. Дсл. *З тае дарогі лясьнік абарачае назад падводы.* Дсл.
4. превращать(во что-л., изменить форму, вид, С.) Гсл. *См. абярнуць, 3.*,—обращать, изменяя каким-л. образом, дать иное назначение, употребление. *Абарачаюць цэрквы ў вархівы.*,—представлять в виде чего-л. другого.

абарачаюць справу ў сьмех,—обращать, производить замену одного другим. *Абарачаюць лес у грошы.*
5. абарачаць слова — говорить(обращаясь к кому-л.). Нсл. *Паня абарачае слова ласкавае.* Дсл. *Сярдзіты й слова не абарачае, хоць бы слова абярнуў да нас.* Нсл.

абярну́ць-*нў, абѐрнеш-не, каго-што,* **1.** *соверш. к абарачаць, 1.*
2. опрокинуть. Шсл.; Ксл. *Блохі лазьню абярнулі(сьвіньня з парасятамі).* Кошчава Беш. (Ксл.). *Абернем воз.* Ст.
3. превратить. *Пан Бог пост мой у гэты камень абярнуў.* Кіт. 19а17. *Хто бы мусульманскую веру здаваў, яны, пашоўшы, усіх у нівеч абернуць.* Кіт. 11667. *Усе духавенства і рымскае й грэцкае ў нівошта абернуць.* "Антыхрызыс" 1599 г.

абярнуць слова, *соверш. к абарачаць*—промолвить(обращаясь к кому-л.) Нсл. *Кума імне гукае, а я ей слова абярнула.* Дсл. *Кумачка, я б к табе заехалася, калі б ты імне хоць бы слова абярнула.* Тм. *Прич.* **абе́рнены.** *Пяском буду абернены.* Кіт. 8163. *Отгл. имя сущ.* **абярне́ньне**-*ня, предл.-ню,* — действие по глаг. *абарачаць, абярнуць*; действие и состояние по знач. глаг. *абарачацца, абярнуцца* — превращение.

абярненьне звычайных дробаў у дзесятковыя—превращение простых дробей в десятичные. *Прич.* **абе́рнуты, 1.** обращённый вверх дном. *Міска абернута на лаўцы.* Ст. *Схавала пад абернуты гаршчок.* Нсл. *Ляжыць гаршчок абернуты.*
2. опрокинутый. Шсл. *Абернуты воз.* Нсл.

адварача́ць, *несоверш. к адвярнуць.*

адвярну́ць-*нў, адвѐрнеш-не, соверш., перех.*—отвернуть, повернуть в сторону от кого-чего-л. *Рэжучы, адвярні да палудня носам.* Кіт. 2667. *Шайтан укінуў межы вас звады, штоб вас адвярнуў ад хвалы Божай.* Кіт. 63а8.

адве́рне, адвярнула, *безлич.*—отворотило, Нсл. 372. возбудило отвращение(о потере аппетита). Дсл. *Адвярнула ад яды.* Дсл. *Чаго цябе адвярнула ад хлеба-солі?* Нсл. *З тае пары ад алею адвярнула, дабрадзею. Адвярнула, дабрадзею, што ня мог душы прымусіць.* Багуш. *Адвернець Пан Бог грахі нашыя.* Кіт. 9612.

завярнуць, *соверш., чым.* **1.** заложить чем, занять кем. Шсл. *Завярнулі ўсю пуню канюшынаю.* Ст.
2. заворотить. Шсл. *Завярні каня назад.* Ст.

завярнуць аглоблі—прикрепить оглобли к саням. Юрсл. *Завярнулі аглоблі, стане на ўсю зіму!* Юрсл. *Прич.* **завернены, 1.**—заложенный чем, занятый кем. Шсл. *Завернена ўсё места народам.* Ст.
2. завороченный.

зварача́ць-*дю-деш-де, повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** возвращать. Нсл. 199. *Зварачай мне майго каня.* Нсл.
2. возвращаться. Нсл. 199. *Зварачай барждджэй, ня баўся там.* Нсл.

3. сваливать на кого. Нсл. 199. *Свой грэх на другіх зварачаеш.* Нсл.
4. сворачивать с дороги. Нсл. 199. *Што ты з дарогі не зварачаеш?* Нсл. *Соверш.*
зьвярнуць, 1. возвратить, Нсл. 199. вернуть. *Зьвярні мае грошы.* Нсл.
2. своротить, Шсл. свернуть. *Малодшаму трэба зьвярнуць із дарогі.* Ст. *Як праедзеш сяло, зьвярні ўлева.* Пяцігорск Беш. (Ксл.)...

параварача́ць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма,* **1.**—переворачивать с одной стороны на другую.
2. переворачивать, делать совершенно иным, резко изменять. *Шайтан рэк: "Мой верны і мілы таварышы, каторыя судзьдзі насуд бяруць, за паслухам суд параварачаюць, хоць вінен хто, а яны нявінным учыняць.* Кіт. 61а6.

прывярнуць, 1. *соверш. к прыварачаць 1.*—повернув. свернув, приблизиться, подъехать к чему-л. *Чаму ты ня прывернеш коні да вады?*
2. привлекая, обращать. Нсл. 498. *Прыварачаць, прывярнуць каго да свае веры.*

прыварачаць-*аю-аеш-ае, несоверш. к прывярнуць. Прыварачай коні да карчмы.*
Отгл. имя сущ. **прывярненьне**-*ня, предл.-ню*—присоединение чего-л. отнятого или отторгнутого. Нсл. 497. *Прывярненьне бацькаўшчыны дзяцём.* Нсл.
•**вярну́цца**-*нуся-нешся, соверш., област.* **1.** возвратиться.

варочацца-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася, несоверш., возвр.*—поворачиваться с боку на бок, лежа. Ар.; Шсл. *Ляжы спакойна, не варочайся.* Ст. *На правую й на левую старану варочаціся суннэт ест.* Кіт.
2. *област.*—возращаться. Гсл.

абарача́цца-*а̀юся, возвр.* **1.** вращаться среди кого; бывать в каких-л. местах. Шсл. *Дзе то абарачаецца наш сынок?* Ст.
2. поворачиваться к кому(назад, в сторону, С.) Шсл. *Як мой брат адʼяжджаў, ён колькі разоў абарачаўся і махаў шапкаю.* Пірагова Імсьц. (Бяльсл.). *Не абарачайся назад, не пазірай.* Ст.
3. опрокидываться, свойственно возу, кади и проч. Нсл. 351; Дсл. *Воз мой на бок абарачаецца.* Нсл. *Воз абарачаецца.* Дсл.
4. возвращаться назад. Дсл. *Галавень зьезьдзіў дроў і абарачаецца.* Дсл.
5. пробавляться(обходиться, С.) своими средствами. Дсл. *Абарачаюся, як Бог даець.* Дсл.
6. превращаться.

абярну́цца-*ну́ся, абѐрнешся; повел.-ніні́ся, соверш. к абарачацца, 2.* **1.** повернуться. Шсл.; Ксл. *Абярніся назад ды паглядзі.* Карма Куз. (Ксл.). *Абернецца назад ды маўчыць.* Ст.
2. *соверш. к абарачацца, 3*—опрокинуться. Нсл.; Шсл.; Ксл.; МГсл. *Воз абярнуўся.* Ст. *Гарлач абярнуўся і малако вылілася.* Марцінкава Куз. (Ксл.).
3. возвратиться. Дсл. *Ну, ну, будзеш ты ночы там і ўсіх сваякоў абачыш — ня гу̀кай зь імі; усіх перагледзіш і ў ноч назад абѐрнішся.* Дсл.
4. *соверш. к абарачацца, 6*—превратиться. *Абярнемся травою.* Леп.(Зап. У., 429). *Агонь каштоўным садам абярнуўся.* Кіт. 78а17. *Знову да пяску пайду і пяском абярнуся.* Кіт. 81а12.

адварача́цца-*а̀юся-аешся; повел.-айся-аймася, несоверш. ад каго-чаго*—отворачиваться.

адвярну́цца—повернуться в сторону от кого-чего-л.; отвернуться. *Білал на правую старану адвярнуўся.* Кіт. *У тым часе крэсла адвярнулася.* Кіт. 122а4.

заварача́цца-*а̀юся-а̀ешся; повел.-айся-аймася, несоверш.*—заворачиваться. *Соверш.*
завярну́цца-*ну́ся, завѐрнешся; повел.-нісяні̀мася.* **1.** заворотиться. Шсл. *Цесна на двары, няма як і завярнуцца.* Ст.
2. побывать где-л., показаться куда-л. *Ты ў мяне болей тут не завернешся!* Ст.
3. отвернуться! БНсл. *Міхал тут плюнуў, завярнуўся.* Н. Зямля Х.

зварача́цца-*а̀юся-а̀ешся; повел.-а̀йсяаймася, несоверш.* **1.** возвращаться, Нсл. 199. *Зварачацца з дарогі.* Нсл.
2. делать оборот в хозяйстве. Нсл. 199. *Хто як можа, так і зварачааецца.* Нсл. *Зварачаемся сваім дабром, ні ў кога не пазычаючы.* Нсл.
3. *да каго*—обращаться к кому. Ксл. *Марʼя зварачаецца*(*зварочуецца,* Ксл.) *да Алены.* Сяркуці Сян. (Ксл.).

зьвярнуцца-*нуся, зьвернешся; повел.-ніся-німася, соверш. к зварачацца, 1.* **1.** возвратиться. Нсл. 199. *Круцячы сьвет пройдзеш, але назад ня зьвернешся.* Нсл. *Пакуль ты зьвернешся, дык і я прыду.* Ст. *Паслы ад судоў усякіх пад соймам вольні будуць, аж пакуль ся із сойму зьвернуць.* Стт. 223.
2. *соверш. к зварачацца, 2.*—сделать оборот. Шсл. *Хіба стане толькі да канца году зьвярнуцца.* Ст.
3. *да каго, соверш. к зварачацца, 3*—обратиться к кому. Шсл.; Гсл.; Ксл. *Зьвярніся да Стахвана, ён табе ў гэтым паможа.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Да каго зьвярнуцца ў пазыку?* Ст. *Прич.* **зьве́рнены**—возвращенный. *Отгл. имя сущ.* **зьвярненьне**-*ня, предл.-ню,* **1.** возвращение. Нсл. 198. *Па зьвярненьню пана двору.* Нсл. *Да зьвярненьня з паслугі нашае й земскае палёгка ў праве чынена быці маець.* Стт. 218.
2. обращение.

наварача́цца-*а̀юся-а̀ешся, несоверш.* **1.** направляться. Шсл., обращаться (в каком-л. направлении, в какую-л. сторону).

2. накреняться. Гсл. *Нешта ўсё к мяжы наварочваюцца стаўпцы.* Ст. *Штось стаўпцы наварачаюцца да сенажаці.*
3. *на што*—обращаться. Нсл. 300. *Наварачацца, навярнуцца на дабрачэсьць.* Нсл.

навярну́цца (Скар. I Ц.)-*нуся, навернешся, несоверш. к наварачацца, 1*—обернуться(в каком-л. направлении, в какую-л. сторону).
2. *соверш. к наварачацца, 2*—накрениться. Гсл.
3. склониться, проникнуться чем-л., усвоить какие-л. идеи, Гсл. обратиться(в какую-л. веру, вероисповедание).
4. напасть, навалиться. Нсл. *За што пан навярнуўся на мяне?* Нсл.
5. наскочить нечаянно под удар, ушиб. Нсл.; подвернуться. *Сам вінен, сам навярнуўся, што я цябе зачапіў цэпам.* Нсл.

вывярнуцца, *возвр.* опрокинуться, МГсл. выпасть из воза, когда воз повалится на бок, перевернется вверх дном, опрокинется. Ар. *Едучы зь места, мы вывярнуліся.* Ар.

увярну́цца-*нўся, увѐрнешся*—обойтись без чьей-л. помощи. Шсл. *Увернемся й безь цябе тут.* Ст.

●**вяршаліна**-*ны-не, ж.*—верхушка(срубленного?) дерева. Ар.

●**вяршня́к**-*якà, предл.-якỳ, зват.-я̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—верхний косяк окна. Ксл. *Вяршняк у вокнах яшчэ цэлы.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Пабіўся аб вяршняк.* Лужасна Куз. (Ксл.).

●**вясе́лік**-*іка, м.*—весенний гриб. Сакуны 42.

●**вясе́льле**-*ля, предл.-лю; мн. ч. вясельлі-ляў, ср.*—свадьба. МГсл.; Ар.; Войш.; Косіч 251; ПНЗ; Гсл.; Шсл. *Сяголета на сяле было аж дзесяць вясельляў.* Ст. *Прашу цябе, мамухна, прашу цябе на вясельле, на сіроцкае, на дзявоцкае.* Из свад. песни, Нсл. 49. *Ласкат.* **вясельлейка**-*ка, предл.-ку, мн. ч.-кі-каў.* Шсл.,—свадебка. *Ласкат.* **вясельліка**-*ка, предл.-ку; мн. ч.-кі-каў*—свадебка. Нсл. 49.

●**вясе́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—участник "вясельля" —свадьбы. Ар.

●**вясе́льніца**-*цы-цы, ж.*—участница свадьбы. Ар.

●**вясельны**-*ная-нае, прилаг. к вясельле*—свадебный. Ар.; Нсл. 49. *Вясельная прыпеўка.* НК: Дудар, 170. *Вясельныя госьці.* Нсл. *Вясельны дзень.* Нсл.

●**вясёлка**-*кі, дат., предл. вясёлцы, ж.* **1.** радуга. МГсл.; Пск., Смл. (Даль); Нсл. 49. *Вясёлка з ракі ваду̀ п'еиь.* Нсл. *Калярыстая вясёлка.* Нсл. 241(*под калярысты*).
2. веселая женщина. Нсл. 49. *З нашай вясёлкаю не замаркоцішся.* Нсл. *Зьмялі поле мяцёлкамі, ідзем дамоў вясёлкамі.* Из жатв. песни, Нсл.

●**вясёлы**-*лая-лае*—веселый. *Увелич.* **весялю́сенькі**—веселёхонький. Нсл. 49. *Замясілі каравай ручкамі бялюсенькімі, зь песьнямі весялюсенькімі.* Из свад. песни, Нсл. *Ср. ст.* **вясельшы, найвясельшы**—веселее, самый веселый. *Сядні дзень вясельшы, чымся ўчора.* Нсл. 49.

●**вясло I.**-*à, ср.*—весло. *Калі б човен да вяселца, ратавала б цябе, сэрца.* Росуха Імгл.(Косіч 41). *Уменьш.* **вяселца**-*ца.*

●**вясло II.,** *ср.*—низка(грибов, сушек). Янк.I. *У пяскох шмат баравікоў. Ганна добрае вясло нанізала на дубец.* Янк. I.

●**вясло II**-*лà, ср.*—связка лык, баранков и пр., Ст.; Ксл. вязка, перевясло. Нсл.; Гсл. *Вясло лыкаў*—т.е. лычеых кружков. Нсл. *Купіў цэлае вясло баранкаў.* Нсл. *Вясло абаранкаў парвалася.* Астроўна Віц. (Ксл.).

●**вясноўскі**-*кая-кае*—весенний, к весне относящийся. *Пазірае... на вясёлую харошую вясноўскую відаль палёў, лагоў і лесу.* Гарэцкі: Песьні, 59.

●**вяснушчы**-*чая-чае*—весенный. Войстама Вял.

●**вясьня́ны**-*ная-нае*—весенный. Севершч. (Косіч 258).

●**вяшчу́н**-*унà, предл.-унỳ, зват.-ў̀не; мн. ч.-ны-ноў-ном-ноў-намі-нох, м.*—предсказатель, прорицатель. *Няўжо я не вяшчун твае прасторы?* Салавей: Сіла, 59. *І заглушан быў званамі гэты звон, вяшчун прарочы.* С. Музыка, 33.

●**вятох**-*ху*(**вятох**-*ахà,* Нсл.)—последняя фаза луны. Ксл.; Нсл. 49. *Ня бачыў я зь ёю вятоху.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Валей па ветаху̀(вятху) сеяць, чымся па маладзіку.* Нсл. *Уменьш.* **веташок**-*шкà.* Нсл. *Веташок сяўбе ня шкодзе.* Нсл.

●**вя́тка**-*ткі-тцы, ж.*—куча(людей), ватага(вереница, Даль) Смл. (Даль); Імсьц.; Гсл. *Гарадчане, наругаючыся, махалі ігрушавымі трысьцінамі, абступіўшы з усіх бакоў сваёю вяткаю яго.* Гарэцкі: Песьні 76. *Падняліся з поўначы буйныя вятры, зьбіраліся вяткамі на падбор байцы.* Из нар. песни. *Ідуць усі вяткамі.* Смл. (Даль). *Уменьш.* **вятачка**-*чкі-чцы, ж.. І быў рады, калі яны*(*дзеці*) *усёй вятачкаю валілі к лавачцы, ідзе сядзеў ён.* Дзьве Душы 24.

●**вятра́к**-*кà, м.*—ветренная мельница. Ар.; МГсл.; ПНЗ; Шсл.; Нямойта Сян. (Ксл.). *У вятраку паламалася крыльле.* Ст.

●**вятры́**-*роў,* **1.** *мн. ч. от вецер.*
2. нечистые духи. Нсл. *Вятры яго ганяюць.* Нсл. *Вятры цябе ведаюць, куды ты ходзіш.* Нсл. *Вятры яго вазьмі.* Нсл. *Вятром душу сваю аддаў.* Нсл.

●**вяць**-*ну-неш-не, несоверш.* **1.** вянуть. НК: Очерки, Но. 101; МГсл.
2. млеть, цепенеть. Нсл. 106. *Ручанькэ мае вянуць, зьвялі.* Нсл. *Адзін вядзець пад ручаньку, другі — пад рукаўца, трэйці гляне — сэрца вяне: любіў, ды ня ўзяў.* Из песни, Віленшч. *Соверш.* **зьвяць.** Нсл. 201; 106; Ар.

Як пачуў, і ногі мае зьвялі. Нсл. *Соверш.* **прывяць**—немного провянуть. НК: Очерки, Но. 101.

•вячорашні-*няя-няе,* —вчерашне-вечерний, Нсл. 50. бывший вчера вечером. Гсл. *Вячорашнія госьці.* Нсл.

•Вячорка-*ркі-рцы, ж.*—Вечерняя звезда. Красьневіч у "Крывічу", 1926 г., Но. 1—11, 112. *См. Мілавіца.*

вячорка-*ркі-рцы, ж.*—вечеринка. Ксл. *У тую нядзелю будзе вячорка.* Учанавічы Віц. (Ксл.).

•вячоркі-*рак*(-*ркаў*), *единств. ч. нет.*—посиделки, Шсл.; ПНЗ.; Уселюб Н. (Демид.: Веров. 108) собрание молодежи по вечерам, Гсл. вечеринка иолодежи для какой-л. совместной работы и развлечения. Ар. *На вячоркі зьберлася шмат дзевак.* Ст. *Андрэй любіў прыходзіць да Іванавага бацькі на вячоркі.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•вячэра-*ры-ры, ж.*—ужин. НК: Очерки, 58; Ар.; МГсл.; Шсл.; Санікі Беш. (Ксл.); Растсл.: Смоленск 150. *На комінку варыцца вячэра.* Ст.

•вячэраць-*аю-аеш-ае*—ужинать. Ар.; ПНЗ; Шсл.; Нсл.; Гсл.; Рудня Аз. (Ксл.). *Не вячэраўшы, ня сьпіцца.* Нсл. *Ужо наша чэлядзь захацела вячэраць.* Нсл. *Пара ўжо вячэраць.* Ст. *Не вячэраўшы ляглі спаць.* Ст. *Соверш.* **павячэраць**—поужинать. Ар.; Шсл.; Нсл.; Мішкава Куз. (Ксл.). *Не сварыся, мамачка, зы мною, сядзем, павячэраем з табою.* Нсл. *Павячэраем ды адразу спаць паляжам.* Ст. *Павячэраўшы прыду к вам.* Ст. *Соверш.* **давячэраць**—доужинать. Шсл. *Пастой, трэба давячэраць.* Ст.

•вячэрнікі-*каў*[*один* **вячэрнік**]—гости невесты, едущие к жениху, вечерний поезд гостей невесты. Ксл. *Вячэрнікі ехалі й гойкалі.* Асіпаўка Беш. (Ксл.).

•Вячэрніца-*цы-цы, ж.*—вечерняя звезда, Венера. Ксл. *Вячэрніца ўжо паказалася на небе.* Вейна Сян. (Ксл.).

•вячэрны-*ная-нае*—вечерний. Севершч. (Косіч 77).

•вячніна-*ны-не, ж.* **1.**—всякая недвижимая собственность. НК: Под. пос., Но. 44. *Уменьш.* **вячнінка**-*нкі-нцы.* НК: Под. пос., Но. 44.

2. недвижимое имущество, вечное владение. *Вячніну прадаў і зьнік.* Пустыр Сір. (Ксл.). *См. лежачая маемасьць*(*под маемасьцьь*).

3. долговечность. Ксл. *Гэты дом — вячніна.* Гарадок (Ксл.).

4. вячнінка-*нкі-нцы, уменьш. к вячніна 1, 2. У лезьці ў сваю вячнінку*—унаследовать недвижимость. НК: П. 151.

•віхор-*хра, предл.-хрў, зват.* **віхру**; *мн. ч.-хры-хроў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** —**вихрь.** Гсл.; Ар.; Бабінічы Віц. (Ксл.); Пск. (Иеропольский). *Бараніў хату ад восенскіх віхроў.* Шакун: Сьлед, II.

2. чуб. Ар.; Гіл. *У Макара на галаве віхор.* Белае Пух. (Шсл.).

•віханьне-*ня-ню, отгл. имя сущ. к віхаць, віхацца*—колебание, (Гсл.) шатание. Нсл. 59. *Віханьне зуба.* Нсл.

•віхаць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** кивать, давая знать. Нсл. 59. *Віхаць палкаю, рукою.* Нсл.

2. *перен.*—уклоняться от цели с намерением, бросаться в сторону. Нсл. 59. *Куды ты віхаешся?* Нсл.

3. *перех.*—шатать, колебать. Нсл. 59. *Віхаць шулу, звон.* Нсл.

віхнуць-*ну-неш-нець-нем-ніце, однкр. к віхаць, 1, 3.* Нсл. 59. *Віхнуць галавою.* Нсл. *Віхнуць зуб.* Нсл. *Соверш.* **зьвіхнуць**-*ну-нёш-нёць-нём-ніцё, соверш., перех.* **1.** вывихнуть член тела. Шсл.; Гсл.; Ар.; Ксл. *Зьвіхнуў я сабе сядні ножаньку.* Сьліжыкі Куз. (Ксл.). *Зьвіхнуў нагу.* Ар. *Зьвіхнуў руку.* Ст.

2. уклониться в сторону. Нсл. 59. *Гаварыў адно, а цяпер зьвіхнуў.* Нсл.

завіхаць—замахать чем. Нсл. 162, *соверш. к віхаць 1, 2, 3. Завіхаць палкаю, дубцом.* Нсл.

завіхнуць, *однкр. к завіхаць*—замахнуться. *Завіхнуў судзіною, але ня выцяў.* Нсл. 162.

•віхацца-*аюся-аешся, несоверш., возвр.* **1.** колебаться, (Гсл.) шататься, дремля. Нсл. 59. *Досіць табе віхацца, ляж валей спаць.* Нсл. *Соверш.* **віхнуцца**-*нуся-нешся-нецца-немся-ніцеся.* Нсл. 59. *Глядзі, дзяцё віхаецца, калі б ня віхнулася ды ня клюкнулася носам аб стол.* Нсл. *Соверш.* **абвіхнуцца**—оступиться. *Ножанька абвіхнулася.* Дсл.

2. работать стоя, с частым нагибанием, как то: молотить, дрова рубить и проч. Нсл. 59. *Ня борзда ты віхаешся.* Нсл. *Соверш.* **навіхацца,** Нсл. 59. наработаться таким образом. *Навіхаўся за дзень.* Нсл.

3. ходить, двигаться. Нсл. 59. *Тата яшчэ віхаецца патроху.* Нсл.

4. *перен.*—сомневаться, быть нерешительным. Нсл. 59. *Тут няма чаго віхацца, садзіся й едзь.* Нсл.

завіхацца-*аюся-аешся,* **1.** *соверш.,*—начать *"віхацца"*, заколебаться. Нсл. 162. *Завіхаліся дзервы.* Нсл.

2. *перен., несоверш.*—стараться, усердствовать вработе(в каком-л. деле, С.) Шсл.; Ар.; Гсл., хлопотать. *Робе, завіхаецца, аж пот іньлецца.* Ст. *Пад сьмех спарней ідзе работа, шчырэй завіхаюцца рукі.* ЗСД 139. *Завіхаецца, як поп у талаццэ. Послов.* Рапан. 119. *Завіхаецца, як цыган на кірмашу.* Вост. (Даль). *Міхалка дачку завіхаецца аддаваць.* Войш. *Отгл. имя сущ.* **завіханьне**-*ня, предл.-ню.* **1.** усердное исполнение чего-л. *Мужчыны падсьміхаліся з бабаў з драбнога іхнага, няспорнага завіханьня.* ЗСД 146. *Соверш.* **завіхнуцца**-*нуся-нешся-нецца-немся-ніцеся,* **1.** старательно намериться ударить, Шсл. замахнуться. Нсл. 162. *Ня ёмка завіхнуўсярукою.* Нсл. *Ужо й завіхнуўся, за малым ня выцяў.* Ст.

2. старательно приняться за работу. Шсл.
увіх́ацца-*дюся-дешся, несоверш.* — *завіхацца, 2. Бача баба, што ейны ўнук каля п'яных усе ўвіхаецца: таго ўшчыпне, таго ірване, таго пацягне — усе, каб біліся.* Дубровічы Н.(Демид.: Веров., 102). *Што ты, унучку, тут так увіхаешся?* Тм. *Марта ж увіхалася каля рознае паслугі.* Тат.: Ванэлі, 298. *Вышаў адзін чалавек на двор, дык бача ён, што на пругмені каля кабылы ўвіхаецца воўк.* Крывічы Уселюбск. в. Н.(Демид.: Вер, II, 1896, 144). *Соверш.* **увіхн́уцца** — *завіхнуцца, завіхацца 2,*—быть в заблуждении. *Ср. віхацца, завіхацца(под віхаць).*
•**віхл́яцца**—идти неуверенно, шататься. Гсл.
•**віхн́уць,**—*см. под віхаць.*
•**віхн́уцца,**—*см. под віхацца.*
•**від**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—лицо. Імсьц.; Гсл.; Янк. I; МГсл.; Нсл. 57. *Від нейкі, як з воску.* Янк. I. *Кідай снапы на тарпу добра, а то лучыш мне ў самы від, паколеш вочы.* Гсл. *Свайго віду няма на ім.* Ст. *Умый свой від.* Нсл. *Выцяў па відзе.* Нсл.
•**відомы**-*мая-мае*—видомый, видный (доступный зрению, С.), Нсл. 57.
•**від́аль**-*лі; мн. ч., род.-ляў, ж.* **1.** вещь необыкновенная, диковинная, заманчивая, чтобы видеть. Нсл. 56. *Не вялікая відаль твой хвалены конь.* Нсл.
2. перспектива, вид, Нсл. 56. вид. *МГсл. Якая далёкая відаль.* Нсл.
3. зрение. *За прыгожыя відалі ўпадабаў Абдзіраловіч новае места.* Дзьве Душы 106. *Упадабаў любавацца на прыгожыя відалі іх. Пазірае... на вясёлую харошую вясноўскую відаль палёў, лагоў і лесу.* Гарэцкі: Песьні, 59.
•**відавок**-*ку, м.*—кругозор. Гсл.
•**відома,** *нареч.*—очевидно, Нсл. 57. видимо, заметно, явно.
•**відошча,** *нареч.*—видомо, заметно. Нсл. 57. *Відошча худае конь.* Нсл.
•**віда-віда,** (Калюга), *нареч.*—как взвидеть, быстро. Шсл. *Віда-віда растае сьнег.* Ст.
•**від́аць,** *нареч.* **1.** видно. МГсл.; Ар.; Шсл. *Відаць, але далёка дыбаць. Послов.* Ар. *Ці відаць што праз гэтыя акуляры?* Ст. *Гдзе людзём відаць, там не садзіся на вецер.* Кіт. 73а17. *Калі намаз(араб., малітва) кланяецеся, няхай там жанок ня будзе відаць; то нямаз няпрыняты будзе.* Кіт. 76а2. *У жылах відаць кроў іх.* Тм. 1226.
ня відаць—не видно. Ар.; Нсл. 238. *Ня відаць адсюль.* Нсл. *Ня відаць было яго тут.* Нсл. *Даўно ня відаць іх тут.* Тм.
2. видимо, вероятно, повидимому.
•**відавочны**-*ная-нае,* **1.** очевидный. *Нареч.* **відавочна**—очевидно. *Яна відавочна ўзрадавалася.* ЗСД. 205.
2. находящийся на виду, вблизи. Шсл. *Тут поле відавочнае.* Слопішча Шацк. (Шсл.).
•**відно:** *зь відна да цямна. Зь відна да цямна гарыць у печы.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).
•**відн́ець**-*ее, безлич.*—светлець, светать. Шсл. *Устаў, ледзь пачало віднець.* Ст. *На дварэ ўжо віднее.* Ст. *Соверш.* **павіднець**-*ее*—посветлеть. Шсл. *На дварэ троха павіднела.* Ст. *Павіднелі ночы.* Ст. *Соверш.* **разьвіднець**—рассвести. Шсл. *На дварэ ўжо разьвіднелася.* Ст.
•**ві́дны**-*ная-нае*—светлый. Шсл. *Відная ноч.* Ст. *Відна стала сярод ночы, хоць ты голкі зьбірай.* Ст. *Увелич.* **віднюсенькі.** Нсл. 57. *Віднюсенькая ноч.* Нсл. 57. *Царква віднюсенька ад нас.* Тм.
•**віду́чы**-*чая-чае*—зрячий. Нсл. 57; Іг. *Здаровы й відучы, а па хадзьбе ходзе.* Нсл. *Часам і відучы ня відзе.* Нсл.
•**відз́елка,** (Растсл.), **відзёлка,** (Полсл.) —вилка. Растсл.; Полсл.; Сакуны 76. *Вазьмі ў палцы відзёлку, калупай мяса дый сіліся.* Сакуны 76.
•**відз́ельны**-*ная-нае*—зрительный.
відзельны нэр[нэрва?]—зрительный нерв.
•**ві́дзень**-*ні; мн. ч.-ні-няў, ж., неол.*—видение(рел.).
•**відз́ еньне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.** зрение(одно из пяти внешних чувств). Нсл. 57. *Відзеньня бедны ня мае.* Нсл. *Хворая ледзь кратала перасохлымі вуснамі, пазірала з глыбокіх ачавых ямін тужлівым і трудлівым відзеньням("зрокам").* Дзьве Душы 98.
2. лицо, глаза. Нсл. 57; Ксл. *Ліцо або відзеньне на зраст песі.* 65 36., ХУ стг., Публ. б., Но. 391(Карскі II-3, 182). *Выцяў па самым відзеньню.* Нсл. *Шайтане, цябе хто б'е па відзеньні? — Мяне тыя людзі б'юць па відзеньні, каторыя на грэшную рэч не глядзяць.* Кіт. 59б10. *Па відзеньню дзей мяне два разы ўдарыў і грудзі кулаком адбіў.* Кватк. 155.
•**відз́еньнік**-*іка, м.*—прозорливый(рел.).
•**ві́дзець**-*джу-дзіш-дзе, несоверш.*—видеть. *Соверш.* **заві́дзець**—увидеть со стороны(из далека, С.), как бы нечаянно. Нсл., доп. 5. *(Дом) быў відзён.* Лойка: Л. песня.
•**віж,** *віжа̀, предл.-жу̀, зват.* *ві́жу; мн. ч.-жы-жоў-жом, мн. ч., предл.-жох, м.*—судебный исполнитель, судебный пристав. Іг.; Цішкавічы Сц. (Ад.). *Віжу, на кажную рэч узятаму і агляданага бітых і ранных на месцу —— грош адзін, а есьлі дзе віж паедзець за колька міль, — тагды яму памільнага на мілю па грошу; ад выданьня роты-прысягі духоўным асобам грош, а віжу, на то прыданаму, — грош.* Стт. 183.
•**віж,** *віжа, м.*—шпион. Янк. I. *О-о! ён віж.* Янк. I. *Віж той пракляты.* Тм.
•**віжовае**-*вага, в зн. сущ.*—плата вижам за исполнение ими своих обязанностей. Стт. 1529.

●**віжаванае**-*нага, в зн. сущ.*—вознаграждение *"віжу"* — судебному исполнителю за его труд. *Віжаванага ня маець быці большай брана, только подле сяе уставы нашае, ніжэй апісана, то ёсьць.* Стт. 183.

●**віжава́ць**-*жую-жуеш-жуе, неперех.*—высматривать. *Хітрая такая, усе віжуе.* Янк. І—*шпегаваць.*

●**віжджолка** *іскрыпкі.* НК: Дудар, 190.

●**вілахвост**-*та, дат., предл.-ту, зват. вілахвосьце, м.*—отвиливающий. *Бачылі мы такіх вілахвостаў.* Нсл. 57.

●**вілаводнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —обманщик, человек, употребляющий извороты. Нсл. 57. *Паслухаў ты вілаводніка.* Нсл.

●**вілаводніца**-*цы-цы, ж. к вілаводнік.* Нсл. 57. *Вілаводніца гэта круціць ды муціць.* Нсл.

●**вілаводны**-*ная-нае,* **1.** хлопотливый, затруднительный, суетливый. Нсл. 57. *Вілаводная работа.* Нсл. *Вілаводная справа.* Нсл.

2. изворотами протягивающий дело с намерением. Нсл. 57. *Вілаводны ты чалавек.* Нсл.

3. обманчивый, ненадежный. Нсл. 57. *Вілаводная дарога.* Нсл. *Вілаводны сяродак.* Нсл. *Нареч.* **вілаводна, 1.** суетливо с препятствием. Нсл. 57. *І вілаводна і заводна робіш.* Нсл.

2. криводушно. Нсл. 57. *Вілаводна паступаеш із мною.* Нсл.

●**вілаводзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.* **1.** сводить с прямого пути, путать. Нсл. 57. *Ты мяне толькі вілаводзіш, а дарогі не паказуеш.* Нсл. *Чорт вілаводзе нас, ня знойдзем дарогі.* Нсл.

2. употреблять извороты, протягивать, запутывать дело. Нсл. 57. *Што тут доўга вілаводзіць?* Нсл. *Калі б не вілаводзіў, не зьвілаводзіў ты, справа даўно была б зроблена.* Нсл. *Ты хочаш із імной гаварыць, але? А калі не, дык чаго вілаводзіць.* ЗСД 377. *Отгл. имя сущ.* **вілаводжаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—извороты, намеренная медленность в производстве дела, плутовство. Нсл. 57. *Пакінь свае вілаводжаньне, а рабі па праўдзе.* Нсл. *Ср. валаводзіць.*

●**вілаводзтва**-*ва, мн. ч.-вы-ваў, ср.* **1.** проволочка, затруднение, препятствие. Нсл. 57. *Сам сабе нарабіў вілаводзтва.* Нсл.

2. — *вілаводжаньне*(*под вілаводзіць*). Нсл. 57. *Вілаводзтвам круціш ды муліш.* Нсл. *Вілаводзтвам ня выграеш.* Нсл.

зьвілаводзіць, *соверш. к вілаводзіць, 1.* Нсл. 57. *Зьвілаводзіў мяне, я ўжо быў бы ўдварэ.* Нсл.

2. *соверш. к вілаводзіць, 2.*

●**вілава́ты**—извилистый. Гсл.

●**вілава́ціна**-*ны-не, ж.*—извилина. МГсл.

●**ві́лкі**—ухват. Гсл.

●**ві́лачнік**-*іка, предл.-іку, м.*—место в углу у печи, где ставят ухват, качергу. НК: Очерки, 80.

●**вілачнік**—угол, образуемый печью и небольшой частью стены между дверью и печью. НК: Очерки, 249. *См. качарэжнік, качарожнік, чапельнік.*

●**ві́ля**-*лі, дат., предл.-лі; мн. ч.-лі-ляў, ж.* **1.** палочка в прялке, идущая от педаля к рукоятке, находящейся у колеса. Сурынка Сян. (Ксл.).

2. развратная женщина. Сурынка Сян. (Ксл.).

●**Ві́льня**-*ні-ні, ж.*—Вильня. *Была дуда ў Вільні.* НК: Дудар, 183. *Не за дзень Вільня станавілася, Послов.*—не в один день Москва строилась. Войш.

●**вільча́к**-*кà*—верхушка крыши у конька, Забор'е Сян. (Ксл.). конёк крыши? *Забраўся на самы вільчак.* Чарніца Лёз. (Ксл.). *См. вільчык.*

●**вільчык**-*ка, предл.-ку, м.*—конёк(крыши), Янк. І. верхнее ребро, стык двух наклонных плоскостей двускатной крыши; острый верхний край, гребень крыши, верхний брус на кровле деревянного строения. Нсл. *Гулі на вільчык селі.* Нсл. *З чытальні зь вільчыка зваліўся.* Янк. І. *Пасядуць на вільчыку на страсе ластаўкі.* Гарэцкі: Песьні 62. *Над пуняю, ля самага вільчыку ўжо льлецца-пераліваецца жывое срэбра(сонца).* Тм. 68. *См. вільчак.*

●**ві́лы**-*лаў, единств. ч. нет.* **1.** вилы. Ар.

2. ухват. Ар. *Уменьш.* **вілкі,** *вілак(-лкаў)* —ухват. МГсл.; Растсл: Смоленск 149.

●**віно**-*нà; мн. ч. ві́ны, ср.* **1.** вино. Кіт. 63б10.

2. виноград(лоза и ягода).

3. пики в картах. Ар.; Сеўск. (Преобр.); Нсл. 58. *Віно сьвеце.* Нсл.

●**віновая**—пиковая(масть карт). Гсл.

●**віна́**-*ны̀, ж.* **1.** вина. Стт. 1529.

2. штраф. Стт. 1529, сл.

віна зладзейская, *юрист., истор.*—штраф, уплачиваемый за противодействие поискам вора или поличного. Стт. 1529, сл.

віна пеняжная—денежный штраф. Тм.

віна разбойная—штраф за разбой. Тм.

●**вінахлоп....** *Прышоў Сын чалавечы, які есьць і п'ець, а вы кажаце: Вось чалавек ласун і вінахлоп.* Бібля Татарын., 277.

●**вінава́йца**-*цы, общ.*—виновник-ица. МГсл.

●**вінава́ты**-*тага, в зн. сущ.*— виновник. МГсл. *У землі вінаватага ўвязаціся.* Стт. 271.

●**вінавацец**-*вайца*—виновник(тот, кто виновен в чем-л.). *Оного віноватца в рукі поданого... з казни выпустил.* Ст. Літ. 1529(Барысёнак: Нац. характар. Полымя, 1927, Но. 7, стр. 138).

●**вінава́ціць**-*чу-ціш-це, каго-што, несоверш.*—винить, обвинять. МГсл.

завінаваціцца—задолжать. МГсл.

●**вінава́ць**-*нỳ-ю-нỳеш-нỳе; повел.-нуй-нуйма, несоверш., перех.*—обвинять, почитать кого виновным. Нсл. 58. *Ня вінуй другіх,*

калі сам завініўся. Нсл. *Ня ў тым, а ў другім цябе вінуюць.* Нсл. *Калі самы няпрыгожы — ня вінуйце апарат.* Крапіва.

●**вінен,** *вінна, вінна,* **1.** должен. Шл.; Ар. *Яшчэ троха вінен людзём.* Ст.

2. виноват. Ар.

●**вінішча**-*ча, предл.-чу; мн. ч.-чы-чаў, ср.* —виноградник. *Ветка амбарова мілосьнік мой у вінішчах Енґеды.* П. П. 1:4(з 12 кніг Біблі). *Паставілі мяне сьцерагчы вінішч, вінішча свайго не ўсьцерагла есьмі.* Тм. 1:6.

●**вініць**—*ню-ніш-не, каго-што*—обвинять. Нсл. *Ня віні, паночку, мяне ў тым, што скажу праўду.* Нсл. *Сам вінен, а вініш другога.* Нсл. *См. вінаваць.*

●**вініцца**-*нюся-нішся-ніцца, возвр.* **1.** признаваться к вине. Нсл. *У ўсім вініцца.* Нсл.

павініцца— *сов. к вініцца, 1.* Нсл. *У ўсім павініўся.* Нсл.

2. покоряться, повиноваться. Нсл. *Вініцца старшым заўсёды трэба.* Нсл.

3. провиняться, делаться преступным. Нсл. *Што ступім, то вінімся перад Богам.* Нсл. *Соверш.* **прывініцца**-*нюся-нішся*—провиниться, сделаться виновным. Нсл. 497. *Правініліся мы перад Богам!* Нсл.

завіняцца-*яюся-яешся,* **1.** входить более и более в долги. *Дужа шмат ты мне завіняешся, завініўся.* Нсл.

2. стать виновным, Нсл. провиниться. БГсл. *Знаць мы завініліся перад Богам, што ён нас так карае,.* Нсл.

●**віннасьць**-*ці, ж.* **1.** вина. Стт. 1529, сл.; Гсл. *А есьлі бы на року завітам справядлівасьці ня ўчынілі, тагды тая ўся віннасьць і заплата на судзьдзях месцкіх застанець.* Тм.

2. виновность.

●**вінны**-*ная-ное, прилаг. к віно*—винный. *Чырвоны колер, вінны смак, каменна сэрца, чаму так?*(*вішня*).

●**вінны**-*ная-нае*—виновный. Стт. 1529, сл.

●**вінуць**-*нў-нёш-нёць-нём-ніцё, несоверш., перех.* **1.** повязывать. *Соверш.* **павінуць, а)** обвязать, Нсл. 427. повязать(надеть что-л., завязав концы, С.) Гсл. *Павіні галаву хусткаю.* Нсл. *Маладой павінулі галаву намёткаю.* Тм.

б) спеленать. *Павінуць дзяцё ў полкі.* Нсл. 427.

Прич. **павінуты, а)** обязанный.

б) *прич. к павінуць 2*—спеленанный. *Дзяцё павінута добра.* Нсл. 427.

2. приголубливать. Нсл. 58. *Сіраціну вінуць, прывінуць к сабе, учынак добры.* Нсл.

3. пригребать, присваивать. Нсл. 58. *Мае дображ к сабе вінець, прывінуў.* Нсл.

4. свертывать, сгибать. Нсл. 58. *Нашто ты вінеш, зьвінуў чужую хустку?* Нсл.

5. обёртывать, завёртывать. Нсл. 58. *Вінуць, увінуць дзяцё полкамі, у хутра.* Нсл. *Увіні ногі ў кажух.* Нсл. *Увіні грошы ў хустку.* Нсл. *Соверш.* **увінуць.** Нсл. 58.

увінаць-*аю-аеш-ае, нв., повел.-ай-айма,*— завёртывать, обёртывать, увивать. Нсл. 45. *Дзяцё увінаць, увінуць у полкі.* Нсл.

абвінаць-*аю-аеш-ае, каго-што*—обёртывать, укутывать. Нсл. 345. *Абвінай дзяцё кажухом.* Нсл.

абвінуць, *соверш. к вінуць, абвінаць,* **1.** обвернуть, укутать. Нсл. 345. *Абвіні галоўку хусьцінaчкаю.* Нсл. *Абвінуць дзяцё полкамі.* Нсл.

2. обвязать. Шсл. *Парэзаў палец: трэба абвінуць чым.* Ст. *См. абвярцець, завярцець.* *Прич.* **абвінуты, 1.** обёрнутый, обвитый. Нсл. 345. *Абвінутыя прышчэпы цэлыя, а неабвінутыя памерзьлі.* Нсл.

2. обвязанный. *Палец абвінуты.*

завінаць, *несоверш.*—завертывать. Гсл.; Нсл. 162. *Завінай дзяцё ў хустку.* Нсл. *Соверш.* **завінуць,** *каго-што*—завернуть. Нсл. 162. *Завіні ліст у паперу, грошы ў насатку.* Нсл.

зьвінаць *каго-што, мн. к вінуць* —*складываць, сгибать что-л. мягкое. Зьвінаць, зьвінуць паперу, хустку.* Нсл. *Соверш.* **зьвінуць**—свернуть. Нсл. 58, 198. *См. вінуць, 4. Прич.* **зьвінены**—сверченный, сложенный, Нсл. 198. свернутый. *Зьвіненую паперу даў.* Нсл.

прывінуць, *перех., соверш. к вінуць, 2.* **1.** приголубить. Нсл. 497. *Прывінуць к сабе дзяцё, сіяцінку.* Нсл. 497.

2. *соверш. к вінуць, 3*—присвоить. Нсл. 58. *Маё добрае к сабе прывінуў.* Нсл. 497.

3. приложить, привязать. Нсл. 497. *Прывінуў хусьцінку да нагі, да болькі.* Нсл.

разьвінаць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех. Разьвінаў жыцьця прастор.* Крушына: Творы, 16. *Соверш.* **разьвінуць** —развернуть. Нсл. *Разьвінуй, разьвіні дзяцё.* Нсл. *Разьвінуй паціхеньку хусьцінку.* Нсл. *Прич.* **разьвінуты**—развернутый. Нсл. *Знайшоў толькі разьвінутую хусьцінку, а грошы нехта пабраў.* Нсл.

●**вінуцца,** *-нуся-нешся-нецца-немся-ніцесянуцца, повел-ніся-німася, несоверш., возвр.* **1.** льнуть, Нсл. 58. обвиваться. *Хмель вінецца, абвінуўся каля тычынкі.* Нсл. *Соверш.* **павінуцца**—повязаться, покрыться(платком). Гсл. *Павініся хусткаю.* Нсл. 427.

2. льнуть(к кому, С.) Нсл. 58. *Сіротка бедненькі вінецца, прывінуўся да мяне, бы да роднае маткі.* Нсл. *Соверш.* **прывінуцца, 1.** *соверш. к вінуцца, 2*—прильнуть. Нсл. 58.

2. пристать. Нсл. 58. *Прывініся к яму з кароткімі гужамі, то й аддасьць.* Нсл. *Прывінуўся к нашай кумпані, гурбе.* Нсл.

абвінацца—укутываться, обёртываться. Нсл. 345. *Соверш.* **абвінуцца**—укутаться, Нсл. 345. завернуться во что-л. *Абвінайся, абвініся хусткаю.* Нсл.

завіна́цца-*аюся-аешся, повел.-айся-ай-мася, несоверш., возвр.*—завертываться, обвязываться. Нсл. 162. *Завінайся, завініся добранька хусткаю.* Нсл. *Соверш.* **завіну́цца, 1.** *соверш. к завінацца, 1*—завернуться. Нсл. 162.

2. запахнуться. МГсл.

зьвіна́цца—свертываться, сгибаться. Нсл. 198. *Бляха ценкая зьвінаецца.* Нсл. *Соверш.* **зьвіну́цца**—свертеться, согнуться. Нсл. *Ежык зьвінуўся ў клубок.* Нсл.

•**віньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—винодел; торговец вином.

•**віньнік**—взявший на себя обязательства, обязанный. Гсл.

•**вір,** *віру, у віру̀, зват.-ру; мн. ч. віры̀-роў-ром-ры-рамі-рох, м.* **1.** водоворот, место в реке или в море, где течением образуется сильное вращательное движение воды. Ар.; Шсл.; Цымборскі; Жучкевіч: Топонимика, 13. *Лучыў у самы вір, дык ледзь не ўтапіўся.* Ст.

2. (водоворот, быстрина, вымывающие на дне реки, озера яму, **С.**), омут. Ар.; МГсл.; Асіпова Аз. (Ксл.).

3. пучина(водная глубь, **С.**) Гсл.

4. *перен.*—о неспокойном, дурном состоянии людей общества. *Мізэрна духоўнае жыцьцё яе жыхараў. Навет у гэтым бурлячым віру, у гэтым рагочучым вулькане рэволючных падзеяў.* Дзьве Душы 151.

•**вірок**-*рка̀, м.*—приспособление в виде трубки для свивания ниток веретена на клубок. Вейна Сян. (Ксл.); Шсл. *Баба ўе ніткі на вірок.* Ст.

•**віроўнік**-*ка, м.*—чорт, по поверию находящийся в *"віру"*(водовороте). НК: Очерки 487.

•**вірава́ць**-*рӯю-рӯеш-рӯе; повел.-руй-руй-ма, несоверш.*—вращательно двигаться, течь. *Нечыя ўжо хаты стаялі пры тым беразе, дзе некалі на згоне зімы віравала вада.* Адамчык: Арж. Колас.

•**вірацёрніца**-*цы-цы, ж. — верацёрніца.* Ар.

•**ві́рла,** *лаянкава,-лы-ле*—глаз. Ксл. *мн. ч. вірлы-лаў — буркалы.*

•**вірла́тасьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж., мед.*—пучеглазие.

•**вірла́ты**-*тая-тае*—остроглазый и пучеглазый. Шсл. *Чорт ты вірлаты, чаго ты лезеш да міне!* Ст. *Зор вірлатых вечная туга.* Кавыль: Думы, 5.

•**вірлатая яечня,**—*см. под яечня.*

•**вірлавокі**-*кая-кае — вірлаты.* Іг.

•**ві́рлы,**—*см. под вірла.*

•**ві́рысты**-*тая-тае*—водоворотный. НК: Очерки. НК: Очерки, 489.

•**віса.....** *Віса вісіць, хода ходзе, хто ні прыйдзе, той і дое.*(*журавель ля студні*). Рапан. 330.

•**вісе́ць,** *вішу̀, вісі́ш-сіць, несоверш.*—висеть. Кіт. 118а8. *Соверш.* **паві́сьці**-*сну-сьнеш-сьне,* **1.** повиснуть. Нсл. 427. *Каб ты павіс за гэткую работу!* Нсл.

2. обнять, вцепиться. Нсл. 427. *Усі дзеці павісьлі імне на шыі.* Нсл.

прывіса́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—привязываться, делаться безотвязным. Нсл. 497. *Чаго ты прывісаеш, прывіс да мяне?* Нсл. *Соверш.* **прывісьці, прывіснуць**-*сну-сьнеш-сьне*—привязаться, стать безотвязным. Нсл. 497.

•**віск**—визг. Гсл.

•**віскавіца**-*цы-цы, ж.*—висок. Вк.

•**віскі̇**-*оў*—волосы на висках. Растсл.

•**віскуцень**-*тня, м.*—..... *А то ж такі віскуцень падняўся быў тады, такі ніцы мароз! Душа застыгае, як падумаеш.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•**вісу́чы**-*чая-чае*—привесной, висящий (висячий, **С.**) Ксл. *І нутраныя й вісучыя замкі былі, а ўсё ткі абабралі.* Калышкі Лёз. (Ксл.).

•**вісючы**-*чая-чае*—висячий(висящий, **С.**) Нсл. 58. *Вісючы замок.* НК: Очерки, 307.

•**віш, вішы,** *ж.*—осташая на корне на зиму трава. Янк. І. *Прыняў вішы.* Янк. І.

•**віша́р**-*рӯ, предл.-рӯ, зват. вішару, м.*—сено, скошенное по льду. Шсл. *Накасілі шмат вішару.* Амельна Пух. (Шсл.).

•**вішава́ць**—оставаться на зиму непокошенной(о луге, клевере). Янк. І. *Вішуюць сенажаці.* Янк. І.

•**ві́шка**-*шкі-шцы, ж.*—веха для указывания границы. Ксл. *Паставіў вішку, добра відаць, а ён укасіўся ў маё.* Стрэлкі Беш. (Ксл.).

•**ві́шня**-*ні, ласкат.* **вішанька**—вишня. *Зялёная наша вішанька, туды-сюды нахілілася.* Аляксандраўка Імгл.(Косіч 238).

•**вішня́к**-*якӯ, предл.-якӯ, зват.-ӯча, собир., м.*—вишневый лист. Шсл. *У гуркі трэба палажыць вішняку.* Ст.

•**вішчэць**-*чӯ-чы̀ш-чы̀ць,* **1.** жалобно визжать, Гсл. визжать. Нсл. 59. *Сьвіньні вішчаць, дождж будзе.* Нсл.

2. голосить плача, пищать. Нсл. 53.

завішчэць, 1. завизжать. Нсл. 162; Дсл. 232. *Сьвіньня завішчэла, знаць увязла.*

2. завопить. Нсл. 162. *Ня бітая завішчэла.* Нсл.

•**віта́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—приветствовать. Гсл. *См. веціць. Вышла цешчухна вітаці.* Косіч 240. *Цешча зяця вітала, праўды ў яго пытала.* Дсл. 240. *Вышла Адарка вітаці, ён уперад канём ступаці.* Косіч 241. *Дзевярочкі-браточкі пачалі яе вітаць.* Кажамякі Імгл.(Косіч 28). *Нашчадкі Гандзі чорную карэту вітаюць гойкам.* Кавыль: Думы 35. *Прырода, шчодрая на ласку, вітала птушняй песьняй бор.* Крушына, 10. *Дай рытм мне свой, вось гэты, незабыўны, якім вітаеш ты бацькаўскі дом.* Лойка: Л. песьня. *Прич.* **віта́ны**—приветствованный. Нсл. 58. *Госьць вітаны.* Нсл. *Ня кажны тый званы, хто вітаны.* *Послов.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **віта́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—приветствование, привет. Нсл. 58. *Ня*

надабе імне твайго вітаньня: аддай мне грошы. Нсл. *Соверш.* **павіта́ць**—приветствовать. Нсл. 427. *Павітаць любых гасьцей.* Нсл. *Прич.* **віта́ны**—приветствованный. Нсл. 427. *Госьці не павітаныя ў цябе стаяць.* *Отгл. имя сущ.* **павіта́ньне**-*ня, предл.-ню*—приветствование. Нсл. 427. *Прыняў нас без павітаньня.* Нсл. *Соверш.* **прывітаць**—приветствовать. ПНЗ; Раст.: Северск, 149. *Чаму ты гасьцей ня вітаеш, ня прывітаў?* Нсл. 58. *Прич.* **прывіта́ны**—приветствованный, встреченный с приветствием. Нсл. 497.

завіта́ць, *соверш.*—зайти, заехать, посетить(пожаловать, С.) Нсл. 162, прибыть, посетитиь. Варсл. *Да нас завітаў сын із войска.* Варсл. *І дня я не пражыў бы, каб ня ведаў, што завітаць магу сюды.* Лойка: Л. песьня. *Завітай ка мне, калі будзеш ехаць блізка.* Нсл.

•**віта́цца**-*дюся-дешся; повел.-айся-аймася, несоверш. зь кім.* (Мал. Туд. Гринькова IУ); Старицк., Тверск.(Даль)—здороваться, НК: Старцы, Но. 56; Шсл.; Ар.; Мгсл. кланяться, здороваться с кем, Нсл. 58. здороваться, раскланиваться. Гсл. *Зь кім ты там вітаўся?* Ст. *Папрыяжджалі браты з паляваньня і зараз пабеглі вітацца із сястрою.* Н.(Афанасьев, III, 1914, 105). *Соверш.* **павітацца**—поздороваться. Шсл.; Нсл. 58. *Ня хоча ён і павітацца з імною, мусіць сярдзіты.* Ст. *З другімі вітаецца, а з імною ня хоча павітацца.* *Соверш.* **прывітацца** *зь кім*—поздороваться, (Ар.; Шсл.) поклониться. НК: Старцы, Но. 56; Нсл. 58. *Каралевіч прывітаўся з каралём.* Н.(Афанасьев, I, 1913, 212). *Такі ж добры чалавек ён: кажначасна, як абача, прывітаецца.* Ст. *Я прывітаўся із суседам.* Мамойкі Беш. (Ксл.).

разьвіта́ньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, отгл. имя сущ.*—прощание. Ар.; МГсл. *Неяк цесна робіцца ў грудзёх у часе разьвітаньня.* Кавыль: Ростань 5. *Бывайце! крыкнуў ён і не зацеміў, што той ня прыстоіў, каб падаць яму руку на разьвітаньне.* Дзьве Душы 169.

разьві́таваацца-*туюся-туешся, несоверш. зь кім*—прощаться. МГсл. *Не хацеў разьвітавацца дзяцюк.* Макаль(Б. Ускалось, 1954, Но. II, 28). *Соверш.* **разьвіта́цца**-*дюся-дешся, повел.-айся-аймася зь кім*—проститься. Гсл. *І цябе там, мой любы, няма: разьвітаўся з імною на век.* Кавыль: Ростань 15. *Н-ну, — разьвітаемся... Сэрца баліць... дай жа абнімемся зноў...* Гарун: Праводзіны. *Алечцы прыкра тое, што Ігналік паехаў не разьвітаўшыся.* Дзьве Душы 80. *Разьвітаўшыся з Вандай, не застаўся адзін.* Шакун: Сьлед, 14. *Змушалі паны разьвітацца.* Г. Новік. *Разьвітаўшыся б зь небам, зь зямлёю, з гарыні, з вышыні паляцеў бы за сьмерцяй сваёю.* Гарун: ст. "Ноч". *Мар'яна, разьвітайся із сялом.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 49-50/435-436). *Разьвітаўся бацька зь імі і паплыў дамоў.* Іванова Куз. (Ксл.).

•**ві́тка**-*ткі-тцы, ж.* **1.** крученный прут, которым связывают колья в заборе. Ар.; Ксл. *Накруці вітак ды зьвяжы калы.* Асінаўка Беш. (Ксл.),—свернутая, свитая ветка, хворостина, служащая вехою, отметкой. Гсл.
2. веха, Ксл. ветка для показания зимней дороги. Нсл. *Паставіў вітку. Стралкі Беш. (Ксл.). Па дарозе яловыя віткі патырканы.* Нсл.
3. ветка или деревцо с завитыми прутьями, воткнутое при дороге на краю луга, в предостережение, чтобы не портили сенокоса лошадьми. Нсл. *За вітку ня пушчай коней.* Нсл.

•**віту́ха**-*ухі-усе, ж.*—приспособление для свивания ниток. Шсл. *Ніткі зьвілі на вітуху.* Рудзенск Сьміл. (Шсл.). *Уменьш.* **вітушка**-*шкі-шцы, ж.* Ар.
2. веревка(веревочка, С.) свитая из 2 частей. Ксл. *Вітушка сусім ня крэпкая, надабе дратаванка.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Абуў лапці зь вітушкамі.* Ст.

•**віці́на**-*ны-не, ж.*—трость; большое судно; плот. Гсл. *На хурманках, на віціне, твая чэсьць, Шчарсавяніне!* ЧЧ., Б. Студіс, II-I, 1969, 77).

•**віць**-*ці, ж.*—болото с окнами. Жучкеіч, 24.

•**віць,** *ўю, уеш, уець, уем, уіце, уюць, несоверш., перех.; прошл. вр. віў, віла, віло, вілі, повел. ві, віма*—вить(веревку, кнут, венок). *Мне ў бацькі ня жыці і вяночкаў ня віці.* Семяшкова Стдуб.(Косіч 238). *Дзевачкі йдуць, вяночкі уюць.* Гараны Імгл.(Косіч 235). *Клёнік віў пугі, плёў кошыкі.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 14. *Вянкі віла з красак.* Ускалось, Но. 7, 23. *Ві пугу.* Гсл. *Соверш.* **зьвіць, ізьвіць,** *заўю, заўеш, заўець; прошл. вр. зьвіў(ізьвіў)-віла-віло-вілі; повел. ві, перех.*—свить. *Ізьвіў ценкую пужку.* Ст. *Хай сабе заўе вяроўку.* Ст. *Мы заўём вяночкі.* Косіч 13.

завіваць—завивать, заматывать. Мгсл. *Отгл. имя сущ.* **завіва́н.**

навіва́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш. к навіць, перех.*

наві́ць, *наўю, наўеш-еўць-ем-іце, соверш., перех.* **1.** навить, намотать. *Навіць нітак на вітушку.* Ар.
2. навить, изготовить витием в каком-л. количестве. Ар. *Наталя навіла шмат вянкоў.* Ар. *Навіў пугаў.* Ар.
3. (*кросны*), навить, намотать основу ткацкого станка на столбик(навой). Ар.; Шсл. *Зараз наўем ды ткаць будзем.* Ст.

увіва́ць, 1. зворачивать, обвивать. Гсл.
2. свивать, сплетать, заплетать. Гсл. *См. увінаць, увіваць. У тым бізуне скураты ўвіты.* НК:....., Но. 67, стр. 55.

•**віцца**—извиваться. МГсл. *Дым віецца аж да хмар.* Грахоўскі: Лясная казка.

•**вугол**-*гла, м.*—угол. Ар.; Север(Косіч 85).

вугол нямецкі—гладкий угол в деревянной постройке. Міх.

●**вугорач**-*ча, предл. и зват.-чу, м.*—угорь (рыба). Дз.
●**вуга́ль**-*ля̀, предл.-лю̀, зват.-лю; мн. ч.-лі̀-леў-лём-лі-лямі-лёх, м.*—уголь. МГсл.; Север(Косіч 74); Нсл. 76; Гсл. *Гарачы вугаль.* Нсл. *Вугалём зацем.* Нсл. *Собир.* **вугальле**-*ля*—угли. Міхалі Куз. (Ксл.).; Шсл.; Гсл.; Нсл. 76. *У кузьню прывезьлі вугальле.* Ст. *У печы шмат вугальля.* Турэц Сьміл. (Шсл.). *Маюць есьць вугальле.* Кіт. 10б13. *Вугальле ўгарэлася.* Нсл. *Аддам на тым сьвеце вугальлям.* Дсл.(*под Адам*).
●**вуга́льны**-*ная-нае, прилаг. к вугаль*—угольный(прим. к уголь). Нсл. 76.
●**вугна́ль**-*ля̀, м.*—подковный гвоздь. Ар.
●**вуграва**-*ва, ср.* **1.** время, когда греет солнце. *Абчышчаюцца пшчолы ўвясну ў першыя вугравы.* Дсл.(*под абчышчацца*). *На вуграве яго ягады барждж эй сьпеюць.* Нсл.
2. возвышенное место, где солнце греет целый день. Нсл. 650.
●**ву́грыі**-*яў, мн. ч.*—теплые весенные дни, когда начинает порядочно греть солнце. *Пайшлі вўгрыі — ручаі з гор цякуць.* Дсл. *Ср. угрэў.*
●**вугры́ца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—самка угра. *Мянтуз за вугрыцаю пад карчом цікуе.* Калачынскі: Лясная казка.
●**ву́ха**-*ха, мн. ч. вушы, вушы̀ма, у вушу̀, ср.*—ухо. Шсл.; Ар.; Рудня Аз. (Ксл.).; Нсл. 76. *У вушу̀.* Сакуны 87. *Вуха за гэта выдзеру.* Нсл. *Ды ўзноў дакучлівая песьня, гармоніка піск у вушшу.* Танк(Калосьсе, Но. 18, 1939 г., стр. 28). *Хтось душыў мяне за горла, аж пачуў я ў вушшу звоны.* Гарун: К. Паўлючонка. *Матчына выцьцё гучэла Хомцы ў вушшу.* Гарэцкі: Песьні, 83. *Яму нешта звоне ў вушшу.* Мікольск М.(Демид.: Веров. II, 1896, 119). *Пераз вушы вужы, гады ўходзяць і выходзяць.* Кіт. 130а3. *У яго вялікія вушы.* Ст. *Собир.* **вушша**-*ша.* Нсл. 77. *Уменьш.* **ву́шка**-*шка, у вушку; мн. ч.-шкі-шак(-шкаў)*—ушко(у человека, в ведре, лапте и т.п.). Шсл.; Ар.; Нсл. 77. *Выламілася ў цабру вушка.* Ст. *За вушка падзер.* Нсл.
●**вухарэз**-*за, предл.-зу, зват.-зе, м.*—головорез. Смоленщ.
●**вухласты**-*тая-тае*—с большими ушами(ушастый, ушатый, **С.**) Гсл.; Нсл. 76. *Вухластая кабыла.* Нсл.
●**вухла́ты**-*тая-тае*-снабженный ушами. Нсл. 76. *Вухлатая шапка.* Нсл.
●**ву́да(вуда́,** Гсл.)-*ды-дзе, ж.*—удочка. НК: Очерки, 507; Шсл.; Ксл.; Нсл. 76; Сакуны 78.
ву́да акунёвая, (Ксл.).
ву́да жывасьце́рная. НК: Очерки, 508.
ву́да жыўцовая. НК: Очерки, 508.
ву́да курмялёвая. Ксл.
ву́да паддонная—*з патапцом.* НК: Очерки, 508.
ву́да падўсьвінная. НК: Очерки, 508.
ву́да пі́скашная. НК: Очерки, 503.
ву́да уклеічная. НК: Очерки, 508.
нажывіць ву́ду—насадить *"жыўца"* на крючок удочки. НК: Очерки, 510.
вылавіць вудамі—выудить. Мгсл. *На вуду ловяць рыбу.* Ст. *Уменьш.* **ву́дка**-*дкі-дцы, ж.*. НК: Очерки, 507; Ар.; Нсл. *Уменьш.* **ву́дачка**-*чкі-чцы*—удочка. Ар.; Нсл.; Ксл. *Во мае вудачкі: дзьве надонных, акунёвая, курмялёвая.* Храпавічы Куз. (Ксл.).
●**ву́даль**-*ля, предл. и зват.-лю; мн. ч., род.-ляў, м.*—удильщик, удящий рыболов. Нсл. 76; Гсл. *Сядзіць вудаль на ляду, падпер кіям бараду. Сілявачку сіляе, на вячэру зьбірае.* Из песни, Нсл.
●**ву́даль**-*лі, ж.* **1.** злая натура, Нсл. 76. натура вообще. *Во якая дурная ў ім вудаль.* Нсл. *Ня бачыў я гэткае вудалі.* Нсл. *Ср. удацца ў каго.*
2. удалая голова. Нсл. *Якая вудаль хлапец.* Нсл.
●**вуда́ч**-*ча̀, м.*—удильщик. Янкава(Шакун).
●**вуды́ліцца**-*люся-лішся, несоверш.*—пузыриться. Нсл. 76. *Буракі вудыляцца.* Нсл. *Лужа ад дажджу вудыліцца.* Нсл.
●**вуды́ль**-*ыля, предл.-ылю, зват.-ы̀лю; мн. ч.-лі-леў-лём, м.*—водяной(мыльный и т.п., **С.**) пузырь. Нсл. 76. *Замлеў і вудылі пусьціў.* Нсл. *Вудыль мыльны.* Нсл. *См. бурбалка.* *Уменьш.* **вудылёк**-*лька̀, предл.-льку̀, зват. вуды̀льку, мн. ч., дат.-льком, мн. ч., предл.-льках*—пузырек(водляной, мыльный и т. п., **С.**) Нсл. 76. *Вудылькі плаваюць па вадзе.* Нсл.
●**вуды́р**-*ыра̀, предл.-ыру̀, зват.-ы̀ру; мн. ч.-ры̀-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—гноеватый нарыв, прыщ. Нсл. 76. *Вудыры па целе.* Нсл. *Від у вудырох.* Нсл. *См. вадыр.* *Уменьш.* **вудырок**-*рка̀, предл.-рку̀, зват. вуды̀рку, мн. ч., дат.-рком, мн. ч., предл.-ркох*—водяной подкожный пузырек. Нсл. 76.
●**вуды́рыцца**-*руся-рышся, несоверш.*—покрываться гноеватыми пузырями. Нсл. 76. *Цела вудырыцца, узувудырылася.* Нсл. *Соверш.* **узвудырыцца.** Нсл. 76. *См. ву̀дырыцца.*
●**вудзільно**—удилище. Гсл.
●**вузор**—узор. МГсл.
●**ву́дзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш., перех.*—удить. Нсл. 76. *Вудзіць рыбу.* Нсл.
●**ву́дзіцца**—удиться, браться на удочку(о рыбе). Нсл. 76. *Рыба ня вудзіцца.* Нсл.
●**вуза**—вощина, соты. Гсл.
●**ву́згал**-*лу, м.*—изголовье. *Павесь кулёк на вузгаль.* Рулёўшчына Сян. (Ксл.).
●**вуздэчка**-*чкі-чцы, ж.*—узда, Нсл.; Ар. уздечка. Ксл. *Вуздэчка абшыта гузікамі.* Гарывецк Сян. (Ксл.). *Надзень вуздэчку на каня.* Нсл.
●**ву́здыхна,** *нареч.*—часто вздыхается, Смоленщ. частые вздохи. Тм.
●**вузёл**-*зла̀, предл.-зьле; мн. ч. вузлы̀-оў-ом-амі-ох, м.*—узел. МГсл.; Сураск. у.; Ар.
●**вузіня́**-*ні-ні, ж.*—узкость, узость. Ар.

•вузї́ць, *вужу̀, вỳзіш, вỳжа; повел.-зі-зіма, несоверш., перех.*—сужать. Ар. *Соверш.* **звузї́ць,** *перех.*—сузить. *Прич.* **звужаны**—съуженный. Нсл. *Звужаная пад канец паласа.* Нсл.

звужа́ць-*а̀ю-а̀еш-а̀е, каго-што*—съуживать. Нсл. *Глядзі ня звужай, а шый як паказана.* Нсл.

звужацца, *возвр.*—съуживаться. Нсл. *Паласа пад канец звужаецца, звузілася.* Нсл.

надвýзіць—сделать несколько уже. *Надвузіла рукаво адно.* Нсл. *Прич.* **надвýжаны**—сделанный несколько уже. *Мяшок троху надвужаны.* Нсл.

•вузкї-*ка̀я-кое*—узкий. Ар.

•вуж, *вужа̀, м.* **1.** уж, Шсл. уж, змей. Нсл. *У хлеве завяліся вужы.* Ст.

2. *перен.*—злый, коварный мужчина. Нсл. *Падкалодны вуж.* Нсл.

•вужа́ка-*акі-а̀цы, ж.* **1.** уж(безвредная змея, Будде: Т. Орел) Шсл.; Нсл. 76. *На сонца выпаўзла вужака.* Ст. *Вужака ўкусіла.* Нсл.

2. *перен.*—злая, лукавая женщина. Нсл. 76. *Вужака гэта сіпіць ды сіпіць.* Нсл. *Уменьш.* **вужа́чка**-*чкі.* Нсл.. **2.** *общ.*,—ругат. слово на злого или пронырливого мальчика или девочку. Нсл. *Вужачка гэты ўсюдых падгледзіць.* Нсл.

•вужа́чкі, *мн. ч., раст. — сьвіныя гурочкі.* Гсл.

•вужэлак—маленькая собачка. Гсл.

•вужы́шча-*ча, ср.*—длинная толстая веревка для увязывания возов сена или снопов. Ксл. *Зьвілі новае вужышча ўвязаваць снапы.*

•вужлак (хрыбетны)—позвонок. МГсл.

•вуй, *междомет. Вуй!... якое брыдкое дзецянё.* Ст.(*под брыдкі*).

•вýкрутня-*ні — акруцень.* Ар.

•вуле́й(вýлей, Растсл.), *вульля̀, предл.-лю̀; мн. ч. вỳльлі-ляў, м.*—улей. МГсл.; Ар.; Растсл. *См. бульляк.*

тварыць вулей—приготовить к рою. Бабр.

•вýліца-*цы-цы, ж.*—улица. Ар.; Шсл. *Уменьш.* **вýлка**-*лкі.* Нсл.; Ст.; Смл. (Даль)—уличка, Ар. переулок. Машчоны Сян. (Ксл.). *Едзь гэтай вулкаю.* Нсл. *Выскачыў на вулку дый хоп за булку. Послов.* Нсл. *Купала Ивана на вулку звала.* Горц.(Кот. 212). *На вулцы мяне чакаюць два таварышы.* Машара: Хлеб (Калосьсе, кн. 2, 1935 г., стр. 77).

вýлачка-*чкі, уменьш. к вулка*—уличка. Ар.; Нсл. *Ах выйду я на вулачку.* Нсл.

•вульля́к-*ка̀, м.*—улей. Север(Косіч 87); Растсл.

•вуль!, *междомет.*—подражательное междометие для приманивания голубей. Шсл.; Ар. *Трэба галубкі пакарміць: вуль! вуль!* Ст.

•вун, *частица,*—употребляется для указания предмета на расстоянии: вон. Ар.; Нсл. 76; Гсл.; Ар. *Вун ён.* Ар. В соединении с местоимениями указательными и относительными имеет значение уточнения: вон. *Вун тамака яны.* Ар. В соединении с наречиями и местоимениями размера или степени качества — имеет значение усиления. *Вун які ён нягодны!* Ар. *Вун дзе войт ідзець!* НК. 55.

•вýнака, *частица, — вун.* Ар.

•вунацька — *вун.* Гсл.

•вунках, *частица,*—вон там. Нсл. 76. *Вунках ляжыць.* Нсл.

•вунь, *нареч.*—вон. Гсл. *Вунь дзе... Бачыш, якія пухіры вісяць у небе.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Вунь заяц прабег.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе 2, 1935 г., 96).

•вýпар-*ара, предл.-ару, м.*—вампир. Зеленин.

•вупраж-*жы-жы, ж.*—..... *Вупраж парваў і панарад паламаны.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 1-2/437-439).

•вурга́н-*на̀, предл.-анѐ, зват.-а̀не; мн. ч.-ныноў-ном, мн. ч., предл.-нох, м.* **1.** варган, небольшой(примитивный, С.) музыкальный инструмент. Нсл. 76. *Грае хораша на вургане.* Нсл.

2. *област.*—бугор. Гсл.

•вурга́ніць-*ню-ніш-не, несоверш., област.* **1.** валить одно на другое.

2. делать что-л. кое-как. Нсл. 76. *Вурганіць, звурганіць хатку.* Нсл. *См. варганіць. Соверш.* **звурганіць.** Нсл. 76.

3. писать, сочинять нескладно. Нсл. 76. *Вурганіў доўга, а вышла блага.* Нсл. *Соверш.* **абвурга́ніць,** *област.*—обыграть. Нсл. 345. *Абвурганіў усіх да косьці.* Нсл. *Соверш.* **абвурганіцца,** *област.*—проиграться. Нсл. 345. *Я сядні абвурганіўся.* Нсл.

•вýрзнуць-*ну-неш-не*—быстро ускользнуть из рук(произвести звук *вурз!*). Шсл. *Рыба вỳрзнула пераз шнюр(у крызе).* Лядно Пух. (Шсл.).

•вýрзнуцца-*нуся-нешся, соверш., звукоподр.*—броситься, пасть и т.п. со звуком *вурз. І вурзнулася аб зямлю падбітая кабыла.* Гарэцкі: Песьні 59.

•вус-*са, предл. и зват.-се; мн. ч. вỳсы-саў, м.*—ус. Ар.; Шсл.; Машкі Сян. (Ксл.).; Косіч 81. *У Ахрэма ужо вусы парасьлі.* Ст. *Бяз вусоў, без барады, як чорт малады. Послов.* Война.

2. *перен.*—речной порог. Калупайла.

•вýсень-*ні, ж.*—гусеница. Шсл.; Лсл. *Вусень паела капусту.* Ст.

•вусёнак-*нка*—часть *"жака"*, т.е. рукав, по которому рыба входит в *"жак"* или *"нерат"*. Ксл. *У тваім жаку вусёнак дужа кароценькі.* Спаская Сір. (Ксл.).

•вýсны(*одна* **вусна**)-*наў*—губы, уста. Ксл. *Цалаваць у вусны ня ўсіх можна: у каго яны хворыя.* Ліпна Сян. (Ксл.). *Баляць салодкім болям на вуснах тыя гарачыя цалаваньні.* ЗСД 161. *Стараецца ўдзяржаць каля вуснаў кубак.* Гарун: Сьвята. *На вуснах мёд, а на сэрцу лёд, Послов.*—мягко стелеш, да жестко спать. Іг. *У вусны ўпілася.* Гарун: Казка. *Кратае песьня вусны.* Кавыль: Думы 6. *Пасінелыя вусны дрыжэлі.* Шакун: Сьлед 18. *Единств. ч.* **вусьціна́**-*ны̀*—губа. Ксл. *Вусьціна сьвярбіць.* Кураеды Беш. (Ксл.).

●**ву́сны**-*ная-нае*—устный. МГсл.
●**ву́стаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—вставка для надточки рубашки на плечах, — идет по ключице. Шсл. *Пашыла сарочку з вустаўкамі.* Ст.
●**вуступнасьць**-*ці, ж.*—уступчивость. МГсл.
●**ву́сьціш**-*шы-шы, ж.*—жуть. Іг. *Позным вечарам, ведаю, у селавой глушы разрастаецца вусьціш.* Крушына: Творы 37. *Вкчар восенскі трывожна вяжа сны, і нясуць на крылах вусьціш кажаны.* Крушына(Конадні, У, УІ, 43). *Дзе джунгляў вусьціш, пнуўся чалавек.* Кавыль(Конадні, Но. 5-6, 10).
●**ву́сьцішны**-*ная-нае*—жуткий. Іг. *Ты памятуеш, Марыля, той вусьцішны кірмаш.* Рамановіч(Конадні, Но. 2, 21). *Нареч.* **ву́сьцішна**—жутко. Іг. *На мору вусьцішна.* Салавей.
●**вуша́к**-*кà, предл.-кỳ; мн. ч.-кі̀-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.* **1.** косяк(каждая из боковых частей дверной или оконной рамы, стесанная наискось, **С.**) Ар.; МГсл.; Шсл.; Ксл.; Гсл. *Рэзнуўся галавою аб вушак.* Ст. *У вокны ўставілі вушакі.* Сухарукава Аз. (Ксл.).
2. притолока(притолка), боковой брус дверной рамы. Ар.
●**вуша́к**—верхняя перкладина в дверном отверстии. НК: Очерки, Но. 442.
●**ву́шнікі**—наушники. Гсл.
●**вутка**-*кі, дат., предл. вутцы, ж.*—утка. МГсл.; Шсл.; Семяшкова Стдуб.(Косіч 234). *Паляцелі дзікія вуткі.* Ст. *Коні езныя, рабочыя, сьвіньні, гусі, вуткі на іспашы маюць быць займаны.* Стт. 467. *Уменьш.* **ву́тачка**-*чкі.* Семяшкова Стдуб.(Косіч 234).
вуцянё, *-няці; мн. ч.-няты*—утёнок. *Уменьш* **вуцянётка, вуцянятка.** Шсл. *Злавіў адно вуцянё.* Ст. *Мае вуцяняткі табе шкоды ды не нарабілі.* Барадзінка Імгл.(Косіч 13).
●**ву́тлы**-*лая-лае*—хилый. Купала: Раськ. Гняздо.
●**вуця́к**-*кà, м.*—селезень. Ксл. *Вуцяка зьеў сабака, засталася адна вутка.* Гравы Сян. (Ксл.). *См. качар.*
●**ву́чанік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—ученик. Дубіна Вал.
●**ву́чаніца**-*цы-цы, ж.*—ученица. Дубіна Вал.
●**вучыцелява́ць**—учительствовать. Янк. І.
●**вучы́целка**-*лкі-лцы, ж.*—учительница. Пц.; Лепле; Ксл. *Дарагая наша вучыцелка, пазыч мне рубель!* Жукоўшчына Куз. (Ксл.).
●**вучы́цель**-*ля, предл. и звпт.-лю; мн. ч. вучы̀целі-ляў, м.*—учитель. Ар.; Вал.; Вял.; Дз.; Пц.; ЛПЛ; Лепле; МГсл. *Вялася праца сярод народных вучыцялёў.* Бурбіс(Беларус, 180). *Вучыцелю добры! Што мне зарбіць добрага, каб мець жыцьцё вечнае?* Тат.: Ванэлі, 106.
●**вучы́цельскі**, *-кая-кае*—учительский. *Арганізуецца Беларускі Вучыцельскі Зьвяз.* (Беларусь, 180).
●**вучы́ць**-*чỳ-чыш-ча, несоверш., чаго або зь неазн.* **1.** учить чему. Ар.; Шсл.; Нсл. 77. *Вучыцель вучыў дзеці гісторыі, а вучыцелка — пісаць.* Ар. *Дурнога колькі ня вучы, усяроўна нічога ня будзе.* Ст. *Вучыць арытмэтыкі, фізыкі.* Ар.
2. *каго, што на памяць*—принуждая повторять, учить кого-л. запоминать, усваивать что-л. *Татулька вуча дзеці малітвы Спадаровае. Хто каго вучыць каран і хто вучыцца, абодвым спасеньне роўнае.* Кіт. 13б7.
3. *каго за каго*—учить кого-л. для приобретения профессии, специальности. *Марцішонкі вучаць сына за інжынера.*
4. обучать. *Вучыць рамяства.*
5. быть учителем, преподавать. МГсл. *Прич.* **ву́чаны**—ученный, бывший в учении. Нсл.; Ар. *Вучаны хлапец.* Нсл. *Вучаны сабака.* Нсл. *Соверш.* **навучы́ць,** Ар., **наўчы́ць.** Нсл. 77—научить. *Наўчылі на пень брахаць.* *Послов.* Нсл. 77. *Ты ж наўчыў пяяці.* Гарун. *Яйцо курыцы ня наўчыць.* *Послов.* Рапан. 186. *Прич.* **наву́чаны,** Ар., **на́ўчаны,** Нсл. — наученный. *Нàўчаны сабака не палезе.* Лужасна Куз. (Ксл.).
адвучаць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш. каго ад чаго, или с инф.* **1.** отучать, искоренять в ком дурные наклонности. Нсл. 372; Ар.; Дсл. *Адвучай змалку дзеці маніць.* Нсл. *Надабе адвучаць сабаку ад збродаўства.* Дсл.
2. отнимать ребенка от груди. *Пара ўжо адвучаць дзецянё ад пелькаў.* Войш. *Соверш.* **адвучы́ць, 1.** отучить, искоренить дурные наклонности, Нсл. 372; Ар. отучить. Дсл.
2. отнять ребенка от груди. *Дзецянё ўжо адвучылі ад пелькаў.* Войш. *Прич.* **адву́чаны, 1.** отученный от дурных привычек. Ар.; Нсл. 372. *Стачына адвучана ад шкоды.* Нсл.
2. о ребенке — отнятый от груди. Ар. *Яно адвучана ад пелькаў, сьсець сысолку.* Войш.
звуча́ць-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма. несоверш., каго да чаго или с инф.* —приучать, Шсл. допускать кого приучаться к чему-л. дурному. Нсл. 200. *Надабе звучаць дзеці чысьціць зубы. Малога ня трэба звучаць шкодзіць.* Ст. *Звучаеш, звучыла дзеці лазіць па чужых гародах.* Нсл. *Соверш.* **звучы́ць**-*чỳ-чыш-ча*—приучить к чему-л. Шсл. *Звучылі змалку гэтак рабіць.* Ст. *Прич.* **зву́чаны**—приученный каким-л. наклонностям. *Змалку звучаны да гэтага.* Нсл. 200.
навуча́ць, Ар.; Шсл.; Нсл. 301, **наўча́ць.** Нсл. 323,*-аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш. каго на што,* **1.** наставлять. Ар.; Нсл. 301; 323; Шсл. *Жану і дзеці навучай, кажнага чалавека да веры навучай.* Кіт. 44б13, 14. *Ангел азан пеў, мусульман навучаў.* Кіт. 90,

16. *Навучаць, навучыць на добрае, на злое.* Нсл. *Матка дачку навучае.* Ст. *Надта ж поп сядні навучаў.* Ар. *Навучаць ты яго навучай, але ня бі.* Перавоз Сір. (Ксл.). *Наш татулька хораша наўчае.* Нсл. *Ангел, ізь неба зышоўшы, мусульман навучаў.* Кіт. 90а. *Гэй, прароча, пытай у іх(пракрокаў) навуку ці давалі кафірам(араб., няверні-кам), чы навучалі нявернікаў.* Кіт. 113а7. *Зыйдзі яшчэ раз зь неба, не навучаць, зыйдзі караць.* Кавыль: Пад зорамі, 7. *Людзі лепш даўней тут жылі, і другіх добра вучылі, чужы таго ня знае, то й на ліха навучае.* Каратынскі: Гутарка(Б. Шляхам, 1967, Но.6). *А што выхадзіш? нічога! Проста... нельга тут маўчаць! — пачаў, пачаў малога, як той бацька навучаць.* С. Музыка, 126,—вразумлять.
2. *ірон.*—настраивать. Нсл. *Ты яго на зло наўчаеш, наўчыў.* Нсл. *Прич.* **навучáны (наўчáны)**, *к навучаць(наўчаць) 1, 2,* **1.** подвергавшийся наставлению, настраиванный.
2. наставляемый, настраиваемый.
навучаньне(наўчаньне)-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к* навучаць(*наўчаць) 1, 2.*
навучы́ць, наўчы́ць, 1. наставить. Нсл. 323; Ар.; Кіт. 196l7—вразумить.
2. настроить. Нсл. *На сваю галаву наўчыў.* Нсл. 323. *Прич.* **навучаны, наўчаны, 1.** наставленный. Нсл. 323.
2. настроенный. Нсл. 323. *Гавора, як наўчаны.* Нсл.
падвучáць-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш. на што* **или с дополн. 1.** подстрекать. Ар.; Нсл. 439; Стрыжава Беш. (Ксл.). *Ты яго на ліха падвучаеш, падвучыў.* Нсл.
2. настаивать, приводить в какое-л. настроение. *Отгл. имя сущ.* **падвучаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—подстрекание, настраивание. Ар. *Соверш.* **падвучыць, 1.** подстрекнуть. Ар.; Нсл. 439; Ксл.; Шсл. *Яго падвучылі ўкрасьці.* Нсл. *Маладзец, падвучыў, каб дзеці кралі.* Ст.
2. привести в какое-л. настроение, настроить. *Прич.* **падвучаны**—подстрекнутый, настроенный. Нсл. 440. *Ты ня сам сабою, а кім-колечы падвучаны сказаў гэта.* Нсл.
вы́вучыць, *соверш. каго чаго,* **или с инф.** —выучить, обучить. *Вывучыў ясьмі яго малярству.* Гордз. Ак. XУII, 4.
прывучаць-*дю-деш-де, несоверш.*—приучать. *Ня прывучай дзіцяці маніць.* Нсл. 498. *Прич.* **прыву́чаны**—приученный к чему-л. Нсл. 498. *Соверш.* **прывучыць, прыўчыць.** Нсл. 498. *Матка прывучыла, прыўчыла сына дурэць.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **прывучэньне**-*ня, предл.-ню,* **1.** приучение. Нсл. 498. *Прывучэньне маладога каня да сахі.* Нсл.
2. сноровка. Нсл. 498. *Прывучэньне дурэць, хадзіць у шкоду.* Нсл.

вызукавáць,-*кую-куеш-куе, повел.-куй-куйма,* **вызукáць**-*дю-деш-де, повел.-ай-айма, несоверш., каго-што*—изучать, МГсл. исследовать. *Ср. вызучаваць. Соверш.*
вы́зукаваць-*кую-куеш-куе,* **вы́зукаць**-*аю-аеш-ае, соверш., перех.*—до тонкости изучить чьи-либо свойства, Гсл. изучить вообще.
вызучаваць-*чую-чуеш-чуе каго-што, несоверш., област.*—изучать. МГсл.
вызучыць, *каго-што, соверш., област.* —изучить. МГсл. *Ср. вы́зукаваць.*
•**вучы́цца**-*чуся, ву́чышся, несоверш., чаго у каго або зь неазн.* **1.** учиться чему. Ар.; Шсл. *Буду вучыцца чытаць.* Ар. *Ведама гультай, дык лянуецца вучыцца.* Ар. *Вучанькі вучацца.* Ар. *Спосабу да веры мусульманськай сам вучыся, жану й дзеці ўчы.* Кіт. 37а9. *Будзем вучыцца, пакуль сьмерць лучыцца, послов.*—век живи, век учись. Войш.
2. учиться что-л. наизусть, повторяя — учить. *Вучыся пацеры.* Ар. *Вучыся малітву Спадарову.*
3. *за каго*—обучаясь приобретать какую-л. профессию, специальность; учиться на кого. *Уцёк за граніцу ды там застаўся вучыцца за дохтара.* А. Луцкевіч: За 25 год, у Вільні 1928 г., 20. *Соверш.* **навучыцца, наўчыцца, 1.** *чаго или с инф. соверш. к вучыцца 1.*—научиться(чему или с неопр.). *Іншым можна ў цябе гаспадарыць наўчыцца.* Гарун.
2. *што, соверш. к вучыцца,3*—обучаясь, приобрести специальность. *Навучыцца за інжынера.* Ар.
звучáцца-*дюся-дешся, повел.-айся-аймася, возвр. да чаго або зь неазн.*—приучиться к чему-л. *Дзеці змалку звучаюцца дурыцца.* Нсл. 200. *Соверш.* **звучыцца** —приучиться к чему-л. *Звучыўся лазіць па кішэнях.* Нсл. 200.
навучáцца, наўчáцца, *несоверш.* **1.** воспринимать наставления. *Навучайся, дзіцятка, быць слухмяным.* Нсл.
2. получать направление. Нсл. 323. *Ня добрага наўчаешся жыцьця.* Нсл.
навучыцца, наўчыцца, *соверш. к навучацца, наўчацца 1, 2. Наўчыўся на пень брахаць.* Нсл. 323.
прывучáцца, -*дюся-дешся, несоверш.* —приучаться. Нсл. 498. *Не да добрага дзіцятка тваё прывучаецца, прывучылася.* Нсл. *Соверш.* **прывучы́цца**-*чуся-чышся.* Нсл. 498.
•**вы**—вы(когда два или более лиц, **С.**).
•**выадукав-áць**-*дцца,—см. под адукаваць.*
•**выборны**-*ная-нае*—отборный. Нсл. 79; Ксл. *Выборную бульбу прадалі.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Выборны конь.* Нсл. *Выборнае семя.* Нсл. *Ср. ст.* **выбарнейшы**—отборнее, более отборный. *Прев. ст.* **найвыборны, найвыбарнéйшы**—отличный, отличнейший, самый лучший, Нсл. отборнейший. *Найвыборны конь.* Нсл. *Найвыборная дарога.*

Нсл. *Найвыбарнейшы выбралі мы дзень.* Тм.
•**выборы**-*раў, единств. ч. нет.*—сборы в путь. Нсл. 79. *Даўгія твае выборы.* Нсл.
•**вы́бай**—выбоина. Гсл.
•**выбалам-ýціць**-*ўчаны,—см. под баламуціць.*
•**вы́барс-аны**-*аць,—см. под барсаць.*
•**выбаві́целка**-*лкі-лцы, ж.*—избавительница.
•**выбаві́цель**-*ля, предл. и зват.-лю; мн. ч., род.-ляў, м.* **1.** избавитель.
2. искупитель. МГсл.
•**вы́бавіць,** (Скар. Ц.)-*аўлю-авіш-аве, повел.-аў-аўма, соверш., перех.*—избавить, Гсл.; Нсл. освободить, избавить, Стт. 1529. достать, спасти в трудных обстоятельствах. Янк. I. *Наліло вады поўныя брады, то не маглі мы выбавіць*(*воз сена*) *на гай.* Янк. I. *Угрузла*(*карова*) *ў балоце, ледзь выбавілі.* Тм. *У Бабруйску ў турме быў, аддала ўсе чысьценька палічніку, але выбавіла сынка свайго.* Тм.
выбаўленьне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—избавление. МГсл.; Нсл.; Гсл. *Несоверш.*
выбаўля́ць-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, перех.*—избавлять. МГсл.; Гсл.; Нсл.
•**выбача́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*
1. снисхождение, терпимое отношение к кому-л., к чьим-л. слабостям, недостаткам.
2. пощада. Нсл. 79. *Няма выбачаньня ні за што й нікому.* Нсл.
•**выбача́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., каму,* **1.** извинять, не осуждать, не ставить в вину, НК: Очерки, 61, Но. 118; Ар. извинять. МГсл.; Нсл. 79. *Выбачай, Божанька!* НК: Очерки, 61. *Выбачай, кума, на пірагі. Послов.,* Нсл.
2. снисходить. *См. выбачыць, 2. Соверш.*
вы́бачыць-*чу-чыш-ча, повел.-ч-чма, каму што,* **1.** извинить. Ар.; Гсл.; Нсл. 79.
выбачай, вы́бач—извини, не осуди, не постав в вину, но не прости, — каково понятие значительно сильнее предыдущих. НК.: Очерки 61, Но. 118. *Выбач, што я скажу.* Нсл.
2. снизойти.
•**выбачэньне(вы́бачаньне?)**-*ня, предл.-ню, ср.*—извинение. МГсл.; Ар.; Нсл. 79. *Маўкліва прыняў ён госьця і папрасіў выбачэньня, што будзе ляжаць.* Дзьве Душы 147. *Выбачэньня просім, госьцікі.* Нсл.
•**выба́чнасьць**-*ці-ці, ж.*—снисходительность. *Ср. выбачны.*
•**выба́чны**-*ная-нае,* **1.** извинительный. Нсл. 79. *Гэта яшчэ выбачная віна.* Нсл.
2. снисходительный. Нсл. 79. *Выбачны пан.* Нсл.
•**вы́бачыць,**—*см. под выбачаць.*
•**вы́бег**-*егу, на выбезе, зват.-ежа, м.*—экскурсия.
•**вы́бежнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —участник экскурсии, экскурсант.
•**выбе́жніца**-*цы-цы, ж.*—экскурсантка, участница экскурсии.
•**вы́бяліць,**—*см. под бяліць.*
•**выбіраць, выбіраць вочы,**—*см. под берці.*
•**выб-іра́цца**-*рацца,—см. под брацца.*
•**выбіва́ць,**—*см. под біць.*
•**выбіва́цца,**—*см. под выбіцца.*
•**выбіць,**—*см. под біць.*
•**выбіцца,**—*см. под біцца.*
•**выбраны,** *выбраць, выбраць вочы,—см. под берці.*
•**выбры́каваць,**—*см. под брыкаць.*
•**вы́бух**-*ху, предл.-усе, зват.-уша, м.* **1.** взрыв. МГсл.; Ар.
2. геол. извержение. Гсл.; МГсл.
•**выбуха́ць,** *—см. под бухаць.*
•**вы́бухнуць,**—*см. под бухаць.*
•**вы́будаваць,**—*см. под будаваць.*
•**вы́бузаваць,**—*см. под бузаваць.*
•**выгода**-*ды-дзе, ж.*—удобство. МГсл.; Кіт. 130а6.
•**выгодна,** *нареч.*—привольно. Гсл.; Мгсл.
•**выгодзьдзе**-*дзя, предл.-дзю; мн. ч.-дзі-дзяў,* **1.** удобство. Шсл.; Гсл. *Гэта хустачка выгодзьдзе дзіцяці.* Ст.
2. раздолье(полная свобода, отсутствие каких-л. стеснений, ограничений, С.) Гсл.
•**выгойліва,** *нареч.*—излечимо. Гсл.
•**вы́гада**-*ды-дзе, ж.*—довольство, Ксл.; Мгсл. удобство, комфорт. *Што яму, ён у вялікай выгадзе жывець.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Ён жыве ў выгадзе.* Ст.
•**вы́гаданы,**—*см. под гадаць.*
•**выга́д-аваньне**-*аваць,—см. под* **гада́ць.**
•**вы́гадаваць,**—*см. под гадаваць*
•**выга́днік**-*іка, предл.-ку, зват. выга̀дніча, м.*—затейник, выдумщик.
•**выга́дны,** *-ная-нае*—соответственный мысли, желанию, намерению. Нсл. 79. *Выгадны час.* Нсл. *Выгадная поездка, купля.* Тм. *Выгадная справа.* Тм.
•**выга́ды**-*даў, мн. ч.* **1.** выдумки, затеи (затея, С.) Нсл. 79, затей. Гсл. *Гэта ўсё твае выга̀ды.* Нсл.
2. прихоти. Гсл.
•**выгаіць,**—*см. под гаіць.*
•**вы́гаіцца,**—*см. под гаіцца.*
•**вы́галад-авацца**-*ніцца,—см. под галадаваць.*
•**вы́галадніцца,**—*см. под галадаваць.*
•**вы́галіць,**—*см. под выбрить.*
•**вы́ганаш-аны**-*ыць,—см. под ганашыць.*
•**выганя́ць,**—*см. под ганяць, гнаць.*
•**вы́ганіць,**—*см. под гнаць.*
•**выгар**-*ры-ры, ж. — гар, 1.* НК: Очерки, Но. 860.
•**вы́гарадзь**-*дзі, ж.*—огороженный участок. Ксл. *Цяляты ў выгарадзі.* Мядоўка Беш. (Ксл.).
•**вы́гаралы**-*лая-лае*—выгоревший.
•**выгар-а́ць**-*аць,—см. под гарэць.*
•**вы́гаркі**-*ркаў, единств. ч. нет.*—выгоревшие торфяные болота и луговинные места. НК: Очерки, Но. 860.
•**вы́гар-нуць**-*та̀ць,—см. под гортаць.*

•**вы́гбаць,**—*см. под гбаць.*
•**вы́гбацца,**—*см. под гбацца, 1.*
•**выгіна́сты**-*тая-тае*—изогнутый. Шсл. *Выгінастая сьпіна ў каня.* Ст. *Столь із закоту — дык вельма выгінастая.* Ст.
•**выгіна́ць,**—*см. под гнуць.*
•**выг-іна́цца**-*нуцца,—см. под гнуцца.*
•**выгі́ністы**-*тая-тае*—выгнутый, гибкий.
•**вы́гінка**-*кі, дат., предл. выгінцы, ж.*—изгиб. МГсл.
•**вы́гляд,** Гсл.; Ксл., **выгля́д,** Нсл.-*ду, предл.-дзе, зват.-дзе, м.* **1.** взгляд. Нсл. *Конь на выгляд харошы.* Нсл. *Выгляду на вуліцу не дазваляюць.* Нсл.
2. внешность. МГсл.; Ксл.; Гсл. *Благі яе выгляд.* Сянно (Ксл.).
3. наружность. Ксл.
4. перспектива.
•**выгляда́ць,**—*см. под глядзець.*
•**выгляды**-*даў*—осмотрение невесты хозяйства жениха перед *"заручынамі"* — помолвкой, Север(Косіч 234) смотрины. МГсл.
•**выглядны**-*нага,* МГсл.—перспективный.
•**вы́глядзець,**—*см. под глядзець.*
•**вы́глытаць,**—*см. под глытаць.*
•**выгна́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—изгнание, ссылка. Аш.; Кіт. 77б17.
•**выгнаньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —изгнанник.
•**выгна́нка**-*нкі-нцы, ж.*—изгнанница.
•**выгна́ньніца**-*цы-цы, ж.*—изгнанница.
•**выгна́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —изгнанник.
•**выгна́нскі**-*кая-кае*—изгнаннический.
•**выгнаньніцкі,** -*кая-кае*—изгнаннический.
•**выгнаць 1.**—выгнать.
2. изгнать.
•**выгрозы**-*заў, единств. ч. нет.*—пристрастка, Нсл. 80. вынуждение угрозами. *Выгрозамі выцягнуў прызнаньне.* Нсл.
•**выгра́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—выигрыш. Ар. *З гэтага малое выграньне.*
•**выгрыза́ць, вы́грызьці,**—*см. под грызьці.*
•**вы́губ-іць**-*леньне-ляць,—см. под губіць.*
•**выгука́ць,**—*см. под гукаць.*
•**вы́гук**-*ку, предл.-ку, м.* **1.** восклицание. *У вадказ на гэта разьлягаліся выгукі недаверу.* (Бацьк., Но. 16/500).
2. *грам.*—междометие.
•**вы́гукнік**-*ку, предл.-ку, грам.*—восклицательный знак.
•**вы́гук-аць**-*аць-нуць,—см. под гукаць.*
•**выгу́л-еваць**-*яць,—см. под гуляць.*
•**выходзіць,**—*см. под хадзіць.*
•**вы́хад**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** выход.
2. прямая кишка. Міх.; Віленщ.
•**вы́хадзіць,** *соверш.—см. под хадзіць.*
•**выха́п-аваць**-*іць,—см. под хапаць.*
•**выха́п-авацца**-*іцца,—см. под хапацца.*
•**вы́хапіцца,**—*см. под хапацца.*
•**вы́хавацца,**—*см. под хаваць.*
•**выхін-а́ць**-*уць,—см. под хінуць.*
•**выхін-а́цца**-*уцца,—см. под хінуцца.*
•**выхвал-я́ць**-*іць,—см. под хваліць.*
•**выхвал-я́цца**-*іцца,—см. под хваліцца.*
•**вы́хвараць,**—*см. под хварэць.*
•**вы́хвастаць,**—*см. под хвастаць.*
•**выд-оеваць**-*аіць,—см. под даіць.*
•**выдаліць**—удалить. МГсл.
•**выданьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—издание (книги газеты). Гсл.
•**вы́даны,**—*см. под даваць.*
•**вы́даргала,** *безлич.,—см. под доргае.*
•**выда́так**-*тку, предл. и зват.-тку, м.* **1.** выдача. Нсл. 81. *Выдатак грошай, хлеба.* Нсл.
2. расход. МГсл.; Нсл. 81; Ксл. *На выдатак грошай няма.* Сянно (Ксл.). *Выдаткаў шмат, а прыбытку мала.* Нсл.
3. затрата. МГсл.
•**выда́ткі**-*ткаў, мн. ч.*—издержки. МГсл.
•**выда́тлівы**-*вая-вае*—щедрый. Нсл. 80. *Выдатлівы пан.* Нсл.
•**выда́тны**-*ная-нае,* **1.** легкий на выдачу, тороватый(щедрый, С.) Нсл. 81. *Ня будзь ні скуп, ні дужа выдатны.* Нсл.
2. выдающийся. Гсл.; Ксл.; МГсл. *Мой конік выдатны!* Лужасна Куз. (Ксл.).
•**выдава́ньне,**—*см. под даваць.*
•**выд-ава́ць**-*аць,—см. под даваць.*
выдаць на сьмерць—предать смерти. Стт. 1529, сл. *Каторы ліхадзей на сьмерць будзе выдан.* Тм.
•**выдава́цца,**—*см. под давацца.*
•**выдаве́ц,** *выдаўца, предл.-ўцу, зват.-ўча; мн. ч.-ўцы-ўцоў-ўцом, мн. ч., предл.-ўцох, м.*—издатель. МГсл.
•**выдавецкі**-*кая-кае*—издательский. Гсл.
•**выдавецтва**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—издательство. Гсл.
•**вы́дацца,**—*см. под давацца. Раніца выдалася такая харошая.* Цялеш: Дзесяць, 73. *Дзень выдаўся як ня трэба лепшы.* Тм. 85.
•**вы́дача**-*чы-чы, ж.*—сдача. Войш.; Ксл. *Ці дасі мне выдачы зь пяцёх рублёў?* Гарадок Куз. (Ксл.).
•**выдав-а́ньне**-*аны-аць-айцца,—см. под даць.*
•**вы́дма**-*мы-ме, ж.*—дюна. Жучкевіч, 15; БНсл.
•**вы́дмухаць,**—*см. под дмухаць.*
•**вы́дра**-*ры-ры, ж.* **1.** выдра.
2. *общ., перен.*—смотрящий выпуча глаза, дерзкий. *Выдра гэты ўсюдых падгледзе.* Нсл.
•**выдрэць**-*эю-эеш-эе, повел.-эй-эйма, несоверш.* **1.**—делаться храбрее, смелее, живее. Нсл. 81. *Хлапец выдрэе, павыдрэў, як далі выгоду.* Нсл. *Соверш.* **павыдрэць.** Нсл. 81.
2. становиться дерзким, много о себе думая. Нсл. 81. *Што багацее, то выдрэе.* Нсл. *Соверш.* **развыдрэць**—стать дерзким. Нсл. 81. *Пабагацеў і развыдрэў.* Нсл.
•**вы́друкаваць,**—*см. под друкаваць.*
•**вы́дум-аны**-*аць,—см. под думаць.*
•**вы́думка**-*мкі-мцы, ж.*—вымысел, измышление. Ар.

•**выдумляць,**—*см. под думаць.*
•**выдурдацца**-*аюся-аешся, соверш.*—лишиться сна. Ар. *Ср. раздурдаць.*
•**выдыхаць, выдыхаць,**—*см. под дыхаць.*
•**выдыхлы**-*лая-лае*—искорененный, Нсл. 81. издохший. *Ад выдыхлых мышэй смурод у хаце.* Нсл.
•**выдыхнуць,**—*см. под дыхаць.*
•**выехаць,**—*см. под ехаць.*
•**выяжджаць,**—*см. под ехаць*
•**выякатаць,**—*см. под якатаць.*
•**выявіць**—обнаружить. МГсл.
•**выдз-ерці**-*іраць,—см. под дзерці.*
•**выдз-ерціся**-*ірацца,—см. под дзерціся.*
•**выдзяжыць,**—*см. под дзяжыць.*
•**выдзяўбаць,**—*см. под дзяўбаць.*
•**выдзяўбсьці, выдзяўбці,**—*см. под дзяўбсьці.*
•**выдзімаць,**—*см. под дзьмуць.*
•**выдзьмух-аць**-*нуць,—см. под дзьмухаць.*
•**выдзьмуць,**—*см. под дмухаць, дзьмуць.*
•**вызінаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—высовывать изо рта(из зева, Нсл.) Гсл.; Нсл. 82. *Вужака вызінула джгала.* Гсл. *Ня вызінай языка.* Нсл.
•**вызіраць, вызірнуць,**—*см. под зерыць.*
•**вызнаваць,**—*см. под знаць.*
•**вызнач-аны**-*аць-эньне-ыць,—см. под значыць.*
•**вызначыць**—определить. *Вызначыў плату жнеям.*
вызначаны—определенный. *Плата малацьбітом вызначана.*
•**вызвал**-*лу, предл. и зват.-ле, м.* **1.** освобождение, увольнение от чего-л. Нсл. 82. *См. вызвалка, 1.*
2. выход из тесненного положения, напр. в домашнем обиходе. *См. вызвалка, 2.*
3. хозяйственный приход, как помощь на выход из стесненного в хозяйстве положения. *Вызвалу ні з чога ня маем.* Нсл. 82. *Малы з гаспадаркі вызвал, няма чаго прадаць.* Тм.
•**вызвалёны**-*ная-нае*—свободный. Нсл. 82. *Прыеду вызвалёным часам.* Нсл. *Вызвалёны гандаль.* Нсл.
•**вызваляць**-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш., перех.* **1.** освобождать, МГсл. отпускать на волю. Нсл. 82; Нсл. *Вызваляць ад некрут, ад прыгону.* Нсл.
2. помогать в нужде. Нсл. 82. *Калі ні папросіш, заўсёды вызваляе, вызваліць.* Нсл. *Соверш.* **вызваліць**-*лю-ліш-ле, перех.* **1.** освободить. Нсл. 82. *Вызвалілі з турмы.* Нсл.; Кіт. 78а7.
2. помочь в нужде. *См. вызваляць, 2.*
вызвалены, *прич. к вызваліць 1, 2. Вызвалены ад прыгону.* Нсл. 82. *Отгл. имя сущ.* **вызваленьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ніняў,* **1.** увольнение(от чего-л. неприятного, С.), освобождение от чего. Нсл. *Вызваленьне ад прыгону, з турмы.* Нсл.
2. вспомоществование в крайности, облегчение одолжением(и т.п., С.) Нсл. 82. *Вызваленьня ні адкуль ня маем.* Нсл.

павызваляць, *соверш., перех.*—освободить многих. *Пастанавілі тады малодшых і старшых павызваляць.* Лясьнікі Сян. (Ксл.).
•**вызваляцца**-*яюся-яешся, повел.-яйся-яймася, несоверш., возвр.* **1.** освобождаться от кого или чего. Нсл. 82. *Як хочаш вызваляйся з маіх рук.* Нсл. *Вайною народ будзе вызваляцца ад паноў.* Ст.
2. выходить из стесненного положения, получать помощь по хозяйству. Нсл. 32. *Як мага вызваляйся, толькі ў даўгі не залазь.* Нсл.
вызваліцца, *соверш. к вызваляцца 1, 2.* Нсл. 82. *Ледзь вызваліўся зь бяды.* Ст.
•**вызвалка**-*лкі-лцы, ж.* **1.** освобождение, увольнение от чего. Нсл. 32. *Вызвалку далі ад прыгону.* Нсл.
2. выход из стесненного положения, выручка. *Пазыч грошаў на вызвалку.* Нсл. 82.
•**вызвальны**-*ная-нае,* — (дающий возможность освободиться из стесненного положения), доходный. Нсл. 82. *Вызвальны год.* Нсл. *Вызвальная работа.* Нсл. *Нареч.* **вызвальна**—достаточно для пополнения чего-л. Нсл. 82. *Сёлета вызвальна хлеб і на грошы.* Нсл.
•**вызваць: вызваць на руку**—вызвать на поединок. *Вызваўшы каго на руку, раны яму задаў.* Стт. 399.
•**вызвычаеваць**-*аюю-аюеш-аюе, повел.-аюй-аюйма, несоверш., перех.*—выводить из обыкновения(обихода, С.) Нсл. 82. *Трэба вызвычаеваць, вызвычаіць частыя пагулянкі.* Нсл. *Соверш.* **вызвычаіць**—вести из обыкновения(обихода, С.) Нсл. 82. *См. вызвычаеваць. Прич.* **вызвычаены**—исчезнувший исподволь из обыкновения, Нсл. 82. выведенный из обихода. Нсл. 82.
•**вызвычаевацца,** *несоверш., возвр.*—выходить из обыкновения(обихода, С.) Нсл. 82. *П'янства патроху ў нас вызвычаеваецца. Соверш.* **вызвычаіцца**—выйти из обыкновения(обихода, С.) Нсл. 82. *Валачэбнікі вызвычаіліся ў нашым баку.* Нсл.
•**вызукаваньне**-*ня, предл.-ню, ср., соверш. форма*—исследование, изучение.
•**вызукаваньне**-*ня, предл.-ню, ср., несоверш. форма*—иссследование, изучение.
•**вызукальнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—исследователь. *Ср. вызукаць.*
•**вызукальніца**-*цы-цы, ж.*—исследовательница.
•**вызук-аць**-*аць,—см. под вучыць.*
•**вызьвярыць: вызьвярыць вочы**—свирепо, как зверь, отнестись к кому-л. *Ых, як гад той, вызьвярыў вочы!* Ст.
•**вызьвярыцца**-*руся-рышся, соверш.* **1.** (весьма резко со злобой отозваться, С.), обозлиться, рассвирепеть. Шсл.; Ар. *Чаго ты вызьвярыўся на дзяцё?* Ст.
2. специально о морозе. Шсл. *Вызьвярыўся мароз, аж нельга й на двор высунуцца.* Ст.

•**вызыка**-*кі, дат., предл., вызыцы, ж.* —одолжение, помощь в недостатке, Нсл. 82. помощь выйти из тяжелого положения, выручка. *Памерлі б з голаду. калі б не зрабіў ён нам вызыкі.* Нсл. *Уменьш.* **вызычка**-*чкі*—выручка. *Дзякуй за вызычку.* Нсл. 82. *Ср. зычыць.*

•**вызырыць,**—*см. под зырыць.*

•**вызыч-аць**-*ыць,—см. под пазычаць.*

•**вызюк-аць**, -*аць-акца-нуць-нуцца,—см. под зюкаць.*

•**выжабраваць,**—*см. под жабраваць.*

•**выжал**-*жла, предл. и зват.-жле, м.*—гончая собака. Гсл.

выжал заячы—леговая собака для охоты на зайцев. Стт. 1529, сл.

•**выжал**-*жла*(**выжла**-*лы,* Шсл.) **1.** леговая собака, МГсл. гончая собака, Гсл. охотничья ищейка собака. Шсл.

2. *общ., перен.*—пронырливый подросток, Шсл. мальчик или девочка, надоедающие своим проворством или вмешательством не в свое дело. Нсл. 82. *Выжла гэты усюдых выглядзіць, усюдых пасьпее.* Нсл. 82. *Такое ж выжла: усюдых яно табе падгледзе.* Ст.

•**выжлапаць,**—*см. под жлопаць.*

•**выжлукціць,**—*см. под жлукціць.*

•**выжыл-еньне**-*яць-яцца-іць-іцца,—см. под жыліць.*

•**выжарыць,**—*см. под жарыць.*

•**выжывеньне**-*ня, ср.* **1.** прожитие, пропитание. Гсл.

2. избавление от болезни, исцеление. Гсл.

•**выісьціць,**—*см. под ісьціць.*

•**выісьціцца,**—*см. под ісьціцца.*

•**выйма,** *нареч.*—исключая. Смоленщ.

•**выймаваць**-*мую-муеш-мує; повел.-мүй-муйма, несоверш., перех.* **1.** выключать (исключать, С.) Нсл. 83. *Выймуючы тое, што дадзена.* Нсл.

2. (выключать, С.), освобождать. Нсл. 83. *Семдзясят год таму, а з прыгону ня выймуюць.* Нсл.

•**выймаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—вынимать. Гсл.; Нсл. 83; Вост., Тв.(Даль). *Лёстачкамі душу выймае.* Нсл.

выняць, *вйму-меш-ме, повел.-мі-міма, перех, соверш. к выймаваць, выймаць*—вынуть. Нсл. 83; Гсл.; Ар.; Вост., Тв. (Даль). *Нехта з кішані грошы ў мяне выняў.* Нсл. *Прич.* **выняты**—вынутый. Ар.; Нсл. 83. *Хлеб выняты зь печы.* Нсл.

•**выйстр-аны**-*ыць,—см. под істрыць.*

•**выйстрыць,**—*см. под істрыць.*

•**выйсьце**-*ця, предл.-цю, ср.*—выход. *Знайсьці выйсьце.* Варсл.(*под загадаць II*). *Нам было адно толькі выйсьце — капітуляца, прылучыцца да іх, уцячы.* Попка ў лісьце. *Ср. прыйсьце, увойсьце(увыйсьце).*

•**выйсь-ці**-*цісь,—см. под хадзіць.*

•**выйшаўшы,**—*см. под хадзіць.*

•**выйшлы**-*лая-лае, прич.* **1.** вышедший. Нсл. 83. *Выйшлыя із заграніцы людзі.* Нсл.

2. издержанный. Нсл. 83. *Выйшлыя грошы.* Нсл.

•**вык**-*ку, предл.-ку, зват. выча, м.*—вой. Гсл.; МГсл.

•**выкоўзавацца, выкаўзнуцца,**—*см. под каўзаць.*

•**выказ**-*азу, предл.-азе, м.*—выражение. *Ср. выказаваць(под казаць).*

•**выказ-аваць**-*аць,—см. под казаць.*

•**выказавацца,**—*см. под казацца.*

•**выказацца,**—*см. под казацца.*

•**выказка**-*зкі, дат., предл. выказцы, ж.* —открытие тайны. Нсл. 83. *Згубіш ты нас сваей выказкаю.* Нсл.

•**выказьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —выразитель.

•**выказьніца**-*цы-цы, ж.*—выразительница.

•**выкалантырыць,**—*см. под калантырыць.*

•**выкаль вока**—выколи глаз. Гсл.

•**выкапаць,**—*см. под капаць.*

•**выкараняць**—искоренять. МГсл.

•**выкараніць,** (Скар. Ц.)—искоренить. Гсл.

•**выкараскацца,** -*аюся-аешся,*—выбраться, из беды(выкарабкаться, **С.**); Растсл., с большим трудом выбраться(из неприятного положения). Гсл.

•**выкарыст-аньне**-*аны-аць-ацца,—см. под карыстаць.*

•**выкасоваваць,**—*см. под касаваць.*

•**выкасав-аны**-*аньне-аць,—см. под касаваць.*

•**выкаціцца,**—*см. под каціцца.*

•**выкіданка**-*нкі-нцы, ж.*—ставная одностенная или трехстенная сеть. Спорава Бярэзаўск. р.(Крив. Полесье, 167).

•**выкідавацца,**—*см. под кідацца.*

•**выкідаць,**—*см. под кідаць.*

•**выкідацца,**—*см. под кідацца.*

•**выкінуць,**—*см. под кідаць.*

•**выкінуцца,**—*см. под кідацца, кідацца.*

•**выкіраваць,**—*см. под кіраваць.*

•**выкіравацца,**—*см. под кіравацца.*

•**выклад**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** выгрузка. Нсл. 83.

2. изложение, изъяснение. Нсл. 83. *Выклад Сьвятога Пісьма.* Нсл. *Выклад сну ня добры.* Нсл. *Ізь сьмеху-плачу яго выклад: адны кафіра ест(араб. няверннікі), а другія — Божыя мілосьнікі.* Кіт. 13161.

3. исчисление. Нсл. 83. *Па выкладу яго ня выходзе.* Нсл.

•**выкладаньне,**—*см. под класьці.*

•**выкладаньнік**-*ка, м.*—преподаватель. МГсл.

•**выкладаны,**—*см. под класьці.*

•**выкласьці,**—*см. под класьці.*

•**выклік-аць**-*аць,—см. под клікаць.*

•**выкалуп-аны**-*аць,—см. под калупаць.*

•**выкрат-аны**-*аваць-аць,—см. под кратаць.*

•**выкрут**—увертка. Гсл.

•**выкрутас**—увертка, "па" в танцах. Гсл,

•**выкруціцца**-*чавацца,—см. под круціцца.*

•**выкрышаны,**—*см. под крышыць.*

●**выкрышавацца,**—*см. под крышыцца.*
●**выкрышыцца,**—*см. под.*
●**выкручаваць,**—*см. под круціць.*
●**выкруціцца**-чавацца,—*см. под круціцца.*
●**выкрышаны,**—*см. под крышыць.*
●**выкрышавацца,**—*см. под крышыцца.*
●**выкрышыцца,**—*см. под крышыцца.*
●**выкукаб-ены**-*іць,—см. под кукобіць.*
●**выкул-ены**-*іць,—см. под куляць.*
●**выкупеньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—выкуп. Стт. 1529, сл.
●**выкуліцца,**—*см. под куляцца.*
●**выкці(выкнуць)**-*кну-кнеш-кне, несоверш.*—привыкать. Гсл.
абвыкаць-*дю-деш-де; повел.-ай-айма*—привыкать(свыкнуться с чем-л., С.) Гсл.
звыкаць-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш.*—привыкать. Нсл. 200; Шсл. *Трэба звыкаць і к добраму і к благому жыцьцю.* Нсл. *Соверш.* **звыкці**-*кну-кнеш-кне*—привыкнуть. Нсл. 200. *Звыкнеш з моладу працаваць, і пад старасьць будзеш рупатлівы.* Нсл. *Звык, каб яму падалі ўсё гатовенькае.* Ст. *Звык хадзіць па сваей волі, ня слухае бацькоў.* Гсл.
●**выладзіць**-*цца,—см. под ладзіць.*
●**выла-яны**-*яць,—см. под лаяць.*
●**вылягацца**-*дюся-дешся, повел.-айся-аймася, несоверш.* **1.** вылеживаться, быть в бездействии. Нсл. 85. *У сьвята выляжымся, а цяпер няма калі вылягацца.* Нсл.
2. отдыхать(в лежачем положении, С.) Нсл. 85. *Ты ўсе вылягаешся на печцы.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **выляганьне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў,* **1.** долгое и частое отдохновение. Нсл. 85.
2. *перен.*—уклонение от работы. Нсл. 85. *Хоць і здароў, а любе выляганьне.* Нсл. *Соверш.* **выляжыцца**-*жуся-жышся,* **1.** достаточно, много пролежать. *Вылягаецца, выляжыўся ў татавай хаце.* Нсл. 85.
2. отдохнуть(лежа, С.). Нсл. 85. *Калі ты выляжышся?* Нсл.
●**вылягацца**-*деца, прош. вр. вылягаўся, безлич.*—о хлебах, льне, клевере на пне. Припав, опуститься к земле от ветра, дождя, града, оставаться в таком положении. Ар. *Жыта вылягаецца. Соверш.* **вылегчыся,** *вылажацца, прош. вр.* **вылягласся-ліся.** Ар. *Канюшына вылеглася.* Ар. *Ляны вылегліся.* Ар.
павылягацца, *несоверш.*—*"вылегчыся"* многим. *Усі канюшыны павылягаліся.* Ар.
●**вылазіць,**—*см. под лазіць.*
●**выляжанка**-*нкі-нцы, ж.* **1.** лентяйка. Нсл. 85. *Не выляжанка, а работніца трэба.* Нсл.
2. непотребная женщина. Нсл. 85. *Да выляжанак ходзе.* Нсл.
●**выляч-аны**-*эньне-ыць-ыцца,—см. под лячыць.*
●**вылівак**-*ўка, предл. и зват.-ўку, м.*—яйцо без скорлупы. Янк. I; Ар. *Прадаць трэба гэту куру, адны выліўкі ільле.* Янк. I.
●**выліваць,**—*см. под ліць.*
●**выліч-аньне**-*аны-дць-эньне-ыць,—см. под лічыць.*
●**вылуз-аваць**-*аць-ацца-аны,—см. под лузаць.*
●**вылупак**-*пка, предл. и зват.-пку, м.* **1.** франт(презр. С.) Ксл. *Ах ты, вылупак бяздушны!* Луб'ева Аз. (Ксл.).
2. *общ.*—тот, та, который-ая *"вылупляецц"*, набрасывается с криком. Ар.
●**вылуп-аць**-*ацца,—см. под лупіць.*
●**вылупіцца,**—*см. под лупіць.*
●**вылупка**-*пкі-пцы, ж.*—франтиха(презр.) Ксл. *Адзелася, як вылупка якая.* Сухарукава Аз. (Ксл.).
●**вылуч-аньне,** *-аны-дць-дцца-эньне-ыць -ыцца,—см. под лучыць.*
●**вылучна,** *нареч.*—исключительно.
●**вылюдзяць,**—*см. под людзяць.*
●**вымова**-*вы-ве, ж.* **1.** выговор, произношение. Нсл.; Ксл. *Цікавая ў іх там вымова — усё цюкаюць!* Сянно (Ксл.).
2. условленная вещь сверх платы. Нсл. 86. *Вымовы пояса ня даў.* Нсл.
вымаўка-*ўкі-ўцы,* **1.** тоже, что *"вымова"* в 1-ом зн. Нсл. 86. *Вымаўка ягоная не харошая, ня ясная.* Нсл.
2. тоже, что *"вымова"* в 2-ом зн. Нсл. 86; Сакуны 78. *Вымаўка рукавіцаў.* Нсл.
3. выговор, упрек. Нсл. 86. *Ня слухаю я тваіх вымавак.* Нсл. *Пліваю на твае вымаўкі.* Нсл.
4. отговорка(увёртка, С.) Нсл. 86. *Бяз жаднай вымаўкі зрабі, дай.* Нсл.
●**вымоўнасьць**-*ці, ж.*—выразительность в речи(красноречивость, С.) Нсл. 86, изобразительность(на словах). Гсл. *Вымоўнасьці ня мае.* Нсл.
●**вымоўны**-*ная-нае,* **1.** оборотливый в словах(выразительный, красноречивый, речистый, С.) Нсл. 86. *О, ён вымоўны чалавек!* Нсл. *Нареч.* **вымоўна**—выразительно, красноречиво. *Вымоўна вуча наш сьвятар.* Нсл. 86.
2. условленный, следуемый по договору. Нсл. 86. *Вымоўныя рукавіцы.* Нсл.
3. попрекательный. Нсл. 86. *Мне й хлеба кусок вымоўны,* Нсл.
●**выма,** *нареч.*—мимо. НК: Сбяги, Но. 16. *Калі можа й выма па старцох пайду, дык пэўна сюды не зайду.* НК: Сбяги, II.
●**вымаганьне**-*ня, предл.-ню, ср.* **1.**—требование. Гсл.
2. вымогательство.
●**вымагаць**-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш., каго-чаго,* **1.** требовать. Шсл.; Гсл. *Гародніна вымагае добрае зямлі.* Ст.
2. брать вымогательством. Шсл. *Толькі ведае вымагаць гасьцінцы. Апошнюю капейку вымаглі, вымагаюць.* Нсл. 86. *Соверш.* **вымагчы**-*гу-жаш-жа,* **1.** вытребовать.
2. вынудить. Нсл. 86. *Ня вымажаш у яе слова.* Нсл.

●**вымага́цца**-*аюся-аешся, несоверш.*—выходить из сил. Нсл. 86. *Ня вымагайся, бяручы над сілу.* Нсл. *Соверш.* **вымагчыся**-*гуся, выможашся*—выйти из сил. Нсл. 66. *Жыў, пакуль вымагся.* Нсл.
●**вы́мазаць,**—*см. под мазаць.*
●**вы́мал**-*лу, предл. и зват.-ле, м.*—мель, обмелевшее место; коса. *Узьбіўся наш човен на вымал.* Гсл.
●**вы́мантачыць,**—*см. под мантачыць.*
●**вы́мавіць,**—*см. под мовіць.*
●**вы́мавіцца,**—*см. под мовіцца.*
●**вы́маўка,**—*см. под вымова.*
●**вымаўлены,**—*см. под мовіць.*
●**вымаўл-я́ньне**-*я́ць,*—*см. под мовіць.*
●**вымаўля́цца,**—*см. под мовіцца.*
●**выма́ць,**—*см. под імаць.*
●**выма́цца,**—*см. под імацца.*
●**вы́менав-аны**-*аць,*—*см. под менаваць.*
●**вы́менка**-*нкі-нцы, ж.*—название по имени. Нсл. 86. *Мяне там выменкі ня было.* Нсл.
●**вы́мерхацца**-*аюся-аешся, повел.-айся-аймася, соверш.*—измотаться.
●**вымеркав-аньне**-*аны-аць,*—*см. под меркаваць.*
●**вы́м-ерці**-*іраць,*—*см. под мерці.*
●**вымкнуць,**—*см. под мкнуць.*
●**вым-ыты**-*ыць,*—*см. под мыць.*
●**вы́мудры**-*раў, единств. ч. нет.* **1.** выдумки, затеи. Гсл.
2. хитрости. Гсл.
●**вы́мул-яны**-*яць,*—*см. под муляць.*
●**вы́мурав-аны**-*аць,*—*см. под мураваць.*
●**вы́мысьліць,** *соверш.*, (Скар. Ц.)—изобрести. Нсл. 87.
●**вы́мы-ты**-*вáць-ць,*—*см. под мыць.*
●**выносіць,**—*см. под насіць.*
●**выносіцца,**—*см. под насіцца.*
●**вынаход**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—изобретение.
●**вынаходзіць**-*джу-дзіш-дзе; повел.-дзьдзьма, несоверш., перех.* **1.** извлекать(добывать, приобретать, С.) Нсл. 88. *Чалавек рознымі спосабамі вынаходзе сабе хлеб.* Нсл.
2. изобретать. Нсл. 88. *Вынаходзіць, вынайсьці спосаб выгубляць мышы.* Нсл.
3. выдумывать. Нсл. 88. *Яшчэ новую прычэпку вынаходзіш, вынайшоў да мяне.* Нсл.
вы́найсьці, *вы̀найду-дзеш-дзе, повел.-дзідзіма, соверш. к вынаходзіць 1, 2, 3. Прич.* **вынайдзены**—изобретенный, открытый. Нсл. 87. *Вынайдзены спосаб.* Нсл.
●**вы́мя**-*мя,* (Шсл.), *вымені, твор. вымям; мн. ч. вы̀мі*(*вы̀мены*)—вымя. Ксл.; Шсл. *Карова адпусьціла вымя* (*зн. напоўнілася малаком перад цяленьням*). Ст.
●**вы́мкнуцца,**—*см. под мкацца.*
●**вы́мкнуць,**—*см. под мкаць.*
●**вымыка́ць,**—*см. под мкаць.*
●**вымыка́цца,**—*см. под мкацца.*
●**вынайдав-а́ньне**-*а́ць,*—*см. под найдаваць.*
●**вынайдава́цца,**—*см. под найдавацца.*
●**вынайдзены,**—*см. под вынаходзіць.*
●**вынайсьці́,**—*см. под вынаходзіць.*
●**вы́насіць,**—*см. под насіць.*
●**вынéга**-*гі-зе, ж.*—нега.
на вынéзе—в неге. *Расла на ведамай вынезе.* Дуб. ("Кляновыя лісты"). *Ня ўсім далося ўзрасьці на вынезе духовай.* Юст. ("Безруч").
●**вы́несьці,**—*см. под насіць.*
●**вы́несьціся, вы́нешся,**—*см. под насіцца.*
●**вы́нятак**-*тку, предл.-тку, м.*—исключение, изъятие. МГсл.
●**вы́няты, 1.** исключён, исключенный. *Ад усякае старожы выняты суць.* Стт. 141.
2.—*см. под імаць, няць.*
●**вы́няць,**—*см. под імаць.*
●**вы́няцца,**—*см. под імацца.*
●**вы́нізаць,** *вы̀ніжу-жаш-жа, повел.-жыжыма; прош. вр. вы̀нізаў, соверш., перех.* —вынуть из ножен(меч, саблю, кинжал, С.) Гсл. *Прич.* **вы́нізаны**—вынутый из ножен. *Несоверш.* **вынізáць**-*дю-даеш-дае; повел.-дай-айма; прош. вр. вынізàў, перех.* —вынимать меч из ножен. Гсл.
●**вы́нік**-*ку, предл.-ку, м.*—результат, следствие.
у выніку—в результате, вследствии. *Такія асаблівасьці пранікалі ў выніку агульнага ўзьдзеяньня на дзелавую пісьменнасьць граматычных форм іншых відаў тагачаснай пісьмовай літаратуры.* Жураўск.
●**вы́нік-а́ць**-*лы-ці,*—*см. под нікаць.*
●**вы́нікбіць,**—*см. под нікбіць.*
●**вы́ніклы**—появившийся наружу. Нсл. 88. *Чэрві, выніклыя ізь зямлі.* Нсл. *Казяўкі, выніклыя з дупля, апанавалі.* Тм.
●**вынікнéньне,**—*см. под нікаць.*
●**вы́нікці,**—*см. под нікаць.*
●**вынур-а́ць,** -*а́цца-ыць-ыцца-аны-энньне,* —*см. под нурыць.*
●**вынырáць**—выплывать, показываться на поверхности воды. Гсл.
●**вы́палас-каны**-*каць-снуць,*—*см. под паласкаць.*
●**вы́паласкі**-*скаў, единств. ч. нет.*—помои, Нсл. 90. вода, оставшаяся после ополаскивания в ней чего-л.
●**вы́памятаць**—удержать в памяти, упомнить. Гсл.
●**вы́пал-ены**-*іць,*—*см. под паліць.*
●**вы́памнець,**—*см. под помнець.*
●**вы́пар-аць**-*аццa,*—*см. под пароць.*
●**вы́парэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—испарение. МГсл.
●**вы́пасьціць,** *выпашчаны,*—*см. под пасьціць.*
●**выпаўзáць,**—*см. под паўзаць, паўзьці.*
●**вы́паўзень**-*зьня, предл. и зват.-зьню; мн. ч.-ні-няў, мн. ч.*—змееныш. Ксл. *Каб ізь цябе, выпаўзьню, дух вон!* Беліца Сян. (Ксл.).
●**вы́паўзьці,**—*см. под поўзаць, паўзьці.*
●**вы́паўн-ены**-*яць-іць,*—*см. под паўніць.*
●**вы́паўніць,**—*см. под паўніць.*
●**вы́пацкаць,**—*см. под пэцкаць.*

•вы́пацкацца,—*см. под* *пэцкацца.*
•выпхнуць,—*см. под* *пхаць, пхнуць.*
•вы́пхнуцца,—*см. под* *пхацца, пхнуцца.*
•выпелягав-ацца,—*см. под* *пелягавацць.*
•вы́перадкі-*дкаў, единств. ч. нет.*—запуски. Нсл. 89.
навыперадкі—взапуски. Гсл.; Ар. *Пабяжым навыперадкі.* Нсл. 89. *Хлапцы бегаюць навыперадкі.* Гсл.
•вы́перадзіць, (Скар. Ц.)-*джу-дзіш-дзе; повел.-дзі-дзіма, соверш., перех.*—обогнать. Нсл. 89; Ар. *Бяжыма: хто каго выперадзіць.* Ст. *Несоверш.* **выпераджа́ць**-*дю-дзеш; повел.-ай-айма, перех.*—обгонять. Нсл. 89.; Ар.
•вы́перці,—*см. под* *перці.*
•выперціся,—*см. под* *перціся.*
•вы́пець,—*см. под* *пець.*
•выпяка́ць,—*см. под* *пячы.*
•вы́пятралы-*лая-лае*—иссохший. *Тарасіха пераварачае бохан споднюю скарынкаю ўгару, акуратненька аскрэбуе астачы крохкіх, выпятралых ад гарачыні кляновых лістоў.* Міска: Хлеб(Беларус, Но. 174). *Ср.* *пятраць.*
•вы́пятраць,—*см. под* *пя̀траць, пятрэць.*
•выпява́ць,—*см. под* *пець.*
•вы́пяцца,—*см. под* *пяцца.*
•вы́пячы,—*см. под* *пячы.*
•вы́пяць,—*см. под* *пяць, пну.*
•выпіха́ць,—*см. под* *пхаць, піхаць.*
•выпіха́цца,—*см. под* *пхацца, піхацца.*
•вы́піхнуць,—*см. под* *пхаць, піхаць.*
•вы́піхнуцца,—*см. под* *пхацца, піхацца.*
•выпікока,(*из выпі и кока*—яйцо)—презрит. название человека с заостренным лицом. Ар.
•выпіловав-аньне-*аць,—см. под* *пілаваць.*
•выпілоўвавацца,—*см. под* *пілавацца.*
•выпіна́ньне,—*см. под* *пяць.*
•выпіна́ць,—*см. под* *пяць, пну.*
•выпінацца,—*см. под* *пяцца.*
•выпіра́ць,—*см. под* *перці.*
•выпіра́цца,—*см. под* *перціся.*
•вы́піс-*су, предл. и зват.-се, м.* **1.** выписка. МГсл.
2. выпись. *Выпіс із кніг вялеў ясьмі ім даці пад маею пячацьцю.* Гордз. Ак. XVII, 7.
•выпі́с-аваць-*аць,—см. под* *пісаць.*
•выпі́с-авацца-*ацца,—см. под* *пісацца.*
•вы́піць,—*см. под* *піць.*
•выплод, **1.** отпрыск. Гсл.
2. приплод. Гсл.
•вы́плад—отпрыск. Мгсл.
•выплата—платеж. МГсл.
•выплата—уплата. МГсл.
•выплі́с-каваць-*каць-нуты-нуць,—см. под* *пліскаць.*
•выплі́с-кавацца-*кацца-нуцца,—см. под* *пліскацца.*
•выплíва́ць, вы́плíваць,—*см. под* *плíваць.*
•выплу́т-авацца-*ацца,—см. под* *плутацца.*
•вы́плутухацца,—*см. под* *плутухацца.*
•вы́плынуць,—*см. под* *плынуць.*
•вы́пл-ысьці-*ываць,—см. под* *плысьці.*
•вы́пнуць,—*см. под* *пяць, пну.*
•вы́пнуцца,—*см. под* *пяцца.*
•выпрага́ць-*дю-дзеш-дзе; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—выпрягать. Ар. *Соверш.* **вы́прагчы**-*гу-жаш-жа; повел.-жы-жыма, перех.*—выпрячь. Ар. *Пара выпрагчы каня.* Ар.
•вы́прасіць,—*см. под* *прасіць.*
•вы́прасіцца,—*см. под* *прасіцца.*
•вы́прастаць,—*см. под* *прастаць.*
•вы́прастацца,—*см. под* *прастацца.*
•вы́прат-аны-*аць.—см. под* *пратаць.*
•выпра́ва—отправление(в путь). Гсл.
•выпраўляваць,—*см. под* *праўлявацца.*
•вы́пр-авіць-*аўлены-аўля̀ць,—см. под* *правіць.*
•вы́пр-авіцца-*аўля̀цца,—см. под* *правіцца.*
•вы́працав-аны-*аць,—см. под* *працаваць.*
•вы́працавацца,—*см. под* *працавацца.*
•вы́пру-дзіць-*джаны,—см. под* *прудзіць.*
•вы́прудзіцца I,—*см. под* *прудзіцца.*
•вы́прудзіцца II-*джуся-дзішся и* **вы́пруціцца,** -*чуся-цішся*—подохнуть(околеть, С.) распластавшись(протянувшись, С.) Шсл. *Вось каб ты выпрудзіўся гэткі кот: усю сьмятану паеў!* Войстрава Сьміл. (Шсл.) *Як пацёг на сабаку кіям, дык ён і выпруціўся.* Ст.
•вы́пса-*сы, общ.*—хрыч, хрычовка. Гсл.; Нсл. 92. *Ня слухай ты гэтага выпсу.* Нсл.
•вы́пудзіць,—*см. под* *пудзіць.*
•вы́пуст-*та, м.*—место засева, вытравленное, вытопченное скотом. Нсл. *На выпусьце коні не наядуцца.* Нсл.
•выпуст-*ту, м.*—скидка, погашение долга. Гордз. Акты, XVII, стр. XXXVIII. *Знамыся к таму, іж ясьмо яму тую сенажаць заставілі, ніжлі меў быці з тых пенязей выпуст*(—скидка, погашение долга) *за тую сенажаць, а вон выпусту ня чыніць, а сенажаць колька лет косіць.* Тм. *Мы мелі ясьмо ім выпусту выпусьціць да году па 10 грошы.* Гордз. Ак. XVII, 5.
•вы́пустак-*тка, м.*—телёнок, который впервые идет в поле со стадом. *Маю дзьве каровы і аднаго выпустка.* Амельна Пух. (Шсл.).
•вы́пусьціць,—*см. под* *пускаць, пушчаць.*
•выпушча́льны—выпускной. МГсл.
•вы́пучыць, (Скар. Ц.)—выпучить, сделать выпуклым, вздутым. *Ср.* *апука.*
•вы́пыт-аны-*аваць-аць,—см. под* *пытаць.*
•выпы́т-авацца-*ацца,—см. под* *пытацца.*
•вы́пыты-*таў, единств. ч. нет.*—допрос. Гсл.; Нсл. 92. *На выпытах ня прызнаўся.* Нсл.
•выродлівы-*вая-вае*—уродливый, уродом родившийся. Нсл. 93. *Выродлівае дзецянё нарадзілася.* Нсл.
•вырозьн-ены-*іць,—см. под* *розьніць.*
•вырок-*оку, предл.-оку, м., праўн.*—судейское решение. Нсл. 93. *Вырок із суду далі.* Нсл. *Калі быхма мы гаспадар з вырокунашага сказаньне ўчынілі, а хто бы сьмеў*

проціў таму выроку нашаму што праціўнае мовіці, тагды таковы маець сядзеці на замку нашам шэсьць нядзель. Стт. 78. *Цэдулу самога выроку судоваго подле дазволу судзінага пісар маець напісаці. А па выроку тую цэдулу да пісара аддаці.* Стт. 167. *З права перад вырокам проч зышоў.* Стт. 116. *Вырок мой Божы ест.* Кіт. 136б10. *Прыму маўкліва вырок-пакараньне.* Кавыль: Думы, 30.

•**выраслы**-*лая-лае,* **1.** взрослый. Чатыркі Краўск. в., Аш.; Нсл. 93. *Выраслага мае сына.* Нсл.
2. высокий ростом. Нсл. 93. *Выраслы мужчына.* Нсл. *Выраслае дзерва.* Нсл.

•**вы́раб**-*бу, предл. и зват.-бе, м.* **1.** выделка (действие, качество работы, **С.**) Шсл., выработка(действие), изготовление. *Сукно свайго вырабу.* Ст.
2. изделие(выработанная кем-л. вещь; продукт труда, **С.**) Гсл., то, что выработанно; количество выработанного.
3. отработка, уплата работой долга, а также суммы, определенной судом. *А за шкоды ня будуць лі меці чым плаціці, на выраб, яка вышэй апісана, выдан быці маець.* Стт. 485. *Уменьш.* **вы́рабак**-*бку, предл. и зват.-бку, м. Ня будзець лі меці чым навязку плаціці, тагды на вырабак за тое злодзей будзець выдан мужчыне на рок па капе грошай, а жонца па пяцьдзясят грошай вылічаючы.* Стт. 485.

•**вы́раба**-*бы-бе, ж.* **1.** процесс изготовления посуды(и проч., **С.**) Гародна(Полесье 188), изготовление.
2. изделия. *Ганчарная выраба.* Гародна (Полесье 188).

•**вы́рабат**-*ту, предл. и зват.-це, м.*—продукция. *На вырабат робяць; не на дабрыню налягаюць, а каб больш. Панчохі два разы надзенеш — разьлезьліся.* Віцебш. (Наш Край, 1929, Но. 8-9, стр. 70).

•**вы́рабатак**-*тку, предл. и зват.-тку, м.* —заработанные деньги. заработка(заработок, **С.**) Нсл. 93. *Сядні за даждж́ом вырабатак прапаў, адно што пракарміўся.* Нсл.

•**выраб-іць**-*лены-ляць,—см. под рабіць.*
•**вы́рабіцца,**—*см. под рабіцца.*
•**вырабля́цца,**—*см. под рабіцца.*
•**вы́рабіць**-*ляць,—см. под рабіць.*
•**вы́раб-іцца**-*ляцца,—см. под рабіцца.*

•**вы́рад**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** отродье. Гсл.; Нсл. 93. *Каб прышла на плод твой, род і вырад.* Нсл.
2. урод. Гсл.; Нсл. 93. *Род бяз выраду ня бывае.* Гсл. *Няма роду бяз выраду.* Войш. *У раду́ не бяз выраду.* Нсл. *Уменьш.* **вы́радак**-*дка, предл. и зват.-дку, м..* Войш. — *вырад (в обоих зн.).* Гсл.

•**вы́радз-іўшыся**-*іцца,—см. под радзіцца.*
•**выраджа́ць,**—*см. под радзіць II.*
•**выраджа́цца**-*эньне,—см. под радзіцца.*

•**вы́раз**-*зу, м.*—резьба(для украшения). Гсл.

•**выра́з**—выражение. Гсл. *Трэба вынікаць няпрыгожых выразаў.* Гсл.

•**выра́зьлівасьць,** *-ці, ж.*—выразительность.

•**выра́зьліва,** *нареч.*—выразительно, Нсл. 92; Гсл. явственно. Гсл. *Чытай выразьліва.* Нсл. *Ср. ст.* **выразьліве́й.** *Прев. ст.* **найвыразьліве́й.**

•**выра́зьлівы,** *-вая-вае*—выразительный, Нсл. 92; МГсл. явственный. *Выразьлівая гаворка.* Нсл. *Ст. пр.* **выра́зьліўшы, найвыра́зьліўшы.**

•**вы́разьніцца,**—*см. под розьніцца.*

•**вы́рай**-*ю, м.* **1.** теплая страна, куда осенью вылетают на зиму птицы. Шсл.; Ар.; Гсл. *Ужо ластаўкі паляцелі ў вырай.* Ст.
2. самые птицы, улетающие в *"вырай".* Шсл.; Ар. *Вунь ляціць вырай.* Ст.

•**вы́ракаваць**-*кую-куеш-куе; повел.-куй-куйма, соверш., перех.*—предречь. Нсл. 93. *Ён выракаваў мне гэта.* Нсл.

•**выра-ка́ньне**-*ка́цца-чыся,—см. под адракацца.*
•**вы́раніць,**—*см. под раніць I.*
•**вы́раніцца,**—*см. под раніцца I.*

•**вы́рвас**-*са, предл.-су, зват.-се, м.* **1.** (висельник, Нсл. 93), сорванец. Нсл. 93; Гсл. *Хлапцы-вырвасы цягнуць курку за валасы*—вытаскивают из земли морковь. Гсл. *Вырвасу гэтаму ўходу няма.* Нсл.
2. *общ.,*—удалой-ая. Нсл. 93. *Вырвас дзеўка.* Нсл.

•**вы́рваць,**—*см. под ірваць.*
•**вырвацца,**—*см. под ірвацца.*
•**вы́рупіцца,**—*см. под рупіцца.*
•**вырасьці,**—*см. под расьці.*
•**вы́ратав-аньне**-*аны-аць,—см. под ратаваць.*
•**вы́ратав-аўшыся**-*ацца,—см. под ратавацца.*
•**выруша́ць,**—*см. под рушыць.*
•**выруша́цца,**—*см. под рушацца.*
•**вы́рушыць,**—*см. под рушаць.*
•**вы́рушыцца,**—*см. под рушацца.*
•**вырыг-а́ць**-*а́цца,—см. под рыгаць.*
•**вы́рыгн-уты**-*уць-уцца,—см. под рыгаць.*
•**вырыва́цца,**—*см. под ірвацца.*
•**вырыва́ць,**—*см. под ірваць.*

•**высокі**-*кая-кая*—высокий. Ар.

вышшы—более высокий, выше. Трэчана грэбля Ягоцінскага раёну Прылуцкае акр.(Курило: Матеріяли до укр. діялект.). *Будуць ся цешыці людзі вышшыі.* Малітвы 1695г.(Б. Шляхам, Но. 125). *Прев. ст.* **найвышшы**—высший, высочайший. *Вялікдзень ё найвышшым сьвятам.* Т. Р.(Сяўбіт, Но. 2/13).

найвышшы—всевышний. МГсл.

•**вы́сахлы**-*лая-лае*—высохший, иссякший. *Грыневіч разглядаў яе высахлы від.* Гарун: Сьвята.

•**вы́сахці,**—*см. под сохці.*

•**вы́садкі**-*каў(-дак), единств. ч. нет.*—перезимые корнеплоды, за исключением

картофеля; составляют необходимое дополнение огородных посевов: они дают подлежащие овощные семена для будущего засева, НК.: Очерки, Но. 824; Ар. огородные овощи, высаживаемые весною в огород для отвода семян. Нсл.; Халамер'е Аз. (Ксл.).; Ар.; Шсл. *Трэба пакінуць буракоў на высадкі.* Ст. *Мароз высадкам пашкодзіў.* Нсл.

•**высакосьць**-*ці, ж.*—возвышение. МГсл. *Зваліўся з высакосьці, паламіў сабе косьці. Послов.* Рапан. 250,—высочество. МГсл.

•**вы́сака,** *нареч.*—высоко. Ар.; Гсл. *Ня ўсе птушкі вы̀сака лётаюць. Послов.* Рапан., Прык. 169. *Хвалі на возеру падняліся высака.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Высака, хто ведае дзе, крычаць бабы.* Гарэцкі: Песьні, 58.

вышэй—выше. МГсл.; Ар.

•**высакалётны,** *-нага*—высокопарный. МГсл.

•**высакасэрдасьць**-*ці, ж.*—высокомерие. Гсл.

•**высакасэрды**—высокомерный, заносчивый. Гсл.

•**вы́салуп-іць**-*іцца-лены,—см. под салупаць.*

•**высалуп-а́ць**-*аცца,—см. под салупаць.*

•**высачэнны**-*ная-нае*—очень высокий. *Ішлі каля высачэннага плоту.* Дзьве Душы.

•**вы́седка**-*дкі-дцы, ж.*—отсидка в тюрме, аресте. Шсл. *Асудзілі на выседку за падпал.* Ст. *См. высядзеньне.*

•**высеўкі**-*каў(-вак), единств. ч. нет.*—овсяные отруби. НК: Очерки, 13.

•**вы́сеўкі**-*вак(-ўкаў), единств. ч. нет. — выіркі(?).* НК: Очерки, 661.

•**высядзеньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—отбытие тюремного заключения. Стт. 1529, сл. ... *але і па высядзеньню шасьцёх тыдняў маець рукаемства добрае даці.* Стт. 1529, УІ, 18. *См. выседка.*

•**высілак**-*лку, м.*—усилие. МГсл.

•**высіл-е́ньне,** *-ены-ёны-яць-яцца-іць-іцца. —см. под сіліць.*

•**высіл-яць**-*яцца,—см. под сіліць.*

•**высіл-іцца**-*іць,—см. под сіліць.*

•**вы́сілка**-*лкі-лцы, ж.*—вынуждение.. Нсл. 94. *Розныміі высілкамі адняў.* Нсл.

•**вы́сівераць,**—*см. под сівераць.*

•**вы́сіць, 1.** возвышать. Гсл.
2. делать, брать выше. *Стральба̀ вы̀сіла.* НК: Очерки, 521.

падвышаць-*аю*—поднимать выше. ПНЗ; Растсл.

падвышоны, *прилаг. из прич. Слухайце муфтэяў, каторыя будуць із вас навукай падвышоныя.* Кіт. 66а14.

перавыша́ць, 1. превышать. **вы́сіцца**-возвышаться. Гсл.

•**вы́скадзь**-*дзі, мн. ч., род.-дзяў, ж.*—вывернутое с корнем дерево. Сакуны 79.

•**выскаля́ць**—оскаливать. Гсл.

выскаля́цца—оскаливаться. Гсл.

вы́скаліць—оскалить, Гсл. выскалиться. Гсл.

•**вы́скаркі**-*каў, мн. ч.*—внутреннее топленное сало. Ксл. *Выскаркамі затаўчы кашу,* Віраўляны Гар. (Ксл.). кусочки, оставшиеся после вытопления внутреннего сала; вытопки.

•**выскачыць,**—*см. под скочыць.*

•**вы́скваркі**-*каў(одна* **вы́скварка**)—вытопки. т. е. остатки, получившиеся после вытопления внутреннего сала. Ар.

•**выскуб-а́ць**-*сьці-ці,—см. под скубаць.*

•**вы́слабаніць,** (Скар. Ц.)-*ню-ніш-не; повел.-ні-німа, соверш., перех.*—освободить. Станг: Полацк. пам. 137; Крапіва.

•**высла́нец**-*нцу, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —ссыльный. *Тады ўсі высланцы зьвярнуліся.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**высланéц**-*нца̀, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —посланный за делом, Нсл. 95. посланец. *Высланец яшчэ не зьвярнуўся.* Нсл.

•**вы́славіць**—прославить. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **выслаўле́ньне**—прославление. Гсл.

выслаўля́ць—прославлять. Гсл.

выслаўля́цца—прославляться.

•**вы́слуга**-*угі-узе, гіст., ж.*—земля, полученная за службу. Стт. 1529, сл.

•**вы́слух-ан**-*аць,—см. под слухаць.*

•**вы́смажыць,**—*см. под смажыць.*

•**вы́смакаваць,**—*см. под смакаваць.*

•**вы́смакт-аны**-*аць,—см. под смактаць.*

•**вы́смал-ены**-*іць,—см. под смаліць.*

•**вы́смарг-аны**-*аць-нуты-нуць,—см. под смаргаць.*

•**вы́смаркацца,**—*см. под смаркаць.*

•**вы́спавядаць,**—*см. под спавядаць.*

•**вы́сс-аны**-*аць,—см. под іссаць.*

•**вы́стагн-аць**-*аццa,—см. под стагнаць.*

•**высталы,** *прич. прош. вр.*—оставшийся. *Кажух, што лепшы, — усё ў жытох лягло высталых.* Арс.

•**вы́стача**-*чы-чы, ж., аритм.*—остаток или разность. *Ср. выстацца.*

•**высталы,**—*см. под выстацца.*

•**вы́станкі**-*нкаў, единств. ч. нет.*—остатки. Гсл.; Нсл. 97. *І выстанкі выграб.* Нсл.

•**вы́стар**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў, общ.*—тоже, что *"выпса"*, но говорится более шуточно. Нсл. 97. *Во, выстар наш выдумаў што!* Нсл. *Наша выстар усё на печы сядзіць.* Нсл.

•**вы́стар**-*ры, ж.*—принимает укоризненное и даже бранное значение. НК.: Старцы,

•**вы́ст-авіць-авіцца-аўлены,**—*см. под ставіць.*

•**вы́стацца**-*нуся-нешся*—остаться в результате выделения, Шсл. остаться. *Дзялі так, каб і сабе што высталася.* Ст. *На маю долю нічога ня высталася.* Ст. *Як прышлі чырвоныя, у нас блізка ўсё канфіскавалі, а што высталася, давялося прадаць.* ЗСД 369.

•**выступ**-*пу, предл. и зват.-пе, м.* **1.** преступление. Стт. 1529, сл. (*Каб*) *слуга за пана, пан за слугу, і ніхто іны ні за чый выступ маець цярпець і каран быці.* Стт. 84. *Гдзе бы(хто) на яўнам яком выступе найман, таму адзоў ісьці ня можаць.* Стт. 249. *Пана Ивана ад царквы сьвятога Міколы Рыскагв аддалілі за некаторы яго выступ духоўны.* Станг: Полацкія пам., 137.

выступ на́варатны—рецидивное преступление. *Уменьш.* **вы́ступак**-*пку, предл. и зват.-пку*—проступок. Нсл. 97. *Вайводаве нашы адправу на вінных подле выступку кажнага чыніці павінны будуць.* Стт. 249. *Дарую табе гэты твой выступак.* Нсл. *Колькі разоў я табе прабачаў гэты твой выступак, а цяпер не прабачу.* Нсл. 514(*под прабачыць*). *Ужэ іншых многа тым падобных... выступкаў дзееце.* Апокрысіс, 1598 г. *Даўгі тут(у малітве Гасподняй) ня інша што маем разумеці, толькі грахі, то ёсьць выступкі.* Зізані: Толкованьне.

вы́ступак на́варатны, —рецидивный проступок.

2. выступление.

першы выступ—дебют(первое выступление артиста на сцене, С.) МГсл.

•**выступіць**-*плю-піш-пе, повел.-пі-піма, соверш.* **1.** выступить.

2. совершить преступление или проступок. *А гдзе бы апісу свайму досыць чыніці не хацеў і ў чом зь яго выступіў, тагды ў усе подле запісу свайго ўпадаваець.* Стт. 328. *Есьлі бы хто із шаленства ў том выступіў, за то мы гаспадар браціся ня будзем.* Стт. 69. *Такжа чужаземцы, загранічнікі Вялікага Княства Літоўскага тым жа правам маюць быці суджаны і на тых урадзех, гдзе хто выступіць.* Стт. 65.

•**вы́ступнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —преступник. *Праціўніку самому, яка выступніку, маюць шкодзіці.* Стт. 400.

•**выступнік-на́варатнік**—рецидивист.

вы́ступніца-*цы-цы, ж.*—преступница.

выступніца-на́варатніца, —рецидивистка.

•**вы́ступкі**(*один* **выступак**)-*каў.* **1.** сапоги и т.п. с отрезанным голенищем.

2.—*см. под выступ.*

•**вы́ступны**-*ная-нае*—преступный, провинившийся. Стт. 1529, сл. *А цяпер пабожнага чытальніка для Хрыста просім, есьлі мнімаець у нас што быць выступнага... ня прыпісаваў нашай злосьці.* Перадмова Цяпінскага да выданых ім Евангеляў (Янчук: Нарысы гіст., 36). *Яка ж усіх таковых іменей, па зрадніках на нас гаспадара прыпалых, мы гаспадар ніколі нікому аддаваці ня маем, абы ся на ўсі патомныя часы зрада таковага выступнага паказавала.* Стт. 69.

•**вы́стыгці,**—*см. под стыгці.*

•**высвабадзіць,** (Скар. Ц.)—освободить откуда, Нсл. 94. высвободить. *Высвабадзіць, высвабаджаць калодніка з турмы.* Нсл.

•**высвабаджэньне,** (Скар. Ц.)-*ня, предл.-ню, ср.*—освобождение, Нсл. 94. высвобождение. *Высвабаджэньне калоднікаў.* Нсл.

•**высувайла**-*лы, общ.*—человек, требующий постоянного побуждения. Нсл. 97. *Высувайлу гэтага ня борзда высунеш на работу.* Нсл.

•**вы́сун-уць**-*уцца,—см. под суваць.*

•**высува́ць,**—*см. под суваць.*

•**высусе́дзіць, высусе́дж-аны**-*аваць,—см. под суседзіць.*

•**высуш-а́ць**-*ыць,—см. под сушыць.*

•**вы́ськепка**-*пкі-пцы, ж.*—щербина, зазубрина. Гсл.

•**вы́ськяпіць**-*іцца,—см. под ськяпаць.*

•**вы́сьлепці,**—*см. под сьлепці.*

•**вы́сьляп-ены**-*іць,—см. под сьляпіць.*

•**вы́сьмеліцца,**—*см. под сьмеліцца.*

•**вы́сьпець,**—*см. под сьпець.*

•**вы́сьпятак**-*тка, предл. и зват.-тку, м.* —удар пятою ноги(каблуком, С.) Гсл.; Нсл. 96. *Як даў высьпятка, аж ён перакуліўся.* Гсл. *Высьпятка заробіш, не падходзь.* Нсл. *Высьпяткамі набіў.* Нсл. *Жывем з бабай і жджэм ад Бога высьпятка. Паміраць-жа ня хочам.* Уваравічы Гом.(Наш Край, 1928, Но. 46). *Высьпяткаў насадзіў.* Нсл. *Ні штурханца, ні злога высьпятка ня ведацьмеш, сынок.* Крушына(Зьніч, 1951, Но. 14-15). *Ператрэсьці яго, — даў ён зьлёгку высьпяткам у бок Карпавічу.* Дзьве Душы 92. *На папасах ён валіўся на намоклае лісьцё, як забіты, і каб не лягкі высьпятак таварышаў, ён бы ня ўстаў.* Гарэцкі: Песьні, 85.

•**вы́сьвя-ціць,** *-ціцца-чаны-чаць-чацца -чэньне,—см. под сьвяціць I.*

•**вы́сьцеб-аны**-*аць,—см. под сьцёбаць.*

•**высьцераг-а́ць**-*чы,—см. под сьцерагчы.*

•**высьцераг-а́цца**-*чыся,—см. под сьцерагчыся.*

•**высьці,**—*см. под хадзіць.*

•**высыха́ць,**—*см. под сохці.*

•**высылальня, (высыльня?)**—экспедиция, отправка, рассылка чего-л.

•**высыла́ньнік**-*ка, предл.-ку, зват. высыланьніча, м.* **1.** отправитель. МГсл.

2. экспедитор.

•**высыланьніца**-*цы-цы, ж.* **1.** отправительница.

2. женщина экспедитор.

•**высыпа́ньне,** *-аня-аны-аць-ацца-ацца,* —*см. под сыпаць.*

•**вы́сыпка**-*пкі-пцы, ж.*—сыпь на теле. Ар.; Еўлічы.

•**вы́сыпкавы**—сыпной(тиф).

•**выш I**-*шы; мн. ч., род.-шаў, ж.*—высь. Нсл. 104; Шсл. *Тупат конскіх ног ад брукаў места ўзьняўся ў выш.* Салавей: Сіла, 18. *Падняўся на такую выш, што аж галава закруцілася.* Ст. *Зваліцца з вышы.* Нсл. *З вышы неба зьляцеў.* Нсл. *Узноў у выш падняўся.* Гарун:(ст. "Вецер"). *Жывым узьняўся ў выш.* Гарун(ст. "Навука"). *Зноў адчыняе дзьверы выш, рвучы суцэльле хмар на болкі.* Салавей. *Ночкай толькі ўгарыцца месяц з зоркамі ў вышы, ывплывае, весяліцца хор русалак у цішы.* Машара(Калосьсе, кн. 2, 1935г., 79).
У крыльле іх у сонечнай вышы гарэла. Сяднёў(Бацьк., Но. 46-47/530-531). *У ночы цемна-цемныя чаруе зорна выш.* Жылка 22. *Як і ночка, думкі чорны, толькі зорачкі ў вышы.* С. Музыка 178. *Звон завойкае ў вышы.* Тм. 11.
•**выш II,** *нареч.*—выше. Нсл. 104. *Выш галавы падняў.* Нсл. *Ляцела гусачка выш дубу, час табе, Настулька, да шлюбу.* Из свад. песни, Нсл.
•**вы́шастаць,**—*см. под шастаць.*
•**вы́шаць**-*аю-аеш-ае*—становиться выше. Растсл. ; ПНЗ. *См. вышэць.*
•**вышэць**-*эю-эеш-эе; повел.-эй-эйма*—становиться выше ростом. Нсл. 104. *Дубок што год вышэе.* Нсл. *Соверш.* **павышэць** —стать выше. Нсл. 104. *Хлапец за год павышэў. Павышэлі бярозкі.* Сурміна Куз. (Ксл.).
•**вы́шкі**-*шкаў, единств. ч. нет.*—чердак(в сарае, С.) Гсл.; Полсл.; МГсл., настил из досок, жердей в сарае, гумне, заменяющицй потолок. Ар.
•**вышменава́ны,**—*см. под менаваць.*
•**вы́шнарыць,**—*см. под шнарыць.*
•**вы́шні,** *-няя-няе*—верхний(относительно срек, пространства, С.) МГсл.
•**вы́шнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—дама в картах. Гсл.; МГсл.; Нсл. 103. *Вышнікам забіў ніжніка.* Нсл.
•**вы́штырхнуць,**—*см. под штырхаць.*
•**вы́шв(і)ырга-аць,** *-аны-аць-нуты-нуць,* —*см. под шв(і)ыргаць.*
•**вы́шчалак,** *-лка, предл. и зват.-лку, м.* —имеющий быстрый, проницательный взор, Нсл. 104. тот, который *"шчыліцьіцца". Вышчалкаў гэтых, як агню бойся, каб не падгледзелі.* Нсл.
•**вы́шчалены,**—*см. под шчэліць.*
•**вы́шчал-іць**-*іцца,—см. под шчэліць.*
•**вы́шчал-ены**-*іць-іцца,—см. под шчэліць.*
•**вы́шчалка**-*лкі-лцы, ж. к вышчалак.*
•**вы́шчарак(вышчырак,** Ар.)-*рка, предл. и зват.-рку, м.* **1.** тот, который *"вышчыраецца"*—скалит зубы. Ар.
2. мальчик с проницательным взором. Шсл.; Нсл. 104. *Пазірае ў вочы, вышчарак нейкі.* Ст.
•**вы́шчарабка**-*бкі-бцы, ж.*—зазубрина. МГсл.
•**вышчар-а́цца**-*ыцца,—см. под шчэрыцца.*
•**вы́шчарб-іць**-*іцца-лены,—см. под шчарбіць.*
•**вы́шчарка(вышчырка,** Ар.)-*ркі-рцы, знач. иногда упрек.,* **1.** улыбка? Ар.
2. *общ., иногда осудительное*—тот, та, что любят смеяться, насмехаться: зубоскал, насмешник, насмешница. Ар.
3. девочка с проницательным взором. *Ого! вышчарка гэта ўсюдых дапне!* Ст. *Ад вышчаркі гэтае нійдзе не схаваеш; усюдых падгледзіць.* Нсл. 104.
•**вышчарыць,**—*см. под шчэрыць.*
•**вышчэрбак**—ущерб. МГсл.
•**вышыня́**-*ні-ні, ж.*—высота. Ар.; МГсл.; Шсл. *З вышыні пераз вокны лілася музыка.* Корзюк. *Жартачкі: з гэт'кае вышыні ськінуцца.* Ст.
•**вы́шышк-аны**-*аць-ацца,—см. под шышкаць.*
•**вышыва́ньніца(** *уменьш.* **вышываньнічка)**—.... *Нашы дзевачкі вышываньнічкі.* Хахлоўка НЗ.; ПНЗ. 53.
•**вышыва́ць**-*дю-аеш(соверш.* **вышыць**-*ыю-ыеш*). *Ці умееш, Арыначка, чорным шоўкам шыць і золатам вышываць?* Кажамякі Імгл. (Косіч 28). *Прич.* **вышыва́ны** —вышитый. Ар.; Шсл. *Надзеў вышываную сарочку.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **вышыва́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—вышивка. Ар.; Шсл. *Нейкае моднае вышываньне.* Ст.
•**вы́тапарак**-*рка, м.* **1.** полевой цветок, цветущий розовым цветом, после отцветения на месте цвета появляются шипы. Міх.
2. человек, котрому свойственно быть грубо вспыльчивым. Ар.; Войш. *Чаго ты вытапарашчыўся? вытапарак ты!* Войш. *Ср. вытапарашчыцца.*
3. выскочка. Бегамля (Юхн.).
•**вытапты**-*таў,* НК: Очерки, 450—стоптанное место на засеянном поле.
•**вытаў-ка́ць**-*чы,—см. под тау1чы.*
•**вы́тхнуцца,**—*см. под тхаць.*
•**вы́тк-аны**-*аць,—см. под ткаць.*
•**вы́тніца**-*цы-цы, ж.*—плачущая, причитальница. *Хаўтуры слаўны вытніцамі.* Дсл. 945(*под хаўтуры*).
•**вы́трубіць,**—*см. под трубіць.*
•**вы́трухацца,**—*см. под трухаць.*
•**вы́трус-іць**-*іцца,—см. под трусіць.*
•**вы́труш-аны**-*аваць,—см. под трусіць.*
•**вы́труц-іць**-*чаны-чаць,—см. под труціць.*
•**вытрыбе́нькі**-*каў, мн. ч.*—капризы. Ксл. *На вытрыбенькі ён маладзец — толькі патрапляй яму.* Шаркі Куз. (Ксл.).
•**вы́трываць,**—*см. под трываць.*
•**вытвор**—производство. МГсл.
•**вытвара́ць,** *-дю-деш-де*—производить. МГсл.
•**вытул-я́ць**-*яцца-іць-іцца,—см. под туліць.*
•**вытур-а́ць**-*ыць,—см. под турыць.*
•**вытыка́ць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех,*—высовывать. Нсл. 99. *І ты сюды вытыкаеш, выткнуў свой нос.* Нсл.

Соверш. **выткнуць**—высунуть. Нсл. 99. *См. вытыкаць.*

●**вы́тынкаваць,**—*см. под тынкаваць.*

●**вытырк-а́ць**-*аццa-нуць-нуцца,—см. под тыркаць.*

●**вывальне́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—освобождение. Нсл. 79. *Вывальненьне ад прыгону.* Нсл. *Вывальненьне з турмы.*

●**вываротка**-*ткі-тцы, ж.*—увёртка, изворот. Нсл. 79. *Гэта твая толькі вываротка, а праўды ня кажаш.* Нсл. 7.

●**вы́варатка**-*ткі-тцы, ж.*—хозяйственный оборот, Нсл. 79. выход из стеснённого положения в хозяйственном обороте.

●**вы́варатня**-*ні-ні, мн. ч., род.-няў, ж.*—вывернутое ветром дерево. Ар.

●**вы́варацень,** -*тня*—вывернутое(обыкновенно ветром) с корнем дерево. Шсл. *Валяецца выварацень.* Ст. *См. выварацъ. Чарнелі як вялікія вываратні падбітыя савецкія танкі на грэблі.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

●**вы́вараць**-*ці, ж.*—вывернутое с корнем дерево. Шсл.; Лужасна Куз. (Ксл.). *Забраў на дровы вывараць.* Ст. *Баяліся медзьвядзя. Здавалася ім: вось зараз выскача з-за вываpaці.* Цялеш: Дзесяць, 30. *Единств. ч.* **вы́вараціна**-*ны.* Казяны Сір. (Ксл.); Яцкава Вал.

●**вы́вед-аньне**-*аваць-аць,—см. под ведаць.*

●**вы́ведкі**-*дак(-дкаў),* *единств. ч. нет.*—разузнание, Нсл. 79. расследование. *См. выведаньне.*

●**вывет**-*ету, предл. и зват.*-*еце, м.* **1.** вычет. Нсл. 79; Гсл. *Дзякуй гаспадару, вывету не зрабіў за згубу.* Нсл.

2. исключение. Гсл.

бяз вывету—без исключения. Гсл.

●**вывязаньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—востановление в правах на владение. *А есьлі бы ся з ачавістага мовеньня стараны жалабнае з урадам тое няпраўнае сказаньне каторага ўраду паказала, тагды таковая сказьнь маець быці паднесена і на старану адложана і так укрыўджанаму маець быці вывязаньне дано, і вонае іменьне або грунт адсуджоны зася яму прывернен.* Стт. 244.

●**вывучыць,**—*см. под вучыць.*

●**вы́цаляваць,**—*см. под цаляваць.*

●**выце́кі**-*каў, единств. ч. нет.*—увёртки. Нсл. 100. *Выцекамі сваймі не ашукаеш нас.* Нсл.

●**выце́клы**—вытекший, лишенный необходимой влаги. Нсл. 100. *У яго выцеклыя вочы.* Нсл.

●**вы́цень,** *вытню, предл. и зват.-тню; мн. ч.-тні-тняў, м.*—удар. НК: Очерки, Но. 699. *Можа боль ад вытню праніка... заглушае тое няўтойнае, што ў грудзёх тугой пяе.* Крушына: Творы, 30.

●**вы́цепл-ены**-*іць-іцца,—см. под цепліць.*

●**вы́церці,**—*см. под церці.*

●**выцяг-а́ньне,** -*даць-даццa-нены-нуць,—см. под цягаць.*

●**выця́гласьць**-*ці, ж.*—выносливость. Гсл.

●**выця́глы**-*лая-лае*—надежный к перенесению трудных работ, Нсл. 102. выносливый. *Выцяглы конь, хоць які вялікі навалі воз, павязець.* Нсл.

●**вы́цякаць,**—*см. под цякаць.*

●**вы́цяміць,**—*см. под цяміць.*

●**выц-яты**-*яць-яцца,—см. под цяць.*

●**выцяўля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш.*—выделывать(шалить), Ксл. делать какие-л. выходки; шалить. *Што яны толькі не выцяўлялі!* Мікалаёва Куз. (Ксл.).

●**вы́ц-яць**-*індць,—см. под цяць.*

●**вы́цяцца,**—*см. под цяцца.*

●**вы́цік**-*ка, общ.*—беспрестанно плачущий, воющий. Нсл. 101. *Выцік наша яшчэ не перастала выць.* Нсл.

●**выцін-а́ць**-*аццa,—см. под цяць.*

●**выціра́шка**-*шкі,* **1.** *общ.*—замарашка. Нсл. 101. *Ах ты выцірашка! ці можаш ты мне гэта гаварыць?* Нсл.

2. *ж.*—непотребная, порочная женщина. Нсл. 101. *Хто з гэтай выцірашкаю жэніцца?* Нсл.

●**выціркі**-*ркаў, единств. ч. нет.*—табачные остатки при терке нюхат. табака, состоящие из тонких жилочек табачных листков. НК: Очерки, Но. 661

●**выцмы́га**-*гі, общ.*—пройдоха. Гсл.; Нсл. 101. *Выцмыга гэты ўвесь сьвет выцмыгаў.* Нсл.

●**вы́цмыгаць,**—*см. под цмыгаць.*

●**выць,** *вою, выеш, вые; повел. вый, выйма, несоверш.* **1.** выть. Ар. *Ваўкі выюць у лесе.* Нсл. 101.

2. горько плакать, Гсл. вопить. Нсл. 101; МГсл. *Чаго ты выеш? Завыла, выючы, разбудзіла дзяцё.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **выцьцё**-*ця, предл.-цю,* **1.** вой. МГсл.; Ар.

2. вопли, Гсл. плач в голос. Нсл. 101. *Што там выцьця было!* Нсл. *См. вык.*

●**выцьм-ець**-*явдць,—см. под цьмець.*

●**вы́цьвераз-ець**-*іць-іцца, выцьверажаны,—см. под цверазець, цьверазіць.*

●**вы́цьв-ілы**-*ісьць,—см. под цьвісьці.*

●**вы́цыбацца,**—*см. под цыбаць.*

●**вычаха́цца**-*дюся-дешся, несоверш.*—выдыхаться(терять запах, крепость, С.) Шсл. *Гэты лек борзда вычахаецца.* Ст. *Соверш.* **вы́чахнуцца, вычахціся**-*нуся-нешся, повел.-ніся-німася, прош. вр.* **вычахся, вычахлася, вычахліся**—выдохнуться(потерять запах, крепость, С.) *Хрэн ужо вычахся.* Ст.

●**вы́чазнуць,**—*см. под чэзнуць.*

●**вы́чапацца,**—*см. под чапацца.*

●**вы́часаваць,**—*см. под часаваць.*

●**вы́чаўраць,**—*см. под чаўраць.*

●**вы́чул-ены**-*іць,—см. под чуліць.*

У

●**у(ў)**, *предлог.* **1.** *с глаголами* *ісьці(пайсьці), ехаць(паехаць)* для собирания чего-л.; употребляют с винительным падежом (обычно мн. числа) того, что собирают: за. *Пайшлі дзеўкі ў ягадкі... ды ў чорную смуродзіну.* Барадзінка, Севершч. (Косіч 57). *Яшчэ, едучы на начлег, змовіліся-зрадзіліся йсьці ад коні ў ракі.* Гарэцкі: Песьні, 24. *Іду ў суніцы.* Кавыль: Думы, 14. *Хай устаець, у дровы сядні паедзем.* Гарэцкі: Песьні, 34. *Ідзець із іх сяла жонка з капачом у бульбу.* Н. Демид.: Веров., 97.

2. **у,** *предлог с винит. падежом для указания (тканного, вышиванного, черченного) узора.* *Выткалі пояс у елачку.*

у ялушкі(узор)—имеющий размещение линий, напоминающих размещение еловых листков на ветке. НК.: Очерки, Но. 253.

саян у ялушкі, НК.: Очерки, 117.—узор на ткани из ломанных горизонтальных линий, пересеканных на известном расстоянии прямыми вертикальными. Ар.; Сукрэмна Сян. (Ксл.). *Палатно на ручнікі выткала ў елачку.* Тм.

3. при названиях игор: *Біцца ў сьнежкі.* Ар.

4. *с винит. падежом*: во время. *Ня раз у вайну бліскаў пяткай Маскаль.* Каласкі, Но. 70-71.

5. *с предл. падежом*: в. *Восень клыгала ў гары.* С. Музыка, 34.

6. *с род. падежом*: у. *У яго матухна пытае.* Водзьвінка Імгл. (Косіч 240). *Як абачыла срэбны яблычак, дык пачала прасіць у яго, каб ён прадаў.* Н. (Афанасьев І, 1913, 210). —перед: *Божая Маці малітаўка ў Бога за нашы грахі.* Нсл. 288 (*под малітаўка*). *Усі сьвятыя, малітаўнікі нашы ў Бога, няхай табе памагаюць.* Нсл. (*под малітаўнік*).

●**убогі**-*гая-гае,* **1.** бедный. *А казалі сваты багаты, аж яны убогі, іх коні бязногі.* Яблынка Імгл.(Косіч 244). *Багатую(брат) пасадзіў на покуці, а убогую на прыпечку.* Жукова Імгл.(Косіч 34).

2. жалкий. МГсл.

3. *в смысле сущ.*—нищий-ая. Шсл.; МГсл.; Ксл. *У хату зайшоў убогі.* Ст. *Адзін піражок маці дала на ўбогіх.* Ст. *Дай убогаму хоць бцльбы.* Стралкі Беш. (Ксл.). *Чаму не прадалі гэтага алею за трыста дынароў і не раздалі ўбогім?* Луцк.: Яан, 12:5. *Убогія харошыя псалмы пяюць.* Нсл. 536(*под псалма*).

●**убоісты**-*тая-тае*—не боящийся битья. Ар. *Гэтая карова ўбоістая, ты яе бі, а яна ня слухае, не баіцца.* Ар. *Убоісты конь.*

●**убор**-*ру, предл. и зват.-ру, м.* **1.** церков. риза, облачение. Нсл. 647. *Сьвятар ужо ў усім убору.* Нсл.

2. *обычно в мн. ч.*: **уборы**—наряд, наряды. МГсл.; Ар. *Поўны купар убораў. Уборы дорага каштуюць.*

●**уборзьдзе,** *нареч.*—...... *Мы ўборзьдзе зажывем.* Гарун: Белр. марш.

●**убоства**-*ва, ср.*—убожество. Міх. *У вубостве жыць ды зь перцам есьці.* Міх.

●**убочны**-*ная-нае,* **1.** боковой, косвенный. Гсл.

2. побочный. Гсл.

●**убочына**-*ны-не, ж.* **1.** сторона предмета. Гсл.

2. косогор. Гсл.

●**убаёдаць,**—*см. под бяёдаваць.*

●**убайдосіць,**—*см. под байдосіць.*

●**убураніць**-*цца,—см. под бараніць.*

●**убаранéць,**—*см. под баранець.*

●**убаранíцца,**—*см. под бараніцца.*

●**убасьці,**—*см. под басьці.*

●**убасьцьвеньне**-*ня, ср.*—боготворение, Гсл. обожествение.

●**убачыць,**—*см. под бачыць.*

●**убга́ць,**—*см. под бгаць.*

●**убгацца,**—*см. под бгацца.*

●**убéгі**-*гаў, единств. ч. нет.*—усиленное ухаживание, Гсл. ухаживание.

●**убéг-чы**-*чыся,—см. под бегаць, бегчы.*

●**убéл-ены**-*еваньне-еваць-евацца,—см. под бяліць.*

●**уб-éрці**-*іраць,—см. под берці.*

●**убесьп-ячáць**-*ечыць,—см. под бясьпечыць.*

●**убесьп-ячáцца**-*ечыцца,—см. под бесьпячацца.*

●**убяг-аньне**-*аць-ацца,—см. под бегаць, бегчы.*

●**убяёд-аваць**-*авацца-аваны,—см. под бяёдаваць.*

●**убяёд-аць**-*аны,—см. под бяёдаваць.*

●**убял-іць**-*іцца,—см. под бяліць.*

●**убясьпéчня**-*ні-ні; мн. ч.-ні-няў, ж.*—страховая каса.

●**убіра́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к убіраць І, убірацца*—наряжание. Гсл.; Ар. *Убіраньне маладое.* Ар.

●**убіра́ць І,**-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** наряжать. Ар.; Шсл. *Надта ж ён убірае сваю дачку.* Ар. *Жонку сваю ўбірае, убраў, як лябёдку.* Нсл. 647.

2. вбирать, впитывать. *Дняпро моўчкі ўбіраў у савё сьцюдзёнае ўлоньне.* ЗСД, 171. *Соверш.* **убра́ць І,** *убяру-рэш-рэць-рэм-рыцё-руць,* **1.** нарядить. Ар.; Шсл. *Убрала дзяцё, як у сьвята.* Ар. *І мы на сьвята сваю хату ўбралі.* Ст. *Убралі Ганну ў белейка, садзяць на пасадзе.* Жылка, 52.

Прич. **убра́ны**—наряженный. Ар. *Убраная да вянца маладая.* Нсл. 648. *Стаіць магутны лес ізноў убраны ў зялёны ліст.* Гарун("Ноктурно"). *Убранай у строй найноўшых модаў.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).

убраншы, *ср. ст. к убраны в зн. прилаг. Каторая ўбраншая за другія дзеўкі, тая маладая.* Нсл. 648.

2. вобрать, постепенно принять в себя (воздух, воду и т.п.), впитать.

прыўбіра́ць—принаряживать. Нсл. 518. *Маладую прыўбіраюць, прыўбралі да шлюбу.* Нсл. *Соверш.* **прыўбра́ць**-*бяру́-бярэш-бярэць*—принарядить. Нсл. 518. *Прич.* **прыўбраны**—принаряжённый. Нсл. 518. *Маладая прыўбрана.* Нсл. *Хата прыўбрана, глядзець прыгожа.* Тм.

•**убіра́ць II,**-*дю-ёеш-ае, употребляемое очень редко,* **1.** *несоверш. к убраць II, 1, перех.* —убирать, снимать, удалять откуда-л. *Убірайце ўсё із столу.* Ст.

2. *соверш. к убраць II, 2.*

•**убра́ць II,** *убяру́-рэш-рэць-рэм-рыцѐ-руць, очень редко употребляемое, соверш.* **1.** *перех.*—убрать, снять, удалить откуда-л. *Убраць із столу.* Ст.

2. *каму-чаму*(*чаго?* **С.**)—убрать, снять, изъять. *Я вам убраў прамове вуснамі.* Кіт. 67а13.

убіра́цца-*дюся-аешся, несоверш.*—наряжаться. Ар.; Шсл.; Гсл. *Убірайся, ўдовін сыну, заўтра паход будзе. Я й паходу не баюся, зараз убяруся: чабоцікі на ножанькі, шабельку ў ручкі.* Кажамякі Імгл. (Косіч 43). *Толькі любе ўсё ўбірацца.* Крамяні Пух. (Шсл.). *Караліца, убіраючыся, ізноў папыталася ў люстра.* Н.(Афанасьев, III, 1914, 106). *Соверш.* **убра́цца,** *убяру́ся, убярэшся-рэцца-рэмся-рыцѐся,* —нарядиться. Воўсішча Сян. (Ксл.). *Дзяўчаты ўбраліся на вясельле.* Ар. *Убраўся ў боты.* Нсл. 31(*под* боты). *І даліны ўбраліся ў белі.* Гарун:("Мае Думкі"). *Деепр. прошл. вр.* **убраўшыся**—наряженный(сам нарядился). Ар.

прыўбіра́цца-*дюся-аешся, несоверш., возвр.* —принаряжаться. Нсл. 518. *Прыўбіраецца, прыўбраўся, як панічок.* Нсл. *Соверш.* **прыбра́цца,** -*бяру́ся-бярэшся-бярэцца -бярэмся-рыцѐся*—принарядиться. Нсл. 518. *Деепр. прошл. вр.* **прыўбраўшыся.**

•**убіва́ць,**—*см. под біць.*

•**убіва́цца,**—*см. под біцца.*

•**убіўства**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—убийство. Войш. *Старшыня "комбеду" быў засуджаны ў Маскве за ўбіўства.* Дзьве Душы, 157.

•**убі́ўца**-*цы, общ.*—убийца. Войш. *А вы, упыры, вы, крывапіўцы, мяне — зарваўшы з родных ніў — судзіць пасьмелі, як убіўцу, хоць я ваякам толькі быў.* Купала: Перад вісельняй.

•**убіць,**—*см. под біць.*

•**убі́цца,**—*см. под біцца.*

•**у блізкасьці**—вблизи. МГсл.

•**убра́ць,**—*см. под браць.*

•**убрудзя́ніць,**—*см. под брудзяніць.*

•**убруіць,**—*см. под бруіць.*

•**убру́іцца,**—*см. под бруіцца.*

•**убру́с**-*са̀, мн. ч., дат.-сом, мн. ч., предл.-сох, м.*—скатерть. Ксл. *Убрус каштуе 10 рублёў.* Гарнова Сян. (Ксл.). *Як палажыла ўбрусы ў луг, дык яны й пабялелі.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *См. абрус. Уменьш.* **убру́сак**-*ска, предл.-ску.* НК: Очерки, 141.

•**убрыкнуць,**—*см. под брыкаць.*

•**убуйніць,**—*см. под буйніць.*

•**убы́рскаць,**—*см. под пырскаць.*

•**убы́рыцца,**—*см. под бурыцца.*

•**убытак**-*тку, предл.-тку, м.*—убыль, убыток. *Дзе ёсьць прыбытак, там ёсьць і ўбытак. Послов.* Рапан. 219.

•**убы́ць,**—*см. под бываць.*

•**угодкавік**-*ка, предл.-ку, зват. угодкавіча, м.*—юбиляр.

•**угодкавы**-*вая-вае*—юбилейный.

•**угодкі**-*каў, единств. ч. нет.*—годовщина (юбилей, **С.**) Ксл.; МГсл.; Імсьц. *Трэба на ўгодкі гарэлкі купіць.* Сукрэмна Сян. (Ксл.). *"Нашай Ніве" на сёмыя ўгодкі.* Поэта А. Зязюля. *Нашы ўгодкі.* Полымя 1926, Но. 8, стр. 3. *Так званыя пятыя ўгодкі.* Полымя. *Ён выступіў на вечу з прычыны другіх угодкаў вываду ангельска-француская войска із Суэзу.* "Бацьк.", Но. 1-2(437-438).

•**угоднік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** угождатель. Нсл. 650. *Не вялікі ты мне ўгоднік.* Нсл. *Уменьш.* **угоднічак**-*чка* —подлипало. Нсл. 650. *Угоднічак бабскі.* Нсл.

2. угодник, святой, угодившийся Богу безгрешной, непорочной жизнью. *Е бу Бэкір, угоднік Божы*(*мовіў*) Кіт. 2а10.

•**угодніца**-*цы-цы, ж.* **1.** угождательница. Нсл. 650. *Вялікая б ты была імне ўгодніца, калі б гэта зрабіла.* Нсл.

2. угодница, святая, угодившая Богу безгрешной жизнью.

•**угодзьдзе**-*дзя, ср.*—приволье, удобство. Гсл.

•**угожы**-*жая-жае,* **1.** годный, выгодный. Нсл. 46. *Хоць куды, на ўсе ўгож.* Нсл. *Ні на пса няўгожая рэч.* Тм. *На табе, нябожа, што мне няўгожа.* Тм.

2. выгодный, полезный. Нсл. 650. *Угожае дзела зрабіў.* Нсл. *Ср. ст.* **угожшы**—более способный(более удобный, **С.**), более выгодный. Нсл. 730. *Ты ўгожшую выбраў сабе касу, чымся я.* Нсл. *Угожшую касу выбраў.* Тм. 550.

•**уголас,** *нареч.*—вслух. МГсл. *Гужэвіч не зацеміў, як гэтыя думкі выказаліся ўголас.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Што гэта такое? — зьдзівілася ўголас.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1, 6). *Што дзедам моўчкі адпакутавана, уголас скажа ўнук.* Крушына(Зьніч, 1952, Но. 20, 5).

•**угорыч**-*ча, м.*—угорь. Ксл.; Бр. *Угорычы бяруцца на ўюна.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).

•**уга,** *междомет.—.... Думаеце не хадзіла і ня гу́кала? Уга, аж абрыдзела... Старшыня, як заўсёды адхінаецца.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Ды так... Цяжка, бач, чалавеку. — Уга, удава і гады на зыходзе.* Тм.
•**уга́д-аваць**-*аць,—см. под гадаць.*
•**уга́дліва,** *нареч.*—предусмотрительно. МГсл.
•**уга́длівы**-*вая-вае*—догадливый, остроумный. Гсл.
•**уга́дна,** *нареч.*—впору(как раз, по мерке, С.) МГсл.
•**у гадзі́не,** *нареч.*—поздно, Смоленщ.; Бабр. после порядочного времени; порядочно времени прошло. Дсл. *Даўно Цішка пашоў на работу? Да ўжо ў гадзіне.* Дсл. *Ды ўжо ў гадзіне.* Смоленщ.; Бабр.
•**угадзі́ць,**—*см. под гадзіць.*
•**угала-дзіць**-*джэньне,—см. под галадзіць.*
•**уга́ліцца,**—*см. под галіцца.*
•**угамоўны,** -*ная-нае*—успокоительный. Гсл. *Дохтар даў угамоўнага леку.* Гсл.
•**угамав-а́ньне**-*аць,—см. под гамаваць.*
•**угамава́цца,**—*см. под гамавацца.*
•**уганя́ць,**—*см. под ганяць, гнаць.*
•**уганя́цца,**—*см. под гнацца.*
•**угар-оджаваць**-*адзіць,—см. под гарадзіць.*
•**угар-оджавацца**-*адзіцца,—см. под гарадзіцца.*
•**угар-а́цца**-*эцца,—см. под гарэць.*
•**угар-ну́ць**-*таць,—см. под гарнуць.*
•**угарну́цца,**—*см. под гарнуцца.*
•**угару́,** *нареч.* **1.** вверх. Гсл.; МГсл.; Ар. *Пусьціў камень угару.* Ст.(Шсл. *под гара*). *Глядзеў угару.* Цялеш: Дзесяць, 17. *Дым плыў угару.* Дзьве Душы 38. *Падкідаў ягады даланёю ўгару.* Гарэцкі: Песьні, 25. *То ўгару яны*(*гукі*) *памкнуцца, то зноў нікнуць на зямлі.* С. Музыка, 25. *Угару йдзець ад яе*(*лучыны*) *дым.* Гарэцкі: Песьні, 32. *Сьцежка ўлева забірае ды шыбуецца ўгару.* С. Музыка 25.
2. кверху. МГсл.
•**угары́,** *нареч.*—вверху. Гсл.; МГсл.; Ар.
•**угатові,** *нареч.*—в готовности. Нсл. 46. *У мяне ўсё ўгатові.* Нсл.
•**угатав-а́ны**-*аньне-аць,—см. под гатаваць.*
•**уратав-а́ны**-*аньне-аць,—см. под ратаваць,*
•**уратава́цца,**—*см. под ратавацца.*
•**угіб-а́цца,**—*см. под гбацца.*
•**угі́дзіцца,**—*см. под гідзіцца.*
•**угін**-*ну, м.*—вогнутость. Гсл.
•**угіна́ць, угну́ць,**—*см. под гнуць.*
•**угінацца, угнуцца,**—*см. под гнуцца.*
•**угі́раваць,**—*см. под гіраваць.*
•**угла́сты,** -*тая-тае*—многоугольный (относительно внешней стороны здания, С.) Нсл. 649. *Угластая царква.*
•**угле́дзіць,**—*см. под глядзець.*
•**угле́дзіцца,**—*см. под глядзецца.*
•**угляда́ць,**—*см. под глядзець.*
•**угляда́цца,**—*см. под глядзецца.*
•**углыбкі́,** *нареч.*—в глубину, Ск. вглуб, глубиною. МГсл.; Ар.
•**угн-оеваць**-*аіць,—см. под гнаіць.*
•**угна́ць,**—*см. под гнаць.*
•**угна́цца,**—*см. под гнацца.*
•**угнесьціся,**—*см. под гнесца.*
•**угне́вацца,**—*см. под гневацца.*
•**угнёны,**—*см. под гнуць.*
•**угнявіць,**—*см. под гнявіць.*
•**угну́ць,**—*см. под гнуць.*
•**угра́зьці,**—*см. под гразьці.*
•**угр-ава́ць**-*эты-эць,—см. под грэць.*
•**угр-ава́цца**-*эўшыся-эцца,—см. под грэцца.*
•**угрэў(угрыў,** Дсл.)—место, которое более других доступно действию лучей весеннего солнца. Дсл.; Леск.: Инт. мужчины. *На ўгрыве дужа цёпла: і мухі, чырвоныя й жоўтыя мятлушкі лётаюць.* Дсл.
•**угру́бкі,** *нареч.*—в толщину. Гсл.
•**угруз-а́ць**-*ьці,—см. под грузьці.*
•**угру́зіць,**—*см. под грузіць.*
•**угру́злы**-*лая-лае*—завязший. БНсл.
•**угру́ням,** *нареч. — угрунь.* Ксл. *Падбяжым угруням.* Ганкавічы Беш. (Ксл.).
•**угрунт-ава́ць**-*аньне,—см. под грунтаваць.*
•**угрунтавацца,**—*см. под грунтавацца,*
•**угру́нь,** *нареч.*—бегом, Гсл.; МГсл.; Нсл. бегом, быстро, Ксл. вскачь. Сц. (Кавыль). *Ён пусьціўся ўгрунь.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.). *Бяжы ўгрунь.* Нсл.,—очень быстро(бежать). Гсл.(*под грунь*). *Лятуць вятры вясёлыя, угрунь.* Кавыль: Думы, 24. *Кагосьці магутныя грудзі бурай рванулі, гукнулі угруні.* Кавыль: Пад зорамі, 32.
•**угу, 1.**—да(невнимательный ответ "да" через закрытый рот). Гсл.
2. угу—..... *З-за хмар нейдзе выглянула сонца. Угу, грэе, вясна падступае.*
•**уходаць,**—*см. под ходаць.*
•**ух-ту! ух-ту!** , *междомет.*—обычный вздох при исполнении трудной работы, при переводе дыхания. НК: Под. пос., Но. 25.
•**уход**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** вход.
2. угомон, успокоение. Нсл. 670; Ар. *Уходу няма на старую.* Нсл. *Няма на яго ўходу.* Ар. *Вырвасу гэтаму ўходу няма.* Нсл. 93.
•**уходальнік**-*ка, м.*—тот, который совершил *"уходы".* НК: Сбягі, 14.
•**уходалы**-*лаў, единств. ч. нет.*(НК: Сбягі, 14)—уход, спешное удаление(со двора, С.) от предстоящей беды, НК: Бабы, Но. 27. спешный уход, при которм, однако, предполагается погоня. НК: Под. пос., Но. 119.
•**уходаліць**—совершить *"уходалы".* НК: Сбягі, 15.
•**уходнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—лицо, осуществляющее охоту и сбор натуральных продуктов на незанятых земельных пространствах. *Хтобы таковую пушчу разрабіў, даўніх уходнікаў ад борцей, азёр, сенажацей адбіваці ня маець.* Стт. 378.

•уходы-*даў, единств. ч. нет.*—манеры. *Налажыў галоўкаю за дзеўку, за яе ціхія ўходы, за яе нізкія паклоны.* Гсл.

•ухадынец-*нца*—покой. Ксл., уход во 2-ом знач. *Няма яму ўхадынцу.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•уходзіны-*наў, единств. ч. нет.*—новоселье, празднество, устраиваемое по случаю переселения на новое место, в новое жилище. Ар. *См. уходчыны, улазіны.*

•уходзіць,*—см. под хадзіць.*

•уходчыны, *единств. ч. нет. — уходзіны.* Войш.

•ухадзі̂ць,*—см. под хадзіць.*

•уха́п-аваць-*іць,—см. под хапаць.*

•уха́п-авацца-*і̂цца,—см. под хапацца.*

•ухапі̂ць,*—см. под хапіць.*

•ухапі̂цца,*—см. под хапацца.*

•ухава́ць,*—см. под хаваць.*

•ухін-а́цца-*ŷцца,—см. под хінуцца.*

•ухін-а́ць-*ŷць,—см. под хінуць.*

•ухлю́паць,*—см. под хлюпаць.*

•ухлю́пацца,*—см. под хлюпацца.*

•ýхмылка-*лкі-лцы, ж.*—улыбка. НК: Дудар, Но. 27.

•ухвала-*лы-ле, ж.*—одобрение. МГсл.

•ухвал-я́ць-*і̂ць,—см. под хваліць.*

•ухýтаць,*—см. под хутаць.*

•удоба-*бы, дат., предл.-бе, ж.*—наружность(внешность, внешний облик человека, С.) Растсл., Север.(Раст. Северск. 152). *Не упаваю я, міленькі, на тваю худобу, спалюбіла я цябе за тваю удобу.* М. Погар, Стдуб.(Косіч 69).

•удой, *удою*—количество молока от одной коровы, выдоенное за сутки, дойло. Ар. *Укрой — ня ўдой. Послов.* Ар.,—значит, что количество молока у коровы от дойки не уменшается, завтра надоиш столько же, но количество запаса мяса уменшается от его употребления.

•удома, *нареч.*—дома. *Удома даведаўся, што будзе выходзіць каралеўна замуж.* Н. (Афанасьев, II, 1914, 292). *На выгнаньнях, удома, на катаргах цешыліся ў ціхі сьвяты вечар пры ясьлях Дзіцятка!* Ліст Субору Япіскапаў БАПЦ.("Бацьк.", Но. 1-2/437-438).

•удостач, *нареч.*—вдосталь. Гсл.

•у досьвета, *нареч.*—на рассвете. Гсл. *Прачнуўся ён у досьвета.* Гарэцкі: Песьні, 32.

•у досьвіцьце, *в знач. нареч.*—в предрассветное время. НК: Очерки. 250.

•удосыць, *нареч.*—довольно, обильно, вволю, вдоволь. Вят., Вост., Смл., Пск. (Даль). *Я ж (сабака) брашу сабе удосыць.* Цёця Аліна(Каласкі, Но. 76, 1960г.).

•удовеселі, *нареч.*—навеселе. *Крыху ўдовеселі.* Нсл. 136, *под "довесель". См. надовеселі.*

•удоўж, *нареч.*—вдоль, вдлину. Гсл.

•удоўж, *нареч.*—вдлину. Шсл. *Удоўж пабаранаваў па два разы, а перак па разу.* Ст. *См. удаўжкі, удоўжкі.*

•удоўжкі, *нареч.*—в длину. Растсл.; Ксл. *Удоўжкі пяць сажняў, ушыркі дзьве.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *См. удаўжкі, удоўж.*

•удабрыцца,*—см. под дабрыцца.*

•удагон, *нареч.*—вдогонку. Ксл. *Тарэнта пайшоў удагон за ім.* Вяжышча Беш. (Ксл.).

•удаіць,*—см. под даіць.*

•удака: на ўдаку—на удачу, вряд ли. Гсл.

•удакла́дніць-*ню-ніш-не, каго-што, соверш.*—уточнить. *Не ў лячэльні, пад прасокаю, — спакойна ўдакладніла жанчына.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•уда́ліна-*ны, дат., предл.-не, ж.*—дальняя страна. Смоленщ. *Адзін паехаў на Украіну, а другі — на ўдаліну.* Смоленщ.

•удамý, *нареч.*—дома. МГсл.

•уда́рнік, *-ка*—род лечебной травы. *"Ударнік" — гэта лекавая трава.* Хведаровіч: Пісьменьнікі, 60.

•уда́рына-*ны-не, ж.*—часть ниток основы в ткацком станке, которая не вмещается в *"берда".* Шалёпіна Аз. (Ксл.).

•удасканáленьне-*ня, ср.*—усовершенствование. Гсл.

•у дастатку, *нареч.*—изобильно(в изобилии, С.) МГсл.

•уда́тны-*ная-нае*—удачный, способный.

•удава́-*вы, ж.*—вдова. Гсл.

•удава́ньнік-*іка-іку, зват.-іча, м.*—доносчик. Ар.

•удава́ньніца-*цы-цы, ж.*—доносчица. Ар.

•удава́ць, *удаю, удаеш- удаèць, удаѐм, удаіцѐ, несоверш., перех.*—доносить на кого, делать донос, имея при том желание вредить тому, на кого доносят. Ар. *Дурныя удаюць адны адных.* Ар. *Не заміляецца пан намі; ён і замілі̂ўся б, ды ліхія людзі ўдаюць яму.* Нсл. 174(*под заміляцца*). *Отгл. имя сущ.* **удава́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—донос. Ар. *Соверш.* **уда́ць,** *удàм, удасі̂, удасьць, удамо, удасьце, удадуць*—донести, сделать донос, желая при том вреда тому, на кого донес. Ар. *Ён мяне ўдаў.* Ар. *Людзі ўдалі, а Бог абязьвініў.* Нсл.(*под абязьвіняць*). *Отгл. имя сущ.* **уда́ньне**-*ня, предл.-ню*—донос.

•удава́цца, *удавàюся(удаюся), удавàцца (удаèцца),* **1.** *несоверш. к удацца 1, 2*—удаваться.

2. *несоверш. к удацца 3.*

3. *у каго, несоверш. к удацца 4*—делаться похожим на кого-л.(рождаться, расти похожим на кого-л., С.) Нсл. 46. *Не ўдаваешся ў бацьку: твой бацька быў работнік, а ты гультай.* Нсл.

4. *у што, несоверш. к удацца 5*—углубляться, заходить далеко. Нсл. 651. *Не ўдавайцеся ў лес, а сячыце дровы з краю.* Нсл.

5. *у што, несоверш. к удацца 6*—пристращаться(предаваться чему-л., С,) Нсл. 651. *У вялікую любоў не ўдавайся.* Манюкі НЗ. (Косіч 29).

6. *у што, несоверш. к удацца 7*—полагаться на что-л. Нсл. 46.

•**удáцца,** *удàмся, удасìся, удàсца, удамося, удасьцёся, удадуцца,* **1.** протечь, пройти удачно, успешно, удаться. *Вячэра надта ўдалася.*—получиться, выйти удачным. хорошим. *Дзеці іхныя ўдаліся. Удаўся маляру патрэт.*

2. *у каго*—выйти, уродиться, вырасти похожим на кого-л. *Ой, Югая, Югася, у каго ж ты ўдалася, ці ўматулю, ці ў вайца?* Из песни, Ар. *І ў каго ўдаўся ён?* С. Музыка, 8. *І мой бацька такі маўся, і я ў яго ўдаўся. Послов.* Нсл. 46.

3. *безлич. каму, с инфин.*—посчастливиться, случиться, удаться. *Пётру ўдалося ўладзіцца на службе.*

4. уродиться, вырасти каким-л. *Удаўся нейкі нялюднік, што людзёў баіцца.* Ст.

5. *у што*—углубиться, зайти далеко. Нсл. 651. *Данель удаўся ў бор і заблудзіў. Косячы ты ўдаўся ў чужы луг.* Нсл.

6. *у што*—пристраститься к чему-л.(предаться чему-л. С.) Нсл. 651. *Удавацца, удацца ў п'янства, у распусту.* Нсл.

7. *у што*—положиться на что-л. *Ня ўдавайся ў яго словы; як удасіся, то ён цябе й ашукае.* Нсл. 46.

•**удавец**-*ўцà, м.*—вдовец. Гсл.

•**удавéцкі**-*кая-кае*—вдовий. Гсл.

•**удавіны**-*ная-нае*—вдовий. Нсл. 652.

•**удаўжкі(удоўжкі,** МГсл.), *нареч.*—в длину. Ар.; Ск.

•**удáўне,** *нареч.*—давно, Гсл. встарь. МГсл.

•**у даўніну**—встарину, встарь. МГсл.

•**удаўнíцца**—устареть. МГсл.

•**удáць,**—*см. под удаваць.*

•**удацца,**—*см. под удавацца.*

•**удáча**-*чы-чы, ж.* **1.** натура, характер. Гсл. *Знаю тваю ўдачу, табе абы ўкрасьці што.* Гсл.

2. успех.

•**удэчыць**-*чу-чыш*—всучить, обмануть какой-л. вещью. Ксл. *Вось удэчылі мне кабылу: сьлепа, кульгае задам, сьвішча ў бакі.* Ходцы Сян. (Ксл.). *Ср. задэчыць.*

•**у ваддаль: пушчаць у ваддаль**—медлить с чем-л. Ар. *Гэта пайшло ў ваддаль.* Ар.

•**удругарэдзь,** *нареч.*—вторично. Нсл. 47. *Удругарэдзь ты імне пашкодзіў.* Нсл.

•**удрýгава,** *нареч.*—вторично. Нсл. 47; Сакуны 78. *Удругава не скажу, не паеду.* Нсл. *Удругава прышоў.* Нсл.

•**удрýгі,** *нареч.* **1.** второй раз, Растсл. вторично, Гсл. во второй раз.

2. во-вторых. Гсл. *Першае, ці ж я ведаў? А ўдругі — усё роўна не направіць.* Гсл.

•**у друзачкі(пабіць)**—на мелкие части. Іг.

•**удвору,** *нареч.* — *двору.* МГсл.; Гсл. *Пайшла яна ўдвору.* Міхайлаўка Стдуб.(Косіч 20).

•**удвaя́,** *нареч.* **1.** вдвое, в два раза, в две части, доли. Ар. *Ведама, баба, калі лапоча языком, дык удвая больш зробе.* ЗСД. 145.

2. вдвойне. Шсл. *Удвая злупілі зь міне за работу.* Ст.

•**удваíх,** *нареч.* о детях или двух лицах разного рода:—вдвоем. Ар.; Ксл.; МГсл. *Удваіх ледзь паднялі.* Лёзна (Ксл.). *Застаўшыся ўдваіх, ня зюкаў ёй пра каханьне, чаго Ванда спадзявалася.* Шакун: Сьлед, 14. *Сякі-такі целяпей, а ўдваіх усе ж ляпей. Послов.* Рапан. 87. *Цяпер ён дзякаваў Богу, што ня даў маці павезьці гэтую вязку. Учора, як увязавалі ўдваіх сена, была загікнулася, што сама ўпражэцца ў далёкую дарогу.* Капыловіч: Хлеб(Беларус, Но. 157). *Удваіх жа весялей ісьці(дзяўчына й дзяцюк).* Макаль (Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 28).

•**удварэ,** *нареч.*—дома. МГсл.; Растсл. 152.

•**удвары,** *нареч.*—дома. *Мая матка цяпер удвары. Сянно (Ксл.).*

•**удвýх,** *числ.*—вдвоем(когда два лица муж. пола, С.) Гсл.; Ар.; Чараўкі Сян. (Ксл.); Шсл. *Знайшлі ўдвух каберац.* Пск., Пушк.(Ч. 43).. *Ушлі нейкія ўдвух.* Ст.

•**удубéць,**—*см. под дубець.*

•**удукрыць**-*цца,*—*см. под дукрыць.*

•**у дум: прыходзіць, прысьці ў дум**—приходить, прийти на ум. Ар.

•**удýмлівы**-*вая-вае*—вдумчивый.

•**удýмліва,** *нареч.*—вдумчиво. *Удумліва й строга заміргала сваймі вочкамі.* ЗСД 323.

•**удурбáць сабе ў галавý**—вбить себе в голову. *Вось няма ведама што ўдурбаў сабе ў галаву.* Ар.

•**удыхáць,** *несоверш.*—вдыхать. МГсл.; Ар.

•**удымíць,**—*см. под дыміць.*

•**удыíмкі ткаць,**—*см. под дымка.*

•**удыíрыць**-*ру-рыш-ра, повел.-р-рма*—ударить. Ар. *Шруба чыгунная, удыр, дык і разаб'ецца.* Лун. *Удырылі казу ў левае вуха, і ляжыць каза нема і глуха.* Из песни(Ад.).

•**уéхаць,**—*см. под ехаць.*

•**уéдлівы**-*вая-вае,* **1.** слишком настойчивый. Гсл.

2. неотвязный, Гсл. неотвязчивый, говорится о собаках. Нсл. 672. *Сабакі суседнія уедлівыя, бяз палкі ня пройдзеш.*

уéдліва, *нареч.*—слишком настойчиво. *Вочы глядзелі пільна й уедліва.* ЗСД 89.

•**уéдны**-*ная-нае*—сытный. МГсл.

•**уедна,** *нареч.* — *наедна. См. наедны.* Гсл.

•**уéзьдзіць,**—*см. под езьдзіць.*

•**уéзьдзіцца,**—*см. под езьдзіцца.*

•**уéжна,** *нареч.*—сытно, Гсл. достаточно пищи. Войш. *Хоць ня ўежна, дык улежна. Послов.* Войш.—зн. хотя плохо с едой, но зато мало работы.

•**уéсьці,**—*см. под есьці.*

•**уé-сьціся,** *уядàцца,*—*см. под есьціся.*

•**уéчыцца**—упачкаться. Растсл.

•**уём: няма яму ўёму**—нет удержу. Гсл.

•**уёмісты**-*тая-тае*—объёмистый, вместительный. *Побач з уёмістай сваёй суседкай яна выдавалася вельмі ж худой.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155), —емкий. МГсл.

•**уеўдзіцца,** *-джуся-дзішся*—удаться, счастливо сойти с рук. Ксл. *Раз яму ўеўдзілася, дык у другі раз мо' ня ўеўдзіцца.* Ст. Беліца Сян. (Ксл.).
•**уяда́ць,**—*см. под есьці.*
•**уя́ўкі,** *нареч.*—наяву. Гсл.
•**удзел**-*лу, м.*—участие. МГсл.
•**удзе́льлівы,** *-вая-вае*—доброхотный, доброхотно одолжающий, Нсл. 652. отзывчивый(быстро и легко отзывающийся на чужие нужды, просьбы и т.п., всегда готовый помочь другому). *Удзельлівы сусед! Ніколі не адмове суседу.* Нсл.
•**удзе́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** участник. Ст.(Шсл. *под уводзіць*). *Няма чаго яму ўводзіць у вушы, што ён удзельнік.* Ст. (Шсл.).
2. соучастник. Ст. (Шсл.). *Які ты тут удзельнік — тут нічога твайго няма.* Ст. (Шсл.).
•**удзе́нь,** *нареч.*—днем. Ар.; Шсл.; Ксл.; МГсл. *Удзень дык ён пяюн быў.* Лукашоўка Беш. (Ксл.).
•**удзял-я́ць**-*іць,*—*см. под дзяліць.*
•**удзерж-аваць**-*а́ць,*—*см. под дзяржаць.*
•**удзе́рж-авацца**-*ыцца,*—*см. под дзяржацца.*
•**удзя́чнасьць**-*ці, ж.*—благодарность. МГсл.
•**удзячны**-*ная-нае*—благодарный. Гсл. *Трэба ж, дзеткі, удзячнымі быць.* Гсл.
•**удзьвюх,** —вдвоем(когда два лица женск. пола, **С.**) МГсл.; Ар.
•**узораваць,**—*см. под араць.*
•**узорысты** *-тая-тае,*—узорчатый, узорный. Гсл.
•**узорыцца**-*руся-рышся, соверш.*—уставиться, не сводя глаз, неподвижно смотреть на кого-что-л., впалить глаза. Л.; Заўшычы; Халопенічы (Юхн.). *Вось узорыўся!* Л.
•**уза́баль,** *нареч.*—вправду. Ксл. *Узабаль я хадзіў учора ў лес.* Лоўжа Сян. (Ксл.).
•**узаемны**-*ная-нае,* **1.** взаимный. МГсл.
2. обоюдный. МГсл. **Узаемны стан,** *грамм.* —взаимный залог.
•**узадзьмі**—вздуй(огонь). Гсл.
•**узайм**-*му, предл. и зват.-ме, м.*—взаимность. Нсл. 50. *Узайму не зрабіў.* Нсл. *Вытні яго на ўзайм.* Нсл.
•**уза́пар,** *нареч.* **1.** сразу, подряд, Ксл.; Гсл. один за другим без промежутка. Нсл. 653. *Прымусіў выпіць узапар тры чаркі віна.* Мянюцева Сян. (Ксл.). *Тры разы узапар лучыў у мэту.* Нсл. *Тры ночы ўзапар ня спаў.* Нсл.
2. вдруг, вместе, в одну пору. Нсл. 653. *Узапар усё вазьміце.* Нсл. *Узапар прыехалі госьці.* Нсл.
•**уза́парны**-*ная-нае*—совершаемый сряду дважды. *Піцьцё рэдчас бывае ўзапарным, зн. выпіваюць па дзьве чаркі адразу.* НК: Очерки, 72.
узапарнае питье водки — выпиваются две или три рюмки сряду. НК: Пiт. 75.
•**узапа́сіць,**—*см. под запасіць.*
•**узар-а́ны**-*а́ць,*—*см. под араць.*
•**узбоч,** *нареч.*—.... *Неяк узбоч усё яно пачыналася, ішло, узбоч і пярэйдзе, і скончыцца, думалася ўсім Асінаўцам.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 49-50/435-436).
•**узбага-ці́цца**-*чаць-чэньне,*—*см. под багаціць.*
•**узбаламу́ціць,**—*см. под баламуціць.*
•**узбаламу́ціцца,**—*см. под баламуціцца.*
•**узбаламу́чавацца,**—*см. под баламуціцца.*
•**узброіць,**—*см. под зброіць.*
•**узбро-іўшыся**-*іцца,*—*см. под зброіцца.*
•**узбрае́ньне**-*ня, предл.-ню,* **узброеньне.** МГсл.—*см. под зброіцца.*
•**узбудзі́ць,**—*см. под будзіць.*
•**узбу́раваць,**—*см. под бурыць.*
•**узбу́равацца,**—*см. под бурыцца.*
•**узбурды́ліць,**—*см. под бурдыліць.*
•**узбурды́ліцца,**—*см. под бурдыліцца.*
•**узбу́рыць,**—*см. под бурыць.*
•**узбу́рыцца.**—*см. под бурыцца.*
•**узбуўдырыць,**—*см. под буўдырыць.*
•**узгорак**-*рку,*(Скар. II Ц.), *м.*—пригорок, ПНЗ; Растсл. ХОЛМ, Ар.; Шсл.; Лужасна Куз. (Ксл.) бугор. МГсл. *Вятрак стаіць на ўзгорку.* Ст. *Уменьш.* **узгорачак**-*чка.* Ар.; Шсл.; Ксл. *Дажаліся аж да ўзгорачка.* Ст.,—небольшое возвышение на поверхности, пригорок. Гсл.
•**узгоцацца,**—*см. под гоцацца.*
•**узгад-оваваць**-*авáць,*—*см. под гадаваць.*
•**узгад-ововацца**-*авáцца,*—*см. под гадавацца.*
•**узгадава́ньнік**-*ка, предл.-ку, зват. узгадава́ньніча, м.*—воспитатель. МГсл.
•**узга́д-аваць**-*а́ць,*—*см. под гадаць.*
•**узгагата́цца,**—*см. под гагатаць.*
•**узга́ліцца,**—*см. под галіцца.*
•**узгаманіць,**—*см. под гаманіць.*
•**узгара́цца**-*эўшыся-эцца,*—*см. под гарэць.*
•**узгардзець,**—*см. под гардзець.*
•**узгарла́ніць,**—*см. под гарланіць.*
•**узга́ўкацца,**—*см. под гаўкаць.*
•**узгла́бацца,**—*см. под глабацца.*
•**узгляд: мець узгляд на што, на каго** —принимать во внимание. *Хто бы меў узгляд і бачнасьць, убогіх людзей, сірот і нявольнікаў карміў, накорміць яго Пан Бог.* Кіт. 12а4.
•**узгалос**-*су, м.*—возглас. МГсл.
•**узгалоўе**-*ўя*—изголовье. Нсл. 653. *Узгалоўе паслала нізка.* Нсл. *Ключ пад узгалоўям.* Нсл. *Ласкат.* **узгалоўіка**-*іка.* Нсл. 653. *Дзяцінае ўзгалоўіка нізка.* Нсл.
•**узгаласіць,**—*см. под галасіць.*
•**узгалава́шча**-*ча, ср.*—подушка в телеге. Ксл. *Во гэта добры кацюх на ўзгалавашча.* Улянавічы Сян. (Ксл.).
•**узгля́дам,** *нареч. с род. пад.* **1.** смотря на...(относительно, в отношении, **С.**) Нсл. 52. *Узглядам надвор'я можна было ўправіцца з работаю.* Нсл. *Узглядам гаспадаркі можна было б жыць, ды згоды няма памеж іх.* Нсл. *Тут просіма а*

хлеб дваякі, узглядам таго, што й чалавек ёсьць дваякі, то ёсьць ад душы й ад цела. Зізані: Толкование.
2. судя по. Нсл. 52. *Узглядам словаў тваіх, твая праўда.* Нсл.
3. касательно, что относится к. Нсл. 52. *Узглядам цябе я нядбаю.* Нсл.
•**уздойм**-*му, м.*—подъём. Гсл.
•**уздоймам,** *нареч.*—оптом. *А хто бы зь іншага города альбо места віно гарэлае да Смаленска прывёз, тот маець уздоймам тое віно прадаці тым жа карчмітом нашым.* Ліст Вял. Кн. Аляксандры 1498 (Ластоўскі: Гіст. крыўскай кнігі, стр. 603).
Уставуем, іж вольна кажнаму меньня сваі... нясмотрачы трэцяе і дзьвюх часцей, але ўсі ўздоймам хто іх што маець... аддаці, прадаці, дараваці... ад дзяцей і блізкіх аддаліці. Стт. 1588 г., УІІ, Арт. 2.
•**уздолець,**—*см. под долець.*
•**уздол-еньне**-*ець,*—*см. под долець.*
•**уход**-*ду, предл.-дзе, м.* **1.** вход.
2. угомон, успокоение. Нсл. 670; Ар. *Уходу няма на старую.* Нсл. *Няма на яго ўходу.* Ар. *Вырвасу гэтаму ўходу няма.* Нсл. 93.
•**укрýтаць,**—*см. под круціць.*
•**укру-цíць**-*чаваць,*—*см. под круціць.*
•**укрыжав-áньне**-*áны-áць,*—*см. под крыжаваць.*
•**укрывáла**-*ла, ср.*—то, чем укрываются, покрывало. Гсл.
•**укрывя́ніць,**—*см. под крывяніць.*
•**укрывя́ніцца,**—*см. под крывяніцца.*
•**укрыýдзіць, укрыўджаньне, укрыўджаны,**—*см. под крыўдзіць.*
•**укульмíцца**—сосредоточиться, угулубиться. Луб'ева Аз. (Ксл.). *Як укульміўся, дык не адарваць.*
•**укупе,** *нареч.*—вместе. Гсл.
•**укýраць**—запылиться, задымиться. Гсл. *Ср. кур.*
•**укусíць,**—*см. под кусаць.*
•**укучы,** *нареч.*—вместе. Гсл.
•**уломак**-*мка, м.* **1.** отламок, кусок. Гсл.
2. обессилевший, изнемогший, немощный. Гсл.
•**улонак**-*нка, м.*—неполная охапка. Дсл. *Прынёс улонак дроў цепліць*(протопить) *печку.* Ельн. (Дсл.).
•**улонкі**-*каў, единств. ч. нет.*—сидение на руках, на коленях. *Дзяцё заўсёды на ўлонках, з улонкаў ня сходзе: калі ж рабіць?* Нсл. 60.
•**улоньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.* Раз. (Даль); Растсл. **1.** внутренность лона(чрева, груди).
2. лоно вообще. БНсл.; Гсл.; Нсл. 657; Шсл. *Любіў і я заснуць на ўлоньні Евы.* Кавыль: Думы, 20. *І п'ю я чад пацех агністага улоньня.* Змагар.
на ўлоньне—на колени. Север(Косіч 259); Шсл. *Узяла дзяцё на ўлоньне.* Ст. *Вазьмі дзяцё на ўлоньне.* Нсл. 657.
сядзець на ўлоньню—сидеть на руках, на коленях.
3. объятия. БНсл.; Гсл.; Нсл. 657.
4. недра или поверхность(воды, земли), лоно.
5. *улоньне. Расьцілаў сваё* **люстранае** *ўлоньне сівы Дняпро.* ЗСД 267. *Бяжыць куды-небудзь на ўлоньне прыроды.* ЗСД 214. *Вылучыла прырода Л. із свайго раскошнага ўлоньня.* ЗСД 321. *Можна выйсьці на ўлоньне*(*прыроды*) *нават ночы... Пачуеш такое, як прырода ўсю ноч працуе.* Карамазаў(Г. Радзімы, Но. 1066).
6. находящееся на лоне, пристающее к нему, охапка, Шсл. объем руками, охапка. Нсл. 60. *Прынёс у хату ўлоньне дроў.* Ст. *Цэлае ўлоньне бацьвіньня так танна аддала.* Нсл. 657. *Цэлае ўлоньне набрала бацьвіньня.* Нсл. 60,—сидение на руках, на коленах. *Дзяцё ўсё ўлоньня пілнуець.* Нсл. 60. *См. улонкі. Уменьш.* **улоньніка**-*ка, предл.-ку; мн. ч.-кі-каў, ср.*—отвечает всем значениям слова *"улоньне". Вазьмі дзяцятка на ўлоньніка.* Нсл. 657.
•**уловы**—охота. Гсл.
•**улагодзіць,**—*см. под лагодзіць.*
•**улагодзіцца,**—*см. под лагодзіцца.*
•**улагоджаны,**—*см. под лагодзіць.*
•**улагоджавацца,**—*см. под лагодзіцца.*
•**улáда**-*ды, предл.-дзе, ж.*—власть. МГсл.
•**уладз-іць**-*іцца,*—*см. под ладзіць.*
•**улáдж-аньне**-*аны-аваць,*—*см. под ладзіць.*
•**улáзіны**-*наў*—новоселье. Растсл.; Ксл.; Шсл. *Я добра пагуляў на ўлазінах.* Косы Віц. (Ксл.). *Кончым хату ды справім улазіны.* Ст.
•**улáзіць, улезьці,**—*см. под лазіць.*
•**уласцы,** *нареч.*—в добром расположении. Гсл.
•**улáшч-аны**-*áць,*—*см. под лашчыць.*
•**улашчáцца,**—*см. под лашчыцца.*
•**улáшчыць,**—*см. под лашчыць.*
•**улáшчыцца,**—*см. под лашчыцца.*
•**улавіць,**—*см. под лавіць.*
•**улéгласьць**-*ці, ж.*—прилежность, Нсл. прилежание. Гсл. *Улегласьць да работы.* Нсл.
•**улéгліва**-*вая-вае*—прилежный к работе. Нсл. *Работнік улегліва.* Нсл.
•**улéгцы,** *нареч.* **1.** налегке. Шсл.; Ар.; Нсл. 60; Ксл.; Гсл. *Завёз дровы, а стуль прыехаў улегцы.* Стралкі Беш. (Ксл.). *Улегцы едзеш, падвязі мяне.* Нсл. 60. *Улегца й паехалі дамоў, нічога не набралі.* Ст. *Іншыя выбіраліся ўлегцы.* ЗСД 350. *Противополож.* **з возам**—с поклажею, с грузом. Ар.
2. легкомысленно.
улегцы мець—пренебрегать. *Пятае, хтобы меў із учоных людзей аднаго без прычыны улегца мець; шостае, навуку Божую улегца мець.* Кіт. 138а9, 10. *Гэтыя мужоў ня слухалі, улегца мелі.* Тм. 12965. *Соверш.* **улегцы замець**—пренебречь.
•**улéжачку,** *нареч.*—лежа. НК; Очерки, Но. 301.

•**улéжна,** *нареч.*—много свободного времени. Войш. *Хоць ня ўежна, дык улежна, послов.*—хотя не хватает пищи, зато много свободного времени.
•**улéплеваць**—вклеивать. МГсл.
•**улéшку,** *нареч.*—невысоко над лесом. Ксл. *Як будзе сонца ўлешку — прыдзі да мяне, Тацянка.* Лужасна Куз. (Ксл.).
•**улетку,** *нареч.*—летом. Гсл.; ПНЗ; Растсл.; Ар.; Ксл.; Шсл.; МГсл. *Стаялі ў лесе ўлетку цыганы.* Кавыль: Думы, 29. *Улетку мы хадзілі купацца.* Раіны Аз. (Ксл.). *Улетку можна й босаму бегаць.* Ст.
•**у-леце,** *нареч.*—в год; в году. Гсл.
•**улéгчы,** *соверш. к улягаць во всех трех знач.*:
1. *Сабакі ўляглі за зайцам.* Ст. *Як улёг ды ўлёг за ім, дык і дагнаў.* Ст.
2. *Як улягу вось гэтак, дык, як пабачыш, скончу работу.*
3. *Як ён улёг за дзеўкаю!*
•**улёце,** *в знач. нареч.*—налету. Войш. *Няўжож ён дагоне яго ўлёце?* Войш.
•**улягáць**-*аю-аеш-ае*—прилежно, настойчиво что-н. делать.
1. упорно гнаться за кем-н., преследовать. Шсл. *І, як сарна, за каторай улягаюць ганчакі, бяжыць Ганна то разорай, то мяжой праз раўчакі.* С. Музыка 257.
2. усердно браться за работу. Шсл.
3. настойчиво ухаживать. Шсл. *Вельмі ж ён улягае за Тэкляю.* Ст. *Соверш.* **улéгчыся,** *улягуся, уляжашся.* Нсл. 656. *Улёгся на тым, каб яго пабілі.* Нсл.
улягацца—домогаться чего-н., настаивать на чем. Нсл. 656. *Улягаецца, каб канечна ехаць.* Нсл.
•**уляг: час улягу**—время итти спать. Смоленщ.
•**улякáньне**-*ня,—см. под лякаць.*
•**уляк-áць**-*нуць,—см. под лякаць.*
•**улячэньне**—исцеление. Гсл.
•**уліць,**—*см. под ліць.*
•**улучаць,**—*см. под луч.*
•**улучэньне**-*ня, ср.*—втягивание, вовлечение.
•**улюбéнец**-*нца, м.* **1.** возлюбленный. Гсл.
2. любимец. Гсл.
•**улюбёнка**-*нкі-юнцы, ж.*—любимица. МГсл.
•**улюбёны**-*ная-нае*-любимый. Гсл.
•**у любі,** *нареч.*—в любви. Смоленщ. *Яны ў любі*—любятся. Смоленщ.
•**улюбіць,**—*см. под любіць.*
•**у мотлах**— в куски. ПНЗ.
•**умова**-*вы, дат., предл.-ве, ж.* **1.** условие. Ар.; Ксл.; Гсл. *Умова была на дзесяць, а ён даець пяць!* Чашнікі (Ксл.).
2. договор. Ксл.; МГсл.; Ар.; Гсл.
3. контракт. МГсл.
•**умовіны**—заключение договора. Гсл.
•**умовіць,**—*см. под мовіць.*
•**умовіцца,**—*см. под мовіцца.*
•**умоўкнуць,**—*см. под моўкнуць.*
•**умоўлены,**—*см. под мовіць.*
•**умоўны**-*ная-нае,* **1.** условный. Гсл.
2. сговорчивый. Гсл.
•**умах,** *нареч.*—вмиг, в один момент. Гсл.
•**умазголіць,**—*см. под мазголіць.*
•**умазголіцца,**—*см. под мазголіцца.*
•**умалот**-*оту, предл. и зват.-оце, м.*—вымолот, зерно полученное от посева, Гсл. количество обмолоченного зерна.
•**умалотны**-*ная-нае*—умолотный. Ар.
•**умаліць,**—*см. под маліць.*
•**умарыцца,**—*см. под марыцца.*
•**умасоліць,**—*см. под масоліць.*
•**умасоліцца,**—*см. под масоліцца.*
•**умаўл-éньне**-*яньне,—см. под мовіць.*
•**умаўляць,**—*см. под мовіць.*
•**умаўляцца,**—*см. под мовіцца.*
•**умацав-áньне**-*аць,—см. под мацаваць.*
•**умацавáцца,**—*см. под мацавацца.*
•**умацніць,**—*см. под мацніць.*
•**у мачынкі(узор),**—*см. под мак.*
•**умéрзьці,**—*см. под мерзьці.*
•**умесна,** *нареч.*—совместно. Гсл.
•**Умéсьце**-*ця-цю, ср., област.*—праздник Вознесения Христова. Смоленск., Дсл. 2(*под Абдотка*).
•**умéтнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—закром в гумне для крупной мякины из колосьев. Шсл. *З уметніка ўжо ўсё выбралі.* Ст.
•**умéці**-*цяў, единств. ч. нет.*—крупная мякина из колосьев. Шсл. *Гнілыя ўмеці: карова ня хоча есьці.* Ст. *Ср. умецьце.*
•**умéць**-*ею-ееш-ее*—уметь. Ар. *Калі па-татарску ня ўмее, то паруску няхай абракаецца.* Кітаб 87а.
•**умéцьце**-*ця, собир.*—мякина. Шсл. *Драбное, харошае наша ўмецьце.* Ст.
•**умясьціць,**—*см. под мясьціць.*
•**умясьціцца,**—*см. под мясьціцца.*
•**умяшчáць**-*аю-аеш-ае, каго-што, несоверш.*—водворять. МГсл.
•**умілéнны**-*ная-нае*—умилительный. Гсл.
•**умільны**-*ная-нае*—..... *Усякая бывала цётка — то суровая, то крыклівая бяздайпрычыны, то раптам умільная.* Марціновіч(Беларус, Но. 159).
•**умірýшчае**—смертное. Гсл.
•**умірýшчы**-*чага*—смертный. Ксл. *Дзяцё ўмірушчае.* Стаішча Чаш. (Ксл.).
•**умітусь,** *нареч.*—в разные стороны головами. *Людзі паклаліся на траве ўздоўж і ўмітусь.* Рамановіч(Конадні, Но. 2, 14). *Сьвіньні ляжаць умітусь.*
•**умітуські,** *нареч.*—итти, ехать, ложить одни в одну сторону, другие в противоположную. *Людзі йшлі й ехалі. Адны — на заход, другія на ўсход. Ішлі й ехалі ўмітуські, куды вочы глядзелі.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 49-50/435-436). *Кулі ляжаць умітуські*—толстый конец одного к тонкому другому. Гсл.
•**умкнýць,**—*см. под мкаць.*
•**умýрз-аны**-*аць,—см. под мурзаць.*

•**уму́рз-аўшыся**-*аццa,—см. под мурзацца.*
•**умыка́ць,**—*см. под мкаць.*
•**умыка́цца,**—*см. под мкацца.*
•**умыкну́цца,**—*см. под мкацца.*
•**умле́ць,**—*см. под млець.*
•**уму́рзацца,**—*см. под мурзаць.*
•**умык-а́ньне**-*а́ць-а́цца,—см. под мкаць.*
•**умысел**-*сла, предл. и зват.-сьле, м.* **1.** заранее обдуманное намерение. *Паслове земскія ўсіх земль Вялікага Князтва Літоўскага ў справах і патрэбах земскіх маглі згоднымі намовамі й умыcламі на Сойм вялікі прыяжджаці.* Стт.
2. заранее обдуманное намерение(часто тайное и преимущественно предусудительное). *Сегасьветнымі умыcламі ня баўся.* Кіт. 2бб9. *Хто гэтым чатыром кнігам ня верыць, той чалавек ест кафірын*(*араб. нявернік*), *абарані, Божа, ад такіх злых умыслаў.* Тм. 41б5. *Пан Бог ведамы ўмыслаў нутраных.* Тм. 75б9. *Пан Бог ведамых нутраных умыслаў а языкоў усіх зналы.* Тм. 85б. *Хто, чуўшы ад наўчоных, ня слухае, сваім умыслам, што хоча, то справуе, такі чалавек, як быдля.* Тм. 44б1. *Учынак з умыслу шайтанскага.* Тм. 63
•**умыва́цца,**—*см. под мыцца.*
•**умы́сьля,** *нареч.*—умышленно, преднамеренно. Сакуны 87; Ар. *Хтоб умысьле да дня ґусул ня браў або умысьле ня посьнікаў, таковы чалавек увойдзе да пекла.* Кіт. 15б11, 12. *Курбан*(*араб., аброк*) *чынячы трэба глядзець, штоб... ні на яком шлонку не абранена. Акром таго... умысьле рэжуць альбо значаць, тое ня вадзіць.* Тм. 2бб4. *Калі б адзін чалавек умысьле нэмаз*(*араб. малітву*) *ня кланяўся, то такія людзі не тае уммэты*(*араб. вернікі*). Тм. 29а9.
•**умы́сьліць,**—*см. под мысьліць.*
•**умы́ць,**—*см. под мыць.*
•**умы́цца,**—*см. под мыцца.*
•**у ногі**—бежать. *Тыя разбойнікі, бачачы, што будзе блага, з-за стала дый у ногі, пераз акно.* Н.(Афанасьев. ІУ, 1914, 287).
•**уносіць,**—*см. под насіць.*
•**уносіцца,**—*см. под насіцца.*
•**уносьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—носовой платок. Ксл. *Ён узяў уносьнік і выцер нос.* Лоўжа Сір. (Ксл.). *См. насатка, уносьніца.*
•**уносьніца**-*цы-цы, ж.*—носовой платок. Ксл. *Купілі ўносьніцу.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.). *См. насатка, уносьнік.*
•**унада**-*ды-дзе, ж.*—повадка. Гсл.
•**уна́длівы**-*вая-вае*—повадливый. Гсл.
•**уна́дзіць,**—*см. под надзіць.*
•**уна́дзіўшыся, уна́дзіцца,**—*см. под надзіцца.*
•**унатрус,** *нареч.* **1.** тонко, тонким слоем (что-л. посыпать). *Ср. трусіць.*
2. *перен.*—скупо. *Беларус багацьце слоў к любові шчырай бярэ ня скупа, не ўнатрус.* Крушына: Эрот. іскрыпка.
•**уне́сьці,**—*см. под несьці.*
•**уне́сьціся,**—*см. под насіцца.*
•**уня́ць,**—*см. под імаць.*
•**уня́цца,**—*см. под няцца.*
•**уніклі́ва,** *нареч.*—вникательно. *Ты ж гаворыш, бярэць дзіва, так, на сьвеце ўсяго многа, як размысьліш уніклі́ва.* С. Музыка 101. *І мурашак бярэць дзіва, прыпаўзьлі сюды маўкліва, пазіраюць уніклі́ва.* Тм. 66.
•**уніклі́вы**-*вая-вае*—вникательный.
•**у ніты,** *нареч.*—узором на подобие диагонали. Ксл. *У Проські кулёк у ніты, ад таго й блішчыць, як срэбра або хваля тая.* Ліпна Сян. (Ксл.).
•**унук,** *унука, предл.-ку, зват. унуча, м.* —внук. Ар. *Ці ты божы ўнук?*—говорят тому, кто желает себе привилегий, льгот. Ар. *Уменьш.* **унучык**-*чка.* НК: Бабы, 2. *Уменьш.* **унучыца**-*цы-цы, ж.* НК: Бабы, 2.
•**уну́рына**-*ны, общ.*—плакса (угрюмый-ая? С.) Ксл. *Хто яе ведае па кім яна ўрадзілася такая ўну́рына?* Новікава Сян. (Ксл.).
•**унурысты**-*тая-тае*—..... *Можа й на яго, во гэткага ўнурыстага, чакае свая жонка.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377).
•**унутры́,** *нареч.*—внутри. МГсл.
•**уныпіць вочы**—уставиться, не сводя глаз неподвижно глядеть на кого, что-л. *Падыходзяць пад вокны шэрыя ваўкі, шчэрaць зубы, уныпяць вочы свае агнявыя ў няшчасную хату.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935, 99). *См. уталопіць.*
•**уподзіў,** *нареч.*—удивительно. МГсл.
•**упой,** *упою, м.*—запой. МГсл.
•**упокат,** *нареч.*—вповалку, рядом(лежать, спать). НК: Очерки, Но. 295; Ксл. *Усі палягі спаць упокат.* Шчыпцы Беш. (Ксл.).
•**упол,** *нареч.*—под мышку. Ар.; НК: Игры, 29. *Будзем дужацца, дай мне*(*узяць*) *упол. — Бяры ўпол.* Ар.
•**у попрыску,** *нареч.*—сгоряча. Гсл.
•**упор**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—упрямство. Нсл. 663; Стт. 1529, сл. *Бяз упору ты нічога ня робіш.* Нсл. *Супроць упору можна знайсьці лек.* *Послов.* Тм. *На ўпор пайшло.* Тм. *Таковы за тую сваю праціўнасьць у савітую заруку ўпадаець, а ўрад тот а том упору азнайміць нам маець.* Стт. 227.
•**упора**-*ры, общ.*—упрямец-мица. Нсл. 662. *Хоць ты пячы як упору гэтага, не паслухае.* Нсл.

•**упорлівасьць**-*ці, ж.*—упрямство. Нсл. 662. *Упорлівасьць твая не прывядзець цябе да дабра.* Нсл.
•**упорлівы**-*вая-вае*—упрямый. Нсл. 663. *Упорлівы хлапец.* Нсл. *Упорлівая каза ваўку карысьць.* *Послов.* Тм.
•**упорнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—упрямец. Нсл. 663. *Біць трэба упорніка гэтага.* Нсл.

●**упорны**-*ная-нае*—упрямый. *Есьлібы ся паказала на праве, іж той пан чыніў вонаму справядлівасьць, але вон яе упорам сваім ня прыняў... і то яго ку суду прыцягнуў, тагды таго рубля плаціці не павінен будзець, але яшчэ тот упорны сам вонаму тот рубль заплаціці маець.* Стт. 227. *А мы гаспадар таковага ўпорнага і ўраду нашаму непаслушнога-(будзем) казаць вывалаць з панств нашых.* Стт. 227. *А есьлібы тот жа так упорны быў і таму пасланцу нашаму спрацівіўся і адправы ўчыніці не дапусьціў, таковага горлам караці кажам.* Тм. ТМ. 273. *Чы той лепшы, каторы пастыроў сваіх слухаець, ці такія, каторыя свавольныя, упорныя імамаў сваіх ня слухаюць.* Кіт. 66б8. *Дзіўна рэч чалавеку аплошнаму, што ня прыйдзе да баязьні Божай із жалям сэрца яго, жэ ня кажа яго назваць чалавекам добрым, багабойным мусульманінам, але такі палічоны межы грубымі і упорнымі прастакамі.* Кіт. 67а4.

●**упорына**-*ны, общ.*—упрямец-мица. Ксл. *Такі ўпорына, ніяк не ўгаварыць.* Стралкі Беш. (Ксл.).

●**упорыста,** *нареч.*—настойчиво. *Гаталіся мы рупліва й упорыста.* Сіндрэвіч (Беларус, Но. 169). *Ён вельмі ўпорыста намагаўся заняць месца архіварыуса.* А. Цьвікевіч(Полымя, 1927 г., Но.8, стр. 107).

●**упорыстасьць**-*ці, ж.*—настойчивость. *Ср. упорысты, упірысты.*

●**упорысты,** -*тая-тае*—настойчивый. *Упорыстыя хвалі ветру злосна тузалі гальлё асілкаў дубоў.* Шакун: Сьлед, 19. *Характар жа гэтае "місіі"— упорыстае нішчэньне ўсяго, што стаіць на перашкодзе расейскаму імпэрыялізму.* Бацьк., Но. 349. *См. упірысты.*

●**употай,** *нареч.*—тайно. Іг. *См. патай.*

●**употайку,** *нареч.*—тайно. *Толькі ўпотайку, ня хоча пан, каб ведалі, што яна жывая.* ЗСД 113.

●**упоўзіны**-*наў*—новоселье. ПНЗ.

●**упагатове,** *нареч.*—вготовности. МГсл. *Ср. у гатові.*

●**упаасобку,** *нареч.*—в частности.

●**упáд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*— упадок, Гсл. упадок, несчастье. Ксл. *Хай у цябе ўпад упадзець!* Даўгое Беш. (Ксл.). *На ўпад(даваць заклад, заставу)*—отдача вещи в залог под угрозою ее утраты в пользу кредитора в случае не выкупа в срок. *Есьліб хто каму заставіў рухомую рэч на рок, на ўпад тае рэчы, а калібы рок прышоў, а тот, хто заставіў, ня выкупіў, тагды тот хто закупіў, апаведаўшыся ўраду, можаць тыя рэчы абярнуць куды хочаць ку сваей патрэбе на вечнасьць.* Стт. 334. *Есьлібы хто каму заставіў іменьне пад страчаньням і на ўпад, тагды, есьлібы рок прышоў, а тот, хто заставіў іменьне, на тот рок ня мог выкупіць, тагды тот, хто закупіў, па вонам року пры том іменьню застаці маець вечне.* Стт. 331. *Уменьш.* **упáдак**-*дку, предл. и зват.-дку*—урон, убыток, Нсл. 660. упадок, понижение. Шсл. *Бяз упадку ў гаспадарцы не абыйдзешся.* Нсл. *Сядні ўпадак, а заўтра заработак.* Тм. *Маем статак, мусіць мець і ўпадак.* *Послов.* Тм. *У тым доме ўпадак.* Хмяльнік Беш. (Ксл.). *Каб на цябе ўпадак!* Ст.

●**упадабáць,**—*см. под падабаць.*

●**упадак,**—*см. под упад.*

●**упáдаваньне,**—*см. под падаць.*

●**упáдаваць, упадáць,**—*см. под падаць.*

●**упадзéнь**-*дня́, предл.-дню, зват. упáдню, м.*—болезнь, несчастье. *Каб у цябе упадзень уваліў!* Слабодка Беш. (Ксл.).

●**у пазы́ку,** *нареч.*—взаймы. Гсл.

●**упáласьць**-*ці, ж.*—банкротство.

●**упáлы**-*лая-лае,* **1.** пришедший в упадок. **2.** обанкротившийся. *Лісты зялезныя маем даваці купцом і іншым людзём упалым.* Стт. 93.
3. *в знач. сущ.* **упалы**-*лага*—банкрот.

●**упáлая**-*ае, в зн. сущ.*—женщина банкрот. *Ср. упалы 2.*

●**упарáдкаваць,**—*см. под парадкаваць.*

●**упарáдчыць,**—*см. под парадчыць.*

●**упарáдчыцца,**—*см. под парадчыцца.*

●**упару́,** *нареч.*—вовремя, (Гсл.) своевременно. *Зьезд аказаўся скліканым вельмі ўпару.* А. Луцкевіч: За 25 год., стр. 26. *Паспароміўся ты ўпару прыйсьці.* Нсл. 607(*под спароміцца*). *Дождж упару ўсё роўна, што золата.* *Послов.* Н.(Л. Б. 2056) —дорого яичко к красному дню. *Калі дачка ў пары, не дзяржы ў двары.* *Послов.* Рапан. 78.

●**упáр-ыўшыся**-*ыцца,*—*см. под парыцца.*

●**у пáстух,** *в знач. нареч.*—в поле под надзор пастуха. Шсл. *Цялё прагналі ў пастух.* Ст.

●**упасьпéху,** *нареч.*—впопыхах. МГсл.

●**у пасьпешцы,**—сторопях. МГсл.

●**упáсьв-ены**-*іць,*—*см. под пасьвіць.*

●**упáсьвіцца,**—*см. под пасьвіцца.*

●**упáсьці,**—*см. под падаць.*

●**упáсьціць,**—*см. под пасьціць.*

●**упасьціцца,**—*см. под пасьціцца.*

●**упаважаньне**-*ня, ср.*—удостоение вниманием. Гсл.

●**упаўзáць,**—*см. под поўзаць, паўзьці.*

●**упаўзьці́,**—*см. под поўзаць, паўзьці.*

●**упацець,**—*см. под пацець.*

●**упэўніць,**—*см. под пэўніць.*

●**упэцкаць,**—*см. под пэцкаць.*

●**упэцкацца,**—*см. под пэцкацца.*

●**упхаць,**—*см. под пхаць.*

●**упхáцца,**—*см. под пхацца I.*

●**упхну́ць,**—*см. под пхаць, піхаць.*

●**упхну́цца,**—*см. под пхацца, пхнуцца.*

●**упéрад,** *нареч.* **1.** *с прошл. вр. глагола*—прежде. Ар.; Север(Раст. Северск 135).
2. *с буд. вр. глагола*—впредь. *Нявольнікі ўперад ня маюць быць зь іншых прычын, адно палоненікі.* Стт. XII, 21.

•**упе́рак,** *нареч.*—вопперек. Ксл. *Цяпе-рацькі ўперак зьмерай загон.* Брыды Меж. (Ксл.).
•**у пералуч,** *нареч.*—наперерез. Смл.
•**упе́рці,**—*см. под* *перці.*
•**упе́рціся,**—*см. под* *перціся.*
•**упе́таваўцца,**—*см. под* *петававацца.*
•**упяршыню,** *нареч.*—впервые. *Ціж мне ўпяршыню?* ЗСД, 106. *І разам із тым упяршыню паўстала ў сваёй поўнай значнасьці пытаньне.* ЗСД, 257. *Ср.* *пяршыня.*
•**упя-ты-**ць,—*см. под* *пяць.*
•**упяцца,**—*см. под* *пяцца.*
•**упіха́ць,**—*см. под* *пхаць, піхаць.*
•**упіха́цца,**—*см. под* *пхацца, піхацца.*
•**упіхн-ёны-**нýць,—*см. под* *пхаць, піхаць.*
•**упіка́ць,**—*см. под* *пікаць.*
•**упі́кі-**каў, *единств. ч. нет.*—упреки. Ар. *У сваіх лістох Бурбіс рабіў упікі.* З. Жылуновіч(Полымя, 1927, Но. 2, стр. 190). *Мяне ня трывожаць дужа твае ўпікі.* Дуб.(Калосьсе, Но. 20, стр. 149).
•**упіра́цца,**—*см. под* *перціся.*
•**упірлі́вы-**вая-вае—упрямый. Смоленщ.
•**упі́рысты-**тая-тае—настойчивый. Ксл. *Маладухі часта бываюць упірыстыя.* Гравы Сян. (Ксл.). *См.* *упорысты. Гукаючы з упірыстымі, неадчэпнымі думкамі, Гужэвіч і сам не зацеміў, як гэтыя думкі выказаліся ўголас.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 435-436). *См.* *упорысты.*
•**упі́с-**су, *предл. и зват.*-се, *м.*—запись(в книгу, в список). *Акін.*
•**упі́с-аваць-**áць,—*см. под* *пісаць.*
•**упі́с-авацца-**áцца,—*см. под* *пісацца.*
•**упіва́цца, упі́цца,**—*см. под* *піцца.*
•**упі́ць,**—*см. под* *піць.*
•**уплёт-**та, *предл. и зват.*-це, *м.*—лента, вплетаемая в косу женщины. Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр.(Наш Край, 1928, Но. 6-7, 56- 57). *Пляту касу да пояса, пляту ўплёты шаўковыя, дзяцінаўцы маладому.* Лупекі Стдуб.(Косіч II). *У Марылі прыгожая ўплётка.* Сьвеча Беш. (Ксл.). *Русую косачку брат прадаў, ідзе ж ты ўплёткі падзяваў?* Из свад. песни, Косіч 241.
•**уплётка-**ткі-тцы, *ж.*—лента для кос. Ксл.
•**упля́йміць, упля́міць,**—*см. под* *пляйміць.*
•**упля́йміцца, упля́міцца,.**—*см. под* *пляміцца.*
•**уплі́гаць,**—*см. под* *плігаць.*
•**уплі́ск-аваць-**аць,—*см. под* *пліскаць.*
•**уплі́ск-авацца-**ацца,—*см. под* *пліскацца.*
•**уплыненьне-**нуць,—*см. под* *плынуць.*
•**уплы́нь,** *нареч.*—вплавь. Гсл.; Ксл.; МГсл. *Конь пусьціўся пераз возера ўплынь.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Кінуўся ўплынь.* Нсл. 419.
•**упл-ы́сьці-**ываць,—*см. под* *плысьці.*
•**уплы́ў-**ву, *м.*—влияние. Гсл.
•**упнуцца,**—*см. под* *пяцца.*
•**упрочкі,** *нареч.*—прочь. Гсл.; Ар.; Ксл.; Шсл. *Ці ня хочаш ты мяне выправіць упрочкі, што ясіся кажны дзень?* Ст. *Пайду сядні ўпрочкі, ня дасьць ён мне жыць.* Прусаўкі Аз. (Ксл.). *Упрочкі зьбірайся, а жыта сей.* Аш.
•**упражка-**жкі-жцы, *ж.*—рабочий срок, по длине не превышающий сил рабочей лошади на пашне(пути, С.) НК: Под. пос., Но. 23, промежуток рабочего времени, предельными гранями которого служат *"запрог і адпрог"* лошади, вола. *Такіх упражак тры:***а)** *ад сьвітаньня да сьнеданьня,* **б)** *просьле яго — да абеду і* **в)** *просьле палудня — да заходу сонца.* НК: Очерки, Но. 106.—промежуток времени (работа с лошадью в течении времени, когда один раз запрягается лошадь, **С.)** Ксл. *Ідзі парабі ўпражку.* Прусаўкі Аз. (Ксл.). *Большую ўпражку ж ты адбыла.* Вяжышча Беш. (Ксл.).
•**упрас-і́ць, упраша́ць,**—*см. под* *прасіць.*
•**упра́шаць,**—*см. под* *прашаць II.*
•**аправ-і́ць-**і́цца,—*см. под* *правіць.*
•**упра́ўнасьць-**ці, *ж.*—успех в работе. Гсл.
•**упрацав-а́ўшыся-**áцца,—*см. под* *працавацца.*
•**упрэгчы-**гý-жэш-жэм-жыце *каго, соверш.*—запрячь. Ксл. *Надабе добра ўпрэгчы каня, бо дарога вялікая.* Іванова Лёз. **(***Ксл.***).** *Пілiпка, даражэнькі, упражы ты мне гэтага крывалапага.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 437-438).
•**упругасьць-**ці, *ж.*—упругость. МГсл.
•**упрыя́зьніцца,**—*см. под* *прыязьніцца.*
•**упры́дзіцца,**—*см. под* *прыдзіцца.*
•**упры́меж,** *нареч.* **1.** между. Нсл. 69. *Упрымеж людзёў.* Нсл. *Упрымеж дзьвярэй палца не шчамі.* Нсл.
2. в промежуток. Нсл. *Упрымеж таго часу й ён прышоў.* Нсл.
•**упры́цем,** *нареч.*—(когда было темновато, С.), пользуясь темнотою. Нсл. 69. *Упрыцем прыцікаўся.* Нсл.
•**упрыця́м,** *нареч.*—заметно. Нсл. 69, 517. *Ня ціха, а ўпрыцям узяў.* Нсл. *Ср.* *цяміць, прыцяміць. Ці ўпрыцям табе было, як ён вышаў?* Нсл. 517.
•**упу́д-**ду, *м.*—испуг(от которого бегут, **С.)** Ксл. *Яму здарыўся ўпуд.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).
•**упу́дзіцца-**джуся—испугаться, Семча ля Почапа(Сержп.: Отчет, 4). сильно испугаться и потому убегать.
•**упу́дзіцца-**джуся—взбеситься, ичпугаться. ПНЗ.
•**упусьці́ць,**—*см. под* *пусьціць.*
•**упушчэнства-**ва, *ср.*—шкода празь нядбаласьць, упущение. МГсл.
•**упы́н-**ну, *м.* **1.** спокойствие. Гсл. *Няма яму ўпыну.* Гсл.
2. остановка. Гсл.
•**упы́нак-**нку, *м.*—остановка. Гсл.
•**уроблены,**—*см. под* *рабіць.*

•**урод**-*ду, зват.-дзе, м.*—урожай. Еўлічы. *Каб на новы год ды добры ўрод.* Еўлічы. *Дзе ўрод, там і ўмалот. Послов.* Рапан.: Прык. 36.

•**урода**-*ды-дзе, мн. ч., род.-даў,* **1.** природа. Гсл.; МГсл.

2. урожай. Гсл.

3. рост. Гсл.

4. стан. Гсл.

5. осанка. Гсл.

6. красота. Гсл.

•**уродлівы**-*вая-вае,* **1.**—урожайный. Еўлічы; Гсл. *См. урадлівы.*

2. красивый(дородный). Гсл.

•**уроднасьць**-*ці, ж.*—статность. Нсл. 664. *Конь уроднасьцю добры.* Нсл.

•**уродна,** *нареч.*—урожайно. Гсл.

•**уродны**-*ная-нае,* **1.** статный, высокий. Нсл. 664. *Уродны мужчына.* Нсл. *Уродная баба.* Тм.

2. урожайный.

•**уроіцца**—неотступно преследовать. Гсл. *Уроілася ў галаву.* Гсл.

•**урокі**-*каў, единств. ч. нет.*—дурной глаз, сглаз, Гсл.; НК: Очерки, Но. 238; Ар. вредное действие глаза. Гсл. *См. суроцы.*

•**уроськідзь,** *нареч.* **1.** редко. Ксл. *Убрусы ткаць дужа добра ў роськідзь, а тады прасаваць.* Сяло Сян. (Ксл.).

2. вразброс. Ад.

•**урочлівы**-*вая-вае,* **1.** имеющий дурной глаз, взглядом причиняющий несчастье. Гсл.

2. склонный быть оглаженным, пострадать от дурного глаза. Гсл.

•**урочыста,** *нареч.*—торжественно. Гсл.

•**урочысты**-*тая-тае,* **1.** нарочитый, годовой. Гсл.

2. торжественный. Гсл.

•**ураб-іїць**-*ляны-ляць,—см. под рабіць.*

•**ураб-іўшыся**-*іцца,—см. под рабіцца.*

•**ура́д**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.* **1.** ведомство, учреждение.

2. должность(служба, место, С.) Гсл., должность в присутственном месте. Нсл. 665. *З ураду ськінулі.* Нсл. *Уставуем, іж на тыя ўрады, яка на судзтва, на падсудзтва, на пісарства, ня маюць быці абіраны духоўныя асобы.* Стт. 165. *Гэта вялікі ўрад у дэпартамэнцкай герархіі.* Леск. т. УІІ, 426. *Гэты "урадом" быў* "начальник отделения", — должность. *Хто бы яго ў урадзе забіў.* Ст. 1529, XI, 2.

3. управление, правительственное место. Нсл. 665. *З ураду прышоў ліст.* Нсл.

4. (*с дополнением* »**гаспадарства**», МГсл.) —правительство. Гсл.; МГсл.; Нсл. 71. *Няхай урад нас рассудзіць.* Нсл.

5. порядок(управа, МГсл.; С.) Нсл. 665. *Бяз пана ўраду няма меж намі.* Нсл. *Бяз ураду няма чаго брацца за работу.* Тм. *У карчомцы быў асобны і свой собскі жыцьця лад, свой рахунак брудна-дробны, права, звычаі і ўрад.* С. Музыка, 132.

6. распоряжение. Нсл. 71, 665. *Ніякага ўраду ня даў.* Нсл. 71.

•**урадова,** *нареч.*—официально.

•**урадовы, урадоўны**-*ная-нае*—должностный, официальный. Стт. *Урадовым парадкам.* Нсл. 71. *Урадовы чалавек.* Нсл. 665. *Урадоўным парадкам адабраў свайго каня.* Тм. *Урадовая справа.* Нсл. 71.

•**урадоўне,** *нареч.*—официально. Стт. 1529, сл. *См. урадне.*

•**урадав-аць**-*ацца,—см. под радавацци.*

•**урадаўнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —исполняющий служебные обязанности, находящийся на службе. *Каму што на ком урадаўнік прысудзіў, тагды тот маець заплату чыніці перад віжам, з ураду ўземшы.* Із старога судовага акту(Борисенок: Списки, 97).

•**урадлівы**-*вая-вае,* **1.** урожайный. Ксл.; Шсл. *Урадлівы гадок быў.* Касачы Лёз. (Ксл.). *Урадлівы сяголета год.* Ст. *Нашая бульба ўрадлівая.* Ст. *Было поле вырабленае, урадлівае.* Нязнаны("Бацькаўшчына", Но. 36-37(115-116).

2. красивый(статный, С.) Ксл. *Ну, дзеўка ўрадлівая, не дарма дзяцюкі бегаюць.* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Вялікі ёй даў сына малайца, дачку ўрадлівую.* Гарун: Жабрачка.

•**ура́дне,** *нареч.*—официально. Стт. 1529, чл. *См. урадоўне.*

•**ура́днік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—должностное лицо, Стт. 1529, сл. 228; Скарына Ц. чиновник. *Пан урадніка дзяржыць.* Нсл. 71. *Ідзі да ўрадніка.* Нсл. 665.

•**ура́дніцкі**-*кая-кае*—чиновничий, бюрократический. *Урадніцкі конь.* Нсл. 71.

•**ура́дніцтва**-*ва, ср.*—чиновничество.

•**ура́-ены**-*еваць-іць,—см. под раіць.*

•**урадзіць I, ураджоны,**—*см. под радзіць I.*

•**урадзіць II, ураджаны,**—*см. под радзіць II.*

•**урадз-іўшыся**-*іцца,—см. под радзіцца.*

•**ура́дзтва**-*ва, ср.*—правительственная(не только прав, С.) должность. Нсл. 665. *Спраўніка з урадзтва далоў ськінулі.* Нсл.

•**ураджа́й,** -*джаю, предл.-аю, м. област.* —урожай. Косіч 83; Ксл. *Не ўважай на ўраджай, а жыта сей.* Алексінічы Сян. (Ксл.).

•**ураджэньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—род(происхождение, С.) Нсл. 664. *Ты не дабароднага ўраджэньня, можаш рабіць.* Нсл.

•**ураз I,** *нареч.*—вдруг, сразу. Гсл.—друг. Нсл. 70. *Ураз прыду.* Нсл.

•**ура́з II**-*зу, предл.-зе, м.*—чувство оскорбения, Нсл. 664. оскорбление. Гсл. *Гавары спакойна, без усякага ўразу.* Нсл.

•**ура́зіць,**—*см. под разіць.*

•**ура́з-іўшыся**-*іцца,—см. под разіцца.*

•**ура́зны**-*ная-нае,* **1.** оскорбительный, обидный. Нсл. 664. *Уразныя словы гаворыш.* Нсл.

2. поразительный. Нсл. 664. *Уразная весьць.* Нсл.

•**уразва́лку: хадзіць, ісьці ў развалку** —ходить переваливаясь, переминаясь. Гсл. *Ідзець у развалку, як мядзьведзь.* Гсл.
•**у развальле,** *нареч.* **1.** во всю, полным ходом. Гсл. *Печка цепліцца у развальле.* Гсл.
2. *См. у развалку.* Гсл. *Ідзець у развальле, як мядзьведзь.* Гсл.
•**ура́зька**-*кі, общ.*—лицо, склонное к быстрому раздражнению. Нсл. 664. *Які ты ўразька, слова не скажы яму, зараз уськіпіць.* Нсл.
•**ура́зьлівы**-*вая-вае,* **1.** оскорбительный. *Ср. уразьліва.*
2. разительный, непрятный для слуха. Нсл. 664. *Уразьлівы крык, голас.* Нсл.
3. обидчивый. *Дужа ты ўразьліў; слова не скажы табе, зараз уськіпіш.* Нсл.
4. впечатлительный. *Дзень пачаў граць сваю драму і ўжо ўцягнуў у яе Корзюка, як чулага й уразьлівага актора.* Корзюк.
Нареч. **ура́зьліва, 1.** оскорбительно, обидно. Нсл. 663. *Уразьліва гаворыш імне.* Нсл.
2. разительно. Нсл. 664. *Уразьліва крычыць, як бы рэжуць яго.* Нсл.
•**ураж-оны**-*аны-а́ць*-**эньне,**—*см. под разіць.*
•**уражацца,**—*см. под разіцца.*
•**ураі́цца,**—*см. под раіцца.*
•**ура́ніць I,**—*см. под раніць I.*
•**ура́ніць II,**—*см. под раніць II.*
•**ура́ніцца,**—*см. под раніцца I.*
•**ура́ньні,** *нареч.*—утром. Гсл. *Ураньні бабух — грошы лістаноша прынёс: дачка прыслала.* Юрсл.(*под бабух*). *Ураньні над лугам плывуць туманы.* А. Бачыла. *См. нараніцы, област. Заўтра ўраньні стану(да Вас).* Дзьве Душы.
•**ураста́ць, урасьці,**—*см. под расьці.*
•**урас-і́ць**-*іцца,*—*см. под расіць.*
•**урасьці́ць,**—*см. под расьціць.*
•**урашча́ць,**—*см. под расьціць.*
•**уратав-а́ньне**-*аны-аць,*—*см. под ратаваць.*
•**уратав-а́ўшыся**-*ацца,*—*см. под ратавацца.*
•**ураўне,** *нареч.*—*наравне.* МГсл.
•**урачатава́ць**-*тую*—окончательно уладить, приготовить, организовать. Глыбоччына; Бярэзіншчына(ля р. Бярэзіны, прытоку Дняпра). *Мы можам гэта вам урачатаваць.* Глыбоччына.
урачатава́ньне, -*ня*—окончательное улажение дела. Тм.; Юхн.
•**урачы́,** -*кў-чэш-чэць-чэм-чыцѐ*—сглазить. Ар.; Ксл.; МГсл. *Ураклі нашага Іванку, вось ён і гіне.* Шарыпіна Беш. (Ксл.).
•**урачыстасьць**-*ці, ж.*—торжество. *І саступае перад дзядзькам кажны, ўрачыстасьцю крануты спакваля.* Лойка: Л. Песьня.
•**урэдку,** *нареч.*—изредка. Нсл. 71. *Урэдку бываеш у нас.* Нсл.
•**урэдкую,** *нареч.*—изредка. Нсл. 71. *Урэдкую бываеш у нас.* Нсл.
•**урэдзь а ўрэдзь,** *нареч.*—очень редко. Нсл. 71. *Урэдзь а ўрэдзь ходзе да царквы.* Нсл.
•**урэзак**-*зку, предл. и зват.-зку, м.*—сверток полотна трубкой. Ксл. *Я выткала пяць урэзкаў.* Пожынкі Сян. (Ксл.).
•**урэзаць,**—*см. под рэзаць.*
•**урэць**-*эю-эеш-эе*—сильно потеть. Сеўск (Преобр. 66); Гсл. *Соверш.* **аўрэць**—облиться потом,(Дсл.) истомиться. Нсл. 357. *Сусім аўрэў.* Дсл. *Аўрэў сусім, ісьці ня можна.* Нсл. *Соверш.* **уваўрэць, ваўрэць,** *област.* —сильно вспотеть, облиться потом. Гсл.
•**урвас** — *вырвас.* Гсл.
•**успол**-*лу, м.*—река ниже плотины. Ксл. *На ўсполе шчупакі б'юць васьцьмі.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).
•**успол**-*лу, м.* — *іспол.* НК: Очерки, 544.
•**успомнець,**—*см. под помнець.*
•**успомнецца,**—*см. под помнецца.*
•**успаможнасьць,** -*ці, ж.*—благотворительность. Гсл.
•**успамаг-а́ць**-*аццa-чы-чыся,*—*см. под памагаць.*
•**успамажэньне**-*ня, ср.*—вспомоществование. МГсл.
•**успамі́н**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—вспоминание. Гсл.; Ксл., воспоминание. Ксл.; МГсл. *На ўспамін ёй пярсьцёнкі даваў.* Яноўшчына Беш. (Ксл.). *На ўспамін дала кветку.* Крушына: Творы, 21.
•**успамінаць,**—*см. под помнець.*
•**успароць,**—*см. под пароць.*
•**успаўза́ць,**—*см. под поўзаць, паўзьці.*
•**успаўзьці́,**—*см. под поўзаць, паўзьці.*
•**усправіць,**—*см. под правіць.*
•**успру́г**-*ўгу, предл.-ўзе, м.*—напряжение. Кавыль. *Зьнішчальны ўспруг разбойнага агната.* Кавыль: Думы, 35.
•**уссопак**-*пку, м.*—небольшой курган. *На тым уссопку сядзелі.* Казяны Сір. (Ксл.).
•**Ушэсьце**-*ця, ср.*—Вознесение Господне. МГсл.; Ар.
•**устоечку,** *нареч.*—в стоячем положении. НК: Очерки, Но. 112.
•**устойнасьць**-*ці, ж.*—устойчивость. *Калі ня маеш цярплівасьці, то й не бярыся за дзела, бо яго ня зможаш, а другі зьбезахвоціцца да гэтае справы, зьнявевырыўшыся ў сваю ўстойнасьць.* (Рэч.: Пет. II, 264). *Іншыя, бачыўшы, што Піліпава гаспадарка расьцець, сталі рабіць тое самае, але ніводзін не паказаў такое ўстойнасьці.* Тм. 265.
•**установа**-*вы-ве, ж.* **1.** учреждение, институция. Гсл.
2. постановление, устав. Гсл.
•**установы**—установления, учреждения. Гсл.
•**устаноўнік**-*іка, м.*—учредитель, основатель. Гсл.
•**устаноўчы,** -*чая-чае*—учредительный. Гсл.
•**устаноўчы сойм**—учредительное собрание. Гсл.
•**у старыну**—встарину, встарь. МГсл.

•**уста́ва**-*вы, ж.*—закон. МГсл. *З паручэньня гаспадара, караля Яго міласьці Жыгімонта, князь біскуп віленскій і панове рада, вайводы, княжата на том сойме нынешнем(1507 г.) тую ўставу ўставілі.* Пресняков: Лекц. по рус. истт., М. 1939, 182. *Адпушчаючы гатмана(1507)... Станіслава Пятровіча з войскам нашым, з паны-радамі нашымі ўставілі ясьмо такую ўставу, каторую бы ся меў пан гатман, князі і паны за ўсім рыцарствам і шляхтаю справаваці.* Пресняков: Лекц. по рус. ист. II, I, М. 1939, 185.

•**уста́ва**-*вы-ве, ж.*—устав. Карскі II-3, 23.

•**устава́ць,** *несоверш.*—вставать. Ар.; Нсл. 666. *Госьці ўстаюць ад столу.* Нсл. *Пара ўставаць.* Тм. *Соверш.* **ўста́ць,** *устану-нешне*—встать. Нсл. 666; Ар. *Устаньце, дзеці, перад татулям.* Нсл.

паўстава́ць, 1. встать(многим, Нсл. 430). *Усі паўставалі, а ты сьпіш яшчэ.* Нсл.

2. *несоверш.*—возникать. МГсл.

3. *несоверш.*—зарождаться. МГсл.

4. *несоверш.*—восставать, возмущаться против кого-л.(о многих). Нсл. 430. *Што я вам такое зрабіў, што вы ўсі паўставаеце, паўсталі супроці мяне аднаго?* Нсл.

5. *несоверш.*—восставать, поднимать восстание. Гсл.

6. *несоверш.*—находить, наставать быстро (о погоде). Нсл. 430. *Вецер паўставае, паўстаець.* Нсл.

паўста́ць, *соверш.* **1.** встать (многим). *Людзі із сваімі імамамі паўстануць і да раю пойдуць.* Кіт. 24а44. *На судны дзень із кафірамі(араб., нявернымі) паўстане.* Тм. 34б8.

2. *соверш. к паўставаць 5*—восстать, (Гсл.) поднять восстание. *Перад судным днём дэджджал(араб., нячысьцік) паўстане на мусульман.* Кіт. 95б15.

4. *соверш. к паўставаць 6*—настать быстро (о погоде). Нсл. 430. *Бура паўстала.* Нсл.

•**уст-авіць**-*аўляць,—см. под ставіць.*

•**уставічны**—постоянный. *Наколькі былі багаты і што маглі даваць валасной люднасьці ловы "уставічныя" зьвярыныя, як вялікага тк і малога зьверу - тэж кунічныя і іныя ўсякія, пташыя й рыбныя, можна бачыць з наступных даных. Зьм. Даўгяла: Сьвіслацкая воласьць у 1560 г.(Наш Край, 1927, сьнежань, 30).*

•**уставі́чне,**—постоянно. (*Цяглыя людзі*) *павінны службу ўставічне служыці.* Ст. акты. *Усі падданы нашы, каторыі суць павіньні службу ўставічне служыці, то есьць людзі цяглыі.* Тм.

•**устаўня,** *нареч.*—постоянно. Міх. *Калі гэта было, што я заспаў? — А ўстаўня.* Міх.

•**уста́ць,**—*см. под стаяць.*

•**устрой**-*ою, м.*—устройство. Гсл.

•**устраміць**—вонзить. Гсл.

•**устрава́ць**—встрявать, впутываться. Гсл.

•**устрыва́ць**-*аю-аеш-ае*—лезть всюду, принимать во всем участие. Ксл. *Так яму й надабе: няхай ня ўстрывае ўсюды.* Навікі Віц. (Ксл.).

•**устрыва́ць,**—*см. под трываць.*

•**усту́п**-*пу, предл. и зват.—пе, м.*—вступление. МГсл.; Гсл.

•**уступаваці ў права**—судиться. *Тут ім у права ня ўступуючы, бяруся да караліцы яе міласьці.* Гордз. Ак. XУII, I.

•**уступа́цца**—заступаться. МГсл.

•**усту́пец**-*пца, предл.-пцу, зват.-пча, м.* —лестничная и крыльцовая ступенька. НК: Очерки, Но. 355.

•**усту́пец**-*пца*—ступенька. Ксл. *Кінь ты лазіць па гэтых уступцах у гэты касьцёл.* Крынкі Выс. (Ксл.).

•**уступі́ць,**—*см. под ступаць.*

•**уступны́**-*ная-ное*—вступительный. Гсл.

•**усту́ркаць,**—*см. под туркаць II.*

•**устынка**-*нкі-нцы, ж.*—стынка. НК: Очерки, 493.

•**усуху́,** *нареч.*—в сухом месте, не под дождем, снегом. Лепле; Ар. *Валей рабіць усуху.* Ар.

•**усьцуг** — *усьцюг.* НК: Очерки, 489.

•**уськіда́ць,**—*см. под кідаць.*

•**уські́нуць,**—*см. под кідаць.*

•**усьміхну́цца,**—*см. под сьміяцца.*

•**усьпе́рці,**—*см. под перці.*

•**усьпе́рціся,**—*см. под* перціся.

•**усьп-е́ць**-*явацъ,—см. под сьпець III.*

•**усьпіра́ць,**—*см. под перці.*

•**усьпірацца,**—*см. под перціся.*

•**усьсе́сьці, усьсядаць,**—*см. под сесьці.*

•**усьсе́ч,**—*см. под сячы.*

•**усьвядоміць**—сделать сознательным, прообщить к идее. Гсл.

•**усьвяціцца,**—*см. под сьвяціць.*

•**у́сьвіца**-*цы-цы, ж.*—гладышка, Сакуны, 16. небольшой кувшин без ручки.

•**усьцерагчы,**—*см. под сьцерагчы.*

•**усьця́ж,** *нареч.* **1.** вдоль. Ксл.; МГсл.; Гсл. *Усьцяж дарогі лес.* Падбярэзьзе Віц. (Ксл.).

2. цугом. Ксл.; НК: Игры, Но. 7. *Коні былі запрэжаны ўсьцяж.* Селядцова Беш. (Ксл.).

3. сплоть(без перерыва, на всем протяжении, С.) Ксл. *Усьцяж лесам паедзем.* Карма Куз. (Ксл.).

•**усьціхамір-аны**-*ыць,—см. под ціхамірыць.*

•**усьціна**-*ны-не, ж.*—.... *Быў у Гданску, у Каралеўцу плаваў на усьціне.* ЧЧ.: Песьні, 79.

•**усьці́вы**-*вая-вае,* **1.** почтённый. *У Пана Бога ўсьцівая й харошая рэч розум.* Кіт. 136а13.

2. почтительный. *Гэты хлопец усьцівы: ён нікому навет благога слова ня скажа.* Варсл.

•**усьці́васьць**-*ці, ж.*—почтительность. *І Джабраілу, што табе цяпер усьцівасьц чыняць, а мне перад тым лепшую ўсьцівасьць чынілі й ляпей за цябе важылі мяне.* Кіт. 62а2.

•**усьціць,**—*см. под сьціць.*

•**усыпаць**—усеять. Гсл. *Усыпалася зоркамі неба.* Гсл.
•**усю́дах,** *нареч.*—везде, повсюду. Ксл. *Ты ўсюдах пападзеш.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Усюдах абшарылі, але не знайшлі.* Пяцігорск Беш. (Ксл.). *См. усюдавах, усюдых, усюды.*
•**усю́давах,** *нареч.*—повсюду, везде. Ксл. *Усюдавах цябе досіць.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *См. усюдах, усюдых, усюды.*
•**усю́ды,** *нареч.*—везде, всюду, повсюду. Ар.
•**усю́дых,** *нареч.*—везде, всюду. Нсл. 668; МГсл.; Троська(Асьвета, 1926, Но. 7, стр. 186); Сакуны 8, 92. *Птушша ўсюдых поўна.* Сакуны. *Усюдых цябе поўна.* Нсл. *Усюдых добра, дзе нас няма.* Нсл. *Нахадзіліся ж гэтыя ножачкі ўсюдых.* Шэйн: М. I, II, 679, Но.6. *Дарма што малое, а ўсюдых яно табе далезе.* Ст. (Шсл.), *Набрала ўсюдых, дзе крамы.* Віцебшч.(Наш Край, 1929, Но. 8-9, 70). *Ты ўсюдых зьневажаеш мяне.* Нсл. 215(*под зьневажаць*). *Жыгаець усюдых, як маланка тая.* Нсл. 288. *Як мітульга лётаець усюдых.* Нсл. 285(*под мітульга*). *Усюдых завёўся бруд.* Ст. *Куды ні глянь, усюдых бязладзіца.* Нсл.(*под бязладзіца*). *Мы ўсюдых перашуку рабілі, як няма, дак няма.* Нсл. 412(*под перашука*). *І думае: толькі й гутаркі аб беларушчыне, усюдых, заўсёды.* Дзьве Душы, 111.
•**ушалопаць**-*аю-аеш-ае, соверш., перех., оскорбительно* **1.** уразуметь. Шсл. *Добра ты не ўшалопаў ды кажаш потым няма ведама што.* Ст.
2. взять что на ум. Шсл. *Дурань што ўшалопае ды ляпае.* Ст.
•**ушалопацца**—опознаться. Шсл. *Ушалопаўся ў чужую каніну, узяў яе ды вядзе.* Ст.
•**ушанава́ць,**—*см. под шанаваць.*
•**Ушэсьце**—Вознесение. Гсл.
•**ушчоліць: я духам ушчоліў** — вострял. Халопенічы, Бегамля(Юхнавец)—вспрянуть. Прынятыя Полацка-Барысаўскія словы.
•**ушчалопак**-*пку,* **1.** небольшой бугор. *На гэтых ушчалопках кепска парасло жыта.*
2. пространство, входящее клином в другие пространства. Барс., Лепле (Юхн.). *Ушчалопак гароху пасеяў.* Тм.
•**ушчаміцца**-*іць,*—*см. под шчаміць.*
•**ушчапі́ць,**—*см. под чапаць.*
•**ушчарэпіцца**-*плюся-пішся*—.... *Нашыя паганскія багі не захацелі самахоць здавацца, ушчарэпіліся за свае боскія пасады і пастанавілі прыняць бой.* ЗСД 132.
•**ушчэмлены,**—*см. под шчаміць.*
•**ушчэпнічак**-*чка, м.*—руки, сложенные вместе. Ксл. *Матка прышла к дачцэ з ушчэпнічкам.* Запрудзьдзе Сян. (Ксл.).
•**ушчэрбак**-*бку, м.*—ущерб. Гсл.
•**ушчу́хнуць,**—*см. под чухаць.*
•**ушчу́н-евацца**-*іцца,*—*см. под шчуняць.*
•**ушчука́ць,** -*аю-аеш-ае*—перестать(о дожде), Растсл. переставать.
•**ускла́сьці,**—*см. под класьці.*
•**ускліканьне**-*ня, ср.*—восклицание. МГсл.
•**ускльі́ч-аны**-*ыць,*—*см. под клычыць.*
•**ускльі́чыцца,**—*см. под клычыцца.*
•**ускрабну́ць,**—*см. под скрабаць.*
•**ушчу́к**—перестал(дождь). ПНЗ.
•**ушчу́н-ены**-*еваць-іць,*—*см. под шчуняць.*
•**ушчува́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* — *шчуняць. Ня сьміяўся дзед з Сымонкі, ня ўшчуваў яго ні-ні.* С. Музыка І. *Як іх толькі ня ўшчуваюць: вараць іх чарты ў катлох, скуру кіпцямі зьдзіраюць.* С. Музыка 80.
•**ушчыкну́ць,**—*см. под шчыкаць.*
•**ушчы́п**—щипок. Гсл.
•**ушчырк,** *нареч.* **1.** ровно с краями. Нсл. 73. *Мераць ушчырк.* Нсл.
2. под меру. Нсл. 73. *Жаўнеры ўшчырк стаяць, адзін пад адзін.* Нсл.
•**ушчыркну́ць,**—*см. под чыркаць.*
•**ушыркі́,** *нареч.*—вширину, шириною. МГсл.; Ар.; Шсл.; Рыбчына Сір. (Ксл.). *Палатно ўшыркі будзе локці два.* Ст.
•**уто, утож,** *нареч., област.*—очень, вот. Ар. *Уто я гэтыя малыя цяляткі люблю.* Ар. *Утож добра!* Тм.
•**утойм**-*му, предл.-ме, м.*—успокоение. *Няма ўтойму узбуджанай крыві.* Кавыль: Думы, 4.
•**уток,** *утку́, предл. у́тку́, зват. ву́тча, м.*—уток, поперечные нитки в полотне. Ар.; Шсл.; Ксл. *Ня стала ўтку даткаць кросны.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Нітак стала толькі на адзін уток.* Ст.
•**утока**-*окі-оццы, ж.*—устье реки. Жучк.: Топонимика, 14; Варс. *Ср. затока, прытока.*
•**уторы**-*раў, мн. ч.* **1.** выемка, желобок в клепках бочки (и т.п., С.) для того, чтобы вставить дно. Гсл. *За ўторы падняў бочку.* Багушэвіч.
2. нижний венчик(глиняной, С.) посудине, края у дна. Горадна(Полесье 192).
•**утоўпіцца,**—*см. под тоўпіцца.*
•**утоўшкі,** *нареч.*—в толщину. Растсл.
•**уточка**-*чкі-чцы, ж.*—цевка с навитою на нее ниткою, т.е. готовая для помещения в челнок. НК: Очерки, Но. 363.
•**утайку,** *нареч.*—тайком. Нсл. 75; МГсл.
•**утаймя,** *нареч.*—тайком. Цс. Бароўскае Ельн. у.(Раст.: Смоленск 140).
•**уталопіцца**-*плюся*—уставиться, вперить взор на кого-либо или на что-либо. Войш.; Ар. *Чаго ты ўталопіўся?* Войш. *Ну, чаго ты ўталопіўся і глядзіш? Прыбег пытаюся?* Корзюк. *См. утаропіцца. Круглыя дзяціныя вочачкі ўталопяцца на вас.* Гарэцкі: Песьні, 17.
•**утаропіцца,** -*плюся-пішся*—возриться, Гсл. уставиться не сводя глаз, неподвижно смотреть на кого-л., что-л. Ар. *Рыжанькі зьвярок на суку ў гары сядзіць, утаропіўся, глядзіць.* Гэлевіч: Здарэньне ў варэхах. *Ну, куды ты ўтаропіўся?* С. Музыка, 8. *У яго*

ачох жывых думка нейкая бліскала, утаропіцца. глядзіць. Тм. 11. *Дзед у хлопца ўтаропіўся.* Тм. 195. *Васіль утаропіўся на Юлю, уражаны яе прыгажосьцяй.* Макаёнак: Каб людзі ня журыліся. *"Няўжо так і спала на печы?"(у кажусе) — утаропіўся Мароз на яе.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *См. уталопіцца. Усе хлопцы адразу утаропіліся на цябе.* Макаёнак: Каб людзі...

●**утарэпіцца**-*плюся*—вперить взор. Шсл. — *утаропіцца, уталопіцца. Чаго ты ўтарэпіўся, ці ты ня бачыў?* Ст. *См. утаропіцца.*

●**утаропіцца**—оторопеть. Гсл.

●**утамава́ць,**—*см. под тамаваць.*

●**утач-ы́ць**-*ы̀цца,—см. под тачыць.*

●**утрох,** *нареч.*—втроем(при 3-х сущ. мужск. р., С.) МГсл.; Ар.; Ксл. *Яны й пашлі ўтрох на паляваньне.* Пск., Пушк.(Ч. 318). *Утрох мы борзда зрабілі.* Глебаўск Сян. (Ксл.).

●**у тробу,** *нареч.*—в замешательстве, сгоряча, в суматохе. Гсл.

●**утрая́,** *нареч.*—втрое. Ар. *Дзень мінаў — разбою хвалі большалі ўтрая.* Салавей: Сіла, 22.

●**утраіх**—втроем(кажучы праз дзеці або калі роды розныя, С.) Ар.; Н.(Афанасьев, II, 1914, стр. 41.); МГсл.

●**утрапеньне**-*ня, ср.*—оторопь. МГсл.

●**утра́та**-*ты, ж.* **1.** потеря, Шсл. потеря, утрата. Ксл. *Нам гэта вялікая ўтрата.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Вялікая ўтрата мне была з гэтаю купляю.* Ст.

2. убыток. Гсл.

3. расходы. Гсл.

●**утраве́ць,**—*см. под травець.*

●**утраціць,**—*см. под траціць.*

●**утрыва́ць,**—*см. под трываць.*

●**утвора**-*ры, дат., предл.-ры, ж.*—затор (хлеба и т.п.). НК: Очерки, 39, 40, Но. 75. *См. учына.*

●**утвора**-*ры-ры, ж.*—(смесь предназначенная ля брожения при приготовлении теста, кваса, водки, С.), затор(хлеба и т.п.). НК: Очерки, 39, 40, Но. 75. *См. учына.*

●**утварыць**—создать, образовать. Гсл.

●**утуп-іць**-*іцца,—см. под тупіць.*

●**уты́рк-аваць,** *-аны-аць-ну́ць,—см. под тыркаць.*

●**увоз**-*зу*—ввоз. МГсл.

●**увой**-*ою, предл. и зват.-ою, м.*—веревка, которой подплетают лапти. Ксл. *Прынясі імне ўвой, падплесьці лапці.* Дарожкава Сір. (Ксл.).

●**увонках,** *нареч.*—находиться вне избы, уйдя во избежание неприятности или по хозяйственной нужде. НК: Сбяги, 12. *См. вонкі.*

●**увосень,** *нареч.*—осенью. Ар.; Баркова Куз. (Ксл.); Шсл.; МГсл.; Дсл.(*под осень*). *Увосень той плача, хто вясною скача.* *Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Увосень і верабей багаты.* *Послов.* Рапан. 49.

●**увочч****у,** *нареч.*—в глазах. Нсл. 649. *Увоччу ўжэць, крадзець.* Нсл.

●**уваб****ражаць**—воображать. МГсл.

●**увабражэньне**-*ня, ср.*—воображение. МГсл.

●**ува́га**-*а́гі-а́зе, ж.*—внимание. Гсл.; Ар.; Ксл. *Няма ў яго ніякае ўвагі — вецер ветрам.* Слабодка Куз. (Ксл.).

узяць на ўвагу—принять во внимание. Гсл.

●**уваходлівы**-*вая-вае*—взыскательный за свое(имущество, честь). Ар.

●**уваходзіць**-*джу-дзіш-дзе, несоверш. за што*—быть "уваходлівым", взыскательным за свое. Ар. *Ён за сваё дужа ўваходзіць.* Ар.

●**у вахвоту,**—*см. под ахвота.*

●**увадкот,** *нареч.*—с избытком. *Уперад часу не ставала з-за працы, цяпер было яго ўвадкот.* Нязнаны(Бацьк., Но. 36-37/115-116).

●**увадзіцца**—получать(женщине) очистительную молитву для входа в церковь после родов. Гсл.

●**увазярэдзіць,**—*см. под азярэдзіць.*

●**уважаньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—усмотрение.

подле уважаньня—по усмотрению. *А каторым бы рэчам цана ў Статуце ня была апісана, тагды возны із шляхтаю подле ўважаньня свайго шацунак і адправу на тых рэчах чыніці маюць.* Стт. 277.

●**уважа́ць**-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш. на каго-на што,* **1.** обращать внимание. Нсл. 45, 648; Ар.; Шсл.; Ксл.; Гсл. *Не ўважай ты на мяне, што я раблю.* Ст. *Не ўважай ты на яе брахню!* Гараватка Меж. (Ксл.). *На ўраджай не ўважай, а жыта сей.* *Послов.* Ар. *Уважай на тое, што чытаюць.* Нсл. 45. *Ці ўважаеш, бацька, што сынок твой кажа?* Нсл. 45. *Ён і на што не ўважае.* Нсл. 648.

2. принимать в соображение. Гсл. *Соверш.* **ува́жыць**-*жу-жыш-жа, на каго, на што* —обратить внимание, Нсл. 45. уступить, оказать снисхождение. Шсл. *Ня ўважыў на маю працу.* Нсл. 45. *Уваж на маю старасьць.* Нсл. 648. *Трэба чалавеку ўважыць: ён не вінават.* Ст.

3. считать. *Не ўважай падупалага за ўпалага, а хату яго за баўдыр.* *Послов.* Лепле.

●**ува́жлівасьць**-*ці, ж.*—внимательность. Нсл. 648. *Уважлівасьць ня шкодзе.* Нсл.

●**ува́жлівы**-*вая-вае*—внимательный. Нсл. 648. *Будзь уважлівы да таго, што старыя кажуць.* Нсл. *Нареч.* **ува́жліва** —внимательно. *Уважліва ў возера зірні.* Клішэвіч ("Веда", 1951, ст. "Возера").

●**ува́жнасьць**—внимательность. Гсл.

●**ува́жны**-*ная-нае*—внимательный. Ар.; Ксл.; Нсл. 648; Гсл. *Уважны не паблудзіць.* Нсл. *Нареч.* **ува́жна**—внимательно. Ар.; Ксл.; Нсл. 648. *Глядзі ўважна, каб не прапусь-*

ціць. Доўжа Куз. (Ксл.). *Уважна рабі, чытай.* Нсл. *Ласкат.* **ува́жненька.** Нсл. 648. *Пакланіся пану ўважненька.* Нсл. *Слухай уважненька, што татулька гавора.* Нсл.

•**уважыць,**—*см. под уважаць.*

•**увалока**—земельная мера(от 12 до 30 десятин, в зависимости от качества земли, **С.**) Гсл., площадь земли(около 20 десятин). Ксл. *У яго дзьве ўвалокі зямлі.* Копцевічы Чаш. (Ксл.).

•**увамну́ць,**—*см. под мяць.*

•**увасабля́ць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*—олицетворять. Гсл. *Отгл. имя сущ.* **увасабленьне**-*ня, предл.-нню, мн. ч.-ні-няў*—олицетворение. Гсл.; ЗСД 146, 212.

•**увата́віць,**—*см. под атавіць.*

•**уваву́ліць**-*люліш-ле, повел.-ль-льма, соверш.*—много за одним разом влить, всыпать. Ар.

•**уваўрэлы**-*лая-лае*—сильно вспотевший, облившийся потом. *Станіслаў (усьмяглы) уваўрэлы, але здаволіўшыся, варочаў у руццэ абгарэлы цыліндар (каб засіліць вады).* Рамановіч (Конадні, Но. 2, 16). *Ср. ваўрэць.*

•**уваўрэць,**—*см. под урэць.*

•**увачавідкі,** *нареч.* **1.** в глаза. Міх. *Ён увачавідкі маніць, а ты маўчы й спускай яму.* Міх.
2. на виду. Ксл. *Гэна мне зрабілася ўвачавідкі.* Гуліна Сян. (Ксл.). *Піпка ўвачавідкі дзесь зьгінула.* Демид.: Веров. 110.

•**увачч́у,** *нареч.* **1.**—в глазах, перед глазами(одного человека, **С.**) Шсл.; Гсл. *Вось так уваччу ён і стаіць.* Ст. *Уваччу палаў зялёны круг.* Пысін(Б. Голас, Но. 70). *Аж стала зелена ўваччу.* Гсл.
2. на глазах, на виду, Ксл. в глаза. *Тут жа ўваччу маніць.* Хацімшчына Куз. (Ксл.).

•**уве́д**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—испытание(? **С.**). Смоленщ.

•**уве́лькі,** *нареч.*—величиною. Імсьц.; Гсл. *Сабака ўвелькі з ваўка.* Імсьц.

•**увесял-я́ць-іць,**—*см. под весяліць.*

•**увесну,** *нареч.*—весной. *Увесну, як прыедзем к нам, я першы абыйму цябе.* Пушча(Калосьсе, Но. 18, 1939, стр. 19).

•**уве́сь, уся, усе**(*област.* **усё**), *мн. ч.* **усі**(*област.* **усе**), *местоим.*—весь. МГсл.; Ар. *Усе сырое мяса.* Н. (Демид.: Веров, 1896, II, 144). *Усяе было гэта яго малітвы.* Мікольск М.(Демид.: Веров. 105). *Пабʼеш усе непрыяцельскае войска.* Н.(Афанасьев I, 1913, 211). *Будзьце здаровенькі усі.* НК: Піт., 77.

•**усенька, усенькі,**—*см. под увесь.*

•**усё чыста,** *мн. ч.* **усе́ чыста,** (*уменьш., ласкат.* **чы́сьценька,** *увелич.* **чысьцюсенька**)—совершенно всё, абсолютно всё, все, все поголовно. Ар.; Ксл. *Бабаедаўскія шляхты пайшлі да касьцёла ўсе чысьценька ў брылёх.* Пацкава Сян. (Ксл.). *За тры дні ўсё чыста заваліў.* Ржэўскі п.(Афанасьев: Нар. рус. казки, I, 1897, 182). *Усё чыста (град) павымалаціў.* Севр(Раст.: Северск 157). *Будуць на яго ўсе чыста злаваць.* ЗСД 94.

•**уве́сь(уся, усё, усе) чы́ста**—совершенно весь. Ар.; Север(РСБ. 157). *Усё чыста павымалаціў.* Север(РСБ, 157). *Мы заўём вяночкі дый на ўсі сьвяточкі, дый на ўсі сьвятыя.* Севершч.(Косіч 13). *Усе чысьцюсенька пагніе.* Севершч.(Косіч 38).

•**уве́тласьць**-*ці, ж*—вежливость. *Ня дзівяцца із супакою нашага і даравана́й адно ім уветласьці.* Узгоркі.

•**уве́тлы**-*лая-лае*—приветливый, вежливый. НК: Старцы, Но. 16.

•**уве́чары,** *нареч.*—вечером. Ксл.; Гсл. *Увечары забіў казу, наклаў цяпла, адрэзаў сьцягно, сьпёк і стаў есьці.* Дзяніскавічы(НЗ, Шэйн, II, 161). *Увечары вылі ваўкі, а ня ночы.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *Глянуў увечары на ягнё.* Севершч.(Косіч 15). *Уменьш.* **увечарочку.** *Увечары, увечарочку гнала дзевачка каровы.* Барадзінка Імгл.(Косіч 29).

•**увяза́ньне**-*ня, предл.-нню, ср.*—введение во владение. *Увязаньне ў вонае йменьне за рэч асуджаную паступіці.* Стт. 274. *Увязаньня табе жаднага не паступую.* Квятк. 150. *Урад наш судовы за суму пенязяй прысуджоную маець увязаньне даваці шацункам: за кажную дваццаць коп грошай — у службу або валоку людзьмі аселых.* Стт. 276. *Пак ліж бы і таковых грунтоў на ўвязаньне за суму прысуджоную не ставала, тагды і ў засеяньне... увязаньне давана быці маець.* Тм.

•**увя́заваць**-*зую-зуеш, несоверш.*—вводить во владение. *Соверш.* **увяза́ць,** *увяжу́-жаш-жа,* **1.** ввести во владение. *Пісаў яго міласьць гаспадар наш да мяне, абых я пана Марціна ў тыя сенажаці ўвязаў, і мы пана Марціна казалі ясьчмо ў тыя сенажаці ўвязаці.* Квятк. 150. *Апанаваўшы ўсе будаваньне, увязаці і старане падаці маець.* Стт. 276.
2.—*см. под вязаць.*

•**увяза́цца,** *увяжу́ся-жашся, общ.*—войти во владение. *Тот, хто ў іменьня такія шляхоцкія ўвяжацца, ня маець у тае шляхты іменяй адыймаці.* Стт. 276.

•**увя́зка**-*зкі-зцы, ж.*—кусок полотна, которым увязывают пищу в поле(вообще увязывают что-л.). Ксл. *Увязку пашукай, як я так гаршкі панясу?* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**увяжчае**-*ага, в зн. сущ.*—вознаграждение за введение во владение. *А пяці коп грошай сама ана аддала маршалку пана ваяводзіну ўвяжчага.* Літ. Мэтр. Кн. суд. дел УІ. а. 32(Барысёнак: Адвакатура, 174). *А за працу таму ўраду самоему ўвяжчага ад капы два грашы тот, каму адправу чыняць, плаціці маець.* Стт. 271.

•**увя́жчы**-*ага, во знач. сущ., юрид.*—должностное лицо, осуществляющее ввод истца во владение имуществом ответчика, по поводу которого велось судебное дело. Стт. 1529, сл. *Тады тот увяжчы, каго будзець увязаваці, маець то чыніці зь людзьмі добрымі, староньнімі.* Стт. 1529, сл.
•**увяжчы ліст,**—*см. под ліст. Возны ад ураду нашага на ўвязаньне старане жалабнай прыданы, маець для таго ўвязаньня да йменьня стараны праціўнае ехаці і старану жалабную подле лісту ўвяжчага ўвязаці.* Стт. 270.
•**увя́ліцца,**—*см. под вяліцца.*
•**увярэньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—вера. *Імам што ест? — Увярэньне а Пана Бога адзінага.* Кіт. 39а7.
•**увярнуцца,**—*см. под вярнуць.*
•**увясну́,** *нареч.*—весною. Гсл.
•**увіх-а́цца**-*нўцца,—см. под віхацца.*
•**увіхны**-*ная-нае*—проворный. *Не паможа, не навуча знахар увіхны.* С. Музыка 255.
•**увінуць,**—*см. под вінуць.*
•**увішна,** *нареч. к увішны*—быстро, старательно, усердно. *Плывуць увішна хмараў караваны.* Кавыль: Думы 32. *Ціха і увішна, абы толькі вышла.* Сяднёў. *Ср. ст.* **увішней.** *Хадзілі увішней войстрыя штыхі.* Кавыль: Думы, 22. *З кажным днём сьмялей, увішней сонца палкія уколы.* Кавыль, Бацьк., Но. 496-497. *Ср. увіхацца(под віхацца).*
•**увішны**-*ная-нае*—быстрый, скорый, старательный, усердный. *Злосьць ейная праходзіла ўборзьдзе, і яна ізноў станавілася Ваяля прагнай, увішнай і пякляна ліпкай.* Корзюк. *Чакаць віна доўга не давялося; маладая, увішная кельнэрка ў вельмі хуткім часе прынесла кіліхі віна.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1). *Ср. віхацца, увіхацца.*
•**увітка**-*кі*—крученная ветвь для привязывания решетки на крыше, связывания кольев в заборе и т.п. Ксл. *Прыцягні там палеціну ўвіткай.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *См. вітка.*
•**увів-а́ньне**-*а́ны-а́ць,—см. под віць.*
•**увыйсьці,**—*см. под хадзіць.*
•**увышкі,** *нареч.*—вышиною. Ар.
•**уце́ха**-*хі, ж.* **1.** утешение. Шсл. *Дзеткі іхныя — адна ўцеха.* Ст.
2. отрада, удовольствие. Ксл. *Адна ўцеха глядзець на яго.* Селядцова Беш. (Ксл.).
•**уце́ець,** *уцѐю*—понять, уразуметь. Гайнін. *Няўжо Вам здаецца, што гэткай простай рэчы ня можам уцеець?*
•**уцекі**-*каў, единств. ч. нет.*—бегство. *Навіны прыкрыя ляцелі барджэй за ўцекі жабракоў.* Кл.: Каліна, 49. *Уцекі злодзея.*
•**уце́клы**-*лая-лае*—убежавший. *Чэлядзь дворная або палоненая, уцеклая, маець быці запавядана й выдавана.* Стт. 459.
•**уце́м-іць**-*іцца,—см. под цеміць.*
•**уце́рпець,**—*см. под цярпець.*
•**це́рціся, уціра́цца,**—*см. под церці.*
•**уцёк**-*ёку, м.*—убежение, место, где можно укрыться, скрыться от кого-чего-л. Ар.
•**у цяжары**— в состоянии беременности. Хамінічы Сян. (Ксл.). *Мар'я ў цяжары ўжо тры месяцы.* Тм.
•**уцяжку́,** *нареч.*—в состоянии беременности. Гсл.
•**уцяка́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, повел.-ай-айма, несоверш. ад каго-чаго, скуль*—убегать, МГсл.; Ар.; Ксл. удирать. Шсл.; Ар. *Шайтан... уцякае ад голасу азаннага.* Кіт. I аII. *Уцякай барждждэй, бо дадуць.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Уцякайма, хлопцы, адгэтуль!* Ст. *Раман уцякаў ад людзёў.* Корзюк. *Ад жыцьця ня ўцякаў а нідзе.* Салавей: Сіла, 49.
уцякае з памяці—не удерживается в памяти. Караліішчавічы.
•**уцякаючы**-*ага*—убегающий. *На рынку раілася ад уцякаючых.* Тат.: Кво вадыс, 283. *Затыбра было поўнае ўцякаючага народу.* Тм. 288.
уцяка́ючы-*чая-чае, прич. наст. вр.*—убегающий. *Лўчыла на дарозе... лесам уцякаючага злодзея паганіці.* Стт. 496. *Соверш.* **уцячы́,** *уцякў, уцячэш, уцячэць, уцячэм, уцячыцѐ*—убежать, удрать. Ар. *Баран уцёк на сяло.* Стаішча Сян. (Ксл.). *Вось і папаўся — і ўцячы няма куды.* Ст. *Не магу ад яго ўцячы.* Кавыль: Пад зорамі, 8.
•**уцячы́,** *уцякў да каго*—убежать к кому. *Вон уцёк да пана Юр'я Храбтовіча.* Гордз. Ак. XVII, 4.
•**уцяка́ч**-*ача̀, предл.-ачў, зват.-а̀чу; мн. ч.-чычоў-чом, мн. ч., предл.-чох, м.*—беглец, беженец, Гсл. беженец. Ксл. *Ён усю вайну уцекачом быў.* Рыбчына Сір. (Ксл.).
•**уця́м-іць**-*їцца,—см. под цяміць.*
•**уцямне́,** *нареч.*—впотьмях. Нсл. 78. *Сьляпуючы, ды яшчэ і ўцямне.* Нсл.
•**уця́ты**—усеченный. Гсл.
•**уця-ць**-*цца,—см. под цяць.*
•**уці́рыш**-*ша, предл. и зват.-шу; мн. ч., род.-шаў, м.*—салфетка. Пск., Твер. (Даль). *Дзяўчынка бяліла ўцірыш.* Горбава Лёз. (Ксл.).
•**уці́ск**-*ку, предл.-ку, м.*—угнетение, МГсл. притеснение, гнет. Гсл.; МГсл.
•**уцісканьнік**-*ка, м.*—угнетатель. МГсл.
•**уціск-а́ны**-*а̀ць-нуты-нуць,—см. под ціснуць.*
•**уцісьненьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—притеснение. *Уцісьненьне... падданых ад стараст зямлі жамойцкае... цяжкімі работамі і няізьмернымі падачкі(устар. твор. падеж,* **С.)** Пресняков: Лекции по рус. ист. II, М. 1939, стр. 127.
•**уці́сьн-ены,**—*см. под ціснуць.*
•**уцішаць**—умиротворять, усмирять, успокаивать. Гсл.
•**уцішку́,** *нареч.*—втихомолку. МГсл. *Можа таксама плача ўцішку.* ЗСД 256.
•**у цьверазі,** *нареч.*—трезвый, Смоленщ. в трезвом состоянии. Тм. *Ён прышоў у цьверазі.* Смоленщ.

•**уцы́ркаць**-*нуць,—см. под* **цыркаць.**

•**учора,** *нареч.—вчера.* Ар.; Ксл.; Гсл. *Учора была пагода.* Улановічы Віц. (Ксл.). *См. учорах.*

•**учорах,** *нареч.*—вчера. Ксл. *Учорах ён быў у нас.* Цаўі Сір. (Ксл.).

•**учорашні**-*няя-няе*—вчерашний. МГсл.; Нсл. 77. *Аб учорашнім ані слова.* ЗСД 207. *Учорашняя капуста.* Нсл. *Учорашні хлеб, госьць.* Нсл.

•**уча́дзіць**-*іцца,—см. под* **чадзіць.**

•**учалопіць**-*плю-піш*—вбить себе в голову. *Мой хлопец учалопіў, што ён ужо вялікі, і давай яму боты.* Міх. *Учалопіў, што ён прэзыдэнт.*

•**учалопіцца**-*плюся-пішся*—взять в голову. Халоп. (Юхн.).

•**учамяра́ць**-*дю-деш-де, несоверш.*—внедрять. МГсл.

•**учамяра́цца**-*дюся-дешся, несоверш.*—внедряться. МГсл.

•**учамярыцца**—внедриться. Гсл.

•**учашча́ць**-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш.*—часто бывать. *Дзе любяць — не ўчашчай, дзе ня любяць — ня бывай.* Рапан. 219. **1.** часто приходить, повадиться. Гсл.

2. уменьшать, отделять часть. Гсл.

•**учэпісты**-*тая-тае*—цепкий, способный цепляться и крепко держать что-л. *Кустоўе вунь якое глухое учэпістае.* Вышынскі: Хата пад ліпою.

•**учкýр**-*рá, предл.-рý, зват. учкýру; мн. ч.-ры́роў, мн. ч., предл.-рох, м.* **1.** шнурок, обрывок тасьмы. Гсл.

2. завязка у штанов. Полесье 113.

•**учýткі,** *нареч.*—вслух. БНсл.

•**учуць,**—*см. под* **чуць.**

•**учýцьце,** *ср.*—чувство, предчувствие. Гсл.

•**учы́н**-*ну, предл. и зват.-не, м.*—раствор муки на хлеб(затор, С.) Нсл. 671. *Мукі толькі на ўчын ёсьць, а на замес ня будзе.* Нсл. *См.* **учына, утвора,**—производство. Гсл.

•**учы́на**-*ны, дат., предл.-не, ж.*—затор (хлеба и т.п.). НК; Очерки, 39, 40, Но. 75. *"Утвора"* или *"учына"* делается часов за 10 перед печением хлебов. НК: Очерки, 39. *См. утвора.*

•**учы́нак**-*нку, предл. и зват.-нку, м.*—проступок, (Гсл.) (практическая деятельность, действие в противоположность мыслям, словам, **С.**) дело. Нсл. 77. *Добры, благі, хрысьцянскі ўчынак.* Нсл. 671. *Добрыя ўчынкі.* Нсл. 7., *На якія ты ўчынкі пусьціўся?* Тм.

•**учыня́ць**-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш., перех.* **1.**—причинять, учинять. Нсл. 671. *Учыняць, учыніць крыўду.* Нсл.

2. растворять, Нсл. 671; Ксл. заквашивать хлеб или блины, Шсл. заквашивать тесто, ставить тесто, приготовлять *"учыну",* Ар. заделывать хлеб, ПНЗ. приготовлять *"учыну",* НК: Очерки, Но. 5. учинять хлеб, пироги. Нсл. *Прынесьлі дзяжу й гаспадыня пачала ўчыняць хлеб.* Яноўшчына Беш. (Ксл.). *Заўтра йзноў давядзецца ўчыняць хлеб.* Ст.

учыні́ць-*ню́-ніш-не,* **1.** *соверш. к учыняць што*—сделать, учинить. *Яго вольным учыню.* Кіт. 3а8. *Запісы мяжсобку учынілі.* Нсл. 179(*под запіс*)

2. растворить, Ксл. заквасить хлеб или блины, Шсл. заквасить тесто, поставить тесто, Ар.; Растсл. приготовить *"учыну".* НК: Очерки, Но. 5. *Учыніць каравай.* Нсл. 671. *Трэба ўчыніць хлеб!* Альшанікі Беш. (Ксл.). *Учыніла цеста на хлеб.* Ст. *Учыніла бульбяных бліноў.* Ст.

учыня́цца-*яюся-яешся за каго,* **1.** вступаться, брать на себя ходатайство за кого, Нсл. 77. ходатайствовать. *Ніхто ня ўчыняецца, ня хоча ўчыніцца за беднага сірату.* Нсл. *См.* **прычыняцца 4.**

2. *несоверш. к учыніцца 2*—делаться чем за кого-л.

учыні́цца-*нюся-нішся,* **1.** *соверш. к учыняцца 1.* Нсл. 77.

2. *соверш. к учыняцца 2*—сделаться чем за кого-л. *Я за ўсіх вас курбаном учынюся.* Кіт. 79а3.

•**учын-і́ць**-*і́цца,—см. под* **чыніць.**

•**учы́нны**-*ная-нае, прилаг. к учына.* НК: Очерки. 40. *Учынная мука.* НК: Очерки, 40.

•**уюн,** *уюнá, зват. уюне, мн. ч.-ны-ноў-номны-намі-нох, м.*—минога речная и ручьевая. НК: Очерки, 493.

•**ую́шка**-*шкі-шцы, ж.*—сквозной цилиндр для наматывания нитей, НК: Очерки, 176. вьюшка.

•**ую́шыцца,**—*см. под* **юшыць.**

Ц

•**цоб,** *междомет.*—окрик на волов; на лево. Гсл. *Цоб-цябе!* Гсл.
•**цогаць**-*аю-аеш-ае*—(об одежде) — таскать, грязнить нося. Ар. *Соверш.* **зацогаць** —затаскать, заносить. Ар.; Варсл. *Як ты зацогаў каптан!* Ар. *Прич.* **зацоганы** —затасканный. Ар.
•**цокаць**-*аю-аеш-ае*—ударять, Растсл. о часах: тикать.
•**цоп,** *местоим.* **1.** быстрое падение в мокроту. Нсл. *Цоп у балота.* Нсл.
Нсл.
2. удар ладонью. Нсл. *Цоп мяне па плячу.* Нсл.
3. шлеп. *Цоп і сеў.* Нсл.
•**цопаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** плескать, бить по чему-л. жидкому. Нсл. *Ня цопай па вадзе.* Тм. *Однкр.* **цопнуць**—плеснуть, ударить по чему-л. жидкому. Нсл. *Цопнуў, аж пырскі паляцелі.* Нсл.
2. итти по грязи или по болоту. Нсл. *Цэлы дзень цопаеш па гэтым балоце: няма ведама, ці дацопаеш сядні да двара.* Нсл.
3. бить кого-н. кистью руки. Нсл. *Цопай, цопні яго па мордзе, каб замоўчыў.* Нсл.
4. хлестать веником в бане. Нсл. *Цопай паціху дзяцё.* Нсл. *Соверш.* **пацопаць.** Нсл. *Пацопай мне сьпіну.* Нсл.
•**цопацца,** *возвр.* **1.** плескаться в воде. Нсл. *Дзеці цопаюцца ў лужы.* Нсл.
2. падать(в жидкое или мягким, С.) Нсл. *Малы часта цопаецца задком.* Нсл.
3. бродить по мокроте. Нсл. *Ня цопайся па балоце.* Нсл.
4. хлестаться веником в бане. Нсл. *Ня борзда ты цопаешся, пусьці другога парыцца.* Нсл.
цопнуцца — *однкр. к* цопацца *1, 2, 4. Асьцярожна йдзі па кладцы, ато цопнешся ў балота.* Нсл.
нацопацца 1.—набродить вдоволь(по мокрому, жидкому, С.) Нсл. *Нацопаўся я сядні досыць.* Нсл.
2. намучиться в топком месте. Нсл. *Нацопаўся, пакуль вылез із балота.* Нсл.
•**цопкацца, 1.** брести по грязи, производя брызги. Нсл. *Цэлы дзень цопкаліся мы па балоце, так наліло!* Нсл.
2. *соверш.* **зацопкацца**—неосторожно идя по грязи, пачкаться. *Ідучы па балоце, цопкаешся, зацопкалася па калені.* Тм.
нацопкацца—натоптаться(по мокрому, С.) Нсл. *Нацопкаліся па гэтай мокрай дарозе.* Нсл. *Ср. цёпкацца.*
•**цопуха**-*хі, ж.*—передняя, верхняя часть печи. Ксл. *Ручнік вісіць над цопухай.* Нов. Сяло Беш. (Ксл.).
•**цопуха** — *сопуха.* Гсл.
•**цот**-*ту, м.*—чот, чотное число. Ар.; ПНЗ; Шсл.; Кс.; Гсл. *Угадай, цот ці лішка?* Ст. *Два й чатыры будзе цот.* Пятніцкая Беш. (Ксл.).
•**цабе́**—окрик на волов: направо. Гсл.
•**цага́н,** -*нà,* (**цага́н**-*на,* Марцінкава Куз., Ксл.)—чугунный горшок, Шсл. котел. *Наварылі цаган бульбы.* Ст. *Уменьш.* **цага́нчык**-*ка, м.* Шсл. *У цаганчыку каша варыцца.* Ст.
•**цаге́льня**-*ні-ні, ж.*—кирпичный завод. Растсл.; Ар.; Русінава Сян. (Ксл.); Шсл.; Гсл.; НК: Очерки, 241. *У цагельні купіў паленае цэглы.* Ст. *Ён ня раз блукаў у гэтых аколіцах, яшчэ калі працаваў на цагельні.* Корзюк.
•**цаге́льнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —человек изготовляющий кирпичи. НК: Под пос. 46.
•**цаге́льны**-*ная-нае*—кирпичный. Ар.; Ксл. *У нас няма цагельнага складу.* Заронава Куз. (Ксл.).
цагельны мур—кирпичная кладка.
•**цагля́р**-*рà, м.*—мастер, делающий кирпичи. *Бацька ягоны цагляром служа.* Залужна Беш. (Ксл.).
•**цахоўка**-*кі, ж.*—кружка. Ксл. *Анiся, падай цахоўку.* Сяркуці Сян. (Ксл.).
•**ца́хна**-*ны, ж.*—пройдоха. Гсл.
•**цахна́р**-*арà, предл.-арў, зват.-àру; мн. ч.-рыроў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—гира. Войш.
•**цадзі́лка**-*кі, ж.* **1.** тряпка для процеживания, цедило. Ар.; Север(Косіч 78); Пустынкі Сян. (Ксл.).; Гсл. *Цадзілка радкая: малако ня чыта цэдзіцца.* Ст.
2. фильтр.
3. *перен.*—скупой покупатель, медленно и понемногу добавляющий к предложенной сумме. Ар.
•**цалава́ньне**-*ня, ср.*—целование, поцелуй, поцелуи. *Устань, мілы, маё цалаваньне, ужо гатова табе умываньне.* Бегач Горадн. (Косіч 40).
•**цалава́ць**-*лўю-лўеш-лўе; повел.-луй-луйма, несоверш. каго, у што,*—целовать. Ар. *Пацалуй дзядзіну ў руку.* Ар. *Ня дзікайся татулькі, пацалуй у ручку, ён табе праскурку дасьць.* Нсл. 131 (*под дзікацца*). *Соверш.* **абцалаваць**—расцеловать. Дсл. *Маці дзеці абцалавала.* Бельск. у. (Дсл.). *Соверш.* **пацалава́ць**—поцеловать. Ар. *Пацалаваў дзядулю ў руку.* Ар.
•**цалава́цца**-*лўюся-лўешся, несоверш., взаим.* —целоваться. Ар. *Соверш.* **пацалава́цца** —поцеловаться. Ар. *Даганяючы, не пацалуешся*—насильно мил не будет. *Послов.* Войш.

•**цалёўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—доска, толщиною в один дюйм. НК: Очерки, Но. 648; Ар.; Шсл.; Ст. Сяло Куз. (Ксл.). *См. цалька. На шалёўку нарэзалі цалёвак.* Ст.

•**цалява́ць**-*лiою-люеш-люе*—соединять в целое, Ксл. сшивать кусочки пушного товара. Нсл. 693. *Колькі ні цалюй — усё чарапкі будуць.* Дубнікі Сян. (Ксл.). *Цаляваць крысо.* Нсл. *Соверш.* **пацаляваць.** Нсл. *Пацаляваць хутра.* Нсл. *Соверш.* **сцаляваць.** *Сцалявау крысо.* Нсл. *Соверш.* **выцаляваць**—из кусочков составить целое. Нсл. 101; Гсл. *Выцаляваць хутра.* Нсл.

•**цаліць**-*лю-ліш-ліць*—хранить, исцелять. *Хай вас Бог усіх цаліць.* С. Музыка, 91.

•**цалком,** *нареч.*—целиком, Гсл. полностью. Ксл. *Цалком праглынуў такі кусок.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Цалком ізь мяне хочаш выссаць кроў.* Тм.

•**цалкі́,** *-коў-ком-камі-кох*—неочищенный варенный картофель. Ксл. *Цалкоў наеўся з буракамі.* Бабінічы Віц. (Ксл.).

•**цаль**-*лі, ж.*—дюйм. Ар.; Ксл.; МГсл. *На дзьве цалі таўшчынёю надабе.* Купіна Віц. (Ксл).

•**ца́лька**-*лькі-льцы, ж.*—доска толщиною в один дюйм. НК: Очерки, Но. 648. *См. цалёўка.*

•**цальнёг**-*нягу̀, предл.-нязѐ, зват.-нѐжа; мн. ч. цальнягі̀-оў-ом, мн. ч., предл.-ох, м.* **1.** нетронутая человеком толща снега зимою, т.е. такой снег, по которому не ходили и не ездили. Ар. *Засопся па цальнягу саначкі цягаючы.* Войш.

2. *перен.*—земля никогда не паханная или уже задернелая, целина. *Вывозяць на сібірскія цальнягі.* Бацьк., Но. 456-457. *Ср. дзірван.*

•**цалы́паць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—цапать, хватать жадно. Нсл. 685. *Адзін ты цалыпаеш па поўнай ложцы, а другім нічога не застанецца.* Нсл. *Соверш.* **зацалыпа́ць.** Нсл. 685. *Зацалыпаў поўную ложку мёду.* Нсл.

•**заця́м-іць**-*ляць,—см. под цяміць.*

•**цалып,** *отглаг. частица, зн.* **1.** быстрое похищение чего-л., хвать, цап. Нсл. 685. *Цалып у хатуль.* Нсл.

2. нечаянное схватывание. Нсл. 685. *Цалып за руку яго.* Нсл.

•**цанава́ць**-*нўю-нўеш-нуе; повел.-нуй-нуйма, несоверш.*—оценивать. Смоленщ. *Соверш.* **ацанава́ць**—оценить. Шсл. *Шкоду ацанавалі на тры рублі.* Ст. *Пазвалі панятых, каб шкоду ацанаваць ды на суд падаць.* Ст.(*под паняты*). *Соверш.* **расцанава́ць**—расценить, Смоленщ.; Сьп. критически отнестись кому, разбранить, как следует, отделать. Дсл. *Ну, ужо й расцанаваў яго пан.* Дсл.

•**цанава́цца**-*нўюся-нуешся, несоверш., возвр.*—торговаться. *Ніхто не падыходзіў, не цанаваўся зь Дзімкам за сена.* Капыловіч: Хлеб.

•**цап,** *междомет.*—хвать. Ар.; Ксл.; МГсл. *Ён толькі ў яблыкі, а я яго цап ззаду!* Капланы Сян. (Ксл.).

•**цапе́ліна** — *цапільно.* Ксл. *Зламілася цапеліна.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.).

•**цапі́ліна**-*ны-не, ж.*—рукоять цепа. НК: Очерки, 402. *См. цапільно.*

•**цапільно**-*на̀; мн. ч.-ны-наў, ср.*—рукоятка цепа. Ар.; Гсл.

•**цапільна**-*на — цапільно.* Ксл. *Ты зрабіў крэпкае цапільна — ня зломіцца.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**ца́пкі**-*каў*—приспособление, на котором сушится хлеб в снопах, или на котором в банях парятся. Ксл. *Як узьлезе на цапкі ды як уськіне коўш вады на печку, дык далавах ня стрываць.* Лазова Сян. (Ксл.).

•**цапня́к**-*ка̀, м.*—звездчатка злаковидная, *раст.* Гсл.

•**цапы́**-*поў-пом, мн. ч., предл.-пох*—барабан в молотилке. Шсл.; Ар. *Цапы няспраўныя ў малатарні.* Ст. *Ня сунь рукі ў цапы, бо сам сібе абязьвечыш.* Ст.(*под абязьвечыць*).

•**цар,** *ца̀ра, предл. и зват. ца̀ру; мн. ч. цары̀-роў-ром, мн. ч., предл.-рох, м.*—царь. *Хочуць, каб ца̀ра ня было.* Ст.(Шсл. *под бунтаваць*).

•**царковішча**-*ча, ср.*—место, где стоит или стояла церковь. Ксл. *На царковішчу зірні — мо' тамацькі.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**царкоўнае**-*нага*—крест, хоругви из церкви, которые несут провожая покойника. Ксл. *Нехта ўмер — царкоўнае панесьлі.* Жукава Аз. (Ксл.).

•**царква́**-*вы̀, ж.*—церковь. Ар.; ПНЗ.

•**цары́зма**-*мы-ме, ж.*—царизм. *За царызмы бралі гліну ў трох месцах.* Горадна (Крывіцкі: Полесье, 177).

•**цата́ць**-*а̀ю-а̀еш-а̀е*—играть в чот и нечет(— *у цот а лішку*). *Там Ганна гуляла і арэшкі цатала.* Северш.(Косіч 6.).

•**цаўё**-*ўя̀, предл.-ўю; мн. ч. цэўі-ўяў, ср.*—рукоять граблей, НК: Очерки, 401. рукоять некоторых предметов: ложки, долбни, молотка, косы, цепа и проч., НК: Очерки, Но. 166. рукоятка. МГсл.; Ксл. Каждый из упомянутых и под. предметов может, кроме этого общего, иметь и свое особое название, напр. *грабельна, цапільно, каіўё. Дзяржаньне ложкі(-лыжкі) завуць цаўё.* Варсл. *Трэба прырабіць цаўё да сярпа.* Гуліна Сян. (Ксл.). *Хто гэта ў лыжцы зламіў цаўё?* Шчыпцы Беш. (Ксл.). *Уменьш., ласкат.* **цавейца**-*ца, предл.-цу; мн. ч.-цы-аў. ср.*. НК: Очерки, Но. 166.

•**ца́ца**-*цы-цы, ж.* **1.** игрушка, (Гсл.) забавляющий предмет, преимущественно доступный для удержания в детских руках. НК: Игры, Но. 3; Ар.; Ксл.; Шсл.; ПНЗ. *Ня плач, хлопча, на во цацу!* Ст. *Малому трэба якая небудзь цацка.* Ст. *Ца̀ца, цаца ды ў кішэнь*(ворует, играя). Глебаўск Сян. (Ксл.). *Дай мне цацку.* Глушышча Сір. (Ксл.).

2. молодец(по отношению к детям для выражения похвалы). *О, Пятрусь мой цаца! Любім мы Пятруся.* Колас: У ночы.
3. *ирон.*—своенравный, капризный. Ар.; Шсл. *Ну й цаца наш сынок: тое дай — блага, а тое дай — не хачу!* Ст. *Уменьш.* **ца́цка**-*цкі-цыцы, ж.*—игрушка. Ар.; МГсл. *Ласкат.* **ца́цанька**-*нькі-ньцы, ж.* НК.: Игры, 23. *Ласкат.* **цацу́лька**-*лькі-льцы.* НК.: Игры, 23. *кат.* **цацулька**-*лькі-льцы.* НК: Игры, 23.

•**цацэнь**-*цня̀, предл.-ню; мн. ч.-цні-цнёў-цнём, мн. ч., предл.-цнёх, м.*—лепешка. Ксл. — *асчэнь. Пакінь цеста на цацні.* Даргойкі Сян. (Ксл.).

•**ца́цкаць**-*аю-аеш-ае, повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—забавлять при помощи игрушки(чаще — держать игрушку). НК: Игры, Но. 3., *перен.* служит укоризной обращающемуся с предметом. НК: Игры, 3.

•**ца́цкацца**—возиться, забавляться, тешиться, Гсл. забавляться, НК: Игры, Но. 3. играться. Растсл., *перен.* служит насмешкой и укоризной обращаемуся с предметом. НК: Игры, Но. 3. *Соверш.* **адца́цкацца**—отвязаться от чего-л. привлекательного. Нсл. 383. *Адцацкайся ты ад яе. Ты й безь яе знойдзеш добрую дзяўчыну.* Нсл.

•**цэбар**-*бра, предл. у цэбру(у цэбры); мн. ч.-бры-броў-бром, мн. ч., предл.-ох, м.* **1.** —ушат. МГсл.; Ар.; Шсл.; Ксл.; Горадна(Полесье 178). *Поўны цэбар памый.* Стрэлка Беш. (Ксл.).
2. резка, заправляемая картофелем, мукою и пр. и даваемая коровам или лошадям в *"цэбру".* Шсл. *Карове даем цэбар.* Ст. *Уменьш.* **цабэрак**-*рка*—небольшой ушат. Ар.; Ксл.; Шсл. *У цабэрку намачы сарочкі.* Ст. *Налі ў цабэрак.* Аськершчына Беш. (Ксл.). *Пад хлявом цабэрак у мякіне.* Кавыль: Пад зорамі, 17. *Уменьш.* **цабэрчык**-*ыка*—небольшой ушат. Ксл.; Шсл.; Шсл. *Купіў новы цабэрчык.* Ст. *Бандар зрабіў цабэрчык.* Цяпіна Чаш.(Ксл.). *См. цабэрак, цабэрчак — цабэрчык.*

•**цэгла**-*лы, мн. ч. нет, ж.*—кирпич. Ар.; МГсл.; Растсл.; Шсл.; Каралі Куз.(Ксл.). *На комін купіў паленае цэглы.* Ст. *Кажны цэглу класьці будзе.* Гарун:(ст. "Муляр"). *Единств. ч.* **цаглі̂на**-*ны-не*—плитка кирпича. Гсл.

•**цэд**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—овсяное молоко. Ар.; Ксл. *Налі мне цэду.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

•**цэлы**-*ая-ае*—целый. *Летанька цэлае працавалі, а нічога не далі за тое.* Нсл. 274.

•**цэп**-*па, тв. цэпам; мн. ч. цапы-поў-пом, мн. ч., предл.-пох, м.*—цеп. *Гопае цэпам па пустых снапом.* Ст.

•**цэра**-*ры-ры, ж.*—трут для высекания огня, добываемый с берез. Гсл.

•**цэсар**-*ра, предл. и зват.-ру; мн. ч., род.-раў, м.*—император. *Каліб без азану(араб. гуканьне на малітву) у каторам месьце, або ў сяле, азан ня пеўшы, нэмаз(араб. малітву) пелі, вольна цэсару казаць тых людзей выцяць.* Кіт. 88а17. *Калі цэсара ня будзе...* Тм. 28б15.

•**цэсаркі**-*кая-кае*—императорский. *Калі цэсара ня будзе і... намесьніка цэсарскага.* Кіт. 28б18.

•**цэтлік,** *уменьш.*—лоскуток. Гсл.

•**цэўка**-*ўкі-ўцы, ж.* **1.** трубочка или полая палочка, на которую наматывают нитки для ткания. Ар.; Косіч 77; Ксл. *Падай мне цэўку.* Лоўжа Сір. (Ксл.). *Насукай мне цэўку, трэба ткаць зрэбніцу.* Сяркуці Сян.(Ксл.). *Насукаў тры цэўкі.* Ст.
2. катушка ниток на длинной трубке; навивается на *"сукальле".* Шсл.; Ар. *Насукаў тры цэўкі.* Ст.
3. часть руки между кистью и локтем (предплечье, **С.**) Ксл.; Ар. *Ён мяне ўдырыў па цэўцы.* Семянцова Беш. (Ксл.). *Рукі баляць у цэўках.* Ст.
4. *голенная кость.* МГсл.; Гсл.
5. ствол(ружья, дерева и т.п.). Гсл.

•**цеканьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—произношение среднеязычного **ц**, происходящего из т в позиции перед **е, ё, і, ь, ю, я**(*цесла, ціха, цьмяны, цюцька, цямкі*). Одна из главных особенностей великолитовского("белорусского") языка.

•**це́каваць**-*куе*—требовать случки или иметь случку(о овцах, козах, **С.**) Ксл. *Авечка цекуе.* Сьвеча Беш. (Ксл.).

•**це́ла**-*ла, предл.-ле; мн. ч.-лы-лаў, ср.*—тело. Ар. *Уменьш.* **целца**-*ца, мн. ч.-цы-цаў*—тельце. Ар.

•**целяпа́йла**-*лы, общ.*—человек, хватающий что-л. из лакомого прежде других (подчеркнутое необязательно, **С.**) Нсл. — *селяпайла. Па руках трэба біць целяпайлу гэтага, каб не целяпаў перад другімі.* Нсл.

•**целяпа́ньне**-*ня, ср.*—хватание, как бы целою пястью, Нсл. торопливое брание пищи во время еды. *За тваім целяпаньням другім нічога не застанецца.*

•**целяпа́ць I** спешно, алчно есть полужидкое кушание. НК: Пособ., Но. 43. *См. селяпа̀ць.*

•**целяпа́ць II**-*а̀ю-а̀еш-а̀е,* **1.** черпать торпливо. Нсл. — *селяпаць в 1 зн. Целяпай кашу з малаком.* Нсл. *Не целяпай так шмат па цэлай жмені.* Нсл. *Однкр.* **целяпну́ць**-*нў-нѐш-нѐць-нѐм-ніце.* Нсл. *Целяпнуў, ды нічога ня выцягнуўя.* Нсл. *Соверш.* **зацеляпа́ць**—зачерпнуть торопливо. Нсл. *Зацеляпаў кавалак каўбасы.* Нсл. *Соверш.* **нацеляпа́ць,** *каго-што*—нахватать, натаскать. Нсл. *Ого! поўную торбу нацеляпаў ракоў.* Нсл. *Соверш.* **расьцеляпа́ць,** *каго-што*—расхватать что-л. съестное. Нсл. 560. *Усю кашу расьцеляпалі.* Нсл.

•**целяпа́ць II**-*а̀ю-а̀еш-а̀е, каго-што* **1.** —болтать что-л. подвешенное. Шсл. *Не целяпай клубка.* Ст.
2. бить, ударять, как бы целой пястью. Нсл. — *селяпаць во 2-ом зн. Нічога не скажы яму, так і целяпае па мордзе.* Нсл.

•целяпа́цца, *возвр.* **1.** болтаться чему-л. подвешенному, Шсл.; Ар.; Ксл. болтаться, мотаться, висеть и качаться. Вят., Вост. (Даль). *Целяпаюцца цыцылі нейкія.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Над франтонам "дому ўраду" неяк недарэчна целяпаліся вялізарныя боты й крысы "бацькі народаў", намалляванага на вялізарнай белай посьцілцы.* Няміга("Бацькаўшчына", Но. 115-116).

зацеляпа́цца—закачаться, заболтаться, повиснув туда и сюда. Вят., Кур. (Даль).

2. болтаться вообще. *Ён, як малы, заўсёды ў хвасьце целяпаецца.* Шаркі Куз. (Ксл.).

нацеляпа́цца—нахвататься, натаскать вдоволь. Нсл. *Нацелялаўся чужога дабра, чаму ня жыць.* Нсл.

расьцеляпа́цца—позволить себе часто хватать с жадностью съестное. Нсл. *Няўвага! адзін ты расьцеляпаўся, на другіх ня гледзячы.* Нсл.

•целяпе́й, целяпе́нь-*пня, предл.-пню, м.* —неловкий, неуклюжий, не умеющий хорошо делать свое дело человек. *Сякітакі целяпей(недарэка), а ўдваіх усе ж ляпей. Послов.* Рапан. 87. *Гэтыя целяпні ня сьцямяць.* Полымя, Но. 6, 1967, стр. 247. *См. недарэка.*

целяпка́цца-*дюся-дзешся — целяпацца.* Ксл. *Дакуль ты ўжо будзеш гэта целяпкацца з гэтым памостам?* Мошава Сян. (Ксл.).

•це́льная-*ае, прилаг.*—стельная(о коровах). Ар. *Падласка цельная, ужо значыць.* Ар.

•це́мя-*мені, ср.*—темя. Ксл. *Ён удырыў у цемя.* Раіны Аз. (Ксл.).

•цемень-*мені, ж.*—темнота. МГсл.

•цемень-*ні, ж.*—мрак. Ксл. *Якая сядні цемень!* Прусаўкі Аз. (Ксл.).

•це́міць-*млю-міш-ме,* **1.** примечать. *Соверш.* **заце́міць**—приметить, Пархв. приметить издали, Нсл. 192. заметить. Ксл.; Пархв. *Я ледзь-ледзь яго зацеміў.* Селядцова Беш. (Ксл.). *Далёка яшчэ яго зацеміў, што едзе.* Нсл. *Да рэчы тут будзе зацеміць.* Бацьк., Но. 437-438. *Прич.* **заце́млены**—примеченный, замеченный. *Соверш.* **сьце́міць, 1.** заметить издали или при темноте. Нсл. 627. *Сьцеміў, нехта там пабег.* Нсл.

2. вспомнить. Нсл. 627. *Сам ня сьцемлю, дзе я паклаў ключ.* Нсл.

3. смотреть в темную даль с напряжением. Нсл. 687. *Цемлю, ці ня нашы то едуць.* Нсл. *Соверш.* **прыце́міць, 1.** усмотреть кого-л. в дали. Нсл. 516. *Глядзі, ці ня прыцеміш, як ён будзе ісьці.* Нсл.

2. приметить, заметить. *Валя прыцеміла ягонае нятуташні, паўднявы від.* Корзун (Конадні, Но. 5-6, 22).

уце́міць вочы—вперить глаза. Гсл.; Нсл. 77. *Куды ты ўцеміў вочы свае?* Нсл.

адце́міць—отметить.

адцамля́ць—отмечать.

•це́міцца-*млюся-мішся, несоверш.*—присматриваться с напряжением в даль, Нсл. 687. всматриваться. *Цемлюся, ці ня едзе хто.* Нсл. *Цемся, ня цемся, не абачыш.* Нсл. *Соверш.* **прыце́міцца**—всмотреться. *Прыцемся, ці ня ён гэта ідзець.* Нсл. 516. *Соверш.* **уце́міцца**-*млюся-мішся*—вперить, устремить глаза, всматриваясь. Нсл. 77. *Во куды ён уцеміўся!* Нсл.

•це́мна, *нареч.*—тёмно. Сакуны, 87. *Цемна было, вочы сьветласьці ня відзелі.* Кіт. 108а5, 6. *Засьцяніў, цемна шыць.* Нсл. 187(*под засьцяняць*).

•це́мнасьць-*ці, мн. ч., род.-цяў, ж.*—.... Кіт. 34б5, 77б16, 78б10.

•це́мны-*ная-нае*—тёмный. Загорская в. Хомскага пав. Пскоўшчыны(Труды , Но. 12, стр. 135). *Прахадзіў ён па лесе аж да цемнае ночы.* Мікольск М.(Демид.: Веров, 98). *Людзі працавалі ад цямна да цямна.* Сьцяблевіч("Бацьк.", Но. 437-438). *Цепль ажыўляла жылачкі ягонага, змучанага сямідзённай хадней ад цямна да цямна цела.* Гарун: Пан Шаб. *Ногі пачалі прыставаць ад даўгое, ад самага цямна хадні.* Тм. *Мядзьведзіца ў цемным лесе цямнюсенькім.* Лупекі Стдуб. (Косіч 32). *Пахмурніца-цёмна ночка цямнюсенька.* Лупекі Стдуб.(Косіч 32).

•це́мра-*ры-ры, ж.*—тьма, БНбр.; Гсл. большая темнота, мрак. *Вось ён упінае зрок у вакно, у бяздонную цемру.* ЗСД 57. *Ср.* **цемрадзь.** *Зьгіне цемра.* С. Музыка, 270. *У ночнай цемры губляюцца сьцежкі.* М. Вольны. *Вучыцелям узяўшы... крыніцы і кветкі, і цемру.* Гарун(ст."Ідуць гады").

•це́мрадзь-*дзі, ж.*—большая темнота, Шсл. мрак. *Але ж такая цемрадзь на дварэ, што хоць ты палцам у вока сунь, дык нічога не абачыш.* Ст. *На трэйці дзень патануў сьвет у цемрадзі лютай.* Купала: Песьня аб палку Ігоравым. *З вогкай цемрадзі ці ня белыя гусі-лебедзі плывуць?* Крушына: Лебедзь, 3. *Ізноў край у цемрадзі астрожнай.* Змагар. *Людзём бліскучай зоркай у іх цемрадзі зазьзяюць.* С. Музыка, 74.

•цемраны́-*ная-ное, прилаг. к цемра*—мрачный. *Ён шукае тую ніць, каб заслону цемраную ёй адсунуць, адсланіць.* С. Музыка 268.

•це́мрыва-*ва, ср.*—совершенная темнота. *Што ён там (у шахтах) бача ў цемрыве?* Марціновіч(Беларус, Но. 159).

•ценява́ць, *цянюе, несоверш.*—выглядеть тенью. *А то, хлопча, кажаны, толькі зьмеркне на дварэ, — і цянюе рой паганы, нейкі рух яго бярэ.* С. Музыка, 206.

•це́ніць-*ню-ніш-не*—затенять. Ксл. *Ня надабе болей ценіць, стане гэтага.* Купіна Віц. (Ксл.).

•цень, *ценя, м.*—тень. Ар.; ПНЗ. 17.

•це́нькі-*кая-кае*—тонкий. Ар. *Не крануць хай слыху ценькага словы: Пэру, Парагвай.* Салавей: Сіла, 64. *Ляціць кіёк мой ценькі.* Я. Г.: Лемантар, 52.

●**це́перся,** *нареч.*—слишком давно, Шсл.; Ксл. *столько времени. Ціеперся ён пайшоў і няма яшчэ!* Ст. *Ціеперся яна ня сьпіць.* Воўсішчы Сян. (Ксл.). — *Колькі ж у цябе? — двое, старшы з бацькам да Горадна паехаў. А гэты во... цеперся ня сьпіць.* Адамчык: Арж. колас. *Ср.* *ціперся:*

●**це́першы,** *нареч.* — *цеперся.* Ксл. *Цепершы была на сяле.* Біклажа Беш. (Ксл.).

ня цеперся, *нареч.*—поздно. *Вось пасьцялі ды кладземся спаць: ужо ня цеперся.* Калюга: Заблоцкі.

●**це́пліць**-*лю-ліш-ле,* — топить. Шсл.; Нсл. 687; Ксл. *Цепліць печку.* Нсл. *Бацька пайшоў ёўню цепліць.* Ст. *Трэба цепліць лазьню: будзем мыцца.* Кашына Віц. (Ксл.). *Соверш.* **аце́пліць**—отопить. *Отгл. имя сущ.* **аце́пленьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—отопление. Буда Кашалёва Гом. *Прич.* **аце́плены**—отопленный.

зацеплеваць, 1. затапливать. Нсл. 192. *Зацепліваць печ.* Нсл.

2. зажигать. *Ср.* *зацепліць.*

заце́пліць, 1. затопить. Нсл. *Зацепліць печ.* Нсл.

2. зажечь. *Сонца зацепліла ў хаце прытульнасьць сямейную.* ЗСД 77. *Прич.* **заце́плены, 1.** затопленный. Нсл. *Пакоі зацеплены.* Нсл.

2. зажженный. *Соверш.* **падце́пліць**—подтопить. Нсл. 687; Шсл. *Падцепліць печку.* Нсл.

расьце́плеваць, -*люю-люеш-люе*—растапливать. Нсл. *Пара расьцеплеваць гумно.* Нсл. *Соверш.* **расьцепліць**—растопить. Нсл. *Расьцепленыя дровы.* Нсл. *Расьцепленую печку пакінуў без дагляду.* Нсл.

вы́цепліць—истопить. Нсл. 100. *Выцепліць печ, сьвятліцу.* Нсл. *Прич.* **вы́цеплены**—истопленный. Нсл. *Печ выцеплена.* Нсл. *Выцепленая сьвятліца адчынена наўсьцяж.* Нсл.

●**це́пліцца, 1.** топиться. Нсл. *Печкі ў пакоях цепляцца.* Нсл. *Асець цепліцца.* Нсл.

2. гореть. Нсл. *Сьвечка перад абразом цепліцца.* Нсл. *Лямпа цепліцца.* Нсл.

заце́плевацца—затапливаться, загоряться. Нсл. 192. *Дровы сырыя не зацеплююцца добра.* Нсл. *Соверш.* **заце́пліцца**—затопиться, загореться. Нсл.; Дсл. 255. *Дровы сырыя не зацепліваліся добра.* Нсл. *Ох і самы ж то званы зазваніліся, вясковыя сьвечкі зацяпліліся.* Дсл. *Потым ізноў зацеплілася ў нутры ранейшая гарэзасьць.* ЗСД. *Абраз Раісін сьмела ўварваўся ў тое зладнае, добрае, што зацеплілася ўдзень.* ЗСД 161. *Замест ранейшага гневу цяпер зацеплілася ў сэрцу Л. сымпатыя да Андрэя.* Тм. 170. *Соверш.* **падце́пліцца**—подтопиться. Нсл. *Асець падцеплілася.* Нсл.

расьце́плевацца. Нсл. *Соверш.* **пасьце́пліцца**—растопиться. Нсл. *Дровы не расьцепліліся яшчэ.* Нсл.

расьце́пленьне-*ня, ср.*—растапливание. Нсл. *Расьцеплеваньне печкі.* *Соверш.* **сьцепліцца**—согреться. *Кацянё сьцеплілася ў яго пад бокам.* Гарэцкі: Песьні, 64. *Соверш.* **вы́цепліцца, 1.** истопиться. Нсл. 100. *Сядзі тут, пакуль печка выцяпліцца.* Нсл.

2. одеться легко при порядочном холоде (иронически, **С.**) Нсл. *Ты нешта выцепліўся на такі холад.* Нсл.

●**цепль**-*лі. ж.*—теплота. *Патыхнула смалістай, пахучай цеплю.* ЗСД 173. *Вуліцы места, поўныя сонца і араматнай веснавой цеплі, пярэсьціліся гаваркой таўпой.* ЗСД 263. *Вясна прынадна адкрыла перад ім ахінутыя новай цеплю прасьцягі.* ЗСД 244.

●**цепра**-ры, *ж.*—страсть(? **С.**) Барс. (Юхн.).

●**церабі́ць**-*блю-біш-бе,* **1.** очищать: дерево от сучьев, огородные овощи от ненужных листьев, сенокос или поле от заросли, Ар.; Шсл.; Ксл. срубать нижние ветви у деревьев в лесу, Ар. подчищать, срубать мелколесье при пашне и на лугу, НК: Очерки, Но. 511. вырубать кусты. *Церабі буракі.* Ст. *Пайду церабіць лазу, бо цэлы загон ёю зарос.* Ст. *Цераблю кусты.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Цярэбяць хвойку.* Ст. *Прич.* **цярэблены.** Ар. *Мая капуста не цярэблена.* Ар. *Соверш.* **працерабіць, а)** прочистить(в лесе), провести в лесе линию, просеку. Гсл.

б) *перен.* *Шлях працярэбім да людзкога жыцьця.* Гарун: Белр. марш.

2. (о животных)—очищать от паразитов. Ар. *Што ты міжджыш, як сабака бруха цярэбячы?* Ар. *Цярэбяць кагаркі крыльле.* Кавыль: Думы, 42.

3. тормашить. Шсл. *Уплёў яго ды давай церабіць за валасы.* Ст. *Парасюк вэнь цярэбе пасьцелку!* Ст. *Хомачка цярэбе ў руках абадраную, з аблезлымі штучнымі бараністамі, шапку.* Гарэцкі: Песьні, 56.

4. есть, убирать. *Васіль церабіў пушанку з консэрвамі.* Дзьве Душы 165.

абцерабі́ць, 1. *соверш. к* *церабіць, 1. Адзін і сьсек і абцерабіў увесь дуб.* Ст. *Пайду абцерабіць аборачак.* Юрсл.

2. *перен., юмор.*—отучить от некультурности в привычках, манерах. Юрсл. *Людзі абцярэбляць, як пойдзеш ад маткі.* Юрсл. *Прич.* **абцярэблены,**— обрубленный. Юрсл. *Абцярэблена бярозка да аднаго сучка.* Ст. *Абцярэбленая лагчынка.* Юрсл. *Абцярэблены дубок*(*перен., юмор*). Юрсл. *Няма чаго сказаць, вярнуўся із сьвету троху абцярэблены.* Юрсл.

●**церабі́цца**-*блюся-бішся,* *несоверш., страд. к* *церабіць 1.*

2. очищать себя от грязи, паразитов. Ар. *Сабака цярэбіцца.* Ар.

3. чесать зудящее место. НК: Очерки, Но. 511; Ар.

4. подергивать и перебирать перя птицами. НК: Очерки, Но. 511; Ар. *Гусі цярэбяцца.* Ар.

абцерабіцца, *соверш.* **1.** *страд. к абцерабіць.* Юрсл. *Абцерабілася пара сукоў.* Юрсл.
2. очистить себя от грязи, паразитов. Ар.
3. *перен., юмор.*—приодеться. Юрсл. *Паглядзі вун, абцерабіўся, троху да чалавека стаў падобны.* Юрсл.
4. отвыкнуть от некультурных привычек, манер. Юрсл. *Па людзёх пахадзілі, дык абцерабіліся.* Юрсл.
5. с трудом освободиться от неприятностей. Шсл. *Вось дзе нáпасьць: ледзь абцерабіўся ад гэтых судоў!* Ст.

•**цераз**(*без ударения,* **С.**), *предлог.*—через. Ст.; Ксл. *Цераз цябе, дурня, я папаўся.* Бікава Сян. (Ксл.). *Цераз рэчку ня едзь!* Тм. *Прахварэла цераз гэта тры гады.* Уселюб Н.(Демид.: Веров, 98).

•**цéрхці**-*ну-неш-не, прош. вр. церх, церхла, церхлі, несоверш.*—терпнуть, цепенеть, неметь. Ар. *Церхнуць ногі, дрыжаць рукі.* Гармановіч(Б. Шляхам, Но. 119). *Соверш.* **сьцерхці**—стерхнуть. Ар. *Сядзеў на назе, дык нага сьцерхла.* Ар.

•**цéрне**-*ня, предл.-ню, ср.*—терн, тёрн, терновник. *Рожа межы церням.* П. П. 2: 2(3 12 кніг Б.).

•**цéрніца**-*цы-цы, ж.* **1.**—мятая, непрямая солома. *"У церніцу"* поступает более нежная ржаная солома и вся яровая, за исключением соломы от пшеницы *"ляdоўкі"*, которая, как и прямая ржаная солома режется. НК: Очерки, Но. 557.,—мятая, перетертая, а часто и смешанная с сеном яровая солома, для корма коров, НК: Под. пос, Но. 11. мятая солома. Ксл. *Прынясі церніцы, а не акалотышаў.* Выс. (Ксл.).
2. льномялка. Ксл.; Шсл.
3. посуда цилиндрической формы для трения мака, конопли. Ар.

•**цéрці,** *тру, трэш, трэць, трэм, трыцè*—тереть. Шсл.; ЗСД. 189; МГсл.; Сакуны 87. *Заўтра будзем каноплі церці.* Ст.

церці час—зря, понапрасну терять время. Шсл. *Толькі будзеш за ім час церці — і нічога ня зробіш.* Ст. *Давялося церці ладную часінку.* НК.: Пасоб., 116.

працерці час, *соверш.. Моўчыкам прыдзе, пратрэць тутацька калі-ні-калі й ладную часіну, абцікавіць работу, струмèньціну якую.* НК.: Под. пос., 58.

абцéрці, *абатрỳ-трэш-трэць-трэм-трыце*—обтереть. Ксл. *Прич.* **абцéрты**—обтёртый. *Прич. прошл. вр.* **абцершы**—обтерев. *Несоверш.* **абціра́ць**-*àю-àеш-àе*—обтирать. Ар.

адцéрці, *адатрỳ, адатрэш, адатрэць, адатрэм,* **1.** оттереть.
2. отделить, отпугать, Дсл. вытеснить, отстранить от чего-л. *Нашто шамаў — адцер ад мяне ліса.* Дсл. *Прич.* **адцéрты.**

адціра́ць, *несоверш. к адцерці 1, 2.*

дацéрці, *датру-трэш-трэць,* **1.** *соверш. к даціраць 1, 2.*

даціра́ць, 1. *несоверш. к дацерці.*
2. *перен.*—донашивать старое платье, бельё, обувь. Дсл. *Даціраць бацькаў кажух.* Дсл.

зацерці, *тру-трэш-трэць-трэм*—затереть. Нсл. 192. *Хацелі справу зацерці.* Нсл. *Несоверш.* **заціраць**—унижать другого выставлением себя. Нсл. 192. *Што ты мяне хвастом сваім заціраеш, зацерла.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **заціраньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў,* **1.** унижение другого выставлением себя. Нсл. 192. *Я ня дамся нікому на заціраньне мяне.* Нсл.
2. уничтожение нечистоты. Нсл. 192. *Заціраньне крыві.* Нсл.

нацéрці—натереть. *Несоверш.* **націраць**—натирать. МГсл.

нацéрці парогі,—*см. под парогі.*

перацéрці—перетереть, перемолоть. *Давялося ўродаў нямала ім (жорнам) за век перацерці, змалоць.* Дукса.

сьцéрці, *затрỳ, затрэш, затрэць, затрэм, затрыцè, повел. затрỳ*—стереть. *Затры гэта сьціркаю.* Нсл. 192. *Імкнецца сьцерці знакі апрычонасьці.* Бацьк. Но. 3(439). *Несоверш.* **сьціра́ць**—стирать. Ар.

вы́церці, *вы̀тру-траш-тра, соверш.*—вытереть. Ар.; Шсл. *Чысьцей трэба выцерці місу.* Ст.

выцерці лысіну, 1. вытереть лысину. Ар.
2. выражение, указывающее на область мелких сенокосных работ. НК.: Очерки, Но. 887. *Несоверш.* **выціра́ць**—вытирать. Ар.

уцéрці роги—убавить спеси или самомнения. Мл.

цéрціся, *труся, трэшся, трэцца, трэмся, повел. трыся, трыцеся,* **1.** тереться. Шсл. *Ня спушчай нізка снапоў, бо будуць церціся аб калёсы.* Ст. *Лён сухі, дык добра трэцца.* Ст.
2. пропадать, изводиться. Шсл. *У гаспадарцы ўсё трэцца, прападае!* Ст.
3. ничего не делая, шататься. *Трэцца дзень пры дню па чужых людзёх, а дома нічога ня робе.* Ст. *Ведае толькі церціся.* Ст.

абцéрціся, *абатрỳся-трэшся,* **1.** обтереть себя о что-л.
2. вытереться. Ксл. *Ён абцёрся рукавом.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).
3. усвоить манеры. обхождение, навыки, принятые в данной среде. *Несоверш.* **абціракца.**

зацéрціся—затереться. Шсл. *Зацерся ручнік.* Ст. *Несоверш.* **заціракца.**

пацерліся ў кустох—выражение, указывающее на область малых сенокосных работ. НК.: Очерки, Но. 887.

вы́церціся—вытереться. Шсл.; Ар. *Няма ручніка , чым выцерціся.* Ст.

уце́рціся, *утру́ся, утрэшся*—утереться. *Ручніком уцерся.* Пісараўка Імгл. (Сержп. Отчет, 8).

•**це́сьля**-*лі-лі, м.*—плотник. Гсл.

•**цесьць,** *сьця, сьцю, сьця, сьцём, сьцю, зват.* *цѐсьцю; мн. ч.* *сьці, сьцёў, сьцём, сьцёў, сьцямі, сьцёх, м.*—тесть. НК.: Пособ., Но. 28; Дудар, Но. 37. *Ёсьць у мяне сядзелачка, шчэ й вароны конь, толькі сесьць паехаць к свайму сьцю на двор. Ласкат.* **цешчухна.** Няўзорава (Раст.: Северск. 37). *Здароў, здароў, цешчухна! Цешча добры дзень!* Севершч. (Косіч 52).

сьцёў, *сьцёва, сьцёва*—тестев. *Узьехаў на сьцёў двор.* Сакуны, стр. IУ.

•**це́шча**-*чы-чы; мн. ч., род.-чаў, ж.*—тёща. Ар.; Няўзорава Север. (РСБ 37); Горцава, Загорская в. Хошскага пав. Пскоўшчыны (Труды, Но. 12, 135); Семяшкова Стдуб.(Косіч 234); Раст.: Северск. 37. *Цешча мне міла.* Косіч 69.

це́шчухна, *ласкат. к* *цешча.* Няўзорава Север. (Раст.: Северск. 37); Семяшкова Стдуб. (Косіч 234); Ар. *Малады ты Іванечка, ці быў ты у сваёй цешчухны?* Семяшкова Стдуб. (Косіч 234).

•**це́шыць**-*шу-шыш-ша каго, несоверш., перех.*—утешать, Нсл. 693. радовать. Гсл. *Сын цеша айца, калі добры.* Нсл. *Жаба квокча, сваю хваробу цеша. Послов.* Нсол. *Ізноў мы пойдзем па тых «сьцежках узьлескам, полях, паплавох, каб свае сэрцы родным цешыць, каб захапляцца харастввом.* Крушына: Эрот. іскрыпка. *Соверш.* **пацешыць**-*шу-шыш-ша, перех.*—утешить. БНсл. *Там пабачу я сьвет новы, там пацешу свае вочкі.* С. Музыка, 117. *Бог дазваляе абачыць сваіх: пацяшала яна.* Гарун: Сьвята.

пацяшэньне-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў, ср.*—утешение. Нсл. 488. *Пацяшэньня ад дзяцей ніякага ня відаць.* Нсл.

суцяша́ць-*дю-дешь*—утешать. *Лясьніцкі неяк яе суцяшаў.* ЗСД 64. *Суцяшаў наіўна ласкавымі словамі.* Тм. 214. *Суцяшаў яе.* Гарун: Белр. Марш. *Соверш.* **суце́шыць**—утешить. *Здолеў бы яе суцешыць.* ЗСД. 136.

•**це́шыцца,** *возвр.*—радоваться, Ар.; Ксл. утешаться. *Дарма цешышся, ня возьмеш.* Нсл. *Цешыўся старац, што пражыў марац; ажно ў маю панесьлі яго да гаю. Послов.* Нсл. *Цешыўся гаспадар із добрага збожжа.* Кузьміно Сян. (Ксл.). *Да суднага дня цешыціся із яго будуць.* Кіт. 5265. *Будуць ся цешыці.* Малітвы 1695 г.(Б. Шляхам, Но. 125).

цешыцца нязвычайна—ликовать. МГсл. *Соверш.* **суцешыцца**—утешиться. *І суцешыліся.* Юхнавец (Б. Ускалось, Но. 11, стр. 7).

•**це-це-це!**—возглас, которым призывают гусей. Ар. *Це-цеце, цежычкі.* Дсл.; Ар.

•**цецянёхаць**-*аю-аеш-ае*—няньчить, подбрасывать. Ксл. *До табе яго цецянёхаць!* Горбава Лёз. (Ксл.).

•**цецярлю́к**-*ка, м.*—тетерев. МГсл.

•**цецяру́к**-*ука̀, предл.-уку̀, зват.-у̀ча; мн. ч.-укі̀-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—тетерев. Гсл.; Ар.; Ксл. *Я цецярука бачыў.* Касачы Лёз. (Ксл.). *Тата забіў цецярука ў лесе.* Лук'янова Сян. (Ксл.).

•**цецява́**-*вы, ж.*—стебель корнеплодников. НК.: Очерки, Но. 782. *Ср.* *цяціўнік. Одна* **цецявіна**-*ны-не, ж.* НК.: Очерки, 419.

•**це́ча**-*чы, дат., предл.-чы, ж.*—течение, МГсл. течение, течь. Ксл. *На самой цечы дубіцу перавярнула.* Гунчанкі Сур. (Ксл.).

•**цёмінка**-*нкі-нцы, ж.*—канава, соединяющая болото с озером. Астроўна Віц. (Ксл.).

•**цёпкацца**-*аюся-аешся*—шлепаться. Ксл. *Досіць табе па дажджу цёпкацца.* Шарыпіна Беш. (Ксл.).

•**цёплае**-*лага, в знач. сущ.*—чай. Ксл. *Не няволь мяне цёплым.* Даўгое Беш. (Ксл.).

•**цёплы**-*лая-лае*—теплый. *Увелич.* **цяплю́сенькі.** Ар.; НК.: Очерки, Но. 426.

•**цёпша**-*шы*—медлительная. *Ці борзда, цёпша, памыеш?* Даргейкі Сян. (Ксл.).

•**цёрла**-*ла, ср.*—ставец для терки мака, конопли. Ксл.; Шсл. *Пабілася цёрла, мак тручы.* Рудзенск Сьміл. (Шсл.). *Затры мак у цёрле.* Спаская Сір. (Ксл.). *Купі новае цёрла, бо няма ў чым бабку сьпячы на Вялікдзень.* Бешанковічы (Ксл.). *Налівала й пераліваля ваду зь вядра ў цёрла.* Дудзіцкі.

•**цёрніца**-*цы, ж.*—ставец для терки мака, конопли. Ар.; Ксл. *Усып каноплі ў цёрніцу.* Бешанковічы (Ксл.). *См.* *церніца 3.*

•**цяготна,** *нареч.*—тягостно. МГсл.

•**ця́га,** *ця̀гі, ця̀зе, ж.* **1.** сквозняк. Войш. *См.* *пройма.*

2. влечение. МГсл.

•**ця́гам,** *нареч.*—вытягивая. *Буракі, морхву, рэпу, рэдзьку а бручку выбіраюць із зямлі "цягам", чаму шмат памагае сьцябло.* НК.: Очерки, 423.

•**цягам,** *нареч.*—равномерно, с выдержкой. Гсл. *См.* *вагам.* Гсл.

•**цяганіна**-*ны, ж.*—волокита. Ар.; Ксл.; МГсл. *І нашто такая цяганіна?* Навікі Віц. (Ксл.).

•**цягата́**-*ты̀, ж.*—тягость. МГсл.

•**цяга́ць,**—*см. под* *цягці.*

•**цягло**-*ла̀, ж.* **1.** мера земли. Гсл.

2. лямка. Гсл. *Накульгаваў, бо нагу падцягнула ў цяглах.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

•**цягці́(цягну́ць,** Нсл.)-*ну̀-неш-не, несоверш., перех.*—тащить, Шсл.; Ар.; МГсл.; Нсл. 694. тянуть(, волочить, **С.)** Ар.; Ксл. *Цягні к сабе вяроўку.* Нсл. *Цягні гэту жэрдку к плоту.* Ст. *Трэ' цягці да канца.* Сержп. II, 139. *Многократ.* **цяга́ць**-*дю-дешь-де,*—таскать. Нсл. 694; Ксл.; Шсл.; Ар. *За што ты так яго цягаеш?* Нсл. *Нашто табе цягаць яго із сабою?* Нсл. *Цягай яго за хахол.* Новае Сяло Беш. (Ксл.). *Ня ёмка цягаць ваду із студні.* Ст. *Соверш.* **зацяга́ць, 1.** затаскать, заносить. Шсл. *Зацягаў пры рабоце новы жакет.* Ст.

2. утомить, таская что-л. или вообще работая. Шсл. *Зацягаў коніка.* Ст. *Соверш.* **нацягáць**—натаскать. Нсл. 325; Шсл.; Ксл. *Дроў нацягаў на цэлую зіму.* Нсл. *Нацягаў сена з пуні.* Нсл. *Усялякага дабра нацягаў ад людзёў.* Ст. *Нашто вы пакульля сюды нацягалі?* Лужасна Куз. (Ксл.). *Прич.* **нацягáны** —натасканный. Нсл. 325. *Будзе досіць коням сена, нацяганага із стогу.* Нсл. *Соверш.* **расьцягáць**-*дю-деш-де, перех.*—растаскать. Нсл. *Коні з капы расьцягалі снапы па полю.* Нсл.

абця́гаваць *-гую-гуеш-гуе и* **абцягáць**-*дю-деш-де, несоверш., перех.* **1.** обтягивать рукой или граблями висящие на возу или на стоге клочки сена или соломы. Шсл. *Шмат абцягаваць стога ня трэба.* Ст.
2. оправлять одежду. Шсл. *Соверш.* **абцягці́**-*нў-неш-не,* **1.** протащить вокруг, кругом, Гсл. обвести. Ксл. *Увесь сад абцягнулі дротам.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.).
2. *несоверш. к абцягаваць 1.*
3. обернуть (одежду), Гсл.; Ксл. оправить одежду. Шсл. *Абцягні спадніцу, каб ляпей вісела.* Ст. *Абцягні сарочку.* Лятоўшчына Куз. (Ксл.).

адцягáць, *каго-што,* **1.** оттаскивать. Нсл. 383.
2. оттягивать (напр. проволоку). *Соверш.* **адцягці́,** *каго,што,* **1.** оттащить. Нсл. 383; Ар.; Шсл. *Адцягай, адцягні мех із гэтага месца.* Нсл. *Адцягні гэту ламачыну ў бок.* Ст.
2. оттянуть (напр. проволоку, С.) Шсл. *Адцягні больш ы канец дроту.* Ст. *Прич.* **адцягнены, адцягнуты, 1.** оттянутый.
2. сделавшийся диннее от натягивания. Нсл. 383. *Адцягнуты рэмень падаўжэў.* Нсл.

даця́гаваць, дацягáць, 1. дотаскивать, тянуть до крнца. Нсл. 144. *Дацягавайце, дацягніце бярвіно гэта на месца.* Нсл.
2. дотаскиваться, доезжать с тяжестями. Нсл. 144. *Дацягавай як-колечы.* Нсл.

дацягці́-*ну-неш-не, соверш. к дацягаваць,* **1.** дотащить. Шсл.; Ар.; Нсл. 144.
2. дотащиться. Нсл. 144. *Дацягні да двара.* Нсл.
3. дотянуть. Ар. *Каб як дацягці да вясны з хлебам.* Ст.

зацягáць-*дю-деш-де, несоверш., перех.* **1.** затягивать. Нсл. 192. *Зацягай, зацягні вяроўку.* Нсл.
2. затаскивать; таща, приносить куда-л.
3. завлекать. Нсл. 192. *Нашто ты зацягаеш яго ў карчму?* Нсл.
4. *несоверш. к зацягнуць 4,*—продевать. *Соверш.* **зацягці, 1.** затянуть. Нсл. 192. *Зацягні вяроўку.* Нсл.
2. затащить куда-л. Шсл.; Ар. *Куды гэта ты зацягнуў той кругляк?* Ст.
3. завлечь. Нсл. 192. *Нашто ты зацягнуў яго ў карчму?* Нсл. *Зацягні п'янога ў хату.* Нсл.
4. продеть. Ар. *Трэба зацягці дрот сьвіньні ў лыч, каб ня рыла.* Ар. *На, зацягні нітку ў голку.* Ст. *Прич.* **зацягнены, 1.** затянутый.
2. затащенный.
3. завлеченный. Ар.
4. продетый. Ар.

нацягáць, 1. натягивать. Нсл. 325; МГсл. *Нацягай, нацягні тужэй вяроўку.* Нсл. *На колы трэба новыя шыны нацягаваць.* Ст. *Адно кола нацягнуў.* Ст.
2. навлекать, напускать. Нсл. 325. *Не нацягай на сябе дуроты.* Нсл.

нацягці́-*ў-неш-не, соверш. к нацягаць 1, 2.* Нсл. 325. *Прич.* **нацягнены,** Ар. **нацягнуты,** Нсл.—натянутый. Ар.; Гсл. *Вяроўка не нацягнута добра.* Нсл.

пацягáць-*дю-деш-де, несоверш.* **1.** время от времени, понемногу, потягивать.
2. тянуть, брать чью-л. сторону. Нсл. 488. *За маё ж дабро, дый мяне ж пацягаюць.* Нсл.

пацягці́, *соверш. к пацягаць,* **1.** потянуть. Ар. *Пацягнуў адзецьця, штоб надзеў.* Кіт. 10969.
2. взять чью-л. сторону. Нсл. 488. *Ты на іх бок пацягнуў.* Нсл.
3. потащить. Шсл.

расьцягае, *соверш., расьцягнула, безлич.* —растягивает, говорится о сильно плачущем или с желанием гибели. Нсл. *Чаго цябе расьцягае, расьцягнула?* Нсл. *Каб цябе расьцягнула!* Нсл. *Расьцягні яго ад мяне!* Нсл.

расьцягáць, *каго-што,* **1.** растягивать. Нсл. *Расьцягай невад.* Нсл. *Расьцягнеце яго ды дайце дзесяткі два розак.* Нсл.
2. растаскивать(растащить, С.) Нсл.; МГсл. *Расьцягайце, расьцягнеце іх, ато яны пазаб'юцца.* Нсл. *Соверш.* **расьцягці.**

расьця́гнуты—растянутый. *Сьвітка расьцягнутая па зямлі валяецца.* Нсл.

сьцягáць—стаскивать. *Соверш.* **сьцягці,** *сьцягну-неш-не*—стянуть. *Аднэй рукой баба сьцягла Гаршка за крысо, а другую адкінула голую.* Дзьве Душы 65.

выцягáньне-*ня,* **1.**—вытягивание. Нсл. *Выцяганьне адзежы з полымя.* Нсл. *Выцяганьне хвораству з кучы.*
2.—потягивание, лежа. Нсл.

выцягáць-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—вытягивать, простирать. Нсл. *Бульбу трэба выцягаць із склепу, даволі ёй там ужо гнісьці.* Ст.(Шсл. *под* *гнісьці*). *Выцягаць палатно.* Нсл. *Стаў чорт выцягаць скуру, каб больш месца было.* Мікольск. М.(Демид.: Веров. 105).
2. вытаскивать. Нсл. *Выцягаць із склепу бочку, із студні ваду.* Нсл. *Соверш.*

вы́цягаць *каго-што*—повытаскивать в разное время. Нсл. *Клумачкамі ўсе жыта вы́цягаў у карчму на гарэлку.* Нсл. *Соверш.* **выцягці**-*гну, прош. вр. вы́цяг*—вытянуть, Сержп.: Слуцак, 12; Ар.; Нсл.; Шсл. простереть.

Ар. *На цэлы локаць выцягнулі(палатно).* Нсл. *Ледзь выцяг ногі з балота.* Ст.

вы́цягці ногі, 1. протянуть ноги.

2. *перен.*—издохнуть. Ар. *Каб ты ногі вы́цягнула!* Ар. *Сеў ля воза і стаў бліны есьці. Тут і ногі выцягнуў.* Р. Кут. 24.

•цягці́ся-*нўся-нешся,* **1.** тащиться. Шсл.; Ар. *Цягнецца ззаду.* Ст.

2. плестись. Ар. *Цягнецца памалу.* Ар.

•цяга́цца-*дюся-дешся,* **1.** таскаться. Шсл.; Ар.; Ксл. *Цягаецца, як той хвасток, за мною.* Ст. *Цягаешся па сьвеце, бадзяўка!* Cтаішча Чаш. (Ксл.). *Чаго вы за імною цягаецеся?* Нсл.

2. таскать друг друга. Нсл. 694. *Пятухі цягаюцца б'ючыся.* Нсл. *Соверш.* **зацяга́цца,** а) утомиться, таская что-л. или вообще работая, Шсл. изнуряться. Нсл. 192. *Чыста зацягаўся, носячы салому.* Ст. *Зацягаецца плачучы па мужу.* Нсл. 734.

б) заходить далеко. Нсл. 192. *Не зацягайцеся ў чужую старану.* Нсл.

3. волочиться. Нсл. 694. *Ніткі цягаюцца за лапцям.* Нсл.

нацяга́цца, *соверш. к цягацца,* **1.** натаскаться, намучиться, таская. Нсл. *Нацягацца мяхоў, бярвеньня, калодзьдзя.* Нсл.

2. натаскаться(находиться, **С.**) Шсл.; Ар. *Нацягаўся за дзень, аж ног не павалачы.* Ст.

3. нашататься. Нсл.; Ар. *Нацягаўся бедненькі па сьвеце.* Нсл.

4. навозиться. Нсл. *Нацягаўся зь ім, пакуль наўчыў араць.* Нсл. *Соверш.* **дацягнуцца**—дотащиться. Шсл.; Ар.; Нсл. 144. *Ледзь дацягнуўся з возам.* Ст. *Стамаваліся, пакуль дацягнуліся да начлегу.* Нсл.

зацяга́цца, 1. заходить далеко. Нсл. 192. *Не зацягайся ў чужую старану.* Нсл.

2. изнуряться от плача. Нсл. *Зацягаецца плачучы.* Нсл. *Соверш.* **зацягціся**—зайти далеко. *Во аж куды зацягнуліся каровы.* Ст.

пацяга́цца-*аюся-аешся, несоверш.*—потягиваться(расправлять уставшие от однообразного положения конечности, корпус, **С.**) Нсл. 488. *Няўвага! на людзёў пацягаешся, пацягнуўся.* Нсл. *Соверш.* **пацягціся, 1.** потянуться(расправить уставшие от однообразного положения конечности, корпус, **С.**) Нсл. 488.

2. потянуться, начать тянуться.

3. потащиться. Шсл. *Карова набралася, аж ледзь пацягнулася.* Ст.

4. поплестись. Ар. *Пацягнуўся дзядуля памаленьку да места.* Ар.

прасьцяга́цца, -*дюся-дешся, несоверш.* —простираться. *Соверш.* **прасьцягціся, 1.** простереться. *Грабовы дошкі сьціснулі ножкі, не магу прасьцягнуцца.* Рылавічы НЗ(ПНЗ, 41).

2. продлиться. *Масьляная, шчасьлівая, прасьцягніся да Вялікадня.* Хахлоўка НЗ (ПНЗ, 41). *Соверш.* **працягнуцца**—продлиться. *Масьлянка, палізуха, працягніся, масьлянка, хоць да духа.* Росуха Імгл.(Косіч 255).

прыцяга́цца(прыцягавацца, Нсл.), **1.** приходить, притаскиваться. Нсл. 516. *Ён да нас часта прыцягаецца.* Нсл.

2. приближаться с трудом по пути. Нсл. 516. *Прыцягавайцеся, прыцягніцеся нанач да сяла.*

прыцягнуцца, 1. *соверш. к прыцягацца 1,*—притащиться. Нсл. 516; Ар.; Шсл. *І ты сюды прыцягнуўся? цябе не прасілі сюды.* Нсл.

2. *соверш. к прыцягацца 2.* Нсл. 516. *Ледзь прыцёгся дамоў: так жа быў прыстаўшы!* Ст.

расьцяга́цца, 1. распростираться, лежа. Нсл. *Не расьцягайся тут, тут няма дзе табе.* Нсл.

2. растягиваться, тянуться. Нсл.

3. метаться, плача. Нсл. *Дзяцё расьцягаецца па табе, ідзі барзьдзей да яго.* Нсл.

4. *перен., презр.*—умирать. Нсл. *Расьцягайцеся вы ад мае галавы.* Нсл. *Соверш.* **расьцягнуцца, 1.** распростереться, лежа. Нсл. *Ляжыць, расьцягаючыся, расьцягнуўшыся на пасьцелі.* Нсл. *Як упаў, дык і расьцягнуўся.* Нсл.

2. растянуться, протянуться.

3. расплакаться, метаясь. Нсл. *Дзяцё расьцягнулася па табе.* Нсл.

4. *перен., презр.*—умереть. Нсл. *Расьцягнецеся вы ад мае галавы.* Нсл.

выцяга́цца, 1. вытягиваться в длину. *Ніткі не выцягаюцца, а рвуцца.* Нсл.

2. тянуться изо всех сил, истощаться. Нсл. *Дзеля каго і дзеля чаго ты выцягаешся?* Нсл.

3. выезжать с тяжестями. Нсл. *Выцягайцеся, выцягнецеся раней у дарогу.* Нсл.

4. *перен.*—умирать. Нсл. *Не выцягаецца стары гэты зьмей.* Нсл.

5. плакать, рваться от плача. Нсл. *Выцягаючыся так, не падыймеш нябошчыка.* Нсл. *Соверш.* **вы́цягнуцца, 1.** вытянуться в длину. Нсл.; Ар. *Вяроўка выцягаецца, выцягнулася.* Нсл.

2. растянуться, распластаться. *Ляжыць выцягнуўшыся, як ня жывы.* Ст. *Ляжыць выцягнуўшыся.* Уселюб Н.(Демид.: Веров., 1896, II, 134).

3. вырость высоким. Ар. *Дачка так борзда выцягнулася.* Ар.

4. истощиться. Нсл. *Выцягнуўся сусім із сіл.* Нсл.

5. выехать с тяжестями. Нсл. *Непрыяцель выцягаецца, выцягнуўся ад нас.* Нсл.

6. *перен.* умереть(подохнуть), Нсл. подохнуть. Шсл. *Каб ты выцягнуўся барждджэй!* Нсл. *Каб ты выцягнуўся!* Зямковічы Сян. (Ксл.).

•цягуны́, -*ноўном-намі-нох*—распаренная столовая свекла с луком(кушание). Шсл. *Увечары будзем есьці цягуны.* Харавічы Сьміл. (Шсл.).

•**цяжа**-*жы-жы, ж.*—тяжесть. Гсл.
•**цяжа́р**-*ру, м., ж.* **1.** тяжесть, Ксл.; МГсл. (бремя) Гсл. *Тры пуды невялікі цяжар.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Такую цяжар на сабе!* Навікі Віц. (Ксл.). *Вось чаму хочацца к сонейку яснаму — хоць бы пабачыць, тым цяжар зваліць.* Гарун: Думы ў чуж. *Вы — мая радасьць, цяжар.* Машара(Калосьсе, Но. 1, 1935 г., стр. 11). *Жыцьцё зваліла на мяне ўвесь свой цяжар.* Ю. Жывіца, Но. 1, 10.
2. груз. *Яцкава Вал. У мяне цяжар на возе.* Яцкава Вал.
3. беременность. Ксл. *Блага хадзіць у цяжары.* Сян. (Ксл.).
•**цяжарная**, *-нае*—беременная. Гсл. *Цяжарна* (тяжело), *будучы цяжарнай.* НК: Бабы а 12.
•**цяжарнасьць**-*ці, ж.*—беременность. МГсл.; Гсл.
•**цяжарні́к**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-і̀ча; мн. ч.-кі-коў-ком-кі-камі-кох, м.*—грузовик. *Ср. калясьнік, саньнік.*
•**цяжары́ць**-*ру̀-ры̀ш-ры̀ць, каго-што*—отягощать. Нсл. 686. *Не па сілах цяжарыш малца.* Нсл.
•**цяжа́рыць**—тяжелить. *Соверш.* **абцяжарыць,** *каго-што*—отяготить(обременить, С.) Нсл. 354. *Рознымі падаткамі абцяжарылі нас.* Нсл. *Іншае гора душу абцяжарыла.* Гарун: Думы ў чуж. *Прич.* **абцяжа́раны**—отягощенный, Нсл. обремененный. Ксл. *Людзі абцяжараныя падаткамі.* Нсл. *Янка быў абцяжараны вялікаю сям'ёю, а цяпер — адзін, як кол.* Падрэзы Чаш. (Ксл.). *Вялікарускія сяляне, нават будучы больш абцяжараныя павіннасьцямі, чымся беларускія, лепш аднак ставяцца да сваіх паноў.* "Полымя", 1928, Но. 8, стр. 105. *Мякка зваліцца сьнежны камяк із абцяжаранае яліны.* Лынькоў:" Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 96). *Соверш.* **ацяжары́ць,** *каго-што*—отяготить(обременить, С.], Нсл. 686. *Не па сілах ацяжарыў малца.* Нсл. 686. *Аканом ацяжарыў нас прыгонамі й падаткамі нямернымі.* Нсл. 387. *Прич.* **ацяжа́раны**—отягощенный, Нсл. 387. обремененный. Ксл. *Ня можна паправіцца нам ацяжараным лішнімі падаткамі.* Нсл. *Соверш.* **зацяжары́ць**—зачать, стать беременной.
цяжары́цца, *возвр.*—принимать на себя лишнюю тяжесть, отягощать себя. Нсл. *Соверш.* **ацяжары́цца.** Нсл. *Не цяжарыся, ацяжарыўшыся, борзда стомішся.* Нсл.
•**цяжэць**-*эю-эеш-эе; повел.-эй-эйма, несоверш.*—тяжелеть. Ар.
•**цяжба́**-*бы̀, ж.*—груз, тяжесть. *Ад цяжбы возу дуга зламілася.* Бязводзічы Імсьц.(Бяльсл. *под дуга*).
•**ця́жка,** *нареч.* **1.** тяжело.
2. трудно. *Цяжка мне тваё слова.* Кіт. 61б3. *Цяжка саду без зязюлі, мне цяжэй жа без матулі. Цяжка быці, цяжка жыці на чужыне маладзіцы.* Из песни.

•**цяжкі́**-*ка̀я-кое*—тяжелый. МГсл.; Ар.; ЗСД. 65; Нсл. 694. *Цяжкую рэч нашу.* Кіт. 19б2. *Цяжкі воз, камень.* Нсл. *Ср. ст.* **цяжшы.** *Только в мн. ч.* **цяжкія**—печень. Ар.
•**цяжыць**-*жу-жыш-жа*—истязать. Нсл. 694. *Ня дай Маці Божая, як яго цяжылі, абцяжылі за гэта.* Нсл. *Соверш.* **абцяжыць.** Нсл. 694. *Прич.* **абцяжаны**—тяжело наказанный. Нсл. 355. *Абцяжаны ледзь устаў.* Нсл. *Соверш.* **зацяжы́ць**—засечь, истязать розгами. Нсл. 735. *Зацяжу̀, калі ня прызнаешся.* Нсл.
•**цякоміна**-*ны-не, ж.*—вещество, обладающее свойством течь и принимать форму сосуда, в котором оно находится, жидкость. Ластсл.
•**цякомы**-*мая-мае*—обладающий текучестью. Ластсл.
•**цякава,**—*см. под* **цікава.**
•**цяка́васьць,**—*см. под* **цікавасьць.**
•**цяка́віць,**—*см. под* **цікавіць.**
•**цяка́віцца,**—*см. под* **цікавіцца.**
•**цяка́вы,**—*см. под* **цікавы.**
•**цяка́ць,**—*см. под* **цікаць.**
•**цяку́н**-*на̀, м.* **1.** нехолощенный баран. Ар. *Ср.* **цекаваць.**
2. белая песковатая почва. Невель(Бузук: Невель II).
•**цяку́н, 1.** мак-самосейка,. Гсл.
2. плаун, *раст.* МГсл. *См.* **дзераза.**
•**цяку́чы,**—*см. под* **цячы.**
Прич. наст. вр. **цяку́чы**—текущий. МГсл. *Паток агародны й калодзезь вод цякучых.* П. П. 4:15(з 12 кніг Б.). *Піць будуць сукравіцу, зь цел людзкіх цякучую.* Кіт. 64а12.
•**цяле́жкі**-*жак, единств. ч. нет.*—передок телеги с двумя передними колесами. Барс.; Ар.; Менск.; Ксл. *Прыцягні цялежкі.* Мікалаёва Куз. (Ксл.). *Уменьш.* **цяле́жачкі**-*чкаў.* Ар. *Міхалішка, Гаргалішка, сама сабе пані, прадала цялежачкі, купіла сані.* Ар.
•**цяле́ш**-*ша̀, предл.-шу, зват. цялѐшу; мн. ч.-шы-шоў-шом, на целяшох, м.*—пень, ствол дерева. *Гніем, бы з таго дубу целяшы.* Кавыль: Думы, 15. *Які цялеш, такі клін, які бацька, такі сын. Послов.*—яблоко от яблони не далеко котится. *Пайду ў лес, высяку цялеш, зраблю два карыты, адзін карэц і шыла канец.*(— *жалуд*). Рапан., Прык. 350.
•**цялё,** *цяляці-ці, вин. цялё; мн. ч. цяляты-ят(-ятаў)-ятам-яты-ятах, ср.*—телёнок. Ар. *Карова ходзе зь цялём*—корова ходит с телёнком. *Карова зь цѐлям*—корова стельная.
•**цялёпацца**—шлепать по грязи. Гсл.
•**цяля́тнік**—хлев для телят. НК: Очерки, 258.
•**цяля́тніца**-*цы-цы, ж.*—ухаживающая за телятами. НК: Под. пос., 43.
•**цяля́ціна**-*ны-не, ж.*—телятина. Ар.; Ксл. *Цяляціна смачная.* Альшанікі Беш. (Ксл.).

•**цяліцца**-*люся-лішся*—телиться. Ар. *Соверш.* **ацяліцца**—отелиться. Ар. *Наша карова ўжо ацялілася, — ацеліцца на гэтым тыдню.* Ст. *Отгл. имя сущ.* **ацяленьне** *-ня*—отел. Ар.

на ацяленьню—в скором времени отелиться. Ар. *Карова на ацяленьню.* Ар.

цялушка—телочка. Гсл.

•**цяльпух**-*уха, предл.-уху, зват.-уша, мн. ч., дат.-хом, мн. ч., предл.-хох, м.*—круглый, толстый обрубок дерева. Ксл. *Ён ледзь прынёс асінавы цяльпух.* Русінава Сян. (Ксл.). *Але ж ты цяжкі, як цяльпух.* Тм. *Уменьш.* **цяльпушок**-*шка, предл.-шку, зват. цяльпушку, мн. ч., дат.-шком, мн. ч., предл.-шкох. Перакулі гэтыя цяльпушкі на іншае месца.* Нсл. 404(*под* **перакуліць**).

•**цям: на цям ня прыходзе**—забываю, не припоминаю. Каралішчавічы.

•**цямісты**-*тая-тае,* **1.** примечательный (заметливый, С.) Нсл. 694. *Нябось, ён хлапец цямісты.* Нсл.

2. легко примечаемый, Нсл.; Мгсл. заметный. Нсл. *Дарога цямістая, ня зблудзіш.* Нсл.

•**цяміць,** (Скарына II Ц.) *цямлю, цяміш-ме, перех.* **1.** разуметь, смыслить, понимать, Вят., Вост., Тмб., Пск. (Даль); Гсл.; Нсл. 694; Ксл. разуметь, смыслить. Шсл. *Ён цяміць гаворку нашу.* Нсл. *Ані нічога ён ня цяме.* Ст. *Цяме ён добра!* Шыркі Куз. (Ксл.). *Ён цяме гаворку нашу.* Нсл. *Ці ня цяме твая галава, што ты вырабляеш?* Нсл. *Вы болей за ўсіх нас будзеце цяміць, што й як рабіць.* Дзьве Душы 117. *Соверш.* **уцяміць, а)** уразуметь, понять, Ксл. уразуметь. Шсл. *Ён добра ўцяміў дарогу.* Пожынкі Сян. (Ксл.). *Ніяк ня можа ўцяміць нічога.* Ст. *Адам ня ўцяміў, што рабіць.* Марціновіч(Беларус, Но. 159). *Я толькі аднаго не магу ўцяміць: чаму вас так парушаюць бычкі нашы?* Макаёнак: Каб людзі... *Так ён неяк, што не магу яго ўцяміць: як быццам за нас, як быццам не.* Дзьве Душы 97.

б) вперить, устремить. Нсл. 77. *Уцяміць вочы ў што.* Нсл. *См. уцеміць.*

2. соображать. МГсл.

3. помнить. Нсл. 694. *Ці цяме твая галава, што ты вырабляеш.* Нсл.

4. припоминать. Нсл. *Ты можа цяміш, прыцяміў гэта, што ён табе казаў.* Нсл.

5. примечать(замечать, С.) Нсл.; Гсл. *П'яны ты нічога ня цяміш, што яны каля цябе шамберацъ(—сьмяюцца зь цябе,* **С.)** Нсл. *Соверш.* **выцяміць**—высмотреть, заметить, присматривая за чем. Нсл. 102. *Выцяміў ткі, калі ён вышаў і куды пайшоў.* Нсл.

цяміць, *соверш.* **цяміла,** *безлич.*—надоумливает, надоумило, наводит, навело, подразумевается невидимая сила, добрая или злая. Нсл. *Цяміць, цяміла цябе, як хораша гэта робіш, зрабіў.* Нсл. *Няхай цябе цяміць, што ты тут панарабляў.* Нсл. *О! каб цябе цяміла за гэткую работу.* Нсл. *Цяміла вас паехаць гэтаю дарогаю, а то б разьмінуліся.* Нсл.

нацяміць 1.—заметить в уме(приметить, С.) Нсл. 739. *Я нацяміў сабе харошую дзяўчыну.* Нсл.

2. наметить.

нацямлеваць-*люю-люеш-люе, многократ. к цяміць, 2,* **1.**—насматривать, замечать в уме. Нсл. *Нацямлевай дарогу, калі б, адтуль едучы, ня зьбіцца.* Нсл.

2. намечать.

прыцяміць, 1. заметить, приметить. Ксл. *Прыцяміў, хтосьшаволіцца.* Нсл. *Я ня прыцяміў, як ты прышоў.* Нсл. *Я ня прыцяміў, ці ён там быў, ці не.* Суднікі Куз. (Ксл.). *Ці ты гэтага ня бачыў, ня прыцяміў?* Вел. Куз. 196.

2.—привести на память, припомнить, Нсл. 517. вспомнить. Ксл. *Ня прыцямлю, калі й пры кім гэта было.* Нсл. *Ніяк ня прыцямлю, калі гэта было.* Лазок Куз. (Ксл.).

прыцямлены—замеченный. Нсл. 517. *Прыцямлены час, конь, куст, лес.* Нсл. *Несоверш.* **прыцямляць**-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, многократ., перех.* **1.** примечать, НК: Дудар, Но. 10. внимательно посматривать, замечать. Нсл. 517. *Прыцямляй, прыцям, ці ня будзе хто ехаць.* Нсл.

2.—приводить на память, припоминать. Нсл. 517. *Прыцямляй, як гэта дзеялася.* Нсл.

сьцяміць, 1. понять. Нсл. *Ён сьцяміў гаворку нашу.* Нсл. 694. *Дзе схаваны іх прычыны — ня ўсім сьцяміць і згадаць.* С. Музыка 233.

2. сообразить. Шсл.; МГсл. *Ня сьцяміў адразу, у чым дзела.* Ст. *Я даўно сьцяміў, куды ён ходзе поначы.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *Ніяк ня сьцямлю, што ён робе.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Прич.* **сьцямлены, 1.** понятый.

2. соображенный.

3. примеченный издали. Нсл. 628. *Яны здалеку сьцямлены мною.* Нсл.

•**цяміцца**-*млюся-мішся,* **1.** всматриваться в даль. Нсл. 694. *Куды ты цямішся?* Нсл.

2. присматриваться(вблизи, Нсл.) Ксл. *Цяміся й ты на рынку рыбы.* Мазалава Куз. (Ксл.). *Цямлюся, ці ня мой гэта конь.* Нсл. *Соверш.* **прыцяміцца, а)** всмотреться в даль. Нсл. 694. *Куды ты прыцяміўся?* Нсл.

б) напрячь взор и внимание, всмотреться. Нсл. 517. *Прыцямся да гэтага каня; здаецца ён наш, што ўкралі.* Нсл. *Прыцяміўся і пазнаў.* Нсл. 694.

3. запропаститься. Шсл. *А бадай ты цяміўся, які ж ты дурны, браце!* Ст.

цямся яно!—пусто ему, пропади оно! Гсл.

уцяміцца—сосредоточиться взором(и вообще, С.) Ксл. *Як уцяміцца ў што, дык не адарваць.* Луб'ева Аз. (Ксл.). *Было тое, мабыць, пад восень, бо добра ўцямілася хлопцу, як уланы абтрэсьлі і да апошняга яблычка падабралі ўвесь іхны і*

суседнія сады, патапталі гароды. Акула, 294.

•ця́мка, *нареч.* **1.** помнится. Нсл. 694. *Цямка імне, як ён гэта казаў.* Нсл.

2. заметно. *Ср. цямкі, 4. Ср. ст.* **цямчэй** —более заметно. *Сюды цямчэй ісьці.* Нсл. 695.

3. ловко, удачно(метко, **С.**) Нсл. 694. *Цямка хапіла стрэльба, тры вуткі забіла.* Нсл.

•ця́мкі(цямкі́. Пц.)*-кая-кае,* **1.** понятливый. Ксл. *Які цямкі — раз паглядзеў і ўжо научыўся.* Падданы Сян. (Ксл.). *Ты, відаць, хлапчына цямкі.* С. Музыка, 182.

2. сообразительный. Шсл. *Цямкі ён хлопец: адразу ськеміў.* Ст. *Цямкі хлапец! зараз сьцяміць, што яму пакажаш.* Нсл. 694.

3. приметный(наблюдательный, способный замечать и запоминать, **С.**) НК: Очерки, Но. 454.

4. внимательно присматривающийся, подличающий что-нибудь; владеющий верным зрением. НК: Очерки, Но. 91.

5. заметный. Пц. *Гэта цямка̀я сьцюгавінка.* Пц.

6. памятливый. Нсл. 694. *Цямкі ты на ліха.* Нсл. *Цямкая справа.* Нсл. *Гэта ноч будзе цямкая нам.* Нсл. 694.

цямшы, *ср. ст.,* **1.** более понятливый, более сообразительный. *Ты цямшы за мяне.* Нсл. 695.

2. более заметный. *Пойдзем валей цямшаю дарогаю.* Нсл. 695.

•цямкі́*-мак, единств. ч. нет.*—глазомер. НК: Очерки, 219.

браць, ісьці нацямкі—делать наугад, напролом, итти напрямик. НК: Очерки, Но. 91.

на цямкі́—на глазомер. НК: Очерки, Но. 454. *Паехаў на цямкі.* Нсл. 687.

•цямлівасьць*-ці, ж.* **1.** понятливость. МГсл.

2. сообразительность. МГсл.

•цямлівы*-вая-вае*—понятливый. МГсл.; Ксл. *Ён хлопчык цямлівы, уцяміць яму як плюнуць.* Шыркі Куз. (Ксл.).

•цямнота*-ты, дат., предл.-це, ж.*—темнота. МГсл.; ЗСД. 131. *Прыціхла ў цямноце жыта.* Дзьве Душы 110. *Беднасьць, ціша й цямнота.* Гарун(ст. "Мае Думкі"). *Сілы ўсе страціў у бойцы зь цямнотаю.* Гарун: Думы ў чуж.

•цямні́ца*-цы-цы, ж.*—темное помещение. Ксл. *Нічога ня відаць у гэтай цямніцы.* Купіна Віц. (Ксл.).

•цямні́ць*-ню*—затемнять. Ксл. *Не цямні, ня відаць, як мыць.* Купіна Віц. (Ксл.).

•ця́мны*-ная-нае*—понятливый. МГсл.

•ця́мна, *в зн. безлич.*—памятно, приходит на память. Нсл. 694. *Цямна мне, што ты ня ўсі грошы аддаў, што пазычыў у мяне.* Нсл.

•ця́мскі*-кага*—очень заметный по продолжительности. Нсл. *Цямскі час ты там сядзеў, забавіўся.* Нсл.

•цяні́ць*-ню, соверш.* **пацяні́ць**—убавлять, убавить толщины чего-л., сделать потоньше, утон-ить-ять. Ар.

•цянюці́ць*-чу, соверш.* **пацянюціць**—тоже, что *цяніць*, но делая еще более тонким. Ар.

•цяънькі́*-коў*—прямик. Ксл. *Пойдзем на цянькі.* Застадольле Сян. (Ксл.). *Цянькамі барждэжэй будзем.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•цянькі—ближайшая дорога. Гсл. *Пайшоў на-цянькі.* Гсл.

•ця́пацъ*-аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** хватать зубами, свойственно кусающимся животным. Нсл. 695. *Сабака ціхенька падыйшоў, дый цяпнуў за лытку, і ўкусіў; надабе набіць яго, каб ён ня цяпаў другі раз.* Нсл. *Однкр.* **ця́пнуць***-ну-неш-не,* **а)** схватить. Ксл. *Хлопчык цяпнуў лыжку.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.).

б) ударить. Ксл. *Цяпнуў дручком па галаве.* Гуліна Сян. (Ксл.). *Соверш.* **прыця́п-нуць-неш-не,**—пришить наскоро. Нсл. 517. *Прыцяпні гэтыя рызманкі.*

2. медленно делать. Шсл. *Цяпае, як на заўтрае яму надабе.* Слопішча Шацк. (Шсл.).

•цяпе́р, цяпе́рака, *нареч.*—теперь. Ар.; Ксл. *Цяперака ўжо павінна быць цёпла.* Чашнікі (Ксл.).

•цяпе́рашні*-няя-няе,* **1.**—настоящий. Гсл.

2. нынешний. МГсл.

•цяпе́рацька, *нареч. — цяпер.* Ксл. *Цяперацька ты ня пойдзеш.* Чараўкі Сян. (Ксл.).

•цяпера, *нареч.*—теперь. *А цяпера і дзеці прыдбалі, і ад дзяцей ты адчураўся.* Дсл. *См. цяпер.*

•цяпло*-ла̀, ср.*—огонь, Нсл. 687; Дзяніскавічы НЗ.(Шэйн II) огонь в печи и разведенный на поле, вообще огонь не для освещения, Ксл.; Кацельня Пц. огонь, костер, Гсл. костер, Растсл.; ПНЗ. огонь вообще, под каковым именем, однако, нельзя считать пожарного огня, НК: Очерки, Но. 668. огонь. М. Туд(Гринькова, IУ). *Чаму цяпло ня паліце?* НК: Очерки, 332. *Запалі цяпло ў печы.* Санікі Беш. (Ксл.). *Яны раскладаюць цяпло на полю.* Бікложа Беш. (Ксл.). *Пастушкі расклалі цяпло.* Ст. *Узадзьміце цяпло.* Нсл. *Асьцярожна хадзі зь цяплом.* Тм. *Дудар падлівае масла ў вясельнае цяпло.* НК: Дудар, 170. *Прыгарні бульбу бліжэй к цяплу, хай добра выпякаецца.* Ст.(Шсл. *под прыгарнуць*). *Пададзьмі цяпло на комінку, бо нешта тухне.* Ст.(Шсл. *под пададзьмі*). *Забіў казу, наклаў цяпла, адрэзаў сьцягно, сьпёк і пачаў есьці.* Дзяніскавічы НЗ.(Шэйн II, 161). *Кладуць цяпло.* Кацельня Пц.

раскладаць цяпло—разводить огонь. *Любе дзед, расклаўшы цяпло пад асецьцю, грэць старыя косьці.* Гарэцкі: Песьні, 13. *Клаў пад лесам вялічэзнае цяпло й пёк бульбу.* Тм. *Раскладалі цяпло.* ЗСД 63. *Уменьш.* **цяпе́лца***-ца, предл.-цу*—огонёк. Шсл.; Люц. *Якое вясёлае цяпелца!* Ст. *Бліснула цяпелца.* Ст. *Цяпелца нейдзе бліснь дый прапала.* Ст.

●**цяплосьць**-*ці, ж.*—теплота. *Ад цяплосьці не баляць косьці. Послов.*—пар костей не ломит. НС., стр. 123.

●**цяпліня́**-*ні-ні, ж.*—теплота. *Вабіла душу цяплінёю сваёю.* Васілёк(Калосьсе, Но. 16, 1938 г., стр. 132). *Падходзілі, ціснулі руку... І чулася цяпліня, глыбокая, нявымоўная лучнасьць душаў.* Васілёк(Тм., стр. 134).

●**цяпую́х**-*ха, общ.*—разиня. Ксл. *Эх ты цяпуюх, цяпуюх!* Глазамічы Сур. (Ксл.).

●**цяробкі**-*каў, единств. ч. нет.*—непригодные в пищу обрезки огородных овощей, употребляемые как корм животным. Ксл. *У ражцы ляжаць цяробкі.* Дабрыгары Беш. (Ксл.).

●**цярэхаўка**-*кі-цы, ж.*—мотылёк. Растсл. *См. цярэшка. Уменьш.* **цярэшка**-*кі*—мотылёк. Растсл.

●**цярэмшына**-*ны-не, ж.*—черемуховое дерево. Ксл.

●**цярпе́ньне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к цярпець*—страдание, МГсл. боль, перенесение боли. Нсл. 686. *Для суднага цярпеньне голаду за недаваньне фітрэ*(*араб.*) *будзе.* Кіт. 20а5. *Вялікае цярпеньне маю ў паясьніцы.* Нсл.

●**цярпе́ць**-*плю, цѐрпіш-пе, несоверш.* **1.** страдать. *То яшчэ хто ест, жэ так веле мукі цкрпяць?* Кіт. 129а9. *Гэтыя, што за дзівы чынілі, што так веле церпяць мукі?* Тм. 130а4.

2. *за каго-што, зь якое прычыны*—страдать, претерпевать муки, гонения, преследования из-за кого, чего-л. или во имя кого, чего-л. *Цярпець за ідэю, за перакананьні.*

3. терпеть, безропотно переносить что-л.(лишения, неприятности и т.п.)

4. терпеть, мириться с наличием, существованием кого-чего-л.

Соверш. **сьцѐрпіць**-*плю-піш-пе*—снести, выдержать, Нсл. 627. стерпеть. *Колькі разоў я цярпеў ад цябе крыўды, а цяпер ня сьцерплю.* Нсл. *Я, кума, ня сьцерпіла — я пані агрызнулася.* Дсл.(*под агрызнуцца*). *Соверш.* **уцѐрпіць**-*плю-піш-пе*—вытерпеть. Ар.; Нсл. 77. *Ня ўцерплю, скажу.* Нсл. Ледзь уцерпіў. Нсл. *Такі жаль абгарнуў, што ня ўцерпіла маладзіца ды заплакала.* Ст. *Ня ўцерпіў, узьняўся бурай.* Гарун: Песьня.

●**цярпе́цца,** *цѐрпіцца, страд. к цярпець*—терпеться. *Соверш.* **аце́рпецца**-*плюсяпішся*—свыкнуться с неприятным положением. Дсл.; Нсл. 387. *Ацерпіўся троху ў вадзе, а адразу дужа было сьцюдзена.* Дсл. *Як ацерпішся, то й жыць будзеш.* Нсл. *Соверш.* **наце́рпецца**—натерпеться. Нсл.; Ар. *Нацерпеліся і голаду і холаду.*

●**цярплівосьць**-*ці, ж.*—терпеливость.

●**цярплі́вы**-*вая-вае*—терпеливый. Ар.; Ксл.; Шсл. *Я здэцца цярплівы.* Тат.: Кво вадыс, 241. *Якое цярплівае дзецянё: па марозе ў вадным рызьнячку ходзе.* Ст. *Я такога цярплівага й ня бачыў.* Гунчанкі Сур. (Ксл.).

●**цярплі́ва,** *нареч.*-терпеливо. Гсл.; МГсл.

●**цярту́ха**-*ўхі-ўсе, ж.* **1.** нюхательный табак. Слабодка Куз. (Ксл.). *Дабыў з табакай рагавень і храпы напіхаў цяртухай.* Тарас на Парнасе. *Ярэмка з Косьцям быў першым госьцям, сядзеў у куточку на палазочку, цяртуху нюхаў, музыкі слухаў.* Старавялл. калядка(Б. Шляхам).

2. кушание из (тёртого) картофеля после варки. Ксл. *Цяртухі аднэй наеўся.* Гарадок (Ксл.).

●**цярушы́ць**-*шу́-шыш-ша,* **1.** порошить. Шсл. *Цяруша маленькі сьняжок.* Ст.

2. рассыпать что-л. мелкое, Шсл. трусить. Ксл. *Не цярушы шумы*(ссора) *па хаце!* Ст. *Не цярушы тут сена!* Лужасна Куз. (Ксл.). *Соверш.* **ацярушы́ць**-*шу́-шыш-ша; повел.-шы-шыма*—отряхнуть. Шсл. *Шапку ацярушы ад сьнегу!* Ст.

зацярушы́ць—запорошить. Гсл.

пацярушы́ць, *чым и без доп.* —попорошить. Шсл.; Ксл. *Пацярушыў зьверху сенам і до.* Любашкова Выс. (Ксл.).

зацярушы́ць *каго-што,* **1.**—запорошить. Шсл.; Гсл. *Зацярушыў вока.* Ст.

2. затрусить, засыпать легко чем-н. Нсл. *Зацярушы сьвіньням сечыва мукою.* Нсл. 192. *Пушнога жыта насыпаў, а чыстым зацярушыў.* Нсл.

3. поморосить. Шсл. *Пацярушыў дожджык.* Ст. *Прич.* **зацяру́шаны, 1.** запорошенный. Шсл. *Нечым зацярушаны квас.* Ст.

2. затрушенный чем-н.. засыпанный легко тоненьким слоем. Нсл. 192. *Зацярушаны мукою.* Нсл. *Соверш.* **нацярушы́ць,** — напорошить, Шсл. натрусить, насорить. Нсл. 688. *Нацярушыў у хаце сенам.* Нсл. *На гумне нацярушыў саломы.* Ст. *У малако нацярушылася сьмецьця.* Ст. *Прич.* **нацяру́шаны, 1.** насоренный(натрушенный, **С.**) Нсл. *Падмяці нацярушаную сенам хату.* Нсл.

2. накрошенный(насоренный, **С.**) Нсл. *Падбяры нацярушаны хлеб.* Нсл. *Соверш.* **расьцяру́шыць,** *каго-што,* **1.** рассыпать изредка. Нсл. *Нясучы неасьцярожна, расьцярушыла каноплі із скварады.* Нсл. *Расьцярушыў сена па ўсім гумне.* Ст.

2. раскрошить(очень мелко, **С.**) Нсл. *Расьцярушы хлеба на рулі.* Нсл. *Прич.* **расьцяру́шаны, 1.** рассыпанный редко. Нсл. *Расьцярушаныя каноплі няхай куры падбяруць.* Нсл.

2. раскрошенный(очень мелко. **С.**) Нсл. *Расьцярушаны хлеб, пірог, усып у страву.* Нсл.

●**цярушы́цца**-*ы́цца*(*1-ого и 2-ого лица нет*), *несоверш.,* **1.** крошиться. Нсл. 688. *Хлеб мяккі не цярушыцца.* Нсл.

2. рассыпаться чему-л. мелкому, Шсл. просыпаться понемногу. Нсл. 688. *Цярушыцца мука зь меха.* Ст.

ацярушы́цца—отряхнуться. Шсл. *Ацярушыся ад сьнегу.* Ст. *Ср.* **ацярушы́ць.**

зацярушы́цца-*шу́ся-шы́шся-шыцца,* **1.** запорошиться.
2. засориться, покрыться тоненьким слоем. Нсл. 192. *Мука зацярушылася пылам непакрытая.* Нсл.

нацярушы́цца, *возвр.* **1.** напорошиться. Шсл.
2. натруситься, насориться.

пацярушы́цца, -*шу́ся-шышся*—попорошить. Шсл. *Пацярушыўся невялічкі сьнег.* Ст.

расьцярушы́цца, 1. рассыпаться изредка по неосторожности. Нсл. *Пшаніца скрозь дзірку расьцярушылася, а ты ня бачыш.* Нсл.
2. раскрошиться(очень мелко, **С.**). Нсл. *Пірог у дарозе расьцярушыўся.* Нсл.

•**цясла́**-*лы̀, ж.*—вид топора для выдалбливания дерева.•Ксл. *Карыта бяз скоблі й цяслы ня зробіш.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).

•**цясла́**-*лы̀, ж.*—бочарный желобчатый инструмент. НК: Очерки, 346. *Цяслы цяслуюць, труну гатуюць.* Из песни, Виленщ.

•**цяснота**-*ты-це, ж.*—теснота. НК: Очерки, 227; Гсл.. *У цясноце як-ні-як пражывем.* НК: Очерки, 227. *Бегла назад у цясноту свайго пакойчыка.* Дзьве Душы 133.

•**цяце́ра**-*ры-ыры, ж.*—тетерев. Міх. *Цераз мой двор цяцера ляцела, ня судзіў імне Бог каго я хацела.* Из песни. Міх. *Уменьш.* **цяце́рка**-*ркі-рцы.* Ар.; Ксл.; Траецкае Бранск. п.(Дурново: Раз. 97). *Цяцерку забіў.* Горбава Лёз. (Ксл.). *Забіць цяцерку ў чорных аборках*—приволокнуться, овладеть женщиной. НК: Очерки, 125.

цяцеранё-*няці, мн. ч.-няты*—птенец тетерева. Міх. *Цяцера ўзьляцела, а цяцераняты пахаваліся.* Міх.

•**цяціва**-*вы, ж.*—стебель. МГсл. *См. цецява̀.*

•**цяці́ўе**-*ўя*(**цяціўё,** Ар.), *собир.*—стебли, ботва. Ар.; Ксл. *У бульбе парасло вялікае цяціўе.* Асінаўка Беш. (Ксл.).

•**цяціўнік**-*іка, м.*—.... *Бульбяны цяціўнік.* НК: Очерки, 422. *Ср. цецява̀.*

•**цяць,** *тну, тнеш, тнець, тнем, тніцѐ, несоверш. и соверш.* **1.** рубануть, ударить, Нсл. 695. нанесть ловко удар. Шсл. *Цяць,* как и сложные: *уцяць, нацяць* и др. выражает действие быстрой получки; но *выцяць* обозначает стремительный однократный удар по живому телу. НК: Очерки, Но. 889. *Майстра зь Міра̀, што цяў, то дзіра̀.* *Послов.* *Цяў абухом у лоб і капут кабану.* Нсл. *Цяў яму прутом па галаве.* Ст. *Дзе пярун тне, там шчасьце заьруіцца.* Кавыль: Думы, 5. *Дала гэта жонка яму цыцкі, дык дзяцё калі тне яе зубамі за цыцку.* Мікольск. М.(Демид.: Веров. 102). *Калі касьбіт забраўся ў вастравінку, дык ён можа цяць і колькі пластоў.* НК: Очерки, 456. *Мушка на аконку ў цымбалікі тнець.* Из песни. *Люты смутак душу тне.* Жылка, 81. *Соверш.* **уцяць**—резнуть, быстро срезать. — *А чыя ж іскрыпка гэта? зноў спытаўся гаспадар. — А яго! О, граць ён мэта. Ну, Сымоне, утні, браце.* С. Музыка, 88. *Прич.* **уцяты.** *У лесе ўцята, у хлеве ўзята, на руках плача*(*іскрыпка, загадка*). НК: Дудар, 199. *Ні цяць ні ўзяць* (Рапан. 45)—ни дать, ни взять, совершенно также, такой же и т.п. *Дасьць ён табе касішчу — во якую, сам возьме другую — ні цяць, ні ўзяць такую.* НК: Пасоб., 137.
2. тягу дать, Нсл. 695. *Цяў з усіх ног.* Нсл. *Ні ўцяць, ні ўзяць.* *Послов.* Рапан. 45. *Многократ.* **ціна́ць,** *каго-што*—сечь розгами. Нсл. *Цінай яго часьцей, дык і паправіцца.* Тм.

абцяць, *абатну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, соверш.* **1.** обсечь, обрубить, Нсл. отрезать, отрубить. Дсл. *Абцяць сучча ў дзерва.* Нсл. *Я табе абатну крыльле.* Нсл. *Абцяў палцы сякіраю.* Дсл.
2. обрезать в разговоре. Шсл. *Так абцяў яго, што адразу змоўк.* Ст. *Прич.* **абцяты.** *У курыцы абцяты хвост.* Ст. *Абцятае сучча.* Нсл.

абцінаць-*аю-аеш-ае, каго-што*—обсекать, обрубливать. Нсл.; Дсл. *Абцінаць сучча ў дзерва.* Нсл. *Пачаў ён дубу гольле абціна̀ць.* Дсл. *Пачаў абцінаць камель.* Дсл.
2. срывать растение, откусывая острыми зубами. *Жарабётка абцінае сабе авес.* Ст.

адця́ць, *адатну̀-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ-нуць, соверш. к* цяць, адцінаць, *перех.* **1.** отрубить, Нсл. 383; Ксл. отрубить одним взмахом. *Яму брат у лесе сякіраю адцяў палцы.* Азярэцк Сян. (Ксл.). *Адцяць сухі сук ад яблыны.* Нсл.
2. (метко, **С.**) или язвительно ответить. *Добра ты адцяў яму.* Нсл. *Прич.* **адця́ты.** Нсл. 383. *Адцятага ня прыклееіш.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **адця́цьце.** *Многократ.* **адцінаць** *каго-што,* **1.** отрубать. Нсл. 383; Гсл. *Адцінаць сухія сукі ад яблыны.* Нсл.
2. *в зн. непер.*—делать (меткие или, **С.**) язвительные ответы. Нсл. *Добра ты адцінаеш яму.* Нсл. *Мець бы кавалак зямелькі, гэтак зь дзясяцін зь дзясятак, — думае ўчуткі Алесь. А да іх: гаспадарачку, сваю хатку, жонку й дзеткі, — сьмяецца зь яго Васіль. — Не патвойму лепш цягацца гэтак і шукаць працы, як із сьвечкаю голкі,— адцінае той.* Машара: Хлеб(Калосьсе, 2, 1935 г., стр. 77). *Отгл. имя сущ.* **адцінаньне**-*ня, предл.-ню, мн. ч.-ні-няў, ср.* **1.** отсечение. Гсл.; Шсл. *Руку даю на адцінаньне, што гэта няпраўда.* Нсл.
2. обрубание. Гсл.

аця́ць, *атну̀, атнѐш, атнѐць, атнѐм, атніцѐ, соверш.*—обрубить. Нсл. 387. *Аціпаць, аяць сучча.* Нсл. *Прич.* **ацяты**—обрубленный. Нсл. *Ацяты дубок расьцець вышэй.* Нсл. 387.

аціна́ць—обрубливать. Нсл. 387.

зацяло, *безлич.*—.... *Рамана як зацяло!* Сяднёў: Р. Корзюк.

зацяць, *затну, соверш.*—зарубить. Нсл. 192. *Зацяць надабе мерку.* Нсл.

зацяць, *затнў—..... Марыля зірнула й заццяла дух.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377). *Прич.* **зацяты.** *Сядзелі ўсе хмарныя ад зацятага ўнутры спачуваньня.* ЗСД 345. *Соверш.* **заця́ць**-*тну-тнеш-нець-тнем-тніцѐ—.... Ніна сударгава зацяла вусны, каб схаваць сваё ўзрушэньне.* ЗСД 344.

зацяло, затнець, *безлич.*—отняло, отнимет язык. Шсл. *Бачыш, цяпер маўчыць, зацяло яму.* Ст.

зацінаць—.... *Мімаволі кажны ўдалы рух ездакоў сустракалі спачувальнымі ўскрыкамі і цяжка зацінялі дыханьне, калі той ледзь-ледзь дзяржаўся.* ЗСД. 144,—зарубать. Нсл. 192. *Зацінай з канца бярвіно.* Нсл., *перен.*—часто сечь розгами. Нсл. 192. *Я такі яго зацінаю, зацяў і яшчэ затну добранька.* Нсл.

заця́ць-*тнў-тнѐш-тнѐць-тнѐм каго-што,* **1.** сделать нарубки, Нсл. сделать насечки. *Гэтае дзерва не нацяў, а яго можна сьсячы.* Нсл.

2. нарубить чего-л. тонкого. Нсл. *Прич.* **нацяты, 1.** нарубленный. Нсл.

2. назначенный(помеченный, С.) нарубкою. Нсл. *Сячэце нацятыя дзервы.* Нсл. *Многократ.* **націна́ць, 1.** нарубливать, делать нарубки, Нсл. насекать, делать насечки. *Націнай усякае таўстое дзерва.* Нсл.

2. рубить что-л. тонкое. Нсл. *Націнай хварасток.* Нсл. *Перацяў мне цень іх дарогу, не магу ад яго уцячы.* Кавыль: Пад зорамі, 8.

праця́ць, *пратнў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, пратнўць, соверш. к працінаць,* **1.** пронзить. *Куля працяла.* Броўка (Літ. і Маст. 17.9.71).

2. пронять, произвести сильное впечатление. *Сэрцы пратну заранiцаю новых надходзячых дзён.* Жылка, 34. *Агонь сьвятарнага алею душу працяў да глыбіні.* Крушына: Эрот. іскрыпка. *Несоверш.* **праціна́ць**-*аю-аеш-ае*—пронимать, сильно действовать, производить сильное впечатление на кого-л. *Калі дзяржу я лусту хлеба, я ўсё адпомнюся часьцей, як вецер прадзімае зрэб'е і працінае да касьцей.* І. Калеснік: Смак хлеба. *Спад нізкіх далёкіх хмараў біў хвалямі вецер — проста працінаў цела.* Вышынскі: Хата пад ліпою. *Сьмех пякучым дакорам сэрца працінаў.* Кавыль: Ростань, 38. *Боль працінаў яго.* Вышынскі: Хата пад ліпою. *Будзе Муза з імною гаворачы, працінаць маладосьць да касьці.* Крушына:Лебедзь, 34. *Прич.* **праця́ты** —проникнутый чем-л. *Хто волю верна сьніць, працят лятункам аб вялікім, таго не спакусіць.* Жылка, 43.

Колькі часінаў ён глядзеў на яе здалеку, працяты бязьмерным жалям. ЗСД 170. *А зь берагу плыла на ваду стройная песьня, працятая трывожным смуткам.* ЗСД 133. *Працятая нейкім хваравітым жалям, яна кінулася ад вады.* ЗСД, 135. *Працяты глыбокай пяшчотай, ён шаптаў ёй скрозь ціхія пацалункі.* ЗСД 233. *Ізноў стары заплюскаў неўспадзеўкі і пацягнуўся да аччу насаткаю. А мы стаім працятыя пытаньням: "Чаго ж ты плачаш, добры чалавеча?"* Н. Гілевіч: Сьлёзы шчась. чалавека. *Працятая жахлівым страхам, дрыжыць Настулька.* М. Змагар: Лесавікі.(Б. Ускалось, Но. 6).

прыця́ць, *прытнў-нѐш-нѐць-нѐм-ніцѐ, соверш., перех.* **1.** пресечь. Нсл. 516. *Чаму ты ня прыцінаеш, ня прытнеш языка сваей жонцы?*

2. о тесной одежде или обуви: прижать. Нсл. 516. *Бот у палцах прыцінае, прыцяў.* Нсл.

3. сделать резкий упрёк(упрёки). Нсл. 516. *Я добранька яму прыцяў.* Нсл. *Несоверш.* **прыціна́ць**-*аю-аеш-ае,* **1.** пресекать. Нсл. 516. *Ты імне дарогу прыцінаеш, прыцяў хадзіць туды.* Нсл.

2. о тесной одежде или обуви: жать. Нсл. 516. *Сарочка пад пахамі прыцінае.* Нсл.

3. делать резкие упрёки, укоризны. Нсл. 516. *Сам быўшы вінен, дый імне прыцінаеш.* Нсл. *Соверш.* **расьця́ць,** *разатнў-тнѐш-тнѐць-тнѐм-тніцѐ*—рассечь. *Расьцяць тушу.* Нсл. *Разатні костку.* Нсл. *Прич.* **расьцяты**—рассеченный. *Расьцятае зялеза.* Нсл. *Многократ.* **расьціна́ць,** *каго-што*—рассекать. *Расьцінаць бярвіно.* Нсл. 560.

сьця́ць, *затнў, затнѐш, затнѐць, затнѐм, затніцѐ, соверш.* **1.**—быстро срезать. Ксл. *Сьцялі галаву.* Мяжа (Ксл.). *Сьцяў дубцом былінку.* Тм. *Касою сьцяла сьмерць.* Кавыль(Б. Моладзь, Но. 18, 20).

2. вообще быстро срезать, срубить. *Як га сьцяў хвою.* Гурло, 26. *Сьцяў кол аберуч.* Гарэцкі: Песьні, 59. *У балоце сьцяў*(—срубил), *у хлеве зьняў, на рукі ўзяў — плача.(іскрыпка, загадка).* НК: Дудар, 199.

3. быстро сомкнуть(о зубах, рту). *Гаў — і зуб сьцяў. Послов.* Рапан. 191. *Прич.* **сьцяты, 1.** срубленный, срезанный. *Сохла зельлейка сьцятае.* Гарун: Жабрачка.

2. (о людях)— обезглавленный. *Ні сьцяты, ні павешаны. Послов.*(о скверном, неопределенном положении). Ар. *Отгл. имя сущ.* **сьцяцьце**-*ця, предл.-цю; мн. ч.-ці-цяў,* **1.** срезание.

2. усекновение(головы). *Несоверш.* **сьціна́ць**-*аю-аеш-ае—.... Абдзіраловіч слухаў, як загіпнотызаваны нечым сьмярдзючым, гібкім; быццам нешта ліпкае, жудаснае наліпае на яго, а ў горле сьцінае дыханьне.* Дзьве Душы 167.

выцяць, *вытну-неш-не,* **1.** стремительно ударить гибким предметом. НК: Очерки, Но. 699. Обозначает стремительный однократный удар по живому телу. НК: Очерки, Но. 899.

2. вообще ударить. Ар.; Шсл.; Беліца Сян. (Ксл.). *За што ён мяне выцяў?* Тм. *Выцяў сабаку паленам.* Ст. *Баба гатуецца, каб качаргой выцяць па галаве.* Я. Г-кі: Казкі, Но.2, стр. 18. *Вытне ён сабаку палкаю.* Сакуны 73. *Вартаўнік памог мне, выцяўшы прыкладам у сьпіну.* Бацьк., Но. 435-436. *Выцяў яго кулаком мяж плеч.* Сакуны. *Ліквідаца прыгону моцна выцяла па капіталістычнай мануфактуры, падарвала й разбурыла яе.* Савецкая краіна, 1931 г., Но. 12, стр. 72.

•**ця́цца,** *тну́ся, тнѐшся, тнѐцца, тнѐмся, тніцѐся; повел. тніся*—удариться сильно. Нсл. *Цяўся аб вушак, аж іскры пасыпаліся з аччу.* Нсл. *Тніся сам галавою аб сьцяну, як ты мяне цяў.* Нсл.

адця́цца, *адатну́ся, адатнѐшся-ѐццанѐмся-ніцѐся,* 1. *соверш. к* **адцінацца, *1,2.***

2. отделаться от нападений и брани. Нсл. 377. *Ён зубаты, адатнецца.* Нсл.

адціна́цца-*а́юся-а́ешся,* 1. отсекаться. Нсл. 383. *Сухое суччa цяжка адцінаецца.* Нсл.

2. *перен.,* С.—разлучаться. Нсл. *Ты, сястрыца, пойдзеш замуж, борзда ад нас адатнешся.* Нсл.

3. защищаться(давая меткие резкие ответы или удары, С.) Нсл. *Як ні адцінайся ад іх нападкаў, ніяк ня можна адцяцца.* Нсл.

зацяцца, *затнуся, затнешся, соверш.* 1. заупрямиться. Дсл. 257. *Ты зацялася, кабыла — ня хочаш рабіць.* Дсл. *Несоверш.* **зацінацца.**

2. долго быть сердитым за обиду. Варсл. *Дзядзька зацяўся на Алёксу, што той пры дзельбе яго ашукаў.* Варсл. *Соверш.* **наця́цца,** *татнуся, натнешся, натнецца, натнемся, натніцѐся*—решительно приняться за что-н. Нсл. *Аканом націнаеца, нацяўся сядні дакасіць луг.* Нсл.

націна́цца, 1. решительно приниматься за что-н. Нсл.

2. упорно действовать вопреки. Нсл. *Не націнайся рабіць пасвойму! біты будзеш.* Нсл. *Соверш.* **наця́цца.** Нсл. *Конь нацяўся ня йсьці, хоць ты яго пячы.* Нсл.

працінацца-*на́юся, соверш.* **працяцца,** *пратнуся*—проникаться,-нуться. *Макрына раптам працялася безнадзейным спалохам.* ЗСД 144.

сьця́цца, *затнуся, затнешся,* 1. покрыться тончайшим слоем льда. Ар. *Невялічкі марозік: вада ў лужы сьцялася.* Аш.

2. *перен.*—.... *Сьцялося сэрца, вочы засланілі сьлёзы.* Сачанка: Ліст да маці(Беларус, Но. 177).

Соверш. **вы́цяцца,** *вытнуся-тнешсятнецца*—ушибиться, Ар.; Нсл. 101. удариться. *У поцемку выцяўся лобам.* Нсл. *Выцяўся аб вугол.* Ар.

выціна́цца—ушибаться. Нсл. 101. *Каторы раз выцінаюся аб гэтую абсаду; дзьверы нізка пастаўлены.* Нсл.

уцяцца, *утнуся, утнешся*—отрезать, резко ответить. *Мужчыны падсьміхаліся з бабаў, зь іх дробнага, няспорнага завіханьня, тыя стараліся ўцяцца, каб мужчын перагнаць, каб асароміць, пасьміяцца зь іх.* ЗСД 146.

•**цячы́,** *цяку̀, цячэш, цячэць,* 1.—течь. Ар.; Шсл.; Ксл.; Гсл. *Із страхі цячэць брудная вада.* Гуліна Сян. (Ксл.). *Берка цячэць ізь бярэзіны.* Тм.

2.—протекать. Ар.; Шсл. *Кадушка ня годзіцца на капусту: будзе цячы.* Ст. *Вядро цячэць у дне.* Ст. *Соверш.* **нацячы**—натечь. Ар. *Прич.* **наце́клы,** (Нсл.)—натекший.

•**ці,** *област.* **чы.** Прежде по большей части употреблялось *"чы"*; теперь решительно преобладает *"ці"*, а в литературном языке есть только *"ці"*, 1. *распределительный союз* — или. Ксл.; Шсл.; Ар.; МГсл.,—или, при вопросе или без вопроса, когда два или несколько членов предложения взаимно себя исключают. Раст.: Северск. 129; Ар.; Ржэўскі п.(Гринькова: Тудовляне), **а)** при двух вопросах, взаимно исключающих друг друга: *Ці жыў ён, ці памер? Ці пойдзеш ты ці не?* Раст.: Северск. 129. *Чы мой лепшы, каторы пастыроў сваіх слухаець, ці такія, которыя упорныя, імамаў сваіх ня слухаюць?* Кіт. 6665-8. *А што, ці будзем біцца, ці мірыцца?* Погар(Афанасьев II, 1914, 195). *Сядні панядзелак ці другадзень? Не пасьмею ў бабусечкі папытаці, ці тут будзе начаваці, ці да дому паедзе?* Водзьвінка Імгл.(Косіч 254). *Гэта ці людзі табе казалі, ці ты сам змысьліў?* Нсл. 213., **б)** при сочетании исключающих друг друга понятий: *Ці п'яны, ці дурны, ці сусім здурэлы.* Раст.: Северск. 133. *Ці ты яму кажы, ці сьцяне, дык усяроўна.* Ст. *Ці куля раніла, ці мо'косьці ўжо стыгнуць.* Паперня М.("Нарысы", 333). *Ці вілы ў бок, ці сена клок.* Астроўна Віц. (Ксл.).

•**ці,** *област.* **чы II,** *частица вопросительная,* 1. ли. Ар.; ПНЗ; Ксл.; Шсл.; Раст.: Смоленск 141. Одним из наиболее обычных способов выражения вопроса является употребление частицы *ці*, ставящейся в начале предложения, напр.: *Ці няма яго ў нас? Ці ня бачылі вы, куды ён пабег? Ці ня бацька твой здурэў?* Раст.: Северск., 129. *Татухна мой родненькі, выйдзі за вароты, ці шуміць лес-дуброва, ці стогне дарога, ці едуць баяркі?* Бародзінка Стдуб.(Косіч 238). *Папытаў: "Ці няма тут Чарнышовага?"* Дзяніскавічы НЗ.(Шэйн II, 162). *Адаме, ці баляць зубы ў мертвых?* Дсл.(*под* Адам). *Ці ня бачылі вы майго хлапца?* Ст. *Ці трэба табе саха?* Семянцова Беш. (Ксл.).

2. разве. Ар.; Ксл. *Ці ты ня бачыш?* Лужасна Куз. (Ксл.).

ці ма́ла—мало ли. МГсл.

•**ці што**—что ли. Ар.; Раст.: Северск. 134. *Даў бы яму рублі два ці што.* Север(Раст.: Северск. 134).
ці-то—то ли. Гсл.
ці тое[ц. т.]—то есть, т.е. Гсл.
•**ціїха!**—тише. Ар.
•**ціхамі́рны,** *-ная-нае*—спокойный(мирный, Ксл.) Нсл. 689; Ксл., мирный(не склонный к вражде; чуждый волнений, С.), безмятежный. МГсл. *Ціхамірны чалавек з усімі жывець хараша.* Нсл. *Ён у нас нейкі надта ціхамірны, быццам дурны.* Шыркі Куз. (Ксл.). *Нареч.* **ціхамі́рна**—спокойно, безмятежно. Гсл.; Нсл. 689; Ксл. *У нас усе ціхамірна.* Нсл. *Я люблю жыць ціхамірна.* Навікі Віц. (Ксл.).
•**ціхамі́рыць**-*ру-рыш-ра; повел.-мір-мірма, несоверш., каго-што*—усмирять, успокаивать, Нсл. 689. умиротворять. *Ціхамір іх, няхай ня сварацца.* Нсл.
засьціхамірыць, *соверш., каго,* **сьціхамірыць**-*ру-рыш-ра; повел. -р-рма, соверш., перех.*—успокоить. *Сьціхамір дзеці.* НК: Старцы 83. *Соверш.* **усьціхамірыць,** *каго-што*—усмирить, успокоить, Нсл. 668. умиротворить. *Усьціхамір дзеці, дужа сваволяць.* Нсл. *Прич.* **усьціхамі́раны**—усмиренный, успокоенный, Нсл. 668. умиротворённый. *Народ усьціхаміраны.* Нсл.
уціхамірыць—успокоить, утишить.
•**ціхамі́рыцца,** *несоверш., страд. к ціхамірыць. Соверш.* **засьціхамірыцца, сьціхамірыцца**-*руся-рышся,* **1.**—успокоиться. Ксл.; Шсл. *Няхай сьціхамірыцца крыху надвор'е.* Ст. *Ці борзда вы ўжо сьціхамірыцеся?* Кузьміно Сян. (Ксл.).
2. присмиреть. МГсл. *Соверш.* **прысьціхамірыцца**-*руся-рышся*—присмиреть. Нсл. 513. *Наш гайсун прысьціхамірыўся.* Нсл.
усьціхамірыцца, *возвр.*—успокоиться, Нсл. 668; Ксл. умиротвориться. *Ну, усьціхамірыўся; хай высьпіцца.* Рыбчына Сір. (Ксл.).
уціхамірыцца—успокоиться, утихнуть. Гсл.
•**ціхачом,** *нареч.*—тишком, тихонько, Гсл. втихомолку. МГсл.
•**ці́хень**—слабый гром. ЧЧ.
•**ціхі́**-*хая-хое*—тихий, мирный. МГсл.
ціха, *нареч.*—тихо. *Ласкат.* **ціханька.** *Ходзе ціханька, а думае ліханька.* *Послов.* Рапан. Прык. 158.
•**ціхма́н**-*ана́, предл.-ану́, зват.-ане; мн. ч.-ныноў-ном-ноў-намі-нох, м.*—тихоня. Ар. *См. рахманіна.*
•**ціхманы**-*ная-нае*—тихий, смирный. *Ужо заўжды ціхманая — нацеча чырвонай хваляй б'ецца ў берагі.* Ар.; Вольскі: Паланянка. *Бяз дай прычыны ня ўбрыкнець — ціхманы і рахманы.* Г. Кляўко(Ускалось, Но. 13. 24). *Ня мог бы я ні дня пражыць, калі б хвоек карагод не хвалява ў сонтравой ціхманай.* Лойка: Л. песьня.
•**ціхме́нь**-*ня*—тишина, безветрие. Слабодка Куз. (Ксл.).

•**ціху! ціхуце!** — *мн. ч. употребляется при обращению к многим* — молчать! тише!. Іг.
•**ціхцам,** *нареч.*—украдкой, тихонько. Гсл.
•**ці́хці**-*хну-хнеш-хне; прош. вр.* **ціх, ціхла,** *несоверш.*—становиться тише, слабее; смолкать, затихать.
аціха́ць-*ае, несоверш.*—утихать. Шсл. *Соверш.* **аціхці**-*не*—утихнуть. Шсл. *Няхай хоць троху бура аціхне.* Ст. *Гулі не аціхаючы словы ейныя.* Вышынскі: Хата пад ліпою (Беларус, Но. 155).
сьціха́ць-*аю-аеш-ае, несоверш.*—стихать. *Соверш.* **сьціхці**-*хну-хнеш-не*—стихнуть.
•**ціж**—разве, неужели. Ар.; Шсл. *Ціж ты ня чуў, што я табе казаў?* Ст. *Ручкі белы, шэры вочкі, рабі, рабі, сіротачка, аж да цемнай ночкі. — А, Божа мой мілюсенькі, ціж я не рабіла, чаму мая работанька нікому ня міла?* Из песни.
•**ціка́ва(цяка́ва,** Нсл. 686,)—любопытно. Ар.; Нсл. *Цікава ведаць, чым гэта скончыцца.* Нсл.
2. интересно, Ар.; Ксл.; Шсл. занятно. *Цікава, што з гэтага ўсяго выйдзе?* Ст. *Цікава дужа пяялі.* Бешанкавічы (Ксл.).
•**ціка́васьць(цяка́васьць), 1.**—любопытство. Гсл.; Ар.; Нсл. 687. *Каб наўчыцца чаго, надабе мець цякавасьць.* Нсл. *Вось і малую цікавасьць бярэць.* Глебаўск Сян. (Ксл.). *Адкуль у яго такая цікавасьць бярэцца?* Ст.
2. интерес, Шсл.; Ксл.; НК: Дудар, Но. 14. любознательность.
3. диво, удивительная вещь. Нсл. 687. *Шмат цікавасьцяў там абачыў.* Нсл. *Гэта не вялікая цікавасьць.* Нсл.
спагнаць цікавасьць—удовлетворить любопытство. *Скажы мне, малое! Хачу я пазнаць, а дай залатое, цікавасьць спагнаць.* Гарун(ст."Нязнаны госьць").
4. *в зн. наречия,* **а)**—удивительно. Шсл. **б)**—любопытно. *Цікавасьць, што цяпер робіцца на сьвеце.* **г)**—интересно.
•**цікава́ць**-*кую-куеш-куе, несоверш.* **1.** любопытствовать, доискиваться, подсматривать. Гсл.
2. следить за кем или чем с интересом, Шсл.; Ксл. любопытствовать. Гсл. *Цікуе, што з гэтага далей будзе.* Ст. *Цікуй курыцу, бо яна зьнясецца няма ведама йдзе.* Гуліна Сян. (Ксл.). *Л. сустрэў звычайны хітравата-цікуючы блыск яе вачоў.* ЗСД 14. *Напару ён няўпрыцям кідаў цікуючы пагляд на Ніну.* ЗСД 191.
3. *на каго*—подстерегать кого-л. со злым умыслом. Шсл.; Ксл.; Ар. *Цікуе, куды яны пабягуць.* Ст. *Што ты ходзіш ды ўсё цікуеш?* Глебаўск Сян. (Ксл.). *На зайцы паляўнічыя з ганчакамі цікуюць.* Я. Г-кі: Лемантар, 53. *Тыя ж дзервы, быццам зданьні, пазіраюць грозна-срога, бы цікуюць на малога.* С. Музыка, 177. *Як жа Ён гаварыў ім гэта, фарызэі... пачалі вельмі прыставаць і засыпаць Яго пытаньнямі... цікуючы на Яго і стара-

ючыся падлавіць нешта з вуснаў Ягоных. Тат. Ванэлі, 305. *Мянтуз на вугрыцу пад кустом цікуе.* Калачынскі: Лясная казка. *Авадзень гудзіць дый цікуе сесьці хлопчыку на голую сьпіну.* Гарэцкі: Песьні, 26. *За кажным вуглом можа хто цікуе.* Полымя, Но. 8, 1967, стр. 242. (*Кот*) *узьдзерся на страху ды цікуе, дзе паварочваецца Даніла.* Каласкі, 1955, Но. 29.30, 10. *Ср.* *цякавіць* (*цікавіць*).

прыцікава́ць, *соверш.*—подстеречь. Шсл. *Як раз калі прыцікуе ды дасьць пуду, дык болей ніхто не палезе ў садок ягоны.* Ст.

•**ціка́віць(цяка́віць,** Нсл.)-*ўлю-віш-ве*—возбуждать в ком-н. любопытство. Нсл. 686. *Цякавіш толькі мяне, але не паказуеш, што там такое ёсьць у цябе.* Нсл. *Соверш.* **абцікавіць**—осмотреть с любопытством. НК: Под. пос., Но. 76. *Моўчыкам нагляднік прыдзе, абцікавіць работу.* НК: Под. пос, 58. *Соверш.* **даціка́віць(дацякавіць,** Нсл.)—подсмотреть из любопытства. Нсл. 144. *Не дацякавіў, як паехалі.* Нсл. *Соверш.* **зацікавіць(зацякавіць,** Нсл.), **1.** возбудить в ком-л. любопытство, Нсл. 686. заинтересовать, разжечь любопытство. Гсл. *Толькі зацякавіў мяне, а тут нічога няма цякавага.* Нсл. *Прич.* **зацікаўлены**—заинтересованный. Гсл.
2. заинтересовать. Гсл.

пацікавіць, *соверш.*—полюбопытствовать. Войш. *Вышла на вуліцу, пацікавіла.* Войш. *Угары крумкач дзярлівіць чорны, цікуе штось скрозь едкі дым.* Змагар. *Няхай.. ізноў цябе ў рабы цікуе змуса, — ты не пакінеш зорны шлях Ісуса.* Салавей: Сіла, 38.

•**ціка́віцца(цяка́віцца,** Нсл.), *цікаўлюся, цікавішся, несоверш.* **1.** любопытствовать, присматриваться из любопытства, Нсл. 686. интересоваться. Шсл. *Як ты цякавішся к маей рабоце! як бы наўчыцца хочаш.* Нсл. *Ён усім цікавіцца, дзе што робіцца.* Ст.
2. удивляться. Нсл. 686. *Не цякаўся, а то ўрачэш.* Нсл. *Соверш.* **дацікавіцца(дацякавіцца,** Нсл.)—узнать или увидеть наконец что посредством любопытства. Нсл. 144. *Дацікавіўся тыкі, што яны там робяць.* Нсл. *Соверш.* **зацікавіцца(зацякавіцца,** Нсл.), **1.** засмотреться любопытством. Нсл. 192.
2. заинтересоваться.

•**цікаўства**-*ва-ве, ср.*—любопытство. НК: Очерки 409; НК: Дудар, Но. 14.

•**ціка́вы(цякавы,** Нсл.)-*вая-вае,* **1.** интересующийся, ПНЗ.; Ар.; Ксл.; Шсл. любопытный. Ар. *Ён да ўсёга цікавы.* Навікі Віц. (Ксл.). *Які ён цікавы, усё хоча ведаць.* Ст.
2. интересный. Ар.; Ксл.; Шсл. *Цікавы іх быў суд!* Ст. *Акуляры ягоныя зваліліся з дулькі, і ён, няўзоркі, смокча сваю цікавую куплёную піпачку.* Гарэцкі: Песьні, 59.

цікаўшы, *ср. ст. к цікавы 1, 2. Цікаўшая "праўда" Іверса.* Белр. Голас, Но. 63, 1959 г. *Цікаўшыя рэчы ў зборніку.* Ускалось, Но. 7, 30. *Яшчэ цікаўшае скажу: на зьезд навучоных за мяжу яго саветы пасылалі.* Кл.: Каліна, 86.

•**ціка́ць(цяка́ць,** Нсл.)-*аю-аеш-ае,* **1.** подсматривать, (Нсл. 687) подкрадываться. Гсл. *Цякай за ім, куды ён пойдзе.* Нсл.
2. *каго-што*—(высматривать, С.), искать. Нсл. 687. *Я цябе ўсюдых цякаў.* Нсл. *Соверш.* **дацікаць(дацякаць,** Нсл.)—подсмотреть, высмотреть. Нсл. 144. *Дацякаю, куды ён ходзе.* Нсл. *Соверш.* **націка́ць(нацяка́ць,** Нсл.)—найти след чей-л., Нсл. 324. найти след, напасть на след. Гсл. *Ня так борзда ты яго нацякаеш.* Нсл. *Соверш.* **сьціка́ць, 1.** подсмотреть, Нсл. подстеречь. *Не сьцякаў, як ён вышаў.* Нсл.
2. (высмотреть, С.), найти. *Я цябе ўсюдых цякаў, ледзь сьцякаў.* Нсл. *Соверш.* **вы́цекаць,** *каго-што*—заметить, высматривая. Нсл. 100. *Выцекаў свайго ўкрадзенага каня.* Нсл. *Выцекаў сьлед, куды ён ходзе.* Нсл.

•**ці́каць**—тикать. *Раман пачуў, як цікаў на стале гадзіньнік.* Корзюк.

•**ціка́цца**-*аюся-аешся, несоверш.*—красться, Ар.; Міх. подкрадываться. Ар. *Кот цікаецца, каб злавіць мыш.* Міх. *Воўк цікаецца да авечак.* Варсл.

цікаючыся, *прич. наст. вр.*—крадясь. *Соверш.* **прыцікацца**—подкрасться. Ар. *Прыцікаўся й злавіў.* Ар.

•**ціліканьне**-*ня, предл.-ню, ср.*—чирикание. МГсл.

•**ціліп!** *междомет.*—означает быстрое, жадное едение супа. НК.: Пасоб., Но. 43.

•**ціноўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—принадлежность ткацкого станка. Ксл. *Дай сюды ціноўку!* Гарадок (Ксл.).

•**ціна́ць,**—*см. под цяць.*

выціна́ць-*аю-аеш-ае*—изощряться в игре, пении ит.п., отчеканивать. Сьвярдлы Беш. (Ксл.). *Паслухай, як ён выцінае на йскрыпачцы.* Тм. *Птушка так і выцінае.* Тм. *Салавей выцінае руляды.*

•**ціпер.** *нареч.*—теперь. Шсл. *Раздурылі ката ў хату пушчаць — ціпер ня хоча на ток ісьці мышы лавіць.* Ст. *Апарыўся — ціпер насіся.* Ст. *Калі ня ціпер, дык у чацьвер.* *Поговор.* Ст.

ціперашні-*няя-няе*—теперешний. Шсл. *Дай мне ціперашняга малака.* Ст.

•**ціскаўка**-*ўкі, дат., предл. ціскаўцы, ж.*—тиски. МГсл.

•**ці́снуць**-*ну-неш-не*—жать. Ар.; Шсл. *Бот цісьне нагу.* Ст. *Ціснуць сыры.* *Многократ.* **ціскаць.** *Однкр.* **ціскану́ць**-*нў-нёш-нёць-нем-ніцё,* **1.** потиснуть. Нсл. *Ціскані яшчэ воз.* Нсл. *Ціскану цябе, і кішкі выцісну.* Нсл. *У царкве так ціскануў, аж як яго не задушылі.* Нсл.

2. сжать. Нсл. *Ціскануў маю руку, каб я дагадаўся.* Тм. *Мароз ціскануў ваду.* Нсл.

адзьціска́ць, *-аю-аеш-ае*—отдавливать. Шсл. *Палец баліць — дык ня трэ' было адзьціскаць.* Ст. *Соверш.* **адціснуць**—отдавить. *Соверш.* **адзьціснуць**—отдавить. Шсл. *Маці адзьціснула сыр у клінку.* Ст. *Адзьціснуў хвост кату.* Ст. *Надабе сыр адціснуць.* Вейна Сян. (Ксл.).

заціснуць, *каго-што*—зажать. Ар.; Шсл. *Моцна заціснуў вузёл.* Ст. *Прич.* **заці́сьнены**—зажатый. Ар.

нацiска́ць—натирать. МГсл.

націснуць—нажать. МГсл.

паціска́ць—пожимать(плечами, руку). Гсл.

паціснуць—пожать. Ар. *Ён моцна паціснуў палец.* Ар.

прыціска́ць—прижимать. МГсл.; Ксл.; Ар.; Шсл. *Ня прыціснуў надта, і так будзе дзяржацца.* Ст.

прыцісканьне—стеснение. МГсл.

прыціснуць, *соверш.*—прижать. Ар.; Ксл.; Шсл. *Ну прыціснуў жа ты мяне!* Бабінічы Віц. (Ксл.). *Прыціснуў палец дзьвярмі.* Ст. *Прич.* **прыціснуты,**(Шсл.), **прыцісьнены,** (Ар.)—прижатый. *Быў прыціснуты возам, дык і памер ад таго.* Ст.

расьціскаць—раздавливать. Дз.; Ар.; Воўсішча Сян. (Ксл.). *Соверш.* **расьціснуць**—раздавить. Дз.; Ар.; Ксл. *Расьцісьні блышчыка.* Воўсішча Сян. (Ксл.). *Кола расьціснула жабу.* Дз.

сьціскаць—пожимать. МГсл. *Соверш.* **сьці́снуць**—сжать. *Грабовы дошкі сьціснулі ножкі.* Рылавічы НЗ (ПНЗ, 41).

выціска́ць, 1. вытеснять. Ар.; МГсл.

2. выдавливать. МГсл.

уціска́ць-*аю-аеш-ае, каго-што, несоверш.* **1.** .... *Наклалі воз сена, цяпер яго ўціскаюць.* Ар.

2. угнетать, притеснять. МГсл. *Соверш.* **уціснуць**-*ну-неш-не каго-што. Добра ўцісьні воз.* Ар. *Соверш.* **уціснуць, 1.** туго связать. Гсл. Гсл.

2. вдавить. Гсл. *Прич.* **уціснуты**—угнетенный. МГсл.

ціснуцца, *куды*—жаться. *Куды ты цісьнешся?* Ар. *Многократ.* **ціскацца**—жать, толкать кого-н. Шсл. *Ня ціскайся ты тут!* Ст.

заціснуцца—зажаться дверью. Ст. *Пыляне заціснулася дзьвярмі.* Ст.

•**ці́сканьне**-*ня, ср.*—давление. МГсл.

•**ціша́**-*шы́, ж.*—великая тишина, тишь. Гсл.

•**ці́шаць**-*аю-аеш-ае*—понемногу успокаиваться, Нсл. 689. становиться тише, слабее, утихать. *Бура цішае.* Нсл. *См.* *цішаць. Соверш.* **паці́шаць**—немного успокоиться, Нсл. 689. стать несколько тише, слабее. *Вецер паціша́ў.* Нсл.

•**ціша́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—утихать. Шсл. *Вецер стаў цішаць.* Ст. *мн. ч.* *цішаць.*

•**цішэць**-*эю-эеш-эе*—становиться тише, Ксл. утихать. Нсл. 689. *Цішэе ў Сымона — расходзяцца, мабыць, людзі.* Лазукі Чаш. (Ксл.). *Дождж цішэе.* Нсл. *Соверш.* **пацішэць**—несколько утихнуть. *Дождж пацішэў.* Нсл. 689. *Соверш.* **прыцішыцца**—немного утихнуть, стать немного слабее. *Вецер прыціхнуў.* Нсл. 516.

•**цішком,** *нареч.* **1.** тихо, не громко, без шума.

2. незаметно, украдком, тайком.

•**цішыня́**-*ні-ні, ж.*—тишина. *Стала мяккая цішыня.* ЗСД 79. *Агарнула сьветлая цішыня.* ЗСД 173. *Адкурылася шырокая цішыня і смутак ночы.* Адамчык: Арж. колас. *Цішыню ірвалі стрэлы над Камароўкай на Зары.* Камароўскі(Думка, Но. 12-13, стр. 32). *Цішыня навокал.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе 2, 1935 г., стр. 95). *І як сон у цішыні... песьня коціцца ціха...* Трус(Калосьсе, Но. 1, 1935 г., стр. 21).

•**ці́шыць**-*шу-шыш-ша, несоверш. к уцішыць, перех.*—утишать. Нсл. 689. *Соверш.* **уцішыць,** (Нсл. 689)—заставить утихнуть. *Уціш дзеці, няхай ня дурэюць.* Нсл. 689. *Соверш.* **прыці́шыць**—заставить несколько успокоиться, утихнуть. *Хлапца надабе прыцішыць, бо ён нікога не баіцца.* Нсл. 689. *Прыціш дзеці, каб ня дурэлі, ня крычэлі.* Нсл. 516. *Прич.* **прыці́шаны.** Нсл. 516. *Дзеці прыцішаныя пазаснулі.* Нсл.

•**ціву́н,** (Ар.), **ці́вун,** (НК)-*на́, предл.-ну, зват.-не, м.* **1.** заведывавший(во время крепостничества) всеми местами хлебохранения, как и хозяйственными строениями. НК: Под. пос. 58.

2. помощник эконома в имении. Акін. 190. *Баяцца ня цівуна, а яго бізуна.* *Послов.* Рапан., Прык. 12.

•**ціў, ціў!,** *междомет.*—звукоподражание пискливому щебету птенцев. Шсл.; Ар. *Маленькія верабейчыкі ціўкаюць: Ціў, ціў!* Ст.

•**ці́ўкала**-*ла, н.*—ребенок, издающий подражательные говору звуки. Шсл. *Ах ты маленькае ціўкала, ужо нешта гаворыш!* Ст.

•**ці́ўкаць**-*аю*—пискливо щебетать. Шсл.; Ар. *Пыляняткі ўжо вывяліся, ды ціўкаюць.* Ст. *Верабейчыкі ў гнязьдзе ціўкаюць.* Ст. *Ціўкалі вераб'і.* Гарун: Пан Шаб.

ціўканьне-*ня, отгл. имя сущ.*—пискливое щебетание. Ар. *Жвавае ціўканьне на страсе вераб'ёў.* ЗСД 115,—чирикание. МГсл.

•**ціцеперся**—столько времени. *Ужо ціцеперся ў дарозе.* Дудзіцкі(Бацьк., Но. 435-436).

•**цкава́ць,** *цкую, цкуеш-ецъ-ем, цкуіце, несоверш. каго кім*—уськать, улюлюкать, травить. Гсл. *Ты мяне не чапай і ня цкуй сабакам.* Колас("Каласкі", Но. 60-61). *Отгл. имя сущ.* **цкава́ньне**-*ня*—травля собаками. Ар.,—травля. Гсл.,—уськание(травление, С.) Нсл. *Цкаваньне сабакі, сабакамі.* Нсл.

Соверш. **зацкаваць,** *каго кім*—затравить собаками. Ар.; Дсл. 259. *Яшчэ сабакаммі зацкуюць.* ЗСД 86. *Прич.* **зацкаваны**—затравленный. Ар. *Соверш.* **нацкава́ць,** *на каго*—натравить, науськать. Гсл.; Ар.

•**цмок,** *м.*—радуга. Гсл.; Нсл. *См. вясёлка, смок.*

•**цмок**-*ка*(*паганы цмок,* МГсл.)—сказочное животное в виде крылатого, огнедышащего змея, пожирающего людей, дракон. МГсл.

•**цмокаць**—чмокать. Гсл.

•**цмокаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** чмокать губами и языком. Шсл.; Ар.

2. целовать. Ар.; Ксл.; Шсл. *Цмокае яму ў руку.* Ст. *Однкр.* **цмокнуць, 1.** чмокнуть губами и языком. Шсл.; Ар. *Цмокні на каня!* Ст.

2. поцеловать. Ар.; Ксл.; Шсл. *Цмокнуў у вадну руку ды ў другую!* Ст. *Як цмокнуў Ганну, дык яна згарэла ад сораму.* Канавалава Куз. (Ксл.).

нацмокацца, 1. насосаться(начмокаться, С.) Нсл. *Нацмокаўся досіць вашае крывi.* Нсл.

2. нацеловаться. Нсл. *Ці нацмокаецеся вы сяднi?* Нсл.

•**цмыга**-*гі, общ.*—проныра, Гсл. человек, везде шныряющий. Нсл. 690. *Цмыгу гэтага пашлi, то ён усё праведае.* Нсл. *Ад гэтае цмыгi нiйдзе нiчога не схаваеш.* Нсл.

•**цмы́ганьне**-*ня, предл.-ню, отгл. имя сущ. к цмыгаць.,* бегание везде, шныряние. Нсл. 690. *За цмыганьням сваiм полуднiк страцiла.* Нсл.

•**цмы́гаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.* **1.** шнырять,(Гсл.; Ксл.) бегать по чужим домам. Нсл. 690. *Цмыгае па кутох, каб што злавiць.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Не пасядзiш удварэ, а ўсё цмыгаеш: то туды, то сюды цмыгнеш.* Нсл. *Однкр.* **цмы́гнуць**-*ну-неш-не,* **а)** шмыгнуть, быстро пробежать.

б) тихонько уйти, улизнуть. Нсл. 690. *Хлапец тут быў, i ня угледзiлi, як цмыгнуў за дзьверы.* Нсл. *Соверш.* **адцмы́гнуць**—отбежать тихонько от занятия. *Цмыгуха наша ўжо адцмыгнула некуды ад кудзелi.* Нсл. *Соверш.* **ацмы́гаць**—оббежать. Нсл. 387. *Усi двары ацмыгала, iшчучы яго.* Нсл. *Соверш.* **нацмы́гаць** —набегать. Нсл. *Нацмыгала сабе хваробу.* Нсл. *Соверш.* **нацмы́гацца**—набегаться вдоволь. Нсл. *Ненацмыгаўся яшчэ за дзень, i ўвечары цмыгнуў.* Нсл. *Соверш.* **пацмыгаць**—шнырять некоторое время, побежать. *Пацмыгаеш, як ня стане хлеба.* Нсл. 690. *Соверш.* **прыцмы́гнуць,** (быстро, С.), прибежать издалека. Нсл. 516. *Адкуль i куды прыцмыгнула, распустка гэта.* Нсл.

2. вытаскивать(что-л. тонкое, С.), соломинки из целого пучка. Гсл.

3. цмыгаць каня—таскать, гонять лошадь в работе. Шсл. *Цмыгае дзень пры днi сваю каняку, то ў лес, то ў Менск.* Ст. *Соверш.* **зацмы́гаць**—затаскать работой лошадь, человека. Шсл. *Зацмыгаў ён свайго каня.* Ст. *Зацмыгаў бабу работаю.* Ст. *Прич.* **зацмы́ганы**—затасканный(о рабочем скоте, человеке) Шсл. *Купiў нейкую зацмыганую кабылу.* Ст.

вы́цмыгаць, 1. бегом обойти, Нсл. 101. вышнырять, выбегать. (Гсл.). *Ты ўсё сяло выцмыгала, пайшоўшы на часок.* Нсл.

2. выбегать, вынюхать. Гсл.

3. выдергать, повыдернуть. Гсл. *Карова выцмыгала салому.* Гсл.

вы́цмыгнуць, (Нсл. 101) *однкр. к* цмыгаць *1,* выцмыгаць *1.* **1.** вдруг выбежать. *Не дарма дзеўка выцмыгнула вон; цi няма там каго?* Нсл.

2. *однкр. к* цмыгаць *2, 3.*—выдернуть. *Iдзе мае аборкi — хто iх выцмыгнуў?* Дараг. п.(Дсл.).

•**цнота**-*ты-це, ж.*—добродетель. Гсл.

•**цвол**[*из русск.* ствол]—ствол (ружья). НК: Очерки, 520. *Ср. стваліна, рулька.*

•**цвы́лік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—четырехугольный кусок материи, вшиваемый в рубашку под мышкой. Ксл. *Дай ты iмне гэты скуматок на цвылiкi.* Спаская Сiр. (Ксл.).

•**цвы́ркаць**-*ае, несоверш.*—сверчать, свойственно сверчку. Нсл. 586. *Соверш.* **зацвыркаць**—засверчать, затрещать(о сверчке). БНсл.

•**цвырку́н**-*на̀, м.*—сверчок. Шсл.; Ксл.; Нсл. 686. *У хаце ў пячуры завёўся цвыркун.* Роўнапольле Сьмiл. (Шсл.). *Цвыркун забраўся ў хату.* Вiшкавiчы Чаш. (Ксл.). *Цвыркун залез у хату.* Кузьмiно Сян. (Ксл.).

•**цубу́ля**-*лі-лі, ж., област.* — *цыбуля.* Смл., Тв., Ржэўск. (Даль).

•**цу́дзіць**-*джу-дзі-дзе, несоверш., област.* **1.** достаточно пить, но только постепенно. Нсл. 690. *Ты тыкi добра цудзiш.* Нсл. *Соверш.* **абцу́дзіць,** *област.*—обмочить. Дсл., *Дождж абцудзiў — нi воднае сухое нiткi.* Дсл.

2. *перех.*—лить вдоволь, цедя. Нсл. 690. *Досiць табе цудзiць гарэлку; нацудзiў болей чымся паў вядра.* Нсл. *Соверш.* **нацу́дзіць.** Нсл. 690.

•**цукрава́ны гарох, боб**—сахарный, горох, боб. НК: Очерки, Но. 824.

•**цукрава́рня**-*ні-ні, ж.*—сахарный завод. Гсл.

•**цукры́сты**-*тая-тае*—курчавый. Ксл. *У хлапца цукрыстыя валасы.* Старына Выс. (Ксл.).

•**цуп,** *отгл. частица, значит.* **1.** быстрое хватание, хват. Нсл. *Цуп за абаранку, а я яго цуп за руку i злавiла.* Нсл.

2. мгновенное падение, бац. Нсл. *Цуп i сеў.* Нсл.

•**цу́паць**-*аю-аеш-ае, несоверш.* **1.** быстро и отрывисто щупать, искать чего-н. таким образом. *Ня цупай тут, тут нічога няма твайго.* Нсл. *Однкр.* **цу́пнуць**-*ну-неш-не,* **1.** быстро схватить, ощупать. Нсл. *Ён тут цупнуў нешта.* Нсл.
2. быстро сесть. *Табе тут ня месца, што ты цупнуў на ложак.* Нсл. *Соверш.* **нацу́паць**—нащупать что-н. *"цупая".* Гсл. *Нацупаў грошыкі ў насатцы.* Нсл. *Нацупаў, нешта тут ляжыць.* Нсл. *Прич.* **нацу́паны**—нащупанный(таким образом). Нсл. *Нацупаныя грошыкі нехта перахаваў.* Нсл.
•**цу́пнуцца,** *возвр., однкр.* **1.** нечаянно удариться, стукнуться. Нсл. *Цупнуцца лобам аб вушак.* Нсл.
2. упасть, удариться, падая. *Дзяцё цупнулася азадкам.* Нсл.
•**цупу́-лупу,** *междомет.*—цап-царап. Нсл. *Цупу-лупу й пахапалі ўсё.* Нсл.
•**цурок**-*рка, уменьш.* **цурочак**-*чка*—ручеек, струйка, Гсл. струя, ручеек, струйка. Ар. *Гэты недавер уліваўся сьцюдзёным цурочкам у вагонь іхнае блізіні.* ЗСД. 194. *Точыцца срэбным цурочкам жаль.* ЗСД 368. *Цурком сплываў па відзе пот.* Акула: Птушка, 158. *Вада сьцякала цурочкамі.* Гарэцкі: Песьні, 82.
•**цура́ньне**-*ня, предл.-ню; мн. ч.-ні-няў*—отречение с клятвой. Нсл. 691. *Без усякага цураньня гэта твая справа.* Нсл.
•**цурава́ць,** (НК), **цырава́ць,** (Ар.)-*ру́ю-ру́еш-ру́е; повел.-руй-руйма, несоверш., перех.*—штопать. Ар.; НК: Очерки, Но. 411. *Отгл. имя сущ.* **цураваньне,** (НК), **цыраваньне,** (Ар.)—штопание. НК: Очерки, Но. 411; Ар.
•**цура́цца**-*дюся-дешся*—отрекаться. Нсл. 691. *Цурайся ты іх.* Нсл. 691. *Сваей радні цураешся.* Нсл. 691.
чурацца-*аюся-аешся*—чуждаться, отрекаться. Нсл. 702; Ар. *Ніхто сваіх дзяцей ня чураецца, а ты чураешся.* Нсл. *Соверш.* **адцурацца**—отречься. Нсл. 691. *Сваe радні адцураўся.* Нсл. 691. *Соверш.* **адчурацца**—отречься. Нсл. 702. *І свайго добрага адчураўся.* Нсл. 702. *Соверш.* **зацура́цца**—отречься с клятвой, заклясться, Нсл. 192. начать чуждаться, отрекаться. *І забажыліся і зацураліся.* Нсл.
•**цурбоніць**-*ню-ніш-не, каго-што*—наливать излишком. Нсл. *Дужа шмат ты цурбоніш піва.* Нсл. *Соверш.* **нацурбоніць**—налить с излишком. Нсл. *Нацурбоніў гарэлкі.* Нсл.
•**цур'ём,** *нареч.*—струёй. Ар. *Вада цячэць цур'ём.* Ар. *Уменьш.* **цурок**-*рка*—струйка (струя, **С.**) Гсл.
•**цу́рка**-*ркі-рцы, ж.*—палка. Ксл. *Ён цуркаю яго добра агрэў.* Гуліна Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **цу́рачка**—осколочек, щепочка, Гсл. ничтожное количество, Шсл. капелька. *Каровы ўсё паелі да аднае цурачкі.* Ст. *Дай мне хоць цурачку малака!* Клятное Пух. (Шсл.).

•**цуру́балы**-*лаў*—стебли растений. Ксл. *У табаццы таўстыя цурубалы.* Ганкавічы Беш. (Ксл.).
•**цурчэць**-*чу́-чы́ш*—струиться. Гсл.; Ксл.; Порплішча ля Глыбокага; МГсл. *Цурчыць вада ў рацэ.* Кузьміна Сян. (Ксл.). *Вада будзе цурчэць.* Порплішча ля Глыбокага. *См.* *цурэць.*
•**цурчэць**—журчать. МГсл. *Вадзіца сьцюдзёная цурчыць із краеціка.* Цялеш: Дзесяць, 71.
•**цурчэць**-*ыць,* **1.** течь, струиться. Нсл. 691. *Здалеку чутна, як ручай цурчыць.* Нсл.
2. журчать, свойственно жидкости, льющейся при падении. Нсл. 691. *Мы бачылі, як кроў у яго цурчэла, але ня бачылі, ад чаго зацурчэла.* Нсл. *Однкр.* **цуркнуць.** Нсл. 691. *Кроў ані цуркнула.* Нсл.
3. издавать звук журчения. Нсл. 691.
•**цуры́ць**-*ру́-ры́ш*—струиться. *Дождж вялікі йдзець, цурыць вада.* Порплішча ля Глыбокага. *Палец парэзаў, вось кроў цурыць, цурыць цурком.* Вішнева Вал. *Соверш.* **абцу́рыць**-*ру́-ры́ш-ра*—обмочить.
зацу́раваць-*рую-руеш-руе, несоверш.*—(о дожде), начинать итти(струиться, **С.**) Дсл. 259. *Хацелі сена пратаць, а дождж стаў зацураваць.* Дсл. *Соверш.* **зацуры́ць І.** Дсл. 259. *Зацурыў дождж з поўных гаршкоў.* Дсл.
зацуры́ць ІІ—сильно бросая что-л., забросить. Дсл. 259. *Некуды зацурыў апуку.* Дсл. *Зацурыў апуку — ня знойдзеш.* Дсл. *Зацурыў кіям у птушку.* Дсл.
•**цьмен жоўты**—бессмертник, *раст.* Гсл.
•**цьме́ць**-*е́ю-е́еш-е́е, несоверш.* **1.** туманиться, затмеваться. Нсл. 692.
2. темнеть. Нсл. *На дварэ цьмее.* Нсл.
3. тлеть. Нсл. *Дровы не гарацъ, а цьмеюць.* Нсл. *Там-сям у лесе цьмелі чырвоны вогнішчы.* Гарэцкі: Песьні, 85.
4. теплиться. Ад.
5. *перен.*—жить худо. Нсл. *Ня жывем, а цьмеем.* Нсл.
6. делаться мрачным. Нсл. *Від твой цьмее ад тугі.* Нсл.
зацьме́ньне-*ня, ср.*—затмение. МГсл.; Ар.
зацьме́ць, *соверш.* **1.** (померкнуть, **С.**), затьмиться. Нсл. 692. *Сонца зацьмела.* Нсл.
2. потемнеть. *На дварэ зацьмела.* Нсл. 692.
прыцьме́ць, 1.
2. *перен.*—стать менее важным. *Клопаты, што нядаўна гнялі чалавека і здаваліся яму такімі важнымі гэтага дня: хвароба жончына, лекцы, падарожжа да раёну, адразу прыцьмелі й зьмізарнелі — усё засланіла неспадзяваная бяда.* Вышынскі: Хата пад ліпою.
вы́цьмець-*ею-ееш-ее, соверш.*—угаснуть, долго тлея без пламени. Нсл. 101. *Агонь выцьмявае, выцьмеў за попелам.* Нсл. *Несоверш.* **выцьмява́ць**-*аю-аеш-ае*—тлеть, угасать, Гсл. угасать, долго тлея без пламени. Нсл. 101. *См.* *выцьмець.*
3. стать мрачным.

•**цьміцца**-*іцца*—затмеваться. *Бы ў жалобе, неба цьмілася, зямля.* С. Музыка, 41.
•**цьмяк,** *междомет.*—звук при еде, сходный с незначительным подобием прищелкивания. НК: Очерки. 61, Но. 117.
•**цьмякаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—издавать "*цьмяк*" при еде. НК: Очерки, 61, Но. 117.
•**цьмянасьць**-*ці, мн. ч., род.-цяў,*—землистый, темноватый оттенок(лица, хлеба), Гсл. тусклость.
•**цьмяны**-*ная-нае,* **1.**—темноватый, матовый, НК: Дудар, Но. 46. тусклый. Растсл.; Ксл.; Ар. *Шкло якоесь цьмянае.* Ар.
2. темноватый. Шсл.; Ксл. *Нейкі цьмяны хлеб вышаў.* Ст. *Вада цьмяная.* Асіпаўка Беш. (Ксл.).
3. землистый. МГсл. *Нареч.* **цьмяна**—тускло. Ар.; Ксл. *Цьмяна гараць у печы асінавыя дровы.* Лалыкі Аз. (Ксл.).
•**цьміць,** *цьмю(цьмлю), цьміш, цьміць, несоверш., перех.*—делать тёмным, затмевать. *Соверш.* **прыцьміць**—сделать несколько тёмным. *Чорныя хмары йдуць з мора, хочуць прыцьміць чатыры сонцы.* Купала: Слова аб палку Ігор.
ацьмяваць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.*—отуманивать, омрачать. Нсл. 376. *Што ты мяне ацьмяваеш?* Нсл. *Соверш.* **ацьміць**—отуманить, омрачить. Нсл. 376. *Ацьміў мяне сваею дакукаю.* Нсл.
•**цьверазець,** *-ею-ееш-ее*—становиться трезвее, отрезвляться. Ар.; Нсл. 686; Ксл. *Цьверазее, але яму яшчэ лі вады на галаву!* Глебаўск Сян. (Ксл.). *Соверш.* **ацьверазець**—отрезвиться. Нсл. 386. *Ня даць яму гарэлкі, дык ацьверазее.* Нсл.
ацьверазеньне-*ня*—отрезвление. Нсл. *Зь ім'да ацьверазеньня і гукаць няма чаго.* Нсл. *Соверш.* **пацьверазець**—несколько отрезвиться. *П'яны наш цьверазее, пацьверазеў.* Нсл. 686.
•**цьверазіць**-*жу-зіш каго-што*—отрезвлять. Нсл. 686. *Соверш.* **ацьверазіць,** *каго-што*—привести в трезвость, отрезвить. Нсл. 386. *Хоць троху ацьверазі яго.* Нсл *Прилаг.* **ацьвераджоны**—приведенный в трезвость(отрезвленный, С.) Нсл. *З ацьвераджоным ім і гаварыць люба.* Нсл.
ацьвераджэньне-*ня*—отрезвление. Нсл. *На ацьвераджэньне ўздайце яму добра.* Нсл.
выцьверазіць—вытрезвить, отрезвить. Нсл. *Як не цьверазі яго, ніяк ня выцьверазіш; ён знойдзе дзе ўпіцца.* Нсл. *Прич.* **выцьвераджаны**—отрезвленный. Нсл. *Вызьвераджаны нічога ня дасьць, а п'яны даў бы.* Нсл.
•**цьверазіцца**-*жуся-зішся, возвр.*—отрезвляться. Нсл. *Соверш.* **ацьверазіцца**—отрезвиться. Нсл. 686. *Наш п'яны цьверазіцца троху, ацьверазіўся.* Нсл. *Соверш.* **выцьверазіцца.** Нсл. 686. *Выцьверазіся, а потым пачнем работу.* Нсл.

•**цьвердасьць**-*ці, ж.*—крепостный акт. *Даруем... права, тые цьвердасьці, яка-ж імаюць пралаты, княжата, рыцары, шляхцічы...* Прывілей Казімераў, 1457.
•**цьвет**-*ту, м.*—цвет, цветки деревьев и цветов. Ар. *Лён цьвіцець сінім, а яблына белым цьветам.* Ар. *Насушылі ліповага цьвету ад кашлю.* Ст. *Гэта толькі цьвет, а ягадкі будуць.* *Послов.* Рапан. 74.
•**цьвякаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—чавкать. Нсл. *Соверш.* **зацьвякаць**—начать чавкать. Нсл.
•**цьвяліць**-*лю, цьвеліш-ле, несоверш., обласп.*—раздражать. Халоп.; Брс.; Сц. *Мяне гэта цьвяліць, што Амэрыканцы ня прыяюць народам, паняволеным Расіяй.* Юхн. *См.* *квяліць.* *Соверш.* **зацьвяліць**—запищать, запеть жалобно. *Конь спатыкнуўся, сабака завыў, сакол зацьвяліў.* Погар(Афанасьев I, 153). *См.* *заквяліць.* *Нв.* **пацьвелеваць** *-люю-люеш-люе*—раздражать с перерывами. *На паліцы ляжалі яшчэ цёплыя кулідкі хлеба, тхалі ў нос духмяным пахам, пацьвелевалі й звалі да сябе.* Капыловіч: Хлеб. *Соверш.* **пацьвяліць, 1.** раздражать некоторое время. *Пацьвяляецца горача-палка цела белае ў дымцы вялёну.* Крушына: Творы, 60.
2. раздражать всех, многих. *Соверш.* **расьцьвяліць**—раздражить. Халоп. (Юхн.). *Соверш.* **уцьвяліць**—глубоко раздражить. Халоп.(Юхн.). *Прич.* **уцьвелены**—раздраженный кем-н. или чем-н. Халоп.(Юхн.). *Я ўцьвелена лопнуў па мамінай далані. Яна крыўдзе мяне: ня хоча сказаць, што я вялікі.* Юхневіч: Цётка.
•**цьвярозасьць**-*ці, ж.*—трезвость. МГсл.
•**цьвярозы**-*зая-зае*—трезвый. Ар.; Ксл.; Шсл. *Цьвярозы гэтак бы не брахаў.* Ст. *За цьвярозага дзесяць п'яных даюць.* Мішкава Куз. (Ксл.). *Каб я быў цьвярозы, гэтага ня было б.* Касачы Лёз. (Ксл.).
•**цьвярды**-*дая-дое*—твердый. Вял.; Варлыга: Назіраньні 10; Сакуны 53. *Літары, што абазначаюць цьвярдыя самагукі.* Варлыга: Назіраньні, 10. *Выбачайце, гэта гаспода мая, а не Камоцкай, — досыць такі цьвярдым голасам сказала Цыпіна.* Сяднёў: Р. Корзюк. *Нареч.* **цьвёрда**—твёрдо. Радашкавічы, Вял.; Варлыга: Назіраньні, 8,10. *Літары, што ніколі цьвёрда не вымаўляюцца.* Варлыга: Назіраньні, 10.
•**цьвярдзіць**—утверждать.
зацьвярдзелы—загрубелый. МГсл.
зацьвярджаць—утверждать. МГсл.
пацьвярджэньне-*ня, ср.*—потверждение. МГсл.
•**цыбук**-*ука, предл.-уку, зват.-уча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—чубук. Ар.; НК: Очерки, 128; Но. 273; Шсл. *Цар цыбук паклаў.* Крушына: Лебедзь, 55. *Дай мне пруцік прачысьціць цыбук.* Веляшковічы Лёз. (Ксл.). *У яго была піпка з даўгім цыбуком.* Сураж (Ксл.).

●**цыбу́ля**-*лі, дат., предл.-лі, м.* **1.** лук. *Ар.; НК: Очерки, Но. 58; ПНЗ; Ксл.; Шсл.* —лук, луковица. Гсл.; Моршчыкава Ржэўск. п.(Гринькова IУ), Вост., Тв. (Даль). *Цыбуля парасла вялікая, як рэпа.* Ст. *Цыбулю пасадзілі.* Стралкі Беш. (Ксл.). *Цыбулі ядомае бочка — дваццаць грошай.* Стт. 471. *Купіў цэлы пук зялёнае цыбулі.* Косіч 19.
2. специальное кушание из лука. НК: Очерки, Но. 58. *Мы сядні елі цыбулю.* Курына Куз. (Ксл.).

цыбу́лька-*лькі-льцы, ж., уменьш. к* цыбуля *1, 2.* Ар.; Шсл. *Селядцы прыгатуй з цыбулькаю.* Ст.

●**цыбульлё**-*ля, предл.-ою, собир.*—длинные сухие травы, также зелень картофеля. Шсл. *Карова ўсё сена паела, толькі адно цыбульлё засталося.* Ст. *Цыбульлё парасло вялікае, а бульба сусім малая.* Ст.

●**цыбу́льнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** ботва от лука. Ксл. *Цыбульніку ў халаднік дадаў.* Горбава Лёз. (Ксл.).
2. известный пирог, начиненный луком и составляющий любимое пшеничное печение у евреев. НК: Очерки, Но. 58; Ксл. *Ня люблю цыбульніку.* Высачаны (Ксл.).

●**цыбу́льны**-*ная-нае,* НК: Очерки, 420, *прилаг. от* цыбуля. *Насеньня цыбульнага хунт — дваццаць грошай.* Стт. 471.

●**цыга́н**-*на̀, предл.-ну̀, зват.* цыга̀не; *мн. ч.-ны̀-ноў-ном-ноў-намі-нох, м.*—цыган. Ар.; Ксл. *Цыган як галее, дык сьмялее.* *Послов.* Алексінічы Сян. (Ксл.).

цыганё-*ня̀ці; мн. ч.* цыганя̀ты—ребенок цыгана. Ар. *Уменьш.* **цыганётка.** Ар.

●**цыга́ніць,** -*ню-ніш-не-нім*—надоедливо выпрашивать. Ксл. *Пайшоў ужо цыганіць — дай тое, гэта.* Жэрына Чаш. (Ксл.).

●**цы́ган**-*на*—попрошайка, докучливый проситель.. Нсл. *Дай ужо цыгану гэтаму, няхай ня цыгае, не дакучае.* Нсл.

●**цыга́нчык**-*ка*—перечинный ножик самого плохого сорта. Ар.; Ксл. *Добра я схаваў цыганчык.* Гуліна Сян. (Ксл.).

●**цы́гаць**-*аю-аеш,* **1.** кричать, свойственно гусям и индейкам, просящим корма. Нсл. *Гусі цыгаюць, есьці хочуць.* Нсл.
2. просить, выпрашивать. Нсл.
3. бегать, таскаться. Нсл. *Цыгала па дварох, пакуль нацыгала сабе хваробу.* Нсл.

нацы́гацца—наплакаться ходя(и выпрашивая чего-н., **С.**) Нсл. *Нацыгаліся мы бяз хлеба.* Нсл.

●**цыга́льня**-*ні, ж.*—кирпичный завод. ПНЗ.

●**цыгу́н**-*на̀, м.*—чугунный горшок. Навасёлкі Сян. (Ксл.).

●**цыкора**-*ры-ры, ж.*—цикорий. Шсл. *Гарбата з цыкораю.* Ст.

●**цыка́вы**-вая-вае—любопытный. Растсл.

●**цылі́ндра**-ры, *м.* **1.** цилиндр.
2. стекло для лампы. Ксл. *Хто гэта цыліндру на лямпе разьбіў?* Запрудзьдзе Куз. (Ксл.).

●**цымэнт**-*нту, предл. и зват.-нце, м.*—цемент. Ар.; Рамановіч(Конадні, Но. 2, стр. 8). *На цымэнце не ахрып.* Сяднёў(Б. Моладзь, Но. 18, 13). *Прымі, Айчына, цымэнт касьцей маіх.* Юхнавец(Б. Ускалось,)

●**цымбалі́сты**-*тага, сущ.*—цимбалист. Ар.

●**цымба́лы**-*лаў*—цимбалы, струнный музыкальный инструмент. Пятніцкая Беш. (Ксл.); Ар.; Гсл. *Грае ў цымбалы.* Дуб.(Калосьсе, Но. 20, стр. 156).

●**цын**-*ну, м.*—олово. Гсл.; Нсл. 692. *Цынам залітаваны лівар.* Нсл.

Ч

•**чоба́т,** *м., област.*—сапог. МГсл.
•**чох,** *чоху, м.*—чихание. МГсл.; Гсл.
•**чохаўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—насморк. Ксл. *Замучыла мяне чохаўка.* Белькава Беш. (Ксл.).
•**чоп,** *чопу, предл.-пе, м.* **1.** чан, (Ксл.) в котором делается затор для варения пива. Гсл. *У чопе зложаны аўчыны.* Янавічы Сур. (Ксл.).
2. шпунт, деревяная пробка в бочке. Гсл.
•**чорны**-*ная-нае*—чёрный. *Ар. Уменьш.* **чарня́вы, 1.** черноватый. Гсл.; Ар.; Ксл. *Быў пярэсьценькі каток, нос чарнявы, хвост бялявы.* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.) *Ідзеш ты загарэлая з чарняваю касой.* Русак(Б. Ускалось, 1954, Но. 4, 28).
2. смуглый. Гсл.; Ксл.; Ар. *Чарнявы від.* Лучкі Віц. (Ксл.). *Чарнявая дзяўчына.* Ар.
3. брюнет. Гсл. *Чарнявы ён у мяне быў, ты ж памятуеш. Гляджу, чарнявы то чарнявы, але ж сярод чорных валасоў ужо ёсьць і белыя.* Кулакоўскі: Дабараселцы.
•**чорт,** *чарта, предл.-ту̀, зват. чорце; мн. ч. ты̀-тоў-том-тоў-тамі-тох, м.*—чёрт. Ар. *Чорт чарта пазнаў і на піва пазваў, послов.*—рыбак рыбака видит из далека. Войш. *Чорт на паганага папаў, послов.* —нашла коса на камень. Ар.; Іг. *Пад чорным лесам спаткаўся чорт із бесам. Послов.*—тоже. Вк(ЛБ 1697). *Гэта палцы ад чарта.* Цэлеш: Ярылаў агонь. *Ажаніся, чорце, ня будзеш круціцца. Послов.* Рапан., Прык. 56. *Чарты яго бацьку знаюць.* Север(Раст.: Северск., 83, 27). *Вараць іх чарты.* С. Музыка 80. *Пасылаю да ўсіх чартоў змаскаленых паноў-рэнэґатаў.* Дзьве Душы 56.
чарцю́га-*гі, увел. от чорт. Стары чарцюга яму й кажа.* Зьніч, 1952, Но. 20, 6.
чарцянё-*няці; мн. ч.-няты-нят(нятаў), м.*—чертёнок. Ар.
•**чо́вен**-*вена, предл. и зват.-вене, мн. ч. човены,* (Ар.), **чаўны**-*ноў-ном,*(НК)—короткая, тупоносная лодка-досчаница, по большей части, с плоским дном и широким развалом, НК: Очерки, 542. чёлн. Гсл.; Ар.; Погар Стдуб.(Косіч 67); Растсл.; Ксл. *Плывець човен, вады повен, каб ён не разьліўся.* Из песни, Войш.
•**ча** (*из чага̀*), Ксл.; Раст.: Северск. 129; Дсл.; Сакуны 74., **чаго.** Ар.; Рудня Аз. (Ксл.), **чага́,** Мл.; Вял.; Вал. **1.** цель. *Ча ж ты гэта стаіш?* Раст.: Северск. 129. *Ча ты махлюеш імне, быць я табе паверу?* Марцінкава Куз. (Ксл.). *Ча ты па хлопе ходзіш?* Нсл. 680. *Ча ты ашчаляешся?* Дсл. (*под ашчаляцца*). *Ча ты так ужахнуўся?* Сакуны 74.

при вопросе о цели действия употребительна форма род. падежа местоимения *што*: *чаго,* иногда *ча. Чаго ты стаіш? Ча ж ты гэта стаіш.* Раст.: Северск. 129.
2. причину(отчего, МГсл., по какой причине). *Ча ты плачаш?* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Чага крычыш?* Вал. *Ён кажа, чаго ты, чалавеча, прышоў?* Зап. У. 715 Леп.(Карскі, II-3, 210). *Ча ты прышоў.* Мат. Б., Но. 16 Бых.(Тм.).
•**чабохаць**-*аю-аеш-ае,* **1.** шумно лить жидкость. Шсл. *Даволі табе чабохаць ваду: ужо цэлы цэбар.* Ст. *Однкр.* **чабохнуць.** Шсл. *Чабохнула ўсю лыгоўку з начовак на мост!* Ст.
2. ударять по воде. Ксл. *Не чабохай нагамі.* Даўгое Беш. (Ксл.).
•**чабор**-*бара, предл.-бару̀, зват.-бору, м.* —богородская трава. Ксл.; Ар.; МГсл.; Шсл. *Чабор расьцець каля дарогі.* Устрылава Сян. (Ксл.). *Насушыла рукавец чабору ад кашлю піць.* Ст.
•**чабата́р**-*ара̀, предл.-ару̀, зват.-а̀ру; мн. ч.-ры-роў, м.*—сапожник. МГсл.
•**чабаты́**—сапоги. Растсл.: ПНЗ.
•**чаборавы**-*вая-вае, прилаг. к чабор*—богородской травы. *Ой, далёка ад мяне вы сядня, пахкія, чаборавыя ўзьмежкі!* Кавыль: Ростань, 25.
•**чаго,**—*см. под ча.*
•**чагось, 1.** чего-то. Гсл.
2. посему-то, зачем-то. Гсл.
•**чагосьці**-чего-то. *Я чагосьці чакаю.* Машара(Калосьсе, кн. 1-ая, 1935 г., стр. 8).
•**чага́,**—*см. под чаго.*
•**ча́хаць**-*аю-аеш-ае*—ходить, свойственно стенным часам. Нсл. *Гадзіньнік чахае.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **ча́ханьне**-*ня, предл.-ню*—ход(стенных часов, С.) Нсл. *Чаханьня гадзіньніка ня чутно.* Нсл. *Однкр.* **ча́хнуць**-*ну-неш-не.* Нсл. *Гадзіньнік ані чахнуў.* Нсл. *Соверш.* **адча́хаць,** *перех.*—отвалять, отработать(быстро и обычно небрежно исполнить, сделать что-л., С.) Нсл. 383. *Адчахаў сваю работу, і знаць нікога не хачу.* Нсл.
адча́хавацца-*ваюся-ваешся, несоверш.* —отделиваться. Нсл. *Я адчахаўся ад гэтае справы, цяпер ты адчахавайся.* Нсл. *Соверш.* **адча́хацца**-*аюся-аешся*—отделаться.
•**ча́хці(ча́хнуць,** Нсл.), *чахне, несоверш.* **1.** несколько просыхать. Ар. *Соверш.* **прача́гці(прача́хнуць,** Ксл.)—немного просохнуть. Ксл. *Ці прачахла дарога?* Казяны Сір. (Ксл.).

2. проходить, остывать(несколько, С.), говорится об истопленой печи. Нсл. 696. *Печка, жар у печцы няхай чахне, каб чаду ня было.* Нсл. *Нв.* **ачаха́ць**-*де*—остывать. *Ён уперся ачыма ў вугальле на чарэні печы. Яны ачахалі, і толькі сусім маленькі, шаволячыся, як прыцерты матылёк, пакалыхаваўся, асядаючы мяж іх сінюткі агоньчык.* Дудзіцкі(Бацькаўшчына, Но. 376-377). *Ня відна яму былі ані ачахлыя на чарэні вугалькі, ані сінюткі агоньчык.* Тм. *Соверш.* **ача́хці**-*не, прош. вр. ачах*—несколько остыть. *Даўно ачах і закаціўся за сьцяну чырвоны месяц.* Адамчык: Арж. колас.

шчахці-*не, соверш. к чахці,* **1.** значительно просохнуть. Ар. *Хусьце яшчэ мокрае, толькі шчахла.* Ар.
2. значительно остыть. Нсл. 696. *Печка сусім шчахла.* Нсл.

•**чад,** *ча̀ду, предл. и зват.-дзе, м.*—угар(газ). Ар.; Шсл.; Гсл. *Адчыніце юшку, чад пайшоў на хату.* Ст. *Чаду нарабілі поўную хату.* Ст. *Зь печкі пайшоў чад.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**ча́дны**-*ная-нае*—угарный. Гсл.; Ар.; Ксл. *Чадны дух ідзець ізь печы.* Купіна Віц.(Ксл.). *Нареч.* **чадна**—угарно. Ар.; Ксл.; Шсл. *У хаце чадна.* Ст. *У нас дужа чадна.* Нов. Сяло Беш. (Ксл.).

•**чаду́лька**-*кі, м.*—дитятко. Ксл. *Чадулька мой дарагі!* Пожынкі Сян. (Ксл.).

•**чадзе́ць**—пьянеть, заболевать от угара. *Соверш.* **учадзець**—угореть. Гсл.

•**ча́дзіць,**—дымить, производить чад. Нсл. *Ня чадзь тут піпкаю сваёю.* Нсл. 695. *Соверш.* **нача́дзіць.** Ар.; Нсл. 695.—начадить. *Начадзілі смаляною лучынаю.* Нсл. 695. *Соверш.* **уча́дзіць**—угореть. Ар.

уча́дзіцца—угореть. Ксл. *Учадзілася ў лазьні і зрабіўся лідойк.* Бешанкавічы (Ксл.).

•**чаіца**-*цы-цы, ж.*—чайка. МГсл. *Чаіца залётавае, сабакі ад дзяцей адводзе.* Дсл.

•**чайка**-*йкі-йцы, ж.*—лодка. Слн.

•**чакаля́да**-*ды-дзе, ж.*—шоколад. Вал.; Ар.

•**чака́ньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** ожидающий чего-л., напр. очереди. *Ля гэтага пакою стаяў вялікі груд чаканьнікаў.* Дзьве Душы, 139.
2. кандидат.

•**чака́ць**-*аю-аеш-ае,* **1.**—ожидать. Ар.; Ксл.; Шсл.; Север; МГсл.—ждать. МГсл.; Гсл. *Чакай мяне тут, я зараз прыйду.* Ст. *Не чакай ад яго нічога добрага.* Сянно (Ксл.). *Я чакаў тры дні.* Іванова Куз. (Ксл.). *Чакай, баране, пакуль трава будзе.* *Послов.*—улита едет когда то будет. Ар. *Отгл. имя сущ.* **чака́ньне**—ожидание. Гсл. *Соверш.* **дачака́ць**—дождать. Ар.; Шсл. *Дачакалі, што ён вышаў.* Чартовічы Сур., Север.(Шэйн, II, 262). *Не дачакаеш ты яго.* Ст.

дачака́цца—дождаться. Ар.; Шсл. *Ледзь дачакаліся цябе.*
2. дожидаться. МГсл.

пачака́ць—обождать. Гсл.; Ар. *Соверш.* **прычака́ць**—дождать. Шсл. *Не прычакаць нам тае пары.* Ст. *Соверш.* **прычака́цца**—дождаться. Шсл. *Чакалі, чакалі яго дый не прычакаліся.* Ст.

•**чакмень**-*еню, м.*—армяк. ПНЗ.

•**чаку́ха**-*ухі-усе*—инструмент из соединения тонкой и толстой палок, употребляемый при стройке. Ксл. *Падай чакуху падагнаць бярно.* Міхалі Куз. (Ксл.).

•**чало́**-*ла̀; мн. ч. чолы-лаў, ср.* **1.** лоб. Гсл.
2. первый сорт зерна, названный так потому, что при всянии сыплется наиболее далеко. Ар.; Ластоўскі(Крывіч, 1926, Но. I-II, 114).

на чале(*быць, стаяць*)—во главе.

на чэсьць(*каго, чаго*)—в честь.

•**чалом!**—высокого рода белорусское приветствие. *Вы кумачкі, вы галубачкі, чалом вам!* Касьцюковіцкі р. Калінінскае акр. (Наш Край, 1928, Но. 6-7, 58). *А вы жоначкі, вы лябёдачкі, чалом вам! Ці не залясела наша курачка ўчора к вам?* Рам. УIII, 378. *Ішла Купалка сялом, сялом, вітала хлапцоў чалом, чалом.* З купальскае песьні. *Чалом, чалом, вераб'ю, лятуць к табе госьці, ляці барждждэй пераймаць важных ягамосьцяў.* Из нар. песни. *Чалом, чалом, ацец-татулька.* Пачатак верша ў "Маяку", 1843г., т. IX, кн. ХУІІ, разд. 33. *Зь ясным небам і зямлёю, чалом мы перад Табою! З чыстым сэрцам і душою, чалом мы перад Табою!* ЧЧ.: Песьні, 91. *Чалом зямлі, даром жытнёвым!* Салавей: Сіла, 48.

•**чаломбіцьце**-*ця, предл.-ню, ср.*-челобитье, челобитная просьба. *Білі нам чалом, іж быхта то ўсе ім лістам нашым пацьвердзілі, а так мы на чалобіцьце іх то ясьмо ўчынілі.* Кватк. *Мацка яму поля паступіў, а пенязі за яго чаломбіцьцем маець яму Мацей заплаціцці на Багатае Сьвята.* Гордз. Ак., ХУІІ, 4.

•**чалавек**-*ка, м.*—человек. *Ядун із цібе, чалавеча, скваркі сала й то ня ізьеў.* Ст.(Шсл. *под ядун*).

чалавечак-*чка,* **1.** *уменьш. к чалавек.*
2. зрачек. Ксл. *У нашай мамы на чалавечку ё пляма.* Русінава Сян. (Ксл.).

•**чалавечы**-*чая-чае*—человеческий.

•**чале́сьнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—печное устье, НК: Очерки, 243. чело в печи, свод над отверстием печи, Гсл. начало дымохода в печи, Барсл.; Пл.; Лепл.; Міх. свод устья печи. Ксл. *Чалесьнікываліўся.* Міх. *Гаршчок стаіць у чалесьніку.* Міх. *Калі ў чалесьніку сажы няма, дык можна цепліць печ.* Ходцы Сян. (Ксл.). *Нізкі чалесьнік у нашай печы.* Вішкавічы Чаш. (Ксл.).

•**чале́сьнікі**-*каў — чалесьнік.* Ар. *Памалу падсунула да сябе пад чалесьнікі.* Міська: Хлеб(Беларус, Но. 174).

•**чале́шык**-*ка, м. — чалесьнік.* Растсл.

•**чаля́дка,**—*см. под чэлядзь.*

•чаля́дня-*ні-ні, ж.*—помещение для слуг. Ст. акты,

•чаляднік,—*см. под чэлядзь.*

•ча́лы-*лая-лае*—буланый. Гсл.

•чамалуда-*ды, общ.*—болтун. Сакуны.

•чамярыца-*цы-цы, ж.*—ядовитая лилия, *раст.* Veratrum album L.—употребляется против желудочной болезни *"чэмара"*. Ксл.—чемерица. *Па нашых узьмежках расьцець чамярыца.* Бедліца Сян. (Ксл.). *Душу труе чамярыца.* Крушына: Лебедзь, 27.

•чамяшыцца-*шу́ся, чаме̍шышся, несоверш.* —чесать свое тело, чесаться. Ар. *Што ты ўсё чамешышся?* Ар.

•чаму́,—дат. падеж вопрос. местоимения *"што"*; употребляется при вопросе причины: почему, МГсл.; Ар. отчего. МГсл.; Ар. *Чаму вы ня йдзіце? Чаму ты ня скажаш яму? Чаму цябе матка малога не задавіла!* и т.п. То же в других белорусских говорах. Растсл.: Северск. 129. *Лугавая зязюлечка, лугам ляціш — чаму ня куку́еш?* ПНЗ. 46.

•чаму ж не, 1. почему же нет. *Чамуж мне ня пець, калі ў маёй хатаньцы парадак ідзець?* Из песни. *Ср. чаму не.*

2. почему же нет. *Можна імне пайсьці на заняткі? — Чаму ж не? Вы ня звольненыя! Вы такі ж у нас студэнт, як і ўсе іншыя!* Вместо *"не"* может быть *"а"*, поставленное в начале, имеющее зн. "да", "почему нет". *А скуль дзеўка? А з Чавус. Хочаш замуж? — А чаму ж?*

чаму не—еще бы. Імсьц.; Ар. *Ён любе бліны зь верашчакаю. — Чаму не! хто іх ня любе.* Ар.

•чаму́сь. Гсл., **чамусьці, 1.** почему то. Гсл. *А сьнег быў чамусьці салоны — ад поту й сьлёз.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155). *Кажуць людзі: настала ўжо лета, ды чамусьці яго ня відаць.* Салавей: Сіла, 76. *Чамусьці доўга глядзеў на кончык штыха.* Люціч("Бацькаўшчына", Но. 31-32, 1953, стр. 7). *І чамусьці косьці ня ськіголяць.* Кавыль: Ростань, 9. *Думаў чамусьці аб тым.* ЗСД 181. *Чамусьці ўпадабалі гэты прысаднік(парк) людзі.* Васілёнак("Полымя", 1967 г., Но. 12, стр. 192).

2. зачем-то, с какой-то целью, для чего-то. Гсл. *Яна чамусьці прымушае Лясьніцкага недаверліва насторожавацца.* ЗСД 181.

•чап-*па, предл. и зват.*-*пе, м.*—чепец, чепчик. НК: Очерки, 121.

•ча́пать-*аю-аеш-ае, звукоподр.*—ударять, производя звук, подобный производимому часовым маятником. Нсл. *Гадзіньнік нешта перастаў чапаць.* Нсл. *Однкр.* **ча́пнуць.** Нсл. *Гадзіньнік разы тры чапнуў.* Нсл. *Соверш.* **рашча́пать,** *каго-што*—расшатать, тронуть с постоянного места. Нсл. 553. *Складаны мой ножык памагала рашчапаць.* Нсл.

•чапа́ць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* **1.** трогать(задевать кого, что-л., беспокоить, тревожить, обижать, **С.**) Ксл.; Косіч 248; Растсл.; ПНЗ; Шсл., задевать, трогать. Гсл.; Ар. *Надабе табе дужа яго чапаць!* Навікі Віц. (Ксл.). *Не чапайце мяне!* Гарадок (Ксл.). *Няма чаго лезьці да мяне, цябе ніхто не чапае!* Ст. *Андрэй болей яго не чапаў.* ЗСД. 49. *Не чапай, няхай яго сарочка не чапае.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Хто сумленьне мае, той чужога не чапае. Послов.* Рапан. 215.

2. о коровае: месить. *Дабраслаў, ацецмаці, свайму дзяцяці каравай чапаці. — Няхай Бог дабраславе!* Расуха Імгл.

зачапа́ць, *несоверш.* **1.** зацеплять. Нсл. 192. *Не зачапай тут калыбкі, зачапі ў бакоўцы, там ёсьць другая зачэпка.* Нсл. **2.** затрагивать. Нсл. 192. *Не зачапай гэтага плаксуна. Зачапіўшы паскудніка, сам запаскудзішся.* Нсл.

зачапіць, *соверш. к зачапаць, 1, 2.* Нсл. 192. *Многократ.* **зачапляць**—зацеплять. МГсл.

прычапа́ць-*аю-аеш-ае, несоверш., перех.* —прицепливать, привязывать наскоро. Нсл. 517. *Бардзей прычапай, прычапі абору.* Нсл. *Соверш.* **прычапіць.**

•ча́пацца, 1. стучать, свойственно неприкрепленной вещи, Нсл. шататься. Міх. *Падкова ў каня чапаецца.* Міх. *Падкова чапаецца.* Нсл. *Соверш.* **ача́пацца**—в шутливом тоне, — оправиться(поправиться, выздороветь, **С.**) Шсл.; Кур. (Даль). *А дарма: пахварэе ды ачапаецца.* Ст.

вы́чапацца(кое-как, медленно, **С.**) выздороветь, избавиться от тяжелой болезни. Гсл. *Вычапацца ад хваробы.* Нсл. 102.

2. двигаться слабо. Нсл. *Тата ледзь чапаецца.* Нсл.

3. жить кое-как, шевелиться. Гсл. *Чапаемся па троху.* Нсл.

рашча́пацца, *соверш.*—расшататься, тронуться с постоянного своего места. Нсл. *Нож рашчапаўся, ня можна рэзаць.* Нсл. *Падкова рашчапалася.* Нсл. *Рашчапаўся просьле хваробы, пачаў хадзіць.* Нсл. *Прич.* **рашчапаны**—расшатанный. Нсл. *Рашчапаны ножык купіў.* Нсл.

•чапа́цца-*а́юся-а́ешся, несоверш.* **1.** цепляться, зацепляться. Нсл. 697. *Сець чапаецца за чапіну.* Нсл. *Соверш.* **абчапа́цца** —нацепить на себя много, кругом. Варсл. *Старац абчапаўся хатылямі.* Варсл.

абчапа́цца даўгамі—очень задолжиться. *Ён хоць абчапаўся даўгамі, але добры дом купіў.* Варсл.

2. трогать, задевать, Ар.; Ксл. приставать (надоедать кому-л. чем-л., **С.**) Гсл. *Не чапайся, калі я табе маўчу, бо пашкадуеш!* Беліца Сян. (Ксл.). *Ня прыгожа панічу чапацца з п'яным.* Нсл. 499(*под прыгожа*).

3. вмешиваться. Нсл. 697. *Не ў сваё чапаешся, учапіўся дзела.* Нсл. *Соверш.* **учапі́цца**—вмешаться. Нсл. 697.

Многократ. **чапляцца,**—цепляться. Ксл.; Шсл.; БНсл. *Салома чапляецца за ногі.* Ст.
4. *взаим.*—связываться. Нсл. 697. *Не чапайся ні зь кім, і з табою ніхто не зачэпіцца.* Нсл. *Не з сваім братам чапаешся, зачапіўся ты.* Тм. *Не чапайся з благім.* Ст.

5. трогать, задевать. *Што зрабіў ты, прызнавайся? Мусіць печаны ты гад? — Кінь ты, бацька, не чапайся.* С. Музыка, 87.
зачапацца, *несоверш.* **1.** *за што*—зацепляться.
2. *взаим.*—схватываться. Нсл. 193. *Не зачапайся зь ім.* Нсл. *Соверш.* **зачапіцца, 1.** зацепиться. Гсл.
2. начать ссору, спор. Гсл. *Ён з кажным зачэпіцца.* Міх. *Зачапіўся біцца.* Міх. *Зачапіся толькі з імною, дак, і будзеш помнець.* Нсл. 193.
прычапацца-*дюся-деешся, несоверш. да каго*—привязываться(приставать, надоедать, **С.**) Нсл. 517. *Ня прычапайся да мяне.* Нсл. *Соверш.* **прычапіцца**-*плюся, прычэпішся*—привязаться(пристать, Шсл.; Ксл.) Нсл. 517. *Чаго ты прычапіўся?* Нсл. *Чаго ты да мяне прычапіўся?* Бабінічы Віц. (Ксл.).
зачапіцца, 1. задержаться выходя из дома на короткое время. *Ідзе ты зачапіўся?* Бельск. п.
2. попасться в краже. *Як можна ў чужое зачапіцца? Рукі у˘ цябе дужа чапліві.* Смол. у.
•**чапельнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** угол, образуемый печью и небольшой частью стены между дверью и печью, в котором стоят *"вілы", "качарга", "чапяла".* НК: Очерки 80; Но. 518; Ксл. *У чапельнік пастаў вілкі.* Лужасна Куз. (Ксл.).
2. рукоятка *"чапялы".* Ксл.; Ржэўскі п.(Гринькова IУ); Даль. *Чапельнік абгарэў, а ты не зьбярэшся паправіць!* Гарадок (Ксл.).
•**чаперыцца**-*руся-рышся, несоверш. за каго-што*—цепляться. *Соверш.* **ушчаперыцца**—вцепиться. *Настулька ўшчаперылася ў спадніцу.* М. Змагар: Лесавікі (Б. Ускалось).
•**чапёлы**-*лаў, ж.*—боковые косяки окон. Ксл. *Чапёлы ў вокнах надабе ставіць новыя.* Александрова Гар. (Ксл.).
•**чапёнкі**-*каў*—палки, поддерживающие *"ніты"* в ткацком станке. Ксл. *Павесь чапёнкі.* Вейна Сян. (Ксл.).
•**чапяла**-*лы,* **1.**—сковородник, ПНЗ; Растсл.; Ар.; Смоленск 149. ухват для сковороды. Ксл.; Шсл. *Надабе схаваць чапялу.* Спаская Сір. (Ксл.). *Напякла б бліноў, дык чапялы няма — няма чым сквarады браць. Павульле Чаш.* (*Ксл.*). *А дзе наша чапяла?* Пустыр Сір. (Ксл.). *Чапяла стаіць у качарэжніку.* Варсл.
2. выемка в какой-л. детали, куда вставляется выступ другой детали; паз. *Засячы палцы ў бярне, каб яно ўходзіла ў паз або чапялу другога бярна.* Варсл.

•**чапяля**-*лі* — *чапяла.* Шсл. *Маўчы, бо чапялёю дам па нагах.* Крамяні Пух. (Шсл.).
•**чапяльнік**-*кà*—рукоятка *"чапялы".* Шсл. *Чапяльнік адгарэў у чапяле — трэба паправіць.* Ст.
•**чапіць**-*плю, чэпіш-чэпе*—цеплять. Нсл. 697. *Чапі, зачапі калыбку, дзяцё спаць хоча.* Нсл. *Соверш.* **адчапіць**—отцепиить. Ар.; Шсл. *Прич.* **адчэплены**—отцепленный. Шсл.; Ар. *Нітка адчэплена ад трэскі.* Ст.
адчэплеваць, адчапляць, *несоверш. к адчапіць*—отцеплять. Шсл. *Соверш.* **зачапіць**-*плю, зачэпіш-пе,* **1.** зацепить. Нсл. 192; Шсл. *Зачапі* (*калыбку*) *ў бакоўцы; там ё другая зачэпка.* Нсл. *Няма за што рук зачапіць.* *Послов.* Рапан. 45.
2. затронуть. *Зачэпе старога, пакрыўдзе малога, — такі ўжо нягоднік!* Колас("Каласкі", Но. 60-61, 1958 г.).
3. затронуть в разговоре. Шсл.; Ар. *Ё мяне першы зачапіў.* Ст. *Прич.* **зачэплены.** Шсл. *Нітка зачэплена за трэску.* Ст.
4. задеть. МГсл.; Ар. *Соверш.* **начапіць**—нацепить, навесить. Нсл. *Начэплеваць, начапіць кралі на шыю, калыбку на крук.* Нсл.
начэплены—навешенный, нацепленный. Нсл. *Начэпленыя кралі.* Нсл. *Калыбка не начэплена, а дзяцё плача, спаць хоча.* Нсл.
начэплеваць-*люю-люеш-люе,* **начапляць**—нацеплевать, навешивать. Нсл. *Соверш.* **прычапіць**-*плю, прычэпіш-пе*—прицепить, (Шсл.) привязать наскоро. *Ік круку прычапіць новае вядро.* Ст. *Прич.* **прычэплены**—прицепленный. Нсл. 517. *Шабля з боку прычэпленая баўтаецца.* Нсл. *Там вяроўка за колца прычэплена.* Ст. *Соверш.* **рашчапіць,** *каго-што*—разнять (расцепить? **С.**) Шсл. *Не рашчапіць яму рук — вось крэпка шчапіў.* Ст. **расшчэплеваць**-*люю-люеш-люе, каго-што,* **1.** расцепливать. Ар. *Нашто было шчэплеваць, калі расшчэплюем.*
2. раскрывать, разнимать. Шсл. *Расшчэплевайце яму рот вады ўліць, мо' ачхнецца.* Ст.
шчапіць-*плю, шчэпіш, шчэпе, соверш., перех.*—сцепить.
абшчапіць-*плю, абшчэпіш-пе, соверш., каго-што,* **1.** обнять. Севершч.(Раст. Северск. 139).
2. *перех.*—..... *Ён усё сяло абшчапіў.* Гл. *зашчапіць.*
адшчапіць-*плю, адшчэпіш-пе*—отпереть запертое на *"зашчапку"* — крючек. Ар.; Вят., Вост. (Даль). *Адшчапіць дзьверы, акно.* Ар.; Вят., Вост. (Даль). *Хто там у хаце: адшчапеце дзьверы.* Ст. *Несоверш.* **адшчэплеваць**-*плюю-плюеш-люе.* Ар. *Вось дзьверы зрабіў: самі адшчэплююцца!* Ст.
ушчапіць—(быстро, **С.**) нацепить. Ксл. *Ушчапі чарвяка на кручок.* Навасёлкі Сян. (Ксл.). *Ушчапі кралі на нітку.* Ходцы Сян. (Ксл.).

•**чапляць, 1.**—цеплять. Ар.; Ксл.; Шсл.; Растсл. *Чапляйце коні ў плуг.* Ст. *Што ты чапляеш на мяне?* Шаркі Куз. (Ксл.).

•**чапіцца**-*плюся, чэпішся, да каго*—приставать к кому. Шсл. *Чаго ты чэпішся да мяне?* Ст. *Дарма няма чаго чапіцца да чалавека.* Ст.

адчапіцца, -*чаплюся-чэпішся*—отцепиться. Ксл.; Ар. *У яго адчапілася вяроўка.* Забор'е Сян. (Ксл.).

2. отвязаться, отстать. Ксл.; Шсл.; Ар.; Гсл. *Адчапіся ты ад яго!* Навікі Віц. (Ксл.). *Несоверш.* **адчэплевацца, адчаплящца** —отцепляться. Шсл. *Нешта не адчэплеваецца паліца ад плуга.* Ст. *Возвр.* **зачапіцца** —зацепиться. Шсл.; Ар. *Вяроўка зачапілася за граблі.* Ст.

рашчапіцца, расцепиться. Ар. *Соверш.* **начапіцца**—придраться. Нсл. *Ня ведаю чаго й за што ты начэплюешся, начапіўся на мяне?* Нсл.

начэплевацца, 1. навязываться. Нсл.

2. рассчитаться, прервать связь с кем. Нсл. *Рашчапіся ты зь ім, ато яны цябе ўвядуць у бяду.* Нсл.

3. придираться. Нсл.

•**чапкаць**-*ае, несоверш.*—есть(о свиньях). Ар.

•**чапля**-*лі-лі, ж.*—цапля. МГсл.; Север(Косіч 87); Растсл.; Ксл. *Панёсла чапля жабу.* Санікі Беш. (Ксл.).

•**чаплівы**-*вая-вае*—цепкий. Ксл. *Чапліваe насеньне нейкае.* Стасева Выс. (Ксл.).

•**чапняк**-*кà, ж.*—звездчатка злаковидная. Stellaria graminea L© Ксл. *Чапняк вось разросься — ня вывесьці.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**чапрук**-*кà,* **1.** суковатая палка. Халопенічы.

2. несамостоятельный человек. Халопенічы. *См. папіхач.*

•**чапурна,** *нареч. к чапурны*—щеголевато одетый. *Ср. чапурны.*

•**чапурны**-*ная-ное*—чисто, чопорно одевающийся, Нсл. 697. опрятно, щеголевато одетый. Арл. (Даль). *Чапурны маладзён.* Нсл. *Чапурная дзеўка.* Нсл.

•**чапуруха**-*ўхі-усе, ж.*—мера водки, равная стакану. Нсл. 697. *Паднёс імне пан добрую чапуруху гарэлкі.* Нсл.

•**чапурыць**-*ру-рыш-ра, несоверш., перех.* —одевать щеголевато. *Матка чапура, пачапурыла свае дачкі.* Нсл. 697. *Соверш.* **начапурыць**—одеть щеголевато. *См. чапурыць. Соверш.* **прычапурыць**—приодеть щеголевато. *Маці на паказ прычапурыла сваю дачку.* Нсл. 517. *Отгл. имя сущ.* **чапурэньне**—прихорашивание. Гсл.

•**чапурыцца**-*руся-рышся,* **1.**—одеваться по-щегольски, убирать платье понаряднее, НК: Очерки, Но. 275. прихорашиваться, Ксл.; Гсл. наряжаться, прихорашиваться, Растсл. одеваться щеголевато. Кур., Вар., Тул. (Даль). *Дакуль ты будзеш чапурыцца?* Даўгое Беш. (Ксл.). *Даволі вам ужо чапурыцца.* Рыбчына Сір. (Ксл.). *Кажная дзеўка чапурыцца.* Нсл. 697.

2. храбриться, Нсл. 697. важничать, чваниться и расхаживать как "*чапура*" (цапля). Кур., Вар., Тул.(Даль). *Не чапурыся перад намі, мы знаем цябе.* Нсл. *Соверш.* **ачапурыцца**—приодеться. Дсл. *Ачапурыліся трошку.* Дужаева Бельск. п. (Дсл.).

начапурыцца, *соверш. к чапурыцца 1, 2. Начапурыўшыся ходзяць дзеўкі.* Нсл. *Соверш.* **прычапурыцца**—приодеться пощегольски, убрать платье понаряднее, НК: Очерки, Но. 275. принарядиться. Растсл. *Дзеўка як прычапурылася, дык і стала падобная да людзёў.* Нсл. 517. *Прычапурыцца ў самадзелку.* НК: Очерки, 188.

•**чапы-поў-пом,** (НК), **чэпы**-*паў,* (Рудня Вял.)—затонувшие деревья то с отпавшими, то еще держащимися сучьями, а также камни и подводные бугорки. НК: Очерки, 513.

•**чарот**-*оту, предл.-оце, м.*—камыш, Гсл. тростник. Phragmites Communis Trip© Ксл.; Шсл. *Нажалі чароту на страху.* Ст. *І чарот і сіта растуць у вадзе.* Заронава Куз. (Ксл.).

•**чапыжнік**—весьма неопределенное имя при-изгородных и при-усадебных высоко поднимающихся растениях(крапива, чертополох, чернобыльник, хмель, белена и проч.) НК: Очерки, Но. 817.

•**чаропка**-*пкі-пцы, ж.*—сосуд в виде черепа, со изщербинами. Ар. *См. чарапень.*

•**чароўна,** *нареч.*—очаровательно. МГсл.

•**чароўнасьць**-*ці, ж.*—очаровательность.

•**чароўны**-*ная-нае,* **1.** волшебный. Гсл.

2. очаровательный, Гсл. пленительный, чарующий. *Быў ён(сьвет) прынадны і чароўны, зырэў у квецені шыпшын.* Кавыль: Ростань, 37. *Буду цемнай ночкай аб краіне роднай сьніць чароўны сон.* А. Салагуб. *Расплылася, як чароўны звон.* В. Сірата. *Чароўныя лятункі прышлі.* Машара (Калосьсе, кн. I из 1935, стр. 9). *Я спаткаўся з чароўнай дзяўчынаю.* Трус(Калосьсе, Но. I, 1935 г., стр. 20).

•**чара**-*ры-ры, ж.*—чаша (сосуд для питья). *А се чара князя Володимерова Давидовича. Кто из нее пь, тому на здоровье. А хваля Бога (и) своего осподаря великого князя.* Выраз на чары чарнегаўскага князя Валадзімера Давідавіча да 1151 г. (Кримський: Укр. мова, 150).

Дальлюць віно ў чару. Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 7). *Вышла маці сына сустракаці, вынесла яна тры чары віна. Адна чара віна зеляна, другая чара як мята-рута.* Барадзінка Імгл.(Косіч 49). *Чару мёду паднясеце.* Гарун: Шчасьце М. *Уменьш.* **чарка**-*ркі-рцы*—рюмка. Растсл.; Ар.; Шсл.; Мішкава Куз. (Ксл); МГсл. *Выпіў чарку гарэлкі, дык цяплей стала.* Ст. *Гатуй, пане, міскі, талеркі, нам па чарцы гарэлкі.* Красновічы

Сураск.(Сержп.: Отчет, 10). *Уменьш.* **ча́рачка**-*чкі.* Ар.; Мішкава Куз. (Ксл.).; Шсл. *Каму па дзьве чаркі папала, а каму дык і чарачкі не дасталася.* Ст.

•**чара́да**-*ды́; мн. ч. чароды-даў, ж.* **1.** стадо. Шсл. *Ягнё адбілася ад чарады.* Ст.(*под адбівацца*). *Карова не пад'ядае ў чарадзе.* Ст. *Наша чарада злучылася з чужою.* Ст.(*под злучаць*).

2. ряд, вереница. Гсл.

3. толпа. Гсл.

•**чарадзе́й**-*е́я, предл.-дзею, зват.-дзею, м.*—волшебник, МГсл. колдун.

•**чарадзе́й**-*дзя́я, предл.-дзяю́, зват.-дзѐю, м.*—волшебник, МГсл. колдун.

•**чарадзе́йства**-*ва; мн. ч.-вы-ваў, ср.*—волшебство. МГсл.

•**чарано**-*на̀*—ручка ножа, вилки и т.п. Гсл.,—черенок(рукоятка).

•**чарапа́нка**-*нкі-нцы, ж.*—голова, *презр.* Нсл. 697. *Ня лезь, па чарапанцы заробіш.* Нсл. 697.

•**чарапе́нь**-*пня̀, предл.-пню̀; мн. ч.-пнѝ-пнёў-пнём-пнѝ-пням-пнёх, м.*—горшечный черепок(обыкновенно годный к чему-л., **С.**) Нсл. 697,—черепок, часть разбитого горшка и т.п. Гсл. *Повен чарапень насыпаў арэхаў.* Нсл. *Прынясі з крыніцы чарапнём вады.* Нсл.

•**чарасло**-*ла̀; мн. ч. чарослы,* **1.** широкий ремень, пояс, предназначаемый для ношения значительной звонкой монеты.

2. жмуток. Барсл., Пол., Лепл. (Юхн.). *Яшчэ ё колькі чарослаў лёну, каб атрапаць іх.* Барс., Пол., Лепл.(Юхн.). *Выкасіў чарасло ды пашоў спаць.* Барс., Пол., Лепл. (Юхн.).

•**чараваць**-*ру́ю-ру́еш-ру́е, каго-што, несоверш.*—колдовать. Ар.; МГсл.; Нсл.; Ксл.; Ар.; Гсл. *Чараўнік яму чараваў, каб струны парваліся.* Гуліна Сян. (Ксл.). *Соверш.* **зачарава́ць,** *каго-што*—заколдовать, (Гсл.) заворожить, Шсл. очаровать. Гсл. *Усяроўна як хто яго зачараваў: так увязаўся за гэтаю дзеўкаю.* Ст. *Соверш.* **ачарава́ць** —околдовать. *Ты ня спала, але была няжывая; цябе нехта ачараваў.* Н.(Афанасьев, III, 1914, 105). *Я была зачаравана красой лесу.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1). *Отгл. имя сущ.* **зачараваньне, 1.** очарование. Гсл.

2. действие волшебства. Гсл.

начарава́ць—наколдовать. Нсл. *Ты можа нчараваў мне; ні сам.* Нсл.

падчараваць—очаровать. МГсл.

•**чараві́кі**-*каў(один чаравік)*—мелкие башмаки, НК: Очерки 126. ботинки, башмаки, Растсл.; Ксл.; Шсл. башмаки, ботинки без голенищ. Ар. *Ну й пашыла ж ты чаравікі, хоць на нос надзявай*(зн. узкие). Ст. *Чаравікі нашу новыя.* Пухінка Сян. (Ксл.). *Уменьш.* **чаравічкі.** Ар.

•**чаравічкі I,**—*см. под конікі.*

•**чаравічкі II,**—*см. под чаравікі.*

•**чараўнік**-*іка̀, предл.-іку̀, зват.-і̂ча; мн. ч.-кі-коў-ком-коў-камі-кох, м.*—волшебник, колдун. Гсл.; Ар.; Ксл. *Барыс чараўнік.* Курчына Куз. (Ксл.).

•**чараўніца**-*цы-цы, ж.* **1.** волшебница, колдунья. Гсл.; Ксл.; Ар. *Яна, пэўне, чараўніца.* Навікі Віц. (Ксл.). *Караліца казала прывесьці да сябе бабу-чараўніцу.* Н.(Афанасьев, II. 1914, 105).

2. обворожительница. Гсл.

•**чараўні́цтва**-*ва, ср.*—волшебство. МГсл.

•**чарэдны**-*ная-нае*—опрятный. Ксл. *Гэта баба чарэдная.* Застарыньне Беш. (Ксл.).

•**чарэмха**-*хі-се, ж.*—черёмуха. Ар. *Чарэмхі пах.* Кавыль: Думы, 49.

•**чарэн,** *чарана̀*—верх кухонной печи. Растсл., — *чарэнь. См. чарэна, чарэнь, чарэньне.*

•**чарэна**-*ны-не, ж.*—верх печи. ПНЗ. — *чарэнь.*

•**чарэнь**-*ні-ні, ж.*—верх (кухонной)печи, служащий для сидения, просушки и лежания. Шсл.; Ксл.; Сакуны 13. *Чарэнь нагарэла, аж ня ўседзець.* Ст. *Пастаў боты на чарэнь.* Сянно(Ксл.). *Ляж жыватом на чарэнь!* Тм. *Рашчыніла яна ўчора зь вечара хлеб, паставіла дзяжу на чарэнь.* Місько: Хлеб(Беларус, Но. 174).

•**чарэньне**-*ня, ср.* — *чарэнь.* Шсл. *Вываліласяў печы ўсё чарэньне.* Полацак Сьміл. (Шсл.).

•**чарэсьленік**-*іка, предл.-іку, м.*—широкий мешочный пояс из кожи, предназначаемый для ношения значительной звонкой монеты. НК: Очерки, 130.

•**чарэшня**-*ні-ні, ж.*—черешня. Ксл.; Аш. *У мяне ў садзе растуць чарэшні.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Ой, у садзе вішня, чаму ж не чарэшня? Любіліся, кахаліся, чаму ж не бярэш мя?* Из нар. песни.

•**чарэшнік**-*іку, предл.-іку, зват.-іча, м.* —черешневый кустарник, Ксл. черешневый сад, садик. *У чарэшніку з бахарам абымалася.* Дубовае Беш. (Ксл.).

•**чаркасоўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—портяной тканый платок. Нов. Сяло Беш. (Ксл.).

•**чаркава́цца**-*ку́ся-куешся, несоверш., взаим.* —пить, обращаясь к следующему из сидящих в ряд по очереди. Нсл. 695. *Чаркуйцеся, госьцікі!* Нсл. *Соверш.* **абчаркава́цца.** Нсл. 695. *Абчаркаваліся, дзякуй!* Нсл.

•**чаркесы**-*саў, мн. ч.*—безузорная ткань. Ксл. *Яна тчэць у чаркесы.* Заазер'е Сян. (Ксл.).

•**Чарке́сы**(*один* **Чаркес**)-*саў*—Черкессы, один из народов северного Кавказа.

•**Чарноха**-*охі-осе, ж.*—имя черной коровы. НК: Очерки, 357.

•**чарнота**-*оты-оце, ж.* **1.** черный, темный цвет чего-л., чернота.

2. отрицательное, порочное свойство или поступки. *Пушчае такую чарноту.* Рэч. пав.

•**чарноцкі**-*кая-кае*—монашеский. Мгсл.

•**чарнабе́ль**-*лі, ж.*—чернобыльник. МГсл.
•**чарнабрыве́ц**-*ўца̀, предл.-ўцу, зват.-ўча, м.*—чернобровый мужчина.
•**чарнабрывы,** *-вая-вае*—чернобровый. Верканька Стдуб.(Косіч 3); Варлыга: Назіраньні, 39. *Чарнабрывы дзяцюк выступіў наперад.* Шакун: Сьлед, 17.
•**чарнабрыўка**-*кі-цы, ж.*—черноброва женщина. *Дзеўка чарнабрыўка.* Быx.(Романов VIII, 490).
•**чарнагу́з**-*уза, предл. и зват.-узе, м.*—аист. Красьн. (Дсл.); Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 9); Растсл.
•**чарнавокі**-*кая-кае*—черноглазый. ЗСД 213.
•**чарне́ць**-*ѐю-ѐеш-ѐе; повел.-ей-ейма, несоверш.*—становиться черным или более черным. *Соверш.* **шчарне́ць**—совершенно почернеть. Ар.; Ксл. *Шчарнеў зусім ад хваробы.* Асінаўка Выс. (Ксл.). *Прич.* **шчарнелы**—почерневший. *Такое даймо робяць старадаўнія шчарнелыя ад часу патрэты.* ЗСД. 85. *Сяло — шчарнелая глыба.* Я. К.(Адплата, 3). *Соверш.* **учарне́ць**—стать совершенно чёрным. *А цяпер(лісты) адсырэлі, трэба ізноў падсушыць, бо ўчарнеюць.* Місько: Хлеб(Беларус, Но. 174). *Пачаў цалаваць учарнелую руку.* Гарун: Сьвята.
•**чарнявы,**—*см. под чорны.*
•**чарняціна**-*ны-не, ж.*—крашенная в черный цвет ткань. Ксл. *Нехта пашоў у чарняціне.* Барсукі Аз. (Ксл.). *См. чарніна.*
•**чарніна**-*ны-не — чарняціна.* Ксл. *З чарніны пашыла порткі.* Сураж (Ксл.).
•**чарніцы**-*цаў(одна чарніца)*—черника. Ар.; Ксл.; Шсл.; НК: Очерки, 478. *Чарніцы — дорыя ягады.* Лялыкі Аз. (Ксл.). *Дзеўкі пайшлі ў чарніцы.* Ст. *Единств. ч.* **чарнічына** *-ны.* НК: Очерки, Но. 902.
•**чарнушка**-*шкі-шцы, ж.*—монашенка. МГсл.; Гсл.
•**чарпок**-*пка̀, предл.-пкі-пкоў-пком, мн. ч., предл.-пкох, м.*—рыболовный снаряд, служит для извлекания оставшейся в *"каўдобінах або затручанае"* рыбы, задыхающейся при мочке льна и пеньки, а также при зимних *"тохах"*, как и более крупной, попавшейся на удочку. НК: Очерки, 499.
•**чарпа́к** — ковш. Гсл.
•**чарпа́к**-*ка̀ — чарпло.* Ксл. *Валодзька ў чарпак налавіў хунтаў пяць рыбы.* Ваяводкі Віц. (Ксл.).
•**чарпло**-*ла, мн. ч. чэрплы-лаў, ср.* **1.** небольшая клёпчатая посуда на длинной рукояти для черпания воды из прорубей и зернового хлеба из закромов. НК: Очерки, 84.
2. сетка обыкновенно четырехугольной формы, которую на длинной палке-рукоятке опускают в мутную воду на дно реки, чаще весной, и через некоторое время вытягивают с мелкой зашедшей туда рыбой. Ксл. *Бяры чарпло!* Берашоўцы Беш. (Ксл.).
•**чартоў зуб(клык)**—спорынья. Ар.
•**чартовы гарлачы́**—белена. Дсл. 198.
•**чартова срэбра**—чистотел(трава). Гсл.
•**чартаўня́**-*ні-ні, ж.*—чертовщина. МГсл.
•**чарвївік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.*—что-л. с червями. Ар. *Гэты яблык чарвівік.* Ар.
•**чарвїўка**-*ўкі-ўцы, ж.*—что-л. с червями. Ар. *Даў чарвіўку ігрушу.* Ар.
•**чарц-янё**-*юга,—см. под чорт.*
•**чарцїха**-*іхі-ісе, ж.*—чертовка. МГсл.
•**чарцы**-*цоў(один чарэц)*—белые черви, служащие наживкой для рыбы. Ксл. *Ляшчы а падусту ловяць на захве на чарцы.* Маркоўшчына Віц. (Ксл.). *Вудаль у трыбусе жывёлы гадуе чарцы на кручок вуды.* НК: Очерки, 510.
•**ча́ры**-*раў, мн. ч.*—волшебство.
•**чары́ць**-*рў, чэрыш, чэра, несоверш.*—плодить, свойственно пчелам и им подобным насекомым. Нсл. 697. *Пшчолы чэраць, начарылі ўжо.* Нсл.
зачыры́ць-*рў, зачэрыш-ра, соверш., перен.* —сделать беременной. Ксл. *Гэта ён Ганку зачырыў.* Адамёнкі Лёз. (Ксл.). *Соверш.* **начары́ць**-*ру, начэрыш-ра*—наплодить(о пчелах и под.) Нсл. 697. *См. чарыць.*
чары́цца—плодиться, свойственно пчелам(и под. наскомым, С.) Нсл. 698. *Пшчолы чарыцца пачалі, начарыліся.* Нсл.
•**чары́цца**-*ыцца*—плодиться, свойственно пчёлам. Нсл. 698. *Пшчолы чарыцца сталі.* Нсл. *Соверш.* **зачарыцца.** *Нв.* **зачара́цца**—заражда́ться(о пчелах). Нсл. 193. *Пшчолы зачараюцца ад маткі.* Нсл.
•**час,** *ча̀су*—время. Ар.; Пушкары Сян. (Ксл.); Шсл.; МГсл. *За работаю няма часу калі й аддыхнуць.* Ст.
час уля́гу—пора ложиться спать. Смл.
да часу—до определенного момента, Ар. временно. *Да часу хай будзе й так.* Ст.
таго часу—в то время. Гсл.
у часе—во время. *У тым часе голас азанны ўчуў.* Кіт. 9263. *Неяк цесна робіцца ў грудзёх у часе разьвітаньня.* Кавыль: Ростань, 5. *Уменьш.* **часок**-*ска.*
часі́на-*ны̀; мн. ч. часіны*—момент, (Гсл.) короткий промежуток времени, приблизительно минута. Ар. *Бусел падняў нагу, паслухаў часіну ды заклякатаў ізноў.* Шакун: Сьлед, II. *Адзержыцеся тут на часіну.* Нсл. 359.(*под адзержаваць*). *У часіну нараджэньня Хрыста ўзмацняецца літургічнае жыцьцё.* Т. Р.(Сяўбіт, Но. 13). *Пабуду тут яшчэ прыемную часіну.* Салавей. *Яны ляжалі колькі часінаў.* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 437-438). *У гэтую часіну ўшчаўся страшэнны грукат.* Дудзіцкі (Бацьк., Но. 435-436). *Ня згуляў вольнай часіны, капейкі ня пусьціў на вецер.* Нязнаны("Бацькаўшчына", Но. 115-116.
2. минута.

часі́на-*ны — часінà. Ладная часіна прайшла.* Нов. Сяло Беш. (Ксл.). *Каб выбраць добрую часіну ды паехаць сеяць.* Ст. *Уменьш.* **часі́нка**-*нкі*—минутка. Ар.; Шсл. *Зайдзі, куме, да мяне на часінку!* Ст. *Часінку выбрала, каб навесьці парадак.* ЗСД 77.

ладная часінка, часініна—повидимому, неточная протяжимость времени; но в быту деревлян такое время оформляется: **а**) проездом 8, па проходом 5 верст, и **б**) сроком отдыха среди работ, под которым понимается еда и сон после нея. НК: Очерки, Но. 451.

часа́мі—иногда, по временам, порою. Гсл.

ча́сам, *нареч.*—впору. МГсл.

•**часагля́д**-*ду, предл. и зват.-дзе, м.*—хроноскоп. БГсл.

•**часагля́дны,** *-ная-нае*—хроноскопический.

•**часаме́р**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—хронометр. БГсл.

•**часаме́рны,** *-ная-нае*—хронометрический.

•**часава́ць**-*сýю-сýеш-суе, несоверш.* **1.** временить. Нсл. 695; Гсл. *Соверш.* **адчасава́ць,** *каго-што*—пробыть где-л. определенное, назначенное время вследствие установленной очереди. Нсл. 383. *Варту сваю я адчасаваў.* Нсл. *Соверш.* **ачасава́ць**—повременить. Нсл. 387. *Ачасуй тут крыху.* Нсл. *Соверш.* **дачасава́ць**-*сую-суеш-суе, несоверш.*—дождаться до известного времени. Нсл. 144. *Дачасавалі, пакуль пан прыехаў.* Нсл.

зачасава́ць—повременить. Нсл. 192. *Зачасуй троху, пакуль я зьвярнуся.* Тм. *Соверш.* **шчасава́ць**—повременить. Нсл. 695. *Чаго мы тут будзем часаваць далей, шчасавалі досіць.* Нсл.

вы́часаваць—выждать, провести в ожидании. Нсл. 102; Ксл. *Вычасавалі такі свой дзень.* Лужасна Куз. (Ксл.) *Вычасавалі мы тут даўгі час, чакаючы цябе.* Нсл.

2. *каго-што*—ожидать. Нсл. *Гадзіны тры мы часавалі цябе.* Нсл.

•**часа́ць**-*шý, чэшаш, чэша,* **1.** тесать, (Гсл.),обтёсывать, Ар.; Ксл. обтёсывать. Шсл. *Вун тата бярно чэша.* Слабодка Куз. (Ксл.). *Сялівей чэша бярвеньне на хату.* Ст. *Соверш.* **абчасаць.** *Абчашы кол.* Гсл.

хоць кол на галаве чашы—выражение применяется к упрямому человеку. Шсл.; Ар. *Хоць ты яму кол на галаве чашы, дык усяроўна не паслухае.* Ст.

2. расчесывать(волосы). Ар. *Памалу ты чашы галаву мне, валасоў ня ірві.* Ст. *Соверш.* **адчаса́ць.** Нсл. 384. *Адчэсаваць, адчасаць валасы на косы.* Нсл.

адчэсаваць-*сую-суеш-суе,* **1.** отделять что-н. посредством чесания. Нсл. 384.

зачаса́ць валасы—причесать. МГсл.

шчаса́ць—хорошенько расчесать. *Зайдзі сынку, да доманьку, шчашу, змыю да буйну галованьку.* Кажамякі Імгл.(Косіч 43).

3. смело, громко читать что-н. Нсл. *Соверш.* **адчаса́ць.** Нсл. *Як ён хараша адчасаў часы!* Нсл. *Напамяць адчасаў малітвы.* Нсл.

4. быстро, старательно итти. Ар.; Шсл.; Нсл. 698. *Часаў, часаў пехатой, ледзь дамоў прышоў.* Ст. *Чэша, аж пыл курыць!* Ст. *На вуліцы курта брэша, а да мяне мілы чэша.*

адчаса́ць,— *соверш. к* часаць, *3*—пройти скоро. Нсл. *Бяз воддышы адчасаў вёрстаў пяць.* Нсл. *Соверш.* **пачасаць**—быстро, старательно пойти. *Пехатой чэша, пачасаў двору.* Нсл. 698. *Ягнеша сем сёл абрэша й назад прычэша.* Рапан., Прык. 161.

5. делать колкие ответы на чьи-н. выговоры. Нсл. *Соверш.* **адчаса́ць.** Нсл. *Глядзі, як ён адчэсуе, адчасаў свайму айчыму!* Нсл.

•**часа́цца,** *чашуся, чэшашся, несоверш.*—причесывать себе волосы, приводить их в порядок. *Соверш.* **адчаса́цца**—отстать от кого-н., прекратить связь с кем-н. Нсл. *Адчэсуйся, сынку, ад прыяцелства з гэтымі гулякамі.* Нсл. *Адчасаўся я ад яго.* Нсл.

адчэсавацца, *возвр.*—отставать от кого-н., прекращать связь с кем-н. Нсл. *Соверш.* **зачасацца**—причесаться.

•**часнок**-*накý, предл.-накý, м.*—чеснок. Ар.; Ксл. *Пасадзіла часнаку.* Альгова Віц. (Ксл.). *См.* *чыснок.*

•**ча́сны**-*ная-нае*—временный. *Паеду, матачка, у дарогу часную, па сваю дзевачку красную.* Пісараўка Імгл.(Сержп.: Отчет, 7). *Паеду, матухна, паеду, у тую дарогу часную, па тую Лукірку красную.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 24).

•**частава́ць** (Скар. I Ц.)-*тую-туеш-туе; повел.-туй-туйма, несоверш., каго чым*—угощать. НК: Очерки, Но. 486, стр. 433; Ар.; Растсл.; ПНЗ; Гсл.; Ксл.; Шсл. *Байрамнага дня мусульманіна частаваў.* Кіт. 2613. *На дзявічках частуюць гарэлкай.* Косіч 237. *Любага госьця частуюць увясну мядком, а ўвосень малачком.* *Послов.* Нсл. 698. *Любе, каб яго другія частавалі, а сам дык нікога й ніколі.* Ст. *Прич.* **частава́ны**—угощенный. Нсл. 698; Ар. *Падружкі мае зазваныя, ды не частаваныя, устань мая матачка, пачастуй падружачкі.* Гарцава Стдуб.(Косіч 239). *Нічым не частаванага госьця адпусьцілі.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **частава́ньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—угощение. Шсл.; Нсл. 698; МГсл. *Там частаваньня ніякага ня было.* Нсл. *Не хачу я яго частаваньня і не пайду да яго.* Ст. *Соверш.* **пачаставаць**—угостить. Ар.; Шсл.; Нсл. 698; Ксл. *Пачастуй татулю яечняю.* Нсл. *Мяне кум пачаставаў гарэлкаю.* Ст. *Там яго пачаставалі.* Воўсішча Сян. (Ксл.).

2. *ирон.*—угощать, ругать, бесславить, колотить. Нсл. 698. *Ці чуў ты, як зяць частуе свайго сьця.* Нсл.
•**частава́цца,** *возвр.*—угощаться. Шсл. *Зайшлі ў каморку ды пачалі частаваца.* Ст. *А ну, братка, частуйся!* Іванова Куз. (Ксл.).
•**часткаю,** *нареч.*—отчасти. МГсл.
•**ча́сткавы**-*вая-вае*—частичный. Гсл.
•**часьць**-*ці, ж.* **1.**—часть. Ар.; Шсл.; Альшанкі Беш. (Ксл.). *І будоўлю і зямлю падзялілі на тры часьці.* Ст. *Ён із свае часьці не пражывець.* Ст.
2. доля. МГсл.
часьціна-*ны,* Ксл. *Ён узяў сваю часьціну.* Іванова Куз. (Ксл.).
ча́стачка-*чкі*—частичка. Ксл. *Невялічкую частачку й мне далі.* Жэрына Чаш. (Ксл.).
•**чашчаві́к**-*ікà, предл.-ікỳ, зват.-іча; мн.ч. , дат.-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—подберезовик. Ксл. *Пад бярозамі шмат чашчавікоў.* Сахны Сян. (Ксл.).
•**чата́ць**-*àю-àеш-àе, област.*—считать. Растсл.
•**чата́цца,** *област.*—знаться. Растсл.; ПНЗ.
•**чатырна́нцаты,** -*тая-тае*—четырнадцатый. Сербов, 113; Лёсік: Пачат. граматыка, 103.
•**чатырнанцаць**-*ацёх-ацём, тв.-ацьмà; мн. ч.-ацёх, числ.*—четырнадцать. Севершчына (Расторгуев: Севершчына, 12); Сербов, 113; Карскі, II-2; Лёсік: Пачат. граматыка, 103.
•**чаты́рнічак**-*чка, предл.-чку, м.*—..... *Чатыры чатырнічкі: на кажным чатырнічку па пяць пяцернечкаў*(*рукі, ногі*). Рапан. 328. *Чатыры чатырнічкі, пятая падушачка, шостая жывутачка* (*калыбка, дзяцё*). Тм.
•**чатыры**—четыре. Ар.; МГсл. *Любіў хлопец дзеўку чатыры гадочкі, і здалося хлопцу чатыры дзянёчкі.* ПНЗ., 45.
•**чаўхі́рка**-*ркі-рцы, ж.*—ковш, кружка для воды. Гсл.
•**чаўнок**-*накà, предл.-накỳ, зват.-ноча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—часть ткацкого станка в виде продолговатой овальной коробки или колодки с намотанной пряжей для прокладывания уточной нити; ткацкий челнок. Ар.; Семянцова Беш. (Ксл.).; Шсл. *Чаўнок ня коўзкі, вязьне ў зявох.* Ст. *Трэба пазычыць у каго чаўныка: свой пакалоўся.* Ст.
•**чаўпня́**-*ні-ні, ж.* **1.** действие по гл. *чаўпсьці, чаўпці.*
2. вздор. *Бачыны, пасьвячаныя грамадаўцам — плыткая чаўпня.* (Б. Ускалось, Но. 7, 31).
•**чаўпсьці́,** (Ар.; Міх.), **чаўпці**-*пỳ-пеш-пецьпем*—нести околесицу, говорить чепуху, вздор. Ар.; Міх.; Ксл.; Шсл. *Чаўпець чорт ведае што!* Ст. *Ня хочу й слухаць, што ён будзе чаўпці.* Ст. *Што ты чаўпеш дуба смалянога!* Міх. *Што ты там чаўпеш?* Дудзіцкі("Бацьк.", Но. 435-436). *Чаўпець няма ведама што?* Гарасімава Куз. (Ксл.).

•**ча́ўраць**-*аю-аеш-ае,* **1.** сохнуть, чахнуть (хиреть, С.) Нсл. 695; Гсл. *За табою мы бяз хлеба чаўраем.* Нсл. *Як пачала чаўраць, дык аж да сьмерці.*
2. черстветь. Гсл.; Нсл. 695. *На дварэ хлеб чаўрае, зачаўраў.* Нсл. *Соверш.* **шча́ўраць.** Нсл. 695; Ар.**, шчаўрэць.** Ксл.—высохнуть от болезни, Ксл. совершенно захиреть. *Ты ў карчме сядзіш, а мы тут, седзячы, шчаўралі.* Нсл. 695. *Соверш.* **вы́чаўраць**—высохнуть, исчахнуть. Нсл. 102. *Вычаўраў ад хваробы.* Нсл.
зача́ўраць, *соверш.* **1.** захиреть, Гсл.; Ар.; Растсл. очень исхудать, высохнуть. Дсл. 259. *Мой сват сусім зачаўраў. Зяленіва без дажджу зачаўрала.* Дсл.
2. *соверш. к* *чаўраць, 2*—стать черствым.
•**чаўрэць**-*эю-эеш-эе, несоверш.* **1.** — *чаўраць.* *Соверш.* **шчаўрэць.** *Так шчаўрэў; толькі скура ды косьці, хвароба нікога ня красе.* Амілянова Лёз. (Ксл.).
2. изнывать. *Даўно тугой чаўрэюць грудзі.* Крушына: Творы, 137.
•**чацьве́ртае,** *вставное слово*: употребляют при исчислении для определения четвертого пункта: в четвертых. *Пры справаваньню дастамэнту пячатнікамі й сьветкамі быці ня могуць тыя асобы ніжэй пазначаныя, то есьць: напервей — каторыя сваіх дастамэнтаў чыніць ня годні; другое — жонкі; трэцяе — экзэкуторове або апякунове таго дастамэнту; чацьвертае — і тыя быці ня могуць, каторым у дастамэнце што апісана.* Стт. 341.
•**чацьве́рты**-*тага*—четвёртый. ЗСД 5, 9, 19, 119. *Разьляглося.. чацьвертае выцьцё.* Лынькоў: Воўчы лог(Калосьсе, Но. 2, 1935 г., стр. 99). *Чацьвертая частка.* Варлыга: Назіраньні, 38.
•**чацьвёра,** *числ., собир.*—четверо. Ар. *Нарадзілася кацянят чацьвёра.* Ар.
•**чацьвяроха**-*охі-осе, ж.*—имя коровы, родившейся в четверг. НК: Очерки, 357.
•**чацьвёрка**-*ркі-рцы, ж.*—две копейки. Ск.
•**чацьвярток**-*ткà, м.*—четверг. Ст. Слабада, Крывулькі і інш., *област.* Люц. пав.; Невельск.; Міх. *Четвъртъкъ.* Евангеля Астрамірава(Кульбакин: Грамматика церк. сл. 43). *Цару Хрысьце! Божа мілы, Ты ж есьць Ацец незлобівы! У чацьвярток вечару быўшу, Сьвет Жыдом сатварыўшу.* Рэл. песьня влл., ужываная ў XVIII стг., Карскі III-2, стр. 148-149.
•**чацьвярта́к**-*такà*—четырехлетнее животное. *За казла чацьвяртака — сорак грошай.* Стт. 470.
•**чацьвяры́цай,** *нареч.*—на четвереньках, на карачках. Войш.
стань чацьвярыцай—стань на четвереньки.
стаяць чацьвяры́цай—стоять на четвереньках.
•**чачотка**—корельская береза. Но. 685; Ар.
•**чачэніцца**-*нюся-нішся,* **1.** гордиться. Нсл. 698. *Чым ты чачэнішся? што ў цябе ёсьць добрага?* Нсл. *Соверш.* **зачачэніцца**

—загордиться. Нсл. 698. *Зачачэніўся й гўкаць ня хоча з намі.* Нсл.
2. кобениться, выставлять себя перед другими, хвастаться. Нсл. 698. *Досіць табе чачэніцца перад намі!* Нсл. *Соверш.* **пачачэніцца.** Нсл. *Дай яму пачачэніцца.* Нсл.
3. употреблять ужимки, ломаться, отыскиваться. Нсл. 698. *Не чачэнься, выпі.* Нсл. *Не чачэнься, надзень стары кажушок на дождж.* Нсл.

•**чачэніцца,** *-нюся-нішся*—спесивиться, гордиться. Ксл. *Ён дужа чачэніцца.* Кавалькі Куз. (Ксл.).

•**чэхлік**-*ка, м.*—верхняя часть женской рубахи, преимущественно из коленкора, Растсл. верхняя часть женской рубахи до пояса, вышитая на рукавах. Раст.: Смоленск 149.

•**чэзлы**-*лага*—худосочный. Шсл. *Быў ён чэзлы такі, слабенькі, рос сабе цішком, ніхто яго ня бачыў, ніхто не чапаў.* ЗСД 109. *Парасяты нейкія худыя, чэзлыя і есьці не бяруць.* Ст.

•**чэзнуць(чэзьці, С.)**-*ну-неш-не; повел.-ні-німа, несоверш.* **1.** исчезать, пропадать, Гсл.; Шсл.; Ар.
2. худеть(как бы медленно исчезая, С.) Шсл.; Ар. *Сьвіньні нешта ня ручаць: вось толькі купіш, дык адразу пачнуць чэзнуць і prападаць.* Ст. *Соверш.* **шчэзьці** —исчезнуть. Ар.; МГсл. *Соверш.* **вычазнуць** —передохнуть, постепенно худая. Шсл. *Усе нешта парасяты вычазьлі.* Ст.

•**чэлядзь**-*дзі, ж.*—дворня, прислуга. МГсл. *Чэлядзь у зборні, паны ў палацу.* Гарун: Варажба. *А у трэйція вароцечкі ды чалядачка бяжыць.* Бародзінка Імгл.(Косіч 254).

чалядка-*дкі-дцы, уменьш. от чэлядзь* —прислуга, Растсл. дворня.

чалядачка-*чкі-чцы, ж., уменьш. от чалядка.*

•**чаляднік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** челяденец.
2. подмастерье(у портного, сапожника). Гсл.

•**чэмер**-*ру,* **1.** горечь. Ксл. *Бадай цябе чэмер!* Застарыньне Беш. (Ксл.). *Шмат мінула дзён. атручаных горкім чэмерам ілжы.* Крушына: Лебедзь, 30.
2. острая желудочная болезнь у лошадей или рогатого скота. Беліца Сян. (Ксл.).

•**чэмраць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—продолжительно болеть, не в постели. Ар. *Колькі год яна чэмрала.* Ар.

•**чэп**-*па, предл. и зват.-пе; мн. ч. чапы,* (НК), **чэпы,** (Рудня, Вял.).—место в озере, или реке, где может что-л. зацепиться или задержаться. *"Чапы"* дают: камни, бугорки, затонувшие деревья, корневища, а также бревна и хворостины. НК: Очерки, 490.

•**чэпік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча*—бекас. Ксл.; Гсл. *Чэпік лётае каля берагу.* Заронава Куз. (Ксл.).

•**чэпіль**-*ля, предл. и зват.-лю, мн. ч., род.-ляў, м.* **1.** железный пробой для висячего замка. НК: Очерки, Но. 445.
2. крючек, за который заходит дверная ручка и *"клямка".* Ксл. *Чэпіль новы надабе ўбіць, а то не зачыніць дзьверы.* Стасева Выс. (Ксл.).

•**чэр,** *чэры, пчш., ж.*—стадия развития пчел в пчелиной семье от яичка до куколки, черва. *Ксл. Чэр у гэтай калодзе дужа добрая.* Лужасна Куз. (Ксл.).

•**чэрап**-*па, предл. и звпт.-пе; мн. ч.-пы-поў-пом, мн. ч., предл.-пох, м.* **1.** черепок.
2. череп(скилет головы; поверхность, верхняя часть головы).

•**чэрат**-*ту, м.*—камыш. Растсл. *См. чарот.*

•**чэрава**-*ва, предл.-ве; мн. ч.-вы-ваў, ср., презр.*—брюхо. Гсл.

•**чэрня**-*ні-ні; мн. ч., род.-няў, ж.* **1.**—черная краска. Ксл. *Купіла сабе чэрні ў Соркі.* Лук'янова Сян. (Ксл.).
2. чернило. *Чаму (поэта) глуміў паперу, чэрняй мазаў?* Салавей: Сіла, 83.

•**чэрствы**-*вая-вае*—чёрствый. Ар.; Шсл. *Хлеб чэрствы, аж ня ўкусіць.* Ст. *Скажэце, дзе... хоць хлеба чэрстваага скарынка.* Салавей: Сіла, 82.

•**чэсьць,** *сьці, тсьці, цьсьці, чсьці, ж.* **1.** честь. *Абяцуем, каму бы шло а чэсьць, неадвалочную справядлівасьць учыніці.* Стт. 93. *На сойме з рассудку нашага, гдзе ся то пакажаць, чэсьць і горла траціць.* Тм. 80. *Учынак віну адсуджэньня чсьці й горла за сабою цягнуў.* Тм. 74. *Гдзе бы было а якую рэч, што ся чсьці датыкаецца, тагды то аж на сойме... судзіць маем.* Тм. *Пей салават а сьці прарока.* Кіт. 133а3. *У ім няма ні чсьці, ні веры.* Нсл. 698.
2. почтение, уважение. Нсл. 698. *Ад дзяцей сваіх чсьці ня маем.* Нсл.
3. почёт. *Заслужыў на чэсьць і добрую славу.* Нсл. 698.
4. целомудрие, непорочность, девственность. Ксл. *Дзе ўжо яе чэсьць?* Ухлё Чаш. (Ксл.).

на чэсьць — в честь.

5. *род. пад. чэсьці*—угощение. Ст.; Нсл. 698; Касьцюковіцкі р. Калінінск. акругі(Наш Край, 1928, Но. 49), пир, пиршество. *Быць у каго на чэсьці.* Нсл. *Добрая ў іх была чэсьць.* Ст. *Ср. пачастка(под пачэсьць)*—угощение, ласкавый приём. *Што з тае чэсьці, калі няма чаго есьці.* *Послов.* Ст. *Маці спрагла яму яечню, і Хомцы было надта сорамна, што яму такая чэсьць.* Гарэцкі: Песьні, 82.

быць на чэсьці—пировать.

справіць чэсьць—устроить пир.

•**чэўраць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—истощаться от голодования(недомагания, С.) Шсл. *Якое іх жыцьцё; як прыдзе вясна, дык крошкі хлеба няма, дзеці так і чэўраюць.* Ст.

•**чэчні**-*няў, мн. ч.*—шашни, (Нсл. 698) проделка. Гсл. *Яны чэчні водзяць мяжсобку.* Нсл. *Ён із чэрцямі мае чэчні.* Нсл.
•**чханка**-*нкі-нцы, ж.*—чихота, Нсл. чихание. *Чханка ўспала.* Нсл.
•**чхаць,** *чхаю, чхаеш, чхае; повел. чхай-айма, несоверш.* **1.**—чихать. МГсл.; Ар.; Нсл.; Ксл. *Чхаць я на цябе хачу.* Пустынкі Сня. (Ксл.). *Што ты чхаеш на чалавека?* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **чханьне**-*ня*—чихание. Нсл. 703. *Чханьне на цябе напала.* Нсл. *Однкр.* **чхнуць**-*ну-неш-нець-нем*—чихнуть. Ар.; Нсл. 703. *Чхануў аж кроў пашла з носу.* Нсл.
2. выходить во множестве, выбрасываться. Нсл. 703. *Дым чхае з хаты.* Нсл. *Вада чхае, чханула.* Нсл. *Однкр.* **чхануць.** Нсл. —хлынуть. *Народ разам чхануў з царквы.* Нсл. *Полымя чханула зь печы.* Нсл. *Зь яго гарэлкаю чханула.* Нсл.
начхаць, 1. начихать. Ар.
2. нахлынуть. Нсл. 325. *Вада начхала.* Нсл. *Начхала дыму поўную хату.* Нсл.
•**чмары**-*рая-рае*—краснобурый, черноватый. Нсл. 699; Гсл. *Чмары конь.* Нсл.
•**чмарыць**-*ру-рыш-ра, каго-што*—больно до крови сечь розгами. Нсл. *Чмар яго добра за гэту работу.* Нсл. *Соверш.* **ачмарыць,** *каго-што*—высечь розгами до багровых знаков. Нсл. 387. *Няміласэрна ачмарыў ты хлапца.* Нсл.
начмарыць—наказать строго, вздуть. Нсл. *Будзеш помнець, як начмараць сьпіну.* Нсл. *Прич.* **начмараны**—букв. испещеренный, наказанный строго. Нсл. *Глядзі, сьпіна будзе начмарана.* Нсл. *Соверш.* **прычмарыць**—излишне поджарить. *Троха прычмарыла сала на скварадзе.* Ст.
•**чмель,** *чмяля; мн. ч., чмялі-лёў, м.* —щмель. Ар.; Ксл.; Шсл. *Во чмель гудзе, лётае, каб дзе гнязд͡о сабе зрабіць.* Ст. *Чмель на ўзьлеску па-над мядуніцай клопатна гудзе.* Лойка: Л. песьня. *Уменьш.* **чмялёк**-*лька.* Ксл.; Шсл.; Ар. *Знайшоў чмялькі пад мяжою.* Ст.
•**чмякаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.*—чавкать(издавать при жевании характерные причмокивающие звуки или есть, издавая такие звуки, С.) Шсл. *Чмякае, як тая авечка.* Ст.
•**чмур**-*ра, м.* **1.** мрак, туман, обман. Нсл. 700. *Чмур пусьціў у вочы.* Нсл.
2. хмель в голове, опьянение, одурение. Вост., Пск. (Даль).
3. пустомеля, балагур, обманщик. Нсл. 700. *Ня вер ты гэтаму чмуру; мала што ён чмура табе.* Нсл.
•**чмура**-*ры-ры, ж.*—чаща. Ксл. *Каровы ўвайшлі ў такую чмуру, што далей нельга йсьці.* Вейна Сян. (Ксл.).
•**чмурэлы**-*лая-лае*—одуревший, угоревший. Нсл. 700. *Сядзіць, як чмурэлы кот.* Нсл.
•**чмурэць**-*эю-эеш-эе*—дуреть, угорать. *Чмурэй ты із сваймі гаворкамі.* Нсл. *Соверш.* **ачмурэць**—одуреть, (Дсл.) угореть, Нсл. 700. одуреть, ошалеть от чаду, угореть; пасть в обморок, Пск., Тв. (Даль) одуреть, помрачиться; делать недопустильное, позволять себе поступки сумасшедшего. Гсл. *Ачмурэў ты! што ты робіш?* Нсл. *Ачмурэла баба: спаліла патрэбныя паперы.* Гсл. *Ці ачмурэла ты?* Дсл.
•**чмурыла**-*лы, общ.* **1.** балагур, Нсл.; Гсл. шут, гаер или проказник. Даль. *Чмурыла гэта начмурыла нам за вечар.* Нсл.
2. обманщик, льстец(соблазнитель, С.) Нсл. *Чмурыла гэты ачмурыў дзеўку.* Нсл.
•**чмурыць**-*ру-рыш-ра, каго-што,* **1.** дурачить. Нсл.; Ксл. *Ня чмуры ты галавы!* Чырв. Слабада Сян. (Ксл.). *Досіць табе чмурыць нас.* Нсл.
2. **чмурыць**-*ру-рыш-ра*—ловить рыбу с помучиванием воды. Канатоп Нараўлянск., Даўляды(Крывіцкі: Полесье, 173).
ачмураць-*аю-аеш-ае, каго-што, нв. к чмурыць*—плутовски опутывать, дурачить. Нсл. 387. *Гаворкамі сваймі пустымі толькі ачмураеш нас, а не аддаеш, што трэба.* Нсл. *Не ачмурай яго.* Нсл. *Соверш.* **ачмурыць**—одурачить. Нсл. 700; Ксл. *Ачмурыў ты мяне.* Пустынкі Сян. (Ксл.), *Гаворкамі сваймі ачмурыў ты нас.* Нсл.
ачмуроны, *прилаг.*—одурелый, лишившийся ума. Нсл. *Ходзе, як ачмуроны.* Нсл. *Я ж не ачмуроны, каб даў табе гэта!* Нсл. *Прич.* **ачмураны**—обмороченный, обманутый, приведенный в помрачение. Нсл. 387. *Ачмураны таргачамі.* Нсл. *Ачмуранага гарэлкаю чаму не ашукаць.* Нсл. *Соверш.* **зачмурыць,** —обморочить, затьмить. Нсл. 193. *Зачмурыў мяне ты сваймі гаворкамі.* Нсл.
2. нести, говорить вздор, Нсл. 700. чудить, говорить и делать вздор; смешить людей. Даль. *Ня слухай яго, ён усё чмурыць.* Нсл. *Соверш.* **начмурыць.** Нсл. 700. *Начмурыў ты за цэлы вечар.* Нсл.
3. дурачиться. Гсл.; Ксл. *Кінь ты чмурыць!* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *А я буду чмурыці: зайшоў нехта курыці.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).
•**чмурыцца,** *возвр.*—помрачаться, ошеломляться, сбиваться с толка. Нсл.
ачмурацца. *А не ачмурайся ты гарэлкаю!* *Соверш.* **ачмурыцца.** Нсл. *Ачмурыўся я, ня так палічыў, пераплаціў за тавар.* Нсл.
•**чмут,** *чмуту,* **1.** туман, ложь. Шсл. *Ён такі чмут пусьціў, а ўсе думаюць, што праўда.* Ст.
2. *род. пад. чмута*—надуватель, Вост.(Даль) пустомеля, обманщик. Нсл. *Усё хлусе гэты чмут.* Нсл. *Ці можна верыць чмуту?* Нсл.
3. проказник, Гсл. шутник. Ксл. *Чмут вялікі ён.* Лужасна Куз. (Ксл.).

●**чмуці́ла**-*лы, общ.*—шутник. Ксл. *Ён у нас вялікі чмуціла: во паслухайце.* Навікі Віц. (Ксл.).

●**чмуці́ць**-*чу̀-ціш-це, несоверш., перех.* **1.** дурить кого(дурачить, МГсл., обманывать, **С.**) Шсл.; Гсл.; Навікі Віц. (Ксл.), врать, (Гсл.) обманывать, Нсл. 700. морочить. пускать пыль, надувать. Вост. (Даль). *Чмуціць ён людзёў дый толькі.* Ст. *Што ён кажа, усё чмуціць.* Нсл.

2. *без доп.*—шутить, Ксл. дурачить, забавлять кого-л. дурачеством, шутками. *Пачаў ён ужо чмуціць!* Навікі Віц. (Ксл.).

3. плохо делать что-н. Нсл. *Ня шые, а чмуце.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **чмучэньне**-*ня,* **1.** пускание пыли в глаза, обман(надувательство, **С.**) Нсл. *Ягоныя штукі ўсё чмучэньне.* Нсл.

2. пустословие. Нсл. *Чмучэньням сваім ачмуціў нашы галавы.* Нсл. *Соверш.* **ачмуці́ць**—одурманить; обойти хитростями, оплести интригами, Гсл. одурачить. Ксл. *Ачмуціў бабу.* Беліца Сян.(Ксл.). *Соверш.* **зачмуці́ць,** *перех.* **1.** затемнить. Нсл. 193. *Зачмуціў справу шкелямі.* Нсл.

2. обморочить. Нсл. 193. *Зачмуціў мяне сваймі гаворкамі.* Нсл. *Соверш.* **начмуці́ць** —наврать, наобманывать, надурить. Нсл. 700. *Калі прыдзе да нас, заўсёды начмуце.* Нсл.

●**чмы́хаць**-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш.* **1.** *перех.*—обонять, нюхать, искать обоянием. Нсл. 700. *Сабака сьлед чмыхае, зачмыхаў.* Нсл. *Однкр.* **чмы́хнуць.** Нсл. 700.

2. *перех.*—разузнавать. Нсл. 700. *Чаго гэтыя людзі тут чмыхаюць — некага ў некруты, знаць, хочуць прачмыхаць.* Нсл. *Соверш.* **прачмы́хаць,** *перех.*—букв. узнать обонянием; проведать. Нсл. 533. *Нос твой прачмыхаў, ідзе гарэлку п'юць.* Нсл.

3. выражать неудовольствие резкими движениями головы, кашлем и т.п., Гсл. фыркать, брюзжать. Нсл. 700. *Чмыхаеш, нос твой гэтага ня любе.* Нсл. *Чмыхнуў носам дый пабег.* Нсл. *Соверш.* **зачмы́хаць, 1.** начать(для выражения пренебрежения, безразличия к кому, чему-л., **С.**) или ноздрями одувать. Нсл.

2. *перен.*—изъявить неудовольствие или несогласие на преложение. Нсл. 193. *Зачмыхаў, як сказалі яму гэта.* Нсл.

●**чва́рыць**-*ру-рыш-ра*—травить животное собаками. Шсл. *Вось дзе чалавек: сьвіньня толькі што ўзаткнулася на двор, а ён запер ды давай чварыць сабакамі.* Ст. *Соверш.* **зачва́рыць**—затравить собаками. Шсл. *Пастух зачварыў сьвіньню сабакамі.* Ст. *Прич.* **зачва́раны.** Шсл. *Да сьмерці зачварана парасё сабакамі.* Ст. *Соверш.* **начва́рыць**—натравить собаками. Шл. *Пастух начварыў сьвіньню сабакамі, каб не ўцякала дамоў.* Ст. *См. цкаваць. Соверш.* **прычварыць**—притравить животное собакой. Шсл. *Нехта прычварыў нашу сьвіньню — і вушы апусьціла.* Ст. **вычвара́ць...**

●**чвя́каць**-*аю-аеш-ае*—чавкать. Растсл. *См. чмякаць.*

●**чвір**-*ру, предл. и зват.-ру, м.*—крупный перемытый песок. Жучкевіч, 15. *См. жвір.*

●**чуб,** *чу̀ба, м.* **1.** хохол(волосы). Нсл.; Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл. *Выгадаваў ты сабе чуб, — як біцца, дык добра будзе тузаць за яго.* Ст. *Надраў хлапчука за чуб.* Пятніцкая Беш. (Ксл.). *Чуб надзяру, калі ня зробіш, як трэба.* Нсл. *Уменьш.* **чубок**-*бка*—хохолик. БГсл.

2. драние за хохол. Нсл. *Дай яму чуба за гэта.* Нсл. *Чубы мяжсобку дзяруць.* Нсл.

●**чуба́йка**-*йкі-йцы, ж.*—хохол. Нсл. *Чубайку выдзяру, не чапайся.* Нсл. *Кулік чайку ўзяў за чубайку. Послов.* Нсл.

●**чуба́н**-*ана̀, предл.-ану̀, зват.-а̀не, мн. ч., дат.-нох. м.*—хохлач. Нсл. 700. *Чубана гэтага ё за што патрэсьці.* Нсл.

●**чуба́сіць**-*шу-сіш-се, каго-што*—драть за хохол. Нсл. *Яго ўсі беднага чубасяць.* Нсл. *Соверш.* **начуба́сіць** *каго-што*—надрать за хохол. Нсл. *Не чапайся зь ім, ато начубасіць.* Нсл.

●**чуба́сты**-*тая-тае*—с большим чубом. Нсл. 700. *Чубасты пятух.* Нсл.

●**чубатка**-*ткі-тцы, ж., бот.*—хохлатка. БГсл.

●**чубаты**-*тая-тае*—с чубом, хохлатый, (Нсл.) *Чубатая курыца.* Нсл. 700.

●**чубе́йка**-*йкі-йцы, ж. — чубайка.* Нсл. 701.

●**чубі́ць**-*блю-біш-бе, каго-што*—тоже, что *чубасіць*, только слегка. Нсл. 701. *Каго люблю, таго й чублю. Послов.* Нсл. *Однкр.* **чубну́ць**-*ну̀-нёш-нёць-нём, каго-што* —дернуть легко за волосы. Нсл. 701. *Чубні яго за гэта слова.* Нсл. *Соверш.* **начубі́ць,** *каго-што*—надрать за волосы. *Досыць ты начубіў яго.* Нсл. *Прич.* **начу́блены** —надранный за волосы. Нсл. *Яшчэ не начублена твая галава, што ты чапаешся з імною.* Нсл. *Соверш.* **пачубі́ць**—потаскать за волосы, за хохол. Нсл. 490. *Пачубіў ты яго досіць.* Нсл.

чубі́цца, *взаим.* **1.** драться с кем за волосы. Нсл. 701. *Соверш.* **пачубіцца, 1.** подраться за волосы. Нсл. 701. *Яны часта мяжсобку чубяцца; пагодзяцца ды ізноў пачубяцца.* Нсл.

2. иметь привычку драть, дергать других за волосы. Нсл. 701. *За якую прычыну ты чубішся?* Нсл.

чу́бкі-*каў(-коў), единств. ч. нет.* **1.** взаимная таска за волосы. Нсл. 701. *Хлапцы ў чубкі пайшлі; разьняць іх трэба.* Нсл.

2. игра, в которой проигравшего наказывают легким дерганием за волосы. Нсл. 701. *Я табе болей надаваў чубкоў, чымся ты мне.* Нсл.

●**Чухонец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.* —Эстонец. *Ён Чухонец.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.). *См. Чухна̀.*

•**чу́хаць**-*аю-ае-ае, каго-што,* **1.** чесать (скрести ногтями, Вост.-Даль) Шсл.(у людей это бывает при некоторой заботе и нерешительности, **С.**). *Парасяткі любяць, каб іх чухаць.* Ст. *Соверш.* **зачу́хаць** —начать делать грубости. Нсл. 735. *Зачухай толькі яшчэ, то й дастанецца па лычу.* Нсл. *Соверш.* **пачу́хаць**—почесать, поскрести ногтями. *Сяляне пастаялі, пачухалі патыліцы.* ЗСД 100.
2. хрюкать(особенным образом, **С.**), свойственно свинье, когда она чутьем слышит для себя что-л. опасное. Нсл. 703. *Сьвіньня нешта чухае.* Нсл.
3. *перен.*—грубить. Нсл. 703. *Ня чухай ты так, ато па храпе заробіш, калі яшчэ чухнеш.* Нсл.
4. выходить клубами, выбрасываться, свойственно дыму или пламени. Нсл. 703. *Дым, агонь дужа чухае зь печы.* Нсл.
5. лить воду на раскаленные камни или на огонь. Нсл. *Ня чухай болей ввады, і так горача.* Нсл. *Чухні вады на агонь.* Нсл.
ушчу́хнуць, *однкр. к чухаць, 5*—быстро полить. *Ушчухні троху на* (раскаленную) *печ.* Нсл. 703.
чу́хнуць-*ну-неш-не, однкр. к чухаць, 1, 2, 3, 4.* **1.** хрюкнуть. Нсл. 703. *Сьвіньня нешта чухнула.*
2. хлынуть. Нсл. *Вада чухнула разам.* Нсл. *Полымя чухнула ў вакно.* Нсл. *Кроў чухнула з горла. См. чхануць.*
адчу́хаваць-*хую-хуеш-хуе, каго-што* —отливать водою омертвевшего, Нсл. 384. приводить в чувство вообще. *Адчухуйце яго вадою сьцюдзёнаю.* Нсл. *Соверш.*
адчу́хаць, *каго-што*—отлить водою омертвевшего, Нсл. 384. привести в чувство вообще. *Я яго адчухаю не вадою, а лазою.* Нсл.
•**чу́хацца,** — свербеть, чесаться. Горадзеншч.(Нсл. 703). *Як мае цела чухаецца.* Нсл.,—чесаться, Шсл. чесаться самому ногтями, или обо что-н., или с кем скрестись. Вят., Вост. (Даль). *Чухаецца: мусіць вошы яго кусаюць.* Ст.
адчу́хавацца, -*хуюся-хуешся*—приходить в чувство после обморока или опьянения, Нсл. 384. приходить в себя. *Учадзелы адчухуецца ад сънегу.* Нсл. *Соверш.* **адчу́хацца**—притти в чувство после обморока или опьянения, Нсл. 384. притти в чувство. *Чухніце на яго вадою, дык і адчухаецца.* Нсл.
ачу́хавацца(ачуха́цца?), -*хуюся-хуешся* —приходить в сознание, здороветь. Дсл. *Яна стала ачухавацца.* Ельн. (Дсл.). *Соверш.* **ачу́хацца**-*аюся-аешся,* **1.** опомниться, прийти в себя(в сознание, Дсл.) Ксл.; Шсл. *Ён яшчэ ад учарашняга не ачухаўся.* Сухарукава Аз. *Яшчэ ад хмелю не ачухаўся, а на паншчыну йдзі.* Дсл. *Ледзь ачухаўся ад гарэлкі.* Ст.
2. поправиться здоровьем. Дсл. *Дужа хварэла, а цяпер трошку ачухалася.* Дсл.
•**чухісь!,** *междомет.*, выражающее быстрое, неожиданное выливание жидкости. Нсл. *Чухісь на яго вадою, памыйкамі.* Нсл.
•**Чухна́**-*ны̀, общ.*—Эстонец. Ксл.; Ар. *Яны чухны.* Дабрамысьль Лёз. (Ксл.). *См. Чухонец.*
•**чухні́,** -*нёў-нём-ні̀-нямі-нёх*—вязанные туфли. Ксл. *Падзерліся мае чухні.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.).
•**чудосы**-*саў*—чудеса. Ск.; Дуброва Ск.; Люцыншчына, Пустыншчына, Дагда, Прыдруйшчына(беларускія мясцовасьці ў Латоўскай рэспубліццы, **С.**).
•**чудоўны**-*ная-нае,* **1.** чудотворный. Нсл. 701. *Чудоўны вобраз.* Нсл.
2. удивительный, чудесный. Нсл. 701. *Чудоўнае дзела, ідзе дзелася хустка.* Нсл. *Нареч.* **чудоўна**—чудесно, удивительно. Гсл.; Нсл. 701. *Чудоўна зроблена.* Нсл.
•**чуда**-*да, мн. ч. чудосы. Уменьш.*—чудо. *Над чудам чуда, над дзівам дзіва.* *Послов.* Нсл. 701.
•**чудасе́й**-*ѐя, предл. и зват.-ею, м.*—оригинал, странный человек.
•**чужазе́м**-*ѐма, предл.-ему, зват.-ѐме, м.* —иностранец. *Прыяжджаў з даўганогім сябрам-чужаземам князь.* Гарэцкі: Песьні. *"Пачакайце", казаў князь, лезучы з тым чужаземам на лавецкія калёсы.* Тм. 7.
•**чужазе́мец**-*мца, предл.-мцу, зват.-мча, м.*—иностранец. Ксл. *На парніку чужаземец нейкі прыехаў.* Бешанковічы (Ксл.).
•**чужазе́мка**-*мкі-мцы, ж.*—иностранка.
•**чужазе́мны**-*нага*—иностранный, Ксл. иноземный. МГсл. *Гэта чужаземная машына.* Сукрэмна Сян. (Ксл.).
•**чужа́ніцца**-*нюся-нішся, несоверш.*—чуждаться. *См. чужыніцца.*
•**чужапа́нец**-*нца, предл.-нцу, зват.-нча, м.*—крестьянин чужого *"пана". Хто п'яны тут, хто такоўскі, чужапанец, не шчарсоўскі.* ЧЧ.(Б. Студіс, II-I, 1969, 77).
•**чужаслоў,** *грамм.*—кавычки. МГсл.
•**чужастароньні,** -*няя-няе*—иностранный. Рэч.(Пет., II, 260). *См. чужаземны.*
•**чуж-чужані́н**-*на, предл.-не, зват.-не, м.* —совершенно чужой, пришлый человек, не имеющий родни в данной среде. НК: Очерки, Но. 103.
•**чу́жка**-*жкі-жцы, ж.*—женщина-неродственница, не состоящая даже в свойстве и кумовстве. НК: Бабы, Но. 2.
•**чужні́к**-*іка̀, м.*—чужой человек. Ар.; Ксл. *Чужнік можа трапіцца.* Даўгое Беш. (Ксл.).
•**чу́жык**-*ка, предл.-ку, зват. чу̀жыча, м.* —чужой человек. НК: Очерки, Но. 103.
•**чужы́на**-*ны-не, ж.*—чужая сторона, земля, чужбина, (Гсл.). *Цяжка быці, цяжка жыці, на чужыне маладзіцы.* Из песни.
•**чужы́ніцца**-*нюся-нішся, несоверш.*—чуждаться. *См. чурацца, чужа̀ніцца.*
•**чуйкі**-*каў, мн. ч.*—вязанные туфли. Ксл. *Чуйкі не абувай — дождж.* Высачаны (Ксл.).

•**чука́васьць**-*ці, ж.*—чуткость, осторожность, Нсл. 702. бдительность. *У дарозе трэба чукавасьць мець.* Нсл.

•**чука́вы**-*вая-вае*—внимательный, осторожный, Нсл. 702. бдительный. *Чукавы не задрэме.* Нсл. *Чукавы гаспадар. Ён хоць п'ець, ды чукаў.* Нсл. *Ср. ст.* **чукаўшы.** Нсл. 702. *Твой сын чукаўшы за майго.*
Нареч. **чука́ва**—чутно, осторожно, Нсл. 702. бдительно. *Чукава сьцерагчы трэба.* Нсл. *Ср. ст.* **чукаве́й**—заботливее, осторожнее, быстрее, Нсл. 702. бдительнее.

•**чу́ла́,** *междомет.*—эй, слышишь! Горадзеншч.(Нсл. 702). *Чула-чула! пакажы, што прадаеш.* Нсл.

•**чу́ласьць**-*ці*—чувствительность, МГсл. нежность. Гсл.; Нсл. *Няма ў ім чуласьці, хоць што хочаш гаварь яму.* Нсл. *Як не гадзі яму, а ён чуласьці на тое ня мае.* Нсл.

•**чу́лець**-*ею-ееш-ее, повел.-ей-ейма, несоверш.*—приходить в чувство. Гсл. *Соверш.* *ачулѐць. Цар ачулеў.* Крушына: Лебедзь, 60.

•**чулі́нда**-*ды-дзе, ж.*—неряха, (МГсл.) нескладный, чучело. Нсл. *Хто за цябе чуліндy пойдзе?* Нсл. *За добрым мужыком і чулінда жонка, а за благім і папоўна нявольніца.* Нсл.

•**чу́ліць**-*лю-ліш-ле, каго-што,* **1.** приводить в чувство. Нсл. 702. *Колькі ня чулілі яго, не ачулілі.* Нсл. *Як ты яго ня чуль, ніяк не рашчуліш.* Нсл.
2. приводить в чувствительность, в сострадание, Нсл. 702. трогать, действовать на чувство. Гсл. *Соверш.* **ачуліць,** *перех.*—привести в чувство. Нсл. 702. *Прич.* **ачу́лены**—приведенный в память, в чувство. Нсл. 587. *Ачулены тапельнік.* Нсл. *Ачулены ад чаду.* Нсл. *Прилаг. из прич.* **ачулёны**—приведённый в раскаяние. Нсл. 387. *Ачулёны ў сваіх ліхіх учынках, заплакаў.* Нсл.

рашчулі́ць, *соверш. к чуліць, 2*—растрогать, МГсл.; Гсл. умилить, привести в чувствительность, в сострадание. Нсл. 553. *Так рашчуліў яго, аж заплакаў.* Нсл. *Ні просьбаю, ні сьлязьмі яго не рашчуліш.* Нсл. 553. *Прич.* **рашчулены**—приведенный к раскаянию, разжалобленный, растроганный. Нсл. 553. *Рашчулены нашымі сьлязьмі, сам заплакаў.* Нсл. *Рашчулены словамі сьвятара, уздыхнуў і прызнаўся.* Нсл.

вы́чуліць *каго-што*—привести в чувство. Нсл. 102. *Ледзь вычулілі хлапца, так учадзіў.* Нсл.

•**чу́ліцца,** *возвр.* **1.** приходить в чувство после оцепения. Нсл. 702. *Чуліцца патроху.* Нсл.
2. приходить в раскаяние, трогаться состраданием к другому. Нсл. 702. *Як ні гавары табе, ты ня чулішся, што нягодна робіш.* Нсл. *Багабойлівы чалавек заўсёды чуліцца над бедным.* Тм. *Соверш.* **ачу́ліцца**—прийти в чувство. Нсл. 702. *Замлеў, ледзь ачуліўся.* Нсл.

рашчу́ліцца, *соверш. к чуліцца, 2*—растрогать состраданием к другому, Нсл. 702. расчувствоваться, растрогаться, (Гсл.) умилиться. *Пан рашчуліўся над нашаю бядою.* Нсл. 553. *Рашчуліўся да сьлёзаў.* Нсл. 702. *Отгл. имя сущ.* **рашчуле́ньне**-*ня, предл.-ню*—умиление, МГсл. растроганность.

•**чульлі́вы,** *-вая-вае*—чувствительный. *Нязвычайна чульлівая матка да грудзей сына туле бяз слоў.* Швэд: Сьцежкі, 3. *Быў сэрцам ён чульлівы.* С. Музыка, 31. *Пей аб супакою, як чульлівая жалейка раніцай ціхою.* А. Зязюля("Зьніч", 1953, Но. 24). *Акаліца аж зьвінела мэлёдыямі чароўных, то шчырачульлівых, то спаважна ўрачыстых беларускіх калядкаў.* Белр. каляд. гульні("Беларус", Ню Ёрк, 1953, Но. 22).

•**чу́лы**-*лая-лае, ср ст.* **чу́льшы, 1.** чувствительный, признательный(без последнего, **С.**) Нсл. *Хто ня чулы, таго нічым не рашчуліш.* Нсл. *Чым чульшы чалавек, тым жаласьлівейшы да другіх.* Нсл.
2. послушный(чуткий? **С.**) Нсл. *Чулы зараз паслухае, зробе, што кажуць.* Нсл. *Ты чульшага работніка маеш, як мой.* Нсл. *Нареч.* **чу́ла, 1.** чувствительно. Нсл. *Чула пяець, аж сьлёзы коцяцца.* Нсл.
2. чутко. Нсл. *Чула сьпіць.* Нсл.

•**чумі́чка**-*чкі-чцы, ж.*—кружка. Ксл. *Зачэрпні чумічкаю вады ў вядры і напіся.* Бабінічы Віц. (Ксл.).

•**чу́нець**-*ею-ееш-ее; повел.-ей-ейма, несоверш. без доп.*—чувствовать себя лучше, более в силах. Нсл. 702. *Бацька чу̀нее патроху, ачу̀неў просьле хваробы.* Нсл. *Соверш.* **ачу́нець**—почувствовать себя лучше, Нсл. 702. прийти в себя. Растсл.; Карачэўск. п.(Б.: Тула-Орел, 130). *Соверш.*
пачуне́ць, *-ѐю-ѐеш-ѐе*—выздороветь(поздороветь, **С.**) Ксл. *Яна ўжо просьле хваробы пачунела.* Слабада Чаш. (Ксл.).

•**чуня́ць**-*я̀ю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш.*—приходить в состояние выздоровления, Нсл. 702. выздоровливать. *Бацька, хвала Богу, чуняе, ачуняў.* Нсл.

ачуня́ць, *соверш.* **1.**—выздороветь. Ар.; Міх.; Гсл.; Шсл.; Нсл. 702; Смл. (Даль)—поправиться, выздороветь. Гсл. *Хлапец быў хворы, але ачуняў.* Ст.
2. выйти из плохого состояния, Гсл. приходить(прийти) в себя. ПНЗ. *Нейкая няўцямная сонная трывога сьціскала сэрца. і няма сілы ачуняць.* Гарэцкі: Песьні, 56. *Схапіла яго, пацалавала разоў колькі, агледзела з ног да галавы, што гэта ён. Потым ужо, крыху ачуняўшы, пачала завіхацца зь ежай.* Цэлеш: Ярылаў агонь.

•**чуні**—.....(Растсл.: Смоленск 149). *Расклаўшы на сьнезе чуні, стаялі й звалі да сябе ахвочых дзяды.* Капыловіч: Хлеб.

•**чупры́на**-*ны-не, ж.*—шевелюра. Нсл.; БГсл.; МГсл. *Дзеўкі дружка білі, чупрыну залупілі; хто йдзець, дык сьмяецца, што чупрына трасецца.* Из свад. песни, Нсл. 702.

•**чупчы́ньнік**-*іка, предл.-ку, зват. чупчыньніча, м.*—шиповник, куст дикой розы. Ар.
•**чура́цца**-*аюся-аешся, несоверш., перех.* —чуждаться. Ар.; Нсл. 702; Вят., Вост. (Даль); МГсл. *Ніхто сваіх дзяцей ня чураецца, а ты чураешся.* Нсл. *Гэта ня сын, калі ён чураўся бацькоў сваіх.* Ст. *Ня чурайся мяне старой.* Навікі Віц. (Ксл.). *Соверш.* **адчурацца** (ПНЗ), **1.** отречься. Нсл. 702; Растсл. *І свайго добрага адчураўся.* Нсл. *А цяпера і дзеці прыдбалі, і ад дзяцей ты адчураўся.* Смол. у. (Дсл.).
2. *ад каго*—отстать. Нсл. 384. *Адчурайся ты ад іх таварыства.* Нсл. *Адчурайся ты ад яе; ці табе другой ня будзе?* Нсл. *Соверш.* **ачура́цца, 1.**—отречься. Ксл.; Шсл. *Ачураўся й бацькі й маткі.* Ст. *Ачураешся ты й сваіх, як дам.* Ст. *Усяго гэтага ачураўся.* Яноўшчына Беш. (Ксл.).
2. сторониться, избегать кого.
пачура́цца—отречься многим или от многих, Ар. отречься. Ксл. *Усе яго пачураліся.* Шарыпіна Беш. (Ксл.).
•**чурба́лка**-*лкі-лцы, ж.*—толстая палка. Ксл. *Чурбалкаю мяне ўдырыў.* Гарадок (Ксл.).
•**чура́ць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—кричать "чур!". Нсл. 702. *Соверш.* **зачура́ць**—крикнуть "чур!". Нсл. 702. *Ня чурай! я знашоў і ўперад за цябе зачураў.* Нсл.
•**чу́рка**-*ркі-рцы, ж.*—что-л. ставшее неприкосновенным, будучи "зачуравана". *Мая дзірка чурка.* Ар.
•**чу́шка**-*шкі, чушцы, ж.*—столбик, знак при разделе земли. Ксл. *Пастаў там чушку.* Казяны Сір. (Ксл.).
•**чушня́**-*ні-ні, ж.*—вязанный лапоть из ниток. Ксл. *Надабе абуць чушні.* Лапы Беш. (Ксл.).
•**чу́та**—слышно(слышено? С.) Ксл. *Чута тутацька.* Лалыкі Аз. (Ксл.).
•**чу́тасьць**-*ці, ж.* **1.**—слышимость. *Моцы мець ня будзе: чутасьці ў вушах, ясносьці ў вочах ня будзе.* Кіт. 6564.
2. слух.
•**чу́тка**-*ткі-тцы, ж.*—слух, молва. Ксл.; Шсл.; МГсл. *Дрэнная чутка йдзець пра нас.* Доўжа Куз. (Ксл.). *Я ня ведаю, як яно, але на сяле была такая чутка.* Ст. *Дзед пачаў павядаць пра справу з лукой, пра дзіўную, нечаканую чутку.* ЗСД 14.
•**чу́тка,** *нареч.*—слышно. Растсл.
•**чуткі́,** (Ар.), **чу́ткі,** (Нсл.), **1.** имеющий тонкий слух, Нсл. 703. (быстро и легко воспринимающий что-л. обоянием, слухом, С.), чуткий. Шсл.; Ар. *Наш Рабчык чуткі: здалеку пачуе, дзе хто йдзе.* Слопішча Шацк. (Шсл.). *Ты чутак, калі кажуць: на; а калі кажуць: дай, дык ня чуеш. Дый ты ня чутшы за мяне: ня вось дасі, калі просяць.* Нсл.
2. очень восприимчивый к различным впечатлениям, чуткий.

•**чу́тны**-*ная-нае*—слышный, Ксл. слышный, громкий. Нсл. 703. *Чутны яе праклёны.* Чарнагосьці Беш. (Ксл.). *Чутны голас.* Нсл. *Чутным голасам плакала.* Нсл. *Чутнаю кляцьбою кляла.* Нсл. *Чуцён голас Печкаў.* Кулакоўскі: Дабраселцы.
чу́тна, *нареч.* **1.** слышно, Ксл. громко, слышно, Гсл. громко, в голос. Нсл. 703. *Крычы чутна.* Нсл. *Я чутна сказаў.* Нсл. *Нічога ня чутна было.* ЗСД 289. *А што новага чутно?* Пушкары Сян. (Ксл.).
2. *в зн. безлич. глагола*—слышно. Нсл. 703. *Што чутна пра зямлю?* Растсл.: Северск., 156. *Чутна было, што грошы знашоў ты.* Нсл.
•**чува́ць,** *нареч.*—слышно. Ар.; Ксл.; Шсл.; Гсл. *Якія навіны ў вас чуваць?* Ст. *Ці чуваць у вас пра вайну?* Шарыпіна Беш. (Ксл.). *Нічога ня чуваць.* Гсл. *Добрае чуваць далёка, а благое яшчэ далей. Послов.* Нсл. 701.
•**чува́ць,**—*см. под* *чуць.*
•**чуці́ць,** *чучу, чу́ціш, чу́це; повел. чуці́, чуціма, несоверш., перех.*—приводить в чувство. *Ср. ачуціць. Соверш.* **ачуці́ць**-*чу́ціш-це; повел.-ці-ціма, ·каго-што*—привести в чувство после омертвения. Нсл. 388. *І туды і сюды торгаючы яго, не ачуцілі.* Нсл. 637(*под торгаць 2*). *Вялікае спасеньне ад Бога будзе, калі ачуціце.* Нсл. *Прич.* **ачучаны**—приведенный в чувство. Нсл. 388. *Ледзь ачучанага прынесьлі двору.* Нсл. *Многократ.* **ачуча́ць**-*дю-деш-де; повел.-ай-айма, каго-што*—приводить в чувство, (Дсл.) после омертвения. Нсл. 388. *Ачучайце яго барждждэй.* Нсл. *Ачучайце п'янога!* Дсл.
ачу́ціцца, *ачу́чуся, ачу́цішся*—прийти в себя, Янк. I получить признаки жизни после омертвения. Нсл. 388. *Устала з пасьцелі й не магу ачуціцца.* Янк. I. *Радкі тапельнік ачуціцца.* Нсл. *Несоверш.* **ачучацца**-*аеюся-аешся*—получать признаки жизни после омертвения, Нсл. 388. приходить в сознание после обморока. Дсл. *Тапельнік ачучаецца.* Нсл. *Хворы ачучаецца.* Дсл.
•**чуць,** *нареч.*—слышно. Ксл. *Чуць, за лесам пяюць.* Капланы Сян. (Ксл.). *Ды цыт ты, ня чуць нічога, не гамані.* Смл. (Даль). *Ну й лапацяць коні: аж тут чуць!* (Шсл. *под лапацець*).
•**чуць,** *чую, чуеш, чуе; повел. чуй, чуйма, несоверш., перех.* **1.** слышать. Нсл. 703; Гсл.; Ар.; ПНЗ; Шсл.; Ксл. *Ён усё чуе.* Кіт 7а4. *Уммэр сьвяты казаў, ад прарока чуў: посьнік завешан будзе.* Тм. 18а12. *Ці чуеш, ці чуў ты, што людзі кажуць?* Нсл. *Ты таго ня чуеш, што не па табе.* Нсл. *Пад ім конік брое, капыцікам зямлю крое, вышамі вайну чуе.* Из свад. песни. *Ці чулі вы, што гэта ён брэша на мяне?* Ст. *Я чуў пра яго.* Альгова Віц. (Ксл.). *Чуеш, наша карова равець у лесе.* Бараўцы Куз. (Ксл.). *Соверш.* **зачу́ць**—услышать о чем. *Як зачуў, пачуў большы сыночак. Зачулі мы, што коні*

прадаюць. Прич. наст. вр. **чуючы**—слышащий. *Пан Бог, у вялікасьці Боства сваяго, чуючы ўсяго, моцу сваею куран учыніў.* Кіт. 16а9. *Бог ест чуючы і ведамы.* Кіт. 161а16.

2. чувствовать, испытывать какое-л. чувство. Ар. *Чую сьцюжу.* Ар. *Чую смурод.* Ар.

3. чувствовать, воспринимать интуицией, чутьем и т.п. Ар. *Душа мая такі чула, што будзе бяда.* Ст.

4. чуять, распознавать чутьём(о животных). Шсл.

5. ощущать(чувствовать). Гсл. *Многократ.* **чува́ць**-*аю-аеш-ае, перех.*—слышать. Нсл. 700. *Мы часта чуваем, чуваем гэта.* Нсл. **пачува́ць**—чувствовать. Гсл.

Отгл. имя сущ. **пачува́ньне**—чувствование. Гсл. *Соверш.* **пачуць,** *перех.* **1.** услышать. Ар.; Нсл. 703; Ксл.; Шсл.; Гсл. *Як пачула гэта, так і завыла.* Нсл. *Ні ад кога голасу не пачуе.* Кіт. 52а8. *Ай, каб заўтра пачуць пастуха!* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Усё раскажа, дзе што пачуе.* Ст. *Як пачула стук, схавалася пад ложак.* Н.(Афанасьев, IУ, 1914, 286).

2. *соверш. к чуць, 3*—почувствовать, (Гсл.) воспринять интуицией, чутьем и т.п. *Пачуў на сябе бяду — ды ўцекі!* Ст. *Соверш.* **зачуць,** *перех.* **1.** заслышать(издалека уловить слухом какие-л. звуки, С.) Нсл. 193,—послышать, *устар.* Шсл. *Зачуў, што гамоняць.* Нсл. *Абы зачуў якую песьню, дык і пяе яе.* Ст. *Красная дзевачка сенечкі мяла, венічкам махне, цяжанька ўздыхне. Зачуў, пачуў яе татухна.* Гараны Імгл.(Косіч 235).

2. заслышать, получить известие, узнать о ком, о чем-л. *Зачуе цешчухна, гатавацца будзе.* Косіч 240. *Як зачула гэта, дык і завыла.* Нсл. 703. *А ўсім дзевачкам па вяночку, аднэй Ганьне вянка нет. Як зачуў, пачуў Іванечка: "Ня журысь, Ганначка, ня журысь, а я ўчора на таргу пабываў, я ж табе вяночак старгаваў"* Север. Сур.(Шэйн. I-2, 496).

вы́чуць—.... *I першы раз у гэтай песьні вычуў прастору зямлі расквіцелайбезгранічнай.* Танк(Калосьсе, Но. 29, стр. 134). *Соверш.* **учу́ць,** *каго-што, соверш.* **1.** услышать(быстро, скоро). *I ніхто мяне ня ўчуе, толькі маці мо пачуе, толькі маці адна.* Дубоўка: Браніслава(Прыйсьце, Но.1). *Калі ўчуеш азан, ідзіце да намазу(араб. малітвы).* Кіт. 32а4. *Як учуў тое, што на яго казалі, вельмі перад Панам Богам заўстыдаўся.* Кіт. 79б4. *Калі ўчуеш, рада будзе ўся душа.* Кіт. 108а1. *Хто бы навукаю забаўляўся, або куран пеў, забаўны быў, а ў том часе голас азанны ўчуў, то час трэба стаяць, азану павагу чыніць.* Кіт. 92б3. *Можа Ганна іскрыпку ўчуе.* С. Музыка, 270. *Іскрыпку ўчула, ня стрывала.* Тм. 98.

2. почувствовать. Гсл.

недачува́ць, *-аю-аеш-ае*—недослышивать. Нсл. *Як дай кажны недачувае.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **недачува́ньне**-*ня*—недослышка, глухота. Нсл. 330. *Калі ў цябе сталася гэта недачуваньне, што ты не дачуеш, калі гукаюць на работу?* Нсл. *Соверш.* **недачуць**—недослышать. Нсл. *Як дай, усякі недачуе.* Нсл. *Глухі чаго не дачуе, дык прыложа.* Нсл. *Прич.* **недачу́тны** —недослышанный. Нсл. 331. *Слова тваe недачутна.* Нсл. *Отгл. имя сущ.* **недачу́цьцеця**—недослышка. Нсл. 331. *Незразумеў, што ён сказаў, цераз недачуцьце.* Нсл.

прачува́ць-*аю-аеш-ае; повел.-ай-айма, несоверш., перех.*—узнавать по слухам, по молве. Нсл. 533. *Я каня свайго прачуваю, прачуў.* Нсл. *Соверш.* **прачу́ць**-*ую-уеш-уе.* Нсл. 533. *См. прачуваць. Прич.* **прачу́ты** —прослышанный. Нсл. 533. *Прачутыя коні надабе спагнаць.* Нсл.

•**чуцьцё**-*ця, предл.-цю; мн. ч.* **чу́цьці**-*цяў, ср.*

1. чувство. Гсл.

2. чутьё.

3. предчувствие. Ксл. *У яго было чуцьцё, што ён зьгіне.* Мішкава Куз. (Ксл.).

•**чуцца,** *чу́юся-чу́ешся*—чувствовать себя.

дачу́цца—услышать о чем-л. важном, интересном, Дсл. прослышать. Шсл. *Дачулася я, што мужа ў некруты аддаюць.* Ельн. (Дсл.). *Дачулася я, дачушка, якая пра цябе слава пашла.* Тм. *Потым дачуліся паны.* Тм. *Дачуўся, што ў другім сяле можна дастаць сена.* Ст. *Наш сусед дачуўся, куды ягонага сына завезьлі.* Варсл.

чува́цца, *-аюся*—чувствовать себя, слыть, жить. Нсл. 701. *Як ты маешся, ці добра чуваешся? — Ат! чуваемся патроху. Тата яшчэ чуваецца,*—зн. живет, здравствует. Нсл. *Соверш.* **начу́цца**—наслышаться. Нсл. 739. *Начуўся я досіць ад цябе гэтакае гаворкі, сваркі.* Нсл.

дачува́цца, *нв.* **1.**—узнавать по доносам или слухам(из доходивших слухов, рассказов, С.) Нсл. 144. *Мы ня ведаем, а людзі дачуваюцца, што нас на волю пусьцяць.* Нсл.

2. доходить(слухом). *Ня добрыя весьці дачуваюцца аб табе.* Нсл. *Соверш.* **дачуцца** —прослышать(узнать из дошедших слухов, рассказов, С.) Шсл., узнать по доносам или слухам, Нсл. 144. прослышать, узнать по слухам. Гсл. *Дачуецца пан, будзе нам ліха.* Нсл. *Дачуўся, што ў другім сяле можна дастаць сена.* Ст. *Дачулася пра гэта ўдава.* Мікольск М.(Демид.: Веров, 96). *Дачуўся пан, што недалёка жыве знахарка.* Мікольск М.(Демид.: Веров. II, 1896, 108.). *Як дачулася аб гэтым, горка плакала царыца.* Крушына: Лебедзь, 61. *Соверш.* **прачу́цца**-*уецца.* Нсл. 533. *См. прачувацца.*

прачува́цца-*аецца, несоверш.*—узнаваться по слухам, по молве. Нсл. 533. *Пакража мая прачуваецца, прачулася.* Нсл.

прычува́цца-*аецца*—слышаться. Нсл. 517. *Голас ягоны імне прычуваецца, прычуўся.* Нсл. *Глухому ўсё прычуваецца.* Тм. *Соверш.* **прычу́цца**-*ўецца*—послышаться. Нсл. 517. *Імне прычулася гэта.* Нсл.

•**чыгу́н**-*нў, м.* **1.** чугун. Ар.
2. *род. пад.-нà*—чугунный котел. НК: Очерки, 77; Горадна Стол.(Полесье, 183). *Волава кладуць у чыгун і паляць на прыпеку ў печы.* Горадна Стол.(Полесье). *Зьеў чыгун парасячага булёну.* Заставін(Бацьк., Но. 435-436). *Уменьш.* **чыгунок**-*нкà. Гэта быў чыгунок кадзе зваранае бульбы.* Кулакоўскі: Дабраселцы. *Паставіла на стол чыгун із бульбаю.* Капыловіч: Хлеб("Беларус", Но. 157). *Жанкі мітусіліся каля із із скварадамі й чыгункамі, варачы й смажачы.* Цялеш: Ярылаў агонь. *Уменьш.* **чыгу́нчык**-*ка, предл.-ку.* НК: Очерки, 78.

•**чыгу́нка**-*нкі-нцы, ж.*—железная дорога. Ксл.; Ар. *У нас ніколі ня бачылі чыгункі.* Вярхоўе Беш. (Ксл.). *З Багушоўкі да Віцебска йдзе чыгунка.* Гарывецк Сян. (Ксл.). *Чыгунка, як бы ўбегла да тунэлі.* Рунь, 52.

•**чыгу́нны**-*ная-нае*—чугунный. Ар.

•**чый,** *чыя̀, чыѐ(чыё); мн. ч. чые, чыіх, местоим.*—чей. МГсл.; Ар.; Гсл. *Чыйго ты народу?* Кіт. 37613. *Пад лістотаю шумлівай чыясь заснула маладосьць.* Е. Лось: Дома.

•**чыйся,** *чыйсь, чы-гось*—чей-то. Северщч. (Раст.: Северск. 100).

•**чы́каць**-*ае, несоверш.*—тикать(о часах). Гсл. *Гадзіньнік чыкае. Отгл. имя сущ.*
чы́каньне-*ня, предл.-ню*—тикание.

•**чыкільга́ць,** *-аю-аеш-ае*—итти(ковылять, С.) хромая. Шсл. *Антон чыкільгае да нас.* Ст. *Соверш.* **зачыкільга́ць**—заковылять. Шсл. *Як зачыкільгаў, толькі й бачылі яго.* Ст.

•**чыкры́жыць**-*жу-жыш-жа, перех.* **1.** точить свойственно мышам, Нсл. 699. точить, как мыши. Гсл. *Мышы так і чыкрыжаць жыта.* Нсл.
2. часто(тонко, С.) резать и есть(последнее не обязательно, С.) Нсл., мелко изрезывать. Гсл. *Дзеці чыкрыжаць хлеб.* Нсл.

адчыкры́жыць, 1. высечь. Дсл. *Адчыкрыжвлі розкамі.* Дсл.
2. отсечь что-л., отрезать, Дсл. отъесть, режа и кроша. Нсл. 384. *Паглядзі, мама, колькі дзеці адчыкрыжылі хлеба.* Нсл.
3. отстричь. Дсл. *Адчыкрыж нажніцамі.* Дсл. *Соверш.* **начыкры́жыць**—нарезать тонко, накрошить. Нсл. 325. *Начыкрыжылі дзеці хлеба.* Нсл. *Прич.* **начыкры́жаны**—(нарезанный тонко, С.), накрошенный. Нсл. *Ня годзіцца зьмяшаць пад стол начыкрыжанага хлеба.* Нсл.

ачыкры́жаваць-*жую-жуеш-жуе, несоверш.* **1.** обрезывать, обстригать(близко к телу, Нсл.), до гола, Дсл.; Нсл. 387. *І давай ён сакалу крылы ачыкрыжаваць.* Дсл.
2. кругом обгрызать. Нсл. 387. *Соверш.* **ачыкры́жыць, 1.** обрезать, остричь волосы близко к телу. Нсл. 387. *Нашто ты мне яго так ачыкрыжыў, як маскалёнка?* Нсл.
2. кругом огрызть. Нсл. 387. *Мышы ачыкрыжылі букатку хлеба.* Нсл. *Прич.* **ачыкры́жаны, 1.** кругом обстриженный(и особенно, Нсл.) близко к телу. Нсл. 387. *Ачыкрыжаная галава.* Нсл.
2. кругом обгрызенный.

пачыкры́жыць, *соверш. к* чыкрыжыць *1, 2. Мышы пачыкрыжылі салому.* Нсл.

шчыкры́жыць, *соверш. к* чыкрыжыць, *1, 2,*
1. (совершенно, С.) источить, свойственно мышам. Нсл. 699.
2. порезать на мелкие куски все количество чего-л. *Дзеці чыкрыжаць хлеб, паў букаткі шчыкрыжылі.* Нсл.

•**чы́мся,** *союз,*—нежели, Гсл. чем. Раст.: Северск., 134. *Чымся рабіць за такія грошы, дык валей на печы пралежаць.* Раст.: Северск., 134. *Чымся толькі ўзяць, дык валей дарма аддаць.* Гарывецк Сян. (Ксл.). *Выразьлівей, чымся ўперад.* ЗСД 238. *Няма чым хваліцца, калі забілі болей нявінных.* Дзьве Душы. *Ды няхай валей яна па маладчанках ідзець, а ня чымся тое!* НК: Сбяги, 9. *Бязбожнік ты! табе, значыцца, сьвятшы птушыны віск, чымся набожныя песьні, чымся Божае слова, што татулька чытае?* Рэч.(Пет. II, 265). *Справа разыгралася барждкэй, чымся можна было чакаць.* Заставін(Бацьк., Но. 435-436). *Канвой падганяе тых, што астаюцца, змушаючы іх бегчы, што куды больш вычэрпуе чалавека, чымся калі ён ідзець увесь час аднолькавым тэмпам.* Карань-дзей(Бацьк., Но. 437-438). *Падвязі, памай к нам ласку, чымся лаяць папаганску.* Гарун: Кан. Паўлючонка. *Прыхадней табе маладому ўступіць імне, чымсі, каб я стары ў ступіў табе.* Нсл. 516(*под* прыхадней).

•**чыноўкі**-*овак*—планки, дощечки, которыми перекладывается основа в ткацком станке. Макеенкі Аз. (Ксл.). *Ср.* *цыноўкі.*

•**чына́рка,** *-ркі-рцы, ж.*—бекеша, вид пальто. Ксл. *Куды яму да мужыкоў, калі ён чынарку надзеў.* Машчоны Сян. (Ксл.).

•**чыні́ць**-*нЮ-ніш-не, несоверш., перех.* **1.** делать(творить, С.) Нсл. 699, производить, совершать. *Ня чыні таго другім, што табе ня люба. Послов.* Нсл. *Што я маю чыніць із табою?* Нсл.
2. заключать(мир, союз).

чыніць ласку,—*см. под ласка.*

чыніць павагу,—*см. под павага.*

чыніць дастамэнт,—*см. под дастамэнт.*

чыніць няславу,—*см. под няслава.*

чыніць аброкі,—*см. под аброк.*

чыніць паважнасьць,—*см. под паважнасьць.*

чыніць сьпевы—петь. *Чыняць сьпевы на кантычках.* НК: Старцы. 86.

чыніць чэсьць каму—оказывать уважение, почтение.

чыніць прырачэньне,—*см. под прырачэньне.*

чыніць малітву,—*см. под малітва.*

чыніць паклоны—творить поклоны. *Ты на сьвеце што дзень посьнікаў, а пераз ноч Пану Богу паклоны чыніў.* Кіт. 19а.

чыніць прыкрасьць—причинять досаду, неприятность. *Ня раз ты імне чыніш прыкрасьць.* Нсл. 502(*под* прыкрасьць).

чыніць размову—говорить, разговаривать. *У кажнам нэмазе(араб., малітве), кланяючыся, Пану Богу размову чыніш.* Кіт. 5а2.

чыніць справядлівасьць—оказывать справедливость. *Той пан чыніў вонаму справядлівасьць.* Стт. 227.

чыніць усьцівасьць—оказывать почтение. *І Джабраілу, што табе цяпер усьцівасьць чыняць, а мне перад тым лепшую ўсьцівасьць чынілі і ляпей за цябе важылі мяне.* Кіт. 62а.

чыніць дзівы—творить(делать, совершать) чудеса. *Гэтыя, што за дзівы чынілі, што так веле церпяць мукі(у пекле).* Кіт. 130а4.

чынёны, *прилаг. из прич.*—совершаемый. *Пан Бог унівэч аберне ўчынкі яго, сорак год чынёныя.* Кіт. 306б.

чы́нячы-*чая-чае, прич. наст. вр.*—производящий. *Хіба ў паклонах Богу чынячым смаку ня знаеш.* Кіт. 5а7. *На судны дзень усім прарокам коні будуць, а маім умэтам(араб., вернікам), хіба курбан чынячым, коні з раю прывядуць. Тыя людзі, курбан чынячыя, на судны дзень, на тыя коні ўсеўшы, пякельны мост, як маланьня блісьнець, так пярэйдзе.* Кіт.

чы́нячы, *деепр. наст. вр.*—поступая. Нсл. 699. *Чынячы так, нас сарамоціш.* Нсл.

адчыня́ць, -*яю-яеш-яе што, несоверш.* —отворять, Дсл. (дверь, окно, ящик, глаза, рот, книгу, С.) МГсл.; Ар.; Нсл. 384. *Уставай з пасьцелі, адчыняй дзьверы.* Старадуб(Жив. Старина, 1909, I, 81). *Адчыняць вароты, акно.* Нсл. *Ну, браце, твой рад вароты адчыняць.* Красьн. (Дсл.). *Соверш.* **адчыні́ць**-*ню-ніш-не, што*—открыть (дверь, окно, шкаф, глаза, рот, книгу, С.) МГсл.; Ар.; ПНЗ; Растсл.; Ксл.—отворить. Растсл.; Нсл. *Райскіе варота адчыню.* Кіт. 114а8. *Варота адчыні — увайду.* Кіт. 115а8. *Ён то зачыняў, то адчыняў вочы.* Ю. Жывіца(„Прыйсьце", Но. 1). *Вы — адчынілі мае вочы.* Машара(Калосьсе, Но. 1, 1935 г., стр. 10). *Адчыні вочы.* Хмара(Калосьсе, Но. 18, 1939, стр. 9). *Адчыні, мамухна, аконца, вязем нявестку, як сонца.* Из свад. песни, Нсл. *Прич.* **адчы́нены,**— отворенный, открытый. Ар. *Адчыненае акно.* Ар. *Узноў адчыніла вочы.* Бярозка(Калосьсе, Но. 18, 1939г., стр. 5). *Сымон шырака адчыненымі вачыма пазіраў на Натальлю.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1).

адчыняцца, *несоверш.*—отворяться. Ар.; Нсл. *У яго вароты ніколі не адчыняюцца.* Нсл. *Соверш.* **адчыні́цца. 1.** отвориться. Ар.; Нсл. *Варота адчыніліся.* Кіт. 129а1. *Самі вароты адчыніліся ад ветру.* Нсл.

2.(находясь внутри), отворить дверь. Дсл. *Адчыніся Паволка!* Дсл.

зачыня́ць-*яю-яеш-яе, повел.-яй-яйма, несоверш., перех.* **1.** затворять. МГсл.; Ар.; Нсл. 193; Шсл. *Бацька краў — хлявы зачыняў, а ты хаты не зачыняеш.* *Послов.* Дукора Сьміл. (Шсл.). *Ён то зачыняў, то адчыняў вочы.* Ю. Жывіца("Прыйсьце", Но. 1).

2. закрывать. Шсл.; Гсл.; Войш. *Зачыняць кнігу, рот, вочы.* Войш. *Соверш.* **зачыні́ць**-*ню-ніш-не, перех.* **1.** затворить. Ар.; Нсл. 193; Гсл.; Шсл. *Зачыні дзьверы.* Дукора Сьміл. (Шсл.)

2. закрыть. Шсл.; Гсл.; Войш. *Зачыні рот.* Войш. *Нашто ты зачыніў вока?* Войш. *Варота зачыніць кажу.* Кіт. 3а8. *Ты б усі раты зачыніў.* НК: Бабы, або 14. *Прич.* **зачынены.** Шсл.; Ар.; Войш. *Печ зачынена засланкаю.* Ст. *Кніжка зачынена.* Войш.

зачыніць лопнуўшы(акном, кнігаю) —захлопнуть. МГсл.

зачыня́цца, *несоверш.*—затворяться(закрываться, С.) Нсл. 193. *Дзьверы не зачыняюцца, не зачыніліся.* Нсл. *Соверш.* **зачыні́цца.** Нсл. 193. *А вочачкі мае яркія! зараненька вы зачыніліся* Шэйн: М. I-II, 674. *Пан Бог кажа вароты пекляныя пазачыняць.* Кіт. 25а12.

прычыня́ць-*яю-яеш-яе; повел.-яй-яйма, несоверш., перех.*— притворять(неплотно закрывать, затворять, С.) Нсл. 517. *Прычыняй, прычыні дзьверы.* Нсл. *Соверш.* **прычыні́ць**-*ню-ніш-не.* Растсл. — притворить, неплотно закрыть, затворить. Ар. *Троха прычыні юшку; хай чад зыходзіць.* Ст. *Прычыніла вароты й пайшла далей.* Кулакоўскі: Дабраселцы.

прычыня́цца-*яюся-яешся, несоверш.* **1.** *страд. к* прычыняць. *Дзьверы ня прычыняюцца, ня прычыніліся добра.* Гсл. 517.

2. *за кім*—становиться защитником, ходатаем, просителем за кого-л., Нсл. 517. ходатайствовать. *На судны дзень мае за мяне прычыняцца.* Кіт. 111б. *За кім ты (Магамэд) будзеш прычыняцца, Я(Бог) учыню ад пяклянага агню вольным.* Тм. 1216д. *Прароча, прычыняйся за іх.* Кіт. 916в. *За душу маю прычыняйся на дзень судны.* Тм. 1256з. *Дзякуй, ты заўсёды прычыняешся за нас пану.* Нсл. *См. учыняцца.*

прычыні́цца-*нюся-нішся, соверш. к* прычыняцца *1, 2, 3, 4. Пан набіў бы мяне, калі б ты ня прычыніўся.* Нсл. 517.

рашчыня́ць-*яю-яеш-яе, несоверш., перех.* **1.** растворять что-л. затворенное. Шсл.; Ар. *Рашчыняць дзьверы ня можна.* Суднікі Куз. (Ксл.). *Рашчынілі вароты, дык поўны двор сьвіней набегла.* Ст.

2. растворять(заставлять образовать раствор в соединении с каким-л. веществом, Ар.) Шсл.

3. заквашивать тесто, ставить тесто, приготовлять затор(*"учыну"*). Ар. *См. рашчыніць, рашчыняць.*

рашчыніць, 1. *соверш. к рашчыняць 1,*—растворить(что-л. затворенное, **С.**) Ар.; Шсл.

2. *соверш. к рашчыняць 2,*—растворить, заставить раствориться, Ксл. растворить.

3. заквасить тесто, поставить, приготовить *"учыну".* Ар. *Трэба рашчыніць хлеб сядні, а заўтра сьпячы.* Капланы Сян. (Ксл.). *Прич.* **рашчынены.** *Акно ўсю ноч было рашчынена.* Ст.

рашчыняцца, *возвр.* **1.** растворяться (открываться, **С.**) Ар.; Шсл.

2. растворяться, образовывать в соединении с жидкостью однородную смесь.

рашчыніцца, *соверш. к рашчыняцца 1, 2.*

●**чынш,** *чыншу*—вид оброка, подати, Ксл. оброк, Гсл. оброк, плата за землю, которой плательщик наследственно пользуется. *Чынш вялікі мы плацілі.* Лазукі Чаш. (Ксл.).

●**чыншавік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча; мн. ч.-кі-коў-ком, мн. ч., предл.-кох, м.*—оброчный человек. Гсл.

●**чынюшчы,** -*чая-чае*—совершающий. *Блуд чынюшчых людзей такі быт будзе.* Кіт. 129б6. *Трэба грахом сваім чынюшчым каяціся.* Кіт. 137а12.

●**чыпак**-*пка, м.*—чепец. Ар. *Чыпак носяць толькі паверх галавы, а каптур траха аж на шыі.* Ар.

●**чыпельнікі,** -*каў*—губы(насмешливо). Ксл. *Не складай ты свае чыпельнікі.* Балдыкова Аз. (Ксл.).

●**чырапок**-*пка, м.*—чирок. Гсл.

●**чырк у чырк,** *нареч.*—аккурат, Смоленщ. точь в точь.

●**чыркаць,** *соверш.* **пачыркаць, 1.** черкать, чертить. Нсл. *Чыркаць па белай паперы.* Тм. *Ня чыркай ножыкам па стале; пачыркаеш, біць будуць.* Тм.

2. пить порядочно. Нсл. *Хоць малы, а чыркае ладне.* Тм.

3. хватить(выпить, **С.**) Нсл. *Чыркнем яшчэ па аднэй.* Нсл. *Однкр.* **чыркнуць** —ударить. Нсл. *Чыркні яго па мордзе, няхай ня меле сьвінства.* Нсл.

адчыркнуць, *однр.* **1.** отчеркнуть, отделить чертой. Нсл. 384. *Пакуль я адчыркнуў зямлі, патуль і сей.* Нсл.

2. отрезать(быстро, **С.**) Нсл. *Мала будзе таго палатна, што ты адчыркнула.* Нсл. *Прич.* **адчыркнуты, 1.** отчеркнутый, отделенный чертою. Нсл. 384. *Што адчыркнута, таго тут ня пішы.* Нсл.

2. отрезанный. Нсл. *Адчыркнуты ліст.* Нсл. *Адчыркнуты кавалак палатна.* Нсл.

падчыркаваць—подчеркивать. МГсл.

ушчыркнуць, *однкр.*—черкнуть, зажечь. Ксл. *Ушчыркні сярнічку.* Селядцова Беш. (Ксл.).

чыркнуць, чырканууць, 1. черкнуть. Гсл.

2. резнуть. Нсл. *Чырканўў па пальцу.* Нсл.

3. отрезать. Нсл. *Чырканулі вы безь мяне шмат хлеба.* Нсл.

●**чыркацца**-*аюся*—касаться(? **С.**); Расуха Імгл.(Косіч 238); варьянт у Шейна, т. I, ч. II, 455.

●**чыркацца**—дотрагиваться, касаться. Гсл.

●**чырвоністы**-*ая-ае*—алый. Іг.

●**чырвоны**-*ная-нае*—красный. Растсл.; Ар.; Ксл.; Шсл.; МГсл. *Масей зрабіўся чырвоны, як бурак.* Ст. *Купіла на спадніцу чырвонае хварбы.* Ст. *Мар'я ў чырвоным андараку.* Ст. *У гародзе мак чырвоны.* Мамойкі Беш. (Ксл.). *Нареч.* **чырвона.** Ар. *Неба аж чырвона стала!* Ст.

●**чырва**-*вы, дат., предл.-ве; мн. ч., род.-ваў, ж.*

1. карточная масть — черва, Нсл. 699. кёр, червовая карта. Ксл.; Шсл. *Чырва сьвеце.* Нсл. *Крый чырвамі! Чырвы першыя ходзяць.* Ст. *Хадзі з чырвы!* Лужасна Куз. (Ксл.).

2. червец.

●**чырванашчокі,** -*кая-кае*—краснощёкий. *Чырванашчокі чалавек.* Вышынскі: Хата пад ліпою(Беларус, Но. 155).

●**чырванец**-*нца, предл.-нцу; мн. ч.-нцы-нцоў-нцом, мн. ч., предл.-нцох, м.*—червонец. Ар. *Аплаціла чырванца.* Я. Г-кі: Казкі, Но. 2, стр. 11. *Выкідала чырванца.* Тм.

●**чырванець,** -*нею-нееш-нее, несоверш.* —краснеть. Ар.; Лужасна Куз. (Ксл.); Шсл. *Калі ты ня браў майго ножыка, дык чаго ж ты чырванееш?* Ст. *Соверш.* **зачырванецца**-*еюся*—покраснеть. *Студэнт зачырванеўся.* Люціч("Бацькаўшчына", Но. 31-32, 1953, стр. 7). *Аж зачырванеўся, ліха на яго, ад злосьці.* Ст.

2. зардеться. МГсл.

начырванецца—накраснеться, набраться стыда. Нсл. *Начырванеўся я за цябе.* Нсл. *Соверш.* **пачырванець**—несколько покраснеть. Ар.

рашчырванецца—раскраснеться. Шсл. *Рашчырванелася яна, дык аж гарыць.* Ст.

●**чырваніць**-*ню-ніш, несоверш.*—делать красным; красить красной краской. *Месяц чырваніў усход.* С. Музыка, 203.

●**чырвань**-*ні, ж.*—краснота. Ар.; МГсл. *Чуў, як па відзе ягоным аж да чырвані ў ваччу хвастала хваёвае гальле.* Адамчык: Арж. колас.

●**чырвень**-*віня, м.* **1.** шестой месяц года, июнь.

2. карточная масть — черви. Ар.

●**чырвяцовы**-*вая-вае*—красный. Севершч. (Косіч 234). *Дый спраў жа ты, мой родненькі, чырвяцовы паясочкі.* Водзьвінка Імгл.(Косіч 234).

●**чырык,** *отгл. частица,* **1.** быстрый уход. *Чырык за дзьверы.* Нсл.

2. быстрое разорвание, схватывание. Нсл. *Кот чырык вераб'я.* Нсл.

●**чырыкаць**-*аю-аеш-ае*—пилить, резать ножем. Нсл. *Ня чырыкай нажом.* Нсл.

чырыкнуць, 1. *однкр. к* чырыкаць. Нсл. *Ня чырыкай нажом, палец часам чырыкнеш.* Нсл.
2. вылететь, вырваться(быстро, С.) Нсл. *Чырыкнуў ад некрут.* Нсл. *Чырыкнуў на тый сьвет.* Нсл. *Соверш.* **адчырыкаць,** *каго-што,* **1.** отрезать.
2. *перен.*—дать жестокий выговор. Нсл. *Адчырыкаў яго, аж нос завярнуў.* Нсл. *Однкр.* **адчырыкнуць**—дать колкий ответ. *Я яму на гэта адчырыкнуў добра.* Нсл.
•**чысельнік**-*ка, м.*—числитель(в дробах). Гсл.
•**чыснок**-*ныкў, м.*—чеснок посевный(Allium Sativum L©). *У булён укінула галоўку чысныку.* Ст.
•**чыстапіс**-*су, м.* **1.**—чистовик. Гсл.
2. совершенный. Ар.
•**чысты**-*тая-тае,***1.** чистый.
2. совершенный. Ар. *Ганьніна нявестка чыстая рында.* Бікложа Беш. (Ксл.). *Лясьніцкі дык чысты дзівак.* ЗСД. 304.
чысты чэцьвер—страстный четверг. Гсл. *Нареч.* **чыста, 1.** чисто. Ар.
2. совершенно. Ар. *Чыста ўся хата закурала ад дыму*(Шсл. *под закураць*). *Чыста ж бочка, толькі рогі, быццам трошка відаць з боку.* Багушэвіч. *Высах, змарнеў чыста чалавек за гэты час.* Кавалёўшчына Н.(Демид.: Веров, 106).
3. *в смысле отрицания*—разве, да где там! *Дзейкаюць, што Кліманта будзе жаніцца з Паўлінаю. — Чыста! Ці ён яе браць будзе?*
чысцюсенькі, *увелич. к* чысты *1, 2.*
•**чысьлена**-*ны-не, ж.*—три нитки в основе.
•**чысьлены,** -*ная-нае*—многочисленный. *Падпісьнікі, спачатку даволі чысьленыя, пакрысе адходзілі.* А. Цьвікевіч(Полымя, 1927, Но. 8, стр. 119). *Нареч.* **чысьлена**—многочисленно.
•**чысьленасьць,** -*ці, ж.*—многочисленность.
•**чысьленьнік**-*ка, м.*—календарь. Ксл. *Паглядзі ў чысьленьнік.* Прусаўкі Аз. (Ксл.).
•**чысьлены,** -*ная-нае*—многочисленный. *Падпісьнікі, спачатку даволі чысьленыя, пакрысе адходзілі.* А. Цьвікевіч(Полымя, 1927, Но. 8, стр. 119)
•**чысьцец,** *чысца, предл.-цу, м.*—чистилище. Ар. *Быў у чысцу.* Багушэвіч.
•**чысьцец,** *чысца, предл.-цу , м., раст.* —льнянка(Linaria vulgaris). З. Верас.
•**чысьцёха**-*хі, общ.*, Сакуны, 89. **1.** опрятныйная. Ксл.; Ар. *Яна ў нас чысьцёха — усюдых чыста.* Лужасна Куз. (Ксл.). *Бач, які чысьцёха: не памыўшы рук, ня будзе есьці!* Ст. *Ср.* **прадзёха.**
2. чистящая что-л.
•**чысьцядзь**-*дзі, мн. ч., род.-дзяў, ж.*—рощица среди леса, обрамленная луговинами. НК: Очерки, 470.
•**чысьці**-*цяў, мн. ч.*—место расчисток, гарей. Жучкевіч, 17.
•**чысьцік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* **1.** крючковатая проволока, служащая для чистки курительной трубки. НК: Очерки, Но. 273.
2. кустарник на месте вырубленного леса. Ксл. *Завядзі коні ў чысьцік.* Дзямідавічы Чаш. (Ксл.).
3. дрок. Ксл. *Чысьцік во расьцець.* Лужасна Куз. (Ксл.).
•**чысьціня**-*ні-ні, ж.*—чистота. Ар. *Адно ў іх — чысьціня, парадак.* Рамановіч(Конадні, Но.2, 6). *Цягне Агату гэтая чысьціня нябёсная.* Дальны(Калосьсе, 2, стр. 86).
•**чысьціць,** *чышчу*—чистить. *Соверш.* **абчысьціць**—очистить. Ксл. *Надабе ачысьціць бульбу.* Шарыпіна Беш. (Ксл.).
2. о ели. *Елка абчысьціўшы*—освободилась от ненужных веток. Дсл.
3. о пчелах. *Пшчолы — вясна ўжо якая — абчысьціўшы.* Дсл. *Соверш.* **ачысьціць,** *ачышчу, ачысьціш-це*—очистить.
вычышчэньне-*ня*—вычистка. МГсл.
•**чысьціцца,** *чышчуся, чысьцішся, несоверш.*—чистить себя, свою одежду, обувь, чиститься. *Соверш.* **абчысьціцца**—удалить со своей одежды грязь, пыль, обчиститься. *Несоверш.* **абчышчацца.** Дсл.
•**чытака**-*акі, общ.*—чтец. Шсл. *Чытака зь цябе ўжо: бэкае сабе пад нос!* Ст. *Пісаў пісака, што не разьбярэць чытака.* Ст.(Шсл. *под* пісака).
•**чытальна,** *нареч.*—четко, отчетливо, разборчиво. Гсл.
•**чытанка**-*нкі-нцы, ж.*—хрестоматия. Гсл.
•**чытань**-*ні; мн. ч., род.-цяў, ж.*—лекция (публичное чтение).
•**чытаньне**-*ня, предл.-ню, ср., отгл. имя сущ.*—читание. *Ласкат.* **чытанейка**-*ка, предл.-ку; мн. ч.-кі-каў.* НК.: Старцы, 78.
•**чытаньнік**-*іка, предл.-ку, зват. чытаньніча, м., неол.*—лектор.
•**чытаньніца**-*цы, дат., предл.-цы, ж.*—женщина лектор.
•**чытаньнік**-*іка, предл.-іку, зват.-іча, м.* —тот, кто читает кому-л. вслух; чтец. *Чытаньнік узьнімае галаву на асяродак хаты.* Гарэцкі: Песьні, 56.
•**чытаньніца**-*цы-цы, ж.*—читательница. Менш.
•**чытар**-*ра, предл.-рў, зват. чытару, мн. ч.-ры-роў-ром-роў-рамі-рох, м.*—читатель. Семярнікі Гальшанск. в., Аш. (*Дзякі*) обязывались быть приходскими писарями и читарями. Голубинский, I, 163.
•**чытарка**-*ркі-рцы, ж.*—читательница. Семярнікі Гальш. в. Аш.
•**чыты**-*тая-тае*—трезвый. Ксл. *Ён сядня чыты.* Застарыньне Беш. (Ксл.).

Ы

•**ых,** *междомет.* **1.** межд. негодования, — эх. Нсл. 722; Ксл. *Ых, які ты нягодны!* Лятоўшчына Куз. (Ксл.). *Ых, ты цяцера!* Нсл.
2. межд. презрения. Шсл. *Ых, як прэць яблыкі, аж нос гнецца!* Ст.
3. служит для выражения быстроты. Ксл. *А Наталька, ых, расхадзілася!* Гарадок (Ксл.).

•**ы́хаць**-*аю-аеш-ае, несоверш.*—проказывать неудовольствие, говоря: "ых". Нсл. 722. *Чаго ж ты ыхаеш! ня зроблена, як хацеў.* Нсл. *Нічога не сказаў на гэта, толькі ыхнуў.* Тм. *До табе ыхаць, на лес гледзячы!* Гарадок (Ксл.).
•**ыт,** *междомет.*—означ. негодование — эх. Нсл. 722. *Ыт, нагадзіла цябе штырхнуць імне пад руку!* Нсл. *Ыт, паскуда! не табе гэта зрабіць!* Тм. *Ыт! Валей бы ты імне не казаў таго.* Нсл.

Ю

•**юха́,** *юхі, юсе, ж.* **1.** кровь, преимущественно животных. НК: Дудар, Но. 31, презр.: кровь. Нсл. 725; Ксл.
спусьціць юху—ударить кого по носу до крови, НК: Игры, Но. 23. вообще ударить до крови. Ар. *Юху табе спушчу, ня лезь да мяне.* Нсл. *Мой пятух твайму ўчапіўся ў каршэнь і спусьціў яму юху.* Ліпка Сян. (Ксл.).
2. уха, Нсл. 75. отвар или навар мясной, рыбий вообще. *Рыбная юха.* Нсл. *Ср. юшка, 3.*
3. жидкая похлёбка. Нсл. 725. *Ня клоцак, а юхі наварыла.* Нсл., *ударение на ю*—молодец. Нсл. 725. *Хлапец юха.* Нсл. *Конь твой юха.* Тм.
•**юшка,** *юшкі, юшцы; мн. ч., род. юшак, уменьш. к юха,* **1.** *презр.*—кровь. Нсл. 525. *Удырыў па носе, аж юшка пацякла.* Нсл.
2. отвар мясной, рыбий, Косіч, 80; Растсл. уха. Гсл.; Ксл.; Пск.(Иеропольский). *Юшка дужа смачная.* Аськершчына Беш. (Ксл.). *Рыбная юшка.* Нсл. 725. *Які добры пан! ракі сам паеў, а ўбогім юшку аддаў.* *Насм. пословица,* Нсл.
4. жижа от супа. *Садзіся й сьцёбай юшку.* Ганкавічы Беш. (Ксл.). *Бульбу паелі, а мне юшку пакінулі.* Ст.
•**ю́хта,** *юхты, юхце, ж.*—юфть. Гсл.; Ар.; Ксл.; Шсл. *Зь юхты боты пашыў.* Лазаватка Сур. (Ксл.). *Набраў юхты на боты.* Ст. *Крэпкая юхта ўдалася.* Ст.
•**Юда́ш**-*ша, предл.-шу, зват. Юдашу*—Иуда. НК: Очерки. Но. 114.
•**Юдашовы**-*вая-вае*—Иуданы. Ар.
Юдашовыя бёрны—бревна з осины или ольхи. НК: Очерки, Но. 467.
•**юда́шыць,** -*шу-шыш-ша*—предательствовать. Ксл. *Зь ім не вадзіся — вечна юдашыць.* Ухлё Чаш. (Ксл.).

•**юр,** *юру, предл. юру, м.* **1.** половое возбуждение, игривость, Ксл. шалость, своевольство, выходящее за пределы благопристойности, Нсл. 725. веселое настроение при здоровье, при издышке энергии вообще, половой в частности, игра крови. Гсл. *Юр цябе апанаваў.* Гсл. *Юр цябе бярэць.* Пустынкі Сян. (Ксл.). *Юр бабу бярэць.* *Поговор.* Нсл. *На цябе юр напаў.* Нсл.
2. жизнерадостность. Гсл. *Юр баба.* Гсл.
3. склонность шутить, играть, балагурить. Гсл.
4. высокий берег реки или холма. Гсл. *Стаіць хатка у вірах на юрах.* Гсл.
у вірах на юрах—у чорта на куличках. Гсл.
•**Юр,** *Юра, Юру, предл. Юру, зват. Юру, м.*—Юрий, Георгий. *Уменьш.* **Юрка, 1.** Георгий, Юрий. Гсл. *Не па Юрку шапка,* *послов.*—овес не по коню. Ар.
2. национальный белорусский танец.
•**юрок**-*рка, предл.-рку; мн. ч.-ркі-ркоў-ркам, мн. ч., предл.-ркох, м.*—снаряд, посредством которого наматываются нити на клубок и мотовило, НК: Очерки. 175; Ар. палочка с дырочками на концах для мотания ниток. Ар.; Ксл. *Дзе гэта мой юрок, бо мне надабе матаць ніткі на клубок.* Асавец Беш. (Ксл.).
•**юра**-*ры-ры, ж.*—высокий открытый берег реки или холма. Сакуны, стр. 3.
•**юра́нь**-*ні, ж.*—герань. Pelargonium. Ксл. *Мар'я любе юрань.* Баяршчына Сян. (Ксл.).
•**юрэць**-*рў-рыш-рыць,* **1.** вожделеть. Шсл.; Ксл. *Дарма: яна табе адыйдзе ды йзноў будзе юрэць.* Ст. *Баба юрыць.* Ст. *Юраць малцы.* Уланавічы Віц. (Ксл.).
2. страстно желать. Ксл. *Юрыць да маткі.* Тропы Выс. (Ксл.).

•**юргіна, юргіня, яргіня**—георгина. Ксл. *Пад акном цьвіла юргіня.* Вядрэнь Чаш. (Ксл.). *У мяне толькі чырвоная яргіня.* Зямковічы Сян. (Ксл.).

•**Юр'е,** *Юр'я*—праздник в честь св. Георгия(23 апреля). Гсл.

•**юрліѕы**-*вая-вае,* **1.** юркий, подвижной, Гсл.; БНсл. живой, верткий, Ксл. гаривый. БНсл.

2. жизнерадостный.

3. страстный. *Яна была троху п'янаватая, а дзеля таго пачала шчыра адказаваць на пацалункі — вусны ейныя сталі мяккія й гарачыя, а ўваччу зайскрыўся юрлівы агоньчык.* ЗСД 282.

•**юрысты**-*тага, мн. ч.-тыя-тых, м.*—юрист. *Юрыстыя - на руку нячыстыя.* *Послов.* Рапан. 29.

•**юрыць,** *юрў, юрыш*(*ад Юр'я, што бывае 23-га красавіка, калі, з настаньням вясны, статак пачынае чуць сілу, бушаваць подле прыказі: Бычкі бушуюць, вясну чуюць.*) **1.** поступать, что-л. делать в состоянии *"юра"*, заигрывать. Гсл. *Надта ўжо ты юрыш, трэба цябе жаніць.* Гсл.

2. шалить, заигрывать. Нсл. 725. *Бычкі юраць.* Нсл. *Пакіньце, дзеці, юрыць.* Нсл.

3. страстно желать чего-л. *Юрыць, заюрыў ночы ехаць.* Нсл. *Соверш.* **заюрыцца, 1.** (страстно, С.) приняться за что-л. Нсл. 194. *Нашы заюрыліся каля касьбы.* Нсл. *Войт заюрыўся каля работнікаў.* Нсл.

2. расходиться, прийти в сильное движение. Нсл. 194. *Нешта ты сядні заюрыўся.* Нсл. *Аднаго Юрку ўпусьцілі, і ўся хата заюрылася.* *Послов.* Нсл. *Соверш.* **разьюрыцца,, 1.** расшалиться. Нсл. 554. *Дзеці штось разьюрыліся.* Нсл.

2. расшуметься от гнева, разъяриться. Нсл. 554. *Угаманіся троху, чаго ты, баба, разьюрылася?* Нсл. *Соверш.* **узьюрыцца** —прийти в сильное возбуждение, в том числе и половое.

•**юшка I,**—*см. под, юха.*

•**юшка II**-*шкі-шцы, ж.*—задвижка, которой закрывают отверстие в дымоходе для прекращения тяга воздуха, вьюшка, Ар.; Гсл. вьюшка. Нсл.; Шарыпіна Беш. (Ксл.); Шсл. *Юшку пара зачыніць.* Нсл. *Залажы ў печы юшку, каб ня вышаў дух.* Ст.

•**юшна,** *нареч.*—обильно относительно ухи. *Будзе табе і рыбна і юшна.* Рапан.: Прык. 245.

•**юшыць**-*шў-шыш-ша, каго-што*—бить по ушам(не обязательно по ушам, С.), заушать. Нсл. 725. *За што ты яго юшыш? — За тое юшу, няхай не крадзѐць.* Нсл. *Соверш.* **ад'юшыць**—ударить(побить, С.) кого-л. рукою по уху(не обязательно по уху, С.) Нсл. 385. *Як ад'юшу цябе па вушшу, дык перастанеш лезьці да мяне.* Нсл. *Соверш.* **заюшыць.** Нсл. 725. *Заюшыў разы тры мне ні за̀ шта, няхай Бог аддасьць.* Нсл.

заюшыцца, 1. забегаться, Гсл. войти в азарт. Бяльсл. *Во заюшыўся, што нічога ня чуе.* Кокатава Імсьц. (Бясл.). *Баба заюшылася каля печы, а карова ў шкоду пашла.* Палуж Краснап.(Бясл.). *Заюшыўся за работаю.* Гсл.

2. засуетиться, Гсл. прийти в волнение, в беспокойство. Дсл. 262.

3. потерять выдержку. Гсл.

4. облиться кровью. Гсл. *Заюшыўся крывёю.* Гсл.

разьюшавацца-*шуюся-шуешся.* Нсл.—.. ... *Не разьюшавайся дужа; мы цябе ўходаем.* Нсл. 554. *Соверш.* **разьюшыцца** —разъяриться, страшно разозлиться. Шсл. *Разьюшыўся так, што ўходу яму няма.* Нсл. *Так жа быў разьюшыўся сабака, — чуць не загрыз таго сьвінчаці.* Ст.

разьюшаны, *-ная-нае*—разозленный. Растсл.; ПНЗ. *Прич.* **разьюшаны**—разъяренный. Шсл.; ПНЗ. *Вось чалавек дзе: як той зьвер разьюшаны кідаецца біцца!* Ст. *Л. памкнуўся ўціхамірыць, спыніць злосна-разьюшаныя хвалі.* ЗСД 121. *Разьвінулі сваю крывавую жандарскую работу разьюшаныя юнкяры.* ЗСД 154. *Блісную чырвоны, дзіка разьюшаны агонь пажару.* ЗСД 164. *Пад звоны, зброі, путаў звоны, пад сьвіст разьюшаных прыблудаў, брыдзеш зь няведамых старонаў.* Купала ("Бацькаўшчына", Но. 410-411). *Дзень мінаў — разбою хвалі большалі ўтрая. У разьюшанай навале стаў на ногі я.* Салавей: Сіла, 22. *Соверш.* **уюшыцца**—сильно разъяриться. Ар.

•**ютрань**-*ні, ж.*—заутреня. Шсл. *На ютрань не пасьпела: позна з дому вышла.* Ст.

•**ютраня**-*ні-ні, ж.*—заутреня. Гсл.; Ксл.; Іг. *Прышлі ў царкву, калі ютраню адправілі.* Гсл. *Хадзіла толькі да ютрані, а да абедні — не.* Бешанковічы (Ксл.). *Чаму ж ты на ютрані ня была?* Старадуб(Жив. Старина, 1910, I, 103).

ПРИЛОЖЕНИЕ

А

•**ажно,** *союз объяснительный*—так что даже.
•**алавік**-*кà, предл.-кỳ, м.*—карандаш. *См. алавянік.*

Г

— К слову *"гарà".*

у гару—вверх. Ар. *Угару падняў.* Ар.
на гару, (*перен.*)—в руку, в пользу кому-либо. Дсл. *Балюча, але плакаць сорамна: гэта дзяцём на гару.* Смл. у. (Дсл.).

— К слову *"гасьціны".*

4. *о театре, спектакле*—гастроли.
гасьціны дажонныя—гощение по случаю окончания жатвы. НК.: Пособ. 118.
гасьціны неспадзяваныя—сборище неожиданных гостей. НК.: ПИТ. Но. 9.
гасьціны ведамныя—сборище считанных (т-е. ожиданных, С.) гостей. НК.: ПИТ. Но. 9.
•**гасьцінцавы**-*вая-вае*—относящийся к большой торговой дороге (*"гасьцінцу"*). Нсл. 120. *Гасьцінцавыя масткі.* Нсл.

Р

•**раньне**-*ня, предл.-ню, ср.*—утро. МГсл.; Растсл.; ПНЗ; Нсл. 555; Шсл.; Ксл.; Арл.; Раз. (Даль). *Праспаў усё раньне.* Хацімшчына Куз. (Ксл.). *Вялікім раньням прышоў двору.* Нсл. *См. раніца.*

В

•**варагі,** *единств. ч. нет.-гоў-гом, мн. ч., предл.-гох, м.* **1.** козни. Калюга.
2. *мн. ч. от вораг.*
•**варажба**-*бы-бе, мн. ч. варажбы-баў, ж.*—гадание. Ар.; Пустынкі Сян. (Ксл.); Гсл.
•**варажбіт**-*ітà, предл.-ітỳ, зват.-ìце, мн. ч., дат.-том, мн. ч., предл.-тох, м.*—гадальщик, (Гсл.) знахарь. Ар.; Доўжа Куз. (Ксл.); ЗСД 163.
•**варажбітка**-*ткі-тцы, ж.*—гадалка, (Гсл.) гадальщица, знахарка. Ар.; Ісачкова Аз. (Ксл.).

Ц

— К слову *"цягці".*

прасьцягаць, *-аю-аеш-ае, несоверш.*—простирать, распространять. *Соверш.* **прасьцягці**-*ну-неш-не*—простереть.
прыцягаць[прыцягаваць, Нсл. **]**-*àю-àеш-àе, несоверш.* **1.** *перех.*—притаскивать, приволокать. Нсл. 516. *Прыцягавайце (прыцягайце) мяхі з току.* Нсл.
2. доезжать с тяжелой укладью. Нсл. 516. *Прыцягавайце нанач да карчмы.* Нсл.
прыцягці, *соверш. к прыцягаць 1,*—притащить. Нсл. 516; Ар.; Шсл. *Ледзь прыцягнулі калёсы.* Нсл. *Нашто гэтую заразу прыцягнулі ў хату?* Ст.
2. *соверш. к прыцягаць, 2.* Нсл. 516. *Ледзь прыцягнулі двору.* Нсл.

— К слову *"цяць".*

уцяць, *утнỳ, утнèш, утнèць, утнèм, утніцè,* **1.**—больно ударить. Шсл. *Так і ўцяў яго!* Ст. *Што ўцяў, то ўехаў.* Рыбчына Сір. (Ксл.).
2. укусить, угрызть. Шсл. *Цьвярды яблык — аж зубамі ня ўцяць.* Ст.
3. вбить что-л. острое во что-л. *Ібрагім аднаму бацвану сякіру ў шыю ўцяў.* Кіт. 78а11.
4. отрубить. МГсл.
уцяцьце рукі—отсечение руки. Стт. 1528, чл. *Несоверш.* **уцінаць**-*àю-àеш-àе. Збрадліваму кату хвост уцінаюць.* Варсл.

ИСТОЧНИКИ

СЛОВАРИ

БГсл.: — М. Байкоў і М. Гарэцкі: Практычны Расійска-Беларускі Слоўнік, выд. 2-ое папраўленае й дапоўненае. У Менску 1926.
Бяльсл. *или* **БСЛ.** — І. Бялькевіч: Краёвы слоўнік усходняе Магілеўшчыны. У Менску 1970.
БНсл. — М. Байкоў і С. Некрашэвіч: Беларуска-Расійскі слоўнік. У Менску 1926.
Гсл. — М. Гарэцкі: Невялічкі Беларуска-Маскоўскі слоўнік. Рэдакцыі Янкі Станкеўчыка. Выд. 2-ое, стэрэотыпнае. У Вільні 1921.
Даль — Вл. Даль: Толковый словарь живаго великорусскаго языка.
Дсл. — Вл. Добровольский: Смоленский областной словарь. Смоленск 1914.
Янксл., Янк. — Ф. Янкоўскі: Дыялектны слоўнік, у Менску, І. 1959, ІІ, 1960.
Ксл. — М. Касьпяровіч: Віцебскі краёвы слоўнік. У Віцебску 1927.
Ластсл. — В. Ластоўскі: Расійска—Крывіцкі(Беларускі) слоўнік. У Коўні 1924.
МГсл. — Браты М. і Г. Гарэцкія: Маскоўска-Беларускі слоўнік, выданьне 2-ое. У Вільні 1920.
Нсл. — Словарь Белорусско-Русский И. Носовича. Санкт-Петербург, 1870.
Преображенский — А. Преображенский: Этимологический словарь рус. языка, М. 1910-1914.
Растсл.— Словарь в книге п. Расторгуева "Северско-белорусский говор".
Шсл. — М. Шатэрнік: Краёвы слоўнік Чэрвеншчыны(Ігуменшчыны). У Менску 19129.
Варсл. — А. Варлыга: Краёвы слоўнік Лагойшчыны. У Нью Ёрку 1970.
Верас — Зоська Верас: Беларуска-Расійска-Лацінскі батанічны слоўнік.
Юрсл. — Г. Юрчанка: Дыялектны слоўнік (з гаворак Імсьціслаўшчыны). У Менску 1966.

Этнографические и Исторические Источники

Ад. — слово, которое записал Ант. Адамовіч.
Афанасьев: Сказки. — А. Афанасьев: "Рус. нар. сказки".
Акіншэвіч. — Леў Акіншэвіч: Да пытаньня пра беларускую юрыдычную тэрмінолёгію. ("Полымя, Но. 4. Менск 1928, стр. 187-195).
Акты ЗР. — Акты, относящиеся к ист. Зап. России.
Боўдзіна, Ч. — Сказки и легенды пушкинских мест. Сказки Болдинского р-на, записанные В. Чернышевым. (Ак. Наук СССР, М.-Л. 1950).
Баркулабаўскі летапіс. — напечатанный в сборнике Е. Романова. Вільня 1910.
Баркулабаўскі летапіс. — напечатанный в сборнике Е. Романова. Вільня 1910.
Барысёнак. — Сьцяпан Барысёнак: Адвакатура.
Б. Архіў. — Беларускі Архіў, Менск. І, 1917; ІІ, 1928.
Будде: Тула—Орел. — Е. Будде: О говорах Тульской и Орловской губ. (ОРЯС, т. 76, Но. 3, 1904).
Будде: Тула—Калуга. — Е. Будде: О некоторых говорах Тульской и Калужской губ. Санкт-Петербург 1897.
Будде: Тула. — Е. Будде: О народных говорах в Тульской губ. Санкт-Петербург, 1898.
Бузук: Невель. — П. Бузук: Да характарыстыкі паўночна-беларускіх дыялектаў. Гутаркі Невельскага й Вяліскага паветаў. Менск 1926.
Гордз. акты.— Акты, издав, Виленской археогр. комиссией, т. ХУІІ, Акты Гродненского земского суда. Вільня 1890.
Гарэцкі: Нар. песьні. — М. Гарэцкі і А. Ягораў: Народныя песьні з мэлёдыямі. Менск 1928.
Гринкова: Очерки УІІ. — Н. Гринкова: Очерки по рус. диалектологии, УІІ. О русских говорах б. Коротоякского у. Ворон. губ. (ИРЯС, ІІІ-2, 1930).
Гринкова: Очерки У. — Н. Гринкова: Очерки по рус. диалектологии, У. О некоторых говорах б. Задонского и Землянского уездов Воронежской губ. (ИРЯС, 1929, ІІ-1).
Гринкова: Тудаўляне. — Н. Гринкова: Очерки по русской диалектологии, ІУ. Говор тудовлян Ржевского у. (ИРЯС. 31, 1926).

Халанский. — М. Халанский: Народные говоры Курской губ. (Сборник ОРЯС 76, 1904).
Демид.: Верование. — П. Демидович: Из области верований и сказаний белорусов (Этнографическое обозрение, 1896, Но. 1, 2-3).
Дсборник. — Вл. Добровольский: Смоленский этнографический сборник. (Государственное русское геогр. о-во, отделение этнографии. Записки, т. 20, 27).
Я. Г-і: Казкі.— Язэп Гладкі: Казкі. Ватэнштэт, 1949.
ЗТ. — Зоолёґічная тэрмінолёґія Інстытуту Блр. Культуры.
12 кніг Старога Закону. — из библиотеки Ф. Толстого, I, Но. 158. Снимок с рукописи дан у А. Соболевского: "Палеографические снимки с рус. рукописей XII—XУII в." Санкт-Петербург, 1901., таб. XXXI.
Запісы. — Запісы Беларускага Навуковага Т-ва, I. Вільня 1938.
Зізані: Талкаваньне. — Л. Зізані: Толкование молитвы, которой научил Господь. ("Божым Шляхам, Но. 3/102).
Жураўскі. — А. Жураўскі: Гісторыя беларускай літаратурнай мовы, том I. Менск 1967.
Жучкевіч: Топонимика. — В. Жучкевіч: Топонимика Белоруссии. Менск 1968.
Иеропольский. — К. Иеропольский: Говор дер. Савкино Пушкинского района Псковского округа. (ИРЯС, III-2, 1930).
Косіч. — М. Косіч: Литвины—Белоруссы Черниговской губ. (Живая старина, II, IУ, 19,1).
Кот. — Т. Кот: Песьні, запісаныя ў Горацкім р-не. (Працы Навук. Т-ва вывучэньня Беларусі пры Белар. акад. селавое гаспадаркі, т. III. Горкі. 1957).
Калупайла. — Др. Степонас Калупайла. Шыкаго 1950.
Карскі: Карта. — Е. Карский: Этнографическая карта белорусского племени. Петроград 1918.
Карскі. — Е. Карский: Белорусы.
Кіт. — Луцкевіч: Аль Кітаб, рэлігійная кніга беларускіх мусульман.
Крапіва. — К. Крапіва (рэд.): Беларуска-Рускі слоўнік. Менск 1962.
Крех. Апостол. — I. Огієнко: Українська літер. мова XУI ст. і Крехівський Апостол 1560 р. Варшава 1930.
Крывіцкі. — Крывіцкі А.: Наша родная мова. Менск 1967.
Кузмин. — П. Кузмин: Материалы для изучения Велижского у. (ИРЯС III-I, 1930).
Курашкевіч. Wl. Kuraszkiewicz: Gramoty Halicko-Wolynskie XIVXV w. Krakow 1934.
Курило: Хоробричі. — О. Курило: Фонетичні та деякі морфологічні особливости говірки села Хоробричів. (Акад. Наук УСРР. Іст. філолог. відділ. Збірник 21, Київ, 1924).
Курило. — О. Курило: Матеріяли до української діялектольогії та фолькльористики. Київ 1928.
Лёсік: Пачат. граматыка. — Язэп Лёсік: Пачатная граматыка. Менск 1926.
Луцк. — А. Луцкевіч: Новы Запавет. Лёндан 1948,
Малітвы 1695.— Малітвы 1695 г. ("Божым Шляхам, Но. 6/123).
М. Акты. — Менскія Акты, т. I (XУ—XУIII стг.). Менск 1931 г.
НДсл. — Дополнение к Белорусскому словарю И. Носовича. Санкт-Петербург, 1881. **НК.: Очерки** — Н. Никифоровский: Очерки простонародного житья-бытья в Витебской Белоруссии. Витебск 1895.
НК.: Бабы — Н. Никифоровский: Очерки Витебской Белоруссии, УII. Бабы або жонки. (Этногр. обозрение, 1898, Но. 2).
НК.: Игры — Н. Никифоровский: Очерки Витебской Белоруссии, УI. Игры и игроки. (Этногр. обозрение, Москва 1897).
НК.: Под. пос. — Н. Никифоровский: Очерки Витебской Белоруссии, IУ. Подданые пособника. (Этногр. обозрение, 1894, Но. 1).
НК.: Полупословицы — Н. Никифоровский: Полупословицы и полупоговорки в Витебской Белоруссии. (Записки С-.З. Отд. Имп. рус. геогр., кн. 2, 1911).
НК.: Пособники — Н. Никифоровский: Очерки Витебской Белоруссии, III. Пособники жихара. (Этногр. обозрение, 1893, Н. 2).
НК.: Пит. — Н. Никифоровский: Питущие и пропойцы. (Этногр. обозрение, Москва 1896, Н. 4).
НК.: Сбяги — Н. Никифоровский: Очерки Витебской Белоруссии, УIII. Сбяги, прочки, вонки, уходалы. (Этногр. обозрение, Москва 1899, Н. 1-2).
НК.: Старцы — Н. Никифоровский: Старцы.
НК.: Віц. — Н. Никифоровский: Витебская Белоруссия.
НК.: Част. — Н. Никифоровский: Белорусские песни и частушки, Вильня 1911.
Н. песеньнік — Новы песеньнік Крывіцкі(беларускі). 1946 г.
Нарысы— Нарысы па гісторыі беларускае мовы (зб.). У Менску 1957.
Нарысы Дыялектолёгіі — Нарысы беларускай дыялектолгіі. У Менску 1964.
НСБ. — Сборник белорусских пословиц, сост. И. Носовичем. Санкт-Петербург, 1874.
НТ. — Навуковая тэрмінолёґія, прынятая Інстытутам Беларускае Культуры. У Менску ў 20-х гадох 20-га стг.

Полесье— Полесье (лингвистика, археология, топонимика). М. 1968.
Полевой. — А. Полевой: О языке населения Новозыбковского у. Менск 1926.
Полсл., Псл. — словарь в издании "О языке населения Новозыбковского у." А. Поевого. Менск 1926.
ПОС. — Псковский областной словарь. Ч. I, Л. 1967.
Пет.— этнографические записки Часлава Пяткевіча на Полесье.
Пет. дух. Czeslaw Pietkiewicz: Kultura duchowa Polesia Rzeczyckiego. Warszawa 1938.
Пск. Беж. [Ч.] — Сказки и легенды пушкинских мест, Бежецкого р-на, записи В. Чернышева. (Ак. Наук СССР, М.-Л. 1950).
Пск. лет. — Псковская летопись.
Романов. — Е. Романов: Белорусский Сборник.
Рапан. — Яўген Рапановіч: Беларускія прыказкі. прымаўкі й загадкі. У Менску 1958.
Расторгуев: Гомель. — П. Расторгуев: Говоры восточных уездов Гомельской губ.
Расторгуев: Северск. — П. Расторгуев: Северско-белорусский говор. Ленинград 1927.
Расторгуев: Смоленск. — П. Расторгуев: Говоры на территории Смоленщины. Москва 1960.
РИБ. — Русская Историческая Библиотека.
РФВ. — Русский Филологический Вестник.
С. — Станкевіч: автор словаря.
Сакуны. — И. Сербов: Белорусы—Сакуны. Краткий этнографический очерк, в Сборнике Отд. Рус. языка и слов. Академии Наук, т. XCIУ, Но.1. Петроград. 1915.
Сержп.: Отчет. — А. Сержпутовский: Отчет о поездке в Гомельскую губ. в 1916 г.
Сержп. I. — А. Сержпутовский: Сказки и рассказы белоруссов полешуков. Санкт-Петербург, 1911.
Сержп. II. — А. Сержпутоўскі: Казкі й апавяданьні Беларусаў Слуцкага павету. У Ленінградзе 1926.
Скар. I. Ц. — Скарына: —I-ая кніга царстваў.
Скарына. — Библия Др. Пранціша Скарыны.
Скарына Ц. — Кнігі Царстваў Біблі Скарыны ("Запісы, Кн. 5. Мюнхен. 1970).
Станг. Stang Chr. S. : Die Weissrussische Kanzleisprache des Grossfuerstentums Litauen. Oslo 1935.
Рецензия Я. Станкевіча в Balticoslavica II- Wilno, 1936 .
Станг: Полоцк. — Stang Chr. S. : Die altrussische Urkundensprache der Stadt Polozk. Oslo 1939.
Стт. — Статут Вял. Кн., Літоўскага 1588 г., у перадруку И. Лаппы, у Коўні 1938 г.
Стт. 1529. — Статут Вялікага Княства Літоўскага 1529 г. Беларуская Акадэмія Навук, Менск 1960.
Стт. 1529, сл. — "Словарь комментарий", приложение к "Статуту Вял. Кн. Літоўскага 1529 г.". Менск 1960.
Шейн I: Белорусские песни. — Белорусские песни, собранные П. В. Шейном. (Государственное русское географическое о-во, отделение этнографии. Записки). Санкт-Петербург, т. 5, 1873.
Шейн II: Белорусские песни. — Шейн П. В.: Белорусские песни. Санкт-Петербург, 1874.
Шейн I: Материалы. — Шейн П. В.: Материалы для изучения быта и языка рус. населения Северо-Западного Края. Санкт-Перербург 1887-1893.
Тарашкевіч: Грам. — Б. Тарашкевіч: Беларуская граматыка, выд. 6-ае. Менск 1943.
Тихонов. — П. Тихонов: Брянский говор. (ЗбОРЯС. т. 76, 1904).
Труды. — Труды Моск. Диалектологической Комиссии.
Варлыга: Прыказкі. — Адам Варлыга: Прыказкі й асаблівыя выказы з Лагойшчыны ў Меншчыне. "Запісы", Но. 2, Мюнхен, 1963.
Цымборскі. — А. Цымборскі, аўтар запісаў у 1894 г. Перепечатанно в "Крывічу", Но. I(II), 1926, Ковно.
Чатырохсотлецьце. — Чатырохсотлецьце беларускага друку (1525 — 1925). Менск 1926.
ЧЧ.: Чачот. Jan Czeczot: Piosnki wiesniacze z nad Niemna i Dzwiny. Wilno 1846.
ЧЧ: Песьні. Cacot's Byelorussian songs. The Journal of Byelorussian Studies, II. London 1969.
Юрсыноніма. — Г. Юрчанка: Народная Сінаніміка. Менск 1962.

ЛИТЕРАТУРА и ПЕЧАТЬ

Адамчык: Колас — Вяч. Адамчык: "Аржаны Колас".
Акула: Птушка — К. Акула: "Дзярлівая птушка", повесть. Торонто 1965.
Акула — К. Акула: "Змагарныя дарогі", повесть.
Антон — М. Гарэцкі: "Антон", повесть.
Асьвета — "Асьвета" — журнал, издаваемый в 20-х летах в Менску.
Бацьк. — "Бацькаўшчына" — газета, Мюнхен.
Беларус — "Беларус" — газета, Нью Йорк.
Блр. Голас — "Беларускі Голас" — газета, Торонто.
Беларусь — "Беларусь" — журнал, Менск.
Бярозка— А. Бярозка, поэт.
Брыль: Жменя — Янка Брыль: "Жменя сонечных промняў", Менск 1965.
Б. Шляхам — "Божым Шляхам" — журнал, Лондон.
Б. Ускалось — "Баявая Ускалось" — литературный журнал.
Гарэцкі — М. Гарэцкі: "Дзьве Душы", повесть. Вільня, 1920.
Гарэцкі: Песьні — Максім Гарэцкі: "Ціхія песьні", Менск 1926.
Гартны — Ц. Гартны: "Сокі цаліны".
Гарун: Шаб. — А. Гарун: "Пан Шабуневіч".
Грамыка — А. Грамыка, поэт.
Драбы — "Драбы", ист. повесть, изданная в Австралии.
Дуб. — из сочинений Вал. Дубоўкі.
Дуб.: Нал. — Вал. Дубоўка: "Наля". Москва 1927.
Думка — "Беларуская Думка", журнал, Нью Йорк.
Дзьве Душы — Максім Гарэцкі: "Дзьве Душы", повесть. Вільня 1920.
Зорка — "Зорка", журнал для белорусских детей в Польше. Беласток.
ЗСД. — М. Зарэцкі: "Сьцежкі-дарожкі", роман. Менск 1928.
Колас: Н. З. — Я. Колас: "Новая Зямля", поэма. Мюнхен 1952.
Корзюк — М. Сяднёў: "Раман Корзюк", роман("Бацькаўшчына, 1964-65).
Калосьсе — "Калосьсе" — литературный и общественный журнал. Вільня, 1935 —1939.
Калачынскі — Калачынскі, поэт.
Калюга — Л. Калюга: "Нядоля Заблоцкіх", повесть. Мюнхен 1954.
Капыловіч: Хлеб — М. Капыловіч: "Хлеб" ("Беларус, Но. 157-158).
Каратынскі: Гутарка — Вінцэсь Каратынскі: "Гутарка старога дзеда".
Кавыль: Думы — М. Кавыль: "Цяжкія думы", 1961.
Кавыль: Лёд — М. Кавыль: "Чорны лёд" ("Бацьк.", Но. 20-21/456-457).
Кавыль: Пад зорамі — М. Кавыль: "Пад зорамі белымі", Нью Йорк 1954.
Кавыль: Ростань — М. Кавыль: "Ростань", Рэгенсбург, 1947.
Кавыль: Рана — М. Кавыль: "Першая рана", стихотворения. Манчестер, 1960.
Клішэвіч: Каліна — Ул. Клішэвіч: "Васіль Каліна". Лондон 1965.
Крушына: Лебедзь — Р. Крушына: "Лебедзь чорная". 1947.
Крушына: Творы — Рыгор Крушына: "Выбраныя творы". Нью Йорк—Мюнхен 1957.
Крывіч — "Крывіч" — белорусский журнал, издаваемый в Ковне в 1920-х летах.
Купала: Спад. — Я. Купала: "Спадчына", сборник стихотворений. Мюнхен 1955.
Кут — "Мой родны кут". Беласток 1963.
Лойка: Песьня — А. Лойка: "Лясная песьня" ("Бацьк.", Но. 14-15/549-550).
Літ. і Маст. — "Літаратура і Мастацтва", журнал. Менск.
Лесков — Н. Лесков: "Собрание сочинений". Москва 1956.
ЛНЧ. — Лынькоў: "На чырвоных лядах".
Макаёнак: Каб людзі... — А. Макаёнак: "Каб людзі ня журыліся", повесть ("Бацьк.", 1959).
Марцінкевіч — из сочинений В. Дуніна-Марцінкевіча.
Машара — поэт Міхайла Машара.
Муж. Праўда — "Мужыцкая Праўда", К. Каліноўскі, изд. во время восстания 1863 г.
Прыйсьце — "Прыйсьце", журнал, Но. 1.
Пушча — Язэп Пушча, белорусский поэт.
Рунь — "Рунь", стихотворения. Беласток 1959.
Салавей — А. Салавей: "Сіла гневу". 1948.
С. Музыка — Якуб Колас: "Сымон Музыка", поэма. Менск 1925.
Шакун: Сьлед — Янка Шакун: "Сьлед пяра".
Татарыновіч — П. Татарыновіч: ìQuo Vadisì, перевод.
Трус — поэт Паўлюк Трус.
Васілёк — Міхал Васілёк, поэт и прозаик западной Белоруссии(до 2-ой мировой войны).
Узвышша — "Узвышша", журнал. Менск(до 2-ой мировой войны).

МЕСТНОСТИ

Белорусские геогр. сокращения:

акр., акруга — область.
м-ка: местачка — городок.
п., пав.: павет — уезд.
р., р-н: раён — район.
с.: сяло — деревня.
вол.: воласьць — община, приход.

Адзельск — м-ка Сакольскага пав.
Аз. — Азярышчанскі р.
Ар. — с. Вурняняты, Краўское вол. Ашмянскага п.
Арл. — Арлоўскі п.
Арш. — Аршанскі п. або р-н.
Аш. — Ашмянскі п.
Бабр. — Бабруйскі п.
Барн. — Баранавіцкі пав.
Барс. — Барысаўскі п.
Бегамля — м-ка Барысаўскае акругі.
Белст. — Беластоцкі пав.
Бельск. Гор. — Бельскі п. Горадзеншчыны.
Бельск. Смл. — Бельскі п. Смаленшчыны.
Беш. — Бешанкаўскі(Бешанковіцкі) р.
Бялынкав. — Бялынкавіцкі р.
Бран. — Бранскі п.
Бр., Брс. — Браслаўскі п.
Буда — м-ка Буда(Будслаўе) Вялейскага пав.
Буда Кашалёва — м-ка Гомельскага пав.
Бых. — Быхаўскі п.
Гом. — Гомельскі п.
Гордз. — Горадзенскі п.
Горц. — Горацкі п. (Магілеўшчыны).
Гайнін — с. Гайнін ля Мядзьведзіч Баранавіцкага п.
Гарадок — м-ка на Віцебшчыне.
Гардц. — Гарадоцкі п. Віцебшчыны.
Глуск. — Глускі р.
Халоп. — Халопенічы, м-ка Барысаўскага п.
Хоцім. — Хоцімскі п.
Доры — с. Доры, Пяршайскае вол. Валожынскага п.
Дрыбін — Дрыбінскі р.
Дрыс. — Дрысенскі п.
Духаўшч. — Духаўшчынскі п.
Ельн. — Ельненскі п. Смаленшчыны.
Еўлічы — с. Еўлічы Слуцкага п.
Яцкава — с. Яцкава Валожынскага п.
Дз. — Дзісенскі п.
Дзьв. — Дзвінскі п.
Забалаць — с. Забалаць, Дзісенскага п.
Заўшыцы — с. Заўшыцы, Вязьненскае вол. Слуцкага п.
Земцы — с. Земцы Бельск. пав. Смаленшчыны.
Жлоб. — Жлобінскі р.
Іг. — Ігуменскі п.
Імгл. — Імглінскі п. на Севершчыне.
Імсь. — Імсьціслаўскі п. або р-н.
Каралішчавічы — с. Каралішчавічы Ігуменскага п.
Карач. — Карачэўскі п.
Касьцюк. — Касьцюковіцкі р.
Клім. — Клімавіцкі п. або р-н.
Кацельня — с. Кацельня, Полацкага п.
Клінц. — Клінцоўскі р.
Краснап. — Краснапольскі р.
Красьн. — Красьненскі пав. Смаленшчыны.
Крыч. — Крычаўскі пав. або р-н.
Куз. — Кузьмінскі р-н.
Кур. — Курская губ.
Л. — Лідзкі п.
Лань — м-ка Лань Нясьвіскага п.
Лёз. — Лёзьненскі р-н.
Лпл. — Лепельскі пав.
Лун. — Лунінецкі пав.
Луні — с. Луні Слабодзкае вол. Браслаўскага пав.
Люц. — Люцынскі р-н (Латгаліі).
М. — Менскі пав.
Мокрае — с. Мокрае, Клімавіцкага пав.
Маз. — Мазырскі п.
Меж. — Межынскі р-н.
Міх. — с. Міхалкавічы, Лагойскага р.
Мікалаўшчына — с. Мікалаўшчына ля Стаўпцоў.
Міл. — Мілаславіцкі р-н.
Н. — Наваградзкі пав.
Н. Рудня — с. Новая Рудня, Жойдзіскае вол. Вялейскага пав.
Навазыбк. — Навазыбкаўскі пав. або р-н.
Нясьв. — Нясьвіскі пав.
Пост. — Пастаўскі пав.
Пар., Парэцк. — Парэцкі пав. Смаленшчыны.
Пархв. — с. Пархвенава ля Докшыц, Вялейскага п.
Пін. — Пінскі п.
Пруж. — Пружанскі п.
Пск. — Пскоўшчына.
Пск., Пуш. — Пскоўшчына, Пушкінскі р-н.
Пух. — Пухавіцкі р-н.
Пуцiв. — Пуцівельскі пав. Севершчыны.
Пц. — Полацкі пав.
Росл. — Рослаўскі п. або р-н.
Раг. — Рагачэўскі п.
Расьнян. — Расьнянскі р-н.
Рэч. — Рэчыцкі пав.
Север. — Севершчына.
Сеўск. — Сеўскі п. Арлоўскае губ.
Сян. — Сянскі п.
Сір. — Сіроцінскі р-н.
Ск. — Сакольскі пав.
Слн. — Слонімскі пав.
Слц. — Слуцкі пав.
Смал. — Смаленскі пав.
Смаленшч., Смл. — Смаленшчына.
Ст. — с. Старына Сьмілавіцкага р-ну Ігуменскага пав.

Стд. — Старадубскі п.
Стаўп. — Стаўпецкі пав.
Стрэш. — Стрэшынскі р-н.
Сур. — Сураскі р-н.
Сур. Север. — Сураскі п. Севершчыны.
Сурынка — с. Сурынка Слонімскага пав.
Ськідзель — м-ка Ськідзель на Горадзеншчыне.
Сып. — с. Сыпягліца, Вішнеўскае вол. Вялейскага пав.
Сьвянц. — Сьвянц. пав.
Тмб. — Тамбоўская губ.
Шумяцк. — Шумяцкі р-н.
Войстама — м-ка Войстама Вялейскага пав.
Войш. — с. Войштавічы Вішнеўскае вол. Вялейскага пав.
Вал. — Валожынскі пав.
Вял. — Вялейскі пав.
Вяліс. — Вяліскі пав.
Віл. — Віленскі пав.
Віленшч. — Віленшчына.
Віц. — Віцебскі пав.
Віцебшч. — Віцебшчына.
Вк. — Ваўкавыскі пав.
Выс. — Высачанскі р-н.
Укропава — с. Укропава, Палачанск. вол. Маладзечанскага пав.
Вост. — Смаленшчына й заходнія часьці б. Калускае й Арлоўскае губ.
Цьв. — Цьвершчына.
Чаш. — Чашніцкі р-н.
Чав. — Чавускі р-н.
Чэрык. — Чэрыкаўскі пав. або р-н.